TRACTATVS ILLVSTRIVM IN VTRAQVE

TVM PONTIFICII, TVM CÆSAREI
iuris facultate Iuriſconſultorum,

De Iudicijs.

EX MVLTIS IN HOC VOLVMEN CONGESTI,
additis plurimis, etiam nunquam editis, hac * nota deſignatis;
& multò, quàm antea, emendatiores redditi;

Summarijs ſingulorum Tractatuum locupletiſsimis illuſtrati.

INDICES ACCESSERE ITA LOCVPLETES,
vt omnes materiæ, quæ ſparſim leguntur, facillimè diſtinctæ Lectoribus appareant.

TOMI III. Pars II.

VENETIIS, M D LXXXIIII.

INDEX AVTHORVM huius Voluminis.

TRACTATVVM CELEBERRIMORVM IN VTRAQVE, TVM PONTIFICII, TVM CAESAREI IVRIS facultate Iurisconsultorum

Secunda Pars Tomi Tertij.

CONSTANTINI ROGERII.

De Summo bono.

ARGVMENTVM.

Prophasis eò pertinet, vt de iuris philosophiæ cognati origine edisserens fusius pertractanda disponat.

SVMMARIVM.

1 *Philosophiæ moralis finis, summum bonum.*
2 *Leges nutu diuino inuentæ, diuinitus per ora Principum sunt promulgatæ.*
3 *Leges cum Philosophia affinitatis quiddam habent.*
4 *Mansuetudinis extrema quæ sint.*
5 *Comitas media est inter iniucundum & prorsus ridiculum.*
6 *Fortitudinis extrema quæ.*

PRAEFATIO.

SAEPE mecum ipse excogitans Imperialium nostrarum sanctionum finem, nihil aliud, q̃ summum illud quod dicimus bonum esse, dijudico. 1 † Nec ab re, quia id ipsum moralis Philosophiæ finis est: cui hæc nostra legalis sapientia subiictur, teste Vlp. l.j. in fine principij. ff. de iustitia & iure. Ibi: veram, ni fallor, Philosophiã imitantes. Quocirca Imperator noster apud legem penult. C. de his quibus vt indignis, sese philosophia præditum attestatur. & sicut Socrates, teste Cicerone in libro Tusculanarum quæstionum, philosophiam de cœlo vocauit, & in vrbibus collocauit. Ita quoq; sacræ nostræ constitutiones à diuino cacumine traxerunt originẽ. l. 2. quæ est Gręca. ff. de legib. 2 † Idcirco nutu diuino per Principes promulgatæ dicuntur, & diuinitus per ora sapientum. l. fi. C. de præscrip. longi tpis. Non iniuria ergo res sanctissima dijudicatur, & inęstimabilis ciuilis sapientia, attestãte Vlpiano in l.j. §. proinde. ff. de varijs & extraordinariis cognitionib. Hinc leges sacrum nomen assumpsere. l. leges sacratissimę. C. de legib. earumq; ministri Sacerdotali noĩe decorantur. l.j. in princ. ff. de iustitia & iure. Curate igitur, acutissimi legum professores, veros sacerdotes, & philosophos imitari, eorum vestigia insequendo, thesauros, & diuitias paruifaciendo, honores ambitiosos fugãdo, ac reliquas humani generis cæcitates, quibus seducti & obcæcati per deuia aberramus, futuram duntaxat fęlicitatem, quam summum bonum dicimus, insequentes. 3 † Cæterùm quia, vt paulò ante memini, leges nostræ cum ipsa philosophia fraternizare noscunt: eundem summæ fœlicitatis finem sectantes, vt quò nos ducũt, ipsos sciamus edocere, ne aliàs in profundum maris cæci euntes, finalẽ nostrum progressum funditus ignoremus: hũc duxi de summo bono tractatum explicare. Et quia, vt præmissorum series edocet, philosophiæ suffragio, & præsidio indigemus. Primò discutiã quid ipsa philosophia sit, & vnde dicatur, declarando quiditatem legum conuenire cũ quiditate Philosophiæ, & finem legum esse eundem cũ fine Philosophiæ moralis. Dico secundò: quia tractatus noster est de summo bono, quærã, quid sit summum bonum, referrendo multorum opiniones, quas authoritatibus, exemplis, & rationibus euidentissimis reprobabo p leges canones, & authoritates aliorum maiorũ nostrorũ.

Tertiò principaliter an sit in potestate hominis sine alio rerũ humanarum suffragio ad summum bonum aspirare? Et ibi dicam de libero arbitrio, & an præscientia diuina, vel corpora cœlestia huic libero arbitrio possint officere, & illud impedire.

Quartò principaliter tradã modos singulares bene organizandi arbitrium nostrũ, & perueniẽdi ad summum bonum, & consequendi virtutes apud Plotinum philosophũ purgatorias: & ibi demonstrabo opus esse prudentia, arte, intelligentia, sciẽtia, & sapientia, ac postremò continentia. Quæ oĩa declarabo, & quid inter se differant, demõstrando, ẽt oẽs partes philosophię, & oẽs sciẽtias in legibus nostris ꝯtineri, & ibi fingemus moraliter bellũ ad pugnandũ & prosternẽdũ corporis voluptates cũ magnis sudoribus ad pueniendũ ad habitũ singulariũ virtutũ.

Quintò principaliter videbimus de singulis moralibus virtutibus, præsertim de mãsuetudine, liberalitate, magnificẽtia, magnanimitate, grauitate, comitate, affabilitate, seu amicitia, fortitudine, temperantia, & postremò de iustitia particulari, & vniuersali, oĩa tam per leges, q̃ per philosophos morales declarando. Et quia oĩs moralis virtus tenet mediũ inter excessum & defectum, declarabo extrema singularũ virtutũ. 4 † Et qa extrema mãsuetudinis sunt iracundia, & sęuitia, videbimus qualiter ista per leges damnentur, & an ꝯctus, seu alię dispositiones per iracundiam celebrati, vel celebratæ teneant. Et quia extrema liberalitatis sunt prodigalitas, & auaritia, videbimus multa bona ꝯ dispositiones prodigorum, & auarorum, & qualiter à iure reijciuntur. Insuper quia extrema grauitatis sunt ostentatio & ironia, quarum vna plus est in vitio, altera in minus q̃ deceat, ideo hic tradam multa singularia præcepta, & fundamẽta in iure nostro, in materia fictionum. 5 † Demum quia comitas medium tenet inter eos, qui sunt ab omni iucunditate alieni, & inter ridiculosos, & scurras, quam virtutẽ alii appellant eutrapeliam, ſm philosophum in 2. Ethic. ad finem, teste *Zabarella* in clementina, ad nostrã. *de hæreticis. quæ virtus* tenet mediũ inter histriones, qui de oĩb. ludunt, & agrestes homines, qui nunq̃ ludunt: & ideo ibi tradam de ludo, ioco licito, & illicito, ſm leges, & erit pulchrum videre. Itẽ quia affabilitas, seu amicitia tenet mediũ inter aduersatores odiosos, & adulatores, videbimus de amicitia & inimicitia, & de plerisque notabilibus effectibus amicitiæ & inimicitiæ, ſm leges ac de adulatione. 6 † Itẽ quia extrema fortitudinis sunt, timor vanus, & audacia inconsulta, ibi tradã qualiter leges pro vano timore non opitulantur per actionem qđ metus cã, addendo aliqua singularia in actione qđ metus cã, & declarãdo an apud leges audacia sumatur in bona uel mala parte. Item quia temperantia tenet medium inter excessum & defectum in affectibus cõib. nobis cum cæteris animantibus. Ideo videbimus qualiter per leges puniantur isti excessus & defectus in his affectib. Postremò in hac quinta parte dęclarabo quæ sit vniuersalis iustitia, & quæ particularis, tam apud legistas, quàm apud philosophos. Vel melius, primò tractabo de temperãtia, deinde de fortitudine, tertiò de iustitia, & demum prosequar ad alias virtutes, de quibus suprà.

Sextò principaliter videbimus de fructu, seu præmio bonorum & supplicio malorum tam de iure diuino, quàm humano, & positiuo.

Septimò & vltimò principaliter discutiemus, cur homo sit proclitior ad malum quàm ad bonum: & ibi videbis pulchras considerationes, & valde notabiles.

ARGVMENTVM.

Periodi prioris scopus is est, vt philosophiam, iusque finiat, huius effectum, & finem aperiens.

SVMMARIVM.

1 *Philosophia quid sit, & vnde dicta.*
2 *Lex quid proprie dicatur.*
3 *Legislatoris quæ sit intentio præcipua.*

Veniamus igitur ad primum, & videamus vnde dicatur Philoſophia, & quid ſit Philoſophia. [1] † Et bř dic, ꝙ Philoſophia, quaſi amor ſapientiæ dicitur, à philos Græcè, quod eſt amor Latinè, & ſophia, quod eſt ſapientia. Et hoc vult glo. in l. j. circa principium. ff. de iuſti. & iure. probatur in l. j. an & philoſophi. ff. de variis & extraordinariis cognitionibus. Et deſcribitur apud Ariſtotelem in libro Topicorum. Philoſophia eſt ſyllogiſmus quidam demonſtrans. Et Cicero alibi dicit, ꝙ eſt iudiciū veri, & finis bonorum. Et hæc eadem noſtris conueniunt legibus; quia demonſtrant veram viuēdi viam: & à fallaci diſcernunt, & ad bonum inuitant. l. imperialis. C. de nuptiis. Hinc dicitur ius noſtrum Ars boni & æqui, cuius meritò quis nos Sacerdotes appellat. l. j. in princ. ff. de iuſtitia & iure. [2] † Et Lex, diffinitur, ſanctio ſancta, iubens honeſta, & prohibens contraria l. j. cum ibi notatis & l. 2. ff. de legib. & vult glo. in §. lex. inſtitut. de iure naturali. & bene; quia leges cunctarum virtutum opera iubent, & vitiorum omnium facinora vetant. Nam & quæ ſunt continentiæ, vt non committas adulteriū, aut ſtupra, flagitium. §, item lex. inſtit. de public. iudic. Et quæ ſunt fortitudinis: Non fugies in acie, non deſeres locum. l. deſertorem. ff. de re militari, Non arma abijcies: eadem. l. §. miles. Et quæ ſunt māſuetudinis, vt non iurgia dixeris, non pulſabis, non contumelia afficies. l. j. aliàs eſt l. 2. §. iniuriam. ff. de iniuriis. l. ſi non conuicij. C. de iniuriis. [3] † Et in ſumma, omne ſtudium legislatoris eſt, vt homines benè viuant. In authentico, vt non luxurientur cōtra naturam. circa principium. & non ſuas perdāt animas, eodem tit. §. propter. Et ſic finis legis eſt ad bene beateq; viuendum: dictis iuribus. & probatur in d. l. 2. de legib. & in l. iuſtitia. §. j. ff. de iuſtitia & iure. & quarta diſtinct. c. factæ. cum ſequentibus. Cùm ergo Legis & Philoſophiæ idē ſit ſūmi boni finis, meritò nobis & Philoſophis coęqueuè neceſſari⁹ de ſummo bono tractatus.

ARGVMENTVM.

Matrimonium, diuitias, voluptates, honores, Pontificium ſummum, inopiam demonſtratiuo dicendi genere varij fœlicitatem dixerunt: eam tamen virtute veriùs conſtitui cenſet.

SVMMARIVM.

1 *Beatitudo, ſeu ſummum bonum quotuplex.*
2 *Matrimonium quo iure inſtitutum fuerit.*
3 *Summum bonum in matrimonio non conſiſtit.*
4 *Bona ideo ſic dicta, quòd beatos faciant, qui ſe poſſident.*
5 *Bona temporalia quo fine amanda.*
6 *Anima humana in quas diuidatur partes ſeu potentias.*
7 *Felix quis ſit Epicuro.*
8 *Cupiditas omnium radix malorum, eſt corde propellenda.*
9 *Concupiſcentia quid ſit.*
10 *Salus animi quid Boethio, & quid ægritudo.*
11 *Beatitudo an conſiſtat in nobilitate & honoribus.*
12 *Nobilitas quid proprie dicatur.*
13 *Nobilitas ibi, vbi virtus.*
14 *Doctor non efficitur comes, niſi viginti annis publice legerit.*
15 *Felicitas quomodo probetur in honore conſiſtere.*
16 *Nobilitas quæ ſit, & quotuplex.*
17 *Nobilitas naturalis quæ ſit, & unde dicta.*
18 *Paterno crimine, aut etiam virtute nemo laudari, culparive debet.*
19 *Dignitatis titulum nemo à ſeipſo accipere poteſt.*
20 *Mulieres quando & in quibus retineant claritatem ſui generis.*
21 *Nobilitas per quæ delicta amittatur.*
22 *Arma ſibi aſſumens incidit in legem Iuliam maieſtatis.*
23 *Nobilitas etiam acquiritur per ſcientiam, ſeu literarum peritiam.*
24 *Nobilis moribus ei, qui genere præferendus.*
25 *Nobilis quando quis efficiatur per feudi acquiſitionem.*
26 *Plebeij qui viles, & qui honeſti.*
27 *Nobilitas quandiu duret in aliqua familia.*
28 *Nobiles in quibus cæteris ſint præferendi.*
29 *Imperium vnde, ſeu à quo proceſſerit.*
30 *Beatitudo an conſiſtat in imperiali ſublimitate.*
31 *Pontifex ſummus in quo differat à Regibus.*
32 *Fœlicitas, quæ ſummum bonum dicitur, non conſiſtit in ſummo pontificatu.*
33 *Beatitudo in quibus non inueniatur.*
34 *Amor pecuniæ omnis eſt ſceleris fomes & materia.*
35 *Mens humana tenebris inuoluta ad deteriora contendit.*
36 *Amicitia quid ſit Ciceroni.*
37 *Beatus quis Soloni.*
38 *Diuitiarum contemptus hic abunde ſuadetur.*
39 *Romani priſci quales fuere.*
40 *Perfectio finis eſt hominis.*
41 *Fœlix nemo quandiu viuit.*
42 *Mundus vniuerſus animo hominis non ſufficit, vt ipſum ſatiet.*
43 *Voluntas bona non probis moribus, cunctis diuitijs eſt præferenda.*
44 *Summum bonum in quo tandem conſiſtat.*
45 *Magnificentia quid proprie dicatur.*
46 *Diuitiæ in quibus, & ad quæ ſint adiumento.*
47 *Eleemoſyna quæ ſit, & quotuplex.*
48 *Corrigere peccantem, eleemoſyna Deo gratiſſima.*

Secundo principaliter videndum quid ſit ſummum bonū. Circa quod aduertendum; quia de ſummo bono, ſeu beatitudine poſſumus dupliciter conſiderare.

[1] † Primò prout homo ordinatur ad ęternam gloriam: & de hac nō loquor, ne falcem imponam in alienam meſſem: ſed vos remitto ad Theologos, & etiam aliquid dicitur per gloſſam & Doctores in Clementina, ad noſtrum, de hæreticis.

Secundò poteſt cōſiderari beatitudo, prout poteſt eſſe in homine reſpectu huius vitæ humanæ. Quo caſu ſi quæſieris, quando dicatur quis hanc beatitudinem habere.

Sciendum eſt, ꝙ diuerſarū gentium mores, atque inſtituta diſcordant. Aliqui enim pro ſua præcipua fœlicitate ſplendidum appetunt matrimonium, iuxta illud Philoſophi, Mens hominis tenebris inuoluta, cæcas petitiones effundit, ſplendida cōiugia quærit &c. [2] † Pro quibus quia in matrimonio concurrunt ius diuinum, naturale, gentium, & ciuile. Diuinum ius concurrit quò ad ordinationem, & inſtitutionem; quia à Deo in Paradiſo extitit inſtitutū. c. deinde opponitur. 25. diſt. Item ius naturale quantum ad conſummationem, quæ fit per commiſtionem corporum. l. j. §. hinc deſcendit. ff. de iuſtitia & iure. & inſtitut. de iure naturali. circa principium, quæ commiſtio deſignat conformitatē, quæ conſiſtit in carne inter Chriſtum & Eccleſiam. c. debitum. de bigamis. ad quod pertinet illud, quod Euangelium teſtatur, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. ut ibidem: & notat in c. ex publico. de conuerſ. coniugator. Concurrit etiam ius gentium propter conſenſum. l. nuptias. ff. de regulis iuris. iuncta l. ex hoc iure, cum ibi notatis. ff. de iuſtit. & iure. & iſte conſenſus animorum ſignificat charitatem, quæ conſiſtit in ſpiritu inter Deum, & iuſtam animam. d. c. debitum. ad quod pertinet illud, quod dicit Apoſtolus, qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cū eo. Poſtremò concurrit ius ciuile quoad formam & ſolennitatē, vt dicit Bar. in l. j § huius ſtudij. ff. de iuſtit. & iure. dic vt ibi.

Sed in contrarium facit, quia multa incommoda ſunt nuptiis admiſta. [3] † Vnde cum quidam lætanter diceret Diogeni ſe duxiſſe vxorem, rñdit, paruum ſolatium, & magnam ſolicitudinem es lucratus. Non tamen nego, quin bonum & optimum ſit ſacramentum matrimoniale per præmiſſa: tñ, alio non concurrente, non poteſt beatificare hominem: quia ſummum bonum in alio conſiſtit. c. cum deuotiſſimam. aliàs incipit, Si quis manu armata, 12. q. 2. Alii igitur in potentia, & diuitiis ſtatuunt fęlicitatem: in tantum vt aurum gratius q̃ ſolem intueantur, ut inquit Ambroſius de eo quod ſcribitur in Euangelio, Attulit ager cuiuſdam fructus vberes &c. & tranſumptiuè in c. ſicut. 47. diſt. Addo quod & Ariſtoteles, Theophraſtus, & cæteri Peripatetici, licèt in vſu virtutis fœlicitatem poſuerint: tñ dixerunt externa bona adeſſe homini oportere, non vt illam ex ſeſe beatam vitam conficiāt: ſed ne operationes uirtutis. in quibus beata uita conſiſtit, impediantur propter defectum honorum, ſeu diuitiarum. pro quib. (quia ſine his non vř quis poſſe conſequi liberales artes) quæ animum præparant & expediunt ad ſingulas virtutes, ut infra dicam. Et pro hac opinione Paripateticorū adduco vobis textum ad hoc notabilem in l. bonorum. ff. de verb. ſign. vbi dicit Vlpianus, [4] † ꝙ naturaliter ex eo bona dicuntur, ꝙ beatos faciunt. Subiicit: Beare, eſt prodeſſe, quod interpretari poſſumus, prodeſſe, tanquam inſtrumenta quædam ad virtutes nanciſcendas: quia alia beatitudo non poteſt in eis, vt patebit ex infrà dicendis, quod nota pro ſingulari intellectu illius legis.

Item facit; quia ex diuitijs & potentia poſſunt eleemoſynæ dari, & fieri opera pia, quæ aliàs non poſſent: quinimmo dico, ꝙ diuites poſſunt per officium iudicis cogi facere eleemoſynā pauperib. gloſſa eſt notanda in c. ſicut. 48. diſt. nec mirum: quia ſi ex his, quæ ſibi ſuperabundant, non ſubueniuntur ꝯſtitutis in ſumma neceſſitate, peccant mortaliter, d. c. ſicut. ubi optimè ꝓbatur. Ergo hac ratione poteſt iudex eccleſiaſticus interponere officium ſuum, etiā contra laicos, quando tendit immediatè ad corrigendum eos à peccato. c. clerici. & ibi Panormit. de exceſſibus prælat. de quo dic vt latè dixi in tracta. ſtatut. in titu. qui ſtatuta facere poſſunt. §. j. verſi. 18. & 22. & adde præmiſſis id Salomonis dictum, Pecuniæ obediūt omnia. [5] † Honora præſentem ſubſtantiam propter duo, tum vt magnum malum prohibeas, tum vt amico ſtudioſo ærumnato ſuffrageris: quo ad reliquum verò victum non in exceſſu, ſed eam mediocriter dilige.

Item facit illud Philoſophi in libro Politicorum, Indigenti melius eſt ditari; quàm philoſophari. Et vult Ioann. Fabr. in Proęmio Inſtituti.

Et hanc opinionem Peripateticorum ſequitur Bart. in l. j. C. de dignitat. lib. 12. dicēs, ꝙ diuitiæ dignitatem, ſeu nobilitatem, aut virtutem non poſſunt dare directè: poſſunt tñ eſſe cauſa, ob quam præmiſſa veniunt, & obuenta ſeruantur.

Sed attende, quia Zeno, & cæteri Stoici Philoſophi à præmiſſa Peripateticorum ſententia reſilire videntur, dicētes hominē,

totum

totum ex ſeipſo pendere, nec alio Fortunæ, ſeu rerum humanarum ſuffragio indigere. Et pro hac Stoicorum ſententia vide tex. in l. in honoribus. §. Philoſophis. ff. de vacat. munerum. & glo. habes in l. j. circa principium. ff. de iuſtit. & iur. & in c. virum. 47. diſtin. & alias plures authoritates, rationes, & exempla videbis infra, in diſcuſſione iſtius quæſtionis, & argumentis ſupra factis in ꝯrium reſpondebo. Alii igitur, vt Epicurus, & Ariſtippus id, de quo agimus, bonum voluptatibus adſcripſerunt, quibus adijciendus Demoſticus, qui euthymian, ideſt, tranquillitatem animi, omni moleſtia vacantis, fœlicitatem appellat. [6] † Pro cuius declaratione noſſe oportet, animam noſtram diuidi principaliter ſm Philoſophum in 1. Ethic. c. 8. & in 6. Ethic. c. j. in rationalem & irrationalem. Et hoc probatur in c. fruſtra. & in c. conſuetudo 8. diſtinct. Rationalis iterum ſcinditur in ſcientificam, in qua fit intelligentia, ſcientia, & ſapientia: & conſultiuā, ſeu rationatiuam, ſecundùm Philoſophum in dict. c. primo, in 6. Ethicorum. In qua verſantur prudentia, & ars. Et proſequere, vt ibi latius per ipſum Philoſophum: ita ꝙ in hac rationali parte animi fiunt omnes intellectiuæ virtutes, quas infrà declarabo. Rurſum, pars irrationalis diuiditur in vegetatiuam, quam plantis ineſſe conſtat. Item & appetitiuam, quæ omnium cupiditatum ac voluptatum eſt capax: in quibus quidem voluptatibus Epicurus & cæteri ſupradicti fœlicitatem ſtatuunt: & de iſta vegetatiua & appetitiua parte animi habetur per Philoſophum in 1. Ethic. c. 8. & per glo. in Clement. prima, de ſumma trinitate, ĩ verbo, Intellectiuè. quæ dicit, ꝙ per appetitiuam ſeu ſenſitiuam partem animi communicamus brutis, per vegetatiuam enim plantis. [7] † Vult ergo Epicurus, ꝙ ſi cuncta ad votum ſuccedant alicuius, & ſic omnia deſeruiant illi parti appetitiuę, dicetur fœlix. Pro qua opinione do tibi gloſ. quæ hoc vult ad literam in Rubr. Procemij Inſtitutionum, in verbo, Fœlix, quæ exponit, id eſt, proſper: quia cuncta ad votum ſibi ſuccedebant. Et pro hoc etiam facit, quia nihil fœlicius dici, aut excogitari poſſe videtur, quàm vita gaudiorum plena omnium, moleſtia detracta. Et hoc eſt quod voluit Salomon in Eccleſiaſt. c. 5. Hoc itaque mihi viſum eſt bonum, ut comedat quis, & bibat, & fruatur lętitia ex labore ſuo facto ſub ſole. & ibid. in c. 8. Laudaui lętitiam, ꝙ non eſſet homini bonum ſub ſole, niſi ꝙ comederet, & biberet, atque gauderet. Et Seneca:

> Dum fata ſinunt, viuite læti:
> Properat curſu vita citato.
> Et Poeta ille:
> Grandia ſemper amat, & ludicra verba iuuentus,
> Eſt cum lætitia pulchrior omnis homo.

Sed, domini, licèt humanæ cæcitatis corruptela in hanc opinionem procliuior ſit, quia (vt inquit Philoſophus in 7. Ethic. c. 15.) Omnes gaudent aliqualiter pulmento, & vino, & venereis: tamen omnes philoſophantes communiter improbant, & bene: quia non debemus facere omnia quæ corporibus libent, vt dicit text. in c. bonorum. 47. diſtinct. [8] † bonorum authori inhærere aliter non valemus, niſi cupiditatem à nobis (quæ oĩum malorum radix eſt) abſcindamus. Et iſtud eſt quod voluit Cicero in quinto de Finib. bonorū & malorum. Cupiditates ſunt ĩſanabiles: ex cupiditatibus odia, diſſidia, diſcordiæ, ſeditiones, bella naſcuntur: inanium cupiditatum nec modus vllus, nec finis inueniri poteſt. Nec ab re ergo dicunt Stoici, diffiniendo voluptatem eſſe ſublationem animi ſine ratione opinantis ſe magno bono frui. & glo. in clement. ad noſtrum. de hæreticis. diffinit ſenſualitatem eſſe ius animæ deſiderabilia corpori, & refutans nociua. Et Hugo de ſancto Victore in libro primo Compendii Philoſophiæ, dicit ꝙ, [9] † Concupiſcentia eſt immoderatus appetitus ſenſualitatis excedes modum rationis. Et ſanè hi, qui blanditiis voluptatum velle niti, atque inniti, hanc opinionem Epicuri vulgi ſectantur, peccatores videntur plaudere in deſideriis animæ ſuæ, contra c. donare. 86. diſtin. Videntur etiā homines amare in eo, in quo nequiſſimi ſunt, contra c. qui venatoribus, eadem diſtinct. Reperio tñ Leonardum Aretinum, qui noſtris temporibus in Italia claruit, & qui nouam & pręclaram Ethicæ translationem fecit, præmiſſam Epicuri ſentētiam in ſuo Iſagogico morali defenſari, quaſi non ſenſerit de corporis, ſed animi voluptatibus: quia (vt ait) iubet Epicurus virtutes exerceri: quia affectantes ſunt plurimum voluptatum: & tamē, delicta ſunt fugienda, quia ſolicitant mentes, & quietas nunquā permittunt. Et ſubijcit, ꝙ clamat Epicurus ipſe, non poſſe viui cum voluptate, niſi iuſtè, temperatè, prudenterq; viuatur. Nec rurſum iuſtè, temperatè, ac prudenter poſſe viui, niſi cum voluptate. Et ꝙ iſta ſenſerit Epicurus, probo ex eo quod dicit Seneca libro octauo Epiſtolarum, dicens: Apud Epicurum duo ſunt, ex quibus ſummum bonum componitur: ut corpus ſine dolore ſit, & animus ſine turbatione, quod non poteſt eſſe, niſi iuſtè viuatur, ut patet ex præmiſſis. Addo etiam, ꝙ iſtud eſt, quod uoluit Boethius in libro de Conſolatione: [10] † Quid aliud animorū ſalus vř eſſe, q̃ probitas? Quid aliud ęgritudo, q̃ vitia? Et quod in iucunditate & voluptate animi ſit ſummum bonum, dico voluiſſe Ariſtotelem in 1. Ethic. c. 4. Nullus eſt bonus, qui non gaudet bonis operationibus. Subijcit: Neq; enim iuſtum vtiq; aliquis diceret, non gaudentē iuſta operatione, nec liberalē nō gaudentem liberalibus operationib. Idem Ariſtoteles in libro 2. Ethic. c. 2. vř amoris virtutem maximum eſſe gaudere, quibus oportet: & quæ oportet, odire. Et Salomon ĩ Eccleſiaſt. c. 3. Cogitaui ꝙ nō eſſet melius niſi letari, & facere bonum in vita ſua. Poſtremò hanc opinionem ſic intellectam probo authoritate ſanctiſſimi Imperatoris noſtri Iuſtiniani, in fine Procemii Inſtitutionum, vbi iubet ſtudium fieri cum voluptate & alacritate animi. ibi, Summa itaque ope & alacri ſtudio &c. Cæterùm, ſi de corporeis voluptatibus ſenſiſſet Epicurus, prout cōiter intelligitur per reliquos Philoſophos, præſertim per Ariſtotelē in 1. Ethic. c. 2. Multi quidem igitur omnino beſtiales videnť eſſe, pecudum vitam eligentes, iunctis præcedentibus. Et etiam per Ciceronem in libro de Amicitia, paulo poſt diffinitionem, ibi; multi enim vt Epicureum vulgus voluptates belluarum &c. Certè tunc nō immodicè erronea eſſet talis opinio, ut præmiſſa demonſtrant: & vt infrà dicam poſt opiniones recitatas, qñ authoritate, ratione, & exemplo omnes opiniones reprobabo, excepta virtutum amatrice. [11] † Alii etiam ſunt, qui honores, ſeu nobilitatem pro beatitudine colunt: pro quibus, quia arguunt quem non eſſe facinoroſum: quia honor ſeſe cum delictis non compatitur. l. j. in fi. C. ubi ſenat. vel clariſſimi. & cuicunq; pecuniario commodo præfertur. l. ſi qui aduocatorum. C. de poſtul. Et, vt inquit Philoſophus, in lib. 1. Ethic. c. 2. ciuilis vitæ ferè honor finis eſt, ut ipſe Philoſophus atteſtatur in libro tertio Politicorum. Item, nobilitas arguit bonos mores, ut patet ex definitione nonnullorum antiquorum, quos refert Dantes ſolennis Poeta vulgaris in quadam ſua vulgari cantilena, quæ incipit: El doulce rime de amore, quæ ſolea trouuar li me penſeri &c. dicentium, ꝙ [12] † Nobilitas eſt antiqua æris & diuitiarum poſſeſſio cū pulchris moribus, & regiminibus. Et hoc eſt, quod vult Philoſophus, in quinto & quarto Politicorum, dicens, ꝙ nobiles vñr eſſe, quibus ſtant vel adſunt progenitorum virtutes, & diuitiæ. Et licèt ipſe Dantes hanc diffinitionem reprobet, quaſi diuitiæ tanquā viles, & animum inquietantes, nō poſſunt dare, nec afferre nobilitatem: tñ reperio, ꝙ Bartol. in l. j. C. de dignitatib. lib. 12. ſuſtinet diffinitionem, quia pur poſſunt eſſe cā, ob quam venit nobilitas, & obuenta ſeruantur. [13] † Item, ubicunq; eſt virtus, ibi eſt nobilitas, ut ipſe Dantes concludit, vbi ſup. ſed diuitię conferunt ad magnanimitatem, quæ eſt virtus, ut videbitis inf. in §. 5. ergo &c. Et ſic non, quia Bar. concordat cum opinione Peripateticorum, ſup. relata, uolentium, ꝙ licèt diuitiæ ex ſeſe beatam uitam non conficiant, tñ ſunt vt inſtrumenta quædam ad virtutes. Et ſubiicit Bar. vbi ſup. ꝙ iſti boni mores acquirunť longo tpe decem, uel viginti annorū, per l. de quibus. cum ibi notatis, ſuper verbo, inueterata. ff. de legib. ſicut videmus ĩ Doctoribus, [14] † qui non aſſequuntur dignitatem comitatus, niſi viginti annis in lectura ꝑſteterint. l. j. C. de profeſſ. qui in vrbe Cōſtantino. lib. 12. Et adde tex. cum gl. & ibi vide Bart. in l. Alexandrinis. C. de decurionib. lib. 10. Sed, dñi, Philoſophi aliter iſtud determinarent: quia oportet iſtos mores vſq; ad habitum exerceri: quia ante habitum acquiſitū non pōt eſſe virtus, vt dicam infrà, quia virtus ꝯſiſtit in habitu mentis. l. iuſtitia. ff. de iuſtitia & iur. vbi dř, ꝙ iuſtitia, quæ eſt virtus, eſt cōſtans & perpetua voluntas &c. & ſic eſt in habitu, & rectitudine voluntatis. Or, dñi, [15] ꝯ præmiſſam opinionem, videlicet, † ꝙ in honore vel nobilitate conſiſtat ſummum bonum, fortiter, facit: quia honores bene mutant ſtatum, ſed non ꝯdōnem naturalem. l. falſa. §. j. ff. de ꝯdit. & demonſt. vbi vide oĩno quæ dixi, & ꝯñr ex nobilitate, vel honore prauus non efficitur bonus: & tales honores tanq̃ ambitioſi ſunt ſpernendi: quia, vt dicit textus notabilis in c. cuicunq; 40. diſt. Quicunq; deſiderauerit Primatum in terra, inueniet confuſionē in cœlo: nec inter ſeruos Chriſti computabiť, qui de Primatu tractauerit. Nec vnuſquiſque ſuſtinet, qūo aliis maior appareat, ſed qūo oĩb. inferior videatur: qm̃ nō q maior fuit in honore, ille eſt iuſtior: ſed qui fuit iuſtior, ille maior eſt. Poſſent tñ præmiſſi authores ſaluari, ſi de vera nobilitate ſenſiſſent. Et ideo, pro huius intelligentia noſſe oportet, ꝙ triplex eſt nobilitas, ut dicit Bar. in l. j. C. de dignitatib. [16] † videlicet Theologica; & Supernaturalis. Secunda Naturalis. Tertia Politica & Ciuilis. De prima quærendum in conſpectu Aeterni iudicis, apud quem eſt nobilis omnis, qui eſt in gloria: & de hac hř ſecūdùm Bartolum per magiſtrum Sententiarum in ſecundo libro, in diſtinctone 12. & ibi per dominum Bonauenturam, & probatur ſecundùm eum, primi Regum, ſecūdo cap. vbi dicit Deus: Quicunq; honorificabit me, ego honorificabo eum: qui autē contempſerit me, erunt ignobiles. Et addo, ꝙ de hac nobilitate habes tex. in c. Adam. 40. diſt. vbi dicit textus, ꝙ Adam primus homo pro peccato de Paradiſo deiectus eſt: hoc eſt, qui nobilitatē Dei à ſe deiecit, nobilitate loci priuatur. Iſta ſunt verba formalia textus. Facit etiam text. in c. non loca. ead. diſt. Non loca, uel ordines creatori noſtro nos ꝓximos faciūt: ſed nos, aut merita bona ꝯiungūt, aut mala diſiūgūt. Et ĩ hac nobilitate ſine dubio conſiſtit ſummū illud bonum, quo quis adepto, vt inquit Boethius,

thius, Nihil amplius desiderari queat: quia per id homo ordinatur ad æternam gloriam per gratiam patris adiuuantis memoriam, & filii adiuuantis intellectum, & paracleti spiritus sancti ad hoc cooperantis circa voluntatem, vt infrà declarabo.

17 † Naturalis verò nobilitas, secundùm Bart. ubi suprà, prout cadit in hominibus, dr̃ eo, quia à ratione naturali inducta est, quàm nos Iuristæ appellamus de iure gentium: & de hac loquitur Philosophus, sm̃ eum, in primo Politicorum, dicens, nihil aliud esse, quàm virtus, & malitia, determinans seruum & liberum, nobiles, & ignobiles. Et sic secundum Bar. erit habitus electiuus in medio consistens circa ea, quæ pertinent ad dominari, seu præesse. Et sic diffinitio virtutis huic nobilitati conuenit: quia vbicunque est virtus, ibi nobilitas uera. addo ꝙ de hac loquitur textus in c. nos qui. 40. distin. dicens: Nos qui præsumus, non ex locorum, vel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus, nec vrbium claritate, sed fidei puritate. Et de hac etiam loquitur tex. in c. nunquam. de vitijs. 46. distin. dicens, Nunquam de vitijs erubescamus parentum, sed semper amplectamur virtutem, & hm̃oi etiamsi alienigenam habeant matrem, etiamsi fornicatione pollutam, uel quolibet dedecore sordidatam: nihil tñ de eius aut vilitate obfuscabitur, aut crimine polluetur.

18 † Subijcit etiam, ꝙ nemo de vitio vel virtute parentum laudandus, vel culpandus: nemo inde verè obscurus est, aut clarus. Et de ista loqtur Cicero in inuectiua in Salustiũ: sanctius est me meis rebus gestis florere, q̃ maiorum opinione niti, & ita viuere. vt sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Et de ista nobilitate etiam loquitur Ouidius de Luco, cuius verba aurea non prætermitto. dicit enim:

Nobilitas hominis mens, & deitatis imago.
Nobilitas hominis virtutum clara propago.
Nobilitas hominis humilem releuare iacentem:
Nobilitas hominis mentem refrenare furentem.
Nobilitas hominis nisi turpia nulla timere.

Et de hac etiã loquitur Boethius in tertio de consolatione. & Seneca in lib. Epistolarum ad Lucillum, & in hac nobilitate fateor etiam adesse summum bonum, seu etiam eam beatitudinem, quæ huius humanæ vitæ respectu hominum inesse põt.

Tertia est nobilitas Politica seu ciuilis. per quam apud nos, & in foro nostro nobilis à plebeio distinguitur: & eã diffinit Bart. in l. j. C. de dignitatib. dicens ꝙ est qualitas illata per principatũ tenentem, qua quis vltra honestos plebeios acceptus ostendit̃. Et singula uerba diffinitionis latè ibi prosequitur: & subijcit, ꝙ sicut ille apud Deum est nobilis, quem Deus sui gratia sibi gratum fecit: ita in foro nostro ille est nobilis, quem Princeps, vel Lex sibi gratum, seu nobilem facit. Et pro hac similitudine vide textum in l. imperialis. circa principium. & l. j. § j. C. de officio præfecti prætorio Aphricæ. Subijcit tñ, ꝙ non potest esse similitudo per omnia, & bene: vt patet ex his, quæ posteà ibi in progressu dicit: & inter cætera dicit ipse, ꝙ iste titulus nobilitatis nõ præsupponit virtutem, quinimmo, multoties sm̃ Bart. propter vitia confertur, quia multoties videmus quem affici acceptum principi seculari, vel ecclesiastico propter vitia, & inde cõsequi nobilitatem, uel dignitatem aliquam. Subijcit tamen, ꝙ qui in talibus dignitatibus indignum præferunt digno: peccant, ut dicit sanctus Thomas in secunda secundæ. quæst. 64.

19 † Subijcit ẽt, ꝙ talem titulum dignitatis quis à seipso non potest accipere citra lęsæ maiestatis & falsi crimen, per l. lex duodecim tabularũ. circa finem ff. ad legem Iuliam maiestat. ubi idem Bar. dicit per illum textum, ꝙ illi, qui vocant se Reges Siciliæ, cum nõ hẽant regimen, incidunt in legem Iuliam maiestatis. Et est etiam ibi casus notabilis, ꝙ ille qui præparat exercitum sine scitu superioris, incidit in legem Iuliam maiestatis. Et addo, ꝙ de ista nobilitate, qua nobilis distinguitur à plebeio, loquitur textus in §. plebiscitum. institu. de iure naturali. coniuncta glosa, in uerbo Hortensia. Et ex præmissis infero hanc nobilitatem apud nos vulgarem non arguere ex necessitate summum bonum, cum sine virtute esse possit: licèt leges nostræ eam foueant in multis, in tantum, vt etiamsi non ueniat ex origine, sed ex accidenti, tñ extenditur vsque ad pronepotes: ut est glossa, & ibi Bartolus in l. j. C. de dignitatibus. lib. duodecimo. per l. diuo. C. de quæstio.

20 Plus dico, ꝙ etiam † mulieres nuptæ, dummodo non nubant plebeijs, retinent claritatem & nobilitatem sui generis in honorantijs, & sedendo, ac persistendo inter alias mulieres. Casus est in d. l. j. de dignitat. vt ibi declarat Bartolus ponendo casum notabilem in terminis quotidie contingentibus inter mulieres. Secus si mulier nobilis nuberet plebeio: quia tunc perdit nobilitatem, seu dignitatem, ut ibi: & è ꝯrio, si plebeia mulier nubat nobili, efficitur nobilis. l. mulieres. eo. titu. de dignitatibus. & l. fœminæ. ff. de senatoribus.

21 † Item amittitur etiam nobilitas ꝓpter delictum, putà periurium. l. quoties. vbi casus. C. de dignitatib. Et ratio ponitur in l. 2. in eod. titu. & in l. j. in fi. C. ubi senatores, vel clarissimi. Et ideo, non mirum si in definitione dixi, ꝙ nobilitas est qualitas: quia potest adesse, & abesse, præter subiecti corruptionem. Similiter in definitione dr̃, qualitas illata: quia quis non potest eam à seipso capere, immo capiens, sm̃ Bart. in d. l. j. incideret in legem Iuliam maiestatis, allegat. l. secundam, circa finem, aliàs est l. 3. ff. ad legem Iuliam maiestatis. Sed attende; quia ibi loquitur de assumente sibi officium magistratus. Posses tñ dicere, defendẽdo Bartolum, ꝙ etiam iste assumit sibi officium magnorum magistratuum, hoc est principatuum: ad quos spectat conferre nobilitatem, ut infrà dicam: & sic ibi probaretur sm̃ hoc,

22 † quòd assumens sibi simpliciter arma, volens seipsum nobilitare, incidit in legem Iuliam maiestatis. Item in definitione ponitur per principatum tenentem: quia ad tales pertinet conferre nobilitatem, & dignitates. l. si constat. ff. de appellationibus. c. 2. extra de electione. & ad omnes, qui habẽt potestatem legis condendæ: quia per leges & statuta terrarum, ac etiam consuetudines confertur nobilitas, sm̃ Bar. in d. l. prima. Et subijcit, ꝙ per totum illum titulum duodecimũ confertur, & conceditur nobilitas: quia illa officia habent nobilitare, sm̃ eum. Et etiam dico, ꝙ omnes qui sunt de numero Consiliariorum, seu Decurionum, dicũtur nobiles, & habere dignitatem. Vide textum in l. spurii. in princ. ff. de decurionibus. & in l. 2. §. in filiis. cum seq eod. titu. ubi Decuriones non reputantur inter plebeios, & consequenter sunt politicè nobiles, ut etiam vult textus in l. 3. in princ. ff. de testibus. Et istud est quod legitur Matthæi 27. c. Ioseph. ab Arimathæa nobilis decurio, quasi dicat, ꝙ erat nobilis; qa decurio. Idem dicit Bar. ubi suprà de quocunq; alio officio, ꝙ in loco, ubi de hoc agitur, reputatur habere dignitatem annexam. Probatur sm̃ eum in c. de multa. extra, de præbendis. & in l. fin. in principio, de muneribus & honoribus, & sic illis rationibus conceditur per legem nobilitas.

23 † Similiter propter scientiam & literaturam consequitur quis nobilitatem: quia reddit homines nobilissimos. Textus est in l. prouidendum. C. de postulan. Et dicit ibi glo. ꝙ illa est vera & ꝓpria nobilitas. Et ibi Salicetus ad hoc etiam allegat. l. secundam. § fi. ff. de excusat. tutorum. ibi, nobilis Vlpianus. Et ego addo textũ in Procemio Instit. vbi Imperator illos Iureconsultos, de qbus ibi, appellat illustres, & facundissimos, propter meritum sciẽtiæ. Addo ẽt, ꝙ hinc videmus, ꝙ tales dicuntur nobiles, vsquequo in officiis se immisceant facinoribus, & sceleribus: ut dicit text. in l. iudices. C. de dignitatibus. Et ideo Bartolus ibi notat, quod iudices, & Doctores dicuntur nobiles, & bene: quia dico, quòd scientia nobilitat interius intellectum, illuminando, & clarum reddendo. Item exterius: quia intellectus illuminatus corpus gubernat, & regit pulchris. & virtuosis moribus. Et istud est, qđ voluit Seneca in libro de septem artibus liberalibus, dicens, ꝙ licèt liberales artes virtutes non præbeant, argumentum tñ ad recipiendum præparant, & expediunt. Et Salomon Prouerbiorum cap. secundo, Si intrauerit Sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris de via mala, & ab homine, qui peruersa loqt̃. Et adde Salicetum in d. l. prouidendum. qui subijcit, ꝙ hoc non facit nobilitas, quæ habetur à genere: quia non cohæret personæ, seu personam non qualificat: ideo subiicit, ꝙ licèt quis sit de nobili prosapia, uel genere, non debet nũcupari nobilis, nisi bonis polleat moribus. Tu melius dic, vt statim dicã, ꝙ immo vsque ad pronepotes debet appellari nobilis nobilitate politica, nisi propter delictum priuetur.

24 † Adde etiam, quòd nobilis moribus præfertur nobili genere, secundùm Cynum in d. l. prouidendum. & vult Panormitanus in c. secundo, extra, de donationibus. Adde etiam textum in c. de multa. de præbendis, ubi dicitur, ꝙ sublimes, & literatæ personæ sunt maioribus beneficijs honorandæ. Et ideo etiam glossa ibi notat, ꝙ scientia nobilitat hominem. Similiter dico, ꝙ hac nobilitate politica decoratur quis per feudi acquisitionem: dummodo sit antiquũ feudum: super quo tñ oportet considerare à quo recipiatur feudũ: quia, vt dicit tex. in c. j. versi. cæteri. quis dicatur dux, marchio, comes &c. in vsibus feudorum, ubi hæc verba ponuntur. Cæteri verò, qui beneficium ab antiquis temporibus non tenent, licèt nouiter à capitaneis seu valuasoribus acquisierint plebeij sunt.

25 † Item subijcit, ꝙ hodie per feudum sunt nobiles, qui ab Imperatore vel Rege feudum habent. Subijcit, ꝙ minores valuasores, & minimi sunt hodie plebeij, nisi ab antiquo feudum habeant: ut patet ex illo textu notabili, per quem sm̃ Bald. post Iacobum de Beluiso potes cognoscere euidẽter differentiã inter feudum nobile, & pædagogum. Et subijcit Bal. ꝙ ille tex. nobilitatẽ attribuit antiquitati. Et pro intelligentia optima semper recurre ad text. ibi. q optimè declarat quis dicat̃ Dux, Marchio, Comes, & quis Capitaneus, sm̃ qđ in rubro continentur. Item, qui dicantur valuasores, ac minores valuasores, & quæ dicatur soldata; & est textus multũ notabilis ad declarationẽ multorũ. Seqt̃ in definitione, de qua supra, vltra plebeios honestos &c. eo † ꝙ plebeiorũ quidã dñr honesti, qdã viles: & licèt honesti sint magis honesti, q̃ viles: tñ ob hoc non sunt nobiles, sed plebeij. Requiritur ergo, ꝙ sit acceptus, qđ declara, vt per Barto. in d. l. j. C. de dignitatib. Sequitur demum ĩ definitione, acceptus: ideo qa, vt sup. dixi, nobilitas ꝯsistit ĩ eo, ꝙ superior facit quem sibi gratũ, & acceptũ. Et postremò seqt̃ in definitione: ostẽdit̃, ideo sm̃ Bar. in d. l. j. ẽt si mille annis quis floreret virtutibus, & Princeps

Princeps eum summè diligeret: tamen plebeius remaneret, donec sibi conferatur dignitas aliqua, seu nobilitas. Quod declara, ut per Bartolum, vbi suprà.

Sed quæro, quantum duret ista nobilitas? Glossa in d. l. j. dicit, ꝙ vsque ad pronepotes, & suprà dixi. Bartolus verò ibi dicit, ꝙ si id, ex quo sequitur nobilitas, transit ad posteros, vt Regnum, Ducatus, Comitatus, ac Feudum, de quo suprà, tunc in vsque in finitum progredietur nobilitas, non ex persona parentum, sed quia successiue tenuit id, à quo processit nobilitas: aliàs secũdũ eum non transgredietur pronepotes, nisi consuetudo refragetur, prout dicit esse in qibusdam partibus Italiæ, vbi tales admittuntur tanquam nobiles in infinitum, donec perueniant ad paupertatem, vel viles artes: quo casu efficiuntur ignobiles. l. ne qs. C. de dignitatibus. Attende etiam, ꝙ nobilitas amittitur ꝓpter delictum, vt suprà dixi per l. quoties. C. de dignitatib. Et attẽde: quia oportet hæc omnia scire, propterea;

27 † quia nobiles in testimonijs, electionibus, & quibuscunque aliis actibus præferũtur cæteris. l. tertia. in princ. ff. de testibus. l. ob carmen. §. fina. & ibi no. eod. titu. & l. maiorem. § j. ff. de pactis. & c. de multa, extrà, de præben. Item, propter nobilitatem reputatur atrox iniuria, quę aliàs non esset. §. atrox. Institut. de iniurijs. Item in pari delicto mitius punitur nobilis, q̃ ignobilis. l. Prædius. §. penult. ff. de incendio, ruina, & naufragio. l. 3. §. penult. ff. ad legem Corneliam de sicariis. quod declara, vt per Bart. in l. quædam. ff. de pœnis.

Ex præmissis ergo patet, alio non subsistente, in nobilitate, seu dignitate, non ꝯsistere summum bonum. Et ideo, alii sunt, qui licèt præmissis inferioribus dignitatibus summum bonum non attribuant: tamen saltẽ in imperiali culmine constituunt, quasi tunc nihil deficiat, cùm Imperator sit mũdi Dñs l. deprecatiõ. ff. ad legem Rhodiam de iactu. Et pro eis facit; quia Imperium processit à maiestate diuina. l. j. in princ. C. de veteri iure enucleando. c. solitæ. de maioritate, & obedientia. & in authentico de instru. cautela. in prima columna, & consequenter Imperator potest dici Vicarius Christi, sicut de Papa dicimus, & vult

28 Ioannes Faber in Rubrica Proęmij Institut. † Attende tamen, quia Imperium immediatè processit à populo Romano. § sed quod Principi. Institut. de iure naturali. Et ideo iura, quæ dicunt, ꝙ à Deo processit, debent intelligi mediatè, idest, à Dei prouidentia. Ita dicit glossa in Authentico, quomodo oporteat Episcopos. in principio. Et ideo Apostolus iubet, ut oĩs anima obediat Imperatori, dum dicit, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. c. magnũ. aliàs incipit, q̃ magnũ. vndecima quæst. prima. c. omnis anima. extrà, de censi. Hinc Petrus Apostolus etiam omnibus fidelibus generaliter scripsit. Estote subditi dominis vestris, siue Regi, quasi præcellenti, siue Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorũ, lau

29 dem verò bonorum, d. c. magnum. & cap. solitæ. † Et ꝙ in Imperiali sublimitate sit summum bonum, probo: quia summũ bonum consistit in fœlicitate, & beatitudine, & Imperator vocatur fœlix, vt patet in rubrica Procemii Institut.

Sed in contrarium facit, quod statim de Papa dr̃. vnde dic vt infrà. Alij ergo summi pontificatus dignitati summum bonũ, seu fœlicitatem attribuunt. Pro quibus quia multum præfertur Imperiali: & tãto quanto spiritualia sunt temporalibus digniora, d. c. solitæ. & ideo subijcit ibi textus,

30 † ꝙ tanta inter Pontifices & Reges est diuersitas, seu differentia, quanta inter Solem, & Lunam. Pro quo facit, quia Pontificatus processit immediatè à Deo, ut legitur Matthæi decimosexto c. ibi: Tu es Petrus, & super hãc petram ędificabo Ecclesiam meam. Et subiicit, Et dabo tibi claues regni cœlorum: & quodcũq; ligaueris &c. d. c. solitæ. prope finem, & ideo Papa dicitur verus Vicarius Christi. Et ideo dicit textus in c. non vos 40. dist. Quis enim dubitat sanctum esse, quem apex tantæ dignitatis attollit? Et adde etiam textum notabilem in c. quis dubitet. nonagesimasexta distinct. Quis dubitet Sacerdotes Christi Regum, Principum, omniũq; fidelium patres & magistros censeri? Nonne miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, si discipulus magistrũ sibi conetur subiugare? & iniquis obligationibus illum suæ potestati subiicere, à quo creditur non solùm in terra, sed etiam in cęlis se posse ligari & solui?

31 † Sed attende; quia ꝙ pontificali dignitate non sit summum bonum, arguo per capitulum, Multi. quadragesima distinctione. Multi sunt sacerdotes & pauci sunt sacerdotes: multi sunt nomine, pauci in opere. Videte ergo quomodo sedeatis super cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo sanctificat locum. Non omnis sacerdos sanctus est, sed Dominus sanctus est sacerdos. Qui bene sederit super cathedram, honorem accipit cathedrę: qui malè sederit, iniuriã facit cathedræ. Ideoq; malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. Adde etiam illud Hieronymi, Non est facilè in loco sanctorum Petri & Pauli stare, subaudi, digne, & tenere cathedram regnantium cum Christo: quia huic dicitur, Non sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum: sed qui exercent opera eorum. & transumptiuè in c. non est facilè. 40. distin. Adde etiam illud Gregorij, Nos, qui præsumus, non ex locorum, uel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus: nec vrbium claritate, sed fidei puritate. Et ideo dicit textus in c. non loca. quadragesima distinctione. Non loca, vel ordines creatori nostro, nos proximos faciunt, sed nos aut merita bona coniungunt, aut mala disiungunt. Concludo igitur in nullo præmissorum quãtum in se est, consistere summum bonum, quod vltrà prædicta probo authoritate, exemplo, & ratione.

Et incipiam primò ab authoritate summi Pontificis tãquam dignioris.

Secundò, ab authoritate Imperiali. Tertiò, ab authoritate

32 reliquorum Philosophorum maiorum nostrorum. † Nam, ꝙ in aliquo præmissorum non sit summum bonum, iuuamur authoritate summorum Pontificum in plerisque locis, in quibus auaritiæ cęcitatem, ambitionis improbitatem, ac reliquarum delitiarum ambitum detestantur: ex quibus malis radicibus omnis, quæ nos turbat caligo, & omnia supradicta trahũt originem. Nam primò Gregorius X. in c. auaritiæ. de electione. libro sexto. Auaros pecuniarum cæcos nũcupat. Idem facit Bonifacius octauus de ambitiosis, in c. quorundam oculos. eodem titulo, & libro. Nec ab re; quia ista adeo exercitant homines, vt agenda non uideant, & à prohibitis non declinent. Et ideo dicit textus in c. virũ. quadragesimaseptima distinctione. quòd mens hominis potentiæ auida, nec abstinere nouit à vetitis, nec gaudere concessis, nec ęquitati adhibere consensum. Et omnino vide ad detestationem mũdanarũ voluptatum textũ

33 in c. his igitur. vigesimatertia distin. & inter cætera dicit, † amorem pecuniæ esse fugiendum, tanquam sit cunctorum delictorum & facinorum materia. Authoritati etiam Imperiali ꝓbat̃: quia, vt dixi suprà in §. primo. finis legum Imperialium est ad bene beateq; viuendum, vt ibi per multa iura comprobaui.

Sed præmissa propter carnales concupiscentias beatitudini potius officere, q̃ prodesse dignoscuntur: nisi robustus, & masculus quis sit ad refrenandum: ego &c. Et istud est, quod voluit Socrates, ut legitur ĩ libro de moribus & vita Philosopho-

34 rum. † Mẽs hominis tenebris inuoluta cæcas petitiones effundit; diuitias appetit, quæ multis mortis causa fuere: splendida cõiugia quærit, quæ nonnunquam domos funditus euertunt: honores concupiscit, qui plerosque ad malos exitus deduxerunt. Sileat igitur stulta mẽs hominis suorum futurorum malorum causis quasi fęlicissimis rebus inhiare, & se totam cœlestium committat arbitrio: quia tribuere bona de facili solent etiam eligere aptissime putant. Et hoc etiam voluit Cicero in libro de

35 Amicitia, apud amicitiæ diffinitionem: † Amicitia est diuinarum, atque humanarum rerum consensio cum beneuolentia, & charitate: qua quidem haud scio, quicquam homini melius sit à Dijs immortalibus datum. Diuitias alii pręponunt: bonam alii valetudinem; alii honores, alii potentiam, multi etiam, ut Epicureum vulgus, voluptates belluarum: sed hoc ipsum est extremum, illa autem superiora sunt caduca, & incerta, posita non tam in consiliis nostris q̃ in Fortunæ temeritate. Atqui in virtute summum bonum esse consistunt, præclarè illi quidem agunt, quò fit, vt apud sapientes ij sint fœlices, quos vulgi detestatur opinio. Et ideo Empedocles Philosophus cùm interrogaretur, quisnam esset fœlix, ait, Nemo ex ijs, quos tu fœlices existimas: sed illum in illo numero reperies, qui ante te missus creditur. Non erit diuitiis, aut honoribus abundãs, sed aut amãs exigui, aut non ambitiosę doctrinæ fidelis cultor, in recessu ma

36 gis, q̃ in fronte beatior. † Et Solon de eodem interrogatus respondit, eos fœlices, quos fama latet. Et ideo Seneca de consolatione ad Paulinum: Omnia ista bona, quæ vos speciosa, sed fallaci voluptate, delectant, pecunia, dignitas, potentia, aliaque plura, ad quæ generis humani cæca cupiditas obstupescit, cum labore possidentur, cum inuidia conspiciũtur: nosq; ipsos onerant, & præmunt magis, q̃ prosint. Et istud est, quod voluit Cicero in libro de Oratore: O fallacem hominum spem, fragilemq; fortunam, & inanes vestræ conceptiones, quæ mediocri in spatio spe franguntur, & corruunt. Et ideo has quæ nos præmunt blanditias, & fragiles conceptiones virili quadam probitate coercere debemus. Et hoc est, quod voluit glossa in Clementina ad nostrum. de hæreticis. in verbo, placet. vbi allegat illud Alexandri ad Didymum, Ea, quæ voluntas sibi vendicat, plerunque negamus amittere. Dedit nobis multas natura delitias, & blanditias, quas plerũque virtus prohibet. Allegat etiam illud Ouidij Epistolarum:

Est virtus placidis abstinuisse bonis.

Et adde etiam præmissis text. in c. aliud. 11. quęst. j. vbi dicitur, Aliud quidem est debita iusta reposcere, aliud ꝓpria perfectionis amore cõtemnere. Subijcit, Oportet ẽt à multis licitis abstinere, dicente Apostolo, Oĩa mihi licent, sed non oĩa expediũt.

37 † Exemplis quoq; probatur, ꝙ in supradictis non sit summũ bonum: quia videmus, ꝙ antiqui Philosophi, qui totis viribus fęlicitatem appetebãt, diuitias, honores, ac regna funditus abijciebant. l. in honoribus. §. Philosophi. ff. de vacatio. muner.

Hinc legitur in libro de moribus & vita Philosophorũ, ꝙ Crates Thebanus magnũ pondus auri proiecit in mare, dicens,

Abite pessimæ diuitiæ, ego potiùs vos submergam, q̃ submergar à vobis: quia non putauit se simul posse diuitias & virtutes possidere. Et illud dictum est canonizatum in c. Crates ille Thebanus. duodecima quæstione secūda. aliàs est. §. Crates ad c. gloria Episcopi. prope finē illius quæstionis. & licèt multi libri habeant Socrates, tamen antiqua & bona Decreta hñt, Crates. & iste fuit Thebanus, Socrates verò Atheniēsis, vt legitur in libro de moribus & vita Phylosophorum.

Adde etiam Pittacum Phylosophum, qui fuit vnus ex septē sapientibus Græciæ, & qui Mitylenēsium Principatū sibi vltrò oblatum, Phrynone Atheniēsiū Duce, propria sponte abiecit, postq̃ decennio ipsum Principatum rexerat & optimo ordine reduxerat. Adde Biantem, qui etiam fuit ex septē sapiētib. Gręciæ. Nam, vt narrat Valerius, cùm terram eius, Fortuna mutata, hostes inuaderent, omnesq; suarum rerum pretiosarum onusti fugerent: & ipse nihil secum deferret, interrogātibus cur nihil deferret, ait: Omnia bona mea mecum porto. Pectore. n. nō humeris ille gestabat, non visenda oculis, sed animo existimanda, quæ domicilio mentis inclusa erant. Possem etiam exemplificare præmissa in Diogene Phylosopho illustri, qui & diuitias, & oēs præmissas delitias mundanas funditus abiecit, quasi nihil boni in eis esset: sed potius ad beatam vitam officerēt; ut de Romanis Regibus, qui dum virtutes sectabantur, cuncta sibi ad votum succedebant, & sedulo, id est, cōtinuè rem suam publicam augebant. Cæterùm, q̃ primum ad voluptates & superiora fortuita aspirare cœperunt, q̃ raptim declinarunt. Et ideo Marcus Cato Porcius Phylosophus Stoicus & Poeta Latinus, q Virgilij tpe Romæ claruit, Romanos increpabat, ut ait Augustinus

38 in lib. 5. de ciuitate Dei, dicens, † Nolite existimare maiores nostros armis Rempublicam ex parua magnam fecisse, quia si ita esset, nos multò pulchriorem haberemus, quippe sociorū, atq; ciuium, præterea armorum, atque equorum nobis maior, q̃ illis copia est. Sed alia habent, quæ nobis nulla insunt domi industriam, foris iustum Imperium animum in consulendo liberū, nec delicto, nec libidini obnoxium. Pro his nos habemus luxuriam, atque auaritiam, publicè egestatem, priuatim opulētiam. Laudamus diuitias, sequimur inertiam, inter bonos & malos discrimen nullum facimus: oīa virtutis præmia ambitio possidet. Ratione etiam ꝑbatur, qđ dictum est; quia ſm exigentiā finis. oportet modificari quæ sunt ad finem, ſm Aristotelem ī libro

39 Posteriorum. † Cùm ergo finis hominis sit perfectio, non pōt esse aliqua fœlicitas, nisi in his, quibus ad ipsam perfectionē, & summum bonum peruenitur: sed clarum est, ꝙ per diuitias, honores, & alia bona externa, de quibus supra ad id non peruenit, immo illi supremo fini ꝯriātur, & hominem peiorem reddūt, ſm Aristotelem in libro secundo magnorum moralium. Intellige tamen quantum ad diuitias, secūdùm ꝙ infrà dicam: ergo id non potest esse bonum; quia ſm Phylosophum id bonum dicit, cuius finis bonus est. Et finis in vnaquaq; dispositione est attendendus. l. licèt. §. idem scribit. vbi bonus textus valde. ff. de peculio. l. i. in fi. ff. quod quisq; iuris. l. si autem. §. possidere. ff. de rei vendicat. Hinc dicimus, ꝙ à fine res denominatur. l. si is qui quadringenta. §. sed si opus. ff. ad legem Falcidiam. facit l. stipulatio. §. opus. ff. de operis noui nuntiatione. Probo etiam præmissa alia ratione: quia si totum mundum possideat quis, & cuncta sibi ad votum succedant; quia tamen sunt caduca, & incerta, subiacentia Fortunæ volubili, formido mutabilitatis non sinit esse fœlicem. Et id declarat, ut inquit Cicero, temeritas Iulij Cęsaris, qui ferè omnia iura humana peruertit ob eum, quem ipse

40 sibi opinionis errore finxerat Principatum. † Adde Solonem Phylosophum, qui dicebat, Neminem, quādiu viuat, dicas esse fœlicem, eo quòd vsque ad vltimum vitæ diem possit Fortuna mutari. Fœlicitatis enim iudex, dies vltimus est. Nec ab re; quia thesauri & voluptates huius seculi, quotidie diminutionem patiuntur. Et ideo, idem Solon cùm interrogaretur à quodam diuite exprobrāte, an thesauros haberet, ait: Tu & ego thesauros habemus, sed inter meum & tuum hoc interest, quoniam nullus de meo me inuito potest contingere, & si distribuero, diminutionem non patiar: tuus autem amissionis quotidie patitur discrimen, etiam te inuito, & si alteri modice tribueris, semper minuitur. Postremò, ad corroborationem præmissorum, & ꝙ in præmissis nullatenus possit cōsistere summum bonū, etiam si totum Mundum quis possideret. † Probo ratione materiali:

41 Nam vas saturari non potest, nisi totum repleatur. Hinc est, ꝙ si partem vacuam attingas, semper querelanter sonat: modò certum est, ꝙ ex toto Mundo rotundo non potest animus hominis saturari: quia tripartitus est, videlicet ex memoria, intellectu, & voluntate. Vnde licèt toto Mundo esset homo refertus, seu plenus: tamen adhuc remanent partes quædam vacuæ: quia rotunditas rem triangularem in omnibus suis partibus replere non potest. Oportebit ergo nostram tripartitam alia causa tripartita repleri, videlicet, per gratiam Patris, & Filij, & Spiritussancti. Patris saturantis memoriam, Filij intellectum, & Spiritussancti voluntatem: quibus patrocinantibus verum singularium virtutum habitum nanciscimur, in quibus summum, de quo quærimus, bonum consistit; & vera beatitudo, non aūt in superioribus caducis & incertis. Et istud est quod voluit Iurisconsultus noster Iulianus. l. scire oportet. §. penult. ff. de tuto-

42 ribus & curatoribus datis ab his. vbi textus vult † bonā voluntatem, ac bonos mores, & benignos præualere diuitiis, & dignitatibus. Et adde textum in l. si quis stipulatus. in fine. ff. de verb. obligat. Nunquam ergo cōquiescit appetitus noster, vsquequo præmisse tres partes animi sint satiatæ per habitum virtutum, in quibus consistit summum bonum, & vera beatitudo, ut est expressum in c. illud autem, & ī c. Nos qui. quadragesima distinctione. & etiam est glossa in rubrica Prooemij Institutionum, in verbo fœlix. ibi: à virtute animi &c. Et etiam habes textum magis rotundum de brocca in c. cùm deuotissimam. aliàs incipit, si quis manu armata. duodecima quæst. 2. ibi, & quia summū in rebus bonum est, Iustitiam colere, & sua cuique iura seruare.

43 † Concludo ergo, cùm summum bonum consistat in virtutibus, & virtutes consistant in habitu, & rectitudine voluntatis, vt patet ex diffinitione Iustitię, quę est vniuersalis virtus, & quę diffinitur esse constans, & perpetua uoluntas &c. Consequēter in bona voluntate, & habitu mentis in tribuendo cuique quod suum est, cōsistit summum bonum, prout in homine respectu humanæ vitæ esse potest: & sic in operationibus secundum virtutem, ut latè prosequitur Phylosophus in decimo Ethicorum c. septimo. Adde & si sint plures virtutes in operatione, ſm optimam ac perfectissimam & præterea in vita perfecta secundum eundem Phylosophum in lib. j. c. 5. aliàs decimo. Et subiicit rationem. Quia vna hirundo non facit ver, nec una dies æstatem: & eodem modo beatum & fœlicem nec una dies, nec exiguum tempus facit. Et declara, ut dicam infra in §. quinto, dum tractabo de Ludo. Sed & istud fatentur Peripatetici, licèt externa bona tanquā instrumenta ad virtutes requirant, ut supra dixi. Pro quibus facit, quia, ut dixi, cuius finis bonus est, ipsum quoq; bonum est, ut inquit Phylosophus: sed finis habendi proprium, seu bona externa potest tendere ad virtutes & morales & intellectiuas De moralibus probo, quia sine diuitiis non potest exerceri aliquid magnificum. Nam, ut infra dicetur, † magnifi-

44 centia est quædam sublimis liberalitas, quæ absque facultatib. exerceri non potest. Et hac ratione Bart. in l. j. C. de dignitatibus. fatis vr concordare cū opinione Peripateticorum, ut supra dixi. Item ex talibus bonis possunt fieri eleemosynæ, & alia pia opera bona, ut supra dixi: ergo conferunt diuitiæ ad virtutes.

45 † Quò ad intellectiuas verò virtutes, ꝙ facultates prosint, patet: quia sine libris non posses nec intelligentiam, aut sapientiā nancisci, quæ animum illuminant: præparant ad singulas virtutes. ut supra dixi: ergo libros saltē necessarios oportet habere, tanquam ipsarum virtutum instrumenta. Aliàs dicam cū Poeta illo,

Haurit aquam cribro clericus absque libro.

Possent tñ probabiliter concordari opiniones, ut quantum ad hoc vltima bona, ex quibus intellectus immediate illuminatur, foueamus Peripateticos: quantum vero ad reliqua à Stoicorum opinione non censeo recedendum. Nec ob. quod dixi de magnificentia: quia rñdeo, nihil magnificentius, ꝙ facultates quotidie prouenientes quadam animi generositate abijcere, & spernere, ac cæteris exhibere, & inde sedulo eleemosynam elar-

46 giri dignoscitur † quia eleemosyna est triplex, ut dicit textus in c. tria. 45. dist. videlicet, egentibus dare quicquid possumus: quod adimplemus, ꝙ propria a nobis abdicando proximis relinquimus. Caue tñ, ut eleemosynam elargiaris, ut martyrium sustineas ad pompam: quia tunc non mereris, sed potius peccas. prima quæst. 1. Vide quantum. Et adde bonum textum in capitulo odi, & proieci. 24. quæst. 1. ubi glossa arguit, & reprehendit scholares, qui uadunt ad ecclesias, non ut audiant diuina, sed ut uideant dominas. Alia, & secunda est eleemosyna spiritualis, seu cordis, quæ, ut dicit tex. in c. duæ sunt eleemosynæ. 45. distinct. multò magis est quàm eleemosyna corporalis: & ista, ut ibi dicitur, non eget terrena substantia; quia consistit in dimittendo rancorem ei, à quo fueris offensus. Subijcit etiam textus, ꝙ dare aliquid indigenti aliquando quæris, & non habes, indulgere vero peccanti, quantum volueris, redundat tibi.

47 † Tertia eleemosyna est, delinquentem corrigere, & errantem reducere in viam veritatis, ut dicit textus in d. c. tria.

Ex præmissis infero, ꝙ qui sponte facultates prosternit, à nullo eleemosynarū genere retrahitur, & à graui periculo se subtrahit: quia mentem bonam qūq; subuertunt diuitiæ duodecima quæstione secunda. Crates. vbi Phylosophus ille non putauit diuitias, & virtutes simul procedere posse. Vnde viri perfecti est, non solum à malo, sed etiam ab omni suspicione, & specie mali; abstinere. Clementina exiui. versiculo, cumque annui reditus. de verb. signif. & in Clement. cupientes. de pœnis.

ARGVMENTVM.

Hominis institutum liberum: nec fato, casu, aut cœlestibus corporibus destrui scribit.

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Fęlicitatem, siue vitam beatam, nemo sibi ipse valet præstare.*
2. *Bona externa cui debeant vsui esse iuxta Peripateticos.*
3. *Effectus causæ necessariæ simul & contingentis est contingens.*
4. *Arbitrium homini datumne sit liberum.*
5. *Arbitrium liberum quantæ sit nobilitatis.*
6. *Impeccabilis nemo per se, Deus autem omnia in omnibus.*
7. *Vir bonus nec prosperis extollitur, nec aduersis frangitur.*
8. *Prædestinatio seu præscientia diuina quid in hominibus operetur.*
9. *Effectus hominis nullus necessitate, verùm libertate, causatur.*
10. *Homo liber à Deo creatus, peccans infinitis sese immiscuit quæstionibus.*

1 Tertiò principaliter vidēdum, an sit in potestate cuiusq; sibi ipsi per virtutem hanc beatam vitam præstare sine alio suffragio. † Et arguo ꝙ non, vt videt̄ expressum in Clemētina ad nostrū. extra de hęreticis. vbi propterea ob hoc reprehendit opinionem illorum, tanquam hæreticam, qui asserebant, ꝙ homo in vita præsenti talem, & tantum perfectionis gradum poterit acquirere, quòd reddetur penitus impeccabilis.

Item licèt quis sit sapiēs, & bonus ac omnibus virtutibus instructus: tñ aduersante Fortuna fieri poterit, vt in exiliū, in orbitatem, in egestatem, vel in carcerē tyrāni detrudatur, ac aliis suppliciis afficiatur ita, vt suppliciis, ac doloribus afflictus, nec cōtemplari quicquam, nec virtutes exercere permittatur: quo

2 fit, vt beatus in tantis calamitatibus nuncupari non possit. † Et ideo Peripatetici Philosophi corporis dicunt externa bona adesse homini oportere, non vt illa ex sese beatam vitā conficiāt: sed ne operationes virtutū, in qb. beata vita ꝯsistit impediant̄.

Item huic potestati consequendi summum bonum vr̄ posse officere prædestinatio, seu præscientia diuina, quæ falli non potest. 23. q. 4. Non ergo.

Item & corpora cęlestia videntur posse dare impedimentū ad consequendum hoc summum bonum, vtpote Planetæ, quæ nos videntur inflectere ſm cursum eorum quandoq; ad malū: quorum nomina Græca sunt, Phenon, Plenunta, Pyriona, Hesperus, Sciobō: quos Romani nominibus Deorum suorum, idest, Iouis, Saturni, Martis, Veneris, atq; Mercurii consecrarunt, quorum motibus formari asserunt vitam.

Sed his non obstantibus credo in cōtrarium esse veritatem: Pro cuius euidentia præmitto fundamentum Aristotelis in li-

3 bris (ni fallor) Physicorū, inquientis, † ꝙ oīs effectus participans de duabus causis, quarum altera est necessaria, altera cōtingēs, tunc effectus non est necessarius, sed contingens: vt dat exemplum Philosophus in procreatione, quæ causatur à cā vna necessaria, videlicet à Sole, & à cā ꝯtingēte, videlicet, à coitu hoīs.

Et quia ista vltima est causa contingens, non necessaria: quia aliquando credit homo generare, & nō generat: vel generare masculum, & generat fęmellam.

4 Præmitto etiam † ꝙ homini est datum arbitrium bene, vel malè faciēdi cum qualitate libertatis, hoc est, liberum arbitriū. c. Nabuchodonosor. 23. q. 4. & certum est, ꝙ illud quod conceditur cum tali qualitate libertatis, debet esse abstractum ab omni coactione. Hinc dicimus, ꝙ vbi requiritur consensus liber, & sic cum qualitate libertatis, non sufficit ad validitatē actus consensus, nisi sit liber. Glos. 23. q. 5. notissimi. & habetur per Panormitanum in c. cùm locum. extra de sponsali. & sic non erit tūc opus rescindere per actionem quod metus causa. In contrariū tñ consueui allegare. l. primā. ibi, liber sit stylus. C. de sacrosan. eccl. coniuncta l. 1. C. si quis aliquem testari prohibuerit. Quod declara, vt dixi in l. generaliter. ff. de verb. oblig.

5 † Adde etiam, ꝙ istud liberum arbitrium adeò est nobile, vt in his, quæ relinquuntur in mera voluntate, & libero arbitrio, non possit quouis modo etiam cum iuramento tale arbitrium sibi coarctare. l. cū precario. & est gl. in c. fi. de ꝓcuratorib. lib. 6. & tex. ī l. si quis in prin. testī. ff. de leg. 3. Nec in similib. ꝯsistētib. mera volūtate seu libero arbitrio stat̄ iudicio maioris: quinimmò vnius contradictio in vniuersitate impediret dispositionē. c. fi. de maioritate & obedientia. & ibi Innoc. Panormit. & Doctores. Quod declara, vt dixi in tractatu Statutor. in titu. de formali statuto. fiendorum solennitate. §. j. & est bene notandum pro limitatione regulæ. l. quod maior. ff. ad municipales.

Si ergo liberum arbitrium habet vnusquisq;, vt infra dixi, certè si diceremus istud arbitrium aliquo modo coerceri vel per corpora cœlestia, vel per præsentiam diuinam, vel aliis modis, quibus supra, iam non diceretur liberum arbitrium, contra dictum capitulum Nabuchodonosor. Nec obstant argumēta adducta in contrarium. Primò Clementina ad nostrum. de hære-

6 ticis. † quia stant simul, ꝙ quis non possit fieri impeccabilis, nisi per Dei potentiam absolutam, vt legitur de beata virgine: & tñ possit per habitum virtutum sibi acquirere summum bonū, prout potest in homine adesse respectu huius vitæ: quia, vt dixi supra in §. præcedenti, in principio. De hac beatitudine & summo bono est Tractatus noster, non autem de beatitudine, prout homo ordinatur ad æternam gloriam.

Ad secundum argumentum Peripateticorū respondeo, ꝓut respondent Stoici, dicentes: Nihil bonum præter honestū: hoc est, quod laudabiliter & ex virtute fit. Corporis autem & Fortunæ quomodo negant esse bona: & consequenter, cùm contrariorum eadem sit disciplina, eorum incommoda non possunt esse mala. Virtus ergo satis erit ad beatè viuendum: nec poterit tormentis, aut vllis doloribus impediri: quia vir verè fortis ex se totus pēdet: nec humanos casus Fortunę, aut minas expauescit, nec illis, si accidant, frangitur.

Addo ꝙ istud est, quod voluit Seneca de Cōsolatione ad Elbiam matrem: Nec secunda sapientē euertunt: nec aduersa demittunt. Et vult Augustinus in Epigrāmatibus Prosperi, dicēs,

7 † ꝙ bonus nec temporalibus bonis extollitur, nec malis frāgit̄.

Sed attende, quia dico ista vera post adeptum habitum virtutis, quo homo per habitum ipsum factus est verè fortis. Cęterū, ante habitum quæsitum, dum continentiam cū passione agit, vt infra dicam, fortè esset opinio Peripateticorum verior, quia cùm nondum sit veram fortitudinem adeptus, in his calamitatibus turbaretur: & argumenta Stoicorum concludunt in eis, qui iam perfectionem per habitum acquisiuerunt.

8 † Ad argumentum de præsciētia & prædestinatione diuina, respondeo, ꝙ ista nullatenus coarctant libertatem arbitrii nostri: quia, vt dicit tex. in d. c. Nabuchodonosor. vires obedientiæ non ideo cuiquam Deus subtraxit: quia eum non prædestinauit: sed ideo eum non prædestinauit, quia recessurū ab ipsa obedientia esse præuidit. Et demum ibidem in §. non ergo. subiicit. Non ergo necessitatem facit correctionis vel obdurationis diuina prædestinatio, seu præscientia: cùm boni per gratiam corrigantur: libero arbitrio, mali pereāt. Et paulò post subiicit Augustinus, Duæ sunt necessitates, vna simplex, veluti necesse est omnes homines esse mortales. Altera conditionis, vt si aliquē ambulare quis scit, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque esse nouit, aliter id esse, q̃ notum est, nequit. Sed hoc minimè secum illam simplicem trahit: hanc enim necessitatem nō propria facit natura, sed adiectio cōditionis. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntatem gradientem: quamuis eū tunc

9 cùm graditur, incedere necessarium est. † Et ratio huius sumit̄ ex eo quod dixi in primo euidentiali; quia licèt præscientia, vel prædestinatio diuina procedant ex causa necessaria, tamen qa effectus actionum nostrarum etiam causatur à nostro libero arbitrio, & sic à causa contingente, non autem necessaria: ergo oportet dicamus, quòd iste effectus non sit necessarius.

Ad vltimum argumentum de Planetis & corporibus cęlestibus, respondeo ꝙ non habent auferre libertatem arbitrii, cùm sint creata ad opus humani generis, nō è contrario, iuxta illud Psalmistæ, Omnia subiecisti sub pedibus eius. Hinc vulgò dicimus, Sapiens dominabitur astris. Aliàs corruerent omnia iura, quæ dicunt, nobis adesse liberum arbitrium: quia, vt dixi, qualitas libertatis arguit arbitriū esse abstractum ab omni coactione. Et ita volunt Ioannes Andræas, & Panormitanus in c. 1. de sortilegiis. & beatus Thomas in 2. 2. q. 85. articulo quinto. & aliquid dicam in §. sequenti.

ARGVMENTVM.

Hac periodo eo tendit Rogerius, vt fœlicitatis consequendæ argumenta perdoceat.

SVMMARIVM.

1. *Inuocatio diuini nominis in omni actu necessaria.*
2. *Parentes quando liberos alere teneantur, aut contra.*
3. *Maritus quando vxorem, & vxor virum alere teneantur.*
   Ecclesia patronum inopem alere teneatur.
4. *Vestes, & alia ornamenta humana vsui necessaria.*
5. *Vestimentum ecclesiasticum haudquaquam fieri debet ex veste muliebri.*
6. *Medico quando imputari nequeat mors infirmi.*
7. *Domus quando & quibus vsui esse soleat.*
8. *Venatio quare inuenta, & an legibus approbata.*
9. *Philosophia rationalis quæ sit, & quotuplex.*
10. *Rescriptum Principis ob falsam latinitatem falsatum præsumitur.*
11. *Rhetorica quando & in quibus vtendum.*
12. *Scientia veritatis quæ dicatur.*
13. *Astrologia an sit legibus comprobata.*
14. *Leges magnopere conducunt ad summum bonum consequendum.*
15. *Hostis humani generis voluptas.*
16. *Scientia in quibus sit necessaria.*
17. *Legalis scientia quare dicta Architectonica.*
18. *Sapientia quid in se complectatur.*
19. *Leges vnde interpretationem accipiant.*
20. *Prudentia circa quæ versari dicatur.*
21. *Prudentia quo differat ab arte.*
22. *Aduocatio quando ars sit laudabilis.*
23. *Temperans quo differat à continente.*
24. *Incontinentia quo differat ab intemperantia.*
25. *Virtutes quæ purgatoriæ dicantur.*
26. *Amor libidinosus continentiæ hostis acerrimus.*
27. *Tyro ad vulneris suspicionem pallescit.*

Quartò

QVartò principaliter videre congruit practicam bene organizandi liberum arbitrium, de quo supra: & modum perueniendi ad summum bonum. Super quo primò & principaliter puto inuocandum esse in oĩ actione, & arte diuini numinis suffragium, siue manducemus, siue bibamus, siue aliud quodcunq; agamus, vt dicit text. post Apostolum in c. non obseruetis. in fine, 26. q. 7.

Et ideo Papa docet Deum inuocare in c. 2. de testibus. ac etiã Imperator noster vbiq;, vt patet in Rubrica Institutionum. & in l. j. in princip. C. de veteri iure enucleando. & in l. in nomine Domini. C. de officio Præfecti prætorio Aphricę. Et ratio est in promptu; quia omnia bene geruntur, si principium fuerit decens, & amabilis Deo, vt in authentico, Quomodo oporteat Episcopos. in principio.

1 † Et intantum est necessaria inuocatio diuini nominis, vt si Notarius omittat, vitietur instrumentum, vt vult glos. in auth. vt præpo. nomen Imperatoris, vnde glo. quę incipit, puta in nomine Domini. quam sequitur Bald. in tractatu de pace Constãtiæ. in principio, quod non videtur verum, si Notarius per simplicitatem omittat; quia istud non debet nocere partibus, vt est tex. singularis in l. fin. & ibi glo. C. de fideiussoribus. de quo per Speculatorem in titu. de instrumenti editione. §. j. circa principium. Patrem ergo in omnibus actibus nostris inuocabimus in auxilium memoriæ, Filium in suffragium intellectus, Spiritum sanctum in voluntatis præsidium.

Demum implorato auxilio à diuina maiestate, opem à Philosophia petemus, vt dignetur omnem quæ nos turbat, caliginem dissipare. Et quia supra in §. j. dixi legum nostrarum, & Philosophiæ eundem esse finem, consequenter & ipsæ leges viam veram à fallaci nobis demonstrabunt. Nam & omnes partes Philosophiæ attingunt leges nostræ, siue ad corporis sustentationem, siue ad animi rectitudinem pertineant. Nam si de necessariis pro nostra corporali necessitate quæras, respondebũt tibi Iureconsulti, ꝙ primò & principaliter; quia ad corporis sustentationem est educatio, demonstrabunt qualem moderationem in ea adhibere debeamus. Hoc dicit Iurisconsultus notabiliter in l. ius alimentorum. ff. vbi pupilli educari debeant. cõcludens, ꝙ debemus ita facere, vt semper annuatim aliquid superfit ex reditibus. Et hoc notat etiam ibi gl. ad quod facit illud Ber. in Epistola ad Regnardum militẽ, ꝙ qñ redıtus & sumptus sunt æquales, casus inopinatus põt destruere statum nostrum.

2 † Qualiter autem, & qñ pater teneatur alere filium, habetur in toto titulo. ff. de liberis agnoscendis. & regulariter tenetur, vt patet ibi: quo casu si nõ alat, amittit patriam potestatem. Gl. est in l. neq; filiũ. C. de patria potestate. & notat Panormitanus in c. fi. de conuers. infidel. Mater autem qualiter teneatur alere filios, vide textum notabilem cum gl. in d. l. neq; filium. & in tribus casibus tenetur, de quibus per Doctores in l. alimenta. C. de negociis gestis. E contrariò autem liberi etiã tenentur alere parentes. l. j. C. de alendis liberis. vbi etiam gl. dicit, ꝙ frater tenetur alere fratrem, de quo in l. j. circa principiũ. ff. de tutelis & ration. distrahendis. & in l. cùm filium. ff. vbi pupilli educari debeant.

3 † Maritus etiã vxore tenetur alere, & è contrario. Quod qualiter procedat, notatur in c. per vestras. de donationib. inter virum & vxorem. vbi gl. Innocen. Panor. & Doct. tangunt. Ecclesia etiam tenetur alere inopem patronum. Casus est in c. nobis. in fi. de iure patronatus. In quo autem loco debeant pręstari alimenta, dixi post Bart. in l. diuortio. in princ. ff. de verb. obl.

Quid autem alimentorum nomine cõtineatur, dixi in l. si cũ dotẽ. §. sin autem in sæuissimo. ff. sol. mat. Et hanc materiam alimentorum tangit Spec. in tit. qui filii sint legitimi. §. j.

4 † Secũdò pro corporali nostra necessitate opus est vestibus, & aliis ornamentis, quæ etiam approbantur per leges tanquam honesta. l. si vt certo. §. interdum. secundo. ff. cõmodati. ibi: quò honestius &c. in tantum vt domini non solùm propriis, sed ẽt famulorum vestibus decorentur. l. id vestimentum. ff. de peculio. & ideo gl. ibi notat illum textum contra famulos, & pedisse quas, vt qñ repelluntur, possit dominus auferre vestes, quę eis fecerunt, vt in suo seruitio vterentur. Quibus autem vestibus sit vtendum per clericos, & alios, & cuius qualitatis & coloris, vide textum cum gl. notabili in c. j. & 21. q. 4. & adde tex. in c. parsimoniam. 41. dist. vbi dicitur, quòd dissoluti & fracti vestibus non recipiuntur.

Item dicit gl. in c. 2. de custodia eucharistiæ. vbi dicit, ꝙ debemus incedere ornati in vestibus, non tñ ad iactantiam. d. c. 2.

5 Et attende † quia de veste muliebri non debet fieri ecclesiasticum vestimentum. gl. est in c. ad nuptiarum. de consecra. dist. j. Panormita. tñ eam videtur reprehendere in c. ad hæc. de religio domibus. & multa bona in materia vestium dixi in l. penul. §. seruus. ff. soluto matrimonio.

Tertiò, egemus pro nostra necessitate corporali medicis pro ægris corporibus curandis, propter intemperantiam cõplexionis. Hoc ideo dico, quia ex tribus causis accidunt infirmitates corpori, ex peccato. Item ex tentatione, & in istis duabus non prodest medicina.

Item ex intemperantia complexionis: & tunc prodest medicina. Ita dicit Isidorus in lib. 2. de summo bono, quod nota pro excusatione medicorum, quando moritur infirmus.

6 † Attende tamen quia ad hoc vt mors infirmi non imputetur medico, debent quatuor concurrere.

Primum, quod istud officium sibi conueniat, vt quòd sit laicus, non clericus.

Secundò, quòd sit peritus.

Tertiò, ꝙ adhibeat omnem digentiam secundùm artẽ suã.

Quartò, ꝙ informet ægrotum de contrariis suæ ęgritudini: quibus interuenientibus non imputabitur ei mors infirmi: alias sic. Vide textum, & ibi Panormitanum in c. tua nos, extra de homicidio. Et ad hoc allegat Panormitanus capitulũ ad aures. extra de ætate & qualitate. Et hos medicos etiam fouent leges nostræ, eos præ cæteris honorando, & immunitatibus magnis premiando: vt in toto titulo de professoribus & medicis. li. 10. præsertim in l. medicos. & contra non adhibentes medicos, vel malos adhibentes illis, à quibus sunt consecutum lucrum, vel ex conuentione, vel ex alia dispositione, vide glossam notabilem cum his, quæ ibi dixi in l. si ab hostibus. §. j. ff. sol. matr. & aliam glossam in l. ꝙ si nolit. § si mancipium. ff. de ædilitio edicto. & quod dixi in l. seruum. §. j. ff. de verb. obl.

7 † Quartò, opus est ædificio, seu domo, ꝙ etiam leges nostræ approbant, dicentes, ꝙ domus est vnicuiq; tutissimum refugiũ. l. plerique. ff. de in ius vocando. & interest Reipublicæ propter vrbium, & vicorum decorem, ne destruantur ędificia. l. cetera. ferè per totam legem, & ibi notatur. ff. de leg. j.

Quintò, opus est agricultura, quam & leges nostræ fouent: vt in toto tit. C. de agricol. & censitis. lib. 11.

Sextò, opus est armis pro Republicæ tuitione. Et hoc dicit tex. in l. j. in prin. C. de Iustinia. Codice confirmando. Hinc leges nostræ fabricensibus fauent: vt in toto tit. C. de fabricensib. li. 11.

Septimò, pro rebus nobis necessariis opus est nauigio: & ideo super his disponunt leges nostræ, vt in titu. Codicis de nauibus non excusandis. lib. 11. & in titu. de nautis Tyberinis. eod. lib. & in titu. de nauicularis. facit l. nauis. ff. ad legem Rhodiam de iactu. l. j. §. nauem. ff. de exercit.

8 † Octauò, pro recreatione & necessitate corporali inuẽta est venatio, quam & leges nostræ approbant, cum debita tñ moderatione, quod qualiter ꝓcedat, & qñ sit licita, vide omnino glo. valde notabilem & magistram in c. qui venatoribus. 86. dist. & notatur in c. j. de cler. venato. Et in locis præmissis videbis multas species venationum, & quæ sint approbatæ, & quæ reprobatæ: de quo semper recurre ad ea quæ dixi in l. 3. §. Nerua. versic. Item feras. ff. de acqui. poss.

Superest, omnibus ergo ad corporis necessitatem conueniẽtibus, canones & leges nostras posteris ꝓsulere. vt pmissa docẽt.

Idem censeo de reliquis partibus Philosophiæ, cuius Philosophi tres asserũt esse partes principales, videlicet rationalem, naturalem, & moralem. Et idem dixit tex. cum gl. in c. legimus. ver. magi quoq; 3 j. distin.

9 † Rationalis subdiuiditur in Grammaticam, Dialecticam, & Rhetoricam: de quibus in c. si quis Grammaticam. eadem dist. Similiter naturalis in quatuor scinditur partes, scilicet in Geometriam, Arithmeticam, Musicam, & Astrologiam: de quibus etiam in d. c. si quis Grammatica. & in d. c. legimus. prope finẽ.

Moralis etiam tres continet partes, scilicet, monasticam, seu ethicam, œconomicam, & politicã. Circa quas tres vltimas partes vt plurimum versantur leges nostræ, licet etiã singulas alias partes attingant, prout discurrendo liquidabimus. Nam Grammaticam seu loquendi congruitatem fouet Iurisconsultus in l. 10 Plautius. de auro & argento legato † in tantum vt rescriptum dñi Papæ vitietur propter falsam latinitatem. c. ad audientiam. primo, de rescriptis. Secus videtur in aliis disputationibus per l. Imperator. j. ff. de statu hominũ. de quo per glossam & Doctores in iuribus præallegatis.

De Dialectica verò scientia, quæ verum à falso discernit, tradit Iurisconsultus in l. ea est natura cauillationis. ff. de reg. iur. Et exemplifica & declara vt ibi per glossam. & id, quod Dialectici fallaciam appellant, nos cauillationem, de qua cauillatione etiam meminit Iurisconsultus in l. Titia. ff. de conditionibus & demonstr. & adde textum contra Dialecticos. in c. nonne. 3 j. dist. vbi dicitur, ꝙ in vanitate sensus, & obscuritate mentis ingreditur, qui diebus, & noctibus in Dialectica arte torquetur. Et ideo Origenes cinyphes & ranas, quibus Aegyptii sunt percussi, vanam Dialecticorum garrulitatem, & sophistica argumenta intellexit. 3 j. dist. legimus. versi. 2. Contra quos etiam vide tex. in c. vino inebriantur ead. dist.

11 † Rhetoricam autem, seu Rhetoricorũ ornatus, ac exordia, ꝙ reddunt auditores beneuolos & attentos, docet Iurisconsultus in l. j. ff. de origine iuris. qua tñ non debemus vti ad voluptatem, sed ad eruditionem, & vt errores gentilium legendo detestemur. 3 j. dist. turbat. §. cur ergo. Et legimus de beato Hieronymo, ꝙ cum libros legeres Ciceronis, ab Angelo correctus est, eo ꝙ vir Christianus Paganorum figmentis intenderet, d. c. legimus.

gimus. in princ. & hoc, quia legebat ad delectationem, vt ibi dicit glo. Et subiicit ibi tex. paulo post, ꝙ omnis splendor Rhetoricæ eloquentiæ, omnes modi Poeticæ locutionis, quælibet varietas decorę ꝓnunciationis à diuinis scripturis sũpsit exordiũ.

De Geometria, quæ in mensuris consistit, habetur in l. 2. in princip. vbi Imperator eam approbat, tanquam publicè intersit eam exerceri. C. de veneficis & mathematicis. De hac etiam habetur in l. j. & per totum titulum. ff. si mensor falsam mensuram dixerit. & in d. c. si quis grammaticã. vbi dicitur, ꝙ ista sciẽ-

12 tia habet in se veritatem: sed non est scientia pietatis: quia † sciẽtia pietatis est, intelligere Prophetas in Euangelio credere, & Apostolos non ignorare. Et idem dicit ibi tex. de Arithmetica, quæ consistit in numeris, de qua etiam in l. 2. C. de veteri iure enucleando. circa finem secundæ calumnæ, ibi: neq; sine ratione, sed in numerorum naturam & artem respicientes &c.

De Musica etiam habetur cum qua moderatione ea vti debeamus, in l. item apud Labeonem. §. generaliter. ibi: vel proponat vt cantet aliquid, quod pudorem alicuius lædat. ff. de iniuriis. datur enim ibi actio iniuriarum contra cantantes in iniuriam alterius.

Addo etiam, ꝙ non debemus cantare cantilenas, in quibus alia quæuis turpitudo, vel inhonestas contineatur. c. legant Episcopi. 37. distinct. Et de Musica etiam est text. in dicto c. si quis grammaticam.

Adde etiam textum in l. cum eiusdem. ff. de ædilitio edicto. vbi statuitur Græcorum seruorum cantantium non debere separari: ad quod etiam vide textum in §. item si ex pari. Instit. de leg. Aquil. Quando autem apud Ecclesiasticos sit licita Musica, vel illicita, vide glossam cum textu in c. cantantes. 92. dist. & in Clementina j. de celebratione missarum.

3 † De Astrologia, quæ de superioribus tractat, aliquid statuitur apud leges & canones, vt patet ex l. more Romano. ff. de feriis. qñ de die naturali facit mentionem. Adde l. 3. §. minorem. cum gl. ff. de minoribus. & l. cùm bissextus. cum ibi notatis. ff. de verb. signific. & contra Astrologos vide textum notabilem, 37. dist. nonne. ibi: qui Physicam perscrutatur, oculos in cęlum leuat, & vltra profunda terrarum, & abyssus in quoddam mare demergitur. Et dicit ibi gl. ꝙ ibi non reprehenduntur Physici, q ægrotantibus subueniũt: sed illi, qui sophisticè cęlestium secreta rimantur, & quæ eos scire non oportet.

De monastica, seu ethica, parte Philosophiæ, quæ est scientia sui ipsius, & docet se ipsum cognoscere, & fragilitatem suam cõpescere, honestè viuendo, & ẜm bonos mores, habetur in l. iustitia. §. j. ff. de iustitia & iure. & in §. j. Instit. eo. & facit text. notabilis in l. obseruandum. de officio Præsidis. Et dicitur monastica à monos, qđ est vnũ, & sticus, qđ est scientia, quasi vnius sciẽtia.

De ęconomica, quæ ad rerum propriarum administrationẽ pertinet: ęconomus enim Grecè, administrator Latinè dicitur. l. iubemus. circa principium. & §. ęconomus. C. de sacrosan. ecc. De hac tractat Imperator in §. cum vero Deo. in auth. vt determinatus sit numerus clericorum. vbi docet modum expendendi, & ad mensuram redituum.

Ad quod etiam vide bonum text. in l. ius alimentorum. ff. vbi pupilli educari debeant. De hac etiam tractat Imperator in §. pen. Instit. de his, qui sunt sui vel alieni iuris. prohibendo ne quis re sua malè vtatur: quasi istud intersit Reipublicæ.

De politica verò parte Philosophiæ moralis, quæ ad regimẽ singularium vrbium, & locorum pertinẽt, citra dubium tractãt leges nostræ, ex quibus omnes populi, & ciuitates reguntur, vt dicit Imperator, ꝙ ex hac nostra scientia totus Mundus illuminatur, & consequẽter scientia nostra morali Philosophiæ, quæ istas tres vltimas partes continet, supponitur.

De maiestate autem diuina, & Trinitate, proculdubio in legibus nostris cautum est, præsertim in titu. C. de summa Trinitate & fide catholica. † Possunt ergo nobis leges non immodicè opitulari ad summum bonum consequẽdum, & earum præsidium implorabitis. Nam & ipsę leges vnà cum Philosophia, si suffragium ab eis popósceritis, quod captum tibi digito iudicabũt ferocissimum totius humani generis hostem, qui omnibus summam beatitudinem appetentibus acriter resistit, quem tñ expugnare docebunt cum tribus strenuis militibus, duobus belli ducibus, & horum supremo Principe: quo quidem hoste deuicto in pręmium concertationis contribuent tibi pro tua perpetua fęlicitate & recreatione tres præstantiores Reginas, quæ sint sub orbe nostro stellifero cum alia florentissimarum Nympharum, seu domicellarum caterua, quæ nunquam à te discedent. Videre igitur congruit de his omnibus.

Et primò, quis sit ille hostis: demum qui sint eius expugnatores: tertiò de tribus Reginis, & earum domicellis.

15 Circa primum breuiter dico, † ꝙ hostis noster crudelissimus est voluptas, seu sensualitas, cuius diffinitionẽ posui supra ĩ §. 2.

Et pro intelligentia diuide & subdiuide argumẽtum nostrũ, prout ibi diuisi. Et ꝙ sensualitas, & voluptas sit hostis noster, patet ex notatis in Clementina ad nostrum. de hęreticis. & in Clementina vnica, de summa Trinitate. & hoc est quod voluit Architas Tarentinus Philosophus (cuius Pythagoras & Plato fuerunt auditores) dicens, ꝙ nulla capitalior pestis, q̃ corporis voluptas, quæ hominibus à natura data est: quia cùm nihil mente præstabilius datum sit homini, huic diuino muneri nihil magis voluptate æmulatur.

Et ideo Plato, vt legitur in lib. de vita, & moribus Philosophorum, escam malorum appellabat voluptatẽ, eò quia ea capiuntur homines, sicut hamo pisces. Et ista est cupido, quam Imperator noster coarctari iubet in l. finali. §. filius. C. de bonis, quæ liberis.

Et ideo dicit text. in c. nisi cùm pridem. §. verum. extra de renũciatione. ꝙ otiositas & voluptas arma sunt hostis antiqui ad miseras animas captiuandas.

Viso igitur, & cognito hoste nostro, videamus modum eum deuincendi per milites, duces, & principem prælibatus. Et primò dixi oportere adesse tres milites, hoc est, intelligentiã, sciẽtiam, & sapientiam: quia ista seruant animum, ac præparant, & expediunt ad singulas virtutes capessendas, & nos reddunt aptiores illuminando, & nobilitando nos interius & exterius: vt dixi supra in §. 2. circa materiam nobilitatis. Et addo, ꝙ istud ꝓ-

16 batur in d. c. nisi cùm pridem. §. pro defectu. vbi dicitur, † ꝙ sciẽtia circa spiritualium administrationem est necessaria, & circa temporalium curam opportuna. Et debes scire, ꝙ apud Philosophos dicti tres milites inter se differunt: quia, vt dicit Aristoteles in 6. Ethicor. in plerisq; locis intelligentia principiorum est, & circa principia versatur: & ideo diffinitur esse quidam habitus naturalis in anima, quo cognoscuntur principia naturaliter nota: scientia verò principia non tractat, sed ab illis iam cognitis discurrit, & est de his rebus, quæ semper eodẽ modo sunt, & aliter esse nõ possunt. Et ideo Philosophus ipse in d. c. 6. Ethicor. in 5. c. dicit, ꝙ scientia est de ex necessitate entibus, & est quoddam scibile demonstrabile.

Et hinc aliqui satagunt dicere nostram legalem sophiam ꝓpriè non esse scientiam, cùm pro nutu Principum immutetur alia lege lata, vel tacito consensu populi. §. penul. Instit. de iure naturali: & sic non est de impossibilibus aliter se habere. Et pro eis facit l. j. §. j. ff. de iustitia & iure. ibi: Ius est ars boni & ęqui &c. Ecce quod non appellat Ius nostrum scientiam, sed artem. In contrarium vide textum in Proęmio Institutionum. §. cumq; hoc Deo. ibi: & legum scientiam &c. & in §. igitur. vbi quatuor libros Institutionum appellat prima elementa totius legitimæ scientiæ.

Addo etiam textum ex Institutionibus de iustitia & iure. §. j. ibi: iusti, atque iniusti scientia.

Et probatur etiam, quia cõtinet entia ex necessitate: dum tractat de summa Trinitate, & de iure naturali, quod est in immutabile. d. §. pen. & alia quæ dixi in præcedentibus.

17 † Quinimmo Aristoteles in 6. Ethicor. c. 6. appellat legalem nostram sophiam Architectonicam, quasi aliarum cunctarum dominam, & principatricem: quia, vt dixi, cõtinet diuinarum, atq; humanarum rerum notitiam, vt etiam dicit textus in Insti. de iustitia & iure § j.

18 Restat vt videamus, quid sit Sapientia. Et breuiter dico, † ꝙ Sapientia complectitur scientiam, & intelligentiam: quia & de principiis est, & de his, quæ à principiis manãt, iudicat, & discernit. Et ideo Philosophus in 6. Ethico. c. 6. dicit, Esse autem quosdam sapientes existimamus totaliter, non secundùm partem: habent autem neq; vtiq; fossorem Dii posuerunt, nec aratorẽ, nec aliter quidem sapientem: quare manifestum quoniam certissima vtiq; scientiarum erit sapientia.

Oportet ergo sapientem non solùm quæ ex principiis scire, sed & circa principia verum dicere: quare vtiq; erit sapientia intellectus, & scientia. Et de hac sapientia potest loqui Iuriscõsultus in l. j. ff. de officio præfecti prætorio ibi: pro sapientia ac luce dignitatis suæ &c. Præsumit enim Iurisconsultus ibi: tales sapiẽtes nõ errare, nec aliter iudicaturos, q̃ Princeps, qui eos pro eorum sapiẽtia statuit, fuisse iudicaturus: & sic bene ibi probatur, tres præmissos milites esse perspicacissimos ad voluptates spernendas, & ad præseruandum nos ab erroribus.

Alibi tamen Iurisconsultus capit sapiẽtiam pro calliditate, & ita vulgò accipitur. Nam ita accipitur in l. quęsitum. ff. de cõditionibus & demonstrationibus. vt patet ex gl. ibi: & dic vt ibi dixi. Et sic posses cõtra illum textum arguere de l. item prętor.

19 ff. de suis & legitimis hæredibus. vbi est tex. singularis † ꝙ & si leges recipiant interpretationem à communi vsu loquendi, nõ tamen recipiunt intellectum à vulgarium personarum locutione: nisi dixeris, ꝙ nedum vulgarium, sed etiam omnium cõmunis est consuetudo appellare callidos & astutos sapientes: licèt propriè non dicantur sapientes, vt dixi.

Cognitis ergo tribus militibus belli, videre congruit, qui sint duces prælibati exercitus.

Et breuiter dico esse duos, scilicet, Prudentiam, & Artem, à quibus omnia, quę excellenter, & cum laude fiunt, siue pro re

20 publica, siue priuata trahunt originem: † & versatur prudentia circa ea, quæ non semper eodem modo fiunt, in quibus consi-

lium,

llum,& electio cadit:quia de impoſſibilibus aliter ſe habere fruſtrà quis conſulit,aut eligit. Probatur hæc ex dictis Philoſophi in 6.Ethico.c.4.& c.9.& in lib.j.magnorum moralium,vbi diffinit prudentiam eſſe habitum electiuum eorum, quę in nobis ſunt.Et in d.c.4. diffinit prudentiam eſſe habitum cum ratione verum circa humana operatiuum.

Alibi diffinitur, ꝙ prudentia eſt vera exiſtimatio circa vtilitatem.Quo fit,vt nullus poſſit dici prudēs,niſi ſit bonus,vt vult Philoſophus in 6.Ethicor.c.9.in fi.

Hinc etiam dicimus, nullam moralium virtutum abſq; prudentia eſſe poſſe,vt inquit idem Philoſophus in d.6.Ethic.c.fi.

Et de hac Prudentia meminit Iuriſconſultus in l.hæres. ff. de negociis geſtis.

Sed attende,quia aliter videtur accipi prudentia in §.j.Inſti. de iuſtitia & iure.& ff eod,titu.l.iuſtitia.§.j.Sed dic,ꝙ ibi diffinitur prudentia cum adiecta qualitate iuris,vt dixi in l.quæſitum. de conditionibus & demōſtrationibus. 21 † Inter prudentiam verò,& artem hoc ſolùm intereſt; quia prudentia in agendo, ars in faciendo verſatur,ſecundùm Philoſophum in 6.Ethico. c.3. Actio enim reſpicit effectus animi, qui regulantur ex prudentia,ars verò reſpicit actus exteriores, qui ex ipſa arte moderantur,vt teneant medium inter exceſſum & defectum. Et ſic nulla moralium virtutum abſq; prudentia & arte cōſiſtere poteſt. Iure ergo meritò appellaui prudentiam & artem duces belli noſtri,ſeu exercitus.

Ex præmiſſis infero,ꝙ cùm ars ſit cum prudentia tanto opere coniuncta,& copulata,nec differant,niſi vt ſupra,conſequēter concludo artē non eſſe niſi in bonis, & approbatis diſpoſitionibus,ſicut nec prudentia. Et de hac arte loquitur tex.in l.2. in princip. C. de maleficis & mathematicis. & in c. cùm ſit ars artium.extra de ætate & qualitate.& in c.Petrus.39. diſt. & in c. quia Epiſcopus.2.q.3. vbi probatur, 22 † ꝙ officium aduocationis ſit ars laudabilis,dummodo circa humana lucra non attendat, quia tunc æterna præmia perdit,vt ibi dicit tex.

Reperio tamē,ꝙ aliquando iura actus,& diſpoſitiones damnatas, & ignominioſas appellat artē, vt in c.j.de vita & honeſtate clericorum,lib.6.& in c.qui venatoribus. §.j.86.diſtin.& j.q.j. Petrus.& in l.2.& 4.C.de maleficis,& mathematicis.

Sed potes dicere,ꝙ impropriè tunc accipitur ars. Et præmiſſa nota propter ſtatuta.

Poſtquàm ergo vidimus milites, & duces belli, qui ex præmiſſis apparet,quinq; ſunt munere,ſcilicet,intelligentia,ſcientia,ſapientia,prudentia,& ars, quę ſunt intellectiuę virtutes animum præparantes,& expedientes ad ſingulas virtutes, & ideo quinq; præmiſſæ virtutes poſſunt dici illæ,quas Plotinus Philoſophus diſcipulus Platonis,& Porphyrii præceptor purgatorias vocabat.Nam mentem interius nobilitant, & illuſtrant: & ſic purgant animum eius, qui decreuit ſe à corporis contagione eximere:& nihil aliud ſunt, q̃ quædam rerum humanarum fuga.Et poſſunt partiri in tres partes,ſecundùm ꝙ tria ſunt in tota rerum varietate principia,teſte Empedocle Philoſopho, ſcilicet,mollis affluentiæ,contemptus futuræ fęlicitatis,appetitus & mentis illuſtratio. Conſecutiuè ergo videre cōgruit de Principe huiuſmodi belli,quem dico eſſe continentiam , per quod abſtinemus à corporeis delectationibus,& voluptatibus. Et idcirco Principem belli nuncupaui : quia licèt quis animum ſuū purgaſſet,vt ſupra, attamen fregiſſent impetus mentium , ſi nō miniſterio membrorum excitarentur , teſte Quintiliano in lib. Carminum. Ideo illuſtraſtrata mente oportet per dominā cōtinentiam corporis contagionem actualiter eiicere , mediante cuius organo,ſi diu eam coluerimus, certando belli victoriam obtinebimus.

23 Et,vt clarè illigas, noſſe oportet † grandem eſſe differētiam apud Philoſophos inter continentiam & temperantiam, quia licèt vterq; abſtineat à concupiſcentiis,& delectationibus corporalibus,tamen continens in hac ſua abſtinentia dolore fatigatur,& à prauis concupiſcentiis concutitur: quia nondum cōtraxit habitum , ideo non eſt ſatis firmus aduerſus cupiditates: & ideo continentia non eſt propriè virtus : quia virtus non eſt ſine habitu, vt infra dicam in diffinitione virtutis.

Cæterùm,ſi diu abſtinuerit,in habitum tranſit:& ideo virtus tunc elucet temperantiæ.Et hoc eſt,quod ſubtiliter voluit Ariſtoteles in lib.7.Ethicorum,c.12.dicens formaliter:Eſt enim cōtinens potens nihil præter rationem propter corporales delectationes facere,& temperatus.Sed hic quidem habens, hic autem non habens prauas concupiſcentias: & hic quidē talis,qualis non delectari præter rationem,hic autē qualis delectari , ſed non duci.Et ideo videtur erraſſe Cicero in lib.2.Rhetoricorum artis veteris in diffinitione continentiæ,dum dicit,ꝙ continētia eſt virtus,per quam cōſilium gubernatur, cupiditas regitur. Et ſic appellat eam virtutem, & malè:niſi ſaluādo eum dixeris, quòd largè dicitur virtus,ſed non propriè.

Sed tunc obſtant quę dixi in tractatu de dote.§.j.circa diffinitionem dotis.Similiter dico per præmiſſa (& quia contrariorū eadem eſt diſciplina.l.j.in princip.ff.de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris.& Inſtit eod. in principio) 24 † differentiam eſſe inter incontinentiam,& intemperantiam:quia incontinens nondum habitum vitii contraxit:ideo cognoſcit ſe malè agere : licèt ab effectu ſuperetur,ſicut dicit Poeta ille.

Video meliora,proboq;,deteriora ſequor.

Cæterùm,intemperatus ille eſt , qui iam adeò in habitu vitii eſt conſtitutus,vt lumen cognitionis funditus amiſerit,intantū vt peruerſa natura rerum bonum quidem malum arbitretur,& malum bonum. Et iſtud eſt etiam quod voluit Philoſophus in d.c.12.dicens: Similes autem & incontinens & intemperatus alteri quidem exiſtentes, vtriq; autem corporalia delectabilia pſequuntur:ſed hic quid eſſet exiſtimans oportere,hic autē non exiſtimans.Et de temperantia & continentia vide gloſſam notabilem in Clementina ad noſtrum,de hæreticis.vbi gloſſa declarat quæ ſint virtutes purgatoriæ,inter quas etiam continentia eſt,ſi ponderabis quæ ibi dicit gloſſa. 25 † Nam ibi dicit , ꝙ omnes virtutes , quæ ſunt in homine nondum purgato à paſſionū inſultibus,dicuntur purgatoriæ,quaſi non ſint hominum ſummè perfectorum:ſed ad id toto conatu tendentium . Et conſequenter continentia eſt virtus purgatoria,ex quo habet prauas concupiſcentias,& inſultus paſſionum:& ideo propriè loquendo,non eſt virtus,vt dictum eſt. Et exemplificat gloſſa præmiſſa in eo,qui modificat delegationes exercentes in cibis & venereis:& ipſam continentiam exercere debemus in quibuſcunq; diſpoſitionibus noſtris temperando actus & volūtates noſtras. l.Iem quæritur.in principio,cum ſua gloſſa.& §.ſi magiſter.ff.locati.& l.j.ff. de dona.inter vir.& vxo.

Et ita faciendo teſtimonium honeſtæ vitæ & probitatis animi oſtenditur,vt dicit tex.in.l.2.C.de his,qui veniam ætatis impetrauerunt.Et de hac continentia vide etiam textum in c.quiſquis.41.diſtinc. ibi:non enim propterea vobis continentiores ſunt &c.& 44.diſt.in c.cùm videat.

26 Et adde † ꝙ crudelior hoſtis , quem habeat continentia , eſt amor libidinoſus,vt dicit tex. in §.illud. uerſi. ſed nihil.in auth. quibus modis naturales efficiantur legitimi.dicens , nihil eſſe furore amoris vehementius.Et ideo dicit ibi gloſſa,ꝙ amoroſi dicuntur furioſi . Et ſubiicit ibi text. ꝙ propterea ad reſiſtendū opus eſt magno Philoſophiæ ſuffragio contra inſilientem , & inhærentem concupiſcentiam.

Adde,ꝙ ita fecit beatus Benedictus,vt legitur in ſecūdo Dialogorum.Nam inſultus carnalis tentationis repreſſit proiiciendo ſe inter vrticas & ſpinas.

Et ſubiicit gloſſa in dicta Clementina ad noſtrum . ꝙ Hieremias,& Ioan.Bapt.qui fuerunt in vtero ſanctificati , ſm Theologos:tamen habuerunt fomitem inclinantem ad venialia, nō ad mortalia,& contra tales inſultus bellauerunt.Et differentia quam ſupra poſui inter continentiam & temperantiam, probatur in c.quod dicit.41.diſt.

Ex præmiſſis infero,ꝙ quemadmodum in arte militari opus eſt ſtudio ſolerti ad intelligendum & præſentiendum hoſtes. Hinc ſolemus acerrimos canes nutrire,vt obſidentium aduentum latratu teſtentur, ſicut & Romani apud arcem Capitolinam anſeres ſtatuerant, quorum clamore à Gallorum inſidiis exempti fuerunt . Ita in hoc bellico ſudore, de quo hic agimus , opus eſt ſtudio,quo intelligentiam, ſcientiam, & ſapientiam nanciſcantur , quæ voluptates & carnalia noſtra deſideria inducant.

Item apud duces belli militaris opus eſt prudentia, & arte, vt legitur apud Vegetium in lib.3.de re militari, ibi: dux vigilans, ſobrius,prudens, tanquam de ciuili cauſa inter partes iudicaturus &c. Hac arte etiam abſq; dubio opus eſt ad perſtringēdum & terrendum hoſtes,vt legitur in d.lib.j.de re militari.Ita etiam in hoc noſtro bello ſummopere eſt neceſſaria prudentia ,& ars,vt ſupra dixi.

27 † Inſuper vti tyro ad vulneris ſuſpicionem palleſcit, vt inquit Seneca in lib.de prouidentia,eò quia terribilis eſt hominibus conflictus,niſi ſit aſſiduus, vt legitur apud Caſſiodorum in lib.tertio Epiſtolarum.Ita etiam Princeps militiæ noſtræ,videlicet continens:quia in hoc certandi genere tyro eſt,eò quia,vt ſupra dixi,nondum ſatis firmus eſt, nec adhuc præliandi habitum contraxit:ideo talis à prauis concupiſcētiis , & paſſionum inſultibus ſedulò fatigatur, vt dixi.

Item ſicut miles exercitatus audacter cruorem ſuorum ſine timore præſtolatur,vt inquit Seneca,vt ſupra,dicēs,ꝙ audacter veteranus cruorem ſuum expectat:quia ſcit ſe ſæpe viciſſe poſt ſanguinem, ita quoq; qui per diutinam exercitationem trānſitum fecit ad arbitrium temperantiæ, & cæterarum virtutum , nulla premitur ſiniſtra concupiſcentia, aut dolore quopiam fatigatur,vt præmiſſa docent.

Poſtremò , ſicut in arte militari ex belli victoria triumphum quis conſequitur,vt dicit Imperator in Proęmio Inſtitutionum,ibi:victis hoſtibus , triumphator magnificus:ita etiam ex victoria præſentis belli trium ſereniſſimarum Reginarum cum aliis pleriſque ſplendidiſſimis Nymphis triumphum conſequitur.

AR-

ARGVMENTVM.

Hoc capite virtutem victricem variè deſcribens eam mediā eſſe contendit Rogerius.

SVMMARIVM.

QVintò ergo videamus de triumpho præmiſſo , quem quis ex concertatione pręmiſſa conſequitur,mediante organo ſupremi belli principis , ac militum , & ducum ſuperius annotatorum.Nam,vt dixi, continētia cooperante lumine intelligentię,ſcientiæ,& ſapientię,ac conſulentibus prudentia,& arte per exercitationem, diutinam aſſuetudinem,tres Reginas,videlicet,Temperantiam , Fortitudinē , & Iuſtitiam nanciſcitur,ac alias ſingulas virtutes, de quibus infra.Et quia hic incipimus, & exordimur tractatum Virtutū moralium , Primò oportet videamus diffinitionē in genere, quid ſit virtus:demum,de ſingulis dicemus in ſpecie,incipiēdo à tribus Reginis,de quibus ſupra.

1 Et primò aliqui dicunt , † ꝙ Virtus eſt affectio animi cōſtās, quam communi nomine habitum vocant.

Cicero verò in lib.2.Rhetoricorum artis veteris,dicit ꝙ Virtus eſt animi habitus modò conſentaneus rationi. Et Boethius in lib.Diuiſionum , Virtus eſt habitus mentis optimus. Seneca verò in lib. 6. Epiſtolarum ad Lucillum, Virtus nihil aliud eſt quàm recta ratio.

Sed,domini, hæc diffinitio non placet , quia ſecundùm eam continentia eſſet virtus,cum per eā recta ratione abſtineamus. Dic ergo plenius , ꝙ virtus eſt habitus animi per aſſuetudinem acquiſitus: vt mediocritatem quandam in affectibus ſeruet .Et hęc diffinitio ſatis cōgruit cum diffinitione Philoſophi in lib 2. Ethicorum.c.5.licèt per alia verba loquatur. Et ideo dixi,habitus animi &c.ad differentiam continentiæ, quæ nō eſt habitus. Demum dixi, mediocritatem in affectibus ſeruet : quia omnes morales virtutes tenent medium inter exceſſum & defectum , ſm Ariſtotelem in ſecundo Ethicorum.c.4.& c.5.& notatur in 2 c.ſępe vitia.vbi etiam gloſſa,41.diſt. Nec mirum,† quia medius habitus in cunctis laudatur ſm Philoſophum in 5.Ethicorum. c.7.& etiam in 2.Ethicorum.c.5.vbi dicit, ꝙ omnis ſitus ſuperabundantiam & defectum fugit,medium autem quærit.& in c. 6.etiam dicit,ꝙ medietas eſt laudanda,extrema autem non recta,nec laudabilia ſunt. 3 † Et medium dicitur,quod æqualiter diſtat ab vtroq; extremorum,vt dicit in d.c.5. quod declara,vt dixi in l.legato generaliter.ff.de leg.j.

Et hæc eadem mediocritas inter exceſſum & defectum placet noſtris Legiſlatoribus in §.pen.Inſtit.qui ma. poſ. vel nō.in §.cùm ex aliena.Inſtit.de rerum diuiſione.in c.quærenti.de officio delegati. 4 Hinc eſt † ꝙ ſi fiat legatum in genere,nō poteſt dari extremum in exceſſu vel defectu,ſed mediocre, d.l.legato generaliter.Et ideo gloſſa in c.ſcientes.extra de cenſibus. dicit , ꝙ inter opiniones Doctorum ſemper media via,& opinio , tanq̃ probabilior,eſt ſequenda. Et dixi in tractatu de Iuris interpretatione.§.3.vbi plene vide,quæ opinio ſit tenenda in cōflictu opinionum.Similiter: quia extremū eſſet , ꝙ teſtator paſſim in ſuo teſtamento legibus derogaret.l. nemo poteſt.de leg. j. & etiam extremum eſſet,ꝙ eius voluntas funditus proſterneretur.l. j. C. de ſacroſan.eccle. §. diſponat.in auth. de nuptiis.idcirco media via eligitur,quia ſeruatur voluntas ope exceptionis, vt in d.l.nemo.Quod declara vt ibi dixi.Similiter extremum eſſet, paſſim rigorem ſectari:extremum etiam eſſet paſſim ęquitatem ſequi: ideo officio iudicis relinquitur,pro quibus,qualiter,& quando expediat prouidere. De quo dic vt dixi in tractatu de legis potētia,in prima parte.§.videamus.

5 † Similiter,ꝙ patri acquiratur aduentitium,in totum eſſet inhumanum,& etiam ꝙ nihil eorum,quæ acquirit filius,acquiratur patri,eſſet contra debitum honorem paternum: ideo eligitur quædam media via, vt patri acquiratur vſusfructus : & proprietas remaneat filio.§.j. Inſtit. per quas perſonas nobis acquiritur.Vides ergo quātopere in omnibus noſtris actionibus mediocritas extollatur tam apud Iuriſconſultos , q̃ apud Philoſophos.Et antè,q̃ ſpecificè veniam ad tractatum virtutum:vnum non omitto , 6 † ꝙ non poteſt etiam quis habere vnam virtutē ſine alia : quia qui vna caret, omnibus caret. Vide textum cum gloſſa in c.niſi quippe.de renunciatione.Et dicit gloſſa in c. vbi ſana.24.q.j. ꝙ oēs virtutes patiūtur detrimentum ab vno vitio.

ARGVMENTVM.

Temperātiam inter extrema definit, varia adulteriorum genera pęnaſque declarans.

SVMMARIVM.

1 TEmpeſtiuum eſt ergo,vt veniamus ad primam Reginā, videlicet,Temperantiam.Et debes ſcire,† ꝙ ſm Philoſophos morales Temperātia verſatur in his , in quibus continentia,& ècontrario:ſed differūt in habitu,vt dixi in §.præcedenti.Et licèt ſtrictè tēperantia & continentia ſint circa corporales delectationes,videlicet in abſtinendo ab ipſis corporalibus delectationibus.c.tuæ.& c.diſcretionem.de eo , q cognouit conſanguineam vxoris ſuæ. c. fraternitatis. extra de frigidis. tamen dico,ꝙ continentia & temperantia,largè ſumpto vocabulo,verſantur in refrænando quoſcunq; actus & voluptates noſtras etiam extra corpori delectabilia.l.item quęrit. in principio,cum ſua gloſſa.& §.ſi magiſtro.ff.locati.l.j.ff.de donat.inter virum & vxorem.Et dicit Philoſophus in 3.Ethicorū. 2 c.3.ꝙ † qui recedit à corporalibus voluptatibus,& hoc ipſo gaudet,temperatus eſt:qui autem triſtatur,intemperatus eſt . Quaſi dicat,ꝙ licèt quis cum triſtitia & dolore millies abſtineret à iucūditate ſenſuum indebita, & à corporalibus delectationibus, & voluptatibus:non tamen dicitur temperatus , donec tandiu hoc egerit,vt amplius abſtinendo non doleat.Et attende , quia ego ſupra,dum feci continentiam Principē belli noſtri,aſſumpſi verbum largè,& generaliter,non ſtrictè.

Et diffinitur temperantia apud Ciceronem in lib.2. Rhetoricorum artis veteris,Temperantia eſt rationis in libidinem , atque in alios non rectos impetus animi firma & recta,& moderata donatio.

Alibi Ariſtoteles diffinit,Tēperantia eſt virtus , propter quā ad delectationes corporales ita ſe habēt ſinguli, vt lex pręcipit.

Et adde diffinitionem continentiæ , quam poſui in §. præcedenti.Proprius ergo loquendo , temperantia verſatur circa eas voluptates,quæ nobis communes ſunt cum cæteris animantibus, ſecundùm Ariſtotelem in 3. Ethicorum. c. 10. Licet ergo medium inter exceſſum , & defectum in affectibus nobis communibus cum omnibus animantibus.

3 † Ex quo infero,ꝙ in bibendo,comedendo , ac coeundo eſt dare exceſſum & defectum,quia, vt inquit Cecero in lib. de Senectute,tantùm cibi & potionis adhibendum eſt, vt vires reficiantur,non opprimantur.Et de temperantia circa alimēta neceſſaria,vide textum notabilem in c.quiſquis.& in c. deliciæ. & in c.quod dicit dn̄s.41.diſt.facit.c.ſi quis eorum. & c. ſi quis dereliquerit.30.diſtinctione.in quibus iuribus patet de exceſſu & defectu in viuendo.

Infero etiam ex præmiſſis,ꝙ aliquando non coire in vitio reponitur:quia aliàs non eſſet dare defectum in temperantia , & ſic non reſideret in mediocritate inter exceſſum & defectum. 4 Et ideo Papias Vocabuliſta in verbo,virtutes, dicit,† ꝙ temperantia tenet medium inter luxuriam eneruatorum , & inſenſibilitatem pecudum.Vnde etiam leges talem exceſſum & defectum deprauant;quia altero coniugum exigente debitum carnis tenetur,& compellitur alter perſoluere.c.2.de coniugio leproſorum.c.tuæ. de eo qui cognouit conſanguineā vxoris ſuæ. c.ſi qua mulier.& c.ſi quis nuptias.30.diſt. & ideo ſi ſit talis, qui, cauſante frigiditate,non poteſt reddere debitum carnis , poteſt mulier petere ſeparationem,vt alteri nubat.c.j.& per totum extra de frigidis & maleficiatis.

Exceſſus etiam citra dubium à lege damnatur:quia pro adulterio damnatus maſculus vltore ferro, & ſic pęna capitis plectitur.l.quamuis 2.in fi.C.de adulteriis.§.item lex.Inſti.de publicis iudiciis.Fęmina verò clauditur verberata in monaſterio,& alia patitur,de quibus in auth.ſed hodie.C.de adulteriis.

5 † Si verò non eſt adulterium,ſed ſtuprum committitur,tunc ſi per vim in renuētem,punitur adhuc pęna capitis , vt habetur in l.fędiſſimam.C.de adulteriis.Si verò committatur raptus , q dicitur committi,etiamſi puella conſentiente,puta ſi tibi ſcholari conſentiat vt eam reducas in bibliothecam,vel in alium locum ; quia pur tunc infertur violentia parentibus. Caſus eſt in c.de raptoribus. 36. q. j. & idem ſi parentes ignorarent, vel non erant ſuperſtites:quia non poteſt ſe raptui exponere.l.liber homo.cum ſimilibus.ff.ad legem Aquiliam.Itē præſumitur puella fuiſſe decepta: vnde conſenſus ille præſumitur extortus . Ad quod vide gloſſam in c.ſcienti.de reg.iur.lib.6.Ita formaliter dicit Panor.in c.cum cauſa.de rapto.& adde Io.Fab.in l.vnica. C. 6 de rapto.virg.† qui dicit in dubio mulierem pręſumi ſeductam à viro,niſi vir probet contrarium :quod etiam firmauit Panor. in c.j.de adulteriis.& videtur expreſſum in d.l.j.vbi dicit,ꝙ niſi eſſent inſidię homini,tantum facinus non perpetraretur.Subiicit ob hoc,ꝙ ſiue volentibus, ſiue etiam nolentibus,mulierib. hoc fiat , eſt pœna capitalis . Quod declara,vt latius dixi in tra-

ctatu

statu statutorum, in titulo de declaratio. exposit. §. attingamus. versicu. decimoquinto.

7 † Cessante verò vi, vel raptu, si cōmittatur stuprum cum seruo proprio, adhuc est pena capitalis in muliere, & seruus igne concrematur. C. de mulieribus, quæ se propriis seruis &c. l. j. Quod Angelus Aretinus in tractatu maleficiorum, in verbo, che hai adulterata la mia donna, dicit esse notandum propter istas maledictas mulieres, maximè viduas luxuriosas, quæ seruis vel familiaribus propriis se immiscent, vt meritò decapitari debeant. Et sic videtur extendere legem prædictam loquentē de seruis ad familiares, quod non credo esse verum, cùm sit penalis & exorbitans, per ea quæ dixi in tractatu de iuris interpretatione §. 6. & §. 7.

Si verò tutor deflorauerit eam puellam, quam habuit sub tutela sua, debet deportari, & bona sua publicantur. l. j. C. si quis eam cuius tutor &c. In alijs verò personis extra istas personas, si stuprum committatur cum masculis, est pena capitalis. l. cùm vir nubit in fœminam. C. de adulteriis. & §. item lex Iulia. Insti. de publicis iudiciis.

Idem si femina cum femina. d. l. fedissimam. & ibi glossa, & Salic. Idem dicit Angelus Areti. si Agens esset mulier cum masculis: quia eadem est ratio, & sic esset pena capitalis. Si verò stuprum debito modo committatur inter masculū & fœminam, tunc in inferente, si sit honesta persona, pena est confiscatio dimidiæ partis bonorum. Si humilis, relegatur cum corporis coerctione, d. §. Item lex Iulia.

ARGVMENTVM.

Fortitudini definitæ spectandum timorem, illiusque extrema subiicit Constantius.

SVMMARIVM.

1 *Fortitudo quid sit Ciceroni.*
2 *Timor & audacia ferè semper in malam partem capi solent.*
3 *Audacia nonnunquam in meliorem sumitur partem.*
4 *Fortitudinis partes quæ sint.*
5 *Fortitudo virorum propriè est, non mulierum.*
6 *Timor vanus non est curæ legibus.*
7 *Metui minori, quàm mortis, quibus succurratur remediis.*
8 *Audacia inconsulta legibus improbatur.*
9 *Dolus non necessariò includitur in temeritate.*

DE Fortitudine autem, quę est secunda Regina, quam ex victoria belli præfati consequimur, dicendum est & de suis extremis: & diffinitur Fortitudo per Ciceronem in lib. 3. Rhetoricorum artis nouæ, 1 † Fortitudo est rerum magnarum appetitio, & rerum humiliū contemptio, & laboris cum vtilitatis ratione perfectio. Et ista fortitudo tenet medium inter timorem & audaciam, sm Aristotelē in lib. 2. Ethic. c. 6. Et de ista fortitudine tractat Imperator noster in auth. vt omnes obediant iudici. prouinc. circa principium.

Et dicit, q aliqui hanc virtutem solùm constituūt in armis, & sic sm hoc esset mediocritas inter timorem, & inconsultam audaciam in re militari. Sed tu latius intellige, vt infra dicam. Et 2 ex dicto Philosophi, vbi supra, colligo, † q audacia, & timor sumuntur in malam partem. Et de timore, q sumatur in malam partem, probo vltra Philosophum, in c. qui ex timore. extra de reg. iur. vbi Papa reputat nō factū, qđ timidè, seu cū timore fit.

Et addo bonum textum, 23. q. 6. §. ex his. vbi dicitur, q timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Filialis tamen timor bonus est, & potens introducere charitatem: vt notatur per glossam in d. c. qui ex timore.

De Audacia etiam, q sumatur in malam partem vtplurimum, patet ex. l. si quis in tantam. C. vnde vi. & ex. l. si quis nō dicam rapere. C. de Episcopis & clericis. & ex. c. eum qui. de præbendis. lib. 6. cum similibus.

3 † Quandoq; tamen audacia sumitur in bonam partem. l. Gallus. §. nunc videndum. ff. de liber. & posth. & ita etiam timor.

Et circa Fortitudinem, vide quod dicit Tullius in lib. 2. Rhe-4 toricorum artis veteris, dicens, † q Fortitudinis partes sunt fiducia, patientia, & perseuerantia. Et bene; quia fortitudo vim suā exercet in tolerando aspera, & infortunia accidentia, & in non gloriando de rebus secundis, vt dicit Ambrosius in lib. j. de officiis, dicens, Est fortis, qui se in dolore aliquo consolatur. Re vera in re ea fortitudo vocatur, quando vnusquisq; seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emolitur, atq; inflectitur, nō aduersis perturbatur, nec extollitur secundis. Et Seneca lib. 14. Epistolarum, Non affligitur sapiens liberorum amissione, non amicorum: eodem enim animo fert illorum mortem, quo suam expectat.

Et idem Seneca in lib. de Consolatione ad Ediam matrem, Nec secunda sapientem euehunt, nec aduersa demittunt.

Et idem Seneca de Consolatione ad Paulicinam, Quid tam humile, & muliebre est quàm finiēdum se dolori committere? Nihil tam acerbū est, in quo nō ęquus animus solatiū inueniat.

Idem Seneca in lib. de Prouidentia. Ignis aurum probat, miseria fortes viros. Idem Seneca in lib. Medea. c. 3. Fortuna fortes metuit, inanes præmit, fortuna opes, non animum auferre pōt. Et istud est quod etiam voluit Cicero in lib. 6. Rhetoricorum artis nouæ, Et non multū potest obesse fortuna, qui sibi firmius in virtute, quàm in casu præsidium collocauit.

5 † Ex præmissis patet, hanc fortitudinis virtutem propriè virorum esse, non mulierum: quia mulier dicitur à mollicie.

Et ideo Salomon in lib. Prouerb. Mulierem fortem quis inueniet? Et, vt dixi hæc præclara virtus est inter timorem, & audaciam. Et ideo dicit Philosophus in 2. Ethicorum. c. 2. Qui enim omnia timet, & fugit, & nihil sustinet, timidus efficitur: & qui nihil omnino timet, sed ad omnia vadit, audax est.

Et paulò post subiicit, Corrumpitur enim temperātia, & fortitudo à superabundantia & defectu. Deinde postea subiicit, Assueti enim contemnere terribilia, & sustinere ipsa, efficiuntur fortes, & effecti maximè poterimus sustinere terribilia. Deinde paulò post subiicit, Qui sustinet pericula, & gaudet, fortis est: q autem tristatur, timidus est. Damnant enim Philosophi timorem, & audaciam, tanquam extrema ad fortitudinem. Et bene, quia & leges nostræ hæc ipsa damnant, vt patet ex iuribus, quæ supra allegaui ad hoc.

6 † Addo, hinc est, q de vano timore non currant leges. l. si qs ab alio. ff. de re iudicata. Et ideo ratione vani timoris non dant leges actionem quod metus causa: sed requiritur metus mortis, vel cruciatus corporis, q cadat in constantē virum l. metum. 3. ff. quod metus causa c. veniens. & c. consultationi. in fi. extra de sponsalib. & ideo pro minis & iactationibus etiam à potentioribus illatis, nō simpliciter datur actio quod metus cā. quasi nō sit iustus timor, nisi sm distinctionem, quam posui in tractatu de contractibus veti. in 38. combinatione.

7 † Succurrunt tamē leges pro minori metu, q̃ mortis vel cruciatus corporis, aliis remediis, puta per officium Iudicis, vt notatur in l interpositas. per gl. & Doctores. C. de trāsactionibus. & est gl. clarior in c. cùm dilectus. extra quod metus causa. quod prosequere, vt latius dixi in dicta 38. combinatione.

Similiter propter timorem nunciantis nō iactum lapilli, sed simplici verbo amittitur possessio. l. j. § in operis. & ibi glossa. ff. de ope. no nunc. Quod an sit verum, dic vt ibi dixi. Et q timor vanus, tanquam superstitiosus, sit fugiendus, vult Iurisc. Vlp. in l. quæ sub conditione. ff. de conditionibus instit. ibi: alii per quam timidi metu diuini numinis vsq; ad superstitionem &c.

8 † De audacia etiam inconsulta, quę est aliud extremū ad fortitudinem, q sit à legibus improbata patet ex d. l. si quis in tantam. & ex. l. si quis non dicam. & aliis iuribus præallegatis. Et ex omnibus iuribus improbantibus temeritatem, vt est. l. eum, quē temere. ff. de iudiciis. & toto tit. Insti. de pena temere litigantiū. vbi vndiq; temeritatem puniri, & presertim eos, qui temerè vocant in ius sine venia eos, quibus debetur reuerentia: de quibus in §. fi. in d. §. tit. de pena temerè litigantium. & in l. generaliter. ff. de in ius voc. contra quos pena statuitur 50. aureorum. & an habeat locum in quocunq; subdito vocante in ius superiorem, idem & in leuato de baptismo vocante leuātem, & sic patrinū suum, vel in eo qui vocat patrem suum spiritualem, qui audiuit eum in confessione, vide Doct. de his omnibus in l. rei iudicatę. §. socero. ff. sol. mat. & per Ang. in d. l. generaliter.

9 Et aduerte, † quia temeritas necessariò nō includit dolū. Casus est in l. j. §. quæri potest. ff. ad Turpilianum. 2. q. 3. notandum. Et ideo concludunt Doct. in c. finē litibus. de dolo & contumacia. & Bar. in l. qui solidum. §. etiā. ff. de leg. 2. & vbiq; q quis condemnetur in expensis propter temeritatem litigandi, d. l. eum, quem temere. & ꝯñr non exigitur dolus, vel calūnia: ideo non euitabit quis condemnationem expēsarum: quia careat dolo, vtpote quia iurauit de calumnia: licèt contrarium tenuerit gl. & malè in d. c. finē litibus. & in d. §. etiam. quia licèt tale iuramētum excuset à calumnia, non tamen excusat à temeritate.

ARGVMENTVM.

Iustitiam vniuersalem cæterarum virtutum genus variè definit Rogerius.

SVMMARIVM.

1 *Virtus vna omnium rerum est perfectissima.*
3 *Iustitia quid sit Aristoteli, quid item Ciceroni. & nu. 2.*

DE tertia pręclariori Regina, hoc est, Iustitia, quam ex bello prelibato nanciscimur, congruit tractare quid sit & de eius extremis. Et breuiter Philosophus in 5. Ethicorum. c. 4. dicit 1 † q Iustitia est habitus, secundùm quem iustus dicitur operatiuus sm electionem iusti, & distributiuus: & ipsi ad alium, & alteri ad alterum non sic, vt eligibilis quidem plus ipsi, minus autem proximo, nociuus autem è contrario, sed ęqualis eius, quod secundùm proportionalitatē: similiter autem & alii ad alium.

In noua verò trāslatione domini Leonardi sic diffinitur, Iustitia quidem est, per quam iustus dicitur iusti. operatur secundùm electionem ac tributor sibi ad alium, & alii ad aliū, nō sic vt commodi quidem plus sibi, minus proximo: incōmodis verò contra, sed æquum secundùm proportionē, eodemq; modo alii ad

alij ad alium. Cicero verò in lib. 3. Rhetoricorum artis nouæ, 2 dicit, † q iustitia est æquitas ius vnicuique rei tribuens pro dignitate cuiusq;. Idem Cicero lib. 2. Rhetoricorum artis veteris c. nono. dicit, q iustitia est habitus animi communi vtilitate conseruata, suam cuique tribuens dignitatem. Iurisconsultus autem noster Vlpianus in l. iustitia. ff. de iustit. & iure dicit, q iustitia est constans, & perpetua voluntas vnicuique ius suū tribuens. Et eodem modo diffinit Imperator in Instit. de iusti. & iure, in princ. Et subijcit Philosophus in d. lib. 5. Ethicorum. in cap. 1. q in iustitia simul omnis virtus est: quoniam perfectè virtutis vsus est, perfecta autem est, quoniam habens ipsam, & ad alterum potest virtute vti, non solùm ad seipsum: multi. n. improprius virtute vti pñt in his, quæ ad alterum nō possunt. Deinde paulò post dicit, Optimus autem, non qui ad seipsum virtute vtitur, sed qui ad alterum. hoc. n. opus difficile. Hęc igitur iustitia non pars virtutis, sed tota virtus est. Et è contrario, iniustitia non pars malitiæ, sed tota malitia est. Ista sunt verba formalia Philosophi.

Et, domini, dico q nihil aliud voluit Imperator noster in authentico vt omnes obediant Iudicib. prouincię. in princ. dicēs, 3 † vnam quidem esse omnium perfectissimam virtutem arbitrandum est omnibus hominib. quę iura omnib. distribuit. hęc est ex causa cognominata iustitia. Deinde subijcit, alias virtutes nihil sine hac valere.

Adde tñ q prædicta vera, inquantum loquimur de iustitia vniuersali: quia debes scire, q habemus quādam aliam iustitiā singularem, quæ est in ęquitate reposita, & quæ non plus laudis habet, q̃ vna ceterarum virtutum. Et de hac plenè tractaui in tractatu de legis potentia in prima parte, in §. circa. vbi oīno vide, qa est valde vtilis & quotidiana materia, vt patet ex his quæ ibi dixi.

ARGVMENTVM.

Iustitiæ extrema, quidque in eis spectandum sit, docet.

SVMMARIVM.

1 *Iustitia quæ sint extrema.*
2 *Iudex, seu iustitiæ minister qualis esse debeat.*
3 *Multitudine in delicto existente, iudicis quæ sint partes.*
4 *Lucra turpia legibus improbantur.*
5 *Victualia multa fertilitatis tempore licet emere, vt vendantur sterilitate vrgente.*
6 *Vsurarij diabolici qui dicantur.*
7 *Damnum dare non dicitur, qui re aliena ad usum destinatum vtitur.*
8 *Actio legis Aquiliæ pro damno ex culpa leuissima dato competit.*

NVNC videamus de extremis Iustitiæ. & reperio q Philosophus in 5. Ethic. c. secundo. dicit, 1 † q extrema iustitiæ sunt lucra & damna, dicens formaliter: iustum utiq; erit medium damni & lucri. Et propè finem illius capituli subijcit, Plus q. dem. n habere, q̃ quæ suijpsius lucrari dr̄, minus aūt his quæ ex principio damnificari puta in uendere & emere, & in quantis alijs licentiam dedit lex. Ista sunt uerba formalia. Extrema uerò particularis iustitiæ in æqtate repositæ posui in d. § circa.

2 † Adde etiā, q minister iustitiæ, hoc est, Iudex, debet in exercitio iustitiæ medium tenere inter nimiam seueritatem, & excessiuam benignitatem, ut dicit notabiliter iurisconsultus in l. obseruandum. ff. de officio Præsidis. dicens, eum non debere excandescere aduersus eos, quos malos putat, nec ēt precib. calamitosorum illachrymari oportet. Debet. n. ex seueritate, & misericordia facere quoddam temperamentum, ut dicit Gregorius in Pastorali. c. 18. & probatur in c. fi. extra de trāsanctionib. & in c. sæpe vitia. 41. dist, ubi ēt glo. dicit, q crudelitas, & remissio sunt extrema ad iustitiam, seu sunt opposita iustitiæ, & pietati. Et est rō, qa iustitia sine misericordia crudelitas est, sm Senecam in libro de Clementia. Et adde bonum text. pro instructione Iudicum in c. magnæ. extra de uoto.

3 † Item debet bene considerare, an multitudo sit in delicto: quo casu principaliores sunt puniendi sm iuris seueritatem: non autem alij. c. latores. de clerico excōmunicato ministrāte, quod est bene notandum secundum Panorm. ibi: quia sæpe occurrit in proditionibus: & si immineret scandalum, debet seueritati detrahere. d. c. fi. & notatur in d. c. latores. & alia multa bona uide, q̃ dixi ad instructionem iudicum in d. §. circa.

Redeo ad extrema iustitiæ, quæ ponit Philosophus, uidelicet lucra & damna indebita, quæ etiam a iure nostro improbā-4 tur. † Nam turpia lucra abhorrent leges: puta qñ quis tēpore messium, uel uindemiarum emit granum, uel uinū, ut postea carius uendat. c. quicunq;. 4. q. 4. & ideo in iudicio animæ tanquam malè acquisitum tenetur erogare in pauperes, sm Gofredum in titulo de usuris. §. quid de his. sicut ēt notanter dicit Hostien. in c. cùm sit. de iudæ. in acquisitis per excommunicatos tempore excommunicationis negotiantes, quia debent distribuere in pauperes: qa negotiati tū c īterdicit eis. Panor. ibi vr̄ dubitare de hoc, p c. fi. de simo. ubi patet, q illicitè acqsitū sine alterius calūnia nō subiacet restōni. qđ ēt uult Inno. in c. qa pleriq;. de īmun. eccle. tñ Panor. post gl. circa fi. apparatus vr̄ residere cū opin. Host. Attēde tñ, ne decipiaris, qa Innoc. in 5 c. j. ne clerici vel monachi. tenet † q licitū sit unicuiq; tpe fertilitatis emere multa victualia, ut postea tpe famis abundet, ut fecit Ioseph, & nedū p se, sed ēt vendat pcio eodē, quo ab alijs ut uēdit. Et q hoc faciat ad finē, ne ī terra sua uictualia đficiāt.

Cæterùm si emāt, ut carius uēdāt, nulla utilitate pēsata; tūc grauiter peccāt sm Inno. & mortaliter sm Panor. ibi, q hęc dicta Inno. seqt. Et ita intelligit Innoc. dictū c. qcunq;. qđ est bñ notandum. Et quæ sint turpia, & illicita lucra, uide pulchrè p Inno. & Doct. in d. c. plerique. Et de lucris habitis ex ludo, dicā ĵ. circa uirtutē, q̃ uocat Eutrapelia. Et ꝯ mercatores, q in uno loco emūt aliqd, ut inde in eodē loco carius uēdāt, qa turpiter agūt. Vide Cald. & Panor. in c. fi. de usur. & declara, ut dixi in tract. statutorū, in tit. de declara. expo. §. attingamꝰ. versi. 47. & 48. quod est notandū, & ꝯ eos, q carius uēdunt ad credētiā, q̃ ad pecuniā numeratā, uide tex. cū gl. in c. fi. de usur. & Panorm. in c. ad nostram. de empt. & uendi.

6 † Et de mutuātib. pecunias sup officijs, qa sunt vsurarij diabolici, & tenent̄ restituere oē lucrū factū ex officio, dixi in l. si seruus legatus. §. Aufidius. ff. de lega. j. Si uerò nō mutuant, sed emūt officia spūalia, cōmittunt simoniā. c. j. & ij. ne Prelati uices suas. Si uerò emit̄ iurisdictio tpalis, adhuc est turpe lucrū, sm Inn. & Butrigariū ibi. Circa aliud extremū ad iustitiā, qđ est dānū sm Arist. disponūt ēt leges nostræ, ut patet in toto titulo ad legem Aquiliam.

7 † Aduerte tñ, qa dico q uti re aliena ad usum destinatū, putà uinum bibēdo, non est dānū dare. l q occidit. §. si qs alienū. ff. ad leg. Aqliā. qđ notat ibi Floria. ad statuta quali dānū dātes, ut nō includāt comedētes uuas, uel bladū, aut uinū bibētes.

Adde q multò minus dr̄ iniuriā facere: ut probat ille textꝰ.

Addo ēt, q qs debet patiēter tolerare modicū dānū ex opere, qđ fit p uicinū pp faciētis magnā utilitatē. tex. est notab. cū gl. in l. j. § sunt q putēt. ff. ne qd in lo. publ. & uide Bart. in repet. l. quò minus. ff. de fluminib. in 11. qōne.

Et iō, tūc pōt spni nūtiatio noui opis, sm Bar. ī l. de pupillo. §. si qs riuos. ff de oper. noui nūci. An aūt qs possit retinere bestiā in suo dāno dātē usq; ad satisfactionē dāni, Bar. in l. pen. ff. de incēd. rui. & naufr. dicit, q non. Et alleg. p casu. l. Quintus. §. Pōponius. ff. ad leg. Aqliā p quā legē idē tenet glo. in c. si læserit. extra đ iniur. Sed Io. And. ibi: dicit, q ꝯriū seruat̄ apud nos. Quid de alia re, puta qñ dānū dās aliqd diuisit, uide tex. cū Bar. in l. ptor ait. aliàs incipit, hoc amplius. § de his. versi. Neratius. ff. de dā. infe. Et adde Bar. in l. reqrēdi. C. de ser. fugi. q dicit p Ri-8 chardo, q pt retinere, donec sciat cuius est. † Et no. q ēt p dāno dato ex leuissima culpa cōpetit actio leg. Aqlię. l. ī lege Aqlia. §. ēt leuissima. ff. ad leg. Aql. An aūt cōpetat p dāno dato ex negligētia. uide tex. notab. cū sua gl. in l. si cuius aliàs, si usufructus. §. deniq; ff. de usufructu. de quo dic, ut plenè dixi in l. si mora. ff. sol. mat. An aūt in foro ꝯsciæ qs teneat̄ resarcire dānū datū alicui pp sui negligētiā, dixi in tracta. statutorū, in titu. de restricta statu. interpret. § videamus. uers. q̃ro, an statutū. Et adde, q̃ dixi in rub. ff. de acqr. hæred. Itē qñ plures dant dānum, an vnus teneat̄ p facto alterius, dixi plenè in d. §. uideamꝰ. uersi. q̃ro, pone ē statutū. Quid aūt si culpa, aut odio alicuius sit mihi dānū datū, an possū agere ꝯ eū, ut mihi restituat, dixi plenè in l. 2. §. item si in facto. ff. de uerb. oblig.

ARGVMENTVM.

Māsuetudinis extrema, & iracūdi actus qñ aut teneāt, aut liceāt, scribit. Liberalitatē suadet eius extrema subijciens: quidque in his obseruandum sit.

SVMMARIVM.

1 *Mansuetudo quid, & quæ ipsius extrema.*
2 *Mansuetus quis verè dicendus.*
3 *Ira quid operetur in homine.*
4 *Votum an teneat impulsu aliquo, seu calore iracundiæ emissum. Confessio quibus non præiudicet casibus.*
5 *Hæredes nō vlciscentes necem testatoris, priuantur commodo hæreditatis.*
6 *Vindictam per se sumere quando liceat sine Iudice.*
7 *Occidere licet eum, qui mortem minatur.*
8 *Rancorem animi quiuis remittere tenetur.*
9 *Liberalitas in quo consistat Aristoteli.*
10 *Auaritia quid operetur, & quid largitas.*
11 *Liberalitas in quos maximè exercenda.*
12 *Peccatori etiam largiendum quandoque naturæ, non malitiæ gratia.*
13 *Liberalitas quid propriè dicatur.*
14 *Liberalitatis quæ sint extrema.*
15 *Prodigo datur curator a lege, tanquam dementi, & furioso.*
16 *Fatuus & demens probatur quis ex administratione prodiga.*
17 *Seruitutes discontinuæ quanto præscribantur tempore.*
18 *Prodigus delinquens in omittendo non obligatur.*

DISCV-

DISCVTIAMVS nunc, & declaremus domicellas Reginarum de quibus supra: & incipiamus a mansuetudine, quæ vlciscendi cupiditati resistit: & quia iam plenè dictum est, ꝙ oīs virtus tenet mediū inter excessum, & defectū, oportet videre ista extrema mãsuetudinis.

1 † Nam iracundia est excessus: defectus verò est sæuities. Iracundi enim, ut inquit Philosophus in quarto Ethicorum c. septimo. celeriter irascuntur, & quibus non oportet, & pro quibus non oportet, & magis quàm oportet: sed citò desistunt: quod in ipsis opportunum est. Si quis verò est, qui pro quibus oportet, & contra quos oportet, non irascitur: videtur enim nec sentire, nec dolere, nec resistere. Seruile verò est passim cõtumelias perferre, & suos negligere, secundùm Philosophum vbi supra.

2 Subijcit † quòd qui pro quibus oportet, & cõtra quos oportet, & quando, & quanto tempore oportet, irascitur, mansuetus est, & laudandus. Ira ergo aliquando virtus est, & laudabilis: & non irasci, in vitio reponitur: &, vt inquit Aretinus in Isagogico morali, videtur nec sensum, nec mentem habere, cui visus adeò hebes, & dissolutus est, vt nec doleat, nec grauiter ferat cùm patriæ, cùm parentibus, cùm filijs, cùm cæteris, quos charissimos esse habere debemus contumeliæ inferuntur.

Probemus hæc per iura: primò de mansuetudine habes textum in c. sunt nanque. quadragesimasexta distinctione. & ibi etiam ponũtur excessus, & defectus mansuetudinis, de quibus supra. & ibi vide verba aurea. Et de excessu, videlicet, de iracundia, vide textum in c. relatum. in fine quinta quæstione 2. vbi dicitur, ꝙ ira impedit discretionem. De quo vide textum 3 cum glossa in c. sunt, qui opes. decimaseptima q. 4. † Tempore enim iræ non discernit homo quod iustum est: immo putat esse iustum, quod facit. c. illa propositorũ. & c. ira. 11. quæstione tertia. Ideo lex statuit non valere dispositionem tempore iracundiæ factam. l. quicquid calore ff. de regulis iuris.

Et ideo dicit ibi Bartolus, quòd si consanguineus tuus in aliquo venerit contra te, propter quod vendidisti alicui, vel donasti bona tua, non valebit. Et vide legem Licitatio. in principio. ff. de publica. & per Imolam in c. fina. de donationibus. Quod verum fortè, nisi ex iracundia donasset ecclesiæ: quia valeret, dummodo relinquant legitimam filijs. Glossa est in c. si quis irascitur. decimatertia quæstione secunda. de quo vide textum notabilem in d. c. sunt qui opes.

4 † An autem valeat votum emissum aliquo impulsu animi, seu calore, glossa in dicto c. sunt qui tenet, ꝙ sic. Sed glossam reperio contrariam in c. dudum. de conuersione coniugatorum. Sed ꝯcorda, ut dixi in tractatu de contractibus vetitis. trigesimaquinta combinatione.

Et nota bene etiam glossam in c. ex literis. de diuortijs, quæ dicit, ꝙ confessio facta calore iracundiæ non præiudicat: nisi detur perseuerantia. Idem dico, si sit facta incidenter ad aliud, seu enuntiatiuè, quantumcunque in præsentia partis, casus est, quem perpetuò nota, in c. fi. de success. ab intestato.

Sæuities verò, seu defectus in vlciscendo, quod etiam a iure improbetur, & puniatur, habes casum in l. prima. C. de his quibus, ut indigni. & ferè per totum illum titulum: ubi patet, 5 † quod hæredes, qui non vlciscuntur necem sui testatoris, dicuntur debitum pietatis omittere: & ideo priuantur commodo hæreditatis ut ibi notatur. Et ad hoc etiam vide totum titulum. ff. ad Syllanianum. Et ꝙ irasci aliquando sit iustum, vult textus in c. ira. vndecima quæstione tertia ibi: dum iustò ampliùs irascimur, &c. Et ideo textus in c. vera iustitia. quadragesimaquinta distinctione, dicit, ꝙ iusti aliquando indignantur peccatoribus. Subijcit: Sed aliud est, quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ.

Indignantur etenim, sed non dedignantes. Facit etiam ad præmissa. l. vt vim. ff. de iustitia & iure. vbi permittitur propulsatio iniuriæ: intellige tamen, dummodo fiat cum moderamine inculpatę tutelę. de quo vide textum cum glossa in l. prima. C. vnde vi. & per Doctores in d. l. vt vim.

Et ex ibi notatis poteris percipere excessum, & defectum in vlciscendo.

Adde etiam, quòd lex in plerisque casibus permittit vindictam.

6 † Et quod quis sine iudice possit se vindicare, habes in l. prima, & secunda, cum ibi notatis. C. quando liceat sine iudice se vindicare. l. itaque. ff. ad legem Aquiliam. l. nec in ea. & l. sequẽti. l. marito. in principio. & §. primo. & l. patri. cum tribus sequẽtibus. ff. de adulterijs. l. Gracchus. & authentica si quis ei. C. de adulterijs. In quibus iuribus permittit lex impunè homicidiũ fieri. Et declara omnia ista iura, ut dixi in tractatu de legis potentia. in prima parte. §. nunc videndum. Permittit etiam lex, ꝙ possis occidere volentem te percutere, quando aliter nõ potes euadere percussionem, nisi occidendo eum. Ita Bar. in l. furem. ff. ad legem Corneliam. de sica. & in l. 1. C. vnde vi.

7 † Quinimmò & minantẽ tibi mortem potes occidere, in l. secunda. C. quando liceat vnicuique. secundùm Baldum, dicẽs esse ibi casum.

Tu verò meliùs circa hæc duo dicta Bartoli, & Baldi, dic ut dixi in d. §. nunc videndum.

Sed attende circa ea, quæ supra dixi, ꝙ aliquando non vlcisci in vitio reponitur, secundùm quod supra declaraui: & vlcisci tunc est uirtus. Consequenter non est remittenda talis iniuria. Et tamen textus in c. tria. & in c. tuæ. quadragesimaquinta distinctione. passim dicit, ꝙ remittere iniuriam ei, a quo lęsus fueris, est eleemosyna spũalis, ut dixi s. circa fin. secũdæ partis.

Sed quomodo esset meritum, si quandoque caderet in vitium, & in abstractum a virtute.

8 † Solutio, fateor indistinctè, quòd in omni casu meritum est remittere rancorem animi: quod tenemur facere. de pęnitentia, distinctione quinta capit. vltimo. quia non est licitum nobis aliquem odio habere. vigesimatertia quæstione quarta. cùm in lege. tamen non tenemur remittere actionem iniuriarum, seu satisfactionem, uel aliàs coerctionem, aut disciplinam contra iniuriãtem c. & qui emendat. quadragesimaquinta distinctione. vbi dicitur, ꝙ ille, qui ex corde remittit iniuriã, licet corripiat, & aliqua emendatoria pœna plectat, eleemosynam dicitur dare, quia misericordiam præstat. Et hoc vult glossa notabilis in c. si quis contristatus. nonagesima distinctione. Et facit illud Psalmistæ, Irascimini, & nolite peccare. Facit etiam textus in cap. de occidendis. vigesimatertia quæstione tertia. Et adde etiam Bartolum post Gulielmum in l. si tibi decem. §. quædam. ff. de pactis. Ad præmissa ubi subijcit Bartolus post magistrum Sententiarum in libro quarto, distinctione trigesima quòd quis non tenetur remittere inimico suo, nec aliter ei signa amicitiæ ostendere, nisi hoc petat. De quo vos remitto ad Theologos. Et p̃missa bene nota contra aduocatos in actione iniuriarum, qui pro reis faciunt positiones, quòd actor confessus est peccata sua, & remisit iniurias.

Item ꝙ dixit ex corde orationem dominicam, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittim⁹ debitorib. nostris, &c.

Cõsequenter volentes ex hoc inferre esse remissam actionem iniuriarum, prout etiam sentit glossa in §. finali. Institut. de iniurijs. quod non est uerum: sed per hoc videtur solummodo remisisse rancorem & odium. Est & alia uirtus, quam quis consequitur ex uictoria belli prælibati, uidelicet, liberalitas, quæ in dandis, capiendisque pecunijs versatur, accipiendo verbum Pecuniæ largè, pro omni re, quæ nummo mensuratur. Ita dicit Philosophus in quarto Ethicorum, circa princip.

Et sic accipit verbum, pecuniæ, prout accipit Iurisconsultus in l. nam quod liquidè § finali. ff. ad Trebellianum: de quo dic ut dixi in l. talis scriptura. ff. de legatis primo. Et subijcit Philosophus in dicto libro quarto. c. primo. 9 † quòd non in multitudine datorum, sed in dantis habitu liberalitas consistit. Et subijcit paulòpost, quòd liberalis est, qui secundùm uires patrimonij erogat, & in quibus oportet. Et in libro secundo Polyticorũ dicit, Largiri & auxiliari amicis, aut extraneis, delectabilissimum est. Et Lucas in Euangelio. c. sexto: Date, & dabitur vobis. Et Paulus ad Corinthios: Hilarem datorem diligit Deus. Et Isidorus in libro secundo Soliloquiorum: Quicquid largiris, cum hilaritate largire. Liberalitas ergo hilari vultu, serena facie, sermone iocundo exercenda est. Et nota, ꝙ liberalis: qa prodest in dando inter omnes virtuosos, potissimùm amatur, secundùm Philosophum in dicto libro quarto. c. primo. in fi. Et istud est quod uoluit Boethius in libro de consolatione.

10 † Et si auaritia semper odiosos, claros largitas facit. Et ideo a legibus liberalitas multùm extollitur, & opulentiùs iura succurrunt liberalibus, q̃ cęteris. l. exhęredatum. in fine. cum l. sequenti. ff. de re iudicata. l. ad res donatas. ff. de ædilitio edicto. Et bene sedet in Principe, præsertim in Papa. c. sedes apostolica. de rescript. Nã Ecclesia nemini debet claudere gremiũ. l. fi. §. sed qa. C. de sum. Trini. Nõ tñ dr̃ liberalis q facit id, ad qđ tenet. l. rẽ legatã. ff. de adimẽ leg. Et milites magis p̃sumunt liberales q̃ Pagani. l. Lucius. §. j. cũ sua gloss. ff. de mili. testam.

Quæ aũt cõcurrere oporteat in liberalitate, vide in c. nõ satis. 86. dist. vbi dr̃, ꝙ pfecta liberalitas ex fide, cã, loco, & tpe cõmendatur. Et prosequere ut ibi. Et inter cætera dicit, ꝙ exercenda est in proximos seminis nostri.

Et subijcit, ꝙ meliùs est, ut subuenias tuis, q bus pudor est ab alijs sumptũ deposcere. Nõ tñ vt illos ditiores facias. Qđ nota ꝯ Prelatos, q necessarios ditãt. Nõ. n. vt ibi dicit tex. sed Deo dedicãt, vt suos diuites faciant, sed vt sibi vitã ppetuã fructu boni 11 opis acqrãt. † In largiẽdo ẽt debet ꝯsiderari ætas: vt ibi. Nã senib. plus largiri dẽm⁹, qa sibi iã victũ q̃rere nequeũt. Et his, q ex diuitijs ceciderũt ĩ egestatẽ: maximè sine vitio suo, vt ibi dicit tex. Adde ẽt, ꝙ in liberalitate modus est adhibẽdus rerũ, & psonarum, ut dicit text. in § fratrem nr̃um. 86. dist. in §. j.

Rerũ, vt nõ oĩa uni, sed singulis q̃dã p̃stent, vt plurib. ꝓdesse possumus: iuxta illud Prophetæ. Dispersit dedit pauperibus. Personarum, vt primum iustis: deinde peccatoribus quibusdam tamen prohibentur dare: non quia homines sunt, sed

quia

quia peccatores. Ita dicit tex. formaliter, vbi supra.

12 † Adde, ꝙ Aristoteles aliquando reprehensus fuit: quia homini iniquo dedisset eleemosynam, qui respondit, Naturæ, nõ malitiæ misertus sum. Et subiicit idem Aristoteles in lib. 4. Ethicorum. c. 2. ꝙ si quis dederit, quibus non oportet, aut non honesti gratia, non dicitur liberalis.

Et ideo, qui donant histrionibus, venatoribus, aut meretricibus, vitium committunt, nõ autem virtutem exercent. c. donare. c. qui venatoribus. 86. dist. Et ex his verificatur, quod dicitur in d. c. non satis in princ. dum dicitur, Non satis est bene velle, sed etiam bene facere: nisi id de bono fonte procedat, idest, ex bona voluntate proficiscatur. Et dicit Philosophus in d. lib. 4. 13 Ethicorum. c. 2. † ꝙ liberalitas est mediocritas in dandis, capiendisque pecuniis: quia liberalis dabit, & erogabit in quibus oportet, & quod oportet.

Similiter in paruis, & magnis, & hoc cũ voluptate quadã: capiet quoq; vnde oportet, & quod oportet: quia cùm virtus circa vtrunq; mediocritas sit, vtrũq; faciet vt debet. Ita legitur vbi supra in noua translatione Aretini. Dicitur tamen ibidem in j. c. ꝙ viri liberalis est magis dare, quibus oportet, q̃ capere vnde oportet, & non capere vnde nõ oportet. Et istud est, quod vult tex. in c. prædicator. 16. q. j. & in c. cum Marthæ. de celebratione missarum. ꝙ beatius est dare, q̃ accipere. Et subiicit ibi gl. rationem: quia dando placet homo, vbi accipiendo displicet. Philosophus verò vbi supra subiicit rationem: quia virtutis est bene potius facere, q̃ suscipere: & honesta potius agere, q̃ à turpibus abstinere. Et istud quod vulgò dicitur, Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est. 22. q. 5. c. de forma. & c. j. & de noua forma fidelitatis, in vsibus feudorum.

14 † Viso de liberalitate, congruum est de suis extremis videre, quæ sunt prodigalitas, in excessiuo sumptu, & auaritia in defectu. c. ex parte. cum sua glo. extra de consuetudine. quæ gl. dicit, ꝙ prodigus dat danda, & non danda: auarus retinet tenenda, & nõ tenenda: liberalis tenet medium inter vtrunq;. Et dicit Philosophus in d. lib. 4. Ethicorum, ꝙ prodigus in dãdo excedit, in capiendo deficit. Et probatur in l. j. ff. de cura. furiosi, & prodigi. Et subiicit Philosophus, ꝙ ista est multò melior, q̃ auarus: quia non abiecti & ingenerosi est excedere in dando: & nõ capere, dementis tamen est. Et hic multis prodest, ille nemini, nec sibiipsi. Et sic nota, quia prodigum vocat dementem. Et sic ex administratione prodiga probatur quis demens, & fatuus: probando ꝙ nisi ei subueniretur, deduceretur in egestatem: licèt ex sermonibus videatur suę mentis compos. Et hoc vult Iurisconsultus in l. is qui. §. diuus. ff. de tutoribus & curatoribus datis ab his. quod nota ad id quod infra dicam.

15 † Et hac ratione lex prouidit eis de curatoribus, ad exemplũ furiosi, vt dicit Iurisconsultus in l. j. ff. de curatore furiosi. & prodig. dan. Et potest Iudex prodigis interdicere administrationẽ bonorum. l. is, cui bonis. ff. de verb. obl. quod non faciet, nisi prodigalitas sit excessiua, quantùm ad propria bona, vt dixi.

Cæterũ quò ad alia fiet interdictio ex sola mala administratione, licèt nõ prodigaliter fiat: Putà si Episcopus, aut Princeps aliquis malè administret Rempublicam. vide text. cum Innoc. in c. grandi. de supplenda negligentia Prælatorum. lib. 6. Antè tamen q̃ prodigo interdicatur bonis, potest contrahere, & alienare, vt notatur in d. l. is cui. Attende tamen; quia si contrahens secum, sciret eum consumpturum in certum malum vsum, puta in vanitatibus mulierum, tunc nõ haberet actionem. Casus est in l. si quis cùm sciret. ff. de vsucapionibus pro empto. Dedi tamen cautelam in d. l. is cui. per quã poteris irritare omnes cõ-16 tractus prodigi, etiam ante interdictum: quia, vt dixi, † ex administratione prodiga probatur quis fatuus, & demens, d. § diuus. & ibi gl. quæ dicit, ꝙ sicut quis ex verbis probatur fatuus, ita ex gestis suis prodigaliter. Et est de mente Bart. in d. l. is, cui. dum dicit, talẽ carere discretione, seu iudicio. Et videtur expressum in l. Fulcinius. §. adeo. ff. ex quibus causis in possessionem eat. Nõ ergo ante interdictionem debes pro irritãdo eius alienationes adducere simpliciter prodigalitatem, sed dementiam, & fatuitatem, quæ est potens ad irritandum, vt dixi in tractatu de contractibus vetitis. in 28. combinatione. quam fatuitatem probabis in administratione sua prodiga. Et sic vis erit modo practicandi, sicut in simili dicit gl. in l. seruitutes. la grande. in fi. gl. magnę. ff. de seruitutibus. & quod notatur ĩ l. si certis annis. C. de pactis. 17 & in l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. † Nam licet seruitutes discontinuæ, & præstationes non præscribantur decem, vel viginti annis: tamen per indirectum, si allegabitur titulus: & ad eius probationem diutina præstatio tẽporis, de quo supra, obtinetur intentio.

Quæro, multi habent beneficium, ne conueniatur vltra, q̃ facere possint: de quibus in l. sunt qui. cum legib. seq. ff. de re iudicata. an istud beneficium habebunt, si prodigaliter consumpserint eorum patrimonia? Bald. ꝙ non. in c. ex parte. de consuetu. & probatur ibi in glossa, quod mihi non placet, nisi quãdo dolosè, & in fraudem creditorum, contra quos vult vti beneficio, fecisset, vt est casus in l. etiam. §. licet. ff. solu. matr. Ad quod vide gl. in l. si quis dolo. in prin. & ibi dixi. ff. de re iudi.

Quæro, an prodigus, cui interdictum est bonis, obligetur delinquendo? Bar. ꝙ sic in d. l. is cui. præterquam in his, quæ alienationem recipiunt, per gl. notabilem in l. si quis in tantam. C. vnde vi. & sequitur Cumanus ibi. Ego ibi tenui contrarium, ꝙ etiã delinquẽdo possit alienare, cum fauore ipsius prohibeatur alienare: sicut dicimus de pupillo, qui prohibetur alienare, & tamẽ delinquendo alienat. l. clarum. C. de auctorita. præstan. per Bar. in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de damno infecto. Et in prodigo reperio Barto. idem tenuisse in dicta l. si quis in tantam. & sic est sibi contrarius.

18 Dico tamen, † ꝙ si prodigus delinqueret in omittendo, non obligaretur. Casus est in d. l. Fulcinius. §. adeo. in fi. Ex quo infero, ꝙ si mater prodiga negligat petere tutorem filio, non tamen excluderetur à successione. Ita limita l. qui à matribus. C. qui pet. tutores.

ARGVMENTVM.

Auaritiam definit, & diducit, & excandescens dissuadet, hæc quando liceat.

SVMMARIVM.

1. *Auaritia quid Ciceroni, quid item Aristoteli.*
2. *Auari qualiter auaritiam suam tegere soleant.*
3. *Bona diuitum pauperibus communibus esse debent.*
4. *Furta, inuasiones, simonia, & similia crimina legibus puniuntur.*
5. *Auari quid pro terrenis, quid pro cęlestibus agant rebus.*
6. *Affectus qui nos in omnia facinora præcepites agant.*
7. *Auari mens qualis, & quibus occupari soleat.*
8. *Auarus cui sit assimilandus.*
9. *Auaritia quæ licita & honesta.*
10. *Magnificentia quid sit.*
11. *Pauper quare magnificus esse nequeat.*
12. *Magnificentissimi viri qui dicantur.*

DE auaritia, quę est aliud ad liberalitatẽ, nunc dicendũ est: & diffinitur per Ciceronem in lib. 2. Rhetoricorum artis nouæ.

1 † Auaritia est iniuriosa appetitio alienorum. Et Philosophus in 4. Ethicorum dicit, eam esse insanabilem. Nã & senectus, & imbecillicitas omnes auaros facere tenetur: & est secundum eum, magis à natura hominibus insita, quàm prodigalitas. Et subiicit, ꝙ plures sunt auaritię modi: quia cùm consistat in defectum dandi, & accipiendi excessu non omnibus tota attribuitur: sed quandoq; scinditur. Nam alii in dando aliena verò non appetunt, nec capere volunt partim propter quãdam modestiam, & abstinẽtiam à rebus turpibus: & aiunt ob id custodire sua, ne compellantur aliquando aliquid turpe facere.

2 † Adde, & sic palliant reatum suum, sicut hi, qui tenacitatẽ suam in parsimoniæ virtutem conuertere satagunt, vt dicit tex. in c. sæpe. vitia. 41. dist. Adde ꝙ etiam talis auarus se excusat, dicendo, quid iniustum facio, si cum aliena nõ inuadam, propria diligentius seruo? contra quos Ambrosius in Euangelio Ioannis super eo, quod scriptum est. Attulit ager cuiusdam fructus vberes. exclamat, dicens, O imprudens dictum, quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? quando in hãc ingressus es lucem? quando de ventre matris exiisti? quibus, quæso, facultatibus, q bus ve subsidiis stipatus ingressus es? Et post pauca, Proprium nemo dicat, quod est cõe. Et hæc habentur transumptiuè in c. sicut ipsi. 47. dist. Et istud vult Boethius in lib. de Consolatione. Nam si tua forent quæ amissa conquereris, nullo modo perdidisses. Alii verò secundùm Philosophum vbi supra, ob metum abstinent alienis, quasi facilè nõ sit aliena capere, ac nõ alios sua. Itaq; illis placet nec dare, nec capere. Contra quos ẽt vide tex. in d. c. sicut. ibi: nec enim minus est crimen habenti tollere, quàm, cum possis, & abundes, indigenti denegare.

3 † Esurientium enim panis est, quem retines: nudorum vestimentum, quod tu recludis: miserorum redemptio, & absolutio est pecunia, quam tu in terram defodis. Tantorũ ergo scias bona inuadere, quãtis possis præstare quod vales. Et paulò ante dicit tex. ꝙ ille, qui plus, quàm sumptus suus exigit, retinet, violenter dicitur obtinere. Alii rursus in capiendo excedũt, omnia vndeq; capiunt, veluti, sm̃ Philosophum vbi supra, lenones, fęneratores, & omnes huiusmodi: contra quos, ne suã impunè exerceant auaritiam, leges vndiq; prouiderunt, vt dicit tex. Insti. de vi bonorum raptorum. in §. sed nedum. prohibendo sub pœna rapinas, vt in toto illo titu.

4 † Item inuasiones. l. si quis in tantam. C. vnde vi. Furta, vt in toto titulo de furtis.

Simoniacam rabiem, extra de simoniis per totũ. Et rationẽ huius ponit Imperator in l. si quenquã. C. de Episcopis & cleri. dicens, Quis locus tutus? & quæ causa poterit esse excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur?

Auri sacra fames veneranda penetralia serpit.

idest, latenter subintrat. Vsuras etiam vetant, vt in toto tit. extra de vsuris. etiam de iure ciuili, vt notatur in authentica ad hæc, C. de vsuris. & qa tales auari varias contractuũ simulationes ad-

inueneruñt: vt à meta legis possent resilire, certè etiam suis fraudibus leges q̄plurimæ obuiarunt, vt dixi in tractatu de contracti.veti.in 4.combinatione, & aliis plerisq; partibus illius tractatus: & hoc vt eradicaretur cupiditas: quia mens potentiæ auida nec abstinere nouit vetitis, nec gaudere concessis, nec æquitati adhibere concensū.c. virum.47.dist. Et contra istos scripsit Gregorius in 19. Moralium, 4.par.35.c. & trāsumptiuè in c. omnes 5 huius seculi.67.dist. vbi dicitur formaliter, † Omnes huius seculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt, in cęlestibus debiles. Nam pro temporali gloria desudare vsq; ad mortem appetūt, & pro spe perpetua, nec parum quidem in labore subsistunt, ꝓ terrenis lucris qualiter iniurias tolerant, & pro cęlesti mercede tenuissimi verbi contumelias ferre recusant: terreno Iudici toto etiam die assistere fortes sunt, in oratione momento lassantur: sæpe nuditatem, deiectionem, famem pro acquirendis diuitiis, atq; honoribus tolerant, & earum rerum se per abstinentiā cruciant, ad quas adipiscendas festinant: superna autem laboriosè quærere tantò magis dissimulant, quantò magis ea retribui tardius putant.

Adde, quod ex eo fit, vt nisi hāc cupiditatem à nobis abscindamus, bonorum auctori inhærere non valebimus. c. bonorū. 47.dist. Nam radix est omnium malorum cupiditas, vt ibi dicit tex. Idem dicit Paulus ad Timotheum, Epist.j.c.6. Et ideo Cæci-6 lius in lib.4.de beata vita.† Tres sunt affectus, qui omnes in omnia facinora præcipites agunt, ira, cupiditas, & libido. Et Cicero in lib. 6. Rhetoricorum. Duæ res sunt, quæ possunt hominē ad turpe compendium commouere: inopia, atq; auaritia. Et ideo Scipio Romanorum cōsul in Senatu cōsuluit, nec auaros, nec inopes rebus publicis dedicari, vt iā in discursu huius tractatus dixi. Adde Tulliū in lib.2. Rhetoricorū artis nouæ. Auaritia hominē ad quoddā maleficium impellit. Et dicit Seneca in Epistolis, ꝙ in nullum auarus bonus est, in se pessimus. Et istud est, qđ dicitur Ecclesiastici.c.14. Qui sibi nequā est, cui alii bonus erit? Et ideo legimus in lib.4.apud Frontinum, ꝙ Casilini, obsidente Hannibale, tanta inopia perplexi sunt, vt centū denariis murem venditum fuisse constet, eiusq; venditorem fame periisse, emptorem autem vixisse. Et sic ex his optimè probatur, quod dicitur in d.c. omnes huius seculi. & dicit text. in d. c. sicut circa 7 principium, ꝙ † mens auari semel vinculis cupiditatis adstricta semper aurum, semper argentum videt, semper reditus cōputat, aurum gratius quàm solem intuetur, ipsa eius oratio, atque supplicatio à Deo aurum petit. Et bene dicit Aristoteles, ꝙ auaritia est insatiabilis, vt supra dixi: quia, vt dicit auctor libri, qui dicitur Pamphilus, dum viuit hydropicus, magis sitit, & petit vndam, sic magis exardet semper auaritia. Ideo dicitur insatiabilis ſm Salustium in Catilinario. Et istud est, quod dicit tex. in d. c. sicut ibi: sed nec satietas vnquam, nec finis erit cupiditati. Et Imperator in d.l. si quenquam. appellat auri sacram famem. & exponit glo. idest execrabilis fames: quia vt famelicus panem, sic auarus aurum desiderat.

8 † Et sic auarus æquiparatur hydropico, & famelico, item dementi: quia, vt dicit Seneca in lib. Epistolarum, Dementia est, hæredis sui res procurare, & sibi denegare omnia. Et sic æquiparatur insensato, & mente alienato, seu fantastico, vt dicit tex. in d.c. sicut. in prin. Et dicitur humani generis vehementissima pęstis, ſm Senecam de Consolatione ad Arbiam matrem. Et dicitur etiam auarus improbus. l.2.§ interdum. ff. de vulgari, & pupillari. Item cęcus. c. auaritiæ cæcitas. de electione. in 6. Item stultus, vt inquit Fulgentius in lib.2. dicens, Auarus intātum stultus est, vt sibi prodesse non norit. Item perfidus, ſm Ambrosiū in lib.2. de Officiis, dicentis, Auaritia perfidiæ vicina est.

Item æquiparatur lupo voraci: tamen Boethius in lib. de Cōsolatione, Auaritiam lupo similem dicit. Et Imperator in d.l. si quenquam appellat Auaritiam prophanum ardorem.

Cùm ergo auaritia tantis sit inflata vitiis, curemus eā à nobis extirpare. Et caue; quia viget multùm in mulieribus, vt inquit Bernar. in lib. de improbatione vitiorū, dum pestis auaritiæ fragili viget in muliere. De quo vide tex. cum gl. in l. si stipulatus. ff. de dona. inter virum & vxorē. vbi gl. dicit, ꝙ si mulier donat, est quasi miraculum. In iuuenibus verò non solet vigere; quia nondum indigentiam experti sunt, secundùm Philosophum in secundo Rhetoricorum.

9 † Postremò nolo te latere, ꝙ habemus vnam solam auaritiā, quæ est licita, & honesta, videlicet, auaritiam temporis, secundùm Senecam in lib. de breuitate vitę, qui dicit, ꝙ solius temporis honesta auaritia est. Et attende, quia circiter liberalitatē duæ sunt alię virtutes, quarum altera in expendendo proxima est excessui, videlicet magnificentia, altera defectui, videlicet parsimonia, de quibus congruum est differere.

10 Et primò dic, † ꝙ magnificentia est virtus in expendēdo magnitudinis factura: pusillanimitas autem, & paruifacientia contraria secundùm Aristotelem in lib. j. Rhetoricorum. & idem Philosophus in lib.4. Ethicorum. c.4. dicit, ꝙ non versatur circa omnes res pecuniarias, sicut liberalitas, sed solum ad sumptuosas pertinet.

Et ideo liberalitatē magnitudine excedit. Et subiicit, ꝙ qui in paruis aut mediocribus pro dignitate sumptus facit, hic magnificus nō dicitur: sed ille, qui in magnis facit sumptum cōuenientem operi, ita vt opus dignū sit illo sumptu, & sumptus dignus illo opere. & hæc faciet magnificus cum voluptate ac profusione quadam. Nam computandi, rationandiq; diligentia magnificentiæ contraria est. Itaq; magis cogitabit quemadmodū pulcherrimum & speciosissimum fiat, quod fit, ꝙ quanti constet. Et paulò post subiicit, quod in omnibus ad agētem habetur respectus quis ipse sit, & quibus præditus facultatibus: quia non sufficit opus dignū esse illo sumptu, sed ēt oportet auctorē decere.

11 † Et ideo infert, pauperem magnificum esse non posse, cùm ei non adsit, quod cū decentia erogare queat: & si faciat, fatuus est. Deinde etiam subiicit, ꝙ magnifici est, domum parare diuitiis congruentem, & illis maximè sumptus facere, quæ sunt permansura diu. Et sic magnificentia est sublimis quædam liberalitas circa sumptus ingentes & magnos, vt si quis ad vsum populi theatrū ædificet, aut epulum publicum, vel huiusmodi simile: cum ergo pauper nō possit esse magnificus, infero Tribonianum iureconsultum, de quo Imperator noster meminit in ꝓemio Institutionum, fuisse diuitem, cum ibi Imperator appellat eum magnificum. Et correlariè infero, ꝙ non fuit verus Philosophus, prout debuit esse. l.j.§.j. cum ibi notatis per glo. ff. de iustitia, & iure: quia veri philosophi semper dilexerunt paupertatem. l. in honoribus. §. Philosophos. ff. de vacatio. munerum. & plenè supra dixi, nisi dixeris, ꝙ eū appellauit magnificum, insequendo potius consuetudinem loquendi, qua viros præstātes, & laude dignos, magnificos nuncupamus, q̄ verbi proprietatē.

Et de viris magnificis fit etiam mentio in l. hac lege. C. de pximis sacrorū scriniorum, lib.12. & in l. viros spectabiles. C. de diuersis officiis & apparitoribus eo. lib.

12 † Adde etiam, ꝙ Imperator noster quosdam magnificētissimos appellat, de quibus in auth. vt ab illustribus, & qui super eā dignitatem &c. circa medium. & etiā paulo ante finem. Et vide ibi gl. declarantem, qui sint illustres, qui spectabiles, qui clarissimi, & de inferioribus, & etiam ibi in rubrica præsupponitur, aliquos esse superillustres, vt sunt Papa, & Imperator ſm Bar. in l. j. in prin. ff. de off eius cui. adde ꝙ quidam vocātur munifici, vt sunt liberales in largiendo. l. j. in prin. vbi casus. ff. de dona.

ARGVMENTVM.

Magnificentiam definit, extrema subiiciens: quibusque permissa.

SVMMARIVM.

1 *Magnificentia quæ habeat extrema.*
2 *Ventosus qualiter excedat, & in quibus.*
3 *Modicitas quæ sit, & quid operetur.*
4 *Auaritia vitium grauius est modicitate ipsa.*

1 NVnc dicamus de extremis magnificentiæ, † quæ sunt ventositas, & modicitas: ſm Philosophum in d. lib. 4. Ethicorum. Nam † ventosus in sumptu nō opportunè faciendo excedit: quia in paruis sumptibus multa consumit, & splendorem contra decētiam captat: vtpote secundùm Philosophū, si in histrionibus nuptialis apparatus epulas paret, vel quid simile: & hoc faciat nō honesti gratia, sed ad ostentationem diuitiarum: & vbi opus est magnis sumptibus paruos faciens, vbi verò paruis, magnos.

3 † Modicitas autem in omnibus deest, & plurima consumit in parua re: & quicquid agit, tardus est, atq; morosus, semper cōsiderans, quemadmodum in quacunq; re parū expēdat: & hoc ipsum, vt subiicit Philosophus, cū querelis agit, & cuncta maiora, q̄ oporteat, se facere existimat. Deinde subiicit, ꝙ sunt hi duo habitus vitia: non tñ vituperationem afferunt, cum neq; damnosa alii sint, nec nimium deformia: ex quo infero, auaritiā longè grauius vitium, quàm modicitas, si ponderabis quæ supra dixi.

ARGVMENTVM.

Parsimoniæ sedes, eiusque non improbatæ definitionem, virtutesque ementitas vitiorum repugnantium media subiicit.

SVMMARIVM.

1 *Clerici quod Parsimonia sua quærunt, pauperibus erogare debent.*
2 *Parsimonia quid definitè dicatur.*
3 *Auaritia quandoque velo tegitur Parsimoniæ.*
4 *Vitia contraria habent virtutes medias.*

VIdeamus nunc de Parsimonia, quæ est proxima defectui in expendendo. Et attende, quia non reperio, quod Philosophus in dicto libro quarto Ethicorum de hac Parsimonia tractet: sed de ea meminit Imperator noster in l. secunda. C. de Episcopis & clericis, di-1 cens, † quod si clerici aliquid sua mediante parsimonia acquirant,

quirant, debent erogare in pauperes. Et gl. ibi exponit, Parsimonia, idest, parcè viuendo. Et attende; quia parsimonia à iure nō est improbata. Et ideo tex. in c. parsimoniam. 11. dist. dicit. Parsimoniam cum veste humili nō improbamus, sicut etiam ornatum præter corporis diligentiam infucatam laudamus &c.

2 Et diffinitur ibi parsimonia per gl. quæ dicit † ꝙ parsimonia est vsus rerum temporalium cum moderatione remissus. Et eā docet obseruari Iureconsultus in l. ius alimentorum. ff. vbi pupillus educari debeat. & ibi gl. dicens, ꝙ in viuendo tantum debemus consumere, ꝙ singulis annis aliquid ex reditibus supersit. Et attēde quia dico, ꝙ parsimonia est virtus, vt est expressum in c. sæpe vitia. 11. dist.

3 Subiicit tamen ibi text. † ꝙ multi auaritiam, & tenacitatem suam sub vmbra parsimoniæ tegere satagunt, dicens notabiliter. Sæpe vitia se esse virtutes mentiuntur, vt tenacitas, parsimonia, effusio, largitas, crudelitas; zelus iustitiæ, remissio, pietas velit videri. Quasi dicat, ꝙ multi prodigalitatem effundentes, liberales velint videri: & crudeles Iudices suam seueritatem baptizant pro zelo iustitiæ, & negligentes in iustitia volunt videri pietate suffulti.

4 Et subiicit ibi gl. † ꝙ quoties duo vitia sunt contraria, semꝑ habent duas virtutes medias, quarū vna magis accedit ad vnū, alia ad aliud. Nam parsimonia magis accedit ad auaritiam, largitas magis ad effusionem. Et sic accipit largitatem pro magnificentia, quæ, vt supra dixi, magis accedit ad excessum, seu ad effusionem. Non autem accipit largitatem simpliciter pro liberalitate: quia illa tenet medium inter illa duo extrema: nec magis accedit vni, q̄ alteri. dixi in l. legato generaliter. ff. de leg. j.

Subiicit etiam gl. prædicta, ꝙ credulitas, & remissio habēt iustitiam & pietatem pro aliis duabus virtutibus.

ARGVMENTVM.

Grauitas circa quæ versetur, huius extremorum effectus, mendacii incommoda scribit virtutum anonimon extrema improbata, amicitiam definitam suadens, eius effectus: & inimicitiarum incommoda subiicit.

SVMMARIVM.

1 *Virtutes & vitia, quibus scatet natura humana.*
2 *Verax vt plurimum creditur esse probus.*
3 *Oculi nostri graues esse debent, & pudici.*
4 *Vultus ipse animi motum detegit.*
Viri graues qui dicantur.
5 *Grauitatis quæ sint extrema.*
6 *Ostentator & ironicus, mendaces sunt: & ideo vituperandi.*
7 *Socius societatis beneficium perdit, qui se socium esse inficias it.*
8 *Mendacium varijs punitur modis.*
9 *Fictiones non semper improbantur.*
10 *Simulatores & callidi prouocant iram Dei.*
11 *Solutio ficta ad filiam non extenditur.*
12 *Fictio cum præsumptione aliquando potest concurrere.*
13 *Fictio quandoque rumpit testamentum.*
14 *Laudare vituperandum, & execrabile est.*
15 *Amicitia quid sit Ciceroni.*
16 *Amicitia in omnibus ferè rebus necessaria.*
17 *Amicitiæ non diuturnæ quæ.*
18 *Amici qui propriè dicuntur.*
19 *Amicitia testem repellit.*
20 *Præsentia amicorum quid operetur.*
21 *Inimici esse qui præsumantur.*
22 *Vasallus amicitiam faciens cum inimico domini sui feudo priuatur.*
23 *Inimicus capitalis censetur, qui de crimine accusat, aut mortem minatur.*
24 *Inimicitiæ quæ dicantur grauissimæ.*
25 *Amicitiæ quæ, & quæ inimicitia testem repellat.*
26 *Ambitiosi qui dicantur.*
27 *Magnificentia quid sit, & quid magnanimitas.*

1 NNnc congruum est, † vt videamus aliquas virtutes, & vitia, quæ sunt in vita & cōuersatione humana: quia secundum Philosophum in lib. 8. Ethic. vnicuiq; secundùm dilectionem sunt propriæ & accōmodatæ.

Et, vt legitur apud Ciceronem, in naturis hominum dissimulationes sunt. Et Ouidius de Arte amandi,

Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figuræ.

Et Persius Satyricus, Satyra (ni fallor) quinta.

Mille hominum species, & rerum discolor vnus
Velle suum cuique est: nec voto viuitur vno.

Et hæc probantur in l. quæ sub conditione. ff. de conditionibus instit. vbi bonus casus. Facit. §. item pretium. Instit. de emptione & venditione. Quædam ergo in cōuersatione nostra virtus est, quæ tenet medium inter ostētationem & ironiam, q̄ Græcè dr̄, anti, ſm Philosophum in lib. 4. Ethic. in veteri translatione. Et dicit Aret. in suo Isagogico morali, ꝙ ista virtus dr̄ Grauitas. Et dicit Philosophus vbi supra, ꝙ iste medius inter prædicta extrema est ille, q est vita & sermone verax: non dico in confessionibus, nec in his, q̄ ad ius vel iniuriam pertinēt, de quibus infra di-2 cā. Sed in aliis ſm habitū talis est. † Et iō subiicit Philosophus, ꝙ talis vir probus est: quia qui verum diligit, & in his, in quibus nō refert, verax est, in his multò magis, in quibus refert, verax erit.

Et ex his infero, ꝙ in ore seu loquendi modo multum consistit hominis grauitas. Ad quod vide bonum tex. in c. j. 43. dist. vbi dicitur, ꝙ discreti debemus esse in silēdo, & vtiles in verbo: ne aut tacēda proferamus, aut proferenda reticescamus. Et subijcit ibidem in §. prouidendum, ꝙ non solum praua nullo modo, sed nec recta inordinatè proferri debent: quia sępe dictorū virtus perditur, cùm apud audientium corda loquacitas incauta, leuis, & inanis ab auditoribus iudicatur.

Similiter dico, ꝙ grauitas in habitu, & incessu ostenditur. 41. dist. §. clericus. & §. sicut. vbi dr̄, ꝙ quisquis, contemptis his, cum quibus viuit, latiora, vel austeriora sibi præ cæteris alimēta, vel indumenta quærit, aut intēperatus sui, aut superstitiosus est. Dicit insuper, ꝙ in incessu debemus esse ornati: quia grauitas itineris maturitatem mentis ostendit, & cōpositio corporis, vt Augustinus ait, qualitatem mentis indicat, vt ibi dicit tex.

3 † Item oculi etiam nostri debent esse graues, vt inquit Pericles Philosophus, cùm de Sophocle interpellaretur, vt puerum decorum intueretur, dicens, Prætorem decet nedū manus, sed ēt oculos habere continentes: vt legitur in lib. de vita & moribus Philosophorum.

Adde ꝙ impudicus oculus cordis nuntius est. Et ideo Ecclesiasticus c. 26. dicit, ꝙ fornicatio mulieris in extollentia oculorū, & in palpebris illius cognoscetur. Et Cicero in lib. 2. de Oratore dicit, ꝙ vultus est imago animi, oculus verò iudex.

Et adde de duplici oculo mentali, & corporali, quod dixi in l. j. in prin. in tex. & gl. ff. de ope. no. nunc.

Et hæc probantur in l. obseruandum. de offic. præsidis. vbi di-4 citur, † ꝙ vultus motum animi detegit. Et ibi vide quam grauitatem debeant magistratus, seu præsides obseruare, quibus potissimum congruit grauitas. Et adde, quia leges multum ponderant grauitatem, præsertim in testimoniis. l. 2. ff. de testibus. 4. q. 3. §. item in criminali. c. licet ex quadam. de testibus. vbi gl. dicit, ꝙ graues sunt illi, qui non sunt leues, puta homo bonę famæ, & opinionis, & antiquus: & cū grauibus personis in singulis actionibus nostris participare debemus. j. q. j. scitote. Hæc de grauitate sufficiant.

5 † Videamus nunc de eius extremis, videlicet, de ostētatione, & ironia, quæ sunt in plus, vel minus fictio: ꝙ re vera sit, vt dicit Philosophus in dicto 4. lib. Ethi. Et subiicit, ꝙ ista in plus fictio, est iactatoribus non existentiū, vel maiorum q̄ existentiū: eirō autem ècontrario negare quæ existunt, vel minora faciunt: medius autē antetrastos quis existens verax & vita, & sermone existentia cōfitens esse circa ipsum, & nec maiora, nec minora. Ita formaliter dicit antiqua translatio. Et ideo in noua translatione Aretini dr̄, ꝙ ostentator vr̄ fugere speciosa, cum non adsint sibi, vel maiora q̄ adsint: Ironicus verò contra: quæ sibi adsunt, negat, vel minora facit. Quod fieri solet aut nullius gratia, aut alterius: quia quisq; qualis est, talia agit: & dicit, & ita viuit, nisi aliter alicuius gratia agat.

6 † Et sic vtriq;, videlicet ostentator, & ironicus mēdaces sunt, & vituperandi: sed magis ostentator ſm Philosophum. Et subijcit deinde, ꝙ qui res fingit maiores, q̄ sint si nullius gratia, prauus quodammodo videtur: vanus tñ est potius, q̄ malus. Si verò alicuius gratia, puta, gloriæ, vel honoris, seu lucri, gloriæ causa ea fingentes, quibus laudentur, aut beati videantur: lucra verò causa ea fingentes, quorum vsus ad proximos pertinet, puta se fingētes medicos, aut haruspices egregios: ironicos sua attenuātes constat vrbaniores esse, ſm Philosophum: non enim lucri causa faciunt, sed, vt fugiant timiditatem. Videtis ergo qualiter Philosophi mendacia & fictiones detestentur: quod & faciunt leges nostræ, puniendo diuersimodè mendaces. Nam si mentitur quis circa id, quod est cā beneficii sui, amittit beneficium. l. qui cum se patrem. ff. de re iudi. Quod tñ singulariter limita, vt 7 ibi dixi. Hinc est † ꝙ socius, qui negat se socium, amittit beneficiū societatis. l. si vnus. §. fi. ff. pro socio. Similiter qui negauit bestiam suam dedisse damnum, conuictus amittit beneficiū dedēdi animal ꝓ noxa. l. j. §. pe. s̄. si quadrupes pauperiē fecisse dicat.

8 † Itē fideiussor, qui negauit se fideiussisse, amittit beneficiū diuisionis. l. sic dubitet. §. ita demū. ff. de fideiussoribus. Quid de beneficio cedēdarū & excussionis, dic vt dixi ī d. l. q cū se patrē.

Similiter punitur mendax in onere probandi. l. cùm de indebito. ff. de probationibus.

Item in amissione possessionis. l. fi. ff. de rei vendicatione. Item in amissione feudi. c. vasallus. si de feudo fuerit controuersia. in vsibus feudorum.

Item in duplo pro simplo, in auth. contra qui propriam. C. de non numerata pecu. §. item mista. Insti. de actionibus. l. contra negantes. C. ad legem Aquiliam.

Item in amissione Falcidiæ. §. sancimus. cum gl. in authenti. de hæredibus & Falcidia. Et pulchras auctoritates contra mendaces posui in d. l. qui cùm se patrem. Attende tamen, † licet, vt 9 supra dixi, fictiones sint apud Philosophos reprobatæ: tamen ꝑ leges aliquando commendantur. l. obseruādum. ff. de off. prędi-

dis. Et ideo gl. ibi dicit, Nota mirabilem malitiam, quam docet aliquis, ꝙ aliud geratur in corde, & aliud simuletur: sicut optimè faciunt Bononienses secundum glossam ibi.

Ex quo patet regulariter, tales simulationes esse dānatas. Nā affectum nostrum sine simulatione præbere debemus, secundū Isidorum in lib. 2. Soliloquiorum. Nam simulatio, & assentatio duæ virulentissimæ pestes sunt, vt inquit Cassiodorus in libro de amicitia.

Simulator enim ore decipit amicum suum, vt dicit Salomō 10 Prouerb. c. 21. Et finaliter Iob Historiologus dicit, † ꝙ simulatores, & callidi prouocant iram Dei. Et ideo habemus rubricam, plus valere quod agitur, q̃ quod simulatè ꝯcipitur. Et adde tex. in l. simulatè. ff. de ritu nuptiarū. & in c. j. quod metus causa. Nā & vbiq; leges tales simulationes damnant. l. j. circa principium. ff. de iusti. & iur. ibi: veram (ni fallor) Philosophiam, nō simulatam affectantes. & l. congruit in fi. & l. sequenti. ff. de offic. præsidis. tendunt enim ad decipiendum. l. eum. ff. quod cum eo. & de simulatis contractibus dixi in tractatu contractuum vetitorū, in plerisq; locis, præsertim in quarta combinatione. Fictiones à iure ēt sunt prohibitæ, nisi quatenus reperiuntur cōcessæ. Et nullis casibus attendendę: quia licèt sint introductæ ex æquitate, p̄sertim ad sustinendum testamenta. l. postliminiū. ff. de captiuis. istæ tñ fictiones censentur ius singulare, & restringendum, & iō non trahuntur ad consequentiam. vide tex. notabilem in l. 3. §. j. ff. de iure codicillorum. & in l. si socer. in princ. ff. solu. matrim. 11 † vbi ficta solutio non extenditur ad filiam: & tamen vera solutio impedit ius consolidationis in eam. l. dotem, eod. tit. Et circa hęc, & fictiones, vide quę scripsi in l. mulieri, & Titio. ff. de ꝯditionibus, & demonst. & in l. lex Cornelia. ff. de vulgari, & pupillari. & in l. si duo. & in l. hæres quandoq;. ff. de acquir. hæred. & in l. Pomponius. §. j. de acquir. possess. & in l. conditio. la j. de conditionibus & demonstrationibus. Et nota, quia leges municipales, & correctiuæ debent intelligi in casu vero, non ficto. Clementina quod circa. de electionibus. coniuncto c. quorundam oculos. de elect. lib. 6. Quid de legibus exorbitantibus. Idē videtur. l. 3. §. hæc verba. cum ibi notatis. ff. de neg. gest. Bart. contra in l. si aliquam. ff. de acquir. possess. dic vt ibi dixi in tractatu statutorum, in titu. de extensione strictæ interpretationis. §. aggredi. Et vnum nō omitto, ꝙ id quod fit per fictionem, impropriè dicitur fieri. l. lege Cornelia. ibi: licèt minus proprie. & ibi Bald. ff. de testamentis.

Et ideo cessantibus præmissis de facili duæ fictiones non possunt simul concurrere. l. j. cum ibi nota. C. de dotis promissione. Et hoc quando procedunt ex eodem fonte æquitatis. De quo semper recurre ad Barto in l. si is, qui pro emptore. ff. de vsucapionibus. 12 † vna tamen fictio, & vna præsumptio bene possunt simul concurrere secūdùm Angelum, Cynum, & Imolam in l. si aliquam. ff. de acquir. possess. Ego ibi tenui cōtrarium. dic vt ibi dixi. Et attende; quia aliqñ cōcurrunt fictio, & veritas: & tūc p̄fertur veritas, casus est notabilis in l. filio quē. ff. de lib. & posth. Et adde, ꝙ fictio aliqñ plus tribuit q̃ veritas. vide tex. cum his q̃ ibi dixi in l. 2. §. si tamen. ff. de verb. oblig. An autem dominium vel possessio transferatur per fictam traditionem, etiam quādo alias contractus est inutilis, vide omnino quæ dixi in d. l. si aliquam. Et illud nota, ꝙ ficta traditio meri detentatoris, non priuat dominum possessione: licèt secus in vera traditione. l. quāuis. §. j. ff. de acquir. poss.

13 † Postremò non omitto, ꝙ licèt, vt supra dixi, fictiones sint introductæ ex æquitate, præsertim ad sustinenda testamenta: tñ quandoque fictio operatur corruptelā testamenti. Casus est in l. qui vxorem prægnantem. ff. de iniusto, rupto. Et rationem ibi dixi vltra cæteros.

Est & alia virtus, quæ nomē minimè à Philosophis sortita est, quam tamen Philosophus in 4. Ethic. dicit esse amicitiæ similem, quæ tenet medium inter assentatores, & contentiosos.

Sunt enim quidam assentatores, qui placendi studio laudāt omnia, & nihil aduersantur, putantes minimè oportere se molestos esse, ſm Philosophum vbi supra. Alii sunt ècontrario in cunctis dissidentes, nec offendere quicquam verentes, qui inhumani & contentiosi vocantur. Medius autem inter hæc extrema laudat quæ oportet, & repellit contraria. Ita dicit Philosophus vbi supra.

Et hæc etiam probare possumus per leges & canones. Nam laudare & commendare quē in suis bene gestis: & sic vbi oportet, licitum est, & laudabile. l. si in aliā. & l. obseruandum. §. antequam. ff. de offic. proconsulis. 25. dist. perlectis.

14 † Sed extollere, & laudare, vbi non oportet, detestabile est. c. sunt nonnulli. 46. dist. vbi ponuntur verba aurea: & ideo omnino vide: & etiam contra adulatores vide. c. fi. 43. dist. & l. primā. C. de statuis, & imaginibus. & l. secundam. C. de dona. inter virū & vxorem. Aliquando tamen tolerantur verba adulatoria. l. fi. ff. si quis aliquem testari prohibuerit. l. captatoriæ. ff. de hæredib. instituendis. & an verba adulatoria disponant, vide l. generali. cum ibi notatis. ff. de vsufructu legato.

De contentiosis verò, arrogantibus, & inhumanis, qui displicentissimi sunt, vide tex. in c. j. 46. dist. per totū. & in c. cùm beatus 45. dist. vbi dicitur, ꝙ beatus Apostolus arguere, obsecrare, & increpare in omni patientia pręcepit. Et ꝙ obstinatio, seu superstitiositas sit improbata, vide tex. in l. quæ sub conditione. ff. de conditionibus institu. Medius inuenitur inter hęc extrema, est amico similis. Non dico simpliciter amicus; quia differt ab amicitia, quod effectu caret, nec ad eos reflectitur, quibus conuersatur. Non enim amore, vel odio, sed ꝙ ipse talis est recipit quod oportet, & id erga notos, & ignotos, consuetos & inconsuetos similiter faciet: & tamen non conuenit pariter familiarum & extraneorum curam habere, nec eodem modo eis molestum esse.

Cęterùm, quia talis virtus est amicitię similis aliquid perfunctoriè de amicitia dicamus, quæ diffinitur apud Ciceronem in 15 lib. de Amicitia, † esse diuinarum, atq; humanarum rerum coniunctio cum beneuolentia, & charitate. Et est res summè necessaria in vita, quia sine amicis nullus eligeret viuere: licèt cūcta alia bona possideret. Nā & locupletes, & in dignitate: ac in summa potentia cōstituti plurimū amicis indigere videntur. Quomodo enim custodirentur, seruarenturq; sine amicis, cū quantò plura sint illa, tantò magis periculo subiacent? In paupertate quoq;, ac reliquis calamitatibus vnicum est in amicos esse refugium, & iuuenibus ad compescēdum errores, & senibus ad curam & obseruationem, auxiliaq; illarum rerū, quę illis desunt, propter imbecillitatem. Ista omnia dicit Philosophus in libro octauo Ethicorum.

16 Et ideo meritò Cicero in libro de Amicitia, dicit: † Ego vos hortari possum tātum, vt amicitiam humanis rebus anteponatis. Nihil enim est tam Naturæ aptum, tam cōueniens ad res vel secundas, vel aduersas. Et ideo Quintilianus in lib. Declamationum inquit, Non reperio quid in rebus humanis excogitauerit Natura præstantius amicitia. Et subiicit Philosophus in d. lib. 8. c. 2. ꝙ perfecta amicitia virorū bonorum est, & in se virtute similium. Et ideo bene dicit Cicero in lib. de Amicitia, ꝙ nulla excusatio peccati est, si amici causa peccaueris. Lex enim in amicitia scripta est, vt nec rogemus res turpes, nec rogati faciamus. Et subiicit Philosophus vbi supra, ꝙ hę amicitiæ raræ sunt: quia qui tales sint pauci admodum reperiuntur. Dicit tamē, ꝙ talis amicitia permanet quandiu sunt boni: virtus autem permanēs est. Et cōsequēter vult dicere, ꝙ tales amicitię sempiternę sunt, prout clarius dicit Cicero in lib. de Amicitia, qui quicquid boni dicit, extraxit à Philosopho vbi supra.

17 † Cæterum sunt aliæ amicitiæ nō proprię, nec longè permanentes, vt eorum, qui aut propter vtilitatem, aut propter voluptatem se diligunt: quia tales non seipsos diligūt, sed quia ex ipsis aliquid prouenit boni, vel iocunditatis, quibus cessantibus dissoluitur amicitia. Et subiicit Philosophus vbi supra: ꝙ cū ista non permaneant, facilè soluūtur tales amicitiæ. Et sic habes breuiter quæ proprie, & quæ improprie dicatur amicitia secūdum Philosophos. Quod etiam probo per leges nostras. Nā primò tex. in l. latæ culpæ. §. amicos. ff. de verb. signifi. dicit, ꝙ illos amicos non debemus dicere, qui sunt leui notitia coniuncti. Et potes exemplificare in his, qui propter vtilitatem, vel voluptatem sese diligunt: licèt gl. ibi aliter exemplificet.

18 Deinde subiicit tex. † illos esse amicos, qui ex honesta causa amicitia copulati sunt: licet secundum glos. ibi, alibi accipiatur largius, vt in 50. lib. memoralium. alias incipit, Massurius. eodem titulo. vbi innuitur, quòd ex inhonesta causa etiam fit amicitia. Ita dicit ibi gl.

Adde quod etiam largè accipitur in l. tutori. C. de neg. gest. & in l. liberi. C. de inofficio. testamento. vt infra patebit. Sed propriè illa est amicitia, quæ ex honesta causa prouenit: quia vera amicitia est alterius ad alterum cū charitate coniunctio. Vide ad hoc tex. notabilem in l. si fuerit. versi. sed & si. ff. de rebus dubiis. Et tales amicitiæ sunt præclaræ, & sine sordibus, & cum vera charitate, & virtute. Et ideo dico leges, quæ propter amicitiā strictam repellunt à testimonio non loqui de vera amicitia stricta: quia illa caret omni suspicione, cum propter talem amicitiam nunquam recedatur à semita honestatis & iustitiæ, vt pa-19 tet ex his, quę supra dixi. † Et adde circa hoc, ꝙ amicitia repellat testem, quod infra dicam.

Et est mirabile, ꝙ propter amicitiam repellatur aliquādo testis, & non propter fraternitatem, vide gl. in l. parentes. C. de testibus. Quod tamen intellige, nisi essent ambo in patria potestate, vel simul cohabitarent, vel essent in communione. Ita Butr. in c. cum oporteat. de accusationibus. post Abbatem, & Gulielmum. de quo per Bartolum in l. qui testamento. §. j. ff. de testamentis. & Salicetus in dicta l. parentes. Sed aduerte; quia videtur, quòd amicus quantuncunque stricta amicitia coniunctus, cessante communione, vel cohabitatione, non repellatur à testimonio, sicut nec frater: cum non sit maior, nec strictior amicitia q̃ fraternalis. Cogita. Et illud nota, ꝙ eo ipso, ꝙ aliquis deputat aliquem ad aliquod officium, seu administrationem rerum, probatur ex hoc iste esse amicissimus deputantis. Vide tex. cum Bald. in l. amicissimos. ff. de excusation. tutorum.

Nota

Nota etiam † ꝙ præsentia amicorum multū operatur in ali-20 qua dispositione: quia nunquam præsumitur dolus, vel metus interuenisse. l. transactionem. de transactionibus.

Nunc videamus aliquid de inimicis. Et illud in primis nota, ꝙ paria sunt, aliquem non diligere, vel esse eius inimicum. c. inquitionis. versi. 3. tertiæ dubitationis. extra de accusationibus. ꝙ nota, pro interrogationibus fiendis testibus. † Et non salutās 21 aliquem, præsumitur eius inimicus. c. cùm Adrianus. sexagesimatertia distinctione.

Item inuicem litigantes, nonagesima distinctione. placuit.

Item qui testificatus est cōtra me in causa criminali. c. meminimus. de accusationibus. tamen textus ibi necessariò hoc non probat: licèt glossa ibi firmet per capitulum cùm P. eodem titulo. quod tamen non credo ita simpliciter verum: sed pro nunc non insisto.

Item qui copulauit amicitias cum inimico, censetur etiam eius amicus. l. liberi. C de inofficioso testamento. ꝙ glo. ibi notat ad feuda, quasi dicat † ꝙ si vasallus amicitiam fecerit cū ini-22 mico domini, perdit feudum. Quod clarius determinat glossa in c. vnico § secundo. quibus modis feuda amittantur. & alia gloss. & ibi Bal. in c. j. §. porrò. quæ sit prima causa beneficii amittendi. Et ex hoc patet, quòd ista iura non loquuntur de vera & propria amicitia: quia illa caret omni suspicione mali, vt supra dixi.

Item amittit feudum vasallus, si fideiubeat pro inimico domini in causa, quæ tangat iniuriam domini secundùm Bald. in dicto §. porrò. Et de fideiubente pro inimico alicuius, vide omnino in Speculatore, in titulo de treuga & pace. versicu. sed pone A. & B.

23 † Similiter cēsetur inimicus capitalis, qui mortem minatur, vel accusat de crimine capitali. glo. in l. licet. ff. de arbitris. & Bartol. in l. 3. §. non solùm. ff. de adimēdis legatis. per l. qui cùm maior. de bonis libertorum. per totam. Idem dicit Bar. si quis interfecerit meum consanguineum, vel affinem. Allegat. l. in lege Cornelia. in principio, de iniuriis. Et finaliter dicit Ioannes Faber in §. item propter litem. Institu. de excusation. tutorum. ꝙ capitales inimici sunt, qui sibi inuicem fecerūt tale quid, quod 24 verisimiliter vnus mortem alterius affectat. † Grauissimæ verò inimicitiæ sunt propter litem omnium bonorum, vel maioris partis, d. §. item propter litem. Et ibidem vult idem Ioā. Fab. & sic non dicuntur tunc capitales, sed grauissimæ, prout etiam expresè vult Bar. in d. §. non solùm.

Item sunt grauissimæ in omnibus casibus, in quibus dicitur fieri grauis iniuria; de quo in l. item apud. §. j. cum sequenti. ff. de iniuriis. & §. atrox. Institu. de iniuriis. secundùm Barto. in dicto §. non solum.

Et nota præmissa propterea, quia inimicitiæ capitales repellunt à testimonio in omni casu, alię non, sed fidem minuunt secundum Butrium post Hostiensem in d. c. cùm oporteat. De quo vide glossam in c. per tuas. in verbo, capitales. de simonia. Dicit tamen glossa in dicto c. cùm oporteat. & ibi Ioannes An-25 dræas, † ꝙ, quæ amicitia, & quę inimicitia repellat testem, relinquitur arbitrio Iudicis. Et attende, quia dico, ꝙ non eadem inimicitia repellit Iudicem & testem. 11. q. 3. quicunque. vbi glossa dicit, quòd facilius recusatur Iudex, quàm testis: quia plures reperiuntur Iudices, quàm testes. Vnum etiam non omitto, ꝙ cohabitantes cum inimicis non possunt accusare. ca. repellantur. de accusationibus. ergo minus iudicare, vt ibi notatur. Intellige tamen de cohabitatione continua, vt ibi dicunt Doctores.

Postremò vnum te moneo, ꝙ caueas à familiari inimico: qa nulla pestis est deterior ad nocēdum, nec efficacior, vt vult tex. cū gl. in l. data. C. de donationibus. & in c. j. 93. dist. facit. l. fratres. C. de inoffic. testamento.

Quia in superioribus vidistis de quadā virtute innominata, q̃ est amicitiæ similis: videamus de alia, quæ ēt sine nomine remāsit, q̃ tenet medium inter ambitiosos, & remissos in honoribus.

26 † Sunt enim quidam plus, q̃ oportet, honoribus inhiantes, quos dicimus ambitiosos, secundùm Philosophum in 4. Ethic. & contra istos fuit promulgata lex Iulia de ambitu. l. vnica. ff. ad legem Iuliam de ambitu. Vide etiam contra eos. c. quorūdam. de electione. lib. 6.

Alii sunt è contrario, qui eos honores, quos honestè consequi possunt, abiectione quadam animi prætermittunt, ſm Philosophum vbi supra. Adde contra eos legem si quenquam. C. de Episc. & cler. ibi: quātùm quisq; mereatur &c. Et subiicit Philosophus, ꝙ inter hęc vitia est virtus pręlibata sine nomine, quę ēt habet aliam virtutem coniunctam, quæ vocatur magnanimitas, q̃ illi virtuti ita accedit, sicut magnificētia ad liberalitatē.

27 † Nam, vt dixi supra, magnificentia est quędā sublimis liberalitas circa sumptus magnos: & eodem modo magnanimitas circa honores excedit virtutē p̄dictā quadā magnitudine animi, propositoq; sublimi, vt si maximis honoribus dignus sit, nō vereatur sibi arrogare ſm Philosophum in d. lib. 4. c. 5. ad quod facit. c. qui episcopatum. 8. q. j. Contra tamen facit d. lex, si quenquam. Solue, vt ibi notatur.

ARGVMENTVM.

Eutrapeliæ extrema veriora, quæ horum causæ ac fines: Lusus commoda, alearum morem improbatum, quiq; ludorum (quorum varia genera recenset) quatenus, & quibus ex causis prohibiti, permissiq; sint: huius rei effectus interiiciens describit Rogerius.

SVMMARIVM.

1 *Eutrapelia inter quæ medium teneat.*
2 *Iocus in verbis consistere qualiter probetur.*
3 *Rustici, siue agrestes qui propriè dicantur.*
4 *Scurræ qui, & quid scurrilitas.*
5 *Ludus moderatus, licitus esse potest, & honestus.*
6 *Delectatio quid operetur.*
7 *Ludo & ioco quæ mala euitentur.*
8 *Bonum est, quod ad honorem, & ornatum ciuitatis tendit.*
9 *Lętitia, seu iucunditas quibus rationibus bona probetur. & nu. 10.*
11 *Vitio an detur, si quis non omnino ludere inueniatur.*
12 *Eutrapelia virtus quæ dicatur.*
13 *Virtus omnis nullius est momenti citra charitatem.*
14 *Felicitas qualiter intelligatur esse operatio secundùm virtutem.*
15 *Consilia Euangelica non seruare, non est peccatum.*
16 *Excedere modum in ludendo qui dicantur.*
17 *Ioculatores qui sint, & quare sic dicti.*
18 *Thymelici qui dicantur.*
19 *Excessus in ludo variis modis contingere potest.*
20 *Ludus qui permitti soleat.*
21 *Ludo licito vincens non tenetur ad restitutionem.*
22 *Moribus bonis contrarium quid dicatur.*
23 *Præsumptio quando adeò efficax dicatur, vt contra ipsam probatio non admittatur.*
24 *Consuetudo nimium alterans iuris pęnas, reprobatur.*
25 *Consuetudo, qua licitè creditur ludi posse ad aleas, nullius momenti dicenda est.*
26 *Ludorum genera quatuor, & quæ.*
27 *Socius, aut particeps ludi æquè punitur atque ludens.*
28 *Obligans se ad nunquam ludendum, an teneatur non ludere.*
29 *Clerici ad aleas tum ludere, tum ludentes spectare prohibentur.*
30 *Clericis qui ludi permittantur.*
31 *Venatio clericis indistinctè prohibetur.*
32 *Clericus cum laico ludere prohibetur.*
33 *Magistratus seu officialis non debet ludere cum suis subditis.*
34 *Ludere cum mulieribus an liceat.*
35 *Choreæ an sint licitæ.*
36 *Clericus mulieris mamillas tangens, aut eandem amplectēs, præsumitur causa benedictionis hoc facere.*
37 *Ludus prohibetur quandoque gratia instrumenti, quo luditur.*
38 *Ludens cum veste alterius in ipsius contemptum puniri debet.*
39 *Laruæ gratia tegendæ ebrietatis primo introductæ fuerunt.*
40 *Sagittariorum, & balistariorum ludus quando licitus.*
41 *Instrumenta musices honesta & inhonesta. & nu. 43.*
42 *Musices commoda.*
44 *Ludi prohibiti.*
45 *Ludorum prohibitorum causæ. & nu. 46. 47. & 48. 51. 55. 56. & 57.*
49 *Sceleris exaggerandi argumenta. & nu. 50. 52. & 53.*
54 *Ludi quando cessandi.*
58 *Torneamenta quo iure permissa, prohibita ve sint.*
59 *Hastiludia quatenus permittenda.*
60 *Duellum cur, quo iure, & quando permissum, & prohibitum. & nu. 61.*
62 *Duello concedendo necessaria.*
63 *Duellum causa quauis prohiberi verius est.*
64 *Pugnare quibus ex causis liceat. & nu. 65. 66.*
67 *Ludo noxio dolum inesse & quomodo accipiendus. & nu. 68.*
69 *Factionum interpretatio.*
70 *L. illud. ff. de iniuriis, explicari.*
71 *Musicus cantus quando prohibitus.*

TRactemus de virtute, quę apud Gręcos Eutrapelia vocatur, apud nos vrbanitas, siue comitas, aut iocūditas. Dicam ptimò de eius mediocritate demonstrando quomodo est virtus, ratione, auctoritate, & exemplo. Demū, de eius extremis videbimus, qui sunt excessus, & defectus in iocando, seu ludendo.

Et primò dicam de defectu in nunquam iocando: & an iste defectuosus in ludendo cadat in vitium, seu peccatum. Demū de excessu ludi, seu ioci, qui est multiplici respectu: vel respectu ipsius ludi improbi, seu vetiti: & ibi discutietur, qui ludi sint p̄hibiti: & an consuetudo in contrarium valeat: vel est excessus respectu personę ludentis, vel respectu personę, cum qua luditur, vel respectu instrumenti, cum quo luditur, vel respectu loci, vel respectu tēporis, vel respectu causæ materialis, vel respectu causæ finalis, vel respectu præiudicii humilitatis.

Ex quibus omnibus, quibus liceat ludere, & vbi, & qñ, & qualiter, & cum quibus, & in quo loco, & quantum. Demum videbimus, an pro eo, quod luditur, detur actio, vel repetitio: & de contractibus, qui fiunt in ludo, & qua pœna puniantur ludentes

dentes ludo reprobo,siue parte instante,siue officio Iudicis.

1 † Quæro igitur primò,inter quæ virtus prædicta, quæ dicitur Eutrapelia,teneat medium.Solutio, Vetus translatio Aristotelis in 4. Ethicorum dicit , ꝙ tenet medium inter excessum ; & defectum in ludendo.

Sed Aret. in Proœmio nouæ translationis reprehendit : quia immò tenet medium inter excessum,& defectum in iocando. Nam iocari consistit in verbis , ludere autem dicimur pila , vel alio instrũ.Et hoc probo ẽt ꝑ leges nostras.† Nã ꝙ iocus consi- 2 stat in verbis,probatur in l.obligationum substãtia.§. verborũ. ff.de actio.& oblig.Et ꝙ ludere sit cum pila,vel alio instrũ,probatur in l.j.ferè per totam legem,& in l.2.ff.de aleatoribus.& in l.item si obstetrix.§.fi.cum l.sequenti,& sequenti.ff.ad l.Aquil. tñ largè verbis dicĩ ẽt qs ludere, vtpote faciẽdo farsas,vel aliàs verbis iocãdo. Probat̃ in §.pe.ĩ Proœmio Digestorũ.Et hinc sũpta occasione hic tractabo de quocunq; ludo licito,& illicito.

3 † Sunt ergo vt propius deueniam ad materiã nostram,nonnulli iudices & agrestes homines,qui omnem abiicientes iocũditatem,rusticitati condonantur:qui propriè vocantur rustici: & Græcè talis dicitur, agrios, & habitus agri : quia ſm Philosophum in 4. Ethic. c. 4. & hoc etiam satis probari potest iure nostro:quia cum contingat homines , qui habitant ruri , seu extra muros ciuitatum,vel castrorum propter defectum assiduę conuersationis fieri ita agrestes, & rudes : ideo tales vocamus rusticos in legibus nostris.l.j.C.vt rusticani ad nullum officium euocentur.lib.11.& per Bart.in l.conficiuntur.§.codicilli.ff.de iure codicillorum.

4 † E contrario sunt alii,qui omnem arripiunt iocandi,& ludẽdi occasionem,ita vt nec honestati,nec dignitati parcant,dum modo risum mouere possint:qui scurræ dicuntur, & ipsum vitium scurrilitas. Apud verò Græcos , qui talem habitum habet bomolochos dicitur,& ipsum vitium,bomolochia,ſm Philosophum,vbi supra. & de his loquitur tex.in c.j.de vita, & honestate clericorum.lib. 6.& in l.2.§.fi.ff.de his , qui notantur infamia.Virtus consistens in medio comitas,seu vrbanitas dicitur, ſm Philosophum:quia cum in vita nostra sit cessatio quædam , & remissio à negociis, cùm non possit quis continuò laborare, virtutis est,id temporis loco,& solatio adscribere.Et ex his inferunt quidam,ꝙ moderatè ludentes sint virtuosi,& eutrapeli dicantur.quod non est verum : quia Philosophus nõ loquitur de 5 ludo,sed de ioco:qui,vt dixi,consistit in verbis.† Tamen , ꝙ ludus moderatus,ſm quod infra videbitur,sit bonus,& honestus, probo ratione,auctoritate,& exemplo.Ratione;quia certũ est, ꝙ ludus tendit ad delectationem,& requiem laborum nostrorum.c.continebatur. extra de homicidio. & per Philosophum in 4.Ethic.c.7.& in 4.Ethic.c.pen.in princ.Et ad hunc finem debet homo ludere,& iocari,ſm Philosophum , videlicet vt inde postea bene operetur. Et cuius finis bonus est ipsum quoq; bonum est,vt alibi dicit Philosophus.Et ideo in d.lib.4.c.9. dicit, ꝙ requies , & iocus in vita sunt necessarii. Hinc est , ꝙ maiores nostri ludos & dies celebres instituunt,vt populus ad lætitiam, & laborum necessarium temperamentum inuitaretur.l.j.C.de specta.lib.11.l.Septitia.de pollicitationibus.l.ciuitatibus.de leg. j.l.annua.de annuis legatis.per quæ iura probatur conclusio.

6 † Præterea certum est, delectationem esse bonũ quoddam , vt ipse Philosophus dicit in lib.j.Rhetoricorum , & requies necessaria delectatio est,vt ipse Aristoteles vult in lib. Politicorũ. Et ad requiem fiunt ludi,d.c.continebatur.quia delectatio cõfirmat operationes,& diuturniores,& meliores facit, secundũ Philosophum,ni fallor,in lib.Rhetoricorum:ergo ludus moderatus bonus,& honestus est.

Item ex nunquam iocari,vel ludere contingunt mala : quia, vt inquit Cassiodorus in lib. 5. Epistolarũ: Incerta est vita illorum,qui nimia fatigatione lassantur.& in lib.j. dicit : Interdum assidui labores,& ipsas ingratas faciunt dignitates.

Et ideo Seneca in lib.de tranquillitate animi:Danda est animi remissio,meliores,acrioresq; quieti surgunt:nascitur ex assiduitate labor,animorum hebetatio quædam,ac languor.

7 † Sed ista mala euitamus per ludum , & iocum moderatum: ergo vanus,& honestus est : quia viri perfecti est nedum malũ, sed etiam omnem speciem , & formidinem mali scire euitare. Clemen.exiui.§.cumq; annui reditus.de verb. signifi. Probo ẽt ratione præmissam conclusionem per legem solent. §.j.de aleatoribus.vbi dicitur,ꝙ ludere, vel certare cum hasta , vel pilo iaciendo,currendo,saliendo, luctando, vel pugnando causa virtutis sit:ergo illud bonum est,cum tendat ad virtutem. Attende;quia ibi non accipitur virtus pro virtutibus,de quibus hactenus loquuti sumus,sed pro fortitudine , vt ibi dicit gl. Sed melius diceret (iudicio meo) pro virilitate , ꝙ fortitudo propriè est præclara virtus,de qua supra latè dixi. Accipitur ergo virtus in d.l.solent.pro virilitate.

Adde , & ita accipiebat Cæsar , dum milites suos increparet, dicens se non tantùm virtutem in milite desiderare, quantum modestiam,virtutẽ proculdubio pro virilitate ponens.Tamen licèt in d.l.solent.virtus accipiatur pro virilitate, adhuc ibi probatur quod dixi:quia tales ludi, qui fiunt gratia virium exercẽdarum,& ad agilitatem corporis, tendunt ad finem rei militaris,quæ est approbatissima, tendens ad tuitionem Reipublicæ, & sic patriæ,& parentum.l.aduocati. C de aduocatis diuersorũ iudiciorum.ibi:quàm si præliis,ac vulneribus patriam, parẽtes 8 que saluarent. † Probo etiam alia ratione : quia nemo dixerit id,quod tendit ad honorem,& ornatum ciuitatis, non esse bonum,vt patet ex his,quæ habentur in l.cætera.ff.de leg.j.Sed ludi Scenici,vel Circenses, & honesti tendunt ad honorem ciuitatis:vt est casus ĩ l.ciuitatib. de leg j.Hinc fauemus legatis factis pro ludis fiẽdis in ciuitate.l.annuam.ff.de annuis legatis.vbi gl. ludos,in quibus honestas,verecundia, ac mores casti seruantur sacros appellat.Et hæc etiam probantur in l.j. C. de spectaculis. lib. 11.ergo patet conclusionem veram.

9 † Rationibus ergo concludentibus probatur conclusio præmissa,quã & auctoritatibus maximis probo:quia hoc vult Aristoteles in 4.Ethicorum.c.pen. Item Salomon in Ecclesiaste.c. 3.Cognoui,ꝙ non esset melius,nisi lætari, & facere bene in vita sua.& c.8.Laudaui lætitiam, ꝙ non esset homini bonum sub Sole,nisi ꝙ comederet,& biberet,atq; gauderet, & hoc solùm secum auferret de labore suo in diebus vitæ,quos dedit ei Deus sub Sole.Et Seneca in Tragœdia;

Dum fata sinunt,viuite læti &c.Et Paulus ad Romanos,cap. 12.Gaudete cum gaudentibus &c.Et Cassiodorus in lib.12.Epistolarum : Rex lætus optatur ab omnibus. Et Ouidius in lib. de arte amandi.

Si vox est cantans,si mollia brachia salta,
Et quacunque potes arte placere stude.

10 † Probo etiam hoc auctoritate pontificali,videlicet ꝙ ludus moderatus sit licitus,& honestus,etiã clericis:vt est casus in c.latoris.& ibi gl. extra de homicidiis. quia alias dedisset ibi operam rei illicitæ, & non posset procedere quod ibi dicitur. Probo ẽt auctoritate Imperiali: quia Imperator noster vos omnes hortatur in Proœmio Institutionum,circa finem, vt cum iocunditate,& alacritate debeatis studere,& leges nostras suscipere: quasi studium non sit frugi,sine ioci,vel ludi interpositione . Vltimo istud est,quod dicit Cato,

Interpone tuis interdum gaudia curis.

Præmissam etiam conclusionem probo exemplo sanctorũ patrum,quos recitat tex.in c.recurrat.32 q.4.Item & iocasse,vt dicit Augustinus in lib.quæstionum Genesis.c.41.& transumptiuè in can. quod ait.22.q. 2.Et de his sanctis patribus,qui visi sunt ludere,habes etiam gl. in d.c.lator.

Cæterùm , quia omnia extrema sunt vitiosa , quod videmus de excessu,& de defectu in ludendo,vel iocando.

11 † Quæro igitur, an non iocari , seu deficere in ludo,in vitio reponatur:postea videbimus de excessu.Et arguitur,ꝙ sic: quia eutrapelia est virtus,vt dictum est:ergo habet excessum,& defectum pro suis extremis vitiosis , sicut aliæ oẽs virtutes morales.

Item si bonum,& honestum,ac fructuosum est ludere, proùt supra conclusi:ergo non ludere erit vitium,& peccatum:ergo & c.l.j.in principio ff.de his,qui sunt sui,vel alieni iuris.& Institutionum eodem in principio.Contrariorum enim eadem est disciplina,vt ibi.Sed contra facit:quia si contrariorum est eadem disciplina,ergo,potest argui,ꝙ cessare à ludo non sit vitium:quia in ioco,seu ludo,non potest esse fęlicitas:quia propter aliud fit, idest, propter labores , vt paulo ante memini:& sic pp̃ter aliud expetitur,ꝙ propter se:& sic non potest humanarum rerum esse finis,nec consequenter fęlicitas.

Non enim studemus iocandi gratia,sed è cõtrario , iocamur ad finem bene studendi.Ista omnia dicit Philosophus in 4.Ethicorum.c.7.Si ergo in ioco non potest esse fęlicitas, ergo nec in eius cessatione videtur esse vitium , vt contrariorum eadem sit disciplina.

Quinimmo ex præmissis videtur probari,ꝙ non sit virtus: quia si esset virtus,eius operatio esset fęlicitas:quia fęlicitas est operatio secundùm virtutem , vt dicit Philosophus in dicto cap. septimo.& sic in operatione ioci esset fœlicitas, si iocus esset virtus,quod est falsum , vt dictum est : & sic Philosophus videtur sibi contrarius.

12 Sed nõ est apud rectè perscrutantes:† quia eutrapelia est virtus media inter excessum,& defectum ioci. Non dico ludi , per ea , quæ supra dixi . Et licèt sit virtus , non tamen est fœlicitas, vt dicit Philosophus in loco præallegato . Et argumẽtum dum dicitur,ꝙ felicitas est operatio secundùm virtutem,non intelligas grosso modo,secundùm operationem vnius virtutis : quia nec vna hirundo,nec vna dies facit ver:sed debes intelligere secundùm perfectissimam virtutem , vt dicit ipse Philosophus in primo lib.Ethicorum.c.5.

Addo,ꝙ cùm loquatur in superlatiuo,ista perfectissima virtus erit Iustitia,quæ est vniuersalis virtus alias omnes continẽs, vt dixi supra in hoc tractatu de summo bono : alias dico , ꝙ in operationibus etiam plurimarum virtutum non potest esse fęlicitas,quia qui vna virtute caret,omnibus caret.c.vbi sana. 24. q.2.vbi glo. dicit,ꝙ omnes virtutes detrimentum patiuntur ab

vno

vno vitio.adde capitulum desleat.infra de reg.iur.

Addo etiam,ꝙ id quod dicit Philosophus in d.c.5. probatur optimè in c.nisi cùm pridem.§.porrò: vers. quippe extra de re- 13 nunciatione. vbi dicit tex.formaliter , † Si quantocunq; virtutum flore refulgeas,si charitatem non habeas, in te nihil comprobaris habere.Et gl.in verbo, Virtutum flore.exponit,operationibus, idest, operibus virtutum:quia virtutem nullus potest habere sine charitate.

Ecce ergo quod vult,ꝙ in operationibus aliquarum virtutũ simpliciter non sit virtus , seu fœlicitas , sed tantùm in habitu , & actu. Et ideo subiicit ibi gl. ꝙ qui habet vnam in actu, habet omnes:& qui vna caret,omnibus caret.

14 Ex præmissis infero,ꝙ id,quod dicimus,†Felicitas est operatio secundùm virtutem:debet interpretari, idest,secundùm voluntatem,in qua est virtus perfecta.Et ita intelligitur contrariũ super hoc formatum.

Concludo ergo,ꝙ in defectu ioci est vitium,& peccatum.

Sed quæro,an idem sit in defectu ludi, non reperio ꝙ Philosophus tangat: quia, vt dicit Areti. loquitur Philosophus de ioco, non de ludo. Tamen adhuc idem videtur : quia cùm supra probauerim ludum bonum esse, & honestum cum debitis circunstantiis,de quibus infra dicam:ergo cessatio erit vitium, arguendo à contrariis.

15 Sed potes dicere,ꝙ ista non est bona consequentia:† quia licèt bonum sit vẽdere omnia, & dare pauperibus: quia istud est cõsilium perfectionis,& sic ita facere est boni viri,& perfecti,sicut etiam bonum est percutiẽti te in vna maxilla præbere aliã : tamen cessare ab hoc,non est vitium,seu peccatum: vt habetur in Clement.exiui de Parad.de verb. sig. Et ita intelligitur gl. in c.j.de constitutionibus.vt ibi dicit Panor.De quo dic, vt dixi in tract.de legis potẽtia.in j.par.§. restat. Vnde teneo cõclusiuè,ꝙ si quis sit facetus,& vrbanus ĩ verbis,& sit iocosus,ꝙ licèt nunq̃ aliter ludat,non peccabit, nec in vitio reponetur : quia talis ꝑꝑ vrbanitatem verborum defenditur à vitio rusticitatis, & in iocando verbis,accipit recreationem,& requiem debitam pro laboribus:& consequenter cessant in eo rationes,quas supra dixi.

16 Reliquum est,vt videamus de excessu in ludendo.† Et certũ est,eos excedere,qui nec dignitati, nec honori parcunt , omnẽ arripientes iocandi occasionem: vt sunt histriones , quos vulgò buffones nuncupamus.Et ita appellat tex.in c.vnico. de vita & honestate clericorum.lib.6.& ibi Geminianus declarat:quãquam frequens sit eorum fama, & cum laude : tamen laudatur peccator in desideriis suis,& magnum peccatum est eos laudare.Hæc dicit tex.in c.donare. 86.dist. & prohibentur tales promoueri ad clericatum.c.maritum.33.dist.& à susceptione corporis Christi.de consecr.dist.2. pro dilectione, & sunt infames. 3.q.j.c.j.& si moniti non desistant, priuantur priuilegio clerica- 17 li.d.c.vnico.Et idem dico de Ioculatoribus , vt ibi.† Et dicũtur Ioculatores quasi Ioci latores in publicum,vt dicit glos. in d. c. vnico.& de his &c.vide l.secundam.§.fi.& §.ait prætor.ff.de his, qui notantur infamia.vbi dicitur, Omnes intrantes scenam ludendi gratia esse infames. Et est scena locus ludis deputatus, in quem omnes possunt passim ascendere ad vidẽdum fieri ludos, vt dicit tex.in d.§.ait prętor.Nimirum ergo,si notẽtur infamia: quandoquidem sui corporis tam publicè spectaculum faciunt. Et ideo glossa in d.c.vnico.dicit, ꝙ in occulto, vel causa recreationis alicuius infirmi,vel alterius honestę causæ aliquid ioci facere,non reprobatur.

Et adde,quod idem dicit gl.de citharistis,in d.c. donare. Et ꝑ his & gl.vide bonum text.in l.athletas.in princ. cum gl. in verbo,Thymelici.ff.de his,qui notantur infamia.& declarat Ang. in d.§.ait prætor.Et subiicit per hoc, † ꝙ cantantes, & salientes 18 in domibus priuatis,quando fiunt conuiuia,vel festiuitates,vtputa in doctoratu,vel militia,vel nuptiis alicuius, nõ sunt infames:& tales dicuntur Thymelici.Quod nota pro citharizantibus in domibus vestris , vel facientibus farsas in festiuitatibus, quas crebrò facitis:quia non sunt infames.

Ideo dico generaliter , vbicunq; generalis opinio est , ꝙ aliquis actus potius attribuatur virtuti,quàm vitio: quia talis actus dicitur virtuosus,non vitiosus : quoniam in his deseruiendum est opinioni vulgi,non debet vulgus decipi,aut eius opinio. Vide textum notabilem, & menti tenendum ad multa in l.athletas.in principio.ibi:& generaliter ita omnes opinantur &c. quẽ ibi ita declarat Angelus.

Ego verò credo talem populi opinionem excusare à pœna infamiæ,seu iuris, argumẽto notatorum in l.j.in fi.ff.de abigeis, & ita loquitur ille text.

Cæterùm,ꝙ talis opinio faciat cẽseri virtutẽ,vbi non est,hoc non credo , quicquid dicat Angel. quia virtus non potest esse in habitu mẽtis per assuetudinem acquisito , vt mediocritatem in affectibus seruemus.Nec obstat.l.athletas. quia loquitur quò ad pęnam infamiæ , vt dixi. Nec obstat etiam primum responsum illius legis,dum dicit,athletas artem ludicram non facere: quia virtutis gratia hoc faciunt: quia accipitur ibi virtus pro virilitate.l.2.cum sua gl.in fi.ff.de aleatoribus.

Et quia supra circa principium dixi, ꝙ multis modis excedit̃ 19 in ludo.Discurramus per singula mẽbra. Nam primò dixi, † ꝙ potest esse excessus respectu ipsius ludi: quia est ꝓhibitus , vt est ludus azardi : quia subiacet viribus Fortunæ : & ideo lusor dicitur Fortunæ tentator,vt dicit Baldus in Rubrica.C.de cõdictione ob turpem causam.Et idem dico in ludo alearum, seu tabularum:licet in totum non subiiciatur Fortunæ: quia permiscetur industria:tamen prohibetur,maximè clericis, & ecclesiasticis personis.c.clerici extra de vita & honestate clericorum.authen.interdicimus.C.de Episcopis & clericis.etiam si gratis fieret,ſm gl.ibi. de quo vt latius dicam in sequẽti combinatione.

Prohibetur etiam ludus alearum laicis,& quibuscunq;,vt est est casus in authen.alearum vsus.C.de religiosis. Et ast constitutio Græca,quam multi libri non habẽt.Et hoc vult gl.in l.filiofamilias.§.j.ff.quarum rerum actio non detur . Et ratio ponitur in d.auth.alearum vsus.Et ideo dicit Bal.vbi supra,quosdam dicere tales ludos esse contra bonos mores ex accidenti, non ꝑꝑ se:sed quia blasphemiæ, furta , & multa mala ex his sequuntur. Et subiicit Bal.ꝙ quidam dicunt, ꝙ si bona fide luderetur , siue in parua, siue in magna quantitate (quia vterq; est in pari periculo Fortunæ)non teneretur in foro conscientiæ ad restitutionem:nec confessores de hoc faciunt conscientiam . Et ita simpliciter transit Bal.Sed ego dico istud esse falsum per dictam authen.alearum vsus.& per gl.in d.l.filiofamilias.§.j. & per l.secũdam.§.fi.cum sequenti,& sequenti. arguendo per locum à spe- 20 ciali.ff.de aleatoribus.† Nam solum permittitur ludus tendens ad industriam,vt est ludus schacorum, vt dicit gl. approbata in d.authentica interdicimus.& Canonistæ in d.c.clerici.& Innocentius in c.lator.de homicidiis.

Item ludus est permissus tendens ad agilitatem corporis.l. qua actione.§.si quis in colluctatione.ff.ad legem Aquiliam.vt puta,si quis certet cum hasta,vel pilo iaciendo,aut currendo,saliendo,luctando,vel pugnando.Hæc omnia dicit tex. in l. 2. de aleatoribus.de quo etiam habetur in d.l.athletas.

Cæterum, si ludus non tendat ad exercendas vires corporis, vel ingenii,in totum reiicitur,& reprobatur, quocunq; animo ludatur:vt expresse dicit tex.in l.pen. in fin.ff. de aleatoribus.& etiam ludi alias permissi , nisi fiant cum debitis circunstantiis: de quibus,vt infra dicam,reprobantur,& reiiciuntur.

Ex his ergo apparet,illos,quos refert Bal.malè sensisse.Subii- 21 cit etiã Bal.vbi supra , ꝙ sanctus Thomas de Aquino dicit , † ꝙ vbi de consuetudine ludus est licitus, vincens nõ tenetur ad restitutionẽ,nec in foro iudiciali,nec in foro pęnitẽtiali. Et subiicit idem tenere Ioannes Andręas in d.c.clerici.& Salic.in d.authentica alearum vsus.recitat verba Ioan.Andręæ.

Et attende,quia loquitur Ioan. And. in ludo misto ex fortuna,& industria,vt est ludus tabularum:quia in ludo hazardi nõ valeret consuetudo.Et ita refert quosdam tenere, quos ipse Io. And.sequitur,ac Io.Calde.& beatus Thom.vt dixi. Addo ꝑ eis videri casum in l.athletas. 2.responso præallega. præsertim inducendo eam , vt inducit Ange. secundùm ꝙ supra declaraui. Nam si populus per suam consuetudinem approbat ludum,cõsequenter opinatur illum licitum.

Succedat ergo ille tex.qui videtur velle omnem ludum esse licitum,quem populus opinatur licitum:& pręsertim quia talis ludus non est de se prohibitus, sed propter consequentiam , vt dixi.Butrius tamen in d.c.clerici.dicit,tutius esse restituere,saltem pauperibus,non obstante consuetudine, propter malum animum spoliandi proximum.Et Panormitanus ibi tenet etiã non valere talem consuetudinem.Et credo ꝙ bene dicat:quia 22 dico talem consuetudinem esse contra bonos mores:† quia id dicitur contra bonos mores, quod est nutritiuum peccati , nedum mortalis,sed etiam venialis: vt dixi in tractatu de legis potentia:& nedum si verè nutriat peccatum,sed etiam pręsumptiuè.c.detestanda.& c.ne captandæ.de concessione præbẽdæ. lib. 6.Et hac ratione nõ valet pactum de succedendo, licet iuratũ: quia præsumptiuè inducitur votum captandæ mortis. Sed ista consuetudo præsumptione iuris nutrit peccatum blasphemiæ Dei,& sanctorum.d.auth. alearum vsus. ergo &c. Et præsertim quia videmus illam præsumptionem iuris de facto obseruari. Vnde succedant,quæ dicit Bal.in simili in auth.sacramenta puberum.C.si aduersus venditionem. Butrius & Panor. in c. cum cõtingat.de iureiu.in quæstione quam tetigi in tractatu de con- 23 tractibus vetitis.in §.videre.in j.q.vbi dicũt,† ꝙ qñ præsumptio iuris ciuilis , vel statuti est fundata ab eo , quod consueuit fieri, vt puta si in loco vbi cõiter minores solebant decipi , vel erant homines prompti ad eos decipiendum,statutum pręsumat dolum in contractibus ipsorum minorum : nisi interueniat certa solennitas puta consensus duorum propinquorum:certè tunc adeò stamus illi præsumptioni,vt etiam iuramentum nihil possit aduersus illam præsumptionem.Cùm ergo illa præsumptio Auth.alearum vsus.sit fundata super peccato,quod quotidie videmus fieri,iure merito consuetudo in contrarium erit nutritiua illius peccati:& consequenter non valebit.

Probo ẽt; quia si consuetudo in ludis attenderetur : ergo lu-

dus pugnandi in duello possit per consuetudinẽ approbari, quod est falsum: immò talis consuetudo, quæ est in plerisq; partibus Galliæ, reprobatur tanquam praua cõsuetudo. Casus est in c. 2. de clerico pugnante in duello. de quo infra dicam.

Præterea certum est ex tali consuetudine ludẽdi ad aleas, homines fieri procliuiores, & propriores ad delinquendum: ergo non est seruanda. c. ex parte. & c. fi. cũ ibi notatis. extra de cõsuetudine. † Et hac ratione non valet consuetudo, quæ nimis alterat pœnam iuris ciuilis: vt qñ pro graui delicto imponitur pęna pecuniaria, vt est in ista ciuitate. c. fi. extra de statu monachorũ. & ibi Doctores. Nec etiam statutũ tale valeret, secundum Hostiensem, & Panormitanum in c. 2. de delictis puerorum. Et hoc ea ratione: quia homines fiunt procliuiores ad delinquendum: quia, vt dicit tex. notabilis in c. pauper. 11. q. 3. nullam delinquens pertimescit culpam, vbi sperat eã redimere posse pecuniis. De quo dic vt latius dixi in tractu statutorum in titu. de nullitate statutorum. in §. primo.

25 Vltimò, † ꝙ consuetudo ludendi ad aleas nullius sit momẽti, habes tex. in c. inter dilectos. extra de excessib. prælatorũ. vbi expresse damnat talem consuetudinem tanquam corruptelã. Nec dixeris; quia loquitur in clericis: quia fateor, tñ etiam Clerici non prohibentur nisi iure positiuo, nec pôt esse in eis vrgentior ratio quàm ratio auth. alearum vsus. præallegatæ.

Cõclusiuè ergo ex præmissis habes quatuor ludorũ genera.

26 † Primum est, ludorum consistentium in viribus Fortunæ.

Secundum ludorũ mistorũ ex Fortuna, & industria: & hi ludi reprobantur, nec consuetudo pôt suffragari, quò minus teneantur restituere in foro conscientię: etiam si ille qui lucratus est, tractus fuerit per alium ad ludendum, secundum Panormitanum in c. quia pleriq; extra de immunitate Ecclesiarum. licèt ibi Innocentius quantum ad restitutionem distinguat inter trahentem & tractum: vt, inuitus ad ludum, non teneatur restituere si lucretur: sed inuitans sic. Et malè, per præmissa: quia indistinctè fieri debet restitutio secundùm communem sententiam.

Et attende; quia ista duo genera ludorum nedum reprobantur quò ad ipsos ludẽtes, sed etiam quò ad partices, licèt ipsi nõ ludant, vt est tex. in auth. interdicimus. C. de Episcopis, & clericis. ibi: Aut aliis ludentibus participes. &c.

27 Ex quo Gulielmus, & Bal. ibi inferunt, † ꝙ si ex statuto imponitur pęna ludenti, eadem pęna punitur particeps ludi, siue socius ipsius ludi: vt qñ vnus ludit pro se, & socio suo, vt sæpe fit: quia talis particeps dicitur fraudem legis facere: ideo tenetur, argumento notatorum in l. non dubium. C. de legib. & in l. pupillus. §. si interpositam. ff. de authoritate tutorum.

Sed istud non est apud me sine scrupulo: quia particeps non verè ludit, licèt fingatur ludere: & verba statutorũ (quæ sunt stricti iuris) debent intelligi in casu vero, non ficto Clem quod circa. extra de elect. l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. gest. de quo latissimè dixi in tractatu statutorum. in titulo de extensiua statutorum interpretatione. §. aggredi.

Tertium verò genus ludorum est ludorum cõsistentium in industria intellectuali, vt ludus schacorum: & iste est licitus.

Quartum est genus ludorum cõsistentiũ in agilitate corporis ad vires exercendas, de quibus in l. 2. ff. de aleatoribus. & in l. athletas. ff. de his, qui notantur infamia. & quinq; ex his ponit etiam præallegata auth. alearum vsus. Et isti etiam sunt permissi, tanquam liciti, & honesti dummodo fiant cum debitis circũstantiis: de quibus in sequentibus combinationibus, in tantum vt nunquam ludere talibus ludis in vitio reponatur, intelligendo eutrapeliam, secundùm veterem trãslationem: secus secundum nouã Aretini: quia secundum eam eutrapelia respicit ioca verbalia, vt dixi. Et ideo antequam veniam ad alias combinationes, † quæro,

28 an quis possit se obligare erga aliquem ad nunquam ludẽdum sub aliqua pęna? Et reperio ꝙ Bar. tenet valere in l. ex ea parte. §. j. ff. de verb. obl. Quod verum credo absq; dubio, qñ se obligauit ad non ludendum ludis reprobatis, puta ad azardum.

Cæterùm, si passim se obligasset ad nunquam ludendũ, tunc secundùm veterem Aristotelis translationem non videtur valere, quasi cõtra bonos mores: quia per hoc priuaretur virtute, de qua supra, quæ eutrapelia dicitur. Sed tenendo opinionem Aret. in Proęmio nouæ translationis, ꝙ eutrapelia sit virtus media in iocando in verbis, non in ludendo, tunc secus videtur. Ex quo patet illam indagationem esse frugi.

Venio autem ad secundam combinationem. Dixi ergo secundo loco, ꝙ aliquãdo ludus reprobatur respectu personæ ludentis: licèt alias sit licitus. Pone exemplum in clericis, quibus plures ludi interdicuntur, qui laicis permittuntur. Vide glo. primam in c. cõtinebatur. extra de homicidio. Hinc videmus, † ꝙ

29 ipsi clerici nedum prohibentur ad aleas ludere, sed etiam aliis ludẽtibus inspectores fieri, d. auth. interdicimus. & hr̃ in d. c. clerici. de vita, & honestate clericorũ. quod non reperio prohibitũ laicis.

Item laici vexandi gratia, seu causa conuiuii possunt ludere, etiam ad aleas. Vide textum cum gl. in l. fi. in princip. ff. de aleatoribus. Et vult glo. in l. filiofamilias. §. j. ff. quarum rerum actio non detur: sed secundùm Panormitanum in d. c. clerici. hoc nõ licet clericis, quibus interdicitur conuiuia facere. c. non liceat. 44. distinctione.

Ego vero teneo, ꝙ etiam clerici poterunt hoc facere dummodo seruent tenorem, & conuiuia. eadem dist.

30 † Præterea pone, ꝙ sint duo vel plures clerici socii in studio, vel alias commensales, cur par caponum, vel vnum capretum non poterunt inter se ludere, recreationis gratia? Istud enim nõ reperitur eis prohibitum: ergo censetur eis concessum sicut laicis. argumento. l. cùm prætor. ff. de iudiciis. Nisi dixeris, ꝙ eis concedatur, dummodo non ludant ludo reprobo.

Adde etiam præmissis, ꝙ licèt ludus venationis clamosæ, vt est illa, quæ fit cum canibus, sit laicis licita, saltem ad necessitatem pro pellibus, & carnibus, vt dicit gl. in c. qui venatoribus. 86. dist. non ad voluptatem, vt ibi dicit gl. Sed gl. est in contrarium in c. j. extra de clerico venatore, quæ vult indistinctè eam esse licitam laicis. Et ibi Ioannes Andræas per §. feræ. Instit. de rerum diuisione. Quod verum, secundum Panormitanum ibi: si rarò fiat: secus si omnino sit deditus ad voluptatem.

31 † Tamen quicquid sit in laicis, clericis indistinctè prohibetur, etiã ad necessitatem, secundùm gl. in d. c. qui venatoribus.

Adde etiam, ꝙ laicis prohibetur quibusdam temporibus, vt dicam infra in 5. combinatione. Et materiam venatorũ plenè explicaui in l. j. §. Nerua. de acqui. poss.

De ludo autem prohibito respectu personæ potes exemplificare in doctoribus, in scholaribus, & aliis viris togatis, quibus non congruerent exercere ludos tendẽtes ad agilitatem corporis: licèt aliis personis sint liciti: quia in eis alia grauitas exigitur, quàm in aliis personis. Nam tales debent alios præcellere moribus, grauitate, & facundia, vt dicit text. in l. medicos. C. de professoribus, & medicis. lib. 10.

32 Tertiò dixi, † ꝙ respectu personæ, cum qua luditur, prohibetur ludus: vtputa, si clericus cũ laico ludit: quia licet alias ludus sit licitus: tamen non erit licitus, si cum laico per clericum fiat. c. continebatur. extra de homicidio. secundum vnum intellectum: de quo ibi per gl. & argumentum. 2. q. 7. laicos. & 23. dist. his ergo in principio.

Item exẽplifica in eo, qui ludit cum filiofamilias, vel monacro, vel institore, aut alio quocunq; ludente pecuniis alterius: quia tales dicuntur alieni fraudatores, vt dicit Bal. in Rubrica. C. de conditione ob turpem causam. Et ideo, si sciente quis cũ talibus ludat, nõ solùm nihil potest lucrari, sed etiam furti tenetur, argumento. l. si seruus cuiusdam. ff. de condictione indebiti. Ita Bal. in dicta Rubrica.

33 Item potes exemplificare, † qñ magistratus, seu officialis ludit cum suis subditis, ꝙ non debet facere: per l. obseruandum. ff. de officio præsidis. vbi ponitur ratio: quia vtendo simili familiaritate cum subditis, oritur cõtemptus dignitatis, vt ibi dicit tex. In Principe tamen nõ reprobatur ludus cum suis subditis, vt legitur apud Aristotelem ad Alex. inquientem, Docet regiã maiestatem hr̃e fideles, cũ quibus delectetur, cũ tædio affecta fuerit.

Item exẽplifica, qñ nobilis, aut clericus, aut doctor, vel scholaris, aut alius in dignitate cõstitutus ludit cum humili, vel abiecta persona, seu cum rustico, aut cum plebeio: & etiam prohibetur ludus respectu eius, cum quo luditur, quãdo quis pugnat cum bestiis, vt in l. j. §. & qui operas. & §. sequenti. ff. de postulando. & ibi per Doctores.

34 † Sed quæro, an ludere cum mulieribus sit licitum? Non intelligas de ludo libidinoso: quia ille absq; dubio est prohibitus, & vario modo punitur, vt dixi supra circa virtutem temperantiæ, & præsertim punitur, si fiat cum turpi muliere: quia grauius peccatum est, ꝙ si cum pulchra, vt dicit gl. in c. si. 14. q. viti. Sed loquor de alio ludo. Et breuiter cessante malo animo, & seruatis debitis circunstantiis poteris cum mulieribus ludere.

Sed caue, ne animus sit deprauatus, & ꝙ non ludas ea intẽtione, vt quod cupis sibi largiri, lucro ludi maritus sibi adscribat potius, quàm alteri turpi lucro. Et per præmissa dico, ꝙ cũ mulieribus poteris choreas saltare pudicas cum honestate: quia etiã mulieres & coniuges aliorum debent esse cões, vt habes text. & ibi glossa in c. dilectissimi. 12. q. j. Henricus tamen Bohic in c. cle-

35 rici. de vita & honestate clericorum. tenet † choreas indistinctè esse prohibitas, propter periculum peccandi: quia bene nostis, domini mei, quo animo hunc ludum ducitis vos iuuenes. Ego credo, quod si fieret ex causa nuptiarum, vel in doctoratu, aut militia, vel ob aliam probabilem causam, dummodo non in die festo: per id, quod dicam infra in sexta combinatione, nec in loco vetito, per Clement. primam, de celebratione missarum. vbi de isto ludo chorearum fit mentio: & per id, quod dicam infra in quinta combinatione: & dummodo non sit animus deprauatus, quod tunc esset licitus: quia non reperio prohibitum.

Et nota bene rationem Henrici prædicti: quia si propter periculum peccandi prohibentur choreæ cum mulieribus, multo fortiùs prohiberetur ludus deosculandi mulieres, qui fit apud Gallos, & in ista patria: quia illud magis incentiuum libidinis præbet, quàm choreizare.

36 † Sed

36 † Sed quid dicemus de ludo tangendi mamillas mulierum, & eas amplectendi? Dic breuiter, ꝙ in clerico præsumit̃ ludus benedictionis, vt dicit glos. in §. absit. 11. quæst. 3. per illũ textũ, qui dicit, ꝙ absit vt in sacris sacerdotibus aliquid sinistri præsumamus. Laudo tamen, ꝙ mulieres tuas non cures accipere talem benedictionem: quia vbicunque actus potest interpretari in bonam, & in malam partem, si pro parte sinistra est vehemẽtior præsumptio, præsumitur in malum. c. secundo. cum ibi notatis per Panormitanum, extrà de regul. iur. de quo plenius dixi in titulo de declarat. exposit. §. j. versiculo. Item vbi actus, in tractatu statutorum.

37 † Quartò dixi prohiberi ludum prætextu instrumenti, cum quo luditur, putà quando luditur cum falsis taxillis. Nam regulariter ludus taxillorum est prohibitus. Fallit tñ quandoque, vt dicam in octaua combinatione.

Sed cum falsis taxillis nunquam licet ludere: immò ludens secundùm Angelum Aretinum in tractatu maleficiorũ, in verbo, metitori. quod verbum est vulgare Lombardorum, tenetur pœna falsi. Allegat in argumentum. l. arbitrio. §. de eo. cum ibi notatis. ff. de dolo. Et tenetur de furto: quia non efficitur dñs pecunię quam vincit, argumento. l. falsus. in princ. ff. de furtis. Ita Baldus in Rubrica de condictione ob turpem causam. Et subijcit ibi Bal. ꝙ saltem punietur extra ordinem, & restituet pecunias: quia turpitudo est solius vincentis. Potes etiam exemplificare hanc combinationem in eo, qui ludit cum habitu monachali alicuius religiosi aut monialis. l. mimæ. C. de episcopali audiẽtia. Et talis grauiter punitur pœna corporali cum exilio: vt est casus in §. fin. in authentico de sanctissimis Episcopis. col-

38 latione nona. Idem dicit ibi glossa, † in quocunq; ludẽte cum veste alterius in eius cõtemptum: quia eadem pœna punietur: & potest etiam conueniri actione iniuriarum. Quod vltimum credo verum: sed ꝙ eadem pœna puniatur: quia vtens habitu monachali, non credo: quia ille longè grauius peccat, & pęnæ non sunt ampliandæ, sed moliendæ. l. interpretatione. ff. de pęnis. Caueant etiam religiosi, ne ludendo, vel alio modo habitũ suum dimittant: quia statim ipso iure incurrunt sententiã excõmunicationis. Casus est in c. 2. ext. ne clerici, uel monachi. lib. 6. Et per consequens, si posteà celebrarent, efficerentur irregulares. c. j. § fin. de sententia excommunicationis. libro 6. de quo in c. si celebr. extrà de cleri. excommu. ministrante. Ratione etiam instrumenti interdicitur ludus laruarum: quia tale instrumentum appellat Papa monstrum quoddam. c. cum decorem. extrà

39 de vita & honestate clericorum. † Et est inuentus ille ludus ad cooperiẽdum ebrietatem, vt legitur apud Titum Liuium, teste Valerio. Dicit tamen glossa in d. c. cùm decorem. ꝙ licitum est facere repręsentationem aliquorum sanctorum, putà Herodis, vel Magorum, uel qualiter Rachel plorabat filios suos. Hinc videmus quotidie fieri repræsentationẽ passionis Dñi nostri Iesu Christi, & aliorum sanctorum: quia, vt dicit glos. prædicta talia inducunt homines ad compunctionem potius, quàm ad lasciuiam, vel voluptatem. Et allegat ibi glossa bona iura ad hoc. vide ibi.

40 † Prætextu etiam instrumenti interdicitur ludus sagittandi, seu ballistariorum, & sagittariorum: quia, vt dicit tex. in cap. j. de sagittarijs. est ars mortifera, & odibilis. Dicit tamen ibi glossa, quod in bello iusto possumus illa arte vti. de quo vos remitto ad ibi notata.

Quæro, an ludere cum instrumentis musicalibus sit licitum? Glossa tangit in cap. donare. 86. dist. quæ quærit, nunquid liceat audire citharistas, uel alia instrumenta, aut tangere, aut talibus dare? Et dicit, ꝙ ad voluptatem, vel lasciuiam non licet: putà facere matinatas, seu obbadas dominabus: seu ad laudem Dei, vel ob aliam iustam causam, putà recreationis alicuius debilis, vel infirmi, bene licet secundùm glossam ibi. Et tu Legista habes glossam in l. 2. §. fin. ff. de his, qui notantur infamia.

41 † Ego verò dico, ꝙ quædam sunt instrumenta licita, & honesta, vtputà organum, uel alia, quæ manibus tractamus: & cũ his instrumentis potes ludere recreationis gratia, vt supra, & sine mercede: de quo per Philosophum in octauo Politicorũ. quia, vt inquit Iesus filius Sirach in Ecclesiast. c. 40. Vinum & Musica lætificant cor hominis. Et subijcit, ꝙ cithara, & psalterium suauem faciũt melodiam: sed super vtrunque lingua est suauis. Et Philosophus in dicto octauo libro. ca. 2. dicit esse omnibus hominibus delectabilissimum cantare. Et subijcit, ꝙ habet Musica delectationem naturalem, propter quod hominibus, ætatibus, & omnibus moribus vsus ipsius est amicus. Et ideo Macrobius

42 de somnio Scipionis, † Omnis anima musicis sonis capitur, Musica capitur omne, quod viuit. Et Cassiodorus in libro secundo Epistolarum, epistola quadragesima. Musica tristitiam noxiam, iocundi tumulos furores, attenuat cruentam sęuitiem, efficit blandam, excitat ignauiam, & soporantem langorem vigilantibus reddit saluberrimam, quietem vitiatam turpi amore ad honestum studium reuocat, castitatem sanat, mentis tædiũ bonis cogitationibus, perniciosa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam, & quod beatum genus beationis est per dulcissimas voluptates expellit animi passiones: nihil efficacius inuentum est ad promouendos animos, quàm cum cantu citharæ blanda resultatio. Hinc etiam appellamus appellatam, existimatamq; facilè corda moueant.

Adde quòd pugnantium animi tubarum carmine accẽduntur, bestiæ, & cætera, ut inquit Boethius de Musica.

43 † Attende tñ; quia instrumẽta tubarum, & alia, cum quibus non potest ludi, & pulsari sine oris deformitate, vt cornu, & similia, sunt reprobata, tãquam inhonesta, vt tradit Philosophus in dicto libro octauo. Contra tamen facit, quia Psalmista iubet laudare in sono tubæ, dicens, Laudate eum in sono tubæ, & similibus. Ex quo apparet, ꝙ etiam in Ecclesia possumus vti talibus instrumentis musicalibus, dummodo cum ipsis instrumentis non sonentur cantilenæ inducentes ad lasciuiam. Et hęc probantur in c. cantantes. & seq. 96. distin. iuncto c. sedulò. 38. dist. Et ita debet intelligi in Clement. prima de celebratione missarum. Tamen Philosophus habet pro inhonesto instrumento sonum tubæ, vt dixi: ergo non vr̃ licitum eo ludere in Ecclesia: cuius tñ contrarium videmus seruari. Et sic potiùs seruatur dictum Psalmistæ, quàm dictum Philosophi, vt supra.

Et aduerte, quia vtentes instrumentis musicalibus etiam honestis & approbatis lucri seu mercedis gratia sunt infames, ut colligitur ex glossa cum qua transeunt Doctores in d. l. 2. §. fin. ff. de his qui notantur infamia. quia solùm ad recreationem debemus vti, vt faciebat Dauid Propheta, vt ibi dicit glossa.

Prohibetur etiam ludus ratione instrumenti, cum quoludi-

44 tur, quando fiunt torneamenta; † quia luditur cum instrumentis sanguinolentis, & cum quibus fit sanguinis effusio, & hominum strages, & inde sæpe mors, & animarum pericula sequuntur. Ideo tales sunt reprobati, maximè de iure canonico propter rationẽ præmissam, quę exprimitur in c. j. extra de torneamentis, & ideo, qui ibi occiditur, carere debet ecclesiastica sepultura, vt in d. c. j. & ideo dixi maximè de iure canonico: quia idem etiam est hodie de iure ciuili. l. vnica. C. de gladiatoribus penitus tollendis. lib. 11. & notat glo. in l. j. C. de spectaculis scenicis. eodem libro, & Host. in d. c. j licèt ibi glo. videatur sentire, quòd secus sit de iure ciuili. Et per hoc patet, ꝙ hastiludia, quæ fiunt cum cuspide, seu ferris acutis sunt penitus reprobata per rationem præmissam: secus de iure ciuili, si fiant cum lanceis nõ ferratis, per l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad l. Aquiliã. & per l. solent. §. j. ff. de aleæ lusu, & aleatoribus. sed de iure canonico etiam tunc videretur reprobari, vt sentit glos. j. in d. c. j. & iura præallegata: quia sentit, ꝙ illa l. solent. & ille. §. si quis in colluctatione. non procedant de iure canonico. & per præmissa etiam videtur, ꝙ duellum, quod fit ad finem purgationis vulgaris, sit reprobatum. de quo dic vt dicam infrà in octaua combinatione.

45 Quintò dixi prohiberi ludum ratione loci: † quia licèt aliàs esset licitus, prohibetur qñq; ratione loci. vbi fit, vtputa si fiat in Ecclesia, vel cęmiterio per c. decet. de immunitate Ecclesiarũ. lib. 6 & de cæmiterio loquitur Clement. j. de celebratione missarum. vbi prohibetur chorizari in cęmiterijs Ecclesiarum. Nec etiam licitum est in Ecclesia vti instrumentis musicalibus, vel cantu nimis delicato. cap. cantantes. 92. distinct. organis tamen vtuntur in Ecclesijs.

46 Item ratione † loci etiam ludens tenetur l. Aquilia. ubi aliàs non tenetur, vt patet in iaculantibus in locis, ubi possunt nocere, l. item si obstetrix. § fin. ff. ad l. Aquil. & idem dico in alio ludo. l. item Mela. in principio, cum ibi notatis, eodem titulo.

47 Item respectu loci † improbatur ludus; quando quis ludit in scena propter præmium. l. 2. § fi. ff. de his qui notantur infamia. & ideo talis efficitur infamis, ut ibi.

48 Item prohibetur ludus † aliàs licitus aliqñ mixta consideratione loci, & personæ: vtpote, Si scholaris, vel clericus, aut alia quæuis grauis persona, vel in dignitate cõstituta luderet in platea, argumentum optimum in l. quædam. cùm ibi notatis. ff. de pœnis. Ratio; quia ex hoc tunc derogatur suæ grauitati.

49 † Et hinc videmus, ꝙ qñ tales personæ cõmittunt excessum aliquem derogantem suę grauitati, grauiùs puniuntur, q̃ cæteri in pari delicto, vt ibi est casus, & notat ibi Bart., patet ergo, ꝙ locus facit illicitum, quod aliàs esset licitum.

50 Adde, ꝙ etiam locus qñq; aggrauat † delictum. l. aut facta §. locus. ff. de pœnis. l. sed est quæstionis. versic. sed si in theatro ff. de iniuriis §. atrox. institut. de iniurijs. l. ossa. §. si in locum. ff. de religiosis, & sumptibus funerum. l. qui ędes. vbi bonus casus. ff. de incendio, ruina, & naufragio. Similiter dico, ꝙ locus qñq; facit vnum delictum transire in formam alterius delicti. l. diuus. ff. ad legem Pompeiam. de parricidijs.

51 Sextò dixi prohiberi ludum ratione temporis: † & hic facio generalem conclusionem, ꝙ nullus ludus potest exerceri diebus feriatis ob honorem Dei, quantuncunq; aliàs sit licitus, casus est in l. dies festos. C. de ferijs. ibi nec tñ &c. & nihil eodẽ die sibi vendicet scena theatralis, aut Circense certamen &c. Nam certum est illos ludos esse adprobatissimos, quinimmo tẽdunt ad honorẽ ciuitatis. l. ciuitatibus. ff. de legat. j. & tñ prohibentur

diebus

diebus feriatis, vt ibi: quia talibus diebus nullis debemus voluptatibus occupari, d.l. dies festos. in princ. & ideo dico, ꝙ etiam tali tempore nō debemus venari, siue ad voluptatem, siue pro carnibus, & pellibus. glossa est notabilis in c. qui venatorib. 86. dist. dixi in l. 3. §. Nerua. ff. de acquir. possess.

52 † Similiter nec tempore quadragesimæ, vel ieiuniorum licitum est venari: vt ibi dicit glossa. Ex his infero indubitabilē cōclusionem, ꝙ diebus feriatis non est licitum chorizare: quia debemus abstinere ab omni opere seruili, & ab omni voluptate, d.l. dies festos. & c.j. & per totum. extra de ferijs.

53 † Infero etiā, ꝙ illi, qui ludunt diebus feriatis, quantuncunq; ludus aliàs sit licitus, dicuntur dare operam rei illicitæ. sicut etiam quando clericus cum laico ludit. c. continebatur. & ibi glos. extra de homicidio. & idem dico generaliter, vbi in ludo non seruantur debitæ circunstantiæ, de quibus in præcedentib. & sequentibus combinationibus. & ideo dico, ꝙ si tunc aliquid sinistri accideret: licèt aliàs actus non esset culposus, puniretur ludens. d. ca. continebatur. secus quando luditur seruatis debitis circunstantijs. c. lator. eo. titu. quod bene nota ad multa.

Debent etiam cessare voluptates, & ludi tempore, quo debes
54 vacare † ad audiendum, vel videndum lectiones tuas, nisi te excusares, prout faciebat quidam commēsalis meus dominus Aldisius de Cagnolis ciuis Vercellensis, qui cùm increparetur, ꝙ in rota sua citharizaret, Respōdit, ꝙ sicut parua cantilena nō vitiat stipulationem. l. quæ extrinsecus. ff. de verb. oblig. Ita nec modica citharizatio vitiat studium suum.

55 Septimò dixi ꝓhiberi ludum ratione causæ † materialis, seu eius quod luditur. Et hic aduerte. Nam licèt non prohibeatur ludus schacorum. Nec alii in quibus simpliciter versatur ingenium: tamen non passim permittitur ludi qualiscunq; quantitas, sed tantum parua quantitas: quia non potes ludere vltra vnum solidum, etiam si sis doctor, miles, vel quantuncunq; diues. Casus est in authētica, alearum vsus. C. de religiosis, & sumptibus funerū. ibi, sed nemini permittimus &c. Intellige tamen de solidis talibus, quorum septuagintaduo constituunt libram auri. Ita accipiunt leges. l. quoties. C. de susceptori. præposit. & Archariis. libro vndecimo. Nec intelligas, ꝙ pro omni vice possit ludi vnus solidus: sed intellige pro tota illa die, qua adinuicē ludunt, non facta aliqua interpositione: quia pro toto dicto tēpore dicitur vnus ludus, & non plures, vt dicit notabiliter Bartolus in l. inficiendo. §. si infans. ff. de furtis.

Ex hoc infero, ꝙ si quis lucraretur ad pilam, vel schacos, vel
56 ad alium ludum licitum † vltra quantitatē præmissam, tenetur restituere, vel etiam si lucraretur die feriato: quia tenebitur restituere, saltem pauperibus, tāquam turpe lucrum. per ea, quæ dixi in præcedenti combinatione. dico tn̄, ꝙ aliquando licitum est ludere magnam quantitatem, etiam ad taxillos, vt in casibus, in quibus licitum est discordiam dirimere sorte: quod est, quando duo, vel plures discordant, solùm ad sui præiudicium: quia tūc altero volente, ꝙ sorte dirimatur, res decidetur per taxillos, vt notatur in l. fin. in princ. C. communia de legatis, quod intellige, qn̄ factum est clarum, sed dubium est in iure, alioquin si dubium est super facto, non est locus iudicio sortis. glossa est quæ reputatur singularis in l. vnica. C. vti possidetis. & vult Barto. in l. si duo. ff. vti possidetis. per l. duo sunt Titij. ff. de testamentaria tutela, de qua materia dic vt dixi in l. hmōi. §. fi. ff. de legat. j.

Octauò prohibetur ludus respectu causæ † finalis. Nam licèt
57 aliàs ludus esset licitus: tn̄ si luderes ea intētione, vt proximum spoliares, esset quid illicitum. vel si in publico certamine, & approbato luderes ad finem occidendi quempiam: quia tunc tenereris: licèt esset authoritate publica institutum. vide textum cum glossa in l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad legē Aquiliam. quia finis ludendi debet esse pro recreatione, & necessario tēperamento à laboribus, vt suprà plenè dixi. vel causa conuiuandi, seu vexandi simul l. fin. in princ. ff. de aleæ lusu, & aleatoribus. vel causa dirimendi controuersiam: vt in casibus, quibus locus est iudicio sortis, vt dixi in præcedenti combinatione. vel debemus ludere ad finem virtutis, seu fortitudinis, aut agilitate corporis, vel publicæ lætitiæ. l. secunda. in fine. ff. de aleatoribus.

Et d. §. si quis incolluctatione. vbi patet non puniri eum, qui ludit in publico certamine: licèt occidat hominē, nisi data opera hoc fecisset, vt ibi in glossa: & meritò dicit textus, in publico certamine, scilicet publicè instituto, seu publica authoritate: qa si priuata, putà si duo, vel tres, aut plures priuati instituerent hastiludia, vel torneamenta, in quo quispiam occideretur, certè tunc teneretur occidens: licèt non tenderet ad malum finē. vide glossam, & Doct. in d. §. si quis ī colluctatione. facit l. si vnus. §. pacta. quæ ob turpem. ff. de pactis.

Idem credo, si authoritate publica institueretur, & exerceretur diebus festiuis: quia tunc dicerentur, dare operam rei illicitæ, per ea quæ dixi supra in sexta combinatione. vel etiam aliis diebus, quando esset hastiludia cum ferris acutis; vel alia quęuis torneamenta, vbi de facili posset sequi mors hominū quacūq; authoritate fiant, siue publica, siue priuata; quia sunt reprobata absque dubio de iure canonico. c.j. & toto titulo de torneamentis. secus tamen sentit ibi glossa de iure ciuili. Tu dic, ꝙ immo etiam de iure ciuili tales ludi: & omnes cruenti, seu sanguinolenti sunt hodie reprobati, vt in rubro, & nigro. C. de gladiatoribus penitus tollentis. lib. 11. vbi etiam est glossa, & clarius hoc firmat glo. in l.j. C. de spectaculis scenicis. eodem libro. & mouetur per illum titulum. de gladiatoribus: & vult Hostiensis in dicto cap. primo.

58 Præterea, posito, sed non concesso, ꝙ de iure ciuili † talia torneamenta non essent reprobata: tamen ex quo iure canonico reprobantur propter periculum animarum, ac etiam corporū, vt dicit textus in d.c.j. de torneamentis. consequenter dico, ꝙ huic iuri canonico stabitur etiam in foro ciuili propter pctm̄, per notata per glossam in regula possessor. de regu. iur. lib. 6. & ibi per Ioannem Andręam in Nouella. & per Innocentiū, Hostiensem, Ioannem Andræam, Butrium, & Panor. in c. fi. de pręscriptionib. & per Panormitanū plenè in c. Ecclesia sanctæ Mariæ. de constitutionib. per Bartolum, & Salicetum in l. priuilegia. C. de sacros. eccl. & eundem Bartolum in l. omnes populi. ff. de iustitia, & iur. & per c. licèt. de iureiur. lib. 6.

59 † Hastiludia tamen cum lanceis non ferratis non sunt reprobata: quia in eis cessat ratio d.c.j. de torneamentis.

Ex præmissis infero, quòd duellum erit omnino reprobatū, per rationes prædictas: & per totum titulum. extra de clerico pugnante in duello.

Infero etiam, ꝙ licèt s̄m humanas constitutiones in plerisq;
60 casibus permittatur duellum † ad finem purgationis vulgaris, seu ad probationem criminis, & pręsertim secundùm leges feudales. Nam vnus casus ponitur in titulo de pace tenenda. c.j. §. si quis hominē. alius in eodem capitulo in §. si quis alium. & alius in §. si miles. de quibus per glossam in d. §. si quis hominem. vbi etiam Baldus. Alios plures casus ponit: tamen per prædicta dico, in omni casu duellum esse prohibitum, ac etiam per totum titulum de purgatione vulgari. & per c. monomachiam. secunda quæst. 6. præsertim in sui ratione, ꝙ leges permittentes duellum non valeant, nec sint seruandæ firmauit Innoc. in l. cùm filius. §. fin. ff. de legat. 2. post Ioannem de Lignano in tractatu de bello. circa finem. vbi tractat de duello. & ideo subijcit Innoc. ꝙ posset defensari de iure recusans duellum, prout recusauit dominus Comes Montismaioris Pinerolio, etiam si acceptasset: & etiam si esset casus permissus per legem feudorum, vel Lombardorum.

Et ita dicit Imola aliàs fuisse consultum in quæstione facti ꝑ Angelum de Perusio, & dominum Franciscum de Rāponibus,
61 † & quàm plures alios doctores, pro quibus ego adduco iura, & rationes præallegatas.

Infero etiam, ꝙ licèt Bald. dicat se audiuisse ab Imperatore, ꝙ quinque concurrentibus admittitur duellum.

Primum, ꝙ ille, qui prouocatur sit suspectus vel diffamatus, vt quia sint indicia cōtra eum: & addo ad hoc rationem, quam idem Baldus ponit in d. §. si quis hominem. dicens, quòd duel-
62 lum † ęquiparatur torturæ, quæ non potest inferri nisi præcedentibus indiciis.

Secundum requisitum est, ꝙ non possit vera probatio haberi de eo, pro quo petitur duellum.

Tertium, ꝙ prouocatus sit par, vel maior: quia pro minori, seu inferiori non licet ascendere in superiorem.

Quartum, quòd causa sit personalis, & non pecuniaria.

Quintum, quòd electa sit via armorum, & non via strepitus iudicialis, & in istis casibus dicebat Imperator, duellum esse permissum.

Tamen per præmissa dico, ꝙ etiam ijs concurrentibus non erit duellum permissum in aliquo casu, quicquid dixerit glos. in §. per cōtrarium. institut. de hæreditatibus quæ ab intestato. vbi etiā Ioannes Fabri passim dicit esse prohibitum: & subijcit Ioānes Fabri, ꝙ licèt per statuta, & consuetudines regni Francię in certis casibus tolleretur duellum: tamen ille abusus consuetudinis non excusaret à peccato.

63 † Et sic nota, ꝙ etiam consuetudo in contrarium non iuuaret: de quo do tibi casum, quem non allegat, ubi expresse reprobatur consuetudo talis tanquam praua in c. 2. & ibi glos. extra de clerico pugnante in duello. quod est notandum: & vidi quęstionem de facto apud illustrissimum quondam bonæ memoriæ Principem nostrum Ludouicum ducem Sabaudiæ. Siue ergo duellum fiat ad finem purgationis vulgaris, siue ad exaggerationem modi ꝓpter inimicitias, siue causa virtutis, seu fortitudinis ostendendæ semper reprobatur duellum, s̄m Ioānem
64 de Lignano, & Imolam, ubi suprà. Dico tamen, † ꝙ licèt duellum sit reprobatum, vt suprà, tamen pugna in plerisque casibus est licita: putà, si fiat pro defensione propriæ salutis. l. vt vim. ff. de iustitia, & iure. vel patriæ, vt ibi notatur. vel pro defensione filiorum, vel vxoris, vel aliorum, quorum iniuriā tenetur quis propulsare: non tamen pro defensione extranei, s̄m Baldum in d. §. si quis hominē. nisi fieret authoritate superioris. l. vnica. C. vt armorum vsus inscio Principe interdictus sit. lib. 11. Ego vero

verò dico, ꝙ Baldus bene dicit in quantum loquitur de coniunctis personis: quia pro eis licitum est alium offendere, vide glossam, Baldum, & Doctores in d. l. vt vim. Sed idem dico pro defensione extranei secundùm Gulielmum ibi, quem sequuntur communiter Doctores cōsulentes: tamen ꝙ offensus requirat præsidium pro euitando opiniones.

65 Item † licita est pugna pro defensione iustitię, etiam circa res. l.j. C. vnde vi. & ibi notatur, quod declara, vt plenè dixi in tractatu de legis potentia, in prima parte. §. nunc videndum.

66 † Itē est licita pro defensione honoris. Ideo, si rusticus aggrediatur nobilem, nobilis pro honore suo non tenetur fugere, licèt possit: sed potest secū pugnare. secus è ꝯrio, Si nobilis aggrederetur rusticum, vt dixit Bal. post Cynum quem allegat in d. §. si quis hominem. de quo etiam per Docto. in d. l. vt vim.

67 Nonò, dixi ꝓhiberi ludum respectu præiudicialitatis, † vtpote, quando tendit ad præiudicium tertij: quia ludus noxius est in culpa. l. nam ludus. ff. ad legem Aquiliam. hinc dicit textus notabilis in c.j. de præsumptionibus. quòd sicut noxius est ille, q lanceas, & sagittas mittat in mortem alterius, ita vir qui fraudulenter nocet amico suo: & cum posteà deprehensus fuerit, dicit, ludens feci: & fraus in dubio præsumitur s̄m glossam in d.c.j. quia omne maleficium prauè præsumitur actum, allega. l. primam.
68 † C. ad legem Corneliam, de siccarijs. ego allego rationem; qa quando actus gestus potest interpretari in bonam, & malā partem, si de se regulariter est malus, præsumitur in dubio in malū: nisi probetur contrarium, casus est in c. 2. de regulis iuris. Ratio secundùm Panormitanum ibi: quia pro parte sinistra est vehementior præsumptio. Subijcit tn̄, ꝙ hæc præsumptio tolletur ex consuetudine, & qualitate personarum.

Et ex præmissis infero, ꝙ ligę, confœderationes, † seu coniurationes. & societates, sodalitiæ, quæ fiunt sine superioris aucto-
69 ritate, præsumuntur initæ ad malum: & hoc vult Innoc. in c.j. extra de scismaticis. Et addo eundem Innocētium in c. dilecta. & ibi Panormitanum de excessibus prælatorum. & Bartolum in l. fin. ff. de collegiis illicitis. & subijcit alibi idem Innoc. in c. bonæ memoriæ. de electione. ꝙ nunquam de facili potest prætendere causam, quare fecerint talem societatem: nisi omnino appareat iusta causa: licèt expresserint, ꝙ pro aliquo bono promouendo, seu ad aliquem bonum finem fecerint: & hoc siue interuenerit iuramentum, siue promissio, aut subscriptio: & sequuntur cæteri Doctores, quod nota: quia quotidie istæ similes societates fiunt: & ideo tales grauiter punientur, de quo recurre ad ea, quæ dixi in l. quidam cùm filium. ff. de verbo. oblig. & habui de facto: & consului eos acriter puniri.

Et ex præmissis etiam infero intellectum ad l. illud. ff. de iniu-
70 riis. vbi dr̄, † ꝙ si quis per iocum percutiat aliquem, nō tenetur actione iniuriarum: quia illud verum, si hoc probatur: quia præsumptio est contra percutientem: & ita ibi dicit glossa.

Adde etiam textum notabilem in Procemio Digestorum, in §. pen. quis enim ludos appellat eos, ex quibus crimina oriuntur? & ille textus specialiter prohibet ludos noxios fieri ꝯ legū professores, seu scholares: & contrà facientes punit.

71 † Postremò, dico non esse licitum exercere ludum mysticè in ignominiam tertij, putà cantādo aliquid quod pudorem alicuius lędat. l. item apud. §. generaliter. ff. de iniuriis.

ARGVMENTVM.

Lusores quando, an non amissa condicant: horum pœnas, contractusq; validos, vel contrà, effectusq; subijcit.

SVMMARIVM.

1 *Ludo soluta quando condicenda, an non. & à quo, nu. 2. & 3.*
4 *Ludo amissa restitui debere verius est.*
5 *Actio ludo v[illegible]ncenti denegatur: & cur.*
6 *Aleatorum pęna.*
7 *C. cum infirmitas explicari.*
8 *Ludus quando vnus, aut multiplex.*
9 *Aleatoribus domos locantium pęna varia. & nu. 11. & 12.*
10 *Domus publicanda in authentica. alearum. quomodo accipienda.*
13 *Aleatorum contractus non tenere.*
14 *Mutuum à colludente non repeti, & quomodo accipiendum. nu. 15. illudq; restringi. nu. 16.*

NVnc congruum est videre, an pro eo, quod luditur, detur actio, vel repetitio, & qua pœna puniatur ludens: & de contractibus, qui fiunt in ludo.

1 Circa primum dico br̄, † ꝙ si ludus est licitus (qd̄ quando sit supra vidistis) non datur aliqua repetitio: dūmodo non excedatur taxa, de qua suprà in combinationibus, nec fiat diebus feriatis, nec fiant animo spoliandi proximum, iuxta ea quæ suprà latè dixi. Cæterùm, si ludus est reprobatus secundùm ꝙ suprà declaraui, tunc dic, ꝙ aut ludēs & perdens non erat dn̄s pecuniæ, sed administrator, puta filius, vel seruus, vel monachus: & tūc datur repetitio domino pecuniæ, vt est casus in l. fi. ff. de aleatoribus. & notat glo. in cap. clerici. de vita, & honesta. clericorum.

2 Si verò filius, vel seruus lucraretur † non tn̄ ipsi tenerentur restituere, sed pater vel dn̄s peculiotenus: vt est casus in d. l. fi. de aleæ lusu, & de aleatoribus. Si verò perdens erat dn̄s pecuniæ, tunc fuerunt opiniones, vna fuit opinio Pla. in d. l. fi. ꝙ nō detur repetitio: quia ludus non est perpetuò prohibitus: tn̄ in aliqbus càsibus permittatur, iuxta ea quæ suprà dixi. Alia fuit opinio, ꝙ non est fienda restitutio perdenti: quia cum turpitudo versetur ex vtraque parte, melior erit conditio possidentis. l. vbi autem. C. de condictione ob turpem causam.

Sed bene debet talis pecunia erogari pauperibus. Istā opinionem ponit glo. in c. clerici. de vita & honestate clericorum. quę
3 ita intelligit † opinio Pla. vbi suprà. Alia fuit opinio, an alter alterum adtrahat ad ludum: quia adtrahens, si lucrabitur, tenebitur perdenti restituere: secus si adtractus seu inductus lucretur: quia non tenebitur restituere: & ista fuit opinio Innocentij in c. quia plerique. extrà de immunitate eccle.

Sed glossa in d. c. clerici. quam sequūtur communiter doctores, & etiam glo. in c.j. 35. distin. quam ibi sequitur Archidiaco-
4 nus referens, idem tenent, Laurentius, & Hug. † tenent indistinctè debere fieri restitutionem perdenti, & bene: quia casus est in authentica alearum vsus. C. de religiosis, & sumptibus funerū. & in d. l. fi. de aleatoribus. vbi hanc opinionem sequuntur communiter legistæ, vt Guido de Suza. Albericus, Baldus, & Salicetus, & communiter alii per illa iura, quæ indistinctè loquuntur. plus dico, ꝙ si perdens non vellet repetere, vel negligens esset, Episcopus loci, vel Procurator fiscalis poterit repetere. Etq; quando ignoratur cui victum est, expenditur pecunia in piam cām, vel in opus publicum: vt est casus in dicta authentica alearum vsus. ibi in opus publicum conuertat. Quando verò scitur cui victum est, illi victo debet restitui; ut ibi habetur: & ibi notat Baldus. & aduerte; quia ista actio, quæ datur perdenti ad repetēdum pecunias durat vsque ad quinquaginta annos, vt est expressum in dicta authentica alearum vsus. & ideo dicit ibi Baldus, esse speciale in hoc casu.

5 Et ex præmissis patet, † ꝙ si perdenti datur repetitio, consequenter vincēti denegabitur actio, vt etiam est expressum in dicta authentica ibi, nulla sequitur condemnatio. Et pro hoc etiā facit: quia petenti obstaret exceptio, dolo facis petendo, quod restiturus es. l. dolo. ff. de doli, metusve exceptione.

6 Nunc videamus de pœna ludentis: & dic breuiter, ꝙ si ludatur cum falsis taxillis, punietur pœna, quam dixi suprà in quinta combinatione. Si verò ludatur cum bonis taxillis vel cum alio instrumēto reprobato, adhuc punietur arbitrio iudicis, de hoc inquirentis, s̄m qualitatem personarum, & delicti: siue in publico ludatur, siue in priuato, siue in specie, siue in genere, d. authētica alearum. ibi, nec in publicis, & ibi nec in specie, nec in genere: & talis inquisitio, ꝙ non ludatur, & in ludo non blasphemetur, & ꝙ homines non periurent, potest fieri per Episcopum loci, vel etiam per Iudicem secularem, dicta authētica ibi. Episcopus locorum &c.

Addo, nec mirum: quia Ecclesia habet potestatem in laicos, & potest eos punire inquantum agit immediatè eos corrigere à peccato, in quo persistunt. vide textum, & ibi Panormitanum in c. clerici. de excessibus prælatorum. & ita facit in casu nostro propter peccata, quæ ex ludo oriuntur, secundùm quod dicit dicta authentica.

7 Adde bonum textum in c. cùm infirmitas. † de pœnitentiis, & remissionibus. vbi Papa statuit in laicos ad finem salutis animarum: licèt principaliter non disponat ibi circa animas illorum, quos intendit ꝯstringere. & in hoc est mirabilis ille textus: & vide vigintiquatuor casus notabiles valde, in quibus Ecclesia habet potestatem in laicos, quos posui in tractatu statutorum. in titulo qui statuta facere possunt. § primo.

8 Quæro, statuto cauetur, ꝙ † ludens ad azardum puniatur tali pœna. Quis lusit pluries vna die, & cum pluribus, & vna vice vicit, & alia perdidit: an dicatur vnus ludus, vel plures, vt si plures, pluribus afficiatur pœnis, iuxta materiam. l. nunquam plura. ff. de priuatis delictis? Breuiter dico, ꝙ est vnus ludus tantum, quousq; ipsę partes non habuerint ipsum ludum pro perfecto, & absoluto secundùm legem contractus. & ibi notatur. C. de fide instrumentorum. & donec alio, & ad alia diuersa diuerterint ludentes. l. continuus. in principio. ff. de verbo. obligat. ita singulariter dicit Bartolus in l. inficiando. §. si infans. ff. de furtis. Tu circa hoc, & similes quæstiones vide plenè quæ dixi ī tractatu statutorum, in titulo de restrictiua statutorum interpretatione. §. videamus. versiculo quæro de pulchra quæstione, cum sequenti.

9 † Et attende; quia ludens ludo reprobo, seu tenentes ludum in domo, aliis pœnis afficiuntur. Primò; quia illa domus, in qua luditur, debet publicari, vt est casus in dicta authentica alearum
10 vsus. ibi, domibus earum publicatis. quod debet intelligi, † nisi illa domus esset alicuius pupilli, vel viduæ, argumento. l.j. C. de falsa

falſa moneta. & ibi hoc vult Cynus in ſimili. Et idem in omni domo miſerabilis perſonæ, argumēto notatorum per Cynum in l.j.C.quando Imperator inter pupillos, & viduas. Et idem ſi dominus domus ignorat, ꝙ ibi ludatur, argumento notatorum per Salycetum in d.l.j.in fin.C.de falſa moneta. & vult Angelus Aretinus in tractatu maleficiorum, in verbo meritori.

Item attēde, quia ille, qui retinet ludum in domo, aliter acri-
11 ter punitur: quia † ſi percutiatur, & verberetur, talis iniuria non eſt punienda: nec oritur actio ex ea qñcunq; & vbicunq; ſibi facta fuerit etiam ſiue tempore quo luditur, ſiue alio tēpore, ſiue in loco, quo luditur, & ipſe ludum retinet, ſiue in alio loco: vt eſt caſus in l.j.in princ.ibi.vbicūq; & qñcunq; ff. de aleatoribus, & ibi notat Bart. intellige tamen, quando alibi percutitur, quàm in loco ludi. Illud verum, dummodo occaſione ludi fuerit percuſſus, vt dicit gloſſa ibidem in verſiculo quandocunque.

12 Item † patitur alias pœnas: quia ſi de domo, in qua luditur tempore quo luditur fuerit aliquid furto ſubtractum, ſiue à luſoribus, ſiue ab aliis, nō habet retinens ludum actionem pęnalem furti. quinimmo, nec rei perſecutoriam: vt eſt textus notabilis in d.l.j.§.j.ibi impunè fit. & in §.quod autem prætor.ibi, qđ non puto verū.ff.de aleæ luſu, & aleatoribus. Poſſet etiam mulctari arbitrio Iudicis: quia ipſe retinens ludum eſt cauſa malorū prouenientium ex ludo: de quibus in dicta authentica alearum. & poteſt etiam poni in carceribus.l.prima.§. fin.ff.de aleæ luſu, & aleatoribus.

De participibus autem in ludo quid ſit, & an puniantur, dixi ſuprà in prima combinatione.

13 Sed quæro de contractibus celebratis inter ludentes, † an teneant? & dico, ꝙ non. vnde, ſi ego ludens in ludo, vendo tibi veſtem, vel librum, talis contractus non tenet, vt notat Bart. in l.ſi quis cum ſciret in fine apparatus.ff.de vſucapionibus ꝓ emptore. Nec vendens in ludo tenetur de euictione. l.filiofamilias.§.j. ff.quarum rerum actio non detur. quod verum eſſe limita ſm Bartolum in d.l.ſi quis cum ſciret. quando fit iſta venditio colluſori: vel celebratur contractus cum ſuo colluſore: quia tūc non tenet contractus: ſecus ſi cum alio contraheret ludens: quia tūc teneretur de euictione, ſecundùm Bartolum.

Aduerte tñ; quia illa lex ſi filio.§.primo. loquitur indiſtinctè.

Sed quæro, pone, ꝙ ludens mecum mutuet mihi pecuniam, vt ludat mecum, vel ille, qui retinet ludum mutuet pecuniā lu-
14 ſoribus, † an poterit repeti tale mutuum? Dic, ꝙ non ſm Doctores in c.clerici.de vita, & honeſtate clericorum. & eſt glo. notabilis in l.fin.ſuper verſiculo pecuniam recepit.ff.de aleæ luſu, & aleatoribus. & allegatur etiam gloſſa de hoc in l.j.in princ.eodē titulo, ſed illam non reperio: ſecus, ſi ab alio, quàm retinente ludum, vel ludente mecum accepero mutuum ſm gloſſam prædictam, quam notaui. & Doctores in loco præallegato, quod
15 fortè eſt verum, ſecundùm Angelum Aretinum, vbi ſuprà: † qñ quis mutuaret ignorans, an ille ludere velit, vel non. Nam ſi mutuum fieret illi, quem ſciam velle ludere, & luſit poſteà, & perdidit pecuniam, licèt ego non ludam ſecum, tñ videtur, ꝙ repetere non poſſum, ſecundùm eum, per l.verum.§. penult. ff. de minoribus. Nec dixeris ſecundùm eum, ꝙ illa loquitur in minore: vt etiam loquitur lex ſi verò non remunerandi.§.ſi adoleſcens. ff.mandati. quia reſpondet, ꝙ l.verum.§.penult. loquitur etiam, quando minor (& ſic priuilegiatus) mutuat minori, & priuilegiato: & tamen ibi cùm ſint in pari priuilegio, potior eſt conditio illius, qui perdidit pecuniam, & facit ſecundùm eum, quod notauit Bartolus in d.l.ſi quis cum ſciret. Ego dico, ꝙ Barto. ibi vult contrarium: quia licèt deneget actionem pro contractu ce-
16 lebrato cum colluſore: non tamen denegat † alteri non ludenti, contrahenti cum ipſo ludente: immo expreſſe tunc dat actionem, quaſi non contraxerit cum omnino conſumpturo: quia poteſt vincere, & ex præmiſſis patet etiam nō valere tranſactionem initam inter ludentes ſuper eo, quod luditur: & ita volunt Doctores in d. c.clerici.de vita, & honeſtate clericorum. & ratio eſt in promptu: quia tranſactio fit ſuper lite exiſtente. vel ſperata.l.j.cum ibi notatis.ff.de tranſact. ſed ſuper eo, quod luditur non poteſt eſſe lis, niſi calumnioſa, ergo tranſactio non poteſt valere, vt eſt caſus in l. in ſumma. in fine principij.ff.de condictione indebiti.

ARGVMENTVM.

Bonorum, malorumq; ſtipendia ex diametro pugnantia ſubijcit: illis libertatem, & vitam, his ſeruitutem, & mortem promittens.

SVMMARIVM.

1 *Præmium bene viuentium multiplex. & nu.2. 3.4.5. & 8.*
6 *Virtutem aduerſis perfici.*
7 *Corrigat quis & ob quid.*
9 *Mali ſupplicium, vituperium: idq; ex perſona exaggerari: in bono diuerſum.*
10 *Bonis decus, lætitiamq;: malis contrarium dari.*
11 *Libertatem ex virtute, ex vitio ſeruitutem naſci. & 12.*
Diogenis Apophthegmata, ibidem.
13 *Bonos proſperare: in malis contra eſſe.*
14 *Penſionem ſterilitate remitti: & quomodo accipiendum.*
15 *Bonis vitam, malis mortem promitti.*
16 *Diuitiæ hominum interitus.*

SExtò principaliter pollicitus ſum dicere de fructu, ſeu præmio bonorum, & ſupplicio malorum. Et primò videamus de præmio, quod eſt multiplex.

1 Primum † laudabilis hominis memoria. l.quoniam venerabilis. C. de Epiſcopis, & clericis. cap. bonæ memoriæ. extrà de electione.

2 Secundum præmium eſt gloria perpetua, † ſicut dicit Imperator noſter de his, qui pro Re publica ceciderunt, quos fingit perpetuò viuere per gloriam. §. filij autem. Inſtitut. de excuſat. tutorum. Ideo proſunt patri ad tutelæ, vel curæ excuſationem: perinde ac ſi verè viuerent, vt ibi.

3 † Tertium eſt animi iucunditas, ea propter Philoſophi virtutes diiudicant ab hominibus exerceri debere: quia effectrices ſunt plurimarum voluptatum. Et iſtud eſt quod voluit Cicero in libro de ſenectute, dicens, ꝙ conſtantia rerum bene geſtarū, & plurimorum benefactorum res iocundiſſima eſt. Vnde Boethius de cōſolatione, Quid aliud animorum ſalus vr̄ eſſe, quàm probitas? quid aliud ægritudo, quàm vitia?

4 † Quartum præmium virorum bonorum eſt ſumma libertas; qa (vt inquit ſecundus Philoſophus) libertas nihil aliud eſt, q̄ hominis innocentia. Ideo Cicero in libro (ni fallor) Paradoxorum, ſolum ſapiētem appellat liberum; quod etiam liquidò apparebit ex his, quæ ſtatim dicam ꝯ malos: & inſipientes, quos ſeruos nequiſſimos eſſe ꝓbabo, quod etiam probatur: quia vbi Spiritus Domini, ibi & libertas. & qui ſpiritu Dei ducuntur, non ſunt ſub lege, decimanona quæſt.2. duæ ſunt. in fine. Nam per habitum virtutis ſenſualitas ſpiritui, & rationi adeò ſubijcitur, vt à ſenſualitate homo efficiatur immunis, & libertatem quandam conſequatur, intellige à ſeruitute peccati, non autē à ſeruitute, qua viri quantuncunque perfecti ſunt adſtricti eccleſiaſticis Prælatis, & ſecularibus Principibus. Nam virtus, qua homo ſubiicitur homini, ad corpus pertinet, non ad animam, quæ manet libera. Licèt ergo per habitum virtutis ab affectibus animæ liberemur, non tñ ab affectibus corporis: vt hæc probantur per Apoſtolum ad Romanos ſeptimo. Filij ergo Dei per gratiam, licèt ſint liberi à ſpirituali ſeruitute peccati, non tñ à corporali, qua eccleſiaſticis vel temporalibus dominis ſunt adſtricti: & in hoc errarunt quidam hæretici in Clemen. ad noſtrum. extrà de hæreticis. Limita ergo, & declara hanc libertatem, prout eleganter declarat ibi Papa.

5 Quintum præmium eſt proſpera Fortuna. Nam † per virtutes, Deo ſuffragante, imperium nāciſcimur, pacem in ęternum conſeruamus, ac acerbiſſimos, & ferociſſimos hoſtes deuincimus, & omnem difficultatem ſuperamus, ſicut atteſtatur Iuſtinianus noſter in l.in nomine Domini. C.de officio præfecti prętorio Aphricæ. & hoc eſt, quod legitur in Epiſtola, inter claras. prope finem. C.de ſumma trinitate. cum Rex iuſtus ſederit ſuꝑ ſedem, non aduerſabitur ſibi quicquam malignum: & hoc eſt, quod vult Ieſus filius Sirach in Eccleſiaſt. c.33. Timenti Deum non occurrent mala, ſed in tentatione Deus illum conſeruat,
6 & liberat à malis. † licèt ergo qñq; boni aliquo præmantur infortunio: tamen ſedulò habent Deum ipſum cunctipotentem, qui eis præſidium adfert, ad ſuas paſſiones tolerandas. Nec videatur tibi abhominabile, ꝙ interdum iuſti in hoc ſeculo perſecutiones patiantur: quia hoc grandi cum ratione fieri dignoſcitur: quia aliàs gradum perfectionis non poſſent aſſequi. Nam aſperitates maturant hominum mentes, iuxta illud poeticum dictum:

> Vtitur ignare dulci non vſus amaro.
> Nanque per oppoſitum naſcitur omne bonum.
> Aſpera ferre docet, maturat aſpera mentem.
> Immundus mundus, quæ tibi munda dabit?

Iuſtificatur ergo, & perficitur homo in rebus aduerſis. Cùm ergo, vt inquit Philoſophus in libro Poſteriorum, ſecundū exigentiā finis oporteat modificari quæ ſunt ad finem: & finis noſter cęteris ſuperior, & præſtantior ſit perfectio. Ad quam deueniri fas non eſt, niſi per humanorum caſuum tolerantiam. Cōſentaneum ergo rationi eſt, etiam iuſtos qñq; fatigari; quia, vt inquit Paulus ad Corinthios, Virtus in infirmitate perficitur. Et præmiſſa probantur etiam ex his, quæ dicit ipſe Eccleſiaſt. c.27. Homines iuſtos probat tentatio tribulationis. & in c.31. infirmitas carnis ſobrium facit conuiuam.

Ex præmiſſis ergo patet, vnumquenque debere ęquo animo ferre, quicquid infortunij acciderit. Nam & ipſe Deus (quos di-
7 ligit) arguit, & † caſtigat, vt dicit Ioannes in Apoc.c.3. nam cùm propter eorum bonā vitam non mereantur in alio ſeculo perpeti, Deus ipſe loco purgatorij, & vt perfectiores reddātur, eos patitur qñq; affligi, & malos rebus ſecundis qñq; gloriari: propterea, quòd ęternaliter ſunt paſſuri.

8 Sextum præmium eſt † inęſtimabile, videlicet, vita ęterna: quia

quia quicunque virtutibus honorificauerit Deum, glorificabitur ab eo. vt habetur primi Regū c.2. & vt inquit Salomon Prouerbiorum, cap. octauo. Qui ambulat ſimpliciter, ſaluus erit. & idem Salomon, c.12. Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum. & Eccleſiaſt.c.3. Quantò maior es, humilia te in omnibus, & corā Deo inuenies gratiam, & poſtremò Pſalmiſta, Dominus ſaluos fecit rectos corde. Volens ergo Imperator noſter Deum imitari, à quo imperium habuit, vt in authentico de inſtrumētorum cautela. in prima colum. & l.j.in prin. C.de veteri iure enucleando. & cuius cōſequenter eſt vicarius, ſicut dicimus de Papa. Clement.j.de iure iurando. præmijs terrenis virtutibus præditos extollit: quia cœleſtibus præmijs nō poteſt quem inſignire. & ideo dat terrena. l.& virtutum. C.de ſtatuis, & imaginibus. l.j. & de famoſo libello.§.fi.in authentico de non alienandis rebus eccleſiæ. facit l.antepenult.§.fin.ff.ad Sylleianum. Poſt ergo temporalia præmia à Principibus elargita, iuſti ęternis fruuntur bonis.

Operam igitur demus, florentiſſimi legum profeſſores, vt boni efficiamur, & vitam ęternam poſſideamus. Amen.

Supplicium verò malorum ſatis patet ex præmiſſis per iudicium contrariorum: quia contrariorum eadem eſt diſciplina.
9 l.j.in princ.ff.de his, † qui ſunt ſui, vel alieni iuris. & inſtitut. eodē in principio. Nam ſicut præmium bonorum, præmium eſt laudabilis memoria, ita malorum hominum præmium ſuppliciū eſt vituperata, & ignominioſa memoria: & tanto vituperatior erit, quantò maior, qui peccat, habetur, vt inquit Satyricus ipſe Iuuenalis, libro tertio, Satyra ſecunda.

> Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
> Crimen habet, quantò maior, qui peccat, habetur.

Tolle exemplum in Nerone, & ſimilibus: & hoc idem volūt leges noſtræ, quæ ſicut probos viros laudibus efferūt, & eorum memoriam fecundant: ita improborum memoriam damnant. l.quoniam venerabilis. C.de Epiſcopis, & clericis. §. per ꝯrium. inſtitut. de hæredibus ab inteſtato. vbi gloſſa, quæ reputatur ſingularis, dat practicam damnandi memoriam alicuius, poſt eius mortem; & cōfiſcandi bona, & his modis poteſt defunctus iniuriam pati.§.j.inſtitut. qui manumittere non poſſunt: ſicut etiam dixi in ſecundo præmio. boni vitam perennem, & gloriā agunt,
10 vt inquit Eccleſiaſt.c.41. Curam habe de bono nomine: † bonū nomen permanebit in ęuum. aliàs in ęternum. Et iſtud eſt quod vult Imperator noſter in §.filij. inſtitut. de excuſat. tutorum. ita malorum vita eſt mors perpetua per ignominiam: quia, vt inqt Iacobus Beneuentanus verſilogus.

> Non valet extingui ſordida fama bene.

Et probatur in l.penult. cum ibi notatis. ff.de variis, & extraordinariis cognitionibus. Et ſicut tertium præmium bonorum eſt animi iucunditas. quia, ſm Salomonem Prouerbiorū decimoquinto, Fama bona impinguat oſſa. ita è conuerſo, Malorū ſupplicium eſt triſtitia, & continua animi propulſatio, & cordis afflictio, cùm de malè geſtis homo recordatur. Et ideo (vt ſupra dixi) Boethius appellat vitia, ægritudinem animorum. Et iſtud eſt, quod dicit dominus Leonardus Aretinus in ſuo Iſagogico morali, dū dicit, ꝙ inanes voluptates ſolicitant mentes, & quietas nequaquam eſſe permittunt.

Cæterùm, quia quartum præmium bonorum (vt dixi) eſt li-
11 bertas, † vt pluribus authoritatibus demonſtraui, conſequēs eſt, vt malos in ſeruitutem reponamus: quod probo ratione, authoritate, exemplo. Ratione; quia ſi hominis innocentia in libertate reponitur, vt dixi: conſequens eſt, vt hominis laſciuia ſeruituti adſcribatur, quod etiam probo: quia ſeruitus eſt conſtitutio iuris gentium, per quam quis dominio alieno contra naturam ſubijcitur: ſed per vitia dominio voluptatum homo condonat: vt ſtatim indicaui, & contra naturam: quia ad virtutes nobis eſt à natura ingenerata cupido, ſecūdùm Philoſophos, & vult Boethius in tertio (ni fallor) de conſolatione, dicens. Eſt enim mentibus hominum naturaliter veri boni inſerta cupiditas, ſed ad falſa deuius error adducit. ergo per vitia dominio alieno cōtra naturam quiſpiam ſubijcitur.

Præterea, cum per humanas conſtitutiones delinquentes variis afficiantur pœnis, quis dicet malos, & vitioſos nō eſſe in cōtinua pœnarum formidine? ac in ſedulo ſuperiorum tremore? huiuſmodi ergo formido nō ſinit eos eſſe liberos. quod autem improbi ſeruitutis laqueo improbentur pleno ore atteſtatur Cicero in libro Paradoxon, dicens. Omnes leues, omnes cupidos: omneſq; improbos eſſe ſeruos, quibus mulieres, & cæteri voluptuoſi appetitus leges imponunt, iubent, & vetant, quod eis vr̄, nec illi aliquid negare poſſunt, vel audent, quò fit, vt nedum ſerui tales nuncupandi ſint, ſed etiam nequiſſimi ſerui, ſm Ciceronem. Et iſtud eſt, quod dicimus. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Nam & propter vitiorum conſuetudinem, & malum habitum acquiſitum, lumen cognitionis iniuſti amittunt, ita vt malum quidem bonum arbitrentur: bonum autem malum, vt in ſuperioribus diximus: & probatur in c.ſicut.47.diſt.

12 Exemplo quoq; probatur, † ꝙ mali ſunt ſerui eius, quod legimus de Alexandro Rege, qui cùm tranſiret corā Diogene Philoſopho Cynico: Philoſophus Alexandrū ſpernens cur ei Regi honorem nō exhibuiſſet, ait: Alexander, non me reſpicis? quaſi, non mei indigeas. Philoſophus ipſe reſpondit, ſe ſeruorum ſuorum ſeruo non indigere. Ego enim (inquit) præualeo cupiditatibus meis, illas refręnans, & illas mihi ſubijciēs, vt mihi ſeruiāt: tibi autem Alexandro præualent, & tu ſeruus earum efficeris, iuſſioni earum obtemperans: quaſi dicat, Si dominor cupiditatibus meis, quæ dominantur tibi, ergo ſeruus ſeruorum meorum eſſe dignoſceris.

13 Cæterùm, quia, vt dixi, quintum virorum † virtute præſtantium præmium eſt, proſpera rerum humanarum fortuna, cōſequens eſt; vt malorum ſupplicium ſit è contrario in rebus humanis aduerſitas. Nam tales patiuntur tempeſtates, terræmotus, peſtilentias, & fames. in authentico vt non luxurientur ꝯ naturam.§.propter. ſicut dicimus de non ſoluentibus decimas: quia patiuntur clades, tempeſtates, & infortunia. c.reuertimini. 16.quæſt.prima.

14 Et ideo, ſi colonus non ſoluerit decimas: † & venerit ſterilitas, non ſibi fiet remiſſio penſionis. Ita Hoſtien. in cap.pen. extra de locationibus. quod verum credo, niſi dominus in eadē damnatione ſit per l.vbi autem. de condictione ob turpem cauſam.

Item patiuntur viri facinoroſi diuerſas pœnas à iure promulgatas, ſm qualitates delictorum, vt in ſuperioribus.

Item ſunt ſegregandi à cœtu virorum honeſtorū, & ab oīb. honoribus, & dignitatibus arcendi, vt dicit text. in l.2. C. de dignitatibus, libro 12.

15 Poſtremò; † quia dixi, ꝙ virorum bonorum eſt vita ęterna. conſequens eſt dicere, ꝙ malorum ſupplicium ſit mors ęterna: quia (vt inquit Iacobus Apoſtolus in Epiſtola) Peccatū cùm conſummatum eſt, generat mortem. & Malachias Propheta, cap.4. Dies (inquit) ſuccenſus quaſi caminus: & erunt ſuperbi, & omnes facientes impietatem, quaſi ſtipula: & inflammabit eos dies veniens. & Matthæus in Euāgelio, c.12. de omni verbo otioſo, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis: & ex verbis tuis condemnaberis. Et Ieſus filius Syrach, in Eccleſiaſtico, Cor durum
16 malè habebit † in nouiſſimo. Et Paulus ī Epiſtola prima ad Thimoteum. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueū Diaboli: & deſyderia multa, & inutilia, & nociua quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Induite ergo vos celeberrimi proceres, armatura Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias Diaboli: vt inquit Apoſtolus ad Ephe.c.6.

ARGVMENTVM.

Homines cur in flagitia propenſiores: & hæc arcenda ſuadet.

SVMMARIVM.

1 *Homines potius in ſcęlus, quàm virtutem propenſiores quatenus accipiendum, & verum ſit variæ huius rei ſententiæ. nume. 3.4. & 5. verior numero 6. & 7.*
8 *Flagitia quomodo propellenda, arcendaué.*

SEptimò, & vltimò pro conſummatione Tractatus noſtri, pollicitus ſum dicere, quare, conſideratis ſplendidiſſimis, & eminentibus præmijs bonorum, ac grauibus, & luctuoſis ſupplicijs malorum ſint homines ꝓcliuiores ad malū, q̄ ad bonum, quia, vt dicit textus in Proœmio Clementinarum, Procliuis ad malum ſenſualitas humana declinat. Idem legitur vigeſima quæſt.3. procliuis. & 12.q.j. omnis ętas. quo ſępe grandi admiratione confectus fui, eò præſertim, ꝙ ad finem perfectio-
1 nis † homo dignoſcitur creatus. vnde ad ſuum finem potius debet eſſe procliuior. hinc eſt, ꝙ naturaliter ad verum bonum ꝓrumpit, ut dixi ſupra proximè, & vult Philoſophus in 1. Ethic. licèt ex accidenti, & deuio errore ad vitia conſpiret. Nec dixeris, Immo naturaliter homo aſpirat ad malum, vt vr̄ velle Philoſophus ipſe in 2. Ethic.c.7. vbi dicit, ꝙ natura proniores ſumus ad voluptates, quia dico, ꝙ illud non eſt propriè naturaliter, qđ probo per textum in §.ſi quis igitur. ad finem. in authentico de monachis. collatione j. vbi textus formaliter dicit, ꝙ vita humana natura quodam modo labitur ad delicta, & ſic dictio quodāmodo, tollit contrarium, quia includit, ꝙ verè natura non inclinat. l.in ſuis. cum ibi notatis. ff.de liberis & poſthumis. & per l.ſi me in vacuam. de acquir. poſſeſſ. & per Barto. in l.quòd ſi vir. ff. ſoluto matrimonio.

Cur ergo cùm & natura, & finis, & omnis ratio nos ad bonū prouocet, non ſumus ad id procliuiores quàm ad malum?

2 Solutio, dicunt aliqui Philoſophi, † ꝙ id accidit, quia ſine propoſito fine viuimus. Alii, vt Apuleius Apher Philoſoph⁹ Athenienſis, dicunt ideo id eſſe, quia animum non colimus; dicebat enim. Nihil ęquè miror, q̄ cum homines cupiant optimè viuere, & ſciant nō alia ex re, q̄ animo viuere, nec fieri poſſe, vt optimè viuatur, niſi colatur animus, & tamen animum ſuum non colunt, oculi enim curandi ſunt, vt acerrimè cernant pedes, ut celeriter currant, brachia uegetanda, vt fortiter pugnent, ſic & animus colēdus, ut bene uiuatur. & ſic ratio iſtorum nihil aliud niſi,

nisi, ꝙ libero arbitrio perperam vtimur. Sed per hoc non est quæstio nostra dissoluta: quia idipsum est de quo quærimus, cur sine proposito fine viuimus, & animum nostrum nō colimus. vnde alii dicunt, nos procliuiores ad vitia: quia creati sumus ex nihilo quodam modo: quia ex limo terræ, & ideo tendimus ad nihilum, 3 † quod est peccatum secundùm Ioannem in Euangelio: Et sine ipso factum est nihil. sed hæc ratio non placet: quia secundùm hoc causa materialis esset potentior, quàm finalis, qđ esse non debet: quia, vt inquit Isocrates in exhortationibus, In omnibus operibus non ita principium vt finem perpendimus. Et Philosophus libro 3. Politicorum: In omnibus scientijs, & artibus bonum optimum est finis. Nam & ipse potior est his, quæ sunt ad finem.

4 Alij igitur dicunt † id accidere propter peccatum, & trāsgressionem primi parentis: sed nec hæc mihi satisfacit: quia hæc ratio cessabat in ipso primo parente, qui tamen procliuior fuit ad peccatum. Sed respondent aliqui, ꝙ tentatio mulieris eum induxit ad transgrediēdum. sed, nec hæc ratio satisfacit: quia (pur) mulier ipsa extitit procliuior ad transgressionem. Sed huic respondent aliqui, ꝙ tentatio antiqui serpentis eam ad reatū perduxit. Sed nec hæc placet: quia & Angelum bonum apud se habebat, qui ad mandati obseruantiā tantùm propulsabat, inquantum malus Angelus ad transgressionem: iuxta illud Psalmistæ: Quoniam Angelis suis mandauit de te, vt te custodiant in omnibus vijs tuis.

5 † Alij autem hoc attribuunt malæ complexioni, vel constellationi, sub qua quis oriundus est. Sed hæc ratio non est generalis: quia ita nasci potest sub bona complexione, & constellatione, sicut sub mala. Vnde postremò post omnes opiniones mihi placet opinio principis Philosophorum Aristotelis in secūdo Ethicorum. c. quinto, dicentis: Bonum esse finitum, malū autē esse infinitum.

Et pro quæstionis nostræ determinatione ꝑmitto illud eiusdem Philosophi dictum in 6. Ethicorum, ca. 9. in fine. dicentis, Impossibile est prudentem quempiam esse, nisi sit bonus. è contrario igitur non potest esse bonus, nisi qui secundùm prudentiam, & virtutes operatur bonum. Igitur in virtutibus consistit. Modò certū est, ꝙ omnis virtus moralis circa difficile, & arduū versatur, eo, quia tenent medium virtutes inter excessum, & defectum, quod quidem medium assequi summè difficile est, vt dicit Philosophus in 2. Ethic. c. 7. Et ideo subijcit, in eo consequen6 do oportere † studiosum esse: quia circuli medium contingere, non cuiusque est, sed tantum scientis. Quapropter quia bonum consistit in medio, consequenter dicitur finitum, ut inquiunt Pythagorici. Malum autem est infinitum, vt etiam vult Philosophus in d. c. 5. in 2. Ethicorum. Ideo subijcit alterum, videlicet bonum difficile. Alterum verò, videlicet, malū facile: quia boni simpliciter, mali autem multifariam. Nam virtutes circundatæ sunt vitijs, hoc est, extremitatibus: ipsa verò virtus restricta est ad medium. Hinc dicit Philosophus ipse in d. c. 7. ꝙ irasci, & pecuniam dare, facile est, & cuiusq;, sed cui, & quantum, & quomodo, & quamobrem id non cuiusque est: nec facilè itaq; rectè facere rarum, & laudabile & præclarum est. Quocirca oportet eum, qui medium assequi vult ante omnia lōgius abire à magis contrario, ſm Philosophum in loco prænotato. Quemadmodum ergo ludentes cum sagitta faciliùs cohærētia ligno, quàm ipsum lignum in medium constitutum attingunt. Ita quoque 7 † facilius homines ad malum infinitum prouehuntur, q̃ ad bonum (vt suprà) finitum, cooperante etiam sensualitate, quæ cōtinuè nos ad corpori delectabilia īpellit, & nociua fugere suadet, vt legitur in Procemio Clementinæ, in textu, & glossa. & hæc sensualitas adeò ossibus nostris est affixa, vt funditus extingui non possit. Clement. ad nostrum. extrà de hæreticis. Hinc legimus viros perfectissimos repressisse insultus carnalium passionum, vt faciebat Apostolus secundùm ꝙ legitur primæ ad Corinthios nono, in fine. Sic pugno, nō quasi aerem verberans, sed castigo corpus meū, & in seruitutem redigo, quasi dicat, ꝙ carnales motus reprimendo, carnem spiritui seruire cogebat, ut declarat Augustinus. & istud est quod legitur secundæ ad Corinthios, duodecimo: Ne magnitudo reuelationis meæ extollat, datus est mihi stimulus carnis. Et ideo dicit Gregorius in secundo Dialogorum, ꝙ beatus Benedictus insultus carnalis tentationis repressit, proijciendo se inter vrticas, & spinas, vt per vulnera corporis, vulnera mentis eijceret. Legitur quoq; ad Romanos septimo: Video aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ. Oportet igitur nos primò induere armatura Dei. Quæ verò sunt Dei armaturæ, quibus hostes animæ infestissimos deuinciemus, & ita ad summum illud bonum perueniemus, hoc est, regnum cœlorum ex varijs hagyographiæ, sacręq; paginæ libris cōtinetur. Hæc autem sunt, Fides, Esa. c. 59. Et Paulus ad Ephesios c. 6. galea, quæ est salutis spes. primæ ad Thessalonicenses quarto, gladius, verbum Dei. ad Hebręos c. 4. Perseuerantia in oratione. primæ Petri c. 5. Abstinentia contrariorum legi. primæ ad Corinthios cap. 9. Hæc igitur arma sunt, quibus tueri nos oportet aduersus prælia, quæ in nos mouent hostes, Christianismi. Hæc induamus, ne in conflictu pereamus.

Demum aliis armaturis suprà in quarta parte huius Tractatus relatis, oportet nos esse armatos, si has nostras voluptates, & animi passiones volumus conuincere, & ad summū bonum peruenire. Et ex his sum expeditus de isto vtili Tractatu, valde tam pro anima, pro corpore fructuoso, non solùm Iudicibus, ac cæteris Iurisprudentibus, verùm etiam cuiuis studiosorū generi. Hunc librum legant Philosophi morales: hunc circunferant sermocinarum doctrinarum amantissimi.

HIERONIMI MVSCORNI CYPRII,

De Iurisdictione, & Imperio.

SVMMARIVM.

1 *Imperium vnde originem habuerit.*
2 *Imperij duplex dicitur esse origo.*
3 *Omnis quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, à definitione proficisci debet.*
4 *Iurisdictionis definitionem, quam tradit Accurs. in l. 1. ff. de iurisd. om. iud. falsam esse ostendimus.*
5 *Definitiones debent omnibus, quæ sub definito continentur aptè competere.*
6 *Princeps solutus dicitur esse legibus.*
7 *Verbum, necessitas, omnimodam, neque vllo modo voluntariam præseferre sententiam.*
8 *Honestas nullam videtur producere necessitatem.*
9 *Verbum debere, non coactionem, sed rationalem quandam persuasionem denotare videtur.*
10 *Noua traditur iurisdictionis definitio.*
11 *Ius dicere quid sit, ex Ciceronis sententia declaratur.*
12 *Iurisdictionis appellatione non solùm mixtum, sed merum etiam comprehendi imperium demonstramus.*
13 *Imperium dici posse iurisdictionem, non autem contra iurisdictionem imperium esse concludimus.*
14 *Formæ, quæ sub inferiori genere cōtinentur, sub superiori etiam comprehendi dicuntur genere.*
15 *Causarum criminalium disceptatio, iurisdictionis esse dilucidè ostenditur.*
16 *Merum imperium puram non esse potestatem contra Franciscum Hotomanum, ac plerosque alios perspicuè demonstratur.*
17 *Nunquid Princeps iurisdictionem alicui cōcedendo, merum quoque & mixtum transtulisse videatur imperium.*
18 *Species omnes suis sub generibus æquè contineri dicuntur.*
19 *Nomina, quæ plures habent significationes, si dubij simus, de qua intelligantur, eam retinere significationem existimandum est, quæ cæteris nobilior dicitur esse.*
20 *Ius ciuile non potest dici genus vnam naturam habens, sed vt nomina quæ dicuntur secundum prius & posterius.*
21 *Quotiescunque de significatione alicuius nominis dubitatur, ad vsum loquendi communem recurrere oportet.*
22 *Verba, quando latinè concipiuntur, secundum latinos, & non vulgares homines interpretari debet.*
23 *Expressum dicitur illud, quod ex verborum etiam vi colligi potest.*
24 *Res, de qua speciatim prouisum est, sub generali concessione venire non dicitur.*
25 *Princeps qui omnimodam donaret iurisdictionem, merum etiam videtur voluisse concedere imperium.*
26 *Cōcessa iurisdictione, merum etiam in dubio intelligitur concessum imperiū.*
27 *Nunquid lex municipalis, quæ simpliciter de iurisdictione mentionem facit, tam ordinariam, quàm delegatam etiam videatur comprehendere iurisdictionem.*
28 *Nomina, quæ generatim, & speciatim capi possunt, si lateat quomodo accipiantur, in specie quidem potentiori accipi debent.*
29 *Iura municipalia, quæ statuunt, vt nemo qui iurisdictionem habet, ludos domi teneat, non de ordinario solum, sed de delegato etiam disponere voluisse contra Ioannem Bolognettum concludimus.*
30 *Sententiæ appellatione non definitiuam solùm, sed interlocutoriam etiam intelligi posse contra omnes affirmamus.*
31 *Potestatis nomen dicitur esse generale, atque plura significare.*
32 *Nunquid potestas, quæ magistratibus tantum competit, non solùm merum, sed mixtum etiam imperium comprehendere dicatur.*
33 *Nunquid imperiū in magistratibus, vel in Principe potiùs residere dicatur.*
34 *Iurisdictionem, siue imperium duobus modis concedi posse tradimus.*
35 *Magistratus dicuntur habere imperium per quandam communicationem.*
36 *Imperium quid sit, nouiter declaratur.*
37 *Imperium merum non pro libero accipi imperio apertè demonstratur.*
38 *Imperium merum pro simplici imperio accipiendum esse, contra Fabium Optinellum concluditur.*
39 *An merum imperium pro supremo, atque maximo accipi possit imperio.*
40 *Meri imperij definitionem non esse eam, quam videtur afferre Vlpianus in d. l. Imperium, contra Angelum, & sequac. ostenditur.*

41 *Nunquid gladij appellatione pœnæ omnes tum naturales, tum etiam ciuiles comprehendi possint.*
42 *Quod competit proprietati, ei etiam conuenire dicitur, cuius est proprietas.*
43 *Definitiones omnes proprijs constare debent generibus.*
44 *Verbum animaduertere, quid significet, optimè declaratur.*
44 *Verba secundùm subiectam materiam sunt semper accipienda.*
46 *An merum ipsum imperium in animalia bruta exerceri possit.*
47 *Nunquid merum imperium in corpora mortua exerceri dicatur.*
48 *Baldum non dixisse in l. vnica. C. ex delict. defunct. contrarium eius, quod in l. si is qui. C. qui testam. fac. poss. dixerat, clarissimè ostenditur.*
49 *Reijcitur Bolognetti distinctio, qua ostendere conatur, quo tempore corpora mortua puniri possint.*
50 *Pœnæ, quæ sepulturam denegant, mortuo reo non extinguuntur.*
51 *Nunquid corpora mortua licitè ad anotomiam faciendam tradi possint.*
52 *An lex Iulia maiestatis duo tantum capita continere dicatur.*
53 *Nunquid parentes rei iam defuncti petere possint, vt iudex in ferenda sententia procedat, ne ad ignominiam ei inusta remaneat aliqua nota.*
54 *Imperium merum in famosum latronem iam mortuum exerceri non posse, contra omnes defenditur.*
55 *Nunquid Reus, qui ex legis municipalis dispositione non solum in corpore, sed in ære etiam offendi potest, mortuus quoq; spoliari possit.*
56 *Quæ fiunt post actum nulla interposita mora, actui inesse dicuntur.*
57 *Mulierem tametsi ex iuris municipalis dispositione impunè offendi concedatur, scelere tamen adulterij nefario pollui non posse, contra Nellum, & sequac. perspicuè asserimus.*
58 *Nunquid membri abscissio iure digestorum cognita fuisse dicatur.*
59 *Pœnam ipsam pecuniariam minorem fuisse talionis pœna contra Bolognettum apertè determinatur.*
60 *Declaratur. §. pœna, Institutionum titulo de iniu.*
61 *Declaratur. l. qui manus. ff. de testa.*
62 *Meri imperij definitionem, quam tradunt Recentiores interpretes, veram non esse sustinetur.*
63 *Definitio, quam de mero imperio affert Bart. ab Recentiorum obiectionibus defenditur.*
64 *Iniuriarum causam dupliciter considerari posse.*
65 *Nunquid Princeps dicatur esse iudex.*
66 *Nunquid in causis criminalibus, quæ per accusationem expediuntur, iudicis officium nobile exerceri dicatur.*
67 *Officium iudicis nobile duplex dicitur esse.*
68 *Decij sententia in quæstione illa: an in his, quę per accusationem expedinntur, officium iudicis nobile versari dicatur, ab Recentiorum obiectionibus defenditur.*
69 *Magistratus, qui vniuersas regunt prouincias, merum dicuntur habere imperium.*
70 *Magistratus, qui singularibus præsunt ciuitatibus, iurisdictionem tantum habere possunt.*
71 *Nunquid Episcopus ad constitutionem ciuitatis requiri dicatur.*
72 *Vtrum castra, quorum vniuersitati Princeps scribendo ciuitatis nomine decorasset, nomen illud retinere dicantur.*
73 *Castra, quę ciuitatibus subijciuntur, merum non videntur possidere imperiū.*
74 *Castra, quæ ciuitatibus non sunt subdita, eandem prorsus retinere dicuntur iurisdictionem, quam defensores etiam ciuitatum possident.*
75 *Nunquid Doctores merum dicantur habere imperium in Scholares.*
76 *Constitutio habita. C. ne filius pro patr. quomodo intelligenda sit.*
77 *Quot sint meri imperij gradus.*
78 *Potestatem legis condendæ maximi esse imperij, facillimè ostenditur.*
79 *Quid sit officium iudicis nobile, perbellè declaratur.*
80 *Senatum legem facere non potuisse affirmatur.*
81 *Error Triboniani, & Theophili in §. senatusconsultum, Institutionum, titulo de iur. natur. gen. & ciui. apertè manifestatur.*
82 *Præfectus prætorio non ita generalem facere potest legem, vt omnis populus imperio subiectus eam seruare teneatur.*
83 *Nunquid membri abscissio capitalis pœna dicatur, latissimè discutitur: & affirmatiua ac negatiua opinio cum suis rationibus recensetur. nu. 84.*
85 *Quando membri incisio dicatur habere locum, optimè declaratur.*
86 *Nūquid missio in carcerem meri dicatur esse imperij, disputatur, difficultasq; omnis noua distinctione sedatur.*
87 *Nemo iure ciuili perpetuis damnatur carceribus.*
88 *Quæ pœna sit intelligenda appellatione pœnæ capitalis perspicuè ostenditur.*
89 *Benignior semper in pœnis accipi debet interpretatio.*
90 *Pœnæ capitis appellatione mortem naturalem venire non posse, contra Fabium Optinellum concluditur.*
91 *Iudicem, qui Reum morte condemnauit, de morte naturali intelligere voluisse credimus.*
92 *Si iudex pœna capitali condemnaret Reum, qui eodem crimine versaretur, pro quo deportatio iam à iure communi, capitalis verò à lege deinde municipali constitueretur pęna, interpretationem ex mente iuris communis faciendam esse affirmatur.*
93 *Nunquid Reus damnatus suspendi liberetur, si dum subleuaretur, fracto laqueo viuus adhuc cecidisset in terram.*
94 *Quæ in magno meri imperij gradu ponantur.*
95 *Verba, quæ in propria eorum significatione manere possunt, non sunt pro alijs, & minus propriè accipienda.*
96 *Deportationis pęnam non tantum ciuitatis amissionem sed quandoq; etiam libertatis priuationem significare.*
97 *Quomodo. §. consumitur. l. cognitionum. ff. de var. & extraord. cognitionib. intelligendus sit.*
98 *Libertatem duobus modis considerari posse.*
99 *Ratio, cur præsides deportare non posint, inuestigatur.*
100 *Ratio Alberici confutatur.*
101 *Ratio Recentiorum interpretum reijcitur.*
102 *Ratio Bart. quam tradit in l. relegatorum. ff. de interd. & releg. defenditur.*
103 *Ratio Fulgosij probatur.*
104 *Quæ in paruo meri imperij gradu ponantur.*
105 *Nunquid Relegatio capitalis dicatur esse pęna, latissimè discutitur.*
106 *Quomodo. §. omnibus. l. hos accusare. ff. de accusat. sit intelligendus.*
107 *Nunquid tormenta meri imperij, vel simplicis potius dicantur esse iurisdictionis.*
108 *Nunquid magistratus municipales torquere posint.*
109 *Tormenta moderatione, ac mediocritate quadam adhiberi debent.*
110 *Nunquid liberi homines tormentis subijci posint.*
111 *Tormenta mixtæ dici posse iurisdictionis, noue ostenditur.*
112 *Coercitionem non solùm mixti, sed meri etiam dici posse imperij demonstratur.*
113 *Imperij non meri appellatione non omnes eius gradus: sed is tantum intelligi debet, in quo gladij potestas reponitur.*
114 *Multa quid sit declaratur.*
115 *Paulum minus rectè in l. si qua. ff. de verb. & rer. signif. Labeonem reprehendisse disputationis gratia concluditur.*
116 *Ratio, cur Duumuiri multam indicere non posint, inquiritur.*
117 *Ratio Alberici confutatur.*
118 *Rationes recentiorum interpretum reijciuntur.*
119 *Sensus quem recentiores. l. vnic. ff. si quis ius dicen. non obtem. noue accommodant, confutatur.*
120 *Noua affertur ratio.*
121 *Nunquid delegati multam indicere posint.*
122 *Delegatus à Principe multam indicit, non etiam subdelegatus, nouiter explicata. l. 2. C. de sport. & sumpt. &c.*
123 *Arbitri nullam indicere possunt multam.*
124 *Nunquid merum ipsum imperium præscribi posit.*
125 *Fundos omnes patrimoniales, ad Principisq; dominium pertinentes spatio quadraginta annorum præscribi posse asserimus.*
126 *Quomodo lex finalis. C. de fund. patrim. & l. nemo. C. de fund. rei priuat. intelligendæ sint.*
127 *Merum imperium directè quidem præscribi nequit, sed vtiliter tantum.*
128 *Rex Franciæ, Hispaniæ, & Angliæ Imperatori obedire tenentur.*
129 *Liberationem à Principe concessam, ac spatio quadraginta annorum præscriptam reuocari amplius non posse tenemus.*
130 *Personæ priuatæ merum imperium præscribere non possunt.*
131 *Merum imperium delegari prohibetur.*
132 *Nunquid merum ipsum imperium iure pontificio demandari posit.*
133 *Nunquid merum imperium infirmitatis causa alijs committi non prohibeatur.*
134 *Quomodo. l. qui hæredi, & l. Mæuius. ff. de conditio. & demonstrat. intelligendæ sint.*
135 *Notarius, qui manibus proprijs instrumenta scribere tenetur, si aduersa valetudine laboret, alijs scribendum iniungere potest.*
136 *Nunquid Principis delegatus merum imperium demandare posit.*
137 *Sensus Iason. l. vnic. C. qui pro sua iurisdict. iudic. dare, darive poss. traditus ab aliorum obiectionibus defenditur.*
138 *§. Quindecim. l. pater. ff. de leg. 3. quomodo intelligendus sit.*
139 *Conciliationem, quam affert Bellarm. de l. à iudice, & auth. proximè sequenti. C. de iud. falsam esse perspicuè ostenditur.*
140 *Intellectus auth. ad hæc. C. de iudic.*
141 *Cur imperium dicatur mixtum.*
142 *Quomodo in mixtis denominatio fieri debeat.*
143 *L. Quæritur, ff. de stat. homin. declaratur.*
144 *Conciliatur. §. qui mandatam. l. 1. ff. de offic. eius cum l. imperium. ff. de iurisd. om. iud.*
145 *Nunquid appellatione definitiuæ sententiæ summaria quoque intelligatur sententia.*
146 *Maxima est inter detractionem atque additionem differentia.*
147 *Iudicis præceptum in eum, qui confitetur, non dicitur habere vim sententiæ diffinitiuæ.*
148 *Accidentia perficiunt secundum quid subiectum, in quo reperiuntur.*
149 *Mixtum imperium quid sit.*
150 *Mixti imperij definitio, quam assert Bart. sustinetur.*
151 *Exactæ rerum definitiones per vltimas fieri debent differentias.*
152 *Noua mixti imperij definitio traditur.*
153 *Mixti imperij maximi quæ sint.*
154 *An emancipatio omnibus magistratibus concessa dicatur esse.*
155 *Cognitio ex supplicatione contra sententiam Principis, atque Prefecti prætorio mixti Imperij maioris dicitur esse.*
156 *Quæ sit supplicatio, & quando locum habere posit, dilucidè declaratur.*
157 *Nunquid restitutio in integrum mixti imperij dicatur esse.*
158 *L. fin. C. vbi & apud quem. quomodo intelligenda sit.*
159 *Maxima est differentia inter mandare iurisdictionem, atq; iudicem dare.*

160 Ma-

160 *Maioris videtur esse imperij iudicare iubere, quàm iudicem dare.*
161 *Quæ mixti sunt imperij magis quàm iurisdictionis, magistratibus municipalibus competere non possunt.*
162 *Decreta, bonorum possessiones atque dationes iurisdictionis appellatione contineri perspicuè demonstratur.*
163 *§. Si intra, l. si dies. ff. de dam. infec. quomodo intelligendus sit.*
164 *Nunquid tutoris datio mixti dicatur esse imperij.*
165 *L. Neque mandante. ff. de tutorib. & curat. quomodo intelligenda sit.*
166 *Regula. l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectig. vel emphyt. petat. quomodo accipienda sit.*
167 *Verbum, valeat, quid significet.*
168 *Verbum, dare, quomodo intelligi debeat.*
169 *Tutoris datio magistratibus vel à lege, vel à Principe nominatim semper concessa fuit.*
170 *Potestas dandi tutores iure magistratus non competit.*
171 *Nunquid auctoritas, quæ in manumissionibus requiritur, demandari possit.*
172 *An mixtum ipsum imperium delegari possit.*
173 *L. 2. C. de pedan. iudicib. quomodo intelligenda sit.*
174 *L. Nec quicquam §. vbi decretum ff. de offic. procons. & l. omnia. ff. de reg. iur. declarantur.*
175 *Causæ cognitio, quæ in minoris prædiorum venditione adhibetur, demandari non potest.*
176 *Decreta quæ in alimentorum transactione requiruntur, delegari prohibētur.*

1 QVONIAM de iurisdictione, † atque imperio sum tractaturus, operæpretium fore duxi, vnde originem habuerint quam breuissimè considerare, præsertim cùm vniusquisq; rei potissima pars principium sit. l. j. ff. de orig. iu. Qua in re varias interpretum reperio sententias. Alij. n. originē duxisse à potentia. Vt glo. in c. j. de pac. iuram. firman. in vsib. feud. Alij à fortuna, vt Accursius in l. digna vox, in verbo principalis. C. de legib. Alii, prædictam tñ non excludendo, à Deo ita permittente, cuius sñiæ fuit Andreas de Isernia in feudorū præludijs, existimant. Ego verò duplicem originis causam assignari posse censeo, quarum altera remota, propinqua verò altera dici
2 potest. Remotam: † Deum Optimum Maximū non quidē permittendo: vt Andreas voluit, sed potiùs iubendo arbitramur esse. Hoc verū esse mihi vr, primò apertè probari Nouel. 6. in qua clarissimè dr maxima, præstantissimaq; in oīb. esse dona Dei Sacerdotium, & imperiū. Illud. n. rebus diuinis nauat operā: huic humana curæ sunt, eaq; gubernat: vtrumq; verò ex vno eodēq; principio procedens, cunctas mortalium res mirificè exornat. Quæ sanè verba dilucidè ostendunt, imperium à Deo donari, & si accuratius à nobis perpendantur, planissimè constabit, sacerdotium, atq; imperium quo ad eorū principiū fuisse adequata. Quæ cùm ita sint, concludendum haud dubiè erit: imperiū, sicut & sacerdotium à Deo Opt. Maximo tanq̃ à causa ꝓuenire, vt eorum, quę inter se consimilia sunt, eadem constituatur rō. Deinde lucidius hoc idem firmo. § j. Nouell. 83. vbi imperium à Deo fuisse constitutum clarissimè ostenditur. Proximam verò causam: viros illos consilio, ac virtute præstantes dicimus esse, q dissipatos, atq; per agros dispersos homines vnum in locum cōgregarunt, eosq; ex feritate illa ad iustitiam atq; fidem colendā transtulerunt, ac ciuitates tandem inuento diuino, & humano iure mœnibus sepserunt, vt scitè testat Plat. in libello de Regno.
3 Sed qm † omnis, quæ à rōne suscipitur de aliqua rei īstitutio; debet à definitione proficisci: vt intelligatur, quid sit id, de quo disputetur, vt Tullius libro primo de Officiis, & Baldus in præludiis feudorum, nu. 8. testatum reliquerunt: vtile futurum puto, si primum quid sit ipsa iurisdictio breuiter aperiamus.
4 † Iurisdictionem Accurs. in l. j. in verbo, potest. ff. de iurisdict. omn. iud. definit, potestatem de publico introductam cū necessitate iuri dicendi, & ęquitatis statuendæ, quæ quidem definitio licèt pluribus argumētis à clarissimo Bolognetto impugnetur ac tandem ab eo defendatur, mihi tñ non probatur, primò. quia:
5 non competit omnibus, † quæ sub definito continentur, vt voluit Iurisconf. in l. j. § dolum. ff. de dol. mal. mero. n. imperio, qđ
6 in Principe considere dr, præsens definitio conuenire † non vr: cùm ei necessitas dicatur adesse nulla: legum. n. laqueis solutus est. l. Princeps. ff. de legib. Scio ego quidem Decium ī d. l. j. quem etiam ferè sequuntur omnes, velle tueri Accursium, dicendo: Principem, etsi legibus solutus sit: honestatis tñ necessitate omnino teneri oportere. c. Rex debet, 23. q. 5. Sed hæc sua defensio mihi non satisfacit: cum perpendo verbum illud, necessitate, in
7 definitione positum: cuius hanc esse reperio naturam, † vt omnimodam: neque vllo modo voluntariam præ se ferat coactio
8 nem: quamuis enim honestas, conscientiaq; ipsa inclinet, † inducat, atq; ratione quadam id suadeat: non propterea tñ necessitatem aliquam mihi vr afferre: videmus. n. obligationem, quæ à nostris Iurecōsultis ad antidora appellatur: plurimum in se honestatis cōtinere, nam præclarum quidem, ac laudabile est, quo benefacienti benefaciamus. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petition. hæred. nec propterea dicemus honestatem ipsam vllā producere posse vim, præsertim cùm necessarium propriè dicatur illud esse, quod nobis etiam inuitis fit. §. necessarij. Institutionū titulo de hæred. qualit. & differen Quæ cum ita sint, nemo meo quidem iudicio erit, qui nō absurdum esse fateatur: Principem ita necessitate teneri, vt ad ius dicendum inuitus etiam cogatur.
9 Nec obstat at quod obijcient de d. c. Rex. nam verbum illud, † debet, quod isti perpendunt non coactionem, sed rationale quandam persuasionem mihi denotare vr. Præterea alia quoq; rōne ostendo Accursij definitionem falsam esse: siquidem verba illa, & equitatis statuendæ, mihi videntur omnino superuacanea esse, quippe cùm sub illis verbis, iurisdicendi, optimè comprehendi possint: iuris enim appellatione venit proculdubio omne, quod equum atque bonum dicitur esse. l. j. in prin. ff. de iust. & iur.
10 Omissis itaq; † aliorum definitionibus puto ego sic posse cōmodè definiri: iurisdictio est potestas ad ius dicēdum. Ius autem dicere quid sit, ex Ciceronis Oratione in Verrem quarta, optimè colligi potest, cùm dixit: Quid ego istius in iure dicendo libidinem demonstrem? Quis vestrum non ex vrbana iurisdictione cognouit? Quis vnquam isto prætore Chelidone inuita lege agere potuit? Iudices citari iubet: iubet citari Heraclium: Citatur Reus sopatrus. Stenium citari iubet, atq; vt aliqui de rebus ab isto cognitis, iudicatis, & de iudicibus datis desistamus dicere, ex
11 quibus verbis dilucidè constat: ius dicere aliud nil esse, † quàm Magistratū audita causa vel iudicare, vel iudices dare. Vñ apud Suetonium sæpe nunc Imperatorem ius dixisse, nunc cognouisse, modo iudicasse scriptum reperimus.
Sed qm in reijcienda Accursij definitione dictum est: Merū ipsum Imperium sub iurisdictione veluti sub suo genere contineri, non absurdè quæri posset: Nunquid iurisdictionis appella-
12 tione tam merum, † quàm mixtum comprehendatur imperium, in qua quidem difficultate mihi nō vr à cōi sñia recedendum, quæ dilucidè probatur. l. j. in princ. ff. de offic. eius &c. in qua scribit Papinianus: magistratus errare, qui, cùm publici iudicij exercitationem haberent, lege, Senatusconsultove delegatam velut lege Iulia de adulterijs, iurisdictionem suam mandant. Ex quibus mihi vr perspicuum esse: Merum ipsum Imperium tāquam speciem sub iurisdictione proculdubio cōtineri, alioquin sequeretur: magistratus non errare, si eam mandarent. Præterea hoc ipsum noua ratione probamus, quæ vt clarius intelligatur, breuiter sciendum est: Imperium ipsum sub iurisdictione tāquam suo sub genere haud dubiè comprehendi: id enim titulus qui legibus generalior dr esse, clarissimè nobis ostendit: ex quo illud
13 intelligi volumus rectè dici posse: Imperium † esse iurisdictionem, non autem ɔ̃, iurisdictionem Imperium esse: cùm simplex reperiri possit iurisdictio, quæ nullo modo vr includere Imperium. His ita cognitis, sic argumentamur: Formæ contentæ sub
14 genere inferiori continentur etiam sub genere superiori, † vt scitè declarat Aristoteles in libris Topicorum, sed Imperiū dr esse genus inferius ipsa iurisdictione: ergo species, quæ sub imperio continentur: debent etiam haud dubiè sub iurisdictione cōprehendi: sed hæ quidem sunt merum, & mixtum imperiū. Cōcludēdum itaq; est: eas sub iurisdictione veluti sub genere superiori complecti oportere. Nec me mouet. c. j de pac. Constan. in feud. titu. à Bellamato ɔ̃ communem sententiam nouiter adductum. qua facilè diluemus: locum illum ɔ̃riam potius sñiam probare, si quidem Imperator iurisdictionis eo in loco veluti genus in criminales atq; pecuniarias causas mihi diuidere vr: vt ibi ēt rectè animaduertit Accursius. Et qr causarum crimina-
15 lium disceptatio iurisdictionis est, apertè demonstrari potest ex Codicis titulo, qui de † iurisdictione gñaliter scribitur, & vtriusq; iudicij genus reliquerit. Quod etiam verum esse, Primum ostendo testimonio Asconij Prædiani, qui in argumēto actionis in Verrem quartæ, diserte ostēdit, res capitales iurisdictionis esse. Deinde idem comprobo auctoritate Suetonij, qui in Augusti vita capite 33. in hæc verba scribit: Dixit autem ius non diligentia modo summa, sed & lenitate, si quidem manifesti parricidij reum, ne culleo insueretur, quod non nisi confessi afficiebantur hac pœna. Postremò idem firmari pōt. l. 2. §. & quia. ff. de origine iuris, in qua dr: Consulibus permissum non fuisse, vt ipsi de capite ciuis Romani iniussu populi ius diceretur. Ex his itaq; concludimus, rei capitalis cognitionem iurisdictionis proculdubio esse, atq; ideo iurisdictio ipsa veluti genus in criminales, atq; pecuniarias causas in d. c. j. meritò diuisa fuit. Neq; me latet Ludouicum Charondā in libello de iurisdictione, cui ēt assentitur Franciscus Hotomanus in cōmentario de verbis iuris, tenere. Merū
16 imperium † puram esse potestatem, nullūq; immixtam iurisdictioni, quæ apud populū reseruabatur, & cū de animaduertēdo in facinorosum ciuem ageretur extra ordinem qōnes populus constituebat, quibus merū illum Imperiū oīs iurisdictionis expers dabatur, vt in noxiū tm animaduerteret, eumq; fm legem punirent. Sed horum sñia mihi nō probatur, certum enim, atque persuasum habeo, imperiū, de quo in præsenti loquimur, à iurisdictione vnq separari non posse, nam si ab ea seiungeretur, tūc haud dubiè seueritas, atq; vt ita dicam, tyrannis quædam potius diceretur, neq; possum mihi persuadere. Populū merum ipsum imperium iurisdictionis expers quæstoribus vnq dedisse, sed

eius tantum puto executionem eis semper commissam fuisse, cùm de puniendo ciue tractaretur. Concludamus itaque ex his merum ipsum imperium a iurisdictione non separari, sed veluti suo genere sub ea contineri.
Sed ex his pulcha sanè oritur dubitatio: Nūquid Princeps iurisdictionem alicui concedendo, † merum & mixtum quoq;
17 imperium transferre intelligatur. In hac difficultate nō eadem interpretum est sñia. Bal. in l. cùm multa. C. de bonis quæ liber. Pau. de Cast. in consi. 132. incip. Notandum est: Alexā. consi. 33. incipiente viso processu, in quarto volumine, tenēt, Principem concessa iurisdictione, merū etiā, atq; mixtū cōcedere voluisse Imperiū. Nituntur aūt potissimū auctoritate eiusdē Alexā. qppe qui in l. j. ff. de offic. eius, scribit Principem, qui vniuersam iurisdictionem demandasset, merum quoque Imperium tradidisse intelligendum esse.
Quare idem vr dicendū in quæstione nostra, vt sub iurisdictione iā cōcessa merū quoq; intelligatur Imperiū permissum. Omissis aliorū responsionib. placet mihi, vt dicamus nō paruā esse differentiā inter delegare merū Imperiū, atq; illud idē alteri cōcedere, nam qñ demandatur, nullum mihi vr Principis p̄iudicium considerari posse: cùm ipse possit qñcunque sibi libuerit illud reuocare: quod longè secus est in ipsa iurisdictione concedenda: hoc enim casu priuari ea Princeps videtur, qđ in re dubia præsumi non debet, argumento eorum, quæ notant Dd. in l. legatus. ff. de offic. præsid.
18 Secundò in † eandem sententiam adducitur hæc rō, oēs species sub suis generib. æqualiter cōtineri debēt. l. j. §. generaliter. ff. de leg. præstan. & tradūt omnes in l. si duo. in fine. ff. de administra. tutorum. sed iurisdictio dicitur esse genus, cuius tres sunt species, merum, mixtum Imperium, ac simplex iurisdictio, vt supra dictum est, ergo sub ipsa has etiam omnes contineri necessarium est. Sed breuiter respondemus, rationē hanc locum non habere, quando genus ipsum pro sua quoq; specie accipi possit, tunc. n. in specie potius, p̄sertim si dubij simus, capi oportet, vt elegāter tradit Bar. in l. hoc legatum. ff. de leg. 3. Ex his itaque concludendum est, iurisdictionem a Principe concessam non generatim, sed speciatim potius accipiendam esse.
Contrariam sñiam tenuit Ias. in l. imperium. ff. de iurisdictio. omn. iud. quem etiam plurimi sequuti sunt, præsertim Fabius Obtinellus, qui nouis, vt ait, rōnib. eandem comprobare conatur sñiam. Primò itaq; adducit §. sed ius quidem, versic. sed quotiens. Institutio. tit. de iur. natur. gent. & ciuil. in quo scribit Iustinianus, ius ciuile ex vnaquaque ciuitate, in qua obtinet, appellationem sumere, si quis enim leges Solonis, qui Atheniensib. leges conscripsit, aut Draconis, q Lacedæmonijs, ius ciuile Atheniensiū, vel Lacedæmoniorū, appellare velit, non omnino peccauerit. Quòd si quis indefinitè ius ciuile dicat non addito cuiusnā ciuitatis, Romanum significare videtur. Quare idē quoque dicamus in proposito nostro, vt is, qui indefinitè iurisdictionem dixerit, simplicem tantum significasse videatur iurisdictionem.
19 Sed † locus hic mihi vr contrariū probare eius, ad quod citatur, cum. n. imperat. nihil aliud eo in loco declarare intēdat, nisi nomina, quæ plures habēt significationes, si dubij simus, de qua intelligantur, eam retinere significationem oportere, quæ cæteris nobilior dicitur esse, vr merū ipsum imperiū in quæstione nostra haud dubiè accipiendum esse, quippe cùm excellentior iurisdictionis significatio merū imperiū dicat esse. Sed, vt verū, ni fallor, huius §. sensum afferamus, illud præter alios oēs mo-
20 nēdū est: ius † ciuile nō posse dici genus vnā naturā cōem habens, vt pleriq; affirmare videntur, sed eiusmodi puto esse naturæ, cuiusmodi sunt noīa, quæ fm prius, & posterius dicūtur; ius eñ ciuile prius de Romano, posterius verò de alijs dici perspicuū esse puto, exēplo, qđ Iustinianus eo ī loco affert de poeta, q prius de Homero, posterius verò de alijs verificat: sicuti etiā dicimus de eo quod est, nam primo de substantia, secundo verò de accidentibus ipsis dicitur, vt scitè declarat Arist. 4. Metap. text. 2.
Ex his itaque cōcludimus §. illum ad rem nostram facere nō posse, quippe cum de iurisdictione loquamur, quæ non ad vnū, sed generale potius appellatur nomen.
Secundò mouetur ipse hoc argumēto. Quando dubitamus
21 † de significatione alicuius nominis, ad vsum loquēdi cōmunē recurrere semp debemus. l. Labeo. ff. de suppellect. leg. sed vulgaris omniū sermo reqrit, vt iurisdictio speciatim potius, quàm generatim accipiatur. l. more maiorum. l. iubere cauere. ff. de iurisdictio omnium iudicum: ergo sub iurisdictionis nomine non imperium, sed simplex tantum iurisdictio intelligi oportet.
Sed hoc argumentum procederet, si probaretur: iurisdictionē ipsam fm cōmunem vsum loquendi pro simplici, atque pura tm iurisdictione accipi oportere, vt etiā dicemus in dissolu-
22 tione huius quæstionis. possem & aliter respōdere: verba † quādo latinè concipiuntur esse semper interpretanda secundum latinos, & non vulgares homines, vt eleganter declarat Bartol. in l. si quis filiabus. ff. de testament. tuto. & Alexand. in consil. 2. volum. j. & propterea cùm ex proprietate, atque latinitate sermonis merum etiam sub iurisdictione comprehendatur imperium, illud quoque haud difficulter intelligendum erit. Neque obstant iura, quæ in contrarium sunt adducta: quia loquuntur de iurisdictione, quæ demandari potest: ideo mirum non est, si merum non intelligatur imperium: cùm alteri committi illud non possit, vt notant omnes in d. l. j.
Tertiò affertur hæc ratio: Quotiescūque lex, Senatusconsultum, constitutiove Pincipis merum siue mixtum ipsum imperium alicui confert, illud quidem in specie transferri semper solet. l. j. ff. de offic. eius. Sed merum imperium non videtur in casu nostro speciatim concessum: cum non expressis, sed sub generalib. comprehendatur verbis, argumento. l. vxorem. § Fœlicissimo ff. de lega. 3. & l. non dubium §. quod ad omnes. C. de legibus. ergo sub iurisdictionis nomine nō videtur intelligi posse. Quod etiam eo firmari pōt, quod leges omnes, quæ de mero imperio mentionem faciunt, expressis semper verbis illud manifestare solent, vt patet in l. illicitas. §. qui vniuersas, & l. præses. 2. ff. de offic. præsid. cum similibus.
Sed his ego breuiter respondeo, Merum ipsum imperiū, etsi expressis semper debeat cōcedi verbis, non tñ necesse est, quin
23 sub † iurisdictione contineri dicatur, quippe cùm expressum illud haud dubiè dicat esse, qđ ex verborū etiā vi colligi potest, vt tradit Bar. in l. prætor. in prin. ff. de oper. nou. nunciat. & l. j. ff. de vulg. & pupilla. substitu. quibus ego etiam addo d. l. non dubium, in qua dicitur ea, quæ expressa non sunt, ex legis voluntate colligi posse. Quod verò ipsi obijciunt de l. illicitas, & de l. p̄ses, planè alienū est, nulla alia enim de causa eis in locis de mero imperio fit mentio, nisi, vt declaretur, qui sint magistratus, qui illud retinere dicantur, id autem a quæstione nostra diuersum esse neminem puto, qui apertè non videat.
Quartò inducitur. l. alimenta. §. basilicæ. ff. de alimēt. & cibar.
24 leg. ex qua † colligunt interpretes: rē, de qua speciatim prouisū est, sub gñali concessione amplius venire nō posse, sed lex, seu imperat. iā in specie cōstituerint, atq; prospexerint, qui merum debeāt exercere imperiū, vt videre est in proconsule, prætore, atq; præfecto prætorio. ergo ex vi verborū illud intelligi nō vr posse. Non possum non vehementer admirari de hoc Excellētissimo viro, cùm sibi persuadeat huiuscemodi rōne opinionē suā optimè probari posse, quæ quidē si accuratius intelligatur, aptè dilui potest: fateor. n. ego merū ipsum imperiū sub iurisdictione venire nō posse, qñ seiunctum, atq; omnino separatū ab ea sit: hanq; puto esse sñiam d. §. Basilicæ. quamuis. n. cibariorū nomine, quæ libertis, libertabusque relicta sunt, basilicæ quoq; alimenta veniant; tamen; quia a principio separata, atq; distincta fuere, optimè fit, vt sub eorum genere comprehendi non videantur.
Postremò nititur. l. itē apud Labeonē. § hoc edictū. ff. de iniur. in qua scribit Vlpianus ea, quæ insignia, atq; notabilia sunt, nō generatim, sed sigillatim semper exprimi oportere, sed merū, atq; mixtū imperium dicitur esse quid dignissimum, ac præstantissimum, cum principis ossibus afflixum esse dicatur, vt eleganter tradit Bald. in l. more maiorum. ff. de iurisdict. omn. iud. quare non videtur sub iurisdictio. vniuersim facta comprehendi posse.
Sed ego respōdeo, nullum sequi absurdū; si ea, quæ notabilia sunt, ad maiorē declarationē quādoque exprimant, sed quod necesse sit id semper fieri, prorsus negamus. Hoc verum esse ex eodem §. apertissimè ostendi pōt, scribit. n. eo in loco iurisconf. prætorē, tametsi ex generali iniuriarum cā agi possit, in specie tñ loqui voluisse: nā ea, quæ notabiliter fiunt, nisi speciatim notentur, videntur esse quasi neglecta. Quib. planissimè constare videt necessarium nō esse, vt quæ insignia, atq; excellētia sint, expressis semper verbis declarentur, non. n. verè, atq; propriè, sed quodammodò neglecta viderentur: præterea dici potest, merum ipsum imperium cùm non fuerit expressum, sub iurisdictione tanquam neglectum comprehendi oportere.
Solutis itaque vtriusque sententiæ argumentis. Nūquid hac in re sentiendum sit, breuiter aperiamus. Censeo equidem mētem eius, qui disponit, diligentissimè attendendam esse, cùm dubitamus: an sub aliquo generali nomine quippiam aliud intelligatur: Mens autem ipsa tum ex verbis superioribus, tum etiam sequentibus colligi potest: ea enim, quæ sequuntur, optimè declarant, quæ proximè præcedunt. l. si seruus plurium. §. fi. ff. de legat. j. Ex his illud perspicuum esse † volumus: Principē,
25 qui omnimodam donaret iurisdictionem, merum quoque haud dubiè concedere voluisse imperium, vt tradunt omnes in l. si in aliqua. ff. de offic. procons. atque hoc idem dicere non dubitamus, si castrum cum libera iurisdictione concederetur: nam dictio illa tantæ virtutis est, vt etiam quæ speciali indigere videntur concessione, per eam venire dicantur: videmus enim procuratorem facere posse posse omnia. quæ speciale requirunt mandatū, si ipse libera cū potestate cōstitutus sit, vt disertè tradit Bar. in l. ꝓcurator cum libera. ff. de ꝓcur. Bal. in l. illud.

§.1.C.de minoribus.Paulus de Castr.in l. iurisiurandi.§. defensor.ff.de iureiur.Quòd si voluntas,atque mens ipsius, qui dispo nit obscura sit,neque possit hoc modo colligi:tunc considerādus est communis vsus loquendi , nam si ea in ciuitate solitum esset,vt iurisdictionis nomine merum quoque intelligatur imperium,idq; lucidissimè probaretur,haud dubiè comprehende retur,argumento eorum,quæ notantur in l.Labeó.ff.de suppel lect.legat.Qui sanè si non appareret, putarem personam eius, cui concessa videtur iurisdictio,inspiciendam esse,si enim illustris sit,atque in dignitate reperiatur, conijcitur, Principem illud quoque concedere voluisse,vt notat Baldus in l.plenum.§. equitij.ff.de vsu,& habitat.Barbat.in c.quod translationem.de offi.legat.& Ias.in l.liber homo.ff.de ver.oblig. At si hoc ipsum quoque deficeret,profectò considerādum esset , quid Princeps solitus esset concedere;nam si moris eius esset concedendo iurisdictionem merum etiam transferre imperium: nulla quidē dubitatio esset,vt scribit Ioan.Andr.in additionibus ad Specular.in tit.de locat. §.1. & Roman. in consil.217. si verò non valeamus id assequi coniecturis,atq; omninò dubij simus: nō dubitarem,quin merum quoq; sub iurisdictione, veluti suo gene 26 re comprehendatur † imperiū,nulla alia quidem ratione , nisi, quia ex sermonis proprietate proculdubio sub ea contineri mi hi videtur.Ex his cōcludo,falsam esse Obtinelli,& aliorum opi nionem,qui tenēt:Principem,& si omnem alicuius castri iurisdictionem concesserit,nō propterea videri merum etiam imperium transferre voluisse Neque ad rem pertinet, quod obijciunt de l.solet.cum sequ.de iurisd.om.iud.ff. ex qua colligunt, dictionem illam,omnem,si iurisdictioni fuerit coniuncta,operari,vt non de mero imperio,sed de simplici potius iurisdictione intelligatur:quia facilè respōdemus,verba generatim , atq; indefinitè prolata in eisdem semper terminis,de quibus loquū tur ex Bart.sententia in l.1.§.nūciatio. ff.de oper.nou.nunc. coangustanda esse,& propterea cùm prætor merum ipsum imperium aliis mandare nō possit.l.1.ff.de offi.eius meritò fit, vt dictio illa,omnis, de simplici tātùm iurisdictione dicatur. Quod lōgè secus videtur esse in principe,qui nō solum mixtum , sed merum etiam imperium concedere potest.

Sed quoniam superius conclusum,atq; firmatum est, appellatione iurisdictionis cōcessæ non solum merum, sed mixtum 27 † ēt venire imperium:nō inutilis adhuc exoritur dubitatio.Nūquid lex municipalis,quæ simpliciter de iurisdictione facit mētionem,tam ordinariam,quàm etiam delegatam comprehendere videatur iurisdictionē.Qua in re Alex.in ti.de iurisd.omn. iud.ex mente Gl.concludit,vtrāque cōtineri posse, illud tamē adiiciendo,materiam,de qua agitur, semper inspiciēdam esse, sed quia hęc Alexandri sententia nō videtur perfecta , cum nō aperiat,quid in re dubia tenendum sit . Ideo Antonius de But. in c sua.de offic.vicar.quē ēt sequitur Ias. & Bolog.in tit. de iurisd.om.iud.tenet,ordinariam tātum iurisdictionem in hoc casu comprehendi oportere.Huius autem sentētię potissimum argumētum adducitur à Bolognetto,quod huiusmodi est. Vbicūque nomē aliquod & generatim & speciatim capi potest: si lateat quomodo accipiatur,in specie,& in ea quidem,quæ aliis potētior dicitur esse,sumi oportet.§.sed quotiens.Institut.titul. de iur.nat.gent.& ciuil.& pulchrè tradit Barto.in l. hoc legatū. ff.de leg.3. & l.j.ff.de edēd.Sed iurisdictio tum ordinariam, tum etiam delegatam sub se comprehēdit.Ergo cùm dubii simus,de qūa intelligatur,ordinaria veluti potentior intelligi debet.

Sed respōdeo simpliciter verum nō esse:nomina,quæ gene 28 ratim,& † speciatim capiuntur,in specie semper potentiori accipienda esse:regula enim illa locum habere eo solo casu videtur,quo res ipsa necessariò expostularet:vt nomē illud vno tantummodo sumeretur,tūc enim speciatim potius accipi oporteret,vt elegāter tradit Decius in l.imperium.ff.de iurisd.om.iud. cùm itaque in proposito nostro nihil repugnare videatur,si iurisdictionem in vniuersum capiamus, concludendum proculdubio erit,nō solum ordinariam, sed delegatam etiam eius appellatione comprehendendam esse.

Secundò in eandem sententiam adducitur l.1.§.qui mandatam.ff.de offi.eius,in qua vult Papinianus.eum,qui mandatam iurisdictionē suscipit,proprii nil habere posse,sed eius, qui mādauit iurisdictione vti,quib⁹ cōstare videt̄,iurisdictionē delegatā,ppriā dici nō oportere.Quare mirū nō est,si in iuribus municipalibus , quæ propriè intelligēda sunt cōprehēdi nō dicat̄, argumento eorum , quæ tradunt Dd. in l. 3. §. hęc verba. ff. de negoc.gest.

Sed hoc argumētum facilè solui potest,maxima enim mihi videtur esse differētia,an verbum illud,proprium,ad delegatū, an verò ad iurisdictionem referatur.Cōfiteor enim, delegatū proprij nil habere posse,sed ex his sequi nō video,quin iurisdictio,qua ipse vtitur,verè,atque propriè dicatur esse iurisdictio.

Postremò recētiores interpretes ad comprobādam hāc sentētiam nouam conātur afferre rationem,dicendo, regulam iuris esse,quòd cui non competit definitio,nec definitum ēt cōpetere debet,vt tradūt oēs in l.omnis definitio.ff.de regul. iur. Sed iurisdictionis definitio,quam tradit Accursin d.l.j.non vr accommodari posse iurisdictioni delegatæ: qa de publico non videtur introducta esse: præsertim cùm neque publica dicatur delegati persona, neq; vllam etiam ad ius dicendum videatur habere necessitatem. Quare ex his concludunt, eos propriam non retinere iurisdictionem, & per consequens in legibus municipalibus comprehendi non debere.

Sed hoc argumentum mihi vr nullius esse valoris,nititur.n. ea iurisdictionis definitione, quā superius pluribus rationibus reiecimus.Sed si eam etiam tanquam veram admittamus,dicimus adhuc eorum argumentum falsum esse:si quidem delegati iurisdictio mihi vr esse potestas de publico introducta, cùm delegatio ipsa iure permissa sit. Præterea dico tantum abesse, vt delegatus non habeat iurisdicendi necessitatem, vt potius eam dicatur habere.

Contrariam itaque sententiam tenuit Sapia,quem sequitur Mandellus in tit.de iurisd.omn.iudi. cui nos quoq; assentimur, eamq; omissis aliorū argumentis præter alios duab.rationib.firmamus,quarum prima est deprompta ex d.l.imperium , quo in loco definiens iurisconsl.iurisdictionem, dicebat, iudicis dandi potestatem esse, quæ quidem definitio cùm delegato competere videatur.l.cum prætor.versic. is quoque.ff.de iud.sequi necesse est,vt iurisdictio etiam ipsa verè , atque propriè ei conuenire dicatur.

Altera verò ratio desumitur ex l. iudex posteaquam.ff.de re iud. in qua vr concludere Vlpianus,iudicis appellatione nō solum ordinarium,sed delegatū etiam intelligi posse,quare id ipsum mihi vr in proposito nostro dicendū , præsertim cùm differentiæ ratio assignari possit nulla.Ex † his concludimus con- 29 tra Bolog.iura municipalia,quæ statuūt,vt nemo,q iurisdictionē hēt,domi ludos teneat,nō de ordinario solum,sed de delegato etiā disponere voluisse,quamuis.n.materia sit pœnalis, & angustè veniat interpretanda.c.in pœnis de reg.iur.in 6.tñ hoc in casu rōne publicæ vtilitatis dicitur fauorabilis,quæ dilatāda , vt scitè declarat Bar.in l.2.§ exercitum.ff.ex quib.caus.infam. irrogat.multum enim Reipublicæ vr interesse,ne ludi exerceātur, præsertim ab ijs , qui iurisdictione potiuntur , vt notant oēs in titulo,de Aleæ lus.& aleat.

Ex his etiam illud perspicuū esse volumus: sententiæ appellatione,de qua a lege municipali plerunq; fit mētio,non eam so- 30 lum,quæ † negotium definire dr,sed illam etiam, quæ a nostris interlocutoria appellatur,proculdubio intelligendam esse, atque in hac sniam trib.rationib.a nemine, quæ ego hactenus viderim,excogitatis adducti sumus,quarū prima est:qa snia æque propriè comprehendit tam eam , quæ totam definit cōtrouersiam,quàm etiam eam,quę aliquid obiter ad causam pertinens decernit: quippe cùm sententia generale dicatur esse nomen, sub qua illæ tanquam species contineri dicuntur,vt notāt omnes in titu.de re iudi. Quare concludendum erit , vtranque intelligi posse.

Secunda ratio desumitur ex l.iudices.C.de sententijs,& interlocut.omnium iud.in qua de sententia simpliciter fit mentio, & tamen vtranque intelligere nobis necesse est.

Postrema verò ratio huiusmodi est. Validum dicitur esse argumentum a lege ad ius municipale , vt scitè notat Ias.in l.si qs iniquū.§.si is ,p quo.nu.6.ff.quod quisq;iur. Sed lex ipsa qñ vult facere mentionem de snia, quæ prorsus negotium definit, nō simpliciter de ea loquitur,sed addit semper aliquid , ex cuius vi intelligitur diffinitiua:hoc quidem obseruaui in l.cum iudex.l. cùm solitum.&.l.cùm præses.C.de senten.& interlo.om.iudic. quare id ipsum dicamus in casu nostro,nam si mēs coru , q ius illud municipale conscripserunt,fuisset,vt de sententia tantum definitiua intelligeretur,nō ita simpliciter loquuti fuissent, sed magis eorum mentem nobis declarassent.

Neq; me mouet, quod obijciunt interpretes: statuta propriè esse intelligenda , atque ideo sniam tñ definitiuam veluti propriè sniam intelligi oportere: quia respōdemus, argn procedere,qñ snia interlocutoria nō diceretur propriè snia, qd apertè falsum est , cùm species suis generib. æquè ,ppriè cōtineri dicātur,vt ex iis,quæ superius dicta sunt , facilè quiuis pt intelligere.

Exposita iurisdictionis definitione ,pximū est,vt imperij quoque definitionem in medium afferamus:quæ qdem abundè explicabitur,si prius q breuissimè videamus , qd sit potestas , & an imperium in magistratib.vel in principe potius conside dicatur.Quod igitur ad primum pertinet, illud scire oportet: Potestatē nomen est (vt ita dicam) generalissimū,pluraque signifi- 31 care:in persona † magistratuum imperium: in persona liberorum patriam potestatem:in persona serui dominium,vt perspicuè declarat Paulus in l.potestatis verbo.ff.de verborū significatio. sed hic dubitant Dd. An potestas speciatim sumpta , quę magistratibus tantum competere videtur tam merū, quàm mixtum comprehendere dicatur imperium. Paulus Castrensis in l.cum qui.ff.de iurisdictio omn.iudic.quem etiam sequitur Decius in d.l.imperium tenet, merum tantum contineri imperium.Primum autem, & summum illorū argumentum ducitur

ducitur ex l.imperium,vbi scribit Vlpianus merum imperium gladij esse potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines,quod etiā potestas appellatur. Sed huic argumento facilè respōdemus: cōfitendo merum quandoq; imperium appellari posse potestatem,sed propterea nō excluditur , quin mixtū etiam sub ea comprehēdatur imperium. Præterea in hāc sniam adducunt d.l.eum qui, quo in loco volens Iurisconsl. declarare qui sint illi magistratus,qui in potestate aliqua sunt, exēplū ponit in proconsule,atq; prætore, qui merum dicuntur habere imperiū,sed hæc quidem ratio mihi vr cōtrarium potius probare, nā ij magistratus non solum merum , sed mixtum etiā retinere vnr imperium,vt clarissimè patet tū ex tit.de offi.proconsl.tum etiam ex tit.de offi.præsi.Postremo Decius, qui argutissimè hāc sniam defendit,citat l.3.§.fi.ff.de recep.arbitr.l.nec magistratib. ff.de iniur.& l.sed & si per prætorem.§.ait prætor.ff.ex quibus cau.maior. Sed hæc quidem iuris loca mihi videntur ad rem facere non posse:cùm in illis ne verbum quidē de hoc reperiatur,demirorque grauissimum illum virum ad quæstionem nostram hæc accommodare voluisse.

Contrariā itaque sniam tenuit Fulgosl.in d.l. imperium , quæ mihi quoque plurimum satisfacit. Potest autem dilucidè probari.l.potestatis verbo, quam superius etiā adduximus , in qua dr, potestatis nomen in persona magistratuū imperiū significare,sed cùm imperiū ipsum in merum atq; mixtum diuidatur imperium,sequi necesse est,vt potestas etiam, quæ ad magistratus pertinet, vtrunq; cōplecti dicatur imperium. Quod etiam firmari potest: nā nō reperitur in iure nostro potestatē simpliciter prolatā pro mero tantùm accipi imperio, sed vbi lex per potestatē illud denotare velit,addit semper aliquid, cuius virtute ipsum intelligere necesse est. Præclarum huius rei extat exemplum in l.2.§.exactis.ff.de orig.iur.

Sed iam tempus est,vt breuiter videamus, Nunquid imperiū in magistratib.vel in Principe potius residere videatur. Erudi- 33 tissimus Alciatus † in d.l.imperium.vult contra omniū ferè sententiā,in Principe tantū considere,quod ipse eo probat, ꝙ magistratus imperij tantum exercitationem habere dicuntur l.j.ff. de offi.eius,atque ideo administratores,siue potius executores. Nouell.60. appellantur.

Sed contrariam sniam omnes ferè interpretes sequuti sunt, à quibus dissentire nō licet,videtur.n.hæc sententia clarissimè probari.l.& si prætor.ff.de offi.eius.in qua Iulianus scribit , prætorem,qui alienam exequitur iurisdictionem non pro suo imperio,sed pro eo,cuius mandato ius dicit,agere,atq; etiā hoc ipsum firmari potest.l.4.ff.de offi.præsid.vbi præsides imperiū habere planissimè ostenditur : scio equidē Alciatū his iuris locis respōdere:Magistratus non ratione iuris,sed exercitationis potius imperiū habere posse.Sed hæc respōsio mihi videtur apertè confundi.l.si quid erit.ff.de offi.procōsl. in qua Vlpianus scribit,legatum proconsulis neq; animaduertendi , neq; coercēdi ius retinere posse.Quòd si aliquid contigerit, qđ maiorē videatur exigere animaduersionem, ad Proconsulē illud remitti debet.Quib.dilucidè cōstat: proconsulē animaduertēdi ius habere.Quod etiam clarius firmatur.l.legatus Cæsaris.ff.de offi.præsid.in qua Papinianus scribit:præsides abdicādo se , imperiū nō amittere.Neq; obstat, qđ obijcit̄ de d.l.j.qa plana vr esse respōsio.Magistratus,q ius habēt,eius quoq; exercitationē possidere.

Vt autem oīa,quæ ad hanc quæstionē pertinere videātur,facillimè dissolui possint:illud prius diligēter animauertendū pu- 34 to: † iurisdictionē,siue imperium duob.modis tradi posse , aut eñ princeps illud sibi cumulando , aut eo sese priuando alteri cōcedit,vt tradit Bar.Bal.Paul.de Cast.in l.vltima.ff.de iurisdictione omn.iudi.& clarius idem Paul.in l.testamenta.C.de testam.atq; id ipsum eodem in loco perspicuè notat Ange. Hoc etiam verissimum esse testatum nobis reliquerunt , Abbas in c. 3.de offi.ordi.& Roma.in consil.72. His ita cognitis:duas ponimus conclusiones,quarū prima huiusmodi est. Magistratus nō ita vidētur habere imperium,vt Princeps eo priuari dicat̄: quia hoc apertè falsum est:cùm illud tm̄ cum eis cōicet, vnde poterit & ipse in eisdē etiam causis quandocunq; sibi libuerit iudicare.Altera verò cōclusio est: Magistratus dicuntur habere imperiū per quandā cōicationem,atq; vt ita dicā, accumulationem. Nam Princeps imperio non priuatur, sed accumulatur , atque eius potestati adiungitur magistratus ipse. Ex his cōcludimus ex mente præstātissimi Tiberij Deciani verū atq; germanū sen- 35 sum.l.j.ff.de cōstitutio.Princi. † in qua scribit Vlpianus, populū Romanū lege Regia lata,ei,& in eū omne suū imperiū , & potestatē transtulisse, quæ quidē verba sic interpretor populū Romanum , nō solum Principi dedisse imperiū , vt dictatori dare solebat, cui periculosissimo Reipublicæ tēpore summam potestatem permittebat,sed illud etiam in eum cōtulisse , vt omnino se priuari voluisset. Ex his itaque perspicuum esse arbitror, Principem solere magistratib.concedere imperiū,nō eo quidē sese priuando,sed illud potius cum eis communicando.

His ita declaratis,nunc quid sit Imperium ipsum simpliciter sumptum,quod nobis præcipuè declarandum instituimus,bre- 36 uiter explicemus. Itaque non † omnino ineptè meo iudicio definiri sic poterit.Imperium est iurisdictio , siue potestas, qua iustè aliquid fieri iubetur,vel vetatur,scribit.n.Celsus in l.quod iussit.ff.de re iud.Quod iussit,vetuit ve prætor,cōtrario imperio tollere,& remittere potest,Paulus quoque in l.fin.ff.ne quid in loc.vel itine.publi.asserit eum, qui aduersus edictum prætoris ædificauerit,tollere ædificium debere,alioqui inane , & lusoriū prætoris imperium fuerit,atq; hoc nimirū illud est, quod tradit Martian.in l.munus.ff.de verb.& rer.signi.cum inquit , munus propriè illud esse,qđ necessario subimus lege,more,imperio ve eius qui iubendi habet potestatem,atque hæc quidem de imperij definitione dicta sint.

Quoniam verò imperium aut merum,aut mixtū est,de vnoquoque diligenter differendum est, & à mero imperio tanq̄ digniore incipiendo,illud in primis de eo tractabimus. Quare merum dicatur.Secundò quid sit. Tertiò quib.cōpetat magistratib. Quartò quot sint eius gradus.Postremo nunquid præscribi , siue demandari possit.Quod igitur ad primū pertinet , † reperio 37 Bartolum in d.l.imperium.tres afferre expositiones, quarū prima est:imperium dr merū:idest liberū rōne Principis,qui libertatis sedes appellatur.c.proposuit,de cōcess.præben. Sed hæc expositio mihi nō probatur:quia si vera esset , nō solùm mixtum imperium, sed ipsa etiam iurisdictio mera haud dubiè appellaretur,cùm vtrunque in Principe liberum esse videatur.

Secunda igitur est expositio, quæ ferè eadē est cum prima , vt imperium dicatur merum : hoc est , liberū ad differentiā officij mercenarij (ita.n.à nostris appellatur) qđ actionibus deseruit. Sed hac eadem rōne cōcludendum esset, mixtum quoq; imperium appellari merū : quippe cū officio iudicis nobili expediatur,atque actioni quodammodo deseruire non dicatur , vt ex eius definitione inferius clarissimè apparebit.

38 Quam ob rem videns Bar.has suas solutiones à † veritate abhorrere,tertiam tradit dicendo:imperium hac sola ratione dici merum:quia simplex, atque separatum est non à mixto solum imperio,sed à simplici etiam iurisdictione.

Hæc sanè expositio , & si oīum consensu recepta sit , eam tñ Fabio Optinello placere nō video:atq; in eam hoc vtitur argumento.Si verbum illud merum nil denotaret aliud præter simplicitatem quandam:hoc certè sequeretur absurdū.Merum ipsum imperium à iurisdictione nō rectè fuisse ab Vlpiano seiunctum,atq; distinctum: quippe cū hoc idem nomē vtrisq; haud dubiè cōuenire possit:sicut.n.merum dicitur imperiū simplex, ita quoque iurisdictio pura, atq; simplex dici potest , quo nihil in iure nostro vel ineptius,vel absurdius fingi pōt:pręsertim cū perspicuum sit:epitheta nulla alia de cā nominib.addi , nisi, vt ostendatur illud,quod est magis illius rei proprium,argumento eorum,quæ eleganter tradit Iustinianus in §.sequēs.Institu- 39 tionum,tit.de actionib. † Qua de re aliter ipse existimat exponendum esse,vt verbum illud merum, aliud nil significet , quā supremū,& perīde sit, atq; si Vlpianus dixisset imperium summum,atq; perfectum, hancq; suā expositionē vr clarissimè probare.l.2.§.Populo deinde aucto.ff.de orig.iur. quo in loco Pōponius disertè asserit : imperiū in delinquētiū animaduersionē summam,atq; supremā dici potestatē:quod etiā apertè ꝯfirmatur auctoritate Ciceronis,qui in libro,cui nomē Orator est, sic scribit:Ecce tibi Socrates Magister istorum oīum,cuius è ludo tanq̄ ex equo Troiano Meri Principes exierunt:quib.in verbis dilucidè ostenditur verbum illud,Merū,quid supremum , atq; excellens significare , posset postremo loco id ipsum testimonio Varronis probari,q cū ī aīo haberet suprema,atq; maxima nobis ,pponere miracula, ea qdē appellare mera nō dubitauit.

Sed nobis is quoq; vr errare:fateor.n.ego verbū, merū, hanc quandoque habere significationem, vt quid supremum ostendat,sed qđ in proposito nostro hoc modo accipiēdum sit,omnino nego : quippe cū explorati iuris sit ad differentiam mixti imperij illud appositum fuisse,quod quidem nulla alia de causa huiusmodi videtur sortiri nomen,nisi,quia & imperij , & iurisdictionis particeps esse dr, vt inferius luce clarius demōstrabit̄.

Quapropter censeo quidem ego vltimam Bartoli expositionem communiter approbatam verissimam esse : vt ex contrariorum natura dilucidè constat,cum enim mixtum dicatur esse imperium, quod simplici cohæret iurisdictioni : merū haud dubiè illud dicemus esse, quod ei non est immixtum , sed ab ea separatum,atque omnino distinctum.Hoc verum esse manifestè probari potest eorum argumento,quæ de mera conditione sic scribit Callistratus in l.cum seruus.ff.de conditionibus & demonstrationib. Sed nos neque conditionem meram putamus esse,quæ in datione existat:neque meram conditionem,quæ in facto sit:Sed eam conditionem, quæ ex quadam mixtura consistit:Vnde merum etiam iusgētium Triphonius in l. bonafides. ff.deposi.Merum iudicis officium Pomponius ī l. stipulationū. ff.de verborum obliga.Merum factum Paulus in l.qui res.ff.de solut.non in eleganter dixerunt, neque ad rem pertinet ; quod obijcit Optinellus:nullum enim video sequi absurdum,si vnū, atque idem nomen pluribus quandoque rebus accōmodetur:

nam videmus Iurisconsultos tum in d.l.bona fides, tum etiam in d.l.qui res,& merum iusgentium,& merum quoque factum appellasse: Hæc autem omnino diuersa esse,nemo est qui ignoret. Ex his itaque & illud consequi necesse est: Merum imperiũ, & meram iurisdictionem dici posse,ac res tandem omnes,quæ admixtionem habent nullam,hoc nomine appellari non dubitamus. Sed de re hac satis dictum videtur: Nũc deinceps † quid sit merum ipsum imperium breuib. explicemus. Angelus, quẽ etiam sequitur Alciatus li.2. Paradoxorũ.c.7. & 8. existimat definitionẽ meri imperij esse eã, quam Vlpianus vr̃ afferre in d.l. imperium, cùm inquit: potestatẽ esse gladij ad animaduertẽdũ in facinorosos homines,qđ etiam potestas appellatur: sed hanc ego sñiam falsam esse arbitror: quamuis em̃ Angelus Zasius, Alciatus, & Bolognettus videãtur velle, Gladij appellatione non solùm pœnã eius naturalem,sed illas etiã omnes, quæ ad mortem nõ tendunt, comprehendi posse: id tamen procul à veritate remotũ esse, † facilè omnes intelligere existimamus, si eorũ argumenta breuiter exponamus atq; pro viribus diluamus.

40 … 41

Nituntur itaq; primo.c.dilecti.de senten.excom.in 6.vbi scribitur. Antistites posse si vim,aut iniuriam aliquam passi fuerint sese defendere gladio,scilicet ecclesiastico, atq; etiã hoc ipsum probatur.c.interfectores.23.q.2.in quo dicitur. Ecclesiam velle, vt criminosi non materiali sed spirituali potius gladio feriantur. Quibus ex locis manifestè constat, spirituales etiam pœnas gladij nomine intelligi necesse esse.

Sed hæc quidem facilè euitari possunt, fateor.n.ipse gladiũ non pro pœna mortis eis in locis accipi debere,verum illud animaduertere nõ oportet,id necessitate quadã euenire: quippe cum ecclesia spiritalem tantum habere dicatur gladiũ, quo nõ occidit,sed viuificat.c.inter hęc.distinct.33.q.2.posset etiã pręter alios responderi,loca hæc cõtrarium potius probare, siquidẽ de gladio simpliciter nõ loquũtur,sed de quo intelligãt apertè nobis indicãt ex dictione illa,videlicet,q̃ mihi vr̃ eo in loco habere vim declarãdi. Quod etiam diligenter obseruaui in d.c. interfectores illis in verbis: Spirituali gladio nõ materiali: quæ quidem argumento nobis certissimo sunt, ꝙ si simpliciter prolatum fuisset, de omni gladio haud dubiè intelligendum esset.

Secundò igitur loco excellentissimus Bolognettus ad comprobandam hanc sententiam adducit.l.capitaliũ.ff.de pœnis, sed nihil planè ad rem facit: loquitur enim de pœnis capitalib. quę longè aliud sunt,atque gladius ipse.

Tertio citatur.l.solet.ff.de offic.procons.in qua dicitur: neminem posse gladij potestatem sibi datam, vel cuiuscunque alterius coercitionis in alium trãsferre: quib. verbis dilucidè ↄstat, Vlpianum pœnas omnes,quæ ad merum spectant imperiũ sub gladio cõprehẽdere voluisse. Sed is mihi locus contrariã potius videtur probare sñiam. Quid.n.verba illa, vel cuiuscunque alterius coercitionis,si gladij appellatione cæteræ pœnæ cõtinerentur? Censeo itaque Iuriscõs.materialem tantùm eo in loco gladium significasse, atque optima de causa potestatem etiam cuiuscunque alterius coercitionis addidisse, vt nobis quidem ostenderet: hanc quoque (sub qua veniunt quorumcunq; pœnæ delictorum.l.aliud est fraus.§.j.ff.de verbo.sig.& l.si fortè.ff. de pœn.) si alicui data sit, in alium transferri prohibitum esse.

42 Postremò Optinellus hanc nouiter adducit rationem, quicquid competit proprietati, necesse est etiam ei † ↄuenire,cuius dr̃ esse ꝓprietas,vt scitè nos docet Arist.in lib.Topico. sed verbum perire, gladij dr̃ esse proprium, cum aliud nil significet q̃ vulnerare.l.quãuis.C.ad l.Iul.Maiest. ergo cuicunque illud cõpetit, & gladium etiam conuenire oportet: Sed iam explorari iuris est, pœnis omnib.tum corporalib. tum etiam pecuniarijs illud accommodari posse.l.si qs.C.de offi.ciuil.iud.iuncta.l.j.C. vt oẽs iudic.tã ciu.q̃ milit. Ergo id ipsum ẽt in gladio dicẽdũ vr̃.

Sed mea (vt fert opinio) decipitur Optinellus, cũ velit verbũ illud, ferire, gladij proprium esse: quippè cũ generale potius dicãt esse nomẽ,qđ plurib.accõmodari põt: atq; hoc quidẽ perspicuum est, vt mihi nulla videatur indigere approbatione.

Quapropter cõtrariã semper existimaui veriorẽ esse sñiam. Vlpianum,inquam,in d.l.imperium.de gladio tantùm materiali loquutum fuisse. Hoc esse verum,primùm probo.l.aut dãnum.§.j.ff.de pœn.quo in loco volens Iurisconsdeclarare, qui dicantur illi,quib.vita adimitur, in hæc verba scribit: Vita adimitur,vt puta si damnatur aliquis,vt gladio in eum animaduertatur,sed animaduerti gladio oportet nõ securi,vel telo, vel fustibus,vel laqueo,vel aliquo alio modo. Quib.ex verbis perspicuũ quidẽ est: Gladiũ ipsum nõ pro quacunque,sed pro naturali tm̃ eius pœna accipiendum esse. Quod etiam cõfirmatur auctoritate Spartiani,qui in Caracalla, dũ narrat Papiniani mortem,sic scribit. Caracalla iussit gladio Papinianum feriri: deinde in conspectu eius securi percussus est,& à militibus occisus: Quo facto, percussori duxit gladio te exequi oportuit iussum meum. Quibus dilucidè patet inter securem,atque gladiũ non modicam fuisse differentiam.

Prætereà eandem sñiam comprobo.l.illicitas.§.qui vniuersas.ff.de offi.præsid.vbi eleganter dicitur, ius gladij eos habere, qui vniuersas regunt prouincias,atque in metallum dandi eis permissam esse potestatem: ex quibus consequi illud necesse est,quod iam dixi,gladij appellatione ciuilem pœnam comprehendi posse nullam: ne superfluus videatur Iurisconsultus, cum velit præter ius gladij potestatem eam dandi in metallum nobis eo in loco exponere. Vnum hic tacitus prætereire nequeo: Recentiores interpretes pro hac eadem sententia nouiter perpendere hanc eandem legem,dicendo: si verum esset, vt cæteræ quoque pœnæ sub gladio continerentur: hoc sequeretur absurdum: Præsidem etiam deportare posse: quippe cùm ius gladij habere dicatur: quod tamen omnino negatur in l.2.ff.de pœn. Sed nõ animaduertũt ij propriã, atque peculiarẽ assignari posse rationem propter quam ius deportandi præsidibus denegatum est,de qua inferius pluribus disputabimus.

Postremò idem planissimè confirmatur.l.si quis filio exhæredato.§.irritum.ff.de iniust.rupt.& irrit.fact.testamen.vbi dilucidè ostenditur sub gladio nullam venire posse pœnam præter eam,quæ naturaliter,atque proprie significatur.

Sed, vt, quid hac in re sentiam, breuiter exponam, dicimus controuersiam omnem facillimè sedari,si distinctione hac vtamur, aut enim gladij nomen latè, atque genericè accipimus; quo in casu aperte concludimus pœnas omnes,quæ vitam adimunt siue gladio,siue securis,siue laquei pœna sit,non ineleganter sub eo contineri: et quo illud intelligi volumus: deportationem,relegationem,cæterasq; huius generis pœnas omnino excludendas esse: sin vero magis propriè, magisq; restrictè illud diem intelligamus: haud dubiè tenemus gladium,qui materialis appellatur,comprehendi tantum oportere: atq; in hanc quidem significationem puto dictũ est, Vlpianum in d.l. imperium, illud accepisse: cum enim ipse per exempla eo in loco procedat, præclarè sanè ferit gladij exemplum tanquam omnium vulgatissimum,atque frequentissimum nobis proponere.

Ex his igitur, & alijs prætereà huiusmodi locis quam plurimis,quæ nihil necesse esse arbitror copiosius persequi,intelligi posse puto quam leuiter errasse Angelum,& alios,qui cùm pertinaciter velint,meri imperij definitionem eam esse,quæ in d.l.imperium reperitur,in hunc errorem inducti sunt, vt crederent Vlpianum sub gladij appellatione ciuiles etiã pœnas omnes comprehendere voluisse: quod quàm absurdum sit, neminem esse puto sensus quidem communis compotẽ, qui ex his, quæ superius diximus,apertè non videat.

Sed alia præterea ratione probo Angeli sententiam à veritate omnino alienã esse,siquidem optimæ definitiones proprijs

43 debent generibus,atque differentijs haud dubiè constare, † vt eleganter tradit Barto in l.1.ff.de acquirend. possess. proprium autem magis meri imperij genus iurisdictio ipsa dicitur esse, vt superius pluribus rationibus à nobis ostensum fuit. Vnde illud intelligi volumus longè quidem melius esse, si merum ipsum imperium per iurisdictionem potius,quàm per potestatem definiamus: præsertim cum sciamus, species omnes, quæ sub vno genere continentur, eodem etiam genere definiri necesse esse. Cùm itaque merum,mixtum imperium,ac simplex iurisdictio sub iurisdictione simpliciter sumpta aptè contineri dicatur,illud necessario sequitur,vt sub eodem etiam genere definiantur.

Quoniam verò ex his,quæ merum ipsum imperium declarãt: varia,& peruulia quidem elici possunt,vtile factum puto, si ab instituto nostro paulisper digrediamur, atq; in his aliquantulũ immoremur. Itaq; primũ quærunt interpretes nostri, quid sibi velit nomẽ hoc animaduertere: qd quidẽ exponẽs Accursius,i d.l.imperiũ.aliud nil significare affirmat, nisi ad vertendum in animam: hoc est,animatũ corpus siue totũ,siue partẽ,quæ quidẽ expositio,& si omniũ cõsensu recepta sit,eam tamen Fabio Optinello,cui etiam ipse assentior,placere non video: quippẽ animaduertere esse in animatum corpus vertere, sequeretur Vlpianũ per verba illa ad animaduertẽdũ in facinorosos,aliud nil dicere voluisse,quã vertere in animã in facinorosos homines,in quos verbis nulla,aut absurda sane esset sñia. Prætereà illud ẽt sequeretur,corpora inanimata vllo vnquã modo puniri posse: quod aperte falsum est: vt mox dicemus. Quapropter ego crediderim verbum hoc animaduertere propriè, ac speciatim nil denotare aliud, quam vertere animum,atque mentem. Ratione verò eius, cui adijcitur, varias suscipere significationes, ex quibus sanè plana redditur Vlpiani sententia: quippe qui per verba illa nil aliud meo quidem iudicio ostendere nobis voluit: nisi animum, mentemque in facinorosos

45 vertendam esse. Sed † melius quidem erit,si quæstionem hanc grammaticis relinquamus,atque ex mente Decij dicamus: materiam subiectam semper spectandam esse, ex qua perspicuum sane fieret,quomodo verbum hoc accipiendum sit. Quamuis aũt hæc Accursij expositio nulla lege firmari possit: nullã tñ video eius partem ita incultam,atque desertam esse,ex qua multa nostri interpretes nõ eruerit enũciata,& plurimas excitauerit difficultates: nos tñ,ne prolixiores simus,breuius q̃ fieri posset,tres tãtũ ex ea colligimus cõclusiones,quarũ prima est: Merũ ipsum

46 † Imperiũ nullo vnquã modo in aïalia bruta exerceri posse, cuius

cuius rei ratio est: quia delicta, quæ sine animo, atque culpa cõmittuntur, puniri nõ debent, vt eleganter notat Accursius in l. respiciendum.§.delinquunt.ff.de pœn. Cùm itaq; in brutis ipsis neq; animus,neq; culpa cõsiderari possit.l.j.ff. si quadrup. paup. fecis.dic. mirũ videri nõ debet, si in ea animaduertere prohibitum sit. Verùm hæc ita intelligẽda sunt, si vtile nõ videretur, vt animalia etiam ipsa rationis expertia ad tollẽdam facti memoriam supplicijs afficerẽtur, tunc enim oppositũ haud dubiè dicendum esset,vt eleganter concludit Sapia in d.l.imperiũ, quẽ etiam eadem in lege sequitur eruditissimus Bolognettus nu.36. Vnde legimus Exodi c.21. Moysis lege cautũ fuisse, bouem qui fœminam occidisset,obrui omnino debere.& c.Leuitici 20.rectè determinatum esse conspicimus: mulierem cum iumento coeuntem simul cum eo suspendendã esse: præterea lege Draconis statutum fuisse videmus,examinata corpora,quæ cadẽdo hominem interficerent: in mare prorsus deijcienda esse, atque neminem tandem latere puto,quod historijs Atheniensiũ scriptum reperitur,sacerdotem quendam occisum fuisse: cumq́ue lateret,quis eum interfecisset, gladium, quo ipse occisus est penes eum repertum, in mare veluti in pœnam deiectum fuisse: quib. etiam addi potest auctoritas Guidonis Papæ, qui in quæst. 234.testatur vidisse porcum suspensum; quia puerum interfecerat,quod sanè ridiculum est.

Ex his secunda depromitur conclusio, q̃ huiusmodi est. Me-

47 rum ipsum † imperium in corpus mortuũ exerceri non posse. l.defuncto.ff.de publi.iud.l.2.C.si Reus, vel accus.mort.fuer.quibus in locis dicitur: crimina oïa morte extingui omnino debere,ex quo factum est,vt sententia, quæ aduersus aliquẽ data fuerit,si tempore eiusdem sententiæ mortuus ipse sit, valere nõ dicatur,vt eleganter tradit Angelus in l.2.C.qui testam. fac.poss. vbi vehementer iudices reprehendit, qui defunctorum corpora suspẽdi permittunt. Atq; etiã hoc ipsum firmat Bald.in l.vnica.nu.11.C.ex delict.defunct. Sed quo planius conclusio hæc à nobis intelligatur,nõ incommodũ esse puto, duas præter alios in medium afferre exceptiones, q̃ mihi videntur eã dilucidissimè declarare. Primò itaq; excipitur, qñ quis suspendi deberet, & ipse veneno sese mori fecisset, hoc.n.casu iudicũ arbitrio remittendũ est,vt ipsi diligenter delictum illud cõsiderent, quod quidem si atrocitatem habere quandam eis videretur: haud dubiè eum iam mortuũ punire possent, idq́; eo magis faciendum esset, si aliquo modo appareret eum id fraudulẽter fecisse. Vnde ne fraus sibi prosit, & vt cæteri ab huiuscemodi delictis deterreantur,omnino suspendi oportere arbitramur. Hęc oïa eleganter reperio tetigisse Baldum in l.si is q.C. qui testa. fac.poss. Ex his itaq; illud breuiter obseruari volumus: supradictã cõclusionẽ intelligendã esse haud dubiè procedere,qñ ipse, qui deliquerit natura ipsa, nulla vi adhibita, ex hac vita decessisset. Quod etiam ego præter alia probo eorũ argumẽto,quę in l.defunctis.C.si reus vel accusat.mort.fuer.nobis tradunt,vbi elegãter quæritur. An si qs homicidio accusatus fit,pendẽteq́; accusatione mortuus fuerit,ad quẽ eius bona peruenire debeãt: cui dubitationi sic distinguendo respõdet: aut ipse mortẽ naturalem obijt,& ad eius hr̃des pertinebũt bona: sin verò mortẽ violẽtã sibi ipsi consciuerit: nil eis debetur,sed oïa principi vẽdicari debent. Ex quib. dilucidè constat, maiorem eum consequi oportere pœnã,qui mortẽ sibi intulerit,q̃ qui natura defunctus sit. Sed

48 hoc in loco illud breuiter præter alios obseruãdũ † puto; interpretes nostros nõ rectè dixisse, Baldum hac in re sibi ipsi cõtrarium fuisse,nam si eius scripta diligenter conferamus, ↄrietatẽ in eis reperiemus nullam. Ait enim ille in d.l.vnica,eũ, qui mortẽ naturalẽ obierit,suspendi non oportere. Quod si huius oppositum dicere videatur in d.l.si is qui, mirũ sanè videri nõ debet: quippe cũ ibi de eo loquatur,qui vitam cum morte fraudulenter cõmutauit,atq; ideo merito reprehendit eo in loco Cynũ, qui nulla adhibita distinctione dicebat: Pœnam mortuo reo in iudicis arbitrium remittendã esse. Ex his etiã facilè dilui potest Optinelli ratio,qua nititur contra Bal.probare: crimina omnia simpliciter post mortem extingui necesse est, quam breuitatis gratia nihil attinet referre. Neque me latet grauissimum Bolo-

49 gnettum hac in restinguere hoc modo: aut † Reus præcedente condẽnatione, aut ea subsequẽte ex hac vita decedit. Primò q̃dem casu pœnã omnino finitam esse affirmat, Secundò verò eã nõ esse extinctã concludit. Sed hæc eius distinctio optimè ex his,quæ supra diximus confutata remanet,siquidẽ prima distinctionis pars mihi vr̃ in eo locũ habere nõ posse, qui mortẽ sibi ipsi cõsciuerit, ne in eũ sñia exequi possit. Hoc esse verũ probo eorum argumento,quæ in l.fin.vers.si autem.ff.de bon.eor.qui ante sentent.mort.sibi consciu. elegantissimè tradit Martianus, qui in hæc verba scribit. Si quæratur. An is, qui sibi manus intulerit puniri debeat,& merito si sine causa id fecerit, puniendus erit,qui.n.sibi nõ pepercit, multo minus alij parceret. Quod verò pertinet ad secundam eiusdem distinctionis partẽ, haud dubiè affirmauerim eam quoq; falsam esse, illud enim certo scio: eum,qui post sententiam mortem naturalem obierit,pœna saltem corporali affici non oportere, vt ex his quæ supra commemorauimus facilè colligi põt. Quæ cùm ita sint, quis non videt sñiam hanc omnino euerti posse. Sed hæc quidẽ hactenus. De-

50 inceps † igitur,nunc ad alteram supradictæ conclusionis exceptionem accedamus. Itaq; excipitur, vt nõ procedat in eis pœnis, quæ sepulturã denegare dicuntur.l.2.ff.de cada.punit.vbi Marcellus sic scribit: si qs in insulã deportatus,vel relegatus fuerit,pœna etiã post mortẽ manet,neque licet eum inde transferre alicubi. Ex quib.verbis elegãter colligit ibi Bartolus,eum,qui in ciuitate,dum vita fruitur, morari nõ potest, neq; etiam post mortẽ,vt sepultura honoretur, ad eam reduci posse. Ex his itaque illud perspicuũ est,crimina,ob quæ humatio prohibet̃, nullo vnquã tempore extingui necesse esse, cuius quidẽ rei eã arbitror ego rõnem esse,quã præclarè affert Bal.in l.vnica.C.ex defunct.delict.in qua ait: nulla alia de ratione constitutum esse, vt pœnæ,quib animata corpora afficiuntur, morte ipsa finiãtur, nisi,quia pœnæ sunt sensus: cũ itaq; corpora mortua non sentiant,iure factum vr̃ esse,vt pœnæ post mortem ipsam extingui dicantur,quæ quidem ratio cũ cesset in ijs pœnis,quæ humationẽ ipsam omnino tollunt: propterea quod sepulturæ priuatio corpus sine animo solum existẽs respicere vr̃, sequi necesse est, vt pœnæ istæ post mortem etiam manere dicãtur. Verùm hæc hactenus. Nunc reliquũ est,vt cæteras eiusdem conclusionis, q̃ ab interpretib.nostris in mediũ proferuntur,exceptiones persequamur. Excipitur itaq; primo ex eorum sñia,vt non habeat locum,quando adesset cã aliqua legitima,quæ suaderet,vt corpo

51 ri etiam mortuo pœna infligeretur,ex quo concluderem † verum esse,quod eleganter docuit Ripa in tractatu de Peste: corpora mortua licitè à iudicib.tradi posse ad anotomiã faciendã: omnia.n.quæ publicæ vtilitatis gratia fiunt, etsi in contumeliã alterius tendant,ea tñ redarguenda nõ videntur esse.l.qđ Reipublicæ.ff.de iniur.inde fit,vt si carnifex nõ reperiatur,vilis quidem homo conditionis cogi potest,vt carnificis officio fungatur,vt scitè tradit Bar.in l.fin.§.vlti.de pignor.actio.ff.& Bal.in l.fi.C.de execut.rei iudic. In his tñ illud notandum est, quod ait Sapia in d.l.imperiũ,locũ id habere eo solo casu,quo qs ad mortem cõdemnatus esset, quod ipse nititur probare.l.j.§.quotiẽs. ff.de iniur.in qua Vlpianus scribit, iniuriã defuncto faciendam nõ esse,quæ si fiat,hæredis interesse existimationem eius purgare. Præterea id ipsum probari videtur.l.fin.de sepul.viol.ff.vbi ait Paulus,eos,q̃ de sepulcro corpora extraxerint, aut ossa eruerint,si humilioris fortunæ sint,summis affici supplicijs: sin verò honestiores,in insulã deportari debere. Ego verò arbitror corpora etiam,quæ capite dãnata nõ sint licitè pro anotomia concedi posse,quod tamen sic intelligo,si ea adhuc sepulta nõ fuerint,nulla quidẽ alia motus ratione, nisi quia video multũ Reipublicæ interesse,vt medici in conseruãdis viuorum corporib. peritiores euadant,ex qua quidem ratione facilè argumẽta Calafati omnia dilui possunt: quæ verò a Sapia in contrarium adducuntur nõ est difficile soluere. Primum.n.procederet argumentum,si id iniuriandi animo, non publicæ ratione vtilitatis fieret. Quod verò postremo loco obijcit, nihil planè ad rẽ nostrã pertinere videtur,quippe cũ lex illa de his loquatur, quos humus iniecta iam contegebat, de quibus nulla prorsus in præsentia cadit difficultas,vt superius etiam dictum est. Atque hæc quidem hactenus de prima hac exceptione. Secundò igitur excipitur in criminib.læsæ maiestatis: in his enim vnusquisq; post mortem haud dubiè accusari potest.l.fin.de publ.iud.ff. Sed hic breuiter videndum est. An illud verum sit, qđ à recentioribus hoc in loco affertur: inquiunt.n.exceptionẽ hanc non esse sim-

52 pliciter intelligendam. Si quidem † lex Iulia maiestatis duo tãtum continebat capita,quorum alterum ad eos,qui cõtra Principẽ,alterũ verò ad eos pertinebat, qui in Rempublicã Romanã aliquid moliri conarentur: vnde illud intelligi volũt hoc crimine nõ accusari eos, q̃ alijs Rebuspublicis perniciẽ aliquã pararẽt,idq́; probãt auctoritate Glossæ in §.publica.in verb. memoria. Institutionũ tit.de pub.iudi.& in l.j.in verb. in vrbe ff.ad l.Iuliã Maiest. Quod etiã in l.j. C.ne ex delict.defunct.vr̃ voluisse Ang.quẽ ẽt sequitur Cæpo.in cõsi.17.& Deci.consi.413.incipiente,in cã. Sed hæc eorũ sñia,q̃ oïum consensu vera habetur, facilè confutari p̃t. Primò: qa nulla lege firmari eã video, deinde qa ↄrium reperio fuisse accuratissimè adnotatũ in additionib.ad Glossam in §.ĩterdũ. Institutionũ tit.de hęredit.q̃ ab intest.defer. Quod certè mihi quidẽ eo ꝓbabilius, ac verisimilius esse vr̃,ꝙ certo scio, offendere maiestatem aliud nil esse, nisi dignitatẽ,atq; amplitudinẽ ipsam demaculare: vt is, q̃ ad Herenniũ scripsit,li.4.elegãter tradit,q̃ cũ in omnib.ijs præsertim quæ superiorem nõ recognoscunt,ciuitatib.reperiat̃,haud dubiè cõcluderem, crimen hoc læsæ maiestatis in ijs etiam locũ habere posse: quib.ego postremo loco addo auctoritatẽ Baldi in l.2.C. de fals.mone.qui eadẽ ex lege elegãter colligit: hoc eodẽ crimine teneri eos,q̃ nõ Principis solum,sed cuiuscunq; alterius etiã ciuitatis falsam reddere conarentur monetã. Constat igit̃ istos quãuis eruditos viros, multũ hac in re à veritate alienos fuisse. Porrò est illud quoq; admonẽdũ,exceptionẽ hãc nihil planè ad rẽ nr̃am facere posse: qppe cũ ĩ criminib.lęsæ maiest.nõ corpus

ipſum (vt nos loquimur) ſed memoria tantum damnari dicatur.l.fi.ff ad l.Iul. Maieſt.& §.publica.Inſtitutionib.de publ.iud.

Tertiò igitur loco excipitur in his,qui per excõicationem ab eccleſia ſeparati ſunt:cũ enim ij humari prohibeantur, ſequi neceſſe eſt,vt poſt mortem etiã puniri quodammodo dicantur.c.ad hæc.de priuil.extra,& Clemẽtina prima de ſepult. atq; id ipſum puto non ſolum in monacho regulari, qui ex rebus eccleſiæ theſaurum ſibi aliquem cõſtituiſſet, ſed in fœneratore etiã procedere manifeſto,vt eleganter mihi videtur cõcludere Abbas in d.c.ad hæc,& in c.nuper.de ſepult.extra.

Penultimò excipitur,quando parentes peterent, vt ſentẽtia 53 ipſa ferat̃, † ne defuncto iniuſta remaneat aliqua nota ad ignominiam ſempiternam:hoc enim caſu ſi iudex,cognoſcẽdo, inueniret eum nocentem,atque improbũ,punire haud dubiè teneretur,ita vr̃ ꝯcludere Baldus in l.j C.ne ex delict.defunct.quẽ communiter ſequuntur omnes, idque probare conantur.l.filio.§.Seia.ff.de adimen.lega.& l.fin.§.vlti ff.de bon.eorum, qui ant.ſenten.mor.ſib.conſciue.

Sed, vt meam liberè dicam ſententiam, hæc mihi videntur nullius eſſe momenti:Neſcio enim certè,quo fieri poteſt,vt in corpus mortuũ,atq; iã ſepultũ animaduerti adhuc poſſit.Quòd ſi velint,vt è ſepultura ipſa extrahatur,deinde puniatur: hoc nihil abſurdius, aut ineptius meo q̃dẽ iudicio dici poteſt.Nec obſtãt iura ab his citata:quia nõ de corporali pœna,vt ij malè ſentiũt,ſed de bonis tm̃ defuncti in eis agitur, & ideo ſcitè cõcludit Martianus,ꝙ ſi innocens,ad hæredes eius,ſi verò nocens reperiatur eſſe,ad Principem bona ipſa pertinere debent.

Poſtremò igitur loco ne diutius in his tenear, excipitur in 54 latrone famoſo, † eius em̃ corpus licitè dari poteſt feris,atq; volucrib.poſt mortem dilaniandum, vt voluit Accurſius in l.j.ff.arbor.furtim cæſar.idq; nititur probare.l.capitaliũ.§.fi.de pœn. Sed hæc quidem exceptio etſi omniũ conſenſu recepta ſit: mihi tñ videtur dubia:præſertim cũ nulla concludenti ratione ꝑbari eã videã,nec planè ad rẽ facit.d.l.capitaliũ, q̃a aliud nil ĩ ea dr̃,niſi latrones famoſos eiſdẽ in locis, quib.graſſati ſunt, ſuſpẽdi oportere, quod ego intelligo, ipſis adhuc vitam degentibus.

Sed quoniam hæc omnia difficultatem habent nullam,ideo melius eſt,vt Pragmaticorum quæſtionẽ vnam hoc in loco excitatam breuiter explicemus. itaq; quærunt: An ſi municipalis conſtitutio,permittendo deportatum impunè offendi,velit,vt idem quoq; expoliari poſſit? Qua in re Baldus in l. ſororem.C.de his quib.vt indign. ſcitè concludit: eũ ſuis veſtib. exuendũ non eſſe.Sed maior hic exoritur dubitatio, An idem dicẽdum 55 ſit † de eo,qui ex diſpoſitione legis municipalis non ſolum in corpore,ſed in ære etiã offendi permitteretur.Bald.in l. ex hoc iure.ff.de iuſti.& iur.huius eſt ſententiæ, vt idem omnino hoc etiam in caſu decidendum ſit, cui quoq; aſſentit̃ eruditiſſimus Bolognettus in d.l.imperium, qui præter alios ſic argumentat̃. Cauſa propter quam huiuſmodi fuit impoſita pœna: nulla alia ſanè videtur eſſe,niſi vt vires delinquentium diminuãtur: quo minus ciuitatem perturbare poſſint. Sed cauſa hæc iam eorum morte euanuit,ergo & pœna ipſa, quæ veluti effectus cauſam ipſam conſequebat̃,extingui omnino oportet.l.adigere.§.quãuis.ff.de iur.patron.& elegãter tradit Tiraquellus in prima parte tractatus de cauſa ceſſante. Præterea confirmari poteſt hæc eadem ſententia.l.ſi pœna.ff de pœn.in qua dicitur, pœnas eſſe in emendationem hominum conſtitutas,& ideo mortuo eo,in quem conſtituuntur deſinere debent.

Sed quoniam Sapia in d.l.imperium. contrariam non dubitauit tenere ſententiam:non alienũ eſſe puto, antequã meam proferam ſententiam:breuiter exponere quib. rationib. atque argumentis nitatur ipſe,itaq; primum adducit.l.nec in ea §.fin.ff.ad l.Iul.de adult.in qua Papinianus ſcribit eum, qui adulterũ occidere poteſt:multo magis etiam contumelia illum afficere poſſe.mouetur deinde regula.l.non debet.ff.de reg.iur.& c.cui licet.eod.titu.in 6.in quibus dicitur,ꝙ ſi cui,qđ plus eſt, liceat: quod minus etiam eſt, licere debet. Cùm itaq; permittatur deportatũ impunè occidi poſſe:illud ſeq neceſſe eſt, vt ſine vllo etiam pœnæ timore denudari concedatur:quippe cũ id longè minus eſſe dicatur. Tertio loco in eandem ſententiã eo factus eſt procliuior,ꝙ in l.2.C.de commer.& merca.clariſſimè habetur:eũ non peccare,qui ſubtili ingenio hoſtib.aurum furari conatur.Quib.poſtremo loco addit quæ eleganter tradit Bal. in l.fi.ff.de exhiben.reis in qua concludit, eum qui ab omnibus licitè interfici permittitur.non ſolum vulnerari,ſed propria etiã auctoritate ad iudicem duci poſſe.

Sed omnia hæc Sapiæ argumenta mihi quidem videntur facilè vnica tolli poſſe reſponſione, ea enim ſolo caſu mihi videntur habere locum, quo hoſtes ipſi vitam adhuc degerent: ſecus verò ſi mortui iam ſint, præſertim cum crimina omnia poſt mortem extingui dicantur,vt ſuperius copioſiſſimè declaratum eſt.Sed iam tempus eſt,vt quid hac in re ſentiendum ſit, breuiter aperiamus. Equidem arbitror ex mente Nelli in tractatu Bannitorum (vt ipſe appellat) in ſecũda parte tertij tẽporis, ita diſtinguendum eſſe, nam aut deportati confeſtim poſt occiſionem ſpoliantur: idq́ue impunè dicimus fieri poſſe: cuius 56 rei in promptu eſt ratio,nam † quæ fiunt poſt actum, nulla interpoſita mora,actui ineſſe dicitur.l.iuriſgẽtium.§.quinimmo.ff.de pact.l.quod ait lex.§.fin.ff.ad l.Iul.de adul.l.quotiens.§.ſi qs ita ſcripſerit.ff.de hæred.inſt.ſin verò ipſi ex interuallo cũ iam interfecti ſint,ſuis veſtibus exuantur, contrarium haud dubiè cõcludimus verius eſſe, propterea ꝙ mors ipſa omnia ſoluere dicitur.§.deinceps.Authen.de nupt. Ex his colligo verum eſſe, quod eleganter docuit Bal.in l.fi.C.ſi contr.ius vel vtilit.publi. quem etiam præclarè ſequitur Decius in l.vt vim.ff.de iuſtit.& iur.Deportati vxorem a nemine poſſe ſcelere adulterij nefario licitè pollui:quippe cũ adulterium ipſum nõ ſolũ maritum, qui deportatus eſt,ſed ipſam quoque oſtendat vxorem,quæ pro marito puniri nõ debet toto tit.ne vxor pro mar.C.quod ego adeo verum eſſe exiſtimo: vt † crederem etiam minus rectè ſenſiſſe 57 Nellum in d.tracta.Bãnit.in parte ſecunda ſecundi temporis.q.46.vbi apertè voluit,mulierem, quæ ex cõſtitutione municipali ĩ corpore offendi permitteretur: impunè etiã adulterari poſſe:hoc enim nihil meo iudicio dici poteſt obtuſius: nã leges municipales concedendo homicidium,quamlibetve aliam corporis offenſionem, nullo vnquam modo adulterium ipſum permittere dicuntur: præſertim cũ illud cõtra ius diuinum dicitur eſſe,a quo ſtatuentes ne tantillum quidem abſque legitima cauſa recedere poſſunt,vt ſcitè tradũt omnes in d.l.vt vim,& l.omnes populi.ff.de iuſti.& iur.

Hactenus de hac concluſione ſatis videtur dictum,nunc tertia,atque † poſtrema ſuccedit, quæ huiuſmodi eſt. Membri ab- 58 ſciſſionem meri eſſe imperij, vt eleganter teſtatur Accuſius in l.2.C.de offic. eius qui vic.alter obtin.& l.j.in verb.poſſit.ff.de offic.eius,cui mand.eſt iuriſd. Sed opportunus is mihi locus videtur, vt leuiter tangamus. Nunquid abſciſſio membri iure digeſtorum dicatur fuiſſe cognita. Qua in re Cynus.in l.tranſigere.C.de tranſact.& l.ſi fugitiui.C.de ſeru.fugit.quẽ etiam ſequuti ſunt Angelus,atque Fulgoſius in d.l.imperium, apertè concludit eam nõ fuiſſe eo tempore celebratam, vnde colligũt id nouo Iuſtiniani iure intelligẽdũ eſſe,vt habet̃ Nouell.128.& 134.

Sed contra hanc ab omnibus ferè receptam ſentẽtiam Alex. in d.l.imperium.adducit §.pœna Inſtitutionum tit.de iniur.vbi clariſſimè habetur talionis pœnam lege 12.tabularũ fuiſſe introductã,cũ itaq; talio aliud nil ſit,niſi ipſa mẽbri mutilatio, cõcludẽdũ ſanè vr̃,eã iure quoq; digeſtorũ perſpectã fuiſſe, quippe cum a lege duodecim tabularũ ortum habuiſſe dicatur.

Decius in d.l.imperium.num.20.reſpondet dicendo illud eſſe de lege 12.tabularum: ſecus autem de iure Digeſtorum: cũ arbitrio iudicis eo tempore iniuria æſtimaretur.d.§.pœna,& præclarè notatur in l.fi.C de iniur.Hanc Decij reſponſionem recẽtiores interpretes refellunt hac ratione:quod cum ius ipſum digeſtorum a l.12.tabul.fluxiſſe videatur.l.2.§.his legib.de *origin.* iur.ff.neceſſum eſt dicere eandem talionis pœnam, quæ *in* eadem reperiebatur lege,iure etiam Digeſtorum peruulgatã fuiſſe.Sed facilè defendi poteſt Decius, quippè qui malè ab ijs meo iudicio fuit acceptus, quod oſtendo eius ſententiam aperiẽdo: non enim ſenſit ipſe pœnam hanc talionis iure veteri omnino fuiſſe immanifeſtam. Præſertim cum ſibi ipſi etiam haud dubiè conſtaret,Pandectas ipſas a lege 12.tabu.ortum duxiſſe,ſed hãc ſanè arbitror eius fuiſſe mentem, quod & ſi pœna hæc iure illo veteri omnibus pateret,tamen quoniam fuit deinde reprobata,neque executioni,vt volebat lex ipſa tabularum,mittebatur, ignota quodammodo eo iure dicebatur. Tametſi Decius hoc modo tueri poſſit,mihi tamen eius ſolutio nullo modo ꝓbari poteſt:ſiquidem videtur velle, pœnam hanc iure Digeſtorum notam fuiſſe,ſed in deſuetudinem deinde abijſſe, quod q̃dem iure cautum non reperitur. Quòd ſi quis obijciat.d.§.pœna,in quo dicitur talionis pœnam amplius in vſu nõ eſſe, facilè ex ſententia Calæfati reſpõdemus non valere conſequentiam, in deſuetudinem abierat pœna talionis tempore Iuſtiniani:ergo etiam tempore iuris Digeſtorum.

Hac itaque ſolutione confutata ſuccedit eruditiſſimus Bolognettus, qui nouiter reſpondendo dicit:locum illum communem potius probare ſententiam. Nam pro oſſe rupto, ideſt aliqua ratione offenſo pœna talionis imponebatur,pro oſſe verò fracto,& truncato,pœna tantum pecuniaria infligebatur, quæ quidem ob maximam eorum paupertatem maior ducebatur eſſe pœna talionis,ideoq́ue eo ſolum caſu permittebatur, quãdo per talionem oportuiſſet offendentem priuari membro, id autem nulla alia de rõne conſtitutum erat,niſi vt homines,quibus Reſpublica maximè ꝓ vſu belli indigebat, integri conſeruaretur,ex quo colligit, Accurſium minus rectè ſenſiſſe in d.§.pœna.dum exponit verbũ rũpere,pro truncare, cũ ex eius ſnĩa pro aliquo mõ offendere interpretãdũ ſit.l.ſi ſeruus ſeruũ.§.inquit lex.ff.ad l.Aqui.qđ etiã apertius ſibi vr̃ a Teoph.declarari.in §.tertio,inſtitutionũ tit.de l.Aquil.& § alio quoq;.qb.mod.infir.teſta.Ex his itaque concludit;mẽbri mutilationem iure digeſtorũ cognitã nõ fuiſſe, quippe cùm huiuſcemodi pœna eo tpe nõ imponeret̃, ſed in pecuniariã potius pœnã ꝯuerteretur.

In

In hac ſolutione tria mihi videtur dicere Bolognettus. Primum eſt,talionis pœnam, quæ pro oſſe etiam fracto conſtituta erat in pecuniariam ſemper pœnam iure veteri (ne Reſpublica hominibus priuaretur) conuerſam fuiſſe. Secundum:verbum illud rumpere, pro aliquo pacto offendere accipiendũ eſſe.Tertiũ,pœnam ipſam pecuniariam ob veterum paupertatẽ maiorem fuiſſe talionis pœna.Hæc omnia a veritate abhorrere clariſſimè oſtendo:Primum enim apertè confunditur ex eodem §.pœna in quo Iuſtinianus eleganter ſcribit: propter mẽbrum ruptum talionem imponi. Propter os verò fractum nũmarias pœnas conſtitutas eſſe. Ex quib. verbis ſatis conſtare vr̃ talionis pœnam fuiſſe omnino diuerſam, atq; ſeparatam a pœna ipſa pecuniaria,quippe cũ illa ad membrum ruptum,hæc verò ad os factum pertinere dicatur. Quod verò ad ſm̃ pertinet haud dubiè affirmauerim: verbum ipſum rumpere nõ illud ſolum ſignificare,quod aliquo modo offenditur, ſed quod etiam truncat̃,atq; frangitur: Hoc eſſe verũ dilucidiſſimè probo eodem.§.tertio,quo in loco Theophili verba (niſi memoria me *fallit*) hæc ſunt.Ait enim lex quicq̃d enim vſtum, aut ruptum, aut fractũ fuerit,actio ex hoc capite conſtituitur, ex abundantia autem videtur lex duab.illis dictionib.vſtum, & fractum vſa eſſe:nam ſola rupti appellatio omnib. his cauſis ſignificãdis ſatis erat accommoda.Ruptum enim intelligitur, qđ quocunq; modo corruptum eſt, vnde nõ ſolum quę vſta ſunt,aut fracta, ſed etiam ſciſſa,colliſa,effuſa,& quocunq; modo perempta,atque deteriorata facta ſunt,ſub Rupti ſignificatione continent̃. Quæ cùm ita ſint,quis nõ videt, eũ hac in re deceptũ nõ fuiſſe?

Quod verò poſtremo loco aſſerit,apertè aduerſatur his, quæ 59 † dilertè ſcribit Alexander ab Alexand.Genialium dierũ lib.6.c.10.quo in loco oſtendens,quæ parũ conſulte lege 12.tabularũ ſcripta erant in ijs, quæ ad talionis pœnam pertinebant, inquit,& cùm propter membrũ ruptũ, fractũve talionem conſtituerit,his verbis.Si quis membrũ rupit, in eũ talio eſto; illi qui alteri os frangit,cũ ea corporis pars ſanctior ĩ homine ſit, ob id admiſſum nimiũ tenuiter pœnam dixit: Cùm propter oris dignitatem ſeueriori pœna vindicãdũ foret.Ex quib.dilucidè patet,pœnam ipſam pecuniariam longè minorem fuiſſe talionis pœna:qđ etiam probatur l.in ſeruorũ.ff.de pœn. vbi Marcellus ſcribit: quamlibet corporalem pœnam grauiorẽ eſſe pecunia- 60 ria damnatione.Ex his concludimus † ſenſum, quẽ Bolognettus d.§.pœna accommodauit,in dubiũ reuocari poſſe: ſiquidẽ exponit ipſe verbum illud, os, pro oſſe:cùm potius pro ore ex Alexandri ſententia citato loco accipiendum ſit.

Omiſſis eis,quæ alij fuſius de hac re dicũt cenſeo præter alios concludendũ eſſe.d.§.pœna.nihil planè ad rem pertinet, cùm ibi de talionis pœna agat̃,quæ omnino diſſimilis eſt a membri abſciſſione: ſiquidem talionem pati neceſſe non erat, niſi eam reus elegiſſet:hoc enim ordine ad talionẽ deueniebat̃. Primo enim reus ſuper iniuria paciſcendi facultatem habebat: deinde ſi non paciſcebatur,iudex talionem imperabat: ꝙ ſi reo, & pactio grauis,& talio acerba videbatur,& ideo iudici non parebat, ſeueritas legis ad pecuniæ multam redibat, nã æſtimata lite, iudex hominem pecuniæ damnabat:vt eleganter apud Gelliũ libro vlti.c.j.Cæcilius oſtendit, ſuper verò mutilatione membri nullo modo paciſci licet: immo eam pati maximè neceſſariũ eſt.Præterea dico talionem generalem, atq; incertam quãdam fuiſſe pœnam,vt membrũ pro membro offenderet̃: ſed membri quidem abſciſſio tantũ abeſt vt ſit incerta, vt potius pro certo delicto imponi dicat̃.Concludi itaq; videtur ex his:membri inciſionem iure digeſtorũ cognitam non fuiſſe.Ego verò (quãuis ita facilè euitari poſſit d.§.pœna) contra Angelũ, & eos, q illi aſſenſi ſunt,dico contrariũ verius eſſe, argumentorq́; ex eiſdem iuris locis,quib.ipſi cõem conant̃ probare ſentẽtiam.Mo- 61 ueor itaq; primo.l.qui manus.ff.de teſtamen. vbi † ſcribit Paul. fieri ab eo poſſe teſtamentũ, qui manus amiſit, quamuis ſcribere non poſſit.Omnes vident̃ velle de eo loq Iuriſconſ.qui aliqua corporis ægrotatione manib.priuatus eſt. Sed mea quidẽ ſententia decepti ſunt,atq; iſtorũ errorem apertè conuinco,legem illã ex his,quæ proximè antecedũt interpretãdo.l.ſi ſeruus pluriũ.ff.de leg.j.Itaq; dubitat̃ in ſuperioribus:An is, cui aqua & igni interdictũ ſit,teſtamentũ condere valeat, & diſertè decidit Caius,eũ poſſe. Quærit̃ deinde in l. proximè præcedenti. An ſi qs poſt accuſationem in cuſtodia fuerit defunctus,eius teſtamẽtũ infirmet̃, & eleganter determinat Vlpianus non infirmari: ſubſequit̃ poſtea.d.l.q manus,in qua concludit̃, teſtamentũ ab eo ꝯfici poſſe,q manus amiſit. Ex quib. illud intelligi volumus, ꝙ ſicut in ſuperiorib.de cauſis,q̃ criminis ſunt,ſermo habet̃: ita quoq; in iſta,quæ eis quodammodo annectit̃,haberi debet:idq́; eo comprobo,ꝙ in eadem lege reperit̃ verbũ illud, amiſit, qđ quidem præter varia ſua ſignificata denotat etiam, qđ per ſententiam iudicis deperditũ eſt, vt eleganter tradit Albericus in authen.ſtatuimus.C.de Iudæ.& cælic. & Accur.in l.ſi qs in tãtã.in verſ.amittat.C. vnde vi.quib.ego addo.l.eius qui.§.fina.ff.de teſtamen.& c.licet.de reg.iur. Non me latet hũc eũdem textũ pro hac eadem ſententia alio etiam induci modo a Curtio iuniori in d.l.imperiũ.nu.37.& Calæfato nu.65. Sed quia quæ ipſi dicunt mihi vident̃ nullius eſſe momenti,conſultò miſſa facio.

Secundo igitur loco eandem ſententiam ego comprobo.§.ad hoc prohibemus.Nouell.128.in qua dilucidè permittit̃ magiſtratib.priuſquam in prouincias veniant, facultas ſibi conſtituendi Vicarios, quippe qui ad ipſorũ vſq; præſentiam omnia, exceptis tamen ſupremo ſupplicio, atq; membri mutilatione, facere debent,quæ ipſi etiam magiſtratus poſſunt.Ex quib.facilè intelligi poteſt, non eo iure membri abſciſſionem conſtitutam fuiſſe,cùm ne verbũ quidem ibi de re hac proferat̃,quinimmo mihi videtur Iuſtinian. ponere eãdem inciſionis membri, quæ vltimi ſupplicij originem eſſe,cũ ſimul eo in loco apponãtur,atq; inuicem quodammodo conferant̃.Sed cur dubitamus? iam non egemus emendicatis ſuffragijs: cùm id lucidiſſimè ꝓbetur.Nouel.134.in qua volens Iuſtinia. corporales pro parte minuere pœnas,interdicit,ne vtraq; manus alicui,aut etiã vterque pes amputet̃,aut huiuſmodi ſupplicia inferant̃, per quæ reſoluant̃ artus:quandoquidẽ artuũ reſolutio grauior eſt, quàm vtriuſq; manus amputatio. Quæ profectò verba argumẽto nobis certiſſimo ſunt,nil aliud nouo Iuſtiniani iure introductum fuiſſe,quàm,vt vna ſolũ manus amputet̃: quippe cùm per alia iura,nimirũ digeſtorũ vtraſq; licitũ eſſet trũcare.Quod ego luce clarius probo.authen.ſed nouo iure.C.de ſer.fugit.in qua dicitur.nouo iure ſancitum eſſe, vt ſi criminis qualitas membri exigat abſciſſionem, vnam ſolum manum amputandam eſſe.

Sed hæc quidem hactenus:animaduerto enim longius,q̃ volui,meam fluxiſſe orationẽ:ideo vt ad ea, vnde digreſſi ſumus, 62 redeat tandem ipſa.dicimus: ꝙ cùm ſatis † ſuperq; Angeli opinio reiecta ſit,occurrunt recentiores, qui nouiter merum ipſum imperium definiunt, poteſtatem coërcendi facinoroſos, a principe magiſtratib. communicatam ſm̃ mandata. Sed mea quia ſententia huiuſcemodi definitio nullo modo recipienda eſt,quippe cũ explorati iuris ſit,iuriſdictionis nomen proprius, atq; proximius hac in re dici genus, q̃ poteſtas ipſa: vt ſuperius copioſiſſimè a nobis declaratum eſt.Sed quæri video,vnde ſit, ꝙ per imperium ſimpliciter ſumptum definiri illud non concludamus,cùm magis propriũ, atq; præcipuũ dicat̃ eſſe genus? Cui difficultati reſpondendo dicimus: id fieri ſanè non poſſe, ne idem eiſdem verbis declarari videretur. Sed qđ magis vrget illud eſt;nam aut iſti merũ definire volũt imperiũ,vt & Principi,& magiſtratib.cõpetit,& hoc dici non poteſt: quia imperiũ, qđ in Principe cõſidet nullo vnquam modo communicatum, ſed potius in eum tranſlatum dicitur eſſe.l.j.ff.de conſti.princi. Sin verò accipiant illud,vt magiſtratib.tantũ conuenit definiẽdũ,tũc perinde eſſet,ac ſi diceretur, merũ imperium communicatũ eſt poteſtas magiſtratib. cõmunicata, quo nihil abſurdius,aut ineptius fingi poteſt.Cùm itaq; nulla hactenus definitio vera aſſignata ſit,arbitror non eſſe recedendum a ſententia 63 Bartoli,cui omnes ferè interpretes aſſenſi ſunt.Dico ergo † merũ imperium eſſe iuriſdictionem, quæ iudicis officio nobili expeditur,publicam reſpiciens vtilitatẽ:ſed quia definitioni obijciuntr,non alienũ erit,ea breuiter proferre,atque ꝓ ingenij virib. refellere,vt clarior,atq; aptior appareat hæc Bart.definitio.

Obijcitur itaq;,primo: ꝙ non conuertitur cũ re, quæ definitur,ſiquidem abſolutio innocentis:qui de crimine capitali fuerit accuſatus,meri dicitur eſſe imperij.l.ſolet.ff.de inoffi.procõ. Et tamen non ad publicam, ſed ad priuatam potius pertinere videtur vtilitatem,vt eleganter tradit Bar.in l.j.ff.ſol.matrimo.

Sed hoc argumentum procederet: ſi publica hæc vtilitas nõ poſſet eo etiam caſu,quo quis a crimine liberatur, locum habere,quod apertè falſum eſt:nam ſicut ſententia,quæ condemnationem continet,publicum reſpicere dicitur commodum: ita quoq; ſententia,quæ alicuius abſolutionem complectitur, ad idem haud dubiè pertinere videtur commodũ: multum enim Reipublicæ intereſt,vt vnuſquiſque ad defendẽdam ſuam cauſam admittatur.l.nam Reipublicæ.ff.de oper. nou. nunciat. Ex his itaque patet abſolutionem, quæ ob innocentiam ſequitur, non eſſe in cauſa, quin iudex officium ſuum ob publicam dicatur exercuiſſe vtilitatem,ne delicta ipſa impunita remanere videantur.l.ita vulneratus.ff.ad l.Aquiliam.

Secundo igitur loco hoc idem nouiter eo comprobat Optinellus,ꝙ condemnatio,quæ ex actione iniuriarum oritur, meri dicitur eſſe imperij ex ſententia Bartoli,qui tum modicã corporis pœnam, tum etiam pecuniariam in 5.& 6.meri imperij gradu connumerauit,hæc autem condemnatio officio iudicis mercenario ſine vlla dubitatione verſatur: qppe cùm omnia, quæ in iniuriarum actione in aliud delicti nomen tranſire non videntur,iudicis officio nobili expediri non dicantur.

Huic argumento facilè reſpondeo,ſed illud prius ſcire opor- 64 tet † iniuriarum cauſam omnem dupliciter conſiderari poſſe, criminaliter, & ciuiliter: Criminaliter, cùm quis agendo petit, vt ipſe, qui ſibi iniuriam intulit, vel in corpore, vel in pecunia principi vendicanda puniatur: quo quidem caſu licitum eſt iudici pœnam ſuo arbitrio irrogare, quod adeo verum eſt, vt eam ad mortem etiam vſque dilatare poſſit,

vt

vt eleganter tradit Accurſius in §. in ſumma, Inſtitutionum titulo. de iniur. Ciuiliter verò, cum priuatim eius tantum conſideratur intereſſe, qui iniuriam paſſus eſt, atque ideo petit pœnam pecuniariam ſibi fore dandam: quo caſu permittitur ei æſtimare iniuriam, vt iudex, vel tanti reum condemnet, quanti ipſe æſtimauerit, vel minoris, prout ei viſum fuerit. d. § ĩ ſumma. & l. licitatio. §. quod illicitæ. ff. de public. & vectigal. His ita breuiter cognitis, dicimus, Optinelli argumentum verum eſſe in iniuriarum actione, quæ ciuiliter expeditur: ſecus verò eſt, cum criminaliter ad vindictã publicam agitur: tunc enim merum iudicis officium conſideratur, in hiſque terminis meo quidem iudicio loquitur Barto. in 5. & 6. meri imperij gradu, vt ex ijs verbis perſpicuè colligi poteſt.

Tertiò Bolognettus illud obijcit, quod cum Barto. merum velit definire imperium, vt ſoli principi competit, nõ debebat per iuriſdictionem, quæ officio iudicis nobili expeditur, illud definire, propterea ꝙ Princeps, nõ Iudex, ſed potius fons appellatur, a quo magiſtratus omnes procedũt. c. in apibus. 7. q. j. l. bene a Zenone. C. de quadrien. præſcript. & elegãter tradit Alexãder, quem etiam ſequitur Iaſon in l. j. ff. de offic. eius, cui mand. eſt iuriſdictio.

65 † Sed reſpondeo Bolognettum valde decipi, dum velit Bartol. merum definire imperium, quod in ſolo principe reſidet, id enim tantum abeſt a veritate, vt nihil veritati magis poſſit eſſe contrarium. Præterea Principem dico magiſtratum, atque iudicem eſſe, præſertim cum magiſtratus dicatur ille, qui ex legibus Rempùbli. gubernat: iudex verò, qui populo ius dicit. c. forus. de verbo. & rer. ſigni.

Sed illud poſtremo loco obiiciunt interpretes noſtri, ꝙ hæc Barto. definitio videtur diminuta; ſiquidem non omnia, quæ meri ſunt imperii, iudicis officio nobili expediuntur: exemplũ eſt apertiſſimum in accuſatione rerum criminalium, quæ licèt imperij ſint, in ea tamen iudicis officium, quod a noſtris mercenarium dicitur: haud dubiè conſideratur; eò quod accuſationi deſeruire videtur.

Huic argumento tot, tamq; diuerſæ afferũtur ſolutiones, vt moleſtum ſit omnes referre: ideo eam, quam puto veriſſimam, afferre ſtatui, quæ, vt apertius, atque clarius intelligatur, videndum eſt prius: nunquid in cauſis criminalibus, † quæ per accuſationem expediuntur, iudicis officium nobile: an verò potius mercenarium exerceri dicatur. 66

Bar. Salic. Cuman. Paul. de Caſt. in d. l. imperium. Bal. in l. j. C. ne ex delict. defun. & l. neganda. C. qui accuſ. nõ poſſ. apertè dicunt, iudicis officium mercenarium his in cauſis locum habere non poſſe, hancque communem eſſe teſtãtur omnes. Cuius opinionis potiſſimum argumentum ſumptum eſt ex eiuſdem officij definitione, nil enim aliud dicitur eſſe, niſi, quod actioni iam expertæ, atque intentatæ deſeruit, vt notant omnes in l. j. ff. de iuriſdict. omn. iudic. cum itaque in cauſis, quæ criminis ſunt, neque actio, neque obligatio cõſideretur vlla, illud manifeſto conſtat, iudicis officiũ mercenariũ in his procedere nõ poſſe.

Sed dicimus locum hoc habere argumentum ex ſolo caſu, quo de crimine publico agĩt: ſecus verò, ſi in priuatis ſimus delictis, quibus & actio, & obligatio haud dubiè ineſſe dicitur. toto inſtitutionum titulo, de obliga. quæ ex delict. naſcun.

Contrariam videtur tenuiſſe Barto. ſententiam ſibi hac in re parum conſtans in l. iudex poſteaquam. ff. de re iud. Quo in loco in hæc verba ſcribit. Quia per ſententiam iudex functus eſt officio ſuo, ſcilicet mercenario, quod actioni, vel accuſationi propoſitæ deſeruit. Ex quibus perſpicuè conſtat, eum omnino velle accuſationem ipſam officio iudicis nobilis expediri haud poſſe, cui etiam apertè aſſentitur Bald. & Iaſo. in d. l imperium. Nituntur autem primo hac ratione. Si iudicis officium nobile his in cauſis, quibus accuſatio interponitur, exerceri diceretur, haud dubiè ſequeretur, eam quidem cum inquiſitione concurrere poſſe, cum vtraque officio nobili expediri dicatur, quod apertè falſum eſt, vt ſcitè traditur Barto. in l. 2. §. ſi publico. ff. de adult. Angelus in l. vacantia. C. de bon. vacan. lib. 10. Bal. in titu. de quæſtio. C. & Hypo. de Marſil. in Praxi. ſua crimi. §. Conſtante. verſic. quæri etiam poteſt. num. 93.

Hoc argumentum ita verum eſſet, ſi accuſatio eodem iudicis officio nobili expediretur, quo inquiſitio ipſa exercetur, at longè ſecus eſt, vt mox dicemus. Præterea dico ſimul concurrere non poſſe; quia ſicut exiſtentibus pluribus accuſatorib. nobiliorem ſemper eligimus. l. ſi plures. ff. de accuſat. ita quoq; accuſatio, quæ inquiſitione dignior dicitur eſſe, anteponi debet. Hæc enim extraordinarium, illa verò auxilium reſpicit ordinarium, vt diſertè declarat Bart. in l. ſi maritus. §. fin. ff. ad leg. Iuliã de adulterijs. & pulchrè notant omnes in l. in cauſæ. 2. in princi. ff. de minoribus.

Secundò ſi argumentantur Dd. Quotieſcunque duo inter ſe a lege comparantur, in omnibus intelliguntur haud dubiè exæquata, vt tradit Accurſ. in l. ſacrilegij, quem etiam eo in loco conſequitur Bart. ff. ad l. Iul. peculat. Sed inter actionẽ, & accuſationem maxima quidem per legem conſtituta videtur eſſe ſimilitudo, nam ſicut in actione. l. ædita. C. de eden. ita quoque in accuſatione ipſa neceſſario requiritur libellus. l. libellorum. ff. de accuſ. Quinimmo tanta interſit ſimilitudo, vt quandoque altera pro altera accipiatur. l. j ff. de crimin. ſtellio. & notant omnes in l. qui accuſare. C. de ædendo. ergo pariter officium iudicis mercenarium, quod in actionibus verſatur, in accuſatione quoque exerceri oportet.

Hoc argumentum ſic ego diluo: Similitudines, quæ a legib. conſtituuntur, omni ex parte (ſi fieri poſſit) intelligendas eſſe, vt eleganter tradit Iaſ. in l. miles. §. iudicati. num. 3. ff. de re iudi. ſed actio & accuſatio: etſi latè, atque impropriè inter ſe quodãmodo conueniant, in propria tamen, atque eorum ſtricta ſignificatione multum differunt, quippè cum altera priuatam magis, altera verò publicam præcipuè reſpiciat vtilitatem, quare non eodem iudicis officio exerceri ſanè debent.

Vltimò excellentiſſ. Sapia ſic nouiter ratiocinatur: ſi accuſatio officio nobili expediretur: hoc ſequeretur abſurdum: ordinaria per extraordinaria expediri remedia, cum accuſatio ipſa ad ordinarium, vt tradunt omnes in titu. de re iud. extra. & Bar. in d. l. ſi maritus. officium verò iudicis nobile ad extraordinarium ſpectare dicatur auxilium. l. ſi cui. ff. de condit. & demõſtr. l. cum filius. ff. ſi certum petatur Huicque argumento ſolutionẽ nobis tradendam relinquit. Quare ego facilè ſoluo nullum ſequi abſurdum, propterea, ꝙ ideo officio nobili expeditur accuſatio, ꝙ actionis loco datur, vt mox dicemus: quo quidem ordinaria quoque exerceri poſſunt remedia: quippè cũ huiuſcemodi officium, non litis ſolum conteſtationem, ſed libellum etiã, ac omnia tandem, quæ in iudicijs ipſis ordinarijs adhiberi ſolẽt, neceſſario requirat, vt perſpicuè tradit Barto. in titulo, de interrogat. actionibus. & l. 3. §. hoc autem iudicium, in ſexta quæſtione. ff. de damn. infect. quod pulchrè intelligit Iaſ. in l. intra dies. ff. de re iudic. verum eſſe, ſi officium hoc nobile ſuper eo imploretur, quod nunquàm antea in iudicio deductum eſſe videatur, atque etiam id ipſum voluit Bart. in l. iubere cauere. ff. de iuriſd. omn. iud. & Alexand. in l. ſi finita. §. Iulianus. ff. de dam. infec.

Solutis itaque vtriuſque ſententiæ argumẽtis, reliquum eſt, vt: quid hac in re ſentiendum ſit, breuiter aperiamus. Alexãder in d. l. imperium. num. 18. conatur tueri Bartolum dicendo, iudicis officium dupliciter conſiderari poſſe, aut enim actioni inſtitutæ, vt in dandis citationibus, ſiue dilationibus deſeruit, quo caſu verè, ac propriè mercenarium appellatur, & ita arbitratur loquutum fuiſſe Bartolũ in d. l. iudex poſteaquàm. Sin verò cõſideretur quo ad petitionem ipſam, qua reũ puniri petitur, nobile dici debet, atque hoc modo ex eius ſententia procedunt, quæ in d. l. imperium a Barto. dicuntur.

Sed hęc Alexand. defenſio non ſatisfacit Bolog. hac ratione: quia iudicis officium non poteſt eſſe partim nobile, partim verò mercenarium: cum vna, atque eadem res diuerſo iure cenſeri non poſſit. l. eum qui ædes ff. de vſucapionibus. Sed facilè reſponderi poteſt: Vnam, & eandem rem diuerſo iure, non ſub eadem ratione, vt in quæſtione noſtra conſiderari poſſe, vt tradũt omnes in d. l. eum qui ædes. Sed hoc vnum mihi occurrit, quod me ab Alexandri ſententia diſſentire cogit: quod Bart. in d. l. iudex poſteaquam, perſpicuè quærit: nunquid ſententia per eundem iudicem retractari poſſit. Ex quo apertè colligitur, de ſententia eum non loqui interlocutoria, quæ in huiuſcemodi dilationibus, atque citationib. dandis verſatur, quippe cum ea ab eodẽ iudice haud dubiè reuocari poſſit, vt diſertè tradit Bar. in l. quod iuſſit. ff. de re iudic.

Confutata itaque Alexandri ſententia, concludo breuiter, conciliationem a quibuſdam traditam, ſi dilucidè exponatur, verã haud dubiè apparituram. Sed illud prius ſcire oportet: iudicis officium † nobile duplex eſſe: quorum alterum parti inhęret, propterea quod ab eius petitionem, atque, vt ita dicam, implorationem præſtatur, idq; parũ, aut nihil ab actione differt, vt eleganter ſcribit Iaſon in l. j. ff. de iuriſd. omn. iud. quem etiã eo in loco ſequitur Bolognettus, & plures alij. Alterũ verò eſt, quod per ſe omnino ſtat, nec vlli deſeruire dicitur, atque hoc q̃dem in inquiſitionibus, ſiue denunciationibus ipſis ſemper cõſiſtit: ita inuenio dixiſſe, ac pluribus firmaſſe Cynũ in d. l. j. His ita declaratis dicimus: accuſationem, officio iudicis nobili primo modo ſumpto, haud dubiè expediri, & ita loquitur Bartol. in d. l. imperium, vt ex eius verbis apertiſſime colligi poteſt. Ex quo illud intelligi volumus: eandem, ſi ad illam tantum petitionem ratio habeatur: officio quoque iudicis mercenario exerceri poſſe: & in hac ſignificatione arbitror procedere, quæ docuit Barto. in d. l. iudex poſteaquam, quæ quidem omnia eo nouiter comprobantur, ꝙ in extrauagantis principio ad reprimẽdum, verſic. per accuſationem, non ineleganter ipſe dixit, duplex eſſe ius, quo ſumitur vindicta, nimirum accuſatio, & iudicis officium: verum quia optimè ſciebat, accuſationem officio quoq; nobili, quod per implorationem præſtatur, expediri poſſe, ne malè quodammodo loqui videretur. Sequitur ſeipſum declarando quid per iudicis officium intelligat. Hoc autem officiũ (inquiens) quandoque exercetur per inquiſitionem proprio iudicis 67

iudicis motu, quandoq; verò per inquiſitionem ad alterius denunciationem. Ex his † concludo Decij quoque ſolutionem facillimè ſuſtineri poſſe, quippe qui dicit accuſationem, tametſi partibus competat: non tamen neceſſe eſſe officio iudicis mercenario expediri, quod ipſe perſpicuè probat argumento eorũ, quæ copioſè traduntur in l. in cauſæ. 2. & l. ꝙ ſi minor. ff. de minoribus, in quibus dicitur, reſtitutionem in integrum, quæ parti competit, officio iudicis nobili exerceri. Neq; me latet quod obijcit eruditiſſ. Bolognettus, ꝙ cum accuſatio ſit ius in parte, atque iudicis officium omnino deſeruire dicatur, neceſſe videtur eſſe, vt officio iudicis mercenario omnino expediatur. Sed ego certè neſcio quid velit dicere cum ſuo argumento, quod nihil prorſus probat ꝯtra Decium, & quãuis ipſe apertè neget, cognitionem reſtitutionis in integrum officio expediri nobili, hoc tamen nihil obtuſius dici potuit, nam id planiſſimè probatur. § fin. d. l. in cauſæ, in quo apertè dicitur, reſtitutionem omnẽ in integrum ex prætoris cognitione omnino pendere, argumẽto quidem certiſſimo, ꝙ ſi officio iudicis nobili non expediret, non tota quidam ex prætoris iudicio prouenire diceretur. Minus quoque obſtat, quod obijciunt Recẽtiores interpretes: nõ valere argumẽtum à reſtitutione in integrum ad cauſas criminales: quippe cum iudicis officium, ex quo prouenit reſtitutio, nullam producat obligationem, quod tamen lõgè ſecus eſt in cauſis ipſis, quæ criminis ſunt, toto inſtitutionem titulo de obligat. quæ ex delict. naſcuntur. Nam valdè meo quidem iudicio decipiuntur, cùm extraordinaria ſaltem ex iudicis officio oriri dicatur obligatio, vt expreſsè tradit Barto. in l. fin. ff. de iniur. & Bald. in l. dominium. C. quod cum eo. Præterea dici poteſt, Decium non ſumpſiſſe argumentum a reſtitutione in integrũ (vt ipſi falſo exiſtimant.) Sed id tantum ex illa oſtendere voluiſſe, nullum ſequi abſurdum, ſi vna, & eadem res aliquo modo partibus competat, atq; iudicis officio exerceri dicatur nobili. Ex his clariſſimè (ni fallor) diſſolutum remanet, quod vltimo loco definitioni Bartoli obijciebatur, & hęc ſatis dicta vidẽtur de definitione meri imperij. 68

Tertiò igitur loco potiſſimum quæritur, quibus mercium illud imperium competat magiſtratib. Qua in re Bartolus in d. l. imperium. nimium confuſè loquitur, vt autem nos planè, atq; dilucidè procedamus, quinque ex eius verbis elicimus concluſiones: quarum illa prima eſt. Magiſtratus † omnes, qui vniuerſas regunt prouincias, merum dicũtur haud dubiè retinere imperium. l. illicitas. § qui vniuerſas. ff. de offi. præſi. Prouinciæ verò (vt id quoque obiter obſeruemus) propriè dicuntur regiones longè ab Italia bello acquiſitę populus enim Romanus regiones, quas in ius ſuum redigebat, ꝓcul poſitas, prouincias appellabat, ab eaſq; gubernandas magiſtratum ſummo imperio, atque poteſtate mittebat, vt diſertè declarat Barto. in l. j. de Metrop. Berit. lib. 11. C. de quibus etiam plura tradit in commentarijs ſuis Strabo in calce vltimi libri. Scio quidem ego Prouinciarum aliàs fuiſſe conſulares: aliàs verò prætorias: ſed quoniã ad hunc locum pertinere hæc non videntur, miſſa facimus. Ad ſecundamq; deuenimus concluſionem, quæ huiuſmodi eſt. Magiſtratus, † qui ſingularibus præſunt ciuitatibus, iuriſdictionem tantum habere ſolent: exemplũ eſt in ciuitatũ defenſorib. toto titu. de defenſ. ciui. Quòd ſi ijs nõ leuiora ſolũ cognoſcendi crimina, ſed cõpetentẽ etiã adhibẽdi caſtigationem a Iuſtiniano Nouell. 15. cõceſſa vr̃ eſſe poteſtas: illud profecto eſt, quia eorũ iuriſdictio ſine modica coercitione exerceri commodè nõ poteſt. l. magiſtratus. ff. de iuriſd. omn. iudi. Sed excipitur ciuitas Romana: quippè cùm ĩ ea merum retinebat præfectus imperium, vt eleganter declarat Vlpianus in l. j. §. cùm vrbẽ. ff. de offi. præfect. vrb. Excipitur ſecundo in ijs ciuitatibus, quæ a Principis poteſtate ſpeciatim ſunt exemptæ, de quibus mentionem facit caput primum de pac. Conſtan. atq; etiam hoc ipſum mihi videtur locum habere in omnibus illis ciuitatibus, quæ ex conſuetudine, ſiue præſcriptione merum vendicaſſent imperiũ: vt tradunt omnes in l. more. de iuriſd. om. iud. ff. Sed is mihi locus expoſtulare videtur, vt quàm breuiſſimè declaremus, quæ requirantur: vt verè, atque propriè ciuitas conſtitui dicatur, quã difficultatem diſertè determinat Bar. in l. 2. in fine. ff. de verbor. & rer. ſignific. & apertius in l. j. C. de Metropo. Berit. quibus in locis apertè concludit: ex principis ſola voluntate ciuitates conſtitui oportere. Quod etiam Pluribus firmaſſe videtur Paulus de Caſtro in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. & Alexand. in additionibus ad Bartolum in d. l. 2. de verb. & rer. ſignific. ff. Ex his colligo, Antiſtites † ad ciuitatum conſtitutiones neceſſariò nõ requiri, idque mihi clariſſimè probari videtur. ca. Epiſcopi. 80. diſtinct. & c. j. de priuileg. in quibus dicitur, Epiſcopos non in caſtellis, nec in paruis: ſed frequentioribus, atque maioribus ciuitatibus deſignandos eſſe: quæ quidẽ veba argumẽto ſunt nobis certiſſimo: eas quoq; rectè dici poſſe ciuitates, q̃ Epiſcopũ non habẽt. Sed pulchra hic ſanè oritur † dubitatio. Nunq̃d caſtrũ, cuius vniuerſitati Princeps ſcribendo, ſub ciuitatis noĩe decoraſſet, verè, atque propriè ciuitas dicatur? Bartol. in tractatu, Qui ſint rebelles, num. 6. quem ſequitur Angel. in additionibus ad Bart. in d. l. 1. C. de Metropol. Berit. dicit, ciuitatem haud dubiè appellari poſſe: idque probant argumento eorum, quæ traduntur in l. quidam conſulebant. ff. de re iudi. in qua dicitur, Principem minoribus conferendo magiſtratum, eorum ſentẽtias firmas eſſe voluiſſe, quod eodem modo in propoſito noſtro dicẽdum videtur, vt ciuitatis iura omnia huiuſcemodi ſubſcriptione in Caſtrum tranſtuliſſe videatur. 69 70 71 72

Contrariam verò ſententiam ſequutus eſt Archidiaconus in c. vltim. de ſent. excommun. in 6. à qua nec ipſe diſſentio: nã mihi dilucidè videtur probari Clem. ſi ſummus Pontifex, de ſentent. excommun. vbi apertè dicitur, quæcunque homini ſũmum Pontificem tribuiſſe ad eum augendum, ſiue quouis dignitatis gradu honeſtandum: id beneuolentiæ gratia feciſſe, atque ideo non videri eum in dignitate illa approbaſſe. Quibus ex verbis perſpicuũ videtur eſſe, dignitatem in eo conferri nullam, qui honore afficitur, atque dignitatis titulo nominatur. Illud tamen adijcio, quòd ſi ex cõiecturis Principem voluiſſe cõſtaret, caſtrum pro ciuitate haberi, haud dubiè ita habendum eſſet, vt in d. Clem. ſi ſummus Pontifex. Iuculenter notatur in illis verbis: Niſi ſe velle forſitan exprimat) Nec obſtat, q̃d obijcitur ex l. quidam conſulebant: quia planè alienum eſt: nõ eñ ibi dicitur ex honorifica ſubſcriptione vllam conferri poſſe dignitatem, ſed ex ipſa magiſtratus collatione manifeſtè colligitur, Principẽ quoq; voluiſſe, vt ſententia, quã in dijudicãdo minor proferret: atque valida permaneret.

Tertia concluſio eſt: Caſtra, quæ ciuitatibus ſubijciuntur, † merum non poſſident imperium, hancque probat Bar. l. nulli. §. ꝙ ſi in vico. C. de epiſcop. & cleric. l. ſi quis. §. ꝙ ſi cui. C. de natural. liber. & l. qui ex vico. ff. ad municip. Scio quidem ego excellentiſſ. Calæfatum in d. l. imperium. nu. 117. quem etiam ſequuntur recentiores interpretes, tenere, leges à Bartolo citatas id non probare, quia de vico ſiue pago tantũ loquũtur. Sed meo quidem iudicio decipiũtur: quia nil aliud ex illis vult colligere Bart. niſi ꝙ vicus ciuitati reſpondet, vt in eis perſpicuè dicitur, ex quo neceſſario ſequi video: vicos merũ nõ habere imperiũ, cũ ciuitates etiam ipſæ, quibus accedũt, illud retinere nõ dicantur, argumento legis 3. C. depoſiti. l. cum principalis. ff. de regul. iur. & l. hæres à debitore. §. quod ſtipulator. ff. de fideiuſſ. Quod etiã in caſtris dicẽdum videtur, cũ nihil, aut parum à Vicis paganis differant, vt ex Laurentio Valla Elegantiarum lib. 4. c. 20. dilucidè colligi poteſt. 73

Quarta concluſio eſt. Caſtra, † quæ ciuitatibus non ſunt ſubdita, eandem prorſus retinent iuriſdictionem, quam defenſores ẽt ciuitatũ poſſident: idq; probat Bar. ex titulorũ diſpoſitione. C. quæ huiuſmodi eſt, vt titulo de officio Rectoris prouĩciæ accedat alius, De præfecti vigilum. Hũc verò ſequatur ille: De defenſoribus ciuitatũ: cui tandem proximus eſt titulus, De Magiſtratibus municip. Voluit ex his fortaſſe colligere, ꝙ cùm omnibus magiſtratibus inferiores dicãtur eſſe ciuitatum defenſores, & poſt eos ſequatur titulus, De Magiſtratibus municip. conſequens videtur eſſe, vt eãdẽ dicantur habere iuriſdictionẽ, Atque id ipſum ſanè videt̃ voluſſe Azo in eiuſdem tituli commẽtarijs, vbi expreſsè ſcribit, oĩa, quæ de ciuitatũ defenſoribus dicta ſunt, locum etiam habere ĩ ipſis municipiorũ magiſtratib9 Sed obijcit Gaſpar Valla in d. l. Imperium, quem etiam eo in loco ſequitur Calæfatu; ꝙ ſi hæc Bartoli ratio vera eſſet, haud dubiè ſequeret̃, ꝙ cũ titulũ de offic. Rect. Prouin. ſequatur ille, de defenſoribus ciuitatum: idẽ eſſet tã defenſoribus, quàm Rectoribus imperiũ, quo nihil dici poteſt abſurdus. Qua de re cõcluſionem, quã iſti exiſtimãt verã eſſe, comprobãt. l. homo liber. §. fin. ff. de acquirend. rer. domin. & l. ſi eueniet. ff. ad l. Iuliam de adult. in quibus dici videtur: eos verè poſſidere, qui ab alio nõ poſſidentur, ſed caſtra, de quibus diſceptatio eſt, nõ in alterius ſunt poteſtate, cũ ſuperiorẽ nõ recognoſcant, ergo iuriſdictionem habere nõ prohibentur. Sed eſt, quod animaduerſione dignũ puto: haſce leges extra terminos ab his eruditis viris citari, id enim tãtũ mihi vidẽtur probare. Caſtra, quę nemini ſubiecta ſunt, poſſidere, atq; auctoritatẽ habere nõ prohiberi, ſed ꝙ eãdem obtineãt iuriſdictionem, quã ciuitatũ defenſores retinẽt: neſcio certè quõ ex illis id elici poſſit. Quod verò obijciũt rõni Bartoli, planè alienum eſt: quia nulla alia de cauſa ciuitatum defenſores, atque prouinciarum rectores idem non dicuntur habere imperium, niſi quòd eiuſdem non dicuntur eſſe ordinis: cum multo maior ſit attributa rectoribus auctoritas. l. 1 eod. titu. quod longe ſecus eſt in municipiorum magiſtratibus, atque ciuitatum defenſoribus, quorum poteſtas inuicem quodammodo videtur eſſe adæquata, eum ea quæ in vno obſeruantur, in alio quoque obſeruari dicantur, vt ſuperius ex mente doctiſſimi Azonis diximus. 74

Poſtremo concluſio eſt. Qui præſunt collegijs fabrorum, vel alterius huius generis, merum non habent imperium, ſed iuriſdictionem tantum, quæ ad illius collegij profeſſionem pertinere videtur. l. fi. C. de iuriſd. omn. iud. & pulchrè tradit Bartol. in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iur.

75 † Excipiuntur ex mente Bartoli & aliorum omnium interpretatum,

pretum, Doctores, qui publicè profitentur, ij enim quãuis vniuerſitati Scholarium præeſſe dicantur, merum tamen retinere videntur imperium, idq; probant Federici conſtitutione, quæ incipit. Habita. C. ne filius pro patre. In qua dicitur, eos, qui litẽ mouere Scholaribus velint, electionem habere, vt corã domino, vel eorum magiſtro, vel ipſius ciuitatis Epiſcopo, quib. huiuſcemodi iuriſdictio data eſt, conueniant. Sed ab horum ſentẽ-76 tia omnino ego diſſentio, primo: quia † nulla lege eam firmari video. deinde quia nil planè ad rem facit Federici illa conſtitutio, quam iſti pro ſe citant; quia facilimè reſpondemus, eam habere locum cùm agitur de cauſis ciuilibus, vt irrogetur pœna pecuniaria: ſecus, ſi vt irrogetur pœna corporalis. Quòd ſi nõnulli exiſtimare videantur, litis appellatione vtranque pœnam contineri: ij multum aberrant, vt ex titulo de fructibus, & litiũ expenſis dilucidè colligi poteſt. Quod etiam probari poteſt. l. j. ff. de teſtibus quo in loco apertè concluditur, litem ipſam non ad criminales, ſed ciuiles tantùm cauſas referendam eſſe, atque hoc nimirum illud eſt, quod Vlpianus ſcribit in l. litis nomẽ. ff. de verbo. & rer. ſignifica. litis nomen actionem ſemper ſignificare ſiue in rem, ſiue in perſonam ſit.

77 Sed hæc hactenus, nunc † ad illud, quod quarto loco declarãdum inſtituimus, accedamus. Quæritur itaque, quot ſint meri imperij gradus? & alij quidem tres, vt Albericus, alij quatuor, vt Salic. & Iaſ. nonnulli verò ſeptem, vt Romanus, cõſtituere gradus. Nos autem ex Barto. ſententia ſex tantum arbitramur eſſe: Maximus, Maior, Magnus, Paruus, Minor, atque Minimus.

In maximo imperio ponit Bart. auctoritatem legis condendæ, quæ Principi, Senatui, ac Præfecto etiam Prætorio cõpetit. Ex quibus verbis duas breuiter ex eius mente elicimus conclu-78 ſiones, quarum prima huiuſmodi eſt: poteſtas legis † conſtituẽdæ meri dicitur eſſe imperij. Sed hanc ornantur omnino euertere recentiores interpretes, ſingula verba, quæ in meri imperij definitione a Bart. addita ſunt: diligenter perpendendo. Primò enim videtur iuriſdictionem, per quam veluti genus merũ definitum eſt imperium: auctoritati legis ſanciendæ cõuenire nõ poſſe, ne ſequatur eos, qui huiuſcemodi obtinent iuriſdictionem, leges etiam facere poſſe, quo dici alienius nihil poteſt.

Sed hoc argumentum procedit a genere ad ſpeciem affirmãdo, quod nullius eſt valoris, vt pulchrè tradit Iaſ. in l. quæ de legato. num. 4. ff. de lega. j.

79 † Secundo igitur loco mouentur eo, ꝙ Bar. merum definiuerit imperium per officium nobile, quod quidem nil aliud eſt ex eius ſententia in l. j. ff. de iuriſdict. om. iud. niſi quod ſecundũ leges propria auctoritate expediri poteſt, ex quo ſatis conſtare videtur, leges iam fuiſſe conditas, quibus ij, qui officium exercent nobile, parere omnino tenentur. Quare neceſſe eſt dicere, legẽ poſſe eum condere nullam, qui ne tantillum quidem ab ea recedere debet.

Sed valde meo quidem iudicio decipiuntur: longè enim aliter definit Bar. officium iudicis nobile, q̃ iſti arbitrãtur: quod vt luce clarius appareat, verba eius recitabo: q̃ hæc ipſa ſunt. Omiſſis aliorum ſententijs ſic dicas: officij iudicis triplicem dari ſpeciem, aut enim nobile, aut mercenarium, aut verò aduerſarium dicitur: Officium nobile eſt, quod per ſe ſtat, ſiue hoc iudex motu proprio exerceat, inquirendo: ſiue ad alterius poſtulationẽ, concedendo reſtitutionem in integrum, dando tutores, interponendo decreta, conſtituendo ſalaria, & alia huius generis faciẽdo, quibus in verbis clariſſimè videtur velle eos, qui officio potiuntur nobili, poſſe quandoque aliquid extra legum diſpoſitionẽ conſtituere, ſi res ipſa id expoſtularet: Sed vt omnis ſcrupulus remoueatur, illud præter alios animaduertendum puto, Bartolum non ſimpliciter meri, ſed maximi voluiſſe poteſtatẽ legis condendæ eſſe imperij, quæ omnino ſpecie differre dicũtur. Quòd ſi quis obijciat regulam l. fin. ff. de fund. inſtruct. & inſtrum. leg. in qua dicitur plus, & minus non facere differre ſpecie. Huic ego ſic occurro, regulam illam declarando in his ſolũ habere locum, quæ facti ſunt, vt eleganter declarat Bar. in l. qui vſumfructum. ff. de verbo. oblig. & Iaſ. in l. j. ff. de acquiren. poſſeſſ. Secus verò eſt in imperio, de quo inſtituta eſt noſtra diſputatio: cùm iuris illud dicatẽ eſſe, qđ cuiuis facilè perſpicuum eſt.

Tertiò perpendunt verba illa; publicam reſpiciens vtilitatẽ: quę quidem argumento eis videntur certiſſimo: auctoritatem legis faciendæ meri dici non poſſe imperij, ne illud ſequi neceſſe ſit, leges, quæ ob priuatum quandoque fiunt commodum, legis nomen non habere, quo nihil peius fingi poteſt.

Sed hoc argumentum facilè euerti poteſt, ea enim virtute, & ſapientia Iuriſconſulti noſtri fuerunt, vt in legibus ſcribendis nihil ſibi aliud, niſi ſalutem, atque vtilitatem Reipubli. proponerent: quare mihi videntur leges omnes, quæ ob priuatum proponuntur commodum, ad publicam etiam, & præcipuè q. dem pertinere vtilitatem. Quod & ſi nullius approbationis indigere videatur: vt tamen eis ſatis faciamus, hac ratione probamus. Aut lex priuatum includens commodum, vnius tantum reſpicit vtilitatem, & tunc non lex, ſed conſtitutio potius perſonalis appellanda eſt. l. j. ff. de conſtitu. Princip. Sin verò commune priuatorum contineat commodum: & tunc dicimus eã quoq; ratione finis, qui potiſſimum in vnaquaque re cõſiderari debet, ad publicam ſpectare vtilitatem, à legibus enim nihil cõuenit arbitrari, niſi quod Reipublicæ cõducat, proficiſci, qñ eius cauſa ſunt cõparatæ: quis enim quæſo alius eſt legum finis, quàm, vt ex illis tranquillè quietèque populi degant vitã, quod quantum Reipub. proſit neminem eſſe arbitror, qui id ignoret.

Poſtremo ex noua eorum definitione id ipſum cõprobãt: dictũ enim eſt, eos velle merum imperiũ poteſtatẽ eſſe magiſtratibus cõmunicatã, ſed facultas legis cõſtituendæ magiſtratibus nõ communicatur: cùm ſoli Principi competere dicatur. pręterea diſerte additum eſt. Secundùm mandata, quę quidẽ verba eis, qui legem facere poſſunt, competere nõ videntur: quippe cùm ij legibus dicantur eſſe ſoluti. Ex his itaq; illud iam perſpicuum eſſe aſſerunt, poteſtatem legis cõdendæ meri nõ eſſe imperij, cùm eius definitioni huiuſmodi auctoritas conuenire nõ poſſit, argumento eorum, quæ notant Dd. in l. 1. ff. de teſtam. Sed facilè reſpondemus non valere argumentum ab eorum definitione, quia pluribus rationibus eam ſuperius reiecimus. præterea dico, quòd ſi vera eſſet: aliud nil concluderet, quàm condere legem meri non eſſe imperij, quod etiam Bar. nõ diffitetur, vult enim ipſe non meri ſimpliciter, ſed maximi eã eſſe imperij, vt ſuperius etiam diximus. atq; hoc eodem modo omnia eorum argumenta præter ſolutionem, quam vnicuique ſigillatim adiecimus, facillimè tolli poſſunt. Atque hæc quidem hac de re ſatis videntur dicta. Nunc ad ſecũdam accedamus cõcluſionem, quæ huiuſmodi eſt.

Senatus, & Præfectus Prætorio leges facere non prohibentur. De Senatu teſtimonium eſt in l. non ambigitur. ff. de legibus, in qua apertè oſtendit. Vlpianus Senatum ius facere poſſe. De præfecto vero Prætorio teſtimonium eſt. in l. normam. C. de pręf. præt. vbi eleganter dicitur, normam præfecti pretorij, quæ neque legibus, neque principis conſtitutionibus contraria ſit, omnino ſeruandam eſſe. Sed quo ad Senatum pertinet, 80 breuiter concludendum puto, legem condere † eum non potuiſſe, atque hoc verum eſſet, primum probo auctoritate Ale. ab Alex. Genialium dierũ. lib. 4. c. 11. quo in loco ſermonem habens de ſenatorum officio, in hæc verba ſcribit. Quippè ſenatui de rebus omnibus decernẽdi libera facultas erat, niſi in magiſtratibus creandis, & legibus ſanciendis, aut in hoſtes arma mouenda, vel à bello recedendum, pacemque, & fœdera ſeruanda forent: tunc enim ſine populi iuſſu ſenatum nihil ſentire, nil decernere poſſe liquet. Quod etiam ſecundo firmatur loco teſtimonio Dionyſij Alicarnaſſæi, qui lib. 6. tradit, legem ſemper ab vrbe condita Romæ, fuiſſe, vt reſpublica omnis in poteſtate ſenatus eſſet præter magiſtratuum creationem, legũlationem, & belli, paciſue arbitrium. Quibus ex locis clariſſimè conſtat, Senatum, neque legem ſancire, neque ferre potuiſſe. Neque obſtat, quod obijcit Bar de l. non ambigitur, quia primũ ex aliorum ſententia reſpondemus, opus eſſe legem illam ĩterpretari ex eis, quæ eleganter tradit Iuſtinianus in §. Senatuſconſultum. Inſtitutionum, titu. de iur. natur. gent. & ciuil. in quo ſcribit, ſenatum non ex ſe, ſed vice populi legis condendæ poteſtatem habuiſſe: nam cum auctus eſſet populus Romanus in eum modum, vt difficile eſſet in vnum conuocari leges ſanciẽdæ cauſa, æquum viſum eſt Senatum vice populi conſuli. Ex q. bus perſpicuum quidem eſt, leges ipſas non ex ſenatorum, ſed populi potius Romani imperio conſtitutas ſemper fuiſſe: qui enim munere alterius fungitur, nil proprij habere dicitur. l. 1 §. 81 qui mandatam. ff. de offic. eius, ſui mand. eſt iuriſdi. Sed hic † Illud breuiter obſeruandum eſt: Tribonianum, Theophilum lõge aberraſſe in d. §. Senatuſcõſultum: cum crediderint ob difficultatem conuocandi populum datam fuiſſe ſenatui poteſtatẽ legis condendæ. Hæ enim ſunt contra fidem hiſtoriarum: non enim propter ciuium copiam populi poteſtas ad ſenatum trãſlata eſt, ſed Cæſarum potius aſtutia, & calliditate: vt ſcite animaduertit Frãciſcus Hotomannus ſuarum obſeruationum capite 2. Atq; etiã id ipſum firmauit Doctiſſim. Aldobrand. in eiuſdẽ. §. expoſitione. Deinde ego aliter etiã r̃ndeo: verbũ illud, ius, non pro lege, vt omnes, & male quidem ſentiunt, ſed pro ſenatuſconſulto haud dubiè accipiendum eſſe: in ſuis enim debet vnaquæque lex intelligi terminis, vt præclarre declarat Bart. in l. 1. §. nunciatio. ff. de oper. nou. nunciat.

Quod vero attinet ad Præfectum prætorio, haud dubie affir-82 mandum † eum, etſi generalem poſſit conſtituere legem, vt in d. l. normã dilucide dicitur, nõ tamẽ ita generaliter eam accipere dẽmus, vt oĩs populus imperio ſubiectus ſeruare eã teneatẽ: valde. n. abſurdũ eſſet, ſi ſubditi Præfecti Africę terenẽ obſeruare, q̃ à Pręfecto Oriẽtis cõſtituerẽtur: cũ potius cõfuſio, quã recta adminiſtratio diceretẽ: quare reſtringenda eſt eorũ auctoritas, vt ad eos ſolũ pertineat, qui eius iuriſdictioni ſubijciuntur.

Quod ſi quis obijciat, id ipſum etiã fieri poſſe à cęteris inferioribus magiſtratibus, quilibet enim magiſtratus poteſt facere legem, quæ ad ſuam iuriſdictionem pertineat, vt eleganter tradit Bartolus in l. prima ff. quod quiſque iur. Huic reſpondemus, cæteros

cæteros magiſtratus non leges, ſed edicta potius facere poſſe, quæ ad eã ſolùm ciuitatẽ, quàm regũt, pertinere dicuntur. Præfectus verò prætorio legib. ligat ſuis ciuitates oẽs, quæ ſub prouincia, quam regendam ſuſcepit, reperiuntur: nam poteſtas, atque eorum auctoritas vſq; eo Imperatorum beneficijs creuit, vt etiam ad prouincias adminiſtrandas ſummo cũ imperio mitterentur: credidit enim Princeps eos, qui ob ſingularem induſtriam, atque fidem exploratam ad hanc dignitatem aſcendũt: non aliter iudicaturos eſſe, quàm ipſe foret iudicaturus. l. j. ff. eodem tit. Præterea illud etiam adijcimus, Magiſtratuũ edicta nõ ita perpetua eſſe, vt dicuntur eſſe ea, quæ a Præfecto prætorio proueniunt, vt pulchrè tradit Barto. in d. l. j.

In ſecundo gradu meri imperij maioris tres enumerat Bar. pœnas, atque vnam excitat quæſtionem: quarum prima eſt vltimum ſupplicium, de quo loquitur. d. l. Imperium: Secunda eſt ſtatus pœna, qua damnatur quis ad effodiendum metallum, & de hac verba facit Vlpianus in l. illicitas. §. qui vniuerſas. ff. de offic. præſid. poſtrema verò eſt membri abſciſſio, de qua ſuperius etiam fecimus mentionem. At de duab. quidem ſuperiorib. dubitare video neminem, de poſtrema verò magna dubitatio eſt: 83 nunquid † dicatur pœna capitalis. Cynus in l. tranſigere. C. de tranſact. quem etiam ſequitur Aretinus in l. qui manus. ff. de teſtam. tenet, capitalem dici poſſe pœnam, atque id videtur probari ex ſententia Aretini cap. j. §. ſi quis alium. de pac. tenend. in vſib. feud. in quo dicitur, eum, qui alium interfecerit poſt pacẽ conſtitutam, ſententia capitali puniendum eſſe: ſubiungit deinde Imper. Si quis verò alium poſt pacis edictum vulnerauerit, manus ei amputetur, & vt ſuperius dictum eſt, iudicetẽ. Ex his colligit, ꝙ cum ſuperius de pœna ſit capitali facta mentio: neceſſe eſt dicere, manus amputationem capitalem quoque pœ-84 nam eſſe. Sed † facilè ex ſuperioribus conſtat, hanc accommodari non poſſe interpretationem: cùm enim in d. §. ſi quis aliũ, dictum eſſet, homicidam poſt pacem conſtitutam capitalem ſubire ſententiam, ſequitur verſ. ſi verò: vbi habetur pacis violatorẽ, ſi a facie iudicis aufugerit, bona eius publicari neceſſe eſſe. Accedit poſtremò d. §. ſi quis alium. in quo dicitur, manus eius, qui alium poſt pacis edictum vulnerauerit, amputari, atque (vt ſuperius dictum eſt) iudicari oportere. Quæ verba non ad §. ſi quis hominem, qui de pœna capitis loquitur, ſed ad verſi. ſi verò, vbi de publicatione bonorum agitur, haud dubiè referenda ſunt: vt ſenſus ſit, at is cui manus abſciſſa eſt, iudicetẽ, vt ſuperius dictum eſt: ideſt publicentur eius bona, vt in pacis violatore cõcluſum eſt, argumento eorum, quæ notant Dd. in l. ſi idem cum eodem ff. de iuriſdict. omn. iudi.

Quapropter contrariam alij tenuerunt ſententiam, hac potiſſimum perſuaſi ratione: pœna capitali damnatus prohibetur facere teſtamentum. l. eius qui. ff. de teſtam. Sed qui manus per ſententiam iudicis amiſit, teſtari poteſt. l. qui manus. ff. eodem: ergo fieri non poteſt, vt is pœna capitali dãnari dicatur, at mihi videntur hæ duæ ſententiæ ꝯciliari poſſe: ſi dicamus ex Bart. ſententia in l. 2. ff. de publ. iud. Membri inciſionem propriè nõ capitalem: cùm de ciuitate caput non eximatur, impropriè verò capitalem haud dubiè eſſe pœnam: membrum enim, quod a corpore remouetur, mori quodammodo dicitur, quo fit, vt eadem inciſionis membri, quæ vltimi ſupplicij ratio, atque auctoritas ſit, atque ideo Barto. eundem vtriſque accommodauit gradum, vt enim membri abſciſſio, ita etiam vltimum ſupplicium in alium transferri nõ poteſt §. hoc prohibemus. Nouell. 128. Sed is mihi locus admonet, vt paucis videamus quãdo pœ-85 na † hæc inciſionis membri intelligatur procedere, & haud dubiè dicendum eſt, eam tunc habere locum, quando nõ totum corpus, ſed illa tantum pars, cui membrum illud coniunctum erat, eneruatur: membra enim propriam, atque diſtinctam obtinere dicuntur in corporibus noſtris operationem, vt ſcitè nos docuit Ariſt. lib. 4. Metap. in fin. Bald. in l. 3. C. de accuſat. & Bar. in l. 2. ff. de publi. iudi. Ex his colligo, auris abſciſſionem ſub hac pœna contineri non poſſe, quia illius ſenſus non redditur debilis, ſed integer permanet, vt elegãter tradit Albericus in d. l. imperium: atque illud etiam perſpicuum eſſe poteſt, eum, qui alterius digitum abſciderit, non incidere in pœnam, quæ a lege municipali imponitur ei, qui alterius manum amputaſſet, quia digitus non membrum, ſed membri potius pars appellatur, vt p̃clarè tradit Barto. in conſi. 201. quod incipit: quæritur. Bald. in c. j. in princip. de nou. form. fidel. in vſibus feud. & Angelus in tractatu maleficiorum.

86 His ita declaratis reliquum eſt, vt quæſtionem, quam proponit † hic Barto. breuiter diſcutiamus. Quæritur itaque, nunquid miſſio in carcerem huius dicatur eſſe imperij gradus. Qua in re cõcludit ipſe, carceris pœnã ꝓ toto vitę tp̄e huiuſce dici imperij: Quod nulla alia rõne probat, niſi, q̃a dãnatis in metallũ huiuſmodi cõparatur pœna. l. aut dãnũ. §. ſolet. ff. de pœn. Neq; obſtat, qđ obijcit Calæfatus in d. l. imperiũ. de §. fi. eiuſdẽ l. aut dãnum, in quo expreſsè dr̃, eum, qui perpetuis damnatur carceribus, pœnæ ſeruũ effici non oportere, quia facilè reſpondemus. Similitudinẽ, quã inter haſce pœnas conſtituit Bar. quo ad ipſa tantum vincula intelligẽdam eſſe, ſicuti enim metallis, ita etiã carceribus damnati in compedibus ſemper detinentur. l. aut dãnum. §. inter eos. Neque ferenda eſt Bolognetti opinio, qui exiſtimat, deportationi potius ſupradictam eſſe pœnam adæquandam, cum deportati quodammodo carceribus addicti videantur: ſi quidem ab inſula, quæ eis deſignata eſt, exire prohibentẽ, atque ideo longè melius ex eius ſñia feciſſet Bart. ſi eodem in gradu haſce collocaſſet pœnas. Quia nemini duoium eſt, quin durior ſit carceris pœna, quàm in inſulam deportatio, quippe cum vltimo ſupplicio comparari dicatur, vt elegãter tradit Abbas in c. 1. de colluſ. detegen. & Bal. in l. programma. C. comminat. epiſt. & c. atque ob hanc cauſam maiorem haud dubie Imperij gradum obtinere debuit. Sed omnia hæc intelligẽda ſunt 87 procedere iure pontificio: cum † nemo iure ciuili perpetuis dãnetur carceribus, vt ſcitè tradit Vlpian. in d. l. aut damnum. §. ſolent. Ex his pulchra elicitur concluſio. Poteſtatem mittendi in carcerem non ut puniantẽ, ſed vt cõtineantur rei, donec ad maiorem tranſmittantur iudicem iuriſdictionis eſſe: cum omnibus videatur competere magiſtratibus. §. & iudicare. Nouell. 15. & l. Limanarche. ff. de ſeru. fugit.

Sed Vall. in d. l. Imperium, quem etiam eo in loco ſequitur Bolognettus, dicit concluſionem hanc debili probari argumẽto, quippe cum inferiores etiam magiſtratus modicam dicantẽ habere coercitionem, quæ meri eſt imperij. l. magiſtratibus. ff. eodem: atque ex his illud perſpicuum eſſe volunt: auctoritatẽ hanc infimi potius imperij gradus, quàm ſimplicis eſſe iuriſdictionis. Verũ ego vereor ne nõ recte ſenſerint, nã licet modica coercitio inferioribus ẽt cõpetat magiſtratibus: id tñ ex quadã neceſſitate haud dubie ꝓuenit, cũ eorũ iuriſdictio ſine illius auxilio dicatur eſſe nulla, quare nõ poſſumus dicere huiuſcemodi poteſtatẽ ratione coercitionis meri eſſe imperij, cũ illud, qđ vnaquaq; in re præcipuũ eſt ſpectari ſemꝑ debeat. l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cer. peta.

Præcipuum verò videtur obtinere locum iuriſdictio; nam coercitio ei deſeruire quodammodo dicitur, vnde mirũ videri nõ debet, ſi iuriſdictionis munus dicamus eſſe, vt q̃s in carcerib. cuſtodiatẽ. Sed quo planius rem omnẽ intelligamus, diſtinguimus hoc modo: Aut quis mittitur in carceres, donec cognoſcatur de crimine capitali, de quo eſt accuſatus: & meri dicitur eſſe imperij, nam cum cauſa, propter quam reus in carceres detruditur, imperij ſit: neceſſe eſt etiam, vt miſſio illa, quæ cauſam ipſam conſequitur, eiuſdem imperij dicatur eſſe, vt tradit Bald. Salic. & Alexan. in d. l. imperium: Aut verò quis detinetur, vt tandem ad maiorem tranſmittatur, & præter alios concludimus, & ſimplicis, & nullius iuriſdictionis eſſe: ſimplicis q. dem, ſi ab inferioribus cuſtodiatur magiſtratibus. l. 3. §. 1. de offic. præfect. vig. & d. Nouell. 15. Nullius verò, ſi a priuato quis detineatur, vt ad præſidẽ remittatur. l. capite 5. ff. ad l. Iul. de adul. l. interdum. §. qui furem. ff. de furt. quib. in locis clariſſimè videtur priuatis poteſtatem concedi, vt fures atque adulteros detineant, quòad eos ad præſidem deducant.

Sed quoniam hoc in gradu fit mentio de pœna capitali, quæ 88 triplex † dicitur eſſe, mors: aquæ & ignis interdictio, atque relegatio. l. 2. ff. de pub. iud. l. capitalium. ff. de pœn. & l. edicto. §. rei capitalis. ff. de bonorum poſſeſſ. E re facturum puto breuiter videre, de qua pœna intelligendum ſit, ſi iudex pœna capitali reũ damnaſſet. Qua in re non deſunt rationes, & argumenta, quæ nobis perſuadere videntur, vt de naturali potius morte intelligamus. Primò enim offert ſe. l. ſaccularij. §. ſunt quædam. ff. de extraord. criminib. vbi præclarè tradit Vlpian. pœna capitis eos eſſe puniendos, qui σκοπελισμὸν committũt, quia & ipſa res mortem comminatur. Sed facilè reſponderi poteſt, ſi Vlpiani locum propius proſpexerimus, verba enim illa; Quia & ipſa res mortem comminatur, ſatis nobis indicant, eum de morte intelligere voluiſſe.

Secundò adducit Optinellus. l. qui cœdem. ff. ad leg. Iul. de ſicar. in qua dicitur, eos, qui cœdem admiſerint, ſi in aliqua poſiti ſint dignitate, deportari: ſi verò inferioris ſint gradus capite puniri debere.

Sed reſpondemus, capitis pœnam ſtrictè eo in loco accipiendam eſſe, cùm ad deportationis differentiam appoſita videatur eſſe, atq; hoc eodem modo ſolui poteſt, quod obijcitur de lege fi. ff. de incen. rui. & nauf. vbi eorum diſtinguũtur pœnæ, qui cõſultò incendium commiſerunt.

Tertiò inducitur loco l. reſpiciendum. §. fi. ff. de pœn. in qua dicitur, eum pęna capitis puniri, qui vel beſtijs obijcitur, vel alias ſimiles pęnas patitur. Sed is mihi locus planè videtur ad rẽ non pertinere: quippe cùm Iuriſcon. aliud nil eo in loco exponat, niſi quomodo quis capite puniri dicatur, & affert exemplũ de illo, qui beſtijs obijcitur. Quod nos etiam non diffitemur, ſed illud reſpondemus alia quoque mitiora extare exempla, in quibus pœna illa, præſertim cùm dubij ſimus, locum habere haud dubiè debet.

Poſtremò igitur loco affertur hæc ratio; verba præſertim cũ dubij ſimus, in propria, atque naturali eorum debent accipi ſignifica-

gnificatione.l.si.C.de ijs qui ven.ætat.impetr. sed capitalis pœna caput propriè significat, quod quia perspicuè verum est, nihil attinet ꝓbari, ergo de illo intelligere necesse est. Sed respōdeo, regulam illius legis locum non habere, cùm de pœnis agitur; quia mitiores semper eligendæ sunt pœnæ, vt eleganter declarat Barto. in d.l.fin.

Constat igitur facilè euerti posse sententiam hanc, quare cōtrariam tenuerunt recentiores interpretes, quæ etiam communis est, atque eam nouiter probant l.sed & si quis ff.si quis caut. l.qui cum natu maior.§.is demum ff.de bon.libert.& l.cum patronus ff.de iur.patron. quibus in locis Iurisconsult. declarando quæ sit capitis accusatio, alternatim loquuntur, dicēdo eam esse, cuius pœna mors, aut exilium est: sed iam explorati iuris est pœnas, quæ disiunctiuè ponuntur in rei electionem semper cōmittendas esse, vt disertè tradit Bart. quem etiam eo in loco sequunt̄ omnes in l.j.ff de effract.& clarius hoc ipsum notat Bal. in l.quicunq;.& l.si fugitiui.C.de seru.fugi. Quare mansuetiores haud dubiè semper eligentur pœnæ. Quòd si reus ipse grauius vellet subire supplicium, id fieri certè non posset: cùm teneantur eum cogere iudices, vt mitiorem velit pati pœnam, vt voluit Angelus in tractatu maleficiorum in verbo. Quòd si non solueris.

Sed non possum de ijs non vehementer mirari, cùm afferāt hæc, quæ nihil planè ad rem nostram faciunt, ita enim vera essent, si lex municipalis, vel iudex ipse in assignanda pœna alternatim loquerentur: quibus in terminis non est instituta nostra disceptatio, loquimur enim nos eo solo casu, quo simpliciter diceretur: Reum capitali pœna puniendum esse.

Quapropter nisi aliæ rationes vrgerēt, quilibet ab hac sententia† recedere posset. Ego verò arbitror eam apertè probari posse.l.si præses.l.de interpretatione.ff.de pœn. in quibus præclarè dicitur, benigniorem semper in pœnis accipiendam esse interpretationem. Neque obstat, quod obijciunt ij, regulam illam procedere: quando vocabuli proprietas id pateretur, sed capitalis pœna non aliam videtur præter ipsam mortem suscipere significationē, ergo vt de illa solum intelligamus, nobis necesse est. Quia id omnino negamus: quippe cùm nō solum mors, sed deportatio etiam ipsa capitalis propriè dicatur pœna. Hoc esse verum luce clarius probo.l.licet.ff.de verb. & rerum significa. in qua disertè scribit in hæc verba Modestinus, licet capitalis latinè loquentibus omnis causa existimationis videatur, tamen appellatio capitalis mortis, vel amissionis ciuitatis intelligenda est. Ex his itaque perspicua remanet sententia communis, quā existimat Optinellus in d.l.imperium locum non habere, quādo iudex, siue ius municipale nō de capitali, sed † de capitis pœna loqueretur, tunc enim mors ipsa naturalis haud dubiè intelligenda esset. Sed hęc eius sententia mihi non satisfacit; quia inter hasce pœnas differentiam constitutam esse video nullam: immo sæpè confunduntur, vt patet in l. cum patronus. ff. de iur. patro.

Secundò igitur & longè melius excipitur, quando iudex reū † morte condemnasset: tunc enim mortem intelligere necesse est naturalem, argumento l.ex ea parte.§.in insulam ff.de verb. obligationib. vbi elegāter scribit Papinianus, stipulationes hoc modo conceptas, cùm morieris, non nisi moriente eo, qui promisit, committi debere. Quod etiam clarius ꝓbatur l.cùm pater.§.hæreditate.ff.de lega.2.l.sed si mors.§.cùm igitur ff.de donat.inter virum & vxorem. & l. Statius. §. Cornelio Fœlici.ff. de iur.fisc.

Postremo excipitur loco: quando lex iam pro aliquo crimine mortis pœnam adiecisset, & iudex postea capitali pœna dānasset reum, qui eodē versaretur crimine: hoc enim casu mors ipsa naturalis sine vlla dubitatione intelligi debet, cuius rei ratio est: quia iudicis verba, quæ dubia sunt, ad leges referri, atque ex illis interpretari necesse est, vt scitè tradit Bald.in l hac † cōsultissima.C.de testament. & l.apparitores.C.de apparit.lib.10. Sed omnes hanc locum non habere intelligunt exceptionē, si pro eodem crimine deportatio iam à iure communi, capitalis verò à lege deinde municipali constitueretur pœna: tūc enim ex mente iuris communis facienda non esset interpretatio, nā leges municipales debent aliquid vltra ius semper operari commune, vt eleganter notat Barto.in l.2.ff.vsucap.& l.4.§.ait prætor.ff.de dam.infect. Quod etiam pluribus firmat Ias.in l.properandum.§.siue autem.C.de iudic.

Quod an verum sit, valde dubito: nam benigniorē sequi interpretationē in pœnis præsertim non minus iustius est, quàm tutius. Sed ex his † pulchra oritur quæstio: Nunquid Reus damnatus suspēdi, liberetur, si dum subleuaret̄, fracto laqueo viuus adhuc cecidisset in terram. Lucas de Penna in l.j.C.de desert.& occult.libro 12.quem etiam sequitur Ioannes de Arno. in soliloquijs suis, soliloquio 5.& Optinellus in d.l.imperium. tenet, eum omnino liberandū esse. Sed meo quidē iudicio decipiuntur: quia iudicum sententiæ suum semper debēt sortiri effectū, vt notant omnes in titulo, de re iud. atque pluribus rationibus id firmare non grauaremur: nisi illud videremus hoc cuiuis facilè perspicuum esse, ac de hoc gradu hæc quidem existimauimus esse dicenda. Deinceps ad alios accedamus. In tertio igitur imperij gradu, qui magnus dicitur, ponit Bart. deportationem, † quæ pœna capitalis dicitur.l.edicto.§. Rei capitalis. ff. de bonorum possess.l. sed & si quis, in princip. ff. si quis cautionibus. Deportatio autem erat ciuium Romanorum pœna, quæ ciuitatem solum adimebat. l.quidam. ff. de pœn. Sed hoc in gradu plures excitantur ab interpretibus nostris difficultates. Primò enim videtur vnum, atque eundem gradum tam deportationi, quàm damnationi in metallum assignari oportuisse: cū vtraque harum pœnarum morti adæquari dicatur.l. seruitutē. ff.de reg.iur.l.1.§.vltimo.ff.de bon.possess. contra tabul. Sed facilè respondemus hasce pœnas diuersis in gradibus iure collocatas fuisse: maximè enim inter se differunt: cùm altera ciuitatem solum, altera verò & ciuitatem, & libertatem simul tollere videatur.§.maxima. Institutionum titulo, de capit. diminut. l.2.§.vltim.ff.de pœn. & l.inter pœnas. ff. de interd. & relegat. Sed quæri video, in quonam consistat similitudo, quæ sit inter deportatum, atque mortuum ipsum. Huic itaque respōdemus, similitudinem illam in his, quæ iuris tantum ciuilis sunt, haud dubiè intelligi necesse esse.l.eius qui.ff. de testa. Quod enim ad iusgentium pertinet, mortuis non æquiparantur, omniū enim quæ huius iuris sunt, capaces esse dicuntur.l.quidam.ff.de pœn.

Sed huic solutioni videntur duo iuris loca apertissimè aduersari: quorum primus est in l.2.§.cùm autem.C.vt nemo priuat. quo in loco declarans Iustinianus, qua pœna debeant affici ij, qui vela regia in rebus alienis suspendere audent, in hæc verba scribit. Qui ausus sit id facere, si plebeius sit, vltimo subdi supplicio: si clarissimus, vel curialis, vel miles, vel clericus, proscribendum, deportandumq; nō solùm ciuitate Romana, sed etiam libertate priuari censemus. Quibus ex verbis clarissimè constat eum, qui deportatur libertate etiam priuari oportere.

Accursius in d.l.2. versi. libertate. conatur respondere dicendo, locum illum non ita simpliciter intelligēdum esse: Sed dū Iustinianus dicit, Deportandum, addere debemus in metallū: alioquin multa ex his, quæ certa sunt, subuerterentur. Idque eo comprobat, quod in l.vltima.C.de postlimin. reuers. reperitur similis loquendi modus. Ait enim Iustinianus eo in loco: eum, qui ab hostibus reuertitur: neque retineri, ne in patriam redeat, neque alimenta eis præstita reddere cogi posse. Quòd si quis huc præcepto conatus fuerit obsistere, actor, conductor, Procuratorque dari se metallis cum pœna deportationis non ambiget.

Sed hanc solutionem tametsi eam sequantur omnes, ex ipsis tamen Imperatoris verbis apertè ostendo falsam esse: siquidem in d.§.cū aūt, connumerantur clarissimi, Curiales, Milites, qui stante Accursij expositione in metallum damnari possēt, quod haud dubiè falsum est.d.l.Pœdius, & d.l.moris est. Neque † obstat, quod obijcit de lege finali, quia alium, & nouum *quidem* puto illius esse sensum, qui, vt apertius intelligatur: sciendum est, maximam esse differentiam inter eum, qui in metallū damnatur, atque eum, qui in insulam deportatur, nam quamuis vtriusque bona proscribantur.l.in metallum.C.de bon.proscri p.differunt tamen, quia bona, quæ deportati post pœnā eis irrogatā consequuntur, statim publicantur. l. deportati. C.de bon.proscript. Quod longè secus est in ijs, qui in metallum dānantur, cùm per eos nihil Principi acquiri possit.l.in metallum. ff.de iur.fisc. His ita breuiter cognitis: dicimus Iustiniani verba non esse ita accipienda, vt velit actorem, conductorumve in metallum deportari debere, quia non facilè permittitur vnū verbum pro alio, & impropriè interpretari: sed ita concedetur, si in propria significatione accipi non potest: vt copiosissimè ostendit Crauetta in titulo de legatis. nu.137. Cùm itaque non constet verbum deportationis in d.l vltima, nō posse in sua vera significatione manere: huiuscemodi sanè non debet admitti interpretatio. Qua de re locum illum aliter ego intelligo, atque quod dicit Iustinianus sic interpretor, vt actor, conductor, procuratorq; debeat dari metallis cum pœna deportationis: id est, cum hac insuper adiecta pœna, vt si quid posteà eis acquiratur: illud quoque Princeps omninò consequatur. Quid ergò respondebimus ad §.cùm autem? Equidem aliter respondeo nouè interpretando §.illum. Verum prius scire oportet, deportationis pœnam non modo† ciuitatis amissionem, quæ sibi propria est.d.§.maxima. sed quandoque etiam libertatis significare priuationem, dummodo ex illius verbis, qui huiusmodi imponit pœnam, id voluisse constet. Atque hoc illud nimirum est, quod tradit Imperat.in d.§.cùm autem, dum inquit, si clarissimus, vel curialis audeat huiuscemodi cōmittere facinus, proscribendum, deportandumq; nō solum ciuitate Romana, quæ semper amittitur, sed etiam libertate, qua puniri non solet, priuari censemus. Hunc esse verum sensum aperte nobis indicat dictio illa: sed etiam, quę videtur quodammodo deportationis pœnam ad ipsam quoque libertatis priuationem dilatare.

† Alter verò locus, & quidem clarior est in l. cognitionum. §.consumitur.ff.de var.& extraordin.cognitionib. in qua declarans

rans Callistratus: quando consumi dicatur existimatio, in hęc verba scribit. Consumitur verò quotiens magna capitis diminutio interuenit: id est, cùm libertas amittit̄: veluti, cùm aqua, & igni interdicitur, quæ in persona deportatorum euenit.

Sed ego quidem arbitror textum hunc corruptum esse: nam si vetustissimis quibusdam exemplaribus credamus, loco illius dictionis, libertas, reponendum est, ciuitas, quo casu omnis dubitationis scrupulus facilè remouetur.

Sed illud præterea silentio prætereundū nō est, non inelegāter hisce iuris locis accommodari posse eorum solutionem, qui dicunt libertatem ipsam duobus modis considerari posse; † aut enim propriè & strictè accipitur: vt est illa, quæ seruituti opponitur: aut verò lata, atque impropria intelligitur significatione pro iure quoddam disponēdi, & liberè quo velimus proficiscēdi. Priori quidē casu libertate priuari deportatos negamus: posteriori verò ea spoliari haud dubiè affirmamus: cùm enim certæ alicuius insulæ, aut alterius loci limitib circumscripti videantur, quos nisi aperto vitæ discrimine egredi non licet, libertatē quodammodo amittere dicuntur, Atque id quidem significasse nobis videtur Vlpianus in l. 2.ff.de liber. homini. exhibend. cùm dixit, nihil multum à specie seruientium differre eos, quibus non datur facultas recedendi.

His ita habitis. Nunc altera dubitatio succedit, videtur eñ deportationis pœnam ī eo imperij gradu collocari debuisse, quo etiam relegatio ipsa posita est: maximam enim inter se vidētur habere affinitatem: vt enim in insulam deportari, sic etiam in eandem relegari Reus potest.l.relegati.ff.de pœn.& l.si quis in insulam.ff.de cadauer. punit.

Sed facilè respondemus ex his, quæ eleganter tradit Marcellus in d.l.relegati, in qua scribit, Relegatos in insulam, si à loco sibi interdicto non abstinuerint, deportationis pœnam tanquā maius subire oportere supplicium.

†Sed quod magis vrget hoc in loco illud est; quia videtur deportationem longè maiorem esse pœnam: quàm sit damnatio ipsa in metallum: si quidem illa præsidibus denegatur, hęc verò omnino eis conceditur.l.inter pœnas.ff.de interd. & relegat.& l.2.ff.de poe. cuius rei quæ tandem ratio reddi possit, consideran dum est. Albericus in l.illicitas.§.qui vniuersas.ff.de officio præsidis. Cumanus in l.j.§.2.quib.ff.de lega.3. Vall.in d.l.Imperium, & eo in loco Bolognettus, quos etiam sequitur Aldobrand.in §.cùm autē, Institutionum titulo, quibus modis ius patriæ potestat.soluat. dicunt hanc esse differentiæ rationem; ꝙ præsidib. deportandi facultas non est permissa: quia nobilium huiusmodi dicitur esse pœna.l.cognitionū.ff.de var.& extraordi. cognitionib.l.moris est.§.sed.n.de pœn.in quib.dr̄, Decuriones nō in metallum, sed in insulam deportari oportere: quo fit, vt neminē etiam ex principalib.in insulā relegare possint.l.diui fratres. § de decurionib.ff.de pœn. in qua scribit Callistratus: de decurionib. principalibusq; ciuitatum; qui capitale crimen admiserint; mandatis caueri, vt si quis eorum quid admisisse videatur, propter quod relegandus extra prouinciam in insulam sit, Imperatori scribatur adiecta sententia à præside.

† Sed hæc ratio facilè confutari potest, habere enim locum si decuriones, atque optimates tantum deportandi, vel relegandi essent: cùm verò generaliter omnib. alijs, q honestioris vitæ sunt, deportationis ēt assignet̄ pœna, nō poterit defendi hęc rō.

Altera est ratio, quam tradit idem Albericus in d.§.qui vniuersas. quam etiam sequitur Bolognettus, inquiens, præsides deportare non posse: quia præsens hæc pœna omnia quæ iuris ciuilis sunt omnino tollit.l.inter pœnas.ff.de pœn. quæ cùm à nemine præterquàm à Principe concedantur, ab eodem etiā auferri conueniens visum fuit, argumento.l.adulter.C.ad l.Iul.de adulter. in qua dicitur: præscriptiones omnes, quæ à legibus reis condonantur, à nemine adimi posse. Ego verò hanc rationem non arbitror esse veram; quia necesse esset etiā dicere: potestatem damnandi in metallum præsidibus non fuisse permissam, quippe cùm ea, quæ iuris ciuilis sunt hac eadem omnino tollātur pœna.§.maxima. Institutionum titulo, de capitis diminut. quod apertè falsum est.l.aut damnum.ff.de pœn.

Tertia solutio est Bartoli in d §.qui vniuersas. dicentis nulla alia de causa præsides deportare non potuisse, nisi, quia nullam sub eorum potestate habebant insulam, ideoq; mirum videri non debet, si ad principem scribi oporteret, vt eam deportatis assignaret. Sed hæc ratio apertissimè confunditur ex l.relegatorum.ff.de interdi.& relegat. in qua clarissimè dicitur, præsides eas in potestate habere insulas, quæ sub prouincijs, quas suscipiunt administrandas, reperiuntur.

Quarta solutio est recentiorum interpretum, quæ vt † planius intelligatur, illud prius scire oportet. Deportatos olim nō prius ciuitate priuari Romana oportuisse, nisi spontè huiusmodi subirent pœnam, atque in aliam nomē suum profiterentur ciuitatem. Sed quoniam indignum visum fuit, vt delinquentes nulla capitali pœna plecterentur, introduxerunt prisci illi Romani interdictionem ignis, & aquæ, vt Rei hominum consortio priuati in alia ciuitate nomen suum profiteri cogerentur: atque illius ciues efficerentur. Hæc esse vera dilucidè ostēditur ex Ciceronis oratione, quam ꝓ domo sua habuit, cùm inquit.

Ciuitatem nemo vnquam vllo populi iussu amittet inuitus, qui ciues Romani in Colonias Latinas proficiscebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, nomenque dederant. Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quàm erant in ea recepti, quo vertendi, hoc est, mutandi soli causa venerant. id autem vt esset faciundum non adeptione ciuitatis, sed tecti, aquæ, & ignis interdictione faciebant. Hæc ille. Sed Romanis postea Principibus imperantibus circuitus ille sublatus est, atque determinatū fuit, vt absq; aliqua alia aquæ, & ignis interdictione, qui lege, vel iudicio deportandus esset, ciuitatem amitteret Romanam. Atq; hoc nimirum illud est, quod Vlpianus scribit in l.2.ff.de pœn. cùm dixit. Constat postquā deportatio in locum aquæ, & ignis interdictionis successit, non prius amittere quem ciuitatē: quā princeps deportandum eum in insulam statuerit.

Ex his illud perspicuum esse volunt recentiores: quòd quando quis deportabatur, necesse sibi erat in aliam proficisci ciuitatem, quæ Imperio Romano subacta non esset: cuius cùm esset factus ciuis ciuitatem amitteret Romanam. Sed quoniā deinde totus terrarū orbis in potestatem Imperatoris redactus erat. l.deprecatio.ff.ad leg.Rhod.de iact. euenit, vt præsides nullam possent deportatis assignare ciuitatē, quæ imperio subiecta nō esset. Quare iure factum est, vt ad solum Principem pertineret deportatis insulam assignare, id est, permittere, vt illa tanquam sibi non subdita haberetur, cuius facti ciues ciuitate priuarentur Romana.

Sed meo quidem iudicio nullius momenti est hæc recentiorum ratio: quia falsum est, eos, quibus aqua, & ignis interdicebatur in aliam oportuisse demigrare ciuitatem, quæ Principi minimè subdita esset, satis enim erat, si ī aliam ciuitatem extra Romanam proficiscerentur, ibique nomen suum profiterētur. Præterea hac eadem ratione concludi posset. Vrbis etiam Præfectum deportandi facultatem non habuisse: quippe cùm nullam deportatis assignare posset ciuitatem, quæ imperio subiecta non esset, quod haud dubiè falsum est.l.2.ff.de pœn. Quapropter cum & ijs hæc fortasse dubia videretur solutio, aliam tradunt dicendo, quòd cùm deportatorum bona publicari debeant: non sine causa factū est, vt Principis auctoritas in eis cōdemnandis requiratur, de re enim sua videtur quodammodo tractari: cùm verò ex ijs, qui in metallum damnantur, nihil vnquam Princeps consequatur.l.in metallum.ff.de iur.fisc. mirū videri non debet, si eius auctoritas hoc in casu nō adhibeatur, sed omnibus huiusmodi facultas permittatur.

Sed hæc ratio mihi quidem videtur cæteris ineptior: quia sequi necesse est, Principis auctoritatem in bonorum proscriptione semper adhibendam esse: quo nihil dici potest obtusius. Præterea multum a veritate aberrant, dum velint damnatorū bona publicari non oportere: nam eleganter scribit Iustinianus in l.in metallum.C.de bonis proscript. Eos, qui in metallum dānantur, pœnæ seruos effici, atque eorum bona rationibus fisci vendicari. Neque obstat, quod obijciunt de l.in metallum.ff.de iur.fisc. quia planè alienum est; scio enim quidē ego bona, quæ post pœnam eis irrogatam eueniunt: ad Principem non pertinere, sed ex his sequi non video eorum bona iam ante acquisita publicanda non esse.

Hæ sunt rationes magis præcipuæ, quę ab interpretibus afferuntur: cæteras prætereo, ne in his diutius moremur. Ego itaq; in tanta difficultate rationem † differentiæ arbitror illam esse, quam scitè tradit Bartol.in l.relegatorum.ff.de interd.& releg. in qua hoc modo distinguendum esse scribit, vt si quidem præsides sub se retineant insulam: in eam deportare non prohibeātur: sin verò non habeant, ad Principem recurrendum sit. Quæ quidem distinctio licet omnibus variis confutetur rationibus: mihi tamē videtur clarissimè probari.d.l.relegatorum, in qua eleganter scribit Vlpianus. Prouinciarum præsides in insulam relegare posse, si ad eius prouinciæ formam, quam administrāt, pertineat. Quòd si insulam sub se non habeant, id facere non possunt: sed Imperatori scribere debēt, vt insulam eis assignet. Quod etiam apertius confirmari potest testimonio Theophili, quippe qui in §.cùm autem. Institutionum titulo, quibus modis ius patr. potest. soluit. in hæc verba loquitur. Liberat autem liberos à patria potestate & parentis deportatio: nam si quis alicuius maleficij accusatus & cōuictus huiusmodi acceperit sententiam à præside, vel præfecto, & aliis. Volo te deportari in insulam illam: simulatque sententia lecta fuerit, lex ei, & ciuitatē, & bona adimit, & ciuitate Romana exutus sit peregrinus. Quibus ex verbis liquido constat, præsides deportare quandoque potuisse. Ad iuris verò loca, in quibus apertissimè dicitur, deportandi ius eis datum non fuisse, facillimè respondemus, de præsidibus ea loqui, qui insulas sub se non habent.

Hæc quidem ratio † tametsi verissima sit, arbitro tamen eam quoq;, quæ Fulgosij est, facilè sustineri posse. Ait enim ille, nulla alia de ratione præsides deportare nō posse: nisi, quia deportationis

tationis pœna ciuitatis potissimū Romanæ ius adimit, in qua cùm auctoritatem ipsi habeant nullam, merito factum est, vt sine Principis venia tollere eam non possint. Quo fit, vt Præfectus vrbis, cùm in ea potestatem haberet. l. j. ff. de offi. præf. præt. deportare etiam non prohiberetur. Quod si quis dicat, Nonne etiam damnationis pœna in metallum ciuitatem ipsam tollit? id nos quidem profecto verum esse non diffitemur: attamen illud respondemus, libertatem præcipuè quidem, per quādam verò consequentiam ciuitatē ipsam huiuscemodi pœna haud dubiè remoueri oportere: nullus enim seruus potest esse ciuis Romanus. l. in metallū. ff. de iur. fisci. & C. de bon. proscrip. Quæ cum ita sint, quis non videt præsides in metallum damnare nō potuisse? quippe cum eorum, quæ in consequentiam veniunt, consideratio vt plurimum habeatur nulla.

Ac de hoc quidem gradu satis nobis dictum videtur. Nunc, vt instituimus proficisci ordine, ad reliqua pergamus. In quarto 104 itaque meri imperij gradu, † qui paruus dicitur, ponit Bartol. relegationis pœnam, quam etiam meri esse imperij testatur Accursius, in l. nulli. C. de sentent. & interlocu. omnium iudi. & in §. relegati. Institutionum titulo, quibus modis ius patriæ potest. soluit. & probari quidem potest hac ratione: quia huiusmodi pœna officio iudicis nobili expeditur, atque publicam respicit vtilitatem, ideo mirum videri non debet, si imperij dicat. Quod certè mihi probabilius videretur: si relegationi ipsa etiam bonorum publicatio adiungeretur, quod fieri potest. l. relegati. ff. de interd. & relega. nemo enim eo in casu dubitaret quin imperij esse dicatur, argumen. l. j. C. ne sin. iuss. princip. cer. iudicibus lice. confis.

105 Sed pulchram, & meo iudicio obscurissimam † oriri video quæstionem: nunquid relegatio capitalis dicatur esse pœna: varia nanque hac de re reperio iura, nam Vlpianus in l. edicto. ff. de bonorum poss. videtur nobis significare capitalem nō posse dici pœnam: inquit enim, bonorum possessionem non ad rei capitalis damnatos, sed ad relegatos potius pertinere. Denique nihil apertius proferri potest, quàm ex l. capitalium. ff. de pœn. quo in loco eleganter scribit Callistratus, relegationis pœnam non ad capitis periculum, sed ad ipsam existimationem attinere. Contra tamen apertissimè pugnat l. hos accusare. §. omnib. ff. de accusationibus, quo in loco declarans Venuleius, quæ sint pœnæ illæ, quæ in seruos cadere non possunt, sic scribit. Omnibus autem legibus serui rei fiunt excepta lege Iulia de vi priuata; quia ea lege damnati partis tertiæ bonorum publicatione puniuntur, quæ pœna in seruum non cadit: idemque dicendum est in cæteris legibus, quibus pecuniaria pœna irrogatur, vel ēt capitis, quæ seruorum pœnis nō conuenit, sicut relegatio. Quibus ex verbis clarissimè constat, relegationem capitis dici posse pœnam.

Sed Accursius eodem in loco respondet, verbum illud, relegatio, pro deportatione accipiendum esse: hancque solutionē sequitur Sapia in d. l. imperium. numer 5. Sed mea quidem sententia nullo pacto huiusmodi interpretatio recipienda est: nā verba, quæ in propria eorū significatione manere possunt, non sunt pro alijs, & minus propriè interpretāda, vt superius ex mēte Crauettæ diximus.

Ideo Vallas. nobis tradendam reliquit solutionem. Itaq; puto interpretes omnes, qui crediderunt, legē illam loqui de pœna capitali, multū aberrasse: quia nil aliud vult eo in loco ostēdere Venuleius, nisi quæ sint pœnę illæ, quæ seruis non conueniunt: sed explorati iuris est, capitales ad eos pertinere pœnas. l. si fugitiui. C. de seru. fugit. §. Item lex Corneliana. Institutionum titulo, de public. iud. Ergo de his loqui non potest Iurisconsul. Quamobrem, vt dicam ego quàm breuissimè potero, quid 106 † sentiam, illud prius scire oportet, eos, qui cum honorib. perfungerentur, atque de eis ob aliquod eorum crimen dimouerētur, capite minutos non incommodè appellari posse: nam capitis diminutio aliud nil est, nisi status, atque prioris iuris commutatio, vt disertè tradit Iustinianus, institutionum titulo de capit. diminut. in princip. cumque serui neque dignitatem, neque familiam, neque ciuitatem vllam habere possint, sed omnium, quæ ad ius ciuile pertinent, omnino expertes dicātur esse. l. fina. ff. de capit. diminut. & l. quod attinet. ff. de regulis iuris, iure factum est, vt ipsi capite minui non dicantur. Idque nobis apertissimè significauit Paulus in l. 3. ff. de capit. diminut. & Iustinianus in §. Seruus. eodem titulo, quib. in locis seruos capite minui negant; quia neque ius, neque caput habere dicuntur. Ex his concludo Iurisconsul. in dicto §. omnibus, cum dixit: capitis pœnam, nimirum relegationem, seruis non competere, nō de pœna capitali, sed de capitis diminutione haud dubiè intellexisse, quæ quidem ad seruos pertinere non potest, quia nullum ius, nullamque existimationem habere videntur dicta l. finali. Sed hæc non ita strictè intelligenda sunt, vt omnino relegationis pœnam a seruis excludamus: quandoque enim, impropriè tamen, eis competit: vt patet in l. 2. C. de sepul. violat. & l. 2. ff. qui, & a quibus manu.

Postremo citatur loco. l. 2. ff. de public. iud. quo in loco declarans Paulus, quę sint capitalia iudicia in hęc verba loquitur, Capitalia dicūtur iudicia, ex quibus pęna mors, aut exilium est, per has enim pęnas eximitur caput de ciuitate: nam cætera nō exilia, sed relegationes propriè dicuntur: tūc enim & ciuitas retinetur. Quibus ex verbis dilucidè patet, relegationis pœnam inter iudicia capitalia connumerari oportere.

Sed hæc explicatio Iurisconsulti sententię nō omnino conuenit, eius enim verba satis indicāt, dictionem illam, cętera, nō ad capitalia, sed ad publica tātùm iudicia referri necesse esse.

Equidem (vt, quid sentio, explicem) has duas sentētias inter se conciliari posse arbitror, multum enim interest. Nunquid relegatio in propria, an in lata accipiatur significatione: priore si quidem casu capitalem dici posse negamus: posteriori verò casu inter capitis pœnas connumerari nō dubitamus. Hāc distinctionē veram esse luce clarius probat l. licèt. ff. de verb. & rer. significa. cuius sententiam referre nō grauaremur, nisi superius eam eisdem verbis adduxissemus. Idque ipsum equidem esse arbitror, quod Paulus scribit in d. l. 2. cùm dixit: cætera verò nō exilia, sed relegationes propriè dicūtur: quasi dicat relegationē ipsam, si in lata vsurpetur significatione, ad iudicia etiam capitalia referri nullum esse inconueniens.

In hoc insuper gradu existimat Bar. ponēdam esse pęnā omnem, qua corpus alicuius seueritate quadam afficitur, idq; probat. l. si quid erit. ff. de offic. proconsul. in qua dicitur, procōsulis legatum neque animaduertēdi, neque coercēdi, neque atrociter verberādi ius habere posse: hæc enim maiorem exigūt anima-107 duersionem, atque ideo ad procōsulem † pertinere debēt. Sed meo quidem iudicio locus hic nō probat id, ad quod citatur, cùm tātum ibi dicatur pęnas, quæ alicui atrociter infliguntur, meri esse imperij, ex quo sequi nō video easdē etiam huius inferioris esse gradus: nisi fortasse diceremus, quod cùm huiusmodi pœnæ meri sint imperij, neque superioribus, neque etiā sequentibus conueniant gradibus, consequens est, vt quartum hunc imperij locum sibi præscribant. Vtcunque tamen sit, ex his distinctionem hanc colligit Bart. aut tormenta pro pœna alicui dantur, & huius inferioris dicuntur esse gradus: aut ad verum inueniendum adhibentur, & simplicis esse possunt iurisdictionis, vt ex Nouella 90. dilucidè colligi potest.

Sed Decius in d. l. Imperium. obijcit Nouel. 134. in qua dicitur, supplicia, per quæ artus resoluūtur, longe grauiora esse vtrique manus amputatione, atque ideo cōcludit quæstionem omnem simpliciter meri esse imperij: quippe cùm artus omnino dissoluere dicatur. Sed facile tueri potest Bar. nam nō loquitur ipse de tormētis, quibus omnino mēbra eneruātur, sed de his tātùm intelligit, quæ quamuis artus quodāmodo amoueāt in pristinam tamē facillime reducuntur integritatem.

Sed extincta hac difficultate, altera maior oritur, videtur em̄ Bar. sibi hac in re parum cōstans, nam in l. cùm seruus. ff. de cōdic. cau. dat. simpliciter tenet, quæstiones omnes meri esse imperij: immo in l. interdum. § qui furē. ff. de furt. loquēs de tormentis, quæ ad veri inquisitionem dātur: apertissime concludit meri ea oportere esse imperij.

Sed optime defendi potest, si ex sententia Decij, atque Alberici in d. l. imperium. hoc pacto distinguamus: aut tormenta in causa criminali, vt verum indagetur, adhibentur, & meri sunt imperii, hancque sententiam esse arbitror Bartoli in d. l. cùm seruus, & d. l. interdum: aut verò in causa ciuili, & pecuniaria ob eandem rationem substinentur, & simplicis dicuntur esse iurisdictionis, & ita loqui videtur Bartol. in d. l. imperium. Hancque eius esse mentem planissimè illius verba indicant, cùm inquit: sed si torqueretur ad inuestigationem, tunc possibile esset, vt iurisdictionis dicantur.

Defensa itaque Bartoli sententia ab aliorum calumnijs: Reliquum est, vt quid hac in re dicendum sit, exponamus. id autem commodè facturum puto, si prius quàm breuissimè vi-108 deamus. Nunquid † Magistratus municipales, ciuitatumque defensores facinorosos homines torquere possint? Qua in re Bartol. cum quo communis est opinio sentit, eos posse: potissimumque eius argumentum sumitur ex §. si uero ignoti sint. Nouell. 90. in qua disertè scribit Iustinian. testes ignotos, & undequaque obscuros, si aliquid de ueritate in proferendo testimonio omnino corrumpere uideantur, tormētis subiici oportere, & iudices. si cum magistratu sint, ipsi hoc facere, si uero alii quidam præter eos, qui magistratus gerunt, sint, assumere debent locorum defensores, atque per eos huiuscemodi tormenta adhibere.

Sed ridiculam docti cuiusdam uiri solutionem præterire non possum, qui existimat locum illum ita esse intelligēdum, ut iudices maiores possint, si alii ministri non sint, testes, qui nonnihil ueritatis occultare uidentur torquere. Quod si apparitores, uel ciuitatum defensores reperiantur; tunc non ipsimet iudices ratione decoris (ut eius uerbis utar) sed per eos: id est per huiusmodi defensores tormenta iniicere debent. Quod idem est, ac si Iustinian. dixisset: committant eis, ut torqueant, sed ex ipsis Imperatoris uerbis explodendam esse hanc interpretationem

pretationem nullus est, qui non intelligat.

Præterea eandem sententiam præter alios comprobo hac ratione. Defensores ciuitatun, atque magistratus municipales modicam haud dubiè dicuntur habere coercitionem. l. magistratus. ff. de iurisdic. omnium iudicum. Sed tormenta modera-109 tione, atque mediocritate quadam adhiberi † semper debent, vt pulchrè tradit Barto. in l. quæstiones. ff. de quæstionibus. & Bald. in l. j. C. de emend. seruor. Ergo ad eos etiam huiusmodi debet pertinere facultas. Atque hoc ipsum sanè mihi videtur sensisse Iustinia. in l. defensores. C. de defensorib. ciuitat. in qua scribit; ciuitatum defensores seuerioribus quæstionibus vti nō posse: quasi dicat, eas verò, quæ non ita seueræ sint, ab ijs exerceri non prohibemus.

His ita declaratis: nunc ad propositum sermonem reuertamur, atque, quod iam polliciti sumus, breuiter præstemus. Lōgè itaque aliter, quàm alij fecerint in tanta difficultate distinguendum esse arbitramur: aut enim tormenta in causa criminali adhibentur, & ex omnium sententia meri ea esse imperij confitemur: hac enim de re dubitare video neminem: aut verò in causa ciuili, & pecuniaria dantur, & iterum distinguendum est: si quidem seruis infligantur, simplicis dicuntur esse iurisdictionis, ipsi enim in causa etiam simpliciter pecuniaria torqueri possunt. l. diuus Pius. ff. de quæstionibus. Immo quandoque nullius esse iurisdictionis arbitramur. l. cùm seruus. ff. de conditio. caus. dat. in qua disertè scribit Pomponius, seruum, qui in suspicionem furti alicui venisset: posse à domino ei dari, vt eū torqueat sub ea tamen conditione: vt si id repertum in eo non esset, sibi redderetur. Sin verò liberis adhibeantur: tunc obser-110 uandum diligenter est, nam cùm ij in causis † simpliciter ciuilibus torqueri non possint dicta l. Diuus Pius, vanum profecto esset quærere cuiusnam iurisdictionis hęc dicantur esse tormēta. Duobus itaque solùm casibus id videtur habere locum, quorum primus est, quando liberi ipsi homines in testimonijs proferendis vacillassent: tunc enim tormentis exponi debent, quo veritas omnis facilè erui possit. l. nullum. C. de testib. & Nouell. 90. Alter verò est, quando causa simpliciter ciuilis annexum haberet crimen: cuius rei præclarum extat exemplum in capit. j. extra de deposit. Qui enim depositum denegat, furtum committere dicitur, atque in eum furti actio datur. l. si sacculum. ff. deposit. § placuit: Institutionum titu. de obligat. quæ ex delict. 111 nascunt. Huiuscemodi † verò tormenta mixtæ iurisdictionis esse apertè concludimus: cùm enim imperium ipsum hisce in casibus ratione vacillationis, atque criminis quodāmodo consideretur: iurisdictionique, cuius beneficio ciuiles causæ omnes expediuntur: potissimum deseruiat, atq; ei omnino cohæreat: mirum videri non debet, si eam mixtam appellemus, argumento l. j. § qui mandatam. ff. de officio eius &c. & inferius hac de re copiosissimè dicemus.

Sed de hoc gradu satis dictum videtur: nunc ad quintum meri imperij gradum accedamus, qui minor dicitur, in quo modicam ponit Barto. coërcitionem, quæ omnibus videtur competere magistratibus. l. Magistratibus. ff. de iurisdict. omnium iud. & D. Nouell. 134. & ratio est, quia officio iudicis nobili expeditur, atque publicam respicit vtilitatem. Sed obijciunt interpretes nostri l fina. ff. de iurisdict. omnium iudicum, in qua scribit Paulus, mandata iurisdictione priuato, imperium etiam, quod non est merum, mandari: quia iurisdictio sine modica coërcitione nulla est. Quibus ex verbis clarissimè constat, coercitionem meri non esse imperij.

Multæ dantur solutiones: mihi magis placet Alciati solutio Paradoxorum libro 2. capit. j. quam etiam sequitur Cantiuncula in tractatu de officio iudi. quæstio. 6. vt dicamus, iurisconsul. 112 eo in loco de mixto loqui imperio: cùm † enim imperium ipsum in duas diuidatur partes, in merum, atque mixtum. Per nō merum, mixtum illud imperium intelligere necesse est, vt idē sit, ac si Iustinianus dixisset, mandata iurisdictione imperium etiam mixtum transferri videtur, ex quo colligimus modicam ipsā coërcitionē nō meri, sed mixti potius dici debere imperij.

Sed quoniam ita intelligendo recedimus a sententia Bartoli, qui omnino existimauit modicam illam coercitionem meri esse imperij, ideo, vt tantum virum pro viribus defendamus; longè aliter, quàm alij existimauerint hanc cōtrarietatem dis-113 soluimus: nam † per imperium non merum, non omnes eius gradus, sed eum tantum intelligimus, in quo gladij reponi debet potestas: maximè enim verisimile est, vt de eo loquat̄ Paulus mero imperio, de quo loquitur Vlpianus in d. l. imperium. Quod igitur iurisconsultus dicit, mandata iurisdictione, imperium etiam, quod non est merum, transit: idem profecto est, ac si dixisset merum ipsum imperium, quod in gladij tantum potestate consistit, nō transfertur. cæteri verò inferiores eiusdem imperij gradus transire possunt. Illud tamen adijcio, hanc nos explicationem ex doctrina ipsius Bartoli tradidisse. Non enim me latet, huiuscemodi meri imperij in gradus distinctionem commentitiam esse, sed non propterea explodendam: non em̄ omnino a iurisconsultorum sententijs aliena est. Sed hæc quidem hactenus. Nunc ad postremum meri imperij gradum accedamus: in quo leuem multam ponit Barto. nam præsens hæc pœna ab ijs tantum, qui iure ordinario potiuntur, imponi potest l. fin. C de mod. multar. atque ideo videmus neque ciuitatū defensores. l. defensores. C. de defen. ciuita. neque duumuiros. l. vnica. ff. si quis ius dicent. non obtempera. eam infligere posse. Sed illud breuiter hic obseruādum est, Bartolum non sine causa leuis attulisse multæ exēplum: ea enim quæ est ad quinquaginta auri libras vsque, ob peccatum datur grauissimum. l. illustres. C. de mod. multar. atque inter superiores propterea meri imperij gradus connumerari oporteret. Sed quoniam de multa hoc in gradu loquitur Barto. nonnullæ mihi occurrunt interpretum quæstiones, quas non alienum est breuiter exponere. Primò itaque quæritur, quid sit multa: deinde quibus competat magistratib. postremo nunquid delegati, atq; arbitri ipsi huiuscemodi pœnam dare possint. Quod igitur ad primum at-114 tinet, dicimus, nil esse aliud multam, † nisi pœnam pecuniariā, quæ arbitrio habentis adiudicationem datur, neque ante debetur quàm si aut nō est prouocatum, aut procurator victus est, vt dilucidissimè colligi potest ex l. aliud est fraus, & l. si qua. ff. de verb. & rer. significat. Huius autē multæ pecuniariæ certus fuit modus apud Romanos præfinitus, quem transcendere nemini licitum erat, quippe de multarum æstimatione tam à consulibus, quàm a tribunis plebis, sæpè Senatusconsulto, sæpè populi rogatione cautum fuit, quibus maxima erat multa trium millium, & viginti assium, quia plus triginta bobus, & duabus ouibus quempiam multari non decebat. Minima verò asse taxabatur vna. Hæc disertè scribit Alexander ab Alexand. Genialium dierum libro 3. cap. 5. & Gellius libro 11. cap. j. Ex his concludo disputationis gratia, Paulum in d. l. si qua, minus rectè Labeonē 115 reprehendisse: quippe † qui dicebat. Si qua pœna est, multa est: si qua multa est, pœna est: id enim mihi videtur verissimum esse, nam cùm pœna ipsa generale dicatur esse nomen, vt scite declarat Vlpianus in d. l. aliud est fraus, sequi necesse est: aliquā pœnam, nimirum pecuniariam, esse multam, contraq;, aliquā multam dici posse pœnam: genus enim si contrahatur, ad speciem suam referri necesse est: si verò sub latissima significatione accipiatur: sub eo species contineri suas, atque de eis prædicari nemini dubium est, vt tradunt omnes in l. si quid earum. §. inter emptum. ff. de lega. 3. huius rei exemplum illud vulgatissimum est, quod de homine, atque animali affertur, rectè em̄ dici potest: aliquod animal nimirum rationale, hominem esse, atque quendam hominum animal.

Deinceps igitur. Nunc quibus competat magistratibus multam ipsam indicere videamus. Qua in re sic regula constitui debet: Magistratus omnes potestatem hanc proculdubio habere possunt. l. vnica. ff. si quis ius dicend. non obtempe. Excipiuntur 116 autem ab hac regula eodem in loco Duumuiri. Est † autem hic locus animaduersione dignus: multi enim laboris, ac maximę vtilitatis est, interpretari, quæ tandem huius differentiæ ratio reddi possit.

Huic itaque difficultati primum occurrit Albericus in d. l. 117 vnica. dicendo, Duumuiros † multam indicere non potuisse: quia inferiores dicuntur esse magistratus: quæ quidē ratio non omnem tollit difficultatem; quia adhuc quærere possem: quare inferiores ipsi magistratus huiusmodi non dicuntur habere facultatem? Quapropter recentiores interpretes aliam dicunt afferri posse rationem, quæ huiusmodi est. Duumuiros multæ indicendæ ius non habuisse: quia multam omnem fisco adhiberi necesse erat. l. multarum. C. de modo multa. in quo cùm potestatem ipsi haberent nullam. l. j. ff. de iur. fisci. iure factum est, vt eam infligere prohiberentur.

118 Sed hæc quidem † ratio mihi nullius videtur momenti, quia non solùm fisco, vt ipsi minus recte sentiūt, sed publicis etiam operibus, aliisque necessarijs causis multa ipsa applicari poterat, vt expresse dicitur in d. l. multarum. Præterea conuincitur error istorum: nam concedo, Duumuiros nullam habuisse potestatem, vt de rebus fisci disponerent: sed ex his sequi necesse non est, eos saltem non potuisse multando ei acquirere.

Quare cùm & ij diligentius rem perpendendo iudicassent, hanc eorum rationem omnino explodendam esse, nulla em̄ lege firmari videtur: in noua sese esse opinione exclamant, atq; illud aperte firmant, Duumuiros multam indicere proculdubio potuisse. Ad l. verò vnicam respondent, ad rem nostram facere non posse, quia non de multa, sed de pœnali tantum iudicio loquitur eo in loco Vlpianus, vt ex ipsius verbis apertissime colligi potest. Quare ex his concludunt, mirum videri non debere, si Duūuiri iurisdictionē suā multādo defendere possint.

Sed in hac solutione mihi videntur aperte decepti esse, nam Duumuiri modicam haud dubie poterant imponere pœnam, cùm minimam haberent coercitionem, cuius virtute, & in carceres mittere, & fustib. cædere eis non denegabatur, vt eleganter tradit Alexāder ab Alexand. Genialium dierum lib. 3. cap. 16. Quod etiā lucidius probari potest. d. l. Aliud est fraus, in qua Vlpianus ait, pœnam à quocunque magistratu imponi posse.

Præterea

Praeterea explicatio, quam ad l. vnicam acommodāt, ad Vlpiani sententiam nullo modo accedit: quia contumacibus, atque ijs, qui ius dicenti non obtemperant, non corporalis pœna, sed multa ipsa ex omnium sententia adhiberi debet. Quòd si multa eo in loco mera pœna appelletur, summo cū artificio mihi videtur factum esse: genus enim omnes, quæ sub ipso sunt, propriè continet species, atque de eis æquè dicitur. d. l. si quid earum. ff. de leg. 3.

Quapropter cùm viderent hanc etiam eorum solutionem absurdam esse, tacitè ab ea recedunt, atque alium conantur ad l. vnicam accommodare sensum: inquiunt enim, Duumuiros multę indicendæ ius semper habuisse, sed contumaces deinde in iudicium deducere non potuisse, vt ab illis multam exigant. Nam corā ipsis iudicium nullo modo cōstitui poterat. Quod sanè significasse eis Vlpianus videt̄, cùm dixit, Duumuiros iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere non posse: verbū enim illud, iudicium, controuersiam, atq; litem quādam denotare videtur, vt ex his, quæ tradunt omnes in titulo de rei u. cuius facilè perspicuum est.

Sed vereor ego ne nō rectè senserint: nam si hæc eorum in-119 terpretatio vera esset. Nulla † quidem in multa indicenda assignari posset inter Duumuiros, aliosq; magistratus insignis differentia. Nam explorati iuris est, neminem eam exigere potuisse, nisi populus rectè multarum videri censuisset, vt ex Cicerone li. 3. de legibus clarissimè colligi potest, cùm dixit: Cùm magistratus iudicassit, irrogassitve per populum multæ pœnę certatio est. Quæ profectò verba argumēto sunt certissimo, moris antiquitus fuisse, vt cùm magistratus multā dixisset: illa postea ad populum disceptaretur, & eius suffragijs vel firmaretur vel abrogaretur, idque multæ certatio dicebatur. Atque etiam hoc ipsum firmari potest auctoritate Liuij, qui libro 35. in hæc verba scribit: Ducētum millium ęris multam Posthumio dixerūt, cuius certandæ cùm dies aduenisset, consiliumq; frequens plebis adesset, vna spes videbatur esse, si Casca Trib. pleb. priusquā ad suffragium tribus vocarentur, intercessisset.

120 Reiectis itaque aliorum sententijs † equidem ne longior videar, nouam differentię rationem ex Antonio Augustino, Emendationum lib. 4. c. 6. collegi, quam arbitror verissimam esse, sed quo planius intelligatur: illud prius scire oportet: causas omnes, quæ cognitionem requirunt non à Duumuiris, sed à Præsidibus atque Prætorib. expediri oportere. l. dies. §. si intra. ff. de damn. infect. in quo sic scribit Vlpianus. Duas ergo res magistratibus municipalibus prętor, vel præses iniunxit: actionē, & possessionem, cętera suæ iurisdictioni reseruauit: subijcit deinde, si fortè daretur non caueri, vt possidere liceat (quod cognita causa fieri solet) non Duumuiros, sed Prætores vel Præsides permissuros.

Ex his concludo, nulla alia de causa Duumuiros multare nō potuisse: nisi, quia multa ipsa causæ cognitionem requirebat. Hoc esse verum luce clarius probo. l. 2. §. fina. ff. de iud. in qua ait Iurisconsultus, ijs dari multæ dicendæ ius, quibus publicè iudicium est, & non alijs, nisi hoc speciatim eis permissum sit. Iā verò certissimi iuris est, nō solum ea, quæ iuris publici sunt, sed quę etiam speciatim conceduntur, summam causę cognitionē requirere, vt notant omnes in l. 1. ff. de offic. eius. Pręterea id firmari potest ex d. l. aliud est fraus, in qua dicitur, eum multam infligere posse, cui adiudicatio est: adiudicatio verò causę cognitionem proculdubio includit: cùm nil aliud ea sit, nisi iudiciū, siue decretum eorum, qui pro potestate, quam à lege acceperunt, causa cognita de re ad se delata sententiam pronunciāt, vt scitè tradit Franciscus Hotomannus in Commentario de verbis iuris. Quòd si quis huius à me rationē quęrat: huic haud scio an aliter rn̄deri possit, q̄ altero de duobus modis: vel quia maxima eo tēpore Romanis imminebat paupertas. vel qa res ipsę, atque hominum vita ęquiparantur. l. aduocati. C. de aduocat. diuers. iudic. atque ideo, vt in perimēda hōis vita, sic ēt in auferēdis bonis, quę vitā ipsam sustinere dicūtur: causę cognitio adhiberi necesse videtur esse.

121 His ita declaratis: nūc videamus nūquid † delegati, arbitriq; indicēdę multę ius habere possint. Quod igit̄ ad delegatos ipsos pertinet, Bartolus in d. l. vnica. nu. 6. apertè cōcludit, eos multā dicere non posse, cuius rei ratio est; quia ijs datur multę indicēdę ius, quibus publicè iudicium conceditur. d. l. fin. ff. de iudic.

Sed hęc quidē cōclusio ex omnium sentētia excipitur, vt nō procedat in Principijs delegato, atque in eo, cui causa ab eodem committitur terminanda. l. 2. C. de sportul. & sumpt. in diuers. iud. faciēd. & execut. liti. in qua Imperatores Valēti. Gratian. & Theodos. sic scribunt. Omnibus iudicibus licētiā pręstamus: siue ijs, quibus à nostro numine lites mandantur illustribus, vel spectabilibus, vel clarissimis, vel Togatis fori cuiuscunque pręfecturę, vel alijs quibusdam: vel ijs, qui ex nostris iudicibus delegandas lites accipiunt executores: si cessauerunt causas eis instructas offerre, & remouere ab executione, eos, & alios idoneos supponere: vel etiam multis afficere. Quibus ex verbis planissimè constat, non solùm Principis delegatum, sed eum etiam, cui ab eodem causa demandatur, multā infligere posse.

Sed est, quod animaduersione dignum puto, nam quod ad 122 † Principis delegatū eis haud dubiè assentior. Quod verò ad eū, q ab eodem delegato datur, mihi cū eis nō conuenit, qa id iure probari nō video, immo cōtrarium potius dicendū videt̄ ex d. l. fi. ff. de iudic. Neq; planè ad rem facit d. l. 2. de sport. quæ oculos interpretum perstrinxit, qa verba illa: vel ijs, q ex nr̄is iudicibus delegandas lites accipiunt: mihi nō vidētur cōmodè accipi posse p ijs, qui ex nostris iudicib. delegantur, cùm verbū illud, delegandas, nō ad iudices, sed ad lites referri oporteat. Sed horum verborum hic mihi sensus esse videtur, vt ijs, qui lites accipiunt delegandas: idest, quæ ex Principis mandato delegandæ erant, multæ indicendæ ius concedatur, neque id mirum videri debet: nam Princeps mandando suis iudicibus, vt aliquam alijs causam committant, perinde quidem est, ac si eadem a principe commissa esset: omnia enim nostra iure facimus, quibus auctoritatem nostrā impartimur. l. 2. §. omnia. C. de veter. iur. enuclean.

Postremò excipitur ī delegato, qui aliter iurisdictionem suā defendere non posset, ne eorum auctoritas omnino contemni videatur, argumento l. vltim. ff. de offic. eius cui mandat. est iurisdictio.

Sed nouissimi interpretes exceptionē hanc reprobare videātur, quia sequi necesse est, vt Duumuiri etiam: si eorum iurisdictionem aliter tueri non possint, multas infligere dicantur: qđ haud dubiè falsum est. d. l. vnic. quæ simpliciter prohibet, vt huiuscemodi potestatem sibi vendicent, atque eo magis id videtur verum; quia ad maiores possunt recurrere magistratus, vt eorum iurisdictio ab illis defendatur.

Ego verò à communi sn̄ia nō recedo, quæ si rectè intelligat̄, nō dubito, quin verissima apparitura sit. Dico itaque Doctores nostros locū hanc habere exceptionem eo solo casu voluisse, quo iudex ipse datus, ita impeditus esset, vt superiorē hāc de re certiorē facere nō posset, quod facile cōtingere pōt: vel ob vrgentē fortasse pestē, vel præliū, aliamve huiusmodi legitimam cām: quo quidem casu crederem Duumuiros etiam suā defendere potuisse iurisdictionē ea quidem pœna, quæ tunc tēporis opportunior eis videretur: multa enim necessitatis gratia conceduntur, quæ aliàs non permittuntur, vt tradunt omnes in d. l. j. ff. de offic. eius.

Quod verò ad arbitros pertinet, sentio cū Bartolo, eos nullā 123 indicere posse multam, & rō est; quia ij tm̄ hanc † possident auctoritatem, qui iure potiuntur ordinario, atque propriam retinere dicuntur iurisdictionem. l. fina. C. de mod. mult. & l. 2. §. fin. ff. de iud. Sed arbitri iurisdictionis omnino sunt expertes. l. j. ff. de recept. arbitr. Ergo multare non possunt.

Hæc autem conclusio dilatatur, vt in arbitratore etiam procedere dicatur: multum enim inter se differunt, alter enim iudicis partes suscipit, iurisque ordinem obseruare tenetur: *alter* verò pro suo arbitrio procedere potest, vt eleganter *tradit Barto.* in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.

Excipitur autem primo, quando ab ipsis partib. huiusmodi facultas indicendæ multæ arbitris cōcessa esset. l. nō ex omnib. ff. de recept. arbit. in qua scribit Iabolenus, arbitros punire posse litigatoris cōtumaciam, pecuniā eum aduersario dare iubēdo. Sed illud breuiter obseruandum est, arbitri sententiā, qua punit̄ contumax, non in vim sententiæ, sed conuentionis potius valere: vt optimè tradit Felinus in c. significasti. de foro competenti, & Decius in c. examinata. de confirmat. vtil. vel inutil.

Postremò excipitur, locū non habere in arbitris necessariis, qui ex legis municipalis dispositione eliguntur: vt tradit Inno. in c. suspicionis. de offi. delega. extra. cùm. n. a lege dati videant̄: idem est, ac si iudices ordinarij essent, atq; iō eorum officiū est iudicare, nō prout ipsi æquū esse existiment, sed prout iuris sit, vt disertè notat Socinus in consi. 37. Quod incipit, ex themate proposito. volum. j.

Declaratis meri imperij gradibus: Reliquum est, vt ad id, qđ postremo loco declarandum instituimus, accedamus. Quæritur itaque, nunquid merum ipsum imperium præscribi, vel demandari possit. Qua in re ne vlla oriatur confusio, primùm videbimus: nunquid præscriptione, deinde verò, an delegatione quæri illud possit.

124 Quod igitur ad primum pertinet, varias interpretum † reperio sententias. Bartolus enim in l. imperium. pollicetur, se hac de re dicturum in l. more. ff. de iurisdictio. omnium iudicum ibi verò asserit quæstionem hanc arduam esse, neque se eo tempore quid dicendum sit excogitare potuisse. Hostiensis in capitu. 2. de purgat. vulga. quem sequitur tandem Bartol. in l. prima. §. denique. ff. de aqua pluuia arcend. & in l. si publicanus. §. finali. ff. de publican. tenet, merum ipsum imperium præscribi non posse. Nititur autem potissimum hæc sententia, lege tertia, in fin. ff. ad legem Iuliam maiestatem: in qua Martianus dicit: priuatos homines si pro potestate, vel magistratu se gesserint, lege Iulia maiestatis teneri. Quæ profectò verba argumento sunt, imperium ipsum præscribi non posse, nec ex

ne ex delicto p̄scriptionis ius acquiratur. l. meminerint. C. vnde vi. & l. siue hęreditaria. ff. de neg. gest.

Omissis aliorum rn̄sionibus dicimus, hoc argm̄ procedere, cùm agitur de personis priuatis, quæ cum in exercēdo imperio habiles non sint: delictum committere dicuntur, & hanc puto esse sententiam d. l. 3. Secus verò si idoneæ sint personæ, vt in nostra quæstione.

Secundo igitur loco firmatur hæc eadem sententia ex regula. c. dudum. de decimis, & l. 2. C. de vsucap. pro emp. quibus in locis dicitur: ea, quæ in alium non transferuntur, nullo vnquam modo præscribi posse: sed merum ipsum imperium in aliū trāsire non potest. l. j. §. qui mandatā. ff. de offi. eius. ergo præscriptione consequi non videtur.

Hoc argumētum soluo cum aliis locum habere in longi tēporis præscriptione: secùs verò in ea, quæ per lapsum tanti temporis, cuius non extat memoria, acquiritur: hæc enim vim donationis habere dicitur, vt tradunt omnes in d. l. imperium.

Postremò adducitur l. comperit. C. de præscrip. 30. vel 40. annorum, in qua statuit Imperator, functiones omnes, siue ciuilē canonem, vel aliam quamlibet publicam collationem impositam solui, neque cuiuscunq; tp̄is præscriptionem admitti oportere. Cuius rei nulla alia ratio reddi potest, nisi: quia hæc ī signū principatus sibi competere dicuntur. Quod cùm ita sit, planè videtur, vt hoc idem in mero imperio dicamus: cùm illud etiam in signū vniuersalis dominij in Principe residere videatur. Excellentissimus Bolognettus in d. l. imperium. rn̄det, legē illam non esse intelligendam in præscriptione tanti temporis, cuius nō extat memoria: eo enim casu functiones ēt ipsæ haud dubiè præscribuntur. c. sup quibusdā. §. præterea. de verb. sig. quo in loco declarans summus Pontifex, quæ Pedagia, Salinaria: & Guidagia prohibita sint, inquit, ea quidem esse interdicta, quæ neq; Imperatorum, neque regum, neque Lateranensis concilij largitione concessa, neque ex antiqua cōsuetudine, cuius nō extat memoria introducta apparent.

Sed hæc quidem solutio mihi non vr̄ accōmodari posse sn̄iæ Imperatoris, quippe qui apertissimè concludit, publicis functionibus nullam obijci posse præscriptionē: sunt. n. semp Principibus exoluēda tributa, atq; vectigalia oīa, cum nos in eorū fide, & tutela simus, ab ijsq; fundos nostros veluti mancipio accipia-125 mus. Neq; planè † ad rem facit d. §. præterea, quia rn̄deo noue interpretando locum illum: si quidem Pedagia, atq; Guidagia illa non à summo Pōtifice, vt malè sentiunt oēs, sed à Comite Tholosano fuerunt introducta, atq; ideo cum in signum vniuersalis dn̄ij constituta esse non videantur: mirum non est, si spacio tā ti tp̄is, cuius non extat memoria, huiuscemodi Guidagia introduci posse dicantur. Idque ipsum mihi vr̄ significasse Imper. in d. l. comperit, cū inquit, functiones autem impositas nullo vnq̄ tpe præscribi posse, quasi dicat, ꝙ si eędem à Principe impositæ non viderentur, præscriptione acquiri non prohiberentur.

Contrariam itaq; sn̄iam tenuit Accurs. in Nouell. 15. & gl. in c. conquestus. 9. q. 3. quam etiā sequitur Romanus in d. §. deniq;. Pet. de Anch. in c. Canonum statuta. de constit. in 6. & Bart. hac in re parum sibi constans in auth. præsides. C. de episco. audient. hancq; cōi consensu firmatam esse testatur Ias. in d. l. imperij. nume. 38. Cuius summum, & potissimum argumētum desumitur ex l. viros. C. de diuers. offic. lib. 12. In qua apertè dicitur, iurisdictionem per consuetudinem acquiri posse. Sed rn̄demus, dissimilem esse rationem inter consuetudinem, atq; præscriptionē: illa. n. est ius disponens ex totius populi, siue maioris partis consensu constitutum: hæc verò dr̄ esse ius ex vnius tantum consensione introductum: vt eleganter tradit Bart. in l. j. nu. 3. C. quæ sit long. consuet. Præterea dici potest, legem illam loqui de iurisdictione acquisita non ꝯ Principis, sed contra Magistri officiorum potestatem, atque ideo mirum videri non debet, si huiusmodi iurisdictionis. præscriptio permittatur.

Secundò adducitur c. auditis. de præscrip. in quo dicitur, iura omnia, quæ ad Episcopum pertinent, spatio quadraginta annorum ab Abbate præscribi posse.

Sed eodem modo, quo primum, solui potest, Non enim de Principis, sed Episcopi tantum præiudicio loquitur.

Postremò hanc eandem sn̄iam præter alios comprobo. l. si cohortalis. C. de cohortal. & princ. lib. 12. in qua dr̄. Apparitorē cohortalem, si ad vllam aspirauerit dignitatē, in propriam cōditionem retrahi debere: ita, vt si qs vllam affectare militiā ausus fuerit, nulla temporis præscriptione præter eam, quæ ex triginta colligitur annis, muniantur. Sed qui ad merum aspirat imperium, dignitatem affectare proculdubio dicitur, ergo simili etiā temporis spatio illud præscribi necesse est dicere.

In hac difficultate mihi videntur iuris interpretes cōfundere terminos: cùm. n. eorū institutum sit declarare: An merū ipsum imperiū præscribatur, adduxerunt iura quæ de fundis patrimonialibus, atq; eorum pensionibus loquūtur. Quapp, vt clarius, atq; apertius omnia intelligantur, distinctionē hāc præter alios adhibendam esse arbitramur, aut enim quæritur: Nunqd fundi patrimoniales, eorumq; pēsiones, an verò merum ipsum imperium præscribi possit. Quod ad primū pertinet, concludimus: 126 fundos † omnes patrimoniales, ad Principisq; dn̄ium ptinētes spacio quadraginta annorū pculdubio præscribi posse. Iura. n. sunt aperta, nimirum l. fi. C. de fund. patrimonialib. lib. 11. & l. cōpetit. C. de p̄scrip. 30. vel 40. annorū. Quòd si qs conclusionem hanc refellere ideo velit: ꝙ Imperator in l. vlt. C. de fund. & saltib. rei dominic. lib. 11. dixit: loca, quæ ad sacrū dn̄ium ptinent, nulla diuturna possessione præscribi posse. is legē illam de præscriptione longi tp̄is, quæ decem annorum est, loqui sciat: vt Imperatoris verba id nobis eo in loco satis indicant. Pensiones verò oēs, quæ ex huiuscemodi possessionibus fisco pēdunt̄, nullo vnquam tpe prescribi posse affirmamus, vt clarissimè dicitur in d. l. comperit. Cęterùm id intelligo non procedere, qn̄ possessor diceret, se à Principe, vel ab eius possessore hoc pacto fundum habuisse, ne pensionem vnquam solueret, idq; quoquo modo confirmaret: tunc. n. concurrente 40. annorum libera possessione, immunis, atque liber permanet fundus ille, & hanc puto esse sn̄iam. d. l. fi. C. de fund. patrimonialib. & l. nemo. C. de fund. rei priuat. quæ sanè subdifficiles alioquin viderentur.

Quod verò ad merū ipsum imperiū pertinet, iterū distingui-127 mus: nam, aut † quis ita præscribere illud intendit, vt Principem amplius tanquam verū dn̄m non recognoscat, idq; fieri nullo modo potest: nam idē esset, ac si Imperatoris imperiū diminuere vellemus, vt elegāter voluit Abbas in c. cum nobis, & c. non liceat. de præscrip. ext. atq; ideo disertè tradit Bald. in auth. quas actiones. C. de sacros. eccle. Præscriptione nunquam quæri posse, ne ad Principem appelletur: id. n. ad summam eius iurisdictionem pertinere vr̄. Ex quo illud intelligi volumus, Regem Fran-128 cię, Hispaniæ, & Angliæ non ita de iure † libertatem vsurpare posse, ut Imperatori obedire non teneantur: sed illum veluti totius mundi dn̄m recognoscere debent, vt pulchrè tradit Felin. in d. c. non liceat. Sed iam illud br̄ obseruandum est, non inele-129 ganter quæri posse. Num Princeps † concedendo alicui regi, ne sub eius potestate esse dicatur, reuocari vnquam possit liberatio illa? Cui difficultati rn̄dendo dicimus, eā proculdubio innouari, si spatio 40. annorū præscripta non fuerit, argum. l. fi. C. de fundis patrimonialibus. Vnde illud simul perspicuum esse potest: ꝙ cum Illustrissimi Veneti priuilegio Imperatoris ab eius potestate exēpti fuerint: longissimoq; tpe liberè vixerint, ad eius potestatem amplius reduci non possunt. Aut verò qs meri tātum imperij vtilitatē p̄scribere vult, & concludimus, eū sine vlla dubitatione posse, dummodo habilis, atq; idonea sit persona: quo quidem casu puto sufficere tempus decem annorū, Principe tn̄ sciente: eo verò ignorante, requiritur tm̄ tp̄is, cuius nulla sit memoria. Et ita sentit cōis opinio. Cæterùm, quod de Principe dictum est, hoc idem ad Barones, Duces, comitesq;, qui alterius iurisdictionem vsurpare conantur: referendum est, nullam. n. video assignari posse differentiam. Huius verò ratio est; qa iurisdictionis quasi possessio dr̄ ius personale, propterea ꝙ personę cōpetit: iura verò personalia, cum cām cēseantur habere cōtinuā, existente dn̄i scientia, per decennium: ea verò non existente, lapsu tanti temporis, cuius non extat memoria, sine vlla dubitatione præscribuntur, ut præclarè voluit Bart. in l. iusto. §. nō mutat. ff. de vsucapionib. Alexander consi. 24. incip. ponderatis his, volu. 5. & Salicetus in l. 2. C. noua vectig. instit. non poss. Ex his clarissimè colligimus, personas priuatas, etiam si in bona fide 130 sint (quicquid † dixerit Petrus de Anch. in consi. 142. incipiēte, clarior, & breuior) non esse habiles ad prescribendum merum ipsum imperium, hancq; sententiā esse arbitror. l. j. C. de cohortalib. & l. j. C. de curios. & stationar. lib. 12. & hęc quidem iure ciuili obtinent. Iure autem Pontificio necesse est omnino dicere, iurisdictionem ipsam spacio quadraginta annorum, existente etiam domini sciētia, præscribi posse. d. c. auditis. & c. de quarta, & ibi notat Abbas de præscrip. extra.

Sed iam tempus admonet, vt nos videamus, an ea quæ meri 131 sunt imperij cōmitti † possint? Qua in re hm̄ōi constitui dēt regula. Merum ipsum imperiū demandari non pōt, & ratio est; qa lege, vel Senatusconsulto maioribus speciatim datum est magistratibus. l. j. ff. de offi. eius cui manda. est iurisd. l. nemo potest. ff. de reg. iur. & l. 2. ff. de offic. Procon. cum. n. eorum industria, atq; prudentia electa videatur, optima de causa factum est, vt alteri illud committere non possint, argumento. l. inter artifices. ff. de solutionib. in qua scribit Vlp. ꝙ si nauem à se fabricandam quis promiserit, uel insulam ędificandam, fossamve faciendam, & hoc specialiter actū est, vt suis operis id perficiat: fideiussor ipse ędificans, vel fossam fodiens non consentiente stipulatore non liberabit reum. Quod etiam luce clarius probatur. c. fin. §. j. de offic. deleg. in quo dicitur, inquisitionis ius, quod summus Pontifex alicui mandauerit, alteri committi non posse; quia eius fides, atq; industria approbata videtur esse.

132 Excipitur autem primò, ut non procedat iure † Pontificio, qa quod cognosci potest, demādari eo iure non prohibet̄: vt voluit glo. in c. qđ sedem, quam sequūtur omnes, de offi. ordinar.

idq; ꝓbat can. illud, vbi ẽt hoc ipſum notat 23.q.4.& can. ſicut. 2.q.7. Sed hæc iuris loca mihi videntur id non probare,& nullo negotio cõfutari poſſunt: ſi qdẽ de mero loquunt̃ imperio, qđ à Principe aliis demandatur, de qua re dubitare video neminẽ. Cùm itaq; ratio, qua exceptio probabatur, nulla ſit, illud ſequi neceſſe eſt, vt exceptio ẽt ipſa hoc modo intellecta falſa eſſe dicatur: probari tñ poteſt, ſi eam præter alios intelligamus in his tm̃ cauſis, quæ ſanguinis effuſionem requirunt, procedere. c. ſi. Ne cleric. vel Monach. ſecul. neg. ſe immiſ. & can. his à quibus. 23.q.8. in quibus prohibet ſummus Pontifex, ne clerici in his ſe immiſceãt cauſis, quæ mortem, aut membri inciſionem requirere videntur. Quod ſi huiuſmodi quandoq; eis eueniat caſus, aliis eum demandare tenentur, huiuſcemodi enim pęnas eccleſia omnino abhorrere videtur.

Secundo igitur loco excipitur: ſi is, qui merum debet exercere imperium, Reipublicæ cauſa abſens fuerit, tunc enim illud demandari non prohibetur, vt clariſſimè dicitur in l.j.ff.de offi. eius &c. Idque difficultatem habet nullam.

133 Sed † an idem hoc in infirmo dicẽdum ſit, maxima eſt inter interpretes controuerſia. Fulgoſius enim, quem etiam ſequitur Bellarmatus in d.l.j. tenet, merùm ipſum imperium hoc in caſu delegari non poſſe: ſummum autem, & potiſſimum huius ſnĩæ deſumit argm̃ Bellarm. ex d.l.j. in qua ſcribit Papin. vt is, cui cõtigerit publici iudicii exercitatio, non aliter poſſit eã, q̃ ſi profiteatur, mandare, quibus in verbis perpendit ipſe dictionem illam, ſi, quæ, cùm cõditionem denotet, vt tradunt oẽs in l.j.ff.de condit.& demonſt. huius naturæ dr̃ eſſe, vt in ea tantum ſpecie, de qua loquitur, referatur: conditiones enim in forma (vt dicũt noſtri) ſpecifica adimpleri debent. l. qui hæredi, & l. Mæuius. ff. de condit.& demonſtrationib. Ex his itaque concludi videtur, merum ipſum imperium ob nullam aliam cauſam præter eam, quæ abſentiæ eſt, demandari poſſe.

Sed huic argumento facilè rñdemus, nam falſum eſt, ꝯdõnes ita rem, cui adijciuntur, coanguſtare, vt ad nullam aliam etiam ſimilem referri dicantur: id enim iure cautum eſſe non video, neq; planè ad rem facit, qđ obijcitur de l. qui hæredi, nam ratio, 134 quare dando domino, quod iubetur dari ſeruo hæredi † inſtituto, ꝯdõ non impleatur, non eſt, ꝙ conditiones in forma ſpecifica adimplendæ ſint: quia ſequi neceſſe eſſet, vt ſtatu etiam liber, qui Titij ſeruo dare iuſſus eſt, dando dño, non liberetur, qđ verè falſum eſt, vt patet in verſic. certè ſtatuliber. eiuſdem legis. Sed huius deciſionis mihi vr̃ longè alia à Iuriſconſulto reddi ratio, cum inquit. Quia quæ facti ſunt, non tranſeũt ad dñm: cũ igitur dare & recipere facti ſint atq; in perſona ſerui reſidere poſſint, iure factum eſt, vt ei omnino ſoluatur, qđ à teſtatore ſibi relictũ eſt. Minus etiam obſtat l. Męuius in qua dr̃, legatum non aliter à legatario haberi poſſe, q oneratus eſt ducẽta dari Callimacho, quorum incapax erat, niſi prius illa præſtiterit: huius. n. hãc ego puto eſſe rationem, quia voluntates teſtantium vim legis habere dicuntur. Nouell. 22. atq; ideo cum appareat teſtatorem voluiſſe vt tunc fundus ad legatariũ pertineret, cũ ipſe ducẽta Callimacho ſolueret, præſtare ſibi omnino debet, ſi legatum habere velit legatarius, idq; mihi vr̃ ſignificaſſe Labeo, cùm inquit. Quid enim intereſt vtrùm tali perſonæ dari iubeatur, an aliquo loco ponere, vel in mare deijcere, quaſi dicat: cum teſtatoris voluntas clariſſimè pateat: ea omnino ſeruari debet. Ita illuſtrauit hæc iuris loca Excellentiſſ. atq; Eruditiſſ. Guido Pancirolus Præceptor meus, cui plurimum ſemper tribui, cum ob ſingularem eius doctrinam: tum etiã ob incredibilem ſuam humanitatem qua erga omnes, virtutum præſertim ſtudioſos mirificè vtitur. Sed, vt ad inſtitutum noſtrum redeamus, dicimus hãc eandem ſententiam ſecundo firmari loco. l. ſi longius. ff. de iudic. in qua dicitur, iudicem datum, ſi longius ſpacium interceſſerit, quominus iudicio dare operã poſſit, à Prætore mutari oportere, quibus ex verbis clariſſimè videtur conſtare, cauſas ob aduerſam valetudinem demandari non poſſe.

Sed huic argumento vnà cum Bolognetto ſentio rñderi poſſe, legẽ illam de iudice ab ordinariis dato loqui, quippe q, qđ ſibi committitur, aliis demãdare prohibetur. l. à iudice. C. de iud.

Poſtremò adducitur l.2.§. corporis debilitas. ff. de vaca. & excuſationib. muner. in qua eleganter ſcribit Vlp. corporis debilitatem eorum munerum excuſationem præſtare, quæ tantũ corpore perficiuntur cætera verò, quæ prudentis viri conſilio tractantur, remitti non oportere: ſed merum ipſum imperiũ cõſilio prudentis expeditur: ergo ꝑ corporis infirmitatem aliis demandari non videtur. argumẽto c. ſi qui teſtium, de teſtib. extr.

Felinus ĩ c. ſi pro debilitate, de offi. deleg. quem etiã ſequitur Vallas. in d.l. imperium. reſpondet, cauſas meri imperij præter conſilium, non modicum etiam afferre ſecum corporis laborem, qui in voluendis libris, partibusq; adſiſtẽdis verſatur: cùm itaq; in exercendo mero imperio nõ modo conſilium, ſed etiã labor ipſe conſideretur, cõcludendum videtur, ob corporis debilitatem illud delegari poſſe.

Sed mea quidem ſententia decepti ſunt, nam non corporis labor, ſed conſilium ipſum, quod in cauſis meri imperij præcipuum eſt, ſpectari debet.

Contrariam opinionem tenuit Bart. in l.j.ff. de offic. eius &c. quem etiam plures alij ſequuti ſunt. Nititur autem potiſſimum hæc ſnĩa l.2.§. fi. iuncta. l. ſeq. ff. de procuratoribus, in qua dr̃: Procuratorem ad litem ſuſcipiendam datum, iudicium ſuſcipere cogi oportere: niſi valetudinem, aut neceſſariam peregrinationem alleget, quibus ex verbis clariſſimè colligitur: abſentem, atque infirmum inuicem ęquiparari, atque ideo eodem modo ſe habere debent, vt eorum, quæ inter ſe comparantur, eadem conſtitui poſſit ratio.

Secundò hæc eadem ſnĩa confirmari põt, nam eadem abſentis, quæ infirmi ratio vr̃ eſſe. §. item qui. Inſtitutionum titulo de excuſat. tutor & l. non ſolum. ff. eo tit. in quibus dr̃, tutores non ſolũ abſentię, ſed infirmitatis etiam cauſa à munere tutelæ excuſari poſſe, immo tanta eſt vis ęgritudinis, vt libertus, qui à tutela liberorum patroni excuſari non poteſt, ob eam excuſatione dignus videatur. l. libertas. & l. penult. C. & ff de excuſat. tutor.

Hinc videmus Notarium, qui propriis manibus inſtrumenta 135 † ſcribere tenetur, vt voluit Accur. Nouell. 44. aliis ſcribendũ, ſi aduerſa valetudine ſit impeditus, cõmittere poſſe, vt tradit Bar. in l.j.ff. de offic. conſul. Quo fit, vt Doctores etiam, qui publicè profitentur, ſi infirmitate laborent, per alios ſuo fungi munere poſſint, vt eleganter notat Bald. in l. fi. ff. de excuſ. tut.

Sed omnia hæc argumenta vnica reſponſione confutari poſſunt, ſimilitudinem, quæ inter abſentem, atq; infirmũ videtur eſſe: non procedere in his, quæ meri ſunt imperij, nam cum eius cauſæ maximi ſint momenti, ad Principem recurrẽdum eſt, vt eas alteri cognoſcendas iniungat d. c. ſi pro debilitate, in quo dr̃: eum, qui tractandis cauſis, quæ ſibi à ſummo Pontifice commiſſæ ſunt, adeſſe non poſſit, liberam habere facultatem eas alteri demandare: niſi fortè cauſę ita graues ſint, vt ſine eius præſentia commodè terminari non poſſint. Quo c. nixus ſentio contra communem ſententiam, merum ipſum imperium propter aduerſam valetudinem demandari non poſſe.

Poſtremò excipitur, vt locum non habeat in delegato Princi-136 pis; quia † non ſolum iuriſdictionis, ſed meri ẽt imperij cãs alijs demandare põt, ut tradit Bart. cui aſſentiunt̃ oẽs in l.j.ff. de offic. eius &c. ſummũ aũt huius ſnĩæ argm̃ deſumitur ex l. vnica. C. qui pro ſua iuriſdictio. iud. dar. darive poſſunt, quæ duobus modis ab interpretibus noſtris perpenditur. Primò quidem, quia cùm poſt l. à iudice. C. de iudi. in qua dicitur, Principis delegatũ aliis delegare poſſe, ſuperuenerit d. l. vnica, quæ hoc ipſum decidit, neceſſe eſt, vt in cauſis meri imperij eam intelligamus, ne inanis, atq; ſuperflua videatur eſſe. Quod etiam eo probatur, qa quotieſcunque lex in actu iam conceſſo generatim loqt̃: exceptionem videtur recipere nullam, vt tradũt omnes in l.j.§. nunciatio. ff. de oper. nou. nunc. Secundò verò videtur hæc eadẽ ſententia apertiſſimè probari in fine eiuſdem legis, quæ in hæc verba loqt̃. Hæc teneant, niſi iudices à nobis ſpecialiter delegantib. dati, aliis cauſas delegauerint iudicandas: nam ijs delegantibus nullo ꝑſonarum, cauſarumve habitu tractatu appellationum ad eos iure, iudicia remeabunt: Ex quibus planiſſimè patet, Principis delegatum cauſas omnes ſine vlla diſtinctione aliis committere non prohiberi.

Iaſon in d.l.j. conatur rñdere, dicendo huiuſcemodi explicationẽ Iuſtiniani ſnĩæ nullo modo accedere poſſe, immo ſi eius mentẽ propius perpenderimus: eũ non de meri imperij delegatione, ſed de cauſarum potius continentia agere intelligemus. Cùm. n. in principio illius legis hmõi ponat̃ regula. Delegationem fieri non poſſe, niſi cauſæ, quæ demandantur: & perſonæ, qbus cõmittuntur, ad eius, qui delegat, iuriſdictionẽ oĩno pertinere videantur: ab hacq; excipiatur regula Principis delegatus, illud ſequi neceſſe eſt: vt is non ſolũ cauſas, quæ iuriſdictionis ſuæ non ſint, ſed ꝑſonis ẽt ſibi non ſubiectis eaſdem demãdare poſſit, argu. l.j. ff. de reg. iur. & l. nam quod liquidę. ff. de pen. leg. Marcus Antonius Bellarmatus in cõmentario. d.l.j. hãc Iaſonis ſolutionẽ confutat probando, legem vnicam in meri ẽt imperij cauſis intelligẽdã eſſe: cùm. n. in principio illus hæc ſtatuatur regula: iudices cauſas ſolum, quę ſuę iuriſdictionis ſunt (qđ idem eſt, ac ſi diceretur, iure magiſtratus eis cõpetentes) demandare poſſe, ſequi oportet, vt meri imperij cauſæ ab eis delegari non poſſint: cum iure magiſtratus eis competere non dicant̃. Ex his illud perſpicuum eſſe vult, regulam prędictam ad cauſas etiam meri imperii dilatari oportere, cum itaq; in verſi. hæc teneant. excipiatur Principis delegatus, dicendum vr̃, eum, non iuriſdictionis ſolùm, ſed meri etiam imperij cauſas delegare poſſe.

Certè neſcio, quid velit Bellarmatus cum ſuo argumento, quod nihil prorſus probat, primò enim videtur velle nullam imperii cauſam in regula illa includi poſſe, cùm ad iudicis ordinarij iuriſdictionem pertinere nõ videtur. Deinde verò eandẽ regulam ad merum ipſum imperium dilatari concludit, quo nihil obtuſius dici poteſt.

Secundò igitur obijcit Iaſoni, quòd ſi eius ſolutio vera eſſet, daretur

daretur Principis delegatus, qui non cauſas ſolùm ad eius iuriſdictionem pertinentes, ſed eas etiam, quæ ſuæ iuriſdictionis nõ ſunt, demandare poſſet, quod verè abſurdum eſt. Quomodo. n. fieri poteſt, vt cauſæ ad eius iuriſdictionem pertinere dicantur: cùm ipſe nihil habeat proprii, ſed aliena vtatur iuriſdictione. l.j.§. fi. ff. de offi. eius.

Sed ab hoc argumento defendit ipſe Iaſonem hac ratione, ꝙ lex vnica loquitur de Principis delegato, qui adminiſtrator etiã erat, quo quidem caſu rectè dici põt, cauſas: nimirum illas, quæ iure magiſtratus ſibi competunt, ad iuriſdictionem ſuam ꝑtinere. Hocq; verum eſſe probat ex illis verbis: Niſi iudices à nobis ſpecialiter delegãtibus aliis cauſas delegauerint iudicãdas. Quę verba ſibi videntur apertiſſimè ſignificare, delegatos ipſos ante delegationẽ iudices fuiſſe. Deindè hoc ipſum firmat, quia ſi ita nõ ĩtelligeret̃: exceptio illa nullo modo de regula diceret̃ eſſe.

Sed quãuis qđ tradit ipſe, ſatis defendi poſſit, Arbitror tñ melius eſſe, ſi legem illam ſimpliciter de quocunq; delegato, ſiue ſit adminiſtrator, ſiue non ſit, intelligamus Neq; obſtat, qđ ipſe obijcit: quia ad primũ rñdeo, negãdo, ex illis verbis demonſtrari vnquam poſſe, delegatos anteq̃ cauſæ ſibi commiſſæ eſſent, iudices fuiſſe, neq; mirum debet eſſe, ſi iudices appellentur; quia oẽs, quibus aut à Principe, aut ab ordinario cã committitur, iudices dari haud dubiè dñr. l. à iudice. C. de iud. Ad ſecundũ verò dicimus: exceptionẽ optimè ad regulam accõmodari poſſe, cũ em̃ ex principio illius legis hæc verè colligatur regula: eũ, q delegandi poteſtatem habet, eas tantum cauſas demandare poſſe, quæ ad eius iuriſdictionem pertinent, clariſſimè ſequi video, regulam iſtam locum non habere in delegato Principis, quippe qui cauſas, quæ iuriſdictionis ſuæ non ſunt, delegare poteſt.

Ex his itaq; clara, atq; firma permanet Iaſonis ſolutio, quę planiſſimè probari poteſt ex ipſius tituli inſcriptione, quæ ita ſe habet. Quippe ꝓ ſua iuriſdictio. iudices dare, darive poſſunt, argumento quidem certiſſimo eorum: quæ in lege tractantur.

Secũdo igitur loco pro hac eadem ſnĩa adducitur hæc ratio, ꝙ ſicut res ſemel alienata ſit ſemꝑ alienabilis. l. pater. §. quindecim. ff. de leg. 3. ita merum imperium ſemel delegatum, cẽſetur factum eſſe ſemper delegabile.

Huic argumento primo ex aliorum ſnĩa occurrimus dicen-138 do. §. quindecim, † locũ non hr̃e in caſu noſtro, propterea ꝙ ſequeretur, delegatũ à quocunq; magiſtratu aliis demãdare non ꝓhiberi, cum cauſa ipſa ſemel facta ſit delegabilis, quod apertè falſum eſt. l. à iudice. C. de iudiciis. Præterea dico ĩterpretes oẽs, qui ex eo loco depromere conantur. Rem ſemel alienatã ſemꝑ alienari poſſe, grauiter decipi: nam rõ, ꝑ quam conſtitutũ eſſe voluit Papin. vt res prohibita alienari, ſemel in perſonas permiſſas alienata, poſt collibertorum mortem iterũ alienari permittatur, non eſt, ꝙ res ſemel alienata, ſemꝑ alienari poſſit: ſed quia prohibitio illa nõ fuit ſimpliciter facta, ſed quòad viuerent ipſi colliberti, hoc eſſe verum, ſatis nobis indicant verba Iuriſcõſulti: cũ dixit, ſibiq; eos hr̃e poſſidere volo ea lege, & conditione, ne quis eorum partem ſuam vendere, donare, aliudve quid facere poſſit: illud. n. verbum, ſibi, dr̃ eſſe ꝑſonale, ſignificatq; id, qđ ſtatuitur gratia illius perſonæ, cui verbum illud adiicitur, conſtitutum eſſe. §. ſed cum factum, Inſtitut. titu. de ſtipulat. ſeruor. l. ſi tibi decẽ. §. ſi quis. ff. de pac. c. vnic. de duob. fratrib. à Cap. inueſt. Ex his itaq; illud perſpicuũ eſſe volumus, teſtatoris conſilium fuiſſe, vt ꝑ huiuſcemodi prohibitionẽ ꝯſuleret ipſis collibertis, ne partem ſuã, quòad frui poſſent, extraneis alienarent, & ꝑpea non prohibuit alterum alteri vendere, donare, aliudve quid facere, atq; ideo meritò concluditur, alienationem poſt mortem eorum factam validam permanere, ita intelligit, atq; interpretatur legem illam eruditiſſimus Pyrrhus Alfanus in commẽtario legis primæ. C. de eden. nu. 36.

Poſtremò in eãdem ſnĩam citatur l. tutor rerum. ff. de admin. & peric. tut. ex qua cùm eadem ferè eliciatur regula, quæ ex §. quindecim. depromitur: eodem etiam modo, quo illa ſolui dẽt.

Conſtat igitur facilè euerti poſſe cõem hanc ſnĩam, ideo in ꝯtriam ſententiam iuit Alex. in d.l.j. quem etiam plures alii ſequuntur: hancq; nouiter probat Bellarm. l. à iudice, iuncta auth. ſequen. C. de iudic. cum enim in d.l. à iudice. dicatur, Principis delegatum iudicem dare poſſe: cõtra verò apertiſſimè pugnet auth. ad hæc. Neceſſe erit dicere, vt iuris hæc loca inter ſe concilientur. Authenticam illam de cauſis meri imperii loqui, quas quidem Principis delegatus aliis demandare nõ poteſt. Quòd ſi quis dicat, locum illum non de Principis, ſed ordinarii potius delegato intelligendum eſſe: id verum non eſſe apertè conuicitur ex Nouell. 60. ex qua deſumitur.

139 Bellarmatus ſoluendo dicit, † multum intereſſe. Vtrũ iudex detur à Principe in cauſis, quę ex ſui natura delegari poſſunt: an verò detur in ijs, quæ ex ꝓpria eorũ vi demandari ꝓhibent̃: hoc enim caſu tollitur facultas delegandi, & ita procedit authen. ad hæc. Illa verò ſibi conceditur, hancq; exiſtimat eſſe ſnĩam. d.l. à iudice. Quod ſi à Principe iudex non detur, ſed iuriſdictio ab eo mandetur; tunc cauſæ omnes, ſiue imperii, ſiue alterius generis ſint, alteri cognoſcendæ optimè iniungi poſſunt, & ratio eſt; qa tota cauſa, & iuriſdictio delegata videtur, & hanc putat eſſe ſententiam. d. l. vnicæ.

Sed hæc diſtinctio planè aliena eſt, nam primum dico, auth. ad hæc, nullo modo in cauſis meri imperij intelligi poſſe, ſubiecta. n. materia, qua de agitur, id pati non vr̃, de litibus enim eo in loco loqt̃ Iuſtinianus, quæ non ad criminales, ſed ad ipſas ciuiles cauſas referri mihi videntur. l.j.ff. de teſtib. Præterea differentiæ rationem video eſſe nullam, quare ſit, ꝙ iudex in aliqua meri imperii cauſæ parte datus, eam alteri demandare non poſſit, is verò, cui eadem tota cauſa commiſſa ſit, poſſit: cum vtriuſq; induſtria mihi videatur à Principe electa, argumento eorũ, quę notant Doctores in l.j.ff. de offic. eius.

Ego itaq; huic argumento pręter alios rñderi poſſe arbitror. 140 Authenticam illam † non de delegato, cui iuriſdictio mandata ſit, vt oẽs minus rectè ſentiunt, ſed de eo, cui cauſę notio tm̃ data eſt, intelligendã eſſe, vt ex Nouella, ex qua deſumitur, clariſſimè colligi põt: in hæc. n. verba ſcribit Iuſtin. ſi fideliſſimis quibuſdam interpretibus credamus. Cæterũ omnes alios iudices, q magiſtratu non defunguntur, cauſiſq; noſtro tm̃ iuſſu notionẽ interponunt, ſiue in hac alma vrbe, ſiue alibi tale quid ꝑpetrẽt: quiq; ipſis in cognitionem aſſeſſorum loco ſociãtur, multo ẽt aſperioribus pęnis perſequemur, niſi ordine per totam litẽ ipſi cauſę audientiam præbuerint. Quibus ex verbis liquidò cõſtat. Iuſtin. de ijs verba facere, quibus non iuriſdictio, ſed nuda tm̃ cognitio committitur, atq; ideo optima de cauſa concluditur, eũ aliis demandare non poſſe. c. vlt. §. fin. de offic. deleg.

Poſtremo loco pro hac eadem ſententia adducitur hæc ratio, quotieſcunque alicuius induſtria in cognoſcenda aliqua re eligitur, ea alteri committi non debet. l. inter artifices. ff. de ſolutionib. Sed quando merum ipſum imperium delegatur, diligentia eius, cui illud demandatur: eligi videtur, vt tradunt oẽs in d.l.j. ergo aliis delegari non poteſt. Eruditiſſimus Bolognettus in d.l. imperium, cum videret commentitias aliorum ſolutiones abſurdas eſſe, reſpondet ipſe, ſibi verum non videri, Delegati induſtriam hoc in caſu à Principe electam fuiſſe: qa cauſæ plerunque ad partis poſtulationem perſonis, quorum induſtria Principi ignota eſt, committuntur. Deinde aſſerit dici poſſe, delegati induſtriam non modò in cognoſcendo, ſed in delegando etiam à Principe electam fuiſſe.

Sed hę quidem ſolutiones facilè euitari poſſunt, nam ad primam dici poteſt: ꝙ cũ delegati induſtria à partibus electa, atque ꝓbata ſit, ſequi vr̃, vt eis non conſentientibus, cauſa nunquam delegari poſſit. c. fin. §. j. de offic. deleg. Pręterea replicare poſſumus, ſolutionẽ illã eſſe extra terminos quæſtionis noſtrę: qppe cũ de cauſis maximi momenti loquamur, quæ non ex partium conſenſu, ſed ex mera Principis volũtate committi debent. Ad poſtremam verò reſponderi poteſt, ꝙ eadem ratione concludẽdum eſſet, ordinarium etiam cauſas omnes ſiue imperij, ſiue alterius ſint generis, demandare poſſe: quod planè abſurdũ eſt, argumento eorum, quæ notant Doctores in d.l.j.

Hoc igitur argumento cum nulla rñſione, quam hactenus ego viderim, tolli poſſit: ſentio cum Alexandro, Principis delegatũ, quæ meri ſunt imperii, aliis iniungere non poſſet, atq; ẽt hoc eſſe verum luce clarius firmari põt. d. c. ſi pro debilitate, in quo clariſſimè prohibet ſummus Põtifex: ne cauſæ, quæ graues ſint, ab eius delegato aliis ꝯmittantur, cũ ſine eius præſentia cõmodè terminari non poſſint, cũ itaq; merũ etiam ipſum imperium, grauiſſimas, atque maximi quidem ponderis includere videatur cauſas, neceſſe eſt, eas aliis demandandas non eſſe.

Inſpectis, atque abſolutis eis, quæ ad merum videbantur pertinere imperium. Me nunc conuertam ad ea, quæ mixti dicuntur eſſe imperij, ĩ cuius quidem explicatione eundem ferè ordinem ſequar, quem etiam in declarando mero ipſo imperio ſequutus ſum: primùm enim videbimus, quare mixtum dicatur, deinde quid illud ſit: tertiò quot, & qui eius ſint gradus: poſtremò nunquid aliis demandari poſſit.

Quod igitur ad primum pertinet, Accurſius in l. iubere caue re. ff. de iuriſd. om. iud. cenſet ideo dici mixtũ; quia non ſolũ me-141 rũ imperiũ, ſed iuriſdictio † ẽt ipſa ad eius conſtitutionem cõcurrit, à mero. n. imperio accipit, vt demandari non poſſit: à iuriſdictione verò, ut in cõmodo pecuniario conſiſtere dicatur.

Sed hæc rõ ab oĩbus confutatur, & ego etiam confutandam cenſeo. Primò: quia tenemus, mixtum ipſum imperiũ regulariter delegari poſſe, vt inferius copioſiſſime dicemus. Deinde, qa datur mixtum imperium abſq; cõmodo pecuniario, exẽplum poteſt eſſe ex omniũ ſnĩa in ipſa tutoris datione. Quapꝑ longè melior mihi vr̃ eſſe ratio, quam in d. l. imperium. affert Bart. vt mixtum imperium dicatur; quia & imperij, & iuriſdictionis particeps videtur eſſe, Imperij inquam: quia officio iudicis nobili expeditur: Iuriſdictionis verò, quia in ciuilibus verſatur negotiis, atque priuatam reſpicit principaliter vtilitatem, atque hoc illud eſt, quod inquit Vlpianus in d. l. imperium, mixtum imperium illud eſſe, cui etiam iuriſdictio ineſt.

Ex his colligũt interpretes noſtri denominationem ĩ mixtis 142 à potẽtiori † fieri ſemper oportere. l. quęritur. ff. de ſtat. homin.

l.cùm in diuersis.ff.de religios.& sump.funer. & l. legatis seruis. §.si seruus vnus.ff.de leg.3.quæ quidem leges id probare non videntur,& facilè confutari possunt:nā quod pertinet ad l.quæri-
143 tur.in qua scribit Vlp.Hermaphroditum,eius esse sexus † existimari oportere,qui in eo præualet,rñderi potest,locum illū , nō de imponendo nomine mixturæ:vt instituta est nostra disceptatio,sed de eius potius effectu, intelligendū esse. Minus etiam ad rem facit.d.l.cū in diuersis,in qua scribit Paulus , Religiosum illū esse locū in quo caput,tanquā principalius,conditū est:quia rñdemus, de mixtione nullam ibi fieri mentionem , sed loca tm̃ inuicem comparari,atq; ab eo , qui rem digniorem receperit,denominationem sumi. Atq; etiam hoc eodem modo tolli potest.d.§.si seruus vnus, in quo nil aliud scribit Martianus , nisi seruum eius artificij cedere legato , in quo plerunq; versaretur.

Hanc igitur rē nos planius ex mente excellentissimi Tiberij Deciani explicādo, distinguimus hoc modo, aut.n.quæritur de mixtionis effectu,aut de imponendo sibi noīe.Quoad primum pertinet,br̃ cōcludimus,effectus inuicem comparari oportere, atq; potentiori mixtionem illam proculdubio applicari necesse esse.Hancq; puto esse sñīam d. l.quæritur. & d.l.legatis seruis. Quod verò ad ſm pertinet,rursus distinguendum est:vt si appareat,mixtionem hoc animo factam fuisse, vt alteri alterū cedat: tunc illud,quod accedit,tametsi potentius, atq; pretiosius sit:naturam tñ eius,cui adijcitur,sequi oportet.l.& si non sint.§.perueniamus.ff.de aur.& argen.leg.in qua Pomponius scribit, gēmas argento,auroq; inclusas eis cedere debere:semper.n.cùm quęrimus,quid cui cedat,illud spectamus,quid cuius rei ornandæ causa adhibetur,vt accessio cedat principali.quod ēt apertè significauit Iustin.in §.si tñ.Institutionum titulo,de re.diuisione,cum dixit,si alienam purpuram vestimento suo quis intexuit : licèt pretiosior sit purpura,tamen accessionis vice vestimento cedit. Sin verò dubij simus,quæ fuerit commiscentium mens,tūc à digniori fieri semp debet denominatio,vt tradunt oēs in c. quod in dubiis.de consecr.eccl.Verùm hic præterire nequeo nonnullas reperiri mixtiones,quæ propriū,atq; peculiare sibi pscribunt nomen:exemplum est in l.pediculis.§.Neratius. ff.de aur.& arg. legat in qua dr̃ , mixtionem,quæ ex auro & argento cōponitur, electrum appellari,qua etiā de re testimoniū est in l.adeo §.voluntas.ff.de acquir.rerum domin.vbi qđ ex vino,& melle cōflatur non ineleganter mulsum appellatur. Nonnullas verò esse mixtiones,quæ non proprium,sed sui tm̃ generis videntur retinere nomen,exemplum pōt esse in §. quædam. Institutionū titulo de actionib.in quo dr̃:actionū quasdam esse mixtas , qa & in rem,& in psonā dantur. Atq; etiam hoc ipsum videre est, tū in interdictis,tū ēt in ɔditionib.ipsis,vt patet in l.j. ff. de interd. & l.cum seruus.ff.de cond.& demōst.Hæc ideo subiicere volui, vt ex his illud simul perspicuum fiat.Mixtionem,quæ ex iurisdictione,atq; imperio prouenit,non peculiare,sed sui generis nomen retinere.Qua in re illud diligenter obseruaui,ꝙ si plus imperij,q̃ iurisdictionis sit,mixtū dici imperiū, cui iurisdictio inesse conuenit : sin verò ɔ̃ res se habeat , mixtam appellari iurisdi-
144 ctionem,cui imperiū cohærere oportet.Atq; † hac quidem ratione arbitror.l.j.§.qui mandatam.cum l.imperium.optimè cōciliari posse, quæ alioquin difficiles viderentur.

Qm̃ verò mixtum dr̃,quod duorum naturam sapit,non ineleganter colligunt interpretes ex sñīa Felini in titulo extra de re
145 iud.Iura † municipalia, quæ de sñīa merè definitiua mētionem faciunt,eam quoq;,quæ in causa summaria fertur, comprehendere: hancque sñīam sequuntur Recentiores interpretes nouis (vt aiunt) rationibus eam comprobando,quarum prima hmōi est, sicut appellatione meri testamenti continetur illud etiam , quod inter liberos sine solēnitatibus fieri solet,vt notāt omnes in l.hac consultissima.§.ex imperfecto, & l.vlt. C. de testam. ita etiam in casu nostro dicendū vr̃: præsertim cum sententia summatim lata propriè legitima dicatur sententia.

Sed hoc argumentum mihi videtur probare ɔ̃rium eius, ad quod citatur:cum enim iure speciali inductum sit,vt testamentum inter liberos confectum:etiā si solennitates non obseruentur, merè dicatur testamentum, ad consequentiam nō videtur produci posse.l.quod verò.ff.de legibus.

Secundo igitur loco mouentur hac ratione, leges municipales nulla alia de causa videntur apponere dictionem illā, merè, nisi,vt sñiam excludant interlocutoriam,quæ principale negotiū definire nō dr̃,vt tradit Accursius in l. & harum.ff.si ser. vēd. quem ēt sequitur Bar.in l.Titia. ff.de accusat. Quare non vr̃ sententiam quoq;,quæ in causa summaria fertur,excludēdam esse, præsertim cum totum negotium determinare dicatur.

Sed si hæc ratio vera esset,profectò dictio illa, merè, superflua videretur : satis enim erat ad interlocutoriæ exclusionē de definitiua tantum sententia mentionem fieri.

Tertiò sic argumētantur: Quemadmodū interlocutoria sententia,etsi in ea oēs adhibeantur solennitates, quæ in definitiua obseruari solent,non definit propterea dici interlocutoria , ita quoq; in definitiua sñīa dicendum vr̃ (vt ɔ̃riorum eadem sit disciplina) ꝙ si in ea non omnes apponantur solennitates, non ideo priuari debet nomine definitiuæ:præsertim cùm solennitates sint accidentia quædam,quæ adesse, & abesse præter subiecti corruptionem possunt, vt tradit Porphyrius in c.de proprio, & notant omnes in l.hoc amplius.ff.de leg.3.

Huic argumento dicimus,sñiam interlocutoriam,in qua oēs reperiuntur solēnitates,quæ in definitiua etiam adhiberi solēt, non merè,sed simpliciter interlocutoriam dici oportere, cum ad eius constitutionē huiuscemodi solennitates non requiran-
146 tur.† Præterea dici potest,non paruam † esse differētiā inter additionem,& detractionem:si quidem illa actū cōseruat: hęc verò vitiosum reddit actum.l.iuriigentium.§ igitur nuda. ff.de pac.

Quartò probat eandem sententiam hoc argumento,nā cum sententia,quæ in causa fertur summaria,eandem videatur habere vim,quam etiam retinet sententia omnibus cum solennitatibus lata,in eius locum subrogata videtur esse, atq; ideo sequi necesse est, vt merè definitiua dicatur, argumēto l.proponebatur. ff.de iudic.l.si grege.ff.de leg.j.& l.peculium.ff.de leg.3.

Sed id profectò verum esse non diffitemur,attamen illud respondemus, nihil planè ad rem nostram facere posse,in eo enim solo casu nostra videtur institui disceptatio,in quo huiuscemodi solennitatum sublatio non apparet.

Quintò nititur auctoritate Baldi in l.in 3ctib.C.de nō num. pecun.in qua eleganter scribit,præscriptiones quæ ex legis municipalis dispositione breuius includunt tempus,quàm iure communi constitutum sit: merè atque propriè dici præscriptiones, cùm ea,quæ ad eius constitutionem requiruntur,non deficiāt, sed tempus tantum immutetur.

Sed eodem modo,quo proximè antecedens solui potest.

Sextò Fabius Obtinellus in d.l.imperium. præter alios mouetur hac ratione,si sñia quæ in causa fertur summaria non diceretur merè diffinitiua:sequi necesse est,eā esse mixtam:cum enim lex municipalis loquatur de sñia merè diffinitiua : ponit reperiri diffinitiuā nō merā: id est mixtam. alioquin dictio illa, merè, superflua videretur esse;sed falsum est, sñiam in cā summaria latam mixtā esse;quia oporteret ex diffinitiua,atq; interlocutoria constare, quod fieri non potest, cum interlocutoria illud tantum, quod obiter ad causam pertinet, decidat: summaria verò totam definiat controuersiam, Ergo falsum videtur esse,eā merè diffinitiuam dici non posse.

Sed rñdemus,verum non esse,sententiam,quæ merè diffinitiua nō est,mixtam esse:qa poterit dari sñia,quæ nō merè,sed simpliciter diffinitiua sit. Præterea dico non reperiri in iure nostro verbum illud,merè,accipi semper ad differentiam mixti.

Septimò sic argumentatur.Quotiescunq; lex côis,siue municipalis tollit solennitates, oīa perinde præsumuntur solenniter acta,ac si solēnitates illæ interuenissent.l.j.§.rei vxoriæ.C.de rei vxor.actio. sed lex ipsa in causa summaria iudiciorum solennitates sustulit,ergo ordinem omnem iudiciorum obseruatū esse fingi necesse est.Ex his itaque perspicuum videtur esse, sententiam illam merè diffinitiuam dici non oportere.

Sed ex his, quæ superius diximus facilè colligi potest solutio.

Contrariam sententiam tenuit Alex.in d.l.imperium,& Angelus in consi.114.incipiente.quidam petijt, quos sequitur Ias. & plures alij,hancq; sententiam testatur communem Decius in d.l.imperium. Nititur autem potissimum hoc argumento.

Vnaquæq; res non à materia,sed à forma suum semp recipere debet nomen:vt tradunt omnes in l.an inutilis. in prin. ff. de acceptilationib. sed solennitates sñiæ diffinitiuæ formā tradere dñr, ergo illis deficientibus sententia dici nō potest diffinitiua.

Sed facilè respondemus falsum esse, solennitates ipsas esse in causa,vt sententia merè diffinitiua dicatur:satis enim videt esse, si negotium tantum definiatur.

Secundò in eandem sententiam adducitur.c.fi.de re iudi. in 6. in quo dicitur,sententiam definitiuam, quæ à iudice non sedente pro tribunali profertur,nullius esse momenti, quod cùm secus sit in sententia , quæ in causa fertur summaria, non videtur appellari posse definitiua.

Sed respondemus caput illud de causis, quæ ordinem & iudiciorum figuram desiderant,intelligendum esse: vt etiam scitè tradit ibi glossa,alioquin sequeretur causas summatim expediuntur,nō posse dici definitiuas: qđ apertè falsum est. d.c.fi.

Postremò hæc eadem sñia probatur auctoritate Accursij in l.fi.§.& si filius,in verbo.imponēda.C.de bonis q̃ liber.vbi aper-
147 tè sentit,iudicis † præceptū in eum, qui confitetur , sñiam dici non posse definitiuam,etiam si totum negotium definiat: Hoc idem ergo vr̃ dicendum in casu nostro,vt sententia summaria, tametsi totam controuersiam decidat,nō definitiua,sed potius dictum quoddam,atque iudicis præceptum dicatur esse.

Rñdent alij,& benè:iudicis præceptum optima de cā definitiuā dici non posse sñiam,quia non ad condemnationē,sed ad confessionis potius executionem tendit,qui.n.confitetur,se ipsum quodammodo condemnare videtur.l.i.de biforri.ff.de iud.

Hæc sunt potiora argumēta,quæ in vtranq; sñiam afferri possunt.Reliquum est, vt quid in hac perdifficili quæstione dicendum sit,breuiter aperiamus. Equidem prætereundo multa, quæ cæteri

cæteri scribunt,censeo ex mente Decij ita distinguendum esse: An lex municipalis de mera , an verò de simpliciter definitiua mentionem fecerit: priori enim casu sententiam in causa summaria latam comprehendi non posse cōcludimus: nam siue solēnitates,siue iudiciorum ordinem spectemus, eam semper excludi necesse vr̃ esse.d.c.fin. Præterea hoc verum esse alio argumento probo:nam cùm solennitates non dicantur esse in cā , quod etsi sępè diximus,dicendum est tñ sępius, vt sententia definitiua dicatur,necesse est,vt accidentiū vicem obtinere debeāt, qđ etiam mihi videntur affirmasse oēs , sed accidētia huius sunt naturæ,vt subiectū in quo reperiuntur,ſm quid perficere dicantur,vt scitè docet nos Auerroes 7.Metaph.commen.?5. Ex quo
148 illud † perspicuum est, sententias pp absentiam,atq; pręsentiā solennitatum quodammodo diuersas dici posse : sed diuersitas hæc optimè colligitur ex dictione illa,merè,quæ sententiæ definitiuæ aliquid superaddere vr̃:quare concludendum erit, sentētiam,quæ in causa summaria fertur,definitiuæ appellatione cōprehendi non posse. Postremo loco id ipsum probo, nam cùm dici non possit:dictionem illam,merè, ad exclusionem interlocutoriæ, siue eius , quæ vim habet diffinitiuæ, appositam fuisse : nam satis esset dixisse diffinitiuam, necesse est, vt id ad differentiam sententiæ,quæ in causa summaria fertur,factam esse intelligamus: nullas enim alias sententiarum reperio esse species, vt tradunt omnes in titulo de re iudic.

Posteriori verò casu haud dubiè affirmauerim Pauli sñīam verissimam esse,quæ mihi videtur clarissimè probari. d.c.fin.

His igitur declaratis, deinceps vidēdum est , quid sit mixtum
149 imperium. † Recentiores itaq; interpretes mixtum dicunt esse imperiū potestatē imperandi, & coercendi inobedientes in ciuilibus, ēt cum notione à Principe ſm mandata magistratibus communicatā. Verùm ego diffinitionē hanc probare non possum. Primò quia mihi vr̃ proprium,atq; proximum genus non habere,vt in exponenda quoq; meri imperij diffinitione copiosissimè declaratū est. Deinde: qa ex huiuscemodi definitione apertissimè colligitur multā ipsam mixti oportere esse imperij , cū potissimum dicatur esse contumaciū coercitio. l.vnica. ff. si qs ius dicent.non obtēp. qđ apertè falsum est, vt elegāter tradit Bar.in d.l.imperiū,quē oēs sequuntur,& ij quoque sequuti sunt:
150 cū meri † imperij gradus interpretarentur. Quapp longè probabiliorē arbitror esse Bartoli definitionē,quæ hmōi est: Mixtum imperiū est iurisdictio, quæ officio iudicis nobili expedit̄ priuatam præcipuè respiciens vtilitatē: quæ quidem quanto breuior est,tāto mihi verior vr̃ esse:quippe cum definitio dicat̄ esse oratio,qua qđ sit id, de quo agitur, ostenditur q̃ breuissimè, vt scitè docet nos Cicero lib.2.de finibus. Sed magis quidem certa,atq; firma hęc Bartoli definitio apparebit,si præcipua argumēta,quę ad eā confutandam à recentioribus afferuntur,br̃ dissoluamus. Obijcitur itaq; primò hanc definitionem à Iurisconsultorū sententiis alienam esse,cùm nobilis,atq; mercenarii officij noua dicat̄ esse distinctio disciplinæ gratia à nostris excogitata . Quod ēt nos non diffitemur,sed illud rñdemus,eā propterea abijcien-
151 dam nō esse: cùm.n.exactæ rerū definitiones per vltimas † fieri debeāt differētias,quæ qm̃ plerūq; nobis sunt ignotæ, nō ita curiosos oportet nos esse, vt omni ex parte absolutissimā reddere velimus definitionē,sed ea quidē contenti semp debemus esse, quæ naturæ rei,quā definimus, quodāmodo correspondere vr̃, vt diserte tradit Arist.lib.j.de morib.c.4.cuius fortasse auctoritate motus Vlpianus nō dubitauit dicere in l.omnis definitio , de reg.iur.ff.definitionem omnem in iure ciuili periculosam esse .

Postremò loco obijciunt:quia vr̃ dari posse mixtū imperiū, quod publicā qñq; respicere vr̃ vtilitatem:nā si Princeps in possessionem mittatur, vel si Reipublicæ curator detur , dicuntur quidem mixti hæc esse imperij, & tamen nemo est , qui non fateatur, eadem ad publicum etiam pertinere commodum.

Sed Bolognettus ex mente Curtij in d.l.imperiū.rñdet,actiones,quæ Reipublicæ,vel Principi dantur,non ad publicum , sed ad priuatum potius ius eis competens pertinere. Atq; hæc quidem de definitione mixti imperij satis dicta videntur : si illud tñ adijciamus:Nouam nos quoq; afferre posse definitionē , & for-
152 tasse cæteris probabiliorem,quæ hmōi est.Mixtum † imperium est iurisdictio ciuilium causarum annexum imperium habentium, quæ maioris iudicis officio expediuntur. Deinceps igitur ad huius imperij gradus accedamus , qui ex Barto. sententia tot sunt, quot etiam meri imperij fuere.

In primo itaque mixti imperii gradu , qui maximus dr̃,ponit Bart.ea,quæ ad solum Principē pertinere videntur: exemplum
153 est in præstanda venia ętatis,atq; in interponenda † auctoritate nō solum in arrogatione,sed etiam in infantium emancipatione.l.2.C.de his,qui veni.ętat.l.2.ff.de adoptionibus.& l.pen.C.de emancip.liber.hæc.n.cum officio iudicis nobili expediant̄,atq; publicam respicere videantur vtilitatem, meritò mixti imperij dicuntur esse.Sed illud fortasse quis obijciet,ꝙ cū huiuscemodi exempla dicantur quædam potius esse gratiæ in arbitrio Principis positæ,non videntur officio iudicis nobili commodè expediri posse:præsertim cùm Princeps,nō iudex, sed omnium fons appelletur.Huic rñdemus,ꝙ cum Principis officium quodammodo imploretur,qñ huiuscemodi gratiæ ab eo petuntur, meritò fit,vt officio nobili expediri dicantur, neque vllum mihi videtur sequi absurdum: si Princeps eo saltem tempore, quo ius administrat, iudex dicatur esse.

Sed hic diligēter vidēdū est,an verū sit,qđ Decius obijcit Bar-
154 tolo,emancipationem † amplius Principi non reseruatam,sed oībus magistratibus concessam esse.l.fi.C.de emancip.liberor.

Curtius in d.l.imperium.nu. 106.quem etiam sequuntur Recentiores interpretes,tuetur Bartolum,dicendo: emancipationem,quæ ad infantes pertinet , de qua loquitur Bart. non fuisse in d.l.fi.correctā,ita,vt oībus competere videatur magistratib.

Ego verò sñīam Decij veriorem semp existimaui , quæ mihi vr̃ clarissimè probari l.penult. eod. titu. in cuius principio hæc sanè cōstituitur regula, parentes nō posse precibus Imperatori oblatis filios,qui in eorum potestate sunt , iuris sui constituere , nisi ipsi eis consenserint, à qua quidem regula excipiūtur infantes,in versi.Nisi.nam ij, etiam si nullum adhibeant consensum , sui iuris à parentibus effici possunt.Sed cùm regula illa ex eorū sñīa fuerit correcta:necesse vr̃ esse vt exceptio ēt ipsa ad similitudinem regulæ intelligatur declarata, præsertim cum nullo iure ɔ̃rium probari possit. Quod etiam mihi vr̃ sensisse Iustinianus,cùm inquit:nisi infantes sint , qui & sine consensu etiā hoc modo sui iuris efficiuntur:quæ quidem verba sic interpretor,vt modus ille,de quo Iustinianus superius fecerit mentionem , in infantibus etiam excepto consensu,omninò adhibeatur. At cū modus ille dicatur esse correctus in l.proximè sequenti perspicuum quidem mihi videtur esse:correctionem illa quò ad infantis etiam emancipationem proculdubio intelligendam esse.

Postremò idem comprobo alio argumento:nam ratio , pp quam constitutum esse voluit Iustinianus, vt magistratus oēs emancipare possint,ea mihi vr̃ esse, quæ in d.l.fi.non inelegāter affertur, vt circuitus quidem ille , qui in emancipationibus obseruabatur,tanquā vanus atq; inutilis tolleretur:sed huiusmodi circuitus in infantis quoq; emancipatione consideratur . ergo conueniens fuit, vt ipse quoq; adimeretur .

In secundo mixti imperij gradu,qui maior dr̃, ponit Bart.po-
155 testatē † cognoscēdi porrecta supplicatione ɔ̃ sententiā, quam non solum Principi, sed Præfecto ēt Prætorio competere dicit. Sed illud obseruandum est,qđ à Præfecti sententia intra decem dies:à Principis verò sententia intra biennium interponi debet supplicatio.auth.quæ supplicatio.C.de precib. Imperat.offerēd.

In hoc gradu duo mihi videntur notatione digna,vnum est, ꝙ gradus hic mihi videtur superfluus esse:nam, vt in primo meri imperij gradu simul posuit Bart omnia,quæ ad Principem,& Præfectum prætorio pertinere videbantur : sic etiam hic facere debebat,præsertim cùm differentiæ ratio assignari possit nulla, quicquid dixerit Iason,qui à Decio scitè reprehenditur .

Alterū verò,vt nos breuiter videamus , quæ dicatur esse sup-
156 plicatio,† & quo planius intelligat̄,scire oportet,ꝙ cùm quędā reperiantur sñīæ,à quibus non est licitū appellari, introductum vr̃ esse quoddā remediū extraordinariū,vt Principi,siue Præfecto preces porrigantur,quibus cōcedere velit,vt causa iterū cognoscatur,atque hæc quidem precum porrectio,supplicatio dr̃ esse. Verùm id non ita simpliciter accipiendū esse arbitror , vt oībus in causis,in quibus licita non vr̃ appellatio,procedere intelligatur:sed locum eo solo casu habere intelligo,quo iure speciali prohibetur appellatio.Vnde concluderem verum esse,qđ eleganter docuit Imola in l ex consensu. ff.de appellat. supplicationem in ea sententia , à qua de iure communi non est licitum appellari,admittendam non esse.Immo si quis hoc in casu supplicationem porrigere velit, infamiæ notam proculdubio incurrere dicitur,vt tradit Ias.in l.fin.C.vt lit.pendent.

In tertio gradu meri imperii,qui magnus dr̃,enumerat Bart. causas omnes,quæ vel plenam causę cognitionem , vel coercitionem realem,uel personalem requirunt,exemplū est in danda restitutione in integrum , in expellendo quem de possessione,atq; ex secundo decreto in possessione mittendo , quæ ideo dicuntur huius esse gradus:quia iure magistratus competere nō videntur.l.ea quę §. Magistratib. ff. ad municipal. & propterea etiam demandari prohibentur:ut tradūt omnes in l.Iubere cauere.ff.de iurisd.omn.iud.Cæterum excipitur restitutio in integrum,quæ fauore minorum delegari conceditur.l.fin. C.vbi,& apud quem cognitio in integrum restitut. agitand. sit.

157 Sed Bellarmatus in l.j.ff.de offi. eius &c.obijcit Bar. ꝙ † restitutio in integrum nō vr̃ dici posse mixti imperii , nam sequeret̄ constitutionem illam Iustiniani,qua administratorib.restitutionis in integrum cognitio conceditur, superfluam esse : quippè cùm ipsi retinere dicantur omnia,quæ mixti sunt imperij .

158 Sed facilè tuemur Bartolū:sanctionē † illam nobis nō uideri uanam esse:si quidē in d.l.fi. non de maioribus, sed de Pedaneis tm̃ iudicibus ur̃ dubitatū fuisse, an restitutio ĩ integrum eis cōpetere dicatur , & respondet Iustinianus huiuscemodi causas non solū apud iudices pro tribunali,de quibus nulla uidebatur esse dubitatio,sed apud eos etiā , qui uel ab Administratoribus,

vel à Principe dati fuerint, de qbus dubium erat, proponi posse.

Sed videamus, ne huic Bart. sniæ aliquid obstet, occurrit eñ mihi l. cognitio §. vt bonorū. ff. de officio eius, quæ mihi videt eius sniam omnino euertere: nisi cum d. l. ea quæ, concilietur: in qua perspicuè vr̃ velle Paulus, Restitutionem in integrum, missionemq; ad possidendum bona rei seruādæ causa, aut dotis seruandę vel legatorum seruandorum causa, iure magistratus non competere, neq; propterea demandari posse, quod tamē apertè negat Martianus in d. l. cognitio.

Eruditissimus Bolognettus, qui existimat, mixtum ipsum imperiū regulariter delegari non posse, hoc 𝔷riū ita soluit, vt Martianus non de delegatione voluntaria, sed necessaria potius loq videatur, cum enim Proconsul ipse curis semper bellicis præsumatur occupatus, optima de causa factum videtur esse, vt legatis suis, quæ mixti sunt imperij, mandare possit.

Sed hæc quidem solutio mihi nullo modo satisfacit: primò, qa ista occupationis p̃sumptio mihi nō vr̃ tam sufficiens, vt eius causa delegatio admittatur: præsertim cum iure cautum id non reperiatur. Deinde qa mihi vr̃, solutionem hanc apertè confundi ex l. j. §. damus. ff. de suspec. tutoribus, in qua cum dubitaretur: An apud legatum Proconsulis suspectus postulari possit tutor: disertè rñdet Vlpianus, Imperatorē Antonium cum Diuo Seuero Bradue Marco Procōsuli Africæ rescripsisse, posse: cuius rei hæc quoq; rō subiungitur: quia mandata iurisdictione officium ad eum totum iurisdicendi transit. Quibus ex verbis apertissimè colligitur: Proconsulis legatum non pp occupationis p̃sumptionē, sed pp gñalem potius sibi mādatam iurisdictionē de suspecto tutore cognoscere posse. Quinimmò si ita ptinaces esse velimus, vt id ob fauorē alicuius introductum esse omninò contendamus, pfectò id vtilitati potius pupillorum, q̃ præsumptioni occupationum attribuere cogeremur, vt apertissimè vr̃ velle Iuriscons. in d. l. cognitio. Postremò hanc solutionem falsam esse alio argumento probo: nam si curæ bellicæ essent in causa, vt ea, quæ mixti dicuntur esse imperij, legatis suis Procōsul mandare posset. Illud quidem sequeretur: Prætorem (cùm in eo locum habere nō videatur hæc ratio) huiusmodi non retinere facultatem, argum. l. illud. ff. ad l. Aquiliam, quod apertè falsum est d. l. j. §. damus.

Equidem omittendo multa, quæ alii dicūt: censeo aliter huic difficultati rñdēdū esse: sed vt res planior fiat, altius orationem 159 repetā. Sciendum † itaq; est, non paruam esse differentiam inter mandare iurisdictionē, & dare iudicē: nam iudex datus nō pōt regulariter ad oīa, quæ ad illā cām pertinere uidentur se immiscere. Antiquitus. n. sub certa verborum formula dabatur: à qua ipse recedere non poterat, cuius antiquæ solennitatis præclarū habemus exemplum in frumentaria Ciceronis 𝔷 Verrem oratione, cum dixit. Xenonis Meneni nobilissimi hominis fundus erat colono locatus. Colonus, quod Decumanorū iniurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonē iudicium dabat illud suum damnatoriū de iugerū possessione. Xenon ad se pertinere negabat, fundum elocatum esse dicebat, dabat iste iudiciū: si pateret iugera fundi esse plura, q̃ colonus esset professus, tum Xenō damnaretur. Hoc ipsum ēt in oratione p Cecinna clarissimè nobis ostendit. Qñ verò mandatur iurisdictio, aut in oīb. causis, aut in vna tm̃ specie vniuersa mandari pōt. l. solet. l. Prætor. ff. de iurisd. omn. iud. quo fit, vt, si à iudice dato appelletur ad eum, qui dedit iudicē, pponi debeat appellatio: sin verò ab eo, cui iurisdictio mandata est, appellandū sit, non ad eum, q mandauerit, cum nihil sibi reseruauerit, sed ad Principem, siue Præfectū interponi debeat prouocatio. l. j §. ab eo. ff. qui, & à quo appellet. Ex his illud perspicuum esse volumus, eū, qui mandatā habet iurisdictionem, non sollum mittere in possessionē, sed iu160 dicem ēt † dare posse. l. cùm Prætor. ff. de iud. Quòd si qs obijciat. l. eum qui. ff. de iurisd. om. iud. in qua scribit Vlp. eum, qui iudicare iubet, magistratum esse oportet. Is sciat maioris esse imperij iudicare iubere, q̃ iudices dare, vnde fit, vt magistratus iudices quos dederint, iubere iudicare possint. Qui verò mandatam habent iurisdictionē, litigatorib. iudicem dare, verum ipsis, vt iudicēt, iubere non possunt. Hoc esse verū luce clarius pbo. d. l. cùm Pretor, in qua cū Paulus de prætore loqt̃ quē magistratum esse constat, eum iudicare iubere ostendit: cū verò subiecit, eum, cui mandata est iurisdictio, iudicem dare posse, non ipsum iudicare iubere adiecit. Est præterea diligēter animaduertendū §. vt possessio, cū versi. Imperatores, omninò coniugendū esse, vt Antonius August. Emendationum lib. j. c. 9. disertè nobis ostendit.

His ita cōstitutis, reliquū est, vt quid ego sentiā, br̃ exponam: equidem existimo regulam hanc constituendam esse: ea q̃ sunt 161 † mixti magis tñ imperii, quā iurisdictionis, magistratibus municipalibus competere non posse, & ideo neq; eis mittere in possessionē, neq; in integrū restituere, neq; bona rei seruādæ causa iubere possidere licitū est, siue hæc tribuant ius, siue plenissimā, siue summariā requirāt cognitionē, siue ex primo, siue ex secūdo fiāt decreto: & rō est, quia hæc magis videntur esse imperij, q̃ iurisdictionis, & hanc puto esse sententiam d. l. ea quæ.

Hanc verò regulam intelligo locum non hr̃e, qñ ipsis magistratibus municipalibus mandata esset iurisdictio: tunc. n. arbitror eos posse, & mittere in possessionē, atq; in integrū restituere & reliqua tandem, quæ ipse quoq; mandans non prohibetur facere: id. n. non ex magistratus, sed ex iurisdictionis potius mādatę vi prouenire dr̃, atq; hoc nimirū illud est, quod Martianus scribit d. l. cognitio, cum dixit: cùm propriam iurisdictionē legatis tuis dederis, 𝔷ñs est, vt etiam de suspectis tutoribus cognoscere possint, quorum verborum hic mihi sensus esse vr̃, vt mandata iurisdictione, necessariò sequatur, non solum bonorū possessionem dari, sed in possessionem ēt legatorum seruandorū cau162 sa mitti posse. Hunc † esse verum sensum. §. vt bonorum, hac ratione probo; nam nihil est aliud iurisdictio, nisi iurisdicundi licentia, in qua & decreta & bonorum possessiones, dationesque continentur, vt Tullius in oratione 𝔷 Verrem, quæ est de prætura vrbana, scitè nobis ostendit. Quod cum ita sit, 𝔷sequi illud necesse est, quod modo dixi. Magistratus municipales, quibus iurisdictio mandata sit, omnia, quæ magis imperij sunt, q̃ iurisdictionis proculdubio facere posse. Quod si quis nostram hanc 163 refellere sententiam † ideo velit, quod Vlpianus in l. dies. § si intra. ff. de damn. infect. dicere videtur, Magistratus municipales cautionem, & ex primo decreto possessionem tantum habere posse. Huic facilè respondemus, hoc ideo esse, quia Prætor non totam suam iurisdictionem, sed duas illas tantum res eis iniungere voluit: cætera verò suæ iurisdictioni reseruauit, vt apertissimè dicit eo in loco Iurisconsultus.

In quarto mixti imperij gradu enumerat Bar. causas oēs, quæ 164 † plenam requirunt causę cognitionem, nulla adhibita reali, vel personali (vt dicūt nostri) coercitione. In quo quidē gradu vnū tm̃ mihi vr̃ potissimū examinandū esse. Nunquid tutoris datio mixti dicatur esse imperij. Qua in re tres interpretū reperio fuisse snīas, quarum prima est Accursij, & omniū ferè interpretū in in l. muto §. tutores datio. ff. de tutel. qui dicūt, ius dandi tutores, mixti esse imperij. Nituntur autem potissimum hoc argumēto.

Quæ iudicis officio nobili expediuntur, priuatamq; respiciūt vtilitatem mixti dicuntur esse imperii, vt ex eius definitione clarissimè colligi potest, sed tutoris datio non solum officio iudicis nobili versatur, sed ad priuatum etiam commodum pertinere videtur, ergo huius imperij necesse est esse.

Sed hoc argm̃ facilè solui potest, quia tutoris datio non solū nobili, sed officio etiam iudicis mercenario commodè expediri potest. l. ius dandi. ff. de tutorib. & curatorib. in qua dicitur. Magistratus municipales, quippe qui iurisdictionem tantū retinere dicuntur, tutores dare posse.

Secundò citatur. l. neq; mandante. ff. de tutorib. & curatorib. in qua scribit Caius, neq; mandante præside alius tutorem dare poterit: Quibus perspicuum videtur esse, tutoris dationem demandari non posse, & propterea mixti dicetur imperij.

Sed respondemus negationem illam, neq;, non ad verbū po165 terit, sed † ad verbum potius mandante, referendam esse, *vt sensus sit*, neminem Pręside non mandante, tutorem dare posse.

Tertiò adducitur l. muto. § tutoris datio. ff. de tutel. in qua dr̃, tutoris dationem, neq; imperij, neq; iurisdictionis esse: cū itaq; imperii appellatione merum ipsum imperium intelligere necesse sit, quia verba in potiori significatione accipi semper debent. l. j. §. si in perpetuum. ff. si ager vectig. vel emphy. petat. concludendum haud dubiè videtur, mixti eam esse imperij.

Sed facilè tolli potest, quia cùm imperiū dicatur esse genus has duas species propriè comprehendens merum, & mixtū im166 perium, necesse videtur esse, vt eius appellatione † vtrunq; intelligamus. argumento l. j. ff. de legat. præstan. Neq; huic solutioni aduersatur, quod vulgò traditur: verba in potentiori significatione accipienda esse, quia regulam illam locum habere eo solo casu intelligimus, quo species omnes intelligi non videntur, vt superius ex mente Decij diximus.

Quartò affertur. §. nos autem. Institutio. titu. de Attilian. tut in quo dicitur, defensores ciuitatum vnà cum eiusdem ciuitatis religiosissimo antistite tutores creare posse, ex quibus illud perspicuum fit, tutoris dationem delegari non posse, & per consequens mixti debere esse imperij.

Orianus in commētario. l. j. ff. de offi. eius & c. rñdet, nouè interpretando. §. Nos autem. si quidem nulla sibi vr̃ ciuitatum defensoribus adhiberi necessitas, vt vnà cum Antistite tutores da167 re debeant, sed in eorum potius arbitrio id remitti vr̃. Hoc † esse verum probat ipse perpendendo verbum illud, valeant, cuius hæc dicitur esse natura, vt, si affirmando proferatur, non necessitatem, sed liberam potius significare dicatur volūtatem, vt eleganter tradit Bar. in l. Gallus. ff. de liber. & posthum. l. nec quicquam. ff. de iudi. & l. j. C. quom. & quando iud. Tametsi hæc solutio plerisq; optima videatur, mihi tñ non satisfacit: illud enim verbum, valeant, non ad ciuitatum defensores, quia Iustiniani sententia impudentissimè corrumperetur, sed ad facultates pupilli haud dubiè referendū esse censeo, quod cuiuis perspicuum fiet, si Imperatoris verba in mediū afferamus, quæ hęc ipsa sunt: si facultates pupilli, vel adulti vsque ad quingentos solidos valeant, & hic punctū inseri debet: Defensores ciuitatū vna cum eiusdem

eiusdem ciuitatis religiosissimo Antistite tutores, vel curatores creare in quibus apparet sniam dici posse nullam: si verbum illud valeant, ad defensores referri dicamus. Quapropter ego aliter respondeo, non esse verū, ꝙ ex illo textu colligitur, tutoris dationem demandari non posse: illud tamen confitemur, delegatum cum Antistitis auctoritate tutorem dare oportere. Præterea longè à veritate alienum esse puto, quod isti tanquam verissimum ponunt. Mixtum ipsum imperium delegari non posse, vt luce clarius mox demonstrabimus.

Postremò in eandē sniam adducitur l. j §. si qñ. ff. de magistratib. conuen & l. Diuus Marcus. ff. de tutoribus, & curatorib. dat. ab his. In quibus scribit Vlpianus, Magistratus municipales arbitrium dandi tutores sibi vendicare non debere, quod nulla alia ratione vr̃ constitutum esse: nisi, quia huiuscemodi facultas mixti dicitur esse imperij, argumento. l. ea quæ. ff. ad municip.

Sed facilè rñdemus, legem illam intelligendam esse, qñ tutores non sub magistratuum municipalium, sed præsidum iurisdictione reperirentur, tunc. n. magistratus ipsi ad Præsides proculdubio recurrere debent argumēto. l. j. ff. de tutorib. & curatorib.

Cùm itaq; cōis opinionis argumenta dissoluta sint, 𝔷ñs est, vt secūdam ingrediamur opinionem, quæ fuit Oriani in d. l. j. qppe qui existimat tutoris dationem simplicis esse iurisdictionis: mouetur autem potissimum. l. ius dandi. ff. de tutorib. & curatorib. & l. j. §. si mater. 2. ff. ad Senatuscōsul. Tertyllian. quibus in locis dr̃ ius creandi tutores omnibus magistratibus municipalibus datum esse. Vnde illud p̃spicuum est, huiuscemodi auctoritatem magistratibus tanquam ius propriū concessam fuisse: quia verbū illud, dare, dominij translationē denotare manifestū est ex §. sic itaq;. Institutionum titulo de actionib. cum itaq; magistratus ipsi municipales ea tantum, quæ simplicis sunt iurisdictionis iure proprio retinere dicantur, consequens est, vt ius dandi tutores eiusdem iurisdictionis dicamus esse.

Sed hoc argumentum confunditur ex l. j. §. Magistratib. ff. de magistratib. conueniend. & §. sed hoc iure, Institutionum titulo de Attil. tutor. in quibus apertissimè dr̃, Magistratus munici168 pales non aliter dare posse tutores, q̃ iussu Præsidum, qđ † verò obijcitur de verbo dare: respondemus, dominij translationem eo solo casu illud significare, quo in prima persona profertur, vt disertè tradit Ias. in l. cum filio nu. 2. ff. de leg. 3. & Barto. in l. si ita legatum sit. nu. 3. eo. tit.

Postremò pro hac eadem sententia adducitur. l. vbi absunt. ff. de tutoribus & curatoribus in qua perspicuè scribit Paulus, Decuriones, quando absunt ij, qui tutores dare possunt, dare iuberi oportere tutores. Ex quibus cum planissimè colligatur, potestatem creandi tutores demandari posse, necesse est, vt simplicis iurisdictionis dicatur esse.

Sed facile respondemus, non valere argumentum (vt superius etiam diximus) causa hæc demandatur, ergo simplicis videtur esse iurisdictionis, cum mixtum quoq; imperium regulariter delegari possit.

Hæc sunt præcipua argumenta, quæ pro Oriani sentētia afferri possunt. Nunc tertiam breuiter perpendamus sententiā, quæ fuit Bellarmati in l. j. ff de offic. eius. in qua scribit, ius dandi tutores, neq; meri, neq; mixti imperii, neq; ēt iurisdictionis dici posse, cum. n. omnes confiteantur, tutoris dationem, neq; meri imperij, neq; iurisdictionis esse. d. l. muto. 𝔷ñs etiā vr̃ esse, vt mixti imperii nō dicatur: propterea ꝙ mixtum dicitur illud, quod ex mero imperio, atque simplici iurisdictione conficitur, vt tradūt omnes in d. l. imperium.

Præterea hoc ipsum comprobat alia ratione: nam si potestas dandi tutores mixti diceretur esse imperij, frustra videretur huiuscemodi facultas tum Præsidi, tum etiam Proconsuli concessa: quippe cū ipsi iure proprio possidere dicātur, quæ mixti sunt imperii. l. præses. ff. de offi. præsid. l. & ideo. ff. de offic. proconsul.

Sed hæc Bellarmati solutio mihi vr̃ nullius esse momenti, cū animus non quiescat, sed adhuc quærat, cuiusnam ergo dicatur esse naturæ hæc tutoris datio? Quæ verò ipse adducit planè aliena sunt. Ad primum. n. rñdemus, ꝙ etsi imperium, & iurisdictio ēt ipsa coniunctim, & quodammodo per concursum ad constituendā mixti naturam veniant, nō tñ eius appellatione vtrūq; disiunctim, atq; separatim comprehendi necessum est, cùm inter se distinctę, atq; omnino separatæ dicātur esse species. Quod verò secundo loco affertur, facile tollitur: si dicamus fauore pupillorum introductum esse, vt tutoris datio sine speciali mandato neq; Præsidi neq; Proconsuli competere dicatur, vt nobis significetur maxima quidem cum diligentia honestissimos viros eligendos esse semper, quorum fidei res pupillorum committi possint, ne malè administrari videantur.

Hæ sunt præcipuę opiniones, quæ ab interpretibus afferūtur, quæ cum omnes pluribus à me cōfutatæ sint. Reliquum modò est, vt, quid ipse in hac perdifficili controuersia sentiam, br̃ exponam. In noua itaq; sum opinione, arbitror. n. totum 𝔷rium illius, quod Bellarmatus tenet, verius esse: ipse enim existimat ius dandi tutores, neq; imperij, neq; iurisdictionis esse. Ego verò nō dubito, quin & imperij, & iurisdictionis dicatur. Sed quo mea hæc sententia planior fiat, illud prius scire oportere, potestatem creandi tutores secūdùm diuersa tempora diuersis personis nominatim concessam fuisse. Primùm enim Romæ Prætori vrbano ex l. Attilia cū maiori parte tribunorum, in prouinciis verò Præsidibus ex l. Iulia, & Titia reperio facultatem hanc pmissam fuisse, vt perspicuè dr̃ ĩ principio tituli Institutionū de Attilian. tutor. Deinde Claudius Imperator hanc eandem facultatem ad Consules transtulisse vr̃. §. sed ex his, eodem Institutio. tit. Quod etiam disertè tradit Suetonius in eius vita cap. 23. Tum Marcus Antonius Philosophus Prætorem, qui tutelaris appellaretur, cōstituit: cui nominatim hoc onus iniungere voluit, vt scite testatur Alex. ab Alex. lib. 2. Genialium dierum c. 15. hancque Marci Antonij Constitutionem vr̃ innuere Iustinian. in l. j. C. de tutorib. & curatorib. illust. personar. Ad hæc lege, seu consuetudine potius constitutum fuisse vr̃, vt Romę Pręfectus vrbis, Prætorve secūdum suam iurisdictionem: in prouinciis verò Prædides, vel magistratus iussu Præsidum, si magnę pupillorum facultates nō essent, tutores creare possint. Iustinianus tandē, quo tutoris dationem faciliorem redderet, sanciuit, vt, si pupillorum facultates quingentos excedant aureos, à Præfecto vrbis, uel a Prætore, vt prius quoq; constitutum erat: sin verò vsq; ad quingentos solidos valeant, à ciuitatum defensoribus vnà cum Antistite tutores dari possint, vt clarissimè dicitur in d. §. nos autem.

169 Ex his itaque illud perspicuum esse volumus, tutoris † dationē magistratibus, vel à lege, vel à Principe nominatim semper concessam fuisse: atq; ideo si maioribus, mixti imperij, sin verò minoribus speciatim concederetur magistratibus, simplicis dicebatur esse iurisdictionis. Atq; hoc nimirum illud est, qđ Paulus scribit in d. l. muto. tutoris dationem, neq; Imperij, neque iurisdictionis esse, sed illi soli competere, cui nominatim cōcessa est: quorum verborum sensus à nemine, quem ego viderim, excogitatus hic mihi vr̃ esse: ius dandi tutores, neq; mixti imperij, neque iurisdictionis simpliciter dici debet: quia qñq; imperij, quandoq; verò iurisdictionis poterat esse, prout diuersis magistratibus nominatim concederetur.

170 Ex his colligo, † potestatem dādi tutores iure magistratus nō competere, neque propterea demandari posse; quia magistratibus speciatim data vr̃ esse. Quod si quis obijciat. l. j. ff. de tutorib. in qua cum dicatur Proconsulis legatum tutores dare posse, necesse vr̃ esse, vt huiuscemodi potestas ex iurisdictione sibi demādata competere dicatur. Huic respondemus, legatos hanc possidere auctoritatem non ex simplici delegatione, sed ex oratione diui Marci, quæ nominatim ius dandi tutores eis tribuit: vt clarissimè colligitur ex d. l. j. Illud præterea obijciet aliquis, qđ cùm in principio Institutionum de Attil. tutor. dicatur, magistratus iussu Præsidum tutores dare posse, videtur proculdubio dicendum potestatem hanc à præsidibus delegari potuisse.

Sed responderi potest cum Syluestro Aldobrandino in d. §. sed hoc iure. Magistratus municipales non simpliciter ex iussu Præsidum tutores creasse, sed quia lege, vel constitutione aliqua sancitum erat, vt ipsi iussu præsidum tutores darent.

In quinto mixti imperii gradu, qui minor dr̃, ponit Bart. ea, quæ officio iudicis nobili expediuntur, atq; summariam tātum requirere dicuntur cognitionem, & propterea demādari non prohibentur. d. l. cognitio. § vt bonorū. ff. de offic. eius. Sed qm̃ hoc in gradu nihil mihi vr̃ animaduersione dignum: cum oīa, quæ hic à Bart. connumerantur, omnino pendere videantur ex sensu d. l. cognitio. quē superius pluribus discussimus, quare melius est, vt ad vltimum huius imperij gradum accedamus, ĩ quo ponuntur ea, quæ officio iudicis nobili sine vlla causæ cognitione expediuntur: exemplum potest esse in auctoritate quæ non solum manumissioni, sed emācipationi ēt interponi solet, oīb. enim vr̃ competere magistratibus, vt voluit Accurs. in § nulla. Nouel. 15. Ex quo illud simul perspicuum esse potest, eā demandari licitū esse: vt tradūt omnes in l. j. ff. de offi. eius. Ex his cōiter iuris interpretes duo concludunt: quorum primum est. Manumissionem sine causæ cognitione fieri posse: id autem verū esse intelligimus, quando à maiore vigintiquinq; annis fieret, nam explorati iuris est: manumissionē, quæ à minore procedit, summam causæ cognitionem desiderare. §. eadem. Instit. tit. quibus ex caus. manum. non licet.

171 Alterum verò est: auctoritatem, quæ in ipsis † manumissionibus adhiberi solet: mandari posse, cū iure magistratus cōpetere dicatur, argumento eorū, quæ notant Dd. in l. j. ff. de offic. eius.

Sed hic diligēter animaduertēdū est: nā Fulg. in l. 1. C. de offi. eius. 𝔷riam vr̃ tenere sniam, cui etiam assensi sunt recentiores interpretes, qui nouiter citant l. vlt. C. de vend. liber. in qua dicit̃, eos solum auctoritatem manumissionibus interponere posse, quibus hoc ius lege competit: ex quibus planissimè constat huiuscemodi auctoritatem aliis committendam nō esse: cum ea, quæ lege competere dicantur, delegari prohibeantur. d. l. j.

Sed per legi totā illam legem, neq; potui vnquā inuenire verbū illud, lege, quod isti ppendunt, in hæc. n. verba scribit Imperator. Apud conciliū nostrum, vel apud Cōsules, Prætores, Pręsules, Prædides, Magistratusve earum ciuitatum, quibus huius

modi ius est, adipisci potest patronorum iudicio sedula seruitus libertatem. Quæ profectò verba si accuratius considerent: pspicuum erit hmōi auctoritatem omnibus magistratibus permissam fuisse: cùm n. Imperator primum de administratoribus fecisset mentionē: subijcit deinde, Magistratusve, vt nobis ostenderet potestatem hanc non solum maioribus, sed minorib. etiā magistratibus concessam esse.

Postremò in eandem sententiam citatur l. 2. ff. de offi. eius: in qua dicitur cōsilium, quod manumissionis gratia fieri solet, ab eo, cui iurisdictio mandata sit, exerceri non posse.

Sed respondemus, legem illam intelligendam esse de manumissione: quæ per consilium dari solet: hanc enim fatemur Prętori, atq; Præsidi tm̃ commissam esse: vt scitè tradit Theop. in §. eadem, Institut. tit. quib. ex caus. manum. non lic. Ex his simul illud perspicuū esse potest, de hac ipsa manumissione loqui Imperatorem in d. l. fi. quæ à recentioribus affertur.

Quapropter verior mihi vr̃ opinio cōis, quæ mihi vr̃ planissimè probari. d. Nouell. 12. in qua dr̃, testamenta, donationes, & omne denique, quod propriè ad ius monumentorum pertinet apud Præsides insinuari posse, cùm itaq; manumissio nō solum libertatis donatio §. seruus autem, Instit. de hæred. instit. l. fin. in prin. C. de test. manum. & tot. titu. de manū. vind. sed monumētum etiam dicatur. l. j. §. pen. C. de commu. ser. manum. sequi necesse est: vt, apud ipsos etiam ciuitatum defensores concedi possit. Quæ cum ita sint: quis non videt, eam demandari non posse, argumento eorum, quæ tradunt Dd. in d. l. 1.

His absolutis ꝯn̄s est, vt quod postremo loco proposuimus, 172 br̃ præstemus. Quæritur itaq; † nunquid mixtum imperium regulariter demandari possit. In hac difficultate cōiter iuris interpretes tenent, ea, quæ mixti sunt imperij, aliis committi non posse. Mouentur autem potissimum l. 2. C. de pedan. iudicib. in qua, cum dixisset Imperator. Præsides his in causis, quas cùm cognoscere non possent. Pedaneos dabāt iudices: notionis suæ examē adhibere necesse esse: ita tm̃, vt, si pp occupationes publicas oīa hmōi negotia non potuerint cognoscere, iudices dandi potestatem habere, subiungit deinde, id non ita accipiendum esse, vt etiam his in causis in quibus ex officio suo cognoscere solebant, dandi iudices licentia permissa credatur: quibus ex verbis clarissimè vr̃ constare, mixtum ipsum imperium demādari nō posse: cum ex præsidis officio cognosci dicatur.

Sed hoc argm̃ concluderet, si mixtum imperium à Principe 173 † specialiter Præsidi commissum esset, tunc enim non ex alio, sed ex eius officio cognosci diceretur: sed vt lex illa planius ītelligatur, illud obiter admonendum est: pedaneos iudices nō dici iudices à magistratu datos: vt omnes ferè interpretantur: nā titulorū dispositio, quæ hmōi est, vt hunc de Pedaneis iudicibus titulum, sequatum alius: Qui pro sua iurisdictione iudices dare, dariuè possunt, refragatur, sed Pedaneos iudices eos esse existimo, quibus mandata, vel delegata sit iurisdictio. Quod significasse nobis vr̃ Vlpianus, in l. 3. ff. ne quis eum: cū dixit, si quis ad Pedaneū iudicē vocatū eximat, pœna huius edicti cessabit: & Paulus etiam in l. si quis aliquid. ff. de pœn. cum (inquit) iudices Pedaneos, si pecunia corrupti dicantur, plerunque a Præside, aut à curia submouendos esse, per Pedaneos enim iudices mihi vidētur haud dubiè eos intellexisse, qui ex iurisdictione sibi mādata causas audiunt.

Postremò, ut huic tractatui finem imponamus, in eandē sententiam adducit. l. nec quicquā. § vbi decretū. ff. de offi. procōs. & l. oīa. ff. de reg. iur. in quibus dr̃, oīa, quæ causæ cognitionem requirere videntur, per libellum expediri non posse, quorū verborum ex oīum ferè sententia hic vr̃ esse sensus, vt omnia, quæ causæ cognitionem desiderant, demandari prohibeantur.

Omissis eis, quæ alii fusius dicūt, animaduertendū est, omnes, 174 qui per libellum delegationem intelligunt, † multum delirare, atq; impudentissimè Latinam orationē corrumpere, & ne longior videar ex sn̄ia doctissimorum virorum, ita locum illum interpretor: vt oīa, quæcunq; causæ cognitionem desiderant, per breuem, atq; summariam facti narrationem libello supplici factam expediri non possunt, quia causas ipsas probari necesse est. Hunc esse verum sensum. l. nec quicquam, clarissimè ꝓbo. l. excusare. ff. de excusat. tutor. in qua scribit Vlp. tutores per libellos excusari non posse, quasi dicat, excusationem tutorū non esse ꝑ libellos supplices faciendam, sed omni ex parte probandā. l. scire oportet. §. sufficit. ff. eo. Quod ēt luce clarius firmari mihi vr̃. l. minorum. C. de præd. & aliis reb. minor. in qua dr̃, venditionē prædiorum minoris oblato libello. Præsidi per procuratorem fieri non posse, per libellū autē, simplicem, atq; breuē venditionis cām intelligere necesse esse, apertè nobis indicant Imperatoris verba, quæ ꝓximè sequunt̄: subiicit. n. eam rem aliter confici rectè non posse, nisi apud acta causis ꝓbatis, quæ vēditioni necessitatem inferunt, decretum solenniter interponatur. Ex qbus liquidò constat, Imperatorem per illa verba, oblato libello, significare nobis voluisse, venditionis causam probatā nō fuisse.

Cùm itaque cōmunis opinionis argumenta facilè euerti possint, ꝯ̄triam existimo veriorem esse sn̄iam, quam etiam sequitur Alciat. lib. 2. Paradox. c. j. Mouet autem me (vt ita sentiam) d. l. cognitio. §. vt bonorum, quæ mihi videtur apertissimè probare, mixtum ipsum imperium demandari posse. Excipio aūt ab hac sn̄ia causas illas, q̄ speciatim alicui ꝯmissæ sint argumēto eorū, 175 quæ tradunt Dd. in d. l. j. Ex his † concludimus, causæ cognitionem, quæ pp venditionem prædiorum minoris adhiberi solet, demandari non posse etiam si mixti imperij dicatur esse: cuius rei facilis, in promptuq; ratio assignari pōt, quia id iure speciali ꝯstitutū esse vr̃, ne pupillorum bona malè distrahantur. l. j. C. de præd. & aliis reb. min. sin. decret. alienand. Ex his ēt illud perspi- 176 cuum esse potest, † decretum, quod in alimentorū transactione requiritur, nulla alia de causa committi non oportere, nisi quia Prætoribus nominatim illud tributum esse vr̃. l. cum hi. in prin. ff. de transact. in qua dicitur alimentorum transactionem non aliter validam esse, quàm si auctore Prætore facta sit.

GVIDONIS PAPAE
DE RESCRIPTIS.

SVMMARIVM.

1 *Rescriptum, per quod mandatur aliquem compelli ad faciendum vel soluendum non obstantibus quibuscunque exceptionibus & appellationibus, quas exceptiones & appellationes excludat. & nu. 3.*
2 *Exceptiones peremptoriæ admitti debent in omni iudicio etiam summario.*
4 *Exceptio declinatoria fori an sit sublata per generalem clausulam, non obstantibus quibuscunque oppositionibus &c.*
5 *Rescriptum tollens exceptionem in specie, quomodo interpretandum sit.*
6 *Rescriptum, per quod mandatur procedi summarie & de plano sine figura iudicij, quam interpretationem recipiat.*
7 *Verba hæc in rescriptis apposita, sine figura iudicij, quas solennitates auferant. & nume. 15.*
Ordo iudiciorum cuiusmodi sit.
8 *Citationis solennitas sit ne sublata per hæc verba, sine figura iudicij.*
Citatio est de iure naturali.
9 *Libelli solennitas sit ne sublata per hæc verba, sine figura iudicij.*
10 *Feriarum obseruatio sit ne sublata per hanc clausulam, sine figura iudicij.*
11 *Iuramentū de calumnia præstatur etiam cum proceditur sine figura iudicij.*
12 *Testes producti in causa, de qua cognoscitur sine figura iudicij, iurare debēt.*
13 *Testes iurare parte præsente, & examinari in secreto debent, etiam cum sine figura iudicij proceditur.*
14 *Testium publicatione facta, non licet alios testes producere, etiam si sine figura iudicij procedatur.*
16 *Verba hæc, sine iuris solennitate, in rescriptis vel statutis apposita quomodo differant ab illis verbis, sine figura iudicij.*
17 *Lex non verbis, sed rebus imponitur.*
18 *Rescriptum, per quod iudici datur licentia procedendi secundùm suum liberum arbitrium, quomodo sit interpretandum.*
19 *Rescriptum, quo iudici datur licentia procedendi secundùm suam conscientiam, quomodo sit interpretandum.*
20 *Rescriptum, per quod committitur alicui, vt de causa cognoscat sola veritate inspecta, quam formam procedendi concedat.*
21 *Solus, quam significationem recipiat.*
22 *Clausula generalis, non obstantibus quibuscunque priuilegijs vel literis &c. adiecta rescripto quid operetur.*
23 *Generalitas non obstantiarum, sufficit ad confirmandum actum.*
24 *Priuilegia tolli per generales non obstantias multis iuribus probatur.*
25 *Clausula hæc, supplendo omnem defectum de plenitudine potestatis, quid operetur.*
26 *Clausula, ex certa scientia, in rescriptis apponi solita quid operetur.*
27 *Clausula, de plenitudine imperatoriæ maiestatis, quid importet.*
28 *Clausula, habita consideratione ad grata seruitia, in rescripto apposita quid operetur.*
29 *Rescriptum alicui per principem concessum possit ne eo absente vel ignorante reuocari.*
30 *Verba hæc, compellatis, vel inquiratis, vel si ita est, in rescriptis apposita quid operentur, atque mihi de quibusdam alijs clausulis apponi solitis.*
31 *Rescripti forma quatenus sit attendenda & sequenda.*
32 *Rescripti verba secundùm ius sunt intelligenda.*
Rescripto a principe contra ius concesso, iudex delegatus quid facere debeat.
33 *Rescriptum non præsentatum iudici intra annum, an post annum iuribus & effectu careat.*
34 *Rescriptum principis valeat necne sine adiectione diei.*
35 *Principi aliquid asserenti an sit credendum.*
36 *Literæ quinquēnales debitori concessæ an extendantur ad creditores futuros.*
37 *Princeps possit ne per suum rescriptum confirmare sententiam, quæ est nulla.*
38 *Princeps pōt per rescriptū euocare ad se causam pendentem in alio iudicio.*
39 *Rescriptum, per quod princeps confirmat libertates alicuius ciuitatis, quid importet. & nu. 41.*
40 *Rescriptum aduersus libertates confirmatas concessum an valeat.*
42 *Imperator vel rex possit ne priuilegium ante coronationem concedere.*
43 *Hæredi qui nō conscripsit inuentariū intra tēpus lege præstitutū, an remitti possit negligentia per rescriptum principis.*
44 *Princeps ius suum nemini sine causa tollere potest. & nu. 55.*
45 *Cancellarius principis possit ne rescriptum concedere.*
46 *Rescriptum, per quod remittitur alicui solutio vectigalium, an valeat.*
47 *Rescriptum impetratum lite pendente non valet nulla litis mentione facta.*
48 *Rescripto principis potest quis releuari à desertione appellationis.*
49 *Rescriptum, per quod conceditur alicui officium, quam interpretationem recipiat.*
50 *Officio ratione delicti sui priuatus nō potest ad idem officium rursus assumi, nec per rescriptum quidem principis.*
Rescriptum principis falsificans qua pęna puniatur.
51 *Exceptio semel opposita rescripto ac reiecta, non potest amplius aduersus illud opponi, etiam si ex eo rescripto ad aliud ageretur.*
52 *Rescriptum varia capita continens an per omnia sit probandum. & nu. 54.*
53 *Rescriptum plura sub disiunctione complectens, sit ne admittendum.*

QVIA vsus rescriptorū frequens est in hac patria Dalphi. pp residentiā illustris. principis dn̄i nostri Ludouici regis Francorū primogeniti Viēnen. Dalphini de pręsenti in hac patria Dalphinali residētis. Ideo ego Guido Papæ inter legum doc. minimus consiliarius in curia parlamenti Dalphinalis Grationopoli residenti duxi aliqua in materia talium rescriptorū, & clausularum in eisdem apponi solitarum pro mei memoria in scriptis redigere præsens opusculum inchoando de hoc anno Do. 1453. & die 7. mensis 1 Martii, & pro introitu materiæ. ¶ Quæro primo † in rescripto principis mandatur aliquis compelli ad aliquid faciendum, vel soluendum cum illa clausula, oppositionibus, vel appellationibus in contrarium fiendis non obstantibus quibuscunq;. Quæ exceptiones, & quę appellationes sub illis verbis generalibus videantur comprehensę. Credo circa hoc sic dicendum, ꝙ aut factum est tale & adeo notum, ꝙ nullam capit exceptionem, & tunc proceditur ad executionem talis rescripti nulla exceptione admissa, vt no. gl. fi. in c. ex parte. extra de rescri. Aut factum est tale, in quo pōt cadere exceptio rationabilis, & tunc in dubio per tale rescriptum friuolæ exceptiones & friuolæ appellatio. vn̄r repulsę, non autē rationabiles, vt vult gl. in d. c. ex parte. quem ibi sequuntur Card. Floren. facit in simili. c. pastoralis. extra de appel. Vel ſm Host. in d. c. ex parte, ꝙ exceptiones dilatoriæ sunt remotæ, & non peremptoriæ, vel grauis præiudicii, ar. l. 2 quoties. cum ibi no. C. de prec. impera. offe. quia † in omni iudicio, etiā summario & executiuo regulariter debent admitti exceptiones peremptoriæ: vt no. in c. sæpe. de verb. signi. vt minus lædat rescriptum ius tertii, q̄ possibile sit, iuxta. l. nec auus. C. de emanci. liberorum, intelligatur propterea rescriptum principis sustulisse tantummodo exceptiones dilatorias, & frustratorias, similiter frustratorias appellationes, & sufficit, ꝙ in his tale rescriptum vt odiosum verificetur; qm̄ non pręsumitur fuisse intentionis principis, per d. generalitatē velle tollere ius alterius, & minus lædere alium. Ideo sufficit, ꝙ tale rescriptum verificet̄ in friuolis, & dilatoriis, & aliis parui præiudicii, arg. in l. 2. §. meri 3 tò. & §. quod principi. ff. ne quid in loco publico. Vel pōt † dici, ꝙ exceptio friuola, & omnis alia, cui de iure nō indulgetur expresse pro legitima, vt in d. c. pastoralis, in prin. videatur esse sublata, siue sit dilatoria, siue peremptoria: non autē aliæ exceptiones: quia si non posset expressè tollere exceptiones peremptorias, & alias multas lædentes, multominus in generali remotio- 4 ne exceptionum. ¶ † Sed an per talem generalem clausulā, quibuscunq; oppositionibus non obstantibus, videātur sublatę exceptiones declinatoriæ fori, videtur ꝙ non maximè illæ, quæ procedunt ex suspitione: quia illam princeps non potest tollere nisi ex certa sua scientia, vt in gl. in c. ad hæc. extra de rescrip. & no. Ang. de Are. in l. fi. in 3. col. ff. à quibus appella. non licet. 5 ¶ † Sed quid si princeps non in genere, sed in specie tollit exceptionem in suo rescrip. vt puta non obstante tali vel tali exceptione, exceptiones specificando? Certè illæ exceptiones videntur remotæ, vt no. gl. in d. c. ex parte. quod intellige verum ſm Ang. de Aretio vbi supra ſm formam. d. l. quoties. videlicet, dū- 6 modo non sit peremptoria exceptio, vel nimis grauis † Sed qd si princeps per suum rescriptum mandat in aliqua causa procedi summariè & de plano, sine strepitu & figura iudicii, de quo operentur ista verba? Dic ꝙ apud antiquos fuit magna dubitatio de significatione dictorum verborum, ob quam auferendā fuit facta clementina sæpe. de verb. signifi. de qua materia plenè tetigit Bar. in extraua. Imperatoris Federi. quæ incipit ad reprimen. Veruntamen non ommitto vnum exprimere ſm Ioan. And. ꝙ illa verba, sine figura iudicii, tantum important, per se sola, quantum alia præcedētia simul iuncta. Vnde licet illa omnia iungi soleant in literis siue rescriptis principum vel statutū, tm̄ non est de necessitate, qn̄ illa verba, sine figura iudicii, appo- 7 nuntur. ¶ † Sed quæ solennitates per illa verba, sine figura iudicii, videantur sublatæ. Ad cuius euidentiam præmitto, ꝙ figura iudicii est ordo substātialis ꝓcessus à iure reqsitus, quo omisso ipsum iudicium vitiatur: vt l. prolatam. C. de sen. & interlo. om. iu. Qui quidem ordo talis esse distinguitur, videlicet libellus, litis contesta. dilationum assignatio, iurium testium instrumētorum productio, & similia: vt in c. qm̄ contra falsam. extra de ꝓb. & d. l. prolatam. de qua figura iudicii loquitur tex. in l. j. §. similique modo. C. de lat. lib. tol. & iste ordo & aliæ solennitates iudiciorum vidētur per d. verba sine figura iudicii sublatæ. Nisi quatenus exprimitur in d. cle. sæpe. ſm Io. And. vel ſm Bar. in d. extraua. ad reprimē. ꝙ per illa verba, sine strepitu & figura iudicii, iudex subleuatur ab obseruatione omnis iudicialis formæ, & figuræ iudicii à iure ciuili, canonico, vel municipali inductæ. Sed tm̄ tenetur seruare formam & figuram iudicii à iure iuregēitū, vel naturali ratione introductam, ad quam formam reducūtur ferè omnes casus expressi in d. cle. sæpe. ꝙ est notandum. Si verò ipsa verba nō essent apposita in literis, rescripto, vel statuto, sed alia præcedentia sola; tunc ſm Io And. non haberet locum dispositio illius cle. sæpe. Quòd est notādum: & hoc sequitur Bar. in d. extrauag. ad reprimen. patet ergo, ꝙ illa cle. sæpe. habet locum, qn̄ illa verba, sine figura iudicii, apponūtur per se sola, vel coniunctim cum aliis. Alia ergo verba sine istis apposita faciūt 8 cessare dispositionem. d. cle. sæpe. quo ad multa. † Sed iuxta hæc quæro, an per d. verba, sine figura iudicii, sit sublata solennitas citationis? Dic non per tex. d. l. ad reprimendum. Secundò per rationem; quia citatio est de iure naturali: nā Deus citauit Adā delinquentem, dum inquit, vbi es Adam? quæ determinatio cō probatur per cle. pastoralis, extra de re iudi. vbi est tex. ¶ Quæro 9 vlterius circa hoc, an sit † sublata solennitas libelli per d. verba? Dic ꝙ sic. licet aliqualis petitio oretenus, vel apud acta coram iudice sit fienda, cum hoc sit quasi ius naturale, vt patet in quæstione mulieris, quæ coram Salomone filiū suū postulauit, dū ipsa dixit, filius meus viuit, & filius illius mortuus est, vt ī c. afferte. extra de præsum. & 3. Reg. 3. c. & alibi dicit Iesus. Mulier vbi est, qui te accusat? Sed tm̄ in tali summaria petitione non est necessaria conclusio, quæ regulariter requiritur: dum tm̄ ex facti 10 narratione conclusio comprehendat̄. Et potest procedere † iudex diebus feriatis propter necessitatem hominū introductis: vt d. c. sępe. Secus si propter Dei reuerentiam; quia tales sunt seruandæ, iuxta illud, sabbata sanctifices, licet contrafaciat alia auctoritas Psalmistæ. Beati qui diligunt iustitiam, & iustitiam faciunt in omni tempore. Sed certè potest & debet intelligi illud vniuersale, omni, scilicet congruo & habili, arg. l. vt gradatim. §. sed si lege. ff. de muner. & hono. & idem dico in feriis repētinis 11 quod in diuinis dictum est ſm Io. An. vbi supra. ¶ † Præterea illud est notandum, ꝙ in causa, in qua proceditur sine figura iudicii, iuratur de calumnia, licet illud iuramētum sit iure ciuili introductum: vt d. c. sępe quod satis naturali rationi conuenit, vt compescatur malitia litigantium: vt in proęmio instit. & de pę- 12 na teme. litigantium, in principi. Item testes † qui producuntur in causa debent iurare. l. iuramentū. C. de testibus. exemplo eius quod dictum est de iuramento calumniæ. Et licet tale iuramētum possit à parte remitti, tm̄ nō videtur in dubio per rescriptū principis esse remissum, nisi in eo dicatur, ꝙ possit procedi sine aliqua iuris solennitate, ſm Bar. in l. j. ff. de testamēto militis. De- 13 bent etiam † iurare parte præsente, vel citata, ne copia defensionis aduersario tollatur, quod esset cōtra naturalem rationem: & fieri debet etiam examinatio testium in secreto, & dictū ipsorum debet esse tale, quod rectè concludat, exemplo Danielis: vt in c. cum causam. extra de testi. & gl. in l. si qn̄. in fi. C. de testi. & tenet Bar. vbi supra: debet etiam fieri publicatio, & post ipso- 14 rum † publicationem non est licitum alios testes producere, cū timor sit subornationis, vt plenè not. in c. fraternitatis. extra de test. & in l. per hanc. C. de tempori. appellatio. Qui timor iuri naturali concordat, vt alter alteri non insidietur. l. vt vim. ff. de iusti. & iure. & vt malitiis hominum occurratur: vt l. in fundo. ff. de rei ven. & si actor peteret à reo sibi edi instrumenta ad eius intentionem fundandam, non deberet iudex ipsum audire; qa ista petitio esset contra rationem naturalem, vt l. qui accusare. 15 C. de edendo. † Quę ergo potest iudex facere in causa, in qua ꝓceditur sine figura iudicii? Dic, ꝙ potest procedere sine datione libelli; quia sufficit qualiscunq; petitio, vt supra dixi. Item sine litis contestatione. Item tempore feriarum ob necessitates hominum introductarum, secus in repētinis principis, aut Dei reuerentia introductis, vt prædixi. Item statuere debet dilationes quāto potest breuiores. Exceptiones autem frustratorias, vt appellationes friuolas reiicere debet: insuper multitudinē testiū aduocatorum & procuratorum iurgia repellere. Iustas autem defensiones debet admittere. Faciatq; iurare de calumnia, ac de veritate dicenda. Necnō & interrogare potest partes ex suo arbitrio quandocunq; lubebit. Præterea partes citare ad sentētiā audiendam licet non peremptoriè. Ac sentētiam in scriptis ꝓferre. In qua causa est necessaria conclusio, vt hæc omnia habētur in d. cle. sæpe. & nota, ꝙ de consensu partium tacito, vel expresso iudex in tali causa potest summariè procedere iuris ordine seruato. vt no. in d. c. sæpe. in fi. sui. argu. l. non quicquid. de 16 iudi. ¶ † Quæro circa præmissa, si statuto vel rescripto principis

pis caueatur, φ iudex procedat sine aliqua iuris solennitate, dicit Bar. in l filiusfamilias.ff.de don. φ ista verba in aliquibus differunt à prædi.verbis,sine figura iudicii:vnde ſm eum potest iudex hoc casu testes recipere sine iuramento & procedere etiã diebus feriatis ob honorem Dei. Quod non posset in casu præcedenti,& est ſm eum,quia iurãm testes potest tolli per pactum, vt no.ff.de fer.l.j. in prin.& l.iuramen. C. de testib. ¶Et feriæ in honorem Dei possunt tolli per leges.l.prouinciarum. C. de feriis.Item poterit admittere testes infames,& eos qui perdiderũt ea,quę sunt iuris ciuilis tãtum . Secus autem in his qui perdidissent ea,quæ sunt iurisgẽtium.arg.in l.neq; enim §.j. & 2. iuncta l.j.ff.de testa.mili.Sed certè mihi vr̃,φ ista sunt somnia Vnde dico esse idem in vtroq; casu , cum non sit dare perfectam rationem diuersitatis dictorum casuum.Quid enim aliud est dicere, 17 sine figura iudicii:q̃ φ sine solẽnitate iudicii?Certè nihil. † Aliter sequeretur,legem magis esse impositam verbis quam rebus quod esse non debet, vt l.2. C. commu.de leg.quia magis sensui quam diuersitati verborum adhærendũ est,vt l.3.in fi.C.de libe. 18 præteri.& pro hoc facit,quod statim dicam in seq.q. ¶† Sed qd si statuto vel rescripto principis disponatur, φ iudex procedat ſm suum liberum arbitrium,vel ſm suam voluntatem?Dic ſm Io.And.in d.c.sæpe in gl.super verbo defendente, & Bar.in d.l. filiusfamilias,& in l.ad reprimẽ.in gl.super verbo , videbitur expedire,φ ista verba idem significant,& important,quod faciũt dicta verba sine figura iudicii, & pro tanto nõ poterit iudex auferre parti iustam defensionem : nam per talem concessionem non videtur concessa potestas lædendi partem circa principale negocium, vt in l. si qñ. C.de inoff.test.l.cum quidam.ff.de leg. 2.l.si procurator.in princ.ff.condi. indebi.facit.c.in generali.de 19 reg.iur.lib.6.¶ † Quid si dicatur in rescripto principis , φ iudex possit procedere & pronunciare ſm eius conscientiam ? Dicit Io.And.in cle.j.de iurepatro. φ hic iudex habet latissimam ptãtem . Ideo φ ab eius diffinitiua sententia non potest appellari. Alii dicunt, φ talia verba idem significant , ac si dictum esset, vt pronunciet ſm eius liberam voluntatem. Quia ista consciẽtia debet esse talis, vt conueniat bono viro ſm mentem proferentis,vt d.l.cum quidam de qua conscientia loquitur.c.statutum.§.assessorem de rescri. lib. 6. Et ideo dicunt posse appellari ab eius sententia, cum nõ videatur amplior collata potestas in vno casu quam in alio.Immo si rectè põderetur,minor est potestas eius,cui committitur:vt iudicet ſm conscientiam,quam eius,qui iudicare debet ſm liberam volũtatem,ſm aliquos.Vel dic verius,φ sit latior potestas huius q̃ aliorũm.Vnde credo, φ talis iudex possit iudicare ſm conscientiam suam informatam proprio visu,vel auditu,licet regulariter sit contrarium : vt no. per gl.in l.illicitas.§ veritas ff. de offic.præsidis.

20 ¶ † Quero,princeps mandat per suum rescriptum,vel committit alicui , vt cognoscat & determinet causam sola veritate inspecta,quæ erit forma procedendi?Ego credo , φ fungatur illa potestate,qua arbitrator electus à partibus,de quo loquĩt capitulum quintauallis.extra de iureiur.& in l.si societatem.§. arbitrorum.ff.pro soc. Vnde poterit talis delegatus procedere & diffinire sine datione libelli, lite contesta.& similibus: quia veritas non requirit adminicularia,vt l.j. C.si vt se ab hæredita.abstineat Nec errore,vel omissione taliũ lęditur, vel vitiatur, sed suis solis teminis est cõtenta:vt d.§ veritas.per quem tex.firmatur & probaĩ decisio antedicta : per hoc enim, φ dicit sola,excludere intendit oẽm aliam formam & solẽnitatem, aliter nõ 21 diceretur inspici sola veritas:hoc enim nomen † solus , solum significat vnitatem & singularitatem & non pluralitatem, arg. l.solam.C.de testi.& l.si te solum ff.de hæred. insti.l. cum solus. ff.de acqui.hær.Puto tñ, peremptorias exceptiones & iustas defensio.tenetur admittere,cum sint fendatæ super iure naturali: 22 vt in cle.sæpe.& habẽt respicere veritatem negocii. ¶ † Sed qd si in rescripto principis sit adiecta clausula generalis non obstãtibus quibuscunq; priuilegiis vel literis &c.vel alia similis gñalis clausula?Dic φ tantum valet illa generalis clausula etiam respectu singulorum priuilegiorum,ac si nominatim de ipsis priuilegiis in contrarium facientibus fuisset facta expressa mẽtio. 23 † Ratio:quia generalitas non obstantiarũ quæ ponitur ad certum actum confirmandum sufficit ſm Io.An.& Archi. in c.cũ aliquibus.de rescriptis.lib.6.& idem Io.And.in c.j.in fi de excessio præla.lib.6.in versi.breuiter.dici põt, ita φ in omni materia, in qua verba derogatoria sunt prolata licet generaliter ab eo,q derogare potest,& apparet eius voluntas , φ generaliter omnibus derogare voluit,illi eius voluntati est standum:& Io. And. 24 in d.c.j.de exces. præla. allegat † multa iura,in quibus priuilegia tolluntur per generales non obstantias. Allega enim cle.j.in fi. de senten.excom.Vbi dicitur ad literam, porrò hanc etiam sanctionem ad pręcedentia trahimus,non obstantibus priuilegiis, conuentionibus,statutis & consuetudinibus quibuscunq;, quæ contra præmissa,vel aliquod pręmissorum religiosis ipsis in nullo volumus suffragari.¶ Allegat etiam cle.j.in fi.de iurepat. vbi sic dicitur,non obstãtibus exemptionibus , aut aliis quibuslibet priuilegiis,consuetudinibus,vel statutis,quę circa præmissa,aut eorum aliqua religiosis ipsis, aut aliis in nullo volumus suffragari, alleg. etiam cle.fi.in fi.de pœnis,vbi sic dicitur,non obstãtibus priuilegiis,vel statutis cuiuscunq; tenoris existant,alleg.etiam cle.j.in fi. de sepul. vbi sic dicitur nullo eius circa præmissa exceptionis, vel quouis alio priuilegio sub quacunq; verborum forma concesso aliqualiter suffragante,alleg.etiam cle.j.de testa. vbi sic dicitur,illos quos circa id deliquisse repererint,in aliorum exemplum pœna debita, non obstante quocunq; priuilegio punituri,alleg.etiam cle.secundam,versi. nos etenim. de sepul. vbi sic dicitur:nos etenim, vt in cunctis æqualiter & pacificè fauente dño procedat, vniuersa priuilegia, literas,vel gratias verbo, seu scripto sub quacunq; forma,seu expressione,vel exceptione verborum à nobis,vel à prædecessoribus nostris Romanorum Pontificibus,cuiuscunq; ordini prædictorum concessa,necnon consuetudines,conuentiones,statuta,& pacta,inquantum sunt præmissis,vel alicui præmissorum cõtraria,penitus reuocamus,cassamus & irritamus & c.allegat etiam ipse Io.And. vbi supra cle. j.circa fi.de decimis. vbi sic dicitur, ante satisfactionem condignam nullatenus absoluendi, priuilegiis non obstan. quibuscunque &c.alleg.etiam cle.j.versic. sanè prioratus.de sta.mona.vbi sic dicitur,ted teneantur etiam in ipsis prioratibus,seu administrationibus quacunq; non obstante cõsuetudine residere &c. alleg.etiam cle.primam.circa finem.de hære.vbi sic dicitur.nullo in hac parte priuilegio suffragante,alleg.etiam cle.primam. in versi. cæterum.de priuilegiis.vbi sic dicitur. non obstan.præmissis statutis, aut quibuslibet aliis priuilegiis cuiuscunq; tenoris existant,alleg.etiam cle.2.eo. titu. de priuilegiis. vbi dicitur, quouis priuilegio contrario non obstãte,alleg.etiam cle.primã. circa princi.de pœnis.vbi sic dicitur,non obstante quacunq; cõsuetudine,quam reputamus (sacro approbante concilio) penitus corruptelam:allegat etiam clementinam cum ex eo.de senten.excõicatio.vbi dicitur,ne decætero aliquid vel aliquod prædictorum,etiam si super hoc hi,vel illi priuilegiis muniti extiterint quæ ipsis in nullo prorsus quo ad hæc volumus suffragari. Alleg etiam clementinam secũdam,in fi.de statu mon. vbi sic dicitur priuilegiis, statutis, & consuetudinibus quibuscunq; in contrarium minimè valituris: allegat etiam capitulum primum de excessibus prælatorum,lib.6.vbi dicitur, quibuscunq; super hoc priuilegiis muniti existant, quæ ipsis contra constitutionis tenorem nullatenus volumus suffragari:allegat etiam ipse c.cũ non deceat de elec. lib.6. vbi sic dicitur non obstãtibus priuilegiis,cunq; consuetudinibus, vel statutis ecclesiarum ipsarum contrariis seu priuilegiis quibuscunq; per quæ præmissorum effectus posset quomodolibet impediri & c.alleg.etiam c.quia sæpe. eo. titu.vbi dicitur,non obstantibus quibuslibet priuilegiis &c.allegat etiam capitulum primum.in fi.de censi.lib.6.vbi dicitur, saluis super hoc rationabilibus & approbatis religionum consuetudinibus:allegat etiam c.alma mater,de sen.excõicatio. vbi dicitur,non obstantibus quibuscunq; priuilegiis, allegat etiam c. fundamenta.§.pe de elec.vbi dicitur, nõ obstantibus aliquibus priuilegiis &c.allegat etiam c.j.de bigamis,vbi dicitur consuetudine contraria non obstante:allegat etiam auct. nauig. C.de furtis. vbi sic dicitur. sublata penitus omni consuetudine locorum, quæ huic aduersatur : allegat etiam auc.oës peregrini. C. cõia de succes.vbi dicitur,non obstante statuto aliquo,aut consuetudine,vel etiam priuilegio & c.Sic ergo probat ipse Io. An. per 24.tex.iuris canoni.& ciuilis supra declaratos, φ generales non obstantiæ tantum operãtur,sicut si specialiter essent declaratæ, quod prodest ad multa respectu rescriptorum, de quibus hic tractamus.Et dicit Paul.de Leaza.in d.clem j.in fi. de sepult. φ verba generalia derogatoria vel confirmatoria actuum precedentium prolata ab eo, qui potestatẽ habet confirmandi,vel derogandi,dummodo de eius voluntate constet,sufficiũt, siue loquamur de priuilegiis,rescriptis,constitutionibus, consuetu- 25 dinibus,vel cõtractibus. Quod si in rescripto † cõtineatur clausula,supplendo omnem defectũ de plenitudine potestatis, dic φ talis clausula tollit omnem subreptionem,quæ posset allegari ex taciturnitate aliarum literarum,vt in c.j.extra de trãsactio. & de hac clausula vide in calla quotidiana de elect.& per Spec. in tit.de legato,in §.nunc ostendendum.vers.18,& per Guil.de Monte Lauduno & Doct.in cle.pastoralis. ver. cæterum. de re iudica. illa etiam clausula, supplendo omnem defectum &c. importat,φ princeps supplet defectum iuris, si quis sit in rescripto. per quem gratia vel rescriptum posset impediri siue iuris solennitatem tollere põt,in cle.sæpe.de verb.sig.pro hoc l.omnium.C.de testa.& maximè qñ ex certa scientia.in c. pastora- 26 lis.verb. cæterum. de re iudi. ¶† Sed quæro de clausula ex certa scientia,in rescriptis principum apponi solita quid operetur? Dic,φ operatur effectus sequentes.Primò φ concessionem aut rescriptum validat.vbi alias nõ valeret.gl.est ordinaria in c. venerabilis. de confirmatione vtili vel inutili. Secundò operatur hæc clausula tantum, quantum clausula derogatoria non obstante tali lege l.idem Vlpia.in fi.ff.de excusa.tut. & ibi per Bar. & Bal.& ponit idem Bal.in proœ.feudorum,circa fi.primæ diuisionis,in quæstione,quæ incipit, an rex possit filium suum constituere

stituere

stituere regem &c.facit bene cle.fi.de sen.excom.licet talis clausula non obstante tali lege non semper valeat. 22.q.2. & ibi Archi.ita dicit Bald.in d.proœmio feudorum.Tertiò operatur , φ princeps cum causa censetur priuilegium , vel gratiam cõcessisse, quæ causa semper in principe præsumitur iusta. l. relegati. in fi.ff.de pęn.Quartò etiam operatur , φ error, ignorantia, vel inaduertentia excluditur . Plus dicit Bal φ quis non debet audiri contra illud,quod princeps fecit ex certa scientia,immo debet imponi silentium:ita dicit ipse Bal. & tenet in gl. quam ipse fecit super extrauaganti Imperialis clementinæ mãsuetus &c. in §.si quis autem.ibi non admittemus &c.

27 ¶ † Sed quid operatur clausula, de plenitudine imperatoriæ maiestatis , & quid importet. dic φ plenam & liberam potestatem:vt censeatur princeps supra ius dispensare c. proposuit. extra de concessi.præben.l.fideicommissa.§.quanquam. ff. de leg. 28 3.& cle.pastoralis.in fi.de re iud. ¶†Sed quid operatur clausula habita cõsideratione ad grata seruitia &c. dic φ facit trãsire rescriptum in vim contractus,super quo vide Bar. in l.ambitiosa. ff.de decretis ab ordine faciẽdis.& in l.item §.ex his.ff.quod cuiusq; vniuersitatis,& l.omnes populi.ff.de iusti.& iur.& est effectus , φ tale priuilegium sola nuda voluntate non potest reuocari per principem c.quod semel placuit.& ibi Dy.de reg.iur.& faciunt allega.per Bar.in locis supra allega.de clausula,quidam alii , in rescripto Papæ apponi solita qualiter intelligatur : vide in Spec.in tit.de rescrip.§.ratione aũt causæ. ver.itẽ φ in eo &c.

29 ¶ † Iuxta pręmissa quęro,princeps concessit alicui rescriptum, an ignorãte,vel absente eo,cui concessit possit reuocare, vt valeat reuocatio Dic φ non,nec valet prouisio in contrarium facta,casus est expressus in c.j.extra de causa pos.& proprie.vbi sic dicitur,susceptis. & infra,legali prouisione decretum est &c.idest tam possessionis q̃ proprietatis causam sub vno eodemq; iudice debere cognosci,nec nos contra iam dictam partẽ aliquid possimus diffinire,vt ibi formaliter dicitur: Imperiale enim rescriptũ , aut Papale parte absente & non vocata concessum nõ valet,de Imperiali est tex.in l.fi. C si per vim vel alio modo. de Papali est tex.in c.inter.extra de maio. & obe. cum suis concordantiis.facit bene ad præmissa.l. ea quæ aduersus. C. qũo & qñ iudex.& sequitur ex præmissa talis effectus, φ si quis virtute talis rescripti aprehẽdat possessionem alicuius rei , ipsa possessio censebitur indebita , & apprehensor eiusdẽ iure , si quod habebat,dici meretur priuatus,saltim priuandus:quia auctoritate rescripti iniusti possessionẽ fuit ingressus , casus in l.meminerint. C.vnde vi non obstante.l.iustè possidet.ff.de acqui.poss.sicut ibi dicunt gl Cy.& Bart.

30 ¶ † Quæro vlterius, princeps committit aliquam causam p suum rescriptum in quo rescripto continetur verbum compellatis &c.dic, φ ordo iudiciarius est seruandus. c. olim. extra de iniuriis. & idem si rescriptum cõtineat verbum , vel inquiratis, vt in c.exhibita.extra de iud.Idem etiam si in rescripto dicatur: si ita est,vel si tibi cõstiterit, ista desiderant causæ cognitionẽ,vt no.Host. ĩ d.c.exhibita.Idẽ si dicaĩ,vocatis partibus,vel vocatis vocãdis, vel si veritate fungaĩ,vel cognita veritate,vel iustitia mediãte , vel sicut de iure fuerit, vel qđ canonicũ, vel qđ iustũ, talis cui cõmittitur à Principe, debet in figura iudicii ,pcedere, & potest totam causam,vel partem committere: & talis potest ex causa recusari.& est ratio:quia ius cõe continet.Idem si committatur sub illa forma.Ea quæ de bonis , vt tenet Innocẽ.in c. episcopi.extra de re.eccle.non alienan.Idem super vsuris restituendis.Et super iniectione manuum violenter,& decimis soluẽdis, vt d.c.olim.qñ talis mixtus executor censetur , & annexã cognitionem habet. Nam quantuncunq; ei simpliciter & absolute causa committitur , exceptiones tñ admittere tenetur , vt extra de officio delegati.c.ex parte.el 2. C.si contra ius vel vtilitatẽ publicam.l.& si non cognitio.& C.quæ res pigno.obl.pos. l.j.& super omnibus quæ ad ipsam causam pertinent,recipit potestatem.c.præterea.de offi.deleg.in c.prudentiam.in fi. & ff. de 31 iurisdic.om.iudi.l. 2.† Nec obstat,φ forma rescripti sit diligenter attẽdenda,& sequenda, vt extra de rescriptis. c. cum dilecta. Quia hoc verum, si iuri non contradicat ; quia si contradiceret iuri,non est insequenda eius forma.c.eã te. extra de æta. & quali.& l.rescripta.C.de preci.Impera.offe.& l.quoties.eo.tit. Cum non præsumatur,φ princeps delegans iura subuertere velit,extra de rescriptis.causam quæ.& C.de inoffic.testam.si qñ.nec iuri alterius derogare.c.licet. extra de officio ordinari. & in l. nec 32 auus.C. de emanci.liberorum.immo † verba rescripti secundũ ius sunt intelligenda,extra de rescriptis.c.super literis.& de officio delega.c.super quęstionum.§.si verò duo:& est simile,quod dixit.l.quæ tutorem præcipit confirmari,secundum ius , intelligitur præcipere.ff.de confirma.tutorum.l. tutores. Et præmissa intellige, nisi princeps in suo rescripto adiecerit alias clausulas derogatorias,de quibus tetigi supra in prima , secunda, & tertia quæstionibus . Sed si princeps concedat rescriptum contra aliquem contra ius, quid facere debeat iudex delegatus , vide. c. si quando. extra de rescriptis, & ibi bonus text.

33 ¶† Quęro aliquis impetrauit rescriptum à principe,sed eum non introduxit coram commissario,vel iudice,cui dirigebatur infra annum . An post annum euacuentur vires talis rescripti? Videtur φ si per c.plerunq;. in fi. extra de rescriptis. in cõtrariũ videtur per l.falsò asseueras.C.de diuersis rescriptis.Dic pro declaratione istius quæstionis,φ vbi rescriptũ impetratur ad agendum,φ tunc locum habet præscriptio annalis,vt d.c.plerunq;. Sed vbi impetratur ad aliquid aliud faciẽdum , vel excipiendũ; tunc non habet locum præscriptio annalis, sed habet prolixius tempus vel perpetuum,vt l.j.ff.de nũdi.& l.purè.§.fi. ff.de exceptio.doli.& facit.d.l.falsò. ¶Sed à quo tempore incipit currere dicta annalis præscriptio ? Dic, φ à tẽpore quo copia iudicis delegati haberi potuit , in tantum φ partem citari facere potuit.l. j.& 2.ff.de diuersis & temporalibus præscriptionibus.2 q.6. biduum,& talis annus ab initio est vtilis,sed postea est continuus. ista sunt verba Innocen.in d.c.plerunque.

34 ¶ † Quæro an valeat rescriptum principis,in quo dies nõ est descripta?Videtur φ nõ per l.si qua.C.de diuersis rescriptis. Cõtrarium credo per ea,quæ dicit gl.in prima constitutione.C.circa finem , in gl. super verbo. his ponendis. Et ita vidi seruari in cancellaria regis & dñi nostri Dalphini in rescriptis ad perpe- 35 tuitatem concessis.¶† Quæro,an credi debeat principi aliquid asserenti in suo rescripto, & tali assertioni stari. de Papa est tex. φ sic.in cle.j.de probationibus ¶Sed quid de alio principe inferiore à Papa vel Imperatore.gl.in d.clem.j.mouet quæstionem, sed nõ determinat , super qua dñs Lapus doctor egregius dicit, φ si assertio concernat ius non damnum tertii,φ sibi nõ est credendum,idem tenet ibi Franci.de Zaba.& nihil plus dicunt,sed dictum eorum confirmatur ratione;quia in his, quæ sunt facti, non crediĩ,nisi quatenus probatur.l.cõsilio § fi.ff.de cura.furiosi.& l.j.ibi probatio &c.C. quæ sit longa consuetudo. & l. an totum.C de ędifi.priua.Non obstante dicta clementina prima;qa loquitur in Papa superiorem non habente , cuius assertio seu contractus habetur & haberi debet pro lege , vt ibi habetur & notat.idem etiam tenet Bar.expresè loquẽdo de illo , qui habet potestatem legem condendi.l.in donatione.la j.C.de donationibus inter virum & vxorẽ,& allegat tex. in l. Cęsar in prin. ff.de publi.& vectigali.Pro quo est præsumendum,φ vnũ contractum illicitum vel assertionem non veram nunquã faceret, sicut nec vnam legem inhonestam.l.3.ff.de legi.& ponit Bar.in l.fi.C.si contra ius vel vtili.publicam.Si enim assertioni,quæ in talibus rescriptis fieret,crederetur,q̃ plures iniuriæ & quamplura damna inde sequerentur,ac inferri possent,quod non est fiẽdum.l.fi.C.si per vim vel alio modo,& ibi de hoc habetur text. expressus iuncta.l.meminerint.C.vnde vi.& quia etiam tales assertiones parte de cuius pręiudicio agitur non vocata nullũ debent sortiri effectum.l. 2.§.meritò. §.si quis à principe. ff. ne qd 36 in loco publi.& l.quoties. C.de preci.impera.offe.¶ † Princeps per suum rescriptum mandauit,φ talis debitor non compellaĩ ad soluendum debita sua lapsis quinq; annis, quod rescriptum cõiter appellantur literę quinquennales.Quæro, an dictę literę se extendant ad creditores futuros? Dic φ non, vt scripsi in de- 37 cisionibus curię parlamenti.q. 109. ¶† An princeps per suũ rescriptum possit confirmare sententiam nullam ? Dic φ sic , sed non alius,gl.allegatur notabilis. 9.q.j.c.nullus.super verbo rata & alleg.2.q.j. in primis. quia princeps potest remittere substantialia rei.C.de rei vxo.act.in prin idem no. gl. in c.ad petitionẽ. super verbo fides,de accus.& ibi loquitur de actio.nullis.

38 ¶ † Princeps per suum rescriptũ potest suo proprio motu causam pendentem in alio iudicio coram se aduocare. l. nõ aliter. C.de pala.lib.12.& arg.l.fi.C.de diuersis rescriptis , & vide gl. in l.vt nostrum.extra de appellationibus. & sunt tex.in c.licet. extra de offi.ordina.& in c.ecclesia. extra vt lite penden. ita etiam de stilo potest curia parlamẽti Dalphi.vt vidi seruari: & de hoc habetur per Henri.Boic.in d.c.vt nostrum.& per Spec.in tit.de remissione. in §.nunc videamus. per totum,& de offic.delega. in §. restat. versic. item reuocato. & vide quę dixi in decisionibus curię Parlamenti.q.440.

39 ¶ † Dominus noster Dalphinus confirmauit libertates pręsentis ciuitatis Grationopolis,quæ quid importet talis cõfirmatio. Dic, φ vbi fit talis confirmatio sine causę cognitione nullũ ius tribuit talis cõfirmatio,vbi verò fieret cum causa cognitione vocatis,quorum interest , tunc tribueret ius talis confirmatio,ita dicit Cyn.in l.ex verbis. C. de donationibus inter virum 40 & vxorem.¶† Sed quid si princeps, qui libertates confirmauit, postea cõcedit rescriptum parti aduersæ in pręiudicium dictarum libertatum,an valeat secundum rescriptum,credo φ non: cum iam fuerit ius parti quęsitum tam ex dictis libertatibus , q̃ ex dicta noua confirmatione pro quo l.quoties.iuncta gl. C.de precibus impera.offe & ibi Bar.& in l.fi.C.si contra ius vel vtilitatem publicam.& no. per Inno.in c. quę in ecclesiarum. extra de constitutionibus. Ita etiam tenet Host.in tit.de priuilegiis.§. qualiter.ver.sed quid si ille, & Specu. in titu.de instru.edit.§.nũc autem.versi.quid si Imperator.& Io.Fab.insti.de iure natu.gentium & ciuili §.sed naturalia.Et maximè si in cõfirmatione fuerit iuramentum appositum;quia non est verisimile,talẽ princi-

peni se

pem se velle declarare,& immemorem esse suæ salutis æternæ,l.j. & auth.sacramenta.C.si aduersus ven.& c.si vero.& c.licet. extra de iureiur. considerato q̃ ab ipso ius & iustitia & nō iniuria debet oriri,l.meminerint.C.vnde vi.Item etiam si in concessio ne alteri facta dictum fuerit iure suo & alieno in omnibus sem per saluo, vel aliud simile: nam tunc ex his verbis sic expressis satis patet de mente talis principis l.si seruus plurium.§.fi.ff.de leg.j.& l.Lucius.§.maritus.in gl.sup verbo sensisse.ff.ad Treb.& talibus verbis debet stari.l.ille aut ille.§.j.& l.nō aliter.in prin.ff.de leg.j.quæ saluatio etiam non expressa intelligitur de iure subin tellecta.l.2.§.merito,& § si quis a principe.ff.ne quid in loco pu blico.ubi etiam tenet Bar.& in l.beneficiū.in oppositione ibidē per gl.facta de dicto §.si quis à principe.ff.de consti principum.

41 ¶ † Sed quos effectus operatur talis confirmatio libertatum fa cta per principem in suo rescripto. Dic q̃ tres inter alios. Primus est:quia actus,qui confirmatur,fit maioris auctoritatis.l.1.dist. quis nesciat. Secundus est:quia si actus sit minus validus, fit con firmetur ex certa tamen scientia fit magis validus c.j.extra de transac. Tertius,quia nullus potest de tali actu confirmato iudi care præter eum ipse princeps,qui confirmauit,vt c.j.& 2.extra de confirmatione vtili vel inutili.iunctis ibi no. in gl. quæ hoc declarat:ita dicit gl.in c.qa diuersitatē.extra de concessio. præb. & gl.in c. examinata.extra de cōfirmati. vtili vel inutili. dicit, q̃ confirmatio nihil vel modicum operatur; quia si aliquid inue nit confirmat illud,aliàs nihil operatur,vt in d.c.quia diuersita

42 tem ¶ † Sed an rex vel Imperator ante coronationē possit pri uilegia concedere?Gl.dicit q̃ nō in l.fi.gl.fi.C.de quadrien.præ scriptio.Sed Bar. dicit contrarium in extrauagan.ad reprimen dum.in gl.super verbo reges,qui allegat.c.super quibusdam.§. præterea.de verb.signifi.& no.in c.j.de iureiur.in cle.quid quid tamen sit de iure, tales principes corum regia potestate vtūtur etiam ante coronationem.¶ Sed si rescripto principis sit adie cta clausula non obstante præscriptione &c.vide, quæ satis ple nè scripsi in decisionibus dictæ curiæ parlamenti.q.409.

43 ¶ † Heres omisit facere inuentarium intra tempus iuris, vtrum princeps possit cum per suum rescriptum releuare à tali omis sione dicendo non obstante tali lege? Videtur q̃ non; quia per non confectionem inuentarii quæsitum est ius creditoribus,vt conueniatur hæres vltra vires hæreditarias, quod ius nō potest princeps eis auferre.l.quoties.C.de preci.impera.offe. Vbi autē inchoasset inuentarium intra tempus iuris,sed non compleuis set:tunc isto casu posset imperare à principe,quod compleret; quia iam apparet de eius animo. Alii dicunt, vt Iaco.de Beluis. & Iac.de Are.q̃ si hæres impetret à principe,q̃ possit facere in uentarium solenniter, q̃ valet aduersus legatarios, non autem contra creditores:videtur tamen,q̃ de rigore hoc nō possit fie ri;quia auferrentur iura creditorum & legatariorum, per quod inducitur peccatum. Quid dicendum? Credo,q̃ si rescriptū im petratum est à principe durante tempore à iure statuto, vt pro rogetur tempus conficiendi, q̃ valet in præiudicium credito rum,& legatariorum,Si autem tempus esset elapsum, tunc nō valeret,argu.l.bonorum.ff.rem ratam haberi. & quod nor. per Dynum in c.ratihabitio.de reg.iuris lib.6 & potest talis assigna ri ratio:quia postquā causante negligentia hæredis fuit ius quæ situm creditoribus & legatariis,& maximè creditoribus,qui de damno vitando tractant,vt l.scimus.§.licētia. ei j. C. de iure de liberan.de quo iure est tex.in auth.sed cum testator.in fi C.ad l. falci.& in auth.de hæredibus & falcidia.§ si verò nō fecerit.col latione j.& d.l.scimus.§.in vero posteaquam. illud ius non potest eis per principem auferri,priuilegium hæredi concedendo, nā licet princeps ius cōe condendo potest ius meum auferre.l.nō est.ff.de leg. Attamen priuilegium alteri concedendo non po test.l.rescripta.C.si contra ius vel vti.pu.licet morosam dilatio.

44 posset concedere, vt d.l.quoties. † Et est ratio: quia si princeps non potest facere vnam legem inhonestā.l.3.ff.de legi. Sic nec ius meum tollere maximè sine causa. Nam cum à Deo habeat princeps potestatem,in auth.quomodo oportet episcopos.&c. in prin.collatio. j. dans talem iurisdictionem non censetur illā dedisse,vt ius meum auferat;maximè sine causa;cū hoc sit con tra iustitiam,quę est constans,& perpetua voluntas ius suū vni cuiq; tribuens.l.iustitia.ff.de iusti.& iur. ita dicit & tenet Bar. in l.fi.C.si contra ius vel vtili.publicam. Item Henricus Boic.in c. fi.extra vt lit.penden. ibidum dicit,aut est tale ius &c. Quod si faciat rescriptum tale priuilegium continens debet refutari,vt d.l.rescripta.vbi dicit Bar. q̃ quædā sunt rescripta prohibita im petrari,& illa impetrata non valent.l.j.C.si nuptiæ ex rescripto Imperato.Quædam sunt,quæ non sunt prohibita impetrari,& illo casu loquitur.d.l. rescripta. quia si continet aliquid contra legem scriptam,non valet,vt ibi dicitur,& dicit Hen.Boic.in c. ex parte.el secun. extra de offic. delega. q̃ talia rescripta quali tercunq; concedantur,nullatenus debent obseruari.Io.Fabr.ta men dicit caue;quia princeps per rescriptum suum non vide velle meum ius tollere, nisi faciat mentionem de iure meo in tali rescripto,ita dicit ipse, insti. de natu.gentium & ciuili. §.sed naturalia.Et si dicatur non obstante iure in contrarium facien-

te,vtrum hoc sufficiat,vide quæ plenè dixi supra in q. Sed quid

45 si in rescripto principis &c. ¶ † An dñs cancellarius dñi nostri Dalphini possit de seipso concedere rescripta? Vr q̃ non, cum talis concessio censeatur esse mixti Imperii maximi, & talia per alium q̃ per principem non possunt concedi, siue expedin. l.2. circa prin.& ibi tex.C.de tempo.& reparationibus app.& l.nec auus.& l.fi.C.de emanci. liberorum.& l.j.& 2.C.de his qui veni. ætatis impetra.& ita vr̃ dicere Bart.in l.Imperium in primo sex graduum quos ibi facit.ff.de iurisd.om.iud.seruatur tñ in cācel laria regis & dñi nostri Dalphi. q̃ dñi cancellarii multa rescri pta concedunt sine scitu regis & dñi nostri Dalphini sub tñ no mine regio,& dñi nostri Dalphi. ¶ Rescriptum à rege Franciæ

46 vel dño nostro † Dalphino impetratū, vt vectigal, seu pedagiū non soluatur,nō valet:tex.est in l.omnium C.de vectiga. & cō missis.& ibi Azo hoc idem tenet. ¶ Quid si in rescripto princi

47 pis continuatur clausula,literis in cōtrarium impetratis,aut im petrandis non obstantibus quibuscunq; vide Albe.de Ros.in l. fed & si quis.§.quæsitum.ff.si quis cau. ¶ † Rescriptum à princi pe lite penden.impetratum valet,si ibi fiat mentio de litis pedē. sm Inn.in c.si vt lit.pen.nihil noui fiat. ¶ An per rescriptū prin cipis possit executio sniæ latæ in dicta curia parlamenti suspēdi, donec cognoscatur de causa reuisionis? Dic q̃ nō, vt plenè scri psi in decisionibus dictæ curię.q.420.Qñ falsa causa vitiet rescri ptum,vide Bar.in l.j.& in l.demonstratio,& in l.mutianæ.ff.de

48 cond & demon.& ibi etiam de contractu vel snia. ¶ † Princeps per suum rescriptum potest ex verisimili præsumptione quem releuare à desertione appellatiōis,ita dicit Inn.in c.ex literis.in fi. extra de resti.in integ.& idē super hoc,quæ scripsi in decisioni

49 bus dictæ curiæ parlamenti.q.185. ¶ † Si princeps per suū rescri ptum donet alicui officium, debet intelligi,si ille talis sit idoneus, per tex.in l.rescripto.in prin.& in l.vt gradatim.in prin.ff.de mu

50 ner.& hono. ¶ † Si quis ab officio præextu sui delicti fuerit pri uatus,non debet ad illud de rato admitti etiam per rescriptum principis.l.si aliquis.C.de succe.& archa.li.10.¶ Qualiter punia tur falsificans rescriptum principis: tetigi in decisionibus dictæ

51 curiæ parlamenti.q.455.† Exceptio semel opposita ad eligēdū rescriptum & reiecta, si ex eodem rescripto ad aliud agatur nō fit iterato opponi,quod est notabile sm Inn.in c. cum dilectus.

52 extra de purgatione cano. ¶ † Si plura apponantur in rescripto principis, vel in libello,an oia debeant probari distinguo. Aut apponunt in rescripto,aut in libello.Si in libello,aut disiunctim, aut disiunctim,si disiunctim,sufficit alterū pbari.41.dist.c.2.49. dist.c.j.in prin.de excessibus prælato graue.& in c.inter cęteras extra de rescri.in ideo. & ff.de iure do.l.plerique.C.de 9d.inde

53 l.fi ¶ † Sed malè facit,qui talem libellum admittit,cum pp disiun ctiuam possit repelli,vt no.C.de annali exceptione.l.fi.extra de libelli obl.c.2.nisi alternatiua naturam copulatiuæ importaret, extra de testa. c. Raynutius, vel nisi vtrunq; alternatiuorū esset in obligatione; quia tunc esset necesse vtrunq; probare in l.j.§. miles.ff.de re iudi.si verò coniunctim,seu copulatiuè,subdistin gue,quia aut alterum de propositis non sufficit,aut alterum tñ sufficit. primo casu qñ alterum de propositis non sufficit, tunc oportet,q̃ vtrunq; probet,insti.de here. insti.§.pen. si autem al terum tñ sufficeret,tunc etiam subdistingue; quia si se obliga uit ad vtrunq; probandum,tunc vtrunq; debet probare.in cle. cet extra de probationi.& imputet sibi,qui se ad diuersa proba da onerauit;quia ei mos gerendus est.ff.de proba.l. circa. Si autē non se obligauit ad vtrunq;,tunc sufficit alterum probari,extra de rescri.c.2.& de accusatio.accedens.& c.cū oporteat. Si in re scripto,distingue,aut coniunctim,aut disiunctim.Si disiunctim vnum sufficit probari,extra de rescr.c.inter cęteras. Si verò cō iunctim seu copulatiuè,distingue.Aut vtrunq; tendit ad vnum finem,aut ad diuersos. Primo casu sufficit alterum probari, de rescr.c.2.de iud.c.exhibita.& ita de præb.c.cum iam dudū.& de appel.c.significantibus.Nisi in ipso rescripto se onerasset super sua probatione, vt supra dictū est in libello. c. ex parte.de foro cōp.Aut vtrūq; tendit ad diuersos fines,vel effectus, tunc ,pba to vno,non tenetur aliud probare & ite debet intelligi no. per Host.in d.c. ex parte. ¶ In hac materia rescriptorum nota vnū singulare sm do.Abb. Panor.in c.dudum.extra de præsumptio

54 nibus ibi no. & tene menti &c. ¶ † Imperator rescripsit a princi pe non tenetur probare & verificare omnia in rescripto conte ta,etiam si videātur expressa in forma cōditionis, si pro illis ex pressis habet intentionem fundatam iuris præsumptione, sed onus contrarium probandi incumbit neganti, ita ibi dicit ipse

55 dñs Pano. ¶ † Licet Imperialis potestas possit de iure omnes de fectus iuris positiui supplere,& remotis prioribus formis seu so lennitatibus nouas apponere, & sic de nihilo aliquid facere. C. communia de legatis.l.2.C.de rei vxo actio.l.vna.non tamē ea, quæ alicui de iure naturali competunt,illi auferre licet,nisi for te per sententiam iustè & rite latam, vel aliās ex iusta causa: ita dicit Guliel.de monte Lauduno cle.pastoralis. circa fi.de sentē tia & re iudicata.& de hac materia tetigi plura in consi.65.con siliorum meorum.

IOAN-

IOANNIS DE GRASSIS
DE RESCRIPTIS APOSTOLICIS.

SVMMARIVM.

1 *Veritas infigitur magis oculata fide, quàm per hominum aures.*
2 *Rescriptum per quem, cui, quomodo, vbi, & quando præsentandum sit.*
3 *Rescriptum quando præsentatur, qui præsentes esse debeant.*
4 *Iudex suum officium nisi requisitus non impartitur.*
Rescriptum Apostolicum quomodo per iudicem acceptari debeat.
Rescriptum sine sigillo non probat.
5 *In rescripti præsentatione persona id præsentans multum consideratur.*
Nuncio siue mazerio apostolico aliquando sine literis creditur.
6 *Rescripta antequam curiam exeant per multorum manus pertranseunt.*
7 *Rescriptum apostolicum gratiam continens quomodo ligatum esse debeat.*
Quid de rescripto ad lites & ad iudicia.
8 *Sigillum rescriptorum quale esse debeat, & quale esse debeat effigies Apostolorum inibi sculpta.*
Rescriptum falsum præsumitur, quando à stilo solito Romanæ curiæ deuiat.
9 *Vitium in stilo æquiparatur vitio confirmationis.*
10 *Stilus curiæ in rescriptis multum attenditur.*
11 *Litera capitanea Romani Pontificis in rescriptis magna formata, & solenniter scripta esse debet.*
12 *Literæ rescriptorum quales esse debeant.*
13 *Subscriptio Roma. Pontificis, & Cardinalium hodie in rescriptis non fit.*
14 *Iudex antequam legat rescripta, debet, an sint aliquæ rasuræ in locis suspectis, videre.*
15 *Rescriptum apostolicum ad lites in actis registrari debet.*
16 *Rescripti data, vel præsentatio quando attendatur.*
17 *Rescripti presentatio non sufficit, sed partis citatio requiritur.*
In rescriptis ad beneficia dato executore ad executionem processus proceditur.
18 *Rescriptum quando habet vitium euidens, eius executio suspenditur.*
Rescripta apostolica in vna litera vel puncto corrigens excōmunicatus est.

QVIA materia rescriptorum, quæ hoc anno legitur in hoc fęlici studio Taurini, & legendā assumpsi, est multū vtilis, & quotidiana, ideo plenius attingenda & declaranda, vt inquit Paulus iuriscōsultus in simili in l.legaui.in princ.ff.de libe. lega. q̃d malè fieri potest, nisi aliquod rescriptum apostolicū representetur in mediū in forma debita, quod oculis corporeis subiiciatur, videatur, & palpetur, maximè per scholares iuuenes inexpertos, iuxta verbū Im-

1 peratoris in simili insti.de gradi.§.fi.† Dicentis: sed cum magis veritas oculata fide, q̃ per aures hominū infigitur, & ibi gl. adducit versus Horatii vt infra, Subniteant animos &c. Et ideo pro pleniori declaratione, Ego Ioannes Grassus inter iuris vtriusq; doctores minimus, qui alias legi & declaraui rescriptū ad lites, nunc in medium exhibendum, & pręsentandum censui aliud rescriptū ad beneficia cum gratiosa, & executoria apostolica, in quibus est maior auctoritas, & difficultas. Et istud præsentatum modo debito, & legere & p ordinē declarare institui. Et dicitur tam ab extra q̃ ab infra cum certa scriptura cum cordula, sigillo & certis rescriptis, tam in his quæ sunt facti & stili curiæ Romanæ, q̃ in his quæ sunt iuris, subiiciendo tñ quæcunq; dixero correctioni, suppletioni, & emēdationi sanctissimi Dñi, do. nostri Pauli secundi moderni Romanorum Pontificis, & suæ sanctæ sedi Apostolicæ, & totius suæ curiæ, & omnium expertorū in dicta curia. Et maximè Romanorū Auditorū, in qua me institutum non profiteor, sed licet antiquus iterum instrui concupisco, si facultas obtulerit. Accedat ergo expertus præsentator talium rescriptorum, vt ipsam pręsentationem primo loco declarare valeam. Pro cuius declaratione dicit Spec. in titu. de competenti iudi.adi.in §.viso, in principio, in versi. sin autē iu-

2 dex sit delegatus, † q̃ quis debet rescriptum iudici, vel executori apostolico siue per se, siue per procuratorem legitimè constitutum præsentare, vt in l.j.ff. de procur. debet accedere ad iudicem, vt capi.vxor.25.q.3. Et hora congrua, scilicet, de die, nō de nocte, c.consuluit.de offic delegati. Et si iudex sit ordinarius, dū sedet pro tribunali.2.q.6.§.biduum. Si sit delegatus, vbi eum inuenerit dummodo in loco honesto, & non sit occupatus, non qñ comedit, vel dormit, vel est in diuinis. Et ei reuerenter se in-

3 clinans exhibeat & præsentet rescriptum. † Et dicit Spec. in tit. de rescrip. præsenta. §.j.in prin. q̃ ibi debet esse nūcius publicus, vel duæ idoneæ personæ pro testibus in eorum præsenta. per l. vbi nostris. ff. de testi. Et dicat iudici, dñs noster Papa vos salutat, & hāc literam, seu rescriptum & suam benedictionem vo-

4 bis mādat, & ego supplico, q̃ sm eius tenorem procedatis. † Et hoc ideo: quia iudex non impartitur officium suum nisi requisitus.l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de dam.infec.c.j. cum ibi no. de libel.obla. Et ipse D. iudex bireto deposito, & capite inclinato suscipiens si sit clausum, vt qñcunq; est, vt cū mittitur sub baculo pastoralis, & sub annulo sm tradita in c. ad audientiam.el j.de rescrip. vel cum mandatur forma fidelitatis, caueat, ne sigillum ex toto amoueatur; quia sic non probaret, c. licet.de crimi.fal. si verò sit apertum cum sigillo in pendenti, vt cōiter sunt talia rescripta, licet dicat Spec.in titu.præallega.in d.§ j.in versi. postquam.& in versi. post hoc confestim legēdum &c. ego pu-

5 to diligenter perscrutandum. † Et primò circa personā præsentantis, quæ multùm consideratur in rescriptis, vtrum sit pars, vt multum notetur diligentia sua sm tradita in c. sicut autē, & in c.plerunq;.& c.ex parte.extra de rescrip.& c. cæterùm. eo. titu. lib.6.& in c.tibi qui eo.lib. Vtrum sit nuncius, siue mazerius, siue missor apostolicus, cui creditur quandocunq; sine literis. c. cum parati.de appel.& maximè de cōmissionibus, quæ fiūt plerunq; in curia. Secundò ipsam literam, siue rescriptum ab extra & eius plicaturam quadratam. A tergo scripta & notata per

6 officiales curiæ, qui multi sunt. † Et per quorum manus incedit rescriptum, antequam exeat curiam, d.c.ad audiētiam, & ibi gl. & doc.de rescri. qui scribit à tergo, registrata est, & nomen suū. Tertiò sigillum & cordulam sigilli considerando ea, quæ in d.

7 c.licet.de crimi.fal.† Et si sit gratia in signum fidelitatis, liberalitatis, & dignitatis, debet esse ligata de serico diuersi coloris cōiter crocei & rubei cū sexdecim filis pro quolibet colore. Si verò sit commissio, quæ requirat causæ cognitionem, & concertationem iudiciariam, debet esse ligata de canipo ligamine cōi, in signum concertationis, & funis, quæ dirumpi nō possit, nec deuiare à tramite iustitię & veritatis: sigillum verò debet esse de plumbo perforatum ad longum, per quod cordula ducatur appensa, taliter firmata, q̃ extrahi non possit: ab vna parte sigilli sunt capita apostoloru m Petri & Pauli diuersa in crinibus, bar

8 ba & statura, † quia caput Pauli debet esse caluum & hirsutum cum barba prolixa, caput Petri debet esse grauatū & pilosum cum barba rotunda, & grauata, & vtrunq; caput circunducitur circulo punctorum, & desuper sunt nomina breuiata. S. P. &c. cum cruce prolixa. Et nomen. S. P. &c. In medio habente duo puncta &c. Coronati, & vnde consideranda sunt illa nomina omnia ad falsitatem euitandam, seu ad falsitates detegendas, vt in d.c.licet, vbi etiam considerantur obtusio, & inæqualitas, etiā voluit Spec.in tit.de rescripti pręsenta.in §.j.igitur ratione falsi. versi.10.cognoscitur, vbi ponuntur versus vt infra.

Forma, filum, stilum, litera, membrana, sigillum.
Hæc sex falsata, dant scriptum valere pusillum.

Quare si in præmissis, vel aliquo præmissorū reperiatur immutatio, vel variatio à stilo solito Romanæ curiæ præsumitur rescriptum falsum. Et prosequimini vt ibi per Spec. & etiam in ver.sequēti, & in §.ratione autem formæ.& c.q̃ graui.de cri.fal.

9 † & quod voluit gl.in d.c.ad audientiam. quæ æquiperat vitium in stilo vitio confirmationis, & vtrunq; reddit rescriptum fal-

10 sum. His igitur diligenter prospectis aperiatur, † & quartò tale rescriptum diligenter etiam prospiciat & consideret, quę in eo scripta sunt, si sm stilū apposita sunt, & formata & ordinata fuerunt; quia stilus multum attenditur, & in eo sunt multa secreta, quæ per expertos consideranda sunt, & anteq̃ exeant curiā. Nā dicit Spec.in d.§ j.igitur ratione falsi, in versi. & nota. q̃ de stilo

11 curiæ. ¶ † Prima litera capitanea nominis Romani Pontificis debet esse magna & formata, & solenniter scripta. Item prima litera narrationis quæcunq; sit, & quęcunq; scribitur in principio cuiuslibet, clarè solennius scribi debet, q̃ cæteræ quæ sequū-

12 tur, & plures literas describit Spec.& notat ibi. † Nec debet esse vna litera supra aliā, vt mihi tibi &c. sic & dictiones distinctas, & distinctæ, nisi in aliquibus, vt episcopus diocesanus apostolicam benedictionem &c. Et lineæ æquales, vt voluit Spec.in d.§. j.igitur &c.in ver.circa dictiones, cū similibus, vbi mirabiliter dicit, q̃ pars vnius nō debet poni in fine vnius lineæ, & alia pars in principio alterius, tñ compleri debet tota linea, vt ibi, q̃ malè seruatum est in litera nostra. Et inspiciūtur etiam nomina & signa officialium ab intra denotata; quia etiā in illis de stilo cu-

13 riæ est magna virtus. † Nunquid autem requiratur subscriptio Romani Pōtificis cum eius signo, & subscriptione Cardinaliū, vt quandoq; in rescriptis antiquis obseruatum fuit, dicit Spec. in tit.præalleg. in d.§ j.igitur, in versi. Item q̃ nō est subscriptio, q̃ per desuetudinem abiit, nisi in priuilegiis sedis Apostolicæ, in quibus singuli Cardinales subscribuntur, q̃ tñ hodie non ser-

14 uatur.† Quintò prospiciat etiam iudex, antequam legat, vtrum sint aliquæ literaturæ, vel rasuræ, maximè in rebus suspectis, & etiam in locis suspectis, per ea quæ hñr in c.inter dilectos. extra de fide instru. quod voluit Spec.in d.§ j.igitur. in ver. excipitur rescriptum, q̃ est cancellatum. His sic factis legat ipsum totum rescriptum ad longum, & intelligibiliter. Si verò sit res secreta, & eo lecto offerat reuerenter mandato Romani Pōtificis obtē-

perare in sequendo semper formam mandatorum, per c. cum

15 dilecta de rescrip.† Et dicit Spec. in tit.præallega. de rescri. præsenta.in principio in versi. his igitur, q̃ si sine vitio iudex repe-

rierit,

rierit,præcipiat notario instante parte,ꝙ tam de præsentatis, q̃ de receptis faciat publicum instrumẽtum.Et hæc omnia,& totus tenor rescripti scribatur in actis,si sit rescriptum ad lites, per c.qm̃ contra falsam.de proba.Et sit cautus tabellio, fm̃ Spec. vt ipse diligenter perspiciat rescriptũ,ne possit argui falsitas , & inde ibi in vers. sequen.formam instrumenti,designationibus,de quibus in d.c.qm̃ contra falsam.Et prodest huiusmodi præsentatio ex mente Spec.in tit.de compe.iudi.adi.in §.viso ad notã-dum diligenter iurisdictionem,vt in c. tibi qui, & in c.capitulũ 16 de rescrip. † Nam licèt tempus datæ, quo ad valorem rescripti, & mentis concedentis considerandum videatur & inspiciatur; tamen quò ad eius effectum iurisdictionis & executionis consideratur tempus præsentatæ in beneficialibus,c.ad aures.c.ad au-17 dientiam.el 2.de rescrip.& d.c.capitulum.† Et sicut in rescriptis litis proceditur ad citationem,nec sufficit præsentatio.c.gratũ. & c.relatũ.& c.licet vndiq;.de off.deleg.& c.vt debitus. de app. Ita in rescriptis ad beneficia dato executore proceditur ad processus executionem secundùm formam mandati,vt in dicto c. capitulum,& etiam ponit Specu.in tit.de rescr.præsenta in principio,in vers.est & alia. † Si verò esset vicium euidens , suspẽdit executionem,fm̃ tradita in c.si quãdo.de rescri.Et caueat vnusquisq;,ne aliquid addat propter sentẽtiam excõicationis, vt in Spec.pręalleg.in §.j.igitur, quantum est in literis , vbi dicit, ꝙ si vna litera, vel punctus corrigatur , ipso iure corrigens excommunicatus. Et hanc sententiã singulis annis innouat curia Romana secundum eundem,& verum dicit &c.

Declarata igitur præsentatione rescripti. ¶Cõdescendo ad particularitates ꝑ ordinem ad ipsius rescripti declarationem , & singulorum verborum in eodem scriptorum,diuiditur igitur. Primò in 9. partes.Primò ponit salutationem.Secundò exordium. Tertiò resignationem. Quartò prouisionem. Quintò decernendo. Sextò non obstantia & clausulas derogatorias . Septimò protestationem.Octauò prouidet.Nonò, & vltimò ponit datam , secunda ibi,apostolicę sedis,tertia ibi,cũ itaq; , quarta ibi, nos votis tuis, quinta,decernentes,sexta ibi,non obstantibus,septima ibi, nostræ tñ,octaua ibi,nulli ergo,nona ibi,data Romæ.Et ex hac diuisione colligit summariũ, & effectus huius gratiæ & rescripti.

SVMMARIVM.

1 *Papa quare in salutatione nomen suum præponat, cũ debuisset postponere, cum se appellet seruum seruorum.*
2 *Rescripti esset falsum,si in eius salutatione alius, quàm Papa præponatur.*
3 *In rescriptis quare dicatur Pius secundus.*
4 *In rescriptis quare ponantur hæc verba,dilecto filio &c.*
5 *Rescriptum est falsum,si Papa scribendo inferioribus episcopo , eos non appellet filios,& scribendo episcopo eum non appellet fratrem.*
6 *Rescripta apostolica quare non dicant dilecto in Christo filio.*
7 *Rescripta Papæ quare non dicant dilecto filio nostro.*
8 *In rescriptis personarum æquiuocatio facienda non est.*
Error in nomine non nocet,si aliter persona constet.
9 *In rescriptis gratiosis sit initium à persona,cui prouidetur , non sic in rescriptis executorijs ad iudices directis.*
Ius in beneficio à tempore datæ quæritur.
Iudex & executor quis in causa propria esse non potest.
10 *Iudices vel executores apostolici quales esse debeant.*
11 *Papa quando possit eccle.ingressum concedere alcui sine alio executore.*
12 *In rescripto hoc quare dicatur canonico Taurin.& infra nu.13.*
14 *Verba hæc,salutem,& apostolicam benedictionem,in rescriptis posita quid operentur.*
15 *Exordium quale ponatur in literis gratiosis.*
Et quale ponatur in priuilegijs.
16 *Arguere licitum est ab exordijs.*
Exordium stilo curiæ non conueniens falsitatis præsumptionem inducit.
17 *Exordium,de quo hic in literis executorijs,non ponitur.*
18 *Narratio facti in rescriptis ad beneficia quare necessaria sit.*
Papa vni soli scribens nunquam in plurali scribit.
19 *Mandatum speciale in impetratione rescripti requiritur.*
Mandatum speciale requiritur in permutationibus, & renunciationibus beneficiorum.
20 *Mandatum speciale in transactione requiritur.*
21 *Mandatum in sola impetratione non requiritur.*
22 *Beneficium impetrans de eius qualitate quando mentionem facere debeat.*
23 *Permutationes beneficiorum diuersæ quantitatis in eadem ecclesia simul fieri possunt.*
Decanatus est dignitas in ecclesia.
Canonicatus dignitas non est.
Permutatio fieri debet auctoritate potestatem habentis.
24 *Permutare volentes beneficia oportet,quòd beneficia habeant.*
25 *In permutatione conuentio sola non obligat,sed traditio requiritur.*
Permutatio est contractus innominatus.
26 *Permutatio est contractus bonæfidei.*
27 *Beneficia permutata si permutantibus non conferantur, collatio per inferiorem à Papa facta nulla est.*
28 *Beneficia permutata alteri quàm permutantibus per Papam conferri possunt,licèt non sit honestum.*
29 *Permutationi beneficiorum vt locus sit, eorum resignatio sponte in manibus superioris fieri debet.*
Beneficia sunt in superiorum potestate.
30 *Permutantes si renunciant beneficia in manibus notarij , & per superiorem cuicunque suum conferatur,an hoc valeat.*
31 *Resignatio beneficiorum per vim facta an valeat.*
32 *Resignatio beneficij per superiorem acceptari debet,aliter non valet.*
33 *Resignatio beneficiorum ex causa permutationis per superiorem repelli potest.*
34 *Permutantes beneficia an pęnitere possint,& à permutatione recedere.*
35 *Permutatio beneficiorum in quo ab alia rerum permutatione differat.*
36 *Permutationes beneficiorum nisi ad vota partium fieri non possunt.*
37 *Papa potest inuitos cogere ad beneficiorum,& etiam episcopatuum permutationem.*
38 *Episcopus ex causa presbyteros parochiales inuitos ad alias ecclesias transferri potest.*
39 *Electus ad dignitatem si alius idoneus non reperiatur , cogi ad acceptandum potest.*
40 *Optio an in beneficijs permutatis locum habeat.*
Permutantes in eorum intentione fraudari non debent.
41 *Fructus qui dicantur.*
Redditus qui dicantur.
Obuentiones quæ dicantur.
42 *Mendacium etiam in vno nummo gratiam apostolicam viciat vti subreptitiam .*
43 *Pretia rerum non secundùm affectionem,sed secundùm communem valorẽ, & extimationem extimantur.*
44 *Beneficiorum valor extimari debet secundùm locum,in quo est,nisi aliud de consuetudine,vel stilo habeatur.*
Moneta Taurinensis quare vsitetur in curia Romana.
45 *Rescripta & literæ apostolicæ de vacatione , & de modo beneficij vacantis mentionem facere debent.*
46 *Canonia quid sit.*
47 *Præbenda quid sit.*
48 *Beneficia per Papam reseruata per alium nec alij conferri possunt.*
49 *Beneficia specialiter reseruata quæ dicantur.*
50 *Beneficiũ quomodo contra alium reseruari possit,ne inducat votum captandæ mortis.*
51 *Clausula rescripti cum plenitudine iuris canonicatus quid importet.*
52 *Beneficia pinguiora nobilibus dari debent.*
53 *Decretum quid sit,& vnde dicatur.*
Decretales vnde dicantur.
54 *Decretum ciuitatis appellatur statutum.*
Decreta iudicum quæ dicantur.
56 *Decretum irritans in gratijs expectatiuis ponitur.*
57 *Decretum irritans quos effectus pariat.*
Decretum irritans ignorantes ligat,secus in alijs decretis .
Cautela abundans non nocet.
59 *Clausula,non obstantibus statutis,in literis apostolicis quid operetur.*
Princeps statutis & consuetudinibus in dubio derogare non præsumitur.
60 *Clausula,non obstantibus statutis,an subreptitionis vitium tollat.*
61 *Subreptio modica in beneficialibus vitiat,& infra sub nu.64.*
62 *Papa non præsumitur ecclesiam duplici acceptatione grauare.*
63 *Literæ apostolicæ subreptitiæ redduntur, si taceatur , aliquem in ecclesia de mandato Papæ fuisse receptum.*
64 *Gratia apostolica an subreptitia reddatur, si non fiat mentio de receptione ex causa permutationis.*
65 *Prouisiones speciales quæ dicantur.*
66 *Prouisiones generales quę dicantur.*
67 *Legati an prouisiones in beneficijs facere possint.*
68 *Motus proprius Papæ an gratiæ præcedenti deroget.*
69 *Gratia motu proprio concessa latissimè interpretanda est.*
70 *Literæ secundæ apostolicæ de clausula in primis apposita & de omni earum serie & tenore mentionem facere debent.*
71 *Permutantes sine clausula anteferri cæteris præferuntur.*
72 *Literæ secundę an mentionem de primis facere debeant.*
73 *Permutantibus beneficia conferri debent, & non illi,qui indultum habet in eadem ecclesia.*
74 *Clausula,communiter, & diuisim,quare in rescriptis ponatur.*
75 *Princeps non præsumitur velle statutis, & indultis ecclesię concessis derogare,nisi de eis mentionem faciat.*
Subreptio dolosa gratiam vitiat.
76 *Papam dirigere velle alicui ex coniecturis pręsumitur.*
77 *Clausula, & qualibet alia dictę sedis indulgentia generali vel speciali,in rescriptis posita quid operetur.*
78 *Testatoris voluntas enixa ad omnem successionis speciem extenditur.*
79 *Rescriptum ob verborum duplicationem an vitietur.*
80 *Statuta & consuetudines valent , quòd omnes in canonicos recipiendi personaliter iurent.*
81 *Iuramentum an per procuratorem præstari possit.*
Statutum si dicat,quòd pręsens personaliter iuret, in eius absentia procurator iurare potest.
82 *Procurator idoneus quis dicatur.*

83 *Procurator etiam habens mandatum speciale positionibus non respondet.*
84 *Procurator ex domini mandato si iurat statuta seruare , nunquid dominus absens superueniens à nouo iuramento excusetur.*
85 *Verbum,corporaliter tactis scripturis,quid importet.*
86 *Beneficium impetrans de beneficio habito etiam minimo mentionem facere debet.*
Beneficium impetrans si de alio habito mentionem fecit,si de nouo aliud impetret,denuo etiam mentionem de his beneficijs facere debet.
87 *Permutare non potest nisi dominus,vel nisi qui loco domini sit.*
88 *Permutationes beneficiorum ex partium conuentione, sed superioris prouisione effectum sortiuntur.*
In beneficiis ex superioris canonica institutione ius queritur.
Resignari non potest id,quod non est.
89 *Clausula,nulli ergo hominum &c.quare in rescriptis & prouisionibus apostolicis apponatur.*
90 *Clausula ista,nulli ergo &c.quos comprehendat.*
91 *Collatio,prouisio,constitutio,& voluntas equiparantur.*
92 *Clausula ista,si quis autem hæc attentare pręsumpserit, quid importet.*
Ecclesia approbat,quod Deus,& Apostoli approbant.
Indignatio Dei sicut maledictio excludit à spitualibus,& temporalibus.
93 *Indignatio,& maledictio aliquem non facit excommunicatum , sed excommunicandum ex huiusmodi indignatione.*
94 *Data literarum apostolicarum ad quid sit necessaria,vt ponatur.*
Indictio , & anni dominicę incarnationis hodie in literis Papę ponuntur licèt antiquitus non poneretur indictio.
95 *Indictio quid sit.*
Nonę,idus,& calendę antiquitus ponebantur.
Nonę,idus,& calendę qualiter inueniantur.
96 *Annorum computatio an à natiuitate,an ab incarnatione fiat.*
Anima in corpore regulariter per incarnationem non infunditur.
Christi corpus statim quòd per salutationem factá beatę Virgini fuit in vtero matris formatum Dei miraculo animam accepit.
97 *Annus ab aliquibus à circuncisione inspicitur .*

PIVS Episcopus seruus seruorum Dei &c. ¶ Pro horũ verborũ declaratione sunt videnda ea,quę habent̃ in principio decretalium in salutatione , & in piincipio 1 sexti.† Et primò quęro de duob⁹ primò quare prępona nomẽ suum cum humanitate , ex quo se appellat seruum seruorum , cum dictam salutationẽ debuisset postponere , pro quo facit epistola inter claras,& epistola victor.C.de sum.Trin.& fi.catho.vbi postponit salutatio,potest dici altero de duobus modis. Vel primò, ꝙ in positiua ecclesia hac humanitate vtitur erga Imperatorem , vt postponeret nomen suum per iura præalleg. tñ præponitur hodie,vt ostendat auctoritatem sedis Apostolicæ quæ vice Dei est in terris,c.significasti de elec.mutauit stilum, vt continue ꝓ-2 ponat nomen suum,scribat cuicunq; voluerit,vt hic. † Ex quo sentit Spec.in tit.de rescrip.præsenta.in §.ratione formæ.versic. primò,ꝙ si alium scribendo præponeret,rescriptũ esset falsum, argumen.c.quàm graui.de crimi.fal.¶Vel secundò hic est secũdus modus & cõis superiorum scribentiũ inferioribus suis ma-3 ximè subditis, vt præponatur nomen suum. † Secundò quæro, quare dicitur in rescripto,Pius secundus , vt dicitur in plumbo. So.quia ex priuilegio,& ex data satis colligitur quotus sit in ordine &c.¶ Prosequor in rescripto.

Dilecto filio Petro de Grassis canonico Taurinẽ si &c. ¶Hic sunt septem dictiones ꝑ 4 ordines,quæ habent suos effectus . ¶ † Prima est dilecto, quam ideo ponit Papa in rescripto,vt denotet dilectionem in eo, cui scribitur,& conueniant sequentia,maximè salutatio,& apostolica benedictio quæ non mandatur,nisi dilectis, vt infra videbitis,& habetur in prima saluta.Et no.literam gl.& solennem per 5 ea,quæ voluit Spec.in d.§.j.igitur.in versi.& nota. ¶ † Secunda est ibi filio, & ista ponitur ex stilo in omnibus inferioribus episcopo,quo omnes Papa,tã laicos,q̃ clericos appellat filios, episcopos verò fratres,ꝙ si aliter appellaret,rescriptũ esset falsum, vt in d.c.q̃ graui,& voluit Spec.in tit.de rescrip.præsenta. in §.ratione formæ.in principio.Sed hic occurrit duplex dubitatio. 6 † Prima:quia non dixit,dilecto in Christo filio, sicut dicitur in c.cum dilecta.de rescrip. & in c.rarissimus , extra de conuersio. coniugato.Solu sentit Specu.in d.§.ratione formæ,in versi.no. ꝙ in salutatione,vt notet differentiam inter masculos,& fęminas , quibus scribit in Christo , sicut in regibus,vt in d.c. rarissimus,& illis forte scribit in Christo,vt denotet maiorẽ affectio-7 nem subueniendi.† Secunda,quare non dixit filio nostro.Sol. sentit Specu.in d.§.ratione formæ,in ver.in salutatione, ad differẽtiam familiarium,& officialium suorum,quibus scribit Capellano nostro , & Diacono nostro &c.infra videbitis , & forte vt in eis denotet singularem beneuolentiam,& sentit Specu.in præallega.§.ꝙ rescripta sint de stilo , si varient, præsumitur falsum.¶Tertia litera est Petro,ꝙ est nomen proprium, cum scribitur & prouidet̃ . ¶ Quarta litera est ꝓpositio,hoc est,de Gras-8 sis,quæ respicit cognationem. † Et ista omnia verba ponuntur ad declarandam personam impetrantis,ne ęquiuocetur in personis,ꝙ non est faciendum. c.fi.de rescrip. Dicit tñ Host. in eo. tit.in summa in §.quæ possunt obiici, in ver.item si in summa, & in versi.item si in nomine Domini amen,ꝙ licèt errẽt in nomine,si tamen per circunferentias percipiatur persona nõ nocet.c.veluti,extra de censi.& inde ibi,qui & qualis , & vnde fue-9 rit hoc.† Circa quę occurrit dubitatio,quare in ista gratiosa incipiatur à persona,& principali parte, cui prouidetur , q̃ in executoria,vel aliis rescriptis,quæ diriguntur ad iudices.So.quia in istis gratiosis prouisio apostolica,& gratia principaliter,& directò dirigitur in personam,cui prouidetur , adeo ꝙ à tẽpore datæ quæritur ius in beneficio.c.ad audientiam.el 2. de rescriptis, c.cum ab eo in fi & c.eum cui.in fi.de præben.in 6.& c.tibi qui. de resti. spo. eo.lib.sed in executoria , & in rescriptis ad lites pereq; cõmittitur cognitio,vel executio; quia nõ esset congruũ, quem esse iudicem & executorem in causa propria , & ius sibi dicere.l.j.C.ne quis in sua causa &c. diriguntur verba principaliter ad iudicem,& ad executores,qui habent cognoscere & exe-10 qui.† Et quales debeant esse isti iudices vel executores,habetur in c.statutum.in princi.& in §.j.de rescrip. in 6. & ad eum perti-11 net plena dispositio clementi.j.in fi.extra vt lit.penden.† Quare ipsimet principali prouiso recta via non concessit executionem,vt sua propria auctoritate intret & capiet beneficium. So. dicendum, vt colligitur in c.pastoralis. in §. quia verò. de offic. deleg.& in c.decętero.de re iudi.& c.si pro te.de rescrip. in 6. ꝙ aut ipse Papa certificatus de casu ex certa scientia,& nullo possidente,& de consensu eius vult gratiam suam habere executorem,& potest sine alio iudice,vel executore principali cõcedere ingressum ecclesiæ,vel beneficii,vt in contrariis.Aut nõ certificatus de casu alio possidente , & se opponente procedit,tũc regulariter dat̃ iudex,vel executor,vt hic , ne prouidere videat̃ cum scandalo, facit,quod habetur in c.2.& in c.si quãdo. de rescriptis. Et hinc descendit , ꝙ quandoq; conceditur gratia cum executore , quandoq; conceditur simpliciter gratiosa sine executore, quandoq; conceditur simpliciter cognitio cum executore sine gratiosa, & quandoq; possessio facti assignatur mãdari,vel potest dicere,prouisionem apostolicam per hanc gratiosam statim habere effectum per iura contra ria executoria con-12 ceditur ad nudam facti executionem.¶ † Sexta & septima diuisio & diffinitio huius particulæ est ibi,canonico Taurinensi , q̃ alia duplici ex causa permittitur. Prima:quia in rescripto principaliter agebatur de isto canonicatu Taurinensi permutando, & super quo prouisio erat facienda, siue iam facta , vt statim di-13 cam. † Secunda : quia in his impetrationibus faciendis oportet impetrantem sedi Apostolicę beneficia quæ obtinet exprimere,c.ad aures.de rescrip.& voluit Spec.in titu.de rescrip. præsenta.§. ratione autem formæ & impetrat. versic. item ꝙ impetratur &c.Sed contra nullum , adhuc consecutus fuerat iste Petrus istum canonicatum , sed fuit consecutus per hanc gratiam . So. nundum potuit appellari canonicus, sed debuit decanus nũcupari. So.soluit Inno.ꝙ si consideretur,ꝙ iam ambo,& Petrus & Anibaldus de Tortis renunciauerũt eorum propria beneficia in manibus summi Pontificis , & Romanus Pontifex contulerat huic canonicatum,& alteri decanatum , & per consequens stat, ꝙ licèt litera & rescriptum apostolicum requirantur in talibus ad probationẽ,in talibus virtus est in literis & verbis apostolicis,& statim cum Romanus Pontifex acceptauit renunciationem in beneficio & forte infra dicam . Et facit pro his quæ dixi in præcedentibus.¶ Prosequor.

Salutem & Apostolicam benedictionẽ. ¶† Hæc verba 14 veniunt declaranda fm̃ ea quæ habentur in salutatione Gregoriana,& in salutatione in 6.Et inde ibi effectus, & maximè ꝑ quę tollantur peccata venialia . Sed excõicatio non tollitur , si iste fuisset excõicatus, vt gl. voluit in salutatione rescriptorum & decret.in c.si quando de senten.excom.immo nec salutationem poneret , nec salutationem scriberet excõicato , sed eorũ loco duceret ipsum consilio Senensi,vt voluit Spec.in ti.de rescrip.pręsenta.in §.ratione formæ.versi.& nota,ꝙ Papa,circa fi. de his benedictionibus,quæ dant̃ per simplices sacerdotes post missam etiam episcopo præsente,& benedicere volente,dicitẽ vt in c.ecce.90. dist. Et notabo ibi cum legam. ¶ Prosequor in rescripto. ¶ Grassus doctor & comes.

Apostolica sedes circũscripta benigna desideria iusta petentium congruo fauore prosequitur: vt votis eorum,quæ à rationis tramite non discordant,libenter se propitium exhibet & benignum.

15 ¶ † Hæc verba faciunt exordium, quod quidem in his cõfirmatoriis , & collatoriis beneficiorum de stilo curiæ consueuit apponi,vt sentit Spec.in tit.de rescrip.præsenta.in §.ratione formæ.versi.sequitur videre de confirmationibus.Et ex hoc exordio notatur iustitia , dum dicitur , desideria iusta petentium. Et dum dicitur à rationis tramite non discordant , notatur etiam gratia,dum dicitur congruo fauore. Et dum dicitur, se propitiũ

exhibet & benignum . Et ſic ex duplici fundamento mentiunt talia reſcripta,& notitiæ gratiæ ex ordine collat. & gratis ſuffragantur talia exordia etiam in priuilegiis,& eſt tale, dignum arbitratur,vt in illum reddatur ſedes Apoſtolica gratioſa,ex quibus ad propria id virtutum merita laudabiliter ſuffragãtur,alia exordia ẽt in priuilegiis indultis,& gratiis Apoſtolicis apponũtur conuenientia perſonis,& rebus de quibus agitur, vt colligit in d.§.ratione formæ.verſi.ſequitur , cum ſeq. Et vide formã de qua vniuerſ. Quatenus &c. in conſeruatoriis apponuntur verba huiuſmodi in exordio,de quibus ſatis declaratur cauſa conceſſionis:vt patet in conſeruatoria aſinentium , & cauſinentiũ ac etiam ſtudii noſtri Taurinẽſis. 16 † Et puto ex huiuſmodi exordiis licitum arguere,ar.optimum in l.regula.§.fi.ff.de iuris & fa. igno.& tunc puto varietatem in huiuſmodi exordiis,ſi non ſit exordium conueniens ex ſtilo curię inducere pręſumptionem falſitatis,per ea quæ dixi in pręcedentibus,& ſentit Spec.in titu. de reſcrip.præſenta.in §.j.igitur.ver.9.cum ſeq.in fi.& in d. §.ratione formæ.in prin. 17 † In literis iuſtitiæ vel executoriis non apponuntur huiuſmodi exordia.Et ideo in ea,quæ de his bonis ſignificant quęſtus hodie ſiquidem &c.non requirũtur exordia, vt ſentit Spec.in d.§.ratione formæ.in forma conquerẽte, & in forma conqueſtus.¶Proſequor in reſcripto &c.

18 Cum itaq; tu. ¶† Hic incipit narratio facti, quæ talibus reſcriptis ad beneficia conceſſis maximè ad impetrationem alicuius videtur neceſſaria ad euitãdam ſubreptionem.Et no.verbum. Cũ,in ſingulari. Quia vni ſoli cuiuſcunq; dignitatis exiſtat nunquam ſcribit in plurali,vt in c.q̃ graui.de cri. falſi vol.& Spe.in d.§.ratione formæ. in fi.principii.¶Proſequor in reſcripto.¶Graſſus.

Prædictum filium magiſtrum Stephanũ cruſuati ſcriptorẽ , & famulũ noſtrum, procuratorem tuum ad hoc te ſpecialiter conſtitutũ.

19 ¶† Per hæc verba apparet in impetratione reſcripti requiri ſpeciale mandatum dñi.Et eſt verum duplici cauſa,prima; quia in impetratione reſcriptorum regulariter requiritur ſpeciale mãdatum,de quo in c.non nulli.de reſcrip.ſecunda:quia agitur de permutatione beneficiorũ , in qua requiritur ſpeciale mãdatũ, ſicut in reſignatione ſiue in renunciatione, quæ inſunt in permutatione,vt infra dicam,de quo in clem.j.de renuncia. & habetur in c.qui ad agendũ & in c.generaliter.de procur.in 6. 20 †Et facit:quia in permutatione ineſt quædam tranſactio , quæ non permittitur procuratori generali & habenti generale mandatum,vt in l.mandato totorum.ff.de procur.facit clem.non poteſt.eo.tit.Et puto in caſu noſtro, ex quo Romanus Põtifex atteſtatur ſpecialiter conſtitutum non oportere aliquam fidẽ facere de mandato,vt in d.clem. j. de procura.cui autem aliàs incumbat probatio mandati,dic vt in Spec.de reſcrip.præſenta §. ratione autem impetrat.&c.verſ.ſed cui incumbit &c. 21 † In ſola autem impetratione non requiritur ſpeciale mãdatum, immo nec mandatum, c.ad aures. & ibi gl. de reſcri. dummodo tempore ratificationis.¶Proſequor &c.

Decanatum vallem nũcupatum. ¶Ideo dicitur ſe decanum, quia ſunt diuerſi ſecundùm diuerſas adminiſtrationes,& diuerſas iuriſdictiones.Et ſunt duæ principales dignitates in eccleſia prędicta 22 † ex quo ſequitur in impetrationibus beneficiorũ fieri ſpecialem mentionem de beneficiis,quæ impetrantur,& de qualitatibus eorum,c.ad aures.de reſcrip.Et iſtud eſt verum , qñ ſup certis beneficiis prouiſio ſiue reſcriptum impetratur, ſecus aũt qñ ſub expectatione;quia tunc non eſt certum beneficium , de quo in c.capitulum.& c.tibi qui.cum ſi.de reſcriptis. &c.

Ac dilectus filius Anibaldus de Tortis p ſe ipſum canonicatum & præbẽdam eccleſiæ ſoluendam 23 ¶ † Ex his verbis colliguntur permutationes beneficiorum diuerſę quantitatis in eadẽ eccleſia poſſe ſimul fieri,nam hic ex parte petierat decanatũ, qui eſt dignitas in eccleſia,c.cum acceſſiſſent.de conſt.c.j.& ibi per Arch. de conſt.in 6.Anibaldi erat canonicatus & prębenda,qui nõ ſunt dignitas c.ſtatutum.§.j.de reſcrip. in ſexto.& tñ valet permutatio.de quo tñ dicendum,vt in c.maioribus.in fi.de præb.& c. q̃ſitum.& c.cum olim.de rerum permu.Sunt & diuerſi valoris,& tñ (vt puto) valet permutatio,dummodo fiat mẽtio de vero valore,& infra dicam,& fiat auctoritate habentis ptãtem, de quo in c.j.de rerum permu.in 6.¶Proſequor in reſcripto.

Quos tunc obtinebatis,tu Petre decanatum,& Anibaldus canonicatum.

24 ¶ † Ex his verbis ſequitur ad valorẽ permutationis in beneficio oportere permutantes,ſeu permutare volẽtes habere,& tenere beneficia ; quia iſta eſt natura permutationis etiam in aliis rebus,vt vnuſquiſq; obtineat,quod permutat.l.j.ff.de rer.perm. 25 nam quod quis non habet,permutare non poteſt, q patet † qa in permutatione ſola conuentio nõ obligat,ſed requiritur traditio.l.ex placito.C.de rerum permu.l.j.§.j.ff.eo.tit. ſic & in aliis cõtractibus innominatis,inter quos eſt permutatio,quę eſt do, vt des.l.iuriſgentium.§.ſed ſi alium.ff.de pac.l.naturalis.§.j. ff.de præſcri.verbis.& voluit Azo in ſumma de rerum permu. in §.j. & vide ibi rationem in ver.j.cum ſeq.de quo tñ aliquid infra di 26 cam.† Et cum ſit contractus bonæfidei: vt in §.actionum. in fi. de actio.& per gl.in c.venerabilis. extra de excep. oportet hinc inde eſſe beneficium ſine vitio , vt vnuſquiſq; obtinere poſſit, vt in l.fi.ff.de rerum diui.non tamen intelligas eſſe propriã permutationem,tanquam proprietas poſſideri non poteſt, vt voluit gl.in c. cum olim.de rerum permu. licèt eccleſia bene permutet,c.j.de eo qui mitti. in poſſ.cauſa rei ſeruandæ cum ſimilibus.¶Proſequor in reſcripto &c.

In manibus noſtris apud ſedẽ Apoſtolicã ex cauſa permutationis ſpõte renunciaueritis.

27 ¶ † Hæc verba denotant magni iuris effectum,primò in eo, q dicit in manibus Romani Pontificis,& apud ſedem Apoſtolicam,nec competit alicui ordinario inferiori ptãs conferendi, vt,in c.niſi.de præb.in 6.dicite vt in §. Secundò dum dr, ex cauſa permutationis eſt facienda illarum collatio beneficiorum,immo alteri facta collatio eſſet nulla ipſo iure, c.j. de rer.perm.in 6.& in clem.j.co.tit.& eſt tex.indubitatus in inferioribus per iura præalleg. 28 † An Papa forte de plenitudine ptãtis poſſet alteri conferre: quia eſt dñs beneficiorum & plenariam habet diſpoſitionem,clem.j.in fi.extra vt lite pend.tñ non eſt honeſtum, q alteri conferat,quàm permutantibus, ne illudantur per iura p. alleg.facit,quod habetur in c. pe. extra de poſtula. 29 † Tertiò dr, ſponte reſignaſtis:quia notat ſpontaneam renunciationem,& requiritur in manibus ſuperioris,ad quem pertinet collatio talium beneficiorum,ad hoc vt permutationi ſit locus: nam (vt dixi in præcedenti) beneficia non ſunt in ptãte permutantium, ſed ſuperioris.Et ideo oportet in eius manibus ſpõte , & liberè 30 renunciare,& ſine fraude,vt in c.j.de rerum permu.in 6.¶† Ex quo dubitaui de renunciatione in manibus notarii publici accipientis nomine & vice illius,ad quem pertinet,ſi ea reſignata ſuperior conferat cuicunq; ſuum, & ſic haberet à ſuperiore ex canonica inſtitutione,vt haberi debet, vt in c. ex frequentibus. de inſti.& c.j.de reg.iur.in 6. non autem ex priuata permutatione reprobata de iure ſine auctoritate ſuperioris, vt in c.maioribus.in fi.extra de præben.& in aliis iuribus præall. vt voluit Hoſtien.in ſumma de rerum permu.in §.quia pot. & hæc intelligas,& no.gl.in c.j. de rerum permu. Quod verum eſt,& licitum eſt exprimere in cauſa permutationis,immo etiam ſi non 31 exprimatur,ſufficit ex ea fieri reſignationem,vt dicit ibi gl.† Si autem non ſponte,ſed per vim facta reſignatio , dic vt in c.ſuper hoc.de renuncia.& c.ſolitæ.de reſti.ſpol.& c. Abbas.cũ ſequenti, cum ibi not. extra de his quæ vi metuſve cauſa fiunt cum ſimilibus.¶Proſequor &c.

Noſq; reſignationes huiuſmodi ex dicta cauſa duximus admittẽdas.

32 ¶ † Hæc verba notant iuris miniſterium:quia oportet ſuperiorem huiuſmodi reſignationẽ admittere & acceptare,alias non valeret,vt voluit Hoſt. in ſumma de rerum permu.in §. quia pt. 33 in ver.& intelligas,cum ſeq.Circa quod quæro de tribus, † primo,nunquid poſſit ſuperior repellere hanc reſignationem , & puto q ſic,per c.admouet.de renun.& ſentit text. in ſequentib. dum dicit fauorabilibus.Et iſtud eſt indubitatum, & ſit iuſta cã expellendi.Sin indiſcretè & indeliberatè fieri viderit, vel ex vitio forte ſimoniæ,vel alio vitio.c. quæſitum. de rerum permu. quo caſu forte tunc infringere poterit,& punire tales delinquẽtes,ſicut ſi propria auctoritate deliquiſſet , vt in d. c. cum olim. 34 cum ſimi.eo.titu.† Quæro, nunquid & qñ poſſit pœnitere & recedere à permutatione.So.dicendum eſt idem in permutatione,quod in poſtulatione , Quia ſi permutatio fuit propoſita & introducta corã ſuperiore,maximè ſi admiſſa fuerit,vt hic fuit, non puto poſſe recedi. c.bonæ.el 2.de poſtul.immo velit nolit, ſi ſuperiori viſum fuerit,puto compellendos reſcindere & per- 35 mutare:& facit c.quidam cedendo.de renun.† Et in hoc differt iſta reſignatio & permutatio beneficiorum ab alia permutatione aliarum rerum,quæ conſiſtit in contractu innominato, do vt des,habet locum penitentia.l.ſi pecuniã. ff. de condi.ob turcau.& non niſi de implemento habet effectum , nec competit actio.l.ex placito.C.de rerum permuta.¶Proſequor.

Nos votis tuis in hac parte fauorabiliter annuẽtes, canonicatum,& præbendam prædictos,quorum fructus,redditus & prouentus. 20. lib. Taurinẽſiũ ſecundum communem extimationem valorem annuum, vt aſſeritur,non ingrediuntur.

36 ¶ † Hic incipit prouiſio Apoſtolica , ex qua colligitur primò,dum dicit,votis tuis,has permutationes non eſſe faciendas beneficiorum,niſi ad vota partium , & inſtantibus partibus, q eſt verum regulariter propter inferiores,qui non poſſunt ſine cauſa ſubditos ſuos priuare beneficiis ſuis , c. conquerente.de 37 reſtitu. ſpolia. † Papa verò , qui eſt ſupra ius. cap. propoſuit de conceſſio. præben. eſt ſuperior omnium cap. cuncta per mundum. c. per principalem. 9. q. 3. Et eſt dominus omnium beneficiorum,& eorum habet plenam diſpoſitionẽ.c. 2.de præben. in 6.& c.j.in fi.extra vt lite penden. forte poſſet inuitos permutare nõ ſolum inferiora beneficia,immo epiſcopatus, vt in regula,quod ob gratiam. & ibi Io. And.in mercurialibus. de reg. iuris in 6.& aliquid in c.fi.de poſtul. 38 † plus ſentit Pet.ibi circa repoſitatorum ſuorum , q etiam inferior , vt epiſcopus, ſi ſubſit cauſa , poteſt inuitos plures parochiales transferre ad alias eccleſias,& compellere per d.cap.quæſitũ. de rer.permut. Et ſufficiens cauſa erit ſecundùm eum per duritiem vel perfidiã plebis,cui vnus reſiſtit & ſatisfacere non poſſit cum aliis , alius faciet cum ſimilibus . Et puto, q Archi. alleget notabile verbum 39 Ioan.And.in cap.ſi electio.de elect.in vj. † dicens, q electus nõ acceptando dignitatem,ad quam electus eſt , poterit,ſi alius æquè idoneus non reperiatur , per quẽ illi eccleſiæ conſuli poſ- 40 ſit , cogi ad acceptandum . † Ex quo determinata videtur vna quæſtio quotidiana , vtrum ſi in eccleſia iſta erat conſuetudo , vel ſtatutum de optando ſecundùm tradita in capit.fin.de conſuet.in ſexto, an in his beneficiis permutatis habeat locũ optio ? Et videtur q ſic; quia non videtur velle princeps ſingularibus ſtatutis,aut etiam conſuetudinibus ſingularium eccleſiarũ velle derogare cap. .de conſtit.in vj.tamen contrarium verũ eſt ; quia permutantes non debent fraudari in eorum intentione, per cap.primum.de rer.permutat.in vj.& per d.clementi. in ratione eorum.Et iſtud maximè: quia infra eſt clauſula , non obſtante ſtatuto , vel ꝯſuetudine dictæ eccleſiæ, vt infra videbitis. Et ita ſępe conſului . Secũdò principaliter in his prouiſionibus & cõceſſionibus beneficiorum oportere exprimi valorem fructuum,redditũum & prouentuum,non dicit proprietatem beneficii,aut etiam ipſius beneficii,vel tituli; quia cum ſunt eccleſiaſtica,non recipiunt extenſionem, cum ſint ſpecialia , vt in §. 41 ſacræ.inſti.de rerum diui.& l.fructus.ff.de rei vendi.† quæ vidẽtur eſſe idem,tamẽ ſunt diuerſa,videlicet.Fructus ſunt qui percipiuntur ex prædiis cura & cultura.§.ſi quis à non domino.inſti. de rerum diuiſio.& in l.fructus.ff.de rei vend. Redditus ſunt , q aliter extra rem percipiuntur,ſicut penſiones domorum.l.ſi vrbana.ff.de condi.indeb.cum ibi not.Obuentiones ſunt,quæ extrinſecus,quandoq; à caſu obueniunt , vt in l. lege obuenire. ff. de verborum ſignifi.Et no.vnam optimã cautelam,nõ ſe aſtrin- 42 gere ad aliquam certam vel pręciſſam ſolennitatem;† quia mẽdacium etiam in vno; minimo nummo annullat gratiam tanquam ſubreptitiam.c.cui de non ſacerdotali.in fi.de pręben. in 6.& in c.ſi motu proprio.eo.tit.lib. 6. & c.ad audientiam.de reſcrip.Et eſt optimum conſilium,& fuit ſic dicere , q non egrediuntur & non extenduntur vltra 20.lib. Taurinenſium ſecundùm communem extimationem:quia ſi minus valeret,ſuſtineretur gratia , nec poteſt dici ſubreptitia , quare dicat Taurinenſium,quia libra Taurini eſt ſol. 5. Similiter ſi diceret Taurinen- 43 ſium paruorum,vt colligitur in clem. 2. de magi. † Quare autẽ dicat ſecũdùm communem extimationem , iſtud ideo dicitur; quia precia & extimationes talium nõ ex affectione,nec ex accidenti ſeu à caſu extimantur,ſed communi valore, & communi extimatione.l.ſi ſeruum meum.ff.ad l.Aquil.& l.precia rerũ. 44 ff.ad l.falci.& habetur in c.j.de empti.& ven.† Sed circa hoc ſolet dubitari, cuius loci conſiderabitur iſta loci extimatio , vtrũ in curia Romana,in qua dicũtur extimata omnia beneficia,an verò illius prouinciæ,vel ciuitatis,in qua eſt beneficium.Et breuiter puto , niſi aliud ex ſtilo curię , vel conſuetudine habeatur, nec aliter in curia reperiatur declaratum, cõſiderari ciuitatem, & patriam,in qua ſitum eſt beneficium,per iura pręalle. & optimè facit. cap.j.de emptio.& vendi. Ego aliàs miratus ſum,quare curia Romana,quæ habet propriam monetam. ſ. Florenorum de camera,carlinos,& alias plures monetas:vt patet, dum ſe refert ad monetam Taurinenſium,niſi dicamus ex ſtilo curiæ ita inſtitutum,quia curia Romana vtebatur illa pecunia, & moneta tanquam magis bona, & vſitata,vt in d.clementi. 2.de magiſtris.¶Proſequor in reſcripto.

Pro reſignatione ipſius Anibaldi huiuſmodi vacantes.

45 ¶ † Ex his verbis colligitur in huiuſmodi conceſſionibus & reſcriptis apoſtolicis debere fieri mentionem de vacatione beneficii & de die vacationum;quia beneficium viuentis,niſi vacet,alteri conferri non poteſt,nec debet. c.nulli. in prin.& in §. j.de conceſ.præben.Et not. vacantes in plurali:quia canonia & 46 præbenda vacare dicuntur. † Canonia eſt ius quoddam , quod ex electione,ſeu collatione,vel inſtitutione, & receptione alicuius in canonicum, ſeu in fratrẽ oritur , ſiue acquiritur, vbi eſt certus numerus canonicorum , aliàs de nouo creatur , & aliàs non,vt c.dilecto.de præben.c.propoſuit.de conceſ.præben. & c. 47 ſi poſtquam.eo tit.lib.6.† Præbenda verò eſt ius percipiendi ꝓuentus in eccleſia, & propriè conſiſtit in fructuum proſecutione,& eſt conſecutiua ad canoniam , quæ eſt in iure præbẽda in facto,& hæc omnia ſentit Hoſt.in ſumma,de pręben.in §.j.maximè in ver.fi.¶Proſequor.

Etiam ſi diſpoſitioni apoſtolicæ ſpecialiter vel generaliter reſeruati exiſtant.

48 ¶ † Dicti canonicatus & prębenda, ſunt magni effectus hæc verba:qa talia beneficia ſpecialiter & generaliter per alios , nec aliis conferuntur tanquam affecta , vt in c. 2. & in c.dudum. de præben. in 6.cum ſi. Tamen in caſu noſtro non multum puto neceſſarium per ea,quæ dixi in præcedentibus : cum talia beneficia permutata aliis q̃ permutantibus conferri non poſſunt, vt 49 in d.c.j.& in clem.j. de rerum permuta. † Sed quæro pro declaratione,quæ ſunt beneficialiter reſeruata.So. vt verbum ſonat, nam ſpecialiter dicuntur , qñ eſt ſpecialis reſeruatio , vt ſi Papa dicat,tale beneficium reſeruamus diſpoſitioni noſtræ &c.generaliter dicitur,quãdo in genere aliqua beneficia alicuius regio- 50 nis vel ciuitatis.† Sed occurrit dubium,quomodo beneficium poteſt ſpecialiter reſeruari contra alium , ne inducat votum captandæ mortis,contra c.nulla,& c.deteſtanda. & c.ne captandæ.de conceſ.præben.in 6.So. ſpecialiter reſeruando poteſt intelligi dupliciter . Prima ſpecialis nominati beneficii certi hominis.Et iſta poteſt dici ſpecialis,& ſpecialiſſima, quæ reprobatur per iura præallega.Secunda ſpecialis reſpęctu eccleſiæ,& de prima vacatura , & iſta quandoq; admittitur per Papã,vel ſuos delegatos,quibus hoc ſpecialiter cõceſſum fuerit, de qua in capi.præſenti de offic.delegati.in 6. & in c.executor.§.poteſt.cum ſimi.de conceſ.præb. in 6.& in d.c.ne captandæ. ¶Proſequor.

Cum plenitudine iuris canonicatus ac omnibus iuribus & pertinentiis ſuis,qui (vt aſſeritur) tibi de nobili genere procreatus exiſtis, auctoritate conferimus & de illis prouidemus.

51 ¶ † Quid important iſta verba,cum plenitudine iuris &c.ſatis colligitur ex præcedentibus:quia plenitudo iuris canonicatus eſt plenè habere ius commune canonicorum tam in choro,quàm in capitulo, tã in diuinis , quàm in actis capitularibus, iura & pertinentiæ ſunt præbendæ,quæ hanc deſcribunt,diſtribuit , & obuentionum & huiuſmodi ſimilium, quæ debentur canonicis,quæ tamen debentur cũ qualitatibus ſuis, vt ſi interſit diuinis officiis,habeant diſtributiones quotidianas, non aliter fructus groſſos prębendarum,ſecundùm conſuetudines eccleſiæ,de quo in c.j.de cleri.non reſi.in 6.facit , quod habetur in 52 c.relatum.extra de cleri.non reſidẽ.† de nobili genere &c. ideo facit mentionem , quia nobilibus de melioribus, ac pinguioribus beneficiis prouidetur,quàm aliis,vt in c.de multa. in fi. & c. pen.de præben.in 6. Ideo dicitur apoſtolica auctoritate confirmamus, & prouidemus , quia talibus plus fauemus. c.ſi beneficia.cap.ſi Apoſtolicæ.cum ſimil.de præben.in 6.¶Nunquid autem executor datus ad exequendum debeat ante excutionem de pręmiſſis cognoſcere,habetur per Innoc.in d.c.fi.de præſumptio.¶Proſequor.

Decernentes irritum & inane , ſi ſecus ſup his a quoquã quauis auctoritate ſcienter,& ignoranter attentatum forſan eſt hactenus vel in poſterum contingerit attentari &c.

¶Ex his verbis gratia fit potẽtior,qa in his literis & reſcriptis apponitur decretum irritans.Cuius gratia aduertendum eſt.

¶Primò, q habemus plura decreta,quæ hoc nomine nuncupã- 53 tur,tamen ſunt diuerſa & diuerſi effectus, † Nam decretum eſt illud,quod decernitur per principem & alios poteſtatem habẽtes iuris conden.Et dicitur à decerno decernis,ideſt à ſtatuo ſtatuis,vt inſt.de iure naturali.in §.ſed & quod principi.& in l.fi.C. de legi.& habetur in l.& quod principi. ff.de legi.& habetur in §.porrò 3.diſtin.Et ab iſto vocantur & denominantur decretales & capitula , de quibus in proęmio decretalium & decreto- 54 rum,& de iſto nihil hic. ¶ † Et habemus decretũ ciuitatis & alicuius ordinis, q decuriones ſtatuũt.Et huiuſmodi dñr eorũ ſtatuta.Et dñr etiam à decerno decernis,& de his hr̃ in ca cum omnes.de conſti.& in l.j.& 2.C.de decre.decurio.lib.10.& in l.j. & 55 per totum.ff.de decre.ab ordi.fa.† Sunt & decreta iudicum,quę interponũtur cum magna cauſæ cognitione per iudices in alienationibus bonorũ ciuitatis,eccleſiæ,vel minorum, de quibus in l.j.& per totum.C.de prædi.mino.& per titulum.C.de prædi. 56 curia.ſiue de non alie.lib.10.¶† Habemus decretũ irritans, qđ apponitur in beneficialibus,& gratiis apoſtolicis, vt hic,& in c. ſi capitulo , & in cap. ſi ſoli. cum ſimi. de conceſ. præben. in 6. & habetur in cap.cum dilectus.de iure patro.& in capi. j. de rebus eccle.non alie.in 6.& in clemen. 2. eo. titu. & C. de prædi. 57 minorum,& C. quando decreto opus non eſt, lib. 10. † Et not. magnos effectus huius decreti; quia impedit omnes inferiores aliquid attentare in præiudicium gratiæ Apoſtolicæ,nam ſi qd attentatum fuit decernitur,irritum,& inane ipſo iure, vt in iuribus præallega. nanq; afficit tale decretum beneficium , ſicut ſi fuiſſet iam receptus in canonicum,vel mandatum fuiſſet, vt in capitu.ſi poſtquam.de pręben.in ſexto,& voluit glo.in cap.primo.in verſicu. irritum, de conceſſio. præbend.in ſexto.Aduertenda ſunt verba reſcripti & eius forma:quia ſi ſub conditione facta fuerit conceſſio,vel ſub modo,puta præbẽdam,quam duxerit acceptandam &c.non ante operatur decretum, quàm acceptauerit, vt gloſ. voluit in capitu.j.in verſicu. acceptaret, quæ incipit, q quando ſcribitur &c.de conceſſio.pręben.in ſexto,&

habetur in §. ex parte verò. vbi not. Gemi. ꝙ ſi decretum interponitur ſuper re iurata nõ imprimit vires ſuas. (58) † Alius magnus effectus: quia afficit ignorantes, ꝙ procedit ex eo: quia beneficium iam affectum eſt, & tranſit cum qualitatibus ſuis, vt in d.c. ſi poſtquam. & in c.j. & in d. c. ſi ſoli. licèt alia decreta & ſtatuta non ligent ignorantes, de quo in c. 2. de conſtit. Et ex his patet, ꝙ expreſſio eorum verborum, ſi ſecus ſuper his &c. nihil aut modicum operantur interueniente decreto.

¶ Sed oppo. & videtur ꝙ in caſu noſtro decretum non irritet, nec vtile ſit; quia ſine eo erat irritum. Et iſtud ſentit tex. put dic. & iſtud eſt irritum &c. facit, quod habẽt in c.j. de rer. permu. in 6. & in clem. j. eo. tit. ſtbi talia beneficia aliis q̃ permutantibus conferre non poſſunt. So. ſunt qui fatentur contrarium dicentes in hoc caſu decretum non neceſſarium, ſed ad bene eſſe. Et abundans cautela non nocet. l. teſtm̃ non ideo. C. de teſta. Ego contrarium dico, videlicet, ꝙ iſto caſu operabitur decretum, vt his caſibus, quibus dixi in permutatione repelli poſſe, ꝑꝑ decretum repelli non poterit, vt operatur decretum ſi alia attẽtetur certa. circa huiuſmodi beneficia vel acceſſoria, etiam citra collationem, & titulum eorum. ¶ Proſequor in reſcripto.

Non obſtantibus ſtatutis, conſuetudinibus dictæ

eccleſiæ iuramento confirmatis, apoſtolica, vel quacunq; firmitate alia roboratis, contrariis quibuſcunque.

(59) ¶ † Hęc eſt clauſula derogatoria, quæ cõmuniter ſolet apponi in reſcriptis ad beneficia, & vr̃ neceſſaria practica, quæ habetur in c.j. de conſtit. in 6. nam ſi in iſta eccleſia fuiſſet ſtatutum, vel conſuetudo ſpecialis, ꝙ permutationes beneficiorum fieri non poſſent, ꝙ non obſtante permutatione permutata beneficia aliis conferantur, vel quia ſimilis non fuiſſet appoſita clauſula, nõ habuiſſent huiuſmodi literæ effectum; quia non fuiſſet veriſimile, principẽ derogare ſpecialibus ſtatutis & cõſuetudinibus eccleſiæ. c. cum M. Ferrarienſis. de conſti. & clem. j. eo. tit. (60) † Sed hic occurrit dubium, vtrum hæc clauſula tollat vitiũ ſubreptionis in iſtis impetrantibus: nam ambo erant de hac eccleſia, & veriſimiliter ſciebant ſtatuta eccleſiæ ſuæ, vt in iuribus ꝑallegatis, ergo non fecerunt mentionem nec de ſtatutis, nec de conſuetudinibus, reſcriptum tanquam ſubreptitium valere nõ debebit. c. cum veniſſent. extra de eo qui mit. in poſ. &c. & in c. cum acceſiſſent. de conſti. nec iſta clauſula refertur ad dolũ, ſeu malitiam. Et iſtud ſine difficultate videtur verum. (61) † Quia in beneficialibus etiam modica ſubreptio viciat. c. ſi motu proprio. de præben. in 6. Et hac ratione forte fit mentio in hac clauſula de iuramento, & cõfirmatione apoſtolica, & de quacunq; alia firmitate, quæ referuntur ad ſimilia ſpecificata, per ea, quę habẽtur in c. qui ad agendum. de procura. in 6. Et quæ poſſit eſſe iſta alia firmitas, forte erit præſcriptio, vel præſcriptio, vel alia res iudicata ſuper ſtatuto vel conſuetudine. ¶ Proſequor &c.

Aut ſi aliqui apoſtolica vel quauis auctoritate in dictis eccleſiis in canonicos ſint recepti, ſiue vt recipiantur.

(62) ¶ † Hæc clauſula apponitur etiam cõiter in reſcriptis ad beneficia, ex eo quia non eſt veriſimile, principem velle grauare vnam eccleſiam, vel vnum prælatum multiplici acceptatione, vt in c. capitulum, & in c. mandatum. & in c. Abbatem. de reſcr. & in c. tibi qui. de reſcrip. in 6. (63) † Immo ſi taceant in literis ad beneficia aliquem in dicta eccleſia de mandato Papæ fuiſſe receptum, literæ redduntur ſubreptitiæ & nullæ, vt in d. iuribus, & voluit Spec. in tit. de reſcrip. præſenta. in §. ratione formæ. & in §. ſed ratione quoq; defectus, verſi. itẽ ꝙ alius &c. tamen in hoc caſu noſtro non puto multum neceſſarium hanc clauſulã apponi; quia per hanc permutationem inuicem factam non videtur multum grauari eccleſia, & licèt ſint duę receptiones in iſta eccleſia, ꝙ Anibaldus recipiatur ad dignitatẽ decanatus, & Petrus ad decanatum & præbendã, tamen per reſignationẽ vtriuſque valent, nec alteri per quemcũq; conferri poſſunt, vt in d.c. j. & in d. cle. j. de rerum permu. vt dixi in præcedenti, cũ alii inſiſtant, vt reciperentur vel apud ordinarium, vel apud excutorẽ apoſtolicum in his beneficiis permutatis, vana eſſet eorum licẽtia, ac inſtantia, per iura prꝑallegata. (64) † Dubitaui tamen, ſi gratia apoſtolica illorum inſtantiũ non faciat mentionẽ de huiuſmodi receptione ex cã permutationis facta, reddatur ſubreptitia, præcedentia faciunt ꝙ non. ¶ In contrarium facit; quia negari non poteſt per hanc receptionem præiudicari ordinario collatori in duobus: quia nõ poteſt valere, nec videre cõfirmari ſeu conferri cui vult per prædicta iura. Secunda: quia ſedes apoſtolica appoſuit manum, & ſuæ ordinariæ collationi derogauit, & in beneficialibus etiã minima ſubreptio viciat, vt in d. c. ſi motu proprio. de præben. Cogita. ¶ Proſequor in reſcripto.

Seu ſi ſuper prouiſionibus ſibi faciendis de canonicatibus & præbendis eccleſiæ ſpeciales, vel aliis beneficiis eccleſiaſticis, in illis partibus generales dictæ Sedis vel Legatorum literas impetrent.

¶ Hęc omnia de ſtilo curiæ in beneficialibus conſueuit apponi, & ſic parum operatur contra receptos, & inſtãtes, vt recipiãtur, hæc operatur contra prouiſiones factas ſiue ſpecialiter ſiue generaliter per literas Apoſtolicas, vel legatorum eum ſpectaturas, per quas quis nundum receptus, nec inſtat, vt recipiatur, ſed ſperatur, ꝙ velit recipi, vel inſtat vt recipiatur. (65) † Sed quæro, quæ dicantur ſpeciales, & quæ generales prouiſiones. So. ex mẽte tex. illæ dicũtur ſpãles, quæ ſpecificè de canonicatibus, & ꝓbendis ipſius eccleſiæ ſpecificè faciunt mentionem, non tamẽ in indiuiduo certæ præbendæ, certi hominis, & canonici, forte (66) quia illa prouiſio non valeret. c. 2. de conceſ. præben. † Generales dicuntur, quę in genere ſuper aliis beneficiis aliarum partiũ conceduntur, & forte tunc illis generalibus, etiam ſi non eſſet iſta clauſula, per has ſpeciales derogaretur, per regulam generi, de regulis iuris in 6. & habetur in c.j. de reſcrip. & c. dudum. verſic. nos quandoq;, de præbend. in 6. c. Opponi. ꝙ fruſtra fecerit (67) mentionem de prouiſionibus legatorum † quia regulariter nõ poſſunt tales prouiſiones facere legati. c.j. & 2. de offi. lega. in vi. So. eſt intelligenda iſta gratia, quando legati habent aliquam poteſtatem, vt aliquando habent, vt in d. iuribus, & in c. præſenti. & in c. deliberatione. eo. tit. lib. 6. maiorem tamen auctoritatem habet prouiſio apoſtolica quàm legati, vt in c. hi qui. de ꝓben. in 6. (68) licèt auctoritate Apoſtolica fuerit confirmata. † Quid ſi Papa motu proprio ad nullius impetrationem conceſſit, per hanc clauſulam tali gratiæ vr̃ derogare, ꝙ in caſu noſtro motus proprius operetur, vt vr̃ clarum per d.c. j. & d. clem. j. de rerum perm. Sed in aliis caſibus plus dubii eſt; quia iſta clauſula reſtringitur ad caſum ſuum, nec eſt noſtrum extẽdere. c. cum cauſam. cum ibi no. extra de reſcrip. † Sed in gratiis motu proprio con(69)ceſſis tanquam fauorabilibus latiſſima interpretatio eſt facienda d. c. ſi motu proprio. & capitu. ſi pluribus. de prębend. in 6. ¶ Proſequor in reſcripto.

Etiam ſi per eas ad inhibitionem reſeruatum, & decretum, vel aliàs quomodolibet ſit proceſſum.

(70) ¶ † Huiuſmodi verba vñr neceſſaria; quia in huiuſmodi literis non tantum de primis in genere oportet facere mentionẽ, immo de qualibet clauſula in ſpecie appoſita, & omni ſerie & tenore. c. ex literis. extra de dolo & cõtu. & c. bonæ. de cõfir. vtili vel inutili. facit, quod habetur in c. cæterum. in fi. de reſcrip. Et ſentit Spec. in tit. de reſcr. præſenta. in §. ratione quoq; formę. circa prin. Et no. ꝙ hic ſunt. 4. tria ĩ genere, & vnũ in ſpecie. Primũ inhibitio, quæ & per concedentem in literis, & per execu. qñq; fit iſta reſeruatio, quæ etiam fiunt & fieri poſſunt, vt ſupra, & eſt caſus in c. ſi de beneficio. de pręb. in 6. Scd̃m eſt decretũ, de quo ſatis in pręcedẽtibus dictũ eſt, & ſm̃ hoc eſt hic practica & cautela, ad hoc vt ſecundæ literæ derogent primis, immo primæ valerent, vt in c. dudum. de præben. in 6. requiritur, ꝙ clauſula generalis ſubiecta referatur ad ſimilia ſpecificata per ea, quæ habẽtur in c. qui ad agendum. de procura. in 6.

Quibus omnibus te in dominio eorum canonicatus & præbẽdæ aſſecutorum volumus anteferri.

(71) ¶ † Hæc clauſula licèt in aliis ſit multũ vtilis: quia per habentes talem prouiſionem cũ clauſula anteferri, omnibus aliis pręferuntur, tñ in caſu noſtro nihil aut modicũ operatur, vt in pręcedentibus viſum eſt, & iſti permutantes de iure etiam ſine huiuſmodi clauſula cæteris pręferuntur, vt in d. c. j. de rerũ permu. in 6. & in d. cle. j. eo. tit. de rerum permu ¶ Proſequor.

Sed nullum per hoc eis quo ad executionẽ canonicatuum, & præbendarum, aut beneficiorum aliorum præiudicium fiat.

¶ Hæc clauſula ponitur ad cautelam, ne præiudicet̃ aliis impetrantibus in aſſecutione aliorum beneficiorũ; nam in iſtis ꝑmutationibus licèt de iure, & de generali prouiſione ꝑiudiciũ generetur, vt in præcedentibus viſum eſt, tñ in aliis nõ debet ꝑ(72)iudiciũ generari. † Sed ꝗ, & immo vr̃ iſtas ſcd̃as literas reuocare primas, cũ ſaltẽ in gñe de primis faciant mẽtionẽ, c. cęterùm de reſcr. facit, qd̃ hr̃ in c. in noſtra. eo. tit. So. aut non fit mẽtio de primis, & tũc ſecundę tanq̃ ſubreptitię nõ valent, vt in d. c. q̃uis. eo. tit. in 6. & d. c. cęterũ. & c. 2. de offi. deleg. aut in ſcd̃is fit mentio de primis, & ſcd̃ę reuocãt primas, vt in d. c. cęterũ, aut ſuꝑ diuerſis beneficiis, aut ꝑ diuerſos, & in diuerſa eccleſia eſt facta impetratio, & tunc ſm̃ reſcriptum valet, ẽt ſi in ſecundo non fiat mẽtio de primo; qa in ſeparatis nõ recta fit illatio, vt l. Papinianus exuli. ff. de minor. Aut in eadẽ eccleſia, Et tũc dicẽdũ vt ĩ d. c. cap. & c. mãdato. de reſcr. & c. tibi q. eo. tit. lib. 6. & j. caſu eccleſia iſta operat̃. Aut ꝑ eundẽ in diuerſis eccleſiis eſt facta impetratio, & hẽt locũ d. c. in noſtra. de reſcr. & hr̃ in c. cũ adeo. & in c. ſi ꝓponẽda. eo. tit. lib. 6. Aut per eũdẽ in eadẽ cã plures literas ad diuerſos iudices ſunt impetratæ, & tunc dicẽdũ, vt in c. ex tenore. de reſcriptis. ¶ Proſequor in reſcripto &c. ¶ Graſſus.

Aut ſi venerabili fratri noſtro epiſcopo & dilectis filiis capitulo Taurinenſi, vel quibuſcunque aliis communiter vel diuiſim à dicta ſede ſit indultũ, ꝙ ad receptionem vel prouiſionẽ alicuius minimè teneatur, & ad id cõpelli non poſſint. ¶ † Hęc clauſula hoc caſu

(73) nõ vr̃ multũ neceſſaria; quia non obſtante indulto prędicto qd̃ habeat in eccleſia prędicta, cõpellũtur eps̃ & c. tales permutationes adinuicem admittere ad permutata beneficia, nec pñt repellere, nec ẽt ꝯdicere, per d. c. j. de rer. permu. in 6. & d. cle. j. eo. ti. ẽt ſi hmõi clauſula non fuerit appoſita. Et no. ꝙ dr̃, venerabili fratri & dilectis filiis, per ea quæ hñr in c. q̃ graui. de cri. fal. Sed ꝗ, nã vr̃ eſſe mala grãmatica, dũ dicit dilectis filijs c. ꝑponẽdo plurale, & ſubiiciendo ſingulare, ꝯtra. c. ad audientiam. lo. j. de reſc. Sed ꝗ, quia in c. ſunt regulariter plures. c. j. extra de elec. ideo dr̃ in plurali. Quæro quare dicat, quibuſcunq; alijs. So. vt cõprehẽdat hñtes ꝑtãtem, qui qñq; non ſunt in capi. c. ſed primũ. de ele. cum ſi. (74) † Quæro 2. quare dicat, cõiter vel diuiſim. Rñdeo: quia ſm̃ diuerſas conſuetudines eccleſiarũ, qñq; diuiſim ad prælatũ ꝑtinet tm̃ collatio ꝓbẽdarũ, qñq; ad capitu. & ad ꝑlatum, vt ĩ c. quanto. extra de his quæ fiunt à præla. ſine conſen. capituli. c. cũ eccleſia Vulterana. de ele. & ſentiunt verba huius clauſulæ tale indultum ab inferiore concedi non poſſe eccleſiis, ibi dũ dicit, ſi à dicta eccleſia ſit indultũ &c. Ex quo dubitaui, ſi ſtatuto, vel conſuetudine alicuius eccleſię poſſit ſtatui & induci, ꝙ ad alicuius receptionẽ nõ teneat̃ &c. vr̃ ꝙ non: quia ſic eſſet imponere legẽ ſuperiori, ꝙ de iure fieri nõ põt. c. innotuit. de ele. & c. cum inferior. de maio. & obe. vr̃ ꝙ nõ, niſi certas perſonas recipere teneantur, tamẽ ſuſtinetur ſtatutum ſicut & conſuetudo per ea quæ habentur in. c. fi. de præbendis. ¶ Proſequor in reſcripto.

Quibuſcunque canonicatibus & præbẽdis ipſius eccleſiæ vel aliis bñficiis eccleſiaſticis ad eorum collationem, prouiſionẽ, præſentationẽ, ſeu q̃uis aliã diſpoſitionẽ coniunctim, vel ſeparatim ſpectãtibus nulli valeat ꝓuideri ꝑ literas apoſtolicas nõ faciẽtes plenã & exꝑſſam ac de verbo ad verbũ de indulto hmõi mẽtionẽ.

¶ Huiuſmodi clauſula vr̃ neceſſaria; quia ſi tale indultũ fuiſſet in huiuſmodi eccleſia, forte non valuiſſet huiuſmodi facta collatio oĩum permutationũ, nec fuiſſent cõpulſi eps̃ & capitulũ tales admittere ꝑꝑ ſubreptionẽ: (75) † quia nõ eſt veriſimile, principẽ ſingularibus ſtatutis & indultis eccleſiæ velle derogare, niſi de ipſis fiat mẽtio. c. j. & 2. de cõſti. ĩ 6. c. cum oẽs. c. cum M. Ferrarienſis. de conſti. & c. cum ceſſante. eo. tit. & ſi ex cauſa permutationis vacarẽt beneficia, & conferri deberẽt, & maximè qa iſta erant de eccleſia, & hmõi ſtatutũ & indulta nõ potuerint ignorari, & ꝑ ꝯñs ſubreptio poterat dici doloſa, quæ habet oĩ modo gratiam annullare. c. ſuꝑ literis. c. cũ adeo. c. ad audientiam. de reſcrip. Et ſic erat hic caſus, in quo beneficia permutata ꝑmutantibus non conferunt̃, ſed aliis, & ſic ipſi ꝑmutantes remanerent excluſi à beneficiis. Et no generalitatẽ in beneficiis, & prouiſionẽ, ſiue diſpoſitionẽ poſt ſpãlitatẽ; quia aliàs nõ eſſet noſtrũ ex(76)tendere. † Quæro, nunquid per hanc clauſulã ſatisfiat indulto, ſiue ſtatuto. Vr̃ ꝙ non: quia iſtud non eſt facere mentionem de verbo ad verbum. Et forma tradita diligenter eſt ſeruanda. c. cũ dilecta. extra de reſcr. & c. fi. de reſti. ſpo. ꝯrium eſt verius: qa ꝑſuppoſita intentione Romani Pontificis volentis talibus derogare, cum ſit ſupra ius. c. propoſuit. de cõceſſio. præb. & oĩa poſſit. c. cũcta per mundũ. c. ꝑ principalẽ. 9. q. 3. ſufficit ꝙ voluntas ſua deprehendat̃, quę ſatis deprehendit̃ ex pręmiſſis. facit, quod hr̃ in c. cęterum. de reſcr. Et voluerunt legiſtę maxime Bar. in l. ſi quis in prin. teſta. ff. de leg. 3. in ſimili in reuocatione teſtamentorum. ¶ Proſequor in reſcripto.

Et qualibet alia dictæ ſedis indulgẽtia generali, vel ſpeciali cuiuſcũq; tenoris exiſtat ꝑ quã ꝑſentibus nõ expreſſam vel totaliter nõ inſertã effectus huiuſmodi gratię impediri valeat, q̃uolibet vel differri, de qua, eiuſq; toto tenore habenda ſit in noſtris literis mentio ſpecialis.

(77) ¶ † Hæc clauſula eſt multum vtilis iudicio meo & reſcriptis & collationibus bñficiorũ appoſi. ꝑꝑ varias & diuerſas indulgẽtias, quas hñt nõnunq̃ diuerſę eccleſiæ, ꝑ quas impediunt̃, & nõnunq̃ differuntur gratiæ Apoſtolicæ: nã licèt aliàs de iure non valeant reſcripta, ſi nõ fiat mentio de oĩ indulgentia, ſiue gñali, ſiue ſpeciali, aut priuilegiis & oĩbus clauſulis in eis exiſtentib. vt in c. cum ordinẽ. & c. cęterum. in fi. de reſcr. cum ſi. Tñ ſi hæc clauſula ita ampla appoſita fuerit in ſecundis literis, faciat literas valere, & derogare illis indulgentiis. Quæ autem ſit generalis & quę ſpecialis hr̃ in c. j. & in c. cum ordinem. de reſcr. Sed ꝗ, ſi ſit habenda mentio ſpecialis ex diſpoſitione indulgentiæ cõceſſæ eccleſiæ, q̃uo ſufficeret hæc clauſula, quæ potius eſt generalis q̃ ſpecialis, certè nullo modo, vt in d. c. cęterũ in fi. & c. cũ adeo. & c. ad audientiam. el 2. & c. ſi proponenda. de reſcri. facit, quod habetur in c. q̃uis. de reſcrip. in 6. vt colligitur in præcedẽtibus, & ex his quæ dixit in præceden. clauſula, & habetur in c. j. in fi. de reſcript. in 6. videlicet, ꝙ ſi non poſſit dici mentio ſpecialis, tñ poteſt dici mentio expreſſa, & intẽtio principis ſic volentis talibus indulgentiis derogare, ꝙ ſufficiat per iura præall. (78) facit, quod habetur in l. cũ pater. §. filiis. ff. de lega. 2. † vbi enixa voluntas teſtatoris extenditur ad oẽm ſpeciem ſucceſſionis, ſic & enixa voluntas principis extendit eius vires ad diſpoſitionẽ (79) ad oẽs clauſulas &c. † Oppono, ꝙ iſtud reſcriptum ſit vitioſum propter defectum duplicitatis verborũ & ſuperfluitãtis: quia in eo eſt bis repetitum verbum impediri. Sicut videmus ĩ vitio in conſtitutione capituli, ad audientiam. lo. j. de reſcrip. So. puto dicendum ob hanc duplicationem & repetitionem huius verbi impediri non viciari reſcriptum; quia eſt modicum vitium, ſicut in c. ex parte. de fide inſtrumentorum &c.

Seu ſi præſens non fueris ad præſtandum de obſeruandis ſtatutis & conſuetudinibus dictæ eccleſiæ ratione dictorum canonicatus & præbendæ ſolitum iuramentum, dummodo in abſentia tua per procuratorem idoneum, & cum ad eccleſiam ipſam acceſſeris, corporaliter iſtud præſtes &c.

(80) ¶ † Hæc clauſula vr̃ neceſſaria propter plura ſtatuta & plurimas conſuetudines diuerſarum prouinciarum & eccleſiarum, in quibus apponuntur omnes recipiendos in canonicos debere iurare perſonaliter per ſe ipſos ſeruare ſtatuta & conſuetudines. videlicet, vt in d. c. cum oẽs. & in c. cum M. Ferrarienſis. de conſti. Sed contra, ꝙ immo vr̃ nõ neceſſaria ꝑꝑ generalẽ clauſulam poſitam in præcedenti, in qua dicitur, non obſtãte ſtatuto, & conſuetudine in contrarium dictis &c. Solu. illa clauſula recipit exceptionem, & nõ obſtante ſtatuto, & cõſuetudine in cõtrariũ recipiãtur tales in canonicos auctoritate gratiæ Apoſtolicæ, verum recepti aſtringũtur aliis ſtatutis eccleſiæ, quibus non eſt veriſimile Papã voluiſſe derogare, cũ tales eccleſiæ reſtringantur ad limites ſuos. c. cũ cãm. de reſcri. c. cũ dilecta. eo. tit. oportet, ꝙ tales recepti iurent talia ſtatuta, & tales conſuetudines, puta, de ſeruiendo eccleſiæ & ſeruitio illius præbendæ, quam adeptus fuerit, & alia onera ſubeundo. Nã licèt auctoritate Apoſtolica receptus gratiam hr̃e dicatur, vt in præcedentib. (81) viſum eſt, tñ non ſoluitur à ſtatuto, nec oneribus eccleſiæ. † Sed contra, de nihilo prouidet hæc gratia, ſeu clauſula; quia per procuratorem idoneũ ſufficit præſtaret iuramentum, vt no. in c. fi. de iura. cal. in 6. So. immo ſi ſtatutum diſponeret, perſonaliter iurari per præſentem, ſi non erit hæc clauſula, admittetur procurator, qui admittet̃ virtute huius clauſulæ, in abſentia domini. (82) † Sed quæro, quis dicatur idoneus procurator. So. hñs ſpeciale mandatum ad iurãdum ſtatuta eccleſiæ, nec puto neceſſarium ſpecificare ſtatuta, per ea quæ hñr in l. illud in §. ſi talis. ff. de mino. & in l. j. C. etiam ſi per procu. &c. (83) † Et per hoc infertur ad ſtatuta dicentia & diſponentia reſpondendo perſonaliter poſitionibus, vt nõ admittantur procuratores etiam cum ſpeciali mã(84)dato, de quo in c. fi. de conf. in 6. † Quæro pro declaratione, procurator idoneus iurauit ex mãdato domini ſeruare ſtatuta, nũquid dominus abſens ſuperueniens ad eccleſiam excuſetur à nouo iuramento. Videtur ꝙ ſic; quia procuratore iurante videtur dominus iurare, cum iurat in negociis domini, vt in d. c. fine. nec eſt ſępius iurandum. c. & ſi Chriſtus. de iureiuran. So. puto contrarium: quia hæc clauſula hoc videtur expreſſe, vt ſuperueniens dominus perſonaliter illud pręſtet & corporaliter, nec iurabit, ſed excuſabit eum iuramentum prius præſtitum per procur. ſicut in ciuili dicimus per c. j in fi. de iura. cal. in 6. licet illud diuerſum ſit iuramentum: quia eſt iuramẽtum de malitia. Quęro, cuius effectus ſit primum iuſm̃ præſtitum per procuratorẽ, ex quo ſuperueniens dñs debet iterum iurare; quia forte ſtatuto vel conſuetudine eccleſię cauebatur, ꝙ nõ haberet redditus prębendæ niſi iuraſſet: ad hoc proderit iuramẽtũ procuratoris ſpeciale dñi, forte quia plus timebitur. puto ſi non fuiſſent iſta verba, & cum ad eccleſiam ipſam &c. non fuiſſet neceſſarium (85) dñm venientẽ iurare per iura pręall. † Quæro quid iuris importat iſtud verbũ corporaliter. So. vt corporaliter tactis ſcripturis iuretur, vt cõiter iurari debet pręterq̃ per Epiſcopos, qui iurant præpoſitis ſcripturis, ſed non tactis. c. fi. de iura. calum. in 6. & habetur in c. vt circa. de elec. in 6. ¶ Proſequor &c.

Aut vt aſſeris ſuper de bays. 25. & ſuper ſancta in aur. angariis ſedinenſis diocefis parrochialium eccleſiarum fructibus, prouentibus, & redditibus 18. librarum Taurinẽſium ſimiliter pẽſiones tibi dudũ quò ad vixeris canonice aſſignatas percipis annuatim &c.

(86) ¶ † Hæc clauſula eſt neceſſaria; quia in impetratione beneficiorum, non tantùm de quolibet beneficio habito, q̃tuncunq; minimo eſt mentio facienda. c. cum adeo. c. ſi per procuratorem. de reſcr. ſi motu proprio. c. quamuis. de præbenda. in 6. immo ẽt de pęnis. c. ad audientiã. el 2. de reſcri. Sed contra. ſi tenet iſtum decanatum q eſt minor dignitas, poſſidebit iſte Petrus iſtas pẽſiones, & diſpenſationes, ac impetratione decanatus canonicatus, & ꝓbẽdę, q̃ ſunt maiora beneficia. So. vt colligit̃ in c. 2. de fil. presbyte. in 6. huiuſmodi impetrationes & diſpenſationes ſunt odioſæ, vt in cap. quamuis. de preben. in 6. Et licèt in vna impetratione vnius beneficii fuerit facta mentio, non ſufficit ſi alia fiat impetratio, niſi denuo fiat mentio, vt ibi eſt caſus ſingularis in iure, facit quod voluit Panor. in c. fi. de fil. presby. & Io. And. in reg. in pęnis. de reg. iur. in 6. &c.

Noſtræ tamen intentionis exiſtit, ꝙ ex collatione noſtra huiuſmodi nullum tibi ius in canonicatu, & præbenda prędictis quomodolibet acquiratur

ratur,nisi dictus Anibaldus in illis actu in decanatu præfato ius habueritis tempore resignationis eorundem.

¶ Hæc clausula & reseruatio non videtur necessaria; quia de materia contractus permutationis est,vt quilibet permutantiū
87 habeat ius in re,quam permutare voluerit.† hoc est, ꝙ permutare non potest,nisi qui dominus est,vel loco domini.c. cū venerabilis.de except.& dans rem alienam, vel in qua ius non habeat,permutat.l.j.in fi.ff.de rer.permu.sed competit actio cōtra eum,vt rem quam habuit ex permutatione restituat, vt in l.j.§. j.C.de rer.permu.in in ver.plures,in fi.& voluit Hostien.in summa.eo.tit.in §. quid potest permutari. ver. res autem aliena &c.
88 † Est tñ optima cautela & forte necessaria iudicio meo in permutationibus beneficiorum, quæ non ex partium conuentione sortiuntur effectum,sed superiorum prouisione, vt in præcedenti visum est,& facit.c.quæsitum.de rer.permu.& c.j. eo. titu. lib.6.vnde prouisio superioris forte tribueret ius permutāti resignatione facta per aduersarium ius habentem licet in alio beneficio permutato,& resignato ius non habuerit cum ex canonica institutione superioris ius quæratur. c. ex frequentibus. de insti & in reg.de reg.iur.in 6.Et ob id hæc clausula forte fuit apposita:sentit tamen Hostien.in summa.eo.titu.§.quid potest.in fi.oportere euinci ius illud,antequam competat actio. nisi forte immineret euictio in limine contractus. l. si post perfectam. C. de euic.& non considerari ius tempore resignationis; quia qđ non est,resignari non potest.l.decem.ff.de verb.oblig.

¶ Prosequor in rescripto.

Nulli ergo hominum omnino liceat hāc paginā nostræ collationis,prouisionis,constitutionis,& volūtatis infringere, vel eius ausu temerario contrauenire,seu contra ire.

89 ¶ † Hæc clausula cōiter apponitur in huiusmodi cōcessionibus,& prouisionibus apostolicis ad earum obseruātiam,ne aliquis contrauenire præsumat,& peccat mortaliter quilibet con-
90 traueniens.c.1.de maioritate & obedientia. † Et dubitaui circa eam nunquid in huiusmodi generalitate verborum dum dicitur nulli ergo omnino hominum &c. comprehendantur Episcopi,& videtur ꝙ non,per c.quia periculosum. de sen. excōm. in 6.contrarium puto verius,maximè quia ex præcedētibus deprehenditur intentio Papæ volentis etiā Episcopos seruare de-
91 bere.† Et no.quatuor enumerata,quæ videntur æquiparari, dū dicitur collationis,prouisionis,constitutionis,& voluntatis,& vidētur nomina synonima, idē significātia,& no.prohiberi temerariam contrauētionem,dum dicitur ausu temerario,quasi sentiat,ꝙ ex iusta causa contraueniri posset.

Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotētis Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli eius sedis nouerit incursurum.

¶ † Quid importent ista verba,colligitur in c.cum in iure pe-
92 ritus.de iudi.& in c.veniens.extra de præscr.nam indignatio, & ira omnipotentis Dei, & beatorum Apostolorū Petri & Pauli excludit ab omni gratia ecclesiæ;quia ecclesia approbat, quod Deus & Apostoli approbant:sic & c.quodcunq;.24.q.j. & excludit ab ecclesiasticis spiritualibus & temporalibus, sicut maledi-
93 ctio.c.reuertimini.16.q.j.† non tamen puto, ꝙ sit talis contrafaciens excōicatus,sic nec si maledicatur, vt voluit Bal. in salutatione Decretalium per l.his verbis.§.j.ff.de hæredi. instituen. Et est indubitatum in casu nostro,in quo vtitur verbo futuri temporis,dum dicit, sedis nouerit incursurum, per ea quæ habētur in c.si diligenti.de foro competenti.& l.iubemus. §. sanè. C. de sacrosan.eccl.puto tamen, ꝙ possit excōicari ex huiusmodi indignatione,sicut ex contumacia,vel contemptu, quæ requiruntur in excōicatione,c.nemo.c.nullus.11.q.3.de alia indignatione habetur in l.3.in princ.ff.quod quisque iur. Et sit expeditum rescriptum.Grassus &c.

¶ Sequitur data rescripti,vt infra.

Data Romæ apud sanctū Petrū anno incarnationis dñicę 1470. Cal.
94 Ianuarii pontificatus nostri anno primo &c. † Hæc verba vñr necessaria, vt sciatur tps factæ concessionis & collationis, quæ vñr de substantia,sicut in instris publicis,vt gl. voluit in data.6. in prin.& in c.Abbate.de re iudi.in 6. & ibi gl.& hr in c.inter dilectos.de fi.instr.& voluit Spec.in tit.de instr.edi.in.§.instrm.in ver.cōmemoramus.in prin.Et licèt Io. An. in mercu. dixerit in hmōi literis Romani Pontificis,nec indictionē,nec annos dñicæ natiuitatis,siue incarnationis explle nō apponi,sed tm̄ creationis suæ, tñ vt hic videtis apponuntur anni dñicę incarnationis fm stylum modernū Romanę curiæ,& indictio.nonæ,idus, & calendę,licet antiquitus indictio poneretur,vt in d.c.inter di-
95 lectos & ibi gl.quę declarat,quid sit indictio, & in data sexti † ꝓ sequitur,vtrum defectus vel error in indictione habeat vitiare instrm,hr per Bar.in j.cōsti. C. & dicite vt ibi. Sic nonæ & idus antiquitus ponebantur,& bene processerūt,qualiter nonas, & idus,& calēdas reperiamus,videte gl.Io.An.in data.6.vbi gl. dicit,ꝙ calēdę dñr à calo calis.i.voco vocas,non verò dñr à nun-
96 dinis quæ fiebant,id est.i.diuisio,vt ibi hr.† Opponitur, ꝙ nō ab incarnatione,sed à natiuitate sit facienda cōputatio,vt in l. qui in vtero in fi.ff.de sta.ho.& maximè quia hoc est tēpus quo nun dū anima infunditur in vtero,nec est anima l.antiqui. ff. si pars hęre.pe.& l.si pater.ff.de sol.& c.sicut ex literarum.de hom. So. contrarium loquitur in aliis,in Christo est speciale, qui subito salutata virgine,& in se per eam formato corpore,& anima infusa,creatus fuit miraculo diuinæ potestatis.quæ vos & me cōseruare dignetur,& augmentare.† Alii tñ incipiunt à Circūci-
97 sione per Io.An.in data.6.in mercuriali.adest in rescripto,expedita nonas Ianuarii ann.j.die 10.Ianuarii, vt appareat qñ expedita fuit:adsunt ēt alia signa,ꝓut literę trāseunt per diuersos officiales curiæ Apostolicę.Et sic fit expeditū rescriptū Apostoli cum ad beneficia gratiosa lectū & perfectum in ciuitate Taurinen.per magnificū,ac famosissimū virū I.V.D.comitem ac monarchā.d.Io.Grassum & c.ad laudem omnipotentis Dei,ac gloriosissimę eius genitricis Virginis Marię,ac totius curię cęlestis.

IACOBI DE ARENA
DE PRAECEPTIS IVDICVM.

SVMMARIVM.

1 *Sententię interloquutorię & diffinitiuę in figura iudicii ferri debent.*
2 *Iudicium à quo initium habeat.*
3 *Iudicium nullum sine citatione.*
4 *Principium est potissima pars cuiusque rei.*
5 *Causa mendica quæ dicatur.*
6 *Præcepta interlocutoria an vim rei iudicatæ habeant.*
7 *Actio rei iudicatæ quando detur.*
8 *Decretum ambitiosum non seruandum.*
9 *Sententiam confirmare videtur qui non appellat.*
10 *Ius dicenti datur latissima potestas.*
11 *Appellare ante tempus sententiæ an liceat.*
12 *Libelli oblatio quibus detur.*
13 *Actioni electæ standum est.*
14 *Quod actori promittitur,reo an negari debeat.*
15 *Præceptum voce preconis prolatum valet.*
16 *Iudicium idem de similibus fieri debet.*
17 *Auctoritatem prætoris qui contemnit punitur.*
18 *Officium ius dicentis latissimum esse.*
19 *Præcepta iudicum in quas personas maximè valeant.*
20 *Die iuridico præceptum factum an valeat.*
21 *Inducta quæ sunt de necessitate non sunt in potestate indicantis.*
22 *Præcepta alia à iudice,alia à iure traduntur.*
23 *Edicta prætorum nemo debet ignorare.*

CVM quæritur de præceptis factis per iudicem in suos subditos cōtinentibus aliqd dari vel fieri, vel pœnis de talibus notitia habeat.sic distinguēdū est. Præceptorū q̄dā in absentes nō per ꝯtumaciā fiūt,quædam in præsentes nō per ꝯtumaciā absentium, quæ fiunt in absentes, non per contumaciam dicendum est ꝙ ipso iure non valēt pluribus rationibus. Nam dicitur quod interloquu-
1 toriç,& diffinitiuç sniæ † debent ferri in figura iudicii:alias nō valent,sed in iudicio fieri non pōt quæ statuunt ꝯ absentes, nisi
2 primo citent. Nā † iudiciū habet principium ab in ius vocādo, vt ff.de in ius vo.l.j.& ibi no.& insti.de perpetuis & tēp.act.§.fi.
3 eū principiū deficit vbi nō est citatio,dici non † pt iudiciū.Itē id dī esse pfectū quod ex suis oībus partibus ꝯstat, vt ff.de orig. iur.l.j.& ff.de aur.& ar.le.l.si nō sint.l.quid ergo.de verb.sig.l.rei app.§.quo.& C.de ædificia.§ pfecisse pfectum fieri iudiciū principii Eo deficiente tanq̄ cā deficit actio,vt l.licet.ff.de ꝑc. §.j.& insti.de ver.ob.in prin.& ff.de reg.iu.l.cū principalis. prin-
4 cipiū est n.† potentissima pars cuiusq; rei,vt l.j.ff.de ori. iur.probat alia rōne,si iudex ordine iudiciariū ꝓhibeat,& iubeat,vel licentiā det alicui occupandi possessionē ipso iure nō tenet tale dictū:nec excusationē tali occupanti pstat. Nō eñ permittitur iudici negligere ordinē iuris iudiciariū,vt probat.C. vnde vi.l. meminerint.& l.si.ff.de acq.poss.l.iuste.& ibi not. Et citatiō si in absente fit de ordine,ꝓbat est § & ꝓbat extra de prob. c. qm̄.ꝯ falsam. Præterea snia dici pt per iudiciū ceptum: cū ex eo dent,quæ dantē rebus iudicatis,vt C.de bo.q̄ li.l. cū non solū.§. necessitatē.& ibi no.sed constat,ꝙ snia non debet ferri:igit nec præceptū,quod snia dici pōt.C.de sen.l.prolatā.& C.de sent. ex breuicu.reci.l.fi. Præterea cū medicam partem nec requisitam quis dānare nō pt,vt ff.de requi.reis.l.j.& extra de cau.pof. c.j.&
5 de publ.iud.l.inter accusatorē.& ibi no. ꝙ cā † mēdica dicat, si aliqua parte absente nō per contumaciā aliqd fiat.probat. C.de aduo.diuer.iu.l.laudabile.§.si vt.l.cū vero.§.subuentum.

uentum.dicit enim lex,ꝙ ea quę statuuntur aduersus absentem non per contumaciam ipso iure nō valent, vt C. quomo.& qñ iud.l.ea quæ.& ibi no. Si aūt præcepta fiunt in præsentes, vel per contumaciam absentium,distingue : aut eñ fiūt in confessum, vel in conuictum. Aut nec in confessum,nec in cōuictū: si in conuictū,vel confessum,non est dicendū ꝙ teneat,vt C.de act. & obl.l.negātis.C.de prohibi sequestra.l.j.& ff.de iudi. l.si debitori.& ibi no.Si fiunt in nō confessum,& nō cōuictū:tunc subdistinguendū est:aut fuit adiecta certa cā,aut nulla : si nulla cā apposita qñcunq; in præsentem non tenet ipso iure, cū nudum sit:vt ff.de leg.j.l.si filiusfamilias.§.diui.de leg.3.l.pater. §. Iulius Agrippa.& l.Lucius.C.de edict.di.Adria.tol.l.fi.§. nullus. ibi cā. ff.de transac.l.cum hi.§.si prætor.ff.mand.l. si procuratorem. in prin.& C.de iudi.l.properādum.§.ideo.ff.de iu.fi.l.2. §. senatus.
6 Prętereа lex vř dicere, ꝙ talia præcepta interlocutoria † nō habent vim rei iudicatę,vt C.com.vel epist.per totum.& maximè in l.interloquutio.Item certe,quod nō iure fit,est iniuria , vt ff. de iniur.l.nec magistratibus.ergo tale præceptum nō valet, nec ligat eum contra ius factum.Ambitiosum enim decretum non est seruandum, sicut est tale præceptum , quod merito dici pōt ambitiosum,vt ff.de decre.ab ord.fa. l. ambitiosa. Si aūt fit præceptum in non conuictum , vel non confessum, certa tñ est cā adiecta & legitima quamuis non necessaria:dicendum est,ꝙ tenet,sed si appelletur,tanq̃ iniquū est,ꝙ detur in non conuictū, vel in non confessum,vt d.l.negantis. in prin. & l. j. de prohibi. sequest.& de edendo.l.qui accusare.& de excep. l. si quidem. & de rei vend.l.res alienas.cum sequenti.Sin autem non appellet: confirmatur,& transit in rem iudi.& datur ex eo actio,vt C.de
7 re iudi.l.pecuniam.Rebus † si quidem iudicatis statur,si non appelletur.eo.tit.l.j.& ff.de arbi.l.Celsus.§.idem ait.& C.vt lit.pen. l.fi.& ff.de re iu.l.à diuo Pio.§.si verò. cum si. Præterea ambitio-
8 sa † decreta non sunt seruanda,tāquam iniqua : tñ ipso iure nō sunt nulla,immo reuocantur , vt d.l.ambitiosa. C.de arbi.l.arbitrorum.& ff.eo.tit.l.ita demum.Item ambitiosa appellantur, vt d.l.si pecuniam.& l.in multis.C.de appell. Si enim grauatus po-
9 tuit appellare † & non fecit suo consensu confirmare vř , vt C. de app.l.si ad scribatum.& l.nominationes.& l.hi qui ad ciuilia. & arg ff.de pig.act.l.Caius.& de reg.iur.qui tacet.& de procuratori.l.filiusfamilias.§.inuitus,cū ibi no. Præterea si diceretur indistincte præceptum factum in non conuictum,vel in non cōfessum ipso iure non valere . Nam diceremus appellationis beneficium frustratoriè esse inductum, quod sic probatur: si præceptum continet veram , & iustam causam & factum in conuictum vel confessum,frustratorie appellatur:cum sit iustum, & appellatio sit facta ad detegendum iniquitatē sententiæ,vel prę cepti seu iudiciarii actus à quibus appellatur,vt ff.de appel.l.j.in prin. Si dicatur sine causa esse factum , vel sine aliqua causa esse nullum,& non esse opus appellare,vt C.qñ prouo.nō est neces. per totum.& ff.eo.tit.per totum quod est absurdum dicere.Ap-
10 pellandi enim vsus per quam necessarius est.ff.eo.l.j.† Item iusdicentis est latissima potestas:potest enim iudex iubere cauere, & in possessionem mittere ex suo officio,& suam iurisdictionē defendere per pręcepta pęnalia,vt ff.de iuris.om.iud.l.j.& l.iubere cauere.& l.j.ff si quis ius di.non obtem.& de re iud.l.non pt. de interro.act.l.fi.§ iussum. cum si. Sunt ergo ipsa præcepta seruanda nisi per appellationē reuocentur,vt ff.de iudi.l.si prætor. & ne quid in loc.pu.l.fi.& C.de bo.quæ lib.l.fi.§.pen.Nec ob.ad
11 prædicta,ꝙ ante sententię tēpus non licet appellare:† vt C.quorum app.non reci.l.ante sentētię.quia illud est verum,qñ interlocutoria,vel præceptum nō trahit secum executionem, sed in tempus sententiæ reseruatur . Aliàs autem bene appellatur ab interloquutoria ante sentētiā,vt ff.de minor.l.intra vtile. ¶ Sed pone q.de facto,iudex præcepit Titio absenti,ne intret , vel dānum det in tali sylua,vel possessione Meuii,ad instantiam & petitionem ipsius Meuii,comparuit Titius dicens dictam syluam iure proprietatis & possessionis ad se pertinere,& dictum præceptū non valere,nec tenere tāquam factum in absentem sine causæ cognitione,& in non confessum,& nō conuictum, & iuris ordine non seruato.Et ideo petit dictum præceptum annullari,& reuocari quatenus de facto processit asserens dictam syluam iure dñii , & possessionis ad se pertinere . Ex aduerso dicit Meuius dictam syluam ad se pertinere & spectare iure proprietatis,& possessionis, & ꝙ dictum præceptum debet firmū remanere de iure. Et ꝙ super hac nullitate præcepti lis cōtestetur petitione porrecta à dicto Titio.Modò autem ad iustificationem dicti præcepti dictus Meuius porrexit quandam petitionem ad probandum ꝙ dicta sylua pertineat ad dictum Meuium,& etiā iure proprietatis & possessionis pertinuerit ad dictum Meuiū iam sunt 30.anni.& plus ¶ Ex aduerso resistit dictus Titius,& dicit dictam petitionem non esse recipiendam . Modo quæritur de duobus,an dicta petitio sit recipienda,an non. Secundò , an pręceptum seruandum cum forma qua iacet valeat vel non,& ꝙ petitio sit recipienda. & tituli ex ea examinandi patet : quia pro parte Titii est deducta causa nullitatis in iudicium, & in ea libellus oblatus & lis conte. vnde super ea iudex pronunciare debet,vt ff.de iudi.l. de qua re. & pronunciare non poterit nisi de causa liquerit:vt C.de iudi.l.properandum.§.si quidem,ad finem.Et liquere non potest nisi per probationes recipiendas,& per causæ perfectam probationem , & veritatis examinationē, & vt in auth.de hęred.& fal.ibi,inuenire veritatem &c.in auth. vt iudic.non expec.sacr.ius.§.fi.& C.de pę.l.qui sententiam. igitur tam species illa , quę fit per testes, quàm alia debet recipi, donec iudici de causa liquerit , vt rectam possit ferre sententiam, vt institu.de actio. §. curare. Et ideo non obst. oppositio quam faceret sapiens , dicens quòd ista quæstio est iuris tātum, & sic non venit quærendum,an iam rebus sic se habentibus , vt nunc sunt,dictum præceptum,de quo nunc contenditur, sit de iure , vel non.Respondeo,male dicit ; quia ipse sapiēs partis aduersæ facit hanc causam & esse voluit iuris & facti, quod probatur ex qualitate processus, quem assumpsit volens præceptum destruere ; quia ordinario iudicio incipit procedere pro parte dicti Titii contra dictum Meuium vocando ipsum in ius, & libellum offerendo super nullitate ipsius præcepti, & litem contestando , qui quidem tramites, scilicet in ius vocare , & libelli oblatio , & lit.contesta. nedum iuristis , sed etiam tonsoribus
12 † dant intelligi prædictam q.esse iuris,& facti: & quid in ea versari debeat,vt C.de test.l.non codicillum.arg.ff.de diuor.l.quòd aut lex.& de ædil.edi.l.j.in apparatu.Si enim pars Titii voluisset hanc q. fore iuris tantum comparuisset coram iudice , omissis iudiciorum quibuscunque tramitibus,& si aliter dixisset,& verbotenus præceptum non valere de iure , & se grauatum ab illo, & petiisset verbotenus consiliū sapientis de hoc,certa via omissa aliam longiorem ordinariam elegit , vnde ad aliam aditum
13 est,& præclusit viam sibi † & in electa habet persistere actione, & eam complecti,quæ via electa confirmat,& à primordio litis posterior formatur euentus . Et quia æquum , quod leuis introduxit voluntas stare cogitur sui habenda necessitas , vt ff. de nego.gest.l.Pomponius in negociis.& de impo. lucra. descript. l.j.lib.10.& de colla.l.si quis agere. ibi, ipsius eligat &c. Et dum dicit,ordinaria via rebus, & factis incidens, incipiens , & persequens non ordinarie procedere postulet , meritò repellendus; quoniam nauta in eadem translatione contrariis ventis nauigare intendens audiri non debet, vt C.de furt. l. j. ¶ Dictus Titius super hac causa nullitatis præcepti iurare fecit testes suos, qua ergo ratione conuento hoc negabitur , non video. Nam
14 non debet reo conuento negari, quod † actori permittitur , vt ff.de regu.iur.l. non debet.alias claudicaret iudicium , ꝙ esse nō debet.ff.de arbit.l.litigatores.§.idem Iulianus. cum simili. Nec obst.si opponatur , hunc videri ordinem præposterum , primò fieri præceptum,& postea de eius viribus quæri,& super re iam factæ probationes admittere: Respon. hoc non est durum , nec legibus extraneum . Nam facit tibi præcipi per præconem , ꝙ super loco quem assero esse meum non vadas, vel arborum
15 meorum ramos non incipas , valet † præceptum absque alia cognitione factum,prout ex sequentibus liquide arguetur.Sed tamen si tu reus compareas coram prætore,& mihi resistas , dicens ad te spectare locum, vel arborem , & sic præceptum tolli & reuocari debere.Certè dicit lex , ꝙ super præcepto iam facto eiusque viribus recipietur probatio ad ipsius pręcepti defensionem,& tuitionem,& ecōtra.Et si quidem probabo locum , vel arbores ad me pertinere,probabitur tenuisse præceptum:sin autem contra reuocabitur,vt ff.de re mili.l.j.§.j.& ibi no. de oper. no.nunc.l.j.in glo.ordi. quæ incipit. & reuocabitur , vt ff. quod vi, aut clam.l.3.§.ꝙ pubes. Si verò nollet recipere satisdationē: sed dicat se incontinenti probare paratum,vt videtur fieri quotidie:& obseruari in sequestrationibus,quæ per nuncios mediāte sequestro fiunt , ex postfacto comparente aduersario , & se opponente & dicente ad se pertinere rem sequestratam iure dominii , vel quasi vel possessionis recipiuntur probationes,ex quibus,& in quibus de viribus præcedentis sequestrari absolute videri fecit , cur diuersum seruemus in casu nostro non vi-
16 deo.Nam de similibus † idem debet fieri iudicium:vt C.de constituti.pen.l.j.§.hoc interdictum. Et decidit , ꝙ iudex statuit pro iure in simili genere controuersiarum obseruari consueuit,ff.& C.de offic.præsi.l. an in totum, cum simi. ꝙ valeat præceptum, de cuius nullitate quæritur,patet per casum legis,etiam factum in absentem & sine causæ cognitione:dicit enim lex,ꝙ si dubito ne vicinus meus syluam meam incidat,uel agros, uel domū destruat, certe ualet tale præceptum , quamuis in absentem sine aliqua causę cognitione, ut ff. de oper. no.nuncia.l.j.§. item nunciatio.& l.de pupillo §.meminisse,& quod ui aut clam.l. j. §.hoc interdictum. Et ratio: quia huiusmodi præcepta ad damnum in possessione facta sunt tantæ auctoritatis in reuerētiam prætoris à quo emanarunt propter naturalem causam quæ cōtineat,ꝙ homo homini non insidietur,uel lædat,ꝙ si rei ueritate inspecta mihi ius aliquod tale ꝑceptū non implendi cōpetebat, & sylua uel domus iure aliquo spectabat ad me : sed tamen ꝑceptum sperno,& ueluti domo destructa,uel sylua cęsa,punitē
17 semper † reus ꝑꝑ auctoritatem prętoris contemptā. ff. de oper. no.nunc.l.j in princi. & melius in l. prætor ait infra quod ui aut clam.

clam l.j.§.j.& § deniq;. ¶Ex quo colligitur, φ spretum iudicatū aliquod præceptum esse:quia φ nullum est,impune spernit: vt l.de pupillo in prin.ff.de ope.no.nun.¶Preterea φ valet arguit: qa iusdicentis † officium latissimū est,vt ff.de iur.om.iu.l.j. quo mediante præceptis,& bannis suam iurisdictionem defendere pōt,vt ff.si quis ius di.non obtemp.l. j. Nā sola relatione audita φ Titius tutor Sempronii negocia male administrat, & anteq̄ hoc liqueat,vel probetur,iudex φ non administret præcepit,vt C.de suspec.tuto.l.cum, tñ hoc præceptum fuit factum in non confessum,& non conuictum.Item in expeditione,φ pręcepit dux non præcedente confessione,& ēt testibus nō datis.Ad qđ spernentibus inducit coerctio capitalis l.desertorem. §. in bello.ff.de re mili.& ff.de procur. l.si reus. item iudicis præceptum violatorum sepulchrorum,violator facit haberi,& impium facinus facit remanere, φ aliàs iudicatur, vt ff. de aqua plu. arc.l. quęq;.§.si iussu iudi. & l. φ principis, & maximè præcepta † valent in absentes non conuictos nec confessos,quæ causam valere contingunt.Et hæc sunt de futuri damni depulsione, vel rixe,vt de vsuf.l.æquissimum.ff.de leg. j. l. huiusmodi. l.2.§.fi.& ff. ad l.cor.de vi pu.l.arbor.§.iudex.& C.qui.ad lib.procla. non licet.l.2.§.fi.& ff.ad l.cor.de sicar.l.placet.cum si.Nam vbi liceret iudicibus imperare,& sine causæ cognitione,& in absentes præcipere,& iubere,& banna pęnasq; imponere subiectis, vt ab inceptis desistant,vel vt ad ea quæ spernent non veniāt, sępissimè veniretur ad arma,& rixas,& damnorum illationes,quæ oīa pericula euitant præcepta,quæ iuducuntur à iudice mediante terrore & est ratio:quia melius est ante tempus occurrere, q̄ post cām vulneratam recursum quærere,vt C.in quib.cau.in inte.resti.non est neces.l.fi. huiusmodi iuris & rationis æquitate nituntur omnia præcepta quæ veniūt ex interdictis illis, vt ff.de ope. no.nun.& quod vi aut clam,per totum. Igitur in proposito prę ceptū factum Titio ad petitionē Meuii, ne damnum daret in Sylua eius,& sic est ad futuri damni læsionē, valet & tunc quāuis in ab sentem,& absq; causæ cognitione. ¶Item opponi potest non valere dictum præceptum;quia factum tempore † nō iuridico,quia tempore feriarum. Respondeo nō obstat talis oppositio; quia si timeo, ne talis vicinus meus paret se ad incisionem syluæ meæ vel ad destructionem parietis mei,est consiliū legis,vt adeam prætorem,vt ad mei instantiam prohibeat,& p̄cipiat, ne ad illa prosiliat, & valet tale præceptum ad prouisionem futuri damni,& tempore feriarum factum, vt ff. de oper. no.nunc.l.2.§.item nunciatio.Nec mirum,cum tale præceptū, siue prohibitio spectet ad causam l. Aquiliæ:vt ff.de feriis. l. solent.¶Item opponitur & videtur,φ non valeat tale præceptū; quia factum sine causæ cognitione iuris ordine non seruato,& in absentem non conuictum,nec confessum.Respondeo, non ob.talis oppositio;quia apparet tolli bimēbri distinctione.Sunt enim quædam præcepta,quæ nitūtur auctoritate prætoris,quædam.l.nitūtur auctoritate.¶ Ad primam partem diuisionis ptinentia præcepta valent, & tenent, & si præcesserunt à prætore solenniter decernente solito iudiciorum more seruato citatis partibus causa cognita in confessum vel conuictum,& ita intelliguntur iura pro parte aduersa allegata,vt C.quo.& qñ iudex.l. ea,quæ.& ff.de re iudi.l.de vnoquoq;, & per vim vel alio modo l.j.de requi.reis.l.j.in prin.cū multis similibus. Sed si fit sine causæ cognitione,& ad petitionem Męuii,iudex præcepit Titio,φ discedat à possessione Męuii, vel fundo, & illam Męuio relinquat,non valet præceptum tale,φ plus est,nec Imperiale rescriptum,vt dictis ll.hæc enim duo sunt paria, φ nullo modo fieri debet à iudice, vel minus legitimè fieri, vt C. vnde vi. l. meminerint.& ff.de fideicom.libert.l.cum verò.§.subuentum.¶Item si sine causæ cognitione debito nō probato p̄cipiat iudex Titio præsenti, vel absenti soluere Meuio 10. non valet præceptum: quia tales species præceptorum, quæ habent vim sententiæ in confessos,vel conuictos tantum valent, vt l.si debitori.ff.de iudi. Et est ratio ad prędicta; quia facta à iudicibus non sumunt vires,nec ei statur,nisi quatenus ex actis legitimè apparet,vt l.p perandum.§.sinautem.C. de iudic. & extra de porba. c. quoniā contra falsam. procedit enim de iuris auctoritate, & iudex habet præcipere,& pronunciare perfecte causam examinatā partibus conuictis.ff.de requi.reis.l.j.j.respon.& in auth.vt iud.non expec.sacr.iuss.§.j.ergo non potest iudex illa dimittere.Et est ratio;quia † quæ sunt de necessitate inducta,nont sunt in potestate iudicantis,vt ff ad municipa. l. ordo. §.j. Et sic talia præcepta non valent, & in hac specie pręceptorum vendicat sibi locum quod continue dicitur per patronos causarum. Et φ præcepta in absentes facta, scilicet non comparentibus his quibus facta sunt habeantur pro simplicibus requisitionibus, sic præceptū de quo quæritur ad præsens sub ista specie præceptorū nō cōtinetur.Est & alia species præceptorū,quę nititur alia iuris auctoritate,idest facta sunt à † iudice vel à iure siue prætore mortuo, quæ ligant quoslibet, si non renouentur viua voce præceptoris:sunt enim diuini iuris præcepta, non męchaberis, non furtum facies &c.sunt pręcepta iuris naturalis,seu gen.honeste viuere, alium non lædere &c.hęc leguntur.ff. de iusti. & iur. l. iustitia.§.iuris præcepta.& ibi de hac in apparatu, & in ista specie præceptorum,quæ nituntur iuris auctoritate, talis regula comprobata est, vt quando renouantur à viua voce prætoris indigent aliqua solennitate,& fiunt quibuslibet temporibus iuridico & non iuridico, & in absentes, cum nituntur iuris recepti auctoritate,non autem prætoris, prælega.§.item nunciatio. ibi,& aduersus absentes.&c. Preterea præceptum istud, & similia quæ fiunt ad damni depulsionem continent iurisdictio iuris naturalis,vt ff.de oper no.nuncia.l.de pupillo.§.j. non indigent iuris cognitione adminiculo: cum sit per se firmum, & immutabile, vt institu. de iur. natu. §. j. & omnibus nocet, & sic per viam præceptorum vel literarum, vel alia via. Et ideo est necesse, vel opus singulorum à iuribus inchoari, † cum edicta prætorum, & præceptorum scrupulositatem nemo debet ignorare,vt ff.ad l.cor.de sicar.l.j.§.diuus Claudius,& de publi.l. vlti.§. licet.& de iur.& fact.igno.l.constitutiones. Et sub hac specie præceptorum comprehendi casus videtur, φ præceptum fit Titio ad petitionem Meuii, quod non debeat dare damnum in sylua ipsius Meuii. Certe valet, & tenet tale præceptum de iure quamuis factum sine aliqua causæ cognitione in non conuictum,& non confessum. quoddam est præceptum iuris, quod superioris potestate nititur,siue fungitur,& est factum à iure & sine renouatione viuæ vocis pretoris, iuxta illud, frustra precibus impetratur &c. vt C.de thesaur.l.vnica.§.in suis.lib.10. ¶Preterea quod talia depulsionis damni possint fieri sine causæ cognitione,& in absentes,& per nuncium denotat uerbum, nuncium,& in absentes,vt ff.de actio.& obli.l.ex consensu.ibi, aut inter absentes,& per nuncium,& per epistolam,& φ per nuncium mittantur edicta, & præcepta talia, iure cauetur; quia ius dicentes debent habere nuncios per quos edicta mittat,& precipiant φ inquirant,quicquid ad iurisdictionem spectat,& expediat executorum officio,vt ff.de offic. præfec. vr.l.j.in princ. & de reb.cor.l.magis puto.C.de exact.trib.l.apparitores. ¶Ex præmissis igitur breuiter concludendo dicimus, dictum præceptum valere,& de iure tenere, & oppositionem prædictam ad causam nullatenus facere, & sic admittendam; probare eis Meuius intendit ad iustificādum præceptum,& φ possit fieri tale præceptum, vt damnum nō detur in possessione, & φ in fundum alterius quis non ingrediatur,& si spernatur tale præceptū puniatur quis per iura allegata,vt ff.de offic.procur.Cesa.l.fi.ibi, prohibentur, & prædio Cesaris accedere.instit.de rer.diui.§.plane.recipienda est igitur intentio:quia continet id quo probato iustitia,& veritas iam facti præcepti aperte apparebit.

¶An à præceptis iudicum possit appellari? Dicunt quidam φ sic,arg.l.ait prætor.§.quid tamen.ff. de mino & C. de re iudi.l.si pecuniam.& ff.de app.l.si.§.j.audiui tamen do. Anto dicentem contrarium per regulam quę dicit, ante diffinitiuam sententiā appellari non posse,vt C.de iudi.l.apertissimi.& C. de epi. audi. l.2.Item quia talia præcepta iudicis,quę quasi extra ordinem in ponuntur quasi executio curię est, à qua non appellatur, nec appellare licet,vt C.quorum app non recip.l.obseruare.& lab executione eo.ti.Nec ob.l.prętor ait.§. quid tamen,quia ibi nō dicit,φ possit appellari diffiniendo,vel afferendo,sed disputando aliis duabus.ll.φ iustū per diffinitiuam sententiam interposito,vel facto non loquitur de illo præcepto,quod faciunt quotidie iudices extra ordinem bonum, cum quis facit debitorem suum in ius vocari, & interrogari an debeat ei, & si confitetur debitum iudex præcipit,& præcipere debet,vt soluat, qui secundum legem debet habere quadrimestre tempus, vt ff de iudi.l. si debitori.& de hac materia,dic vt no.per gl.in l.fi.§.necessitatem.C.de bo.quę lib.& ibi per Cy.gl.& doc.in l.proinde.§. notandum.ff.ad leg.Aquil.& an præceptum iudicis sit sententia diffinitiua an interloquutoria.

DE VARIETATE ACTIONVM VETVSTISSIMI simul & eruditissimi Iurisconsulti Placentini.

De rerum vendicationibus.

SVMMARIVM.

1. *Actio quid proprie dicatur.*
2. *Negocia plura sunt quàm vocabula,& actiones sua excedunt nomina.* *Actio de dolo quando competere dicatur.*
3. *Maleficii nomen speciale quando quid sortiatur,& quando non.*
4. *Contractus est annullandus qui dolo fuit initus.*
5. *Condictio ex lege quando intendatur.*
6. *Actio in factum quando proprie competat.*
7. *Condictio ex lege tribus denegatur casibus & quare.*
8. *Effusorum & perperam iudicatorum eadem est ratio & censura.*

9 Pacta

9. *Pacta incontinenti adhibita & veterem informant & nouā pariunt actionē.*
10. *Ius qualiter accipiatur in actionis definitione.* *Ius hoc in loco multis capitur modis.*
11. *Actio eo φ ius quoddam est ab eo quod in facto consistit differre dicitur.*
12. *Actio proprie in personam, petitio in rem, persecutio in rem vel personam inferri dicitur.*
13. *Actio quælibet iudicium quoddam est.*
14. *Debitum naturaliter tantum nec peti,nec repeti potest.*
15. *Cōtractus iure gentiū, actiones autē iure ciuili & prętorio introductę sunt.*
16. *Rei vendicatio an possit dici actio.*
17. *Actio quę res proprie dici possit.* *Conceptio verborum non est actio.*
18. *Obligatio non ex literarum figura,sed intellectuali oratione oritur.*
19. *Argumentum quid dicatur apud dialecticos.*

¶De diffinitione actionis. Titulus I.

ACTIO nihil aliud est quam ius persequēdi in iudicio,quod sibi debetur.Et notandum est; quia singula verba in definitione ista posita pondus habent. Siquidem actio † nihil aliud est,scilicet hodie, quā olim fuerat. Quippe olim erat actio solēnium verborum & præscriptorū formata conceptio, à collegio Pontificum impetrata,idest Magistratuum, vel Senatorum.Ideoq; oēs actiones quondā præscriptis verbis,idest solenniter conceptis atq; formatis impetrabantur,& impetratæ intēdebantur,adeoq; oīa solenniter procedebant, prout Citero testatur in Rhetoricis,si quis à syllaba caderet, causam amitteret. At enim sublatis solēnibus & ab aula dimissis, iurisq; formulis radicitus excisis, & aucupationibus sillabarum per Cōstantinū Principem pęnitus amputatis actionibus postmodum non tñ omnibus nomina certa sunt posita. † Nēpe plura sunt negocia q̄ vocabula,& plures sunt actiones q̄ earum nomina,quæ cum deficiunt, aliàs confugitur ad actionem de dolo, alias ad condictionem ex lege,alias ad actionem in factum,alias ad actionē præscriptis verbis.De dolo tunc agitur:cum dolus in contractu vel extra admittitur, nec alia via agendi vel excipiēdi suppetit, vt ff.de dolo.l.j sed & tunc demum cum in speciale nomē maleficii non cadit. Nempe sicut se habet in criminalibus stellionatus criminatio,sic & se habet in ciuilibus de dolo actio: vt ff. de cri.stel.l.3.§.item si quis.† In speciale nomē maleficii nō cadere id intelligo,quod non coercetur lege aliqua certa, sed nec & eius snīa.Nā & de seruo corrupto soluto licet nō agatur Aqlia,idest ex directis verbis legis Aquilię,sed in subsidium subrogata,vt insti.de l.aquil.§. vlt.Sed nec abhorreat,φ dixerim, nomine maleficii in contractu admissi actione de dolo agi. Nam cum contractui dolus causam dederit, nō actione ex cōtractu, sed de dolo agitur,si traditio sequatur. † Quippe contractus est nullus dolo initus,vt ff.de dolo.l.leganter.j.responso:pręsertim si sit bonę fidei, tūc enim nec actio oritur. Si verò sit stricti iuris actio quidem nascitur,sed exceptione perimitur,vt ff.de verbo. obl.l.si quis cum.& C.de inutili.stip.l. pen. Ex dolo autē qui admittitur extra contractum:quin de dolo competat actio, nemini venit in dubiū.Ecce enim si permisisti mihi, vt in fundo tuo sererem,fructusq; colligerē,nec tollere me patiaris,ciuilis actio non nascitur,nec cōpetit,sed de dolo extrinsecus à Prætore tribuitur,vt ff.de præscr.ver.l.permisisti. §. permisisti. † Condictio ex lege tunc intenditur: cum lege aliqua noua obligatio inducitur,nec tamen quo genere actionis agi debeat, ea lege cauet, vt ff.de condictio.ex lege. Ecce enim donator etiam citra stipulationis vinculum ex nudo duntaxat pacto condictione ex lege noua Iustiniani.vt C.de do.l.si quis. 2.§.sinautem hoc, ad tradendum compellitur.In factum actio subsidiaria, vtpote cuius tenor in multis ac variis iuris articulis proditus est, vt C.de sac. san.eccl.l.sancimus.j.tunc intēditur,cum alia actio deficit, ęquitasq; suadet actionem dari,nulla tñ lege actionem dandā esse nominatim exprimitur.Quoties eñ deficit actio,vel exceptio, vtilis actio vel exceptio.i.in factum cōpetit,vt.ff.de interro. act. l.qui seruum.† Et sciendum est:quia in factum actio tunc p̄prie datur,cū ex maleficio,vel quasi agit,vt si quid effusum deiectūve est,vel perperam per imprudentiam iudicatum.In his enim casibus nulla ex nomine prodita actio nascitur,sed nec ex lege ꝯdictio,seu de dolo p̄scriptis verbis actio.Cū itaq; cęteræ actiones deficiant,& necesse est aliq̄ competere, in defectū non immerito decurritur ad actionem in factū,vt ff.de p̄scr.ver.l.qa. & l.quoties.Ecce.n.si 10. numismata fuerint sub cōditione legata Titio,& eorūdē vsusfruct⁹ pure Pāphilo, hæresq; illa numismata nō exacta cautione Pamphilo pręstiterit,Titio post cōditionis euentū per actionē in factū succurretur aduersus fructuariū, hoc tñ ita,si nec legatarius stipulatus fuerit:nec hęres dolo malo in exigēda cautione cessauerit,vt ff.ad exhi.l.Iulianus. §. si tibi decē.† Cōdictio ex lege,in p̄fatis tribus casibus,i.vbi quid deiectū effusumve est,vel perperā iudicatū,ideo non dat;qa nulla noua lege obligatio noua inducit, sed vetus & iure gentiū parta à prætore formaț,sed nec de dolo actio cōpetit. Ecce eñ vbi quid deiectdm est,nec aduersus eum q deiecerit(vtpote cū alio iure, i. lege Aquilia teneatį) de dolo actio daț,sed nec aduersus eum,ex eius domo deiectum fuerit,cum nequaquā dolum admiserit,sanè qa aliquatenus culpæ reus est, eo φ opera malorū hoīum vtitur,actione in factum tenetur,vt ff.nau.cau. sta.l. vlt. §.hac actione.& insti.de obl.ex q.de.§.irem exercitor.† In effusis & perperam iudicatis eadē rō est,eadē ergo censura, illud āt certissimū est, φ in prædictis tribus casibus & similibus pręscriptis verbis actio cessat;eo qa ex contractibus duntaxat innominatis,& ex quasi contractibus,& ex pactis incontinenti incōtractibus adhibitis p̄scriptis verbis datur,vt ff.de præscri. ver.l.2. Et hoc tā in iudiciis stricti iuris,quā bonæfidei,vt C.de pac.l.in bonæ fidei.& ff.de pac.l.iurisgentiū.& ff.de contrahē.emp.l. pacta conuenta.Et in iudiciis stricti iuris,vt ff.de pac.l.rescriptū.§. vlt. cū l.sequenti.ff.si cer.pet.l.lecta.C.de dona.l.lege.† Istis itaq; legibus euidēter ostendiț,pacta incontinenti adhibita tā in cōtractib⁹ stricti iuris, quā bonęfidei, & veterē, s̄m qualitatē negocii, actionē informare,& nouam pręscriptis verbis actionē parere. Quippe donationis species cuius meminimus,sicut nec stipulatio in bonæ fidei ꝯtractibus non reputatur,vt ff.de dona. l.eum qui.Præscriptis aūt verbis actio, sicut & superius dictū est, & ex ꝯtractibus innominatis oritur,puta ex do vt des,ex do vt facias, ex facio vt facias,vt ff.de præscr. ver. l. naturalis. Ex quarto autē articulo, φ est facio vt des,actio de dolo datur.Secus tñ casualiter reperitur, vt C.de transa. l.cum mota.De his tñ actionibus,i. in factum & præscriptis verbis latius dicetur inferius. Sequitur, Actio nihil aliud est quam ius &c. † Ius, idest quædam iuris rō, siue forma, qua edita species futuræ litis demonstratur,vt C. de eden.l.edita.& per quam actionē lis oīs initiatur. Nam & Paulus actionē hypothecariā nominat vulgarem formulā, vt ff. de fur.l.si seruus. Aliàs autē iuris nomine significatur constitutio siue censura hoīum,idest ius ciuile,vel gentiū, vel naturæ, i. ius naturale. Sed & ius dr̄,qđ p̄tor iniquè decernit,habita relatiōe non ad id qđ fit à p̄tore,sed ad id qđ fieri debet.Ius quoq; dictū est ius necessitudinis,idest sanguinis: sed & locū in quo ius redditur ius appellamus,vt ff.de iusti.& iur.l pe.& vlt.& ff.de inter. actio.l.4.§ qđ ait prætor. Ius quoq; appellatur cibus delicatior. † Et sciendum est:qa per hoc qđ actio ius est,differt ab eo quod in facto ꝯsistit,sicut est vēditio,traditio, solutio; hęc.n.nomina facta designatiua sunt & nō iuris,vt ff.de cura.furio.l.ꝯsilio.§.q̄situ.Adiicitur p̄sequēdi,ad differētiā exceptionis,quæ est ius excipiēdi vel retinēdi.Persequēdi aūt verbo, & agendi,& petendi verbū intelligaț.Quippe actionis verbo,ꝯtinenț in rem,in p̄sonam,directa,vtilis,præiudiciū. Stipulationes quoq; prætoriæ q̄ instar actionū hñr:sed & interdicta actionis verbo clauduntur, vt ff.de act.& obl.l.actiones. † Proprie tñ actio vocatur, quæ in personā infertur,petitio, in rem,persecutio in rem vel in personā rei persequēdę gratia vt ff.de act & obl. l.actio. & ff. de verb. sig.l.pecuniæ.Sequiț persequendi in iudicio, idest iudiciali ꝯflictu,siue ꝯtentiosa iurisdictione,quę expediț in iudicio,ad differentiā voluntarię iurisdōnis,quæ peragitur in cōcilio,qualis est manumissio,emancipatio, adoptio. Aliàs aūt iudicii nomē p intellectu siue discretione ponitur,vt insti.qui.nō e.per.fa.t.§.p̄terea.† Actio quoq; oīs iudicium appellatur, vt C.fa.er.l.j. ff.de mino.l.in causæ.& ff.de iu.l.si longius. §. si filiusfamilias. Sed & causæ exercitium dr̄ iudicium,vt C.de procu.l.licèt.& C.de iud. l.j.Iudicis quoq; sententia iudiciū nuncupatur. Et notandū, φ actio, per iudicii verbū in sui definitione positū, differt ab his causis,quibus quid persequimur,non nostro iure, sed per iudicis officium,vt in fructibus & aliis à bonæfidei possessorib.p̄ceptis,quos cū vēdicātes vincimus,p iudicis officiū nobis restitui postulamus,vt C.de rei ven.l.si fundū.& l.certū.Sed & p iudicii verbū secernitur actio ab eo iure,qđ omnibus cōiter est indultum,puta,vt cuiq; liceat impune eū occidere,qui nocturnus ad agros populator intrauit, aut itinera frequētata insidiis aggressionis obsederit. Quippe nemo dēt parcere militi, cui obuiare oporteat vt latroni,vt C.quā.li.vni.si.iu.se vin.l.j. Annectiț, qđ sibi debeț.debitū aūt intelligo,siue ciuiliter tñ, vt q̄ chyrographum spe numerationis factū,siue ciuiliter & naturaliter, vt p mutuū.† Id aūt, qđ naturaliter tñ debetur,idest p nudū pactū actione nec petiț,nec repetitur.Nēpe ex nudo pacto actio non oritur,vt C.de pac.l.legem.& C.loc.l.si tibi. Interdū tñ & quod nudo pacto promissum est petitur:vt in cōstituta dote & donatione,sed & si solutū fuerit,à minore puta,aliqñ non repetiț,vt ff.de cōd.inde.l. interdū.Sed & mulier q̄ intercessit,licèt naturaliter debuerit,si soluerit,repetit,vt ff. de cōd.inde. l. q exceptionem.Sed & hoc verbum,qđ sibi debetur, oēm oīno actionē cōprehendere intelligitur,siue ciuilis,siue honoraria,siue fideicōmissi fuerit p̄secutio,vt ff.de verb. sig.l.pecunię verbū. † Et sciēdū est; quia licèt ꝯtus penè oēs sint naturales,idest à iure gentium introducti, vt insti.de rer. diui. actiones tñ omnes. idest agendi formulas ius ciuile induxit atq; prætorium, quod est viua vox & portio iuris ciuilis. Sanè quodam in loco iuris habeț

mentio naturalis actionis, vt ff. de fideius. l. fideiussoribus. Exposita est paulò superius sufficienter actionis definitio, q̄ est, actio nihil aliud est, quam ius persequēdi in iudicio, quod sibi debet. Hæc inquam definitio cōuertitur cum suo definito. Omnis n. actio est ius persequendi &c. & oē ius persequēdi est actio. † Ex 16 his oritur quæstio, sitne actio rei vendicatio? profectò minime. Nempe qui in rem actionem intendit, siue rem vendicat, nihil sibi debitum petit, sed quod suum est, sibi restitui postulat. Qđ autem alicuius est, id amplius eius fieri deberive seu dari nulla ratione potest, vt ff. de except. rei iud. l. & an eadem. §. actiones. & insti. de leg. §. sed & si rem legatarii. & insti. de actio. §. sic itaq; discretis actionibus. Relinquitur itaq;, vt rei vendicatio, inspecta definitione prædicta, nequaquam sit actio, eo tñ decursum est, licèt per abusum vsurpatumq; cōtra definitionem superius expositam, vt rei vendicatio nuncupetur actio. Quippe actionis verbum latius porrigitur & generale est, vt ff. de verb. sig. l. pecu 17 niæ. † Ad hæc non absurde quæri potest, quæ res sit actio? Finge enim ꝙ quis acturus ait, rei vendicationem intendo, seu rē vendico petitionē hæreditatis ꝓpono, vel hæreditatē peto, vtrūne horum verborum conceptio, vel significatio erit actio, quidve 18 tertium? Et certè verborū conceptio nullatenus est actio. † Nō eñ figura literarū, idest figura literali vel vocali, sed oratione, quam exprimūt literæ, idest oratione intellectuali obligamur, vt ff. de actio. l. non figura. Veruntamen si certam rationem sequamur, nec intellectualis oratio. i. vocalis orationis significatio erit actio. Quippe iuris nomen non recipit, nec ergo actionis. Sicq; quid tertium actionem necesse est esse. Erit itaq; actio non quæcunq; petitio, vel intentio, sed quę subiicitur petitioni fundandæ intentionis causa ratio. Ecce enim, inquit actor, rem vēdico, quia res mea est, hæreditatem peto, quia hæres sum. Hæ 19 certe subiectæ rōnes proculdubio sunt actiones. † Nā & in dialecticis reprobatis aliis ambagibus, nihil aliud est argumētum, quàm ratio quæ subiicitur, & quod inducitur ad probandum positum dubium, puta, si in quæstione vertitur, an Socrates sit animal, & allegetur: quia est homo, competenter à necessario infertur, quia est animal.

SVMMARIVM.

1 *Actionum quædam ciuiles & quædam prætoriæ sunt.*
Actionum multiplex hic ponitur diuisio.
2 *Actionum aliæ in rem, aliæ in personam & aliæ mixtæ sunt.*
3 *Actionum aliæ ad hæredes transeunt, aliæ verò non.*
Actiones quædam sunt temporales & quædam perpetuæ.
4 *Actiones ex quibus oriantur contractibus.*
5 *Actio oritur ex obligatione literis contracta.*
Actio induci potest consensu tacito.
6 *Actio oriri potest ex obligatione quæ venit ex maleficio.*
7 *Actio directa non differt ab vtili.*
8 *Actionum aliæ ex maleficijs, aliæ ex obligationibus nascuntur.*
Actionum aliæ insolidum, aliæ non insolidum redduntur.
9 *Actionum quædam vniuersales & quædam speciales sunt.*
Actio in rem plus confert iuris, quàm actio in personam.

¶De diuisione actionis. Titulus II.

EXposuimus non multo superius qualiter actio definiatur, nūc explicemus quemadmodum diuidatur. Et notandum: quia à singulis verbis, quæ sunt posita in definitione, actionis diuisio sumitur. Ecce enim in primis à 1 verbo iuris: quia sicut ius aliud ciuile, aliud prætorium: † sic & actionū aliæ sunt ciuiles, aliæ prætoriæ, vt ff. de actio. l. act. §. vlti. A verbo persequendi sumitur diuisio, ꝙ actionum aliæ sunt in rem, aliæ in personam, alię mixtæ. A verbo iudicii sumitur diuisio, quia sicut iudiciū aliud est bonæfidei, aliud stricti iuris, aliud arbitrariū, ita & actionum oīum alię sunt bonæfidei, alię stricti iuris, aliæ arbitrariæ. A verbo debiti, diuisio gemina trahitur fm qualitatē eius & quantitatē. Scđm qualitatem hoc modo, quia sicut debetur aliàs res, aliàs pęna, aliàs vtrunq;, ita & actionum oīum aliæ sunt persecutoriæ rei, aliæ pęnæ, aliæ vtriusq;. Scđm quantitatem hoc modo; qa sicut aliàs debetur simplū, aliàs duplum, aliàs triplum, aliàs quadruplum, sic & actionum omniū, aliæ in simplum, aliæ in duplum, aliæ in quadruplum, concipiūtur, vlterius enim nulla actio extenditur, vt inst. de act. § omnes autem actiones: licèt pęna aliqñ & in amplius extra ordinē ꝑducat, vt C. de his q. a n. do. ma. l. vlt. & ff. de incē. ru. n. l. j. statim à principio. Possumus tñ & adhuc cōmodius diffusiusq; partiri, oīum actionum, quibus inter aliquos disceptat, aliæ sunt ciui 2 les, aliæ sunt prætoriæ. † Harum oīum, i. ciuilium & prætoriarū aliæ sunt in rem, aliæ sunt in personam, aliæ sunt mixtæ, vt fa. er. com. diui. fini. regū. pet. hæredi. & fortassis actiones in factum, q̄ pro interdictis retinendæ possessionis hodie redduntur. Itē harum oīum aliæ sunt bonæfidei, aliæ sunt stricti iuris, aliæ arbitrariæ, vt actio quod metus causa, de dolo in rem actio, & redhibitoria, vt ff. de ædil. edi. l. redhibitoria actio. Item actionū oīum, aliæ sunt persecutoriæ rei, aliæ pęnæ, aliæ cuiusdā mixturæ, aliàs in simplum, aliàs in duplum, aliàs in triplū, aliàs in quadruplū, Aliæ certæ, aliæ incertæ, aliæ famosæ, aliæ non famosæ. Aliæ pri3 uatæ, aliæ publicæ, siue populares. † Aliæ transeunt ad hæredes, aliæ non transeunt. Aliæ de re familiari proponuntur, alię extrinsecus ex ęquo & bono ad vindictā proditæ sunt, vt iniuriarum & in factū actio, quæ redditur de libero hoīe occiso, vt ff. de his qui deiec. l. si verò. §. hæc aūt act. & ff. de redhibito. l. qua vulgo. & insti. si qua. p. se. d. §. pe. Item actionū oīum, aliæ sunt tēporales, alię perpetuæ. Itē aliæ descēdunt ex cōtractibus, aliæ ex quasi, aliæ ex maleficio, vel quasi, sed & ex variis causarum figuris, vt ff. de act. l. j. Variæ figuræ fortassis sunt pacta incontinenti 4 adhibita, vel dices ꝑꝑ cōdictionem furtiuam id dictū esse. † Ex contractibus aūt proficiscuntur actiones aliàs nominatis, aliàs innominatis, aliàs re, aliàs verbis, aliàs literis, aliàs cōsensu. Re, aliàs specie, aliàs quātitate. Verbis, aliàs adfirmatiuis, aliàs negatiuis, aliàs in dando, aliàs in faciēdo, aliàs pure, aliàs in diē, aliàs sub conditione. In diem, aliàs certum, aliàs incertum. Sub conditione, aliàs ꝑtāte, aliàs casu, aliàs mixta, aliàs possibili, aliàs im5 possibili seu probrosa, aliàs natura, aliàs iure, aliàs moribus. † Literis contrahuntur obligationes, & ex illis prodeunt vniformiter actiones, vt ex chyrographis quæ spe numerationis cōficiūtur. Consensu, aliàs expresso, aliàs tacitò. Expresso vt ex vēditione, emptione, locato, conducto. Tacito consensu inducuntur actiones, puta actio ex stipulatu pro dote, & hypothecarię actiones in pluribus iuris articulis, vt in hoīs tutorum cura & quasi, puta, orphanotrophorum, & pro legatis pensionibus, & pro his 6 quæ debita sunt fisco † Ex maleficiis autem veniunt obligationes, & ex illis oriuntur actiones, aliàs nominatis, aliàs innominatis, aliàs priuatis, vt ex furto, damno, rapina, iniuria. Aliàs publicis, vt de vi & de libero hoīe occiso, in duobus casibus superius positis, aliàs extraordinariis. Nam ex stellionatu, quod cōstat esse extraordinarium crimē, actio pignoratitia nascitur, vt ff. de pig. act. l. tutor. §. contrariam. & ff. de cri. stel. l. j. Quippe criminum, alia sunt priuata, alia publica, alia neutra, vt C. de vet. iu. enu. l. tāta circa nos. & ff. de cri. stel. l. j. Item actionū, alię sunt di7 rectæ, aliæ vtiles, aliæ contrariæ. † Inter directas tñ & vtiles non est differentia. Non eñ refert, directa quis an vtili actione agat, vel conueniatur; quia in extrordinariis iudiciis qualia sunt hodie oīa iudicia, & in quibus conceptio formularum non obseruatur, hęc subtilitas superuacua est, maximè cū vtraq; actio eiusdem ꝑtātis est eundemq; habet effectum, vt ff. de neg. gest. l. act. 8 & insti. de inter. § fi. † Item actionum, aliæ dantur ex maleficiis, vt de dolo, in factū, pręscriptis verbis, alię ex obligationibus nascuntur, vt ff. de act. l. ex malefi. & ff. de procu. l. licet. Item actionum, alię redduntur insolidum vt venditi, mandati, locati, alię non insolidum: hoc autem fit tripliciter, aliàs enim peculiotenus agitur ex contractibus, scilicet filiorū fa. seruorumq;, aliàs, nisi in id quod ei abest, prędoni puta quod improbe ad alterius adcessit negocia. Actio eñ neg. gest. datˉ, sed in id in quo ille alter locupletior factus est, vt ff. de neg. ges. l. si pup. §. sed & si quis. aliàs agitˉ inquantum reus facere pōt, hoc est, ꝙ non totū quod habet ei extorquetˉ, sed ipsius ratio: ne egeat, hr̄, vt ff. de re iud. l. inter eos. Agitur aūt sic aduersus maritum, socerum & socium, vt ff. de re iud. l. sunt qui. cum duabus ll. seq. Sic quoq; agitur aduersus quondam filium exhæredatū, vel ex modico institutum absentēve, nisi patrēfamilias se forte mentitus est, vt ff. qđ cum eo. q. in a. po. l. 2. & 4. hoc tñ ita, si contractus nomine secū initi, 9 cum esset in ꝑtāte, conueniatur. † Item actionū oīum, alię sunt vniuersales, siue generales, vt pet. hęre. mādatum, tutela, pro socio alię sunt speciales, siue singulares, vt rei vendicatio, cōdictio furtiua; & triticaria. Et qa in actionibus in rem plus iuris habemus, vtpote per quas petimus nostrum propriū, quam in personalibus, quibus exigimus nobis debitum, de rerū vendicatione in primis dispiciamus: & quia in rem agitur, aliàs pro vniuersitate puta hæreditate, quę hęreditatis petitione proposita, petitur, aliàs pro re singulari, cōstatq; quia vniuersitas dignior est, quàm res singularis, à petitione hæreditatis sumamus initium.

SVMMARIVM.

1 *Petitio hæreditatis alia directa, alia vtilis.*
Petitio hęreditatis directa ɔti & quo iure competat.
2 *Petitio hęreditatis directa aduersus quem dari possit.*
3 *Titulus nullus quis dicatur.*
4 *Petitio hæreditatis vtilis ex persona actoris quę sit, & cui & contra quē competat.*
5 *Petitio hęreditatis vtilis aduersus quem detur.*
6 *Petitio hęreditatis datur tantùm contra possessorem sine titulo, sed rei vēdicatio contra omnem possessorem.*
Petitio hęreditatis in quibus differat à rei vendicatione.
7 *Possessor hęreditatis titulum suæ possessionis dicere cogitur, non autem possessor rei specialis.*

¶De petitione hęreditatis. Titulus III.

1 VIdeamus itaque cui pètitio hęreditatis competat, & in quem, & qualis sit, bonęfidei an stricti iuris, temporalis an perpetua. † Petitio hęreditatis, alia directa inuenitur, alia vtilis. Directa competit hęredi vero, abintestato, vel ex testamento. Abintestato aut iure veteri, idest ex lege 12. tab. Aut iure nouo vt ex senatuscons. 2 & constitutionibus, vt ff. eo. l. j. & 3. † Datur autem aduersus eum, qui possidet hæreditatem totam, partemve, ius hæreditarium, remve hæreditariam, licèt vnam & minimam, quo quidē casu etiam tota hæreditas ab eo, qui ex asse est hæres, mero iure inspectoq; rigore petitur, sed hoc solum ei iudicis officio restituatur, quod aduersarius possidet, vt ff. eo. l. licèt. & ff. si pars her. pet. l. j §. is qui hæreditatem. Sed & aduersus eum datur, qui possidet res quasi hæreditarias, vt ff. eo l. item vidēdum. §. vlti. & l. nō tantum. Item aduersus eum qui possidet res, quæ neque sunt hęreditarię, neq; quasi, puta fructus, qui post aditam hæreditatem accesserunt, vt ff. eo l. item veniunt. §. item non solum. & §. fructus. & C. eod. l. 2. Datur autem aduersus eum directa, qui nullo tit. possidet. i. pro hærede, vel possessore, vt ff. eod. l. pro hærede. 3 † Nullum autem titulum estimo, qui vel prorsus & de facto nullus est: aut, & si de facto ꝓcessit, iuris ratione deficit. Deficit aūt aliàs ratione personæ, vt si quis sciens a furioso emerit, aliàs ratione rei, vt si post motam controuersiam quis comparauerit, vt ff. eo. l. qui interroga. & l. nec vllam. & C. eo. l. 2. Vtilis petitio hæreditatis distinguitur, aliàs ex ꝑsona actoris, aliàs ex persona rei. 4 † Ex persona actoris dr̄ vtilis petitio hæreditatis, & possessoria, quæ competit bonorum possessoribus, quos prætor velut hæredes facit, & fideicommissaria, quæ proponitur his, quibus hæreditas ex trebelliano restituitur, vt ff. de poss. & fideicom. hęr. pe. Ex persona rei, puta aduersus eū qui dolo possidere desijt, litive 5 se obtulit, vt ff. eo. l. etiam. §. item si quis. & l. qui se. † Datur autē vtilis & aduersus emptorem aliàsve acceptorem bonę malęve fidei. Aduersus autē bonęfidei possessorem duobus dumtaxat in casibus, puta, si venditor non compareat, modicove distraxerit, vt ff. eo. l. etiam. §. j. Habet autem hæc actio tā directa, quàm vtilis multa communia cum speciali in rem actione multaque singularia. Ecce enim petitio hæreditatis sicut & rei vendicatio contra possidentem datur, dolum coercet etiam ante litem cōtestatam admissum, vt ff. de rei ven. l. si autem. § sed & is. Singu6 laria autem hæc sunt. † Petitio hæreditatis non datur, nisi cōtra possessorem sine tit. præterq̄ in casu. Rei vendicatio ɔ̄ omnem possessorem. Item petitione hæreditatis nō petitur, nisi vniuersitas, rei vendicatione nō nisi saluo grege, res singularis, vt ff. de rei ven. l. j. §. per hāc. Item petitio hæreditatis augetur fructibus, rei vendicatio minime. Item petitione hæreditatis non tenetur bonęfidei possessor nisi locupletior. Rei vendicatione etiam de facto, qñ puta petitor erat distracturus. Item in peti. hæreditatis bonęfidei possessor fit malę fidei ex sola denūciatione, in rei vēdicatione non nisi contestatione. Item peti. hæreditatis non datur nisi pro hærede & hæredi. Rei vendicatio cuique. Item peti. hæreditatis ɔ̄ possessorem & iuris & corporis. Rei vendicatio non nisi ɔ̄ possessorem corporis. Item petitio hæreditatis non datur ɔ̄ emptorem habētem regressum aduersus venditorem, eumq; bonę fidei possessorem nec vtilis competit, sed rei vendicatio competit ɔ̄ quemcunq; possessorem. Item possessor hæreditatis impensas & necessarias & vtiles per exceptionem conseruat. Rei possessor non nisi necessarias, vt C. de rei vend. l. domū. 7 vtiles sicut voluptuarias aufert. † Item possessor hæreditatis suę possessionis titulum cogitur dicere, & pro qua parte possideat, sed rei specialis possessor minime. Constat autem: quia hæreditatis petitio mixta est, idest in rem & in personam, vt C. eo. l. hæredita. & ff. eo. l. sed & si. §. petitio. Sed & in hæredē transit, vtpote cum ex quasi contractu proficiscatur. Aliquando tamen & ex contractu actio contra hæredes non competit, vt instit. de perpe. & temp. actio. §. aliquando tamen. perpetua quoq; est, vt instit. eo. & bonę fidei, vt C. eo. l. vlti.

SVMMARIVM.

1 *Species venit rei appellatione non autem genus.*
2 *Rei vendicatio directa aliàs domino, aliàs non domino competit.*
Rei vendicatio directa cui competat & contra quem detur.
3 *Vendicatio directa in rem est actio, qua quis rem suam ab alio possessam exigit.*
4 *Sacra aut religiosa vendicari non possunt.*
Rei vendicatio cui competat.
5 *Legata ab adita hæreditate recta ad legatarium transeunt.*
Hæreditaria efficiuntur hæredis per aditionem hæreditatis.
6 *Possideri quando quid dicatur.*
7 *Vendicari a quibus possit.*
8 *Possessor malę fidei tenetur, si res penes se existens deterioretur.*
Possessor bonæ fidei non tenetur, si res ipsa sine dolo suo deterior efficiatur.
9 *Damna & impendia in rei vendicatione percepta attendi debent.*
10 *Actio siue exceptio nulla tribuitur malę fidei possessori.*
11 *Possessor bonę fidei sumptus factos in prędium quod apparuit alienum retinere potest.*
12 *Aedificanti mala fide nullum tribuitur auxilium.*
13 *Possessorum & fructuum multiplex est diuisio.*
14 *Possessor bonę fidei fructus facit suos, quos sua percepit opera.*
15 *Possessor bonę fidei fructus consumptos censetur lucrari.*
16 *Possessor malę fidei nullos fructus suos facere potest.*

Possessor malę fidei titulo munitus excusatur a percipiendis fructibus.
17 *Possessor quare fructus inhonestè quęsitos restituere teneatur.*
18 *Possessor malę fidei an fruitus sit, non attenditur in fructibus ęstimandis.*
19 *Officium iudicis in quo versetur in rei vendicatione.*
20 *Rei vendicatio est arbitraria actio.*
Actio quę & quare arbitraria dicatur.
21 *Actionem vtilem suo nomine habet, qui sua culpa possidere desijt.*
22 *Iudex mitius agit per arbitrium quàm per vltimum calculum.*
23 *Rei vendicatio per quæ tolli possit.*
Rei vendicatio quanto tempore tollatur.
24 *Rei vendicatio ecclesię Romanę competens in centesimū protrahitur annū.*

¶De rei vendicatione. Titulus IIII.

1 IN rem actio quæ appellatur rei vēdicatio, rei scilicet singularis, & directa reperitur & vtilis. † Appellatio enim rei, non genus: sed speciem significat, quæ & designāda est, & vtrum tota, an pars & quota petatur, expressim dicendum est, vt ff. eo. l. si in rem. In rubrica autem de rebus creditis Rei, verbum vt generale prętor elegit, vt ff. si cer. pet. l. j. omnes enim. In titulo autē huius actionis, id est rei vendicationis, singularis rei signi2 ficatione idem accipitur. † Directa rei vēdicatio, aliàs domino competit, aliàs non dño. Domino directa cōpetit, aliàs directò, aliàs non. Directa directò competens datur in possidentem. Directa non directò competens datur in eium, qui dolo possidere desijt, vel liti se obtulit, licèt enim hęc sit vtilis propter eum qui conuenitur, directa tñ potest dici ratione eius i. dñi qui experitur. Non dño directa datur in rem actio, nō tñ directò, id est nō nomine suo, sed procuratorio, puta, si a dño fuerit cessa mandataque: nam & actionem in rem, & cedi & mandari posse, certo certius est, vt C. de actio. vendi. l. vlt. Hoc tñ in casu, licèt cessa fuerit rei vendicatio, si non præcessit delegatio, penes cedētem remanet, si dñs fuerat, cum rei dño, vt C. de noua. l. si delegatio. De directa rei vendicatione primò videndum, postea de vtili, immo de vtilibus disputabitur. Dicendum itaque est, quid sit in rem actio, vnde nascatur, cui competat, & in quem quid in eam veniat, & quod sit in ea iudicis officium, & qualis sit hæc actio. 3 † In rem autem vendicatio directa est actio, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus, & semper aduersus eum, qui rem possidet, vt ff. de actio. l. actionū. Nascitur ergo rei vendicatio non ex obligatione, vt insti. de actio. sed ex possessione. Quippe possessio parit aduersario actionem ī rem, vt C. de alie. iudi. mu. cau. f. Competit autem in rem actio ei, qui dominium adquisiuit iure ciuili, vel gentium, non iure naturali: nempe eo 4 iure omnia sunt cōmunia, nulla priuata. † Ex his colligitur; qa nec sacra aut religiosa vendicare possumus, sed nec liberos nostros, nisi quis adiecta causa, id est ex iure quiritum vendicet, vt ff. eo. l. j. §. per hanc autem. Datur autem ei, qui dñium quæsiuerit traditione, quasi traditione & modo neutro. Traditione, vt ex donatione, vēditione, similibusq;. Quasi traditione, vt si quis in re sua vsumfructum sibi exceperit, vsusfructus enim exceptio pro rei traditione habetur, vel si quis in rem suam propriam, nō errans a dño, cui donauit, conduxerit, vel si possessor rei alienæ, pręsentis tñ ęstimationem præstitit, si tantum res illa in domi5 nio petitoris fuit, vt ff eo. l. quædam. & l. eius. cum l. seq. † Modo neutro, vt in hæreditariis & legatis, siquidem directa via, legata, ab adita hæreditate ad legatarium transeūt, vt ff. de fur. l. a Titio. Hæreditaria quoq; fiunt hęredis aditione hęreditatis, etiā sine apprehensione possessionis, vt ff. de cri. expi. hęre. l. 2. §. apparet & C. eo. l. j. Datur autem hęc actio, sicut etiam dictū est, in eū qui 6 possidet corpus quodlibet † possidere autem illud corpus intelligo, quod censetur per se & extat, secus si quid fuerit inclusum, iniunctum, intextumve, in his enim casibus non habet vendicatio locum, nisi, quod sic habetur, fuerit exhibitum separatumq;, aliquādo tñ nec, vt exhibeatur, agitur, ut si sit tignum iniunctū. Sed & aliàs non uendicatur, qđ inuenitur exutum, uel abruptū, ut ff. eo. l. in rem. § item quęcunq;. puta si fuerit ferruminatum. Corpus autem intelligo quale, siue solidum, ut lapidem, siue discretum, ut gregem, siue cōiunctitium, ut ita dicam, cuiusmodi sunt ędificium, nauis, armarium, ut ff. de usucap. l. rerum. Et sciēdum est; quia ut omnis generis corpus hac actione petitur, sic & possessio qualis qualis etiam naturalis locū facit huic actioni. 7 † Quippe & a commodatario & depositario, sed & ab omnib. qui tenent, & habent restituendi facultatem, uendicari posse puto, ut ff. eo. l. officium. in fi. Excipitur, qui rem immobilē alieno nomine tenet, hic namq; si conuenitur, dñm in iudicio nominare permittitur, ut C. ubi in rem actio. l. 2. Venit autem in hāc actionem rei ipsius restitutio, sed & omnis causa & accessio pręsertim post litem contestatam, ut ff. eo. l. Iulianus. §. item Iulia & 8 l. præterea. ante litem contestatam non. † Nomine rei deterioris factæ malę fidei possessor tenetur, & iudicis solertia coercebitur, in hac actione remissa Aquilia, prout actor maluerit, ut ff. eo. l. non solum. & l. ꝙ si. Bonę fidei autem possessor & si rem petitam neglexerit, deteriorem, sine dolo tñ, reddidit, nulli querelę subiectus est ante petitionem, postea uerò & ipse prędo est, ut ff. de

9 vt ff.de petitio.hæredi.l.ꝙ si. † Habetur ergo in hac actione, sm ea quæ dicta sunt, ratio damnorum perceptorum, sed & impendiorum. Ecce enim si bonæ fidei possessor ędificium fecerit, vel refecerit, ei consulitur per retentionem, siue doli mali exceptionem: non tñ quatenus impensum est, sed inquãtum res melior facta est, hoc tñ ita, si petitor diues fuerat, eademq; facturus etsi pauper ilico erat distracturus, vt ff. eo.l.in fundo. & non per actionem, vt ff.de except.do.ma.l.cum vir. Nec, qđ ab aliquibus iactatur, actionem negotiorum gestorum debere competere, ad instar prædonis qui adcessit ad aliena negotia sui lucri causa, quæcunq; gerit, si quidem predo est, & quamuis suo commodo studeat, alienum tñ negotiũ se gerere non ignorat, vt ff. de neg.

10 gest.l.si pupil.§.sed & si quis. † Malę fidei autem possessori, siue qd ex nouo fecerit, siue refecerit, nec actionis nec exceptionis remedium tribuitur. Mos enim geritur in tollendis talibus impendiis, id est, in voluntariis, vt C.eo.l.domum. Si verò ex nouo malę fidei possessor ędificauerit, nec abradere poterit. Quippe tam materiam quàm operam donasse creditur, vt C.eo.l.2.& ff. eo.l.in fundo. Eo tñ soluto, qa si bonę fidei emptor arcę fuerim inq; ea ędificauerim, eo tempore quo iam alienam cõpeterim, & si non prosit exceptio, sine dispendio tñ dñi areę, ędificium,

11 quod posui, tollere potero, vt ff.eo.l.Iulianus. † Illud tamē non inargute distingui potest, ꝙ sumptus in prædium factus, qđ alienum esse apparuit, a bonę fidei possessore per retentionem seruatur, a malę verò fidei nullo modo, id est nec actione, nec iudicis officio, nec exceptione, nisi necessariò in rem factam impenderit, non si rem ex nouo fecerit. Quippe longe aliud est facere quàm reficere, vt ff.de itine.actuq; pri.l.vnde.§.reficere. In vtilibus verò sumptibus & voluptuariis nulla ratione iuuatur, nisi quia abradere permittitur, vt C.eo.l.domum.& ff.eo.l.sumptus. nisi forte tantum dare paratus esset, quantum his ablatis possessor habiturus foret, nihil laturus nisi vt officiat, nec enim mali-

12 tijs indulgendum est, vt ff.eo.l.in fundo §.constituimus. † Sin autem mala fide ędificauerit, sicut & dictũ est, omni carebit auxilio; quia nec aget, nec excipiet, nec iudicis officio ei subuenietur, sed nec tollere, nisi in casu prædicto, cõcedetur. Fructuũ quoq; in rei vendicatione ratio habetur, differēter tñ & varie propter

13 varietatem possessorum. † Alij sunt bonę fidei, alij malę, alij cũ titulo, alii sine titu. Alij faciunt fructus suos, alii non. Fructuum quoq; alii sunt percepti, alij non. Perceptorum alii sunt extãtes, alij consumpti, alij naturales, alij industriales. Necnon perceptorum alij sunt tales, quos malę fidei possessor ꝑcipere potuisset, & si non neglexisset. Alij sunt tales, quos vetus possessor, id est

14 petitor percepisset, si ei possidere licuisset. † Et certe bonæ fidei possessor, siue cum titulo, siue sine titulo, fructus suos facit, quos tantum sua opera percepit, nempe naturales ad dñm soli pertinent, vt instit.de rerum diuisio.§ si quis a non dño.& ff.de vsur. l.fructus. Quod enim in ff.de acquir.re.domi.l bonę fidei. dicit, bonę fidei emptores omneis fructus suos facere, intelligi debet & ex sua opera alteriusvé possessoris nomine ꝑstita prouenientes, hos autem fructus suos factos bonę fidei possessor victus restituere cogitur, si tñ extent, vt ff.eo l.Iulianus & l.& ex diuerso. §.vbi autem alienum.& C.eo.l.certum.& insti.de iur. offi. §. etsi

15 in rem.& de rerum diuisio. §. si quis a non dño. † Consumptos autem fructus bonę fidei possessor lucrifacit, nisi duobus in casibus, puta si sumptus quos fecerit repetit, vsurasve pecuniæ creditori solutæ. Quippe in istis duobus casibus fructus etiã consumptus cum sumptibus & vsuris compensatur, vt ff.eod.l.sumptus.

16 & l.emptor. † Malę fidei autem possessor nec fructus, quos sua opera percipit, & si titulum habeat, suos facit, sicq; eos extantes etiam actionis iure victus restituit, cõsumptos autem iudicis officio, vel sine causa condictione compulsus, redhibebit, vt insti. de iudi.offi.§.& si in rem.& ff.eo.l.& ex diuerso.§. vbi autem. & l.si homo.& C. de condit. sine cau. l.mala fide. A percipiendis autem fructibus etiam malę fidei possessor excusabitur, si tamē titulo muniatur, vt C. eo. l.si fundum. si verò titulo careat, & de non perceptis tenebitur, si tñ percipi honeste potuerunt, vt ff.

17 eo.l.fructus.& l.si nauis.§ generaliter. † Fructus tñ & inhoneste quæsitos possessor restituere cogitur, ne honesta interpretatio non honesto quæstu lucrũ possessori faciat, vt ff.de peti. hæredi. l.si possessor.2. Sanè mater similisq; persona, etiam si titulo non gaudeat, de percipiendis non tenebitur, vt C.de vsufru.l.si pater. Malę fidei autem possessor sine titulo, etiam de percipiēdis cõdēnabitur, quos scilicet ipse potuit percipere, vt ff.eo. l.fructus. sed nõ in omneis, quos vetus possessor, id est petitor fuerat percepturus, nisi malę fidei possessor fuerit inuasor. C. vnde vi.l.4. Hoc enim in casu malę fidei possessor cõdemnabitur, & in fructus, quos vetus possessor percepisset. Sanè notandum, ꝙ in casu vnico de fructibus, quos etiã petitor percipere potuisset bonę fidei possessor, tenetur etiam cum titulo, puta si quis conscius a debitore eodemq; fraudatore in fraudem creditorum emerit, vt ff.quę

18 in frau.credi.l.ait prætor. §. per hanc. † Generaliter autem cum de fructibus estimandis quæritur, constat animaduerti non debere, an malę fidei possessor fruitus sit, sed an petitor frui potuerit, si ei possidere licuisset, vt ff.eo.l.si nauis.§.generaliter. Si ergo fruitus est possessor, & petitor fruiturus fuisset, puta naue, taberna, præstabit fructus, & mercedes vecturasq;, sed & si fruitus est possessor, licèt non esset fruitus petitor, similiter præstabit, vt ff.de petitio hæredi. l. cum hæreditas: præstabit quoq; possessor fructus, etiam si non esset fruitus: cum tñ petitor fuerat fruiturus. Si verò naue, seu taberna nõ est fruitus possessor, sed nec fuisset fruitus petitor, possessori non imputabitur, ut ff.eo. l.si nauis.

19 † Officium autem iudicis in hac actione in hoc versabitur, ut iudex inspiciat, an reus possideat, nec ad rem pertinebit, ex qua causa possideat, ubi enim probaui rem meam esse, necesse habebit possessor restituere uere, qui non obijcit aliq̃ exceptionem, ut ff.eo.l.officium. Sed & in eo iudicis erit officium, vt, si contra petitorem iudicauerit, reũ debeat absoluere, si verò pro petitore contra reum, ipsum debeat condemnare, ut rem ipsam restituat cũ fructibus, sm distinctiones superius positas, sed si in præsenti neget sine frustratione se posse restituere, tempus ei dabit a iudice, fideiussoria tñ ab eo præstita cautione, de litis estimatione, ut inst.de offi.iudi.§.& si in rem. † Constat autem: quia

20 rei uēdicatio est arbitraria, id quod probatur ex lege quæ est ff. sub eo tit.l.qui restituere. Sed & per aliam titulo eo.l.& ex diuerso. Ex eo quoq; arguitur, ꝙ etiam actiones in rem utiles, veluti Publiciana, Seruiana sunt arbitrariæ, ut instit.de actio.§.præterea. Arbitraria autem dicitur hæc actio, & quæcunq; alia arbitraria; eo quia primum iudex arbitraretur rem restitui: scilicet interloquendo, & postea pronunciat definiendo, & quantum aduersarius in litem iure illa legis taxatione in infinitum iurauerit, condemnando. Hoc tñ ita si dolo desijt posse restituere, si uerò culpa, non pluris ꝙ quanti res est, reus condemnandus est. Si verò rem quidem habet, sed non posse restituere contendit, manu militari possessio ab eo iudicis officio transferatur: ut ff.

21 eo.l.qui restituere. † Et notandum: quia ubi quis culpa possidere desijt, litisq; ęstimationem præstitit, etiam præter directæ in rem actionis cessionem, suo nomine habebit utilem: ut ff. eod. l.si culpam. Illi tamen scilicet possessori, qui litis ęstimationem subijcit, sicq; rem non restituit, petitor de euictione cauere non cogitur: ut ff.eo.l.& ex diuerso.§.petitor. Si uerò possessor condemnatus dolo malo possessionem amiserit, duntaxat ei cauebit petitor per se non fieri, possessionem eius rei non traditũ iri:

22 ut ff.eo.l.hæc si. † Notandum quoq; est, ꝙ per arbitrium, id est ꝑ interlocutoriam sententiam iudex cum reo agit clemētius, per ultimum autem calculum, id est per definitiuam sententiã agit secum durius, coercetq; eum seuerius: puta inquantum iurauerit petitor etiam in infinitum: ut est superius dictum. Nam & cũ eo, qui actione quod metus causa conuenitur, quam cõstat esse arbitrariam, satis clemēter prætor agit, dans ei restituendi facultatem, si uult pœnam euitare: ut ff.quod met.cau.l.si cum.§.si qs

23 non restituat. † Tollitur autē hæc actio tempore, aliàs ipso iure ut per usucapionem, quæ clauditur triennio, & fortassis per prescriptiones 10. & 20. annorum. Aliàs per exceptionem, ut per præscriptiones. Aliàs longiores. Extenditur ergo hæc actio, alia usq; ad triennium, decennium, uicennium. Alia sopitur spatio 30. annorum. Alia 40. puta si fuerit in iudicium deducta: ut C.

24 de anna.exceptio.l.j.§.ad hæc. † Aliqñ quoque in centesimum annum porrigitur, puta quæ competit Romanæ ecclesiæ: ut in auth.ut eccl Roma.cen.an.g.pri. Et quæ competit ciuitatibus secundùm quosdam: ut C.de sacros.eccl. l.ult. Sed & omnis actio nedum rei uendicatio, quam aliàs tricennalis, decennalis, uicennalis præscriptio secludit, si loco cuicunq; religioso competit 30. annis clauditur, usucapione & quadriēnij præscriptione suũ robur obtinentibus, ut auct.de eccle.titu.col.9. cõstitu.6.§.quas actiones. Exposuimus de directa rei uendicatione, modo uideamus de utili, quæ non dño competit, datur autem utilis non domino, aliàs ratione corporis, ut Publiciana, rescissoria, & plures aliæ, aliàs ratione iuris, ut Confessoria & Negatoria.

SVMMARIVM.

1. *Actio publiciana cui competere dicatur.*
   Traditum ex iusta causa quid dicatur.
2. *Publiciana actio hæredi; & honorarijs successoribus competit.*
3. *Publiciana ex eisdem datur causis quibus directa in rem actio.*
4. *Patientia aliquando pro traditione habetur.*
5. *Publiciana cessare dicitur in his, quæ vsucapi non possunt.*
6. *Publiciana est actio in rem & arbitraria, quæ post annum porrigi potest.*

¶ De Publiciana actione. Titu. V.

De publiciana uidendum est, qualiter prodita sit, cui cõpetat, & in quem, quid in eã ueniat, & ex quibus causis detur, & qualis sit hæc actio. Est autem actio publiciana nõ ideo comparata: ut res dño auferatur, ex bono publico ꝯ naturalem rationem, eiusq; rei argumentum est primò ęquitas, deinde exceptio, quæ potest dici secunda ęquitas, scilicet si ea res possessoris non sit. Exceptio tñ iusti dñij pu-

1 blicianæ potest obijci: ut ff.eo.l.ult.& penul. † Competit autem ei, qui quid sibi traditum ex iusta causa a non dño possidere cęperit, nondumq; usuceperit. Nempe si usucepisset directam & ciuilem

ciuilem haberet, nec vtilem vel honorariã actionem desideraret: vt ff.eo.l.j. Traditum autem ex iusta causa intelligo ex venditione, donatione, doris nomine, & ex causa legati: sed, & si res ex causa iudicati sit tradita adiudicatave, publiciana competit: vt ff.eo.l.2.& 7. Estq; publiciana ad instar proprietatis tradita, &

2 non ad instar possessionis respicit: vt ff.eo.l.7.§.eum qui. † Competit autem hæc actio non tantùm bonę fidei emptori, & legatario similibusq;, sicut dictũ est, sed & hæredi, honorariis quoq; successoribus. Datur autem in hæredem & in quemcunq; possessorem. Et in summa in Publiciana actione omnia eadē erũt,

3 quæ in rei directa vēdicatione diximus: vt ff.eo.l.sed &. † Datur autem ex quibuscunq; causis datur dirįcta in rem actio, si tñ ex causis nacti, prout diximus, rerum quæsitarum possessionē amiserimus. Interdum tñ nec ex iustis possessionibus competit Publicianum iudicium: vt ex pignoratitijs, atque pręcariis: vt ff.eo. l.quæcunq;. statim a princip. Notandum autem est, ꝙ & præter traditionem possessionemq; Publiciana competit: ut in hæreditariis, & legatis, partu quoq; ancillę furtiuę apud bonæ fidei emptorem concepto, nondũq; possesso. sed & in eo, ꝙ per alluuionē accesserit, in eo quoq; quod alicuius totius integri: vt statuæ, ędificij portio fuerit, rescissumq; petitur. Sed & si de vsufructu agatur traditio, itemq; de seruitutibus rerum Publiciana datur.

4 † Istis autem in casibus pro traditione hr̃ patientia, hic quoque traditionem & patientiam tuendã esse constat: vt ff.eo. l.si ego.

5 §.si de vsufructu. † Præterea sciendum est, ꝙ in his demum publiciana cessat, quæ vsucapi non possunt, hoc tñ ita, si vsucapio propter rerum vitia præpediatur, puta in furtiuis, vi possessis, & seruis fugitiuis, & in summa si res talis sit, vt eam lex, aut constitutio alienari prohibeat, publiciana nõ competit: quia his casibus neminem prætor tuetur, ne contra leges faciat: vt ff.eo.l.cũ. §.si res tales & l.siue.§.hæc actio. Si verò usucapio rerum conditione impediatur, & tunc publiciana competit: ut in vectigali-

6 bus & in superficiarijs: vt ff.eo.l.cũ spõsus.§.si res talis. † Est autē hæc actio in rem, sicut dictum est: vt ff. com. di.l.4. Et arbitraria: vt instit.de actio. Præterea porrigitur etiam post annum: vt ff.de actio.l.in honorarijs.

SVMMARIVM.

1. *Rescissoria actio cui & quando competat.*
2. *Rescissoria datur absentibus causa reipublicæ & aduersus eos dirigitur, ne quod euenit, prosit, vel obsit.*
3. *Rescissoria vsucapionem contra ius ciuile rescindit.*
4. *Mendacium vtile non punitur a prętore.*

¶ De Rescissoria. Titu. VI.

1 Sequitur vt de rescissoria videamus. † Cõpetit autem rescissoria ei, cuius res vsucapta præscriptave est, actione sua tempore perierit, cum reipubli. causa abest, vel in hostium potestate fuisset: vt instit.de actio. Rursus quoq; aliis multis hanc actionem prætor simili ęquitate motus accommodat, vt ff.ex qui.cau.in inte.restit.l.j.& l.8.& 9.& 10.& 11. Hoc tamen ita, si vsucapio in absentia fuerit impleta post ve redditum, sed intra tempus modicum, quo hospitium conducitur, sarcina componitur: aduocatus quæritur: vt ff.ex qui.cau.maio.l.ab hostibus.§.sed quod simpliciter. De his autem latius quæ ad rescissoriam pertinent in summa, quam de restitutionibus fecimus,

2 diligens lector inueniet. † Sed & sicut superius datur rescissoria absentibus reipubli.causa, sic & aduersus eos dirigitur, ne obsit, vel prosit, quod euenit: vt ff.ex quib.cau.l.j. puta si ipsi absentes res domi constitutorum vsuceperunt, vel præscripserunt. Est autem hæc actio, sicut & superior, tum vtilis in rem, tum arbitraria differt tñ ab ea, qa superior vltra annũ porrigitur: hęc anno

3 terminatur. Item Publiciana laborat vt vsucapio perficiat̃. † Rescissoria ꝯ ius ciuile datur, id est efficit, vt vsucapio rescindatur: vt insti.de actio.§.namq; si cui. & C. ex quib.cau.ma.l.vlti. Item in eo differunt, ꝙ rescissoria agentem prætor permittit dicere vsucaptum nõ esse, qđ vsucaptum est: ut insti.de act. §. rursus ex diuerso Publiciana autem experientem prętor permittit dicere

4 vsucaptum esse quod vsucaptum non est. † Nam & aliàs prętor mendacium vtpote satis vtile admittit, ipsum quoq; impunitũ relinquit. Ecce enim l.Corn. fingitur, ab hostibus captum, ibiq; mortuum decessisse ea hora, qua captus fuit, licèt postea diutius vixerit, sed & iure postliminij fingitur ab hostibus reuersum semper in ciuitate fuisse, licèt apud hostes longo tempore manserit: vt C.de postli.re.l.j.ff.eo.l.in bello.& inst.quib.mod.ius pa. po.sol.§.si ab hostibus.

SVMMARIVM.

1. *Actio in rem vtilis cui & contra quem detur.*
2. *Locatio municipum plus potest quàm priuatorum.*

¶ De vtili in rem actione agrorum vectigalium. Titu. VII.

1 Sequitur & alia in rem vtilis, † quæ datur his, qui runt a municipibus in perpetuum fundum conduxerunt. Datur autem aduersus quemcunq; possessorem, sed & ꝯ ipsos municipes, ita tamen, si vectigal soluant. Idem est, & si ad tempus habuerunt conductum, nec tempus conductionis sit finitum. Secus ęstimo, si a priuato quis condu-

2 xerit, & in perpetuum, † nec enim absurdum est, ut plus possit locatio municipum, quàm priuatorum: vt ff. si ager vectig.l.j.

SVMMARIVM.

1. *Actio vtilis in rem cui competat emphyteutæ.*
2. *Contractus emphyteutici naturæ qualis, & a quo statuta sit.*
3. *Emphyteuta qua actione conueniri possit pro pensione soluenda.*

¶ De vtili in rem actione quæ datur emphyteutæ. Titulo VIII.

1 Competit & vtilis in rem emphyteutæ, † qui prædia emphyteutica, siue sua emponemata permutare potest & vendere, si tñ dño denunciet: ut instit. de loca.

2 & con.§.adeo autem.C.eo.l.cum dubitatur. † Huius autem contractus noui, & a Romanis reperti, propriam naturam Zenõ statuit, nõ inclinantem ad uenditionem, aut locationem, sed suis propriis pactionibus & naturalibus proprietatibus roboratam. Has autem omneis proprietates ex C.& insti. facile colligere li-

3 cet. † Illud autem sciendum est: quia emphyteuta: ut pēsionem soluat, infra triennium priuato, infra biennium loco religioso, condictione ex lege cõuenitur, licèt post traditionem emphyteutici prędij in se collatam utili in rem actione emphyteuta ꝯ quemcunq; possessorem experiatur. Sed & illud sciendum est: quia contractu emphyteuseos inito, & nondum eo prædio tradito, condictione ex lege agitur, ut traditio celebretur.

SVMMARIVM.

1. *Actio in rem vtilis aduersus quemcunque possessorem superficiario datur. Et si quis sit superficiarius.*

¶ De utili in rem actione quæ datur Superficiario. Titulo IX.

1 Superficiario quoque id est † ei qui in alieno solo superficiem ita habet: ut certam pensionem præstet. Prætor causa cognita in rem actionem utilem, & aduersus quemcunq; possessorem pollicetur: ut ff.de rei vēd. l.superficiario.& l.prætor.& ff.de pigno.actio.l.tutor.§. ulti. si tamen non ad tempus modicum conduxerit: ut ff. de super.l.j.§. qui superficiem.

SVMMARIVM.

1. *Actio in rem vtilis militi & minori conceditur.*
2. *Minor quando prædium sua comparatum pecunia vendicare possit.*

¶ De vtili in rem actione quæ datur militi & minori. Titulo X.

1 Datur quoque utilis in rem † militi, & minori, quorum pecunijs res emptæ fuerint, licèt non eorum nomine, si tñ maluerint uendicare quàm pecunias condicere: ut C.de rei vendi.l.si ut. C.arbi.tute. l.cura-

2 tor. † Tunc autem proprie minor prædium sua pecunia comparatum uendicabit, si curator emerit, secus forte erit, si extraneus comparauit, ut ex l.prædicta.curator.conijcitur.

SVMMARIVM.

1. *Actio in rem vtilis reuocandi rem mortis causa donatam tribuitur.*

¶ De vtili in rem actione quæ datur ei qui rem mortis causa donatam reuocat. Titulo XI.

1 Vtilis quoque uendicatio datur † ei, qui rem mortis causa donatã reuocat, siue conualuerit, siue pęnituerit, siue sic pepigerit, siue de peregre redierit: ut ff.de dona.cau.mor.l.qui mortis.

SVMMARIVM.

1. *Vendicatio vtilis datur reuocanti inofficiose donata:*

¶ De vtili in rem actione qua res inofficiose donata reuocatur. Titulo XII.

1 Vtilis quoque vendicatio † competit: ut reuocetur, quod inofficiose donatum est, sed & ut reuocetur, quod donatarius ingratus, & immemor accepti muneris acceperit: ut C.de inoffi.dona.l.si totas.& C.de reuo.dona.l.his solis. Quidam tamē ad reuocanda hæc, duntaxat condictionem ex lege competere inquiunt.

SVMMARIVM.

1. *Actio vtilis in rem datur repetenti donata propter nuptias matrimonio soluto.*

¶ De vtili in rem actione, qua res propter nuptias donata soluto matrimonio repetitur. Titu. XIII.

1 Res quoque propter nuptias donata, † soluto matrimonio, licèt non fuerit tradita, utili in rē actione petetur: ut in auth.vt immo.ante nupt. do. no.h.d. Sed & si res fuerit per metum tradita, dominiumq; sic transiuit, ideoq; directa vendicatio cessat, in rem tamen utilis tribuitur: vt ff.quod met.cau.l.metum.§.ex hoc edicto.

SVMMARIVM.

1. *Rei vendicatio vtilis datur, si pretium rei venditę die pacto præfixum non fuerit solutum, res sit inempta &c.*

¶ De vtili in rem actione legis commissoriæ. Titu. XIIII.

1 Item si quis vendiderit † lege commissoria, hoc est vt si pecunia die pacto præfixa nõ fuerit soluta,

soluta, res sit inempta, nec fuerit facta solutio, utilis proponetur rei uendicatio: vt ff. de leg. com. l. vlt. C. de pac. inter emp. & uen. l. qui ea lege.

SVMMARIVM.

1 *Rei vendicatio vtilis datur contra eum, qui rem recepit, vt quem aleret, & non aluit.*

¶ De vtili in rem actione quæ datur ei qui rem donauit, ut aleretur, & non fuit alitus. Titu. XV.

1 Item si quis rem donauerit, ut † alatur, nec fuerit alitus, non tantum poterit condicere.i.in personam agere, sed & utiliter uendicare: ut C. de donat. quæ sub mo. l. j.

SVMMARIVM.

1 *Actio vtilis in rem datur soluto matrimonio petenti æstimatam rem datam in dotem.*

¶ De vtili in rem actione, qua res æstimata in dotem data soluto matrimonio repetitur. Titu. XVI.

1 Sed & res æstimata in dotem † data soluto matrimonio vtili in rem actione petetur, ut C. de iure do. l. in rebus. Aliqui tñ hoc intelligendum adserunt, si intercesserit pactũ, ut mulieris esset arbitrium.

SVMMARIVM.

1 *Rei vendicatio vtilis fisco datur, si alicui tacitum fideicommissum relinquatur.*

¶ De utili in rem actione ex tacito fideicommisso. Titulo XVII.

1 Item si tacitum fideicommissum † & per hoc licitum alicui fuerit relictũ, fiscus illud uel utiliter uendicabit: ut ff. de iur. fis. l. imperator noster.

SVMMARIVM.

1 *Vendicatione vtili petitur decima, vel quæcunque res notata.*
2 *Actio in rem vtilis an competat ecclesijs.*

¶ De utili in rem actione decimæ quam quis uouit. Titulo XVIII.

1 Item si quis bonorum suorum † decimam, remve quamcunq; suam vouerit, nõ equidem prius in bonis esse desinit, q̃ fuerit separata, vel seorsum posita ad eam petendam, vẽdicatio vel vtilis proponitur: vt ff. de pol. 2 l. 2. §. si decimam. Sanè quod in C. de sacrosan. eccle. l. vlti. † notandum reperitur, in rem actionem vel vtilem ecclesiæ competere, ex pacto donationis, venditionis, similibusque falsissimum puto. Quippe ea lege cauetur, actionem ecclesiæ competere ad instar eorum, quæ legati titulo fideive commissi fuerint, derelicta. Ait enim, legatarijs & fideicommissarijs, duntaxat nomine relictorum ante traditionem, actiones in rem tradũtur. Eapropter nec ecclesijs nisi in relictis & non ex pactis actio in rem vel vtilis accommodabitur.

SVMMARIVM.

1 *Actiones præiudiciales quot, & quæ sint.*
2 *Actiones quare dicantur præiudiciales.*
3 *Actio legis Aquiliæ quare pœnalis dicatur.*
4 *Actiones quando re & nomine sint præiudiciales.*
5 *Actio præiudicialis qua quæritur, an quis liber sit, ciuilis est.*
6 *Libertus per patronum actione præiudiciali petitur.*
7 *Actio non prodita possidenti nomine corporum, per quam neget rem actoris esse.*

¶ De præiudicialibus actionibus. Titu. XIX.

1 Proditæ sunt & adhuc tres actiones † in rem vtiles, quæ vocãtur præiudiciales. Prima est, per quã quæritur, an quis liber sit. Altera an libertus. Tertia per quam quæritur de partu agnoscendo.i.an quis sit filius: vt instit. 2 de act. §. præiudiciales actiones. † Dicũtur autem præiudiciales: quia actionibus secum concurrentibus antea posteave propositis præiudicare solent. Itaq; licèt principaliter aliquoties intendantur, præiudiciales vocantur, nõ ꝙ actu ipso tunc præiudicẽt, sed quia si quæ actiones cum illis concurrerent, profecto præiu3dicarent. † Nam & aliàs actionem legis Aquiliæ pœnalẽ nuncupamus, nõ quia semper pœnam contineat: sed quia sic nata est & prodita: vt pœnam valeat persequi, possit quoq; crescere aliàs ex inficiatione, aliàs ex mensis vel anni spacij repetitione: ut ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. hæc actio. & l. si seruus. ff. de acti. & oblig. l. qui seruum. §. vlti. & insti. de leg. Aquil. §. his autẽ ver4bis. † Tunc autẽ reuera.i.nomine & re sunt præiudiciales actiones, cum aliæ actiones principales intenduntur, & eis præiudiciales actiones in modum exceptionis obijciuntur. Ecce enim, si a me petas hæreditatem, egoque tibi obijciam, ꝙ meus seruus sis, vel libertus, vel filius, in primis vẽtilabitur hęc à me tibi obiecta quæstio, & si obtinuero, sublata erit tua, licèt primò mota fuerit intentio. Nam & aliàs si quem de iniuria fortassis accuso, & ipse mihi cędis, aut vulnerum crimen obiecerit, ipse vtpote de 5 maiori crimine acturus prius audietur, q̃ ego. † Sanè notãdum est, ꝙ illa prima ĩ rem actio vtilis præiudicialis.i.per quam quæritur, an quis liber sit, seu seruus, ciuilis est, & legitimam ferè causam habet. Aliæ autem duæ ex prætoris iurisdictione substantiã capiunt. Legitima autem causa actionum in rem dñium est. Quippe ita proditæ sunt iure ciuili actiones in rem, vt quis dominium suum vendicet: vt instit. de actio. §. præiudiciales: licèt ipsum habeat. Nam & aliàs fundum etiam traditum peto: vt ff. de verb. oblig. l. vlt. Ferè autem ideo dicitur in textu: qa licèt eo actionis genere agatur de dñio, cessat tñ trina distinctio. Ecce n. alias ĩ causis alius est qui petit, alius a quo petitur, aliudq; quod petitur. Namq; si quis aliquem, qui in possessione libertatis est, petit in seruitutem, ipsum petit & ab ipso eodem petit, adsertione sublata, si quis non in possessione seruitutis constitutus, in libertatem proclamet, ipse est qui petit, & seipsum petit. In aliis autem duabus præiudicialibus.i.per quas quæritur an quis sit libertus, seu filius, cessat vtrunq;.i. & dñij ratio & trina distinctio. Nempe in his de dominio nõ agitur, sed & in his duabus actionibus idem est qui vel a quo petit, cum eo quod petitur. In rem 6 tñ & istę duæ actiones sunt. † Nam libertus præiudiciali actione a patrono petitur, & siue neget omnino se libertum, siue cõfiteatur, sed non Caij Seij, seu puta se petentis libertum esse diffitetur, præiudicium redditur: vt ff. si inge. l. vlti. Libertus quoq; se dicit suum & filius similiter.i. sui iuris, vnde & Persius. Vindicta postq̃ meus a prætore recessi. Sũt autem arbitrariæ actiones istæ, vtputo, & extra ordinem aliarum actionum negatiue plerũq; intenduntur. puta cum aliis actionibus principaliter intentatis, obijciuntur. Quod genus actionis, scilicet negatiuæ, in cõtrouersijs rerum corporalium aliàs proditum non est, nam in 7 ius is qui non possidet, agit. † Ei verò qui possidet non est actio prodita nomine corporum per quam neget rem actoris esse: ut instit. de actio. §. ęque si agat. Sanè nomine rerum incorporalium actiones in rem vtiles & negatiue proditæ sunt, quæ appellantur negatoriæ.

SVMMARIVM.

1 *Actio confessoria & negatoria pro quibus competat rebus.*
2 *Confessoria & negatoria directa & vtilis reperitur.*
Seruitutem vendicare quis possit.
3 *Confessoria dicitur vtilis ratione personæ & rei.*
4 *Confessoria directa vel vtilis cui competat.*
5 *Negatoria directa cui competat.*
6 *Negatoria duo continet specialia.*
7 *Confessoria aduersus quem competat.*
8 *Confessoria & negatoria sunt actiones in rem & vtiles & arbitrariæ.*

¶ De vtili actione confessoria atque negatoria, quæ de seruitutibus tam rerum quàm personarum, cum rustici, tum vrbani prædij proponuntur. Titu. XX.

1 Sunt & aliæ quæ vocantur confessoriæ, † proponuntur autem istæ actiones, id est confessoria & negatoria de seruitutibus tam rerum q̃ personarum, cum rustici tum vrbani prędij: vt ff. si ser. vẽd. l. j. & l. 1. respon. & insti. de act. §. ęque. Videamus itaq; cui competat confessoria atq; ne2gatoria, & in quem, quid in eas veniat, & quales sint. † Et sciendum est: quia confessoria & negatoria inuenitur tam directa, q̃ vtilis, licèt omnis confessoria ac negatoria sit actio in rem vtilis. Directa autem confessoria nulli alii q̃ dño fundi, cui seruit, competit. Seruitutem enim nemo alius vendicare potest, quam is, qui dominium in fundo vicino habet, cui seruitutẽ dicit de3beri: ut ff. si seru. vend. l. 2. §. hæc autem in rem actio. † Vtilis autẽ confessoria dr̃, aliàs ratione personæ, aliàs ratione rei. Ratione personæ, sicut ea quæ competit non dñis seruitutes vendicantibus, puta superficiario, fructuario, vectigalis fundi possessori: ut ff. de serui. l. ei qui. & ff. de remis. Ratione rei, vtilis confessoria competit, puta si quis viã vendicet ad sepulchrum quod est humanis vsibus exemptum: vt ff. si serui. ven. l. j. licèt seruitus itineris ad sepulchrum priuati iuris sit: vt ff. de serui. l. seruitutes. § ser4uitus. † Competit autem confessoria directa vel vtilis ei, cui seruitus quasi tradita est vel per patientiam. Traditio enim & patientia seruitutum inducunt prætoris officium: vt ff. de ser. rusti. præd. l. j. in fi. Competit autem ita demum, si prohibeatur vti seruitute: qua & retro vsus fuerit. Prohibetur autem quis, aliàs expressim: vt si prohibeatur ire, agere, vti frui. Aliàs per cõsequentiam: vt si prohibeatur viam reficere, sternere, quidve qđ iter fa5cit inuium auferri: vt ff. si serui. vend. l. loci. §. si quis. † Directa autem negatoria competit dño ędificij vel prædij, quod seruire debere dr̃, neganti seruitutem se vicino debere: vt ff. si serui. vẽd. l. loci. §. competit. Vtilis autem negatoria competit & eis, & in 6 eos, quibus & in quos competit vtilis confessoria. † Sanè notandum est, ꝙ in negatoria actione duo specialia reperiuntur. Vnũ est: quia negatiue concipitur, quod aliàs non hr̃, nisi in præiudicialibus & in illis, ita demum, si nõ principaliter, sed in modum exceptionis, sicut & superius dictum est, obijciũtur. Est & aliud in negatoria speciale: quia idem est iuris possessor, atq; debitor. Hoc autem vltimum actio negatoria commune habet cũ confessoria. Ecce enim si lego, cuius prædium seruire dicitur, patienti eo qui seruitutem sibi vẽdicat, ędificauero, ego iuris possessor effectus

effectus ero, petitorq;, negatoriam intendendo, si verò non habuero ędificatum, aduersarius meus possessor est. Nam cum nihil sit innouatum, ille possidet, hoc tñ ita, si & retro, sicut iam dictum est, seruitute vsus fuerat, & se vti suo iure credebat: vt ff. si ser. vend. l & si. § sciendum. & ff. quemad. ser. amit. l. vlti. & ff. de 7 aqua quoti. & ęsti. l. j §. Aristo. & ff. de iti. pri. l. vlti. † Cõpetit ergo confessoria aduersus eum, qui prohibet quem seruitute vti, opere, manuve. Negatoria non competit aduersus eum, qui vult seruitute vti, puta aduersus eum qui vult vti, frui, habitare, ire, agere, ambulare, aquamve ducere. In confessoriam autẽ actionem & negatoriam fructus veniunt. Fructuum autẽ nomine in confessoria cõputatur, quod intersit agentis, seruitute vti non esse prohibitum, vel non prohiberi. In negatoria verò actione fructuum nomine computatur, quod interest intendentis negatoriam, non esse vsum itinere, puta fundi sui, vel non amplius vti. 8 ff. si serui. ven. l. loci. §. 4. † Sunt autem sicut & iam dictũ est actiones istę in rem: vt ff. si ser. ven. l. j. §. hæc in rem acti. & l. etsi. §. hęc autem actio. Et vtiles quia non gratia dominij sed quasi proponuntur, sunt & arbitrariæ sicut superiores, porriguntur quoque vltra annum: quia rei sunt persecutoriæ, vt ff. de actio. l. in honorarijs.

SVMMARIVM.

1 *Actiones in rem quę causa pignoris proponuntur quæ & quot sint.*
2 *Hypothecaria iure honorario oritur ex obligationis pacto.*
3 *Pignus in quo differat ab hypothecaria actione.*
4 *Hypothecaria est actio in rem & arbitraria & prætoria, & ad quod tempus protendatur.*

¶ De Hypothecaria actione. Titu. XXI.

Enodatæ sunt superius actiones in rem tam directæ quàm vtiles, quæ gratia dñij vel 1 quasi dñij competunt. † Nunc aduertamus de actionib. in rem, quæ causa pignoris expressi, taciti, iudicialis, atq; prętorij proponuntur. Sũt autem duę, hypothecaria, quæ quasi Seruiana vocatur & Seruiana. Exponamus itaq; in primis cui hypothecaria cõpetat, & vnde nascatur, & in quem detur, & quid in eam veniat, 2 & qualis sit actio. Hæc eadem & de Seruiana dicemus. † Nascitur autem hypothecaria iure honorario ex obligationis pacto: ut ff. de pact. l. si tibi. §. de pignore. Competit autem persequenti pignus hypothecarię directa hypothecaria creditori, cui res obligata est a dño, vel non dño voluntate domini. Vtilis autem tũc competit, cum nõ dñs obligauit, rei tñ obligatæ dñium postea nactus est. Idem si dominus non domino, qui obligauit, succes3sit, vt ff. de pig. act. l. rem alienam. & ff. de pig. l. si Titius. † Inter pignoratitiam & hypothecariam actionem nihil interest, nisi in sono nominis, quippe vtraq; pignoris appellatione continetur: vt institu. de act. §. inter pignus autem. & ff. de pign. l. res. §. inter pignus autem. In arctiore autem significatione pignus appellatur, quod obligationis nomine sit traditum mobile sit, vel immobile. In arctissima autem significatione & ꝓprie pignus rei mobilis constituitur quasi a pugno deriuatum: vt ff. de verbor. signif. l. plebs. §. pignus. Hypotheca autem nuda conuentione contrahitur, vt insti. de actio. §. inter pignus. Competit autem in quemcunq; possidentem: vt ff. de pign. l. si fundus. Quippe cum re ambulat & in rem est: vt ff. de pig. l. pignoris. Venit autem in hanc actionem rei obligatæ restitutio cum fructibus post litem contestatam perceptis. Sanè de fructibus antecedentibus nihil iudex pronuntiabit, nisi extiterint: vt ff. de pign. l. si fundus. §. in4terdum. † Est autem in rem hæc actio, sicut dictum est, & arbitraria: vt insti. de actio. Præterea & prætoria: vt ff. de pact. l. si tibi. §. de pignore. Extenditur autem aliàs vsq; ad 10. vel 20. annos, puta aduersus bonę fidei possess. cum titu. vt C. si aduer. credi. l. j. Aliàs vsque ad 30. ann. s. aduersus extraneum detentatorem carentem alterutro.i. bona fide, vel titulo, vel vtroq;, aliàs vsq; ad 40. id est, aduersus debitorem & eius hæredem: ut C. de pręscri. 30. ann. l. cum notissimi.

SVMMARIVM.

1 *Seruiana actio dicta a Seruio quibus & aduersus quos competat.*
2 *Seruiana actio pro quibus competat rebus.*
3 *Seruiana actio est vtilis in rem prętoria & arbitraria.*

¶ De Seruiana actione. Titu. XXII.

1 Nũc de Seruiana loquamur. † Seruiana actio dicta est a Seruio, qui eam introduxit. Competit autem Seruiana locatoribus domorum, & fundorũ & eorũ hæredibus aduersus colonos inquilinosq;, & eorũ hæredes, sed & aduersus extraneos datur Seruianũ iudicium. Saluianũ quoq; interdictũ quod est de pignorib. adipiscẽdę possessionis causa proditum. Directum ꝯ creditorem, & debitorem, & heredes eorum vtile in extraneos, vt C. eo. l. j. & ff. de pig. l. si debitor. & ff. de interdic. l. 2. § sunt autem. & ff. de fal. inter 2 l. j. & vlt. † Veniunt autem in hanc actionem res expressim obligatæ, sed & tacite, puta inuectæ, illatę, inductęq; ĩ domum locatore conscio vel ignaro, in fundum ita demum, si scierit: vt C. 3 loca. l. certi. † Est autem hæc in rem vtilis, prætoria & arbitraria: vt instit. de act. Et eatenus extenditur, quatenus hypothecaria.

PLACENTINI DE PERSONALIB. ACTIONIB.

PROOEMIVM.

Diligenter satisq; compẽdiose pertractatæ sunt hucusq; rerum vendicationes. Nunc transeamus ad explicandas personales actiones, quarum quædam reperiuntur directæ, aliæ ꝯriæ, alię vtiles. Nullus tñ nos plenariè dicturos expectet, quid in has veniat actiones, iure seu iudicis officio ne, si singula diffusius prosecuti fuerimus operis cępti modus producatur in amplius, quam proposuerimus. Verùm quoniam prolixitas fastidium creat, nimia breuitas obscuritatem generat, inter vtrunq; consistam, vtiliter dilucideque expositurus, quibus competant, & quales sint, in quos dentur, & quãto tempore durent. Nec verò in audiendis his omnibus, inq; legendis actionum varietatibus torpeat auditoris animus. Si quidem actionibus lis instituitur, instituta dirimitur, pecunia quæritur, quæsita seruatur, perdita recuperatur, iniuria illata propellitur.

SVMMARIVM.

1 *Actionum personalium quædam ex contractibus, quędam ex maleficijs, & quędam ex diuersis causarum figuris oriuntur.*
2 *Contractus res quędam sunt, non autem maleficia.*

¶ De diuisione personalium actionum. Titu. I.

1 Personalium itaque actionum † aliæ descendũt ex ꝯctibus, alię ex maleficiis, alię ex varijs causarum figuris, vt superius diximus. De actionibus autem, quæ ex ꝯctibus originem trahunt, vtpote digniori2bus, primũ videamus. † Quippe ꝯctus res sunt, maleficia verò siue vitia ab re sunt. Earum autẽ actionum, quæ ex ꝯctibus descendunt, aliæ rebus informantur, alię verbis, aliæ literis, aliæ cõsensibus. Item earum aliæ sunt quibus præcise intenditur oportere dari uel fieri, hę sunt conditiones. Aliæ sunt, quibus non præcise agitur, sed & subalternatione intenditur: vt fiat, uel detur, aut interesse prętetur: ut in uenditis, locatis, similibusq;. De condictionibus quæ obtinent monarchiam ꝑsonalium actionum, & habẽt expressam formam, agamus primum.

SVMMARIVM.

1 *Condicere quid sit, & quid condictio.*
2 *Actio qualibet personalis condictio dici potest.*
3 *Condictio incerti tribus competit casibus.*
4 *Certum quid sit.*
5 *Condictio certi generalis in duas secatur species.*
6 *Pecuniæ nomine venit omnis res in quantitate consistens.*
7 *Condictiones certi tres sunt, & quæ.*
8 *Condictio certi propter mutuum cui competat.*
9 *Condictio certi contra eum datur, qui mutuum suscepit.*
10 *Condici quæ res possint.*
11 *Vsura per nudum pactum venit in aridis fructibus.*

¶ De condictionibus certi propter mutuum, & quid certi appellatione contineatur. Titu. II.

Exponamus itaque quid sit condicere, quidque sit condictio, & quot modis cõdicatur. 1 † Condicere est denuntiare prisca lingua: vt in ff. de actio. Moderna autem lingua & noua nihil aliud est hodie condicere, q̃ in personam agere. Sicq; nihil aliud est cõdictio q̃ in personam 2 actio: ut ff. de act. l. actionum. † Inde est, ꝙ omnis ꝑsonalis actio non absurde potest vocari cõdictio. Nam & rerum amotarum actio in hac significatione dr̃ condictio: ut ff. re. amo. l. rerum. 3. Obtinuit tamen per excellentiam: vt si absolute dicatur condictio, debeat intelligi certi, indebiti, seu ob causam, vel quæcunq; aliarum quæ continent expressam formam personalium actionum. Condicitur autem aliàs certum, aliàs incertum, sicq; cõdi3ctio, aliàs certi, aliàs incerti. † Incerti condictio competit in tribus casibus, puta si quis sine causa obligatus liberatusve incerti condictione agit: vt liberetur, vel in obligationem reponatur: vt ff. de condi. sine cau. l. qui sine causa. Sed & in locũ furtiuę cõdictionis, quæ non nisi dño datur: vt ff. de condi. fur. l. j. cõdictio incerti nõ dominis tribuitur, puta creditori, similibusq;: ut ff. de cond. fur. l. & ideo. §. Neratius. Condictio autem certi generalis est ex communi causa competens, ex qua certum debetur, siue ex causa ꝯctus, vel quasi, siue ex causa maleficij, vel quasi: vt ff. si 4 cer. pet. l. certi condictio. † Certum est, quod ex ipsa pronunciatione

tione apparet quid, quale, & quantum sit: vt ff. de verb. obl. l. stipulationum. Item certum est, cuius species, vel quantitas nomine proprio vel digito demonstratur, siue aliquibus vocabulis, quæ vice proprij nominis funguntur: vt ff. si cert. pet. l. certum. 5 † Scinditur autem condictio certi generalis in duas species, altera cadit in nomē speciale, & vocatur Triticaria, altera stat in nomine sui generis, & vocatur certi condictio. Nam & aliàs adoptionis vna species speciale nomen admittit, & vocatur arrogatio. Altera stat in nomine sui generis & dicitur adoptio. Speciali autem certi cōdictione repetitur pecunia data mutuò. Nēpe mutuum non cōtrahitur, nisi pecunia proficiscatur: vt ff. si cert. pet. l. 2. §. item. 6 † Pecuniæ autē nomine hic intelligimus omnes res, quæ in quantitate consistunt, puta quas numeramus, metimur, & appendimus. In his nanq; solis consistit mutuū: vt insti. qui. mo. re con. ob. in prin. Aliàs autem nomine pecuniȩ omnes res significamus: vt C. de const. pecu. l. 2. & C. de test. l. testandi. & ff. de verb. sign. l. pecuniæ. 7 † Ex prædictis colligi potest: quia tres sunt (vt ita dixerim) certi condictiones, vna est, quæ vocatur triticaria, qua species petitur ex quocūq; debito. Altera est, qua repetitur mutuum non idem sed tantundem sub eodem genere, & pereq; bonum, puta frumentum, oleum, aurum: vt ff. si cert. pet. l. 3. Tertia est condictio, qua petitur etiam pecunia numerata, stipulatione promissa non ex mutuo debita. Si quidem ex stipulatione duæ proficiscūtur actiones, vna vocatur ex stipulatu, quæ competit, vbi quid incertum promissum est, puta insulam fieri, fossam fodi. Altera vocatur certi cōdictio, qua petitur certa res. Et certe si res illa certa fuerit species, transit condictio certi in nomen speciale, & vocatur triticaria. Si verò fuerit illa certa pecunia, puta, aliave quantitas, ea actione petitur, quæ cōstat in nomine generali, nuncupaturq; condictio certi, quæ certi cō dictio cū sit in sui generalitate præcipua, meritò ponitur in tractatu prima. De qua certi condictione super mutuo specialiter prodita, quod re ꝯhitur, audiamus. Exponamus itaq; cui competit, in quem, & qualis sit, & quatenus durat. 8 † Competit autē certi condictio propter mutuum ei, qui numerauit pecuniā, aliāve quantitatem, eius quoq; hȩredi, sed & ei cuius nomine numeratum est, competit directa certi condictio, quippe hoc in casu ex pacto alterius alteri quæritur directa certi cōdictio, propter singula præcepta, quæ sunt circa pecuniam creditam: vt ff. si cert. pet. l. singularia. Sed & directa hypothecaria hoc in casu quæritur: vt C. per quas perso. no. ac. l. 2. 9 † Competit autem in eum directa certi condictio, qui suscepit mutuum, & in eius hæredem. In eum quoq; cuius nomine susceptum est. Vtilis autem datur & qui alterius nomine numerauit eo non habente ratū. In eum verò dirigitur vtilis, qui alterius nomine recepit, illo non accōmodante consensum: vt C. si cert. pet. l. 2. & 4. 10 † Venit autem in hanc actionem, vbi condicam non id quod datum est, sed tantundem, sicut & superius dictum est, & nihil amplius. Actione enim condictionis ea sola quantitas petitur, quæ profecta est: vt C. de condi. inde. l. 2. Nec tñ vsura fenebris pecuniæ citra vinculum stipulationis petitur: vt C. de vsur. l. 3. nisi priuatis a ciuitatibus sit credita: tunc enim ex nudo pacto debentur vsuræ: ut ff. de vsur. l. etiam. 11 † In speciebus autem, puta in fructibus aridis venit vsura etiam per nudū pactum, magis tñ proprie dicitur accessio vel additamentū: vt C. de vsur. l. frumēti. Constat, autem, quòd hæc actio ciuilis est, personalis stricti iuris, & perpetua.

SVMMARIVM.

1. *Indebitum accipiens perinde obligatur atque is, qui mutuum accipit.*
2. *Obligatio tacita quandoq; nascitur extra id, quod agitur.*
3. *Condictio indebiti directa cui & contra quem competat, & cui & contra quem vtilis.*
4. *Indebitum ciuiliter licèt debitum naturaliter non repetitur solutum.*
5. *Indebitum a sciente solutum non repetitur.*
6. *Condictio indebiti ad quid detur, seu quid operetur.*

¶De condictione indebiti. Titu. III.

Post tractatum cōdictionis certi, quæ intenditur nomine mutui, non incompeten 1 ter adnectitur cōdictio indebiti; † qui enim accipit indebitum re obligatur, & perinde sicut qui accipit mutuū, nisi ꝙ hæc obligationis species potius ex distractu, q̄ ex cōtractu proficiscitur, siquidem qui solutū proponit, negotium distrahit & nō ꝯhit: vt insti. quib. mo. re. c. ob. §. is quoq;. & ff. de act. l. ex maleficiis. §. is quoq;. 2 † Plerunque tñ id accidit: vt extra id quod agitur tacita obligatio nascatur, veluti cum per errorem indebitum soluendi causa datur: vt ff commo. l. si is. §. si libero. Competit autē cō 3 dictio indebiti & directa & vtilis. † Directa competit ei qui indebitū soluerit, siue per se, siue per alium, & eius hȩredi, ei quoq; cuius nomine solutum est. Datur autem in eum qui susceperit, & eius hæredē, in eum quoq; cuius nomine susceptum est. Vtilis autem datur ei qui alieno nomine soluerit, illo non habente ratum. Sed & vtilis datur alii, q̄ ei, qui soluerit, puta si scriptus hæres soluerit testamento rupto, legitimus vtiliter condicit: vt ff. cod. l. idem. cum l. seq. & l. nec nouum. Datur autem vtilis in eū, qui alterius nomine susceperit indebitum, illo non habente ratum. Sed & in eum quem, qui soluit, credidit procuratorem in rem suam factum: vt ff. eo. l. si ꝓcurator. §. idem Labeo. & C. eod. l. creditoris. Indebitum autem intelligo, siue sit omni iure inde4 bitum, siue naturali tantum. † Nempe licèt ciuiliter sit indebitum, si tñ vel naturaliter sit debitum; solutum non repetitur, superest enim causa naturalis, quæ repetitionē inhibet: vt ff. quod quisq; iur. in a. sta. l. sed qs. §. vlti. & §. eo. l. naturaliter. & l. si pęnę. §. quamuis. Sed & indebitum intelligo, etiam si alij, vel ab alio sit debitum, non tñ ei, cui, vel a quo soluitur. Quamuis. n. debitū sibi quis recipiat, tñ si is qui dat, non debitum dat, repetitio com5 petit: vt ff. eod. l. si pęnę. §. quamuis. & l. in summa. §. vlti. † Aliqñ tñ indebitum solutum non repetitur, a sciente puta: vt ff. eo. l. j. & l. si is. nisi minor ętas adiuuet. Sed & ex causa iudicati solutū non repetitur: vt ff. manda. l. si fideiussor. §. in omnibus. nisi iudicatum sit ex falsis instrumentis, uel corruptis testibus: vt C. si ex fal. instru. l. j. Ex transactione quoq; solutum non repetitur, nisi per falsum sit extorta, vel per calumniam: vt ff. eo. l. in summa. & C. de trāsac. l. pen. Ex causa quoq;, quæ per inficiationem crescit, & legati venerabilibus locis relicti, indebitum solutum non repetitur: vt C. eo. l. ea quæ per. Sed & si ex pietate quid etiam indebitur soluatur, non repetitur. Sublata enim falsa opinione relinquitū pietatis causa, ex qua solutum repeti non potest: ut ff. eo. l. cum is. §. mulier. His autem casibus cessantibus, & si qui similes inueniantur, indebitum solutum repetitur, aliàs ex errore facti, aliàs ex errore iuris, puta in muliere quæ intercessit: ut ff. eo. l. qui exceptionem. Aliàs si quis ancipiti animo soluerit: vt C. cod. l. vlti. Aliàs ex priuilegio personæ: ut ff. eo. l. interdum. Reuocat autem hæc actio, aliàs id quod solutum est, aliàs tantundem, aliàs soluti ęstimationem, aliàs prorsus aliud: ut prædij fructum & pretium: ut ff. eo. l. si non. Est autem hæc actio ciuilis, naturalis tantùm: vt ff. cod. l. indebiti. j. responso. personalis, stricti iuris & perpetua.

SVMMARIVM.

1. *Triticaria actio cui competere censeatur.*
2. *Triticaria actio contra quem detur.*

¶De condictione triticaria. Titu. IIII.

1 Sequitur vt videamus de condictione Triticaria. † Cōpetit autē Triticaria ei cui debetur quęcunq; res, & ex quacunq; causa; præter pecuniam numeratam, siue sit res mobilis, siue immobilis, incorporalis etiam, puta vsufruc. vt ff. eo. l. j. Ita tamē res petitur hac actione, si fuerit certa & aliena, quippe rem suam nemo cōdicere potest, pręterquam a fure, ut ff. quemad. vsufru. ca. l. vlti. nisi forte ratione possessionis & res 2 propria dicatur: ut ff. eo. l. 2. & ff. de condi. indeb. l. indeb. † Cōpetit autem triticaria in eum qui debet speciem quācunq;, & eius hæredem, nō distincta causa: sed nec re, dummodo fuerit, sicut dictum est, & certa & aliena. In hac autem actione si quæratur: res quæ petita est, cuius temporis ęstimationem recipiat, verius est, ꝙ omne tempus spectetur, præsertim si fuerit species debita & inęstimata. Idem si ęstimata, si tamen is, cui debetur, malit rem, possit petere. In quantitate non distinguitur, fuerit ęstimata necne, sola quippe pecunia numerata a nexibus huius actionis excipitur, & certe si quantitas ęstimata debebatur, sola ęstimatio præstabitur, nisi forte vsura accesserit: nempe debitor contrarium non postularet. Est autem hæc actio personalis, ciuilis, stricti iuris & perpetua.

SVMMARIVM.

1. *Condictio datorum ob causam cui competat & contra quem.*
2. *Condictio ob causam vtilis cui & contra quem detur.*
3. *Actio quæ competat, quando dolus causam contractui dat.*

¶De condictione datorum ob causam. Titu. V.

Sequitur vt dicamus de condictione datorum ob causam, siue ob rem datam, faciendamve, futuram & honestam. Superius enim condictio. i. indebiti respicit in 1 præteritū. Hæc contemplabitur in futurum. † Competit autē ob causam directa condictio ei, qui dedit ob causam causa non secuta: suo quoq; hæredi; ei quoq; cuius nomine ob causam datum est: sed & si causa fuerit secuta: non tñ iure, hæc condictio habet locum: vt ff. eo. l. 3. §. si liber. Datur autem in eum directa ob causam condictio qui suscepit, & eius hæredem, in eū quoq; cuius nomine susceptum est, defectus ergo causæ huius condictionis causa est, id est cessatio: sed & mora, pręter morā quoque eius qui facturus fuerat licebit ei pęnitere, qui dederit, si tamen eius duntaxat gratia negotium contractum fuerit: vt ff. cod. l. 5. 2 † Vtilis datur ei, qui alieno nomine ob causam dederit alio nō habente ratum. Vtilis datur in eum qui alieno nomine suscepit illo infirmante negotium. Illud sanè notandum est: quoniam illud, quod datur ob causam, causa non secuta, cum datur ex cōtractibus duntaxat innominatis præterq̄ ex datione, quæ condictioni ob causam mixta est, ut C. eo. l. ea. Nisi forte in nominato contractu id conuenerit: ut C. de pac. inter emp. l. 3. & C. de con3 trahen. emp. l. si dolo. † Sed & ubi dolus dederit causam ꝯtui, puta

puta uēditioni: ex empto agitur, & fortassis condictione: ut res uēdita reddatur, ut ff. de act. emp. l. tenetur. Ciuilis est hæc actio, personalis, stricti iuris, & perpetua.

SVMMARIVM.

1. *Cōdictio ob turpem causam directa cui & contra quem competere dicatur, & cui contra quem vtilis.*
2. *Condictio ob turpem causam quando competat.*
3. *Possidentis conditio in pari causa potior est.*

¶De conditione ob turpem causam. Titu. VI.

1 Condictio ob turpem causam † directa ei competit, qui dederit ob turpem causam, & suo hæredi, ei quoq; cuius nomine datum est, in eū dirigitur, qui acceperit, & suum hæredem: in eum quoq; cuius nomine acceptum est. Vtilis autem datur ei qui alieno nomine dederit illo non habente ratum: in eum datur vtilis, qui alieno nomine suscepit illo non accommodante consensum, & hoc procedit, siue res se2 cuta fuerit, siue non. † Ita demum condictio ob turpem causam competit, si turpitudo contingat solum accipientem: puta si qs accipit nummum: vt restituat depositum, si verò turpitudo contingit solum dantem, condictio cessat: puta si quis meretrici dederit ob coitum, licèt enim meretrix turpiter facit, quia est meretrix: noua tamē ratione minus turpiter facere creditur, quod accipit, cū sit meretrix. vt ff. eo. l. idem. §. sed quod. Et vbi vterq; 3 turpiter agit: condictio cessat. † In pari. n. causa potior est condictio possidētis: vt ff. de excep. do. l. apud. §. Marcellus. & ff. de ꝯdi. ob tur. cau. l. si ob turpem. & ff. ne quis eum. l. 2. Hæc condictio ciuilis actio est & personalis, stricti iuris, & perpetua.

SVMMARIVM.

1. *Condictio furtiua cui & contra quem detur.*
Fur semper est in mora.
2. *Condictio vnde dicatur orta.*
3. *Condictio furtiua non dicitur vtilis: sed est personalis, ciuilis, perpetua & stricti iuris.*

¶De condictione furtiua. Titu. VII.

1 Nunc audiamus de condictione † furtiua, quę soli dño competit, & eius hæredem. Is enim qui præbuit opē licèt teneatur furti actione: non tamen conuenitur furti condictione, vt ff eo. l. 5. & ff. de ver. sig. l. sępe. Habetur autem ratio & eius, quod intersit agentis, veluti si hæres fuerat institutus seruus, & periculum subeat dñs hæreditatis perdēdæ: sed etiam si seruus subtractus fuerit mortuus: dominus consequitur hæreditatis pretium: sed & serui; inquantū vnq̄ post furtum factum plurimi fuerit. Semper enim fur morā 2 facere vr: vt ff. eo. l. in re. §. si ex causa. & l. condicatur. † Quæri solet, vnde hæc condictio nascatur, & certe ex cōtractu nō oritur, quippe noxalis datur, & non nisi in quantū peculium locupletius factum est: vt ff. eo. l. si seruus. & ff. de pecu. leg. l. licèt. §. ex furtiua causa. Sed nec ex maleficio oritur hæc actio: quia rei duntaxat habet persecutionē: vt ff. eo. l. si pro fure. §. condictio rei furtiuæ. Sed & quia in hæredem furis datur, siue res ad eū peruenerit furtiua, siue non: vt ff. eo. l. in ꝯdōne. Sed & si seruus quid surripuit liber factus eius nomine furtiua condictione, licèt furti sit actio: non conuenitur, ut ff. eo. l. si seruus. Accedit his tribus argumentis quartum, quæ scilicet condictio non sit ex maleficio. Ecce enim si plures rem vnam subtraxerint, & vnus rē vnā restituit, vel eius ęstimationem, cæteri liberati sunt condictione furtiua, vt C. eo. l. j. Vbi autem agitur actione ex maleficio, puta ex lege Aquil. quod alius præstitit, alium non releuat, cum sit pęna: vt ff. ad leg. Aquil. item Mela. §. sed si seruum. Cum ergo cōdictio furtiua ex contractu non proficiscitur, nec ex maleficio, sicut ostendimus, constatq; quia nec ex quasi contractu, uel ex quasi maleficio, necesse est, ut aliunde nascatur, sicque ex varijs 3 causarum figuris, sicut superius diximus, oriri dicatur. † Condictio autem furtiua nō inuenitur vtilis, sed in locum directę incerti condictio tribuitur, non domino, cui res surrepta est, vt & superius dictum est, vt ff. eod. l. & ideo. §. Neratius. Est autem hæc condictio personalis, & ciuilis, & perpetua, & stricti iuris.

SVMMARIVM.

1. *Condictio ex lege quando & in quibus locum habeat.*
2. *Philosophia operam mercenariam spernere dicitur, & sapientia ciuilis non ęstimatur nummis.*
3. *Locatio non contrahitur inter mensorem & eum qui ipsius vtitur opera.*

¶De condictione ex lege. Titu. VIII.

1 Condictio ex lege erit: cum obligatio † lege noua introducta est, nec ī lege cautum est, quo genere actionis experiamur, in donatis puta, sicut & superius dictum est. Sed & aduocatus honorarium sibi simplici pacto promissum, condictione ex lege petere debet: ut C. de suffra. & non 2 actione locati. † Philosophia enim mercenariam operam spernit, & ciuilis sapientia, quæ pretio nummario non est ęstimāda, nec dehonestāda, locationis vinculum aspernatur: vt ff. de var. 3 cog. l. j. §. an philosophi. † Nam nec inter mensorem, & eū qui mensoris opera vtitur, locationem contrahi veteres crediderunt, quodq; datur mensori non merces sed honorarium appellatur: vt ff. si mensor fal. mo. l. j. §. ideo autem.

SVMMARIVM.

1. *Condictio sine causa, vel ex iniusta causa quando, cui, & contra quem competat.*

¶De condictione sine causa, vel iniusta causa. Titu. IX.

1 Restat vt de condictione sine causa & ex iniusta causa dicamus. † Competunt autem istę duę cōdictiones, & vbi cęteræ competunt, & vbi nulla aliarum competit. Datur autem hæc condictio ei, cuius quid apud alterum sine causa deprehenditur, & in eum datur, qui quid ad alium pertinens hēt, aliàs respectu proprietatis, aliàs respectu possessionis. Competit autem siue ab initio causa nulla fuerit, nullaq; est, puta si quis ex chirographo se obligauerit, nihilq; acceperit, condictione sine causa chirographum cōdicit. Sed & si causa præcesserit, finitaq; est, puta si is qui accepit solum chirographum, recte condicit. Sed & si causa dandi iusta fuerit, redijt tñ ad iniustam ꝯdō sine causa vel iniusta causa competit. Ecce. n. si fullo vel cōmodatarius vestimētis amissis dño pretium præstiterit. posteaq; dñs vestimenta inuenerit, pretium quod datum est cōdicitur, aut rem recuperatam præstare dñm oportebit, vtrum maluerit: vt ff. eo. l. j. §. fi. & l. 2. C. eo. l. dissolutæ. & ff. commo. l. in cōmodato. §. vlti. Sed & si conuentus commodatarius condemnatusq;, si nondū exoluerit, aduersus dñm iudicati agētem rectè excipiet, si id, qđ furto videbatur amisisse, receperit: vt C. de re iud.

SVMMARIVM.

1. *Actio directa commodati competit, qui commodauit, & eius hæredi: vtilis autem ei cuius nomine commodatum est.*
2. *Actio commodati pro quibus rebus concedatur.*
3. *Contraria commodati cui competat.*
4. *Commodati actio furti competit & prædoni.*

¶De commodato. Titu. X.

Explicite sunt superius condictiones omnes, quarum quædam ex contractibus descendunt, qui re ꝯhuntur: vt condictio certi. Alię ex quasi contractibus, vt in cōdictione indebiti. Nunc ponamus de aliis actionibus, quæ similiter non nisi rebus interuenientibus locum habent: vt ꝙ actio cōmodati, & pignoratitia, & depositi, & de aliis si quæ tales īueniantur. Et primum de actione commodati: quia celebrior est iste ꝯctus atq; vtilior. Commodati autem actio & directa inue1 nitur, & vtilis, & ꝯria. † Directa commodati actio ei competit, qui commodauit, & eius hæredi in commodatarium & eius hæredem. Vtilis competit ei cuius nomine commodatum est ad instar forte depositi, vt C. ad exhi. l. pen. Sed & patri dñoque si filius commodauit seruusve. Datur quoq; vtilis non dño, puta si seruus, quem bona fide quis possidebat, vel ī quo vsumfructum habebat, commodauerit. Datur autem vtilis in eum, qui loco hæredis ponitur, puta in bonę fidei possessorem, & in eum cui ex trebelliano senatusconsulto restituitur hæreditas. In pupillū 2 quoq; locupletiorem vtilis datur, vt ff. eo. l. 3. j. responso. † Venit autem in actionem directam commodati & vtilem res cōmodata, eiusq; sequela, dolus omnis, culpa, diligētia, custodia. Aliqñ tamen solus dolus venit, puta si commodatarij tantùm gratia commodatum fuerit, id ve conuenerit. Fortuitus autem casus nō venit, nisi pacto promissum fuerit, aut nisi commodatarius 3 nullo suo vitio inciderit, vt ff. eo. l. si vt. §. nunc vidēdum. † Contraria commodati commodatario competit, siue quod in rem commodatam impenderit, nisi modica impendia fecerit, vel si damnum passus est per rem commodatam, puta per seruum si cōmodatum intempestiue fuerit reuocatum, vt ff. eo. l. in commodato. & l. in rebus. & l. si seruus. Quod autem ꝯrio iudicio cōsequi potest, id etiam si directa secum agitur, iure compensationis saluum faciat, vt ff. eo. l. in rebus. § quod autem. In summa distinguendum est, scierit necne, seruum commodatum esse furem per quem commodatarius furtum passus est. Nam si scierit, commodati contraria tenebitur ad interesse, si non scierit, liberum erit ei seruum pro noxæ deditione relinquere, vt ff. eo. 4 l. si seruum. † Et sciendum est, quia etiam furi & prædoni competit actio commodati, sed & depositi, ut ff. eod. l. ita. ff. depo. l. prima, § si prædo. Ex improbitate tamen, nec sic fur & prędo consequetur agendi potestatem, sed ratione contractuum in quibus bona fides exuberat. Est autem hæc actio personalis, bonę fidei & perpetua.

SVMMARIVM.

1. *Pignoratitia directa debitori competit, qui rem propriam dedit pignori.*
2. *Pignoratitia quando detur debitori ex facto creditoris.*
3. *Pignoratitia nascitur post solutionē, vel post id quod pro solutione habetur.*
4. *Pignoratitia actio est personalis, bonæ fidei, & perpetua.*

¶De

¶De pignoratitia actione. Titu. XI.

Sequitur vt videamus de pignoratitia actione. Pignoratitia inuenitur directa, vtilis, contraria. † Directa pignoratitia competit debitori, qui rem propriam pignori dedit, alienāve, dñi tamen voluntate præcedente, vel ſequēte. Tūc n. alienæ rei pignus tenet: vt ff. eo. l. aliena. Debitoris quoq; hæredi directa cōpetit. Vtilis datur ei, cuius filius ſeruusve rem obligauerit. Datur autē vtraq;, ſcilicet & directa & vtilis in creditorem & ſuum hæredem. Datur autem debitori directa, ſiue vtilis, alias ex ſuo facto, alias ex facto creditoris. Ex ſuo facto, puta ſi ſoluerit, vel aliter, prout voluit, creditori ſatisfecerit. Nec n. aliàs ſatisfacere paratum eſſe debitori prodeſt: vt ff. eod. l. ſi rem. & l. quod ſi. Soluit autē debitor, aliàs naturaliter, vt ſi numerat, aliàs ciuiliter, vt ſi remittit ei creditor, vel ipſo iure, vt per acceptilationem, vel exceptione, vt ſimplici pactione. † Ex facto creditoris pignoratitia debitori datur, ſi ex re pignorata fructū creditor perceperit, inve eam damnum dederit: vt C. eod. l. j. & 6. Creditori ex facto debitoris 9tria datur, puta ſi rem alienam pignorauerit, vel alteri obligatam: vt ff. eod. l. ſi rem. j. reſponſo. & l. tutor. §. contrariam. niſi ad modicum æris res ampla fuerit pignorata: vt ff. eo. l. ſi quis. §. ſed & ſi quis. Ex facto creditoris 9tria creditori competit, ſi in pignus impenderit: vt ff. eo. l. ſi neceſſarias. † Illud ſanè prætermittendum non eſt, quod poſt ſolutionem demum, vel id quod pro ſolutione habetur, pignoratitia naſcitur: vt ff. eo. l. ſi rem. §. omnis pecunia. Nec ergo pignoratitiam creditor preſcriptione ſuſtulit, & ſi per 40. ann. pluresve pignus habuit, nec obſtat, quod dicitur, ius offerendi vlterius locum non habiturum. Ius enim offerendi in ſecundo tantū creditore legitur. Sed & ſi quis inſtet dicatq;, debitorem indignum fore pignoratitia poſt 30. vel 40. ann. cum debitor voluerit ſoluere, vel alias ſatisfacere, ſicq; efficere, vt pignoratitia naſceretur, nullatenus mouet, alioquin filius emancipatus non ageret, qui in patris poteſtate per 30 ann. manſiſſet, ſi vt emanciparet, non ſtuduiſſet, quo nihil falſius eſt. Nemo enim poterit incuſare filium, ſi non egerit, cum nec, ſi voluerit, obuiante patria poteſtate potuerit: vt C. de anna excep. l. j. in fi. † Eſt autem pignoratitia perſonalis, bonę fidei, & perpetua.

SVMMARIVM.

1. *Actio depoſiti directa deponenti competit & eius hæredi.*
2. *Actio depoſiti directa & vtilis in depoſitarium & eius hæredem datur.*
3. *Dolus venit in actione depoſiti & lata culpa, non autem leuis.*
4. *Actio depoſiti eſt perſonalis & bonę fidei.*

¶De actione depoſiti. Titu. XII.

Actio depoſiti directa inuenitur vtilis & contraria. † Directa competit deponenti & eius hæredi, vtilis datur alias ratione rei, puta propter ea quæ principaliter depoſita nō ſunt, vt propter capiſtrum, pullum, & ea quæ in ciſta fuerant: ut ff. eod. l. j. §. quæ depoſitis. & §. ſi ciſta. Aliàs competit ratione perſonæ, puta ſi ſeruus bona fide poſſeſſus, fructuarius, ſeu hæreditarius depoſuit: vt ff. eo. l. j. §. non ſolū. & §. item. Sed & extranei pacto, puta ſi rem meam depoſuit, legēq; dixerit, vt mihi reſtituat, utilis actio depoſiti mihi iure ſingulari competit: vt C. ad exhi. l. pen. † Dirigitur vtraq; in depoſitarium & eius hæredem, ſed & in dñm patremq; vel peculiotenus, niſi filius emancipatus ſeruusve manumiſſus depoſitā rem teneat: vt ff. eo. l. j. §. filiusfamilias. & l. ſi apud. Contraria autē depoſiti depoſitario datur, ſi in rem depoſitam impēderit, vel per eam damnum paſſus eſt: vt de pignoratitia dictum eſt. † Venit autem in actione depoſiti tam directa, q̄ vtili, etiam dolus, ſi in contractu conuenerit: vt ff. eod. l. j. §. ſi conueniat. & §. ſi quis. Et dolus ſolus lataq; culpa: vt ff. de reg. iur. l. 9ctus. & ff. eod. l. quod Nerua. Culpa autem leuis non venit, niſi id conuenerit, vel depoſitarius ſe obtulerit, vt ff. eo. l. j. §. ſepe. vel niſi pretium depoſitionis acceperit: ut ff. vi bo. rap. l. 2. §. ſi ī re depoſita. vel niſi depoſitarij gratia depoſitum fuerit: ut ff. ſi cer. pet. l. 4. † Eſt autem hęc actio perſonalis & bonę fidei, vt inſti. de act. §. actionum autem. & ff. eod. l. prima. §. hanc actionem. In ſimplum & perpetua niſi depoſitum ſit cauſa tumultus, incendij, ruinę, naufragij. His enim in caſibus in duplum datur, ex inficiatione aduerſus depoſitarium, & aduerſus eius hæredem ex ſuo proprio dolo. Ex dolo autem defuncti depoſitarij hæredes eius non tenentur, niſi in ſimplum & intra annum, vt inſti. de act. §. in duplum. & ff. eo. l. j. & l. quod tumultus.

SVMMARIVM.

1. *Actio depoſiti ſequeſtraria quæ ſit, & cui, & pro qua re competat.*
2. *Sequeſtratio ſpecierum admittitur, pecuniæ autem prohibetur.*

¶De actione depoſiti ſequeſtraria. Titu. XIII.

Eſt & quædam etiam ſpecialis † actio depoſiti, quæ appellatur ſequeſtraria, qua cum ſequeſtro agitur, cuius fidem, qui deponunt, plures tamen ſequuntur, vt ff. eo. l. proprie. & l. ſi in Aſia. §. cum ſequeſtro. & ff. de verbo. ſignific. l. ſequeſter. † Sequeſtratio enim ſpecierum admiſſa eſt, licèt ꝓhibita ſit ſequeſtratio pecuniæ: vt C. de ꝓhib. ſequeſt. pecu.

SVMMARIVM.

1. *Actio præſcriptis verbis vnde naſcatur, cui non competat, & cōtra quem.*
2. *Permutatio in quibus differat ab emptione.*
3. *Actio præſcriptis verbis eſt bonę fidei, ciuilis, & perſonalis ex contractu innominato orta.*

¶De rerum permutatione & præſcriptis verbis actione. Titulo XIIII.

Et quia permutatio re 9trahitur, a re quoq; initium ſumit, & ex permutatione quædam præſcriptis verbis actio naſcitur, de hac præſcriptis verbis actione dicamus. † Competit autem ei, qui ſpeciē dederit, vt aliam ſpeciem certam acciperet, hoc quoq;, ſi nō acceperit, verum eſt, ſiue quidem acceperit, ei tamen euicta eſt. Nā cum ex emptione debeatur euictio, ex permutatione quoque debebitur, quę olim fuerat vetuſtiſſima emptio. Ex permutatione quoq;, ſicut ex emptione ſequitur dñij translatio, procedit & vſucapio. † Differt autem permutatio ab emptione: q̄a emptio nuda conſentientium voluntate perficitur, permutatio re demum contrahitur. Item emptor cogitur nummos facere vēditoris, permutatori autem ſufficit poſſeſſionem tradere, ſeq; per euictionem obligare .i. vt adſint & abſint, quę adeſſe & abeſſe in venditione oportebit, vt ff. eod. l. j. & 2. † Eſt autem hæc actio .ſ. præſcriptis verbis, quę proponitur de permutatione bonę fidei: vt inſti. de act. §. actionum autem, ciuilis, & perſonalis, & ex contractu naſcitur innominato: vt ff. eod. l. j. Nec enim duntaxat: ut fiat, quod conuenerat, præſcriptis verbis agitur: ſed & quod datum eſt condicitur, quod ſicut ſuperius dictū eſt, non niſi innominatis contractibus præterquàm in donatione, contingit.

SVMMARIVM.

1. *Actio præſcriptis verbis orta ex contractu, qui re perficitur, cui competere dicatur.*
2. *Actio præſcriptis verbis ex contractu orta perſonalis eſt, ciuilis, perpetua, & bonę fidei.*

¶De præſcriptis verbis actione, quæ de ęſtimato proponitur. Titulo XV.

Item præſcriptis verbis quæ proponitur de ęſtimato ex contractu oritur, qui re perficitur. † Competit autem hæc actio ei, qui rem ęſtimatam vendendam dederit, in eum qui acceperit. Tenetur autem qui accepit, vt aut rem ipſam incorruptam reſtituat, aut ęſtimationem, de qua conuenit, prębeat, vt ff. eo. Tenetur quoq; idem rei ſuſceptæ periculo. Hoc tñ intelligo ita, ſi periculum contingit non caſu fortuito, qui ex ordine naturæ in nullo bonę fidei iudicio præſtatur. Tenebitur autem, ſi res petierit, vel ſua culpa leuiſſima, verum hoc ita, ſi vel is qui accepit rogauerat, eiusve gratia hoc ciuile negotium geſtum fuerat. Si verò ille qui dedit rogauit, eius periculo res eſt, aut neuter, periculum culpa contingens iure communi præſtabitur, vt ff. ſi cer. pet. l. rogaſti. & ff. de præſcrip. verb. l. ſi gratuitam. §. ſi margaritas. † Eſt autē hęc actio perſonalis & perpetua, & ciuilis, & bonę fidei, vt ff. eo. & inſtit. de actio. §. actionum autem omnium.

SVMMARIVM.

1. *Actio præſcriptis verbis ex contractu innominato orta cui & contra quem detur.*
2. *Actio præſcriptis verbis ex contractu do vt facias, eſt ciuilis, perſonalis, perpetua & ſtricti iuris.*

¶De præſcriptis verbis actionę quæ ex do vt facias innominato contractu oritur. Titu. XVI.

Ex do quoque vt facias contractu † innominato, qui & re perficitur præſcri. ver. actio oritur, quæ competit ei, qui dederit, vt quid poſſibile tamen, & honeſtum quis ſibi faceret, quo verò facto, non tantùm præſcriptis verbis agitur, ſicut & de permutatione diximus, ſed & quod datū eſt, condicitur. Hoc ita ſi aliud quàm pecunia detur, vel in ſpecie pecunia. Sed aliquando ſi pecunia detur vt quantitas, ideſt ad numerum, ut quid fiat non locati, vtpote locatione ceſſante, ſed pręſcriptis verbis agitur. Ceſſat autem locatio, ubi etiam pecuniam quis numerat, ut aliquis quid ſibi faciat, alias ratione perſonæ, aliàs ratione rei. Ratione perſonæ puta quod qui facturus fuerat, locare operas ſuas ſolitus non erat. Ratione rei, ideſt facti, locatio ceſſat, ſi quis quid dederit ad manumiſſionem uel aduocationem, hæc enim locationem non recipiunt, ut ff. de præſcr. ver. l. naturalis. §. at cū do. & ff. de uar. cog. l. j. §. in honorariis. † Eſt autem hæc actio ciuilis, perſonalis, & perpetua, & ſtricti iuris. Nam cum in ff. dicatur pręſcript. uerb. actio quæ de ęſtimato & permutato redduntur fore bonę fidei, relinquitur per contrarium intellectum certas præſcriptis uerbis actiones ſtricti iuris eſſe.

SVMMARIVM.

1. *Actio præſcriptis verbis ex contractu do vt des, cui competat & contra quem.*
2. *Actio præſcriptis verbis orta ex contractu do vt des, eſt ciuilis, perpetua, & perſonalis.*

De præſcriptis verbis actione, quæ ex do vt des innominato contractu proponitur. Titu. xvij.

Ex do quoque vt des innominato † contractu, qui re ſimiliter contrahitur, quatta præſcriptis verbis actio naſcitur. Competit autem ei, qui quid dederit, vt ſibi inuicem alius daret. Competit autem in eum qui accepit, nec dedit, vel ſi id quod dedit euictum ſit. Illud ſanè non inargute diſtinguitur. Quòd ſi pecuniam dedit, ſub numero tamē, vt rem acciperem, & in genere, nōdumque etiam in rebus humanis conſtituam, emptio & venditio eſt: vt ff. de præſcri. ver. l. v. Si verò rem dederim .i. ſpeciem, ita vt certam acciperem ſpeciem, permutationis cōtractus initur: vt ff. eo. Si. verò ſpeciem dederim, ſeu pecuniam vt ſpeciem, ita vt rem acciperem non certam, ſed in genere, puta vnam de rebus ſuis, quam in domo habet, qui mecum contrahit, contractus initur, qui in appellatione generali conſiſtit, & do vt des ſimpliciter vocatur. Articulus ergo iſte do vt des, ſicut dictum eſt, trifariam ſpargitur. † Eſt autē hæc actio .ſ. quæ naſcitur ex do vt des, ſicut & ea quæ naſcitur ex do vt facias, ciuilis, perpetua, perſonalis. De reliquis duabus, puta de ea quæ ex facio vt facias, & facio vt des innominato contractu oriuntur, vide paulò inferius in tit. 26. & 27. eiuſdem libri.

SVMMARIVM.

1. *Stipulatio verbis contrahitur ex congrua interrogatione & reſponſione.*
2. *Actio ex ſtipulatu directa ei qui ſtipulatus eſt competit & eius hæredi.*
3. *Actio tacita ex ſtipulatu ex fauore inducitur.*
4. *Actio ex ſtipulatu pro quibus detur rebus.*
5. *Actio ex ſtipulatu ſtipulanti & eius hæredi competit.*

De verborum obligationibus. Titu. xviij.

Pertractatæ ſunt actiones perſonales ex cōtractibus proficiſcentes quæ rebus contrahuntur, nunc quæ verbis conficiuntur. † Et certe verbis ſtipulatio contrahitur ex interrogatione & reſponſione congrua: vt inſti. eo. in prin. Et ex ea naſcitur actio gemina .ſ. certi cōdictio, & actio quæ ex ſtipulatu vocatur. Vt verò ſtipulatio definiatur, diuidatur, contrahatur, committatur, purgetur, & quot modis reſpōſio incongrua ſit æſtimanda in ſummis quas fecimus expoſuimus. Cum itaque de certi condictione ſuperius dictum ſit, de actione ex ſtipulatu agamus. Et ſciendum eſt: quia actio ex ſtipulatu inuenit directa, & vtilis, expreſſa, & tacita. † Directa cōpetit ei qui ſtipulatus eſt, & eius hęredi, quid incertū, & datur in promiſſorem, & eius hæredem. Vtilis competit ex ſtipulatione filij, ſerui, tutoris, curatoris, procuratoris, inſtitoris, magiſtri nauis, orphanotrophi, ſyndici, vt ff. de præto. ſtip. & ff. de dam. in fe. & de inſti. Expreſſa ex ſtipulatu actio competit, ſi quis expreſſum ſibi ſtipulatus eſt; vel ſi filius, ſeruusve patri vel domino. Item ſi tutor, curatorve, vel ſimilis perſona: tacita autem ex ſtipulatu actio inducitur, alias ex præſumptione, alias ex fauore. Ex præſumptione, puta ſi inſtrumentum perhibet interceſſiſſe, reſponſionem probabiliter intelligitur præceſſiſſe interrogationem, vt inſti. de inu. ſtip. §. item verborū obligatio. & C. e. † Ex fauore inducitur tacita ex ſtipulatu actio, vt in dotibus petēdis, & repetendis: vt C. de mi. vxo. ac. l. rē in pręſēti. Sed vbi quiſquā erogauerit, nec ea, quæ ipſi arrogato, vel eius neceſſariis ꝓmittere debet, ꝓmiſſit, vtiliter ex ſtipulatu aget: vt ff. de ado. l. his. Sed & ſi damnum contigerit, cum prætor ſuper cautione damni infecti interponenda deliberaret, vtilis puta & tacita ex ſtipulatu actio competit: vt ff. de dam. infe. l. ſi finita. §. eleganter. Sed & fideiuſſores a tutoribus nominati, ſi præſentes fuerunt, & nō cōtradixerūt, & nomina ſua in acta referri paſſi ſunt, perinde tenebuntur, atque ſi in iure legitimo ſtipulatio interpoſita fuiſſe: vt ff. de fideiuſ. tuto. l. 4. §. fideiuſſores. † Venit autē in hanc actionem id ſolum quod promiſſum eſt, vt inſti. de obli. q. con. §. fin. niſi propter cauſam quæ præceſſerit, puta propter emptionem ſtipulatio fiat; tūc enim ſtipulatio etiam vacuam poſſeſſionem tradi, non nudum factum, ſed etiam cauſam bonorum continet, vt ff. eod. l. in conuentionalibus. Eſt autem hæc actio ciuilis, perſonalis, ſtricti iuris, niſi in dote & perpetua. Item actio ex ſtipulatu, alia eſt principalis, pura qua tenentur ꝓmiſſores, i. principales rei debendi, alia eſt acceſſoria, qua ſcilicet tenent ad promiſſiones fideiuſſores. Admittit interdū hæc actio, i. ex ſtipulatu accidentale nomen, vocaturq; arbitraria. † Cōpetit aūt ſtipulanti & ſuo hæredi in eū, qui ꝓmiſit certo loco eiuſq; heredi, vt ff. de eo qđ cer. lo. Poſt morā demū, & ff. eod. l. vlt. Introducta eſt autem hæc actio: vt promiſſoris malitiæ eatur obuiam. Iniquum enim erat, ſi promiſſor in loco deſtinato nunquàm inueniretur, ſicque ſtipulator ſuum non conſequeretur, poſt itaque non in promiſſoris eſt arbitrio, vbi uelit ſoluere, ſed in ſtipulantis, vbi velit petere, vt ff. eod. l. 2. & l. vlti. Vbique ergo arbitraria agi poteſt, ut ff. de conſti. pecu. l. ſi duo. Venit autem in hanc actionem quod interfuit etiam vltra legitimas vſuras, damni quoque & lucri habetur ratio, quod interfuit alterutrius loco ſuo potius, quàm in eo, in quo petitur ſolui. Fit autem arbitraria non tantùm ex ſtipulatu, ſed ex quacūque ſtricti iuris actione propter loci adiectionem, vt ff. eod. l. ſi hæres. & l. aut. Bonę fidei non fit arbitraria. Talis eſt autem arbitraria, & tanto tempore durat, qualis eſt ſimplex ex ſtipulatu.

SVMMARIVM.

1. *Obligatio literis contrahi poteſt.*
2. *Creditor qui ſcripſit ſe recepiſſe nulla iuuatur exceptione.*

¶ De literarum obligatione. Tit. XIX.

Literis quoque † contrahitur obligatio, puta per chirographum, & ex ea obligatione naſcitur certi condictio. Ex chyrographo ei qui quem chyrographo obſtrinxerit, in eum datur qui ſe chyrographo obligauerit ſpe futuræ numerationis. Tenetur autem is infra biennium efficaciter propter exceptionem non numeratæ pecuniæ. Poſt biennium cum effectu, niſi infra biennium iuri inſtando ſit paritum, Biennium enim pro numeratione habetur, & obligationis ſubſtantiam implet, bienniòq; tranſacto, obligatio, quæ fuerat tantùm ciuilis, efficitur naturalis, adeoque vt, ſi debitor paratus ſit probare ſe pecuniam non accepiſſe, reſtrictis calumniarum fomentis audiri non debeat. Nam & ſi pupillus fuerit poſt biennium omnino compellendus eſt ſoluere, vt C. de nō numeratæ pecuniæ. l. in contractibus. † Creditor autem q̄ ſcripſit ſe recepiſſe, aliàs nulla exceptione ſiue replicatione iuuatr, puta ſi ſcripſit ſe recepiſſe dotem, tributa, depoſitum, aliàs biennij temporis exceptione munitur 30. ſcilicet dierum pro fœneratitijs, videlicet debitis quæ ſibi ſcripſit eſſe ſoluta, vt C. de non numeratæ pecuniæ. l. in contractibus. Eſt autem hæc actio ciuilis, & perſonalis, & ſtricti iuris.

SVMMARIVM.

1. *Actio mandati directa cui competat & cui vtilis.*
2. *Mandatum dicitur quaſi manu datum.*
3. *Vſura venit in actione mandati contraria.*
4. *Vſura in contraria mandati applicatur ex mora.*
5. *Actio mandati eſt ciuilis, perſonalis, perpetua & bonæfidei.*

¶De actione mandati vel contra. Tit. XX.

Restat vt uideamus de actionibus quæ veniūt ex contractibus, qui contrahuntur puris & nudis conſenſibus .i. non intercedentibus extrinſecus quibuſcunque adminiculis ſuperius expoſitus, rerum .ſ. uel uerborum, vel literarum, & quia in libro reſponſorum conſtitutionumque prius agitur de mandato, primùm de actione mādati dicamus. Nam & mandatum, ſicut commodatum, quod ſupra prius eſt pertractatum, eſt gratuitum. Inuenitur autē mādati directa, utilis, contraria, expreſſa, tacita. † Directa competit mandanti, & ſuo hæredi in mandatarium & ſuum hæredem. vtilis competit ex alterius mandato, puta filij, ſerui, & procuratoris. Contraria datur mandatario & hæredi eius. Expreſſa competit ſiue ſit mandata tibi mea gratia tantùm, ſiue aliena tantùm, ſiue mea & aliena, ſiue mea & tua, ſiue tua & aliena. Tacitè mandati competit, ſi quis puta fideiuſſit pro copiam præſente & patiente, ut ff. eodem l. ſi remunerandi. §. ſi paſſus ſim, ſed & qui patitur ab alio mandari, ut ſibi credatur, dare intelligitur, vt ff. eodem l. qui patitur. Sed & ſi vnus ex reis debēdi ſoluerit, cum ſe & alterum liberauit, mandati tacita experitur, vt ff. ad Velle. l. nec intereſt. Sed & in ſtipulatione adiectus, ſi ei ſolutum fuerit, tacita mandati a ſtipulante conuenitur, vt ff. de uer. obliga. l. Iulianus. † Eſt autem dictum mandatum quaſi manu datum. Inde eſt, ut id demum quis debeat mandare, quod ipſe iure ualeat explicare, vt C. de peda. iudi. l. j. Competit autem mādati actio qualis qualis ita demum, ſi interſit, & quatenus interſit, ut ff. eodem l. ſi procurator. §. mandati actio. Veniunt autem in actione mandati tam utilis, quàm directa, expreſſa, uel tacita, puta prædij empti traditio, ut ff. eod. l. ſi procuratorem. Sed de ſuo facto cauere debet, vt ff. eod. l. de tuo, periculum eſt, ne pignorauerit, uel manumiſerit ſeruū, vt ff. de rei vend. l. ſi poſt. Pretium quoque, quod de re redegerit ex mandato diſtracta. Conſequenter quoque dominis debere mandatarium præſtare, quantumcunque emolumentum ſenſit, ſiue ei mandatū ſit, ſiue non; quia bonæfidei non congruit, de alieno lucrum ſentiat, ſed & in uſuras conuenietur, quæ legitimo modo in regionibus frequentantur, vſurarum quoque vſuras, ut ff. eodem l. idemque. §. ſi procurator. Hoc autem procedit, ſiue in

mora fuerit restituendi pecunias, siue eas in suos vsus conuerterit. Contrario autem iudicio experitur mandatarius, si suo pretio mandanti rem emerit, uel aliàs in rem ex mandato quælitā impenderit, vt ff. eod. l. si verò. §. si mihi. † Vsura quoque veniet in mandati contraria, puta si iam absit, vel ad eam præstandam obligatus sit. Nam & id abesse intelligitur, ad quod quis obligatus est, vt ff. de nego. gest. l. si quis. Sed & abesse intelligitur pecunia fideiussori, etiam si debitor ab eo delegatus sit creditori, licèt is soluendo non fuerit: quia bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum, vt ff. eod. l. inter. §. abesse. Imputet sibi qui admiserit talem, ipsumque idoneum esse comprobauerit, vt ff. de fideius. l. 3. † In contraria quoque mandati ex mora applicabitur vsura, sed & si propriam pecuniam mandatarius impenderit vsus habebit, vt ff. eo. l. si verò. §. si mihi mandaueris. si tamen fœnerare solitus fuerat, vt ff. de vsur. l. qui semisses. Sed & in contrario mandati iudicio damni habetur ratio. Nam si seruus, quem mandato tuo emeram, damnum dederit mihi, ipsum pro noxæ deditione debebis penes me relinquere, si tamen id sine culpa acciderit, quod si sciisses talem esse seruum, nec prædixisses, ad interesse teneberis, vt ff. eo. l. inter. §. cum seruus. † Est autem mandati actio ciuilis, personalis, & perpetua, bonęfidei, vt institu. de actio. §. omnium autem actionum.

SVMMARIVM.

1 *Actio directa pro socio competit socio & eius hæredi.*
2 *Damna & impendia attendi debent in actione pro socio.*
3 *Societas non transit ad heredem socij.*

¶De actionibus pro socio. Tit. XXI.

ET quia socius non tantum suum sed alienum quasi ex mandato gerit negotium, subijciamus ilico de actionibus pro socio. † Intenditur autem directa pro socio actio ex utroque latere, competit quoque pro socio, socio, & suo etiam hæredi, & in socium suum, & suum hæredem, ita tamen si tractatu habito societas sit coita, vt ff. eodē. l. nam. Nascitur autem hæc actio dissoluta demum societate, vt C. eo. l. tandiu. Nec intenditur ea durante nisi in causa vectigalium, vt ff. eodem l. actione. §. nonnunquàm. † Habetur in hac actione ratio perceptorum impendiorum, & damnorum: pro socio enim actio non ad diuisionem, sed ad personales pertinet inuicem præstationes, ut ff. comm. diui. l. j. scilicet ut lucra, & damna communicentur, vt ff. eodem l. quibus. & l. pro socio. & l. sed si. & l. cum. & l. si fra. & l. si id. Aequum est, vt si quis participet lucrum, participet & damnum, ut ff. eod. l. si igitur. Nisi forte ob suum maleficium alter ex socijs subierit dispendium. Sed & pacti in societate, super partibus puta, ratio habebitur, nisi forte ita conuenerit, vt alter lucrum tantum captaret, alter tantum damnum sentiret. Esset enim hæc societas leonina, vt ff. eodē l. si non. §. ita coiri. Res quoque conferenda est in societatem operaque, sicut conuenerat, ut ff. eod. l. societas. & l. si societatē. Ratio quoque debitorum sua condictione socijs uel a socijs iudicis officio interpositis cautionibus, idest vicarijs stipulationibus, debet expediri, ut ff. eod. l. si vnus. † Illud quoque sciendū est, quòd societas non ad hæredem socij, sed nec ad arrogatorē transit, vt ff. eod. l. actio. §. societas. In hæredem tamen socij pro socio datur. Hæres enim licèt emolumenti sit successor, cogaturque negotia per defunctum inchoata explicare, non tamen eius est socius, nisi in vectigalibus, & is ita demum si fuerit accitus, vt ff. eo. l. hæres. & l. adeo. & l. verum. §. in hæredem. Est autē hæc actio ciuilis, personalis, bonęfidei, & perpetua.

SVMMARIVM.

1 *Actio directa venditi venditori competit & eius hæredi contra emptorem & eius hæredem.*
Actio empti directa cui competat, & contra quem.
2 *Actio venditi directa & vtilis pro quibus detur rebus.*
3 *Actio empti directa & vtilis ad quid intentetur.*
4 *Pretia rerum certa sunt.*
5 *Vendens scienter pecus morbosum longe præter rem condemnatur.*
6 *Venditor non tenetur de vitijs animi.*
7 *Venditor an cogatur prius rem præstare, quàm emptor pretium numerare.*

¶De actione empti & venditi. Tit. XXII.

EXPEDITA est actio ꝓ socio: quia id quod alienum est pro parte fit alterius. Nunc audiamus de actionib. empti & uēditi, quibus id quod est alienum, in alterius redigitur dominium. † Et quòd actio uenditi directa cōperit uēditori, & eius hæredi, in emptorē & eius hæredē. Vtilis dat̄ ei, cuius noīe res a ꝓcuratore uendita est. Actio empti directa dat̄ emptori & suo hæredi in venditorē & suū herēdē, in eū quoque qui alterius noīe vendidit, ut ff. de pignoribus actionibus. lege eleganter. & ff. eodem. leg. Iulianus. † Venit autem in actione venditi tam directa, quàm vtili in primis pretium rei uenditæ, quodque specialiter conuenit, puta vt in domo vendita habitare liceat, quippe si ob hoc vendidit minori pretio, id æstimatur loco pretij, vt ff. eodē. l. fundi. & l. si sterilis. §. qui domum. Sed & ruta veniunt & cæsa, fructus quoque ante venditionem percepti, vt ff. e. l. fundi. §. ruta. & C. e. l. 2. Vsuræ quoque veniunt, quas vel mora generauit, vel præter moram perceptio fructuum: æquum namque est, vt emptor qui re fruitur præbeat & vsuram, vt C. eo. l. curabit. & ff. e. l. Iulianus. §. ex vēdito. † In actione empti tam directa quàm vtili in primis venit, vt res vendita tradatur, non quidem præcise, sed vt vel interesse præstetur, si res non traditur. Quod dupliciter contingit, venditoris scilicet initio seu procacia, puta quia alij vendidit & tradidit, vt C. e. l. 4. Vel quia res vendita propter sui conditionem tradi in re nequeat, puta si fuerit sacra religiosa, vel persona libera. In his enim ratione rei nō tenet emptio, licet teneat, agaturq; ex empto ratione bonæfidei, vt ff. eo. l. si sterilis. §. quamuis. & ff. de contrahen. emp. l. qui offici. §. qui nesciens. Stipulatio autem in talibus nulla est. Sed & si stipuleris tibi & alteri, pro parte tātum stipulatio tenet, licet emeris tibi & alteri, in solidum tantùm valeat emptio, vt ff. de contrahē. emp. l. fundi. inst. de inut. stipu. §. quod si quis sibi. Interesse autem intelligo singulare rei pretium, quod quandoq; pluris est, quam commune pretiū. † Quippe certa sunt rerum pretia, vnum vocatur conuentum, quo. l. res venit. Alterum singulare, quod excedit conuentum. Alterum commune, quod est, quanti res communiter vendi potest, vt ff. ad l. aqui. l. si seruum. & ff. ad l. fal. l. pretia. Venit quoque in actione empti & quod rei venditæ post emptionem accessit, etiam si quid seruo vendito venditoris intuitu donatum fuerit, vt ff. e. l. Iulia. §. si quid seruo. Nam cum ad emptorem spectet periculum, æquum est, vt percipiat commodum, hoc tamen ita si species venit, vel quantitas vt species, vt ff. de contrahen. empt. l. quod sepe. §. in his. Excipitur vinum, quod & si fuerit in specie venditum, non tamen transmittit, nisi post degustationem, periculū, præter quam si pacto remissa fuerit degustatio, vt ff. de peri. & com. rei ven. l. j. §. sed si vēditor. Veniūt quoque in actione empti affixa, inserta, inclusa, vt ff. e. l. fundi. Multipliciter quoque & differenter vēditor emptori cauere debet. Ecce enim in brutis esse, bibere, vt oportet. In hominibus erroneos eos, fugitiuosve nō esse. Secernitur autem sciēs uenditor ab ignorante. † Ecce enim siquis sciens uenditor uendidit pecus puta morbosum, tignumve uitiosum, condemnabitur etiam longe præter rem, puta si contagione pecoris morbosi uitiosue tigni, pecora perierunt, ædes corruerunt. Si verò ignorans vēdidit non tenebitur, nisi quanto minoris emptor emisset, si sciisset, vt ff. e. l. iulianus. §. si venditor. In vase autem venditor conscius non distinguitur ab ignaro, vt ff. eo. l. tenetur. §. sed si uas. Idem in locatione, ut ff. loca. l. sed addes. §. j. secus in uase commodato, ut ff. com. l. in rebus. §. item. & l. pen. † De uitijs autem animi venditor non tenetur, nisi conscius dixerit abesse, & non abfuit, promiserit, uel nisi aliàs temere asseuerauerit, ut ff. e. l. Iulia. §. j. Ignorans itaque uenditor alias tenetur insolidū, ut in uase, alias tenetur in modicum, quanto minoris, ut in pecore morboso, seruo fugitiuo. Alias tenetur in nihilum, ut in fure, seruo uendito & seruitute non dicta: ut ff. e. l. Iulianus. in princip. Nisi bonæ frugi ipsum esse uenditor asseuerauerit: qd ergo in C. legitur. titu. eo. l. si minor. uenditorem ignarum nomine tributi teneri, speciale in tributo dictitio, uel id cōtingere; qa minore esse capitatione dixit, maiorq; inuenta est. † Ad hæc quæri solet, compellaturne uenditor prius rem præstare, quā emptor pretiū numerare? Et certe nulla lege id expressim cautum est, uerū ex lege quadā, ti. eo. l. qui pēdente, utcūq; dici pōt uenditorē prædiū debere tradere, per alteram autem. l. sub eo. ti. l. ex empto. vtrunque coniicitur, emptorem prius debere numerare. Quid ergo si alter alteri fidem non habeat, satis æstimo vtrunque i. rem vēditam pecuniamque debitam, apud tertium tanquam apud sequestrum debere deponi, qui dirimat omne quod est inter emptorem & venditorem litigium. Sunt aūt hæ actiones, empti, venditi, ciuiles, bonæfidei, & perpetuæ.

SVMMARIVM.

1 *Actiones ædilitiæ quot sint & quæ.*
2 *Redhibitio quid sit, & quid redhibere.*
3 *Actiones ædilitiæ quibus & pro quibus rebus competant.*
4 *Actiones ædilitiæ ex quatuor oriuntur causis.*
5 *Homo redhibetur ex vitijs animi, si fugitiuus, vel erro fuerit.*
6 *Pecus vel mancipium non morbosum redhibetur propter morbosum.*
7 *Restitutio pretij & vsuræ veniunt in redhibitoria actione.*
8 *Actio quanto minoris quando competere censeatur.*
9 *Actio in factum competit ad pretium recuperandum.*
10 *Actio redhibitoria sex sopitur mensibus, quanto minoris verò vtili anno.*
11 *Actio redhibitoria est arbitraria in simplum prodita, vel in duplum.*

De ædilitijs actionibus. Tit. XXIII.

DIctum est superius de actionibus empti & venditi, quæ sunt principales & dominæ, nūc dicamus de ædilitijs actionibus, quæ sunt illarū quasi pedissequæ. Videamus itaq; quot sint actiones ædilitiæ, in qbus reb' sint pditę, qbus cōpetāt, in quos dētur,

ex quibus causis oriantur, quales sint, & quanto tempore durent. † Sunt autem tres ædilitiæ actiones. Redhibitoria, quanto minoris, & in factum actio. Illud ante omnia sciendum est, redhibitionem quoque contineri empti ciuili iudicio, vt ff. de actio. empt. l. ex empto. §. redhibitionem. † Est autem redhibitio venditionis resolutio, vt ff. de acqui. pos. l. Pōponius. §. præterea quæritur. Estque redhibere facere vt rursus habeat venditor qđ habuerat, & quia reddendo id fit, idcirco redhibitio est appellata quasi redditio, vt ff. eo. l. redhibere. in princip. † Competunt autem hæ actiones emptoribus, permutatorib. quoque, qui loco emptorum habentur, & eorum hæredibus in venditores, ꝑmutatores, & eorum successores, vt ff. eo. l. j. Sunt autem proditæ hæ actiones in duobus generibus rerū, fundus scilicet & animalibus, tam brutis quàm rationabilibus. Vlpianus tamen dicit, Labeonem scribere, ædilitium edictum pertinere non solū ad immobilia seseq; mouentia, sed ad mobilia quoque, vt ff. eo. l. j. † Oriuntur tamen istæ ex causis quatuor, ex morbo, vitio, pacto, & si venditores non cauerent, prout ædiles iuberent. vt ff. eo. l. venditor. Est autem morbus habitus corporis contra naturam, qui vsum eius ad id faciat deteriorem, cuius causa natura nobis eius corporis sanitatem dedit, leuis tamen febricula, vt vetus quartana, quæ iam sperni potest, modicumque vulnusculum non inducent edictum, vt ff. eod. l. j. §. sed sciendum. Vrgebitur autem redhibitoria vēditor tam ignarus quàm conscius, debuit enim hæc habere nota venditor, nec interest emptoris, cum fallitur, ignorantia venditoris, an calliditate, vt ff. eo. l. j. §. causa. Hæc autem ita vera sunt, si emptor ignorauerit, nisi nosse potuit, puta homo effossis luminibus veniebat, vt ff. eo. l. quęritur. §. si nominatim. Si autem emptor sciuit, non redhibebit. Remisisse enim tunc videtur tacitè, nec enim intelligitur esse celatus, qui sciuit, & certiorari non debuit, qui non ignorauit, sed nec volenti & scienti infertur dolus, vt ff. de actio. emp. l. j. §. j. & C. de transact. Sed & si venditor nominatim exceperit de aliquo morbo, nomine eius morbi non conuenitur, nisi perfunctorie exceperit, vt ff. eo. † Ex vitijs autem animi redhibet̄ homo duntaxat, si fuerit fugitiuus, vel erro, aliàs non redhibetur homo ex vitio, nisi dictum fuerit vitium abesse, & nō abest. Ex empto tamen agi poterit, si sciens id vitium animi reticuit, vt ff. eo. l. j. & l. ob quæ. §. idem Pomponius. Fundus quoque pestibulas herbas habens, siue læthiferas redhibetur, vt C. eo. l. si prædium. & ff. eo. Fit autem redhibitio ex ordine proposita redhibitoria actione. Aliquando tantum redhiberi mancipium debebit, licèt quanto minoris agatur, puta si nullius sit pretij mācipium, forte furiosum, vel lunaticum, vt ff. eo. l. bouem. §. aliquando. † Sed & interdum non morbosum pecus vel mancipium redhibetur propter morbosum, vt ff. eo. l. ædiles. 2. §. si iumenta. & l. plerunque. & l. iustissime. Ex pacto quoque redhibetur per actionem in factum, vt ff. de rescin. vend. l. si cōuenit. C. eo. l. supra alleg. & ff. eo. l. ꝙ si. §. in factum. Sed & sicut dictū est supra, si venditor non caueat, redhibitio locum habet, vt ff. eo. l. si venditor. † Venit autem in actione redhibitoria restitutio pretij, & vsuræ veniunt, & si quid accessionis nomine dederit voluntate tamen debitoris, vt ff. eod. l. cum autem. & l. debet. Sed & si damnum emptor passus est, per hominem quē redhibeat, ei restitui debet. Econtrario cum emptor redhibet mancipium, restituere debet ipsum non deterioratum suo facto, familiæve suæ, vel procuratoris, sed & restituere debebit emptor, quicquid ad se peruenerit, vel culpa sua non peruenit, legatum quoque & hæreditatem, etiam si ea seruus perceperit emptoris contemplatione; quia si venditio remansisset, nihil res hæc emptori profutura fuisset. Nam & per contrarium, si contemplatione venditoris seruus, qui est in causa redhibitionis, institutus proponeretur, tamen diceretur restituere emptorem non debere, si nollet redhibere. Et generaliter dicendum est quicquid extra emptoris rem per eum seruum acquisitum est, id iustum videri oportere, vt ff. eo. l. cum autem. § fin. & l. & generaliter. Ex his quæ sunt dicta colligi potest; quia redhibitoria actio nomine morborum, vitiorumque non solum in homine competit, sed & in fundis, sicut dictum est, vt ff. eo. l. si tamen. † Quanto minoris verò actio competit, puta si quis venditor de mancipio adfirmauerit, non vt laudaret, sed vt & præstaret, & tunc tamen redhibitorium iudicium intendi potest, vt ff. eodem l. sciendum. Et notandum est, quòd quanto minoris actione sæpius agi potest, ita tamen, ne lucrum emptor faciat, & bis eiusdem rei æstimationem consequatur, ut ff. eodem l. quod si. §. si qui egerit. † In factum autem actio competit ad pretium recuperandum, puta si mancipium sine iudice sit redhibitum. Sed & si uenierit, ut nisi placuerit intra tempus præfinitum, redhibeatur. Nomine quoque cautionum omissarum, sed & ornamentorum non præstitorum redhibitorium iudicium, uel in factum intenditur, vt ff. eod. l. ædiles. §. non tantum. † Sopitur autem actio redhibitoria sex mensibus, quanto minoris anno utili, ut ff. eod. l. sciendum. §. tempus. & l. ædiles. 2. & l. si tamen. & l. cum sex. In factum autem actio, quæ est de redhibenda re, nisi placuerit, eatenus extenditur, quatenus conuenit, etiam si pactum intercesserit, vt in perpetuum redhibitio fieret. Vbi autem de tempore nihil conuenerit, in factum actio intra lx. dies vtiles accommodatur emptori ad redhibendum, vt. ff. eo. l. quòd si. §. in factū. Nomine autem cautionū omissarū, & nisi iumenta præstentur vti optime ornata uendendi causa fuerint, redhibitoria vel in factum emptoribus infra lx. dies vtiles dantut, vt. ff. eod. l. si venditor. & l. ędiles. §. non tantum. Sunt autem istæ actiones non ciuiles, nec proprie prætoriæ, sed quasi prætoriæ: quia ædilitiæ; sicut enim ius prætorium iuris ciuilis pars est, sic & ius ędilitium portio est iuris honorarii, vt institu. de iur. natu. §. prętorum quoque edicta. † Est autem actio redhibitoria, vt æstimo, arbitraria. Estque prodita aliàs in simplum, aliàs in duplum: vt. ff. eodem. l. redhibitoria. Aliæ verò duæ actiones ædilitiæ, id est, ęstimatoria, quanto minoris, & in factū actio, fortassis sunt bonæ fidei.

SVMMARIVM.

1 *Conductor quis dici possit.*
2 *Actio locati locatori competit & eius hæredi contra condctuorem & eius hæredem.*
3 *Instrumentum æstimatum venit in actione locati.*
4 *Locator conductorem male versatum in re locata expellere potest.*
5 *Actio conducti cui competat, & quid in ea veniat.*
6 *Instrumentum qnid proprie dicatur.*
7 *Actiones locati & conducti personales sunt, ciuiles, bonæ fidei, & perpetuæ.*

¶De actione locati & conducti. Tit. XXIII.

QVia verò locatio penè eisdem regulis contrahitur, quibus & venditio, de actione locati & conducti differamus. In primis tamen sciendum est: quia locatio proprie, nisi de pecunia mercedis nomine conuenit, nō contrahitur, vt. ff. com. diui. l. si conuenerit. & ff. depo. l. j. §. si vestimenta. † Aliquando tamen & conductor dicitur, & partiarius colouus appellatur, qui non ad pecuniam numeratam cōduxit, sed fructus quasi societatis iure, & damnum, & lucrum, cū domino fundi partitur, vt ff. eo. l. si merces. §. conductor. Abusiue tamen colonus talis conductor appellatur. † Competit autē actio locati locatori, et eius hæredi, in conductorem & eius hæredem. Venit autem in actione locati mercedis præstatio, & rei finito vsu restitutio, siue locatio fuerat tēporalis, vel perpetua, in scriptis vel sine, eo distincto, quòd siquis locauerit ad lustrū, exactoque lustro passus est conductorem in conductione, secūdo quoque anno fore nullum annum, hoc ipso quod tacuerit relocasse videbitur. Hæc ita in rusticis prædijs. In urbanis autem prædijs alio iure vtuntur, prout quisque habitauerit, ita obligetur, nisi in scriptis certum tempus conductioni comprehensum sit, vt. ff. eo. l. item. §. qui impleto. † Venit quoq; in actione locati instrumentum æstimatum, licèt locatio non soleat dominium mutare, vt ff. e. l. cum fundus, & l. non solet. Venit quoque dānum illatum a colono, vel ab alio, coloni, vel vitio, vel iudicio, vt. ff. eo. l. si merces. §. culpæ. & ff. sol. mat. l. pen. j. respōso. † Locator quoque conductorem expellere potest, & impune si male versatus sit in re locata, vt. C. eod. l. ędem. vel si biennio continuo pensiones non soluerit, etiam si conuenerit de eo non expellendo, quippe tacita inest conditio, si pensionibus paruerit, vt. ff. eo. l. quæro. §. inter. Expellere quoque poterit non tamen sine pœna, nisi probauerit domum suis vsibus necessariam, vel corrigere eam opus fuerit. His enim in casibus non conuenietur ad interesse, sed nec cogetur pati conductorem inhabitare. Compellendus est tamen conductor mercedem pro rata temporis remittere, vel non petere, aut habitationem non minus commodam præstare. Idem in exustis & locatis ædibus, ut. ff. eo. l. si quis. j. respons. secus in venditis, siquidem & post exustionem debetur pretium, licet non merces. Actio † conducti conductori competit, & eius hæredi. Venit autem in actione conducti, vt res locata fruenda tradatur, vel interesse præstetur, hoc de rigore, ex æquitate enim excusabitur domus locator, si euicta fuerit sine dolo malo suaque culpa, dum paratus sit aliā habitatiouem ęque commodam pręstare, vt. ff. eo. l. si quis. idem in similibus. Veniunt quoque instrumenta fundorum puta. † Est autē instrumētum apparatus rerum diuitius mansurarū, sine quibus possessio excoli non potest, vt. ff. de fund. instr. l. instrumenta. Et sciendū quia locatur, aliàs res, vt domus, aliàs opera, vt exceptoris. Et certe si exceptor operas suas exhibuerit, vel per eū non steterit, sed per aduersariū, totius temporis mercedem accipere debet, præsertim si eo anno mercedes ab alio non acceperit, vt. ff. eod. l. sed addes. § fin. & l. qui operas. Stetisse autem per cōductorem intelligo seu locatorem, si steterit per eius vitium, seu per casum in eius personam contingentem, vt per ægritudinem, vel per mortem. Ex his competenter & probabiliter colligi potest, quòd steterit extrinsecus, & per casum in alterius persona contingentem, nullo vel commodo vel incommodo quisquam adfici debeat. † Constat autem, quòd hæ actiones sunt personales, ciuiles, bonæ fidei, & perpetuę.

S V M M A R I V M.

1 *Locatio & conductio non cadunt inter menſorem & eum qui ipſius vtitur opera.*
2 *Actio directa datur ei qui in menſura deceptus eſt à menſore.*
3 *Menſor de dolo & lata culpa tenetur.*

¶Si menſor falſum modum dixerit. Titu. XXV.

QVIA menſoris opera tanquam conducti vtimur, vt ff. fi.regun l.4.§.j.de actione in factum, quæ aduerſus menſorem agrorum proponitur ex prætoris edicto, quod eſt, Si menſor falſum modũ dixerit, audiamus. 1 † Nec eñ crediderunt veteres, ſicut & ſuperius dictum eſt, inter tales perſonas locationem & conductionem eſſe, ſed magis operam beneficij loco præberi, & id quod datur ei, ad remunerandum dari, & inde honorarium appellari. Sin autem ex locatione vel conductione fuerit actum, dicendum erit, nec tenere intentionem. Inuenitur autem hæc actio in factum directa & 2 vtilis. † Directa datur ei, qui in agri numero deceptus eſt a mẽſore, venditori puta & emptori. Datur autem in menſorẽ agrorum, ſi in numero fefellerit. In hæredes autem non datur, licèt hæredi ſimilibusq; perſonis detur. Nam & licèt a negotio originem accipit, ſerui quidẽ nomine non peculiotenus, ſed noxaliter intenditur, vt ff.eo.l.3.§.vlt.l.4. Duo ergo ſpecialia ſunt in hac actione, ſcilicet quia licèt ſit ex contractu, non datur in hæredem, & quia noxaliter competit. † Tenetur autem mẽſor de 3 dolo ſolo, lataq; culpa, quæ dolo comparatur, vt ff.eo.l.j.§.hæc actio. Si falſum modum renuntiauerit ſiue per ſe, ſiue per aliũ, viua voce vel per literas, vt ff.eo.l.j.§.vlti.& l.2. Ita demum autẽ competit hæc actio emptori vel venditori contra menſorem, ſi alter ab altero condicere, vel aliàs ſuum conſequi nõ valeat, vt ff.eo.l.2.& 5. Vtilis in factum actio dat̃ aliàs ratione rei, aliàs perſonæ. Ratione rei, vt ſi in menſura non agit, ſed ædificij, vel cuius alterius rei menſor fefellerit, vt ff.eo.l.5.& 6. Ratione perſonæ, vtilis competit in eum, qui menſor non fuit in modo, tamen fefellit, puta aduerſus machinarium, architectum, carpentarium, ſeu redemptorem. Tabularius quoque ſiue ſcriba hac actione vtili conuenietur, vt ff.eo.l.vlti.& C.de magiſtra.con.l. vlt. Fortaſſis & econtrario ad honorarium expectandum. Hæc vtilis in factum actio menſori competit, quamquàm in edicto non habeatur, quod eſt de menſore proditum. Eſt autem hæc actio p̃toria non ciuilis, vt ff.eo.l.j. Et ꝑpetua, vt ff.eo.l.hęc actio.

S V M M A R I V M.

1 *Actio præſcriptis verbis oritur ex innominato contractu facio vt facias.*

¶De præſcriptis verbis actione, quæ ex facio vt facias innominato contractu proponitur. Tit. XXVI.

EX contractu quoq; licèt innominato † qui & conſenſu perficitur, ex facio, ſcilicet, vt facias, quædam pręſcriptis verbis actio naſcitur. Competit autem ei, qui quid fecerit, vt quid ſibi aliud quis faceret, nec id factũ fuit, vt ff.de præſcrip.verſic.l.naturalis. Eſt quoque hæc actio ciuilis, perſonalis perpetua, ſtrictiq; iuris, ſicut ferè cæterę pręſcript. verſic. actiones.

S V M M A R I V M.

1 *Actio de dolo oritur ex contractu innominato facio vt des.*

¶De præſcriptis verbis actione, quæ ex facio vt des innominato contractu proponitur. Tit. XXVII.

1 EX facio quoque † vt des innominato contractu, qui & re contrahitur, quædã actio naſcitur quæ de dolo vocatur. Nam ſi feci, vt dares, & poſteaquàm ceſſas dare, nulla erit ciuilis actio, & ita de dolo dabitur, præterq̃ in C.de tranſ.l.cum mota.& l.ſi pro fundo.in l. in illis enim legum caſibus ex neceſſitate præſcriptis verbis actio iure decernitur, quia & vetus actio perempta eſt, & quia de dolo actio, vtpote ceſſante dolo, competere non poteſt.

S V M M A R I V M.

1 *Conſtitutio pecuniæ licèt nudum pactum ſit, actionem tamen parit.*
2 *Actio de conſtituta pecunia cui & contra quem competat.*
3 *Conſtitui quando poſſit aliud pro alio.*
4 *Actio de cõſtituta pecunia eſt perſonalis, prætoria, ſtricti iuris & perpetua.*

¶De conſtituta pecunia. Tit. XXVIII.

1 RESTAT vt de actione quæ vocatur de conſtituta pecunia videamus, † licèt enim conſtitutio pecunię ſit nudum pactum, actionem tamen parit, cumque conſtitutor paciſcatur, licèt propriè non contrahat̃, magisque conſtitutio contractib. accedit, quàm alijs actionum matriculis, vt ita dixerim, meritò in præſentiarum dicendũ eſt, cui competat hæc actio de cõſtituta pecunia, in quem, & qua- 2 lis ſit. † Competit autem ei, cui quis conſtituit, in eum qui cõſtituit ſe ſoluturum, ſiue pure, ſiue in diem, ſiue ſub conditione, vt ff.eo.l.id quod. Siue pro ſe, ſiue pro alio. Conſtituit autẽ pe- 3 cuniam iurib. debitam, vt ff.eo.l.3. † Aliud quoque pro alio cõſtitui poteſt, dummodo debeatur hoc naturaliter tm̃, vt per nudum pactum, vel ciuiliter & naturaliter, vt per ſtipulatum, vel naturaliter, non tamen ciuili iure ſed prætorio, vt per iuſiurandum: ſi verò quid debitum ſit ciuiliter tantùm, exceptione tamen eius petitio poſſit elidi, puta non numeratæ pecuniæ, vel pacti conuenti, nequaquàm conſtituit̃. Ita demum autem tenetur qui conſtituit, ſi perſonaliter loquatur, ideſt ſi conſtituit ſe ſoluturum, non ſi alium, vt ff.eo.l.eum qui Sed ſi quis conſtituit ſe pignus daturum, cum vtilitas pignorum irrepſerit, debet etiã hoc conſtitutum admitti, vt ff.eo.l.qui autem.§.ſi quis. Sed & ſi certo loco fuerit conſtitutum exemplo arbitrariæ actionis vbi agi poterit, vt ff.eod.l.ſi duo.§.ſed certe. Et notandum eſt: quia licèt is qui ſtipilanti pure promiſit, ilico teneatur ad dandum, modici duntaxat temporis habenda ratione. Conſtitutor tamen infra decem dies exigi non poteſt, vt ff.eo.l.promiſſor.§. 4 ſi ſine. † Eſt autem hæc actio perſonalis, prætoria, ſtricti iuris, & perpetua.

S V M M A R I V M.

1 *Condictio ex lege competit donatario & eius hęredi aduerſus donatorem & eius hæredem.*
2 *Condictio ex lege datur, vt res donata tradatur.*
3 *Donans ſcienter rem alienam ſi euincatur, ad ſumptus in ea per donatariũ factos tenetur.*

¶De donationibus. Titu. XXIX.

ET quia donationis cõtractus in codice vltimo loco expeditur, & a Iuſtiniano donatio in formam contractus redacta eſt, cum iuregentium nudum pactũ fuiſſet, nec actionem pareret, de actione quæ prodita eſt ob dona- 1 tionem audiamus. † Competit autem ex lege condictio donatario, eius hæredi, in donatorem & eius hæredem, ita demum autem, ſi donatio ſit mera, ex munificentia liberalitateq; deſcẽdat. Si verò mixtum fuerit, donationis ob cauſam cũ donatione negotium, vel ob mortem ſit donatum, alijs actionib. aget̃, ideſt, vel condictione ob cauſam, vel actione ex teſtamẽto. Nã & mortis cauſa donata, tanquã legata, etiam ſi ab inteſtato fue- 2 rint relicta, actione ex teſtamento petuntur. † Competit autẽ ex lege condictio, vt res donata tradatur, vt inſtitu.eod.§.perficiuntur.& C.eod.l.ſi quis.§.ſinautem hoc. Non euicta re ſartiat̃, vt C.de euic.l.4. Non enim donator liberalitatis ſuæ pœnã pati debet, vt ff.de ædil.edic.l.ad res. Licèt tamen donatori neceſſe non erit repromittere ea quæ in rebus venalib. ædiles repromitti iubent, ſi tamen donator euictionem ſpecialiter promi- 3 ſerit, conuenietur. † Sed & ſi ſciens rem alienam mihi donauerit, & vincat, inq; eam ſumptus magnos fecero, obſtrictus erit, vt ff.eo.l.Ariſto.§.Labeo ait. Eſt autem hæc actio ciuilis, perpetua, perſonalis, ſtricti iuris, vt ff.eod.l.eum qui.

S V M M A R I V M.

1 *Executoria, inſtitoria & ſimiles an ſint actiones.*
2 *Exercitoria actio cui & in quem detur.*

¶De actione exercitoria, inſtitoria, tributoria, quod iuſſu & de peculio. Titu. XXX.

QVIA actiones ex contractibus deſcendentes, de quibus dictum eſt ſuperius, actionesq; ex quaſi contractibus, de quibus dicetur inferius, propter contractus & quaſi, ſeruorũ, filiorumq; fa.in parentes dominosq; redduntur, earumque aliæ ſunt inſolidum, vt exercitoria, tributoria, Quod iuſſu. aliæ non: vt de peculio, de in rem verſo, de his 1 omnibus videamus. † In primis autem ſciendum eſt; quia hæ non ſunt actiones, ideſt exercitoria, inſtitoria, tributoria, de peculio, de in rem verſo, quod iuſſu non ſunt actionum nomina. ſed formarum, ſiquidem vna actio, ſcilicet condictio certi, vel actio venditi, vel quæcunque alia pro qualitate negotij, quo agitur de peculio, deq; eo quod in rem verſum eſt, ſicq; duplicẽ condemnationem habet, & vna eſt actio, vt inſtitu. quod cum eo qui in al.po.eſt. poteſt obſtringi iudicio tutelæ, negotiorum geſtorum, de peculio, & de in rem verſo. Minus ergo propriè aiunt quidam has eſſe actionum ſpecies, quas non eſſe actionũ ſpecies, ſed formas aperte probauimus. Nam & aliàs concepti, oblati, exhibiti, non exhibiti formæ ſunt actionum furti, nõ fur- 2 ti ſpecies ſeu genera, vt inſtitu.de furtis. † Exercitoria actio cõpetit ei qui cum magiſtro nauis contraxit nomine tamen eius rei, cuius ibi præpoſitus fuerit, ſeruus liberve, vt ff.eodem l.j. Datur quoque in exercitorem directa, non cum magiſtro agitur eodem actionis genere, ſed vtiliter agitur in exercitorem, vt ſic ea actio quæ datur directa cõtra magiſtrum, detur vtilis, voceturq; exercitoria cõtra exercitorem. Hoc enim edicto actio non transfertur ſed adijcitur, vt ff. eodem l. ſi eum. §.item. Et ſciendum eſt; quia ita demum competit in exercitorem nomine pecuniæ creditæ condictio certi exercitoria, ſi in eam rẽ in quam ſumitur, fuerit neceſſaria pecunia. In hac enim actione curioſum oportet eſſe creditorem, vt ff. eodem l. vltim. Datur autem hæc actio perpetuò hęredibus & in hæredes etiã ſerui nomine, vt ff.eod.l.ſi tamen. Eſt & prætoria, eſt aliàs bonę fidei, aliàs ſtricti iuris, pro qualitate negotij & actionis genere.

BAPTISTAE DE SANCTO BLASIO

De Actione & eius natura.

PRAEFATIO.

IN Chriſti nomine ac glorioſæ virginis. Poſtquàm Deo duce arborem Ioãnis ſuper Actionibus meis auditoribus aliqualiter in voce declaraui. Idcirco ego Baptiſta de Sancto Blaſio vtriuſque iuris doctor precibus nonnullorum meorum ſcholarium motus opuſculum quoddam ſuper dicta Arbore actionum, facere ac deſcribere conſtitui de Actionibus, & natura earum nũcupatum. In quo omiſſis quæ ſcribuntur ſuper dicta arbore per Ioannem ac etiã quæ latius per Roffredum in libellis exponuntur, ad vtilitatem & doctrinam iuuenum aliqua pauca breuiter declarabo, vt eis ſit poſſibile ſummo digito & quaſi per indicem eas actiones attingere, iuxta ea quæ habentur, inſtit.de publi.in §.fin. Accedo igitur ad expoſitionem ſingularum actionum; iuxta ordinem Ioannis in arbore ſua: cui tamen addam multas ſuppletiones, Et primò de prætorijs actionibus declarabo: cui, contra quem, & ad quid, ſeu pro quibus rebus actio detur. de libellis verò ſuper qualibet actione, ac de clauſulis ipſorum in hoc opuſculo nihil dicemus, ſed ea alio tempore declarabo.

S V M M A R I V M.

1 *Actio publiciana cur ſic dicta, & cui, contra quem, & pro quibus rebus detur. 5.*
2 *Poſſeſſio nunquid in eccleſiam ſine traditione transferatur.*
3 *Titulus pro ſuo probat vſucapiẽdi conditionẽ. Et quid veniat in eo probãdũ. Titulus pro ſuo à paucis intellectus.*
4 *Publiciana quibus denegetur. Bona fides allegata cenſetur pręſcriptione allegata.*
6 *Lex Voconia quid in ſeruitutibus introduxerit.*

Actionum Centuria prima.

¶Prima Actio.

1 PVBLICIANA. ¶† Prima actio appellatur, ſic dicta à Publicio prætore, qui primus eam introduxit: vt inſt. de act.§.alię & 2.diſt.c.quædam etiam leges. De qua videamus primò cui detur, ſecundò contra quem, tertiò pro quibus rebus detur. Ad primum dic, ꝙ datur ratione quaſi dominij illi, qui incepit rẽ præſcribere, vel vſucapere, & ſic qñ illi erat res tradita ex aliqua iuſta cauſa probabili ad transferendum dominium, vt ex cauſa emptionis, donationis, dotis, vel legati, ſic de ſingulis, de quibus plenè habetur.l j.& 2.cum multis legibus ſeq.ff.de publi. Secus ergo eſſet, ſi res talis fuiſſet mihi locata, vel commodata, vel pignori data, vel ſic de ſingulis, in quibus non ſolet dominium transferri, etiam ſi tradẽs eſſet dominus, vt habetur in d.§.aliæ. Sed quæro iuxta prędicta, quid ſi mihi rem alienam conſiſtentem in pondere, numero, vel menſura, ex cauſa mutui tradidiſti, quo caſu non eſt mutuum, l.2.§. appellata.ff.ſi certum petatur, pone ꝙ illam rem extantem deſijt poſſidere: vtrum potero ipſam petere per hanc actionẽ publicianam. Breuiter dic ꝙ ſic: quia titulus mutui eſt habilis ad vſucapionem præſtandam, vt eleganter probat glo. in verſ.tuũ. in d §.appellata. licèt talis titulus non ſit connumeratus in rub. 2 ff.de vſuca. nec in alijs titulis ſequen. † Sed pone ꝙ eccleſia ſeu eius prælatus vult rem alienam ſibi venditam, vel donatam per actionem publicianam repetere a tertio poſſeſſore, quæ nunquàm fuerit tradita ipſi eccleſiæ, vtrum hoc poſſit. Videbatur dicendum ꝙ ſic; qa ſi donans, vel vendens fuiſſet dominus, tranſtuliſſet dominium in eccleſiam ſine aliqua traditione, caſus eſt in l.fi.C.de ſacroſanct.eccle. Ergo ſi ille non eſt dominus, videtur ꝙ transferatur vſucapiendi conditio, etiam abſque traditione per regulam.l.clauibus.ff.de contrahen.empt. ergo &c. Sed teneo contra, quia licèt in eccleſiam trãsferatur dominium ſine traditione: non tamen transfertur poſſeſſio ſine traditione, arg.l.denique.ff.ex quibus cau.ma ita dixit glo. ſuper verſ.in rẽ. in d.l.fin.C.de ſacroſanc.eccle. Sed ſine poſſeſſione non procedit præſcriptum, vel vſucapio, vt in l.ſine poſſeſſione.ff.de vſuc. ergo non competit publiciana. Idem dico in legatario rei alienæ, ꝙ ſibi non detur publicia. contra tertium poſſeſſorem, tanq̃ res illa ad eius manus veniat, & poſtea deſinat tenere, vel poſſidere, quantumcunque in legatarium transferatur dominium ſine traditione, ſaltem ab adita hæreditate, ſi res ſit propria teſtatoris, vt in l.a Titio.& ibi per Bart.ff.de fur.& ratio eſt; quia tunc licèt transferatur dominium ſine traditione, non tamen tranſfertur poſſeſſio vt eſt gl.magna.in fi ſui, ſuper ver. hypotheca- 3 ria.in §.j.& ibi dixi, inſtit. de lega. ergo &c. † Sed quæro, quid ſi aliquis volẽs rem petere per actionem publicianam probat rẽ illam poſſediſſe pro ſua, & tanquàm ſuam, nunqd ſufficit abſq; abſque probatione alterius tituli. Videtur ꝙ ſic; quia titulus pro ſuo præſtat vſucapiendi conditionem, vt in toto titu.ff. ꝓ ſuo. Tu dic, ꝙ non ſufficit illud ſolum probare, vt no dixit Bar.in l.j. ad fi.commenti.ff pro ſuo. Credo ergo, ꝙ actor debet allegare aliquem titulum habilem ad transferendum dominium, & licèt hoc non probet, ſufficit probare, ꝙ poſſedit illam rem pro ſua, & tanquàm ſuam ad probandum præſumptiue titulum allegatum, ſicut dicimus in ſimili in l.ſi certis annis. C.de pact. & in l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris.& ibi per Bar.& in c.peruenit.de cenſi.& gl.in l ſeruitutes.la grande.ff.de ſerui.tit.generali. Vel verius ſecundum Ang.dic ꝙ illa iura loquuntur, quando tractatur de modico præiudicio: vt in præſcribenda ſeruitute. Secus autem vbi agitur de magno præiudicio, vt in propoſito noſtro: quia tunc non ſolũ debet allegari titulus prædictus, ſed etiam vltra hoc debet probari, ꝙ fama erat in loco, ꝙ virtute talis tit.allegati ille cæperit rem illam poſſidere pro ſua, & tanq̃ ſuam, arando, ſeminando, & fructus colligendo. Et nunc intel- 4 ligis titulum pro ſuo, qui a paucis intelligitur. Et † aduerte, ꝙ quilibet volens intentare publicianã, & ſic præſcribere, vel vſucapere rem, debet habere bonamfidem cõtinuam in tertis imperij ratione peccati, aliàs ei denegaretur præſcripto, & ſic publiciana, vt per gl.in c.fi.de præſcrip.& in c.poſſeſſor malęfidei. de regu.iur.lib.6.licèt aliud ſit ſecundum leges, ſecundum not. inſti.de vſuc.in prin. & per Ange.in repe.l.j.C.de iudi. quicquid dixerit Bar.in l.ſequitur.§.ſi via.ff.de vſuc. & in l.hæc autem iura.ff.de ſer.vr.præ.& ibi dixi. Item aduerte, ꝙ iſta bonafides quãuis præſumatur propter titulum, tamen debet allegari per l.ſi adulterium cum inceſtu.§.idem Pollioni.ff.de adul. & per Bal. in c.ſi quis per 30.ſi de feud fue.cõtrouer. & per Bal & Ang.in l.ſuper longi.C.de præſcrip.lõg.temp.& per Ang.in l.eum qui. §.fi.ff.de publicia.& quod in ſimili no Bar.in l.cũ quid.ff ſi cert. peta.& in l.rem alienam.ff.de pigno.actio.in 3.col.& Bald.in l. etiam.C.de excep.rei iudi.& Saly.in l.certi.C loca. Tu tamẽ adde Inno.& Car.in c dudum.de deci qui dixerunt, ꝙ allegata p̄ſcriptione, implicite præſumitur & allegata cẽſetur bonafides. Circa ſecundum principales contra quem datur actio publicia- 5 na. Dic † ꝙ datur contra omnes tenentes, vel poſſidentes, vel ſaltem dolo deſinentes poſſidere, vel detinere ad ſimilitudinẽ rei vendicationis, vt not.in d.§.aliæ. Fallit contra dominum ipſius rei, vt in l.pe.& fi.ff.de publi.niſi in certis caſibus ſpecialib. in quibus datur etiam contra dominum, de quibus per gloſ.in d.l.fi.& latius per gl.in d.§ aliæ. Secundò fallit cõtra titulo poſſidentem, contra quem talis actio publiciana non datur, vt eſt caſus nota.in l.ſiue autem in §.ſi duobus.ff.de public. niſi talis titulus ſit procuratus in fraudem primi emptoris ſecundũ Bar. in d.§.ſi duobus.per Spec.in tit.de cau.po.& proprie.§.fi.in fin. & vide ibi per Ioan.And. Circa tertium & vltimum pro quibus competat actio talis. Dic ꝙ competit non ſolum in rebus mobilibus, quæ vſucapiuntur, ſed etiam in rebus immobilibus, quę proprie præſcribuntur, vt probatur in l.ſi ego.§.idem Iulianus. & §.idem ſcribit.ff.de pu. Item competit non ſolum pro rebus corporalib. ſed etiã pro reb.& iurib.incorporalib. vt pro ſeruitutibus, vt in d.l.ſi ego.in §.j.& 2.& no.gl.in §.æque.de actio. Et hoc ſiue nos loquamur in ſeruitutib. quæ poſſunt præſcribi, vt ſunt illæ ſeruitutes, quæ habent cauſam continuam, ſiue in ſeruitutib. quæ non poſſunt præſcribi, vt ſeruitutes habentes cauſam diſcontinuam, vt via iter & actus. De quibus habetur in l. 6 foramen.ff.de ſerui.vrba.præd. † Nam lex voconia in talib.ſeruitutibus vſucapionem ſuſtulit.l.ſequitur.§ fin. ff. de vſucap.& tamẽ pro eis competit actio publiciana, in d.l.ſi ego.§.idem de ſeruitu.ff.de public. Adde ꝙ iſta actio publiciana requirit duo extrema. Vnum eſt ex parte actoris, quod eſt quaſi dominium, vt d.§.aliæ.& in c.abbate ſanè.de re iudi.lib.6. Aliud ex parte rei: quod eſt poſſeſſio, vel detentatio; vel ꝙ dolo, vel culpa deſierit poſſidere, ſicut rei vendicatione, vt probatur in l.eum qui.§.in publiciana.§.de public.& per gl.in d.§.aliæ.& per Bald.in l.j.C. ſi plures vna ſententia fue.condem. Adde quòd actio publiciana & ad exhibendum non poſſunt ſimul intentari in eodẽ libello, vt in Specu.de act.& peti.propoſitione.§.2.verſicu.& no. & ſcripſi in rub.ff.de publici. Adde ꝙ iſta actio non competit p̄ſcribenti præſcriptione longiſſimi temporis, in qua non requiritur titulus, per l.j.ff.de publi.& ibi dixi in 3.notabi.niſi in caſu auth.malęfidei C.de præſcrip.long.tempo. per not. per Ang.in l.eum qui.§.prætor ait.in fine.ff.de publici. Et de materia huius actionis publicianæ, vide pleniſſime ꝑ gl.& docto.in d.§.æque. inſtitu.de actio.& per canoniſtas in c.abbate ſanè.de re iudi.libro 6.& per Bald.in l.j.C.ſi plures vna ſententia fuerint condemna.& per Specu.in titu.de cau.poſſeſ.& proprie.§.nunc dicendum.& per Roſ.in libellis, in titu. de public. actione. & per Petr.in tract. libellorum ſuorũ, & per Ang.de Aret.in d.§.aliæ.

SVMMARIVM.

¶ Secunda Actio.

7 **In rem rescissoria.** ¶ Secundum Ioan. † secũda est actio. circa quam primò quæro, cui detur. Dic ꝙ datur restitutis in integ. propter captiuitatem: vt in l. fi. C. ex qui. cau. ma. vel quia quis fuit detentus in vinculis seu carceribus, vt in l. succurritur. ff. ex quib. cau. ma. vł propter absentiam, vt instit. de act. §. rursus. vel propter aliam iustam causam: vt ff. ex qui. cau. ma. l. j. in fi.

¶ Sed iuxta prædicta quæro, vtrum talis actio rescissoria detur tantum maioribus. xxv. an. lęsis ex causis, ex quibus. s̃. an verò detur etiam minoribus. Dic ꝙ sic, vt probatur in l. in causę la. j. in §. interdum. in fi. § ff. de mi. & quasi per illum totum titu. Sed contra hoc facit. l. fi. C. ex qui. cau. in inte. rest. non est neces. vbi prescriptiones regulariter non currunt contra minores, frustra ergo petitur resti. in integ. & per consequens frustra quærimus de actione rescissoria, quę datur post restitu. obtentam. Sed tu debes ponere casum, ꝙ minor vendidit rem suam solenniter, quo casu transtulit dominium, & sic caret re minor venditor, quo casu lęsus est, obtenta resti. in integr. datur sibi utilis in rem rescissoria, & sic cessat contrarium, pro quo allego Cy. in l. fi. 4. q. C. ex qui. cau. ma. Et adde, quòd minor quandoque lęsus est in uẽdẽdo, & tũc ꝓcedit qđ dixi, qñq; lęsus est ꝑtio tñ, & tũc ad 8 ꝑtiũ tñ restitueret, ut plene no. in l. si qdẽ. C. de ꝓd. mi. † An aũt ꝑscriptio statutaria currat ipso iure ꝯ minorẽ: Dic ut per Bar. & alios in d. l. fi. & per Inno. & Abb. in c. cõstitutus. de integ. resti. Item quæro, an talis actio detur ecclesię in integ. resti. Rñ. ꝙ sic ut habet in cle. j. de in inte. rest. Sed quid dicim⁹ de repu. lęsa & integ. resti. Dic ꝙ idẽ est in ea, qđ ĩ ecclesia & minore, ut habe in l. respubli. C. ex q. cau. maio. & ibi ꝑ doc. Sed an idẽ sit ĩ fisco vel villa. Rñ. ꝙ Roma ꝓprie est caput mũdi. l. j. C. de vet. iu. enu. in gl. Et ꝓprie Roma dicit respu. alia aũt loca dicũtur priuata, vt dicit gl. in l. sed & si. § hęc clausula. ff. ex q. cau. ma. tñ quò ad propositũ nrm Roma, ciuitates, oppida & villę, quę reguntur per gubernatores, & sic per alios dicuntur respublic. & in §. rursus. insti. de actio. & d. §. hæc clausula. Sed in castro, vel villa, vide quod no. per glo. & Cy. in d. l. respublica. vbi concluditur ꝙ nõ, de quo me remitto ad ibi no. per doc. & per Abb. & alios in c. j. in 5. col. de in inte. resti. & ibi Abb. tenet, ꝙ etiã vniuersitas scholarium, in qua sunt multi minores, possit in inte. resti. dic vt ibi. Quæro iuxta prædicta; quando concedatur resti. in integ. ex causa absentiæ, de qua supra vti sic sciamus quando competat di-9 cta actio rescissoria. † Respond. quando petitur per præsentem contra absentem in integ. resti. & tunc sufficit quæcunque absentia, & an voluntaria: sed quando petitur per absentem contra præsentem, tunc oportet absentem fuisse absentem ex causa necessaria non affectata; vt qa missus fuit pro legato, vel ambasiatore, vel ex causa probabili, vt causa studiorum, secus si ex voluntaria causa non probabili, vt no. in d. § rursus. Et aduerte quia finita causa absentiæ dantur singuli dies absenti pro singulis 20. miliarijs ad redeũdum, vt habetur in l. j. ff. si quis cau. & isti dies habentur pro absentia, & si plus distulerit absens, imputabitur absenti ex hoc læso, vt habetur in d. §. rursus. & in l. ab hostibus. § sed quod simpliciter. ff. ex quibus caus. ma. Et attẽde quia in longo itinere pro qualibet hebdomada ad redeundum absens habere debet vnam diem quietis vltra dictã diem pro singulis 20. miliarijs: vt not. in glo. singuli. in c. cupientes. §. ꝙ si per 20. extra, de elec. lib. 6. An autem in statutis vel conuentionib. facientibus mentionem de dieta vel rescriptis intelligitur de legali prædicta, an verò secundum consuetudinem & vulgi opinionem, dic vt habetur in c. nonnulli. de rescrip. vbi per glo. & doc. Item quæro, quid si absens vsucapiat, vel præscribat rem absentis, vtrum detur talis restitutio, & per consequens actio res-10 cissoria. † Dic ꝙ sic, causa est in l. fi. ff. ex quib. caus. ma. & sic priuilegiatus vtitur suo priuilegio contra alium priuilegiatũ pari priuilegio. Et est ratio: quia vtens priuilegio tractat de damno euitando, sed ille contra quem tractat de lucro, secus autẽ si vtrique tractarent de damno euitando, vt in l. si minor 25. an. filiofam. in prin. ff. de mino. nisi vnus vtens priuilegio prætenderet iustiorem causam: vt in l. verum. §. fin. ff. de mino. de quo arg. dic per Cy. & doc. in auth. quas actiones. C. de sacrosanc. ecclesi. Secundò principaliter quæro, contra quẽ datur talis actio. Dic ꝙ datur contra eum, qui propter læsionem illius, qui fuit in integ. resti. acquisiuit. Et aduerte: quia cum talis actio sit realis, per consequens sequitur rem ad quemcunque vadat, & sic datur contra illum, contra quem daretur ciuilis actio realis. l. officium. ff. de rei vend. & quod no. insti. de act. §. j. & in § aliæ. secus autem si esset actio personalis, de quo vide in d. l. in causę. §. fin. & l. seq. ff. de mino. Tertiò principaliter quæro ad quid detur talis actio in rem rescissoria, & pro quibus rebus. Respon. ꝙ datur ad illud idẽ ad quod dabatur illa prima actio realis, antequàm esset præscripta, vel vsucapta, arg. eorum quæ dixi supra proxi. q. & datur tam pro rebus mobilibus quàm immobilibus: vt declarat Cyn. in d. l. fin. in 4. q. C. ex quibus cau. ma. Item datur nõ 11 solum ad res corporales, sed etiam incorporales. † Et si vis scire, quam actionem in integ. resti. intentet. Præmitto, ꝙ aliud est iudicium rescindens, & aliud est rescissorium. Rescindens iudicium est resti. in integ. quæ imploratur per officium iudicis aduersus obstaculum vsucapionis vel præscriptionis, de quo in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quibus cau. ma. Rescissorium iudicium est, cum quis post restitutionem cõcessam petit rem vtili actione: quę primò directa erat, sed per vsucapionem vel præscriptionẽ facta est vtilis: quia dominus rei qui habebat directam perdidit eam per vsucapionem vel præscriptionem: & per istam talem actionem rescissoriã restituitur læsus in eo quod perdidit: quia quod abstulit læsio, illud idẽ restituit, seu restaurat restitutio. l. ꝙ si minor. §. restitutio. ff. de mi. & scire debes secundum gl. ꝙ rescissoria non est proprium nomẽ actionis, sed eiectio quædam, vt dicit glo. in d. §. sed quod simpliciter. sicut dicimus de actione de peculio, tributoria, exercitoria & institoria, ſm Barto. in l. fin. ff. ex quib. cau. ma. Et dicitur natiua natura non datiua: quia nascitur ex dominio directo quod residebat penes ipsum restitutum, quod verum est, si prima actio nõ erat in totũ sublata per vsucapionẽ, vel præscriptionem, sed erat inefficax: secus si primitiua actio ĩ totũ fuit sublata, nã tũc dr̃ datiua, cũ nõ habeat ꝑexistentẽ materiã, sed datur a solo prore, vt l. in honorarijs. ff. de act. & obl. Et ista licèt sit rescissoria annalis: tñ perpetuat ꝑ litis cõte. secus in officio rescindẽte: qa tũc tale officiũ rescindẽs dẽt inchoari & finiri intra quadriẽniũ l. fi. 12 de tẽp. in inter. resti. petẽdę. † Et dr̃ ista actio rescissoria realis habito respectu ad actionẽ ĩ cuius locũ subrogat̃. s. vtilis actio cõfessoria vel negatoria rescissoria; vt colligit̃ ex no. ĩ gl. in d. §. rursus. Et gl. ꝯcludit, ꝙ talis actio rescissoria est adiectio & nõ propriũ nomẽ actionis, sicut dicimus in actione de peculio, de in rẽ verso. Et ꝓpea in integ. rest. intẽtabit primũ actionẽ realẽ vel personalẽ, prout erat prima, q̃ dr̃ rescissoria; & ista est cõis opin. de quo etiã vide qđ habet̃ in d. l. fi. & ibi per Cy. C. ex quib. cau. ma. Quærit̃ modò, an in eodẽ libello possit intẽtari rescissoria & officiũ rescindẽs semel. Dic ꝙ simpliciter nõ põt. l. fi. & l. fundum. ff. de exce. secus si intentet̃ successiue: vt dicit gl. magna in d. l. q de inoffi. ff. de inoffi. test. Et no. ꝙ si prima actio nunquàm competit,

competit, vt in casu. l. si quis Titio. & l. si quis stipulatus. ff. ex quibus caus. ma. si ipso iure est sublata, vt per vsucapionem: vt not. Barto. in l. in honorarijs. §. sed cum rescissa. ff. de act. & obliga. est necesse, ꝙ in limine iudicij intentetur officium iudicis rescindens: aliter repelleretur tanquàm agens sine actione. l. si pupilli. §. videamus. ff. de nego. gest. Sed si prima actio competit etiã hodie: ei tamen obstat exceptio, vt in præscriptione lõgissimi temporis: vt per Barto. in d. §. sed cum rescissa. Ibi bene poterit intentari illa prima actio, & si exciperetur de præscriptione per viam replicationis, & sic incidenter poterit proponi restitutio in integrum & sic officium iudicis rescindens: pro quo vide qđ not. Bar. & Paul. de Cast. in l. nam & postea. §. si minor. ff. de iure-13 iur. † Et aduerte, ꝙ si proponitur talis restitutio principaliter ꝑ procuratorem, requiritur speciale mandatum. l. illud. §. si talis. ff. de mino. secus si proponatur incidenter: vt habetur per doct: in d. § si minor. quod not. Et de hoc, vtrum actio semel extincta amplius reuiuiscat, vide Bar. in l. Meuius. §. duobus. ff. de lega. 2. & vide etiam in l. qui rem. §. aream. ff. de solu. Item attende: qa alia est actio rescissoria restitutoria: vt quando restituitur prima actio quæ erat præscripta: vt supra patet. Alia est actio rescissoria institutoria: vt quando quis restitu. in integrum ad actionem quam nunquàm habuit, sed habuisset, si occupatus ex iusta causa non fuisset, vt probatur in l. si quis Titio. & in l. si quis stipulatus. ff. ex quibus caus. ma. & ibi per Bald. & nota. Cyn. in præal. l. fi. Et tunc ista actio rescissoria dicitur esse proprium nomen actionis, non autem adiectio, quando restituitur prima actio quæ fuit in rerum natura semel: nam tunc hoc vltimo casu non est proprium nomen actionis, sed proprium nomen eius est nomen primæ actionis cũ ista adiectione rescissoria, vt not. in d. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. & ibi per Bal. & de ista materia vide per gl. & doct. in d. §. rursus. & in d. § sed quod simpliciter. vbi etiam per Bar. & Bal. vbi plenè habetur de ista materia, & in l. quod tempore. C. de restitu. mili. & d. l fi. C. ex quib. cau. ma. Ex prædictis vltra ordinẽ Io. in arbore infero ad quasdã aliàs actiones rescissorias ꝑꝑ quas dico Ioã. fuisse defectiuũ, vt statim subdo. Et hoc certè negari nõ ꝑt, si rectè cõsideremus.

¶ Tertia Actio.

14 **In personam rescissoria.** Tertia est actio † circa quam, qa eius intellectus pendet ex prædictis non insisto, de qua not. in glos. in d. §. rursus. & habet̃ in d. l. fi. & sic datur illi q est in integ. resti. ad actionẽ ꝑsonalẽ q̃ sibi ante læsionẽ cõpetebat & ꝯ illũ ꝯ quẽ poterat intẽtari illa prima actio ꝑsonalis, anteq̃ esset ꝑscripta, vt in l. patri §. minor. ff. de mi. & dat̃ ad illud ad qđ prius dabat̃ ipsa actio, anteq̃ esset ꝑscripta, ar. eorũ q̃ s̃. dixi, ar. §. quos aũt. insti. de bon. pos. licèt Io. ĩ arbore sua solũ fecerit mẽtionẽ de actione ĩ rẽ rescissoria: & sic minus ꝑfecte, vt patet ex ꝑdictis.

¶ Quarta Actio.

15 **Mixta rescissoria.** ¶ Quarta est actio, † & hæc talis actio datur in integ. restitut. cui primo ante lęsionem dabatur actio mixta, vt est petitio hæreditatis fa. er. commu. di. fi. regũ de quibus actionibus mixtis habet̃ in § q̃dã. insti. de act. Et dat̃ ꝯ illũ ꝯ quẽ illa prima actio mixta dabatur, per not. in §. rursus. & per Cyn. in d. l. fina.

¶ Sed quæro, nunquid reperiatur querela inofficiosi testamenti rescissoria. Respon. sic, & pone exemplum vel casum, ꝙ hæres adita hæreditate se absentauit, & stetit absens per quinquẽnium & vltra, & sic expirauit talis querela inofficiosi testamenti ab adita hæreditate per lapsum quinquennij, vt in l. Papinianus. § si conditioni. ff. de inoffic. testam. & in l. sancimus. §. illud. C. de inoffi. testa. & quod habetur in d. § rursus. certè tali restitutione obtenta dabitur exhæredato vel habito pro exhæredato, cui competebat querela, vtilis querela inofficiosi testamenti rescissoria, ar. no. per glo. & doct. in d. § rursus. Et audi mirabile: quia talis querela vbi per prius ante restitutionem & ante læsionem poterat moueri vsque ad quinquennium per dicta iura: nunc post restitutionem obtentam debebit moueri intra annum vtilem per l. in honorarijs. §. sed cum rescissa. ff. de act. & obliga. & quod habetur in d. l. fi. C. ex quibus caus. ma. quod not. ad limitationem prædictorum iurium, qui doc. non tangunt. Aduerte tamen: quia talis querela inofficiosi testamenti non est propterea actio, nec accusatio, sed tenet medium inter vtrunque: vt not. in l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inoffic. testam. & vide glos. super rubr. instit. de inoffic. testam.

16 ¶ † Quæro, nunquid reperiatur accusatio rescissoria. Dico ꝙ sic, per supradicta, & pone exemplum isto modo. Tu scis, ꝙ accusationes vt plurimum solent dari vsque ad 20. annos. l. quere la. C. ad leg. cor. de Fal. licèt actiones omnes regulariter durent 30. an. l. sicut. l. omnes. C. de præscrip. 30. vel 40. an. & institu. de perpe. & temp. actio. in princip. Pone ergo exemplum in crimine falsi: & sic ꝙ falsarius stetit tandiu absens, ꝙ præscriptum est illi accusationi de falso, eo reuerso petitur restitu. in integrum ex clausula generali: de qua in l. j. in fi. ex quibus caus. ma. & in præallega. §. rursus. certè obtenta tali restitu. in integrum dabitur & conceditur illi restitutio dicta accusatio rescissoria intra annum vtilem tantum: per d. §. sed cum rescissa. quod no. Et aduerte: quia omnis accusatio expeditur officio iudicis nobili ad publicam vtilitatem: vt per Barto. in l. imperium. ff. de iurisdict. omnium iudicum. sed tamen communiter appellatur accusatio, & non officium iudicis simpliciter, argum. l. cum delanionis. §. asinam molendinariam. ff. de fun. instruct. vnde nimirum sic formo quæstionem de accusatione simpliciter: & non sub nomine officij iudicis: de qua infra statim dico.

¶ Rursum quæro, nunquid reperitur officium iudicis nobi-17 le rescissorium, quòd de mercenario non est dubium. † Respõdeo quòd sic, & pone exemplum, quòd inceptum est quadriẽnium contra Titium ad petendam restitu. in integrum per aliquem maiorem, vel minorem: iuxta. l. fina. de tempor. in integrum restit. pe. Titius se absentauit, & eo absente expirauit quadriennium, eo reuerso proponitur restit. in integrum per officium iudicis nobile rescindens ad rescindendam præscriptionem lapsi temporis illius quadriennij: quod est continuum in sui progressu, licèt sit vtile in sui princip. vt in d. l. fin. qua restitutione obtenta restituitur illi restituto primum officium iudicis vtile, quod appellatur decetero rescissorium, licèt primum esset officium iudicis rescindens: vt patet ex prædictis, quo etiam officio rescissorio intentato intra annum vtilem, per dicto §. sed cum rescissa. restituetur ei prima actio personalis, vel realis, vel mixta, per not. in dicto §. rursus. Et sic vides mirabilia. Primum, quòd officium iudicis rescissorium efficitur officiũ iudicis rescindens. Secundò, quòd vbi tale officium iudicis rescindens solet posse intentari intra quadriennium, per dicta l. fina. nunc poterit intentari intra annum vtilem per sæpius alleg. §. si cum rescissa. cum sit eadem ratio in officio iudicis nobili, quę est in actione quantum ad propositum nostrum, ergo idem ius esse debet. l. illud. in fin. ff. ad leg. Aquiliam. cum sim. Nam semper etiam prima actio quæ erat directa ante restitu. obtentam nunc regulariter datur vtilis, quæ dicitur rescissoria, siue prima actio sit ex contractu, vel quasi, siue ex maleficio, vel quasi: secũdum Cyn. in dicta l. fina. C. ex quibus caus. ma. quod nota. ad limitationem. l. petendæ. C. de temp. in integrum restitu. pe.

18 ¶ † Quæro quare obtenta restitutione in integrum restitut. prima actio vtilis & non directa, & quare debet intentari solũ intra annum vtilem: & maximè si sit actio rei persecutoria, quę solet dari vsque ad 30. annos, etiam si sit prętoria: vt habetur institu. de perpe. & temp. actio. in princip. Dic secundum doct. ꝙ ideo est: quia cum prima actio esset sublata per remedium iuris ciuilis, puta præscriptionis, vel vsucapionis: vt institu. de vsucapio. in princip. idcirco non potuit prætor contra ius ciuile restituere actionem extinctam, nisi quantum ad effectum dando vtilem actionem, argumen. §. quos autem. institu. de bono possess. & quia ista actio datur contra ius ciuile, ſm qđ prima actio erat extincta, vel nullius effect⁹, ꝑꝑ ista actio rescissoria durat solũ anno vtili: vt in d. §. sed cũ rescissa. ibi, qa ꝯ ius ciuile, secus aũt si actio ꝑtoria rei ꝑsecutoria esset inducta in nõ ꝓuiso à iure ciuili; qa tũc ꝑpetuò, idest 30. annis duraret, vt in d. prin. instit. de ꝑpe. & tẽp. act. ar. ꝑdictorum. qđ not. multũ singulariter.

¶ Quæro iuxta ꝑmissa, pone ꝙ ꝑ statutũ factũ ab epis. comite, vel marchione, qđ est ius ꝑtoriũ ſm Bar. in l. 5. ĩ prin. ff. de ver. obl. & in l. ambitiosa. ff. de decre. ab ordi. faci. inducit̃ ĩ aliquo casu nõ ꝓuiso a iure ciuili vsucapio, vel ꝑscriptio aliqua: vtrũ tũc si petat̃ & obtineat̃ in integ. restit. aduersus illã vsucapionẽ vel ꝑscriptionẽ ex aliqua cã a iure cõcessa, dabit̃ prima actio rescissoria solũ intra annũ vtilẽ, & nõ vltra, & vr̃ dicendũ, ꝙ det̃ solũ 19 intra annũ ꝑ dictũ §. sed cũ rescissa. In ꝯriũ facit, † ꝙ det̃ & intẽtari possit ĩtra illud tps, intra qđ prima poterat ĩtẽtari, anteq̃ ille læsus esset: qa iõ talis actio rescissoria dat̃ tm̃ ĩ. annũ vtilẽ: qa dat̃ ꝯ vsucapionẽ vel ꝑscriptionẽ inductã a iure ciuili, ꝑ quã cẽsset̃ sublata prima actio quãtũ ad effectũ: vt dixit text. in d. § sed cũ rescissa. in fi. Sed in q̃stione ꝓposita dat̃ talis actio ꝯ ius prætoriũ, qđ induxerat ĩ casu illo vsucapionẽ vel ꝑscriptionẽ, & sic nõ dat̃ ꝯ ius ciuile ſm qđ talis actio inducta ꝑ statutũ ꝑtorium nõ erat vsucapta vel ꝑscripta, ergo &c. Quid dicemus, cogita super hoc, sed forte melius est dicere, ꝙ tunc vltima pars sit vera, ar. a rõne cessante, de qua in d. §. sed cũ rescissa. in fi. Aduerte tñ in eo qđ s̃. ꝑsupposui ſm Bar. tale statutũ esse ius ꝑtoriũ, ꝓut ẽt tenuit Bar. in l. oẽs populi. ff. de iust. & iur. ꝑ c. 2. de maio. & obe. & c. 2. de ꝯsti. li. 6. Idẽ dixit Bar. in l. fin ff. de pœnis. & in l. 2. ff. de bo. pos. tit. gñali. & in l. 2. §. fi. ff. de vsuc. ꝓ empto. idẽ dixit Bal. in l. siue pars. C. de dila. & in l. si ꝑdiũ. C. de ædil. act. & in l. id; qđ pauperib. C. de epi. & cle. in ver. tertiò q̃ro. & in rubri. C. q admit. ad bo. pos. possunt. & ꝑ eũdẽ in repetitione. l. Emilius ff. de min. & 20 in l. certũ. C. vnde cognati. in vers. sequit̃ videre de secũdo. † & ibi ẽt habet̃ qd de stilo & cõsuetudine magistratuũ, an sit ius ꝑtoriũ. Sed aduerte: qa Bal. ĩ l. receptitia. circa prin. C. de ꝯsti. pec. dicit, ꝙ immo est ius ciuile, & idẽ dixit Ang. in l. 4. §. Cato. ff. de ver. ob. qñ isti nõ vice alterius statuũt, sed ꝓprio iure, de quo ẽt vide ꝑ Lu. de Ro. ĩ d. l. 3. ĩ pri. & ĩ l. j. C. q admit. vide ĩ gl. ĩ verbo, obseruet̃. ĩ c. j. si de ĩue. ĩter do. & vas. lis ori. Et q sũt isti, q iure ꝓprio hoc faciũt, tãq̃ ñ recognoscẽtes supiorẽ, hr̃ & ĩ l. j. §. de qua

re.ff.de poſtu. & per Bart. in l.infamem.ff.de publ.iud.& ſin l.nõ ambigitur.ff.de legi.& per canoniſtas in c.cum te. de re iudi.& per Anto.de Butr.in c.per venerabilem.qui fil.ſint legi.ſed ſi recognoſcunt ſuperiorem; tunc ſit vera opinio Barto. per d.gloſ. & de hac materia vide per Abb.in c.fin.de offic.leg.& quod dixi in c.conſtitutio.2.diſtin.in 2.quæſt.dic vt ibi ſcripſi, ex quib. patet, an dicta quæſtio procedat.

¶Quæro nunquid in caſu prædicto actio reſtituta erit ciuilis an prætoria. Videtur ꝙ ſit prætoria, per d.§.rurſus.ſed forte eſt melius dicere, ꝙ tunc ſit ciuilis, ex quo non datur contra ius ciuile, ſed potius ſecundum ius ciuile per d.§.quos autem.ſuper quo tamen cogita. Tu autem dic, ꝙ ius ciuile ſuper hoc non prouidet in concedendo talem reſtitutionem in integrum, ſed ſolum ius prætorium. Et ideo ſemper debet dici prætoria, ex quo ſemper reſtituitur auctoritate prætoria: vt in d.§.rurſus, & non auctoritate legali: tene menti iſtas conſiderationes, quia doct. non ponunt.

21 ¶†Quæro quid ſi prima actio non durabat per annum, ſed forte tantum per ſex menſes ex forma ſtatuti ciuitatis, vtrũ dabitur prima actio reſciſſoria intra annum vtilem. Videtur ꝙ ſic, per d.§.ſed cum reſciſſa.ſed contra facit, quod no.Cy.in d.l.fi.C. ex quib.cau.mai.in 6.q.in fi.& ideo vr̄ dicendũ, ꝙ ſi prima actio erat longioris vitæ q̃ actio reſciſſoria, ꝙ actio reſciſſoria det̃ intra annum vtilem tantum, vt in d.§.ſed cum reſciſſa. Si verò prima actio erat breuioris vitæ: tunc actio reſciſſoria erit eiuſdem vitæ & eiuſdem temporis: vt videtur probari in l.fi.ff.de mino.& in l.ſed & ſi per prætorem.§.quoties.ff.ex quibus cauſ. maio. Ratio eſt; quia ſicut propter abſentiam quis non debet damnum pati, ita nec lucrum.l.3.ff.ex quib.cau.maio.

¶Quæro, pone ꝙ fui læſus propter abſentiam aduerſarij in annis 10 fui in integrum reſtitutus, per l.j.in fi.ff.ex quibus cau.ma.cum ſi nonne reſtituuntur mihi illi 10.anni, in quibus fui læſus. Videtur ꝙ ſic: quia reſtitutio eſt in priorem ſtatum repoſitio.l.ꝙ ſi minor.§.reſtitutio.ff.de mi. Si ſic, nunquid potero ēt poſt annum, intra quem debet actio reſciſſoria intentari, intra tamen illos decem annos ius meum proſequi, & deducere in iudicium. Et videtur ꝙ non, per d.§.ſed cum reſciſſa. Sali.verò in d.l.fi.verſ.oppo.10.& fortiter dicit, ꝙ non videt rationem quare non, ex quo ſum intra tempus mihi reſtitutum: & ſuper hoc dicit cogitandum: quia iſta tranſcendunt ſenſum ſcholaſticum.

22 †Sed quidam doctor dicit, ꝙ aut prima actio erat omnino ſublata, vt in vſucapione rei mobilis: & tunc debeo ſolum intra annum vtilem ius meũ deducere, ita intelligatur d.§.ſed cum reſciſſa.cum ſimi. Aut prima actio non erat ipſo iure ſublata: vt in præſcrip.rei mobilis, per quam acquiritur dominium ſolum vtile præſcribenti: & remanet in perſona mea, cõtra quã præſcriptum eſt dominium directum: & per conſequens durat directa rei vendicatio per ea, quæ habentur, inſtit.de vſucap. in prin.& tunc prima actio, ideſt directa rei vendicatio poterit intentari, etiam poſt annum vtilem, intra tamen illos decem annos, ex quo illa prima actio ſublata non erat. Idem etiam ſi loquitur in præſcriptione longiſſimi temporis, per quam ſecundum communem opinionem non tollitur actio, ſed ſolũ paratur exceptio præſcriptionis 30.vel 40.anno. vt habetur in dicto princip.inſtitu.de vſuca.cum ſimi. Et in iſtis duobus caſibus vltimis ſi intentabo primam actionem, quæ durat, & aduerſarius meus excipiat de præſcriptione longi, vel longiſſimi temporis, etiam poſt annum vtilem replicabo de reſtitutione in integrum, per prius mihi conceſſa per ſupradicta. Mihi autem videtur dicendum, ꝙ per reſtitutionem in integrum obtentam mihi reſtituatur totum tempus, in quo fueram læſus, ſed attende omnino: quia debebo intra annum vtilem in omni caſu, & in omni præſcrip.ius meum deducere in iudicium: per d.§.ſed cum reſciſſa.ſed illa actione reſciſſoria deducta in iudicium intra annum vtilem, tunc ex vi propriȩ naturȩ illius primȩ actionis, quæ appellatur reſciſſoria: ipſa actio debet durare intra tantum tempus, quantum abſtulerat læſio, per d.§ reſtitutio ſed nihilominus ſi lis fuerit conteſtata ſuper ipſa actione reſciſſoria intra annum vtilem, ipſa actio perpetuabitur, non ex ſui natura propria, ſed ex vi perpetuationis factæ per litis conteſtationem, iuxta ea quæ habentur in d.l.fi.de præſcri.30.vel 40. anno. quia actio reſciſſoria etiam perpetuatur per litis conteſtationem: vt habetur in d.l.fi.& ibi per doct.& no.in l.ſed & ſi per prætorem. in §.quoties.ff.ex quibus cau.ma.nec mihi placet, ꝙ ſi quis intra annum vtilem non deduxerit in iudicium ius ſuum per actionem reſciſſoriam, ꝙ admittatur ad perſequendum ius ſuum: ſi ſibi ſupereſt aliquid de tempore ſibi reſtituto, in quo fuerat læſus; quia illi anni vtiles dantur ad principiandum & initiãdum iudicium in actione reſciſſoria. Ita intelligo dictum §.ſed cum reſciſſa. quem puto procedere non ſolum quando prima actio erat in totum extincta, ſed etiam quando durabat, ſed contra eam exceptio præſcriptionis obſtabat.

23 ¶†Quæro, vtrum actio reſciſſoria, quæ (vt dictum eſt) debet intentari intra annum vtilem, ſemper tollatur anno vtili. Videtur ꝙ ſic, per d.§.ſed cum reſciſſa.& per d.l.fi. Tu dic ſecundum Cy.in d.l.fi.ꝙ aut talis actio reſciſſoria competit propter in integrum reſtitutionem petitam officio iudicis nobili: vt in toto titulo.ff.& C.de mino.& in toto titu.ex quibus cau.maio.& tũc durat tantum vno anno vtili: vt in dictis iuribus. Aut competit propter reſtitutionem petitam iure actionis, & ſic de iure communi, vt per actionem quod metus cauſa, vel actione de dolo, vel per remedium ſenatuſconſulti Velleiani, quod datur mulieri intercedenti pro alio, & tunc non finitur anno, ſed durat perpetuò in eo, in quo continet rei perſecutionem ſecundum Cy.& Ang.in d.l.fi.& hoc probatur in l.ſi cum except.§.ſatis clementer.ff.qđ met.cauſ.& qđ habetur.l.metũ.§.volenti.eo.titu.

¶Quæro, vtrum prius debet peti reſtitutio in integrum, antequàm poſſit intentari actio reſciſſoria: Breuiter dic ꝙ ſic, ſecundum communem opinio.de qua probatur in l.ab hoſtibus.§.ſed quod ſimpliciter.ff.ex quibus cau.& per Cy.in l.fi. C.eod.titu.& habetur per Dy.& glo.in d.§.rurſus.

¶Sed contra omnia prædicta oppono, ꝙ nulla reſtitutio in integrum ſit neceſſaria, immo ꝙ nemo audiatur ad petendum reſtitutionem in integrum vbicunque abſens præſcript. contra maiorem præſentem, primo: q̃a præſens potuit præſcriptionem vel vſucapionem interrumpere ſecundum modos traditos in l.vt perfectius.C.de anna.excep. Præterea nonne contra abſentem potuit præſens mitti in poſſeſſionem vel rei petitæ, vel pro menſura debiti declarati: & ſic venire ad venditionem bonorum ex ſecundo decret.vt in titu. ex quibus cauſ.in poſſ. ea.& quod habetur in c.quoniam frequenter. circa finem. extra vt lite non ↄteſt.& probatur in l.ſi finita.§ Iulianus.de dam.infec. Solu.dic vt not.glo.notabilis in l.is qui reipublicæ cauſa.ff.ex quibus cau.ma. Et breuiter ſecundum Barto. ibidem in l.is

24 qui. †dic, ꝙ nullum remedium competit præſenti cõtra abſentem præſcribẽtem, niſi potuerit per præſentem deueniri ad diffinitiuam ſententiam contra abſentem; vt quia abſens reliquit procuratorem in ciuitate, contra quem potuit ad ſententiam diffinitiuam deueniri, vt ibi, vel quia abſens habebat in ciuitate vicinos vel amicos vel coniunctos, qui abſentem defendiſſent, ſi per præſentem requiſiti fuiſſent, niſi enim requirantur per præſentem, ſibi denegaretur in integrum reſtitu.l.item ait prætor.in §.defendi.cum l.ſeq.ff.ex quibus cauſ.ma.quod not. Alia autem remedia de quibus in ar. non impediunt reſtitutionem in integrum: quia cum talis reſtitutio detur propter lucrũ abſentis, non poteſt abſentis opponere culpam præſenti, ex qua ipſe abſens ſentit lucrum: vt in l.cum fundo.§.j.& ibi not.ff.de iur.dot.facit qđ habetur in l.vendicationẽ.& in l.ſeq.ff. de euic.

¶Ex quibus ego infero, ꝙ ſtante ſtatuto ꝙ contra abſentem poſſit deueniri ad ſententiam diffinitiuam, ꝙ iſto caſu nullus prȩſens, cuius actio eſſet per abſentem præſcripta, poſſet petere reſtitutionem in integrum, ex quo præſenti conſultum erat per remedium ſententiæ diffinitiuæ per ea quæ habentur in d.l.is q reipublicæ cauſa. quod not.

¶Vltimò quæro intra quantum tempus debet peti reſtitu-

25 tio in integrum tam per maiores quàm per minores. †Breuiter dic ſecundum Barto.in d.§.ſed quod ſimpliciter.ꝙ aut reſtitutio in integrum proponitur aduerſus ſententiam, vel aliquẽ contractum, & tunc debet proponi intra quadriennium, quod à ſui principio eſt vtile, & in ſuo progreſſu continuum, licèt olim deberet proponi intra annum vtilem, vt habetur in d.§.rurſus.& in l.petendæ.C.de tempo.in integrum reſtitu.pe. Aut nos loquimur de reſtitu. in integrum petita aduerſus lapſum temporis, ideſt aduerſus vſucapionem vel præſcriptionem. Et tunc aut tempus læſionis maius erat, quàm quadriennium, & tunc debet proponi reſtitutio intra quadriennium tantum per d.l.petendȩ. Aut erat minus tempus quàm quadriennium: & tunc debet peti intra tantum tempus, quantum fuit tempus læſionis per d.§.quoties.& l.fi.ff.de mino. quod tamen tempus à principio ſui vtile erit, ſed in ſui progreſſu continuum, ſicut dicimus in quadriennio per d.l.petẽdȩ arguendo de toto ad partem.l.quæ de tota.ff.de rei vendicatio.licèt Cyn. in d.l.petendæ voluerit, quòd in omni caſu reſtitutionis petendæ concedatur quadriennium.

¶Quinta Actio.

Seruiana pro rebus Coloni.

¶Quinta actio eſt. Et iſta actio datur domino, vel quaſi fundi ruſtici, qui talem

26 fundum ruſticum locauit, vel ad partem fructum dedit: †& datur pro conſequendis rebus ipſius coloni inuectis vel illatis in dictum fundum ruſticum, & datur contra ipſum conductorẽ illius fundi ruſtici: & etiam contra quencunque poſſidẽtem res illas inuectas & illatas, quæ ſunt tacitè pignori obligatæ ipſi locatori, vt plenè habetur in §.item ſeruiana.inſtit.de act.vbi plenè de natura iſtius actionis in l.ſi fundus.§ in vendicatione.ff. de pig. Et aduertè: quia iſta actio appellatur hypothecaria, ſicut actio quaſi ſeruiana.iſtud probatur in l.apud Celſum.§.idẽ tractat.ff.de doli except.& vide text.in d.§.item ſeruiana. Attende tamen, ꝙ talis actio ita demum locum habet, ſi dominus ſciuit illas res fuiſſe illatas in dictum fundum, ſecus ſi ignorauit: quia tunc

tunc non ſunt tacitè pignori obligatæ, vt habetur in l.certi iuris. C. loca.

¶Item locum habet talis actio, ſiue talis colonus nũmis colat, ſiue etiam ſit partiarius. Et etiam non datur ſolum pro penſione ſeu affictu, ſed etiam pro deterioratione ipſius fundi, vt probat glo. in d.§.item ſeruiana.ſuper verbo, quis.

¶Nota, ꝙ etiam ad hoc vt iſta actio ſeruiana competat, requiritur primo habilitas obligantis, vel conducentis ſecundũ gloſ.in l.item quia.ff.de pact.ſcilicet ꝙ non ſit pupillus: ſed talis, qui poterit expreſsè obligare. Secundò requiritur habilitas rei obligatæ, ſcilicet ꝙ ſit talis, quæ obligari poſſit, vt in l.ob æs.C. de act.& obligat.aliàs ſecus, puta ſi eſſet liber, domus vel res ſacra. Tertiò ꝙ conductor habeat tale ius in ipſa re, quod obligare poſſit.l.qui filios.in fi.C.quæ res pig.obliga.poſſ. Quartò, ꝙ ipſæ res fuerint illatæ eo animo in re loca. vt ibi ſint perpetuò & non ad tempus: vt nota.in §.item ſeruiana.& l.debitor.ff.de pigno. Quintò requiritur, ꝙ ſit res, quam veriſimiliter quis in ſpecie eſſet obligaturus.l.obligatione generali.ff.de pigno. Sextò ꝙ res à te poſſideatur.l.vnic.C.de alie.iud.mut.cau.fa. Septimò ꝙ locator ſciuerit illa inuecta & illata cum diſtinctione tamen, de qua in d.§.item ſeruiana.vt ſtatim prȩdixi.

¶Sexta Actio.

Seruiana pro rebus inquilini.

27 ¶Sexta eſt actio. †Et iſta datur domino fundi vrbani, ſiue ſit in rure, ſiue ſit in ciuitate; quia locus non facit prædium vrbanum vel ruſticum, vt habetur inſti.de ſerui.§ j. Quando ſcilicet dominus vel quaſi vult per iſtam actionem ſeruianam, quȩ hypothecaria appellatur, proſequi res inuectas vel illatas in fundum vrbanum ſeu domum, quæ ſunt domino tacitè obligatæ. l.2.ff.quib.mod.pig.vel hypo.taci.contrahi.& gloſ. in d.§.item ſeruiana.ſuper verbo, coloni.in princi. Et datur tam contra inquilinum quàm cõtra quemcunque tertium poſſeſſorem illarum rerum, per d.l.ſi fundus.§.in vendicatione Et datur contra poſſeſſorem illarum rerum tacitè obligatarum tam pro mercede ſeu debita penſione ipſi domino, quàm pro deterioratione dictȩ domus, ſeu fundi vrbani, ſicut actio hypothecaria: vt in d. l.2.& habetur in d.§.item ſeruiana. Et aduerte, ꝙ licèt illa demum inuecta vel illata per colonum in prædio ruſtico ſint tacitè pignori obligata, ſi dominus ſciuit, ſecus ſi ignorauit, vt dixi ſupra proxima actione: tamen inuecta & illata per inquilinum ſunt tacitè pignori obligata, ſiue dominus, ſeu locator ipſius domus ſciuerit, ſeu ignorauerit illa eſſe inuecta ſiue illata per ea, quȩ habentur in d.l.certi iuris.C.loc.ſecus autem in colono: vt ſupra ſtatim dixi. Et quæ ſit ratio differentiæ inter iſtã actionem & præcedentem, vide glo.in d.§.item ſeruiana. & qđ habetur in d.l.certi iuris. Et quamuis Ioan.in arbore vnam tantum poſuerit deſeruientem illis duab.actionib.tñ gratia cõmodioris intellectus ego diuidere volui in duas, arg.§.ſed ne in primis.inſtitu.de lega.

¶Septima Actio.

Quaſi ſeruiana,

28 ſeu hypothecaria. ¶Septima eſt actio. †Et iſta datur cuicunque creditori, qui prȩtendit habere & habet obligata bona ſui debitoris vltra ſupradictos duos caſus, de quibus diximus in duabus proximis actionibus, vt probatur in §.item ſeruiana.inſtit. de actio. Et datur tam contra debitorem quàm contra quencunq; tertium poſſeſſorem, vel detentorem rerum obligatarum vel tacitè, vel expreſsæ cum ſit actio realis, vt habetur in d.l.ſi fundus.§.in vendicatione.& in l.pignoris perſecutio.ff.de pignor. Et datur, vt creditor conſequatur ſecuritatem in illis rebus ſibi obligatis eidem relaxandis per detentorem, vel poſſeſſorẽ, ſeu debitorem. Et hoc ſiue illa bona fuerint mobilia, ſiue immobilia, vt eſt caſus in d.§.item ſeruiana.ibi, pignora hypothecasvè. Et in hoc differt iſta actio a duabus proximis actionibus prȩcedentibus, quȩ locum habent ſolùm pro rebus mobilibus quæ poſſunt inuehi ſiue inferri, vt habetur in d.l.certi iuris.

¶Et attende; quia quando quis vult tales actiones intentare contra tertios poſſeſſores, eſt neceſſarium, ꝙ primùm excuſſionem fecerit contra debitorem obligatum, vel eius hæredes, aliter poſſet repelli per exceptionem excuſſionis non factæ, vt habetur in authen.hoc ſi debitor.C.de pignor.

¶Scias tamen, ꝙ vnum remedium eſt ad faciendum, ꝙ non ſit neceſſaria excuſſio. videlicet ꝙ creditor tempore obligationis bonorum factæ per debitorem faciat, quòd debitor conſtituat ſe præcario nomine creditoris ſeu nomine ipſius creditoris poſſidere bona obligata, quo caſu quia tunc transfertur poſſeſſio illorum bonorum obligatorum in ipſum creditorem, iuxta ea quæ habentur in l.quod meo.& in l.interdum. ff. de acquirenda poſſeſſione. Si ipſe creditor vult conſequi illa bona tanquàm ſibi obligata contra tertios poſſeſſores, & intentet condictionem ex l.finali. C. de acquirenda poſſeſſione. & tunc non erit neceſſaria excuſſio: quia tunc dicitur condicere poſſeſſionem ſuam, ſeu ad ſe ſpectantem; quam ille debitor in alium bona transferendo interuertere videtur. Et ita dicunt quidam doct.in d.l.fi.C.de acquiren.poſſ.hoc idem tenuit Iacob.de But.& ibi Floria.in authẽ.hoc idem ſi debitor.C.de pigno.quod eſt ſubtile. Secus tamẽ eſſet, ſi intentaret hypothecariam, & ſic non condictionem ex dicta l.fin.ſecundum Bal. in l.j.C.de reuocan.his quæ in frau.credi.alie.ſunt.

29 ¶†Item aduerte; q̃a ea quȩ s̃.dixi de excuſſione faciẽda locũ habet in hypothecaria conuentionali ſeu legali, ſecus autem eſt in pignore prætorio: tunc enim non requirit̃ alia excuſſio, vt no.Bal.in l.j.de reuo.his q̃ in frau.alie.ſunt.quod tene menti.

¶Et attende, quia attenta ratione quæ prædicta eſt requiritur excuſſio, quando creditor intentat hypothecariam: ſecus ſi intentat cõdictionem ex.l.finali.C.de acquirẽ.poſ. Ego cõſidero, ꝙ vbicunque eſt tranſlata poſſeſſio rei obligatæ per ipſum debitorem in perſona creditoris: ꝙ tũc ſi debitor, vel alius interuertat illam poſſeſſionem creditoris: & creditor intentat condictionem ex dicta l.fina.ꝙ tunc non requiritur aliquo modo excuſſio: ſicut etiam eſt, quando debitor cõſtituit ſe bona obligata poſſidere nomine creditoris, cũ ſit eadem ratio, ergo &c. argumento in l.illud.in fi.ff.ad legẽ Aqui.quod not. Itẽ adde, ꝙ non requiritur excuſſio etiam quando debitor rem hypotecatam alienauit pendente lite cõtra ſe. Vel qñ debitor eſt abſens, vt in dicta authen.hoc ſi debitor.& ibi gl.& Bal. Itẽ adde, ꝙ nõ requiritur excuſſio, quando contra excipientem de excuſſione nõ facta replicatur per creditorem, ꝙ debitor nõ eſt ſoluẽdo, offerendo ſe hoc probaturum incõtinenti, vt per Florian.in dicta authen.hoc ſi debitor.ad fin. Et maxime ſi replicetur & probetur, ꝙ debitor notoriȩ non ſit ſoluendo, vt per Bar.& docto. in l.fina.ff.ſi certum peta.& in l.decem.ff.de ver.oblig. Item valet proceſſus contra poſſeſſorem etiam nõ facta excuſſione, ſi de ea nõ eſt receptum: vt per Bar.in l.2.C.cõ.di.& Flo. in d.aut. hoc ſi debitor. Item adde, ꝙ quantum ad hypothecariam paria ſunt principaliter debitorem eſſe abſentem, vel eſſe prȩſentem, & non poſſe aliquo impedimento conueniri, vt per Bar. & Cyn.& alios in dicta aut.hoc ſi debitor.

¶Vltimò de materia hypothecariæ quȩ requirantur in ea, & quid debet creditor probare, quando agit hypothecaria tam contra debitorem, quàm contra tertios poſſeſſores, dic vt per Bar.in l.rẽ alienã.ff.de pig.actio.& per Sali.in l.cũ res.C.de ꝓba.

¶Octaua Actio.

Quȩ datur ſuperficiario

30 ¶Octaua eſt actio. †Et iſta locum habet, quotieſcunq; quis conduxit aream, vel fundum ad non modicum tempus, quod interpretatur decennium, ſecundum cõmunem ſententiam, vt habetur in l.j.§.qui in perpetuũ. ff.ſi ager vecti.vel emp.pet.quo caſu ſi ille conductor ædificauerit aliquod ȩdificiũ in ſolo cõducto, quod ȩdificiũ ſuperficies appellatur & cadat a poſſeſſione, vel detẽtione eiuſdẽ ſuperficiei, ſeu ȩdificij, durant tamẽ tẽpore ſuȩ conditionis & non vltra, vt no. Rayn.in d.§.qui in perpetuũ. poteſt intentare ↄ poſſeſſorẽ, vel detentorem illius ȩdificij vtilem rei vẽdicationem quæ datur ſuperficiario ad reſtitutionẽ illius ædificij, in quo ſuꝑficiarius, ſeu ↄductor hẽt vtile dñiũ, quale hẽt ẽt in ſolo cõducto.ff.de ſuperfi.l.j.§.j.& l.ſuperciario.ff.de rei vẽ.& per Roff. in libellis ſuis. Ex his patet, ꝙ talis actio ſolum datur pro immobili: & ſic pro ȩdificio, non autem pro re mobili: quod no.

¶Quæro, quid ſi emi, vel alio titulo acquiſiui aliquẽ fundũ ad domũ, ſeu ſuperficiẽ faciendã in dicto ſolo, pone ꝙ poſtea fecĩ domũ ſeu ſuperficiẽ: & cecidit ab eius poſſeſſione vel detẽtatione, iuxta l.officiũ.ff.de rei vend. nunquid cõpetit mihi directa rei vẽdicatio ciuilis, an verò iſta actio vtilis in rem, quæ tunc eſt prȩtoria. Dic circa hoc, ꝙ aut ille qui in me tranſtulit fundum ſeu ſolũ ad ſuperficiẽ faciendum in eo per me, retinuit apud ſe dominium illius fundi expreſſe; & tũc datur iſta actio vtilis in rem prætoriam pro iſta ſuperficie vendicanda, vt habetur in d.l.j.§.qui ſuperficiario.ff.de ſuperfic.aut ille expreſſe ſibi nõ retinuit dominium in fundo, & tunc videtur omne ius ſuũ, qđ habebat in illo fundo in me tranſtuliſſe, & per conſequẽs mihi daretur rei vendicatio ciuilis, vt habetur per gl.in l.ſi mulier.C. de iure dot.& probatur in l.ſpecies.ff.de aur.& arg.lega.

¶Quid autem ſi ego emo ſolum ȩdificiũ ſine terreno ſeu fundo, vtrum mihi iſta actio vtilis in rem, & vtrum hoc poſſit iure fieri. Dic ꝙ de iure ciuili non poteſt ſolum ȩdificium, ſeu ſuperficiem in alium transferre; cum transferat dominium in fundo ſeu terreno, ſaltem in tantum quantum capit ȩdificium, vt in l.obligationum §.placet.ff.de act.& oblig.ſed de iure pretorio ſecundum qđ conuentiones partium ſunt ſeruandæ, hoc poteſt fieri, & datur iſta actio vtilis in rem prætoria illi, qui habet vtile dominium in ſuperficie, ſeu ȩdificio, & ita declarat Bart. & Albe.de Roſa in dicta.l.j.ff.de ſuperficie.quod no quia pauci hæc intelligũt, tanq̃ incognita & occulta apud iuriſtas cõiter.

¶Nona Actio.

Vtilis in rem quæ datur metum

31 paſſo. ¶Nona eſt actio. †Et circa iſtã actionẽ dic, ꝙ ſi tu fuiſti per metum, qui caderet in cõſtãtẽ animũ, vel corporis cruciatũ coactus in aliũ aliquã rem tuam, uel quaſi tuam transferre, quo

quo casu licèt voluntas tua sit coacta, tñ voluntas est. l. si mulier. §. metum. ff. quod metus. caus. Isto casu inspecto iure ciuili propter voluntatem illam quantuncunque coactam transtulisti dominum rei tuæ in illum metum inferentem: & sic tibi dari non potest rei vendicatio ciuilis quæ datur soli domino. l. in rem. in princip. ff. de rei vendi. sed tamen de iure prętorio secus, de quo in toto titu. quod metus caus. vnde de iure prætorio illa prima rei vendicatio, quæ dicebatur ciuilis & directa, nunc dicetur vtilis rei vendicatio prætoria; quia cum esset extincta de iure ciuili propter trãslationem dominij: vt in d. §. metum. per consequens prætor non potuit ad correctionem iuris ciuilis illam primam rei vendicationem directam ciuilem introducere: sed introduxit istam vtilem rei vendicationem prætoriam, quæ habet eundem effectum, quem habebat illa directa ciuilis, argumen. §. quos autem. instit. do bono. post. Ista probantur in l. metum. §. volenti. & ibi per gl. & per Bart. ff. quod metus caus. Et dic, ꝙ talis actio in rem datur contra illum, contra quẽ dabatur illa actio ciuilis, & sic contra quemcunque possessorem vel detentorem illius rei, vt in l. officium. ff. de rei vendi. & hoc argum. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. vbi subrogatum sapit naturam eius in cuius locum subrogatur, ergo idem debet esse in ista vtili actione in rem prætoria subrogata per prætorẽ in locum actionis ciuilis prius extinctæ de iure ciuili.

¶ Quæro pro quibus rebus detur ista actio vtilis in rem, quæ datur metum passo. Dic ꝙ † datur tam ꝓ rebus mobilib. quàm 32 immobilibus, & tam pro rebus corporalibus quàm incorporalibus: vt quia tu per metum coegisti me, vt remitterem tibi seruitutem aliquam, quæ mihi, seu rei meæ debebatur: quæ seruitus est incorporalis, vt institu. de rebus corporalib. & incorpor. in fi. certe mihi ipso iure datur actio in rem confessoria vtili ꝓtoria, non obstante ꝙ ante remissionem esset ciuilis, vt est casus in § æque. institu. de act. & probatur & not. per gl. & docto. in d. §. volenti. licèt non sic explicite declarent.

¶ Quæro, vtrum vtilis actio in rem prætoria, quę datur metum passo rescissa ab edicto prætoris ipso iure, vt dicunt doc. in d. § volenti. sit annalis, an verò duret tanto tempore quãto duratura erat tempore metus illati. Videtur primò dicendũ, ꝙ duret solo anno vtili, ex quo est actio rescissoria per l. in honorarijs. § sed cum rescissa. ff. de actio. & oblig. & per ea quæ supra dixi in actione rescissoria. Tu tamen dic contrarium: quia durat tanto tempore, quanto erat per prius duratura, argumen. l. ꝙ si minor §. restitutio. ff. de mino. & quod habetur in l. si cum exceptione. §. satis clementer. ff. quod metus cau. Aliud verò puto in actione rescissoria: quia restituitur per officiũ iudicis, & per restitutionem in integrum, quæ petitur officio iudicis, de quo in l. fin. C. ex quibus causis maio. quæ tunc bene durat anno vtili: & ita loquitur d. § sed cum rescissa. Aliud est in actione rescissoria restituta iure actionis, vt per actionem de dolo, vel ꝙ metus causa, vt in d. § satis clementer, vel ab edicto prætoris ipso iure in casu nostro, argumen. eorum quæ dixi supra circa actionem rescissoriam mixtam.

¶ Quæro, quid prima actio erat prætoria: vtrum intentabitur illa actio directa, an verò vtilis. Breuiter puto dicendũ, ꝙ si tractatur de danda tali actione contra contractum inductum a iure ciuili, ꝙ tunc datur illa actio prætoria vtili argu. d. §. sed cum rescissoria. in fin. & etiam. §. quos autem. institu. de bonor. poss. Sed si tractaretur de danda actione contra aliquem contractũ inductum ab eodem iure prætorio. Et tunc forte datur illa prima actio prætoria directa, ex quo potest ipse prætor ipso iure tollere contractum præcedentem inductum ab eodem prætore, argum. eorum quæ habentur in l. ius autem ciuile. ff. de iustitia & iure. circa qđ vide qđ scripsi s̄. in actione mixta rescissoria.

¶ Decima Actio.

33 **Vtilis in persona.** ¶ Decima est actio † quæ datur metum passo. Circa istam dic breuiter, ꝙ ista actio datur illi & contra illum ad illud cui contra quem, & ad quod dabatur prima actio personalis, quãdo si ille, qui vult ipsam intentare, fuerat læsus ꝓpter dolum, seu metum sibi illatũ per aduersarium, sicuti supra diximus in ꝓxima actione. per ea q̄ no. per gl. ĩ l. metũ. §. volẽti. ff. qđ metus cã, quanquam Ioan. in arbore sua de hac mentionem non faciat.

¶ Vndecima Actio.

Vtilis mixta. ¶ Vndecima est actio; q̄ datur metum passo. Ista talis actio hẽt locũ, qñ prima actio erat mixta, de quib. mixtis habet̃ in §. quædã. insti. de actio. Et habet locum in casib. in quib. s̄. dixi cõpetere vtilem actionẽ in rem, quæ datur metum passo, ista probãtur in d. l. metũ. in §. volenti. & quod ibi no. per gl. licèt Ioan. istã nõ ponat in arbore sua. Et circa hãc possem formare plures quæstiones ad materiã, quas breuitatis cã omitto. Et istas volui addere & tractare de eis per se ad maiorem declarationẽ & ad faciliorẽ intellectũ, ar. §. sed ne in primis. insti. de legatis. vnde nemo me arguat.

¶ Duodecima Actio.

Bonorum possessoria hæreditatis petitio. ¶ Duodecima est 34 actio. † Circa hanc dic, quod datur illi, qui succedendo de iure prætorio agnouit aliquam bonorum possessionem ex testamento, vel ab intestato coram iudice, iuxta materiam l. fina. C. qui admitti ad bono. possess. possunt. & quod habetur in l. j. §. decretali. ff. de suc. edic. & quod habetur, insti. de bono. possessio. per totum. & datur contra quencunque possidentem bona hæreditaria pro hærede, vel pro possessore: & sic contra illum, contra quem posset intentari petitio hæreditatis ciuilis, quæ datur hæredi de iure ciuili, vt hæc probantur in l. j. & 2. ff. de bonorum possess. hæred. petit. & datur principaliter, vt quisque pronuncietur bonorum possessor, & sic hæres de iure prætorio. & consequenter vt restituantur corpora hæreditaria, argum. eorum quæ glo. & Doct. & præsertim Bar. scribit in petitione hæreditatis in l. j. in prin. ff. de eden. quod nota.

¶ Decimatertia Actio.

Fideicommissaria hæreditatis petitio. ¶ Decimatertia est actio, de qua habetur in toto titulo. 35 ff. de fideicom. hære. peti. † Et ista actio datur illi, cui est restituta hæreditas in totum, vel pro parte iure fideicommissi ex trebel. senatusconsulto, & hoc quando est restituta. insti. de fideicõmissarijs hæreditatibus. & sic datur rei vendicatio cõtra possessores vel detentores illorum bonorum possessorum restitutorum ex causa fideicommissi vniuersalis, vt not. gl. & Bar. in l. j. & 2. ff. de fideicom. hæredi. peti. licèt Rofred. in suis libellis videatur dicere contrarium & male: & dic, ꝙ datur talis actio, vt quis pronuntietur fideicommissarius, & in consequentiam corpora fideicommissariæ hæreditatis restituantur, arg. eorum quę not. Bart. in d. l. j. in prin. ff. de eden.

¶ Quæro, vtrum talis actio possit intentari non solum contra tertios possessores, sed etiam contra hæredem grauatum. Respondeo, ꝙ si hæres restituit hæreditatem fideicommissario factis & re: & postea talia bona iterum deuenerint ad hæredem: dicendum est, ꝙ talis actio nullo modo competat illi fideicommissario: sed tunc sibi daretur rei vendicatio, vel publiciana tãquam contra quemlibet bonorum possessorem, vel detentorẽ illorum bonorum, per ea quæ no. gl. in d. l. j. ff. de fideicom. hære. pet. sed si hæreditas fuit restituta solo verbo. & tunc idem puto dicendum, per d. l. j. & quod ibi not. per ea quæ habentur in l. ab emptione. ff. de pac.

¶ Quæro, nunquid talis fideicommissarius restituta sibi hæreditate verbo poterit intentare petitionem vtilem hæreditatis cõtra possidentem illa bona pro hærede, vel possessore. Respon. ꝙ sic: quia in ipsum fideicommissarium facta tali restitutione transferuntur omnes actiones actiuè & passiuè, quæ dabantur directè hæredi & contra hæredem: vt habetur in dicta l. restituta. & in dicto §. restituta. Et si dicas, talis fideicommissaria hæreditatis petitio est superflua. contra §. quibus. prima. C. consti. & contra proœmium Gregorianum. cum ex illi. fideicom competat petitio hæreditatis vtilis, & de iure ciuili, vt dictum est. Re-36 spond quod vna non est superflua per aliam: † quia vtilis petitio hæreditatis directa datur fideicommissario iure ciuili ex persona hæredis, cui competebat illa petitio hæreditatis directa, sed fideicommissaria hæreditatis petitio potest fuit data per prætorem ipsi fideicommissario ex persona propria ipsius fideicõmissarij: & ita declarat Bar. in præallega. l. 2. Et attende; quia potest talis fideicommissarius intentare vtilem petitionem hęreditatis ex persona hæredis, quando ille qui restituit fideicommissum vniuersale erat hæres de iure ciuili, sed si fuisset bonorum possessor de iure prætorio, tunc iste fideicommissarius poterit intentare vtilem bonorum possessoriam hæreditatis petitionem ex persona bonorum possessoris, qui restituit hæreditatem per fideicommissum ipsi fideicommissario: & etiam istam fideicommissariam hæreditatis petitionem ex persona propria ipsius fideicommissarij per iura, de quibus §. dixi. & ita intelligo scripta Bar. in dicta l. 2. Vltimò vide gl. in l. j. C. unde legi. & vnde cognati. quę vult, ꝙ licèt per agnitionem bonorũ possessionis illi fideicommissario facta restitutione, vterbo detur bonorũ possessoria hæreditatis petitio ex persona bonorũ possessoris: & idem bonorũ possessori acquiratur vtile dominiũ: nihilominus ipsa glo. vult, ꝙ si bonorum possessor velit singulas res uendicare, hoc possit facere per directam rei uendicationem, & ita cum ipsa transeunt communiter doc. Sed ego credo illam glo. procedere, quando aduersarius possidebat illam rem singularem aliquo tit. sed si ipsam possideret pro hærede, uel pro possessore: puto illam gl. non procedere, sed debere contra illum intentari bonorum possessoriam hæreditatis petitionem, seu fideicommissariam hæreditatis petitionem per ea quæ habentur in l. regulariter. in fi. & in l. licèt minimam. ff. de pet. hęre. iuncta l. 2. ff. de bo. poss. here. pe. quod tene menti.

¶ Decimaquarta Actio.

In rem præiudicialis de partu 37 agnoscendo. ¶ Decimaquarta est actio. † Circa istam actionẽ dic, ꝙ datur illi, qui dicit aliquẽ esse filiũ suũ naturalẽ & legitimum: vel naturalem tantùm, vel legitimum tantùm. Et datur in illum, qui negat se esse talem filiũ: in casu quo ipse sit in quasi possessione, ꝙ non sit filius: & datur, vt pronuntietur illũ esse filium, & per consequens vt præstet parenti ea, ad quæ præstanda tenentur liberi parentibus suis. Et econtra si quis sit in quasi possessione filiationis detentus: potest ipse sic detentus in dicta quasi possessione filiationis intentare talem actionem contra detentorem suum: in qua patet pronuntiari se non esse filium illius, & per consequens se non teneri ad aliqua præstanda, ad quæ solent teneri liberi parentib. Ista omnia probantur in § ꝓiudiciales. & quod ibi not. per glo. insti. de act. Et aduerte, ꝙ talis actio præiudicialis non datur ratione patriæ potestatis solũ: sed etiam datur ratione solius filiationis: secus autem est in rei vendicatione, quæ datur adiecta causa de iure quiritum, seu Romanorum: de qua habetur in l. j. §. per hanc. ff. de rei vendi. & est glo. in d. §. præiudiciales. Et ex hoc patet, ꝙ etiam contra matrẽ vel ascendentem per matrem posset etiam aliquis de liberis illius intentare talem actionem in rem præiudicialem: & econtra, quod tene menti. Et attende: quia talis actio datur contra filios, seu liberos, qui à nullo detinentur, aliter autem si inuiti detinentur, habet locum rei vendicatio, de qua supra, quando scilicet illi liberi essent in potestate vendicantis: aliter forte daretur officium iudicis, vel alia remedia: de quib. per glo. in d. §. per hanc. & insti. de pat. po. §. ius autem. Idem dico in liberis detẽtis nedum inuiti, sed etiam volentes: vt dicit glo. in d. §. per hãc. Adde, ꝙ prædicta habent locum etiam in liberis arrogatis, vel adoptiuis, scilicet ꝙ habeat locum d. § præiudiciales. & etiam d. § per hanc. si tamen hoc vltimo casu isti adoptiui sint in patria potestate patris adoptiui, iuxta l. cum in adoptiuis. C. de adopti. & in §. sed hodie. instit. de adopti. Ratio est: quia ille §. per hanc solum se fundat super iure patriæ potestatis: vt dixi in d. §. per hanc. licèt doc. non ponant. Adde, ꝙ ille §. per hanc. habet locum in multis alijs personis: de quibus plenè dixi in illo §. per hanc, scilicet in casibus 20. de quibus dixi vltra gl. & doc. Adde singulariter, ꝙ si monachus est factus Papa inuito Abbate suo, debet redire ad monasterium, & Papa debet semetipsum cogere redire: vt dicit glo. 18. quæst. 2. c. quàm sit. in verbo, ordinandum in fi. Adde ꝙ ille §. per hanc. habet locum etiam in viro vendicante vxorem suam: subaudi, etiam si iurasset eam nõ repetere per c. tua nos. de iureiurando. Et de materia dicti §. præiudiciales. & dicti §. per hanc. vide infra proxima actio.

¶ Decimaquinta Actio.

38 **In rem prȩiudicialis** de libertinitate. Decimaquinta est actio. † Hęc locum habet, qñ qs dicit aliquem esse libertum suum, qui est quasi in possessione libertinitatis, vel ingenuitatis: ille verò dicit se esse ingenuum, vel econtra: vt habetur in d. §. præiudiciales. Sed si esset quæstio, vtrum quis esset seruus meus, an verò liber: & si ingenuus, vel libertus, vel econtra: habet locum alia actio in rem præiudicialis de libertate & seruitute, quæ est tunc ciuilis & non prætoria: vt in d. §. præiudiciales. Quæro, vtrũ abbas possit petere aliquem in monachum sui monasterij pronũtiari per actionem præiudicialem. Dic ꝙ sic: si talis monachus à nullo detinetur, vel etiam si detinetur, sed volens, aliter si detinetur inuitus: habet locum rei vendicatio adiecta causa de iure canonico, & ita intelligo glo. & doc. in d. l. j. §. per hanc. Quæro, quid in prælato, idest, episcopo vendicante clericum suum? Respond. idem quod in monacho per no. per gl. & Bald. & Ang. in d. §. per hanc. Quæro, quid in marito vel in sponso, vendicante vxorem vel sponsam, vel econtra? Respon. idem est, qđ dixi in monacho, etiam si maritus, vel sponsus nũquàm habuisset possessionem suæ vxoris vel sponsæ secũdum Ang. in d. §. per hãc. & vide no. in c. ex parte. extra, de resti. spo. vbi de hoc quod not. Quæro, quid in potestate aduersus ciuem suum? Respond. idem quod in monacho: vt per glo. & doc. in d. §. per hanc. Quæro, qđ in ciuitate aduersus ciuem suum? Respond. distinguendo, vt dixi in monacho. l. de iure. ff. ad munici. Quæro, quid de domino aduersus colonos, ascriptitios, agricolas, & censitos, & similes? Respond. idem iuris esse: vt C. de agr. & cen. per totum. lib. 11. & quod habetur in d. §. per hanc. & in d. §. prȩiudiciales. Quæro qđ in barone, vel comite aduersus subditum suum. Dic ꝙ idẽ est: & sic si ab aliquo ille subditus detinetur inuitus, potest vendicari per medium cõcludendi iurisdictionis: vt habetur 7. q. j. cap. non oportet. & d. § per hanc. & ibi per doct. Quæro, quid in domino aduersus vasallum suum? Respond idem est, & si volens detineatur, potest vendicari adiecta causa de iure consuetudinario, secundum doc. in d. §. per hanc. Quæro, quid in villa de sindico villæ aduersus rusticos suos collectandos: Dic idem iuris esse, & tales rustici ab alio detineantur volentes possunt vendicari adiecta causa de iure statutario. Stante statuto ꝙ rustici talis villæ teneantur ad collectas & onera: vt habetur per Barto. Ang. & doc. in d. § per hanc. Et circa prædicta vide Bart. in l. immo. ff. de lib. exhib. Conclude ergo ex omnibus prædictis, ꝙ aut prædicti monachus, clericus, ciuis, & similes: de quibus supra à nullo detinentur, & tunc contra eos datur actio in rem præiudicialis: quæ appellatur actio in rem præiudicialis de monachatione, ciuilitate, clericatu, & similes, argumẽto eorum quæ habentur in d. §. præiudiciales. Sed si supradicti ab aliquo detinentur, tunc si detineantur inuiti, idem est per d. § per hanc. & in d. § ius autem nostrum. & quod ibidem not. Aut detinentur volentes, & tunc cessat ista actio ĩ rem præiudicialis, & habet tũc locum rei vendicatio adiecta causa de iure canonico, ciuili, vel consuetudinario, vel statutario secundum ꝙ supra dixi: ita intelligo supradictas quæstiones per ea quæ supra diximus.

¶ Decimasexta Actio.

39 **Pauliana.** ¶ Decimasexta est actio. † Et hæc locum habet, quando debitor alienauit aliqua bona sua in fraudem creditorum, nec ipsi possint consequi, quod eis debetur, dummodo talia bona sic alienata sint corporalia, mobilia, vel immobilia, quo casu creditores agunt actione pauliana contra illos, quibus est facta alienatio in fraudem ad reuocãdum illa bona alienata perinde, ac si non essent alienata; vt sic creditores possint se mitti facere in possessionem bonorum illorum, ac si fuissent possessa per debitorem, vt si creditores possint eorũ creditũ consequi, & illa bona vẽdi facere. Secundũ ea tamen quæ not. in §. item si quis in fraudem. instit. de act. Et aduerte: quia si debitor alienat in fraudem creditoris ex cõtractu lucratiuo, seu ex causa lucratiua, tũc sufficit fraus ipsius debitoris. Si verò ex contractu oneroso, tunc requiritur fraus tam debitoris, quàm etiam ꝯhentis cum debitore, vt habetur in l. pe. C. de reuo. his quæ in frau. cred. & in l. quæ autem. §. hoc edictũ. & §. simili modo. ff. quæ in fraud. cred. Et dic, ꝙ debitor præsumitur in fraudem alienasse, quando omnia bona sua, vel maiorem partem bonorum suorum titulo lucratiuo vel oneroso alienauit: vt habetur in l. omnes. §. Lucius. & quod ibi not. ff. quæ in fraud. cred. Idem est etiam, si debitor solum alienauit ex quocunque titulo sua bona meliora, seu sua melioramẽta, hoc no. dicit Ang. in l. summa cum ratione. ff. de pec. & aliqui dicunt de hoc esse glo. ibi singularem. Nota etiam, ꝙ antequàm agam reuocatoria, debeo primò agere contra debitorem & facere ipsum condemnari: & ipso contumace existente debeo facere pronuntiari me in possessionem bonorum mittendum esse: vt in §. item si quis. ibi, possessis. Deinde debeo facere excussionẽ bonorum, quo facto si nihil habet: vel non habet tantum, qđ sufficit: possum facere eum detrudi in carcerem, etiam si bonis cessit propter fraudem commissam in alienando l. fi. § fi. ff. quę in frau. cred. Qualiter autem probabitur, ꝙ debitor alienauit in fraudem creditorum: Dic probando, ꝙ sciebat se habere creditores, & probatur eius scientia eo ipso ꝙ contrarium non probatur: cum sint creditores in facto suo. l. quanquàm. ff. ad velle. Item nemo præsumitur ignorare vires patrimonij sui. vt in authen. sed cum testator. C. ad leg. Falcid. Et ideo prædicta, vbi dixi de præsumptione in fraudem alienationis, intelligo, dummodo debitor sciret vel scire deberet se debitorem per prædicta, aliàs secus, argumen. l. quod te. ff. si certum petatur.

¶ Decimaseptima Actio.

40 **Fauiana.** ¶ Decima septima est actio. † Circa istam actionem dic, ꝙ datur patrono contra possessores illorum bonorum quæ fuerunt liberti sui, qui alienauerat in fraudem legitimæ debitæ ipsi patrono ad reuocandum illa bona alienata vsque ad legitimam debitã ipsi patrono, de qua legitima habetur in §. sed nostra. institu. de succes. liber. Istud probatur in l. j. in princip. §. j. & penult. ff. si quid in fraud. patro. & quod not. institu. de actio. § item si quis in fraud.

¶ Decimaoctaua Actio.

Caluisiana. ¶ Decimaoctaua est actio. Circa istam actionem dic, ꝙ hæc locũ habet pro reuocandis bonis alienatis in fraudem per debitorem, vel etiam per libertum: & sic in fraudem tam creditorum q̄ patroni: & sic datur communiter in his duobus casibus, in quibus etiã potest intentari dicta actio pauliana & fauiana. Ita dixit gl. in d. §. item si quis in fraudem. Et fuit introducta: quia interest nostra plures actiones habere ad idem: vt in l. cum filius. § varijs. ff. de leg. 2. etiam si nullum aliud interesse haberemus intẽtãdo magis vnam actionem quàm aliam: vt dicit glos. sing. in §. sic itaq; super ver. odio. circa fin. institu. de actio.

¶ Decimanona Actio.

41 **In factũ reuocatoria.** ¶ Decimanona est actio † Circa hanc dic, ꝙ datur ad reuocãdum solum incorporabilia alienata per debitores, vel libertum in fraudem quorumcunque creditorũ, vel patroni. Et in hoc ista actio differt ab aliis tribus actionib. de quibus statim supra dixi: quia illæ dantur solũ ad bona corporalia in fraudem alienata: ista autem ad reuocandum solum incorporalia alienata, tamen in fraudem tam creditorũ quàm patroni, vt est casus in l. hac in factum actione. ff. quæ in fraud. cred. licèt aliqui dicant, ꝙ etiam in supradictis tribus actionib. semper datur ista vnica actio in factum ad reuocandum tam bona corporalia quàm etiam incorporalia secundum illos. Et sic nomina illa pauliana, fauiana, caluisiana secundum hoc nõ essent

essent propria nomina actionum: sed adiectiones, & sic diceretur actio in factum pauliana, vel actio in factum fauiana, & actio in factum caluisiana, de quo tamen dic, vt nota. in d. §. item si quis vltramontanorum, qui voluerunt, ꝙ essent tantum duæ actiones, videlicet pauliana. Item actio fauiana, caluisiana, quæ sic dicitur: quia auctor seu prætor, qui ipsam introduxit erat binominis, forte vocabatur Fauiuscaluius. sed hoc mihi non placet: qa iurisconsultus in l. in fauiana. ff. si quid in frau. pa. ponit copulã, & inter fauianam & caluisianam, dicendo in fauiana & caluisiana: ergo sunt duæ actiones & non vna: quia copula debet cadere inter diuersa: vt not. glo. super rubr. ff. de iu. & fac. ign. & sic in hoc sequor opin. Ioan. in arbore sua.

¶ Vigesima Actio.

42 **Redhibitoria.** ¶ Vigesima est actio. † Circa hanc actionem dic, ꝙ datur vbicunq; res est empta quæ habebat aliquod vitium latens, qđ emptor ignorabat, propter quod vitium ipse emptor nullo modo empturus fuisset, si illud vitium sciuisset, & datur ipsi emptori contra venditorem ad eum compellendum, ꝙ rem illam retro accipiat & pretium restituat. Et si venditor hoc non faciat propter eius contumaciam, hæc actio datur contra ipsum venditorem in duplum. l. redhibitoria. ff. de ædil. edic. & per totum illum tit. Et attende: quia hæc actio debet intentari intra sex menses vtiles tantum computandos, scilicet a die traditionis factæ: vt est casus in l. sciendum §. tempus. ff. de ædil. edic. Et scias, ꝙ si aliqs emit aliquam rem cum pacto, ꝙ possit eam rem redhibere, si ipsa res emptori displicuerit. Isto casu emptor debet declarare voluntatem suam intra 40. dies vtiles: alioquin vltra non auditur: casus est singularis in l. ꝙ si nolit. §. si quod ita venierit. ff. de ædil. edic. Et de ista materia vide glo. magistri in l. Iul. in prin. ff. de act. empt. quæ ponit de actione redhibitoria, de actione quãtominoris emptor empturus fuisset, si vitium sciuisset, vel quãto minoris, res est &c. Item adde glo. magist. in l. j. §. j. ff. de ædil. edic. quæ numerat magistraliter, ex quot caussis habeat locum ista actio redhibitoria, dic vt in ea. Et adde, ꝙ si emptor ob vitium rei elegerit agere non redhibitoria, sed quantominoris: tunc potest agere vsque ad annum vtilem; vt in dicta l. sciendum. § tempus. ff. de ædil. edic. de quo dic, vt statim dicam in sequenti actione.

¶ Vigesimaprima Actio.

43 **Quantominoris res est.** ¶ Vigesimaprima est actio. † Hæc actio datur in prædicto casu, quando emptor emit rem habentē vitium latens, quod tamen si emptor sciuisset bene omnino rē empturus fuisset: sed quia propter illud vitium tantum res non valet, quantum ipse emptor exbursauit, propterea prodita est ista actio, per quam emptor agit contra venditorem intra annum vtilem: vt in d. §. tempus. ad cogendum vēditorem quod restituat emptori de pretio rei per eum recepto tantum quantum venditor habuit vltra verum, & commune pretium ipsius rei, quo vendi potuisset, scientibus illud vitium: vt habetur in dicto §. tempus.

Et aduerte, ꝙ reperitur vna alia actio, quæ appellatur actio quantominoris emptor empturus fuisset, si vitium illius rei sciuisset, quo casu non habetur respectus ad verum & commune pretium ipsius rei, sed ad id pretium singulare quãtominus ipse emptor empturus fuisset, si emptor illud vitium rei sciuisset tempore emptionis, de qua per glos. nota. in l. Iulianus. in princip. ff. de actio. empt. & hoc casu talis actio est ciuilis & non prętoria, de quo tamen dic: vt habetur in d. l. Iulianus. in princip. & ibi dixi, de hoc etiam infra dicam.

Sed ego quæro, quotuplex sit actio quantominoris, & subsequenter quæro, quotuplex sit actio redhibitoria, de qua supra proxima actione dictum est. Et in quibus differat actio quantominoris ciuilis a prætoria, de quo tamen vltimo dic, vt in glos. magna in fin. in d. l. Iulianus. in princip.

Circa primum aduerte: quia Pet. & Cyn. in l. 2. & in l. fin. C. de ædil. actio. tenet: † quòd sit vnica tantum actio quantominoris res communiter valet, quę est prętoria. & hoc per l. quòd si nolit. §. si plures. & l. ædiles aiunt. in princip. ff. de ædil. edic. & per l. si minores. C. de actio. emp. Et vltra prædicta mouetur per l. 2. C. de ædi. actio. vbi litera dicit, quòd lapsis sex mensibus, intra quos durat actio redhibitoria, & elapso anno, quo actio quantominoris res communiter valebat, iuxta legem sciendum. §. temporis. ff. de ædil. edic nulla alia actio superest emptori, quæ per eum possit intentari, tunc sic, si competeret actio quantominoris ciuilis, certe illa perpetuò duraret tãquam ciuilis; vt institu. de perpe. & tempo. act. in princip. ergo &c.

44

Secundò: quia leges istę quę dicunt, de actione quantominoris emptor empturus fuisset, sonant idē ꝙ dicunt illę aliæ leges, scilicet quantominoris res communiter valebat: quia verisimile est, ꝙ emptor tanti rem emisset, quanti communiter valebat: cum pretium singulare non debeat attendi, sed commune. l. pretia rerum. ff. ad l. falcid.

Tertio: quia si esset dare actionem quantominoris ciuilem, de qua habetur in d. l. Iul. scilicet quãtominoris emptor empturus fuisset, iuxta l. Iul. in prin. & actionem prætoriam quantominoris res communiter valebat tempore contractus, vt in dictis iuribus, certe ex quo ista prætoria non esset cōtra ius ciuile, sed ferè conformis cum ipso iure ciuili, duraret perpetuò, licèt secus sit in illa actione prætoria, quę est contra ius ciuile, quę solet durare minus, videlicet maxime anno vtili: vt in l. in honorarijs. §. sed cum rescissa. ff. de act. & obl. ergo &c.

Quartò ego addo rationē: quia si esset reperire actionē quãtominoris ciuilem, scilicet quantominoris emptor empturus fuisset, sequeretur, ꝙ si pro nullo, seu pro nihilo illlam rē emisset, ꝙ pretium totum recuperaret: & sic vltra pretium retineret rem lucri causa, ar. l. illud § minus. ff. de tribu. & q đ no. glo. magna in d. l. Iul. in ver. quid differt &c. Hoc autem videtur inconueniens, ar. l. emptorem §. si ibi. neque enim bonęfidei &c. ff. de act. emp. ergo &c. facit. l. nō oīs. ff. si cer. pet. nam clarū est, ꝙ vēditor nō intendebat rem carere pro nihilo. l. j. ff. de contrahen. emp. ergo &c. facit. l. cū de indebito. ff. de proba. & l. bouē. §. aliquando. ff. de ędi. edic. licèt contrarium dixerit Salice. in d. l. si minoris. & d. gl. magna in fi. sui in d. l. Iul. in princ.

45 Quintò; quia si emptor pro nullo, seu pro nihilo rem emisset, si vitiū sciuisset, non videtur posse competere actio quantominoris ciuilis vel prætoria, sed actio redhibitoria, vt probatur in glo. j. in fi. in d. l. Iul. in prin. ergo &c. Et ideo concludunt ipsi Pet. & Cyn. ꝙ sit dare vnam tantum actionem quantominoris prætoriam, quantominoris scilicet res communiter valebat tempore contractus.

Ad d. l. Iulian in prin. ff. de act. emp. ipsi respondent, ꝙ ibi loquitur de actione ex empto quantominoris emptorem emisset: considerato communi valore tempore illius cōtractus: & sic illud quantominoris nō est proprium nomen actionis, sed adiectio quędã sicut cū dicimus de peculio. & de in rē verso, tributoria &c. vt not in l. 3. §. cui congruit. ff. de pec. & habetur per aliquos in l. j. in prin. ff. de verb. obl. Communis tamen opinio se habet contra Pe. & Cy. & sic gl. prima signata in d. l. Iul. in prin. est vera: & maxime quia actio quantominoris competit solum pro seruis & animalibus & cæteris rebus de quibus in l. j. ff. de ędi. edic. Ista autem ciuilis redhibitoria pro omnibus rebus secundum Raph. Fulg. in d. l. Iulianus in prin.

Ad d. l. 2. C. de ędil. act. respondetur, quòd imperator ibi non fuit interrogatus, nisi vtrum competeret aliqua actio prętoria: & si interrogatus fuisse de ciuili, respōdisset imperator eã perpetuo cōpetere. Et ego hoc probo ratione illius rub. C. de ędil. act. quę loquitur de ędilitijs actionibus tantùm, & sic de prætorijs: vnde & lex illa de qua in d. l. 2. eo ti. debet intelligi, ꝙ loquatur de prætoria tantùm, & quod nihil dicat, vel tractet de ciuili redhibitoria, ar. l. imperatores. ff. de in diem adiect. & quod no. gl. in c. bonæ. de confirma. vti. vel inutil. quæ dicit, ꝙ in dubio tenendum est quod nigrum disponat id, quod rubrum.

46 † Ad secundum arg. respondetur ꝙ leges nostrę expresse loquuntur diuersimode: nam in prætoria dicunt quantominoris res communiter valebat. In ciuili verò redhibitora quantominoris emptor empturus fuisset: vt not. in d. l. Iulianus. in princ. ff. de act. empt. Fateor tamen, ꝙ si emptor nullo modo empturus fuisset, ꝙ non competeret illa actio præto. vel ciuilis quantominoris, sed competeret actio redhibitoria, ne sequatur inconueniens, de quo supra dixi quarto articulo.

Ad tertium argu. respondetur, quòd actio quantominoris ciuilis refertur ad singulare pretium emptoris, scilicet quantominoris empturus fuisset: vt in d. l. Iul. in prin sed prętoria refertur ad commune pretium emptoris, scilicet quantominoris res communiter valebat, & si quanto communiter empta fuisset a sciente vitium ipsius rei, vt in iuribus. supra allegat. Et sic ista prætoria non consonat iuri ciuili per nota. in l. j. in prin. ff. de act. empt. vbi loquitur de interesse, & in l. vnica. C. de sen. quæ pro eo quod interest profe. Aduerte tamen; quia si hæc communis opinio vera est, secundum quam emptor iurabat quantominoris empturus fuisset &c. prout declarat Paul. de Cast. in d. l. Iul. in princ. certe hoc dico pcedere viuo emptore, sed illo emptore mortuo non posset sup hoc iurare hĩs ipsius emptoris, arg. l. gñaliter. in princ. C. de reb. cre. & iureiur. Et ita potest loqui. d. l. quòd si nolit. §. si plures. ff. de ædi. edic. & sic tūc ageretur, quantominoris res communiter valebat, vt ibi. facit quod not. in l. idem Pomponius § fin. ff. de rei ven. Mihi tamen plus placet de iure opinio Petr. & Cyn. nam illa actio quantominoris separata ab actione ex empto: vt ibi, in princ. ibi dum dicit, in condemnatione ex empto &c. Cum iurisconsultus incipiendo a l. ex empto. eo. titu. ff. de act. empt. vsque ad l. Iul. §. ex vendito. tradit de ipsa actione ex empto, † pro quo facit; quia illa l. Iul. est collocata sub titulo. ff. de actio. emp. & ven. ergo loquitur de illa actione ex empto & non de alia actione quantominoris, ar. d. l. imperatores. & quod not. gloss. in d. c. bonę. Itē quia

47

quia iurisconsultus sciuisset in rubrica illa. ff. de actio. empt. & vend. supponere. Et de actione quantominoris ciuilis: si talis actio quantominoris ciuilis reperiretur in iure nostro, sicut iurisconsultus fecit in prætoria in rubri. ff. de ædil edic. & de redhibitoria & quantominoris &c. argu. l. vnicæ, in fi. C. de cad. tol. vnde datur nobis intelligi, ꝙ non reperitur nisi vna tãtum actio quantominoris prætoria, ac etiã illa actio ex empto, quæ ex sui natura exuberanti competit ad ista omnia, de quibus in d. l. Iulia. in princip. Non ob. quòd ista actio prætoria quantominoris competat solum pro certis rebus &c. vt dicebat Raph. Fulg. quia illud est verum ex verbis edicti: sed ex interpretatione competit pro omnibus rebus: vt nota. in dicta l. in princip. Item concludo, quòd sit reperire tantum vnam actionem redhibitoriam prætoriam per prædicta, & de ista tractat hic Ioan. in arbore sua. & Roff. in libellis suis. Barto. tamen & Paul. de Cast. in d. l. Iulia. in princip. transeundo cum communi opinione dicunt, quòd immo alia est actio ex empto ciuilis, quanto minoris emptor empturus fuisset. Et alia est actio prætoria, quãtominoris res communiter valebat, finge enim doctorē emisse librum corruptum, quem si sciuisset corruptum, hoc nō obstante tamen eum emisset aliquo maiori pretio quàm communiter alius indoctus emisset: puta scholaris indoctus: certe intētabitur ista ciuilis, non autem ista prætoria: quia si vellet doctor iurare, quòd emisset solum & duntaxat pro communi pretio, esset periurus, ideo &c. † Ista est vna truffa iudicio meo: quia communiter quis sciens vitium rei nullo modo emisset, aut si pur emisset, certe emisset illam rē pro communi pretio, & non pro suo pretio singulari, vt communiter videmus, argumen. l. cum de indebito. ff. de proba. ergo hoc rarò accidens non est in consideratione per l. nam ad ea. ff. de legi. & quod nota. in glos. magna in d. l. Iulian. in princip. præterea pone, quòd emptor rem non emisset, nisi pro vili pretio intra dimidiam & communi iusti pretij, quomodo aget quantominoris empturus fuisset, immo sibi obstaret exceptio doli mali, per l. 2. C. de rescin. vendi. iuncta. l. Papinianus. §. si filius. & quod ibi nota. ff. de inoff. & l. j. §. quod ait. ff. de superficiebus. vbi cui datur actio, multo magis datur exceptio: Præterea iurisconsultus in dicta lege Iul. in §. si venditor. loquitur per uerbum, quanto pluris seruum emisset. & in § contrarium. qui sequitur dicto §. si uenditor. loquitur per uerbum, quanto pluris hæreditas ualet: & sic lex capit vnum pro alio, ut etiam ibi notat Rapha. Fulg. ergo &c. ueruntamen est, quòd in iudicando uel consulendo non recederem a communi opinione docto. ea tamen modificata, ut supra patet: tene men. i ista.

48

SVMMARIVM.

¶ Vigesimasecunda Actio.

49 **In factum ędilitia** Vel redhibitoria. Vigesima secunda est actio. † Circa hanc dic, ipsam dari emptori contra venditorem, qui extra ius receperat rem venditam tanquam vitiosam ab emptore: vt qa ipse vēditor forte extra iudicium retro accepit ab emptore rē venditam tanquam vitiosam; quo casu si emptor velit habere a venditore pretium ipsius rei solutum per emptorem venditori: & venditor forte pęnitentia ductus velit, quòd emptor recipiat tem emptam tanquam illa res de iure non potuerit redhiberi: & per consequens venditor vult retinere pretium nihilo minus venditor per istam actionem cogitur præstare pretium ipsi emptori, & econtra emptor venditori omnē commoditatem, quæ reperitur apud ipsum emptorem occasione dictæ rei emptę tempore, quo res erat penes emptorem: vt quia erat seruus, mediante cuius persona emptor acquisierat aliquod legatum, vel hæreditatem. Ista enim omnia sunt restituenda venditori: ita quòd emptor neque damnum patiatur, neque lucrum sentiat: vt est casus nota. in l. quòd si nolit. §. in factum. ff. de ędili. edic. quod not.

¶ Vigesimatertia Actio.

Exercitoria. Vigesimatertia est actio. Quæ datur cōtra magistrum nauis, ad quem spectat lucrum vel damnum ex contractu vel quasi celebrato cum illo homine libero vel seruo qui gubernat dictam nauim, qui appellatur exercitor nauis: vt habetur. l. j. §. magistrū. ff. de exer. & per totum illum titulum: dummodo talis contractus, vel quasi sit factus cum dicto exercitore nauis in causam, circa quã ille exercitor fuerat præpositus ipsi naui per magistrum: vt ibi habetur: de quo etiã habetur per gl. notabilem. instit. de actio. §. actiones autem de peculio. & habetur institu. quod cum eo. §. eadem ratione. Et hæc actio habet locum in mari vel aquis: & sic in nauibus, vt in toto illo tit. ff. & C. de exerci.

¶ Vigesimaquarta Actio.

50 **Institutoria.** Vigesimaquarta est actio. Hęc † datur contra illum, qui posuit aliquem seruū vel liberum hominem alicui negotiationi vel fontico seu apothecę in terra, & sic non in noui ex contractibus vel quasi, factis cum dictis institutis in causam circa quam erant instituti. ¶ Et datur hęc actio & præcedens ad id ad quod dabatur actio ex illo contractu vel quasi contra illum cum quo fuit factus contractus vel quasi, vt habetur per gloss. in prælleg. §. actiones autem de peculio. & in toto titulo. ff. de institoria. ¶ Et aduerte: hæc actio & præcedens datur insolidum, etiam si ille qui fuerat institutus certæ negotiationi erat seruus, vel filiusfamilias nihil habebat in peculio, vt habetur in d. §. eadem ratione. & quod not.

¶ Vigesimaquinta Actio.

51 **Tributoria.** ¶ Tigesimaquinta est actio. † Circa istam actionem dic, quòd datur creditoribus contrahentibus cum filio vel seruo alterius & contra dominum vel patrem, quando scilicet talis contractus vel quasi celebratur insciente patre vel domino & contradicere valente, qui tamen non contradixit: vt in l. j. §. scientiam. ff. de tribu. & per istam actionem, seu in ista actione tributoria pater vel dominus non potest de peculio filij vel serui deducere ante omnia, quod suis vel sibi debetur: de quibus habetur per gloss. in d. §. actiones autem de peculio. institu. de act. immo pater vel dominus vocatur in tributum cum cæteris creditoribus ad peculium filij vel serui, & sic dominus vel pater non est melioris conditionis quàm sint reliqui creditores: immo iudicantur ad paria; vt habetur in §. introduxit. institu. quod cum eo. & in toto titulo. ff. de tributo. de quo not. est glo. in dicto §. actiones autem de peculio. & sic patet, quòd ista actio non datur cōtra

tra patrem vel dominum ex contractu vel quaſi filij uel ſerui: niſi filius vel ſeruus habeat peculium: vt patet ex prædictis &c.

¶Vigeſimaſexta actio.

Quod iuſſu. ¶Vigeſimaſexta eſt actio. Iſta actio datur cōtra dominum vel patrem ex cōtractu vel quaſi: celebrato cum filio vel cum ſeruo præcedente iuſſu domini vel patris, vel ſaltem ſecuta ratihabitione patris vel domini. Et datur inſolidum contrahenti vel quaſi cum filio vel cum ſeruo: etiam ſi nihil ſit in peculio filij vel ſerui: vt in l.j.in princip.& in §.ſi ratum.ff.quod iuſſu.& habetur inſtitu. quod cum eo.§.j.& per gl.in d.§.actiones autem de peculio.

¶Vigeſimaſeptima Actio.

52 **De in rem verſo.** ¶Vigeſimaſeptima eſt actio. †Hæc actio datur contra patrē vel dominum ex contractu, vel quaſi, celebrato cum filio vel ſeruo alterius. Et datur ipſi contrahenti vel quaſi, quādo res eſt conuerſa in vtilitatem patris vel domini: & dat̄ hactenus quatenus verſum eſt in vtilitatem eorum, etiam ſi nihil eſſet in peculio ipſius filij vel ſerui: vt habetur in §.præterea.inſtitu.quod cum eo.& in toto titulo.ff.de in rem verſo.

¶Vigeſimaoctaua Actio.

De peculio. ¶Vigeſimaoctaua eſt actio, & talis actio locum habet, quotieſcūque pater vel dominus aliquid habet de peculio ſerui vel filij, & datur cōtrahenti ex contractu vel quaſi, celebrato cum filio vel ſeruo, ignorante domino vel patre, vel etiam ſciente, ſed prohibere non valente: vt habetur in dicto §.actiones autem de peculio. inſtitu.de actio.in qua tamen actione per prius deducitur, quicquid debetur naturaliter ipſi domino vel patri, vel alijs quos habet in poteſtate, & quibuſdam alijs perſonis: de quibus habetur in §.cum autem quæritur.inſtitu.quod cum eo.& dic ꝙ dominus vel pater tenetur actione de peculio ſolum pro peculio profectitio, ꝙ filius vel ſeruus adminiſtrat patiēte patre vel domino: vel etiam pro peculio aduentitio, in quo tamē pater nō habet vſumfructum, vt quia pater remiſit, aliàs ſecus, vt colligitur ex dictis per Barto. in l.ſi finita.in §.ſi de vectigalibus. ff. de dam.infec.quod tene menti.

¶Vigeſimanona Actio.

53 **De conſtituta pecunia.** ¶Vigeſimanona eſt actio. † Circa iſtam actionem dic, quòd datur, quotieſcunque quis promittit per pactum nudum ſe ſoluturū alicui creditori ſuo vel alterius id in quo ille erat creditor ciuiliter & naturaliter, vel etiam naturaliter tantùm: vt in l.j §. debitum.ff. de conſtitu.pecu. ſecus autem ſi eſſet debitor tātùm ciuiliter, cuius obligatio ciuilis eſſet eliſa per exceptionē: vt quia creditor fecit debitori obligato ciuiliter & naturaliter pactum de non petendo, quo caſu tollitur naturalis obligatio, & remanet ciuilis, ſed poterit opponi exceptio pacti de non petendo, vt in l. ſtichum.§.naturalis.ff. de ſolu.& in l.ſi vnus.in §.pactus ne peteret.ff.de pact.& hoc ꝓbatur in l.quòd ſi maritus.in §.j.de conſtitu.pecu. & not.in d.§. debitum.de quo etiam in §.de pecunia autem conſtituta. inſtit. de actio.de quo dic vt ibi.ſecus autem eſſet in fideiuſſore, ſi poteſt accedere & fideiubere, etiam vbi ſubeſt ſola ciuilis obligatio mero iure, vt habetur in l.j.ff.de fideiuſ.& inſtitu. eodem titu.in §.j.& quæ ſit ratio diuerſitatis, vide per Barto. in dicta l.j.ff. de fideiuſ.quod tene menti. Et ex hoc ſequitur, quòd licèt de iure ciuili ex nudo pacto non oriatur actio, vt in l. iuriſgentiū. verſicu.igitur nuda.ff.de pactis. nihilominus ſi ille qui tenetur ex pacto nudo promittit illud idem per pactum nudum, ex iſto ſecundo pacto oritur actio de conſtituta pecunia, per dicto §. debitum. quod nota.

¶Trigeſima Actio.

54 **Vtilis ex confeſſione.** ¶Trigeſima eſt actio. † Circa iſtam actionē dicendum eſt, quòd datur, quotieſcunque poſt litem conteſtatam reus conuentus in iudicio confitetur in iudicio corā iudice ſedente pro tribunali ſe eſſe debitorem illius actoris qui agebat contra ipſum reum ex aliqua cauſa, ſecūdùm Roff. in libellis ſuis, de qua actione habetur in l.proinde.§ j.ff.ad leg. Aquil. quam actionem aliqui appellant confeſſoriam per illum text. ſed non eſt verum: quia ille tex.debet exponi, quòd detur actio vtilis confeſſoria, ideſt actio vtilis ex confeſſione, ita declarat Roff. vbi ſupra.confeſſoria enim actio datur pro tuenda ſeruitute: vt in §.æque.inſtitu. de actio.& in toto titu.ff. ſi vſufru.pe. & in toto titu.ff.ſi ſer.vend. Et aduerte: quia cum miniſterio dixi de confeſſione facta in iudicio, coramque iudice; nam ſi eſſet facta extra iudicium, ex tali confeſſione non orietur actio, ſed bene per ipſam probaretur debitum, quod debitor confeſſus eſt: ita debet intelligi tex.in l.Publi.§.Lucius.ff.depoſiti.

Item cū miniſterio dixi de confeſſione facta poſt litem cōteſtatam: quia ſi fieret ante litem cōteſtatam ad illa interrogatoria quæ per actorem ſolent fieri ad præparationem iudiciorum, non poſſet ex ea oriri actio, vt habetur in l.j.ff. de interroga. actio.

Et attende, quòd iſta actio eſt vtilis in caſu, quo inſtantia eſſet perempta, quo caſu amplius non poterit ferri ſententia ſuper primo proceſſu, vt habetur in l.properandum.C.de iudi.& in l.j.C.quando prouo.non eſt neceſ.& ideo tunc ipſe actor poterit iſtam actionem vtilem ex confeſſione intentare: vel etiam primam, & antiquam electionem in actione ipſius actoris.l.qđ in hæredem.§.eligere.ff.de tribu.intereſt enim noſtra plures actiones habere etiam ad idem contra eūdem, vt in l. cum filius. §.varijs.ff.de leg.2.etiam ſi nullam aliam vtilitatē haberemus: vt dixit gloſ.ſingularis in §.ſic itaque.in penulti.parte inſtitu.de actionibus. & ita declarat Roff.in ſuis libellis, vbi latius ꝑ eum.

¶Trigeſimaprima Actio.

55 **In perſonam iuratoria.** ¶Trigeſimaprima eſt actio. † Iſta actio, quæ vendicat ſibi locum, cum iuratur adiecta cauſa, & dic, quòd iſta actio, locum habet quotieſcunque delatum eſt & ꝑſtitum iuramentum alicui ex partibus in iudicio ad poſtulationem alterius partis adiecta cauſa: vt quia actor ad poſtulationē rei iurauit reum ſuum eſſe debitorem in actione ex empto vel vendito, vel alia ſimili actione perſonali: vt dicēdo iuro quòd tu es debitor meus: quia vendidi tibi talem librum pretio ducatorum 10.quo caſu iuranti datur actio ex empto perſonalis ad pretium contra deferentem iuramentum. Et econtra in dicto caſu daretur actio ex vendito iuratoria ad rem venditam tradendam contra illum actorem: ſecus autem ſi iuraretur informiter non adiecta cauſa, ex qua ille eſſet debitor: quia tunc ex tali iuramento naſceretur actio in factum, vt habetur in l.actori.C.de rebus creditoribus, & iureiurand. de quo infra videbimus.de hac etiam actione habetur in l.ſi duo patroni. in §. ſi qs iurauerit.& in §.Marcellus.ff.de iureiurand.& per gloſ.& doct. in §.item ſi quis poſtulante. inſtitutio. de actio.

¶Trigeſimaſecunda Actio.

In rem iuratoria. ¶Trigeſimaſecunda eſt actio. Iſta actio vendicat ſibi locum cū iuratur adiecta cauſa, & iſta actio habet locū, quotieſcūque quis conuenit aliquem in iudicio per aliquem actionem realē, vtputa per rei vendicationem, & ille actor iurauit reo poſtulāte rem illam eſſe ſuam, ſeu eſſe dominum illius rei, quo caſu datur ipſi actori vtilis rei vendicatio iuratoria: ſecus autem ſi iuraſſet ſolum rem petitam non eſſe aduerſarij ſui; tunc em̄ non ſequitur: ergo eſt actoris, vt nota.per gloſ.in d §.item ſi quis poſtulante.& quod habetur in d.§.Marcellus.& §.ſi quis iurauerit.

¶Trigeſimatertia Actio.

Mixta iuratoria ¶Trigeſimatertia eſt actio. Iſta actio locum ſibi vendicat, cum iuratur adiecta cauſa. Et dic, quòd iſta actio locum habet, vbicunque pars aduerſa in iudicio iurauit ad poſtulationem aduerſarij ſui, illum aduerſarium teneri ſibi per aliquam actionem mixtam, ſuper qua pendebat iudicium inter ipſas partes, vt in actio.familiæ erciſcundæ, communi diuidundo, & finium regundorum, de quibus habetur in §. quædam. inſtitu. de actio. Iſtud probatur ex his quæ dicuntur, vel habentur in dicto §.itē ſi quis poſtulante.& in dicto §.ſi quis iurauerit. & §. Marcellus. quod tene menti.licèt Ioann.in arbore ſua actio. faciat confuſo modo vnam actionem iuratoriam tantùm, ſed hoc modo materia harum actionum clarius habetur.

¶Tigeſimaquarta actio.

Negotiorum geſtorum directa.

¶Trigeſimaquarta eſt actio. In hac actione dic, quòd iſta actio datur domino abſenti poſtea reuerſo, cuius negotia geſta ſunt ex voluntate ſua ſine mandato contra ipſum geſtorem negotiorum, vt reddat rationem & reliqua de adminiſtratione per eum facta ipſi domino, de qua actione habetur inſtitu.de obliga.quæ ex quaſi contra.naſc.in §.j.& in toto titu.ff.& C.de negot.geſt.

¶Trigeſimaquinta Actio.

56 **Negotiorum geſtorum** contraria. ¶Trigeſimaquinta eſt actio. † Super hac actione dic, quòd per iſtam actionem conſulitur negotiorū geſtori contra dominum: cuius negotia geſta ſunt in caſu prædicto ad recuperandum contra dominum id quod ipſe geſtor ſine mandato neceſſario vel vtiliter impendit de ſuo pro negotijs domini, vt habetur inſtitu.de oblig.quæ ex quaſi contra.naſ.in d.§.j.& in §.ſicut.

¶Trigeſimaſexta Actio.

Negotiorum geſtorum vtilis directo. ¶Trigeſimaſexta eſt actio. Et hæc actio datur, vbicunque quis gerit negotia alterius ex neceſſitate ſui officij, vt quia erat tutor vel curator alicuius pupilli, vel adulti, vel prodigi, vel furioſi, vel mentecapti & ſimilium perſonarum; quo caſu finita cura vel ſimili officio. iſta actio negotiorum geſtorum vtilis directo datur illi, cuius negotia geſta ſunt ex neceſſitate gerentis ratione officij ſui contra talem geſtorem negotiorum, vt reddat rationem & reliqua, vt probatur in l.curatoris.C. de nego. geſt.& quod ibi plenè nota. per gloſ.

¶Trigeſimaſeptima Actio.

Negotiorum geſtorum vtilis vtiliter. ¶ Trigeſimaſeptima eſt actio. Et iſta actio locum habet in caſu econuerſo præcedenti caſui, videlicet quia datur ipſi curatori, vel tutori, qui geſſit negotia prædictarum perſonarum & neceſſitate dicti officij contra illum cuius negotia geſta ſunt ad recuperandum illud quod ille curator vel tutor neceſſariò vel vtiliter impendit de ſuo circa negotia illius cuius tutor vel curator erat, vt habetur in dicta l.curatoris.& quod ibi nota. C.de neg geſt. facit quod habetur inſtitu. de obligat. quæ ex quaſi contract. naſc. circa princip.

Et aduerte: quia dicta actio vtilis nego. geſt. vtiliter vel directò, habet etiam locum, quando quis gerit negotia alterius ſuſpitione neceſſitatis: licèt reuera non immineret aliqua neceſſitas: vt quia mando libero homini per me bonafide poſſeſſo tā quam ſi eſſet ſeruus meus: vt in l.at qui natura. in §. ſi libero.ff. de negot.geſt.ſecus autem ſi liber homo gerit negotia mea ex mera voluntate ſua cum mandato: quia tunc daretur actio mādati: vt in toto titulo.ff.& C.mandati.

¶Trigeſimaoctaua Actio.

Pro tutelæ directa. ¶ Trigeſimaoctaua eſt actio. Circa hanc actionem dic, quòd datur pupillo contra illum qui non erat tutor ſuus, qui tamen negotia geſſit ipſius pupilli ſcientis vel ignorantis tā quam tutor eiuſdem pupilli, cum reuera non eſſet: & datur vt reddat rationem & reliqua, de qua habetur in toto titu.ff.pro eo qui pro tut.

¶Trigeſimanona Actio.

57 **Contraria pro tutelæ.** ¶ Trigeſimanona eſt actio. † Dic quòd iſta actio locum habet in caſu econuerſo præcedenti: videlicet qa datur illi, qui tanquam tutor geſſit negotia alicuius pupilli, cū reuera de iure non eſſet ius.

Et datur contra illum pupillum ad recuperandum illud, qđ neceſſariò vel vtiliter impenſum eſt circa illius pupilli negotia adminiſtrata per illum tutorem, vt habetur in præalleg. titu.ff. pro eo qui pro tuto.

¶Quadrageſima Actio.

Depoſiti directa in quatuor caſibus prætoria. ¶Quadrageſima eſt actio. Circa hanc actionem dic, quòd licèt generaliter, vel regulariter actio depoſiti ſit ciuilis nihilominus in quatuor caſibus eſt prætoria, videlicet quando quis propter metum tumultus vel incendij ruinæ vel naufragij rem ſuam penes alium deponit cuſtodiendam; quo caſu ad recuperandam illam rem depoſitam datur illi deponenti iſta actio depoſiti directa contra depoſitarium, vt rem depoſitam reſtituat, vt habetur in l.j.in §.j.& in l. quod tumultus.ff.depo. Et iſta actio a princip. eſt in ſimplum & ſic rei perſecutoria.

Sed ex poſtfacto ex dolo depoſitarij negantis depoſitum vel rem reſtituere creſcit in duplum computata re in illo duplo. Et ſic efficitur mixta, ideſt, perſecutoria rei & pœnæ: vt in §.ſequens.in verſicu.planè ſi depoſiti. inſtitu. de actio. & in dictis iuribus, de qua actione dic vt late habetur in dicta l. quod tumultus.

¶Quadrageſimaprima Actio.

58 **Depoſiti contraria** prætoria in dictis quatuor caſibus. ¶Quadrageſimaprima eſt actio. † Iſta actio depoſiti contraria prætoria datur ipſi depoſitario contra deponentem ad recuperandum impenſas per depoſitarium factas circa rem depoſitam de ſuo: & ſic datur in caſu econuerſo præcedenti, vt probatur ex his quæ habentur: inſtitu.de pœn. teme.liti.in § item tutelæ. Sed in alijs caſibus eſt actio ciuilis: vt ſupra dixi.

Et propterea in arbore Ioann. in numero ſeu ordine ciuiliū actionum repetitur iſta actio ciuilis depoſiti.

¶Quadrageſimaſecunda Actio.

Viæ reiectæ. ¶Quadrageſimaſecunda eſt actio. Circa hanc actionem dic, quòd locum ſibi vendicat, quotieſcunque quis reiecit viam publicam in fundum alterius priuati: vt quia vicinus animo dilatandi & ampliādi fundum ſuum occupauit de via publica, ampliando poſtea eandem viam & ipſam reijciendo in fundum alterius vicini, vt habetur in l.ſi in agrum.ff.de via pub.quæ eſt ſingularis, & alibi non reperitur.

Et datur illi, in cuius fundo via publica eſt reiecta ad intereſſe contra illum qui dolo malo vel culpa hoc fecit vel fieri fecit, vt probatur in dicta l.ſi in agrum. Aliqui tamen, quòd hoc non ſit proprium nomen actionis: ſed proprium eius nomen ſit actio in factum, quæ adiectiue dicitur viæ reiectæ. Sed tamen text. in dicta l.ſi in agrum. clare ſentit, quòd ſit proprium nomen actionis: & ita tenet Ioann.in arbore ſua.

¶Quadrageſimatertia Actio.

59 **Quod metus cauſa.** ¶Quadrageſimatertia eſt actio. † Iſta actio datur illi, qui per metum mortis, vel propter corporis cruciatum, per quod ſit metus, qui caderet in conſtantem virum, vt in l. metum.ff.quod metus cauſ. aliquid alienat ad reuocandum alienatum. Et datur contra metum inferentem, vel contra alium quēcunque, ad quem res illa ſic per metum alienata perueniſſet, & ſic eſt actio perſonalis in rem ſcripta: vt in l. ſi cum exceptione.in §.Pedius.ff.quod metus cauſ.& not.in §. quædam. inſtitu. de actio. Et reus conuentus alienatum reſtituendo: & reſtituendo actorem in priſtinum ſtatum liberatur; quod ſi non facit, ex eius contumacia condemnatur ipſe reus in quadruplum, in quo tamen quadruplo eſt rei perſecutio, vt habetur in dicta l.ſi cum exceptione. in princip.ff. quod metus cauſ. & in §.quadrupli.inſtitu.de actio. vbi habetur plenè de iſta materia: & in quo differt iſta actio quod metus cauſ.ab actione in rem vel in perſonam mixta: quæ datur metum paſſo: de quibus ſupra diximus. collige ex nota. per Barto. in l. metum. §. volenti.ff.quod metus cauſ. vbi declarat ipſe Barto. propter quid ſit neceſſaria iſta actio, quòd metus cauſa: vltra actionem priſtinā vtilem quæ datur metum paſſo, de qua ſupra diximus.

¶ Quadrageſimaquarta Actio.

60 **De dolo malo.** ¶Quadrageſimaquarta eſt actio. † Hæc actio datur illi, qui per dolum malum alterius eſt deceptus. Et datur contra doloſum, vt deceptus reſarciatur & in damno non remaneat: vt in toto tit. ff.& C.de dolo malo.

Circa quem dolum malum diſtinguendum eſt, vt habetur per gloſſ.& doct.in lege eleganter. in princip. ff. de dolo. videlicet quia aut contractus, in quo interuenit dolus eſt bonęfidei, aut ſtricti iuris, & aut dedit cauſam ipſi contractui, aut nō, & ſic aut erat dolus incidens aut non, de quo etiam habetur in l.ſi quis cum aliter.ff.de verborum obligatio. Et dicitur dolus malus & dolus bonus, & ſic pro quadam bona & laudabili aſtutia in bonam partem, vt habetur in l.j.§.j.ff.de dolo. Et aduerte, quòd iſta actio non datur niſi per ſummam vltra duos aureos: vt habetur in l.ſi oleum.§.fin.& l.ſequen.ff.de dolo. & no. in §. gallinarum.inſtitu.de re.di.

Et adde, quòd ſicut metus debet eſſe talis, qui caderet in cōſtantem virum, vt dixi ſupra in proxima actione: ita etiam dolus debet eſſe talis, qui caderet in conſtantem virū, adeo quòd ſi non caderet in conſtantem virum, aſcriberetur potius eius fatuitati & leuitati quàm dolo, vt in capitu. cum dilectus, de his quæ vi metusve cauſa fiunt, & ibi per Innoc.& Abb. quod tene menti, vt ſcias articulare in tali actione.

¶ Quadrageſimaquinta Actio.

61 **Furti manifeſti.** ¶Quadrageſimaqnta eſt actio. Circa hanc actionē † dic, quòd datur illi cuius intereſt furtum factum non fuiſſe, de qua vide in §.furti autem actio. inſtitu.de oblig quæ ex deli.naſ.

Et dicitur ille fur manifeſtus, qui deprehenſus & captus eſt in illo furto, vel cum re furtiua, antequàm eo die quo furtum feciſſet eam rem pertuliſſet ad locum deſtinatum, vel quando contra ipſum furem acclamatum eſt per quemcunque, licèt captus non fuerit, vt habetur in §. manifeſtus. inſtitu. de obl. quæ ex delic. naſc. & in l. ſecunda & tertia.ff. de furt. Et dic, quòd datur ad quadruplum in quo non continetur rei perſecutio: quia rem dominus conſequitur per condictionem furtiuam: vt in l.prima.ff.de condi.fur. vel per rei vendicationem: vt in § fina.inſtitu.de obligat. quæ ex delic. naſc. & in §. ſit itaque. verſicu. planè hodie furtum. & in §. ex maleficijs. inſtitu. de actionib.

Sed quæro, vtrum quilibet poſſit capere furem fugientem cum re furtiua. Dic quod ſic, vt eſt caſus in dicto §. manifeſtus. ibi, a domino vel alio, etiam ſi ille fur eſſet clericus, & capiens eſſet laicus ſecundùm Bartol.in l. ſi quis in ſeruitute.ff.de furt. & Barto.in capitu.cum non ab homine. in ſecunda columna de iudi. Hoc intelligo verum, dummodo laicus, vel clericus captus cum re furtiua: vel in ipſo furto præſentetur iudici intra 20.horas,

20. horas, aliàs qui detineret ipsum furē sic captum vltra illud spatium temporis incideret in pœnam priuati carceris, cuius pœna est pœna capitis, de qua in l. prima. C. de priui. carce. Illud probatur in l. cap. quinto. in principio. ff. ad leg. Iulia. de adult. & dixi institu. de actio. in principio. Et attende, quòd talis pœna quadrupli in furto manifesto uel dupli non manifesto est pœna ciuilis: & sic applicatur parti, vt habetur in §. fina. institu. de obl. quæ ex delict. nasc. Et debet talis actio moueri coram iudice ciuilium causarum per l. solemus. §. si quis latruncu-lator. ff. de iudi. Posset tamen ipse fur etiam criminaliter accusari coram iudice maleficiorum ad pœnam applicādam fisco: vel quòd fustigetur, vel aliter arbitrio iudicis puniatur: vt habetur in l. finali. ff. de furt. non tamen fur debet mori, nisi esset famosus latro. Iuxta ea quæ habentur in l. capitalium. §. famosos. ff. de pœn. vel nisi saltem tria furta commisisset: quia tunc tanquàm consuetus furari deberet suspendi: vt habetur in authenti. sed nouo iure. C. de seru. fugiti. Et si furta præcedentia fuissent commissa in alieno territorio, tamen connumerarentur in numero trium furtorum, vt sic pœna possit aggrauari, & sic vt fur hic suspendi possit: si quod furtum etiam vnicum hic commisit, si tamen alia furta alibi commiserit, licèt illa furta alibi commissa principaliter hic puniri non possint, per l. extra territorium. ff. de iurisdictio. omnium iudicum, vt habetur per Barto. in l. si cui. §. cum sacrilegium. ff. de accu. fac. quod ponunt doct. aliqui in dicta authent. sed nouo iure. Ex quibus habes, quòd licèt per binum actum, inducatur consuetudo, ut habetur in l. tertia. in fin. C. de episc. aud. nihilominus in actu furandi non inducitur consuetudo furandi nisi saltem per tertium actum: vt patet ex prædictis. Et adde, quòd vsus linguæ non inducitur per binum aut trinum actum: sed per plures actus arbitrio iudicis, vt notabiliter dixit Cyn. in l. secunda. C. de re. credi. & iureiur.

Quid autem si fur commisisset vnum magnum furtum, vtrū possit suspendi. Bald. in dicta authent. sed nouo iure. tenet quòd sic: quasi vnum magnum furtum æquiparetur tribus paruis furtis. Sed Sali. & Paul. de Cast. ibi tenent contrarium: quasi potius attendatur consuetudo furandi quàm magnitudo rei furtiuæ. Et scias quòd pœna dupli vel quadrupli pro furto non est hodie in vsu nisi in ciuitate Romana secundùm Ludoui. de Roma in suis singularibus.

¶Quadragesimasexta Actio.

Furti aduersus nautas, caupones, stabularios.

¶Quadragesimasexta est actio. † Ista actio locum habet, quotiescunque est [62] factum furtum alicui in caupona, stabulo, vel naui alterius, dummodo tale furtum factum sit per illos familiares, quorum opera illi caupones, vel stabularij, vel nautæ vtuntur.

Et datur in duplum personæ hospitatæ applicandum, quæ passa est furtum contra cauponem, stabularium, vel nautam, in quo tamen duplo non continetur rei persecutio. Quæ tamen actio secundùm communem opinionem appellatur in factum furti, idest, pro furto aduersus nautas, caupones, vel stabularios, ut dicit Barto. in rubr. furti aduersus nautas.

Et nascitur ex quasi delicto, vt probatur in §. item exercitor nauis. institu. de obliga. quæ ex quasi deli. nasc. Et quia reperiuntur duæ aliæ actiones tractantes quasi de eadem materia quas infra ponit Ioann. in arbore sua in numero actionum in factum: ideo pro clariori doctrina hic statim eas subijciam.

¶Quadragesimaseptima Actio.

In factum in simplum aduersus nautas, caupones & stabularios.

¶Quadragesimaseptima est actio. Circa istam actionem dic, quod datur illi, qui posuit aliquas res suas quascunque in naui, caupona, vel stabulo alterius, quæ fuerunt traditæ custodiendæ ipsi nautæ, cauponi, vel stabulario, vel saltem appositæ fuerunt sciente nauta; vel caupone; uel stabulario: vt probatur in l. j. § fin. ff. nau. cau. stab.

Et datur contra ipsum nautam, cauponem, vel stabularium & in simplum, & sic est rei persecutoria: & datur ratione custodiæ dicto modo receptæ ad verum interesse damni passi: etiam si tale damnum datum esset in dictis rebus per viatores, vt est casus in l. sicut & caupo. ff. nau. cau. stab.

¶Quadragesimaoctaua Actio.

In factum in duplum aduersus nautā, cauponē, vel stabulariū.

[63] ¶Quadragesimaoctaua est actio. † Ista actio est ex quasi delicto, licèt præcedens actio sit ex contractu de recepto: quia caupo, nauta, vel stabularius dicto modo rem saluam fore recepit: vt habetur in dicta l. j. §. fin. ff. nau. cau. stab. & quod habetur d. §. idem exercitor nauis.

Et competit ista actio contra dominum nauis, vel caupone, vel stabuli pro damno dato in rebus personæ hospitatæ per famulos quidem dicti domini qui dicitur fuisse in culpa vtendo opera malorum hominum, vt in d. §. item exercitor nauis.

Et datur ei qui est passus damnum, vt habetur in l. idem ait. in § primo. ff. nau. cau. stab. Et datur in duplum, in quo tamen duplo inest rei persecutio, vt dicit Barto. in rubr. ff. furti aduersus nautas, caupones & stabularios.

Et dic, quicquid dicant alij iudicio meo, quòd ista actio, quæ est in duplum datur in casu præcedenti, quando scilicet nauta, caupo, vel stabularius rem saluam fore recepit: & datur pro omni cætero damno, & pro omni cætero delicto commisso circa dictas per familiares dicti domini, excepto furto: quia si esset furtum, tunc daretur specialis actio, quæ appellatur furti aduersus nautas, caupones, stabularios; quæ est in duplum, vt supra vidimus, in quo duplo nō inest rei persecutio: secus autem est, vt dixi in isto duplo quod venit in ista actione, de qua hic, vt per Barto. in dicta rubri. ff. furti aduer. nau. caup. stab. Et sic illa prima actio habet locum in furto commisso quomodocunque per famulos tamen domini.

Secunda verò actio ex contractu datur contra ipsum dominum, etiam si tale damnum committatur per viatores.

Tertia verò actio, de qua hic, locum habet in alio damno commisso aliter quàm per furtum per famulos tamen dicti domini, quod not.

Et istud declarat istas tres actiones & naturam earum, quæ prima facie videntur tendere ad idem, sed tamen differunt eo modo quo supra dixi.

Et circa istas actiones maximè circa primā vide plures quæstiones, quas in materia format Barto. in l. j. ff. furti aduer. nau. cau. sta. ex mente Ros. in libellis suis.

¶Quadragesimanona Actio.

Serui corrupti.

¶Quadragesimanona est actio. † Hæc actio locum habet, vbi[64]cunque quis facit seruum alterius deteriorem in animo: vt quia facit ipsum ebriosum, luxuriosum, contumacem aduersus dominum suum, & sic de similibus vitijs animi, & datur domino serui in duplum deteriorationis, propter quā seruus minus valet, quàm prius valeret.

Et datur contra corrumpentem & deteriorem facientem seruum illum: vt ista probatur in l. prima. in principio. ff. de ser. cor. & in l. si quis persuaserit. C. de furt. & seru. corrup. & in §. vnde institu. de obliga. quæ ex deli. nas. & in §. in duplum. institu. de actio.

Et eadem actio scilicet vtilis datur patri contra corrumpentem filium vel filiam in animo, vel cæteros liberos, vt in l. tantùm. §. primo. ff. de seru. cor. tunc tamen defertur iuramentum in litem ipsi patri, non autem potest agi ad duplum, cum liberum corpus æstimationem non recipiat, vt in l. liber homo. ff. ad l. Aquil. & quod habetur in d. l. vt tantùm. § j. & quod not. in dicto §. in duplum.

Item eadem actio vtilis quæ datur patri: datur marito contra corrumpentem eius vxorem in animo, vt habetur in d. l. vt tantum. § j. Sed si persona serui est corrupta in corpore: vt quia seruus esset vulneratus vel occisus, tunc haberet locum actio leg. Aquili. vt in toto. ff. & C. ad l. Aquili. & institu. eodem titu. in princip. & in §. iniuria.

¶Quinquagesima Actio.

Qui bonorum raptorum.

¶Quinquagesima est a[65]ctio. † Ista actio datur in quadruplum, in quo continetur rei persecutio, vt in §. vi autem bonorum raptorum institu. de actio.

Et datur contra raptorem bonorum alterius per vim: si tamē sint bona mobilia, vt probatur in l. 2. §. & generaliter. ff. vi bon. rap. & in § quia tamen. in fin. §. institu. vi bon. rap. in prin.

Sed quæro, quid si aliquis surripuit aliqua bona ex domo alterius, in qua nullus erat, vtrùm tunc habeat locum non solum actio furti, verum etiam actio vi bon. rapto. Respond. distinguendo, quòd aut iste per prius erat talis intentionis, quòd si aliquem in domo reperisset, rapinam commisisset, & isto casu tenetur etiam actione vi bonorum raptorum. Aut non erat intentionis committendi violentiam, si aliquem reperisset resistentem, & isto casu non tenetur actione vi bono. rapto. Ista probantur in l. si quis ex domo. ff. de furt. & quod habetur in l. j. in princip. per Barto. ff. vi bon. rap.

Quæro, quomodo discerni illius intentio possit: dic ex genere armorum: quia si se præparauerit cum armis aptis ad resistendum: præsumitur, quòd fuerit intentionis volendi bona rapere etiam per vim contra resistentem, vt habetur per Ang. in præalleg. l. si quis ex domo.

Et ista faciunt in argumentum: quòd homicidium præsumatur pensatum, vel non pensatum ex genere armorum, vt dicit Albe. de Rosa. in suo opere statutorum, in quarta parte. facit, quod habetur in clemen. j. extra de homi. & quod habetur per Barto. & doct. in l. respiciendum. §. delinquunt. ff. de pœnis.

¶Quinqua-

¶Quinquagesimaprima Actio.

Iniuriarum quæ non descendit ex lege Cornelia.

¶Quinquagesimaprima est actio. † Circa istā actionē dic, ꝙ habet locū, vbicūq; quis intulit alteri iniuriam cū vitio seu verbis: vt in l. si non conuitij. C. de iniur. & [66] durat toto anno continuo vt ibi ꝯ iniuriam inferentē: & per eam petitur reū condemnari in tanta summa in quanta ęstimauerit actor per suum iurm, qui sm cōem opinionem debet iurare se potius voluisse amittere tantum de bonis suis, puta cētum, quā se esse passum dictam iniuriam, vt hr in l. iniuriarum ęstimatio. ff. de iniur. & ibi per Bar. & glo. Iudex tamen potest illam summam refrenare ex officio suo ex bono & ęquo, vt no. insti. de act. in princ. & hr in §. summa. instit. de iniur. Et in casu prædicto ista actio iniuriarum est prætoria: secus autē si fieret alteri iniuria illum verberādo cum dolore, vel pulsando sine dolore, vel domum illius intrando per vim: quia tunc haberet locum actio iniuriarum ciuilis non prætoria: vt habetur in l. lex Cornelia. ff. de iniur. prout videbis de ea in ordine ciuilium actionum.

Quinquagesimasecunda Actio.

In factum legis Aquiliæ subsidiaria.

¶Quinquagesimasecunda est actio. Hæc est actio etiam prætoria, & habet locum, vbicunq; alteri est datū damnum vel iniuria de non corpore in non corpus, ut si quis seruū meū quē in cōpedibus ligatū posuerā: qa erat fugitiuus dissoluerit cōpassione seu misericordia ductus: seruus meus aufugit: certe qa ille non lęsit corpus serui: nec ēt seruus meus reperit lęsus in corpore: propterea dr damnū datū de non corpore in non corpus, ex quo ego careo seruo meo qui aufugit, vt hr instit. ad leg. Aquil. §. fi. Secus autē si esset datum damnum de corpore in corpus: vt quia quis cędit seruum meū ferro, vel alio modo: qa tūc daret actio legis Aquiliæ ciuilis & directa: vt in dic. §. fi. Sed si daretur damnum de non corpore in corpus: vt qa quis animalia aliena inclusit, & illa fame mori permisit, tūc daretur actio vtilis legis Aquilię, & nihilominus ēt illa in factū, vt hr ēt in text. & glo. in d. §. fi. institu. ad leg. Aquil. Sequitur modo vt videamus de aliis actionibus in factum, quæ dantur loco cuiuslibet interdicti. Iuxta ea quæ habentur in §. fi. institu. de interdic. & ibi vide glo. quæ ponit quatuor genera actionis in factum.

¶Quinquagesimatertia Actio.

In factum de mortuo inferendo.

[67] ¶Quinquagesimatertia est actio. † Ista actio datur illi q vult sepelire mortuum hominem in aliquo loco in quo ius habet sepeliendi. Et datur contra prohibentem ipsum inferre mortuum, vt desistat a prohibendo & ad interesse prohibitionis, vt habetur in toto titu. ff. de sepult. ędific. & mor. infe. De interesse dico, quid enim si quis prohibetur vehere cementa necessaria ad sepeliendum hominem, quæ postea perempta sunt argu. l. j. §. ędificare. eo. tit.

¶Quinquagesimaquarta Actio.

In factum de sepulchro ędificando.

¶Quinquagesimaquarta est actio. Hæc actio datur contra prohibentem alium volentem ędificare sepulchrum, uel ędificatum reformare, vt ille desistat a prohibendo. Et datur etiā ad interesse ratione prohibitionis illi qui prohibetur non iure, ut habetur in d. tit. ff. de sepul. ędifi. & mor. infe. & de interesse dico propter ea quæ dixi sup. proxima actione.

¶Quinquagesimaquinta Actio.

In factum ne quid in loco sacro fiat immittaturve.

¶Quinquagesimaquinta est actio. Hæc actio locum habet & datur contra volentem aliquid facere uel immittere in loco sacro, puta in ecclesia vel muris ecclesiæ, ne aliquid faciat in eis, & sic prouidet, anteꝗ̃ aliquid factum sit, ut habetur in titu. ne quid in loco sa. fi. in rubro & nigro.

¶Quinquagesimasexta Actio.

In factum vt quod factum est immissumve in loco sacro tollat.

¶Quinquagesimasexta est actio. Ista actio datur ad opus iam factum, vel immissum in loco sacro tollendum seu remouendum: & sic tale interdictum hoc casu est restitutorium, sed præcedēs sup. proxi. est prohibitorium, vt habetur in d. tit. ne quid in loco sacro. & probatur in l. 2. §. interdicta. ff. de interdi. tit. generali.

¶Quinquagesimaseptima Actio.

In factum ne quid fiat immittaturve ī via publica vel in itinere publico quo deterior fiat.

[68] ¶Quinquagesimaseptima est actio. † Ista actio locum habet, quotiescunque quis vult aliquid immittere in via vel in itinere publico, propter quod si illud esset factum vel immissum via redderetur deterior: & sic est interdictum prohibitorium, de quo habetur in l. 2. §. ait prætor. ff. ne quid in loco pub.

¶Quinquagesimaoctaua Actio.

In factum vt quod factum vel immissum est in via uel itinere publico tollatur.

¶Quinquagesimaoctaua est actio. Ista actio datur cuilibet de populo: sicut ēt in præcedentib. tribus actionibus, ad faciendū qđ ille qui immisit aliquid vel fecerit in uia vel itinere publicò, ꝑpter quod via efficitur deterior, illud tollat & uia restituatur ad pristinū statum, & hoc casu tale interdictum est restitutorium. de ista actione loquitur tex. in d. l. 2. §. prætor ait. ff. ne quid in loco pub.

¶Quinquagesimanona Actio.

In factum ne quid in loco publico fiat.

¶Quinquagesimanona est actio. Ista actio locum habet, vbicunq; aliquis fecit aliquid, seu vult facere in aliquo loco publico, propter quod ille locus redditur deterior, vel occupatur, dummodo sit alius locus ꝗ̃ via publica, uel iter publicum: quia de his sup. proxi. dictum est. Et ista actio dabitur cuilibet de populo, ad faciendum, ꝙ ille qui vult aliquid facere in loco publico prohibeatur, uel ut illud quod factum est tollatur, de quo habetur in l. 2. in prin. ff. ne quid in loco pub.

¶Sexagesima Actio.

In factum ne quid fiat immittaturve in flumine ripave eius quo statio uel nauigatio deterior fiat.

¶Sexagesima est actio. Hæc talis actio locum habet, vel sibi locū uendicat ad prohibendum, ne quid fiat immittaturve in flumine publico vel eius ripa, propter quod fluminis nauigatio deterioretur, vel statio ripę & eius vsus deterior fiat, de quo habetur in toto titu. ff. de flumi. & sic actio est prohibitoria, ad prohibendum ne quid fiat, anteꝗ̃ illud fiat: sed ad tollēdum id, quod iam factum est indebite, loquitur actio sequens, quę est restitutoria, ut ibi dicam.

¶Sexagesimaprima Actio.

In factum vt quod factum immissumve est in flumine eiusve ripa tollatur.

¶Sexagesimaprima est actio. Hæc actio datur ꝯ illum, qui aliquid fecit, vel immisit in dicto flumine publico, vel eius ripa, ad eum compellendum: ut reducat flumen, uel eius ripam ad pristinum statum, & sic ut illud tollat. Et ex hoc apparet, ꝙ præcedens interdictum est prohibitoriū. Istud uerò est restitutorium, & datur cuilibet de populo, de quo habetur in toto tit. ff. de fluminibus.

¶Sexagesimasecunda Actio.

In factum vt liceat vti frui loco publico ei qui cōduxit ipsum locum publicum uel eius socio.

[69] ¶Sexagesimasecunda est actio. † Hæc actio datur illi, qui cōduxit aliquem locum publicū vel aliquam rem alicuius rei publicæ, & ad modicum tēpus vel eius socio. verbi gratia, si esset publicanus, qui cōduxit uectigal, uel tributū: certe si quis eum uel eius sociū ꝓhibeat uti frui, ꝯ illum potest proponi istud interdictum, cuius loco datur ista actio in factum, de quo hr in l. j. & in toto tit. ff. de lo. pub. fru. Sed si aliquis conduxisset dictam rem a republica ad nō modicum tempus, qđ interpretatur decenniū: ut hr in l. j. §. qui in perpetuum. ff. si ager uect. uel emphy. pet. in l. j. §. quod ait. ff. de superfi. de iure communi & ciuili tutus esset per exceptionem, si possideat, & per actionem si desierit possidere, uel detinere: quia daretur sibi utilis rei uendicatio durante illa conductione sua, de qua habetur in dictis iuribus.

¶Sexagesimatertia Actio.

In factum vt liceat reficere uiā publicā uel iter publicū.

¶Sexagesimatertia est actio. Ista actio datur cuicūq; uolenti pro interesse publico reficere & aperire uiam publicam, uel iter publicum: ꝯ prohibentem seu prohibere uolentē: de quo hr in tit. ff. de uia pu. maxime in l. j. in prin.

¶Sexagesimaquarta Actio.

In factum ut liceat ire uel agere per uiā publicam uel iter publicū.

¶Sexagesimaquarta est actio. Ista actio prodita fuit contra illos, qui prohibent, uel impediūt eos, qui uolunt ire, uel agere per uiam publicam, de quo habetur in l. 2. § fi. ff. ne quid in lo. pub. & sic est interdictum prohibitorium, ut ibi.

¶Sexagesimaquinta Actio.

In factum ne quid in flumine publico ripaue eius fiat quo aliter aqua fluat quam priori ęstate fluxerat.

[70] ¶Sexagesimaquinta est actio. † In hac actione dic, ꝙ locū habet, ubicunq; quis aliquid facit uel immittit, seu facere uel immittere uult in flumine publico uel eius ripa, ꝑpter quod aqua fluminis aliter flueret uel fluxerit, ꝗ̃ fluxerat in priori ęstate, tūc proxi. potest uti ad prohibendum ne quid fiat uel immittatur. Et datur similiter cuilibet de populo, ut habetur in titu. ff. ne quid in flumi. pub. ripaue eius fiat.

¶Sexagesimasexta Actio.

In factum ut quod factum immissumve est in flumine publico uel ripa eius propter quod impeditur dictus cursus aquę tollatur.

¶Sexagesimasexta est actio. Hæc actio locum habet, quando aliquid factum immissumue est in flumine publico uel eius ripa, propter quod fluctus aquę aliter fluat, quàm fluxerat ęstate proxi. præterita. Et datur ad illud quod factum uel immissum est tollatur. Et datur similiter cuilibet de populo contra illum qui illud fecit uel immisit: & sic istud est interdictum restitutorium: superius uerò est prohibitorium: quia datur contra illum, qui nondum fecit, sed faciebat, seu facere uolebat: de quo interdicto habetur in eo tit. ff. ne quid in flu. pu. ripave eius fiat.

¶Sexageſimaſeptima Actio.

In factum vt liceat ripam publicam fluminis reficere vel munire. ¶Sexageſimaſeptima eſt actio. Iſta actio locum habet & datur cōtra illum qui prohibet volentem reficere vel munire ripam publicam fluminis, ne ripa demſtruatur in damnum vicini ipſius ripę volentis eam ripam munire, dūmodum vicinis proximis, vel qui ſunt transflumen caueat de damno infecto, ꝙ poſſet accidere in futurum vſque ad decem annos arbitrio boni viri: vt in l. vnica. ff. de ripa mu. Et datur hęc actio ɔ̃ prohibentem ad hoc vt ille remoueatur a tali prohibitione: & vt illi liceat reficere dictam ripam publicā, de quo habetur in tit. ff. de ripa mu. Et ꝙ dictum eſt de ripa fluminis: idem dico de ripa lacus, foſſę, vel ſtagni, vt in d. l. vnica. in fi.

¶Sexageſimaoctaua Actio.

In factum vt liceat in flumine publico, vel ſtagno, vel lacu nauigare, & ī eius ripa onerare vel exo- 71 nerare ¶Sexageſimaoctaua eſt actio. † Iſta actio locum habet, ſi quis vult nauigare in flumine publico lacu, vel ſtagno, vel in eius ripa aliquid onerare vel exonerare ex naui: quo caſu ſi ꝓhibeatur per aliquem, contra illum prohibentem datur iſta actio in factū; de qua loquitur titulus. ff. ut in flu. pub. naui. lic. in rub. & nigro. Et adde, quòd lacus dicitur, qui habet aquam perpetuam, ſtagnum habet aquam temporalem ibidem ſtagnantem, quæ colligitur in illo loco tempore hyemis. foſſa eſt locus manu factus, quæ foſſa poteſt etiam eſſe publica; quo caſu idem dicendum eſt in ea, quod in flumine, lacu, uel ſtagno publico: ut eſt caſus in d. l. vnica. ff. vt in flu. pub.

¶Sexageſimanona Actio.

In factum ne vis fiat ei qui in poſſeſſionem miſſus eſt. ¶Sexageſimanona eſt actio. Circa iſtam actionē dic, ꝙ locū habet, qñ aliquis mittitur in poſſeſſionem cā rei ſeruandę vel in tenutam, quo caſu ſi aliqs prohibeat illū eſſe in poſſeſſione vel in tenuta, ille prohibitus habet interdictū, ne vis fiat ei qui in poſſeſſione miſſus eſt. & in loco eius intentatur dicta actio in factum ſicut ꝓ ceteris interdictis; de quo loqˉt titulus. ff. ne vis fiat ei qui in poſſeſſionē miſſus eſt, in rubro & in nigro. Et proditū eſt iſtud remediū: qa talis qui miſſus eſt in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ non poſſideat. Sed ſolùm dicitur eſſe in poſſeſſione: vt habetur in l. poſſideri. §. vlt. ff. de acquir. poſſ. & propterea ſibi deficiebat interdictum vti poſſidetis: quod datur illi qui poſſidet: vt in l. ſi duo. §. creditores. ff. vti poſ. quod no.

¶Septuageſima Actio.

72 **In factum** loco interdicti quorum bonorū. ¶Septuageſima eſt actio. † Circa hoc interdictū dic, ꝙ habet locum, vbicūq; quis agnouit poſſeſſionem bonorum de iure pretorio alicuius defuncti tanq̃ ſucceſſor de iure prætorio qui dr̄ bonorum poſſeſſor; quo caſu licèt per ſolam bonorum poſſeſſionē agnitā acquirat dñium ſaltem rerum hęreditariarum: vt hr̄ in l. j. ff. de bo. poſ. tit. generali: non tñ acquirit poſſeſſionē eorum bonorum: niſi eam actualiter apprehendat: ut l. cū hæredes. in prin. ff. de acq. poſ. Et ideo pro adipiſcenda poſſeſſione illorū bonorū ɔ̃ poſſeſſores pōt intentari iſtud interdictū quorū bonorū, loco cuius intentaˉt dicta actio in factū ſicut & pro aliis interdictis, & ſic tale interdictū eſt interdictū adipiſcendæ poſſeſſionis, de quo hr̄ in toto tit. ff. & C. quorū bonorū. & inſti. de interdic. §. adipiſcendæ. Et aduerte: qa tunc dr̄ bonorū poſſeſſio agnita, qñ. ſ. coram iudice quis declarat voluntatem ſuam, ꝙ vult & intendit eſſe ſucceſſor alicuius defuncti, per cuius mortē aliqua ſucceſſio vniuerſalis ſibi delata eſt, vt in l. fi. C. q admit. ad bo. poſ. poſſunt. nec iudex habet hodie neceſſe aliqd dicere in tali agnitione, ut ibi. licèt de iure veteri iudex deberet eā decernere tali agnoſcēti, & ſic dicebaˉt bonorū poſſeſſio decretalis, vt ī l. j. § decretalis. ff. de ſucceſ. edic. vñ hodie pōt dici iudicialis; quia dēt agnoſci tm̄ corā iudice, ut in d. l. fin. & præſentia iudicis requiritur in memoriam veteris edicti, ut per Bal.

¶Septuageſimaprima Actio.

73 **In factum** loco interdicti quorum legatorum. ¶Septuageſimaprima eſt actio † Iſta actio daˉt ɔ̃ legatarium vel fideicōmiſſarium, qui poſt mortem teſtatoris ante tñ hæreditatē aditam per hæredem occupauit & accepit rē legatam vel per fideicommiſſum relictum occupando eā ꝓpria auctoritate: nō expectans ipſam rem legatam habere de manu hæredis poſt aditām hæreditatem per eum. Et datur tale interdictum ipſi hæredi, uel bonorum poſſeſſori ad auocādum dictam rē legatam ſeu poſſeſſionem eius, & hoc forte quia hæredis intereſt rem legatam uel per fideicommiſſum relictā eſſe penes ſe, ut poſſit circa ipſam vti detractione falcidiæ ꝑꝑ legem Falcidiā, vel trebellianicæ propter trebellianum ſenatuſconſultū. hr̄ in toto. tit. ff. & C. quorum lega. & ſic patet, ꝙ hæres uel bonorū poſſeſſor non poteſt intentare hanc actionem ſeu hoc interdictū, niſi hæres conqueratur de Falcidia vel Trebellianica, ut no. in l. j. C. quorū lega. Adde, ꝙ agens hoc interdicto debet offerre legatario uel fideicōmiſſario, qui ante hæreditatem aditam, vel ante bonorū poſſeſſionē agnitā occupauerit rem relictam, ſibi ſatiſdationem de dandis relictis, ſi dari poterunt detracta Falcidia, uel Trebellianica, ut in l. vnica. C. quo. leg. & quod ibi no.

¶Septuageſimaſecunda Actio.

74 **In factum** loco interdicti de tabulis exhibendis. ¶Septuageſimaſecunda eſt actio. † Iſta actio locum habet, qñ aliquis fecit teſtm̄, quod poſt mortem teſtatoris ab aliquo detinetur, qui illud teſtm̄ occultat; quo caſu hæredi, legatario, ſeu fideicommiſſario, cuius intereſt dictum teſtm̄ exhiberi datur ɔ̃ illum occultantem dictum teſtm̄ dicta actio in factum, ſeu de tabulis exhibendis, ad cogēdum illum, ꝙ exhibeat in iudicio tale teſtm̄, de quo habetur in toto titu. ff. de tabu. exhi. Et ſi non uelit exhibere iuſſus a iudice, tunc condemnatur ad intereſſe hæredis, vel legatarij, quod intereſſe dicitur in hærede ęſtimatio hæreditatis: in legatario ęſtimatio legati: etiam ſi ſit legatum conditionale, ut in l. locum. §. condemnatio. ff. de tab. exhiben. Ceſſat tamen hoc interdictum, ſi pendeat quæſtio ſuper hæreditate: uel quæſtio falſitatis ſuper teſtamento: quia tunc debet exhiberi, ſed debet deponi, ut in l. fi. eo. titu.

¶Septuageſimatertia Actio.

In factum loco interdicti de liberis exhibendis. ¶Septuageſimatertia eſt actio. Iſta actio locū habet, ſi filius, uel nepos tuus, uel alius deſcendens inuitus detineatur ab aliquo: ſecus ſi detineatur volens, ut in l. ſi filius. ff. de libe. exhiben. quo caſu datur ɔ̃ detinentē tali parenti dicta actio in factum loco illius interdicti de liberis exhibendis, per quod ille detinēs cogitur illum filium exhibere patri & in iudicio demonſtrare ad hoc ut pater ille videat, ſi ille ſit filius ſuus, uel nepos, ſic de ſingulis: ut habetur in tit. ff. de libe. exhi. & ſic tale interdictum eſt exhibitorium, prout etiam eſt præcedens interdictum, ut in l. locum. § hoc interdictum. ff. de tabu. exhiben.

¶Septuageſimaquarta Actio.

75 **In factum** loco interdicti de liberis deducendis. ¶Septuageſimaquarta eſt actio. † Hoc remedium locum habet ſi filius tuus, uel alius deſcendens ab aliquo detinetur: vel fuerit exhibitus patri, uel in iudicio demōſtratus, quo caſu ſi pater videret filiū eſſe ſuum, poterit contra detinentem intentare interdictum de liberis deducendis, per qđ pater poterit filium ſuum deducere, de quo hr̄ in d. tit. ff. de lib. exhib. vel deducen. Vanum enim eſſet patri, ꝙ filius ſuus ſibi exhiberetur per remedium, de quo ſup. proxime dictum eſt: niſi ſibi eſſet perditum remedium, per quod liceret ſibi eius filium ſibi exhibitum deducere & ad ſe auocare, ut in l. 3. § hoc autē interdictum ff. de lib. exhi. vel dedu. Vnde dic, ꝙ ſupradictum interdictum eſt exhibitorium: hoc verò eſt deductoriū, ut in d. l. 3. §. j.

¶Septuageſimaquinta Actio.

In factum de libero homine exhibendo. ¶Septuageſimaquinta eſt actio. Hæc actio locum habet, quando liber homo ab aliquo detinetur inuitus, quo caſu cuilibet de populo licitum eſt intentare contra detentorem illius liberi hominis iſtud interdictū de libero homine exhibendo, ut ſi appareat illum eſſe liberum hominem, inuitum aliquo detineri non debeat, ut habetur in l. j. & 2. & l. quod ait. § hoc interdictum. ff. de lib. ho. exhi. & vide quod dixi ſup. circa actiones præiudiciales.

¶Septuageſimaſexta Actio.

76 **In factum** loco interdicti vnde vi. ¶Septuageſimaſexta eſt actio. † Iſtud interdictum daˉt ſpoliato poſſeſſione in qua ſpoliator ſpoliauit alium ſua poſſeſſione. Et dicitur eſſe interdictum recuperandæ poſſeſſionis, ut habetur in § recuperandę. inſti. de interdic Et habet locum ſolum in vi expulſiua, ut habetur in l. j. circa prin. ff. de vi & vi ar. Et habetur de iſta materia in toto tit. C. unde vi. & per totum. ff. de vi & vi ar. & extra, de reſti. ſpo. per totum. & de his violentiis & differentiis ipſarum vide plenius C. de his quæ vi metuſve cā geſta ſunt. l. j. de quo etiam habetur inſti. de interdic. in §. hodie. Et adde, ꝙ etiā prædo ſpoliatus eſt reſtituendus, ut in c. in literis de reſtit. ſpol. Et debet poſſeſſio reſtitui inſimul cum fructibus & cum omnibus damnis & intereſſe: ita quòd ſpoliatus reponatur in priſtinum ſtatum, ut in c. grauis. eo. titu. ſpoliator non poteſt referre quæſtionem dominij, ut in d. c. in literis. ibi not. & habetur in l. ſi quis a ſe fundum. C. ad leg. Iuliam de vi publica uel priuata. & in l. ſi de ui. ff. de iudi. Quot autem remedia competant ſpoliatis. uide 3. q. prima cap. reintegranda. & in glo. ſummæ, ubi glo. pulchre loquitur. Et adde, ꝙ hoc interdictum durat anno utili de iure ciuili non ultra: niſi de eo quod peruenit ad uiolatorem ſeu ad ſpoliatorem, ut in l. 2. & ibi no. C. unde ui. & niſi per uiam excipiendi durat perpetuò: quia quæ ſunt annalia ad agendum: ſunt perpetua ad excipiendum. l. pure. in fi. ff. de doli mali excep. De iure uerò canonico durat perpetuò: & ſic etiam ultra annum, ut no. in c. 2. de reſti. ſpol. ubi glo. hoc tenet etiam reſpectu pęnę, & ſcripſi in princ. decreti. in q. 25. in uerſi. 44. Et adde, ꝙ hoc remedium datur contra ſpoliatorem non contra tertium, ad quem res deuenit, ut ī l. cum a te. ff. de ui & ui ar. niſi tertius ſciens de ui & ſpolio acceperit: a ſpoliatore, ut c. ſępe. de reſti. ſpolia de quo in d. c. reintegranda.

¶Septua-

¶Septuageſimaſeptima Actio.

77 **In factum** pro interdicto qđ vi aut clam. ¶Septuageſimaſeptima eſt actio. † Iſta actio locum habet, quotieſcūq; qs in aliquo fundo ędificauit poſt prohibitionē: ut in l. j. §. vi factum. ff. qđ vi aut clam. quo caſu dr̄ vi facere, vt ibi, uel etiam qñ quis clā ędificauerit, iuxta. l. 3. § fi. eo. titu. ſuſpicans tñ me ſibi litem moturum, quo caſu mihi ɔ̃ illum qui ſic ędificauit cōpetit hæc actio loco illius īterdicti qđ vi aut clam, ad hoc ut ego indemnis conſeruet, vt in toto tit. ff. qđ vi aut clā. Et vt tollatur, qđ factū eſt vi aut clam, adeo ꝙ nulla exceptione poteſt ſe tueri, ſicut nec ſpoliator: niſi opponat aliquam ex quatuor exceptionibus notatis per glo. in l. j. §. j. ff. quod vi aut clam. Et habet locum hoc interdictum ſolum pro opere facto in re immobili, ut in d. l. j. §. hoc interdictum. el 2. ff. quod vi aut clam.

¶Septuageſimaoctaua Actio.

78 **In factū** pro interdicto vti poſſidetis. ¶Septuageſimaoctaua eſt actio. † Hoc interdictum locum hēt, vbicunque ego poſſideo aliquam rem immobilem; quo caſu ſi quis me moleſtet in poſſeſſione illius rei immobilis: & forte qa ille contendit ſe eſſe in poſſeſſione, ſeu ſe poſſidere, & non me, intentabo ɔ̃ illum me moleſtantē interdictum vti poſſidetis, ut in l. ſi duo. in prin. vbi hr̄ de forma ſententiæ in hoc interdicto ꝑ Bar. & in l. j. §. interdictum. ff. eo. tit. vti poſſi. vbi ponitur per Bar. forma libellādi in hoc interdicto, & in hoc venit intereſſe actoris. l. 3. §. fi. ff. vti poſſ. & ibi vide per Bar. de materia. & C. eo. tit. vti poſ. & per cano. in c. licèt cauſam. de proba. vbi per glo.

¶Septuageſimanona Actio.

79 **In factum** pro īterdicto vtrobi. ¶Septuageſimanona eſt actio. † Hoc īterdictū locū hēt, vbicūq; poſſideo aliquā rē immobilē, puta equū, vel librum, & aliqs me moleſtat ī mea poſſeſſione illius rei mobilis, dicendo ꝙ nō ſpectat ad me, ſed ad ipſum. Et ego dico, ꝙ ſpectat ad me: quo caſu ɔ̃ illū potero ꝓponere īterdictū vtrobi, qđ locū hēt ꝓ tuitione poſſeſſionis rei mobilis, ut in l. j. ff. vtrobi. ſed p̄cedens interdictū hēt locū pro tuitione poſſeſſionis rei immobilis, vt in l. j. §. pen. ff. vti poſ. dummodo in dictis duobus interdictis volens ipſum intentare nō poſſederit ab aduerſario vi, clā, vel precariò, vt hr̄ in d. l. j. § fi. vti poſ. & inſti. de interdi. §. vtrobi. de quo dic ut ibi, & ff. vtrobi. l. vnica. hanc tm̄ differentiam inter poſſeſſionē rei mobilis vel immobilis non vidētur facere canoniſtę: putantes pro poſſeſſione vtriuſq; rei ſufficere ac poſſe intentari vnicū interdictum vti poſſidetis, vt habetur in d. c. licèt cauſam. de proba.

¶Octuageſima Actio.

80 **In factum** loco interdicti de ſuperficiebus. ¶Octuageſima eſt actio. † Iſtud interdictū locum ſibi vendicat, quotieſcūq; qs habet poſſeſſionē in aliqua ſuperficie: cui ſi deſineret poſſidere vel detinere ſuperficiem daretur vtilis actio in rem quæ datur ſuperficiario; quo caſu ſi ipſe ſuperficiarius non deſierit poſſidere ipſam ſuperficiē ſed ipſam poſſideat: & alius moleſtādo ipm in ſua poſſeſſione ɔtēdēs ſe potius poſſidere, tunc ille q eſt in poſſeſſione illius ſuperficiei: datur interdictū de ſuperficie cuius loco intentaˉt iſta actio in factū, ut in §. fi. inſti. de interdi. Et datur ɔ̃ illum, qui ɔtendit ſe potius poſſidere moleſtādo aliū in ſua poſſeſſione illius ſuperficiei, ad hoc vt ille deſiſtat a tali moleſtatione: & pronuncietur ēt intentantē tale interdictū eſſe in poſſeſſione, & per ɔ̃ns vt aduerſarius ſuus ſibi ɔdemnetur ad intereſſe ſuū, qđ actor paſſus eſt rōne dictę moleſtationis: & ꝙ caueat in futurū ſe non moleſtaturum eundem in ſua pacifica poſſeſſione illius ſuperficiei, ſicut ſup. diximus in ſñia ferenda ſuper interdicto vti poſſidetis, qđ datur pro tuitione poſſeſſionis, quā quis hēt in alia re immobili, vt ꝑ Bart. in l. ſi duo. ff. vti poſ. & in l. j. §. hoc interdictū. eo. tit. Et hoc interdictū datur illi, de quo ſup. dixi, dummodo non poſſideat ſuperficiem ab aduerſario vi, clam, vel precariò. Iſta probantur in l. j. in prin. & in §. j. & 2. ff. de ſuperficiebus. & tex. ibi dicit, ꝙ quæ dicuntur in interdicto uti poſſidetis habent locum etiam in iſto caſu.

¶Octuageſimaprima Actio.

81 **In factum** de itinere actuq; priuato vtendo. ¶Octuageſimaprima eſt actio. † Iſta actio datur illi, qui per fundum alterius habuit, ſeu quaſi poſſedit iter, vel actū ad fundū ſuū per fundū vicini eundo ſaltē ꝑ 30. dies ēt diſcontinuos ꝑ illū fundū vicini ad fundū ſuū in eo anno proximo retro. Et datur ɔ̃ vicinum ꝓhibentē illū ire uel agere per fundum ſuū, ut deſiſtat a ꝓhibitione, vt hr̄ in l. j. in princ. & in §. j. ff. de iti. actuq; priua. & uenit intereſſe ꝓhibiti ɔ̃ prohibentem. l. 4. §. in hoc interdicto. eo. tit. Et ſic in hoc interdicto non agitur de iure vel non iure eundi uel agendi per vnū fundū ad aliū, ſed ſolum de poſſeſſione, vel quaſi, vtrū qs fuerit vſus ſeruitute itineris uel actus per dies 30. licèt diſcontinuos, ut in dictis iuribus. Sed de iure uel non iure eundi vel agendi bene contenditur, qñ intentatur actio confeſſoria, uel negatoria, in qua vertitur iudicium non poſſeſſorium, ſed potius petitorium. Iuxta ea quæ dixi in §. ęque. inſtit. de actio. & habetur in l. 2. ff. ſi ſerui. uendi.

¶Octuageſimaſecunda Actio.

82 **In factum** de itinere actuq; priuato reficiēdo. ¶Octuageſimaſecunda eſt actio. † Iſta actio locū habet, quotieſcunq; qs hēt actū vel iter ꝑ fundū alterius ad ſuum fundū: & vult reficere iſtud iter, vel ēt actū: & ille ꝑ cuius fundū illud hr̄ vult reficientē impedire, quo caſu volēti reficere datur iſta actio in factū loco interdicti de itinere actuq; priuato reficiēdo. Et daˉt ɔ̃ impedientē, vt ille deſiſtat ab impeditione uel impedimēto, vt hr̄ in l. 3. §. ait p̄tor. ff. de itine. actuq; priuato. Et differt hoc interdictū a ſuperiori: qa ī illo ſufficit quē illo anno eſſe vſum iure ſeruitutis, licèt non probet ſeruiturē ſibi deberi: ſed in iſto oportet probare duo. Primò, ꝙ illo anno fuerit uſus iure ſeruitutis. Scđò, ꝙ reuera ſeruitus illa ei debetur, vt eſt caſus in d. l. 3. § hoc autē a ſuperiori. Et adde, ꝙ volens reficere viam, uel actū &c. debet cauere de damno infecto dño fundi, in quo vult reficere viā, ut in d. l. 3. §. qui hoc interdicto. Et adde, ꝙ meritò tractatur de via reficienda per illum qui prætendit ſeruitutē: quia hoc onus non incumbit debenti ſeruitutem, ſed illi cui debetur. l. quoties. § fi. de ſerui. tit. generali. fallit in ſeruitute oneris inferendi. l. eum debere columnam. ff. de ſeruit. urba. prædio.

¶Octuageſimatertia Actio.

83 **In factum** de aqua quotidiana. ¶Octuageſimatertia eſt actio. † Iſta actio locū hēt, vbicūq; qs ſaltē in vno die in anno ꝓximo retro duxit aquā ꝑ fundū alterius ad ſuum fundum forſitan irrigandū, vt in l. j. §. qđ aūt. ff. de aqua quoti. & ęſti. & in §. illud. ea. l. quo caſu ſi ille cuius eſt fundus impediat uolentē vti illa ſeruitute aquęductus, ſeu volentē ducere illā aquā, daˉt iſta actio ɔ̃ ꝓhibentē, ut deſiſtat a ꝓhibēdo ut in l. j. §. j. ff. de aqua quoti. & ęſti. Et ſic eſt interdictū prohibitoriū, pōt etiam eſſe reſtitutorium, vt tollatur qđ factum eſt per dñm fundi in præiudicium vſus illius ſeruitutis, & ſic dabitur ut tollatur quod factum eſt, ut in l. j. § j. & ibi glo. ff. de aqua quoti. & ęſti.

¶Octuageſimaquarta Actio.

84 **In factū** de aqua ęſtiua. ¶Octuageſimaquarta eſt actio. † Iſta actio locū hēt ɔ̃ ꝓhibentē ducere aquam ꝑ fundū illius ad fundū ducere volentis ipſam aquā, de qua ducenda ius hr̄e prętendebat tp̄e ęſtatis: & ꝑꝑ hoc appellatur aqua ęſtiua: & daˉt illi qui vno die ſaltē in anno retro vſus eſt illa aqua ęſtiua, vt ille deſiſtat a prohibitione, ut habeˉt in d. l. j. ff. de aqua quoti. & ęſtiu. in §. 2. & poteſt eſſe etiam reſtitutorium. ut ibi.

¶Octuageſimaquinta Actio.

85 **In factum** de aqua e caſtello ducenda. ¶Octuageſimaquinta eſt actio. † Hæc actio datur ubicunq; quis p̄tendit hr̄e ius ducendi aquā ex caſtello alterius. i. ex loco alterius, in quo aqua abinde naſcens, uel abinde cōgregabatur, quo caſu ſi prohibeatur de aqua illa ducere ad fundū ſuū ɔ̃ ꝓhibentem datur iſta actio, ut deſiſtat a prohibitione, de quo habetur in l. 2. §. ait prætor quo ex caſtello. ff. de aqua quoti. & ęſti.

¶Octuageſimaſexta Actio.

86 **In factum** de riuis purgandis. ¶Octuageſimaſexta eſt actio. † Circa iſtā actionē dic, ꝙ datur illi q vult purgare ſeu reficere riuū, ꝑ quē ius habeat ducēdi aquā per fundū alterius ad fundū ſuū; quo caſu ſi prohibeatur; datur iſta actio prohibitoria ɔ̃ illum prohibentē, ut poſſit riuū purgare ad hoc, vt aqua habilius fluere poſſit, de quo hr̄. ff. de riuis. per to. tit. Et datur hoc interdictum illi qui habet ſeruitutē ducendi aquā, vel illi qui eo anno vſus eſt aqua ſeu ęſtate pręcedente non vi, clam, non precariò ab aduerſario, ut l. j. §. hoc interdictum. ff de riuis. Et ſic eſt interdictum ꝓhibitorium, & etiam poteſt eſſe reſtitutorium, ut dixi ſup. circa alia interdicta, & in l. fi. ff. de riuis.

¶Octuageſimaſeptima Actio.

87 **In factum** de fonte, & vt liceat vti eo. ¶Octuageſimaſeptima eſt actio. † Iſta actio daˉt ɔ̃ illū, qui aliquē ꝓhibet a iure aquā ex fonte ſeu ex puteo alterius, ad hoc vt ille ꝓhibēs ceſſet a prohibitione, de quo hr̄ in tit. ff. de fonte. Et ſic iſta actio loqˉt, qñ quis vult aquā in fundo alterius haurire, & ipſam ferre ſeu portare ad fundū ſuum: ſed remedia pręcedentia loquuntur, qñ quis non vult ferre, nec portare aquā, ſed ipſam ducere per aliquem riuum, vt patet ex prædictis, & ꝓbatur in l. j. § j. ff. de fonte. Et habet locum in aqua viua: ſecus in mortua, puta in ciſterna, ut in d. l. j. §. hoc interdicto. de ciſterna.

¶Octuageſimaoctaua Actio.

88 **In factum** de fonte reficiendo. ¶Octuageſimaoctaua eſt actio. † Hæc actio locum habet, qñ q hēt ius hauriēdi aquam ex fonte uel puteo alterius, & ille, qui iſtud ius habet, vult reficere puteum vel fontem, qui egebat refectione. Certe ſi dominus fontis prohibet hoc, contra ipſum datur dicta actio, ut ipſe prohibens patiatur ipſum reficere dictū fontem uel puteum, ut habetur in d. titu. de fonte. in l. j. §. fi.

¶Octuageſimanona Actio.

89 **In factū** de cloacis purgandis: & reficiendis. ¶Octuageſimanona eſt actio. † Circa iſtam actionē dic, ꝙ locū habet, quotieſcunq; quis vult purgare, vel reficere cloacam, quæ prętendit in fundum vicini, per quam aquā, vel colluuiones ducit tollendo ſeu remouēdo immundicias exiſtētes in ipſa

ipsa cloaca, seu ipsam reficiendo, qñ purgatione, seu refectione egebat, certe si ille prohibeatur, qui ius habet ducẽdi, seu immittendi per dictam cloacam: ꝯ prohibentem per prohibitũ intentatur ista actio, vt ille desistat a prohibitione. Et vt patiatur eum intrare fundum suum in quem cloaca illius discurrit causa eam purgandi uel reficiendi ſm statum eius pristinum, vt in l.j §.qđ ait pтor.ff.de cloacis, quæ debent purgari & mũdari ab immunditiis pp fętorem, qui solet corrumpere aerem & generare pestem, vt habetur in l.j.in prin.& per totum titulum.ff.de cloacis.

¶Nonagesima Actio.

90 In factum ne quid in cloaca fiat immittaturve. ¶Nonagesima est actio. † Si aliquis vult immittere vel facere aliquid in cloacam meam, vel in qua ius habeo, propter qđ impediatur aqua fluens vel vsus eius per ipsam cloacam, mihi datur contra illum dicta actio ad prohibendum illũ, vt in l.j.in fin.ff.de cloacis, & sic in hoc casu tale interdictum est prohibitorium, & prouidet antequam quid fiat in cloaca, propter quod vsus eius deterior sit, vel fiat, ut in d.l.j.§.fi.

¶Nonagesimaprima Actio.

91 In factum vt qđ factũ immissumve est in cloaca tollatur. ¶Nonagesimaprima est actio. † Ista actio prouidet, postq̃ iam aliqd factũ, vel immissum est ĩ cloacã per alium, pp qđ vsus eius est factus deterior: & sic hoc casu tale interdictum est restitutoriũ: qa datur ꝯ illum qui iam aliqd fecit vel immisit ĩ cloacã, pp quod eius vsus est factus deterior, vt illud tollat, & sic ut cloaca in pristinũ statum restituatur ad petitionem illius, cuius erat cloaca, uel qui ius habebat in ea. de quo habetur in l.j.§. deinde ait prætor. ff. de cloacis. Et sic patet, ꝙ hoc interdictum hoc casu est restitutorium, ut in d.§.deinde ait. In casu verò præcedenti est prohibitorium, ut ibi dixi.

¶Nonagesimasecunda Actio.

92 In factum loco ĩterdicti de precario. ¶Nonagesimasecunda est actio. † Ista actio datur mihi ꝯ illum qui aliquam rem a me habuit precariò, ut rem illam mihi restituat tanq̃ sim in possessione illius rei, ex quo dicebat meo noĩe possidere, ut in l.2.C. cõia. de vsuc. & l.qđ meo.in princ.& l.interdũ.ff.de acq.pos.& qđ hr̃ in l.ab emptione.ff.de pac. & sic est interdictũ restitutoriũ, vt in l.2.ĩ prin. & §.j.ff.de precario, & daẽ ut reus rẽ restituat in pristinũ statũ, qđ si non facit, ꝯdẽnatur ad interesse actoris. l quęsitũ.§. ex hoc interdicto.ff.de preca. Et differt precariũ a cõmodato: qa cõmodatũ datur ad certũ & limitatum usum, vt si tibi cõmodo equũ meũ: ut vadas Vincẽtiã, quo casu non possum reuocare tale cõmodatũ, nisi finito vsu, vt in l.in cõmodato.§.sicut.ff.cõmodati. Sed precariũ est illud, qđ ad preces tuas per me tibi ꝯceditur, seu ꝯmodatur non limitato certo usu, vt si tibi cõmodo equum meũ simpl̃r, ut not.in rubr. ff. de precario.& in nullo mutatur dñium, licèt in illũ cui ꝯcedit̃ precario transferatur possessio.l. 4. §.j.ff.de precario.qđ non est in ꝯmodato, ut in l.rei ꝯmodatę. ff. cõmodati.& vtrũq; fit iu rebus non consistentibus in põdere, numero, uel mẽsura, cũ in istis consistat mutuũ.l. 2.§.j.ff.si cert. pet. Et nunc intelligis in quo differãt inter se precarium, commodatum & mutuum.

¶Nonagesimatertia Actio.

93 In factum de arboribus cędendis. ¶Nonagesimatertia est actio. † Hæc actio habet duo capita. Primum datur ꝯ illum qui habet arborem, quæ pẽdet sup. meũ ędificium, uel quæ est prope murum meũ. Et datur mihi ꝯ illũ, vt debeat incidere eam arborem a stipite. Aliter ego possum ꝓpria auctoritate ipsam incidere, & lucrabor ligna illius arboris, vt l.j.circa prin.ff.de arbor.cęden. Secundum caput locum hẽt, qñ arbor vicini est prope confinia possessionis meę, & sic ꝓpe prędium rusticum, & datur mihi ꝯ illum, ut ramos suę arboris succidat circuncirca, incidendo ipsos ramos a terra, ne tollatur sol & aer, seu ne vmbra noceat agro meo, vt habetur in d.l.circa fi.ff.de arbo.cęden. ubi omnia ista probantur. Et adde l.fi.ff.fini. regun. ubi declaratur quantum debeat arbor distare a regione vicini, sed d.l.j.§.fi.ff.de arbo.cęden. loquitur de arbore distante secundum mẽsuram illius.l.fi. ut nihilominus teneatur alta circa ramos; ut sup. Quid autem quãdo arbores vicini sunt prope aream meam, dic ut in l.fi.in fi.C.de seruitu.& aqua.

¶Nonagesimaquarta Actio.

94 In factum de glande legenda. ¶Nonagesimaquarta est actio. † Circa istam actionem dic, ipsam habere locum, quotiescunque ex arbore mea, quæ pendebat in area vicini, uel prope aream ceciderunt fructus in ipsam aream vicini mei, quo casu mihi cõtra illum datur dicta actio de glande legenda.inf.tres dies tantum, postquam fructus ceciderunt, ut ille vicinus permittat mihi tollere fructus meos. Et dic appellatione glandis omnes fructus continẽtur, & post tres dies non debet audiri. Ista probantur in l.j.ff.de glande legen.

¶Nonagesimaquinta Actio.

95 In factum de migrãdo. ¶Nonagesimaquĩta est actio. † Hæc actio datur inquilino, q soluta mercede, vel pensione domino fundi uel domus vult res inuectas uel illatas ĩ fundo vel domo extrahere ex ipso fundo vel domo & eas abducere, & datur ipsi inquilino ꝯ dñm fundi vel domus, qui vult prohibere ipsum colonum vel inquilinum, ne illas res extrahat de domo vel fundo. Ista habentur in d.l.j.per totum titulum.ff.de migrando. Et aduerte, ꝙ tale interdictum non competit colono, & sic in prędio rustico, sed tantum inquilino volenti migrare, ut in d.l.j.§.j.dic vt ibi. & inquilino habitantis gratis competit tale interdictum utile, ut d.l.j.§.j.in fi.§. Et datur inquilino pro rebus propriis, uel etiam non suis, puta sibi commodatis saltem vtile, ut in l.fi.eod tit. Et competit inquilino, postq̃ soluit pẽsionem vel postquam non stat per eum, quominus eã soluat, ut in l.j.in prin.ff.de migrando. Et in hac actione venit, ꝙ dominus domus patiatur ipsum inquilinum asportare res inuectas & illatas, & sic venit interesse inquilini d.l.j.ff. de migran.

¶Nonagesimasexta Actio.

96 In factum loco Saluiani Iterdicti. ¶Nonagesimasexta est actio. † Istud interdictũ est de possessione, & daẽ directũ creditori ꝯ debitorẽ, & dño ꝯ colonũ eius uel inquilinum ad aduocandas uel persequendas res obligatas vel inuectas, seu illatas in fundũ, quæ res erant creditori vel dño fundi pignori obligatę. Iuxta ea quæ habentur in §. item Seruiana. insti.de act. sed utile datur ꝯ tertios possessores eorundẽ bonorum quæ erat obligata tacite vel expresse, vt ꝓbat̃ i l.j.ꝙ ibi not. C.de Saluiano interdicto. Et istud interdictũ est magis utile, qui sit actio Seruiana, uel quasi Seruiana, seu hypothecaria: qa ĩ hoc interdicto sufficit, ꝙ creditor ꝓbet, res illas fuisse possessas tanquam suas p debitore ꝑ obligationis tẽpe, sed in hypothecaria oportet creditorẽ probare de dñio debitoris, ut hr in l.j.ff. de Salui.interdi.& per doct. Dyn.& alios in d.§. item Seruiana. de quo dic.ut per eos. Et dic, ꝙ in hoc interdicto reus condemnatur ad restituendum possessionem uel detẽtationem rei obligatæ, vt in l.si fundus.§ in vendicatione.ff.de pigno.

¶Nonagesimaseptima Actio.

97 In factum de opere demoliẽdo qđ factũ est post operis noui nunciationẽ ante remissionẽ nũtiationis. ¶Nonagesimaseptima est actio. † Ista actio daẽ ꝯ illum qui aliquid ędificauit (spreta nuntiatione noui operis, seu post nuntiationem sibi factam, ne deberet ędificare in loco meo, vel in quo ius ꝓhibendi me hr̃e prætendebam, quo casu ille spreta nũciatione noui operis antequã ipsa nunciatio sit sibi remissa ędificauerit, cogitur ędificatũ post nũciationẽ destruere, nec audit, si uelit ꝓbare se ius ędificãdi habuisse, uel habere. Ista hñr in l.j.in prin.ff.de noui operis nunciatio. Et aduerte, ꝙ istud interdictũ hẽt locum in ędificato post iam factam nunciationem noui operis, sed interdictum quod vi aut clam habet locũ i eo, quod est ędificatum non intercedente nunciatione noui operis, ut est casus in d.l.j.§.j.versic. de noui ope. nunciatio.

¶Nonagesimaoctaua Actio.

98 In factum vt liceat ędificare ei cui est facta nunciatio noui operis, si satisdederit, uel satisdare paratus est. ¶Nonagesimaoctaua est actio. † Ista actio locum habet, quotiescũq; ille, cui facta est nunciatio noui operis, prius antequã prosequatur in ędificando vel ędificari faciendo vult satisdare de opere demoliendo, in casu quo apparebit eum iniuste ędificasse, quo casu si ille nũcians pur uelit impedire ipsum ędificare volentem: põt ꝯ illũ nunciantẽ intentare dictã actionẽ, ut patiatur ipsum ędificare, de quo hr in l.prætor. §. si quis paratus.& in §.deinde.ff.de noui oper.nunciatio. Et istud interdictum est prohibitorium, ut in d.l.prætor ait.§.hoc interdictum.

¶Nonagesimanona Actio.

99 In factum loco interdictum fraudatorij. ¶Nonagesimanona est actio. † Hæc actio datur, quotiescunq; debitor pupilli vel adulti tutore vel curatore delegate alteri dictũ debitorẽ soluit pecuniã debitã illi, cui erat facta delegatio prędicta, qui erat creditor ipsius tutoris, uel curatoris. Et hoc factũ fuit in fraudẽ ipsius pupilli, uel adulti, quo casu licèt debitor sit liberatus: tñ ille creditor, cui facta est solutio, qui tñ participauit fraudem cum illo tutore uel curatore, tenebitur ad id qđ sibi solutum est restituere pupillo vel adulto per istud interdictũ, qđ appellatur fraudatoriũ, secus si ille creditor fraudem non participauit, ut est tex.singularis in l.pupilli. ff.de solu. Et istud interdictum differt ab actione pauliana, fauiana & caluisiana: quia ille actiones dantur, qñ debitor pupilli participasset fraudem cum creditore tutoris uel curatoris similiter participantis fraudem. Ita loquitur titulus.ff.quæ in frau.cred. sed istud interdictum datur pupillo uel adulto cõtra creditorem cui est facta solutio ad illud quod est solutum per debitorem creditori administratoris.f.tutoris vel curatoris qui in fraudem alteri suo creditori delegauit debitorem pupilli, secundum cano. declarat Bar.in d.l.pupilli.in prin.quod tene menti.

¶Centesima Actio.

100 In factum de albo corrupto. ¶Cẽtesima est actio. † Circa istam actionem dic, ꝙ locũ hẽt, quotiescunq; quis aufert aut corrũpit seu vitiat vel deturpat aliquid qđ est positum p prętorem seu iudicem in aliquo loco eminẽti, puta in aliquo muro dealbato, uel super portis palatii vel ecclesię, vt omnibus innotesceret, puta aliquod statutum vel ędictum, & datur talis actio cuilibet de populo contra illũ sic delinquentem: vel ꝯ illum qui dolo fecit ꝙ alius, vt sup. delinqueret. Et imponitur tali delinquenti per dictam actionem pęna 50.duca. vt hr̃ in d.l.si quis id quod.ff.de iurisdic. omnium iud. & in tit.ff.de albo scribendo. Et quod no. per Bar.in d.iuribus.& habetur in §. poena.instit.de act. Adde tñ, ꝙ aliqui in d.l.si quis id quod. habẽt ꝙ imponatur poena quingẽtorum aureorum: tñ tu tene motiorem pęnam.s.50.duca.ut ibi per Cy.& Bal. Adde ꝙ si iste qui incidit in hanc pęnã non põt soluere luit in corpus: ut d.l.si quis id quod.in princ. Et sic qa est debitor ex delicto non põt cedere bonis suis, ut ibi per Bal. Adde ẽt, ꝙ d.l.si quis id qđ. procedit, qñ illud qđ erat positum in albo, erat positũ ut ibi perpetuò maneret, secus .i. ad tempus, vt in citatione cuius dies expirauerat, ut ibi per Bart. & Bal. per illam literam. Adde ꝙ ista actio est annalis, prout est omnis actio ex delicto pretoria ſm Dyn.in suo cõsi. 25.& Bal.in d.l.si quis id qđ.in princ. Et dic ꝙ ista poena est ciuilis, & sic applicatur actori, aliàs non esset actio, sed accusatio, ut habetur in l.agraria.ff.de termino amoto, ubi per Bart.

Centuria Secunda Actionum.

SVMMARIVM.

1 *Edictum, si quis ius dicenti non obtemperet, qua actione prosequatur.*
2 *Vocari in ius sine venia qui non possint, & qua actione teneantur.*
3 *Et quid in vi eximente. 5. aut dolo. 6.*
4 *Fideiussores qualiter in iudicio dandi.*
7 *Actio de edendo contra quem detur.*
8 *Calumniatores qua domentur pœna. Et quid de dolosis. 9.*
10 *Actio de dolo cui concessa. Item alienationis iudicij mutandi causa. 11*
12 *Interdictum de effusis quod sit, & contra quem experiatur. 13.*
14 *Appendices ędium ad viam interest, ne sint caducæ.*
15 *Mensor falsum modum dicens pecunia corruptus ad quid teneatur.*
16 *Sepulturæ antiquorum quibus locis fiebant.*
17 *Funeris impensa post mortem dicitur non in vno curando. Et est cunctis creditoribus magis priuilegiata.*
18 *Religiosus locus pro puro non habendus.*
19 *Iurare informiter quid sit, Itẽ confiteri & quæ super istis cadãt actiones. 88.*
20 *Calumnia retundenda in possessione ventris nomine. 21.*
22 *Tutorem te falso asserens vt deludat, qua conueniatur actione. Et qualiter minori consulatur. 23. Item qui alterius dolo vt tutor auctorauit. 24.*
25 *Testamenti omissa causa ab intestato hæreditatem capiens vt legatorios ludat, quomodo deturbetur.*
26 *Publicani superexigentes infra annum ad duplum male exacti tenentur.*
27 *Venditio hominis liberi detestanda.*
28 *Fructus per eum qui in bonorum possessione est seruandi, ne deteriorentur.*
29 *Creditor possidens rem debitoris quos repetat sumptus.*
30 *Damnum datum in turba quando dicatur.*
31 *Libertas legata in testamento quas debeat qualitates habere.*
32 *Actio incendij, ruinæ, naufragij contra quos intentetur.*
33 *Sepulchrorum violatores quomodo coerceantur.*
34 *Actio ex lege prætoris quæ sit.*
35 *Actio rei vendicationis ad quid detur, & quid in illa veniat exprimendum. Et quid in dominio vtili. 36.*
37 *Actio in rem confessoria seruitutes respicit, Et quid de negatoria. 38. Item de præiudiciali. 39.*
40 *Ius Quiritum quod dicatur.*
41 *Actio hæreditatis petitione cui incumbat, & aduersus quem præstetur.*
42 *Finium regundorum lis qualiter dirimenda. 43. Et quid in familia ercifcunda tam directa. 44. quam vtili. 45.*
46 *Actio communi diuidundo qualis sit, & ad quid data.*
47 *Actio certi conditionis quando possit intentari, maxime si sit specialis, & vnde oriatur. 48.*
49 *Conditio triticaria quibus rebus innitatur, & quando concedatur.*
50 *Conditio ob causam nunquid competat ex capite causæ non sequutæ, & quibus casibus fallat, Et quid ex capite pœnitentiæ, vbi ponuntur xxviij. limitationes.*
51 *Condictio sine causa vnde prodiit. Item & ob turpem causam, & quomodo intententur. 52. Et quid in condictione indebiti. 53.*
54 *Condictio furtiua cui detur. Item ex lege. 55.*
56 *Actio ad exhibendum cui & pro quibus rebus præstetur.*
57 *Actio ex empto cui dirigatur, Et quid veniat in ea, Et quid ex vendito. 58. Item locato. 59. Item conducto. 60.*
61 *Actio aduersi oneris cur sic vocata, & in quo locum habeat.*
62 *Actio pro socio quid sit. Item mandati. 63. Item depositi. 64. Item commodati. 65.*
66 *Actio tutelæ quo tempore præstetur.*
67 *Actio pignoratitia cui detur, maxime si sit contraria.*
68 *Præscriptis verbis quales actiones veniant. 69. 70.*
71 *Sententiæ executio quot modis fieri & peti possit.*
72 *Actio de dote quæ sit, & quæ priuilegia habeat.*
73 *Actio pluuiæ arcendæ quos afficiat, Item pecoris pascendi. 74.*
75 *Actio ex testõ datur legatariis contra hæredem ad solutionem legatorum.*
76 *Stipulator contra promissorem quas habeat actiones. 87. 95.*
77 *Fur non manifestus qualiter possit accusari.*
78 *Tignum iniungere vicinæ parieti qualiter liceat.*
79 *Arbores furtim cęsę quam multam ab incisore consequantur.*
80 *Rerum amotarum actio quibus competat.*
81 *Tutor rẽ pupilli in proprios vsus conuertens quomodo conueniatur, & qñ.*
82 *Actio legis aquilię quibus modis veniat consideranda.*
83 *Pauperies per quadrupedem facta qualiter compensetur.*
84 *Actio iniuriarum ex leg. Corn. tribus seruit capitibus. Et quibus modis ex ea agi possit.*
85 *Minores quam habeant actionem contra magistratum ad cautiones in nõ bene cautis.*
86 *Actio ingrati quibus concessa.*
89 *Actio quanto minoris empturo cui & qualiter opituletur. Et quid de quanto pluris. 90.*
91 *Actio rem pupilli saluam fore cuius effectus.*
92 *Procurator de cuius mandato dubitatur quam stipulationem interponat.*
93 *Stipulatio iudicatum solui per quos interponatur, & quid de stipulatione de damno infecto. 94.*
96 *Stipulatio vsufructuarii qualis sit & præstari debeat, Et quid de stipulatione pro rebus quę vsu consumuntur. 97.*
98 *Stipulatio vt legatorum nomine caueatur quando locum habeat. Et quid de stipulatione rogati post mortem restituere. 99.*
100 *Actio ex stipulatione de iudicio sisti quibus præstanda.*

¶Centesimaprima Actio.

1 In factum ex edicto si quis ius dicenti non obtemperauit. ¶Centesimaprima est actio. † Ista actio datur parti ad cuius instantiam iudex aliquid præcepit seu mandauit alteri parti, quo casu si pars illa cui factum est mandatum non obediat, datur ista actio in factum illi ad cuius instantiam tale mandatum seu præceptum fit. Et datur quanti interest sua mandatum seu præceptum nõ fuisse executioni mandatũ, ut qa fecit aliquas impensas in procuratore uel aduocato uel in notario, sed non condẽnatur per hãc actionẽ ad interesse causę principalis, ut habetur in l.j.§.fi.ff.si quis ius di.non obtempe.

¶Centesimasecunda Actio.

In factum contra liberos uel libertos qui in ius citauerunt parentem vel patronum sine venia.

2 ¶Centesimasecunda est actio. † Hæc actio datur parenti uel patrono, qui in ius citatus fuit ad instantiam alicuius sui liberti, vel alicuius sui descendentis: non petita siue petita, sed tamen non obtenta uenia per prius seu licentia a iudice de citãdo parẽtem vel patronum suum datur ad poenam 50. duca. applicandã ipsi in ius vocato sine venia, ut habetur in §. pęnales. insti.de actio. Et si libertus vel filius dictam poenam soluere non potest, debet in corpus castigari arbitrio iudicis, ut habetur in l.pen. & fi.ff.de in ius voc.& vide plenè per gl.in d.§.poenales. Sed quæro, quid si mater citata sine venia esset meretrix, vtrũ descendens ad cuius instantiam facta est dicta citatio incidat in hanc poenam? Rñd. sic, vt habetur in l.quiq;.§.fi.& l.seq. ff. de in ius voc. Sed quid in patre naturali tantum? Rñd. idem ꝙ in legitimo & naturali.l.parentes.ff.de in ius uoc. Et generaliter ista materia non habet locum in quolibet qui esset natus ex tali coitu qui possit criminaliter accusari, iuxta ea quæ habentur in §.si aduersus. & ibi gl. institu.de nup. secundum Ang.& Ioan.de Imol. in l.ex facto. §.j.ff. ad treb. Sed quid in eo qui leuauit aliquem a sacro fonte? Rñd. ꝙ nec ipse potest in ius vocari sine venia secundum Ang. in l.adoptiuum.§.j.ff.eo.& Iac.But.& Ang.in l.generaliter.eo.ti. Et idem est in patre adoptiuo etiam extraneo, vt in d. l.adoptiuum.§.j.& ibi glos. Idem in socero, & socru, quia ipsi loco parentum sunt. l.quia parentis.ff.solu.matri.qđ intellige uerum durante affinitate, aliàs secus, ut est glo.singularis in l.sed hoc ita. & ibi Ang.ff.de re iudi.de quo uide Bart. Bal.& Angel.in l.cui eorum.§.affini. ff. de postul.& isto modo debet exemplificari d.l.generaliter. quæ dicit, ꝙ quilibet cui debetur reuerentia non potest in ius vocari sine uenia ſm glo.ibi. Sed quid in viro & uxore. pręceptor meus in d.l.generaliter. dicit idem quod in socero & socru, argu.illius tex.quod est apud me dubium: quia vir non habetur loco parentis nec vxor. Quid in vasallo, vtrum possit ĩ ius vocare dñm suũ sine venia. Idem præceptor meus in d.l.generaliter. tenet ꝙ non, sic exemplificando dictam l.generaliter.& nihil allegat, sed ipse dicit ꝯ glo.in c.j.de milite vasal.qui contumax est, in vsibus feudorum. Quid in defensore ciuitatis vel domino ciuitatis. Dic ꝙ non potest in ius vocari sine venia: quia est loco parentis, ut in auct.vt iudi.sine quoquo suff.in §.eos autem. Idem dic in ciuitate ex qua quis est oriundus: quia habetur loco parentis, arg.l.veluti.ff.de iusti.& iure, & quod hr̃ in l.j.§.& generaliter.ff.de vẽtre in poss. mittendo. Idem dic de prælato citato in ius sine venia a suo clerico, vel abbate a suo monacho: qa nõ solum hr̃ loco parentis: immo (qđ plus est) habet ius eos vẽdicandi adiecta causa, de iure canonico ſm glo.& doc.in l.j.§.per hanc.ff.de rei ven.& dixi s̃.circa præiudiciales actiones. Idem in priuato cõueniente fiscũ, gl.est no.in l.bene a Zenone.C.de quadr.præscri. Idem dic in Papa vel Imperatore: qa ambo sunt parẽtes fideliũ.l.imperialis.C.de nup.ſm Ang.in d.l.gñaliter. Sed quid in doctore, vtrum

possit in ius voc. sine venia a suo scholare. Io. de Pla ĩ §. pęnales. instit. de actio. dicit q̈ pōt vocari sine venia citatione verbali: qa iure cautū esse nō reperit̄ ɔ̄rium, sed non citatione reali: ipsum capi faciendo psonaliter: immo puniretur arbitrio iudicis scholaris ɔ̄faciens. l. medicos. & ibi Bart. C. de profes. & medi. lib. 10. qđ non credo verum, immo teneo, q̈ non possit vocari in ius sine venia ēt citatione verbali: Primò: quia est iudex inter suos scholares, vt in auct. habita. C. ne filius pro patre, & qđ no. in pęmio fforū. Scđò: qa hēt aliqualē coerctionē in suos scholares, quos posset castigare, sicut qlibet magister mechanicus, q pōt suum discipulū leuiter castigare. l. sed & si quęcunq;. in §. fi. cum l. seq. ff. ad l. Aquil. & sic ęquiparat̄ patri ɔ̄ filiū, vel dño ɔ̄ seruū, cui cōcedit̄ talis castigatio, vt C. de emen. ser. & C. de emen. propinquo. p totū. Si ergo defensor ciuitatis qui ēt est iudex & etiā pater non potest in ius vocari sine uenia, vt sup. probaui, ergo idem in doctore, ad qđ bene facit. d. l. gñaliter. quæ oĩa bene nota ad intellectum. d. l gñaliter. & quod hr̄ in §. in eum. inst. de ac.

¶Centesimatertia Actio.

In factum ex edicto si qs in ius vocatus nō ierit. ¶Centesimatertia est actio. † Hæc actio dat̄ ei, ad cuius instātiā est facta citatio, & datur ɔ̄ citatū, qui in iudicio noluit cōparere, quo casu si actio ad cuius instantiā est facta citatio sit passus aliqđ damnū pp hoc: qa citatus noluit cōparere in iudicio, vt qa actio sua est extincta vel pscripta fuit s̄m tñ ea quę habent̄ ĩ §. pęnales. insti. de act. & qđ hr̄ in l. fi. seu in l. hoc edicto. ff. de eo p quem fac. erit. tunc dat̄ ista actio in factū ad interesse actoris ɔ̄ citatū, de quo hr̄ in l. fi. ff. si qs in ius voca. nō ie. immo poterit, qđ plus est, p eandē actionē ipse ɔtumax puniri arbitrio iudicis: qa poterit ipsum mulctare, si iudex videret citatū dolose noluisse cōparere, arg. l. nullū. C. de testib. & l. si quis obrepserit. ff. ad l. Corn. de falsis. secus autem si comparuisset propter rusticitatem: qa rusticitati parcendum est quantum ad istam multam, vt in l. ex quacunq;. §. j. ff. si quis in ius voc. non ierit.

¶Centesimaquarta Actio.

In factum ɔ̄ eum qui non accepit coniunctam psonā pro fideiussore pro principali cōiūcta psona in iudicio. ¶Cētesimaquarta est actio. † Circa istā actionē dicendū est, q̈ locū hēt, quotiescūq; quis tenet̄ pstare in iudicio aliquos fideiussores, vtputa de iudicio sisti, & vult pro se prestare fideiussorē patrē uel fratrē, uel aliā coniunctā psonā. Si pars aduersa quæ sciebat sanguinis ɔiunctionē, recusat talē in fideiussorē accipere, forte qa erat pauper ista ɔiuncta psona: tūc dat̄ illi ɔiunctę psonę ɔ̄ nolentē ipsū acceptare p fideiussore. ista actio in factū, ĩ qua ɔdēnabit̄ ĩ 50 duca. p pęna: ut est casus no. ĩ l. j. in fi. ff. in ius voc. & eant, aut satisdēt, rō autem quare qs cogitur accipere, seu accepta re coniunctā psonā ēt pauperem p illa coniuncta psona est: quia non est verisimile, q̈ pp sanguinis coniunctionem quis uelit coniunctam personam periclitari, cū nemo habeat odio carnem suam, ut habetur in l. 2. & in l. 3. ff. de recep.

¶Centesimaquinta Actio.

In factum ex edicto ne quis eum qui est in ius vocatus vi eximat. ¶Cētesimaquinta est actio. † Ista actio datur, qñ aliquis per vim seu violentiam exemit aliquem citatum, ne cōpareat in iudicio in termino citationis, pp qđ iste citatus, uel etiam ille ad cuius instantiam ista citatio facta erat aliqđ damnum patiatur. Et datur illi qui patitur tale dānū & dat̄ ɔ̄ eximentē, uel dolo malo facientē, ut alius istum eximeret a iudicio per vim, & dat̄ tanti quanti damnū pars passa in litē iurauerit, ut est casus de prædictis ĩ l. fi. §. j. ff. ne quis eū qui in ius vo. est vi eximat, & per totum illum tit. per quod patet, q̈ talis actio ex parte vtriusq; partis est pęnalis, & no. in glo. in §. pęnales. inst. de actio. ubi declarat, quot modis actio dicitur pęnalis.

¶Centesimasexta Actio.

In factum aduersus eum qui dolo malo fecit quominus qs in iudicio sisteret. ¶Centesimasexta est actio. † Circa hanc actionem dic ipsam locum habere, qñ aliquis non per vim, sed per dolum malum suum, & malitiam fecit, ne quis compareret in iudicio, pter quod citatus, vel iste ad cuius instātiam citatus erat vel monitus: damnum patiatur, quo casu datur ista actio in factum contra illum, qui dolo malo hoc fecit & datur ista actio illi damnum passo, ut uerbigratia: quia sibi notificauit patrem suum esse mortuum, cum nō esset, propter quod ille non comparuit, & datur ad verum interesse damnū passi, & est actio pœnalis ex parte conuenti, sed est actio persecutoria ex parte agentis, ista probantur in l. fi. ff. de eo per quem factum erit, & de multiplici differentia inter istā actionē & proximam præcedentem vide plene gl. ordi. in d. §. pœnales.

¶Centesimaseptima Actio.

In factum ex edicto de edendo aduersus nō edētem. ¶Centesimaseptima est actio. † Hæc actio dat̄ ɔ̄ illū, qui tenet̄ edere, vel demōstrare, uel dictare, vel copiā dare de aliqua charta, uel instrumētis, vel actionib. uel alis rōnibus, quo casu iste non vult edere, cū tñ teneat̄ iuxta ea quę hñr plenè in l. fi. C. de eden. ɔ̄ ipsum dabit̄ ista actio. Et pterea altera pars, quę editionē sibi fieri petebat dānū passa, aget per hanc actionē ɔ̄ non edentem ad interesse suum, ut hr̄ de prædictis in l. si quis ex argentariis. §. si rōnem. & l. argentarius. ff. de eden.

¶Centesimaoctaua Actio.

In factum ex edicto de calūniatoribus. ¶Centesimaoctaua est actio. † Circa istā actionē dic, q̈ dat̄ in quadruplū ɔ̄ eum, q aliqd accepit, vt me p calūniā nō vexaret in iudicio ex cā ciuili uel criminali, quo casu iste dr̄ turpiter accipere, ex quo gratis se abstinere & desistere tenebat̄ a calūnia. Idē est ēt si aliqs ab aliquo pecuniā accepit, ut me p calumniā vexaret in iudicio ciuili uel criminali. In qbus casibus ego potero intentare ɔ̄ illū qui talē pecuniā accepit dictā actionem ad quadruplum eius qđ ipse accepit, in quo ɔtinet̄ illud, qđ ipse habuit, & dat̄ inf. annū vtilē ad quadruplū, sed post annū in simplū, ista pbant̄ in l. j. ĩ prin. ff. de calum. & gñalr. §. fi. & qđ ibi no. vbi declaratur cui cōpetit talis actio. & hr̄ in d. §. rei psequendæ. & in §. quadrupli. insti. de act. Et ista pęna applicatur parti, ɔ̄ quā tractabat̄ fieri calūnia. Posset ēt talis pars criminaliter puniri: ut hr̄ in l. j. C. de calumnia. Nā de omni crimine potest delinquens uel criminosus ciuiliter conueniri uel criminaliter regulariter, in l. fi. ff. de priua. delic. & in l. fi. ff. de fur. & l. fi. ff. de iniuriis.

¶Centesimanona Actio.

In factum subsidiaria actoris de dolo. ¶Centesimanona est actio. † Ista actio locum hēt quotiescunq; quis per dolū alterius fuit deceptus in casu, in quo a principio actio de dolo ɔ̄ dolosum locum habet: ut sup. dixi in acti. de dolo, quo casu qa actio de dolo durat solo biennio: ut in l. fi. C. de dolo. tunc post biennium loco illius actionis de dolo quę expirauit per lapsum biennij, dabitur ista actio in factum subsidiaria actionis de dolo, quæ decepto contra decipientem ad interesse decepti datur, ut est casus in l. itaque. ff. de dolo.

¶Centesimadecima Actio.

In factum in casibus in quibus daretur actio de dolo si non esset fauor personarū. ¶Centesimadecima est actio. † Circa hanc actionem dic, q̈ regulariter decepto per dolum alterius datur actio de dolo, ut in toto tit. ff. & C. de dolo. Fallit in certis casibus, in quibus ob reuerentiā personarum non datur actio de dolo, sed loco eius intentatur actio in factū, quæ datur illi, & ɔ̄ illū, & ad illud, ad qđ solet dari actio de dolo, verbigratia si parēs decepit liberos suos, si patronus decepit libertū suum, si qs existēs in aliqua eminēti dignitate aliū decipiat, si aliquis bonorū meorum dolo decipiat luxuriose uiuentē uel prodigū. Istis. n. casib. non datur actio de dolo, sed dicta actio in factum ɔ̄ decipientem ad interesse decepti, & tunc verba libelli sunt temperanda per actorem, ut non mentio malęfidei habeatur ob reuerentiā personæ, sed ne decipiens cū iactura alterius decepti locupletetur. Iste est casus in l. non debet. cum l. seq. ff. de dolo. & uidistis per glo. insti. de actio. in prin.

¶Centesimavndecima Actio.

In factum quæ datur pp alienationē *iudicii mutandi* cā. ¶ Centesimavndecima est actio. † Ista actio locū hēt ɔ̄ illum, qui dū sensisset me velle aliquā rē petere, quæ erat mea, vel ĩ qua ius habebā, anteq̄ iudiciū ɔ̄ ipsum intentarē, illā rē alienauit in aliquē duriorē aduersariū quā ipse sit, ut cām meā deteriorē redderet; nā tūc intentabo actionē in factū ex illo edicto ɔ̄ alienantem ad interesse meū: si qđ interesse prætendo pp hoc, ut est casus in l. j. ff. de alie. iudi. mutan. cā. sed si lis ante incepta esset sup re illa, quam postea alienaret: tūc non ualeret alienatio, & haberet locū titulus. & ff. & C. de litigiosis.

¶Centesimaduodecima Actio.

In factū de deiectis & effusis. ¶Cētesimaduodecima est actio. † Ista actio dat̄ ĩ duplū dāni, ĩ quo tñ inest rei psecutio ɔ̄ illū, ex cuius domo seu habitatione aliqd eiectū uel effusum est p quēcunq;; qđ dānū intulerit trāseunti vel cōmorāti p locū, uel in loco, p quē cōiter vulgò iter fiebat, puta si aliqs deturpauit uestimēta mea: dū transirē p viā, vel si seruum meū aliqd deijciendo inopinate occidit vel vulnerauit: ut pbat in l. j. in prin. ff. de his q deiec. vel effu. Sed si aliqs deijciēdo aliqd liberū hominem occidisset inopinate, isto casu daret̄ actio in factū cuilibet de populo ɔ̄ habitātē in dicta domo, ex qua illud deiectū, vel effusum est, ad 50. duca. p pęna; qa liberū corpus nō recipit ęstimationē. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. Hoc pbat̄ ĩ d. l. j. §. si eo ictu. & §. sed cū homo liber. Si verò quis liberū hominem vulnerauit, uel percussit: tūc ipsi libero homini daret̄ actio ĩ factū ɔ̄ gubernatorē dictæ domus ad ipsius hominis liberi interesse, in quo ueniet quātū ob eā rem ęquū iudici uidebit̄ p dicto interesse, in quo iudex cōputare debebit mercedes pręstitas pro medicis & medicinis, & cætera impēdia quæ ĩ curatione ipsius hominis liberi facta sunt: & operę seu mercedes operarū, quibus ipse liber homo caruit, aut pariturus est in futurū, ob id qđ ipse liber homo inutilis factus est, ut pbat̄ in d. l. j. circa prin. & in d. l. fi. ff. de his q deie. vel effu. & in §. de eo verò & in §. ob hominem verò liberum. insti. de oblig. quæ ex quasi delic. nas. Adde tñ, q̈ si seruus alterius aliquid deiecerit & damnū dederit, potest seruus donari pro noxa per dominum, ut in d. l. j. §. si seruus. in fin. si tamen tale damnum illatum fuerit nesciente domino, ut ibi.

¶Cente-

simadecimatertia Actio.

In factum quæ datur inhabitanti aduersus deiectorē vel effusorē. ¶ Centesimadecimatertia est actio. † Ista actio dependet ab his, de quibus sup. in pxima precedenti actione: quia quicunq; sit ille qui aliqd deiecit vel effudit de domo, seu de habitatione alterius, pp qđ dominus illius domus, seu gubernator familię teneatur dānum passo ex illa actione in factū, de qua s̄. proxime, propterea consulitur ipsi dño seu gubernatori familię, seu habitationis, qui cōdēnatus fuit, vt soluat damnū passo pp id qđ deiectū uel effusum fuit per alium ex dicta domo seu habitatione, & hoc ɔ̄ illū qui deiecit vel effudit per hanc actionē in factū ad recuperandū omne id qđ pp defectum illius deiectionis vel effusionis ipse soluit vel soluere necesse habuit: istud pbatur in l. si verò plures. in §. cum autem legis. ff. de his qui deie. vel effu. ¶ Et sic præcedens actio subuenit dānū passo immediate ex illa deiectione vel effusione: ista verò subuenit dño domus, seu habitationis ɔ̄ deiectorem vel effusorem: ita q̈ dñs conseruetur indemnis, vt in dictis iuribus.

¶Centesimadecimaquarta Actio.

In factum pro eo quod appensum ita & taliter est in sub grunda, vel s̄. locū p quē cōiter iter fieri solet, q̈ si caderet, damnū dare posset transeuntibus. ¶Centesimadecimaquarta est actio. † Ista actio dat̄, si aliquis ad eius domū vel habitationē, vel cenaculum, vel aliqđ aliud ędificium hēt aliquid appositū, vel appensum sub grunda ędificij, vel extra ipsum ędificium, quod si caderet posset de facili nocere transeuntibus per illum locum, per quem cōiter iter vulgò fiebat. Isto casu datur cuilibet de populo ɔ̄ illum q illud habet appensum, vel appositum ad suum ędificium Ista actio in factum vt iste puniatur in 10. duca. & ad illud remouendum, vt probatur in §. cui similes. insti. de obligat. quæ ex quasi deli. na. & in l. si verò plures. in §. prætor. & in §. hoc edictum. ff. de his qui deie. vel effu. Idem si ille erat locus per quem homines solebant stare vel sedere, licèt non fieret iter per locum illum, ut in l. j. §. parui. & l. si verò plures. § ait prætor. ff. de his qui deie. vel effu.

¶Centesimadecimaquinta Actio.

In factum ex illo edicto si mensor falsum modū dixerit. ¶Cētesimadecimaquinta est actio. † Ista actio puidet in tali casu: qa qñq; est cōtentio de mēsura alicuius rei immobilis vel mobilis, & eligit̄ aliqs agrimensor ad mensurandū illam rem, & mensurā referendū iudici vel partib. & ille agrimensor plerūq; vel dolo, vel lata culpa in plus vel in minus refert, q̄ sit rei vera mēsura, & sic ex hoc decipit̄ aliqua pars, propterea parti deceptæ ɔ̄ dictum agrimensorem datur actio in factū ad interesse decepti, vt hr̄. ff. si men. fal. mo. dix. l. j. & l. si mensor. § hoc iudicium. & l. si duobus. §. j. ¶Adde q̈ talis agrimēsor non tenetur nisi de dolo & lata culpa, etiam si mercedē habuerit p mensurando, vt in d. l. j. §. hæc actio & §. seq. & q̈ habeat locum etiam pro mensura rei mobilis nedū immobilis est casus in d. l. si mensor. §. fi. & l. seq. ff. si mensor falsum modum dixerit.

¶Centesimadecimasexta Actio.

In factum aduersus eum qui intulit mortuum in alienum locum purum, id est non religiosum. ¶Cētesimadecimasexta est actio. † Super hac actione dic, q̈ de iure veteri phibebant̄ mortui sepeliri in ciuitatibus, in castello, vel vico: ne cadauerib. mortuorū aer corrūperet̄, sed debebāt sepeliri extra ciuitatē, uel vicos, & si qs ɔ̄faciebat, puniebat̄ pęna aureorū 40. q applicabant̄ fisco. ff. de sepul. vio. l. 3. §. diuus Adrianus. qua de re plerūq; cōtingebat, q̈ ego sepeliebā aliquē mortuū in fundū, qui nō erat meus, sed tuus, ext. ciuitatē: qui fundus erat purus. i. non religiosus, pterea dabitur tibi a prætore dicta actio in factū ɔ̄ me; p quā actionē ego cogor aut tollere mortuū, aut soluere ęstimationē tui fundi, in quo mortuū sepeliui, vt hr̄ in l. 2. §. j & in l. is qui. in prin. ff. de religi. & sump. fu. sed hodie ista actio (vt videmus) nobis parum seruit, cum morti sepeliantur in cęmiterijs, & nō in loco puro alicuius priuati, de quo dic vt per Ros in libellis suis, & per Host. in sum. de sepul.

¶Centesimadecimaseptima Actio.

In factum funeraria. ¶ Centesimadecimaseptima est actio. † Ista actio locum habet, si quis faciat aliquos sumptus vtiles qui de iure ad alium spectabant, quo casu ille qui fecit tales sumptus intentabit istam actionem ɔ̄ illum ad quem illi sumptus spectabant, & datur ad repetendum tales sumptus factos. ¶Et aliqui dicūt, q̈ propriū nomē huius actionis est actu summaria. Ista omnia habētur in l. at si quis. in §. hæc actio. ff. de reli. & sump. fu. Et adde, q̈ impensa funeris dr̄, quæ facta est post mortem defuncti pro eius sepultura, secus in impēsa facta pro eo tunc viuo infirmo curando, ut in d. §. hæc actio. in fi. §. Item quòd ista actio est priuilegiata & præfertur aliis creditoribus defuncti. l. impensa. ff. de relig. & sump. fu. Et sic videtur, quòd præferatur etiam do. quia d. l. impensa. loquitur per dictionem semper, arg. l. j. ff. sol. mat. ibi semper &c.

¶Centesimadecimaoctaua Actio.

In factum si locus sacer vel religiosus alicui ignoranti pro puro vendatur. ¶Centesimadecimaoctaua est actio. † In hac actione dic, q̈ datur illi, q habebat ius sepeliēdi mortuū in sepulchrum aliquod positum in aliquo fundo, qui erat religiosus, iuxta ea, quæ habentur, insti. de rerum di. §. religiosum. quo casu si talis fundus per aliquē fuerit venditus pro puro. i. non religioso alicui emptori ignoranti locum illum esse religiosum, & emptor prohibeat habentem ius sepeliēdi in eodem fundo, vel etiam ipse emptor in eodem loco construxerit aliquod ędificium, datur ɔ̄ ipsum emptorem dicta actio in factum illi, qui habet ius inferendi mortuum in dicto loco ad interesse quod ille prætēdit ratione dictæ prohibitionis, vel datur ad hoc, ut ipse emptor tollat ędificiū per eū constructū sumptibus suis: & postea ipse emptor si fuit ignorans, habet actionē ex empto ɔ̄ venditorem: vt in l. ossa. §. si locus. & in l. liberum. & in l. is qui intulit. ff. de religio. & sump. fune. vbi pręclicta probātur, & quod dixi in emptore ignorante, multomagis idem est in emptore sciente quantum ad hoc: vt contra ipsum detur dicta actio, arg. auct. multomagis. C de sacrosanctis eccle.

¶Centesimadecimanona Actio.

In factum cum iuratur informiter, quæ nascit̄ ex iurō. ¶Centesimadecimanona est actio. † Ista actio locum hēt, si dico te esse debitorē meū in aliquo, tu verò negas, & super hoc defers mihi iurm, & ego iuro informiter, & sic simpliciter iuro te esse debitorem meum ĩ hoc, qđ petebam non dicendo ex qua causa tu esses debitor meus: tunc. n. ex tali iuramēto mihi ɔ̄ te competit dicta actio in factum, ut habetur in l. actori. C. de re. cre. & iureiu. & in §. itē si quis postulāte. insti. de act. secus si iuretur formiter: qa tunc daretur actio utilis ex ea causa, ex qua iuratum est, illum esse debitorem, quæ appellatur iuratoria: ut sup. diximus in eodem tractatu, in 31. actione.

¶Centesimavigesima Actio.

In factum si mulier ventris noīe in possessionē missa dicatur p calumniā. ¶Centesimavigesima est actio. † In ista actione dic, q̈ ista actio datur ɔ̄ mulierem, quę dixit se esse prægnantē ex marito prædefuncto, de cuius hæreditate agit̄, in cuius bonis & hæreditate se mitti fecit in possessionē, tanq̄ illa hæreditas sit deuētura ex testamēto, uel ab intestato illi posthumo nascituro, quo casu si illa mulier vere nō erat pgnans, uel si erat pgnās, nō erat pgnans ex marito suo. de cuius hrditate agit̄, sed ex alio viro: tūc succurritur verò hrdi ad quē spectat illa hrditas, vel bonorū possessio, & sic de iure ciuili vel ptorio p istam actionē in factum, ɔ̄ dictam mulierem ad omne interesse ipsius veri hæredis uel bonorū possessoris, de qua hr̄ in l. j. ff. si mulier ventris no. in pos. bo. calum. causa missa est.

¶Centesimavigesimaprima Actio.

In factum si mulier quæ missa erat ĩ posse. vētris noīe p calūniā, vt sup. dictū est, trāstulerit pos. bonorū in aliū, vel ēt ille q ipsam mulierē hēt in potestate. ¶Centesimavigesimaprima est actio. † Sup hac actione dic, q̈ p ipsam subuenit̄ uerò hæredi, uel bonor. pos. ɔ̄ mulierem, quæ dum per calumniā missa esset uentris noīe in possessionē bonorū. q. mariti sui, ipsa mulier p calumniā ad detrimentū ueri hæredis, seu bonorū possessoris transtulit bonorū possessionē in aliū tertiū, & sic ex hac trāslatione ipse uerus hæres, seu bonorū possessor lęsus est p eo: qa forte ille ĩ quē dicta bona trāslata sunt ɔsumpsit illa bona oĩa seu partē aliq̄ de illis bonis bonafide, & sic nō tenet̄ vero hrdi: qa non possidet, nec dolo desijt possidere, vel si malafide hoc facit, & sic uerò hęredi tenet̄, forte soluēdo nō est, & si inanis est actio ɔ̄ illū. l. nā is. ff. de dolo. & ideo ęquū fuit, istā actionē dari p prætorē hęredi vero, seu bonorū possessori dānificato ad interesse suum ɔ̄ mulierem prædictam seu illum qui ipsam in potestate habebat, quę dictas res transtulit in alium, & hoc qñ ipsa mulier per calumniam fuerat missa ĩ possessionem illorum bonorum. Ista habentur in l. j. ff. si mu. uen. nomine.

¶Centesimavigesimasecunda Actio.

In factum quæ datur aduersus tutorem falsum uel curatorē contrahētibus cum ipso bonafide, cū ipse iactauerit se esse tutorem uel curatorem. ¶Centesimauigesimasecunda est actio. † In ista actione dic, ipsa actio consulit ɔ̄henti cum aliquo tanq̄ tutore uel curatore alterius, uel cū eius auctoritate, qui scienter p mendacium asserebat se esse tutorē alicuius pupilli, uel curatorē alterius, quo casu: qa talis ɔ̄ctus initus cum falso tutore uel curatore non ualet: & posset minor alienata per illum falsum tutorē uel curatorem reuocare. Ideo datur ista actio in factū ad interesse illi ɔ̄henti ignoranter cum illo falso tutore uel curatore; de quo habetur in l. j. & in l. nouissime. ff. quod falso tuto. aucto.

¶Centesimauigesimatertia Actio.

In factum quæ datur ipsi minori ob hoc dānū passo. ¶Centesimauigesimatertia. † Hæc actio differt a pcedenti: qa præcedēs actio consulit ɔ̄henti cum falso tutore uel curatore. Hæc autem actio ɔsulit ipsi minori lęso ex tali alienatione, uel tali ɔ̄ctu, uel obligatione facta p illum falsum tutorem uel curatorem. Et datur cōtra ipsum falsum tutorem uel curatorem ipsi minori lęso ad ipsius interesse, ut habetur in l. fi. ff. quod falso tutore auctore.

¶Centesimauigesimaquarta Actio.

In factum aduersus eum qui dolo malo adhibuit aliū, ut ille alias auctoraretur inscius tanq̄ tutor uel curator. ¶Cētesimauigesimaquarta est actio.† Ista actio de-
24 pendet ex duabus p̄cedentibus pxi.actionib. de quibus s̄.proxime dictum est. Et datur illi q interposuit auctoritatē suam tanq̄ tutor uel curator alterius: cum tm̄ tutor uel curator non esset, licèt sibi ꝯrium persuasum esset dolo malo, ignorans hoc, & hoc ꝯ illum qui persuasit per dolum, ꝙ ille erat tutor uel curator, cū nō esset, pp qđ ipse passus est aliqđ damnū, nam tūc prouidetur illi, qui non erat tutor vel curator per istam actionē in factum contra illum persuadentem malitiose ad interesse suum, & hoc sm̄ Io.hic in arbore sua. ¶Sunt ergo tres actiones. Per primam consulitur contrahenti cum aliquo falso tutore, vel curatore, vel cum alio cum auctoritate eius falsi tutoris. Per secundā consulitur illi minori, qui aliquod damnū passus est propter auctoritatem alicuius falsi tutoris, vel curatoris. Per tertiam, de qua hic consulitur ipsi falso tutori vel curatori, qui persuasionem malitiosam alterius credendo se esse tutorem vel curatorem alterius, cum non esset, auctorādo aliquod damnum passus est, vt probatur in dictis iuribus: & vide quod no. in rub.ff.quod falso tuto.aucto.& vide de hac materia gl.magistram in l.j.ff.quod falso tuto aucto. vbi ponit de omnibus istis tribus actio.

¶Centesima vigesimaquinta Actio.

In factum ex edicto si quis omissa causa testamenti possideat hæredi-
25 tatem ab intestato. ¶Centesimavigesimaquinta est actio.† Ista actio prouidet in tali casu, videlicet quia qnq; hæres institutus, qui posset hæreditatem adire ex testamento: & per suam aditionem confirmarentur legata vel fideicommissa legata in illo testamento, per ea quæ habentur in l.nemo.ff de test.tuto.& in l.j. §.in nouissimo C.de cad.tol.vult potius hæreditatem illam adire abintestato; qa forte hæres institutus erat filius, vel agnatus, vel cognatus proximior, cui abintestato debebatur illa hæreditas. Et hoc facit ad hoc, vt nulli soluat legata vel fideicommissa perinde, ac si hæreditas non fuisset adita ex testamēto. Ideo ęqtate suadente prætor dedit illis legatariis, vel fideicommissariis contra talem hæredem actionem in factum ex illo edicto: si qs omissa causa testamenti, vt consequantur sua legata uel fideicōmissa, perinde ac si hæreditas fuisset adita ex testamento per illum hæredē, vt habetur in l.j.in prin.& §.pe.& fi. ff.si quis omissa causa test. licèt aliqui velint dicere, ꝙ talis actio appellatur actio vtilis ex testamento, iuxta l.j. C.communia de lega.

¶Centesimavigesimasexta Actio.

26 **In factum** contra publicanum. ¶Centesimavigesimasexta est actio. † Circa hanc actionem dicit, ꝙ datur in duplū inf annū, sed post annū, in simplū, & puidet in hoc casu: qa aliqñ publicani qui ꝯductores, exactores, seu datiarij, vel gabellarij appellant, exigūt vltra debitū gabellas debitas & vectigalia. Ideo prætor dedit istam actionē in factū ex illo edicto de publicanis, per quā coguntur inf. annū restituere duplū eius, qđ acceperunt vltra debitū & post annū simplū, ī quo duplo ꝯtinetur rei persecutio, & datur psonæ, quæ passa est illicitam exactionem ꝯ ipsum publicanum, seu cōductorē gabellę, etiam si famuli sui, liberi, vel serui deputati per ipsum publicanū ad exigendum exegerint aliquid vltra debitum iuris, ista habentur in l.j.in prin.& in §.j.& in §.familię.ff.de publicanis.

¶Centesimavigesimaseptima Actio.

In factum aduersus illum qui sciens se esse liberum hominem passus est se vendi emptori nescienti. ¶Centesima-
27 vigesimaseptima est actio. † In hac actione dic, ꝙ vbicunq; aliquis liber homo patitur se vendi ad pretium participandum, vel quocunque modo, non seruatis tamen illis quæ requiruntur ad hoc, vt talis venditio valeat, quę enumerantur, insti.de iure pso. §.fi.per glo.quo casu si emptor illud ignorauit, & ex hoc deceptus fuerit, habet istam actionem in factū ꝯ.d.liberum hominē, qui scienter passus est se vendi emptori ignoranti eum esse liberum hominem, si postea iste liber homo proclamauerit in libertatem in damnū illius emptoris, vt hr̄ in l.liberis.& in l.sciēdū. ff.de libe.causa. Dic tamen, ꝙ eidem emptori ignoranti daretur actio ex empto contra venditorem ad suum interesse, iuxta ea quæ habentur, insti.de emptione & vendi.§.fin.

¶Centesimavigesimaoctaua Actio.

In factum aduersus eum qui cum esset in bonorū possessione fructus vendidit, seu alienauit, quos percepit, vel deteriorem rem fecit.
28 ¶Centesimavigesimaoctaua est actio. † Hæc actio datur contra illum qui missus est in possessionem causa rei seruandæ, vel ex alia simili causa, si legatorum vel fideicommissorum &c. Iuxta ea quæ habentur ff.vt in pos. leg.& in l. si finita.§.Iulianus.ff.de dam.infec.& in l.possideri.§.3.ff.de acq.pos.& ff.quorum leg.l.j. vel etiam pp contumaciam in actione reali vel personali, vt C. de bon.auct.iud.possi.per totum titulum, & ff.eo.per totum titulū: quo casu si talis missus in possessione non seruauerit fructus, quos perceperit ex re, vel si eos seruauerit & deteriores fecerit, vel rem deteriorem reddiderit, & datur ista actio in factum debitori ipsi contra creditorem illum, per quam cogitur ipsi debitori resarcire damnum & interesse debitoris & fructus peceptos restituere, vt ff.de bon.aucto.iud.possi.l.prætor ait. j.responso.

¶Centesimavigesimanona Actio.

In factum quæ datur ei qui missus est in possessionem, vt repetat a debitore sumptus factos in re. ¶Centesimavigesimanona est
29 actio.† Ista prouidet creditori misso in possessionē causa rei seruandæ seu ex primo decreto ꝯ debitorem, in cuius bonis creditor missus erat in possessionem, vt ipse creditor repetat sumptus & expensas, quos vel quas ipse fecit in ipsa re, salua bonafide, vt ff.de bo.auct.iud.possi.in l.præcedenti proxima: quia illa prouidet debitori ꝯ creditorem. Ista verò econtra prouidet creditori contra debitorem: vt patet in dictis iuribus.

¶Centesimatrigesima Actio.

In factum contra illum cui dolo malo damnum datum
30 est in turba. ¶Centesimatrigesima est actio. † In hac actione dicendum est, ꝙ datur illi, qui passus est damnum in turba: & dat ꝯ illū qui turbā fecit vel fieri fecit dolo malo, & datur infra annum vtilem in duplum damni dati: post annum verò vtilem in simplum, vt ff.vi bo.rap.l.prætor ait. in prin. Et dr̄ damnū datum in turba, qn̄ saltem 10. homines vel plures coadunati dant damnū, vt in d.l.pretor.per totū principium, quot autē personę faciant populum, dic ꝙ decem homines faciunt populū, ut c.j. extra de elec.in gl. Itē dic in gēte, ut dixi in procmio insti.in §.i. super verbo, barbaricę gentes, & vide Bar.in l.j.§. hoc edicto.ff. vi.bo.rap.vbi etiam ponit quot psonę faciunt cētū, collegium, multitudinē, & cōgregationē, & etiam turbam, de qua ēt supra dixi. ¶Quid autē sit corpus, & quot modis capiatur in iure, vide gl.in c.directa in Christo.extra.de excessib.præla. Et in quo differat gens, & gens, & cui incumbat onus probandi, ꝙ quis habet genus vel gentem, vel ꝙ sit de tali genere vel gente, vide text.& & quod ibi no.ff.de prob.in l.j.& quod ego dixi de omnib.prędictis in c.quæ supra mores hominum.dist.8. vbi late dixi.

¶Centesimatrigesimaprima Actio.

In factum ex edicto si qs testo liber iussus est. ¶Cētesimatrigesimapri-
31 ma est actio.† Ista actio dat hæredi, seu post bonorū possessori post aditam hæreditatē defuncti, seu post agnitā bonorū possessionē defuncti ꝯ illū seruū hæreditariū, qui post mortē defuncti, & ante aditam hæreditatē per hærede subtraxit aliqua bona hæreditaria sub spe futurę libertatis: qa si ipse seruus expectabat libertatem sibi relictā in testamento illo, & datur dicta actio ipsi hæredi infra annū in duplum ꝯ ipsum subripientem bona hæreditaria, in quo duplo non continetur rei persecutio, vt in l.j.§.fi.ff. si quis testamento liber esse iussus fuerit. Sed post annū soli sibi datur rei uendicatio ad ipsam rem, ut hoc probatur.ff.si qs testamento liber esse iussus fuerit.l.j.in prin.& in §. hæc actio.& in §. illud. & si datur ista actio pro rebus subtractis per dictū seruum in duplum infra annum utilem. Et eodē modo datur ista actio infra annum utilem in duplum pro cæteris damnis datis in illa hæreditate ab illo seruo, ut in l.j.§. non tantum.ff.eo.titu.de quo dic, ut p Bar.& doc.super d.tit. Et adde ꝙ ista copulatiue requiritur, ut cōpetat ista actio ꝯ talem liberum esse iussum in testamento dñi. Primò ꝙ dolo fecit, uel per latam culpam. Secundò ꝙ post mortem domini. Tertiò ꝙ ante aditam hæreditatē furtum uel damnum dederit, ut in d.l.j.§.non autem.ubi casus.

¶Centesimatrigesimasecunda Actio.

In factum de incendio, ruina, naufragio. ¶Cētesimatrigesimasecunda est actio.† Super hac
32 actione dic, ꝙ dat illi, ꝙ passus est rapinā, seu furtū uel damnū in rebus suis tpe oris incēdij, ruinę, uel naufragij, & ꝯ naui sua rapta uel expugnata, & datur ꝯ illū q hoc damnū seu furtū fecit infra annum utilem in quadruplum, post annum uerò in simplum damni uel furti facti, ut probatur.ff.de incen.rui.& naufra.l.j.

¶Centesimatrigesimatertia Actio.

In factum de sepulchro uiolato. ¶Cētesimatrigesimaterti-
33 tia est actio.† Circa istā actionē dic, ꝙ prouidet in diuersis casib. Primò, ꝙ uidet ꝯ illū, q ędificare facit in loco, ubi erat sepulchrū alterius, quo casu datur ꝯ sic ędificantē & habitantē ista actio in factū ad ducentos ducatos. Secūdò, ꝙ uidet, qn̄ qs aliquid remouit de sepulchro alterius, uel ita aliquem in eundem locum sepelijt, in quo sibi hoc non licet, quo casu si interesse illius nō excedit summā centū duca. ista actio prædicta datur ꝯ prædictū dantem damnum in sepulchro ad ducentos duca. ut probat.ff.de sepul.ui.l.j.sed si damnū sic datū excedit summam 100.duca. ēt si ascēderet usq; ad summā mille duca. uel ultra, tūc ille cuius interesset habet actionē in factum ad totū illud interesse suū, ut ff. de sepul.uio.l.prætor.§.qui sepulchrum. Et attende quia primo casu ista actio datur cuilibet de populo sine delectu personarū, ut ff.de sepul.uiolato.l.prętor.in fine primi responsi, & in §.fin.

¶Cente-

¶Centesimatrigesimaquarta Actio.

In factum ex edicto prætoris seu ex lege prętoria. ¶Centesimatrige-
34 simaquarta est actio.† Ista actio datur, vbicunq; ex edicto prætoris, seu ex lege prætoria debet dari certa actio, & in eodē edicto non cauetur de nomine ipsius actoris, quo casu datur actio in factum, sicut aliàs ex ciuili obligatione noua inducta per l. datur condictio ex l. si non cauetur de nomine ipsius actionis, vt ff.nau.cau.stab.in l.j.§.2.& l.idem in princip.ff.de cond. ex le. in l.j. Circa quod vide gl.in §.aliæ.instit. de act. & in §.actionum quædam.eo.titu. Et vide de multiplici actione in factum aliam gl.in §.fi.super verbo vtilis act.insti.de interdictis. ¶Et hoc quātum ad actiones prætorias sequitur videre de actionibus ciuilibus, ex hoc patet, licet Io.in arbore sua posuerit solū 121.actiones, nihilominus alias plures habetis, quas ego supra enumeraui & descripsi ad clariorem sensum rub.de ciuili.ac.

¶Centesimatrigesimaquinta Actio.

35 **Rei vendicatio** directa. ¶Centesimatrigesimaquinta est actio.† Circa hāc actionē dicendū est, ꝙ ipsa datur illi qui habet directū dñium, & datur contra possidentem vel saltem detinētem rem illius dominii, vt in l.officium.& in l.rem.in prin.ff.de rei vend. Et datur ad vendicandum res corporales mobiles vel immobiles, vt in l. vendicatio.ff.de rei ven. Et quod habetur plene in §. omnium. insti. de act. sed si essent res incorporales, haberet locum actio negatoria, vel confessoria, de qua infra dicemus. Et datur ad restituendum rem actori dño.l.qui restituere.ff.de rei vend. Et ad declarandum actorem esse dñm, prout solet fieri in aliis realibus, vt in l.sicut.§.sed si quæritur.ff.si ser.vend. ¶Item an debeat exprimi causa proxima, vel remota in realibus & personalibus, dic vt per Cyn.in l.edita. C.de eden. & per canonistas in c. 2. de lib.obla.& quod dixi in c.quo iure.di. 8. Quid autē si aliquis haberet vtile dominiū. Dic ꝙ daretur illi vtilis rei vendicatio, de qua vidistis supra de actione vtili in rem quæ datur superficiario, & tangam infra proxima actione.

¶Centesimatrigesimasexta Actio.

Vtilis rei vendicatio quæ datur contra dolo desinentem possidere.
36 ¶Centesimatrigesimasexta est actio.† In hac actione dic, ꝙ est ciuilis, qn̄ agens habet directum dñium, & tūc locum habet, qn̄ datur contra illum qui dolo desinit possidere ipsam rem, vt in l.parem.ff.de reg.iur.de qua hr̄ plene per gl.in §.sed istę.insti.de act. ¶Quid autē si ego habeo vtile dñium, cui daretur vtilis rei vendicatio prætoria, de qua supra proximè dixi. Et ipsam actionem intento non contra possidentem, quo casu esset prætoria, vt in l.j.§.j.ff. de superfi. sed ipsam intento contra illum qui dolo desiit possidere. Iuxta illam.l.parem.ff. de reg. iur. dic ꝙ tunc esset prætoria & non ciuilis, inspecta potius persona actoris, vt no.per gl.in d.§.sed istę.quod no.ad intellectum illius gl.de qua actio.vide per Bar.in rubr.ff.de rei vend. & doctores in rubr. C. eo.tit.& ego ibi latè scripsi vltra alios.

¶Centesimatrigesimaseptima Actio.

37 **In rem confessoria.** ¶Centesimatrigesimaseptima ē actio. † Hęc actio datur ad vendicandas res incorporales, vt sunt seruitutes reales & personales, & datur illi qui affimat prædio suo deberi aliquā seruitutē à fundo vicini vrbano vel rustico, vt est seruitus prędiorum, vrbanorum, & seruitus prędiorum rusticorum, vel personæ suæ: vt est seruitus vsusfructus, vel vsus, vel habitatio, vt plenè habetur in §.ęquè.insti.de act. & datur contra negantem seruitutem illam deberi. Et datur ad interesse, vt ille præstet patientiam & vt caueat se in futurum non turbaturum illum vti sua seruitute: vt habetur per docto, in dicto.§.æquè.& per Bart. in l.si prius.ff.de aqua plu.arcen.& in toto titu.ff. si ser. vendi. & ff.de si vsufruct.peta.

¶Centesimatrigesimaoctaua Actio.

38 **In rem negatoria.** ¶Centesimatrigesimaoctaua est actio.† Ista actio datur in casu contrario supra proximè actioni præcedenti, & datur illi qui negat seruitutem aliquā alteri deberi vel alterius fundo. Et hoc siue sit seruitus realis vel personalis, vt hr̄ in d.§. ęquè. & in d.iuribus.de quibus dixi supra proxima actione: & datur per cōtrarium ad illa, de quibus proximè supra dictum est in actione confessoria, & sunt actiones in rem & ciuiles, vt in d.§ ęquè. instit. de act. Quare autem dicantur in rem, dic ꝙ sic dicuntur: quia in multis sequuntur naturam rei ven. vt hr̄ in d. §. ęquè. Et dantur istæ actiones pro istis iuribus incorporalibus illi & contra illum, cui, & contra quem daretur rei vendicatio pro re corporali vendicanda, vt eleganter declarat gl.in d.§.ęquè.

¶Centesimatrigesimanona Actio.

In rem præiudicialis de seruitute vel nō ser-
39 uitute. ¶Centesimatrigesimanona est actio. † Ista actio datur dño, qui dicit aliquem esse seruum suum, cōtra illum qui asserit se esse liberum hoīem vel libertum illius dñi, & sic seruum. Item ecōtra datur illi qui retinetur tanquam seruus cōtra illum qui eum retinet, per quā actionem illi qui detinetur petit se pronunciari esse ingenuum vel libertum illius vel non seruum, vt in §. præiudiciales. instit. de actioni. & de isto casu talis actio est ciuilis, secus autem si esset contentio, vtrum quis esset libertus, an verò ingenuus, vel vtrum quis sit filius vel non filius: quia tunc talis actio præiudicialis in rem esset prętoria, vt est casus in d.§.pręiudiciales.de q. bus supra dixi plene in ordine prætoriarum actionum. Aliqui tamen voluerunt, ꝙ datur actio in rem præiudicialis etiam illi qui detinetur ab aliquo tāquam seruus &c. de quo vide per gl. in §.præiudiciales & Roffr.in libellis suis.

¶Centesimaquadragesima Actio.

In rem adiecta causa de iure quiritum.i.de iure ciuili, vel adiecta causa de iure statutario, vel de iure canonico &c. ¶Centesimaquadragesima est
40 actio.† Ista rei vendicatio seu actio in rem locum habet in casibus in quibus dixi supra in ordine prætoriarum actionum circa actionem præiudicialem de libertinitate vel ingenuitate, & circa actionem præiudicialem de partu agnoscendo, de quo vide vt ibi scripsi.

¶Centesimaquadragesimaprima Actio.

41 **Petitio hereditatis.** ¶Cētesimaquadragesimaprima est actio.† Hęc actio datur illi qui dicit se hæredē de iure ciuili ex testō, vel ab intest. vt in l.j.& in 2.ff.de pe.hę.& datur cōtra illum qui possidet hęreditatem, seu bona hęreditaria pro hærede, vel pro possessore, & si vnam rem minimam hæreditatis possideret, vt in l. regulariter.& in l.licèt mi nimam.& in l.nec vllam.in prin. ff. de pe.hęr. in qua actione principaliter petitur, ꝙ iudex pronunciet actorem esse hæredem ex testamento, vel ab intestato insolidū, vel pro parte; & ꝙ fiat restō rerum accessorie per officium iudicis mercenarium, de quo vide per gl. & Bar. in l.j.in prin.ff.de edē. & in l.2.& in d.l.licèt.ff.de pet.hære.

¶Centesimaquadragesimasecunda Actio.

Finium regundorum directa. ¶Cētesimaquadragesimasecū-
42 da est actio. † Hæc actio directa locum habet, quotiescunq; est contentio de confinibus rusticorum prædiorum, & datur ipsis dñis rusticorum prędiorum, vt dirimantur confinia per iudicē, vt habetur in §.quædam actiones.insti.de act.& in §. fi. insti. de offi.iudi.& si iudex viderit aliter confinia limitari non posse cōmode, potest ponere confinia super terreno vnius, assignando partem terreni alteri, & alteram partem inuicem in certa summa condemnare in recompensatione terreni occupati pro cōmodiori diuisione faciēda per iudicem, vt probatur in d.§.quędam.in fi.& in l.2.in fi.ff.finium regun.

¶Centesimaquadragesimatertia Actio.

Finium regundorum vtilis. ¶Centesimaquadragesimatertia
43 est actio.† Ista actio datur, qn̄ est contentio de confinibus prædiorum, ex quibus ex vna parte vnum est prędium rusticum, ex alia parte vrbanum, vt habetur in d.l.2.ff.finium regun. in prin. & per gl.in d.§.quędā. Sed si esset contentio de cōfinibus duorū prædiorū vrbanorū, cessat talis actio, & ideo recurrendū est ad alia remedia possessoria, vel petitoria, vt ad rei vēdicatoria, vel interdictū vti possidetis, vel vnde vi, vel similia remedia, de quibus habetur insti. de interdi.per totum titulum, & in l. ordinarii.C.de rei ven.in l.incerti.C.de interdic.

¶Centesimaquadragesimaquarta Actio.

Familiæ erciscundę directa. ¶Centesimaquadragesima quarta
44 est actio.† Hæc actio locum habet, qn̄ sunt plures hæredes alicuius defuncti ex testamento vel ab intestato, datur ad diuidēdum corpora hęreditaria, quæ primò erant communia pro indiuiso. vt in d.§.quædam.& in tit. ff.fam. ercisc. & datur directa inter hæredes de iure ciuili, & sic vni hæredi contra alium cohæredem, vt in d.iuribus.

¶Centesimaquadragesimaquinta Actio.

Familiæ erciscundæ vtilis. ¶Cētesimaquadragesimaquinta est
45 actio.† Ista actio datur ad diuidendum corpora hæreditaria inter plures bonorum possessores de iure prætorio, vel inter bonorum possessorem & hæredem, vt no.in l.sed & eius.§ j. ff.fa. ercis.& habetur per doc.in l.j.§.quædam.

¶Centesimaquadragesimasexta Actio.

Communio diuidundo. ¶Centesimaquadragesi-
46 masexta est actio.† Circa hanc actionem, dic, ꝙ datur ad diuidēdum res particulares, seu singulares existentes cōes pro indiuiso inter aliquos. Et sic datur habenti rem cōem pro indiuiso cōtra alium habentem secum eandem rem cōem, vt res cōis diuidatur pro diuiso, vt in d.§.quædam. Et hæc differt ab actione fami.erc.quia illa datur ad diuidēdum hęreditatem, seu bona hæreditaria, & sic quid vniuersale, vt hr̄ in prælleg.§. quædam. Et habet locum ista actio cōi diuidundo, siue res sit cōis sine societate,

tate,ſiue etiã cum ſocietate,vt eſt tex.not.in l. 2. ff.cõi diui. Iſto modo debet intelligi tex.& gl.in §.inter aliquos.inſti.de obli.ex quaſi contrac.licet haberet etiam locum actio pro ſocio:quando res eſt communis cum ſocietate,vt ibi probatur.

¶Centeſimaquadrageſimaſeptima Actio.

Certi condictio

generalis.¶Centeſimaquadrageſimaſeptima eſt actio.

47 † Super iſta actione dic,ꝙ iſta certi condictio datur,vbicunq; ex quacunq; obligatione petitur quid certum dari,ꝙ ſit certum quid quale & quantum ſit, ita ꝙ eius rei ſolutio non ſit variabilis ex parte ſoluere debentis,de quo habetur in l.vbi autem non apparet. in prin.ff.de verb.obli.& in l.certi condictio.in prin.& ibi plene gl.per Bar.& doc.ff.ſi cer.pe. Et ſic iſta certi condictio generalis poteſt intentari,vbicunq; poteſt alia actio intẽtari, dummodo detur ad certum,de qua habetur etiam inſti.qui. mo re contrahi.ob.in prin. In quibus iuribus habetur , ꝙ intereſſe etiam põt peti per hanc actionem, quantuncunq; à principio ſit incertũ: ſufficit enim,ꝙ ex poſtfacto in proceſſu ſeu in ſententia certificabitur,vt etiam habetur in §.curare.inſti.de actio.

¶Centeſimaquadrageſimaoctaua Actio.

Certi condictio

ſpecialis quæ appellatur ſi certum petatur.¶Centeſimaquadrageſimaoctaua eſt actio.

48 † Super iſta actione vide quod habetur in rubri.ff.ſi cert.pet.Et naſcitur ex contractu mutui,vt inſt. qui.mod.re cõtrahi.obli.in prin. Et datur illi qui mutuauit rem mutuabilem.ſ.quę conſiſtit in numero,pondere & menſura,vt habetur in l.2.ff.ſi cer.pet.Et datur cõtra illum,qui mutuum recepit,vel reſtituit,ſeu det in eodem genere rem mutuatam , vt inſti.qui.mo.re contrahi.ob.in prin.& in d.l.2.ff.ſi cert. pet. & l. eum qui.eo.tit.Et hoc ſecundùm quoſdam, ſed ſm alios reperitur vna tantum certi cõdictio generalis, quæ datur pro mutuo, & vbicunq; certum petitur,vt per gl.& doc.in rub.ff.ſi cer.pe.& tetigi in rub.C.ſi cer.pet.

¶Centeſimaquadrageſimanona Actio.

Condictio triticaria.

¶ Centeſimaquadrageſimanona eſt actio.

49 † Iſta actio condictio generalis datur vbicũq; quis aliquã rem petit ſibi dari,ſiue ſit mobilis,ſiue immobilis,ſiue res ſit corporalis,ſiue incorporalis,ſiue res ſit certa,ſiue incerta,niſi ſit pecunia numerata , pro qua ſola pecunia numerata non dať iſta cõdictio triticaria,vt in l.j.ff.de condi. triti. Et datur non ſolum ratione dñii , immo etiam ratione poſſeſſionis, vt habetur in l. j. & 2. ff. de tri. & ſic certi condictio generalis datur etiam ad pecuniam numeratam,vt habetur in l.certi condictio.in princ. ff. ſi cert.pet.Sed prout iſta actio triticaria datur etiam ad res incertas,excedit dictam certi condictionem generalem, quæ non datur ad incerta : & ſic ſe habent tanquam exceſſa & excedentia, vt no.in d.l.certi condictio.in prin.

¶Centeſimaquinquageſima Actio.

Condictio ob cauſam.

¶Centeſimaquinquageſima eſt actio.

50 Hæc † condictio ob cauſam locũ habet,quotieſcunq; ego dedi aliquid alicui ꝑꝑ aliquam cãm de futuro faciendã ſeu implendam per illum; quo caſu cauſa illa nõ ſecuta poſſum id qđ dedi repetere per condictionem ob cauſam, de qua habetur in toto tit.ff.& C.de condi.ob cau.& in l.j.ff.de condi. ob tur. cau. Et aduerte: quia propriè loquendo debet dici cõdictio ob rem, & nõ conditio ob cauſam: quia cauſa intelligitur de præterito, de qua loquitur totus titulus.ff.& C.de cõd.inde.vt in l. damus. ff.de condi.indeb.ſed res de futuro,vt ff.de condi.& demon.l.ſi ita legatum.in fi.& quod habetur in d.l. j. & datur ex duplici capite.primò ex capite cauſæ non ſecutæ. ſecundò ex capite pęnitentiæ re integra,vt hř in l.ſi pecuniam. in princ. ff.de condi.ob cau.de quo dic vt ibi.¶ Reuoco in dubium , Vtrum ſit verum, ꝙ condictio ob cauſam competat ex capite cauſæ non ſecutæ. Reſpondeo ꝙ ſic,in contractibus innominatis,vt in d.l.ſi pecuniam.Hoc tñ limito multis modis.¶ Nam primò fallit, ſi cauſa non eſt ſecuta ꝑꝑ caſum fortuitum contingentẽ in perſona aduerſarii,vt in d.l.ſi pecuniam.ibi , conditio tẽporis &c. ſecus eſt in contractu nominato,per l.qui operas ff. loc.& l.item ſi vno. §.item cum quidam.eo.titu ſm Pau.de Caſt.in d.l.ſi pecuniam. hoc ꝓcedit,ſi caſus fortuitus imminet de ꝓſenti,& ſic nõ ceſſauit,aliàs ſecus,vt patet in d.l.ſi pecuniam.dũ dicit de condictione ob cauſam ex capite pęnitentiæ &c. ¶ Secundò fallit, ſi eſſet actum à principio , ꝙ non poſſit repeti datũ ex capite cauſæ nõ ſecutæ,ſed tñ ex capite pęnitentiæ:quia ſic eſt econtra: vt dicit econtra Raph.Cuma.in l.ſi alienã.§.Marcellus.per illum tex.ff. de do.cau.mor. nam contrariorum &c.l. j. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iuris.¶ Tertiò fallit in contractu innominato facto cum eccleſia : nam non poteſt agi contra eam condictione ob cauſam, ſed ſolum præſcriptis verbis ad implementum contractus,vt in c.verum.de condi. appoſitis. ſm intellectum traditũ per Nico.de Matarellis in l.dictam.C.de cond.ob cau.prout ibi refert Bal.¶ Quartò fallit, qñ expreſſe fuit actum à principio, ꝙ recipens decem debeat illa reſtituere , ſi Capuam non ierit, vel ſi pœnitebit dantem.per l. ſi dñs. ff. de præſcri. ver. nam tunc datur actio præſcriptis verbis,ſed non condictio ob cauſam.d.l. ſi dñs.licet Bar.in l.2. C.de condi.ob cau.aliter dicat. ¶ Quintò fallit ſi actor non plene impleuit pro parte ſua:vt quia promiſit amplius non petere, vt reus daret decem , nam tunc quia aliud non amplius petere habet cauſam ſucceſſiuam, ceſſat condictio ob cauſam:& habet locũ actio de dolo, vt in l.actione. ſm vnã lecturam.C.de tranſ.de qua per Raph.Fulgo.in d.l.ſi pecuniam. in prin.ff.de condi.ob cau.¶ Sextò fallit,ſi deficit cauſa quę fuit cauſa faciendi contractum,ſi ſit cauſa remota & non proxima, & amplius non ſupereſt, nam tunc ceſſat condictio ob cauſam ex quocunq; capite.ſecus ſi deficiat cauſa obligans,ſeu cauſa proxima,vt in l.j.C.de pac.& ibi per Bal.¶ Septimò fallit in contractu facio vt des, vel in contractu facio vt facias, ſi factum ſit nõ repetibile;nam tunc datur actio de dolo,ſi aduerſarius nõ vult implere,vel præſcri.ver.ſeu in factum,de quo habetur in l.naturalis.§.ꝙ ſi faciam.ff.de præſcrip.ver.& in l.cum proponas.C.de dolo.& per gl.in d.l.ſi pecuniam.& per Bart.& doct. in l.fi.ff.de condi.ob cau.ſecus ſi factum eſſet repetibile,vt per Bar. in d.l.ſi pecuniam.Idem dicit ibi Bar.ſi datio nõ eſſet repetibilis.¶ Octauò fallit,ſi cauſa vtriuſq; eſt ſecuta,vt in d.l.ſi pecuniam, de quo ibi per Bar.qui dicit,ꝙ ratio eſt:quia iam ſumpſit ſuam perfectã vim & obligationem.¶ Nonò fallit in illo,qui impleuit contractum pro parte ſua ob cauſam impoſſibile de iure vel de facto ſcienter,nam tunc ceſſat repetitio,vt d.l.dictam.C.de cond.ob cauſam.¶ Decimò fallit, ſi repetens non vult ſoluere intereſſe aduerſarij,quod ipſe aduerſarius prætedit,vt in d.l.ſi pecuniã. in prin.ſed certe hoc procedit in condictione ob cauſam ex capite pœnitentiæ,ſecus ſi ex capite cauſæ non ſecutæ ſm Bald.in d.l.ſi pecuniam.ꝙ ego intelligo verum,niſi aduerſarius eſſet paratus adimplere contractum etiam pro parte ſua,ſeu ſi non fuiſſet in mora implendi pro parte ſua,ar.d.l.ſi pecuniam.quicquid ibi dicat Bal.¶ Vndecimò fallit, ſi de tali cõtractu innominato eſt factum publicum inſtrumentum,in quo ſolet apponi ſtipulatio,nam tunc datur cõdictio ob cau.vt per Bart.in l.2.ad fi.C. de condi.ob cau.tene menti.¶ Duodecimò fallit in contractib. nominatis:nam in eis ceſſat condictio ob cauſam.l.fi.ff.de condi.ob cau.¶ Capio ſm caput quod eſt:vtrum ex capite pœnitentiæ habeat locum iſta condictio ob cauſam in contractibus innominatis,& certe ſic,per d.l.ſi pecuniam.Et hoc procedit,qñ aduerſarius tenebatur implere pro parte ſua contractum ad cõmodum agentis condictione ob cau.de quo ibi per glo.Bart.& Pau.de Caſt. Item procedit , etiam ſi ſit factum inſtrũm publicũ de contractu innominato ſm Bal.in c.j.de feu.dato mini.valuaſoribus,in vſibus feudorum.Idem ſi inſtrũo dicitur, talis promiſit permutare &c.ſm Bal.in l.ſicut.C.de ac.& obl. Iſta tñ regula fallit in multis caſibus,de quibus infra dicam per ordinem. ¶ Primò fallit, ſi per ſtipulationem promiſi tibi decem vt vadas pro me Romam:quia iſte non eſt ſimplex contractus innominatus,ſed mixtus:cum ſtipulatio ſit contractus nominatus.l.j.in fi.ff.de pac.In quo non habet locum pœnitentia. d. l. ſicut.C.de ac.& obli.iuncta l.Ariſto.ff.de do.ſm Pau.de Caſt.in d.l.ſi pecuniam.de quo per Bar.in l. fi. de condi. ob cau. ¶ Secundò fallit in contractibus nominatis,nam in eius ceſſat pœnitentia.d.l. ſicut.C.de act.& obli.& l.in commodato.§.ſicut.ff. commodati.& no.oẽs doc.in d.l.ſicut.& in l.ſi pecuniã. in prin. ¶ Tertiò fallit,ſi contractus innominatus non eſt ſimul,& eodem tempore factus vtrunq;,ſed ex vna parte vno tempore & ex alia parte ex interuallo,vt ſi heri dedi tibi fundum , & hodie ago ꝙ vadas pro me Romam,vt in l.ſi fundum.ff.de pac.& per Pau.de Caſt. in d.l.ſi pecuniam.in prin.¶ Quartò fallit,ſi dixi dono tibi hanc pecuniam,puta 10.vt vadas pro me Romam: nam tũc ceſſat pœnitentia:quia donatio eſt hodie cõtractus nominatus,vt in l.Ariſto.ff.de dona.per Pau.de Caſt.in d.l.ſi pecuniam. vnde iſta littera procedit,qñ dixi do tibi hãc pecuniam,vt vadas pro me Romam &c.¶ Quintò fallit fauore dotis,vt ſi do tibi pecuniam,vt nuptiis ſecutis cum Titia efficiatur dotalis,vt in l.ſi ego.§.j.ff.de iure dot.& no.Bal.in d.l.ſicut. nã nec mihi nec hæredi meo datur condictio ob cau.ex capite pœnitẽtię, vt in d.l.ſi ego.§.j.¶ Sextò fallit,ſi res non integra,& ſic res eſt initiata, vt quia aduerſarius incepit ire Romam,vel ſi dedit tibi decem,vt contrahas matrimonium,& iam ſunt contracta ſponſalia, vt in l. quod Seruius. ff.de condi.ob cau.de quo per Bar.& Pau.de Caſt.in d.l.ſi pecuniam.in prin. Sed tñ quantum ad id quod nõ eſt impletum,ſed ſupereſt implendum,ſecus eſt ſm eundem Paulum in d.l.ſi pecuniam.Aduerte tñ;quia illa l.quod Seruius. loquitur in dote, quæ eſt contractus nominatus,ſeu in qua non habet locum pœnitentia.d.l.ſi ego.§.j.ff. de iure dotium.¶ Septimò fallit in eo, cui contractus innominatus eſt impletus, & ſic iſta materia ſeu regula procedit in implente contractum innominatũ pro parte ſua,quem põt pœnitere re integra ex parte aduerſarij ſui,vt in l.ob eam.ff.de præſcri.verbis.& no.ſi quis acceptio.ff.de condi. ob cau.hoc tñ fallit in caſu.§.ſi accepit.in d.l.ſi pecuniam. qñ eſt offenſus aliqualiter,vt ibi.¶ Octauò fallit,ſi cõtractus innominatus incepit à præcedenti cõuentione: nam ſecũdo implemento

plemento contingit liberatio ab obligatione ſaltẽ naturali qua tenebar,vnde vna & eadem ſolutio non debet parere liberatio & obligationem ſeu repetitionem.l.cum is.§.j.ff.de condi.indebi.ſm Raph.Fulg.in d.l.ſi pecuniam.Pau. de Caſt. ibi contra, vt ibi per eum,pro quo all.quod in ſimili notat Cy.in l.j.in 2. col. C.de pac.¶ Nonò fallit , ſi id quod datum vel factum eſt ſit nõ repetibile per l.ſi non ſortem.§. libertus. ff. de condi.inde. nam tunc agitur condictio.ob cauſam,ſed actione de dolo.l.naturalis.§.ꝙ ſi faciam.ff.de præſcrip. verb. tu dic ſm Rapha.Fulgo. & Pau de Caſt.in d.l.ſi pecuniam.ꝙ ex capite pęnitentiæ non põt competere actio de dolo:quia aduerſarius nõ eſt in dolo , ſi eſt paratus adimplere contractum innominatum pro parte ſua : meritò tunc competit actio in factum, vt in l.cum mota cũ ibi no.C.de tranſac.de quo ẽt dic,vt per Sali.& Ang.in d. l. ſi pecuniam.¶ Decimò fallit in quolibet cõtractu innominato, excepto cõtractu illo innominato do ne facias, prout loquitur illa l.ſi pecuniam ſm Guil.de Cugno ibi, tamen cõiter doc. tenent contrarium: quia eſt eadem ratio in aliis contractibus innominatis,quæ eſt in illo,de quo loquitur Guil. de Cug. prout notat Pau.de Caſt.in d.l.ſi pecuniam.¶ Vndecimò fallit in contractu innominato cadente in ſpeciem tranſactionis,vt in l.quamuis. C.de tran .& in l.3.in prin.ff.de condi. ob cauſam , de quo aliàs dixi in d.l.ſi quis accepto.¶ Duodecimò fallit, qñ in ɔtractu innominato ex vtraq; parte eſt ſecutum implementum,vt probatur in d.l.ſi pecuniam.& ibi no.per Pau.de Caſt. in diſtinctione ſua.Et hoc niſi interueniat conſenſus vtriuſq; partis & actus retro ſimilis,vt in l.ab emptione.ff. de pac. ¶ Decimotertiò fallit in cõtractu innominato iurato;vt eſt gl.in verbo, vt neceſſe habeas proficiſci &c.quod eſt verum,niſi aduerſarius remittat iuramentum ſm Bal.in l.pactum quod dotali.C.de colla.& no.in c.cum contingat.de iureiur ¶ Et adde, ꝙ qui promiſit factũ iuratum,poteſt præciſè compelli ad factum ſm Bal.in l. j. ff. de ac. emp.in prin.in 2.col.ad fi.per illã gl.& vide Bal.in proęmio feudorum,in 8.col.Et idem dicit Ant.de But.in c.veniens.in 2.col. de iureiur.& Bal.in l.in actionibus in j.col.in fi.ff.de in litem iuran.Adde etiam, ꝙ iuramentum facit, ꝙ nõ poſſit mora purgari,per l.ſi quis maior.C.de tranſa.& per Bal.in repetitione l. & ſi poſt tres. ff. ſi quis cau. Item facit rem iuratam valere vt melius valere poteſt,vt in l.cum pater.§.filius matrem.ff.de leg. 2.¶ Decimoquartò fallit , ſi in contractu innominato ſit appoſita illa clauſula, ꝙ valeat omni meliori modo &c.ar.illius gl.vt in d.l.ſi pecuniam iuncto d.§.filius matrem.in d.l.cũ pater.¶ Decimoquintò fallit,ſi in obli.& ſcriptura cõtractus innominati eſt appoſita illa dictio omni modo,ar.gl.in verbo omnimodo,in l.fi. C.de fideic. & quod ibi no. Ang. ¶ Decimoſextò fallit in cã pia ſm Bal.in d.l.ſicut.C.de ac.& ob.arg.in d.l.ſi ego §.j & per Bald. in l.mandatum.4.col.C.mandati,& per Bal. in d.l.ſi pecuniam. in lectura antiqua.& per Romanũ in auth.ſimiliter.C.ad l.fal.licèt idem Romanus teneat cõtrarium in d.l.ſi pecuniam.¶ Decimoſeptimò fallit,ſi do decem,vt Capuam vadas,tibi qui es ſolitus locare operas tuas:vt no.per gl.j.in d.l.ſi pecuniã. vnde illa l.ſi pecuniam. & ſic dicta regula procedit in non conſueto locare operas ſuas ſm doc.ibi,circa hoc tñ vide l.j.ff.ſi mẽſor falſum modum dixit.¶ Decimooctauò fallit, ſi fuit actum inter cõtrahentes, ꝙ non reuocetur contractus innominatus ex capite pęnitentiæ,ſed tm̃ ex capite cauſæ non ſecutæ ſm Raph. Cuma. ꝑ illum tex.in l.ſi alienam.§.Marcellus.ff. de do.cau.mor.¶ Decimononò fallit de iure canonico in terris eccleſiæ ſm Bal.ĩ rub. C.de rerum permu.alleg.no.per gl.in c.cum inter.de elec.& vide per Ang.in l.in traditionibus.ff.de pac.& Bal. in l. cum quis. C.de iur.& fac.igno.& in l.ſiue apud acta. C.de tranſac.maximè quia pactum nudũ de iure canonico habet vim ſtipulationis: vt in c.j.de pac. Et in ſtipulatione ceſſat condictio ob cau. &c. l. fi.ff.de condi.ob cau.licèt Roma.contra in d.l.ſi pecuniam.arg. c.cum expediat.de elec.lib.6. ¶ Vigeſimò fallit in eo, quod datur cauſa conditionis implendæ,vt eſt gl.magna in l. inter mor tis.ff.de do.cau.mor.quod no. ¶ Vigeſimoprimò fallit in pactis liberatoriis,de quo per Bal.in d.l.ſi pecuniam. & in d. l. quãuis. C.de tranſ.& ibi per Flo.& alios,& per Bar.in d.l.ſi pecuniam.& in l.dedi.in prin.ff.de cond.ob cauſam.¶ Vigeſimoſecundò fallit,ſi talis contractus nominatus ſit pars vel præambulum contractus nominati:nam tunc ceſſat condictio ob cauſam ex capite pęnitentiæ ſm Bal.& Flo.in d.l.quamuis. per l. fundi partem. & l.Labeo ſcribit,ſi mihi.ff.de contrah. empt. iuncta d.l.fi.ff. de condi.ob cau. ¶ Vigeſimotertiò fallit,ſi ſemel contra actorem ſit iudicatum,vel ſuper hoc tranſactum.arg.l.actione.C.de trãſac.& in l.fratris.eo.tit.& l.euidenter.ff.de exec.rei iud.¶ Vigeſimoquartò fallit,ſi cauſa implenda per aduerſarium ſit cauſa impulſiua,& non finalis,per nota.in ſimili per Bar.in l.2.in fi. ff.de do.& per gl.in d.l.ſi pecuniam.¶ Vigeſimoquintò fallit in diuiſione,quæ diſtractus eſt , nam in ea non hẽt locum pęnitentia: vt per Bal.in l.diuiſione.C.fami.erc.& ibi per Salic. ¶ Vigeſimoſextò fallit,ſi permutatur vna ſpecies cum alia ſpecie venali, nã aſſumit naturã contractus nominati , & ſic ceſſat condictio ob cauſam ex capite maximè pęnitentiæ, vt eſt text. ſingularis ſm vnam lecturam in l.j.C.de rer. permu. & ibi per doc. ita inquit Bar.in l.fi.ff.de rer.permu. ¶ Vigeſimoſeptimò fallit in hærede facientis contractum innominatum , nam facultas petendi nõ tranſit in hæredem ſm Sal.in d.l.ſi pecuniam.in princ.per l.3.ff. de ſeruis exportandis.facit.l.fi.C.de reuoc.dona.& l.omnimodo.C.de inoff.teſt.& quod no.in l.Pomponius ſcribit,ſi frumentum.§.fi.ff.de rei ven.¶ Vigeſimooctauò fallit, ſi aduerſarius in præparamentis tantum impendit quantum habuit vel plus ab actore,vt in d.l.ſi pecuniam. in fi. principii. ¶ Et per hæc habes expeditam hanc materiam ſolenniter vltra omnes alios.Et has limitationes aliàs dedi dum legerem dictam l.ſi pecuniam.pro præceptore meo.

¶Centeſimaquinquageſimaprima Actio.

Condictio ob turpem

vel inhoneſtã cauſam.¶Centeſimaquinquageſimaprima eſt actio.

51 † Hęc actio datur contra illum, qui à me aliquid accepit ob turpem & inhoneſtam cauſam,interueniente turpitudine ex parte recipientis tm̃ , quo caſu poſſum quod dedi ob illam cauſam turpem vel inhoneſtam repetere.Exemplum ſi tibi darem decem,vt homicidium cõmittas: nam turpiter accipis illa decem,cum gratis tenearis te ab homicidio abſtinere:vt in toto tit.ff.& C.ad l. Cor. de Sica. & in illo præcepto diuino, non occides &c. & nulla turpitudo verſatur ex parte mea,ſecus ſi eſſet turpitudo ex parte dantis tm̃,vt ſi do decem meretrici ob luxuriam: nam licet ipſa turpiter faciat luxuriando:non tamen turpiter accipit, & ideo nõ poſſum repetere,quod dedi:ſed tamen fiſcus aufert turpia lucra,quando eſt turpitudo ex parte vtriuſq;,vt habetur in l.j.§.vlti. & per totum titulum.ff.de condi.ob cau.& quod ibi no.& etiam quod no.in l.generaliter ff.de calumniato.

¶Centeſimaquinquageſimaſecunda Actio.

Condictio ſine cauſa.

Cẽteſimaquinquageſimaſecunda eſt actio.

52 † Iſta qñq; appellatur condictio incerti,vt ff. de condi. ſine cauſa.l.qui ſine. Sed tñ cõiter appellatur condictio ſine cauſa,prodita eſt: quia ſępe contingit , ꝙ quis promittit alicui decẽ credens ſe ad illa decem teneri,vel etiam ſoluit aliqua cauſa iuſta præcedente,& cauſa illa effecta eſt iniuſta, vel eſt redacta ad non cauſam iuxta ea quæ habentur in l. 2. ff de cond.ſine cauſa. Ideo iſto caſu vel ſoluens,vel promittens poteſt repetere ſolutionem , vel etiam facere ſe reponere in priſtinum ſtatum , in quo erat ante obligationem contractam,& hoc per hanc condictionem ſine cauſa,vt in l.j.& per totum titulum. ff.de condi. ſine cauſa.& C.eod.titu.

¶Centeſimaquinquageſimatertia Actio.

Condictio indebiti.

Cẽteſimaquinquageſimatertia eſt actio.

53 † Iſta condictio indebiti datur illi,qui ſoluit indebitum per errorem contra illum qui recepit ſolutionem indebitam.Et datur ad ſolutum repetendum,ne ille locupletetur cum iactura alterius.l. nam hoc natura.ff.de cond.inde. de quo habetur plene in l.j.ff. de condi.inde. Et quod ibi no. & ibi tractatur de multiplici indebito.ſ.naturaliter & ciuiliter,vel naturaliter tm̃, vel ciuiliter tm̃ ſoluto quandoq; per errorem iuris , qñq; per errorem iuris & facti:qñ per errorem facti tm̃, vt habetur etiã hoc in l. error. & in l.cum quis.C.de iuris & fac.igno.& inſti.qui.mo.re contrahi.ob.§.j.& inſti.de obl.quæ ex quaſi contra.naſ.§.fi. Et attende, ꝙ vbi datur condictio indebiti: ibi etiam competit cõdictio ſine cauſa.d.l.j.ff.de condictione ſine cauſa.

¶Centeſimaquinquageſimaquarta Actio.

Condictio furtiua.

Cẽteſimaquinquageſimaquarta ẽ actõ.

52 † Hęc actio datur ſoli dño rei furtiuæ,vt ff.de condi.fur.l.j. & datur ɔ̄ furem vel eius hæredem ad vendicandum rem furtiua tm̃ : pęnam enim furti manifeſti vel non manifeſti ſine re furtiua quis conſequitur per actionem furti manifeſti vel non manifeſti. Et datur illa actio furti illi cuiuſcunq; intereſt furtum factum non eſſe,vt hæc habentur in d.l.j.& in l.ſi pro fure.ff.de condi.fur. & inſti.de obl.quæ ex delic.naſ.§.fur.& in § fi.vbi eſt bonus tex.& in §.ſic itaq;. ver.planè inſti.de actionibus.

¶Centeſimaquinquageſimaquinta Actio.

Condictio ex lege.

Cẽteſimaquinquageſimaquinta ẽ actio.

55 † Iſta actio datur,vbicunq; aliqua lex ciuilis noua dicit in aliquo caſu dari actionem,vel etiam vbicunq; lex ciuilis inducit obligationem nouam,nec eſt cautum in illa lege quo genere actionis agatur, iſto enim caſu quando lex eſt ciuilis datur condictio ex lege illa,vt in l.vnica.ff.de condi. ex lege. Sed ſi illa eſſet lex prætoria, daretur actio in factũ,vt ibi habetur:& eſt bona gl.inſti. de act. §.aliæ.& dixi ſupra in vltima actione prætoriarum actionum.

¶Centeſimaquinquageſimaſexta Actio.

Actio ad exhibendum.

Cẽteſimaquinquageſimaſexta eſt actio.

56 † Hæc actio datur mihi contra quencunq; ad illum cogendum, ꝙ in publico exhibeat aliquam rem mobilem meam , vel

quaſi

quasi meam,vel alienam,quam tñ meam exhiberi interest: ratione.l.dñii vel quasi:vel alicuius iuris:ad hoc vt habeam copiã illam rem videndi & cognoscendi,ad hoc vt videam,vtrum velim istam aliquo iuris remedio persequi. Et fit exhibitio talis rei coram iudice,vt habetur in l.j.& 2.ff.ad exhib. Et si ille nõ vult exhibere, defertur mihi iuramentum in litem, vt habetur in l.3.ff.de exhib.

Centesimaquinquagesimaseptima Actio.

Ex empto.

57 Cẽtesimaquinquagesimaseptima ẽ actio. † Hæc actio datur emptori contra venditorem, vt rem venditam tradat emptori:si non habet facultatẽ rei tradendæ,alia datur ad interesse,iuxta ea quæ habentur in l. j.in prin.& quod ibi no.ff. de act. emp. de quo dic vt ibi plene p gl.& ibi latissimè dixi vltra alios,multa noua in materia ista ponendo,& etiam datur ad interesse euictionis,vt in toto tit.ff. & C.de euic. An autẽ in causa euictionis detur prima actio ex empto,an verò detur vtilis actio,declara,vt per Bart. in l. Aristo.§. Labeo.ff.de do.vbi not.loquitur.Et aduerte,ꝙ in hac actione sicut in qualibet alia actione bonæfidei veniũt omnia, quæ æqua sunt venire,de quibus etiam inter partes nihil actum est,vel cogitatum, vt habetur in l.fi.ff.de condi.ob tur. cau.& in l.ex empto.per totum prin.ff.de ac emp.& plene per glo.insti.de act.in §.actionum.vbi gl.ponit,quæ veniant in ista actione, & in omnibus aliis quæ sunt bonæfidei,quæ aũt sunt bonęfidei actiones dic ꝙ numerantur in d.§ actionum.in text. Et aduerte: quia ad hoc vt talis actio sit effectualis contra venditorem,est necessarium,ꝙ emptor soluat pretium, vel offerat ipsi venditori , vt in l.Iulianus.§.offerri.ff.de ac.emp.& si emptor nõ confidit de vẽditore,vel econtra, põt emptor , vel venditor pretium vel rem deponere penes tertiam personam,de quo vide, quod eleganter no.Bar in l.si soluturus.ff.de sol.Et adde, ꝙ emptor vel venditor mero iure habet actionem etiam antequam contractum adimpleat pro parte sua,licèt sibi obstet exceptio,si non adimpleuerit,antequam agat.Ita debet intelligi.d.§.offerri.Sed in cõtractibus innominatis ipso iure sibi de negat actio,antequã impleuerit contractum pro parte sua,vt no. Cy. in l. in bonæfidei. in 3.oppositione.C.de pac.& dixi in d.§.offerri. Et vtilitas huius inuestigationis est : quia in primo casu debet opponi exceptio per partem l.j.C.vt quæ desunt aduoc.partium iudex supple. & l.si vnus.§.pactus ne peteret in gl.in opponendo. ff.de pac. Sed in secundo casu iudex ex officio suo in parte non excipiente pt repellere agentem ante implementum factum ex parte sua , vt in l.actione.C.de transactio. & quod habetur in d. l. j. C. vt quæ desunt aduocatis parti.iudex suppleat.

¶Centesimaquinquagesimaoctaua Actio.

Ex vendito.

58 Centesimaquinquagesimaoctaua est actio. † Ista actio econtra datur venditori contra emptorem ad pretium conuentum dandum ipsi venditori,vt in l.ex emp.in prin.& in d.§ offerri.ff.de act. emp.& si non confidit de emptore, potest rem deponere penes tertiam personã.Bart.in d.l. si soluturus,hoc modo debet intelligi.§.offerri.præallegatus.

¶Centesimaquinquagesimanona Actio.

Ex locato.

59 Centesimaquinquagesimanona est actio. † Ista actio datur locatori contra cõductorem: vt sibi soluat mercedem debitam & interesse suum , si qđ habet . Sed actio ex conducto datur conductori contra locatorem,vt ipse locator adimpleat contractum ex parte sua,hoc est ꝙ ipse locator præstet patientiam , ꝙ conducta possit habitare in domo conducta,vel ꝙ possit vti frui re conducta per totum tempus conuentum,vt habetur insti.de loca.in prin. & vide bonam gl.in eo.titu.§.fi. & de ista materia vide,quod habetur in l. circa C.locati.& in l.ꝙ si nolit.§.quia assidua.ff.de ædil. edi. vbi probatur,ꝙ si nulla mors est promissa intelligitur illa quæ solita est præstari tacite promissa.

¶Centesimasexagesima Actio.

Ex conducto.

60 Cẽtesimasexagesima est actio.† Circa hãc actionem dic quod datur illo casu de quo supra proximè dixi.

¶Centesimasexagesimaprima Actio.

Oneris aduersi.

61 Centesimasexagesimaprima est actio. † Hæc actio habet locũ in tali casu,nam qñq; conductor recepit in se periculum rei conductæ per pactum expressum,aliàs enim conductor non tenet, nisi de dolo,lata culpa & leui,vt ff.loca.l.ex conducto.& ff.commo.l.si vt certo.§.interdum.& §.nunc vidẽdum.Iccirco vt prouideatur locatori contra conductorem de re conducta quæ penes conductorem datur actio specialis quæ vocatur oneris aduersi. Et appellatur sic; quia conductor in se recepit onus aduersi.i.aduersitatis,hoc est onus casus fortuiti,seu periculi,vbi primo ex natura contractus de tali periculo non tenebatur, vt supra probaui,quæ tñ actio sm Azo.hodie locum nõ habet: qa sufficit actio ex locato, vt habetur in l.opus, quod aduersione, & in l.in naue Saufeii.ff.loca. Possumus tñ dicere, ꝙ actio locati habet locum in prædicto casu, qñ pactum super receptione periculi fuit appositum incontinenti,iuxta contractum locati: quia tale pactum vestitur coherentia contractus: & informat veterem actionem locati. l. in bonæfidei. & in l petens.C.de pac. & in l.pacta conuenta.ff.de contrahen.emp.& ven.& in l.iurisgentium §.quinimmo.ff.de pac.quo casu meritò potest dici, ꝙ detur dicta actio locati,etiam ad id , quod deuenit in pacto, cũ tale pactum videatur esse pars locationis. l. fundi partem. ff. de contrah. emp. & ita intelligatur opinio Azonis & sequacium per dicta iura. Sed si tale pactum apponeretur ex interuallo:tũc non posset dari actio locati , quæ tunc nõ informatur à pacto, vt in dictis iuribus, vnde forsitã possumus dicere, ꝙ detur dicta actio oneris aduersi:de qua in dictis iuribus,quasi in subsidium tale pactũ vestiatur legis auxilio,ar.l. legitima. ff. de pac.iuncta l.in naue Saufeii.Et sm hoc iste est casus specialis in quo ex pacto nudo oritur actio,& ista non tanguntur per doc.super quo cogitandum est. Et vide quod dixi in c.quæ cõtra mores. dist. 8.

¶Centesimasexagesimasecunda Actio.

Pro socio.

62 Cẽtesimasexagesimasecũda est actio.† Hęc actio datur contra socium in casibus de quibus habetur in tit.ff.& C.pro soc.&c.ex vtraq; parte directa, vt no.insti.de actio.§.actionum.

¶Centesimasexagesimatertia Actio.

Mandati directa vel contraria.

Cẽtesimasexagesimatertia est actio.

63 † Ista actio mandati directa datur mandanti cõtra mandatarium recipientem ad interesse mandantis, vt reddat rationem de gestis per eum virtute ipsius mandati. Sed actio mandati contraria datur ipsi mandatario contra mandantem, vt recuperet id, quod de suo exposuerit vtiliter vel necessariò in rebus vel negociis illius mandantis virtute dicti mandati,vt habetur de prędictis.inst. mandati.in prin.& inst.de pę.te.litig.in §.item tutelę. & in d.§.actionum.& in tit.ff.& C.mandati.

¶Centesimasexagesimaquarta Actio.

Depositi directa vel contraria.

64 Centesimasexagesimaquarta est actio. † Hæc actio directa datur deponenti ad rem depositam repetendam seu consequendam. Sed actio depositi cõtraria datur ipsi depositario contra deponẽtem pro expensis factis per eum , circa rẽ depositam necessariò,vel saltem vtiliter,vt insti.qui.mo.re cõtrahi.ob.in §.præterea.& in d.§. item tutelæ. & in toto tit.ff.& C.depositi.& quod habetur in §.plane. insti.de actio. & dixi supra in ordine prætoriarum actionum , vbi tractaui de actione depositi prætoria in quatuor casibus tantum.

¶Centesimasexagesimaquinta Actio.

Tutelæ directa vel contraria.

65 Cẽtesimasexagesimaquinta est actio.† Ista actio tutelæ datur finita tutela.Iuxta ea quæ habentur insti.qui. mo.tu. fi.per totum,& datur ipsi pupillo , seu pupillæ contra tutorem, vt reddat rationem de gestis vel neglectis in tutela ipsius pupilli.Sed actio contraria tutelæ datur illi tutori,vel quasi tutori, cõ pupillum suum finita tutela , vt recuperet eam , quã vtiliter vel necessariò de suo exposuit circa pupillum vel eius negocia gerenda,vt habetur in toto tit.ff.de tute.& ra.dist.& in §. actionũ. & quod ibi no.insti.de act.& insti.de ob.quæ ex quasi cõtra. nas. in §.tutor quoq;.in l.ex maleficiis.§.tutor quoq;.& in l.ex maleficiis.§.tutor quoq;.ff. de oblig. & in d.§.item tutelæ.

¶Centesimasexagesimasexta Actio.

Commodati directa vel contraria.

Centesimasexagesimasexta ẽ

66 actio.† Hæc actio commodati directa datur illi,qui rem aliquá commodauit alteri . Et datur contra ipsum commodatarium, vt rem commodatam restituat non deteriorẽ,vt in l.3.§. si reddita.ff.commoda.Sed actio commodati contraria datur ipsi cõmodatario,qui aliquas impensas non minimas,sed magnas vel maximas fecit vtiliter,vel necessariò in rem commodatam. Et datur contra ipsum commodantem ad recuperãdum tales impensas,vt habetur in l.in rebus.§.possunt.ff.commoda. & quod habetur insti.qui.mo.re contrahi.obl.§.is quoque.

¶Centesimasexagesimaseptima Actio.

Pignoratitia directa vel contraria.

Centesimasexagesimaseptima

67 est actio.† Circa istam actionem dic, ꝙ ipsa actio pignoratitia directa datur debitori contra creditorẽ , cui tradita erat aliqua res mobilis pro pignore,vt habetur in §.item seruiana.instit. de ac.& in §.fi.insti.qui. mo.re contrahi. ob. soluto tñ toto debito ipsi creditori non prius,vt in l.si rem.§.oĩs.ff.de pi.ac.& datur ad pignus consequendum seu restituendum per ipsum creditorẽ debitori:vt in dictis iuribus.Sed actio pignoratitia cõtraria datur ipsi creditori,cui res fuerat tradita loco pignoris:quia forte erat res aliena:& sic non potuit obligari, vt not. in l.rem alie.ff. de contrahen.emp. vel etiam quia ipse creditor deceptus fuit à debitore qui sibi tradidit vnã rem loco pignoris pro alia , iuxta ea quæ habentur in l. j.ff. de pig. ac. vel & quia creditor fecit aliquas impensas vtiles vel necessarias in re sibi pignori data,vt habetur in d.l.tutor.§.contraria.& in d.§.fi.insti.qui. mo.re cõtrahi.

trahi.ob.dũmodo tales impensæ non sint maximæ, nec nimiũ onerosæ ipsi debitori,aliàs nec debitor delicatus: nec creditor nimis onerosus audiendus est, vt ff. de pig act. l. seruus. de quo habetur per doct.in d.§.fi.& in d.§. item seruiana. vbi plene habetur in quibus differt actio pignoratitia ab actione hypothecaria,& ibi per gloss.

¶Centesimasexagesima octaua Actio.

Præscriptis verbis æstimatoria.

Centesimasexagesimaoctaua est actio.

68 † Ista actio datur contra illum, cui dedi aliquam rem ad vendẽdum, vel ad eius precium explorandum , quam tñ rem sibi æstimaui forte in 10.aureis tempore traditionis , dicens me postea velle iussum accipientem talem rem teneri mihi ad restituẽdum aut rem acceptam aut eius ęstimationem. Et isto casu talis actio pręscriptis verbis est bonæfidei,vt habet in §.actionum. inst.de ac. de cuius materia vide plene ibi no. per gl. & quod habetur in l. j.§.fi.ff.de æsti.actio.& in d.§.actionum.& in l.si gratuitam. in §. si margaritas.ff.de præscriptis verbis.

¶Centesimasexagesimanona Actio.

Præscriptis verbis ex permutatione.

Cẽtesimasexagesimanona est actio.

69 † Super ista actione dicendum est,ꝙ ipsa est actio bonæfidei, vt in d.§ actionum.& datur vbicunq; quis dedit rem suam ex permutatione alteri: vel aliam rem pro illa recuperet , prout in permutatione cõuenerant.Et nascitur demum,postquam ille , qui conuenit de faciendo permutationem , adimpleuit cõtractum ex parte sua.Et fingitur quasi retro nata à tempore dictæ cõuẽtionis,vt in l.ex placito.C.de rer permu.& quod habetur in d.§. actionum.per gl.& in l.j.ff.de rer.permu. Sed quæro , in quo differt permutatio in specie sumpta à contractu , do vt des in specie sumpto. Videtur, ꝙ nulla sit differentia , cum in vtroq; casu detur actio præscriptis verbis,vt in l. naturalis per totam l. ff. de præscriptis verbis.Sed in cõtrarium facit : quia actio præscriptis verbis,quæ competit ex permutatione,est bonæfidei: & sic veniunt in ea oĩa quæ æquum est venire : & illa de quibus non est actum nec cogitatum inter partes, iuxta materiam. §. actionũ. & l.fi.ff.de cond.ob tur.cau.Sed actio præscriptis verbis quę datur ex contractu do vt des,est stricti iuris,vt in d.§.actionum.& sic in ea non venit nisi id quod expresse actum est inter partes. l.quicquid astringendæ. ff. de verb.ob. ergo &c.Quid dicemus? Dic breuiter , ꝙ tunc est permutatio , quando permutatur species cum specie. Sed contractus do vt des quando datur vel dari conuenit genus pro genere:vel species pro genere,vel econtra,vt no.dixit Bar.in d.l.j.in fi.ff.de rer.permu.ꝙ not.quia multi in hoc errant.

¶Centesimaseptuagesima Actio.

Præscriptis verbis quæ in multis casibus admittitur.

70 Centesimaseptuagesima est actio.† In hac actione dic, ꝙ ista actio præscriptis verbis competit in multis casibus variis & diuersis,qui not.in gl. insti. de interdi.in §.fi.& insti.de act.§.actionum.verbi gratia , primò competit ex omnibus pactis nudis appositis iuxta cõtractus vestitos:vt habetur in l.2.C.de pac.inter emp.& vend.& in l.in bonæfidei.& in l.legem. & l. petens. C. de pac. & l.iurisgentium.§. quinimmo.ff.de pac.& in l lecta.ff.si cer.pet.& quod habetur in l.pacta conuenta.ff.de contrah.empt. Item datur cuiuslibet interdicti,& appellatur actio præscriptis verbis:quia de iure veteri proponebatur ipsa actio præscriptis verbis, seu actio in factum, quæ idem est,vt in l.j.in fi.& l.seq.ff.de præscri.ver.in d.§.fi.insti. de interdict.Et dicitur actio pręscriptis verbis:quia de iure veteri proponebatur ipsa actio præscriptis verbis , per quædam verba scripta.i.antescripta per legem,licèt hodie non seruetur solẽnitas verborum in actionibus proponendis,vt in titu.C.de for. sublat.& quod no.insti.de interdi.in d.§.fi.& in prin.tit.insti. de act.& potius talis actio appellatur pręscriptis verbis,q̃ aliæ actiones,quæ etiam proponebantur de iure veteri sm quasdam formulas,vt in d.tit.C.de for. subla. quia in illa actione præscriptis verbis , forte erunt verba magis solennia , q̃ in aliis actionibus, arg.§.est & aliud.insti.de do. Item eadem actio præscriptis verbis,seu in factum competit,vbicunq; æquum est dari actionem propter aliquas variarum causarum figuras , vt in casu. l. sancimus.C.de sacrosan.eccl.& de materia istius actionis pręscriptis verbis,seu in factum,dic vt habetur in l.quoties.& quod ibi habetur per gl.& doc.ff. de præscrip. ver. de hoc tamen quare ista actio præscriptis verbis sic dicatur vltra ea quæ dixi supra dic vt no.per gl.in rub.ff.de præscript.verbis, & quod ibi dixi reprobãdo Pau.de Cast.super hoc artic.

¶Centesimaseptuagesimaprima Actio.

In factum ex re iudicata, quæ etiam dicitur iudicati.

71 Centesimaseptuagesimaprima est actio.† Hæc actio nascitur ex sentẽtia victori contra condemnatum ad executionem sentẽtiæ, vt habetur in l.actori.C.de rebus cred.& iureiur.Et attende ꝙ executio sententiæ duobus modis potest fieri & peti. Vno modo intentando istam actionem , & tunc debet dari libellus & iure ordinario procedi.Secundo potest intentari officium iudicis ꝑ executione dictæ sentẽtiæ, vt s.committatur schedula ad pignorandum condemnatum: & tunc proceditur summarie sine datione libelli,ita declarat Bar.in l.intra dies.ff.de re iudi. posset ẽt ipse victor intentare actionem veterem,quam habet ante sententiam,perinde ac si sententia lata non esset:& tunc debet ꝓcedi ordinarie dato libello : quia sententia facit nouationem, idest nouam actionis adiectionem : vt l.aliã. ff. de noua. de quo vide per gl.& Ang.in sua solenni repetitione in l.j.C. de iudi.

¶Centesimaseptuagesimasecunda Actio.

Ex stipulatu pro dote.

Cẽtesimaseptuagesimasecũda est actio.

72 † Ista actio datur tam marito contra mulierem pro dote ꝓmissa exigenda pro oneribus matrimonii,q̃ etiam ipsi mulieri, vel eius patri cõtra maritum, vel eius hæredes soluto matrimonio, vel etiam constante,sed viro vergente ad inopiam,vt l.j.& 2.& in l.si constante.in prin.ff.sol.mat.& in l.in rebus. & in l. vbi adhuc.C.de iure do.Et talis actio datur ex stipulatu,quæ fingitur à iure interposita tam ex parte viri,q̃ mulieris,etiam si interposita non fuisset,vt in l.j.circa principium.C.de rei vxo.act.Et etiã est actio bonæfidei,vt in §.actionum.insti.de act.& ibi plene de eius materia.Et ista actio de dote & ipsa dos habet multa priuilegia,quorum aliqua recitantur per doc.in d.l.j.ff.sol.ma.sed tu vide plurima priuilegia quæ ego cumulaui amplissime vltra omnes in meo tractatu de priuilegiis dotis , & quæ specialiter circa dotes statuta sunt,dic vt ibi dixi.

¶Centesimaseptuagesimatertia Actio.

Aquæ pluuiæ arcendę.

73 Centesimaseptuagesimatertia est actio. † Sup hac actione dic,ꝙ hac actione prouidetur mihi cõtra illum, qui in prædio seu agro suo construxit , seu fecit aliqđ opus manufactum,ꝑꝑ quod impeditur cursus aquæ pluuialis,& ex hoc aqua mihi nocet seu fundo meo : quia forte inundabat fundum meum , quo casu si hanc actionem intento contra illum,qui opus fecit,consequar per hanc actionem, ꝙ ipse cogatur opus factum destruere,ita ꝙ aqua pluuialis nõ mihi noceat. Sed vt reducatur ipsa aqua ad suum cursum solitum, & hoc expensis illius, & etiam consequar ab illo emendationẽ omnis dãni mei,quod consecutus sum post litis contesta.vel litem contestatam super tali actione . Sed si opus esset ab alio factum & talem actionem intentarem contra dictum opus possidẽtem : tenetur solum patientiam præstare, ꝙ meis expensis opus destruam.Ista probantur.ff.de aqua plu ar.l.j.§ j. & § in summa. & l.si tertius.§ j & vlt.eo titu.

¶Centesimaseptuagesimaquarta Actio.

De pastu pecoris.

74 Cẽtesimaseptuagesima quarta est actio. † Ista actio datur mihi contra illum qui imposuit seu immisit sua animalia qualiacunq; essent ad pascendum frumentum,hordeum, vel alios fructus in fundo meo,vt est casus vnicus.ff.de præscrip.verbis.l. si seruandarum. §. fi. alibi non reperitur de ista actione in iure nostro,& datur ad interesse meũ, vt ibi habetur,alioquin si fructus mei de arbore mea cecidissent in fundum vicini,qui misisset animalia sua ad pascendum fructus daretur actio in factum ad interesse meum contra vicinum.d.l. si seruandarum. §. fi. & hoc qñ sine dolo vicin⁹ hoc fecit , alioquin si dolo hoc fecisset, daretur rei vẽdicatio contra illum , & actio ad exhibendũ perinde,ne si fructus meos qui ceciderãt in fundum suum possideret,vt l.Iulianus.§.glande. ff. ad exhib.& in l.parem.ff.de reg.iur. tene menti ista,quia pauci intelligunt.

¶Centesimaseptuagesimaquinta Actio.

Ex testamento.

75 Cẽtesimaseptuagesimaquinta est actio.† Hæc actio datur legatariis vel fideicommissariis cõtra hæredem, vt soluat legata vel fideicommissa,& nascitur ex quasi contractu : quia hæres adeundo hæreditatem videtur quasi contrahere cum creditoribus & legatariis seu fideicommissariis,vt l.apud Iulianum.§. fi. ff. ex qui. cau.in pos.eatur.& l.ex maleficiis.§.hæres quoq;.ff.de act. & ob. & §.hæres quoq;.insti.de obl.quæ ex quasi cõtractu nas. dantur etiam legatariis aliæ actiones quandoq; , videlicet rei vendicatio & hypothecaria.l.j & 2.C.communia de leg.& ibi plene no. & instit.de leg.§ j.

¶Centesimaseptuagesimasexta Actio.

Ex stipulatu quæ ex verborum obligatione nascitur.

76 Centesimaseptuagesimasexta est actio.† Ista actio datur stipulatori contra promissorem ad rem promissam per stipulationem seu verborum obligationem,vt insti.de verb.ob.in princ. dummodo res talis promissa per stipulationem non sit certa omni certitudine,videlicet quæ vel qualis vel quanta sit, aliàs daretur certi cõdictio,non autem actio ex stipulatu, vt habetur in l. vbi autem non apparet.in princ.ff.de verb.obl.& in l.si quis certũ.ff.si cer. pet.& insti.de verb.obl.in prin.

¶Cen-

¶Centesimaseptuagesimaseptima Actio.

Furti non manifesti. Centesimaseptuagesimaseptima est actio.

77 † Super hac actione dic, ꝙ datur illi, qui passus est furtum de aliqua re mobili, cuius furtum factū est, vt in §. furtum. insti. de ob. quæ ex deli. nascun. & datur contra furem, qui non fuit deprehensus, seu captus in furto, seu cum re furtiua, antequam ipse rē furtiuam perferret eo die ad locum ad quem perferre destinabat eodem die, dummodo contra furem per aliquem fuerit acclamatum, aliàs daretur contra ipsum actio furti manifesti, cuius est pęna quadrupli, quæ est actio prætoria, sed pro ista actione est pęna dupli, & est actio ciuilis, vt habetur insti. de ob. quæ ex deli. nas. per totam primam columnam. & in §. pęnę. eo. titu. & est pęna ciuilis, quæ applicatur parti, & ibi habetur. Posset ēt fur accusari criminaliter ad pęnā vel corporalem, vel pecuniariam sibi arbitrio iudicantis imponendam, & fisco applicandā. l. fi. ff. de fur. & quod habetur in l. fi. ff. de priua. delic. circa quod vide, quod plene scripsi in hac actione furti manifesti.

¶Centesimaseptuagesimaoctaua Actio.

De tigno iniuncto. Centesimaseptuagesimaoctaua est actio. † Ista

78 actio datur illi, cuius tignum, vel materia apta ad ædificandum positum, seu posita est per alium in aliquo ædificio, vel contra quemcunq; tenētem seu possidentem dictum ædificiū, in quo illum tignum est impositum, & datur illi, cuius est tignum, vel res illa. Ista actio ad duplum æstimationis ipsius rei positæ, in quo tamen duplo inest rei persecutio, vt habetur. ff. de tig. iniū. l. j. & in l. in rem. §. tig. ff. de rei ven. & insti. de re. diui. in §. cū quis in suo loco ex alie. materia.

¶Centesimaseptuagesimanona Actio.

Arborum furtim cęsarum. Cētesimaseptuagesimanona est actio. † Super hac actione dic, ꝙ datur contra illū,

79 qui furtiue, vel animo lucrandi & aduersarium damnificādi incidit aliquam arborem alterius, propter quod dn̄s arboris magnum patitur damnum, & incidenti per vim magnum lucrum acquiritur, & datur illi, cuius erat arbor sic incisa ad duplū eius in quo arbor valebat per prius, antequā arbor fuisset incisa, de quo duplo deducitur pretium lignorum ipsius arboris incisæ, verbi gra arbor ꝑ prius valebat 10. ligna verò arboris incisæ valent duo, dabitur ista actio ad octo contra incidentem: quia deducitur de pretio ipsius vel illius arboris æstimatio illorum lignorum, quę remanserunt dn̄o arboris. Et aduerte: quia potest per dictam actionem arborum furtim cęsarum consequi aliud simplum, sed si primò actor egerit actione arborum furtim cæsarum ad duplum, cessabit actio legis aquiliæ, sed tn̄ si ille qui arborem incidit etiam ligna subtraxisset: poterit per dn̄m arboris agi cōtra illum actione furti pro lignis arboris subtractis, cuius pęna est dupli in furto non manifesto. Ista probantur in l. 2. & l. furti § fi. & l. faciendi. & l. pen. ff. arb. fur. cę.

¶Centesimaoctuagesima Actio.

Rerum amotarum. Centesimaoctuagesima est actio. † Ista actio dat̄

80 marito contra vxorem, vel econtra furto per alterum commisso in bonis alterius constante matrimonio causa diuortii furti commissi, quod diuortium verò post fuit secutum, vt l. rerum quidem amotarum. ff. re. amo. & datur ad recuperandum rem ablatam, vt ibi, quo casu in honorē & fauorē matrimonii nulla actio famosa potest competere inter eos iugales, immo inuenta fuit ista actio rerum amotarū, quę non infamat, vt ff. re. amo. l. j. & 2. C. de fur. l. fi. in fi. & C. re. amo. l. 2.

¶Centesimaoctuagesimaprima Actio.

De rationibus distrahendis. Cētesimaoctuagesimaprima est actio. † Circa hanc

81 actionem dic, ꝙ datur pupillo finita tutela cōtra tutorem, qui durante tutela aliquas res mobiles pupilli, vel pecuniam amouit, & in proprios vsus conuertit: & forte non animo furandi: quia tunc etiā teneretur actione furti. l. actione. ff. de tute. & ra. distra. Et datur ad duplū veræ æstimationis ipsius rei subtractæ, in quo tamen continetur rei persecutio, res autē duplatur non autem interesse vltra rem, vt ff. de tute. & ratio. distra. l. j. §. de rationibus & §. considerandum.

¶Centesimaoctuagesimasecunda Actio.

Legis aquiliæ, siue damni iniuria dati, siue de damno dato. Centesimaoctuagesimasecunda est actio. † In hac actione dic, ꝙ datur ista actio legis aqui

82 liæ directa, qn̄ damnum datur de corpore in corpus, vt quia occidisti seruum meū, vel ipsum vulnerasti manibus tuis, vel gladio, vel alio modo. Sed actio legis aquiliæ vtilis competit, qn̄ datur damnum de non corpore in corpus: vt quia tu conclusisti seruum meum in aliquo loco, vel ipsum de per se fame mori permisisti. Ista probantur insti. ad l. aquil. §. fi. Si verò daretur damnum de non corpore in non copus: vt quia seruus aufugit, tunc daretur actio in factum subsidiaria, de qua supra dixi in ordine actionum prætoriarum, ac etiam probatūr in d. §. fi. in fin.

Et aduerte qn̄ quis occidit seruum vel animal mansuetum alterius: tunc habet locum actio legis aquiliæ quanti plurimi fuerit animal mortuum infra annum retro, vt inst. de l. aquil. §. fi. Qn̄que verò quis solum lædit, vel vulnerat seruum, vel animal mā suetum alterius: & tunc habet locū dicta actio legis aquiliæ cōtra dantem damnum quanti plurimi fuit ipsum animal lęsum, vel vulneratum infra 20. dies retro tantum, vt in §. 3. capite. instit. ad l. aquil. Qn̄q; quis vlnerat, vel etiā occidit quolibet aliud animal non mansuetum, vel etiam dat damnum quomodocūque contra alias res nostras animatas vel etiam inanimatas: & tunc similiter datur dicta actio legis aquiliæ quanti plurimi ipsum animal vel ipsas res fuit infra 30. dies retro, vt habetur in d. §. 3. capite. & l. si seruus. §. inquit lex. & §. rupisse. ff. ad legē aquil.

¶Centesimaoctuagesimatertia Actio

In factum de pauperie Centesimaoctuagesimatertia † est

83 actio. Ista actio datur hoc modo: quia qn̄q; animal quadrupes alterius mansuetum dat nobis damnum quomodocunque: & tunc datur ista actio contra illum, cuius est quadrupes, per quā cogitur damnum emēdare, aut animal pro noxa dare. ff. si quadru. pau. fe. di. l. j. circa prin. & insti. eo. tit. §. j. qn̄q; animal bipes alterius dat animū, puta quia gallus vicini occidit gallinam tuā: & tunc habet locum dicta actio vtilis ex sententia legis 12. tabularum, licèt verba deficiant, quæ loquūtur solum in quadrupede, vt ff. si quadru. pau. fe. l. j. 2. & pe. qn̄q; verò animal ferum & non mansuetum, quod tamen erat in dn̄io alterius, vt canis, vrsus, vel leo, qui erat ligatus in loco, per quē solebat iri cōiter, dedit alteri trāseunti damnum: & tunc aut istud animal ferum & non mansuetum vulnerauit hominem liberum: & tunc dat̄ actio in factum ædilitia. Et etiam actio in factum vtilis de pauperie ad interesse illius damnum passi, vt insti. si quadru. pau. fe. di. ad finem. Sed si homo fuisset occisus, tunc datur dicta actio contra illum, qui tenebat illud animal in dicto loco periculoso ad 200. duca. vt no. in d. §. fi. instit. si quadru. pau. fe. di. Aut illud animal nō mansuetum ligatum, vt supra dedit mihi damnum occidendo vel vulnerando seruum meum, vel etiam me damnificando in reliquis rebus meis, puta in vestimentis, tunc competit dicta actio ædilitia ad duplum damni dati, vt etiam dicta actio in factum de pauperie vtilis, vt probatur in d. §. fi. instit. si quadru. pau. fe. di. sed si tale animal ferum aufugisset, & post fugam damnum alicui dedisset, non teneretur prior dn̄s: quia tale animal fugiens desinit esse illius & in §. illud. inst. de re. diui. & in d. tit. insti. si quadru. pau. fe. di. §. j.

¶Centesimaoctuagesimaquarta Actio.

Iniuriarum ex lege cornelia in tribus capitibus. Centesimaoctuagesi-

84 maquarta est actio. † In hac actione dic, ꝙ seruit nobis in trib. casibus, in quibus est ciuilis. Primus, si quis per vim vel contra voluntatem meam domum in qua habitabam introisset. Secūdus est, si quis me verberauit. s. cum dolore vel vulnerando vel aliter me percutiendo cum dolore cū sanguinis effusione. Tertius, si quis me pulsauerit, idest sine dolore ꝑsonæ meæ mihi iniuriam fecerit: vt quia me conquassauerit ob mei iniuriā, in quibus tribus casibus descendentibus ex lege cornelia, ista actio ciuilis datur, ista probantur. ff. de iniur. l. lex cornelia insti. de iniu. §. sed & lex cornelia. Sed si quis contra me fecerit iniuriam scripto: hoc est aliquem libellum contra me famosum scribendo, dictando, recitando, siue diuulgando, vel ipse præstando alteri hoc facienti. Et tunc similiter isto casu datur dicta actio iniuriarum ciuilis introduta per cōstitutiones imperiales, sed in tribus casibus præcedentibus est introducta per l. 12. tab. antiqua, vt in d. l. lex cornelia. §. si quis librum. & in l. j. C. de famosis libellis. & 5. q. j. c. fi. vbi d. l. j. est canonizata. Sed si quis mihi fecerit iniuriā dicto, dicendo mihi verba iniuriosa vel alteri de me seu conuitium quod idem est: tunc datur contra illum actio iniuriarum prætoria, de qua supra in ordine prætoriarum actionum. Et aduerte: quia dupliciter agi potest in istis actionibus: uno modo iniuriantem criminaliter accusando, & hoc casu imponeretur illi iniurianti pęna fisco applicanda, uel corporis afflictiua arbitrio iudicis. l. fi. ff. de iniur. Alio modo ciuiliter agi potest, ut iniurians condemnetur iniuriato, & sic est pęna ciuilis & actio ciuilis, iuxta ea quæ habentur per Bar. & doc. in l. iniuriarum æstimatio. ff. de iniuriis. & institu. de actio. in prin. Vltimò aduerte: quia qn̄q; quis dicit alteri verbo seu dicto aliquid iniuriosum, quod uerum non est. Et ille hoc prouocet ad iniuriam: & tunc habet locum id quod supra dixi. Qn̄q; uerò quis dicit de altero quod uerum est. Et tunc si quæritur, utrum teneatur actione iniuriarum ciuiliter & criminaliter, dic aut ille dicit tale quid, qd̄ interest reipublicæ notum esse: ut quia ille dicit, ꝙ quis est latro uel homicida, uel simili modo quos omnes esse notos interest reipublicæ, ut repellant̄ à dignitatibus & testimonio &c. Et tūc ille non tenetur aliqua actione iniuriarum. l. eum qui nocentē. in prin. ff. de iniur. Aut non interest reipublicæ illud esse uel nō esse notū; ut quia ille dicit alteri, ꝙ est ebrius, uel cęcus, uel gibbus: quod uerum erat, & sic de singulis: & tunc bene teneretur actione

actione iniuriarum, ut no. per Bar. in d. l. eum qui nocentem. in prin. & per Cyn. in l. si non conuitii. C. de iniuriis. Adde tamen, ꝙ pro modica iniuria condemna. non efficitur infamis saltem de iure canonico, vt in c. cum te. & ibi per doc. de sen. & re iud. Item adde, ꝙ iniuria non fit sine dolo iniuriam facientis, vt in l. illud relatum. ff. de iniur.

¶Centesimaoctuagesimaquinta Actio.

In factum quę datur contra magistratum, qui nō exegit idoneam cautionem, rem pupilli saluā

85 fore. Centesimaoctuagesimaquinta est actio. † Ista actio datur pupillis vel adultis contra magistratum deputatum ad cautiones seu satisdationes exigendas, de quo §. fi. insti. de satisda. tut. q magistratus non exegit cautionem à tutoribus, vel à curatoribus, vel si exegit, minus idoneè exegit, & hoc in casibus, in quibus tutores vel curatores satisdare coguntur: de quibus insti. de satisda. tut. vel cura. per totum. §. j. quod qualiter intelligatur, vide gl. plenam in d. §. fi. & datur ad interesse pupilli vel adulti, vt in dictis iuribus, & vide quod habetur in dictis legibus, & ff. & C. de magistra. conue. vbi patet, ꝙ ista actio prouidet in multis casibus istis pupillis vel adultis contra magistratum, quos casus refert Roff. in libellis suis, in rub. de actione in factū quæ datur contra magistra. & ibi vide per eum.

¶Centesimaoctuagesimasexta Actio.

86 **Ingrati.** Centesimaoctuagesimasexta est actio. † In hac actione dic maximè, quod datur patrono contra libertum suum qui extiterit ingratus aduersus patronum tali ingratitudine ex qua possit reuocari in seruitutē iuxta not. ꝑ gl. insti. de capitis diminutio. §. maxima. & datur patrono ad reuocandum libertum ad pristinam seruitutem, vt habetur in l. j. & per totum titulum. C. de libe. & eorum libe. eodem modo talis actio datur parenti contra liberos suos emancipatos ad reuocandum eos in pristinam patriam potestatem tanquam ingratos & contumaces parentibus suis, qui possunt reuocare eos ex leui causa in patriam potestatem. Et hoc totum quod supra dicimus sit, seu fieri potest nō per actionem ingrati, sed potius per accusationem ingrati, idest ingratitudinis. Alii dicunt, ꝙ talis reuocatio fit per officium iudicis, de quibus omnibus vide per gl. in d. §. maxima. Sed quicquid sit, Ioannes in arbore sua tenet, ꝙ proprium nomen istius actionis sit ingrati.

¶Centesimaoctuagesimaseptima Actio.

Certi condictio ex stipulatione. Cētesimaoctuagesimaseptima ē actio. † Ista actio

87 locum habet, cum quis stipulatus est aliquid certum, cuius solutio nō sit variabilis ex potestate soluere debētis. Iuxta ea quæ not. Bart. & doc. in l. j. vbi autem non apparet, in prin. ff. de verb. obl. Et datur stipulatori contra promissorem ad dandum stipulatori id quod promissor sibi dare promisit. d. l. vbi autem non apparet. §. fi. Sed si quis non esset stipulatus aliquid certum: tūc sibi competeret actio ex stipulatu, vel certi cōdictio. l. si quis certū. ff. si cer. pet. & insti. de verb. obli. in prin. & quod supra dixi in actione ex stipulatu.

¶Centesimaoctuagesimaoctaua Actio.

In factum quæ oritur ex cōfessione informiter facta iudicio. Centesimaoctuagesimaoctaua est

88 actio. † Super ista actione dic, ꝙ qn̄q; quis confitetur in iudicio se esse debitorem alterius adiecta causa, & sic formiter: tunc cōtra ipsum competit actio vtilis ex illa causa cōfessata, de qua vide in ordine prætoriarum actionum circa principium. Qn̄que quis confitetur in iudicio se esse debitorem alicuius non adiecta causa, & sic informiter: tunc datur talis actio, de qua hic, illi in cuius fauorem est facta talis confessio contra cōfitentem ad dandum & faciendum illud quod confitens confessus fuit se vel dare facere. Ista probantur in l. proinde. in §. j. iuncta. l. nam & postea. §. pen. & fi. & in l. sed si possessori. & in l. si duo patroni. §. pe. ff. de iureiur. Et ita tenet Roffre. in libellis suis. Ex quo habes limitationem ad id, quod habetur in l. cum indebito. §. fi. ff. de proba. vbi confessio sine causa non præiudicat: quia illud fallit, si fiat talis confessio in iudicio. Item habes aliam limitationem ad l. Publi. §. Lucius. ff. depositi, vbi confessio non inducit obligationem: & sic nec actionem, sed solum probationem: quia fallit, nisi talis confessio facta esset in iudicio, vt patet ex prædictis, quod nota.

¶Centesimaoctuagesimanona Actio.

Quanto minoris emptor empturus esset. Centesimaoctuagesimanona est

89 actio. † Ista est actio ciuilis, & differt ab actione quanto minoris res est, de qua supra vidimus: quia ista datur emptori contra venditorem, quanto minoris emptor empturus fuisset, si sciuisset vitium rei latens, vt l. Iulianus. in prin. ff. de act. empti. Sed illa alia actio datur emptori contra venditorem, quanto minoris res est, idest quanto minoris res illa cōiter valebat apud sciētes vitium latens illius rei, vt no. in d. l. Iulianus. in princ. Et vide supra in actione quanto minoris res est, quę actio est prętoria, vbi latissimè dixi vltra alios, dic vt ibi dixi.

¶Centesimanonagesima Actio.

Quanto pluris. Centesimanonagesima est actio.

90 † Super ista actione Roff. in libellis suis dicit, ꝙ ista est actio de per se. Et sic sentit, ꝙ sit nomen ꝓprium actionis, de qua in l. Iulianus. § si venditor. & §. per cōtrarium. ff. de act. emp. Sed mihi nō videtur, ꝙ sit proprium nomē actionis, sed sit idem effectus, qui est in actione quanto minoris emptor empturus fuisset, de quibus supra dixi: quia ita videt̄ probare iudicio meo dictus §. si venditor. & d. §. per contrariū. Sequitur vt videamus de tredecim actionibus ex stipulatione, quæ locum habent in diuersis casibus, vt sunt plurimum prętoriæ, & aliquæ iudiciales, de quibus omnibus in l. stipulationum aliæ. ff. de verb. obl. Ideo eas hic in fi. huius operis collocaui.

¶Centesimanonagesimaprima Actio.

Ex stipulatione rem pupilli vel adulti saluam fore interpositam per tutorem legitimum vel datum sine inquisitione vel per curatorem adulti. Centesimanonagesimaprima est actio. † Ista datur ad interes-

91 se pupillo finita tutela ꝯ tutorē, vel adulto finita cura ꝯ curatorem: quando tutor vel curator per stipulationem promisit rē pupilli vel adulti saluam fore. Et datur ad interesse pupilli vel adulti, prout datur actio tutelæ &c. vt insti. de satisd. tut. in prin. & in tit. ff. rem pupilli vel adulti saluam fore. maximè in l. j. & ꝑ omnes leges illius tituli.

¶Centesimanonagesimasecunda Actio.

Ex stipulatione rē ratam haberi. Centesimanonagesimasecūda est actio. † Ista

92 stipulatio interponitur per procuratorem, de cuius mādato dubitatur. l. j. C. de procu. & l. 3. ff. rem ra. habe. Et debet peti ante litem contestatam, vt habetur in l. Pomponius. §. rati. ff. de proc. Et si procurator talis interuenit pro minore, debet promittere, ꝙ per minorem non petetur restitutio in integ. l. 4. ff. rem ra habe. Et in hac actione venit interesse stipulatoris, vt l. 2. ff. rem ra. habe. Item talis stipulatio debet etiam præstari per quemcūque, qui agit sine mandato nomine alterius, puta tanquam con iuncta persona. l. non solū. §. j. ff. de procu. & l. maritus. C. de ꝓc. & l. 3. §. sed & si forte. ff. iudica. solui.

¶Centesimanonagesimatertia Actio.

Ex stipulatione iudicatum solui. Centesimanonagesimatertia est actio. † Ista

93 stipulatio interponitur & præstatur ab omni persona, quę in iudicio alieno nomine comparet ex parte rei. l. minor. §. fi. & l. q proprio. §. qui alium ff. de procur. Et hodie nemo suo nomine consuetus tenetur satisdare iudicatum solui, vt in §. sed hodie. insti. de satisda. & l. vnica. C. de satisda.

¶Centesimanonagesimaquarta Actio.

Ex stipulatione de damno infecto. Centesimanonagesimaquarta est actio.

94 † Hæc stipulatio interponitur, qn̄ domus tua minatur ruinam supra meam, & committitur, qn̄ postea mihi ruina cōtingit ex vitio ipsius rei: secus si casu fortuito. l. dāni §. Sabini. & l. fluminum. §. hæc stipulatio. & l. idem seruus. §. quanquam. ff. de dam. infec. & in ea venit damnum & sic diminutio patrimonii, non autem lucrum cessans. d. l. fluminum. in fi. & l. Proculus. in fi. & veniunt etiam pensiones inquilini, qui migrauit propter timorem ruinæ. Idem etiamsi ex hoc non potui rem locare. l. in hac. & l. damni. eod. titu. Et de ista stipulatione loquitur totus titulus. ff. de dam. infec.

¶Centesimanonagesimaquinta Actio.

Ex stipulatione interposita de opere demoliendo in cā nunciationis noui ope-

95 ris. Cētesimanonagesimaquinta est actio. † In hac actione dic, ꝙ ista stipulatio committitur contra illum, qui fecit opus post nunciationem noui operis & satisdationem præstitam de opere demoliendo, si iniuste opus faceret. Et per illam satisdationē præstitam, vel habitam pro præstita quando stat per nunciantē nouum opus, quominus sibi promittatur, censetur remissa nūciatio noui operis, & durat dicta stipulatio, vt habetur in l. prætor. §. j. & §. si quis paratus. & § qui remissionem. ff. de noui operis nuncia. Et ista actio ex tali stipulatione datur stipulatori contra promissorem, vt destruatur ædificatum indebitè in casu, quo ille promissor non iure ædificasset, vt in dictis iuribus. Aliàs secus, vt ibi.

¶Centesimanonagesimasexta Actio.

Ex stipulatione quā interposuit vsufructuarius. Cētesimanonagesimasexta est

96 actio † Ista stipulatio interponitur per vsufructuarium in fauorem proprietarii stipulantis duo primum, ꝙ vsufructuarius debet promittere de vtendo re arbitrio boni viri. i. iudicis l. continuus. § cum ita. ff. de verb. obl. & quod no. insti. de vsufr. in prin. Secundum, ꝙ debet promittere est, ꝙ quicquid supererit finito vsufructu restituet. De qua in l. j. ff. vsufru. quemad. caue. Et ista stipulatio ex primo capite committitur etiam durante vsufructu toties, quoties vsufructuarius re male vtitur. Sed ex secūdo capite tantum semel committitur, scilicet finito vsufructu, &

non

non ante,vt ibi habetur,de quo etiam vide quod habetur,insti. de vsufructu.§.constituitur.

¶Centesimanonagesimaseptima Actio.

Ex stipulatione pro rebus quę vsu consumūtur. Centesimanonagesimaseptima est actio. † Dic quòd ista stipulatio interponitur per vsufructuariū super rebus,quę vsu consumuntur de restituendo proprietario æstimationem harum rerum finito vsufructu, vt habetur in l. hoc Senatus. ff. de vsufructu ea. re. quę vsu consumuntur.& in d.§.constituitur.insti. de vsufru.

¶Centesimanonagesimaoctaua Actio.

Ex stipulatione ex titulo.ff. vt legatorum vel fideicommiss. nomine caueatur. Centesimanonagesimaoctaua est actio. † Ista actio locum habet, quoties est factum legatum vel fideicommissum in diem, vel sub conditione quo casu grauatus ad pręstandum tale fideicommissum debet per stipulationem promittere ipsi legatario vel fideicommissario de re sic relicta pręstanda illęsa & integra adueniente die vel conditione, vt habetur in toto tit. ff. vt leg. vel fideicommis.nomine caueatur.

¶Centesimanonagesimanona Actio.

Ex stipulatione contra illum qui rogatus est restituere,quicquid post mortem eius ex hæreditate supererit. Centesimanonagesimanona est actio.† Ista locum habet, quoties quis est grauatus post mortē suam restituere, quicquid ex hæreditate grauantis penes grauatum supererit,quo casu tenetur iste talis grauatus per stipulationem promittere illi,cui talis hęreditas erat restituēda,de ipsam sibi restituendo,idest de restituendo id quod supererit penes ipsum tempore mortis suæ, & debet cauere de conseruando ad minus quartam partem bonorum:quia reliquas tres partes potest alienare,vt in auth.contra rogatus. C.ad Trebellia. quæ est extracta ex §.si quis.in auth.de resti.colla.nona.

¶Ducentesima Actio.

Ex stipulatione de iudicio sisti.Ducentesima est actio.† Ista datur ex stipulatione de iudicio sisti interposita tam ex parte rei quàm actoris, qui non possidet bona immobilia, de qua in toto titulo . ff. si quis cautioni.& in l. 2. §. si quis. eod.titu.& l.sciendum.in princip.ff. qui satisda.cogantur, & not. in authen. offeratur. C. de litis cōtesta. & in §. hodie. institu. de satisdando. & in authen. generaliter. C.de episco.& cler.

Fragmentum Centuriæ tertiæ.

SVMMARIVM.

1. *Venditor sanum promittens & morbosum præstans qua actione & per quē conueniatur.*
2. *Legatarius quando teneatur hæredi grauato per stipulationem promittere de restituendo.*
3. *Arrogator quid arrogato pupillo per stipulationem promittat.*
4. *Actio quid sit, & in quo ab exceptione & accusatione differat, & quo iure inducta.*
5. *Agere sine actione an quis possit.*
6. *Actio nunquid in iudicio exprimenda maximè inepta.*
7. *Sententia super actione inepta est nulla.*
   Actio ab officio iudicis in quo differat.
8. *Actio nunquid de iure canonico nascatur ex pacto nudo.*
9. *Actio ab obligatione in quo differat.*
   Actio quot modis & qualiter tollatur.
10. *Actio quomodo tollatur per præscriptionem.*
   Actio directa in quo ab vtili differat.
11. *Actio quot modis detur.*
   Actionem in genere vtrum sit dare.
12. *Ecclesię prefectus quo nomine agat.*
   Agi ciuiliter dicitur, quando agitur ad priuationem beneficii propter crimē.

¶Ducentesimaprima Actio.

Ex stipulatione pro rebus morbosis. Ducentesimaprima est actio. † Ista locum habet quando venditor per stipulationem promisit iumētum vel seruum esse sanum, & non est:& promittit de euictione, & forte ad duplum. Et datur emptori cōtra venditorem ad interesse emptoris, vt habetur in l.si fundus.& in l.euicta. §. duplæ. ff. de euictio.& habetur institu.de diuisione stipulationis,de ista & ferè de oībus supradictis stipulationibus vt plurimū necessariis.

¶Ducentesimasecunda Actio.

Ex stipulatione per quam legatarius, vel fideicommissarius promittit hęredi dare sibi relicta & tradita restituenda ratione legis falcidiæ. Ducentesimasecunda est actio.† Ista competit,qn hęres,seu grauatus ad præstandum legatum, vel fideicōmissum exigitur ab ipso legatario,seu fideicommissario,quo casu si grauatus dubitat vtrum legata seu fideicōmissa sint defalcanda ratione legis falcidiæ:tunc ipse legatarius,vel fideicommissarius tenetur per stipulationem promittere de restituendo ipsi grauato, quicquid ipse legatarius,vel fideicommissarius debet de eo,quod spectat ad ipsum grauatū ratione legis falcidiæ,vt habetur.ff. si cui plus quàm per legem falcidiam.l.j.& in l.ij.§.hæc actio. Et ista stipulatio interponitur etiam in donatione causa mortis,vt in d.l.j. §.hæc stipulatio. Et præstatur etiam legatariis & fideicommissariis grauatis ad tale legatum præstandum alteri legatario vel fideicommissario,vt in d.l.j.§. sed & legatario. nisi legatarius vel fideicommissarius velit cauere hæredi euitato circuitu, vt in l. videamus.eo.tit.

¶Ducentesimatertia Actio.

Ex stipulatione arrogati seu arrogatorum. Ducentesimatertia, & vltima est actio.† Ista stipulatio interponitur, qn quis arrogat aliquem pupillum, quo casu tenetur per stipulationem promittere pupillo,seu tabellioni tanquam publicę personę stipulāti de restituendo omnia bona, quæ ipse arrogator habuit de bonis pupilli arrogati,& vltra hoc quartam partem suorum bonorū,& debet promittere facere talem restitutionem illis, ad quos bona pupilli peruentura fuissent, si arrogatio facta nō fuisset, & hoc ipso pupillo manēte in pupillari ætate,vt in auth.de adop.& l.his verbis.ff.de adoptio.& in l.non autē.& in l.si arrogatio.ff.de adoptione.& in §.cum autem.insti.de adoptio. Vltimò aduerte: quòd etiam in istis omnibus stipulationibus,de quibus supra dixi, cō petit quandoq; condictio,quandoq; certum ex obligatione,quandoq; actio ex stipulatu,quandoq; incertum debetur per l.si quis certum.ff.si cert pet.& institu.de verb.oblig.in prin ci.de quibus scilicet actione ex stipulatu,& certi condictione supra dictum est. Verumtamen vt clarior intelligentia earum habeatur, volui in specie de his describere, argum.§.sed ne in primis.in§. t.de lega.

¶Actionum generalia.

Nunc verò condescendo ad aliqua generalia materia actionum. Et quia omnis bona cognitio debet incipere à diffinitione,vt in l.j.ff.de testa.& l.omnis diffinitio.ff.de reg.iur. incipiens à diffinitione actionis.Primò quæro, † quid sit actio. Respondeo vt in l.nihil.ff.de act.& obli.& ibi per gl.& in §.fi.de act.§.j.& ibi aliàs plenissimè scripsi.Secundò quæro, in quo differt actio ab exceptione.Respon.quòd actio datur actori,sed exceptio datur reo,vt habetur insti.de actio.in prin.& in ti.de exce.in prin.Tertiò quæro,quo iure fuit introducta actio,& quo iure exceptio.Dic quòd actiones fuerunt introductæ à iure ciuili,vt habetur per doct.in l.ex hoc iure gentium.ff.de iusti.& iure.De exceptionibus autem dic,vt per Ant.de But.& Abb.in rub.extra de excep.& per Ang.de Are.insti.de except.super rub.De iudicio verò vnde habuit originem.Dic vt late dixi dist.7.in prin. in ver.renoco in dubium & c.& tetigi in rubr.ff.de iudiciis, ad finē.Quartò quæro,in quo differt actio ab accusatione. Rñ.quòd actio est ciuilis,accusatio verò criminalis,vt in l.solemus.§.la truncu lator.ff.de iudic.Item accusatio expeditur nō iure actionis,sed officio iudicis nobili,vt per Bar.in l.Imperiū.ff.de iurisdic.om.iud.Item vbicunq; aliquis applicatur parti,illud dicitur expediri iure actionis regulariter,sed vbicunq; aliquid applicatur fisco,illud dicit expediri iure accusationis,& sic iudicio criminali vt habetur in l.agraria.vbi per Bar.ff.de termino amoto.& quod no.in §.in summa.insti.de iniur.† Quintò quæro, vtrum quis possit agere sine actione.Respō.quòd non,si ei deficiat etiam officium iudicis,de quo insti.de offic.iudic.per totum.& extra de offic.iudic.per totum,vt probatur in l.fi pupilli.§.videamus. ff.de neg.gest.de quo dic vt p Bar.in l.si Titius.ff.de verb.obli.& dic,quòd agens sine actione pōt per iudicem ex officio suo : etiam parte non opponente repelli.Secus qn competit actio,quæ intentatur,contra quam tn pōt opponi aliqua exceptio iuris,quæ nō opponitur: nam tunc iudex non pōt supplere de facto.Ista habet in l.actio.de transact.in l.j.C.vt quæ desunt aduocatis partium iudex suppleat.Et quod no.in l.j.ff.de officio assesso.facit l.quos prohibet.ff.de postu.arguendo de personis ad res,iuxta l.si quis inquilinos.§.si ita legatum.ff.de leg.j.Et vide per Ang in consi. 29.in fi.col.& in l.si vnus.§.pactus ne peteret.in gl.in opponēdo.ff.de pact.vbi tn Bar.dicit notanter,quòd si ex actis & producti in causa constat,quòd reo competit exceptio : iudex pōt supplere quamuis reus aliter nō excipiat.Ratio est:quia acta faciunt notorium,vt in c.vnam.& c.fi.de coha cle.& mu.Et in notoriis iudex pōt supplere,vt habetur in l.emptorem.ff.de actio.empt.facit.c.ad nostram.de iureiur.vbi in notoriis nō est ordo iuris de necessitate seruandus.Facit,quod habetur per Sal.in l.ea quidē. C.de accusa.& per doct.in l.si vero pro condemnato.§.qui pro rei qualitate.ff.qui satisd.cogun.† Sextò quæro,vtrum actio sit exprimenda in iudicio.Respon.quòd non,dūmodo narretur apte factū,ex quo resultat actio,vt in c.dilecti.& c.examinata.de iudicio.& habetur per legistas in l.j.in prin.ff.de edendo.& in l.edita.C.de edendo.& vide in Spec.de actio.& petitio.§.sequitur. versi.sed nunquid quis tenetur:vide etiam in §.j.in princ.eo.tit. Fallit, qn ex aliquo negocio ad idem alicui plures actiones cōpeterent:nam tunc vna est eligēda,vt in l. quod in hæredem.§. eligere.ff.de tributoria, quod intelligo,si reus de hoc excipiat, aliàs libellus generalis admitteretur,per l.j.in fi.C.de annali exceptione.Septimò quæro, quid si exprimitur actio, sed inepta, vbi actio non erat exprimenda,vel vbi erat exprimenda,vt patet ex dictis in præcedenti quæstione.Respon. quòd tunc iudicium est nullum,& debet de nouo intentari actio apta, vt in d.c.examinata.Et sic reus debet absolui ab obseruatione iudicii.l.j.§.j. ff.si mensor falsum modum dixerit.Octauò quæro,quid si producitur libellus,sed ineptus.Respon. quòd vbi opus est productione libelli,vt est regulariter,vt in auth.offeratur.C.de litis contesta.& c.j.de libelli oblatione, paria sunt non producere libellū, vel producere sed ineptum. l.quoties.ff.qui satisda.cog. Sed vbi non est opus libello si offertur sed ineptus, nō vitiatur iudiciū, vt dixit gl.in l.vinum.ff.si cer.pet.Ex prædictis patet,quòd aliud est exprimere actionem ineptam etiam vbi non est opus exprimere actionem,vt dixi supra proxima quæst. Et aliud est offerre libellum ineptum,vbi non est opus libello,vt per gl.in d.l. vinū. quod not. † Nonò quæro, quid si fertur sentētia in meritis causæ & sic non absolutoria ab obseruatione iudicii, super tamen actione inepta.Respon. quòd tunc sententia est nulla,vt est gl.inst. de oblig.in prin.in verbo,fm nostræ ciuitatis, ad fi. gl.facit pro ea.d.c.examinata.Item facit ratio:quia deficit fundamentū, ibi non potest subsistere ędificium, vt j.q.j. cum Paulus. facit. l.j.ff. de ori. iur. vbi principium est potentissima pars vnusquisq; rei, & quod late dixi in simili in c.mala consuetudo.8.dist.in no.3. Decimò quæro, in quo differt actio ab officio iudicis. Respon. quòd actio præsupponit obligationem,vt in diffinitione actionis, in verbo,debetur. Sed officium iudicis datur ex quadam æquitate.l.quòd si Ephesi.ff.de eo quod cer.loco.& nullam pręsupponit obligationem.l.qui per collusionem.§.fin.ff.de act.emp.& l. 4. C.depositi.hinc dicimus, quòd ille contra quem cōpetit actio cōstituitur in mora per solam interpellationem etiam extraiudicialem & vnicam,vt no.in l.si ex legati causa.ff. de verb. obl. & est gl.in l.qui Romæ.§.cohęredes.eo.tit.Sed ille contra quē cōpetit officium iudicis,non constituitur in moram per aliquem actum extraiudicialem nec iudicialem citra litis cōtestationē, vnde per litis contestationem in mora constituitur, vt per Bar. in l.cum postulassem.ff.de damno.infe. Vndecimò quęro, quę sunt illę actiones, quæ dicuntur ex variis figuris causarum. Respon.dic vt no.in l.j.in prin.ff.de actio.& obli.& instit. de act.§. omniū.& quod ibi plenissimè scripsi vltra alios, & tetigi supra circa princ.arboris actionum in glosis meis. † Duodecimò quęro, vtrum saltem de iure canonico ex pacto nudo nascat̄ actio. Dic quòd sic,fm communem opin.vt in c. j. ff. de pact. Qualis seu quæ autem erit illa actio: credo quòd sit condictio ex illo canone. j.de pact.arg.l.j.ff.de condict.ex lege.& l.j.C.eo. tit. Decimotertiò quæro, vtrum agenti aliqua actione possit obiici exceptio præscriptionis. Dic quòd sic, nisi nos loquamur in debitore, seu in illo qui scit se debitorem,& sic qui est in mala fide propter peccatum etiam in terris Imperii, vt no.in c.fi.de præscr.& in c.possessor malæ fidei.de reg.iur.lib.6.& per Ang.in repeti. l. j. C. de iudi.quicquid dixit Bar.in l.sequitur.§.si viam.ff. de vsuca.& in l.hæc autem iura.ff.de serui.vrb.præd.& ibi dixi.Decimoquartò quæro,vtrum in vno & eodem iudicio actor possit contra vnū & eundem reum cumulare plures actiones.Dic quòd sic regulariter,fallit in certis casibus,de quibus per Bart. & alios in l. edita. C.de edendo.& vide per Inn.in c.querelam.de elect.& per Dy. in c.nullus pluribus.de reg.iur.lib.6. & per Io. An.in addi. Spec. in tit.de libel.conceptio.§.ista.Decimoquintò quæro,vtrū plures possint in vno & eodem libello conueniri ab vno & eodē, & quid econtra,vtrum plures possint in vno & eodem iudicio agere contra vnum & eundem. Respon.dic vt dixi latè in l. eo quod à multis.C.si cer.pet.& per Bar.in l.3.ff.de duo. reis. & per Bal.in l.edita.C.de edendo.in q.13.& per Lud.de Ro.in suo cōsi.248. & per Inno.in c.fi.de collu.detegen.& per doc.in c. cum dilectus.de relig.do. Decimosextò quæro † in quo differt actio ab obligatione.Respon. quòd ex contractibus vel quasi & ex maleficiis vel ex variis figuris causarum nascuntur obligationes.l.ex hoc iure gentium.ff.de actio.& oblig. & ibi per Bar.& alios.Sed ex ipsis obligationibus, scilicet naturalibus & ciuilibus iunctis propter approbationem factam de illis obligationibus naturalibus per ius ciuile,vt no.insti. de oblig.in princip.tanquam ex duabus radicibus originalibus nascuntur & producūtur actiones tanquam sint filiæ ipsarum obligationum.l.licèt.§.ea obligatio.ff.de procu.Decimoseptimò quæro, vtrum quando intētatur actio in iudicio sit exprimenda causa proxima vel remota. Respon. quòd in personalibus actionibus debet exprimi causa proxima ipsius obligationis,quæ cā dicitur remota ipsius actionis,vnde debet exprimi species contractus,vel quasi,delicti,vel quasi. Sed in realibus debet exprimi causa immediata.s.dominium vel quasi in rei vendicatione vel publiciana,vel ius hypothecæ in hypothecaria,de quo per doc.in c.2.de libel.obla.& ibi per Abb.in 3.col.in ver.sed quæritur,quæ cū sit exprimēda &c. & in c.Abbate sanè.de re iudi.lib.6.& per Cy.& alios in l.edita. C.de edendo.& in l.j.in prin.ff.de eden.& vide quod latè dixi in c.quo iure.dist.8.in ver.ex quinta parte glo. & cętera.super gl.2. Decimooctauò quęro,quomodo & quibus & quot modis tollitur actio.Resp.vt per totum tit.inst.qui.mo.tol.obli.& per totū.tit.ff.de pac.& per totū.tit.ff.de sol.& C.eo.tit. & l. nihil tam naturale.ff.de reg.iur.& per totum tit.ff.& C. de accep. & in tit. de noua.& in c.j.de reg.iur.Decimononò quæro † vtrum actio tollatur per præscriptionem ipso iure,vel ope exceptionis. Rñ. quòd vsucapione rei mobilis,vel præscriptione longi temporis,in qua requiritur titulus,possessio & bona fides,stante de hoc statuto quòd ipsa actio tollatur,actio tollit̄ ipso iure, sed præscriptione lōgi tpis tollitur ope exceptionis præscriptionis,vt per Bart. in l.nam & postea.in prin.ff.de iureiur.vbi Bart.dicit, quòd etsi lex deneget actionem:tñ non tollit eam ipso iure,& qđ no.Pau. de Cast. qui tñ loquit̄ in vsucapione, quòd ipso iure in ea tollat̄ actio, in d.l.nam & postea.§.si minor.Et qđ no.Bar.in l.2.in ver. quæro quid si statutum.ff.de vsuc.vbi dicit,quòd si cauetur statuto, quòd p̄scriptione quæratur dñium,intelligitur de directo, vt sic statutum aliquid addat iuri cōi:per l.si qñ.in prin.ff.de lega.j. & ideo tunc per præscriptionem talem tollitur actio ipso iure, cum rei vendicatio detur soli dño.l.in rē.in prin.ff.de rei vend. & l. j. C. de alien.iud.mu.cau.fac.Ad idem facit quod not.Bar.in l.fi.in fi. ff.rē ra.hab.& vide gl.summæ.16. Vigesimò quæro,in quo differt actio directa & actio vtilis,& vtrū actio vtilis sit natiua, an verò datiua.Rñdeo,vt habetur in l.j.C. de actio.& obl.Et si quęris,quæ sit actio directa directò,vel directa vtiliter,vel vtilis directò,vel vtilis vtiliter.Dic vt no.per gl.& doc.in l.curatoris. C.de neg.gest.Et si quæris,quando competit actio directa & quando actio contraria.Dic vt per Barto.& alios in d.l.curatoris.& aliqui ponunt in d.l. j. C. de act.& oblig. Vigesimoprimò quæro † quot modis datur act.Rñ.quòd no.per gl.etiam doc.& ibi dixi in insti.de actio.in prin. Et adde quòd actio proprie loquendo dicitur in personam,petitio in rem,persecutio in rem & personam, vt in l.actio.ff.de act.& obl.de hac quæstione,vide latissimè p Hernaldū in suo repertorio in litera actio, vbi melius oībus dicit. Vigesimosecūdò quæro,vtrum sit dare actionē in genere. Rñ. dic,vt no.p gl.& doc.& ibi dixi.insti. de act.in prin.& in §.actiones.& per gl.& doc.in l.j.ff.de peti.hære. & per Bar. in l. si seruus fructuarius.ff.de stipu.ser.Vigesimotertiò quęro,vtrum ex contractu vel actu inutili quæratur vel oriat̄ actio,dic vt per Bart.in l.j.ff.de noua.& in l.si id quod aurum.ff.de verb.obl.Vigesimoquartò quæro,vtrum deducto contractu in stipulationem oriatur actio nedum ex illa stipulatione, sed etiam ex illo cōtractu. Resp.dic per Bar.& Rapha.Cumanum in l.si stipule.ff. de verb. obl.& per Bar.in l.certi condictio.§.qñ.ad finem.ff.si cer.pet.& in l.singularia.in 5.col.eo.tit.& in l.bonę fidei.ff.de eo quod certo loco.& in l.si quis cum aliter.per Bar.ff.de verb. obli. Vigesimoquintò quæro † vtrum rector vel prælatus ecclesię debeat agere noīe suo proprio,an verò noīe ecclesiæ suæ.Respō.quòd aut petit beneficium:& tunc debet agere nomine proprio,& sic p̄t dicere beneficium esse suum,sed si agit pro bonis ecclesię & nō contenditur de beneficio: & tūc debet agere nomine ecclesiæ suæ,non autem nomine proprio,vt per Abb. in c.literis.de rest. spol.& dixi in c.quo iure.dist.8.circa lecturas illius capituli.& in notabili 11.Qua actione quis petat prælaturam,dignitatem,ecclesiam,castrū,vel villam,pro iure quod hēt in illa,vide Innoc. in c.cū venerabilis.de relig.domi.in gl.2. Et adde, quòd dicitur agi ciuiliter, quando agitur ad priuationem beneficii propter crimen,de quo per Inn.in c.ex parte. de testi.dic tamen quod nō, tunc dicitur agi petitorio non possessorio,vt no.gl.in clem.j.de seque.pos. & fruct. Vltimo si vis uidere de pluribus circa actiones,uide id quod scripsi in repertorio ad consilia Angeli in litera actio,ubi plurima notanda inuenies.

DE IN IVS VOCANDO,

ERIDERICI SCHENEK
ex liberis Baronibus à Tautenberg.

SVMMARIVM.

1. *Iudicium à citatione incipit.*
2. *In ius vocare quid sit.*
3. *Citatio ab eo iudice profecta, qui iudex esse prohibetur, est nulla.*
4. *Citatus ab eo iudice, cui manifeste non subiicitur, impune non paret.*
5. *Citatus ab eo iudice, cui propter priuilegium non subijcitur, venire debet priuilegium allegaturus.*
6. *Miles alieno nomine iudicio adesse non potest.*
7. *Mulier alienam defensionem suscipere prohibetur, pręterquam parentum morbo, vel ætate impeditorum.*
8. *Citatio quando corruat ratione rei.*
9. *Inter patrē & filium iudicium non subest, siquidem filius in ptāte patris sit.*

10 *Femina ad eum iudicem venire non tenetur, qui cum ea inuita nuptias contrahere tentauerit.*
11 *Citatio in diem feriatum concepta eſt nulla.*
12 *Citatus in locum inhoneſtum venire non cogitur.*
13 *Sontico morbo impeditus iudicio adeſſe nõ tenetur, nec procuratorem mittere in cauſis arduis. & quid ſit morbus ſonticus. & nu. 37.*
14 *Tempeſtate vel vi fluminis impeditus excuſatur, ſi die præſtituta iudicio ſe non ſiſtat.*
15 *Vocatus in locum manifeſte periculoſum venire non cogitur.*
16 *Vocandus in ius non eſt Pontifex, dum ſacra facit, nec is qui propter loci religionem mouere ſe loco non poteſt, nec etiam is qui funus familiare ducit.*
16 *Vxorem ducens in ius vocari non debet, quemadmodum nec ea quæ nubit.*
18 *Imperium habens in ius vocari non poteſt. & nu. 22.*
19 *Inferioris iudicis citationi impune nõ paret, qui à ſuperiori iudice citatus eſt.*
20 *Legationis munere fungentes in ius vocandi non ſunt eorum nomine, quæ ante legationem contraxerunt.*
21 *Hæredes, agnati, coniunx, affines, fideiuſſores item defuncti totis nouem diebus à morte illius in ius non ſunt vocandi.*
23 *Magiſtratus etiam maiores in officio peccantes in ius vocari poſſunt.*
24 *Vocatus in ius non veniens à iudice mulctatur.*
25 *Citatum in ius non veniſſe, ſed poſteaquam venerit ſine iudicis commeatu receſſiſſe, paria ſunt.*
26 *Actoris in iudicium ad diem reo præſtitutam non venientis pœna.*
27 *Citationem vbi fieri oporteat. & nu. 32. & nu. 36.*
28 *Domus appellatione quid veniat.*
29 *Peremptoria citatio quibus in cauſis neceſſaria, & quomodo ad eam peruematur.*
30 *Tres denunciationes peremptorij vim obtinent.*
31 *Iudex litem à præcepto non exorditur, niſi cum clauſula, Si graueris &c.*
33 *Iudicem non poſſe quenquam extra territorium ſuum citare, quomodo accipiendum ſit.*
34 *Vniuerſitas aliqua citari quomodo debeat.*
35 *A maiori parte vniuerſitatis factum ab omnibus factum intelligitur.*
38 *Contumax quis dicatur.*
39 *Contumax non eſt audiendus, niſi prius reſtituerit impenſas aduerſario.*

1 SERIES iudicialium actorum, ab ea parte, quę de † in ius vocando eſt, exordium ſumit. §. inſtitu. de pœna teme. litig. In ius
2 † autem vocare, eſt iuris experiundi cauſa vocare. l. j. ff. eo. tit. Vocari in ius quiuis poterit, niſi vel lege, vel conſtitutione ꝓhibeatur. Cum itaq; quæritur, an quis in ius vocari poſſit, inſpiciendum eſt, an ne prohibeatur, quemadmodum de procuratore conſtituẽdo dicimus, quod edictum prohibitorium eſt. l. mutus. §. cum quæritur. ff. de procur. Multos, quos in ius vocari vetitum eſt, iuriſcõſulti in ti. de in ius voc. commemorant, & nos quoq; in libello, cui titulum: DE IIS QVI IN iudicio verſantur, præfiximus,
3 ſumus proſecuti. Generatim † in ius vocatio corruit, nonnunquam ratione iudicis, vt quia ab eo ſit iudice profecta, quem iudicem fieri iura prohibent. Quidam enim lege impediũtur, ne iudices ſint, quidam moribus, quidam natura, vt habetur in l. cum prætor. §. non autem oẽs. ff. de iudi. l. 2. ff. de reg. iur. Idem
4 obtinet, ſi ab † eo fiat iudice, cuius iuriſdictioni nõ ſubiacet vocatus manifeſte, cum extra territorium ius dicenti impune non pareatur. l. vlt. ff. de iuriſ. om. iud. c. 2. de conſti. lib. 6. Si tamen cõtrouerti poſſit, num iudicis iuriſdictioni vocatus ſubſit, vocati
5 erit, non cõtemnere auctoritatem prætoris, ſed † venire debet, priuilegium ſuum allegaturus. Prætoris autem erit exiſtimare, an ſua ſit iuriſdictio. l. ſi quis ex aliena. ff. de iud. Alioqui ſi vocatus non venerit, & mulcta damnari, & excõicationis ſententia plecti ob contumaciam poterit. l. 2. ff. ſi quis in ius vocatus non ierit. & c. ſi duobus. iuncta gl. ſuper verbo, tenebit, de appellationibus, & c c. cum parati eo. ti. Nonnunquam corruit in ius vocatio ratione actoris, quando talis ſit perſona, vt cum eo, vel proprio, vel alieno nomine lis agitari non poſſit, de quo etiam copioſè ſcripſimus in eo libro cui titulus eſt, de his qui in iudicio
6 verſantur. Alieno nomine experiri prohibetur miles, † etiamſi pro patre, matre, vel vxore velit. l. militem. C. de procu. Qui eñ ſtipendia merentur, ſuis tantum negociis ſupereſſe inoffenſa diſciplina poſſunt, & in rem ſuam agere. l. qui ſtipendia. C. de pro-
7 cu. Item † & vltra ſexum muliebrem eſſe conſtat, & virile officium eſſe, alienam ſuſcipere defenſionem. l. alienam. C. de procur. Pro parentibus tamen nõnunq̃ agit fęmina, vel morbo vel ętate impeditis, ſi alius non habeat, qui agat. l. fęminas. ff. eod.
8 tit. nonnunq̃ † corruit ratione rei, vtpote ſi res, ob quam in ius vocatio ſit facta non ſit in hominum cõmercio, vt eſt iuris vulgati, vel quia talis ſit res, quæ poſtea in obligationem vẽtura ſit. Iudicium enim anteq̃ aliquid debeat, accipi non põt. l. nõ quẽadmodum. ff. de iudic. Nonnunq̃ ratione promiſcua, videlicet,
9 tam re, q̃ iudicis, tam actoris, q̃ rei. Lis † enim nulla regulariter eſſe poteſt inter patrem & filium in ſacris paternis conſtitutũ.
10 l. lis nulla. ff. de iudic. Nec vocata illa † ad iudicem veniet, qui cũ ea inuita nuptias contrahere conatus eſt. nam confeſtim cõteſtatione propoſita, cum ſua ſuorumq; domo iuriſdictionẽ eius euitare poterit. l. vnica. C. ſi quacunq; prædi. pt. &c. Nõnunq̃ cor-
11 ruit in ius vocatio, ratione † temporis, vt quia tempus eſt feriatum. l. j. ff. de feri. & dilat. l. ſi. C. eo. ſiue ſolennes ſint feriæ, ſiue repẽtinæ. Feriarum autem dies enumerat Imperator in l. omnes dies. C. de ferijs. Et Pontifex in c. vlt. eo. tit. Item ratione loci: nã
12 ſi arbiter, vel iudex, in locum aliquẽ inhoneſtũ † adeſſe iuſſerit ſine dubio impune ei non parebit. l. ſi cum dies. §. ſi arbiter. ver. ſed ſi in aliquem. ff. de arbit. Item ratione patentis, & perſpicui impedimenti, quo obſtante: vocatus probabiliter abeſſe pote-
13 rit. ita † impeditus morbo ſontico, etiã inuito litigatore ac iudice, diem differt. Sonticus autem æſtimandus eſt, qui rei agendæ impedimento eſt litiganti. Qualis eſt & motus corporis contra naturam, quem febrim appellant, diuerſum tamen in febricula, ſiue febri leuiſſima. Item in veteri quartana, in qua oĩbus negociis aliquis ſupereſſe ſolet. Nam ſontici morbi vocabulo non comprehenduntur. l. quæſitum. ff. de re iudic. Morbo itaq; impeditus, & in ius vocatus, nec procuratorem mittere cogitur in arduis cauſis. c. querelam. iuncta ibi gl. de procurationibus. In leuioribus ſi, procuratoris, & reſpõſalis miſſionem quid deſiderant, vt ibi nota. & arg. in c. cum dilecti. de dolo & cõtum. Itẽ
14 † tempeſtate, vel vi fluminis impeditus excuſat. l. 2. §. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis cautio. Verũ ſi quis tẽpore opportuno proficiſcẽdo, illos caſus euitare potuiſſet, & ipſe ſe arctauerit, an ei exceptio ſit profutura. Iudex cauſa cognita ſtatuet. Nam neq; ſic arctandus eſt, vt poſſit ei dici, cur non multo ante profectus es, q̃ dies veniret? Neq; iterum permittẽdum ei, ſi quid ſit, quod ei imputetur, cauſari tempeſtatem, vel vim fluminis. d. l. ſecũda. §.
15 ſi quis tñ. Item † excuſatur, ſi locus, ad quem ſit vocatus, præſentiam venienti periculoſam faciat. d. l. 2. §. quid enim. ſi quis ci Romæ eſſet. Citatio quippe ad locum notorie non tutum, citatum non arctat. clem. paſtoralis. ver. notorium quippe. ad indubitatum. & ibi gl. ſuper verbo, odio notorio. de re iudi. in clem. Nonnunquam etiam corruit in ius vocatio, idq; ne ius diuinũ,
16 aut humanum, publica, priuataue vtilitas offendatur. Veluti ſi in ius vocetur Pontifex, dum ſacra facit, aut illi, qui propter loci religionem, inde ſe mouere non poſſunt. Aut funus ducens
17 † familiare, buſta, vel mortuo faciens obſequia, vel qui † vxorem ducit, vel quæ nubit, vel magiſtratus, qui Imperium habent
18 & † coercere aliquem poſſunt, & iubere in carcerem duci. l. 2.
19 ff. de in ius voc. vel qui certo tribunali ſiſtere debeat. Vocet † ad maius auditorium, nam non veniens ad minus contumax non
20 videtur. l. contra pupillum. §. ſi. ff. de re iudic. Item ſi legati † tempore legationis in ius vocentur ſuper his, quæ ante legationem contraxere. l. 2. §. legatis. ff. de iudi. Hi enim venire in ius modis
21 præfectis vocati non coguntur. Similiter † hæredes, parẽtes, liberi, cõiux, agnati, cognati, affines, aut fideiuſſores defuncti ante nouem dierũ ſpatium, quibus vir lugere, conueniri, aut quocunq; modo inquietari, aut aliqua admonitione pulſari, aut in iudicium vocari nõ poſſunt: ſiue debiti gratia, quod à defuncto deſcendit, ſiue alterius cuiuſcunq; cauſæ nomine, ad memoratas perſonas ſpecialiter pertinentis. §. hęc aũt diſpoſuimus. verſ. ſancimus itaq;. in auth. vt cũ de appellatione cognoſcitur. coll. 8. Proinde ſi quæ contra hos interlocutio fiat, retractationi eſt obnoxia. Non pęnam contumacis non patitur, quam maioris cauſæ occupatio defendit. l. contumacia. verſi. pęnam. ff. de re iu-
22 di. Quod autem paulo ante dictum eſt: magiſtratus † in ius vocari non poſſe, obtinet in maioribus, quos more maiorum ſine fraude in ius vocare non licet. l. ſed & ſi per prætorem. §. hęc clauſula. ff. ex quibus cau. ma. Minores enim magiſtratus, etiam in ipſo magiſtratu conueniri poſſunt. l. nec magiſtratibus. ff. de
23 iniu. Maiores † etiam conueniri poſſunt, quando peccant in officio, videlicet, cum venalem habuerint ſententiam, aut pęnam pretio remiſerint, aut vitio cupiditatis ingeſſerint, aut aliquod improbum egerint. l. iubemus. C. ad legem iuliam repet. & in auth. vt differ. iudi. §. ſi tamen contigerit, quendam noſtrorum ſubiectorum ab ipſo clariſſimo prouinciæ iudice lędi, iubemus eum adire ſanctiſſimum illius ciuitatis epiſcopum, & ipſum iudicare, inter clariſſimum illius prouinciæ iudicem, & eum qui
24 putatur læſi ab eo. &c. col. 9. Vocatus autem † in ius. ad diem & locum præfinitum ſe in iudicio ſiſtere debet. Alioqui mulctari poterit à iudice, qui iuriſdictionem ſuam defendere poteſt pęnali iudicio. l. vnica. ff. ſi quis iusdicen. non obtẽp. Debet quoq; ad iudicium veniens, ibi cõſiſtere. donec à iudice remeandi facultas ſit cõceſſa, arg. l. ſcire oportet. §. ſufficit. autem. ff. de
25 excuſatur. Paria † enim ſunt nõ uenire, uel uenisse, & ſine iudicis cõmeatu recedere. c. j. de iud. Si actor ad diem præſtitutũ non uenerit, abſoluit reus ab inſtantia, qui niſi denuo citetur, poſtea
26 redire non cogit, ut eſt iuris & ſtyli peruulgati. Sed & actor † ad diem reo præfixum non ueniens, cõdẽnatur uenienti reo ad impenſas ea de cã factas. Et denuo eo petente, reus non citabitur, niſi ſe uẽturũ & compariturũ idoneè cauerit, hoc eſt, pignoratitia, uel fideiuſſoria cautione. Aut (ſi illas pſtare nequeat) falſtẽ iuratoria c. j. de dolo & contu. lib. 6. iuncta gl. ſuper uerbo ſuffi-
27 cienter. Citatio autem, ſiue in † ius vocatio intimabitur ipſi vocato, aut ad domum denunciabitur, ſi vocati copia haberi non
28 poteſt. l. j. §. j. ff. de lib. agnoſc. Domum † accipimus hoſpitium, ſi in ciuitate maneat, quod ſi non ſit in ciuitate, ſed in villa, vel in municipio, illic, vbi larem collocauit, denunciatio fiet: vt ea. l. §. domum. congruit præmiſſis. l. aut qui aliter. § ſi quis ſe denũciauerit. ver. & ſi forte. ff. quod vi aut clam. & c. cauſam quæ iuncta glo. ſuper verbo, ad domum. de dolo & contu. In cauſa tamen damni infecti, abeſſe videtur, qui in iure non eſt: ſicq; ad domũ fiet denunciatio. l. 4. §. prætor ait. verſi. abeſſe. ff. de damno infecto. Si nullam habuerit habitationẽ, & de prædio lis ſit: aut alioqui re immobili, illi citationis literæ affigi poterint. d. verſ. abeſ-
29 ſe. Porrò in omnibus † cauſis grauioris momenti, peremptoria deſideratur, maximè in ſententiæ diffinitiuæ prolatione, niſi in illis cauſis, in quibus ſummariè, & de plano iudiciũ exercetur. Nam ad audiendam diffinitiuam ſentẽtiam vna ſufficiet vocatio. c. ſępe. ver. ſententiam verò diffinitiuam. & ibi gl. ſuper verbo, peremptorie, de verborum ſignificatione, in clem. Ad peremptorium per tria præuia edicta peruenitur, interuallo decẽ dierum diſcriminata: nonnunquam tamen ſtatim conceditur, nam ordinem & compẽdium edictorum moderabitur iudex pro conditione cauſę, vel perſonæ, vel temporis. l. ad peremptorium cum 4. legibus ſequentibus. ff. de iudic. Hodie tamen tres
30 † denunciationes peremptorii edicti vicem obtinent. l. tres denunciationes. C. quomodo & quando iudex. Ceſſante aũt cauſa perẽptorii edicti, aduerſus eos, quiui admoniti iudicio adeſſe noluerunt, ſententia à iudice proferri poterit. l. 2. C. quomodo & quando iudi. Item cum par vocat parem (quę vocatio verius requiſitio fuerit) vnam ſufficere vocationem gl. putat: veluti ſi arbitri, aut ſimul dati iudices, alter alterum abſentem vocet, vt in c. j. verſ. duro. ſuper verbo, requiſierint. de hæret. in clem. Quã-
31 quam † iudex non à præcepto litem exordiri poterit, in C. de execu. rei iudi. Tamẽ ſi quid ante cauſę cognitionem præcipiat, eo cum temperamento clauſulæ. ſi graueris, cauſam coram nobis allegaturus compare. Talis iuſſio in ſimplicem vocationem atq; citationem reſoluitur, atq; transformatur. Id colligitur ex lege de pupillo. §. meminiſſe. ibi gl. ſuper verbo, eum. ff. de ope. no. nunc. gl. fi. in c. ex parte. el j. extra de verb. ſigni. Nonnunquã
32 † citatio vel intimatio fit eo loco, vbi frequentius ſolet habitare citatus. c. cauſam electionis. de elec. in cle. Proinde ſi duobus menſibus ſolum in loco quopiam commorari conſueuerit, & aliis in locis paucioribus diebus fiet loco eodem intimatio, arg. à ſimili in l. maiori parte. ff. de verb. ſigni. Verùm ſi in vtroq; loco æquali temporis ſpacio moraretur, arbitrarium erit, in alterutro loco citare. Quanquam tutius fiat in vtroq;. d. clem. cau-
33 ſam electionis. ibi gl. in verbo, communiter. Iudex † ꝯſtitutum extra locum ſuæ iuriſdictionis & diſtrictum nequit in ius vocare. cle. paſtoralis. de re iudi. ver. deſiperet. Id obtinet: cum territoria ſint diſtincta, per dominia diuerſorum principũ. Diuerſum igitur, ſi ſub vno principe diuerſæ ſint dictiones; nã pręſes vnius ditionis, etiam in alia ditione exiſtentẽ videtur poſſe in ius vocare. l. omnes. §. executoribus. verſ. verum ſi apparitor. C. de epiſcop. & cler. Sed in his receptæ conſuetudini obtemperandum.
34 In citationibus † autem, edictis, atq; denunciationibus vniuerſitati faciendis ſufficit, vt in loco congruo, coram maioribus & aliis, qui de vniuerſitate adfuerint, publice proponantur, ſm gl. in c. ſi capitulo. in verbo, factam, de conceſ. præbẽ. lib. 6. Expedit tamen, vt coram collegio per ſuperiorem legitimè, & ex more congregato (ſi commode fieri poſſit) citatio inſinuetur, arg. in d. c. ſi capitulo. & ibi per gl. præfatam. Si verò id commode fieri nequeat, fiat vti dictum eſt. cum hoc temperamento intelligo gl. in fi. in regula, non poteſt dolo carere. ff. de reg. iur. Dum ait, vt vniuerſitas, vel eccleſia ſit contumax, citetur in c. vel in con-
35 gregatione. Quod autem † maior pars curię efficit, pro eo habetur, ac ſi omnes egerint. l. quod maior pars. ff. ad muni. Et quo-
36 niam duobus locis quis domicilium habere poteſt, ſi vtrobiq; ita ſe inſtruxerit, † vt non ideo minus apud alteros ſe collocaſſe videatur. l. aſſumptio. §. iuriſprudentibus. ff. ad municip. etiam vtrobiq; in ius vocari poſſe videtur, niſi in altero frequentius commoretur, vt antea dictũ eſt. Citatus ſi mala valetudine detineatur (vt ſuperius quoq; dictum eſt) venire non cogitur. Qui-
37 nimmo † ſi in iudicio ſe ſiſti promiſiſſet, tamẽ ſi valetudine impeditus ſiſtere non potuiſſet, exceptione eſſet adiuuandus. in l. 2. §. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis cautio. Item ſi infirmitate impeditus continuare iter non potuit, habebitur ratio humanitatis, ſicut haberi ſolet & hyemis, & nauigationis, & cęterorum, quæ
38 caſu contingunt. l. ſi cui. in fi. ff. ex quib. cau. maio. Si tribus † edictis propoſitis. vel vno pro tribus (quod vulgò peremptoriũ appellatur) literis euocatus præſentiam ſui facere contemnat, cõtumax dicitur. Contumax autem nõ videtur, niſi qui cum obedire deberet, non obſequitur, ideſt, ad iuriſdictionẽ eius, cui negat obſequi, pertinet. l. contumacia. ff. de re iudic. Si contumax
39 † poſtea comparuerit, non aliter ei iudicialis patebit aditus, niſi prius aduerſario omnes impenſas reſtituat, ſimul & damna iudicis æſtimatione diffinienda, poſtquam iuratũ fuerit ab eo qui expenſas fecit. l. ſancimus. C. de iudi.

D. LANFRANCI AB ARIADNO BRIXIEN.

De Citationibus.

SVMMARIVM.

1 *Citatio an ſit de proceſſu, ſeu pars ipſius proceſſus.*
2 *Præſens quando citari debeat.*
3 *Citatio fieri debet ad perſonam, vel ad domum.*
4 *Citanti datur electio ſtatuto dicente, quòd quis citetur perſonaliter, vel ad domum.*
Citatio an poſſit fieri ad domum, etiam ſi citandus experiri poſſit.
5 *Citatio ad domum fienda an poſſit fieri ad apothecam.*
6 *Citatio quid continere debeat.*
7 *Citatus ad locum non tutum non tenetur comparere.*
8 *Citatio an debeat fieri ad partis inſtantiam.*
Citatus coram iudice ordinario comparere debet priuilegium ſuum allegaturus, ſi dubium ſit, an ſit iudex competens.
9 *Citatio an debeat eſſe peremptoria, vt actus valeat.*
10 *Citatio quæ & quot modis dicatur peremptoria.*
11 *Admonitio iudicis dicitur quædam citatio peremptoria.*
12 *Citatio expectatoria nunquam eſt peremptoria.*
13 *Citatio ſub conditione fieri poteſt.*
14 *Citatio quando valeat nullo adiecto termino.*
15 *Præceptum non valet factum nulla præcedentem citatione.*
16 *Citatio quando neceſſariò debeat fieri perſonaliter.*
17 *Citatio generalis ad totam cauſam facta eſt valida.*
Subditus quando extra territorium exiſtens citari poſſit.
18 *Citatio quando fieri poſſit die feriato ad non feriatum.*
19 *Commiſſio fieri poteſt nuncio etiam die feriato.*
Executio ſententiæ fieri poteſt die feriato.

1 QVAERO, vtrũ citatio ſit de ꝓceſſu. Et videt̃ ꝙ non: quia iudicium incipit à lite conteſtata: vt in l. j. & ibi gl. C. de iudi. & in l. fi. §. illud. C. de tempo. appell. † In contrarium ꝙ citatio ſit de proceſſu, caſus eſt ad literã in §. omnium geſta. inſti. de pęna temere liti. & ipſa eſt veritas, immo ipſa citatio eſt primus actus ꝓceſſus, ita tenet Ang. & Bar. in l. j. ff. de in ius vocan. ſed libellus, qui eſt datus iudici. & inquiſitio quę ponitur in actis, non eſt de ꝓceſſu, determinat Bar. in extrauaganti ad reprimendam in verbo, ſummariè, & ideo nimirum ſi libellus poſſit offerri die feriato ob honorem Dei: quia nõ eſt de proceſſu. Quòd libellus datus iudici non ſit de proceſſu, mihi videtur tex. ad literam in l. literam in l. libellus aduerſus. ff. de in ius vocan. Ita eſt tex. etiam in l. miles. §. ſexaginta. ff. de adult. per gl. & doc. in c. fi. ſ. de iud. & per doc. in l. j. de fer. † Scđò quæro. Nunquid pñs dẽt citari. Quidam dicunt ꝙ ſic, (Vide Feli. in c. j. 7. col. poſt medium in verſi. no. etiam ꝙ præſens ſupra de iudi. vbi etiam an cogatur pati, vt ſibi libellus offeratur, etiam ſi ad hoc non fuit citatus, & vide ꝑ eum in c. j. de libel. obla. in prin. 2. col. verſi. an autem. & an & qñ præſens reſpondere cogatur, vide per eum in d. c. j. in fi. d. 7. col. in verſi. non igitur.) ſed Bal. & Bar. & Ang. in l. j. ff. de in ius voc. tenuerũt ꝯtrarium, ꝙ immo pręſens non debet citari, ea ratione freti; qa per præſentia habetur finis & effectus citationis, & effectus eſt comparitio: tamen Ant. de But. dicit ꝙ ſi præſens dicat, ſe nõ fore inſtructum, & velit tempus ad deliberandum, ꝙ tunc non poteſt compelli reſpondere: quia ſibi ſtatui debet terminus ad reſpondendum, quod æquiſſimum eſt. Ita tenet ipſe in c. ſi ſupra de iudi. Pro hac ſententia Bar. & ſequaciũ facit, qđ hr̃ in ſimili: nam vbi citatio eſt nulla ratione alicuius defectus, ſi citatus compareat, actus tenet non ratione citationis, ſed ratione præſentiæ, adeo ꝙ poterit ad vlteriora procedere, quod non poſſet, ſi citatio eſſet nulla. Iſtud eſt d. ſing. Bal. in auth. ſi oẽs. C. vt ſe ab hæreditate abſtineant. Tertiò quæro, vbi quis debet cita-
3 ri. † Rñdeo perſonaliter, vel ad domũ, ita dicit tex. in §. j. ff. de libe. agno. & in l. ſcire oportet. §. ſufficit. ff. de excu. tut. & in l. aut qui aliter. §. ſi forte. ff. quod vi aut clã, & in c. cauſam quæ ſupra de dolo & contu. quæ verba debent intelligi, ꝙ primò quis dẽt citari perſonaliter, ſi reperiat̃, & ſi nõ reperiat̃, dẽt poſtea citari ad domũ, vnde illa alternatiua ꝑſonaliter, vel ad domũ, nõ denotat electionẽ, ſed denotat citationis ordinẽ, videlicet vt primò ꝑſonaliter citet̃, ſi reperiat̃, & ſi nõ reperiat̃, tũc ad domum. Hæc fuit ſnĩa Richar. Malũ. & By. in l. 4. §. ꝑtor. ff. de dam. infect. (Et ibidem admodum vide latè do. Alex. de Imo.) quem ordinem ſequitur Bar. hanc ſententiam tenuit Io. de Imo. in c. ſi ad-
4 uerſarius, ſupra de eo qui mit. in poſ. cauſa rei ſeruan. † Si tamen

statuto cauetur, φ quis debet citari personaliter: vel ad domū, tūc electio darē citanti, vel psonaliter, vel ad domū, & posset incipere à citatione, vt fieret ad domum, ēt si reperiri posset psonaliter: ista sunt verba Dyn. & Bar. in d. § praetor. & hoc vt sta tutum operetur aliquid plus vltra ius cōe, arg. l. si qū ff. de leg. j. Sed dubitatur, in casu quo dixi debere citari personaliter, si reperiatur, & si non reperiatur, debere citari ad domum, an requiratur, φ non reperiatur, vt ad hoc citetur ad domum. Rńdeo, φ aut loquitur in causis, quae celeritatem desiderāt, vt in causa alimentorum, & in causa damni infecti: & tūc ad hoc vt valeat citatio facta ad domū, sufficit φ nō reperiatur in iudicio: dato φ sit in ciuitate: vt l. 4. § praetor. versi. abesse. ff. de dam. infect. Aut loquimur in aliis causis, & tūc prima citatio, quae debet fieri, requiritur, φ vt quis possit citari ad domum, inuestigetur per ciuitatem, & si non reperiatur, valet citatio facta ad domum: quia qui non stat personaliter, non reperitur, vt est tex. in § si verò. in auth. de exhi. reis. Aut est citatio, quę fit, postq̄ quis semel fuit in iudicio, & vt tunc possit fieri citatio ad domū, requiritur φ nō reperiatur in iudicio. Ista est snīa Inno. in d. c. si aduersarius supra alleg. & Bar. in d. § pretor. † Quartò quęro, de qua domo intelligatur, nunquid poterit quis citari ad apothecam, in qua est singulis diebus, quibus stat ad laborandum. Dico φ non, immo ad domum in qua habet familiam suam, ita tenet Bar. in d. § p̄tor. pro quo est casus in l. j. § j. ibi in text. familiariter. ff. de liber. agno. & si certa parte anni habitaret in tota domo, & certa in alia puta de hyeme in aestatem & in ęstate & in hyeme debet fieri citatio in loco habitationis portae suae, & ita tenet Bar. multum singulariter in d. § praetor. & si nullam habet habitationē & conueniatur pro aliqua re immobili debet schedula affigi illi rei, vel domui, vel praedio, vt in d. ver. abesse. † Quintò quaero, quid debet inseri in citatione. Dicite, φ debet comprehendi locus, dies & hora, nomen iudicis citantis & citati, & ita debet clare citatio fieri, vt in illa nulla appareat obscuritas. tex. est ī l. aut qui aliter. in prin. ff. quod vi aut clam. Adeo φ si quis citetur ad vnum factum adiecta certa qualitate, & qui gerit postmodum aliud facit, vel idem sub diuersa qualitate, citatio non valet. ita tenet singulariter Bar. in l. praealleg. Praeterea non valet citatio, si citetur quis, qui nō possit venire ad iudicium ſm Bar. in loco proximè alleg. & ibi bonus tex. Nam solet dici, φ si citatur quis absens & impeditus iusto impedimēto. Et iudex hoc sciat, φ citatio sit nulla, vbi autem iudex ignoraret, tunc valet citatio & actus subsecutus virtute dictę citationis, ita tenēt doctores maximè Bar. in l. quaesitū. ff. de re iudi. & est bona gl. in l. contra maiores. ff. eo. tit. † Est etiam notandum, φ citatus ad locum notoriè non tutum non arctatur vigore talis citationis, & cautius est, si mittatur excusator, vt no. per Inno. in c. praeterea. de dilatio. & in c. pręsenti. de rescrip. & etiam tenet Ang. in l. 2. ff. si quis in ius voc. non ierit. & facit tex. in c. ex parte tua. eo. tit. de appel. & in cle. pastoralis. de re iudi. Bar. tenet indistinctè citatum non arctari in loco citationis existente non tuto: vt in l. omnes. § si verò apparitor. C. de episc. & cle. (Adde Feli. in c. cum ordinem. in ver. ad gl. supra de rescrip. & in c. olim infra de excep. & Oldr. in consi. 44. vbi plene.) Item est notandum, φ citatio ad instantiam partis fieri debet, vt in l. ad peremptorium. ff. de iudi. & in l. properandum. C. de iud. & est ratio: quia citare est facti, & cōmissio citationis est iuris, & iudex non potest supplere de facto personaliter, vt in rubro & nigro. C. vt quae desunt aduoc. & gl. est in nigro. Hinc est, φ in citationibus ponitur ad instantiam talis &c. † nunquid autem citatio valeat, si non appareat facta ad instantiam partis. Dicite φ nō, istud requiritur pro forma, φ pars instet, vt in iuribus supra alleg. ita tenet Bar. in l. 4. § hoc autem. ff. de dam. infect. tamen si appareret de citatione & relatione nuncii, praesumitur facta ad partis instantiam: ita tenet Guil. de Cug. in l. ad peremptorium supra alleg. Idem tenet Anto. de But. & Ioan. de Imo. in c. j. supra de iudic.) Adde Franc. Are. in consi. 76. vbi an praesumatur facta ad instantiam partis: & in quibus casibus non facta ad instantiam partis valeat, vide Felin. & in c. j. in j. col. versic. valet autem, vbi etiam in princip. an praesumatur facta ad instantiam partis.) Notandum est etiam, φ citatus debet comparere coram iudice ordinario, si dubitetur, an iudex sit competens, allegaturus priuilegium sui fori: vt in l. si quis ex aliena. ff. de iudi. & istud intelligitur, si citatio apprehendat citatum in territorio iudicis secundum Bald. & Ang. in d. l. si quis ex aliena. nam iudex potest citare forensem existentem in suo territorio secundum Bald. qui ita notat in l. testamento. C. de testam. vbi autem esset certum citatum non esse de iurisdictione iudicis citantis; tunc non tenetur comparere citatus, ita intelligitur. l. fi. ff. de iurisdi. om. iudic. puta quia citatus est clericus, & iudex Cremae citat Laudensem existentem Laudae. (Pro qua materia vide Felin. in c. cum ordinem. in versi. ad allegandum supra de rescript. & in c. si duobus infra de appella. & in c. prudentiam. in 3. col. de offic. deleg. & in c. olim infra de except. & in c. veniens. de accusa. in fi. & quod dixi in d. c. olim. in apostil.) † Vlterius quaero, nunquid requiratur citatio peremptoria vt actus valeat. Bald. dicit φ requiritur ad sententiam diffinitiuam audientiam. vel ad sententiam ferendam ab obseruatione iudicii, vel super annotatione bonorum in criminalibus. Ista est sententia Innoc. in c. ad petitionem infra de accusa. & generaliter peremptoria citatio requiritur ad quęcunq; actum, qui est magni praeiudicii, fallit vbi proceditur summariè & de plano &c. quia tunc etiam ad audiendam sententiam diffinitiuam non requiritur citatio peremptoria, immo sufficit vna citatio. Iste est casus ad literam in clem. sępe. in verbo sententiam, de verb. signi. & ibi gl. vbi autem actus est parui praeiudicii, tunc non requiritur citatio peremptoria. haec est conclusio notabilis Ang. in l. ad peremptorium. ff. de iudic. † Sed quaero, quando dicatur citatio peremptoria. Dico φ citatio peremptoria dicitur tribus modis. Primò, quando interuenit trina citatio per interualla non minus 10. dierum cuiuslibet citationis: vt in l. per interualla. ff. de iudi. & tunc non est necesse, φ adiiciatur verbum peremptorie: vt in l. tres denunciationes. C. quomodo & quando iudex. (Vide Feli. in c. consuluit. in 4. col. de offic. deleg.) Secundò dicitur peremptoria citatio, quando est vnica citatio: tunc sufficit vna citatio, sed debet adiici verbum peremptorium: vt in l. ad peremptorium cum duabus ll. sequen. ff. de iudi. sed ista citatio debet continere tantum tempus, quantum continent tres citationes, quae fierent loco peremptorii, vt in iuribus supra alleg. in l. si finita. § Iulianus. ff. de dam. infe. † Tertiò dicitur citatio peremptoria admonitio iudicis, quādo iudex admonet partem, ita dicitur peremptoria; quia habet vim peremptorii, nec alia requiritur citatio, iste est tex. sing. in l. cessante est l. 2. C. quomodo & quando iudex. Vbi vero par citat partem, sufficit vna citatio, quę proprie dicitur requisitio, vt puta si sint electi plures arbitri, & vnus arbiter se absentat, nolens arbitrari, arbitri alii citabunt consocium suum, & sufficit vna citatio, & sic de singulis, ita est gl. sing. in cle. j. in vers. requisiuerunt. de haereti. cuius gl. non fuit memor Ang. in l. ad peremptorium. ff. de iudi. sed istam sententiam tenuit: vt supra dixi, & ibi Bal. tenet idem allegans istam glo. † Est praeterea notandum, φ de singulari citatio expectatoria est peremptoria, ita dixit Ang. in d. l. ad peremptorium: peremptoria enim citatio constituitur his supra dictis modis. Sed quaero, nunquid istum terminū qui ponitur in quacunq; citatione, possit iudex abbreuiare. Dico φ sic ex causa, vnde iudex caute faciet, si quando abbreuiet dictum terminum inseret causam, & melius si interloquatur de abbreuiatione dicti termini: ita dicit singulariter Inno. in c. ad petitionem infra de accusa. Vnum est singulariter aduertendum in hac materia, φ si citetur aliquis ad audiendum sententiam, sufficit vna citatio, si addatur peremptorie, vel si iudex comminatur in illa citatione se processurum, nisi veniat vsq; ad sententiam diffinitiuam, illa comminatio habet vim peremptorii. puta quia iudex dixit intra tres dies compareas, & si non compareris, vlterius ad sententiam diffinitiuam procedetur, ista comminatio haberet vim peremptorii, vt est tex. in l. peremptorio. de iudi. Vbi autem iudex comminatur vlterius procedere: tunc non habet illa comminatio vim peremptorii, ita [illegible] dictum singulare Inn. in c. causam supra de rescrip. † Item sciendum est, φ citatio pōt fieri sub conditione hoc modo, praecipiatur tali, φ compareat intra tres dies si sua putauerit interesse, vt in l. ea quidem. C. si mancipium fuerit alie. & ita tenet Ang. in l. ad peremptorium. praealleg. (De quo late per Felin. c. cum inter. in 7. col. versi. limita. 2. nisi de excep.) Sed pone factum est compromissum in arbitrum & arbitratorem intra mensem finiendū, fertur snia intra dictū terminū, an requiratur citatio partis absentis. Dic φ non: quia vbi terminus apponitur per partes, vel iudicē, & snia fertur vltima die termini non requiritur citatio, secus si terminus esset appositus a lege, vel statuto, ita no. decidit Bal. in auth. ei qui. C. de po. appel. † Sed quaeritur, nunquid valeat citatio sine termino? Veritas est, φ fuerunt variae opi. in hoc articulo. Quidam voluerunt, φ non valet tanquam obscura & incerta. Alii dixerunt indistinctè valere, φ vbi non est appositus terminus, intelligatur citatus vt compareat quamprimum potest. Alii, vt Ang. pro concordia dixerunt, φ valet talis citatio, quoad hoc effectum, vt citatus possit puniri tanquam contumax: vt aūt possit procedi ad vlteriora contra aliquem tanquam vere citatū talis citatio non valet: hoc probatur per oēs in c. j. de sent. excom. lib. 6. ita tenet Ang. in l. per interualla. ff. de iudi. quod est notandum. † Quaeritur vlterius, nunquid valeat praeceptum factum nulla praecedente citatione. Dic φ non: quia a praeceptis non est inchoandum, immo a citatione, vt in l. j. C. de execu. rei iud. ad instar nostri saluatoris, φ primò citauit Adā dicēdo, Adā vbi es, & deinde fecit praeceptum, in sudore vultus tui vesceris. Et similiter de muliere accusata: quia dixit Iesus, qui te accusant: φ ait dicat, tu nō es citata & illa dixit, nemo. haec vera sunt, φ nō potest incipere a praecepto, nisi in praecepto interueniat clausula iustificatiua, si senseris te grauatum compareas: nā tunc talis clausula habet vim simplicis citationis, & conuertitur in simplicē citationem. ista est gl. vnica in corpore iuris in l. de pupillo § meminisse. ff. de ope. no. nun. & ibi hoc tenet Bar. qd et ipse tenet in l. j. C. de execu. rei iud. Idem tenuerūt Bal. & Ang. in l. ad peremptorium. superius alleg. † Vnde non omittes singularissimū, φ vbi ad sententiam diffinitiuam proceditur ante litis contesta. contra regulas iuris cōis, idem in sententia excōicationis, non valet citatio, nisi fiat personaliter, iste est tex. in c. sacro. de sen. excō. Istud est dictum singulare Inn. in c. si aduersarius supra de eo qui mit. in poss. cā rei seruan. quod est verum, nisi iste se absentet fraudulēter, vt ad eum non perueniat citatio ſm Inn. in loco praealleg. ita sequit Ang. multum not. in l. vt perfectius. C. de anna. excep.

Nota etiam, φ vbi aliquis citat & cōuenitur in aliquo loco ratione ɔtractus, vel delicti, in quo loco, q̄a aliàs non poterat cōueniri, si cōuentus excipiat se ibi nō ɔtraxisse, iudex anteq̄ cognoscat de negocio principali debet summariè cognoscere de ista exceptione: vtrū ɔ̄xit vel ne, & si actor nō potuerit probare eū ɔtraxisse in illo loco, iudex pronunciabit se iudicem incōpetentem. Si aūt probatum fuerit se ɔ̄xisse: tunc pronunciabit iurisdictionē suā esse cognoscendi de pręsenti cā, & postea super principale negociū disceptabit ſm Inn. in c. Romana. de foro cōpe. lib. 6. & Bal. in l. 2. C. si contra ius vel vti. pub. † Quaeritur, nunquid citatio generalis facta ad totam cām valeat & teneat. Doct. tenent φ sic: ita not. legistae, & maximè Bar. in l. qui ante calendas. ff. de verb. obl. sed canonistae in c. consuluit. de off. dele. tenēt, φ requiritur citatio specialis ad snīam, nisi esset citatio, quae fieret per Archiepiscopum, vel Patriarcham in longinquo itinere: quia tunc non requiritur specialis citatio ſm Ant. de But. in d. c. consuluit. tn̄ si citatus ita generaliter cōparuerit in iudicio ad vnū actum, debet postea citari ad singulos actus spāliter, aliàs pcessus valeret. ita tenet Frid. de Senis, vt refert Io. de Imo. in c. licèt cām supra eo. Quaero, vtrū subditus possit citari extra territorium. In hoc articulo fuerunt variae opi. Dic φ vbi sunt dn̄ia distincta: tunc non valeat citatio, vt in cle. pastoralis, de re iud. Si aūt territoria non sunt distincta, tūc valet, vt in l. oēs. § si verò apparitor. C. de epis. & cle. & ista est snīa Bar. & Ang. in l. fi. de iuris. om. iu. † Tandem quaeritur, nunquid valeat citatio facta die feriato, vt quis cōpareat die non feriato, & est cōis opinio, quae est vera, & oēs doct. concordant, φ citatio non valet, si citēt die feriato ob honorē Dei. Si aūt citetur die feriato ob necessitates hoīum: tunc bene valet, ista est snīa Oldr. quam sequitur Bar. in l. j. § nunciatio. ff. de ope. no. nun. eandem snīam sequitur Bal. in l. fi. C. de feriis q loquitur de feriis ob necessitatē hoīum, quae solūmodo ɔsiderant effectum ſm comparitionem, quā quis nō tenetur facere in talibus diebus. l. aūt an. alleg. supra resistit actui citandi & resistit initio. Et ideo nimirum si nō valeat citatio facta die feriato ob honorem Dei. Aut quis citatur die non feriato, vt cōpareat die feriato, & tunc non valet citatio: vt in l. 2. ff. si quis in ius voca. Interdū quis citaē, vt cōpareat intra quatuor dies: tūc si vltima dies accidat in diem feriatam, bene valet citatio. Itē si dicat, φ compareat intra decem dies, vel vsq; ad decem dies: nam valet citatio, sed tenebitur comparere proxima die ante diē feriatam, iste tex. in c. cū dilecti. de dolo & ɔtu. Quod dictū vr̄ obstare textui in c. veniens. de accu. vbi quis fuit citatus, vt debeat cōparere ad Pascha in die resurrectionis Christi, & tn̄ ibi dr̄, φ valeat citatio, & per ɔn̄s non vr̄ verū, quod supra dixi, videlicet φ si fiat die iuridica, vt cōpareat die feriata, φ nō valet citatio ſm Oldr. Dic φ ibi supplet dictio vsq;, sed illud est diuinare, vel aliter dic, φ ibi loquitur in Papa, & ipse est supra ius; quia sicut ipse ordinauit ferias, ita p̄t ēt tollere: quia eius est tollere, cuius est ɔdere, vt in l. oī nouatione. C. de sac. san. eccl. Et haec oīa praedicta procedunt de actu citandi. † commissio aūt quę fit nuncio, pōt quolibet die fieri: ita tenet Bart. in d. § nunciatio. Bald. aūt tenet contrarium in d. l. fi. sed melior est opi. Bar. Relationem autem potest facere nuncius quacunq; die: quia non requiritur causae cognitio. Executio aūt snīae pōt fieri in die feriato ob necessitatē hoīum, vt in c. fi. de iud. & tenuit Bar. in d. § nunciatio. (Vide Fride. de Senis in consi. 139. & D. Alex. de Imo. in consi. 130. in j. & 2. col. in 3. parte.) Canonistae tenent in d. c. fi. de iudi. In feriis aūt ob honorem Dei non pōt fieri executio, ita tenet Bar. in d. l. fi. idem tenet in l. 2. de feriis. subiiciens φ ēt sequestrum pōt fieri in die feriato ob honorem Dei & etiam remoueri, quod etiā sequitur Bal. in l. omnes. C. de feriis. quod not.

DE MONITORIIS QVINTILIANI MANDOSII.

Procemium.

De Monitoriis tractaturus, quorū materia perutilis est, & Romae frequentissima, moneo vidēda esse, quae scripsi super Gl. Facultatum. § Et propriū, in ver. monitoriis. Et ne per terminos ignotos procedamus, primò ad cognitionem huius termini monitorium, diueniamus. Et sciendum est, φ monitorium etiam aedictum in iure denominatur, hinc veteres dicebāt aedicto admonere, prout in l. diui fratres aedicto admonuerūt, ne iustae sepulturae traditū corpus inquietetur, & est l. 39. ff. de reli. & sumpti. fune. Alia loca in iure de aedicto monitorio loquentia recitabimus infra quaest. j. ante nu. 8.

SVMMARIVM.

1 Monitorium vnde dicatur.
2 Senior, & prudentior inexpertem monere consueuit.
3 Monere, idest vocare.
4 Monere, idest praecipere.
5 Monere, idest pręcicere.
6 Monere, idest docere, seu aduertere.
7 Monitio, & monitum idem, quod documentum, vel consilium.
8 Monitio in iure sumitur pro citatione ab ipso iudice.
9 Monitio, à monitorio differt.
10 Monitio proprio ore iudicis fit.
11 Monitionis iudicis formula.
12 Monitiones in alio significatu.
13 Monitio de qua in auth. hoc amplius. C. de fideicō. quid sit, & quid operetur.
14 Monitio quando praecedere debeat, vt quis moneri possit.
15 Monitio reqritur, vt grauatus à testatore aliqd facere, priuetur haereditate.
16 Monitio iudicis, vt quis agat, seu excipiat.
17 Monitio quae suspēsionis, vel excōmunicationis sententiam praecedere debet.
18 Monitio ad effectum vt quis perdat priuilegium clericale.

QVAESTIO I.

Primò quaero † vnde deriuetur, seu denominetur monitorium, & an monitorium, monitū, & monitio inter se differant? Moneo verbum (à quò monitorium) idē significat, quod suadeo, hortor, praedico, memorem facio, aduerto, doceo. In hoc significatu accipimus illud Iudi. c. j. Quam pergentem in itinere monuit vir suus, vt peteret à patre suo agrum, elicitur etiam, φ † senior, prudentior, & magis expertus iuniorem, & inexpertem monere consueuit, vt Tobiae c. j. & 10. Parentes Sarrae vxoris Tobiae iunioris monuerūt eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & se ipsam irreprehensibilem exhibere. Actuum c. 20. Recessurus Paulus de Asia dixit maioribus natu. Non cessaui die, ac nocte cum lacrymis monens vnumquemq; vestrum, & apud Plau. in pen. Ad hoc volo monere te, monēdus ne moneas. j. ad Cor. 4. Non vt confundam vos hęc scribo, sed vt filios meos charissimos moneo. Quae etiam percipimus ex verbis M. Tullii Famili. lib. 4. M. Marcello. Neq; monere te audeo pręstantem prudentia virum: nec confirmare maximi animi hominē, virumq; fortissimum &c. Nonnunquam par parē, amicus amicum monet, prout legere est apud eundem M. Tullium in lib. de claris oratorib. qui dicitur Brutus cir. prin. sed cōtra (inquit) semper alter ab altero adiutus, & communicando, & fauendo, & monendo. Monere nonnunquā exponimus. i. recensere. Horat. Odae 7. Carminum lib. 3. Et peccare docētes fallax historias monet. Monere † i. inuitare, seu vocare. Teren. in Heaut. Monere me oportet hunc vicinum Phaniam ad cęnam vt veniat. Et monere pro vocare. l. absentē. ver. Quid igitur. ff. de pęnis. l. dies cautioni. § toties autem. ibi, Fieri autem potest, vt ita monitus defensor existat. ff. de dam. infe. l. de quibus, quae est 57. ff. de verbo. signi. l. praesenti. § cum autem monitus. C. de his, qui ad eccl. confu. Monere aliquando † pręcipere significat, ita accipi debere puto Deut. c. 21. uersus fi. Filius noster iste proteruus, & cōtumax monita nostra audire contemnit. l. j. § si magistratibus, uersi. sed ita demum tenentur, si moniti nō dent. iun. gl. in uer. moniti, quae supplet, per iussum. ff. de magi. conueni. c. pe. ibi, Cuius exemplo monemur, ne ad proferendā snīam praecipites simus. 2. q. j. c. sic em̄, post prin. & uer. Quia neq; id, quod monet Apostolus. & § si autem 28. q. j. l. monente, & ibi Luc. de Pen. in prin. C. de delato. lib. 10. Idem Luc. in l. 2. in uer. commoneant. C. de cano. largi. eo. lib. 10. Monitoria, quae decernuntur potius mandatorum, & praeceptorum instar habēt, quàm simplicium, monitionum, licèt aliàs inter praecipere, seu cogere, ac monere maxima sit differentia c. inquisiuit de sponsa. Monere † i. praecedere, Aeneid. 2. Pieq; oībus unū p̄dicā, & repetens iterūq;, iterūq; monebo. rursus Helenus cū multa horrenda moneret, hos mihi pręedixit luctus nō dira Celeno. Monere. † i. aduertere, instruere, seu docere. Horat. epist. ad Ful. Flac. lib. j. Monitus, multumq; monendus, qui nō profecit adhuc. l. sed & si. ad fi. ff. ad leg. aquil. ibi. Sed monēdi. M. Varro. de re rusti. in p̄fatio. Quid fieri oporteat ut te moneam. Virg. 3. Aeneid. Haec sunt quae nostra liceat te uoce monere. Monere. i. hortari. Familia. lib. 5. episto. 2. Quāquam tuis monitis, praeceptisq; omnis est abiiciēdus dolor, iun. iis, quae ibidem subiiciūtur, uidelicet. Itaque ut mones, quantūcunq; potero, me ab omnibus molestiis, & angoribus abducā. Propriè autem monemus filios, hortamur amicos. Cic. Plāco, sic moneo ut filium: sic hortor ut & proprium, & amicissimū. Et φ monitio regulariter non obliget, probat tex. iun. gl. in l. filiusfa. ad fi. ff. de tu. & gl. in l. si negocium, in uer. gestorum. C. de neg. gest. Monere pro reprehēdere, uel redarguere habes apud

Teren. cir. prin. Heautōtimerumenō, ſub iis verbis. Facit vt te audacter moneā, & familiariter. Ibi n. Cremes reꝑhendit Mene demū. Monitiones p̄miſſæ licèt licita, & honeſta reſpicere ſoleāt, vt in locis p̄allegatis, qñq; tñ ad inhoneſta trahunt̄, prout apud Teren. in princ. Hecyrę. Ergo ppea te ſedulò & moneo, & hortor, ne cuiuſq̃ te miſereat, qn ſpolies, mutiles, laceres quēq; nacta ſis. Peſſima monitio erat hæc Sirę olim meretricis, tūc venulæ, & lenæ erga Philotē iuuenē & inexpertē meretriculā, ēt ex eiuſdē Philotis rñſione, ac aſſertione, dum inquit. Tñ eandē pol eſſe oībus iniurium eſt. Niſi rñdeamus, ꝙ licèt turpe ſit aliq̃ exercere artem meretriciā, nō tñ eſt turpe eam accipere, iuxta tex. in l. 4. ff. de condi. ob tur. cā. Et quia illius artis p̄cipuum pręceptum videbatur eſſe occurrere captionibus, & dolis, ac blanditiis amantium, ideo non debet abſonum videri, vt illa vetula lena inſtrueret inexpertē, & īſciā meretriculā. A verbo moneo

7 deriuant̄ monitio, monitū, monitor, & monitoriū. † Monitio, ſeu monitū; idē erit, qđ documentum, conſiliū, vel ſollicitatio ad faciendū bonū. Sic Tobiæ c. j. Et monita ſalutis dabat eis. Virgil. 6. Aeneid. Diſcite iuſtitiā moniti, & nō temnere diuos. Cic. officio. li. 3. Hñda rō, & diligentia eſt, primò vt monitio acerbitate, deinde obiurgatio cōtumelia careat. Idē 4. de Finib. Itaq;, q̃ ſunt eorū ɔſultationes, q̃ cohortationes, quæ ēt monita à cōſilio ſcripta ad ſummos viros. Hora. de arte poetica Lectorē delectando, pariterq; monendo, & parū poſt, vt ſcriptor ſi peccat, idē librarius vſq;. Quāuis eſt monitus, venia caret. Monitio, ſeu admonitio vt p Plato. ad calcē ſuarū Definitionū, eſt ſermo cū obiurgatione ex animo factus, vel eſt ſermo peccati aduertēdi cā inſtitutus. Monitor dr̄, q alicui⁹ rei aliquē monet. Hora. epiſt. ad Lolliū li. j. Protinus vt moneā, ſi qd monitoris eges tu. Monitores in alio ſignificatu hēs ī l. inſtr̄a fundi, aliàs iuxta pādect. Floren. inſtr̄o fundi. ibi. quorū in numero ſunt villici, & monitores, Columel. li. j. de Re ruſt. c. vlt. inqt, Et in turbas, & ſubmonitore vinitor opus facere debet. Monitorio (de quo loqmur) & qđ parū à monitione, ſeu monito differt, oēs præmiſſæ ſignificationes congruunt: magis tñ illę duę, videlicet, ꝙ monere ſit citare, rurſus p̄cipere. De edicto monitorio habem⁹ in ſuperſcriptione ad l. ſciendū, q̃ eſt 57. ff. de actio. & obl. in hęc verba. Caliſtratus, lib. j. Edicti monitorii, & in ſuperſcri. l. q̃uis. quæ eſt. 13. ff. vt in poſſ. leg. in ſuperſcri. l. nec demū, quæ eſt. 8. ff. de ope. libert.

8 ac in ſuperſcri. l. ſolidū, quæ eſt 85. ff. de ſolutio. Monitio † in iure capitur pro citatione ab ipſo iudice apud acta facta, ſeu pro quodā mandato, vel p̄cepto vt quis cōpareat, qđ citationi ęquipollet: de qua monitione habemus tex. in l. 2. & ibi per Bal. col. 2. verſ. Quartò hic iudex in facie monuit reum vel actorē pręſatū. C. quomo. & quan. iud. in c. 2. de teſtib. in c. ɔſuluit. iun. gl. in ver. terminū, de off. dele. ꝑ eundē Bal. in l. vt pfectius. col. 2. verſ. Decimò, ꝙ ſi citatio p̄t fieri ꝑ iudicē admonētē. C. de anna. excep. & per Alex. in l. cōtumacia nu. 6. in 7. fallen. ff. de re iudi. Io. de Imo. cōſ. 26. in caſu, ante nu. 2. Maria. Soci. de citatio. art. 27. nu. 55. Et in locis prædictis probat̄ ēt, ꝙ monitio per iudicem ꝓ tribunali ſedentē facta eſt maioris efficaciæ, q̃ citatio nūcii, ſeu curſoris: quia ſola monitio vim habet peremptorii, & trinæ citationis, vt ēt per Maran. de ordi. iudi. ad fi. 3. dub. 6. par. vbi quęrit, per quem fieri debeat citatio. nu. 43. ver. p̄t etiam & ipſemet iudex. Monitio tñ, & citatio vt diuerſa ponūtur in c. ſi capitulo, in fi. de con. præb. lib. 6. prout ēt per gl. j. in c. j. de offic. deleg. ver. Item qualiter, vbi ꝙ par parem monet, ſed non citat, & per Ma

9 rian. Soci. de citatio. art. j. nu. 3. † Monitio huiuſmodi à monitorio in aliquibus differre vr̄, in hoc præſertim, ꝙ monitorii non apud acta, nec per iudicem executio fit; monitoriūq; magis accedit citationi, q̃ monitio. Monitio em̄, & citatio, ſeu vocatio vt diuerſa ponuntur iuxta præalle. tex. in c. ſi capitulo. §. vlt. ibi ſine alia capituli vocatione, vel monitione, de cō p̄b. li. 6. vbi ēt Gemi. nu. 7. ver. Quæ ſit dr̄ia inter monitionē, & citationem, &

10 ſubdit, qñq; vtrumq; cōmiſcetur. Et ꝙ monitio † ea ſit, quæ ꝓprio ore iudicis fit, probat tex. in l. 2. C. quomo. & quan. & vult gl. in l. & poſt edictum, in ver. debet. ibi. Sed per ſuā, vbi ēt Ang. & Iacobi. de ſan. Georg. nu. 8. ff. de iudi. Lāfran. de citatio. nu. 11. ver. Tertiò dr̄ citatio peremptoria admonitio iudicis. Foller. in praxi cri. in j. par. 2. par. j. ī ver. vel eos verbaliter citari faciat, nu. 10. Et ꝙ monitio iudicis ſedentis pro tribunali habeat vim citationis, & peremptorii præter ſupra adductos, voluerunt gl. Bar. & Bal. in alle. l. 2. C. quomo. & quan. iud. idem Bal. in c. cōſuluit, col. j. de off. dele. Feli. in c. paſtoralis, in prin. de iud. Iaſ. ſuper rub. C. de in ius voc. ver. Adde ꝙ iſta D. meus in c. eccleſia S. Mariæ, nu. 78. de conſti. Pro præmiſſis oībus videatur Maria. Soci. in d.

11 tract. de citatio. ar. j. nu. 3. ac ar. 27. præall. nu. 55. Monitionis † huiuſmodi formula hæc eſt, ꝙ ſcribat notarius apud acta cauſæ D. Iudex monuit N. alterum ex litigantibus p̄ſentem, vel monuit ambas partes p̄ſentes, vt comparcat, vel compareant prima, vel alia die iuridica coram ipſo iudice monente ad audiēdā ſnīam diffinitiuam, ſeu aliquam interlocutoriam per ipſum iudicē ferendam, vel ad alium actū iudiciarium, pro qua monitione, & formula præmiſſa vide Rober. Maran. de ordi. iudi. par. 6. dū de citatione tractat nu. 48. & ſeq. ver. Pōt ēt ipſemet iudex ꝓ tribunali ſedēs monere, vel citare partē. Hæc monitio raro in Rota: nōnunq̃ in tribunali Auditoris cameræ. Frequētius verò in tribunalibus Vicarii Papæ, & Gubernatoris, ac ī curia Capitolina, & tribunalibus extra Rom. Cu. fieri cōſueuit, altero p̄ſertim ex

12 collitigātibus id petēte † Monitiones in alio ſignificatu videlicet, q̃ cōmittunt̄ anteq̃ ferant̄, ſeu fulminent̄ excōicationes ad finē reuelationis, aut pro deperditis, ſeu ſubtractis rebus, habes c. 4. Decreti ſub forma Conc. Tridē. ſeſſio. 25. cir. prin. Et licèt accuſatione nō inſtituta iudex nō poſſit cogere ſciētes ad indicādū, ſeu reuelādū delicta, ad gl. in l. 4. §. ſi ſibi ob iudiciū ff. de ɔd. ob tur. cau. iuxta diſt. Bar. ibi, qa nos ſumus in delictis, vel cauſis, ſeu negociis, in quibus iudex p̄t procedere per inquiſitionē; qa ad exonerationē conſcientiarū detinentiū, vel occupatitiū res alienas, & vt quis qđ ſuum eſt cōſequi poſſit, hæ monitiones, & q̄ illas concernūt, & ſequunt̄ vñr iure fieri poſſe, vt in ſimi. per Cy. in l. 2. C. de his, qui ad eccl. confu. & Rip. in l. dies. §. hoc aūt, nu. 8. ff. de dam. infe. De iis, & aliis hmōi monitiones, ſeu monitorias concernentibus tractabo infra q. 47. Rurſus in alio ſignificatu eo. c. 4. Conc. Trid. Seſſio. 25. verſus fi. accipit̄ ver. Excōicatus verò quicunq; ſi poſt legitimas monitiones non reſipuerit

13 &c. † Monitio de qua in auth. hoc amplius. C. de fideic. quæſit, & qualiter fieri debeat, & quid operetur vide per Doc. ibi. & per Pariſ. conſ. 19. nu. 208. & 211. lib. 2. per And. Barb. conſ. 32. illud,

14 lib. 3. De † monitione, quæ præcedere dēt, vt quis puniri poſſit, ſi lex negatiuè loquat̄. Puta ſi quis aliqd nō fecerit, puniat̄ in cētū. Vel ſi nō reſideat in eccleſia, vel beneficio: Aut ſi nō ɔſtituat vicariū ſe priuatū ſciat. vide Inno. in c. extirpandæ. §. qa verò. in ver. priuatū, ver. Itē hæc hñt locum, vbi eſt pęna adiecta alicui negatiuè. Hoſt. Io. And. Ant. de But. Imo. & Abb. de p̄b. Gem. in c. licèt canon. §. j. de electio. li. 6. Alex. in l. ſi ita ſtipulatus, col. 5. ff. de verb. obl. Feli. in c. 2. nu. 4. de magi. ſecus qñ cōſtitutio affirmatiuè loquit̄, puta ſi quis percuſſerit clericū: vel ad moniales acceſſerit, ſit excōicatus; quo caſu non requirit̄, monitio. Inn. & alii vbi ſupra. Arch. in c. pp. 18. diſt. Bal. in l. & ſi poſt tres. col. vlt. ff. ſi quis cautio. & in p̄alle. auth. hoc amplius, col. 3. C. de fideic. Cardi. conſ. 56. veneran. Thom. Grām. dec. 104. Magnificus. nu.

15 22. & ſeq. De † monitione requiſita vt grauatus à teſtatore aliqd facere, hæreditate priuetur, vide tex. in auth. de eccle. tit. verſ. Si aūt qui hoc facere iuſſi ſunt. Bar. in §. & hoc quidē, nu. 2. in auth. de hær. & falc. & in alle. auth. hoc amplius. C. de fideic. dec. Nea-

16 po. Capi. 205. in cā, nu. j. & ſeq. De † monitione iudicis ad hoc vt actor infra aliquem terminū agat: vel reus excipiat, aliàs priuet̄ ille actione, hic exceptione. vide tex. in l. diffamari, & ibi per ſcriptores præſertim per D. Cęſarē Contard. qui pulchrè ſuper illa l. ſcripſit. C. de inge. manumiſ. tex. in l. mācipiorū. ff. de optio. lega. in l. Titia. ff. de accuſ. Dy. in c. indultū nu. 11. de reg. iur. lib. 6.

17 ac p̄alle. dec. Neap. Capi. 205. poſt nu. 3. De † monitione, quæ ſuſpenſionis, vel excōicationis ſnīam præcedere debet vide tex. in c. reprehenſibilis, de app. Et qualiter, & an indiſtinctè hoc ꝓcedat, vltra gl. & Doc. ib. vide Rot. 138. no. ꝙ excōicatio. & 558. vtrum excōicatus, in anti. Abb. in ſua praxi iudiciaria. c. 22. nu. 2. & omnino Feli. in c. cum non ab homine. col. pen. verſ. Limita

18 igitur hoc eſſe verum, de iudi. Vide ēt infra q. 31. nu. 7. De † monitione ad effectū ut ingerēs ſe enormitatibus ꝑdat priuilegiū clericale, hēmus tex. in c. ɔtingit 2. & in c. in audiētia. de ſen. excom. de quo ēt per Abb. in c. cū non ab homine. nu. 27. de iudi.

S V M M A R I V M.

1 *Monitorium in quo differat à mandato, ſeu præcepto.*
2 *Mandata, ſeu præcepta cauſa cognita decernuntur.*

QVAESTIO II.

1 SEcundò quæro † in quo differat monitorium à mandato, ſeu præcepto? Reſpondeo, ꝙ in hoc præſertim; quia monitoria cōiter ɔcedi ſolent abſq; cauſę cognitione, ex abrupto, & cum illa clauſula ſi ſenſeris te grauatum, quod monitorium cum hac clauſula per ſimplicem cōparitionem debilitatur, & ad naturam ſimplicis citationis reducitur, prout oſtē

2 dam infra q. 17. Mādata † uerò, ſeu præcepta cauſa cognita decernuntur, ut per Cyn. in l. quoties. C. de fideicom. per Bar. in l. ſi filiusfa. §. diui. in fi. & ibi Iaſ. in j. lect. nu. 115. & in 2. lect. nu. 5. & 157. ff. de lega. j. & per alios, quos cito in gl. facul. §. & proprium. in uer. mandatis. Bertran. con. 247. uniuerſitas, nu. 3. lib. 2. & cōſi. 64. egregie. col. 3. in primis.

S V M M A R I V M.

1 *Monitoriorum genera, quæ Romæ expediuntur, quot ſint.*
2 *Monitoria aliqua in ciuilibus.*
3 *Monitoria quędam via ordinaria decernuntur.*
4 *Conſtituto de aſſertis, clauſula.*
Conſtare etiam dicitur per legitimas coniecturas.
5 *Perſonalis comparitio in ctiminalibus.*

QVAESTIO III.

1 TErtiò quæro † quot ſint monitoriorū genera, q̃ ab Auditore Camerę, uel aliis Romanis iudicibus decerni ɔ

2 ſueuere? Rñdeo, ꝙ duo, alterū uc3, in † ciuilib. de quo tractat Anch. ɔſ. 297. efficacib. ꝑ totū, ac Pariſ. ɔſ. 113. monitoriū emanatū, uol. 4. Maria. Soc. de citatio. ar. 21. ubi hæc monitoria,

monitoria, literas executoriales vocat. Alterū in criminalibus. Rurſus tā ciuiliū, q̃ criminaliū monitoriorū duæ ſunt ſpecies,

3 eorū videlicet, q̃ (vt præmiſi) via † ordinaria decernunt̄, de qbus per Pariſ. pręalle conſ. 113. vol. 4. Itē eorū, q̃ in vim ſpālis reſcripti, ſeu cōmiſſionis, vt per Anch. pręalle. conſi. 297. & per Pariſ. cōſi. 195. Ruit monitoriū, vol. 4. Et eorū, q̃ in vim reſcripti. Amplius tam illorum ciuilium, vel criminaliū, quæ via ordinaria, q̃ quæ in vim reſcriptorū decernuntur, aliqua t emanāt pro Romana Curia, aliqua verò contra exiſtentes extra eā: vſus tñ monitoriorū criminaliū extra vrbē executioni demādandorū frequētior eſt. Romæ. n. in cauſis criminalibus vel à captura p̄uijs inditiis Iudices incipere ſolēt, vel qs citat̄ ad informādū curiā, ſeu ad cōparendū ꝑſonaliter, & ſubiiciendū ſe examini inſtāte fiſco. Monitoriorū itē in vim reſcriptorū aliqua ſimpliciter, & ſtatim, nullaq; p̄cedente probatione decernunt̄: nonnulla verò nō, ſi prius, ſeu nō aliter, q̃ probationi, ɔditioni, modo, vel formę

4 p reſcriptū requiſitis ſatisfiat: puta ſi in cōmiſſione dicat̄. † Cōſtito de aſſertis, ſeu ɔſtito de p̄miſſis monitoriū decernat, vt pulchrè per Anch. d. ɔſ. 297. col. j. ver. Secūdò dr̄ nullū, & col. 2. ver. Et ſuper hoc aduertendū, & ꝑ Pariſ. alle. ɔſ. 45. Ruit monitoriū, vol. 4. Et aduertendū eſt ad illam clauſulā, Conſtito de præmiſſis, ꝙ ēt per coniecturas legitimas conſtare dicet̄ euidenter, euidenterq; apparere dicemus, qđ apparet ex cōiecturis, ad tex. in l. ſiquis locuples. §. vlt. ff. de manu. teſta. Qđ ēt voluerunt Iac. de Are. Bar. & alii in l. licèt Imperator, ī prin. ff. de leg. j. vbi Iaſ. hoc firmat ſeptē aliis ɔcluſionibus, nu. 5. & aliis ſeq. & canoniſtę tractāt in c. j. de in inte. reſt. Aduertendū tñ eſt ad duas ɔcluſiones, quas Iaſ. vbi ſ ſubdit, nu. 13. & ſeq. Regulariter aūt conſtare dicimus, qñ quid verificat̄ vera ꝓbatione, non aūt p̄ſumptiua, iuxta gl. in cle. ɔſtitutionē. de electio. per Alex. in l. Lucius. ff. de cōdi. & dem. Feli. ſuꝑ rub. de prob. col. j. & Iaſ. in l. magiſtratibus, col. 2. ff. de iuriſ. om. iud. Verum ēt aduertendū eſt, ꝙ iuxta ſubiectā materiam ſtante hmōi clauſula, vel ſimili, aliqñ plena, ſeu euidens ꝓbatio requirit̄: aliqñ verò ſufficit p̄ſumptiua, vt declarat Aegid. Boſ. in prin. ſuæ praxis cri. de delicto tractās, ſuꝑ illo axiomate, vt in initio ꝓceſſus criminalis prius ɔſtare dēat, delictū eſſe cōmiſſum, ſeu (vt vulgò dñt) prius ɔſtare debeat de corpore delicti, nu. 10. cū nōnullis ſeq. Inſuꝑ ſciendū eſt, ꝙ ad hoc vt de aliquo ɔſtare dici poſſit, requirit̄ citatio partis, & cauſæ cognitio, vt c. j. de cau. poſ. & ꝓpri. & in l. in cauſę §. cā cognita. ff. de mino. Hinc dicebā in 23. cōmiſſione. in ver. citatione p̄cedēte, executionē ſnīæ fieri non poſſe abſq; noua citatione, ac cauſę cognitione, ēt ꝙ fatalia lapſa ſint, nō. n. ſequit̄, fatalia lapſa ſunt, ergo ɔſtat de deſertione, ſeu de re iudicata, vt ibi. Poſtremò monitoriorū criminaliū aliqua monent, ſeu citant ad cōparendū le

5 gitimè. Alia verò (quorū frequentior vſus eſt) ad cōparēdū † ꝑſonaliter, in illis p̄ſertim caſibus, in quibus ſi ea, q̃ obiiciunt̄ vera redderent̄, pęna corporis afflictiua imponenda veniret, vel eſſet crimē capitale, ſeu crimen publici iudicii. l. pe. §. ad crimen. ff. de publi. iudi. l. ſeruū quoq;. §. publicè, vbi Bal. diſtinguit. ff. de ꝓcu. c. cū dilecti, & ibi Doc. de do. & ɔtu. Guid. Papę q̄ſt. Delphi. 338. Aliquis accuſat̄, Cōtra Illuſt. D. Petrū Lucā Fliſcū (quē ego ab obiectis defendi) fuit decretū, & executū monitoriū ſuꝑ deuolutione feudorum ob non ſolutionē annui cenſus, & ſuꝑ p̄tēſis delictis, cū clauſula. Quòd quoad crimina, & delicta ꝑſonaliter cōpareret: quò verò ad alia legitimè. De qua citatione ꝑſonaliter, & legitimè Rot. in no. 271. ſi de mādato, in prin. Ego verò viā inueni, qua ipſum ꝑſonaliter non cōparentē, & innocētē oſtēdi, & abſoluēdū fore ꝓnunciari obtinui. Rebus aūt iudiciariis in tuto ɔſtitutis, armis potius q̃ legibus caſtra ſuꝑ qbus ɔtentio, & lis erat defendi oportere intellexi. Præmiſſæ diſtinctiones ſufficiant omiſſis aliis, p̄ſertim ꝙ aut monitoria decernuntur pro cauſis beneficiariis, aut prophanis, aut pro mixtis, hæc infra tractabimus. Et ꝙ aut decernuntur pro curialibus ɔ̄ curiales: ꝓ mercatoribus ɔ̄ mercatores: pro curialibus, ſeu mercatoribus contra non curiales, vel non mercatores, & econuerſo. Omiſſiſq; aliis, quæ à quouis in praxi aliqualiter verſato tractari, & diſci poterūt. Monitoriū generale in forma Malefactorū, habes apud Bertrā. cōſ. 118. oppoſitio. in prin. li. 2. in ſecūdis.

S V M M A R I V M.

1 *Monitoria ad comparendum perſonaliter quando decerni poſſint.*
2 *Procurator interuenire poteſt in cauſa criminali ciuiliter intentata.*
3 *Perſonaliter ad comparendum ex pluribus cauſis monere poteſt iudex.*
4 *Perſonaliter an quis in dubio comparere debeat.*
5 *Perſonaliter an comparere debeat aliquem ad ita comparendū citari faciēs.*
6 *Actoris, & rei eadem conditio.*
7 *Correlatiuorum ſtante diuerſitate rationis, diſpoſitum in vno, non cenſetur diſpoſitum in altero.*

QVAESTIO IIII.

1 QVartò quæro † qñ decerni debeant, vel poſſint monitoria ad comparendū perſonaliter? Rñdeo, vt ꝓximè dixi in cauſis ſuꝑ criminibus, dic tu criminaliter intē

2 tatis, ſi. n. de crimine agat̄ ciuiliter, p† ꝓcuratorē quis cōparere p̄t. c. ſuper his, in fi. de accu. c. tuę. de ꝓcu. c. j. cum gl. in ver. criminalis. de iud. li. 6. Rot. 420. ſi cōmittat̄, ante nu. 2. in no.

3 Itē ad † ꝑſonaliter cōparendum monere debet iudex, vbicūq; enormitas criminis, vel ſcandali id ſuadeat, & ad terrorē aliorū ne ſimilia perpetrent, vel qñ de aliquo facto, vel veritate apparere nō p̄t, & ex aliis cauſis, de quibus in c. j. in fi. de iudi. lib. 6. & ꝑ Rot. 272. licèt ɔ̄, in no. In dubio verò, ſeu ſi qs ſimpliciter vo

4 catus ſit, an † ꝑſonaliter cōparere debeat, vr̄ affirmatiuè rñdendū, ꝑ tex. in l. ſed ſciendū. verſ. Quid n. ſi morbo implicitus Alexādriā iuſſus fuit adire? iun. gl. in ver. adire, q̃ ſupplet, ꝑſonaliter. Et ſic ſimpliciter iuſſus venire, ſeu ire, ꝑſonaliter venire, ſeu ire dēt. ff. ad Treb. Rñderi p̄t ad illum tex. & gl. ꝙ diuerſa eſt materia à noſtra, & diuerſa ratio. Rurſus declaratio ſumi dēt ad illū tex. & gl. iuxta intellectū Imo. ibi. videlicet, ſi erat expreſſum vt ꝑſonaliter iret, alioqui aliud ſentit. Vnde ɔcludam⁹, ꝙ quis nō teneatur perſonaliter cōparere, niſi expreſſum ſit, vt ꝑſonaliter cōpareat. Vel ſubiecta materia id ſuadeat. Perſonaliter aūt quis cōparere non cogit̄ in cauſis pecuniariis, niſi ſubſiſtente cā iuſta. l. vlt. C. de ꝓcu. Io. Ant. Rub. in trac. de pote. ꝓcu. & defenſ. in cau. crim. in 2. par. in q. incip. quantæ ſit vtilitatis. Adhuc dubitari poſſet, an ſiquis moneri, vel citari fecerit aliquē ad perſonali

5 ter cōparendum, ēt † ipſe perſonaliter comparere teneat̄? Affirmatiua vr̄ verior ex regula Nō debet actori licere, quod reo nō

6 permittitur. ff. de reg. iur. Et ꝙ † actoris, & rei eadem ſit ɔditio, & prouiſio circa vnū, procedat quoad alterū, probat̄ ex tex. in l. vlt. C. de fruc. & lit. expen. & voluerūt gl. in l. per interuallum. ff. de iud. Crot. qui alios citat in repet. l. oēs populi, nu. 114. verſi. Hinc eſt, ꝙ lex. ff. de iuſti. & iu. Immo fauorabiliores ſunt rei, q̃ actores. l. fauorabiliores. ff. de reg. iu. c. j. vt eccleſia. bene. qđ ꝓcedit tam in criminalibus, q̃ in ciuilibus. l. qui accuſare. C. de ędē. vbi ēt gl. & in terminis noſtris, ꝙ actor, qui obtinuit, vt reus perſonaliter cōpareret, ēt ipſe perſonaliter cōparere debeat, tenuerunt Rot. Biſigne. 2. de do. & ɔtu. in antiquio. Gemini. in c. j. col. j. ver. qd ſi actor. eo. tit. de do. & ɔtu. lib 6. Feli. ſuper rub. de reſcr. col. j. ver. Et adde Rot. & ibidē D. meus col. j. ver. & ideo, qđ dr̄. Idem Feli. in c. 2. in prin. de mut. petitio. & in proę. Decre. in ver. Gregori⁹, col. 2. ver. vñ dixit, ac Rebuff. in trac. Nominō. in 19. q. prin. nu. 14. ver. Vltimò dico. præmiſſa opin. affirmatiua vt ſubſiſtere poſſit, valde reſtringenda erit, videlicet, vt ſolū procedat, qñ is, qui procurauit vt aduerſarius perſonaliter cōpareret, id obtinuit in caſibus à iure non permiſſis, alioqui ipſe perſonaliter comparere non tenebitur, niſi aduerſarius ex alia ſimili cā hoc idē p̄tenderet, vt declarat Maria. Soci. in trac. citatio. art. 20. q. 15. col. 4. ver. Sed quæro circa p̄dicta. Inſuper qa ſumus in materia correlatiuorū, declaranda eſt p̄miſſa cōcluſio, ꝙ non ꝓce

7 dat data diuerſitate rōnis in actore, & reo, † ꝓut declarant, & limitant Bar. in l. legē Iuliā, quæ eſt vlt. C. de indi. vidu. tollen. ver. p̄dicta vera, niſi diuerſa ſit rō: & ibidem Ang. in vltimis verbis, Sali. in prin. & Iaſ. col. 3. in 3. ɔclu. Nell. de Bannit. in 2. par. 2. tēp. q. 40. Capra. ɔſ. j. col. 2. Aret. in c. iurauit, verſ. Et ꝑ hoc patet, de prob. Feli. in proę. Decre. in ver. Gregorius, col. 3. in 2. limi. Ruy. conſi. 174. col. 4. ver. Sed iſtis non obſtantibus. lib. j. Cur. Iun. ɔſ. 6. nu. 8. Rip. ſuper Rub. ff. de acqui. poſ. nu. 7. Io. Crot. in repet. l. omnes populi, nu. 115. ver. Limitatur hæc concluſio, quādo eſt eadem ratio in vtroque correlatiuorum.

S V M M A R I V M.

1 *Monitus vt conſpectui Papæ ſe præſentet, an perſonaliter cōparere debeat.*
2 *Conſpectus præſentiam ſupponit.*
3 *Præſens dicitur, qui prębetur ſenſibus corporis.*

QVAESTIO V.

1 QVintò quæro † an ſi Papa, vel Auditor Cameræ moneat aliquē, vt ꝓ aliqua cā eius cōſpectui ſe p̄ntet, teneat̄ ſic monitus ꝑſonaliter cōparere? Pro opin. affirmatiua pōdero, ꝙ hic ſunt duo verba, quorū vtrūq;

2 perſonalē p̄ntiam requirit. † De primo eſt illud Virgilianū. Eſt in ɔſpectu, Tenedos. de ſcđo hēmus tex. in l. j. in prin. ff. de verb. obl. in cle. dudū. §. ac deinde. iun. gl. in ver. p̄ntari, quā ibi cōiter

3 ſequunt̄, vbi † ꝙ p̄ns dr̄, qui p̄betur ſenſibus corporis. de ſepult. Abb. in c. ea noſcitur, in 2. not. vbi ꝙ non dr̄ præſentari, niſi exhibeat ſe ſenſibus corporis illius, cui fit p̄ntatio, de iis, quæ fi. à p̄la. Rocc. de Cur. in tract. Iuriſpatr. poſt prin. q. 3. nu. 4. Plura alia pro præmiſſis adducere poſſem. In caſu tñ præmiſſo ɔ̄rium, & ſic pro negatiua ɔcludendū eſt. Pro qua opi. negatiua eſt tex. in terminis in c. pe. ibi, Vt pro ipſa cauſa noſtro ſe conſpectui præſentarent, iun. ibi tradi. per Abb. in 2. no. de iura. calum.

S V M M A R I V M.

1 *Monitorij effectus quis præcipuus ſit.*
2 *Vindictam, vel condemnationem prędecere debet monitio.*

QVAESTIO VI.

1 SExtò quæro † quis ſit p̄cipuus, & peculiaris effectus monitorii? Rñdeo, ꝙ ille eſt, vt monitio, vel quid æquipollens

2 p̄cedere debeat † vindictam, ſupple tu vel cōdēnationē ciuilē, ſeu criminalē, ſpiritualem, vel aliā, vt tam ex dictis in præcedentibus qōnibus, q̃ ex ſtilo Romanę curię, q̃ etiam ex nunc citādis elici poteſt. Pro quibus adduco tex. in c. petimus ibi, Vſq; hodie cōmonitus & c. 11. q. j. c. digne. iun. gl. in verſ. admonitio. 12. q. 2. c. ex literis. iun. gl. in ver. cū moneas. de ſponſa

SVMMARIVM.

1 *Monitorium vnde originem habuerit?*
2 *Formula monitorij.*
3 *Monitorium à Curia Rom. iamdiu inuentum ad reddendum lites breuiores.*

QVAESTIO VII.

1 Septimò quæro † vnde originem habuerit monitoriū, de quo tractamus: & quæ sit monitorii formula præsertim p Rom. Cu. Rñdeo, ꝙ monitorii huius vsus antiquus est: potuit forte originem habuisse à tex. iun. gl. vlt. in c. ex parte. 2 j. de verb. sig. vbi habemus † formulam monitorii, videlicet, qñ iudex præcipit alicui: vt infra tm̄ tempus soluat; aut compareat sub excōicationis pęna: vt etiam per Abb. ibi post nu. 8. in 3. no. qui gl. illam notabilem dicit pro praxi Romana, & per eūdem Abb. in c. j. post nu. 6. de cau. pos. & propri. ac per eundem in sua praxi. c. 22. nu. 3. p Ant. Corset. in sing. suis in ver. citatio, per Mariа. Soci. de citatio. art. 21. & per Paris. consi. 123. vol. 4. Formulā monitorii elicere possumus ex tex. in c. peruenit. de fideius. ibi Moneatis eosdem, vt memorato R. pecuniam, quam pro eis soluit, restituant: ipsumq; seruēt indemnem, alioqui de redditibus eorum præscripta debita faciatis exolui: & damna etiam, quæ pp hoc pertulit resarciri &c. Rursus alia formula super decimis persoluendis habetur in clem. dispēdiosam. ibi, Ad eas pręmoniti censura ecclesiastica coerceri. iun. gl. in ver. præmoniti. de iudi. Et Lanfran. de Oria. in repe. dictæ cle. recēset praxim, & formulam Laud. in hæc verba. Monemus vos, quatenus infra decē dies pro primo, decem pro secundo, & decem pro tertio, & perēptorio termino soluere debeatis decimas de fructibus taliū possessionum rectori talis parochiæ: Alioqui ex nūc, prout ex tunc vos in iis scriptis sñīa excōicationis innodamus. Formula monitorii moderni hæc est. De mandato R. P. D. Auditoris Cameræ, & ad instantiam A. peremptoriè moneatur B. sub excōicationis, & 25. seu 100. nonnunquam 500. ducatorum auri de camera pęna, qualiter infra tres dies debeat realiter, & cum effectu restituisse, & soluisse A. ducatos 100. sibi gratis, & amore aliàs mutuatos: vel cām quare ad id nō teneatur allegasse, & pbasse. Alioqui &c. Et si senserit se grauatum cōpareat & c. Nouissimè aūt quia Conc. Tridē. abhorret, ac prohibet passim excōicationes, ēt pro rebus minimis concedi, & infligi, ac cēsuras fulminari, prout Sessio. 25. in Decre. Refor. c. 3. incip. Quāuis excōicationis gladius, aliter hodie monitoria regulātur, illaq; cū clausulis magis limitatis conceduntur. Et meritò conciliū desuper prouidit, cū excōicatione nulla sit maior pęna: vt dicit tex. in c. corripiantur. 24. q. 3. & Rot. Cassad. dec. 5. nu. 5. de consti. Ex stilo. Rom. Cu. nuper reperto, post illa verba peremptoriè moneatur B. dr̄ sub mandati executiui, & in subsidium sub excōicationis, & 25. ducatorū pęnis, quatenus & c. Pęna itē pecunia hodie applicari solet locis piis tam & forma Cōc. Triden. q̃ ex iis, quæ hñr in c. cęterum. & voluerunt ibi Host. Abb & alii. de off. ord. & per Abb in c. de causis, vlt. no. de off. deleg. Formulā monitorii extra Rom. Cu. exequēdi inuenies infra q. 44. vbi ēt declarabimus clausulam illam. Et nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire mandatis. Quòd monitoriū de quo loquimur, (quod infra citandi præceptū vocant) à cu. Rom. iādiu ad 3 effectū † lites breuiores reddendi inuentū fuerit, affirmat post Io. Mona. in c. vlt. Io. de hæret. lib. 6. de Ami. de Vena. cōs. 133. facti series. nu. 3. Aliquando in monitorio cōtra existentes in Ro. Cu. apponitur etiam arrestum, de quo nunc tractabimus.

SVMMARIVM.

1 *Arresti formula quę sit, & an arrestum sit iuri, & rationi consonum.*
2 *Arrestum decernitur contea eos, qui recessuri sunt.*
3 *Sequestratio personarum, & rerum prohibita est.*
Captura personę in se habet iniuriam.
4 *Arrestum personę quomodo fiat.*
5 *Arrestum conceditur ex causa rationabili.*
6 *Arrestorum duo genera.*
7 *Arrestari, vel carceri quòd quis possit, pactum an valeat?*
8 *Cedere bonis quòd quis non possit, pactum non valet.*
9 *Arrestum quando quis in carceribus recommendatur.*
10 *Statutum, quòd pro rebus ciuilibus in executione sententię incipiatur à captura, non excludit causę cognitionem.*

QVAESTIO VIII.

1 Octauò quæro, † q̃ sit formula arresti, de quo in pximè pręcedē. q. & an huiusmodi arrestum sit iuri, & rationi consonum? Quoad primū respōdeo, ꝙ arresti formula in monitorio hæc est, videlicet. Et interim donec soluat: vel donec se examini subiiciat. Donec respondeat positionibus, vel articulis: vel respondeat pręparatoriis, puta an sit hæres, & pro quota parte & c. vel donec quicquid aliud, sup quo monetur, faciat, arrestetur ne à Rom. Curia absq; ipsius iudicis monentis expressa licentia discedat, sub pęnis, & censuris 2 & c. Hanc arresti formam iuxta Rom. Cu. praxim cōtra eos, † q recessuri sunt, ponit Rot. 394. si supēso. in no. vbi pulcherrima decisio pro arresto contra actorem non respondētem positionibus super petitorio, illo iam suspēso. Eandēq; praxim de qua supra: habes apud Card. nu. 5. in 3. oppo. ac Imo. nu. 5. & Boni. Vital. in cle. j. nu. 22. in no. not. de hæretic. & Cardi. sequitur Mil. in suo Reperto. in ver. arrestare. Quoad secundum videtur negati-3 uè respondendum esse, si enim † sequestratio pecuniarum, seu bonorum, & rerum prohibita est. l. vni. C. de prohi. seque. per rationem de qua ibi in tex. & in practi. Papien. ti. de forma seque. & per Franc. Curt. senio. in tracta. de seque. seu in reper. dictæ l. vni. in 2. no. nu. 6. vbi notat sequestrationem omni iure prohibitam esse; & probatur in c. 2. de seque. pos. & ibi per omnes, & per Guid. Papæ dec. Delphi. 210. in prin. Fortius igitur prohibita cēseri debet sequestratio personæ, argum. tex. in l. seruorum. §. vlt. ff. de pęn. l. 2. ff. de sta. hom. Bal. in l. per diuersa. in 10. q. C. manda. vbi ꝙ non facta liquidatione contra hæredem sicut res capi nō potest, ita nec persona, sequitur Alexan. consi. 188. col. j. lib. 2. & Feli. in c. quia G. nu. 4. de iud. Et adducitur ratio; quia captura psonæ in se habet iniuriam, vt etiam voluit Roland. à Valle præfatos citans, & sequens consi. 21. in pręsenti, nu. 10. lib. j. Hinc dicimus, debitorem captum indebitè, vel iniustè tanquam spoliatum ante omnia suæ pristinæ libertati restituendum esse nulla exceptione obstante. l. 2. C. si per vim, vel alio mo. l. si quis liberum. ff. de proba. l. vis eius. C. eo. Et vulgatum est illud, carcerem esse malam mansionem, ad text. & gl. in l. si hominem. ff. depo. Hinc notatur in alle. l. in seruorum. maiorem pęnam esse morari in carcere, q̃ laborare in agro, vel alio opere publico. Et carcerem speciem esse tormentorum, inquit Bal. in l. si clericus. C. de episc. audien. & nota. in clem. j. de hæreti. Hinc est, ꝙ à captura personæ appellari potest, etiam de iure ciuili sicut à tortura fm Bal. in alle. l. si clericus. C. de episc. audien. dicentem singulariter, ꝙ licèt aliàs à grauamine, vel ab interlocutoria sit necesse appellare infra decem dies, & postea non possit; quia facit ius quantum ad partem, & transit in rem iudicatam. gl. in l. 2. ff. de app. recipi. & est tex. in c. cōcertationi, de app. lib. 6. & in c. cum dilectus. de electio. Tamen etiamsi infra decē dies à die decretę capturæ, vel à die carcerationis non appellasset, posset qñcunque appellare; quia de præsenti, & successiuè semper grauatur fm Bal. in alle. l. si clericus. qñ enim grauamen est successiuum, & habet causam continuam, nunquam currit tempus decē dierum ad appellādum, & semper quis dicitur esse infra decē dies, pro quo adduco tex. in l. j. in fi. ff. de vsufru. accrescen. Distingue-4 re possumus, ꝙ † aut arrestum personæ fit vt in quadam domo, seu in quodam palatio assertus debitor maneat, & hæc esset species, vel similitudo carceris, prout per Doc. in alle. cle. j. de hæreti. Vel etiam arrestum fit, vt pręmisi, ne quis ab vrbe discedat, & 5 absq; rationabili cā, & procedant quę supra dicta sunt. † Aut arrestum conceditur ex rationabili causa, puta pp dilapidationis suspicionem, vel pp suspicionem fugę, vel ex aliis similibus, seu vrgentibus rationibus, & tunc arrestum huiusmodi licitum, iuri consonum, & rationabile censendum sit, prout per oēs supra citatos, maximè si illa quatuor concurrant, prout per Gui. Pap. deci. Delphin. 246. inci. Iudex nō debet. Immo creditor fugientem debitorem iure insequi potest, & ab eo pecuniam sibi debitam extorquere, iuxta tex. in l. ait prætor. §. si debitorē. ff. de his, quæ in frau. credi. pro quibus, & ꝙ arrestum fieri possit etiam lite pendente: & ꝙ non impediat, vel retardet negocium principale, vide Rip. resp. 116. incip. quia arbitror, sub titu. de excep. & respon. sequen. Vt arrestorum pleniorem notitiā habeas, scias 6 ꝙ † arrestorum duo sunt genera, alterum est legis, alterum hominis, de arresto hominis hactenus loquuti sumus. De arresto autem legis habes tex. in l. vni. cir. prin. vbi cauetur, ꝙ iudices tā ciuiles, q̃ militares debeant per quinquaginta dies post depositam administrationem remanere in locis vbi administrarunt, nec interim inde discedere C. vt om. iud. tam ciui. Idem etiā cauetur in l. consiliarios, quæ ampliat præmissam dispositionē ad cācellarios iudicū, & alios domesticos C. de assesso. Et de vtroque arresto Oldra. cons. 65. Hic agitur, in prin. vbi etiā arguit de vno arresto ad alterum: subdens, ꝙ rumpens arrestum comparatur rumpenti carcerem. Hodie per statuta locorum tēpus remanendi in loco gesti officii solet restringi ad dies 15. vel circa ne officiarii deposito officio vacui diu remaneant: & expensis insupportabilibus vexētur, † pactū, ꝙ quis arrestari, seu carce-7 ri possit sine ministerio iudicis, ꝙ non valeat, secus si cū iudicis ministerio, vide p Bar. Ang. vtrūq; Imo. Rom. & alios in l. alia §. eleganter. ff. sol. mat. p Ang. in l. si vnus. §. pacta. ff. de pact. & in auth. vt non fiant pig. in fi. Et ꝙ per pactū non possit quis se obligare ad carceres, voluit sing. Ang. in l. nemo pōt, col. j. per illum tex. ff. de leg. j. An per clausulam de cōis stilo per tabelliones in instrumentis inseri solitam. videlicet, ꝙ creditor possit propria auctoritate, vel iudicis capere debitorem, deueniri possit ad dictā capturā absq; iudicis ministerio, videatur Ang. in d. l. nemo potest, vbi inquit. Nam superfluò occupat membranas stilus ille tabellionum. Quod dictū pro sing. cōmēdat, & sequit Alex. in alle. l. alia causa. §. j. ff. sol. mat. col. 4. ver. in hoc ergo. Et ibidem addit singulare dictum Inno. ac Hostien. & gl. in c. P. & G. de offic. deleg. vbi volunt, clausulam non valere, ꝙ si in termino debitor non soluerit, possit excommunicari citatione, & contumacia non præcedente, & sic non seruata forma. c sacro. de sen. ten. excom. Et consuluit Bal. consi. 80. incip. clericus, lib. 2. clericum non posse se per pactum obligare ad personalem detētio-8 nem iudicis secularis. Prout etiam, † ꝙ quis bonis cedere non possit, pactum non valeat, uoluerunt Paul. Castr. in l. Titio centum. §. Titio centum. ff. de condi. & demon. Alex. cons. 37. viso, & opportunè. col. 2. versi. Tertio videtur, ꝙ dato. lib. 2. de quo p Catell. Cott. in suis Memoria. in ver. solui non potest aliud. vers. Ex ista regula dicebam posse inferri. & per Anto. Galles. quæst. 4. & 6. par. 2. ad 3 par. obliga. Cameræ Apost. etiam si in pacto, uel obligatione appositum sit iuramentum. Bal. in auth. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. Alex. in præall. §. eleganter. & hāc testatur communem Alcia. in c. cum contingat, nu. 69. de iureiur. In pacto, seu conuentione, ꝙ debitor capi possit (non dico per ipsum creditorem sed per curiam, seu satellites) aliqñ apponuntur verba hæc videlicet vnica tantum citatione, seu monitione præcedente; Aliquando verò. Nulla monitione, uel citatione præcedente: in ijs casibus sumus in claris, quando citatio requiratur, seu monitio, uel non. Cōuentio enim seruanda erit. l. j. ff. de pact. c. j. de treg. & pa. At si simus in dubio: quia nil expressum sit, nisi ꝙ debitor capi possit, videretur dicendum, ꝙ id qđ reo fauorabilius, seu minus damnosum, & iniuriosum est, sequi deberemus, argum. text. in l. semper in obscuris. ff. de reg. iur. & in l. semper in stipulationibus. eo. tit. & sic ꝙ capturam præcedere deberet citatio, uel monitio; quia etiam vrbanius hoc esset, & hoc multi seruant. Multi verò contrariū affirmant, & sæpè contrarium seruari vidi. Vrgens ratio pro hac secunda opi. & obseruantia est; quia aliàs ludibrio essent verba illa, ac licentia de capiendo debitorem, & nihil operaretur, contra tex. in l. si quando. ff. de leg. j. nam si requireretur citatio p tali captura, esset instruere debitorem ad fugam parādam. Et quòd non requiratur citatio, voluit Bal. in l. cunctos populos. C. de sum. trini. per text. in l. si hac. §. prætor ait. ff. de in ius vocan. & ibi p Modern. Hinc dicunt docto. in l. si sic. ff. de leg. j. ꝙ si secundum formam statuti debitor potest capi ad voluntatē creditoris habētis instrumentum guarentigiatum, seu confessionatum, tunc non requiritur, quòd præcedat citatio. Nec tunc videtur tolli defensio, sed præposterari cognitio, & sic ipsa defensio. Et ita obseruaui super statuto Florentino, dum essem Rotæ Florentinæ Auditor. Aliud 9 etiā † arrestum hominis Romæ, & alibi frequentissimū est, qñ quis carceratus fuit ad vnius instantiam ex vna causa, & ad alterius instantiam recommendatur, seu cōfirmatur in eisdem carceribus ex alia causa, qui quodammodo sequestratur, de quo p Bar. in l. 2. ad fin. ff. de custo. & exhibi. reo. & in quæstione incip. Lapus. De arresto hominis post monitorium, seu præceptum, & post contumaciam, & ꝙ sit iuri consonum, vide Io. de Ami. de Vena. in præalleg. consi. 154. facti series, post nu. 3. vers. Igitur potuerunt arrestari. Non tamen omittam aduertere, ꝙ adeo inhumanum videtur pro rebus ciuilibus a persona captura inci-10 pere, vt statutum illud, † quòd sententiæ de facto, etiam incipiēdo a captura personæ, excutioni demandentur non excludat causę cognitionem, vt uoluit Angel. in l. si sic. ff. de legat. j. Vide etiam Socin. cons. 66. nu. 8. & seq. vol. 4.

SVMMARIVM.

1 *Arrestatus illicentiatus recedens an possit illico excommunicari absque alia citatione.*
2 *Excommunicatio sub conditione propter appellationem suspenditur.*
3 *Lex animata, & inanimata eiusdem sunt potentiæ.*
4 *Arrestati a lege.*
5 *Arrestati a principe.*
6 *Arrestum frangens, carcerem fregisse videtur.*

QVAESTIO IX.

1 Nonò quæro † Arrestatus in Rom. Cu. illicentiatus recedit, an possit illico excommunicari, vel excommunicatus declarari absque alia citatione? Opin. affirmatiua comptobari uidetur ex formula arresti, de qua in prin. proximę pręced. quęst. ubi quis arrestatur sub excommunicationis pœna, ne discedat a Rom. Cu. nisi prius responderit positioni, vel aliud fecerit: eo igitur ipso, ꝙ contrauenit, ipso facto excommunicatus est: ergo alia citatio, uel monitio requiri non debet, iuxta tex. in c. reprehēsibilis. ibi, Nisi fortè talis sit culpa, quæ ipso iure gereret suspensionem & c. de appel. & ibidē gl. in uer. ipso, ac Ioan. And. & alij. Pro hac opin. videtur etiam tex. 2 in c. præterea. 2. eo. titu. de appel. vbi sententia † excommunicationis sub conditione suspenditur, si ante conditionis euentum fuerit appellatum, ergo si non appelletur, prout in casu nostro, aliud dicendum erit, & sic statim, vel elapso termino, vel impleta conditione, vel constito de contrauentione, quis excommunicatus est, iuxta communem sententiam, prout per Lap. alleg. 73. per D. meum Phil. Dec. 145. consil. incip. quæritur, nu. 2. 3 & seq. & alios, quos addo ad dictam alle. Lapi 73. Amplius † lex animata, & inanimata eiusdem sunt potentiæ. §. vlt. in aucten. de consul. Oldra. cons. 65. Hic agitur. cir. prin. ubi arguit de arresto legis, ad arrestum principis: sed arrestati a lege habentur pro cō-4 fessis, seu conuictis † l. consiliarios. C. de assesso. §. si verò semel. & ibi glo. in ver. factum, ponderat illum tex. contra famulos fu-5 gientes. in authen. de exhiben. & introdu. reis. Sic & † arrestati a principe, vel eius ministro pro confessis pariter haberi debent. At contra confessos nullæ sunt partes iudicis nisi in exequen-6 do l. 1. & toto titu. ff. de confes. c. 2. eo. tit. lib. 6. Et † arrestum frangens carcerem fregisse videtur, qui pariter pro confesso habetr, & puniri debet. l. in eos. ff. de custo. reo. & Oldrad. ubi supra, ubi plura ad rem nostram. Videantur etiam Ioan. And. in addi. magna, in fi. ad ad Specu. in titu. de præsumptio. §. species. & Nicel. in 52. concor. glo. in 98. fallen. plura alia pro hac opin. affirmatiua adducere possem, quæ breuitati studens missa facio. Concludo veriorem, tutiorem, & humaniorem esse sententiam pro opin. negatiua, quam in terminis nostris tenuit Rot. 822. sciendum est, quando aliquis. in anti. vbi ꝙ requiritur citatio per audientiam contradictarum. Et pro hac opin. vide quæ latè scribit Barth. Socin. in suo cons. quod est 20. inter con. Cur. Senio. post post nu. 17. vers. sed infra facillimam, & ibidem aliis in locis.

SVMMARIVM.

1 *Arrestato qualiter consulatur.*
2 *Personę qualitas considerari debet.*
3 *Sequestrum data fideiussione reuocatur.*

QVAESTIO X.

1 Decimò quęro † arrestato qualiter consulatur? Respondeo, ꝙ neget monitorium, procuratorem cōstituat, dearrestariq; instet. Quod obtinebit in terris ecclesiæ, si is bona in dictis terris ecclesię possideat. Vel sit psona ecclesiastica, quæ ratione beneficiorum ad vrbem quandocunque reuocari, uel saltem vexari possit: vel sit aliàs persona bonę conditionis, opinionis, famæ, dignitatis, & existimationis, arg. tex. in l. testium fides. vers. Tu magis scire potes. ff. de testib. in l. fortissimis. ubi glo. & Bart. C. de mili. vestib. lib. 12. & p Cor-2 set. in suis singu. in ver. conditio personæ, ubi † ꝙ semper considerari debet conditio, & qualitas personæ. Ex ijs & aliis, quæ adducebam, dearrestari aliàs obtinui Reuerendissimum D. Franciscum Pisaurum Patriarcham Constantinopolitanum ad instantiam cuiusdam Aloisij Nigri eiusdem D. Patriarchę negociorum gestoris, prætextu prætensæ mercedis arrestatum. Et p eodem D. Patriarcha, ꝙ etiam non teneretur fideiussorem pręstare, seu aliàs cauere occasione litis, dicebam esse tex. in terminis in §. si quis verò, vers. Pro omnibus autem causis. in authen. de sanctissi. episco. Aliud etiam remedium sese offert, ut arrestatus aliquem breuem terminum aduersario statui faciat ad probandum, quicquid vult, & potest, quo lapso, & non docto, ꝙ dearrestationi, & liberationi locus fit: qui sic dearrestatus immunis, & in sua priori libertate, & potestate erit eūdi quò voluerit. Aduersario enim imputandum erit, si tempus sibi pręfixum labi passus sit, ad tex. in l. sed & si per prętorem. uers. Sed & si dum decreto. & ibi glo. in uer. decreto. ff. qui. ex cau. maio. Vel deniq; 3 si omne aliud remedium cessauerit, instet † reuocationem sequestri, seu arresti data fideiussione obtinere, ut per Cyn. Bald. & alios in alle. l. uni. C. de prohi. seque. ac per canonistas in c. 2. eod. in praxi Papien. de forma sequestri, nu. 5. versi. Deinde quæritur, an hæc sequestratio. per Iafr. dec. 240. incip. sequestrum regulariter, & ad hęc: Docto. citat, & hanc communem esse testatur. Dic. igitur Arrestatus si aliter liberari non possit, cautionē præstabit de stando iuri, & iudicatum soluendo, statimque arrestū tolletur. Hæc tamen limitabis, nisi is, qui dearrestari petit, obstinatè, vel calumniosè differat, vel subterfugiat iusto, ac rationabili iudicis mandato parere. Vnde propter denegationem, subterfugium, vel etiam dilationem, posset facilè causæ, vel negocio alicui detrimentum, vel quid sinistri parari: puta si quis arrestatus fuerit, ex quo materias, seu articulos medio iuramēto spęcificare recusauerit, (hoc tamen raró eueniet, alia. n. via prouidetur, uidelicet ne admittātur articuli nisi specificatis materiis, & ne testes recipiantur) vel iuramentum calumniæ subire noluerit: seu positionibus per verbum credit, vel nō credit respondere: vel in aliqua causa examini se subijcere. Aut in aliquo ex infinitis casibus, in quibus alicuius præsentia, vel actio requiratur. Tunc nullo modo dearrestabitur: immo cōtra ipsum iuxta facti contingentiam procedetur, iura enim quoad fieri potest, fraudibus, malitiis, calumnijs, & contumaciis occurrunt, ad l. si cui. ibi, Per medias vias. ff. de seruitu. l. in fundo. vbi glo. dat concordan. ff. de rei vindi. c. j. de iudi. Cardi. in clem. j. in 4. not. de re. permu. c. calumniam, de pœn. cum vulga. Limitari etiam pōt, quod diximus, sequestrum rei, vel personæ tolli pręstita fideiussione, non procedere, quando sequestratio personæ, vel rerum emanasset causa cognita, non ad effectum vt debitor satisdaret, sed vt solueret: tunc illa reuocari non debet per præstationem fideiussionis, sed per realem solutionem, per regulam l. si pecuniæ. in fi. ff. vt in possess. leg. quem tex. ad hoc multum commendat Bar. in l. consentaneum. post num. 15. versi. Ideo enim facta est missio.

est missio. C. quomo. & quan. iud. & in specie ita cōcludit Bero. in c. quoniam contra, nume. 158. versi. Quando verò sequestratio bonorum, & personæ, de proba. Quatuor limitationes quando sequestrum data cautione reuocari non debeat, ponit Ias. in l. si fideiussor. §. vlt. post nu. 17. ff. qui satis. cogan. Et Felin. quinq; in c. examinata, col 7. de iudi.

S V M M A R I V M.

1 *Quæ differentia sit inter monitoria sine clausula, si quis senserit, & in quibus sunt comminatæ censuræ. Ex nunc & c. & monitoria cum dicta clausula. Et ferendæ sententiæ.*

QVAESTIO XI.

1 VNdecimò quæro † quæ differentia sit inter monitoria sine clausula, si quis senserit se grauatum compareat & c. & in quibus sint comminatæ censuræ ex nunc, ꝑut ex tunc, & sic latæ sententiæ excommunicationis: ac monitoria ferendæ sententiæ, ac cum clausula si quis? Respondeo regulariter (vt tāgam infra quæst. 17.) cum illa clausula decerni solēt monitoria præsertim Romæ, & sic sine causæ cognitione, quando videlicet apponitur clausula si quis, quo casu Rota (prout dec. Achil. sub titu. de Monito. in causa Egitanen. de mense octob. 1549.) conclusit, non esse necessariam monitorij reintegrationē, sed sufficere obseruationem quatuor terminorum contra sic monitum. Pro quatuor terminis similibus videre poteris Felin. in c. ad probandum. post nu. 6. de re iudi. & Cassa. dec. 6. nume. 20. de caus. possess. & proprie. & postea deueniri debere ad declaratoriam: secus verò dixerunt in causa Albricen. pension. vt dec. seq. dicti Achil. eod. titu. in monitorijs in curia, quæ fiunt sub pœna excommunicationis ferendæ sententiæ; quo casu necessaria est citatio ad videndum se excommunicari: quia non paruit monitorio.

S V M M A R I V M.

1 *Auditor Cameræ an via monitorii, vel alia in causis beneficiariis procedere possit.*
2 *Auditor Cameræ non habet iurisdictionem in causis beneficiariis, & spiritualibus.*

QVAESTIO XII.

1 DVodecimò quæro † an Auditor Cameræ via monitorij, vel alia in causis beneficiariis procedere possit? Re-
2 spondeo negatiuè. Auditor † enim cameræ nō habet iurisdictionem in causis beneficiarijs, & spiritualibus. Rot. Bellame. 210. in causa. & 305. incipien. in causa mea. Rot. in no 336. & ad alia, quæ adduco in 4. quæst. 31. Reg. cancel. num. 2. & seq & apparebit ex infra dicendis. Verùm hodie in facultatibus. Aud. Cameræ inter alia adsunt hæc verba. Nec nō omnes, & singulas spirituales, & ecclesiasticas, & prophanas: vnde argui posset pro affirmatiua præsertim ponderatis illis verbis, omnes, & singulas, omnia includentibus, & nihil prætermittentibus, ad glo. in c. vt circa. §. vlt. in ver. omnia, & singula. de elect. lib. 6. Bald. in l. si cui. §. si filio. ff. de lega. j. Alex. consi. 17. lib. 3. & ꝑ alios, quos cito in 2. quęst. 31. Reg. Cancel. nume. 2. subsisto igitur, nec quid sentiam hic declaro.

S V M M A R I V M.

1 *Auditor Cameræ an monitorium decernere possit, vt quis possessionem beneficij dimittat, vel de titulo doceat.*
2 *Turbatores qualiter reprimi possint.*
3 *Rex possessorium in beneficialibus cognoscere potest.*

QVAESTIO XIII.

1 TErtiodecimò quæro † an Auditor Cameræ monitorium cōtra aliquem decernere possit, vt possessionem beneficij dimittat, vel de suo titulo doceat? Distinguerem sic. Aut monet alienæ possessionis turbatorem, & affirmati-
2 uè responderem † contra prædones enim, aut turbatores quilibet procedere, illosque reprimere potest. l. in re communi diuidunda. §. inter prædones. ff. commu. diui. per quem text. & alia iura, quæ adducit, voluit Bald. cōsi. 337. statutum quo. post prin. versi. sed est considerandum, volum. 5. statutum in fauorem possessoris non prodesse turbatori. Aut monet possessorem, & Bal. in d. consi. 337. nu. 2. & consi. seq. quærit, an valeat præceptum iudicis factum alicui, ꝙ dimittat possessionem, vel doceat de titulo: considerari potest, ꝙ non solum Auditor Cameræ, immo ēt
3 † Rex, uel iudex secularis ꝓcedere potest super ecclesiasticis in concernentibus factum, & in possessoriis. Bald. in l. omni. ubi ēt Alex. in apostil. in ver. in fine. ad fin. vers. Et ideo in possessorijs secularis se intromittit. C. de sacros. eccle. & in l. filiū diffinimus. ff. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. Angel. in disputatione. Astensis miles. Fede. de Sen. consi. 97 facta est lex. Bar. in l. quoties, & ibidem Ias. nu. 6. C. de iudi. Idem Bar. in l. Titia. ff. solu. matri. in lect. antiqua. Abb. in c. cum sit generale. col. 6. vbi hanc magis communem putat, de fo. comp. Alex. in præalleg. l. Titia. col. 4. ff. sol. matr. Pau. de Eleaza. in clem. j. de vsur. Anto. de But. & Cardi. in c. tuam. de ordi. cogni. Abb. in c. literas, col. 3. ad fin. de iura. calum. Lui. Papæ dec. j. & 71. ac 85. Anto. de But. Cardin. & Felin. in c. cum sit, col. 3. de fo. compe. Capi. dec. Neap. 7. in causa. num. 2. Afflic. Dec. 2. & Dec. 24. num. 9. Iafre. Dec. 274. incipien. quæstio nudi, & numari possessorij. Rip. respon. 35. aliàs vlt. de rescr. vbi ad id alios citat. & nu. 2. hanc communem dicit, lib. 2. Idem Rip. super rub. de iudi. num. 90. & in l. naturaliter. §. nihil commune. nume. 19. ff. de acqui. pos. Boer. dec. 79. num. 13. Gramma. dec. 78. Igneus in l. necessarias. in §. non aliàs, in 2. par. ff. ad syllania. Gui. Bene. in c. Raynutius. in uer & vxorem nomine Adelasiam. num. 9. de testa. Et videmus passim Reges, Duces, & dominos quoscunque temporales, uel seculares circa possessionem beneficiorum concernentia se intromittere. Ego plura olim adducebam pro contraria opin. quam tenuerunt idē Bart. in l. Titia. ff. solu. matri. qui uariauit, & Bal. qui etiam varius fuit, in l. quoties. C. de iudi. idem etiam videtur sentire, idem Bal. cōsi. 109. per statutum terræ Gualdi. colum. 1. vers. Quæ exceptio vsuraria contra hebreum, lib. 2. Verùm ne quis decipiatur, limitanda sunt præmissa, vt non procedant, quando causa possessorij: seu mera ipsa possessio: vel merum factum uidenda, seu tractanda, vel videndum, seu tractandum sit inter clericos: tunc enim laicus nullo modo se intromittere potest. Anton. de But. Abb. & alij communiter in c. litteras. de iura. calum. & nouissimè Aegid. Boss. in sua praxi crimi. titu. de principe, num. 211. sed quia (vt mihi relatum fuit) causa super qua scripsi, adhuc pendet ultra non procedo: alibi forsan hæc plenius tractabo. Interim scias, quòd quò ad ius, & proprietatem rei spiritualis, & ecclesiasticæ laicus nullo modo se intromittit, nec principaliter, nec incidenter. c. tuam. de ordi. cogni. Abb. colum. 3. in prælle. c. litteras, uers. Mere spiritualis. Boss. vbi supra, num. 210. Quòd Aud. Cameræ hodie possit indistinctè monere, & procedere concludo per ea, quæ alibi dixi præsertim ex amplissimus suis facultatibus.

S V M M A R I V M.

1 *Auditor cameræ monitorium an decernere possit super fructibus occasione decimarum.*
2 *Prophanæ causæ quæ dicantur.*
3 *Decimarum causa quòd sit spiritualis.*

QVAESTIO XIIII.

DEcimoquartò Auditor Camerę processit uia monitorij in fauorem A. rectoris Ecclesiæ B. decreti contra C. rectorem ecclesię D. in Rom. Cu. degentem super restitutione fructuum perceptorum ratione decimarum prouenientium in termino de Montagna, quas vterque
1 ad se ratione suæ ecclesiæ spectare asserebat † quæro, an monitorium decernere potuerit, ita vt validè processum fuerit? Pro parte affirmatiua duo ponderari possunt, quorum alterum est, ꝙ hæc causa erat prophana; quia agebatur super fructibus occa-
2 sione decimarum prouenientibus, † & illæ dicuntur causæ prophanæ, quæ in clem. dispendiosam. de iudi. expressæ non sunt, ut per Cassad. Dec. 1. eo. titu. Alterum est, quòd monitus erat in Rom. Cu. Romæ autem quilibet moneri, vel citari potest, quippe quæ communis sit patria, iuxta tex. in l. Roma communis patria. ff. ad munici. in l. 2. §. omnes, & ibi Docto. ff. de iudi. & in ca. vlt. de fo. compe. Contrarium cōcluserunt Domini de Rota in Conchen. decimarum inter Martinum Ximenez, & Marcum de Parada. Considerarunt enim in casu, de quo supra, actorem fructus decimarum petere non potuisse, nisi quia decimæ debeantur suæ ecclesiæ, & sic, quòd agebatur non ratione personarum, & debitorum, ac creditorum ipsorum litigantium: sed ratione suarum ecclesiarum, quibus prætenditur decimas deberi, quæ ecclesiæ sub iurisdictione Auditoris Cameræ non erāt, & sic potuisset per rectores ita agētes perpetuum præiudicium ecclesijs suis inferri: & propterea Domini fuerunt pro nullita-
3 te. ꝑut Dec. Prolo. 114. incipien. Conchen. decimarum † causa autem decimarum, ꝙ sit spiritualis, & in alle. clem. dispendiosam. cōprehensa si inter ecclesias, vel personas ecclesiasticas agatur, probat Rot. 433. fuit dubitatū, vtrū si agatur, in no. Hodie habemus facultates, ac priuilegia Aud. Cameræ, & illorum tenorē seruare debemus. cap. accepimus, & c. seq. de fi. instru. c. cum plātare, versus fin. cap. porrò, & c. petistis, de priuile. Rot. Cassa. 1. in fin. eo. Verba autem priuilegiorum sunt quæ posui supra ad fin. quæst. 12. quòd possit cognoscere omnes, & singulas causas spirituales, ecclesiasticas, & prophanas.

S V M M A R I V M.

1 *Romani an coram Auditore Cameræ conueniri possint.*
2 *Romani ab alio, quàm Cæsare iudicari non possunt.*
3 *Romanos laicos trahi non debere ad curiam ecclesiasticam.*

QVAESTIO XV.

1 DEcimoquintò quæro † an Auditor Cameræ uia monitorij, vel alia contra Romanos procedere possit? Pro opin. affirmatiua concludendum vr̄. Nam sicut prius oīs huius vrbis potestas, & iurisdictio in Imperatorem translata erat. l. uni. ff. de offi. præfe. præto. ad Imperato-
2 remq; spectabat, † ac Romani ab alio, quàm Cæsare iudicari non poterant, prout tam ex historiis notissimis, quàm ex ipsis legibus, ac ex sacra pagina uidere est in persona diui Pauli, ꝑut Actuum

Actuum c. 22. ad fin. Dic mihi si tu Romanus es & c. & 25. Dixit autem Paulus ad tribunal Cęsaris sto, ibi me oportet iudicari, & postea. Tunc Festus cum consilio loquutus respondit Cæsarem appellas, ad Cæsarem ibis, cum ijs, quę sequuntur. & per diuum Thomam 2. 2. quæst. 69. art 3. de quo etiam per Oldra. consi. 89. Episcopus, post nu. 3. Hodie Roma, & Romæ iurisdictio omnis ad summū Pontificem spectat, vt omnes norunt: & Bonif. VIII. interlocutus est, nullum Romæ præter Papam iurisdictionem ordinariam habere, vt refert Archid. in c. experientiæ, versus fi. 11. q. 2. Et Papa nūcupari etiam potest Imperator Apostolicus. c. Constantinus. 1. & 2. 96. distin Host. in c. per venerabilem, colum. 8. in vers. imperio. qui fil. sint legi. Bal. in l. j. col. j. vers. Tertiò dico. C. de sum. trini. Auditor Cameræ, Auditor est gn̄alis ipsius Papæ, vt ex ipsius facultatibus apparet: sequitur, ꝙ sicut Papa cognoscit inter Romanos, ita ipsius Auditor generalis cognoscere possit. In cōtrarium est veritas, ꝙ immo ipse Auditor causas Romanorum audire, & terminare non possit, prout concludit etiam Gemin. consi. 149. primò circa num. j. ubi etiam, ꝙ Papa
3 sępè declarauit nolle † ciues Romanos laicos trahi ad curiam ecclesiasticam, cum sit seorsum senator positus per eum ī vrbe pro causis laicorum. De cuius senatoris officio tractatur in primo lib. statutorum vrbis. Et habemus motum proprium in fauorem Romanorum. Et in dies citari videmus subuertere tentantes iurisdictionem capitolinam, ad dicendum contra motū proprium populo Romano concessum: & illius vigore videndum reassumi causam in curia capitolina, & inhiberi &c. Fallit, nisi procedatur in vim obligationis in forma Cameræ. De quo tamen, & quando, & quomodo hoc procedat alibi tractandum erit. Interim in hoc resideo, & hoc iure utimur, ꝙ si expresè, vel tacitè partes coram ipso Aud. Cameræ consentiant, validus sit processus, quòd si Romanus monitus, vel citatus ad curiam Capitolinam recurrat, causamque reassumi faciat, cesset Aud. Cameræ iurisdictio.

S V M M A R I V M.

1 *Priuatio beneficiorum non debet apponi in monitorio.*
2 *Vacatio de iure, & de facto requiritur, vt impetratio sit bona.*
3 *Probatio vera quando dicatur.*
4 *Excommunicationis sententia non transit in rem iudicatam.*

QVAESTIO XVI.

DEcimosextò Auditor Cameræ instante fisco ordinaria auctoritate, & vigore Bullæ in Cœna Domini monitorium decreuerat sub sententiis, censuris, & pœnis, ac priuatione beneficiorum contra Petrum Lotesos ad comparendum personaliter ad se purgandum de nonnullis excessibus, & delictis: contra quem non comparentem procurator fiscalis procedi per audientiam contradictarum, & deinde pronunciari obtinuit: ac declarari dictum Petrum incidisse in sententias, censuras, & pęnas in dicto monitorio contentas; quæ sententia nulla prouocatione suspensa in rem transiuit iudicatam. Ioannes Morales impetrauit hoc beneficium, illud ꝑ priuationem uacare prætendens: comparuit deinde Petrus coram dicto D. Auditore Cameræ, vt se expurgaret, & citato fisco obtinuit se absolui a sententiis, censuris, & pœnis in dicto moni-
1 torio contentis. Quæro † an Petrus absolutus suum beneficium recuperare debuerit? Hic plura discutienda venirent, verū quia casus iste in sacro Rotæ Auditorio (me etiam pro Petro interueniente, & plura pro eo in iure adducente) propositus, & decisus fuit, ipsum Rotæ decretum hic subijciendum putaui. In Annotationibus bon. me. Hyer. Nouati hæc sunt Decisionis verba. Die veneris 9. Martij 1548. Rota resoluit nullam rationem habendam esse dictæ prouisionis impetratæ per priuationem ex allegatis: & quia monitorium non debet fieri sub pœna priuationis beneficiorum. Et R. D. Decanus mandauit dicta uerba priuationis beneficiorum semper esse delenda de monitoriis. Bon. mem. Achilles de Grassis hoc modo annotauit. Dixerunt Dn̄i in vna Barchinonen. coram Nouato, ꝙ absolutus debet recuperare suum beneficium: tum quia sentētia incidisse in pœnas priuationis nō bene priuat, per Felin. in c. inquisitionis, ante nu. 8. de accusa. & Bisigne. dec. vlt. de re iudi. Item quia talis absolutio declarauerat omnia esse nulla. Dixerūt etiam Dn̄i esse multum aduertendum, ꝙ licèt quandoq; declaremus aliquem incidisse in pœnas contentas in monitorio, deberemus cancellare pœnam priuationis. Cōtra impetrationem Ioan. Morales dicebā,
2 ꝙ ad hoc vt impetratio beneficii esset bona † requirebatur vacatio de iure, & de facto, vel saltem de iure, vt latè tractat Staph. super signa. fol. 77. & seq. ac fol. 166. & seq. iuxta primam impres. Rebuff. super Concor. de Regia ad præla. nomina. §. monasteriis, in ver. vacantibus. At in casu præmisso asserebam non esse incursam priuationem per sententiam iudicis; quia solum declarabat Petrum incidisse in pœnas priuationis, non autem priuabat expresè, & adducebam Innoc. in c. qualiter. 2. col. 3. versi.
3 Credendum tamen, ante num. 11. de accusa. vbi quòd † tunc est vera priuatio, quādo expresè dicitur, depono talem, priuo, vel perpetuò eum a sua ecclesia amoueo, & tanto magis inconsiderabilem dicebam esse prætensam probationem: quia sententia erat lata in contumaciam non parentis monitorio, non autem
4 quia crimen esset probatum. Insuper ponderabam. Quòd † sentētia excommunicationis, & interdicti lata contra Petrū etiam nulla prouocatione suspensa nunquam in rem transibat iudicatam, semperq; reuocari poterat, constito de illius iniustitia. c. ad reprimendum. de offic. ordin. c. sacro. de senten. excom. c. licèt, eo. titu. lib. 6. Abb. in c. consan. nu. 9. de re iudi. Phi. Fran. in c. qua fronte, in 8. not. de appel. Cum igitur sententia contra Petrum esset indiuidua. l. in hoc iudicio. ff. famil. ercis. qn̄cunq; poterat reuocari constito de illius iniustitia, prout factum fuit. Hodie in monitoriis, de quibus loquimur de stilo (vt audio) etiam pęna priuationis beneficiorum apponi cōsueuit, quod etiam de iure procedere puto, vt alibi tractabo.

S V M M A R I V M.

1 *Attentare an dicatur spolians post monitorium de non molestando.*
2 *Monitorium per comparitionem resoluitur in simplicem citationem.*
3 *Monitorium sapit comminationem, non inhibitionem.*
4 *Monitorium vim citationis habet.*
5 *Si senseris te grauatum, clausula.*
6 *Præceptum absque clausula si senseris & c. est iniustum, & nullum.*
7 *Præceptum absque clausula si senseris & c. quando subsistat.*
8 *Præceptum cum clausula si senseris, quando operari deberet.*

QVAESTIO XVII.

1 DEcimoseptimò quæro † an monitus ab Auditore Cameræ (supposita valida iurisdictione) ne molestet B. in sua possessione sub censuris ecclesiasticis, si postea Bernardum spoliauerit attentasse dicatur? Pro opin. affirmatiua facit totus titu. vt lit. penden. nihil in no. in rub. & nig. ff. & C. in Decreta. in 6. & in clem. Et cum huiusmodi rubricæ sint conceptæ negatiuè, regulariter nihil debet innouari lite pēdente, iuxta glo in rub. præfata ut lit. penden. in Decreta. vers. Et aduerte. Lite igitur introducta ex præsentatione monitorii qcqd ea pendente fit, attentatum erit. Cassad. dec. 6. incipien. voluerūt Domini, super Regu. Cācel. Et huc spectant ea, quæ adduco sup 14. formula commis. in ver. Attētatorum in j. priuile. vbi, ꝙ duobus probatis, videlicet innouatione, & ꝙ lite pendente semper attentatis, illorumque reuocationi locus esse debet. Hic innouatum supponitur: item lis, videlicet (ut præmisi) monitorio intimato, ergo &c. Et ꝙ monitorio intimato dicatur lis, probo arguendo a pari, seu ab ęquiperatis, supposito, ꝙ citata parte lis pendere dicatur. c. proposuit. de for. comp. & ad ea, quæ adduco in 11. quæst. Regu. de subrogan. num. 2. ita & executo, seu intimato monitorio lis pēdet: cum monitorium ęquiperetur citationi, ut tetigi supra in prima quæst. & probatur ex ijs, quæ volunt
2 Docto. dicentes, ꝙ per comparitionem † moniti, monitorium resoluitur in simplicem citationem. Bar. in l. j. num. 3. C. de exec. rei iudi. Bald. super rub. C. commi. vel Epi. post num. 4. ibi. Aut citatus comparet, & resoluitur in simplicem citationem. Inno. in cap. tua, nume. 8. de cohabi. cleri. sequitur Bal. in l. officio. §. ius alimentorum. cir. medium. ff. vbi pupil. edu. debe. Idem Bal. ꝯsil. 177. ad euidentiam. in prin. lib. 3. & consi. 463. quatuor, nume. 3. volum. 4. iuxta nouam impres. ubi loquitur de præcepto cū illa clausula si senseris &c. Ancha. consi. 297. efficacibus. col. prima versi. Quintò dicitur. Abb. in c. ex parte, col. vlt. in 3. no. de verb. signif. practi. Papien. in for. libelli in Actione noui operis, in ver. nouum opus, ante num. 4. Ang. in §. curare. post nume. 10. vers. sed Barto. in l. j. Insti. de actio. Corset. in suis singu. in ver. citatio. Angel. qui dicit curiam Romanam introduxisse formam hanc citandi. Alex. num. 3. & seq. Rip. nu. 19. & seq. & Ias. in l. de pupillo. §. meminisse, post nu. 8. ff. de no. oper. nunc. Idem Ias. in l. nec quicquam, num. 6. vbi hanc magis communem dicit. ff. de offic. procon. Ruin. consi. 19. ante num. 6. volum. 5. Bertran. consi. 61. viso, num. 3. lib. j. in primis. Paris. consi. 113. Monitorium emanatum. in prin. vol. 4. Ioan. de Ami. de Venaf. consi. 35. Magnifice, vbi hanc communem dicit, num. j. Felin. consi. 5. venerabilis, nume. 8. vers. Secundò aliud considero. Pro opin. verò negatiua in casu præmisso concluserunt Domini de Rota, prout annotauit Reuerendiss. Put. dec. 17. sub tit. de resti. spolia in hæc verba. Post monitorium Auditoris Cameræ de non molestando possessorem sua possessione sub censuris, si quis spoliat aliquem, non dr̄ attentare, licèt dicatur spoliare. Dum rationem huius Decreti Rotalis inuestigarem, reperi aliam eiusdem Put. dec. quæ ratio-
3 nem reddit. videlicet, † quòd monitorium sapiat quandā comminationem tantum, non inhibitionem, nisi fieret per viā inhibitionis, quasi Rota inferre velit, monitorium huiusmodi verā litis pendentiam non inducere: nec instar citationum arctare, sed monitorium simile esse comminationibus, de quibus in toto tit. C. commina. vel episto. & ibi per Bart. super l. iudex, & per Bald. & alios super rub. Ego (licèt Rotæ obseruantissimus sim) priorem opin. affirmatiuam veriorem puto. Nec ratio prę, dicta (mea quidem sentētia) multum stringit: supposita, prout etiam Rota

Rota supponebat iurisdictionem in Auditore Cameræ monitorium decernente. Nec monitoria huiusmodi debiliora, & minus valida citationibus ipsis existimo: & vltra stilum notorium probaui supra † monitorium huiusmodi citationis vim habere. Immo etiam citatio verè dici potest, si aduertamus subtilius intuentes ad id, quod dicit Bald. in d. rub. C. commi. uel epist. ibi, Aut est validum, & tunc refert. Aut citatus comparet, & resoluitur in simplicem citationem: quia alternatiuum, & altera pars vera est, quia comparuit. Mens Bal. est, ꝙ tale monitorium, seu præceptum alternatiuum sit, duo in se continens, videlicet, ꝙ quis faciat illud, quod sibi præcipitur: vel si illud facere nolit, cõpareat: & sic etiam citatur ad comparendum. Et hæc etiam supponit, & ita intelligi debet Cardi. in c. j. ad fin. de cau. pos. & ppri. Et ꝙ sit citatio voluit Paris. cõsi. 116. circa resolutionem. nu. 23. & seq. lib. j. præsertim ibi. Tale mandatũ, citatio, & instantia iam periit: & tamen ibi nulla alia citatio supponitur, nisi monitorii, vel mandati præsentatio, & moniti comparitio. Est verum, ꝙ si Rota non supposuisset iurisdictionẽ in Auditore Cameræ monitorium decernente: vel si assereremus monitorium huiusmodi fuisse circa non spectantia ad Auditoris Cameræ officiũ: ꝓut considerat Salyc. in l. j. in princ. & q. 2. versi. tunc distingue, aut vtrumq; spectat & c. C. commi. vel epist. aliud fortè dicendum esset. Rotæ etiam decretum subsisteret, si supponeremus monitorium huiusmodi esse sine clausula. † Si senserit se grauatũ, veniat responsurus, seu compareat infra triduum iustitiæ complementum recepturus. De qua clausula vide per supra citatos sup glo. vlt. in c. ex parte. §. vlt. de verb. signif. per Bar. in l. j. nu. 3. C. de excep. rei iudi. per eundem Bar. in l. defendente. ff. de aucto. tuto. per Bar. & Bald. in l. 2. col. 1. C. de episco. audien per Barto. in l. ca quidem, versus fin. C. si manci. ita fue. alie. & in l. j. § j. in fi. ff. de iu. deli. Bal. & Salyc. in l. de minore. col. 2. C. de transactio. Imol. in l. cum ab initio, col. j. in fin. ff. quemad. testa. aperi. Ang. in l. nonnunquam. ff. de iudi. Nicel. in 52. concor. glos. fallen. nu. 112. per glo. & Doct. in præalleg. l. de pupillo. §. meminisse. ff. de no. oper. nunci. per Ang. in §. curare. Insti. de actio. post nume. 10. versic. Quid dicendum de eo, quod iudices. Cardin. in clem. j. ad fin. de celebra. missa. & omnino per Cels. Vgo. inter clausulas iudiciorum, in clausula si senseris te grauatum. Et hæc clausula iustum, & firmum reddit iudicis mandatum, seu monitorium. Et iudex mandando aliquid cum dicta clausula dicitur bene iustificare seipsum: & in nihilo partem grauat. Abb. in alleg. c. ex parte. de verbor. signif. Et hæc theorica, & praxis totius mundi; ac curiæ Romanæ, prout inquiunt Paul. Castren. in alleg. l. de pupillo. §. meminisse. ff. de no. oper. nunci. Ioan. de Ami. de Venaf. ꝯsil. 35. Magnifice. nu. 2. & seq. & post Laud. & Cardin. in clem. dispendiosam. Lanfran. de Oria. col. 2. super gl. in ver. præmoniti. versi. subijcit D. Florenti. hanc formam esse bonam, sed debere adijci vna clausula, videlicet. Saluo si quis sentiat se grauatum & c. de iudi. Idem Lanfran. in c. quoniam cõtra. in ver. citationes, col. 4. vers. Hæc vera sunt, ꝙ nõ potest incipere a præcepto, nisi in præcepto inseratur clausula iustificatiua, si senseris te grauatum cõpareas. de probat. Aliàs sine dicta clausula fateor, ꝙ huiusmodi monitorium comminationẽ potius, q̃ citationem saperet, inhibitionem verò nullo modo. Et tale † præceptum, seu monitorium absq; illa clausula emanatum iniustum, inconsideratum, exorbitans, & nullum plerumq; habetur, de præalle. con. Anch. 297. col. j. uoluit Bar. in l. j. C. de exe. rei iudi. Abb. in d. c. ex parte, de verbor. signif. Ias. qui hanc opin. magis communem dicit in l. nequicquam, nu. 6. ff. de offi. procons. Bertran. communem dicens consi. 247. vniuersitas, num. 3. lib. 2. in primis, & etiam magis communem dicit consi. 64. egregiè, vol. 3. in primis, nu. j. & ꝑ alios supra adductos. Et ꝙ clausula si senseris, operetur iuxta cõmunem sententiam, ꝙ si in termino non compareatur, præceptum cum ista clausula habeat vim sententiæ: si compareat̃ habeat vim citationis, ponit Io. de Ami. de Venaf. consil. 153. nu. 2. Dum autem dico præceptum decretũ sine clausula, si quis senserit, esse nullum, & iniustum, intelligo de præcepto decreto absq; causæ cognitione, & ex abrupto: alioqui cum † causæ cognitione validum, & iustum assero. ad ea, quæ volunt distinguẽtes Bal. super rub. C. commi. vel episto. & Abb. in c. ex parte. j. nume. 7. & seq. de verbor. signif. Et isto secundo modo puto loqui Rot. 340. vtrum præceptum de soluendo. in anti. Valebit etiam, seu subsistet monitorium, uel præceptum, illique in dubio parẽdum erit, si non afferat plenum præiudicium, uel sit super eo, in quo non requiratur causæ cognitio, prout per Paul. Castren. in alleg. §. meminisse, post num. 5. versi. si verò non affert, & ꝑ eundem Io. de Venaf. alleg. consi. 35. num. 12. puta in materia nũciationis. Verùm in quantum dixi monitorium vim citationis habere, id vr̃ contra tex. in c. peruenit, de fideius. ibi, Vel aliàs legitimè vobis rem ita se habere constiterit, moneatis ipsum, vt memorato R. pecuniam, quam pro eis soluit, restituant & c. & sic diuersa erit citatio a monitorio: & illa hoc præcedere debebat, ut supponere subtili consideratione debemus ex illa dictione cõstito, quæ requirit citationem illius, de cuius interesse tractatur, vt per glo. magnam in clem. vni. de offic. deleg. & in cle. j. in ver. inquisitionem. de con. præb. ac in clem. 2. in ver. constiterit, de poen. & voluit Bero. in c. cõquerẽte, nu. 11. de resti. spoli. vtrunq; requiri, unum prius, alterum successiuè. Rñderi potest, ꝙ monitio de qua ibi, alterius erat speciei, q̃ monitorij, de quo tractamus: & hæc inter se differunt, vt declarauimus supra in 1. q. Rursus retorqueri potest argumentum arguendo a speciali, ut in illo casu præcedere deberet citatio: regulariter autem secus dicẽdum sit: cum (vt probauimus) idem operari soleat monitoriũ, quod citatio. Sed aduertendum est, ꝙ Bal. in alleg. l. nequicquã. §. vbi decretum. ff. de offic. procons. col. 5. vers. Istam glo. vr̃ tenere, præceptum huiusmodi cum hac clausula si senseris, non valere nisi in certis casibus, vt est qñ esset fundatum in iure cõi: ut in casu præalleg. §. meminisse. Nam etiã ipsa pars nunciando, & sic prohibendo nouum opus fieri, facit ut nullius sit momenti, quicquid postea ędificatum fuerit, ut hr̃ in l. j. §. nunciatio. ff. de no. ope. nunci. non mirum si etiam ipse iudex ad petitionẽ partis possit ĩcipere a tali præcepto, vnde vr̃ velle ibi Bal. ꝙ illa verba, si senseris, postea apposita in præcepto potius ex vrbanitate iudicis, q̃ ex necessitate in terminis dicti §. meminisse. apponantur, ex quo præceptum huiusmodi super iure communi fundatum est. In aliis verò casibus super iure communi non fundatis tale præceptum cum clausula præmissa si senseris, nullo modo subsistere videtur, etiam quoad effectum, ut per comparitionẽ resoluatur in simplicem citationem: quia ex quo illud præceptum non ualet, non grauat: & ideo sequens clausula nihil operetur. Pro hoc faciunt nota. per Innoc. in c. tua. de cohabi. cleri. & mulie. vbi dicit, ꝙ pręcepta inualida a principio, non possunt resolui in simplicem citationem. Hanc opin. sequitur Io. And. in addi. ad Specu. in tit. de Aduocato cir. prin. quia esset præposterare ordinem, & ponere currum ante boues. Quidquid sit, de consuetudine hodie passim in quacunque materia quæcunque præcepta, ac monitoria cum præmissa clausula concedi consueuere, etiam nulli iuri conformia. † Verior tamen, ęquior, ac magis rationi consona mihi videtur hæc opin. contra cõmunem obseruantiam, præsertim quia illa clausula de comparendo est limitata, videlicet super exgrauatione, & reuocatione grauaminis, ergo limitatum parere debet effectum, & sic solum ille dicatur citatus super reuocatione grauaminis, non autem super facto principali, argum. tex. in l. cancellauerat. ff. de ijs, quæ in test. delen. & in l. cum tale. §. vlt. ff. de condi & demonst. & faciunt, quæ habentur in c. si a iudice. de appel. lib. 6. Præmissa igitur vniuersalis praxis solum toleranda esset in terminis illius edicti de no. oper. nunci. & similibus, non autem in aliis fundatis in iure communi: ut per Io. And. ubi supra, & in eisdem addi. ad Specu. titu. de senten. prola. §. species, in ver. quæstionem habeo. Vide etiam Bald. in l. præscrip. C. si con. ius, vel vti. publi.

S V M M A R I V M.

1. *Regestorum super solutione quis, quem, & ad cuius instantiam monere possit.*
2. *Regesta, & non registra nuncupari debent.*
3. *Monitorium pro regesto coram se fabricato quilibet iudex decernit.*
4. *Delegato omnia commissa videntur, sine quibus ad expeditionem causæ deueniri non potest.*
5. *Procurator ad solutionem regesti obligatur.*
6. *Ad exigendum speciale mandatum requiritur.*
7. *Monitorij pro solutione regesti formula.*
8. *Solui quid debeat, si incertum sit, executioni locus non est.*

QVAESTIO XVIII.

DEcimooctauò quæro † quis, quem, & ad cuius instantiam monere poterit super solutione regestorum, & quæ sit huius monitorii formula? Hæc † regesta voco, non registra, vt vulgus solet corrupto vocabulo, ꝑut docet Bud. in annot. in pandect. super l. Herennius Modestinus. ff. de decurio. Ad primum respondeo, ꝙ antiquo tpe Auditor Cameræ (vt ab antiquis audiui) monebat pro huiusmodi solutione regestorum coram quocunq; penderet causa principalis: præsertim si corã aliquo Rotæ Auditore. Hodie idemmet iudex siue ordinarius, siue delegatus † huiusmodi monitorium decernit pro regestis coram se fabricatis, qui stilus hodiernus omni iuri, & rationi consonus videtur: tum in iudice ordinario quouis, circa quem nulla cadere potest hęsitatio, cum hęc, & alia cãs coram se pendentes concernentia ad suam spectent iurisdictionem: & ius dicentis officium latissimum sit. l. j. ubi omnes. ff. de iuris. om. iudi. Paris. cõs. 168. & si iudicis. in prin. vol. 4. Tum ẽt in delegato, † cui omnia censentur commissa, sine quibus ad causę congruam expeditionem deuenire non potest. l. 2. ff. de iuris. om. iudi. c. j. de offi. deleg. ac argu. l. oratio. ff. de sponsa. & l. ad legatum. ff. de procu. Rursus vltra alias clausulas in rescriptis passim apponi solitas, illa etiam inseritur, videlicet. Cæteraq; faciendi, dicendi, & exercendi in præmissis, & circa ea necessaria, seu quomodolibet opportuna, de qua clausula eiusq; effectu tracto super 1. formula commis. ad fin. Ad secundum respondeo, ꝙ monere poterit principalem de iure: & de stilo Ro. Cu. ẽt † procuratorem,

curatorẽ, qui pro principale suo absente obligatur ad solutionẽ regesti: & ad satisfaciẽdum notariis de eorum salariis. Rot. 303. licèt procurator. in no. Mil. in suo reper. in ver. procurator constitutus ad causam tenet̃ satisdare notariis. & Cassad. dec. j. nu. 2. de procur. Ad tertium respondeo, ꝙ tam ad instantiam principalis, q̃ procuratoris monitorium huiusmodi decerni poterit: Magis tamen expedit instante procuratore monere: nisi ad instantiam principalis quis ad id monitus fuerit, dubitari postea contingat, an procurator pecuniam depositam pro regesto aduersarium tangente absque speciali mãdato exigere possit. † speciale enim mandatum ad exigendum requiritur. l. non solùm, cum ibi nota. ff. solu. matr. Socin. consi. 260. in causa, post nu. 18. versic. Amplius etiam non poterat pensiones exigere. lib. 2. Ad quartum dicitur, ꝙ formula hæc erit. † De mandato R. P. D. N. & c. ad instantiam A. principalis, seu B. procuratoris peremptoriè moneatur. C. ex aduerso principalis, seu D. eius procurator, ac principalis respectiue, quatenus infra tres dies ꝓximè sequentes debeat partem suam regesti hactenus facti, & in futurum satisfecisse de parte sua regesti faciẽdi & c. Aliqui dicunt, infra tres dies soluisse debeat partem suam regesti tam facti, q̃ faciendi. Hæc secunda formula, quæ forsan notariis communior est, quò ad eius secundam partem mihi non videtur tuta. Quomodo. n. quis moneri, seu cogi potest, vt infra triduum soluat partẽ suam regesti post triduum, vel fortè post menses conficiendi: cũ pp incertitudinem nesciat quid soluere debeat: & sic ante opus factum ad aliquam solutionem cogi posset, immo stante obligatione præcisa; vel etiam promissione de soluendo † si incertum sit, quid solui debeat, licèt ex post certificari possit; ante certificationẽ alicui executioni locus non erit. l. j. vbi omnes. ff. de leg. 2. Cur. Iun. consi. 36. habita diligenti, post nume. 8. Defendi posset stilus notariorum interpretãdo. Quam faciendi infra tres dies; idest postquam regestum faciendum factũ fuerit, intra tres dies soluere debeat. Et hæc fuit mens, & intentio notarij, vt solutio fiat intra tres dies, postquam (vt dixi) regestum faciendum, fecerit. Vnde magis attendere debemus ad mentem, & intẽtionem, quàm ad verba, vt docet Plato lib. 13. q inscribitur Theetus, seu de scientia, inquiens: Non nos sermonibus, sed nobis sermones seruiant. Et ꝙ intentio sola cõsiderari debeat, est text. in c. intelligentia. de verbo. sig. uoluit D. meus super rubr. de proba. col. 2. versi. prædicta saluatio. Paris. consil. 20. Gratia. præsens. nu. 2. volum. 4. Hinc dicimus, ꝙ verba impropriari debent, ut inseruiant intentioni. c. is autem, in fi. 22. quæst. 2.

S V M M A R I V M.

1. *Procuratori an aliqua via consuli possit, vt a regesti solutione immunis sit.*
1. *Habitare quilibet præsumitur in patria sua.*

QVAESTIO XIX.

DEcimononò quæro † an procuratori (vt proximè diximus) monito aliqua via consuli possit: vt a regesti solutione immunis sit? Concludendum est, ꝙ si tempore monitionis huiusmodi in personam procuratoris factæ, principalis Romæ præsens sit, procurator eiusdem principalis præsentiam allegando, a solutioni regesti eximitur ex notorio stilo Cu. Romanæ. Cuius stili rationem puto esse; qa cum sit præter, & fortè contra ius, ꝙ procurator teneatur ad expẽsas regesti, & ad salarium notarij: & hoc (vt præmisi) a consuetudine introductum fuerit, ea præsertim ratione, ne causæ prosecutio impediatur, vel forsan ne fraudetur notarius in suis salarijs stante principalis absentia, prout per præalle. dec. 303. in no. per Nic. Mil. in Reper. in ver. procurator constitutus ac Cassad. decis. prima, nu. 2 de procur. Si ergo principalis præsens sit, cessat causa, seu ratio stili præmissi, & sic procurator excusabitur a solutione, dummodo præsentiam principalis infra terminum monitorij alleget. Alioqui si non alleget, etiam ipse procurator ad solutionem huiusmodi faciendam compelli poterit, ut passim seruari videmus. Quare autem oporteat principalis præsentiam allegare, eam puto rationem esse, ꝙ quilibet † præsumatur commorari, seu habitare in patria sua. l. cum quidam magna. ff. de lega. 2. l. prædia. §. affini. suo versi. hæc testatrix, & ibi notat Bart. ff. de fun. instru. Idem Bar. in l. potest. nu. 17. vers. Aliquando ille, & ibidem Alex. col. 4. & Ias. ff. de acquir. hæred. Aret. consil. 135. clarissime D. Collateralis, col. j. & 2. Caro. Ruin. consi. 61. in lite, nu. 20. & seq. versi. ad quintum, vol. 5.

S V M M A R I V M.

1. *Post lapsum tempus monitorij executi super solutione regesti coram quo, & qualiter procedatur.*
2. *Negociorum gestorum actio competit soluenti pro alio absque mandato.*
3. *Depositi actio fauorabilis est executionem paratam habens.*

QVAESTIO XX.

VIgesimò quæro † corã quo, & qualiter procedatur post lapsum termini monitorij executi super solutione regesti? Respondeo, ꝙ executo monitorio, triduo lapso, coram notario causæ depositum fieri cõsueuit in tãta summa, in quanta principalis, seu procurator aduersarius ꝓ parte regesti eum tangente debitor apparet. Idemq; notarius soluenti cedulam, seu quitantiam conficit, ac tradit. Procurator verò, seu principalis, qui soluerat monitorium iam executũ, ac schedulam solutionis prædictæ alicui ex notariis Auditoris Cameræ præsentat, principalem aduersarium, seu eius procuratorem coram dicto Auditore Cameræ citari faciens, ad dicẽdum contra iura producta & repetita, videndum iurare testes super recognitione, quatenus opus sit, soluendum iuxta formam cedulæ depositi, aliàs videndum decerni, & tradi mandatum executiuum. Et si monitorium sit decretum, & executum ꝯ procuratorem, in citatione dicitur. Citetur Meuius ex aduerso principalis, non autem ex aduerso procurator: licèt is sit procurator causæ principalis, & in omnibus actis citetur aliàs vt ꝓcurator, non autem vt principalis. Ratio differentiæ est; quia licèt iste respectu causæ principalis verè sit procurator: ratione autẽ obligationis de soluendo regestum dicitur, & est principalis, quia (vt præmisi) ex stilo antiquissimo cogi potest ad solutionem ipsius regesti: cum igitur possit ĩuitus ad id cogi, ergo debitor est, & principalis. l. debitor intelligitur is. ff. de verbo. signif. Quare autem coram Auditore Cameræ, & qua actione conueniatur hic procurator, vel principalis pro solutione regesti respõdeo, ꝙ supponendum est ex stilo Rom. Cu. transacto tempore, seu termino trium dierum, de quibus in monitorio, de quo tractamus pro solutione regesti collitiganti præfixo, si is non soluat partem regesti sibi tangentem, vel aliàs non concordauerit notarium, alterum ex collitigantibus seu procuratorem posse, & solere facere depositum pecuniarum pro solutione regesti tangente partem aduersam, & ad rigorem: super qua solutione, ac quietatione notarius dat schedulam, quam is qui soluit deinde coram Auditore Cameræ producit pro recuperanda pecunia soluta pro alio. Et licèt pro alio absque mandato soluenti regulariter † competat actio negociorum gestorum pro eo, quod vtiliter exposuit. l. 2. ff. neg. gesto. ac Insti. de obliga. quæ ex quasi contra. nascun. §. j. & per Rofre. Beneuen. in suis libellis rub. de contra. actio. nego. gesto. tamen ex stilo curiæ Romanæ ad maiorem fauorem solutionis mercedũ notariorum, solutionũque factarum recuperationem, datur † actio depositi, quæ fauorabilior est: & executionem paratam habet toto tit. ff. & C. depo. Coram autem Auditore Cameræ fieri solent huiusmodi exactiones tum ex illius facultatibus: tum ex stilo inueterato.

S V M M A R I V M.

1. *Procurator substituens an pro regesto teneatur.*
2. *Procurator substituens ad hoc ne ipse citari possit, qua cautela vti debeat.*
3. *Instrumenti mandati absque protestatione recipiens, acceptat mandatum.*

QVAESTIO XXI.

VIgesimoprimò quæro † procurator constitutus acceptat tantùm quò ad effectum substituendi: substitutus postquam plura egit in causa, & plures actus fecit decessit, vel a Rom. Cu. recessit, an q substituit validè moneri possit pro solutione regesti? Pro præmissorum maiori declaratione suppono, ꝙ si quis absens constituatur procurator cum potestate substituendi, si duntaxat substituere vult, nõ autẽ intendit onus procuræ indistinctè acceptare, † & ipse in causa citari posse, aduertat, ꝙ dũ substituere vult, hac cautela vtatur, videlicet, vt scribi faciat a notario causæ. Constitutus Cornelius Garaldinus habens notitiam de quodã mandato apud acta sup tali causa (vt dicitur) ꝓducto, in quo asseritur se procuratorem ab N. principali constitutum esse cum potestate substituẽdi & c. acceptauit onus mandati huiusmodi ad effectum substituendi duntaxat, & non aliàs, aliter, nec alio modo: & ex tũc substituit, & loco sui posuit & c. Vidi plures, qui produxerunt mandata cõstitutionum huiusmodi apud acta, & protestati sunt non acceptare, nisi ad effectum substituendi, ignorantes † per solam receptionem instrumentorum, uel literarum, in quibus procuratores constituuntur, eos mandata acceptare, nisi statim protestentur nolle acceptare, iuxta text. in clem. j. de procur. vnde monui instrumẽtum, & literas huiusmodi per tertiam personam apud acta produci debere. ad hoc vt protestatio præmissa suffragari possit. Redeo ad principale quæsitum, & respondeo, quòd iuxta praxim Romanam, prout seruari vidi: & ab antiquis ita seruatũ fuisse audiui, pars affirmatiua comprobata fuit præmissa protestatione, ꝙ acceptabat ad effectum substituendi dumtaxat non obstante. Ratio stili huiusmodi supposito altero stilo de quo supra quæst. 18. num. 5. ꝙ procurator in Rom. Cu. teneatur ad solutionem regesti, & ad satisfaciendum notariis de eorum salariis, quòd si contrarium teneremus absente, vel defuncto substituto prædicto, principaliq; absente, id quod inductum fuit in fauorẽ notariorum, ne debitis solutionibus defraudarentur, illusoriũ redderetur: quo fit, vt ille procurator cum dicta potestate substituendi constitutus, licèt protestatus fuisset, ꝙ acceptabat ad effectum dumtaxat substituẽdi: & propter huiusmodi protestationem euaserit alia onera procuratoribus incũbentia: hoc tamen

circa solutionem regestorum euitare non potuit, stante obitu, vel absentia substituti, seu principalis. Et in terminis nostris ita fuit decisum ut per Rot. 23. de procura. aliàs 303. in no. vt etiam voluit Nico. Mil. in suo Reper. in ver. procurator constitutus ad causam.

SVMMARIVM.

1 *Monitorium contra aliquos nominatos an cum processu subsistat.*
2 *Citandi nomen, & cognomen specificari debet.*
3 *In vim clausulæ. Quosdam alios, quatuor citari possunt.*
4 *Vigore clausulæ omnesq; alios, vltra quatuor citari possunt.*

QVAESTIO XXII.

1 Vigesimosecundò quæro † decernitur monitorium cōtra aliquos nō nominatos, an illud, & processus illius vigore subsistant? Distinguendi sunt plures casus: primus sit, decernitur monitorium contra N. postea præ-2 sentatur Titio, qui semp successiuè nominatim citatur, † & licèt nomen citandi, & cognomen certum esse debeat, argum. tex. in l. idem Pomponius. in fi. & in l. seq. ff. de rei vindi. & ad tradi. per Maria Socin de citatio. art. 20. num. 14. in 9. quæst. princ. tamen quia nesciebatur nomen, & cognomen, alio remedio vtēdum erat, ad tex. in l. si in rem. j. ff. de rei vindi. vnde vr̃ sufficere, ꝙ nuncius, seu notarius in ipsa citationis relatione, vel præsentationis monitorij expresserit nomen, & cognomen citati, vel moniti: & sic subsequens declaratio sufficiat: tāto magis, quia iudicium (vt præmisi) factum fuit cum eodem Titio, qui monitus erat. Pro, & contra ponderari possunt. Rot. 419. si impetretur, & Cassad. 2. de do. & contu. Verior tamen vr̃ præmissa opin. prout per præalleg. Mar. Socin. de citatio. art. 5. post num. 17. versi. si ergo citator vult plenè, & bene officio suo fungi dēt sine alia inquisitione interrogationis citare illos, quos impetrator sibi dixerit nominandos, & postea versi. Nec fortè mireris secundum Inn. ꝙ dictum sit, ꝙ ad nutum impetratoris debent omnes citari, quos declarauerit &c. quæ tanto magis procederent, si ille Titius se defendebat, & in iudicio litigabat, argum. tex. in l. si in iudicis nomine. ff. de iudi. & per eundem Maria. Socin. de citatio. in d. art. 20. nume. 5. secundus casus erit, si decernitur monitoriū contra N. Geraldinum, & postea fiat relatio per cursorem, ꝙ monitorium præsentauit Cornelio Geraldino, eadem, & maiori ratione dicemus monitoriū, & subsecuta subsistere: de agnomine enim, seu cognomine iam constat: quis verò sit ille N. postea declaratum fuit: vnde perinde censeri debet, ac si a principio nomen declaratum, vel expressum fuisset. ad ea, quę in simi. voluerunt Bal. consi. 150. casus talis Vgnolus. in prin. lib. j. Anch. consil. 127. ad dubia. Boe. contra Cassan. decis. 274. an valeat. & Anto. Galles. ad for. came. quæst. 2. par. 2. & quæst. j. num. 7. & seq. ad 5. par. obliga. camera Tertius casus erit, si decernitur monitorium contra Cornelium Geraldinum, & N. & N. præsentat̃ monitorium eidem Cornelio Geraldino, ac Calphurnio, & Nicolao Mandosijs & contra omnes tres successiuè nominatim citatos validè proceditur. præalleg. dec. 419. aliàs 18. de do. & contu. & Cassa. dec. 2. eo. tit. & ad alia supra adducta. Quartus casus poni potest, si monitorium decernatur contra Fatium picciolum, & quosdam alios, seu nonnullos alios nominandos. Et tunc di-3 stinguere possumus, † ꝙ aut postea quatuor vltra Fatium nominantur, & omnia subsistant; aut nominantur octo, vel decem; & tunc obstabit c. 2. de rescr. lib. 6. Pro quibus vide Maria. Socin. de citatio. art. 5. num. 63. Quintus, & vltimus sit, si apponat̃ clau-4 sula † contra Fatium omnesque alios, tunc vltra quatuor citari poterunt: & cessabit dispositio dicti c. 2. de resc. lib. 6. quod non loquitur per verba vniuersalia. ut ibi ponderant Ioan. And. nume. 3. & Gemini. post num. 9. quos sequitur Maria. Socin. in alle. tracta. de citatio. art. 5. post num. 63. versi. secus si diceretur in literis. Verùm circa omnes præmissos casus potissimè consuetudo inspici debebit. Pro aliquibus ex præmissis videre poteris, quæ scripsi in 36. q. Regu. de Anna.

SVMMARIVM.

1 *An validè procedatur contra successorem in beneficio literis prouisionis non expeditis.*
2 *Successor ignorantiam prætendere potest.*

QVAESTIO XXIII.

1 Vigesimotertiò quæro † monetur successor in beneficio onerato, ut pensionem soluat: & literæ reseruationis pensionis sibi non intimantur, an validè contra sic monitum procedi possit? Pro opin. negatiua facit, ꝙ
2 † successor ignorantiam prætēdere potest gestorum per decessorem, seu prædecessorem, puta an ille cōsenserit alicui pēsioni: vel an illud quod petitur ex illius causa, vel facto debeatur, ad tex. in l. vlt. in fi. ff. pro suo. in l. qui in alterius. ff. de reg. iur. Bar. in l. non ab re. in fin. C. vnde vi. Pro opi. affirmatiua, quæ verior est, habemus decis. Cassad. 12. de rescrip. vide rationes, & iura, de quibus ibi. & quæ adduco in 4. Formula commis. in versi. prænominatos hæredes. Et ad contraria, quæ adduci possunt, respōdetu ex mente Cassad. ubi supra, & decis. secunda, sub tit. de pēsio. ad fi. versi. Intimatio verò, quòd illa quandoque procederent, quando ageretur ad pœnam priuationis beneficii: seu ad incursum censurarum: non autem quando duntaxat ad solutionem pensionum decursarum.

SVMMARIVM.

1 *Hæres, vel successor absque noua noua monitione an excommunicari possit.*
Instantia transit ad hæredes.
2 *Hæredis in personam pęnam committi.*
3 *Periurium incurrendi, ac iuramenti effectus an transeat in hæredes.*
Hæres tenetur exonerare conscientiam defuncti.
4 *Hæres eisdem iuribus astringitur, quibus eius author.*
5 *Hæres citandus stante statuto, quòd executio fiat contra hæredem.*

QVAESTIO XXIIII.

1 Vigesimoquartò quæro † an hæres, vel successor ex processu facto contra defunctū monitum sine noua monitione excommunicari possit? Pro opin. affirmatiua adduci potest, ꝙ instantia transeat in hæredem. l. eum hominem. ff. de fideius. l. si rem. 2. ff. de rei vendi. & per Alex. in l. si constante. §. si bona. ff. sol. matri. Magis autem ad rem dici po-2 test, ꝙ † hæres, vel successor tenetur ex cōtractu defuncti, & pœna committitur in personam hæredis. l. vlt. de nauti. fœno. l. ad diem. ff. de verb. oblig. Et actiones competentes defuncto actiuæ, & passiuæ transeunt in hæredes: vt toto titu. C. vt actio. ab hęre. & contra hære. incip. & Insti. de inuti. stipu. §. post mortem. Secundò videmus iuramentum defuncti (iuxta opin. aliquorū) quò ad effectus obseruantiæ contractus, excepto reatu periurij, afficere hęredes: ad hæredesq; trāsire tam actiuè, q̃ passiuè. Inn. in c. veritatis, de iureiur. Bald. in l. etiam. in fi. ff. eo. Et omnia iura tam ciuilia, quàm canonica interpretanda sint, ꝙ vinculum iuramenti, & periurij liget tantum iurantem, & ipse contrauenies sit periurus, non alius. At effectus, & virtus iuramenti transeat etiam in hæredes: prout etiam concludunt Bart. in l. si quis ꝑ eo. col. 3. & ibi Pau. Castr. num. 5. ff. de fideius. Bald. in authen. sacramenta puberum, col. vlt. C. si aduer. vendi. & ibi Saly. col. penul. Pau. Castr. nu. 3. & Corn. nu. 140. in repet. Bald. in l. vlt. nu. 16. C. de pact. & in l. si quis. §. illud. C. de inof. test. Anto. de But. in cap. cum contingat, num. 5. & Abb. nu. 18. de iureiur. Cassa. dec. 2. nume. 10. eo. tit. Paris. consi. 75. pro resolutione. nu. 23. lib. 2. Pau. Castren. in l. si grege. nu. 5. ff. de leg. præsertim si defunctus, qui iurauit, promisit pró hæredibus. Et non minus hæres ciuiliter accusari poterit de incursa pœna, ꝑꝑ inobseruantiam eius, quod defunctus iurauit, ex qua ipse, qui iurauit, accusari potuisset. Barto. in l. cum quis decedens. §. codicillis. nu. 10. ff. de leg. 3. Afflic. dec. Neapo. 381. quædam Hyppolita. ad fi. Fed. de Sen. consil. 267. per c. veritatis. de iureiur. And. de Isern. in const. eos, qui scienter, Ca-3 pic. dec. Neap. 75. Vel ēt iuxta opin. aliorum effectum † etiā incurrendi periurium transire ad hæredes, prout uoluerunt Ang. de Perus. cōsi. 326. in themate, ante nu. 2. vers. Quia si tenor. Soc. cōsi. 38. in causa, post prin. vers. Et si videatur, lib. 3. Feli. in c. cum sit generale, col. 6. de for. compe. Mar. Anto. Bauer. de Virtu. iuramen. post nu. 62. consi. 45. vers. sed si essemus in iuramento cōfirmatorio, vbi alios ad id citat. pro præmissis vide Fed. de Sen. consi. 281. statuto cadetur. Bald. in aucten. sacramenta puberū. ad fi. C. si aduer. vendi. & ibidem Paul. Castren. col. j. idem Paul. consi. 77. visis, & consideratis, lib. 2. Thom. Parpal. qui hoc seruari affirmat, in l. si quis maior. quæst. 5. in 3. casu. C. de transactio. Alex. cons. 7. volum. 6. col. 2. & consi. 26. in fi. vol. 7. quod etiam inuenies inter consi. Soc. lib. j. post consi. 78. vide etiam Cornel. consil. 112. & consil. 287. col. j. vol. 4. Guid. Papæ singu. 345. Iurā non transit in hæredem, quò ad periculum animæ. & dec. 414. incip. Iuramentum est quid personale. Anch. in alle. c. veritatis, de iureiur. Ias. consi. 76. col. j. lib. j. Brun. consi. 12. col. 7. Cępo. cōsi. 36. col. 3. & consi. 66. col. 7. Bartho. Cassen. consi. 47. col. 7. Felin. in c. cum sit generale, nume. 9. de for. compe. Ruin. consi. 195. col. pen. lib. j. Gramma. con. ciui. 100. col. 8. D. meum Phi. Dec. consi. 639. Lostre. consi. 23. col. 2. Et opiniones hoc modo concordantur, ꝙ contractus iuratus, & eius virtus, ac effectus transeant ad hæredes tam actiuè, q̃ passiuè: iuramentum enim in cōtractu appositum ipsum confirmat: & sicut cōtractus de sui natura est perpetuus, & transitorius ad hæredes, etiam de illis mentione non facta, est tex. clarus in l. si pactum. de proba. sic & virtus, & effectus iuramenti in eo appositi transit ad hęredes, & hæredes, vt supra dixi. Et ratio præcipua, quare hæres teneatur seruare iuramentum a defuncto præstitum, illa adduci pōt; quia hæres tenetur exonerare defuncti cōscientiam, & pro eo satisfacere. est tex. in c. vlt. de sepult. in c. literis, de rapto. in c. ecclesia. §. Item peccato Israelitarum. vers. veluti si quispiam, & ibi gl. in ver. conquisita. 1. quæst. 4. Quod etiam voluerunt Roma. cōsi. 149. conclusionem, num. 4. Abb. in c. cum sit generale. nu. 22. de for. comp. Ruin. consi. 20. num. 2. vol. 4. Socin. consi. 203. capiendo, nu. 2. lib. 2. Curt. Iun. cōsil. 181. præsupponitur, versus fin. D. meus

consil. 282. viso processu, nu. 6. & consi. 303. in casu, nu. 6. Alcia. in l. 2. § & harum. nu. 33. ff. de verb. oblig. Et ꝙ hæres teneatur ad interesse pro delicto defuncti etiam de iure canonico, singulariter voluerunt Bal. in l. j. col. vlt. vers. Tertio autem casu. C. ne ex deli. defun. & in l. furti actione. C. de furt. Bart. Ang. ac Pau. Cast. in l. postulante. in prin. per illum tex. ff. ad trebel. vbi ꝙ si statutū disponat, ꝙ instrumentum mittatur executioni contra debitorem in eo descriptum, possit etiam executio fieri ꝯ eius hæredem, licèt non sit nominatus, prout etiam notat Ias. in l. si cui legetur. §. vlt. in 3. not. ff. de leg. j. & consi. 217. communitas, col. 2. lib. 2. pulchrè Catel. Cott. in suis Memoria. in vers. Hæres cense-4 tur. Et generaliter dicimus, hæredem, † & successorem affici, astringi, & iuuari eisdem iuribus, & vinculis, quibus eius author, ad l. hæredem, quæ est 60. & l. in omnibus officijs, aliàs in ijs, quæ officij quæ est 135. § nō debet. ff. de reg. iur. quod & voluit Aret. consi. 36. casus talis est, num. 3. vers. Secundo dico, & consi. 112. considerans, col. 2. vers. De successore. Socin. consi. 82. sup quæstionibus. nu. 3. lib. 3. Immo hæres censetur eadem persona cum defuncto, vt dicit tex. in aucten. de iureiur. a mor. præsti. cir. prin. & declarat Bart. in l. 2. § j. col. 2. ff. de præt. stipula. Hinc dixit Bal. in l. j. C. quo. lega. ꝙ nominato Titio, credatur etiam nominatus eius hæres. Ita ꝙ cessat ꝯ hæredem illa excusatio. Tu non es nominatus in instrumento, quem ibi communiter sequuntur, & declarat Socin. consil. 141. lib. 2. ac D. meus consil. 162. col. 2. & Ias. consil. 217. per totum. lib. 2. An autem si in contractu ponatur dictio taxatiua duntaxat solùm, & similis, transeat obligatio actiuè, & passiuè, puta. Ego tātùm, ego dumtaxat promitto tibi decem, transeat ad hæredes passiuè. Vel si Meuius dicat, promitto tibi soli, tibi tantùm. vel tibi duntaxat, obligatio transeat ad hæredes creditoris actiuè. Vide Bal. in l. vlt. C. de actio. emp. col. vlt. num. 5. vbi etiam ꝙ illa dictio taxatiua censetur apposita ad excludendum extraneos, nō autem hæredes, per ea, quæ ibi adducit. Verùm magis communis opin. videtur in contrarium, ꝙ eo casu quo apposita sit dictio taxatiua, non transeat obligatio ad hæredes actiuè, vel passiuè: quia censetur esse pactum personale, argu. tex. in l. non solùm. § tale. ff. de libe. lega. & in l. idem in duobus. §. j. ff. de pact. & voluerunt Bar. Ange. Pau. Castren. & cōmuniter alij in l. qui in futurum. ff. de pact. Alij etiam sequuntur hāc opin. quos citat, hanc magis communem affirmās Ant. Gomez. in tracta. varia. reso. titu. de quali. contract. nu. 13. versic. Dubium tamē. Ex præmissis colligi videtur, ꝙ fortius hæres, vel successor ex processu iam cum illius authore fabricato absque noua monitione, censuris, & quib. vis aliis vijs vexari possit. Contrariam opin. & bene tenuit Rota dec. 337. nota ꝙ ex processu. in antiq. per text. in l. seruus. ff. de his, qui notan. infā. Et quia excommunicatio fertur in contumacem, ad ea, quæ adduxi super 2. formu. commis. in ver. non paritionis. At contumacia in hærede, vel successore cadere verisimiliter non potest. Et quia excōmunicatio in aliquem non citatum personaliter, seu non monitum fieri non potest, prout probabo infra quæst. 26. poterit ꝯ hæredem, vel successorem monitum, seu citatum procedi via mandati executiui, vel etiam via excommunicationis, & censurarum, iuxta theo. Anto. de But in c. licèt, quam Abb. ibi in fi. sequitur, de voto. Et ꝙ ex contumacia defuncti non excommunicetur hæres, voluerunt Are. & Alex. in l. grege legato. ff. de leg. j. & Hyero. Cagno. in l. hæredem. quæ est 60. nu. 14. ff. de regu. iur. Quòd absque noua citatione, vel monitione hæres, vel successor excommunicari non possit habemus text. in c. a nobis. 2. in fin. vbi hæres debitoris defuncti excommunicari possit monendus est, de senten. excom. Et voluit Bal. in l. per diuersas. in 10. q. C. manda. ꝙ si statutum disponat, executionem fieri debere ꝯ
5 hæredem, † hæres citari debeat, ad hoc vt constet ipsum esse hęredem, & talis contra quem executio, de qua loquitur statutū, fieri possit, sequuntur Feli. in c. quia G. nu. 4. & D. meus colum. 7. de iudi. Ruin. consi. 152. col. 2. & 5. vol. 4. & consi. 88. colum. 3. ac consi. 102. col. j. vol. 5. & Boe. Dec. 295. nume. 15. Florentiæ adest statutum lib. 2. rub. 29. de hæredib. & hæreditate debitoris cōueniendo. pro quo videri poterunt Ange. consi. 386. statuto Florent. Pau. Castren. in l. si seruum. §. vlt. in fi. ff. de acqui. hære. in l. q iure familiaritatis. ff. de acquir. pos. in l. j. C. de repu. hære. & consi. 55. lib. j. in nou. Corn consi. 91. col. 4. vsque in fi. Socin. consi. 60. colum. 3. lib. j. & 113. vol. 4. Nonnulla huc spectantia, ac ad rem nostram facientia inuenies apud Aug. Bero. eius quæst. familia. 57. incip. statuto cauetur, vt contra debitores. Pro præmissorū corroboratione illud etiam adduci potest, ꝙ iuramentum adeo sit personale. c. veniens, de iureiuran. vt licèt iurans possit cogi ad
6 factū, † iuxta glo. singu. in l. si pecuniam. ff. de condi. ob cau. tñ
7 eius hæres † ad factum cogi non poterit, vt; concludit Bald. in prælud. feud. col. 7. Nec hæres iurantis efficitur de foro ecclesię, vt notat Bald. in l. prima, versi. Extra quæro. C. de reb. credi. & in aucten. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. Amplio ut sicut
8 iurā non transit in hæredes ita nec facultas iurandi † Bald. in l. secunda. C. de condi. indeb. Et pro declaratione huius ampliationis videndæ sunt quatuor ampliationes, quas ponit M. Ant. Bauer. in tractat. de virtu. iura.

SVMMARIVM.

1 *Possessio capta vigore monitorij an sit bona, & restituibilis.*
2 *Distinctione contrarietas tollitur.*

QVAESTIO XXV.

1 Vigesimoquintò q̃ro, † an monitorij vigore capta possessio sit bona, & restituibilis? Supponenda est extra. Pau. III. prohibens cum decreto irritanti possessionē capi via mandati, dic tu vel etiam monitorii, ut infra ostendam, per transumpta supplicationum, de qua extra. seu regula perpetuò valitura loquor in 4. q. 31. Reg. num. 13. Iuxta thema præmissum. Rota in Calaguritan. de la puebla coram Capizucca inter Petrum de Montoio, & Martinum Perez, in qua ego scripsi, distinguebat hoc modo, videlicet. Aut supplicatio, seu supplicationis transumptum inserta erat in monitorio, & quia tunc in loco beneficii datur possessio timore monitorij, & ordinarius verisimiliter credere potest, ꝙ propter illam insertionem debet tradi possessio, quo casu Regulæ, seu extraua. prædictæ locus est, & consequenter possessio non fuisset bona. Aut quis possessionem capit cum monitorio, & postmodum habuit supplicationem; tamen quia iudex de partibus potuisset possessionem denegare cum sola supplicatione. Et sic non est eadem ratio: & hoc casu voluerunt Domini bonam esse possessionem captam, & restituibilem vigore supplicationis: neque esse infectam per decretum Regulæ, & propterea illa non obstante in præfata causa possessionem esse restituibilem decreuerunt. Hęc ferè ad literam descripta sunt in dec. Achil. 3. de constitu. Et sic etiam Rota supponit extra. illam nō solum procedere in mandatis, sed etiam in monitoriis. Sed quomodo defendā alteram dec. quam posui in alle. quæst. 4. Reg. 31. nume. 13. quæ vult, extra.
2 huiusmodi non habere locum in monitoriis. † Ad euitandam contrarietatem distinctione opus est. ad l. inter stipulantem. ff. de verb. oblig. Bar. in 1. const. C. nume. 13. versi. Nota, ꝙ contrarietas. & per Curt. Iunio. consil. 147. contra ea. nume. quarto, & sexto. Distinguo igitur sic. Aut loquimur in monitorijs cū clausula, si quis senserit &c. quæ per comparitionem resoluitur in simplicem citationem: prout per Abb. in c. primo, post num. 6. de caus. pos. & proprie. & per Paris. consi. 113. monitorium ruti. in prin. vol. 4. & procedant quę dixi in dicta quæstio. 4. 31. Regu. Aut loquimur in monitorijs absque illa clausula: & quæ monitoria per comparitionem non resoluuntur in simplicem citationem, & procedat Dec. Achil. præmissa.

SVMMARIVM.

1 *Monitorium an personaliter intimari debeat.*
2 *Citatio personalis non requiritur in causis ciuilibus.*
3 *Excommunicandus personaliter citari debet.*
4 *Personalis citatio quando non requiratur.*

QVAESTIO XXVI.

1 Vigesimosextò quæro † an monitorium personalē intimationem, seu executionem requirat? Stante ęquiparatione citationis, & monitorij vt supra, videtur nega-2 tiuè respondendum † citatio enim personalis non necessariò in causis, præsertim ciuilibus requiritur. l. j. § permittit. ff. de agno. libe. l. aut qui aliter. §. si fortè. ff. quod vi, aut clā. l. scire oportet. §. oportet. ff. de exc. tut. l. 4. §. prætor. & ibi per omnes. ff. de dam. infe. c. causam, ante fin. ubi ꝙ etiam contra non personaliter citatum ad sententiam procedi potest, de dol. & contu. Ex sententia verò Inn. & Host. in c. ult. de eo, qui mitti. in posses.
3 cau. rei seruan. eliciunt omnes, ꝙ excommunicandus † personaliter citandus veniat propter grauitatem præiudicij, quod per excommunicationem infertur. Idem dixerunt Abb. col. vlt. ac Collecta. in d. c. vlt. de eo, qui mitti. in possess. Pau. Castr. in alleg. l. 4. §. prætor ait. col. j. ff. de dam. infe. Præposi. in c. caueant, contra glo. ibi. 3. q. 9. And. Tiraq. de vt. retra. lib. j. §. 9. Glo. 2. nu. 4. Felin. in c. cum sit Romana, nu. 13. & seq. de appel. Bald. in l. vt ꝑfectius. C. de anna. excep. col. 2. & in l. in actionib. in lect. antiqua, in fi. ff. de in lit. iuran. Ioan. Fab. in §. vlt. Insti. de pœna teme. liti. Roma. cōsi. 482. in casu. nu. ij. Rot. 313. nota ꝙ lite. & 337. nota ꝙ ex processu. vers. Vnde antequā aliquis excōicetur oportet, ꝙ personaliter moneatur. in antiq. Cassad. dec. 12. de rescr. & dec. 2. de pensio. Lanfran. de citatio. nu. 16. vers. Vnde non omittes. Monitorium autem decernitur sub pœna excōicationis: ergo personaliter intimari debet. In Reperto. etiam Inquisito. in ver. citatio, notatur, ꝙ citatio personalis requiritur ad sententiam excommunicationis. Et generaliter, ꝙ qñ inferri potest magna iactura, & graue præiudiciū, non sufficiat citatio facta domi, vel aliàs non personalis, quo casu sic citatus dicitur fictus contumax: & ex tali citatione elicitur præsumpta scientia, non autem vera; & sic non sufficit: prout præter prædictos voluerunt Bar. in l. vlt. ff. de in inte. resti. Alex. in l. pleriq;, col. 2. versi. Nota ex hac lege. ff. de in ius vocan. pręceptor meus consi. 34. nu. 4. Phi. Fran. in c. cōcertationi. ad fi. vers. Et ꝑ hoc dicit Rota de appel. lib. 6. Et dixit Ang. consi. 186. in prin. ꝙ statutum loquens in contumace non

habet

habet locum in citato ad domum, nisi probetur ipsum habuisse veram scientiam: & respondet ad illud, ꝙ præsumatur à familia certificatus de citatione. Quid tenendum? Infinita pro vtraque parte adduci possent. Ego breuitati studens concluderē in omnibus casibus, in quibus citatio personalis quò ad causas ciuiles requiritur, personalem intimationem monitorij faciendā esse, 4 multo magis vbi petitur quem excōmunicari. † In quibusdam autē casibus, puta si quis malitiosè; se absentet, ne intimatio ad eum perueniat, & in aliquibus casibus infra dicendis ēt aliquo personaliter non monito potest ad excommunicationem, & monitorij redintegrationē procedi, de qua infra tractabimus. Et antequam ad distinctiones ipsas deueniam, ostendo, ꝙ etiam ex mente Rotæ quis non personaliter citatus excommunicari possit. Pro quo adduco in terminis Rot. Bellame. 188. incipien. Vt citatus excōicetur. Vbi ꝙ ad hoc vt citatus per edictum excōmunicari possit, vltra affixionem edicti in partibus vicinis, verisimilis notitia excōicandi de citatione hmōi probari debet. Ergo etiam ex mente Rotæ non procedit absolutè, ꝙ excōicationis ad fulminationem parte personaliter non citata perueniri non possit. Et ꝙ citatio personalis ꝯ excommunicandum fraudulenter se absentantem, seu latitantē non requiratur, voluit Inno. & alii c. si aduersarius. de eo q mitti. in possess. cau. rei serua. sequuntur Ang. in l. vt perfectius. C. de anna. excep. & Lanfran. de Oria. in c. quoniam contra. in ver. citationes, col. 4. versic. Vnde non omittas singularissimam. de probat. Quantum verò ad dubium illud latissimum, & anceps attinet, an citatio domi, vel ꝑ edictū facta sufficiat, an verò ꝑsonalis citatio requiratur, verior, & magis communis opin est. Quòd aut quis personaliter reperiri potest. Aut nō. Primo casu requiratur personalis; secundo sufficiat executio facta domi: vel per edictum pro omnibus actibus iudiciariis iuxta distin. Bartol. & Paul. Castren. in l. 4. §. prætor. ff. de dam. infe. quam ibi Alex. num. 2. dicit magis communem: seqt̄ Abb. in alle. c. causam, nu. 5. de do. & contu. Mil. in Reper. in ver. citatio prima debet fieri personaliter. Lanfran. in præalleg. trac. de citatione, seu in repet. c. qm̄ contra. in ver. citatio. de probat. post num. 16. versi. Quod est verum, nisi iste se absentet fraudulenter, vt ad eum non perueniat citatio. Idem voluerunt Inno. & alii in alle. c. vlt. de eo qui mitti in pos. Matthe. Matthesi. not. 133. & Tiraq. in alleg. tracta. de vt. retra. lib. j §. 9. Glo. 2. num. 7. & in præall. Repert. Inquisito. in ver. citatio. vers. Quod verum, nisi citandus se absentet. Pro quibus videantur ea, quæ scripsi in 71. quæst. Regu. de Anna. num. 5. & seq. Et in aliquibus casibus ibi, & in locis supra adductis contentis, puta si quis latitet, vel malitiosè, & frauduletēr se absentauerit, vel si propter aduersarij potentiam, vel iustum metum nemo ad illum citandum accedere audeat, seu monitorij qualitercūq; executi notitiam habere præsumatur, puto, ꝙ etiam siquis personaliter citatus non fuerit, excommunicari possit. Et ꝙ sufficiat monitorium, seu citationem peruenire ad citandi notitiam, habemus regulam c. um qui certus. lib. 6. facit text. in clem. causam. de electio. in fi. vbi ꝙ citatio illegitima cum notitia subsecuta ita ligat, sicut citatio ab initio legitima. Roma. consi. 410. Hyppo. de Marsi. super rub. C. de probatio. num. 371. & singu. 259. Tiraq. vbi supra, num. 16. Et in terminis citationis malæ executæ, puta ad domum (vbi personaliter facienda erat) ꝙ sufficiat notitia malè citati concludit Felin. in c. cum sit Romana. col. 5. de appel. vbi etiam limitationem adducit, videlicet, ꝙ non requiratur citatio personalis, qn̄ agitur de reintrudēdo in eandem excommunicationem malè absolutum. Postremò, ꝙ etiam in sententia declaratoria quem incidisse in censuras, seu pœnas ipso facto requiratur citatio (licèt nonnulli ꝯrium affirmauerint) tenuit glo. in clem. præsenti, in ver. constiterit, de censib. quam omnes sequuntur: vt dicit Soc. consi. 20. post nu. 16. Rip. in l. is cui bonis. nu. 27. ff. de verbo. obl. D. meus Phi. Dec. in c. reprehēsibilis, post nu. 2. de appel. Iul. Clar. sent. lib. 5. §. vlt. q. 31. nu. 3. versi. Item adde.

SVMMARIVM.

1 *Monitorium prius executum an censeatur, quàm quem in Rota citatum ad exclusionem attentatorum.*
2 *Citans primò, præuenire dicitur.*
3 *Ordinaria via fauorabilior.*
4 *Citatio plenam causæ certitudinem continens plus operatur.*
5 *Delegatus maior, & dignior est quocunque ordinario.*
6 *Rota loquente cætera tribunalia obmutescunt.*

QVAESTIO XXVII.

Vigesimoseptimò quæro. Eadem die reperiebatur præsentata commissio, & citata pars coram Rotæ Auditore ad dicendum ꝯ commissionem: & quoddam monitorium executum ꝯ actorem pro parte rei corā Audi-1 tore Cameræ super eadem re. † Quæritur, an monitorij executio huiusmodi sit attētata, & cuius horum tribunalium iurisdictio in casu proposito præualeat? Quò ad primum quæsitum, inueni in terminis dec. Crescen. in titu. de cau. possess. & propri. 100. aliàs 53. in qua cōtinetur, ꝙ in Casalen. beneficij corā Paulo Capizucca conclusum fuit pro non attentatis, ex quo non apparebat, quis horum actuum præcessisset. Et præsumēdum erat monitorium executum tempore licito, ne præsumeretur delictum, argu. tex. in tex. in l. meritò. ff. pro socio, & sic ante citationem executam, ad dicendū ꝯ commissionem, ad Rot. Bellame. 699. supposito, ꝙ causa, quæ est etiam in no. 469. per Felin. in c. super literis, ante num. 13. vers. Limita primò. de rescr. pro quib. etiam adduci potest tex. in l. item apud Labeonem. §. si commu nem. iun. glo. in ver. si cum iure. ff. de iniur. Bart. in l. non solùm. §. sed vt probari, nu. 3. ff. de no. oper. nun. & per eundem in l. generit, col. 6 ff. de acquir. hære. sic etiam dicimus, ꝙ actus ille præcedere præsumitur (quando sumus in dubio) qui præcedere debebat pro validitate actus. Alex. in l. 2. §. prius, colum. 2. vers. Quod vbi aliàs. ff. de vulga. & pupil. & consi. 112. vol. 5. Cassad. dec. 21. de præb. Felin. in c. pastoralis, col. 4. de rescr. Quoad secundum dubium, quòd Auditoris Cameræ iurisdictio præualeat, probatur, ex quo (vt præmisi) præsumptio est, monitorium prius executū 2 fuisse. Vnde Auditor Cameræ † præuenit prius citando. c. gratū, & c. licèt. de offic. deleg. c. proposuisti, de for. compe. tracto sup 10. Formula commission. Audiat, qui præuenit. Secundò via mo-3 nitorij est † ordinaria, ergo fauorabilior, & magis attendenda, ad l. Seio. §. medico, & ibi per Bar. ff. de ann. lega. c. licet. de offi. ordi. Socin. in l. qui Romæ. §. Callimacus. col. 5. ff. de verb. obl. Et ꝙ sit firmior iurisdictio ordinarij, q̄ delegati, voluerūt Archid. in c. si quis episcopus. 2. q. 6. Alex. & communiter Doct. super rub. ff. de offi. eius, cui manda. est iurisd. Tertiò monitorium, quod intimatur, specificat omnia, & certiorem reddit eum, cum præsentatur super omnibus, quæ ab ipso petuntur: non sic citatio ad dicendum ꝯ commissionem, quæ nec plenè, nec semiplenè instruit aduersarium, super quibus, quo iure, & qua causa conueniatur, seu in iudicium euocetur. Immo citatio huiusmodi non speci-4 ficat, quid ipsa commissio contineat, quo casu † minus attēditur, & minus operatur hæc citatio, q̄ illa, quæ plenam causæ certitudinem continet, præalle. dec. 469. supposito, ꝙ causa, præsertim in fin. in nouis. Bellam. 699. & Fel. in alle. c. super literis. nu. 13. in 1. limi. versi. Nisi appareat, ꝙ citatio plena ꝓcesserit impetrationem. de rescrip. In contrarium autem facit, quia Auditor Rotæ 5 est delegatus, † delegatus autem quilibet maior, digniorque est quocunq; ordinario. c. sanè. 2. de offic. deleg. glos. super rub. eod. tit. c. studuisti. de offic. leg. c. pastoralis. §. præterea, de offic. ordi. Angel. in l. aduersus. C. si aduer. rem iudi. Doc. super rub. de offic. deleg. super qua etiam ego scribo. Insuper Rotæ tribunal oībus 6 aliis, quæcūq; sint, præponi debet, † & ea loquente cætera sileāt, non secus ac (vt antiqui Gentiles asserebant) oraculo Delphico loquente cætera obmutuissent. Ad cōtraria responderi posset, & primò ad primum, ꝙ non obstet illa præsumptio; quia procederet solum ad illum effectum excludendi delictum: & sic limitata causa limitatum debet producere effectum, vulga. l. i. agris. ff. de acqui. re. domi. l. cancellauerat. ff. de ijs, quæ in testa. delen. l. militis codicillis. §. j. ff. de mili. testa. Ad secundum de facultate ordinaria responderi potest, ꝙ adducta loquantur in terminis sat diuersis: & nunc tractamus, quæ potestas ordinarij, an delegati sit potentior, validior, & præstātior. In Rotæ Auditore vtraq; qualitas considerari potest, videlicet ꝙ dicatur ordinarius in cognoscendo: & delegatus in pronunciando, ad glo. j. in cle. Auditor, de rescr. Ad tertium respondet Felin. in alle. c. super literis, post nu. 13. vers. sed primus casus non videtur procedere in citatione facta per cursorem in Rom. Cur. licèt dicta dec. etiam de illa expresè loquatur; quia ibi potest citatus (si vult) facilè habere copiam commissionis, & ex cōtentis in ea se instruere. Tertia opi. excogitari, & sustineri posset, vt neutra harum executionū, monitorij, videlicet ac citationis, subsistat, propter dubium, seu incertitudinem, quæ illarum præcesserit, argu. text. in l. duo sunt Titij. ff. de testam. tute. l. si fuerit legatum relictum. & l. si quis de pluribus. ff. de reb. dub. & ad alia, quæ adduco in 4. q. 3. Regu. Cancel. nume. 2. cum pluribus sequen. Quid tenendum? Quid ego sentiam, aperiam super illa Regu. prohibente concedi mandata a iudicibus Roman. Cur. pro adipiscenda possessione beneficiorum ante literarum expeditionem, de qua loquor in 4. q. Regu. Quòd commissio in causa. nume. 13.

SVMMARIVM.

1 *Monito N. ad docendum se paruisse literis, si actor instet declarari locum esse regressui, an procuratori moniti danda sit dilatio.*
2 *Pena priuationis, vel caducitatis nō incurritur ante partis declarationem.*
3 *Pensionem solui instans caducitatem remisisse videtur.*
4 *Dilatio conceditur propter ius nouum.*

QVAESTIO XXVIII.

1 Vigesimooctauò quæro † monito N. ad docendum se paruisse literis Apostolicis, in quibus constituta erat pensio, & ob non solutionem cōcessus erat regressus, si postea solutione non probata actor petat declarari locum fuisse regressui ob non solutionem, & procurator moniti petat dilationes ad partes ad consulendum eius principalem, an dilatio hmōi concedi debeat? Pro opin. affirmatiua ꝯsidero, quòd

ꝙ principalis intentio actoris vr̄ esse, vt assequatur pecunias ꝓ pensionibus nō solutis sibi debitas: monitusq; ad alterum duorum tenetur: vel docere se soluisse: vel si non soluerit tempore debito, saltem dum interpellatur, etiam purgando moram, soluere, cum antequam pars aduersa declaret se pęnam consequi 2 velle: vel instare, seu profiteri aduersarium priuatum esse † pœna priuationis caducitatis, seu alia similis nondū dr̄ incursa: ꝑut per oēs in l. 2. C. de iu. emphyteu. & in c. potuit, de loc. Et faciūt, quæ voluit in simi. D. meus cons. 138. & diligenter. nu. 6. Immò cum moneat aduersarium ad docendum se paruisse literis, quæ literæ illum obligant ad solutionem pēsionum, nihil aliud vel-3 le vr̄, q̄ vt soluat, & cum instet pro solutione, † oēm caducitatē, & priuationis pęnā remittere vr̄. iuxta veriorē, & magis cōem opin. de qua per Ias. in alle. l. 2. nu. 224. ac 128. ver. Secundò quæro, & est pulchra quæstio, vbi alios refert. C. de iu. emphyte. Cas-4 sad. dec. 2. de loca. post nu. 3. Si igitur † actor aliā viam, seu aliud ius, q̄ prius tentare visus esset, nunc tentat, procuratori ad desuper suum principalem consulendum, dilationem omnino cōcedendam fore dicimus: cū noua requiratur instructio: nec quis instructus venisse censeri debet, nisi respectu iuris, quod aduersarius intentauerat, ad Rot. 320. licèt in causis. in nou. & Cassad. dec. 2. de dilatio. nu. 4. Contrarium in casu prædicto cōcluserūt Dn̄i de Rota in Toletan. Pension. coram Camillo. prout dec. Crescen. 97. aliàs 9. sub tit. de dilatio. incip. Monitus ad docendum. rationem adducit, quæ est, ꝙ in monitorio ad docendum de solutione veniebat regressus ob nō solutionem accessoriè, de quo monitus certioratus poterat procuratorem mittere ad se defendendum.

SVMMARIVM.

1 *Monitus pro solutione mille, in quingentis debitor, an totum negare possit.*
2 *Positio in parte falsa, an tota negari possit.*

QVAESTIO XXIX.

1 Vigesimononò quæro, † monitus vt soluat mille, si in quingētis tm̄ sit debitor, an citra calumniam totum negare possit? Pro affirmatiua adduco tex. in l. qui solidum. in fi. prin. à contrario sensu, & ibi Bar. Imo. & Saly. ff. de leg. 2. in l. properandum. §. sin autem alterutra. vbi etiā Ias. nu. 12. C. de iudi. Spec. in tit. de lit. conte. §. 2. ver. Si autem copulatiuè gl. in c. 2. in ver. rōnabili cā. ver. vel poterit simpliciter positionē negare. & ibidem Gemini. col. 3. ver. Ibi sigillatim. de confes. lib. 6. gl. in c. præsentium. in ver. sigillatim. de testib. eo. li. 6. Bal. in l. 2. §. quæ obseruari. col. 5. versi. Sed quid si positio. C. de iura calum. & in l. ea quæ. q. 9. C. de condi. indeb. Idem Bal. in c. dudum 2. nu. 30. ver. Quęro pone. de elec. Alber. in l. quod sępe. in §. veneni, vbi dicit ita obtinuisse. ff. de ꝯh. emp. practi. Papiē. in forma position. actoris. in gl. ponens. D. meus Phi. Dec. in l. nō ꝑt. col. 2. ver. Et ideo. vbi hanc veriorē dicit. ff. de reg. iur. vbi videatur ēt Hiero. Cagno. qui alios citat nu. 4. & seq. Are. in l. pręterea. in 2. no. ff. manda. Ang. Aret. in §. si quis agēs, post nu. 17. ver. Quid si actor plus petit. Insti. de actio. Alex. cōs. 183. viso pūcto qōnis. col. 2. ver. Præterea ēt considero, ꝙ dicta positio. vol. 5. Lanfran. in repe. c. qm̄ contra. in ver. rn̄siones. in 9. reg. de ꝓb. Io. Crot. in repe. l. j. §. Si stipulanti. post nu. 5. ver. Contrariam tm̄ opi. vbi rn̄det rationi in ꝯrium adductæ per Imo. dicens, ꝙ qui ponit mutuasse centum, censetur affirmare, ꝙ illam quātitatē, & non minorem ipse mutuauit. Idem voluit Alcia. ibidem nu. 48. hanc magis cōem affirmans. ff. de ver. obli. Pro negatiua cōcludunt Cyn. Bar. Alex. Aret. Ias. & alii, hanc cōem, & cōiorem testantes in alleg. l. j. §. si stipulanti. ff. de ver. obl. Bar. in l. si is qui ducenta. §. vtrū. col. vlt. ver. Venio ad ver. perinde. ff. de reb. dub. Io. And. in c. præsentiū. col. 6. vers. in gl. quia positio. de testib. li. 6. Bal. in l. j. col. 2. & seq. in 6. & 7. q. C. de ꝯf. Et. dixit Bal. in l. j. col. 9. C. de fur. ꝙ negans contractum, perdit illius beneficiū. Abb. in c. j. nu. 15. de plus petitio. Ant. de But. in c. j. col. pe. ver. Sed est dubium, vbi hanc cōem affirmat. de lit. ꝯte. & alii relati in apostil. ad Dec. in alle. l. non pōt. in ver. in totum. ff. de reg. iur. Idem concludit post Ant. de But. & Imo. Feli. in c. cōcupiscentiā. col. vlt. de consti. Et ratio adducitur, quæ est, ꝙ admitti debeat pars vera, petens enim totum non vr̄ excludere partem. Et idem voluit concludēs subditos denegare posse charitatiuum subsidiū episcopo, solum in eo, in quo excedit taxam. Belēci. de charita. subsi. q. 46. Et Doct. vbi supra adducūt diuersas cautelas, & Aduocatorum practicas. Ego opi. pręceptoris mei pro affirmatiua in praxi quoad propositum quæsitum seruari vidi, & in dies, & passim similia monitoria simpliciter negantur. In curia verò capitolina, & alibi extra Rom. cu. rn̄detur libello, monitorio, vel pręcepto hoc modo, videlicet. Negauit narrata prout narrant, vera fuisse, & esse. In rn̄sione verò positionibus, si contineāt vera, & falsa, tam Romæ q̄ alibi dr̄. Non credit vt ponit ut. Aduertendum tm̄ est, ꝙ dictum Bar. d cōis opi. vr̄ potissimè fundari in illis tribus glossis. c. 2. de cōfes. lib. 6. & in c. præsentium. de testi. eo. lib. Aret. in l. j. §. si stipulanti. ff. de verb. oblig. col. 4. vers. Et ēt hoc potest inferri, dicit illas gl. videri velle oppositum, ꝙ rōne partis falsæ totum possit negari. Postea idem Aret. dum subdit illud exemplum, pono, ꝙ possedi per annos, & tu negasti positionem, possim postea ponere, ꝙ possedi decem annis, & tu rn̄dere teneaaris, concludit ipse cum Io. de Imo. pro negatiua, ꝙ nō tenearis rn̄dere. Successiuè idem Are. negat illud assumptū, seu suppositum, ꝙ qui interrogat super toto videatur interrogare super qualibet eius parte. citans tex. in l. non alienū. In prin. ff. de interrog. act. vbi ꝙ qui vult sibi rn̄deri de parte, debeat interrogare de toto, & de parte ipsius: & hoc facto ille, qui negat simpliciter, vr̄ negare totum, & partem. Ipse tandem Aret. vbi supra fatetur magis cōem opin. esse cū Bar. Corroboro opinionem meam contra Bar. in qua ego resideo, per ea, quæ adducit Hyppo. de Marsi. super rub. ff. de fideiusso. nu. 339. ver. fallit nisi ab ipso fideiussore petatur plus debito: vbi ponit regulam generalem, ꝙ licitum sit negare totum ꝑꝑ partem plus debito petitam, pro quo etiam citat illas duas gl. de quibus supra, & plures hanc opinionem tenentes recenset idem Marsy. affirmans hāc esse communem opin. Tu autem hanc teneas, vel tanquam hodie magis communem, & in praxi, ac in iudiciis receptam, & tanquam æquiorem, & rationi consonam.

SVMMARIVM.

1 *Contra alterum ex monitis sub pęnis &c. non reproducentem testes suspectos qualiter, & ad quos actus procedendum sit.*
Testes ad concordiam reducendi.
2 *Instrumentum suspectum de falso quis reproducere tenetur.*
3 *Testes suspectos de falso quis reproducere tenetur.*
4 *Sub pęna amissionis causæ, & priuationis, verba quid operentur.*

QVAESTIO XXX.

1 Trigesimò quæro † monentur partes litigantes instante fisco, in causa ciuili pendente interesse hn̄te, ꝙ debeāt intra tot dies reproduxisse testes suspectos de falso, sub pęna amissionis causæ, priuationis iurium, & aliis: vna parte reproducente, & altera non, qualiter, & ad quos actus procedendum sit? Rn̄deo, ꝙ antequam deueniatur ad decretū huiusmodi monitorii officiū iudicis est bene perscrutari, & oculis (vt aiunt) linceis discernere, ac diligentissimè perquirere, an testes, qui videantur inter se discordes, vel sibi ipsis non constare, seu contrarii, possint ad concordiam reduci, vt dixi Bal. per illum tex. in l. item videndum. ff. de peti. hæredi. ac in §. quibus, in j. const. C. & de pace Constan. in ver. die Lunę, & Bar. in l. Gallus. §. ille casus. ff. de libe. & posthu. quam concordiam iudex oī conatu quęrere debet, ac omni subtilitate: etiam per impropriā verborum significationem, subauditionem, extensionem, geminationem actuum, & per plures alios modos, de quibus per Roma. in l. j. in j. lect. col. 4. & in 2. lect. ff. si cer. peta. per eundem. in l. j. col. 2. ff. de no. ope. nun. Feli. in proœ. Decret. in ver. Rex pacificus, col. 2. & seq. & cōem regulā esse dixit D. meus Phil. Dec. consi. 105. nu. 2. sufficere conuenire testes in facto principali. Et licet essent contrarii in quibusdam accessoriis non refert. Bald. in l. eos, col. 2. ff. de fals. & in l. j. versus fin. C. de transactio. Ange. cons. 248. ex themate, col. 7. Spec. in titu. de testib. §. 7. vers. Item ꝙ de suo. Immo etiam in facto principali modica falsitas, seu contrarietas non curatur secundùm Ant. de But. in c. 1. de regula. Refert Alex. consi. 5. in causa inquisitionis, lib. j. Verùm si te-2 stes concordari non possunt, concludo, ꝙ † sicut quis tenetur reproducere instrumentum suspectum de falso. l. vlt. C. de fi. in-3 stru. & per infra modo citandos, ita † etiam testes suspectos de falso. Bal. post Nic. de Mattharel. in d. l. vlt. quod dictum pro nota. refert, & sequitur Fel. in c. per tuas, post nu. 6. ver. Vltimò post 4 alios adde. de testi. Illa † autem verba, sub pęna amissionis causę & priuationis iurium, operantur, ꝙ contrafaciens, seu non implens, quę sibi mandantur, causam amittat, & priuandus veniat suis iuribus. ad c. j. & ibi Abb. de loca. c. vni & ibi gl. communiter comprobata. de sagitta c. vni. de eo, qui ordi. furti susce. Seruatis igitur quatuor terminis. Ad docēdum, se repræsentasse testes, ac paruisse monitorio, de stilo seruari solitis, ad declaratoriam amissionis causæ & priuationis iuriū deuenietur, quæ declaratoria in similibus necessaria est. c. cum secundùm. cir. fi. de hære. lib. 6. ubi etiam Gemini. & Ant. de But. in c. cum causam. col. pe. uersi. Quæro quid si. de iura. calum. Feli. in c. Rodulphus, uersi. sed declaratoria sententia requiritur. & in c. causam quæ in j. limi. de rescri.

SVMMARIVM.

1 *Monitorij ad redintegrationem quando, & qualiter deueniatur.*
2 *Pragmatici Romani formulas norunt, illarum autē causas, originem, principia ac rationes ignorant.*
5 *Contumacia in non parendo, vel non comparendo, & nu. 5.*
4 *Contumax absque noua citatione mulctari non debet.*
6 *Terminus trium dierum quare in monitorio apponatur.*
7 *Excommunicationis sententiam precedere debet trina monitio.*
8 *Triduum terminus competens, eorū, quæ incōtinenti fieri, vel probari debēt.*
9 *Nisi infra tres, clausula.*
10 *Nisi quot modis sumatur.*
11 *Nisi, conditionem facit suspensiuam, in sententia, seu præcepto iudicis.*
12 *Redintegrare monitorium quid sit.*
13 *Redintegrare potius, quàm reintegrare.*

QVAESTIO XXXI.

Trigesimoprimò quæro † qñ, & qũo deueniatur ad monitorij redintegrationem, & quid sit, & quid operetur redintegratio hmõi? Hic plura circa praxim Romanæ curiæ tangã, quæ, & nonnulla ex pmissis, præsertim qua rõne instituta sint, plerisq; pragmaticis Romanis incognita hactenus (vt puto) fuerunt: quibus illud Philosophi ad fi. 6. lib. Eth. ɔuenit. Atq; vt rubusto (inquit) sit in corpore sine oculis se mouẽte, errat enim vehementer, ex eo, quia non habet visum &c. sic ẽt † pragmatici isti obseruationes, & formulas norunt, illarum aũt causas, origines, principia, ac rões ignorãt. Supponẽdum est imprimis stilus procedẽdi via monitorii † Illo em̃ executio, si monitus infra terminum præfixum sibi, nõ paruit monitorio, vel non comparet; proceditur contra eum vt cõtumacem. Et licèt dubium sit apud Doct. † an contumax absq; noua citatione mulctari possit: verior tñ opi. est, ꝙ noua citatio requiratur, ad tex. in l. 2. ibi, Ex cã à competẽti iudice mulcta pro iurisdictione iudicis damnabitur, & ibi per Bar. in j. lect. nu. 17. ff. si quis in ius voca. non ier. per Doct. in l. 2. ff. si quis ius dicen. non obtempe. per Maria. Soci. in c. veniens, nu. 9. in vlt. no. de accus. & per oẽs canoni. in c. j. de iudi. præsertim per Are. nu. 61. & Rip. nu. 80. in 2. conclu. vbi hanc cõem opi. dicunt. Iuxta hanc opin. Romanus stilus habet, vt contumax denuo citetur, & non tm̃ semel, sed & pluries, vt infra ostendam, ea potissimum ratione, ꝙ non solum agamus de mulcta, seu pęna contra cõtumacem: sed & de fulminandis ecclesiasticis cẽsuris, ẽt hodie in subsidiũ. Ad quarum censurarũ fulminationẽ non nisi ex magna cã deueniendũ est. c. sacro de sen. excom. & per Doct. in d. c. j. de iudi. Monitus Romæ quatenus infra tres dies debeat satisfecisse Męuio de aliqua pecuniarum summa, post illos tres dies citabitur ad videndum decerni mandatum executiuum (& si in subsidiũ hodie) ad videndum se excõicari, quia non paruit monitorio. Actorq; monitorio reproducto mandatum executiuum contra contamacem obtinebit, vel in subsidium, eundem cõtumacem excõicari faciet nisi ad primam diẽ, vel nisi infra tres dies, & regulariter cum intimatione. Excõicari etiam, ꝙ quis possit pp contumaciam, probaui in prima formula cõmission. in ver. Non paritionis. † Cõtumacia autem pp quam sic monitus excõicatur duobus modis considerari põt: vel quia cõtumacia sit in non comparendo, vt in c. qm̃ frequenter. ad fi. vt li. non cõte. ver. Vel in contumacem est ecclesiastica sñia ferenda. c. ex par. j ibi, Ad intelligendam, de verb. sig. c. venerabilibus. §. porrò. de sen. excom. lib. 6. & per Rip. in alle. c. j. de iud. nu. 29. in j. Amplia. Vel quia contumacia sit in non parendo, vel contraueniendo præcepto facta d. c. ex parte. ibi, Quia videlicet iussus noluit maleficium emendare. c. excellẽtissimus. ad fi. 11. q. 3. & per Rip. vbi supra. Et ꝙ quælibet contumacia non solum in non parẽdo, sed & in non comparendo digna sit excõicatione, cõcludit gl. pe. in ver. duo sunt. 96. dist. & notatur in c. accedens, vt li. non conte. † Quare autẽ in monitorio, quod Romæ executioni demandatur indifferenter apponi soleat terminus trium dierum, rñderent aliqui, ꝙ ea rõne fiat, † quia excõicationis sñiam præcedere debeat trina monitio, vel vna pro oĩbus, quod probare possumus arg. tex. in l. ad peremptorium. cum pluribus sequẽ. ff. de iudi. & in l. consentaneum. C. quomo. & quan. iud. in c. de illicita. §. de conuentione. 24. q. 3. & in propriis terminis est tex. in c. sacro. iun. declaratione gl. in ver. competenti. de sen. excom. in c. statuimus. iun. gl. in ver. monitionem, & in c. constitutionem. vbi etiã pulchra gl. in ver. vna pro oĩbus. eo. tit. lib. 6. vide Abb. in sua praxi c. 12. nu. 4. ver. Et debet monitio habere tẽporis interualla competentia. Vide etiam supra q. j. nu. 17. Et ibi dictis addo, ꝙ licèt excõicationẽ præcedere debeat monitio, seu citatio, sine illis tñ lata subsistere videtur, & valida esse. cap. sacro. & ibi gl. & Doct. de senten. excom. Io. And. in c. qua fronte. de appel. Augu. Bero. consi. 50. Francisca mulier, nu. 61. versi. similiter excõicatio. lib. j. Et iste terminus trium dierum † in materia nostra rationabilis est, stilusq; huiusmodi rationi consonus. Id em̃ sonant verba præmissa. Nisi infra tres, scilicet dies satisfecerit, vel probauerit seu deduxerit, vel allegauerit, quamobrem satisfacere non teneatur: qui terminus trium dierum in iis, quæ incontinenti fieri, vel probari debent congruus, & iuri consonus videtur, exemplo tex. in l. vlt. C. de erro. aduo. vbi triduum ponitur pro termino incõtinẽti. Quid autem inseruiant illa verba. † Nisi ad primã, vel Nisi infra tres, habemus tex. in pręalle. c. pręterea. 2. de appel à quo elicitur, ꝙ si appellatio interim nõ interponatur, lapso termino quis excõicatur. Idẽ voluit Io. Andr. in c. P. & G. col. j. ver. Sed contra si lata sit excõicationis sñia, de offi. deleg. sequitur Lap. alle. 73. prælatus regularis, col. 2. versi. Vnde si petatur sententia excõicationis contra aliquem, nisi infra terminum soluat. Et hæc est cõis opin. vt per D. meum cõsi. 145. quæritur. col. 2. nu. 2. ver. si enim iudex dicat. Nisi satisfeceris infra decẽ dies. † De natura verò illius dictionis, nisi, & quot modis accipiatur, & qualiter quando hanc dictionem præcedit affirmatiuam, & quando negatiua, vide per Dyn. in regula peccatum. lib. 6. per Barba. consi. 6. lib. j. col. 13. post num. 20. Vitali. in cle. 2. nu. 6. de procura. Bar. & Cur. Iun. in l. actionem. C. de transactio. per D. meum. consi. 386. num. 2. & vide duas Apostil. ad Abb. in alle. c. præterea. 2. in vers. materia. de appel. & alios, quos referam infra. Infra terminum igitur præfixum hic contumax in non parendo excõicatus non erit propter naturam dictionis † nisi, quæ conditionem suspensiuam facit in sententia, seu præcepto iudicis, d. c. præterea 2. de appell. & ibi D. meus in princi. & per Bald. in l. quibus diebus. §. quidam Titio. versic. Quæro quædam sententia. Rot. 19. de do. & contu. aliàs 444. incipien. extra Rotam, in fi. & per Soci. in d. §. quidam Titio. num. 9. ver. Et prædicta inducit. ff. de cond. & demon. An venditio sit pura, vel conditionalis facta sub illis verbis. Ille fundus centum esto tibi venditus, nisi quis intra calendas Ianuarias meliorem conditionem fecerit. vide tex. in l. j. & 2. & ibi gl. & Doct. ff. de indi. adiectio. De conditione suspẽsiua, & resolutiua videre poteris Soci. cõsi. vlt. lib. 3. col. j. in fi. Paris. consi. 5. nu. 12. vol. 4. & Tiraq. de vt. retra. §. 2. Glo. vlti. num. 74. & seq. De natura etiam dictæ dictionis, nisi, & ꝙ affirmatiuè ponatur quando præcedit oratio negatiua vltra citatos vide tu canonista Genes. c. 28. Nec dimittam, nisi compleuero vniuersa quæ dixi. Tu autem legista habes tex. in l. vni. in fi. ff. de offic. præfe. præto. in l. j. §. quod autẽ. ff. de offi. præfe. vrb. in l. illud. ff. de offic. præsid. in l. 2. § quod ad magistratus. ver. Neue possit in caput ciuis Romani. ff. de iust. & iur. ac §. cum autem. ibi, Nisi causa cognita. Insti. de action. & p Pet. de Bellaper. Insti. eo. in prin. nu. 3. De quo etiam vide Bar. in l. si econtra. §. qui. num 6. & 10. ff. si quis cautio. & Corn. cons. 80. In decisiuis, num. 3. lib. j. si verò affirmatiua pręcedat, dictio nisi, negat l. actione. in 2. nisi, & ibi Bar. nu. j. & alii. C. de transactio. D. meus consi. 532. pro vera, num. j. consi. 539. Inclita, nu. 7. ac consi. 595. pro resolutione, nu. 2. Ratio autem differentiæ quare nõnunquam dictio nisi, affirmet, nõnunquam neget, est quia eius natura est aduersari præcedentibus, prout per eundem Dec. in c. præterea. 2. post prin. ver. Et natura huius dictionis Nisi, de appel. pro quibus vide etiam Moder. Bonon. in c. quod autem, nu. 36. de iu. patr. & in c. nauigantes, nu. 18. de vsur. Et ꝙ dictio nisi, contrarium inferat, seu limitet, probat etiã tex. in l. si duo. ad fin. ff. de arb. Et latissimè de natura huius dictionis nisi, post negatiuam, vel affirmatiuam, seu in principio orationis. Et quid si dictum sit. Non habeo aliam in vxorem, nisi te, an sit cõtractum matrimonium, an sponsalia? Et quid si quis promittat non vẽdere equum, nisi Titio? Quid si quis promittat non alienare nisi in familia? Quid si Rex Philippus promittat nõ gerere hoc anno bellum, nisi cõtra Turchas? & alia similia exempla, & quo accipiãtur, & declarẽtur, & ꝙ idem sit dicere. Nulli alij, nisi mihi vẽdere promisit. Vel nulli alii, q̃ mihi. vide latissimè per Didac. Couaruu. in epito. in 4. lib. Decr. par. 2. c. 4. §. j. nu. 6. cum aliis sequẽ. vbi iura citat, & declarat, ac alios pro præmissis refert. Expositiuè autem, non exceptiuè ponitur in l. pe. prout per gl. ibi in ver. nisi. ff. de libe. homi. exhiben. Redeo ad stilum, de quo supra, & dico, ꝙ facta intimatione excõicationis præmissæ, & lapso termino, citato aliàs monito ad vidẽdum se declarari, & literas decerni, ac tradi mandari, Auditor Cameræ declarat, ac literas decernit, nisi ad primam diem cum intimatione. Et aliqñ etiam literas tradi mãdat. Nõnunquam pro traditione literarũ aliam citationem requirit. Successiuè publicãtur literæ hmõi, & postea deuenitur ad aggrauationem, & reaggrauationẽ vnã cũ inuocatione bracchii secularis, intermedio tpe decẽ dierũ. De hoc stilo denũciãdi aliquem excõicatum, loquitur Pau. Castrẽ. iuxta nouam impressio. cõs. 321. visis actis. versi. Inquãtum aũt dicta captura. par. j. De aggrauatoria, & reaggrauatoria tractaui super 2. formula commission. in ver. aggrauãdi. Si verò qs in Ro. Cu. monitus comparet, & monitorium negat, per quam comparitionem vt dixi supra in aliis quæstio. monitorium resolutum fuit in simplicem citationem, actor per scripturas, vel testes, seu aliàs, intẽtionem suam probabit, qua probatione facta, citato aduersario ad vidẽdum reintegrari monitorium, & mandatum executiuum decerni, seu in subsidiũ se excõicari, uel sic citetur procurator, dicetur, principalẽ suum excõicari. Auditor Cameræ reintegrat monitorium, decernit mandatum executiuũ, uel in subsidium iuxta decretum Cõcilii Triden. conuentũ, monitum excõicat, nisi ad primã diẽ, uel nisi infra tres dies &c. & postea deuenitur ad reliquos actus de quibus supra. † Reintegratio monitorii erit illius instauratio, ac innouatio, & reductio ad primęuũ statũ, & sic ad statum, in quo erat anteq̃ negaretur. pro quo põdero tex. in l. si mulier. ibi, Reintegrato matrimonio expirat iudiciũ, & oĩa in statu pristino manẽt. ff. sol. mat. sic & reintegratio possessionis. i. restitutio, quæ vbi petit, procedit summariè, de plano, sine strepitu, & figura iudicii ex cõstõne Marchiæ lib. 5. c. 8. Et habemus tex. in c. reintegranda sunt oĩa expoliatis, & c. seq. 3. q. 1. reintegratio etiam uocari poterit suscitatio, seu resurrectio. iuxta tex. in l. pp. §. neptis. ibi Integrato iure debiti iun. gl. in ver. reintegrato, quæ notat actionẽ extinctã suscitari. ff. ad sillania. l. sed & si manẽte. ibi. Vt soluta iam cã pcarij nõ redintegretur. iun. gl. in uer. redintegrẽ, ibi, Esset nouũ pcariũ omnino

omnino, non primum verè, vel præsumptiuè redintegratũ, vel resuscitatum. ff de precar. De redintegratione legati, vel fideicõmissi habemus tex. in l. ꝙ si iterum. ff. de adimen. lega. De actione non redintegranda habemus text. in l. deducta, quæ est 18. ff. ad Treb. Cum per probationes factas vera reddita sint in monitorio, & apud acta petita, ɔñs est vt monitorium validũ reddatẽ, executioniq; demãdetẽ, cũ monitus satisfacere recusauerit. Ego potius dicerẽ † redintegrare, licet passim reintegrare vsurpent: Pro illorũ opinione, & p solito more loquendi adduco tex. in l. qui ad certum. in fi. ibi Vt locatione integretur. ff. loca. & in l. reintegrato matrimonio ff. solu. matr. vbi etiam gl. vtroq; modo legi posse vult. p opi. mea cito Cæsarem lib. j. Belli ciui. Rursus (inquit) instaurare, & prælium redintegrare cœperunt. Idẽ etiam lib. 7. eiusdem Belli inquit, semper (videlicet hostibus) spes victoriæ redintegraretur. Iterum, Diminutæ copiæ redintegrarentur. Plin. item ĩ Paneg. Hominis ne istud (inquit) est hominis potestas renouare gaudia, redintegrare lætitiam. & prudẽtissimè Terent. in Andria, actu 3. scena 3. amantium iras, seu effectus, vel affectus describens dixit: Amantium iræ amoris redintegratio est. Sic & diuus Augustinus de fide catholica, hoc verbo vsus est, inquiens, Nisi ante finem vitæ catholicus fuerit incorporatus, & redintegratus ecclesiæ. Causa redintegratur. Res redintegratur, quid significent, vide Isido. Etimolo. lib. 4. c. 26. de Rebus. in fi. p ijs etiam videre poteris text. in l. cum duæ, quæ est 14. in fi. ff. de capti. & postli. reuer. & in l. statuliberum. in fi. ff. de sta. libe. circa ea, q̃ tractaui supra nu. 3 cũ alijs seq. de pcessu ɔ̃ cõtumacem, vide quæ subijciam ad calcẽ proximæ subseq. q.

SVMMARIVM.

1. *Monitio contumaci, an & quando consuli potest.*
2. *Contumaci ante expensarum refectionem audientia deneganda.*

Quæstio XXXII.

Trigesimosecundò quæro, † monito contumaci, an & qñ cõsuli possit? Resp. ꝙ is refectis expensis cõtumacialibus negabit monitoriũ, & si in ɔtumaciã excõicatus fuit absoluetur. Et hic est stilus Romanæ Curiæ, iuri cõmuni etiã consonus. cõtumaci † em̃ iurisdictio, & audiẽtia denegari dẽt, donec actualiter expensas soluat. l. cõtumacia ff. de re iudi. l. sancimus. C. de iudi. authen. q semel. §. vlti. vbi ẽt Bald. nu. 24. C. qũo. & qñ iud. Spec. in tit. de expen §. vlt. ante nu. 6. Nõnunquã vltra refectionem expensarum satisdatio requiritur de stãdo iuri, & iudicatũ soluẽdo iuxta tex in authen de exhiben. reis. §. si verò semel. in fi. cũ gl. in versi. fideiussorem. c. j. de do. & contu. li. 6. Ias. in alle. l. sancimus nu. 1. vers. Adde, ꝙ etiã si vellet resarcire. C. de iudi. Excipiuntur ab hac cautionis pręstatione in terris ecclesię bona immobilia possidentes, ɔ̃ quos de facili executio fieri p̃t. Pro qua praxi, & exceptione adducere possumus tex. in l. sciendum. ff. q satis. cogã. & in §. sed hodie. iun summa. & ibi Aret. Institutio. de satisdatio. & per Soci. in tract. Fallẽ. reg. 45. Excipiuntur itẽ bñficiati vbicũq; degẽtes, q foro ecclesiastico subijciunt, toto ti. de fo. cõpe. Postquã hæc scripserã superuenit reformatio Pij V. de anno 1570. phibẽs sic ĩ futurũ pcedi ɔ̃ ɔtumaces, nouã dãs formã ɔ̃ illos procedẽdi, ad illã te reijcio.

SVMMARIVM.

1. *Monito in causa criminali, qui in termino non comparuit, an aliqua via cõsuli possit.*
2. *Procurator in criminalibus non admittitur.*
3. *Excusator admittitur ad allegandum, & probandum causas necessarij impedimenti.*

QVAESTIO XXXIII.

Trigesimotertiò quæro † monito in cã criminali in termino nõ cõparenti an aliqua via consuli possit? supponamus Bononiensem in sua patria existentẽ monitum ab Auditore Cameræ ad personaliter cõparendũ infra 15. dies ad expurgandum se super nõnullis delictis, illis, vel illorũ aliquib. specificatis, seu etiã non specificatis; hic in illo termino nõ cõparuit sibi assignato, nec illius procurator, qui † procurator etiã si cõparuisset in causis criminalib. admissus non fuisset, sed requirebatur personalis cõparitio. l. pen. §. ad crimen. ff. de publi. iudi. l. seruum quoq;. §. publicè, vbi docto. ff. de procu. c. dilecti, de do. & cõtu. Areti. & Mar. Soci. in c. veniens. de accusa. vbi num. 10. subdit rationes, quare in causa criminali interuenire non potest. alter Soci. super fallen. Reg. 322. Aegid. Boss. in praxi crimi. titu. an in crimi. iudi. quis poss. per absen. interuen. immo etiam si ipse monitus personaliter cõparuisset apud notarium, vel etiam apud iudicem, expensasque contumaciales refecisset, negasset monitorium, cauissetq; de stando iuri, & iudicatum soluendo iuxta stilum de quo in proxima præcedenti quæstio. ac procuratorem constituisset, & postea aufugisset, vel latitasset, adhuc contra ipsum, prout prius, procederetur, & sic quoad ipsum cessant deducta in præcedenti quæstio. In proposito quæsito considerandi sunt tres casus. Primus sit, quando qs in causa criminali monitus ad personaliter comparendum, in termino sibi præfixo non comparuit, sed postea personaliter comparet, volens innocentiam suam ostendere, & refectis expensis contumacialibus ex vinculis ius sibi dicitur. Seundus casus erit, qñ sic monitus erat infirmus, seu carceratus, vel aliter ad tempus impeditus, & tunc admittitur † excusator ad deducendũ, & probandum cãs necessariorum impedimentorum facti, & quilibet tunc admittetur, etiã mulier, vel minor, ac infamis, vt not. in l seruum quoque. §. publicè. ff. de pcu. & Bart. in l. pen. §. ad crimen, & ibid. Bal. & Imo. ff. de publi. iudi. Inn. Ioan. And. Ant. de But. in c. veniens, & ibid. Mar. Soci. nu. 46. de accusa. vbi subdit hanc esse cõem opi. Aegid. Boss. præalle. tit. an in crimin. iudi. quis pos. pro absen. nu. 10. quæ si per iudicem legitimæ declarentur, expectabitur tempus, quo impedimenta tollãtur, vel admittetur procurator, præsertim si cã non sit capitalis: si verò excusationes vt vanas, & calumniosas reiecerit, ad vlteriora pcedet. Tertius erit, si impedimenta, quæ allegantur, sint perpetua, illaque per iudicem legitima declarentur, tunc vel remittetur cã huiusmodi ordinario loci, vel ordinario viciniori, vel deputabitur commissarius cum amplissima facultate ad locũ vbi degit monitus impeditus destinandus, vel si Romæ causa tractari debeat, admittetur procurator, & cautela erit, ꝙ pendente pcessu huiusmodi in Rom. Cu. ille monitus impeditus in partibus custodiatur, vel carceribus mancipetur, seu ppria domus, vel alter locus pro carcere sibi assignetẽ, additis si videatur cautionibus de tuto carcere, vel de non discedendo, & similibus.

SVMMARIVM.

1. *Declaratoria, seu suspensio a diuinis, & redintegratoria monitorij, an sint contrariæ.*
2. *Suspensio à diuinis in quo differat ab excommunicatione.*

QVAESTIO XXXIIII.

Trigesimoquartò quæro, † an sentẽtia declaratoria, seu suspendens à diuinis, item redintegratoria monitorij sint contrariæ? Pro opinione affirmatiua subdo Rotæ decretum in causa Abricen pension inter Cardinales de Carpo, & Annabault corã Vestano die Veneris 25. Octob. 1549. Rot. (prout bon. mem. Nouatus annotauit) dixit sñiam cõtrariam in quantum declarauit, item redintegrauit monitorium, pro cuius dec. intellectu supponendum est, ꝙ citato pcuratore Annabault, ad videndum reiterari quatuor terminos in negocio declarationis seruari solitos in vim Innocẽtianę, & ad sñiam declaratoriam, siue principalem suum suspẽdi à diuinis, quia nõ paruit monitorio, siue reintegrari monitorium, procurator de Carpo obtinuit dictos terminos iterari, ac sñiam ferri, sñia subscripta fuit, super redintegratione monitorii, & declaratione incursus in censuras in monitorio contentas ob non paritionem. Hæc inter se contraria, & repugnãtia sunt, vt apparet ex stilo, de quo supra: si enim quis nõ comparet, proceditur ad excõicationem ob non paritionem monitorii, nec redintegrationi monitorii huiusmodi locus esse põt monito non cõparẽte; si verò negatum fuit monitorium, tunc ad illius redintegrationẽ probationibus, vt pręmisi, factis deueniẽdum est alioqui pbationibus debitis non factis monitoriũ iustificatũ, seu comprobatum dici non poterit, sed vanum, & inane redderetur, ad cõs. Paris. 45. Ruit monitorium, nu, nu. 12. ver. 3. posito, vol. 4. Et sic Rota voluit non posse simul procedi ad suspensionẽ à diuinis, suspensionisq; declarationem, ob non paritionem monitorii, & ad eiusdẽ monitorii redintegrationem. Amplio idẽ dicendũ esse in excõicatione, licèt præmissa Rotæ decisio sit in casu suspensionis à diuinis, quæ quantum ad rem nostram attinet, in hoc solũ differt † ab excõicatione, qa hæc in clericis, & laicis, pcedit; suspẽsio verò in solis clericis, ad tex. in c. q̃rẽti, de ver. sig. p Io. de Ligna. in tract. cẽsu. ecclesia. per Host. in sum. de sen. excom. & per Lamber. de iu. patr. par. j. lib. 2. art. 9. nu. 3. Quot autẽ sint suspensionum genera, latè prosequitur, & declarat gl. in cle. cupiẽtes, in ver suspẽsi, de pęnis. Et de multiplici suspẽsione à diuinis tractat Soci. in c. ad audientiã. nu. 23. ver. tu dic, de homici.

SVMMARIVM.

1. *An appelletur à redintegratione monitorij.*
2. *Appellatur de iure canonico ab omni grauamine.*
3. *Appellationibus non obstantibus redintegrationes monitoriorum suos consequuntur effectus.*
4. *Appellans repositus conqueri non potest.*
5. *Termino iuris pendente non attentat iudex procedens.*

QVAESTIO XXXV.

Trigesimoquintò quęro, † an à redintegratione monitorii appellare liceat? Rñdendũ est affirmatiuè, cùm de iure canonico nõ solũ à sñia diffinitiua, vel vim diffinitiuę hñte, † sed & ab oĩ grauamine appellare liceat. c. sup eo. & c. vt debitus, de app. c. cordi, eo tit. lib. 6. cũ vulga. & si licet appellare à monitorio, put supponit Rota Fasto. dub. 15. cã 5. in positione casus, ac Pet. de Anch. cõs. 297. efficacibus, post nu. 5. ver. vnde qa fuit postea à tpe scientiæ appellatũ ĩ. decẽ dies &c. Et sic legendũ est ibi nõ aũt oppositum à monitorio, vt passim legitur. Et ꝙ legendum sit appellatũ, colligitur ẽt ex iis quæ ibi subiiciũtur. Igitur eadem rõne ab illius redintegratione. Verũ cõis stilus Auditoris Cameræ semper se habuit, † ꝙ non obstãtibus qbusuis appellationibus, monitoriorũ redintegrationes suos vlteriores cõsequantur effectus, quo modo aũt id pcedat,

paucis oſtendam: poſtquam monitorium redintegratum eſt, ſi pars nõ appellat, expeditũ eſt: ꝙ ſi appellet, iudex altero de duobus modis vt ad vlteriora appellatione nõ obſtante procedere 4 poſſit, tutus erit: vel enĩ † reponit appellãtem, & ſic aſſerto grauamine ſublato is conqueri non poterit. ad l. quod iuſſit. ff. de re iudi. & c. cum ceſſante. de appell. Et de hoc modo reponẽdi intelligi debet. Rot. Bellem. ſi admiſſio articulorum. Aduerſarius à repoſitione ſucceſſiuè appellabit, idemq; reponetur, & inter has, & alias repoſitionum viciſſitudines ad vlteriores, & poſtremas deuenietur executiones. Altero modo cautum erit iudici monitorium redintegranti, ſi is appellanti terminum iuris aſſi-5 gnet, † quo pendente, citra periculum attentandi, iudex à quo procedere poterit. Rot. 405. not. ꝙ ſi iudex, in antiq. quæ eſt eadem in nou. 128. ſi iudex Bellame. dec. 622. Capell. Tholoſ. 323. Boe. qui hanc cõem affirmat dec. 256. in fi. Natta in clem. ſæpè. col. 58. in 6. limi. Et hæc opin. tenenda eſt, licèt contrarium ſenſerint Bald. in l. appellat. C. de appell. & Philip. Franc. in c. perſonas, colum. pen. verſ. ſed dubitatur. de appell.

S V M M A R I V M.

1. *Monitorio executo declaratoria quem in cenſuras, & pœnas incurriſſe nõ in monitorio, ſed in literis contentas, an ſubſiſtat.*
2. *Quatuor termini ad docendum ſe paruiſſe &c.*

QVAESTIO XXXVI.

1 TRigeſimoſextò quæro, † decreto monitorio cum inſertione bullarum penſionis reſeruatæ in forma, & monita parte, ac ſeruatis quatuor terminis, ad docendum ſe paruiſſe monitorio, aduerſarius negauit monitorium, fuit obtenta commiſſio, ꝙ Auditor ſeruatis quatuor terminis 2 procederet ad diffinitiuam, vel declaratoriam. † De quib. quatuor terminis habemus in ſimili per Fely. in c. ad probandũ. de re iudi. poſt nu. 6. & per Caſſa. dec. 6. nu. 10. de cau. poſ. & propri. Et Auditor, non redintegrato monitorio, proceſſit ad declaratoriã ob non paritionem literarum, declarando illum incidiſſe in cenſuras, & pœnas non in monitorio, ſed in literis cõtentas. Quæro, an declaratoria huiuſmodi ſubſiſtat? In cauſa Segobiẽ. reſeruation. fructuum coram Puteo inter Ludouicũ Mendozza, & Petrum Gundiſalui, ac Hieronymum de Silua, ſub die 12. Decembris 1544. pro opinione affirmatiua concluſum fuit, ꝑut ſuppoſito caſu præmiſſo annotauit Cardinalis Puteus dec. 54. de iud. ſubdens, ꝙ ex quo monitorium cõtinebat in ſe litteras, & eaſdem cen. de quib. in literis, ꝙ terminus ad docendum paruiſſe monitorio ſeruiebat, ac ſi dictũ fuiſſet ad docen. ſe paruiſſe literis. Item dictum fuit, ꝙ monitorium non erat reſolutum per negationẽ attẽta forma commiſſionis, & ꝙ aliud eſt, qñ decernitur auctoritate ordinaria; qa tũc ponĩt clauſula (Si ſenſeris &c.) De qua clauſula (Si ſenſeris.) locutus ſum ſupra q. 13. & de redintegratione monitorij tractaui ſupra quæſt. 25.

S V M M A R I V M.

1. *Monitorium ſub cenſuris an æfficiat inopem, vel impotentem.*
2. *Pauper non appellans excuſatur.*
3. *Pauperi non proſequenti appellationem concedi biennium.*
4. *Pauperes non cogendi ad ſolutionem collectarum.*
5. *Pauperi remiſſio facta per officialem ſubſiſtit.*
6. *Charitatiuum ſubſidium à pauperibus exigi non debet.*
7. *Pauper generaliter excuſatur à cautione præſtanda.*
8. *Excommunicationis ſententia contra inopem notorium eſt nulla.*
9. *Excommunicationis ſententia fertur propter contumaciam.*
10. *Abſoluendus ab excommunicatione ſatisfacere non valens.*

QVAESTIO XXXVII.

1 TRigeſimoſeptimò quæro, † an monitorium ſub cenſuris, afficiat inopem, vel impotentem, & excommunicatio contra eum poſtea lata ſit valida? Videmus in 2 ſimili † pauperem nõ appellantem, vel appellationẽ non proſequentem excuſari. l. ſi procuratorem. § ſi ignorantes. ff. mand. c. non iniuſtè, vbi omnes. de procurato. gl. in l. inuitus. C. eod titu. auten. de ijs qui ingre. ad appel. in princ. gl. fi. in l. minorib. C. de ijs, qui vt indi. Bal. in c. 2. col. 4. vt li. penden. idẽ Bald. in c. ſi qui teſtium. ac Fely. de teſti. late Hyppo. de Marſi. alios referens, & ad plura inducens con. crim. 10. caſus dubitatiuus. nu. 37. & ſeq. lib. j. Caſſa. dec. 6. de appellatio. vbi in prin. alios ad idẽ citat. Et voluerunt Innocen. & alij in c. ex ratione, de appellat. 3 pauperi † non proſequenti appellationem concedi biennium, quod etiam affirmant Bal. in l. 2. § ſi quis in iudicio, quæſtio. vlt. ff. ſi quis cautio. & Fely. in c. ſignificantibus, de offic. deleg. num. 5. Videmus etiam † pauperes cogi non poſſe ad ſolutiones col-4 lectarũ. l. 3. §. inopes. ff. de mune. & hon. c. licèt, & c. cum apoſtolus. §. fi. ver. In pauperib. aũt locis, de cenſi. & dixit Bal. in authẽ. defuncto, col. 3. C. ad Tertull. ꝙ ad collectæ præſtationẽ nõ tenentur pauperes, q ſi ſcripti ſint in æſtimo, cãcellari debẽt, quo-5 rũ opera vix ſufficit alimentis. Hinc inferũt † pauperi remiſſionẽ collectæ factã per officialẽ ſubſiſtere, gl. fi. in l. oẽs peuſitare, quã ſequuntur ibi Bar. & Luc. de Pen. C. de anno. & trib. Roma. conſi. 50. idẽ in præfata col. 2. verſ. Et primũ illorũ. Bal. in l. etiã. C. de execu. rei iudi. Iafre. dec. 436. exactor publicus, ſic etiã dici-6 mus † charitatiuum ſubſidiũ a pauperib. exigẽdũ nõ eſſe, argu. tex. in l. placuit, verſ. ſi verò aut paupertas. j. q. 2. c. ſtatutũ. §. inſuper, de reſcr. lib. 6. Bar. Bellenci. latè q. 30. & q. 47. nu. 8. Paup. itẽ immunis eſſe debet a ſolutione notario facienda ꝓ confectione inſtrumenti. iuxta tex. in l. tam dementis. ad fi. cum gl. fi C. de epiſco. audien. c. charitatem. 12. q. 2. Iaſ. in §. tripli. col. pen. inſtit. de actio. Quãdo paupertas ꝓſit, vel noceat, ponit Alex. conſ. 50. vol. 4. Fely. in c. ex rõne. de appel. Cagno. in proœ. ff. num. 162. ſic 7 etiã dicimus † pauperem generaliter excuſari a cautione præſtãda, vt ſentit gl. in ver. dubitetur, ver. Aut vult excuſari tãquã pauper, in l. ſi verò ff. q ſatiſd. cogã. authen. generaliter autem. verſ. vel ſi fideiuſſorem dare non valeat. C. de epi. & cleri. gloſſ. Bar. & alij in l. 4. C. de vſufru. gl. & docto. in c. qua fronte, de appel. docto. in l. j. ff. q ſatiſd. cogã. intelligẽdo tñ, vt ꝑ Ro. conſ. 439. nu. 10. & ꝑ Iaſ. in l. j. nu. 10. C. de ꝓc. Gui. Papæ dec. 189. circa. vbi bona additio. & ꝑ alios relatos per Tiraq. de vtr. retra. par. j. § j. gl. 18. nu. 49. Verùm in proprijs terminis noſtri quæſiti Docto. in c. P. & G. de offi. dele. diſtinguunt, vt ibi videri põt Ant. de But. cõ-8 cordans opin. antiquorum, & concludit † ꝙ ſi inopia ſit notoria, ſnĩa excommunicationis in eum lata ſit nulla, velut lata cõtra notorium, puta ſi ſit lata contra eũ, qui ritè, & rectè admiſſus iam fuerat ad ceſſionẽ bonorũ, ſeu ad beneficium c. Odoardus, de ſolutio. vbi vide Abb. verſ. gl. quæ eſt in ver. non valen-9 te, vel c. peruenit, de fideiuſſo. Et eſt ratio; quia ceſſat † cõtumacia, ꝓpter quam excõicatio fertur, Mil. in reper. in verſ. excõicari nõ poteſt. Si verò inopia non ſit notoria; tunc excõicationis ſententia valeat, ſed probata inopia excõicationis ſnĩa ſit retractãda, & excõicatio ſine difficultate relaxanda, ad c. a nobis, de ſenten. excommu. & c. peccatum, de reg. iur. lib. 6. & per Cardi. poſt gl. in clem. 2. § j. de hæret. pro præmiſſis vide Dom. meum Philip. Dec. pulchrè diſtinguentem in alleg. c. P. & G. col. 2. & 3. de offi. delega. quem etiam nouiſſimè ſequitur Galle. ad for. Camera. q. 3. ad 4. par. oblig. Cam. nu. 2. & in 3. par. in q. proceſſus. nu. 24. verſ. an autem proferenda ſit ſnĩa. Non ſolùm autẽ pauperes non ſunt excommunicandi, ſed ſi fortè excõicati eſſent, conſtito de paupertate, & inopia, ac de impoſſibilitate ſatisfa-10 ciendi, † ab excõicatione abſoluendi erunt, arg. text. in c. a nobis 2. ibi. Quem non contemptus religionis, ſed neceſſitatis articulus impediuit, de ſent. excom. & in clem. j. § pen. in fine ibi, Et tũc ſatisfactione ꝑmiſſa, iunct. gl. pen. Io. And. q dicit. & hoc intelligo, ſi facultas eſt ſatisfaciẽdi, & cle. ſeq. iun. gl. ĩ ver. ſatisfecerit. q ſupplet, ſi habeat vnde, aĺs paupertas excuſat &c. de hæret.

S V M M A R I V M.

1. *Monitorium, vel præceptum an æquipolleat libello, ita quòd alius libellus non requiratur.*
2. *Aequipollens non ſufficit, vbi aliquid pro forma requiritur.*
3. *Libellus in qualibet cauſa, & corã quocunque iudice regulariter requiritur.*
4. *Libellus quando non requiratur.*

QVAESTIO XXXVIII.

1 TRigeſimooctauò quæro, † an monitorium, ſeu præceptum æquipolleat libello, ita vt libellus nõ requiratur, vbi monitorium, ſeu præceptum præceſſit? Pro opi. negatiua arguit, & concludit Io. Bap. de Caſtel. in loco infra citando, cuius arg. ita reduco, vbi aliqd requiritur ꝓ forma, 2 nõ põt adimpleri per † æquipollens, Docto. in l. j. ff. de liber. & & poſth. & in l. hac conſultiſſima. C. q teſta. fa. poſ. Bald. in l. minorib. nu. 4. ver. ſed in appellatione. C. de his q. vt indi. Ang. in l. vbi autẽ. §. illud. ff. de ver. obl. Fel. in proœ. decre. verſ. itẽ, nu. 32. Rebuff. in tracta. nomi. q. 14. nu. 34. & ſeq. & ſuꝑ concor. in § teneantr. ſub rub. de colla. in ver. cognomina, in fi. Dec. in l. certũ, 3 nu. 3. & ſeq. ff. ſi cer. pet. † libellus in qualibet cã regulariter requiritur a lege, & corã quocunq; iudice, authẽt. offerat. C. de litis cõteſt. vbi in fi. additur decretũ irritans. ꝑ Barto. & alios in l. ædita. C. de ædẽ. ꝑ can. in tit. de libel. obla. per Spec. de libell. concep. Et qa, vt ꝑmiſi, in d authẽ. offerat. adiecta fuit nullitas aduerſus nõ obſeruãtiã illius diſpoſitionis, inducta fuit forma ſubſtantialis, Bal. Ang. Imo. Alex. & Iaſ. in l. j. ff de libe. & poſth. Ro. cõſ. 66. viſo nu. 2. Alex. in l. hac conſultiſſima, poſt numerũ quartũ. ver. & ſi ſtatutũ. C. q teſta. fa. poſ. patet ꝙ ꝑ æquipollẽs, & ſic per ꝑceptũ, ſeu monitoriũ nõ poterit ſuppleri oblatio libelli, ſed libellus ipſe requiretur, prout coram quocunque iudice, & in quibuſcunque cauſis (vt præmiſi) requiritur. Et in terminis ꝑcepti (vt præmiſi) Ioan. Baptiſta de Caſtell. pro hac opin. negatiua concludit in quibuſdam ſuis allegatio. poſitis poſt ſingul. Franc. Crem. colum. 21. nec dicatur quòd iſto caſu præceptum fungitur vice libelli, quia iſtud eſt falſum, nam vbicunque aliquid requiritur in aliquo actu pro forma, illud non poteſt adimpleri per æquipollens &c. Opinio affirmatiua verior eſt, & ſeruatur vt abſque alio libello procedatur ad pœnas in mandato, vel præcepto, ſeu monitorio contentas, ad decretum mandati executiui, ad cenſurarum eccleſiaſticarum fulminationẽ, ad redintegrationem ipſius monitorij, prout ſupra latè quæſtione 31. Inimo ipſemet Ioann. Baptiſta de Caſtello vbi ſupra colum. 26. pro hac opi. affirmatiua ſentire videtur, dum inquit. Licèt enim libellus, ſi illud præceptum loco libelli põt eſſe generalis, & obſcurus, &c. Et qa ꝑcepta & monitoria huiuſmodi decernuntur

decernũtur a iudicibus, q ꝓcedere poſſunt ſummariè, ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicij: vel cõceduntur ꝓ cauſis ſic cognoſcẽdis, & terminãdis, nõ ſolũ erũt ẽt vice libello-4 rũ, † immo libelli nullo mõ requirẽtur, eſt text. clarus in clem. ſæpe, vbi oẽs, de verb. ſigni. Bar. in extrauag. ad reprimẽdum, in ver. & figura, verſ. itẽ an requiratur petitio. Cardin. & alij in cle. diſpendioſam, de iudi. Old. conſ. 244. ad obiectus. poſt princ. vbi ꝙ in cauſis, in quib. ꝓceditur ſummariè, & de plano, ab articulis incipi põt, nulla præcedẽte petitione. Rot. 33. qñ cõmittitur, circa mediũ, ibi omiſſo termino ad libellãdũ, in no. Io. de Amicis de Vena conſ. 153. facti ſeries, numero 3. vbi quòd hic modus incipiendi proceſſum à præcepto (ſupple tu vel monitorio) inuentus fuit a Cur. Roma.

S V M M A R I V M.

1. *Abſens à beneficio vt priuari poſſit quid requiratur.*
2. *Moneri debet abſens à beneficio, quòd reſideat, ad hoc vt priuari poſſit.*
3. *Declaratoria requiritur in priuatione.*

QVAESTIO XXXIX.

1 TRigeſimononò q̃ro † quid requiraĩ vt abſens a bñficio priuari poſſit? Suppone̅dũ eſt, ꝙ bñficia oĩa reſidentiã requirunt: ꝑut ꝓbo in 13. q. j. Regu. Cãcel. nu. 5. & amplio nu. 6. iuxta 2. Aeditio. Rurſus ꝙ bñficia ſimplicia ex eccleſiæ conſuetudine reſidentiã nõ requirũt, vbi ſupra, nu. 8. ſi igitur loquimur de bñficijs reſidẽtiã requirentib. aut qs eſt priuilegiatus a iure ne reſidere teneatur: ꝑut in caſib. quos recẽſeo ſuper ſigna. Gratiæ tit. de indulto percipiẽdi fructus in abſentia cir. prin. Vel etiã qs impetrauit reſcriptũ, ꝙ fructus in abſentia percipere poſſit. ꝑut in formula ſupplicationis facultatis percipiendi fructus in abſentia, quã vbi ſupra ſubijcio: & tũc priuilegiatus a iure cõi, vel ex indulgẽtia ſedis Apoſtolicæ a nemine moleſtari poterit. Aut loquimur in nõ priuilegiato, & ad re-2 ſidendũ obligato de iure, conſuetudine, vel aliàs, & tũc † moneri debebit abſens a bñficio, vt infra aliqđ cõgruũ tẽpus perſonaliter accedat ad ſuũ bñficiũ, & ad reſidẽdũ in eo, & debita ſeruitia præſtandũ ſub pœna priuationis in euẽtũ non paritionis, ad c. ex tuæ. & in c. fi. de cleri. nõ reſi. c. fi. & ibi gl. & Doct. de reſcri. lib. 6. gl. in ver. adiuuãtur, in prin. in § j. & ibi Docto. Inſti. de mili. teſta. Oldra. conſ. 95. articuli. Gaſp. Cald. conſ. 17. qđ eſt inter cõſ. Anch. & incipit ſuꝑ primo. Dec. Neapo. Afflic. 229. ſereniſſime. Rip. in c. j. in 9. not. nũ. 28. de iudi. Poſt monitionem huiuſmodi, & lapſum termini præfixi ad reſidendũ cautela erit eundẽ citare in loco bñficij, ſeu alibi iuxta facti cõtingentiã ad docẽdũ ſe paruiſſe primo ꝑ prima. ſ. dilatione, ſecũdo ꝑ ſecunda: tertio ꝑ tertia. Et quarto ꝑ quarta, & ex ſuperabundanti. Nõ docto ex aduerſo ꝙ paritũ ſit deueniendũ erit ad declaratoriã priuationis. ad Rot. 5. in anti. & Caſſa. dec. 6. de cau. poſ. & ꝓpri. nu. 3 10. Et huiuſmodi † declaratoria neceſſaria eſt, ꝑut in ſimili probatur eſt tex. in c. cũ ſm, cir. fi. de hæret. lib. 6. & ibi per Io. And. & Gemini. Bald. Alexand. & Iaſo. nume. 25. in l. ſi quis maior. C. de tranſactio. latè Feli. in cap. Rodulphus, verſicu. ſed declaratoria ſententia requiritur, de reſcrip.

S V M M A R I V M.

1. *Reſcripto obtento cum clauſula quòd monitorium decernatur conſtituto de aſſertis, an ſi non conſtet, monitorium ſubſiſtat.*
2. *Conſtito de aſſertis, clauſula quid operetur.*

QVAESTIO XL.

QVadrageſimò in reſcripto narratur A. prouiſum a Papa de bñficio reſeruato, & ꝙ idẽ A. impediĩ a B. ne gratiã huiuſmodi effectui demãdari facere, ad poſſeſſionẽ aſſeq. poſſit: Papa mãdat Auditori Cameræ, vel alteri iudici, vt cõſtito ſibi de reſeruatione, & collatione ꝑmiſſis moneat B. ſub pœnis, & cenſuris ad relaxandũ huiuſmodi bñficiũ. Auditor Cameræ, vel alius 1 iudex de ꝑmiſſis nõ cõſtito monitoriũ decernit, quæro an † illud ſubſiſtat? Pro opi. affirmatiua vĩ ꝯcludendũ ex ijs quæ in ſimili diximus in tracta. Inhibitio. q. 25. vbi ꝯcluſimus etiam ꝑ Rotæ decreta inhibitionẽ vigore cõmiſſionis habẽtis clauſulã cõſtito de aſſertis, de illis nõ cõſtito emanatã ſubſiſtere, & afficere. Idẽ dicamus in monitorio. Inſuper iuxta thema præmiſſũ ꝓ opi. affirmatiua cõcludit Pet. de Anch. conſ. 297. efficacibus, nu. 7. Ego credo ꝯriũ põderans, & ꝓbans hunc Auditorẽ dici merũ executorẽ, vel ſaltẽ mixtũ: vnde is nõ teneaĩ aliquẽ iuris ordinẽ ſeruare: ſed ſimpliciter purã gratiã executioni demãdare, ſicut executor ſnĩæ, ꝑ tex. in l. executorẽ ff. de exe. rei iudi. Et Pet. de Ancha. in d. conſ. 297. qđ citare voluit, ſequiĩ Soci. cõſi. 99. ſereniſſimus, poſt nu. 10. ibi, Et ita conſuluit Pet. de Anch. li. 3. Opinionẽ negatiuã verã puto per ea, quæ adduco in alleg. q. 25. nu. 3. in tract. Inhibitionũ: & per rõnes, & põderationes, quas facit idẽ Pet. de Anch. ꝓ rõne dubitandi, ſeu ꝓ hac opi. negatiua, & Soci. d. conſ. 99. q in hac opi. negatiua reſidet. Et rõnes po-2 tiores ſunt: qa dicta clauſula. † Conſtito, conditionẽ facit: ante cõditionem igitur impletã iudex nõ habuit iuriſdictionẽ: nec iudex dici poterat, per tex. in c. ab excõicato. cũ ibi nota. de reſcrip. Ergo monitorium & inde ſecuta nulliter ꝓceſſerunt. Amplius dato, & non conceſſo, ꝙ cõditio nõ induceretur: vel nõ obſtaret: cũ data ſit forma in reſcripto, illa omnino ſeruari debet: qua non ſeruata ruunt omnia, per tex. in l. diligenter, & l. præceden. ff. manda. & in c. cum dilecta, de reſcr. cũ vulga. Non obſtant Rotæ decreta, de quibus ad calcem præall. q. 25. de inhibitio. quia ſunt diuerſi termini a præſenti quęſito. Immo ſemoto ſtilo, & Rotæ obſeruantia aliter dicendum fuiſſet: ille autem ſingularis ſtilus, & obſeruantia nõ ſe extendit ad caſum noſtrũ diuerſum. Quò ad conſ. Anch. reſpõdeo, ꝙ non caret dubio. Et præpõderare videnĩ rõnes, quas præmiſerat ꝯ monitorium. Et quatenus opi. Ancha. ſubſiſteret, limitãda eſſet in illis terminis ſuis, qñ monitoriũ decernitur a mero executore. Vel ad plus a mixto. Vltra ꝙ ipſe Anch. vĩ variare thema, cũ prius ſuppoſuerit nõ cõſtitiſſe de illis, de quib. ꝯſtare debebat: poſtea verò ſupponit, ꝙ ex literis, & ex actis ꝯſtaret de aſſertis. Inſuper vĩ ſe reſtringere circa ſolam executionẽ gratiæ purè factæ. Nec ob. ꝙ Soci. conſ. Ancha. ſequatur: quia ſequitur quo ad rõnes, quas ꝑmiſerat: & ſic in opi. noſtra (vt præmiſi) reſidet, plura ad rẽ adducendo. Gñaliter igiĩ concludamus monitoriũ nulliter emanaſſe ſtante clauſula conſtito de aſſertis, antequam de illis conſtet: prout etiam in terminis noſtris probat, & concludit Paris. conſi. 45. ruit monitorium. num. 3. vol. 4.

S V M M A R I V M.

1. *Monitus vt infra decem dies aliquid faciat, ſi interim efficiatur alterius fori, an excommunicationis ſententiam incurrat.*
2. *Excommunicatio prælati non ligat niſi ſubditum.*
3. *Excommunicatio ſub conditione, vel die quando afficiat.*

QVAESTIO XLI.

QVadrageſimoprimò quæro, Epiſcopus Amerinus monet A. eius ſubditum, vt infra decem dies aliqd faciat ſub pœna excõicationis etiam ipſo facto incurrendæ: dictus A. termi-1 no huiuſmodi pendẽte efficitur fori epiſcopi Narnien. an † aduenienre termino ĩcurrat ſnĩam excõicationis, ſi nõ fecerit id, ad qđ faciendũ monitus erat? Pro opi. negatiua vĩ text. in c. Ro-2 mana reſp. 2. de ſent. excõ. lib. 6. vbi † ꝙ excõicatio prælati non 3 ligat niſi ſubditũ. † Excõicatio autẽ ſub cõditione, vel die non afficit eũ, in quem fertur, niſi dies, vel cõditio veniat: nec prius lata, vel inflicta cenſetur: nec trahitur retro, iuxta tex. cũ ibi nota. & cõiter Docto. in c. præterea 2. de appell. Anch. conſi. 158. ex narratis nu. 20. verſ. Contrarium credo verũ. At dũ excõicatio effectum ſuum ſortiri debebat: excõicandus effectus fuerat alterius fori, ergo ipſum afficere non poterat. Pro opi. verò affirmatiua cõcludere vĩ Fede. de Sen. cõſ. 97. qñ vbi, nu. 4. per tex. in c. propoſuiſti, de fo. cõpe. Et pro hac opi. in ſnĩa excommunicationis ſub conditione concludit Bartho. Brixien. q. Veneria. 42. in prin. eſto ꝙ ſententia excõicationis. Hanc quæſtionem in terminis poſt Archid. & Damaſ. poſuit Ioan. And. in regula, cũ ſunt iura partium. col. pen. verſ. Tertium qõnis membrum, ex cuius dictis. Poſſet autem iſta opi. Archid. hæc vera, & cõmunis diſtinctio elici poteſt, videlicet, Aut nõ ceſſauit cã excõicationis, & vera ſit opi. affirmatiua, ꝙ excõicationem incurrat. Aut ceſſauit cã excommunicationis, puta excommunicatus erat, ſi infra menſem nõ faceret reſidentiam in beneficio: vel illius ratione non reciperet ordines: infra tempus contraxit matrimonium: vel primo bñficio dimiſſo tranſlatus eſt ad alterũ: & opinio negatiua procedat. Ad Io. And. vbi ſupra ſe remittunt. Fed. de Sen. d. conſ. 97. & Lap. alle. 47. magiſter hoſpitalis, nu. 4. verſ. Alia regula eſt, ꝙ ſnĩa excõicationis lata in diem, vel ſub cõditione. Gemini. in c. 2. poſt nu. 17. in 3. q. de ꝯſti. li. 6. Abb. in c. pen. nu. 10. de foro competen. Et ad Ioann. Andr. & Lap. ſe remittit Andre. Tiraquell. de vt. retra. in verſicu. De dans l'an. part. j. § j. Gloſſ. 10. num. 51. verſicu. Adeo autem lædit.

S V M M A R I V M.

1. *Decimarum pro exactione an requiratur monitorium, ſeu monitio.*
2. *Decimę ſpontè ſoluendæ ſunt.*
3. *Decimæ ſtatim ſoluendæ ſunt expenſis non deductis.*

QVAESTIO XLII.

1 QVadrageſimoſecundò quæro † an pro exactione decimarum requiratur monitorium, ſeu monitio? Pro opin. affirmatiua adduco tex. in c. omnes decimæ. 16. quæſt. 7. verſ. Sed quia modo multi inueniuntur decimas dare nolentes, ſtatuimus vt ſecundum Domini præceptũ admoneantur ſemel &c. in c. peruenit, ibi; Mandamus quatenus parochianos veſtros monere curetis. & c. de deci. Pro opin. verò negatiua pondero verba Exo. c. 20. Decimas, & primitias non tardabis offerre, & 2. Paralipo. 31. vbi ꝙ filij Iſrael, & Iuda 2 obtulerunt decimas: & ſic ſpontè † decimæ ſoluendæ ſunt. Immo ſi tardius dentur peccatum eſt. cap. decimæ. verſ. ſed ſi tardius dare 16. quæſtio. j. Et dicit text. in c. cum homines, de deci. (contra eos qui ante decimarum ſolutionem ſatisfaciebant ſeruientibus, & mercenarijs pro debito totius anni, & de reſiduo decimam ſoluere poſtea volebant.) Mandamus quatenus eos cogatis, vt decimas ſtatim fructibus collectis perſoluãt. 3 † Et ſic non deductis expenſis: prout etiam voluit Ant. Corſet. alios ad id citans in ſuis ſing. in ver. integrè. Nõnulli diſtinguũt. Aut loquimur in decimis prædialib. & monitio nõ requiratur

Aut in personalib.& cum pro illis soluendis nō sit præstitutum certum tempus,& monitio requiratur: quam distinctionē cōtemnendā nō esse asserit Petr. Rebuff. in tracta Decimarum.q.12.in fi. Altera distinctio est. Aut loquimur quoad munus, seu officium soluere debentis decimas,& verior sit opi.negatiua,ꝗ absq; aliqua interpellatione,citatione, vel monitione illas soluere teneatur: & malè faciat, & in mora sit, si illas statim non soluat.Aut loquimur ad hoc vt nō soluēs condemnari iuris remedijs cogi,& excommunicari possit:& hoc casu dicamus,monitionem requiri;prout etiam per dictum Petr. Rebuff. præalleg.quæst.12.in tract.de Decimis.

SVMMARIVM.

1 *Monitorij decernendi à iudice compulsore quis effectus erit.*
2 *Compulsor an habeat facultatem monendi ad exhibendum, & procedendi contra non exhibentes.*
3 *Transumptari faciendi auctoritas ad ordinarium spectat.*

QVAESTIO XLIII.

Quadragesimotertiò impetratur rescriptum pro cōpulsorialib. specialib. decernendis iuxta formulā 20. cōmissionis quam posui in 2. æditio. cum hac clausula (cū potestate D.Iudici compulsori committēdi,& mandādi,vt dictos N.& N.etiam sub pœnis,& cēsuris ecclesiasticis,ac pecuniarijs arbitrio suo moderādis monendi, & requirendi:ac moneri, & requiri faciendi, ꝗ infra aliquem breuem peremptorium terminum iura,& munimēta designata,seu designanda coram eo apud acta notarij exhibeat, seu exhibeant transumptāda & c. Et in euentum nō paritionis seruatis quatuor terminis &c.quæro † quis erit finis, & effectus monitorij 1 huiusmodi? Respondeo Iudex compulsor hac via faciet iura exhiberi,& transumptari:ac transumptata ad Rom. Cu. transmittet suo sub sigillo clausa. Vel nō obtemperantes monitorio huiusmodi,& literis compulsorialib. cōtumaces, & inobedientes reputabit,contra eosq; procedet tam via censurarum, quàm pœnarum,vel in literis compulsorialib.cōtentarum:vel ab ipso compulsore comminatarum seruatis, & aliàs iuxta formam,& tenorem præalleg.commissionis 20.Expedit obtinere in rescripto hanc facultatem monendi:& ad pœnas, & censuras ecclesiasticas procedendi:quia non defuerūt negantes iudicem † compulsorem habere huiusmodi, vel similem potesta-2 tē,& facultatem: prout inter alios voluit Compilator decisionum in nou.j.sub tit.de fide instr.aliàs 10.iuxta alium ordinem, quæ incipit,fuit dubitatum,vtrum instrumenta exemplata,col. 2.vers.Cum ipsi habeāt dūtaxat requirere habentes,& tenentes instrumenta ad causam necessaria ad tradendum parti petenti sub pœnis, & censuris per nos latis & nō p eos fulminādis & c. Similiter compilator,dec.389.nota instrumenta.in anti.voluit compulsorem nō habere auctoritatem citandi, sed esse merū executorem.Et de transumptis in vim cōpulsoriæ loquitur Gemini.consi.15.Reueren.|post nu.17. vers. Quia supplet tantum defectus præsentia partis, vel nō factorum transumptorum in vim cōpulsoriæ.Et sciēdum est, ꝗ similis auctoritas † transum-3 pti faciendi,& compellendi ad exhibendum iura ad ordinariū spectat c.cū.P.tabellio & c.fi.de fide instrum.l.argentarius,post prin iun gl.in ver.ideo absimiles.ff.de eden Bart.in l.fi.nu.4.ff. de tabu.exhi.Quod intelligendum,& limitandum est,qñ nulla lis pendet:vel si sit lis, pendeat coram ipso ordinario. Aliòqui si lis pendeat coram Rotæ Auditore, vel alio iudice Romano tunc,præsertim ex stilo obseruatur, ꝗ etiam ꝗ iura cum solēnitatibus transumptarent eis fides non adhibeatur,nisi iura extracta,vel trāsumptata sint in vim cōpulsoriæ ab Auditore Rotæ,vel alio iudice Romano decretæ,corā quo pendet lis,prout per Bar.Belenci.olim Rotæ Auditorem præstantissimū in tracta.de charita.subsi.q.142.nu.4.ver.Quod intelligo, & per Sarnen.etiam Rotæ Auditorem in c.statutum.nu.60.de rescr.lib.6.

SVMMARIVM.

1 *Formula monitorij extra Rom.Cu.exequendi.*
2 *Clausula. Et nostris, immo verò Apostolicis, &c. ad quid ponatur.*
3 *Auditor cameræ an sit ordinarius in omnibus causis.*
4 *Itē iudicādū de eo,cui sedes Apostolica cōmittit,qd à ipsa sede Apostolica.*
5 *Factum alicuius de mandato sedis Apostolicę, sedis eiusdem factū censetur.*

QVAESTIO XLIIII.

1 Quadragesimoquartò, quia supra q. 7.tradidimus formulā monitorij pro Ro.Cu.quæro,quæ † erit formula monitorij via ordinaria decernendi, & extra Ro. Cu.exequendi:& ad qd apponatur clausula illa,Et nostris, immo verius Apostolicis &c. Monitorij huiusmodi formula hæc est Alex.Riarius &c. Sanctissimi D.N.Papæ, eiusque Camerarij,necnon causarum Curiæ Cameræ Apostolicæ generalis Auditor: Romanæq; Curiæ Iudex ordinarius &c. Vniuersis,& singulis D.Abbatib.Prioribus &c.notarijs,& tabellionib. publicis quibuscunq; per ciuitatem,& diœcesim Viterbien. & aliàs vbilibet cōstitutis &c.Ac illi,vel illis ad quē,vel ad quos pꝰsentes nostræ literæ puenerint,seu psentabūtur salutē in Dño. Et nostris,immo verius Apostolicis firmiter obedire mādatis. Pro parte,& ad instātiā A. requisiti discretioni vestræ, & cuilibet vestrū tenore psentiū cōmittimus:ac in virtute sanctæ obedictiæ,& sub excōicationis pœna,quā in vos,& vestrū quēlibet triū tñ dierū canonica monitione pcedente ferimus in ijs scriptis,nisi feceritis ea,q̄ mandamus,districtè pcipientes, quatenus statim receptis præsentib. vos vel qcunq; vestrū fuerit requisitus p vos,vel aliū,seu alios ex parte nostra moneatis primò, secūdò,tertiò,& peremptoriè B.& requiratis,eiq; nihilominus in virtute sanctæ obedientiæ,& sub mādati executiui, & in subsidiū sub excōicationis pœnis districtè pcipiatis,& mādetis, quibus nos etiā tenore præsentiū pcipimus, mādamus, ac requirimus,& monemus,quatenus infra sex dierū spaciū à die monitionis huiusmodi p vos,vel alterū vestrū ei factæ immediatè sequē.quorū sex dierū duos pro primo,duos pro secūdo, & reliquos duos dies ei p tertio,& perēptorio termino, ac monitione canonica assignamus,& vos assignetis eidē,det,soluat,& restituat eidē A.vel eius legitimo pcuratori ad hoc mādatū sufficiens habēti ducatos auri in auro quinquaginta boni,& iusti pōderis,in quib.sibi occasione amicabilis mutui in Ro.Cu.facti dr̄ forte obligatus.Aut interim se cū eodē A.aut eius pcuratore pdicto amicabiliter cōponat, & cōcordet. Aliòqui pnominatū B.si in præmissis se fore grauatū senserit mō, & forma præmissis,perēptoriè citare curetis:prout & nos citamus eundē,quatenus decima die post citationē vestrā huiusmodi immediatè sequēti si dies ipsa iuridica fuerit &c. Aliòqui prima die iuridica ex tūc immediatè seq.qua nos,aut subrogādū &c. sedere contigerit,cōpareat in iudicio corā vobis, vel subrogādo Auditore pdicto per se,vel pcuratorē, seu pcuratores suos idoneos cām sui grauaminis allegaturi, aľs dicturi,facturi,ostēsuri,& recepturi,qđ iustitia suadebit:& ordo dictauerit rationis: Certificantes nihilominus dictū sic citatū, ꝗ siue in dicto citationis termino,vt pmissum est,cōparere iurauerit, siue nō, nihilominus tñ nos,vel subrogādus pdictus ad mādati executiui præmissi decretū,illiusq; relationem, vel in subsidiū ad declarationē dictæ sñiæ excōicationis,& aliàs ad grauiora pcedemus, seu pcedet dictorū monitorū,& citatorū absentia,seu cōtumacia ī aliquo nō obstāte.Diē verò monitionis,& citationis vestrarum huius-2 modi &c.curetis.Absolutionē &c.Quantū ad illā † clausulam, Et nostris immo verius Apostolicis firmiter obedire mādatis, 3 siue † Auditorē Cameræ ordinariū dicamus in omnib. causis, prout voluerūt Hostien.in sum.sub tit.de offi.ordi. post prin.& Spec.eo.tit.§.j.nu.3.vers.Quid de auditorib.l.j.gl.in cle.ne Romani.§.eo tñ, in vers.expirare.de elect.& sic iurisdictionē suo iure habere dicat,sīn negari nō pōt, qn eā habeat bñficio principis.ad l.more maiorē.iun.gl.in ver.l.j.eq.ff.de iuris.om.iud.Hosti.vbi supra in sum.de offi.ordi.in princ. merito igitur cū bñficio Papæ,ac Sedis Apostolicæ iurisdictionem habeat,hæc clausula vtiq; inserit, mādatū Sedis Apostolicæ videri dēt.siue etiā vt delegatus in aliqua cā monitoriū decernit,eādem clausulā apponere:& sedis Apostolicæ quæ eum delegauit:& cuius vices gerit iurisdictione vtet,ad tex.in l.j.§.q mādatū ff.de offi.eius.l.fi.ver.Sed ne quem.C.,& apud quem. 4 Et cū (vt pmissum est) Auditor Cameræ gerat vices Papæ, & sedis Apostolicæ,eodē iure, eisdem facultatib.& clausulis vti debebit,quib.Papa,& sedes Apostolica,& idē de eo iudicari debet † prout de eadē sede Apostolica quā repræsentat.c.pcipimus.93.dist.Alex.sup rub.ff.de offi.eius nu.1.D.meus Phi.Dec. in c.sanē.de offi.dele.Ang.Are.sup rub.Insti.de excep.nu.5.Effectus aūt clausulæ pmissæ magnus erit:nemo.n.tā duræ ceruicis:tā supremā dignitate pditus:tā temerarius erit, ꝗ monitionibus,& mādatis ipsius sedis Apostolicæ ꝯuenire: vel se opponere:seu nō parere psumat: ꝗ si dæmoniaco instinctu aliter fecerit,& in hoc,& in alio sæculo grauissimas se subiturum pœnas 5 sciat.Et ꝗ factū alicuius de mādato sedis Apostolicæ sibi cōmissum,factū sedis Apostolicæ censeri debeat:ac validius,& firmius,ac pstātius haberi debeat ꝗ actus factus ab alio, vel eodē nō auctoritate sedis Apostolicæ,pbat ex tex.in c.cū aliqb.de re sc.li.6.c.si cū.& c.si Apostolicæ,de pb.eo.lib.6.& ibi; Docto.

SVMMARIVM.

1 *Monitorium contra testificari recusantem.*
2 *Testis diffugiens se examini subijcere pignorabitur, vel mulctabitur.*
3 *Testis examen diffugiens qualiter à iudice ecclesiastico moneatur.*

QVAESTIO XLV.

1 Quadragesimoquintò q̄ro,† qualiter pcedēdū erit? monitū recusante testificari i aliqua cā? Distiguo aut sumus corā iudice seculari,& poterit monere testem noiatū ad subijciēdū se examini,sub aliqua pœna pe-2 cuniaria,seu mulcta,& illo nō parēte iudicis mādato † pcedere ad pignorationē,seu pœnā pecuniariæ exactionē, iuxta text. in l.locū,ver.& si forte nō obtēperet.ff.de tab.exhi.iun.gl.ī ver. cogēdū,ꝗ supplet captis pignorib.vel mulctis l.cū ab initio.& ibi gl.ff.quēad.test.ape.l.si qñ inuitos testes. C.de testi. In nonnullis locis ad sūt statuta disponētia,qualiter ꝯ hos diffugiētes se examini subijcere,pcedēdū sit.Aut loquimur in causis corā 3 iudicib.ecclesiasticis,& tūc monet † testis qualiter ꝯ.tot dies testificari debeat sub ecclesiasticis censuris,ac pœnis pecuniarijs, iuxta

iuxta tex.in c.statutum.iun.gl.in vers. ad testimonium.2.q.6.in c.j.in fi ac c.2.& toto titu.de testibus cogen.c.ex parte, in fi.vers. testes autem,de testibus,ꝗ si cessante causa iusta, recusauerit qs se examini subijcere,censuris afficietur, ac mulctabitur.

SVMMARIVM.

1 *Positionibus contra monitum respōdere recusantē qualiter procedi debeat.*
2 *Positionibus respondere quis non cogitur,nisi ad id accedat iudicis iussus.*
3 *Formula monitorij ad respondendum positionibus.*
4 *Mora respondendi positionibus vt sit impurgabilis cautela.*

QVAESTIO XLVI.

1 Quadragesimosextò quæro qualiter procedi debeat contra † recusantem respondere per verbum credit, vel nō credit,positionib. Pro resolutione huius quæsiti plura supponēda veniunt,quæ quiuis videre poterit in mea repet.c.quoniam contra.de proba nu.192.cum alijs sequen. & inter alia, ꝗ licèt in principio positionum apponantur illa verba,videlicet. Quibus singulariter singulis ex aduerso medio iuramento per verbum credit,vel non credit,sufficienter responderi petit, vt per glo.& Docto.in c.j.de confes.lib.6. Non tamen cogitur aduersarius respōdere positionibus, licèt pars aduersa illum ad id 2 interpellet,nisi accedat etiam † iussus ipsius iudicis.Innoc. in c. prout.de dolo & contu in præallega c.j.in princ.cum ibi nota, per glo.de confes.lib.6 per Bald in l.fi.§.ꝗ si actor.C.de iura.calum.per Fran.Curt. in tracta.positio.& interrogatio vbi etiam subdit nonnullas limitationes,ac per Augu. Bero.q.78.incipiē. Interrogatus,in princ. Modò ad praxim deuenio, & primò dico,posse procedi via monitorij, seu præcepti, & sic iudex corā quo productæ sunt positiones monebit partem, contra quam positiones productæ fuerunt, vt illis respondeat infra biduum, vel infra tres, alioqui illæ pro confessis,seu confessatis habeant, quo termino lapso pro talibus habebūtur,per tex.in c.2.de cōfes.lib.6 & ibi gl.in ver.pro confessis,post medium dicit, ꝗ hodie ipso iure,quod etiam affirmat ibidem Gemini. Non negauerim tamē,quin alia via quam monitorij ad idē, ad eundēq; effectum procedi possit,videlicet per viam citationis, vel monitionis iudicis oretenus factæ vt quis positionib. respondeat, cum comminatione, ꝗ si infra tempus sibi assignatū nō respōdeat,illæ pro confessis,seu confessatis habebuntur.Et in istis terminis loquitur,& sic intelligi debet Rober.Maran.de ordi.iud. par.6.sub tit.de cōtu.nu.18.vers.octaua pœna est. Alio etiā modo,& aliàs mulctando,coercendo, vel grauando procedi poterit,& per iudicem ecclesiasticum excommunicando, nisi quis respondeat.Hodie formula monitorij, vt quis positionib.respō-3 deat,similis huic esse † solet,videlicet,De mandato &c.& ad instantiam Meuij moneatur Titius ex aduerso principalis,quatenus infra triduum proximum sub 200. duc. au. pœna locis pijs per nos eligendis applicanda, ac pro illa mādatum executiuū, & in iuris subsidium, & quatenus opus erit excommunicationis positionib.& articulis in actis infrascripti notarij datis, medio iuramento per verbum credit,vel non credit, singulariter singulis sufficienter respōdisse.Et si in præmissis senserit se gra-4 uatum,compareat & c. Expedit (mea quidem sententia) † vt instetur per Iudicem pronunciari illum,qui non respondit, haberi p confesso,seu positiones ipsas pro confessis haberi,ad hoc ne disputationi locus remaneat,an mora non respōdentis purgari possit,ad ea,quæ tractant Cyn.in l.2.§.ꝗ si actor.C.de iura. calum.Bal.in c.3.de mili.vasal.qui contum. est Ange. & Imol. in l. si insulam.ff. de verborum oblig.& ibi Alexand post alios, num.36.ibi, nisi iudex pronunciasset eum haberi pro confesso.

SVMMARIVM.

1 *Monitoriarum formula.*
2 *Excommunicari quis debet ex re non vulgari.*
3 *Monitoriæ ab episcopis concedi solitæ.*
4 *Reuelatio delinquentis parte instante an fieri debeat.*
5 *Furem reuelare quando quis teneatur de iure canonico.*
6 *Officio nobili procedere dicitur iudex, licèt pars accuset.*

QVAESTIO XLVII.

1 Quadragesimoseptimò quæro † quæ sit formula monitoriarum,de quibus loquutus sum supra q.j. nu. 12. ad quid inuentæ sint,& qualiter in illis procedatur? Circa primū respōdeo, ꝗ plures formulæ dari possent, hæc tñ quam subiiciā frequentior,& vberior mihi visa fuit sub ijs verbis. Alexander Riarius & c.Venerabilib.& circumspectis viris Vicarijs, seu officialib.&c.ac vniuersis, & singulis parochialium ecclesiarum rectoribus,capellanis,curatis,& non curatis ciuitatum &c.necnō conuentuum fratrum Prædicatorum, Minorū, Augustinē. & Carmelitarum prioribus,& guardianis, ac fratribus per prædictas ciuitates,& earum diœceses, & aliàs ubilibet constitutis, & eorū cuilibet insolidū, ac illi,vel illis ad quem, vel ad quos pꝛsentes nostræ literæ peruenerint,salutē in Domino, & præsentibus fidem indubiam adhibere. Noueritis, ꝗ nuper pro parte nobilis viri N.instanter requisiti discretioni vestræ, & cuilibet vestrū tenore præsentiū cōmittimus, & sub excōicationis pœna,quā canonica monitione præmissa in vos,& vestrum quemlibet ferimus in ijs scriptis,nisi feceritis, quæ mandamus, districtè præcipientes,quatenus receptis præsentib. vos, & quicunq; vestrum,qui super hoc fuerit requisitus per uos,vel alium,seu alios ex parte nostra vos Dñi vicarij,& officiales dum causarum audientias tenebitis,vosq; priores,guardiani, & fratres ī vestris sermonibus publicis, dum verbum Dei fideli populo ibidem astanti prædicabitis,ac vos rectores,cappellani curati,& nō curati in vestris ecclesijs, dum missarum celebrabūtur solemnia, & fidelium populus ibidem conuenerit ad diuina officia audiēdum,moneatis primò,secundò,tertiò,& peremptoriè publicè, alta,& intelligibili voce oēs,& singulas personas vtriusq; sexus exemptas,& non exemptas,cuiuscūq; dignitatis,status, gradus, ordinis,vel conditionis existant,quas,& earum quamlibet nos etiam tenore præsentium monemus eisq; nihilominus in virtute sanctæ obedientiæ,& sub excommunicationis pœna, quā canonica monitione præmissa in eas, & earum quamlibet ex nunc ferimus in ijs scriptis:nisi mādatis,& monitionib. nostris huiusmodi paruerint cum effectu districtè præcipimus, & mādamus,quib.& eorum cuilibet vos etiā præcipiatis, & mādetis eisdem,quatenus si sit earum aliqua,quæ clā,furtiuè, latēter, occultè,indebitè,& iniustè habuerit,receperit,leuauerit, occultauerit,occupauerit, retinuerit, & sibi indebitè appropriauerit quouis quæsito colore,aut titulo:aut sciat habētes, detinentes, occultantes,celantes,vsurpantes,rapientes, sibi indebitè appropriantes aliqua de bonis mobilib. & immobilib. dicti N. sicuti aurum,argentum monetatū, & nō monetatum cuiuscunque formę,pateras,sciphos,coclearia,virgas,anulos auri,& alia quęcunque vasa aurea,argentea,ærea,stānea,perlas, lapides pretiosos,literas,chartas,cedulas,instrumenta publica,testamenta,legata,relicta,donationes,protocolla, obligationes, quitantias, contractus,recognitiones,libros rationū, reddituum, censuū, & aliorum debitorum,ac aliàs scripturas tam publicas, quàm priuatas,lectos, culcitras,linteamina,mappas &c. vestimenta, pannos lineos,& laneos,& alia corporis vestimenta, & quæcūque domus vtēsilia,vina,vasa,frumentū,legumina &c. domos, vineas &c,boues,equos &c.& alia quæcunq; animalia,& bona ad dictum N.spectantia, & pertinentia tum rōne personæ suæ, & successionis hæreditariæ &c.in quibuscunq; locis,seu reb.cōsistāt,aut sciant,seu sciat aliquem,vel aliquos dicta bona,vel ex ipsis aliqua habuisse,vel habere detinere,occupare,& sibi indebitè appropriare &c.ipsæ psonæ,quas prorsus ignorat,dicta bona,aut ex ipsis aliqua habentes,detinentes, occupantes, & sibi indebitè appropriantes reddant,restituant realiter, & cum effectu infra 10.dierū spacium a die monitionis sic factæ in antea proximè computandorum, seu postquam huiusmodi monitio ad ipsorum notitiam deuenerit &c. scientes verò dicta bona,aut ex ipsis aliqua habentes,detinentes,occupantes,vsurpātes,& sibi indebitè appropriantes,reuelent, & significēt eidem N.aut alicui alteri personæ idoneæ,& fideli,per quam, seu mediāte qua possit eidē N.fieri restitutio, seu condigna satisfactio de bonis,& rebus supradictis:aut aliter conueniant,& concordent amicabiliter cum eodem.Aliòqui lapso dictæ monitionis termino oēs, & singulas psonas sic monitas dicta bona, aut ex ipsis aliqua habentes,detinentes,occupantes, & non restituentes,scientesq;,& nō reuelantes,quas, & earū quamlibet ob hāc causam in ijs scriptis excōicamus,vosq; tandiu in vestris ecclesijs singulis dieb.dominicis, & festiuis dū missarum celebrantur solemnia,& fidelium populus ibidem conuenerit ad diuina officia audiendum,pulsatis cāpanis,candelis accensis, & demum extinctis,& in terram proiectis sic excommunicatos ob dictam causam publicè nuncietis,seu nunciare faciatis, donec aliud a nobis,vel superiori nostro super hoc habueritis in mandatis.Et si huiusmodi excōicationis sententiam post denunciationem huiusmodi per vos,seu alterum vestrum sic factam,per 15.dies animis (quod absit) sustinuerint induratis, nec de præmissis satisfacere,& ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ redire curauerint.Nos tunc attendentes,ꝗ eorum crescente cōtumacia, & inobedientia, meritò crescere debeat & pœna, in ipsas omnes,& singulas personas prædictas sic excōicatas, & denunciatas sententiam ipsam excommunicationis ex nūc, prout ex tunc duximus aggrauādā,& tenore præsentiū aggrauamus&c. Præmissæ formulæ hucusque locus fuit, quid autem futurū sit stante nouissimo Concilio Tridentino,meum non est decidere,Conciliū inquā Tridentinū in Decre Refor.sessio.25.c.3.sic loquit.Quapp excōicationes illæ, quæ monitionib. pmissis ad finē reuelationis (vt aiūt) aut p deperditis,seu subtractis rebus ferri solēt a nemine prorsus,pterquā ab episcopo decernant,& 2 tūc nō aliàs, quā † ex re non vulgari,causaq; diligenter, & magna maturitate p episcopū examinata &c.Hęc verba.Et re non vulgari,cāq; cognita &c.cū iure antiquo maximā cōformitatē habent,iuxta tex.in c.episcopi si sacerdotali.in c. nemo episco-3 porū,& c.seq.11.q.3.in c.sacro.de sent.excō. Monitoriæ † quæ ab episcopis super præmissis conceduntur, breuiores esse consueuere,eiusdē tamen substantiæ,& effectus:sciendū est, ꝗ episcopus, seu eius vicarius cuicūque petēti has monitarias gñales contra detinentes res suas,vel scientes quis eas obtineat, ut nisi

restituant, uel reuelent infra certum tempus excommunicati
sint, concedere potest. glos. Barto. & Alexand. in Apostil. ad ip-
sum. Barto. Ange. Alber. Saly. Paul. Castren. & Floria. in l. ciuile
est. C. de furt. Bald. in c. si sacerdos. vers. Item si aliquis fecit fur-
tum. ff. de offi. ordi. Are in c. nouit. col. pen. ver. Circa vltimum.
de iudi. Rot. 444. quæ incipit extra Rotam. in not. glos. in uers.
præmoniti, iun. tradi. ibi per Anch. Cardin. & Imo. de iud. Ioan.
de Ligna. in tracta. de censu. ecclesi. §. restat videre ex quibus cau
sis. vers. 12. & §. seq. ver. 21. Ex præmissis, & infra dicendis patebit
solutio ad quæsita supra in prin. In principio præmissæ formulę
dictum fuit. Pro parte N. hinc videtur oriri maxima contentio
inter legistas in alleg. l. ciuile. C. de furt. & in l. 3. §. si tibi. ff. de cō-
di. ob tur. cau. & canonistas in c. qui cum fure. de furt. & alijs in
4 locis: videntur enim legistæ cōmuniter concludere, quòd † re-
uelatio delinquentis ad instantiam partis fieri non debeat, sed
ad instantiam iudicis ex officio, faciendo inquisitionem genera
lem vt purget prouinciam suam malis hominibus. ad l. cōgruit.
ff. de offic. præsi. qui legistæ etiam affirmant, etiam de iure cano
nico, quem non teneri instante parte furem indicare. Hinc An-
ge. & Floria. in d. §. si tibi inditium. Idem Ang. in l. qui uas. §. qui
ex voluntate. ff. de furt. Ioan. de Ana. in alleg. c. qui cum fure. eo.
colum. penul. & Afflic. constitu. Neapol. In quæstionib. col. 3. re-
ferunt exemplum diui Francisci, qui interrogatus, si homicida
inde transiuerat, verbis vsus æquiuocis, immittēs manus in ma-
5 nicas respondit. Hàc non transiuit. Canonistæ verò † præser-
tim antiqui concludere videbantur, quòd etiam ad instantiam
partis quis cogi posset etiam sub censuris ad propalādum, & in-
dicandum furem, & vbi sint, seu quo transportatæ fuerint res
subtractæ: vt per glos. in alleg. c. qui cum fure. & per Alberi. & Ia
so. in d. l. 3. §. si tibi inditium, in j. fallen. ff. de condi. ob tur. cau.
Abb. in c. dilectus. in j. not. de exces. præla. Et hoc iure vtimur, φ
etiam ad instantiam partis monitorię huiusmodi generales de-
cernantur, & concedantur, vt præmissum est. Et in istis monito-
rijs ratione peccati officium iudicis maximè exuberat. Cardin.
in clem. dispendiosam. quæst. 23. de iudi. Et licèt pars instet, accu
6 set, denunciet adhuc dici debet, iudicem procedere † ex mero
officio nobili. Et accusans dicitur stimulus instigans iudicem:
vt voluerunt Caccialup. Lācellot. & Claud. in l. imperium, col.
4. ff. de iuris. omn. iudi. pro quibus, & omnibus alijs, quæ hic de-
siderari possunt, & pro alijs quæstionibus huc pertinentibus vi-
de omnino Ioan. Neuiza. in sua syl. nuptia. lib. 3. in ver. monito
riæ. num. 28. cum pluribus sequentibus.

SVMMARIVM.

1 *Monitus an velit vti scriptura, quam de falso quis redarguere vult, qualiter respondere debeat.*
2 *Instrumento vti volo quatenus sit bonum, responsio.*
3 *Instrumento falso vtens non punitur pœna ordinaria.*

QVAESTIO XLVIII.

1 QVADRAGESIMOOCTAVO quæro, quali-
ter † respondere debeat monitus, an vti uelit scriptu-
ra, per eum producta, quam quis moneri faciens de
falso redarguere vult? Respondent cōmuniter Do-
cto. quòd respondendum sit, volo vti cum protestatione si, &
quatenus veritatem contineat. Vel sic, volo vti hoc instrumen-
to, quatenus illud appareat verum, & si non appareat verū, pro-
fiteor illo me non vsurum, uel sic, volo uti dicto instrumento
si non adducantur suspitiones falsitatis. Seu volo uti pro bono,
& legali si, & quatenus de iure sit, & non aliàs. Hanc responsio-
nem, & praxim comprobant Gui. de Suza. in authen. si quis in
aliquo C. de eden. Specu. in titu. de instru. æditio. §. videndū re-
stat. in princi. uers. Quòd si velis. & Bald. in l. si aduersarius. in fi.
C. de fide instrum. Cyn. Ange. & Saly. in l. si falsos. C. de fals. Fely.
in c. præsentium. num. 12. de testibus. practi. Papien. in forma ꝓ-
ductionis instrumentorum. in uers. appareant. Ioan. Franc. Rip.
in c. cum M. Ferrarien. post num. 100. uers. Bene facit. de constit.
Hanc praxim, & responsionem, videlicet, volo vti instrumen-
2 to † quatenus sit bonum, vel si non adducantur suspitiones fal-
sitatis, comprobauit Rota coram Capizucca in causa Portuen.
Castri Riani pro filijs Aloysij de Gaddis, contra fratres S. Pauli.
In contrarium, quòd immo talis responsio admitti nō debeat,
sed requiratur præcisa, & clara responsio, videntur uoluisse, &
pro hac opinio. citantur idem Cyn. in allega. l. falsos. C. de fals.
Barto. in l. diuus. 2. ff. eo. Lap. alleg. 119. quæro pone. in princip.
Fulgo. consi. 177. Bald. cons. 96. libro j. Aretin. in c. præsentium.
colum. 6. de testibus. Cæpol. caute. 54. & Fely. in d. c. præsentiū.
colum. 4. Et hanc opinio. contra cautelas prædictas iuxta præal-
leg. cons. Fulgo. 177. comprobatur consilium Neapolitanum,
intelligens cautelas procedere tantum parte non opponente,
prout testatur Afflict. dec. Neapo. 189. incipie. Facta publicatio-
ne. quas etiam cautelas impugnat Aegidius Boss. in tracta. cau.
crimi. titu. de Fals. num. 155. Et opin. Barto. & Lap. secuti fuerūt
Anto. de But. in c. imputati. ad fi. de fide instrum. August. de Ari-
mi. in addi. ad Ange. de Malefi. in uers. falsario. post nu. 44. uers.
Tu autem in hac materia adde, quòd Docto. moderni. ac Ioan.
Bapt. Ferret. cons. 88. incipien. super puncto. vbi ad fi. hanc opi.
Bart. & Lapi veriorem affirmat. In harum opinio. contrarieta-
te sic distinguerem. Aut ille, qui moneri facit aduersarium, vt de-
claret, an velit uti instrumento, quod ipse de falso redarguere
vult, & ille qui produxit respondit ut supra, & qui moneri eum
fecit amplius non insistit, seu acquiescit responsioni datæ, & es-
sem pro prima opinio. aut responsione data non obstante in-
stat adhuc idem, qui moneri fecit, præcisè, & clarè responderi
debere, & opinionem Barto. Lapi, Fulgo. & sequacium veriorē
putarem per ea, quæ ipsi adducunt. Quam opinionem Barto. &
cum eo tenentium tanto magis procedere affirmarem, quando
ad instantiam interrogantis, seu instantis statueretur terminus
aduersario ad deliberatē, ac præcisè respondēdum, velit vti, uel
ne, vel ipse monitus terminum huiusmodi petijsset, prout per
Barto. & Lap. supra citatos per Aretin. in c. præsentium. colum.
6. de testib. & per Matth. de Afflic. dec. 189. Aliter etiam distin-
gui posset, uidelicet. Aut simpliciter quis interrogatur, an uelit
vti instrumento: Aut specificè exprimendo partem scripturæ,
quam intēdit de falso redarguere, & sic monet, vel interrogat,
an uelit uti instrumento in tali parte, in qua sic dicitur, In hoc
secundo membro interrogatus, seu monitus præcisè respondē
re tenetur absque aliqua protestatione, vt voluerunt Saly. in l.
si falsos. C. de fals. Card. Alexand. in c. in memoriam. 19. distin. &
Rip. in c. cum M. Ferrarien. post num. 100. vers. Secundum re-
mediū. Alias si in genere quis moneat, seu interroget hac spe-
cificatione non facta, procedat prima opin. prout volunt Do-
cto. pro illa citati. Et expressè hoc voluerunt Archid. in alleg.
c. in memoriam. & Ange. Aret. in §. appellantur. col. 5. vers. Sed
pone. institu. de actio. Non tamen annuere omittā, quòd vtens
3 instrumento falso † non punitur pœna ordinaria legis Corne
liæ de fals. prout qui falsum fabricauit, sed alia mitiori, vt uolue
runt Cyn. in l. 2. colum. j. C. Quod uitus ... & ibi Ang. qui di-
cunt hoc casu imponendam esse pœnam relegationis ad tem-
pus. & ibidem Saly. in 2. oppo. hanc communem affirmat. C. de
fide instrumen. Idem uoluerunt Ioan. Fab. in §. Item lex Cor-
nelia. in fin. institu. de publi. iudi. Ioan. de Anan. in c. ad falsario-
rum. colum. j. de crimi. fals. practi. Papien. in for. libel. ad rescin-
den. senten. in vers. dolose. nume. 3. Hyppo. de Marsi. consi. 47.
num. 5. Afflict. dec. Neapo. vlti. num. 18.

SVMMARIVM.

1 *Moneri an quis possit, an vti velit depositionibus testium, quas de falso aduersarius redarguere vult, & qualis responsio danda sit per monitum.*
2 *Probatio per testes, & per scripturam æquiparantur.*
3 *Testes falsos producens etiam si postea dicat eorum attestationibus vti nolle, nihilominus de falso puniendus erit.*

QVAESTIO XLIX.

1 QVADRAGESIMONONO quæro, an ille mo-
dus monendi, & respondendi, de quo in proximè
præceden. quæstio. procedit etiam in attestationibus, vt
quis moneri † debeat, vt declaret, an uelit vti attesta-
tionibus, uel testium depositionibus, quas aduersarius de falso
redarguere vult? Pro opin. affirmatiua facit, quòd fecit æquipa-
2 ratur † probatio per testes probationi per scripturas, iuxta tex.
in l. pactum, quod bona fide. C. de pact. lin. exercendis. C. de fide
instrumen. & per D. meum cons. 169. colum. j. in fin. Sic etiam
circa reprobationem, ac circa illis vti uolentes idem modus
seruari debeat, idemque ius statutum esse censeri debeat. Secū-
dò idem dicendum uidetur arguendo ab idētitate rationis, ad
text. in l. si postulauerit. §. ratio. ff. de adult. l. j. §. hoc interdictum
eandem. & ibi notat Barto. ff. de fonte. l. illud. cum glo. magistra
in uers. æstimari, quæ dat concordan. ff. ad leg. Aqui. c. translato.
cum glo. fin. de constitu. Non minor, nec differens ratio mili-
tare conspicitur in monendo producentem testes, quam scri-
pturas, & in respondendo, an quis uelit uti scripturis suspectis
de falso, quàm attestationibus pariter suspectis. Tertio in indi-
uiduo, φ idem modus monendi, interrogandi, ac responden-
di in utroque casu procedat, elicitur ex Barto. in l. diuus. 2.
num. 1. vers. Quod dixi de instrumento, idem dico de attestatio
nibus ff. ad leg. Corne. de fals. & Barto. sequitur Lap. allega. 119.
incipien. quæro pone ante num. 5. Et φ idem de attestationi-
bus quod de scripturis in terminis nostris respondendum sit, appa-
ret ex cons. Raph. Fulgo. 177. incipien. publicato processu, ubi
concludit, idem quod in scripturis dicendum esse in depositio-
nibus testium, uidelicet, φ interrogari quis debeat, an uti uelit
attestationibus, seu depositionibus, & tunc sufficiat responde-
re, quod eis vtitur, inquantum ueritatem contineat, alias nō.
In contrarium, quod immo aliud dicēdum sit circa attestatio-
3 nes, quā circa scripturas in terminis nostris, probatur: quia † pro-
ducens falsos testes etiam si postea dicat illis, seu eorum depo-
sitionibus vti nolle, nihilominus de falso puniendus erit, ex quo
scienter falsum commisisse uidetur, prout uolunt Barto. in l. si
falsos. C. de fals. Paul. Castren. in l. 2. C. de fide instrumen. Ange.
Aret. in tracta. de Malefic. in uer. Falsario. num. 42. uers. Et scias.
Rui. cons. 86. num. 6. uers. Et ita etiam, uolum. 4. Ego sic distin-
guerem. Aut quis produxit falsum articulum, & super eo testes
examinari fecit, seu alias testes falsos induxit: & prædictam
opin.

opin. & erimus in diuersis terminis ab illis, de quibus in proxi-
ma præceden. quæst. per nunc adducta, & per Rip. in c. cum M.
Ferrarien. ante nu. 101. de consti. uers. Tertiò intellige, quòd præ
missa protestatio. Et sic sumus in casu, in quo quis fabricauit, &
vti voluit, vnde (vt præmisi) pœnam falsi non euitabit, vt per
supra relatos, & dicta l. falsos, & ibi Bald. Ange. & Saly. C. de fals.
quantum enim in se fuit egit, ac falsum commisit: quod etiam
voluit Ruin. alleg. cons. 86. num. 3. volu. 4. Aut non fuit pecca-
tum in datione articulorum, neque opera, vel facto, seu malis
artibus testes inducentis illi falsum in principalis fauorem de-
posuerunt, & tunc quia is falsum non fabricauit, sed solum eo
iam fabricato vti velle videbatur, ei renuncians falsi pœnā eui-
tat, præalleg. l. si falsos. C. de fals. & si dicat se errasse in forman-
do articulos, vel φ putasset testes vera dixisse, audietur: ita Fely.
in c. præsentium, num. 11. de testibus: sicque intelligendum affir
mat Bal. in l. j. col. fin. C. si ex fals. instrum. Et in ijs terminis idem
dicerem quod de producente scripturas, & monitorio huius-
modi locum esse affirmarem, interrogationibusque ac respon-
sionibus, de quibus in præceden. proxima quæst. vel illis simili-
bus iuxta subiectas materias.

SVMMARIVM.

1 *Releuari se indemnem volens qualiter procedere debeat.*
2 *Fideiussoribus actiones, & remedia competunt ante, & post damna passa.*
3 *Fideiussor antequam soluat, quando agere possit.*
4 *Diu stetisse in obligatione, quando quis dicatur.*

QVAESTIO L.

1 QVINQVAGESIMO quæro, fideiussor † volens
se indemnem releuari qualiter procedere debeat? In-
ter aliàs vias breues illam eligere poterit, vt via mo-
nitorij infrascripti tenoris agat. De mandato A. C. &
ad instātiam N. moneatur O. quatenus infra tres dies proximè
futuros debeat sub excommunicationis pœna &c. dictum N.
eius fideiussorem iuxta formam instrumenti obligationis in-
demnem realiter, & cum effectu releuasse. Et nihilominus sub
eadem pœna arrestentur dictus O. ne a Ro. Cu. recedat, & oīa
bona sua mobilia, præsertim equus, & 20. salmæ grani in domo
P. existentes, ne alicui tradantur, aut extra dictam domum du-
cantur, vel exportentur, nisi prius dictum N. realiter, & cum ef-
fectu de summa centum aureorum, pro quibus se in banco de
Ceulis pro dicto O obligauit releuauerit. Et si senserit se graua-
2 tum &c. Iura fideiussoribus † actiones, ac remedia pararunt &
ante, & post damna passa, iuxta tex. in l. ex mādato. §. fideiussor.
& l. si mandato meo. §. fideiussor. ff. manda. ac. §. si quid. Insti. de
fideius. & toto titu. ff. & C. eo. Quatuor casus, in quibus fideius-
3 sor antequam † soluat agere potest habemus per tex. iun. gl. in
l. si pro ea. C. manda per glo. in uer. soluerit, in alle. §. si quid. In-
stit. de fideius. alios etiam addunt ibi Ang. & alij, & ille est præ-
cipuus, quando diu fideiussor stetit in obligatione, iuxta tex. in
Lucius. §. fideiussor. ff. manda. Et hoc an fideiussor dicatur diu
4 stetisse in obligatione relinquitur arbitrio iudicis, prout per gl.
in d. §. fideiussor, ac gl. in uer. feceris. in l. si pro ea. C. māda. Doc.
cōiter in §. si quid autem. Instit. de fideius. ac gl. magna in c. fi. ex-
tra eo de fideius. & hanc magis communem affirmat Iaso. in l. si
fundum, num. 11. uers. sed intelligitur arbitrio iudicis. ff. de leg.
j. Romæ habemus statutum cap. 104. lib j. disponens, φ fideius-
sores, aut expromissores, qui se pro aliquo obligauerint possint
compellere principalem, ut eos extrahat de fideiussionibus, vt
dētur fideiussores de conseruando eos indemnes, & hoc ante-
quam fideiussores condemnentur, uel diu nō stetissent in obli-
gatione, uel etiam si principalis non dilapidet bona sua. De ar-
resto ꝑsonæ, & bonorū, de qb. hic, tractaui latè supra q. 8. & seq.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus, & declaratus quia non paruit monitorio super solutione quingentorum, an si soluat summam petitam, & expensas taxatas indigeat absolutione ab excommunicatione huiusmodi.*
2 *Solutio, & liberatio idem sonant.*

QVAESTIO LI.

1 QVinquagesimoprimò quæro, an † excommunicatus,
& declaratus, quia non paruit monitorio, continen-
ti, φ is soluat ducatos quingentos, si postea ille soluat
summam petitam, ac expensas taxatas, indigeat abso
lutione ab excommunicatione huiusmodi? Pro opin. negatiua
est regula iuris, ut cessante causa cesset effectus. l. adigere §. quā-
uis. ff. de iu. patr. c. cum cessante. de appel. Excommunicatio in-
fligebatur propter solutionem non factam, facta igitur solutio
ne cessare debet excommunicatio, ac effectus monitorij, & ex-
2 communicationis. Secundò habemus, φ solutione † eius, qđ
debet, omnis tollitur obligatio. Inst. qb. mo. tolli. obl. in prin. Et
eo ipso, φ qs soluit, est liberatus, solutionisq; & liberationis no
mē idē designat. l. solutionis verbū. ff. de sol. l. liberationis ver-
bū, q̄ est 47. & solutionis verbo q̄ est 176. ff. de ver. sig. & ad ea, q̄
notat gl. super rub. ff. de solu. Tertiò sublato principali tollit ac-
cessoriū, iuxta quod principale regulatur, ampliatur, & restrin-
git. l. ꝑdiis in prin. ff. de leg. 3. c. accessoriū. de reg. iu. li. 6. cū vulg.
Quartò vr̄ text. in terminis pro hac opin. in c. j. de deci. lib. 6. ibi,
Ecclesijs emēdā non fecerint cōpetętem, sint, & tādiu maneāt
ab officijs, administrationibus, & beneficijs suis suspensi, donec
destiterint, & satisfecerint. Et sic suspensio durat vsq; ad satisfa-
ctionem. Et ex ijs, quæ postea subijciuntur videntur æquiparari
suspensio, & excommunicatio, seu excommunicatio sufficitur
quibusdam in casibus in locum suspensionis. Idem igitur vide-
tur dicendum, φ pariformiter quis excommunicatus remane-
re debeat, donec satisfecerit, seu vsq; ad satisfactionem, & non
vltra. Præmissis subtilibus, & coloratis argumentis non obstā-
tibus contrarium decisum videmus in eo. c. 1. de deci. lib. 6. ibi,
Ante satisfactionem huiusmodi nullatenus absoluendi. Et sic
duo requiruntur, primum est, vt satisfiat condignè: Alterū vt
post satisfactionem condignam subsequatur absolutio ab ipsa
excommunicatione. Et est ibi glo. seu addi. Ioan. Andr. in ver.
donec, quæ dicit. In excommunicato verò necessaria est abso-
lutio post satisfactionem. Cum igitur habeamus casum legis,
seu canonis amplius disputationi, seu responsioni contrariis
adductis locus esse non debet. l. ancillę. vbi Bal. & alij. C. de furt.
l. illam. C. de collatio. D. meus Philip. Dec. cons. 452. visa. col.
vlt. ante num. 27.

SVMMARIVM.

1 *Monitorium cum inhibitione obtinenti ab ordinario contra capitulum pro obtinenda possessione canonicatus tertio ad litē admisso, an possessio per capitulum tradita sit attentata, & inualida?*
2 *Interesse prætendens, de eo docto ad causam admittitur.*

QVAESTIO LII.

1 QVinquagesimosecundò quęro, Monitorio cum in-
hibitione obtento ab ordinario contra capitulū pro
assequenda possessione canonicatus, tertio ad litem
admisso † an possessio per capitulum tradita cēsenda
sit attentata, & inualida? Hoc quæsitū posui in meo tracta. Inhi
bit. quæst. 115. vbi ad partes arguens ostendo primò, φ cum pari
tum sit monitorio, nullus dolus cōsiderari posse videbatur, &
cōsequēter nec attētatū, nec delictū, qđ sine dolo nō procedit.
Immò supposita obediētia actus hmōi ualidi, & laudabiles cē-
seri debebāt. Et φ mēbris principalib⁹ sedis Apostolicę, ac p̄la-
tis obediēdū sit, probatur ex tex. in c. oēs, in c. illud, & toto titu.
de maio. & obe. Et diu⁹ Bernar. suꝑ illis uerbis. Beati mites, inqt
subiecta sit Deo, scilicet anima, & ijs pariter, qbus uice eius hēt
obedire prę̄latis. Diuus Thomas secunda secundę, q. 104. art. 4.
& 5. Tam igitur qui monitoriū huiusmodi à superiore, ac pos-
sessionem illius vigore a capitulo obtinuit immunis esse vide-
tur ab omni dolo, & culpa, quàm ipsum capitulum, præsertim
quia in monitorio iuxta consuetum pœna apposita censeri de
bet. Dixi aliam opin. contrariam facilè sustineri posse per ea,
quæ ibi adduco: cum enim capitulum possessionem tradiderit
existente illo tertio in lite actum prohibitum faciebat, ac attē-
tabat, cum enim ille tertius in vim clausulæ contra N. omnes-
que alios interesse putātes &c. in monitorio poni solitę, ꝓ suo
interesse admissus fuerit ad causam, vt supposuimus, immò ēt
si non adesset dicta clausula, quia coram ordinario causa pen-
2 debat, poterat † interesse prætendens coram illo comparens
de dicto interesse docto, se ad causam admitti facere, c. vt hi cō
tra quos. vt li. penden. lib. 6. Innoc. in c. veniens. 1. in ver. restite-
rit. de sponsa. Rot. 103. vers. si C. impetret. vers. Tertiò verò su-
perueniente pro suo interesse. in nou. Et de veniente ad cau-
sam pro suo interesse tam in vim dictę clausulæ, omnesq; alios
interesse putantes, quam clausula non apposita, & tā corā ordi
nario, q̄ delegato tractāt Abb. Feli. & alii in c. veniēs. 2. de testi.
& ego in 9. formula commis. Admissionis pro interesse, in 1. gl.
Ex quibus concluditur, φ iste tertius iam erat in lite, & in eius
p̄iudicium citra vitium attentari nihil fieri poterat, & cōsequē
ter quo ad eum illa possessio per capitulum tradita lite penden
te vitiosa, & attenta fuit, & per illam possessionis traditionem
præiudicium inferri potuisset illi tertio, dando sibi duriorem
aduersarium, ad tex. in l. qui cum vno. §. non omnis. iun. decla-
ra. Budei super ver. præciosiorem, qui exponit, idest duriorem.
ff. de re mili. seu ex alia causa sibi præiudicari poterat. Et sic su-
mus in terminis ti. vt lit. pend. nihil in no. ff. & C. & in iure can.

SVMMARIVM.

1 *Possessor instrumentalis Seium moneri facit ad euacuandum, & super restitutione fructuum, Seio illi huius occasione inhiberi faciente, an actus per illum instrumentalem possessorem postea facti dicantur attentati.*
2 *Instrumentalis possessio præcedens operatur, vt actus facti subsequenter, tamquam facti in continuationem possessionis non dicantur attentati.*
3 *Possessionem via facti recuperare potens si iudicem adeat, ad viam facti amplius recurrere non potest.*

QVAESTIO LIII.

QVinquagesimotertiò quęro. Possessor instrumentalis
moneri facit Seium ad euacuandum, & super restitu
tione fructuum: Seio illi huius litis occasione inhi-
1 beri faciente † an actus per illum instrumentalem
possessorē postea facti dicātur attētati? Hęc tractauimus in 116.
q. de Inhibitio. vbi discussa re ad partes, conclusimus pro attē-
2 tatis, ibi uideri poterit. Considerabam, φ licèt † instrumentalis
possessio

possessio præcedens capta nemine existente in possessione, & cōsequenter bona,& considerabilis operaretur, ut actus subsequentes tanquam facti in continuationem possessionis, nō possent dici prohibiti,& attentati,ut per Paris.consi.172.colum. 1.in fin.& colum.seq.uolu.4.& uoluerunt Domini de Rota in Illerden.sacristiæ coram Fātucio.9.Decēbris 1555.dicētes possessionē captā post instrumētalē illinc ad nōnullos annos fuisse cōtinuatiuā,p quo faciūt quæ scripsi in 23.q.de Inhibitio.& ibidē nu.13.loquor de hac possessione instrumētali capta, altera postea subsecuta.Verùm in casu nostro pp aditionē ad iutera postea subsecuta. dicē hic possessor instrumētalis , tāquā meticulosus possessionē amisisse dr,& ,ppterea nō pōt supponi amplius continuatio prioris possessionis,vnde consequenter attētasse dr. In simili ēt dicimus, φq via facti pōt † possessionē recuperare, si iudicem 3 adeat,ad viā facti amplius recurrere nō possit.Bal.in l.2.col.5.q. 10.C.de serui.& aqua.& in l.j.circa prin.vers.Itē nota,ibi, Quia vbi assumitur via.C.de execu.rei iudi.& in l. ædē col.3.in 3.q.C. loca.D.meus in l.vlt nu.31.vers.Et rō vr.C.de adi.diui Adri. tollen.Aret.in l.clā possidere.nu.13.ff.de acqui.pos.Rip.in l.de pupillo.§.meminisse.nu.7.ff.de no.ope.nun.Rui.cons.127.nu.12. ver.Et qa eligēdo.nu.55.Hye.Grat.cōs.90.nu.3.li.j.Imputet igit sibi,q tutiorē viā habēs,iudicē adeūdo sibi ipsi p̄iudiciū intulit.

S V M M A R I V M.

1 *Arrestatus appellans,& iter arripiens an puniri debeat.*
2 *Arripiens iter ad superiorem interim est sub eius protectione.*

QVAESTIO LIIII.

QVinquagesimoquartò quæro, in monitorio ɔ̄ Titium decreto,& executo p solutiōe cētū,appositū ēt erat arrestū, & sic idē Titius arrestatus fuerat, q ab arresto huiusmodi tāquā illegitimo,& iniusto ad sedē Apostolicam appellat: ad superio-1 rēq; iter arripit † an tanquā arresti violator puniri debeat? Pro opi. affirmatiua faciunt ea,q̄ scripsi s̄.q.9.præsertim dū equiperando frangentē arrestū frangenti carcerē pari pœna vtrūq; puniri debere videbat.Et facit illud cons.Oldra.65.Hac igitur. circa prin.Pro opi.negatiua cōclusit iuxta terminos nostros Gui. Papæ dec.436.incipiē.cū materia.post nu.105.post Bart. in l.de pupillo.§.si qs ipsi p̄tori.nu 28.ff de no.ope. nunci.& ibi volūt 2 tā Bar.q̄ alij,arripientē † iter appellantē , vel ,ptestantē,ad superiorē interim esse sub eius protectione.Et subdit Gui. Papæ vbi supra, φ ita seruat Curia Parlamenti. Idem etiam voluit Gui. Papæ in tracta.de appellatio.q.87.alios ad idem citans. Hac igitur via consuletur ēt arrestato,præter eas,quas posui s̄.q.10.

S V M M A R I V M.

1 *Aduocatus,vel procurator an moneri possit sub pœnis,quòd causam aliquā suscipiat.*
2 *Pauperi difficile est litigare.*
3 *Potentioribus pares esse non possumus*
4 *Inuitus ad aliquid faciendum nemo cogi potest.*
5 *Agere de iure suo nemo cogi potest.*
6 *Notarius cogitur acta recipere,& instrumenta conficere.*
7 *Notarius dicitur persona publica,& seruus publicus.*
8 *Aduocatus,& procurator quando teneantur causas,& lites acceptare.*
9 *Doctor cogi potest ad consulendum.*
10 *Officium,vel exercitium suum exercere quando quis cogi possit.*

QVAESTIO LV.

1 QVinquagesimoquintò quæro,an † monitoriū, vel præceptū p iudicē decerni possit,quo Aduocatus,vel procurator cōpelli possit aduocationis,vel procuræ in aliqua cā officiū exercere:sub pœnis,etiā priuationis ab officio? Hoc quæsitū in dies accidit,infiniti.n.& in ciuilib.& in criminalib.indefensi re-2 manēt,vel ,ppter paupertatē † & impotentiā litigādi, ad tex.in l. si procuratorē.§.si ignorātes.ibi Quid tn̄ si paupertas eis nō permisit,excusata est eorū inopia.ff.māda. Docto.oēs in c.ex rōne. de appel.Bal.in l.2.§ si qs iudicio.ff.si qs cautio.Cassad.dec.6.de appel.Paris.cons.102.φ snia.vol.4.vel pp potentiā, seu fauores 3 alterius partis,seu collitigātis, vel aduersarij : Potentiorib. † n. pares esse nō possumus,vt dicit etiā tex.in l qa etiā.in prin.ff.de alie.iudi.mutā.cau.fa.& in authen. vt oēs obe. iudi. ,puincia.§.si verò.vers.Nec latebat nec tutū sit.Et in l.qa cū vno.§.non omnis.vbi etiā Bud.sup ver.pretiosiorē, q exponit idest duriorē.ff. de re mili.Quo fit,vt impotēs,vel indefensus ad iudicē recurrat, petēs sibi de aduocato,ac ,pcuratore ,puideri , sub pœna priuationis ab officio,seu exercitio,& sub alijs pœnis. Pro opi.nega-4 tiua arguo sic. Nemo inuitus † cogi pōt ad aliquid faciendū.l.si verò.§.vlt.ff.sol.matri l.sicut in prin.C de actio.& obliga.l.nec emere.C.de iu.deli.l.neq; ab initio.C.de nupt. Bar.in l.talis scriptura.in j.respō.post nu.2.vers.Itē vbicunq; , tractat de aliquo obligādo cōtra suā voluntatē.ff.de leg.j.D.meus ī l. diē functo. col.pen.super gl.in vers.ex tempore.vers. Sed ista responsio.ff. 5 de offic.assesso. Secundò † agere de iure suo nemo cogi potest. C.vt nemo inui.in rub.& nig.l.vlti.C. de vsur. pupill.l.creditor. 6 C.de pigno. Tertiò arguendo à speciali † Notarius requisitus cogitur recipere,& conficere acta,& instrumenta , & id genus, alioqui punitur.l.prouidēdū.§.j.C.de postul. Hostien. in sum. de fide instru.§.ex quibus.Bald.super rub.C.eo.Rip.in l.j.nu.23.

7 C.de eden.† Et propterea notarius dicitur persona publica, & seruus publicus.l.2.in fi.ibi seruum publicum apud prætorem stipulari debere.ff.rē pupil.sal.fo.l.orphanotrophos.ibi. Et præsentibus publicis personis i.tabularijs.& ibi glo C.de episco.& cleri.Specu.in tit.de fi instru.§.tertiò.c.quoniam contra.& ibi Abb.& cæteri,vbi etiam & ego de is tracto.de proba. Abb. in c.sicut.in fi.ne cleri.vel mona.Si igitur ex iure speciali, & quia personæ publicæ,& serui publici notarij dicuntur ad exercendum officium suum notariatus cogi possunt, ergo non alij ad exercendū aliquod officium? Quartò videmus, φ quis receptis literis,vel instrumento, in quibus ipse procurator constituitur absque protestatione, φ non intendit acceptare,cogitur officij procuratoris exercere c.le.i.de procura.ergo ante aliquam receptionem,vel facta protestatione minime cogi poterit Quinto,φ procurator inuitus dari non possit,habemus tex.in l.filius.ff.quæ est 8.ff.de procura.& in l.inuitus.C.eo. ac in l. nemo inuito.in prin.ff.de reg.iur.sequitur,φ cogi nō possit ad acceptandum,& pari ratione nec aduocatus,quippe qui procuratori similis est,vbi inter eos non reperitur in iure differentia constituta.Cōtrariū passim seruatur tam Romę quàm vbiq; locorū, vt aduocatus,& procurator palatij,vel in palatio versantes,qui soliti sunt (vt vulgo inquiūt) suas operas locare, & quascunq; 8 lites,& causas indifferenter † acceptare, ad id cogi, & iuris,& facti remedijs possint,& debeat: & hoc iure vtimur. Quod etiā voluerūt Raph.Pau.Castrē.& Iason in prin.in alle.l.inuitus.C.de procura.ac Imol.in l.damni.† §.si is qui.ff.de dam.infe.Et in cōtrarium adducta non loquitur in solitis indifferenter patrocinium præstare(& sic cessant),& tollitur oīa cōtraria.) Et de aduo-9 cato,† & Doctore φ teneatur & cōsulere,& patrocinia præstare,probatur in l.i.§.sit prætor.ff.de postu.in l.prouidēdū.ver. si quis vero monitus.C.eod.in l.in sacris,vbi glo & Bart.C.de proxi.sacro scrinio.lib.12.Idem Bar.in l.proxime.in prin.ff.de ijs,quæ in testa delen. Saly.in l.sancimus.C.de aduo.diuer.iud. Anton.de Butr.in c.pro debilitate,de offic.delega.col.4.Ergo Aduocati,procuratores, notarij, artifices, ac cæteri,qui suum 10 †officium,vel exercitium publicè,& apertè,ac ex professo exercent,ratione sui officij,vel exercitij ad illud exercendum cogi possunt,voluerūt et Ang.in l.i.§.vlt.per illum tex.ff.furt.aduer.naut.D.meus,& Cagno.in alle.l.nemo inuitus,quę est 190.ff.de reg.iur.Quod profitebatur M. Tullius nemini ad eum confugienti patrocinium denegans, inuehens etiam in Iuuentium Lateren.officium suum præstare denegātem,vt in oratio. pro Cn.Plancio.Aduocati,qui clarissima eloquentiæ lumina ab Imperatore vocantur in l.restituendæ.C.de aduo.diuer.iudi.dedignari non debent,etiam pauperibus,imbecillibus, ac a fauoribus aduersariorum potentum oppressis consilium, & auxilia præstare,illis fauere,illos fouere,illos seruare,iuxta præceptum Diuinum Ecclesiasti.cap.4.Congregationi pauperum affabilem te facito.& cap.7.Pauperi porrige manum tuam. & Iob. c.29. Pater eram pauperum. Et Horat. de Asinio Pollione loquens lib.2.Ode.1.inquit.Insigne mestis præsidium.

S V M M A R I V M.

1 *Monitorio,seu præcepto pro decernendo, an citatio requiratur.*
2 *Lędi vbi quis in iudicio possit citatio requiritur.*
3 *Inhibitio citationem an requirat.*
4 *Citatio an præceptum præcedere debeat.*

QVAESTIO LVI.

1 QVinquagesimosexto quæro † an pro monitorio, seu præcepto decernendo necessaria sit citatio,ad videndum decerni monitorium,seu præceptum? Pro opinio. affirmatiua arguo sic, vbicunque quis lædi potest 2 in aliquo actu iudiciario † citari debet.l.de vnoquoq; ff.de re iudi.l.nam ita diuus.ff.de adoptio.l.i.§.denunciare igitur.& §.denunciare autē oportet.ff.de ven.inspici.l.si quando,& ibi Bald.C.de testib.sed per monitorium,vel præceptum decernitur possēt ad executionem realem,vel personalem, & plerunque (saltem in subsidium) ad incursum in censuras, seu alias pœnas ergo euidens læsio inferri paratur.Secundò videmus in similibus, 3 φ pro decernenda † inhibitione regulariter citatio requiritur, vt voluerunt Compostel.in cap.dilectus,ad fin.vers.Item nunquid,de rescrip.Rot.24.de do.& contu.alias 615.Nota licet & 26.eo.titu.alias 825.Nota dic.in anti. Idem voluit Ias.in l.necquicquam,num.3.affirmans communem.ff.de offic.procon.& lega.Daneus cons.60.viso,nu.10. Paris. cons.172. in causa, num.15. Dida.Couarr.practi.quæstiō.cap.24.num.3.Marāta de ordi.iudicio.in 3.par.6.par.prin.q.2.nu.196.& nouissimè Rolā.a Valle.cons.77.viso,nume.24.& seq.lib.2.Tertiò,quod in præ-4 ceptis,& id genus requiratur † citatio,voluerunt Bald.in alle.l.nequicquā.§.vbi decretum,col.2.ff.de offi. procon. ac Ludouic.Roma in l.de pupillo.§.meminisse.ff.de nou.oper. nunc.dicens Ioā. Andr.idem tenuisse in quadam addit.ad Specul.in tit. de Aduoca.vbi φ affirmet a præcepto inchoari non posse, nisi in casu,in quo si pars esset præsens,etiā inuita ad id cogi posset. Quā tamen additionem ego inuenire non potui. Idem voluit Ange.Aretin.§.curare,colum.penul.Institu.de actio. Contra-

rium seruatur in præcepto, ac monitorio cū clausula solita , ac iuri,& rationi consona,si senseris te grauatum , vel si senserit se grauatū,gl.vlt.in c.ex parte.§.vlt.& ibi Abb.de verb.signifi. Bar. in l.j.nu.3.C.de excep.rei iudi.& per alios,quos cito supra q. 17. nu.5.Et p hac opi.negatiua pondero, φ monitorium , seu præceptum cū dicta clausula si quis &c. æquiperatur citationi, vel citationis vim uabet,seu citatio etiam dici potest,prout per Paris.consi.116.incipien.circa resolutionem,nu.23.& sequen.lib. j.& ad ea,quę adduxi supra q.17.nu.4. Vnde si citatio est ipsum monitoriū,vel præceptū cum dicta clausula iustificatiua,seu citationis vim habet,frustra requireretur alia citatio:nō secus ac si quis citandus esset ad videndū se citari. Et in specie , φ citatio nō requiratur p decreto monitorij, vel præcepti cū dicta clausula,immo,φ a pręcepto,seu monitorio huiusmodi incipi possit, voluerunt gl.in præalle.l.de pupillo.§.meminisse. & ibi Ange.Imo.Pau.Castren.Roma.& Ias ff de nou.ope.nunc. Bald. in in l.actione,ac Saly.vterq; col.2.C de transact.glo vlt.in allega. c.ex parte.j.de verb.sign.Bar.in l.j. C.de excep.rei iudi.in l.j.col. 2.C.de episco.audien.in l.ea quidem.circa fi.C.si manci.ita fue. alie.& in l.j.§.j.in fi.ff.de iu.delib.Bal.super rubr. C. cōmina. vel episto.col.2.& ibidē Saly.Imo. in l.cum ab initio , col. j.ff.quēadmo.testa.ape.Ang.in l.nonnūquam.ff.de iudi. Maria.Soci.de citatio.col.60.in 22.casu.Lanfran.de Oria.in c.qm̄ contra, col. 14.de proba.Nicel.in 52.cōcordan.gl.in fallen.112. Ex præmissis soluuntur oīa cōtraria,quæ procederent in præcepto sine illa clausula iustificatiua Magis tn̄ in specie.Ad primū responde tue,φ nullum præiudiciū infertur,si adsit clausula si senseris,qa per cōparitionem monitoriū , vel præceptū resoluitur in simplicē citationē.Bar.in alle.l.j.nu.3.C.de exec.rei iudi.Bal.sup dicta rubri.C.commina.vel episto.post nu.4.vers.Aut citatus cōparet,& per alios citatos supra in 17.q.nu.B.Ad 3m negatur similitudo inter monitoriū , seu præceptum,ac inhibitionē.Præter id,φ inhibitio passim decernit,præsertim in Rom. Cu.absq; citatione,& ab inhibitione iudiciū inchoari potest.Abb.consi. 5.in q.Stepha.Aufre.de pote.eccles.super laic.post nu.8.versicu. Nono pōt iudex,& per alios,quos refero in 18.q.de inhibitio. post nu.2.vers.Breuiter cōtrariū seruatur. Insuper in inhibitione nō apponitur dicta clausula si senseris &c. Ad tertium de p̄ceptis,respondeo, φ loquor de præceptis cū præmissa clausula, non de præceptis sine illa,quæ regulariter nisi cā cognita , & sic parte citata decernantur non apposita clausula illa iustificatiua,inconsiderata,exorbitantia,ac iniusta,& inualida habebuntur.Anchar.cons.297.colum.j.Abb.in c.ex parte j. de verborū significa.& probatur supra in 17.quæstio. nume.2.

GVIDONIS PAPAE DE COMPVLSORIIS LITERIS.

PRAEFATIO.

IN statutis Delphinalibus circa ordinem iudiciorum per bonæ memoriæ dominum Iacobum de Montemauro,tunc gubernatorem p̄sentis patriæ delphinalis factis de mense Februarij anno Domini Mcccxcix. sub rubri. de literis compulsorijs & præcisis concedendis, continetur statutum in effectu continens.Quòd cum si contra compulsorias literas suum voluerit inchoare processum exhibito in forma publica obligationis vel submissionis instrumēto.Compulsoriæ literæ cum diei assignatione concedantur. In quo quidem termino si reus legitimè compareat & comparēdo ad alteram subscriptarum exceptionum , videlicet excommunicationis falsi,transactionis , rei iudicatæ , solutionis, præscriptionis & pacti de non petendo duntaxat admittatur : & dictæ compulsoriæ eo casu vim habeant summariæ petitionis. Verum quia ego Guido Papæ inter legum doctores minimus a triginta & tribus annis citra a quib.incepi in hac ciuitate Grationopoli practicare vidi pluries tam in practicando quàm in iudicando circa intellectum dicti statuti dubitari. Ideo de hoc anno currente Domini Mccccl xiij.& de mense Maij inchoaui materiam huius statuti pertractare. Et pro ipsius statuti declaratione & intellectu sequentes quæstiones in iure duxi videndas.Et cum opinionibus doctorum antiquorum & nouissimorum declarandas & decidendas.

S V M M A R I V M.

1 *Reus per literas compulsorias in iudicio conuentus quas exceptiones aduersus instrumentum opponere possit.*
2 *Verbis statuti etiam duris debet stari.*
3 *Exceptio contra statutum seu instrumentum opponi potest,quòd non sit factum cum debita solennitate.*
4 *Statutū sequēs non presumitur pręcedētia corrigere statuta ,nisi exprimat.*
5 *Minori & cuiuis non valenti esse in iudicio obijci post exceptio , obstante statuto prohibente aliàs opponi exceptiones.*
6 *Exceptio patriæ potestatis aduersus literas compulsorias non admittitur.*
7 *Curator filiofamilias in causa criminali dari debet ad illam litem.*
Exceptio excommunicationis opponi potest contra notarium recipientem instrumentum,super quo impetratæ sunt literę compulsoræ.
8 *Exceptio φ non sit notarius qui instrumentum confecit admittitur non obstante statuto &c.*
9 *Casus per statutum omissus remanet in dispositione iuris cōis. & nume. 11.*
10 *Exceptiones rationabiles non tolluntur per statutum prohibens exceptiones opponi contra literas compulsorias.*
11 *Instrumentum non dicitur publicum,quod absque debita solennitate est factum.*

Quæstio prima.

1 PRimò igitur quæro † an reus per compulsorias in iudicio conuentus possit alias exceptiones validas, & de iure sibi competentes quàm in dicto statuto comprehensas aduersus instrumentum ad iustificationem ipsorum productorū opponere.Bar.circa hoc dicit φ nō i l. j. §.j. ff. 2 qđ vi aut clam.† quia dicit ipse in dubio standū est verbi statuti quamquam duris,in l.prospexit . ff. qui & a quibus . in l.j. §. si is qui nauem.ff.de exercitoria nisi,dicit ipse Bart.in quatuor casibus.Primus casus est,si opponatur contra solēnitatem instrumētorū.videlicet φ nō est publicū , cū dictū statutū loquatur 3 de instrumēto publico.l.4.§.cōdemnatū ff.de re iudi. † Et ideo contra solennitatem instrumentorum potest opponi secundum eum,quòd ibi non est annus,indictio,dies,testis,& similia de substantia & solennitate instrumentorum,de quibus in l.generali.C.de tabul.lib.11. Secundò dicit ipse Barto. nisi sint aliæ exceptiones descendentes ex alijs statutis:† quia non est credē-4 dum,φ per dictum statutū cōditor ipsius voluerit alia statuta corrigere,arg.in l.nam ad ea.ff de leg. sed tantummodo remanere voluisse alias exceptiones competentes de iure cōmuni, 5 vt dicto §.si is qui nauem.† Tertiò dicit ipse Bar.nisi opponantur exceptiones contra personam actoris, vt quia est minor, vel aliàs talis,qui non potest esse in iudicio,quia licèt statutum prohibeat alias exceptiones contra instrumentum , ista tamen exceptio est contra personam,& in l.filio ff de inof.test. Et per hoc vr̄ velle Bart. quòd possit opponi paterna potestas contra compulsorias , videlicet quòd ipse qui impetrauit compulso-6 rias est filiusfamilias & non potest stare in iudicio.† Sed de stilo curiæ parlamenti talis exceptio aduersus compulsorias nō admittitur,vt plene scripsi in decisionibus parlamenti,quæstione 410.Et qui stilus corroboratur ratione;quia cum in hoc statuto Delphinali admittatur tantummodo vna exceptio contra personam impetrantem,videlicet excōmunicationis , aliæ videntur exclusæ , quia standum est verbis statuti quanquam duris,vt dicit Bar. in dicta l. j. §.j. quod vi aut clam. Et præmissa 7 intelliguntur in causa ciuili. † In criminali autem non solum auctoritas patris sufficeret, sed debet dari curator filiofamilias ad illam litem,vt dicit Bar.in l.fi.ff.de verb.oblig. Sed an exceptio excommunicationis possit opponi contra personam notarij,qui recipit instrumentum,super quo literę compulsoriæ sunt impetratę.Crederem φ sic,cū indistincte admittat huiusmodi statutum exceptionem excommunicationis , at in l. j. §. generaliter.ff.de leg.præstan.illa tamen exceptio excommunicationis contra ndtarium opposita nō inualidaret instrumentum,nisi fuisset publice talis denuntiatus, vt plene dixi in apparatu meo super statuto Delphinali,si quis per literas &c. in gl. 8 super uerbis communi ęstimatione fide dignos.ibi.quòd non sic est &c. Vel etiam † & quartò, dicit ipse Bar. si opponatur in personam notarii,quòd non erat notarius,qui confecit instrumentum,quia tunc etiam admittetur talis exceptio non obstā te huiusmodi statuto secundum eundem Bart.in l. 2.§. prætor. ff.qui satisdare cogantur.Sed Ray.vt refert Bart. in l.ita pudor. C.de adul.tenet,quòd immo indistincte mille alię exceptiones quàm nominatæ in dicto statuto opponi.possunt. Quia statutum loquitur taxatiue,dum dicit,dumtaxat. Et natura taxatiuę est excludere.l.qui aliena.§.libertos.ff.de neg. gestis. Et hoc uidetur sequi Bald.in dicta.l.ita pudor.quia dicit ipse , cum statutum sit præter ius commune,quia permittit aliquas exceptiones. Igitur aliæ non obstabunt,quia est casus omissus , ergo nō est recedendum a verbis statuti,argumento in l.si verò. §.de viro.ff.soluto matrimonio.† Sed ista ratio Bald.non videtur bo-9 na,quia si casus est omissus a statuto , ergo remanet in dispositione iuris communis.l. si cum dotem. in principio . ff. soluto matrimonio.& quod ibi not glos.& Bart.sed de iure communi in omni iudicio quamuis summario potest & debet opponi contra,& personę sunt prius legitimandæ. l. si quærimus. ff. de testamentis.& glos.& ibi Bar. in l. 2. C. de edict. diu. Adria. 10 tollen. igitur &c. Oldradus verò dicit † quòd immo per tale statutum friuolę tantummodo exceptiones sunt sublatæ , nō autem rationabiles, vt dicta l.ita pudor.& dic. l. i. §. 1. cum sua glos.ff.quod vi aut clam. Et sic in hac prima quęstione principali videmus Bar.Ray.Bald.& Oldra.esse differentes. Ego tamen crederem opinionem Bar.esse veriorem. videlicet quòd nō obstante dicto statuto possit saltem opponi & excipi cōtra solennitatem

solennitatem instrumenti & contra personam agentis, ꝙ ipse est minor & filiusfam. & ꝙ ipse qui fecit instrumentũ non erat notarius. Ratio: quia statutum nihil dicit de personis, nec etiã loquitur de persona illius qui recepit instrumẽtum. † Ideo isti casus omissi remanent dispositioni iuris cõmunis. l. qđ Seruius. ff. de condict. ob cau. & l. si cum dotem. in princ. ff. soluto matrimo. & quod ibi not. per glos. & Barto. Sed de iure communi cõtra personas, & quod instrumentum non habeat solennia, & ꝙ ille, qui recepit instrumentum, non est notarius, possunt in iudicio opponi, vt dicta l. si quæramus. & dicta l. generali de tabula igitur &c. Et maximè possunt opponi contra instrumentum de defectibus solennitatum instrumentorum: † quia hoc statutum loquitur de instrumento publico, quod non esset, si solennia deficerẽt, iuxta not. in d. l. generali. Et in hoc residet Oldra. dum dicit, ꝙ per tale statutum friuolæ exceptiones videntur reiectæ & non aliæ de iure admissibiles. Et ita secundùm opinionem Bartoli & eũ sequenti. vidi semper iudicari in curia parlamenti.

SVMMARIVM.

1. *Exceptiones nouationis & delegationis an possint opponi contra literas cõpulsorias non obstante statuto &c.*
2. *Verba statutorum sunt in potentiori significato capienda.*
3. *Statutum de non opponendis exceptionibus contra literas compulsorias intelliguntur tam de proprijs quàm improprijs.*
4. *Exceptio nouationis & delegationis obijci non potest aduersus literas compulsorias.*

¶QVAESTIO II.

Secundò quæro. Si obstante dicto † statuto poterũt opponi exceptiones nouationis & delegationis. Et videtur ꝙ sic: nam prædictæ oppositiones non sunt propriè exceptiones: quia exceptio cum sit actionis exclusio, in l. j. & 2. ff. de exceptionib. præsupponit actionem, igitur cum dictum statutum sit exorbitans a iure cõmuni & disponat, ꝙ nullæ aliæ exceptiones possunt opponi quàm in dicto statuto comprehensæ, per illud verbum, duntaxat, intelligi debet dictum statutum de proprijs exceptionibus, & non de improprijs: vt in l. 3. § hæc verba. ff. de nego. gest. Sed exceptiones nouationis & delegationis non excludunt actionem per obiectũ sed ipso iure, vt l. j. cum materia. ff. de noua. & l. 2. C. eod. titu. ergo non sunt propriè exceptiones. Ideo videntur posse opponi, cum statutum loquatur de exceptionibus, † & debent intelligi in potentiori significato. l. j. ff. si ager vecti. vel emphy. peta. & hanc partem tenet Bald. in l. si non sortem. § libertus. ff. de condi. indebi. Sed Dominus Ioannes de Imo. tenet contrarium in l. fin. ff. a quibus appel. non licet. quem ibi videtur sequi Ange. de Aretio, in quinta colum. Quia, vt dicunt ipsi, istæ non sunt exceptiones permissæ a dicto statuto, quæ non possunt opponi. Nec obstat, ꝙ non sunt propriè exceptiones: quia aduertendum est, ꝙ etiam in dicto statuto permittitur opponi exceptio, quæ non est propriè exceptio, vt exceptio solutionis: quia solutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio institu. quibus mod. sol. oblig. in princip. Igitur dictum statutum intelligitur, & eius intentio fuit, ꝙ opponi non possunt aliæ exceptiones tam propriæ quàm impropriæ. Ista sunt verba Ange. de Aretio vbi supra, & adduco vltra eum aliam rationẽ: quia hoc statutum permittit etiam opponi exceptionem excommunicationis, quæ etiam non est propriè exceptio, quia non excludit actionem. l. j. & 2. ff. de excep. Sed tantummodo differt iudiciũ, donec agens fuerit absolutus, iuxta ea quæ leguntur & notã. in c. decernimus. de sententia excommunicationis. lib. 6. Igitur cũ in hoc statuto permittuntur opponi aliquæ exceptiones, quæ etiam non sunt impropriæ exceptiones, etiam quæ non dicuntur propriæ exceptiones. Ideo dicit insequendo opinionem Io. de Imo. & Ang. de Are. † ꝙ dictæ exceptiones nouat. & delega. aduersus tales compulsorias opponi non poterunt obstante dicto statuto, quod taxatiue loquitur.

SVMMARIVM.

1. *Instrumentum obligationis non valet in quo non continetur ipsius obligationis causa.*
2. *Promissio non est causa obligationis.*
3. *Præceptum iudicis vel testatoris nudum sine causa est inualidum.*
4. *Exceptio contra instrumentum admittitur, quòd causa obligationis in ipso non continetur.*

¶QVAESTIO III.

Tertiò quæro. Pone ꝙ instrumentum † ad iustificationem productum non continet causam obligationis, & sic non valet obligatio, iuxta l. 2. §. circa. ff. de exceptione doli cum ibi not. ideo dicit Barto. in dicto §. circa. quòd libellus, in quo dicitur † peto a te decem: quia promisisti, non valet, eo quòd promissio non est causa, vt dicit gloss. in dicto §. circa. quam ibi sequitur Barto. Et alibi dicitur, † ꝙ præceptum nudum iudicis, vel testatoris sine causa etiam non valet. l. filiusfamilias. § diui. ff. de legat. j. & nota. Cyn. & docto. in l. quoties. C. de fideicom. & faciunt not. in l. j. C. de ver. sig. † An hæc exceptio admittatur non obstã. dicto statuto. Dic ꝙ sic, secundùm Bar. in dicta l. si nõ sortem § i. ff. de condictione indebiti. Et ideo dico in quolibet alio contractu ex quo nõ oritur obligatio, & ita fuit iudicatum in curia parlamenti Delphinalis: vt plene scripsi in decisionibus parlamenti ipsius curiæ, quæstione xv.

SVMMARIVM.

1. *Exceptio simulationis non potest opponi contra literas compulsorias obstante statuto de non opponendo &c.*
2. *Simulatio præsumptione iuris & de iure probata opponi potest contra literas compulsorias.*
3. *Statutum non præsumitur tertio velle præiudicare.*
4. *Notario opponi potest exceptio, quòd fuerit simulate rogatus.*
5. *Instrumentum non dicitur, si in eo solennitas debitæ non inueniuntur.*

Quæstio quarta.

Quartò quæro. An non obstante † dicto statuto possit opponi contra compulsorias exceptio simulationis. Bar. in d. l. i. § i. ff. quod vi aut clam. in ver. sed quid si oppono, quòd instrumentum est simulatum &c. determinat ꝙ nõ, quia talis exceptio non impugnat instrumentum, sed impugnat vires contractus contenti in hoc instrumento; quoniam negari non põt, ꝙ nõ sit instrumentũ publicum, licèt de contractu simulato, vt C. si quis alteri vel sibi l. 1. & l. quamuis. & l. cum proprias. Sed Bal. in l. j. circa finẽ. C. plus valere quod agitur. distinguit. † quia aut simulatio probatur præsumptione iuris & de iure: & tunc per tertium possunt opponi, argumento notatorum in authẽ. sed iam necesse. C. de dona. ante nup. & potest esse ratio in hoc, secundum Ioan. de Imo. in d. l. fi. ff. a quibus appel. non licet. qa non est credendum, † quòd statutum voluerit tertio præiudicare, arg. in l. 2. §. meritò. & in §. quòd si princeps. ff. ne quid in loco publ. sicut videmus in rescripto cum clausula appellatione reiecta, quæ clausula nõ præiudicat tertio, in c. super eo. extra de offi. deleg. aut simulatio est probanda, & tunc aufert, aut obiicitur contractui, & tunc nõ potest opponi obstante dicto statuto, & in hoc concordat Bar. vt s̃ dixi. † & opponitur rogationi tabellionis, quia opponit̃, ꝙ simulatè fuit rogatus, qa partes finxerunt rogare notariũ, cum non intenderẽt rogare, vel dicẽdo ꝙ testes fuerunt simulatè adhibiti. Et pro hoc dicitur † ꝙ instrumentum nõ est instrumentũ, id est quòd deficiunt solennitates instrumentariæ, id est rogitus, in authenti. de tabellio. §. nos autem. & tunc potest opponi talis exceptio simulationis contra compulsorias non obstante dicto statuto.

SVMMARIVM.

1. *Exceptio acceptilationis an possit opponi contra literas compulsorias non obstante statuto hoc prohibente.*
2. *Promittens certam quantitatem soluere an possit exceptionem compensationis opponere.*
3. *Acceptilatio obijci potest contra literas compulsorias non obstante statuto de non opponendo &c.*
4. *Compensatio contra literas compulsorias admitti potest.*
5. *Confusionis actionum exceptio aduersus literas compulsorias admittitur.*

Quæstio quinta.

Quintò quæro: quia dictũ statutũ admittit † exceptionem solutionis, an poterit opponi exceptio acceptilationis quæ habetur loco solutionis. Et videtur quòd non, quia dictum statutũ loquitur de vera solutione. igitur &c. l. solutum. ff. de solutio. ideo non verificari in ficta. l. 3. §. hæc verba ff. de neg. gest. Sed acceptilatio est ficta solutio. institu. quibus modis tolli. obliga. §. item per acceptilationem. igitur &c. Ita dicit Ioan. de Imo. in d. l. fin. ff. a qui. appel. non licet. Sed aduertendum, quia Bar. videtur tenere contrarium in simili in l. amplius nõ peti. ff. rem rat. habe. vbi tenet † ꝙ si aliquis promiserit soluere certam quantitatem pecuniæ, & iurauit, ꝙ si postea vult opponere exceptionem compensationis ꝙ potest, nec dicitur esse periurus, quia ille qui compensat dicitur soluere, vt ibi. & in l. si constat. C. de cõpensa. & in l. si peculium. §. 1. ff. de statuliber. & in l. si mulier. C. de condi. ob cau. & in l. si fundus sub conditione. §. Titio. ff. de lega. 1. licèt non sit vera solutio. Et etiam licèt iuramentum debeat impleri in forma specifica, in cap. ad nostram. extra de iureiuran. † Dico ergo insequendo opin. Bart. tanquam veriorem, quòd ficta solutio puta acceptilatio poterit opponi contra tales compulsorias. & similiter etiam compensatio, licèt dicatur etiam ficta solutio. pro quo adduco vltra Barto. quia ille qui dicitur ficte residens in ecclesia, non dicitur periurus, licet iurauerit residentiam facere, in c. ex parte. lo 2. extra de clerì. non residen. ita qui ficte soluit dicitur soluisse. pro quo text. in l. 4. §. soluisse. ff. de re iudicata. Et ita vidi seruari, † quod compensatio admittitur contra tales literas compulsorias de stilo etiam cõsuetudinario curiarum præsentis patriæ Delphinatus. Quæ consuetudo est legitima legum interpres dicti statuti, in lege si de interpretatione. ff. de legib. Et ad idem dico † ꝙ exceptio confusionis actionum, quæ fit per aditionem hæreditatis, iuxta

l. si debitor. C. de pact. etiam admitti debet contra tales literas compulsorias: quia habetur loco solutionis, & idem importat ꝙ solutio, iuxta l. Vrannius. in princ. ff. de fideiusso.

SVMMARIVM.

1. *Exceptio de nullitate contractus in instrumento contenti an possit contra literas compulsorias opponi.*
2. *Statutum de non opponendis exceptionibus contra literas compulsorias intelligi debet, si res rite & recte gesta fuerit.*
3. *Nullitas contractus in instrumento contenti potest contra literas compulsorias obijci.*

¶QVAESTIO VI.

Sextò quæro. † Quid si opponatur, ꝙ cõtractus, de quo fuit confectum instrumẽum, est nullus de iure: quia fortè cum minore sine curatoris auctoritate, vel aliàs an audietur reus opponendo de tali nullitate. Dic ꝙ sic, non obstãte dicto statuto. pro quo adduco: quia si etiam ex pacto partium remoueatur appellatio, non propterea videtur sublata via nullitatis s̃m Ang. de Aretio in d. l. j. §. j a quib. apell. non licet ibi, quid si promitto rem. Et de hoc tetigi in decisionibus curiæ parlamenti. q. 38. † quia debet intelligi dictum statutũ, si res gesta rite & rectè processerit ꝑ ea quæ dicit. Bart. in l. diuus. de testamẽto milit. & idem Bart. in l. j. §. j. ff. quod vi aut clam. Et ita etiam seruat stilus curiæ parlamenti, vt scripsi plenè in decisionib. q. 219. Non enim tantummodo potest opponi cõtra instrumentum de defectibus solennitatum, & sic de nullitate instrumenti, vt dixi supra in prima quæstione, in fine, maximè in casu huius statuti, in quo fit mentio de instrumento publico, † sed etiam de nullitate & inualiditate contractus descripti in ipso instrumento, vt dixi supra in 3. q. & in dicta q. 209.

SVMMARIVM.

1. *Reo exceptiones contra literas compulsorias admissibiles opponente an debeat iudex ex suo officio agentem repellere.*
2. *Iudex exceptionem tacitè in obligatione inclusam, licet a reo non oppositam supplere potest.*
3. *Exceptiones multæ sunt, quas a reo non oppositas nõ potest iudex supplere.*
4. *Processus in causa criminali factus cum procuratore contra quem non est oppositum an valeat.*

¶QVAESTIO VII.

Septimò quæro. Apparet iudici ex lectura instrumenti, ꝙ ibi non sunt solẽnia, quæ de iure requiruntur, & quæ exceptiones sunt admissibiles, & possunt opponi non obstante dicto statuto: vt dixi supra in prima quæstione, in fin. vel etiam apparet iudici ex lectura ipsius instrumenti, ꝙ in ipso instrumento non committitur causa obligationis. Quæ exceptio potest etiam opponi aduersus compulsorias, vt etiam dixi supra in 3. q. † Si autem reus opposuerit ĩ iudicio tales exceptiones, an iudex ex suo officio debeat supplere & repellere agẽtes. Dic ꝙ sic: vt l. si vnus. §. pactus ne peteret. cum gloss. & ibi Barto. ff. de pact. Idem tenet Ang. de Are. in l. 4. §. condemnatum. in 2. colũ. ff. de re iudic. & alibi dicit Barto. † ꝙ exceptio, quæ inest tacitè in actione, qua quis cõuenitur, licèt non opponatur à reo, iudex nihilominus potest etiã supplere & absoluere talem reum. l. eum qui ita. §. qui ita, lo. j. ff. de verb. oblig. & ibi secundùm Barto. plenissimè, sed apparente in causa diffiniendi, si hoc sufficiat deducere ad mẽtem iudicis per iura & allegationes ad partem iudicis tradendam, dic ꝙ sic secundùm Barto. in l. eum qui §. qui ita. ff. de verb. obli. & Ang. de Aretio. in d. l. fin. ff. a quibus appellare non licèt, & in dicto §. condemnatum. Et hoc verum, quando exceptio inest ipsi obligationi, vt in casu quæstionis propositæ. Sed venit extrinsecus: tunc est necessarium in iudicio opponere, & non sufficeret dicere seu opponere in allegationibus ad partem iudici tradendam, vt dicit Barto. in dicto § qui ita. vide Ang. de Aretio in dicto § condemnatum. † sunt etiam multæ aliæ exceptiones reo competentes, quæ si per eum in iudicio non opponãtur, iudex non poterit supplere, de quibus plenè scripsi in decisionib. curiæ parlamenti quæstione 405. Et tangit etiam Ang. de Aretio in l. 4. §. hoc autem iudicium. de dam. infect. & ibi etiam Barto. † Sed iuxta hanc materiam quæro procurator, qui non debet per iudicem admitti in causa criminali, iuxta l. penulti. in §. ad crimen. ff. de publi. iudi. si non fuerit oppositum in iudicio, an processus valeat. Dic quòd sic, secundùm. Ange. de Aret. in tractatu suo maleficiorum. in gloss. super verbis, qui iudex videns quòd inquisiti &c.

SVMMARIVM.

1. *Reus non valens aliquam exceptionem sibi de iure competentem contra literas compulsorias opponere, an saltem possit iudicis officium implorare.*
2. *Exceptionem de iure communi competentem remanere nil aliud est, quàm actionem fortificare.*
3. *Reus quando possit officium iudicis implorare contra literas compulsorias.*
4. *Exceptio præscriptionis oon admittitur contra literas compulsorias.*
5. *Actio in quo differat a iudicis officio.*
6. *Solennitas quæ seruari debeat in actione intentanda.*
7. *Officium iudicis cum imploratur, tres personæ & cognitio causæ requirũt.*
8. *Actio quælibet obligationem præsupponit.*
9. *Officium iudicis oritur, quotiescunque vera ad iudicem diriguntur.*

Quæstio octaua.

Octauò quæro. † si obstante dicto statuto reus non possit opponere contra literas compulsorias & instrumentum ad iustificationem ipsarũ productum aliquam exceptionem sibi aliàs de iure competentem, si ipse reus possit saltem implorare officium iudicis. Dic ꝙ sic, vt est casus no. in l. planè. ibi, & ad ipsum officium iudicis cõtinebitur &c. ff. de peti. hæreditatis. & in l. fi. eo. tit. & in l. 3. in fi. ibi, vel officio iudicis vel doli &c. ff. nautæ caupo. stabu. Secus tamen si dictum statutum diceret, nulla alia exceptio vel diffinitio admittatur: quia tunc reus esset exclusus ab imploratione officij iudicis, & nõ erit remedium reo, nisi ꝙ ipse soluat, & postea repetat, iuxta. c. debitores. extra de iureiur. ita dicit Bartol. in d. l j. §. 1. ff. qđ vi aut clam. in verb. item aduerte, quia si statutũ &c. quem sequitur Ang. de Are. in d. l. fi. in fine. ff. a quibus appellare non licet. & istud idem voluit Bar. in d. l. planè. & Pet. de Anc. in clemen. j. de sequestratione posses. & fruc. qui omnia sua pradicta per Barto. sequitur, ut refert idem de Are. in d. l. fi. ff. a quibus appel. non licet. sed Bal. in d. l. j. in ult col. C. de cond. indebiti, dicit † ꝙ immo remanere exceptionem quæ de iure cõmuni competit non est aliud quam fortificare actionem. Et ideo dicit ipse nõ est uerum, quòd iudex possit supplere in defectum exceptionis, & sic non possunt implorare officiũ iudicis, ut admittat alias exceptiones, ut l. quoties. C. de precibus impera. offe. & in l. 3. §. is pro quo. ff. quod quisque iuris. & hanc partẽ etiam sequitur Sali. in d. l. ita pudor. C. de adul. in uers. sed ultra prædicta quæ sunt Bar. &c. sed do. Io. de Imol. in d. l. fi. ff. a quibus appellare non licet, in quæstione. Quæro, an stante dicto statuto quòd nõ possit opponi &c. in fi. ut ibi refert de Aretio concordando opiniones Bar. & Bal. & Salic. distinguit, quia dicit ipse, † aut auctor locupletaretur cum aliena iactura rei conuenti, si non posset implorari officium iudicis. Et tunc officiũ iudicis poterit implorari: ita intelligitur dicit ipse de Imo. opinio Bar. per dictam l. planè. & d. l. fi. Et ex hoc dico insequendo hanc distinctionem domini Ioannis de Imola, quòd licèt exceptio non numeratæ pecuniæ per dictũ statutum uideatur sublata ut non possit opponi aduersus compulsorias, quòd nihilominus poterit implorare officium iudicis, ne actor locupletet̃ cum aliena iactura: aut non locupletaretur, ut non contingeret, si exceptio esse præscriptionis uel pacti de non petendo ex causa lucratiua facti, & tunc uidetur quòd nõ possit implorari officium iudicis, ex quo per statutum excluduntur tales exceptiones. Et ita intelligantur opiniones Baldi & Sali. & per hanc distinctionem Imo. in hoc secundo membro dico † ꝙ exceptio præscriptionis, quæ per statutum curiæ Delphina. sancti Marcellini excluditur, non debet admitti in dicta curia, etiam per implorationem officij iudicis, de hac quęstione etiam scripsi in dictis decisionibus curiæ parlamẽti quæstione ccxcij. De hac materia imporationis officij iudicis etiam scripsi in dictis decisionibus quęsti. ccclxij. de officio iudicis, & de differentijs inter actionem & officium iudicis, uide in l. qui. per collusionẽ § fi. ff. de actione empti. Et inter cæteras differentias † est ista, quia in actione ante litem contestatam non potest procedi ad diffinitiuam sententiam l. 2. ubi in rem actio. Sed fit missio in possessionem bonorum. C. quomodo & quando iudex. l. consentaneum. & C. de bonis auctoritate iudic. possiden. l. cum proponas. & aut. ibi posita: sed in officio iudicis sic. C. si minor ab here. se abstineat. l. si omnes. † Item alia differẽtia: quia quando intentatur actio, debet seruari solennitas posita in l. prolatam. C. de senten. & interlocu. om. iudi. Sed illa solennitas non seruatur, ubi intentatur officium iudicis, ut notat gl. in l. recusare. in 2. glo. ibi posita. ff. ad trebel. Item quando actio intentatur, requiritur consensus patris. l. fi. §. necessitatem. C. de bonis quę li. Sed ubi intentatur officium iudicis, non requiritur auctoritas patris. Istud ita indistincte non uidetur procedere: quia ubicũque imploratur officium iudicis in figura seu forma iudicii, nõ est ratio diuersitatis, quin ita bene requiratur consensus & auctoritas patris, sicut iudicio intentato per uiam actionis, † cum in ipso officio iudicis implorato in figura & forma iudicii requiruntur tres personæ & causæ cognitio. c. 2. extra de officio in l. in cauæ. §. causa cognita. ff. de mino. ergo in eo ita bene requiritur consensus patris, sicut in iudicio ordinario. Sed in iudicis officio, quod imploratur per filiumfamilias non in forma, seu figura iudicii, sed extraordinariè, ut in agnitione bonorum possessionis, quæ fit coram iudice nemine uocato. l. fin. C. admitti ad bonorum posses. possunt. & tunc non requiritur consensus patris: & ita procedat, quòd hic dicitur excepta auctoritas, ut no. in l. 1. C. qui admi. ad bonorum posses. possunt. & est glos. secunda ibi posita. † Item actio præsupponit obligationem. l. quintus. in fi. & ibi Dy. & de Are. ff. de annuis legatis. Sed officium iudicis non ita præsupponit in l. qui per collusionem. in fi. licèt uideatur quòd immò ad officium iudicis potest

accedere

accedere fideiussor, vt not. Bar. in l. finita. §. Iulianus. versi. quid sit effectus primi & secundi decreti. ff. de dam. infec. Alia differentia: quia in actione concluditur contra partem, & in officio iudicis verba diriguntur ad iudicem, ita etiam colligitur ex gl. relata ad tex. in l. si soror. C. de colla. & est glo. super verbo, iubebit. † quæ vult, q vbicunque verba diriguntur ad iudicẽ, datur & oriatur officium iudicis, sed illud est intelligendum secundùm Sali. ibi, vbi nõ præcedit factum, ex quo oriatur actio. l. cum postulassem. in prin. ff. de dam. infec. secus vbi subest factum, ex quo oriri possit actio. ff. & insti. de interd. pro hoc in Spec. in tit. de contuma. §. nunc dicamus. ver. sed pone reus dicit verbi gratia, sum minor & læsus, ideo domine iudex peto restitui per vos dominum iudicem. Iuxta hoc quæro, si appellatione actionis continetur officium iudicis. & videtur q non, cum magna sit differentia inter actionem & officium iudicis, sicut ponit Bar. in l. j. ff. de iur. om. iudi. In contrarium videtur tex. iuncta gl. in l. actionis verbo, & l. pecuniæ verbum. §. actionis. ff. de ver. signi. & est effectus, vtrum legatis actio. veniant expensæ, & alia quæ officio iudicis debentur.

SVMMARIVM.

1 *Iudex cui ex actis constat actorem male agere, an possit eum repellere reo eius officium non implorante.*

Quæstio nona.

1 Nonò quæro circa hanc materiam. † Reus nõ implorauit officium iudicis, sed iudici ex actis apparet actorem male agere, an poterit actorẽ repellere & iustitiam ministrare ex officio suo non obstan. forma huius statui. Ant. de But. in c. cum dilectus. extra de consuetudine, tenet q sic, & alleg. Inno. in c. cum olim. extra de cẽsi. Idem voluit Bal. in rub. de manumissio. ea ratione: quia tunc non aditur reus, sed iudex. etiam tenet Angel. de Are. in l. 3. §. hoc autem iudicium. de damno infecto. ibi. octauus casus &c.

SMMARIVM.

1 *Fideiussor an possit contra literas compulsorias opponere, q principalis debeat prius conueniri.*

2 *Verba statutorum sunt stricte & in suis terminis accipienda.*

Quæstio decima.

1 Decimò quæro de quæstione quæ † quotidie occurrit in facto. Aliquis promisit soluere Titio centum responsorio nomine tertij, & se cõstituit soluturum submittendo omnibus curijs Dalphin. non renuntiauit iuri dicendi principalem prius fore conuenien q̃ responsorem, an hæc exceptio ordinis, q prius cõueniatur debitor principalis, quam responsor, vel constituto, possit contra literas compulsorias opponi. Et videtur q sic, tamen ipse respõsor interuenit in obligatione nomine alieno, ideo prius est cõueniendus debitor principalis, quam ipse respõsor, siue constitutor, iuxta ea quæ leguntur & no. in aut. præsente. C. de fideiuss. Et ita tenet Pet. Iac. in tit. de constituta pecunia libellus, circa principium. & facit in aut. de fideius. in §. 1. col. 1. Sed credo contrariũ in materia huius statutis. † Quia verba ipsius statuti stricte sunt accipienda & tenenda in suis terminis, iuxta. l. pspexit. qui & a quibus. & notat Iacobus de But. in l. 1. C. de cõdi. inser. & Bar. ĩ l. § j. ff. qđ vi aut clam. & pro hac parte bene facit aut. si qñ. C. de cõstituta pecunia. facit ẽt: qa per huiusmodi statutum nõ solũ censentur reiectæ propriæ exceptiones, sed etiam aliæ: quæ etiam non sunt propriæ exceptiones, vt dixi. s. in secunda exceptione circa finem. & tangam infra. q. xii. Et ita etiam seruat curia parlamenti, vt scripsi in decisio. parlamenti. q. xciiii.

SVMMARIVM.

1 *Venditor an possit contra literas compulsorias ab emptore impetratas opponere exceptionem pretij non soluti.*

2 *Emptori ad rem nulla competit actio ante solutionem pretij.*

3 *Exceptio pretij non soluti non admittitur contra literas compulsorias.*

4 *Exceptio rei venditæ & non traditæ non admittitur contra literas compulsorias.*

Quæstio vndecima.

1 Vndecimò quæro. † emptor alicuius rei impetrauit literas compulsorias super instrumento venditionis, in quibus literis compulsoriis petit rem venditam sibi tradi: reus opponit aduersus compulsorias exceptionem pretii non soluti. Et dicit propterea nõ teneri rem venditam tradere nõ soluto pretio, iuxta. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. an hæc exceptio debeat admitti contra dictas literas cõpulsorias obstãte dicto statuto. Et videtur q sic licèt actio ex vẽdito nõ sit nata ante solutionẽ pretii, vt d. §. in verb. actio & c. & de verb. sig. l. cedere. contra videtur: quia exceptio est actionis exclusio. l. 2. ff. de excep. Et dicit lex q si ante petat, repellit per exceptionẽ. C. eo. l. si pater. ergo nata est actio, Quid dicendũ. Iac. de Ra. tenet † q nulla competit actio, antequã soluatur pretiũ, & sic intelligit d. §. offerri. & dicit Bar. in d. §. offerri, quòd ex contractu vltro citroque obligatorio nõ põt effectualiter agi, nisi ab eo qui totum cõtractum ex parte sua adimpleuit, per d. §. offerri. sed Pet. dicit, q statim oritur actio, etiã si nulla pretij solutio sequatur, probat sic: nam lege cauetur, q cõuentiones nominatæ iuris gentium differunt à cõtractibus innominatis: quia quæ in speciale nomen cõtractus fiunt, statim pariunt actionem, sed aliæ non nisi re secuta ff. de pac. l. iuris gẽtium. §. j. & facit. l. qui pendentis. ff. de act. emp. ita dicit Cy. in l. si traditio. C. de act. emp. dico tñ circa hanc quæstionem, q quicquid sit de iure, fuerit nata actione vel non ante solutionẽ pretij, † q illa exceptio pretii non soluti, non debeat admitti aduersus dictas compulsorias ex forma dicti statuti, in quo statuto licèt certæ aliæ exceptiones enumerentur, nõ tñ est ista exceptio inter certas enumerata, ideo non credo, q debeat admitti: cum huiusmodi statutum non debeat ampliari, sed stricte intelligi & seruari in suis terminis quãquam duris: vt dicit Bar. in d. l. j. ff. qđ vi aut clam. & tetigi vt supra in j. q. & idem dicendum in venditore, qui petit pretiũ, qui licèt non possit petere pretiũ, nisi rem venditam offerat, vt dicit Spec. in dicto actore. ver. item repellit venditor. & no in d. § offerri. in gl. super verbo, potest, in si. † Qđ tamen exceptio hæc rei venditæ & non traditæ non admittitur ex forma & mente dicti statuti: cùm statutum non debeat ampliari, sed stricte in suis duris terminis seruari, vt dicit Bart. in d. l. j. §. j. ff quod vi aut clam. & Ia. de But. in l. j. C. de condi. incerti. an dictus. § offerri. habeat locum in locatione & cæteris contractibus, vide plene per Henric. Boic. in c. in causis. in prima distinctione, extra de re iudi.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio diuisionis actionum duobus reis debendi insolidum competens non potest obijci contra literas compulsorias.*

2 *Statutorum verbis licèt duris standum est.*

3 *Exceptio diuisionis actionum an sit dilatoria vel peremptoria.*

QVAESTIO X.

1 Duodecimò quæro. † An contra tales compulsorias poterit opponi exceptio diuisionis actionum, quæ competit duobus reis debendi insolidum obligatis, qui non renunciauerint illi beneficio, iuxta auth. hoc ita tamen. ibi, no. per gl. & doc. C. de duobus reis. Credo q non, cum hoc non patiãtur verba dicti statuti, pter illa verba taxatiua duntaxat, quę sunt exclusiua aliarũ exceptionum, arg. in clemen. vna. de sequestra. possess. & fructuum. & ibi notatorum, & no. per Arch. in c. statutum. §. in nullum. de rescriptis. lib. 6. † Et quibus verbis quanquam duris standum est in materia statutorũ, vt dicit Bar. in d. l. j. §. j. ff quod vi aut clam. & non sunt amplianda, vt dicit Iacobus de Butrio in d. l. j. C. de conditionibus incertis. Et pro hac parte facit etiam ratio: quia licèt hæc oppositio non sit proprie exceptio: tamen non excludit actionem, quod patet, q post litis contestationem non põt opponi, secundum Bar. in l. si dubitetur. ff. de fideiussoribus. Tamen hæc oppositio licèt non sit proprie exceptio, censetur etiã per hoc statutum reiecta. Sunt & aliæ oppositiones, quę nõ sunt proprie exceptiones: vt dixi in simili plene supra in secũda quæstione, circa finem. De aliquibus aliis exceptionibus opponẽdis ante litem contestatam scripsi in decisionibus curiæ parlamenti, q. 94. Et de materia diuidendarum actionum, vide plene per Ioannem Ferrati. in titulo, forma libelli contra plures reos debendi. † an dicta exceptio diuisionis quæ reis debendi competit sit dilatoria vel peremptoria. Dic q est dilatoria, vt dicit Bar. in dicta l. si dubitetur. ff. de fideiusso. ideo debet opponi ante litis contestationem.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio saisinæ mandato iudicis ad instantiam tertij an possit cõtra literas compulsorias opponi.*

2 *Saisinæ concessioni præcisarum non debent esse impedimento.*

3 *Saisinæ in quibus sint concessæ casibus.*

4 *Duntaxat, est dictio omne id quod non exprimitur excludens.*

5 *Præcisè in quibus casibus sint concedendæ.*

QVAESTIO XIII.

Decimotertiò quæro. Si cõtra dictas compulsorias sup publico instrumento debitoris possit † opponi, q debitum in compulsorias petitum est saisitum mandato iudiciario ad instantiã tertii ius haberet prætendentis in ipso debito. Dic q non, vt plene scripsi in decisionibus parlamenti, q. 210. verum quia nõ nulli hñt decisiones, ideo dictam decisionem facientem mentionem de saisinis, hic duxi inserẽdam de verbo ad verbum, vt sequitur. Anno Dñi millesimoquatercentesimoquinquagesimo octauo, die vicesima mensis Martij fuit conclusum per Dños meos de parlamento in camera consilij, † q saisinæ non debeãt impedire concessionem præcisarũ: & quod dicitur in curia parlamenti concedantur præcise. Tamen expensæ super literis cõpulsoriis non obstantibus saisinis per quancunq; curiam factis, attento etiam q de iure tales saisinæ sunt regulariter prohibitę, nisi in casibus, † videlicet qñ debitor est magnus barratator, vel in fuga, vel est prodigus, vel pp inopiam, vt hæc plenius dicit Bartolus in lege mulier. ff. de lege commissoria. ibi, quæro an bannum sit de iure. Vltra dico, q dicta oppositio saisinæ nõ est de exceptionibus enumeratis in hoc statuto, ideo est hęc oppositio exclusa per verba dicti statuti. † Ibi duntaxat, quæ est dictio taxatiua & excludit omnes alias exceptiones, vt dicit Bartolus in dicta lege prima. § j. ff. quod vi aut clam. & plene supra deduxi in præcedent. quæstionibus, ita q nõ solum in dicta curia parlamenti, sed etiam in aliis curijs inferioribus præsentis patriæ Dalphina. non debet attẽdi ad tales saisinas, vbi inchoatur processus à compulsoriis. † Sed debent concedi præcise. Etiam in casibus de quibus supra proximè tetigi, in quibus valeat, & procedunt saisinæ secundum Bar. in d. l. mulier. Quia etiam illis iustis causis interuenien. nihilominus debent concedi pręcise ex forma & mente dicti statuti.

SVMMARIVM.

1 *Exceptiones peremptoriæ & dilatoriæ an per rescriptum tolli possunt sub clausula, non obstantibus quibuscunque oppositionibus &c. remissiue.*

QVAESTIO XIIII.

Decimoquartò. Quia supra visum est de exceptionibus, quæ per statutũ tolluntur & tolli possunt. † An per rescriptũ principis possint exceptiones peremptoriæ vel dilatoriæ tolli sub illa clausula nõ obstantibus quibuscũq; oppositionibus &c. Vide quæ plene dixi in tractatu meo qui intitulatur tractatus rescriptorũ & clausularum derogatoriarum & non obstan. in rescriptis principũ apponi solitarum, in prima secunda & tertia quæstionibus.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio repulsa in prima instantia an possit opponi in causa appellationis à concessione præcisarum.*

2 *Iudex ad quem potest exceptionem contra præcisas concessas admittere licèt à repulsione ipsius appellatum non fuerit.*

QVAESTIO XV.

Decimoquintò quæro. Reus opposuit in iudicio cõtra cõpulsorias alteram exceptionem in hoc statuto comprehẽsam, iudex per suam interloquutoriam repulit talem exceptionem. 1 Et concessit literas pręcisa, † nunquid in causa appellationis si à concessione præcisarum fuerit appellatum, potero illam exceptionem in prima instantia repulsam iterato in causa appellationis opponere. Inno. dicit q sic in c. quo ad consultationem. extra de re iudica. Spec. tamẽ in tit. de exceptionibus. in §. dicto de dilatoriis. versi. sed quicquid sit in principali videtur tenere contrarium, dum tamen non fuerit à dicta interloquutoria appellatum, volẽs innuere, q si sit minor, aut ecclesia, subuenitur per in integrum restitutionem, aliàs nõ. Sed dic, q hæc quæstio est dicisa hodie pro opinione Innoc. in c. fi. in princ. de appella. lib. 6. videlicet † q iudex appellationis poterit illam exceptionem admittere, licèt à repulsione ipsius nõ fuerit appellatum, ita ibi probat tex. quem text. non vidit Spec. quia tempore suo sextus decretalium nondum erat compilatus, nec similiter etiã Innocen. non viderat sextum. Ideo Ioannes Mona. in d. c. fin. in gl. j. dicit, q per dictum capitulum fi. deciditur dubium tactum per Innocentium in d. c. quò ad consultationem.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem falsi aduersus instrumentum obligatorium opponens se subscribere & iuramentum præstare tenetur.*

2 *Excipiens communiter non tenetur se inscribere ad pœnam talionis.*

QVAESTIO XVI.

Decimosextò quæro. Quia ex forma huius statuti admittitur exceptio falsi contra literas compulsorias & instrumẽtum ad ipsarum iustificationem productum. † an opponens talem exceptionem falsi contra instrumentum obligatorium teneatur se subscribere & præstare iuramentum, de quo habetur in l. fin. C. de fide instrum. Dy. dicit q sic, & reputat casum in d. l. fi. iuncta gl. posita super verbo, quasi falsum. † Excipiens tamen regulariter non se inscribit ad pęnã talionis, in c. super his. extra de accu.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio falsi sententiæ exequutionem non retardabit.*

QVAESTIO XVII.

1 Decimoseptimò quęro. † An exceptio falsi retardet exequutionẽ sñiæ. Innocen. dicit q non in c. licèt. de prob. & vide Bal. ibidem in repertorio. facit pro hac l. satis. C. de falsis.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio contra delegantem vel cedentem competens opponi potest contra delegatum vel cessionarium.*

QVAESTIO XVIII.

1 Decimooctauò quęro † si exceptio cõpetens cõtra delegãtem vel cedentem possit opponi contra eum cui delegatur vel contra illum cui fit cessio. Bar. q sic in l. si cum filius. ff. de dona. & vide per doc. in l. apud. § de actoris. ff. de excep. doli. & in l. doli. ff. de noua. & vide Io. Fab. in §. in bonæfidei. inst. de excep. Dy. in c. cum quis in ius. de reg. iur. in 6 Ang. de Peru. in l. si donatarius § si quis indebitam. ff. de cond. causa data causa non secuta. Bal. in l. si cum dotem. §. si patri. ff. solu. matri & doct. in l. seruum. §. fi. cum l. seq. ff. de procu. & vide tex. in l. si quis delegauerit. & in præalleg. l. doli exceptio. ff. de noua.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio, quòd non possit conueniri fideiussor nisi principali prius excusso, an possit obijci contra compulsoriam super instrumento de indemnitatis promissione.*

2 *Statuta ampliari non debent seu extendi ad non contenta in eis.*

QVAESTIO XIX.

1 Decimononò quęro. † Ille qui pmisit aliquẽ indemnem seruare non potest conueniri, nisi prius excusso principali, vt dicit Ange. de Are. post Barto. in l. si se non obtulit. §. fin. in fi. ff. de re iudi. an hæc exceptio poterit opponi aduersus compulsorias super instru. talis promissionis impetrato. credo q non, ex forma & mente huius statuti, cum eius verbis quanquam duris sit standum in l. prospexit. ff. qui & à quibus. & in l. j. §. si is qui nauẽ. 2 ff. de exercitoria. & tenet Bar. in d. l. j. ff. quod vi aut clam. † nec debet ampliari siue extendi ipsum statutum ad exceptiones ibi non expressas, sed restringi, ac per Bar. in l. Cęsar. ff. de publican.

SVMMARIVM.

1 *Notarii non possunt literas concedere compulsorias super apodissa, in qua submissio reperitur expressa.*

2 *Literæ compulsoriæ concedi possunt super instrumento in formam publicam redacto, sed non super apodissa.*

3 *Statutum super instrumento publico non debet extendi ad scripturã priuatã.*

QVAESTIO XX.

1 Vigesimò quęro † si grapharii parlamẽti Dalphin. & aliarum curiarũ inferiorum possint expedire partibus literas compulsorias super aliqua apodissa manu asserti debitoris signata, in qua reperiĩ submissio expressa ad curiam parlamenti. Dic q non; quia statutũ 2 disposuit, † q super instrumento in publicam formam exhibito literæ compulsoriæ concedantur. Sed illa apodissa nõ est in forma publica: quia ibi non sunt testes, & notarius qui requiritur ad hoc vt dicatur instrumentum publicum iuxta ea quæ leguntur, & no. in l. generali. C. de tabu. lib. 11. ideo non debet extendi statutum ad illã priuatam scripturam, arg. in l. prospexit. 3 ff. qui & à quibus, & in l. j. §. si is qui nauẽ. ff. de exercitatoria. † Et q huiusmodi statutum loquens de instrumento publico non debeat extẽdi ad literam priuatam, expresse tenet Bart. in l. j. §. j. ff. quod vi aut clam. & faciunt quæ dicit Bar. in l. Cęsar. ff. de publica. & de hoc tetigi supra in q. j. Tamen quicquid sit de iure, vidi aliquando tolerari tales scripturas: & recognita scriptura siue signatio à debitore, vidi concedi literas præcisas in curia parlamenti Dalphin.

SVMMARIVM.

1 *Actoris compulsorias impetrantis intentio an sit iustificata reo die tertia solutionem factam allegante.*

2 *Actor debitũ per exhibitionẽ instrumenti probare debet reo ipsum negãte.*

3 *Excipiens de solutione an censeatur debitum & actoris intentionẽ confiteri.*

4 *Excipiens de solutione non præsumitur velle litem contestari.*

5 *Actus gestus id tantum quod ex eo sequitur inferre dicitur.*

6 *Commodum reportare quis non debet ex eo quod impugnet.*

QVAESTIO XXI.

Vigesimoprimò quęro. Quia hoc statutũ admittit exceptionem solutionis, † an intentio actoris impetrantis compulsorias erit iustificata, si reus alleget solutionem die tertia. Dic q aut reus allegat solutionem simpliciter; & tunc censetur debitum cõfiteri & succumbet, nisi probet solutionem simpliciter, etiam si actor non produxerit instrumentũ sui debiti. Aut reus non allegat solutionem simpliciter, sed primò negat assertum debitum dicendo: nego debitum. † Et si de nouo constaret, dico soluisse: tunc enim ex hoc non est fundata intentio actoris, nisi probet debitum per exhibitionem instrumenti, super quo compulsoriæ fuerunt impetratæ. Ista est conclusio omniũ doc. maximè gl. & Cy. in l. si quidem. C. de exceptio. & facit. c. exceptionem obijciens. & ibi Dy. de rescrip. lib. 6.

Circa

Circa iſtum articulum. † Nunquid excipiens de ſolutione videatur cõfiteri debitum & intentionẽ partis agentis ſunt opiniones. Nam quidã ſunt, qui dicunt, ꝙ ita: & hanc ſniam gl. ſentit in l.exceptionem. C.de proba.in l.ſi quidem. C.de excep. in l.non vtiq;.ff.illo eodem titulo, ac eam expreſſe tenuit gl. in auth.de exhi.& introd. reis.in §. ſancimus.in ver.ſuſcepto.in ver bo,conteſtationẽ.ad fi.& quod hoc facit.l.qñ. C.de his qui no. infa.l.quinquaginta.ff.de proba.in ver.nam & ſi.vbi vr̃ caſus, & auth.ſi dicatur.C.de teſti hoc etiam tenet Dy.in c.exceptionem obiiciens.de reg.iur.lib.6.vt refert Bar.in d.l. non vtiq;.& ſentit Spec.in tit.de proba.in §.reſtat.ver. primum. Alii ſunt in cõtraria ſniã dicentes, videlicet ꝙ excipiens de ſolutione non vr̃ fateri intentionem partis agẽtis neq; debitum: & iſta eſt cõis opinio legiſtarum & canoniſtarum. † Mouentur primò: quia talis exceptionem obiiciens non vult litem conteſtari.l. elegãter. §. ſi quis.ff.de condi. indeb. Et tñ ſi excipiens de ſolutione intelligeretur confiteri per confeſſionem fieret litis conteſtatio affirmatiuẽ, vt in l.j.in gl. C.de litis conteſta.lib.6. vbi exceptionem obiiciens non intelligitur litẽ conteſtari. Secundò pro hac parte facit, inducta ad vnũ effectũ non debent operari contrariũ. l.2.C.de iuramen.calum.l.cũ tale.§.falſam.ff.de cond.& demõ. Ergo cum exceptio ſolutionis tendat ad repellẽdum actorem, non debet eius intentionem fundare. † Tertiò actus geſtus nõ infert,niſi id quod neceſſariò ſequitur ex eo.l. neq; tales.l.ad probationem. C.de prob.l.non hoc.C. vnde cog. & licèt quis dicat ſe ſoluiſſe nõ infert neceſſariò,ꝙ ſoluit debitũ: quia potuit ſoluiſſe indebitum,ergo obiiciens ſolutionem non vr̃ cõfiteri debitum. Quartò facit: quia in dubiis actus homini nõ debent interpretari ſm ꝙ minus præiudicant l.ſi cui.ff.de ſeruit.l.meritò. ff.pro ſocio.l.ſemper in obſcuris.de reg.iu. Ergo exceptio ſolutionis,cum potuerint ſoluiſſe debitum & indebitum, in dubio eſt interpretanda in eam partem,vt minus prẽiudicet excipiẽti. † Quintò pro hoc facit: quia ex eo quod quis impugnat nõ debet hre cõmodum.l. Papinianus. §. meminiſſe.ff.de inoff.teſta. arg.eius quod dicimus, ꝙ ex poſitione negata non põt quis ſe iuuare,no.in l.2.§. quod obſeruari.C.de iu.calum.Sed actor aduerſus quem obiicitur exceptio ſolutionis illam exceptionem potius vr̃ impugnare,cũ reus aſtringeretur ad probationem, ſi operaretur confeſſionẽ debiti,ergo &c. Et pro hac ſententia vr̃ caſus in l.ſi quidem.C.de except.in l.non vtiq;.ff.illo eo.tit. in c. exceptionem obiiciẽs.de reg.iur.lib.6.in c.cum venerabilis. circa medium,extra de excep.Et hoc ibi teneat Inn.Io. And. & eſt cõis opinio canoniſtarum. Et pro hoc allegatur lex cum de indebito ff.de probatio. Et hanc ſniam tenuit gl. in lege Iulianus. ff.de cõdictio.indeb.in gl.j.ibi,vel dic ꝙ eodem caſu, ex qua gl. in quantum loquitur de ſententia abſolutoria colligit ibi Bart. eſſe deciſionem contra Dy. in præalleg. c. exceptione obiiciẽs. de reg.iur.lib.6.de qua ſupra. Eſt ergo concluſio ſm cõem ſententiam legiſtarum in prẽalleg.l.ſi quidem.C.de excep.& canoniſtarum vbi ſupra ꝙ obiiciens exceptionem ſolutionis,vel paciõ non videtur confiteri debitũ. Et ita etiam determinauit præceptor meus dominus Ambroſius de Vignate in præallega. lege quinquaginta. qui ferè omnia prædicta dixit, aliquibus tamen per me additis. Quæ prædicta reddunt deciſionem illius viceſimæ primæ & vltimæ quæſtionis ſtatuti, de literis compulſoriis,adhuc dubiam.

IOAN. DE GRASSIS, CVM NOVISSIMIS annotationibus.

De Ceſſione Iuris & actionum fienda.

PRAEFATIO.

QVONIAM in corpore iuris ſparſus & diffuſus articulus de Ceſſione inuenitur, & à nemine collectus hucuſque, duxi ipſum opus aggrediendum colligẽdo in ordine ſm mei perſpicacitatis ſciẽtiam mihi ore & labiis à Deo inſtillatam,donec perfecero, videlicet præmittã per §§. qualiter fiat Ceſſio iuris & actionum,deinde quis cedere poſſit. Item quæ actiones cedi poſſint, cui, & in quem transferri poſſint iura & actiones. Item quæ actiones competãt procura in rem ſuam,& vnde naſcantur. Vltimo loco quando appellatur,quis cedere poſſit,& quo iure,quibus omnibus ſic per ordinem enarratis, vtile erit per optantibus ſalarem ſuam in iure ciuili non omittere, circa hunc articulum ceſſionum veritatem ante offuſcatam ex variis ſparſionibus nunc puriſſimè elimatam cognoſcere.

SVMMARIVM.

1 *Ceſſio actionis quo titulo fieri poſſit.*
2 *Ceſſio facta potentiori ratione officij nunquid valeat.*
Ceſſionum formulæ.
3 *Actio pro parte vendi, & pro parte donari non poteſt, & cur.*
4 *Lege deficiente, nos quoque deficimus.*
5 *Decipere ſe inuicem contrahentibus eſt permiſſum.*
Tituli nomen vtrum ſit de neceſſitate in Ceſſione inſerendum: vt donationis præſumptionem ceſſare faciat & ſimulationem.
6 *Donare nemo regulariter præſumitur.*

§. Primus.

1 SCIENDVM eſt igitur, ꝙ ceſſio † actionis põt fieri quocunq; titulo vero non ſimulato. C. manda.l. per diuerſas.& C.plus valere quod agi.per totum, ex quo. ſ. titulo rei dñium trãsferri poteſt ad aliũ & ipſam ceſſionem actionem transferri dicitur.l. ſcimus nulli.&c.ff.de iure do.l.ſi mulier.§.ex aſſe. ff. eo. in tantũ ergo transfertur actio ex ceſſione, vt à iure illius propriè appelletur cui ſeu in quem fit.ff.de procu.l.quæ omnia. §. planè. quare procurator in rem ſuam dicitur:vt ff.man.l.ſi procuratorem. §.dolo autem.in fi.& ff.de in rem verſo.l.4.§.idem Labeo.& loco dñi.ff.de pactis.l.ſed ſi tantũ.& C.de act.emp.l.emptor. (Adde ꝙ procurator in rem ſuam cõſtituitur per verba pono te in locum meum.Bar.& Ang.& Alex.in l.2.§ fi ff.de ope.no.nunc. & in l.planè.cum gl.fa.er.& vbiq; Bar.) Et hæc omnia vera ſunt, ſiue ſit titulus ille,per quem fit ceſſio de his, quæ fiunt inter viuos,vt C.de hære.vel act. ven.per totum, niſi fiat potentiori ra-

2 tione officii;quia tunc non valent ceſſio † immo amittit creditum.C.ne liceat potentio.l.j.& 2. vel alia ratione q̃ officii, quia habebit locum titulus de alie.iud.mu.cau.fa. vel etiam ſi nõ potentiori aliqua ratione fiat non valet: ſi tamen res ſit in iudiciũ deducta in quibuſdã caſibus,vt C.de liti.l.2.& fi. ſiue cauſa mortis:vt ff.de do.cauſa mortis.l.Titia.vel in alia vltima voluntate. ff.de leg. (Ceſſionum formas vide per Spec. in tit. de ceſſio act. per totum.Sali.in repe.l.j.C.de ac.& obl.) Poteſt itaq; cedi actio titulo dona.& transferri,vt C.mand.l. fi. Item titulo emptionis & venditionis,vt d.l.per diuerſas.& C.de hære.vel act.vend.per totum,Item titulo dotis,vt tit.de act.& obli.& ff.ſol.mat.l. Meuia marito.Item tit.ſocietatis:vt ff.pro ſocio.l.j.2.& 3.& ff.de pecu.l.Sticho.Item tit.ſolutionis, ſcilicet dationis in ſolutum. Itẽ tit legati & fideicõmiſſi,vt C.de leg.l.ex legato nominis & arg. C.cõia de leg.l.2.hoc tñ fallit,vbi res eſſet in iudicium deducta; quia tunc actio non transfertur,ſed hæres litẽ exequitur & præſtat legatario totum id quod conſequitur. C.de litig.l.quicunq;. & auth.nunc ſi hæres.Item transfertur actio etiã tit. inſti. & ſubſti.vt d.l.quicunq;.C.de litig.Caue tamen,ꝙ licèt dixerim ſupra

3 ꝙ actio † poteſt donari & vendi, tamen non poteſt pro parte vendi,& pro parte donari; quia iura præſumunt ſimulatum eſſe contractum, vt C.manda.l.fi.idem ſi minori pretio empta ſit;quia in dubio præſumitur ſimulatum, idem & ſi deficiat titulus ceſſionis.C.manda.l.per diuerſas. not.C. ne liceat potentio.l.j. per gloſſ.vbi autem non dubitaretur,ſed certum eſſet, non eſſe ſimulatum;tunc indiſtinctè valet, nec locus eſt præſumptioni prædictæ,vt ff.& C.de hæred. vel actio. vendi. per totum. idem & ſic certum eſt eum eſſe ſimulatum,vt C.plus valere quod agitur per totum,& not.in d.l.j.C. ne liceat potentio. poteſt etiam dici ſecundum quoſdam, quòd titulus ceſſionis non exigatur, pro hoc facit.l.item quia.§.ſi cui. ff. manda.& l. per diuerſas,& not.C.ne liceat potentio.l.j. dicunt enim non reperiri cautum

4 de titulo ceſſionis, & vbi lex † deficit, nos quoq; deficere debemus.ff.ſol.mat.l.ſi verò.§.de vno.& d.l. per diuerſas. hoc dictũ recte inſpiciatur. Nam dicitur ibi, ꝙ redimenti nomen reſtituũ pretium,quantum datum eſt pro ceſſione, licèt venditum nomen ſeruatum eſt,ſic.n.videbatur ꝙ non; q̃a nõ debet reſcindi venditio facta minori pretio,quia licitũ eſt contrahentibus in-

5 uicem † ſe decipere.ff.loca.l.item ſi pretio.§. quemadmodũ. vt ff.de mino.l.in cauſæ.la 2.dum tamen vltra dimidiam non decipiatur.C.de reſcin.vendi.l.2.(Adde tamen, ꝙ contrahens dolo partis deceptus non cogitur implere contractum.l.qui non dolo & ibi Bald.C.de hæred.vel actio.vend.) Ego hanc probo, quod non ſit ex neceſſitate nomen tituli inſerendum in ceſſione, dum tamen cã, quare ceditur,ſit incerta,quæ neceſſaria eſt ſm Vbertum de Bobio iſta rõne;quia ſicut nuda traditio corporaliter facta ſine cã non transferet dñium rei immobilis.ff.de acq.re.do. l.nunq̃ nuda. ita traditio actionis non transfert vtilem actionem nec directam:difficilius enim acquirunt incorporalia,vt ff.pro ſocio.l.j.§.fi.& l.2.& ibi vide gl.magna,in prin. & ff. de pecu.l.ſi quis.nec eſt vera ſnĩa eorum,qui præſumũt donationem intelligi in ceſſione,à qua titulus in cã ceſſionis non continetur,arg. ff.de cond.indebi.l.j.& ff.de reg.iur.l.cuius per errorem,quia de

6 regulari iure nemo † præſumit donare.l.cum de indebito.ff.de probati.addo ergo & aliã rationem.Nam conſtat,ꝙ ex cõtractu innominato fit ceſſio actionis,vt C.de actio.& oblig.l.j.ff.de præſcri.verbis l.naturalis. circa prin. quomodo ergo poterit nomẽ inſeri:cum contractus ſit innominatus,& careat nomine. vnde vera eſt hæc ſnĩa, ꝙ ſufficiat cauſam ceſſionis inſerere, vt arg.C. de procur.l.qui ſtipendia.& ff.de probat. l.cum de indebito.

Annotatio An titulus ceſſionis exigatur in ceſſione Bar.in l.per diuerſas. dicit ꝙ ceſſio præſumitur ſimulata,ſi titulus ꝯctus non appareat in ceſſione, ꝑ illã. l.j.licèt inſtrumento ceſſionis . & hoc ſentit Spec. in tit.de proc. §.ſequitur videre.in prin.&c. (Adde Bald. in l.per diuerſas.in 2. q.& in Spec.de pac.in prin. ver.filius autem.idem Bal.in l.ſecunda,in 2.col.verſi.3 præſumitur ſimulatio.C.ne lice.poten.)

SVMMARIVM.

1 *Cedere actiones qui poſſint.*
2 *Infans cur non poſſit actiones cedere, & quid de tutore ſuo. 12.*
3 *Pupillus ſine tutore nunquid cedat actiones.*
4 *Adultus nunquid ſine curatore cedit actiones.*
Minor vtrum reſtituatur, ſi ſit leſus per ceſſionem.
5 *Furioſus nunquàm cedit actiones niſi dotis cauſa.*
6 *Mutus & ſurdus non cedunt. Et quid de curatoribus eorum.*
7 *Filiusfamilias an cedere poſſit, & in quibus.*
Filiusfamilias põt in omnibus caſib. obligari præterquàm in mutuo & voto.
8 *Pater ſolus an poſſit actionem filij cedere tanquàm adminiſtrator.*
Seruus actionem vtrum cedat.
9 *Collegium & vniuerſitas actiones quas habent cedunt.*
10 *Bannitus an & quando poſſit iura & actiones cedere.*
Intellectus l.ſi duo.ff.de ſolutio.
11 *Statutum contra iuris rationem inductum in conſequentiam non trahitur.*
12 *Ceſſionarius dicitur procurator in rem ſuam, & an poſſit in libello dicere ſibi debitorem obligatum. 13.*

§. Secundus.

Viſo qualiter fiat ceſſio, expedit ſubiicere pſonas, quæ ipſas poſſunt cedere actiones. Et

1 quidem iura † & actiones cedunt & transferunt generaliter oẽs qui eas habent, vt ff.de hæred.vel actio.vendi l.ſi nomen.ſi tñ ſe obligare poſſunt,vt no.in ſumma.de quęſto.& procur.in rẽ ſuã. circa prin.& omnia intelliguntur iuris permiſſione eſſe conceſſa,niſi reperiantur inhibita l.nec non.§.ꝙ eis ff.ex quib.cau.maio.& ff.de accu.l.q̃ accuſare.& C.de religio.l.ſtatuas.& ff.de pcu. l.mutus. Circa hoc quæro, nunquid infans põt cedere actiones. Rñdeo non;quia obligari ipſe non poteſt. ff. de verbo oblig.l.j. in prin.& l.mulier.ff.de condi.indebi.l.quod pupillus.Sed nũq̃d

2 tutor ſuus † poſſit cedere eas.Reſpondeo ſic.ff.ad Trebell.l.reſti

3 tuta.§.j.Sed quid de pupillo † nunquid poterit cedere. Reſpondeo non ſine tutore, cum nec ipſe poſſit obligari ſine tutoris auctoritate,niſi inquantum locupletior fiat. ff. de ſolu.l.ſi pupillus.& ff.de act.& obli.l.obligari.ubi no.ff.de noua.l.j.in fi.& inſti. q̃b.mo.tolli.obli.§.præterea. Sed quid ſi nullum habeat tutorẽ. Rñdeo,tunc non põt cedere.ff.de adminiſt.tuto.l.ſi plures.& ff. de tuto.& ra.di.l.cum pupillus.& ff.de ſolu.l.ſi Stichũ.§. ſi mãdato.cum decreto tñ iudicis,vt C.de iure deli.l.ſi infanti.in fi. Sed nunq̃d cũ auctoritate tutoris poterit.Rñdeo ꝙ ſic,vt ff.ad Treb. l.reſtituta.§.j.& C.de iure delib.l.potuit.& d.l.ſi infanti. & C. ad

4 Treb. l.Sancimus. Item de adulto † nunquid cedet. Rñde nõ, ſi habet curatorem,cũ nec ſe obliget ſine eius actoritate, vt C. de neg.geſt.l.ſi curatorem . Sed nunquid ipſe curator poterit cedere ſine adulto,cum nec eũ obliget,vt C.ſi tutor vel cura. l.ſi creditor. Sed nũquid infans, pupillus, vel adultus ceſſiones a ſeipſo cum tutore vel curatore factas,vel a tutoribus, vel a curatorib. ſolis ſi ſint lęſi in ipſo ꝯctu reſtituantur. Rñdeo ſic, niſi decretũ interueniat,vt C.de prædijs mino.l.ſi quidem.cum ſimi. uel niſi iur̃m interueniat in adulto.C.ſi aduerſus vendi.auc. ſacramẽta

5 puberum.† Præterea quid de furioſo,nũquid poteſt cedere Reſpondeo nõ,ut C.ad Trebell.l.j. nec expreſſe poteſt conſentire. ff.loc.l.qui ad certum. niſi qñ pater exegit dotem filiæ furioſæ, & tunc conſentire vr̃.ff.ſol.matr. l.2.§ voluntatem. Sed quid de curatore furioſi nunquid põt cedere.Rñdeo ſic, vt ff.ad Treb.l.

6 cum hæres.& C.eo.l Sancimus. † Item quid de ſurdo, & muto. Rñdeo non poſſunt cedere;q̃a nec obligari. ff.de verb.oblig.l.j. in prin.inſti.de inuti.ſtipu.§.mutum.& § ſeq.Sed nunquid curator muti poterit cedere.Rñdeo ſic. ff.ad Treb. l.ſeruo inuito. §.j. Sed nunquid hoc eſt verum in quolibet muto. Rñdeo non, ſed in eo tm̃ qui tarde exaudit.ff.de actio.& obli.l.j.in fi. An filiusfa.

7 † poterit cedere actionem.Rñde ſic, cum poſſit obligari in oĩb. caſibus præterq̃ in mutuo & voto.ff.de iudi.l.tam ex ꝯctib.& de act.& obli.l.filiusfa.& de nox.l.quoties. & de pecu. l.ſi quis filio. & l.& ideo & ff.de eden.l.prętor.§.ſed & filius.& ff.de pollici.l.ſi quis rem.§.voto. ſed tamen hodie non poteſt actionem cedere in quibus patri competit exercitium niſi cum cõſenſu ipſius patris,ut C.de bonis mater. l.j. & C. de bonis quæ lib.l.fi.§.vbi autẽ

8 in vnum Sed nunquid pater † ſolus poteſt cedere actionẽ filij, tanq̃ adminiſtrator filij.Rñdeo non,niſi filius ſit infamis uel abſens,vt C.de bonis quæ lib.l.fi.§.vbi autẽ.& ff. ſol. matr.l.2.§.uoluntatem.Nunquid ſeruus poſſit cedere actionem . Rñdeo nõ; quia nec obligari poteſt,vt ff.de pecu.l.nec ſeruus. Item quæro, an fideicommiſſarius poſſit cedere actionem. Rñdeo ſic,vt ff.de

9 leg.3.l.imperatores.Item de collegio † & vniuerſitate ſi habent actiones,nunquid eas cedere poſſunt. Rñdeo ſic.ff.ad Treb.l.j.§. ſi autẽ collegium.de quæſtore autem de procuratore in rẽ ſuã, an poſſint cedere alii,& ille alij,dic plene vt eadem ſumma dici

10 tur. An bannitus poſſit † cedere iura & actiones qui per ſe agere prohibetur ex forma alicuius ſtatuti. Rñdeo non;quia ceſſio nõ valet,ſi cedens ſit bannitus ex tali cauſa,qua bona publicantur; quia tunc actio & petitio fiſco & ꝯ fiſcum competit. ff.de capi. dimi.l.2.ff.pro ſocio.l.actione Si autem ſit bannitus ex tali cauſa, ex qua bona non ſint publicãda,tũc diſtingue. Aut fit ceſſio ex titulo lucratiuo,aut titulo oneroſo.primo caſu obſtat exceptio;quia ceſſionem accepit ex titulo banniti auctoris.ff.de cõtrahen.emp.l.dolia.§.j.& ff.pro ſocio.l.idemq;. in fi. & ff.de reg. iur.l.in his.§.non debeo.Secundo caſu non obſtat. ff. de except. l.apud Celſum.§.de auctoris.& l.cum legitima. Alij diſtinguũt hoc membrum,ſcilicet quãdo fit ceſſio titulo lucratiuo , vtrum fit ceſſio bonafide,& non obſtat exceptio, an mala fide, & tunc obſtat exceptio banniti auctoris,vt d.l.apud Celſum.§.de auctoris.& ibi cum ſit bonęfidei.hæc non placet.Nam dictus. §.de auctoris.& dictus §.cum legitima.intelliguntur,qñ exceptio cõpetit ꝯ auctorem rem ipſam occaſione perſonæ dolũ cõmittẽtis acquiritur ,& qñ vult vti adminiculo aut ceſſione ſui auctoris, ut no.in d.§.cum legitima. & facit.ff.de reg. iur. l.in his.§.nõ debeo.cũ ſimilib. Alii diſtinguũt aliter.ſ.vtrum fiat ceſſio ex cauſa voluntaria,& tunc obſtet exceptio, an neceſſaria, & tũc non obſtat exceptio.arg.ff de procur.l.ſeruũ quoq; §.fi.& ff.de dãno infec.l.cum poſtulaſſem.§. fi.loquitur in exceptione procuratoris,quę demum aduerſus procuratorem obijcitur,vt repellatur, ſi non defendat,quę exceptio non competit ꝯ ceden.nec ex ſua perſona,q̃d ſecus in exceptione bannitorum, & illa lex cum poſtulaſſem.loquitur in illo,qui ius ſequebatur,quod tũc habebat in re ipſa ante ceſſionem ex ꝯctu cedentis,quod ius ſequebatur, ſecus eſt tñ in caſu noſtro. Alij diſtinguere volũt. vtrum agatur directa actione ratione dñij,& tũc obſtat exceptio, an utili ſuo nomine,& tunc nõ obſtat,arg.ad hoc.ff.de ſolu.l.ſi duo.nec hec placet,quia directa & vtilis ſunt non duæ actiones,ſed vna tãtũ, habens duas qualitates,ſm Io.vt inf.dicemus. Adde ibi Bart. in l.actio.ff.de nego.geſt.idem Barto.in l.j.C.de act.& obliga.in l.2. eo.tit. quæ actiones competunt procuratori in rem ſuam. Nec obſt.d.l.ſi duo.quia loquitur in eo,qui habet duas actiones diuerſo iure competentes,licèt ad eandem rem ſint ambæ, ut ex ipſa l.euidenter colligitur. poſſet ibi dici, ꝙ illa lex loquitur in exceptione reali.Sed hæc exceptio forbanniti eſt perſonalis . Tũ dic ſalua ſemper ſententia meliori, ꝙ indiſtinctè poſſit cedere iura & actiones ſibi competentes ex forbanniti,ex cauſa, ex qua bona non ſunt publicãda , nec ei qui ceſſionem accepit obſtat exceptio forbanniti auctoris,cum hæc exceptio ſit perſonalis,nec pſonam debeat egredi.ff.de admi.tut.l.ex pluribus.& ff.de leg.3.

11 l.cum patronus.cum ſi.Et cum ſtatutum † ꝯ rationẽ iuris ſit introductum,non eſt trahendum ad conſequentias. ff. de reg.iur. l.q̃d ꝯ rationẽ.Itẽ & quia nulla lege prohibetur cedere bãnitus per ſtatutum,& quæ non reperiũtur inhibita iuris pmiſſione vidẽtur pmiſſa.ff.ex qui.cau. maio.l.necnon.& prædixi s̃.in prin.

Annotatio. Spec.in ti.de procuratore.§.ſequitur ver. quid ſi excommunicatus. concludit, ꝙ ſi excommunicatus mihi ceſſit actionem animo donandi , quòd poſſum agere,quòd cedens abſoluatur .

Annotatio. Infans,pupillus,adultus, tutor,curator,filiusfa.pater,ſeruus, fideicõmiſſarius, vniuerſitas &c.an poſſint cedere actiones.vide per Spec.in titu. de procur.§. ſequitur videre. verſicu.item ꝙ iura ceſſa ſunt ab illo. cum verſicu.ſequen.

Annotatio. Ceſſionarius dicitur procurator in rem ſuam.l.planè. prope fi.§.ſi in ſolutum. C. de actio.& oblig.& Spec.in titu.de ceſſio.actio.§.conſequenter. ver.& no.quod ſupra .

Annotatio. De formis ceſſionum vide per Specu. in tit.de ceſſio.actio. l.ꝯſequenter vtile. vbi vult etiam,ꝙ ceſſio debet fieri præſenti uel alteri pro ceſſionario acceptanti,& an aſſignatio habeat vim ceſſionis.vide in ꝯſi. dñi Ambr.de Vignate,quod incipit.ꝙ no.Iac.Barreta.&c.

12 **Annotatio.** An habẽs vtilem actionem, ut eſt ceſſionarius † poſſit in libello dicere debitorẽ ſibi obligatum.vide Bar.in l.j.in prin.ff.de act.& oblig. & per gl. & doc.in l.j.C.eod.titu.

SVMMARIVM.

1 *Actiones quæ cedi poſſint quæ ſint.*
2 *Ceſſio partis debiti nunquid fieri poſſit.*
Stipulari an debeat is cui ceditur ab eo contra quem ſit ceſſio.
3 *Pater filiofamilias vtrum cedat.*
4 *Ceſſio titulo venditionis facta quando præſumatur ſimulata.*

§. Tertius.

1 Hoc loco quæ ſunt actiones quæ cedi pñt videamus. Actiones † n. cedunt oẽs, quæ

in verbo actionis continentur largo modo accepto vocabulo. ff.de act.& oblig.l.actionum genera.§. actiones.non autem largiſſime,vt accipitur eo.tit.l.actionis verbo.& ratio quare hic largiſſimo modo non accipiuntur; quia ibi directa continetur, ut ibi dicitur, quæ non poteſt cedendo transferri, cum ſit oſſibus dñi ita infixa, ꝙ ſeparari non poteſt.C.de noua.l.3.& no.ff.de pecu.l.quis ergo caſus.in gl.(Adde B.l.in l.ex legato nominis.in 1.col.ver.ſed noſtri doc.tenent.C.de leg.) Item alia ratione criminalem actionem & publicam comprehendit,vbi nec ſimpliciter interuenit procurator ff.de pub.iud.l.pe.§.ad crimen. Item nec priuatam & popularem continet actionem, vbi etiam non interuenit procurator ſimplex, niſi forte inquantum pertineat ad priuatum commodum, quo caſu etiam cedi poſſit: vt ff.de procu.l.licèt.§.pen.j.rñſ.& ff.de iniurijs. l.iniuriarum actio. & ēt ibi de hoc no.& ff.de fur.l.ſi vendidero.§.fin. niſi forte ad defendendum,vt ff.de popu.actio. l.populari.& l.ſeq. Item nunquid actio iniuriarum poteſt cedi.Rñdeo non,ſm Ioan.ante lit.ꝯte. Quòd & poſt efficitur litigioſa,vt no.C.de hær.vel actio.ven.l.fi. ſi cedatur actio acquiſita cedenti per dolum vel per fraudem, nunquid doli exceptio obſtabit procuratori in rem ſuam. Reſpondeo ſic,vt de doli exceptione l apud Celſum.§.de auctoris. Sed nunquid ceſſio † par-

2 tis debiti fieri poſſit.Reſpondeo ſic.ff.de adminiſt. tuto.l.ſi plures.& ff.de tute.& ra.di.l.cum pupillus.& ff.de peculio.l.quæſitū.§.ſed ſi pro parte.& ff de eden.l.cū poſſeſſor.& no. Accurſ.ff.de fideiuſſo.l.fideiuſſor.& l.Modeſtinus. Item nunquid actio realis poteſt ſic cedi. Rñdeo ſic,q̄tū ad articulum ceſſionū nihil realis a pſonali differt,vt C.de hær.vel act.ven.l.fi.Sed nunquid dēt ſtipulari is cui ceditur ab eo ꝯ quē fit ceſſio. Rñdeo nō,qa nō eſſet delegatio, immo eo inuito & ignorante pōt cedi actio ꝯ eū.C.de noua.l.j.& d.l.fi.C.de hær.vel act.ven.Sed nunqd ceſſio actionis poſſit fieri inter abſentes.Rñdeo ſic,ad exemplum ſimplicis procuratoris.ff.de ꝓcu.l.j.& no.eo.tit.l.in cauſæ.§.ſi procurator.

3 **Annotatio.** Pater † non poteſt cedere filiofa. ſecundū Spe.in tit.de ceſſio.act.§.2.ver. patet ergo ex præmiſſis ꝙ tutor.ibi,nec pater filio &c.& no. Spec.in titu.de procu.§.ſe.ver.Item ꝙ iura ceſſa.ibi. Item pater filio, non.n.pōt pater,idem in filio.tit.vendi.quia inter patrem & filium non tenet emptio & venditio.l.2.in prin.ff.de contrah.empt.& vendi. quem tex.alle.Spec.vbi ſup non eſſe tit.donationis; quia pater non poteſt donare filio.l.j.& 2.C.de inoffi.dona.contractus inter patrem & filium non tenet.§ item inutilis.inſt de inuti.ſtip. & l.ſi quis pro eo.§ item filius ff.de fideiuſſ.cum ſimilibus prædicta procedunt,niſi in filio ſtudente; quia ſibi poteſt fieri ceſſio ꝑ patrem,iuxta no.per doc.maxime Ang.in l.j.ff.ſolu.matr.

4 **Annotatio.** Præſumitur ceſſio † ſimulata facta tit.venditionis, quando pretium pro quo facta eſt non apparet in veritate ſolutum,& hoc tenet Bart.in l.per diuerſas.C.mand.per tex.ibi,in verbo, ſoluta.cū gl.& in l.ab Anaſtaſio.ibi,in re ipſe ſoluat.Ex quo concludit, ꝙ non ſufficit ſi in inſtrumento ceſſionis cedens cōfiteatur ſibi ſolutum eſſe, niſi re vera ſolutum probetur,ꝙ dicit eſſe uerum,quantum ad eū, ꝯ quem ceditur, ſed quantum ad cedentem nocet illa confeſſio. hoc tenebat Iac.de Belui.in auc.de ęqua.do.§.j. hoc tenebat doctor quidam Lombardus,qui compoſuit quendam tractatū de ceſſione qui intitulatur.Iac.de Are.ſed non eſt verū hoc ēt tenet & conſuluit Iac.But.& Ray.de Forli.& hoc dicit Bar. ſe cōſuluiſſe cum Franciſ.de Piſis cum multis aliis doctoribus,hoc ēt tenebat Ray.& Iaco.But.in lectu.Iac.de Are.& Gulio.de quo in Spe. in tit.de ceſſio.acti.§.j.uer.ſed nunquid & uer ſeq.& idem tenet Odof.ꝙ ſępe contingit de facto:ita Bar.in d.l.per diuerſas.

SVMMARIVM.

1 *Actiones cui cedi poſsint.*
2 *Tutoribus ſolis an poſsit fieri ceſsio.4.*
3 *Pupillo & adulto ſine tutore & curatore nunquid cedatur.*
5 *Seruo nunquid iura cedantur.*
6 *Cautela circa ceſsiones vt valeant,licèt pecunia numerata non interueniat.*
7 *Cedens iura vni,eadem cedere alteri non poteſt, & ſi exigat fidem frangit.8.*

§.Quartus.

Nunc ſequitur cui, & in quem poſſit de iure transferri ipſa ceſſio iure

1 actionis. Poſſunt igitur actiones † cedi quibuſcunque perſonis, arg.C.de acti.& oblig.l.ſicut.in princip & quia omnia ſunt iuris permiſſione cōceſſa niſi reperiantur inhibita,ut no.ſup.tit quis poſſit cedere actio.excipiunt pſonę quę acquirere non poſſunt, ut C.de iur.delib.l.ſi infanti, quæ actiones infanti cedi non pñt, nec furioſo,ut C ad Treb.l.Sācimus quia non poſſunt ſibi acquirere.ff.de uerborum obligat.l.prima, in princip. & ff.de actio.& oblig.l.prima. §. furioſum. idem in ſurdo, qui nulla exaudit, & dit,& in muto qui loqui non pōt.ff.de actio & oblig.l.mutum.

2 Sed qd de ipſorū tutorib. an poterit ſolis fieri ceſſio † Rñdeo ſic noĩe ipſorū,ut in d.l.ſi infanti & C.ad Treb.l.Sācimus.j.rñſo. Sed nunquid poterit fieri ceſſio ſup.dictis perſonis cū auctoritate ipſorum. Videtur ꝙ ſic,ut ff ad Treb.l.ſeruo inuito.l.ſi pſens, aliàs ſi pupillo,ſed dic ꝯ,ut C.de cura.furio.l.fi. §. ſinautem pe-petuis.& ille §. ſi pupillo. loqt̄ & intelligitur de maiore infante.

3 Itē quid de pupillo † & adulto nunquid pōt eis cedi. Rñdeo ſic, ēt ſine tutore, & curatore; qa in acquirēdo nō eſt neceſſaria tutoris vel curato.auctoritas,ut ff.de acq.re.do.l.ſi pupillus, & ff.de auc.tut.l.obligari. niſi ex ea ceſſione deberent obligare ſe ut ſua bona forte pro euictione,uel pretij reſtitutione, uel qua alia ratione;qa tunc non poſſunt eis actiones cedi ſine tutoris uel curatoris auctoritate d.l.obligari.& l.pupillus.§.j.de in integ.reſti. l.ſi curatorē habens,& tunc nihilominus reſtituunt̄ in integrū,

4 ſi ſint lęſi.Sed nunqd ſolus tutor † pupilli uel curator adulti recipiat iura & actiones. Rñdeo.ut C.de iure delib.l.potuit.Quid ſi non habeat curatorē adultus,uel tutorē pupillus, nunqd poſſit eis cedi.Rñdeo poteſt eis cedi, ſed ĩ integrum reſtitutio cōpetet eis leſis,niſi decretum interceſſerit, ut in d.l.ſi curatorē habens, & C.de reſti.min.l.ſi quidem.uel niſi interuenerit iurm in adulto,ut C.ſi aduerſus uēdi.auct ſacramēta. Itē nunquid ſeruo poſ-

5 ſint cedi † actiones & iura. Rñdeo ſic, ſed ius totum acquiritur dño,& ipſe uel ꝓcurator deinde aget ex ipſa ceſſione, cū ſeruus in iudicio eſſe non poſſit,ut ff.ſi qs cautio.l.quoties.& C.de iud. l.ſeruus.Item nunqd filiofa poſſint cedi iura & actiones.Rñdeo ſic, & patri acquirit ſm uetera iura,ut ff. de uerb.obl l.quod dr̄, & ff.de reg.iur.l.filius.cū ſimili.niſi in caſtrenſi peculio, ubi non acquiritur patri etiam de iure antiquo,ut inſti.ꝑ quas perſ.nobis acqui.in prin.& ff.de caſt.pecu.l.miles,& l ex noxa. (Adde ꝙ ſi fiat ceſſio filiofa.ꝯ patrem non ualet glo. no. in l.actiones.C.de act.& oblig.Per.de Suza.ĩ l.lis nulla.ff.de iud.) Sed hodie ex iure moderno ſibi acquirit.C.de bo.quæ lib.l.cum non ſolum. Item poteſt fieri abſenti,ut no.ff.de proc.l.in cauſę. §. ſi ex parte.in gl. quæ incipit.ſed qualiter.in fi.ſm Abb in l.3.C.de noua.

6 **Annotatio.** De cautela adhibenda, ut ceſſio † ualeat, licet non interueniat pecunia numerata, uide per Angel.in l.ſi tibi pecuniam.ff.ſi cer.peta.

7 **Annotatio.** Qui ceſſit iura † uni non poteſt eadē iura cedere alteri,caſus eſt ſm Iac. de Aret.& Bal in l.non quocunq;.§ qui Caium.ff.de leg.j.& alleg.ad idem. l.ſi damnatus.ff.de lib.leg.& l.qui duos.de leg.2. Item dicūt Bar. & Bald.in d.§.qui Caium.ꝙ quantum ad actiones utiles nō poſſunt iura cedi pluribus inſolidum,ſed quantum ad merum exercitium directarum, ſic ubicunq; cedēs poteſt exercere directas. Nam iſti aſſimilantur uero procu.& melior eſt conditio præuenientis.l.pluribus.ff.de procu.

8 **Annotatio.** Alberi. in l.3.C.de noua. dicit, ꝙ ille qui iura ceſſit,† ſi poſtea exigat,dr̄ fidē frāgere,ut C.de hære.uel act.uen.l.uenditor.& de liber.lega.l.cum hæres.& no.in l.fi.ff.de tranſac.Sed nunqd in exigenda incidat nouatio,quæ hoc ſibi concedit,ideo penā nō meretur.l.Gracchus. C.de adult.ex hoc puta ipſe Albe.uerius,ſubdit etiam ipſe Alb. ubi ſup.ꝙ ſi is cui iura ſunt ceſſa, cedat alij actionem tranſit tñ utilis,quam ille habebat,etiam ſi per plures manus ambulet. ff. de mi.l.ſed ubi.de materia ceſſionis uide multa per Bart.& doc. in l.ex leg.nomine.C.de leg & præfatum Alb.in l.emptor. circa prin.C.de hære.uel act.uendi.

SVMMARIVM.

1 *Procuratori in rem ſuam quę actiones competant.*
2 *Actio vtilis ſine ceſsione ab initio quibus caſibus competat. 3.*
4 *Iurare de calumnia quis debeat,dominus an procurator in rem ſuam.*

§.Quintus.

1 **Subſequenter** inueſtigandum puto, quæ actiones cōpetant procuratori † in rem ſuā, undecunque naſcantur. Et dic ꝙ qñq; competunt directæ nomine ipſius cedentis, qñque utilis nomine illius cui ceditur,uel datur.C.de hære.uel act.uēdi.l.emptor hæreditatis in gl.directis. in fi.Nā ibi exponitur.l.directas, utiles uerò competūt in initio ſine ceſſione.C.de hæredi uel actio. uendi.l.poſtq̄.& hoc accidit quibuſdā caſibus, & poſt ceſſionem factā, ea deficiēte poſtea,ut C.de actio.& obliga. l.j apparet igitur ex prædictis,ꝙ nulla utilis competit ex ceſſione pro aliquo ꝯctu nominato uel innominato ſiue ultima uoluntate.Sed demum in ſubſidium, ut dixi uel ex natura ꝑcedentis ꝯctus (ut dixi) ſiue cauſę, exceptis quibuſdā caſibus,qui ſunt 6.Primus in emptore hæreditatis. C.de hæredi. uel act.uen.l.emptor.& C.de actio.& oblig.l.j.Secundus in noĩe dato inſolutum, ut C.qñ fiſcus uel priua.l.3. Tertius in nomine pigno.dato,ut ff.de pig.l.cū conuenit. Quartus in dote, ut C.de act.& obl.l.j.Quintus in legato nominis. Sextus eſt hodie in donatione,ut C.de don.l.illā,eſt & alius ultra hos ſex caſus,in qbus

2 cōpetit utilis actio † ab initio ſine ceſſione, uidelicet in tutore, curatore,magiſtratib.cęteriſq; ſimilib.ff.de tute.& ra.diſtrah.l.j. & 2.C.de magi.ꝯu.l.j.& ff.de neg.geſt.l.ex facto.& pōt eſſe ex facto:Rō;qa ex neceſſitate obligātur, ideo eſt ſecus in fideiuſſore & mādatore:qa ex uoluntate ſe obligāt.C.de neg.geſt.l.tutori. pōt eſſe & alia rō diuerſitatis prędictorū;qa nullū regreſſum habent tutores & curatores ꝑdicti aduerſus pupillos,arg.ff.de ꝑc. l.ſi minor.in prin.qđ ſecus eſt in fideiuſſore & mandatore,q ex uoluntate ſe obligāt.ff.de fideiuſſ.l.ut fideiuſſor,& ibi no.Ac.Itē competit

competit vtilis ſine ceſſione geſtori, qui mutuauit pecuniā abſentis, nec ſtipulatus eſt ſibi reddi, nec rem ratam habiturum a domino,vt C.ſi cer.pet.l.abſentis,& l.q̄uis. Itē pupillo aduerſus fideiuſſo.qui promiſerunt rem pupil.ſaluam fore datur vtilis ſine ceſſione,ut C.de magi.conue.l.j.in fi.& ibi no. Accur. Itē cōpetit ei cui reſtituta eſt hæreditas ex ſenatuſcōſulto trebelliano

3 vtilis † ſine ceſſione,& ff.ad Trebellianū.l.ſi hæres pecuniam,& ff.de fideiuſſorib.l.hæres a debitore.Item ei filio emancipato cōpetit ſine ceſſione,qui accepit & petijt bonorum poſſeſſ.ꝯtabu. vt ff.de bon.poſ.ꝯtab.l.cum emancipatus.in prin in l.hæres a debitore.de fideiuſ.hic eſt ſciendum,ꝙ in caſibus ſupradictis nihil proficit ceſſio directæ, cum vtilis tantundem valens competat ſine ceſſione,vt no.Azo in ſumma de hære.vel act.vēd.§.firma. & no Accur.in l.emptor.eo.tit.Item caue tibi, ꝙ de his caſib. ſupradictis,nec vtilis,nec directa ceditur,ſed dolus eius cui cedi debet,vel culpa interceſſit in præcedenti ꝯctu. ff. de admi.tuto.l.ſi plures.& de tute.& ratio.diſtra.l.ſi ex duobus.& ff.ſolut. mat.l.ſi Stichum.§.pen.& ff.de doli exceptio.l.apud Celſum.§.de auctore.Sed nunquid hæc vtilis cōpetens ab initio in his caſibus deficit vel moritur ſtatim facta ceſſione. Reſponde non, ſm Ioan. Imo.directa & vtilis competit,nec tñ ſunt duæ, ſed vna tantum duas habens qualitates,vnam iure ꝯctus aliam iure ceſſionis, vt no.Accur.C.de hær.vel actio.vendita.l.emptor,in gl.agit,ergo. Alij dicunt ſtatim vtilē annihilari facta ceſſione directæ & duas eſſe actiones,argu.ff.de ſolutio.l.ſi duo rei. Item quæro, quis de-

4 beat iurare de calumnia,dñs an procurator † in rem ſuam datus. Rñdeo,ipſe procurator.cum ſit principalis perſona & ſuū negotium gerat,vt no.Accur.C.de procur.l.qui ſtipendia.C.de act.& oblig.l.j.de hæredi.vel ac.vendi.l.emptor.Adde in l.non ſolùm. in prin.in j.col.in fi.verſi.ſecundo modo poteſt.ff.de procu. Bar. in l 2.§.ſinautem.C.de iura.calum.in 2.col. verſi. reuertor ad gl. & in l.j.§.in propria.ff.qñ appel.ſit.Item ſi vendidi actionem, & ille alij non vendat eam,cui competant vtiles actiones primo, an ſecundo,an vtriq;,hanc queſtionem ponit Accur.inſolutam in d.l.emptor.C.de hære.vel actio.vend.Sed ſolue vt plene dicit. Sed ꝙ actiones directę nō transferantur:quia oſſibus ſunt affixę, vt dixi ſupra,quæ actiones cedi poſſunt,ego quæro,an dñs q eas ceſſit poſſit agere & aliis tribus interueniat, ſcilicet conteſtatio litis,vel partis receptio, vel denunciatio,vt tantum ſibi ſoluatur, quæ denunciatio debet fieri.C.de noua.l.3.itē ſolet quæri, vnde prædictæ actiones quæ competunt procur.in rem ſuam naſcantur,quod dic vt no.Azo in ſum.de ac.& obli.§.penult.&c.

SVMMARIVM.

1 *Actiones cedere qui compellantur.*
2 *Socius ſocio actionem pro ſocio cedere compellitur.*
3 *Procurator ſimplex compellitur domino cedere.& quid de nuntio.*
4 *Negotiorum geſtor gerens ſine mandato cedere compellitur.*
5 *Pupillus quando cogatur actionem tutori cedere.*
6 *Exceptio cedendarum actionum quando cedi poſsit.*
7 *Exceptio cedenti obſtans ceſsionario nunquid obſtet.*
8 *Ceſsio in iuribus incorporalibus tantum operatur, quantum traditio in corporalibus.*
9 *Libellus neceſſariò præcedit litis conteſtationem.*

§.Sextus.

1 **Actiones compellitur** † cedere vēditor hęreditatis, vel alterius nominis actione ex empto.(Adde ꝙ ceſſio fieri debet ſumptu & periculo cedentis.l.ſi vt certo.§. nunc videndum. la 2. & ibi Bar.ff.commo.) Item hæres ex treb.ſenatuſconſulto reſtituit hæreditatem.Item hæres,contra quem petita eſt bonorum poſſeſſio contratabulas,ſcilicet filio.probatur de primo. ff.de hære. vel actio.vendi.l.2 l.non ſolum.& l.venditori. primo reſponſo. & l.emptor.& C.de ſolu.l.nulla.& notat Azo in ſumma de hær. vel actio.vend.§.firma.probatur de ſecundo.ff.ad Trebell.l.ſi hęres pecuniam,primo reſponſo.& ff.de bo.poſ.ꝯtra tab.l.ſi emancipatus in prin.hæc iura intellige in his, quæ ex ſuis perſonis acquiſiuerunt ipſi poſſidentes occaſione ipſorum bonorum,vt di ctis legibus colligitur: cum in actionibus aliunde quæſitis vtiles actiones competunt ſine ceſſione,vt no.ſup. quæ actio compe-

2 tit procu.in rem ſuam vndecunq; naſcatur. Item compellit̄ cedere actiones ſocius † ſocio actione pro ſocio. Item hæres compellitur cedere cohæredi, cui aſſignatum eſt nomen a iudice ꝑ officium iudicis:vt ff.famil.erciſ.l.plane. vel per actionem ex ſtipulatu.aliqñ deficiente actione ex ſtipulatu,cogitur hæres cedere cohæredi per actionem præſcriptis verbis. C. famil. erciſ.l.li-

3 cèt pacta.in fi.Item procurator † ſimplex & non in rem ſuam & nuntius compellitur cedere ipſis dominis, uel cui volūt ipſi domini nomina & actiones ac alias obligationes acquiſitas ex officio ſuſcepto per actionem mandati,vt ff.manda.l.idem.§.ſi cū mandauero.& l.ſi procurator.in fi.& l.ſi mādatum in fi. & ff.de-

4 poſi.l.j. §. ſi te rogauero. Item negotiorum † geſtor qui aliena negotia ſine mandato geſſit, compellitur cedere per actionem negotiorum geſtorum vtilem,vel per actionem depoſiti,vel generaliter cuiuſcunque contractus, ex quo penes eum geſtorem fuit pecunia vel res ex qua actionem acquiſiuit.C.ſi certum pet. l.ſi abſentis.& glo.in l q̄uis.eo.tit.Item prædicti procurator ſimplex & nuntius habent deſiderare ſibi actionem cedi a dño per oppoſitionem exceptionis cedendarum actionum ad exēplum tutoris cui fit ceſſio a pupillo aduerſus contutorē remedio exceptionis prædictæ.C.de contrario iudicio tute.l.2.& ff.de tute.& ra.diſt l.2.§.non tamen. item aduerſus magiſtratum qui ſatis nō

5 accepit tutore viam exceptionis compellitur pupillus † cedere actionem ipſi tutori ſoluenti.ff.de magi.conue.l.ꝙ ſi tutor. quæ continuatur cum præcedenti. item fideiuſſori aduerſus fideiuſſorem,vt agere poſſit debet ſibi cedi a creditore actio ante ſolutionem,vel ſtatim poſt,vel etiam ex interuallo, dūmodo prius conuenerit de actione cedenda: & ad hoc compellitur non per actionem,ſed per oppoſitionem exceptionis.ff.de fideiuſſo.l.fideiuſſor.in fin igitur non cogitur ſolum creditor cedere mandatori & fideiuſſori actionem cōtra fideiuſſorem & mandatorem per oppoſitionem exceptionis cedendarum actionum,vt ꝓxi. dixi.Sed etiam aduerſus principalem: vt ff.de fideiuſſo. l.ſecūda, & l.cum aliter.& ff.manda.l.ſi quis alicui.§.fin.& ff.de ſolu.l.Sti-

6 chum.§.pen. Sed quando poteſt opponi hæc exceptio † cedendarum actionum? Reſpon.quādoque poſt ſatiſdationem etiam poſt ſententiam: ut ff.de tu.& ra.diſtra.l.prima.§.non tamen. C. de contrario iudi.tute.l.ſecunda.ff.de fideiuſ.l.ſi fideiuſſor.§.idē reſpondi &c. (Materiam exceptionis cedendarum actionū vide in Spe.de renunc.& conclu. ver.ſed pone. cum ſeq.& omnino per Bar.in l.blanditus.de fideiu.& Alex. plenius in l.de die.§. ſi fideiuſſor.qui ſatiſ.cogan.)

7 **Annotatio.** An † exceptio quæ obſtat cedenti obſtet & ceſſionario,vide Bar.& doc.in d.l.apud Celſum.§.ſi cum legitima.ff.de doli exce.& in l.doli.ff.de noua. an autem exceptio competens cedenti competat ceſſionario, vide no.in l.qui ſtipendia.C.de procur.

Annotatio. Pluribus obligatis inſolidum ceſſan. beneficio diuiſionis de iure antiquo,vel renun.ſi agatur contra vnum inſolidum,ille,contra quem agitur, poteſt petere, vt actor ſibi cedat actiones contra alios &c. Sed tunc no.quòd ille ceſſionarius non poterit agere contra aliquē ex obligatis inſolidum,ſed pro parte tātum.gl.eſt in l.cum apparebit.in fi.in ver.recuſet.ff.lo.

8 **Annotatio.** Tantum operatur ceſſio † facta in iuribus incorporalibus,ſicut traditio facta in corporalibus rebus,ſuper glo.in l.fi.&.quando fiſcus vel priua.debi, ſui debi.exigere poſſit.

Annotatio Quid ſi non interuenit aliquod de his tribus.Sed debitor aliter ſciuit de ceſſione, an ſoluendo cedēti liberetur.Alb.in l.tertia.C.de noua.format hanc quæſtionem,& dicit quòd glo.variant.Nam glo.in l.fin.ff. de tranſa.tenet,ꝙ ſufficit ſi ſciat.ſed gloſ.in l.nomen. C. quæ res pig.oblig.poſ.tenet contrarium.Cyn.primam glo.& illam quæ eſt in l.nomen.reprobat, hanc quæſtionem dicit ſe Alb. pluries habuiſſe de facto,& aliquando obtinuiſſe pro vna parte, & aliquando pro alia,& quod ſufficiat ſola ſcientia.facit.l.aliud.& ibi per Iac.de Bel.ff.de ſolu.l.prima,licet ibi dicatur,denuntiauerim tamen in ipſo eodemq; caſu,idem eſt etiāſi non denuntietur:ut eo.tit.l.vero procu.§.primo,& pro hoc bene facit. ff.de peti.hæredi.l.item veniunt.§.a quo.& ad l. Aquil.l.quia foueas & glo.in l.emptor.C.de euictioni.videtur etiam tenere hanc opi.licèt dicat tutius eſſe denūtiari.Itē ꝙ ſola ſcientia ſufficiat,facit: quia ꝓcurator ꝯ quem lata eſt ſnīa, tenetur appellare, vel denuntiare, ꝙ lata eſt ſnīa;ſi tñ dñs ſciat, non tenetur nuntiare, extra de ꝓc. c.cum iniuſte.& ibi no. in ꝯrium facit: qa denuntiamentum vr̄ de ſubſtantia,& non fit ſolum ad ſcientiam inducendam, ſed ēt vt denuntians præferatur illi, qui ceſſit, & ubi denuntiamētum eſt de ſubſtantia,non ſufficit ſola ſcientia,vt ff.de adul. l.denuntiaſſe.& de inoffi.teſta.l.quemadmodum,& hanc opinionem tenet hic in dic.l.denuntiaſſe.& in c.eum qui certus eſt.de re iudi. lib.6.& Spe.in tit.de procur.§.fi.ver.pen.& hanc opin.tenet etiā Ia.de Bel.& pro hoc facit.c.prudentiam.de offi.dele.cum ibi no. Item ſi diceremus ſolam ſcientiam ſufficere, iam caſus qui ponitur in d.l.3.C.de noua.de lit.ꝯteſt.ſuperuacuus eſſet, & nunq̄

9 poſſet habere locum. Nam libellus † habet neceſſariò præcedere lit.ꝯteſt.l.j.& auc.offeratur.C.de lit.conte. (Adde Spec.de libel. concep.§.j.in princ.& no.in c.fi.de libel.obla.& in l.edita.C.de eden.per Hoſt.in ſum.eo.tit.de libel.concep.) per libellū autem fit certioratio & efficitur quis ſciens.l.edita.C.de eden.igitur ſolus libellus ſufficeret,& lit.cont.opus non eſſet.vnde opinionē, ꝙ denuntiare opus ſit,credit Albe.meliorem & ad l.denuntiaſſe.poteſt dici,ꝙ eſt ibi ſpeciale fauore matrimonij & odio accuſato.vnde dicendum ſm Iac.de Bel.& Dy.ꝙ aut denunciatio eſt de ſubſtantia,& non ſufficit ſola ſcientia,aut non eſt de ſubſtantia,& ſufficit ſola ſcientia. Sed operepretium eſſet videre, quando denuntiamentum ſit de ſubſtantia, & quando non, de quo per Alb.in d.l.3.C.de nou.cuius ſunt omnia verba prædicta: ſed hoc vide in l.2.§.voluntatem.ff.ſolu.mat.per doct.

IACOBI DE ARENA.
DE CESSIONE ACTIONVM.

SVMMARIVM.

QVoniam in corpore iuris sparsus & diffusus articulus de cessione iurium inuenitur, & a nemine hucusque collectus in vnum, duxi ipsum opus in præsenti aggredi colligendum; & hunc ordinem secundùm meæ paruitatis scientiam ipsius oris & labij a Deo altissimo instillatam perficere, videlicet vt præmittam inquirere, quæ sit differentia inter cedere & mandare, vt sic summam, prosequendo demum ipsum articulum cessionum, dicendo primò qualiter fiat cessio iuris & actionis. Deinde quis cedere possit. Itē quę actiones cedi possint. Cui etiā, & in quem trāsferri possint iura & actiones. Item quæ actiones competant ei qui iura & actiones per cessiones acceperit, & hæ vnde nascanrur. Alio etiam loco, quando compellatur quis cedere actiones, & quo iure. Vltimò de his quæ fiunt circa iudiciū agentis ex iure cesso. Quibus oībus sic per ordinem enarratis, leue erit peroptantibus falcem suam prato iuris ciuilis alere ac nutrire circa ipsum articulū cessionū necessitatē a natura offuscatam ex varijs passionibus, nūc purissime elimatā agnoscere.

¶Quæ differentia sit inter cedere & mandare. Rubr.

1 Est ergo sciendum, † quòd mandare actionem tribus modis accipitur, vno modo qn̄ mandatur tantùm exequutio actionis, ut potest videri in quolibet simplici procuratore, & tunc potest actio commissa proprie dici, non etiam mandata vel cessa, quo casu non transit directa, nec vtilis, ſm Pet. & omnes. Scd̄o modo accipitur mandare actionem pro delegare, quo casu transit vtilis & directa, ut fit, quando quis delegat alicui debitorē suū, vt ff. de nouatio. & deleg. dr̄ per totum. Tertio modo accipitur, vt qn̄ facio aliquem procuratorem in rem suam, vt C. de nouat. l. 3. ibi, vbi dicit mandaueris, & C. de hæredit. vel actione vēdita. l. emptor hæreditatis. ibi vbi dicit mandatis. & tunc dicit Ioannes, ꝙ mandare est idem, ꝙ cedere; quia cedēdo transferē vtilis in eum cui ceditur, & directa remanet apud creditorem: sic & mandando vt procurator in rem suam faciat, transfertur vtilis in eum cui ceditur, & manet directa ſm. Alij dicunt etiam hoc casu esse differentiam; quia † cedendo nihil remanet penes cedentem, sed mandando remanet directa, quantuncunq; faciat eum procuratorem in rem suam, arg. C. de nouat. l. si delegatio. Alii, vt dn̄i Hugo. & Azo, dicunt idem quod dn̄s Ioan quantum ad cedentem & mādantem; quia semper directa remanet apud cedentem & apud mandantem. Sed quantum ad eum cui ceditur vel mandatur discordant a Ioanne, & dicunt differentiā esse inter eum cui ceditur, & eum cui mandatur; quia cessione legitime facta potest intentare directam nomine dn̄i ex cessione, vel vtilem suo nomine. Ille autem cui mandatur non potest agere nisi directa nomine domini, vel vtili, etiam quibusdam casibus, quibus cōpetit vtilis sine cessione, quos dices infra quę actiones compe. ei, qui iura & actiones per cessionē accepit: & hæc vnde nascantur, & hæc omnia no. Accur. in gl. ordinaria. C. de actio. & obligat. l. j. super verbo mandatas.

¶Qualiter fiat cessio iuris & actionis. Rubr.

3 Sciendum est, † quòd cessio actionis fieri potest quocunq; titulo verò non simulato, vt C. mād. l. per diuersas, & C. pl. va. quod agitur q̃ quod si. con. per totum. Ex quo scilicet titulo rei dominium trāsferri possit ad alium; nam 4 † per cessionem actionis transferri dr̄ ipsa actio in alium, vt C. mād. l. fi. vbi dicit seruus nulli &c. & ff. de iure dotium. si mulier. §. ex asse. & in tantum transfertur actio ex cessione, vt a iure lis 5 ꝓpria † appelletur eius, cui, seu in quem sit facta, vt ff. de procur. l. quæ omnia. §. planè. quia & in rem suam dr̄ procurator, vt ff. manda. si procurator. §. dolo autem in fin. & ff. de in rem verso. l. 3. §. idem Labeo ait. & loco etiā dn̄i esse dr̄, vt ff. de pact. l. si tm̄. & C. de hæredita. vel actione vendita. l. emptor. non tn̄ dn̄s vere est ſm Azo. vt in summa de rei vendi. in princ. Hæc omnia sunt vera, siue sit titulus ille, per quem fit cessio de his, quæ fiunt inter viuos, vt C. & ff. de hæredita. vel actione vendita. per totum, nisi 6 † fiat potentiori ratione officij publici cui prosit. Occasione cuius officij possit terribilis esse aduersario, vt C. si qua. præ. po. l. j. & C. si rec. pro. l. vna. C. de his qui pot. no. l. j. & C. quod met. causa. l. si per impressionem, & l. fi. quia tunc non valet cessio, immo amittit ius crediti per sententiam, non ipso iure. C. qui dare tut. pos. authen. minoris, & no. Acc. C. ne li. po. l. j. & 2. facit extra de ali. iudi. mutan. cau. fac. capit. 2. vel alia ratione potentiori quàm officij; quia tunc habebit locum titulus de aliena. iudic. mutan. 7 cau. fac. vel † si etiam non potentiori aliqua ratione fiat, non valet, si tn̄ res sit iam in iudicium deducta & litigiosa effecta, nisi quibusdam casibus, vt C. de litig. l. j. & 2. in fine siue causa mortis, vt ff. de donatio. causa mortis. l. mortis. §. Titia, vel in alia vltima voluntate, vt ff. de legat. 3. l. nomen debitoris. & de liber. leg. l. le-8 gaui. & nota † ꝙ his duobus casibus qn̄ fit cessio causa mortis, vel alia vltima voluntate, non refert. an fiat potentiori ratione aliqua, uel non, vt argu. ff. de alienatio. iudi. mutan. causa fac. l. ex hoc edicto. §. hæredem. licèt intersit litigiosa vel non, vt C. de 9 litigiosis. auth. nunc si hæres, & intelligo ſm dn̄m Odof. † potentiorem dici illum, cui ceditur respectu cedentis, non eius cōtra 10 quem fit cessio: & ita intelligitur titulus, ne li. po. Potest † itaq; transferri, seu cedi actio titulo donationis, vt C. mand. l. fi. Item titulo emptionis & venditionis vt d. l. per diuersas, & C. & ff. de hæredita. vel actione vendi. per totum. Item titulo dotis, ut C. de actio. & oblig. l. nominibus in dotem, & ff. soluto matr. l. Meuia marito. primo responso. Item titulo societatis, vt ff. pro socio. l. j. secunda, & tertia, & ff. de pecul. l. si sticho. Item titulo solutionis, scilicet in solutum, vt C. de noua. l. 3. & de actionib. & oblig. l. si in solutum. Item titulo legati, & fideicommissi, vt C. de leg. l. ex legato nominis. & argum. C. comm. de leg. vel fideicom. l. 2. Hic tamen fallit, nisi res iam esset in iudicium deducta; qa tunc actio non transfertur, sed hæres litem exequitur, & præstat legatario totum id quod consequitur, vt C. de litig. l. quidq̃. & auth. nunc si hæres. Item transfertur etiam actio titulo institutionis seu substitutionis. C. de litig. l. quidq̃. Item trāsfertur actio etiam titulo feudi, veluti dando nomen debitoris in feudum, vt argu. in vsibus feudorū, de for. fidelita. nec tamen competit vtilis sine cessione, secūdùm Accur. de Regio, quia iste non est de casibus enumeratis, quibus competit vtilis sine cessione, argu. ad hoc. ff. de adoptio. l. patre furioso. & C. de episcopis & cler. l. ad instructiones in fine. Caue tn̄, ꝙ licèt dixerim supra, ꝙ actio possit do-11 nari & vendi; tamen † non potest pro parte vendi & pro parte donari; quia iura in dubio præsumunt simulatum talem ɔ̄ctū, 12 vt C. mand. l. fin. † Idem est si minori pretio empta sit; qa in dubio præsumitur simulata, vt argum. ff. de transac. l. cum hi. §. modus, his duobus casibus agit is, cui cessio facta est solū ad id, qđ dedit in superfluo, nec ipse nec qui cessit agere possunt, nisi sint de personis nominatis. C. mand. l. per aduersas. versicu. exceptis. 13 † Item si deficiat titulus cessionis in instrumento, non valet cessio, vt C. manda. l. per diuersas. & no. Accur. C. ne liceat po. l. j. vbi autem non dubitatur, licèt certum est eam non simulatam: tūc indistincte valet, nec locus est præsumptioni prædictę, vt de hæredita. vel actione vendita. C. & ff. per totū. Idem dicas & si certū sit cām simulatā esse, vt C. pl. val. quod agi. q̃ quod si. con. per 14 totum. & no. Accur. C. ne liceat po. l. j. † Potest etiam dici secundùm quosdam, ꝙ titu. cessionis nō exigatur, licèt Accur. & multi alij hoc innuant debere inseri in instrumento, in principio, p l. C. manda. per diuersas, & no. Accur. C. ne li. po. l. j. dicunt enim non reperiri lege cautum de titulo inserendo, & vbi lex deficit, nec vtilis actio danda est, vt ff. soluto mat. l. si verò. §. de viro. nec l. per diuersas, hoc dicit, si recte inspiciatur: nā dr̄ ibi, ꝙ redimenti nomen restituatur pretium, quātum datum est pro cessione, 15 licèt nomen venditionis insertum sit. Videbatur enim, ꝙ non deberet rescindi venditio facta minori pretio: quia † licitum est ɔ̄hentibus inter se decipere, vt ff. loca. & conduc. l. item pretio. §. quemadmodum, & ff. de minorib. l. in causę. 2. dum tamen vltra dimidiam non decipiatur, ut C. de rescind. uenditione. l. 2. Ego 16 hanc probo, ꝙ non sit ex necessitate nomen tituli inserendum in cessione, dum tamen † causa, quare ceditur, sit inserta, quæ necessaria est secundum Aldr. & dominus Vber. de Bo ista ratione consentit cum eo; quia sicut nuda traditio corporaliter sine cā facta non transfert dominium rei mobilis, ut ff. de acqui. rerum dominio. l. nunquam nuda. Ita nuda quasi traditio actionis non transfert utilem actionē, neq; directam; difficilius enim acquiruntur incorporalia, ut ff. pro socio. l. j. §. penul. & l. 2. & 3. in prin-17 cipio, & ff. de pecul. l. quis ergo. † Nec est uera (dicit ipse) sententia eorum, qui præsumunt, donationem intelligi in cessione, i. in qua titulus, idest causa cessionis non continetur, argum. ff. de cō dictio. indebi. l. penult. & ff. de regu. iur. l. cuius per errorem, quod de regulari iure nemo præsumitur donare, ut ff. de proba. l. cum de indeb. Addo ego & aliam rationem; nam constat, ꝙ ex ɔ̄ctu innominato fit cessio actionis, ut C. de actionib. & oblig. l. j. & de prædi. urba. l. naturalis. circa principium. Quomodo ergo poterit nomen inseri, cum ɔ̄ctus sit innominatus, & careat nomine. Vnde uera est sententia, ꝙ sufficiat causam cessionis inseri, ut argum. C. de procur. l. qui stipendia, & ff. de ꝓbat. l. cum de inde-18 bito. §. fi. † Sed quid si in fine, uel alibi in instrumento reperiatr̄, ꝙ pro prædicta causa cessionis confessus fuit creditor cedens se tantum accepisse, uel sibi satisfactum esse, uel solutum, nunquid causa intelligitur ex hoc expressa, scilicet uēditioni saltē, arguo ꝙ sic. C. de prę. cu. l. fi. lib. 10. & ff. de præd. urba. l. naturalis. in fine primo responso. ibi ubi dicit, & si quidem pecuniam, & facit. C. de actio. & oblig. l. j. & secundùm hoc si præsumitur, ꝙ sit ɔ̄ctus 19 emptionis, & uenditionis, & uera præsumitur cessio; qa in † cōtractu emptionis & uenditionis ꝑsumitur emptorem bona fide emisse, ut C. de euictio. l. penult. & de re milita. l. non omnis §. a 20 barbaris. Sed contrarium dico † ꝙ ubi causa debuit specialiter exprimi, non sufficit eā intelligi expressam ſm dn̄m Homobo. de Mor. & Accur. de Regio, per l. C. de procurat. l. qui stipendia. & de non numerata pecunia. l. qui stipendia. l. generaliter. & ff. de condictio. sine causa. l. prima. & de exceptio. doli. l. tertia.

21 † Sed quid si in cessione pretium interueniat aliter, q̃ in pecunia numerata, puta in frumento, uel uino, uel equo, uel aliqua alia specie, nunquid ualet cessio. Et uidetur ꝙ sic, argu. ff. deposi. l. j. §. si qui seruitij. & facit quod no. in summa. C. de rerū permut. 22 §. notandum. quod satis sustineri potest. † Item quid si vendidisti mihi nomen debitoris tui, & cessisti omnia iura quæ habebas ɔ̄ eum in ipso debito, nunquid statim acquiritur mihi dn̄ium de eo quod tibi debet, arguo ꝙ sic. C. de hæreditate, uel actione uēdita. l. fi. Sed contrarium puto uerum, ut C. de hæreditate, uel actione uendita l. penultima, secundùm Accurs. de Regio: quoniā potius uidetur mihi tradere voluisse actionem, quàm ipsam rem, ut ff. de iure dotium. l. si sponsalibus. in fin. Addo & aliam rationem; quia non posset cedens reuocare cessionem secundùm l. C. de noua. l. 3.

¶Quis cedere possit iura & actiones. Rubrica.

23 Iura † & actiones cedunt, & transferunt gn̄aliter oēs, q eas habent, ut ff. de hæredita. uel actione uendita. l. si nomen. si ēt se obligare possunt, ut no. dn̄s Albertus de Galeo. in summa sua de quæstionibus. Rubri. de procurat. in rem suam. circa prin-24 cipium. etenim † omnia intelliguntur iuris permissione cōcessa, nisi reperiantur inhibita, ut ff. ex quibus causis maior. l. necnō. §. quod eis. ff. de accus. l. qui accusare. C. de religio. l. statuas. C. de iure dotium. l. nulla lege, & ff. de proc. l. mutus. Circa hoc quæro 25 † nunquid infamis possit cedere actiones. Respondeo non; quia nec ipse obligari potest, ut ff. de uerb. oblig. l. j. in princ. l. mulier, & ff. de condi. indebi. l. quod pupillus. Sed nunquid tutor ipsius poterit cedere. Respondeo sic, ut ff. ad Trebellian. l. restituta. §. j. sed quid de pupillo, nunquid potest cedere. Responde non, si ha-26 beat tutorem; † cum nec ipse possit obligari sine tutoris auctoritate, nisi inquantum locupletior sit factus, ut ff. de solut. l. si pupilli. & ff. de actio. & oblig. l. obligari. nisi naturaliter. ut ff. de no-27 uatio. l. j. in fi. & institu. quibus modis tollat. oblig. §. penult. † Sed quid si nullum habeat tutorem. Rn̄deo, tunc potest cedere, ut argu. ff. de administ. tutorum. l. si plures. & de tute. & ra. dist. l. cū pupillus, & de solu. l. Stichum. §. si mandato. cum decreto tamen iudicis, ut C. de iure deliber. l. si infanti. in fi. nisi forte fiat ex necessitate; qa tūc etiam sine decreto iudicis posset cedere, ut ff. ad 28 Trebell. l. restituta. † Sed qn̄ dr̄ fieri cessio ex necessitate. Rn̄deo ſm domi. Iac. de Are. ꝙ illa dr̄ necessaria cessio, quæ fit de ꝓcuratore in dn̄m, ueluti de actione quæsita per procuratorem, ut ff. de acq. poss. l. possessio quoq;. Itē & ea etiam quæ fit in ultima uoluntate, ut ff. de aliena. iud. mutan. cau. fac. l. hoc edicto. §. si hęredi. Item & ea quæ fit ex titulo non lucratiuo necessitate rei familiaris urgente, ut C. de rescin. uenditio. l. nō idcirco, nā nemo in necessitatibus liberalis existit, ut ff. de adimen. leg. l. rem legatam. nec illam dico necessariā quam præcessit pactio, licèt qdā illud dicant; quia initium illud fuit uoluntarium, sed finis est ne-29 cessaria, ut C. de act. & oblig. l. sicut. † Sed nunquid cum auctoritate tutoris poterit cedere ipse pupillus. Respondeo sic, ut d. l. j. de nouationi. & ff. de auctoritate tutorum. l. potest pupillus. Sed nunquid ipse tutor sine pupillo possit cedere. Rn̄deo non, ut ff. ad Trebell. l. restitutio. §. pupillus, & C. de iure delib. l. potuit. & l. si infanti. & C. ad Trebellianum l. Sancimus Item quid de adulto, nunquid cedit. Respondeo non, si habeat curatorem, cū nec se obliget sine eius auctoritate, vt C. de in integ. restit. mi. l. si curatorem.

ratorem. Sed quid si non habeat curatorem. Rñdeo, tunc potest cedere; qa obligari, vt eadem l. si curatorem. Sed nũquid ipse curator poterit sine adulto cedere. Rñde non; cum nec eum obligare. 30 † Sed nũquid infans pupillus & adultus possit restitui in integrum aduersus cessiones a seipsis cum tutorib. vel curatorib. factas, vel sine, vel a tutoribus vel curatorib. solis, si sint lęsi in ipso ꝯctu. Rñdeo sic, nisi decretũ iudicis interueniat, vt C. de præd. mino. l. si quidem. cum similibus, vel nisi iurm interuenit in adulto, vt C. si aduersus vendi. authen. sacramenta. 31 Præterea † quid de furioso, nunqd põt cedere adulto? Rñdeo non, vt C. ad Trebell. l. Sancimus. Item qa ipse nec obligari, vt ff. de act. & oblig. l. j. §. furiosum. & est ratio; quia nec tacite, nec expresse põt consentire, vt ff. loc. & conduc. l. qui ad certum. nisi qñ pater exigit dotẽ filię furiosę; quia tũc tacite consentire dr, vt ff. sol. matr. l. 2. §. voluntate. Sed quid de curatore furiosi, nunquid poterit cedere. Rñdeo sic, vt ff. ad Trebellia. l. hæres. & C. ad Trebellia. l. Sancimus. Item quid de surdo & muto. Rñdeo, non possunt cedere, nec obligari, vt ff. de verb. oblig. l. j. in prin. & insti. de inuti. stipulatio. §. mutũ. & §. seq. sed nunqd curator muti potest cedere. Rñdeo sic, vt ff. ad Trebellia. l. seruo inuito. §. fin. Sed nunquid hoc est verũ in quolibet surdo. Rñdeo non, sed tñ de eo qui nullo modo exaudit, ut ff. de acti. & oblig. l. j. §. fi. an filiusfamil. possit cedere actiones acquisitas ex castrẽsi, vel quasi castrensi, vel aduentitio lucro quæro. Rñdeo sic, 32 † cum possit obligari ex omnibus causis prętérq̃ in mutuo, & in voto, vt ff. de iudic. l. tam ex, & de actionib. & obligat. l. filiusfamil. & ff. de noxal. l. quotiens. & ff. de pecul. l. si quis filio. & l. & ideo. & ff. de eden. l. prætor. § sed si filius, & ff. de pollicita. l. si quis rem. §. voto. Sed tñ hodie nõ potest actiones cedere, in quib. patri exercitium competit, nisi consensu ipsius patris. vt C. de bo. mater. l. j. & de bo. quæ libe. l. fi. § vbi autem in vnum. 33 † Sed nunquid pater solus potest cedere actiones filii in sua potestate manentis tanquam legitimus administrator ipsius. Rñdeo non, nisi filius sit infans, vel absens. C. de bo. quæ libe. l. fi. §. ubi autem in vnum, & ff. solu. matr. l. 2. §. volunt. Item si filiusfamil. ex re patris ꝑpria aliquos ꝯctus fecit, nunquid pater poterit cedere iura in hoc cõtractu sine filio. Respondeo sic, cum in his, quæ iuris sunt, tota obligatio sit patri acquisita per filiũ, vt ff. de verb. obli. l. qđ cũq;. primo respon. & §. fi. & rem pup. salu. fore. l. si filius. Secus autem in his quæ facti sunt; quia tunc non egreditur personam filij, nisi stipulatus fuisset ipsi patri, vt ff. de verb. obligat. l. quod dr. Item quæro, an fideicommissarius possit cedere actiones si quas hẽt. Rñdeo sic, vt ff. ad Trebell. l. j. §. si autem collegium. Item qd de ecclesiã, nunquid minister eius potest cedere actiones. Respondeo non, vt ff. de libe. leg. l. prætor ait. §. qui sic, vel dic, ꝙ sic, sicut pupillus, qui non habet curatorem, vel dic ꝙ pro re mobili possit, & immobili non possit, argu. C. de sacros. eccles. l. iubemus, & l. sacrosanctę & not. Accur. in authen. de non alienan. aut ꝑmutan. reb. eccle. §. hoc ergo nos. in glo. signata super verbo numeranda. Item quid de simplici procuratore ad hoc specialiter cõstituto, nunquid potest cedere actiones. Domi. Accur. de Reg. & domi. Homobo. de mor dicunt ꝙ non per. l. ff. ad Trebellian. l. restituta. ubi dicitur, ꝙ tutor pupilli non potest cedere, multo ergo minus procurator potest cedere, argum. ff. de reg. iur. l. non debet, dominus Alber. Papi. & dominus Iacob. Bald. dicunt idẽ: 34 quia † per procuratorem non fit venditio, ut ff. de procur. l. procurator, & cessio est venditio, vt ff. de fide. l. si dubitet. in fi. primo responso. & l. his. 35 Item quia † procurator alium procuratorem facere non potest ante litis contestationem, vt C. de procurat. l. quod quis, & l. neq;. & qui iura cedit, solet facere procuratorem in rem suam eum, cui cedit, ut C. de hæreditate uel actione uendita. l. emptor, & ff. mand. l. si procurator. §. dolo autem. in fi. Alij vt Albe. de Galeo. & Oldr. quibus assentio, dicunt ꝙ procurator ad hoc specialiter constitutus potest cedere: quia per procura- 36 torem † hæreditas restitui potest, in qua restitutione transeunt 37 actiones: vt ff. ad Trebell. l. restituta, & † procurator habens speciale mandatum potest alium procuratorem etiam simplicem facere, secundùm domi. Odofr. licèt prædicti sapientes ꝯdicant. Itẽ quæro, an ille, qui habet ius cessum, possit alij cedere. Rñdeo sic, & transfert vtilem, quæ erat apud eũ, & nulla remaneat apud eum, qui secundò cessit, secundum dominum Alber. de Gal. ut ff. de minorib. l. sed vtrum, ubi ponit eam Accur. insolutã. C. de hæredita. uel actione vendita. l. emptor. Sed dic ut notat ipse Ac- 38 cur. ff. ad Trebell. l. extitisse. An † bannitus possit cedere iura & actiones, qui per se agere prohibetur ex forma statuti. Rñdeo secundùm do. Alber. de Gal. ꝙ cessio non ualet, si bannitus sit ex causa ex qua bona publicantur; quia actio & petitio fisco & ꝯ fiscum competit, ut ff. de ca. diminutio. l. 2. & ff. ꝓ socio. l. actione. §. public. & hęc est ipsa veritas: sin autem bona non sint publicata ex illa causa, tunc & idem Alber. de Gal. distinguit utrum fiat titulo lucrariuo, an oneroso. Primo casu obstat exceptio banniti auctoris, ut ff. de ꝯhenda emptio. & uend. l. dolia. § j. ff. ꝓ socio. l. idemq;. in fi. ff. de reg. iur. in l. in his. §. non debeo. Secũdo casu nõ obstat, ut ff. de excep. doli. l. apud Celsum. §. de auctoris. & §. si cum legitima. Alij subdistinguunt hoc membrum, qñ fit titulo non lucratiuo, vtrum fiat bona fide, & tũc non obstat, an mala fides, & tũc obstat, ut arg. ff. de except. doli. l. apud Celsum. §. de auctoris, vbi dicit, cum sit bonę fidei. Hoc non placet, nam ipsa. l. apud Celsum. §. de auctoris. & § sed cum legitima. intelligitur qñ exceptio ꝯpetit ꝯ auctorem propter ipsam rem occasione personæ forte dolum committentis in ipsa re. acquiritur & qñ vult vti adminiculo, aut accessione sui auctoris, vt no. Acc. in d. §. sed cum legitima & facit prædicta. l. ff. de regu. iur. l. in his. §. non debeo. cum similibus. Alii distinguunt aliter, utrum fiat cessio ex causa voluntaria, an necessaria, argu. ff. de procur. l. seruum quoq;. §. fi. ff. de damno infe. l. cum postulassem. § fin. Nec hoc placet: quia illa l. seruum quoq;. §. fi. loquitur in exceptione procuratoris, quæ demum aduersus procuratorem objiciatur, ut repellatur, si non defendat, quæ exceptio non competit ꝯ cedentẽ, nec ex sua persona, quod secus est in exceptione forbanniti auctoris. Alia etiam l. cum postulassem. §. fi. loquitur in coq ius habebat in rem ipsam ante cessionem ex ꝯctu cedentis, qđ ius sequebatur rem, ad quemlibet trãseuntem, secus est in nostro casu. Alii distinguere uoluerunt, utrum agatur directa nomine domini, an vtili nomine suo. Primo casu obstet exceptio. Secundo non, argumen. de solutio. l. si duo. Nec hæc placet; quia † dire- 39 cta & utilis non sunt duæ actiones, sed una duas habens qualitates, sm Ioan. vt dicam infra, quæ act. comp. ei qui iura & actiones per cessionem acceperit, & hæc vnde nascantur, & l. si duo, loqr in eo qui habet duas actiones diuerso iure competentes eidem suo nomine, licèt ad eandem rem, vt ipsa lege colligitur. Posset etiã dici sm alios, ꝙ illa l. si duo. loquatur de exceptione reali, licèt hæc exceptio forbanniti auctoris est personalis. Tu dic salua semper meliori snĩa, ꝙ indistinctè possit cedere, nec obstet exceptio prædicta; cũ ipsa sit personalis ergo personam nõ egreditur, ut ff. de leg. 2. l. cum patronus. & de admi. tut. l. ex pluribus. 40 cum similibus; † & quia statutum ꝯ rigorem iuris inductũ est, nec ad consequentias sit trahendum, ut ff. de legib. l. quod ꝯ. Itẽ 41 quia nulla l. ꝓhibetur cedere, licèt sit bannitus, † & quæ non reperiuntur prohibita, uidentur iuris permissione concessa, ut ff. ex quib. cau. ma. l. nec non. § j & no. sup. in princ. huius tituli, qs cedere possit. & hæc quæstio fuit disputata, & sic determinata Pa- 42 duę in scholis per domi. Oldinum de Biraga in suis scholis, † priuilegiatus aliquis scholaris puta habens ius cessum ex iusta causa a quodam priuato, nũquid vtetur suo proprio priuilegio priuilegiatus. Rñdeo, vr ꝙ non possit uti priuilegio suo, & hoc di- 43 cunt quidam pluribus rationibus, & primò: qa † fiscus, qui priuilegiatur in multis, succedens in locum priuati, utitur iure priuati, ut ff. de usur. l. cum quidã. § fiscus. Itẽ qa pupillus eodẽ modo succedens in locum maioris, utitur iure maioris, ut C. de nõ nu. pec. l. si in certa. & C. de hæredi. actio. l. si prætextu. Itẽ quia ex ꝑsona hæredum conditio obligationis immutari non debet, ut ff. de uerb. oblig. l. 2. §. ex his, & de prætor. stipulatio. l. prætorẽ. & C. de resti. mili. l. quæ a patre. Item quia absurdum est, successorẽ plus iuris hr̃e q̃ defunctũ, ut ff. de reg. iur. l. aliud. § absurdum. Itẽ hæres ibi est defendendus, ubi erat defendendus defunctus, si tñ ibi inueniatur, ut ff. de iudi. l. hæres absens. Itẽ si res substituatur in locum alterius, eiusdem est potestatis, ut ff. de don. inter ui. & uxo. l. si donatæ. § si sponsus. Itẽ qa id uenit in actione substituta, qđ in ea in cuius locum alia substituta est, ut ff. de usur. l. si stipulatus, & ff. si quis cau. l. eum qui. §. qui iniuriarum. Item quia ali- 44 cuius † priuilegium in alterius iniuriam porrigi non debet. ff. de admi. tut. l. impuberi. & ff. ne quid in loco publico. l. 2. §. si quis a principe. Item quia nõ debet esse quis melioris ꝯdõnis q̃ author suus. ff. de reg. iur. l. in his. §. non debeo, & l. in ipsis. Alij ꝯdicunt, 45 † ꝙ uti potest priuilegio suo, multis & uariis rõnibus, & primò: quia ꝑpria eius cã dr, cui facte est cessio, ut ff. de ꝑcu. l. q stipẽdia. 46 Item cũ fauorẽ contineat † fauores sunt ampliandi, & odia restringẽda, ut ff. de lib. & posthu. l. cũ quidã. Itẽ qa priuilegia sunt benignę, & plenissime interpretanda, ut ff. de ꝯsti. prin. l. fi. extra 47 de uerb. sig. c. olim. † Itẽ qa & fiscus succedens priuato utitur priuilegio suo ut ff. de iure fis. l. fiscus. j. respon. & ff. de usu. l. cũ qdã. §. debitores. Itẽ qa minori ẽt succedenti maiori. ipso iure nõ currit tẽpus, qđ maiori superest, nisi factus maior, ut ff. de min. l. interdũ. C. de tẽp. in integ. resti. l. ea. Itẽ qa ꝑscriptio quæ currebat ꝯ defunctũ, si finiatur ꝯ minorẽ aliquo casu infringitur ꝑ in inte- 48 grũ resti. ut ff. de min. l. ait prætor. † Item qa legatus Romę hæres institutus hẽt ius reuocandi domũ, ut ff. de iudi. l. 2. § legatis, & l. de eo. Itẽ qa hæres utitur priuilegio, quod defuncto non cõpetebat, uelut in re seculari, quæ peruenit ad ecclesiã; qa tũc excusatur à lucratiuorum descriptione, ut in auth. de eccles. tit. § si qua. colla. 9. C. de sacros. eccles. l. pen. Itẽ qa & successor plus hẽt q̃ defunctus, ut C. si pend. appell. l. fi. ff. de in integ. resti. l. abstine- 49 re. Tñ ego puto, salua meliori snĩa, † ꝙ priuilegiatus habens ius cessum a priuato possit uti priuilegio fori iam indulto, ut ff. de iud. l. j. §. legatis. & l. de eo. & ẽt aliis priuilegiis, dũmodo experiatur ꝑ tpe futuro, & ex ꝑsona & facto suo, licèt competat ei ex cã ipsius cedẽtis: & sic intelligo oĩa ista iura ꝑxime allegata: si uerò sit fori priuilegiũ ĩdulgẽdũ, tũc secus, ut ff. de iud. l. hęres absens. j. respon. uel experiatur etiã in aliis priuilegijs ex tempore præterito,

vel ex persona & facto dñi cedentis, & sic intelligo leges prima parte allegatas. Sed ego quæro † nunquid cessio facta de laico in clericũ valeat. 50 Rñdeo sm Gof. ꝙ cessio non valet, immo adimitur actio ea rõne; qa facta vr potentiori rõne officij, vt ratione priuilegij fori, vt notatur extra de aliena. iudi. mutan. cau. fac. c. ij. & argu. C. ne li. po. l. j. & 2. Sed tu dic de iure ciuili, ꝙ valet cessio, nec obstat ille titu. C. ne li. po. l. j. & 2. quia loqr in eo q est potentior rõne officij. Secus si ex alia causa sit potentior, sicut accipitur de alienatio. iudi. mutan. cau. fac. l. 3. & C. si ex nox. cau. aga. l. 2. vel dic ꝙ ille tit. ne li. po. loqr in clarissimis & illustribus, nã video, ꝙ si cessio sit facta militi, valet. C. de proc. l. qui stipendia, licet sit arg. ꝯ. ff. de alien. iudi. mutan. cau. fac. l. cum miles. sed dic, ꝙ ibi prohibetr miles agere, non qa miles, sed qa iudicij mutandi cã cessio facta fuit. Sed dic, ꝙ illud esse non põt, ꝙ ille titulus loquatr tm̃ in clarissimis & illustribus, qa hi nec in proprijs causis possunt interesse, vt C. de ꝑcur. l. fi. nec militis honor officium est sm Accur. sed est genus hominũ priuilegiatorũ ĩ expe- 51 ditionib. Sed pone † priuilegiatum cedere iura & actiones priuato, nunquid iste vtetur priuilegio cedentis, ẽt quò ad forum, & vr ꝙ sic, ad exemplũ maioris succedentis minori, qui petit in integ. resti. ex persona defuncti, vt C. de temp. in integ. resti. l. 3. & l. ea quę. Itẽ qa hæredes omnium eorũ qui in integ. restitui possunt, restituitur ĩ integrũ ex ꝑsonis defunctorũ, vt ff. de in integ. 52 resti. l. non solũ. † Item qa & auxilium senatusconsulti velleiani competit ẽt hæredi mulieris, vt C. ad velleia. l. hæredes. Tu dic, ꝙ non possit vti priuilegio aliquo ꝑsonali ex persona defuncti, cũ dicatur dñs litis. ff. de iure do. l. ꝓmittendo, cũ simi. & qa tale priuilegiũ non egreditur ꝑsonã, vt ff. de reg. iur. l. in oĩbus. & l. priuilegia, & ff. de censi. l. forma. § q̃q̃, & l. 3. § fin. & ff. de iure immu. l. j. §. ꝑsonas, & l. semper. ff. de iur. immunitatis, & ff. de aqua quo. & ęsti. l. j. §. permittitur. secus in reali priuilegio; qa eo bene vti poterit, arg. legum pro prima parte allegatarum, & maxime illius. C. ad velle. l. hæres. Sed quid si actio ipsa sit priuilegiata. Rñdeo, tũc ille, cui facta est cessio, potest vti ipso priuilegio. ff. de reg. iur. 53 l. in oĩbus, & l. priuilegia. sicut etiam qñ † priuilegium ipsius rebus conceditr: qa cum ipsis rebus transit ad quemlibet successorẽ. ff. de aqua quoti. & ęsti. l. j. §. permittitur, & ff. de censi. l. 3. §. fi.

¶ Quæ actiones cedi possunt. Rubrica.

54 **Actiones † ceduntur omnes** quæ verbo actionis continentr, largo modo accepto vocabulo, vt accipitur. ff. de actionib. & oblig. l. actionũ genera. §. actiones. nõ ẽt largissimo, vt accipitr in eod. tit. l. actionis verbo. & est ratio, quare largissimo modo non accipitur; qa tunc etiã directa transferuntur, vt ibidem dr, quæ non põt cedendo transferri, cum sit ossibus ita infixa, vt separari non possit, vt C. de nouatio. l. 3. & no. Accurs. ff. de pecul. l. quis ergo casus. in gl. j. debitorib. & l. si Sticho peculiũ in gl. cũ actiones. Itẽ & alia rõne. s. ne criminalẽ & publicam actionẽ ꝯprehendat, vbi nec simplex interuenit ꝑcurator, vt ff. de pub. iudi. l. accusatorẽ. §. ad crimẽ. & ne priuatã & popularem contineat actionẽ, vbi ẽt nõ interuenit procurator simplex, nisi quãtum pertineat ad priuatũ cõmodũ, quo casu & cedi posset, vt ff. de ꝑcu. l. licet. j. rñso. & §. j. & ff. de iniur. l. iniuriarũ actio ĩ bonis vbi & hoc no. Ac. in gl. & ff. de fur. l. si vẽdidero. §. fi. nisi forte ad defendendũ, & ff. de po. ac. l. qui populari. & l. seq. Sed nũquid 55 † actiones, quæ sunt ex delictis, possint cedi. Rñdeo, & dico ꝙ sic. ff. de peti. hæredi. l. quòd si in diem. §. Iulianus. Sed nunquid 56 † cessio partis debiti demum põt fieri. Rñdeo, & dico ꝙ sic. ff. de peti. hæred. l. ꝙ si in diem. de administr. tuto. l. si plures. & de tut. & ra. di. l. pupillus. & ff. de pecu. l. quæsitum. §. sed si pro parte. ff. de cẽsi. l. eũ possessor. & no. Ac. ff. de fide. l. si fideiussores. & l. Modestinus. licèt alii ꝯdicant, vt no. Ac. d. l. de fideiussor. Modestinus. 57 † Item nunquid actio realis possit cedi. Rñdeo sic; qa quantum ad articulũ cessionũ nil distat realis a ꝑsonali, vt C. de hære. vel 58 act. vendi. l. fi. † Sed nunquid realis, & qñ pendet ex ꝑsonali, velu ti hypothecaria põt cedi sine ꝑsonali. Rñdeo nõ, qa hypothecaria accedit ꝑsonali actioni, vt ff. de pig. l. res hypothecæ. & accessoriũ non transit sine principali, vt argu. ff. de reg. iur. l. cũ principalis. & C. de vsur. l. eos qui. j. respon. & C. depoli. l. si depositũ. ff. quib. modis pig. vel hypothe. solua. l. Paulus. §. fi. & de distra. pig. l. fin. ff. ad Trebell. l. patri. & ꝙ cedi non possunt, no. Accur. C. de hære. uel act. vend. l. fi. licèt sint argu. ꝯ, scilicet ꝙ cedi possit tam realis q̃ personalis, vt d. l. hære. uel actio. vend. l. fin. & ꝙ hæc sint, vera, probatur inst. de act. item. §. Seruiana. Itẽ vr posse cedi, quia officiũ iudicis põt cedi, vt ff. de minorib. §. j. sunt etiam arg. pro hoc. C. mand. l. per diuersas, vbi dicit, exceptis, & ff. de except. rei iudica. l. fin. §. Latinus Largus. & C. de iure dotium. l. in rebus, vbi dicit, nolumus itaq; &c. & argu. C. per quas personas nob. acqr. l. j. C. de præscrip. 30. anno. l. cum notissi. in fi. & de pig. act. l. 2. hoc sm Ac. de Reg. Addo ego optimam rationẽ pro eo, ꝙ cedi non possit: quia semper cedens realem retẽta personali posset reuocare ipsam, quam cessit, & cessionẽ infringere, veluti extinguendo personale; quia sublato principali extinguitur accessoriũ, ut C. de vsur. l. eos. j. respon. & sic posset, & post litis cõtestationem, & post denũciationẽ, vel partis solutionem reuocare cessionẽ, ꝙ esset ꝯ. l. C. de nouat. l. 2. Sed nunqd debet stipulari cui ceditur ab eo ꝯ quẽ fit cessio? Rñdeo non; qa tũc esset delegatio, immo eo inuito, & ignorante potest fieri cessio inter absentes. Rñdeo etiam sic, ad exemplum simplicis procuratoris, ut ff. de ꝑcur. l. j. 59 & no. Accur. eo. tit. l. in causę. §. sed & si procurator. in gl. † Item quid si ceditur actio acquisita a cedente per dolum uel fraudẽ, nunquid doli exceptio obstabit procuratori in rẽ suam? Rñdeo 60 sic. ff. de doli excep. l. apud. §. sed cum legitima, & ibi not. † Item nunquid actio iniuriarũ põt cedi? Rñdeo non, sm Io. quia nõ est in bonis ante litis contest. & post efficitur litigiosa, vel dic ꝙ sic, vt no. Accur. C. de hære. vel actio. vendi. l. fi. & ad hoc facit, quod no. ff. de hęredi. vel act. vẽdi. l. si nomen. Sed facta cessione, cuius est postea periculum actionis cessę, dic vt ff. mand. l. inter causas. debet. n. cadens præstare debitorẽ esse ei ꝯ quem cedit iura, non etiam locuplete, ut ff. de pig. l. periculum, & ff. de solu. l. pupilli. §. soror. ff. de hæredita. uel actio. vend. l. si nomen. arguo tamen cõtra. ff. de hæredita. uel actio. ven. l. si nomen. arguo tamen cõtra. ff. de pignora. actio. l. eleganter. §. si vendiderit.

¶ Cui & in quem transferri possunt iura & actiones. Rub.

61 **Possunt iura cedi** † & actiones quibuscũq; personis, vt argum. C. de action. & obligat. l. sicut. in princ. & quia oĩa sunt iuris permissione cõcessa, nisi reperiãtur prohibita, vt ff. ex quibus causis maio. l. nec non. §. quod eis. cum similib. excipiuntur ꝑsonæ quæ acquirere non possunt, vt C. de iure delib. l. si infanti. quia infanti actiones cedi non possunt, nec possunt sibi acquirere, vt ff. de verb. oblig. l. j. primo rñso, & de actio. & oblig. l. j. §. furiosum. Idem in surdo, qui nullo modo exaudit, & in muto, qui nullo modo loquitur, vt ff. de actio. & oblig. l. j. §. mutũ, & institu. de inuti. stipulatio. §. mutum. Sed quid de ipsorum tutoribus & curatoribus, nũquid poterit eis solis fieri cessio? Rñdeo sic, nomine ipsorum, ut d. l. si infanti. & C. ad Trebell. l. scimus. j. respon. Sed nunquid põt fieri cessio supradictis personis cum auctoritate ipsorum tutorũ, uel curatorum? Rñdeo vr ꝙ sic, ut ff. ad Trebell. l. seruo inuito. §. si pupillo. Sed dic cõtra ꝙ non, vt C. de curato. furio. l. fi. §. sin autẽ perpetuus, & ille §. ad Trebell. l. seruo inuito. §. si pupillo. loqr, & intelligitur de maiore infante. Item quid de pupillo & adulto? Rñdeo, potest ei fieri cessio, & pręstari etiam sine tutore & curatore, quia in acquirendo non est necessarium tutoris vel curatoris auctoritas, ut ff. de acqui. rer. domi. l. pupillus. & C. de aucto. præstan. l. obligari, nisi ex causa cessionis deberẽt obligari se vel sua bona forte pro euictione uel pretij restitutione, uel qua alia ratione: quia tunc non possent eis cedi actiones, sine tutorũ uel curatorũ auctoritate, ut ff. de aucto. tuto. l. obligari, & l. pupillus. §. j. & C. de in integrum restitutio. mi. l. si curator habens, & tũc nihilominus restituuntur in integrum, si sint lęsi, vt ea. l. si curator. Sed nunquid solus tutor pupilli vel curator adulti recipiet iura, & actiones? Respondeo non: ut C. de iure deliber. l. potuit. Sed quid si nõ habeat curatorem adultus, uel tutorem adultus, uel tutorem pupillus, nunquid possit eis cedi? Rñdeo posse sibi cedi, sed restitutio in integrum eis lęsis competit, ubi decretum intercesserit, ut dictis. ll. si curator, & de præd. mino. l. si quidem, vel nisi ab adulto interuenerit iurm, ut in authen. sacramenta. 62 signata super l. 2. C. si aduersus uendi. † Item nunquid seruo possint cedi iura & actiones? Rñdeo sic, sed id totum acquirit dño, ut ipse dñs, seu procuratores dñi agant ex ipsa cessione: cum seruus in iudicio esse non possit, vt ff. si quis cautio. l. quotiens. & C. de iudiciis. l. seruus. Itẽ nunquid potest fieri cessio procuratori? Dic ꝙ sic, cum & per procuratorem fieri posset, ut no. supra qui cedere possunt. & ff. ad Trebell. l. restituta. Item nunquid filiofamil. possint cedi iura & actiones? Respondeo sic, & patri acquiritur sm uetera iura, ut ff. de uerb. obli. l. quod dr, & ff. de reg. iur. l. filiusfamilias, nisi in castrensi peculio, ubi acquirit sibi, ẽt iure antiquo, ut institut. per quas personas nobis acquir. in principio, & ff. de castren. pecu. l. miles. & l. ex nouo. Sed hodie sibi acquirit iure moderno, ut C. de bonis quæ liberis. l. cum non solùm. Sed tamen administratio rerum, & exercitium actionum patri competit, uel etiam ipsi filio patris consensu interueniente, ut C. de bon. maternis. l. j. in fine, & d. l. cum non solùm. Sed nũquid potest fieri procurator in rem suam etiam ex parte rei? Respondeo sic, ut ff. de conditio. indebi. l. fi. §. Titium, & inuito actore, vt ff. famil. ercisc. l. planè.

¶ Quæ actiones competunt ei, qui iura & actiones per cessionem acceperit, & hæ vnde nascuntur. Rub.

63 **Facta cessione legitime † actiones** competunt quandoque directæ nomine ipsius cedentis, quandoque vtiles nomine eius cui ceditur, ut C. de hæredit. uel actio. vendi. l. fina. in glos. poterit ergo. In directis enim proprie dicitur de procuratore in rem suam, in utilibus uerò dominus, ut C. de hæreditate uel actione uendita. l. emptor hæreditatis. in glo. si directis, in fi. l. ipse directe demum facta cessione ex ipsa cessione competũt ipsi procuratori in rem suam nomine domini, ut præ-

prædicta.l.emptor hæreditatis.vbi dicit mandatis, nam exponit ibi.l.directis vtilis vero competunt suo noīe tribus ex causis, ex natura ꝯctus, & ab initio sine cessione, vt C. de hæreditate vel actione vendita.l.postquam, & hoc accidit quibusdam casibus demum,quos infra dicam. Alia in subsidium ēt post cessionem factam,& deficientem postea,vt C.de actionib.& oblig.l.j.Alia ex qualibet cessione iuris facta. Apparet ergo ex prędictis,quòd semp vtilis competit ex cessione facta quocunq; ꝯctu nominato,sine vltima voluntate. Aliàs nunquā competit vtilis sine cessione,nisi demum in subsidium, vt dixi, vel nisi certis casibus, quibus etiam,sine cessione competit vtilis ex natura præceden tis ꝯctus sine causę,qui hi sunt. † Primus in emptore,vt C.de hæ-

64 reditate vel actione vendita.l.emptor.& C.de action.& obliga. l.2.Secundus in nomine dato in solutum,vt C.qñ fisc.vel priua. l.fi.Tertius in nomine pignori dato, vt ff. de pig.l.cum cōuenit. Quartus est in dote,vt C.de actio.& oblig.l.2. Quintus in legato nominis,vt C.de leg.l.legato nominis.Sextus est hodie in donatione,vt C.de donat.l.illam.& hos sex casus not.dñs Accu.in glo.ordi.quæ incipit non vt eum,quæ est. C. de actio.& oblig.l.j. Addo ego & alios vbi competit ex præcedenti causa vtilis ab initio & sine cessione,videlicet in tutoribus,curatorib.& magistratibus,cæterisq; similibus,vt ff.de tut.& ratio.dist.l.j.nunc tractemus.& C.de contr.iud.tu.l.j.& 2.C.de magi.ꝯuen.l.j.& ff. de neg.l.ex facto.& potest esse ratio; quia ex necessitate obligatur, & ideo est secus in fideiussoribus & mandatoribus qui ex voluntate se obligant,vt C.de nego.l.tutori pōt & alia esse ratio diuersitatis prædictorum;quia nullum regressum habent tutores & cæteri pdicti aduersus aliquos,vt argu.ff.de procur.l.si minor.in prin qd secus est fideius.& mandatoris, vt ff. de fideiussorib.l.vt fideiussor.in no.Accur.Itē competit vtilis sine cessione gestori, qui mutuauit pecuniā absentis noīe ipsius,nec stipulatus est sibi reddi,nec ratum hr̄ a dño,vt C.si cer.pet.l.si absentis.& l quis.& in sum.Azo.si cer.pet.§.datur autem.Item competit vtilis indebiti sine cessione ei qui soluit indebite per errorem facti pecuniam ab alio debitam, & ab eo forte iam exolutam, eodē cuius noīe solutum sit ratum non habente, vel actum non mandāte, vt C.de cond.indeb.l.si pignora,nam facti,cum nota.Accur. Itē pupillo aduersus fideiussores,qui promiserunt rem pupilli saluā fore,datur vtilis sine cessione,vt C.de magistra. conuen.l.j.in fi. & ibi not.Ac.Item competit vtilis sine cessione cui restituta est hæreditas ex trebelliano senatusconsulto,vt ff.ad Trebell.l.si hęres pecuniam.& ff.de fide.l.hæres a debitore. item ei filio emancipato competit vtilis sine cessione qui qui petit & accepit bonorum possessionem ꝯ tabulas, vt ff.de bonor. possess. ꝯ tabul. l.cum emancipatus.in prin.& d.l.ff.de fideiussor. l.hæres a debitore.& est ratio ſm Ac. de Reg. quare vtilis actio sine cessione

65 competit demum prædictis casibus,quia† actio vtilis est auxiliū extraordinarium, vt C.ad exhib. l.si res, vnde extraordinarium auxilium non datur,nisi specialiter lege caueatur; qa quibus casibus lex deficit,nec vtilis actio danda est,vt ff. sol.mat.l.si verò. §.penult.Hinc est sciēdum, ꝙ his casibus supradictis nil proficit cessio directę.cum vtilis tantundem valens competat sine cessione,vt not.dñs Azo in summa de hæredi.vel act.vēd.§.summa autem,& no.etiam dñs Ac.C de hæred. vel act.vendi.l.emptor. Item caue tibi:quia his casibus etiam supradictis nec vtilis competit,nec directa ceditur, si dolus eius cui cedi debet intercessit in præcedenti ꝯctu,vel causa,vt ff.de administr.tut.l.si plures,& de tut.& rat.distra.l.si ex duobus.& ff.de solut. l.Stichum.§.pen.

66 & ff.de excep.doli.l.apud Celsum.§.de auctoris.Sed nunqd † hęc vtilis,quæ ab initio competit prædictis casibus deficit seu moritur statim facta cessione directæ? Rñdeo non ſm Ioan. immo directa & vtilis competit,nec tñ sunt duæ sed vna duas habens qualitates,vnā iure ꝯctus,alteram iure cessionis, vt hoc not.Ac. C.de hæredi.vel act.vend.l.emptor.in glos.agit ergo. Alij dixerunt,statim vtilem annihilari facta cessione directæ,& duas esse actiones argu.ad hoc ff.de solu.l.si duo rei.Item solet quæri,vtrū pdictæ vtiles actiones quę competunt procuratori in rem suam nascantur,qđ dic vt no.domi.Az.in summa de actio.& obliga. §.penult.Item pone habeo debitorem, ꝯ quem habeo psonalē actionem, puta certi condictionem de mutuo, & hypothe. ex pignorum constitutione, vendidi simpliciter tibi nomen istius debitoris,quæ actio tibi competit vtilis personalis vel hypothecaria. Quidam dicunt, ꝙ competit vtilis hypothecaria,vt ff. de pigno.l.pignoris prosequutio.& Insti.de actio.§.item seruiana. & facit bene pro hac sententia.C.de hære.vel act.uendi. l.postq̄ & in hac sententia est dñs Homobonus de Mor.& dñs Lāfran. & dñs Azo in summa.C.de pigno.licèt dñs Ac.in glo.ordinaria dicat contra.C.quæ res pigno.oblig.poss.l.nomen. & d.l.hæreditatem.sed hæc l.hæredem.non obstat ſm eos & Ac.de Reg.quia loquitur ſm vetera iura, quando mulier non habebat tacitam hypothecam,sed hodie secus esset. Vel dic, ꝙ aliud est in tacita hypotheca q̄ in expressa. Ego puto habere utilem & sicut cedēs

67 habere directas,quod probo tali ratione; † quia is cui cessa sunt iura simpliciter potest prosequi pignora & agere ꝯ fideiussorē, ut C.de act.& oblig.l.hoc a creditore.& l.si solutum.& no. Azo in summa de hæred.uel act.ued.in fi.l.fic arg.ꝯ.ff.de uerb.oblig. l.ita stipulatus.§.Crisogonus.in fi.& l.aliquid.& C de hæred.uel actio.uendi.l.uenditor.& l.filij.& l.emptori.quæ uidentur innuere,ꝙ etiā ꝯ fideiussorem & pignora fit facienda expresse cessio.

68 Item & alia ratione probo;qa † hypotheca uiuit & moritur ut accessoria,qñcunq; ipsa principalis moritur,quocunque modo moriatur,ut C.de luit.pign. l.intelligere. præterquā si pscriptione 30.annorum moritur principalis ;quia tunc durat 40.annis hypothe.ut C.de præscrip.30.vel 40 anno.l.cum no. Ac.d.l.intelligere.ut tunc forte mortua, seu extincta præscriptione principali,posset cedi sola hypothecæ quæ adhuc durat,aliàs sola principalis sine hypothe.cedi posset,ut dixi supra,quæ actio.cedi possunt.§.Sed nūquid realis & c.Sed nunquid principalis posset sola cedi:ut no.supra quæ actiones cedi possunt.§. sed nunqd cessio partis interueniente vno de his tribus,quæ dicit.l.C.de nouatio.l.si de legato.puto ipsam accessoriam extinctam esse,nec amplius resuscitari posset sine nouo facto debitoris,ut arg.C.de re.pign.l.cum ex causa.in fi.Item quæro,si facta cessione pignora vel fideiussoribus adiciantur & acquirantur ipsi obligationi & nomini uendito post cessio.Rñd.sic,ut ff.de hæred. vel act.uend. l.emptori.Sed est hic ei opus noua cessione pro his pignorib. uel fideiussoribus,an sufficit ipsi uetus cessio nominis facto. Respōdeo, non sufficit uetus,sed noua cessione opus est,ut ff.mand. l.hæredē fideiussoris.licet d.l.emptori. uideatur innuere,quod etiam sine alia cessione prosint ei.Item nūquid in exceptionib. competentibus post cessionem factam venditori prosint emptori sine cessione.Respondeo sic,ut ff.de pa.l.si tibi.§.pactū conuentum.ff.de contrahen.emp.& uendi.l.dolia.in fi. Posset th respondere illi.l.si tibi.§. pactum conuentum,quod illud pactum fuit factum uenditori in re uendita,& hoc no.ff.de peti.hæredit. l.etiam.§.penul.in glo.ordina.

¶ Qualiter & quando compellatur quis cedere iura & actiones. Rubrica.

69 **Actiones** † **cedere compelluntur** uēditor hæreditatis uel nominis actione ex empto compulsus. Item hæres qui ex senatusconsulto Trebelliano hæreditatē restituit actione ex testamento.Item hæres, ꝯ quem bonorū possessio petita est accepta a filio defuncti.probatur de primo ff.de hæred.uel act.uendi.l.2.§ non solum.l.uenditor. primo respon.& §.j.& l.emptor. & C.de sol.l.nullo.& no.domi.Azo in summa de hæred.uel act.uendi.§.summa. probatur de tertio ff. de fide.l.heres a debito.j.respon.& ff.de bonor. possess.ꝯtab.l.cū emācipatus.in prin.hæc uera intelligere in his,quæ ex suis possibus acquisiuerunt ipsi cedentes occasione ipsorum bonorū,ut prædictis legibus colligitur: cū in actionibus antea acquisitis utiles actiones comparantur successione,ut no; supra quæ actio cōpe. procurat.in rem suam facto,& hæc unde nascantur.Item compellitur magister merci nauali præpositus per actionem ex locato,uel mandati cedere dño,qui eum præposuit actionem quam habet ꝯ eum qui secum in dicta merce ꝯxit,ut ff.de exercit.l.si.j.respon.& §.econtrario.& not.etiam Rofr. in suo libello de exercit.act.in fi.item cōpellitur cedere actiones socius socio per actionem pro socio,ut ff.pro socio.l.j.respon. Sed quid si fit socius omnium bonorum,& post ꝯtum societatis aliquid acquisiuit,nunquid cogetur cedere actiones in acquisitis pro parte socio ei contingente Respondeo sic actione pro socio conuentus

70 † cum & postea acquisita teneantur conferre & cōicare,ut ff.p socio l.si quis societatem ꝯxit.in summa domi. Azo.pro socio. §.competit autem.idem dico si non sit socius omnium bonorum in his quæ acquisiuit postea pertinentibus ad id de quo societas ꝯcta est. Item hæres compellitur cedere iura & actiones cohęredi,cui assignatum est nomen a iudice per officium iudicis,ut ff.famil.ercisc.l.per familiæ.§.fin.alioquin deficientibus stipulationibus cogitur hæres coheredi iura & actiones cedere per actionem præscrip uerb.C.famil.ercisc.l.licet.in fi.Item procurator simplex idem nō in rem suam, & nuncius compellitur cedere ipsis dominis,uel cui uoluerint domini nomina & obligationes acquisitas ex officio scripto per actionem mandati,ut ff.de acquir.posses.l.possessio.& C.per quas person.nob.acquir. l.j.§.fin.& ff.manda.l.idemque §.si cui mandauero.§.fin.& l.qui mandatum.in fi.& ff.depo.l.j.§.si te rogauero.item negociorum gestores,qui aliena negocia sine mandato dñi administrauerunt, compelluntur cedere per actionem depositi,uel generaliter res,quocunq; ꝯtu,ex quo penes ipsum gestorem fuit pecunia uel res,ex qua actione acquisiuit,ut C. si certi. petu.l.si absentis.& ff. de neg.gest.l.nam & Seruius §. si & no. Ac.C.si cer peta.l. quamuis.in gl.utili.& C.Item si credebam Scium teneri Titio & solui noie Sei,ci quē Titium credebam cum non esset nō transtuli dñium,ut ff.de cond.cau.da.l.si procurator.in fi.& sic accipiens tenet mihi soluenti condictione furtiua.ut C.de fur.l.falsus.& ff.de fur.l.falsus creditor. §.creditor. Si autem ratū habeat Seius dominus,tunc dominium est translatum in accipientē,& sic competit mihi,qui solui indebite,condictio indebiti,quam dño pro quo solui compellor cedere per actionem neg.gest. in eum qui conuentus

conuentus est rei vendicatio.ad seruū, si illum dolo desierit possidere, & tunc alius eum occiderit, per officium iudicis cogit cedere actiones actori, si malit potius eas ab eo habere, q̄ precium,vt ff.de rei vendica.l.si hominem.§.ꝙ si dolo. item post litis contestationem super vendi.animalis, si ab alio occisum sit animal,compellitur reus cedere actiones contra occisorem, si velit euitare solutionē ęstimationis litis motæ de dicto animali,vt ff.si quadrup.paupe.fe.di.l.pen.§.si post.item minor qui accepit pecuniam mutuò, & eam mutuauit alii forte egenti per officium compellitur cedere suo creditori iura,quę habet contra eum,cui ipse mutuauit,vt ff.de mino. l. patri. §. si pecuniam in ver.ꝙ si agenti.Item hæres tenetur per actionem ex testamēto legatario cedere actionem legis aquil. pro soluto legato vulnerato ante aditam hæreditatem,vt ff.ad legem Aquiliā.l.huic scripturæ. Item minor qui negocia maioris gessit sua spōtanea voluntate cōpellitur cedere ipsi maiori ius restitutionis, quod habet aduersus eos,cum quibus cōtraxit ex illa gestione, si vult euitare actionem negociorum gestorum, quam dominus potest intentare contra eum pro ipsa gestione,vt ff.de mino.l.ꝙ si minor.j.responso.Item fulloni & sarcinatori, qui vestimēta ad lauandum amisit sua culpa, compellitur dñs concedere actionem & vendicationem eorum per oppositionem exceptionis, antequam soluat ipsi dño pretium rerum,vt ff.locati & cōduc. l.si merces.§.fi.vel per actionem ex conducto, etiam postq̄ soluitur,vt ibidem innuitur. Item supradicti procurator simplex, nuncius,& negociorum gestor hñt desiderare sibi actiones cedi à dñis per oppositionem exceptionis cedēdarum actionum ad exemplum tutoris cui fit cessio à pupillo aduersus contutorem remedio exceptionis prædictæ, vt C.de contra.iu.tut.l.2.& ff.de tut.& rat.distr.l.j.§. non tātum. Item aduersus magistratū, qui satisdationem accepit à contutore per oppositionem exceptionis compellitur pupillus cedere actionem ipsi tutori soluenti,vt ff.de magistra.conuē. l. ꝙ si tutor. quæ continuatur cū præcedenti. Item fideiussor aduersus fideiussorē, vt agere possit, debet cedi à creditore actio ante solutionē, vel statim post, vel etiam ex interuallo, dummodo prius conueniatur de actione cedenda.& ad hoc compellitur non per actionē, sed per exceptionis oppositionē,vt ff.de fideiussorib.l. vt fideiussor. & ibi nota.Ac.Illud idem dicas de mandatoribus, quod dixi de fideiussoribus,vt ff.de fideiusso.l.fideiussor. & non solū contra mādatorem per oppositionem exceptionis cedendarum, vt proxime dixi,sed etiam aduersus reum principalem, vt ff. de fideiussor.l.cum his.& C.de fideiusso.l.2.& l.cum alter.& ff.mandati.l. si quis alicui.§.fi.& ff.de solutio. l. Stichum. §.pen. Sed nunquid creditor inuitus compellitur cedere actiones fideiussori volēti satisfacere contra debitorem principalem,& contra cōfideiussorem pro portionibus eidem contingentibus? Respōdeo sic, ſm Ac.Reg.vt ff.de fideiusso.l.fideiussorem succurri. & C. loca.

71 & conduc.l.si diuisa. Sed ego quæro † qñ possit opponi hæc exceptio cedendarum actionum? Respondeo qñcunq; ante satisfactionem etiam post sñīam, vt ff.de tute.& rat.distr.l.j.§.nō tātum,& C. de contra.iu.tut.l.2. & ff.de fideiusso. l. si fideiussor.§.

72 idem respon.Item nota,ꝙ † creditor qui emit bona debitoris, agens contra fideiussorem repellitur per exceptionem cedendarum actionum hoc modo;quia creditor cogitur cedere fideiussori soluenti iura & actiones contra reum principalem & eius bona remedio exceptionis cedendarum actionum, vt dixi supra eodem §.sed nunquid creditor. sed hoc facere nō potest; quia aduersus seipsum non potest cedere iura, quod sua culpa contingit;quia emit bona;quia cum non possit cedere propter suam culpam aduersus bona dicti debitoris, meritò repelli debet à fideiussoribus, vt ff.de solutio.l.Stichum aut Pamphilū.§. si creditor.ff.loca.& conduc.l.si merces.§.culpæ.ff.de solutio. l. in his & ff.de admi.tut.l.si pupillus.

¶ De his quæ fiunt circa iudicium agentis ex iure cesso. Rubrica.

73 **Quæritur** † nunquid ille, qui agit ex iure cesso cogat facere fidem cessionis in litis cōtestatione petente aduersario, vel saltem cauere de rato. Et est argu.quòd teneatur cauere,si fidem non faciat de cessione, ad exemplum tutoris, vt ff. de administra. tuto. l. vulgo. & sindici seu actoris vniuersitatis,vt ff. quod cuiusq; vniuersita.nomi.l.item eorum. §.actor.in fi.& facit.ff.de procurato.l.nō solùm.§. qui alieno.& l.j.§.sed interdum.Econtra vr̄, ꝙ debeat cogi fidē facere de cessione, nec cauere de rato volens admittitur; quia iudicium est actus trium personarum,de quibus primò debet inquiri ff.de iu

74 dic.l.si quis ex aliena.C.de exceptio.l.fin.quia si iudicium sit incompetēs,nullum est iudicium.Idem ergo in actore, si actor sit incompetens,facit ad hoc.C.māda.l.per diuersas.& l.ita tñ. Itē idem dicimus in cohęrede.ff.famil.ercisc.l.j.§.2.facit.C.de manda.prin.l.2.ff.ad Treb.l.qui ita.§.etiā. & hoc placet : quia posset esse,quia tentatiue ageret, vt videret, vtrum posset vincere, & quum videret se posse vincere,tunc faceret sibi cedi iura, cum adhuc non essent cessa, & talis cessio sibi prodesset in quacūq; parte iudicii esset facta,dummodo ante sñīam,vt ff.de iudi.l.licèt.& qui satis.cogan.l.Iulianus.& ff.de rei vendica.l. sinautem.

75 Item quæro † nūquid iste,cui sunt cessa iura,teneatur defendere cedentem:cum sit factus procurator in rem suam ſm.l.ff.de procur.l.seruum.§.fin.& l.sequen. & l.procurator. Sed qualiter

76 † formatur libellus in hac actione cessa? Respondeo, ꝙ formādus est sic,ſm Dñm Benedictum de Ceruia.Proponit Titius cōtra Seiū,donata & cessa sibi actione à Caio,ꝙ dictus Caius mutuauit dicto Seio vnciam auri. Quare petit dictus Titius donata & cessa sibi actione prædicta à dicto Caio,dictum seruum sibi condemnari ad soluendum dictam quantitatem pecuniæ. Vel ꝙ dictus Seius ei reddat dictam pecuniam, saluo iure addēdi &c.Sed nunquid qui tenetur tibi vtili actione, te agente nomine tuo & non nomine cedentis,est tibi obligatus,ita vt possis dicere in libello,eum tibi obligatum? Quidam dicunt, ꝙ nō, sed lex permittit tibi agere, idest ad vtilitatem tuam. Sed nun-

77 quid † causa ex qua fit cessio debet exprimi in libello? Arguo ꝙ sic.C.de edic.diui Adria.tollen.l. edicto. cum similibus. Sed cū actio vtilis cōpetat ei cui cessę sunt actiones ex cessione vel in subsidium,vel ex natura contractus sine cessione, nunquid dēt eligere & exprimere agendo, qua velit experiri, directa nomine dñi,an vtili suo nomine.Respondeo sic, secundùm do. Albertum de Gal.per l.ff.de solutio.l.si duo.& ff.de lega.j.l.si mihi & tibi,tamen arg. est contra, vt in summa prædicti dñi Alberti de Gal.Sed quid si simpliciter egit,nec fuit petitum, ꝙ illud exprimeret,quid dicemus eum intentasse? Dic vt dicūt in eadem

78 summa domini Alberti de Galeotto.Itē quęro † si habeo obligatum specialiter nomen debitoris mei ab ipso debitore meo, nunquid possim debitorem debitoris mei conuenire, antequā conueniam ipsum meum debitorem principalem ſm. l. C. de actionib.& obligatio.l.aduersus & l.fi. Dicūt quidam ꝙ primo debeo conuenire debitorem meum principalem ista ratione; quia fiscus,qui habet tacite obligata bona sui debitoris.ff.quib. cau.pign.taci.cont.l.2.& sic nomine quoq;,vt ff.de verb.signif. l.bonorum.non potest conuenire debitorem debitoris sui,nisi prius excutiat bona sui principalis debitoris,vt C.quan.fisc.vel priuat.l.nō prius. Item & quia nec possessorem pignoris sui debitoris poterit conuenire fiscus, antequam conueniat debitorem principalem,vt ff.de iure fisc. l. Moschis. vnde cū fiscus ex sua tacita hypotheca nō possit, meritò nec priuatus debet posse ex sua expressa,per auth.C.de actio.& oblig. auth. sed hodie. Sed dñs Albertus & do.Ot.& dñs Iacob. Bel.dicunt cōtrarium

79 † scilicet ꝙ possit conuenire debitorem debitoris sui etiam debitore principali non excusso per illas duas.l.aduersus.& l.fi. C. de actionib.& oblig.quæ non sunt mutatæ isto casu,vt dicūt,& sic stare non prohibentur,vt C.de testa.l.sancimus. & de appel. l.præcipimus.nam auth.sed hodie,dicit de possessoribus pignorum ꝙ vltimo loco conueniantur.at debitor debitoris non dicitur possidere pignus aliquod,licèt debitor sic contineatur iure incorporali,& incorporalia non possidentur,vt Insti.de reb. corporal.& incorpora.& ff.de acq. rer.dom.l.seruus.§.incorpo

80 rales.Nec contra hoc facit, ꝙ quasi † possidentur incorporalia, vt ff.de pet.hære.l.etiam.§.j.quia nec quasi possessor, dicit auth.

81 Item † non obstat in auth.de fideiusso.§.sed neq;.vbi dicit, sed neq; ad res debitorum,quæ ab aliis detinentur;quia sensit legislator de possessore pignoris & non debitore. Item nō obstant idem §.sed neq;.ibi vbi dicit. ideo est dicere, vel si quos habuit homines sibi met obligatos ex hypoth. actione teneri possunt: quia intelligitur de obligatis ipsi creditori occasione ipsius debitoris, aliter tanquam fideiussores mandatores vel sponsores, quod potest esse, si promisisset eum seruare indemnem de mutuo & credito,quem faciebat obligando se personaliter & bona sua iure pignoris & hypothecæ, & ideo dixit : quia hypothecaria teneri posset.Item non obstat.l.non prius.superius allega. in contrarium: quia illa loquitur in tacita hypotheca, secus in expressa.Item non obstat.l. ff. de re iudic.l.à diuo Pio.vbi dicit, ꝙ vltimò venitur ad nomina: quia illa loquitur in exequutoribus sñīarum,ex prædictis in præcedenti quęstio.possum dicere

82 secundùm Ac.de Reg.ꝙ † mulier habens expressam hypothecam potest conuenire prius debitores mariti vel hęredum suorū. Secus autem si omisisset expressam:quia tunc non potest ex tacita, vt supra dixi in fisco per l.non prius.C.quan.fis.vel priua.

83 Item † quęro, quis debet iurare de calumnia dñs an procurator in rem suam. Respōdeo, ipse procurator, cum sit principalis persona,& suum negocium gerat,vt no. Ac.C.de procurat.l.qui iti pendia & de actionib.& oblig.l.j.de hæredi.vel act.vendi.l.emptor.& ita tenet Ac.in gl ordina.ff.de procurator.l. non solum. in prin.in gl.j.super verbo interrogationibus,licèt aliter dixerit dñs Paulus,si tamen dicatur idoneor & melius scire veritatem debet venire,& iurare de veritate dicenda, vt nota. Ac.C.de iura.calum.l.2.§.sinautem fuerit.& præiudicat si confiteatur,vt ff. legatis j.l.seruum filii. §.j. sed Ac.de Reg. dicit, ꝙ non hoc casu debet compelli facere venire cedentem, cum propria sit causa illius cui cessa sunt iura,& dictæ duæ ll.C.de iuram.calum.l.2.§. sinautem.& ff.de procuratori.l.non solum.in princ.loquuntur

84 in eo qui alterius nomine agit. Sed † quid si cedens sponte veniat &

niat & confiteatur, vel dicat aliquid contra eum cui cessit: tũc dicit Ac. de Reg. ꝙ bene præiudicat, si sit soluendo ipse qui confessus est, aliàs non, si forte sit quidam spauoldus, & ita Iudex varie debet considerare ſm eum, & arg. ff. de rei vendi. l. in fundo. ff. de actio. & obligatio. l. fi. & in hac sententia fuit dñs Vbert. de Bobio licèt sit arg. cõtra. ff. quemadmo. seruit. amitta. l. si partẽ. §. j. sed cum actiones directè non transferantur; quia ita sunt ossibus infixæ, vt dixi supra, quæ actio cedi poss. ego quæro † an dñs qui eas cessit, possit agere, vel eas alii cedere? Respõdeo sic, vt C. manda. l. si pater. nisi aliquod de tribus interuenerit, scilicet contestatio litis, vel partis receptio, vel denunciatio, vt tamẽ sibi soluatur, quæ denunciatio debet fieri debitori, vt C. de noua-tio. l. 3. & sic, altero istorum interueniente vtilis præfertur directæ, aliàs non, vt sic intelligitur. l. ff. de procurator. l. in causæ. §. fi. ſm Ac. de Reg. Sed nunquid ille, cui cessio factam est, poterit producere eos testes in causa, qui produci non poterant à cedente, puta domestici, & familiares, vel parentes, & similes? Respondeo, ꝙ p̃t producere in testes & cedentem & domesticos, & familiares eius, & similes, dummodo aliquod commodũ dictæ causę non spectet ad ipsum cedentem, neç pro munere, nec pro alia quacunq; causa vel ratione, vt C. de iure dotiũ. l. j. ff. qñ app. sit l. j. §. in propria. & facit. C. de euict. l. 2. & quia non est phibitum, cum edictum de testib. sit prohibitorium, vt arg. ff. de testib. l. j. & maximè quia propria causa est eius qui iura sibi cessa accepit, vt ff. de procurat. l. quæ omnia. §. placet. licet sit arg. contra. ff. de acqui. poss. l. Pomponius. §. cum quis &c. & hæc dicta sufficiant. Deo gratias amen.

(85, 86)

DE CESSIONIBVS.

INCERTO AVTHORE.

SVMMARIVM.

1 *Vtilis actio an sine cessione competat.*
2 *Cedens facta si agat directa actione, an præferatur ei cui facta est cessio.*
3 *Actio hypothecaria an tantum nudam possessionem respiciat.*
4 *Res si duobus cessa sit, ad quem ratio maximè spectet.*
5 *Confessio quando non præiudicet.*
6 *Qui per alium facit, per seipsum facere videtur.*
7 *Concedendo iura, an quis faciat procuratorem vt in rem suam.*
8 *Procurator non dominus est ante litem contestatam.*
9 *Cessio facta principali an valeat.*
10 *Cessio hypothecaria quando non valeat sine principali.*
11 *Cessio facta sine causa an valeat.*
12 *Interueniente pretio emptio præsumitur non cessio.*
13 *Probare cuius sit, pecuniam datam fuisse.*
14 *Vtilem qui habeat actionem, an directam habere queat.*
15 *Experiri nemo potest sine actione.*
16 *Fideiussor an teneatur, si principalis pignus debitori reddidit.*
17 *Iura & actiones an debeant cedi pro parte, vel in solidum fideiussori.*
18 *Iura & actiones an specialiter in fideiussorem cedi debeant.*
19 *Debitorum nomina sunt incorporalia.*
20 *Cedens an cessionarium in ius vocare posit.*
21 *Minor an actionem cedere posit.*
22 *Cessio an venditio censeatur.*
23 *Vendito nomine, venditur instrumentum nominis.*

CESSIONVM materia vtilis multum, nõnullis cognita & aliàs sępe vidi cõsuli peritiores, & male respondere. Idcirco breuiter tractabo ea, quę de hac materia mihi vtilia videbuntur. Et primò antequam ad alia procedã, sciendũ est, ꝙ vtilis actio nũquam † sine cessione competit alicui. (1) Et hæc est regula generalis, quæ quidẽ fallit in quinq; casibus specialibus. Primus est in actione ex vendito, vt C. de ac. vel hære. ven. & l. 2. & 3. & l. emptor. & l. postquã. Secundus in nominibus in dotem datis, vt C. de act. & obl. l. nominibus. Tertius in nomine in solutum dato, vt C. quando fisc. vel priua. l. fi. Quartus in legato nominis, vt C. de leg. l. legato. nominis. Quintus est. ff. de pig. act. l. si conuenerit. In istis solummodo quinq; casibus & non in aliis est speciale.

(2) † Quæro, procedendo vlterius ponamus, Aliquis cessit mihi actionem in decem, facta cessione, postmodum ipse egit actione directa suo nomine. Ego cui facta est cessio egi vtili. Quis p̃fertur in agendo. Ego qui cessi, vt ff. de procu. l. in causæ. §. pe. Et hoc verum videtur nisi in tribus casibus. Primus est, si denũciaui debitori, antequam ageretur, vt solueret illi, qui cesserat iura. Secundus est, si litem fui iam contestatus. Tertius, si partem recepi pecuniæ. Isti casus no. C. de do. l. fi. An autem cedens poterit agere, de hoc vide plene per Barto. in l. facta, §. si hæres. ff. ad Treb. Quæro. Quid si cedens mihi exegit, nunquid repetam ab ipso vt mihi restituat? Dico ꝙ sic. Ar. ff. si ager. vecti. vel emphy. pet. l. j. §. qui in perpetuum. Quid erit? Quidam obligauit mihi nomen debitoris sui, quæ actio mihi datur? Quidam dixerũt ꝙ datur mihi hypothecaria, vt C. de hære. act. l. hęredem. Sed Mar. (3) Sill. dicit, ꝙ pessimè dicunt: quia † natura hypothecariæ est tantum aduocare nudam possessionem: vt ff. de emp. & ven. l. si cũ venditor. vnde dicit, ꝙ datur vtilis ex contractu, ex quo poterat ille agere directa: quia si poterat ille agere directa ex mutuo, & certi condictione & vtili ar. l. nomen. C. quæ res pi. ob. pos. Nec ob. de actio. vel hære. vendi. quia illa loquitur in tacita hypotheca. Et ita videtur innuere gl. ordinaria in l. & cum ipse, & ita dicit gl. ordinaria super. l. nomen. §. & actiones contra debitorem (4) meum ipse cui cessit cessit. Quæro cessit alicui iura aliqua † nũqd ille cui vltimo facta est cessio habeat actionem & agere possit? Do. Io. dicit ꝙ non, ex eo ꝙ infinitas est euitanda: vt C. de sacro san. l. inter diuinum. Quid erit? Aliquis in rem suam agit contra me, dico ego tu non potes agere nec experiri, quia satisfeci illi ꝙ tibi cessit ante cessionem factam, dixit iste, non est verum, dixi ego, faciam eum venire coram iudice, dixit iste, libenter. finaliter venit ille qui cessit, & confessus est me sibi soluisse, iste nõ obstante confessione vult agere dicendo ꝙ non preiudicat sibi talis confessio. Nunquid potest? Certe videtur, ꝙ talis cõfessio sibi faciat præiudicium, ar. l. 2. C. cõia de leg. & de vsuris. l. si. ff. si re (5) gua. l. eos. † Econtra videtur, ꝙ non præiudicat talis cõfessio, ar. ff. quemadmodum seruit. amit. l. si partem. §. j. D. Vbert. de Bobio ita dicit, in d. ita se refert quæ sit persona cõfitentis, vt si est talis persona, quæ possit satisfacere vtriq; & tunc non faciet præiudicium, ita iudex debet varia statuere ex personis & causis, ff. de rei ven. l. in fundo & de act. & obl. l. fi. C. si quis imperat. maledixerit. l. j. cum suis. si. no per Bar. in l. j. in prin. ff. de tributo. ꝙ qn lex vel statutum dicit, ꝙ actiones competentes vni dentur alii, intelligitur de vtilibus nõ de directis, & ibi quid si tantum dicat, per liberam personam queratur nobis actio, vbi distinguit. Quæro, aliquis constituit procuratorem suum & dedit ei potestatem liberam, ꝙ possit cedere iura & actiones fideiussoribus contra debitorem suum, dicit fideiussor conuentus, Ecce ego sum paratus soluere, cedas mihi iura, quæ habet dñs contra debitorem principalem, cuius sum fideiussor. dicit procurator, Paratus sum, dummodo soluas, & ostendit instrm procurę suæ & mandati sui, videns fideiussor dictum mandatum dicit, non habes mandatum speciale super hoc: & ideo volo te condemnari: quia non potes cedere. Nunquid debebit condemnari? & videtur ꝙ non, ar. ff. de fideiuss. l. si mandati. & l. si cui. l. si eo. tit. & ff. ad Treb. l. restituta. de aucto. tuto. l. pup. Contra videtur, (6) ar. illius generalis dicti, qui † per alium facit &c. vt ff. de admin. tut. l. ita autem. §. gessisse. de vi & vi ar. l. j. §. dixisse. & ne quis eum qui in ius voca. vi exi. l. si per aliud. §. j. non facit tanquã ipse, sed tanquam alius, vt ff. de adopti. l. si pater. §. qui duos. Item verba debent aliquid operari. ff. de leg. j. l. si quis. ff. ad municipa. l. j. sed D. Albertus Papien. & dñs Vbertus de Bobio dicunt ꝙ ipse nõ posset cedere iura in hoc, tali ratione: quia cedẽdo iura faceret procuratorem vt in rem suam, vt ff. de condi. inde. l. si. §. Titius, & l. si procurator & C. de procu. l. quod quis & l. neq; tutores. ff. de procur. l. Pomponius. & si cesserit, non valet vt puto, immo dicebat D. Albertus Papien. ꝙ quicunq; aliter dicit hæreticus est: sed D. Homobonus Cremonen. respondebat huic argumẽto, dicit ipse, certe hæreticus non sum, & tu dico contrarium. Nec obstant argumenta allegata, quia ego bene cõfiteor, ꝙ ce- (7) dendo iura facio † procuratorem vt in rẽ suam secũdum dñm Albertum, si habet ad hoc speciale mandatum, bene poterit cedere alteri ante litem contestatam, & facere alium procuratorem in rem suam, cum in aliis iudiciis & litibus procurator nõ possit alium procuratorem constituere ante litem contestatã; (8) quia non est dñs † ante litem contestatam, vt supra d. l. neq; & l. quod quis. Sed si habet speciale mandatum ad procuratorẽ cõstituendum, & certus est ille qui debet constitui, nunquid potero constituere? Certe sic, arg. ff. de procur. l. 2. Sed nonne certus est iste cui debent cedi iura & constitui procur. vt in rem suam? Si ergo est bene certus, bene potest constituere ipsum procuratorem in rem suam, & ita poterit cedere iura, & actiones & facere procuratorem in rem suam, & ita nõ ob. opi. D. Albe. maximè argumentum suum. Et hæc argumenta ipsa veritas: & in hoc videtur concor. gl. or. quæ est. ff. de procur. l. 2. ego in quodam consilio fui, & feci in tali casu dari fideiussores, vel aliter satisdari ab illo procuratore, qui erat paratus cedere cũ illo mãdato, per dñm qui constituerat ratam habere illam cessionem, cuius nomine fiebat; quia erat in lõginquis partibus. Et hoc tolerari posset, vt euitetur fraus istius procuratoris petentis & cedere volentis. Et nota hãc quæstionem, quę sępe venit de facto. (9) Quæro, Aliquis cessit † suo principali, nunquid valet cessio? Et vr̃, ꝙ sic, vt ff. de act. vel hær. ven. l. fi. & C. mãdati. l. fi. & l. ab Anastasio. & l. per diuersas. C. eo. & ff. de excep. rei iudi. l. si ex sextante. §. Latinus. Contra vr̃, & ita dicit gl. ordinaria, quæ est accessoria non põt cedi sine principali, arg. ff. de reg. iur. l. cum principalis. Et ꝙ sit accessoria probatur ff. de instito. l. pupillus. §. præscribere. do. Mar. ibidem dicit, ꝙ credit ꝙ sic, non tñ pro certo asserit, ar. l. fi. C. de actio. vel hęre. vendi. vbi gl. ord. dicit, ꝙ cedi non pt; quia si

quia si diceremus hoc iam esset absurdum; quia si cedens ageret actione principali, Alius hypothecaria causa, perderet suam naturam actionis, realis hypothecaria. & ita dicit gl. or. Ego autem adhibeo distinctionem, aut iste, qui cedit, hẽt principalẽ actionem hypothecariã. Et † tunc non valet cessio hypothecaria si- (10) ne principali; qa forte stetit per triginta annos, ꝙ ipse non egit. Et tunc bene valet cessio, vt C. de luitio. pignorum. l. 2. in gl. quę incipit, intelligere debes, ꝙ fuerit sublata principalis tanto tempore non. C. de præscript. 30. ann. l. cum notissimi. §. j. quæ omnia sunt vtilia.

Quid si aliquis cessit alicui actiones vtiles, directas, ciuiles & pręrorias contra debitorem suum, & constat in instrumento, ꝙ præfecit eum occasione istius cessionis, tamen non continetur causa in instrumento, nũquid valebit talis cessio † facta sine cã? (11) Et certe videtur ꝙ non arg. ff. de his qui no. infa. l. 2. & l. ignominiæ. & de transactio. l. cum hi. §. causa. & C. de procu. l. qui stipendia. & de proba. l. exemplo. Contra dr̃. C. de præd. curialium. l. fi. (12) vbi dr̃, ꝙ postquam pretium interuenit, pręsumitur † emptio & venditio, & ita præsumuntur omnia solenniter acta: vt ff. de p̃scrip. verbis. l. natura. Sed ego contra per l. qui stipẽdia. supra allegatam, & hęc est veritas, & faciunt iura allegata pro ista parte, ꝙ non valet cessio. Quæro, quid si in instrõ apponatur, ꝙ nõ sit (13) data pecunia, nunquid debebit pecuniam † datam probare iste cui cessa sunt iura? Videtur ꝙ sic, vt de non nu. pecu. l. si ex cautione. de rei vẽd. l. dolus. & l. per diuersas. C. mãdati. & l. ab Anastasio. eo. tit. sed do. Mar. Sill. cõtra, & ego quia præsumo omnia solenniter acta: vt insti. de fideiusso. §. fi. & C. de contrahen. & cõmit. stip. l. j. Quęro, aliquis promisit mihi codicem, vel aliquid in quodam instrumento, & promisit omnes expẽsas, quas faciam in exigendo illum codicem, postea cessi omnia iura & omnes actiones alii, nunquid iste promissor meus tenebitur ad expensas illi cui sunt cessa? Et videtur ꝙ non; quia ille fuit principalis, qui meruit hoc priuilegium. ar. ff. de admi. tuto. l. ex pluribus. ff. de leg. 2. l. patronus. ego contra, vt insti. de verb. obl. §. ex conditionali. Quæro, aliquis agit cõtra me iure cesso, dico sibi, an agis ex persona tua an non? & mihi specifices, & ipse dicit nolo tibi exprimere, nũquid cogetur? Videtur ꝙ sic, vt ff. de tribu. l. quod in hęredem. §. eligere. item quia directa competit ex mente, vti- (14) lis ex verbis, vt ff. de neg. gest. l. negociorum. Item alia † possum cum habeo directam quæ nõ possum cum habeo vtilem: nam si exprimat, tunc eris instructus, ar. ff. de eden. l. 2. Ecõtra dicitur ꝙ non, vt ff. de pet. hær. l. nec vllam, & l. si quis sciens. de euictio. l. minor. Item tantum consequitur per directam quantum per vtilem. l. actio. ff. de neg. gest. Quid dicemus? Dico ꝙ tenetur exprimere per l. si duo. ff. de sol. Quæro, quid si egit quis cõtra me, & non habet animum litigandi, & cum facta esset litis & contestatio & assignati termini & dilationes vtriq; parti ad probandum, & cum factæ fuerint probationes & conclusum in causa, dum eramus prope sñiam videns iste, ꝙ subcumbebat in causa, iuit ad quendam debitorem suum, & dixit sibi, nõne talis debet tibi. c. quæ mihi debes? Dixit ipse, sic: dixit iste, cedas mihi iura & actiones quæ habes, & cessit, & iste habens talia iura cessa facit talem positionem mihi, pono ꝙ debes c. tali ex tali causa, item ꝙ contra te & tua bona habeo iura cessa de debito isto, modo excipio ego & dico, quid ad te si debui illi? iste dicit, reperio instrumentum, qualiter idem mihi cessit iura, ꝙ facere potuit, vt C. de proba. l. ad probati. Modo quæritur, nunquid talis positio admittetur, ex quo habuit ius petendi ante sñiam diffinitiuam, ita ꝙ condemnatio fiat? Et videtur ꝙ sic: vt ff. ad exhi. l. tigni. & de rei ven. l. si autem. & l. si mandauerit. mandati. & de pig. l. si rẽ §. fi. & l. si ita. ar. istarum legum, ꝙ actio competat cum effectu. econtra videtur, ꝙ non admittatur, vt ff. de iudi. l. non potest. de aqua plu. ar. l. hactenus ad fi. & pro derelicto. l. aut pars. C. de fideic. lib. l. inter. ff. cõi diui. l. ne fundum. Quid ergo dicendũ? Ego ita distinguo, aut iste est litem contestatus nomine suo, aut alieno. hoc ita intelligas, aut directa agit, & videtur nomine illius, qui cessit; & tunc tenet iudicium; quia postea cedendo ratificare videtur, vt ff. de iudi. l. licet. Aut simpliciter egit, & etiam tũc habet locum. d. l. licet j. nomine meo vtili iure cesso, vel si suo, tunc post litem cõtestat. ar. cum prosequitur, si alieno dic ꝙ sic. ff. de iu. l. licet. ff. qui satisd. co. l. iudic. & de minor. l. & si fine. §. fi. & in hac opinione sum & fuit do. Guido de Suza. quia hæc sine dubio est vera opinio. Quæro, habeo debitorem, & fideiussor vult satisfacere, si volo sibi dare pignus: vt C. de fideiusso. l. 2. & l. fideiussor. ego nolo dare, nunquid poterit me cogere ad dan- (15) dum sibi pignus? Et primò † videtur ꝙ non, qua autem actione non video & nemo sine actione experitur: vt ff. de peti. hæredi. l. si quid possessor. Ego dico contrarium per duo iura: vt C. loc. l. si diuersa. ff. de fideius. l. si fideiussor succurri debet. Sed quo iure cogetur? Respondeo, iudicis officio. Nec obstant leges quæ allegantur à quibusdam. l. nulla. C. de solu. quia illæ loquuntur in extraneo, qui non fideiussit, sed volebat satisfacere creditori, & volebat ꝙ cederentur & darentur sibi pignora, quæ dari sibi non debebant per leges allegatas. Quæro, habeo fideiussorem, debitorem & pignus, & postea venit & rogauit me, ꝙ eidẽ concederem licentiam vendendi pignus prædictum, dicendo, tu es bene securus de debito amore mei concedas mihi licentiam, Et dixi, libenter, facta cessione, ego postea contra fideiussorem ago; qm̃ principalis aufugit cum oĩbus suis bonis, dicit fideiussor, cedas mihi pignora, vel iura in pignore quæ habes, & paratus sum satisfacere tibi. Dico ego, facere non possum; quia feci gratiam debitori, vt pignora vẽderet. dicit fideiussor. id tibi imputes, hoc nolo redundasse in mei præiudicium, quid dicendũ? (16) Certe quidam male intelligentes scripserunt † ꝙ fideiussor nõ teneatur ad solutionem, per l. Stichum aut Pamphilum. ff. de solu. Ego autem dico & credo expre ꝙ si feci gratiam debitori, vt venderet pignus, certe hoc non obstante ꝙ non possis cedere pignus & materiam pignoris ipsi fideiussori: nihilominus ipse fideiussor cogitur ad solutionẽ, arg. l. j ff. quib. mod. pignus, vel hypo. sol. & de his quæ in frau. credi. l. si pignus, quæ lex est aurea ad materiam istam, & hoc, nisi dolo fecerit gratiã debitori, nec obstat. l. Stichum. aut Pamphilum. § pen. quæ in contrarium allegatur, quia illa lex loquitur in personalibus, nam cõtingit culpa sua: quia fecit pactum de non petendo. Quæro, ago cõtra fideiussorem, dicit fideiussor, paratus sum soluere, cedẽdo mihi (17) † iura & actiones contra fideiussorem meum, Nunquid debeo cedere in solidum vel pro parte? Et certe videtur ꝙ in solidũ, vt ff. de leg. j. l. si res obligata. in fi. Tu contra, & dicas ꝙ pro parte tantum. ff. de tuto. & cura. l. si plures. & de pecu. l. quæsitum. & est gl. C. de duo. reis l. j. & hæc est veritas. Quæro, Aliquis bannitus cessit mihi iura & actiones, an potero experiri & agere tali iure cesso à bãnito seruo? Aut cessit mihi ex causa lucratiua, aut ex onerosa, Si ex lucratiua, tunc nõ possum, vt quia donauit. Si ex onerosa, Sic: vt ff. de excep. doli. l. apud Celsum. & dic vt ibi p Bar. & l. si procur. & l. pater. Quæro, vendidi nomen debitoris, q̃ & quam habebam cõtra debitorem, & in cessione nihil dictũ fuit de fideiussore, venit emptor, & vult agere cõtra fideiussorẽ ex isto iure cesso, An potest? Et videtur ꝙ sic. ff. de actio. & obli. l. 3. & de leg. 3. l. nomen. in prin. Econtra videtur ꝙ non: quia ad (18) hoc vt possit agere iure cesso oportet ꝙ specialiter cedãtur † iura & actiones contra ipsum fideiussorem, arg. duarũ ll. ff. de hære. vel actio. vendi. l. qui filii nomine. & l. antepe. ergo cum non cessat, non valet cessio, nec agere potest. Item alio arg. Nam cessio est stricti iuris, vnde potius videtur omissum per l. quicquid astringendæ. de verb. obli. & ad hoc. ff. de fideius. l. vt fideiussor. Et sic dico, ꝙ nec ex cessione, nec ex vi cessionis fideiussor talis poterit conueniri, arg. præalleg. ll. Quæro iuxta prædicta, nunquid iste fideiussor petere possit aliquo iure? Et dico ꝙ sic. s. illa actione quæ quæsita est emptori eo ipso ꝙ emit, vt C. mandati. l. j. sed ex cessione, non cũ non fuerit facta contra ipsum. Et hoc verum. licèt quidam aliter voluerint dicere. Quæro, quidã obligant debitorẽ: vt ff. ad Tertul. l. si legatarius § j. volo agere cõtra debitorẽ debitoris hypothecaria. mihi obiicit ꝙ primò debeã res & bona debitoris principalis excutere, nũquid cogetur? Respondetur aliàs fertur. D. Alber. Papien. respõdisse in quodam conuen. vtil. arg. cuiusdã. l. pen. C. de act. & obl. quia videtur hoc tantum contingere in hyp. pignoris, sed in nominibus debito- (19) rum aliud dicit de iure censeri: quia nomina debitorũ † incorporalia sunt, ergo nullo modo possunt possideri, vt ff. de acqui. rerũ domi. l. seruus. §. incorporales. & ff. de vsur. l. sequitur. §. sed nostra. & quod nõ mutatur, quare stare prohibetur. l. sancimus. C. de testa. & appell l. p̃cipimus. in auth. quib. mod na. effi sui. §. tribus. Tu dicas contrarium, vt C. qñ fisc. debi. suũ ꝯue. l. nõ prius. ff. de iure fisci. l. Moschis. Sed D. Alber. est illis iuribus cõtrarius, & dicit non obstare; quia loquuntur in tacita hypotheca, non expressa, sed ita nõ intelligitur lex illa, vel possumus dicere specialiter in fisco. Quæro, aliquis agit contra aliquem, & nõ dimisit procuratorem, quod facere potuit. Nunquid imputabitur sibi: Videtur ꝙ non: quia non tenetur mittere. gl. ord. dicit ꝙ nõ. ff. si quis cau. l. 2. Ecõtra videtur mittere, & dimitter, argumẽto. ff. de procurat. l. j. §. iusti. & de mino. l. Papi. & ex quib. cau. maio. l. sed & si per prætorem. §. aduersus, tu ita potes dicere & distinguere, An sit grandis ille contra quem agitur, an non. Et si grandis sit, non tenetur. ff. de procu. l. in pecuniariis. extra. de procur. c. querelam. si secus sit, tunc tenetur. Quid si dictum est in citatorio, ꝙ veniat, & habuit responsalem, nunquid tenetur mittere procuratorem? Respondeo. Sic, ita concludit Ioannes Theutonicus decretorum doctor extra. de dolo & contuma. c. cum dilecti. ff. de diuer. & tempor præsc. l. j. & ista sunt illa q̃ pro maiori parte consueuerunt notari cõiter à Nico. Mata. & postea Iaco. de Are. Sed iuxta hoc quæro, Quid si tibi sub pęna promi si non facere aliquod opus in solo meo, postea alienaui solum & emptor fecit, An tenear? Et an emptor etiam teneatur? vide per gl. in l. 3. §. 2. ff. de alie. iudi. mutan. cau. fact. & in l. fi. ff. de contrahẽ. emp. Sed quid, exemplum vendidi tibi fundum, in quo ante vẽditionem damnum factum fuerat, ego non egi, sed post venditionem volo agere. An possum, ita ꝙ emolumẽtum meum sit solum? Dic ꝙ sic: vt l. is qui in put. § si postea. ff. quod vi aut clã. & per Cy. in simili. ff. de iurisdic. om. iudic l. fi. in quæstione fi. Et plura alia vide vt scripsi in d. l. 3. §. 2. ff. de alie. iudi. mutan. causa fac. Sed

20 fac. Sed an † cedēs ad petitionem cessionarii teneatur venire in iudicium cum cōuenitur? Dic ꝙ sic, vt de euictione tenetur: vt quia cessit ex causa onerosa: quia ad eum spectat commodum & incommodum, iuxta. l. j. § in propria. ff. qñ app. sit. pro quo facit. C. de vsur. rei iud. l. fi. §. & antiquitas. ff. de penis. l. quod dictū. aliàs si ex causa lucratiua non tenetur venire, facit. l. ad res donatas. ff. de ædil. edic. Sed an † minor potest cedere actionem? Dic ꝙ sic, vt nota. per Bar. in l. j. § fuit quæsitum. ff. ad Treb. Sed an tutor possit cedere actionem pupilli? Dic ꝙ non, per Bar. in l. restituta. §. pupillus. eod. titu. Laus Deo.

21

Nota ꝙ cedens iura contra debitorem, non transfert ius agēdi in cessionarium contra debitorem, nisi in tantum quantum soluit: Et sic si cedo tibi iura contra Titium debitorem meū de c. pro l. non poteris agere contra Titium nisi ad illa. l. quæ mihi soluisti. l. per diuersas, & l. ab Anastasio. C. mandati. Item nota
22 † ꝙ si statuto cauetur, ꝙ debitor non possit detineri pro debito, ꝙ cessionarius nō potest facere detineri debitorem pro debito sibi cesso, ita notat Bald. in l. plane. ff. famil. ercis. Item nota, ꝙ cessio actionis & iurium censetur quædam venditio, & vt alterius rei venditio regulari debet, probatur in l. si is. & l. si dubitetur. primo respon. §. fi. Spec. in tit. de cessio. actio. §. j. versi. sed nunquid minor. & ver. sequitur. tangitur in l 2. C. de rescin. ven. Item nota, ꝙ vendens nomen tenetur tradere instrumentum nominis, vt nota. per Bald. in l. instrumenta prædiorum. de fideicommissis.

LANFRANCI DE ARIADNO.

De Petitione.

SVMMARIVM.

1 *Libellus querimonialis est qui in causis criminalibus, conuentionalis verò qui in ciuilibus porrigitur.*
2 *Conclusio nulla requiritur in libello in causa criminali oblato.*
3 *Libellus conuentionalis in ciuilibus narrationem requirit & conclusionem.*
4 *Causa proxima in libello in actione reali oblato inseri debet, sed non in actione personali.*
5 *Libellus qualiter formari debeat in actione reali.*
6 *Reus conuentus libellum generalem vel obscurū non debet petere declarari.*
7 *Libellus in rei vendicatione qualiter debeat concludere.*
8 *Libellus aliquid continere debet, quo probato sententia pro actore ferri dēt.*
9 *Actio hypothecaria est realis, in cuius libello causa remota inseri debet.*
10 *Libellus est legistarum argumentum, quemadmodum & syllogismus dialecticorum.*
11 *Libellus talis procedit, peto talem fundum, qui fuit meus.*
12 *Libellum præsumptiuè concludere quando sufficiat.*
13 *Causa non necessariò exprimitur in iudicio generali seu vniuersali.*
14 *Iudicium quod dicatur vniuersale.*
15 *Libellus an sit in scriptis porrigendus.*
16 *Libellus in quibus iudiciis sit necessarius & in quibus non.*
17 *Libellus in scriptis non requiritur in quacunque causa agitanda coram officiali leges ignorante.*
18 *Libellus an sit de substantia iudicij, & an possit ei renunciari.*
19 *Sententia libello conformis esse debet.*
20 *Libellus per conuentum petitus necessariò est porrigendus.*
Processus per simplicem querelam dicitur, qui fit sine libello.
21 *Libellus incertus non procedit, si ei opponatur de incertitudine.*
Libellus incertus super accessoriis procedere potest.
22 *Libellus an sit de processu.*
23 *Processus sine citatione fieri potest parte in iudicio præsente.*
24 *Rescriptum quando loco libelli possit haberi.*
25 *Libellus non debet mentionem facere de aduersarij iure.*
Conclusio libelli secundùm ius commune facta sufficit, licèt non de iure speciali.
26 *Libellus porrectus an possit emendari, & ei aliquid adijci, vel detrahi.*
27 *Renunciari potest liti etiam lite contestata.*
28 *Argumentum de toto ad partem in iure est validum.*

1 QVIA petitio plerunq; ponitur in libello, & per libellum expeditur: vt in auth. offerat. C. de lit. contest. & in c. j. supra de lib. obla. Ideo præmitto, ꝙ duplex est libellus, quidā querimonialis, & quidam cōuentionalis. † Querimonialis est, qui porrigitur in causis criminalibus: vt in l. libellorum. ff. de accu. Libellus conuentionalis est q porrigitur in causis ciuibus, vt in d. auth. offerat. In primo sufficit sola narratio facti, nec requiritur aliqua conclusio. tex. in l. j. §. j. ff. ad turpil. (Adde Fran. Aret. in l. improbum. C. ex quibus cau. infa.) Hęc est sñia Bal. in l. & si seuerior. C. ex quibus cau. infa. irrog. nec est doctor aliquis, qui ab hac recedat, & est ratio: quia in causa criminali nihil concluditur debere dari vel fieri parti: quia aut est pęna corporalis & applicatur corpori, aut est pęna pecuniaria, & applicatur fisco: vt in l. agraria. ff. de termino. & ibi pulchre p
2 Bar. † Cùm ergo concludatur, nihil debere fieri parti, nimirum si nulla conclusio est necessaria in tali libello: quia incontinenti narrato facto succedit pęna legalis, quæ est à lege, vel à statuto ordinata. Vel si est arbitraria, iudex debebit imponere talem pęnam, quæ est consueta imponi in talibus delictis: vt est tex. in l. cōfessus. ff. de cu. & reo. exhi. Vnde iudex qui est legis minister, administrator reipublicę sine aliqua petitione partis imponet
3 pęnam à lege statutam. † In secundò autem libello. s. cōuentionali in causis ciuilibus duo requiruntur. s. narratio & cōclusio, narratio pręcedit, & conclusio sequitur, & debet attendi cōclusio libelli: non autem narratio ad cognoscendum, si libellus est ineptus, & quę actio sit intentata: hæc est sñia Inn. in c. super literis. in verbo, & in cōi forma, de rescriptis. eandem sñiam tenet Cy. in l. edita. C. de eden. Idem tenet Bart. in l. Aurelius. §. idem quæsiit. ff. de liber. lega. Hoc voluit Bal. in l. & si seuerior. C. ex q. bus cau. infa. irroga. Eandem tenet Ang. in l. qui interrogatus. ff. de pet. hær. (Adde do. Bar. Soc. in cons. 160. inci. in præsenti. ver. confirmatur ista opi. in fi. in 2. parte. & do. Mari. Soci. in cons. 39. incip. visis. ver. vtrum quia, in j parte. & do. Bar. in consi. 134. inci. visa. ver. secunda via. in fi. eo. parte. & do. Alex. de Imo. in cons. 121. in 2. col. in j. parte. Et ibidem in 8. col. quid de conclusione generali an procedat.) In quo libello cōuentionali debet exprimi causa, sed diuersimode, quia habemus discurrere per tria iudicia. Nam quoddam est iudicium generale, & quoddā est vniuersale, & quoddam est particulare.

Quò ad particulare hic est considerandum, ꝙ interdum intentatur
4 actio realis & interdum actio personalis. † Si libellus porrigitur in actione reali debet exprimi causa proxima nō autem remota. In actione autem personali est totum oppositum, quare est aduertendum, ꝙ si habemus contractum, ex quo contractu resultat obligatio, ex obligatione nascitur actio, vt in l. licet. §. ea obligatio. ff. de proc. quę actio est illa quę deducitur in iudicio, & dicitur illud ius quod competit nobis ad consequendum id quod nobis debetur, vt inst. de act. in prin. ex quo peruenitur ad sñiam, ex qua sñia peruenitur ad executionē. Causa remota in actione personali est contractus. Causa autē proxima est obli-
5 gatio. † Vnde sic formatur libellus in reali. mutuaui Titio 10. q recusat mihi restituere, quare ipsum peto condemnari ad dandum mihi 10. nō autem debet exprimi ipsa obligatio: ita tenet gl. in l. j. in prin. ff. de eden. quam sequitur Bar. Ang. & cęteri doctores. Eandem sñiam tenet gl. c. significantibus extra, de lib. obl. quam sequitur Io. An. Inn. & cęteri doc. Veruntamē si quis porrexerit libellum in actione personali non inserta causa remota hoc modo, talis mihi debet 10. quare peto ipsum condēnari: procedit libellus, nisi opponatur, vt in l. fi. C. de anna. exce. & hoc tenet Ang. in l. j. in prin. pręalle. & idē Io. de Imo. & Ant.
6 de But. in d. c. significantibus. † Cautela est pro reis conuētis, qñ libellus est generalis vel obscurus, ꝙ non petāt libellum declarari, sed dicant se non teneri respondere. Nā si diceret reus, debere declarari, actor cito declararet, si enim dicat, nō tenemur respondere, non percipiet actor, ex qua causa hoc agat. Et si nō declarabit, succūbet: & ista fuit notabilis cautela Pe. fratris Bal. & Ang. & etiam Alb. in c. fi. supra de libel. obl. & ibi est tex. bonus quem etiam sequitur Io. de Imo. (Et hoc idem tenet Fel. in c. significantibus. in 3. col. ver. 5. declaratio.) In actione reali cā
7 remota est titulus, & cā proxima est dñium. † Vnde in rei vendicatione hoc modo cōcluditur, talis possidet talem rem licet indebitè & iniustè, quam dico spectare ad me iure dñij &c. Nō enim est necesse, ꝙ inferatur cā remota. i. titulus, vt est, quam rē emi à Titio &c. quare hoc contingit, ꝙ in actione personali inferatur causa remota, & in reali proxima. Respondeo, ꝙ actor debeat ita dare libellum suum conceptum, ꝙ reus possit deliberare, vtrū velit cedere vel contendere, vt in l. j. in prin. ff. de edē.

8 Item in libello † debet tale quid apponi, ꝙ si esset verū, posset sequi sñia pro actore. Vnde si in actione personali actor insereret causam ꝓximam, solum dicendo peto 10. à Titio, ad quæ est mihi obligatus, quare &c. iste libellus esset ita generalis, ꝙ non possit reus deliberare, an velit cedere, vel contendere. Nam reus posset meritò dubitare. s. qualiter sit obligatus & ex qua cā, sed si dicat hoc modo, peto 10. à Titio, quæ sibi mutuaui, ecce modò ꝙ reus est certus, an sit verum, & ideo debet inseri cā remota: quia ex illa redditur certus, an velit cedere vel contendere, ꝙ non fit per insertionem causæ proximæ. Item in actione reali. s. in rei vēdicatione. Si dico peto talem rem mihi restitui quam emi à Titio, quę est causa remota: non est insertum in libello tale quid, quod si esset verum, posset obtinere actor; quia etiam probato ꝙ emerit illam rem à Titio, non poterit obtinere: quia ista stāt simul, ꝙ illā rē emerit à Titio, & ꝙ nullum ius habeā: quia Titius non
9 erit dñs, ꝙ dictum est in reali. s. rei vēdicatione. † Nam & in hypothecaria actio est realis, vt in l. pignoris. C. de pig. & in §. item seruiana. insti. de actioni. & plene per Dy. ibi, debet tñ inseri causa remota hoc modo, talis possidet talem fundum, quem dico mihi esse obligatum actione dotis matris meę: ita dicit eleganter Ang. in l. j. in prin. ff. de eden. Et per hoc reprehenditur gl. ibi loquens indistinctè de actione reali: libellus autē debet ita formari, ꝙ concludat necesse, vel præsumptiuè, vt in l. omnis. §. Lu
10 cius. ff. de his quæ in frau. credi. † Est enim libellus argumētum legistarum, sicut syllogismus argumentum dialecticorū, in quo libello interuenit maior propositio, minor, & cōclusio. Sed plerunq; tacetur in libello minor propositio tanquam de se nota: procedit enim libellus, vt in argumentis legistarum cum duabus propositionibus tanquam enthymema quoddam, quod secundum dialecticos ex duabus propositionibus cōsistit. Quod declaro hoc modo: ecce argumentum dialecticorum. Omnis homo currit, Sortes est homo, ergo Sortes currit. iste est syllogismus in darii. Ecce modo syllogismus qui est argumentum legistarum Omnis qui suscipit pecuniā mutuò tenetr illā restituere. ego mutuaui 10. Titio, ergo ille debet cōdemnari mihi ad restituendum. Et plerunq; & sępe tacetur vna propositio in libello quod solum dicitur mutuaui 10. Titio, quare peto ipsum condemnari: quia lex minorem habet pro nota. Vnde libellus
11 saltem præsumptiuè cōcludit, ꝙ sufficit, vt dixi. † Ex quo infert Spec. ꝙ procedit huiusmodi libellus peto talem fundū, qui fuit meus: dicit ipse, ꝙ procedit in rei vendicatione; quia concludit præsumptiuè; quia qui olim fuit dñs, præsumitur hodie, vt in l. siue possidetis. C de probat. & in l. ancillæ. C. de furtis. & ibi gl. facit quod no. per Bal. in l. j. C. de seruis fugi. Hanc sñiam sequitur Ant. de But. Io. An. & Io. de Imo. in c. significantibus supra de libel. obla. contra quam opinionem insurgit Bar. in l. certum. §. si quis fundum. ff. de confes. dicens nullo modo talem libellū posse procedere in iure, hanc sñiam amplexus est Cy in l. edita. C. de eden. quam Ang. reprobauit inconuincibili ratione. s. ꝙ talis libellus nullo modo pōt procedere; quia vnius inclusio cętero rum est exclusio. c. nonne. de præsump. & in l. maritus. C. de procur. sed includitur in libello solum tempus præteritū, ergo non pōt includi tempus præsens, immo excluditur, ita tenet Ang. in l. si in rem. ff. de rei vend. & l. j. in prin. ff. de eden. Non obst. alleg. in contrarium per Spec. videlicet ꝙ sufficit in libello conclude
12 re præsumptiuè: & qui olim fuit dñs &c. † quia istud est verum, ꝙ sufficit, nisi alia præsumptio tollat illam præsumptionem: vt in d. l. diuus. ff. de in integ resti. & in l. licèt Imperator. ff. de leg. j. sed sic est, ꝙ ipsa præsumptio vr̄, ꝙ vnius inclusio cæterorū est exclusio, tollit illam præsumptionem, ꝙ qui olim fuit dñs, hodie præsumitur dñs, & sic remanet firma sñia Bar. Cy. & Ang. q̄ est ipsa veritas, & in iure tenenda. Et hæc omnia procedūt in iu-
13 dicio singulari. † In iudicio autem generali seu vniuersali non est necessaria aliqua causę expressio: vt no. Bu. Io. An. & Ioan. de Imo. in c. significantibus supra alleg. in gl. & cęteri doc. & Ang. in l. j. in prin. ff. de eden. Quod autem dicatur iudicium generale, siue vniuersale inferius dicam.

Sed vnum est aduertendum, ꝙ circa id quod supra dixi. s. ꝙ in actione reali debet inseri cā proxima; quia dico, ꝙ pōt etiam inseri causa remota, sed non poterit in iudicio prosequi nisi cām illam in libello expressam, sed lata sñia absolutoria poterit adhuc actor gerere contra cōuentum ex alia cā non obstante exce. rei iudicatæ, vt in l. si mater. §. quis autem. ff. de excep. rei iud. & in c. Abbate sanè. de re iud. lib. 6. ita no. Ang. singulariter in l. j. in prin. ff. de eden. secus si in rei vendicatione quis non exprimit causam aliquam remotam. s. quia dicat simpliciter rem spectare ad se iure dñii nullam tñ causam exprimē do: & sic vr̄ omne suum ius in iudicio deduxisse & poterit prosequi ipsius cām: & vbi fuerit sñia lata nulla expressa causa dñij in sñia, tunc obstabit exceptio rei iudicatæ agere volenti iterū rei vendi. exprimendo certam causam: vt in l. si mater. §. eandē. ff. de exce. rei iudi. In iudicio autem generali vel vniuersali non requiritur expressio causæ neq; certæ rei, nec in libello, nec in
14 processu, veluti est petitio hæreditatis: est enim iudicium vniuersale id, quod sub vna dictione comprehendit plures res. † Iudicium autem vniuersale est illud, in quo comprehenditur aliqua dictio, quæ non comprehendit plures res: sed tñ sub illa dictione plura facta asserantur, vt est tutelæ actio. nego. gest. & de similibus. Nam tutela non comprehendit plures res: sed tm̄ cōtinet plura facta: quia tutor reddere tenetur administrationis rationem ex tutela, in qua ratione plura capitula possunt ꝯtineri, & in isto iudicio generali, licèt non requiratur aliqua expressio in libello, tñ requiritur in processu, & obstabit exceptio rei iudicatæ solū iure prosecuta: vt in l. licèt. C. de iudi. nisi dolosè actor commisisset aliquam rem expressam prosequi in ꝓcessu; quia tunc etiam in illa omissa obstabit exceptio rei iudica. vt in l. de rebus. ff. de arb. quæ lex est notabilis ad talem quæstionem, licet doc. non allegent, ꝙ si est factum compromissum generale de omnibus rebus, deinde arbitratores fecerunt condemnationē, vel absolutionem, & inter alia condemnauerunt partes ad faciendum fines generales, ꝙ non obstante tali compromisso & tali sentētia generali alter ex litigatoribus poterit de nouo agere non obstante tali ratione alicuius causæ non deductæ per errorem: ita no. tex. in l. pręalleg.

15 Quæritur † vlterius, vtrum libellus sit porrigendus in scriptis. Et vr̄ ꝙ non per tex. in l. j. in prin. ff. de eden. & in auth. generaliter. C. de epis. & cleri. & in cle. sæpe. de verb. sig. Dicendum est, aut loquimur in causis summariis: & tunc non requiritur libellus in scriptis, sed sufficit intētionem suam apud acta explicare, & deinde in actis redigere: vt in cle. sæpe. præalle. tñ si hoc casu fuerit libellus porrectus solēniter nō nocebit: vt voluit gl. in cle. dispendiosam de iud. & idem tenet Bar. in auth. offeratur. C. de litis conte. (Nunquid autem in causis summariis requiratur libellus, vel qualisqualis petitio, vide do. Alex. de Imo. in cons. l. in j. col. in 2. parte, & an sufficiat libellus gñalis, vide per eum in consi. 32. in 3. col. in 4. parte. & in cōsi. 43. ea. parte. & in consi. 184. in j. col. in 2 parte.) Aut loquimur in causis ordinariis, & tunc si illæ causæ expediuntur per viam actionis: tunc requiritur libellus offerri in scriptis: vt in d. auth. offeratur. & in c. j. supra de lib. obl. aut dicta causa expeditur per officium iudicis, & tunc si est officium iudicis, quod succedit in locum actionis, & tunc etiam requiritur, ꝙ fiat libellus in scri-
16 ptis. † Si autem est officium iudicis mercenariū, quod deseruit actioni propositæ: tūc melius requiritur libellus: vt voluit gl. in rub. ff. de interro. actio. Aut officium iudicis continet promissionem, veluti est officium iudicis, per quod interponitur decretum, veluti in alienatione rerum minoris, vel dotalium; tūc nō requiritur libellus. l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsu ita eleganter distinguit Bal. in auth. offeratur. In casibus autem breuibus non requiritur: vt in auth. nisi breuiores. C. de sent. ex breui. reci. & causa breuis est ſm doc. ibidem arbitrio iudicis inspecta qualitate personę & quātitate litis, si causa ascēderet centum ducatos inter duos pauperes habetur pro magna causa. (Adde Feli. in c. in causis. circa prin. de testi. & in c. 2. de offi. deleg.) Si autem litigaretur inter duos magnos diuites, censeretur parua. Ad hanc distinctionem bene facit gl. in l. & si susceperit. in §. libertus. ff. de iudi. † Item no. istud, ꝙ etiam in causa,
17 quæcunq; sit, quæ agitur coram officiali ignoranti leges, nō requiritur libellus in scriptis. istud est sing. dictum Bal. in auth. nisi breuiores supra alleg. ꝙ intellige verum, nisi habeat vicariū iurisperitum: vt est cōiter in prātibus ciuitatum, qui conducūt vicarios: verum hoc casu qñ est euidenter illicitus actus, idem poterit esse iudex & tabellio, si hoc eorum dictauerit consuetudo, per tex. in l. iubemus. in §. eisdē. tabellionibus. C. de sacrosan.
18 eccl. ita tenet Bal. in d. auth. nisi breuiores. † Quæritur vlterius, nunquid libellus sit de substantia iudicii, ita ꝙ non possit ei per partes renunciari. In hoc articulo fuerunt quinq; opiniones, ꝓut refert Bal. in auth. offeratur. verior opinio videtur esse, ꝙ sit de substantia iudicii, & ꝙ nullo modo possit ei renunciari tacitè vel expresse, ꝙ probatur primò per dictum tex. in auth. offeratur. in fi. vbi dicit tex. ꝙ libellus debet offerri in scriptis: & postmodum in fi. sui subiicitur, & si hoc obseruatum nō fuerit, omne actum pro nihilo habeatur: & sic lex dat certam formam ꝓducendi ius suum: & vltra illam formam traditam vlterius procedit annullando actum, si sit factum contra eum, ergo cū forma sit à lege tradita, ꝙ libellus debet offerri in scriptis, partes non possunt renunciare formæ per legem traditæ, neq; solennitati. istud est dictum Bar. in l. nemo p̄t. ff. de leg. j. & l. j. de vsuc & in l. Aquilius Regulus. ff. de do. & idem tenet Bal. in d. auth. offeratur. & in l. illud. C. de sac. san. eccl. (Vide do. Alex. de Imo. in l. ius publicum. de pactis. Et adde, ꝙ nō solum in ordinariis, sed etiam in causa appellationis est de substātia, vt per Spec. in tex. de libel. concep. §. vtum. & per Bal. & Pet. de Suza. in l. fi. in fi. C. de tempo. appella.) Secundò probatur inconuincibili ratione.
19 † Nam sententia debet esse conformis libello: vt in c licèt Heli. de Simo. & in l. fi. C. de fideic. libe. & in l. vt fundus. ff. cōi diui. & in l. j. C. vt in pos. leg. & in l. certi condictio. in prin. ff. si cer. pe. & vbiq; p Bal. & per ꝯñs sñia est forma & libellus est materia, sup qua fundat̄ sñia. Ex quo sequitur, ꝙ positiones & r̄ñsiones non possunt fieri de his quæ continentur in libello, aliàs dicerentur impertinentes ſm Bald. qui ita no. in l. j. C. vt in pos. leg. cum libellus sit materia super qua fundat̄ sentētia, nimirum si non possit renunciari libello, & non possit ferri sententia; quia forma non potest esse sine materia. Hanc sententiam tenet Hostien. & Inno. & gl. in c. j. supra de libel. obla. eandem sentētiam tenet Bal. in d. auth. offeratur. & est de iure verior. & Io. And. in
20 cle. sępe de verb. signi. in verbo, necessaria. † tenet necessarium fore libellum, si petatur per conuentum, aliàs non, si nihil dicat. hanc sñiam sequitur Ant. de But. in c. j. supra libel. obla. & hanc sententiam dicit Io. de Imo. in practica fore seruandam per auctoritatem Ioannis And. licèt contrariam opin. de iure credat fore veriorem.

Quæro iuxta præmissa, quid si statuto cauetur, ꝙ in tali cā procedatur per simplicem querelam, quid importent ista verba: Resp.

ba: Resp. ꝙ ista verba nihil aliud important, q̃ ꝙ sine libello ꝓcedatur: ita dicit singulariter Bal. in l. j. C. vt in pos. leg. itē pone ꝙ secundum practicas, vt inquit Ia. But. in auth. offeratur. fiant tres libelli, quorum vnus remanet iudici, alter offeratur parti, & alius retinetur per seipsum. Inter istos libellos reperitur diuersitas, modò quæritur cui stabitur. Dicendum ꝙ libello, qui remanet apud iudicem, ita determinat Spec. in titu. de libel. cōcep. §. restat. circa prin. ita no. Bald. in d. auth. offeratur.

21 † Not. ꝙ libellus incertus non procedit, si opponatur, vt no. glo. in l. fin. C. de anna. excep. & est tex. in c. fi. de libel. obla. (Adde Pau. de Cast. in consi. 145. & D. Alexā. de Imo. in consi. 181. 2. parte. & in consi. 184. in 1. col. ea parte vbi ponit, an procedat iste libellus, peto quicquid habes in tali loco, & quid de libello generali, & quomodo debeat ferri sententia in his & in vniuersalibus.) Quod fallit, quando actor est incertus ex facto rei; tunc procedit libellus incertus, etiā si opponatur de incertitudine, vt in §. qui aūt. ff. quorū lega. ita tenet Inn. in c. significantibus de libel. obla. idē tenet Ang. in l. 1. in prin. ff. de eden. Itē libellus incertus ꝓcedit sup accessorijs. Vñ ꝓcedit hmōi libellus, peto rem restitui cum fructibus, secūdum Inn. in c. querelam. el 2. de elect. idem tenet An. in l. si in rem. ff. de rei ven. idē vult Barto. in l. ex diuerso. de rei ven. Idem quoque tenet Cyn. in l. cum propriam. C. si quis alteri vel sibi. idem tenet glos. in l. fundi. ff. de excep. Et notandum est, ꝙ vbi petitur aliquid in iudicio singulari, id singulariter designari & liquidari oportet, aliàs non tenet sententia tanquam incerta, vt in §. curare. insti. de acti. & in §. omnium. In iudicio autem generali sufficit fieri declarationem in processu, vt in l. 1. ff. de eden.

22 † Sed quæritur, nunquid libellus sit de processu? Apparet quòd sit de processu, quia scribitur in actis, vt in hac decretali quoniam contra falsam. Quòd autem non sit de processu probatur, quia citatio est initium actus processus, vt in §. omnium. de pœna temer. liti. instit. sed libellus porrigitur iudici ante citationem, ergo apparet, quòd libellus nō est initium processus neque de processu. Dicendum est, ꝙ quò ad iudicem non est de processu libellus, & ideo potest offerri iudici die feriato. l. miles. §. sexaginta. ff. de adul. Item videmus in appellatione, quia libellus appellationis potest interponi die feriata, ita tenet Io. de Imol. & Anton. de But. & Host. in c. præterea de dila. & ideo dato libello iudici & non oblato adhuc parti potest actor suū libellum reuocare, vt in l. Sempronia libellos. ff. de fur. quò autem ad partem libellus est de processu, & ita intelliguntur contraria, quia quàm primum est parti datus, tunc ponitur in actis, vt in isto capitulo. Quoniam contra falsam.

23 Quæro nunc † nunquid possit fieri processus sine citatione, si pars est præsens in iudicio. Dicite ꝙ sic, quia citatio solum est necessaria respectu absentis, ista est glo. singularis in l. fi. §. illud. C. de tempo. app. istud est dictum Bald. & Barto. in rub. C. de in ius voc. qui etiam decidunt præsentem quæstionē, & ponunt in l. 1. ff. de in ius voc.

Quæro iuxta præmissa, quid est illud, quod quotidie dicitur, quia rescriptum habetur loco libelli, vt no. Bald. in l. eleganter. §. si quis post. ff. de condi. inde. & est text. in c. præterea. supra de dila. & Bald. in l. 1. quando libel. principi offertur, † dicit rescriptum non habere vim libelli. immo requiritur libellus, aliàs sententia erit nulla. Dic secundum Hostien. in d. c. præterea. ꝙ rescriptum habetur loco libelli quò ad inducias liberatorias tantum denegandas: tamen requiritur porrectio libelli non obstante, ꝙ præsentatum fuerit rescriptum, sed nulla dilatio debet dari illi, cui datus est libellus, si potuit ex rescripto informari & deliberare. & hoc est verum in causis ordinarijs, in causis beneficialibus & summarijs tunc rescriptum habetur loco libelli etiam ad hunc effectum, vt non teneatur alium dare libellum, secundum Anto. de Butr. in d. c. præterea. quòd tenet Specu. in tit. de libel. concep. §. qualiter. circa princ. ꝙ etiam sequitur Ioā. de Imo. in d. c. præterea. & modo videtis, quòd erit vtile, ꝙ in rescripto ponatur illa clausula summariè & de plano. (Adde D. Alexan. de Imol in consi. 198. in 2. parte.

25 † Et aduertendum vlterius, ꝙ quis non debet facere mentionem de iure aduersarij in libello, immo succumbet, si est tale, quod si esset verum, sufficeret ad victoriam aduersæ partis, ita tenet Innoc. in c. fi. de libel. obla. & sequitur Ioan. de Imol. quod est verum secundum eundem, nisi replicetur in libel. contra ius aduersarij, & non est mirum, quod supra dixi, quia quis dicitur confiteri id quod ponit in libello, vt in l. cum precum. C. de lib. cau. & sic confessio sua nocet. (Vide Franc. Aret. in l. cum te. C. de trans. & ꝙ ibi dixi in apostil.) Illud verò non est omittendum, quod sufficit concludere secundum ius commune, licèt non de iure speciali, veluti si creditor ecclesiæ dicat se mutuasse pecuniam rectori ecclesiæ & nondum restituisse, licèt non faciat mentionem, ꝙ dicta pecunia sit versa in vtilitatem ecclesiæ, tamen procedit libellus, ita tenet Inn. in d. c. fi. de lib. obla. tamen requiritur, ꝙ probet pecuniam versam in vtilitatem ecclesiæ, iuxta not. per Barto. Bald. & Cyn. in authen. hoc ius porrectū. de sacrosan. eccl. & iuxta plene not. per Guil. Iac. But. in l. ciuitas. ff. si cer. pe. Et quod no. per Innoc. in c. 1. de

26 depo. † Finaliter est videndum, an in libello poterit aliquid addi vel emendari &c. Breuiter tu dic, quod ante litem contesta. poterit libellus emendari indistinctè, post lit. contesta. non, vt in §. si minus insti. de acti. (Vide tu late Feli. in c. significantib. in 8. col. ad fi. de libel. obla. & quod ibi dixi in apost.) & facit qđ no. per Bald. & Cyn. in l. edita. C. de eden. potest tamen declarari etiam post lit. contest. ut in l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxa. quia qui declarat, nihil de nouo dicit, vt l. hæredes palam. ff. de test. & ibi plene no. vnde clausula, quæ quotidie ponitur in libello, saluo iure addendi, mutandi &c. nihil operatur, ita tenent docto. in l. edita. C. de eden. pro quibus est gloss. sing. in c. inter dilectos. de fide instrum. (Adde Fely. in c. ex parte. in ver. copula. in 4. col. de rescrip. & in c. significantibus. de libel. obla. in fi. & in c. inter dilectos. de excep. & in c. inter monasterium, in 2. col. de re iud. & in c. exomm. in me. 1. col. de hære.) si tñ hæc clausula hoc modo inferatur saluo arbitrio addendi, tunc post lit. contest. potest addi, vel detrahi secundum Bald. qui ita

27 not. in l. edita. C. de eden. † potest tamen in totum liti renuntiari etiam lite conte. l. postquam liti. C. de pact. ꝙ intellige, nisi intersit aduersarij non renuntiari; quia tunc non potest renuntiari nisi cum eius consensu, gloss. est sing. in l. vtique. ff. de rei ven. quam sequitur Bald. Bar. & etiam Ange. ibidem, & dicunt omnia fore menti tenenda, & ideo si aduersarius fecisset multas expensas in litem, pro quibus veniat condemnandus renuntiare volens non poterit liti renuntiare nisi cum consensu aduersarij. Si autem non interesset aduersarij; tunc posset renuntiari liti in totum etiam eo inuito, vt in d. l. postquam liti. Similiter poterit detrahi a libello in parte post litem cōtest.

28 quia si licet in toto multo magis in parte; † quia bonum est argumentum de toto ad partem, ut in l. quæ de tota. ff. de rei ven. ita tenet Ioan. de Imol. in c. significantibus. supra de libel. obla. Illud est etiam aduertendum, quia in notorijs non est necessarius libellus secundum Innoc. qui ita tenet in c. significantibus. supra alle. debet nanque libelli copia dari aduersario non expensis actoris sed rei: ita tenet Ange. in l. 1. §. edere. ff. de ede. (Adde Fran. Aret. in l. Aristo. in fi. de acquir. hær. vbi tractat de scripturis in genere.) Contrariam sententiam tenet Ioan. An. in clem. 2. de appel. & in clem. sepe. de verb. signi. In hoc sequetur consuetudo, quæ est optima legum interpres, vt l. cum de interpretatione. ff. de legi. si non constat de consuetudine, tenenda est opinio. Io. And.

D. ODOFREDI VETVSTISSIMI LEGVM interpretis.

De Libellis formandis.

PROLOGVS.

POSTQVAM opus artis notariç, diuina fauente clementia perduxi laudabiliter ad effectum, necessarium esse decreui ad ipsius operis supplementum summam componere de libellis formandis, per quam beneuole agere volentibus consulatur, & illorum supprimantur ambages, quibus est pompa & detractio, & licèt rem non nouam aggrediar, cum a multis peritissimis res ista sit hactenus agitata, quorum corrigiam calciamenti soluere non sum dignus, attamen considerans ꝙ natura quotidie properat edere nouas formas, & multis nouitatibus vtitur, de nouo noua quotidie procreando, ut in auth. de consan. & vter. fra. in prin. col. 6. Studebo pro viribus summam de libellorum formationibus ex dictis peritissimorum, nouumque opusculum compilare, in quo secundum leges libelli taliter formati inuenientur per singulas actiones, ita vt quisque etiam canonistarum poterit themate sibi dato, cuilibet agere uolenti libellum componere competentem. Ad hoc autem vt cito reperiat actoris sedulitas quod velit, in quatuor particulas præsens opusculum diuidamus, quarum prima prætoriarum libellos, secunda interdictorum, tertia edictorum, & quarta ciuilium actionum dilucide continebit.

Prima Pars.

SVMMARIVM.

1 *Libellus quid propriè dicatur.*
Verba in diffinitionibus nullam debent continere superfluitatem.
2 *Libellus vnde dicatur.*

Quid

Quid sit libellus, & unde dicatur. Cap. I.

1 Libellus est breuis petitio † in scriptis habita voluntatem legitimam proponentis ostendens. Vel aliter. Libellus est breuis chartula, petitionis causam & actionem cōtinens proponentis. Et est notandum, ꝙ singula verba in diffinitionibus posita pondus habent, vt notauimus in arte 11. di. † Dicitur autem libellus & est

2 eius nomen diminutiuum uel per etymologiam dicitur libellus quasi lucidus litis limes. Vel dicitur a libra, sicut enim in libra ponderatur iustitia: ita in libello ponderatur & inquiritur iustitia & intētio proponentis. Vel dicitur libellus a librādo, quia enim deliberat reus, vtrum cedat, an contendat.

SVMMARIVM.

1 *Libellus multis capitur modis.*
2 *Libellus est in iudicio offerendus.*
3 *Libellus coram arbitris offerri potest.*

Qualiter nomen libelli accipiatur, & in quo loco & apud quos offeratur. Cap. ij.

1 Libellus † autem accipitur multis modis: ponitur enim quādoque pro substantia victuali, id est, pro pane albo & subcinericio, ut C. de epi. audi. l. iudices. Quandoq; pro apostolis, id est, literis dimissorijs: ut ff. de libel. di. in rubro & nigro. Ponitur & quandoque libellus pro libellis appellatorijs, qui dantur iudici a quo appellatur, vt ff. de app. l. 1. §. libelli. & C. de ap. l. si quis. Ponitur etiam libellus & alijs modis huic magis conuenientibus disciplinę, quos quidem notauimus diligenter in arte. 4. diuis. §. in triplū.

2 † Offertur autem libellus in iudicio, id est, in loco vbi ius redditur. C. de lit. conte. auth. offeratur. siue sint iudicis ordinarij, siue delegati, siue maioris, siue minoris, ut C. de liti. authen. litigiosa res. Item † coram arbitris offertur libellus, ut C. de arb. l.

3 pen. circa fin. Et est sciendum, ꝙ ista plenius tractauimus in artenotariæ, quæ aliàs ordo iudiciorum nuncupatur.

SVMMARIVM.

1 *Libelli qualiter in ciuitate Bononiensi formentur.*
Libelli quomodo in Lombardia soleant formari.
2 *Libelli qualiter in Romana curia formari sint soliti.*
3 *Interpretatio veterum & mos antiquus seruari debent.*

Qualiter libellus sit formandus super qualibet actione. Cap. iij.

His tanquam introductorijs prælibatis, deinde dicere incipiamus qualiter libellus formetur in singulis actionibus secundùm diuersorum locorum consuetudinem breuiter demonstrantes. † Sciendum est

1 igitur quòd in ciuitate Bononien libelli cōcipiuntur hoc modo. Agit M. contra S. cui uendidit &c. vel quòd iniuste tenet rem talem &c. In ciuitatibus autem Tuscu. & in Lombardia ita concipiūtur libelli. Deo & uobis domino potestati nostro conqueror ego Stephanus de M cui mutuaui centum &c. uel quòd iniustè possidet rem talem &c.

2 † Romæ uero, aliàs in curia domini Papæ concipiuntur libelli hoc modo. Supplicat sanctitati uestræ pater sancte humili & deuota prece, S. quòd talis extorsit ab eo certam summā, pono x. per usurariam prauitatem. unde petit illa x. sibi restitui condictione ex canone, & hoc si uelis agere coram domino Papa. Si autem uelles, quòd causa alicui committeretur, concipies libellum hoc modo. Significat sanctitati uestrę pater sancte, S. quòd talis nobilis possessiones ad eum pertinentes uiolenter inuasit. unde ut iustitiam consequatur, petit in causa ista, ut iudicem dignemini delegare. Et hic talis libellus uocatur Romæ petitio, & petitio ista porrigitꝰ Romæ in audientia. Denique uidetùr hoc necessariò prælibandum, quòd ante cuiusuis libelli formationem rubricam simplicem continentem nomen actionis breuiter præponemus: deinde naturam actionis tangemus, & cui competat, postremò libellum super eadem formabimus actione, leges per quas probetur bene cō-

3 posita allegantes. † Et quia ueterum interpretatio & mos antiquus seruandus est, ut C. de testa. l. testamenta. & ff. de legi. & senatuscon. l. de quibus. ideo secundùm ordinem arboris. D. Ioā. in qua sunt omnes actiones de mūdo, procedemus, ab actione publiciana inchoantes.

SVMMARIVM.

1 *Publiciana actio dicitur eo quòd a Publicio prætore primò proposita fuerit.*
Actio publiciana cui competat.
2 *Petens rem quam a non domino emit quam actionem debeat intentare.*
Libellus qualiter in rei uendicatione uel publiciana sit formandus.

De publiciana. Cap. iiij.

1 Hæc actio publiciana vocatur † quoniā primum a Publicio prætore in edicto proposita est, vt insti. de actio. §. alię. Cōpetit autem hæc actio ei qui emit & per traditionem accepit rem corporalem, vel ex alio iusto titulo, quo solet dominium transferri, nactus est possessionem a non domino bonafide, nec adhuc compleuit vsucapionem, vt in d. §. aliæ. ut ff. de publici. l. 1. & ꝑ totum. & datur cōtra quemlibet possidentem, prę terquam contra verum dominum rei, vt ff. eod. l. penul. & vlt.

2 † Si ergo aliquis rem possideat, quam dicis ad te pertinere, quia a non domino emisti, vel alio titulo per traditionem bona fide credens rem esse tradentis recepisti, sic ages. Agit S. contra; R. qui iniuste detinet rem illam positam in parochia sanctę Mariæ, cuius confines sunt tales: ab oriente possidet A. & ab occidente B. & si qui alij sunt confines, quam rem dicit ad se pertinere iure dominij vel quasi, quia forte illam emit a Iacobo vt domino. vnde rem illam petit sibi restitui cum fructibus &c. & ad hoc rei vendicationem & publicianam proponit, & concipitur ita libellus, vt per hoc quod dicit iure dominij rei vendicatio, & per hoc quod dicit, vel quasi, publiciana proposita videatur, & not. ꝙ libellus iste recipitur, ita tamen, ut actor eligat actionem, vtrum velit agere rei uendicatione vel publicia. in causæ processu, alijs etiam modis libelli in hac actione concipiuntur, sed iste Bononiæ frequentatur.

SVMMARIVM.

1 *Res absentis causa reipublicæ vsucapta, uel præscripta recuperatur per actionem in rem rescissoriam.*
2 *Rescissoria datur præsenti, cuius res per absentem usucapitur.*
3 *Libellus qualiter in rescissoria sit formandus.*

De actione in rem rescissoria. Cap. v.

1 Si res † tua sit vsucapta uel præscripta ab aliquo, dum esses absens causa reipublicæ, vel causa studiorum, vel mercaturę, vel necessaria captiuitatis, poteris rem tuam recuperare, proinde ac si vsucapta non esset, ut instit. de

2 actio. §. rursus. † Item etsi absens vsucapiebat rem præsentis, similiter præsenti succuritur contra absentem per actionem rescissoriā. vnde in ea sic formatur libellus. Ago ego. S. cōtra R.

3 † petens ab eo rem meam talem sitam in tali loco, cuius confines sunt tales, quam rem vsucepit, dum ego essem absens causa reipublicæ, vel mercantiæ &c. vnde ut vsucapio remoueatur de medio, officium vestrum imploro: qua rescissa rem illam mihi restitui peto actione rescissoria, ꝙ ita cōcipi debeat libellus, probatur insti. de act. §. rursus.

SVMMARIVM.

1 *Inuecta & illata in prædium, vel domum conductam domino pro pensione sunt obligata.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione seruiana.*

De actione seruiana. Cap. vj.

1 Si colonus, vel inquilinus † tuus conducat a te prædium, vel domum: omnia quę sunt inuecta & illata, sunt obligata tibi pro pēsione, vt C. in qui. cau. pig. ta. contra. l. si non inducta. & ff. eo. l. 1. 2. & 3. & C. loca. l. certi. vnde si aliquo casu possessio rei perueniat ad aliquem, potes ab

2 eo reuocare per actionem seruianam. † in qua sic formetur libellus. Ago ego S. contra talem, qui possidet rem talem mihi obligatam a tali colono vel inquilino meo, pro pensione domus uel prædij, uel pro damno mihi dato in ipsa domo, quę pēsio est, vel quod damnum est x. libr. vnde peto rem illam ratione possessionis mihi restitui, & ad hoc propono actionem seruianam, ꝙ ita debeat concipi libellus probatur. insti. de actio. §. item seruiana. & in ll. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Actio quasi seruiana seu hypothecaria datur vt res mihi pignori obligata ab alio possessa reuocetur.*
Actio quasi seruiana ex obligatione pignoris nascitur.
2 *Libellus qualiter in actione hypothecaria formetur.*

De quasi seruiana quæ hypothecaria vocatur. Cap. vij.

1 Si quis possidet rem mobilem † uel immobilem, tibi pignori obligatam, siue sit debitor, siue alius, poteris ab illo rem illam aduocare proponendo actionem quasi seruianā, quæ actio nascitur ex obligatione pignoris, & est in rem, & eadem alio nomine hypothecaria vocatur, vt insti. de

2 act. §. item seruiana. † vnde actor in ea sic concipit libellum. Ago ego S. contra R. qui iniuste detinet rem talem mihi obligatam a Titio debitore meo pro x. lib. Bonon. quas sibi mutuaui, unde peto rem illam mihi restitui, & ad hoc propono hypothecariam actionem, vel quasi seruianam, quòd ita bene concipitur libellus. probatur instit. §. præalleg. & C. de pignor. l. pignoris. ff. eod. l. 1. §. pacto. ff. de pact. l. si tibi. §. de pigno. cętera latius not. in arte dist. 1.

SVMMARIVM.

1 *Actio utilis in rem cui & pro qua re tribuatur.*
2 *Libellus qualiter in vtili rei uendicatione sit formandus.*

De vtili in rem actione, quæ datur superficiario. Cap. viij.

1 Si aliquis conduxit aream uel † solum alicuius, & impoluit ibi superficiem, sicut de facto quotidie contingit, si cadit a possessione ipsius rei, potest intentare actionem ad rem illam petendam, quæ uocatur utilis rei uendicatio, ut ff. de superfi. l. 1. & argu. ff. si ager uec. uel emphy. pet.

l.1.& 2.† In hac actione sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui iniuste possidet rem talem sitam in tali loco, cuius tales sunt confines, quam rem conduxi, vel ex tali causa habui a tali domino, ad superficiem ibi ponendam, prout imposui superficiem, quæ in solo est modo. vnde peto rem illam mihi restitui, & ad hoc propono vtilem rei vendicationem. Et nota ꝙ potest etiam petere pensiones perceptas, & percipiẽdas. Quòd autem libellus sit bene conceptus, probatur ff. de superfi. l. 1. §. 1. 2. & 3.

SVMMARIVM.

1 *Rei uendicatio utilis datur emphyteutæ ad aduocandum rem sibi datam in emphyteusim, quæ ab alio possidetur.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione in rem utili data emphyteutæ.*

De vtili in rem actione quæ datur emphyteutæ. Cap. ix.

Si autem aliquis possideat. † rem mihi concessam in emphyteusim, vel alium contractum, qui libellarius vulgariter appellatur, eandem rem vel vtilem rei vẽdicationem, quæ emphyteutæ seu illi qui cõduxit ad non modicum tempus datur; † petam hoc modo. Ago ego S. contra R. qui possidet rem talem, puta prædium, vel domum mihi datam a Titio in emphyteusim, vel ad libellum, cuius confines sunt tales. vnde peto rem illam mihi restitui, utili rei vendicatione, quæ datur emphyteutæ. Prædicta probantur in corpore de non alie. aut permu. re. ec. col. 2. & de alie. & emphy. col. 9. & C. de iure emphy. l. fi. ff. si ager vec. l. 1. & 3. & instit. de loca. §. adeo.

SVMMARIVM.

1 *Vendens aut donans aliquid metu compulsus utilem rei uendicationem habeat ad reuocandum.*
2 *Libellus qualiter in rei uendicatione metum passo competente formetur.*

De vtili in rem, quæ datur metum passo. Cap. x.

Si quis per metum † compellatur rem aliquam vendere, vel tradere, vel donare: succurritur sibi per prætorem, & habet vtilem rei vendicationem, in qua sic formatur libellus. † Ago ego S. contra R. qui iniuste detinet rem talem positam in tali loco, cuius confines sunt tales, vel cuius signa sunt talia. si mobilis est res, quam tradidi Titio per metum mortis ex causa emptionis vel donationis, vnde rem illam peto mihi restitui, & de dolo re promitti: ne res interim dum fuit apud eum sit facta deterior, & ad hoc propono vtilem rei vendicationem, quæ datur metum passo. Quòd libellus sit bene conceptus, probatur insti. de ac. §. sequens. & ff. quod met. cau. l. metum. §. volenti. & §. ex hoc edicto.

SVMMARIVM.

1 *Possessoria hæreditatis petitio datur uocato ad successionem alicuius de iure prætorio.*
2 *Libelli forma quæ sit in possessoria hæreditatis petitione.*
3 *Possessoria hæreditatis petitio est actio mixta in rem & in personam.*

De possessoria hæreditatis petitione. Cap. xi.

Si quis vocatur † ad successionem alicuius de iure prætorio, vt emãcipatus: habet possessoriam hæreditatis petitionem: per quam factus bonorum possessor tantundem consequitur, quantum si hæres institutus fuisset. ff. de pos. hære. pet. l. 1. & 2. & insti. de bon. pos. in prin. † vnde in hac actione sic formabitur libellus. Ago ego S. contra R. qui iniuste detinet hereditatem Titij, cuius bonorum possessionem agnoui, vnde liberi, vel vnde agnati, vel vnde cognati. vnde illam hæreditatem dico mihi debere restitui, & ad hoc propono possess. hær. petitionem. † Probatur, quia hæc cautio mixta est in rem & in personam. C. de pet. hær. l. hæreditati. & instit. de act. §. sequens. & veniunt in ea omnia quæ veniunt in directa, vt ff. de posses. hære. pet. l. 1. & 2. de petit. hære. l. item veniunt.

SVMMARIVM.

1 *Fideicommissaria hæreditatis petitio cui incumbat & pro qua re.*
2 *Libellus qualiter formetur in fideicommissaria hæreditatis petitione.*

De fideicommissaria hæreditatis petitione. Cap. xij.

Si quis fecit testamentum † & instituit te hæredem, & rogauit te per fideicommissum, vt hæreditatem mihi restituas, & restituis, potero bona defuncti petere a quolibet possidente, per hanc actionem, præterquam ab eo qui restituit. ff. eo. per totũ. † vnde sic formatur libellus. Ago ego S. contra R. qui iniuste detinet hæreditatem talem, quæ fuit quondam Titij: & quæ fuit mihi restituta per auctoritatem senatusconsul. trebel. ab hærede testamento Titij instituto. vnde illam hæreditatem mihi peto restitui: & ad hoc ꝓpono fidei here. pet. Quòd autem libellus sit bene conceptus, ꝓbatur per iura supra alleg. & ff. ad trebel. l. 1. & instit. de fideicom. hære.

SVMMARIVM.

1 *Actio in rem præiudicialis datur domino aduersus libertum uel uasallum.*
2 *Libellus qualiter formari possit in actione in rem præiudiciali.*

De actione in rem præiudiciali pro libertinitate vel vasallinitate. Cap. xiij.

Si libertus tuus † vel vasallus gerat se pro ingenuo negans aliquid tibi debere nomine operarum præstare, potes agere contra illum actione in rem præiudiciali, per quam ipsum reuocabis in libertinitatem, hoc modo. † Ago ego S. contra R. quem dico meum libertum esse, vel qui cum sit libertus meus, gerit se pro libero vel ingenuo. unde ipsum in libertum meum peto, & ad hoc propono præiudicialem in rem actionem, ꝙ ita recte concipiatur libellus, habes insti. de acti. §. præiudiciales.

SVMMARIVM.

1 *Filius uel nepos a patre uel auo non agnitus aduersus eum intentare potest actionem in rem præiudicialem de partu agnoscendo.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in rem preiudiciali de partu agnoscendo.*
3 *Officium iudicis imploratur, ut partus agnoscatur.*

De actione in rem præiudiciali de partu agnoscẽdo. Cap. xiiij.

Si filius vel nepos † alicuius non agnoscatur a patre vel auo, vel quia non præbet alimenta, potest compellere ipsum, ut sibi prouideat per actionem in rem præiudicialem de partu agnoscendo, quæ actio etiam locum habet, vt filius agnoscat patrem, & nepos auum, ut instit. de act. §. preiudiciales. & ff. de libe. agno. l. siue. §. 1. & l. si quis a liberis & C. de alen. lib. per totum. † unde in hac actione sic formatur libellus. Deo & vobis domino A. potestati Bonon. conqueror ego S de tali patre meo, uel ego pater de tali filio meo, vel ego auus de tali nepote meo, vel ego nepos de tali auo meo, qui cũ sim filius suus vel nepos, vel pater, uel auus, denegat mihi alimenta, & me denegat filium suum, uel patrem, uel auum, uel nepotem. vnde vt alimenta præstet, & me agnoscat in filium suum, uel patrem, uel auum, vel nepotem, actionem in rem præiudicialem propono, vel propono officium uestrum domine iudex, ꝙ ita recte concipiatur libellus, dicit l. 1. ff. de rei vendi. † quòd etiam alimenta petantur officio iudicis, habetur. C. de alen. libe. l. 2.

SVMMARIVM.

1 *Creditor actione pauliana aget contra debitorem alienantem in fraudem. Pauliana actio dicitur a Paulo prætore introducta.*
2 *Libellus quomodo in actione pauliana sit formandus.*

De actione Pauliana. Cap. xv.

Si debitor alienat † in fraudem creditorum, possunt creditores omnia alienata reuocare per actionem paulianam. Nam ipsa datur creditori aduersus eum, qui res debitoris ab alienatore in fraudem creditoris recepit. Et dicitur Pauliana a Paulo prætore, adhoc, vt si creditor non inueniat tot bona, vnde sibi valeat satisfieri: reuocentur cũ fructibus. ff. de vsu. l. videamus. §. in fauiana. In hac actione sic forma libellum. Agit † S. contra R. qui possidet prædium tale, cuius confines sunt tales, quod predium Titius debitor suus alienauit per fraudem, vel fraudis cõsilio, vt eum fraudaret de debito suo, & fraudatus est, cum bona ipsius Titij non sufficiant ad debitum persoluendum ipso R. possessore sciente, & fraudẽ participante. unde rem prædictam reuocat cum fructibus & omni causa proposita actione pauliana, ꝙ libellus iste sit bene compositus, habetur l. 1. ff. de his quæ in fraudem credit. & l. qui autem. §. hoc edictum. & l. ait pretor. §. per hanc.

SVMMARIVM.

1 *Patronus alienata in fraudem per libertum actione fauiana reuocare potest.*
2 *Libelli forma qualis sit in actione fauiana.*

De actione Fauiana. Cap. xvj.

Si libertus alienat † in fraudem patroni: poterit patronus alienata reuocare per actionem fauianam, vnde in ea sic formatur libellus. † Ago ego S. contra R. qui possidet domum talem, cuius tales sunt confines, quam domum Titius libertus meus alienauit in fraudem meam, ad hoc ut me suum patronum fraudaret tertia parte, quam de iure habeo in bonis ipsius. unde rem illam pro tertia parte pro indiuiso peto mihi restitui cum fructibus & omni causa, & ad hoc propono fauianam actionem, quòd ita recte concipiatur libellus, & quòd fauiana patrono detur: dicit l. ff. si quid in fraudem patro. l. 1. §. dolum. & l. quodcunque in princip. & l. videamus. §. in fauiana. ff. de usur.

SVMMARIVM.

1 *Filius arrogatus actione utili caluisiana vel fauiana reuocatur per arrogantem alienata in fraudem.*
2 *Libellus qualiter in utili caluisiana formari possit.*

De utili caluisiana, vel utili fauiana. Cap. xvij.

Si quis arrogat aliquem † in filium: & postea alienat aliquid de rebus suis in fraudem filij arrogati, ad hoc ut diminuat quartam, quam debet filio arrogato per constitutionẽ diui Pij de bonis ipsius, ut ff. de adop. l. si arrogator. §. sed an impuberi. poterit filius arrogatus reuocare per utilem caluisianam,

caluisianam, vel fauianam. ff. si quid in fraudem patron. l. vlti. † in hac autẽ actione sic forma libellum, Ago ego S. contra R. qui possidet res tales, quas Titius pater meus arrogator in fraudem meam alienauit, ut quarta debita mihi ex constitutione diui pij diminueretur. vnde peto res prædictas mihi assignari cum fructibus & omni causa, & ad hoc ꝓpono vtilem caluisianam, vel utilem fauianam, vel vtilem in factum caluisianam, ꝙ libellus iste sit bene conceptus, probatur prælle. l.

SVMMARIVM.

1 *Actio redhibitoria cui, contra quem, & pro qua re competat.*
2 *Libellus in actione redhibitoria qualiter sit formandus.*
3 *Redhibere quid sit.*

De actione redhibitoria. Cap. xviij.

Si aliquis vendat tibi † equum retrogradum, vel alio modo vitiosum, nec te certiorauit, competit tibi emptori ignoranti contra venditorem redhibitoria actio ad sex menses. ff. de ędilio edic. l. ediles aiunt. & l. cum sex. vnde sic forma libellum. † Ago ego S. ꝯ R. qui vendidit mihi equum, qui equus est retrogradus, vel alio modo vitiosus, vel seruum morbosum. unde quia dictus equus vel seruus est in cã redhibitionis. Ideo ad ipsum redhibendum, ꝙ omnia retroagantur cum accessionibus suis, redhibitoriam propono actionem, Quòd ita recte concipiat̃ libellus, probatur per ll. ff. eo. l. 1. & l. redhibere. & l. cum autem. §. Iul. & l. bouem. & pluribus ll. illius titu. † Et est sciendum, ꝙ redhibere est facere, vt rursus habeat venditor quod habuerat, & quia reddendo omnia, ex vtraque parte id fiebat. idcirco redhibitio est appellata, quasi redditio d. l. redhibere. ff. eo. & prædicta etiam no. in arte. dis. 2.

SVMMARIVM.

1 *Actio quanto minoris quæ sit, cui, contra quẽ, & in quibus cõpetat casibus.*
2 *Libellus in actione quanto minoris qualiter formetur.*
3 *Vitium vel morbus inseri debet in libello, qui in actione quanto minoris formatur.*

De quanto minoris actione. Cap. xix.

Hæc actio datur ad omnia † & in omnibus casibus in quibus redhibitoria, & etiam in quibusdam alijs, in quibus locum non habet redhibitoria: nã seruus emptus laborat vitio animi ex consuetudine, puta quia sit blesus, vel mendax, de quo probabiliter ignorauit emptor, cõpetit ei quanto minoris actio l. quæritur. §. ult. ff. de ædi. edic. & competit quando propter vitium uel morbum res minus valet, quàm valeret cõiter, si illud uitium deficeret, ad repetendũ de pretio tantum quantum res propter vitium valet minus. † vnde in hac actione sic formabis libellum. Ago ego S. contra R. qui vendidit mihi seruum vitiosum. s. qui est erro, vel fugitiuus, vel seruum morbosum, puta hydropicum, vel equũ morbosum, qui habet gallas & super ossa, vel quia est retrogradus, uel talem codicem, qui est corruptus in textu, vel codicillatus, seu cancellatus, vel fundum qui ducit herbam pestibulam, vel carnem quæ non fuit sincera. vnde quia propter dictum morbum vel vitiũ res prædicta decem minus valet quàm valeret, si illo morbo vel uitio careret, ideo illa decem peto, quia res illa tanto minoris est, & ad prædicta propono actionem quãto minoris, & ꝙ ita cõcipiendus sit libellus, dicit l. ff. de ędil. edi. l. ꝙ si nolit. §. si quis egerit. † Quod et vitiũ vel morbus debeat inseri, dicunt. ll. ff. eo. l. ob quæ vitia. §. animi. & multæ. ll. tituli illius.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ædilitia in quibus casibus competat.*
2 *Libellus in actione in factum ædilitia qualiter formari debeat.*

De actione in factum ædilitia. Cap. xx.

Hæc actio competit † in multis casibus & diuersis, competit enim in primis, quando facta fuit redhibitio, & pretium non restituit̃ emptori cum accessionibus & alijs quæ iubent ædiles, vnde emptor sic format libellum. Ago ego S. contra R. qui vendidit mihi equum morbosum, cuius equi cũ facta sit redhibitio, & pretium non sit mihi restitutum & accessiones, puta decem, ideo prædictum pretiũ peto mihi restitui, & ad hoc propono actionem in factum ædilitiam. Item competit etiam venditori, quando non restituuntur ab emptore ea quæ sunt acquisita per seruum, & alia quæ præcipiunt ædiles. & in hoc casu venditor sic format libellũ. Ago ego S. ꝯ R. cui uendidi equũ morbosum, nomine cuius equi egit redhibitoria contra me, & redhibitio facta est, sed qa non restituit quæsita per seruum, uel equum & accessiones, puta talia, ideo contra ipsum ago, ut prædicta mihi restituat, & ad hoc propono actionem in factum ædilitiam. Quòd in vtroque casu recte concipiatur libellus, dicit l. ff. eo. l. ꝙ si nolit. §. in factum. & ista sufficiant breuitatis causa.

SVMMARIVM.

1 *Actio exercitoria cui, contra quem & pro qua re detur.*
2 *Libellus in actione exercitoria qualiter sit formandus.*

De exercitoria actione. Cap. xxj.

Si aliquis haberet † nauem fluuialem, vel marinam, vel qui in stagno nauigaret, præponat in ea magistrum, ut contrahat, tenetur iste qui præponit actione exercitoria, & denominatur exercitor dominus ille qui preponit, & qui præponitur magister, vt ff. eo. l. 1. §. 2. † Libellus. Ago ego S. contra R. qui cum Titium præposuerit naui suę, cũ ipso Titio magistro nauis conueni, ꝙ portaret me cum rebus meis vltra mari in subsidium terræ Sanctæ. vnde quia fidem fregit, peto ab ipso c. libras, cum in tantum mea intersit, & ad hoc ꝓpono exercitoriam. Quòd ita recte cõcipiat̃ lib. dicit ff. de exer. ac. l. 1. & si seruus. & insti. de act. §. sequens. & §. omnes.

SVMMARIVM.

1 *Institoria actio cui detur, contra quem & pro qua re.*
2 *Libellus qualiter sit institoria actione formandus.*

De institoria actione. Cap. xxij.

Si dominus aliquis † præponat seruum, vel filium vel liberum hominem alicui tabernæ vel stationi uel negotiationi, si contraho cum illo præposito, & mihi non facit quod conuenit, possum agere contra dñm, vel patrem actione institoria, † in qua sic forma lib. Ago ego S. contra R. a quo peto x. quæ mutuaui Titio præposito ab eo tali tabernæ ad vinum uendendum. ad prædicta propono institoriam actionem, prædicta probantur. ff. eo. per totum.

SVMMARIVM.

1 *Actio tributoria cui, contra quem & pro qua re detur.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione tributoria.*

De tributoria actione. Cap. xxiij.

Est & alia actio † quæ uocatur tributoria, per quam consulitur contrahenti cum filio uel seruo alicuius, in quo usumfructum habet, ꝙ pater vel dominus vocetur in tributum, id est, vt cõicet omnibus creditorib. merces peculiares, & tantum tribuat cuilibet creditori, quantum sibi retinet pro rata debiti, ut ff. eo. l. 1. † vnde in hac actione sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui merces tales, puta ceram uel pannos quos apud se habet; in quibus mercibus cum Titio filio uel seruo suo contraxi eo sciente, & non contradicente. unde peto ꝙ mihi contribuat: vel si forte contribuit sed non ad plenum, dicam ꝙ merces minus contribuerit. vnde ut ad plenum contribuat, ago: & ad hoc propono tributoriam. Quòd ita recte concipiatur libellus dicit l. 1. ff. eo. tit. & insti. qđ cum eo qui in alie. po.

SVMMARIVM.

1 *Actio de in rem uerso cui concedatur, contra quem & pro quibus rebus.*
2 *Libellus qualiter formari possit in actione de in rem verso.*

De in rem uerso actione. Cap. xxiiij.

Si aliquis contraxit † cum seruo vel filio emendo vel uendendo, uel mutuando, uel alio quocunque modo, & ex illo contractu aliquod uersum est in rem domini uel patris, tenetur pater uel dominus contrahenti ac si cum eo esset cõtractum, & hoc quatenus in rem sua versum est. Si ergo in totum sit versum, agit in totum: si uerò in parte, pro parte agit, ut ff. eo. l. 1. & l. si pro parte. §. in rem autem uersum. † & forma libellum sic. Agit S. contra R. a quo petit x. quę Titio ipsius filio vel seruo mutuauit. uel alias cum eo contraxit, quæ pecunia in sui R. utilitatem fuit uersa. vnde illam petit sibi restitui, proposita actione de in rem uerso. Quòd ita concipiatur libellus dicunt iura pręallegata, & habetur institu. quod cum eo qui in alie. potesta.

SVMMARIVM.

1 *Actione quod iussu quis teneatur, & pro qua re.*
2 *Libelli forma qualis sit in actione quod iussu.*

De quo iussu actione. Cap. xxv.

Si filius † uel seruus alicuius contrahat tecum iussu uel mandato patris uel domini, tenetur pater uel dominus insolidum tibi actione quod iussu, siue dirigatur iussus ad se, uel ad filium, siue seruum, siue generaliter dicatur, contrahat quicunque uult cum seruo meo, ut ff. eod. l. j. & per tot. † vnde ita forma libellum. Ago ego S. contra R. a quo peto rem talem, quã tali eius filio uel seruo iussu suo cõmodaui, uel tot libras quas eius iussu mutuaui, & ad hoc ꝓpono actionem quod iussu. Quòd libellus sit bene conceptus probatur iuribus prælleg.

SVMMARIVM.

1 *Actio de peculio contrahenti cum seruo uel filio peculium habente aduersus patrem uel dominum tribuitur.*
2 *Libellus qualiter in actione de peculio sit formandus.*

De actione de peculio. Cap. xxvj.

Si contraxisti † cũ seruo uel filio hñte peculiũ de patris uel dñi uolũtate, cõpetit tibi actio de peculio ꝯ dñm uel patrẽ. ff. eo. ti. p to. hoc tñ fallit in filiofa. si pecuniã accipiat mutuò ꝯ macedonianũ. C. ad se. consul. mace. l. pe. Et si seruus uel filius non viuat, & trãsierit annus utilis, ut ff. eo. l. 1. §. potestatis. & l. se. & l. 1. ff. qñ de pecu. actio est anna. Item si seruus fideiubet extra causam peculiarem, vel cõpromittat, uel mãdauit &c. vt ff. de peculio. l. licèt. §. si filiusfamilias. & §. Iulianus. & §. si seruus. † in hac actione sic forma libellum.

bellum. Agit S. contra R. a quo petit xx. quæ Titio seruo ipsius vel filio mutuauit. vnde vt sibi dictam pecuniam reddat, proponit contra eum actionem de peculio, probatur hæc forma ll. præallegatis.

SVMMARIVM.

1 *Actio de constituta cui detur, & contra quem, & pro qua re.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione de constituta.*

De constituta. Cap. xxvij.

1 Si aliquis pro aliquo † se soluturum cōstituat simplici pacto id quod ex aliqua causa erat debitum siue naturaliter tantum, siue naturaliter & ciuiliter, datur in eum, si non soluat, actio de constituta, ut ff. eo tit. l. 1. & l. quòd si §. si quis. † unde in hac actione sic forma libellū. 2 Ago ego S. contra R. qui se mihi in decem constituit debitorē pro Titio, a quo mihi illa x. debebantur ex causa mutui, uel q a mihi promisit etiam ex nudo pacto. unde quòd illa decē mihi soluat, ago contra illum, & ad hoc ꝓpono actionem de constituta. Quòd ita recte concipiatr libellus probatur. insti. de actio. §. de constituta. & ff. eo. per totum.

SVMMARIVM.

1 *Actio vtilis ex empto cui detur, contra quem & pro quibus rebus.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione utili ex empto.*

De utili ex empto, uel ex alia causa, ex qua iuratur. Cap. xxvij.

1 Si rem aliquam possidebas † quam ego dicebā ad me pertinere causa adiecta, puta quia emi a te, vel quia mihi donasti, vel quia fuit mihi legata a testatore tuo, uel ab alio, & tu detulisti mihi iuramentū, quòd ego iurarem rem mihi a te venditam, & ego iuraui, q tu mihi uendidisti, competit mihi vtilis ex empto. Si iuraui, q res fuit mihi legata te deferente, competit mihi vtilis ex testamento, & sic de alijs contractibus, ut ff. de iureiur. l. sed & si posses. §. 2 item. & §. si cum. † unde in hac actione multi formantur libelli s̄m diuersitatē causarum, sed in casu præmisso sic forma libellum. Ago ego S. contra R. a quo peto rem talem, quia cum illam peterem actione ex empto, ipse mihi detulit sacramētum. quo iuraui ipsam eum mihi uendidisse pro xx. unde rem illam mihi tradi, vel quod interest pręstari peto vtili actione ex empto. Quod ita recte concipiatur libellus probatur ff. de iureiur. l. si duo. §. si quis iurauerit. & not. q eodem modo formatur in alijs actionibus, quando iuratum est actore deferente.

SVMMARIVM.

1 *Condictio certi vtilis datur contra confitentem in iudicio se aliquid debere.*
2 *Libellus qualiter sit in condictione certi ex confessione formandus.*

De utili certi condictione quæ datur ex confessione. Cap. xxix.

1 Si aliquis † fuit cōfessus in iudicio se aliquid mihi debere, datur mihi contra eum talis actio, s. vtilis certi cōditio, ut ff. ad l. aquil. l. proinde. §. 1. & 2. Et in hoc exēplum pone, quòd agebam contra te certi condictione ex mutuo. forte mutuum ita probare nō poteram, tu fuisti in iudicio confessus, veruntamen ego fui negligens, q non institi, ut daretur sententia intra triennium, & ita triēnium est elapsum, nūc volo agere vtili certi condictione ex mutuo, & ex illa cōfessione bene possum nam non pereūt acta coram illo iudice licèt pereat instantia, quia acta vel gesta redacta in publica monumenta habere uolumus perpetuam firmitatem, vt C. de re iud. 2 l. ulti. † unde si agam. Ago ego S. cōtra R. qui fuit coram iudice confessus se mihi debere x. cum illa decem peterē ab eo ex causa mutui, unde q illa decem mihi soluat, ago contra eū, & propono utilem certi condictionem ex mutuo. Quòd ita recte concipiatur libellus, probatur per ll. supra alleg.

SVMMARIVM.

1 *Actio negotiorum gestorum directa cui, contra quem & pro qua re concedatur.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione negotiorum gestorum directa.*

De actione negotiorum gestorum directa. Cap. xxx.

1 Si aliquis te absente † uel pręsente & ignorante sine mādato & sponte gerat negotia tua, cōpetit tibi contra eum directa nego. gesto. actio, & in ea forma 2 sic libellum. † Ago ego S. contra R. qui gerendo negotia mea me absente, uel pręsente & ignorante percepit ex bonis meis. c. vnde q illa. c. mihi reddat, ago contra ipsum, & ad hoc propono negotiorum gestorum directam, probatur hæc forma. ff. eo. l. 1. & 2. & instit. de oblig. quę ex quasi contrac. nascun.

SVMMARIVM.

1 *Actio negotiorum gestorum pro tutore vel curatore cui concedatur & cōtra quem.*
2 *Libellus qualiter in actione negotiorum gestorum pro tutore formetur.*

De actione negotiorū gestorū ꝓ tutore uel curatore. Cap. xxxj.

1 Si quis est tutor uel curator † alicuius, & ego gero negotia pupilli sui uel minoris, quæ ipse debebat ex officio gerere, & sic erat sua cā in cura & sollicitutide. unde habet locum actio neg. gest. ut ff. eod. l. si 2 pupilli. in prin. & tunc forma ita libellum. † Ago ego S. contra R. qui mei contēplatione gessit negotia pupilli uel adulti mei. vnde quia ex illa administratione vel gestione percepit x. ideo contra ipsum ago, & peto illa x. mihi solui, proposita nego. gesto. actione. Quòd ita cōcipiatur libellus, probatur. l. pręalleg. & ff. eod. per totum.

SVMMARIVM.

1 *Actio negotiorum gestorum vtilis cui detur & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione utili negotiorum gestorum.*

De utili negotiorum gestorum actione. Cap. xxxij.

1 Si aliquis cum credens se † tutorem, uel curatorem, gerat negotia minoris vel adulti; cui competit adulto contra eum actio utilis nego. gest. ff. eod. l. ait pretor. §. si furiosi. & §. curatori. & C. eodem titu. l. curatorum. † In ea sic forma libellū. 2 Ago ego S. contra R. qui credens se meum curatorem administrauit negotia mea, & male, uel qui fuit curator meus uel mihi datus in testamento, & confirmatus legitimus uel datiuus. vnde q reddat mihi rationem administrationis ago ꝯ ipsum, &c. uel sic, quia dolo uel culpa sua lata vel leui commissa ab eo in administratione sum damnificatus in decem, vel ex illa administratione habet decem, ideo illa decem peto, & ad hoc propono vtilem nego. gesto. actionem. Quòd ita debeat concipi libellus, dicunt ll. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Actio negotiorum gestorum contraria cui, contra quem & pro qua re detur.*
2 *Libellus qualiter in contraria negotiorum gestorum actione sit formandus.*

De contraria negotiorum gestorum actione. Cap. xxxiij.

1 Si tu geras negotia † alicuius & aliquid impēdisti in illa gestione, poteris repetere per actionē nego. gest. contrariam, ut institu. de obl. quę ex quasi contrac. 2 nal. §. 1. & ff. eodem titu. lib. 2. † Vnde si uis agere pro eo quod soluisti in illa administratione, sic forma libellum. Ago ego S. contra R. cuius negotia eo absente, uel etiam pręsene, vel ignorante administraui & sponte, in qua administratione x. de bonis meis erogaui. vnde vt illa x. mihi soluat, ago contra ipsum & peto vsuras, quæ cucurrerunt a tempore morę, & ad hoc ꝓpono contrariam nego. gest. Quòd ita debeat concipi libellus, dicunt ll. præallega.

SVMMARIVM.

1 *Actio pro tutelæ cui, in quem & pro qua re concedatur.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione protutelæ.*

De actione protutelę. Cap. xxxiiij.

1 Si aliquis credens † se tutorem cum non esset, uel sciens se tutorem non esse, fingit tamen se tutorem, gerit negotium alicuius, conueniri potest ab eo, cuius gerit negotia actione protutelæ, ut ff. 2 de eo qui pro tuto. neg. gest. l. 1. §. 1. & 2. † Vnde sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui tanquam tutor gessit negotia mea, cum non esset, ex qua gestione sunt centum apud eum, uel ex illa gestione me damnificauit in centum. vnde illa centum peto, & ad hoc propono actionem protutelę. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicunt ll. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Tutorem se esse credens si administrando de suo aliquid impendat, actione contraria protutelæ illud potest repetere.*
2 *Libellus in contraria protutelæ actione qualiter sit formandus.*

De contraria protutelę actione. Cap. xxxv.

1 Si aliquis credens † se esse tutorem, cum non esset, & administrauit bona alicuius pupilli, & illa administratione aliqnid de suo impendit, potest illud petere per contrariam protutelę actionem, ut 2 ff. eo. l. ult. † Vnde sic forma libellum. Ago ego S. contra R. cuius bona administraui, credens me esse tutorem illius, in qua administratione expendi decem. ideo illa decem peto per contrariam actionem protutelę. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicunt leges prædictę.

SVMMARIVM.

1 *Actio depositi cui, contra quem, & pro qua re tribuatur.*
2 *Libellus in actione depositi qualiter sit formandus.*

De actione depositi, in quatuor casibus. Cap. xxxvj.

1 Si deposuisti apud † aliquem res tuas causa timoris incendij, ruinę, naufragij, seu tumultus, & ipse nō vult restituere, habebis ꝯ eū actionē depositi. Et ī ea sic ꝯcipe libellū. 2 † Ago ego S. contra R. apud quem deposui res tales, tempore tali, & timore incendij, ruinæ, naufragij, seu tumultus, vnde peto res illas mihi restitui, si ipse fuerit res ipsas inficiatus, peto res illas in duplum mihi restitui, & ad hoc propono actionem depositi. probatur. ff. deposi. l. 1. §. 1. & l. quod tumultus. & ita instit. de act. §. sequens. & nota, q prædicta omnia largius notātur in arte. 3. dist. in fi. & 4. dist. §. in duplum.

SVMMARIVM.

1 *Actio viæ reiectæ cui detur, quare, & aduersus quem.*
2 *Libellus in actione viæ reiectæ quomodo formandus.*

De actione viæ reiectæ. Cap. xxxvij.

1 Si vicinus in agrum † vicini viam publicam reiecerit, potest is, per cuius fundum via est facta, agere actione viæ reiectæ ad suum interesse, scilicet quanti interest sua, q via publica per fundum illius facta non 2 esset, ut ff. de uia publi. si in agrum. † vnde in hac actione sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui in agrum meum viam publicam reiecit, seu immisit, propter quod interest mea in c. ne illa via ita reiecta sit. vnde illud meum interesse peto, & ad hoc ꝓpono actionem viæ reiectæ. Quòd ita recte concipiatur libellus, & ad interesse, & ad actionem propositam, dicit l. ff. de via publica. l. penulti.

SVMMARIVM.

1 *Actio quod metus causa competit ei, qui metu mortis vel cruciatu corporis aliquid facit, aduersus eum compellentem.*
2 *Libellus qualiter in actione quod metus causa formari possit.*
3 *Actio quod metus causa locum habet, siue negotium perfectum sit, siue imperfectum.*

De actione quod metus causa. Cap. xxxvij.

1 Compellit quis aliquem per † metum mortis, vel qui cōtinet periculum corporis & cruciatum, qui etiam caderet in hominem constantis animi, vt rem aliquam sibi tradat, vel vendat, vel donet, vel eū ab obligatione liberet. vnde metum passo succurritur ꝑ actionem quod metus causa, quæ personalis est & prætoria, & quēlibet possessorem rei persequitur, vt instit de act. §. sequens. & 2 ff. eo. l. metum. §. volēti. & §. hæc actio. † & in hac actione sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui compulit me per metum, vt sibi venderem, vel promitterem talem rem, uel eum ab obligatione liberarem. vnde quòd a tali obligatione me liberet, uel vt se in pristinam obligationem reponat. ago contra 3 ipsum, & propono actionem quod metus causa. † Quòd hæc aūt hęc actio locum habeat, siue negotium sit perfectum, siue imperfectum, & etiam in obligationibus rescindendis, dicit l. ff. eodem l. metum. §. sed quod pretor. & §. ex hoc edicto. & nota, quòd de materia ista plenius inuenies notatum in arte 1. & 2. distinct.

SVMMARIVM.

1 *Actio de dolo cui, contra quem, & pro quibus concedatur rebus.*
2 *Libellus in actione de dolo qualiter formetur.*
3 *Dolo in contractum bonæ fidei incidente qualiter formetur libellus.*
4 *Libellus qualiter formari debeat dolo in contractum stricti iuris incidente.*
5 *Dolo dante causam contractui stricti iuris valet contractus, licèt exceptio obstet.*

De actione de dolo. Cap. xxxix.

1 Si quis dolo te decipiat in † contractu, siue ex proposito, siue ex incidenti, habes contra ipsum actionem de dolo, in qua sic forma libellum, quando 2 dolus dat causam contractui bonæ fidei. Ago ego S. contra R. qui me dolo induxit ad hoc vt sibi venderem codicem meū, aliàs non venditurus, & illum codicem sibi tradidi. vnde vt eūdem codicem mihi restituat, ago contra ipsum, & ad hoc propono actionem de dolo. Quòd ita recte concipiat libellus, di-3 cit l. ff. eod. eleganter. in princ. † Si autem dolus incidat in contractum bonæ fidei, sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui cum proponerem vendere codicem meum pro xx. dolo suo incidente contractui me decepit in duobus denarijs. vnde vt illos denarios mihi det & soluat ago contra ipsum, & ad hoc propono actionem ex vendito. Quòd ita recte concipiatur libellus, etiam pro minima quantitate dicit l. ff. de act. emp. 4 l. Iul. §. per contrarium. † Si autem dolus incidat in contractu stricti iuris, tunc si quantitas est ultra duos aureos, dabitur actio de dolo. & sic concipe libellum. Ago ego S. cōtra R. qui in promissione, quam sibi feci, decepit me in tribus aureis. vnde quòd prædictam mihi quantitatem restituat, ago contra eū actione de dolo. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicit l. C. 5 de inuti. stipu. l. dolo. † Si autem dolus dat cām cōtractui stricti iuris, tunc tenet contractus, sed obstat exceptio, nisi sit processum ad traditionē: & tūc locū habet de dolo, & forma libellū, vt prædixi: & nota demum, q ista plenius tractantur in arte.

SVMMARIVM.

1 *Actio furti manifesti quæ sit, cui competat & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione furti manifesti.*
3 *Agens criminaliter pro furto manifesto simplicem debet facere accusationem per iuramentum.*

De actione furti manifesti. Cap. xl.

1 Si quis rem tuam † auferat tibi, & tu eum in eo delicto deprehendas, vel eodem die antequam perueniat ad locum destinatum, deprehensus vel visus 2 fuerit. habes contra illum actionem furti manifesti. † In qua sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui codicem meum mihi subtraxit, uel furatus est, & antequam cum illo codice ꝑueniret ad locum destinatum, scilicet quò ire volebat, fuit deprehēsus vel visus cum illo codice a me uel a Titio, vel ab alio. unde mihi peto ipsum in quadruplum condemnari, & ad hoc propono actionem furti manifesti. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicit. l. instit. de obl. quæ ex delic. §. manifestus. & ff. 3 eod. l. fur manifestus. † Si autem uis agere criminaliter, facias simplicem accusationem per iuramentum, quæ postea scribitur in libro communis, hoc modo. Talis suo sacramento accusat talem, quem dicit sibi vnum codicem furtim abstulisse de tali loco: vnde petit eum puniri secundum formam con. Bono. fit libellus cum die & consule &c. Sed quia vsus modernorum ipsum repulit ab aula: ideo ipsum in præsenti libello non duximus inserendum.

SVMMARIVM.

1 *Actio furti aduersus nautas caupones & stabularios quæ sit, cui, & contra quem competat.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione furti aduersus nautas, caup. & stabu.*

De actione furti aduersus nautas, caupo. stabu. Cap. xlj.

1 Si nauta, caupo, † stabularius, uel aliquis de eorum familia furto tibi res tuas subtraxit, habes contra eum furti actionem in duplum. In qua 2 sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. in cuius naue, caupona, seu stabulo res, seu merces intuli, seu immisi, quæ res mihi subtractæ sunt a tali. vnde contra cauponem ago actione in factum, ex illo titulo furti aduersus nau. caup. stabu. ut recepta restituant, & peto duplum per prædictam actionem, & hoc qn̄ ago contra nau. caup. stab. Si autem vis agere contra illum qui surripuit, ita dices. Ago ego S. cōtra R q merces, seu res quas intuli, seu immisi in nauem, seu cauponam, seu stabulum Titij, mihi subtraxit. vnde noīe prædictarum mercium in duplum ago ꝯtra ipsum, & ad hoc propono actionē furti manifesti, vel nec manifesti ex illo titulo furti aduersus nau. Quòd autem in vtriusq; persona recte concipiatur libellus, dicit. l. ff. eo. l. 1.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex edicto nautæ, caupo. stabularij, cui, contra quem & pro qua re concedatur.*
2 *Libelli forma quæ sit in actione in factum ex edicto nau. cau. stabu.*

De actione in factum ex illo edicto nau. caup. stabu. ut re. resti. Cap. xlij.

1 Si nauta, † caupo, uel stabularius res quas immisisti in nauem, caup. stab. non restituerit, sed forte dicit eas amissas, tenetur actione in factum ex illo edic. nau-2 tæ, caup. stab. ut re. restit. † Vnde sic forma libellū in hac actione. Ago ego S. contra R. in cuius nauem, cau. stabu. immisi vel intuli, eo sciente merces tales, quas ipse uel alius abstulit, uel subtraxit mihi, puta talis: vnde q res illas restituat ago contra ipsum, & ad hoc propono actionem in factum ex illo edicto. nau. caup. stab. ut restituat. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicit. l. ff. eod. l. 1.

SVMMARIVM.

1 *Actio serui corrupti locum habet contra corrumpentem animum serui.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione serui corrupti.*

De actione serui corrupti. Cap. xliij.

1 Si tu habes † seruū, & ego aīum eius corrūpo, faciendo de bono malū, & de malo deteriorē; haber locū hæc actio, ut ff. eo. l. 1. in prin. & §. ult. In qua sic for-2 ma libellū. † Ago ego S. ꝯ R. q seruū meū Titiū corrupit, suadēdo sibi dolo & fraude ut me cōtēneret, uel subtraheret mihi res meas, puta tales, ꝑ ꝑ qđ seruus est deterioratus in x. ideo illa x. peto, & ēt res quas mihi subtraxit, & ad hoc ꝓpono actionē serui corrupti. Quòd ita recte cōcipiat libellus, dicit. l. ff. e. l. 1. & l. si qs seruū. §. ult. Et no. q oīa ꝑdicta notantur in arte, dist. 4.

SVMMARIVM.

1 *Actio vi bonorum raptorum locum habet contra auferentem mihi rem meam mobilem.*
2 *Libellus qualiter in actione vi bonorum raptorum formetur.*

De actione vi bonorum raptorum. Cap. xliiij.

1 Si aliqs † rē tuā mobilē ꝑ violētiā tibi auferat, habet locum hęc actio vi bo. rap. q̄ qdē est in quadruplū re cōputata, vt 2 insti. eo. §. quadrupli. † In actione sic forma libellū. Vobis dn̄o A. ptās Bon. cōqueror ego H. de R. q ꝑ uiolentiā abstulit mihi codicē meū, uel mihi cōmodatū, vel depositū. vn̄ peto ipm in quadruplū cōdēnari, ad qđ ꝓpono actionē vi bo. rap. Quòd ita recte ꝯcipiat libellus, dicit l. institu. eo. §. j. & ff. e. l. j. & ꝑtor. Illud nota, q prædicta euidentius notantur in arte, dist. 3. & 4.

SVMMARIVM.

1 *Actio iniuriarum prætoria quando & contra quem locum habere possit.*
2 *Libellus in actione iniuriarum prætoria qualiter formari debeat.*
3 *Agens criminaliter pro iniuria simplicem debe facere accusationem.*

De actione iniuriarum prætoria. Cap. xlv.

1 Si aliquis fecit tibi† iniuriarū dicto, facto, seu scripto, præterquam in tribus casibus, scilicet quādo quis est pulsatus, verberatus, vel domus sua vi introita; habes contra eum actionem iniuriarum prætoriam: nam in alijs tribus casibus competit ciuilis; de quo suo loco dicemus. 2 † Libellus. Ago ego S. contra R. qui mihi talem iniuriam dixit, scilicet ꝙ me vocauit filium meretricis, uel cucurbitam, uel scripsit de me carmen famosum, scilicet ꝙ eram raptor, latro, atq; pirata, uel cantauit de me malam cantilenam, quam iniuriam nollem mihi dixisset, uel de me cantasset, seu scripsisset pro centum libris Bonon. quas centum libras peto mihi dari, uel præstari, & ad hoc propono actionem iniuriarum prætoriam. hæc instit. de iniu. §. in summa. & ff. eodem. l. prætor.
3 † Si autem quis vult agere criminaliter, faciat simplicem accusationem, prout dixi supra in actione furti: nota tamen, ꝙ abūdantius prædicta notantur in arte, dist. 6.

SVMMARIVM.

1 *Actio legis aquiliæ directa competit pro damno dato de corpore in corpus.*
2 *Actio in factum subsidiaria datur pro damno dato a corpore in non corpus.*
3 *Libellus qualiter formari debeat in actione pro damno dato.*

De actione in factum subsidiaria l. aquiliæ, & de vtili actione l. aquiliæ. Cap. xlvj.

1 Ad euidentiam † huius actionis not. ꝙ ꝓ damno dato interdum competit actio l. aquiliæ directa, quæ tunc competit, cum damnum datur de corpore in corpus, vt insti. ad l. aquil. §. cæterum. & osten demus cum de ea inter alias ciuiles tractabimus, interdum vtilis, quæ tunc competit, cum damnum datur de non corpore in corpus. veluti si panno rubeo fugaui armenta vel iumenta, & aufugerūt & præcipitata sunt, teneor vtili ac. l. aqui. quia sententia concordat, licèt uerba deficiant. s. quia damnum datū est, sed non a corpore, sed quia præstiti occasionem damni. vnde damnum uideor dedisse, ut ff. ad l. aquil. l. q occidit. §. in hac 2 quoque † Interdum in factum subsidiaria, scilicet cum dānū datur a corpore in non corpus. verbigratia, excussi anulum de manibus tuis aureum, cecidit in mari vel flumine, certe damnum datum est a corpore in non corpus, quia anulus stans in aqua non est factus deterior, & hoc secūdū D. Io. Sed D. meus R. dicit, ꝙ vtroq; casu competit vtilis. Si aūt damnum datur a non corpore in non corpus, tunc locum habet actio prædicta in factum. verbi gratia, solui seruum tuum compeditatum miseriç causa, seruus ille postea fugit, constat. n. ꝙ corpus non est læsum, & constat ꝙ a corpore meo non dedi damnum, sed ꝑꝑ sequentem fugam damnum tibi illatum est. vnde competit 3 in factum, vt institu ad l. aquil. §. vlti. † vnde in his actionibus sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui panno rubeo fugauit armentum meum, vel pecora mea inclusit, & ita fame mortua sunt, quæ quidem, iam est annus, ꝙ valuerunt cētū. vñ ꝙ illa centū ꝑstet ago ꝯ ipsum, & ad hoc ꝓpono vtilē actionē. l. aquil. vel in factum. Quòd ita recte concipiatur libellus probatur instit. eo. §. cæterum. & hoc qñ damnum datum est a nō corpore in corpus. Si aūt damnum datum sit a nō corpore in non corpus, vel a corpore in non corpus, concipies sic libellū. Ago ego S. contra R. qui seruum meum Titium, quem posueram in compedibus soluit, & ita ille seruus aufugit, qui valuit xl. iam sunt xxx. dies. vnde ipsa xl. peto, & ad hoc ꝓpono actionem in factum subsidiariā. l. aquil. vel quia anulum meum, vel denarios meos excussit de manibus meis, & deuenerūt in flumine vel mari, quem anulū æstimo c. solidorū. vñ vt illos c. solidos det mihi contra ipsum ago, & ad hoc ꝓpono actionē in factum subsidiariam. l. aquil. Quòd his duob. exemplis recte cōcipiatur libellus, dicit. l. ff. de præscrip. ver. l. quia actionem.

Dicturi de interdictis: quæ & ipsa ꝑtoria sunt, Visum est nobis initium sumere ab eo interdicto, quod est de mortuo inferendo, quod religionis tuendæ causa prætor ꝓposuit. ff. de interdictis. l. 2. §. 1. & dignior est causa religionis, vt arg. ff. communia præd. l. præcaueri. & argu. C. de sac. sanc. eccle. l. sancimus. ideo ab ipso primitus inchoemus.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de mortuo inferendo, cui competere dicatur.*
2 *Libellus in interdicto de mortuo inferendo qualiter formetur.*

De interdicto de mortuo inferendo. Cap. j.

1 Si aliquis vult sepelire, vel inferre† mortuū in sepulchrum, ad quod sepulchrum sibi cōpetit ius inferendi mortuū, uel de nouo velit facere sepulchrum in locum suum purum, & prohibeat ab aliquo, poterit agere interdicto de mortuo inferēdo, quod prohibitorium est, vel actione in factum subrogata in locū illius interdicti. insti. de interdic. §. prohibitoria ut ff. eod. l. 1. & si fuit prohibitum habet prædictum interdictum ad interesse, & habet locū actio in factum ad interesse, ut ꝑ eam tm̄ cōsequat actor, quantum interfuit eius non prohibitum fuisse. ff. de rel. 2 & sumpt. fu. l. liberum. & ff. de mor. infe. l. 1. † Vñ in hoc interdicto, siue actione sic forma libellum. Vobis dño B. ꝑtāti Bono. conqueror ego S. de R. q me ꝓhibuit inferre mortuū in locū talem, in quo mihi erat ius inferendi. vñ ꝑꝑ illā ꝓhibitionem intuli in alium locum puerū quē emi, vel cōduxi pro tāto pretio, s. decē, quod interesse dicti loci estimo viginti, q̄ peto actione in factum loco eiusdem interdicti. Quòd ita recte concipiatur libellus ꝓbat. ff. de mor. infe. l. 1. & ff. de reli. l. liberum.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de sepulchro ædificando, cui & contra quem competat.*
2 *Libellus qualiter formetur in interdicto de sepulchro ædificando.*

De interdicto de sepulchro ædificando. Cap. ij.

1 Si quis volebat ędificare † sepulchrum, ad quod ædificādum sibi ius competebat, & ab aliquo prohibeat, habet ꝯ eū interdictum de sepulchro ædificando, vt ff. de mor. infe. l. 1. §. prætor ait. In quo sic forma 2 libellum. † Vobis dño A. ꝑtāti Bon. conqueror ego S. ꝯ R. qui me ꝓhibet volentē ædificare sepulchrum in loco tali, cuius cōfines sunt tales, in quo loco est mihi ius ædificādi sepulchrum & mortuū inferēdi. vñ ne me impediat in futurū, ago ꝯ ipsum, & ad hoc ꝓpono actionē in factū surrogatā in locū interdicti de sepulchro ædificando. Quòd ita cōcipiat lib. ꝓbat d. §. ꝑtor. Et nota, ꝙ bene dixi actione in factū, q͞a hodie interdicta nō ꝓponunt, sed actio in factum ꝓ interdictis surrogata est.

SVMMARIVM.

1 *Interdicto, ne quid in loco sacro fiat, quis teneatur.*
2 *Libellus qualiter concipi debeat in interdicto ne quid in loco sacro fiat.*

De interdicto ne quid in loco sacro fiat. Cap. iij.

1 Si quis ædificat † vel aliquid immittit in loco sacro, quod pertineat ad incōmodū uel deformitatē loci, & nō ad ornatum; tenetur interdicto ne quid in loco sacro fiat, immittaturve. In hoc aūt interdicto 2 ita cōcipit libellus. † Ago ego S. ꝯ R. q immisit, vel vult immittere in loco tali sacro, cuius tales sunt fines, ꝑꝑ quā immissionē locus ille turpis & deformis apparet. vnde vt illud qđ immisit remoueat, uel ne immittat vel immitti faciat, ago ꝯ ipsum, vel peto ipsum ꝓhiberi, & adhoc ꝓpono actionē in factū surrogatā in locū interdicti ne quid &c. Quòd ita recte cōcipiat libellus, ꝓbatur. ff. eo. l. 1. & l. 2. §. locorum. ff. ne quid in loco pub.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum ne quid in loco publico fiat, quod sit & quando competat.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in interdicto, ne quid in loco publico fiat.*

De interdicto, ne quid in loco publico fiat. Cap. iiij.

1 Contingit sępe † ꝙ aliquis in via publica, vel in loco publico aliqd ædificat, vel īmittit, iō interdictū ꝓditū, ne qd fiat in loco publico, vel via, vel itinere publico. & si factū fuerit, ꝙ tollat, & sic est istud interdictū ex j. parte ꝓhibitoriū, & ex secūda restitutoriū, ut ff. eo. ti. l. j. in prin. 2 & §. hoc interdictū. & §. ait ꝑtor. † In hoc aūt interdicto sic cōcipiat libellus. Ago ego S. ꝯ R. q vult ponere, vel imposuit ī loco publico, cuius tales sunt fines, tale qd, ꝓ qđ locus public⁹ deteriorat. vnde peto ipsum ꝓhiberi, ne ponat. Vel si posuit, dicas vnde vt positum tollat, ago ꝯ ipsum. & ad hoc ꝓpono actionē in factum surrogatā in locum interdicti, ne qd fiat in loco publico. Quòd ita recte concipiat libellus, dicunt ll. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum ne quid in flumine publico fiat, quando locum habeat.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in interdicto, ne quid in flumine publico.*

De interdicto, ne qd in flum. publico, vel ripa eius ponat. Ca. v.

1 Si aliqd † vult immitti ab aliquo in flumine publ. vel ripa ipsius, vel forte est īmissum, cōpetit hoc interdictū, quorū vnū est ꝓhibitoriū, s. ne qd fiat in flum. publico, vel ripa ipsius. aliud est restitutoriū. s. ꝙ si factū fuerit restituat, & tollat, vt ff. e. 2 l. 1. in prin. & §. deinde ait ꝑtor. & ff. de Pu. l. j. † In his interdictis ita cōcipe libellū. Ago ego S. ꝯ R. q tale qd posuit in flumine tali, ꝑꝑ qđ flumē nō est nauigabile, vel ꝑꝑ qđ flumē nauigari nō pōt. Vñ ꝙ remoueat ago ꝯ ipsum. Si aūt nōdū posuit, sed uult ponere, dicas ita in libello, q uult ponere, vñ peto ipm ꝓhiberi. ad hoc ꝓpono interdictū de fluminib. ne qd in flumi. publico ripave ipsius fiat, quo peius nauiget, uel actionē in factū subrogatā in locū illius interdicti. Quòd ita recte ꝯcipiat libellus, dicūt ll. ꝑalle. Si aūt uis agere ex alio interdicto. s. ne qd fiat in flumine pub. cōcipies ita libellū. Ago ego S. ꝯ R. q in flumine publico tale qd posuit, quo flumē illud aliter fluit q̄ fluxerat ī priore estate: vñ ut remoueat, ꝯ ipm ago. Vel si vult ponere dicas. Ago ꝯ ipm ne ponat, & ad hoc ꝓpono interdictū, ne qd ī flu. publi. fiat, quo aliter fluat quā fluxit in priore estate, actionē in factū subrogatā in locū ipsius interdicti. Quòd ita recte ꝯcipiatur libellus, probatur. ff. ne quid in flumi. publ. per to. Si autem propter id quod immissum est molendinum tuum est factum deterius, sic dicens. Ago ego S. contra R. qui tale opus vult facere vel immittere, vel fecit vel immisit in flumine tali, propter quod damum mihi infertur, quia molendinum meum non ita currit, nec ita fluit sicut consueuerat. vnde ne ponat, vel immittat, vel si posuit dicas, quòd remoueat, ago contra ipsum, & ad hoc propono vtile interdictum, ne quid fiat in flumi. publi. &c. Quòd ita recte concipiatur libellus, probatur iuribus præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de loco publico fruendo, quando locum habeat.*
2 *Libellus qualiter formandus sit in interdicto de loco publico fruendo.*

De interdicto, de loco publico fruendo. Cap. vj.

1 Si aliquis conducit domum vel prædiū † vel aream publicam a fisco, vel republi. alicuius ciuitatis, & impediatur re conducta frui, habet contra impedientem interdictum de loco publico fruē 2 do, vt ff. eod. l. 1. † Vnde sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui non permittit me vti & frui loco publico, cuius cōfines sunt tales, quem locum a massario ciuitatis Bono. conduxi pro x. lib. Bono. singulis annis soluendis. Vnde ne me prohibeat, ago contra ipsum. & ad hoc propono interdictum de loco publico fruendo, vel actionem in factum subrogatam in locum illius. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicit l. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de via publica reficienda, datur contra impedientem viam publicam reficere volentem.*
2 *Libellus qualiter concipi debeat in interdicto, de via publica reficienda.*

De interdicto, de via publica reficienda. Cap. vij.

1 Si aliquis vult reficere † viam publicam, & ab aliquo impeditur, habet contra impedientem interdictum de via publica reficienda, vt ff. eod. per 2 totum. † Vnde sic concipitur libellus. Ago ego S. contra R. qui me uolentem reficere vel purgare talem viam publicam ꝓhibet. vnde vt cesset a tali iniuria ago contra ipsum, & potest addi, & ut mihi soluat & reddat, quantum mea interest, me prohibitum non esse, & hoc quando per talem refectionem vertebatur specialis vtilitas actoris, & ad hoc propono interdictum de via pub. refi. vel actionem in factum subrogatam &c. Quòd ita recte concipiatur lib. dicunt iura præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, vt liceat ire agere per viam publicam, competit contra impedientem eum, qui vult ire vel agere per viam publicam.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in interdicto, vt liceat ire agere per viam publicam.*

De interdicto, ut liceat ire agere per viam publicam. Cap. viij.

1 Si aliquis vult ire per viam publicam, vel vult† aliquem ducere, vel agere, & impeditur ab aliquo, habet contra eum interdictum, vt liceat ire, agere 2 per viam publi. In quo sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui me uolentem ire uel agere, vel ducere tale quid per viam publicam prohibuit vel prohibet. vnde ne me ꝓhibeat, ago cōtra ipsum, & ad hoc propono interdictum, vt liceat &c. vel actionem in factum subrogatam &c. Quòd ita recte concipiatur libellus, ꝓbatur. ff. ne quid fiat in loco publi. l. 2. §. vlti.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, vt liceat ripam fluminis publici reficere, cui competat & cōtra quem.*
2 *Libellus qualiter formetur in interdicto, vt liceat ripam flumi. publici reficere.*

De interdicto vt liceat ripam publici fluminis reficere vel munire. Cap. ix.

1 Si aliquis vult reficere † vel munire ripam publici fluminis, & ab aliquo prohibetur, habet contra illum interdictum, vt liceat ri. pub. flumi. refi. 2 In quo sic forma libellum. † Ago ego S. cōtra R. qui prohibuit & prohibet me volentem reficere uel munire ripam talis flumi. sine aliquo impedimento nauigij, cum essem paratus satisdare & cauere nomine damni infecti vsque ad x. ann. secundū mandatum pretoris. vnde ne me prohibeat, ago contra ipsum. & ad hoc propono interdictum, ut liceat ripam pub. flum. refi. vel mu. uel actionem in factum subrogatam &c. Quòd ita recte concipiatur lib. dicit l. ff. de ripa mu. l. vnica.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, vt liceat in flumine publico nauigare, cui competat, & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formetur in interdicto, vt liceat in flumine publico nauigare.*

De interdicto, ut liceat in flumine publico nauigare. Cap. x.

1 Si quis in flumine publico vel stagno † publ. vel lacu pub. vel fossa pub. nauigare, vel piscari prohibeatur, habet interdictum, ut in flu. 2 pub. lib. na. Et in eo sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui me prohibuit & prohibet nauigare, vel piscari in flumine tali, vel stagno, vel fossa, vel lacu. vnde ne me prohibeat, ago contra eum, & ad hoc propono interdictum, ut li. in flu. pu. &c. vel actionem in factum surrogatam &c. Quòd ita recte concipiatur lib. probatur. ff. ut in flu. pub. l. vnica.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, ne vis fiat, competit ei, qui a iudice in possessionem missus est, si per alium prohibeatur.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in interdicto, ne vis fiat ei.*
3 *Officium iudicis potius est ad agendum, quàm sit interdictum.*

De interdicto, ne uis fiat ei, qui in possessionem missus est. Cap. xj.

1 Si quis mittatur in possessionem † a iudice, vel in tenutam alicuius rei, causa rei seruandæ, & tu prohibeas eum esse in possessione, vel tenuta, competit ei hoc interdictum, siue dominus, siue alter pro 2 hibuerit, ut ff. eod. l. 1. † Et in hoc interdicto sic concipe libellum. Ago ego S. contra R. qui prohibuit me ire, vel esse in possessione talium rerum, in quarum possessione iudex me mittendum decreuit. vnde ne me prohibeat, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum, ne uis fiat ei qui in poss. miss. est. vel actionem in factum &c. vel si uis petere tuum interesse, scilicet quanti tua interesset, non esse prohibitum dicas, vnde quia interest mea in c. non esse prohibitum, ideo istud interesse peto. Quod ita in vtroque casu recte concipiatur lib. dicit l. præalleg. Si autem non vis prædictam actionem proponere, dicas ita. Ago ego S. contra R. ut supra. vnde quòd in pos. rerum illarum mittar manu militari, officium iudicis propono, & vestrum officium domine iudex imploro. Quòd ita recte 3 concipiatur libellus probatur. ff. eod. l. siquis missus. §. 1. † Et ibi dat cōsilium Vlpia. quòd melius sit agere officio iudicis, quàm proponere interdictum.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum quorum bonorum, quando habeat locum.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in interdicto quorum bonorum.*

Interdictum quorum bonorum. Cap. xij.

1 Si aliquis vocatur ad successionem † alicuius ex testamento, vel ab intestato, & vult possessionem rerum defuncti ab illis qui possidēt auocare, seu recuperare, habet locum interdictū quorum bonorum, quod resti. est, & pertinet ad uniuersitatem bonorum, & non ad res singulas, vel ad nomina, quia contra debitores hæredi. non datur, sed ad bonorum corporalium pos. ut ff. eo. l. 2 1. & 2. † Vnde sic concipe libellum. Ago ego S. cōtra R. qui iniuste tenet, uel possidet bona, quæ fuerunt quondam Titij, cui ex testamento uel ab intestato success. vnde eorum possessionem peto mihi tradi, uel dari, & ad hoc propono interdictum quorum bonorum, uel actionem in factum &c. Quòd ita recte concipiatur libellus probatur ll. præalleg. & instit. de interdict. §. adipiscendæ.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum quorum legatorum, quando habeat locum.*
2 *Libelli forma qualis sit in interdicto quorum legatorum.*

De interdicto quorum legatorum. Cap. xiij.

1 Si legatarius sua auctoritate: † occupat rem sibi legatam sine hæredum uoluntate hæreditate iacente, tenetur hæredi rem illam restituere, & id æquissimum uisum est prætori, vnumquemq; non sibijpsi ius dicere 2 occupatis legatis, sed hoc ab hęrede petere. ff. eod. l. 1. † Vnde in isto interdicto sic concipias libellum. Ago ego S. contra R. qui domum talem cuius fines sunt tales, legatam sibi in testamento Titij, cui Titio ego ex testamento successi, sua auctoritate iacente hæreditate occupauit, vnde prædictæ domus pos. mihi dari, uel tradi peto, & ad hoc propono interdictum, quorum legatorum, uel actionem in factum sobrogatam &c. multi tamen sapientes ponunt in lib. cuius domus possessionem, uel quam domum peto mihi restitui, cum istud interdictum dicatur restitutorium, sed hoc cum calumnia procedit. Quòd autē libellus sit bene conceptus, probatur per l. pręalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de liberis exhibendis, cui & in quem competat.*
2 *Libelli qualiter debeant formari in interdicto de tabulis exhibendis.*

Interdictum de tabulis exhibendis. Cap. xiiij.

1 Si aliquis fecit tabulam, id est † testm̄, & illa tab. ab aliquo teneat, & tua intersit illud exhiberi, potes agere contra illū 2 interdicto de tabulis exhibēdis, in quo sic forma libellū. † Ago ego S. ꝯ R. q testm̄ vel codicillos Titij, in quo vel in quib. mihi legatū fuit relictū, nō exhibet, vñ ꝙ exhibeat ago ꝯ ipsum, & ad hoc ꝓpono, interdictū de tabulis exhibendis. uel actionem in factū subro. in locū ipsius. Quidā sapientes sic. Ago ego S. ꝯ R. q testm̄, uel codicillos, in q͞bus sunt mihi x. legata, cū posset exhibere, nō exhibet: vnde q͞a interest mea in x. ꝑdictū meū interesse peto, & ad hoc ꝓpono ut &c. Quòd ita recte concipiat libellus, ꝓbatur. ff. eo. l. 1. & l. locū. § solent. & §. condemnatio.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de liberis exhibendis cui & contra quem detur.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in interdicto de liberis exhibendis.*

Interdictum, de liberis exhibendis. Cap. xv.

1 **Si filius tuus** qui est in potestate † tua, ab aliquo detineatur inuitus: poteris agere con-
2 tra eum interdicto de liberis exhibendis hoc modo. † Ago ego S. contra R. qui Titium filium meum in potestate mea constitutum, inuitum detinet, vnde peto illum mihi exhiberi, & ad hoc ꝓpono interdic. de lib. exhibē. vel ac. in factum, subrog. in lo. ipsius. Quod ita recte concipiatur libellus, probatur. ff. eo. l. j. in prin. & §. in hoc interdicto.

SVMMARIVM.

1 *Interdicto de liberis deducendis quando teneatur quis.*
2 *Libellus quomodo concipi debeat in interdicto de liberis deducendis.*

Interdictum de liberis deducendis. Cap. xvj.

1 **Si filius alicuius** ab alio detentus, † exhibeatur patri, poterit postea pater contra illum qui impedit eum deduci intentare interdictum
2 de deducendis liberis sic. † Ago ego S. contra R. qui prohibet & impedit me uolentem deducere filium in mea potestate cōstitutum, unde non impediat, vel prohibeat, ago cōtra ipsum, & ad hoc propono interdict. de libe. dedu. vel actionem in factum subrogatam &c. Quòd recte concipiatur libellus, probatur. ff. eod. l. deinde. §. 1. & §. hoc autem interdictum.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, de libero homine exhibendo, quis intentare possit.*
2 *Libellus qualiter formetur in interdicto de libero homine exhibendo.*

Interdictum, de libero homine exhibendo. Cap. xvij.

1 **Si liber homo** detineatur ab † aliquo inuitus, potest intentare contra detentatorē interdictum de libero homine exhibendo, quod cuilibet de populo competit, ut ff. eod. l. 1. & 2. & l. quod & lex. § hoc in-
2 terdictum † Et in hoc interdicto sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui Titium liberum hominem inuitum detinet, & sibi libertatem recedendi quo uelit non præstat. unde quòd illum Titium exhibeat peto, & ad hoc propono interdictum de libero homine exhibendo, vel actionem in factum subrogatam &c. Quòd ita recte concipiatur libellus, probatur. ll. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdicto unde vi, quando quis possit teneri.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in interdicto unde vi.*
3 *Dominus qualiter libellum concipiat aduersus subditos debita seruitia denegantes.*

De interdicto, vnde vi. Cap. xviij.

1 **Si possidebas** domum, vel fundum, † vel aliquam rem immobilem, & aliquis te expellat a possessione illius rei, potes recuperare possessionem illius rei per interdictum vnde vi. per quod fit restitutio possessionis cum omni causa damni dati, vt ff. eod. l. 1. §. 1. in hoc interdi-
2 cto sic concipe libellum † Vobis domino A. potestati Bononien. conqueror ego S. de tali, qui me expulit de possessione fundi talis cuius fines sunt tales, quem fundum possidebam, vnde quòd restituat mihi possessionem fundi prædicti, omnem causam damni dati ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum vnde vi, vel actionem in factum subro. &c.

Si autem vis agere, ut ille restituat & puniatur per constitutionem, si quis in tantam, dices retento principio, ut supra. vnde ut restituat mihi possessionem fundi prædicti, & si est dominus vel si habet ius in re, quod cadat a dominio, uel a iure quod habet, uel si non dominus, siue nō habet ius in re, vt æstimationem ipsius fundi mihi soluat, ago contra ipsum, & ad hoc propono constitutionem, si quis in tantam.

Si autem tu non fuisti expulsus, sed coloni tui, dices. Ago cōtra talem, qui colonos meos, qui erant in possessione talis fundi, expulit violenter de ipso fundo, vnde quòd restituat &c. vt in primo libello. Quòd ita recte concipiatur libellus, probatur. ff. eod. l. 1. & §. 1. & §. quoties. & §. siue autem. §. rectissime. & §. pen. & l. cum fundum. & l. colonus. C. eod. l. si quis in tātam.

3 † Si autem rustici cōtradicunt seruitia debita dominis exhibere, sic agunt domini contra eos. Ago contra talem, qui me talibus seruitijs, puta capone, uel spatula porci debitis mihi & antecessoribus meis, ab ipso & antecessoribus suis solutis per xxx. annos, quam solutionem allego ad probandum dicta seruitia debita, & me quasi spoliauit, contradicendo mihi soluere, seu reddere. vnde quòd restituat mihi quasi possessionem illorum seruitiorum, ago cōtra ipsum, & ad hoc propono vtile interdictum vnde vi, vel actionem in factum utilem subrogatam &c. vel vtilem condictionem ex l. si quis in tantum.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum quod vi aut clam, cui aut contra quem detur.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in interdicto quod ui aut clam. & numero 3.*

De interdicto, quod vi aut clam. Cap. xix.

1 **Si aliquis contra** tuam denunciationem † aliquid faciat in tuo, & siue denunciatio fiat per iactum lapilli, siue alio modo, videtur vim facere. Item si quis te celante, quem suspicatur sibi controuersiam moturum, vel suspicari debuit, aliquid in solo tuo faciat, videtur clam facere. vnde competit tibi interdictum quod ui aut clam, ut ff. eod. l. 1. §. quòd si ui. & l. vim facit. & l. prohibere.
2 §. clam. & l. seruitus. † vnde in hoc interdicto sic concipe libellum. Ago ego S. contra R. qui me inuito, & cōtra meam prohibitionem & denunciationem in tali loco, cuius fines sunt tales, quem locum dico ad me pertinere iure dominij, vel quasi, vel ratione vsusfructus, vel alterius interesse, opus fecit, uel fieri facit post meam denunciationem & prohibitionem. vnde vt illud opus remoueat, & in pristinum patiatur statum restitui, suis expensis, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum quod ui aut clam, vel actionem in factum subrogatam &c. Quòd ita recte concipiatur, dicit l. ff. eodem titu. l. 1. l. semper. & l. competit. §. vlti.

3 † Si autem fecit opus te ignorante & celante, ita concipies libellum. Ago contra R. qui opus fecit in loco tali, me ignorāte & celante, & suspicante seu suspicare debente, me sibi controuersiam moturum. quem locum dico ad me pertinere iure dominij, vel quasi, vel alio iure. vnde ut prædictum opus patiatur destrui, suis expensis &c. vt in superiori libello.

SVMMARIVM.

1 *Interdicto uti possidetis quis teneatur.*
2 *Libellus qualiter formetur in interdicto uti possidetis.*

De interdicto, vti possidetis. Cap. xx.

1 **Si quis turbat** te in possessione tua, & non † permittit te pacifice possidere, habes contra ipsum interdictum vti possidetis, per quod possessionē habitam retines, & propterea dicitur retinendo possessionem: vt instit. de interdictis. §. retinendæ. & in hoc interdicto sic con-
2 cipe libellum. † Ago ego S. contra R. qui me in tali domo vel fundo, cuius fines sunt tales, quem possideo, inquietat & perturbat, non permittendo me pacifice possidere, vnde ne vim turbatiuam, vel inquietatiuam mihi inferat, aut aliquo modo inquietet possessionem meam, prohiberi peto: & ad hoc propono &c. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicit. l. ff. eo. l. vnica. & institu. de interdict. § retinen. Et nota, quòd simili modo facere posses libellum, si aliquis colonos tuos, inquilinos aut ascriptitios, in possessionem tui soli, non permittendo eos laborare & consueta tibi præstare seruitia inquietaret. Et latius notatur in arte, dist. 12.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, utrobi, aduersus quem competat & cui.*
2 *Libellus qualiter debeat formari in interdicto vtrobi.*

De interdicto, vtrobi. Cap. xxj.

1 **Si aliquis turbat**, seu inquietat † te in possessione rei mobilis, habes contra turbantem interdictum vtrobi, in quo sic forma libellum.
2 † Ago contra R. qui me talem rem mobilem, cuius talia sunt signa, non permittit pacifice possidere turbando mihi possessionem illius rei. vnde ne me turbet: sed permittat pacifice possidere, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum vtrobi, uel actionem in factum &c. Quòd ita recte concipiatur libellus, probatur. ff. eodem l. vnica. & institu. de interdict. §. retinendæ.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de superficiebus competit superficiario aduersus turbantem eum in superficie.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in interdicto de superficiebus.*

Interdictum de superficiebus. Cap. xxij.

1 **Si imposuisti** superficiem † in solo alieno, & alius turbat te in superficie illa, succurritur tibi superficiario per interdictum de superficiebus, vt ff. eodem l. prima. & ff. uti possidetis. l. si duo. §. Labeo. & sequenti. in
2 quo sic forma libellum. † Ago contra R. qui me superficiem positam in tali solo, cuius tales sunt confines, quod solum ad superficiem imponendam, a Sempronio domino ipsius soli conduxi, pacifice possidere non permittit: immo me in possessione ipsius superficiei turbat & inquietat. unde ne me turbet, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum de superficiebus uel actionem in factum subrogatam &c. posset et proponi interdictum uti possidetis, probatur per ll. prçalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de itinere actuq. priuato est prohibitorium pertinens ad rusticas seruitutes tuendas.*
2 *Libellus qualiter formetur in interdicto de itinere actuq. priuato.*

Interdictum de itinere actuque priuato. Cap. xxiij.

1 **Hoc** interdictum prohibitorium † est, pertinens ad tuendas rusticas tātūmodo seruitutes. vñ si aliqs vadit ꝑ fundū alicuius priuati, siue iure seruitutis, siue non, dūmtñ hoc anno fit itinere vel actu, nō vi, nō clā, vel ꝑcario, & venit alius, & ꝓhibet ipsum volentē ire agere, ideo cōpetit sibi interdictū de itinere actuq; priuato, vt ff. eod. l. 1. & in eo sic forma libellum.

2 † Ago ego S. contra R. qui me volentem vti, & vtentem uia, itinere, vel actu per talem fundum, cuius tales sunt confines, prohibet, qua via, itinere, vel actu usus sum hoc anno, non vi, non clam, non precario, unde ne me prohibeat, ago contra ipsum, & ad hoc propono &c. Quòd ita recte concipiatur libellus, probatur ll. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de itinere actuque priuato reficiendo, cui & quando competat.*
2 *Libellus qua forma concipiatur in interdicto de itinere actuque priuato reficiendo.*

Interdictum de itinere actuque priuato reficiendo. Cap. xxiiij.

1 **Si tu habes** seruitutem viæ, † itineris, vel actus, & vis reficere locum illum, vnde tibi debetur illa seruitus, & ab aliquo prohibearis, competit tibi contra illū hoc interdictum, vt ff. eo. l. vnde. § ait prætor. in quo sic forma
2 libellum. † Ago contra R. qui me volentem reficere viā, iter, siue actum, quam vel quem habeo per fundum talem, cuius fines sunt tales, de iure mihi constitutam & debitam impedit & prohibet reficere. vnde ne me impediat, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum de itinere actuque priuato reficiendo, uel actionem in factum subrogatam &c. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicit l. præallegata.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de aqua quotidiana, cui competat & contra quem.*
2 *Aqua quotidiana quæ dicatur.*

Interdictum, de aqua quotidiana. Cap. xxv.

1 **Si habes ius** aquæ quotidianæ, † ducendi ad prædia tua, & ab aliquo prohibearis aquam illā ducere, habes contra illum interdictum de aqua quotidiana, quod est prohibitorium, & interdum restitutorium est.

2 † Aqua autem quotidiana non dicitur ea quæ quotidie ducitur, sed ea quę quotidie duci potest, si uelit, ut ff. eo. circa principium. vnde in hoc interdicto sic concipe libellum. Ago contra R. qui me prohibet ducere aquam per fundum talem, cuius fines sunt tales, quam aquam duxi hoc anno non vi, non clam, non precario, vnde ne me impediat, seu prohibeat, ago contra ipsum, & ad hoc propono actionem in factum &c. Quòd ita recte conci. lib. probatur l. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, de aqua æstiua, cui competat & quando.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in interdicto de aqua æstiua.*

Interdictum, de aqua æstiua. Cap. xxvj.

1 **Si habes ius** ducendi aquam † æstiuam ad locum tuum, quam in priori æstate duxisti a me, & ab aliquo impediaris, ne eam ducas, habes contra eum interdictum de aqua æstiua, eaque sola æstate expedit vti, vt ff.
2 eod. l. 1. circa prin. in hac actione sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui me prohibet, vel impedit ducere aquam æstiuā per fundum meum, ad irrigandas teneras cucumellas, vel citreolas, vel alia, uti aquam illam duxi priori æstate, vnde ne me impediat, uel prohibeat, ago contra eum, & ad hoc propono interdictum, de aqua æstiua, vel actionem in factum subrogatam &c. Quod ita recte concipiatur libel. probatur. ff. eod. l. 1. §. deinde ait prætor.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de aqua ex castello ducenda cui & contra quem competat.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in interdicto de aqua ex castello ducenda.*

Interdictum, de aqua ex castello ducenda. Cap. xxvij.

1 **Si aquam per** castellum, idest † per receptaculum, quo aquam publicam recipit, ducis ad locum tuum, & impediris illam aquam ducere, habes interdictum de aqua ex castel. du. vt ff. de aqua quotidia. & æstiua. l. j.
2 §. ait prętor, quo ex castello. in quo sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui iniuste prohibet me seu impedit aquam ducere ex castello, id est ex illo tali receptaculo, quod recipit aquam publicam, ex quo loco ius est mihi, siue competit aquā ducere, vnde ne me prohibeat, ago contra ipsum, & ad hoc ꝓpono interdictum de aqua ex castel. du. vel act. in factum &c. Quòd ita recte concipiatur libel. dicunt iura præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de riuis, cui & contra quem competat.*
2 *Libellus qualiter formetur in interdicto de riuis.*

Interdictum de iuris. Cap. xxviij.

1 **Si quis habet** † riuum, per quem aquam ducit, & ab aliquo impediatur aquam per illum ducere, vel prohibeatur, ne ducat, vel vult reficere riuum illum, uel purgare, & ab aliquo prohibetur. Vel si aliquis habeat specus vel septa in flumine, vel habeat fossam, vel puteū, & uult ducere aquam, uel reficere, vel purgare, & ab aliquo prohibeatur, habet interdictum de riuis. ut ff. eod. l. prima. in
2 princ. in hoc autem interdicto sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui me prohibet & impedit ducere aquam per riuum, vel septa, vel specum, vel ducere aquam de puteo sicut priori æstate, vel hoc anno duxi, vel reficere. vnde ne impediat, vel ne me prohibeat, ago contra ipsum, & ad hoc propono &c. Quòd ita recte conci. lib. dicit l. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdicto de fonte reficiendo, quis teneatur.*
2 *Libellus qualiter formetur in interdicto de fonte reficiendo.*

Interdict. de fonte reficiendo. Cap. xxix.

1 **Si aliquis** habet vsum hauriendæ † aquæ de fonte, uel puteo, uel piscina, uel lacu, & ab alio impeditur, competit ei contra ipsum impedientem hoc interdictum de fonte. Aliquando quis vult reficere fontem, uel puteum, & ab alio impeditur, vel prohibetur reficere, vel purgare, & tunc habet interdictum de fonte reficiendo, ut ff. eod. l. prima. in
2 princ. & §. deinde ait prætor. in quo sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui prohibet me, uel impedit uti aqua de fonte, lacu, puteo, uel piscina tali, cuius fines sunt tales, qua aqua usus sum hoc anno non ui, non clam, non precario, unde ne me impediat, uel prohibeat uti aqua illa, sicut hoc anno usus fui, ago contra ipsum, & propono interdictum de fonte, uel actionem in factum subrogatam &c.

Sed pro reficiendo sic concipe libellum. Ago contra te, qui me prohibes, uel impedis purgare fontem, uel reficere piscinā, uel lacum, uel puteum, cuius fines sunt tales. unde ne me impedias purgare prędicta, sicut ius est mihi purgandi, & usus sum hoc anno, non ui, non clam, non precario, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum de fonte reficiendo, uel actionem in factum subrogatam &c. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicunt iura prædicta.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, de cloacis, cui competat, contra quem & pro qua re.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in interdicto de cloacis.*

Interdictum de cloacis. Cap. xxx.

1 **Si uis cloacam** tuam purgare, † & ab alio impediris. item si uis cloacam de nouo facere, & ab aliquo prohibearis, vel si aliquis immisit cloacam in tuo, habes contra eum interdictum de cloacis, in quo sic
2 forma libellum. † Ago contra R. qui prohibet me purgare, uel reficere cloacam meam, quę est in loco tali inter me & ipsum, vnde ne me prohibeat, uel impediat, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum de cloacis, uel actionem in factum &c. Vel sic, ago cōtra R. qui inter cloacam, quæ est inter me & ipsum in loco tali immittit talia, per quæ usus meus in cloaca illa impeditur, unde quòd illud remoueat, ago contra ipsum, & ad hoc propono ut supra. Quòd ita recte cōcipiatur libellus, dicit l. ff. eo. l. 1.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de precario datur ei, qui rem suam precario concessit contra restituere nolentem.*
2 *Libellus quomodo formari debeat in interdicto de precario.*

Interdictum de precario. Cap. xxxj.

1 **Si rem tuam** concessisti alicui † precario, & ille non uult eam restituere, potes eam recuperare per interdictum de precario, ut ff. eodem. l. 1. in
2 quo sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. cui talem rem concessi precario, & eam mihi reddere contradicit. unde ad hoc ut mihi restituat ago contra ipsum, & propono interdictum de precario, uel actionem in factum subrogatam in locum illius interdicti. Quòd ita recte concip. libel. probatur. ff. eod. l. 1. & 2.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de arboribus cædendis, cui concedatur, & contra quem.*
2 *Libellus qualiter concipi possit in interdicto, de arboribus cędendis.*

Interdictum, de arboribus cedendis. Cap. xxxij.

1 **Si arbor vicini tui** impendet supra † domum tuam, uel agrum, uel si arbor illa superexcrescat & damnum inferat fundamentis tuæ domus, habes contra dominum arboris interdictum de arboribus cędendis, per quod consulitur ei, qui habet arborem, quòd eam succidat, alioquin tu in cuius domum, uel agrum impendet, succidere poteris, ut ff. eodem l. 1. in hoc au-
2 tem interdicto sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui arborem positam in domo sua uel area, & impendētem super

domum meam, nō vult succidere, nec etiam patitur, quòd ego succidam. vnde quòd me succidere vel incidere patiatur, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum, de arboribus cedendis, vel actionem in factum subrogatam. Si autē impendet in agro: dices ita. Ago contra R. cuius arbor posita in prædio suo, impendet super prædium meum: quam arborem ipse a terra vsque ad 15. pedes deglabare non vult, vnde ne me prohibeat deglabare volentem vsq; ad prædictum legitimum modum, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum, de arboribus cædendis ex secundo capite, vel actionem in factum &c. probatur in l. præaleg. § deinde ait prætor.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, de glande legenda, quod dicatur, & cui concedatur.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in interdicto de glande legenda.*

Interdictum, de glande legenda. Cap. xxxiij.

1 Si fructus arborum tuarum † cadant in fundum vicini tui, & uis illos fructus colligere, sed vicinus tuus te prohibet; habes contra illum interdictum, de glande legenda. in quo sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. 2 qui fructus, qui ceciderunt ex arbore mea in agrum suum, non patitur me colligere, vnde ne me prohibeat volētem colligere ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum, de glande legenda, vel actionem in factum subrogatam in locum ipsius interdicti. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicit l. ff. eod. l. vnica.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de migrando datur volenti extrahere res suas de domo conducta contra dominum prohibentem.*
2 *Libelli forma quæ sit in interdicto de migrando.*

Interdictum de migrando. Cap. xxxiiij.

1 Si ab aliquo domum conduxisti, † & modò res tuas vis inde extrahere, & dominus te prohibet, habes contra eum interdictum de migrando, & in eo 2 sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui talem domum mihi locauit, cuius fines sunt tales, pro decem solidis, vel etiam gratuite cōcessit, in quam domum res tales intuli quas me extrahere non permittit, neq; me libere exire cum rebus meis permittit. vnde ne me impediat, ago contra ipsum, & ad hoc ꝓpono interdictum de migrando, vel actionem in factum subrogatam &c. Quod ita recte concipiatur libellus, probatur. ff. eod. l. 1. §. 1. & § hoc interdictum. & §. si pensio.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum saluianum, quod dicatur, cui competat & aduersus quem.*
2 *Libelli qualiter possint concipi per intentantem interdictum saluianum. & num. 3.*

De interdicto Saluiano. Cap. xxxv.

1 Si colonus tuus intulit res in fundo, † vel inquilinus in domo, & res illæ a colono vel inquilino, vel ab alio possidentur, potes possessionem illarum rerum 2 auocare per interdictum saluianum, hoc modo. † Ago ego S. contra R. qui res tales mihi obligatas a colono meo tali, pro pensione fundi talis, quem sibi locaui ꝓ decem, tenet seu possidet, vnde quod mihi possessionem rerum prædictarum tradat, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum vtile saluianum, vel actionem in factum sobragatam loco ipsius interdicti. Probatur ff. eod. l. prima. & C. eod. l. prima.

3 † Si autem vis agere contra ipsum colonum, vel eius hæredes, dicas. Ago contra R. colonum meum vel hæredem, cui locaui prędium tale pro decem nomine pensionis mihi soluendis, pro qua pensione res suę tales fuerunt mihi obligatæ, vnde ut res illas mihi tradat, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum saluianum directum, vel actionem in factum &c. ut per iura præallegata.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum de noui operis nunciatione cui competat, & quando.*
2 *Libellus quomodo concipi debeat per eum, qui interdictum noui operis nuntia. intentat.*

Interdictum de noui operis nuntiatione. Cap. xxxvj.

1 Si alicui volenti ædificare † in solo tuo, tu denuntiasti, ne ædificaret, & ille post denuntiationem ędificauit, habes contra eum interdictum, de noui oper. nuntiati. per quod compellitur ædificium destruere suis expensis, etiam si iuste ædificauerit, vt ff. eod. l. prima. in princip. & l. prætor ait. 2 in princ. Et in hoc interdicto sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui postquam nuntiaui nouum opus in ædificio tali per iactum lapilli ipse ædificauit, unde ad hoc propono interdic. de noui oper. nuntiatio. vel actio. in factum &c. Quòd recte conci. lib. dicunt leges præallegatæ.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, vt liceat ædificare ei, cui nuntiatum est &c. cui competat & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formetur in interdicto, vt liceat ædificare &c.*

De interdicto, ut liceat ædificare ei, cui nuntiatum est, si satisdederit. Cap. xxxvij.

1 Si tibi nuntiatum est nouum † opus & tu satisdedisti, vel paratus es satisdare, vel nuntianti si præsens est, vel vrbicariæ prefecturæ, vel prouinciali, si nuntians sit absens, de opere moliēdo tuis expensis si apparuerit te iniuste ædificasse, & ille adhuc non cessat te impedire, habes contra eum interdictum hoc quod est prohibitorium, ne vis fiat ei qui satisdedit de opere destruendo, si vult ędificare, vt ff. de noui operis nuntiati. l. prętor ait. §. deinde ait prętor. & § hoc interdictum. 2 Et in hoc interdicto sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui cum denuntiasset mihi nouum opus, & sibi satisdederim de opere demoliendo, si appareret me iniuste ędificasse, vel paratus essem satisdare, & nunc velim ædificare, ipse me prohibere & impedire, quo minus ædificem, non cessat, vnde me impediat ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum de noui oper. nuncia. quo cauetur, ut satisdatione præstita ab eo cui nunciatur nouum opus non impediatur, quo minus ædificet, uel actionem in factum subrogatam &c. Quòd recte concipiatur libellus, dicunt ll. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Interdicto fraudatorio quis teneatur.*

De interdicto fraudatorio. Cap. xxxviij.

1 Contingit, ꝙ † aliquando debitor alienat in fraudem creditoris, propter quod competit creditori interdictum fraudatorium, vt ff. de solutio. l. pupilli debitor, in princ. Item competit creditori caluisiana & pauliana seu fauiana, de quibus plene diximus supra in suis rubricis. vnde quæ dicta sunt in illis, intelligantur in hoc interdicto tacite repetita.

Tertia Pars.

Qvoniam in superiori particula huius Opusculi aliquantulum circa interdictorum intellectus describendos versatum est, consequens erit vt de edictis, quæ & prætoria sunt, sicut & interdicta, studiosius disseramus, vnde quia edictum ab illo corrupto, contemptam prætoris vindicat maiestatem, ideo de eo primitus videamus. Quæ autem differentia sit inter edictum & interdictum, in arte 12. dist. notatur diligenter.

SVMMARIVM.

1 *Edictum de albo corrupto cui, contra quem & pro qua re competat.*
2 *Libellus qualiter formetur in edicto de albo corrupto.*

Edictum de albo corrupto. Cap. j.

1 SI quis corruperit, seu † deleuerit, vel quassauerit album prætoris loco cuius hodie sunt quaterni cōmunis, punitur in quadraginta aureis per edictum de albo corrupto, ut ff. de iurisdictio. omn. iudic. l. si quis id. & instit. de actio. §. pęnales. in hoc autem edicto sic cō-2 cipe libellum. † Ago contra talem, qui quaternos communis, siue libellos & alia in quaternis communis posita corrupit vel abradendo, vel mutando, vel intercidendo, aliàs interlineando, vnde ipsum peto puniri in l. aureis, & ad hoc propono utilem actionem in factum, subrogatam in locum edicti, de albo corrupt. vel ipsum edictum utile. Quod ita recte concipiatur libellus, dicunt iura præaleg.

SVMMARIVM.

1 *Iudex multare potest non obtemperantem sibi.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in edicto si quis ius dicenti non obtemperauerit. & num. 3.*

Edictum, Si quis ius dicenti non obtemperauerit. Cap. ij.

1 Si quis iudici nō obtemperauerit, † vel in principio, vel in medio, vel in fine, iudex potest eum multare 2 ex illo edicto, in quo sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui vocatus a tali iudice communitatis Bonon. quod veniret coram eo, ad meam petitionem, & quòd mihi respōderet, venire contempsit, unde quia non venit, interest mea intantum, ideo illud interesse peto, & ad hoc propono edictum, si quis ius dicenti non obtemperauerit.

3 † Si autem vis, quòd iudex eum puniat, id est, multet pœna pecuniaria, concipias ita libellum. Ago ego S. contra R. qui mandatum sibi a vobis factum non adimpleuit, & sic vobis non obtemperauit. unde ut ipsum puniatis, ago: & ad hoc propono actionem in factum ex edicto si quis ius dicenti &c. Quòd ita recte concipiatur libellus, probatur. ff. cod. l. vnica.

SVMMARIVM.

1 *Vocans in ius eum quem vocare non licet, punitur per edictum si quis temere vocauerit &c.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in edicto, si quis temere vocauerit.*

Edictum,

¶ Edictum. Si quis temere vocauerit aliquem in ius, quem vocare non licet. Cap. iij.

1 Si aliquis temere vocauerit † aliquem in iudicio, quē vocare non licet, puta patronum vel parentem: sine venia, punitur in quinquaginta aureis per hoc edictū: 2 vt ff. de in ius voc. l. penult. & fin. in quo sic forma libellū. † Ago ego S. contra R. qui me patrem suum seu patronum vocauit in ius sine venia, sibi concessa a prætore, siue a potestate, & in dicta vocatione fuit litem contestatus: vnde ipsum in 50. aureis condemnari, seu puniri peto, & ad hoc propono actionē in factum ex edicto, de in ius vocan. Quòd ita rectè concipiatur libellus dicunt ll. præalleg. & instit. de act. §. pęnales.

SVMMARIVM.

1 *Vocatus a iudice punietur edicto si quis in ius &c. si non comparuerit.*
2 *Libellus qualiter concipi debeat in edicto. Si quis in ius voc. non ierit.*

¶ Edictum, Si quis in ius vocatus non ierit. Cap. iiij.

1 Si quis vocatus fuerit a iudice, † & ipse non vadit ad eū, potest iudex eum punire secundùm iurisdictionē suam ex hoc edicto, si quis in ius vocatus non ierit: vt ff. eo. l. j. & 2 secunda, hoc edicto sic concipias libellum. † Ago ego S. contra R. qui vocatus a iudice tali non venit coram eo, cum esset iurisdictioni ipsius suppositus, vnde peto ipsum condemnari secundùm voluntatem vestram: & ad hoc propono actionem in factum ex edicto, si quis in ius voc. &c. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicunt ll. prædictæ.

SVMMARIVM.

1 *Edictum de eo qui non accepit aliquem fideiussorem pro reo principali, quando locum habeat.*
2 *Libellus sub qua sit concipiendus forma in edicto de eo qui non accepit aliquem fideiussorem &c.*

¶ Edictum de eo qui non accepit aliquem fideiussorem pro reo principali. Cap. v.

1 Si aliquis noluerit recipere † fideiussorem pro illo, qui debebat satisdare iudicio sisti, id est dare fideiussorem, ꝙ stabit iudicio, & actor fideiussorem illum recusat, & alium petit, ideo proditum est edictum, per quod pœna imponitur ei: quinquaginta aureorum: vt ff. in ius voc. vt eant. 2 l. 2. in hoc edicto sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui a me fideiussorem iudicio sistendi causa paratum dare locupletem & fide dignum & habilem ad conueniendum sine causa recipere recusauit, cum de iure recusare non debuit: vnde ipsum condemnari peto in l. aureis. & ad hoc propono actionem in factum, ex edicto, in ius voc. vt eant. Quòd ita rectè conci. libellus, dicit l. præallegata.

SVMMARIVM.

1 *Eximens vi eum qui vocatus est ad iudicium, qualiter puniatur.*
2 *Libellus qualiter formetur in edicto, ne quis eum qui in ius vocatus est vi eximat.*

¶ Edictum, Ne quis eum qui in ius vocatus est vi eximat. Cap. vj.

1 Si aliquis vi eximit aliquem † vocatum ad iudicium, punitur inquantum actor in litem iurauerit 2 ex hoc edicto, in quo sic forma libellum. † Ago ego S. cōtra R. qui Titium a me vocatū in iudicium, vi seu dolo malo exemit: vnde quantum in litem iurauero, intantum ipsum peto condēnari, vel aliter: vnde meum singulare interesse peto, quod ęstimo centum solidos, & ad hoc propono actionem in factum ex illo edicto, ne quis eum &c. Quòd ita rectè cōcipiatur libellus, dicit. l. ff. eo. l. j. 2. & 3. & penult.

SVMMARIVM.

1 *Actione in factum ex edicto de eo per quem &c. tenetur dolo malo eximens ad iudicium vocatum.*
2 *Libelli forma qualis in edicto de eo per quem. &c.*

¶ Edictum, de eo per quem factum est quo minus quis in iudicio sistatur. Cap. vij.

1 Si aliquis † dolo malo vocatum ad iudicium eximat, ne ad iudicium veniat, tenetur actione in factum ex illo edicto, in hoc autem edicto sic concipe libellum. 2 † Ago contra R. qui impediuit dolo malo Titium, quo minus in iudicium veniret, & mihi in iure meo responderet: vnde quia mea interest in 20. id factum non esse, ideo ipsum R. in prædictis 20. condemnari peto: & ad hoc propono actionem in factū ex edicto, de eo per quem factum est &c. Quòd ita debeat concipi libellus, probatur. ff. eo. l. j. in prin.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex edicto de edendo, cui, contra quem & pro qua re competat.*
2 *Libellus qualiter sit concipiendus in actione in factum ex edicto de edendo.*

¶ De actione in factum ex edicto de edendo. Cap. viij.

1 Si aliquis habet instrumenta † tua propria, vel cōmunia, vel rationes, & eas tibi non exhibuit, poteris ea petere tibi edi per officium iudicis: ut ff. de eden. vbi. primo respon. illo non edente, succedit actio ista in factum ex hoc 2 edicto: in quo sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui rationes mihi vel instrumenta mea propria vel communia cum ab eo petij non exhibuit, vel edidit & malitiose, quia minus plenè: vnde quia propter illas rationes vel instrumenta non edita, vel malitiose edita, sum dānificatus in 20. ideo illa 20. peto. vel si non vult facere certum, dicat, peto meum interesse: & ad hoc propono actionem in factum ex edicto de edendo. Quòd ita rectè concipiatur libellus. probatur. ff. eod. l. vbi. §. fin. & l. argentarius. §. vlti.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factū ex edicto de calumniatoribus cui detur, & pro quibus rebus.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum ex edicto de calumniatorib.*

¶ De actione in factum ex edicto de calumniatorib. Cap. ix.

1 Si aliquis dat pecuniam † alicui, vt moueat contra te negotiū. vel causam per calūniam. vt calumniose vocet te coram iudice, vel dum aliquis vellet te vocare calumniose coram iudice, dedit sibi pecuniam, ne te vocaret: in vtroque casu datur actio in factum ex edicto de calumniatoribus in quadruplū intra annum, post annum in simplū, 2 in hoc autem interdicto sic forma libellum. † Ago ego S. cōtra R. qui 20. recepit a G. vt mihi quæstionē talem calumniose moueret. vnde illos 20. mihi solui in quadruplum peto, & ad hoc propono actionem in factum, quæ oritur ex edicto de calumniatoribus. Quòd ita rectè concipiatur libellus dicit. l. ff. eod. l. j. & . Si autem accepisti pecuniam, ne mihi calumniam faceres, sic forma libellum. Ago ego S. contra R. qui recepit a Caio 20. solidos, ne mihi calumniosam quæstionē moueret. vnde istos 20. solidos in quadruplum mihi solui peto: & ad hoc propono actionem vt sup. & probatur. ff. eo. l. si quis ab aliquo. Et nota, ꝙ ista melius notantur in arte. 4. dist.

SVMMARIVM.

1 *Actio de dolo expirat biennio.*
2 *Actio quæ concedatur contra dolosum post biennium.*

¶ De actione in factum subrogata in locum actionis de dolo post biennium. Cap. x.

1 Quia actio de dolo intra † biennium competit & non vltra, vt C. de 2 dolo. l. vlt. ideo post † biennium contra ipsum dolosum in eo in quo locupletior est factus, actio in factum inducta est, in locum actionis de dolo quæ perpetuo competit: vt ff. de dolo. l. itaq;. in qua sic forma libellum vt dixi supra in actione de dolo.

SVMMARIVM.

1 *Liberi & liberti decepti a parentibus & patronis quam actionem intentare possunt.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum subrogata loco actionis de dolo contra parentes &c.*

¶ De actione in factum subrogata in locum actionis de dolo contra parentes & coniunctas personas. Cap. xj.

Est & alia actio in factum subrogata in locum actionis de dolo, quæ datur liberis 1 & libertis † deceptis a patre & patrono, contra ipsos: & quibusdam aliis personis humilibus contra eos, qui in dignitate excel-2 lunt plebeio consularem &c. vt ff. eo. l. non debet. † vnde in hac actione sic forma libellum. Vobis domino potesta. Bononien. conqueror ego de M. patre meo: qui cum sim emancipatus, suis suasionibus tota die mihi suadendo, induxit me vt venderem sibi digestum meum, aliàs non venditurus, vel dum proposuissem vendere, suo dicto uēdidi sibi 10. minus quàm ualeret: vnde quòd mihi digestum meum restituat, uel illa decem mihi soluat: ago contra ipsum, & ad hoc propono actionem in factum, quæ contra tales intentatur. Et quòd ita rectè concipiatur libellus, dicit lex præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex edicto de alienatione iudicij mutandi causa facta quando locum habeat.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione in factum ex edicto de alienatione iudicij &c.*

¶ De actione in factum ex edicto de alienatione iudi. mu. causa facta. Cap. xij.

1 Si contra aliquem volebas † intentare actionē rei vēd. uel aliam actionem realem uel aliquam ꝑsonalem, quæ sit in rem scripta, ut quod metus causa: ut ff. qđ met. causa. l. metum. §. cum autem. & interdicta omnia: ut ff. de inter. l. j. §. interdict. & ille qui rem illam possidebat causa futuri istius iudicij mutandi alienauit in alium forte potentiorem, mutandi dico quantum ad se, & ꝙ ab alio suscipiatur, qui alienauit: nam rem uult habere, sed litem ad alium transfert, ut molestum aduersarium pro se subijciat, habes contra illum alienātem actionem in factum a prætore, per quam tuum interesse cōsequeris, reseruata tibi rei uendicatione, uel alia reali ꝯ possessorem, cum possessio subijciat aduersarium actioni in rem: ut ff. eod. l. j §. j. & 2 l. item. in fin. & C. eo. tit. l. unica. † unde sic forma libel. Ago ego S. contra R. qui causa mutandi a se iudicij talem rem, cuius nomine

mine uolebam agere cõtra ipsum, alienauit & dedit Titio, cum res illa sit ad eum reuersura, qui Titius est potentior quàm aduersarius meus, R. uel est alterius prouinciæ: uel homo malitiosus. Vnde quia propter talem alienationem interest mea in 20. ideo illud interesse meum peto, & ad hoc propono ac. in fa. quę descendit ex edicto prætoris de aliena. iu. mu. cau. fac. Quòd rectè concipiatur libel. dicunt iura præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex edicto, nautæ caupones stabularij, cui competat & contra quem.*
2 *Libellus qualiter debeat concipi in actione in factum ex edicto, nautæ, caupo. stabu.*

¶De actione in factum ex edicto nau. cau. stabu. Cap. xiij.

1 Si aliquis intrat nauim cum † rebus suis, vel cauponã, vel stabulum, & de rebus suis amittat, prętor duabus actionibus sibi succurrit, quarum vna est in simplum ↄ̃ nau. cau. stabu. & est ex contractu, vel quasi. Alia est in duplum: & est ex quasi maleficio, & vtraque competit contra prædictas 2 personas: vt ff. eo. l. j. in prin. & l. vlt. § hæc actio. † In prima sic forma libellum. Ago ego S. contra R. nautam, cauponem, vel stabularium, in cuius naue, domo, vel stabulo res tales amisi. vnde quia res illas nõ vult restituere, peto interesse meum, qđ ęstimo 20. & ad hoc propono actionem in factum ex edicto nau. cau. stabu. vt res resti. Quò ita rectè concipiatur libel. dicit. l. ff. eo. l. j. in prin. & l. & ita. § hæc actio. In secũda actione quæ datur in duplum; teneas ea quæ dixi in rubri. furti aduersus nau. cau. stab.

SVMMARIVM.

1 *Effundens vel deijciens aliquid super transeuntem qua actione teneatur.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum ex edicto de his qui deiecerunt vel effuderunt &c.*

¶De euictione in factum ex edicto de his qui deiecerunt vel effuderunt. Cap. xiiij.

1 Si aliquis deijciat vel effundat † ex domo, & sic illud quod deijcitur cadat super aliquem trãseuntem, & vestimenta sua, vel aliæ res per hæc deterioratæ sunt, ille qui damnum passus est habet actionem in factũ ex illo edicto: de his qui deie. vel effu. cõtra eum ex cuius domo deiectum est. Si autẽ ex illa deiectione liber homo pereat, dabitur prædicta actio contra deijcientem, & erit condemnandus in l. aureis: ut probatur. ff. eo. l. j. § j. & ff. de act. & oblig. l. ex male. § his quoque. 2 † In hoc edicto sic forma libellũ. Ago ego S. contra R. ex cuius domo, in qua ipse habitat, tale quid deiectum, vel effusum est, propter quod vestimẽta mea & meę res deterioratæ sunt in 20. vnde illa 20. mihi præstari peto in duplum, & ad hoc propono actionem in factum ex edicto, vt sup. Quando autem liber homo fuit peremptus, ita libellus concipiatur. Conqueror de S. ex cuius domo quam ipse inhabitat, tale quid fuit deiectum, vel effusum, propter quod pater meus mortuus fuit: vnde ab eo quinquaginta aureos mihi præstari peto, & ad hoc propono actionẽ in factum ex edicto &c. Si autem ex illa deiectione, vel effusione corpus liberi hominis lęsum sit, concipe sic libellum. Ago ↄ̃ talem, ex cuius domo, quam ipse inhabitat, tale quid est effusum, vel deiectum: vnde corpus meum lęsum est, propter quam lęsionem tot expensas feci: tãtum dedi medicis, tot operis carui & cariturus sum, quas operas ęstimo 20. vnde ꝙ omnia predicta mihi præstet, ago contra ipsum, & ad hoc propono &c. Quòd rectè concipiatur libellus, dicunt leges præallegatæ.

SVMMARIVM.

1 *Actio vtilis pro socio cui competat, pro qua re, & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione vtili pro socio.*

¶De vtili actione pro socio, vel vtili in factum ex edicto de his qui deiecerunt uel effu. Cap. xv.

1 Si plures socij † in eodem cęnaculo habitant, & unus forte deiecit uel effudit, unde damnum datum est, & oportuit conuentos alios soluere, iura soluentibus succurrunt: quod utili pro socio actione possunt ab illo repetere, uel actione in factum ex edicto, de his qui &c. recu 2 perant, quod soluerunt: unde sic concipe libellum. † Cõqueror de M. discipulo uel hospite meo, qui de domo quam inhabito, tale quid proiecit, quod damnum dedit Titio in uestimẽtis eius uel mercibus in uiginti: unde propterea sum condemnatus in duplum illi Titio: quod duplum mihi ab hospite meo uel discipulo præstari peto, & ad hoc propono actionem in factum &c. Quòd ita rectè concipiatur libellus, probatur. ff. eod. l. si uerò. § cum autem.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum datur contra eum qui habet aliquid appensum.*
2 *Libelli forma quæ sit in actione in factum contra eum qui aliquid habet appensum.*

¶De actione in factum contra eum qui aliquid habet appensum &c. Cap. xvj.

1 Si aliquis habeat † aliquid ita impositum in pariete, in subgrunda, seu domo, cęnaculo, uel aliquo ędificio, quod si caderet, posset nocere: datur contra eum hæc actio in decem aureis, & competit cuilibet de populo. Et in ea 2 sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui ea parte uel loco, unde uulgò iter fit, impositum habet, ꝙ si caderet, damnum dare posset: unde ipsum in 10. aureis condemnari peto: & ad hoc propono ac. in fac. ex edicto, ne quis aliquid habeat positum in subgrunda &c. Quòd ita rectè concipiatur libellus probatur. ff. de his qui deie. uel effu. l. si uerò. § prætor.

SVMMARIVM.

1 *Agrimensor dolo malo falsum modum renuntians qua actione teneatur.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum, quæ datur contra agrimensorem.*

¶De actione in factum quæ datur contra agrimensorem. Cap. xvij.

1 Si agrimensor dolo † malo renuntiat, falsum modum, uel plus, uel minus, ita ꝙ nocet emptori, uel uenditori, uel mihi uel tibi in iudicio finiũ regundorum &c. datur contra eum hæc actio, & datur ei cuius terra male mensurata est ad suum interesse: unde sic forma libel- 2 lum. † Ago ego S. contra R. qui male dolo uel lata culpa renuntiauit mihi, cum ipsum mitterem ad mensurandum iugera uel fines, renũtiauit enim esse 10. iugera & minora inueni, & renuntiauit fines vsq; ad talem locum tantum protendi, qui vlterius producuntur: vnde interesse meum peto, quod ęstimo 10. & ad hoc propono actio. in factum ex edict. si mens. falsum mo. dixe. Quòd ita rectè concipiatur lib. dicit lex. ff. eod. l. 3. § j.

SVMMARIVM.

1 *Sepeliens mortuum in prædio alieno qua teneatur actione.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum ex edicto qui intulit mortuum &c.*

¶De actione in factum ex edicto qui intulit mortuum in locum alienum. Cap. xviij.

1 Hæc actio competit ei † in cuius prædium corpus aliqđ illatũ est mortuum contra sepelientem & eius hæredem, vt det pretium loci, & stabit ibi mortuus, vel tollat & auferat inde sepultum. In 2 hac actione sic formatur libellus. † Ago ego S. contra R. qui in locum meum purum talem, me inuito intulit mortuum, vnde aut ipsum mortuum remoueat, aut mihi illius loci pretium, qđ ęstimo 10. pręstet, peto: & ad hoc propono actionem in factum ex edicto, qui intulit mortuum in locum alienum. Quòd ita rectè concipiatur libel. probatur. ff. de religio. & sump. fu. l. is qui.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum funeraria cui competat.*
2 *Libellus quomodo concipi debeat in actione in factum funeraria.*

¶De actione in factum funeraria. Cap. xix.

1 Si aliquis sepelit † mortuum, & in eius funus facit impensas: prætor ad recuperãdos sumptus siue expensas ab hęrede defuncti succurrit funeranti per hanc actio- 2 nem, in qua sic forma libellum. † Ago ego S contra R. a quo peto mihi solui 20 quę expendi in funus sui patris, cuius est hęres, & ad hoc propono actionem in factum funerariam. Quòd ita rectè concipiatur libel. dicit lex. ff. de relig. & sump. fun. l. si quis sepulchrum. § prætor ait. & l. at si quis. § hæc actio.

SVMMARIVM.

1 *Vendens locum religiosum non suum qua actione teneatur.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione in factum de loco religioso vendito pro puro.*

¶De actione in factum de loco religioso vendito pro puro &c. Cap. xx.

1 Hæc actio competit ei † qui habet sepulchrum, vel aliquem locum religiosum, quem aliquis extraneus vẽdidit tanq̃ non religiosum, & emptor imponit vel ędificium, uel aliud in loco illo, uel prohibet dominum loci inferre ibi mortuos. ideo consulitur sibi per actionem in factum cõtra illum, ut tollat posita & reddat ad antiquum statũ, immo vt præstet interesse, ex etiam loci pretium, ut ff. de religio. l. ossa. § si locus. & l. liberi. & l. is qui. Vnde in hac actione sic forma li- 2 bellum. † Ago ego S. contra R qui locum meum religiosum p̃ puro vendidit Titio, qui in loco eodẽ ędificauit, vnde mortuos libere inferre nõ possum, vel mortuos modo inferre prohibet. vnde vt imposita tollat, vel mihi meum interesse præstet, ago contra ipsum, & ad hoc propono actionem in factum. Quòd ita rectè concipiatur libel. probatur lege præallegata.

SVMMARIVM.

1 *Actio descendens ex iureiurando informiter delato quando competat & cui.*
2 *Libelli quæ sint concipiendi forma in actione descendente, ex iureiurando informiter delato. & nu. 3.*

¶De actione descendente ex iureiurando informiter delato. Cap. xxj.

1 Si contentio est † inter me & te de aliqua re, quam tu possides, & ego dico illam esse meã, sed informiter, id est, non ex qua causa, sed tu dicis ad te pertinere: tandem tu mihi deferendo iuramentum dicis: iura ꝙ res ista sit tua:

sit tua: & ego illam tibi restituam, vel econtra ego actor tibi cõcedo, quo facto non vis restituere; vnde prætor inducit actionẽ in factum, quæ oritur ex iureiurando delato, per quam consulitur iuranti ꝙ possit rem auocare, sed aliter possessor, & aliter petitor: nam possessor habet exceptionem ↄ̃ petitorem, vel actionem, si forte possessor a possessione cecidit, & peruenit ad petito 2 rem: vnde sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui cum ab eo rem talem peterem, quam dicebam meam esse, detulit mihi iusiurandum, & iuraui rem illam esse meam, quam rem mihi tradere recusat: vnde vt tradat mihi & assignet: ago cõtra illum, & ad hoc propono actionem in factum ex iureiurando informiter delato descendentem. Quòd rectè concipiatur libellus, dicit lex. ff. de iureiur. l. nam & postea. § vlt. cum l. seq & l sed & si pos. per totam l. si autẽ possessor a possess. cecidit, & res de- 3 uenit ad petitorem, qui detulit, concipiatur ita libellus. † Ago contra S. qui cum rem a me petierit, quam dicebat suam esse: ipso deferente iuraui rem illam meam esse: vnde cum a possessione rei illius ceciderim, & ad ipsum peruenerit, rem illã mihi præstari peto, & ad hoc propono, vt supra probatur. ff. de iureiuran. l. sed & si possessor. in princip. Et hoc verum est, quando possessor iurauit rem suam esse, secus si iurauerit rem petitoris non esse: tunc nullam habet actionem: sed tantum exceptionẽ, vt in præallegatis.

SVMMARIVM.

1 *Hæredibus institutis vel succedentibus ab intestato quæ detur actio contra vxorem defuncti se grauidam falsò afferentem.*
2 *Libellus quomodo concipi debeat in actione in factũ ex edicto si mulier ventris nomine &c.*

¶De actione in factum ex edicto, si mulier ventris nomine causa cal. in possess. esse dicatur. Cap. xxij.

1 Hæc actio competit † hæredibus institutis, vel ab intestato succeden. aduersus vxorem defuncti, quæ malitiose & ita per calumniam dicit se esse grauidam a marito mortuo, & nomine pueri quem se dicebat gestare in vtero, petit se immitti in possessionem hæreditatis, & datur ad totum interesse contingens hære- 2 dibus: vt ff. eo. l. j. in ea sic forma libellum. † Ago ego S. contra talem dominam, quæ fingens se grauidam, cũ non esset, vel esset, non tamen ex viro suo: per calumniam petijt missionem in bonis Titij quõdam viri sui: & missa fuit, de quibus bonis percepit, quod valet centum, dum & multa de bonis illis diminuta sunt, quæ valent viginti: vnde cum sim hæres Titij, ideo contra prædictam dominã ago, & prædicta peto: & ad hoc propono actionem in factum ex illo edicto, si mulier vent. no. in possessio. per calum. missa esse dicatur, probatur. ff. de no. l. prima. § primo, & § competit. & § fin.

SVMMARIVM.

1 *Mulier ventris nomine in possessionem missa qua actione teneatur, si alium transferat.*
2 *Libelli forma quæ sit in actione in factum ex edicto, si ventris nomine mulier in possessionem missa &c.*

¶De actione in factum ex edicto, si ventris nomine mulier in possessionem missa, dolo malo ea possess. ad alium translata esse dicatur. Cap. xxiij.

1 Hæc actio competit † contra mulierem, quę postquam missa est in possessionem ventris nomine ipsa possessionem illam in alium trãsfert & sic damnificatur hæres, qui de iure succedere potest: quia ille in quem translata forte bona fide fructus cõsumit, vel si mala fide est non soluẽdo: vnde datur actio hæredibus & quibuscunque aliis quorum interest ad interesse, & in ea ita conci- 2 pe libellum. † Ago contra dominam B. quæ missa in possessionem bonorum quondam Titij, cuius hæres sum ex testamẽto, vel ab intestato, illam possessionem dolo malo ad alium transtulit: vnde interest mea in centum; quod interesse peto, & ad hoc propono actionem in factum, vt supra. ꝙ ita rectè concipiatur libellus, dicit lex. ff. eo. l. j. j. responso.

SVMMARIVM.

1 *Tutorem se non esse sciens & pro tutore se gerens qua teneatur actione, si res pupilli alienauerit.*
2 *Libelli forma de actione in factum ex edicto, quod negotium gestum esse dicetur falso tutore auctore.*

¶De actione in factum ex edicto, quod falso tutore auctore negotium gestum esse dicetur. Cap. xxiiij.

1 Hæc actio competit † contra eum, qui scit se non esse tutorem, gerit tamen se pro tutore, alienando res pupilli, & auctoritatem præstando & similia faciendo &c. & ideo si damnificetur ex eo, qui contraxit, aget contra illum ad totum interesse suum per actionẽ in factum ex edicto. quod falso tutore &c. Et in ea sic forma 2 libellum. † Ago ego S. contra R. qui dicens se tutorem pupilli Titij: cuius non erat, immo sciens non esse tutorem, falsò asseruit & dolo malo se esse tutorem. vnde cum ipso & cum dicto pupillo, eo auctorizante cõtraxi, vnde cum falso tutore auctore contractus habitus non teneat, & me contraxisse cum vero tutore interest in 20. ideo illa 20. peto, & peto etiam sumptus quos facturus sum in iudicio restitutionis, quam minor petit ↄ̃ me, quos ęstimo. ca. solidos. & ad hoc propono actionem in factum ex edicto, quod falso tutore &c. probatur ff. eod. l. j. § j. & l. nouissime. & l. etiam. aliàs. § Pomponius.

SVMMARIVM.

1 *Impuberi qualiter succurratur aduersus tutorem falsum.*
2 *Libellus quomodo formari possit in actione vtili in factum ex edicto, quod falso tutore auctore neg. gest. &c.*

¶De vtili actione in factum ex edicto, quod falso tutore auctore neg. gestum esse dicetur. Cap. xxv.

1 Si propter falsum † tutorem interpositus damnificatur impubes, prætor impuberi succurrit, ut contra illum habeat actionem vtilem in factum ex illo edicto, quod falso tutore &c. præmisso, in qua sic 2 forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui dicens se meum tutorem cum non esset, in iudicio quod cum Titio habebam confessus est talia, propter quæ damnificatus sum in centum. vnde illa centum peto: & ad hoc propono actionem in factum vtilem ad exemplum edicti, quod falso tutore &c. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicit lex. ff. eo. l. vlt.

SVMMARIVM.

1 *Hæres institutus, qui non vult ex testamento adire, sed ab intestato in fraudẽ legatariorum, qua actione teneatur.*
2 *Libellus qualiter sit formandus in actione in factum ex edicto, si quis omissa causa testamenti &c.*

¶De actione in factum ex edicto, si quis omissa causa testamenti &c. Cap. xxvj.

1 Hæc actio competit † contra hæredẽ institutum, nolẽtem adire hęreditatem ex testamento: sed ab intestato, vt per hoc possit legatarios eo quod eis relictum est in testamento priuare: & competit legatariis & fideicommissarijs, quibus succurrit prætor cõtra illum, qui hæreditatem illam ex causa testamenti omisit, ut perinde consequantur ab eo, ac si hæreditas ex testamento adita 2 foret: vnde in actione ista sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui cum fuisset hæres institutus a Titio, qui mihi in testamento 20. reliquit: in fraudem legatariorum hæreditatem illã omisit: & ab intestato possidet: vnde ac si ex testamento adijsset, peto mihi legatum præstari ab eo, & ad hoc propono actionem in factum descenden. ex edict. si quis omis. cau. test. Quòd ita rectè concipiatur libellus, probatur. ff. eo. l. j. & l. de libertatibus. § hæredes.

SVMMARIVM.

1 *Exactores tributorum exigentes vltra debitum qua actione teneantur.*
2 *Libellus qualiter formari possit in actione in factum ex edicto de publicanis.*

¶De actione in factum ex edicto de publicanis. Cap. xxvij.

1 Si publicani, qui † & exactores tributorum appellantur, exigunt vltra debitũ, siue colligant collectam, siue quodcunq; publicum gerant officium, prætor ↄ̃ eos actionem in factum ex edicto de publicanis induxit, per quam compellitur publicanus restituere in duplũ intra annum, & post annum in simplum ei a quo exegit: vnde in hoc 2 edicto sic forma libellum. † Ago contra R. publicanum domini imperatoris, vel reipublicæ, qui nomine publicani sciens me nihil debere: exegit a me 10. vnde illa 10. peto mihi in duplum restitui, & ad hoc propono actionem in factum ex edicto de publica. Quòd ita rectè concipiatur, dicit. l. ff. de publi. l. j. & l. sed hi. § præterea.

SVMMARIVM.

1 *Liber patiens se venundari quando seruus efficiatur.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum ex edicto de liberali causa.*

¶De actione in factum ex edicto de liberali causa. Cap. xxviij.

1 Si aliquis liber patitur se † venundari ad pretium participandum, & sic omnibus illis concurrentibus, scilicet ꝙ sit maior viginti annorum, & ꝙ sciat se esse liberum: & ꝙ habeat partem pretij, & ꝙ vendatur alicui ignoranti conditionem eius: liber seruus efficitur, alioquin si ista non interueniunt, uel aliquid desijt, ille qui patitur se venundari, bene potest reuocare, vel proclamare in libertatem: & sic venditio irritatur. vnde prætor succurrit emptori per edictum suum: & dat sibi actionem in factum contra illum, qui modo proclamat 2 in duplum & infra annum, in qua sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui sciens se liberum, se ad pretium participandum venundari passus est a Titio, mihi ignoranti conditionem suã, & credẽti eum seruum esse: & ipse postea ad libertatem proclamauit & obtinuit, cum oĩa ea quæ debuerunt interuenire non interuenerunt: vnde cũ pro emptione ipsius mihi absint. c. ideo illa

illa centum in duplum ſolui peto, & ad hoc propono actionē in factum ex edicto de liberali cauſa. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicit l. ff. de libera. cau. l. rectiſſime. & l. intantum. & l. vel obligatus.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex edicto de bonis aucto. iudi. poſſi. cui concedatur, & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione in factū ex edicto de bonis aucto. iudi. poſſi.*

¶De actione in factum ex edicto, de bonis aucto. iudi. poſſi. Cap. xxix.

1 Hæc actio competit contra † miſſum in poſſeſſionem in actione perſonali; qui cum colligit fructus vel rem, facit deteriorem: quia tenetur ad fructus & intereſſe, iſte enim tanquam cuſtos non debet fructus colligere. ff. vt in poſſeſſio. leg. l. penult. in hoc edicto
2 ſic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui cum miſſus eſſet in poſſeſſionem talis prædij mei, vel domus, vel rerum mearū: fructus tot ex illis rebus percepit, vel res deteriores fecit: vnde vt fructus illos mihi reſtituat, vel damnum datum reſarciat: ago contra illum, & ad hoc propono actionem in factum ex edicto prętoris de bonis aucto. iudi. poſſi. Quod ita rectè concipiatur libellus dicit. l. ff. eo. l. prætor ait. j. reſponſo.

SVMMARIVM.

1 *Creditor miſſus in poſſeſsionē cauſa rei ſeruandæ expenſas factas qua actione recuperet.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum ex edicto pro expenſis.*

¶De actione in factum ex eodem edicto pro expenſis recuperandis. Cap. xxx.

1 Si creditor qui † immiſſus eſt in poſſeſſionem rerum mearum cauſa rei ſeruandæ, fecit expēſas in rebus illis, recuperat illas a me per actionem in factum ex edicto de bonis aucto. iudi. poſſiden. pro expenſis recuperandis, &
2 in ea ſic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui cum fuiſſem miſſus in poſſeſſionem bonorum eius, vel rei talis ex cauſa contumaciæ eius, vel alia cauſa: expendi in rebus illis. c. quas expenſas mihi reſtitui peto, & ad hoc propono &c. probatur. ff. eod. l. prætor. §. quòd autem.

SVMMARIVM.

1 *Seruus liber eſſe iuſſus teſtamento qua actione teneatur, ſi aliquid de hæreditate non adita ſurripuerit.*
2 *Libellus qualiter concipi debeat in actione ex edicto ſi quis teſtamento liber eſſe iuſſus fuerit.*

¶De actione in factum ex edicto ſi quis teſtamento liber eſſe iuſſus fuerit. Cap. xxxj.

1 Hoc edictum competit † cōtra ſeruum, qui in teſtamento iuſſus eſt liber eſſe, ſurripientem aliquid de bonis hæreditarijs poſt mortem domini ante aditam hæreditatem & hæredi-
2 bus competit, vnde ſic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui cum in teſtamento Titij quondam dñi ſui relicta eſſet ſibi pure libertas, cui Titio ego ſucceſſi: quia me in illo teſtamento hæredem inſtituit: poſt mortem ipſius Titij ante aditam hæreditatem res tales ſubtraxit: vel damnum in rebus hæreditariis dedit dolo vel lata culpa, me ſciente illum res illas ſubtrahere, vel damnum dare. vnde ipſum in duplum mihi condemnari peto, & ad hoc propono actionem in factum ex edicto prætoris, ſi quis teſtamento &c. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicit l. ff. eo. l. j. reſponſo. j. §. itaque. & §. non tamen. & l. pen.

SVMMARIVM.

1 *Paſſo damnum a turba coadunata ſuccurritur actione ex edicto cuius dolo &c.*
2 *Libellus qualiter formari poſsit in actione in factum ex edicto cuius dolo malo damnum in turba &c.*

¶De actione in factum ex edicto cuius dolo malo damnum in turba eſſe dicitur. Cap. xxxij.

1 Si turba coadunata † damnum dat alicui, prętor dat actionem ī factū damnum paſſo, contra illum qui damnum dedit: intra annum vtilem in duplum; poſt in ſimplum: vt ff. de vi bo. rap. l. prætor.
2 in princ. & in ea ſic forma libellum. † Ago ego S. cōtra R. cuius dolo malo in turba damnum datum eſt mihi in centum, vel tm̄ amiſi: talia ſciſſa ſunt, vel rupta: vnde illud in quo damnum paſſus ſum, vel ea quæ amiſi &c. in duplum mihi emendari peto, & ad hoc propono actionem, vt ſup. Quòd ita rectè concipiatur libel. dicit lex. ff. vi bono. rapto. l. prætor. j. reſponſo.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex edicto de incendio ruina naufragio cui competat & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum ex edicto de incendio, ruina, naufragio.*

¶De actione in factum ex edicto de incendio, ruina, naufragio. Cap. xxxiij.

1 Si orto incendio: † ruina, vel naufragio imminente: aliqui res aliquas ſurripiunt dolo malo, vel damnum dant. idem eſt in rate nauiq; expugnata. ideo prætor contra prædictos actionem in factum inducit: per quam tenentur infra annum vtilem in quadruplum: & poſt annum in ſimplum, vt ff. de incendio, rui. naufragio. l. j.
2 §. j. vnde in ea ſic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui dolo malo recepit, vel rapuit res tales: vel in eis damnum dedit, quando domus mea paſſa fuit incendium, vel ruinam: vel quando nauis mea fuit paſſa naufragium, vel fuit expugnata. vnde in quadruplum eum mihi condemnari peto: & ad hoc propono actionem in factum. vt ſup. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicit. l. præallega.

SVMMARIVM.

1 *Sepulchrum violans, vel mortuum ſpolians qua actione teneatur.*
2 *Libellus qua forma concipiatur in actione ex edicto de ſepulchro violato.*

¶De actione in factum ex edicto de ſepulchro violato. Cap. xxxiiij.

1 Si quis ſepulchrum violat: vel † ſpoliando mortuū: ſicut de facto vidi, vel amouendo aliquid de ſepulchro, ſiue illud eſſet illi affixum, ſiue non, prætor contra illum actionem in factum inducit vſque ad centum aureos; per quam ſi ille agit, cuius intereſt, puta agnatus, vel cognatus, vel hæres, conſequitur totum intereſſe quantumcunq; ſit: vt ff. de ſepulchro violato. l. prætor. §. qui de
2 ſepul. In iſta actione ita concipitur libellus. † Ago ego S. cōtra R. qui dolo malo violauit ſepulchrum tale: puta ſpolians mortuum ibi ſepultum: vel lapides, ſeu ſtatuas remouendo, vnde cū ex tali violatione ſit illata iniuria mihi & defuncto: & damnum dedit tantum, & tantum aſportauit, quæ omnia vt facta non eſſent intereſt mea in centum aureis: vnde illud intereſſe peto, & ad hoc propono actionem, vt ſup. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicunt. ll. prædi.

SVMMARIVM.

1 *Actio de damno infecto cui competat & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione de damno infecto.*

¶De damno infecto. Cap. xxxv.

1 Si ędificium alicuius tui † vicini minatur ruinam ędificio tuo vel prędio: poteris a domino ędificij minantis ruinam petere, ꝙ tibi caueat, ſeu promittat nomine damni infecti, quæ ſtipulatio continebit totum intereſſe illius vicini, ſi forte poſtea damnum ex illo ruinoſo ędificio contingat, vt ff. eod. l. in hac ſtipulatione. & l. ſed & ſi condicere.
2 & l. damni infecti ſtipula. † vnde ſic forma libellum. Ago ego S. cōtra R. quia ędificium ſuum minatur ruinam ędificio meo: vel cum habeat ędificium ruinoſum iuxta ędificium meum: & poſſet de facili mihi damnum contingere, ꝙ mihi caueat noīe damni infecti, vel ſatiſdet, & ad hoc propono officium iudicis. Quòd ita rectè ꝯcipiatur libellus: dicit. l. ff. eo. l. j. & l. dies. & l. prętor ait. § j. & ff. de præto. ſtipula. l. j. & inſtitu. de diui. ſtipu.

SVMMARIVM.

1 *Officium iudicis imploratur pro legato præſtando.*
2 *Libellus qualiter concipi debeat in actione ex edicto de legato præſtando.*

¶De legato præſtando. Cap. xxxvj.

1 Si legatum tibi relinquitur in teſtamento, vel codicillis, † & hæres adijt hæreditatem, ſed rem legatam præſtare non vult: poteris agere contra hæredem per officium iudicis, vt pro legato præſtando tibi caueat ſiue puro, ſiue conditionaliter relicto, ſiue in diem, quòd ſi ita ſatiſdare noluerit, iudex mittet te in poſſeſſionem rerum hęreditatis, ff. vt lega. no. ca. l. j. & l. etiam. Libellus autem concipi-
2 tur ſic. † Conqueror ego S. de M. quòd cum ſit inſtitutus hæres in teſtamento talis, & mihi res talis a teſtatore ſit legata, & hæreditatem ademerit, & mihi ſatiſdare noluit, peto vt mihi ſatiſdet de re legata præſtanda, & hoc peto fieri per officium veſtrum domine iudex. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicunt ll. præallega.

Quarta Pars.

POſtquam Deo auctore tractatum omnium edictorū ad metam duximus peroptatam: reſtat ut ad portū ciuilium actionum nauigemus, vt ibi remos ad inuicem colligentes, vice iſtius quartæ particulę dicere valeamus: hic teneat edictorum ancora, verùm quia in arbore actionum rei vendicatio inter ciuiles obtinet primum locum, ab ea fęliciter inchoemus.

SVMMARIVM.

1 *Rei vendicatio datur alicui ad recuperandam rem ſuam ab alio poſſeſſam.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in rei vendicatione.*

¶De rei vendicatione. Cap. j.

1 SI quis poſſideat ſeu teneat † rem aliquam, cuius rei dicis ad te pertinere dominium, & eam vis ab eo recuperare; rei vendicationem intentabis: vt ff. de rei vēd. l. j. & l. in rem. & inſti. de act. §. j. in hac actione ſic for-
2 ma libellum. † Ago ego S. contra R. qui tenet domum talem, ſitam in tali loco, cuius fines ſunt tales, quam domum dico ad me pertinere iure dominij: vnde peto domum iſtam mihi reſtitui cum fructibus inde perceptis & percipiendis, & ad hoc propono act. rei vendicationis. Quòd ita rectè concipiatur, dicit l. ff. de rei vendica. l. in rem actio. vt ll. præalleg. & latius de hac materia in arte, diſtin. 6.

SVMMARIVM.

1 *Actione confeſſoria in rem quis teneatur.*
2 *Libellus quomodo formetur, ſi debeatur ſeruitus aquæductus.*

¶De actione confeſſoria in rem. Cap. ij.

1 Si alicui ſeruitus † debeatur: & poſtea impediatur vti ſeruitute illa: habes actionem in rem cōfeſſoriā, per quam poterit ſeruitutem vendicare, ſiue ſit ſeruitus ruſtica, ſiue vrbana. ff. ſi ſerui. ven. l j. & 2. § j. in hac actione ita concipe libel. Ago contra talem, qui me prohibet ire, agere per talem fundum poſitum in tali loco: cuius confines ſunt tales: per quē fundum dico mihi ius eſſe eundi agēdi: vnde ne me prohibeat, ago contra illum: & ad hoc propono cōfeſſoriam. Ita etiam conci-
2 pitur libellus, quādo debetur ſeruitus vię ſeu itineris. † Si autem debeatur ſeruitus aquęductus; dicas in libello. Ago contra talē, qui me prohibet ducere aquam per fundum ſuum poſitum in tali loco; cuius fines ſunt tales, per quem fundum mihi eſt ius aquam ducere: vnde ne me prohibeat: ago vt ſup. Eodē modo concipitur in aliis ſeruitutibus, & no. de hoc in arte, & diſt.

SVMMARIVM.

1 *Actio negatoria cui detur & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione negatoria.*

¶De actione negatoria. Cap. iij.

1 Si aliquis vult † vti ſeruitute ī fundo alterius, puta vię, itineris, actus, aquęductus: vel in domo mittere tigna, vel auertere ſtillicidiū: vt cadat in domo vel area eius, vel vti aliis ſeruitutibus, quæ multæ ſunt: vt ff. de ſerui. vrb. præ. l. j. & ff. ſi ſeruitus ven. l. 2. & ideo vt talis ſeruitus depellatur, prodita eſt de iure ciuili actio quædam in rem, quæ vocatur negatoria, quæ datur dño prædij, ſeu domus ꝯ illum qui ſeruitute prædij ſeu domus vti velit: ad hoc vt ſeruitus illa non imponatur, & ſicut datur prima pro ſeruitute quærenda, quæ vocatur confeſſoria, ita & iſta datur pro ſeruitute depellenda, & vocatur negatoria, & de his duabus ſeruitutibus tractatur. ff. ſi ſer. ven. ī rub. & per tot. titu. & inſti. de act. §. 2. in hac actione ſic forma libellū.
2 † Ago contra talem, cui cū non ſit ius eundi per fundū meum, peto ipſum prohiberi, ne amodo vtatur via: & ad hoc propono negatoriam. Quòd rectè concipiatur, dicit. l. ff. ſi ſer. vend. l. 2. & l. loci. §. competit. Vel aliter. Ago contra talem, dicem ipſum nō habere ius vtendi, fruendi, eundi per fundum meum: vel habitandi in domo mea, vel tignum immittendi in parietem: vnde ipſum prohiberi peto, ne vtatur, fruatur, vel ne eat per fundum meum, vel ne habitet in domo mea, vel ne immittat tignum in parietem meam, & ad hoc propono negatoriam actionem, probatur. ff. ſi vſufru. pe. l. vti frui. primo reſponſo.

SVMMARIVM.

1 *Pater quam actionem habeat aduerſus filium non emancipatum ſibi obedire recuſantem.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in actione in rem præiudiciali, qua quęritur, an quis habeat &c.*
3 *Abbas qualiter formabit libellum contra monachum inobedientem.*
4 *Dominus qualiter libellum formabit contra vaſallum, qui ſeruitia debita denegauit.*

¶De actione in rem præiudiciali, qua quæritur, an quis habeat filium in poteſtate. Cap. iiij.

1 Si filius tuus natus † ex te & vxore tua, quem non emancipaſti: te patrem, & tibi obedire recuſat, & exhibere reuerentiam filialem; habes ꝯ eum actionē in rem præiudicialem; per quam ipſum in poteſtatem tuam vē-
2 dicabis, & in hac ſic forma libellum. † Ago contra talem, qui cum ſit filius meus, & in poteſtate mea, mihi denegat exhibere reuerentiam filialem: vnde ipſum in poteſtatem meam vēdico actione in rem præiudiciali. Quòd ita rectè cōcipiatur libellus;
3 dicit lex. ff. de rei vend. l. j. § j. † eodem modo concipiet abbas ꝯ monachum, vel prior ꝯ canonicum regularem, vt dicat. Ago contra talem: qui cum ſit monachus uel canonicus illius monaſterij vel eccleſiæ, cuius ſum abbas, vel prior, mihi vt ſuo prælato obedire recuſat, vnde ipſum in meam poteſtatem peto vtili præiudiciali in rem, adiecta cauſa de iure canonum. Quòd ita
4 rectè concipiatur libellus, dicit. l. prædicta. † Eodem modo concipiet libellum dominus contra vaſallum, ſi petit reuerentiam ſiue obedientiam debitam exhibere adiecta cauſa de iure feudorum. Si autem aliquis filium tuum detineat volentem vel inuitum dices. Ago contra R. qui filium meum qui eſt in mea poteſtate detinet, vnde ipſum filium meum vendico adiecta cauſa quiritum, probatur hoc ff. de rei vend. l. j.

SVMMARIVM.

1 *Dominus quam actionem habeat aduerſus ſeruum obedire nolentem.*
2 *Libellus qualiter concipi debeat in actione in rem præiudiciali, per quam dominus vendicat ſeruum.*

¶De actione in rem præiudiciali per quam dominus vendicat ſeruum. Cap. v.

1 Si ſeruus tuus gerat † ſe pro libero, & tibi domino obedire recuſat, habes contra eū in rem actionem præiudicialem, per quam ipſum in tuam poteſtatem & dominium vendicabis, vt ff. de rei ven. l. j. & inſt. de act. §.
2 præiudiciales, & in hac actione ſic forma libellum. † Ago ꝯ talē, qui cum ſit ſeruus meus, tanquam liber ſe gerit, & mihi domino obedire recuſat, vnde peto ipſum in ſeruitutem meam ſubijci, & mihi vt domino ſuo obediat, probatur iuribus præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Actio in rem præiudicialis contraria datur ſeruo aſcriptitio vel cenſito in libertatem proclamantibus.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione in rem prędiudiciali contraria.*

¶De actione in rem præiudiciali contraria. Cap. vj.

1 Contingit ſępe ꝙ ſeruus † proclamat de poſſeſſione ſeruitutis in libertatem, uel aſcriptitius, vel cenſitus, vel vaſallus tuus dicit ſe ex toto liberū, nec debere tibi in aliquo reſpondere, ideo videamus, quæ actio ſibi competat, & certe datur eis contraria præiudicialis in rem, quod ita probo. Certum eſt, ꝙ dñs ꝯ illos habet actionē in rem præiudicialem, de qua diximus ſup. & ſicut dño datur directa in rem, ita iſtis debet dari ꝯria in rem, cum eadem ſit cauſa ligandi & ſoluendi ducta in ꝯrium, vt ff. de verb. oblig. l. inter ſtipulan-
2 tem. §. ſacram. vnde ſic forma libellum. † Ago contra talem, qui cum ſim in poſſeſſione libertatis, vel cum ſim liber, ipſe me impedit & ſtatum meū diffamat, dicendo me ſuum ſeruum eſſe, vnde meipſum in libertatem vendico, & ne amodo me in libertate impediat, nec ſtatum meum diffamet: ago contra eū proponens contrariam actionem in rem præiud. In aſcriptitio uel cenſito formabis ita libellum. Ago contra talem, qui dicit me aſcriptitium uel cēſitum ſuum eſſe, cum ſim liber & ingenuus, vnde meipſum in ingenuitatem & libertatem uendico, & ad hoc propono contrariam actionem in rem &c. Quòd ita rectè concipiatur libellus, patet per ea quæ ſup. in prin. notaui.

SVMMARIVM.

1 *Petitio hæreditatis competit ſuccedenti ex teſtamento, vel ab inteſtato.*
2 *Libellus qualiter ſit in petitione hęreditatis formandus.*

¶De petitione hæreditatis. Cap. vij.

1 Contingit, quòd aliquo decedente, † aliquis ſibi ſuccedit ex teſtamento, vel ab inteſtato: quia proximior eſt, & iſti ſuccedenti de iure ciuili competit directa hæreditatis petitio, quę ipſa ciuilis eſt, ut ff. de pet. hæred. l. item ueniunt. §. pridie. & ff. de rei uen. l. 2. nam ſuccedenti de iure prætorio aliæ petitiones hæreditatis competunt. ſ. poſſeſſoria & fideicommiſſaria, de quib. ſup. in tractatu prætoriarum in ſpecialibus rubricis diximus. in
2 actione autem iſta ſic forma libellum. † Ago contra T. qui poſſidet ſeu tenet hæreditatem Lucii Titii, ſeu bona quæ fuerūt Lucij Titij, cui Titio ex teſtamento uel ab inteſtato tanquàm proximior ſucceſſi. unde ꝙ ipſam hæreditatem ſeu bona reſtituat, ago contra ipſum, & ad hoc propono petitionem hæreditatis. Quòd ita rectè cōcipiatur libellus, probatur. ff. l. 1. 2. & 3. nec credat aliquis, ꝙ in eodem libello proponam utranque. ſ. ex teſtamento, uel ab inteſtato: quia hoc eſſe non poteſt, ut C. de codicil. l. ult. ſed alteram tantum, cauſa tamen breuitatis in libello utraque comprehenditur. Et nota, ꝙ de materia iſta tractatur abundantius in art. 1. & 2. diſt.

SVMMARIVM.

1 *Actio finium regundorum cui competat, contra quem, & pro quare.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in actione finium regundorum.*

¶De actione finium regundorum. Cap. viij.

1 Si habentes confinia † quæſtiones inter ſe mouent & faciūt, ſiue quia unus de finibus alterius occupat, ſiue quia non patitur uicinum fines imponere, ſiue quia exarauit fines uel remouit in totum uel in partem, ſubuenitur ei per actionem finium regūdorum. ut ff. eod. l. j. & l. ſed & loci. §. ſed & ſi quis. in hac actione ſic
2 forma libellum. † Ago contra talem, qui me uolentem ponere fines inter prædium meum & ſuum, quæ ſunt confinia prohibuit. unde ꝙ cōmodis finibus diſtinguatur, & ne prohibeat me uolen-

uolentem fines diſtinguere, ago contra eum, & propono actionem finium regun. Quòd ita rectè concipiatur libellus, probatur. ff.eod.l.1.& inſti.de of.iu.§.finium regundorum. Et nota, ꝙ de materia iſta liberius tractatur in arte.diſt.6.

SVMMARIVM.

1 *Actio familiæ erciſcundæ cui detur, & pro qua re.*
Inuitus nemo in communione detinetur.
2 *Libellus qualiter in actione familiæ erciſcundæ ſit formandus.*

¶De actione familiæ erciſcundæ. Cap. ix.

1 Si hæredes, qui ſuccedunt † uel ex teſtamento, uel ab inteſtato uolunt hæreditatem diuidere, vel omnes: vel aliquando vnus, vt ff.eo.l.2.§.dubitandum. quia nemo inuitus detinetur in communione, vt C. communi diui. l.vltima.& ideo inuenta eſt hæc actio famil.ercis. vt hæredes volentes a communione recedant, vel diſcedant: vt ff. famil.ercis. 2 l.j.in hac actione concipiet actor ita libellum. † Ago ego S.contra te cohæredem meum, vt hęreditatem Titij, quæ inter nos eſt communis, diuidamus, cui Titio ab inteſtato vel ex teſtamento ſucceſſimus: & ad hoc propono act.famil.ercis. Vel ſic. Ago contra Titium, qui cum ſit cohæres meus in hæreditate Seij, cui ex teſtamento ſucceſſimus, vel ab inteſtato, ipſam hæreditatē non vult mecum diuidere, vel in ea diuidenda ſecum conuenire ſeu concordare non poſſum. vnde hæreditatem illam diuidi peto & propono actio. famil. ercis. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicit.l.ff.famil.ercis.l.j.& inſtit.de offi.iudi.§ fam.ercis.

SVMMARIVM.

1 *Actio communi diuidundo, quando concedi dicatur.*
2 *Libellus in actione communi diuidundo qualiter formetur.*

¶De actione communi diuidundo. Cap. x.

1 Si rem aliquam habes † cum aliquo cōmunem, ſiue ex ſocietate, ſubaudi cōtracta, ſiue ex alia cauſa, puta ex ſocietate incidenti, vel quia tibi & illi res illa eſt legata vel alio modo eſt communis: & vis a communione diſcedere: & rem illam pro parte diuiſa poſſidere, cōpetit tibi communi diuidundo actio, vt ff.eod. l.j. & 2. vnde ſic 2 forma libellum. † Ago contra Titium, cum quo habeo rem talem communem, quam volo ſecum diuidere. vnde eam diuidi peto, & propono actionem communi diuidundo. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicit.l.inſti.de offi.iud.§. eo quoque. & ff.eod.l.j.& 2.

SVMMARIVM.

1 *Condictio certi generaliſſima quando locum habeat.*
2 *Libellus qua forma poſſit concipi in certi condictione generaliſſima.*

¶De certi condictione generaliſſima. Cap. xj.

1 Hæc actio competit, quoties † aliquid certum petitur ex omni obligatione & omni cauſa, ex omni contractu: ſiue certo, ſiue incerto, ſiue ex cauſa legati, ſiue ex.l. Aquil. ſiue ex cauſa furtiua, ſiue ex ſenatuſconſul. certum quid debeat reſtitui: & vt breuiter dicam, ex omnibus contractibus competit. & ex omnibus cauſis, ex quibus certum petitur, vt probantur hæc.ff.ſi cer.pet.l.certi cond.§.primo,& §. competit. & §. ſed & ſi ex ſenatus.& §. qñ 2 igitur. in hac actione ſic forma libellum. † Ago contra talem, a quo peto centum, quæ debet: quia promiſit mihi, vel ex tali cā, vel vt det mihi domum talem, cuius fines ſunt tales, quam domū vēdidit mihi, vel vt det mihi centum, quæ legata ſunt mihi in teſtamento Titij, cui Titio ipſe ſucceſſit, vel vt det mihi centum, quæ dare debet: quia damnum mihi dedit in re tali, quod damnum centum ęſtimo, vnde prædictam quātitatem ſeu rem peto & compono certi condi.genera. Quòd ita rectè concipiatur libellus, probatur per ll.præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Promittens rem certam ad illam reddendam tenetur certi condictione ex ſtipulatu.*
2 *Libelli forma quæ ſit in certi condictione ex ſtipulatu.*

¶De certi condictione ex ſtipulatione. Cap. xij.

1 Si aliquis rem † certam mihi promiſit, tenetꝰ mihi ad illam rem reddendam certi condictione ex ſtipulatu, vt inſtit.de verb.oblig.in prin.& ff. ſi cert. 2 pe.l.ſi quis certum. in hac actione ſic forma libellum. † Ago ꝯ talem qui mihi interroganti promiſit ſe datutum mihi 10. lib. Bonon. pro codice quē ſcripſi ſibi, vel pro patrocinio quod ſibi in cauſa tali præſtiti, vnde vt mihi det & ſoluat illas 10. lib. Bonon. ago contra ipſum, proponens certi cond. ex ſtipulatu. Quòd ſic rectè concipiatur, dicunt iura præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Condictione certi ex mutuo tenetur quis ad reſtituendum, quòd mutuò accepit.*

¶De certi condictione ex mutuo. Cap. xiij.

1 Si alicui mutuaſti † pecuniam, vel illud quod ꝯtinetur pondere, vel menſura, tenetur tibi reſtituere illud certi condictione ex mutuo, vt ff.ſi cert.pet.l.j.& 2.& inſti.qui.mo.re contra.ob.in prin. & in ea ſic forma libellum. Ago cōtra talem, a quo peto 10.lib.Bonon. vel 10.amphoras vini, vel 10.marchas auri: quas ſibi mutuaui: vnde ꝙ prædictas mihi ſoluat, ago contra ipſum, & propono certi condi.ex mutuo, probatur.ff.de triti.l.j.

SVMMARIVM.

1 *Condictio triticaria quæ ſit, & a quo fuerit introducta.*
2 *Libellus qualiter formandus ſit in condictione triticaria.*

¶De condictione triticaria. Cap. xiiij.

1 Sicut prima condictio † eſt generalis, ſic eſt alia generalis, quæ vocatur triticaria a Triticio eius auctore, forte triticaria p quam petitur omnis res, ſiue ſit certa, ſiue incerta, ſiue corporalis, ſiue incorporalis, excipitur ſola pecunia mutuata, vt ff.de tri. l.j.& in ea ſic forma libellum. † Ago contra talem: a quo peto rem talem puta equum talem. & ſic pro re certa, vel peto equū: & ita in genere: & ſic pro re incerta, quem equum mihi debet ex tali cauſa: puta quia promiſit vel adijcies aliam cauſam. vnde ꝙ prædictum equum mihi ſoluat, ago contra ipſum, & propono condi. triti. probatur hoc.ff.eod.l.j. Et nota ꝙ de hoc plenius notatur in arte diſtin.5.

SVMMARIVM.

1 *Condictio ob cauſam, quando concedatur.*
2 *Libellus quomodo concipiendus ſit in condictione ob cauſam.*

¶De condictione ob cauſam vel cauſa data cauſa non ſequuta. Cap. xv.

1 Si tu das aliquid † alicui propter aliquam cām, & cauſa illa non ſit ſequuta: repetere poteris, quod dediſti per condictionem ob cauſam, vt ff. de cōdictione ob turpem cauſam.l.prima, vnde ſic forma libel-2 lum. † Ago ꝯ talem, cui dedi 10. ut ſeruum manumitteret, quod cum non fecerit, decem quæ dedi, peto mihi reſtitui, & propono condi.ob cām. Quòd ita rectè cōcipiatur libellus, probatur ff.de condi.cauſa data cau.non ſe.l.dedi.& l.ſi pecuniam.

SVMMARIVM.

1 *Datum ob turpem cauſam repetitur condictione ob turpem cauſam.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in condictione ob turpem cauſam.*

¶De condictione ob turpem cauſam. Cap. xvj.

1 Si aliquid datur alicui † ob turpem cām interueniente turpitudine ex parte accipientis, & tunc ſolutum repetitur cōd. ob 2 turpem cauſam, vt ff.eo.l.1.§.ult.& in ea ſic forma libellū. † Ago contra Titium, cui dedi decem ne me occideret, uel ne tale maleficium commiteret, unde illa decem repeto, & propono condictionem ob turpem cauſam, probatur hoc.ff.eo.l.1.

SVMMARIVM.

1 *Datum ſine cauſa promiſſum repeti poteſt condictione ſine cauſa.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in condictione ſine cauſa.*

¶De condictione ſine cauſa. Cap. xvij.

1 Contingit † aliquando, quòd nulla cauſa præcedēte qs promittit alicui decem uel credēs ſe teneri ad illa 10. ſoluit illa, uel forte cauſa aliqua iuſta præcedente tenebaris ad illa decem cauſa facta iniuſta, ut habes in fullone exemplum, ut ff. de condictione ſine cauſa.l.2.in omnibus iſtis caſibus ſuccurritur obligato ſeu ſoluenti, ut obligationem uel ſolutum per condictionem ſine cauſa condicat, ut ff.de cōdi.ſine cauſa.l.nihil. & l.qui 2 ſine cauſa, & in ea ſic forma libellum. † Ago contra talem, cui ſine cauſa ſolui 20.lib. uel ex iniuſta cauſa, uel quia cauſa ſequuta non eſt, uel facta eſt iniuſta. unde illa 20. ſoluta repeto & propono condi.ſine cauſa.probatur.ff.eod.l.1.& l.qui ſine. Vel ſic. Ago contra talem, qui ſine cauſa promiſit 10. unde illam obligationem condico, uel ſic ꝙ debeat me ab illa obligatione liberare: ago contra ipſum, & propono &c. Quòd ita rectè concipiatur libellus, probatur per iura præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Indebitum ſolutum repeti poteſt condictione indebiti.*
2 *Libellus qualiter ſit formandus in condictione indebiti.*

¶De condictione indebiti. Cap. xviij.

1 Si aliquis ſoluat quid indebitū, † ſuccurritur ſoluenti: quia poteſt ſolutum repetere per condictionem indebiti. Et dicitur indebitum trib. modis, de quo latius in arte, in hac autem actione ſic forma libellū. 2 † Ago contra talem: cui credens me debere 20. ſolui cum non deberem, unde illa 20. ſoluta ſibi ab eo repeto: & propono condictionem indebiti. Quòd ita rectè concipiatur libellus, probatur.ff.eo.l.1.& 2.& ferè per totum.

SVMMARIVM.

1 *Condictio furtiua datur aduerſus ſurripientem furto rem mobilem.*
2 *Libellus quomodo in condictione furtiua ſit formandus.*

¶De condictione furtiua. Cap. xix.

1 Si aliquis aliquam † rem mobilem p furtum ſurripuit, habes contra furem condictionem furtiuam: per quam tenebitur reſtituere illam in qua ſic forma lib. † Ago ego S.contra R. qui mihi ſurripuit codicem meum, unde ipſum codicem ab ipſo condico, & 2 propono condi.furti. Quòd ſic rectè concipiatur libellus, probatur.ff.eo.l.1.& l.cum ex cauſa.

SVMMARIVM.

1 *Condictio ex lege quæ ſit, & quando concedatur.*
2 *Libelli forma quæ ſit in condictione ex lege.*

¶De condictione ex lege. Cap. xx.

1 Eſt alia condictio † quæ vocatur condictio ex lege, quoties per legem inducitur obligatio, & non eſt cautum in eadem lege, quo genere actionis agatur, vt ff.de condi.ex lege.l.j. vnde ſi mihi donaſti 2 rem aliquam, & eam mihi non tradis, agam ſic. † Ago contra Titium qui mihi rem talem donauit, vnde ꝙ eam mihi tradat, propono cond.ex lege, vt C.de dona.l.ſi quis argentum.& inſti. de act.§.aliæ.

SVMMARIVM.

1 *Actio ad exhibendum datur pro re mobili vendicata ab alio poſſeſſa.*
2 *Libellus qualiter debeat formari in actione ad exhibendum.*

¶De actione ad exhibendum. Cap. xxj.

1 Si aliquis rem tuam mobilem † poſſideat, vel ſi tua non eſt, ius tamen habes in ea, vel aliàs tua intereſt, & ſi vis eam vendicare, vel alio modo, pro re illa agere potes acti. ad exhibend. per quam actionem exhibebit tibi reus rem illam, vt habeas copiam rei videndæ, palpandæ, tangendæ, & cognoſcendæ. quæ exhibitio fiet coram iudice, vt ff.eod.l.j.& 2. vnde in hac actione ſic forma libel-2 lum. † Ago contra talem, qui rem talem poſſidet, ſiue tenet, quam dico meam eſſe, vel mihi obligatam p 20. a tali, vel quia vſumfructum in ea habeo, vnde rem illam ab eo exhiberi peto, & propono actionem ad exhibendum. Quòd ita rectè concipiatur libellus, probatur. ff.eodem. l. in hac actione. § tertio, ideo dico rem talem, vt deſignet ſigna. Item ideo pono multas cauſas: quia poteſt tua multipliciter intereſſe, vnam cauſam tamen proſequaris.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex empto emptori competit aduerſus venditorem.*
2 *Libellus quomodo in actione ex empto ſit formandus.*

¶De actione ex empto. Cap. xxij.

1 Si rem aliquam emiſti ab aliquo † tibi emptori cōpetit actio contra venditorem, vt vel rem tradat, vel tibi intereſſe præſtet, & vocatur actio iſta ex empto, vt ff.de act.emp.& ven.l.j. & l.ex 2 empto.in princ.& in ea ſic forma libellum. † Ago contra talem, qui vendidit mihi rem talem, pro decem: vnde quod rem illam tradat mihi, & potiorem me in poſſeſſione faciat, vel vt intereſſe meum, quod ęſtimo 20. præſtet, ago contra ipſum, & propono actionem ex empto. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicit.l.ff.de act.empt l.j.& C. eo. l.ſi traditio.

SVMMARIVM.

1 *Venditor pretium rei venditæ petet actione ex vendito.*
2 *Libellus qualiter concipi debeat in actione ex vendito.*

¶De actione ex vendito. Cap. xxiij.

1 Sicut emptori per † præcedentem actionem iura ſuccurrunt, ſic & venditori ſubuenitur per actionem ex vendito ad pretium petēdum ab emptore: vt ff.de actio.emp.l.Iul.§.ex vendito. & in ea ſic forma libel-2 lum. † Ago contra Titium cui vendidi equum, vel librum, vel domum pro decem. vnde vt ſoluat mihi illa decem, ago contra eum, & propono actionem ex vendito. Quòd ſic debeat concipi libellus dicunt. ll. præallegatæ. Et nota ꝙ de materia iſtarum duarum actionum tractatur in art.l.diſtinctione.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex conducto quando detur conductori aduerſus locatorem.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione ex conducto.*

¶De actione ex conducto. Cap. xxiiij.

1 Si colonus vel † inquilinus cōducit domum vel prędium, & locator nō vult rem locatam tradere, vel eſto ꝙ tradat, non vult cætera præſtare, ad quæ tenetur: ideo prodita eſt actio ex conducto, quæ datur conductori contra locatorem, vt ff.loca.l.ex conducto, & in ea ſic forma libel-2 lum. † Ago contra Titium, a quo conduxi domum talem vſq; ad annum vnum pro decem ſolidis, quam domum mihi ad habitandum aſſignare contradicit, vnde ꝙ ipſam domum mihi aſſignet, ago contra eum, & propono actionem ex conducto. Quòd ita rectè concipiatur libellus, dicit.l.præallega.

SVMMARIVM.

1 *Locator actionem ex locato habet ad penſionem petendam.*
2 *Libelli forma qualis ſit in actione ex locato.*
3 *Locator qualiter formabit libellum contra conductorem rem conductam reſtituere nolentem.*

¶De actione ex locato. Cap. xxv.

1 Sicut ex conducto † datur conductori actio, ita ex locato datur locatori ad mercedem ſeu penſionem ſuam petendam. vnde locato 2 ſic concipiet libellum. † Ago cōtra M. cui locaui domū meam pro 10.ſol. vnde vt illa 10. mihi ſoluat, ago contra ipſum, & propono actionem ex locato, probatur ff.locati.l.j.§.j.& l.ſi in lege. 3 §.ſi domus.& l.dominus. §. vlt. † Si autem finitum eſſet tempus conductionis, & non vult rem reſtituere, dices ſic. Ago contra talem: cui cum locaſſem domum meam pro decem vſq; ad annum, & finitum ſit tempus conductionis, quòd illam domum meam mihi reſtituat, propono vt ſup.probatur.ff.locati.l.videamus.§.qui vinum.& C.eo.l.ſi quis conductionis.

SVMMARIVM.

1 *Periculum contingens in re conducta cuius cedat intereſſe.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione oneris aduerſi.*

¶De actione oneris aduerſi. Cap. xxvj.

1 Contingit ſępe, ꝙ conductor † recipit in ſe periculum rei conductæ ſpeciali pacto interueniente, aliàs autem periculum ſi in re locata contingit, reſpicit locatorem: cum conductor non teneatur, niſi dolo, lata & leui culpa, vt ff.eo.l.ex cōducto.& ff.commo.l.ſi vt certo.§.j.& C.loca.& conduc.l.in iudicio.& ideo contra conductorem pdita eſt actio ſpecialis, quæ vocatur oneris aduerſi, in qua 2 ſic forma libellum. † Ago contra talē, qui cum a me tale opus, puta domum, vel turrim ędificandam conducerit ſuo periculo, & ſpecialiter omnes caſus & pericula fuerunt ſpecificata, puta ruinæ, caſmatis, incendij &c.& interea illud opus caſmate vel ruina perierit, ago contra eum, & peto intereſſe meum, quod ęſtimo 20. intantum intereſſe mea illud opus non eſſe peremptum, & ad hoc propono actionem oneris aduerſi. probatur ff.loca.& conduc.l.in naue.& l.opus.

SVMMARIVM.

1 *Actio pro ſocio cui competat & quando.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione pro ſocio.& nu.3.*

¶De actione pro ſocio. Cap. xxvij.

1 Si aliqui faciunt † ſocietatem inter ſe, agūt act. pro ſocio, in qua ſic forma li-2 bel. † Ago contra talem quondam ſocium meum: cum quo ſocietatem contraxi omnium bonorum, de ſocietate peruenerūt ad eum res tales. vnde ut illas pro parte mihi debeat communicare, ago contra illum & propono actionem pro ſocio, proba-3 tur.ff.pro ſocio.l.ſi quis ſocietatem. uel ſic. † Ago contra talem cum quo habui & contraxi ſocietatem talis rei, ex qua ſocietate tot fructus percepit, uel tantam pecuniam unde ut partem illorum uel illius pecuniæ mihi pręſtet, ago contra ipſum & propono actionem pro ſocio.probatur.ff.communi diui.l.j.& ff.eo. pro ſocio.§.vlt.& l.ſi actio.& l.cum duobus.§. ſi quis ex ſociis.

SVMMARIVM.

1 *Mandatum ſuſcipiens ad negotia gerenda tenetur actione mandati directa.*
2 *Libellus qualiter concipi debeat in actione mandati directa.*

¶De actione mandati directa. Cap. xxviij.

1 Si aliquis mandat tibi ut eiꝰ negocia geras † & tu mandatum ſuſcipis, tene-2 ris ſibi actione mandati, in hac actione ſic forma libellū. † Ago contra Titium, cui mandaui, vt negotia mea gereret, uel equū, uel librum mihi emeret, & ipſe mandatum ſuſcipiens, negotia mea non geſſit, vel geſſit, ſed male. unde cum mea intereſt in 10. ideo illud intereſſe peto, propono actionem mandati directam. Quòd ita rectè concipiatur libel. dicit lex. ff.mand. ſi procuratorem.§.mandati actio.& l.ſi remunerandi.§.j.

SVMMARIVM.

1 *Mandatario expenſas facienti pro mandato exequendo ſubuenitur actione mandati contraria.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione mandati contraria.*

¶De actione mandati contraria. Cap. xxix.

1 Si aliquis propter mandatum † ſibi iniunctum aliquas impenſas faciat, hēt contrariam actionem mandati, per quam impenſas recuperat, 2 & in ea ſic forma libellum. † Ago contra T. qui cum mihi mandaſſet, ut domum ſibi pro uiginti emerem, & ſolui illi 20. & cum mandaſſet, ut pro eo fideiuberem penes talem creditorem, in 10. fideiuſſi & ſolui. unde ut 20. uel 10. quæ ſolui mihi præſtet, ago cōtra ipſum, & ad hoc propono actionem manda. contra. Quòd

Quòd ſic rectè concipiatur libellus, probatur. ff. eo. l. ſi verò non remunerandi. §. contrario.

SVMMARIVM.

1 *Deponens aliquid penes aliquem ad id repetendam habet actionem depoſiti directam.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in actione depoſiti directa.*

¶De actione depoſiti directa. Cap. xxx.

Si aliquam rem † depoſuiſti penes aliquem, habet locum actio depoſiti ad rem repetendam, vt ff. eo. l. j. §. j. & inſt. qui. mo. re contra. ob. vnde in ea ſic forma libellum. † Ago contra talem, penes quem depoſui talem rem, cuius ſigna ſunt talia. vnde vt illam rem mihi reſtituat, ago contra eum & propono actionem depoſiti directam. Quòd rectè cõcipiatur libellus probatur. ff. eo. l. j. §. j. & §. ſi rem. & §. ſi quis aurum.

SVMMARIVM.

1 *Depoſitario in re penes eum depoſita expenſas facienti ſuccurritur actione depoſiti contraria.*
2 *Libellus quomodo formetur in actione depoſiti contraria.*

¶De actione depoſiti contraria. Cap. xxxj.

Si verò aliquis in re penes eum depoſita, † expenſas faciebat, locum habet contraria depoſiti, in qua ſic forma libellum † Ago contra talem qui cum depoſuiſſet penes me rem talem, puta equum, vel ſeruum, in illo equo vel ſeruo impendi 10. vnde vt illa decem mihi reſtituat, vel præſtet, ago contra ipſum & propono actionem depo. contra. Quòd ſic rectè concipiatur libell. probatur. ff. eod. l. ei apud quem. & lege actione.

SVMMARIVM.

1 *Tutor ad reddendam adminiſtrationis rationem conueniri poteſt per tutelę actionem,*
2 *Libellus ſub qua concipi poſſit forma in actione tutelę.*

¶De actione tutelę. Cap. xxxij.

Si aliquis fuit tutor alicuius † poteſt cõueniri actione tutelę, vt reddat rationẽ adminiſtrationis & reliqua prętet, in hac ſic forma libellũ. † Ago cõtra M. meum olim tutorem, teſtamentarium, legitimum, ſiue datiuum, vt reddat mihi rationem adminiſtratæ tutelę per eum, vel ab alio, propono actionem tutelæ. probatur. ff. de tute. & ratio. diſt. l. j. §. j.

SVMMARIVM.

1 *Tutor pro expenſis quas fecit in adminiſtratione habet actionem contrariam tutelę.*

¶De actione tutelę contraria. Cap. xxxiij.

Sicut contra tutorem datur † actio tutelæ, ita & ipſi tutori competit contraria propter expenſas quas fecit in adminiſtratione illa, vt ff. de contra. tute. in ver. de hac ad præſens non tracto, qa tractaui ſup. de actione tutelæ, & pro tute. contra. in trac. primo.

SVMMARIVM.

1 *Actio commodati cui competat & quando.*
2 *Libellus qualiter in actione commodati ſit formandus.*

¶De actione commodati. Cap. xxxiiij.

Si aliquis commodauit † rem aliquam mihi, vel alicui, tenetur eam reſtituere per actionem commodati, in qua ſic forma libellum. † Ago cõtra Titium cui commodaui equum meum vt iret vſque Bononiam, quo cũ iuerit & redierit, vnde vt mihi equum meum reſtituat, ago contra ipſum, & propono actionem commodati directam, probatur ff. eo. l. j. & l. 3. & inſti. quib. mo. re contra. ob. §. item is cui.

SVMMARIVM.

1 *Commodatarius expenſas quas fecit in re commodata recuperat actione commodati contraria.*
2 *Libellus qualiter in actione commodati contraria ſit concipiendus.*

¶De actione commodati contraria. Cap. xxxv.

Si feciſti expenſas in re commodata † præter cibaria, poteris recuperare per contrariam commodati actionem, in qua ſic forma libellum. † Ago contra Titium, a quo peto mihi reſtitui, vel ſolui 20. nomine expenſarum, quas feci in ſeruo, quem mihi commodauit, propono actionem commoda. cõtra. probatur. ff. eo. l. in rebus. §. poſſunt. & l. in commodato. §. contrariam.

SVMMARIVM.

1 *Actio pignoratitia datur debitori pignus recuperare volenti.*
2 *Libellus quomodo debeat concipi in pignoratitia actione directa.*

¶De pignoratitia actione directa. Cap. xxxvj.

Contingit, quòd debitor ſoluta † pecunia creditori, vel alio modo ſibi ſatiſfacit, vnde pignus liberatum videtur, ꝓpterea datur debitori pignoratitia actio, per quam tenetur creditor ſibi reſtituere pignus: vt ff. de pigno. ac. l. ſi rem alienam. §. proprie. & §. omnia. & inſti. quib. mod. re contra. ob. §. vlt. in hac actione ſic forma libellum. † Ago contra Titium cui obligaui pignus meum pro decem lib. quas mihi mutuauit, & quas ſibi ſolui. vnde peto vt illud pignus mihi reſtituat, & ꝓpono actio. pignoratit. probatur. ll. præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Creditori quando competat actio pignoratitia contraria.*
2 *Libellus ſub qua concipiatur forma in pignoratitia actione contraria.*

¶De pignoratitia contraria. Cap. xxxvij.

Si creditor fecit expenſas † in pignore, dummodo non ſint maximę nec oneroſę: quia neque delicatus debitor, neq; oneroſus creditor audiendus eſt, ut ff. de pig. act. l. ſi ſeruos. C. de pig. l. in ſumma. poteſt illas recuperare per contrariam pignoratitiam. Item & ſi decepit debitor creditorem dando ęs pro auro pignori, vt ff. eo. l. j. §. vlt. vel dando ei rem alii obligatam, quæ non ſit ſuffectura duobus: vt ff. eo. l. ſi quis in pignore. vel ponendo aliquem, qui pignus reciperet quaſi pecuniam ſoluturus: ut ff. eo. l. ſi quaſi. uel ſi rẽ alienam dederit pignori: vt ff. eo. l. tutor. §. contrariam. in hac actione ſic forma libellum. † Ago contra Titium qui mihi obligauit codicem pro decem, qui eſt alicuius, vel alii obligatus, & nõ ſufficit vtrique pro debito. vnde vt det mihi aliud pignus ęque idoneum propono contrariam pignoratitiam. Quòd ſic rectè concipiatur libellus probatur, argumen. ff. de conſtit. pec. l. qui autem. § penult.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum præſcriptis verbis cui detur & contra quem.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum pręſcriptis verbis.*

¶De actione in factum præſcriptis verbis. Cap. xxxviij.

Si aliquis contraxit tecum † & eſt in illo contractu pactũ appoſitum incontinenti vel paulo poſt, quod non ſit ſtipulatione vallatũ, datur actio in factum præſcriptis verbis, in qua ſic forma libellum. † Ago contra Titium, cui cum vendidiſſem codicẽ meum pro 10. in ipſo contractu incontinenti conueni ſecum, ꝙ illum commodaret mihi pro exemplari: quem codicem cum ſibi tradiderim, peto vt illum ad exemplar mihi concedere debeat, ꝓpono act. in factum præſcriptis verbis. Quòd ita rectè concipiatur libellus probatur ff. de præſcri. verbis. l. naturalis. & C. de rer. permu. l. rebus. & l. ex placito.

SVMMARIVM.

1 *Actio præſcriptis verbis ęſtimatoria quando concedatur, & pro qua re.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in actione præſcriptis verbis ęſtimatoria.*

¶De actione præſcriptis verbis ęſtimatoria. Cap. xxxix.

Si aliqua res datur † alicui vendenda pro 10. neque res, neq; 10. reddantur, competit danti actio præſcri. ver. ęſtimatoria, per quam aut res aut 10. reddantur, vt ff. de ęſtima. ac. l. j. & in ea ſic forma libel. † Ago contra M. cui dedi codicem meum vendendum pro 10. vnde vt illa 10 mihi præſtet, vel ipſum codicem incorruptum, ago contra illum & propono actio. in factum præſcriptis verbis ęſtimatoriam. Quod ita rectè concipiatur libellus, dicit lex præallegata.

SVMMARIVM.

1 *Actio præſcriptis verbis ex permutatione quæ ſit, & quando tribuatur.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione præſcriptis verbis ex permutatione.*

¶De actione præſcriptis verbis quæ ex permutatione oritur. Cap. xl.

Si conuentio ſit facta † de permutando codice tuo cum digeſto meo, & ego tradidi tibi digeſtum meum, & tu non vis tradere codicem, competit mihi actio præſcriptis verbis ex permutatione vel ex permutatione, ut ff. eo. l. 2. & C. eo. l. ex placito, & in ea ſic forma libellum. † Ago contra M. qui cum conueniſſet mecum de permutando codice ſuo tali, videlicet cum tali digeſto meo, & ego dederim ſibi digeſtum, codicem prædictũ mihi dare recuſat. unde ut illum codicem mihi det, ago contra ipſum & ꝓpono ac. in factum præſcriptis verbis ex permuta. ita concipies, qñ vis habere codicem; ſi autem velles agere ad intereſſe vt potes, dicas, vnde quia codicem mihi dare recuſat, ago ad intereſſe meum, quod ęſtimo 10 & propono vt ſup. vel ſi vis repetere digeſtum, potes per condictionem ob cauſam. Quòd ſic concipi. libellus. & ꝙ iſta tria auxilia competant, dicunt iura. C. eod. titu. l. cum precibus. & l. qñ. & l. rebus. & l. penul. & vlt. & ff. eo. l. j. & 2.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ſubſidiaria competit, quotieſcunque actio deficit, quando equum eſſet dari.*
2 *Libellus ſub qua debeat concipi forma in actione in factum ſubſidiaria.*

¶De actione in factum generaliſſima & ſubſidiaria. Cap. xlj.

Hæc actio in factum ſubſidiaria eſt † oĩum actionum: nã quoties deficit actio, & eſt ęquum actionem dari, datur actio in factum ſubſidia. ſubſidia. vt ff de præſcrip. ver. quoties. Et dicit lex alibi de iſta actione, ꝙ hæc eſt illa in factum, cuius tenor in multis & varijs iuris articulis eſt admiſſus, ut C. de ſacroſanct. eccleſi. l. ſancimus. Patet ergo ſpecialiter tradendo doctrinam de libellis formandis componere non poſſe. exempli tamen gratia, vnicum libellum ſubijciam. † Ago contra talem, qui frumentum meum ſeminauit, uidelicet vnum corbẽ, uel plantam meam plantauit, quam æſtimo 10. vnde vt prædicta 10. mihi ſoluat, ago contra ipſum & propono actionem in factum. Quòd ita concipiatur libellus, probatur. ff. de rei vend. l. in rem.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex re iudicata cui & contra quem ſit conceſſa.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum ex re iudicata.*

De actione in factum ex re iudicata. Cap. xlij.

Hæc actio datur illi † pro quo lata eſt ſententia contra eum aduerſus quem eſt lata, de qua habes. C. de rebus cred. & iureiur. l. actori. uerũ alibi uocatur actio iudicati: vt ff. de re iudi. l. ſi ſe non obtulit. & l. miles. § decem. & l. vlti. C. eo. l. j. & in ea ſic forma libellum. † Ago cõtra M. a quo peto decem mihi ſolui & dari, in quibus fuit mihi per ſententiam Titij iudicis condemnatus, propono actionem in factum quæ oritur ex re iudicata, probatur legibus præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum oritur ex confeſſione coram quinque teſtibus rogatis facta.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in factum ex confeſſione orta.*

De actione in factum uel vtili quæ oritur ex confeſſione. Cap. xliij.

Si quis confiteatur ſe tibi habere decem, ſiue in iudicio, ſiue extra coram quinque rogatis teſtibus, ex hac actione oritur † actio in factum, & ideo in factum: quia confeſſus fuit informiter, ideſt, cauſa non adiecta: & in ea ſic forma libellum. † Ago contra M a quo peto decem, uel rem certã mihi dari & ſolui, quæ decem fuit confeſſus in iure, vel extra ius coram rogatis quinque teſtibus, me præſente ſe mihi dare debere, & propono contra eum actionem in factum ex confeſſione. Si autem confeſſus eſt formiter, ideſt, cauſa adiecta, puta ſe debere ex cauſa emptionis uel mutui, tũc dabitur vtilis ex vendito, vel utilis certi condictio contra illum, ſicut daretur directa ex uero contractu: vt ff. de interroga. actio. l. de ætate. §. qui interrogatus, in qua ſic forma libellum. Ago contra R. a quo peto decem, quæ fuit confeſſus, vt ſupra, ex contractu venditionis uel mutuo. vnde propono contra ipſum vtilem actionem ex uendito, uel utilem certi condictionem. Quòd ita recte concipiantur libelli, probatur per iura ſupra allegata.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex ſtipulatu pro dote duplex eſt, & cui concedatur.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione ex ſtipulatu pro dote.*
3 *Vxor qualiter dotem repetat matrimonio ſoluto.*

De actione ex ſtipulatu pro dote. Cap. xliiij.

Hæc actio duplex † inuenitur, vna quæ datur marito ad dotem petẽdam a muliere uel eius patre: alia quæ datur vxori uel hæredi ipſius ad repetendam dotẽ ſoluto matrimonio morte viri uel diuortio. vnde maritus cui dos eſt promiſſa ſic agit. † Ago contra M. qui promiſit ſe daturum centum in dotem pro tali vxore mea, quam dotem mihi ſoluere & dare recuſat. vnde quòd illa centum mihi ſoluat & det, ago contra ipſum & propono actionẽ ex ſtipulatu. Quòd ita debeat concipi libellus probatur. C. de rei uxo. actio. l. vnica. circa princip. † Vxor autem ſic repetit dotem ſoluto matrimonio Ago ego B. contra R. & S. hæredes mariti mei, vt reddant, ſeu ſoluant, uel reſtituant centum, uel domos, uel uineas, quas ineſtimatas dedi in dotem quondam marito meo, cum fructibus inde perceptis, propono actionem ex ſtipulatu. Quòd ita recte concipiatur libellus, dicit lex eadem. C. de rei vxo. actio. §. exactio. & §. fructibus & nota plenius in arte. 2. diſtinctio.

SVMMARIVM.

1 *Actio de aqua pluuiali arcenda cui competat & in quem.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in actione de aqua pluuiali arcenda.*

De aqua pluuiali arcenda. Cap. xlv.

Hæc actio competit † contra eum qui fraudulenter aliquod opus fecit in proprio agro, ꝓpter quod aqua pluuialis nocere poteſt prædio vicini, ad hoc ut reſtituatur in priſtinum ſtatum, & damnum contingens poſt litis conteſta. emendetur, & in ea ſic formatur libellus. † Ago ego R. cõtra S. qui tale opus fecit in prædio ſuo propter quod aqua pluuialis damnum dare poteſt agro meo, uel prædio meo nocere poteſt. vnde opus illud in priſtinum ſtatum peto reſtitui, uel peto illud opus amoueri, & damnum quod poſt litis conteſtationem contigit, reſarciri peto pro opere deſtruẽdo, propono actionẽ aquæ pluu. arcen. ꝓ dãno poſtea emergente propono officium iudicis. Quòd ſic recte concipiatur libellus, ꝓbatur. ff. eodem l. j. §. j. & 2. & §. de eo opere. & §. in ſumma. & l. ſi tertius. §. officium.

SVMMARIVM.

1 *Actio de paſtu pecoris datur contra eum qui animalia immittit in prædia aliena.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione de paſtu pecoris.*
3 *Glandis appellatione continetur omnis fructus.*

De paſtu pecoris. Cap. xlvj.

Si aliquis † immittat oues ſeu alia animalia in prædiũ meum, ut depaſcant frumẽtum meum, uel alios fructus, ſeu glandes, competit mihi contra eum actio de paſtu pecoris, & ita ſpeciali nomine uocatur, ut ff. de præſcript. verb. l. qui ſeruandorum. §. vlti. in hac actione ſic forma libellũ. † Ago contra M. qui immiſit pecora ſua in prædium meum, & glandes meas uel frumentum meum depaſta ſunt, uel pauerũt, uel comederunt. vnde damnum illud, quod æſtimo decem, reſarciri mihi peto, & propono actionem de paſtu pecoris. Quòd ſic recte concipiatur libellus, probatur. l. præallega. in qua ſolũmodo de nomine iſtius actionis fit mentio. † Et eſt notãdum, ꝙ nomine glandis omnes fructus continentur, ut ff. de glan. le. l. vnica. Similiter nomine pecoris intelligitur de omnibus animalibus quæ paſcuntur. ff. de ædili. edi. l. ædiles. §. iumentorum.

SVMMARIVM.

1 *Legatarius actione ex teſtamento petet legata ſibi per teſtatorem relicta.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione ex teſtamento.*

De actione ex teſtamento. Cap. xlvij.

Si alicui † relinquantur legata, petit illa actione ex teſtamento ab hæredibus, in qua ſic forma libellum. † Ago contra talem hæredem Titij, qui mihi in teſtamento ſuo rem talem legauit, quam rem mihi dari peto, propono actionem ex teſtamento, probatur. C. communia de leg. l. j. & ff. de lega. 2. cum filius. §. uarijs. Si autem hæres fuerit in mora, addes cum fructibus perceptis & percipiendis. Et nota, ꝙ de hac actione plenius notatur in art. 3. diſtin.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex ſtipulatu pro quibus competat rebus.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione ex ſtipulatu.*

De actione ex ſtipulatu. Cap. xlviij.

Si aliquis promittat † tibi aliquid incertum, puta facere domum, uel ſcribere codicem, competit tibi contra illum actio ex ſtipulatu, ut inſti. de ob. in princip. & ff. de uerborum obligatio. l. ubi autem non apparet. §. j. in qua ſic forma libellum. † Ago contra M. qui promiſit ſe ſcripturũ mihi codicem vnum, vnde cum non ſcripſit, ago contra eum & propono actionem ex ſtipula. probatur iuribus præallega.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex ſtipulatu arbitraria cui competat & contra quem.*
Libellus qualiter formetur in actione ex ſtipulatu arbitraria.

De actione ex ſtipulatu arbitraria. Cap. xlix.

Si aliquis tibi † aliquid ſe daturum uel facturum certo loco promittit, competit tibi contra eum actio ex ſtipulatu arbitraria, ſeu certi condictio ex ſtipulatione arbitraria, & in ea ſic forma libellum. † Ago contra R. qui promiſit mihi G. Neapoli uel Aquis. vnde ago contra eum & propono actionem ex ſtipulatu arbitrariam, quando res eſt incerta. Sed ſi certa res promiſſa fuerit, dices propono certi condictionem ex ſtipulatu arbitra. Quod ita recte concipiatur libellus, probat. ff. de eo quod certo loco. l. 2. & per totũ.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex ſtipulatu quæ oritur ex tempore quando concedatur.*
2 *Libelli forma quæ ſit in actione ex ſtipulatu præſumpta ex tempore.*

De actione ex ſtipulatu ex tempore præſumpta. Cap. L.

Si aliquis ſoluat † aliquid longo tempore 10. annorum inter præſentes. & 20. annorum inter abſentes, præſumitur, ꝙ ſtipulatio præceſſerit, & agitur ex ſtipulatu: de qua actione habes. ff. de uſu. l. cum de in rem uerſo. & in ea ſic forma libellum. † Ago contra R ut pſtet mihi vnam libram ceræ, uel piperis, pro anno præterito, & ꝙ caueat ſe ſoluere in futurum ſingulis annis, quam libram anteceſſores ſui, ut ipſi mihi promiſerunt, & anteceſſoribus meis annuatim ſoluere de tali prædio, quod a me tenet, uel pro alia cauſa per decem annos, propono actionẽ ex ſtipulatu præſumpta ex tempore. Quòd recte concipiatur, dicit lex prædicta.

SVMMARIVM.

1 *Actione furti nec manifeſti tenetur qui rem meam mobilem me inuito contrectat.*
2 *Libellus quomodo formetur in actione furti nec manifeſti.*

De actione furti nec manifeſti. Cap. LI.

Si quis rem tuam te † inuito mobilem contrectet, tenebitur actione furti nec manifeſti: & in ea ſic forma libellum. † Ago contra T. qui talem rem, puta equũ, mihi furtiue ſubtraxit ſeu me inuito cõtrectauit. vnde ipſũ equũ peto mihi

to mihi restitui cum pœna dupli. propono ac. furti nec manifesti, & conductionem furtiuam, videlicet cõductionem pro re, & actionem furti pro pœna. Quòd concipiatur libellus probatur. ff. eo. si pignore. §. cum furti. & l. in furti actione.

SVMMARIVM.

1 *Actione tigni iniuncti tenetur tignum meum ædibus suis iniungens.*
2 *Libellus qualiter concipiatur in actione tigni iniuncti.*

De actione tigni iniuncti. Cap. lij.

1 Si quis tignum † meum ædibus suis iniungit, vel iniunctum habet, vel possidet sine mea voluntate, tenetur ad duplum. vnde libel. ita formabis. 2 † Ago contra B. qui tignum meum suis ædibus contra volũtatem meam iniunxit, vel iniunctum ędibus suis habet, quod tignum x. ęstimo. vnde mihi in duplum ipsum condemnari peto, & propono actionem de tigno iniuncto. Quòd ita recte cõcipiatũ libellus, probatũ. ff. eo. l. j. & ff. de rei ven. l. in rem. §. penult.

SVMMARIVM.

1 *Actio arborum furtim cæsarum cui competat & in quem.*
2 *Libellus qualiter concipi debeat in actione arborum furtim cæsarum.*

De actione arborum furtim cęsarum. Cap. liij.

1 Si quis furtiue incidit arborem alterius, † & sic domino arboris dat maximum damnum, & sibi parum commodi acquirit, datur domino arboris actio quæ vocatur arborum furtim cæsarũ. & in hac sic forma 2 libellum. † Ago contra T. qui furtim mihi incidit arborem talem, ex cuius incisione damnificatus sum in decem, quæ decẽ mihi in duplum ab eo præstari peto. propono actionem ar. fur. cęsar. & quia ligna quæ valent. 2. contractauit, &c. probatur. ff. arb. fur. cęs. l. 1. & 2. & l. furtim. §. vltim. & l. facienda. & l. penult.

SVMMARIVM.

1 *Actio rerum amotarum marito contra vxorem, vel contra, competit pro rebus furto subtractis.*
2 *Libellus quomodo concipi debeat in actione rerum amotarum.*

De actione rerum amotarum. Cap. liiij.

1 Si vxor marito dolo malo † vel causa diuortii, siue vir vxori res furatur & subtrahit, & quia actio furti non competit, licet furtum fiat, sicut in filia, quæ surripuit res paternas, & actio famosa constante matrimonio, in honorem matrimonii non competit. ideo inuenta est propter res amotas actio specialis, quæ vocatur rerũ amo- 2 tarum, in qua sic forma libellum. † Ago ego S. contra M. vxorẽ meam, quæ dolo malo amouit res meas de domo mea, vel loco tali, causa diuortii vel spe mortis. vnde vt res illas mihi restituat, ego contra ipsam & propono act. rerum amotarum: & quãdo pro sperata morte dicat, propono act. vtilem rerũ amo. Quòd sic recte concipiat libel. probatur. ff. eo. l. 1. §. 1. & l. si mulier. §. 1. & §. vlti. & l. ob res. & C. rerum amotarum. l. 2.

SVMMARIVM.

1 *Tutor rem mobilem pupilli in propriam cõuertens vtilitatem tenetur actione de rationibus distrahendis.*
2 *Libellus quomodo sit formandus in actione de distrahendis rationibus.*

De actione de rationibus distrahendis. Cap. lv.

1 Si tutores rem mobilem † vel pecuniam pupillis auferũt, & in proprias vtilitates cõuertant, licèt non animo furandi; tñ prodita est actio specialis contra eos in duplum, quę uocatur de rationibus distrahendis, 2 in qua sic forma libellum. † Ago contra T. quondam tutorem meum, qui dum tutelam meam gereret, durante ipsa tutela, res tales meas, nel de bonis meis abstulit, uel pecuniam intercepit & suppressit, unde res illas in duplum mihi restitui peto, uel pro rebus illis ipsum mihi in duplum condemnari peto, & ad hoc propono actionem de rationi. distrahen. Quod sic recte concipiatur libellus, probatur. ff. eod. l. 1. §. de rationibus. & §. considerandum. & §. in tutela. & §. ulti. & l. 2. & l. si tutor. §. ulti. & l. sed si non dantur. & ff. de contra. tute. act. l. 2.

SVMMARIVM.

1 *Actio directa legis aquiliæ quando locum habeat.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione directa legis aquiliæ.*

De actione directa legis aquilię. Cap. lvi.

1 Si damnum dedero in † rebus corpore meo, competit tibi contra me 2 directa actio. l. aquiliæ, in qua sic forma libellum. † Ago ego S. contra R. qui seruum meum Stichum occidit, qui retro intra annuum valuit quinquaginta, vnde illa quinquaginta peto & propono actionem directam l. aqui. vel qui corpore suo in re mea tali, puta domo, vinea, vel boue dedit damnum tale, quæ res retro infra triginta dies valuit. xl. vnde illa quadraginta peto & propono, &c. & in vtroque adiicias sic. & si negauerit, peto illum mihi in duplum condemnari. Quod sic recte concipiantur libelli, probatur. ff. eo. l. 2. & l. si seruus seruum. §. huius. & l. inde Neratius. §. hæc actio. & insti. eo. §. vlti.

SVMMARIVM.

1 *Actione in factum de pauperie tenetur, cuius quadrupes alteri damnum infert.*
2 *Libellus in actione in factum de pauperie quomodo sit concipiendus.*

De actione in factum de pauperie. Cap. lvij.

1 Si quadrupes † alicuius det tibi damnum, habes contra dominum quadrupedis act. in factum de pauperie, qua compellitur tantum damnum tibi dare animal noxę, vt ff. si quadrup. paupe. fecis. dica. l. 1. & instit. 2 cod. tit. in hac actione sic forma libellum. † Ago contra R. vt emẽdet mihi illud damnum, quod sua quadrupes, forte asinus, vel equus intulit rebus meis mota naturali feritate, quod damnum æstimo viginti propono actionẽ in factum de paupe. probatur legibus præallega. Et nota, quòd de hac actione plenius tractatur in art. distinct. 3. & vij. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Pulsatus vel verberatus contra pulsantem habet actionem iniuriam ex lege cornelia.*
2 *Libelli forma qualis esse debeat in actione iniuriarum ex lege cornelia.*

De actione iniuriarum ex lege cornelia. Cap. lviij.

1 Si fuisti ab aliquo † pulsatus, vel verberatus, vel domus tua fuit introita per vim, competit tibi actio iniuriarum ciuil. in qua sic forma 2 libel. † Ago ꝯ R. qui iniuriose & violẽter intrauit domũ meã, uel me pulsauit, vel verberauit, quã iniuriã nollẽ sustinere p x. vnde in prædicta quantitate illum mihi condemnari peto, propono ac. iniur. ciuilem ex l. cornel. descendenda. Quòd ita cõcipiat li. probatur. ff. eo. l. lex cornelia. & l. prætor. & l. item apud Labeonem. §. ait prætor.

SVMMARIVM.

1 *Magistratus negligens dare tutores pupillis actione in factum tenetur.*
2 *Libellus qualiter formari debeat in actione in factum contra magistratum.*

De actione in factum contra magistratum. Cap. lix.

1 Si ille qui gerit † magistratum ammonitus vt det tutores pupillis, vel curatores minoribus adultis & dare negligeret, & sic medio tempore pupilli vel minoris damno afficiuntur. vnde ille magistratus tenet de toto illo damno actione in fac. in qua sic forma li. † Ago ꝯ 2 R. qui cum gereret ciuitatis meæ magistratum, & fuisset sæpius requisitus a Titio amico meo, vt daret mihi tutorem vel curatorem, dare neglexit, vel distulit, vel dedit tutorem, siue curatorem minus idoneum, vel non exegit satisdationem, vel exegit, sed minus idoneam. vnde propterea sum damnificatus in x. quæ x. ab eo mihi præstari & solui peto, & propono act. in fac. inducta contra magistratum. Quòd si recte concipiatur li. probatur. ff. de magistra. conue. l. 1. §. si curatores. & §. sciendum.

SVMMARIVM.

1 *Libertus erga patronum ingratus & filius erga patrem qua actione reuocentur in seruitutem.*
2 *Libellus qualiter formetur contra libertum ingratum.*
3 *Libellus quomodo formetur a parte contra filium ingratum.*

De actione vel accusatione ingrati. Cap. lx.

1 Si libertus † est ingratus erga patronum suum vel filius patri, reuocatur libertus ĩ seruitutem, & filius in potestatem patris per actionem vel accusationem ingrati. C. de agno. lib. l. vnica. & de liber. & eorum libe. l. 1. & C. de ingra. li. l. vnica. & est actio ista vltima in arbore actionum, 2 in qua sic forma libel. † Ago contra R. libertum meum, qui alimenta mihi denegauit, cum egerem, vel talem iniuriam mihi intulit: forte verberauit, vel turpia verba mihi dixit, puta latronem, vel cucurbitam me vocauit. vnde ipsum in seruitutẽ reuocari peto, & ad hoc propono actionem ingrati. Quòd ita recte concipiatur li. probatur. ff. de procur. l. sed hę personę. §. patronus. & ff. de obse. a libe. l. per procuratorem.

3 † Filius autem sic poterit reuocari a patre. Ago contra M. filium meum quem emancipaui, & ipse extitit mihi ingratus: qa acerbum conuicium dixit mihi, vel me verberauit, vel mihi dixit atrocem iniuriam. vnde ipsum in meam potestatem reuocari peto, & ad hoc propono actionem ingrati, vel officium iudicis, quod melius est per legem. C. de ingrat. libe. l. vnica. Hæc de actionibus, de quibus Io. in arbore actionum tractauit, exempli & doctrinę gratia dixisse sufficiant.

HERMANNI BARENSIS DE FORMANDIS LIBELLIS.

SVMMARIVM.

1 *Libellus primus in rei vendicatione qualiter formetur.*
2 *Sententia qualiter formari debeat secundũ tenorem primi libelli in rei vendicatione.*
3 *Appellatio qualiter fieri debeat a sententia iuxta primum libellum in rei vendicatione pronunciata.*
4 *Fundum simpliciter petens totum petijsse videtur.*

Primus

Primus libellus in rei vẽdicationis negotio, secundùm multarum curiarum iure scripto & nonscripto promiscue vtentium consuetudinem conceptus.

1 CORAM vobis domino iudice † Montispessul. proponit in iudicio Petrus Iacobi actor, contra Martinum reum, & contra quamcũque personam pro eo in iudicio legitime comparentem. Et dicit, ꝙ dictus reus possidet seu detinet, & facultatem restituendi habet, quendam fundum situm in territorio de Latis, confrõtatum ex vna parte cum prato Deusmada, & ex alia cum fundo Pontij Alamandi, in flumine Lani intermedio, qui fundus pertinet ad dictum actorem iure dominij, vel quasi. Vnde cum dictus reus requisitus dictum fundum restituere cõtradicat, agit dictus actor contra dictum reum, & petit a uobis dicto domino iudice, vt dictum fundum ad dictũ actorem pertinere iure dominij, vel quasi per uestram sententiam declaretis, & dictum reum ad restituendum dictum fundum dicto actori, vnà cum fructib. industrialib. iam perceptis & extantib. & qui percipientur in futurum de dicto fundo, per dictum reum ante lit. contesta. & extabunt percepti. Item cum fructib. percipiendis, & qui percipi potuerunt post lit. contest. & percepti non sunt, sententialiter condemnetis, & condemnatum ad restituendum iuris remediis cõpellatis. Petit etiam expensas occasione præsentis litis factas: & protestatur de faciendis suis loco & tempore legitimè declarãdis. Implorans domine iudex officium uestrum in his, in quib. est, vel de iure fuerit implorandum. Et ante omnia petit interrogari dictum reum, an dictum fundum possideat, vel an saltem eius restituẽdi facultatem habeat. Probatur libellus per ea quæ leguntur & not. ff. de rei vendi. l. in rem actio. C. de alie. mu. iudi. l. j. cum concor. † Sententiæ iuxta prædicti libelli formã p- 2 ferendæ exemplum sequitur, & est tale. Nos Berengarius de Fabrica legum doctor, iudex Montispessulani, pro domino Sanctio illustri rege Maioricarum, notum facimus vniuersis: ꝙ cũ quædam causa diu coram nobis inter Petrum & Martinum vẽtilata fuisset. Nos quidẽ anno Natiuitatis domini Mccccxj. die vltima Mensis Martij, & partib. propter hoc hora tertiarum ad audiendam diffinitiuam sententiam assignata: qua die & hora partibus comparentib. & sententiam ferri postulantib. viso libello cuius tenor talis est. Coram vobis &c. lite legitimè contestata, præstitoq; a partib. calumniæ iuramento, testib. productis & examinatis, & eorum attestationib. publicatis, conclusoq; in præsenti causa, Sedente pro tribunali, more Maioricarum, sacris scripturis positis coram nobis, vt nostrum de vultu Dei p- deat iudicium, In nomine domini, scilicet patris & filij & spiritussancti amen. Sententiam nostram ferimus in hũc modum. Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in libello suo prædicto, per nostram sententiam in his scriptis declaramus, dictum fundum pertinere ad dictum actorem iure dominij vel quasi. Et condemnamus dictum reũ, vt dicto actori restituat dictũ fundũ. Itẽ cõdẽnamus dictũ reũ in sex sextarijs frumenti dicto actori restituendis de fructib. industrialib. quos dictus reus percepit de fundo ante litis contesta. qui extant & supersunt deductis expen. Item in sex sextarijs hordei restituendis dicto actori de fructib. industrialib. post litis contestationem perceptis de dicto fundo per dictum reum, qui extant & supersunt deductis expen. Item duobus sextarijs amygdalarum restituendis dicto actori de fructibus naturalib. post litis contestationem perceptis & extantibus. Item condẽnamus dictum reum in sex solidis turonensibus dandis dicto actori pro fructibus industrialibus caulium, & pro naturalibus ficuum, seu pro valore eorum perceptis post litis cõtest. per dictum reum etiam consumptis seu non extan. Item in quinque solidis turon. dandis dicto actori pro fructibus industrialib. caulium & pro naturalib. ficuum, seu pro valore eorum, quos quidem non percepit dictus reus, tamen eos honeste percipere potuisset post litis contesta. uel eos actor percipere potuisset, si sibi dictum fundum possidere licuisset. Et nihilominus condemnamus dictum reum in centum solidis turon. dãdis dicto actori pro expen. per eum factis occasione præsentis causę, cum idẽ actor delato sibi a nobis iuramẽto iurauerit ad sancta Dei euãgelia taxatione nostra prædicta præhabita se expendisse pręditos cẽtum solidos turon. occasione pręsentis causę &c. † Tũc 3 si reus sentiat se grauatum, & velit appellare, poterit ita dicere incontinenti. Dictus reus dicit prędictam sententiam esse nullam: & si qua est, ab ea tanquàm ab iniqua & perperam lata viua voce apud acta ad domini locum tenen. illustris regis Maioricarum sedem appellat, & apostolos sibi dari petit sępe, sępius & instanter &c. vt in forma. Quidam dicunt, ꝙ prædicta sententia est nulla; quia non est pronunciatum fundum pertinere in solidum ad dictum actorem: vt not. ff. de procur. l. Pomponius. §. sed iste. Quod non est verum. ff. de exceptio. rei iudica. l. si quis cum totum. in princip. Sic videtur Domi. Azo intelligere. ff. de 4 verborum signi. l. pupillus. §. fina. † Qui enim dicit, uel simpliciter petit fundum, totum fundum petijsse videtur, vt not. ff. de rei vend. l. si rem. in princip. Si ex actis posset apparere iudici, an dictus fundus pertineret ad actorem iure directi dominij, uel iure vtilis, seu quasi dominij: credo quòd ipse debuisset illud declarasse sententia supradicta.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter formetur in actione in rem pro re emphyteuticaria quæ cecidit in commissum.*
2 *Sententia qualiter pronunciari debeat in actione in rem pro re emphyteuticaria &c.*

Forma secundi libelli de actione in rem pro re emphyteuticaria, quæ cecidit in commissum.

1 Coram vobis domino iudice † Mõtispessulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd dictus reus possidet, seu debet, & facultatem restituẽdi habet, quandam domum vocatam porticum deutirit, sitam in Montepessulano, quam domum cum dictus reus tenuerit retroactis temporibus in emphyteusim a dicto actore ad annuam pensionem sex denariorum turonensium, & sic dicta domus pertinebat tunc ad dictum reum iure utilis dominij, vel quasi, dictus reus stetit per triennium, quòd prædictam pensionem non soluit. Vnde cum propter hoc dictus reus ipso iure ceciderit a iure suo, quod habebat in dicta domo: agit dictus actor contra dictum reum, & petit a vobis dicto domino iudiceut, prædictam domum pertinere ad dictum actorem iure dominij uel quasi per vestram sententiam declaretis. Et dictum reum, vt dictam domum dicto actori restituat, vnà cum pensionibus, per prædictum triennium subtractis, sententialiter condemnetis, & condemnatum ad prædicta iuris remedijs compellatis. & petit expensas factas occasione præsentis &c. implorans uestrum officium domine iudex. Probatur C. de iure emphyteu. l. 2. Non reperio, quòd præfatus doctor posuerit sententiæ iuxta prædicti libelli formam ferendæ exemplũ. 2 † Tamen attentis opinionibus, doctrinis, & exemplis quorundam aliorum doctorum, potest sententia sic concipi & proferri. Christi nomine inuocato, Nos &c. pro tribunali sedentes &c. per hanc nostram diffinitiuam sententiam pronunciamus, decernimus, & declaramus, prædictam domum ad dictũ actorem iure dominij, uel quasi pertinere, eundemque reum ad restituendum eidem actori eandem domum, vnà cum pẽsionibus per prædictum triennium subtractis, ac in expensis litis condemnandum fore, & condemnamus expen. taxatione nobis in posterum reseruata &c.

SVMMARIVM.

1 *Libelli forma quæ sit in actione in rem pro re feudali &c.*
2 *Sententia qualiter formetur secundum libellum in actione in rem pro re feudali.*

Forma tertij libelli est de actione in rem pro re feudali, quando ipso iure cecidit in commissum.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. cõtra Sempronium, ꝙ dictus Sempronius tenet seu possidet, restituendi facultatem habet, turrim de villa, sitam in Montepessulano, quam turrim cum Martinus teneret quondam in feudũ a dicto actore, & sic dicta turris pertineret tũc ad dictum Martinum iure utilis dominij uel quasi, dictus Martinus ipsam vendidit & tradidit dicto Sempronio reo sine permissione actoris. Vnde cum ob hoc dictum feudum fuerit apertum dicto actori, & Martinus tunc sic alienando cecidit ipso iure a iure quod habebat in dicta turri, agit dictus actor contra dictum Sempronium, & petit a uobis dicto domino iudice, vt dictam turrim pertinere ad dictum actorem iure dominij vel quasi, per vestram sententiam declaretis, & dictum Sempronium, vt dictã turrim dicto actori restituat, sententialiter condemnetis, & cõdemnatum &c. Probantur prædicti duo libelli in constitu. imperia. §. callidis. de prohi. feud. alie. per Frid. & de controuer. in- 2 ter do. & empto. c. vno. † Sententiæ iuxta prædicti libelli formam. Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per sententiam in his scriptis declaramus, prædictam turrim pertinere ad dictum actorem iure dominij uel quasi. Et condemnamus dictum reum in centũ solidis turonensibus, dandis dicto actori, quos delato sibi a nobis iuramento, taxatione nostra prædicta præcedente, iurauit se expendisse occasione dictæ causæ.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter concipi debeat in actione in rem contra dolo possidere desinentem.*
2 *Sententia qualiter pronunciari debeat secundum libellum in actione in rem contra eum qui dolo possidere desijt.*
3 *Reo condemnato fundum non restituente quæ sententia ferri possit.*
4 *Sententia quæ ferri possit actore in litem iurare nolente, sed consequi volente quanti ea res est.*

5 *Res conſumpta condici poteſt, non tamen vendicari.*
6 *Actio hypothecaria in rem re ipſa deſinente deſinit competere.*

Quarti libelli forma eſt de actione in rem: ſi agatur contra illum, qui dolo deſijt poſſidere.

1 Coram vobis domino iudice † Montiſpeſſulani dicit, & proponit in iudicio P. cõtra M. ꝙ cum dictus reus poſſideret & haberet quendam fundum ſitum in territorio de Latis, ſic confrontatum, qui fundus tunc pertinebat, & adhuc pertinet ad actorẽ iure dominij, vel quaſi, dictus reus ſciens dictum actorem velle ab eo fundum vendicare, ipſum dolo malo deſiit poſſidere: vnde cum doloſus pro poſſeſſore debeat haberi: agit dictus actor contra dictum reũ, & petit à vobis domino iudice, vt dictum fundum pertinuiſſe tunc, & adhuc pertinere ad dictum actorem iure dominij, vel quaſi, per veſtram ſententiam declaretis: & dictum reum ad reſtituendum dicto actori dictum fundum condemnetis &c. Petit expenſas factas occaſione, &c. Implorans officium veſtrum domine iudex &c. Probatur, ff. de rei vend. l. in rẽ actio. in prin. & l. ſententia, §. ſed is, & de reg. iur. qui dolo &c.

2 Sententia iuxta prædicti libelli formam. Cũ dictus actor probauerit intentionem ſuam, ſeu contenta in dicta petitione ſua. Idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis pronunciamus, & declaramus, dictum fundum pertinuiſſe tũc, cum dictus reus ipſum dolo deſijt poſſidere, & adhuc pertinere ad dictũ actorem iure dominij, vel quaſi. Et condemnamus dictum reum, vt dictum fundum dicto actori reſtituat &c. † Si dictus reus prædi-
3 cto modo condemnatus fundũ non reſtituat, feretur alia ſententia cum iuramento in litem, vocato reo, quæ talis erit. Cum ſententia per nos fuerit lata contra prædictum reum, ſuper prędicta actione in rem: & fuerit condemnatus fundum reſtituere, & conſtet nobis dolo & calliditate eius factum eſſe, quo minus eum reſtituat dicto actori: & delato a nobis iuramento in litem eidem actori, idem actor taxatione noſtra præhabita, iurauerit ſe nolle dictum fundum non fuiſſe ſibi reſtitutum pro viginti libris turonenſibus. Idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis condemnamus dictum reum in prædictis viginti libris turonen. dandis dicto actori, &c. Probatur, ff. de rei vend. l. qui reſtituere, ff. de in litem iur. l. j. & l. videamus, cũ concordan.

4 † Si autem actor non velit iurare in litem, ſed magis vult conſequi, quanti ea res eſt, tunc vocato reo, & informatione facta, ꝙ valeat communi æſtimatione quindecim libras turonenſes, feretur talis ſententia. Cum ſententia diffinitiua lata fuerit per nos ſuper dicto fundo reſtituendo, & conſtet nobis dolo, & calliditate dicti rei factum eſſe, vt fundum non reſtituat, & actor velit magis conſequi, quanti ea res eſt, quam iurare in litem, & conſtet nobis dictum fundum valere communi æſtimatione quindecim libras turonen. condemnamus dictum reũ in prædictis quindecim libris turonenſibus dandis & ſoluendis dicto actori &c. Probatur, ff. de dolo, l. arbitrio, in prin. & de verb. ſig. l. inter hæc verba. Attende dubia infraſcripta. Martinus furatus fuit mihi quendam librum meum, furto facto, nec liber inueniretur, timore ductus, conſumpſit eum igne: & ſic deſijt dolo malo librum habere & poſſidere. Quæritur, an ego poſſum agere actionem in rem libro conſumpto: cõtra reum. Et videtur
5 ꝙ non † quia licèt res conſumpta condici poſſit, tamen vendicari non poteſt, vt inſti. de re. diui. §. ſi tamen alienam purpurã. Item ſi quis ferruminauerit rem alicuius, etiam mala fide: non competit domino quondam rei vendicatio ad illud ferruminatum, vt ff. de rei vendi l. in rem actio §. item quocunq;. Item ſi dolo domini vſufructus mutatione rei ſit extinctus, non agitur confeſſoria, aut actione in rem, vt ff. quib. mod. vſufr. amitt. l. repe. §. fi. & no. ff. de oper. no. nun. l. 2.

6 † Item hypothecaria actio in rem non competit, re deſinente, vt ff. de pig. actio. l. ſi conuenit, §. ſi quis, & de iure fiſci. l. deferre, §. fi. & facit. C. de condic. ex lege. l. mala fide. Sed contra, ff. de regul. iur. l. qui dolo, & l. parem. vbi dicitur: ꝙ dolus pro poſſeſſione eſt, & eſt gl pro parte iſta in prædicta. l. mala fide. Et dominus Berengarius reputabat eam veram. Ego tamẽ neſcirem reſpondere ad leges in contrarium allegatas, nec ſcirem formare libellum: quia ſi in libello dicam librum eſſe meum, certe non eſt verum nũc. Et licèt iura ſuggerant dictum doloſum hunc poſſidere: non tamen inuenio, ꝙ propter hoc iura ſuggerant me dominũ eſſe illius rei poſt eius conſumptionem, & quæ in rerum natura non eſt. Et ſic iura quæ dicunt, vel ſuggerunt doloſum poſſidere debere, intelliguntur re in rerũ natura exiſtente. Quidam dixit mihi ita formandum libellum.

Domine iudex, talis liber fuit meus, & cũ talis poſſideret eũ, conſumpſit eum igne dolo malo: & ſic dolo malo deſijt eum poſſidere. vnde ago contra eum: & peto per vos declarari, prætum dictum librum fuiſſe meum ante conſumptionem. Et quia certum eſt, ꝙ dictum librum mihi decętero reſtituere non poteſt, peto per vos mihi deferri iuramentum in litem, & eũ condemnari, in quantum in litem iurauero &c. Probatur, ff. de do. l. arbitrio. §. notum. Mirabilis tamen videtur talis libellus. Sed ſi libro in rerum natura exiſtente, & rite formato libello, & lite cõteſtata reus dolo conſumpſiſſet librum: tunc iudicium recte & rite inceptum procederet, & poſſet ferri ſententia condemnatoria ad reſtituendum librum, vt apparet ex ſuperioribus.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter concipiatur in rei vendicatione competente ex ceſſione.*
2 *Sententia quomodo pronunciari poſſit iuxta libellum in rei vẽdicatione quæ competit ex ceſſione formatum.*

¶ Quinti libelli forma eſt de rei vendicatione vtili, quæ competit ex ceſſione.

1 Coram vobis domino iudice Mõtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio Petrus cõtra M. ꝙ dictus reus poſſidet ſeu habet, & facultatem reſtituẽdi habet quendam fundum ſitum in territorio de Latis, ſic & ſic confrontatum, qui fundus pertinet ad Meuium iure dominii, vel quaſi. Vnde cũ dictus Meuius ceſſerit dicto actori actionẽ in rem ſibi competẽtem pro dicto fundo: agit dictus actor contra dictum reum: & petit a vobis dicto domino iudice, vt dictũ fundum ad dictum Meuium pertinere iure dominii, vel quaſi, per veſtram ſententiam declaretis, & dictum reum Martinum ad reſtituendum dictum fundũ actori ex prædictis cauſis, vnà cum fructibus ſententialiter condemnetis, & condemnatum ad reſtituendum iuris remediis compellatis. Petit item expenſas factas occaſione præſentis cauſæ, & de faciendis proteſtatur, quas ſuo loco & tempore legitime declarabit: implorans domine iudex veſtrum officium. Probatur. C. de hæred. vel act. vẽdita. l. fi. cum ibi notatis.

2 † Sententia iuxta prædicti libelli formam. Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionẽ ſuam, ſeu contenta in dicta petitione ſua. Idcirco per noſtram ſentẽtiam in his ſcriptis declarauimus dictum fundum pertinere ad dictum Meuium iure dominij, vel quaſi, & dictum Martinum reũ, vt dictũ fundum dicto Petro actori reſtituat, per eandem ſententiam condemnamus. Et nihilominus condemnauimus eum in centum ſolidis turonenſibus, dicto actori dandis, pro expẽſis cauſæ præſentis: cum idem actor delato ei a nobis iuramento iurauerit ad ſancta Dei euangelia, taxatione noſtra prædicta præhabita, ſe expendiſſe prædictos centũ ſolidos turonenſes occaſione pręſentis cauſę. Poſſet dici: ꝙ non oporteret declarari in ſentẽtia, fundum pertinere ad Meuium iure dominii, vel quaſi, ſed quia in libello fuerat petitum, conueniens eſt, hæc in ſentẽtia declarari, ſeu ſuper eo pronunciari. Sed poſſet dici: quia in libello nõ fuit neceſſe illud petere declarari, ſed ꝙ ſufficeret proponere Martinum poſſidere, vel quaſi, & dictum fundum pertinere ad dictum Meuium iure dominii, vel quaſi, ſed ceſſionem factam eſſe: ita quòd prædicta probarẽtur poſtea in proceſſu cauſæ, & ꝙ poſtea ſufficeret in ſententia condemnationem fieri ad fundũ reſtituendũ Petro, qui iure ceſſo agit. Sed quicquid dicant, credo libellũ bene formatum, & ſufficienter, & etiam prędictã ſententiam. Super fructibus ſatis eſt dictũ ſuperius in primo, & in tertio libello.

SVMMARIVM.

1 *Libellus quomodo formari debeat in actione in rem confeſſoria.*
2 *Sententia qualiter ferri poſſit ſecundum tenorem libelli in cõfeſſoria in rem actione formati.*

¶ Sextus libellus de confeſſoria in rem actione.

1 Coram vobis domino iudice † Mõtiſpeſſulani dicit & proponit in iudicio Petrus cõtra Martinum. Quòd dictus actor tenet & poſſidet quoddam pratum ſitum in ripialani, iuxta ſitum Blaſum, ſic & ſic cõfrontatum, quod pratum pertinet ad eundem actorem iure dominij, vel quaſi. Item proponit, quòd ſeruitus, vel quaſi ſeruitus aquęductus ſibi competit, ad dictum pratum per fundum Titianum, ſic & ſic confrontatum. Vnde cum dictus reus impediat dictũ actorem vti prædicta ſeruitute vel quaſi, agit dictus actor contra eum: & petit a uobis dicto domino iudice, ut dictum actorem habere ſeruitutẽ, uel quaſi prædictam aquæductus per dictum fundum ad dictum pratum per ueſtram ſentẽtiam declaretis. Et dictum reum ut patiatur uti dictum actorem, & ut caueat, ne ipſum actorem in futurum uti impediat: ſententialiter condemnetis. Necnon ad intereſſe dicti actoris, quod æſtimat ad decem libras turonẽſes, quia ipſum impediuit ſine iuſta cauſa vti prædicta ſeruitute, vel quaſi ſeruitute, nec nõ in expẽſis factis occaſione præſẽtis cauſæ; quas æſtimat viginti ſolidos turonẽſes; dandos dicto actori, per eandẽ ſententiam condemnetis, & condemnatum ad prędicta iuris remediis compellatis. Et proteſtatur de futuris intereſſe, & expenſis ſuo loco, & tempore, prout de iure fuerit declarandis: implorans domine iudex veſtrum officium in his, in quibus eſt, vel de iure fuerit implorandum. Probatur libellus, inſti. de actionib. §. æque ſi agat. Sen-
2 tẽtię † iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum ſequitur, & eſt tale. Cum dictus actor ſufficienter probauerit intẽtionem ſuam ſeu cõtenta in dicta ſua petitione, idcirco per noſtram diffinitiuam ſententiam in his ſcriptis pronunciamus, & declaramus dictum actorem habere ſeruitutẽ vel quaſi aquæductus per dictum fundum Titianum ad dictum pratum dicti actoris. Condemnamusq; dictum reum, vt patiatur vti dictum actorem pacifice dicta ſeruitute vel quaſi. Et vt cautionẽ ei præſtet, ne in futurum eum impediat in eadem. Et quia conſtat nobis de intereſſe dicti actoris 10. li. turon. quia fuit impeditus a dicto reo vti prædicta ſeruitute vel quaſi, condemnamus dictum reum in prædictis 10. li. turonen. dandis dicto actori pro intereſſe ſuo prædicto. Nihilominus condemnamus dictum reũ in centum ſolidis turon. dandis dicto actori pro expenſis, quas fecit occaſione præſentis cauſæ, cum idem actor delato ſibi a nobis iuramento, taxatione noſtra prędicta præcedente, iurauerit ad ſancta dei euangelia ſe expendiſſe prædictos centum ſolidos turon. occaſione præſentis cauſæ.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter concipi poſſit ſuper iuriſdictione.*
2 *Iuriſdictio non eſt ſeruitus realis.*
3 *Iuriſdictio non eſt ſeruitus perſonalis.*
4 *Sententia qualiter ſit ſuper iuriſdictione proferenda.*

¶ Septimus libellus ſuper iuriſdictione.

1 CORAM vobis domino iudice † Montiſpeſſulani dicit & proponit in iudicio Petrus contra Martinum. Quòd dictus actor habet omnimodam iuriſdictionẽ in territorio Cellenouę, ſic & ſic cõfrontato, & in eo omnimoda iuriſdictio eſt ſua, vel quaſi ſua. Vnde cũ dictus reus dictum actorẽ impediat vti prædicta iuriſdictione in dicto territorio, agit dictus actor contra dictum reum, & petit a vobis dicto domino iudice, vt dictam omnimodam iuriſdictionem dicti actoris ad eum pertinere & eſſe ſuam, vel quaſi per veſtrã diffinitiuã ſententiam declaretis, & dictum reum, vt dictum actorem patiatur vti prædicta iuriſdictione, & vt caueat, ne ipſũ in futurum vti impediat, ſententialiter condemnetis. Necnon intereſſe dicti actoris, quod æſtimat. 10. lib. quia ipſum ſine iuſta cauſa impediuit vti prædicta iuriſdictione. Necnon & in expenſis factis occaſione præſentis cauſæ, quas æſtimat. 20. ſolu. turon. dandis dicto actori per eandem ſententiam condemnetis, & cõdemnatum ad prædicta iuris remediis compellatis. Et ꝓteſtatur de futuro intereſſe: & de expenſis faciendis ſuo loco & tempore legitimè declarandum: implorans domine iudex veſtrum officium in his in quibus de iure fuerit implorandũ. Probatur vt ſupra in confeſſoria, vbi probatus eſt libellus. Circa qđ notandum eſt, ꝙ ſeruitutum quædam ſunt reales, quædam per-
2 ſonales, vt ff. de ſerui l. j. † Iuriſdictio quæ non inuenitur inter eas nominata, nec nominari debuit: ipſa enĩ realis ſeruitus non eſt: quia realis debetur prædio: vt inſti. de ſerui. §. in ruſticorum. & ff. communi præd. l. j. Et licet iuriſdictio cõcernat territoriũ, vt ff. de iuriſdic. om. iud. l. fi. & ff. de verb. ſign. l. pupillus. §. territoriũ. attamen ipſa nõ debetur prædio, ſed perſonæ, iuxta ea quæ
3 notantur. ff. de offi. præſid. l. 3. † Item nõ eſt perſonalis ſeruitus; quia illa ad hæredem non trãſit, vt ff. de lib. leg. l. & non ſolum. §. tale de vſufruc. l. ſi quis binas ædes. Iuriſdictio autem trãſit ad hæredem: non tamen ad hæredem præſidis: quia ille a ſe eã abdicare non poteſt. ff. de offi. pręſi. l. pen. ſed ad hæredem baronis qui eam acquiſiuit tempore, vel alio modo bene tranſit. Videmus enĩ hodie: ꝙ iuriſdictio eſt in patrimonio baronum quodammodo, ſicut aſinus eſt in patrimonio ruſticorum, ſiue ruſtici. Item licet iuriſdictio nõ ſit ſeruitus: tñ ſi quis impediatur in ea, ipſe poterit agere ad inſtar confeſſoriæ actionis in rem, cum ſit eadem ratio: ergo ſit idem ius. Item iuriſdictio eſt res incorporalis, & in vſu ſuo habet cauſam interpollatã, vt ſeruitus itineris, actus, vel uiæ. De ſimilibus autem proceditur ad ſimilia,
4 vt ff. de leg. l. non poſſunt. Et ſic formatus eſt prædictus libellus, & ſic de conſuetudine obſeruatur &c. † Snĩa iuxta prædicti libelli formam proferenda. Cum dictus actor ſufficienter ꝓbauerit intentionem ſuam, ſeu contenta in dicta petitione ſua: idcirco per ſnĩam in his ſcriptis pronunciamus, decernimus & declaramus prædictam omnimodam iuriſdictionem dicti territorij Cellenouæ pertinere ad dictum actorem & eam eſſe ſuam, vel quaſi &c. vt in præcedenti libello ſententia eſt formata.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter concipiatur in actione in rẽ pro perſonali ſeruitute vſusfructus.*
2 *Sententia quomodo ferenda ſit in actione confeſſoria in rem pro ſeruitute perſonali vſusfructus.*

¶ Octauus libellus de confeſſoria in rem pro ſeruitute perſonali vſusfructus.

1 Coram vobis domino iudice † Montiſpeſſulani dicit & proponit in iudicio Petrus contra Martinũ, quòd dictus reus poſſidet quendam fundum ſitum in territorio de Col. de ſi. & ſic confrontatum: in quo fundo dicto actori competit ſeruitus vſusfructus. Vnde cum dictus reus ipſum impediat in prædicta ſeruitute, nec patiatur eum uti, & frui: agit contra eum: & petit a uobis dicto domino iudice, ut eundem actorem habere ſeruitutem uſufructus in prædicto fundo per ueſtram ſentẽtiam declaretis. Et dictum reum ut dictum actorem patiatur uti prædicta ſeruitute, & ꝙ caueat, ne ipſum in futurum impediat ſententialiter condemnetis: necnon & in fructibus quos æſtimat decem ſextarios hordei, necnon & in alio ſuo intereſſe: quod æſtimat 20. ſolidos turonenſes per eandem ſententiam condemnetis: & condemnatum ad prædicta iuris remedijs compellatis. Petit etiam expẽſas factas occaſione præſentis cauſæ, & proteſtatur de faciendis & futuro intereſſe ſuo loco & tempore declarandis: implorans veſtrum officium domine iudex &c. Probatur inſti. de actio. §. ęque ſi agat.
2 & ff. ſi uſufru. pet. l. j. in prin. † Sententia formatur iuxta libellũ, ut ſupra in alia confeſſoria formata eſt &c.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter formetur, quum de iure ſeruitutis pecoris paſcendi agitur.*
2 *Seruitus depaſcendi eſt ruſtica, quam vniuerſitas habere poteſt.*
3 *Sententia quomodo feratur in actione pro iure depaſcendi pecoris.*

¶ Nonus libellus de iure ſeruitutis pecoris paſcendi.

1 CORAM vobis domino iudice † de Latis dicũt & ꝓponunt in iudicio Colinus Bertrandi & Gerardus ſauen. conſules Montiſpeſſul. contra Petrum & Gulielmũ habitatores caſtri de Latis, & cõtra Titiũ & Sempronium curiales, ſeu deſeruientes dicti caſtri, ꝙ homines vniuerſitatis villæ Montipeſſulani habent ius, ſeu quaſi ſeruitutẽ depaſcendi pecora ſua in paſcuis, in territorio dicti caſtri de Latis ſic & ſic confrontatis, & vſi ſunt depaſcere pecora, quæ habuerunt in Montepeſſulano, & paſcuis in territorio prædictis, tanto tempore, cuius contrarium in memoria hominum non exiſtit. Vnde cum prædicti rei ſupranominati impediant homines Montiſpeſſulani uti prædicto iure, ſeu quaſi ſeruitute prędicta, agunt prædicti conſules contra eos nomine vniuerſitatis ſeu hominum prædictæ uillæ Montiſpeſſulani. Et petunt a uobis domino iudice, ut dictum ius, ſeu prædictam uel quaſi ſeruitutem depaſcendi pecora, pertinere ad dictos homines vniuerſitatis villæ prædictę, in prædictis paſcuis & territorio per ueſtram ſententiam declaretis, & dictos reos, ut dictos homines prædictæ uillę, prędicta quaſi ſeruitute uti patiantur, & ut caueant, ne in futurum eos uti impediant, ſententialiter condemnetis: & condemnatos ad prædicta iuris remedijs compellatis. petunt expeñ. &c. implorant ueſtrum officium &c. ut ſupra in pluribus alijs libellis. † Probatur prædictus libellus: quia ſer-
2 uitus depaſcendi eſt ſeruitus ruſtica, ut ff. de ſerui. ruſtic. prædi. l. j. §. in prædijs. & inſtitu. de ſeruitu. § in ruſticorum. Et poteſt eã habere vniuerſitas, vt ff. ſi ſeruitus uend. l. teſtatrix. §. j. Et pro ſeruitutibus agitur confeſſoria, ut ff. eodem l. 2. in princip. † Sen-
3 tentia proportionaliter iuxta libelli ſequentis ſententiam concipi poteſt: parua eſt differentia, niſi ꝙ præcedẽs libellus & ſententia fundantur ſuper iure ſeruitutis depaſcendi pecora: ſequens autem libellus & ſententia fundatur ſuper conſuetudine ſeruilis ſeruitutis.

SVMMARIVM.

1 *Libellus quomodo concipi debeat in conſuetudine ſeruitutis depaſcendi pecoris.*
2 *Sententia qualiter ſit ferenda pro conſuetudine ſeruitutis depaſcendi pecora.*

¶ Decimus libellus de conſuetudine ſeruitutis.

1 CORAM vobis domino iudice † de Latis dicũt & proponunt in iudicio Colinus Bertrandi & Gerardius rauei conſules Montiſpeſſulani contra Petrum & Gulielmum habitatores caſtri de Latis, & contra Titium & Sempronium ſeruientes curiæ prædicti caſtri. Quòd homines vniuerſitatis uillæ Montiſpeſſulani habent ex conſuetudine legitimè præſcripta ius paſcendi pecora ſua, in paſcuis & territorio dicti caſtri, ſic & ſic confrontatis. Vnde cum prædicti rei ſupranominati impediant homines prædictæ uillæ Montiſ-

Mōtispessulani in prædicta consuetudine iuris pascendi: agunt dicti consules nomine vniuersitatis seu hominum villæ prædictæ Montispessulani, cōtra prædictos reos, & petunt à vobis dicto dño iudice, vt dictos hoïes Montispessulani habere ius pascendi pecora sua ex consuetudine legitime præscripta in pascuis & territorio prædictis per vestram sententiam declaretis. Et dictos reos vt prædictam cōsuetudinem obseruent, & custodiant, nec dictos homines Montispessulani in vsu prædictæ consuetudinis impediant, sententialiter condemnetis, & condemnatos ad prædicta iuris remediis compellatis. Et petunt expensas &c. implorant officium &c.

Probatur insti. de iure naturali. §. ex non scripto. & ff. de leg. l. de quibus. & l. seq. cum simil. Recte dicitur, habent consuetudinem, aliàs nisi haberēt ex cōsuetudine, vel aliàs ex seruitute ipsi non possent in prædictis pascuis depascere pecora sua, vt C. de pascuis pu. vel pri. l. 2. lib. 11. Licèt sit contra. de pace tenenda & eius vio. l. vna. in fi. colla. 10. Sed nos nō vtimur illa lege, nec lex 2 debet reputari, cum & duellum permittat. † Sententiam iuxta prædicti libelli formam proferenda. Cum dicti consules probauerint sufficienter intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, idcirco per sententiam in his scriptis pronūciamus & declaramus homines villæ Montispessulani habere ex consuetudine legitime pręscriptas ius depascendi pecora sua in prędictis pascuis & territorio de Latis: & condēnamus dictos reos, vt dictam consuetudinem custodiant & obseruēt, & dictos homines in vsu prædictæ consuetudinis non impediant in futurū, & nihilominus condemnamus dictus reus in 10. libris dandis dictis consulibus pro expensis.

SVMMARIVM.

1 *Libellus sub qua concipi debeat forma in actione in rem negatoria.*
2 *Negatoria actio domino vel quasi domino fundi competit, in quo seruitus deberi negatur.*
3 *Reus quando triplex habeat commodum ex quasi possessione.*
4 *Sententia qualis ferri possit in negatoria in rem actione.*

¶ Vndecimus libellus de negatoria in rem actione.

1 Coram vobis domino iudice Mōtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra Martinum, quòd dictus actor tenet & possidet quendam fundum situm in territorio sancti Cornelii sic & sic cōfrontatum. vnde cum dicto reo nō competat seruitus nec quasi itineris ad dictam vineam per dictum fundum, agit dictus actor contra dictum reum, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum non habere seruitutem nec quasi itineris per dictum fundum ad prædictam vineam eundi, & prędictum fundum esse liberum à prædicta seruitute, vel quasi seruitute per vestram sententiam declaretis. Et dictum reum, ne decætero vadat per dictum fundum ad dictam vineam, & quod caueat de non eundo in futurū, & vt interesse præstet, quod æstimat actor 20. solidorū turonensium sententialiter condemnetis, & cōdemnatum ad prędicta iuris remediis compellatis. petit expēsas occasione prę sentis causæ factas: & protestatur de faciēdis, & de futuro interesse suo in processu præsentis causæ declarandis, implorans vestrum officium domine iudex in his, in quibus de iure fuerit imploradum. Probatur supra per iura ad libellum super confesso-2 ria actione allegata. † Et est notandum, quod negatoria actio competit domino, vel quasi domino fundi, in quo negatur seruitus deberi, vt ff. si serui. vendi. l. j. in prin. Circa quod est aduertendū, quod vbi reus, contra quem agitur negatoria, non est in quasi possessione seruitutis, est commodum actoris, quod non oporteat eū probare se dominum, vel quasi dicti fundi, pro quo agitur negatoria. Secundò est notandum quod si reus, contra quem agitur negatoria, sit in quasi possessione seruitutis, vt in casu nostri libelli, posset apparere; quia iter ibi euidenter apparet calcatum esse pedibus, vel paratum per gradus, vel cliuos, vt ff. de serui. vrb. prę 3 dio. l. j. † Tunc ille reus inter alia habet triplex commodum ex illa quasi possessione. Primum est: quia actor habet necesse probare se esse dnm vel quasi illius fundi, pro quo agitur negatoria, aliàs succumberet. Secundum est, quod ille reus non habet necesse probare constituentem fuisse dominum prædii, in quo dicit seruitutem fuisse constitutam: quia quilibet fundus pręsumitur liber à seruitute imposita, vt no. ff. de proba. l. circa. Tertium est, quod non oportet reum probare se esse dominum fundi, cui dicit seruitutem deberi. Et prædicta colliguntur & habētur. ff. de serui. l. sicut. §. sed si quæritur, & ff. si vsufru. pe. l. pe. & insti. de inter-4 dict. §. commodum. † Sententia iuxta prædicti libelli formam proferenda. Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, & reus non probauerit se habere aliquam seruitutem, vel quasi itineris per dictum fundum ad dictam vineam, idcirco per sententiam in his scriptis pronūciamus, & declaramus, dictum fundum esse liberum à dicta seruitute vel quasi, & dicto reo nō deberi seruitutē vel quasi itineris per dictum fundū ad dictā vineam, & cōdemnamus dictum reum: ne decętero vadat iure seruitutis vel quasi itineris prædicti per dictum fundum ad dictam vineā, & vt cautionem præstet, ne decętero per illum fundum illo iure vadat. Item quia constat nobis de interesse dicti actoris in 20. solidis turon. quia dictus reus sic iuit per dictum fundum, condemnamus prædictum reum in prædictis 20. solidis turon. dandis dicto actori. Et nihilominus condemnamus dictum reum in centū solidis turon. dandis dicto actori pro expensis præsentis causæ: cum actor taxatione nostra præcedente dictam à nobis iuramēto iurauerit se expendisse prædictos centum solidos turon. occasione præsentis causæ.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter formetur in publiciana pro re mobili.*
2 *Sententia qualiter formari debeat in publiciana pro re mobili & qualiter pro re immobili.*

¶ Duodecimus libellus de publiciana pro re immobili.

1 Coram vobis domino iudice Mōtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. quòd dictus reus possidet, seu tenet, & facultatem restituēdi habet quendam equum pili mauri stellatum in fronte ad dictum actorem pertinentem iure quasi dominii: pro eo quia ipsum emit, & per traditionem accepit à Titio, quem credidit esse dominū dicti equi, & verum nō erat: vnde cum dictus reus equum restituere contradicat, agit contra eum, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum equum ad dictum actorem pertinere iure quasi dominii, quasi ipsum vsuceperit, licet in veritate ipsum non vsuceperit, per vestram sententiam declaretis. Et dictum reum ad restituendum dictum equum dicto actori sententialiter condemnetis, & condemnatum ad restituendum iuris remediis compellatis &c. Probatur insti. de ac. §. sed istæ. & ff. de publi. l. j. & l. cum qui. §. publiciana actio. Inter cætera dicit actor in libello dictum equū ad eum pertinere iure quasi dominii, & debet intelligi, quasi dominii, scilicet quasi directi: quia à directo domino credidit eum acquirere. Item petit actor dictum equū quasi ipsum vsuceperit, & sic recte formatus est libellus super re mobili, in qua sicut per vsucapionem acquiritur directum dominium, ita per illam quasi vsucapionem, quæ prætenditur in publiciana, agitur iure quasi dominii directi. item si probat illa à quo dictus equus fuerit emptus, fuisse dominum & quæ succubet actor in publiciana actione, sed ipse poterit redire ad rei vendicationem directam: & in ea obtinebit, vt no. in §. sed iste cum 2 concor. † Sententiæ condemnatoriæ in prædictis pro re mobili & pro re immobili formas non reperio in scriptis illius doctoris insertas, sed faciliter possunt ex prædictis colligi, & iuxta petitionum formas concipi iuris dictamine suffragante.

SVMMARIVM.

1 *Libellus quomodo formetur in publiciana pro re immobili.*
2 *Fundus & qualibet res immobilis petitur iure quasi vtilis dominij.*
3 *Publicianista vtile dominium habere dicitur à nonnullis, ab aliis verò non.*
4 *Dominium vtile seu verum eiusdem rei nō potest duobus insolidum spectare.*
5 *Sententia quæ ferri possit in publiciana pro re immobili.*

¶ Tertiusdecimus libellus de publiciana pro re immobili.

1 Coram vobis domino iudice Mōtispessulani † dicit & proponit in iudicio Pet. contra Martinum: quòd dictus reus possidet seu tenet & facultatem restituendi habet quendam fundum sic & sic confrontatum, ad dictum actorem iure quasi vtilis dominii pertinentem, pro eo quòd eum emit, & per traditionem accepit à Titio, quē credidit sic habere directum dominium vel vtile dicti fundi, & verum nō erat. Vnde cum dictus reus dictum fundum restituere contradicat: agit dictus actor contra eum, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum fundum ad dictum actorem pertinere iure quasi dominij, vel vtilis dominii quasi prædictum fundum præscripserit, licèt verum non sit per vestram sententiam declaretis. Et dictum reum ad restituendum dictum fundum dicto actori vna cum fructibus sententialiter condemnetis, & condemnatum &c. Probatur ff. de publ. l. cum sponsus. §. in vectigalibus. Et pro mobili debet agi iure quasi dominii directi, quia 2 cum actor vsuceperit, licèt verum non sit. † Sed pro fundo, qui est res immobilis, debet agi iure quasi vtilis dominij, quia actor ipsum præscripserit, licèt verum non sit. Et sic prædictum verbū quasi vsucepisse, positum est insti. de act. §. sed istæ. Et proponit propriè & impropriè pro re mobili, in qua habet locum vsucapio. Et impropriè pro re immobili: in qua propriè nō habet locum vsucapio, sed solum præscriptio. no. insti. de vsucap. circa princ. scilicet quod verbum vsucapiantur, ponitur ibi propriè pro re mobili, & impropriè pro re immobili: & illud not. ff. de vsu-3 cap. l. j. † Circa prædictos duos libellos dicit quidam, quòd publicianista habet vtile dominium: & no. ff. de pub. l. si servus de ac. re. do. l. traditio. in prin. & notauit hic do. Azo in summa sua insti. de act. Et secundum hoc essent aliter formandi libelli, & indistincte actor agendo publiciana actione in rem, deberet dicere rem ad se pertinere iure vtili seu ficti. Sed credo prędictos libellos sufficienter formatos esse de iure: Publicianista enim nō habet aliquod vtile dominium verum, seu existens, vt dictū est supra in prin. libelli, licèt vtile dominium habeat similitudinarium, seu ex quadā fictione iuris in tantū, quòd pōt agere quasi dominus,

non quod sit dominus iure directi dominii, nec dominii vtilis, sed solum iure similitudinario vtilis seu ficti dominii. Et iuxta istū intellectum dominus Azo videtur dixisse institu. de act. in summa sua, quod vtile dominium, quod contingit per publicianam, potest esse duorum insolidum. Quod non dixisset, si de vero dominio locutus fuisset, quod habetur in præscriptione, vel quod habet emphyteuta verus, vt supra in secundo libello di-4 ctum est. † Impossibile est enim duos habere insolidum vtile dominium seu verum eiusdem rei, licèt in ficto vtili dominio, seu in quasi dominio possit esse verum illud, quod dominus Azo ibi dixit. Sed hodie in quasi dominio de quadam generali consuetudine curiarum licèt sit contra ius scriptum, potest formari libellus largius. Poterit dicere actor simpliciter rem ad se pertinere iure dominij vel quasi, quæ verba important dominium directum, & quasi directum, vt vtile, & quasi vtile: effectum dominij seu quasi dominij, vt dictum est supra in tertio libello. Caueat tamen discretus aduocatus, an expediat actori ita generaliter loqui in libello: quia periculosum erit, si succumbat in lite, quia omnem causam videbitur vna petitione comprehendisse, vt ff. de excep. re. iud. l. & an eandem. §. actiones. cū 5 concor. † Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendę exemplum non reperi, sed faciliter concipi potest, vt de alia sententia proximè est prædictum &c.

SVMMARIVM.

1 *Restitutio in integrum vt quis agere possit rescissoria in rem actionis qualiter petatur.*
2 *Sententia quæ proferri possit secundùm libellum petentis restitutionem in integrum.*

¶ Quartusdecimus est de restitutione in integrum ad effectum vt quis agere possit rescissoria in rem actione.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. quod cum dictus actor & dictus reus fouerent domicilium in Mōte pessulano, dictus reus tenuit & possedit iusto titulo per decem annos quandam vineam sitam in territorio de Goldelfi, sic & sic confrontatam, & ita eam præscripserat bona fide, quæ vinea ante præscriptionem prędictam pertinebat ad dictū actorem iure dominii vel quasi. Item asserit dictus actor: quod decem annis prædictis, per quos prædictus reus tenuit & possedit dictam vineam, dictus actor fuit absens causa reipublicę, in exercitu Imperatoris contra sarracenos per vnum annum continuum. Et sic non potuit dictum reum conuenire, nec rem ab eo vendicare, & multominus hodie: quia præscriptio est completa: cum autem ex prædicta absentia dictus actor sit & fuerit læsus: petit & supplicat vobis dicto domino iudici, vestrum officium implorando, vt ipsum per vestram sententiam aduersus præscriptionem prædictam vocato dicto M. in integrum restituatis, scilicet prędictum annum, qui fluxit in prædicta absentia sua de medio subducēdo taliter, quod rescissa prædicta præscriptione: dictus actor possit prædictam vineam per actionem in rem rescissoriam vendicare. Probatur instit. de act. § rursus. in fi. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum se-2 quitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua seu supplicatione, idcirco per hanc nostram sententiam in his scriptis ipsum restituimus in integrum aduersus illius anni spacium, in quo ipse fuit absens, & dictum annum sibi de medio subducimus: decernentes quod non obstante prædicti anni spatio, dictus actor supplicans possit dictam vineam suam actione rescissoria vendicare.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter formetur in rescissoria in rem actione.*
2 *Sententia quæ ferri possit iuxta tenorem libelli de rescissoria in rem actione.*

¶ Quintusdecimus libellus de rescissoria in rem actione.

1 Coram vobis domino iudice † Mōtispessulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. quòd dictus reus possidet seu tenet & facultatem restituēdi habet quandam vineam sitam in territorio de Godelfi, sic & sic confrōtatam: quam vineam cum pertineret retroactis temporibus ad dictum actorem iure dominii vel quasi, dictus reus tenuit bona fide & iusto titulo per decem annos: & sic dictam vineam pręscripsit: intra quos decē annos dictus actor fuit absens causa Reipublicæ per vnum annum continuum. Vnde cū tempus illius anni quod fluxit in eiusdem actoris absentia prædicta, sit de medio subductum: in integrum restitutione à competente iudice rite & iuste obtenta, agit dictus actor contra dictum reum: & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictam vineam dicto actori, non obstāte prædicta præsciptione restituat sententialiter condemnetis, & condemnatum ad restituēdum iuris remediis compellatis, petit etiam expensas &c. implorans 2 vestrum officium &c. Probatur instit. de actio. §. rursus. † Sentētiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ tenorem non reperi, & non erat necessarium inserere, quia iuxta petitionis seriem potest faciliter ordinari.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum pauliana qualiter intentetur.*
2 *Sententia qualis feratur in actione in factum pauliana.*

¶ Sextusdecimus de actione in factum pauliana.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. cōtra Martinum, quod dictus reus possidet seu tenet, & facultatem restituēdi habet qnendam fundum situm in territorio sancti Mar. de primeto, sic & sic confrontatum: quem fundum Titius debitor dicti actoris in 10. lib. turon. ex causa mutui in dictum reum alienauit in fraudem eiusdem actoris, dicto reo fraudem participāte. vnde cum dictus actor bona dicti Titii debitoris sui excusserit: & iussus fuerit auctoritate competentis iudicis bona dicti Titii possidere, nec tamen potest debitum suum recuperare, scilicet prædictas 10. libras turon. cum dictus reus non inueniatur aliqua bona fide possidere: agit dictus actor contra dictum reum, vt sibi dictum fundum restituat, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad restituendum dictum fundum dicto actori cum fructibus, qui cohęrebant dicto fundo tempore alienationis, cum fructibus, quos dictus reus percipiebat, vel percipere poterat post litem contest. de dicto fundo per vestrā sententiam condemnetis: & condemnatum ad restituendum iuris remediis compellatis. Petit expē. &c. Implorat officiū &c.
2 Probatur institu. de actio. §. si quis in fraudem. † Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ tenorem non reperi, & non erat necessarium præsentibus inserere ex causa in libello supra proximè iam prædicta.

SVMMARIVM.

1 *Actio hypothecaria qualiter intentari possit.*
2 *Sententia quæ sequi possit ad actionem hypothecariam.*

¶ Decimusseptimus de hypothecaria actione.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. cōtra M. quod dictus reus possidet & tenet & facultatē restituendi habet quendam fundum situm in territorio de Primeto, sic & sic confrontatum. Quem fundū cum pertineret ad Męuiū iure dominii vel quasi, idē Męuius obligauit, seu hypothecauit dicto actori pro [illegible] o. libris turon. in quibus dictus Męuius tenebatur sibi ex causa mutui: vnde cum nondum sit satisfactum dicto actori de prædictis 10. libris, agit dictus actor contra dictum reum, vt dictum fundum pertinere ad dictum actorem iure hypothecæ per vestram sententiam declaretis: dictum reum ad restituendum dictum fundum dicto actori sententialiter condemnetis, & cōdemnatum ad restituēdum iuris remediis compellatis: petit ēt expensas &c. Probatur insti. de actio. §. item seruiana. Sententię iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum sequitur,
2 & est tale. † Cum dictus actor probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, idcirco per nostram sententiam in his scriptis pronunciamus & declaramus dictum fundum pertinere ad dictum actorem iure hypothecæ: & condemnamus dictum reum ad restituendum dictum fundum dicto actori, tamdiu per dictum actorem tenendum, donec de prædictis 10. libris turon. sibi fuerit plenarie satisfactum. Et nihilominus condemnamus dictum reum in centum solidis turon. dandis dicto actori pro expensis &c.

SVMMARIVM.

1 *Libelli forma quæ sit in actione de constituta pecunia.*
2 *Sententia quæ feratur secundùm libellum in actione de constituta pecunia porrectum.*

¶ Decimusoctauus de actione de constituta pecunia.

Coram vobis domino iudice † Mōtispessulani dicit & proponit in iudicio P. contra Mart. quòd cum Titius debeat dicto actori 10. libras turonen. dictus Martinus dixit dicto actori, quòd ipse satisfaceret ei de prædictis 10. libris turonen. per dictum Titium sibi debitis, vnde cum dictus Titius adhuc debeat dictas 10. libras turon. & dictus Martinus reus eas dicto actori soluere contradicat: agit dictus actor contra dictum reum & petit ab eo prędictas 10. libras turon sibi dari. Et petit etiam à vobis dicto domino iudice, vt prædictum reum in prædictis decē lib. turon dandis dicto actori per vestram sententiam condemnetis & condemnatū ad dādum iuris remediis cōpellatis. Petit ēt expensas iam factas occasione præsentis causę, & protestatur de faciendis; quas expē. declabit suo loco, & debito tempore, prout de iure fuerit declarādum, implorās dñe iudex vestrum officium in his in quibus est in præsenti causa vel de iure fuerit implorandū. Probatur insti. de actio. § in personam &c. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam

2 mam proferendæ exemplum sequitur, & est tale.† Cum dictus Petrus sufficienter probauerit intentionem suam seu contenta in dicta petitione sua, idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum M. in prædictis 10. lib. turo. in dicta petitione contentis, dandis & soluendis dicto Petro, & in 40. sol. turon. pro expen. quas idem Petrus fecit occasione præsentis causę, cum idem Petrus delato sibi à nobis iuramento iurauerit ad sancta Dei euāgelia, taxatione nostra prædicta præhabita, se expendisse prædictos 40. solidos turon. occasione præsentis causæ &c.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter formetur in actione ex vendito de peculio.*
2 *Actio de peculio non est nomen proprium actionis, sed adiectio quædam.*
3 *Sententia quæ ferri possit iuxta libellum in actione ex vendito de peculio formatum.*

¶Decimusnonus de actione ex vendito de peculio.

1 Coram vobis domino iudice † Mōtispessulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. quòd dictus actor vendidit & tradidit Martineto filio dicti Martini, & in eius potestate existenti centumsextaria ordei pretio 10. lib turonen. vnde agit dictus actor, & petit, vt pretium illius det & soluat, & petit à vobis dicto domino iudice: vt prędictum M. in prædictis 10 lib. turon. dandis & soluendis dicto actori, prout vires peculij Martineti filii sui patiuntur, per vestram sententiam condēnetis, & condemnatum ad dandum & soluendum iuris remediis compellatis, cū expensis prędum & soluendum iuris remediis compellatis, cū expensis præsentis causæ factis & faciendis quas in processu præsentis causæ declarabit, implorans vestrum officium &c. Probatur instit. de act. §. in personam. & ff. de pecu. l. sed si damnū. §. peculium. Et
2 petitur hoc actione ex vendito de peculio: † nec enim actio de peculio est proprium nomē actionis: sed est quædam adiectio, vt ff. de pecu. l. sed §. Iulianus. & est actio personalis. instit. de act. §. in personam. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam profe-
3 rendæ exemplum sequitur: & est tale.† Cum dictus actor sufficienter probauerit intētionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, & inter alia probatum sit esse 15. lib. turon. in peculio dicti Martineti. Et ediuerso dictus reus ꝓbauerit sibi & aliis qui in potestate eius sunt: deberi à dicto Martineto filio suo decem libras turon. vnde illis deductis non remanent in peculio nisi centum solidi turon. Idcirco per nostram sentētiam in his scriptis condemnamus dictum M. in centum solidis turon. in peculio deductione prædicta facta restantibus dādis dicto actori &c. Probatur. ff. de pec. l. sed si damnū. § j. & 2. Sed cum 10. lib. sint petitæ in libello: & condēnatio facta sit in centum soli. turon. & de aliis centum tacetur: quia nec facta est condemnatio, nec absolutio super eis, videretur, ꝙ prædicta sentētia sit nulla, vt ff. de do. excep. l. apud Celsum. §. item quęritur. Sed si dictis ꝙ 10. lib. non fuerint petitæ præcisè, sed peculiotenus, & quantū vires peculii paterentur, quare iudex potuit & debuit de illis aliis centum solidis tacere, & sic valet sententia.

SVMMARIVM.

1 *Actionem in factum ex iureiurando intentans qualiter libellum concipere debeat.*
2 *Sententia qualis ferri possit secundum tenorem libelli in actione in factum ex iureiurando formati.*

¶Vicesimus libellus de actione in factum ex iureiurando.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. cōtra M. ꝙ tum idem Petrus peteret 10. lib. à dicto Martino, quas sibi debebat, & dictus Martinus negaret se eas debere, dictus M. detulit iusiurādum dicto Petro, & ꝙ iuraret per Deum sibi deberi prædictas 10. lib. turon. à dicto M. & incontinenti suscepto dicto iuramento per dictum P. idem P. iurauit per Deum sibi deberi à dicto M. prædictas 10. li. turon. quare agit dictus actor cōtra dictum reum, vt sibi det & soluat prædictas 10. lib. turon. & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum in prędictis 10. lib. turon. dandis dicto actori, per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum, ad dādum iuris remediis compellatis &c. Probatur insti. de actio. §. item si quis postulante. ff. de iureiuran. l. 3. in prin & l. non erit. §. j. Sententiæ iuxta prædicti
2 libelli formam proferēdæ exemplum sequitur: & est tale. † Cū dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu cōtenta in dicta petitione sua. Idcirco per sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in dictis 10. lib. turon. dandis & soluendis dicto actori. Et nihilominus condemnamus dictum reum in 40. lib. solid. turon. dandis dicto actori pro expen. quas fecit &c.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter in actione in factum ex albo corrupto formari debeat.*
2 *Pœna quę sit corrumpentis album prætoris.*
3 *Actio ex albo corrupto est popularis, annalis & prætoria.*
4 *Edicta prætoris seu ea quæ causa iurisdictionis perpetuæ proponuntur, vbi hodie scribantur.*
5 *Sententia quæ ferri possit contra corrumpentem album prætoris.*

¶ Vicesimusprimus libellus de actione in factum ex albo corrupto.

1 Coram vobis domino iudice † Mōtispessulani dicit & proponit in iudicio P. tanquā vnus de populo contra M. ꝙ cum bailliuus Montispessulani fecisset scribi in pariete seu in muro curię, perpetuę iurisdictionis causa, ꝙ quicunq; probaretur destrals, vel destralagio diffamatus, ꝙ excobaretur seu fustigaretur per villam fortiter & atrociter vsq; ad sanguinis effusionem: dictus M. dolo malo corrupit verba illa. Quare cum intersit dicti Petri tam respectu sui proprii interesse, q̃ causa tuendi ius populi illud edictum non fuisse corruptum: agit dictus actor contra dictum reum, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad dādum dicto actori pęnam quinquaginta aureorū, in quam incidit ex corruptione dicti edicti, per vestram sententiam condemnetis, & con-
2 demnatum &c. † Probatur insti. de actio. §. pęnales. ff. de iurisdi. om. iudi. l. si quis id quod. in prin. vbi in quibusdam libris est pęna quingentorum aureorum, & in quibusdā est pęna quinquaginta aureorum. Sed in prædicto libello petiti sunt quinquaginta aurei: quia pęnæ sunt moliendæ in dubio, vt ff. de pęnis. l. in-
3 terpretatione. † Est autem hæc actio popularis, & annalis, & pretoria, vt ff. de act. & obl. l. in honorariis. Et insti. de perpe. & tēp. ac. circa prin. Itē pęna illa applicatur illi qui admittitur ad agendum, vt ar. ff. de verb. sig. l. cui ex empto. & de popu. ac. l. 2. cum suis concor. Item dicunt quidam, ꝙ prædicta actio & pęna habent locum, si quis dolo malo furcas diruat, vel saccos in porticu curiæ positos sustulerit: & satis potest adaptari tex. in l. si quis
4 id quod. in prin. † Item hodie ea quæ perpetuæ iurisdictionis cā proponuntur, non ponuntur in albo seu in muro curiæ, sed in quaterno seu papyro curiæ. Et ideo pōt dici, ꝙ prædicta actio & pęna habent ibi locum, si quis ea dolo malo deleuerit, cum sit eadem ratio, ergo & idem ius. Item talis papyrus est hodie subrogata in loco albi prætoris ad prædicta scribenda, ergo &c. Item sic forte posset dici de aliis requestis in dicta papyro scriptis, si quis eas corrupit dolo malo: largè eī intelligitur. Et notatur hæc materia. ff. de albo scri. in rub. & in l. prædicta. si quis id quod. in prædicta gl. Item est notandum, ꝙ si duo inter se litigent, & alter acta inter eos habita corrupit vel falsauerit, ille cadet à causa, vt ff. de iure fisci. l. in fraudem. §. quoties. &c. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum se-
5 quitur, & est tale.† Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu cōtenta in dicta petitione sua, idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reū in prædictis, l. aureis dandis & soluendis dicto actori &c. Non tamen inuenio, ꝙ bailliuus vel præses prouinciæ possit talia statuta facere de iure scripto, sine expresso consensu populi, vel consulum.

SVMMARIVM.

1 *Filius vocans parentem in ius sine venia qua conueniatur actione.*
2 *Sententia quæ feratur aduersus filium vocantem parētem in ius sine venia.*

¶Vicesimussecundus libellus de actione in factum, si filius vocat parentem in ius sine venia.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. cōtra M. filium suum in eiusdem actoris potestate minime constitutum, ꝙ dictus M. fecit dictum P. patrem suum vocari in ius causa experiendi seu litigandi cum eo coram vobis, nulla licentia seu venia à vobis vel ab alio iudice competēte impetrata. Quare agit dictus actor contra dictum reum, vt sibi det l. aureos pęnę nomine: & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictū reum ad dandum & soluendum dicto actori. l. aureos prædictos per vestram sententiam condemnetis & condemnatum &c. Probatur insti. de act. §. pęnales. & de pę. te. liti. §. fi. & ff. de in ius vo. l. pe. & fi. C. eo. l. fi. Sententiæ. iuxta prædicti libelli formam pro-
2 ferendæ exemplum sequitur, & est tale.† Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, idcirco per nostram sententiam in his scriptis cōdemnamus dictum reum in prædictis quinquaginta aureis dandis dicto actori &c.

SVMMARIVM.

1 *Eximens vi eum qui in ius vocatus est qua actione teneatur.*
2 *Sententia qualiter formetur contra eum qui vi exemit in ius vocatum.*

¶Vicesimustertius libellus de actione in factum ex edicto, ne quis eum qui in ius vocatus est vi eximat.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. contra Martinum, ꝙ cum idem actor fecisset vocari in ius corā vobis Titium, præfatus M. dictum Titiū per vim & dolo malo exemit, in tantum ꝙ ad diem & horam dicto Titio assignatos per executorem dictus Titius non venit, nec venire potuit coram vobis. Vnde cum ex hoc dictus actor fuerit damnificatus: agit contra dictum reum, vt sibi det & soluat, quāti ea res est ab eodem actore æstimanda: scilicet inquantum ad delationem vestram idem actor in litem iurauerit. Et petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum inquantum ad delationem vestram dictus actor iurauerit, dandum dicto actori per vestram sententiam condemnetis, & cōdemnatum &c. Probatur insti. de act.
2 §. pęnales. † Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendę exemplum sequitur, & est tale. Cum dictus actor sufficiēter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, & à nobis ei delato iuramento in litem iurauerit super sancta Dei euangelia, ꝙ ipse nollet pro centum sol. turon. dictum Titium debitorem suum fuisse per vim dolo malo exemptum per dictum M. quo minus ad iudicium venisset die & hora, quibus citatus venire debuit: idcirco per nostram sñīam in his condēnamus dictum M. in prædictis c. sol. turon. dandis &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio quæ detur contra eum, per quem factum est, quominus quis in iudicio sistat.*
2 *Sententia quæ ferri possit contra impedimentum alium ne in iudicio sisteret.*

¶Vicesimusquartus de actione ex edicto, de eo per quem factum est, quominus quis in iudicio sistat.

1 Coram vobis domino iudice Mōtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd cum Titius vocatus esset in ius coram vobis, ad instātiam dicti actoris, & post datas ab eo satisdationes deberet sistere in iudicio coram vobis: tunc dictus M. dolo malo fecit; quo minus dictus Titius sisteret in iudicio coram vobis die & hora sibi assignatis. vnde cum dictus actor fuerit exinde damnificatus, & intersit sua in centum solidis turonen. agit cōtra dictum reum M. vt sibi det & soluat prædictos centum sol. turon. & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum M. ad dandum & soluendum dicto actori prædictos centum solidos turon. per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum &c. Senten-
2 tiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam seu contēta in dicta petitione sua: excepto ꝙ non probat interesse suum, nisi in 30. sol. turon. & in duobus denariis. Idcirco per sententiam in his scriptis cōdemnamus dictū M. in prædictis 30. sol. turonen. & duobus denariis dandis dicto actori: & dictum M. absoluimus à residua summa de prædictis centum sol. turon. contentis &c. Recte fit absolutio à residuo dictorum centum solidorum, alias sententia esset nulla: vt ff. de do. excep. l. apud Celsum. §. item quæritur. Item ꝙ reus in parte condemnatur, & in parte absoluitur, qualiter fiet de expen. dicetur in titulo de actione ex locato.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qua forma concipiatur in actione præiudiciali in rem, qua quæritur, an aliquis sit seruus.*
2 *Reo existente in libertatis possessione actori incumbet probatio, quòd reus sit seruus.*
3 *Seruus nemo effici potest ex pacto.*
4 *Sententia quæ feratur aduersus seruum iniuste se liberum asserentem.*

¶Vicesimusquintus libellus de actione præiudiciali in rem: per quam quæritur, an aliquis sit seruus.

1 Coram vobis domino iudice Mōtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd dictus M. est seruus dicti actoris. vnde cū dictus reus gerat se pro libero, & seruilia ministeria dicto actori deneget exhibere: agit dictus actor contra dictum reum: & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum esse seruū dicti actoris, ꝑ vestram sententiam declaretis, & ipsum vt seruilia ministeria eidem actori exhibeat sententialiter condemnetis, & condemnatum ad prædicta iuris remediis compellatis. Petit etiam expēsas iam factas occasione præsentis causæ, & protestatur de faciēdis, quas in processu suo loco & tempore declarabit: implorans vestrum officium &c. Probatur inst. de act. §. præiudiciales. & ff. de libe. cau. l. ordinata. & C. eo. l. lite. In prædicto libello videtur omnis causa comprehēsa, ex qua M. poterit probari seruus esse, cum nulla causa sit ibi specificata, arg. ff. de excep. rei iudi. l. &
2 an eadem. §. actiones. † Et est notādum, ꝙ actori incumbit probatio, ꝙ reus sit eius seruus: postq̃ supponitur in libello, ꝙ reus est in possessione libertatis: vt C. de prob. l. ad probationem ser-
3 uitutis. & ff. de libe. cau. l. liberis. §. fi. † Item est notandum, ꝙ qs non efficietur seruus ex pacto: vt C. de libe. cau. l. nec si volens. & l. liberos. Nec ex tempore: vt C. de præscrip. lon. temp. quæ est pro libe. l. fina. Nec ex sola confessione apud acta: vt C. de li-
4 be. cau. l. interrogata. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendę exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor non probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, idcirco per sententiam in his scriptis declaramus dictum M. liberum esse hominem & eum absoluimus à dicta petitione, & contentis in ea. Et nihilominus cōdemnamus dictū actorem in c. sol. turon. dandis dicto M. reo pro expensis, quas fecit occasione præsentis causæ: cum delato à nobis iuramento iurauerit, taxatione nostra præcedente, se expendisse prædictos c. sol. occasione præsentis causæ.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter formetur in actione præiudiciali contraria.*
2 *Procuratorem constituere non potest existens in quasi possessione seruitutis.*

¶Vicesimussextus libellus de præiudiciali actione contraria.

1 Coram vobis domino iudice Mōtispessulani † dicit & proponit in iudicio M. contra P. ꝙ dictus M. est liber homo. Vnde cum dictus P. eum detineat indebite & iniuste tanquā suum: cogendo eum sibi seruilia ministeria exhibere: agit contra eum: vt ipsum nō inquietet: cum non sit ei tali vinculo astrictus. Et petit à vobis dicto dño iudice: vt dictum M. actorem esse liberum hominem, per vestram sententiam declaretis, & dictum P. reum, vt dictum Martinum liberum vti sua libertate permittat: ne ipsum cogat sibi seruilia ministeria exhibere, sententialiter condemnetis, & condemnatum ad prædicta iuris remediis compellatis &c. Probatur insti. de act. §. præiudiciales. Et quia Martinus proclamat de possessione seruitutis in libertatem: incumbit ei probatio libertatis: vt
2 C. de proba. l. matrem. & ff. eo. l. filius. & l. circa. cum ibi no. † Itē non poterit Martinus procuratorē cōstituere: quia est in quasi possessione seruitutis: vt C. de asser. tol. l. j. in prin. & ff. de procu. l. seruum quoque. §. j. cum concordan.

SVMMARIVM.

1 *Actio qua quæritur, an aliquis sit liber, quando concedatur.*
2 *Patronus actor non habens vnde se alat per officium iudicis alimenta à liberto petere potest.*
3 *Sententia quæ ferri possit in actione qua quæritur, an aliquis sit liber.*

¶Vicesimusseptimus libellus de actione, per quam quæritur, an aliquis sit liber.

1 Coram vobis domino iudice Mōtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd dictus reus est libertus dicti actoris. Vnde cum dictus reus se gerat pro ingenuo: agit dictus actor contra eū, vt ipsum actorem habeat & teneat pro suo patrono. Et petit à vobis domino iudice: vt dictum reum esse libertum dicti actoris per vestram sententiam declaretis, & vt eundem actorem pro suo patrono habeat, & obsequia ad quę libertus patrono suo tenetur, ei præstet, sententialiter condemnetis & cōdemnatum ad prædicta iuris remediis compellatis &c. Probatur insti. de actio. §. præiudiciales. & ff. si liber. ingenuus esse dicatur. l. fi. Et incum-
2 bet probatio patrono: vt ff. de proba. l. circa.† Et est notandum ꝙ si actor non habet vnde se alat, & vellet illa præiudiciali in rē agere: ipse posset à liberto alimēta petere per officium iudicis; vt C. de ope. libe. l. j. & ff. de libe. agno. l. si quis à liberis. §. soluēt. & §. alimenta. & §. si filius. Sentētiæ iuxta prædicti libelli formā
3 proferendę exemplum sequitur, & est tale.† Cum dictus Petrus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sentētiam in his scriptis declaramus dictum Martinum reum esse libertū dicti actoris, & ipsum, vt dictum actorem pro patrono habeat, & ei obsequia, quæ libertus patrono suo præstare tenetur præstet, sententialiter condemnamus.

SVMMARIVM.

1 *Ingenuus cum sit aliquis aut filius qua actione quæratur. & nu. 2.*
3 *Sententia qualis esse debeat condemnans aliquem esse filium alicuius.*

¶Vicesimusoctauus libellus de præiudiciali actione per quam quæritur, an aliquis sit ingenuus, & etiam, an aliquis sit filius.

1 Coram vobis domino iudice Mōtispessulani † dicit & proponit in iudicio M. contra P. ꝙ dictus M. est ingenuus, vnde cum dictus P. eum detineat vt libertum: nec patiatur eum morari, nec se gerere pro ingenuo: agit contra eum, vt ipsum non inquietet in sua ingenuitate: cū idem M. libertinitatis vinculo ei non sit astrictus, & petit à vobis dicto domino iudice, vt eundem M. actorem esse ingenuū per vestram sententiam declaretis, & dictum reum, vt dictum actorem non inquietet decætero vt libertum suum, & vt patiatur eum pro ingenuo se gerere, sententialiter condemnetis, & condemnatum &c. Probatur institu. de actio. §. præiudiciales. & ff. de proba. l. circa. & C. de inge. ma. l. diffamari. & si ser. ex por. ve. l. moueor. in fi. † Coram vobis domino iudice Montis-
2 pessulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ dictus M. est filius dicti Petri, unde cum dictus M. denegat se esse eius filium, nec permittat se tractari vt filium, agit dictus actor contra dictum M. vt ipsum agnoscat in patrem, & sibi reuerentiam patri debitam, & alia quæ à filiis patribus debentur præstet. Et petit à vobis dicto domino iudice: vt dictum M. esse filium dicti actoris per vestram sententiam declaretis, & vt sibi reuerentiam

tiam patri debitam, & alia quæ à filiis patribus debentur præstet, sententialiter condemnetis, & condemnatum &c. Probatur insti. de act. § præiudiciales. † Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum sequitur, & est tale. Cum dictus Petrus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta sua petitione. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis declaramus dictum M. reum esse filium dicti P. actoris, & vt reuerentiam patri debitam, & alia quæ à filiis patribus debentur præstet, sententialiter condemnamus &c.

SVMMARIVM.

1 *Condictio furtiua qualiter intentetur.*
2 *Sententia qualiter feratur iuxta tenorẽ libelli in condictione furtiua formati.*
3 *Iudex non debet sententiam ferre, donec plene certioratus fuerit de negocio.*

¶Vicesimusnonus libellus de condictione furtiua.

1 Coram vobis domino iudice Mõtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd cum dictus actor esset dominus, vel quasi cuiusdam muli, pili albi: dictus reus surripuit dictum mulum dicto actori, & eum secum duxit, furtum committendo. Vnde cum dictus reus sibi dictum mulum restituere contradicat: agit cõtra eum, seu condictionem furtiuam dirigit contra eum: vt sibi dictum mulum restituat. Et petit à vobis dicto domino iudice: vt dictum reum ad restituendum dictum mulum dicto actori per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum, ad restituendum iuris remediis compellatis: vnà cum fructibus perceptis & percipiendis. Petit etiam expensas factas: quas suo loco & tempore declarabit: implorans vestrum officium domine iudex in illis, in quibus est de iure, vel fuerit implorandum. Probatur institu. de act. §. plane hodie furtum. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum sequitur, & est 2 tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicto libello suo, & cõstet nobis dictum mulum non extare, & sit sufficiẽter probatum, dictum mulum valuisse postquam furtum fuit commissum, vel saltem tempore commissi furti 10. lib. turon. Idcirco per nostram sentẽtiam in his scriptis condemnamus dictum reum in prædictis 10. lib. turon. dandis dicto actori. Et est notandum, ꝙ si actor non possit bene probare æstimationem dicti muli, ipse poterit eam probare per iuramentum suum sibi à iudice taxatione eius præcedente delatum: in odium rei dolosi: vt ff. quod vi aut clam. l. semper. §. nihil interdicto. Item si sit incertum an extet mulus, vel non habeatur super hoc confessio ipsius rei, & postea non po-3 terit venire contra. † Item si ex confessione eius non possit clare haberi veritas: inquirat de hoc iudex, & donec certus sit, nõ debebit ferre sententiam, ar. ff. de confes. l. fi. Nec enim inuenitur, ꝙ in hac actione debeant ferri duæ sententiæ, sed solũ vna. Et si res extet, reus condemnabitur in ea. Et si non extet, condẽnabitur in æstimatione.

SVMMARIVM.

1 *Condictio generalis qualiter proponatur.*
2 *Sententia quomodo pronunciari possit secundùm libellum in condictione generali porrectum.*

¶Tricesimus libellus de condictione generali.

1 Coram vobis domino iudice Mõtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ cum ipse actor deponeret penes dictum reum 10. lib. turon. & esset firmæ intentionis, quòd esset depositum: attamen dictus reus dictam pecuniam accepit quasi mutuam. vnde cum dictus reus dictam pecuniam consumpserit, & eam dicto actori reddere contradicat: agit contra eum, vt prædictas 10. lib. turon. sibi reddat, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad reddendum dicto actori prædictas 10. libr. turon. per vestram sententiam condemnetis & condẽnatum ad restituendum & soluendum iuris remediis compellatis &c. Probatur. ff. de re. cre. l. si ego. circa fi. Sententiæ iuxta prædicti libelli formã 2 proferendæ exemplum sequitur, & tale est. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in prædictis 10. lib. turonen. dandis dicto actori &c.

SVMMARIVM.

1 *Condictio specialis ex mutuo qualiter proponatur.*
2 *Sententia quomodo feratur ex actis in condictione speciali ex mutuo.*

¶Tricesimusprimus libellus de condictione speciali ex mutuo.

1 Coram vobis domino iudice Mõtispessulani † dicit & proponit in iudicio Pe. contra M. Quod dictus actor mutuauit dicto reo 10. lib. turonẽ. vnde cum eas sibi reddere contradicat, petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad reddendum & soluendũ dicto actori prædictas 10. lib. turon. per vestram sententiam cõdemnetis, & condemnatum ad reddendum & soluendum iuris remediis compellatis. Petit etiam expensas occasione præsentis causæ factas, & protestatur de faciendis, quas in processu causæ suo loco & tempore declarabit: prout fuerit rationis: implorans domine iudex vestrum officium super prædictis in illis, in quibus est de iure, vel fuerit implorandum. Probatur institu. qui. mo. re con. oblig. in princip. & ff. de re. cre. l. 2. Sententię iuxta prędicti libelli formam proferẽdæ exemplum sequitur, & est tale.
2 † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reũ in prædictis 10. lib. turon. in dicta petitione contentis, dandis & soluẽdis dicto actori. Et nihilominus cõdemnamus eum in 40. solidis turon. dandis dicto actori pro expensis, quas dictus actor fecit occasione præsentis causæ: cum idem actor delato sibi à nobis iuramento iurauerit, taxatione nostra præcedẽte se expendisse prędictos 40. solidos turonenses occasione præsentis causæ.

SVMMARIVM.

1 *Condictio certi generalis ex stipulatione qualiter intentetur.*
2 *Sententia qualiter feratur iuxta libellum formatum in condictione certi generalis ex stipulatu.*

¶Tricesimussecundus lib. de certi condict. generali ex stipulatione.

1 Coram vobis domino iudice Mõtispessulani † dicit & proponit in iudicio Pet. contra Marti. Quòd dictus reus promisit per stipulationem dare dicto actori 10. lib. turon. ex causa venditionis cuiusdam muli albi: quem dictus actor vendiderat dicto reo: vnde cũ prædictas 10. lib. turon. sibi dare cõtradicat, agit contra eum, vt eas ei det, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictũ reum ad dãdum dicto actori prædictas 10. lib. turon. per vestram sententiam cõdemnetis & condemnatum &c. Probatur insti. de verb. obl. in prin. & ff. de re. cre. l. si quis certum. Sententiæ iuxta prædicti li-2 belli formam proferẽdæ exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu cõtenta in dicta sua petitione. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in prædictis 10. lib. in dicta petitione contentis, dandis & soluendis dicto actori.

SVMMARIVM.

1 *Condictio triticaria qualiter sit proponenda.*
2 *Agens condictione triticaria non debet se dominum fundi dicere.*

¶Tricesimustertius libellus de condictione triticaria.

1 Coram vobis domino iudice Mõtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ cum dictus actor possideret quandam domũ sitam in carreria sanctæ Vlaliæ, sic & sic confrontatam, & ad eundem actorem iure dominii vel quasi pertinentem, dictus reus per violẽtiam dictum actorem expulit de possessione dictę domus. Quare agit dictus actor contra dictum reum, & petit à vobis dicto domino iudice: vt dictum reum ad restituendum dicto actori prædictam domum per vestram sententiam condemnetis, &
2 condemnatum &c. Probatur. ff. de condi. triti. l. j. tutius † & consultius videtur, quòd actor agendo condictione triticaria, non dicat se dominum fundi, & non concludat ad restituendum fundum: sed quòd agat ad restitutionem possessionis fundi. Sententia autem iuxta petitionem seu petitionis formam potest faciliter ordinari.

SVMMARIVM.

1 *Condictio incerti sub qua forma debeat proponi.*
2 *Condictio incerti quando regulariter competere possit.*
3 *Sententia quomodo debeat ferri secundùm libellum porrectum in condictione incerti.*

¶Tricesimusquartus libellus de condictione incerti.

1 Coram vobis domino iudice Mõtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ cum dictus actor esset dominus duorum prædiorum, sic & sic confrontatorum, & venderet vnum dicto reo: fuit actum & conuentum inter eos, ꝙ dictus actor retineret seruitutem itineris per prædium venditum ad prædium retentum. Postea verò in tradendo prędium venditum, dictus actor per errorem de prædicta seruitute itineris retinenda nullam mentionem fecit. Quare agit dictus actor contra dictum reum, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad concedendum & constituendum prædictam seruitutem itineris per dictum prędium venditum, & dicto reo traditum ad aliud prædium retẽtum, per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum ad concedendum & constituendum prędictam seruitutem itineris iuris remediis compellatis &c. Probatur. ff. de cond. indebi. l. sed & si me putem. §. cum iter. & de serui. vrb. præd. l. si bina-2 rum. & de act. empl. l. si tibi liberum. † Item competit actio incerti quandoque ad detentionem rei, vt postea detineatur pro expen. vt ff. de condi. indebi. l. qui emptione. §. si pars. & de leg. 2. l. quod si nullam. Itẽ competit creditori pro re sibi in pignore tradita subtracta. ff. de condi. fur. l. & ideo. §. Neratius. & de pigno. act. l. pignore. Item potest agi condictione incerti, quando incertum

incertum est, quid sit in obligatione, & sic commendatarius & depositarius non tenentur nec sunt obligati dare possessionẽ: sed tenentur rem restituere, & sic tenentur ad factum. Potest ille qui commendauit, vel deposuit, agere contra eos condi. incer. prout no. ff. de condi. indeb. l. sed & si me putem. §. cum iter. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplũ
3 sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco ꝑ sententiã in his scriptis cõdemnamus dictum reum, vt dicto actori concedat & constituat prædictam seruitutem itineris per prædictum prædium sibi vẽditum & traditum ad aliud prędium per prædictum actorem retentum. Et nihilominus condemnamus dictum reum in 40. sol. turonen. dandis dicto actori pro expensis &c.

SVMMARIVM.

1 *Condictio ex lege omnino pro legitima portione filio debita qualiter proponatur.*
2 *Sententia quomodo ferri possit iuxta tenorem libelli in condictione ex lege formati.*

¶Tricesimusquintus libellus de condictione ex lege omnino pro legitima portione filio debita.

1 Coram vobis domino iudice Mõtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. quòd Titius pater dicti actoris & rei, habens in bonis ad valorem duorum millium aureorum, suum condidit testamentum: in quo dictum reum filium suum hæredem vniuersalem sibi instituit in omnibus bonis suis, & dictum actorem filium suum sibi hæredem instituit in quadam domo sua valente 15. aureos. Deinde dict⁹ Titius pater decessit, nullis aliis filiis relictis: vnde cum dictus reus immiscuerit se hæreditati paternæ, & impensæ funeris fuerint tantum. l. aurei: sic recte computando desunt dicto actori de medietate trientis sibi iure naturę debita in bonis dicti patris, communibus eius & dicti rei vsq; ad trecẽtorum aureorum: agit dictus actor contra dictum reũ, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad dandũ dicto actori de bonis dicti patris sui vsque ad valorem trecentorum aureorum pro adimplẽda legitima portione per vestrã sententiam condemnetis, & condemnatum ad dandum iuris remediis compellatis &c. Probatur. C. de inoffi. testam. l. omnimodo. & in auth. de trien. & semis. §. hæc nos mouerunt. coll. 3. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplũ
2 sequitur: & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta sua petitione: nec reus probauerit sufficienter aliquid de propositis per eum ad obtinendum in præsenti causa, idcirco per sentẽtiam in his scriptis condemnamus dictum reum ad dandum dicto actori de bonis dicti Titii patris eius quondam ad valorem trecẽtorum aureorum prædictorum, pro repletione suæ legitimæ portionis. Et nihilominus condemnamus dictum reum in 40. sol. turon. dandis dicto actori pro expensis, quas fecit occasione pręsentis causæ, cum idem actor delato ei à nobis iuramento iurauerit taxatione prædicta præcedente se expendisse prædictos 40. sol. turon. occasione præsentis causę.

SVMMARIVM.

1 *Condictio ex lege secunda & finali. C. de iure emphyteu. qualiter proponi debeat.*
2 *Sententia qualiter formari debeat secundùm formam libelli formati in condictione ex l. 2. & fi. C. de iure emphy.*

¶Tricesimussextus libellus de condi. ex l. C. de iure emphy. l. 2. & finali.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. cõtra M. quòd cum dictus reus teneret in emphyteusim à dicto actore domum vocatam porticum deutirit, sitam in Montispessulano, ad annuam pensionem sex denariorum: dictus reus stetit per triennium, quòd dictam pensionem non soluit: vel alienãdo aliter versatus est, quàm sit dispositum. C. de iure emphy. l. fi. vnde cum propter hoc dictus reus ceciderit à iure suo emphyteuticario, quod habebat in dicta domo: agit dictus actor contra eum, & petit à vobis dicto domino iudice: vt dictum reum cecidisse à iure suo quod habebat in dicta domo, per vestram sententiam declaretis, & dictum reum, vt dicto actori domum restituat, sententialiter condemnetis, & cõdemnatum &c. Probatur. ff. de condi. ex lege. l. vna. Et in auth. de nõ alie. §. scire. col-
la. 2 Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exem-3 plum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis declaramus dictũ reã cecidisse à iure suo emphyteuticario, quod habebat in dicta domo, & condemnamus eum, vt dictam domum dicto actori restituat, & nihilominus condemnamus eum in quadraginta solidis turonensibus, dandis dicto actori pro expensis &c.

SVMMARIVM.

1 *Libellus quomodo formari debeat in condictione ex l. Imperialem. §. callidis. quando feu. &c.*
2 *Sententia qualiter ferenda sit in condictione ex l. Imperialem. §. callidis. quãdo feudum &c.*

¶Tricesimusseptimus libellus de condictione ex lege, Imperialem. § callidis. quando feudum ipso iure cecidit in commissum.

1 Coram vobis domino iudice † Mõtispessulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ cum dictus reus teneret quandam turrim de Billio, sitam in Montepessulano in feudum: ipse vendidit & tradidit eam Sempronio sine permissione dicti actoris. vnde cum propter hoc feudum fuerit apertum dicto actori, & dictus reus ceciderit iã à iure suo feudali, quod habebat in dicta turri: agit dictus actor contra eum, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum cecidisse à iure suo, quod in dicta turri habebat, per vestram sententiam declaretis, & dictum reum vt dicto actori dictam turrim restituat sententialiter condemnetis & condemnatum &c. Probatur in constitu. Imperialem. §. callidis. de prohib. feu. alie. per Fride. Item eodem modo potest agi cõtra emptorem cond. ex lege illa. de controuer. inter do. & emp. c. vno. in prin. Sed contra alium possessorem non diceremus eam dari: cum sit personalis actio, & sic nõ debet sequi fundum, vt dictũ est supra in præcedenti libello. Non autẽ possit agi contra emptorem, nec contra alium posesso. condic. ex lege illa. quæ incipit ex libris Sabinianis. C. de acq. posses. quia ibi loquitur, quando quis habet naturalem possessio. per se, nec per alium: immo vasallus habet eam per se & sibi iure suo, & ideo nõ potest hic agi condictio. ex lege illa. Sententiæ iuxta prædicti libelli for-2 mam proferendæ exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per sententiam in his scriptis declaramus dictum reũ cecidisse à iure, quod habuit in dicta turri, & cõdemnamus eum: vt eam dicto actori restituat, & nihilominus condemnamus eum in 40. solidis turonen. dandis dicto actori pro expensis &c.

SVMMARIVM.

1 *Condictio ex lege non scripta qualiter formari debeat.*
2 *Vasallus delinquens non perdit feudum ipso iure, sed per sententiam.*
3 *Sententia quæ feratur iuxta libellum in condictione ex lege non scripta porrectum.*

¶Tricesimusoctauus de condic. ex lege non scripta, seu condic. ex moribus, vel ex constitutione, Imperialem. quando per sententiam vasallus priuandus est feudo.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. cõtra M. Quòd dictus reus est vasallus dicti actoris, & ab eo tenet in feudum turrim vocatam de Billio, sitam in Montepessulano. vnde cum dictus reus intantum offenderit dictum actorẽ dominum suum, vel talem culpam seu talem negligentiam commiserit, ꝙ exinde feudum apertũ est dicto actori, & dictus reus meritò debet priuari dicto feudo: agit dictus actor contra eum, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum vasallum dicti actoris à prędicto feudo priuetis, & eo sic dicto feudo per vestram sententiam priuato, ipsum ad restituẽdum dictam turrim dicto actori sententialiter cõdemnetis & cõdemnatũ &c. Probatur. ff. de condi. ex lege. l. vna. Item probatur ex lege non scripta super feudis. Item in constitutione, Imperialem. §. insu-2 per. & §. illud. de prohi. feu. alie. per Fride. † Et est notandum, ꝙ ex quacunq; causa inueniatur, ꝙ vasallus debeat amittere feudum, non debet intelligi, ꝙ amittat illud ipso iure, sed potius ꝑ sententiam: vt apparet in prædictis duobus §. in quibus non dicitur, ꝙ vasallus sit priuatus feudo, sed dicit̃ ibi, ꝙ priuet̃ eo, & sic ipso iure priuatus non est, sed per sententiam priuandus est. Simile notatur de prædicto verbo priuatus & priuetur. C. de sacrosanc. eccle. l. iubemus. & l. nulli. §. ęconomus autem. Et simile notatur de verbo affici & afficienter. C. ne li. potentiori. l. j. in princip. Et simile debet dici de verbo sit excommunicatus & excommunicetur eadem ratione. & facit. 22. q. 5 de forma. & 23. q. 3 administratores. in fi. cum concor.

Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exem-3 plum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam seu contenta in dicta petitione sua, & sufficienter causam probauerit, propter quam meritò dictus reus debet prædictum feudum amittere & eo priuari. Idcirco ꝑ sententiam in his scriptis declaramus dictum reum fore priuãdum dicto feudo, & eum etiam dicto feudo priuamus, & dictũ reum, vt dicto actori dictum feudum, scilicet dictam turrim restituat sententialiter condemnamus. Condemnamus etiã eum in 10. lib. turon. dandis dicto actori pro expen &c.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Condictio ex moribus pro feudo aperto qualiter intentetur.*
2 *Sententia quæ ferri poſſit in condictione ex moribus pro feudo aperto.*

¶Triceſimusnonus libellus generalis de condictione ex moribus pro feudo aperto.

1 Coram vobis domino iudice † Mōtiſpeſſulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd cum dictus reus teneret in feudum à dicto actore turrim de Billio, ſitam in Montepeſſulano, & dictus reus commiſit feloniam erga dictum actorem, accurbitando eū: & poſtmodum nihilominus dictus reus dictam turrim ſine dicti actoris vendidit magiſtro Ioanni Ruffi, & ſe conſtituit eandem turrim eius nomine poſſidere. vnde cum ex dictis cauſis prædictū feudum dictę turris ſit & fuerit apertum dicto actori: agit dictus actor contra dictum reum, vt dictam turrim ſibi reſtituat libere vobis prędicto domino iudici ſupplicādo, vt feudum dictę turris fore apertum dicto actori ex prædictis cauſis per veſtrā ſententiam declaretis: & prædictum reū, vt prædictam turrim dicto actori libere reſtituat, ſententialiter condemnetis & condemnatum &c. Probatur in lib. feudo. quibus modis feud. amitta. c. vno. §. item ſi fidelis. & de vaſal. qui contra conſtitutio. Lotharii. c. vno. & de prohi. feu alie. per Lotharium. c. j. & in conſtitu. Imperialem. §. callidis. de prohi. feudo. alie. per Fride. & ff. de condi. ex lege l. vna. &c. Sententiæ iuxta prædicti libelli formā
2 proferendæ exemplum ſequitur, & eſt tale. † Cum ſufficienter probauerit intentionē ſuam, ſeu contēta in dicta petitione ſua. Idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis declaramus, feudum prædictæ turris eſſe apertū dicto actori. Et ideo quia apertum eſt dicto actori: condemnamus dictum reum: vt dictam turrim libere dicto actori reſtituat &c.

SVMMARIVM.

1 *Condictio ex moribus, vel ex conſtitutione, Imperialem. quando vaſal. &c. qualiter proponatur.*
2 *Odia debent reſtringi & fauores ampliari.*
3 *Sententia qualiter ferri poſſit ad condictionem ex conſtitutione, Imperialem. quando vaſallus &c.*

¶Quadrageſimus libellus de condictione ex moribus vel conſtitutione, Imperialem, quando vaſallus per ſententiam eſt feudo priuandus.

1 Coram vobis domino iudice Mōtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd cum Titius pater dicti rei teneret in feudum à dicto actore turrim de Billio, ſitā in Montepeſſulano: dictus reus dicto patre ſuo, mortuo, ſtetit per annum, quòd inueſtituram dicti feudi, fidelitatem pollicendo, à dicto actore non petiit. Vnde cum propter hoc feudum fuerit apertum dicto actori, intantum ꝙ dictus reus debet meritò priuari dicto feudo, & ipſum dicto actori reſtituere: agit dictus actor contra dictum reum, vobis dicto domino iudici ſupplicando: vt dictum reum fore priuandum dicto feudo tanquam ingratum per veſtram ſententiam declaretis, & etiam ipſum dicto feudo per eandem ſentētiam priuetis, & eum ſic dicto feudo per veſtram ſententiam priuato, ipſum vt dictam turrim dicto actori reſtituat ſententialiter condemnetis, & cōdemnatum &c. Probatur in vſib. feudo. ti. quo tempore miles inueſti. petere debeat. c. j. in fi. Item in cōſti. Imperialem. §. præterea ſi quis vbi dicitur, feudum amittit, ergo per ſententiam. Et ſimile no. de verbo, amittat. C. vnde vi.
2 l. ſi quis in tantum. † Item probatur: quia odia ſunt reſtringenda: vt ff. de lib. & poſthu. l. cum quidam. & pęnę ſunt molliendæ: vt ff. de pę. l. interpretatione Et eſt mitius vaſallo, & minus pœnale, quod feudum non amittat ſtatim ipſo iure, forte propter fructus. Item poſſet formari libellus, vt duo prȩcedentes formati ſunt: & bene, vt credo. Sententię iuxta prædicti libelli formā
3 proferendæ exemplum ſequitur, & eſt tale. † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionem ſuam, in his ſcriptis declaramus dictum reum tanquam ingratum fore priuandum dicto feudo, & eum dicto feudo per eandem ſententiam priuamus, & condemnamus eum, vt dictam Turrim dicto actori reſtituat &c. vt in forma.

SVMMARIVM.

1 *Actio commodati contraria qualiter proponatur.*
2 *Sententia quomodo feratur ſecundùm libellum formatum in actione commodati contraria.*

¶Quadrageſimusprimus lib. de actione commodati contraria.

1 Coram vobis domino iudice Mōtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio Pet. contra M. quod dictus actor gratis commodauit dicto reo quendā mulum pili albi, ad vſum extrahendi aquā de puteo ſuo, pro irrigando horto ſuo per ſeptem dies. vnde cum dicti ſeptem dies ſunt iam elapſi: agit dictus actor contra dictum reum: vt dictū mulum ſibi reſtituat, per veſtram ſententiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur inſti. de act. §. ſequens illa diuiſio. & C. commoda. l. 2. Sententię iuxta prædicti libelli formam pro-
2 ferendæ exemplum ſequitur, & eſt tale. † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionem ſuam, ſeu contenta in dicta petitione ſua, idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis cōdemnamus dictum reum ad reſtituendum dictum mulum dicto actori, & nihilominus condemnamus eum in 40. ſol. turonenſis dandis eidem actori pro expen. quas actor fecit occaſione præſentis cauſæ: cum delato ei à nobis iuramento iurauerit taxatione noſtra præcedente prædictos 40. ſoli. turonen. expendiſſe.

SVMMARIVM.

1 *Actio depoſiti directa qualiter intentetur.*
2 *Deponens qui agit contra depoſitarium probare debet ſe tale quid depoſuiſſe.*
3 *Sententia qualiter ferenda ſit contra depoſitarium.*

¶Quadrageſimusſecundus lib. de actione depoſiti directa.

1 Coram vobis domino iudice Mōtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio Pe. contra M. quòd cum dictus actor vel & ire Aureliacum: ipſe ligauit libros ſuos, ſcilicet corpus iuris ciuilis in quodam fardello de canabatia: & dictum fardellum ſic cum chordis fortiter ligatum depoſuit penes dictum reum, quare agit contra eum: vt ſibi dictum fardellum reſtituat, & petit à vobis dicto domino iudice: vt dictum reum ad reſtituendum dicto actori dictum fardellum cum dictis libris per veſtram ſententiam condemnetis, & condemnatum ad reſtituendum iuris remediis compellatis.
2 Probatur. ff. depoſiti. l. j. §. ſi ciſta. † Et eſt notandum, ꝙ actori incumbit probatio: quòd in fardello, quando ipſum depoſuit, eſſent dicti libri ligati: vt ibi no. Idem dicemus in ſtabulariis ſeu hoſpitibus, quòd qui diceret in eorum domibus amiſiſſe talem fardellum, quòd oporteret eum probare fardellū fuiſſe immiſſum, & in fardello fuiſſe tunc tales libros: vt ff. nau. cau. ſtab. l. j. in princip. ibi dum dicit, recepit. & in §. fi. & l. 3. §. j. Ei enim incumbit probatio, qui dicit: vt ff. de proba. l. 2.

Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exem-
3 plum ſequitur & eſt tale † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionem ſuam ſeu contenta in dicta petitione ſua: idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis condemnamus dictum reum ad reſtituendum dicto actori dictum fardellum cū prædictis libris &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio depoſiti contraria qualiter poſſit proponi.*
2 *Sententia quæ ferri poſſit in actione de actione depoſiti contraria.*

¶Quadrageſimustertius libellus de actione depoſiti contraria.

1 Coram vobis domino iudice Mōtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd dictus reus depoſuit penes actorem quēdam equum pili mauri: in quo paſcendo ſeu pabulando, dictus actor expendit viginti ſolidos turonenſes, tam in fœno quàm in auena. Itē in curandum dictum equum de quadam ęgritudine, quam patiebatur in oculis, expendit alios 20. ſolidos turon. Quare agit dictus actor contra dictum reum: vt ſibi det & ſoluat 40. ſoli. turonen. & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad dandum dicto actori prædictos quadraginta ſol. turon. per veſtram ſententiam condemnetis, & condemnatum &c. probatur. ff. depoſiti. l. ei apud quem. & l. actione.

Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exem-
2 plum ſequitur, & tale eſt. † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionem ſuam, ſeu contenta in dicta petitione ſua. Idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis condemnamus dictum reum in prædictis 40. ſolid. turonenſes dandis dicto actori &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio mandati directa qualiter ſit proponenda.*
2 *Sententia quæ feratur ex libello in actione mandati directa formato.*

¶Quadrageſimusquartus lib. de actione mandati directa.

1 Coram vobis domino iudice Mōtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd dictus actor mandauit dicto reo, vt emeret ſibi fundum Titianum, ſitum apud Silum, ſic & ſic confrontatum, pro centum lib. turon. Item quòd dictus reus dicto mandato gratis ſuſcepto, dictum fundum emit, & per traditionem à venditore ipſum accepit. Vnde cum dictus reus dicto actori dictū fundum reſtituere contradicat, agit contra eum ad dictum fundum, vt eum ſibi reſtituat, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad reſtituendum dictum fundū dicto actori cum fructibus inde perceptis, & ꝙ de facto ſuo caueat, ne dictum fundum iure hypothecæ obligauerit alicui: nec ſeruitutē in eo impoſuerit, ſeu conſtituerit: & vt actionem quam de euictione habet, cedat dicto actori, per veſtram ſententiam condemnetis, & condemnatum ad prædicta iuris remediis compellatis. Petit expenſas &c. implorans veſtrum officium &c. Dicens idem actor ſe paratum ſoluere dicto reo prędictas centum libr. turon. pro dicto fundo. Probatur. ff. manda. l. ſi procuratorē. § dolo. vſque in finem. & l. ſeq. cum cōcor. Sententię iuxta prædicti libelli formam proferendę exemplum ſequitur, & eſt tale.
2 † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intētionem ſuam, ſeu contenta in dicta petitione ſua. Idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis cōdemnamus dictum reum ad reſtituēdum dicto actori dictum fundum cum talibus fructibus inde perceptis. Et ꝙ dictus reus de facto ſuo caueat, ne dictum fundum hypothecæ obligauerit alicui: nec ſeruitutem in eo impoſuerit, ſeu conſtituerit, & vt actionem quam de euictione habet; cedat dicto actori, eundem reum per eandem ſententiam condēnamus. Et nihilominus condemnamus eum in centum ſol. turon. dandis dicto actori pro expen. præſentis cauſæ: cum idem actor, delato ei iuramento à nobis iurauerit, taxatione noſtra præcedente ſe expendiſſe prædictos centum ſolidos turon. occaſione præſentis cauſæ.

SVMMARIVM.

1 *Actio mandati contraria qualiter proponi poſſit.*
2 *Mandatarius mandatum ſuſceptum omnimode tenetur adimplere.*
3 *Vſuræ ſunt omni iure prohibitæ.*
4 *Sententia qualiter ferri poſſit ad libellum in actione mandati contraria formatum.*
5 *Procurator ſeu mandatarius quando poſſit ſalarium laboris ſui petere.*

¶Quadrageſimusquintus libellus de actione mandati contraria.

1 Coram vobis domino iudice Mōtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio M. contra P. Quòd dictus reus mandauit dicto actori, ꝙ emeret ſibi pro c. lib. turon. fundum Titianum, ſitum apud Silum, ſic & ſic confrontatum. Item dicit & proponit, ꝙ idem actor, ſuſcepto gratis mandato emit dictum fundum pro pretio prædicto, & accepit à Dauid Iudeo filio de Capaſcalam prædictas centum lib. turon. ex cauſa mutui ſub vſura, ſcilicet dando quatuor in menſe pro libra, quas centum libras ſoluit venditori, & dictum fundum per traditionem accepit. Item dicit & proponit, quòd proxenetæ habuerunt exinde ab eo 10. ſol. turon. pro carratagio dictæ emptionis. Item dictus actor expendit 10. alios ſol. turo. in eundo apud Solatum, ad videndum dictum fundum, & eius cōfrontationes. Vnde cum dictus actor M. ſit paratus reſtituere dicto reo dictum fundum agit contra eum, vt prædictas centum libras ꝓ pretio dicti fundi, & triginta & tres ſolidos, & quatuor denarios pro vſura: per eundem actorem, pro vno menſe dicto Iudęo debitos, & 10. ſol. turonen. quos actor impendit in proxenetis, & alios 10. ſoli. turonen. quos expendit in eundo apud Solatum, pro emendo dictum fundum dandum dicto actori, per veſtram ſententiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur. ff. mand. l. idemq;. §. idem labor. & l. ſi non remunerā-
2 di. §. ſi mihi mandaueris † Et eſt notandum, quòd ſi dictus Martinus mandatarius habuit pecuniam ocioſam, ipſe debuit dictū pretium ſoluere: quia ſuſceptum mandatum tenetur mandatarius omnimode adimplere: vt ff. man. l. ſi mandauero. §. ſicut. & l. ſi quis alicui. §. qui mandatum. & arg. ff. commodati l. in commodato. §. ſicut &c. Debet illud facere quod diligentiſſimus faceret poſtquam de leuiſſima culpa tenetur: vt C. mand. l. à procuratore. Et ſic non debet ab alio cum damno vſurarum acci-
3 pere, quod ipſe habet ocioſum. † Item ipſe pro pecunia ſua non poſſet petere vſuram, cum ſint hodie prohibitę: vt no. C. de vſu. in auth. ad hęc q fructus: ſed ſi aliter intereſſet ſua, poſſet intereſſe illud petere: ſed ſi ipſe non habuit de ſuo pecuniam ocioſam, potuit eam accipere ſub vſura à Iudęo, cui permittitur recipere vſuram certæ quantitatis: ſcilicet quatuor denariorum pro lib. in menſe, ex ſtatuto ſeu ex antiqua cōſuetudine in Mōtepeſſulan. prout hæc ex prædictis legibus, & ſi non ſecundùm verba, tamen ſecundum ſententiam colliguntur. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum ſequitur,
4 & eſt tale. † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionem ſuam, ſeu contenta in dicta petitione ſua. Idcirco per ſententiam in his ſcriptis cōdemnamus dictum reum in prædictis centum lib. dandis dicto actori pro pretio dicti fundi. Item & in 54. ſolidis, & quatuor denariis turonen. dandis dicto actori, tā pro vſuris prædictis, quàm pro his quæ dictus actor expendit in proxenetis, & in eūdo apud Solatum pro fundo prædicto emēdo. Et nihilominus dictum reum in cētum ſolidis turon. dicto actori dandis pro expenſis præſentis cauſæ condemnamus. Idē
5 actor delato à nobis iuramento &c. † Nunc eſt notandum, ꝙ procurator ſeu mandatarius non poteſt petere aliquod ſalariū remunerationis laboris ſui ſeu diligentiæ & ſolicitudinis ſuæ: nec per actionem mandati, nec extra ordinem per officium iudicis, ſi ſuper ſalario nihil fuerit promiſſum vel conuentum: vt colligitur. ff. manda. l. ſalarium. & l. qui mutuam. §. ſalarium. & C. eo. l. j. in fi. & ſalariū, ſeu ſumptus bona fide neceſſariò factos poterit actione mandati contraria petere: vt ff. eo. l. idemque. §. idem liberti. l. ſi verò non re. §. ſi mihi mandaueris. & l. ſi quis alicui. §. impendia. & l. qui mutuam. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Actio directa pro ſocio qualiter proponatur.*
2 *Sententia quæ ferri poſſit ad libellum in actione directa pro ſocio porrectū.*

¶Quadrageſimusſextus libellus de actione pro ſocio directa.

1 Coram vobis domino iudice Mōtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio P. contra Martinum, quòd cum idem actor & reus ſucceſſiſſent Titio patri eorum, & tractaretur de hæreditate diuidenda, inter eos tractatu illo omiſſo: conuenerunt, quòd illa hęreditas maneret indiuiſa, & quòd retinerent eam indiuiſam: ideo vt commune lucrum & damnum ſentirent. Vnde cum dictus reus ex pecunia hæreditaria acquiſierit nomine ſuo domum vocatā porticum deutrit, ſitam in Montepeſſulano: agit dictus actor contra dictum reum, vt dictam domum ſibi communicet, & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad communicandum dicto actori dictam domum per veſtram ſententiam cōdemnetis, & condemnatum ad communicandum iuris remediis compellatis &c. Probatur. ff. pro ſocio. l. fores. in prin. à contrario ſenſu. & l. 3. in prin. & §. j. l. ſocietas. & l. ſi quis ſocietatem contraxerit. Etenim ad communicandum poteſt agi actione ꝓ ſocio, durante ſocietate: vt in prædictis legibus, & de hoc. C. eo. l. quadru. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ
2 exemplum ſequitur: & eſt tale. † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionem ſuam, ſeu contenta in dicta petitione ſua, idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis condemnamus dictum reum ad communicādum dicto actori dictam domum, & nihilominus condemnamus eum in centum ſolidis turon. dandis dicto actori pro expen. &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex empto qua intentetur forma.*
2 *Sententia qualiter ſecundùm libellum in actione ex empto formatum feratur.*

¶Quadrageſimusſeptimus libellus de actione ex empto.

1 Coram vobis domino iudice Mōtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio Pet. cōtra M. ꝙ dictus actor emit à dicto reo domum vocatam demeſſiet ſeruat, ſitam in campo nouo, iuxta domum dicti actoris ex vna parte, & domū Gerardi Iauen. ex alia carreria intermedia, pretio mille libra. Vnde cum dictus actor ſit paratus ſoluere prædictas mille libras turonen. dicto reo: agit contra eum, vt dictam domum ſibi tradat, & eum in poſſeſſione dictæ domus potiorē faciat, quòd ſi facere noluerit: petit intereſſe ſuum ab eo, quod æſtimat centum lib. turon. & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad dandum & ſoluendum dicto actori prę dictas centum lib. turon. pro intereſſe ſuo, ſi dictam domū tradere noluerit: & vt tūc, dictū actorem ab obligatione prædictarum mille librarum turonenſium pretij cōuenti liberet per veſtram ſententiam condemnetis, & cōdemnatum &c. Petit expen. &c. Implorans veſtrum officium &c. Probatur de act. emp. l. ſi traditio. & ff. eo. l. emptorem & vēditorem. de re iud. l. ſi quis ab alio. in fi. inſti. de act. §. actionum. & ibi Io. de Pla. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum ſequitur,
2 & eſt tale. † Cum dictus reus interrogatus à nobis, dicat ſe nolle tradere dictam domum dicto actori, & dictus actor ſufficiēter probauerit, ſua intereſſe in cētum lib. turon. quia dictus reus dictam domum dicto reo non tradidit, nec tradere vult, vt dixit. Idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis condemnamus dictum reum in prædictis centum lib. turon. dandis dicto actori pro intereſſe ſuo prædicto. Item condemnamus dictum reum: vt dictum actorem liberet à prædictis mille lib. turon. in quibus pro pretio conuento dictus actor eſt eidem reo obligatus ex cauſa venditionis dictæ domus. Et nihilominus condemnamos dictum reū in 40. ſolidis turon. dandis dicto actori: quas idem actor delato ei à nobis iuramento, taxatione noſtra præcedente, iurauit ſe expendiſſe occaſione præſentis cauſæ.

SVMMARIVM.

1 *Actio ciuilis ex empto quanti minoris qualiter intentari poſſit.*
2 *Sententia quæ ferri poſſit iuxta libellum in actione ciuili ex empto quanti minoris porrectum.*

¶Quadrageſimusoctauus libellus de actione ex empto quanti minoris ciuili.

1 Coram vobis domino iudice Mōtiſpeſſulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ dictus reus vendidit & tradidit dicto actori quendā equū pili mauri calcitroſum pretio 10. lib. turon. quæ equum dictus actor ignorabat eſſe calcitroſum, ꝙ ſi ſciuiſſet, eſſet minoris empturus in 40. ſol. turon. Vnde cum dictus actor iam ſoluerit dicto reo 10. lib. turonen. agit cōtra eum, vt ſibi reddat & ſoluat, quanto minori fuiſſet empturus dictū equū: ſi eū ſciuiſſet calcitroſum, ſcilicet quòd reddat prædictos 40. ſol. turonen. & petit à vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad reddendum dicto actori prædictos 40. ſoli. turonen. per veſtram ſentētiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur. ff. de actio. empt. l.

emp.l.Iulianus.in prin.& hoc si fuit venditor ignorans. Si autẽ sciuisset equum calcitrosum: tunc quia eum tradidit, & male, quia si vitiosum sciens eum tradidit, posset agere actione ex empto ad omnia damna, & ad omne interesse, & extra rem, vt ibi habetur. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ
2 exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per sententiam in his scriptis condemnamus dictũ reum in prædictis 40. solid. turon. reddendis, & soluendis dicto actori &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio prætoria ex empto quanti minoris sub qua proponatur forma.*

Quadragesimusnonus libellus de actione ex empto quanti minoris prætoria.

1 Coram vobis &c. † Quòd dictus reus vendidit, & tradidit dicto actori quendam equũ pili mauri calcitrosum, pretio 10. lib. turon. & actor soluit reo pretium iam dictum, ideo agit cõtra reum, vt sibi reddat quanto minoris valebat dictus equus propter illud vitium tempore contractus, quod est in quinquaginta solidos, & petit, vt dictum reum ad reddendum dicto actori quinquaginta solidos turon. per vestram sententiam condemnetis &c. Probatur. ff. de ædil. edic. l. ꝙ si nolit. §. si plures. Sententia potest, vt in præcedenti forma faciliter ordinari.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex empto redhibitoria quo sit proponenda modo.*
2 *Actio redhibitoria ex empto ex ædilitia prætoria sex durans mensibus.*
3 *Sententia quæ feratur in actione ex empto redhibitoria.*

Quinquagesimus libellus de actione ex empto redhibitoria.

1 Coram uobis domino iudice Mõtispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ dictus reus vendidit & tradidit dicto actori quendã equũ calcitrosum pili mauri pretio 10. lib. turonẽ. de quo pretio fuit dicto reo plenarie satisfactum, vnde cum postea ad notitiã seu scientiam eiusdem actoris peruenerit, dictum equum fuisse calcitrosum ante prædictam venditionem, & ipse sit paratus eum restituere dicto reo: agit contra eum, & petit vt prædictas x. lib. turon. sibi reddat, & petit a vobis dicto domino iudice, vt dictũ reum ad restituendum dicto actori prædictas x. lib. turonẽ. per vestram sententiam condemnetis, & si post vestram ammonitionem, seu vestram sententiam prædictas x. lib. turon. reddere noluerit, dictum reum in duplum pretij, scilicet in prædictis x. lib. turon. pro pretio, & in tantũdem, scilicet in aliis x. lib. turon. propter eius contumaciam in nõ reddendo, dandis dicto actori per vestram sententiam condemnetis, & condemnatũ, &c.
2 Probatur. ff. de ædil. edi. l. redhibitoria. † & est prædicta actio ędilitia, vt C. de ædil. act. l. 2. Et sic est prætoria, vt instit. de iure nat. §. prætorum, & durat sex mensibus, vt ff. de ædil. edic. l. sciendũ tamen. in fi. & l. cum sex. & C. eo. l. 2. & facit, quod not. in prædicta l. j. §. dictum. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam profe-
3 rendæ exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in prędictis decem lib. turon. reddendis & soluendis dicto actori, & causa cognita, s. quia dictus reus locuples est, habet pecunias in promptu, iubemus, ꝙ prędictas decem libras turonenses reddat dicto actori intra quindecim dies. Quod si facere distulerit, condemnamus eum ex nunc, vt ex tunc in duplum. s. in xx. lib. turon. dandis dicto actori, prædictis x. lib. turon. in prædicto duplo computatis, & nihilominus condemnamus dictum reum in xl. solidis turonensib. dando dicto actori pro expensis.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex locato qualiter intentari possit.*
2 *Sententia quæ ferri possit ad libellum in actione ex locato datum.*

Quinquagesimusprimus libellus de actione ex locato.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessul. dicit & proponit in iudicio P. contra Martinũ, ꝙ actor locauit dicto reo in festo Assumptionis Beatæ Mariæ quandam domum sitam in carreria sanctæ Eulaliæ, sic & sic confrontatam, ad vnum annum, pretio x. lib. turon. Et ibidẽ inhabitauit dictus reus per illum annũ. Item dicit & proponit, ꝙ finito illo anno, dictus reus remãsit in domo, & eam inhabitauit vt prius, vnde cum secũdus annus sit finitus, in quo taciturnitate actoris, & rei videtur reus tacite reconduxisse pro eodem pretio dictam domum, seu cõductionem dictæ domus renouasse, agit dictus actor cõtra dictũ reum, vt sibi x. libr. turon. det, & petit a vobis dicto domino iudice, vt dictum reũ ad dandum & soluendum dicto actori x. li. turon. pro illo secundo anno tacite reconductionis per vestram sententiam condemnetis, & cõdemnatum &c. Probatur. ff. lo. & condu. l. item quæritur. §. qui impleto. & C. eo. l. lege.

Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exem-
2 plum sequitur, & est tale. † Cũ sufficienter probatũ sit, dictum actorem locasse dictã domũ dicto reo ad vnum annũ, pretio x. lib. turon. & sit sufficienter probatum, dictũ reũ finito dicto tẽpore dictę locationis, seu cõductionis permãsisse in conductione domus per dimidiũ anni sequẽtis. Idcirco per nostram sentẽtiã in his scriptis cõdẽnamus dictũ reũ in cẽtũ sol. turon. dãdis & soluẽdis dicto actori. Itẽ cũ dictus actor nõ probauerit dictũ reum permãsisse in conductione tacita dictę domus per aliã medietatẽ dicti anni sequẽtis. Idcirco per eãdẽ sententiã dictũ reũ absoluimus a residuis 100. sol. turo. de x. lib. turo. in libello petitis. Et nihilominus cõdemnamus dictũ reũ in expen. quas dictũ actorem fecisse cõstiterit occasione præsentis causę, quantũ ad centum solidos turon. in quibus obtinet, dandis & soluẽdis dicto actori. Itẽ cõdemnamus dictũ actorem in expẽsis, quas dictum reũ fecisse constiterit occasione præsentis causæ pro cẽtũ sol. turon. in quibus obtinet & victor exisũt in præsenti causa, dandis & soluẽdis dicto reo, taxatione prædictarũ expensarũ nobis reseruata. Aliqñ in simili causa expen. dixi ita. Et in causa expen. hincinde, quasi compensan. in expensis neutrã partem alteri condemnamus. Sed aliquãdo ita. Et ex causa expen. hincinde, quasi compensan. dictũ reũ absoluimus ab expen. quas dictus actor fecit occasione præsentis causæ, & dictũ actorem absoluimus ab expensis, quas reus fecit. Prima expen. sententia videtur melior de iure potissime, quia possibile est, quòd vnus plus expenderit quàm alter.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex conducto sub qua forma sit proponenda.*
2 *Sententia quæ ferri debeat secundum libellum in actione ex conducto formatum.*

Quinquagesimussecundus libellus de actione ex conducto.

1 Coram uobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. contra Martinũ. Quòd dictus actor conduxit a dicto reo quẽdam fundum sitũ in territorio castri noui, sic & sic confrontatũ, ad vnũ annũ pretio xij. lib. turon. Et dicit & proponit, ꝙ ipse seminauit ibi hordeũ & in illo anno cecidit ibi tẽpestas in mense Maij. Itẽ dicit & proponit, ꝙ in dicto fundo, seu in alia tãta petia terræ, sic situata in prædicto territorio, cõi æstimatione proborũ hominũ anno, quo seminatũ esset ibi hordeum, deberet cõiter recolligi cẽtũ sextaria hordei. Itẽ dicit & proponit, ꝙ in illo anno propter dictam tempestatẽ dictus actor nõ recollegit de dicto fundo nisi quinquaginta sextaria hordei, & sic propter prędictam tempestatẽ actor nõ recollegit nisi medietatẽ eius qđ debuisset aliàs cõiter recolligi. vnde cũ dictus actor sit paratus soluere dicto reo vj. lib. turon. agit contra eũ, vt alias vj. lib. turon. remittat eidẽ actori. Petit a vobis dicto dño iudice vt dictũ reũ ad remittẽdũ medietatẽ mercedis cõuẽtę. i. ad remittendũ dicto actori residuas sex li. turon. cõuẽtas, per vestrã sententiã cõdẽnetis &c. cũ expen. occasione præsentis causæ factis, & de faciẽdis protestatur, implorãs vestrũ officiũ dñe iudex in illis, in quibus est de iure, vel fuerit implorãdũ. Probatur ff. lo. & conduc. l. ex conducto. §. si uis tẽpestatis. & l. si vno. Sententiæ iuxta prędicti libelli formã proferendę exemplũ sequit,
2 & est tale. † Cũ dictus actor sufficiẽter probauerit intẽtionem suã seu cõtenta in dicta petitione sua, idcirco per sentẽtiam in his scriptis cõdemnamus dictum reũ, vt dictũ actorẽ pro rata damni tempestatis prædictæ à mercede seu pretio conuento prædictarum xij. librarum turon. exoneret, scilicet receptis sex lib. turon. de mercede. Nihilominus condemnamus dictũ reũ in xl. sol. turo. dandis dicto actori pro expensis &c.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter formetur in actione furti manifesti.*
2 *Sententia quæ feratur ad libellum porrectum in actione furti manifesti.*

Quinquagesimustertius libellus de actione furti manifesti.

1 Coram uobis domino iudice † Montipessulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. Quòd dictus reus furatus fuit dicto actori quẽdã equũ pili mauri, habẽtẽ stellã albã in frõte, q equus ptinebat ad dictũ actorẽ iure dñij. Itẽ ꝓponit, ꝙ dictus reus fuit dephẽsus, vel visus cũ dicto equo eo die, quo dictũ furtũ cõmisit, anteꝗ peruenisset in locũ, in quo destinauerat dictũ equũ ducere ac deponere. Itẽ ꝓponit, ꝙ dictus equus valebat cõi æstimatione x. libras turon. Quare agit dictus actor ꝯ dictũ reũ, & petit ab eo, vt sibi det quadruplũ æstimationis dicti eq, & petit a vobis dicto dño iudice, vt dictũ reũ ad dãdũ dicto actori quadruplum æstimationis dicti equi, scilicet ad dãdũ dicto actori x. lib. turo. per vestrã sẽtẽtiã condemnetis, & cõdemnatũ ad dandũ iuris remedijs compellatis, petit expensas &c. Probatur insti. de act. §. ex

§. ex maleficijs. & §. quadrupli. & de ob. quæ ex delic. nas. per totum. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exẽ-
2 plum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in prædictis 40. libris turon. dandis & soluendis dicto actori &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio furti nec manifesti qualiter proponatur.*
2 *Accipiens auctoritate propria rẽ, quã errore ductus suam credit, excusatur.*

Quinquagesimusquartus libel. de actione furti nec manifesti.

1 Coram vobis domino iudice Montispessulani † dicit & proponit in iudicio P. cõtra M. Quòd dictus reus subtraxit per furtum dicto actori quendam equũ pili mauri, ad dictum actorem iure dominij pertinentem, & valentem cõmuni æstimatione 10. lib. turon. Quare agit dictus actor cõtra dictum reum, & petit, vt sibi det duplum ęstimationis dicti equi. s. 20. lib. turon. Et petit a vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad dandum dicto actori prædictas 20. lib. pro duplo ęstimationis dicti equi per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur insti. de act. §. ex maleficijs.
2 & §. in duplum. & de ob. quę ex deli. nas. §. pœna. † Et est notandum, ꝙ si aliquis errore ductus existimans rem esse suam, & credens esse licitum cuilibet rem suam propria auctoritate accipere, accipiat eam inuito domino, ipse excusatur a furto, vt instit. de vi bo. rap. §. quia tamen. Item qui scit rem esse alienam, & eã accipiat, vel ea vtatur, si probabiliter credat dominum permissurum, excusatur a furto, vt insti. de ob. quæ ex delic. nas. §. placuit. Si autem credat stulte dominum permissurum, aut habuit rem voluntate domini, alio tamen vsus est: etiam excusatur a furto, sed tenebitur tunc domino alia sua actione, vt ff. eo. l. qui re sibi commodata. in princ. Si autem non habuit rem voluntate domini, & in accipiendo credidit stulte dominum permissurum, ipse non excusatur a furto, vt ff. eod. l. qui vas. §. vetare. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum ex præcedenti libelli sententia faciliter deprehendi potest.

SVMMARIVM.

1 *Libellus super furto accusatorius qualiter formetur.*
2 *Sententia qualiter feratur contra conuictum de furto.*
3 *Furto non est certa pœna criminaliter inflicta.*
4 *Fur effractor vel nocturnus grauius punitur.*
5 *Libellus adulterij accusatorius qualiter formetur.*
6 *Sententia qualiter pro reo accusato sit ferenda.*

Quinquagesimusquintus libellus accusatorius super furto.

1 In nomine domini nostri † Iesu Christi amen. Anno natiuitatis eiusdem Mccccx. vltima die mensis Martij, domino Philippo rege Francorum regnante, & regni eius anno 27. indictione nona. Coram uobis domino iudice Montispessulani dicit & proponit in iudicio Petrus contra Martinum de Aureliaco. Quòd dictus Martinus mense Februarij proximè præcedẽti consulibus Colino Betrandi, & Gerardo Anei existentibus in Montepessulano, per furtum subtraxit de domo quam dictus actor inhabitat, in carreria de fabraria quendam equũ pili mauri, stellatum in fronte, ad dictum actorem iure dominij pertinẽtem. vnde cum reipublicę intersit, ne maleficia remaneant impunita, dictus actor accusat dictum Martinum, & eũ de facto furto reum defert, & petit a vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad competentem castigationem seu animaduersionem vestro arbitrio per uestram sententiam condemnetis & pro condemnato vestram sententiam executioni mandari, in pœnam eius, & vt decætero talia non committat, & vt cedat cęteris in exemplum, petit & expen. &c. implorans vestrum officium domine iudex &c. Et ego dictus Petrus huic accusationi meæ manu mea me in hoc libello subscribo, & vsque ad finẽ seu sententiam me perseueraturum promitto, & pro lite exercenda Ioan. Ruffi. hic præsentem in fideiussorem præbens. Probatur. ff. de accu. l. libellorum. & C. eo. l. pe. & ff. de priua. deli. l. fi. in fi. Sententię iuxta prædicti libelli formam contra eum pro-
2 ferendæ exemplum sequitur, & est tale. † Cum contenta in dicta petitione sint sufficiẽter probata. Vel sic. Cum dictus P. sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicto libello suo accusatorio, idcirco per sententiam in his scriptis condemnamus dictum M. vt scobetur per villam nudus, retentis solummodo brachis, & ꝙ in triuijs, seu in quadriuijs consuetis cedatur seu percutiatur retro spatulas cum corrigiatis solitis curiæ, in pœnam eius, & vt sit cæteris in exẽplũ. Et nihilominus condẽnamus eum in centum sol. turon. dandis dicto actori, videlicet Petro pro expen. litis præsentis, quos centum sol. turon. dictus accusator, delato sibi a nobis iuramento, taxatione nostra præcedente, iurauit se expendisse occasione præsentis li-
3 tis. Rectè dr̃, ꝙ scobetur; qa gñaliter petita fuit in libello cõpetens castigatio † & in furto non est pœna certa criminaliter inflicta, & iõ prout iudex arbitratur. Aliqñ fures exscobãtur cum leui uerberatione, aliqñ cũ graui seu atroci i. cũ effusione sanguinis, & aliqñ sine verberatione, cũ caulibus vel porris fractis & ad collum ligatis ducuntur per villam in tuba, & aliquando
4 in die mercati ponuntur in postella. † Et est notandum, ꝙ fur cum effractione grauius punitur: vt ff. de effrac. l. fi. Item fur nocturnus, si se telo defendit, grauius punitur: vt ff. de furi. Bal. in l. j. Ex prædictis appaeet, ꝙ si in sententia fuisset dictum, pronunciamus Martinum esse furem, nulla pœna certa adiecta, sententia fuisset nulla: ut insti. de act. § curare. Contra furem enim nõ est certa pœna: vt C. de ser. fugi. auth. sed nouo iure. Si autẽ esset aliud crimen, certam pœnam habens: ut adulterium, quod capite punitur, tunc sufficeret reum pronunciare adulterum, etiã pœna non expressa nec declarata: qa legis auctoritas repręsentat eam tunc: ut ff. ad Turpil. l. j. §. si autem pronunciauerit. & etiam tunc in libello sufficeret Martinum reum deferre. l. Iulia. de adul. non expressa pœna. Et iuxta hoc formauit P. libellum
5 accusatorium ita. Ego † Petrus Cõstantini reum defero Petrũ de Aureliaco. l. Iulia. de adulterio, quod commisit cum Pontia potentia in domo Pontij in Montepessulano, mense Septẽbri consulibus existentibus Renerdo de Narbona & Embrauno. Et ego Petrus Constantini subscribo & promitto actionẽ quã defero, me usque in finem perducturum. Sed in quibusdã alijs videtur iste libellus defectiuus: ut apparet ex superioribus. & C. de accu. l. pe. in gl. Idem credo in criminalibus, quæ certam pœnam non habent. l. quòd in libello non accusatorio non oportet fieri mentionem de pœna extraordinaria, licèt in sententia tunc esset necesse pœnam exprimi: vt statim dictum est. Sentẽtiæ autem in causa prædicta pro reo proferendæ exemplum se-
6 quitur, & est tale. † Cum dictus actor non probauerit sufficienter cõtenta in dicto suo libello accusatorio. Idcirco per nostrã sententiam in his scriptis reum absoluimus dicta accusatione, & contentis in dicto libello accusatorio. Item cum dictus accusator calumniose instituerit dictam accusationem contra prædictum reum, quod apparet eoipso, ꝙ non probauerit contenta in suo libello, & sic similitudo supplicij debet eũ astringere. Idcirco per sententiam eãdem condemnamus eum, vt scobetur per uillam nudus, retentis solum brachis, & qđ in triuijs & quadriuijs cedatur seu percutiatur retro in spatulis, cum corrigiatis solitis curiæ, in pœnam eius, & vt cęteris sit in exemplum, ne calumniosam instituant accusationem, in tantundem. n. eramus condemnaturi prædictum reum, si prædictum furtum probatũ fuisset per eum commissum. Et nihilominus cõdẽnamus prędictum actorem in expẽsis &c. & vt in alia sententia proxima est expressum. Probatur hęc sentẽtia; quia accusatorẽ calumniosũ astringit similitudo supplicij. C. de calum. l. fin. cum concor.

SVMMARIVM.

1 *Actio vi bonorum raptorum qualiter intentetur.*
2 *Sñia quæ ferri debeat iuxta libellũ formatũ in actione vi bonorũ raptorum.*
3 *Rapina probari potest per pugnam, seu duellum.*

Quinquagesimussextus libellus de actione vi bonorũ raptorũ.

1 Coram vobis domino iudice Montispessulani † dicit & proponit in iudicio P. cõtra M. Quòd dictus reus dolo malo rapuit seu abstulit dicto actori quendam equũ pili mauri, stellatum in fronte, ad dictum actorem iure dominij pertinentem, & ualentem communi ęstimatione 10. lib. turo. Quare agit dictus actor contra dictum reum ad quadruplum, & petit a uobis domino iudice: vt dictum reum ad quadruplũ, videlicet ad restituendum dictum equum dicto actori, & triplũ æstimationis dicti equi, scilicet in 30. lib. turo. dãdis dicto actori, per uestram sententiam condemnetis, & condemnatum ad prędicta iuris remediis compellatis &c. Probatur insti. de act. §. ex maleficijs &c. & ti. vi bo. rap. per totum. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendę exemplum sequitur, & est tale.
2 † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sentẽtiam in his scriptis condemnamus dictum reum pro dicta rapina in quadruplum, re in quadruplo computata, scilicet condẽnamus eum ad restituendum dictum equum dicto actori, & in triplum æstimationis dicti equi, scilicet in 30. lib. turo. dandis & soluendis dicto actori, & nihilominus cum uictus uictori condemnandus sit in expensis, condemnamus dictum reum in cẽtum sol. turo. dandis dicto actori pro expẽsis, quas dictus actor fecit occasione præsentis causę, quos cẽtũ solidos dictus actor delato ei a nobis iur̃o, taxatione nostra ꝑcedẽte, iurauit se expẽ-
3 disse in ꝑsenti cã occasione præsentis cãæ. † Insuper nota, ꝙ sup ꝑdicta rapina lite mota uel nõ mota, sñia nulla secuta, vel sñia secuta, sed ꝑ appellationẽ legitimè interpositã extincta, actor ꝯsiderãs, ꝙ forte rapinã dicti eq plenè ꝓbare nõ possit ꝑ testes, ipse poterit recurrere ad ꝓbationẽ ꝑ duellũ seu ꝑ pugnã, super qua frustra inuocabit nomẽ dñi, ad mala. n. opera Deus non accedit, nisi ad puniẽdũ, propheta Dauid dicẽte, Vultus aũt dñi sup facientes mala, vt ꝑdat de terra memoriã eorũ; & tũc Deo nõ habito præ oculis, dictus Petrus, cui raptus fuit equus prædictus, poterit petere a iudice decerni pugnam &c. vt in forma.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Libellus de duello qualiter proponi debeat.*
2 *Duellum fieri potest pro debito paterno.*
3 *Duellum in quibus casibus fieri possit.*
4 *Sententia non debet ferri, duellum esse licitum.*

Quinquagesimusseptimus libellus de duello.

1 Domine iudex: ego Petrus &c. † Quod Martinus hic præsens est falsus & proditor: quia proditionaliter rapuit mihi quendam equum pili mauri, stellatum in fronte, quod si ipse confiteatur, peto ipsum condemnari super prædicta rapina vt raptorem. Si autem hoc neget, ego per pugnam armis paribus sumptis a me & ab eo, faciam eum confiteri rapinam per os suum in campo nobis per vos assignando, uel reddam eum victum uel mortuum in dicto campo. Et super dicta pugna pignus meum, uidelicet chyrothecas meas hic in medio in præsentia uestra offero & reddo, & promitto me iuraturum in introitu campi, per uos nobis ad certamen, seu ad dictam pugnam assignandi, ꝙ ego non habeo herbas, nec breues coniuratorios, uel alia quæ maleficia uel fascinationes pariãt uel parturiant quoquo modo. Et quòd tunc Martinus iuret similiter illud idem, & peto per vos dominum iudicem, si Martinus prædictam rapinam neget, declarari & iudicari pugnam posse & debere esse & fieri ex prædicta causa inter me & eum, & ipsum sententialiter condemnari, ad subeundum pugnam mecum ex prædicta causa, vt super prædicta rapina possit per pugnam veritas inuenire. Probatur in Lombarda, qualiter quis se defendere debeat, & in quibus causis pugna pro- 2 hibeatur, vel fieri debeat. † Potest enim esse duellum, si sit ciuilis contentio inter aliquos de debito patris: vt eod. titu. l. si quis post mortem, ubi propter pecuniarium debitum nõ vendicat sibi locum duellum, nisi illa pecuniaria obligatio diceretur venire ex maleficio uel quasi, quod tamen illi non bene probant. 3 † Item fit duellum, si de inuestitura sit contentio: vt eodem tit. l. de inuestitura. Item fit duellum propter depositum derogatũ: vt in eodem titu. l. si quis per seipsum. Item fit duellum in causa liberali: vt eodem titu. si seruus. Item fit duellum, si sit contentio de re mobili uel immobili malo ordine possesso, vt in Lõbarda de præscrip. l. 2. Item fit duellum pro iniuria, seu pro opprobrioso verbo cucurbitæ: vt in Lombarda de conuitijs. l. j. Itẽ fit pugna de infidelitate; vt in lib. feu. de alie. feu. princ. c. non est consuetudo. Item de incendio: ut in Lombarda, qualiter quis se defen. d. l. si quis alium. Item si quis infra pacis edictum alium vulnerauerit, debet sibi manus amputari, nisi vitam suã defendendo hoc fecerit, super qua exceptione poterit habere locum duellum, ut de pa. te. & eius viola. §. si quis hominem. † Senten- 4 tiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum in autentico non ponitur; quia ubi cauetur infœlicẽ habebit actionem iudex, si prædictam pugnam admittendam iudicet; quia tali iudicio uidebitur ius diuinum & euangelicum abnegare. Planè in multis locis in casibus tactis admittuntur duella, & iõ si oportet iudicem sententiare, ipse potest iuxta formam libelli suam sententiam concipere conformiter & proferre.

SVMMARIVM.

Actio legis aquiliæ qualiter proponatur.
1 *Sententia quæ feratur contra eum qui tenetur actione legis aquiliæ.*
2 *Pœnitentia locum habet vsque ad litis contestationem.*
3

Quinquagesimusoctauus libellus de actione legis aquiliæ.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. cõtra M. ꝙ dictus reus per iniuriam occidit quendam seruum nomine Stichum, ad dictum actorem nomine dominij pertinentem, qui seruus valuit communi æstimatione retro siue infra annum ab occisione seu a vulneratione, ex qua mors dicti serui est secuta computan. 10. lib. turon. Quare agit dictus actor contra dictum reum, vt sibi dictas 10. lib. turon. det pro æstimatione dicti serui: si cõfiteatur, ꝙ si sibi neget 20. libras turon. det, scilicet æstimatione dicti serui duplicata. Et petit a uobis dicto domino iudice, vt p̃dictum reum in prædictis 10. lib. turon. dandis: & soluendis dicto actori, si idem reus confiteatur dictum seruum se occidisse, vel in duplo, scilicet in 20. lib. turon. dandis & soluendis dicto actori, si idem reus negauerit se dictum seruum occidisse, per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur institu. de actio. §. ex maleficijs. eod. tit. de leg. aqui. per totum. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus reus negauerit se oc- 2 cidisse dictum Stichum, & ipso negante, & in sua inficiatione existente, dictus actor sufficienter probauerit intentionem suã, seu contenta in dicta petitione sua, & specialiter probauerit p̃ testes idoneos, dictum reum occidisse dictum seruum. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in duplum æstimationis prædicti serui, scilicet in 20. lib. turon. in dicta petitione ꝯtentis, dandis & soluendis dicto actori. Et nihilominus condemnamus eum in centum solidis turo. dandis dicto actori &c. Probatur ad leg. Aquil. l. contra negantem. Rectè dicitur, ꝙ si reus negauerit se occidisse, & eo in sua inficiatione persistẽte actor probauerit per testes: quia post negationem, & ante probationem per actorem inductam, reus si confessus fuit se occidisse dictum seruum: tunc reus condemnabitur tantum in simplum, scilicet in 10. lib. turon. vt ff. de iniur. l. eum qui. Et in cor. de trien. & se. §. studium. coll. 3. & facit quod not. in l. illa, contra negantem. & ff. de rei vend. l. fin. licèt aliter no. ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. hæc actio. vbi nota. 3 † ꝙ usque ad litis contestationem est licitum pœnitere & confiteri, uel usque ad publicationem testium, & quod satisfaciat tunc de expensis: vt in dicto §. studium.

SVMMARIVM.

1 *Actio familiæ erciscundæ qualiter proponatur.*
2 *Sententia quæ ferri possit ad libellum in actione familiæ erciscũdæ porrectũ.*
3 *Iudex aliquid alicui adiudicans non tenetur adijcere cum iuribus & pertinentijs.*
4 *Mobilia quędam rem immobilem sequuntur.*

Quinquagesimusnonus libellus de actione familiæ erciscundę.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. contra Martinum, ꝙ ipse & dictus reus successerunt in bonis & hæreditate Caij æqs. portionibus, & prædictam hæreditatem possident pro indiuiso, vnde cum dictus actor velit a prædicta communione recedere, & uelit suam partem de prædicta hæreditate ꝓ diuiso possidere, agit contra dictum reum, & petit a uobis domino iudice prædicto, ut prædictam hæreditatem, seu res hæreditarias inter eos æquis portionibus per uestram sententiam diuidatis & distribuatis, & cuilibet eorum partem suam pro diuiso adiudicetis, & si in alterius persona prægrauare videatur adiudicatio, ipsum alteri pręgrauato in pecunia condemnetis, & condemnatum ad prædicta obseruanda & facienda iuris remedijs cõpellatis &c. Probatur institu. de actio. §. quædam actiones. & de offic. iu. §. si famil. ff. fa. er. l. Meuius. §. arbiter. & l. hæredes. §. in famil. erci. iudicio. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam pro- 2 ferendæ exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus Petrus sufficienter probauerit intentioem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis p̃dictam hæreditatem diuidentes, adiudicamus dicto Petro insolidum turrim de Billio sitam in Montepessulano, & dicto Martino adiudicamus uineam uocatam Muscutellam, sic & sic cõfrontatas. Et quia tale molendinum sic & sic confrontatũ non potest commode diuidi, ipsum dicto Petro insolidum adiudicamus, & cum dictum molendinum ualeat communi æstimatione centum lib. turonen. condemnamus dictum Petrum in 50 li. turo. dandis dicto Martino pro medietate quam idẽ Martinus habet in dicto molendino. Item pro adiudicatis, ut cuilibet eorum alter alteri de euictione debite, prout de iure est ca- 3 ueat, alterum alteri condemnamus &c. † Aduertendum est, ꝙ cum iudex prædictas res adiudicat, non est necesse adijcere cũ iuribus & pertinentijs suis: quia quod subintelligitur, non deest, ut ff. de re. cre. l. cũ quid. & si illa uerba dicta nõ sint, sequuntur rem immobilem, quocunque titulo acquirantur; ut de contrahend. empt. l. si aquæductus. & l. alienatio. & de acqui. re. do. l. 4 traditio. §. j. † Item & quædam mobilia, attamen pauca, sequũtur rem immobilem, ut ff. de actio. empt. l. Iulianus. in fin. cum legibus sequentib. & de diuer. & tempo. præscri. l. 3. & C. de agri. & cen. l. quemadmodum. lib. 11. & ff. de fun. instru. & instru. leg. l. cum fundus. & de supel. l. fin. in princip. Item & quædam immobilia sequuntur rem immobilem, ut ff. de actio. empt. l. creditor. & §. ante domum. & de leg. 3. l. prædiis. §. balneas. usque ad finem legis. & de acquir. re. do. l. ergo. in princi. & facit quod notatur. C. de bonis uacan. l. 2. libro 10.

SVMMARIVM.

1 *Actio communi diuidundo qualiter proponi possit.*
2 *Sententia quæ ferri debeat iuxta tenorem libelli in actione communi diuidundo.*

Sexagesimus libellus de actione communi diuidundo.

1 Coram vobis domino iudice Montispessulani † dicit & proponit in iudicio P. contra Martinum, ꝙ dictus actor & reus habent quendam fundum communem, situm in territorio Sancti Martini de Pineto, sic & sic confrontatum, quem & communiter possident, vnde cum dictus actor uelit a communione discedere, agit contra dictum reum, & petit a uobis dicto domino iudice, ut dictum fundum inter eos, per uestram sententiam diuidatis, & cuilibet eorum partem dimidiam pro diuiso, & si in alterius persona prægrauare uideatur adiudicatio, ipsum inuicem alteri certam pecuniam dare & soluere condemnetis, & quòd pro adiudicatis alter alteri de euictione debite caueat alterum alteri condemnetis. Et si fundus commode diuidi non possit, totum eum alteri adiudicetis, & eum cui totum fundum adiudicaueritis, ut pro medietate certam pecuniæ quantitatem alteri det condemnetis: & illum, cui pecunia adiudicata fuerit, vt de euictione

ctione pro medietate fundi alteri caueat, condemnetis, & condemnatos ad prædicta iuris remedijs cõpellatis &c. Probatur instit. titu. de actio. §. quædam actiones. & de offic. iud. §. eadem quidem interueniũt. & ff. communi diui. l. j. & 2. & l. itẽ quãuis. in fi. Sentẽtiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exem- 2 plum sequitur, & est tale. † Cum dictus P. sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua: nos attendentes, ꝙ dictus fundus non potest commode diuidi, per nostram sñiam in his scriptis dictum fundum totum dicto Petro adiudicamus, & condemnamus eum in 10. lib. turo. dandis dicto M pro medietate, quam dictus M. habet in dicto fundo. Et dictum M. condemnamus vt pro alia medietate fundi dicto Petro de euictione caueat &c. Et est notandum, ꝙ in adiudicatione, quæ fit in famil. ercis. & cõmuni diui. & fini. regun. iudicijs, si ille a quo res adiudicatur est dominus, & post adiudicationem factam per sententiam res tradatur illi cui adiudicata est, statim ille efficitur dñs, vt instit. de offic. iud. §. fi. Vel si nõ est dominus ille a quo iudicatur, alter cui ex adiudicatione tradit, efficitur publicianista. vt ff. de publi. ac. l. 4. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Libellus quomodo formari possit in actione finium regundorum.*
2 *Actor & reus simul vterque esse potest in aliquibus iudicijs.*
3 *Sententia quæ ferri possit ad libellũ in actione finium regundorum formatũ.*

Sexagesimusprimus libellus de actione finium regundorum.

1 Coram vobis dño iudice † Montispessul. dicit & proponit in iudicio Petrus cõtra M. ꝙ dictus actor & dictus reus habent duos agros confines ĩ territorio S. Martini de Primeto, sic & sic confrontatos. Item ꝙ dictus Martinus arando & fodiendo agrum suum prædictum facit controuersiam dicto P. super finibus dictorum agrorũ accipiendo de agro dicti P. quatuor pedes. Quare agit dictus Petr. ꝯ eum & petit a vobis domino iudice, vt si veteres fines inueneritis, illos sequendo, per vestram sñiam eos stare & obseruare pronuncietis, & si veteres fines nõ inueneritis, prædictos agros euidentibus terminis specialiter distinguatis, & si cõmode prædicta distinctio fieri non possit, nisi de vno agro aliquid detrahatur, & alteri adiungatur: tunc de vno agro aliquam partem detrahendo, alterius agri dño illam partem adiudicetis. & illũ cui agri partem adiudicaueritis, ad dandum alteri certam pecuniam pro valore partis adiudicatę, sententialiter cõdemnetis, & illum cui pecunia dari adiudicata fuerit, vt alteri de euictione pro illa parte caueat condemnetis, & prædictos condemnatos ad prædicta obseruanda & facienda iuris remedijs compellatis &c. Probatur insti. de act. §. quædã actiones. & de offi. iudi. §. finium regun. & ff. fi. re. l. 2. in fi. & l. seq. & l. in finalib. & C. eo. 2 l. quinq; pedum. † Et est notandum, ꝙ in p̃dictis tribus iudicijs vterq; est actor & reus, ut ff. de iudi. l. in tribus. & ff. fi. regun. l. iudicium. §. j. sicut & quædam animalia agunt & patiuntur, id est, habent vtrunq; sexum: sicut lepus, vt de verb. sig. l. hæc verba, ille aut ille. in fi. &c. Sentẽtiæ iuxta prædicti libelli formam pro- 3 ferendę exemplum sequitur, & est tale. † Cũ dictus P. sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, & per agrimensores in prædictis agris per vos missos inuenti fuerint ueteres fines seu termini, subtus terrã inter prędictos agros, s. duo lapides magni erecti, ad instar finiũ, sm consuetudinem regionis positi vnus ab oriente, & alter ab occidẽte. Idcirco per nostram sñiam in his scriptis pronunciamus & declaramus dictis veteribus finibus, seu terminis esse stãdum, & condemnamus vtrunq; litigantium ad prædictos terminos obseruandum, & decernimus, ꝙ iuxta illos duos terminos ponantur alii duo lapides erecti, qui euidenter super terram appareant, & alios veteres terminos habeant perpetuo demonstrare. In quolibet aliorum prædicti libelli casuum, qui forsitan contingeret, posset sententia conformiter adaptari.

SVMMARIVM.

1 *Actio depositi propter incendium qualiter intentetur.*
2 *Sententia qualiter pronuntietur in actione depositi propter incendium.*
3 *Pauper non semper luit in corpore, quod non habet in ære.*

Sexagesimussecundus libellus in actione depositi propter incendium.

1 Coram vobis domino iudice Montispessu. † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ cum incendium esset in domo dñi Berengarij de fabrica, ꝓpter imminens periculum incendij & metu eius quia flammę ignis intrabant domum proximam, in qua inhabitabat dictus actor, & adhuc inhabitat dictus, actor deposuit penes dictũ reũ quendam suum codicem cum apparatu ordinario scriptum in pergamenis hedulinis, valẽtem communi ęstimatione 15. lib. turo. vnde cum dictus reus dictum codicem restituere ꝯdicat, agit ꝯ eum, & petit a vobis dño iudice prædicto, vt dictum reũ ad restituendum prædictum codicem dicto actori, si reus inficiatus non fuerit depositum, vel si inficiatus fuerit, tunc in duplum, s. ad restituendum dictum codicem, necnon & in 15. libr. turon dandis dicto actori per vestram sententiam condẽnetis, & condemnatum &c. Probatur inst. de act. §. sequens illa diuisio. ver. planè si depositi. & §. in duplum. & §. sed furti quidem. & ff. depositi. l. j. §. meritò. & ad l. Aquil. l. si quis fumo. circa fin. Sententię iuxta prædicti libelli formam proferẽdæ exemplum 2 sequitur, & est tale. † Cum dictus reus negauerit prædictum depositum, & ipso negante, & in sua inficiatione persistente, dictus actor probauerit per testes se prædictum codicem propter imminens prædicti incendij periculum deposuisse penes dictũ reum: quia codex valebat communi ęstimatione 15. lib. turon. Idcirco per sñiam in his scriptis condemnamus prędictũ reum in duplum prædicti depositi, s. vt dictum codicem dicto actori restituat, & ꝙ idem actori 15. lib. turon. det & soluat, in pęnam prædictæ inficiationis suę: & nihilominus condemnamus prędictum reum in centum sol. turonen. dandis dicto actori pro expen. &c. & ꝙ in prędicto libello possit peti restitutio codicis, & sub conditione possit peti pęna inficiationis, & ꝙ prædicto modo formetur sententia, videatur supra in titulo de l. Aquil. 3 † Est notandum, ꝙ si Martinus non possit restituere codicem, & sit ita pauper, ꝙ nec eius ęstimationem possit soluere: ipse non luet in corpore, quia hoc iure cautum non est, sed si sit ita pauper, ꝙ non possit soluere 15. lib. turo. in quib. cõdemnatus est in pœnam inficiationis prædictæ, ipse tunc luet in corpore: vt ff. de pęnis. l. j. §. generaliter, iuxta id quod notatur de simili inficiatione. institu. de act. §. ex maleficiis. ver. item mixta. nõ tñ esset idem in pœna, quæ ex promissione hominis debetur, cũ l. cautum non sit, sed sufficeret tunc debitori, ꝙ cederet bonis.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum vtilis de seruo corrupto qualiter proponi debeat.*
2 *Sententia qualiter feratur aduersus corrumpentem seruum.*

Sexagesimustertius libellus de actione in factum vtilis, de seruo corrupto.

1 Coram vobis domino iudice Montispessu. † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ dictus P. habet quendam filium nomine Petronetũ, quem dictus reus dolo malo corrupit, ducendo eum in carreria calida, & quem fecit lusorem & meretricatorem, seu meretricum amatorem vnde cum intersit parentum, animum liberorum suorum non corrumpi, & idem actor sit paratus iurare, se nolle dictum filium suum sic fuisse corruptum seu deterioratum a dicto reo pro 25. lib. turon. agit dictus actor contra dictũ reũ, & petit a vobis dicto dño iudice, ut dictum reum in duplum dictæ deteriorationis per dictum actorem in litem iurandum, s. in 50. lib. turon. salua vestra taxatione, dandis dicto actori, ꝑ vestram sententiam condemnetis, & condem. &c. Probatur inst. de ac. §. in duplũ. & §. sed furti. & ff. de ser. cor. l. j. §. j. & l. 2. & 3. in fi. & l. vt tantum. §. j. Sententiæ iuxta prædicti libelli formã pro- 2 ferendæ exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, & delato ei a nobis iuramento in litem, ęstimatione nostra præhabita iurauerit in litem, se nolle dictũ filium suum sic fuisse corruptum seu deterioratum per dictum reum pro 25. lib turon. seu sua interesse in prædictis 25. lib. turonen. idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in 50. lib. turon. dan. & soluen. dicto actori. Et nihilominus condemnamus dictum reum in centum sol. turon. dandis dicto actori, quos centum sol. turo. dictus actor, delato ei a nobis iuramento, taxatione nostra præcedente, iurauit se expendisse occasione præsentis causę.

SVMMARIVM.

1 *Condictio ex lege instit. de actio. §. tripli. quomodo proponi debeat.*
2 *Actor reum certiorem facere debet.*
3 *Sententia quæ ferri possit in condictione ex lege. institu. de act. §. tripli.*

Sexagesimusquartus libellus de condictione ex lege instit. de actio. §. tripli.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessu. dicit & proponit in in iudicio Petrus contra M. ꝙ cum dictus P. deberet tantum decem lib turon. dicto M. idem M. in libello suo petijt 20. lib. turon. coram vobis iudice, & ex hoc executores seu viatores curię ampliorem summã exegerunt a P. prędicto nomine sportularum, unde cum dictus P. ex hoc damnificatus fuerit in sportulis, scilicet in decẽ solid. turon. agit contra dictum M. & petit a vobis dicto domino iudice, ut dictum M. ad triplum eius, in quo damnum passus est dictus P. prædictarum sportularum, scilicet in 30. solid. turon. dandis dicto Petro per vestram sententiam condemnetis, & condem &c. Probatur instit. de actio. §. tripli. Nec refert an dolo, vel sine dolo M. in dicto libello maiorem quantitatẽ inse- 2 ruerit. C. de plus peti. l. j. † Ille enim qui agit, certificare dẽt reũ, vt in auth. de litig. §. ad excludendum. col. 8. & ff. de rei vend. l. si in rẽ. & ff. de iniur. l. prætor edixit. Et sm hæc verba ex hac causa

viatores &c. poſita ibi in § tripli. debent intelligi conſecutiue, & non cauſatiue, vt & alleg. C. de ob. patro. præſtan. l. ſi manumiſſori & ibi, & malum coram te feci, vt iuſtificeris &c. in pſalmo, Miſerere mei Deus. vt ff. de dona. cauſa mortis. l. ſenatus. circa prin. Nec obſt. in cor. de defen. ciui. §. & iudicare. coll. 3. vbi exigitur dolus: qa ibi eſt alius caſus, & alia pęna. Item glo. dicit, qđ non iſta actio non habet hodie locum per aut. de execu. § j. Vel poſſit dici, ꝙ in §. credo quia legum correctio eſt vitanda. tripli. fit mentio de quibuſdam legibus, quas non habemus, & cas ignoramus. & ſic debet ceſſare hæc actio, arg. C. de eden. in auth. ſi quis in alio documento. Sed illud argumentum multū vr̄ extraneum: quia in §. tripli. conditor iuris ſtatuit legem. & licèt de alia lege quam non habemus faciat ibi mentionem, nō eſt curandum, dum tn̄ intelligatur: qa eſt illud qđ intendit ſtatuere, eſt. n. durum a lege recedere. Poteſt tn̄ dici, hanc actionē nō habere locum in curijs, in quib. tales ſportulę hodie executoribus non præſtantur. † Snīæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum nō reperio, ſed ſi in aliqua curia executoribus ſeu nuntijs ſportulę dari ſolent, & propterea actio ꝓditoribus ſeu nuntijs ſportulę dari ſolent, & propterea actio ꝓdicta intentetur, & intentio actoris probetur, ſciet & poterit peritus iudex iuxta petitionis formam ſententiā faciliter ordinare.

SVMMARIVM.

1 *Actio quod metus cauſa qualiter intentari debeat.*
2 *Sententia quæ ferri poſſit iuxta libellum porrectum in actione quod metus cauſa.*

¶Sexageſimusquintus libellus de actione quod metus cauſa.

1 Coram uobis domino iudice † Montiſpeſſulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ dictus M. compulit eum per metum ponendo ei gladium ad gulam, ꝙ donaret ſibi quandam vineam ſuam, ſitam in territorio de Col de fi. ſic & ſic confrontatam, valentē cētū lib. turon. quam vineam ibidem dictus actor ſola vita contentus, donauit & tradidit dicto reo. vnde cum dictus reus eidem actori dictam vineam reſtituere ꝯdicat, agit ꝯ̃ eum, vt eam ſibi reſtituat, & petit a vobis dicto dn̄o iudice, vt dictum reum ad reſtituendum dicto actori prædictam vineam cum fructibus perceptis & percipiendis, ſeu quos dictus actor percipere potuiſſet, quos ęſtimat 10. lib. turon. necnon & ꝙ de dolo repromittat, ne dicta vinea deterior facta ſit, per veſtram ſententiam condemnetis, & ſi poſt veſtram ſnīam intra tempus arbitrio iudicis ſtatuendum, prædictam vineam cum fructibus reſtituere diſtulerit, ipſum ad quadruplum omnium prædictorū. ſ. ad reſtitutionem prædictæ vineę, & 10. lib. turon. pro fructibus, & ēt in triplum eorum ad contumaciam eius, ſ. in trecentis & 30. lib. turo. dandis dicto actori per veſtram ſententiam condēnetis, & condemnatum iuris remedijs compellatis &c. Probatur inſti. de act. §. quadrupli. ver. item de eo. & ver. item actio. & §. præterea & ff. qđ metus cauſa. l. j in prin. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum ſequitur, & eſt tale.

2 † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionem ſuā, ſeu cōtenta in dicta petitione ſua. Idcirco per noſtrā ſnīam in his ſcriptis ꝯdēnamus dictū reum: vt intra 15. dies dictā vineā dicto actori reſtituat, & ꝙ det & ſoluat eidem actori 10. lib. tur. pro fructibus perceptis, & qui percipi potuerunt. Itē ꝙ ſi dictus reus prædicta diſtulerit, ſeu intra dictos 15. dies reſtitutionē eorum non fecerit, exnunc vt extūc condemnamus eum in quadruplum, ſ. vt vineam dicto actori reſtituat, ut prædictas 10. lib. turon. pro fructibus ei det & ſoluat, vt ſupra dictum eſt, & in triplum prædictorum nomine pęnæ, & ob eiuſdem rei ꝯtumaciā, ſ. in trecentis & 30. lib. turo. dandis & ſoluendis ab eodem reo dicto actori, & nihilominus condemnamus dictum reum in centum ſolid. turon. dandis dicto actori pro expenſis &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum de calumniatoribus qualiter proponatur.*
2 *Sententia quæ ferri debeat in actione in factum de calumniatoribus.*

¶Sexageſimusſextus de actione in factum de calumniatorib.

1 Coram uobis domino iudice † Montiſpeſſulani dicit & proponit in iudicio P. contra Martinum, ꝙ dictus reus habuit a Caio 10. ſol. turon. vt dictum actorem traheret & vocaret calumnioſe in iudicio. Quare agit dictus actor ꝯ̃ dictū reum, & petit a vobis dicto dn̄o iudice, ut dictum reum in quadruplum prædictorū 10 ſolid. turo. ſcilicet in 40. ſol. turo. dandis dicto actori ꝑ veſtrā ſnīam ꝯdemnetis, & condemnatum &c. Probatur inſtit. de act. § quadrupli. & ff. de calum. l. j ī prin. Nec curatur, an Martinus vexauerit prędictum Pet. an non, ſufficit. n. ſola pactio de vexādo calūniosē, & ꝙ ob hoc aliquid fuerit datum uel promiſſum, vt eo. ti. l. generaliter. § j. & § hoc edicto. Snīæ iuxta prędicti libelli formam

2 proferendæ exemplum ſequitur, & eſt tale. † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionem ſuam ſeu contenta in dicta petitione ſua. Idcirco per noſtram ſentētiam in his ſcriptis condemnamus dictum reum in prędictis 40. ſolid. turonen. in prædicta petitione contentis, dandis dicto actori &c.

SVMMARIVM.

1 *Condictio ex lege condictitia qualiter proponi debeat.*
2 *Aduocati, procuratores, notarij & ſeruientes hodie excoriant homines.*

¶Sexageſimusſeptimus libellus de condictione ex lege condictitia, de qua inſtit. de actio. §. quadrupli.

1 Coram vobis domino iudice † Montiſpeſſulani dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ cū dictus P. eſſet citatus ſeu citaretur, vt appareret coram vobis, & dictus M. eſſet executor litiū curiæ, dictus M. executor cum de accuſatione ſeu pro citando ſm̄ conſuetudinē iſtius villę diutius obſeruatam non deberet hr̄e niſi duos paruos turon. noīe ſportularum, ipſe vltra dictos duos den. exegit a P. vnum turon. groſſum argenteum. Quare agit ꝯ̃ eum & petit a vobis dicto dn̄o iudice, ut dictum reum in quadruplum dicti turon. argentei, ſ. in vno turonenſi argenteo eidem actori dando, & in tribus fiſco dandis, per veſtram ſnīam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur inſtit. de act. §. quadrupli. & in cor. vt liti. iurent §. & hoc quoq; præcipimus. coll. 9. & de iudicibus. §. nullo. coll 6. Non multum placet, ꝙ priuatus imbriget ſe, & petat illud triplum fiſco dandum, ſed procurator fiſci

2 petat iura fiſci, ſi vult. † Item conſulere, ꝙ ille pro vno turon. argenteo non conqueratur, quia hodie in curiis aduocati, ꝓcuratores, notarij & ſeruientes excoriant homines, & iudex erit fauorabilis executori prædicto. Melius eſt enim tacere q̄ conqueri, de duobus enim malis minus malum eſt eligendum: ut ff. de reg. iur. l. quoties. & ff. ſi ſer. ven. l. ſicuti. in prin. Snīæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum poterit iudex peritus faciliter ordinare.

SVMMARIVM.

1 *Actio negotiorum geſtorum directa qualiter proponatur.*
2 *Snīa quæ feratur ſcđm libellū in actione negotiorū geſtorū directa oblatū.*

¶Sexageſimusoctauus libellus de actione negotiorum geſtorum directa.

1 Coram vobis domino iudice Montiſpeſſul. † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ cum dictus actor nemini mandaſſet ſua negotia gerere, & ſubito receſſiſſet apud Aureliacum, dictus reus venit in domum dicti actoris in fabraria, & geſſit negotia dicti actoris. vn̄ cū dictus reus male adminiſtrauerit & plura reliqua penes eū extent, agit dictus actor ꝯ̃ eum, & petit ab eo, ut ſibi rōnē reddat & reliqua præſtet, & de his quæ male adminiſtrauit ſibi ſatisfaciat, & petit a vobis dicto domino iudice: vt dictum reum, reddita prius per eum ratione de geſtis, ipſum ad reliqua & ad intereſſe eorum, in quibus dictus actor damnificatus inuenietur, ex eius mala adminiſtratione, dicto actori præſtanda per veſtram ſnīam condemnetis & condem. &c. Probatur inſtit. de act. §. actionum. & ff. de neg. geſt. l. 2. &c. Snīæ iuxta dicti libelli

2 formam proferēdæ exemplum ſequitur: & eſt tale. † Cū dictus actor ſufficienter probauerit dictum reum ſine mādato adminiſtraſſe negotia dicti actoris abſentis, & cōſtet nobis de adminiſtratione canap. per dictum reū adminiſtratæ & venditę, remanere penes eum 100. ſol. turon. & conſtet nobis de intereſſe dicti actoris in centum ſol. tur. quia dictus reus male coluit, & male ſe habuit in adminiſtratione vinearum. Idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis condemnamus dictum reum in 10. lib. turon. dandis dicto actori pro expenſis præſentis cauſę, cum idem actor, delato ei a nobis iuramento iurauerit taxatione noſtra præcedente, ſe expendiſſe prædictos 50. ſol. turon. occaſione præſentis cauſę.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter formetur in actione negotiorum geſtorum contraria.*
2 *Actio negotiorum geſtorum contraria generalis eſt.*

¶Sexageſimusnonus libellus de actione negotiorum geſtorum contraria.

1 Coram vobis domino iudice † Montiſpeſſ. dicit & ꝓponit in iudicio P. contra M. quòd cum dictus actor ſponte geſſit negotia dicti rei abſentis, & negotiis ꝓdictis expēdit vtiliter cētū ſolid. turo. quare agit dictus actor ꝯ̃ dictū reū, & petit ab eo, ut ſibi ꝓdictos cētū ſolid. reſtituat, ꝑ veſtrā ſnīam ꝯdēnetis, & ꝯdēnatū &c. Probat̄ inſti. de ac. § actionū. & ff. de neg. geſt. l. 2. & inſti. de obl. ex quaſi ꝯ̃ctu. § j. & ex illis quæ dicta ſunt in ꝓcedenti libello ſatis pōt ꝑpēdi, qua-

2 liter ꝓcedendū eſt in hac actione ꝯ̃tria. † Eſt em̄ iſta actio gn̄alis, ſicut eſt directa. Snīam iuxta prædicti libelli formā proferendam poteſt iudex perpendere faciliter ex præmiſſis &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio tutelę directa qualiter intentetur.*
2 *Sententia quæ ferri poſſit ex libello in actione directa tutelę formato.*

¶Septuageſimus libellus de actione tutelę directa.

1 Coram vobis domino iudice † Montiſpeſſul. dicit & proponit in iudicio P. ꝯ̃ M. ꝙ cū dictus reus fuit tutor dicti actoris, vnde cum tutela ſit iam finita, agit dictus actor contra dictum reum, ut de geſtis reddat rationem, & reliqua præſtet, & de his quæ gerere debuit, nec ea geſſit, damna reſarciat. Et petit a vobis dicto domino iudice, vt dictum reum reddita per eum prius ratione eorum quæ geſſit, ipſum ad reliqua præſtanda, & ad intereſſe eius, ſcilicet quantum ſua intereſt, quia quędam omiſit gerere danda & præſtāda dicto actori, per veſtram ſententiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur inſti. de act. §. actionum. & C. arbit. tut. l. tutorē. & l. quicquid. & de neg. geſt. l. ergo tutori. Sentētiæ iuxta ꝓdicti libelli formam proferendæ exemplum ſequitur, & eſt ta-

2 le. † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionē ſuā, ſeu contenta in petitione ſua. Idcirco per noſtram ſententiam in his ſcriptis condemnamus dictum reum in 10. lib. turo. quę reſtant & ſunt reliquę penes eum ex adminiſtratione ſalis. Itē in aliis 10. lib. tur. in quibus actor damnificatus eſt ex mala adminiſtratione vini. Item in aliis 10. lib. turon. in quibus actor damnificatus eſt: quia dictus reus fundos & vineas quondam pupillares, ſic & ſic cōfrontatas adminiſtrare omiſit dandis & ſoluendis dicto actori. Et nihilominus condemnamus dictum reum in 10. ſolid. turon. dandis & ſoluēdis dicto actori pro expenſis &c. Sētentia iſta formata eſt iuxta libellum prædictum. Sed ſi libellus fuiſſet formatus, prout alij communiter formāt, qui petunt reum condemnari ad rationem reddendum & ad reliqua præſtandum inſimul ſeu coniunctim, certè tunc debet etiam fieri condemnatio ad rationem reddēdam, & ad reliqua inſimul, quæ tn̄ inſimul ſtare non poſſunt. vnde niſi demū ratione reddita, prout ratio in facto conſiſtit, & ſuper hoc cogitet quilibet; redditio enim rationum incipit a facto, ſcilicet a computando, & exinde prouenitur ad dandum ſeu præſtandum. ſ. reliqua & intereſſe, vt ff de condit. & demonſt. l. cum ſeruus.

SVMMARIVM.

1 *Actio de rationibus diſtrahendis qualiter proponi debeat.*
2 *Sententia qualiter ferri debeat ad libellum porrectum in actione de rationibus diſtrahendis.*

¶Septuageſimusprimus libellus de actione de rationibus diſtrahendis.

1 Coram vobis domino iudice Montiſpeſſu. † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ cum dictus reus eſſet quondam tutor dicti actoris, & eius tutelam gereret, ipſe quaſdam res ex bonis dicti actoris tunc pupilli abſtulit, ſcilicet ſarmenta vinearum pupillarium in ſuos vſus comburendo, vſque ad valorem 10. lib. turo. Item fęnum pratorum pupillarium in ſuos vſus conuertendo. ſ. equos ſuos exinde pabulando, vſq; ad valorem aliarum 10. lib turon. Item pecuniam tunc pupillarem. ſ. 30. lib. turo. ſumpſit, exinde ſtolas regias ſitas in podio arquenello ſibi comparauit, vnde cum tutela prædicta ſit iam finita, agit dictus actor ꝯ̃ dictum reum, ut ſibi dicta ſarmenta, & fęnum, & prædictas 30. lib. turo. præſtet ſeu reſtituat ī duplum rebus prædictis in duplum computatis, & petit a vobis dicto dn̄o iudice, vt dictum reum ad præſtandū dicto actori prædictum duplum, ſcilicet ad reſtituendum prędictum ſarmentum, & fęnum, & prædictas 30. lib. turo. ſeu 50. lib. turo. pro valore & ęſtimatione prædictarum rerum, poſtq̄ conſumptę ſunt, vt dictum eſt, necnō ad dandum aliàs 50. lib. turo. pro pęna & in pęnam eiuſdem rei, per veſtram ſentētiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur. ff de tute. & rat. diſt. l. 2. Sētentiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exē-

2 plum ſequitur, & eſt tale. † Cum dictus actor ſufficienter probauerit intentionem ſuam, ſeu contenta in dicta petitione ſua. Idcirco per noſtram ſnīam in his ſcriptis ꝯdēnamus dictū reū ad dandum & ſoluendum dicto actori 100. lib. turon. ſ. 50. lib. turon. pro valore prędictarum rerum ablatarum, ſeu interceptarum: quia conſtat eas non extare: & aliàs 50. lib. turon. pro pœna. Et nihilominus condemnamus dictum reum in 50. ſol. turon. dandis dicto actori pro expenſis &c. vt in forma &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio tutelę contraria quomodo intentari poſſit.*

¶Septuageſimusſecundus libellus de actione tutelæ contraria.

1 Coram vobis domino iudice † Montiſpeſſul. dicit & proponit in iudicio P. contra Martinum, ꝙ dictus actor fuit tutor dicti rei, & eius tutelā adminiſtrauit. vnde cum dicta tutela ſit finita: & dictus actor impenderit de ſuis in negotiis tutelaribus 10. lib. turon. agit dictus actor contra dictum reum, vt ſibi prædictas 10. lib. turo. det & ſoluat, & petit a vobis dicto domino iudice, vt dictum reū ad dandum & ſoluendum dicto actori prædictas 10. lib. turo. per veſtram ſententiam condemnetis: & condemnatum &c. probatur. ff. de contraria & vti. act. tu. l. j. & ſeq. inſtit de act. §. actionum. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ tenor poterit per ea faciliter ordinari.

SVMMARIVM.

1 *Actio tutelę directa ſi curator &c. qualiter ſit proponenda.*
2 *Libellus qualiter formetur in actione in rem.*

¶Septuageſimustertius libellus de actione tutelę directa: ſi curator adulti ſuſcipiat litem agendo.

1 Coram vobis domino iudice † Montiſpeſſulani dicit & proponit in iudicio Pet. curator talis adulti ꝯtra Mart. ꝙ dictus Mart. reus fuit tutor dicti adulti: tunc pupilli, vnde cum dicta tutela ſit finita, agit dictus curator curatorio nomine ſuſcipiendo litem in iudicium ꝯ̃ dictum reum, vt de geſtis reddat rationem; reliqua præſtet, & ꝙ de male geſtis & de his quæ gerere debuit, nec ea geſſit, damna reſtituat. Et petit a vobis dicto dn̄o iudice, vt dictum reum, reddita prius per eum ratione, ipſum ad reliqua præſtāda, & ad intereſſe eorum, in quibus dictus adultus damnificatus eſt: quia male adminiſtrauit quædā, & ad intereſſe, ſcilicet quanti dicti adulti intereſt: quia quædā omiſit gerere, dan. & præſtan. dicto actori curatorio nomine per veſtram ſententiam condēnetis: & condemnatum &c. Probatur per iura ſupra alle. & ſpecialiter. ff. de admi. tut. l. j §. in abſenti dum dicit ex perſona ſua &c. Item in actione de rationibus diſtrahēdis dicet ita. Dn̄e iudex, ego Petr. curator talis adulti ꝯqueror de M. ꝙ cum dictus reus eſſet tutor dicti adulti quondam, & eius tutelam gereret, ipſe quaſdam res ex bonis pupilli tunc. nunc verò adulti abſtulit, ſ. ſarmentum vinearum, ad valorem 10. lib. Item fęnum ad valorem aliarum decem librarum, & etiam 30. lib. turo. intercepit. vnde cum tutela ſit finita, ego Petrus curator prædictus ſuſcipiēdo litem curatorio noīe ago ꝯ̃ eum ad duplum, & peto eū per vos dn̄m iudicem condemnari in prædicto duplo, ſ. in prædictis rebus reſtituendis, ſi extant: vel ſi non extant, vel nō extabant tempore ſententiæ, in 50. lib. turon. pro valore earū. Item in aliis 50. lib. turo. pro pęna dandis mihi curatorio noīe prædicto, & condemnatum compelli &c. Probatur vt ſupra. Et hæc eſt actio, quæ vocatur de rationibus diſtrahendis in duplum. In vno ſimplo eſt rei proſecutoria: & in alio eſt pęnalis: vt ff. de tute. & ratio. diſtrahen. l. 2. §. fi. Ex prædictis ſatis apparet, qualiter formetur libellus in qualibet alia actione perſonali, ſi curator

2 in agēdo uelit ſuſcipere litem adulti. † Item in actione in rem dicet ita. Domine, ego Petrus curator talis adulti conqueror de M. qui poſſidet, ſeu facultatem reſtituendi habet talem fundū, ad dictum adultum iure dn̄ij uel quaſi pertinētē: quare ego ſuſcipiendo litem, ago ꝯ̃ eum curatorio nomine: & peto a vobis dicto dn̄o iudice, vt dictum fundum ad dictum adultum iure dominij vel quaſi pertinere per veſtram ſentētiam declaretis: & dictum reum ad reſtituendum mihi curatorio nomine prædicto prædictum fundum, ſententialiter condemnetis, & condemnatū &c. Probatur vt ſup. Sententiarū iuxta prędicti libelli formam proferendarum tenores poſſunt faciliter ordinari.

SVMMARIVM.

1 *Actio tutelę contraria, ſi curator ſuſcipiat &c. qualiter proponatur.*
2 *Actio in rem quomodo proponatur aduerſus curatorem.*

¶Septuageſimusquartus libellus de actione tutelę contraria, ſi curator ſuſcipiat litem in defendendo.

1 Coram vobis domino iudice † Montiſpeſſu. dicit & proponit in iudicio P. ꝯ̃ Martinum, curatorem talis adulti, ꝙ dictus actor fuit tutor dicti adulti, dum erat pupillus: & eius tutelam adminiſtrauit, & in negotijs tutelaribus 10. lib. turon. impendit. Vnde cum tutela ſit iam finita, & dictus curator dictum adultum hic in iudicio nō exhibeat, licet magis uelit litem ſuſcipere, agit dictus actor ꝯ̃ dictū reum curatorio noīe, vt ſibi ꝓdictas 10. lib. turon. reddat, & petit a uobis dicto dn̄o iudice, vt dictum curatorem curatorio noīe ad reddendū dicto actori ꝓdictas 10. lib. turo. per veſtram ſnīam condemnetis: & condemnatum &c. Probatur per iura ſuperius alleg. & ſpecialiter. ff. de admin. tut. l. j § in abſentibus autē adultis. ibi, dum dicit ꝯ̃ curatorem agendum &c. Item ex prædictis ſatis apparet, qualiter formetur libellus contra cura-

2 torem ſuſcipientem litem adulti in alia actione perſonali † Itē in actione in rem dicet ita. Ego Petrus conqueror de Martino curatore talis adulti ſui: & dico ꝙ dictus adultus poſſidet, ſeu facultatem reſtituēdi habet talem fundum, ad me iure dominij vel quaſi pertinentem. vnde cum dictus curator non exhibeat hic ī iudicio dictum adultum, ſed magis uelit ſuſcipere litem: ago ꝯ̃ eū, & peto a vobis dicto dn̄o iudice, vt dictū fundum ad me pertinere iure dn̄ij vel quaſi ꝑ veſtrā ſnīam declaretis, & dictum curatorem curatorio noīe ad reſtituēdū mihi prędictū fundū ſentētialiter ꝯdēnetis &c. Probatur vt ſup. Semꝑ autem in oībus prædictis cauſis curator iurabit de calumnia, & etiā ſi minor ſuſceperit litem, ut C. de iureiur. propter calum. l. 2. § qđ obſeruari. Sed de veritate dicenda bene iurabit minor, ſi pars aduerſa hoc requirat, non prout illud iuramētum veritatis eſt vnū de capitulis iuramenti de calumnia. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferēdæ tenor poteſt faciliter adaptari.

SVMMARIVM.

1 *Pignoratitia actio directa qualiter proponi poſſit.*
2 *Sententia qualiter ferenda ſit iuxta tenorem libelli in pignoratitia actione directa porrecti.*

¶Septuageſimusquintus libellus de pignoratitia actione directa.

1 Coram vobis domino iudice † Montiſpeſſ. † dicit & proponit in iudicio Petrus cōtra Martinum ꝙ cū dictus actor obligaret ſe penes dictū reum in 10. lib. turo. idē actor impignorauit & tradidit in pignore dicto

reo pro dictis 10.lib.turo.quēdam fundum situm in territorio castri noui, sic & sic confrontatum. Item dicit & proponit, ꝙ dictus reus tenuit sic per duos annos continuos postea dictum fundum, & quolibet anno percepit exinde fructus ad valorem centum solid.turo.deductis expensis. Item dicit & proponit, ꝙ dictus reus succidit quatuor arbores, scilicet quatuor amygdalares, quæ erant in dicto fundo: & interest eiusdē actoris, dictas quatuor arbores non fuisse succisas, in centum solid. turo. vnde cum dicto reo sit satisfactum de prædictis 10.lib.tur.quas dictus actor ei debebat, scilicet facta computatione, seu compensatione prædictorum fructuum per eum perceptorū: agit dictus actor contra dictum reum, & petit a vobis dicto dño iudice, vt dictū reū ad restituendū dicto actori dictum fundum: necnon & in centū sol.turo.in quibus damnificatus fuit dictus actor, ꝓp p̄dictas arbores succisas, dandis dicto actori: & vt eidē actori caueat, ꝙ aliàs dolū vel culpam in dicto fundo non cōmiserit per vestrā sñiam cōdemnetis, & cōdemnatū ad p̄dicta iuris remedijs cōpellatis &c. Probatur insti.de actio.§.actionū. & titu.quib.mod.re ꝯhi obli.§.fi. Sñiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exēplū sequitur, & est tale. † Cū dictus actor 2 sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per sententiam in his scriptis ꝯdemnamus dictum reum, ut dictum fundum dicto actori restituat. Item condemnamus eum in centū sol.turo dandis dicto actori pro damno dictarum quatuor arborum succisarum. Itē condēnamus eum, vt caueat dicto actori de dolo & culpa, ne aliàs in dicto fundo dolū vel culpā ꝯmiserit: nisi in p̄dictis quatuor arborib. Et nihilominus ꝯdēnamus eū in centū sol.turo. dādis dicto actori pro expēsis p̄sentis causę: cū idē actor, delato sibi a nobis iuramento iurauerit, taxatione nostra præcedēte, se expendisse prædictos centū sol.turon. occasione præsentis causę.

SVMMARIVM.

1. *Actio pignoratitia contraria quomodo proponatur.*
2. *Creditor habens mulum pro pignore ipsum debet alimentare.*

¶Septuagesimussextus libellus de pignoratitia actione.

1 Coram vobis domino iudice† Montispesſ.dicit & ꝓponit in iudicio P.contra M quòd dictus reus dedit in pignore dicto actori quendam mulū pili albi, pro centum sol turo.in quibus dictus reus erat dicto actori obligatus. Item ꝙ dictus actor tenuit dictum mulum ꝑ 20. dies, & qualibet die expendit in alimentis dicti muli, scilicet in paleis, hordeo, & auena, 12.denarios turon. Quare agit dictus actor contra dictum reum, & petit a uobis dicto dño iudice, vt dictum reum ad dandum dicto actori prædictos 20.sol.turon. ex causa prædictorum alimentorum per vestram sñiam cōdēnetis, & condemnatū &c. Probatur.ff.de pig. act.l.si necessarias. in prin.& C.eo.l.creditor.in fi.& ar.ff.commo.l.in rebus.§.fin.

2 † Creditor enim non debuit dictum mulum negligere, vt inst. qui.mo.re contrahi.obli.§.fi.ff.de pig.act.l.eleganter.§.si vendiderit.& seq.& l.seq.& sic debuit mulum alimentare: nec enim potuit de vento viuere, & sicut aliàs dicitur de pupillo. C.de ali.pu.præst.l.j.§.fi. Attñ imputabitur creditori, si non locauit dictum mulum ad fimū portandū, vel ad aquam extrahendū de puteo, si cōmode potuit fieri, per ll.supradictas, & ar.ff.eo.l.vel vniuersarum. Sed si creditor vsus fuisset mulo ex concessione debitoris: tunc creditor non posset tales expensas petere.arg.ff. cōmo.l.in rebus.§.possunt &c. Sententiæ iuxta prædicti libelli formā proferēdę tenor colligi potest faciliter ex præmissis &c.

SVMMARIVM.

1. *Actio præscriptis verbis æstimatoria qualiter possit intentari.*
2. *Actio præscriptis verbis æstimatoria tribus concurrentibus competere censetur.*

¶Septuagesimusseptimus libellus de actione præscriptis verbis ęstimatoria.

1 Coram vobis domino iudice† Montispessul.dicit & proponit in iudicio Petrus cōtra M.ꝙ dictus actor volens vendere quendam librum institutionum, cum apparatu ordinario, scriptum in pergamenis hedulinis, tradidit dicto reo dictum librum vendēdum, & ęstimatū inter eos ad summam centū lib.turo. Quare agit dictus actor ꝯ eum, & petit a vobis dño iudice prædicto, vt dictū reum ad reddēdum dicto actori dictū librum incorruptum, aut predictas 100 lib.turon per vestram sñiam condemnetis &c. Probatur instit.de act.§.actionum.& ff.de ęstimato.act.l.j.ff.de præscript. 2 ver.l.si gratuitā.§.j. † Et est notandum, ꝙ ad hoc, ꝙ actio p̄dicta, quæ vocatur p̄scrip.verbis, vel ęstimatoria: quæ est bonęfidei, competat, requirūtur plura. Primò, ꝙ res tradatur. Secundò ꝙ tradatur vendenda. Item ꝙ tradatur habita mentione ęstimationis rei, quæ traditur, siue in genere, s.ꝙ res tradatur uel eius ęstimatio: siue in specie, scilicet cum res ęstimatur certo pretio, cum traditur vendenda ęstimatur centum solid.turonen, vt in prædictis ll.

SVMMARIVM.

1. *Actio præscriptis verbis ex permutatione quomodo proponi possit.*

¶Septuagesimusoctauus libellus de actione præscriptis verbis ex permutatione.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessu. dicit & proponit in in iudicio Petrus contra Martinum, ꝙ cum dictus actor haberet instituta cum apparatu ordinario scripta in pergamenis hedulinis, & dictus reus haberet quendam librum feudorum, cum apparatu columbi, ipsi ꝯuenerunt inter se de permutādo dictos libros. vnde cum dictus actor dederit dicto reo dicta instituta, & dictus reus nollet dare dicto actori librū dictum feudorum, agit dictus actor ꝯ dictum reum: & petit a vobis dicto dño iudice, ut dictū reū ad dandum dicto actori prædictū librū feudorū per vestrā sententiam cōdemnetis: & ꝯdēnatū. Probatur insti.de act.§.actionum.& ff.de rerū permu.l.2.& C.eo.l.ex placito. Sententię prædictorum libellorum possunt faciliter colligi ex præmissis.

SVMMARIVM.

1. *Petitio hæreditatis qualiter intentari possit.*
2. *Sententia qualiter formetur iuxta libellum porrectum in petitione hæreditatis.*
3. *Sententia in petitione hæreditatis ferri potest nulla re specificata.*

¶Septuagesimusnonus libellus de petitione hæreditatis.

1 Coram vobis domino iudice Montispessu.† dicit & proponit in iudicio P. contra M. quòd dictus reus tenet & possidet pro hærede, vel pro possessore hæreditatem Ioannis Paraonis iam defuncti, cuius Ioānis dictus actor est hęres ex asse. vnde cum dictus reus dicto actori dictam hæreditatem restituere ꝯdicat: agit ꝯ eum dictus actor, vt sibi hæreditatem restituat: & petit a vobis dicto dño iudice: vt dictum actorem esse hæredem dicti Ioannis ex asse per vestram sñiam declaretis: & dictum reum, vt dicto actori prædictam hæreditatē restituat sententialiter cōdēnetis: & condemnatum ad restituēdum iuris remedijs compellatis, petit etiam expensas occasione præsentis causę factas: & protestatur de faciendis; quas oēs declarabit suo loco & tpe, prout fuerit rōnis: implorās vestrum officium dñe iudex in prædictis & p̄dicta tangentibus, prout iuris est, vel de iure fuerit implorandū. Probatur insti.de act.§.actionū & ff.de peti hære.l.j.& 2.& 3.& l.regulariter. Sñiæ iuxta prædicti libelli formam proferēdæ exem- 2 plum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficiēter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sñiam in his scriptis declaramus dictum actorem esse hæredē ex asse dicti Ioannis Paraonis iam defuncti: & dictum reum, vt dicto actori prædictam hæreditatē restituat condemnamus, & condemnamus eundem reum in 100. sol turo.dandis dicto actori pro expensis præsentis causę, quos 100.sol tur. dictus actor delato ei a nobis iuramēto taxatione nostra præced.iurauit se expendisse occasione præsentis causę.

3 † Et ꝙ ita generaliter, nulla re specificata possit ferri sñia in petitione hære.no insti.de act.§.curare.& C de sent. quæ sine cer. quan.l.2.& credo ꝙ esset melius, ꝙ res quæ in peti.hær. veniūt: & ad quas sibi restituendum actor intendit, fuissent in processu causę specialiter declaratę & probatę vt executio quæ fiet per officium iudicis, esset magis prompta, aliàs oportebit in executione sententiæ eas declarare, & probare eas reum habuisse, saltem tempore sentētiæ latę, nec credo, ꝙ debeat fieri executio in rebus hæreditatis, quas principaliter post sententiam dictus reus incepit possidere, vt ff.de peti. hære. si quo tempore.& de peculio.l.quęsitum.in prin.cum simi.immo.super illis esset formandus libellus de nouo, vt ff.de excep.rei iu.l.si a te.in prin.& d.l.quæsitum.§.is qui semel.cum concor.

SVMMARIVM.

1. *Bonorum possessoria hæreditatis petitio qualiter intentetur.*
2. *Vir vxori succedere debet.*
3. *Sententia quæ ferri possit in bonorum possessoria hæreditatis petitione.*

¶Octuagesimus libellus de bonorum possessoria hęreditatis petitione.

1 Coram vobis dño iudice † Montispessul. dicit & proponit in iudicio Petrus cōtra M. ꝙ dña Maria de Castello Mutionis, legitima vxor dicti actoris ꝯstāte matrimonio inter eos decessit ab intestato, nullis parentibus, nullisq; liberis relictis: deficiēte ēt omni agnatorū & cognatorū ab intestato viuentiū successione. Itē dicit & ꝓponit dictus actor, ꝙ ipse intra tēpus legitimū agnouit corā iudice cōpetente bono.possessionem, vnde vir, volēs succedere vxori suæ defunctę. Itē dicit & ꝓponit, ꝙ dictus reus tenet & possidet ꝓ hęrede vel possessore hęreditatē ac bona dictæ vxoris suę defunctę. Quare agit dictus actor ꝯ dictum reū, & petit a vobis dicto dño iudice, vt dictum actorem esse bonorū possessorum hæredem dictæ vxoris suę defunctę, per vestram sñiam declaretis: & dictum reum, vt dicto actori prædicta bona seu hęreditatem dictę uxoris suę defunctę restituat, sententialiter condēnetis, & condemnatū &c. Probatur instit.de actio.§.actionum.& ff.de bono.possessio.l.3.§.bonorum. & quis ordo in bonorum possessio.seruetur.l.2.in princ. † Item specialiter probatur pri- 2 ma pars libelli, scilicet quomodo vir succedit vxori. C.vnde vir & vxor.l.vna.& ff.eo.l.j. Item secunda pars libelli, scilicet ꝙ prædicta prima pos.intra certum tempus, scilicet intra centum dies vtiles debeat peti, & hodie sufficiat eam agnoscere coram iudice. Probatur.ff.de succ.edicto.l.j.§.si intra.& C.qui admi.ad bono.posses.pos.l.2.& l.fi. Item tertia pars libelli, scilicet quòd reus possidet &c.& ꝙ actor petit se declarari bonorum possessorum hæredem: nec est necesse res aliquas specificare in libello, nec in sententia, nec fructus specialiter petere: cum sub vniuersali iudicio vtilis pet.hære.veniant: apparet ex his quæ dicta sunt sup.in præcedenti libello: & facit.ff.de bo.pos.hære.peti.l.j.& 2.de bo.pos.l.j.& 2.& 3.in prin.& de reg.iur.l.prætor. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum seqt: 3 & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intētionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per sententiam in his scriptis declaramus dictum actorem esse bonorum possess. hæredem dictæ dominę Mariæ vxoris suę defunctæ, condemnamusq; eundem reum vt bona & hæreditatem prædictæ Marię iam defunctę dicto actori restituat &c. Recurratur ad ea quæ dicta sunt supra in præcedenti libello.

SVMMARIVM.

1. *Fideicommissaria hæreditatis petitio qualiter intentari possit.*
2. *Sententiæ forma quæ fit in fideicommissaria hæreditatis petitione.*

¶Octuagesimusprimus libellus de fideicommissaria hæreditatis petitione.

1 Coram vobis domino iudice† Montispessul. dicit & proponit in iudicio P.contra M.quòd Titius in sua vltima voluntate Caium hæredem suū vniuersalem & vnicum sibi instituit, & rogauit per fideicommissum, vt hæreditatem suam restitueret dicto actori. Item dicit & proponit dictus actor, ꝙ dictus Caius hæres institutus, mortuo dicto Titio sponte ademit hæreditatem, & eam verbo dicto actori restituit, scilicet dicendo, Petre hæreditatem Titij, quam rogatus sum tibi restituere, tibi restituo: salua quarta trebellianica mihi debita. Item dicit & proponit, ꝙ dictus M.possidet pro hærede vel possessore prędicta hæreditatem Titianā. Quare agit dictus actor contra dictum reum, & petit a vobis dicto dño iudice, vt dictum actorem esse fideicommissarium hæredem dicti Titij defuncti, pro tribus partibus hæreditatis eius, per vestram sñiam declaretis, & dictum M. reum, vt prædictas tres partes hæreditatis pro indiuiso eidem actori restituat sententialiter condemnetis, & condemnatum &c. Probatur inst. de act.§.actionum.& de fideicōmis.hære.§.in primis.& §.præterea.& ff.de fideicom.hære.peti.l.j. Sententiæ iuxta prædicti li- 2 belli formam proferendæ exemplum sequitur, & est tale.† Cū dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu cōtenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis pronuntiamus & declaramus dictum actorem esse fideicommissarium hæredem dicti Titij testatoris pro tribus partibus hæreditatis prædictæ, & vt dictus Martinus reus prædictas tres partes hæreditatis pro indiuiso dicto actori restituat. Et nihilominus condemnamus dictum reum in centum solid. turo.dandis dicto actori pro expensis.

SVMMARIVM.

1. *Actio ex stipulatu pro dote qualiter intentetur.*
2. *Filia in potestate non potest dotem repetere.*

¶Octuagesimussecundus libellus de actione ex stipulatu pro dote repetenda: vbi relicta agit super dote restituenda contra hæredem.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio Marieta de corali cōtra M ꝙ cum dicta Marieta actrix contraxit matrimonium Pontio Rabassa: & eidem Pōtio dedit in dotē mille sol.turo.quos eadem Marieta stipulata fuit, saltē iuris fictione sibi reddi a dicto Pōtio, si casus restitutionis dotis eueniret. Vnde cum casus restitutionis prædictę dotis iam euenerit, scilicet ꝙ solutum est prædictum matrimonium morte dicti Pontij, & dictus M.sit iam hæres dicti Pontij: agit dicta actrix ꝯ dictū reū, vt dictos mille sol.tur.sibi reddat. & petit a vobis dicto dño iudice, vt dictum reū ad reddēdū dicto actori p̄dictos mille sol.tur.per vestrā sñiam condemnetis, & condēnatum &c. Probatur instit.de act.§.fuerat.& ff.sol.matr.l.j.& C.eo.l.dotis 2 actione. † Et requiritur ꝙ p̄dicta Marieta sit emancipata, vel ꝙ pater suus sit mortuus, vel ꝙ dos sit aduentitia: aliàs si esset ĩ potestate patris: vel esset dos profectitia, ageret pater, de volūtate tñ filię, vt ff.solu.mat.l.2.in prin.& §.j.l.Titia.& C.de coll. auct. quod locū habet.& de bonis quæ libe.l.fi.§.necessitate.d.§.nisi autem in vnum.cum concor. Sētentię iuxta prædicti libelli formam proferendæ forma poterit faciliter colligi ex præmissis.

SVMMARIVM.

1. *Actio ex stipulatu pro dote repetenda matrimonio constante qualiter proponatur.*

¶Octuagesimustertius libellus de actione ex stipulatu pro dote repetenda constante matrimonio.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessu.dicit & proponit in iudicio Margareta de Latis contra Petrum Lombardi: ꝙ ipsa contraxit matrimonium cum dicto Petr. & ei in dotem dedit mille sol.quos eadē Margareta stipulata fuit, saltem fictione iuris sibi reddi: cum locus esset repetitioni seu restitutioni prædictæ dotis. Vnde cum adhuc duret matrimoniū inter eos, & sit locus restitutioni prędictæ dotis, pro eo quia dictus Petrus maritus suus iam inchoauit male vti substantia sua: agit dicta actrix ꝯ dictum reum, vt sibi prædictos mille soli. reddat, & petit a vobis dicto domino iudice, ut dictum reum ad reddendum dictæ actrici prædictos mille sol.turo.per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur instit.de act.§.fuerat.& ff.sol.mat.l.si constante.in prin.& C.de iure do.l.vbi.& in cor.de ęqua.dot.§.illud.col.7.& C.de collat.auth. quod locum habet. Sñiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ forma potest, ut in præcedenti materia relatum est, colligi faciliter ex iam dictis.

SVMMARIVM.

1. *Actio rerum amotarum qua debeat forma proponi.*
2. *Actio rerum amotarū cum causa diuortij res sunt amotæ dicitur cōpetere.*
3. *Canones seruari debent in materia matrimonij.*
4. *Actio rerum amotarum post mariti mortem non habet locum.*
5. *Sententiæ qualiter sint iuxta libellum in actione rerum amotarum proferendæ.& nume.6.*

¶Octuagesimusquartus libellus de actione rerum amotarum.

1 Coram vobis domino iudice Montispessu.† dicit & proponit in iudicio M. cōtra Marietam de Corali: ꝙ cum Pontius Rabassa maritus legitimus dictę Marietę quadam graui infirmitate detineretur: & ipsa de vita eius desperaret, ipsa dolo malo quendam asinum pili nigri ipsius Pontij de domo eius amouit, ꝯstante matrimonio. vnde cum dictus Pontius ex dicta infirmitate decesserit, & d.Martinus actor sit hæres eius, agit dictus actor contra dictam Marietam, vt sibi dictum asinum restituat, & petit a uobis dicto dño iudice, vt dictam ream ad restituendum dictum asinum dicto actori per vestram sententiam condemnetis, & condemnatam &c. vt in forma. Probatur ex quadam ęquitate, seu ex mente legis: & sic intelligitur.ff.de act.rerum amo.l.si propter.§.fin. in gl.& in l rerum quidem. in glo.& Azo in summa sua eiusdē 2 tit. † Item est notandum, ꝙ actio rerum amotarum competit, cum diuortij consilio res sunt amotę, & postea diuortium secutum, vt ead.l.rerum quidem.& ea.l.2. Diuortium autem est repudium missum in scriptis, septem testibus adhibitis seu rogatis in scriptura. Res tuas tibi habeto, vt C.de repudiis.l.cōsensu. & ff.eo.l.2.& l.nullum. Sed de iure canonico nō habet locum tale diuortium: quia quos Deus coniunxit, homo non separet: 3 vt 33.q.2.c quos Deus coniunxit. † In coniunctionibus autem seu matrimonijs canones sunt seruandi, & præualent legibus, nota.instit.de nup.in princ.& ff.de concubinis.l.in concubinatu.in fine. Et ideo quia tale diuortium non habet locum inter virum & uxorem, & sic cessat inter eos directa actio rerū amotarum, scilicet ꝙ cū dicta Marieta desperaret de vita dicti mariti sui, amouit dictum asinum, & secuta fuit mors dicti mariti, & sic solutum fuit matrimonium morte mariti, aliàs si maritus viueret, non haberet locum hæc actio: vt ff. rerum amotarum. l.rerum quidem. Rectè dicitur, ꝙ cum Pontius maritus legitimus: quia aliàs non posset agi act.re.amo.vt ff. eo.l.si cōcubina. in princ. Item rectè dicitur dolo malo: pendet enim hæc actio quodammodo ex furto, vt ff.eo.l.si mulier.in fi.& ideo in ea fit condemnatio insolidum, vt ff.de re iudi. l.si rerum. Item rectè dr̄, amoui, hoc enim consonat nomini ipsius actionis, s.rerum amotarum. Et accipitur large nomē, amouere, s.siue surripuit, siue subtraxit: vt ff.eod.l.si mulier.in princ.& l.nihil.in princ.& l.rerū quidē.siue celauit: ut eo.tit.& l si cōcubina.§.j.siue comedit aliquas res mariti, siue donauit, vel vendidit, vel aliàs ꝯsumpsit, ut eo.tit.l.& ideo.§.j. Item rectè dr̄, ꝙ constante matrimo- 4 nio amouit: † quia si post mortem mariti amouisset, non haberet locū hæc actio, nec etiā diceretur, dictā Marietā fecisse furtum ante aditā hæreditatē: qa rei hęreditarię nōdū possessę nō fit furtū: vt ff.eo.l.ꝯ.in fi.& de cri.expi.hęre. l.2.in fi. Nec ēt posset agi tunc ꝯ eum crimine expi.hęre.vt ff.eod.l.qui vxor.& C. eo.l.aduersus. Sed si post mortē mariti, & post aditam hęreditatē, & apprehensam possessionē amouisset p̄dictū asinū: ipsa faceret furtū. Et idē si constante matrimonio amouit: qa tūc ex noua cōtētione facta post, ipsa faceret furtū; & teneretur actione furti: vt ff.de act.re.amo. l.& ideo.in princ. Itē rectè dr̄, vnde cum dictus Pontius decesserit: qa si viueret, non posset agi hac actione, vt apparet ex supradictis, licèt videatur ꝯ. ff.eo.l.si mulier.in prin.vbi dr̄, ꝙ etiam si conualuerit iure danda est p̄dicta actio vtilis. Sed vbi diuertit vxor a viro, qđ diuortium non ha-

bet hodie locum, vt dictū est, & sic in ista vtili, ad hoc ꝙ actor obtineat, vel actio locum habeat, oportet, ꝙ dicta Marieta fuerit vera vxor, & ꝙ mortis causa dolo malo amouerit dictum asinum constante matrimonio, & ꝙ solutum sit postea matrimonium morte mariti. Sententiae primae iuxta praedicti libelli
5 formam proferendae exemplum sequitur: & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sentētiam in his scriptis condemnamus dictam Marietam ad restituendum dictum asinum dicto actori: & nihilominus condemnamus eā in 20. sol. turo. dandis dicto actori pro expēsis &c. Item si dicta Marieta non restituat postea dictū asinum: locus erit iuramento in litem, & sic haec actio habet naturam arbitrarię actionis, vt ff. de act. re. amo. l. si cū dos. & tunc ferri poterit talis alia snīa. Snīae secundae iuxta praedicti libelli fotmam proferendę exem-
6 plum sequit̄, & est tale. † Cū dicta Marieta non restituerit iuxta tenorē nostrę snīae primę dictū asinū dicto Martino & delato a nobis iuramento in litem d. Martino, ipse iurauerit ad sancta Dei euangelia per eū tacta, taxatione nostra p̄cedente, se nolle p̄dictū asinum non fuisse sibi restitutū pro 35. sol. turo. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictam Marietam in praedictis 35. sol. turo. dandis dicto Martino &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio ad exhibendum quomodo proponatur.*
2 *Sententia in actione ad exhibendum qualiter sit ferenda. & nu. 3.*
4 *Actio ad exhibendum, & ea ad quam est praeparatoria simul in eodem libello intentari possunt.*

¶Octuagesimusquintus libellus de actione ad exhibendum.

1 Coram vobis domino iudice Montispessu. † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ dictus reus possidet seu tenet, & ad exhibendum hodie facultatem habet quendam codicem scriptum in pergamenis hedulinis cum apparatu ordinario; quem dictus actor exhiberi ī publicum coram vobis dicit sua interesse, pro eo quia ipsum vt suum vendicare intēdit. Quare agit dictus actor ꝯ dictū reum: vt sibi dictū codicem exhibeat, & petit a vobis dicto dño iudice, vt dictum reum ad exhibēdum dicto actori in publicum coram vobis dictum codicem per vestram sniam condemnetis, & condemnatum &c. probatur inst. de act. §. praeterea quasdam actiones. Sententiae primae iuxta praedicti libelli formam
2 proferendae exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus praedictum reum ad hoc, quod publicum coram nobis exhibeat dictum codicem. Et nihilominus condemnamus eum in expensis &c. Et est notandum, ꝙ dictus reus debet exhibere dictum codicē impendijs & periculo actoris. ff. ad exhib. l. sed si haereditas §. j. nisi reus dolo malo codicem exhibēdo transtulerit alibi: quia tunc suis impendijs & periculo debebit codicem in loco iudicij exhibere. ff. ad exhi. in l. alleg. §. interdū. Itē est notandum, ꝙ si constet, ꝙ reus dolo malo noluit codice exhibere, feratur alia sententia, & condēnabitur, inquantum actor ipse iurauerit in litem. ff. ad exhib. l. 3. §. j. & ff. de in litem iuran. l. in actiones. Snīae secundae iuxta praedicti libelli formam profe-
3 rendae exemplum sequitur, & est tale. † Cum constat nobis dolo & calliditate Martini rei esse factum, quominus dictum codicem exhibeat dicto actori iuxta tenorem nostrae primae sententiae, & delato a nobis iuramento in litem dicto actori, idem actor, taxatione nostra praecedente, iurauerit se nolle dictum codicem non fuisse sibi exhibitum pro viginti lib. turo. Idcirco per nostram snīam in his scriptis condemnamus dictū reū in praedictis 20. lib. turo. dandis dicto actori &c. † Et est notan-
4 dum, ꝙ actio ad exhibendum, & actio ad quam ipsa est praeparatoria, possunt simul in eodem libello intētari, seu proponi, attamen causa exhibitionis prius tractabitur & terminabit, vt C. de exhib. l. fi. & ibi no. & ff. eo. l. j. Et sic si actor velit vtrāq; insimul proponere, formabitur libellus, vt supra formatus est; & subiungitur, quod sequitur. Quo codice exhibito petit idem actor a uobis domino iudice praedicto, ut dictum codicem ad eum pertinere iure dominij, uel quasi per vestram sententiam declaretis, & dictum reum vt dictum codicem dicto actori restituat, sententialiter condemnetis, & condemnatum &c. Sed videtur, ꝙ illae duae actiones non possint proponi insimul in eodem libello, vt ff. depositi. l. penult. & de pecu. l. depositi. circa prin. & ff. ad exhib. l. 3. §. est autem. & ibi no. & de interro. act. l. j. circa prin. Sed est dicendū, ꝙ non debent, nec possunt insimul proponi, vt de eis insimul cognoscatur, & eodē modo querela inoffi. test. & peti. haered. in eodem libello intētari. peto testiū rumpi: qua inofficiosum, & eo rupto peto me declarari haeredem, & reum condemnari, ut mihi haereditatem restituat &c. & ff. de inoff. test. l. qui de inofficioso. Sic & in casu nostro possum dicere, peto mihi codicem exhiberi, quo exhibito, peto eū declarari &c. de hoc in Spec. de act. seu peti. §. 2. ver. & no. quòd videtur dicere, & in titu. de iud. §. vlt. & de causa pos. & propric. §. notandum igitur. versi. aliç &c. vt ibi colligitur.

SVMMARIVM.

1 *Actio arbitraria de eo quod certo loco qualiter formari debeat.*
2 *Sententia quae feratur iuxta tenorem libelli porrecti in actione arbitraria de eo quod certo loco. & nu. 3.*
3 *Sententia tertia in actione arbitraria de eo quod certo loco quae sit.*
4 *Sententia quarta quae sit in actione de eo quod certo loco.*

¶Octuagesimussextus libellus de actione arbitraria de eo quod certo loco.

1 Coram vobis dño iudice † Montispessul. dicit & proponit in iudicio Petrus cōtra M. ꝙ cum dicti actor & reus essent in Mōtepessulano, dictus reus promisit per stipulationem se daturū Parisius dicto actori centum libras turo. Vnde cum dictus reus potuerit peruenisse Parisius, & etiam fuerit in mora soluendi ibi praedictas centū lib. turo. & habita ratione damni quod emersit, & lucri quod cessauit, intersit dicti actoris in viginti lib. turo. quia praedictę centum lib. turo non fuerunt solutę Parisius: agit dictus actor cōtra dictum reum, ut sibi praedictas cētum lib. turo. pro sorte, & 20. lib. turon. pro interesse suo det & soluat, & petit a vobis dicto dño iudice, ut dictum reum ad dandum dicto actori praedictas centum libras promissas, & praedictas 20. lib. turon. pro interesse suo praedicto, per uestram sententiam condemnetis, & condemnatum, ad dādum iuris remediis compellatis &c. Probatur insti. de act. §. praeterea. Sentētiae iuxta praedicti libelli for-
2 mam proferendae exemplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam seu contenta in dicta petitione sua, idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in praedictis centum lib. turon. in dicta petitione contentis, dandis dicto actori. Item in 20. lib. turo. dandis dicto actori pro interesse seu damno quod emersit, & lucri quod cessauit propter moram dicti rei habitā in soluendo, & nihilominus condemnamus dictum reum in centum solidis turon. dandis dicto actori pro expensis quas fecit occasione praesentis causę. Item si reus probauerit aliquod interesse suum, prout potest esse de natura actionis arbitrariae, de eo quod certo loco, si veritas sic se habuerit, poterit ferri talis snīa. Snīae secundae iuxta praedicti libelli formam proferēdae exemplum sequitur, & est tale. Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in praedictis centum libris turon. in dicta petitione sua contentis, dandis dicto actori pro sorte sibi promissa. Et licèt dictus actor probauerit sua interesse, seu suum interesse ratione damni quod emersit, in decem lib. turo. & ratione lucri cessantis in aliis decem libris turon. quia tamen reus ꝓbauit sua interesse, soluendo praedictas centum libras turo. potius Parisius q̄ in Montepessulano, in centum solidis turonen. quia ipse caret pecunia in Montepessulano, nec potest ibi inuenire centum libras turon. ex causa mutui, nisi det centum solidos turonenses pro vsuris. Idcirco interesse rei Martini cum interesse; actoris vsque ad currentem quantitatem compensantes condemnamus dictum reum in 15 lib. turo. dandis dicto actori pro interesse suo, & in residuis 100. sol. turo. de 20. lib. turon. pro interesse, per dictum actorem petitis & probatis, dictū reū absoluimus, & nihilominus condemnamus dictum reum in 100. sol. turon. dandis dicto actori pro expensis &c. Probatur, ꝙ actor possit recuperare sibi debitum praedictum in Montepessulano. ff. de eo quod certo loco. l. j. videbatur. n. quodāmodo, ꝙ alibi non possit exigi nisi Parisius: qm̄ ibi fuerat conuentū. Item iudex habens Deum prę oculis, videns ꝙ reus nō pōt soluere in Montepessulano, & de facili potest soluere Parisius,
3 poterit ita ferre suam sententiam. † Tertia snīa iuxta prędicti libelli formam proferenda: cuius exemplum sequitur, & est tale. Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionē suam, seu contenta in dicta petitione sua. s. sibi deberi a dicto reo centum lib. turo. pro sorte, & 10. lib. turo. pro interesse lucri cessantis: attn̄ cum constet nobis dictum reum nō habere hic vnde possit soluere, nec īueniret hic, qui sibi mutuaret pecunias sub usuris, cum non sint ibi iudęi mutuantes, ut solent, & etiā non sint hic Christiani aliqui, qui velint vsurariam prauitatē exercere: & ꝯstet nobis dictū reū de facili posse soluere Paris. p̄dictas centū & viginti lib. tur. Idcirco per nostrā snīam in his scriptis dictū reum absoluimus ab obseruatione iudicij, & condemnamus eum, vt caueat se soluturū dicto actori praedictas centū & 20. lib. turo. Paris. vbi se soluturū promisit, & nihilominus condemnamus eū in centum sol. turo. dandis dicto actori pro expensis &c. Probatur de absolutione ab obseruatione iudicii, & de cautione praedicta praestanda. ff. de eo qđ certo loco. l. ꝙ si Eph. §. j. Si aūt iudex habēs Deū ante oculos videns ꝙ reus nō potest hic soluere, ut dictū est, videns etiā ꝙ actor possit adhuc cōmode & utiliter Parisius emere merces, per eū ibi emere solitas: quia forte adhuc nūdinae durāt & durare debēt, aliqua ex causa per sufficiēs tēpus, ita ꝙ actor ī mercibus, si eas emat, po-
4 test in eis forte plus solito lucrari, feret talem snīam. † Quarta snīa iuxta praedicti libelli formam proferenda, cū eius exēplo sequitur

talis. Cum dictus actor sufficienter probauerit intētionem suam, seu contenta in dicta petitione sua: attamen constet nobis dictum reum non habere hic vnde possit soluere: & Parisius esse sibi facile soluere. Idcirco per nostram snīam in his scriptis dictū reum absoluimus ab obseruatione iudicij, etiam cum constet nobis dictum actorē posse adhuc de praesenti emere Parisius merces per eum ibi emi solitas, de quib. cōqueritur, & lucrari cum eis more solito. Idcirco dictū reum absoluimus a praestatione 10. lib. turo. ꝓ interesse rōne lucri cessantis ī dicta petitione p dictum actorē petitarum, & condēnamus eundem reum, vt caueat se soluturum Paris. tali die praedicto actori praedictas 100. lib. pro sorte. & 10. lib. turo. ꝓ interesse sui damni, qđ emersit &c. Probatur. ff. de eo quod certo loco l. qđ si Ephesi.

SVMMARIVM.

1 *Actio noxalis legis Aquiliae qualiter proponi debeat.*
2 *Actio legis Aquiliae noxalis est arbitraria.*
3 *Actio legis Aquiliae est noxalis, personalis & in rem scripta.*
4 *Sententia quae feratur in actione noxali legis Aquiliae.*

¶Octuagesimusseptimus lib. de actione legis Aquilię noxali.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessul. dicit & proponit in iudicio Petrus cōtra Martinum, ꝙ Stichus niger seruus dicti M. per iniuriam occidit quendam asinum pili albi, ad dictum actorē iure dominij pertinentem, quem tenebat ad portandum fimum & ligna: valētem communi ęstimatione 30. solidos turo. in eo anno retro. Quare agit dictus actor ꝯ dictum reum, & petit a vobis dicto dño iudice, vt dictum reum possessorem dicti serui Stichi in praedictis 30. solid. turon. dandis dicto actori, vel in duplum, scilicet 40. solid. turon. si idem reus negauerit dictum asinum per dictum seruum Stichum fuisse occisum, per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur instit. de actio. §. praeterea quasdam. Praedictus libellus formatus est super actione. l. Aquilię capite primo, de quo dictum est sup. suo loco. s. lib. 8. Hic tn̄
2 est formatus, prout agit noxaliter. † Et sic est arbitraria actio, pro eo quia iudex habebit arbitrari, an Martinus dando seruum pro noxa possit se liberare a praestatione dāni dati; qđ est regulare in noxalibus actionibus, vt ff. de noxa. l. j. & insti. eo. circa princ. Si tamen sciente dño, & non vetante, cum id vetare potuit, seruus occidit asinum: dn̄s tenebitur ī solidum sine noxę deductione, vt ff. de noxa. l. 2. in prin. & l. in delictis. in prin. Idem est si dominus neget falsò se posse seruum exhibere: vel dolo fecit, quo minus ipsum exhibere posset, ut ff. si ex noxali cau. aga. l. 2. §. si in vero falsò. Item notandum, ꝙ non est necesse facere mentionem in libello de seruo dando pro noxa: quia dando seruus deliquit ignorante dño, vel sciente & prohibente: si dn̄s fuerit condemnatus, ipse habet facultatem a lege, ꝙ anteq̄ conueniatur actione iudicati post quatuor menses potest se liberare dando seruū pro noxa: vt ff. de re iudi. l. miles. §. decem. & de peti. haered. item veniunt. §. item necesse. sed non post iudicium acceptū in actione iudicati, vt ibi. Item est notandum, ꝙ si actor habuit corium asini, valens quinque solidos turo. tunc illi quinq; solidi deducentur de ęstimatione dicti asini, scilicet de praedictis 30. solidis
3 turon. vt arg. ff. de condi. fur. l. si seruus. § boue surrepto. † Itē est notandum, ꝙ licet actio legis Aquiliae sit personalis, attn̄ qa est noxalis: ipsa est quodāmodo in rem scripta, vt ff. eod. l. si seruus. Noxa. n. caput sequitur, vt inst. de noxa. §. oēs. & C. eo. l. j. cū suis concord. Snīę iuxta praedicti libelli formam proferendę exem-
4 plum seq̄t, & est tale. † Cū dictus actor sufficiēter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua: & cum dictus reus negaret dictum seruum Stichum occidisse dictū asinū: & ipso in sua inficiatione persistente, dictus actor eum conuicerit per testes idoneos, constat autem nobis dictum actorem habuisse corium dicti asini, valens quinq; sol. turon. Idcirco p nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum in duplum 20. sol. turon. scilicet 50. sol. turon. dandis dicto actori de praedictis 30. sol. turon. in dicta petitione contentis. Et nihilominus condemnamus dictum reum in viginti sol. turo. dandis dicto actori pro expensis &c. Et est notandum, ꝙ ex noxali causa, si seruus non exhibeatur in iudicio, vel non sit qui eum defendat, fit missio in possessionem eius ex decreto iudicis, ut ff. si ex noxa. cau. aga. l. 2. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Actio de dolo quomodo proponi debeat.*
2 *Actio de dolo & condictio indebiti possunt simul intentari.*
3 *Sententia libello conformis esse debet in actione de dolo.*
4 *Sententia quae ferri possit secundùm libellum in actione de dolo porrectum.*

¶Octuagesimusoctauus libellus de actione de dolo.

1 Coram vobis domino iudice † Montispess. dicit & ꝓponit in iudicio P. contra M. quòd cum dictus actor non haberet propositum vendendi librū suū decretalium cum apparatu ordinario in pergamenis hedulinis scriptum, dictus reus induxit eum dolo malo, vt ei dictū librum venderet, quem librum sic dolo inductus dictus actor vendidit & tradidit dicto reo pretio decem libr. turon. quas inde habuit & percepit pro pretio dicti libri. Quare agit dictus actor contra dictum reum, ut sibi dictum librum restituat, & petit a vobis dicto domino iudice, vt dictū reum ad restituēdum dicto actori praedictum librum per vestram sententiam condemnetis, & cōdemnatum &c. Probatur instit. de act. §. praeterea quasdam. & in
2 casu nostri libelli posset agi condi. indebiti. † Concurrunt enim actio de dolo & condi. indeb. vt no. ff. de dolo. l. & eleganter. in prin. & no. do. Azo in summa sua. Et in casu nostro, licèt cōcludatur ad restituēdum librum praedictum: magis tamen proprie videretur debere agi, ad dandum, seu ad reddendum, si liber ille fuit illius actoris: quia tradendo translatum fuit dominium in dolosum, ut no. ff. de dolo. l. & eleganter. in princ. & C. de suffra. l. vna. Sed hoc non obstante, competenter potest hic agi actione de dolo ad restituendum. ff. de dolo. l. ad restituendum. ff. de dolo. l. si plures. in prin. & l. arbitrio. in prin. Verbum enim restituere, nedum adaptatur ad rem meam, ut cū ago actione in rē, quae debet reddi seu effici mea, ut in actione quod met. cau. pōt agi ad reddendum, & ad retradendum, uel ad restituendum, vt colligitur ff. quod met. cau. l. putat. in prin. & §. ex hoc edicto. & l. si cum exceptione. §. j. l. arbitrium. in prin. & C. eo. l. 2. & l. si paruum. Et cum dominium fuit translatum in metum inferētem: quia voluntas coacta est voluntas, vt ff. eo. l. si mulier. §. si metu. cum concordan. Sententię iuxta praedicti libelli formam profe-
3 rendae exēplum sequitur, & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemnamus dictum reum, ut dictum librum decretalium dicto actori restituat. Et nihilominus condemnamus dictum reum in 40. sol. turo. dandis dicto actori pro expensis &c. Si autem reus nō vult dolo librū restituere, vel dolo fecit, quominus possit eum restituere: tunc condemnabitur inquantum in litem iurabitur per actorem, ut sequitur. Secūda sententia iuxta praedicti libel-
4 li formam proferenda sequitur, & est talis. † Cum constet nobis dolo malo dicti rei factum esse, quo minus dictum librum restituat, & delato a nobis iuramēto in litem dicto actori. idē actor taxatione nostra pręcedente iurauerit se nolle dictum librū sibi restitutum non fuisse pro 15. lib. turon. Idcirco per snīam in his scriptis condemnamus dictum reum in praedictis 15. lib. turon. dandis dicto actori &c. Probatur ff. de dolo. l. arbitrio. in princ. & de in litem iur. l. videamus. §. iurare. post iuramētum uel ante, potest iudex taxare, ut no. C. eo. l. 2.

SVMMARIVM.

1 *Actio ex lege pro re donata competens quomodo intentari possit.*

¶Octuagesimusnonus libellus de actione ex lege, quę pro re donata competit.

1 Coram vobis domino iudice Montispessul. † dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ dictus reus donauit ex causa liberalitatis dicto actori quendā fundum situm in territorio Cellenouę, sic & sic cōfrontatum, vnde cum dictus reus nondum tradiderit dictum fundum donatum dicto actori: agit dictus actor contra eum, ut sibi dictū fundum tradat, & petit a uobis dicto domino iudice, ut dictum reum ad tradendum dicto actori dictum fundum per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur. inst. de actio. §. fina. versicu. sed & si quis cum parente. & institu. de dona. § proficiuntur. & C. eo. l. si quis argen. § fi. Snīae iuxta prędicti libelli formam proferendae forma potest faciliter ordinari.

SVMMARIVM.

1 *Actio de pauperie qualiter proponatur.*
2 *Sententia quae feratur iuxta formam libelli in actione de pauperie porrecti.*

¶Nonagesimus libellus de actione de pauperie.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessu. dicit & proponit in in iudicio Petrus contra Martinum. ꝙ mulus dicti rei, cuius pilus est albus, occidit feritate sua commotus quendam porcum colore bruno & nigro pedassato, ad dictum actorem iure dominij pertinentem & cōi ęstimatione uiginti solid. turo. valentem, quare agit dictus actor contra dictum reum dicti muli possessorem, ut sibi prędictos viginti solid. turon. det & soluat in emendam dicti porci, & petit a uobis dicto domino iudice, ut dictum reū possessorem dicti muli an dandum dicto actori praedictos viginti solidos turon. per vestram sententiam condemnetis: & condemnatum &c. Probatur institu. si quadrupes pau. fe. dicatur. in prin. &c. Sententiae iuxta praedicti libelli formam proferendae exemplum seq̄t,
2 & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per sententiam in his scriptis cōdemnamus dictum reum in praedictis viginti solidis turo. in dicta petitione contentis, dandis & soluendis dicto actori &c.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex edicto quorum bonorum qua proponatur forma.*
2 *Sententia quae feratur in actione ex edicto quorum bonorum.*

¶Nonagesimusprimus libellus de actione in factum ex edicto quorum bonorum.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessu. dicit & proponit in iucicio P. contra M. ꝙ Titius pater dicti actoris decessit, condito testamento; in quo dictum actorem filium Sempronium sibi hæredem instituit, & dictus actor, ꝙ intra tem- suum præterijt. Item dicit & proponit dictus actor, ꝙ intra tem- pus legitimum, & coram iudice competente agnouit bonorũ possessionem contra tabulas prædicti Titij patris sui:& sic rescis- sum, seu ruptum est prædictum testamentum, seu prædictę tabu læ per bonorum possess. contratabulas. vnde cum dictus Marti- nus, possideat pro hærede vel possessore bona, seu res corpora- les quæ fuerũt dicti Titij, dum is moreretur, & dictus actor nōdũ adeptus fuerit possessionem prædictorũ bonorum, agit dictus actor contra dictum Martinum, & petit a vobis dicto domino iudice, vt dictum reum ad restituendum dicto actori bona seu res corporales: quę & quas dictus reus possidet, quæ fuerunt di- cti titij patris sui dum moreretur, per vestram sententiam con- demnetis: & condemnatum &c. Probatur insti. de interdi. §. adi piscendæ. Sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ

2 exemplum sequitur: & est tale. † Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis condemna- mus dictum reum, vt res hereditarias corporales quę fuerunt di- cti Titij patris sui, seu possessionũ earũ dicto actori restituat &c. Generaliter formatus fuit libellus, & generaliter sententia, scili cet nulla re specificata: quia vniuersale iudicium est interdictũ, quorum bonorum, vt ff. quorum bonorum. l. 2.

SVMMARIVM.

1 *Libellus qualiter formetur in actione in factum ex interdicto vti possidetis.*
2 *Sententia prima in interdicto vti possidetis quæ sit.*
4 *Sententia secunda quæ sit in interdicto vti possidetis.*
4 *Interdictum vti possidetis duplex est.*

¶Nonagesimussecundus libellus de actione in factum, ex interdicto vti possidetis.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessul. dicit & proponit in iudicio P. contra Martinum, ꝙ cum dictus actor tenet & possidet quendam fundum, situm in territorio Cellenouę, sic & sic confrontatum: quē fundum dictus reus contendit se possidere, & turbat dictũ actorem in sua possessione, non permittendo eum pacifice vti sua possessione dicti fundi, vnde cum id non debeat fieri ei qui possidet, agit dictus actor ꝯ dictum reum: & petit a vobis dicto domino iudice, vt eundem actorem esse potiorem in possessione dicti fundi per vestram sententiam pronuntietis: & prædictum reum vt prædictum actorem in possessione prædicta nō perturbet: seu ei vim in prædicta possessione non faciat, sententialiter condemnetis. Et cum intersit dicti actoris, se non fuisse turbatũ per dictum reum in prædicta possessione in 20. sol. turon. petit dictum reum, sibi in prædictis 20. sol. turo. cōdemnari: & ad prędicta iuris remedijs compelli &c. Probatur institut. de interdi. §. retinendæ.

2 † Sententiæ primæ iuxta prædicti libelli formam ꝓferendæ exemplum sequitur: & est tale. Cum dictus Petrus, qui libellum tradidit, non probauerit sufficienter intentionem suā, seu contenta in dicta petitione sua. Idcirco per nostram sententiā in his scriptis dictum Martinum absoluimus a dicta petitione & contentis in ea. Item cum dictus Martinus probauerit se possidere dictum fundum. Idcirco pronuntiamus eum esse potiorem ī possessione dicti fundi. Et nihilominus quia iudicium vti possidetis, est duplex: & paris vtriusque litigatoris conditionis est: condemnamus dictum Petrum, vt dictum Martinum in possessione sua dicti fundi nō perturbet: & quia dictus Martinus probauit sua interesse in decem sol. turon. quia fuit turbatus a dicto Petro in prædicta possessione, condemnamus dictum Petrum in prędictis decem solidis turon. dādis dicto Martino pro interesse suo prædicto. Et nihilominus condemnamus dictum Petrum in centum sol. turon. dandis dicto Martino pro expensis &c. Si autem nec Petrus, qui tradidit libellum: nec Martinus contendens se possidere, probauerint se possidere: quia fortè cōstat ex actis vtrũq; esse colonum dicti fundi: & ita nullus eorũ possidet, vt ff. de vsuris. l. non solùm. § j. in fine. tunc neuter obtinebit in vti possi. s. quia nulli eorum adiudicabitur possessio. Petrus tñ condemnabitur in expen. quia ipse vocauit in ius Martinum, art. ff. de iud. l. in tribus. in fine, & si quadru. paup. fe. d. l. j. §. cum arietes. Itē si Petrus qui tradidit libellum, probauerit se possedisse tpe litis conte. tñ ipsum tunc possedisse vi ab aduersario Martino; quia & tunc neuter obtinebit. Petrus non; qui vi ab aduersario possedit. Martinus non: quia non possedit tunc, ut insti. de interdict. §. hodie. Petrus tñ condemnabitur in expen. vt in præcedenti casu dictum est. Item si P. qui tradidit libellum non possedit: & M. licèt possideat tempore litis conte. possedit tamen vi ab aduersario Petro: quia & tūc neuter obtinebit: nec iudicabitur potior in possessione: quia & ille tunc possedit vi ab aduersario Petro. Petrus tñ condemnabitur in expensis: quia ille prouocauit ad iudicium, ut dictum est: & ille cum debuisset experiri ex interdicto vnde vi, tanq̄ expulsus a possessione: agit tanq̄ possidens per interdictum vti pos. & ita inepte egit. poterit tñ ad aptam redire, s. ad interdictum vnde vi. ff. si mensor fal. mod. di. l. j. § 2. sic ille qui egit rei vendicatione, & succumbit: redit ad publicianam, licèt videatur sibi ꝯrius: quia & illud est di-

3 uersis temporibus, vt no ff. de euict. l. minor. §. j. † Secunda sententia iuxta prædicti libelli formam proferēda sequitur talis. Cum dictus Petrus qui libellum prædictum obtulit, non probauerit se possedisse dictum fundum tempore litis contestatæ. Idcirco per sententiam in his scriptis dictum reum absoluimus a dicta petitione & contentis in ea. Item cum dictus Martinus contendens se possedisse dictum fundum, intendens obtinere in causa præsenti super interdicto vti possidetis, licèt ꝓbauerit se possedisse actu: quia constat ex actis præsentis causæ ipsum possedisse tempore litis contestatæ vi ab aduersario Petro. Idcirco ꝑ eandem sententiam pronuntiamus prædictam possessionem tanq̄ violentam non debere ei proficere in interdicto: & dictum Petrum absoluimus ab interesse dicti Mart.: & sic neutram partem super interdicto vti possidetis alteri condemnamus: atñ quia Petrus libellum prædictum tradidit: & ad iudicium Martinum aduersarium suum vocauit: condemnamus eundem Petrũ in l. solidis turonen. dandis dicto Martino pro expensis. Probatur ꝙ neuter debeat obtinere institut. de interdictis. §. hodie. Item ꝙ Petrus qui libellũ tradidit, debeat absolui ab intentione Mar-

4 tini, probatur: † quia interdictum vti possi. est duplex: & vtrique litigantium tam rei quàm actoris vicem sustinet, vt instit. eo. §. duplicia. Et si Martinus probasset se possidere, nō vi, non clam. nec precariò ab aduersario, ipse pronuntiaretur potior in possessione: & Petrus qui libellum tradidit, fuisset condemnandus, vt dictum Martinum non turbaret in possessione sua dicti fundi: ut apparet ex superioribus, ergo ī hoc casu dictus Petrus est absoluendus: quia contrariorum eadem ratio est per contrarium, ut instit. de act. §. tempore. & ff. de re iudi. l. 3. Item quia par est conditio vtriusque litigatoris: ut instit. de interdictis. §. duplicia. Nulla autem prædictarum sententiarum mandabitur executioni: quia nulla earũ habet aliquod ius, quod executionem possit habere: nisi sententia expen.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex interdicto vnde vi qualiter proponatur.*
1 *Sententiæ forma quæ sit ad libellum ex interdicto, vnde vi, late.*
3 *Taxatio iudicis iuramentum præcedere debet.*

¶Nonagesimustertius libellus de actione in factum ex interdicto vnde vi.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessulani dicit & proponit in iudicio P. cōtra M. ꝙ cum dictus actor possideret quandam domum sitam in Mōtepessulano, vocatam porticum deutirit: dictus reus ꝑ vim atrocem expulit dictum actorem de possessione dictæ domus. Quare agit dictus actor contra dictum reum: & petit a uobis dicto dño iudice: ut dictum reum ad restituendum possessionem dictæ domus: & ad restituēdum etiam mobilia quæ ibi habebat dictus actor, dum expellebatur, & ibi remanserunt. Necnon & in omni causa damni, ꝙ ꝑꝑ prædictam expulsionem sensit, seu sustinuit, per vestram sñiam condemnetis: & condemnatũ &c. ad prædicta iuris remediis compellatis: petit etiam expensas occasione præsentis causę factas: de faciendisq; protestatur; quas oēs in processu causę suo loco & tpe, prout de iure fuerit, declarabit: implorans dñe iudex vestrum officium in oībus, in quib. circa pꝛæsentem cām est, vel de iure fuerit implorandum. Probatur instit. de interdictis. §. recuperandæ. Sententiæ iuxta prædicti

2 libelli formam proferendæ exemplum sequitur: & est tale. † Cũ dictus actor sufficienter probauerit se fuisse expulsum per vim de possessione dictæ domus per dictum reum: & sit etiam probatum sufficienter, dictum actorem habuisse in dicta domo tempore expulsionis tales & tales libros: & talem lectum, sic & sic munitum: & duodecim scutellas argenteas: quamlibet de vna marca argenti: & duos equos tales in stabulo dictę domus, & de fęno decem quintalia. Idcirco per nostram sñiam in his scriptis dictum reum, vt dicto actori possessionem dictæ domus: & libros; lectum, scutellas, equos & fęnum prædictos restituat condemnamus. Item cũ dictus actor dicat se perdidisse ex inuasione prædicta 30. lib. turon. quas habebat tunc, vt dicit, in armario camerę suę, & de spelta, seu guarnimētis dictæ domus: & de aliis reb. mobilib. quæ erāt tunc intra domũ, ad valorē aliarũ 30. lib. turon. quæ nō probauit: & asserit ea se non posse ꝓbare, nisi per iurm suum: quod sibi a nobis deferri supplicat. Nos attendentes dictum actorem ex qualitate ꝑsonæ suæ verisimiliter habuisse ibi in domo pecuniam numeratam vsque ad summam 30. libr. turo. quia in septimana præcedēte fecerit collectam scholarib. suis & etiā debuisse verisimiliter ibi habere esplechā seu guarnimēta, & alia mobilia, de his quę se ꝑdidisse dicit: ad valorē viginti libr. turon. taxamus seu ęstimamus omnia prædicta in 50. lib. turon. & condemnamus dictum reum in prædictis 50. libr. turon. dandis dicto actori, quia ęstimatione nostra prędicta prę- cedente delato sibi a nobis iuramento, iam iurauit ad sancta Dei euangelia coram nobis prædicta deperdita, & in quibus damnificatus est, valuisse tempore expulsionis prædictas 50. lib. turon. Et nihilominus condemnamus dictum reum in cētũ sol. turo. dandis dicto actori pro expen. quas idem actor fecit pro expen. præsentis causæ.

3 † Et est notandum, quòd taxatio iudicis debet præcedere iuramentum, quod præstatur super rebus prædictis, & damnis datis ex inuasione. Idem in iuramento expen. lit. & est rō, qa illu iura sunt veritatis. sed in iuramento in litem, uel in iuramento iniuriarum, quia sunt affectionis, uel uoluntatis, pōtest taxatio pręcedere, uel subsequi.

SVMMARIVM.

1 *Actio iniuriarum ciuilis ex lege cornelia qualiter sit proponenda.*
2 *Sententia qualiter ferri debeat in actione iniuriarum ciuili ex lege cornelia.*
3 *Sententia secunda quæ sit in actione iniuriarum ex l. cornelia.*
4 *Sententia tertia quæ sit in actione iniuriarum ex l. cornelia.*
5 *Sententia absolutoria qualiter feratur in actione iniuriarum ciuili ex lege cornelia.*

Nonagesimusquartus libellus de actione iniuriarum ciuili ex lege cornelia.

1 Coram vobis domino iudice † Montispessul. dicit & proponit in iudicio P. contra M. ꝙ dictus reus malitiose percussit eum pugno in facie dictũ actorem, quam iniuriam dictus actor reuocauit statim ad animum, & adhuc reuocat, & ęstimat eam in x. lib. turo. & nollet eam sibi factam fuisse per dictum reum prędictis decem lib. turon. immo potius uellet eas de suo proprio amisisse, quare agit dictus actor contra dictum reum, & petit a vobis dicto domino iudice, ut dictum reum in prędictis decem lib. turo. dandis & soluendis dicto actori, salua uestra iudiciali ęstimatione, per vestram sententiam condemnetis, & condemnatum ad dandum iuris remediis compellatis. Petit etiam expensas factas occasione præsentis causę, & protestatur de faciēdis, quas omnes declarabit suo loco & tempore, prout fuerit rationis, implorans vestrum officium in omnibus illis, in quibus circa pręsentem causam est uel fuerit implorandum. Probatur instit. de iniurijs. §. 1. & §. pœna.

2 † Sententię iuxta prędicti libelli formam proferendæ exemplum sequitur, & est tale. Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis, taxatione seu ęstimatione nostra iudiciali pręcedente, condemnamus dictum reũ in prędictis decem lib. turo. dandis & soluendis dicto actori in emendam & satisfactionem dictę iniurię, cum delato ei a nobis iuramento iurauerit ad sancta Dei euangelia, se nolle sustinuisse prędictam iniuriā pro prędictis decem lib. turon. immo potius vellet eas de suo proprio amisisse, & nihilominus condemnamus dictum reum in cētum sol. turo. dandis dicto actori pro expensis, quas fecit occasione præsentis causæ, cum ad delationem nostram taxatione nostra præcedente, idem actor iam iurauit se expendisse prædictos centum solid. occasione

3 præsentis causæ. † Secundæ sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum sequitur tale. Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta sua petitione, & nihilominus æstimata per eum iniuria in prædictis decem lib. turon. ut apparet in libello, ipse ad delationem nostram iurauerit se nolle fuisse passum eam pro ꝑdictis x. lib. turon. immo mallet eas potius de suo proprio amisisse, & nobis visum sit æstimationem prædictam fore iustam & cōuenientem. Idcirco per sententiam nostram in his scriptis condēnamus dictum reum in prædictis x. lib. turo. dandis dicto actori pro emenda & satisfactione dictæ iniuriæ &c. Item si videatur iudici in minori summa debere fieri condemnationem, ita

4 ferret sententiam. † Tertiæ sententiæ iuxta prædicti libelli formam proferendæ exemplum sequitur, & est tale. Cum dictus actor sufficienter probauerit intentionem suam, seu contenta in dicta petitione sua, & nihilominus æstimata per eum libello prædicto iniuria in prædictis x. lib. turon. iurauerit ad sancta Dei euangelia ad delationem nostram, nostra tamen taxatione, seu æstimatione iudiciali præcedente, seu relatione habita ad tempus sibi illatæ iniuriæ, nolle passum prędictam iniuriam pro prędictis x. lib. turon. immo mallet eas potius de suo proprio amisisse, nobis autem inspecta qualitate prædictæ iniurię, quia nobis constat ipsam fuisse factam in carreria calida, & cōstat nobis dictum actorem commouisse ad iram dictum reũ, visum sit sufficere dicto actori, sibi dari centum solid. turon. tātum pro emenda dictæ iniuriæ. Idcirco per nostram sentētiam in his scriptis condemnamus dictum rerum in prædictis cētũ sol. turon. dandis & soluendis dicto actori pro satisfactione & emēda dictæ iniurię, & etiam pro uindicta &c. Probatur instit. de iniur. §. pœna. & facit quod no. ff. de in lit. iur. l. videamus. §. iurare. & C. eod. l. 3. Sed videtur, ꝙ sententia sit nulla ipso iure,

quia decem lib. turo. fuerunt petitæ, & licèt iudex condemnationem fecerit in centum solid. turonensibus, non tamen cōdemnauit, nec absoluit in alijs centum sol. turon. qui restabant de x. lib. turon. in libello petitis, & ꝙ iudex debuit facere, ut sententia valeret, vt ff. de excep. doli. l. apud Celsum. §. item quæritur. Respondeo, ꝙ illę x. lib. turon. non fuerunt petitæ præcise: sed salua taxatione iudicis, ut apparet in libello. ꝑ verba enim illa, salua æstimatione &c. non uidetur petijsse totaliter, x. lib. turo. sed illud quod iudex taxauerit, vt ff. qui. mod. pig. vel hyp. sol. l. & si debitor. §. 1. Item dato quòd illa verba non essent apposita in libello, tamen ipsa semper subintelliguntur, & sunt de natura actionis iniuriarũ, ut satis apparet ex supradictis. Quòd autem subintelligitur non deest, ut ff. de reb. cred. l. cum quid.

5 † Sententia absolutoria iuxta prædicti libelli formam proferēda sequitur, & est talis. Cum dictus actor non probauerit intētionem suam, seu contenta in dicto suo libello. Idcirco per nostram sententiam in his scriptis dictum reum absoluimus a dicta petitione & contentis in ea, & nihilominus cōdemnamus dictum actorem in centum solid. turon. dandis dicto reo pro expensis, quas fecit occasione pręsentis causæ, cum idem reus delato sibi a nobis iuramento iurauerit, taxatione nostra precedente, se expendisse prædictos centum solid. turon. occasione pręsentis causę.

SVMMARIVM.

1 *Actio iniuriarum prætoria qualiter sit intentanda.*
2 *Iniuria fieri potest absenti & ignoranti.*
3 *Debitor quodammodo seruus dicitur.*
4 *Actione furti non tenetur furans rem alienam mobilem, si non sit cui furtum fiat.*
5 *Filio meretricis non fit iniuria, si sibi dicatur, quòd sit filius meretricis.*
6 *Veritas an excuset iniuriatorem.*
7 *Actione iniuriarum tenetur, qui claudum claudicando sectatur.*
8 *Obligatio omnis tollitur soluto eo quod debebatur.*
9 *Violentiam personæ uel rebus illatam incontinenti propulsare licet.*
10 *Ira seu calor iracundiæ non tuetur aliquem ab iniuriarum actione.*

Nonagesimusquintus libellus de actione iniuriarum prætoria.

1 Coram vobis domino iudice Montispess. † dicit & proponit in iudicio P. contra M ꝙ dictus reus uocauit dictum actorem malitiose filium meretricis, quam iniuriam dictus actor statim reuocauit ad animũ, & adhuc reuocat, & æstimat in centum soli. turon. & nollet eā sibi dictam fuisse per dictum reum pro prædictis centum soli. turon. immo potius vellet illos centum solid. de suo proprio amisisse. Quare agit dictus actor cōtra dictum reum, & petit a vobis dicto domino iudice &c. in centum solid. turo. dandis dicto actori, salua vestra iudiciali taxatione & æstimatione, per uestrā sententiam condemnetis, & condemnatum &c. Probatur instit. de iniur §. 1. Et super isto libello videantur ea quæ dicta sunt in pręcedenti.

Et est notandum, quòd ex prædictis verbis iniuriosis nedum potest agere ille actor prædictus, immo & mater eius, quia uocata fuit meretrix, ut argu. C. ad Orficianum. l. si qua illustris.

2 † Iniuria enim fit aliquando absenti & ignoranti, vt ff. de iniur. l. item apud. § conuicium autem.

Item est notandum, ꝙ si aliquis vocet alium filium meretricis, & uerum sit, non habet actionem iniuriarum, vt ff. de iur. l. eum qui nocentem in prin. Licèt enim ille animum iniuriandi habuerit, ueritas eum excusat ab actione iniuriarum. Forma enim iniuriæ non inuenit ibi materiam paratam ad recipiendum iniuriam, & ideo ille alter, quia uere est filius meretricis, non habet de quo cōqueratur. Et facit ad hoc, quia si quis uocat alium debitorem suum, diffamat eum, quia sic detegitur paupertas eius, ar. C. quando & quibus quarta pars l. 2. §. mobi-

3 les lib. x. † Debitor etiam dicitur quodammodo seruus creditoris, vt C. de nouatio. l. 3. & tamen si uerum sit, illum esse debitorem, veritas excusat ab iniuria, vt ff. de iniur. l. item apud. §. si quis. & insti. eod. §. 1. a contrario sensu. Item facit ad hoc, quia si quis dicat infamandi animo aliquem esse seruum suum, si ꝓbat illud, ipse non tenetur actione iniuriarum, ut C. eo. l. siqui-

4 dem. † Item facit ad hoc, quia qui accipit rem alienam mobilem causa furandi, ipse non tenetur actione furti, si non sit aliquis cui furtum fiat, ut ff. eod. l. falsus. § qui alienum. & instit. de ob. quæ ex deli. nas. §. placuit. ff. de furt. l. inter omnes. §. pen. Et sic ergo in casu prędicto, cum materia deficiat, & actio debet deficere, nec potest oriri, sicut econtra, si materia adesset, & forma deficeret, non haberet locum actio iniuriarum, ut ff. de iniur. l. item apud. § si quis astrologus. Item facit C. ut intra certũ

5 tēpus cri. quæ ter. l. 2. scilicet, † quòd si quis sit filius meretricis, non est ei iniuria, si sibi dicatur, uel si ita uocetur. Item facit ad hoc, quia si pro iniurioso uerbo cucurbitæ fit duellum de iure Lombardorum, ut & supra in titu. de duello dictum est. Sed si ego, qui vocans Martinum cucurbitam, paratus essem probare illud esse uerum, certè nullus dicet, quòd ego cogar subire duellum

duellum cum eo, & sic apparet, quòd illo probato, habet cessare iniuria, & ita tenebat D. Bermundus.

6 † Quidam tamen dicunt contrarium, dicentes ꝙ ueritas in casu nostro non excusat iniuriatorem a prędicta iniuria pluribus rationibus. Prima, quia non interest reipublicę, ꝙ aliquis dicatur filius meretricis. Interesse autem reipublicæ requiritur in l. illa. cum qui nocentem. ad hoc ꝙ quis excusetur ab iniuria, vt ibi. Sed dico, ꝙ non requiritur interesse reipublicę necessariò. Item & aliquando potest interesse, arg ff. de suspe. tut. l. tutor. §. 1. quod debet vitari & restringi. Sed dico, ꝙ nō sunt verba iniuriosa in personam illius, nec debēt haberi pro iniuria, vt dictum est.

7 † Item adducunt, quòd qui affectatur aliquē claudum claudicando, ipse tenetur actione iniuriarum. argu. ff. de iniurijs l. item apud §. aliud. & tamen verum erat, illum esse claudum. Sed forte assiduitas seu frequentatio cum hoc; quia claudicando ad factum quodammodo procedebatur, induceret ibi actionem iniuriarum: secus si vocaret eum claudum frequenter, quia tunc veritas excusaret eum ab actione iniuriarū. Item facit pro eis insti. eod. § & generaliter. Item dicunt, ad qd vocabitur fur ille qui de furto satisfecit, & fustigatus est,

8 † solutione enim eius quod debetur tollitur obligatio. instit. quibus mod. tolli. obli. in princ. Sed dico, ꝙ adhuc expedit illud scire, vt arg. ff. de re milita. l. non omnes. §. a barbaris. Et etiam ille remanet semper infamis, vt ff. de furtis. l. non potest. Et potest dici fur, nec ipse habet materiam conquerendi. Item adducunt C. de nup. l. imperialis. circa princ. ibi, dum dicitur non omnis macula penitus deleta &c. Sed dico, ꝙ ibi lex illa specialis illud disponit. Item adducunt canones. 56. dist. c. vndecunq;. & c. nasci. sed illud ibi quantum ad Deum, & aliud est quantum ad ius ciuile. ff. de decurio. l. generaliter. § spurios. Sed qd erit, Titius vocauit Martinum cucurbitam, & Martinus ira motus vocauit statim dictum Titium filium meretricis, vel furem. Quæritur an Martinus possit se excusare ab actione iniuriarū? Et videtur ꝙ sic. ff. de iusti. & iure. l. ut uim. & ad l. aquil. l. scientiam. §. qui cum aliter. de vi & vi arma. l. 3. §. cum igitur. & C. vnde vi. l. 1. & ad leg. iul. de vi publi. vel priua. l. quoniam multa facinora. Sed dicendum est, ꝙ Martinus nō est excusatus ab iniuria; quia negare non potest, quin iniuriam fecerit dicto Titio, scilicet vocando eum filium meretricis, vel furem, cum verum non esset.

9 † Et leges prædictæ in contrarium allegatę loquuntur, cum uiolentia infertur personę simpliciter, vel personæ pro rebus, & talem violentiam licitum est propulsare incōtinēti, quia melius est ante tempus occurrere &c. vt ibi. & arg. C. in quibus caus. in integ. restit. non est nec. l. fin. Hic autem in ratione nostra non fuit aliqua violētia, quæ propulsatione indigeret ad conseruationem iuris ipsius Martini. Sed quia nihil factum fuit ipsi Martino, per quod offenderetur in persona, vel in rebus, sed solum facta fuit sibi verbalis iniuria, quę aliquam probationem non habet. Credo tamen ꝙ mitius ageretur cum Martino super illa iniuria per eum dicta, quia iustum dolorem habuit, cum vocatus fuit cucurbita, qui dolor nō potuit cito refrenari, vt arg. ff. ad sill. l. si quis in graui. §. si cum maritus. & de adult. l. si adulterium. § imperatoris. Sed videtur ꝙ Martinus non teneatur, & tunc non debeat in aliquo condemnari, pro eo quia iratus illud dixit seu fecit, arg. ff de diuor. l. 3. & de reg. iur. l. quicquid calore. & de publicanis. l. licitatio in prin.

10 † Sed dicendum est, ꝙ calor iracundiæ seu ira non defendit aliquem ab actione iniuriarum, vt habetur. C. de iniurijs. l. si nō conuitij. & ff. de pœnis. l. aut facta. §. causa in fine. Licèt (vt credo) minor sit iniuria mitiusq; debet agi cum dicto Martino, quia vocabatur cucurbita vt dictum est statim.

Super sententia ferenda in ista actione iniuriarum prætoria recurratur supra in præcedenti actione iniuriarum ciuili, quia iam fraternizant quàm plurimum, vt ex superioribus innotescit. Cęterum placeat scire, qualiter mea fuit & est intentio in hac summula centum libellorum formas, cum sententiarum exemplis in pluribus materijs raras ex prædicti domini P. Iacobi de Aureliaco compilare, & multis libellorum formis tanquam facilibus & vulgaribus omissis, duntaxat nonagintaqnquę numero expleuerim. Ad supplendum defectum, & ad cōplendum centenarium numerum quinque libellorum permixtim, canonicorum & ciuilium formas, ex libro additionū Speculi iudicialis per dominum Ioannem And. doctorem solemnem composito compilaui. Quorum sententiarum iuxta huiusmodi libellorum petitionum formandarum tenores prę sentibus non inserui, quia ipse nullas tales sententias suo libro inseruit memorato. Nec huiusmodi insertio erat necessaria, quia sententiæ ferendæ iuxta petitionum formas possunt faciliter ordinari.

SVMMARIVM.

1 *Missio in possessionem qua forma petatur reuocari.*

Nonagesimussextus libellus.

1 Primum prædictorum quinq; libellorum † est in titu. de eo qui mit. in poss. cau. rei ser. cuius exemplum sequitur, & est tale. Cum vos domine iudex pronuntiaueritis dicendo me contumacem, propter ipsam contumaciam actorem petitorē beneficij mei talis, mittendum fore in possessionem ipsius, peto pronuntiationem ipsam reuocari, & ipsius pronūtiationis executionem non fieri. Vel si facta est, dicat. Peto executionem & missionem per vos factam non valere decerni, & detētorem beneficij remoueri, cum contra constitutionem talem Innocentij quarti pronūtiatio & missio ipsę emanauerint &c. vt est moris.

SVMMARIVM.

1 *Clericus ægrotans vel eius procurator qua forma portionem seu præbēdam per prælatum sibi ablatam possit repetere coram iudice.*

Nonagesimusseptimus libellus.

1 Secundi prædictorum quinq; libellorū † forma est de clerico ægrotante, cuius exemplum sequitur, & est tale. Coram vobis domino iudice &c. dicit & proponit procurator B. canonici talis ecclesiæ plebis, ꝙ ipse B. cal. Maij, & abinde citra fuit tali infirmitate grauatus, propter quam seruire nō potuit, nec adhuc potest in diuinis officijs & horis canonicis suæ ecclesiæ prelibate, qua de causa C. prælatus ipsius subtraxit eidem prouentus & redditus, quos ipse actor de præbenda vel portione sibi debita ac de victualibus vel quotidianis distributionibus debebat recipere, nec reus soluebat nec hucusque soluere voluit requisitus, quare peto per vos pronuntiari & declarari debere singula prædicta eidem B. deberi, tam pro tempore p̄terito, quàm futuro, infirmitate durante, ipsum C. compelli ad retenta & subtracta soluendum, & ad ea quę in futurum obuenerint, casu durante, sibi integraliter persoluenda.

SVMMARIVM.

1 *Archidiaconus morbo grauatus qua forma coadiutorem sibi dari petere possit.*

Nonagesimusoctauus libellus.

1 Tertij prædictorum quinque libellorum † forma est de eo titu. cuius exemplum sequitur, & est tale. Coram &c. propono B. Archidiaconum Bonon. morbum paralyticum incurrisse, & perdidisse loquelam. quare cum in præceptis, dispositionibus, correctionibus, sententijs, & similibus, illi officio necessaria sit loquela, petit sibi per vos coadiutorem dari, per quem quod in ipso deficit suppleatur.

SVMMARIVM.

1 *Possessio rei emptæ qua petatur forma.*

Nonagesimusnonus libellus.

1 Quarti prædictorum libellorum † forma, quasi ab alio doctore concepta recitatur in titu. de emptione & vend. cuius exemplum sequitur, & est tale. Coram vobis &c. dico quod mihi vēdidit talem domum pro centum lib. talis monetæ. unde cum dictum pretium paratus sim soluere sibi. Vel sic, vnde cum dictum pretium sibi soluerim: ago contra eum, vt mihi dictam domum tradat, & me in possessione faciat potiorem. Quod si facere noluerit, supplico ut ipsum ad meum singulare interesse, quod æstimo decem lib. talis monetæ, per diffinitiuam sentētiam condemnetis. Probatur. ff. de act. emp. l. 1. & C. eod. titu. si traditio. Dicit etiā huic libello addi posse de his quæ accedunt, vt fructus, post perfectam emptionem. Item putealia & imagines, per quas aquæ saliunt, vel traduntur, exprimenda essent in libello, quo domus petitur, de quibus etiam libellum format, alleg. ff. de act. emp. l. Iulianus. § fi. cum tribus legibus sequentibus. & C. eo. tit. l. fructus. & l. pen. accedent etiam quæ obuenissent emptori iudicio communi diuidundo, uel quæ sibi contemplatione emptoris donata fuissent, vt d. l. Iulianus. § idem Celsus. & §. si quid seruo. Instat autem, an pro istis prouentionibus quæ accedunt, agere possit ad singulare interesse, an ad rē tantum. Et plus accedit opinioni, quod etiam singulare debeatur, per l. emptorem. alias incipit ex empto. §. si quis rem. Secūdo agitur ad interesse, quod est extra rem, quando res traditur, sed malitiose. & de hoc ff. de act. emp. l. Iulianus. per totum.

SVMMARIVM.

1 *Cautio de indemnitate qualiter peti possit.*

2 *Exactio differri potest etiam condemnatione facta.*

Centesimus libellus.

Quinti prædictorum libellorū forma elicitur ex titulo de pignore, & alijs causis, cuius tenor sequitur, & est talis.

1 † Coram vobis domino &c. Et dico quòd R. pro x. lib. turo. quas mihi debebat: librum talem &c. titulo pignoris obligauit, vnde cum dictus &c. prædictum debitum soluere non curasset, quamuis sępe legitime requisitus, ego seruatis seruandis ipsum librum legitime vendidi tali ementi, & secundum consuetudinem regionis pro euictione promisi &c. ago igitur &c. contra dictum R. vt ipse mihi caueat, me indemnem seruaturum super hoc quod euictionis nomine promisi. Quod si facere noluerit, supplico domine iudex, quòd dictum R. ad viginti libras turon. quas euictionis nomine promisi, per diffinitiuam sententiam condemnetis. Probatur hoc. ff. de pig. act. l. si necessarias. §. 1.

2 † Hoc scias, quòd licèt fiat condemnatio, de qua in fine libelli fit mentio: exactio tamen differtur, donec res euincatur, sicut & aliàs fit ff. ad leg. aquil. l. in lege. Et si liber ferit euictus, potest concludi in forma libelli, prout sequitur, in hæc verba. Vnde cum dictus liber euictus sit a Titio emptore, & sit etiam ratione euictionis condemnatus ad duplum, ago contra ipsum, vt duplum, scilicet viginti libras turon. mihi redďat, supplicoq; uobis &c. Probatur hoc. ff. de pig. act. l. si pignore. §. fi. cum l. sequen.

Iam patet ꝙ ex horum quinque libellorū additione centenarius libellorum prædestinatus numerus est completus.

LANFRANCI DE ARIADNO.

De Dilationibus.

SVMMARIVM.

1 *Dilationes in multiplices secantur species.*
Dilatio expectatoria nunquam est peremptoria.
2 *Dilationes ad probandum quot dari debeant.*
3 *Dilationes an dari debeant in criminalibus.*
4 *Dilatione nulla datur in causis ciuilibus sine causæ cognitione.*
5 *Iudex quando primam dilationem possit dare in prima leui causæ cognitione, & quę requirantur.*
6 *Iudex dilationem dare potest vtraque parte præsente & nemine petente.*
7 *Impedimentum probari potest per solum iuramentum.*
8 *Accusator probare potest pendente dilatione data accusato.*
9 *Dilatio data absenti debet per iudicem intimari.*
10 *Dilatio a lege vel statuto data non requirit iudicis ministerium.*
11 *Dilatio secunda qualiter & propter quid detur.*
12 *Dies feriati in dilatione data ad probandum sunt computandi.*
13 *Terminus dilationum in dubio est continuus.*
14 *Præceptum impossibile est nullum ipso iure.*
15 *Princeps quando actum facere dicatur de absoluta potestate.*
16 *Dilationes quatuor dantur in causis pecuniarijs.*
17 *Appellari potest a dilatione nimis breui.*
18 *Dilatio secunda & si dari nequeat, prima tamen prorogari potest.*
19 *Dilatio secunda assignari non potest nullo probato impedimento.*

1 IN hac materia pręmitto, † quòd dilationum aliæ sunt expectatoriæ, aliæ dantur ad excipiendum, aliæ ad reprobādum, aliæ ad agendum, & aliæ probatorię. De prima loquitur text. in auth. qui semel. C. quomodo & quando iudex. De secunda loquitur text. in l. Titia ff. de accusa. De tertia loquitur text. in l. si ea. C. qui accusa. non poss. De quarta loquitur tex. in l. 1. C. de dila. & l. fina. ff. eo.

Circa quam dilationem expectatoriam not. secundum Ange. ꝙ nulla dilatio expectatoria de se est peremptoria, ita tenet Ang. in l. fi. ff. de ferijs. Omnis autem dilatio probatoria de sui natura est peremptoria s̄m Bar. & Ange. in d. l. fi. de ferijs.

2 † Pro inuestigatione materiæ dilationum quæro de pluribus, & primò quot dilationes debeant dari ad probandum. Respondeo secundum Bar. Bald. Gul. & Ange. in d. l. fin. quòd in causis ciuilibus non possint dari, nisi duæ dilationes: in causa autem capitali dantur duæ accusatori, & tres accusato, iste est text. ad literam in d. l. fin. Sed maxima altercatio inter doctores insurgit, nunquid in causis criminalibus, in quibus non ingeritur pœna sanguinis, vt puta in causa damnorum datorum debent dari dilationes sicut in ciuilibus dantur, videlicet nisi duæ, an sicut in capitalibus

3 † Breuiter opinio tenentium, quòd debeant dari dilationes in criminalibus, in quibus non ingeritur pœna sanguinis secundum quòd dantur in ciuilibus, est verior de iure, sed de consuetudine, quæ est optima legum interpres dantur dilationes more causarum capitalium, ita tenet Ange. in d. l. fin. & per consequens in causis damnorum datorum dantur accusato tres dilationes, & accusatori duæ, & etiam de facto alias sic feci seruare. glo. autem in d. l. fina. ponit duas opi. super hac quæstione, sed finaliter concludit, vt supra dixi.

Est aduertendum, ꝙ in ciuilibus probato & allegato impedimento datur secunda & tertia dilatio, sed in criminalibus dantur omnes dilationes etiam nullo allegato impedimento secundum Bart. Bald. & Ang. in d. l. fi.

4 Secundò quæro † nunquid in causis ciuilibus detur secunda dilatio sine causæ cognitione. Dico ꝙ non, immo nulla etiam prima potest sine causæ cognitione, saltem modica dari, ut in l. 1. & l. a procedente. C. de dila. (Quæ autem cognitio præcedere debeat, vide do. Alex. de Imo. in consi. 46. in 3. col. in 2. parte. vbi etiam an & quando dilatio sit concedenda, & an possit assignare sine causæ cognitione, vide D. Alex. de Imo in consi. 108. in fi. ulti. col. in 1. parte.) tamen vbi dilatio nullam vel modicam requirat causæ cognitionem, & tractaretur de leuissimo prẹiudicio, posset dari dilatio a iudice non sedente, aliàs secus, ita dicit Ioā. de Imo. in c. præterea. supra de dila. sed differentia est in dando primam dilationem in ciuilibus & in dando secundam, nam datur prima dilatio cum leui causæ cognitione: secunda autem requirit magnam causæ cognitionem.

5 † Et ideo quæro, quot requiruntur in prima leui causæ cognitione ad hoc, ut iudex debeat dare primam dilationem. Ang. qui melius cæteris dicit in hoc articulo, quòd tria copulatiuè requiruntur ad dandam primam dilationem. Primum quòd consideretur distantia loci, vt in l. 1. C. de dila. Secundò ꝙ iudex aspiciat, an probatio releuet probantem, aliàs dilationem concedere non debet, ut in l. ad probationem. C. de probat. Tertiò, ꝙ non petatur per euidentem calumniam. Item requiritur, ꝙ petatur a parte dilatio, alias dari non debet, vt in l. 1. C. de dila. in verbo postulantis.

6 † vbi tamen vtraque pars esset præsens, potest dare iudex dilationem etiam nemine petente, si autem altera pars esset absens, tunc non posset dare ipse iudex dilationem nisi parte præsente & petente, ita tenet Bal. in l. unica. C. ut quæ desunt aduo. vbi autem datur secunda dilatio: tunc omnia ista requiruntur, & vlterius requiritur, ꝙ ille cui habuit primam dilationem & non probauit probet de impedimento.

Sed modò quæritur qualiter probetur impedimentum. Specu. in titu. de dila. §. & cum postulamus. & Iaco. de Are. & Cyn. in l. 1. C. de dila. tenuerunt

7 † ꝙ per solum iuramentum probatur impedimentum, per text. in c. quia propter. de elec. §. illud. & per text. in l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excu. tut. Alij autem dixerunt requiri plures probationes. Bald. Bar. & Ang. in d. l. fi. concludunt in hanc sententiam, ꝙ si impedimentum non potest de facili probari: tūc sufficit solum iuramentum, vt in iuribus supra alleg. dummodo iurans sit persona honesta & fide digna. arg. l. non omnes § a barbaris. ff. de re mili. vbi autem potest de facili probari: tunc debet p̄bari per testes, ita tenet Bar. in l. 2. §. quod diximus. ff. si quis cau. & in d. l. fi. (Vbi uide D. Alexan. de Imo. & Old. in consi. 9. & Barto. in consil. incip. ex facto proprio.)

8 Sed pone, ꝙ data est accusat. dilatio † nunquid in illa dilatione data accusato poterit accusator probare? Respōdeo ꝙ sic: quia ubicunque est data dilatio, terminus est communis utrique parti, ita ꝙ quilibet potest in illo probare, iste est text. in l. petendæ. in fi. C. de tempo. in integ. restit. peten. (Adde Fel. in c. prudentiam supra de mutu. pe.) Sed si ille cui est data dilatio re integra renuntiet dilationi, aduersarius non poterit probare, ut est text. notabilis & optimus, & in arg. in l. si iudex circumuento. ff. de mino. Quod supra dictum est, uidelicet nullā dilationem expectatoriam fore peremptoriam, fallit, ubi est data dilatio prẹsenti consentienti, quia tunc talis dilatio est peremptoria, adeo ꝙ nulla alia dari potest. Item si detur absenti dilatio & respondeat nolle uenire, talis dilatio est peremptoria, ita no. singulariter Ang. in l. fina. ff. de fer.

9 † Not. etiam, ꝙ vbi dilatio datur absenti, debet per iudicem intimari, quòd talis absenti data est, secundum Bal. in l. 1. in fin. C. de temp. app. Idem si dilatio est data absenti, iudex potest de facto pro absente supplere, ut est in causa appellationis, ut in l. ampliorem. in prin. & ibi glo C. de temp. app. idem si detur absenti, & ei personaliter intimetur termini assignatio: secus est si intimetur ei ad domum secundum Bald. in authen. ei qui. C. de tempo. appe l. nam tunc debet adijci uerbum peremptorie, vel debent interuenire tres citationes, secundum Bald. ubi supra.

10 Istud est etiam singulariter attendendum † quòd omnis dilatio, quæ datur a lege, vel a statuto non requirit ministerium iudicis, si est peremptoria, ut in l. mancipiorum. ff. de optione legat. & in l. peremptorias. C. sen. rescin. non pos. istud est dictum singulare Angel. in l. fin. ff. de ferijs. Exemplum est in appellatione: nam lex dat x. dies ad appellandum, non poterit elapsus x. diebus alius terminus assignari. Est quoque illud dictum singulare & menti tenēdum, videlicet si quis probauerit intentionem suam per testes, uel excommunicationem, uel aliud simile, & perdiderit acta, etiam si casum probaret, nulla est amplius ei danda dilatio, ita singulariter inquit Inno. in c. prudentiam. de offi. deleg.

11 † Quæro ulterius, qualiter detur illa secunda dilatio, & propter quod detur. Respō. nam dilatio secunda datur solummodo respectu temporis, in quo fuit impeditus producere unum testem, quia procurauit quantum potuit in prima dilatione, ut haberet istum testem, certe dabitur dilatio noua ad producendum illum testem & non alios, quos non procurauit in prima dilatione producendos, iste est tex. ad literam secundum Iaco. But. in l. admonen. in text. ibi, quibus solis vsurus sit, de iureiuran. similiter si fui impeditus duobus diebus, dabitur mihi noua dilatio ad duos dies secundum Bar. & Ang. in d. l. fi. Si tamē non staret per partem, quominus faceret suas probationes in

prima

prima dilatione, sed staret per iudicem, quia non redderet ius in illa die, tunc non est danda noua dilatio, sed debet restitui ad tempus amissum, vt in l.sed si prætorem. §.quòd si feriæ. ff. ex quib.cau.ma.in integ.resti. † Illud etiam addo, quod ubi dilatio data est ad probandum, vel ad aliud faciendum, computantur in dilatione etiam dies feriati, vt si est data dilatio x.dierum ad probandum, vel ad aliud faciendum. & si in his x. diebus interueniant duæ festiuitates, certe festa connumerabuntur, vt est text.in l. siue pars .in fin. C.de dila. & est ratio duplex. Prima, quia cui est data dilatio, poterit prouidere, nec incideret in diē feriatam, vt in d.§.quod si feriæ. † Alia ratio est, quia terminus in dubio est continuus secundum glo.singu.in l.1.de diuer. & tē-po.præscript.& ideo cum sit continuus, feriæ connumerabuntur, secundum Bald.in l.1.C de ferijs. verumtamen si data est dilatio a lege, vel a iudice, vel per rescrip. principis, quæ dilatio absorberet maiorem partem termini propter multitudinem feriarum, ita quòd feriæ essent tot, quòd absorberent maiorē partem dilationis, tunc feriæ de medio excluduntur, ista est doctrina notabil. Hosti.in c.licèt causam.supra eod.titu.pone exemplum, Princeps prope festa natalia scribit potestati suo, quòd terminet talem causam intra xv.dies, modo xv.dies immediate sunt feriati, nunquid expirabit iurisdictio, certe non: licèt Bald. distinguat in dilatione data a lege, seu a principe, quia si a principe, tunc connumeratur tempus feriatum, aut tempus est datum a lege, & tunc verum dicit Hostien. ita dicit Bald.in l.si quando .C.de testib. & pro hoc alleg. tex. in c.pia. de except. lib.6. ille text.nihil facit. & ideo sententia Hostien. mihi placet indistinctè tanquam verissima, & moueor contra Bald.in eo quod dicit, si est data dilatio a principe, connumerantur dies feriati &c. Nam princeps verisimiliter scit dies fore feriatos, nec potest ignorantiam prætēdere, cum hoc sit publicum, & communiter scitur.l.si pupillus §.proscribere. ff.de instit.& glo.sing.in l.si tutor petitus C.de peri.tu.hoc præsupposito si nos volumus dicere, quòd si voluerit procedi in his diebus † tale præceptum est impossibile de iure, ergo nullum, vt in l.fin.ff.quæ senten.sine appel.rescind. & est regula iuris, impossibilium nulla est obligatio modò est regula iuris, quòd semper debemus interpretari actum in illam partem, vt potius res valeat quàm pereat, vt in l.quoties.ff.de reb. dub. ergo debemus interpretari, quòd intellexit de xv. diebus non feriatis. Et si dicatur, principem voluisse, quòd in illis ferijs procedatur, & sic videtur substulisse dictas ferias. Respondeo hoc non potest esse, quòd princeps de sui potestate ferias ad honorem Dei inductas a summo pontifice destrueret, seu tolleret, vt in c.fina.de ferijs. quia clarum est, quòd summus Pontifex maior est omni principe, vt in c.venerabilem. qui fil.sint legit. (Et an sit superior imperatore remissiue vide Felyn.in c.nouit. in 2.col.in ver.in glo.2.ad fi.ver.) Et ita concludo vnà cū Hostien. Et si aliquis dicat istud, quod dicit Bald.procedit in summo Pontifice, adhuc dico, quod non est verum: nam hoc non potest Papa de ordinaria potestate, vt in d.c.fina.de ferijs. de absoluta verò potestate potest; quia eius est tollere, cuius est cōcedere, sed per solas illas literas in quibus dicit, quod vult, quod causa terminetur intra xv.dies, nō videt uti absoluta potestate, ergo &c. probo quod non dicatur uti absoluta potestate, † quia nunquam princeps, vel summus Pontifex dicitur facere actum de absoluta potestate, nisi quando ponitur in rescripto illa clausula, nō obstāte tali lege, vel ponat clausula, scilicet ex certa sciētia vel proprio motu, ita dicit Bald.in l.testamentum non iure factum.C.de testam.& in l.fi.C sen.rescin. non pos. & ideo posset dicere verum Bald.hoc casu, quando Papa posuisset in suis literis non obstante.l.tali, vel statuto, vel motu proprio, vel clausula ex certa scientia. Istud etiam not. quòd potest dari dilatio vna ad probandum plura capitula simul compatibilia, & pendente dilatione super vna poterit super alijs procedi, vt est text.in l.generaliter.§.pen.C de reb.credi. Si autem essent capitula incompatibilia, non posset dari vna dilatio simul adinuicem, immo debet singula dilatio singulis capitulis exprimi, ita intelligitur tex.in l.fin.ff.de ferijs.& pendente dilatione super uno c.debet conquiescere iudicis officium super alijs capitulis, ut est tex.in l.siue pars.C.de dilatio.† Item est illud pro veritate tenendum, quòd in causis pecuniarijs quatuor possunt dari dilationes. Prima, scilicet cum leui causæ cognitione, ut in alia lectione dixi. Secunda & tertia cum maiori causę cognitione, quia debet probari impedimentum secundùm ea quę supra dixi. Quarta autem non potest dari nisi seruata solennitate iuris, ut in auth.at qui semel.C.de probatio. ita tenet Ange.in l.fi.ff.de ferijs.

Sed generaliter istud menti teneas, quod quamuis sit data & concessa dilatio ad probandum, elapso termino si fiat probatio, non valet, neque tenet. Angel.in dicta l.fina.

Postremò quæritur, nunquid a nimis breui dilatione posset appellari † Respondeo quod sic, duobus interuenientibus copulatiue, si terminus est nimis breuis, & si sit peremptorius, si autē terminus breuis est non peremptorius: tunc non posset appellari a nimis breui dilatione, ita tenet no.Ioan.And.in c.1.supra de dilatio.& ibi probatur in tex.iusta causa abbreuiandi terminum est consuetudo fori, secundùm Anton.de Butr.& Ioan. de Imo in loco præallegato. (Adde Pau.de Cast.idem tenentem in consi.25.) Idem si esset res tempore peritura, vel esset causa alimentorum, vt not. Bar.in l.2.ff.de re iudic. Limitatur tamen supradicta, videlicet vbi dicitur, quòd ad hoc ut possit appellari a nimis breui dilatione, requiritur, quod si terminus peremptorius: quia etiam vbi terminus non esset peremptorius, sed adeo esset breuis, quòd non possit quis infra eum comparere, quo casu etiam appellari posset, secundùm doctor.in d.c.1. Eodem modo potest appellari a nimis longa dilatione, & multomagis a denegata secundùm Bald.in l.1.C.de dilatio.

† Finaliter unum non omitto, quòd licet dilatio non posset dari, nisi ut supra dixi, tamen poterit prorogari, ita tenet glo.in l.fi.ff.de ferijs.quam sequuntur docto. & illa non erit noua dilatio, sed erit prima prorogata: nam differentia est inter nouā dilationem & prorogatam, & est differentia inter aliquid de nouo facere, & aliquid prorogari: nam prorogatio debet fieri antequam primum tempus dilationis sit finitum, tempore autem toto finito, tunc non poterit habere locum prorogatio, sed erit noua dilatio, vt est text.in l.sed si manente.ff.de precar. Addo in eo quod dixi, impedimentum probari per iuramentum, & sufficere ad dandum secundam dilationem, ut supra dixi, quòd vbi semel est probatum impedimentum per iuramentum, si interim allegetur illud impedimētum. ita sing.no. Ange.in l.fin.ff.de fer.pro quo est text in l.fin.de bon.auct.iud. poss.† Item in eo quod dixi, secundam dilationem dari debere probato impedimento, ut supra dixi, & alijs requisitis, si data fuerit dicta secunda dilatio non adhibita causę cognitione, videlicet quòd non est probatum impedimentū, non ualet talis dilationis assignatio, & pro hoc est tex.in l.fi.ff.de fer.

MARTINI DE FANO DE EXCEPTIONIBVS impedientibus litis ingressum.

SVMMARIVM.

1. *Exceptionum impedientium litis ingressum trigintaquinque casus.*
2. *Exceptiones intra octo dies probandæ.*
3. *Agi alieno nomine sine mandato quando possit.*
4. *Expensæ quando ante litis contesta.reficiendæ, & cauendum. num.5.*
6. *Peremptorium quod dicatur.*
7. *Exceptio quotuplex sit & eorum differentia.*

QVoniam de exceptionibus, quæ litis contestationē impediunt sepe dubium contingit, & ideo quę illę sint est uidendum. Et in primis omnis exceptio dilatoria iudicij impedit contesta. lit. † quoniam sub incompetenti iudice quis non cogitur respondere, vnde si priuilegio se defendat, de priuilegio erit primo cognoscendum, vt C.de exceptio.l.fin.& ff.si quis in ius vocatus non ierit.l.prima.& ff.de iudi.l.si quis ex aliena. Item impedit exceptio dilatoria, quæ obijcitur parti, ut quia dico aduersarium non posse agere, quia est excommunicatus, ut extra de except. c.cum uenerab.& c.dilecte.& c.significauerunt.† quæ exceptiones debent hodie probari intra octo dies, vt extra in nouella.de quo uide in c.pia.de excep.in 6. Item cum dico aduersarium procuratorem esse non posse, ut C.de procu.l.ita demum.& ff.de procura.l.filius. & C.eod.titu.l.milites. Item si dico in ista causa non posse interuenire procurat.vel quòd habeat speciale mandatum, nec sufficit generale.ff.de publi.iud.l.penul.§.ad crimē. & ff.de procu.l.non solum.§.pen.l.Pomponius. 2.responso. & ff.de mino.l.illud.§.fi.& l.seq.Item si dico eum procura.non esse, † quia nemo alieno nomine sine mandato agere potest, nisi sit coniuncta persona, ut ff.de neg gest l.si pupilli.§.pe.& se. de regu.iur.l.nemo alieno. Item si dico procura. crimine capitali esse accusatum, ut C.de procu.l.eum. Item si dico procur. esse minorem xxv.annis uel tutor, uel curator.vt C.de procu.l.exigendi.& C.de legi.tuto.l fin.ff.de procur.l.si minor. Item si dico eam feminam esse, ut l.alienam.ff.de procu. Item si procur. dicat eum pro quo agit nolle defendere, ut C.de procur.l.eum qui.& ff.de procu.l.mutus.§.pen.Item si obijcio tutori vel curatori quod non sit legitime datus; ut de eo qui pro tuto.l.finali. Item si obijcio ei qui non satisdedit uel non confecit inuentarium, ut C.de tuto.& cura.qui non satisde.l.fin. Item si obijcio procura.

procura.esse reuocatum, vt ff.de procur.l.si quis eum.§.fi.& l.si procurat.C.de satisda.l.1. Item si dico principalem minorem esse xxv.annis sine tutore vel curatore in iudicio stare nō posse, vt C.qui da.tuto.pos.l.fi.& qui legi.perso.l.1.& 3. Item si dico causam, quæ mouetur posse præiudicare maiori quæstioni quæ moueri speratur vel mouetur.vt ff.de peti.hæred.l.hęredi. & C.de ordi.iud.l.fi.& de ordi.cogni.per totum, & not.ff.de iudi.l.cum prætor. Item si reconuenio te coram delegato, & tu obijcis, & tunc non potest nisi lite determinata prius, vt C.de sent.& interlo.omn.iud.l.cum Papinian. & in authen.& consequenter. Item si dico diem esse feriatam, ut ff.de ferijs.l.2.& l.si feriata.& ff.si quis in ius vocan.l.2. Item si obijcio actori, quòd in mea potestate est. ff.de iudi.l.pars literarum. Item si obijciatur actori, quòd non satisdedit, vt C.de episcop.& cler. authen. generaliter.& auth.libellum.& auth.quòd fieri.& authē.quòd prius.& C.qui accus.non pos.l.3. Itē si obijcio quod locus est inhonestus, in quo præcepit litem contestari, vt ff.de arbitr. l.si cum dies. Item si dico rem non possidere, quæ vendicatur a me.ff. de rei ven.l.fi. Item si dico dilationem mihi esse datam ad deliberandum. auth.offeratur. de lit.contest. Item si dico libellū inepte esse conceptum vel actionem inepte propositam, ut C. de formulis.l.2.& ff.de accus.l.libellorum. & si mensor fal.mo. dixe.l.1. Item si dico iudicem mihi esse suspectum, ut C.de iudi.l.apertissimi.& auth.si uerò contigerit. Item si dico actorem non venisse ad terminum sibi datum, † non enim contestabitur lis, nisi prius expensas reficiat, vt C.de iudi.l.sancimus. Item si intra terminum sibi præfixū a iudice nō uult intendere litē suā, ut C.de inge. & manu. l.diffamari.ff.de accus.l.Titia. Itē si obijcio me factum de actore reum, & quia missus in possessionem sum propter contumaciam aduersarij, † vnde non auditur agens nisi expensas reficiat & caueat, ut de præscr.xxx.ann. l.si quis emp.in fin.& C.de bon.aut.iud.pos.auth.ei qui. Item si dico super tali facto cōtest.lit.esse inhibitam a iure, vt C.vt nemo priua.vel lai.res.l.fi.& ff.de dolo.l.si oleum §.fin. & l.seq. & C.de obseq.a libe.pa.l.1. Item si dico filium sine consensu patris agere, ut ff.solu.matri.l.si cum dotem.§.eo autem tempore.& C.de bon.mat.l.1.& de bonis quæ libe. l.fin. & C.de anna. excep.l.1.in fi. Item si obijcio rem esse præscriptione sopitam, ut in decretali noua.extra de lit.contest.c.1.lib.6.ff.de ali.iudi. mu.cau.facta.l.item si res.& de verbo.signifi.l.transacta. Item si obijcio ne fideiussor primò conueniatur quàm principalis, ut in auth.præsente.C.de fide. Item si obijciat pignorum possessores, ut C.de act.& oblig.auth.sed hodie. Item si aliquis dicit se spoliatum, & prius restituendum, vt extra de resti.spo.c.1.& C. ad l.iul.de vi pub.l.si quis a se fundum.C.de donat.inter virum & vxo.l.si maritus quondam. Item si aliquis dicat se graui infirmitate grauatum ita ut ad iudicem uenire non possit, vt ff.si quis caut.l.1.§.si quis.& ff.de re iud.l.quæsitum. Item si aliquis dicat se soluere paratum, uel si uult cedere liti, ut ff.de procur. l.si rem.& ff.si cer.pet.l.fi.& infiniti sunt casus omnes qui comprehendi non possunt, hæc tamen in excep. peremptorijs quæ impediunt lit.contest.† & dico peremptorium, vbicunq; exceptio concludit necessariò, quod uocari nō possit aduersarijs, ad iudicium, quia manifeste non est ordo iudiciarius requirendus, vnde simul non pro actore, ita nec pro reo.extra de accusa.c.2.& ff.si quis cau.l.2.1.respon.& C.de accusa.l.ea quidem. & ff.qui satisd.cogan.l.si uerò. §.quoniam pro rei qualitate. 2. q.1.c.manifesta.

Exceptiones & eorum differentia.

Nota † quòd exceptio peremptoria dicitur illa, quæ perimit vires actionis propositæ, & respicit totum actum. Dilatoria dicitur illa, quæ habet differre processum ad tempus non ad perpetuum, ut exceptio pacti de non petendo. Declinatoria, quæ opponitur contra iurisdictionem iudicis, ut non estis competens, & opponitur ante li.contest. Anomalæ sunt quæ sequuntur naturam peremptoriæ & declinatoriæ secundæ. quod not. in l.exceptiones.ff.de excep.

LANFRANCI DE ARIADNO De exceptionibus.

SVMMARIVM.

1. *Exceptio actionis quæ dicatur, & quæ intentionis.*
   Exceptio dicitur actionis exclusio.
   Officium iudicis implorari nequit statuto dicente, quòd contra sentētiam, vel instrumentum nulla exceptio, uel defensio opponi possit.
2. *Exceptionum triplex est species.*
3. *Exceptiones dilatoriæ quæ sint & quæ peremptoriæ.*
4. *Reus plures exceptiones opponere potest diuersis temporibus.*
5. *Exceptionem opponens an censeatur aduersarij intentionem confiteri.*
6. *Exceptio valida nominata esse debet & specificata.*
7. *Exceptio peremptoria obiecta litis contestationem non impedit.*
8. *Exceptio solutionis qualiter & quando offerri seu opponi possit.*
9. *Exceptio quæ iudicium reddit retro nullum post sententiam opponi potest.*
10. *Exceptio nullitatis non impedit sententiæ executionem, si nullitas non sit euidens.*
11. *Exceptio libelli inepti post sententiam potest opponi.*
12. *Exceptio nullitatis contra sententiam, uel instrumentum opponi potest nullo obstante statuto.*
13. *Exceptio nullitatis proueniens ex defectu iurisdictionis opponi potest statuto in contrarium non obstante.*
14. *Exceptio excommunicationis in quacunque iudicij parte opponi potest.*
15. *Iudex excommunicatus sententiam aliàs ualidam facit nullam.*
   Infamis publicus non potest esse testis.
16. *Exceptio quando in scriptis opponi debeat.*
17. *Reus obscure exceptionem obijciens non immerito succumbit.*

ADuertendum est, quòd quędam sunt exceptiones actionis, & quędam intentionis & facti. † Exceptio actionis dicitur, quotiescunque actori competit actio; nam tunc quicquid opponit reus dicitur exceptio actionis. Exceptio intētionis dicitur, quando actor agit sine actione, ita quòd ei nulla actio competit, tunc quicquid opponit reus dicitur exceptio intentionis & facti, ista est glo.not.in l.2.in uerbo intentionem.ff.de excep.sed proprie dicitur exceptio, quando actori competit actio, quia exceptio est actionis exclusio, ut in l.2.supra alle.in prin. vbi autē actori nulla actio competit, sed agit de facto, tunc id quod opponit reus, propriè vocatur defensio.ista est gloss.in c.1.de litis contest.lib.6. vnde proprie defensio concernit actum gestum de facto per actorē, tamen alibi habetur, quòd defensio est nomen magis generale quàm sit exceptio, quia si statuto cauetur, quòd contra sententiam uel instrumētum nulla possit opponi exceptio, tñ nō obstāte statuto reus poterit implorare officiū iudicis, ut imponat actori perpetuum silentium. (Ad quod uide not.doctrinā D.Feli.in c.in præsentia.in 2.col.post prin.ibi.sed etiam.de proba.& in c.cum oporteat.circa prin.de accusat. cum nonnullis concor.ibidem per eum signatis.& Paridem de Puteo in tract. syndi.in uer.officium.) Sed si statutum dicat, quòd contra sententiam uel instrumentum nulla possit opponi exceptio neq; defensio, tunc non poterit implorare officium iudicis, ita tenet Bartol.in l.1.in §.& parui. ff.quod vi aut clam. Idem tenet Ange.in l.filiusfamilias.in §.veterani.ff.de procura. & in l fin. ff.de peti.hære.

Præterea est notandum † quia triplex est species exceptionis, quædam est declinatoria iudicij, ut excipiendo, uos non estis competens iudex, & tu non potes esse procurator, & istæ exceptiones debent opponi ante litem contes. aliàs frustra opponuntur, ut in l.fi.C.de exce. quod verum est, nisi fuerit orta illa exceptio post litem contesta. quia tunc opponi poterit, ut in l.non distinguēmus.§.cum quidam.ff.de arbit.& in l.2.C.de consor.eiusdem litis.& in c.insinuante.de offi.delega.

† Quædam sunt dilatoriæ solutionis, ut est pactum de non petendo usque ad biennium. & istæ similiter debent opponi ante litem contest.vt in l.exceptionem. C.de proba. Quædam sunt peremptoriæ, ut est exceptio pacti de non petendo & solutionis, & istæ possunt opponi usque ad sententiam, duntamē non sit conclusum in causa, ut in l.peremptorias.C.senten.rescind.non poss.post conclusionem in causa nihil potest allegari & proponi, ut in c.cum dilectus.de fide instru. Et dicitur esse conclusum, ubi partes renunciauerunt omnibus exceptionibus & allegationibus facti & iuris, ita tenuit Innoc.in c.pastoralis.supra de cau.poss.& proprie.& idem glos.in §.quia uerò.in auth.de testi.super verbo, concluserunt, quam ibi sequitur Ang.ubi autem essent solum publicatæ attestationes, posset de nouo noua exceptio opponi & probari, istud est dictum Bal.in l.officium.ff.de rei ven.& in hoc etiam tacite sentit Ange.& est ratio prædictorum, quia post publicationem attestationum prohibetur productio testium timore subornationis, in auth.at qui semel.C.de probatio.& in clem.fin.de testib. Cū autem nulli fuerint testes recepti uel producti super præsenti exceptione, nulla potest timeri subornatio.ergo &c.

† Ex his sequitur, quòd potest reus plures exceptiones opponere etiam diuersis temporibus, quod est uerum, nisi fuisset statutus terminus per iudicem ad opponendum exceptiones, quia tunc illo elapso non amplius audietur, nisi forma seruata, de qua in c.pastoralis.infra de exceptio.ubi hoc expresse probatur. plures autem exceptiones potest reus simul & semel opponere etiam contrarias secundum veram opinio.Innoc.in c.cū venerabilis. infra de except. licèt Barto.aliter voluerit in l.nemo.ff.

mo.ff.de regul.iur.& in l.non utique.ff.de except.& Dyn. aliter in c.nullus pluribus.de regul.iur.lib.6. Sed verior est opin. 5 Innocen.in ista practica tenenda.† Istud quoque est notandū, quòd qui opponit exceptionem, non videtur fateri de intentione aduersarij, ut in c.exceptionem obijciens. de regul.iur. lib.6.& in l.nemo.ff.de regul.iur.& in l.non utique.ff.de exceptio.vnde si actor petat decem,& reus simpliciter excipiat, ꝙ sibi est factum pactum de non petendo,tenebitur actor probare contractum mutui,quia reus allegando pactum sibi factum non videtur fateri mutuum esse factum, cum inducta ad unū effectum non debent contrarium effectum operari,vt in l.nō omnis.ff.si certum petat.videlicet cum reus opposuerit ad effectum contradicendi,non est æstimandum. Si tamen reus cōuentus excipiat hoc modo, verum est quòd mutauit, sed fecit pactum de non petendo: nam tunc bene videretur confiteri, & actor tunc habet fundatam suam intentionem. ista est sententia communis & tenenda, quam etiam tenet Bald.in l. exceptionem.C.de probat.& de hoc per cano. in c.cum venerabilis.supra alleg.& non est attendenda opin. Barto.in d.l. non utique.qui fecit unam suam distinct. totaliter fundamento carentem, quæ sententia communiter probatur in l.siquidem.C.de except. 6 † Debet esse exceptio nominata & specificata opposita, puta oppono exceptionem ; veluti præscriptionem &c. quare sępe destruitur practica in totum aduocatorum & procuratorum opponentium clausulam illam, saluis omnibus suis exceptionibus &c. quia nihil operatur. vnde apposita dicta clausula post conclusionem,uel dum renuntiatum est omnibus probationibus, vel etiam pars allegaret solutionem coram iudice in allegationibus, & ostenderet sibi instrumentum &c. nihil certe releuat, & instrumentum solutionis fuisset in actis productum in termino, quia exceptio debet expresse & nominatim opponi, ut est glo.not. in c.cum venerabilis.infra de except.hanc sententiam tenet Barto.immemor huius glo.in l.scire oportet.in §.scire.ff.de excu.tuto.& in l.Titię textores.ff.de leg.1.vt dixi,exceptio peremptoria potest opponi vsque ad sententiam.

7 Sed est aduertendum † quòd exceptio peremptoria opposita non potest impedire lit.contesta. immo per eius obiectum fit lit.contest.vt in c.1.de lit contest.lib.6. quod fallit in exceptione litis finitæ,quæ sunt exceptiones iureiuran.transactio.& rei iudicatæ,ut in d.c.1. Item exceptio præscriptionis, ut in l.1.§.fi.ff.ad tertu.& exceptio solutionis & liberationis. & generaliter omnis exceptio dicitur esse litis finitæ quæ præsupponit agentem experiri sine actione secundum Vltramōtanos,quos sequitur Iaco.de Aret.ut refert Cyn in l.emptor.C.de præscri. 8 longi temp.quos ibi sequitur Cyn.& Ange.† Et huiusmodi exceptiones opponi possunt ad processum & ad merita causæ, vbi opponuntur ad processum,debent opponi ante litem contest.hoc modo. Domine iudex ulterius non procedatis: ecce instrumentum solutionis,tunc iudex viso instrumento absoluet partes ab obseruatione iudicij. Opponuntur etiam ad merita causæ, sed tunc debet opponi post lit.contest.hoc modo. Domine iudex ego nihil debeo isti, quia solui, uidete instrumentum solutionis,quia tunc iudex discutiet iura utriusq; partis, & si repererit exceptionem fore competentem absoluet diffinitiue reum, hoc tenent doctor. Barto. & Bald.& alij in l. eleganter.§.si quis post.ff.de cond.indeb.& in l.nam & postea. in princi.ff.de iureiuran. Idem tenet Ange.in l.emptor præalleg.& hæ omnes exceptiones possunt opponi usque ad sententiam,dummodo non sit conclusum in causa,ut in c.cum dilectus.de fide instrum. post uerò sententiam nulla est regulariter admittenda,ut in d.l.peremptorias. Quod fallit.

9 † Primo,scilicet quando est talis exceptio, quæ reddat iudicium retro nullum,quia tunc talis exceptio etiam post sententiam opponi potest,ut in l.licet.C.de procur.hinc est,quòd exceptio inepti libelli & male formati potest opponi post sententiam & impedit executionem sententiæ,quia exceptio nullitatis,quæ si est euidens ex actis, impedit sententiæ executionem. (Vide Franc.Aret in l.qui a latro.§.si quis.in 6.col.de testam.& quod ibi dixi in apost.& adde D.Barth.Soci.in consi.158.inci. visis.uersi.ex quibus.ibi,si ex aliquo.in 2. parte. quod cōtra tres sententias non impedit executionem.) Ita voluit Bart.in l.4.§. condemnatum.ff.de re iudic.idem tenet Ange.in l.1.C.quando prouoc.non est necess.& in l.falsam.C.si ex fal instrum.Bal. in auth.quæ supplicatio.C.de preci.imper offe. Et est glo.sing. insti.de uerbor.obliga.in princip. Si autem exceptio nullitatis requireret altiorem indaginem,ita quòd nullitas nō esset eui- 10 dens,ita quòd oporteret fieri strepitum in iudicio,† tunc bene potest opponi talis exceptio nullitatis, sed nō impeditur sententiæ executio,immo fiet executio, & post de nullitate cognoscetur,& si reperiretur sententia nulla, reuocabitur executio, per text.ad literam in l.si cum nulla.ff.de re iudica. & ita tenet Bald.& Ang in locis præalleg. & est ratio, quia ubi exceptio nullitatis,quæ requirit altiorem indaginem, non impedit executionem sententiæ,quia executio debet esse summaria, & in executione iudicium est summarium,vt in l.2.C.de carbo.edi. & in l.a diuo Pio.§.si super rebus. ver.exequuntur. ff.de re iudi. sed in iudicio summario non potest ventilari aliqua exceptio, quæ requirat altiorem indaginem,ut est tex.in l.4.§.idem subiunxit.ff.ad exhib.& in l.si is a quo.in §.tempestiuum.ff.ad trebel.& in l.is cui §.fi.ff.vt in poss.leg. 11 † & ꝙ exceptio libelli inepti potest opponi post sententiam.gloss.est singu.insti.de obliga.& hoc expresse tenet Bald.in l.3.C de procurato.) Adde Felin.hic in 14.colum.& in c.in literis circa finem.de offi.& pot.iudi.de lega.) Restitutio autem in integ.impetrata post sententiam ante executionem factam non impedit executionem sententiæ,si præsumptio est contra impetrantem. Si autem est pro impetrante, & illam restitutionem peteret intra decem dies datos ad appellandum, tunc impeditur executio sententiæ secundum Bald.qui ita notauit,in l.falsam. supra allegat.& hoc etiam per Barto.in l.defendente.ff.de excus.tuto.licet plenius loquatur Ange.ubi supra, in casu tamen vbi executio nō impeditur propter petitam restitutionē,cauere debebit actor, ꝙ si apparuerit ius fore pro aduersario,restituet omnia,vt in c. suscitata.de in integr.restitut.secundum An. & Barto. in locis 12 præalleg.plus dico † quòd si statuto caueatur, ꝙ contra sententiam,uel instrumentum nulla possit opponi exceptio,non obstante statuto poterit opponi exceptio nullitatis,ita tenet Bar. in l.1.§.parui.ff.quod ui aut clam. Idem tenet Bald.in l.1.C.de condi.indeb.& in d.l.si non sortem.§.indebitum ff.de condi. indeb.& est ratio,quia statutum vult, ꝙ contra sententiam uel instrumentum nulla possit opponi exceptio, sed ille qui opponit exceptionem nullitatis,dicit sententiam esse nullam & nō opponit contra sententiam, quia sententia nulla non dicitur esse sententia,vt in l.4.§.condemnatum.ff.de re iudi.& in l.nō putauit.§.non quęuis.ff.de contratab. plus est etiam iure cau- 13 tum † ꝙ si statuto caueatur, ꝙ nulla exceptio possit opponi, nec etiam nullitatis, tunc potest opponi exceptio nullitatis, quæ prouenit ex defectu iurisdictionis, ut est glos.singularis in clem.unica.de sequest.pos.& fruct. Item post sententiam potest opponi exceptio,quę non redarguit sententiam de iniquitate, ut in l.Nesennius Apollinaris.ff.de re iud.& in l.fideiussores.§. qdā rn̄dit.ff.de fideiussor.& in l.cū fideicōmisso.C.de fideicō.

Exemplum aliquis conuentus est nomine hęreditario & cōdemnatus,quia non opponit exceptionem inuentarij cōfecti, certè si post sententiam opponit exceptionē inuētarij:poterit, ita not.Bald.in l.1.C.de iur.& fac.igno.Idem si aliqua exceptio est nota post sententiam, tunc illa poterit opponi, ut in l.1.C. 14 de re iudic.& in l.si fullo ff.de condi.sine causa. † Idem in exceptione excommunicationis,quæ opponitur in quacunq; parte iudicij etiam post sententiam, vt in c.pia.de except.lib.6.tamen non impedit executionem, ut ibi dicitur, immo si non opponitur exceptio excommunicationis,iudex potest ex officio suo repellere agentem, ut in d.c.ad finem. quod intelligitur de sententia maioris excommunicationis,alia enim exceptio minoris excommunicationis non repellit aliquem a iudicio,ut in d.c.pia.in dubio tamen pręsumitur excommunicatus minori excommunicatione,ut in c.si quem.de senten.excommu. quod intelligitur, si sit publice excommunicatus, aliàs prædicta non procederent secundum Ioan.And.in c.pia. in nouella.& text.in c.ad probandum.infra de regu.iuris.ita te- 15 net Bald.in l.1.C.de iur.& facti ignoran.subijciens ibidem,† ꝙ excommunicatus iudex potest nullam facere sententiam,immo erit nulla, nec poterit interponere decretum alienationi mulierum, aut minorum. Similiter tutor excommunicatus non potest interponere auctoritatem pro pupillo, secundum Ioan.Andr.qui hæc omnia ponit in c.pia.de exceptio.lib.6.in nouella. & sequitur Bald.& quod dicitur de publice excommunicato,facit in simili,quod dicitur de infamia: dicit enim, quòd infamis non potest esse testis, debet intelligi de infame, qui est publice infamis,ut est glo.singularis in l cum lege.ff.de testamen.& dictum nota.Bald.in l.1.C.de testamen. (Vide D. Iaso.Maynum in rubri.de summa trinita.& Fęly.in c.licèt causam.in fi.4.colum.infra de probatio.)

Vtrum autem exceptio sit in scriptis proponenda supra ple- 16 ne notaui in apparatu gl.† Vos autem in practicando illud tenere debetis, ꝙ si exceptio proponatur per modum exceptionis, non requiritur, ut in scriptis proponatur, sed sufficit uerbo cām corā iudice explicare,ut ī l.scire oportet.§.oportet.ff. de excus.tut. Demū dēbit in actis redigi,ut in hac doctrina doctorū. Si aūt exceptio ꝓponat̄ ꝑ modū actionis,ut in exceptio. nō nume.pecuniæ, & in exceptio.nō numer.dot.tūc illa dēbit in scriptis ꝓponi,vt in auth.hāc q̄relā.C.de nō num.pec. hanc 17 sn̄iam tenet Ang.in l.j.in prin.ff.de edē.† Itē scias, ꝙ reus opponēs exceptionē obscure succūbere debet,ut in l.j §.Labeo.ff.de flu.& in clę.cū ad repulsionē.de appłonib. (Quia hr̄ ꝓ nō exceptione,ut ꝑ Feli.in ꝓęmio decre.añ mediū.j.col.& Frā.Aret.in l.Antistius.in fi.de acquir.hæred.) quod intellige, si est oppositū ꝑ actorē de obscuritate sn̄i Bal.in l.ab Anastasio.C.man.

INNO-

INNOCENTII QVINTI.

De exceptionibus.

Tituli huius Tractatus.

SVMMARIVM.

1. *Exceptio contra literas & sigilla multis modis fit.*
2. *Literis generalibus derogatur per speciales.*
3. *Persona dignior non potest per literas conueniri, quàm quæ nominatur expresse in literis.*
4. *Literæ secundæ non ualent, si non contineant totam seriem primarum.*
5. *Literę non ualent, si laico decimæ conferantur.*

Contra literas & sigilla.

1 EXcipitur contra literas † & sigilla multis modis,videlicet, si bulla sit falsa & sigillum: vt extra de cri.fal.licet vel si fuerit facta rasura & postea scriptura:vt in eodem titu.licet. extra de fide instrum.ca.1.& 2. Item si diuersis manibus fuerit scripta,ut in eod.tit.cum olim. Item si filum ruptum fuerit,vt de crimi.fal.c.licet.item si data literarum non apparuerit.de fide instru.inter dilectos. item si charta sit vetus & litera recens.ibidem.item si non sit publica manu confecta,in eodē titu.item si sit interlinearis scriptura: vt de reli. do. cum venerabilis.item si sit contra ius commune, nisi de hoc faciat specialem mentionem. de rescript. causam. item si priuilegium non facit mentionem de priuilegio.de præscript.veniens.item si literæ in sillaba & sillabæ in dictione & dictiones in linea magis distant a se inuicem in vna q̄ in alia, vel lineę in chartula.de fide instrument.inter dilectos.§ sed contra priuilegium. 2 circa finem. Item † si generales literæ fuerint, derogatur eis ꝑ speciales.de rescriptis.c.1. Item si suggestione falsi vel suppressione ueri fuerint impetratæ de rescrip.super literis. Item si Papa appellat patriarcham, vel episcopum venerabilem,vel omnes alios cuiuscunque dignitatis fuerint, quia appellat omnes dilectos.de crimi.fal.quàm graui. item si exēpla suæ cōmissionis non ostendantur: vel transumptum autenticum.de fide instrumen.c.1. Item si literæ impetratæ sint sine mādato, nisi sint tales personæ,de quibus non exigitur mandatum de iure,scilicet cōiunctæ personæ.de rescrip.nonnulli.& c.ex parte.

Lex dicit quod parentes pro filijs & filij pro parentib. & libertus pro patronis sine mandato admittuntur.ff.de procu l.sed hæ personæ. item si vni soli cuiuscunque sit dignitatis Papa loquitur in plurali.de crimin.fals. quàm graui.item si impetrans non dicitur vti serie: quia scilicet non vtitur literis suis infra annum, postquam habuerit iudicis copiam,de rescrip.plerunque. Item si non facit mentionem de sua appellatione.de confirma.vti.bonæ memoriæ. Item si dicatur in secundis literis nullis præiudicantibus iustitiæ & veritati,dummodo non faciant mentionem de illis,non valet dicto c.bonæ. Item si non fiat mentio de processu negotij.de re iud. inter. Item si contra priuilegium, vel priuilegiatos impetrentur literæ, non valent, nisi fecerint mentionem de priuilegijs uel ordine,extra de rescrip.cum ordinem. Item si confirmant monachum ad prioratum.de confirma.vti.vel inuti. c.1.& 2. item si secundę literę non faciant mentionē de re litigiosa plenarie.de do.& contu. ex literis. Item si nomen dignitatis non 3 exprimatur.de rescrip.ad aures.item † dignior persona non potest per literas conueniri,quàm quæ nominatur expresse in literis,nec effrenata multitudo, scilicet non ultra quatuor, nec supra maiora negotia vel beneficia,quàm id de quo fit mētio in literis expressis,nec apponi debet maius negotium, nec dignior persona propter hoc vt actor potest transire ad maiora, quia literæ impetratæ non valerent, de rescript. c.sedes. item si duæ commissiones in eodem negotio impetratæ fuerint,& in eadem die ad diuersos iudices non valent.de rescri. ex tenore. nisi fiat forte ad cautelam,arg.ff.de bono.poss.contratab.l.1. Si quis sit absolutus,nec faciat mentionem de aliquo articulo expresse,pro quo fuerat excommunicatus, de offi.ordin. ex parte.de sentē.excom.pro causa.& c.officij.item si pro rebus,quæ spectant ad forum secularem, si fuerint impetratæ a Papa non valent.de fo.compe.licèt.cum multis alijs.de concess.præben. dilectus.item si literæ fuerint impetratæ ab excommunicato. de proba.post cessionem.vide c.1.de rescrip. lib.6. nec virtute appellationis. Item tempus considerandum datæ est, de rescrip.eam te. Et hoc inuenies innouatum in c.dilectus.item si 4 † quod in primis literis dictum sit,nec secundæ habeāt,nec totam seriem rei contineant primarum,non ualent. de offic.dele.c.2.ff.de lega.3.si quis. item si absolutionem mandauerit fieri alijs, & non facit mentionem expressam de sufficienti cautione præstanda ab absoluendo,& obediat ecclesiastico iudicio,non valet.de senten.excommunica.ad hæc.de concess.pręben.proposuit.item si literæ contineant dispensationem contra statuta canonum sanctorum,non valent.xx.quæstio.1.contra statuta.

Item si a monacho vel regulari canonico impetrantur literæ sine consensu sui abbatis,non valent nisi in causis ecclesiæ suæ proprijs, de postulat.ex parte.C.de preci.imperat.offer.l.vniuersis. item si non facit mentionem de primis expressam de rescript. cęterum. Et hoc verum est, nisi ab eadem parte fuerint impetratę. de offi.deleg.sanè vel essent contrariæ.c.cæterùm. de rescript. item si literæ impetratæ fuerint a clerico non tonsurato, licèt postea se tōsurauerit.de rescrip.ex literis. item si literæ absolutionis sint generales sic,& simpliciter aliquis sit absolutus nō faciendo mentionem de causis excommunicationis, non valet.de offic.ordi.ex parte.de senten.excommuni.cum pro causa.item cum laicus impetrat literas super rebus fo.ecc.non tangentibus,de fo.compe.licèt.item si non sit expressus articulus, super quo conuenitur, literę non habent vires quò ad articu- 5 lum.de offic.deleg.cum olim.item † si conferuntur laico decimæ,non valent literæ.6.quæstio 8 si illo.§ si etiam prædia. Itē si impetratę fuerint super proprietate,non ualent.ff.de acqui. pos.l.naturaliter.§.nihil.item si expressam non faciant mentionem de articulis deductis in iudicio vel ex persona tantùm cū qua non uult experiri,non possunt extendi ad alios articulos, vel ad aliam personam.de offi.dele.cum olim.& c.penul.& vl. item si subscripti decesserunt,& non sunt ibi sigilla authētica, vel non sunt publica manu confecta uel conscripta. de fid.instru.c.2.de hac materia copiose habet̄ de rescrip.c.super literis.

SVMMARIVM.

1. *Exceptiones legales quæ sint.*
   Testis & instrumentum sunt duo genera probationum similia.
2. *Instrumento de confessione quid obijci possit.*
3. *Instrumento a non publico tabellione confecto obijci potest.*
4. *Grammatica falsa vitiat instrumentum.*
   Instrumentum vbicunque est suspectum, probatio incumbit producenti, aliàs punitur vt falsarius.

De legalibus exceptionibus.

Post canonum exceptiones paucas legales exceptiones contra instrumenta 1 duximus inserendas.† Potest igitur primò instrumento obijci, ꝙ desit nomen imperatoris,vel annus imperij,vel consulis, vel Pontificis illis:aut quòd desit mensis,vel dies,vel indictio,cum omnia ista sint apponenda, possunt dici legitima si non apponuntur.in auth.de exhi.reis.§.scimus. Item si locus vbi confectū est instrumentum & celebratus contractus non sit ibi scriptus, potest hoc illi instrumēto obijci, nam duo genera probationū similia sunt testis & instrum.C.de fid.instr.l.in exercēdis. Quod igitur requiritur in testibus & instrumentis, sed testes de loco referunt.ff.de accusa.l.libellorum.C de contrahen.stipul. optimam. idem ius est ergo in instrumento. item locum habet in omnibus instrumentis & rescrip. Cum autem tenorem instrumenti vis reprobare, ut aliqua possint obijci distingue. aut instrumentum est de obligatione, & tunc omnia præsumuntur solenniter acta,ut in auth.de fide instru.in fi.ff.de verbo.obli.l. sciendum.& instit.de fideius.§ fi.nisi quis probet contrarium, quod facere potest.ff.de pact. iurisgentium. §.quod verò ferè. 2 Si uerò instrumentum † de confessione fit,tunc potest obijci contra tenorem eius, quòd loquitur indistincte, si non fit causa confessionis. ff.de probat. cum de indebito §.ulti.& de doma.except.l.2.item potest reprobari instrumentum, si probet rem aliter fuisse gestam, quàm continetur in instrumento, quod pōt fieri, ut C.plus ualere quod agitur per totum,& C de ꝓba.l.cum precibus.item reprobat̄ instrumentum,si probetur tale quo probato stare non potest,quod in instrumento continetur.C.de contrahen.& cō.sti.l.op.in fi.

Item potest obijci instrumento, quod continet in se duo repugnantia,ut non adhibeatur fides.ff.de regul.iur.l.ubi aliter in rescripto.

Item

Item potest obijci instrumento, ꝙ non sit authenticum, sed rei exemplū. auth. de fide instru. §. si quis in aliquo. Item ꝙ non est numerus testium adhibitus, qui in publico instrumento debet adhiberi: vt in auth. de fi. instru. §. si oportet. Item si non est à tabellione 3 † publico cōfectum: vt si pro priuata persona habeatur, cui nō adhibetur fides: vt C. de proba. l. instrumenta. Item quod à partibus non est subscriptum & subnotatum, quod tñ esse debet: vt eo. tit. l. contractus. Item pōt obiici instrumento, vt reddatur suspectum, si qñ appareat, test. quod continetur in instrumento contradicens: vt ff. quemadmodum testa. aperian. l. j. in fi. Item obiicitur instrō, vt habeatur suspectum, si non appareat prima sua forma, si sit in aliquo abolitum, vel abrasum, vel cācellatū. C. de edic. diui Adri. tol. l. j & ff de probatio l. si chyrographum. Item si abscisum pro nullo habeatur. vt C. ibidem. Item potest obiici literis Papæ vel quibuscūq; rescriptis, ꝙ per surreptionē veritatis, vel etiam suggestionem falsitatis sunt impetratæ: vt C. si contra ius vel vti pub. l. vlt. sed expectabitur secunda iussio: vt in auth. de manda. princi. § si quis autem. & in auth. vt nul iudi. § hoc non. Item si secundæ non faciant mentionem de primis, 4 vel si falsa † grammatica est ibi: vt de rescrip. ad audientiam. Sed si supersedeant prioribus per annum, etiam si non fecerint mētionem de illis conualescunt: vt de rescrip. plerunq;. Item sciendum, ꝙ vetustas & corrosio murium, vel aliorum vermium nō obiicitur instrumento vel literis Papæ: vt ff. de bon. poss. fm tabu. H. in gl. vlti. Item aliud sciendum, ꝙ vbicunq; instrumētum suspectum est, incumbit probatio producenti, alioquin punitur vt falsarius: vt C. de eden. qui accusare. cū ciuiliter agitur de falso: si criminaliter incumbit probatio ei qui dicit, vt C. ad l. cor. de fal. l. 2. C. de aboli. l. fallaciter. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Iudex ordinarius non debet se intromittere de causa commissa à Papa pendente iudicio.*
Casus in quibus excipitur contra iudicem.
2 *Iudex laicus non debet iudicare de rebus ecclesiasticis.*
Forum rei debet sequi actor.
3 *Iudex recusatus debet causam alicui personę idoneæ de consensu partium delegare.*
4 *Iudex delegatus post annum à tempore latæ sententiæ non potest absoluere quem ligauit.*
5 *Iudex non potest cognoscere de articulo non expresso.*
Clericus non commensalis potest esse aduocatus.

De exceptionibus contra iudicem.

1 Excipitur si sit ordinarius † nō debet se intromittere de causa commissa à Papa pendente iudicio. de pur. c. cum dilectus. Item si sit legitime appellatum ad superiorem, de app. significauit. nisi appellationi renunciauerit tacitè vel expresse. de offic. deleg. gratum. Item si sit excommunicatus. de re iudi. ad probandum. Item si sit consanguineus aduersarii, vel fuerit aduocatus in eadem causa. de appella. postremò. Item si sit laicus iudex, & res sit ecclesiastica, vel de foro ecclesiastico, vel si 2 reus sit clericus. de iudi. quanto. & c. at si clerici. † Item si sit laicus non debet iudicare de rebus ecclesiasticis. de iure patr. quod autem. Item si coram non suo iudice confessus vel conuentus fuerit non nocet. de iudi. at si clerici. Item si non sit de eodem foro: vt puta si non habet domicilium in territorio, vel ratione officij, vel delicti conueniatur, nec cōfessus est tacitè vel expresse: quia quis sortitur forum alicuius. pro ista de fo. compet. licèt. nec conuenitur ille ratione delicti nec ratione rei. ille eñ debet iudicare de reb. puta in cuius territorio est res: actor eñ 3 debet sequi forum rei, de foro compe. cum sit. Item † si recusatus sit iudex, debet causam alicui personæ idoneæ de consensu partium delegare. de appel. cum speciali. Item si per se, vel per alium functus sit offic. suo semel, amplius non potest cognoscere. de offic. deleg. in literis. Item si ad certum tempus sit data iurisdictio nisi de cōsensu partiū prorogetur, & hoc ante lapsum temporis. de offic. dele. de causis. Item si fuerit Archiepiscopus, non debet iudicare de causis suorum suffraganeorum nisi per appellationem ad eū fuerit delata causa vel deuoluta vel à suo superiore hoc habeat. de offic. deleg. cum non ignores.

Item si proprium nomen iudicis fuerit expressū eo mortuo, successor non potest cognoscere. de off. deleg. qñ Abbas. Itē si mandator decesserit re integra nisi facta citatione nō potest cognoscere. de off. deleg. insinuante. Item si præsumatur, ꝙ iudex fecerit sñiam ad voluntatem alterius, de eo qui mit. in 4 poss. cum sint. Item si sit † delegatus post annum à tempore latæ sñiæ quem ligauit non potest absoluere. de offic. deleg. quærenti. Item si sit commensalis aduersarii, vel sit natus de terra sua, vel sit in districtu, vel pr̄āre sua, vel si non audeat ad iudicē accedere sine periculo mortis, licèt habeat literas Saluicōd vt lit. non contest. accedens. Item si super priuilegiis Papæ causa vertatur, non potest alius de causa illa cognoscere. de iudi. cum conuenisset. Item si altero iudice consule citatus fuerit, reus nō tenetur respondere. de off. deleg. prudentiam & c. cum causam. Item si à iudice super aliquo certo articulo appellauerit ad Papam, potest ipsum habere suspectum, de appel. ad hoc. Item si p literas, vel per nuncium non excusauit se interesse non posse, vel non velle de off. deleg. prudentiam. Item si non est articu- 5 lus expressus. de rescript. pastoralis in fi. non † potest cognoscere de illo articulo de offic. deleg. cum olim. Item si iudicem similis causa cōtingat, iudex pōt haberi suspectus. de iudi. causam quæ. Item si sit iudex socius aduersarii. de off. iud. deleg. insinuāte. quia ibi erat familiaris aduersarii. Item si aduocatus sit clericus iud. potest recusari ne partem foueat eius, cuius clericus p̄curator est. de appell. insinuatum. Item clericus non commensalis potest esse aduocatus. de offic. iudi. c. j. Item si non sint personæ securæ in adeundo iud cio eundo vel redeūdo. 3. q. 3. hortamur. vt lit. non contest. accedens. de app ex parte. Item si cōtra iustitiam iurisdictionem velit differre. ff. de iurisdi. omnium iudi. l. extra territorium.

SVMMARIVM.

1 *Assessor si grauauerit alteram partem potest ab eius grauamine appellari.*

De exceptionibus contra assessorem.

1 Si grauauerit † alteram partem, si mandati fi. excedit, potest appellari ab eius grauamine. de priuil. ex parte quæ loquitur de iudicibus. Item si non habeat personam standi in iudicio: vt si sit excōicatus, vel interdictus, vel suspensus, vel suspectus: vt dictum est de iudice.

SVMMARIVM.

1 *Auditor si mandati fines excedit, si suspectus est.*

De exceptionibus contra auditorem.

1 Si grauauerit † alteram partem, si mandati fi. excedit, meritò suspectus est, de offic. delega. super quęstionum. Nota quòd in omnibus casibus potest excipi contra auditorem quos supra diximus, non tamen recusari valet, qui de consensu partium admittitur, nisi in supradictis casibus.

SVMMARIVM.

1 *Citatus vltra duas dietas extra prouinciam excipere potest.*
2 *Citatus non tenetur venire ad locum non tutum sibi à partibus assignatum.*

De exceptionibus contra locum.

1 Si ultra duas dietas † citetur extra prouinciam pōt excipere. de rescrip. nō- 2 nulli. c. & ex parte. † item si non sit tutum venire ad locum assignatum partibus venire non tenetur de appella. ex parte. item si sit locus imminutus, nec sit ibi iuris peritorum copia: vt supra eo. tit. statutum. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Citatio facta die dominica vel diebus festiuis non valet.*
Citatus ante restitutionem non tenetur respondere.

De exceptionibus contra citationem.

1 Si sit dies feriata, vel dominica † vel festum solēne, nō valet, si fiat citatio in diebus festiuis fm quod nota Host. de fer. conquestus. item si sit cōtra rem rusticam conuentus. ff de fer. l. solet. item si dilationem vel tempus nō habuerit 20. dierum. 3. q. 3. §. offeratur. hoc tñ intelligas hodie esse in arbitrio iudicis. de app. personas & c. seq. de hoc notatur. item si valitudine, vel tempestate fuerit impeditus, vel in flumine. ff. si quis cau. l. non exigimus. §. si quis. item si vocatus fuerit ad maius tribunal. ff. eo. tit. l. si quis seruum. item si ante restitutionem fuerit citatus, non tenetur respondere. de ordi. cog. cum dilectus. item si fuerit vespere citatus non tenet respōdere. de offic. deleg. consuluit. item si prima citatio fuerit peremptoria. de dila. dilecti & c.

SVMMARIVM.

1 *Excusator si sit simplex nuncius non valet.*
Excusator sicut mittitur, sic procurator mitti potest.

De exceptionibus contra excusatores.

1 Si sit simplex nuncius non valet † extra. da priuileg. ex parte. sicut mittitur excusator, sic potest mitti procurator. de do. & contu. cum dilectus. & hoc intellige secundùm ꝙ dicitur de procura. querela. item si non expressit causam absentiæ quem excusat. de offic. deleg. si pro debilitate.

SVMMARIVM.

1 *Actor periurus non potest habere rem quam petit, nec ipsam petere.*
Excommunicatus non debet absolui, si non præstat cautionem de stando mandatis ecclesiæ.
2 *Actor si non prosequutus fuerit appellationem suam intra terminum competentem, sententia lata contra ipsum valet.*
Monachi non debent audire sine consensu sui Abbatis.
3 *Iudices si fuerint impetrati de cōsensu partium, postea non possunt recusari.*
Reus æger non tenetur venire.
4 *Debitum frustra petit, qui id quod petit non impendit.*
5 *Mulier non debet manere indotata propter malitiam viri.*

De ex-

De exceptionibus contra actorem.

1 Si actor est periurus † non potest habere rē illam quā petit, nec ipsam petere. de iureiur. querelam. Item si perpetuò renunciauit rei petitæ. de rescript. ex parte. Item si retro actitata non fuerint in scriptis redacta. de proba. quoniam contra. Item excommunicatus. de offic. deleg. prudentiam. §. sexta. & de excep. à nobis. Item si excommunicatus non præstat cautionem stare mandatis ecclesiæ absolui non debet. de sent. excomm. quod in dubiis. Item si aliquis fuerit excommunicatus, & literas speciales ad aliquos iudices delegatos vel testes suæ absolutionis non habuerit. de sent. excom. sicut nobis. Item si sit absolutus & nō ab eo à quo debet absolui. de offic. ordi. prudentiam. §. sexta. Si pluribus causis fuerit excommunicatus, & ab omnibus nō fuerit absolutus. de sent. excom. cum pro causa. & c. officii. Item si sit libertus, vel seruus. de serui. non ordi. de famil. ff. de in ius voc. l. 3. 2 Item † si non fuerit prosecutus appellationē suam infra terminum competentem, valet sententia contra ipsum latam. extra de app. Romana. & c personas. Itē si fuerit Abbas vel prior, nō auditur sine literis capituli. de transa. contingit. de reli. do. cum dilectus. de re iud. cum ei. vbi dicitur, ꝙ Monachi non audiant sine consensu sui Abbatis. Item si pactum vel transactio interuenerit spe simoniæ licet facta non fuerit. 2. q. 2. q̄ pio. Item si de re sacra vel Ecclesiastica fuerit transactio facta. de transac. ex literis. Item si non fuerit restitutum omne quod zelo bono expēdit, de resti. in integ. c. j. Item si iudex in propria causa. C. ne quis in sua causa. l. j. Item si causa sit criminalis & iuretur de calūnia. c. j. de iuramen. calum. Item si post acceptationem literarum res translata fuerit. & qui possidet malitiose se absentauerit. de ali. iud. mu. cau. fac. c. j. Itē si fuerit patrocinatus alicui super re quā petit sibi fit præiudicium. de transac. ex literis.

3 Item si de consensu † partiū iudices fuerint impetrati non pñt postea recusari. de causa pos. & propri. cum olim. Item si fuerit clericus ordinatus, non debet iurare de calumnia sine cōsensu sui prælati. de iu. cal. c. j. Item si potuit contradicere & non contradixit, post non auditur. extra qui ma. accu. pos. cum in tua. de iurepa. ex literis. Item si potuerit excipere & nō excepit, fit ei pręiudicium. de priui. quia. de iurepat. ex literis. Item si excipiendo confessus sit intentionem aduersarii. de transac. præterea. Item si reus sit æger, non tenetur venire. de proc. querelā. 5. q. 3. si egrotans, Itē si non habuit 20. dierum inducias. 3. q. 3. offeratur. Item si non dat cautionem sufficientem, ꝙ prosequetur litem: aut si nō potuit. statuat certam pęnam, quam se passurum promittat: vt eo. tit. c. offeratur. sed hodie non datur ista cautio propter cō- 4 trariā consuetudinem. Item † frustra petit debitum qui id quod petit non impēdit. de vsu. Michael. sed distingue: quia si reus statim proposita petitione actori vult proponere petitionem suā, nec differre vsq; post lit. contestatam, nec actor tenetur primo respondere super petitione rei: sic intelligitur de ordi. cog. cum dilectus. Et intllige, ꝙ conuentio & reconuentio vna sententia terminantur: & incontinenti vna vertitur post aliam. Si autem reus differat proponere petitionem suam vsq; post litem contestatam. postea nō auditur, donec prima causa fuerit determinata, & sic intelligitur. C. de sen. & interlo. om. iud. l. quintus. & in tali casu debet fieri reconuentio coram eodem iudice. Item si non per se proponit factum suum, sed per aduocatū non auditur. de iudi. pastoralis. Itē si non fuerit requisitus ante ingressum causæ. de resti. spol. cū venissent. & c. seq. Item si de possessione & proprietate agitur, iudex de vtroq; cognoscere debet, 5 de causa pos. & proprie. c. vlt. Item † propter malitiam viri non debet mulier manere indotata. de pig. ex literis. immo creditoribus præfertur de iure in dote sua. Item actor non debet venire contra iuramentum suum. extra de iureiuran. si quis.

SVMMARIVM.

1 *Procurator si fuerit excommunicatus quando incepit procurare, excipi potest contra eum.*
Exceptiones contra procuratorem quæ sint.
2 *Articulus conuentionis rei de qua agitur, nisi contineatur in literis procurationum, procurator constitui non potest.*
Procurator si sit canonicus regularis, non debet audiri in causa propria sine assensu sui maioris.

De exceptionibus contra procuratorem.

1 Si fuerit excommunicatus † quādo incepit procurare. de prob. post cessionē. Item si sit procurator Abbatis sine capituli legitimis assertionibus non auditur. de transactio. contingit. Item si non sit legaliter missus. de procur. c. j. legaliter intellige sic, ꝙ debet habere literas de rata cōtinentes nomē aduersarii, nomen procuratoris, nomen dñi contra quē & in qua causa, & nomē iudicis coram quo litigatur ratum habere dñm quicquid cum eo actum fuerit. ff. de procu. vbi expresse hæc interponuntur. Item nisi contineatur in literis procurationum 2 † articulus cōuentionis rei de qua agitur, non potest constitui procurator per eas. de offic. deleg. cum olim. Item si sit canonicus regularis sine assensu maioris sui audiri non debet in causa propria. de postul. ex parte. Item si sit procurator in causa criminali. de procu. tuæ. quod non potest esse. de accus. veniens. Item si non habeat mandatum de rato. de offic. deleg. coram. Item si non probauerit se innocentem de obiectis criminibus. C. de procura. reum criminis.

SVMMARIVM.

1 *Aduocatus si sit monachus vel canonicus regularis, contra eum excipitur.*
Aduocatus si sit clericus cuiuscunque ordinis, non auditur in foro seculari.

De exceptionibus contra aduocatos.

1 Si sit monachus † vel canonicus regularis, de postu. ex parte. nisi in causis propriis & consensu capituli & Abbatis: vt ibi. Item si sit clericus cuiuscunq; ordinis nō auditur in foro seculari. de postul. c. j. nisi causa propria vel pro miserabili persona, itē si sit infamis quacunq; infamis iuris vel facti: vt insti. de excep. §. vltimo.

SVMMARIVM.

1 *Libellus si sit obscurus, exceptio fit contra eum.*
Casus in quibus excipitur contra libellum.

De exceptionibus contra libellum.

1 Si sit obscurus † quia pro eo nihil reputatur dicere. ff. de interro. actio. l. de ætate. § si quis. vbi dicitur, ꝙ nihil interest, aut neget, aut taceat, qui interrogatus obscurè respondeat, aut incertum relinquat litigatorē. ad idem. ff. de confess. l. certum. Item si articulus super quo conuenitur non exprimatur, non tenetur rñdere, de off. deleg. cum olim. Item si non contineatur in libello persona iudicis, nomē actoris & id quod petit. 2. q. 8. libellorū. Itē si procurator, vel sindicus petit rē ecclesię: vt C. de episc. & cle. auth. sed hodie. & ibi nomine suo non pōt petere, cum habeat potestatem, auctoritatem & vtilitatem non directam: indecens enim est, ꝙ qui non pōt dicere, posset deducere in iudicium. ff. de iu. deli. ait prętor.

SVMMARIVM.

1 *Testis si sit excommunicatus, contra eum potest excipi.*
Exceptiones plures contra testes.
2 *Crimen si obijcitur testi non admittitur, quousque probauerit se innocentem.*
Productioni testium si fuit renunciatum, non debent amplius produci nisi super nouis articulis.
3 *Testimonium quando fuerit publicatum, valet reprobatio testium.*
Mendacium si quis de suo addit, totam seriem rei decolorat.

De exceptionibus contra testes.

1 Si testis sit † excommunicatus, de test. veniens. si non fuit præsens & vocatus testificatur se vidisse. 9. q. 3. § de his. de sponsali. ex parte. Item si actor & cōsiliator in eadem causa. de testi. in super. Item si non fuerit præsens, qñ testes iurarunt, contra quem fertur testimonium. Item si sit laicus contra clericum in causa criminali, de testi. de cætero. Item si sit solus testis, de testi. licet. Itē si sit eodem crimine infectus. de testi. personas. & c. veniens. Itē si sit periurus de testi. sicut nobis. Item si non probatæ vitæ & bonæ conuersationis & fidelis. Itē si non valuerit testimoniū quod prius dixit. Item si sibi inuicē contradicunt, aut si sint seculares contra clericum, de ele. bonæ. de p̄batio. licet. Itē si post publicatas attestationes deposue- 2 rūt. de testi. c. cū venisset. Itē † si testi crimen obiicit, non admittitur, quousq; probauerit se innocentē. de testi. fraternitatis. & c. testimoniū. fallit tñ in crimine læsæ maiestatis, simoniæ & hęresis. Itē si sit criminosus vel leuis opinionis. de proba. licet. Itē si in quarta p̄ductione nihil sit solēniter adhibitum, alias fieret contea ius, de test. in causis. Item si fuit renunciatum productioni testium, non debēt amplius produci, nisi super nouis articulis. de testi. fraternitatis. & c. tanq̄. & c. cū venisset. & c. ex tenore. etiam si iterum iuret. de testi. fraternitatis. & c. intimauit. itē qñ testimonium † fuerit publicatū, valet reprobatio testiū. de test. ex parte. Item si sit infamis, suspectus vel aliqua macula manifesta respersus: vel si opponitur crimen, de quo confessus vel conuictus est. de excep. deniq;. de præsum. dudum. de off. deleg. prudentiā. §. sexta. Et si sit pretio conductus, vel non sit idoneus, vel mutus, de testi. placuit. Item si sit de familia illius qui produxit. de testi. in literis. Item si aliquis de suo addit mendacium, totā seriem rei decolorat. 3. q. 9. puta. & c. simplex.

SVMMARIVM.

1 *Exceptiones contra diffinitiuam sententiam.*
Sententia diffinitiua si sit lata ab eo qui non habuit iurisdictionem, contra eam excipitur.
2 *Sententia diffinitiua lata si sit à iudice non sedente pro tribunali in loco consueto vbi ius solet reddi non valet.*

De exceptionibus contra diffinitiuam sententiam.

1 Si sit lata † ab eo qui non habuit iurisdictionē. de ꝯsuetudi. ad nostram. Item si nō sit lata in scriptis. 3. q. j. in primis. Itē si sit lata non præmisso ordine iuris. 2. q. 6. §

 diffiniti-

diffinitiua C.de sent.& interlo.omnium iudi.Item si sit lata cō-tra ius.de re iudi.c.j. Item si sit lata partibus non præsentibus. 3. q.9.caueant.Item si sit lata die feriata,de feri.conquestus.item si sint plures iudices,& vnus sententiauit,& alter non,50.dist. qui diffinitiuam.Item si sententia non continet absolutionem vel condemnationem.C.de senten.& interloc.omnium iudi.l. præ-
2 ses.2.quæstione 7.diffinitum.Item † si sit lata à iudice non sedē-te pro tribinali in loco consueto,vbi solet ius reddi.2.q.j.in pri-mis.Item si iudex in fine prolationis non exprimat petitionem actoris & obligationem ratione rei & eius exceptiones. Debet enim hęc omnia & quicquid petitum vel obligatum fuerit sub breuiloquio proferre. Item si iudex sit excommunicatus. de re iudi.ad probandum. Item si iudex sententiam dicat & per aliū legat.C.de sent.ex breuiculo reci.l.2.&c.

NEPOTIS DE MONTALBANO,

De Exceptionibus.

SVMMARIVM.

1 *Exceptiones arma reorum dicuntur.*
Subtilitas & verbositas nimia vtroque reprobatur iure.
2 *Compendiositas à lege approbatur.*
Commentarii verbosi non debent fieri.
3 *Reus dicitur fugitiuus.*

PROAEMIVM.

CVM plures libelli super causarum exercitiis à pdecessoribus nostris facti fuerint. Alii prolixi; alii cū magna subtilitate cō-positi, & pauperes, præsertimq; minores illa magna volumina vilipēdant: tum ppter caristiam: tum propter subtilitatē ni-miam. Idcirco ego Nepos de Montalbano pauperibus & minoribus compatiēs: ac nimiam subtilitatem reprobās. Arma, idest exceptiones ad opus reorum,idest fugientium; qui ab im-probis actoribus,idest petitoribus impugnātur; præsentem scri-pturā siue libellū cū auxilio diuinæ gratiæ proposui cōponēdū.

1 † Exceptiones enim arma reorum dicuntur, arg.ff.de excep. l.2.in princ. Hoc siquidem faciam nimia subtilitate & verbosi-tate penitus reprobata.Inueni si quidem ꝙ ab vtroq; iure; cano nico,scilicet & ciuili nimia verbositas & subtilitas reprobatur: vt ff.de iniusto,rup.& irri.test.l.posthumus, & in instit.de fidei-commis.hæredi §.sed quia.ff quibus modis pign.vel hypo. sol. l.sicut.in §.si debitori.C.vt actiones ab hære. & contra hære.in-cip.l.vna.in fi.& C.de insti.& substit.l.si quis.in fi. C. ad Trebell. l.sancimus. circa princ. extra de iudi.capi. dilecti. & extra dolo & contu.cap.j & extra de app.cap.interposita.in fi.& C.de legi. & constit.l.vlt.Ibi,vnam eorum subtilitatem risimus &c.& ali-bi dicit lex, ꝙ quidam sunt subtiles, qui non sensum,sed vana verborum vocabula amplecti desiderant: vt C.de consti.pe l.2. circa fi.& C.de iure dot.l.vlt,circa fi. vbi dicitur,ꝙ nimia subtili tas perniciosa est.ff. mandati l.si fideiussor in §.quædam. vbi di-citur, ꝙ non est de iuris apicibus disputandum. C. de naturali-bus liberis.l. penult. vbi dicitur, quod superuacua subtilitas est penitus inhibenda, ad quod facit decreta. extra de verborum significatio præterea.

2 † Item de verbositate reprobāda,& compendiositate appro-banda dicit lex.C.de appella.l.vlt.vbi dicitur, caueant litigato-res:& libellorum verbosis vti ascriptionibus:& ea q̄ iam perora ta sunt,iterum resuscitari. Sed hoc solaus scribere sufficiat quæ compendiosa narratione causas prouocationis possunt expla-nare.& C.de postulādo l.quisquis.& C.de don.l.vlti.& C. de rei vxoriæ act.l.vna.§.careat.& C.de curatore fur.l.fi.in vers. omnē quidem obscuritatem &c.& in instit.quod cum eo.§ j. ubi dici-tur.Non sit verbosa disputatio.& ff de origin.iur l.j. vbi dicitur, ꝙ non debemus verbosos commentarios facere & in instit. de bonorum poss.§ quos autē.Et ideo in hoc pręsenti libello reos docere volo fugere,& petitiones improbatorum actorum siue petentium hebetare.

3 † Reus enim dicitur fugitiuus: vt in auth. de exhib.& intro, reis.§.j col.5.C.de iura calum.l.2 §.j. & C.de recep.l.pe in j.resp. Vnde primò dicendum est contra rescriptum.

SVMMARIVM.

1 *Rescriptum veritate tacita & falsitate suggesta impetratum est inualidū.*
Rescriptum illegitimè impetratum per exceptionem elidi potest.
2 *Rescriptum annullatur, quod contra ius diuinum impetratur.*
3 *Rescriptum contra ius positiuum, contra fiscum, vel vtilitatem publicam obtentum est ipso iure nullum.*
4 *Rescriptum contra aliquam legem datum vt valet, ipsius legis mentionem facere debet.*
5 *Rescriptum Papale impetratum à laico super re forum seculare concernē-te elidi potest exceptione.*
6 *Rescriptum Papæ mandantis excommunicatum à suo episcopo absolui, ab alio non valet, nisi de cautione per absoluendum præstanda mentionem fecerit.*
7 *Seruus rescriptum impetrare non potest.*
8 *Rescriptum secundum de primo nullam mentionem faciens est inualidum.*
9 *Rescriptum est nullum in iniuriam seu præiudicium alterius impetratum.*
10 *Rescriptum non valet diuersis manibus scriptum.*
Rescriptum reprobatur, in quo falsa latinitas reperitur.
11 *Rescriptum vitiatur, si scriptura superlinearis inseratur.*
Rescriptum speciale derogat generali.
12 *Rescriptum Papæ nullum est, si Papa in eo Patriarchas fratres non vocet.*

Exceptiones contra rescriptum. Artic. j.

1 Inspiciendum est igitur rescriptū: & est dicendum † ꝙ nō valet, si tacita veritate & suggesta falsitate fuerit impetratum: vt C.si contra ius vel vtilitatem pu.l.2.& l. si legibus.extra de re-scri.ex parte.& c.cæterum.& c.super cæteris. cū distinctione tñ quæ ibi ponitur.& C.de sum.Trin.& fi.c.l.2.& hoc intellige, ꝙ non valet cum effectu.Nam per exceptionem elidi poterit: & sic intellige illud verbum, non valet, per totum istum titulum, & per omnes alios titulos istius operis: exceptis quibusdam casi-
2 bus in quibus intelligitur ipso iure, vt patet infra. † Itē rescriptū non valet, si contra ius diuinum fuerit impetratum: vt 25.q.j.in c.sunt quidam.& c.contra statuta.vbi dicitur. Contra statuta ca-nonum patrum cōcedere aliquid, vel mutare huius quidem se-dis non pōt auctoritas: intellige tñ, si fuerit cōtra articulos fidei: nam qñq; contra verba dñi bene dispensat Papa, puta cōtra vo-tum, quod dñs præcepit custodiri. & hoc facit in melius cōmu-tando.extra de voto & voti redemp. per totum: & dispēsat simi liter in aliis casibus, qui notantur in prædicto c.sunt quidam.
3 † Item rescriptum siue authenticum non valet, si contra ius hu-manum, vel positiuum, vel ꝯ fiscū: vel ꝯ vtilitatē publicā fue rit impetratum: vt C.si ꝯ ius, vel vtilitatē publ. in rubro & in l.2. C.de pposītis sac.cubicul.l.vlt.lib.12.C.de precib.Imp.offe.l.re-scripta. vbi dr̄, rescripta ꝯ ius elicita ab oībus iudicib. penitus refutari, & C.de sacrosan.eccl.l.iubemus nullā.in fi.& C.de in-cest.nup.l.vlt.C.de operib.publ.l.pscrip.25.q.2.c.rescripta.extra de fi.instr.c.pastoralis.vbi de hoc, & hoc verū est, nisi de illa le-ge, vel cautione, ꝯ quem fuerit elicitū, fecerit mētionē, sicut di-
4 cendo. † Non obstāte tali lege seu canone ff.de leg.3.l.si quis.in prin.C.de testamētis.in auth.hoc inter liberos.& l.si nō ipsali.C. de inof.test.l.si qñ.in prin.extra de rescri.c.nōnulli.ff.ne quid in loco publico.l.2.in §.si quis à principe. Sed si dicatur. Nō obstā-te aliqua lege: nō valebit, qñ nulla lex sit ibi specificata, ar.ff.si qs cau.l.ed & l.si quis.& §.quæsitū & his, qñ ibi notantur, aut rescri-ptum ꝯ ius impetratū valet, dū tñ prosit impetranti, & nulli no-ceat.ar.16.q.3.in §.sic & pdicta dr̄ rescripta quę ꝯ ius rescripti impetrata fuerint: nisi talia sint ꝗ illis quibus data fuerit prosint,
5 & nulli obsint: nullus momenti esse censent. † Itē si rescriptū Papale fuerit impetratū à laico sup aliqua re qꝫ forū seculare p-tingat: non valebit cū effectu. Nā p exceptione elidit, vt dixi in prin istius tituli, & extra de fo cōp.c.licet.ar.extra de ap.si duob. in fi.similiter si clericus impetrerit rescri.sup aliqua re forū secu-lare ptingente. Nō valet ar.pdictarū decr. & extra de fo.cōpe.c. ex tenore.& ex parte reginæ. & extra de verb.sig. sup quibusdā. in fi.& hoc intellige, si sup proprietate ipsius rei fuerit impetra-tū: secus si sup possessione sīn quosdā: quia super possessione p cā coram quolibet iudice vētilari, ar. C.qui legitimā personam hñt stan.in iudi.l.vlt.& in prædicto c.ex parte.& notari consue-uit hoc, extra de iudi.c.cęterū. quidā tñ intelligūt hoc cor or-
6 dinario & nō corā delegato. † Itē si Papa mādat aliquibus iudi-cib⁹, ꝙ Titiū excōicatū à suo epo vel ab alio absoluāt: & de suf-ficiēti cautione ab ipso Titio pstāda, ꝙ pareat mādatis ecclesię, nō fecerit mentionē: tale rescriptū nō valet cū affectu: vt extra
7 de præsumptione.ad hoc in fi.† Rescriptū impetratū p seruum non valet, ar.C.qui admitti ad bon. poss.ff.de bo.poss.l.seruus.& C.de precibus imp.off.l.j.& l.vniuersis.& hoc intellige si p alios impetrauit: p se tñ valet. Idē tñ dr̄ de monacho & de quolibet regulari: nisi p monasterio suo impetrauerit, rescriptum nihilo-minus impetrāte, ar.extra de postulan.c.ex parte.& extra ne clerici
8 vel mo.in rubro & in nigro.& maxi.in c.j.& 2.† Itē rescriptū se-cūdo impetratū nō valet cū effectu: nisi de primo faciat mētio-nē: vbi tñ apparet primū: vt in auth.vt pposīali.largi §.j.qs.col.9. & ex de rescriptis c.cęterū.& c.sinaūt.& c.plerūq.& ex de off. dele.fane.l.& c.ex literis.& hoc intellige qñ ambo rescripta ad diuersos iudices dirigunt. Secus si ad eosdē, vt notat in pdicto c.fane.& ex de rescr.c.j.& ex de app.c.significauit. Si vero in po-steriori rescripto fiat expssa mētio de prima: tūc ipso iure nō va let primū: vt in d.c.ex literis.& de hoc notauit Gaufridus in sum ma sua in eo. tit.†.tolhi rescrip.&c.& extra de re iudi.inter mo-

9 nasterium. † Item rescriptum non valet,si in alicuius iniuriam vel præiudicium fuerit impetratum:vt C.vnde vi l. auctoritate. ff.ne quid in loco publi.l.2.§.merito.& §.si quis à principe.& C. de emancipati.l.nec auus.C.de preci.Impera offer.l. quot & l. nec damnosa.& l.rescripta.ff.de administra.tut.l.impuberi. 8.q. j.c.nunc.& hoc intellige si magna iniuria fuerit : nam parua to-leratur:vt in pdicta.l.ff.ne quid in loco publi.l.2.§.si quis à prin-cipe.ff.de serui.l.seruitutes.4.§.publico.& de hoc consueuit no-tari in prædicta.l.nec auus.& extra de vsu pallij c. ex tuorum.& extra de offici.deleg.c.super eo.& extra de offic.deleg ordi.c li-cèt.& extra de decimis.c. ex multiplici.& hoc intellige,nisi prin ceps illud rescriptum tanquam priuilegium ex certa sciētia ali-ter duxerit concedendum:vt dicitur in iuribus proximè allega
10 tis.† Item si rescriptum diuersis manibus scriptū fuerit: non va-let:vt extra de crimi. fal. c. licèt. Item si falsa latinitas ibi fuerit: non valebit.vt extra de rescrip.c.ad audientiam:licet habet con traria.C.de leg.l.in legatis.& C.de testamentis.l.errore.ff.de ma nu.test.l.qui habebat.extra de fide instru.c.ex parte.Quibus cō-trariis potest responderi,ꝙ aliud est in testamētis:& aliud in re-scriptis: testamentum enim non vitiatur propter vitium scri-ptoris:vt dicitur in prædicta.l.cum suis similibus.rescrip. autem domini Papæ per plures manus facit transitum:& ideo nihil di minutum:nullumq; vitium in se continere debet:magnam. n. maturitatem requirit.vt extra de rescriptis.ca.cum adeo. & 35.
11 q.9. Apostolicæ. vbi de hoc dicitur. † Item si rasa charta fuerit: & postea ibidem fuerit scriptum:vel scriptura super linearis ibi, facta fuerit;non valebit cum effectu.vt extra de crim.fal.c.licet. arg.extra de religi.do.cum venerabilis.& extra de fide instrum. inter dilectos. C. de testamentis. l. si vnus. & C. de edicto diui Adri.tol. l. vltima. Item si generale sit rescriptum, per speciale derogatur eidem:vt extra de rescript.cap.j. & cap. pastoralis. C.
12 famil. erciscun. l. quoties. † Item si Papa in rescripto non vo-cat Patriarchas; Archiepiscopos; & episcopos venerabiles fra-tres,& omnes alios cuiuscunque dignitatis,seu ordinis fuerint: non appellet dictos filios:tale rescriptum non valet:vt extra de crimi. fal. quam graui. Vt autem autem quælibet falsitas in re-scriptis domini Papę valeat deprehendi.Idcirca prædictam de-cre.licet.verbo ad verbum hic posui:prout iacet.

SVMMARIVM.

1 *Falsitas multiplex deprehendi potest in literis Papalibus.*
2 *Falsarius dicitur, qui literas non de manu Papæ vel sui bullatoris recipit.*
3 *Rescriptum non valet impetratum super re per sententiam terminata.*
4 *Rescriptum Papæ non valet pro clerico non consecrato impetratum pro consecrato.*
Literæ generales absolutionis non valent.
5 *Rescripta ab vna parte prolata sibi inuicem contradicentia non valent.*
Rescriptum est nullum, si impetrans conditionem, vel statum suum ta-cuerit.
6 *Rescripta aduersus priuilegia, vel priuilegiatos impetrata sunt inualida.*
Rescriptum ad quoscunque iudices nullo nominato est nullum.
7 *Monachus vel alius regularis non potest rescriptum impetrare super prio-ratus confirmatione.*
Rescriptum impetratum super re litigiosa non valet.
8 *Rescriptum non potest impetrari super re confirmata à Papa.*
9 *Excommunicatus non potest rescriptum impetrare.*
Rescriptum sine die & consule est nullum.
10 *Rescriptum est nullum si ipsum impetrans eo non fuerit vsus intra annum.*
11 *Rescriptum est nullum, in quo decimæ laico confirmantur.*
Rescriptum super possessione impetratum non valet super proprietate.
12 *Rescriptum reprobatur absque clausula, si preces veritate nitantur.*
13 *Diocesis actoris & rei debet in scripto nominari.*
14 *Impetrans beneficium secundum debet mentionem de primo facere.*
15 *Beneficium impetrans quæ debeat exprimere in ipsa impetratione.*
16 *Episcopus existens extra suam diocesim non potest aliquam causam de-legare.*
17 *Rescriptum non valet absque mandato speciali impetratum.*
18 *Impetrans mentionem facere debet de appellatione interposita.*
19 *Monachus non potest conueniri virtute literarum datarum contra aliquem laicum & clericum & quosdam alios.*
20 *Stilus curiæ attendi debet pro deprehendenda falsitate.*
21 *Causa possessionis & proprietatis est coram eodem tractanda iudice.*
22 *Rescriptum de quibus facere debeat mentionem ad sui validitatem.*

Textus est Decretalis.

Licèt ad regimen & infra. vt autem va-rietates falsi-tatis circa literas vestras deprehendere valeatis : eas vobis præ-
1 sentibus literis duximus exprimendas. † Prima species falsitatis est hæc:vt falsa bulla falsis literis apponatur. Secunda : vt filum de vera bulla extrahatur ex toto & per aliud filum immissum à falsis literis inseratur. Tertia, vt filum ab ea parte in qua charta plicatur incisum cum vera bulla falsis literis immittatur sub ea-dem plicatura cum filo similis canapis restauratum. Quarta, ꝙ à superiori parte bullæ altera pars fili sub plumbo rescindatur: & quod per idem filum literis falsis inserta reducatur infra plū bum. Quinta,cum literis bullatis & redditis in eis aliquid per ra suram tenuem immittatur.Sexta, cum scriptura literarum qui-bus fuerat apposita vera bulla:cum aqua vel vino vniuersaliter abolita,seu deleta : eadem charta cum calce : & aliis iuxta con-suetum artificium dealbata de nouo rescribatur . Septima est, cum chartæ cui fuerat apposita vna bulla totaliter abolitæ vel abrasæ:alia subtilissima charta eiusdem quantitatis scripta cum
2 tenacissimo glutino coniungitur.† Eos etiam à crimine falsita tis non reputamus immunes, qui contra constitutionem no-stram scienter literas non de nostra vel bullatoris nostri manu recipiunt.Illos quoque qui accedentes ad bullam falsas literas caute proiiciunt : & de vera bulla cum aliis sigillentur . Sed hæ duæ species falsitatis non possunt facilè comprehendi : nisi vel in modo dictaminis,vel in forma scripturæ, vel qualitate char-tę falsitas cognoscatur.In cæteris autem diligens indagator fal-sitatem poterit intueri:vel in adiunctione filorum,vel in colla tione bullæ:præsertim si bulla non sit ęqualis.Sed alicubi sit ma
3 gis tumida : & alibi magis depressa . † Item rescriptum super re per sententiam terminata impetratum non valet : nisi de illa sententia fecerit mentionem, vel nisi ab illa sententia infra de-cendium fuerit prouocatum:vt C.vt lite pend. vel post prouo-cationem.per totum,ar.extra vt lite pen.c.fi.& extra de re iudi. c.inter monasterium.C.de errore aduo.l.vlt. vbi dicitur Sentē-tiis finita negocia: rescriptis reuocare non oportet &c. & C. de transa.l.causas.& l.sub prætextu. & C.sententi ārescin. non pos. l.fi.vbi dicitur.Impetrata rescripta non placet admitti: si decisæ semel iudiciali sint sententia:quoniam prouocatio nulla suspē dit,sed eos qui tale rescriptum meruerint etiam limine iudicio rum expelli.Impetrās etiam debet puniri in totius litis æstima-tionem:& præterea est infamis,vt in prædicto.c.C. vt lite pen. l. pen.& vltima. Ad hoc facit in auth. vt in medio litis sacras for-
4 mas.§.si verò cum causa. col. 8.† Item si rescriptum Papale pro clerico non consecrato fuerit consecrato impetratum non va let, licèt post datam tonsuretur,vt extra de transac.ex literis. Item si aliquis est excommunicatus super pluribus articulis, & ipse literas absolutionis impetrauerit generales,non valent,ni-si expresse super quolibet articulo fecerint mētionem, vt extra de offic.ordi.ex parte.extra de senten.excommu. cum pro cau-sa.& c.officii.in fi.Nam tot sunt necessariæ absolutiones, quot sunt excommunicationes,ar.ff.de no.operis nunc.l.de pupillo. §.si in pluribus.& 2.q.3.§.præuaricator.in ver. si plurima crimi-
5 na.† Item si rescripta, siue instrumenta ab vna parte prolata si-bi inuicem contradicant;non valent,vt ff.de fid.instr.l.scriptu-ræ.Item si impetrans nomen suæ dignitatis vel religionis tacue rit;non valet rescriptum,vt extra de rescrip. c.ad aures.ar.l.di.ex pęnitentibus.ff.de act.empt.& ven.l.j §.j.extra de confir. vti.vel inuti.porrecta.in fi.Item si in rescripto non fiat mentio de pro-cessu uel serie negocii,si tamē processus aliquis fuerit factus co-ram aliquo iudice,nō ualet,ut extra de sen.& re iud.c.inter mo nasterium.ff de iudi.l.ubi.C.quomodo & qñ iu. in auth. qui se-mel. cum suis concor.in auth. in medio litis sacras formas non fieri.§ si uerò dum causa.col.8.extra ut lite pen. c. fi. & extra de
6 cohabi.cle.& mu.super eo.& extra de rescriptis. c.dilectus. † Itē si rescripta fuerint impetrata contra aliqua priuilegia, uel con-tra aliquos priuilegiatos non ualent, nisi de priuilegio & ordi-ne ipsorum fecerint mentionem,ut extra de rescrip.cum ordi-nem.ar.extra de confir.uti.uel inuti.c.porrecta.in fi.& c. ad no-stra.& extra de sent.& re iudi inter monasterium. Item si rescri-ptum fuerit impetratum ad quoscunq; iudices nullo nomina-to,uel omnibus causis nulla expressa, non ualet , ut extra de re-
7 scrip. ad hoc si unus.† Item si monachus uel alius regularis im-petret super confirmatione prioratus;non ualet, ut extra de cō fir.uti.uel inut.c.porrecta.& c.ad nostam.Item si super re litigio sa fuerit impetratum, de hoc non fecerit mentionem, non ua-let rescriptum,ut extra de confir.uti.uel inuti.c.j. & extra de do lo & contu.ex literis.extra ut lite pen.c.j.& extra de test.causam quæ.extra de priuil.dudum.arg.ff de excusa.tu.l.tutor.& intelli-ge litigiosam esse,quando de proprietate quæstio mouetur, se-cus si de possessione,ut C.de litigi.auth.litigiosa ibi,ubi dicitur,
8 de cuius dominio &c. & non dicit de possessione. † Item si sup re confirmata à Papa fuerit imperatum, & de cōfirmatione nō fecerit mentionem, non ualet,ut extra de confir. uti.uel inuti. c.j.& 2.extra de deci.ex multiplici.Item dignior persona,qñ ea quæ nominata est in literis;non potest trahi ad iudicium per li teras illas,ut extra de rescri. sedes.Item si aliquis uocetur super maiori negocio,qñ id de quo fit mentio in literis,non tenetur respondere,ut extra de rescrip sedes. Item si maius negociū,uel maior psona in literis inserat, ut possit impetras descendere ad minores,nō tenet quis rñdere,donec illud mai⁹ negociū & ma ior psona primò fuerit in iudicio uentilatū,ut ex de rescr.sedes. & c.cū in multis iuris qđ est capitulū Lugd.& ar.in insti.de iure
9 naturali.in fi.† Itē si rescriptū ab excōicato fuerit impetratū,nō ualet,ut extra de proba. post cessionē.& extra de procur.c. ulti. & extra de rescript. cap. dilectus filius Abbas. & extra de æta. & quali.

quali.& ordi.& præfici.c.cum bonæ memoriæ.Item si rescriptū fuerit sine die & consule,& incarnatione;non valet: vt C.de diuersis rescri.l.si qua beneficia.ar.in auth.de exhibē.& intro.reis. §.sanctissimus.ibi: ex die & subscriptione libelli &c. col. 5. Sed argu.contra.ff.de pig l.cum taberna.§.idem quæsijt.aliàs ex lex.

10 † Item rescriptum non valet:nisi impetrans infra annum fuerit vsus eo,si tamē copiam iudicis habere poterit : & hoc intellige, si aduersarius aliud rescriptū impetrauerit: aliàs valebit ad agē-dum vsq; ad 10.annos, vel ad 30. Ad excipiēdum verò valebit semper.ff.de doli excep.l.pure.§ sed quamuis eo vsus non fuerit infra annum.& de hoc dicitur,extra de rescrip.c.plerunq; & c.si autem.& hoc de iure canonico: lex enim vtitur contradice re.C.de diuersis rescrip.l. 2. vbi dicitur. Falsò asseueratur auctoritatem rescriptorum deuoluto spatio anni obtinere firmitatē suam non oportere:cum ea quæ ad ius rescribuntur, perennia esse debeāt, si modo tempore intra quod allegari vel audiri debeant,non sit comprehensum:sed potest responderi,ꝙ non est contrarium:lex enim illa intelligitur, si ab aduersario aliud rescriptum non fuerit impetratum. Sed quidam dicūt istum annum currere à tempore primi rescripti. Alii dicunt à tempore secundi,& de hoc plene dixit Gofredus in summa sua.eo.titu.§.

11 durat.† Item rescriptum,in quo decimæ alicui laico confirmā-tur:non valet,arg.extea de præscrip.causam quæ.& 16. q. 3. in 2. præscriptionum.ver.pōt. Item si rescriptum impetratum fuerit super possessione tm̄,super proprietate nō valebit,vt notari cō-sueuit.extra de sequestra.c.j.& extra de iudi.c significauerūt.vbi pro,& ꝯtra multa notantur,& hoc intelligitur,qn̄ actor & reus non sunt eiusdem fori:sed diuersi,vt ibi no.ad hoc facit.l. ff.de acqui.pos.naturaliter.vbi dr̄,ꝙ nil habet cōe proprietas cū possessione,non obstante.l.C.de iud l.nulli.ar. C. si à non compet.

12 iu.l.j.& l.de proprietate.† Item rescriptum non valet : nisi ibidē illa clausula contineatur,si preces veritate nitantur.C.de diuer. rescrip.l.vlt.extra de rescrip.ex parte.j.quod quidam intelligunt idem esse cum illa clausula:si est ita 25.q.2.rescripta. Item rescriptum, qd̄ præcipit aliquid fieri absente altera parte,nō per contumaciam uon valet,ar.C.vnde vi.l meminerint. C. si per vim vel alio modo ab pos.tur.sit.l.vlt.ar.extra de maio.& obe. inter

13 quatuor.vbi de hoc † Item rescriptum non valet : nisi diocesis, de qua reus existit,& actor ibidem fuerit nominata, ar. extra de rescrip.c.significante. Item si Papa scribat, vt Titius in ecclesia Cantuarien.recipiatur in canonicum.& primò mandauerit, ꝙ ibidem Męuius similiter sit receptus:nō valet, nisi de receptione Męuii in secundis literis Titii facta fuerit mētio. vt extra de rescrip.mandatum.& c.literis.& c. Abbatem.& hoc verum est, si idem Papa hoc mandasset:secus si alius à Papa.vt in d. c. lite-

14 ris. † Item si aliquis habens beneficium quamuis modicum de ipso modico non faciat mentionem : non valebit. vt extra de rescrip.eo.si proponēte.vnde notare debes, ꝙ semper debet de ipso beneficio facere mentionē,& multæ aliæ conditiones subintelliguntur,sine quibus literæ non valebūt.s.si est clericus: vt

15 extra de trāsac.ex literis. † Item si vult in ecclesia residere:vt extra de cle.non resi.relatum. Item si habeat aliud beneficium:vt extra rescrip cum adeo Item si est dignus: vt in d. c. cum adeo. & extra de elec causam quę.Item si ecclesia tot sufficere potest: vt extra de inst.c j.& c auctoritate.& extra de vi.& hone.cle qm̄. & extra de consti.c.cum M.Ferra.Item si habeat perpetuam victoriam,quæ sibi sufficiat:vt extra de rescrip. postulasti. Item si de terra illa fuerit oriundus:vt 71. dist. hortamur. & per totā distinctionem illam & sequentem.& C.de episc.& cle.l.in ecclesiis.& extra de cleri peregrinan.te nobis. Item si ad mandatum dn̄i Papæ alius non recepit:vt extra de rescrip.c. mandatum. & duobus.c.sequentibus.Item si quam aliam iustam habeat excusationem;vt extra de rescrip.si qn̄ vnde versus.Clericus,indige-

16 na,dignus,pauper, residensq;. † Item si ep̄s vel Archiepiscopus exeat suam diocesim:& tunc existendo extra diocesim deleget causam aliquam non valebit:vt ff.de offic.præfec.urb.l.vlt.ff.de offic.præ.l.3.ar.ff.de iurisdi.om iud.l.fi. Item si Papa loquatur in rescripto suo vni personæ in plurali,non valet,quantæcunq; ille cui loquitur fuerit dignitatis : vt extra de cri. fal. quàm graui.

17 † Item si rescriptum fuerit impetratum sine speciali mandato, non valet:vt extra de rescrip.nonnulli.& c.ex parte decani.in fi. vbi de hoc, nisi impetrans sit de illis personis à quibus mandatum non exigitur:vt ff.de procura.l.sed hæc.& in d.c. nonulli. hoc exceptio hodie habet locum tantum de consuetudine in audientia literarum non in iudicio negociorum: &

18 Gofredus tenet in summa sua in tit.eo.vltra medium.† Item si in rescripto impetrans non faciat mentionem de appellatione facta ab aduersario,vel à seipso,non valet:vt extra de cōfir. vti. vel inutil.c.bonæ.extra de rescrip.c.ex parte.§.Item scire debes, ꝙ per illam generalem clausulam: quidam alii, non debent vlterius quatuor conueniri, vt extra de rescript.cum in multis.& est capitulum Lugdu.& illæ personę quæ nominatæ sunt in rescripto;primò debent conueniri & in citatorio apponi, ut ibi dici-

19 tur,& notatur extra eodem cap.sedes.† Item scire debes, quòd si literæ fuerint impetratæ contra aliquem laicum & clericum,

& generaliter contra quosdam alios : uidetur ꝙ per illas literas monachus non ualeat conueniri,ar.C.de episcop. & cleri.generaliter.in princ.ubi dicitur,ꝙ monachi non sunt clerici:licet quidam intelligant:licèt non sint monachi,sed conuersi,& bene.ad quod facit extra de confir uel inuti. cap. porrecta.in fin.Item nota,ꝙ si per generalem formam: puta talis conqueritur de tali, qui iniuriatur eidem : super domo & quadam summa pecuniæ,& rebus aliis aliquis velit agere super aliquo negocio,quod consueuit committi sub forma speciali,vt pote super

20 vsuris vel super iniuriis: non potest. † Modus enim dictaminis curiæ inspici debet. Nam est super talibus specialis : & est vnus modus falsitatis,qui non potest de facili comprehendi: vt extra de crim.fal.c.licèt supra est.Item si quis impetrat duo rescripta vno eodem tempore ad diuersos iudices:vnum super possessione.& aliud super proprietate. vel vnū super vna re: & aliud super alia causa vexandi aduersarium,vel super eadem re non valebit:quia continentia causæ diuidi non debet: vt prædictū est. C.de iudi.nulli.extra de causa pos.& propri. c. j. & extra de se-

21 questra.c.j.vers.de hoc: † quia causa possessionis & proprietatis coram eodem iudice est tractanda : sicut causa proprietatis & vsufructus apud eundem iudicem sunt tractandæ : vt ff. de lib. causa.l.si pariter.j.responso.ff. de quibus rebus ad eundem iudicem eatur.lege prima & secunda.ad idem facit extra de rescript. capi.ex tenore.& capi.dispendia.argu. C.de asser.tol.l.j. in fi. ita non valet rescriptum cum effectu,si ab appellato fuerit impetratum intra tēpus statutum à iudice vel ab appellante: vt extra de appell.sæde.& c.oblatæ.& extra de confir. vti.vel inuti.cap.bonæ memoriæ. Vltimò notare debes istos versus, in quibus continentur quidam casus,de quibus oportet, quod rescriptum fa-

22 ciat mentionem † Si priuilegium,si dispensatio,pactum,vel rescriptum,sententia,siue statutum. finis tolletur : nisi mentio facta probetur. Et probantur isti versus per iura superius allegata. Sed quia plures decreto carent ad euidentiam plurium superiorum dictorum quoddam capitulum vtilissimū hic posui,prout iacet 25.q.2.rescripta.

S V M M A R I V M.

1. *Rescripta conditionem,si preces veritate nitantur,expresse debent cōtinere.*
2. *Mentiens in impetrandis penitus carere debet impetratis.*
3. *Constitutiones generales obseruandæ sunt,& nihil contra eas pronunciandū.*
4. *Beneficia personalia sine die & consule carere debent auctoritate.*

Textus est decreti.

1 Rescripta siue sint annotatio, † siue pragmaticæ sanctiones; expressā debent continere in se conditionem. Si preces veritate nitātur: mendax enim precator debet carere impetratis,& quibus scripta diriguntur sunt puniendi si pretium mendacia inueniātur. Vnde Imperatores Diocletianus,& Maximianus, & Constantinus j.lib.6.eodem cap. Et contra iuris vtilitatem,|præscriptione mandatorum opposita:siue in iuris narratione mendacium reperiatur:siue in facti:siue tacendi fraude pro tenore veritatis non deprecatis affirmationem datum iudicem cognoscere debere, & secundum hoc de causa cognouit ferre sententiam. Item Imperator Constantinus puniri iubemus 10. librarum auri multa iudices,qui inuenti fuerint precum argui falsitatem.

2 Imperatores Theo.& Valer. & si legibus cōsentaneum sacrum oraculum mēdax precator attulerit, careat penitus impetratis. & si nimia mentientis inuenitur improbitas: etiam seueritati subiaceat iudicantis Item Constantinus & si non cognitio,sed executio mandatur : de veritate precum inquiri oportet, ut si

3 fraus interuenerit, de toto negocio cognoscatur. † Imperator Anastasius. omnes cuiuscunque maioris vel minoris administrationis reipublicæ iudices admonemus:vt nullum rescriptū, nullam pragmaticam sanctionem,nullamque sacram ammonitionem quæ generali iuri vel vtilitati publicæ aduersa esse videantur,in disceptatione cuiuslibet litigii patiātur proferri: sed generales sacras constitutiones omnibus modis non dubitent obseruandas.C titu.de diuersis rescrip. Imperatores Diocletianus & Maximianus sancimus vt authentica ipsa atque originalia rescripta ex nostra manu subscripta nō exempla eorum in-

4 sinuentur. † Imperator Constantinus,si qua beneficia personalia sine die & consule fuerint deprehensa, auctoritate careant. Imperator Zeno. vniuersa rescripta:siue in personam precantium:siue ad quemlibet iudicem manauerint: quæ vel annotatio, vel pragmatica sanctio nominetur:sub ea conditione proferri præcipimus,si preces veritate nitantur:nec aliquem fructū precator oraculi percipiat impetrati, licèt in iudicio asseueret veritatem, nisi quæstio fidei precum Imperiali beneficio mōstretur inserta Nam & magnificus vir quæstor, & vir spectabilis magistri scrinii, qui sine præfata adiectione qualecunq; diuinum responsum dictauerint:& iudices qui susceperint reprehensionem subibunt : & qui illicite dictata scribere ausi fuerint cuiuscunque

cuiuscunq; scrinij memoriales seu pragmaticarii: vel adiutores primicerij amissione cinguli ferientur.

S V M M A R I V M.

1. *Scriptura qualibet repelli potest propter rasuram vel super linearem scripturam.*
2. *Scriptura carēs signo & subscriptione personæ publicæ nō caret suspicione.*
3. *Scriptura tabellionis preter ipsum duos testes habere debet.*
4. *Scriptura quomodo possit deprehendi falsa.*
5. *Exemplo seu transcriptioni non est fides adhibenda.*
6. *Causa debendi in instrumento debet inseri.*
7. *Scriptura penitus priuata non est recipienda.*
8. *Scriptura priuilegij qualiter possit falsa deprehendi.*
9. *Dare non dicitur is,qui confirmat.*
10. *Priuilegium non dicitur,quod secundùm ius conceditur.*
    Priuilegium per falsi suggestionem,aut per veri suppressionem impetratum nunquid valeat.
11. *Priuilegium concessum non obstante tali lege valet , si concedens ius tollendi illam legem habeat.*
12. *Priuilegium circa quæ attendi debeat.*
13. *Priuilegio abutens seu citra ipsum faciens ipso priuatur.*
14. *Priuilegium primum tollit secundum circa idem non faciens mentionem de primo.*
15. *Rescriptum annullatur,in quo quis à muneribus ciuilibus eximitur.*
16. *Priuilegium veritate suppressa impetratum est inualidum.*

Contra quamlibet scripturam publicam siue priuatam, vel priuilegium. Artic. ij.

Sequitur videre contra quamlibet scripturam publicam seu priuatam, vel priuilegium,& vt plene scias obijcere,siue excipere contra omnem scripturam,aut sit priuilegium, aut scriptura

1 publica seu priuata,hæc omnia notabis. † Primò vide totū corpus scripturæ,& vide si est ibi superlinearis scriptura, vel rasura aliqua & innouatio prioris figuræ: quia propter hoc solum potest repelli,dum tamen fuerit in loco suspecto:vt not. C. de testi.l.pen.C.de edicto diui Adri.tollen.l. fi. §. j. & extra de crimi. fal.licèt.& extra de relig.do.cum venerabilis. & extra de fid. in-

2 strumen.inter dilectos.C.de testamen. l. si vnus.† Item vide, si habet signum publicæ personæ & subscriptionem:& si caret signo & subscriptione,non caret vitio:vt C.de testa. l. si vnus. & C.de fid.instrumen. in authenti.ad hæc. & de hoc dicitur extra de fide instrum.c. 2. Item vide si sit notorium,quòd sit persona publica quæ subscripsit, illud enim à natura nō datur officium, sed confert nō ab oībus, sed à paucis:s.à principe, vel ab eo cui princeps concessit: & non dat cuilibet, sed quibusdm: vt C.de tab.p totū & p̄cipue l.gn̄ali.lib.10.& in auth.de instr̄orum cau-

3 tela.† Item vide si sunt ibi duo testes præter tabellionem, nam aliter non valeret:vt in aut.de hære.& fal.§.sancimus.collat.j.& in auth.de instrumentorum cau.§.si quis igitur.& §.j.col. 6. extra de procura c.j.in fi.& exta de fi.instru c.2.& C.eo.titu.l.com

4 parationes.† Item si hæc prædicta ibi non deficerent : lege totam scripturam : & per lege, & nota diligenter quis contraxit, quia stipulatus fuit,quis promisit: an stipulatus fuit sibi vel alij : & idem in cæteris chartis.& vide si agit qui contraxit, vel conuenitur,vel alius, & circa hæc omnia videas titu. C. si quis alteri,per totum, & præcipue. l.multum interest.ff.de constitu. pe. l.eum qui.§.3.ff.de verbor.obliga.l. stipulatio ista.§.alteri.ff. de actio. oblig. l.quæcunque.& in institu. de inuti. §. alteri. vbi dicitur, quòd alter alteri stipulari non potest : nisi in casibus ibi nota.ff.de reg.iur.l.quo tutela. in fin.& hoc dixi de scriptura

5 publica, siue authentica. † Si autem exemplum, seu trāscriptio ostenditur: dicas ꝙ ei fides adhibenda non est: vt C. de diuersis rescript.l.sancimus.C.de edendo.auth.si quis. & in auth. vt spō. largi. §.si quis.col.9.ff.de fid.instr.l.2.vbi de hoc ff.de fam.er.l.4. aliàs est quinta.extra de fi.instrum.c.j.tamen posset condici per leges.C.de testa.l.2.& C.de re iudi.l.fin. & in auth.de quæsto.in prin.col.6.& in auth.vt fratrum filii.§.illud.eo.9. ff. de admi. tu-

6 to.l.chyrographis. † Item potest opponi instrumento, ꝙ non valet,nisi in ipso ponatur causa debendi:puta si dixerit ita. Notum sit omnibus quòd Titius debet 20. libras turonē. Sempronio,& non dixerit causam, ex mutuo, vel deposito, vel cōmo-dato,vel ex alia causa,& ad hæc videas.ff.de proba.l. cum de in-

7 debito.§.vlti.& extra de fide instru.si cautio.vbi de hoc.† Si autem ostendatur scriptura prorsus priuata,dicas ꝙ non valet. C. de probat.l.instrumenta.& duas leges sequentes,nisi habeat subscriptionem trium testium.C.qui pot.in pi.hab. l.scripturas. extra de fide instru.c.2.C.eo.titu.l. penu. & in auth. de instru. cau. §.si quis igitur.& §.seq.col.6.qui intelligūtur in priuata scriptura,vt ibi notatur: & hoc verum est,ꝙ non valet,nisi contra procedentem,vel scribentem:vt ff.de constit.pe. l.Titius. ff.deposi-

8 ti.l.Publia.ff.de leg.2.l.fi.in princip. cum suis similibus. † Si verò ostendatur scriptura quæ dicatur priuilegium, multa sunt hic consideranda:vide primò totum corpus priuilegii, sicut de instrumento dixi. Vide bullam siue sigillum, si est Papale priuilegium, vel alterius iudicis, & nota diligenter formam bullæ, & de hoc recurre ad illam decre. extra de crimine fal. quæ supra posita est de verbo ad verbum: & vide an contineat concessionem principalem, vel confirmationem alterius concessionis, & si est confirmatio & non concessio, nisi ostendatur cōcessio principalis,non valet pluribus rationibus. Primò : quia princi-

9 palis causa deficit: vt ff.de reg.iur.l.cum.principalis. † Secundò, quia qui confirmat non dat:vt ff.de iurisdict.om.iudi.l. & quia Tertiò,si faciat mentionem de prima scriptura,& prima nō apparet,secunda non valet:vt C.de edendo.auth.si quis. de hoc dictum est supra,ꝙ si apparet principalis concessio, tamen non tenet de iure:non valebit confirmatio.ff.de testamen.l.iure.& extra de confir.per totum.& extra de fide instrum. inter dile. vel dicas vt dixi,quando non apparet principale. Si verò principalis concessio apparet cum bulla, vel cum sigillo non vituperata,cōsidera diligenter, si persona concedens poterat concedere,vel non,de quo tractatur. ff. de postu. l. j.§.de qua.ff. de mu.l. deniq; in prin.ff.de flu.l.pe.ff.quod vi,aut clam.l.prohibere. §.j. ff.à quibus app.non licet.l.j.ff.qui test.fa.non poss. l. qui in potesta.Item videas, si est facta concessio secundùm ius, vel præter

10 ius,vel contra ius.† Si secundùm ius, ergo non est priuilegium : quia non addit aliquid,& frustra concessum est, vt ff. ad munici.l.j.C.de thesau.l.vna.lib.10. Si præter ius hoc debes interpretari secundum ius.C.de inoff.testa.l.si quando.in prin. Si contra ius,vide contra:quod,& quæ læsio inferatur.C. de precibus Impera.offe.l.scripta & in his quæ ibi notātur. Vide si per falsi suggestionem:vel per veri suppressionem fuerit impetratum. C. si contra ius vel vti.pu.l.præscriptione.& l.& si legibus.ff.de nata. resti. l. j. Distinguite quæ veritas sit suppressa : & quæ falsitas sit suggesta,quod in dictis legibus distinguitur, & extra de rescrip.

11 in c.ex parte.† Vide si est ibi clausula.Non obstante tali lege:& tunc omnino valet : si concedens habeat ius tollendi legem illā,vt ff. ne quid ī loco publico.l.2.§. si quis à principe.C.de test. authen.si inter liberos.ff.de leg.3.l.si quis.in prin.ff.de recep.l.3. in fi.& l.4.Si verò dicat in genere.Non obstante aliqua lege,forte illud non valebit : cum nulla lex sit ibi specificata : & respice super his.ff.si quis caut.l.sed & si quis.§. quæsitū.& in his quæ ibi

12 notantur.† Item vide,si priuilegium sit personæ vel cen. & sup his vide.ff.de regu.iur.l.priuilegia.ff.de censibus. l. 2. ff. de aqua quoti.& esti.l.j.§.antepen.ff.de admin.tuto.l.si ex pluribus.ff.soluto matr.l.quia.ff.de leg.2.cum patronus. Si verò fuerit dubiū personæ vel rei,recurre ad interpretationem concedentis.ff de regu.iur.l.Nerat & si non potest haberi:dicas ꝙ rei est . nisi probetur contrarium ff.de consti.princi.l.beneficia.& adde ea quę dicuntur in pacto reali vel personali.ff.de pac.l.iurisgē.§ pactorum.& l.si cui.§.penult & l.idem.§.personale.l.qui.§ j.ff.de proba.l.si pactum.Item vide si fuerit ad tempus, & si tempus finitū est:vt C.de le.l.vlt.Item vide si est condictio,quæ non sit adimpleta,vel modus,& super his vide. C.quæ sub modo vel condi. l.j.& 2.& his quæ ibi notantur.ff.de condi.& dem.l. quibus diebus.in fi.& l.qui hæred.§ fi.ff.de locati.l.qui insulam.Item vide, si renunciauit priuilegio verbo,vel facto. C.de pact. l. si quis in conscribendo.ff.de acqui.hæred.l.recusare. extra de instit. cum

13 accessissent.in fi.† Item vide si est abusus priuilegio, vt in auth. vt iudi.sine quoquo suffra.§.antepe.col. 2.& extra de priuileg.c. tuarum.cum suis simil. Item vide, si fecit contra priuilegium, propter quod amisit ipsum.ff.de leg.2.l.cum pater.§ libertis.ff. de mino.l.auxilium.in fi. & prædicto c. cum accessissent. in fin. Item diligenter considera si propter delictum reddidit se indi-

14 gnum.ff.de ritu nuptia.l.filio.C.vbi senatores.l.2.† Item si tu habes priuilegium contra suum,vide si tuum est primum,& an in vltimo fiat mentio de priori.ff.de iure codicillorum.l. dimis.§. penultimo.ff.de legatis tertio.l.si quis.in princip. extra de rescr. veniens.Et uideas, utrum ille qui concessit poterat adimere : sicut dicitur de testatore.ff.de adimendis leg.per totum: uel non poterat, ut legitur de donatore. C. de dona. quæ sub modo fiunt.l.perfecta. Item uide, an utrunque sit generale:an speciale.ff.de leg.3.l.uxor.§.Felicissimo.& l.seruis urbanis.§.j.quia speciale derogat generati: ut extra de rescript. ueniens.cum suis si-

15 mili.† Item nota, ꝙ rescriptum, uel priuilegium non ualet, in quo continetur, ꝙ aliquid à muneribus ciuilibus sit immunis. Idem dicas de qualibet scriptura publica.C.de decurio.l.uacuatis.& l.exemplo.& l.curiales.& l.omnes qui curiali. & C. de annonis & tribu.l.in fraudem.lib.10.& C.de canone fru.l.2 lib.11.

16 † Item priuilegium impetratum tacita ueritate lite pendente super re litigiosa non ualet,ut in authen.ut in medio litis sacras formas,uel iussi.§.si uerò dum causa.col.8.extra ut lite pen.cap. j.& ulti.extra de testi.causam quæ.& extra de priuile. c. dudum. C.ut lite penden.l.j.

S V M M A R I V M.

1. *Excommunicatus non potest esse iudex.*
2. *Iudex suspectus recusari potest.*
3. *Iudex causam habens consimilem recusari potest vt suspectus.*
4. *Iudex compatriota potest recusari à parte aduersa.*

5 *Iudex socius aduersarij potest meritò recusari.*
6 *Iudex qui est inimicus recusari potest.*
7 *Iudex consanguineus inimici mei potest à me recusari.*
Iudex recusari potest, de cuius familia est actor.
8 *Iudex cum actore reciprocus potest recusari tanquam suspectus.*
Causa suspicionis de iure canonico allegari debet coram iudice: non autem de iure ciuili.
9 *Seruus non poterit esse iudex.*
10 *Infamis iudex esse nequibit.*
11 *Minor octodecim annis iudex esse non poterit.*
12 *Iudex esse non potest, qui in eadem causa aduocatus fuit.*
13 *Laicus seu secularis non potest esse iudex in causa ecclesiastica.*
14 *Iudex qui sententiam tulit, de illa causa se intromittere nequit.*
15 *Iudex ordinarius de causa iterum cognoscere potest prima sententia ipso iure existente nulla.*
16 *Iurisdictio delegati finitur ipso recusato.*
17 *Iurisdictio ad tempus data finitur ipso finito.*
18 *Iudex datus ad certam rem de aliis se intromittere non potest.*
Archiepiscopus de causis sui suffraganei non debet se intromittere.
19 *Mandatum expirat mortuo mandatore.*
20 *Iudex delegatus eum quem ligauit post annum soluere non potest.*
Iudices plures si dati fuerint, non poterit vnus sine aliis in causa procedere.
21 *Surdus, mutus, & perpetuò furiosus non erunt iudices.*
Mulier iudicis non fungetur officio.
22 *Iudex Ecclesiasticus esse non potest, qui nulla dignitate pollet.*
23 *Appellans coram iudice conuentus in alia causa à quo appellauit ipsum recusare poterit.*
24 *Iudices plures si dati sint vno decedente non possunt alij procedere.*
25 *Delegatus in totum committens vices suas non potest amplius cognoscere.*
26 *Iudex in causa propria nullus esse potest.*
Iudex esse non potest vel testis, qui hæreticus vel Iudæus fuit.
27 *Iudex recusari potest, quem causa in aliquo tangit.*
28 *Princeps solus delegare potest in causis criminalibus.*
29 *Delegare vel subdelegare non potest quis in causa, quæ non est suæ iurisdictionis.*
Subdelegare non potest is, cui delegata est inquisitio, vel alicuius ecclesiæ prouisio.
30 *Processus coram iudice incompetenti factus est ipso iure nullus.*
31 *Iudex illiteratus deponi seu remoueri potest.*
32 *Subdelegare non potest is, cui mandatum est negocium exequi personaliter.*
33 *Monachus, vel canonicus in causa seculari non potest esse iudex.*
Iudex minor de causa non potest cognoscere, quam iudex maior ad se reuocauit.
34 *Iudex inter actorem & reum medius esse debet.*

Exceptiones contra iudices. Artic. iij.

Quia plures dicunt se esse iudices, qui de iure esse nō possunt, idcirco aliquid contra illos iudices dicere procuraui. 1 † Et dicas, quod si est excōicatus, non poterit esse iudex: vt extra de re iud. c. ad probandum. extra de exceptio. c. dilecti filii. & c. cum inter. & c. pia consideratione, quod est c. Lugdun. & c. exceptionem. argu. extra de electio. cum inter. R. seniorem, & extra de offic. delega. prudentiam infra §. sexta. & extra de probatio. post cessionem. & extra de iudi. c. inteximus. & extra de hæreti. c. excommunicamus. in §. credentes. & extra de senten. excommuni. c. si verò.
2 † Item si suspectus fuerit, poterit recusari: puta si est consanguineus alterius partis: vt extra de appell. postremò. 3. q. 5. quia suspecti. extra de except. cum inter. vbi dicitur, quod periculosum est sub suspecto iudice litigare. C. de iudi. l. apertissimi. extra vt lite non contesta. cap. accedens. Idem est si sit affinis, vel vitricus, vel priuignus, vt 3. q. 9. absens. ff. de iniu. l. lex Cornelia. in princ. arg. ff. de procura. l. de affinitate, & hoc quod est dictum, intellige secundum ius canonicum de ordinario iudice & de delegato. Ordinarius enim de iure canonico recusari potest: vt extra de fo. compet. cap. licèt. in fi. & extra de app. cum sit speciale, vbi de hoc. & cap. ad hoc. & infra. cum à te. Secus secundùm leges, quæ volunt, quòd possit ordinarius recusari: sed alius sibi associetur. C. de lit. contesta. authen. offeratur. C. de iudi. l. apertissimi, vbi de hoc, & authen. ibi posita, si contigerit. licèt sit cōtra. C. de iurisdict. omnium iudi. l. nemo. Martinus tamen dixit contra, qui dixit, quod bene poterat recusari, vt notatur in di-
3 cta l. apertissimi. † Item si habet consimilē causam, vt suspectus poterit recusari secundùm quosdam, extra de iudi. cap. causam quæ. Item si multum fuerit familiaris aduersarii: poterit recusari, vt extra de offic. deleg. cap. insinuante. argu. extra de purga. canon. cum in iuuentute. in princip. argu. C. de iudi. l. cum speciali.
4 † Item si iudex est oriundus de terra impetrantis: ab alia parte poterit recusari: vel vt suspectus haberi, vt extra vt lit. non contesta. accedens. 2. in princip. sed non sufficeret illa sola exceptio: sed bene valeret cum aliis adminicu. vt ibi notatur, nisi illa terra pertineret ad iurisdictionem ipsius impetrantis, vt ibi simili-
5 ter notatur. † Item si sit socius aduersarii, vel cōcanonicus suus, vt suspectus poterit recusari, vt extra de offic. delega. ca. cum R. canonicus. argu. ff. de offic. presi. l. senatuscon. Item si sit dominus impetrantis, similiter vt suspectus poterit recusari, vt extra de offic. delega. causam quæ. 3. q. 5. accusatores. 11. q. 3. quatuor. Item si sit iudex vasallus impetrantis, argu. 22. q. 5. de forma. ex-
6 tra vt lite non contest. accedens. † Item si fit inimicus, vt in omnibus iuribus allega. vt argu. ff. de suspect. tuto. l. tutor quoque. §. si tutor inimicus. ff. de iudi. l. cum prætor. C. de assessori. l. vltima. Item si iudex causam habeat cum altera partium: ab alia vt suspectus poterit recusari, de hoc consueuit notari, extra de iudic. c. causam quę argu. ff. de excusatio. tuto. l. propter litem. extra de off. deleg. cum super Abbatia in positione casus, argu. ex-
7 tra de purga. canon. cum in iuuentute in fin. † Item si iudex est consanguineus alicuius inimici mei: ipsum vt suspectum potero recusare, vt extra vt lite non contesta. capitulo. accedens. 2. Item si actor est de familia alicuius iudicis: palam est, quòd ille iudex suspectus poterit recusari: vt ff. de offic. præsid. l. senatusconsul. argu. C. si quacunque præditus po. l. 4. & C. de episcopali audientia. l. si præsens. & ff. de iurisdict. omnium iudi. l. qui iurisdict. vbi dicitur, qui iurisdictioni præest: neque sibi ius dicere debet, neque vxori, vel liberis suis, neque libertis, nec cæteris, quos secum habet, argu. extra vt lite non contesta. capitu. accedens. 2. Et ad hoc possunt allegari omnia iura, in quibus dicitur, quòd familiaris repellitur à testimonio pro domino, licèt sit contra ff. de iudi. l. in priuatis. vbi dicitur. In priuatis negociis pa-
8 ter filium, vel filius patrem iudicem habere non potest. † Item si actor est, vel fuit iudex illius iudicis in aliqua causa; talis iudex haberi poterit vt suspectus: tales enim iudices possunt reciproci nuncupari, argum. C. de iudi. l. properandum. Item nota, quòd secus de iure ciuili: & secus de iure canonico. De iure enim canonico oportet, quòd causa suspicionis allegetur coram iudice: & probetur coram arbitris electis à partibus, extra de appella. cum sit speciale. & capitulo secundò requiris, cum suis similibus. De iure verò ciuili non oportet causam suspicionis allegare secundùm quosdam, nec probare: sed sufficit dicere, habeo te suspectum, & allegant pro se. C. de iudi. l. apertissimi. & l. cum speciali. de hoc consueuit notari in prædicto cap.
9 secundò requiris. In glo. quæ incipit, contradicit lex &c. † Item si seruus fuerit: iudex esse non poterit, vt ff. de offici. præ. l. Barbarius. C. de testamentis. l. j. ff. de iudic. l. cum prætor. extra de rescript. cap. sciscitatus. C. de iudi. l. seruus. vbi de hoc multa consueuerunt notari. Seruus tamē in iudicio esse potest in quibusdam casibus. C. si per vim, vel alio modo. l. j. quos notabo infra
10 in titulo contra actorem. † Item infamis iudex esse non potest: vt C. de infamibus. l. vna. lib. 10. vbi de hoc. C. de dignitatibus. l. neque famosis. & l. iudices. lib. 12. extra de rescriptis. sciscitatus. & extra de testi. c. licèt ex quadam. & extra de iureiuran. ca. querelam. & de hoc extra de excessi. præla. inter dilectos. & extra de iudi. cum deputati. in gloss. & 6. q. j. infames. 3. q. 7. c. j. ff. de iudi. l. cum prætor. §. 2. & de hoc extra de arbitris. l. Pedius. † Item
11 si sit minor. 18. annis, iudex esse nequibit, nisi de consensu partium. Nullus enim potest delegare aliquā causam minori 18. annis, nisi solus princeps, vt extra de offic. deleg. cum vicesimū. ff. de re iudic. l. quidam. & hoc verum est in delegato. Ordinarius verò esse non potest: nisi 20. & quintum annum attigerit, vt in prædicta l. argu. extra de elect. cum in cunctis. ff. de mune. & hono. l. ad rem. ff. de rescrip. l. lege. ff. de iudi. l. cum prætor. §. ulti. vbi de hoc. & plene dicitur in d. cap. cum vicesimum. & extra de rescr. expiandis: aliàs incipit, Pnti decreto, & est c. Lugd.
12 † Item si in vna causa fuerit aduocatus, postea iudex esse non poterit in eadem, argum. C. de assess. l. vlt. j. responso. & C. de postulan. l. quisquis. ff. de iura. cal. l. prætor. argu. ff. ad Treb. l. ille. §. penul. vbi dicitur, quod nemo triplici officio fungi potest, argu. ff. ad municipa. l. libertus. §. præscriptio. ff. de pact. l. si plures.
13 † Item si iudex sit laicus, & res sit Ecclesiastica: non valebit: vt extra de iudic. decernimus. & capit. at si clerici. & extra de rebus ecclesiæ non alie. cum laicus & extra de iure patron. c. cum autem. & 96. distinct. bene quidem. argu. C. ne filius pro pat. in authen. Fride. quæ incipit habita. & C. de episco. & cleri. in authen. statuimus. 16. quæstio. j. placuit. vbi dicitur, quòd de vniuersa ecclesia male iudicat: qui quærit iudicium laicorum.
Item si plures iudices dati fuerint: & maior illorum, siue magis authentica persona tanquam suspecta valeat recusari, oēs alii poterūt recusari, arg. extra de eo qui mit. in poss. fine actio.
14 † Item ex quo siue bene, siue male sententiam tulerit, postmodū de illa causa se intromittere non debebit: vt extra de sequestra. pos. cap. ad hoc. & extra de offic. deleg. in literis. & cap. venerabilis. ff. de re iud. l. iudex. C. sententiam rescin. non poss. l. j. & C. de penis. l. penam. ar. ff. de arbi. l. dicere. §. si in fi. & hoc verū est in delegato, secus in ordinario, qui super accessoriis: puta super expensis & fructibus poterit cognoscere ipsa dic: vt ff. de re iud. l. Paulus ff. de ac. l. quid tamen. §. solutioni. & l. quia arbiter. vbi de hoc & C. de fruc. & lit. expen. l. terminato. quæ potius iura contra sed non est. C. de senten. & interloc. omnium iudic.
15 l. j. & C. de accusa. l. 4. † Item secus in ordinario, qui iterum de causa cognoscere pt: si sua prima snia, quam tulit, fit nulla ipso iure.

iure: vt C. quomodo & qñ iudex. l. si præses. & C. de accu. l. si accusatoribus. & arg. ff. de arb. l. diem proferre. & l. quid tñ. & C. de senten. & interlo. l. j. in fin. argu. extra de accusa. qualiter. l. & de hoc notauit Gofredus in summa sua, extra de senten. & re iudi.
16 in §. diffinitiua. † Item finitur iurisdictio delegati secundùm plures doctores, qñ recusatus est: & probata fuerit causa suspitionis contra ipsum: etiam quod non potest alii causam illam subdelegare, extra de appell. secundò requiris. in fin. & extra de foro compe. licèt. in fine. Alii tamen dicunt contra: dicunt enim & bene, quod causa suspitionis probata, causam illam alicui personæ non suspectæ subdelegare poterit, vt extra de app. cum speciali. & c. hæc cum à te. & extra de fo. compe. si quis clericorum. C. de
17 iudi. l. cum speciali. & l. apertissimi. † Item si iurisdictio ad tempus data fuerit: eo transacto expirat iurisdictio: nisi de cōsensu partium fuerit prorogata: vt extra de offic. deleg. c. de causis. arg. C. de recep. l. j. in fi. ff. de iudi. l. 2. in §. si iudex. Item notare debes, quod iudex dilationem eundo dare non potest etiam consentientibus partibus. C. de dilatio. l. à procedente. vbi dicitur: à procedente iudice dilationem non conuenit postulare, etiā si vtraq; parte pręsente tribuatur, cum non aliàs nisi causa cognita indulgeri queat &c. & 3. q. 3. §. spatium. immo in tota causa sedere debet: vt in authen. vt ab illustribus. §. j. col. 5. vbi de hoc.
Item si proprium nomē in literis expressum fuerit post mortem eius: successor illius non poterit cognoscere de illa causa,
18 extra de offic. deleg. qm̄ Abbas. † Item si ad certam rem datus fuerit, de aliis intromittere se non possunt: vt C. si à non comp. iudice. l. j. & his quæ ibi no. & l. si de proprietate. & extra de offi. deleg. cum olim. Item si fuerit Archiepiscopus de causis sui suffraganei intromittere se nō debet, nisi in casibus. puta si per appellationem causa ad ipsum fuerit deuoluta: vt extra de off. leg. c. cum non ignoretis. extra de offic. iud. pastoralis. & in pluribus aliis casibus, qui notant, extra de excessibus præla. in c. sicut vni-
19 re. † Item si mandator, vel actor, vel reus re integra decesserit, expirat mandatum: vt extra de off. deleg. c. gratum. & c. relatū. & c. licet vndiq;. & c. nemini. C. mandati. l. mandatum. extra de rescript. c. significauit. & intellige re integra secūdùm quosdā. i. ante citationem, vel re integra. i. ante litem contest. Sed primū verius est: & de hoc habes in prædictis c. gratum. & c. relatum. & c. licet vndiq;. & c. nemini. ff. de iurisdi. om. iudi. l. & quia. arg. ff. de acqui. hæredi. l. si per epistolam. & insti. de manda. §. recte. ff. quæ sentētiæ sine app. re. l. pen. ff. qui satisdare cogan. l. si decesserit. licèt contra videatur. C. de actio. & oblig. l. j. & hoc verum
20 est nisi in casu. ff. manda. l. si non remunerandi. §. vlt. † Item si sit iudex delegatus: post annum non poterit absoluere quem litigauit: vt extra de offic. deleg. c. quærenti. Item si fuerint plures iudices, vnus citare non poterit sine aliis, nec in causa procedere: vt extra de offic. deleg. c. prudentiam. & c. causam matrimonii. & c. cum causa. ff. de re iud. l. duo ex tribus, licèt in commissione dictum fuerit, quod si oēs interesse non poteritis &c. & hoc verum est: si ille iudex absens per literas, vel per nuncium non ostenderit se interesse non posse: vt dicitur in prædicto c. prudētiam. j. rñso. & de ista impotētia dr̄, extra de rescrip. c. sciscitatus.
21 & extra de off. deleg. c. coram. vbi plene dr̄, quis pt cōmittere vices suas, & quis nō in gl. quæ incipit, pone &c. Item surdus, mutus, & perpetuò furiosus non poterit esse iudex: vt ff. de iudi. l. cū prætor. in §. non autem. & 3. q. 7. in §. tria. Item si fuerit mulier, iudex esse non poterit, nec arbiter: vt ff. de reg. iuris. l. 2. & 3. q. 7. §. tria. C. de recep. l. vlt. ff. de iudi. l. cum prætor. 33. q. 5. mulierem. attamen contra vr̄, extra de arbit. dilecti filii vbi dr̄, quod in reginā Francorum fuit compromissum: & ipsa tulit sententiam, & valuit, sed non est contra: quia illud est de consuetudine approbata: vt ibi dr̄. Item contra vr̄. 2. q. 5. veniam. Non est contra: quia illud impetrauit à principe. Item contra 12. q. 2. cum deuotissi-
22 mam. & 23. q. 4. si quis. So. ibi fuit de cōsuetudine. † Item nemo pt esse iudex ecclesiasticus, nisi habeat aliquā dignitatē, vel nisi sit in cathedrali ecclesia, vel ī alia collegiata ecclesia institutus, vt extra de rescri. expediendis. & est c. Lugdu. quod aliàs incipit, præsenti. Nec cā debet vētilari nisi in ciuitatibus, vel in aliis magnis locis, & in insignibus, vbi inueniat copia iurisperitorū, nisi de consensu partium alibi ventiletur, vt ibi dr̄, & hoc intellige, in Papa, vel legatis ipsius, vt ibi dr̄. Sed an ista constitutio liget ordinarios? dr̄ quod non, vt ibi no. arg. extra de sen. excōi. c. nuper.
23 ver. quia tñ &c. † Item si appellatum est, & ab aliquo iudice in alia causa pt recusari ab eo qui appellauit, si tñ appellatione pēdente conueniat: ab aliquo coram illo iudice à quo appellauit, vt extra de app. ad hoc. j. & c. proposuit. ar. C. qūo. & qñ iudex. l. si vt proponis. j. vbi de hoc consueuit notari. C. de sen. ex breui. re. l. j. super vltimo verbo, & C. de app. l. eos qui. circa prin. Secus tñ est de rigore iuris ciuilis: vt ff. apud eum à quo app. l. si quis ex
24 aliqua causa. † Item si duo, vel plures dati sunt iudices: & vnus decedat: alii non possunt procedere, nisi aliud ꝯtineatur in cōmissione: vt extra de offic. deleg. vno. Item si causa fuerit cōmissa alicui alii expressa mentione de priori commissione: iudex prior non poterit cognoscere de prima sibi commissa, vt extra
25 de rescrip. cęterum. † Item si aliquis iudex delegatus in totum commiserit alteri vices suas: postea cognoscere non poterit, vt extra de offic. deleg. venerabilis & c. super quæstionum. Item si iudex per calumniam tulerit sn̄iam inter aliquos, post modū in oī accusa haberi poterit vt suspectus, ar. ff. de suspe. tu. l. 3. & ff. de accus. l. si cui. §. iisdem. & ff. de re mili. l. non oēs. §. à barbaris.
26 † Item nemo pōt esse iudex in causa sua: vt C. ne quis in cā sua. l. j. ff. de iud. l. Iulianus. arg. contra. ff. de iudi. l. in priuatis. Sol. ibi. Item si fuerit hæreticus, vel Iudęus, inter Christianos testis esse non poterit: neque iudex. vt C. de hæreti. l. penult. & in authen. ibi signata, quę incipit. si hæreticus. 24. q. j. audiuimus, extra
27 eo. excōicamus. §. credentes. † Item si causa in aliquo tangat iudicem, poterit recusari, vt puta si teneatur aduersario de euictione rei de qua agitur coram eo. 2. q. 6. biduum. Item si sit subdelegatus ab aliquo delegato: nisi à delegato principis: non valet, vt extra de app. cum causam. C. de iud. l. à iudice. extra de offic. deleg. c. super quæstionum. §. si uerò. ff. de offi. eius cui mand. est iur. l. fi. ubi plene notatur de hoc, licèt sint contra. ff. de iudi. l. cū prætor. §. j. ff. de off. proconsulis & lega. l. legatus. Non sunt contra. Ibi enim fuit causarum uniuersitas delegata. Item uidetur
28 contra, extra de re iudi. cum Bertoldus. † Item si sit delegatus in causa criminali: nō ualet, quia causę criminales nō possunt, præterquam à principe delegari, arg. 9. q. 3. Saluo. ubi dicitur. In conspectu omnium &c. ff. de offic. eius cui man. est iurisdictio. l. j. & ff. de offic. procon. l. solent. ubi de hoc, ar. C. de fide instru. auth. apud. tamen à principe etiam criminales possunt delegari arg. ff. de testi. l. 3. §. Item diuus. 23. q. 4. illud, ubi de hoc, & hoc locum habet secundùm leges, scilicet quod criminalis causa delegari non potest: nisi à principe. Secus secundùm Canones ut notatur, extra de offic. deleg. in c. super quæstionum. §. 2. in gl. l. unā partem &c. & in dicto c. illud. In gl. hic habes &c. & 2. q. 7. sicut inquit. dicitur tamen, quod secundùm leges etiam in causa criminali potest alius quam princeps cognitionem delegare, dum tū ipse delegans sententiam ferat: & de hoc dicitur in d. l. solent. & C. de pę iudi. l. 2. & in d. l. ff. de offic. eius cui manda. est iurisdi-
29 ctio. l. j. † Item aliquis delegatus, uel subdelegatus esse non pōt. Si causa ei commissa ad iurisdictionem non pertinet delegantis. C. qui pro sua iurisdictione iudi. l. una. C. ubi & apud quem l. fi. ff. de procura. l. sed hæ personæ. arg. extra de præscri. & c. super literis. in fi. Item cui delegata est inquisitio, uel quod prouideat alicui ecclesiæ de prælato: alii subdelegare non potest etiam de consensu partium: extra de offic. deleg. c. fi. & si hoc fecerit: per exceptionem poterit remoueri: ut ibi de hoc multa notantur. tamen in aliis casibus poterit bene consentientibus partibus, ut ibi dicitur, & extra de rescri. cum dilecta, in gl. Nota casum &c. Item suffraganeus Archiepiscopi, sub quo est, iudex esse non potest. Nam posset haberi suspectus: extra ut lite non contesta.
30 accedens, & infra. † Item nota, quod quicquid fit coram non competenti iudice: non ualet: ut C. ne de statu defuncto. l. si pater. argu. extra de iudi. c. at si clerici extra de consue. ad audientiam. 2. q. j. in primis. C. si à non compet. iudic. l. ultima. Item nota, quòd iudex delega. non potest iubere alterutram partium coram ipso personaliter comparere nisi in causa criminali, uel pro ueritate dicenda, uel pro iuramento calumniæ præstando, uel nisi sibi specialiter fuerit demandatū, ut extra de iud. c. iuris esse amb. quod est ca. Lugdunen. Sed an idem in iudice ordinario? Dicitur quòd non, ut notatur ibidem, & hæc quę dicta sunt habent locum in causis priuatorum, secus in causis collegii & uniuersitatis, extra de procur. cap. j. & cap. quia in causis, & extra de sindico. c. uno. ubi de necessitate pcurator interuenit: & actor
31 similiter. † Item nota, quòd iudex illiteratus remoueri potest, argum. ff. de re iudic. l. quidam. C. de sententiis ex breui. re. l. fina. ubi de hoc, peritus enim esse debet: nec debet quærere ab aliis quid eum loqui oporteat, in authen. de iudic. in princip. colum. sexta. & argum. in authen. quomodo op. episcop. §. hoc de deo. col. prima & in authen. de sanctiss. episcopis. §. secundo. colū. nona. ubi dicitur, qui enim alios debet docere, ab aliis post ordinem doceri non debet, argumen. extra de consangui. & affini. cap. ex literis. licet contra uideatur. C. de iudic. l. certi iur. ubi dicitur, quòd si consuetudinem causarum habeat: siue peritiā iudicandi poterit esse iudex, potest tamen responderi, quod speciale est ibi in magistro militum. Item contra uidetur. C. de episco. & cleric. l. parabolani. ff. de excusa. tut. l. singuli. in fi. & in institu. de excu. tuto. §. similiter. quod uerius est; scilicet si habet experientiam causarum, poterit esse iudex, ut dicit dominus Azo in titu. de sententiis ex breui. re in summa sua, & de hoc dicitur, extra de rescrip. cap. sciscitatus. in glo. quę incipit puta &c.
32 † Item nota, quòd cui mandatum est aliquod negocium personaliter exequi, alii subdelegare non potest, ut supra dictum est: nisi de consensu partium, in quibusdam casibus, extra de offic. delega. cap. ulti. ubi de hoc, & facit ad hoc. ff. de solu. l. inter artifices. C. de caduc. toll. l. una. §. si uerò. extra de rescript. cap. cum dilecta. ubi de hoc. Item nota, quòd post appellationem rite factam iudex non poterit cognoscere, ut extra de appell. cap.
33 directæ. † Item nota, quādo monachus, uel canonicus in causa seculari non poterit esse iudex, vt extra ne cleri. vel mon. ex par-

te.argu.C.de testamentis.l.consulta diualia. circa fi. Item nota, ꝙ si maior iudex ad se negocium reuocauerit: minor iudex postea de illo negocio cognoscere non poterit: vt ff.de iudi.l.iudicium soluitur.in institu.de mand.§. recte. extra de elect. in causis. † Item nota, ꝙ iudex medius esse debet inter actorem & reum: vt C.de fal.l.vbi.& in auth. iusiurā. quod præstatur ab his qui admin. reci. §. viro quoque. col. 2. aliàs vt suspectus haberi posset; vt supra in § j.

SVMMARIVM.

1. *Seruus arbiter esse non potest, nec pupillus, furiosus, mutus aut surdus.*
2. *Minor viginti annis arbiter non debet constitui.*
3. *Arbiter in re propria nullus esse debet.*
4. *Mulier non potest arbitrari.*
5. *Iudex non potest arbitrari in re, in qua ordinarius est.*
6. *Arbiter differt ab arbitratore.*
7. *Compromissum fieri non debet de causa criminali, publica, populari, vel liberali.*
8. *Compromitti non potest de actione populari, nec de causa restitutionis in integrum.*
9. *Infamis arbiter esse potest.*
   Mulier non potest compromittere alieno nomine.
10. *Compromissum nullum dicitur si pena non adiiciatur.*
11. *Compromissum claudicans est inualidum.*
12. *Arbiter non potest arbitrari post diem prefixum.*
13. *Compromitti non potest in laicum de re ecclesiastica.*
14. *Compromissum multis soluitur modis.*
15. *Arbiter mulctam contra contumacem inferri non potest, nisi in compromisso fuerit expressum.*
16. *Arbitrium contra hæredes promulgatum quando valeat.*
   Arbitri si plures sint electi, omnes debent arbitrari.
17. *Arbiter de ea re tantum debet pronunciare, de qua compromissum est.*
18. *Arbiter in scriptis sententiam ferre debet.*
19. *Arbiter arbitrari non potest nullo libello sibi oblato.*
   Arbitrium in quo differat à compromisso.
20. *Arbitrium de quibus rebus esse possit, seu quæ veniant in arbitrio.*

Contra arbitros & contra compromissum. Artic. iiij.

Sequitur vt contra arbitros & ꝯ cōpromissum aliquid videamus.

1 † In primis potest obiici ꝙ seruus est in quē cōpromitti non potest: vt ff.de arb.l.Pedius. §.in seruum. Item pupillus, vel furiosus, vel mutus, vel surdus arbiter esse nō potest: vt ff.de arb.l.sed si in seruum.§.j & 3.q.7.circa. 2 † Item minor 20. ann. arbiter esse non debet: vt ff.eo.l.sed & si in seruum. & l. cū leg.& hoc intellige quod cogi non debet, & de hoc dicitur. ff. de mu.& ho.l.ad rempublicam ff.de iudi.l.cum prætor.in fin.ff. de re iudi.l.quidā. & hic possunt addi ea quæ supra allegata sunt in titulo contra iudicem, in §.item si sit minor &c. 3 † Item in re propria aliquis arbiter esse non potest: vt ff.de ar.l.pe.ar.ff. de iudi. l. Iul. & ff.de iurisdictione oīum iudi.l.qui iure. ar.contra.C. manda.l. in re mandata. vbi dicitur, ꝙ quilibet potest esse arbitrator, & moderator rei suæ. Item contra.ff.si quis cau. l.2.ibi.Ipse se arctauit &c. Item cōtra. C. ne quis in sua causa, per totum. 4 † Item si fuerit mulier non valet, in eam enim cōpromitti non potest: vt C.eo.tit.l.fi.ff.de iudi.l.cum prætor §. pen.ff.de reg. iur. l.2.ff.de procu.l.neq;.argu.contra, extra de arbit. dilecta. Sol.ibi erat de consuetudine approbata, de hoc dictum est supra in tit. proxi. in §. Item si fuerit mulier. 5 † Itē si fuerit iudex ordinarius eius rei, de qua est in eum compromissum, nō valet, hoc est eū inhibitum ne verus arbiter esse possit: vt ff.eo.tit.l. si in seruum. in §.secundo.& hoc verum est secundum leges, sed secundum Canones in quemlibet delegatum; vel ordinarium cōpromitti pōt, vt extra de ar.in c.cum tēpore. & c.cum olim. extra de elec. causam.& extra de præben.nisi. & extra de præsum. in c.literas. veruntamen in ordinarium ſm leges compromitti potest: nō tanquam in verum arbitrum, sed tanquam arbitratorem, vt in auth.vt diffe.iudi.§ si verò contigerit.in col.9. & nota.in prædicta.l.si seruum. 6 † Nam differentia est inter arbitratorem, & arbitrum; quia arbiter compromissarius est; qui cognoscit ad modū iudicis. Sed arbitrator est amicabilis compositor, qui ad modū amici pacificat: & sententiæ arbitri standum est, siue æqua, siue iniqua fuerit, & sibi imputēt, qui eum elegerint ff.eo. l. diem. §. stari. arbitrator autem si inique arbitretur reducitur ad arbitrium boni viri: vt ff. pro socio. l. si societatem. j. & 2.§.arbitrorum. Item furiosus arbiter esse non potest: vt ff.de re iudi.l.arbitrio. 7 † Item si compromissum est de causa criminali, vel publica, uel populari, vel liberali, non valet: vt ff.de arbi.l.non distinguemus.§.Iulianus.& §.de liberali.extra de restitu. in integ. ca. penul.exta de consang.& affin.ca. ex literis. & extra de transac. cap.vlti. De causa verò criminali quando ciuiliter agitur potest in arbitros compromitti, argu ff.de infamibus.l.quid ergo.§ ex compromisso.argu contra C.de transac.l. transigere. vbi videtur dicere, quòd de causa criminali possit compromitti. Sol. ibi. 8 † Item de populari actione non licet. ff. eod. titu. l. non distinguemus. in §. de liberali. Item de causa restitutionis in integrū compromitti nō potest: eo quòd certis iudicibus tantum illius esse cognitio committitur, vt C.vbi & appell. quem causa restitu. agi debeat.l.fin. nisi quando incidenter causa restitutionis corā arbitro mouetur, tunc enim benet licet: quia tunc tantum super principali pronunciat non super incidenti: & per pronunciationem principalis absoluitur incidens, vt C. de iudi. l. quoties.& C.de ordine iūdi.l.j.& extra de ord.cog. c. j. vbi d hoc. 9 † Item quæritur, an infamis arbiter esse possit: & dicitur quòd sic: vt ff.eod.titu.l.Pedius.3.q.7.§.tria circa fin. vbi dicitur, Nihil enim refert eum qui arbitrium suscepit, an sit integræ famæ: an ignominiosus.& de hoc consueuit notari. C.de infamibus.l.4. vel 10.circa fin & C. de dignitatibus. l. 2. vel 21. Item si mulier compromittat nomine alieno non valet: vt ff.eod. titu. l. non distinguemus.§. si mulier. Item si compromissum fit per pupillum sine tutoris auctoritate non valet: vt ff. eod.titu. l. si pupillus. 10 † Item si sine pęna fuerit compromissum, vel sine eo quod obtinet vicem pęnæ, non valet cum effectu: quia partes non tenentur seruare arbitri sententiam, nisi velint, si pęna non fuerit apposita: vt C.eod titu.l. j. vel iuramentum secūdum Canones, vt extra eo.cum tempore.& c.non sine.ad hoc facit.ff.eod. l. litigatores.§.arbitrium.& l.non distinguemus.§.j.& §.summa.C. eod.titu.l.pen. §. altera autem. & l. ne in arbitris.§.sin autem. In scriptura tamen valebit: licet pęna non fuerit apposita: si partes expresse consenserint sententiæ arbitri, vel post sententiam per 10.dies taciturnitate cōfirmauerint: quòd inde actori dabitur actio. Reo verò dabitur exceptio: vt C.eod.titu l.cum antea.§.j. & 2.& argu.extra eo.in ca.per tuas. 11 † Item si cōpromissum claudicet, non valet: vt ff.eod. sicut dies.§. penul. Item si pronunciatio arbitri in tertium sit collata: vel in arbitrium tertii non valet: vt ff.eo.titu.in l.item si vnus.§ idem Pompo. & §. siue duos. & extra eo.titu.c.innotuit.& extra de offic.deleg.c. suspicionis, & extra de app. cum sit speciale. vbi de hoc tractatur. 12 † Item si dies apposita est in compromisso: & ea trāsacta est, postea quicquid arbiter laudabit non valebit: vt ff.eod.titu.l.non distinguemus.§.si cum.& l.seq.& l.si cum dies.§. 3.C.eo.titu.l.j.in fi.& extra.de offic.deleg c.de causis. Item si dies feriata pronunciatum sit, & ei renunciatū non fuerit, vel altera parte absente, nec hoc actum sit, non valet: vt ff.de arbi.l.diem.§.¦si quis litigatorum. & l.Pomponius.§ fi.& l.si feriatis.argu extra de fer.c.vltimo. 13 † Item de re ecclesiastica in laicum compromitti non potest vt extra de arbi.c.contingit. in fi. & extra de iudi. c.decernimus. Item nota, ꝙ noua constitutio prohibere videtur iurare arbitrum, vel litigatores; vt C.eod.titu.auth.decreuit.alias decernit, vbi de hoc. Secus tamen secundùm Canones. Nam partes bene iurant: vt supra dictum est, & extra eo.cum patre.& c. cum sine. 14 † Item obiici potest compromisso, ꝙ solutū est: soluitur enim pluribus modis, puta, die, morte, acceptilatione, iudicio, pacto, satisdatione, obuentione.ff.eo.l.non distinguemus. §. compromisso, vel temporis præteritione, vt superius dictum est. Item obiici potest compromisso, ꝙ nudo pacto compromissum est, nisi in casu cum nudo pacto licèt compromittere, scilicet cum duo debitores faciunt sibi pactum adinuicem de non petendo, si arbitro sententiæ, non pareatur: vt ff.eod.titu.l.litigatores §j. & §.vlt. 15 † Item potest obiici ꝙ arbiter non potest inferre mulctam contra contumacem: nisi expressum fuerit in compromisso: vt ff.de iudi.l.2.§.vlt & ff.de arbi.l.non distinguemus §.cum in plures.argu.ff.eo.titu.l.quid tamen. in fi. Sed contra videtur. ff.eo.l.non ex oībus. Non est contra: quia intelligitur, quod dictum fuerat in compromisso, vt ibi notatur secūdùm M. & de hoc consueuit notari, extra eod.titu.in c.cum dilectus. Item potest obiici, ꝙ arbiter in se non suscepit arbitrium, siue compromissum: vt ff.eod.tit.l.3.§.j. 16 † Item arbitrium non valet, si contra hęredes fuerit promulgatum: nisi de ipsis hęredibus cautum fuerit in compromisso: ff.eo.l.diem.§ j. & l. non distinguemus. in §. si dominus. Item si fuerint plures arbitri, omnes arbitrari debent, & non vnus.ff.eod.titu.l.sicuti & l.item. §. si plures. nisi aliud actum fuerit in compromisso: vt ff.eo.tit.l.non distinguemus.§. cum in plures. 17 † Item potest obiici; quòd specialiter de tali re compromissum est, & non de ea de qua pronunciauit arbiter: vt ff.eo.l.quid tamen.§.Pomponius.l. non distinguemus. §.officio arbitri.& §.item si iubeat.& §. fina. & l. Celsus.in §.penultimo. 18 † Item potest obiici, quòd arbiter in scriptis non tulit sententiam, quod facere debet. C.eod.titu.l.cum antea.§ 2.& ff.eod.titu.l.j.vbi dicitur, quòd ad instar iudiciorū arbitria sunt redacta: & hoc verum est, nisi aliud dictum sit in compromisso, argu.ff.de iudi.l 2 in fin.& ff.de arbit. l. non distinguemus. §. cum in plures.& l.quid tamen.in fi. 19 † Item potest obiici, quòd si libellus oblatus non fuerit: arbiter arbitrari non potest, argu. C.de iudi.l.rem non nouam.& C.de recep.l.pen.in fi. ff. eod. l.j. Item nota differentiam inter arbitrium & compromissum: est enim arbitrium quod fit sine pęna, sed pignoribus, vel iuramēto est vallatum: vt C. eod. titu. l. ne in arbitris. compromissum est quod fit cum pęna vt C.de iudi.l.rem non nouam.§.j.C.vbi & app.quem re.in integ.po.l.fi.quidam tū dicunt, ꝙ non est iurandum in arbitris: vt supra dictum est, vt C.eo. auth.decreuit. 20 † Item notandum est, ꝙ ea sola veniunt in arbitrio: de quibus tactum est, vt veniant: vt ff.eod.l.si cum dies.§ j.& l.non distinguemus.§.de officio.&§.fi.& extra eo.cum dilectus.ff.de dolo. l.eleganter.§.non solum.ff.de verbo.oblig.l.quicquid.

SVMMARIVM.

1. *Compromissum qua forma debeat fieri.*

Qualiter confici debeat compromissum. Artic.v.

Vt nihil posit obijci compromisso: ī hæc verba scribatur Titius

1 † & Meuius de tali quæstione, quæ vertitur inter ipsos, vel verti sperabatur, & de omnibus aliis pro se & suis hæredib. cōpromittunt, & consentiūt in Sempronium tanq̃ arbitrum cōpromissarium: & arbitratorem, siue in bonum virum, vel amicabilem compositorem volentem, & in se arbitrium suscipientem, ita vt possit pronunciare, examinare, cognoscere, & terminare, & interlocutoriam, & diffinitiuam dare, & ordinare iuris ordine obseruato, uel penitus prætermisso, vel extraordinarie, prout sibi melius visum fuerit diebus feriatis & non feriatis, sedendo, stando, omni hora, in omni loco, vtroq; præsente, uel altero absente, & ꝙ arbitrari possit semel, & pluries, & suā sententiam interpretari, & corrigere, si opus fuerit, & contumaciā litigatoris punire, & citare partes ad quemcunq; locum voluerit: vel ad loca, & vt possit pnunciare in scriptis & sine scriptis, promittentes prędicti Titius & Meuius per stipulationem per se & suos hæredes sub pœna centum marcharum, ꝙ eius laudi arbitrio, pronunciationi, siue dicto obtemperabunt: & in nullo contrauenient de iure, vel de facto, verbo, vel opere, per se, vel per interpositam personam, & ꝙ nullum dolum committent, & ꝙ contra compromissum nullum impetrabunt rescriptum, & nullum priuilegium allegabūt, nullam exceptionem opponent: & nullo vtentur beneficio alicuius legis, quæ vitiet, vel vitiare possit compromissum, seu ex persona arbitri, seu ex personis compromittentium, seu ex rebus, de quibus compromissum est, renūciantes expresse beneficio omnium prædictorum, beneficiis, & priuilegiis, & cōstitutionibus, & legibus sibi competēribus specialiter enumeratis, & de omnibus prędictis specialiter enumeratis, certificatis, & hæc omnia & singula pmiserunt iuramento corporaliter præstito adinuicem promittendo per stipulationem attendere & complere, & obseruare pro se, & suis hæredibus, & successoribus, & non contrauenire sub pęna prædicta, & obligatione suorum bonorum pſentium & futurorum, constituentes se adinuicem vnus pro alio bona possidere, ita ꝙ liceat ei, qui seruauerit cōpromissum, sua auctoritate ingredi bona illius qui fecit contra cōpromissum in totum, vel in partem, & pęna soluta, vel non soluta, prædicta oīa & singula & dictum compromissum in sua maneat firmitate. Hoc acto ꝙ dicta pęna semel & pluries, & quoties hæc pdicta, vel aliquod horum in omnibus & singulis capitulis insolidum committatur, & commissa exigatur. Ego quidē talis notarius publicus his omnibus interfui: & vt supra legitur voluntate dictarum partium hoc scripsi publicum instrumētum. testes &c. Acta sunt hæc in tali loco, die & anno tali.

SVMMARIVM.

1. *Excommunicatus legitimam standi in iudicio personam non habet.*
2. *Reus excommunicatus reconuenire non potest.*
3. *Actor non auditur, qui plures actiones personales contra aliquem coram diuersis iudicibus vult terminare.*
4. *Reus contra actorem in modum reconuentionis agere potest coram iudice actoris.*
5. *Filiafamilias viuo patre ad dotem profectitiam absque patris assensu non potest agere.*
6. *Monachus absque prælati sui licentia, nec conuenire, nec conueniri potest.*
   Monachus tacens & solitarius sit & suo claustro contentus.
7. *Abbas nec conuenire potest, nec conueniri sine literis sui capituli.*
8. *Prælatus quando agere possit sine consensu capituli.*
9. *Prælatus conuentus non auditur sine capituli consensu nisi cum cautione de iudicato soluendo.*
10. *Monachus abbatem suum sine venia in ius trahere non potest.*
   Filiusfamilias absque patris licentia agere non potest.
11. *Filiusfamilias solam iniuriarum actionem suo nomine potest habere.*
12. *Debito triginta annis non petito præscribi potest.*
   Spoliatus spolianti respondere non tenetur, nisi restitutus.
13. *Citatus non tenetur comparere in loco inhonesto, vel non tuto.*
   Clericus coram seculari iudice non tenetur respondere.
14. *Scholaris coram quo respondere velit optionem habet.*
15. *Clericus ad forum seculare non potest clericum trahere.*
   Clericus non potest foro suo renunciare.
16. *Actor non auditur coram vno iudice super possessione & coram alio super proprietate.*
17. *Actori vigintiquinque annis minori non tenetur quis respondere.*
18. *Minor in quibus casibus agere possit sine tutoris auctoritate.*
19. *Seruus nec conuenire potest, nec conueniri.*
20. *Infamis accusare non potest.*
21. *Filius non auditur contra parentes vel contra eos, in quorum est potestate.*
22. *Libertus contra patronum sine venia agere non potest.*
23. *Reus non tenetur respondere, donec actor fideiussores dederit de lite prosequenda.*
24. *Consors eiusdem litis pro consorte non auditur sine mandato.*
   Actor fundum petens non auditur nisi fundo ad oculum demonstrato.
25. *Reus attendere debet qua actione conueniatur.*
26. *Procuratorem ad totam constituens causam non potest in eadē postea agere.*
   Actor non veniens ad diem assignatam condemnatur reo comparenti in expensis.
27. *Mulier agere volens nomine alieno non auditur.*
   Mulier & pupillus actionem popularem intentare non possunt.
28. *Reus non tenetur actori respondere, nisi prius monitus, vel denunciatus.*

Contra actorem. Articu.vj.

Sequitur videre ꝯtra actorem: & primò videas, an possit sibi obijcere excōmunicationem.

1 † Nam si actor excōicatus fuerit, non habet personam standi in iudicio. Idcirco non debet quis ei, nisi voluerit, respondere: vt sup.de offi.deleg.c prudentiam.in §. sexta. extra de prob.c.post cessionem & extra.de excep. c.dilecti. & c.cum inter.& c.exceptionem.& c.pia consideratione.quod est capitulum nouum.& extra de iudi.c.intelleximus. & c.exhibita & extra de sent excom.c si is. & c.per tuas.cum suis similibus infinitis. 2 † Et idem dicendum est de reo excommunicato: nam reconuenire non potest, vt extra de excep. cum inter. in fi & exceptio excommunicationis tam contra iudicem quàm cōtra actorem, & quàm ꝯ eum poterit opponi qñcunq; ante litem & post, vt in d.c.exceptionem. 3 † Item actor audiri non debet, si plures actiones personales habeat ꝯ aliquem: & eas coram diuersis iudicibus voluerit terminare, vt extra de rescrip.c.ex tenore.& c vlt.& c.dispendia vbi dicitur. Statuimus vt si qs cōtra alium plures personales mouere voluerit actiones, non ad diuersos iudices, sed vnicos tantum super omnibus causis literas studeat impetrare. Qui verò contrarium fecerit: omni cōmodo careat literarum, nec processus valeat habitus per eadem: aliàs reo si eum per ipsas fatigauerit, in expensis legitimis condemnandus, ar. C. de iudi.l nulli. 4 † Item si reus contra actorem agere voluerit: oportebit ipsum sub actoris iudice litigare in modum reconuentionis. Actorem enim ad alium iudicem trahere non poterit: nisi eum tanq̃ suspectum poterit recusare, vt extra de rescrip.c.dispendia.circa fi.vbi dicitur. Reum quoque si eodem durante iudicio actorem sibi obnoxium dixerit, reconuentionis beneficio vel conuentionis si literas cōtra eum impetrare maluerit, de iure suo apud eosdem iudices oporteat experiri: nisi eos vt suspectos poterit recusare, arg C.de senten. & interlocut. in auth.& consequenter. vbi dicitur. Et ꝯñr ego conuentus ab aliquo si vicissim velim eum pulsare: statim quidem hoc nō licet, nisi apud eosdem iudices, uel apud eundem iudicem quod si displiceat.inf. 20 dies recusari potest. 5 † Item si filiafamilias viuente patre agat ad dotem profectitiam recuperandam, audienda non est sine consensu patris. Nec ecōuerso, si pater agat sine consensu filię, secus tamen est in aduentitia, vt ff.solu.matr.l.2.& 3.cum suis similibus.& C.de coll.auth. qđ locum, vbi de hoc. Nec etiam ꝯstante matrimonio filia eadēq; vxor potest petere dotem, vel res dotales ab aliquo possidēte: vt C.de coll.l.dotis & C de rei vend.l.dote. & C. de dotis promis.l.si pro te.nisi in casibus.C.de iure dot.l.vbi. & ff sol matr. l.si constante.& hoc verum est ſm illos qui dicunt maritū esse dominum rei dotalis, secus secundum alios, vt in dictis ll.notatur. 6 † Item monachus simplex sine licētia sui abbatis aliquem conuenire: vel ab aliquo conueniri non potest, ut extra de iud. c.causam quę.extra de postul.c.2.arg.C.de episco. & cler.l.oēs. §.nihilominus.2.q.7.c.placuit. vbi dicitur ꝙ monachus nō dēt exire claustrum suum, sed tanq̃ mortuus ibi esse. & 6.q. 2. placuit. 2.vbi dicitur, placuit communi nostro concilio, vt nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nephandissimo ausu præsumat, neq; pęnitētiam dare: neque filium de baptismo suscipere, neque baptizare, neq; infirmum visitare, neque mortuum sepelire, neque ad ecclesiam secularē trāsire: neq; qualibuscunq; negotiis sese implicare. Sit claustro suo cōtentus: quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus. Sedeat itaq; solitarius & taceat: quia mundo mortuus est: Deo autem viuit. Agnoscat nomen suum. Monos eīn grece, latine vnus dicitur. Achos grece, latine tristis. vnde dicitur monachus: idest vnus tristis. Sedeat igitur tristis & officio suo vacet. ad idem extra de accusa.c.ex parte. 16.q.j. Monachi a monasterio. 7 † Idem dicitur de abbate qui sine literis capituli admitti non debet, nisi bona discreta, idest diuisa fuerint. extra de rescrip.c.edoceri.extra de transac.c.contingit.& extra de relig.domi.c cum dilecti arg extra de procura.c.j ff.de iur. delib. l.ait prætor. & in pdicto. c.causam quę. 12.q.2.sine exceptione, extra

extra de dona.c.paſtoralis.& extra de his quæ fiunt a præla.ſine conſen.capituli. per totum. Tamen plura ſunt contraria.ff.qđ cuiuſq; vniuer.l.fi.vbi dicitur, vtilis actio miniſtratori ciuitatis debetur.ff.de cõd.& demonſtra.l.municipes.C.de iura. calum. l.2.§.hoc etiam.in fi.& 12.q.2. non liceat. extra de rebus eccle. non ali.c.ſi quis presbyterorum. † Ad hoc dicunt quidam, ꝙ prælatus conuenire & conueniri poteſt ſine conſenſu capituli per iura præallegata. Primum tamen verius reputant quidam doctores.ſ.ꝙ prælatus ſine conſenſu capituli, & capitulum ſine conſenſu prælati agere non poteſt per iura priora. Illud tamen concedunt, ꝙ ſi prælatus, vel collegium, vel capitulũ agat ſine conſenſu alterutrius,& vellet cauere de rato, debet audiri, cum ſit adminiſtrator,& teneatur negotia eccleſiæ procurare. † Si verò conueniatur, non debet audiri ſine cõſenſu capituli, niſi caueat de iudicato ſoluendo: cum quilibet alter poſſit ſe offer re defenſioni, ſi vellet cauere de iudicato ſoluendo, & de iſta materia conſueuit notari, extra de procu.c.2.& extra de appel. c.ſignificauit.in glo.adhuc poterat &c.& extra de reſcri.in prę- dict.c.edoceri.verũtamen ſi monachus abſens fuerit cauſa ſtu- dij vel alia iuſta de cauſa, de licentia ſui abbatis agere poterit & reſpondere, conuenire,& conueniri: vt notatur extra de accu. c.ex parte.& ff.de iudi.l.ſi longius.in fi.in vlt.glo.arg.ff.de pecu. l.libera. Si verò circa clauſtrum exiſtens percuſſus fuerit: ipſe monachus non aget, ſed monaſterium vel ſyndicus illius mo- naſterij, nec remittere poterit iniuriam ſibi factam: vt no.extra de ſenten.excom.in c.parochianos. † Item monachus abbatē ſuum in ius trahere non poteſt: niſi venia a principe impetrata, arg.ff.de in ius voc.l.generaliter.& C.eo.tit.l.j.2.& 3. Itē filiusfa. ſine licentia patris agere non poteſt, arg.C.ad maced. l.fin.C.de bonis quæ libel.l.cum oportet.& l.cum non ſolùm.vbi de hoc in glo.& hoc nouum ius &c.& in gl.ſeq.arg.extra de procu.c.j. C.de annali exce.l.j.in fi.16.q.3.ſi ſacerdos.& hoc verum eſt, niſi in caſibus: puta in caſtrenſi peculio & quaſi caſtrenſi, vel in cã iniuriarum abſente patre, vel idoneo procuratore: & in aliis ca ſibus in quibus patri non acquiritur vſusfructus.qui notantur. C.de bo.quæ lib.cum oportet.§.j.in fi.§.ff.de procu.l.filiusfa.ff. de iud.l.ſi longius.ff.de actio.& ob.in l.filiusfa. vbi dr̃. † filiusfa. ſuo nomine nullam actionē habet niſi iniuriarum, & ff. quod vi aut clam.Item depoſiti & commodati Iul.putat. ff. depoſiti. l.Iul.& Marcellus.& hoc plene notatur in inſtit.de patria pote ſta.in glo.quæ incipit, quod conſiſtit &c.tñ filiusfa.procurator eſſe poteſt.ff.de procur.l.filiusfa.& l.ſeruum.& extra de procu. c.non iniuſte.vbi dicitur.Nõ iniuſte iudex proceſſit, qui filiũfa. in procuratorem admiſit &c.Sed quæritur, admittitur ꝓ alio: pro ſe autem agere non poteſt, vt ſupradictum eſt. Super hoc videas.ff.de bon.quæ lib.l.cum oportet in gl.capitis &c. † Item ſi aliquis petat debitum, vel aliquod aliud perſonale, & ſteterit per 30.ann qđ non petierit: ei poteſt obijci præſcriptio tricēna lis, vt C.de conſti.pec.l.2.& C.de anna exce.l.j.§.ad hoc.niſi bo- na debitoris fuerit hypothecata: ibi eñ neceſſarij ſunt 40.anni: vt C.de anna. excep.l.j.§.prædicto. Item ſi ab aduerſario fuero ſpoliatus: ſibi non teneor reſpondere, quouſque fuero reſtitu- tus: vt 2.q.2.per totum. extra de ordi.cog.ſuper ſpoliatione.& c.cum dilectus.& extra de reſti.ſpoli.capit.j.& 3.q.2.per totum. † Item ſi inhoneſtus. vel non ſecurus locus mihi fuerit aſſigna tus, non teneor aduerſario reſpondere, nec etiam comparere: vt ff.de arb.l.ſi cum dies.§.ſi arbiter.extra vt lit. non conteſt.ac- cedens.2.& extra de appella.ex parte 3.q.9 hortamur.ff.de iud. l.ſi longius. Item clericus nõ tenetur coram ſeculari iudice re- ſpondere: vt C.ne fil.pro pa.in auth.Fride.quæ incipit: habi.vbi dicitur.† Si litem ſcholari ſuper aliquo negotio quiſpiam mo- uere voluerit: huiuſmodi rei optione data ſcholaribus, eos co- ram.ſ.legum domino aut magiſtro ſuo: vel ipſius ciuitatis epõ quibus hanc iuriſdictionem dedimus conueniat, qui verò ad alium iudicem eos trahere voluerit, ſeu tētauerit, a cauſa, etiam ſi fuerit iuſtiſſima pro tali conamine cadat.& C.de epiſ.& cler. auth.ſtatuimus, quæ eſt ſimiliter Frid.vbi dicitur. Statuimus vt nullam eccleſiaſticam perſonam in criminali quæſtione vel ci uili trahere ad iudicium ſeculare quis præſumat contra impe- riales conſtitutiones & canonicas ſanctiones, quod ſi fecerit, actor a iure ſuo cadat, iudicatum non teneat, & iudex ſit extũc iudicãdi poteſtate priuatus. Statuimus etiam, vt ſi quis clericis aut perſonis eccleſiaſticis iuſtitiã negare præſumpſerit, tertiò requiſitus ſuam iuriſdictionem amittat: & de hoc notatur in auth.vt clerici apud proprios epiſcopos.§.j.col 6.† Item dicitur alibi, ꝙ clericus clericum trahere non poteſt ad iudicium ſecu- lare: vt extra de foro comp.in c.ſi diligenti.Sed an clericus poſ ſit renũtiare foro ſuo,& coram ſeculari iudice litigare: dicitur ꝙ non, etiam de conſenſu epiſcopi ſui, nec etiam poteſt cõſen- tire in iudicem eccleſiaſticum nõ ſuum ſine conſenſu epi ſui, & de hoc no.extra.de for.comp.c.ſi diligēti.& 3.q 6.nõ liceat. & extra de offi.deleg. c. P.& G in glo. Nota ergo &c.& de hoc dixi in breuiario lucratiuo.† Item actor audiri non debet, .i co ram vno iudice ſuper poſſeſſione & coram alio ſuper proprie tate litigare velit, ut extra de cauſa poſ.& proprie. c.j.& C.de iud.l.nulli. extra de ſequeſtr. poſ. c.j.& de hoc no.extra de iud. c.fi.Item in cauſa criminali non teneor in quadrageſima rñde re, ut C.de fer.l.quadraginta.hoc tñ hodie non ſeruatur.† Item ſi actor ſit minor 25.annis, ſibi non teneor reſpõdere: vt ff.de procur.l.ſi minor.C.qui legitimam perſonam.l.j.arg. C.de pc. l.exigendi.ff.de admin.tuto.l.his.& hæc vera ſunt, ſi ſit in iudi- cio ſine auctoritate tutoris: vt C.de auctoritate præſtanda.l.cla rum.ff.de adminiſtrat.tut.l.j.§.ſufficit. Nam tutor ſemper debet eſſe præſens: ſi minor vult agere, vt C.qui legitimam perſo.ha- be.ſtan.in iud.l.2.ff.de auctori.tut.l.obligari.& in inſti.eo.quaſi per totum.& hoc verum eſt, ꝙ minor non poteſt agere ſine tu- tore: ſiue tutoris auctoritate, niſi in caſibus.† Primus eſt in vo- to: vt 20.q.2.c.j.& 2.Secundus eſt, cum agit de thoro violato: vt ff.de adulterijs.l.ſi maritus.2.§.lex Iulia. Tertius eſt, cum mortē patris exequitur: vel cum agit de teſtamento patris: vt 15.q.3. de crimine, vbi de hoc habetur. Quartus eſt, cum agit de recu- peranda poſſeſſione, vt C. qui legiti. perſo.habe.ſtan.in iud.l.fi. Quintus caſus eſt, cum impetrauit veniã ętatis, vt C. de his qui veni.ęta.impe.l.2. Sextus eſt, cum agit de libero homine exhi- bendo, ut ff.de libe.homi.exhiben.l.3.in §.pen. Septimus eſt, cũ agit negotia alterius, vt ff.de mino. l.cum mãdato. Octauus eſt in cauſa matrimoniali, ut extra de reſtit. ſpolia. c.ex parte. ubi de hoc,& in quibuſdam aliis caſibus, qui notantur 2.q.7.quærit. † Item ſi ſit ſeruus: non poteſt conuenire vel conueniri, vt C. de iudi.l.ſeruus.& l.cum debitoris.& C.de teſti.l.ſeruos.& C.de rei vendi.l.non ſeruum.arg.ff.ſi quis cautio.l.quoties.ff.de pro- cur.l.ſeruum quoq;.& l.quoties.ff.ad l.Cornel.de falci.l.nullo. cum ſuis ſimilibus: tamē in 11.caſibus ſeruus in iudicio eſſe po teſt: vt ff.de iud.l.vix.ibi ſunt 8.caſus, in quibus ſeruus poteſt age re ꝯ dominum, alij tres caſus ſunt ff.de tribu.l.mulier.§.nõ eſt. & ff.de alimen.lega.l.ſeruos.& ff.ad l.Iul.maieſta.l.famoſi.& in, iſtis tribus caſibus poteſt agere ſimiliter ꝯ dominum, ut ibi dr̃. Sunt & alii tres caſus, in quibus ſeruus poteſt agere ꝯ extraneũ. C.ubi cau.fiſca.agitur.l.ulti.& C.ſi per uim, uel alio modo.l.j.& C.qui pro pręmio libertatem acceperunt.l.fin.& facit ad hoc, extra de reſcrip.cap.ſciſcitatus.& C.qui legiti.perſo.l.vlt.immo ſeruus pro nullo habetur, ut ff. de regu. iur.l.quod attinet.ff.de iure delibe.l.j.† Item ſi ſit infamis: puta periurus, uel alias infa- mis accuſare non poteſt, ut 3.q.5.ſtatuimus.arg.extra de teſti.li- cet ex quadã.& extra de exceſ.præla.inter dilectos.C. de digni- tatibus in l.neq;.vel 12.C.de infamibus.l.4. uel 10.C.qui accuſa re non poſ.l.criminis.& C.de tranſac. l.maior. quæ iura ꝯ.6.q.j. infames.& c.quicũq;.ff.de accuſ.l.qui accuſare. extra de excep. l.dilecta fi.ubi de hoc.Item vi contra.3.q.11.neganda.ff.de infa mibus. l.Lucius. ubi de hoc. Item iura contra.3.q.11.neganda. ff.de infamibus.l.Lucius.ubi de hoc.& hoc uerum eſt, niſi in ca ſibus, ut in crimine lęſę maieſtatis. ff. ad l.Iul.maieſta.l.famoſi. & niſi ſuam: uel ſuorum iniuriam proſequatur: ut ff.de accuſ. l.hi tamen.& niſi in crimine ſimonię, ut extra eo.tanta.† Item filius contra parentes, uel cõtra eos ſub quorum poteſtate eſt: àudiri nõ debet, ut C.de in ius uoc.l.fi.ff.eo.l.generaliter. C.qui accu.non poſ.l.ſi magnum.& in inſti.de pęna temere litig.in fi. ff.de iudi.l.lis nulla. C. de patria pote. l.congruentius.arg.C.de tranſac.l.fin.& in inſtit.de patria pote.§.j.ubi de hoc no.& hoc intellige, niſi in caſibus, puta in caſtrenſi peculio, uel quaſi, ut ff.de iud.l.lis nulla.ubi de hoc.ff.de iniu.l.prętor.§.ſed ſi in flag. & in inſti.de obl.quę ex delic.naſ.§.hi qui & idem dicitur de fi- lijs emancipatis: niſi uenia impetrata, in inſtit. de pęna temere litig.§.fi.† Item libertus cõtra patronum agere non poteſt: niſi uenia primò impetrata, ut ff.de excu.tut.l.nequaq̃.in fi. C.de in ius uoc.l.j.& 2.extra de ſeruis non ordi.de famulis.C.de libertis & eorum lib.l.pen.& C.de teſti.l.aduerſus.in fi.& in inſtit.de pę na temere liti. in fi.Idem dico contra uxorem patroni, ut ibi di citur.In caſu tamen bene datur liberto contra patronũ actio, ut in actione iniuriarum.ff.de iniur.l.prætor.§. præterea.ubi de hoc.& l.non ſolum.§ q̃q̃.† Item non prius debet actori rñderi, quouſque fideiuſſores dederit: aut iurauerit, ꝙ uſque ad finem litis permanebit,& ꝙ per ſe, uel per procuratores litem exerce bit,& ſi cõuictus uiſus fuerit iniuſte mouiſſe litem: expenſas re- ſtituet, ut C.de epiſ.& cler.auth.generaliter.& C.de dilatio.aut. quod fieri,& auth.libellum.hoc tamen locũ non habet in mu liere, quæ ſatiſdare non debet iudicio ſiſti, ut ff.qui ſatiſda.cog. l.de die.§.j.tamen doctores noſtri dicunt, ꝙ hodie locum non habent huiuſmodi cautiones, quia in deſuetudinem abierunt, & hoc notari conſueuit in inſti de ſatiſda.§.ſed hoc hodie.& C.de bon.aucto.iud.poſ. aut. ei qui.& extra de dolo & contu. c.actor.quod eſt capitulum Lugdun.& hoc idem dicit magi- ſter Tancr in libello ſuo in trac.de libelli oblatione.† Item ſi conſors eiuſdem litis uoluerit agere pro conſorte ſine manda to, audiri non debet etiam præſtita cautione, niſi poſt litē con- teſtatam, ut C.de conſor.eiuſdem lit.l.2.ubi dicitur, commune negotium poſt litem legitime ordinatã &c.& de hoc dicitur, extra de conſtitu.c.cum M.Item qui petit fundum, non debet ei reſponderi: niſi primò oſtendat eum oculo ad oculum, digi- to ad digitum, extra de libe.obla.c.2.& hoc uerum eſt ſecũdũ quoſdam.

quoſdam. Alij dicunt contrarium, & allegant pro ſe, extra de teſti.licèt ex quadam.& ff.de cenſi.l.formam. ff.ſi cer. pet.l.cer- tum.ff.de cond.& demonſt.l.nominatim.vbi dicitur. Nõ refert an proprio nomine: an demonſtratione, an circumlocutione rei, quæ petitur oſtendatur. ad idem facit. l.ff.de dote pręleg.l.j. in fi.attamen conſuetudo ſe habet in dioceſ.Caturcen.& dioc. Tholoſana, ꝙ fiat oſtenſio ſi petatur. † Item videas quã actio nem actor intentat contra te: vtrum ſit temporalis vel ꝑpetua. Nam ſi ſit temporalis & ſit tranſactum tempus, infra quod de- buiſſet egiſſe: amodo ꝯ te agere non poterit cum effectu, vtpu- ta ſi ſit actio iniuriarum, quæ eſt annalis, vt C. de iniur.l.ſi non conuitij.cum ſuis ſimilibus, vel interdictum vnde vi qđ habet proponi infra annum, de his quæ nõ peruenerunt ad violentũ. C.vnde vi.l.2.ff.de vi & vi ar.l.j.in prin.§.annus. vel ſi ſit redhibi toria, vel quanto minoris, quæ habent ꝓponi generaliter infra ſex menſes, ſcilicet redhibitoria, & infra annum.ſ.quanto mi- noris.C.de ędil. edi.l.cum proponas.ff.eo titu.l.ſciendum.in fi. & l.cum ſex.& de iſtis actionibus quæ tollũtur tempore tracta- tur.C.de iur.l.properandum.in gl.quædam tamen &c.& de his dicam inf.in tit.contra præſcriptiones † Item qui conſtituit ꝓ- curatorem ad totam cauſam, poſtea ipſe agere nõ poteſt in illa cauſa, nec poteſt illum procuratorem reuocare, niſi ex iuſta cã, vel cum res eſt integra.C.de procu.l.procuratorib.& C.mand. l.ſi pater.& ff.de procu.l.ante litem.& l.ſeq.Item ſi actor ad diē ſibi aſſignatam nõ comparuerit, & reus compareat, actor reo venienti in expēſis propter hoc factis condemnari debet, nec poſtea audiri debet ipſe actor niſi ſufficienter cauerit, ꝙ in to- to iudicio, vel in tota cauſa compareat, extra de dolo & contu. actor.quod eſt c. Lugdun.† Idem ſi mulier nomine filij uel alte rius agere velit, non debet audiri, niſi ſit tutrix: vt ff.de neg.geſt. l.qui aliena.§ q̃q̃ C.de procu.l.alienã.ff.de regu. iur. l.fęminę & hoc verum eſt, niſi in caſibus qui notantur.ff.de procur.l.fęmi- nę.& in prædictis iuribus.Item mulier, vel pupillus in populari actione audiendi non ſunt, ipſam enim intētare non poſſunt, vt ff.de popula.act l.mulieri & hoc verum eſt, niſi inquantum ad eos pertinet intentare, ut ibi dicitur.& facit ad hoc ff. eo.tit. l.popularis.in fi.quæ actio poſt annum nõ poteſt ab aliquo in- tentari, vt ſupra dictum eſt, vt inf.eo. c.l.fi.Item laicus nõ poteſt clericum accuſare, vt extra de accuſ. cap. cum pri.niſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur, vt 4.q.5 omnibus.2.q 7.c j & 2. & 3.extra de teſti.c.decętero.vbi de hoc cũ ſuis ſimilibus, hoc verum eſt niſi in caſibus, vtputa in ſimonia, & in crimine lęſę maieſtatis & hæreſeos.extra de ſimo.tanta eſt 2.q.7.ſacerdotes. & ca.oues.15.q.3.ſane. C.de epiſco.& cleri l.ſi q̃q̃ & hoc plenè traditur in dicta decretali, cum P. in gloſ.† Item potes dicere aduerſario tuo, ꝙ ſibi non teneris reſpõdere, eo ꝙ primò te nõ monuerit, uel tibi non denuntiauerit, arg. C.de pigno.l.debito res.ff.de ſeruit.vrb.prędio.in l.quidam Hiberus.in auth.ut cum de app.cog.§.pen.ff.de appella.l ſi duo.§.2.in inſti de act.§.ap- pellamus. extra de iud. nouit 2.q.7. ſi quis erga epiſcopum uel actores quamlibet querelam iuſtam ſe habere crediderit, non prius primates, aut alios adeat iudices quàm ipſum, a quibus ſe lęſum exiſtimat, familiariter conueniat, non ſemel, ſed ſępiſſi- me, vt ab eis aut ſuam iuſtitiam accipiat aut excuſationem. Si autem ſecus egerit: ab ipſis & ab aliis communione priuetur tanq̃ apoſtolorum patrumq; aliorum contemptor, intellige tñ illud, quod prædictum eſt, plus dicitur ex curialitate, quàm ex neceſſitate, ut in dictis iuribus notari conſueuit.

SVMMARIVM.

1 *Electio caſſatur, ſi electus aſſenſum præſtiterit, antequam eligeretur.*
2 *Electio facta per laicos cum canonicis caſſari poteſt.*
3 *Electio quando non valet.& nu.ſeq.*
6 *Electio facta poſt tempus a canone indultum eſt nulla.*
7 *Minor triginta annis non poteſt eligi in prælatum.*
8 *Electio ſecunda non valet prima non caſſata.*
9 *Electio ſimoniaca eſt ipſo iure nulla.*
10 *Electio patientis defectum in ordinibus eſt nulla.*
11 *Electioni volentes intereſſe debent cauſam exprimere.*
Electio fieri debet in eccleſia cathedrali.
12 *Electio caſſatur, ſi indignus eligatur.*
13 *Electio conditionalis non valet.*
14 *Electio perſonæ incertę eſt inualida.*
15 *Electio contra electionum formas facta eſt ipſo iure nulla.*

Contra electiones prælatorum. Arti.vij.

Superius dictum eſt contra actorem, ſed quia ple runq; contingit, ꝙ aliquis electus uitioſe inſtanter petit, ꝙ eius electio confirmetur, uel ꝙ in epiſcopum conſecretur. Secun- dò contra electiones huiuſmodi uerto manum.† Et primò di- cendum eſt, ꝙ ſi electus præſter aſſenſum ſuę electioni, anteq̃ eligatur: eius electio poterit caſſari, ut extra de elect.c.cũ poſt petitam.† Item ſi electio fiat per laicos cum canonicis, ſimili- ter caſſari poteſt, ut extra de elec. c.maſſana. † Item ſi fiat ele- ctio,& fiat ad clamorem populi, ſimiliter non ualebit, ut extra de elec.c.2. Item ſi fiat electio corpore prælati mortui nõdum tradito ſepulturę, ſimiliter non ualebit, ut extra eo c.bonę me morię.2.Item ſi fiat electio per abuſum ſecularis poteſtatis, nõ ualet, ut extra eo tit.c.quiſquis.Item ſi fiat electio a compromiſ ſariis contra traditam ſibi formam, ut extra eo. c.cum dilectus. † Item ſi fiat electio habito colloquio cum eligendo, uel cum amicis ſuis, ut extra eo.tit.c.inquiſitionem.Item ſi fiat obiectio a ſuſpenſis & de ſuſpenſo, ut ext. eo.c.cum inter R & extra de conſuetu.c.cum dilectus. Item ſi fiat electio poſt appellationē legitime interpoſitam, ut extra de elec. c.conſiderauimus.& c. auditis.Item ſi fiat electio clãdeſtina, ut extra eo.tit. c.quia pp. Item ſi fiat electio a minore parte totius capituli, ut extra eod. c.cumana.& c congregato.& c.ſcriptum eſt.† Item ſi non fiat electio a minore parte totius capituli, ut extr.eod c.cumana.& c.congregato & cap.ſcriptum eſt. Item ſi non fiat electio a ma- iore & ſaniore parte capituli habito reſpectu ad totum capitu lum, ut extra eod.cap.licet.& cap congregato. Item ſi fiat ele- ctio ab excommunicatis, non ualebit, ut extra eod.cap.venera bilem. Item ſi electus habeat duo beneficia curam animarum habentia ſine diſpenſatione, ut extra de elec.dudum.2.† Item ſi fiat electio poſt tempus a canone indultum, ſcilicet triũ men ſium,& hoc in cathedrali eccleſia, ut extra eod tit.c.ne pro de- fectu.Item ſi electus nõ ſit de legitimo matrimonio natus: eius electio non ualet, ut extra eod.ca.innotuit.& c.cum in cunctis. Item ſi fiat de homine idiota, qui neſciat donatum, ut extr.de ęta.& qual.c q̃uis.30.diſt.c.Petrus.† Item ſi fiat electio de mino re 30.ann uel de aliquo qui fuerit leuis uitę, ut extra eo.tit.c.cũ in cunctis.Itē ſi electus ingerat ſe adminiſtrationi ante confir- mationem, ut ext.eo.tit.c.noſti.& c.qualiter.Item ſi poſt publi- cationes uotorum communis electio non ſequatur, ut ext.eo. tit.c in geneſi.Item ſi eligatur quis, qui potius poſtulandus eſt, vt extra eo.tit.c.innotuit.& extra de poſtul.c.vlt.Item ſi in prio rem vel in abbatem eligatur quis non profeſſus, nõ valebit, vt extra eo.tit.c.cum in magiſtrum.& c.cum cauſam.† Item ſi ꝓ- cedatur ad ſecundam electionem prima non caſſata, non vale bit, vt extra eo. c.cõſiderauimus Item ſi fiat per ſurreptionem, vt extra eo. cap. cum dilectus.& extra de ſent & re iudi c.cum olim.Item ſi electio fiat aliquo contempto vt ext.eo bonę.2.& c.uenerabilis.Item ſi fiat electio omiſſa collatione, ut ext.eod. tit.c.cumana.& c.in geneſi.Item ſi fiat incontinenti ſm̃ ꝙ dicit illa conſtitutio, quia propter.Item ſi mandat Papa, ꝙ fiat de cõ ſilio aliquorum,& eis excluſis fiat, non ualebit cum effectu.Itē ſi aliquis fiat monachus ſpem habens ut eligatur in abbatē nõ ualebit, ut extra eo.tit.c.noſtram.16.q.7.per laicos.† Itē ſi com miſſa eſt ſimonia pro electione electo etiam ignorante: non ua lebit, ut extra eo.ti.c.ſi alicuius. Item ſi compromittatur in 7.& tres eligant unum de illis 7.& alii 3.eligant unum extra capitu lum, ſ.qui non ſit de illo capitulo: ualebit electio facta de illo, q eſt de illo capitulo, dũtamen ille conſentiat electioni de ſe fa- ctæ ut extra eo.tit.c.cum in iure.Item ſi electionē, uel poſtula- tionem uelint denuo innouare poſt caſſationem, nõ poterũt, ut extra de poſtul. c.cum gratum. Item ſi metropolitanus non examinet formam electionis,& perſonam electi,& munus cõ- firmationis impendat, non ualet, ut extr.de elect.nihil eſt.† Itē ſi electus defectum in ordinibus patiatur: non ualebit, ut extra de ele.dudum.Item ſi electus intruſus fuerit per poteſtatē non ualebit, ut 16.q.7.per laicos.extra de elec.quiſquis, ut ſup.dictũ eſt.Item potes notare quædam circa electionem, ꝙ ſi commit tatur aliquibus, puta per cõpromiſſum poteſtas eligendi, ſemꝑ debent eligere perſonam idoneam, ut extra eo.tit.c.cauſam.& ff.ad treb.l.ex teſtamēto.§.ſi quis renatus † Item notare debes, ꝙ ſi aliqui qui non ſunt de capitulo dicant ſe uelle & debere electioni intereſſe, debent exprimere cauſam, quare debeãt in- tereſſe, ut extr.eo.tit.c.ꝯſtitutus.& de hoc conſueuit dici, extra de cau.poſ.& proprie.cum eccleſia.Item uitiatur electio ſecun dum quoſdam, niſi fiat in eccleſia cathedrali, ut extra eo.tit.c.ꝙ ſicut.Alij dicunt illud eſſe conſilium.Nam ex honeſtate dr̃ nõ neceſſitate, niſi fieri, cõmode poſſit, & idcirco dr̃ ibi ſi fieri po- teſt &c.& de hoc dr̃ ibi.& extra eo. tit. in c.cum terra.† Item ſi indignus, uel aliàs ineligibilis eligatur, non ualet, immo eligen tes debent puniri, ſi ſcienter talem elegerint. Nam priuantur illa uice poteſtate eligendi, ut extra eo.titu.c.ſcriptum eſt.& eſt indignus ſiue ineligibilis, qui eſt interdictus, uel excommunica tus, uel ſuſpenſus, ut ſuperius dixi,& ad hoc facit, extra eo.tit.in c.cum inter canonicos.& c.innotuit.† Item ſi fiat electio con- ditionalis non ualet, puta: eligo Titium ſi uult, uel ſub alia cõ- ditione, ut ext.eo.tit.c.in electionib.& eſt c.nouum.Item ſi fiat ſub alternatione non ualet ſic; eligo illum, uel illum, ut extra eo tit.in electionib.† Item ſi fiat de incerta perſona, ſic non ua let, ut eligo illum quem decanus elegerit, ut in eo.ti. in electio- nibus.Item ſi illi, quibus interdictum eſt, ne eligãt, ſine ſuperio- ris licentia aliquem elegerint: talis electio non ualet, ut inf.eo. titu.c.his quibus.† Item ſi fiat electio ꝯ formas electionũ non valebit.

valebit. Sunt enim duę formę: vna per scrutinium: alia p compromissum, vt extra eod. tit. c. quia propter. & c. cum post petitam. & c. Romana. & c. congregato. & caue tibi: quia nisi fiãt in constitutione pdicti electione omnia illa, quæ continentur in constitutione pdicti concilij. s. quia pp, & c. cum post petitam. electio non valebit.

SVMMARIVM.

1 *Procurator quis sit & quis ęconomus.*
2 *Syndicus proprie ciuitatis vel collegij defensor dicitur.*
Actor quis dicatur.
3 *Procurator, ęconomus, syndicus & actor in quibus differant.*
4 *Procurator ad vnam causam constitui potest.*
5 *Procurator laicus esse potest: sed non ęconomus.*
6 *Procurator actoris literas speciales de ratihabitione debet habere.*
7 *Procurator sine mandato speciali neque transigere potest, neque cōponere.*
8 *Procurator in quibus casibus mandatum speciale debeat habere.*
9 *Procurator non potest audire sententiam diffinitiuam, nisi ad hoc fuerit institutus.*
10 *Procurator debitorem liberare non potest sine mandato speciali.*
11 *Procurator literas papales non potest impetrare sine mandato speciali.*
12 *Mulier procuratrix esse non potest.*
14 *Mulier in quibus casibus procuratrix esse possit.*
14 *Mulier in multis articulis deterioris est conditionis, quàm vir.*
15 *Minor vigintiquinq; annis procurator esse non potest.*
16 *Minor non potest procuratorem constituere sine tutoris auctoritate.*
17 *Procurator esse non potest de crimine infamatus.*
18 *Procurator non potest constitui in causa criminali.*
19 *Procurator in criminalibus ad excusandū & excipiendū constitui potest.*
20 *Miles procurator esse non potest.*
21 *Procurator a procuratore quando constitui possit.*
22 *Procurator & actor non possunt constitui a tutore, curatore, vel ciuitatis actore.*
23 *Procurator nolens cauere de rato repelli potest.*
24 *Maritus non potest esse procurator vxoris sine cautione de rato.*
Literæ procuratorię iudici debent dirigi, vt procurator possit admitti.
25 *Prælatus non potest alteri non subdito stipulari.*
26 *Literis episcopi non adhibetur fides.*
27 *Literis regis seu principis non creditur.*
Cautio de iudicato soluendo cum stipulatione solenni debet fieri.
28 *Obligatio verborum concepta inter absentes est inutilis.*
29 *Litera procuratoria priuatæ personę proprio sigillo sigillata, an valeat.*
30 *Literis episcopi circa iudicia non creditur absque testium subscriptione.*
31 *Prælatorum literis potius de consuetudine quàm de iure creditur.*
32 *Maritus literas procuratoris vxoris habens admittitur secūdum ipsarum tenorem.*
33 *Procurator ante iuramentum calumniæ constitutus non admittitur.*
34 *Procurator non admittitur in causa populari.*
35 *Prælatus ecclesiæ non nisi post litem contestatam potest procuratorem constituere.*
36 *Actor ciuitatis negotium publicum per procuratorem agere non potest.*
37 *Procurator transgrediens mandatum non auditur.*
38 *Religiosi & quilibet ecclesiastici procuratores esse non possunt.*
39 *Clerici pro miserabilibus personis procurare possunt.*
40 *Procurator esse non potest existens in magistratu.*
41 *Seruus procurator esse nequit.*
42 *Procurator rei satisdare debet iudicatum solui.*
43 *Procurator rei dominum rem ratam habiturum cauere debet.*
44 *Filiusfamilias absque patris assensu procurator esse non potest.*
45 *Filiusfamilias in quibus casibus procuratorem constituere possit.*
46 *Infamis procurator constitui non debet.*
47 *Hæreditas per procuratorem adiri non potest.*
48 *Procurator dicitur administrans gratuito negotia aliena domini mandato gerenda.*

Contra procuratores, syndicos & actores & ęconomos. Articu. viij.

Superius dictum est contra actorem, & contra electiones prælatorum, sed quia qnq; contingit, q litigatur per procuratores, syndicos, vel actores, vel ęconomos, idcirco circa eos aliqd videamus. Primò tn̄ sciendū est, quis sit procurator, quis ęconomus, 1 quis syndicus, quis actor, & quæ sit differentia inter ipsos. † Procurator est qui aliena negotia mandato domini administrat, vt ff. de procur. l. j. Economus est, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur, vt C. de sacrosan. eccl. l. iubemus. in prin. & C. de epis. & cler. l. omnes. §. nihilominus. 79. dist. quia in quibusdam 2 & c. volumus. † Syndicus proprie dicitur defensor alicuius ciuitatis, vel collegij. ff. qđ cuiusq; vniuersi. no. l. j. circa fin. & l. itē. §. j. Actor similiter dicitur, qui ab vniuersitate cōstituitur, vt in præallegatis iuribus: plerunq; tn̄ vnus ponitur pro alio, vt ibi, maxime in iure canonico, vt 1. q. 3 saluator. extra de procurat. 3 quia & c. petitio. extra de iura. calum. cum causam. † Differentia tn̄ est inter illos: quia procurator nō iurat de calumnia, nisi vbi in rem suam fuerit institutus, alij autem iurant, vt C. de iuram. calum. l. 2. §. sinautē. ext. de iuram. calum. imperatorum. & c. cū cām. cum suis similib. Item procurator ordinatur a dño tm̄: vt ff. eo. titu. l. j. Sed alii. s. actor & ęconomus & syndicus a nō dño ordinantur, vt C. eod. tit. l. neq;. & in aliis iuribus superius alleg. Itē procurator sine iudice fit, alij non: vt in institu. de cur. §. fin. ff. de admin. tuto. l. decreto. C. de appel. l. si actor. & C. de epis & 4 cler. l. oēs qui. §. hoc nihilominus. † Item procurator etiam ad vnam causam constituitur, ut C. eo. titu. l. si procurator. ff. eod. titu. l. j. Alij verò ad omnia. ad instar tutoris, vt institu. qui dari tuto. possunt. §. certę. Item procuratoris officium certis modis finitur: aliorum non eisdem. de his omnibus notari consueuit. 5 C. de procur. l. neque. & institu. de curato. §. fin. † Item procurator potest esse laicus, sed ęconomus non: immo debet esse clericus, vt C. de episcopali audientia. authen. decernimus. plures aliàs differentias per te videre poteris. ff. quod cuiusq; vniuer. no. l. j. & 2. q. 7. si quis erga. in glo. actor & c. vnde dicas ꝯ procuratorē, si pcurator. vel aliquis prædictorum excōicatus fuerit, de iure canonico non valebit, ut extra de proba. ca. post cessionem. & extra de offic. deleg. c. prudētiam. §. sexta. ad de iura quæ alleg. sunt sup. c. 2. §. j. Item si sit constitutus ab excōicatis, potest repelli, vt extra de procu. c. fi. arg. extra de electio. cum inter R. 6 in fi. † Itē nisi procurator actoris habeat literas, vbi contineat expresse illa clausula de ratihabitione: quamuis habeat literas pcuratoris generales: repelli potest, argu. extra de relig. domibus. c. cum dilectus. & ext. de offi. deleg. c coram. & extra de pcur. c. j. arg. C. de proc. l. j. & hoc intellige, nisi velit dare fideiussoriam cautionem, vt in prædictis ll. & decreta coram in princ. Si dubitetur de mandato, ut in illa distinctione quę ponitur. C. 7 de procur. l. j. & extra de procur. c. j. † Item q̄q̄ habeat generale mandatum: non potest transigere siue componere, nisi ad hoc mādatum habeat speciale, ut C. de transac. l. transactionis. extr. de arbi. per tuas. ff. de procur. l. mandato. & l. procurator cui. & arg. C. de procur. l. procuratorem. ff. de pac. l. nam & nocere. & 8 l. seq. arg. ff. de mino. l. illud. §. si talis. † Oportet eīn, q in istis casibus, & in pluribus aliis mandatum habeat speciale, s. interdic. de libe. exhib. ut ff. de procurato. l. Pomponius. in princ. Item si mādaui alicui, q inueniat maritum filię meę, vt ff. de ritu nup. l. generali. Item in causa suspecti tutoris, vt ff. de procur. l. nō solum. §. vlti. Item qū facio generaliter duos procuratores: nam neuter ab altero exiget, nisi habeat speciale mādatum, ut ff. de procur. l. itaque. & l. qui duos. Item in integrum restit. peten. vt ff. de mino. l. illud. §. si talis. ubi de hoc arg. C. etiam per procuratorem agi posse in integ. restitu. l. vna. & hoc consueuit notari in institu. per quas personas agere pos. §. penult. ad hoc facit. ff. de noui oper. nuntia. l. de pupillo. § qui procuratorio. ff de pcu rato. l. Pompo. verumtamen si adiecta fuerit illa clausula de rato, videtur q possit transigere & componere, argu. ff. de vsur. l. qui stipulatus. extra de transa. c. contingit. & extra de religio. 9 domibus. c. cum dilectus. primum verius est. † Item non potest audire diffinitiuam snīam sm quosdam, nisi ad hoc, uel ad totam causam fuerit institutus, argum. C. de transac. l. transactionis. arg. C. ad l. Corn. de fal. l. nisi. versicu. sed tanq̄ & c. quod non placet simul. Similis quæstio consueuit notari ff. de procur. l q procuratorem. in glo. j. ad effectum & c. Item solutionem debiti recipere non potest, nisi mandatum ad hoc habeat speciale, vt ff. de solu. l. verò. nisi sit ei mandata omnium bonorū administratio generalis, vt ibi dr̄ & l. hoc iure. & l. qui hominem. §. si Titium. arg. ff. de procur. l procurator cui. & l. mandato. & insti. 10 de rerum diuis. §. nihil. † Item liberare debitorem non potest, nisi ad hoc mādatum habeat speciale, vt ff. de accep. l. 3. ubi dr̄. per procuratorem nec liberare; nec liberari quisquam acceptilatione sine mandato potest. & ff. eo. ti. l. & per iusiurandū. §. tutor. Item iuramētum deferre non potest; nec referre, nisi mandatum habeat super hoc speciale, vel nisi generalis fuerit pcurator, ut ff. de iureiur. l. iusiurandum. in fi. & l. aliàs. in princ. Sed quæritur, an coniuncta persona admittatur sine mandato in illis casibus, ubi mandatum exigitur speciale, & respondetur q 11 non. ff. de mino. l. pater, circa prin. † Item oportet, q in papalib. literis impetrandis mandatum habeat speciale, vt extra de rescript. c. nonnulli. & vt sup. dictum est in tit. ꝯ rescriptum. Item si episcopus, vel abbas, vel alius quilibet prælatus constituat pcuratorem sine consensu cōuentus, vel capituli sui non valet, vt extra de arbi. c. per tuas. & c. præterea. & extra de rescri. c. edoceri. vbi de hoc, arg. ff. de min. l. illud. in fi. & l. q si de speciali. & hoc cum alia distinctione: quia aut sunt bona discreta, aut nō, 12 vt in d. c. edoceri. de hoc dictum est sup. † Item mulier procuratrix esse non potest: ut ff. de reg. iur. l. fęminę. ff. ad velle. l. 2. C. de procur. l. quia. & l. alienam. ff. de procur. l. neq; fęmina. 3. q. 7. §. tria. ꝯ tn̄ videtur extra de confir. vtili. vel inutili. c. cū dilecte. circa fi. vbi dicitur, q dominus Papa constituit quandam abbatissam procuratricem. Solui tamen posset, q ratione administrationis poterat esse procuratrix, ut abbas, de hoc tn̄ dicā inf. co. vel potest dici, & melius, q Papa ex certa scientia constituit eam: excipiuntur tamen quidam casus, in quibus mulier potest 13 esse procuratrix. † Primus casus est, quando cōstituta est in rem suam, vt C. de procur. l. quia. in fi. Secundus casus est, qñ mandatę vel cessę sunt sibi actiones, vt in ead. l. Tertius casus est. ff. de procur. l. fęminis vbi dicitur, fęminis pro parentibus interdum agere permittitur causa cognita, ne forte parentes morbus aut ętas impediat: nec quemq̄ qui agat habeant. Quartus casus est. C. quando mulier officio tut. fun. pos. l. vlt. & auth. ibi posita. matri. in qua l. dicitur. Si pater sm constitutionem nostram naturalibus liberis in his rebus quæ ab eo in eos profectę sunt tutorem non reliquerit: iure autem voluerit: siue eorum masculi sint, siue fęminę, subire tutelam ad exemplum legitimę sobol. liceat ei hoc facere quatenus actis sub competēti iudice interuenientibus iuramentum antea præstet, q ad nuptias non perueniat, sed pudicitiam suam intactam conseruet: & renuntiet senatusconsul. vellei. psidio, omniq; alij legitimo auxilio, suāq; substantiam supponat: & ita filiorum suorum vel filiarum naturalium tutricem existere sancimus omnibus quæ pro matribus & liberis eorum ex matrimonio legitimo progenitis diualibus cōstitutionibus causa sunt: & in huiusmodi matribus obseruandis: si enim in filijs iustis in quibus & testamentariæ & legitimę sunt tutelę: tamen matribus his deficientibus ad prouidentiam filiorum suorum venire conceditur: multomagis in huiusmodi casibus vbi legitima causa euanescit, saltem aliàs ei dari humanissimum est: attamen dicit authenticum, quod sacramentum quidem non exigitur. Sed ꝯctis nuptijs repēre expelli eam a tutela conuenit. Salua minoribus, prout iuris est, omni alia tutela. Quintus casus est. ff. de liberali cā. l. amplius. vbi dicitur, q licitum est matri litigare pro libertate filii sui. Idē dr̄ ibi de sorore, & de aliis mulieribus, quæ de illius cognatione sunt † Præterea scire debes, q in multis articulis deterior est 14 cōditio mulierum q̄ masculorum, ut legitur. ff de statu ho. l. in multis. Primus est articulus, siue casus est in iurisdictione. ff. de iudi. l. cum prætor. § non autem. Item in arbitrio. C. de arb. l. fi. extra de arbit. dilecti filij. Item in procuratione, vt sup. dictum est. Item in tutelis & in curę susceptione: ut prædictum est. & ff. de tutel. l fi. Item in postulatione. ff. de postula. l. j. §. sexū. Item in tabularum depositione ff. de fide instru. l. fi. de tabul. Item in testamentaria testificatione, vt insti. de testa §. testes. Item in intercessione. ff. ad vellei. l. j. Item in adoptione, in instit. de adop. §. fęminę. Item in delatione in fiscum. ff. de iure fisci. l deferre. Item in publica accusatione. ff. de accus. l. qui accusare. C. qui accusare non possunt. l. senatus. Item in populari accusatione vel actione. ff. de popula. actio. l mulieri. Item in materna potestate quam non habet. in instit. de adop. §. fęminæ. Item in bonorum possessione contrata. quę ꝯ testamenta fęminarum non datur, vt ff. de bono pos. l. contra. illud §. ad testamēta. Item in officio argentarię ff. de edendo. l. pen. in quibusdam tñ casibus est melior conditio mulieris: vt C. de his qui veniam ęta. impe. l. oēs. Item in alio. ff. de rebus dubiis l. si ita fuerit. in fine. ff. de iur. im-15 mu. l. j. & de senato. l. j. † Item minor 25. ann. procurator esse nō potest. C. de procur. l. exigendi. ff. eo. l. minor. C. qui legitimam per ha. per totum. nisi pro patre ad defendendum, vt in d. l. exigendi. & arg. extra eo. Nō iniuste tñ contra videtur. ff. de minori. l. cum mandato. in institu. qui manumittere nō pos. §. & qui manumittitur. Solutio. Verum est, q ad iudicium minor 25. ann. procurator constitui non potest, vt in prædictis. l. exigēdi. & l. minor. ad negotia tamen potest constitui, ut in contrarijs. 16 † Itē si constituens sit minor, non valet procuratio sine auctoritate tutoris, vt C. de proc. neq;. & l. nō eo minus ff de admini. tuto. l. decreto. C si aduersus rē iudic. l. cum & minores. & hoc verum est, nisi in casibus, in quibus minor potest esse ī iudicio sine auctoritate tutoris, quos notaui supra in tit. contra actorē. 17 † Item si alicui obiectum est crimen criminaliter, procurator esse non potest, quousque se innocentem ostendat. uel post annum obiti criminis vo. C. de procu. l. rerum. vbi dicitur. Reum criminis constitutum, defensorem causę defensionem suscipere non posse, antequam purgaret innocentiam suam, incognitum non est. ad idem. extra de accus. c. omnipotens. & cap. cum Pe. & C. de reis postularis. l. j. lib. 10. C. qui accusare nō pos. l. negāda. ff. de mu. & ho. l. reus. ff. ad munici. l. libertus. §. in quęstio-18 nibus. ff. de publi. iud. l. is qui. † Item in causa criminali dū agitī criminaliter procurator constitui non potest, vt 2. q. 6. ī autē. & §. cum autem. & c. seq. arg. C. de procura. l. fi. 5. q. 3. in criminalibus. ff. de publi. iudiciis. l. accusatore. §. ad crimen. ext. de pcutę. & extra de accus. veniens. j. C. ubi senatores vel clar. l. quoties. j. responso. ff. de procur. l. seruum. vbi multa super hac mate-19 ria notata sunt: † verūtamen ad excusandum & excipiendum: & in quibusdam aliis casibus potest constitui procurator. ut in prædicto c. veniens. & C. de accus. l reos. & 23. q. 5. reo. § j. extra de dolo & contu. cum dilecti. ff. de procur. l. absens. & in d. l. seruum. in §. publice. vbi plenè de hoc. ff. de publicis iudic. l. inter. ad hoc facit. ff. an causa appel. per alium re. pos. l. j. circa princip. vbi de hoc, & ī auth. vt ab illustrib §. sancimus. col. 5. C. de iniu. l. fi. tñ intellige, q in criminibus sm leges bene interuenit procurator, quando agitur ad pęnam relegationis uel minorē pęnam. Nam pęna relegationis imponitur absenti, vt ff. de pœnis. l. absentem. nec obstat d. l. ff. an causę appellatio. per aliū. l. vna. 20 vbi de hoc. † Item miles procurator constitui non potest: ut C. de procur. l. militem. & l. qui stipendia. & l. ita demum. C. locati. l. milites ff. eo. l. neque fęmina. & hoc verum est, nisi in rem suam, ut ff. de procur. l. filiusfamil. §. veterani. & in prædicta. l. q stipendia. hoc tamen intellige de militibus, qui de publico salario capiunt: & qui iurant se non cuiaturos mortem pro republica, de quibus dr̄ in prædicta l qui stipendia. & l. milites. & C. de ꝯdictione ob causam datam. l si militem ff. ex quib. causis maior. l milites, vbi plenè notatur, quot sint necessaria in istis militibus militantibus, & in auth. de mand. prin. §. vlti. col. 3. ff. 21 de mili. test. l. j. §. milites. C. de fabricen. l. stigmata. lib. 11 † Item si procurator a procuratore fuerit constitutus, nō valet: nisi post lit. contest. fuerit constitutus ab eo qui habebat mandatum ad totam causam. C. de procura. l. quod quis. & l. neq; in fi. & l. nulla. & l. procur. ff. de appella. l. ab executore. in fi. de hoc dr̄ extra de appel. ca. cum causam quę. in glo. quæ incipit. C. & cętera. & extra de rescrip. c. ex parte decani. in fi. & hoc verū est, nisi fuerit in rem suam datus: ut C. de don. l. illam. & de hoc dr̄ in insti. de satisd. § si autem per procuratorem. in fi. sed procurator ꝯstitutus ad negotia potest constituere procuratorem alium: ante 22 litem contest. & post: vt ff. mandati. l. si procuratorem. § j. † Itē si procurator vel actor constitutus fuerit a tutore, uel curatore, vel ęconomo, vel actore ciuitatis, non valet: nisi post litem contest. arg. C. de procur. l. neque. in fi. C. de appel. l. si actor. ff. de procur. l. j. & l. nec ciuitatis. & de hoc dr̄ in insti. de satisda. §. sin autem per procur. in fi. & intellige q ille actor sic constitutus a tutore vel curatore debet constitui cum decreto iudicis, ut instit. de cura. §. fina. ff. de administra. tuto. l. decreto. & talis nihilominus cauet de rato, licèt mandatum habeat. ff. rem ratam habe. l. actor. & hoc verum est in actore constituto a tutore vel curatore. Secus in actore vniuersitatis: & in actore bonis dato: 23 quia illi non cauent: ut in d. l. actor. † Item si procurator actoris noluerit cauere de rato: de deferendo si requiratur repelli poterit, licèt mandatum habeat seu literas. C. de satisda. l. vna. ff. de procur. l. non solum. §. est. & l. mutus. § pęna. & C. eo. tit. l. actiones. & de hoc dicitur ff. iudi. sol. l. si ad defendendum. & super rubrica eiusdem tituli, & hoc verum est, nisi sit procurator in rem suam ex causa non lucratiua, vel ex necessitate, & non in fraudem eorum qui nolunt agere. ff. de procur. l. seruum. § fin. & l. seq. Secus si ex causa lucratiua: quia tunc defendit: ut ff. eo. 24 l. pater. † Item maritus pro vxore non debet admitti: nisi satisdationis vel ratihabitionis cautio præcedat. C. de procur. l. 3. & l. maritus. Item procurator admitti non debet, vt videtur, nisi literę procuratorię quas portat parti aduersę: vel iudici dirigantur, arg. ff. de procur. l. qui absentem. & arg. extra de eo qui mit. in pos. causa rei. c. primo. C. de recep. l. cum antea. §. sinautem. ff. rem ra. hab. l. nec satisdatio. versic. in libello principi dato. ff. de procur. l. si procuratorem. ubi dr̄, si procurator est absens; dn̄s satisdationem releuare uelit, literas suas ad aduersarium dirigere debebit, quibus significet quem procuratorem aduersus eū, & in qua causa fecerit. Ratumque se habiturum, quod cum eo actum sit, literę non valebunt, nisi sint factæ per manum publicam, vel sigillum publicum habeant, puta episcopi, vel alterius authenticę personæ, vt C. de episco. & cleri. l. si qua. in fi. & C. de manda. princ. l. vna extra de proba. c. post cessionem, vbi de hoc. Sed distinguendum est in literis & sigillo. vnde primò pone, q quidā Petrus ciuis Tolosanus fecit citari per literas apostolicas quendam G ciuem Caturcen. Ille verò G. citatus misit procuratorem cum literis procuratoriis sigillo episcopi vel offic. Caturcen. sigillatis. quibus literis mandabat ipse episcopus vel officialis, q ille G. ciuis Caturcen. in sui præsentia constitutus procuratorem illum constituerat, & iudicatum solui pmiserat coram eo, vnde quæritur an ille procurator pro talibus literis releuetur a satisdatione iudicatum sol. quam præstare dēt procurator rei. aliàs non est idoneus, ut in instit. de satisda. § ab eius. & §. si verò, & ff. de procur. l non vr̄. & respondetur q non illa potissima ratione: quia ille P. ciuis Tolosanus non est de fo-25 ro, nec de iurisdictione dicti episcopi vel offic. Caturcen. † Vñ cum non sit prælatus suus: nec iudex suus, non potuit illi. P. stipulari: quia cum dicitur, q tabellio, vel aliquis prælatus, vel psona authētica alteri stipuletur. hoc verum est inter suos subditos, quibus stipulari possunt, vt ff. rem pupilli. sal. fo. l. 2. & 3. & 4. & in auth. de his qui ingre. de appel. § i. col. 5. extraneis autem nequaquam stipulari possunt, vt inst. de inutili stipu. § alteri. C. 26 de inuti. stipu. l. 3. cum suis similibus † Item quare crederetur literis episcopi, cum verbo suo minime crederetur, arg. ff. de offi. præsi. l. pręser. quantacūq; præfulgeat dignitate, vel etiam honestate, arg. C. de test. l. iureiur. C. de arbit. l. ne in arbitris. § sinautē. & 4. q 3. §. item si vnus. 6. q. 2. si tamen. & ca. placuit. & extra de probatio. qm̄. & ext. de test. c. cum a nobis. & cap. cum tu. & viua uox potior est q̄ mortua, vt in auth. de fide instru. §. si verò tale. 27 cum suis concordant. † Item literis regis seu principis non creditur. ext. de fide instr. cum dilectus. nisi de consuetudine habeatur, vt ibi dr̄. Itē cautio de iudicato soluendo hēt fieri solēniter cum

cum stipulatione: vt ff. de procur. l. qui proprio. vbi dicit solenniter &c. & insti. de fideiussorib. §. fi. & insti. de satisda. §. si verò. ff. mand. l. si de hæreditate. cum suis cõcordan. So. inter p̃sentes stipulatio habet fieri. aliàs non valet. vt instit. de inutili stipu. §. 28 item verborum. vbi dr̃: † verborum obligatio inter absentes concepta inutilis est. C. de inuti. stipul. l. 3. ff. de verb. oblig. l. j. in prin. licèt sit ꝯ. ff. de dona. inter virum & vxor. l. ea quæ. igitur illa cautio de iudicio soluendo recepta per dictum episcopum vel officialem non valet duplici ratione, s. quia inter absentes facta est: & quia ille episcopus vel offic. illi absenti non potuit stipulari per rationem supradictam. & quia illa satisdatio actori debet præstari, vt ff. de iudi. l. non iudice. Sed opponi posset: quia literis episcopi creditur, vt C. de epis. & cleri. & l. si qua per ca. Illi autem legi responderi potest, ꝙ illud habet locum, ꝙ creditur literis episcopi: qñ non est in præiudicium alicuius, vt ibi dr̃. Item posset opponi per legem. ff. de acquir. rerum domi. l. penult. Ibi dr̃, ꝙ litera, quæ fit noĩe meo, est mea. Sed r̃ndet, ꝙ illa litera non erat illius dñi, qui eam deferebat, quod apparet: 29 quia erat commendaticia. † Attamen quæritur, si citetur aliqs priuatus: an valeat litera procuratoria suo sigillo proprio sigillata, arg. quod sic. ff. de constitu. pecu. l. quidam. ff. rem ratam habe. l. ne satisdat. & C. de rebus ali. non ali. l. 2. & de hoc dicitur. ff. de procu. l. si procuratorem. super verbo intelligendum, &c. Item ad hoc potest opponi per decreta. extra de prob. post cessionem. & extra de fideiusso. peruenit. & extra de fide instrum. c. 2. extra de re iudic. ad probandum. & 73. distin. in nomine domini. in fin. & 11. q. 3. curę. ff. de custo. & exhiben. re. l. diuus. vbi 30 dr̃, ꝙ literis cuiusq; iudicis creditur. Solutio. dicas † ꝙ circa iudicia non creditur literis episcopi. nisi habeant testium subscriptionem: vel quatenus constiterit legitimis documẽtis, vt ext. de proba. c. qm̃ ꝯ. & extra de testib. cum a nobis. circa alia verò, quæ non sunt in præiudicio alicuius: vel quæ ipse episcopus facit in figura ordinarij iudicij: bene creditur sigillo suo, vt puta qñ inquirit, vel excõicat delinquentes, vel concedit literas sup testamentis vel ꝯctibus, quibus interfuit, arg. extra de ꝑbat. qm̃. post cessionem. ext. de fideiussori. peruenit. & arg. ext. de accus. 31 cum dilecti. j. & 11. q. 3. curę. † vel potest dici, ꝙ literis episcopi & aliorum prælatorum creditur de consuetudine potius, quàm de iure, per iura præallegata. ext. de fide instrum. cum dilectus. cum suis similib. & de isto iudicio & figura iudicij, dr̃. C. de agricolis & censi. l. cum scimus. super verbo, confessionibus &c. & super verbo, inter acta &c. lib. 11. quæ videtur contra hoc. & C. de latina libert. toll. l. vna. §. similiq; modo. illud tñ quod supra dictum est, scilicet ꝙ literæ procuratorię debent dirigi aduersario vel iudici. Quidam dicunt, vt Goffredus, ꝙ non valet cõsue 32 tudine refragante. † Item si maritus habeat literas procur. ab vxore non debet admitti, nisi in hoc solum, de quo literæ procuratoriæ fecerint mentionem. C. de procurat. l. maritus. in fin. Item si duo procuratores dati sunt diuersis tẽporibus: primus non valet: vt extr. eo. titu. c. non iniuste. ff. eo. pluribus. & l. si qs. 33 §. vlt. † Item vr̃, ꝙ si procurator fuerit constitutus ante iuramentum calumnię, ꝙ non valeat. C. de iura. calum. l. 2. §. sin autem. vbi dr̃, sin autem absfuerit alterutra pars, & ꝑ procuratorẽ eius causa agitur, non ante licentiam habeat actor litem exercendam suam procuratori mandare, nisi prius actis interuenientibus in prouincia, in qua degit, sacramentum calumnię subeat. Sed tu dicas, ꝙ bene potest cõstitui procurator ad ea, quæ fiunt ante iuramentum calumnię, vtpote ad litem cõtestandam uel ad alia facienda, vt ff. de procur. l. sed etiam. & l. non solum. in prin. & quod primò hic dictum est, intelligitur, qñ aliquis vult constituere procuratorem ad totam causam, quod non potest. scilicet ad iurandum de calumnia. Nam principalis persona iurare debet, ut de hoc consueuit notari in prædicto §. sin autẽ. 34 † Item procurator in causa populari interuenire nõ potest, vt ff. de procur. l. licèt in popularibus. nisi inquantum priuatũ tangit commodum, vt in ead. l. & l. non cogendum. §. qui ita. ff. ne quid in loco publico. l. penul. & hoc verum est ex parte actoris, secus in reo, qui bene potest constituere procuratorem, vt ff. de popula. act. l. populari. vbi dicitur, qui populari actione conuenitur: ad defendẽdum procuratorem dare potest. Is autem qui 35 eam mouet, procuratorem dare non potest. † Item videtur, ꝙ nullus prælatus ecclesiæ procuratorem constituere possit, nisi post litem contestatam, eo ꝙ prælatus procurator rerum ecclesiasticarum dicitur, non dñs, vt 12. q. j. c. fin. & extra de donatio. c. fraternitatem. vbi dr̃. fraternitatem tuam credimus non latere, ꝙ cum ep̃s & quilibet prælatus ecclesiasticarum rerum sit ꝑcurator non dñs, conditionem ecclesiæ meliorare potest: facere autem deteriorem non debet. Ad idem 12. q. 2. casellas. ar. C. de proc. l. neq; & l. ꝙ quis. vbi dicitur, ꝙ procurator procuratorem constituere non potest, nisi post litem contestatam, ar. ad 36 idem. ff. de procu. l. nec ciuitatis. vbi dr̃. † Nec ciuitatis actor negotium publicum per procuratorem agere potest, & quod dr̃ de prælato, idem dici potest de tutore, & de curatore, & actore, seu administratore ciuitatis. & de hoc consueuit notari. ff. eod. tit. l. j. & l. prædicta. nec ciuitatis. & hoc notauit dñs Tancredus in libello suo in eo. tit. in §. tutor. tñ de ep̃o dicunt quidam cõtra, vt argu. 5. q. 3. ep̃s. & quia non oportet seruum Dei litigare. 2. q. 7. sicut. Quidam tñ dicunt, ꝙ bene potest prælatus cõstituere procuratorem ante litem contestatam & post: vt in auth. de sanctis. epi. ad hoc facit, extra de rescrip. c. edoceri. & hoc de con 37 suetudine obseruatur. † Item si procurator ad vnam speciẽ constitutus transgrediatur mãdatum, audiri non debet, vt C. de ꝑcurato. l. si procurator. & C. de transac. l. transactionis. C. mand. l. cum mandati. C. de noua. l. non abstulit. ff. de pac. l. nam. & l. si tñ. arg. ext. de offi. deleg. c. cum olim. & in institu. mand. §. is qui. arg. ff. de iureiur. l. aliàs. Item in literis procuratoriis contineri debet, ad quid procurator constitutus est: puta ad agendum vel defendendum, ar. ext. de procur. constitutis. & ca. accedens. arg. 38 de appel. c. Nicolao. † Item monachus vel canonicus vel quilibet regularis & capellanus, & omnes ad sacros ordines ꝑmoti. & qui ecclesiasticis beneficiis sustentantur: prohibentur esse procuratores, vel aduocati, nisi in casibus, extra de postul. c. j. & 2. & 3. extra ne cle. vel mona. c. j. & 2. & extra de syndico. c. vno. in fin. 16. q. j. placuit. vbi loquitur de monacho, arg. 2. q. 7. sicut sacerdotes. in prin. in fin. vbi dr̃, ꝙ seruos Dei litigare nõ oportet. & 11. q. j. te quidem. §. ex his omnibus. versi. Secularia &c. & in auth. de sanc. episc. §. Deo amabiles. & §. aliud autem. col. 9. arg. C. de episc. & cler. l. repetita. & C. de testam. l. consulta diua. 39 † In casibus tñ clerici possunt, scilicet pro miserabilibus personis, & pro ecclesijs suis, & pro personis coniunctis, dum necessitas imminet, ut ext. de postulan. ca. vlti. & de hoc dr̃. 3. q. 7. sunt autẽ. Item potest dici de quolibet clerico: tñ coram iudice seculari, vt no. C. de episc. & cler. l. placet. & in auth. prædicto §. alium. arg. contra 16. q. j. monachi. 2. vbi dr̃, ꝙ monachus potest esse procurator de licẽtia abbatis, sed intellige in causis monasterij sui. extra de transac. c. contingit. Item vr̃ ꝯ. extra de censi. c. sopitę. ubi quidam abbas fuit procurator pro aliis abbatibus. Sed dic, ꝙ ibi erat consors eiusdem litis, vel dic ꝙ abbas potest 40 esse procurator ratione administrationis, vt supra dicitur. † Itẽ qui est in magistratu, procurator esse non potest, vt 2. q. j. prohibentur. Item postquam aliquis pręlatus fuerit depositus: postea procurator esse non potest, arg. 3. q. 7. § tria. vbi dicitur, ꝙ a sena 41 tu remotus non potest esse procurator. † Item seruus procurator esse non potest, vt ff. de procur. l. seruum quoq;. ar. C. de rei vend. l. non seruum, arg. ff. si quis cau. l. quoties. ff. de testi. l. serui. C. de testi. l. seruos. ff. ad l. Corn. de fal. l. nullo. nisi in casib. C. vbi fiscales vel diuinę do. l. fi. tit. de iudic. l. vix. hoc tñ intellige, ꝙ in causis procurator esse non potest, vt supra allegatum est: secus in negotiis, vbi bene potest constitui: vt ff. de procur. l. seruum. 42 & consueuit dici. C. eod. l. neq;. † Item procurator rei satisdare debet iudicatum solui, nisi ipse dñs præsens fideiussor sui procuratoris existat, iudicatum solui sub hypotheca rerum suarum: vt institu. de satisdationib. §. si verò. C. de satisdationib. l. una. C. de procu. l. j. ubi de hoc. licèt apud acta fuerit constitutus, ut ibi dr̃ in fi. & C. de cõlor. eiusdem lit. l. 2. & de hoc dr̃. ff. iudicatum sol. l. si ad defendendum. ff. de procur. l. si procuratorem. Quidã etiam dicunt, ꝙ si dñs millesies fideiuberet pro suo procuratore iudicatum solui, nihilominus procurator caueret, ut in d. l. C. de satisd. in fin & nota. ff. de procur. l. si procuratorem. quod 43 uerum credo. † Item procurator rei qñq; tenetur cauere rem ratam dñm habiturum, ut ff. rem rat. habe. l. tutore. ff. de procu. l. non solùm. §. si status. & §. est & alius. & l. Pompon. §. sed & is. ubi de hoc. Itẽ procurator non ualet, si dñs eius re integra moriatur, ut C. mand. l. mandati. in instit. eod. § item si adhuc. argu. extra de officio delega. cap. gratum. & cap. relatum. & cap. licet. 44 † Item filiusfamil. procurator esse nõ potest ſm quosdam sine consensu patris, arg. C. mandati. l. 3. C. de bonis quæ libe. l. cum non solùm. j. respõso. in fi. & in glo. quæ incipit, captis pig. &c. & l. cum oportet. arg. C. ad senatusconsultum Macedo. l. fin. & C. de annali excep. l. j. in fi. & C. de asses. l. uelut. hoc tñ non placet dño Guidoni, nec pluribus aliis per l. ff. de iudi. l. tam ex cõtractibus. & C. de proc. l. filiusfa. §. ipse quoq;. extra de procurat. c. non iniuste. & hoc dictum est supra in ti. ꝯ actorem in §. item 45 filiusfam. &c. † Filius autem familias procuratorem constituere non potest: nisi in illis casibus, in quibus ipse agere potest, puta in castrensi peculio, uel quasi, uel in aduentitio, uel quasi, & pater eius non sit pręsens, uel procurator patris, ut ff. eo. l. filius. ff. de iudi. l. si longius. ff. de iniur. l. sed si unus. §. filio. Item si duo procuratores simul dati sunt, alter sine altero agere uel defendere non potest, arg. extra de offi. delega. capit. prudentiam §. j. 46 † Item infamis procurator esse non potest, ut 5. q. 3. quia episcopus. 3. q. 7. c. j. & c. infamis. arg. ff. de postulan. l. j. §. 2. & §. hoc edicto. & de hoc consueuit dici. extra de iura. calum. c. imperatorum. & extra de iudi. c. cum deputati. Sed contra in institu. de excep. §. fin. ubi dicitur. Eas uerò exceptiones, quæ olim procuratoribus propter infamiam uel dantis uel ipsius procuratoris opponebantur cum iudiciis frequentari nullo modo prospeximus. modò quiescere sancimus: ne dum de his alteratur ipsius negotij disceptatio proteletur, sed potest solui secũdũ quosdã. Nam infamis leui uel parua infamia procurator esse potest, ut in d. §.

in d. §. secus si esset infamis maiori infamia, vel per sententiam, vel ipso iure: quia tunc procurator esse non potest, vt notari cõsueuit in iuribus alleg. & ff. de arbi. l. Pedius. C. de infam. l. vna. lib. 10. vel dic secus de iure canonico, & secus de iure ciuili, ut in prædicto. §. infamis de infamibus multa inuenies inf. in titu. contra testes. † Item per procuratorem hæreditas adiri nõ po- 47 test, vt ff. de acquir. hære. l. Paulus. vbi dicitur. Paulus respondit, per procuratorem hæreditatem acquiri non posse. Item obijci potest procur. tu recepisti pecuniam ꝑ procuratione tua: ergo non debes recipi tanquam procurator, sed potius tanquam locator, qui locasti operas tuas. vnde est contracta locatio, non mandatum: & merces est contraria officio procurationis, vt ff. manda. l. j. §. 2. † Item dicitur, quòd procurator est, qui aliena 48 negotia mandato domini gerenda gratuito administrat, vt ff. eo. l. j. & his quæ ibi notantur, sed cum mãdatum gratuitũ non receperis: ergo tanquam procurator recipi non debes, vt dictũ est. de hoc consueuit notari. ff. eo. titu. l. j. in glo. Sed nonne &c. & in sum. Goffr. in titu. eod. in §. j.

SVMMARIVM.

1. *Oeconomus auctoritate episcopi vel prælati debet constitui.*
2. *Actor vniuersitatis non admittitur, si constitutus sit tantum ad lites præsentes.*
   Actor constitutus sine decreto principis non admittitur.
3. *Actor, syndicus & ęconomus non constituti a maiore parte vniuersitatis possunt repelli.*
4. *Actor vel syndicus vniuersitatis non nisi post litis contestationem potest constituere procuratorem.*
5. *Oeconomus ecclesiæ & tutor pupillo datur.*

Contra œconomum. Artic. ix.

1 Contra ęconomum potest dici, ꝙ † debet constitui auctoritate episcopi, vel prælati, vt 9. q. 3. cum similib. C. de epis. & cle. l. oẽs. §. nihilominus & extra de iuram. calum. c. imperatorum. in fin. & debet esse clericus, vt C. de episco. audi. l. decernimus. 17. q. 7. noua. ar. extra de rescri. c. edoceri. & extra de syndico. cap. vno. Quidam tamen dicunt hoc verum esse in causis spiritualibus: in temporalibus verò laicus bene poterit constitui, arg. 77. dist. in singulis. Item dicitur, ꝙ ęconomus debet esse de gremio illius ecclesiæ; a qua est ęconomus constitutus: aliàs non valet, 2 vt 89. dist. quia 16. q. fi. quoniam. † Item si actor vniuersitatis cõstitutus fuerit, nisi tantum ad præsentes lites: non valet, vt ff. qđ cuiusq; vniuers. l. item eorum. § decuriones. Item non valet, si sine decreto principis fuerit constitutus, ut in d. l. item eorum. ff. de colle. illic. l. j. ff. de administ. tut. l. decreto. & in inst. de cura. §. fin. C. de appel. l. si actor. ff. quando ex facto tut. l. tutor. Item dicitur de syndico, vt in ead. l. & instit. de cura. §. fi. ff. de curato. l. fi. ff. de his qui no. infa. l. furti. in §. mandati. & consueuit nota- 3 ri. C. de procur. l. neq;. † Item actor & syndicus & ęconomus repelli possunt: nisi a tota vniuersitate, vel toto capitulo, uel a duabus partibus fuerint constituti. ff. quod cuiusq; vniuer. l. nulli. & l. item. §. actor. & §. ex his. & l. planè. vel quidam dicunt, ꝙ sufficit: si a maiore parte fuerit constitutus, vt ff. de conditio. & demonstr. l. municipibus. ff. ad municipa. l. municipes. & de hoc notatur. C. de iura. calum. l. 2. §. hoc etiam. in gl. plurimam &c. 4 † Item si actor vel syndicus vniuersitatis constituat procuratorem: repelli potest nisi post litem contest. ff. de procur. l. nec ciuitatis. Item syndicus siue actor, vel ęconomus excommunicatus repelli potest, vel si ab excommunicatis fuerit constitutus, vt dictum est supra ꝯ procuratores, in §. j. postea potes notare 5 versus de hac materia quæ sit differentia inter ipsos. † Oeconomus datur ecclesię: tutorque pupillo. Est procurator, curator, syndicus, actor. Priuati minimi, plebis episq; copi.

SVMMARIVM.

1. *Aduocare seu postulare quid dicatur proprie.*
2. *Aduocare quæ nequeant personæ.*
3. *Hæreticus, iudęus & quiuis infidelis contra Christianum aduocare nequit.*
4. *Religiosi non possunt aduocandi officio fungi.*
5. *Clericus in sacris, vel aliàs beneficio ecclesiastico sustentatus repellitur ab aduocationibus.*
6. *Clericus aduocare non potest coram iudice seculari.*
7. *Aduocatus non debet vti verbis procacibus & improbis.*
8. *Aduocatus esse nemo potest in causa, in qua iudex fuit.*
9. *Infamis aduocatus esse non potest.*
10. *Excommunicatus non potest esse aduocatus.*
11. *Aduocans cõtra vnum in vna causa in eadem pro eodem aduocare non põt.*
12. *Aduocatus remouetur, qui cum clientulo de quota litis paciscitur.*
13. *Aduocare quæ prohibeantur personæ.*
    Aduocatus dum aduocat, stare debet.
14. *Aduocatus noc obtemperans iudici quando possit ab aduocatione repelli.*
15. *Aduocatus punitur lite contestata exceptionem dilatoriam proponens.*
    Aduocatus literarum debet esse peritus.
16. *Tabellio non debet aduocationis officium exercere.*

Contra aduocatos. Artic. x.

Quoniam in iudicijs sępe veniunt aduocati: & qñq; illi qui ꝑhibentur incipiũt aduocare. ideo dicendum est ꝯ aduocatos. Pri- 1 mò sciendum est, quid sit aduocare, siue postulare. † Aduocare seu postulare est desiderium suum, siue amici sui in iure apud eum qui iurisdictioni pręest: exponere, vel alterius desiderio cõtradicere, ut ff. de postu. l. j. § j. & 3. q. 7. infamis. § tria. & § sin au- 2 tem. † Item si surdus, vel mutus, vel cęcus, vel perpetuò furiosus, vel seruus. vel minor 17. ann. fuerit, non poterit aduocare, vt in pręd. iuribus ff. & 3. q. 7. ver. quidam. vbi dr̃, ꝙ minor 17. ann. põt nõ postulare, surdus, fęmina, vtroq; lumine orbatus. qui muliebria passus est, nisi per vim prædonum, vel hostiũ stupratus est, prohibetur, & de calumnia in iudicio damnatus. ad 3 hoc facit in institutio. qui manu. non pos. § fina. † Item hæreticus, vel iudęus, vel alius infidelis, contra Christianum aduocare non potest: vt C. de postul. l. nemo. & C. de episc. audien. l. nemo. & extra. de hæret. c. excommunicamus. §. credentes. vbi dr̃, si fuit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur, & si aduocare præsumpserit, omnia bona sua proscribantur: & ipse in exilium deponatur, vt in prædictis. ll. nemo. & nemo. & iudex qui eum admiserit: in centum libris auri debet condemna- 4 ri, vt ibi dicitur. † Item monachus & quilibet regularis ab aduocationibus prohibetur, vt extra ne cleri. vel mona. per totũ. & extra de postul. ex parte 16. q. j. placuit. ubi dicitur. Placuit nostro communi consilio &c. Supra est totus tenor illius in titulo. ꝯ actorem. ad hoc facit eodem titulo, & ead. q. monachi. & ca. alia est causa. & 3. q. 7. c. sunt autem. de hoc dictum est plenè supra in titu. contra actorem, procuratorem. in § item mona- 5 chus, &c. & ibi recurras. † Item presbyter vel clericus in sacris promotus, vel in minoribus ordinibus cõstitutus, dumtamen ille qui est in minoribus ecclesiastico beneficio sustentetur, ab aduocationibus repelli possunt, vt 14. q. 5. deniq;. ext. de postul. c. j. 2. & 3. C. de testam. l. consulta. & C. de episcop. & cler. l. repetita. vbi in casibus, vt in iuribus allegatis. & 3. q. 7. §. tria. & §. sunt autem. vbi dr̃ plenè, quæ personæ possunt postulare, & quæ nõ, 6 & pro quibus personis. † Item nullus clericus debet aduocare coram iudice seculari, vt C. de episc. & cleri. l. placet. & hoc notatur. ff. de postul. l. j. §. 2. & in prædicta l. repetita. & maxime in causa criminali, ut extra ne cleri. vel mona. c. sententiam. & per totum. & 51. dist. aliquantos. 23. q. 8. his a quibus. vbi dicitur. His a quibus domini sacramenta tractanda sunt: iudicium sangui- 7 nis agitare non licet. † Item procacibus verbis & improbis aduocare prohibitum est, vt C. de app. l. fi. § in frustratoriis. arg. C. de vete. iur. enuc. l. j. §. nostram. & nihilominus est infamis, vt 3. q. 7. infamis § tria. vbi dicitur, si quis adeo procax &c. de verbo ad uerbum ponitur inf. eo. l. illud. idem est. C. de postulan. l. 8 quisquis. † Item quicunq; in aliqua causa principali iudex fuerit uel assessor: aduocare postea non poterit in eadem. C. eod. l. quisquis. in prin. & in fi. C. de asses. l. fin. in princ. ubi dicitur. Ne 9 cum in utrunq; festinet: neutrum bene peragat. † Itẽ infamis aduocare nõ potest, ut ff. de postulan. l. j. § hoc edictum. & §. ait prætor. & l. quos prohibet. & C. de postulan. l. quisquis. & de hoc plenè consueuit notari. ff. ad l. Iuliã repetun. l. hac lege. § j. & 3. q. 7. infamis. §. tria. & §. sunt autem. & hoc est uerum, nisi ꝑ certis personis, quæ enumerantur in d. § tria. versic. Alij enim omnes &c. & hoc intelligitur de illis infamibus, qui nõ sunt summa turpitudine notati: nec etiã sunt infames ipso iure, vel dãnati de crimine capitali; nã tunc pro aliquibus aduocare non possunt, vt dicit dominus Azo in summa sua, in c. eo. §. Alij au- 10 tem sunt &c. † Item excommunicatus aduocare non potest ꝑ iura præallegata, supra in titulo cõtra procuratorem. §. primo. Item publicè pugnantes cum bestijs in arena pro aliis aduocare non debent, vt ff. de postulan. l. j. §. itẽ senatusconsulto. 3. q. 7. §. infamis. §. tria. & hoc est: quia infamis est, vt dictũ est in illo. 11 §. item infamis &c. supra. † Item si fuerit in vna causa aduocatus cõtra Titium, in eadem causa pro ipso Titio aduocare nõ debet, vt ff. de his qui notantur infa. l. athletas. § idem procurator. & ff. de præuarica. l. 3. § ꝙ si aduocato. & C. de aduoc. diuer. iud. l. j. & hoc est verum, nisi in casibus, quos habes ff. de postul. l. fi. & facit ad hoc 93. distin. legimus. & c. diaconis. & de hoc cõ- 12 sueuit notari in prædicta l. ff. de postulan. l. fi. † Item ab aduocatione remouetur, qui cum graui damno pactus est cũ suo clientulo de quota parte litis sibi præstanda. C. eo. tit. l. si qui. & 3. q. 7. §. arctentur. Item repellitur ab aduocatione, qui lege Iulia. repe. fuerit condemnatus, vt ff. ad l. Iulia. repe. l. hac lege. Item nota in istis versibus, qui sequunt, illos qui aduocare prohibentur. 13 † Non cuicunq; datur vt postulet, immo vetatur. Luminibus carens: mulier muliebria passus. Adiectus pęnę seruus, puer, actor arenę, & hæc probantur 3. quæst. 7. §. tria. Item nota, ꝙ aduocatus stare debet, cùm aduocat, vt C. de postulan. l. quisqs. in fi. & in authen. vt ab illustribus. §. j. col. 5. vbi de hoc. & C. de offic. ciui. iud. l. j. & C. vbi senatores vel clarissimi. l. fi. §. sedendi. & non debet iterare ea quæ semel fuerint perorata, vt C. de appel.

pel.l.fi.§.non iure. † Item nota, ꝙ si aliqs aduocatus ammonitus fuerit a iudice, vt alicui suum præstet patrocinium, & ei nō obtemperauerit: postea repelli poterit ab aduocatione in curia illius iudicis: nisi se rationabili causa excusauerit, vt 3.q.7.§.tria. vbi dicitur. si quis verò ammonitus &c. inf. est tenor illius. cap. arg.ff.de postulan.l.quos prohiber.& C eo.l.prouidendum. §.si quis verò. vide tamen, an sit prohibitus aduocare imperpetuū, vel ad tempus.& de hoc tractatur §.eod.titu.l.j.& ff. de pęn.l.fi. † Item nota, ꝙ si aduocatus exceptionem dilatoriam post litē contestatam proposuerit, de rigore iuris puniri debet in vna libra auri, vt C.de exceptio.l.si quis aduocatus. Item nota, quòd aliquis aduocatus esse non debet, nisi peritiam habeat literarū, quanquam sit peritus in exercitio, vt C. de aduoca. diuer.iudi. l.iubemus.ff.de varijs & extraordin.cogni.l.j.§.aduocatus. & in authen.de iudi.in prin. col.6. ibi Nos igitur &c.C.de postulan. l.2.& hoc secundùm quosdam. Alii dicunt, ꝙ sufficit, si exercitium causarum habeat. C.de iudic.l.certi. vbi de hoc, & in prædictis ll dicitur, ꝙ inter aduocatos non numerabuntur, nisi fuerint literati: tñ hoc habet locum in aduocatis, qui salarium de publico recipiebant, qui erant centum numero, ut ibi dicitur. † Item tabellio vel seruus non debet aduocationis officiū exercere, argu.C.de decurio.l.vniuersos. & consueuit notari. C. de tabu.l.generali.lib.10. in fi. Vltimò no. ꝙ ad euidentiam istius præsentis tituli quis possit esse iudex vel aduocatus: & quis nō, totum.c.quod est.3.q.7.infamis.hic de verbo ad verbum inserui, siue scripsi in hunc modum.

SVMMARIVM.

1 *Infamis nec procurator esse potest, nec causarum cognitor.*
2 *Postulare quid sit.*
3 *Postulare qui prohibeantur.*
4 *Infames prr quibus possint postulare personis. & nu. 5.*
6 *Procax in verbis aduocatus esse non poterit.*
7 *Aduocatus cuilibet parti patrocinium denegans foro carebit.*
8 *Aduocatus qui egit cām fisci potest contra eundem patrocinium prestare.*
9 *Filius in re patris arbiter esse potest.*
10 *Seruus arbiter esse non potest: libertinus autem sic.*
Infamia pluribus irrogatur modis.

Tertia quæstio.7. Infamis.

Textus est decreti.

1 Infamis persona nec procurator † esse potest; nec cognitor tria sunt, quibus aliqui impediuntur: ne iudices fiant. Natura surdus & mutus, & perpetuò furiosus, & impubes: quia iudicio caret. Lege qui senatu motus est. Moribus fęminę & serui: non quia iudicium non habeant: sed quia præceptū est, vt curialibus non fungantur officijs, verū si seruus dum putaretur liber, & ex delegatione sentētiam dixit: quamuis postea in seruitutem depulsus est: sententia ab eo dicta rei iudicatæ firmitatem tenet: & hr̄ lex in ff. titu.de postulan. Infames esse non possunt procuratores vel patroni causarum. Sunt autem tres ordines eorum qui prohibentur postulare: † est autem postulare desiderium suum, vel amici sui in iure apud eum qui iurisdictioni præest exponere: vel alterius desiderio contradicere, vt præmisimus. Non postulantium tres ordines sunt. Quidam prohibentur omnino postulare, vel propter ętatem: vt minores 18. annis, vel ꝓꝓ cām, vt surdus, qui omnino non audit. Aliis prohibetur ne pro aliis postulent, vel ꝓꝓ sexum, vt fęminę. vel propter casum, vt vtroque lumine orbati, vel ꝓꝓ notā turpitudinis, vt hi qui corpori suo muliebria passi sunt: nisi forte vi prędonum vel hostium stuprati prohibentur. † Similiter qui capitali crimine vel calumnia publici iudicij sunt damnati: vel qui operas suas locauerint, vt cum bestijs depugnarent in arena, pro aliis prohibentur postulare, his personis pro se allegare permittitur, pro alio prohibetur, nisi forte tutelam impuberum vel curam adolescentium nō affectatam, sed necessariam administrent, pro his em̄, quorum curā gerūt, eis postulare permittitur, vel conceditur. † Alij enim omnes qui vt infames notantur, nisi pro se & pro certis personis postulare non possunt, nisi in integrum restitutionē acceperint: permittitur autem eis postulare pro parentibus, patrono vel patrona, pro liberis etiam suis. fratre & sorore, socero & socru. genero, nuru, vitrico, nouerca, priuigna, priuigno, pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo, & fatua, prodigo, surdo, muto, & adolescente. † Item pro aliis quibus propter infirmitatem curatores dari solent, & qui negotiis suis aliquo perpetuo morbo superesse non possunt: omnes autem, qui non sponte, sed necessariò fungūtur officio, sine offensa postulare possunt: etiam si hi quibus nō nisi pro se postulare permittitur, propter affinitatem verò non eas accipere debemus, quæ quōdam fuerunt, sed præsentes. nurus, & generi appellatione, & soceri & socrus, & vlteriores quibus solet accidere continentur. arcentur etiam a professione aduocatorum: sicut in 2. lib. C. tit. de postulando inuenitur, qui sub nomine honoratorum ex ipsis negotijs quæ intuenda susceperunt emolumentum sibi certe partis cum graui damno litigatoris, & deprędatione poscentes inueniuntur. † Item si quis adeo procax fuerit vt non ratione, sed probris putet esse certandum, opinionis suæ imminutionē patiatur: propterea non liceat aduocato vllum cōtractum inire: vllam pactionem subire, conferre cum eo litigatore, quem in propriam fidem recepit: nec ex industria iurgium protrahere apud vrbem Romam, etiam honoratis qui hoc putauerint eligendum eo vsque liceat orare, quousque maluerint, videlicet vt non ad turpe compendium & stipem deformem hæc arripiatur occasio. Nam si lucro pecuniaq; capiantur, veluti abiecti, vel degeneres inter vilissimos numerabuntur. Si verò in vno auditorio duo tantum vel plures prę cęteris fuerint, quorum fama sit hilarior, in iudicantis officio sit, vt par causidicorum distributio fiat, & exequatur pro partibus auxilium singulorum. † Si quis vero monitus a iudice ea excusatione, quæ nequeat comprobari, cuilibet parti patrocinium denegauerit: careat foro, sciatq; sibi etiam nunquam agendi copiam posse restitui: si quis autem litigatoribus detectus fuerit separatim tractasse cū pluribus: & aduersario suo subtraxisse parti defensionis copiam ostendet, procul dubio iniquam a se litem foueri, & auctoritatem iudiciariam elusam a se experietur. † Itē quāuis illi, qui causam fisci egissent, prohibeantur aduersus fiscum patrocinium præstare, tamen hodie aduersus fiscum possunt patrocinium præstare, vel exhibere priuatis, dum eam causam declinent suscipere, quam tractauerant, dum fisci aduocati fuerunt. Item si cōtra patrem pupilli causam egisti: tutor vel procurator datus, causam eandem defendere non prohiberis. Cognitores verò ex officio intelliguntur non ex arbitrio; nihil n. refert, qui arbitriū suscipit: an sit integræ famę, an ignominiosus. † Filius enim etiam in re patris arbiter esse potest: nā etiam iudicem eum esse posse plerisq; placet. Si quis verò iudex fit, arbitrium recipere eiusdem rei de qua iudex est in se compromitti iubere prohibetur, & si sententiam dixerit, non est danda pęnę persecutio. † Seruus autem arbiter esse non valet, libertinus esse potest. porro infamia multipliciter irrogatur. Aliquando enim contrahitur genere delicti declarati per sententiam: veluti cum iudex pronuntiat iniuriam fecisti hæreditatem compilasti, calumniatus es. Aliquando genere pęnę, sicut illi qui damnantur in opus publicum, qui pristinum quidem statum obtinent. Sed damno infamię etiam post impletum tempus subijciuntur. Aliquando pęnę & delicti declarati per sententiā: veluti dum fustibus cęso per preconem dicitur cicofantis, id est calumniator. Aliquando ipso genere facti, vt exercentes improbum fęnus, & illicite exigentes vsuras vsurarum, & quæ intra tempus, in quo moris est lugere maritum, matrimonium contrahit, & qui sciēs eam vxorem duxit. Item testatur Felix Papa, & eisdem verbis. Item euangeliū, & ille qui trabem in oculo gestabat, probatur educere non posse festucam de oculo fratris sui. Item Dauid in lib. Psal. peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas &c. Item Greg. Cuius vita despicitur, restat vt eius prędicatio contemnatur.

SVMMARIVM.

1 *Tutorum quidam sunt testamentarij, quidam datiui, & alij legitimi.*
2 *Tutores quidam ex inquisitione dantur, & quidam sine.*
3 *Tutores qui satisdare teneantur.*
4 *Tutor & curator administrare non possunt, nisi prius inuentariū fecerint.*
5 *Tutor vel curator ante omnia inuentarium facere debet in rebus pupilli vel adulti.*
6 *Inuentarium triplex reperitur.*
7 *Maritus non potest esse tutor vel curator suæ vxoris.*
Hæres tutoris eiusdem pupilli non potest esse tutor.
8 *Mulier non potest esse tutrix.*
9 *Mater tutrix fideiussorem dare debet, promittētē rem pupilli saluā fore.*
Seruus tutorem habere non potest.
10 *Tutor non potest dari tutorem habenti.*
11 *Tutor datus in testamento minus solemni non admittitur nisi confirmatus.*
12 *Pater non potest in testamento curatorem dare filio.*
13 *Tutor non auditur, nisi iudicio sisti caueerit.*
Episcopus vel regularis quispiam Tutor vel Curator esse non potest.
14 *Tutor certus dari debet & non incertus.*
15 *Tutor procuratorem dare non potest.*
16 *Tutor vel curator ad iudiciū veniens qualis sit attendi debet. & nu. seq.*
19 *Tutor datus in minus solenni voluntate debet confirmationem ostendere.*
20 *Tutor legitimus non admittitur, si testamentarius reperiatur.*
21 *Tutor testamentarius est datiuo præferendus.*
22 *Tutor tria facere tenetur, antequam admittatur.*
23 *Tutelam administrare est officium virile.*
24 *Tutela mulieris legitima est, & legitime suscipienda.*
25 *Mater in tutela est auiæ præferenda.*
26 *Minor vigintiquinq; annis non potest esse tutor.*
27 *Inuentarium incaute factum pro infecto est habendum.*
28 *Inuentarium omnes res pupilli continere debet & prouētus & instrumēta.*
29 *Tutor iuratus esse debet.*

Contra

Contra tutores & curatores. Artic. XI.

SEQVITVR videre contra tutores & curatores: plures enim tutores & curatores se dicunt, qui esse nō possunt: & idcirco contra ipsos aliquid videamus. † Primò tamē sciendum est, quòd tutorum & curatorum, alij sunt testamentarij, alij datiui, alij legitimi. De testamētariis dicitur in instit. de satisda.tuto.§.j.& in insti. de tutel. §.permissum.& in institu. qui dari tutores in testamento possunt, per totum.

Item de datiuis dicitur in institu.de attiliano tuto.

Item de legitimis dicitur in institu.de legiti.agna.tut.& in titu.de fiduciaria tutela. † Item alii sunt dati ex inquisitione, alij sine inquisitione. Sed cum in corpore iuris ista materia in locis pluribus sit diffusa, parum tamen dicam, & idcirco dicas, quòd dati sine inquisitione & legitimi satisdare debēt rem pu.sal.fo. vt in institu.de satisda.tuto.& curato.§.j.C.in quibus caus.in integ.restitu.l.si tutor.C.de postliminio reuersis.l.cum cognatos. & C.de episcopali audi.l.decreationibus.& C.de curatore furi. l.fina.§.sed cum antiquitas.ff.de testa.tut.l.testamēto. & l. si nemo. † & quod dixi de datis sine inquisitione, quòd satisdare debent, idem dico de datis ex inquisitione, vt ex cōstitutione gręca de qua fit mentio in institutio de Attil.tuto.§.penulti. & de hoc plenè consueuit notari. C.de tutorib.& curatorib. qui satis non ded.l.j.& in institutio.de satis.tut.§.j.remittitur tamen satisdatio, si tutor vel curator locuples sit. C.de episcopali audien.l. de creationibus.& C.de curato.furi.l.fin.ff.de testamentaria tutela.l.testamento.circa fin.ff.de legit.tut.l.legitimos.circa princip. Sed videtur contra.ff.de procur.l.si minor.§.fin.& l. sequen.

† Item nota, quòd tutor vel curator tria habent facere, sine quibus administrare non possunt, scilicet quòd faciant inuentarium, & quòd iurent & caueant sub hypotheca rerum suarum. C.de episcopali audien.l.de creationibus.in fin. vbi dicitur, ipso autem curatore cuiuscunque substantiæ vel dignitatis est, præfatum sacramentum pro vtiliter rebus gerendis præstāte, & inuentarium publice conscribeute, & hypotheca rerum curatoris modis omnibus adhibenda, quatenus possint vndiq; res vtiliter gubernari. ad idem. C.de cura.fur.l.fina.§.sed cum antiquitas. vbi dicitur. In prouinciis autem apud præsidem eiusdem ꝓuinciæ præsente etiam tam viro religiosissimo locorum antistite, quàm tribus primatibus, & actis interuenientibus, tactis sacrosanctis scripturis, edicat omnia se recte, & cum vtilitate furiosi agere, neque prætermittere ea vtilia furioso putauerit esse, neque admittere ea quę inutilia existimauerit, & inuentario cum subtilitate publicè conscripto res suscipiat, & eas secundū sui opinionem disponat, sub hypotheca rerum suarum ad eum pertinentium ad similitudinem tutorum, & adulti curatorum. ad idem C.arb.tut.l.fin.§ illo procul. vbi dicitur † illo proculdubio obseruando, vt non audeat tutor vel curator res pupillares vel adultorum attingere, vel vllam sibi communionem ad eas vendicare, nisi prius inuētario publice facto secundùm morem solitum res eis tradantur, nisi testatores, qui substantiam transmittunt, specialiter inuentarium conscribi vetuerint &c. ad idem facit in authen.de hæred.& fal.in §.sancimus. vbi dicitur, qualiter fiat inuentarium.col.j.& ff.de admi.tu.l.tutor.§.j.in fin.& ff.de susp.tu.l.tutor.§.tutores. † Scire tamen debes, quòd triplex est inuentarium: est enim inuentarium tutoris & curatoris, est inuentarium hæredis, est inuentarium fisci. de inuentario tutoris vel curatoris dicitur. C.de admini.tu.l. tutores.ff.eo. l.tutor qui.de inuentario hæred.dicitur in auth.de hered. & fal. §.sancimus igitur.coll.j. vbi docetur, qualiter conficiatur inuētarium, & C.de iur.deli.sancimus.§.si autem dubius. De inuentario fisci dicitur C.de bon.proscrip.l.si quis.arg.in auth.de collato.§.si verò aliquādo.col.3.C.de bo.vac.l.3.lib.10.sed quomodo fieri debeat inuētarium, infra dicam. † Item maritus, tutor, vel curator vxoris suæ non potest esse: vt in insti. de excu. tu.§. fin. vbi de hoc.& C.qui dari tu. vel cura. possunt.l. maritus.ff.de cur.fur.l.iure.& est ratio; quia si male gereret, vxor propter affectionem sibi remitteret. Item si hæres tutoris tutor esse velit, audiri non debet; quia nemo in tutela succedit, nisi intantum quòd hęres tenetur perficere ea quæ inchoata fuerant ab illo cuius est hrs: & de hoc dicitur.ff.de neg.gest.l.qui aliena.§ tutoris.& l.seruus.§ si viuo.C.de infami l.furti.§.penul.ff.de hæredi. tu.l.j.arg.ff.pro socio.l.hæres socii.& l.verum.C.de nego.gest.l. curatoris.C.si quis rem mi.igno.l.j.ff.de tutel.l.tutela. † Itē notare potes, ꝙ mulier tutrix esse non potest: vt C.quando mulier offi.tu fun.pos.l.j.& ff.de reg.iur.l.2.extra de arbi.dilecti. intellige tamen, nisi a principe tutelam filiorum specialiter impetrauerit.ff.de tutel.l.fin.& in pluribus aliis iurib. vel legibus, & debet renuntiare velleiano, & omni iuris auxilio, vt C.quādo mulier offi.tu.fun.pos.l.2.& debet iurare se ad secundas nuptias nō transire, vt C.eodem titu.l.2.& fina.& authen.ibi posita. Mater tamen hodie iure nouo admittitur tutrix in filiis cum iuramēto: vt C.eodem in authen.sacramentum.& extra de appella. ex parte. dum renuntiet, vt dictum est, & præfertur omnibus tutoribus legitimis & datiuis, non autem testamentariis, vt in auth. de hæred.ab intest.4.§.ex his.colla.9.& in auth.vt matres sine ꝓhi.tu.ge.§.quia verò.coll.7.C.eo.auth.matri.& quàm cito ad secundas nuptias conuolauerit, soluta est tutela quasi esset mortua, vt in prædicto §.quia verò.tamen si voluerit esse tutrix, vt dictum est, debet cauere rem pupilli sal.fo.& facere inuētariū: vt in authen.vt matres sine prohib.§.fina.colla.7.& oportet, ꝙ sit maior.vt in institu.qui dari tuto.pos.§.furiosus.& hoc potest impetrare a iudice ordinario; vt C.eodem l.2.

† Item debet dare fideiussorem, qui promittat rē pupilli sal. fo.vt in authen.vt sine prohi.ma.§.fin.quicquid tamen dictum sit, clare intelligas, quòd mulier bene potest esse tutrix filiorum cum illa solennitate quæ est.C.quando mulier tut. officio fungi pos.l.fin.& de hoc plenè dicitur infra titulo contra matrem vel auiam &c. Item seruus tutorem habere non potest: vt ff. de tutel.l.j.& in institu. eodem. in principio.

† Item tutorem habenti tutor dari non potest, quia non tutor, sed curator datur ei. in insti.de cura.§.interdum.ff.de tutel. l.2.§ si pupillus. & l.solet.nisi in casibus.C.quibus causis habētibus tuto.vel curato.da.pos.l.licèt.ff. de testamentaria tutel.l idem. & ff.de suspec.tuto.l.tutor.§.si qs affi.& in insti. de cura.§.furiosi.ubi multa de hoc notantur.

Item si mulier in testamento suo filiis vel filiabus suis tutoribus vel curato.dederit potest repelli, nisi in casibus a iudice fuerit confirmatus.ff.de confirmando tutore.l.j.& 2.& est ratio; quia non habet eos in potestate. † Item si aliquis filiis suis in minus solenni testamento tutorem vel curatorem dederit, nisi a prætore fuerit confirmatus.ff.de confirma.tuto.l.qui a patre. & l.si filio & ff.de administratiōe tutorū.l. tutores.§.curatores.

Item si pater filio naturali tutorem vel curatorem dederit, non valet, nisi in his quæ sibi reliquerit, vel legauerit.ff. de confirma.tutorum.l.naturali.C.eodem titulo.l.finali.

Item si pater in testamento suo filio curatorem dederit, poteris dicere, quòd non valet, nisi a prætore fuerit confirmatus. C.de episcopali audientia.l.de creationibus. in insti. de curato. §.j.ff.de curato.fur.l.penultima.ff de confirmatio. tuto.l.j.& 2. & l.qui a patre.& l.vtilitatem.ff.de administratio. tutorum.l.tutores §.curatores.C.de nego.gest.l.curatorem.

† Item nisi tutor cauerit iudicio sisti, audiendus non est, vt C.de administra.tu.l.sancimus.§. defensionem.

Item episcopus, vel monachus, vel alius regularis tutor, vel curator esse non potest, vt in authen. de sanctissimis episcopis. §.Deo autē.col.9.quod est C.de episcop.& cler.authen presbyteros.2. tamen presbyter, & diaconus & subdiaconus.ad tutelam iure cognationis vocari possunt, vt in prædicto.§.Deo autem. vbi dicitur, Deo autem amabiles episcopos & monachos ex nulla lege, tutores aut curatores cuiuscunque personæ fieri permittimus: presbyteris autem & diaconis & subdiaconis iure & lege cognationis tutelā aut curā suscipere ꝑmittimus &c. intellige de tutela legitima, non de testamentaria, seu datiua, vt ibi notatur, & 86.distinctio capi peruenit.ubi de hoc. & 88. distinctio.c.fina.uel dic quòd secundùm prædicta.c. episcopus & monachus possunt esse tutores legitimi, ut ibi notatur, secus secundùm prędictum authenticum. † Item si tutor incertus datus fuerit, non ualet: ut ff.de testamen.tu.l.tutor. ubi dicitur, tutor incertus dari non potest. Item tutor uel curator minor 25. annorum esse non potest, ut in institu.qui dari tuto.in test.pos. §.furiosus.C.de legitima tute.l.nemo.& in institu.de fiduciaria tutel.§ si & de excusa.tuto.§.minores. † Item tutor uel curator procuratorem dare non potest, nisi post litis contestationem: ut C.de procu.l.neq;. Item tutor uel curator non potest rē pupilli, uel adulti uendere uel alio modo alienare sine auctoritate ꝓtoris, nec pignori obligare, nisi illa quæ seruando seruari nō possunt, ut C.de adminiſt.tuto.l.lex.quæ tutores.in fi.ea l.fin. in fi.ff.de suspe.tu.l.tutor.§.si tutor.ff.de admi.tu.l.& si sine.§.quęsitum.C.de præd.mi.sine decr.non ali.l.j & 2.& quasi per totū. C.si aliena res pig.da.sit.l.curator.& l.si in rem. † Et ut breuiter uideas contra tutorem, uel curatorem ad iudicium uenientem, hæc omnia cogites & perpendas, an s. tutor sit datiuus, an testamētarius, an legitimus: quæras si datiuus, an ex inquisitione, an sine inquisitione. Si uerò ostendat se testamentarium, considera personas quę possunt dare in testamento & dari, & super hoc uide iura in institu.qui dari tuto.possunt, per totum. & in insti. de satisd.tuto.in fin.ff.de testamentaria tut.l.j. Item considera si sit testamentum penitus solenne, aliàs donatio non ualet, ut C. de confirma.tuto.l.2. † Item uide, si ex illo testamento est adita hæreditas. C.de testa.tu.l.sed nemo.§.testamento. Item si ex testamento obiicias, ꝙ illud testamētum fuit inofficiosum, quo casu est procedendum in quæstione, ſm doctrinam.ff.de testamen.tute.l.iure.in fine.& l.seq. † Item obiicias testamentum factum irritum, & uide causas.ff.de iniust.rupto & irri.testamen. per totum.& insti.quibus mod.testamē.infir.per totum.& C.de liber.præter.uel exhæreda.authen.ex causa.& sic multum differre poteris causam illam. Caue tamen ne calumniose hoc facias. Item si dicas causam donationis esse mutatam, de amico factus est inimicus, de diuite pauper, & ad hoc uideas.ff.de testamen.l.tutor pater.ff.de confirma.tut.l.penulti.

19 † Item si ostendat minus solennem voluntatem, in qua dicat se datũ, ostendat cõfirmationẽ, & tu diligenter respice, si est facta, prout oportet, & super hoc vide titu. ff. de confirma. tuto. & C. eodem titulo.

Item si dicat se legitimum tutorem & proximiorem, tu proba contrarium si potes, & respice. C. de legi. tuto. per totum, cũ authent ibi posita & ff de leg tut. per totum.

20 † Item potes obijcere, quòd pater pupilli fecit testamentum, & in eo dedit tutorem, vnde non est locus legitimo. ff. de testamẽtũ, & in eo dedit tutorem, vnde non est locus legitimo. ff. de testament. tutel. l. si sub conditione. ff. de tutel. & ra. di. l. si tutor.

Item obijcias ei, quòd non satisdedit idonee, nisi sit pater vel patronus, de quibus legitur ff. de legi. tuto. l. legitimis. §. secundo C. in quibus caus. non est neces. in integ. restitu. l. si tutor. & C. de tut. l. qui non satisdedit.

Item potes obiicere, quòd tarde suscepit tutelam: quia forsitan post annum, arg. C. de legi. hæredi. l. sciant. ff. ad Tertull. l. secunda. §. si mater.

21 † Item si dicat se datiuum, vide si fuit aliquis datus in testamento, & sic testamentarius præcedet datiuum.

Item potes obijcere de legitima tutel. quia quandoque legitima præcedit datiuam, vt ff. de tutel. & ra. distr. l. si tutor. §. primo. & quia habenti tutorem tutor dari non potest, vt supra dictum est.

Item vide a quo dixit se datum, si fuit datus ab illo, qui dare potuit. & super hoc vide. ff. de tutori. & curatori. da. ab. l. prima. & lege vbi.

22 † Item vide, an fecerit ista tria scilicet, quòd iurauerit fideliter se facturum, & quòd fecerit inuentarium, & quòd dederit hypothecam, vt supra dictum est: & ad hoc facit. C. de episcop. audi. l. de creationibus.

Si mater vel auia se dicat tutricem ex testamento, obiicias, quòd hoc testator facere non poterit. ff. de testa. tut. l. iure nostro. vbi dicitur, iure nostro tutelam liberorum communium matri testamento patris frustra mandantur, nec si prouinciæ præses imperitia lapsus patris voluntatem sequendam decreuerit, eius successor sententiam quam leges nostræ non admittunt recte sequetur, idest persequetur.

23 † Item dicere potes, quòd tutelam administrare virile officium est. C. quando mulier offic. tut. fun. pos. l. prima ff. de tutel. l. tutela. & l. fin. & hoc quod dictum est, quòd in testamento tutrix dari non potest, verum est secundùm quosdam nisi a principe fuerit confirmata, vel a iudice, vt C. quando mulier of. tut. fun. po. l. secunda in fin. & in authen. matri. ff. de nego gest. l qui aliena §. quenquam. & quæ dicta sunt de tutela, idem dicas de cura; vt nota. in prædic. authent. matri. in gloss. an idem &c. qcquid tamen dixerim, in hoc tenendum est, quòd mater bene potest esse tutrix cum illa solennitate quæ est. C. quando mulier of. tut. fun. pos. l. fin. & de hoc dictum est supra in titu. contra tutores. & ibi similiter videas. & extra de appella. capitu. ex parte. vbi de hoc.

24 † Item si dicat se a lege vocatam, obiicias ei, tutela tua est legitima, & legitimè suscipienda. C. ad Tertul. omne. in quibus caus. com. l. pe. & qualiter legitimè suscipiatur, nota. C. quando mulier offic. tut. fun. poss. l. fin. & in authen. ibi posita. & in authent. de hæredi. ab intest. §. ex his. & in authent. vt sine prohib. §. vltim coll. 7.

Item obiicias ei, quòd datus fuit aliquis in testamento, ergo præfertur, vt in dictis constitutionibus.

25 † Item obiicias auiæ. Mater pueri te præcedit, quæ non præfertur, vt in dictis constitutionibus, & maximè in corpore.

Item obiicias matri, quòd ad secunda vota transiuit, & infra annum vel post, vel quòd peccauit in corpore in tempore luctus. C. de secund. nupt. l. prima. & in authen. ibi posita. extra de appellatio. ex parte. & in authent. de nupt. § his autem. col. 4.

26 † Item contra omnes supradictos tutores & singulos obijcias de ætate ipsorum; quia sunt minores 25. ann. C. de leg. tut. l. fina. & in institu qui dari tut. pos. §. furiosus.

Item obiicias de ætate impuberis, quòd excessit ætatem pupillarem. ff. de tut. l. Seio.

Item obiicias quòd non fecisti inuentarium. C. arbi. tut. l. fin. & C. de episcop. aud. l. de creationibus. in fin. vel obiicias, tarde fecisti mox intra triduum vel intra 30. dies. C. de adminiſt. tutor. l. tutor. §. primo.

27 † Item inuentarium fecisti incaute. ergo pro infecto haberi debet. ff. de his quæ in testa. delen. l. j. § j vbi dicitur, quod incaute factum est, pro non facto est habendum. ad idem. ff. de auc. tut. lege secunda & C. ad sille. l. fin. in fin. & extra de iurepatro. quod autem. in fin.

28 Item obiicias, non posuisti in inuentario res omnes, ergo non videtur actum. C. ad sill. l. præallegata, & præsertim est bona oppositio: si rem de qua ager & non posuisset.

Item non posuisti obuentus nec prouentus & res superuenientes. C. de cura. fur. l. fin. vltra me.

Item non posuisti totum tenorem instrumentorum pupilli, non habuisti auctoritatem iudicis. ff de adminiſt. tut. l. chirographis C. de episcop. audi. l. de creatio. vltimum tamen de iudice non admittitur a quibusdam.

29 Item obiicias tutori, non iurasti, cum curator iurare debeat, multomagis tutor, vt in dicta l. de creationibus. & in authent. ibi posita.

Item obiicias quæstionem seruitutis pupilli, vel tutoris. ff. de tuto. l. j. & C. de admi. tut. l. sed in seruili. C. de patria pote. l. impuberis. C. de cura. furio l. vltima.

S V M M A R I V M.

1. *Curator adolescentis ostendere debet, an fuerit generaliter datus vel specialiter ad litem certæ rei.*
2. *Curatori quæ possunt obijci.*
3. *Curator satisdare debet de ratihabitione.*
4. *Curator præsenti & petenti debet dari.*

Contra curatorem datum adulto. Artic. XII.

CONTRA curatorem datum adulto aliquid videamus. Et primò sciendum est, vtrum si agit tanquàm curator adolescentis, vel furiosi, vel dementis, vel prodigi, vel alterius maioris. 1 † Si tanquàm curator adolescentis ostendat rationem, vtrum fuerit generaliter datus, vel specialiter ad litem certæ rei. Si generaliter videas a quo fuit datus, & vide omnia quæ supra dixi in tutore datiuo.

2 † Item obiicias ei de inuentario, vel adulto, & sacramento, & satisdatione & ætate, vt in tutore dixi.

Item obiicias, quòd sit datus curator habenti curatorem, & sine causæ cognitione. ff. de tutel. l. prima. C. qui dari tut. posses. l. tutorem.

Item obiicias. quòd non fuit datus volenti & petenti. ff. de tutel. l. qui hæres. §. penulti.

Item si datus sit ad certam causam, vel ad litem certam, non poteris tot obiicere; quia forte poterit dari a quolibet iudice, sub quo litigatur. C. de admi. tut. l. si in fi. primo respõso, & forte a legato, vel subdelegato. 3 † Sed hoc reuocato in dubiũ, obiicias quòd non satisdedit ff. rem ra. hab. l. etiam. quæ obiectio non admittitur ab omnibus, nec in quolibet loco, quia nihil forte dicit de lite certa. Ne inuentario obiicias. Sed timeo si succumbas quod ad certam litem vel ad certam rem datus est. C. de in litem dan. tu. l. ad protegenda. C. de procura. l. maritus.

4 † Item obiicias de ætate finita: vt supra dixi, & quòd nõ fuit datus præsenti, & petenti. Nam licèt ad litem suscipiendam vel mouendam adolescens inuitus recipiat curatorem, petere tamen debet, & hoc compellatur facere per iudicem. C. qui petãt tut. l. j. ff. de mino. l. ait prætor. § permittitur. & instit. de cura.

S V M M A R I V M.

1. *Curator prodigi vel furiosi eum tamen probare debet.*
2. *Curator in testamento datus non valet nisi a iudice confirmatus.*
3. *Curatori legitimo quæ obijci possint.*
4. *Curatorem non possunt habere maiores personæ.*
5. *Curatoribos maiorum quid obijci possit.*

Contra curatorem prodigi, vel furiosi, vel mentecapti. Artic. XIII.

NVNC dicamus aliquid contra curatorem prodigi, vel furiosi, vel mentecapti. 1 † Primò opponas, quod ille non est prodigus, uel furiosus, vel mentecaptus, & ipse curator necesse habebit hoc probare, ut consueuit notari. ff. de tuto. & curato. datis ab his. & ff. de condi. institut. lege quidam. & de acquirenda hæredita. lege filium. C. de codicill. lege nec codicillos. & si probetur, quòd sit prodigus, oportet, quòd probet, quòd legitimè fuit facta interdictio. ff. de cura. fur l j. & l. obseruare. C de pact. l constitutio.

2 † Item vide si dicit se curatorem in testamento datum a patre, vel dicit se legitimũ, vel datiuum simpliciter. in primo obijcias, quòd non valet, nisi a iudice fuerit confirmatus. ff. de cura. fur i. l. pe. C. de episcop. audien. lege de creationibus. & in instit. de curato. §. j. & in concordan. supra positis.

Deinde obiicias ei, si non obseruauit ea, quæ dicuntur in lege prædicta. de creationibus, & sunt posita supra in principio istius titul.

3 † Si se dicit legitimum, verum est, quòd in prædictis causa est legitima. ff. de tutel. l. qui habet. in princip. & de curato. furi. l. sæpe. Sed obiicias ei, quæ dixi obiicienda legitimo tutori, & de inuentario, & de satisdatione, & de iuramento, vel quòd nõ est agnatus proximior, & de minori sua ætate, vt hæc omnia supradicta sunt.

Si dicat se simpliciter datum a iudice, opponas quòd ei curator testamento datus est, vel ad minus legitimus, & prædoneus, & obiicias quæ dixi simpliciter in datiuo tutore, & ea quæ generaliter dixi obiicienda contra tutores.

4 † Si dicat se curatorem alicuius personæ maioris generaliter prohibitæ

prohibitæ sunt personæ maiores habere curatorem: tamẽ sunt quædam personæ quæ possunt habere, de quibus habetur. ff. de post. l. prima. in fin. & l. 2. 3. & 4. & ff. de priuileg. cred. j. 3. 4. & 5. Obiicias ei, quòd non est de prædictis, & ipse debet probare. ff. de colleg illic. l. 4. & cum hoc probauerit, quòd sit de prædictis personis, recurras ad generales obiectiones, scilicet de inuentario, de satisdatione, de iuramento, & de ætate.

5 † Vnam poteris facere obiectionem contra istos omnes curatores maiorum, dico quòd est finita causa, propter quam fuit datus curatos, puta ꝓdigalitas, furor, & similia, & ita iam quiescit officium curæ ex illo generali cessante causa &c. & ex specialibus legibus. ff. de curator. fu. l. penulti. & C. de cura. fu. l. pen.

S V M M A R I V M.

1. *Curator bonis dari potest.*
2. *Curatore dato bonis quid obijci possit.*

Contra curatorem datum bonis. Arti. XIIII.

1 Si quis veniat dicens se curatorem datum bonis, tu potes obiicere, quòd verũ est † ꝙ in certis casibus concessum est, vt bonis curator detur, & certo modo debet dari, de quibus legitur. ff. de tutel. l. inuito. in fin. & in authen. vt liceat matri & auiæ. in princip. coll. 8. C. de bonis quæ libe. l. fin. §. primo. ff. de carbo. edicto. l. si is. & in speciali rubri. ff. de cura. bon. dam. & de hæred. institu. l. instituat & ff. ex qbus cau. in pos. ea. l. fin. obiicias, 2 † ꝙ casus non euenit, obiicias, quòd forma non fuit seruata, obiicias de inuentario. ff. de bonis aucto. iudi. pos. l. vlti.

S V M M A R I V M.

1. *Curator ventri potest dari, vel ventris occasione.*
2. *Curatori dato ventri quid possit obijci.*

Contra curatorem datum ventri. Artic. XV.

1 Si quis compareat dicens se † curatorem datũ ventri, vel occasione ventris, respice formam, si est datus uentri tantùm, uel uentri & bonis simul, vel tantùm bonis, de quo legitur. ff. de vẽtre in possessionem mit. l. j. vltra medium. obiicias de uentre, ꝙ non est ꝓgnans, nec certa. 2 † Obiicias de personis quæ debuerunt dari, obiicias de inuentario, quæ omnia colligas. ff. de uentre in pos. mit. & generales facias obiectiones quas dixi superius. Specialẽ tamen facias obiectionem contra istos duos curatores vlteriores; quia leue officium habent & debile. ff. de administra. tuto. l. inter. ista generalia & particularia possunt opponi omnibus tutoribus & curatoribus supradictis, sed singularia occurrent cuilibet diligenti, quæ omnia nõ possunt excogitari, sed facta quæ occurrent dabunt exceptiones, & instruent opponentem, & exhortentur plures. Sed si opposuerat prædictas opponat quãlibet separatim, nisi compellatur coniungere, & diu poteris immorari, siue tu debeas probare, siue aduersarius; quia producuntur testes, & in ꝓductione testium tu poteris aduersarium remouere, & deducere de confusione ad confusionem.

S V M M A R I V M.

1. *Inuentarium qua forma confici debeat.*
2. *Inuentarium scribi debet per manum publici notarij.*

Qualiter tutores & curatores habeant formare inuentarium sequitur. Artic. XVI.

Supra dictum est aliquid de inuentario. Sed ad hoc quod melius scias obiicere contra illud, vide qualiter de facto confici debeat, secundùm quòd apud Montepessulanum a magnis dominis legum vidi fieri, & sic incipiebant.

1 Cum ob doli maculam euitandã † omnisq; fraudis tollendam suspicionẽ, & ne bona minorum uel pupillorum lapsu temporis depereant, tutores & curatores de bonis eorum inuẽtarium siue repertorium conficere teneantur, secundùm legitimas sanctiones. Ideo in Dei nomine, ego Titius tutor siue curator Sempronii, pupilli, vel adulti filii quondam Marcelli. facto a me propria manu signo uenerabili Sanctæ Crucis intra tempus legitimum de bonis dicti Sempronii inuentarium facere incipio in hunc modũ. In primis manifesto me inuenisse in bonis dicti pupilli seu adulti duas domos, & quatuor uineas, & vnam pastrinã, & duo molendina, tres clibanos. & 20. libras in redditibus, & centum libras ĩ pecunia numerata, tria dolia, & 20. modios vini, & quatuor culcitras. 10. linteamina. 6. archas. 20. sextarios bladi, duo puluinaria, vnum codicem & digestum, vnum asinum, & duos boues, vnam suem cum quatuor procellis lactantibus, duo vera ferrea, duos tripodes, tres patellas, vnam arpam. 12. ollas. 7. fictilia, vnum cacabum, & vnam creagam, tres mappas, & duo manutergia, & quatuor ciphos argenteos, duas mensas, & quæcunque decætero de bonis dicti pupilli siue adulti ad notitiam meam peruenerint, illa omnia palam manifestabo, 2 † & huic inuentario per manum publicam scribi faciam, & rogo Seium publicum tabellionem quòd pro me ignaro literarum huic inuentario subscribat, & signum suum apponat. Actum est hoc tertia feria post dominicam qua cantatur, Lętare Hierusalem. Anno Domini Mcclviij. testes sunt tales, scilicet tres ad minus, & ego Seius publicus notarius adhibitus a dicto tutore seu curatore ad subscribendum pro eo & eius loco huiusmodi inuẽtario subscripsi & signum meũ apposui, & huic rei testis interfui cum aliis supradictis & quòd ita omnes res debeant enumerari, habes ar. C. de iu. delibe. l. fin. §. sinautem dubius. & C. de bonis præscrip. l. si quis intra. C. de admi. tu. l. tutores. & C. de bonis uacan. l. 3. libro 10.

S V M M A R I V M.

1. *Hæres qui inuentarium confecit, non tenetur vltra vires hæreditarias.*
2. *Inuentarium hæreditatis qualiter confici debeat.*
3. *Hæres inuentarium conficiens seipsum debet subscribere aut tabellionem secundum adhibere.*
4. *Hæres inuentarium confecturus omnes legatarios & creditores vocare dẽt.*

Inuentarium hęreditatis. Artic. XVII.

1 Quoniam inuentarij confectio † secundũ legitimas sanctiones hæredi beneficium tribuit, ne vltra facultates hæreditarias teneatur. Ideo ego P. sciens hæreditatem Titii ad me delatam vocatis creditoribus & legatariis eius de bonis quæ inueni in dicta hęreditate facto signo Sanctæ Crucis, & omni alia iuris solennitate quæ superius est expressa inuentarium facere incipio in hunc modum. 2 † In primis manifesto me &c. & reccurre ad hoc quod superius est dictum: illud tamen scias, quòd inuentarium facere debet publicus notarius, & debent esse tres testes, & ille hęres debet etiam sua manu facere signum crucis, & dẽt subscribere si scit. 3 † Si verò scribere nesciat, vel est imperitus, adhibeat secundùm tabellionem, qui subscribat pro eo specialiter ad subscriptionem faciendam, & ita erunt ibi in illo casu duo necessarii tabelliones.

Item istud inuentarium incipere debet hęres & facere intra 30. dies, postquàm sciuerit hæreditatem sibi delatam, & debet consumare illud intra alios 60. dies. & sic intra tres menses debebit inuentarium consumare, nisi illa hęreditas fuerit in remotis partibus: nam tunc habebit annum ad conficiẽdum inuentarium.

4 † Item scire debes, quòd hæres debet vocare omnes legatarios illius ciuitatis, & forte omnes creditores quòd intersint confectioni illius inuentarii, vt C. ad l. fal. authenti. sed cum testator. & admoniti venire noluerint, uel non potuerint, debẽt adhiberi tres testes diuites valde illius ciuitatis, vt in prædicto authent. dicitur. & de istis inuentariis conficiendis plenè inuenies. C. de iure delib. l. sancimus. §. sinautem dubius, & §. donec. & in prædicto authent.

Item de inuentario fisci poteris idem dicere, de quo multa inuenies. C. de bonis præscripto. l. si quis. & in authent. de collatoribus. §. si uerò aliquando. colla. 9.

S V M M A R I V M.

1. *Libellus quid propriè dicatur.*
2. *Libellus nomen iudicis, actoris & rei continere debet.*
3. *Libellus obscurus responsionem non meretur.*
4. *Libellus petendi causam, vel actionem ipsam continere debet.*
5. *Libellus generaliter loquens reprobari potest.*
6. *Libellus in actione reali debet exprimere nomen rei petitæ.*
7. *Libellus debet petitam rem exprimere.*
8. *Prælatus vel œconomus agens nomine ecclesiæ debet libellum formare nomine ecclesiæ.*
9. *Libellus inepte conceptus reprobari potest.*
10. *Libellus offerri debet, aliàs litis contestatio non valeret.*
11. *Præses de quibus causis cognoscere debeat.*
12. *Libellus de partium consensu remitti non potest.*
13. *Reus libellum recipere non tenetur nisi cautione accepta a b actore de contestanda lite.*
14. *Agens certi condictione debet in libello reum ad petita obligatum dicere.*
15. *Agens ex stipulatu debet causam stipulationis in libello inserere.*
16. *Libellus validus quæ continere debeat.*

Exceptiones contra libellum. Arti. xviij.

Cum in iudicijs ſæpiſſime libellus offeratur, & quandoq; obſcure, quādoque inepte formatē. Ideo cōtra illū dicamus aliquid, & in primis videam⁹ qd ſit libellus.

1 † Libellus eſt paruus liber, vel melius, libellus eſt breuis petitio continens agentis legitimam uoluntatem. uel aliter. Libellus eſt breuitas chartulæ petitionem & cauſam eius & actionē continens proponentis, poſt hoc libello ſic poteris obiicere.

2 † Primò potes obiicere, quòd non teneris reſpōdere, niſi nomen iudicis, actoris & rei contineatur ibidem, argument. ff. de procu. l. ſi procuratorem. ff. de rei uendi. l. ſi matre. C de iure do. impetrando. l. j. & hoc idem dicit Gofredus in ſumma ſua. eodem titu. & ibi debet contineri dies, menſis & annus dati libelli, ar. C. de lit. conteſta. authen. offeratur. in fin. & in corpore illius authen. de iudi. l. properandum § j. in fin. argument. in authen. vt præponatur nomen imperatoris in princip. colla. 5. & §. primo ff. de accu. l. libellorum. in princip. & in authent. de exhiben. §. ſuſcepto colla. 5. & de hoc dixit magiſter Tan. in libello ſuo, tamen hoc habet locum maximè in cauſis criminalib. ſecundùm Domi. Azo.

3 † Item ſi libellus ſit obſcurus, eidem reſpondere debes, ar. in authen. de teſtamen. imperfectis. circa princip. colla. 8. vbi dicitur. Nos igitur omnia clara & aperta cōſiſtere volumus, quid enim ſic proprium eſt legum ſicut claritas & c. ad hoc facit. extra de teſti. cum clamor. extra de dila. literæ. ff. de regulis iuris. l. in ambiguis. ff. de rei vendic. l. ſi matre. ff. depo. l. j. §. ſi quis argentum. ff. de furt. l. in actione. j. reſponſo. & §. 2. & §. planè. & ar. C. de cura. fur. l. fin. §. ſed cum antiquitas, arg. ff. de pact. l. veteribus.

4 † Item ſi non contineat cauſam petendi, vel actionem, non valet. vt C. de eden. l. edita. extra de li. ob. cap. fin arg. C. de edic. diui Adria. toll. l. fin. §. ſi autem. & C. de petit. hæredi. l. hæreditas. ar. ff. de no. ope. nun. l. de pupillo §. qui nuntiat. ff. de tranſac. l. cum hi. §. in cauſa. C. de adop. l. 3. & quia nemo ſine actione experitur. ff. de adminiſt. tut. l. quoties tutor. ff. de peti. hæredi. l. ſi quidem. §. illud cum ſuis ſimilibus.

5 † Item ſi libellus generaliter loquatur, probari poteſt, vt ff. de iure fiſci. l. intra fidei. ubi dicitur, quòd generalitas parit obſcuritatem, & arg. ff. de verborum ſignificatio. l. uerbum. § pertinere. C. de rei vendica. l. domum. ubi innuitur, quòd qui dicit aliquid ad ſe pertinere, dicere debet quare pertinet, & ad hoc facit. ff. de except. do. l. ſecunda. § circa. vbi dicitur, quòd ſtipulatio non valet, niſi cauſa appoſita ſit.

6 † Item in actione reali libellus poterit reprobari, niſi proprium nomen fundi ſi nomē habeat exprimatur ibidem. & niſi oculo ad oculum oſtendatur, & locus vbi eſt. & ſi propriū nomen nō habeat, duo proximi fundi. ff. de cenſi. forma. ff. de act. empt. & uendi. l. Titius. §. fin. ff. de rei uendica. l. ſi in rem. § fin. & ff. ſi certum petatur. l. certum. & extra de teſt. capitu. licèt ex quadam. & ff. de furt. l. ſi quis vxor. §. ſi aliena & extra de libel. oblat. c. 2.

7 † Si uerò petatur aurum vel argentum, debet exprimi materia & pondus. Si uerò ſeruus petatur, debet exprimi nomen eius, ſi pannus, debet dici color. ſi uerò aliquid aliud petatur, debet nomen eius exprimi, vtrum equus, vel aſinus, vel bos & plus debet inſeri, vtrum ſcilicet ſit niger, vel albus, vel ſalbetus.

Si verò aliqua res menſurabilis petatur, debet dici, quot mēſuræ petantur.

Si uerò petatur ciphus, uel lanx, uel aliquod aliud vas, debet in libello poni, an illud vas ſit rotundum, vel quadratū, vel purum, ideſt ſine aliqua ſculptura, vt hæc omnia probantur. ff. de rei vendica. l. ſi in rem. & ff. de fur. l. ſi quis vxor. §. ſi aliena. ff. depoſi. l. j. §. ſi quis argentum.

8 † Item ſi agatur inomine alicuius eccleſiæ, per prælatum, vel per ſyndicum, vel per procuratorem, vel per actorem, vel œconomum, niſi formetur libellus nomine eccleſiæ, non debet ei reſponderi, vt C. de epiſcop. & cleric. authent. ſed hodie. extra de fide inſtrumen. inter dilectos. arg. extra de dilat. literæ. ff. de rei vendica. l. in rem actio. § j.

9 † Item ſi libellus inepte formatus, vel conceptus fuerit, poterit reprobari, vt extra de iudic. capitu. examinata. ff. ſi menſor fal. mo. di. l. j. Item libellus reprobari poteſt, niſi per eū reus certificari poſſit, quo iure actor velit agere. ar. ff. de edendo. l. j.

10 † Item notandum eſt, quòd niſi libellus offeratur, litis conteſtatio non valebit, vt C. de litis conteſta. authent. offeratur, in fin. niſi in caſibus contentis. C. de ſentent. ex breui reci. authent. niſi breuiores. vbi dicitur breuiſſimas lites, & maximè vilium perſonarum ſine ſcriptis & ſine aliqua expenſa cognoſcere præſidem oportet. C. de priuile. ſchol. l. fin. in fin. lib. 12.

11 † Item in caſibus qui notantur in authen. de mand. princip. §. ſit tibi quoque. colla. 3. & in authent. vt cleri. apud propr. epiſcop. colla. 6 & in authent. ut iudi. ſine quoquo ſuffrag. §. neceſſitatem. colla 2. & C. de naufrag. l. de ſubmiſſis. & in crimine abigeatus. C. de abig. l. vna & fortè in ſuſpecto tutore. ff. de ſuſpec. tut. l. ſecunda. § non tantùm, & in criminibus notoriis: ut C. de accuſ. l. ea quidem. & in leuibus criminibus ſecundùm quoſdā. ff. de accuſ. l. leuia. C. de apoſta. l. apoſtatarū. C. de iude. l. ne quis. & in charta falſa coram iudice producta & teſte falſo. C. de probat. l. fin. & C de teſti. l. nullum.

12 † Sed an libellus poſſit remitti de conſenſu partium, dico ꝙ non: eſt enim de ſubſtantia iudicij: vt eſt litis conteſtatio, vnde remitti non poteſt, argu. C. de iuramen. calum. l. 2. § ſed quia veremur. & ar. extra de fer. c. fi. in fi. 3. q. v. accuſatoribus. xxiij. diſt. quorundam. C. de libe. cau. l. nec ſi volens. tamen ar. contra extra de re. ſpolia. c. licet ff. de fer. l. j. extra de offic. delegat. c. de cauſis. vbi de hoc conſueuit notari Solutio, illæ ſolennitates, quæ ſunt inductæ in fauorem partium, poſſunt omitti de conſenſu partium. ff. de ferijs. l. j. & extra de reſtitu. ſpolia. c. licet. illis autem ſolennitatibus, quæ ſunt introductæ propter reuerentiam dierum, partes renuntiare non poſſunt: vt extra de ferijs. c. fina. Nec illis qui pro communi vtilitate ſunt inuentę, vt in prælle gato §. ſed quia. Nec cæteris, quæ ſunt de ſubſtantia iudiciorum, vt eſt litis conteſtatio, & quòd ſententia feratur in ſcriptis, de quibus multa notata ſunt. C. de ſenten. & interloc. omnium iudi. l. prolatam. C. de litis conteſta. authen. offeratur. in vlti. gloſſ. vbi notatur, quòd remitti non poteſt tacite, non expreſſe, vt 3 q. 3. offeratur.

13 † Item notandum eſt, quòd libellum reus prius recipere nō tenetur, quouſque actor cauerit, quòd intra duos menſes litem conteſtabitur, vel omne damnum ei qui conuenitur reſtituat. C. de litis conteſtatio. auth. libellum. & auth. quod fieri. Item reus libellum recipere non tenetur, quouſque actor fideiuſſorem dederit. vel ſi non poterit fideiuſſorem dare, per iuratoriam cautionem cauerit, quòd vſque ad finem litis permanebit, & ſi motus fuerit decimam partem quantitatis in libello comprehenſæ reſtituet. C de ſacroſanc. eccleſ. authent. generaliter. Idem etiam dicendum eſt de reo: recepto enim libello fideiubere debet iudicio ſiſti. C. de litis conteſtatio. authen. offeratur. niſi poſſideat immobilia. ff. qui ſatiſda. cogan. l. ſciendum. & in inſtit. de ſatiſdation. §. ſed hodie. dicunt tamen quidam doctores, quòd hodie locum non habent huiuſmodi cautiones: quia in diſſuetudinem abierunt, & hoc conſueuit notari in inſtitu. de ſatiſdati. §. ſed hoc hodie, & in authen. de execu. & his § j. colla. vj. & in authenti de litigo. §. ad excludendas. collatione. viij. hoc idem dicit magiſter Tan. in libello ſuo in titu. de libel. oblatio.

14 † Item ſi tu petas a Titio centum certi condictione, vel alio contractu, debes dicere in libello ipſum Titium tibi propter hoc obligatum, alias libellus non valeret, nec ſententia poſſet ferri per hunc, argu. in inſtitu. de acti. in princ. vbi dicitur, quod ſibi debetur & c. quia poſſet eſſe, quòd tibi non eſſet obligatus, quia forte tibi per ſolutio eſſet facta, vel tu forte ei remiſiſſes: & idcirco dicebat magiſter G. quòd alias non valeret libellus, niſi apponeres ibi, quod præcedenti contractu erat adhuc tibi dictus Titius obligatus.

15 † Item illi libello non teneor reſpondere, in quo tu petis a me aliquid actione ex ſtipulatu, niſi ponas ibi cauſam ſtipulationis. Nam ſtipulatio non valet, niſi cauſa apponatur. ff. de doli exceptione. l. 2. in §. circa. ad quod facit. ff de pollicit. l. j. in §. ſi verò ſine cauſa. ff. de condictio. ſine cauſa l. qui ſine. ff. de acquiren. rerum domi. l. nunquam. & de pecul. l. non ſolùm.

16 † Item in libello contineri debet dies dati libelli, & nomen iudicis, & actoris, & rei, cauſa petēdi, & res quæ petitur, vt ſupra dicitur. Vnde verſus.

> Conuenti nomen, & nomen conuenientis.
> Iudicis & nomen ſcribes, cauſamque petendi.
> Et quaſcunque petes res omnes ponere debes.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes plures ad teſtificandum producti poſſunt repelli.*
2 *Teſtis domeſticus non eſt admittendus.*
3 *Propinqui omnes poſſunt dici familiares.*
4 *Familiares dici poſſunt, quibus quis imperare poteſt.*
5 *Domeſtici qui dicantur.*
6 *Vir & vxor, ſcilicet alter pro altero domeſtici dicuntur.*
7 *Pater filio poteſt dici domeſticus & patri filius.*
Coloni & aſcriptitij ſunt domeſtici.
8 *Teſtis infamis de iure repelli poteſt.*
9 *Ioculator, tabernas frequentans, luſor, & latrinarum mundatores non admittuntur in teſtes.*
10 *Meretrix, raptor, & periurus, teſtes eſſe non poſſunt.*
11 *Infamis qualitercunque ſit, quis non poterit eſſe teſtis.*
12 *Infamis in quibus caſibus poſſit eſſe teſtis.*
13 *Infamia quot modis irrogetur.*
14 *Infamis infamia facti poteſt ad teſtimonium recipi.*
15 *Teſtimonium ferre, dicitur actus legitimus eſſe.*
Infames proprie qui dicantur. & num. 16. & 17.
18 *Inimicus non poteſt eſſe in cauſa inimici.*
19 *Inimicorum vox non eſt in iudicio audienda.*

20 Teſtis

20 *Teſtis repellitur, qui cum inimicis moratur.*
21 *Teſtis iuratus eſſe debet, vt deponere poſſit.*
22 *Teſtes non probant de certo tempore mentionem non facientes.*
Excommunicatus non poteſt teſtimonium perhibere.
23 *Excommunicati ſunt actibus legitimis priuati.*
24 *Conſpirator non poteſt eſſe teſtis.*
Pater contra filium non poteſt ferre teſtimonium, nec econuerſo.
25 *Patris & filij vox eadem cenſetur.*
26 *Frater in cauſa fratris teſtificari poteſt.*
27 *Socius quando poſſit teſtificari in cauſa conſocij.*
28 *Impubes teſtis eſſe non poteſt.*
29 *Infans vel infantiæ proximus iurare non poteſt.*
30 *Maſculus in decimoquarto anno pubes dicitur, fœmina verò in duodecimo.*
31 *Seruus liber effectus de viſis in ſeruitute poteſt teſtis eſſe.*
Teſtis de crimine accuſatus vel conuictus eſt repellendus.
32 *Monachus & quilibet ſub obedientia conſtitutus a teſtimonio repellitur.*
33 *Monachus eſt pro mortuo habendus.*
34 *Mulier non poteſt teſtificari in cauſa criminali.*
Teſtes eſſe qui nequeant de iure.
35 *Teſtimonium vnius teſtis eſt inualidum.*
36 *Cauſa nulla vnius teſtimonio eſt terminanda.*
37 *Teſtimonium vnius quando valeat & quando non.*
38 *Socius in crimine contra ſocium non poteſt teſtis eſſe.*
39 *Socius in ſcelere quando contra ſocium poſſit teſtimonium ferre.*
Seruus non poteſt legitimum perhibere teſtimonium.
40 *Teſtis eſſe nemo poteſt in propria re.*
Libertus contra patronum non poteſt ferre teſtimonium.
41 *Teſtis reprobatur, cui pro teſtimonio aliquid datur.*
42 *Teſtis confuſe & obſcure deponens repellitur.*
43 *Teſtis ignotus vacillans & obſcure loquens verberibus affici debet.*
44 *Teſtis præſente aduerſa parte debet deponere.*
Iudex teſtium receptionem ſubdelegare non poteſt in cauſa criminali.
45 *Teſtis rogatus eſſe debet in teſtamentis.*
46 *Teſtes quinque ſunt neceſſarij in ſolutione debiti.*
47 *Teſtes quinque in donatione cauſa mortis debent interuenire.*
Teſtes tres ſunt neceſſarij in depoſitione pecuniæ vel alterius rei.
48 *Teſtes quinque ſunt neceſſarij in contractu mutui.*
49 *Teſtes quot debeant interuenire in inuentarij confectione*
50 *Teſtes duo communiter ſunt in ſufficienti numero.*
Teſtes quatuor ſunt neceſſarij ad reprobationem inſtrumenti.
51 *Teſtes ſeptuagintaduo vbi requirantur, & quando.*
52 *Teſtis de viſu & auditu deponere debet.*
53 *Iudæus vel infidelis alius contra Chriſtianum non poteſt ferre teſtimoniū.*
54 *Teſtis ſui dicti cauſam reddere debet.*
55 *Socer pro genero non poteſt eſſe teſtis, nec econuerſo.*
56 *Teſtis ſe interfuiſſe debet dicere his, ſuper quibus deponit.*
Teſtis non habens quinquaginta in bonis non eſt admittendus.
57 *Teſtes ſuſpecti non ſunt ſine quæſtione admittendi.*
58 *Teſtis in quarta productione receptus ſine iuris ſolennitate non admittitur.*
59 *Teſtis loquens ſuper alio quàm ſuper quo inductus fuit eſt repellendus.*
60 *Teſtes varijs & vacillantes in teſtimonio ſuo non admittuntur.*
61 *Proxeneta non poteſt ferre teſtimonium.*
62 *Teſtes idem per omnia deponentes tanquàm ſuſpecti ſunt repellendi.*
63 *Teſtes debent recognoſcere litigantes ſeu contrahentes, de quibus deponunt.*
64 *Teſtes reprobantur ſi de loco, tempore, & perſonis diſcordes inueniantur.*
65 *Teſtes contrarij non ſunt admittendi.*
66 *Teſtis non debet admitti contradicens ſibi ipſi.*
67 *Teſtes in quibus non poſſunt probare caſibus.*
68 *Teſtes ſingulatim recipi debent.*
69 *Accuſatus de crimine teſtimonium non feret pendente accuſatione.*
70 *Teſtis ignotus non eſt admittendus.*
71 *Iudex teſtem interrogare debet, an ſit criminoſus vel partis inimicus.*
72 *Teſtimonium amore: odio, vel timore latum eſt inualidum.*
Teſtis reprobatur, ſi cum inimicis partis moretur.
73 *Teſtis eſſe non poterit, qui in eadem cauſa iudex vel aduocatus fuit.*
74 *Iudex & arbiter ſuper coram ſe actis teſtificari poſſunt.*
75 *Procurator non poteſt eſſe teſtis in cauſa, in qua procurator fuit.*
76 *Teſtis eſſe quis non poteſt contra eum, cum quo cauſam habet.*
77 *Teſtis quando dictum ſuum corrigere poſſit.*
Teſtis titubans repelli poteſt.
78 *Teſtis in eadem cauſa & ſuper eodem articulo non poteſt ſecundò deponere.*
Laicus contra clericum de crimine non poteſt teſtis eſſe.
79 *Teſtis repellitur, qui de auditu alieno tantùm loquitur.*
80 *Teſtis repellitur, qui ante litem conteſtatam recipitur.*
Teſtis conſimilem cauſam habens non eſt admittendus.
81 *Ingenuo potius creditur quàm liberto.*
Honeſtiores & digniores vilioribus in teſtimonio præferuntur.
82 *Maſculus in teſtimonio eſt fœminæ præferendus.*
83 *Mulieres tribus maximè vitijs tenentur.*
84 *Veridicus eſt mendaci in teſtimonio ferendo præponendus.*
85 *Diuiti potius quàm pauperi eſt fides adhibenda.*
86 *Conditio ſeu vita teſtis eſt attendenda in primis.*
87 *Multitudo teſtium non debet conſiderari.*
88 *Teſtis verboſus præſumitur ſuſpectus.*

Sequitur uidere contra teſtes. Artic. 19.

1 Sequitur videre aliquid contra teſtes. † Plures eñ ad teſtificandum producuntur, qui de iure repelli poſſunt, vt puta periurus & aliàs infamis, conſpirator, inimicus corruptus, & domeſticus, & familiaris, & plures alij contra quos aliquid videamus.

2 † Primò dici poteſt, quòd teſtis domeſticus a teſtimonio repelli poteſt. C. de teſti. l. 2. vbi dicitur, & iure ciuili domeſtici teſtimonij fides improbatur, & C de his qui ad eccleſiam confu. l. fi § fi. arg. C. qui accu. non poſſ. l. pen. argum. ff. de pœnis. l. reſpiciendum. §. furta. C de quæſtio. l. pridem. C. ſi quacunque præ. po. l. vna. §. illo. vbi dicitur, quòd oēs de domo pro domino ſuſpecti habentur & euitantur, argumē. C. de probat. l. inſtrumenta. & argu. extra de accu. capi. cum pridem. & extra de teſti. c. in literis. ubi dicitur, quòd quidam miles ad probandam affinitatem teſtes de ſua familia tres produxit, vnde dixit Papa, quòd non valent.

3 † Item dicit lex, quòd omnes propinqui dicuntur familiares. C. de uerborum ſignificat. l. fin. in princip. vbi dicitur. Decreuimus familiæ nomen talē habere vigorem, parentes & liberos omneſq; propinquos & ſubſtantiam, libertos etiam & patronos, necnon ſeruos per appellationem hanc ſignificari, & in eadem l. dicitur, quòd gener & nurus ſunt de familia, & qui dicūtur de familia habes. ff. de verborum ſignifica. l. pronuntiatio. ff. de ædili. edic. l. ædiles §. j.

4 † Itē dicuntur familiares, quibus poteſt producens imperare ratione patriæ vel dominicæ poteſtatis, vel obediētiæ, vel iuriſdictionis. ff. de teſtibus. l. in legibus. in gloſ. ſiue liberi & c. ad hoc facit. 3. q. 5. accuſatores, argum. C. de excuſa. tuto. l. humanitatis. & in inſtitu. de teſti. § in teſtibus. vbi dicitur, reprobandum eſt domeſticum teſtimonium. ff. de teſti. l. teſtium. ubi dicitur. Reſpiciendum eſt, an teſtis ſit amicus illius, pro quo teſtificaretur: & eod. titu. l. penulti. vbi dicitur, eos teſtes, quos accuſator de domo ꝓpria produxerit, interrogari non placuit, & ff. de quæſtio. l. j. circa princip. argument. . quæſtio. 9 abſens. 2 vbi dicitur. nec affinis teſtis admittatur. ff. de procura. l. aut affinitate.

5 † Sed quæritur ſæpe, quæ perſonæ dicantur domeſticæ, & reſpondeatur, ꝙ mercenarius producentis: vt notatur in inſtitu. de teſti §. in teſtibus. & C de his qui ad eccle. confugi. l. præſenti. § ſanè. & C. de quæſtio. l. præalleg. pridem. & ff. de pœn. l. reſpiciendum §. furtum. ubi dicitur, quòd mercenarius pro perſona domeſtica reputatur. ad idem 3. quæſtione 5. conſanguinei. ubi dicitur, conſanguinei accuſatores aduerſus extraneos teſtimonium non dicunt, nec familiares, nec de domo prodeuntes & c. & 14. quæſtio. 2. ſuper prudentia. ubi dicitur, domeſtici ad probationem non admittuntur. ff. de damno infect. l. qui bona. § qui dāni. ubi dicitur. Item is qui cum his moratur.

6 † Item dicitur domeſticus vir & vxor alter pro altero, de hoc dicitur 3. quæſtio. 3. §. item idonei. & in inſtitu. de vſu & habitatio. § item is. ff. ſi qs cau. l. ſed & ſi. §. præterea. ff. de iudic. l. interdum. C de re milit. l. quicunque. uel 12. & ff. de ædil. edict. l. ædiles. §. familiæ. ff. de re li. l. familiaria & ff. ad ſilleia. l. j. § ſi uir. Item poteſt dici, quòd priuignæ & nurui; quia loco familiæ habentur, in inſtitu. de nupt. §. affinitatis.

7 † Item domeſticus eſt pater filio, & filius patri: vt in inſtitu. de teſti. § in teſtibus. C. de impube. & aliis ſub. l. fina. in fin. Item coloni & aſcriptitij dicuntur domeſtici. C. de his qui ad eccle. confu. l. ſæpe allegata. præſenti. §. ſanè. & C de quæſtio. l. pridem. Vt breuiter me expediam, quæ perſonæ dicantur domeſticæ, videas illam. l. præſenti. & ea quæ ibi notantur, & ff. de pœnis l. reſpiciendum. & ff. de fur. l. ſi libertus & dicit lex, quòd non eſt idoneus teſtis: cum imperari poteſt ratione patriæ, uel domeſticæ poteſtatus, ut ſupra dictum eſt. ff. eodem l. idonei.

8 † Itē ſi teſtis ſit infamis, de iure repelli poteſt, vt puta qui lenocinium fecerit ipſo iure, qui ve iudicio publico calūniæ, vel præuaricatione, uel furti, uel vi bonorum raptorum, vel iniuriarum, uel dolo malo, ſeu fraude ſuo nomine pactus uenerit, cōdemnatus per ſententiam fuerit, vel qui pro ſocio tutelæ, mandati, depoſiti per ſententiam ſimiliter fuerit cōdemnatus, ut ff. de his qui no. infa l. j. vbi hæc uerba ponuntur, & l. athletas. in fine. & l. furti. §. mandati. ff. de teſtibus. l. Seio. & l. ex eo. & l. teſtiū. § lege. & l. in teſtimonium. & l. ob carmen. ff. de public. iudic. l. infamē. ff. de iniur. l. lex Cornelia. § ſi quis librum. & inter iſtas perſonas infames ponitur ioculator, & omnis leuis perſona, vt qui frequentat tabernas & ludum, vel eſt utilis officii, ut qui mūdat latrinas, uel qui radit homines in partes anteriori & exteriori in balneis vel meretrix, uel periurus, vel aliàs quocunque modo infamis & de illis uilibus perſonis dicitur, extra eodem cap. 2. infra de teſtibus. & 2. quæſtio j in primis.

9 † De ioculatore dicitur. ff. de his qui notantur infamia. l. prima. & 2. in fine. C. eodem. l. penulti. & 4. quæſtio. prima. §. omnes. De eo qui frequentat tabernas dicitur. C. de inceſt. nupt. l. humilem extra de accuſa. capitu. ſi conſtiterit. 44. diſtinctio. non oportet. De luſore dicitur, extra de exceſ. præla. inter dilectos circa princip. & argu. extra de vi. & hone. cle. c. clerici.

De mundante latrinas & radente homines, potes dicere, ꝙ viles perſonæ ſunt, & ideo non eſt credendum eis, argum. C. de nupt. l. humilem. C. de teſti. in authenti. ſed teſtes. §. neque vili-

simos. & in authen.de testib.§.sancimus.colla.7. & extra de except.denique.ar.C.de adulte.l.qui adulterium.vers.pro vtilitate eius &c. 10 † Item de meretrice dicitur.ff.de testi.l.3.§.lege Iulia.& l.lege.argum.C.de adulte.l.præallegata.quæ adulterium.contra videtur,extra de simonia.c.tanta.& c.licèt Heli.sed illud est propter immanitatem criminis,scilicet simonię & læsæ maiestatis. Item latro,vel raptor manifestus est infamis, vt supra dictū est, & extra de testi.c.ex parte Adę.& ar.ff.de fur.l.nemo.Itē de periurio dicit.C.de transact.l.si quis maior.ff.de infamib.l. Lucius. vbi plenè dicitur de hoc,extra de testib.c.sicut nobis.& c.testimonium,& extra de præsum.c.literas.uers.præter iuratoriā.extra de iureiur.c.querelam.6.q.j.quicunque.& c.infames.23.q.5. paruuli.& c.si quis conuictus.3.q.7.infamis.plurib.aliis modis dicitur quis infamis.in insti.de pœna temere litig.§.ex quibusdam. 11 † Vnde quocunque modo sit infamis, de iure repellitur a testimonio, vt in iuribus præalleg.& C.qui ex cau.infa.irrog. l.fi.eo per totum.ff.de testi.l.3.§.lege Iulia.& l. lege.extra de testi.cogen.c.præterea.& extra de exceptio.c.j.& 2.q.7.testes.& 2. q.4.præsul.extra de testib.licèt ex quadam.& extra de hæreti.ex communicamus.§.credentes.C.de dignitatib.l. neque famosis. & l.penulti.lib.12.C.de infamib.l.vna.lib.12. 12 † In casib.tamen admittuntur infames,scilicet in crimine læsæ maiestatis, & crimine hæreseos,& in crimine simoniæ.C.ad l. Iul.maiesta.l.nullius.extra de simo.c.tanta.& 6.q.j.§.sed licèt.ubi dicitur, hæreticos accusare nō prohibetur infamib.&c. cum suis sororibus.& de hoc consueuit notari in auth.de testi.§ si verò dicatur.colla. 7.& in j.respon.illius tit.De infamib.& latronib. consueuit notari in auth.scenicas non solum fideiuss.præstent.§.j.col.5.& ff. de infa.l.Lucius & extra de testi.c.ex parte Adæ.& quod dictū est,scilicet q infamis testimonium ferre non potest. Idem intellige, q cum aliqua causa testimonium ferre non potest.ff.de testib.l.cum leg.vbi de hoc.& l is cui.& ff.de testib.l.ob carmē. & hoc secundùm quosdam.Alij dicunt aliter,vt consueuit notari in prædicta l.cū lege.& nota quosdam versus. 13 † Iudice dānatos,infamia reddit vbique,quod vi diripitur,iniuria,furti doliquè actio. Actio mandati,tutelæ, depositiq;. Directo sed pro socio communis habetur.Item scire debes, q ferre testimonium dignitas est 32.q.5.præceptum.& hoc quod dictum est.s. q infamis non recipitur ad testimonium. Intellige quando infamis est de iure,ut prædictum est,vt in prædictis capitulis habetur,& 14 extra eodem.ex parte Adæ. † sed propter infamiam facti nō repellitur a testimonio.ff.de obsequiis.l.2.& hoc consueuit notari.C.de summa trinita.in j.gl.& hoc uerum est de iure ciuili, secus de iure canonico fm quosdam,vt extra de testib.c.testimonium.ibi,aut grauata sit eius opinio &c.licèt quidam intelligat in causa criminali.Sed idem est in causa ciuili,vt ibi notatur, ad hoc facit,extra de accusa.c.omnipotens.& 81.dist. Sanctus Daniel. 15 † Item ferre testimonium inter actus legitimos computatur,vt C.de hæreti.l.pe.circa finem.& de hoc dicitur.ff.de testib. l.j.& ff.de his qui not.infa.l.1.§.miles.& ff. quemadmodū testamēt. aperien.l.si quis ex.& de hac materia loquitur satis bene.6. q.j.c.infames.ubi dicitur.Infames personas eas esse credimus, q̄ pro aliqua nota culpa notantur infamia,vel omnes q Christianæ religionis normam sponte abiiciunt,& statuta ecclesiæ contemnunt. 16 † Similiter fures,sacrilegos,& omnes criminib. capitalib.irretitos , sepulchrorū violatores, & omnes qui aduersus parentes calumniose armantur,qui ī omni modo infamia notantur,similiter incestuosos,homicidas periuros,raptores, maleficos,veneficos,adulteros,de bello publico fugientes , & qui indigna petunt sibi loca tenere,aut facultates ecclesiæ auferūt iniuste,& fratres calumniatur,aut accusant & non probant , & qui contra innocentes principum animum ad iracundiam prouocant,& omnes anathematizatos,vel pro suis scelerib. ab ecclesia repulsos,& omnes quos ecclesiasticæ vel seculi leges infames pronūciant. 17 † Hi nimirum omnes nec serui ante legitimā libertatem,nec pœnitentes,nec bigami,nec alicui curiæ deseruiunt,vel non sunt integri corpore,aut sanam non habent mētem,uel intellectum,aut sanctorum patrum decretis inobediētes existunt,aut qui furiosi manifestantur,hi omnes inquā, nec ad sacros gradus debent prouehi,nec isti,nec liberti,nec suspecti,nec rectam fidem,uel dignam conuersationem non habentes: summos sacerdotes possunt accusare , nec ad accusationē, seu testificationem nullatenus possunt recipi. 18 † Item si testis inimicus fuerit,eius testimonium reprobatur,vt C. de testi.l.si qs. & auth.ibi postea.si testis.quæ sumitur in auth.de testib.§. si verò dicat seruilis,collati.7.ubi de hoc.& §.si qs uerò dicat odiosum,argumen.C.si propter inimicitias.l.vna.lib.10.extra de accusa.c repellantur.& c.cum oporteat.ubi de hoc.& c. meminimus.3.q.5.in prin.ubi dicitur. 19 † Vox inimicorū non est audiēda,vt multorum authoritatibus monstratur , arg. in institu.de excusa.tu.§.inimicitiæ.ff.de testi.l.testium.circa princi. ubi dicitur,q attendendum est,an testis sit inimicus, immo testes debent super hoc interrogari,vt in d.l.testium.§.j.extra de testib. 20 c.cum causam.& de hoc notaui in breuiario in ca.eod. † Item præsumitur contra testem,si cum inimicis moretur , vt in prædicto c repellantur.& c.cum oporteat. Sed quæ inimicitiæ repellant testem,& quæ non hoc relinquitur arbitrio iudicantis. ff.de quæstio.l.j.& notatur in prædicto c. cū oporteat.& de hoc dicitur in institu.de excusa.tuto § item si propter.& §.inimicitiæ.de hoc similiter plenè dixi in breuiario lucratiuo in tit.eo. 21 de testibus,scilicet. † Item nisi testis iuratus deponat, non valet dictum ipsius,vt C.de testib.l.solam.& l.iurisiurandi.& extra de testib.nuper.& c.tuis.& 4.q.3.§.item iurisiurandi.& 3.q.9.hortamur.ipsi a parte remittatur aduersa, vt in d.c.tuis.supra de seriis.l.j.& hoc consueuit plenè notari.C.de testib.l.iusiurandum. 22 † Item testes non plene probant secundum quosdā,nisi de certo tempore fecerit mentionem,argumen. extra de fide instru. c.cum Ioannes.circa medium.& extra de proba.c.in præsentia. argum.ff.de edendo.l.j.§.editiones. Item si testis excommunicatus sit,eius testimoniū reprobatur,vt extra de testi.c.veniens. in fi.6.q.j.vbi dicitur,& omnes anathematizatos &c.argu.extra de hæreti.c.penulti.circa fin.vbi dicitur, q ferre testimonium inter actus legitimos computatur, 23 † & actus legitimi excommunicatis sunt interdicti,& portæ dignitatis eius patere nō debēt, argum. extra de testib.c.licèt ex quadam.ibi, actus legitimi & C.de dignitatib.l.2.lib.12.C.de infamib.l.vna.lib.10 ergo eorū testimonium repellitur maximè de iure canonico.de hoc consueuit notari,extra de ordin.cog.c.cum dilectus.in glo.quia ad hoc&c.ad quod facit 6.q.j.illis qui.ubi dicitur, q excommunicatus est infamis,quandiu est in excommunicatione, ergo admittendus non est:quia infamis testis non admittitur, vt supra 24 probatum in §.item si testis infamis &c. † Item si testis conspirator fuerit,reprobatur,vt extra de testi.c.per tuas.& extra de accusat.c.cum dilectus.in fin.Item pater non potest testificari contra filium,nec econuerso.C.de testib.l.parentes.& volentes,vt ibi dicitur. parentes & liberi adinuicem aduersus se, nec etiam volentes ad testimonium admittendi sunt,& hoc intellige q non possunt ferre testimonium, vt ibi. ff.eod.l.testis idoneus.& l.idonei.& l.penulti.C.eod.tit.l.2.extra eodem,in literis.& quod dico de patre, idem de matre & de omnibus ascendentibus & descendentibus usque in infinitum, argu.ff.de in ius vocan.l.quique.& hoc referas ad vtrunque & ad ferentem testimonium,& ad eum contra quem fertur.ff de postula.l.quos prohibet.& hæc est ratio, q non possunt pro se, 25 nec contra se testificari: † quia vox patris vox filii intelligitur, & econuerso.in institut.de inuti.stipula.§.ei.& §.post mortem.C. de impube.& al.substitu l.fi.in fine.& ubi est vnus, alter esse videtur.C.de agricol.& cen.l.cum scimus.§.fi.libro 11. & hoc intellige,nisi in casibus.ff.de testamentis l. qui testamento.§.per contrarium.vbi dicitur, q pater potest testificari pro filio,q pater 26 non acquirit.ad idem in institu.de inuti.stipula.§.ei. † sed quæritur,an frater pro fratre vel contra fratrem testificari possit,& dicitur q sic.ff.eodem.l.j.§.j.& l.lex Iulia.& extra de præsump.literas.argu.C.qui accusa.non pos.l.si sororem.& 4.q.3.§.parentes.hoc intellige,nisi fratres omnia bona sua habeant in communi:tunc enim intelligitur causa propria,& sic non testificaretur,quod esse non debet.C.de testib.l.omnib.cū suis 27 concordantiis. † Item quæritur,an socius pro socio testimoniū ferre possit,distingue,an socio condemnato vel absoluto lucrū aut damnum testis sentiret,an non.Nam si sentiret,nō potest, si non,potest. ff.quando appella.sit l.j.§.in primis. licèt sit argu. contra.in institu.de testamentis.§.legatariis.eadem distinct. potest fieri supra de fratre,de quæstione socii consueuit plenè notari.C.de testib.l.quoniam.in gl.non ego &c. † Item impubes 28 ferre testimonium non potest,vt ff.eod. l.3.in §.lege.& l. multi.2.& institu.de testamentis.§.sed neque.argumen.C.si aduersus vendi.authen.sacramenta.ff.qui testament. face.pos.l.qui testamento.circa princip.& quæstio.§.2.testes.in princip.& uerū. item inuiti.vbi dicitur.nec pupillo testimo. denuntiari potest. & dicitur,quod vna est ratio; quia testis nisi iuratus non valet. C.eod.l.solam.& l.iurisiurandi.& extra c.nup.& c.tuis.cum suis similibus.& impubes iurare non potest.ff. de iureiurand.l.qui iurasse.& in d.l.item iurando.l.4.nisi in casibus.ff. de liberali causa l.fina.4.quæstio.3.capitu.primo.12.quæstio.3.paruuli.& 29 c.pueri. † & hoc est verum , quod paruulus iurare non potest, de iureiurand.l.qui iurasse.de in litem iurando l.4.nisi in casibus.ff.de libe causa.intellige infans uel infanti proximus,ut in dicta l.qui iurasse. Sed licet iurare possit, non tamen potest testificari,& hoc est uerum in causa ciuili. In causa uero criminali oportet,quod compleuerit 20.annos. ut 4.quæst.3.§ idem 30 in criminali.uersicu.in testimonium. † Sed intellige puberem masculum in 14.anno completo.fœminam verò in 12.ff.de testamentis.l.qua ætate.C.qui testament.facere pos.l.4.C.quando prouoca.non est necess.l.2.sed quæritur, an de eo, quod vidit in pupillari ætate,possit testimonium ferre,& uidetur quod non.C.de fal.mo.l.prima.in fin.ff.de testibus.l.fin.dicas tamen, quod potest secundum Azon. Accur.& Ioann.nam non prohibetur,ergo admittitur.ff.de testibus.l.prima. Item scire potest 31 de facto & de iure, licèt non ad sui præiudicium. † Item seruus factus liber fert testimonium de eo quod vidit, dum erat

erat in seruitute.ff.de uerbo signi.l notionem.§. instrumentorum.C.de hæreticis.& ma l.quoniam in fine. & hoc consueuit notari.ff.de testamentis.l.4.§.lege.& insti.eo.in § sed neque.Itē si testis tempore testificationis suæ,uel diu antequàm testificaretur accusatus esset de aliquo crimine,& confessus, vel conuictus indistincte repelletur,licèt per sententiam non fuerit condemnatus,extra de testibus.c.super eo.& c.testimonium. Secus secundùm leges vbi oportet, q sit per sententiam condemnatus ff.de testib.l 3.in §.item lege Iulia de uica.& hoc consueuit notari,extra de excep.c.j.in glo.Si enim &c. 32 † Item monachus, vel quilibet alius sub obedientia constitutus uidetur, q ferre testimonium non possit,argu extra de postul.c.2.& extra ne cle. vel mona.quasi per totū 16 q j.c.monachi ..& ca.placuit 2. vbi dicitur,placuit nostro communi concilio,vt nullus monachorum &c.est de uerbo ad verbum in tit.contra actorem,& ibi videas: nam peroptimum est.ca ar.ff.de re mili.l.3.§.in bello.ff.q testa.fac.pos.l.qui testamento.in prin. 14 q.2.super prudētiam. in fin.2.q 7.placuit.ubi dicitur, q monachi funestam vocē habent.C.qui accus.non pos.l.pen.vbi dicitur, q vocem funestam 33 incidi oportet potius,quàm audiri: † nam monachus pro mortuo reputat C.de epi.& cle.Deo nob.in auth de mona §.de ill. circa fi & § si quis autem col.j.licet monachus pro ecclesia testimonium ferre possit,extra eo.tuis.& c.insuper.& ff.quod cuiusque vniuer.l.2.ubi de hoc cum suis simil. Sanè tamen illud intelligas,scilicet quando alij testes deficiunt:aliter non admittuntur secundùm quosdam.extra de iureiur.c. & si Christus. in fin.& consueuit notari.ff.de re.diui.l.in tantū. in gl. an ego &c. & hæc omnia uera sunt de iure canonico fm quosdam. alii dicunt, q fm leges testimonium monachi bene valet : cum non sit prohibitus.ff eo.l j.& de hoc plenè dicitur in auth.de mona. §.cogitandum.col j.& in auth.de testib § si verò dicatur. coll. 7.dum tamen hoc faciat de voluntate & licentia sui superioris, sine cuius voluntate iurare non debet,extra de iura calumn.c.j. in fin.& extra de postula.c ex parte. 12.q.j nō dicatis.16 q.j.mo 34 nachi.in fin. † Item mulier ad testimonium non admittitur in causa criminali.33.q.5.mulierem.extra de verb signi c.forus.§. fi & nota de testi.c.tam ex literis.& c.3.nec in testamentis solēnibus:vt in instit.de testa.§ sed neq; mulier vbi dicitur. Sed neque mulier,neque impubes,neque seruus,neque mutus, neque surdus,neque furiosus,neque cui bonis interdictum est, nec is quem leges iubent improbum intestabilem esse, possunt in numero testium adhiberi.ff.de testamen.l.qui testamento.§.mulier.sed bene admittitur mulier in codic.& in aliis uoluntatib. non solennibus,vt notatur in ea.l.qui testamento.§. mulier. & hoc verum est, q mulier in causa criminali non admittitur fm ius canonicum.Secus fm leges.Nam non prohibetur.ff.eod.l.j. & hoc dicit dominus Azo in summa sua:& not. in prædicto c. 35 forus. † Item testimonium vnius non valet.ff.de quæstionibus. l.maritus.C.de testibus.l.iurisiurandi ubi dicitur. Sancimus, vt vnius testimonium nemo iudicum in quacunque causa facile patiatur admitti,etiam si præclare curiæ honore præfulgeat: vt C.de rei uendica.l.fin.extra de testib.c.licèt vniuersis.vbi dicitur. Non minus quàm duorum,vel trium virorum , qui sint probatæ vitæ,& fidelis cōuersationis testimoniū admittatis , iuxta illud dominicum.In ore duorum uel trium stet omne verbū, quia licèt quædam sint causæ quæ plures quàm duos exigant 36 testes. † Nulla tamen est causa, quæ vnius tantum testimonio quamuis legitimo terminetur.ad idem extra eod tit.c.licèt ex quadam.& c veniēs.& extra de elec.bonæ memoriæ.& c. cum dilectus.circa fin.& extra de proba c.licèt causam.§ quāquam. & extra de accu.c.cum dilectus.in fin & 4.q.3.§.item in criminali.versic.solus.& uers. vnius.contrarium tamē videtur de cō. distin.3.placuit.& c.paruulos. & c.cum itaque.& extra de procu.c.ex insinuatione.& 33.q.2. admonere.& 86.dist.ubi dicitur, q ad clamorem & testimonium vnius fuit punitus quidā episcopus, ad idem 8 q.3 c talia.arg.C.de veteri iu.enu.l.j.ver.omnibus.& C.de offi.rectoris prouin.l potiores.& C.ad le. cor. de fal.l.l.si quis decuria.in fin.20.dist. Nicena. C.de uentre inspi.l.j. vbi creditur obstetrici.ff.quemadmodum testamenta aperi.l.j. in fin.ff.de dote.præleg l.Theopompus.Sol.dic q illi casus sunt 37 speciales; † uel distingue,an testimonium noceat alij necne, si noceat,non est sibi creden.nec ualet testimonium eius:si uerò non noceat:ualet,vt puta si fert testimonium, q aliqua ecclesia est consecrata,uel q aliqui puer est baptizatus , uel in similib. vt in c.præallegatis placuit & c.paruulos.& c.cū itaque de hoc not.in auth.eod.tit § si uerò dicatur super uerbo iurauerit &c. 38 colla.7. † Item socius criminis non admittitur in testimonium contra alium,extra de testi.veniens.& c.personas.& extra de cōfessis.c.j.& 6.q.3.nemini.4 q 3.§ liberi. C de testi l.quoniam liberi.& C.de quæstionib.l.sicuti & ff.de quæstionib.l.j.§.cū latrones.C de accusa.l.fi.& C.de libera.cau l.filium.in fin contra videtur.ff.de custo.re.l.dimiss.C.de malefi.l.fin.ff.de re mil.l.nō omnes.§.fi.C.de fal.mo.l.j & extra de testi.c. veniens.ff.de fer.l. prouinciarum & extra eod.titu.quoniam nobis.Solutio, dicas 39 q speciales casus sunt; & super hoc nota versus. † Per testem socium sceleris simonia probatur. Muneris & sceleris testis socius reprobatur De hoc plenè notatur.C.de test.l.qm̄ Item si testis seruus fuerit,eius testimonium nō ualet.C.de testi. l.qm̄ liberi. & in auth.eo.§.si uerò dicatur.col.7.& in insti.de testa.§.sed neque.ff qui testa.face pos.l.qui testamento § seruus.extra de verbo signi.c.forus.in fin Seruus enim non habet personam standi in iudicio.C.de iudi.l seruus.eo.tit l cum debitoris & ff.de testi.l. seruos.ff.de reg iur.l.quantum ff de iure delibe.l.j.cum suis si.In casib.cum in iudicio stare potest seruus.C.si per uim vel alio modo.l.j & his quæ ibi notan.& extra de rescriptis.c sciscitatus.C.qui legi.personam.l fi.ff.ad Treb.l.j & in casib s̄.in tit.cōtra actorem.in §.item si sit seruus &c.Sed an de his quæ vidit in seruitute possit testificari postea liber factus,dicitur q sic ff de verbo.signi.l. notionem circa finē.ubi de hoc & ff de testi.l.3. §.lege uer.impubes&c.de hoc dixi s̄.eo.in §.item impubes &c. 40 † Item in re propria nullus testimonium dicere potest.C.de testi.l.omnib.& C ne quis in sua.per totum.extra testi.c.insuper. 4.q.5 c j.& 2.ff.de pact l.si plures.ff.de testi.l.nullus. Item libertus contra patronum testificari non potest, nec etiā potest cogi.ff eod.l.lege.C eo.l.aduersus.aliàs incipit , libertorum C qui accu.non pos & extra de seruis non ordi c.3.tamen pro aliis & contra alios testificari possunt,arg ff.& C.de postu.l.nec cæte 41 rorum † Item testis nō ualet, si aliquid reciperit pro testimonio ferendo vel non ferendo,uel si sibi promissum fuerit: & ob hoc testimonium tulerit:ut C.eo.tit si quis.in fi.ubi dicitur, si liquidis probationib.datione, uel promissione pecuniarum esse corruptos eos ostenderit eam allegationem integrā ei seruari præcipimus.ad idē,extra de testi.c j.& c.sicut.& extra de proba. c.licet.4.q.3.Itē in criminali uers.Itē l.Iul.ff.eo.l.3.in §.lege Iu 42 lia.ff.de accu.l qui accusare.circa fi. † Item si testis confuse uel obscure loquatur:non ualet:nisi uerum deponat,extra de testi. cum clamor.arg.ff de reg.iur l.in ambiguis orationib.ff.qui testamen face pos.l.hæredes §.j.ff.de interro.act. de ætate §.nihil. clare em̄ testis loqui debet,placet em̄ iudici siue principi, in authēt.de testa.imperfectis.circa prin.col.8.ubi dicitur.Nos igitur omnia clara & aperta consistere volumus:quid em̄ sic propriū legum est sicut claritas &c.& C.de testib.in auth.sed testes. uer. nec nimis obscuros &c.arg.C.de pac.cō.tam sup do.l.lege.C.de 43 cur.fur l.fi.§.sed cum antiquitas.immo dicit lex : † q si testis sit ignotus uel uacillet,& obscure loquatur, affici debet uerberib. In auth.de testib.§.si uerò ignoti.col.7.dicunt tamen quidā , q hoc habet locum, qn̄ inscribitur contra aliquem super aliquo crimine:tunc enim quando testis obscure , vel confuse loquit. Item est interrogandus per officium iudicis,ut not. extra eo.c. cum clamor.& c.per nostras.aliàs non sunt iterum interrogandi,ut ibi not.sed contra producentē interpretari debet : & pro reo,ut extra de pba.c.in præsentia.& c.ex literis.& extra de fide instr.c inter dilectos.in fi.cū suis sororib.nisi pter fauorē testamēti,uel religionis,uel matrimonij,siue dotis cōtrarium inducatur.ff.de uerb.obli.l.inter stipulantē.§.j ff.de iudi.l.si qs intentionē.ff.de re iur.l.in ambiguis.& extra de rescrip.cū olim ff.de relig.& sumpt.fune.l.sunt personæ.ff.de iur.dot.l. in ambiguis. 44 † Item testis non ualet nisi ad receptionē eius , uel depositionē aduersa pars fuerit euocata: ut C. de testib.auth. præterea.aliàs incipit:sed & si quis.& in auth.sed testium.extra de testi.c.2.& c. significauit.cum suis similib & in auth de testi.§.quoniam uerò.coll.7.Item in causa criminali iudex receptionem testiū alij subdelegare non potest,quod si fecerit,talis receptio non valebit,arg C.eo.auth. apud eloquentissimum ff.eo l.3.§.testes.5.q. 5.illi qui.& de hoc plenè dicitur in auth.eo §.hæc omnia col.7. 45 † Item tevis non ualet:nisi rogatus fuerit in testamētis.& 7.fuerint.C.de testa l.hac consultissima.circa princ.ff.eo.titu.l hæredes.in fi C.de codicil.l.fi.in auth.de test §.& licèt.in fi.§.sed uidetur contra.ff.de testi.l.ad fidem rei gestæ faciendam,etiam nō rogatus testis intelligitur.Solut.ut ibi , quandoque tamen octo testes sunt necessarij:ut qn̄ testator non subscripsit,vt in d.l.hac consultissima.Item in testamento cæci.C.qui testamenta facere 46 pos l.hac consultissima.§.sed quia † Itē in solutione debiti sunt necessarij 5 testes rogati:ut C.de testibus l. testium.ff.de repu.l. nullum.in authen.eo.§.& licèt.quæ est posita.C eod.authē.rogati.ubi dicitur.Rogati ut in testamētis non fortuiti , uel transeuntes.idem est,si post solutionem rogati intersint confessioni creditoris dicentis pecuniam sibi solutam fuisse;intellige qn̄ solutio facta est in scriptis.C.de testi l.testium.§ his. Sed quæritur,quare tot testes requirantur,& respondetur,ne quid falsitatis supponi possit ibidem,ut C.de fideicom.l.fi §.cum enim.ubi dicitur,cum enim res per testium solennitatem ostenditur: tūc & numerus testium:& nimia subtilitas requirēda est. Lex etem̄ ne quid falsitatis incurrat:per duos forte testes compositum testamentum maiorem numerum testium expostulat:ut per ampliores homines reueletur. 47 † Item in donatione causa mortis debent esse 5 testes;ut C.de dona.cau.mor.l. sancimus. Item in depositione pecuniæ,uel alterius rei debent esse tres testes , vt C.qui pot.in pign.habe.in authē.si quis.& est in auth.de fide instrum.§.si quis igitur.& §.sed & si quis.coll.6.ubi dicitur : si quis

vult caute deponere:non soli credat accipientis scripturæ, ad-
uocet testes idoneos & fide dignos non pauciores tribus &c.&
hoc intelligitur,quando depositum excedit librā auri.C.si cert.
48 petatur.l.fin.auth.ibi posita consueuit notari. † Item dicitur in
contractu mutui,quando muruans non vult, q in publico fiat,
vbi quandoque sunt necessarij 5.testes,vt in ea.auth.& l.prædi-
cta l.& in quolibet contractu quando fit in scriptis, vt in iurib.
alleg.quicquid dictum sit de tali contractu,intelligitur quando
fit in scriptis:vt prædictum est:& quando fit in ciuitate, si verò
sine scriptis fiat:& non fiat in ciuitate,valet quod fit, vt in auth.
de fide instrum.§.oportet vero.colla.6 quæ consueuit poni.C.
si certum peta.l.fin.& caueas ibi, quod dictum est in depositio-
ne pecuniæ locum habet,quando fit priuata scriptura non pu-
blica:vt in prædicto §.oportet. & de hoc plenè dicitur in dicto
auth.de fide instrumē.§ sed is cui depositum dat. † Item in in-
49 uentario faciendo debent esse tres testes:ut in auth.de hæredi.
eodem titu.facit.§.sancimus. & §. si verò absunt. coll j.& con-
sueuit notari. C.de iure delibe.l.fin.§.finautem dubius. vers. cæ-
terumque &c.Item in alio casu sunt necessarij 5.testes, scilicet
quando aliquis per literas siue per epistolam dat seruo suo li-
bertatem.C.de latina lib.tollen.l.vna.§ j. Item in alio casu sunt
necessarij 7.testes.ff.de repud.l.nullum.Item ī alio casu sunt ne-
cessarij 12.testes.C.de erogatione mi.l.per hanc.lib. 12. Item in
alio 15.vt C.de proxi.sacrorum scri. l.vnicuique. lib.12. † Item
50 generaliter uerum est,q duo sufficiunt: vt ff.de testi.l.vbi.cum
suis simil.etiam si pater testetur inter filios C.de testa l.hac cō-
sultissi.§.ex imperfecto.Quandoque tres, vel quatuor, vel pau-
ciores.C.de testa.l.si non speciali.Quandoque 5.vt in testamen
to rustici C.de testi.l.fin.Item quatuor sunt necessarij vel 5. ad
reprobationem publici instrumenti,vt in auth. de instrument.
cau.§.si verò talem.colum.6.ubi de hoc.ut C.qui pot.ī pignor.
habe.l.penulti & C.de testi.l.testium.& C.de contrahen. & cō-
mitten.stipu.l penulti.extra de fide instrumen.c. cum Ioannes.
extra de proba.c.3.vbi de hoc. † Item quandoque sunt necessa-
51 rij 72.testes.quandoque 16.quandoque plures, quandoq; pau-
ciores:ut 2.q.4.præsul.vbi dicitur.præsul autem non damnetur,
nisi 70.duobus testibus, presbyter autem Cardi.nisi cum 64.te-
stibus deponatur.diaconus Cardi.vrbis Romæ. nisi 26 testibus
non damnetur.subdiaconus,accolitus,exorcista, lector, ostia-
rius,nisi in 6.testibus non damnetur: testes autem & accusato-
res sine aliqua sint infamia. † Item testis non ualet, nisi de uisu
52 & auditu deponat,argumen extra de testi.c. præterea.& c.cum
causam.& c.licèt ex quadam extra de successio. ab intesta.c.cū
dilectus.& extra de elect.c.per inquisitionem.licèt sit contra.ff.
de aqua pluuia.arcen.l. Labeo.ī § item Labeo. Sed speciale est,
& ibi consueuit notari de ista materia.ff.de proba.l.si arbiter. ad
hoc facit in authen.de hæredi.& fal §.si verò adsint colum.j.C.
de testi.l.testium.& 9.q.3.§.de his. † Itē testimonium Iudæi,vel
53 alterius infidelis non ualet contra Christianum:ut C.de hæred.
& ma.l.penulti.& in authen.ibi posito.si hæreticus. extra de te-
sti.c.Iudæi.& c.licet.& c.j.& ff eodem titu.l j.& 2. valet tamen
in ultimis voluntatibus.C.de hæreti.l.penulti.in fin.in auth ibi
posito.& 2 q.7 §.pagani & §.si hæreticus. tamen hæreticus ad-
mittitur in defectum.C.de hæreti.l.quoniam & de hoc dicitur
ff.eo.l.inuiti.super verbo vltimo secūdùm quosdam, sed quod
dicitur de hæreticis,hodie sublatum est de medio per ius cano
nicum:nisi in hoc:quia hæreticus contra hæreticum testificari
potest,etiam pro fideli:non autem contra, vt in capitulis supra
dictis,& hic locum non habet de hæreticis : quia hodie fugan-
tur:& meritò tanquàm inimici creatoris omnipotentis : extra
de hære.per totum.& omnes debemus insurgere in eosdem.C.
de hære.l.manicheos.vbi dicitur,quod in religionem diuinam
committitur:in omnium fertur iniuriam, quos bonorum etiā
publicatione persequimur,ipsos quoque volumus amoueri ab
omni liberalitate & successione quolibet titulo ueniente. Prę-
terea non uendendi,non emendi,non donandi, nō postremò
contrahendi cuique cōuicto reliquimus facultatem, in morte
quoque inquisitio tendatur &c. † Item testis non valet, nisi red
54 dat causam sui dicti:vt extra de testi.c.cum causam. ubi de hoc.
extra de re iudi.c.sicut.& in authē.de testi.§ & licèt dudum. ibi,
& causam &c.col.7.hoc tamen intellige verum: si de sua scien-
tia fuerit requisitus: aliàs non tenetur dicere causam sui testi-
monij,vt in prædicto c.sicut.argum.ff.de transactio.l.cum hi.§.
in causa.ff.de no.ope.nuncia.l. de pupillo.§.q nuntiat.C.de edi.
diui Adri.toll.l.fin.§.finautem.& de hoc consueuit notari.C.
de testi.l.j.& 3.ubi plenè de hoc.& l.testium.extra de rescriptis.
55 c.si quando.in glo.hic est argum.&c. † Item socer pro genero,
vel econuerso testis esse non potest.ff.de lege Iulia. licèt aliqui
aliter intelligant,& hæc est ratio:quia socer vicem parentis ob-
tinet.ff.soluto matrimo.l.qui parentis. Sed pater pro filio testis
esse non potest,vt ff.eodem.l.testis. ergo nec socer pro genero:
56 & de hoc consueuit notari in prædicta l. testis. † Item testis di-
cere debet se interfuisse his,super quibus deponit: & dicere sic
esse vel non esse,in authen.de hæredi.& falc.§. si verò absint.in
colum.j.& C.de testi.l.fin.Item obijci potest contra testem, q
non valet:nisi quinquaginta aureos in bonis habeat in authēt.
de testi.§.j.& §.sancimus.colum.7.argum.ff. de edendo.l.si quis
ex argentariis.§.j.argum.C.ad leg.fal.authent.sed cum testator.
vbi dicitur,succedat præsentia trium testium locupletū, & bo-
næ opinionis &c.& 2.q.j.in primis.circa medium, quod uiden-
dum est,an inopes testes sint.c.4.q.3.c.testes.uersic. item testiū.
vbi dicitur,an locuples uel egenus sit &c.uidetur tamē contra.
57 extra de testi.c.si qui testium. † Solu.leges illæ loquuntur de su-
spectis testibus,qui sine quæstione admittendi non sunt,& hoc
notatur in prædictis cap.si qui.ca.in primis.& in institu. de ex-
cu.tuto.in §.item tria.ff.de accusa.l.nonnulli.vbi dicitur, q nō-
nulli propter paupertatē,ut sunt q minus quàm 50. aureos ha-
bent.& ff.de test.l.testium.arg. contra.ff.de suspec.tut.l.suspectū.
C.de incesti.nup.l.humilem.Quis dicat pauper, uel inops hoc
pertinet ad arbitrium iudicis,argum. C. de episcopali audi.l.tā
dementis.& hoc consueuit notari.C. vnde uir & vxor.authent.
58 præterea. † Item testis non ualet,si receptus fuerit in quarta p-
ductione sine solennitate iur.quæ traditur.C.de testib.in auth.
at qui semel.extra de testib.c.fin.in auth.eodem titu.§.quia ve-
rò col.7.Item si testis receptus fuerit post renuntiationem, vel
publicationem super vno eodem cap.non ualet,extra de testi-
bus.c.intimauit.& c.de testibus.& c.fraternitatis. & c. constitu-
tis.2.in fin.& c.cum uenisset.ubi de hoc.& extra de procur.cau-
ditis.& extra de fide instrum.c.cum dilectus.C.de test.in authē.
at qui semel.vbi de hoc.ff.eo.produci.& bene innuitur.C.eod.
l.fin.§.finautem.& de hoc plenè dicitur in auth.eod.§.quia ve-
59 rò.super uerbo,productionem &c.in coll.7. † Item testis si lo-
quatur tantum super alio quàm super quo inductus fuit, nō va
let:vt ff.de pe.hæredi.l si quis libertatem.§ fin.in fin.C.qui legi.
per l.fina.extra de testi.c.de testibus.& extra de offic.deleg.c.cū
olim.argum.C.si a non compe.iudi.l.j.& 3.ff.de iureiur.l.si duo
patroni.& l.eum quem.circa princip. Item si testis dicat aliquid
pro illo,qui ante depositionē protestatus fuerit se aliquid uel-
le obiicere ei:de facili non creditur ei, extra de testibus.c.præ-
sentium.cum illa distinctione quæ ibi notatur. † Item si testes
60 varij fuerint & vacillauerint in suo testimonio, non ualebunt,
ut extra de cau.pos.& proprie.ca. cū ecclesia.& extra. de pœnis.
c.super his.& ut ecclesiastica benefi.c.ut nostrum.2.quæstio.9.
pura.4.q.3.§.item in criminali.ubi plenissimè notatur de uarie-
tate siue diuersitate testium, in glo.quæ incipit.circa. argumē.ff.
de dolo malo.l.j.in pri.& l.ex libero.in fin.ff.de testib.l.j.in prin
cip.& 2.& l.qui falsa.& l.testium.immo si uacillauerint,ad quæ-
stionem poni debent.ff.de quæstionibus.l.ex libero in princip.
a contrario sensu,& l.vnius.§.testes.ad hoc facit,extra de appel
lat.c.dilectis filiis.circa medium.ubi ille qui uariat,reprobatur:
& iudex quilibet potest talem testem uacillantem & falsitatē
dicentem punire cuiuscunque fori fuerit ille testis: ut C.eod.
61 titu.l.nullum. † Item testimonium proxenetę uidetur non va-
lere propter rationem:quia ille recipit pecuniam ab altera par-
tium,vel ab ambabus,& idcirco uidetur ferre testimonium: vt
illud quod fecerat ualeat,& hoc intellige, q si ambæ partes cō-
sentiunt,compellitur testificari.Si uero altera pars noluerit,bo-
ne ualet,sed non compellitur. Si verò neutra pars cōsentit: nō
valet.De hoc plenè dicitur in auth.de testib. § quoniam uerò.
62 col.7.ff.communi diui.l.arbor.§.de uestibulo. † Item si testes
dicant idem per omnia,erit præsumptio contra ipsos de subor-
natione.ff.de testibus.l.testium.j responsum.ubi dicitur, q iudex de-
bet præuidere,an testes vnum eundemque præmeditatum ser-
monem attulerint.& 4.q.3.item in criminali.uersic. item in te-
stibus.uersic.eadem uerba ponuntur,argumē.C.de pœnis.l.qui
63 sententiam. † Item testis non valet,nisi cognoscat partes litigā
tium & nomina dicat,extra codē licèt ex quadam.in fin.C.de
iure delibe.l.sancimus.§.finautem dubius.in fin.§.ar.in authen.
de testi.§.j.colum.7.& in authen.de instrumen. caut. circa prin-
cip.§.si quis vult.uersic.q hunc noluerint &c. colum.6.tamen
64 speciale est in inuentario,ut ibi dicitur. † Item potest dicere op-
ponendo & bene:q testes non valent: nisi de loco & tempore
& personis cōueniant.3.quæstio.9.nihilominus. extra de testi.
cum causam,ubi notatur, q testis requiri debet de tempore &
qualitate temporis,& de uisu & auditu, & scientia, credulitate
& fama.De qualitate temporis quæritur, quando est suspectus,
& si testis de loco interrogatus fuerit:& non respondent,non
valebit, idest qd dicit lex.C.eod.l.solam attestationem prola-
tam.nec aliis legitimis adminiculis causam approbatam nul-
lius esse momenti,in authen.eodem titu.§.& licet. ibi, causam
65 testimonij &c. † Item si testes contrarij fuerint,non ualebunt.
C.de libe cau.l.cum precum.& C.de fide instrumē.l.scripturas,
extra de proba.c.licèt causam.& extra de appellat.c.sollicitudi-
nem.in fin & extra de test.c.in nostra.in tex.& in glo. argum.ff.
quando appella.sit.l.pe.§.sed alius.ubi dicitur, q testis contra-
rius seipsum excludit,& in authen.de testi.§.si verò quidam co-
lum.7. † Item si testis sibimet contradicat in aliqua parte sui te-
stimonij non valet.2.quest.9.pura.xxiij.q.7.quod autem.& in c.
sollicitudinem.& prædicta l.cum precum. immo in Italia uti-
tatum est, q vt testes adinuicem contradicant:debent inter se
pugnare:

pugnare:vt in Lombarda dicitur.De contrarietate testium ple
nè notatum est.4.q.3.§.item in criminali, versi.si testes.in gl.cir-
67 ca contrarietatem &c. † Item nota,quòd quidam casus sunt, q
per testes non probantur,& si fiat talis probatio, nō ualebit.C.
de sacrosanct.eccles.authen.hoc ius porrectum.& C.de nō nu-
mera.pecu.l.generaliter & C.de fide instrum.l.contractus.& C.
de iure emphy.l.j.& C.de mand.princi.l.2.& C.de sussra.l.vna.
& C.de testi.l.testium.& C.qui test.fac.pos.l. hac cōsultissima.&
C.de proba.l.census.& l.cum de indebito.in fin.in gl. nota exi-
gi.& in auth.de æqualitate do.§.quia verò in coll.7.& de hoc di
citur.C.de capitulo depos.quod bona.Item si crimen quod obijcitur
testi contingit causam de qua agitur,repellitur a testimonio, &
68 etiam punitur,extra de excep.c.j.in fin. † Item si testes non fue-
rint recepti sigillatim,non valent,vt C.de testibus.l.nullum. ex-
tra eodem titu.c.venerabilis.in fin.& extra de elec.c.quia pro-
pter.& secundum Danielem.extra de accu.c.inquisitionis.§.ter
tiæ.cum in Montalbano fiat contrarium de consuetudine. Itē
si obiiciatur crimen testi, & in illo crimine perseuerat non va-
let testimonium.3.q.5.præceptum.extra de testibus.c.testimo
69 nium. † Item dum aliquis accusatur per aliquem, ipse accusa-
tus non potest ferre testimonium pro aliquo pendente accusa
tione.ff.eod.l.testimonium.argum.C.de procura.l.reum.2.q.7.
testes.extra de excep.c.denique.& extra de testi.c.fin. argum.ff.
de solutio.l.si forte.ibi Idem dico & si quis sciens &c.& institu.
de suspe.tuto.§ si quis.& C.de suspec.tuto.l.cum qui argumen.
ad municipa.l.libertus.§ in quæstionib.C.de reis postula.l.vna.
70 libro 10. † Item potest obiici testi, q sit ignotus:argum.in auth.
de testi.§.si verò ignoti.colum.7.C.de iure deliberan.l.fin.§.fin-
autem.& in authen.de fide instrumen.§.oportet verò. & § sed
his.colum.7.Sed videtur contra,extra de iudic.c.cum deputati.
71 Solutio,ibi loquitur de actore,hic de teste. † Idem iudex habet
interrogare testem,an sit criminosus,& an sit amicus, vel ini-
micus alterius partis:& testis tenetur respondere,an sit amicus,
uel inimicus,sed non an sit criminosus, argument. ff. de testi-
bus.l.testium §.j.extra de exceptioni.c.j.ubi de hoc, & 4.quæst.
3.§.j.& §.si testes & argum.extra de accusa.c.inquisitionis.§.j.&
72 de hoc notatur,extra de testi.c.cum causam quæ. † Item si amo
re,odio,uel timore,vel commodo aliquo tulerit testimonium,
non valet,extra de testibus.c.quoties.& c.sicut.4.q.3.§. Item te-
stium.& C.de testi.l.eos.Item si testis cohabitet cum inimicis il-
lius,contra quem producitur,non ualet,argum.C.de inoffi.te-
sta.l.quoniam liberi.in fin.extra de accusa.c.testimonium. & c.cū
oporteat.ff.de testi.l.penulti.vbi dicitur eos testes quos accusa-
tor de domo produxerit:interrogari non placuit, hoc autē in-
telligere criminalibus causis:in ciuilibus verò est præsumptio
73 contra ipsos,vt supra dictum est in §.j.ubi plenè de hoc. † Item
si testis in ea causa fuerit iudex,uel aduocatus, non valet, argu.
ff.ad Trebellia.l.ille.in §.penulti.ff.de iurisdic.omn.iudic.l.præ-
tor.ff.de p. l.plures.C.de assess.l.nemo. ff.ad municip.l.libert.
§.præscriptio.2.q.6.c.hoc etiam placuit.& c.statutum. aliàs sta-
tuendum,vbi dicitur. Non liceat clericum in iudicium ad testi-
monium deuocari:eum qui præses, uel cognitor fuerit : & ibi
plenè notatum est de hoc,& extra.de testi.c. dilecto. & c. cum
a nobis.4.q.3.§ item in criminali.vers.item testes ubi dicitur,pa
troni quoque in causa cui patrocinium præstant: testimonium
non dicant;quod etiam in executoribus negotii obseruādum
est.ff.de testi.l.fin.ubi dicitur,mandatis cauetur: ut præsides ac-
cedant:ne patroni in causa cui patrocinium præstiterint testi-
monium dicant:quod etiam in executoribus negotiorum ob-
74 seruandum est: † attamen iudex & arbiter bene admittuntr su-
per his,quæ acta sunt coram ipsis: quia non prohibentur &c.ff.
de testi.l.j.& hoc notatur.C.de arbi.l.ne.§.sinautem in scriptu-
ra.& ff.de testi.l.ob carmen.§.j.& notatur in d.l.ff.eo.l.fi. in glos.
apparitoribus &c.& hoc intelligitur secundùm quosdā in ne-
gotiis,quorum modo non sunt iudices:sed fuerunt,vt ibi nota-
tur.alii dicunt, q non creditur eis:nisi quatenus &c. nec postea
in testimonium admittuntur: ut plenè notatur in prædicto c.
75 statuendum.2.q.6 in gl.prohibetur ergo &c. † Sed an procura
tor possit esse testis in causa,in qua pro Titio procurator fuit cō
tra Sempronium.Dicitur q non,argum.ff.de testi l.fin.& est ex
pressum,extra eo.c fin.quod incipit Romana.& ad hoc facit 2.
q.i.In primis.§.quia Stephanus,& extra de verb. sig.c.forus.§.in
omni.pro Sempronio tamen credo q possit testificari: ut nota
tur in prædicto c.Romana.ad hoc facit 4.q.3.§ item in crimina
76 li.§.item testes. † Item si testis causam habeat cōtra, vel cū eo,
cōtra quem producitur:vt suspectus cū aliis ad cām adminicu-
lis poterit expelli,extra de pur.ca.c.cum in inuētute.in fi.& hoc
notatur,extra de iudi.in c.cām quæ.Itē si quis in cā criminali se
mel tulerit testimoniū cōtra aliquē : & postea in alia causa ve-
lit contra eundem iterum testificari,non pōt; quia eius præsu-
mitur inimicus.ff.de testi.l. produci.extra de accusa.c.memini-
mus,& c.cū P.Māconel.& 4.q.2.§.itē in criminali. & not. q te-
stes pducti in cā criminali debēt esse clariores : vt extra de iudi.
77 c.at si clerici.C.de pbat.l.fin.5.q.6 Epyphanium. † Item si testis
voluerit corrigere dictum suum,nisi incontinenti faciat : non
potest,postquā à præsentia iudicis recesserit, & correctioni suę
aliquod posuerit interuallum,extra de testi eo.c.præterea in fi.
& de hoc notatur in aut.eod.§ illud autem in dubium. &c. sup
verbo,non habebit &c.colla.vij.Item si testis titubauerit,repel
li poterit:quia titubans pro ignorante habendus est. C.de cod.
indeb.fa.ff.de libero ho.ex.l. 3.§. his immo qui titubat quodam
modo errat:& nihil dicit,ar.ff.de reg.iur.l.nō debet. §.in re ob-
scura.de hoc dicitur, extra cau. pos.& proprie. c. cum ecclesia
futri.& extra de pęnis.c.super his.& ff.de iur.& fa.igno.super ru
78 bri.† Item si testis semel tulerit testimonium : si postea in eadē
causa : & super eodem capitulo deposuerit : non valebit. C. de
testi.aut.qui semel.ar.C.eo.ti.l.fi.§.j.& ff.eo.l.produci.secundum
vnum intellectum,& extra eo.c.cum causam quæ.in fi.& c.ve-
niens.Item laicus in causa criminali, dum agitur criminaliter
contra clericum,testis esse non potest,extra de testi.c.decætero
& extra de accus.c.cum P.cum suis concor.nisi in casibus: scili
cet in crimine læsæ maiestatis:in crimine hæreseos, & in simo-
nia,extra de simonia.c.tanta.2.q.vij.sacerdotes.& c. oues. C. de
epis.& cle. l.si quanquam. xvj.q.3.sanè. & de hoc plene dicitur
in d.c.cum P.in gl.Nota quòd laici.

79 † Item si testis loquatur tantum de alieno auditu ; nō valet;
ar.extra de elec.c.per inquisitionem.& extra de testi.c. cum no
stris literis.in fi.& c.causam.& extra de consang.& affini.c. tua.
& extra de successio.ab intesta.c.cum dilectus. & in aut. de hæ-
redi.& fal.§.sin verò absint.col.j.licèt videatur contra. eod. tit.
c.præterea cum quis.& c.cum causam.xxij.q.j. dixit.Solutio ibi
erat fama,& est ibi speciale:de hoc nota.C.eo. tit. l. testium. in
gl.sic ergo.ff.de aqua plu.arcen.l.Labeo.§.Item Labeo.ff.de p-
batio.l.si arbiter. ix. q. 3. §. de his.vbi notantur plures casus, in
quibus valet testimonium de auditu alieno.

† Item si testis ante litem contesta.receptus fuerit:non vale-
80 bit,vt extra vt lite non contest.per totum:exceptis quibusdam
casibus,quos habes extra,vt lite non cōtesta.in c.quoniam fre-
quenter.& extra de testi. c.significauit. & c. Albericus. & extra
de feiusso c.constitutus.3.q.ix.quartæ.

Item si testis habeat consimilem causam, eius testimonium
reprobatur:vt extra de testi.c.personas.3.q.3. §. liberi testes. &
c.veniens.& extra de cōfessis c.j.vbi de hoc.& extra de iudi. ca.
causam quæ.† In summa notabis; q potius est credendum in-
81 genuo quàm liberto.C.de testi.aut.si dicatur. & l. seruos.& ex-
tra de ver.sig.c.forus.cum suis similibus.

Item honestioribus & dignioribus potius credendum est q̄
alijs:vt extra de testibus.c.in nostra.C.de testi. l. iusiurandi. vbi
de hoc.ff.eod.l. §.2. & l.ob carmen.4.q.3. §. Item in criminali.
ver.in testibus. vbi dicitur,in testibus mores,fides, grauitas exa-
minanda est.& l.iurisiurandi. vbi dicitur, iurisiurandi religio-
ne testes priusquam perhibeant testimonium coerceantur;
& honestioribus potius fides testibus habeatur,ad hoc facit ex-
tra de electio.c.electione.& c.dudum.

† Item potius est credendum masculo quàm fęminę, arg.C.
82 de inofficio.testa l.filia.ff.de senatori l.j.ibi: quia maior &c. ex-
tra de verbo.sign.c.forus.in fi.vbi dicitur, q inspiciatur, an vir
sit testis:an fęmina. Nam fœmina varium & mutabile semper
producit.ad quod facit Prouerbiorum vltimo:vbi dicitur. Mu
lierem fortem quis inueniet &c.& ff.de fide instrumen. l.fina.
vbi dicitur.Semper seniorem minori : & amplioris dignitatis
inferiori:& marem fęminæ: & in genuū libertino semper prę-
feremus,arg.ff.si certum pet.l.3.vbi de hoc, vnde potes notare
tria uitia mulierum.

83 † Primum est,quia eorum voluntates sunt momentarię.Nā
modò vnum,modò aliud volunt:vt in prædicta.l.filia.& prædi
cto c.forus.in fi.Secundum est,quia dant consilium contra pro
pria commoda:vt C.de sponsalibus l.si pater.

Tertium est,quia genus earum est auarissimū,recipere enim
volunt,dare autem raro, vt C de dona.ante nupt. l. si a sponso.
ff.de donatio.inter virum & vxorem.l.si stipulata.& ff. ad sena-
tusconsul.velleia.l.sed si ego.

84 † Item potius.credēdum est veridico,quàm mēdaci.Itē emē
dato quàm luxurioso,& magis alij quàm amico,pro quo testifi
catur.3.q.v.c.j.arg.C.de testibus.l.etiam.ff.eo tit.l. 3. §.j. de hoc
consueuit notari in aut.de monachis. §. cogitandum. colum.j.

85 † Item magis credit diuiti quàm pauperi.ff.eo.l.3.circa prin.
& in prædicto c.forus.ar.in aut.de testibus.§.i.colla.vi.& §.san-
cimus.& in institu.de susp ect.tuto.§.item tria.4.q.3.testes. & §.
item in criminali.versi.item testium, vbi dicitur. Item testium
fides diligentius examinanda est. Ideoque in persona eorum
86 exploranda erunt ista.† In primis conditio cuiusque,vtrum qs
decurio,an plebeianus sit,& an honestæ & inculpatæ vitæ, an
verò vocatus quis & reprehensibilis, an locuples, vel egenus
sit,vt lucri causa quid facile admittat,an non,an inimicus sit ei,
aduersus quam frater, vel amicus ei sit pro quo testimonium
dat.Nam si careat suspicione testimonium, vel propter perso-
nam a qua fertur q honesta sit,vel propter causam,quòd neq;
lucri,neque gratiæ,neque inimicitiæ causa sit admittendum.
Ad hoc facit.C.ad legem fal. in auth. sed cui testator:& sup his
omni-

omnib. nota versus. Conditio, sexus, ætas, discretio, fama. Et fortuna, fides, in testibus ista requires. 87 † Item nota, ꝙ non est multitudo testium attendenda: vt in authen. de referend. in §. fi. collat. 2. vbi dicitur. Innumerosa enim multitudo nihil habet honesti. & §. sequen. 4. q. 3. §. Item in criminali, vbi dicitur. Non cũ ad multitudinem respici oportet. ff. eod. l. ob causam. circa fin. & l. j. in fi. extra eodem titu. c. in nostra. & in authen. de ecclesiasticarum rerum adminis. in princip. colla. 5. 88 † Item nota, ꝙ contra testem verbosum est præsumptio, argum. C. de preci. impera. offeren. l. fin. & de hoc nota in C. de testib. l. solam. in fine glos. C. de postu. l. quisquis. ad quod facit versus. Contra verbosos noli contendere verbis. Ista sufficiat contra testes, attamen quotiescunque voluerit quis dicere contra testes: videat illam. l. ff. eod. titu. l. testium. totam de uerbo ad uerbum usque in fin.

SVMMARIVM.

1 *Voluntates vltimæ quinque modis fieri possunt.*
2 *Testamentum in scriptis vt sit solenne, debet septem testes habere.*
3 *Testes testamenti debent esse rogati.*
Testes testamenti debent esse liberi.
4 *Testes testamenti puberes esse debent.*
Testes testamenti in fine debent esse subscripti.
5 *Testes testamenti vno & eodem tempore & coram testatore se debent consignare.*
Testator nomen hæredis per se debet scribere.
6 *Testamentum annullatur in quo hæres nullus instituitur.*
7 *Testamentum quando & coram quibus aperiri debeat.*
8 *Furiosus vel mentecaptus non potest testamentum condere.*
9 *Impubes testamentum facere non potest.*
10 *Mutus & surdus testamentum condere nequeunt.*
11 *Filiusfamilias de patris voluntate non potest testamentum facere.*
12 *Mulier non potest testis esse in testamento solenni.*
Testamentum non potest condere, cui bonis interdictum est.
13 *Captiuus apud hostes existens non potest testari.*
Testamentum cassatur, in quo filius præteritur.
14 *Testamentum annullatur, in quo sine vera causa & expressa filius exhæredatur.*
15 *Testamentum cancellatum vel in aliqua sui parte vitiatum seu abolitum est nullum.*
16 *Testamentum condere nequeunt quindecim personæ.*
17 *Testamentum inter filios, vel nepotes qualem requirat solennitatem.*
18 *Religiosus testamentum condere non potest.*
19 *Testamentum non potest fieri per tertiam personam.*

Contra testamentum. Cap. XX.

Cum ad fidem faciendam alicuius rei testamentum minus valens in iudicio producatur. Idcirco dicamur aliquid contra illud: & videamus l. ff. qui testa face. pos. l. si quæramus. ubi dicitur. Si quæramus, an valeat testamentum. In primis aduertere debemus, an is qui fecerit testamentum habuerit testamenti factionem. Deinde si habuerit: requiremus an secundùm regulas iuris ciuilis testatus sit. 1 † Item sciendum est, ꝙ quinque modis fiunt vltimæ voluntates. Primus est per testamentum scriptum. Secundus est per non scriptum: ut in authẽ. de hæred. & fal. §. quia uerò circa fin j. colum. & C. de bon poss. secundùm tabu. l. 2. & C. de bono posses. contra tabu. liberti. l. j. & C. de testa. l. hac consul. §. per nuncupationem. Tertius modus est in codicillis, in quibus quinque testes sufficiunt: ut C. de codicil. l. fin. in fin. Item quartus modus est, quando pater testatur inter filios. C. de testa. l. hac consul. §. ex imperfecto. & C. famil. ercisc. l. quoties. Quintus modus est, quando miles testatur: ꝙ etiam fit coram duobus testibus. ff. de testa. mili. l. diuus. & de hoc consueuit notari in authen. de hære. & fal. §. quia uerò, colum. j. Vnde primò dicamus contra illud quod tanquàm solẽne in scriptis producitur, postea contra nuncupatiuum & contra codicillos. 2 † Vnde dicas, ꝙ testamẽtum, quod in scriptis ꝓducitur vt solenne non ualet: nisi affuerint septem testes: ut C. eodem titu. l. hac consul. & l. si vnus. & l. fin. C. de codicil. l. fin. & in institu. de testamentis §. postea. ibi, septem testibus &c. & C. q. testa. fa. pos. l. hac consul. Sed contra, extra eodem tit. c. cum esses. & c. relatum. uide quid ibi dicatur: qa intelligitur de his quæ in testamentis relinquuntur ecclesijs. † Item nisi testes rogati 3 fuerint: non ualebunt, & ꝙ non uenerit ex fortuito casu C. eo. l. hac consul. C. de codicil. l. fin. ff. eod. l. hæredes. §. penulti. C. de testi. auth. rogati. ubi dicitur. Rogati, ut in testamentis: non fortuiti, uel transeuntes &c. & est in authent. de testibus. §. & licèt. colum. 7. Item nisi testes omnes sint liberi: non valet testamẽtum. C. eodem titu. l. hac consultissi. & in institu. eodem titu. §. 4 sed neque mulier. † Item nisi omnes testes fuerint puberes: nõ valebit, in d. l. hac consul. & in institu. eo. §. lege. & §. sed neque mulier. ff. de testibus. l. 3. §. leg. & l. inuiti. 4. quæst. 3. §. testes. ff. de testa. l. qui testamento. § j Item nisi testes in fine testamẽti subscripserint & non in meo: nisi in aliqua parte sui vno eodemq; die tempore & loco non valebit, vt ff. eo. l. hæredes. in fi. & in d. l. hac consul. & in instit. eo. tit. §. postea. & nõ vnus pro alio omnes sciant scribere. ff. eo. l. penul. nisi in testamento rustici. C. eo. tit. l. fi. & C. qui testa. fa. pos. l. hac consul in qua subscriptione debet contineri quis & cuius testamentum consignauerit, vt ff. eod. tit. l. penul. & l. ad testium. § si quis. 5 † Item non valet, nisi in vno eodemque tempore; & coram testatore consignauerit, vt in prædicta. l. hac consult. & l. si vnus. & l. si non speciali ff. de bo. possessio. contra tabu. l. j. & in institu. eo. §. postea & §. seq. & ff. eod. l. penul. & l. ad testamentum. § j.

Item nisi testator scripserit nomen hæredis si potest. C. eod. l. iubemus. & in institu. eod. §. postea & hoc de iure antiquo. Hodie verò potest nomen hæredis scribere per quemcunque: vt in aut. vt sponsa. lar. § quia verò col. ix. C. de testamen. aut. & nõ 6 obseruato. † Item testamentum non valet, nisi ibi hæres fuerit institutus. C. eo. l. non codicil. ff. de codicil. l. quod. & l. illud. ff. de vulgari & pupilla. substitu. l. j. in fin. ff. de his quæ in testamento delen. l. proxime. circa fin. & in instit. quibus modis testat. infir. §. posteriore. & de exhæreda. liberorum. in prin. & de fideicommis. hære. § j. Nisi quando pater testatur inter filios. C. eod. l. hac consul. & C. fami. ercisc. l. quoties. & l. filij.

Item videas an sit vltimum testamentum, & super hoc videas. l. ff. de leg. j. si mihi & tibi. §. fi. & ff. de lega. 3. si quis in prin. & l. si iure facto. & C. de fideicommis. l. clari. & C. de codicillis. l. cum proponatis. & ff. de adimen. lega. l. 3. §. fi. & xxx. q. 2. vltima. & in aut. de nupt. §. disponat. collat. 4. & C. de testamen. l. omnium. & ff. de iniusto, rupto & irri. testa. l. j. vbi de hoc.

7 † Item testamentum aperiri non debet, nisi coram præside, vel magistro census. C. eod. l. testamenta. & l. consult. & debet aperiri in præsentia illorum testium qui interfuerunt. ff. quemadmodum testamen. aperi. l. cum ab initio. & l. sed & si quis. & hoc si viuant, vel sint præsentes, ꝙ si non possint haberi, tunc in præsentia aliorum septem testium, arg. C. quemadmodum testamen. aperi. l. 2. & in institu. eo. §. postea. tamen hodie in prouincijs aperiri potest apud rectores ciuitatum, vt in aut. de defen. ciuita. §. nulla. col. 3. quæ est. C. de testamen. auth. in prouinciis. & de hoc tractatur. C. de edic. diui Adria. tollen. l. 1. primo espõso. C. quemadmodum testamenta aperi. l. sed & si quis. 2. & in dicta. l. cum ab initio, & testes qui interfuerunt illi apertioni siue insinuationi debent recognoscere signa & sigilla sua & iurare se interfuisse, de qua materia notatur. ff. quemadmodum testamenta aperi. l. sed & si quis. in vltima glo.

8 † Item si testator fuerit furiosus, vel extra mentem positus; eius non valet testamentum, vt C. qui testa face. possunt. l. furiosum. & in institu. eo §. furiosi. extra de succes. ab intesta. c. cũ dilectus. & in institu. de inoffic. testamen. §. 1. ff. de inoffi. testa. l. 2. ff. de testa. l. 2. & l. in aduersa & l. filiusfamil.

9 † Item impubes testamentum facere nõ potest. C. qui testa. facere possunt. l. Si frater. & C. de testamen. milit. l. vlti. & in institu. quibus nõ est permissum facere testa. §. 2. & §. præterea. ff. eod. l. qua ætate. & C. de legi. hæred. l. si autem. & C. quando prouocare non est ne. l. 2. intellige ꝙ masculus. xiiii. annos compleuerit, fęmina verò xii. ff. de vulga. & pupilla. substitu. l. 2. & in ꝓdicta. l. qua ætate. & l. filiusfamil.

10 † Item si mutus & surdus fuerit, testamentum facere non potest. C. qui testa. face. pos. l. discretis. & in instit. de testamentis. §. sed neque intellige si fuerit a natura, si verò fuerit a morbo, poterit, si sciat scribere, de hoc dicitur in insti. quibus non est permissum facere testa. § item mutus, & in dicta l. discretis.

11 † Item filiusfami. testamentum facere non potest, etiam de voluntate patris. C. qui testamen. face. pos. l. penul. & l. senium. & hoc verum est, nisi in castrensi peculio, vel quasi castrensi. C. de inoffi. testamen. l. penu. § de alis. vbi de hoc. ff. de testamen. l. qui in potestate. & l. si filius & in instit. quibus non est permissum facere testamen. in prin. & in d. l. penul. C. qui testamen. facere possunt & C. de bonis quæ libe. l. fi. §. filius autem.

12 † Item si mulier in testamento solenni testis fuerit, ipsius testimonium non valebit, vt in institu. de testamen. §. sed neque. & ff. eo. l. qui testamento. §. mulier. vbi dicitur, mulier in testamento dicere testimonium non poterit, secus in codic. & in qualibet alia non solenni voluntate, quia ibi non prohibetur, ergo &c. ff. eo. l. 1. nam non rogati sufficiunt ibi testes. C. de codicil. l. fin. & de hoc notatur ff. eo. l. qui testamento.

Item ille cui bonis interdictum est facere testamentum nõ potest, vt in instit. de testa. §. sed neque mulier. & quibus non est permissum facere testamentum. §. item prodigus. ff. eo. l. is cui. vbi de hoc & l. cum lege. & l. filiusfami.

Item nemo existens in potestate testatoris in testamento ipsius testis esse non potest, in instit. eo. §. in testibus. & ff. eo. l. qui testamento in §. 1.

13 † Item si aliquis existens captus apud hostes faciat testamentum, non valet, quamuis redierit, vt in insti. quibus non est permis. face. testa. § vlti.

Item si pater præterierit filium in testamento, non valebit testamentum, vt C. de posthu. hæred. insti. authen. ex causa. & C. de

C. de bon. poss. contra tab. l. 2. ff. eod. l. j. ff. de iniusto rupto & irri. test. l. nam & si sub conditione. 14 † Item si exhæredauit sine expressa causa & uera: retractabitur testamentum: vt C. de postu. authen. non licèt. & hoc intellige si pater, vel mater, auus, vel auia, vel aliquis de linea ascendenti exhæredet, vel prætereat aliquem de linea descendenti, vel filius, vel filia aliquem de linea ascendenti. C. ad Tertul. authen. de testi. C. de inoffic. testa. l. omnimodo. & in instit. de exhæredatione liberorum. in princ. quæ causæ sunt 14. ut in authen. ut cum de appell. cog. §. illud. col. 8. 15 † Item inspiciendum est subtiliter, an testamentum sit cancellatum, siue uitiatum, uel in aliqua parte sui abolitum, ꝙ si fuerit: non ualebit. C. eodem tit. l. si vnus. C. de edicto diui Adri. tollẽ. l. fin. ubi de hoc, ar. extra de crimine fal. c. licèt. & extra de relig. do. c. cum uenerabilis. & extra de fide instrumẽ. c. inter dilectos. 16 † Breuiter tamen notandum est ex præmissis 15. esse personas; quæ non possunt facere testamentum, scilicet filiusfamil. Item seruus, vt in institu. quibus non est permis. facere testa. in princ. ff. eod. titu. l. si filius. Item impubes. Item furiosus. Item mentecaptus. Item prodigus. Item mutus. Item surdus. Item cæcus, in institu. quibus non est permis. facere testam. in §. præterea. & §. item furti. & §. prodigi. & §. item surdl. & §. cæcus. Item damnatus ad mortem naturalem, uel ciuilem. ff. eod. titu. l. eius qui. §. j. vsque in fin. j. Item obses. ff. eodem l. obsides. Item de crimine famoso damnatus. ff. eo. l. is cui. §. fi. & l. cum lege. ff. de testi. l. ob carmen. in princip. & ff. de iniur. l. lex corne. §. si quis liberum. Item de statu suo dubitantes. ff. eod. l. de statu. & l. qui in domini. Item monachus in auth. de monachis. in §. illud. collat. j. Sed illud hodie corrigitur secundùm quosdam: ut in authẽ. de sanctissi. epis. §. si qua mulier. col. 9. Sed dic: ut infra dicam in 3. §. Itẽ is cui bonis interdicitur a l. C. de hęre. l. manichęos. & C. ad l. Iulia. maiest. l. fin. & de hoc notatur in institu. quibus non est permis. fac. testa. in fin. 17 † Item nota, ꝙ omnia quæ dicta sunt supra debent esse in testamento solenni nisi quãdo pater testatur inter filios, vel nepotes: tunc enim non est necesse, ꝙ tanta solennitas adhibeatur: ut C. de test. hac consultissi. §. ex imperfecto. & in auth. ibi posita. & C. fam. ercis. l. si cognatione. & l. quoties. & l. filij. & l. fin. & ff. famil. ercisc. l. si filia. §. si pater. Sed sufficit ꝙ ꝓbetur ad minus per duos testes, vt notatur in iuribus prope dictis, & maximè in prædicta l. fina. & argum. ff. de testamen. milita. l. Lucius. & super hoc videas in auth. de testamentis imperfectis. circa princip. & per totum, collat. 8. 18 † Item nullus potest condere testamentum qui seculo renuntiauerit, & aliquam relig. intrauerit: & si testamentum condiderit, nõ valebit. In auth. de monach. §. illud. col. j. C. de sacrosanc. eccle. auth. ingressi. 19. q. 3. quia ingredientibus. Sed si filios habens ingrediatur monasterium: nullo condito testamento, permittitur ei diuidere bona sua, in auth. de sanctis. episc. § si qua mulier. 19. q. 3. in c. si qua mulier. 19 † Item si quis ita dixerit: ego committo vltimam volũtatem meam, uel testamentum meum voluntati, seu dispositioni Titij, & hæredem instituo quem ipse uoluerit, si postea per ipsum Titium testamentum factum fuerit, non valebit secũdùm leges. ff. de leg. 1. l. captatoriæ. & ff. de leg. 2. l. 2. ff. de hæredi. institu. l. illa institutio. & l. si quis Sempronium. ff. de conditio. & demonstra. l. nonnunquàm. Secus tamen videtur de benignitate canonica, extra de testamentis. c. cum tibi. ubi dicitur in 2. q. dicimus ꝙ qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus, vel aliter solue vt ibi notatur.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum nuncupatiuum septem testes habere debet.*
2 *Tests testamenti nuncupatiui scire debent in eo contenta.*
3 *Testamentum nuncupatiuum reprobatur, in quo hæres nominatim non instituitur.*
4 *Mulier testis esse non potest in testamento nuncupatiuo.*
5 *Testes in testamento nuncupatiuo debent esse rogati, puberes & liberi.*
6 *Codicillus non valet absque quinque testibus.*
7 *Codicillus in scriptis non valet absque testium subscriptione.*
8 *Hæreditas in codicillis directò non datur.*
9 *Codicillus pertinens ad testamentum proferri debet in publicum.*
10 *Furiosus codicillum facere non potest.*

Contra testamentum nuncupatiuum. Arti. XXI.

1 Scquitur videre cõtra testamentum nuncupatiuum: & cõtra codicillos. † & breuiter dicendum est, ꝙ testamentum nuncupatiuum non ualet: nisi affuerint ibi testes 7. vt in institu. de testament. §. fina. vbi dicitur, si quis autem voluerit sine scriptis ordinare iure ciuili testamentum 7. testibus adhibitis & sua voluntate coram eis nuncupata, scias hoc perfectissimum testamentum iure ciuili: firmumq; constitutum. ad idem. C. eodem titu. l. hac consul. § per nuncupationem, vbi dicitur per nuncupationem quoque, hoc est sine scriptura, testamenta non aliàs valere sancimus quàm 7. testes. vt supra dictum est, simul eodemque tempore collecti testatoris voluntatẽ vti testm̃ sine scriptura facientes audierint. & l. testamentis. 2 Ibi. vij. testes ꝯueniunt &c. C. de bon. pos. se. ta. l. ij. † Item non valet, nisi omnes testes sciuerint & audierint, quæ continẽtur in ipso: vt C. e. ti. l. hac consul. circa fi. secundum quosdam. Ibi. vbi dicit. sic causa vt ipsi testes &c. & in instit. eo. §. fi. C. qui testa. face. poss. l. hac consul. §. attamen. & C. de testa. l. in testamentis. cum suis simi. secus in testamento solenni in scriptis facto. Ibi enim non oportet ꝙ testes sciant quæ continentur in ipso: vt in prædicta l. hac consul. j. respon. & ff. eo. l. qui testamẽto. § fi. & l. seq. in prin.

3 † Item testamentum nuncupatiuum non valebit: nisi hęres ibidem nominatim fuerit institutus, sicut dicitur in testamẽto solenni in scriptis, fa. ff. de codi. l. illud. ff. de his quæ in testamento delen. l. proxime. circa fi. C. de test. l. nec codicillũ. ff. de vulg. & pup. substi. l. j. in fi. & in insti. de exhæ. li. in prin. & in insti. qui. mod. test. in §. posteriore. ff. de testa. l. hæredes. 1. responso. C. de testa. l. iubemus. in § oportet. Ibi, quemadmodum enim in eulogio, quod sine scriptura conficitur, necesse est testatorem exprimere nomina hæredum &c.

4 † Item in testamento nuncupatiuo mulier testis esse non potest, vt in insti. eo. §. sed neque mulier. ff. eo. ti. l. qui testamento. §. mulier. vbi dicitur, mulier in testamento dicere testimonium non poterit. & hoc verum est in omni testamento solẽni, secus in minus solenni: nam ibi potest, vt s̃. ti. proxi. notaui.

5 † Item testes rogati esse debent in testamento nũcupatiuo. Item liberi. Itẽ puberes, & vt breuiter me expediã. vide ea quę dicta sunt contra testamentum solenne in scriptis factum: & hic illa eadem repetere poteris. Item vide illas personas, quas ibi enuntiaui: & enumeraui, quæ non possunt condere testamentum: & de nuncupatiuo testamento dicitur. C. de edic. diui. Adri. tol. l. 3. in gl. singulorum &c.

6 † Item codicillus non valet: nisi affuerint ibi v. testes in insti. de fideicom. hære. §. & quia & C. de codicil. l. fi. & C. de fideicõmis. l. fi. & hoc licet fiat in scriptis, vel sine scriptu. quod fieri potest, vt C. de bon. liber. l. si quis. & plene notatur. C. de codicil. super rub. tamen non dicit. ꝙ sint rogati: vt C. eod. ti. l. fi. in fi. & in prædicta. l. C. de dona. cau. mor. l. fi. ibi. vbi dicitur. Sed infra. res procedat, vt si v. testibus præsentibus &c.

7 † Item non valet codicillus, quando fit in scriptis: nisi testes subscripserint in eodem, vt C. eo. tit. l. fi. in fi. vbi dicitur in vltima voluntate excepto testamento v. testes, vel rogati, vel qui fortuitu venerint, debent vno eodemque contextu adhiberi, siue in scriptis, siue sine scriptis conficiatur voluntas, testibus videlicet quando voluntas in scriptura componitur, sub notationem suam, id est subscriptionem accomodantibus, verũtamen dominus Azo dicit in summa sua in ti de codicil. ꝙ non oportet ꝙ testes subscribant. & idem dicit dominus Accur in insti. de codicil. in fi. & est pro eis. ff. eo. ti. l. dimis. § codicillos. & in insti. eo. §. fi. vbi dicitur codicillos autem etiam quis plures facere potest, & nullam solennitatem ordinationis desiderant. 8 † Item sciendum est, ꝙ hæreditas non datur directò in codicil. nec adimitur, vt C. de codici. l. 2. & C. de his quib vt indig. hæredi. l. hæreditas. & C. de testa. l. nec codicil. & in insti. de codicil. §. penul. ff de condi. instit l. penul. in fi. Sed quæ est ratio, dic vt ff. de codicil. l. qđ per. vbi dr̃, qđ ꝑ manus traditũ est, codicil. hr̃ditatẽ dari non posse, rõnem illam habet, ne per codicillos qui ex testamento valent, ipsum testamentum qđ vires per institutionem hæredum accipit, confirmari videretur.

9 † Item si codicillus fiat, qui pertineat ad testamẽtũ, ita oportebit vt in publicum proferatur, sicuti testamentum, vt C. quemadmo. testa. aper. l. fin. vbi dicitur, codicillos, siue scripturam quolibet tenore formatam ea oportebit obseruatione in publicum proferri; qua testamenta panduntur.

Item codicillus non valet, quando quis credit facere testamentum, & non codicillum, nisi dixerit, nisi valeat iure testamenti, valeat iure codicillorum &c. ff. de codicil. l. fi. & C. de testa. l. non codicillum. cum suis simi.

10 † Item furiosus codicillum facere non potest, vt ff. eo. ti. l. 2. §. furiosus. C. eo ti. l. nec codicillos. cum suis soro. & breuiter dicas, quòd qui testamentum facere non potest, nec codicillum. ff. de codicil. l. diuus. § penul. & l. conficiuntur §. 1. & vide personas, quæ non possunt facere testamentum, quas enumeraui supra titu. proxi.

SVMMARIVM.

1 *Sententiæ quæ a iudicibus proferuntur multis modis annullantur.*
2 *Sententia venalis nulla est ipso iure.*
3 *Sententia die feriato lata est ipso iure nulla.*
4 *Sententia ipso iure annullatur, quæ contra absentem non contumacem fertur.*
5 *Absentia quotuplex sit.*
Absens condemnatus quando restitui possit. & nu. 6.
7 *Absens uoluntariè si fuerit condemnatus, non restituetur.*
Contumax ficte auditur appellans, sed contumax uere non auditur.
8 *Sententia absolutionem uel condemnationem non continens est ipso iure nulla.*

9 *Sententia*

9 *Sententia est nulla a iudice non sedente lata.*
10 *Sententia annullatur, si in scriptis non feratur.*
11 *Sententia in quibus casibus sine scriptis ferri possit.*
Sententia nulla est, quam iudex non per se recitauit.
12 *Sententia contra pupillum sine tutore lata est ipso iure nulla.*
13 *Sententia quãuis scripta & partib. data est nulla, nisi sit a iudice recitata.*
Sententia a non suo iudice lata est ipso iure nulla.
14 *Sententia a seruo lata est ipso iure nulla.*
15 *Sententia ipso iure annullatur, quæ per mulierem fertur.*
Sententia ab hæretico, iudæo, vel quouis infideli lata est ipso iure cassa.
16 *Sententia super re ecclesiastica est nulla a iudice seculari lata.*
17 *Sententia post diffinitiuam non suspensam lata est ipso iure nulla.*
18 *Sententia retractatur, si in loco minus honesto feratur.*
19 *Sententia annullatur, si iuris ordine non seruato feratur. & nume. sequenti.*
21 *Sententia retractari debet contra ius, vel constitutionem lata.*
22 *Iudices duo si dati sint, alter sine altero sententiam ferre non potest validã.*
23 *Sententia est nulla post terminum a superiore præfixum lata.*
Sententia annullatur, si pars, contra quam fertur, legitimè non euocetur.
24 *Sententia retractatur, in qua mortuus condemnatur.*
Sententia præceptum impossibile continens est nulla.
25 *Sententia non valet ab excommunicato lata.*
Sententia annullatur lata, si nullus oblatus sit libellus in causa.
26 *Sententia ferri non debet ante litis contestationem.*
27 *Sententia cum facto procuratore lata est ipso iure nulla.*
Sententia non potest ferri aduersus furiosum.
28 *Sententia super quantitate certa ferri debet.*
29 *Sententia est nulla iudice super re ad quam non est datus pronuntiante.*
Sententia retractatur, si per subreptionem feratur.
30 *Sententia est nulla contra fiscum eius aduocato absente lata.*
31 *Sententia a minore decem & octo annis lata est inualida.*

Contra diffinitiuas sententias. Artic. XXII.

1 Quoniam sententiæ a diuersis † iudicibus proferuntur, quarum aliæ ipso iure sunt nullæ, aliæ per in integ. restitu. aliæ per appellationem interpositam, aliæ per supplicationem rettractantur. Ideo contra ipsas sententias aliquid uideamus, & primò contra illas sententias, quæ 2 sunt ipso iure nullæ. † Sciendum est ergo, quòd venalis sententia ipso iure nulla est: & non oportet quòd appelletur ab illa C. quando prouoc. non est necesse. l. venales. extra de uita & honest. cleri. cum ab omni. 2. quæst. 6. §. diffinitiua. uersicu. si contra res. & versicu. uenales licèt uideatur contra. ff. de re iudi. 3 l. cum prolatis. Solut. vt ibi. † Item sententia lata die dominico, uel alio tempore ob Dei uel sanctorum reuerentiam feriato, ipso iure non ualet. C. de fer. l. omnes & C. quomodo & quã do iudex. l. fi. & proponis. ff. de fer. l. fi. feriatis. extra de fer. c. fina. vbi dicitur, quòd processus etiam non ualeat, quamquam de cõ sensu partium fuerit litigatum. Item dicitur, si tempore messium, uel vindemiarum compellatur quis ad litigandum exceptione primo opposita: quia si sententia lata fuerit, nulla erit. ff. 4 de fer. l. j. & l. si feriatis. extra eodem titu. ca. fin. in fin. † Item sententia ipso iure non ualet: si lata fuerit contra absentem nõ cõtumacem. ff. de re iudi. l. de vno quoque. C. quomodo & quando iudex. l. ut proponis j. & l. ea quæ. & l. cum non uoluntatis. 3. quæstio. 9. caueant. C. de procur. l. quia absentem. ff. de pœnis. l. absentem. ff. de appel. l. si perlusorio. in fin. & hoc intellige, quando absens est ex necessaria causa, vt in prædictis iuribus. Si verò absens est iusta & probabili causa, ualet sententia: sed per appel. rescind. ff. de in integ. restitu. l. fin. ubi notantur. 5 genera 5 absentiarum. † Est enim probabilis & necessaria: ut in militia. Secundo est probabilis tantùm, ut in subdito. Tertiò est necessaria tantùm: ut in relegato. Quarta est uoluntaria: ut in mercatore. Quinta est, ubi per contumaciam. In prima ergo, scilicet in probabili, & necessaria, si fuit legitimè defensus, & lata fuit sententia contra ipsum: restituitur ad appellandum: ut in dicta l. fi. Non legitimè defensus, uel nullo modo restituitur ad eremodicium idest ad totam causam. C. de procur. l. quia absentem. ff. de iudi. l. fi. ff. ex quibus cau. ma. l. j. C. quomodo & 6 quando iudex. l. penulti. † In secunda, scilicet probabili tantùm, si legitimè fuerit defensus: ad uerum auditur. ff. quibus ex caus. ma. l. necnon. ff. quando appella. auditur de suo iure non per re stitutionem. C. quomodo & quando iudex. l. ab eo. ubi in totũ restituitur, ut colligitur in dicta l. necnon. In tertia, scilicet necessaria tantùm causa cognita subuenitur, ut si procuratorem non potuit relinquere, uel reliquit, sed mortuus est; ut ff. ex qui- 7 bus caus. ma. l. sed & si per. § j. in fi. & l. Papi. † In quarta, vbi voluntariè abest: non dicitur restitui, quia læditur per sententiam. ff. de re iudi. l. de vnoquoque. In quinta, scilicet ubi contumaciter, si est ficte contumax auditur appellans. ff. de iudi. & post. in fin. Si uero uere contumax fuerit non uenit in authent. de iudi. §. audi ant. coll. 6. nisi ueniat sedente iudice pro tribunali. ff. de in integ. restitu. l. penulti. uerus contumax dicitur: qui aperte dicit se non uenturũ, ad quem sufficit vna nuntiatio. ff. ex quibus cau. in pos. ea. l. Fulcinius. in fi. fictus verò dicitur ille, qui inuenitur, & dicit se uenturum, vel nihil dicit, non tamen venit, ad quem ter debet nuntiari. ff. de re iudi. l. contumacia. §. contumax. si autem non inuenitur, dicunt eum quidam non posse fieri contumacem. C. quæ sen. sine appel. rescin. l. j. § j. dicitur tamen contra. sufficit enim si denuntietur ad domum, vt C. de annali except. l. vt perfectius. ff. de dam. infect. l. 4. § prætor. ff. de agno. libe. l. j. extra de dolo & contu. c. causam quæ. & c. uenerabilis. in fi. & de hoc notatur. ff. de procu. l. præsens. 2. q. vj. biduũ. § si aduersus absentem. in gl. no. cum aliquis &c.

8 † Item sententia non valet ipso iure: nisi contineat absolutionem, vel condemnationem, vel similia verba, vt C. de sen. & interlo. l. præses extra de accusa. c. illa. & ff de re iudica. l. j. & l. in summa ff. familiæ ercis. in hoc iudicio ff. de arbi. l. qui cum. §. si arbiter. in instit. de offi. iudi. § & si in rem. & de hoc dicitur. ff. de arbi. l. qualem. §. j. in gl. nota ꝙ dicit &c 2. q. vij. § diffinitiua. extra de verbo. sig. c. in his. quæ videtur contra: sed non est: & hęc omnia verba sunt præterquam in causa appellationis vbi non est necesse, quòd iudex appellationis absoluat, vel condemnet sed tantùm quòd confirmet sententiam, vel infirmet. C de appel. l. eos. in fi. j. respõso. & de hoc tractatur. ff. de re iudi. l in summa. & extra de appel. vt debitus. quidam tamen dicunt, quòd ipse iudex appellationis habet condemnare, uel absoluere, vt notatur in prædicta l. eos. in gl. nec a forma &c. & est argu. pro illis ff. de secund. tab. l. qui ex liberis. § testamento. vnde consultum est, quòd apponantur animo verba scilicet infirmo, vel confirmo: & ideo absoluo, vel condemno, de hoc dicitur. 2. quæstio. vj. in § appellatore.

9 † Item sententia ipso iure nulla est, nisi ipsam iudex tulerit sedendo, arg. C. de postu. l. quisquis. in fi. C. de dila. l. a procedente. & in aut vt ab illustribus, & qui super eã digni sunt. §. sancimus col. v. ff quis ordo in bonorum pos. ser. l. 2. § dies. ff. de arb. versi. fi. 2. q. j. in primis. Sed quid si sederit in alta turri vel equo: quia forte timebat alteram partium, & volebat fugere: & litigatores erant inferius, forte valebit sententia, & sine forte valuit apud Genuam, arg. ff. de acq. pos. l. quod meo. § si venditorem.

10 † Item nisi sententia lata fuerit in scriptis, nulla erit. C. de sen. ex breui. reci. l. j. & per totum, & extra de probatio. cap. quoniam contra fal. 2. q. 1. in primis. in fi. & § statutis. hæc tamen vera sunt, nisi casibus. C. de sententiis ex breui. reci. auth. nisi breuiores, & alia aut. breuissimas. vbi dicitur breuissimas lites: & maximè vilium personarum sine scriptis & sine aliqua expensa cognoscere præsidem oportet. & in auth de manda princip. § sit tibi. in col. 3. vbi dicitur. Sit tibi quoque tertium studium, lites cum omni æquitate audire: & omnes quidem breuiores & quæcunque maxime uilium sunt, ex non scripto decidere, & iudicare, & liberare homines alterna contentione &c. C. de priuileg. schol. l. fina in fin. libr. xii. veruntamen quidam dicunt, quòd sententia ferri potest sine scriptis de consensu litigatorum. arg. ff de re iud. l. si conuenerit. ff. de fer. l. j.

11 † Item in alio casu sine scriptus fertur sententia, scilicet in causa matrimoniali, extra de testi. c. Albericus. vbi de hoc. Item in leuibus criminibus. ff. de accusa. l. leuia.

Item sententia nulla est: si iudex non per se: sed per alium recitauit. C. de senten. ex breui. reci. l. fi. vbi de hoc. & l. hac consultissi. ff. de arbi. l. diem in prin. & l. non distinguemus. §. quòd si hoc modo extra de consuet ad nostram arg. C. de assesso. l. 2. contra videtur, arg. ff. de admi. tuto. l. ita nunc. § gessisse. vbi dr. Gessisse autem videtur, qui per alium gessit: cum suis similibus.

12 † Item ipso iure nulla est: si contra pupillum, vel adultum existentem in iudicio sine tuto. & curato. authoritate lata est. C. qui legit. perso. l. 1. & 2. C. si aduersus rem iudi. l. cum & minores. C. quomodo & quando iudex l. si præses. ff. de re iud. l. acta. § fi. & l. quæritur. ff. de mino. l. in causæ. 2. argu. C. de in integ. restitu. mi. l. si curatorem. & C. de authoritate præstan. l. clarum. & C. de appella. l. si contra. & C. de procur. l. non eo minus. & hoc verum est de diffinitiua tantùm secundum quosdam. Dicunt enim quidam, quòd secus est in interlocutoria. ff. ex quibus causis in pos. ea. apud Iul § Marcellus. & l. in possessione. § 1. & hoc verum est, nisi in casibus, in quibus ipse pupillus, vel adultus potest esse in iudicio per se: qui notantur, extra de restitu. spolia. infra c. ex parte. si diffinitiua sententia lata sit pro pupillo, vel adulto, valet, vt in prædicta l. non eo minus.

13 † Item sententia nulla est: licèt scripta sit & tradita litigatoribus: non tamen est a iudice recitata. C. de senten ex breui. re. l. 1. Item ipso iure nulla est sententia, cum a non suo iudice est prolata: vt C. si a non compe. iudi. fue. l. 2. & l fi. & c. de iurisdi. omnium iudi. l. priuatorum. arg C. ne de statu. defunc. l. si quis ter. ff. de iudi. l. 1. ff. de iniusto rupto & irrito testamen. l. si quis exhęredato. § quòd si quis fuerit damnatus. C. de pęnis. l. 2. extra de foro competen. c. significasti extra de crimine fal. c. super eo. extra de consuetu. c. ad nostram & extra de iudic. c. at si clerici 2. q. 1. in primis.

14 † Item si seruus sententiam tulerit, nulla est ipso iure: ut ff. de

de iudi. l. cum prætor. § nõ autem. C de sen. & interlo. om. iudi. l. 2. C. de iudi. l. seruus. & l. seq. arg. ff. de pecu. l. nec seruus. in prin cip. arg ff. de procur. l. seruum quoque. C. de rei vendi. l. nec seruum. C. de testibus. l. seruos. C. vbi fisca uel diui. do. l. fin. vlti. arg. ff. si quis cau. l. quoties. ff. de test. l. serui responso. ff. ad legem corneliam. de fal. l. nullo. contra tamen videtur. ff. de offic. præsid. l. Barbarius. non est contra: quia hoc fuit propter communem 15 ignorantiam. † Item ipso iure nulla est sententia si per mulierem sit lata: vt C. de recep. l. fin. ff. de regulis iuris. l. 2. 23. q. 5. mulierem. arg. extra de arbi. c. dilecti filij. ubi plenè de hoc. Item si ab hæretico, vel iudęo, vel alio inimico fidei sit lata, nulla est: vt C. de Iudæis. l. fin. & extra de hære. c. excommunicamus. cum similibus. Item ratione causæ & iudicis nulla est sententia: puta quia iudex erat pedaneus, & non poterat iudicare de causa ingenuitatis, uel seruitutis. C. de pedaneis iudi. l. 2. ff. de arbitris. l. non 16 distinguemus. § de liberali. † Item nulla est, cum iudex secularis super re ecclesiastica cognouit: ut in authen. ut clerici apud proprios episcopos. § si uerò ecclesiastico. collat. 6. extra de foro competen. c. si diligenti. & c. significasti. & in constitutione Federici, statuimus, quam quidam habent. C. ne filius pro patre. 17 quæ incipit, habita. vbi de hoc. † Item sententia lata post aliam diffinitiuam non per appellationem suspensam ipso iure nulla est. C. de senten. & interlo. omn iudi. l. post sententiam. & C. qñ prouoc. non est ne. l. 2. & 2. q. 6. si quando. § diffinitiua. nisi in casibus notatis, extra de re iudi. inter monasterium. & extra de restitu. in integ. c. cum uenissēt. & C. sententiam rescin. nõ pos. l. j. in glo. & ubi iudicatum negatur. ff. quæ senten. sine appell. re. l. j. & in causa matrimoniali quæ non transit in rem iudi. extra de 18 re iudic. lator. & c. consanguinei. † Item nulla est ratione loci, in quo lata est: utputa in lupanari, vel in caupona, vel in alio loco minus honesto. C. de senten. & interlo. omnium iudi. l. cum sententia. & C. de iudi. l. properandum. & rem non nouam. Itē nulla est ratione alterius loci, puta quando lata est in secreto, & non in publico: ut C. de senten. & interlo. omn. iudi. l. cum sententiam. ff. de regu. iur. l. omnia quæcunque. extra. de appellat. c. 19 qua fronte. Item ratione ordinis non seruati, nulla est sentētia: vtputa iudex debuit condemnare procuratorem, & condemnauit dñm litis. C. de sen. & interl. om. iud. l j. In criminibus tñ cõdemnandus est dñs nõ procurator. C. de iniu. l. fi. Quid tñ tenendũ sit: & qñ cõdēnari debeat dñs; & qñ procurator, dr̃. C. de procur. l. nihil interest. & C. de iniur. l. fin. & extra de proba. c. licèt causam. & extra de fide instrum. c. inter dilectos. in fin. & extra de elect. c. querelam. vbi notatur, ꝙ tutius est condemnare 20 dominum & procuratorem. † Item potest dici nulla sententia, quãdo ibi non est ordo iuris: siue iudiciarius obseruatus: vtputa primò iuratum est de calumnia, & postea lis cõtestata, vel primò prolata est sententia, & postea scripta. C de senten & interlo. omn iudic. l. prolatam. vbi multa notantur, & extra de appel. c. qua fronte. 2. q. 6. § diffinitiua. extra de pur. ca. c. cum dilecti. ff. de vulga. & pupilla. substi. l. 2. § prius. ubi dicitur, quòd ordo scripturæ peruertendus non est. ad hoc. C. de hæredi. actio. l. 21 vt debi. † Itē nulla est sententia, si contra ius scriptum, uel constitutionem lata sit. 2. q. 6. § diffinitiua. uer. Item si sententia. vbi de hoc, extra de senten. & re iudi. c. cum inter. circa fin. & c. j. & c. inter cæteras. C. quando prouoc. nõ est ne. l. 2. & l. circa. & hoc intelligitur, quando in ipsa sententia est expressum: ut in dicto § diffinitiua. extra de confir. c. examinata. & de sentent. excom. per tuas. ff. de sen. & re. l. præses. & l. cum prolatis. ubi de hoc. ff. de sent. quæ sine appella. rescind. l. j. § j. & 2. aliàs ualet sententia, ar- 22 gum. C. de re iudi. l. 2. & C. de iure fisci. l. 2. libro 10. † Item nulla est sententia, si duo vel plures iudices sunt: & vnus sine altero pronuntiet: uel sine mandato coniudicis absentis: uel nisi in delegatione contineatur; quòd alter sine altero procedat. C. quãdo prouo non est ne. l. magistratus. ff. de arbitris. l. si in tres. ff. de re iudi. l. duo. 2. quæstio. 6. § diffinitiua. vers. si plures. extra de offic. delega. c. prudentiam. & c. causam. & argum. extra de re iudi. c. ad probandum. videtur tamen contra. C. de rela. in authenti. prohibet. ubi dicitur: si duo uel plures fuerint cognitores: & aliqua inter eos demergat dissonantia; quisque eorum, quod sibi 23 videtur, pronuntiet. Item videtur contra, extra de re iud. c. fi. nõ sunt contra. vt ibi notatur. † Item nulla est sentētia, si certũ terminum superior assignauerit, infra quem sententiare debeat: & ipse iudex post datum sibi terminum sententiauerit. C. quando prouo. non est ne. l. cum non eo die. & C. quomodo & quando iud. l. si vt proponis. extra de offi. deleg. c. de causis. & C. de ar. l. j. in fin. Item nulla est, nisi pars contra quam lata est; trib. edictis; vel vno pro omnibus perēptorio fuerit euocata: ut C. quomodo & quãdo iudex. l. consentaneum. & l. ea quæ. & quasi per totum. & ff. de re iudi. l. contumacia. ff. de senten. quæ sine appella. resc. l. j. § item cum. & 34. quæstio. 3. de illicita. & licèt non inueniretur ille, qui citari debet: nihilominus ad domum suam citatio fieri debet; & amici sui requirendi sunt, an sit aliquis, qui defendere velit eundem, aliàs sententia non ualeret: ut in iuribus alleg. & extra de dolo & contuma. c. causam. & c. prout. & c. fi. & extra de eo qui mit. in pos. c. fin. & ff. ex quib. caus. ma. l. item ait 24 prætor. & l. seq. † Item nulla est sententia, qua mortuus condēnatur: nisi aliqua est iudicis delegatio in causa mortui. Item nulla est sententia, quæ continet præceptum impossibile, vel cui parere ꝓpter rerum naturam non potuit quis. ff quæ sentētiæ sine appel. resc. l. penul. ubi dicitur, eũ qui in rebus humanis non fuit sententiæ dictæ tempore inefficaciter condemnant videri. Idem respondit apud eum qui in rebus humanis non esset: cũ iudex datus est, nec iudicis dationem valuisse, neque sententiã aduersus eum datam vires habere: ad idem est. C. eo. tit. l. fin. ubi dicitur. Paulus respõdit impossibile præceptum iudicis nullius momenti esse. Idem respondit ab ea sententia, cui pareri rerum natura nõ potuit sine causa appellari, ad hoc facit. ff de re. diui. l. in summa. § fin ff. de iudi. l. de qua re. § 2. & hoc nisi in casibus, vt in crimine hæreseos, extra de sent. excom. c. a nobis. argu. 3. q. 9 absens. ff. de accusa. l. ex iudiciorũ. C. de hæredi. l. 4. 24. q. 2. sane profertur. Item sententia lata ab excommunicato non ualet. 25 extra de re iudi. c. ad probandum. & extra de except. c. exceptionem. & extra de elec. c. cum inter R. & extra de consue. c. cum dilectus. vbi de hoc, & extra de conces. præben. c. quia diuersitatem. Item sententia est nulla, quando libellus in causa oblatus non est. C. de lit. contest. in auth. offeratur. in fi. ibi, litis ergo cõtestatio circa hoc indultum habita pro nihilo est habenda, argu. C. de sent. ex breui. re. l. 2. extra de libelli obl. c. j. & extra de simonia. c. licèt Hely. in casibus contentis. C. de sentē. ex breui. re. authen. nisi breuiores. & C. de priuil. scho. l. fin. lib. 12. circa fin. & de hoc dicitur in auth. de exhiben. & intro. § sancimus. in col. 5. sed an libellus possit remitti de consensu partium. dic ut di- 26 ctum est supra in titu. contra libellum. † Item sententia nulla est, nisi primò lis fuerit contestata, extra ut lite non contest. per totum, & extra de lit. contest. c. vno. sed nũc primò. ubi de hoc. & extra de cau. pos. & proprie c. j & extra de pur. ca. c. cum dilectus. 2. q. 6. § diffinitiua. argu. C. de iudi. l. properan. § j. extra de elect. c. dudum. j. § licet. & hoc uerum est, nisi in casibus. C. de tēpo. appella. l. fin. in § illud. extra ut lit. non contest. c. quoniam freq. § sunt & alii. & § porrò. & § si uerò. & extra de caus. pos. & 27 proprie. c. eum qui. & est. c. Lugdu. † Itē nulla est sententia, quæ lata est cum falso procuratore. C. de procur. l. licèt. & C. si a non compe. iudi. l. fin & extra de procur. c. in nostra præsen. in fin & ca. ex insinu. arg. extra de rescrip. c. ex parte decani tamen tenet sententia, quousque falsitas fuerit reuelata; ut in iuribus allegat. cũ suis similib. Item sententia contra furiosum lata nõ ualet. vt ff. de re iudi. l. furioso. Nec etiam ualet licèt pro eo lata fuerit: ut 28 ibi notatur. † Item nulla est sententia, nisi lata fuerit super certa quantitate. C. de sen. quæ sine certa quantitate, per totum. in institu. de actio. § curare. hoc intellige, quando super certa re: uel specie actum est coram iudice. Si uerò de incerta quantitate actum fuerit, puta de indemnitate præstanda: ualet sentētia: vt C. de sent. & interlo. omn. iud. l. cum eorum. & C. de sent. quæ 29 sine certa quantita. l. 2. extra de fideiu. c. peruenit. † Item nulla est sententia, quando iudex ad certam rem datus: de alia re pronuntiat. C. si a non compe. iudi. l. j. extra de testi. c. de testib. uers. & ita deponerent non iurati. extra de offi. deleg. c. cum olim. & c. ex literis. Item nulla est sentētia: si per surreptionem lata sit: vt 35. q. 9. venia extra de offi. uicarii. c. sua nobis. & extra de re- 30 scriptis. c. ad audientiam. argum. C. si a non compe. iu. l. vlti. † itē nulla est sententia lata contra fiscum absente eius aduocato. ff. de iure fisci. l. si fiscus. & l. nõ legitur. § diuus. C. de iure rei publi. l. j. lib. 11. C. de aduocatis fis. l. fin. secus si cõtra priuatum lata sit: ut ibi. Item nulla est sententia, quando pecunia data est aduocato: uel procuratori: uel etiam aduersario, vt patiatur se uinci: ut C. de pœna iudi. l. j. & auth ibi posita nouo iure. & C. de aduoca. 31 diuersorum iudicum. l. j. † Item nulla est sentētia, quæ lata est a minore 18. annis. nisi a principe facta fuerit delegatio. ff. de re iudi. l. quidam. ff. de arbi. l. cum lege. & extra, de offi. delega. cum vicesimum. de hoc dictum est supra in tit. cõtra iudicem. Item si tutor legitimus: uel sine inquisitione datus non cauerit rē pupilli saluam fore & iudicio de re pupillari expertus fuerit: & sententiam contrariam reportauerit: talis sententia ipsi pupillo officere non ualebit, ut C. in quibus caus. in integ. restit. non est necessaria. l. tutor. In fine istius titu. nota omnia illa. ff. de sentē. quæ sine appella. resc. l. j. & 2. & 3. & C. quando prouoc. non est ne. per totum titulum.

SVMMARIVM.

1 *Sententia aliqua quando per appellationem retractetur.*
2 *Sententia per appellationem retractatur, si per metum, vel errorem partes in eam consenserint.*
Sententia de necte lata retractari potest.
3 *Sententia sub conditione de futuro lata per appellationem est retractanda.*
4 *Sententia contra filiumfamilias sine patris assensu in iudicio existente lata retractari potest.*
Sententia per gratiam, vel fauorem lata appellatione retractari poterit.
5 *Sententia quæ ob falsos testes, vel falsa instrumenta fertur multis modis retractatur.*
6 *Sententia retractatur, si per chartam falsam feratur.*

7 *Sententia lata contra abſentem ex legitima cauſa eſt retractanda.*
8 *Sententia quæ contra abſentem cauſa reipublicæ fertur, per in integrum reſtitutionem reuocatur.*
9 *Supplicatio pro ſententia retractanda quando fieri debeat.*
10 *Sententia contra abſentem quando valeat in cauſa criminali lata.*

Exceptiones contra ſententias. Arti. xxiii.

SEquitur videre, quando ſententia valet, id eſt, eſt aliqua tamen retractatur per appellationem: vel per in integrum reſtitutionem: vel quandoque per ſupplicationem.

1 † Et primò dic, quòd ſententia eſt aliqua, ſed retractatur per appellationem, quando lata eſt in alio loco quam dies ad audiendam eam fuerit aſſignata. C. quomodo & quando iudex. l. ſi vt proponis, præſes. & C. de ſen. & interlo. om. iud. l. cum ſententiam. ar. ff. de rit. nup. l. palam. xix. diſt. Anaſtaſius. arg. extra de offi. deleg. c. cõſuluit. hoc tamen intellige, ſi dies aſſignata fuerit mutata, parte ſeu partibus ignorantibus, vt ibi dicitur.

2 † Item ſi per metum uel errorem partes conſentiant, ſentẽtia valet, ſed per appellationem retractatur, vt ff. de iudi. l. 2. C. de epiſco. audien. quod. ff. de iuriſdi. om. iudi. l. ſi per errorem. extra de his quæ vi metuſve cauſa fiunt. per totum.

Item ſi ſententia lata fuerit de nocte, poterit retractari, arg. in aut. de iudi. §. ſedebunt coll. v. ff. de ritu nup. l. palam. & l. fi. de admi. tuto. l. non æſtimo. & ff. de ventre inſpi. l. 1. ubi dicitur, ꝙ tenebræ aptę ſunt ad fabricandum falſum, extra de offi. deleg. c. conſuluit. ibi, qui male agit &c. & ibi iudex perficere debet ante noctis tenebras, quod in cumbit. xxvii. q. 2. pernicioſum. extra vt eccleſiaſtica benefi. c. vt noſtrum. argu. ff. de origi. iuris. l. 2. §. & quia & de hoc dicitur ff. de fer. l. more in prima gl. & ſecunda licèt ſit contra C. de tranſac. l. non minorem.

3 † Item ſententia ſub conditione de futuro ferri non debet, lata tamen tenet, ſed per appellationem quandoque retractatur de hoc dicitur ff. quando appellandum ſit. l. prima, §. quid ergo. ff. ſi certum peta. l. reſpiciendum. 2. quæſt. vi. biduum. verſi. ſanè. & extra de app. cap. perſona. requiſiſti. 35. quæſt. ix. apoſtolicæ. in gl. vltima. & extra de ſententia excom. c. a nobis fuit.

Item ſententia retractari poteſt, ſi iuramentum calumniæ exactum in cauſa fuerit, & non præſtitum: Idem eſt licèt exactum non fuerit ſecundùm quoſdam, ar. C. de iuramen. calum. l. 2. §. ſed quia veremur. in fi.

4 † Item ſententia lata pro vel contra filiumfamil. exiſtentem in iudicio ſine conſenſu patris per appellationem poterit retractari, arg. ff. de iudi. l. licèt. & l. ſi debitori. & l. proinde. C. de bonis quæ liber. l. cum non ſolum. vbi de hoc.

Item ſententia lata per gratiam, per appellationem retractari poteſt ff. ad trebel. l. ſeruo. §. cum prætor. & de hoc notatur. C. de pęn. in l. 2. ff. de mino. l. ait prætor. in fi.

5 † Item ſententia lata contra maiorem per falſos teſtes, vel per falſa inſtrumenta retractatur, quandoque per appellationem, quandoque per in integ. reſtit. vt ff. de re iudi. l. diuus. circa quam materiam ita conſueuit diſtingui. vtrum in prima cauſa mota fuerit quæſtio falſi, & tũc opus eſt appellare, ſi retractatur per in integr. reſtitu. vſque ad quadriennium. C. de tempo. in integ. reſtitu. l. ſuperuacuam. vel per accuſat. in factum vſque ad xxx. annos uel ſi criminaliter agatur vſque ad xx annos. vt C. ad l. cor. de fal. l. querela. C. ſi ex falſis inſtru. per totum. extra de except. capitulo cum venerabilis. & extra de teſti. capitulo ſicut in fi. & extra de proba. capitulo licèt. vbi de hoc hoc idẽ dicitur, ſi ex falſis allegationibus lata ſit ſententia, vt ff. de iudi. l. ſi prætor. C. ſi ex falſis alle. l. 2. vbi de hoc. hæc omnia tamen ſic intellige, vt tales ſententiæ ualeant, & ſunt auctenticæ quouſque falſitas teſtium uel inſtrumentorum fuerit reuelata, ipſa autem comperta uel reuelata iudicium nullum; & ſententia nulla per iudicem promulgatur. ut in iuribus prealleg. & C. de procu. l. l. licèt. & extra de procura. capitulo in præſentia in fi. & de hoc dicitur. C. de tranſac. l. ſi ex falſis. C. de aduocat. diuerſorum iudicum. l. j. extra de probatio. capitulo licet. & qualiter ſententia lata per falſos teſtes. & per falſa inſtrumenta ualeat retractari in iſtis uerſibus continetur.

6 † Si charta falſa ſententia forte feratur. Ipſa retractatur, ſi chartula falſa probatur. Scilicet ſi de charta quoque quæſtio tunc moueatur. Prætextu falſi ſententia non reuocatur. Sol. retractatur modo ſi tunc uera putatur. Item ſi contra ius litigatoris lata eſt, retractatur per appellationem, ut extra de ſenten. & re iudi. c. cũ inter circa fi.

7 † Item ſi ſententia contra abſentẽ lata fuerit, & ipſe abſens propter breue tempus iuſtam cauſam abſentiæ ſuæ probauerit, ipſa ſententia per reſtitutionẽ in integrũ poterit retractari, ut ff. de mino. l. in cauſæ. 2. §. fi. & l. prefecti præto. C. de tẽpo. appel. l. cũ anterioribꝰ. l. illud. extra de reſti. in integ. cap. ex literis. ff. de excuſa. tut. l. ſcire oportet. §. ſufficit. vbi dicitur. Si quis propter ęgritudinem; vel propter neceſſitatem aliam: puta maris, vel hyemis, vel incurſus latronum, aut aliam ſimilem cauſam in conſtitu. tempore venire non poterit, ei eſt ignoſcendum, cuius fidem ſufficit firmarę &c. ad hoc facit. extra de re iudi. cum Bertholdus. & C. de procurato. l. quia abſente.

8 † Item ſi contra abſentes cauſa reipublicæ lata fuerit ſententia; illa per in integrum reſtitutio. poterit retractari cum diſtinctione tamen: quia aut non fuit defenſus; aut fuit minus legitimè defenſus: & tunc reſtituitur ad cauſam totam. C. de procurat. l. quia abſente. aut fuit legitimè defenſus: & tunc ad appellandum reſtituitur tantùm. ff. de in integ. reſtitu. l. vltim. ad hoc reſpicias. C. de reſtitu. milit. & C. de temporis in integ. reſtitu. C. ex quibus cauſ. maio. per totum. & hæc diſtinctio plenè poſita eſt ſupra titu. primo. in princip.

Item quandoque retractatur ſententia, quæ lata eſt contra ius litigatoris, a qua non eſt appellatum per ſupplicationem.

9 † Circa quod ita dicitur: fit enim quandoque ſupplicatio iudici præfecti prætorio: & tunc habet fieri intra 10. dies. C. de preci. impera. offe. authent. quæ ſupplicatio. Quandoque principi: & tunc ſufficit, quòd fiat intra biennium. C. de ſenten. præfec. prętor. l. vnica. cum ſuis ſimilibus. & de hoc plenè dicitur extra de in integ. reſtitutio. capitu. ex literis. & in prædicta authen. & pro pe dictam. l. & in authent. ut ſponſa. larg. in §. illud. collat. 9. vnde ſumpta eſt prædicta authent.

10 Item ſententia lata contra abſentem in cauſa criminali in maioribus criminibus, quæ pœnam capitalem ingerunt, non valet. ff. de pœnis. l. abſentem. C. de accuſa. l. abſentem. & C. de accuſa. l. adul. l. ſi quondam. ff. de acquirẽ. rerum domi. l. prima. in princip. cum ſuis ſimilibus, diſtinguunt tamen quidam: aut eſt lis conteſtata aut non: & aut liquet de cauſa: aut non. Alij dicunt, quòd non ualet ſententia: ſiue lis ſit conteſtata, uel nõ, & de hac materia tractatur in prædictis iuribus. & 3. quæſtio. 5. quiſquis 24. quæſtio. 3. de illicita 11. quæſtio. 3. rurſus. & c. quicũque. extra de dolo & contuma. veritatis.

SVMMARIVM.

1 *Iudex punitur a quo appellatio friuola admittitur.*
2 *Appellans cuius non intereſt non auditur.*
Appellans fruſtratoriè punitur in quinquaginta libris auri.
3 *Appellari quando poſſit ante ſententiam diffinitiuam.*
4 *Appellatio non valet facta a præfecto prætorio.*
5 *Præfectus prætorio quis propriè dicatur.*
6 *Appellari an poſſit a ſententia epiſcopi.*
Contumax non poteſt appellare.
7 *Contumax vere differt a fictè contumace.*
Appellatio a grauamine quando valeat.
8 *Appellatio in ſcriptis fieri debet.*
9 *Appellare non poteſt, qui ſuper crimine notorio vel confeſſo condemnatus eſt.*
10 *Appellationi renuntiare dicitur, qui coram iudice a quo litigat, vel tranſigit, vel aliquid aliud facit.*
11 *Appellatio annullatur, ſi appellans intra terminum debitum eam non proſequatur.*
12 *Appellatio gradatim fieri debet de minori iudice ad maiorem.*
13 *Appellatio intra decem dies interponi debet a tempore ſententiæ numerandos.*
14 *Appellatio tertia a ſententia diffinitiua eſt inualida.*
15 *Appellari tertiò quare non poſſit a ſententia diffinitiua.*
16 *Religioſus appellare non poteſt a correptione ſui ſuperioris.*
Appellatio eſt nulla ſuper ordinatione eccleſiæ facta.
17 *Appellari non poteſt ab executore.*
18 *Executor merus quis dicatur.*
19 *Executor mixtus quis ſit.*
20 *Appellari quando poſſit a mero executore.*
21 *Appellatio eſt nulla, ne ſcelus notorium puniatur, interpoſita.*
22 *Appellatio nulla eſt ſi inter partes de non appellando pactum eſt.*
23 *Appellationi pro quantacunque minima cauſa interpoſitæ debet deferri.*
24 *Appellatio nulla cenſetur, ſi contra principis inhibitionem interponatur.*
Appellatio non valet facta ab arbitro.
25 *Appellatio eſt nulla facta ſuper re peritura.*
26 *Appellare quæ prohibeant.*
27 *Appellatio generalis nulla eſt.*
28 *Damnatus de falſa moneta appellare non poteſt.*
Appellatio contra ius facta eſt nulla.
29 *Appellatio annullatur, quæ ſit, ne teſtamentum aperiatur.*
30 *Appellatio ſuper re momentanea eſt inualida.*
31 *Appellare non poteſt quis ſuper eo quod ipſe fieri procurauit.*
33 *Iudex puniri debet legitimè non deferens appellationi.*
33 *Appellari non poteſt a tutelæ vel curæ nominatione.*
34 *Debitor principis appellationem non interponit.*
35 *Appellatio ob officiali ad epiſcopum nullum ſortiri debet effectum.*

Contra appellationes. Arti. xxiiij.

Supradictum eſt contra ſententias. Sed quia poſt ipſas quandoque appellationes fruſtratoriè apponuntur: ideo contra appellationes aliquid inſeramus.

1 † In primis ſciendum eſt; quòd iudex, qui inanem, ſiue friuolam appellationem admittit, puniri debet, & ille ſimiliter, qui fruſtratoriè appellat: quilibet in decem libris auri. C. quorum appellat. non reci. l. quiſquis. 2. quæſtio. 6. ſi quando. §. ſi quis auſus fuerit prouocare. & dicit. capitu. quòd appellans ſi minus rationabiliter appellauerit, non ſolum in ſimplos ſumptus: ſed in quadruplos condemnetur. 2. quæſtio. 6. omnimodo & ſuperuacua appellatio admittenda non eſt: ut C. de naufrag. l. j. lib. 11.

2 † Item ſciendum, quòd niſi quorum intereſt non ſunt audiẽdi: vel audiri non debent appellantes. ff. de appell. reci. l. j. in princip. ſecunda quæſtio. 7. non ſolent. extra de elect. c. tranſmiſſam.

Item quandoq; fruſtratoriè appellans punitur in l. libris auri. C. de epiſcopali audien. l. 2. dicendum eſt ergo, quòd appellatio facta ante ſententiam diffinitiuam non valet ſecundùm leges. C. de appellatio. l. eos. §. j. in princip. & §. ſuper his. C. quorũ appellatio. non reci. l. ante. vbi de hoc & C. de ſenten. & interlocu. omnium iudic. l. fin. & C. de iudi. l. apertiſſimi. ff. de liberali cauſa. l. liberis. extra de appellatio. cap. ſuper eod. 2. C. de epiſcopali audien. l. 2. 2. quæſtio. 6. non ita. niſi in caſibus qui notantur in ipſo. capitu. non ita. circa quam materiam quidam ita diſtinguunt.

3 † aut grauamen, quod ante diffinitiuam ſententiam infertur alicui interloquendo, poteſt in diffinitiua ſententia reuocari: aut non. Si non poteſt reuocari: puta iudex interloquendo dicit, aliquem fuſtigandum eſſe: vel ad quæſtionem ponendũ contra leges: tunc dicitur, quòd appellari poteſt ab illa interlocutoria. ff. de appellatio. reci. l. 2. & ff. de arbitr. l. non diſtinguemus. § cum quidam. C. de relatio. l. j. & C. de appellatio. l. ſi quis prouocatione. 2. quæſtione 6. non ſolent. §. ante ſententiam. Si verò poteſt ante ſententiam reuocari illud grauamen in ſentẽtia: tunc non poteſt appellari. ff. de appellat. l. prima. circa princip. & in iuribus pręallegata. l. eos. & l. ante. & l. apertiſſimi. Ius verò canonicum indifferenter ab interlocutoria, quotieſcunque grauatur quis: ſuſtinet appellari, vt extra de appellatio c. vt debitus. & c. cum ſit Romana & c. ex parte. & c. ſuper eo. ſecundo cum ſuis ſimilibus infinitis.

4 † Item appellatio a præfect. prætorio facta non valet: vt C. de ſententia præfect. præto. l. 4 & C. de appellat. l. a proconſulibus. & C. de epiſcop. audien. l. epiſcopale. ff. de offic. præfect. præto. l. j. §. j. ff. a quibus appella. non licèt. l. j. ff. de appell. l. creditor. in authen. de iudi. §. noſtros. in princip. §. & in fin. coll. 6 ff. de mino. l. præfecti. Scire tamen debes, quis vocetur præfectus pretorius: & quæ ſit eius poteſtas.

5 † Vocatur ergo præfectus p̃torius ſecũdùm quoſdam ſenatuſconſultum: qui centum conſueuerunt eſſe numero. C. de peti. hęredi. l. fin. non quilibet ſenator ſeparatim, & talis ſenatuſconſultum poteſt condere legem: & facere ius: ut ff. de legibus & ſenatuſconſul. l. nõ ambigitur. vbi de hoc. Alij dicũt, quòd præfectus pręto dicitur ille: q immediatè ſubeſt principi: & maior eſt & excellentior his magiſtratibus, vel omnibus aliis iudicibus ſub principe, & iſte pręfectus præto habet triplex priuilegium, ſiue trina ſpecialitate lætatur. primum eſt; quia non appellatur ab ipſo: vt in iuribus allega. ſed ſupplicatur. Secundùm eſt: quia minores contra eius ſententiam ab aliis non reſtituuntur. ff. de offic. pręfect. pręto. l. vna. in fin. niſi a principe. ff. de minor. l. in cauſę. in fi. & l. ſeq. Tertium eſt: quòd poteſt condere leges: ſiue conſtitutiones. C. de offic. præfect. præto. l. normam. ff. eod. l. nõ ambigitur. de iſto præfect. pręto. dicitur in authen. de defen. ciui. §. non habente. coll. 3.

6 † Item dicunt quidam: ꝙ nõ appellatur ab epiſcopo ſecundùm leges. C. de epiſcop. audi. l. epiſcopale. & authen. ibi poſita: & tamen eſt ibi diuerſa opinio diuerſorũ doctorũ, vt ibi notat̃.

Item non valet appellatio contumacis. C. de iudi. l. properãdum. §. cum autem eremodicium. & C. quorum appell. non reci. l. j. vbi dicitur. eius qui per contumaciam abſens: cum ad agẽdam cauſam vocatus eſſet condemnatus eſt negotio prius ſummatim perſcrutato appellatio recipi non poteſt. ad idem ff. de iudic. l. & poſt. ff. de appel. l. ex conſenſu. §. fin. & ff. de re iudic. l. contumacia. & in authen. de iudi. §. audien. colla. 6. vbi dicitur: quòd qui per contumaciam defuerit: eidem appellationis materia, ſiue ratio perimatur &c. & in authen. vt omnes obediant iudi. §. ſiquidem. colla. 5. arg. extra de ſent. & re iudi. c. inter monaſterium. & extra de empt. & vendi. c. fin. 2. quæ. 6 §. diffinitiua. verſi. Sunt quorum. 23. quæſtio. 3. de illicita. extra de appella. ca. per tuas. & hoc intellige, niſi contumax venerit iudice adhuc ſedente pro tribunali. ff. de in integ. reſtitu. l. diuus. & l. penulti.

7 † Nota tamen, quòd alius dicitur fictè contumax: & alius vere contumax, de quibus dictum eſt ſupra in titu. contra ſententiam, circa princip. titu. & de vere contumacibus in non veniẽdo hoc intelligitur: vbi autem quis contumax eſt aliter, præterquàm in non veniendo. vnde poteſt appellare: vt ff. de appella. l. creditor. §. iuſſus. & de hoc dicitur. C. de iura. calum. l. 2. §. ſin. autem reus. in gloſ. ſed nunquid &c.

Item qñ appellatur a grauamine: non valet appel. niſi coram iudice, a quo appellatur grauaminis cauſa probabilis p̃tedatur, vt extra de appel. c. vt debitus. & c. cum cauſam. in fi. & c. ſeq & c. cordi nobis eſt & quaſi per totum. & extra de his quæ fiunt a ma. par. ca. vbi dicitur, quòd cauſa rationabilis debet aſſignari & probari: ſed illud habet locum in appellationibus, quæ fiunt extra iudicium, puta in electionibus.

8 † Item appellatio non valet, niſi in ſcriptis fiat. 2. q. vj. poſt appellationes. §. forma. in fi. vbi dicitur, huiuſmodi appellationes in ſcriptis fieri debent &c. extra de appel. cordi nobis eſt. vbi dicitur. Scimus igitur, vt ſi quis in iudicio: vel extra, ſuper interlocutoria vel grauamine ad nos duxerit appellandum: cauſam appellationis in ſcriptis aſſignare deproperet &c. & 2. q. vj. §. penu. ver. litigatoribus verò &c. C. de appel. l. eos. in fi. & l. ſi quis libellos. & hoc verum eſt in diffinitiua: niſi appelletur adhuc iudice ſedente pro tribunali. Nam tunc ſufficit viua voce dicere: appello ab iniqua ſententia. ff. eo. l. j. §. fi. & l. 2. & l. a ſententia. §. fi. C. eo. ti. l. litigatoribus.

9 † Item appellatio non valet, quando facta eſt ab illo, qui ad pœnam aliquam ſuper notorio crimine: vel confeſſo eſt per iudicem condemnatus, extra de appel. c. Romana. §. ſin autem. & eſt. c. Lugd. & c. cum ſit ſpeciale. circa med. ff. de verb. ſig. l. ſi qua. 2. q. vj. quicunque. vbi dicitur, ꝙ confitentis appellatio non auditur, ſecus eſt in mulcta, a qua appellari poteſt, vt in d. l. eſt enim differẽtia inter pœnam & mulctam: pœna enim eſt, quæ ſtatuitur a lege. mulcta eſt, quæ infligitur ad arbitrium iudicis, quia non eſt ſtatuta a lege: ut in d. l.

10 † Item appellatio non ualet, quando appellans conſentit poſt appellationem coram illo iudice a quo appellauerit, litigare, uel tranſigere, uel aliquid facere. extra de officio deleg. cap. gratum. & extra de teſti. cap. cum ueniſſet, arg. ff. de re iudic. l. ad ſolutionem. ff. de pac. l. tale. §. 1. & ff. de mino. l. ſi filius. ff. ad mace. l. ſi filius.

11 † Item appellatio non ualet, niſi appellans intra annum, uel ex cauſa intra biennium, uel triennium, uel intra terminum ſtatutũ a iudice illam fuerit proſecutus. C. de appel. l. in offerendis & C. de temporibus appel. auth. ei qui. & l. fi. §. illud. extra de appel. c. cum ſit Romana. & c. conſtitutus. & c. ex ratione & capit. oblatæ. 2. q. 6. ſi quis appel. alias incipit ei qui. & hoc intelligitur, niſi iudex largius tempus, uel reciſius fuerit moderatus, ut in dictis iuribus, cum ſit Romana. & c. oblatæ. extra de ſenten. & re iudi. c. quod ad conſul. ff. eo. l. 2. & intellige, quòd intra dictum terminum debet appellans appellationem ſuam proſequi, & finire per dictam auth. ei qui. in fi. & per dictum c. 2. q. 6. ei qui. ubi dicitur, quòd ei qui appellat, impartitur annus, intra quem ſecundum ſe communiter ve litem exequatur, aut ſi iuſta interceſſerit cauſa, alius annus indulgeatur, quo tranſacto lite non completa rata manet ſententia & hoc expreſſe notatur in dicto c. oblatæ. in gl. quæ incipit, pars appellata &c.

12 † Item appellatio debet fieri gradatim, & de minori iudice ad maiorem. aliàs non ualet. C. de appel. l. præcipimus. ff. eo. tit. l. 1. §. fin. & l. imperatores. & 2. q. 6. metropolitanum. & in auth. de defen. ciui. §. & iudicatur. colla. 3. & de iudi. §. uetus. co. 6. & in aut. de mandatis principum. §. ſi tibi. col. 3. ff. de offi. proconſu. l. ſolent. §. legatos extra de offi. delega. c. ſuper quæſtionum. in §. porrò. & extra de appel. c. dilecti. ibi. prior &c. ubi de hoc. & in auth. de appel. §. illo. colla. 4. & 2. q. 6. anteriorum. §. illo uidelicet. contra tamen uidetur ff. quis & a quo appel. l. 1. extra de noui operis nunc. c. ſignificantibus. extra. de præben. c. referente. ubi omiſſo epiſcopo, fuit ab Archidiacono ad Archiepiſcopũ appellatũ. Non eſt contra, quia nõ fuit obiecta exceptio, qđ ſi fuiſſet, appellatio non valeret, vt notatur in prædicto. c. dilecti fil. hoc hodie ſublatum eſt de medio per nouum. c. extra de appel. Romana. cum ſuffraganeorum &c. vbi dicitur, ꝙ ab officiali non appellatur ad epiſcopum, ſed ad archiepiſcopum. tamen bene appellatur ad principem omiſſis aliis mediis, vt in c. metropolitanum. 2. q. 6. quoties. & c. ad Romanam. & in pluribus aliis. c. ibidem. & extra. de appel. c. ſi duobus. & in c. cum ſit Romana. eſt enim princeps iudex ordinarius ſingulorũ: vt ix. q. 3. per principalem. extra de for. competen. c. licet. tamẽ ſecũdũ quoſdam ſi appelletur ad principẽ omiſſo alio, princeps remittit appellantem ad illum ad quem debuit appellare. ff. eo. tit. l. imperatores.

13 † Item appellatio non valet, niſi fiat intra decem dies a tempore latę ſententiæ, vt in aut. de appella. & intra quæ temp. §. 1. colla. 4. & 2. q. 6. anteriorũ. extra de teſtibus. c. ſignificauerũt. & extra de electio. c. cum dilectus Sed nũquid dies, in quo ſententiatum eſt, connumerabitur. dicitur ꝙ ſic. Nã ſecundũ antiqua iura illa dies computabatur in biduo vel triduo, in cuius locum ſuccedit decendium. 2. q. 6. biduum. & de hoc dicitur in d. c. anteriorum. in gl. Sed nunquid ille dies &c.

14 † Item ſi tertiò a diffinitiua ſententia fuerit appellatum, illa tertia appellatio non valebit, vt C. ne liceat in vna eademque cauſa tertiò appella. l. 4. 2. q. 6. ſi quis in quencunque & c. ſin autem. § poſt ſententiam. extra de appel. [illegible] ſua nobis. in fine. & c. directæ. vbi de hoc. contra tamen videtu[r] [illegible] q. 6. quoties. vbi dicitur, quod quoties quis putauerit ſe gra[u]a[t]ri appellet. Sed dic quoties,

quoties, idest secundò a diffinitiua: vel quoties grauatur interlocutoriis diuersis: toties appellet secundùm ius canonicũ: nã secundùm leges tunc appellatur ab interlocutoriis: vt supradictum est in princ. huius tit. Item videtur contra 31. q. 2. Lotharius. vbi dicitur, ꝙ Theberga ter appellauit: sed exponĩt. ter ap-
15 pellauit, idest ter vocem appellatiõis emisit: † Sed quæ est ratio, ꝙ non appellatur nisi bis: Respon. non videtur, ꝙ toties grauetur. & de hoc notatur. 2. q. 6. Si autem fuerit § post secundam. & est alia ratio: ne lites in infinitum producantur: & ne fiant immortales, extra de dolo & cõtu. finem. & c. venerabilis. & extra de excep. c. frequens. quod est. c. Lugdu. & extra de appellatio. c. cordi nobis. quod est c. Lugdu. C. de iuramen. calum. l. 2. in fin. & C. de iudi. l. properandum. in princi. Sunt etiam quidam casus, in quibus non appellatur secundò. C. de episcopali audiẽ. auth. si quis litigantium. quod sumĩt de authẽ. de sanctis. episcopis. episcopis. §. si quis litigantium col. 9. & in authen. de appella. § illud. & §. simili modo. & § orientale. in colla. 7. C. de asser. tol. l. j. §. j. &
16 C. de preci. imper. offer. l. si quis, † Item appellatio facta super correctione per regularem personam non valet, extra de appella. c. ad nostram. & c. de priore. & c. reprehensibilis. in prin. & c. cum specialis. in fin. & hoc nisi corrigens in correctione modum excedat: vt in dictis c. de priore. & c. reprehensibilis & c. cũ specialis. Item appellatio non tenet, quando facta est super ordinatione ecclesiæ: puta ne fiat electio: vel ne ꝓcuretur aliqua euidens vtilitas ecclesiæ, & hoc nisi fuerit assignata iusta causa appellationis extra de his quæ fiunt a ma. parte ca. c. ex ore. circa fin. & extra de electio. c. cum nobis. arg. ff. de appella. re. l. fin.
17 † Item ab executore non appellatur. C. quorum appella. nõ reci. l. ab executore. & C. de appella. l. quoniam iudices. ff. de iudi. l. si prætor. in prin. ff. de appella. l. ab executore. extra de re iudi. c. quod ad consult. & c. decætero. & extra de officio delega. c. pastoralis. & c. super quæstionum. §. verum. & § sequen. & extra de appellatio. c. nouit. 2. q. 6. sub illo. §. super quorum versicu. ab executore. & hoc verum est, ꝙ a mero executore non appellatũ: vt in iuribus præallega. Si mixto autem executore licite appellatur: nisi admittat legitimam exceptionem: vel si partes grauauerit, extra de appella. c. dilecto. & c. vt debitus. & extra de offi-
18 cio delega. c. pastoralis. § quia verò. vbi de hoc. † Merus executor dicitur: puta lata est sententia ab aliquo iudice ordine iudiciario: ille iudex mandat alicui: vt ipsam sentẽtiam exequatur, talis executor merus appellatur, & non debet audire aliàs exceptiones nec se intromittere de sententia: nisi sciret illam sentẽtiam esse nullam: puta per falsos testes; vel per falsa instrumenta latam: tunc enim si excipiatur coram ipso, supersedere debet illi executioni: & referre negotium superiori. extra de re iudi. c. decętero. & extra de crimine fal. l. super eo. & ff. de custo. & exhi. re. l. diuus. extra de offi. deleg. c. si qua. ff. de iudi. l. si prætor. ver.
19 Marcellus. C. si ex falsis instrumentis. l. iudicati. † Mixtus dicitur executor, quando habet aliquam cognitionem annexam, puta cum aliquis iudex ordinarius mandat alicui restitui in rem suã, vel cum Papa mandat alicui dari beneficium, & dat super illo negotio aliquem executorem: vnde coram tali executore bene proponuntur exceptiones: & appellatur ab ipso, quantumcunque Papa scribat absolute, extra de offi. dele. c. ex parte. 25. q. 2. & si nec cognitio & extra de rescri. c. si quis & c. cum adeo. & de hoc consueuit notari in prædicto c. pastoralis. tamen in casibus
20 bene appellatur a mero executore. † Primus est, quando modum excedit; vt dictum est in dicta decre. super quæstionum §. nos autem. & extra de appel. c. nouit. ff. de appella. l. ab executore. & d. c. ad consul. C. quorũ appel. non reci. l. ab executore. Secũdus casus est, qñ partes iudicis assumit, vel vult assumere. C. de executione rei iudi. l. si vt proponis. extra de offi. deleg. c. pastoralis. § quia verò. Tertius casus est, si dolo aliquid faciat. vt ff. de neg. gest. l. i. § si executor. Quartus casus est, qñ executori opponitur excõicatio: vt 11. quę. 3. cũ excõicato. Quintus casus est, qñ super eo de quo agitur facta est nouatio: tũc enim executionis ordo mutatur. ff. de re iudic. l. 4. §. si ex conuentione. Sextus est, si exequendo tempus quadrimestre præueniat executor. C. execu. rei iudi. l. si quis prouocatione. Septimus est; si executor male interpretetur sententiã. ff. de appel. l. ab executore. Octauus est; qñ exceptio peremptoria opponitur; per quam dicitur sententia esse nulla: & eam ipse executor admittere noluit: quia tũc bene appellat ab ipso. extra de procu. in nostra. C. de procu. l. licet immo audire deberet: sed nõ cognoscere de eadẽ: sed referre debet superiori & se exonerare de cã illa: vt dictũ est p alia
21 iura superius allegata. extra de offi. delegat. c. pastoralis. † Item appellatio facta, ne scelus publicum, seu notorium puniatur: non valet. vt extra de appella. cum sit. & c. consultationi. & ca. peruenit ad nos. & c. Romana. §. sinautem. extra de sponsa c. ex literis. & extra de vsuris. c. quam periculosum, vel pernitiosum. 2. q. 6. super quorum. ff. de appel. l. cõstitutiones C. quorũ appel. nõ reci. l. j. & 2. ff. de iniusto rup. & irri. testa. l. si qs exhẽdato. § hi
22 torium: notatur extra de cohab. c. nostra. & c. si. † Item si pactũ fuerit inter partes; ne ab altera appelletur: non valet appellatio C. de temp. appel. l. fi. in fi. ff. a quibus appel. non licet. l. 1. C. de iureiuran. l. generaliter. 2. q. 6. §. sinautẽ. Si super re minima appelletur: non valet secundùm quosdam: secundũ Tancredũ. 2. q. vij. anteriorum. § illud etiam. arg. C. de dolo l. si quis affirmauit. §. fi. vbi dicitur, ꝙ actio de dolo non datur pro modica re, & in aut. vt omnes obediant iudi. § hoc considerantes. coll. 5. arg. C. de senten. & interlo. om. iudi aut. nisi breuiores. aliàs incip. breuissimas. Alij dicunt contrarium. C. de appel. l. & in maioribus. vbi dicitur. & in minoribus negotijs appellandi facultas est & c. Sed intelligiĩ in maioribus, id est in criminalibus: & in minoribus, id est in ciuilibus. C. de pe. iudi. l. 3. C. de appl. l. litigatoribus. Item contra extra de appel. cap. de appellationibus.
23 † vbi dicitur, de appellationibus pro causis minimis interpositis volumus te tenere, ꝙ eis pro quacunq; causa leui fiant: non minus est, q̃ si pro maioribus fierent: deferendũ ad idẽ 14. q. 1. vbi dicitur. ꝙ in minima re furtũ committitur, & insti. de rerũ diui. §. gallinarum. vbi dicitur & notatur, ꝙ pro gallina: & etiã pro ouo cõmittitur furtum. Ioannes soluit: dicẽs, ꝙ super re minima non appellatur, scilicet secundò: vt notatur in prædicto c. anterio. super verbo, diffinitiuã sentẽtiã & c. vel minima dicitur ratione durabilitatis. 2. q. 6. c. de possessione. & C. si de momenta. pos. l. vna. vel dicas, ꝙ super re minima bene appellatur, vt dictum est secũdũ ius canonicũ. † Itẽ si appelletur contra in-
24 hibitionem principis: non valet appel. ff. a quibus appellare nõ licèt. l. j. in fi. arg. extra de appel. pastoralis. tamen de qua appellatione intelligatur, & de qua non, dicitur extra eo. ti. c. pastoralis. Item appellatio facta ab arbitro non valet: vt C. de arbi. l. 1. & 2. q. 6. a iudicibus & §. arbitrarij. contra tamẽ videtur. C. de iudi. l. cũ specialis. ff. qui satisda. cog. l. arbitro. Sol. ibi ponitur arbiter pro iudice delegato: supplicari tamẽ potest a sententia, extra de arb. c. non sine.
25 † Item si appellatio fiat super re peritura non valet, arg. ff. de appella. re. l. 1. vel cum appellatur, ne excommunicatus absoluatur, extra de appel. c. qua fronte. & extra de senten. excom. c. sacro. & c. nuper. vel ne mortuus sepeliatur. 2. q. 6. §. diffinitiua. ver. si quis ausus. C. de sepul. vio. l. fi. ff. de fer. l. fi. § 2. & l. solet. vnde plures de prædictis omnibus casibus in istis versibus conti-
26 nentur. † Appellare vetant scelus: excellentia: pacta. Cõtẽptus: minima res: interdictio facta. Arbitriũ: res quæ perit: & si lõgius acta. Scelus ideo dicitur quando appellatur, ne scelus publicum puniatur: vt supra dictum est. Excellẽtia ideo dicitur, quia a príncipe non appellatur propter eius excellentiam, & quia non habet superiorem in terris.
Pacta ideo dicuntur, quia pactum factum est inter partes ne appelletur. Contemptus ideo dicitur: quia contumax non auditur appellans, vt supra dictum est. Minima res dicitur, vt prędictum est. Interdictio facta ideo dicitur, quando inhibitum est a delegante, ne appelletur. Arbitriũ verò dicitur, quia ab arbitrio nõ appellatur. Res quæ perit, ideo dicitur: quia super re peritura non appellatur: vt prædictum est. Et si longius acta ideo dicitur, quia si bis appellatum fuerit, postea tertiò non poterit appellari, vt hæc omnia probãtur. s. e. in proximis §. vel potest dicere, & si lõgius acta i. ꝙ in tantũ prolõgata est, vel prorogata appel. ꝙ non est facta intra decem dies, & non valet vt dictũ
27 est. † Itẽ quãdoque appellatio generalis non valet. vt extra de appel. c. 2. & c. consuluit. quæ videtur contra, & non est, quandoque tamen bene fit generalis, cui deferendum est. puta in electionibus, & in aliis negotiis, de hoc dicitur, extra eo. ti. c. cũ sit Romana. in gl. quæ incipit, proprie. & c. Itẽ si aliquis excõmunicatus prẽstito iuramẽto ₰m formã ecclesiæ absoluatur, & antequam ei aliquid infligatur appellet, talis appellatio non valet, extra de appel. c. quæstioni. extra de sen. excom. c. sacro. in
28 fi. † Item in falsa moneta damnatus appellare non potest, vt C. de falsa mo. l. 1. circa prin. & de hoc notatur, extra de iureiur. c. quanta. Item appellatio quæ fit contra ius, non valet. extra de app. c. consuluit. lij. dist. mancipia. arg. extra de iudeis. c. multorum. Itẽ si appelletur a grauamine, & iudex illud grauamen reuocare velit, illa appellatio non valet, vt extra eo. ti. c. cum ces-
29 sante. ff. de re iudi. qđ iussit. † Item si fiat appellatio, ne testamẽtum aperiatur, vel ne hæres in possessionem hæreditatis mittatur, non valet. C. quorum appel. non reci. l. quisquis. 2. q. 7. § si quãdo. § si quis ausus prouocare fuerit & c. & C. de edicto diui. Adri. tollen. l. 2. immo appellãs in 20. aureis libris puniri debet,
30 vt in d. l. quisquis. † Itẽ appellatio super re momẽtanea possessionis non valet, vt C. si de momen. pos. l. vna. 2. q. 6. sunt quorum. versi. si de possessione. C. quorũ appel. non reci. in l. quisqs contra. extra de resti. spol. c. cum ad sedem. vbi de hoc notatur, ꝙ aliud est secundũ leges, & aliud secũdũ cano. & intellige secundum quosdam, quando agitur de possessione retinenda tãtum. Veruntamẽ do. Guido doctor egregius, qui totum Aurelianense studium illustrauit, intelligebat, qñ agebatur de retinẽda uel recuperanda, uel adipiscenda possessione & faciũt pro ipso illa uerba generalia posita in illa. l. C. si de momen. pos.
31 † Itẽ si quis appellat super eo, quod ipse fieri procurauit, nõ ualet appellatio. C de iureiurã. & rebus credi. l. generaliter. in fi. vbi dicitur. quis n. ferendus est ad appellationis veniens auxilium in his, quæ ipse facienda procurauit. Idem est, si quis appellans ab illo iudice quem elegit in causa appellationis. 2. q. 6. si autem. vbi dr̃ Si autẽ prouocatum non fuerit, eliget, qui prouocauerit iudices: & cum eo ille ↄ quem prouocauerit, vt ab illis deinceps nulli liceat prouocare, arg. C. de lit. contest. auth. offeratur. ver. nisi sit ille, ↄ quem alio recusato petierit & c. vr̃ tñ ↄ. ff. de iudi. l. obseruandum. vbi dr̃, obseruandum est, ne is iudex detur, quem altera pars nominatim petierit & c. Sed non est ↄ: quia aut altera pars est præsens, & tunc valet lex, obseruãdum, aut non est præsens: & tunc valet auth. offeratur: & sic obseruatur in curia Romana, vel dic ꝙ auth. offeratur. corrigit. l. obser-
32 uandum. † Item inter alia sciendũ est, ꝙ iudex, qui non defert appellationi, legitime puniẽdus est: vt extra de appel. c. de priore, quia si clericus est; debet deponi 2. q. 6. decreto, Si verò laicus sit 30 ponderibus auri debet mulctari, vt C. de appella. l. qm̃ iudices. sed hoc iure cauetur. sed in consuetudine non habetur. videtis, ꝙ plures iudices hodie appellationes non admittunt: &
33 licèt non admittant, non propter hoc puniuntur. † Item a nominatione tutelę vel curę non appellatur, vt instit. de excusat. tuto. § qui excusare se volunt non appellant & c. attñ in quibus casibus nõ appellatur, notatur in auth. de iud. § nostros. coll. 6.
34 † Item debitor principis nõ appellat, ut C. quorum appel. non reci. l. abstinen. vbi de hoc. Item quando seruus appellat pro do-
35 mino: non valet. ff. eo. l. creditor j. responso. † Item appellatio facta ab officiali ad episcopum non valet: cum eorum cõsistorium idem esse dicatur, extra de appella. c. legitima.

SUMMARIUM.

1 *Præscriptio non currit ecclesiæ vacanti.*
Ecclesia aduersus ecclesiam præscribere non potest.
2 *Ecclesia contra priuatum quantum temporis spatio præscribere possit.*
3 *Præscriptio nulla est sine iusto titulo & bona fide.*
4 *Laicus non potest rem præscribere ecclesiasticam.*
5 *Præscriptio super limite parochiali, vel diocesum est nulla.*
Præscriptio non currit tempore hostilitatis, seu guerræ.
6 *Iura ciuitatis non possunt præscribi.*
7 *Præscriptio non currit in rebus furtiuis, vi possessis, vel aliter vitiosis.*
8 *Præscriptio non potest opponi contra procurationem.*
9 *Præscriptio interrupta est nulla.*
10 *Interruptio fieri potest multis modis.*
11 *Præscriptio interrumpitur per oblationem libelli coram arbitro.*
12 *Interruptio ciuiliter fit per synodalem proclamationem.*
13 *Prescriptio non currit contra obedientiam.*
14 *Præscriptio non habet locum in rebus ecclesiasticis, vel publicis.*
15 *Res filij a patre alienata non potest præscribi.*
Præscriptio non cadit in functionibus publicis, seu tributis.
16 *Præscribi non potest via publica.*
17 *Præscriptio non cadit in rebus pupilli.*
18 *Præscriptio contra filiumfamilias sub patria potestate existentes locum habere non potest.*
19 *Præscriptio non currit in rebus sub die vel conditione debitis.*
Præscriptio contra ecclesiam non currit tempore suspensionis prælati.
20 *Præscribere non potest, qui precariò tenet.*
Colonus, conductor, emphyteuta & similes aduersus dominos præscribere non possunt.
21 *Vsufructuarius seu vsuarius præscribere non potest.*
22 *Præscriptio minor centenaria contra ecclesiã Romanã currere non potest.*
Præscriptio contra mulierem pro dote non currit matrimonio constante.
23 *Præscriptio triginta annorum non currit pro libertate agenti.*
24 *Præscriptio non currit si a malę fidei possessore alienatio facta fuerit.*
25 *Præscriptionum multiplex est species.*
26 *Præscriptio decem annorum quando & aduersus quem habeat locum.*
27 *Præscriptio sex mensium quæ sit, & contra quem currere possit.*
28 *Præscriptio vnius anni quando & contra quem possit obijci. & nu seq.*
29 *Præscriptio vnius anni obijci potest rescripto impetrato non vtenti.*
30 *Præscriptio biennij cui & quando possit obijci.*
31 *Præscriptio trium annorum quando locum habere possit.*
32 *Præscriptio quadriennij contra quem competat & cui.*
33 *Præscriptio quinquennij contra quem possit obijci.*
34 *Præscriptio decennij & vicennij bonam fidem & titulum iustum requirit.*

Contra præscriptiones & vsucapiones. Arti. XXV.

Cum in principio istius libelli promiserim, me aliquid scribere cõtra præscriptiones & vsucapiones. Idcirco iuxta promissionẽ meã contra ipsas aliquid dicere procuraui: vt possim canere cũ psalmista: ea quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita. Seruare enim debeo: & habere in memoria quod ꝓmisi. C. de ↄhen. stip. in l. magnam. in fi. & alibi dr̃, ꝙ promisi persoluere debeo
1 spontanea voluntate. C. de iure emph l. 2. † Vnde primo dico, ꝙ vacante ecclesia: non currit ei præscriptio, extra de præscrip. c. j. & c. de quarta. & c. auditis. & c. a nobis. arg. C. quomodo & qñ iud. l. si præses. Item ecclesiæ ↄ ecclesiam præscriptio nõ valet: nisi quadragenaria fuerit, ext. eo. tit. de quarta. & c. illud. & quasi per totum. C. de sac. sanc. eccle. l. fi. & auth. quas actiones. & in auth. de ecclesiasticis tit. § pro temporalib. colla. 9. ↄ vr̃ 16. q. 3. 1. & 2. & c. quicunque. & c. placuit. sed illa. c. non tenent hodie, immo vr̃, ꝙ ↄ quamlibet ecclesiam nõ currat præscriptio nisi centenaria. in authen. vt ecclesia Romana. c. an ga. pręscrip. § j.
2 colla. 2. dic vt ibi. † Item quæritur, an ecclesia ↄ priuatum possit præscribere spatio 30. annorum. & videtur ꝙ non: quia qđ quisq; iuris in alterum statuit & c. ff. qđ quisq; iuris. per totũ, sed dr̃ ↄrium: ut si. eo. titu. l. si quis iniquum. in princ. & hoc notatur in auth. de ecclesiast. titu. §. pro temporalibus. col. 9. ad hoc fa-
3 cit. C. de leg. & constit. l. qđ fauore. † Item ₰m canones præscriptio non valet: nisi iustus tit. & bona fides affuerit, ut extr. eod. vigilãti. vbi dr̃: quoniam nulla dierum antiqua possessio iuuat aliquem malefidei possessorem, nisi resipuerit, postq̃ aliena se nouerit possidere. & c. qm̃. & c. si diligenti. & quasi per totũ, & 16. q. 2. licèt. 23. q. 5. quod Deo. & 24. q. 2. si virgo. secus secũdum leges, vbi non requiritur bonafides, nec iustus titulus: nisi in vsucapione, vel in pręscriptione 10. vel 20. annorum. C. vnde vi. l. fi. vbi de hoc, & C. de pręscri. 10. annorum. l. j. & 2. l. diutina. & l. si fraudem & l. nec bona fide & in institu. de vsucapi. § j. in
4 fine. C. de rei vendic. l. nullo. † Item si laicus opponat præscriptionem super re ecclesiastica: utputa super decimis, talis pręscriptio non valet, ext. eo. c. causam in fi. & c. si diligenti. ubi de hoc, & c. fi. & 16. q. fin § potest. ver. ꝙ si priuatus. Item si pręscriptio non valet, nisi per possidentem opposita fuerit. ff. de vsuc. l. 3. & l. sine possessione extra de proba. c. ex literis. in fi. arg. ext. de pręscrip. c. causam. in fi. & hoc nisi in casibus, qui vocantur.
5 ff. de vsuca. l. rerum mixtura. & l. ceptam. † Item si pręscriptio opponatur super limite parochiali, vel diocesum: non valet 16. q. 3. c. quicunque. & c. inter memoratos. arg. ff. de ↄhen. emp. l. in modicis. & ff. de rei ven. l. quę religionis. Item tempore hostilitatis non currit pręscriptio. ff. de ca. & postlimi. re. l. postliminium. & C. eo. tit. l. ab hostibus. ext. de pręscrip. c. ex transmissa.
6 in fi. 16. q. 3. prima. arg. C. de acquir. pos. l. licèt. † Item iura ciuitatis longi temporis pręscriptione pręscribi non possunt. C. de aquęductu. l. diligẽter. in fi. lib. 11. C. de sacros. eccl. l. fi. C. de operibus pub. l. pręscriptio. & de hoc dicitur in insti. de vsuca. § res
7 fisci. † Item in rebus furtiuis: siue vi possessis, vel occupatis, vel aliter vitiosis vsucapio, vel longi temporis pręscriptio non vẽdicat tibi locum. C. de vsuca. pro emptore. l. si partem. in fi. ff. de vsucap. l. sequitur § qđ autem. & l. non solum. & in auth. ut spõsa. larg. § rursus. colla. 9. qđ est. C. de præscrip. long. tẽp. auth. malę fidei. ad hoc facit in institu. eod. §. furtiuę. & § nouissime & hoc intelligitur de vi ablatiua, vel expulsiua. C. qđ met. cau. l. si vi vel metus, nisi in casibus, vt in insti. eo. § aliqñ. & ꝙ in occupatis & in vasis locum non habeat præscriptio, legitur 93. dist. illud 16. q. 3. licèt. extra eo. tit. c. vigilanti. & c. qm̃ & breuiter potest dici, ꝙ vsucapio, vel longi temp. præscriptio non valet: nisi interueniant ista 5. quæ in istis versibus continentur. Nõ vsucapies, nisi sint tibi talia quinq;. Recta fides: rectus titulus: res non
8 vitiosa. Et res tradatur & tempus contineatur. † Item pręscriptio ↄ procurationem opposita non valet, arg. ff. de offi. proconsul. l. solent. § fin. & l. obseruare. ext. de procur. c. accedentes. in fi. & c. cum officij. & hoc intellige de procuratione quæ debetur cã visitationis, vt in d. c. cum ex offi. & ext. de censi. cum instantia. Attñ bene currit præscriptio in illa procuratione, quæ ratione
9 institutionis datur; de quo loquitur. 23. q. 2. seruitiũ. † Item præscriptio non valet, si fuerit interrupta, ext. de pręscrip. c. illud. in fi. C. de pręscrip. 30. ann. l. cum notissimi. circa fin. ff. de vsucap. l. nunq̃. § j. attñ multis modis fit interruptio: fit enim naturaliter & ciuiliter, naturaliter quotiescunq; amittitur possessio per detentionem & expulsionem. ff. de vsucap. l. naturaliter. ff. de acquir. pos. l. qui vniuersas. tñ naturaliter interruptio non solũ ꝓdest interrumpenti, immo omnibus aliis ↄ quos pręscriptio
10 procedebat. ff. de vsucap. l. naturaliter. † Fit etiam alio modo interruptio. s. per inundationem fluminis, siue maris: ut in ipsa l. qui uniuersas. § item Labeo. cum suis sororib. Ciuiliter verò fit multis modis Primò per libellum principi oblatum: tamen in actione annali, & in quibusdam aliis casibus: vt C. de annal. pręscrip. l. vt perfectius. & C. quando lib. prin. datus lit. contest. facit. l. 2. Item per lit. contest. & hic locum habet in perpetuis actionibus. 16. q. 3. § potest. & §. is autem. & C. de pręscrip. 30. ann. l. fi. & coram suo iudice. C. ne de statu defunc. l. pen. Itẽ per quasi testationem. C. ubi in rem actio. l. 2. Si uerò non potest lis contestari: sufficit iudicem adire, & libellum ↄ absentẽ offerre: uel contra eum qui conueniri non potest aliqua de causa, & in querimoniam deducere ius suum, uel coram publicis ꝑsonis uel ad domicilium rei proponat, cum iudicem habere nõ põt: & sic est interrupta pręscrip. C. de ann. exc. l. ut perfectius. & ꝓdicto. § põt. uer. is autẽ. ubi de hoc. unde versus. Oblato libro præ-
11 scriptio tollitur omnis. † Idem est in arbitro: quia si corã arbitro libellus oblatus fuerit: pręscriptio erit interrupta. C. de arb. l. pen. § licèt. Item per sacrũ oraculum principi oblatũ: & si per executorẽ fuit conuentio postea subsecuta. C. de ꝑscri. 30. ann. l. sicut in rem. Item per solutionem partis, uel fenoris. C. de pręscrip. 30. ann. l. si quis emptionis. in fi. & l. cũ notissimi. circa fin.

Item per rei obligatæ apprehensionem.C.de præscrip. 30.ann.
l.cum notissimi. §.immo. & hæc ciuilis interruptio prodest tñ
interrumpenti non alij.ff.de diuersis & temporalibus præscri.
12 l.intra.& ff.ne de statu defunc.l.2.§.fi. † Item ciuiliter fit inter-
ruptio per Synodalem proclamationẽ,extra de præscrip.c.san
ctorum. C.de annali excep.l.vt perfectius.Item per denuntia-
tionem factam colono,ext.vt lit.non contest.c.quoniam fre.§.
ꝙ si super.C. vbi in rem actio.l.2. & hæc habent locum in præ-
scriptione,sed vsuca. per huiusmodi ciuiles interruptiones nõ
interrumpitur de rigore,sed quò ad effectum fit:vt extra de rei
ven.l.si potest.de ista materia consueuit plenè notari.C.de pre-
13 script.30.ann.l.cum notissimi & ext.eo.titu.illud. † Item præ-
scriptio ꝯ obedientiam non valet, ext. eo.cum non liceat.arg.
ext.de cõsuet.c.cum venerabilis.Item præscriptio ꝯ matrimo-
nium non valet,extra de consangui.& affi. cap.non debet.in fi.
Item præscriptio ꝯ votum non valet. 33.q.5. quod Deo patri.
14 extra de regularibus. c. sicut. † Item præscriptio longi tempo-
ris,vel longissimi non valet in rebus ecclesiasticis vel publicis.
ff.eo.l.vsucapionem.& in instit.eo.§.si aliqñ. & §. res fisci. & C.
de sacrosan.eccl.l.fi.& in auth.de ecclesiast.titu.§.pro tempora-
libus.col.9.vbi dicitur,ꝙ temporalibus autem præscriptionib.
10.& 20 & 30.anno. sacrosan. eccl. & alijs venerabilibus locis
solam 40.anno præscriptionem opponi præcipimus, hoc ip-
sum seruando in actionem legatorum: & hæreditatum quæ ad
15 pias causas relictæ sunt. † Item res filii a patre alienata non præ
scribitur:nisi spatio 30 anno.C.de annali excep.l.j.§. fi. in auth.
de nup.§.expectet.colla.4.Item res tradita prẹsidi ꝯ legem Iul.
repetun ff.ad l.Iul.repet.l.quod ꝯ.Item in publicis functionib.
seu tributis non valet præscriptio:nec ꝯ hominem liberũ. 16.
q.3.§.potest.& §.ꝙ si priuatur & § seq.& in insti.de vsuc. §.2. &
C.de præscrip.30.anno.l.comperit.in fi.ff.de publi.l.cum spon-
sus.§.in vectiga.ff.eod.l.vsucap. Item præscriptio non valet cõ-
tra numerum ecclesiasticæ disciplinæ,extra de consuetu.cũ in-
16 ter.& extra de elec.c.cũ causam. † Item in via publica præscri-
ptio non valet:nec ꝯ aliud ius publicum.ff.de via publica.l.viã.
arg.C.de operibus publi.l.præscrip ff.eo.l.vsucap.arg. C.si ꝯ ius
vel vtilitatem publicam.l.fi.& ff. ex quibus cau. maio. l.res pu-
17 blicas.† Item res pupilli: vel adolescentis præscribi non potest
cum effectu:quia restituitur.C.in quibus causis non est in inte-
grum restitu.nec l.fi.in fi.& l.adolescentis.argu.ff.de mino.l.ait
prætor.in prin.& l.omnes.C.de præscrip.30.anno.l.sicut.& l.cũ
notissimi.in prin.& §.si omissam.hr̃.l.j.ff.de acquir.rerũ do.l bo
nẹ.§.nec interest.& C.quibus nõ obijcitur longi tp̃is p̃scriptio.
l.non est.arg.C.de bonis quæ libe.l.quæcunq;. in fi. & C.de bo-
nis maternis.auth.nisi & hæc vera sunt generaliter, specialiter
tñ sunt ꝯ.C.ne de stat.defunc.l.si mater.ff.de mino.l.auxilium.
C.de iudi.l.properandum.in fi.& in auth. de hẹredi. & fal.§.pu-
pillus.col.j.& C.de temp.in integ.restitu.auth.si minor.& ĩ aliis
pluribus locis sed specialia sunt:& de hoc notatur. C. si aduer-
18 sus vsucapionẽ.l.vna.† Itẽ ꝯ filiosfamil.præscriptio non currit.
quãdiu fuerint sub patria potestate. C. de annali excep. l.j.in fi.
& C.de bonis quæ libe.l.quæcũq;.in fi. & C. de bonis maternis.
l.j.in fi.& auth.ibi posita.nisi.& C.de præscrip 30. ann.l.cũ no-
19 tissimi.§.illud autem.† Itẽ præscriptio non currit in rebus quæ
sub die vel cõditione debentur: nisi a tp̃e diei vel conditionis
ex causa datis.C.de præscri.30.ann.l.cum notissimi.§. illud aũt.
Item tp̃e suspensionis prælati ꝯ ecclesiam nõ currit p̃scriptio,
ext.de concel.præben.vel eccl non va.c.quia diuersitatem.arg.
20 C.de anna.excep.l.2.§.fi.C.de iure dot.l.in rebus.† Item tenen-
tes precariò præscribere non possunt. C. de præscri.30.ann.l.2.
& 10.q.3.quia cognouimus.Item colonus,vel conductor; vel
emphyteuta,vel inquilinus:vel vsufructuarius: vel superficia-
rius præscribere non possunt.C.de præscrip.30.ann.l.2.in fi.vbi
de hoc.& l cum notissimi.in fi.16.q.j.clerici.& c.seq.ar. C.loca-
ti.l.si quis conductionis.C.cõia de vsuc.l.j.ff.de vsur.l.cum qui-
dam.§.diuus.ext.de præscrip.si diligenti.ext.de resti. spol.cũ ve-
nisset.ff de acqui.poss.l.qđ meo. ff.quemadmodũ seruitus ven.
l.vsu retinetur.& hoc est,quia ipsa non possident, sed per ipsos
dñs possidet naturaliter.ff.de acquir.possess.l.3.§.quod si seruus.
& l.si id quod & l.nunq̃ §.3.& l non solùm.§.j.cum suis foro.&
hoc verum est s̃m dñm Accursium,& plures alios. Azo tñ di-
cit ꝯrium per l.ff.de acquir.pos.l q̃uis. §.j. ff. cõi diui.l.cõi diui-
dundo.§ neq;.C.de agrico.& censi.l.litibus.lib.11. C. de fide in-
stru.l.plures.C.de omni agro deserto.l.vt quisquis.lib.11.& pro
emphyteuta est lex.ff.si ag.vectigal.vel emphy.l.j.& 2.& ꝓ vsu-
fructuario est lex.ff de vi & vi ar.l.idem.§.pertinet.& §. sequen-
tib.& maxime cum dicatur dñs.ff.de vsufru.l.4.& de hoc nota-
tur.C.de præscrip.30.ann.l.2 & l.cum notissimi. & ff. de acquir,
posse.l.q̃uis.ff.cõi di.l.cõi diuidundo.§.neq;.& ff.de vsuc.l.non
21 solùm.§.j. † Item ꝙ vsufructuarius, vel vsuarius non præscri-
bat:facit in insti.per quas personas nobis acquir.§. fructuarius,
C.de vsu & habi.l.neque.C.de prẹscrip.l.male.ff.de acquir.rerũ
do.l.acquiritur.in fi.ff.de diuer.l.seruitutes.& hæc est ratio:quia
non possidet ciuiliter:& quia scit rem alienam esse,in insti.per
quas personas nobis acquir.§.fructuarius.in prædicta l. male.li-
cèt videatur ꝯ.ff.de acqu.possess.l.possessio. & l.naturaliter. vbi
dr̃.naturaliter vr̃ possidere is qui fundi vsumfructum hẽt, sed
nõ sunt ꝯ.Nam illud verbum possidere, sonat pro detinere vel
possidere.s.pro dño,vt ibi no. Item vr̃ ꝯ. ff. de vi. & vi.ar.l.3.§.
vnde.vbi dr̃,ꝙ vtile interdictum vnde vi sibi datur.Solutio, ut
22 ibi notatur. † Item præscriptio non valet ꝯ ecclesiam Roma-
nam:nisi cẽtenaria.C.de sacros.eccl.l.si & auth. ibi posita quas
actiones.ext.de præscrip.& ad audientiam. & c. si diligenti. in
fi.16.q.3.nemo.ext.de confir.vti cum dilecti circa finem. Item
præscriptio non currit ꝯ mulierem pro dote durãte matrimo-
nio.C.de iure dot.l.in rebus.§.omnis.C.de anna. excep. l.j in fi.
& C de præscri.30 ann.l.cum notissimi.§ illud & C.de bo. quæ
lib.l.quæcunq;.in fi.& C.de bo.mater. auth.nisi.ff.de fundo do.
l.si fundus.& de hoc notatur,ext.de empt.& vendi.in §. perue-
23 nit.& in institu.de vsucap.§.res fisci.† Item prẹscriptio 30.ann.
non nocet agenti pro libertate.C.de long. tempo.præscriptio.
l.inter.16.q.3.§ potest.ꝙ si priuatus.Item debitor nõ potest præ
tendere præscriptionem 30.ann.ꝯ creditorem agentem hypo
thecaria.C.de præscrip.30. ann. l.cum notissimi. circa princ.&
§ j.in fin. Sed præscriptionem 40.anñ. potest obijcere, vt C.de
anna.excep.l.j §.ad hoc.& in auth.vt ecclesia Romana.c.an.§ j.
coll.1.& in prædicta l.cum notissimi.arg. C. si aduersus cre.l.1.
24 & 16.q.3.§.potest.vbi de hoc.† Item præscriptio 10.vel 20 ann,
non valet, si alienatio facta fuerit a malefidei possessore. C.de
præscrip.longi temp.auth malefidei.& in auth.ut sponsa larg.
§.rursus.colla.9.Item præscriptio longi temp.non valet ꝯ illũ:
qui intẽtat hæreditatis petitionem.C.de iure delib.l.licèt. C.de
petitio hæred.l.hæreditatis.In summa tñ notare siue colligere
potes:ꝙ multẹ sunt species præscriptionum, vt ex præcedẽtib.
25 patet,est enim præscriptio. † Quandoq; decem dierum. Qñq;
trium mensium. Qñq; sex mensium. Qñq; vnius anni.Qñque
biennii.Qñq; triennii.Item qñq; quadriẽnij. Qñque 10. anno.
Qñq; uiginti anno.Qñque 30. Qñq; 40.anno. Quandoque est
centenaria: & de quibusdam istarum sparsim tractaui sup.cod.
tit. Modò demus exemplum de vnaquaque.

26 † Decem dierum præscriptio est,quæ currit ꝯ non appellan
tem,ext.de app.cum sit.& ext.de testi. significauerunt. & extra
de re iudi.ꝙ ad consul.ext.de elect. cum dilectus. & in auth.de
appel.& intra quæ tempora.§ 1.coll.4 & 2.q.6.biduum.& c.an-
teriorum.Item currit ꝯ non supplicantẽ.inf.10.dies.C de prec.
imper.offe.auth.quæ supplicatio.Item trium mensium prẹscri
ptio est,quæ currit capitulo non eligente,ext.de elect. c.fi.& c.
ne pro defectu.& 50.dist.postq̃ 63.dist.obeũtibus. Similiter cur
rit ꝯ electum non petentem consecrationem, vt 100. dist.qm̃
27 quidem. † Item præscriptio 6. mensium est quæ currit ꝯ illum
qui redhibitoriã negligit intẽtare,ut ff.de ẹdil. edict. & redhibi.
l.si tantum §.2.& l.sciendũ.in fi.cum suis similib. Similiter cur-
rit in beneficiorum collatione. Nam si ille qui conferre potest,
cesset conferre per sex menses,deuoluitur collatio ad maiorẽ,
extr.de conce.præben nulla.ext.de suppl.negl.licèt. & extra de
præben.de multa.Item eadem currit expectatione absentium,
cũ agitur de spirituali coniugio ꝯhendo,puta cũ aliquis absens
electus est in prælatũ:qa ille habere debet sex menses, uel plus,
uel minus,secundùm ꝙ superiori uisum fuerit, ut ext.ut lit.nõ
contest.quoniam.§ si uerò aliter.ubi multa notata sunt de ista
materia in gl.de hac absentia &c.extra de transla.epi,uel elect.
28 c.inter corporalia.§.sed neq;.† Item est alia præscriptio:scilicet
unius anni, quẹ potest obiici uolẽti agere actione iniuriarum.
C.de iniur.l.si non cõuicii.cum suis similibus. Item ista eadem
potest obiici homini non prosequenti appellationem suam.
inf.annum,extra de appel.cum sit.& c constitutus & C.de tẽp.
appel auth.ei qui & hoc uerum est, nisi ex causa illi biennium
concedatur,ut in prædictis iuribus.& C.de appella. l.in offerẽd.
29 de hoc satis notatur sup.in titulo,ꝯ appellationes.† Itẽ præscri-
ptio eadem;scilicet unius anni obiicitur agere uolenti quanto
minoris.ff.de ẹdil.edic.l.sciendum.in fi. hoc tamen intellige de
quanto minoris prætorio: est enim actio seu adiectio quanto
minoris,qñq; ciuilis,quandoque prætoria. Ciuilis dicitur,quan
to minoris emptor esset empturus,si sciuisset.ff.de act.emptio.
& uendi.l.secunda,circa princ & illa perpetuò competit, ut di-
cit Azo in summa sua,in tit.de ẹdil.circa prin.prætoria dicitur,
quanto minoris res est tempore contractus propter uitium.ff.
de ẹdil.edict.l.ꝙ si nolit.§.si plures & prædicta. l.sciendum.in fi.
& l.ẹdiles.circa prin.& ita competit. inf. annum,ut dictum est,
de hoc satis colligitur in prẹdicta l.Iul. in glo. no hic differen-
tiã &c & in prẹdicta l.ꝙ si nol §.si plures.& l.ẹdiles.circa princ.
30 & in summa Azo.in tit.de ẹdil.act.circa prin. † Item eadẽ prẹ-
scriptio.s.unius anni potest obiici non utenti rescripto impe-
trato, duntamen impetrans copiam iudicis habuerit,& aduer-
sarius aliud rescriptum impetrauerit,extra de rescrip.c.plerũq;.
& c.si nautem. Item eadem præscriptio; scilicet unius anni po-
test obiici ecclesiæ non petenti hæreditatem hẹretici.infra an-
num, ut in auth.de sanctis. episcopis. §. antepen in coll.9.Item
in aliis casibus,extra ut lit.non contest. c.quoniam frequenter.
31 1.rñs.& §.in aliis.& extra de offi. deleg. c.quẹrenti. † Item est &
alia

alia præscriptio biennij.s.quæ potest obijci debitori, qui exce-
ptionem non numeratẹ pecuniẹ.inf.biennium noluit propo-
nere.C.de non num. pec. l.in ꝯtib. Item est alia præscriptio.s.
trium annorum:puta si aliquis ad catholicam vnitatem aliquẽ
locum conuerterit: & ipsum locum per triennium tenuerit,
postmodũ ab aliquo cum effectu non poterit infestari, extr de
præscri.c.j.nisi in casibus,qui ibi notãtur, & eadem præscriptio;
scilicet triennij obijci põt illi qui rem suam mobilem ꝑmittit
bona fide:& iusto titulo ab alio possideri,vt in instit. de vsuca.
circa prin.cũ suis similibus.† Est & alia præscriptio s.quadrien-
32 nij,quæ competit fisco ꝯ eum,cuius res fiscus ipse vendidit, de
qua præscriptione tractatur.C.de quadriennij præscrip.per to-
tum.& C. de sacrosan. eccle. auth. quas actiones.16.q.3.§.quas
actiones.quæ tñ locum non habet ꝯ ecclesiam de iure canoni
co:vt notatur in prædicto §. quas actiones. & 12.q.2.quicunq;
militũ.& 16.q.j.in canonibus.tñ s̃m leges bene currit ꝯ eccle-
siã de iure canonico:vt not. in prædi.§. quas actiones & 12.q.2.
quicunq; militum.& 16.q.j.in cano.tñ s̃m leges bene currit ꝯ
ecclesiam,vt in prædicta auth.§.quas actiones.no.& de hac prẹ
scriptione quadriennij tractatur.C.si aduersus fiscum. l.fina.in
gl duobus.& in instit.de vsucap.§.fi.& C.de iure fisci.l.3. lib.10.
& hæc similiter præscriptio quadriennij currit ꝯ minorem &
maiorem non petentem restitutionẽ in integrũ.inf.quadrien-
33 nium: vt C. ex quibus causis maio. l.superuacuam. † Est & alia
præscriptio:s.quinquẽnij,quæ currit ꝯ illum, qui querelã inoffi
ciosi testamenti adita hæreditate distulit ꝑ quinquẽniũ inten-
tare.C.de inoffic.test.l.ꝯ.& l.si quis fi.& l.sancimus. §. iud. C.in
34 quibus causis restitutio non est ne.l.2.† Item est præscriptio de-
cennij,& vicennij,quæ requirit bonam fidem & iustum titulũ.
C.de præscrip. 30. anno. l.si quis emptionis. in prin.& §.si verò
nullum.& C.de anna.excep.l.j.§.ad hoc.C.de præscri.longi tẽp.
l.j.cum suis foro.Sunt & aliæ prẹscriptiones:s.30.anno.& 40.&
centum anno.quẹ possunt obijci & allegari,prout superius ple
nius sunt insertẹ,& in certis.§.collatẹ.Sunt aliẹ plures præscri-
ptiones,quas causa breuitatis ad præsens omitto,vt autem præ
sens titulus cuilibet plenius elucescat,ideo capitulum.16.q.3.§.
potest,hic de verbo ad verbum posui in hunc modum.

SVMMARIVM.

1 *Tempus quod longum dici possit.*
2 *Præscriptiones quædam odio potentis introductæ sunt & fauore possidẽtis.*
3 *Bona fides in possessione non ad medium sed ad possessionis initium est referenda.*
4 *Possessor malẹfidei post annos triginta contra omnem petentem tutus est.*
5 *Interruptio qualiter fieri debeat per eum,cuius res præscribitur.*
6 *Præscriptio aduersus loca religiosa non currit nisi quadragenaria.*
7 *Priuatus nulla præscriptione tutus decimas tenere potest.*
8 *Functiones publicæ non possunt præscribi.*
9 *Decimæ sacerdotibus debitẹ laicis concedi non possunt.*

Decimasexta quæstione tertia.§.potest. Textus est decreti.

Potest etiam aliter intelligi præscriptio illa lõ-
gi temporis, qua Gelasius
1 negat statum parochiarum posse imitari. † Longum.n.tẽpus,
sicut ex legibus hr̃,decẽnium,vel vicẽnium intelligitur. Huius
ergo longi temporis præscriptio auctoritate Gelasij Papẹ,& se
2 cularium legum ecclesijs obijci non põt. † Præscriptionũ aliæ
sunt introductæ odio petentis,& fauore possidentis. Aliæ tan-
tum odio petentis.Qui.n.bona fide & iusto titulo rem præsen
tis per decennium,absens verò per vicennium tenuerit, exce-
ptione perpetua tutus erit,non solum aduersus alios,sed etiam
aduersus creditores,quibus res ipsa fuerit obligata, etiã aduer-
sus dñm. Si verò aliquo casu a possessione ceciderit etiam ad-
uersus dñm verum,vtiliter rem vendicare poterit. Si autẽ nul-
lo titulo, bona tantum fide per triennium rem alicuius posse-
3 derit, simili gaudet priuilegio vel præsidio. † bona verò fides
non ad tractum medij temporis:sed ad initium possessionis re-
fertur.sufficit.n.initio cuiq; bona fide possidere cẹpisse, etiam
si medio tp̃e conscientiam rei alienæ habuerit, hẹ præscriptio-
nes sunt introductæ fauore possidentis & odio non petẽtis; qa
lex fauet his qui bona fide & iusto titulo vel bona fide tantum
possident.Odit autem lex & punit circa rem suam negligẽtes
4 & desides.† Quòd si mala fide rem alienam quis mala fide pos
sidere cẹperit post 30.annos aduersus omnem petentem exce
ptione tutus erit. Si verò aliquo casu a possessione ceciderit,
actionem non habebit;quia præscriptio non fauore malẹ fidei
possessoris, sed odio tantùm rem suam persequi negligẽtis in-
troducta est.Si autem res ad creditorem suum,vel ad dñm per-
uenerit detẽtionis commodum habebit.Si verò ad alium, cre-
ditor vel verus dñs aduersus eum experiri poterit, nec sibi ꝓde
rit exceptio medij temporis possessoris; quia nõ ab eo causam
habuerit possidendi, ꝙ sibi violenter ad eos possessio deuene-
rit;malẹ fidei possessor indistinctè possessionis commodũ re-
cipiet.hæc de præscriptionib.decennij, vel vicennij & tricẽnij
intelligenda sunt,si sine interruptione possessa probetur,quòd
si per naturalem detentionem possessio interrupta fuerit a die
recuperatæ possessionis,noui 30. anni computabuntur in oĩb.
præscriptionibus,si per litis contestationẽ ab vltimo die litigij.
40.anni computabuntur, ꝙ si ab eo, qui in causa præscribendi
erat possessionem aliquis nanciscatur,tempus præsens cũ tem-
4 pore suẹ possessionis continuare poterit. † Is autem, cuius res
præscribitur, si litem contestari non poterit, vel ꝑꝑ aduersarij
absentiam,vel infantiam,vel furoris laborem: cum neminem
tutorem vel curatorẽ habeat,vel quia in magna potestate con
stitutus est,intra constituta tempora præsidem adeat,libellum
ei porrigat, & hoc in querimoniam deducat, & sic tp̃is inter-
ruptionem faciat.Si autem præsidem adire non poterit, saltem
ad episcopũ locorum vel defensorem ciuitatis, & suam ei ma-
nifestare voluntatem deproperet in scriptis.Quòd si prẹses,vel
ep̃s,vel defensor affuerit,liceat ei publice deponere,vbi domi-
cilium habeat possessor,siue cũ tabulariorũ,vel si ciuitas tabu-
larios non habeat,cum trium testium subscriptione, & hoc suf
ficit ad omnem temporalem interruptionem siue triennij,siue
longi tp̃is,siue 30. vel 40. ann.Sic hæc sint de præscriptionibus
6 inter priuatos, † cẹterùm aduersus loca religiosa non nisi 40.
anno.præscriptio currit.vnde in authen. quas actiones. tricen-
nalis prẹscriptio secluditur,si loco religioso competant 40.an-
nis clauduntur etiam in nouellis, neq; decẽnij, vel vicẽnij &c.
In canonibus verò ecclesi.aduersus ecclesiam 30. annis mona
sterium aduersus ecclesiam non nisi 40.annis præscribere per-
7 mittitur. † Quòd si priuatus primitias,& decimas siue cum titu
lo,siue sine titulo possederit, nulla tp̃is p̃scriptione tutus erit,
vel esse poterit:quæ enim ab initio de iure effectum sortiri non
possunt tractu tp̃is non conualescunt. vnde si liber homo lon
go tp̃e pro seruo detineatur,etiam si 40.ann.curricula excesse
rint sola tp̃is longinquitate libertatis iura minime mutabũtur.
Ad hæc ecclesiæ & reipublicæ primitiæ, decimationes ciuiliũ
8 functionum instar obtinent. † Porrò publicæ functiones præ-
scribi non possunt.vnde in 7.lib codicis.eod.titu.de 30.vel 40.
anno.præscriptione.Imperator Anastasius.Iubemus eos q rem
aliquam per continuum anno.40.curriculum,sine quadam le
gitima interpellatione possederunt, de possessione quidem rei
siue dñio nequaquam remoueri.Successiones autem, seu ciui-
lem canonem, vel aliam publicam collationem impositã eis
dependere compelli,nec huic parti cuiusq; tp̃is præscriptionẽ
oppositam admitti.Sic & prædia siue sint priuati, siue ecclesiæ
possunt præscribi,prouentus primitiarum,decimationum præ
scriptione tolli non potest,etiam si a Romano Pontifice quili-
bet laicus super his rescript. impetrauerit, rescripta em̃, quæ ꝯ
ius scrip.impetrata fuerint, nisi talia sint: quæ istis quibus data
sunt prosint, & nulli obsint, nullius momenti esse censentur.
9 † Item decimæ Deo mandante sacerdotibus & leuitis separa-
tæ sunt,vt de sorte dñi viuerent,qui in eius sorte connumeran
tur.Non ergo cuiusquàm priuilegio laicis concedi possunt,ne
diuinis mãdatis auctoritas humana præiudicium inferat, vnde
imperator Valentinianus,& Theodosius, vniuersas terras quæ
a colonis,siue emphyteutecariis dominicis iure reipublicẹ,vel
templorum in qualibet prouincia venditẹ, vel vllo alio pacto
alienatæ sunt, ab his qui perperam atque contra leges eas deti-
nent nulla longi temporis præscriptione officiente iubemus
restitui,ita vt nec pretium quidem iniquis comparatoribus re
poscere liceat. De præscriptione verò longi tẽporis in authen-
ticis inuenitur.colla.8.consti. 6. Quas actiones alias tricenna-
lis, decennalis, vicennalis præscriptio seducit,si loco religioso
competunt 40.annis clauduntur,vsucapione quadriennij prẹ-
scriptione suum locũ habentibus,sed sola præscriptio 30. ann.
& deinceps a qua cũ præscriptione priuilegia Romanæ eccle-
siæ sunt exclusa, quæ non nisi 100. annorum spatio præscribi
possunt.Et hẹc pauca dixisse sufficiant super prẹsenti libellulo,
& dicitur fugitiuus, quia docet reos fugere, vt prædixi. In
fine tamen instanter ac humiliter postulo beneuolentiã ami-
corum, quòd si in hoc libellulo aliquid minus bene dictum
repererint, illud secundùm iustum motum animi corrigãt &
emendent,& contra insidiantes & ẹmulos dignentur ipsum li-
bellulum sustinere.

IOANNIS MONACHI
CISTERSIEN. ORDINIS.

De defensorium Iuris.

PRAEFATIO.

QVia bona rei dare consi-
lium & præsentis hr̃ vitæ subsidium & ẹternẹ re
munerationis cernit expectare prẹmiũ. 12. q.2.
c.bonẹ rei. Ideo ego Io. Mona. Cisterc. ordinis
vidẽs reos propter malitiam actorum fatigari
laboribus & expensis. Præsens opusculum de corpore canonũ

decretalium ac legum collegi, prout potui, Iuris defensorium illud denominans, eo φ reus per eius doctrinam ꝯ actorē tueri se valeat exceptiones rei vtiles in eo ponens. Nam exceptiones rei dicuntur. ff. de exce. l. 2. Si enim veritas non defensatur, opprimitur. Rogo ergo omnem huius opusculi lectorem, vt Deum pro me deprecetur: loquor. n. nūc pro tempore, quo loqui non possum. Vnde petitio mea est pro lege habenda, vt in auth. de nup. 22. q. 4. c. vnusquisq; vbi petitur Ambro. Et fit petitio tua lex. Nam naturali ęquitate tenetur quilibet de bono faciendo ei qui sibi bonum fecit. ff. de peti. hęr. sed & si. §. consuluit. præsens opusculum ergo per 19. titulos distinguitur, vt facilius in eo qd quæritur inueniatur. Et ponit primò registrum.

Tituli istius libri.

De rescriptis.
De arbitris.
Contra procuratorem.
Contra aduocatum.
Contra testes.
Contra instrumenta.
Contra testamentum.
Contra sententiam.
Cōtra electionem prælatorum.
De iudicibus.
Contra actorem.
Contra procuratorium.
Contra libellum.
Contra interrogatoria.
Contra priuilegium.
Contra positiones.
Contra appellationem.
Contra præscriptionem & vsurpationem.

Quibus modis iudicium instantia perit videamus. Iudices alij sunt ordinarij, qui ab apostolico, vt ecclesiastici, vel ab imperatore, vtpote seculares legitimam accipiunt potestatem. Alij sunt arbitri, qui nullam potestatem habent, sed cum consensu litigantium in iudices eliguntur in quos cōpromittunt, vt eorum sententiæ stetur 2. q. 6. a iudicibus. & Specul. de arbitris. Alij sunt iudices delegati, quibus audientia per rescripta seu alia auctoritate a superioribus delegatur, ext. de offi. & potesta. iudic. deleg. per totum. Vnde de exceptionibus contra rescriptum primo videamus.

SVMMARIVM.

1 *Rescriptum est diligenter inspiciendum.*
Rescriptum per exceptionem elidi potest.
2 *Rescriptum impetratum contra ius scriptum an valeat.*
3 *Rescriptum secundo modo impetratum non valet cum effectu, nisi de primo faciat mentionem.*
Iniuria parua toleratur.
4 *Generali rescripto derogatur per speciale.*
5 *Rescriptum impetratum si fuerit contra aliqua priuilegia vel contra personas priuilegiatas non valet.*
6 *Rescriptum in quo decimæ alicuius confirmantur, an valeat.*
7 *Beneficium habens quamuis modicum nisi de ipso fecerit mentionem rescriptum de alio obtinendo non valet.*
8 *Clausula, quidam alij, quid operetur.*
9 *Dicentis se habere monitorias cum non haberet & impetrauit executorias, rescriptum nunquid valeat.*

Contra rescriptum.

1 Rescriptum diligenter † est inspiciendū & considerandū, vtrum per suppressionem veri & falsi suggestiones fuerit impetratum, & intellige talem veritatem & falsitatem, quam si superior sciuisset, nō dedisset literas. Et dicendum, φ tale rescriptū seu authenticum nō valet: nam per exceptionem elidi potest. Item non valet si contra ius diuinum impetratū fuerit. 25. q. j. sunt quidam. item non valet si cōtra ius naturale, vel positiuū vel contra fiscum, vel vtilitatem publicam fuerit impetratum. 16. q. 6. placuit C. vnde vi. l. auctoritatem. C. lib. 11. de nauibus non excu. l. multi. & 25. q. j. ideo. Et hoc verum est, nisi de illo canone fecerit mentionem, vel appositionem de non obstante 2 tali lege vel canone, aliàs † ꝯ ius scriptum non valet impetratum: nisi forte profit impetrāti, & nulli noceat. ibidem. 25. q. 2. c. rescripta. Item si rescriptum papale fuerit impetratum super re, quæ forum seculare contingit, non valet cum effectu: nam per exceptionem eliditur. extra de fo. compe. ex tenore. & c. ex parte. sic & de appe. super duobus. & hoc intellige, si super proprietate rei fuerit impetratū. Secus si super possessione: qa sup possessione potest coram iudice spirituali causa ventilari, extra de fo. compe. ex parte. B. de iudi. cęterum. Quidā tñ intelligunt hoc coram ordinario & non corā delegato. item si Papa mandat aliquibus iudicibus, φ excommunicatum absoluant, & de sufficiente cautione præstanda φ pareant mandatis ecclesię nō fecerit mentionem, non valet, extra de sequest. pos. c. ad hæc. in fi. quia sufficiens cautio debet præstari, vt lit. non conte. qm. §. in aliis. Item rescriptum eliditur, si tempus datum diligenter attendatur, extra eo. titu. cam te. ff. de preci. impe. offe. l. j. & l. vniuersis. Et intellige si pro alio impetrauit, ꝓ se enim valet. idem non est de quolibet regulari, nisi pro monasterio suo impetrauit. Abbate nihilominus impetrante, extra de postu. ex par-3 te. ne cle. vel mona. in rubro. item † rescriptum secundo modo impetratum non valet cum effectu: nisi de primo faciat mentionem, extra de rescrip. ceterum. extra de offi. iud. deleg. sanè. & c. ex literis. hoc intellige, quando ambo rescripta ad diuersos iudices diriguntur, secus quando ad eodem, vt in d. c. sanè. eo. tit. c. j. extra de appella. significauit.

Si verò in posteriori rescripto fuerit expressa mētio de primo: tunc ipso iure non valet primum, ext. de sent. & re iudi. inter monasterium. item rescriptum non valet, si in alicuius iniuriam vel præiudicium fuerit. Et hoc intellige, si magna sit iniuria. Nam parua toleratur. 25. q. 2. nec damnosa. ext. de iu. & vsu pal. ex tenore. & de offi. iud ordi. licèt. Et hoc intellige, nisi princeps illud rescriptum tanq̃ ex certa scientia alicui dixerit concedendum. item rescriptum de diuersis manibus scriptum non valet, ext. de cri. fal. licet. itē si falsitas ibi fuerit non valet, ext. eo. tit. ad audientiam. Scriptū habes de fid. instru. ex parte. item si charta rasa fuerit, & postea ibidem fuerit scriptum. Vel si fuerit scriptura linearis, non valet cum effectu, ext. de cri. fal. licet. de reli. do. cum venerabilis. de fid. instr. inter 4 dilectos. item † si generale sit rescriptum per speciale derogetur eidem. ext. eo. c. j. de offi. deleg. studuisti. item si rescriptum sit re iudicata terminatum, non valet, nisi de illa fecerit mētionem, vel nisi de illa sentētia intra decennium fuerit prouocatū, ext. de sent. & re iudi. inter monasteriū. de fide instr. inter dilectos. Itē si rescriptū a clerico non tonsorato fuerit impetratū, nō valet, nisi post datum tonsurę. ext. de transac. ex literis. Itē si excōicatus super pluribus articulis rescriptum absolutionis generalis indistinctè. s. impetrauerit, non valet, nisi expresse de quolibet articulo fecerit mentionem, ext. de offi. ord. ex parte. & de sent excom. cum pro causa. non tñ tot sunt necessariè absolutiones, quot fuerunt excōicationes, vt ibi in gl. fi. prope fi. Item si rescripta seu instrumenta sibi inuicem ꝯdicant, non valet, ext. de proba. post cessionem. de fide instrum. scriptura. Item si impetrans nomen suum tacuerit, extra eo. tit. ad aures.

Item si in rescripto non fiat mentio de ꝓcessu vel serie negotij. Itē si aliquis processus est factus prius coram alio iudice non valet, extra de sent. & re iudi. inter monasteriū. & de coha. cle. & mu. 5 super eo. & eodem tit. dilectus. † Item si rescriptum fuerit impetratum cōtra aliqua priuilegia, vel ꝯ priuilegiatas personas, non valet, nisi de priuilegiis fecerit mentionem, ext. eo. tit. cum ordinem. de sent. & re iudi. inter monasterium. Item si rescriptum fuerit impetratum ad quoscunq; iudices nullo nominato, vel super oīb. causis nulla expressa non. valet, ext. eo. tit. nonnulli. Item si quis regularis vel monachus rescriptū impetratū super administratione perpetuanda, non valet, ext. de confir. vti. vel inuti. porrecta. Itē dignior persona q̃ est nominata in literis non pōt citari per literas sedis Apost. Item si quis vocetur sup maiori q̃ in literis continetur, non tenetur rñdere ibidem. Item si maius negotiū, vel maior ꝑsona in literis habeatur, vt possit impetrans defendere ad minores non tenetur quis rñdere, donec istud negotiū maius vel maior persona pręcitata fue-6 rit in iudicio vel ventilatum ibid. Item † rescriptū in quo decimę alicuius confirmantur non valet 16. q. 3. §. præscriptionū. Itē si impetratū fuerit ꝑ possessorem super proprietate non valet, de sequest. pos. c. j. de iudi. significauerunt. Itē rescriptū non valet, nisi illa clausula ibi cōtineatur, φ si ita est, eo. tit. sedes. 25. q. 2. dicenti. Item rescriptū non valet, qđ præcipit aliquid fieri altera parte absente non ꝑ contumaciā, ext. de maio. & obed. inter quatuor. Itē rescriptū non valet, si dioce. de quib. reus & actor existant, ibidem non nominentur. eo. tit. significante. Itē si Papa mandat, vt Ioannes recipiatur in ecclesiam talem &c. & primò mandauit, quòd Henricus ibidem accipiatur, non valet, nisi secundæ literę de primis fecerint mentionem, & mandatum hoc intellige, si idem Papa hoc mandasset. Secus si alius a Papa. eo. tit. ex literis.

7 Item habens beneficiū † q̃uis modicum nisi de ipso fecerit mētionem rescriptum de alio obtinendo non valet, eod. titu. si opponente. & multę alię cōditiones subintelliguntur, sine quibus literę non valent. puta si nō est clericus, extra de transact ex literis. item si vult in ecclesia residere, extra de cler. non resi. relatum. Item vt sit dignus, eod. titu. cum adeo. item in ecclesia tot sustentari possent, de vi. & ho. cle. quoniā. Item si archiepiscopus vel episcopus exeat suam dio. & existens ꝯ dio. delegat aliquam causam non valet. ff. de iur. om. iu. l. extra. item si habet iustam causam excusationis. eo. tit. si qñ. itē si Papa loq̄t in rescripto vni personę in plurali non valet, quantęcunq; ille cui loq̄t sit dignitatis, extra de cri. fal. q̃ graui. item si rescriptum fuerit impetratū sine speciali mandato non valet, eod. tit. nonnulli. nisi impetrans sit de illis personis a quib. mandatū non exigitur. ibid. & hę personæ sunt parētes, affines, & liberi. ff. de proc. sed hæc exceptio hodie locū habet in audientia literarū non in negotio iudicum. Itē si quis trahitur ad iudicium ext. diocesim vltra vnam dietā non valet. eo. titu.

eo. tit. statutum. lib. 6. nisi literæ de communi cōsensu partium fuerint impetratę. vel nisi de hac cōsultatione expressam fecerit mentionem. eo. tit. nonnulli. Item per † illam clausulā qui-8 dam alij non debent vltra quatuor conueniri, extra de rescrip. cum in multis. libr. 6. & illæ personæ quæ nominatæ sunt in rescripto, debent primò conueniri & alię quatuor in citatorio poni. Itē litera tacita veritate multis modis impetratur, sed non valet, s. dum impetrator tacuit seriem facti, ext. de coha. cleri. & mu. super eo. item tacuit beneficium minus. eo. ti. postu. item si tacuit iurm, eo. tit. constituimus. itē si tacuit statutum numerū canonicum, ext. de præb. pro illorum. item si tacuit, φ prębenda non vacaret, extra de conces. præben. cum in nostris. item si tacuit excommunicationem, extra de procurato. in nostra pręsentia. item si tacuit appellationem ad sedem Apostolicam factam, ext. de confir. vti. vel inuti. bonę memorię. Item si † dicit 9 habere monitorias, cum non haberet, & impetrauit executorias, non valet, eo. tit. ex insinuatione. item si dicit se dioce. cum sit de ciuitate tali, vel econtra, non valet, eo. tit. Rodulphus. & c. significante. Et de rescrip. sufficiant causa breuitatis.

SVMMARIVM.

1 *Iudices plures esse appetunt, qui tamen de iure esse non possunt.*
Excommunicatus iudex esse non potest.
Iudex si est suspectus, potest recusari.
2 *Iudices qui possunt recusari de iure canonico.*
3 *Suspicionis causa est alleganda coram iudice.*
Ordinarius non potest esse iudex, nisi 25. annum attigerit.
4 *Aduocatus vel procurator in vna cā nō potest postea esse iudex in eadem.*
Laicus non potest esse iudex in re ecclesiastica.
5 *Iurisdictio si ad tempus data fuerit, eo transacto expirat iurisdictio nisi de consensu partium fuerit prorogata.*
6 *Iudex delegatus post annum potest soluere quæ legauit.*
Surdus, lunaticus & perpetuò furiosus non potest esse iudex. itē nec mutus.
7 *Iudex ecclesiasticus nemo esse potest, nisi habeat aliquam dignitatem, vel nisi sit in ecclesia collegiata canonicus.*
Hæreticus iudex, vel testis esse non potest.
8 *Causa in aliquo tangens iudicem potest tanquam suspectus recusari.*
9 *Iudex delegatus non potest mandare alterutri partium coram ipso personaliter comparere, nisi in certis casibus.*
Subdelegare non potest is, cui mandatur aliquod negotium personaliter exequi.
Monachus vel canonicus in causa seculari non potest esse iudex.
10 *Maior iudex negotium reuocans, minor eo cognoscere non potest.*
Iudex mediator esse debet inter actorem & reum.
Cautela adhibenda, ne exceptiones simul proferantur.

Contra iudices.

1 Quia plures esse iudices appetunt † qui tñ de iure esse non possunt, idcirco aliquas exceptiones interserere hic placuit. Excōicatus iudex esse non pōt, extra de sen. & re iu. ad probandum. & de excep. dilecti filij. & cum inter priorem. & c. exceptio. & de offi. iud. deleg. prudentiam. item si iudex suspectus fuerit, poterit recusari. 3. q. 5. c. vlti. extra de excep. inter priorem. de app. postremò. & c. proposuit. & intellige, si sit suspectus ex causa rationabili: puta qa est consanguineus partis aduersę. Et hoc intellige s̄m ius canonicum tam de iudice ordinario, q̃ delegato. Ordinarius enim recusari potest, ext. de fo. comp. licèt. de appe. cum spāli. itē si habet cām 2 consimilem, pōt vt suspectus recusari, ext. de iud. cām. † Item si aduersario multum familiaris, ext. de offi. dele. insinuante. & de purga. can. cum imminente. Itē si sit socius uel canonicus eius, ext. de offi. deleg. Item si sit dñs impetrantis, eo. tit. cām quæ. 3. q. 5. accusatores. 11. q. 3. quatuor. Itē si sit vasallus impetrantis. 22. q. 5. de forma, ext. vt lit. non contest. accedens. Item si sit inimicus eius, ext. de excep. cū inter priorem. & ferè in omnibus. cap. sup. allegatis. Item si iudex est consanguineus inimici mei, ext. vt lit. nō contest. accedens. Itē si iudex habet causam cum altera partium, potest vt suspectus recusari, ext. de offi. deleg. cū super abbatia. de purg c. cum in iuuentute. Item si actor est de familia iudi. ext. vt lit. non contest. accedens. & ff. de iur. om. iu. l. qui iurisdictioni. vbi dr̄, qui iurisdictioni præest, neq; sibi ius dicere dēt, neq; vxori, neq; liberis, neq; cæteris quos secum hēt. Item si actor est iudex illius iudicis, talis iudex pōt haberi vt suspectus. Tales enim iudices possunt refutari. C. de iud. l. properandum. Nota, φ secus est de iure ciuili. Et secus est de iure ca-3 nonico † oportet enim, vt causa suspicionis allegetur corā iudice, vt probetur coram arbitro electo a partibus, extra de appel. cum speciali. eo. tit. secundò requiris. item de iure verò ciuili nō oportet causam suspicionis allegare nec probare, sed sufficit dicere, habeo te suspectum, eo. titu. secūdò requiris. in glo. Item si iudex est oriundus de terra impetrantis, potest ab alia parte vt suspectus haberi, vt lit. non contest. accedens. sed illa exceptio sola nō sufficit, sed bene valet cum aliis, vt no. in d. c. item si seruus. iudex esse non potest. 3. q. 8. infamis. item φ minor 18. annis iudex esse nequeat etiam de consensu partium: nullus enim delegare potest causam minori 18. annis, nisi solus princeps, extra de offi. deleg. cum vicesimum. & hoc est verum in delegato. Ordinarius enim non potest esse iudex nisi 25. annum attigerit. ibidem, & extra de elec. cum inter.

4 Item si in vna causa fuit aduocatus † vel ꝓcurator, postea non potest esse iudex in eadem. 2. q. 6. statutum. ff. de iur. om. iu. l. prætor. Item laicus non potest esse iudex in re ecclesiastica, extra de iud. decernimus. & c. at si cleri. 11. q. j. placuit. iudex delegatus, ex quo sentētiam bene vel male tulit, postea de illa causa intromittere non debet, extra de offi. iudi. deleg. quærenti. & c. venerabilis. & c. in literis. Secus est de ordi. qui super accessor. potest expresse cognoscere. ff. de re iudi. l. Paulus. Item delegatus iudex & recusatus probata causa suspicionis potest alicui non suspecto causam subdelegare, extra de appel. cū speciali. & c. ad hoc. & c. cum cessante. in fine.

5 Notandum, φ † si iurisdictio ad tempus data fuerit, eo trāsacto expirat iurisdictio, nisi de consensu partium fuerit prorogata, ext. de offi. iud. deleg. de causis. In vltramarina dilatione iudex vltra nouem menses dare non potest etiam consentientibus partibus. 3. q. 3. §. spatium. c. inducię. Item si proprium nomen mulieris fuerat expressum post mortem eius, non potest nocere causę, eo. titu. cum olim. Itē archiepiscopus de causa sui suffraganei intromittere se non debet, nisi per appel. causa ad ipsum fuerit deuoluta, ext. de offi. deleg. cum non ignores. de offi. iud. ordi. pastoralis. nisi episcopus fuerit negligens, vel iustitiam neglexerit facere. Itē ꝑ mortem mandatoris adhuc re integra, extra de offic. deleg. gratum. 6 & c. relatum. & c. licèt. item † Iudex delegatus post annum pōt soluere quæ ligauit, eo. tit. quærenti. itē si fuerint plures iudices, vnus citare non potest sine aliis: nec in causa procedere, nisi in commissione dictum fuerit, φ si non omnes interesse potuerint. Et hoc verum est, nisi iudex absens per certum nuntium, vel literas ostenderit se interesse non posse, ext. eo. tit. prudentiam. & c. causam matrimonij. Item surdus, lunaticus & perpetuò furiosus non potest esse iudex, nec mutus. ff. de iud. l. cū prætor. ver. est autem. Item mulier nō potest esse iudex. 3. q. 7. l. tria. c. infamis. 28. q. 5. c. mulierem. ff. de re iu. l. 2. Si contrarium inuenitur intelligitur de consuetudine approbata, extra de arbi. di-7 lecti filij. vel a principe interpretatur. 2. q. 5. neminem. Itē † nemo potest esse iudex ecclesiasticus nisi habeat aliquam dignitatem, vel nisi sit in ecclesia collegiata canonicus, nec causa debet ventilari, nisi in ciuitatibus, vel in locis insignibus, vbi inuenitur copia peritorum, nec etiam de cōsensu partium: vt in tit. de rescrip. c. statutum. lib. 6 & est concilium Lugdun.

Item si cā est commissa pluribus iudicibus: tunc vno decedente alij non possunt procedere, nisi in commissione contineatur, ext. de offi. iud. deleg. c. vno delegato. Item si cā fuerit alteri commissa per mandatum faciens mentionem de priori, prior iudex non potest postea cognoscere de illa causa, ext. de offi deleg. pastoralis. Item hæreticus iudex vel testis esse 8 non potest, ext. de hæret. excōicatus. Itē si † cā in aliquo tangit iudicē, potest tanq̃ suspectus recusari. 3. q. 5. c. vlt. Item si sit subdelegatus ab aliquo delegato, nisi a delegato principis non valet, ext. de appel. cum causam. & de offi. iud. dele. super quæstionum. item si sit delegatus in causa criminali secundū leges, nō valet, nisi a principe delegetur. 9. q. 3. saluo. ff. de offi. ꝓcon. l. solent. Secus est s̄m canones, extra de offic. iud. deleg. super quæstionum. Item subdelegatus esse non potest, si causa sibi cōmissa non pertinet ad iurisdictionem delegantis, ext. de rescr. sup literis. de pę. & re. qui autem. nam quod fit coram non competenti iudice, non valet, extra de iud. at si clerici. & de consuet. ad nostram. Item si iudex ꝯ formam rescripti, aut iurisdictionem aliquid egerit non valet, ext. de rescrip. cum dilectus. item cui delegata est inquisitio, vel φ prouideat alicui ecclesiæ de prælato altero subdelegare non potest etiam de consensu partium, extra de offi. deleg. vlt. & de rescrip. cum dilecta.

9 Nota, iudex delegatus † nō potest mādare alterutri partiū corā ipso ꝑsonaliter cōparere nisi in causa criminali, vel ꝓ veritate dicenda, uel pro iuramento calūniæ p̄stando, vel nisi fuerit spāliter demandatū, ext. de iud. iuris esse ambiguū, & est ꝯfirmatio concilij Lugdun. lib. 6. hoc locū hēt in causis priuatorū: secus in cā collegij, vel vniuersitatis, ext. de ꝓcur. c. j. & c. quia in causis. item cui mādatur aliquod negotium ꝑsonaliter exequi, subdelegare non pōt, nisi de cōsensu partiū in quibusdā casib. ext. de rescrip. cum dilecta. & de offi. deleg. c. vlt. itē post appel. rite factam iudex a quo est appellatum cognoscere non potest de causa, ext. de appel. c. j. directę. itē monachus vel canonicus in causa seculari nō potest esse iudex, ext. ne cler. vel mona. sed 10 nec. & c. clericis. † Item si maior iudex negotiū reuocauerit, minor postea de illo cognoscere non pōt, ext. de ele. in causis. ff. de iudi. l. iudiciū. itē iudex debet quasi mediator esse īter actorē & reum. 30. q. 5. c. vlt. aliter posset vt suspectus recusari. Nota, cautelam debes adhibere, vt exceptiones non simul proferantur. Sed singulę in singulis, vt si cadas ab vna, procedas ad aliam.

S V M M A R I V M.

1 *Arbitria ad inſtar iudiciorum ſunt redacta.*
Seruus non poteſt eſſe arbiter. Item nec pupillus, furioſus mutus, ſurdus, vel minor.
Arbiter in re propria nullus eſſe poteſt.
Arbiter ad modum iudicis cognoſcit.
Sententiæ arbitri ſtandum eſt.
2 *Mulier non poteſt eſſe arbiter.*
Infamis non poteſt eſſe arbiter.
3 *Partes non tenentur ſeruare ſententiam arbitri, niſi velint, ſi pœna non fuerit appoſita, vel iuramentum.*
4 *Res eccleſiaſtica in laicum compromitti non poteſt.*
Reconuentio non habet locum coram arbitro.
Compromiſſum non extenditur ad compromittentis hæredes, ſi de eis non caueatur.
5 *Arbiter ſententiam in ſcriptis ferre debet.*
Arbiter non poteſt punire contumacẽ, niſi expreſſum fuerit in cõpromiſſo.

Contra arbitros.

1 Quoniam arbitria ad inſtar iudiciorũ † ſunt redacta. ff. de recep. arbitr. l. j. ideo poſt tractatum ↄ̃ iudices aliquid ↄ̃ arbitros & ĩ quos eſt compromiſſum audiamus. Seruus non poteſt eſſe arbiter. ff. de arbitris. l. Pedius. §. in ſeruum. Itẽ pupillus, furioſus, mutus, vel ſurdus nõ poteſt eſſe arbiter. 3. q. 7. §. tria. ff. de arb. l. ſed ſi ĩ ſeruũ. item nec minor 25. annis ibid. l. in ſeruum. & ff. de recep. ar. l. cũ lege. item in re ꝓpria nullus poteſt eſſe arbiter. ff. de arbi. l. pen. nam arbiter cognoſcit ad modum iudicis. Et ſententiæ arbitri ſtandum eſt, ſiue ſit æqua, ſiue iniqua, & ſibi imputet, qui eũ elegit. ff. de arbi. l. diem. §. ſtari. Et ſi ille inique procedit, reducitur 2 ad arbitrium boniviri. ff. pro ſocio. l. ſi ſocietatem. item † mulier non poteſt eſſe arbiter, de reg. iur. l. fœminæ. intellige niſi ſit fœmina excellens, vel de conſuetudine approbata, extra de arbit. dilecti filij. Item ſi iudex fuerit ordinarius alicuius rei, in eum compromitti non poteſt. ff. de arbi. l. ſed ſi ſeruum. §. ij. & hoc intellige ſecundũm leges. Nam ſm canones tam in delegatum ꝗ̃ in ordinarium compromitti poteſt, extra de arbi. cum tẽpore. c. cum olim. & de elec. cauſam. item in cauſa criminali vel liberali non tenet arbitrium, ext. de teſti. c. de teſtibus. de iureiur. c. penult. nec in pupillari actione, nec in matrimoniali. ff. eo. tit. l. non diſtinguemus. item ſi de cauſis reſtitutionum agi debet, ibidem. l. vlt. niſi qñ incidenter illa cauſa mouetur. ff. de iudi. l. quoties. item infamis non poteſt eſſe arbiter. 3. q. 7. §. tria. & ff. eo. tit. Pedius. item ſi quis compromittit nomine alieno nõ valet. ff. eo. tit. l. non diſtinguemus. Item ſi compromiſſum fit per pupillum ſine tutorum auctoritate nõ valet. ff. eo. tit. l. ſi pupillus. Itẽ ſi ſine pœna fuerit cõpromiſſum, vel ſine eo qđ obtinet 3 vicem pœnæ nõ valet cũ effectu: quia partes † non tenentur ſeruare ſñiam arbitri, niſi velint, ſi pœna non fuerit appoſita. C. de arbi. l. j. vel iurm̃ ſm canones, extra eo tit. cum ipſe. Tamẽ bene valebit, licet pœna non ſit appoſita, ſi partes poſt ſententiam taciturnitate confirmauerunt, & tamen actori dabitur actio & reo exceptio, extra eo. tit. per tuas. C. eo. tit. l. pen. §. j. & 2.

Item ſi compromiſſio claudicat. ff. eo. tit. diem. §. pen. itẽ ſi pronunciatio arbitri in inſtrumento nõ ſit collecta, vel in arbitrium tertij nulla perſona expreſſa ſit compromiſſum, non valet. ext. eo. tit. innotuit. & ff. eo. tit. l. item ſi vnus. §. ſi in duos. Contrariũ tñ vr̃, ext. de appel. cũ ſpeciali. Solutio. in cauſa recuſationis a iure conceditur aſſumi tertius arbiter: quia illi arbitri non dñr veri arbitri, ſed quaſi iudicis vicem ſapiunt, ext. de offi. dele. ſuſpicionis. item ſi dies appoſita eſt in compromiſſo, ea tranſacta quicquid dicit arbiter non valet, ext. de offi. iudi. deleg. de cauſis. item ſi die feriata pronũtiatum fuerit altera parte abſente non valet, ext. de for. c. vlt. ff. eo. titu. l. diem. §. ſi 4 quis. item † res eccleſiaſtica in laicum compromitti non põt, ext. eo. titu. contingit. & de iudi decernimus. Item poteſt obijci compromiſſo, ꝙ ſolutum ſit. Soluitur enim pluribus modis: puta die, morte, ac ſtipulatione, iudicio, pacto, ſatiſdatione. ff. eo. tit. non diſtinguemus. §. compromiſſo. Item poteſt obijci, ꝙ in ſe non ſuſcepit arbitrium. ff. eo. tit. l. 3. §. j. item coram arbitro non habet locum reconuentio, ext. eo. tit. cum dilecti. item cõpromiſſum non extenditur ad compromittentis hæredes, ſi de eis non caueatur. ibid. ff. eo. titu. l. diem. §. j. item ſi plures arbitri fuerunt: oẽs intereſſe debẽt arbitrio. ff. eo. tit. ſicuti. niſi aliud dictum ſit in cõpromiſſo. ff. eo. tit. l. nõ diſtinguemus. §. cũ ne plu 5 res. item põt obijci, ꝙ † arbiter nõ tulit ſñiam in ſcriptis, quod debet facere. C. eo. titu. cũ in arbitrio. §. 2. niſi aliud dictum ſit in compromiſſo. ff. de iud. l. 2. item arbiter non poteſt punire contumacem, niſi expreſſum fuerit in compromiſſo. ibid. §. vlt. Nota, ea ſola veniunt in arbitrio, de quibus tactũ eſt, vt veniant. ff. eo. tit. l. ſi cum dies. §. j. ext. eo. tit. cum dilectus. Et tãtum de iſto.

S V M M A R I V M.

1 *Actor excommunicatus ſtare non poteſt in iudicio.*
Exceptio excommunicationis contra iudicem, contra actorem & contra reum ſemper poteſt opponi.
2 *Monachus ſine licentia abbatis conuenire vel conueniri non poteſt.*
Monachus percuſſus intra clauſtrum non agit ſed monaſterium, vel ſyndicus monaſterij, nec poteſt remittere iniuriam ſibi factam.
Monachus abbatem in ius trahere non poteſt, niſi fuerit a principe impetratum.
3 *Filius ſine licentia patris agere non poteſt.*
Inhoneſtus vel non ſecurus locus alicui ſi fuerit aſſignatus, non tenetur reſpondere neque comparere.
4 *Reſpondere in quadrageſima non teneor in cauſa criminali.*
Caſus in quibus minor poteſt agere ſine auctoritate tutoris.
5 *Periurus vel alius infamis in quibus caſibus poſſit accuſare.*
Libertus contra patronum agere non poteſt, niſi prius venia impetrata.
6 *Conſors eiuſdem litis ſi voluerit agere pro conſorte non debet audire ſine mandato, etiam præſtita cautione.*
Tempus contra aliquem qualiter currat.
7 *Iniuria poſt annum intentari non poteſt.*
8 *Mulier ſi velit agere noĩe filij vel alterius audiri nõ dẽt, niſi fuerit tutrix.*
Conſpiratores & inimici capitales in nulla cauſa ad accuſationem admittuntur.

Contra actorem.

1 Nunc contra actorem videamus. Actor † excõicatus non poteſt ſtare in iudicio, nec tenetur ei ius rñdere, ext. de offi. deleg. prudentiam. ext. de excep. dilecti. & c. cum inter priorem. & c. pia. Et de reo excõicato idem dicendum eſt, ꝙ actor non põt recõueniri, extra de excep. cum inter priorem. vbi & exceptio excõicationis tam ↄ̃ iudicem, ꝗ̃ contra actorem, ꝗ̃ etiam contra reum ſemper poteſt opponi, tam ante lit. conte. quàm poſt, extra de excep. ver. Ne quis excommunicato comunicare cogatur. c. exceptionem. Item reus actori non debet reſpondere, ſi plures habeat perſonales actiones contra eundem coram diuerſis iudicibus, extra de reſcrip. ex tenore. eo. tit. diſpendia. li. 6. quod eſt concilium Lugdun. Item ſi reus contra actorem agere voluerit, oportet ipſum ſub actoris iudice litigare in modũ recõuentionis. Actorem enim ad alium iudicem trahere non 2 poteſt. ibidem. Item † monachus ſine licentia abbatis conuenire vel conueniri non poteſt, extr. de iu. cauſam. 16. diſt. placuit. Idẽ dicitur de abbate, ꝙ ſine literis capituli ſui admitti non dẽt, niſi bona fuerint diuiſa, extra de reſcri. edoceri. & de reli. do. cũ dilectus. Si tamen monachus fuerit in ſcholis cauſa ſtudij, vel alia iuſta de cauſa, de licentia ſui abbatis agere poteſt & rñdere, extra de accuſ. ex parte. Et ſi percuſſus fuerit exiſtens intra clauſtrum, ipſe non aget, ſed monaſterium, vel ſyndicus monaſterij, nec poteſt tunc remittere iniuriam ſibi factam, extra de ſenten. excom. parochianos. in gloſ. item monachus abbatẽ in ius trahere non poteſt, niſi fuerit a principe impetratum. C. de in 3 ius voc. l. j. 2. & 3. item † filius ſine licentia patris agere non poteſt, extra de procur. c. j. Et fallit, in cauſis caſtrenſis peculij. inſtitu. de pa. po. ius quod conſiſtit. item ſi aliquis petat debitũ, vel aliud perſonale, & per 30. annos non petierat, ei poteſt obijci præſcriptio. C. de anna. excep. l. j. §. ad hæc. item ab aduerſario ſi fuero ſpoliatus ſibi non teneor reſpondere, quouſq; fuero reſtitutus, extra de ordi. cogni. ſuper ſpoliatione. de reſti. ſpo. c. j. & 3. q. j. per totum. itẽ ſi inhoneſtus vel non ſecurus locus alicui fuerit aſſignatus, nec tenetur rñdere, neque tenetur comparere, extra ut lit. non conteſt. accedens. item clericus non põt conſentire in iudicem non ſuum, niſi duo cõcurrant, ſcilicet quòd iudex ſit perſona eccleſiaſtica, & voluntas dioceſ. ſui accedat, extra de foro com. ſi diligenti. item in cauſa criminali non te4 neor in † quadrageſima reſpõdere. C. de fe. l. quadraginta. iſtud propter contrariam conſuetudinem hodie non ſeruatur. Item actor minor 25. annis non poteſt agere in iudicio ſine auctoritate tutoris. C. qui legi. perſo. ſtan. habet in iudi. l. j. & 2.

Nota tamen caſus, in quibus minor poteſt agere, ſine auctoritate tutoris. Primus eſt in voto. 20. q. 2. c. 1. & 2. Secundus, cum agit de thoro violato. ff. de adul. l. ſi maritus. §. lex. Tertius, cum mortem patris exequitur, vel cum agit de teſtamento patris. 15. q. 3. de crimine. Quartus, cum agit de recuperãda poſſeſſione. C. qui le. perſo. habet ſtan. in iudi. l. vlti. Quintus, cum impetrauit veniam ætatis. C. de his qui ve. æta. l. 2. Sextus, cum agit de libero homine exhibendo. ff. de lib. homi. exh. l. 3. Septimus, cum agit negotia alterius. ff. de min. 25. ann. l. cum mandato. Octauus in cauſa matrimoniali, ext. de reſt. ſpo. c. ex parte. Et in quibuſdam caſibus, qui notãtur. 5 2. q. 7. quæritur. item † periurus, vel alius infamis poteſt accuſare. Primò in crimine ſimoniæ, extra de ſimon. tanta eſt labes. Secundò in crimine læſæ maieſtatis. 15. q. 3. c. pen. extra de confeſ. c. j. Tertiò, cum ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequitr̃. 3. q. 6. omnibus. Quartò in crimine hæreſeos. 2. q. 7. ſacerdotes. Item ſi filius agit ↄ̃ parentes, vel contra eos, ſub quorum poteſtate eſt, audiri nõ debet. C. de pa. po. cõgruentius. Et intellige niſi in caſtrenſi peculio, vel quaſi caſtrenſi. ff. de iudi. l. Iulianus. idem dr̃ de filiis emancipatis, niſi venia impetretur. inſti. de pœna te. liti. §. vlti.

§. vlti. item libertus ↄ̃ patronum agere non poteſt, niſi prius venia impetrata. l. 2. C. de in ius voc. idem dico de libertis & liberis contra parentem patronum ve agentibus, inſti. de pœna te. 6 liti. in fi. Item † eiuſdẽ litis conſors ſi voluerit agere ꝓ conſorte ſine mãdato audiri non debet, ẽt præſtita cautione, niſi poſt lit. ↄte. C. de conſor. eiuſdẽ litis. l. j. Itẽ ſi actor petit fundũ, nõ dẽt rñderi, niſi fundo qui petitur oſtenſo, ext. de libel. obl. c. 2. & debet exprimi nomen fundi, & nomen vicini fundi. ff. de cenſi. l. forma. Itẽ videas quam actionem actor intentat, vtrum ſit temporalis vel perpetua. Si temporalis eſt & tempus ſit tranſactum intra quod debuiſſet egiſſe, amodo agere nõ poteſt cũ effectu.

Nota qualiter tempus currat ↄ̃ aliquem. Decem dies currunt ↄ̃ non appellantem, extra de appel. ſi tibi de elec. cum dilectus. Item quantum tẽpus currat ↄ̃ electum petentem cõſecrationem. e. diſt. quoniã quidam. Item ſex mẽſium currit ĩ beneficiorum collatione: nam poſtea collatio deuoluitur ad ſuperiorem, ext. de præb. de multa. Item tempus currit ↄ̃ electum ad prælaturam, qui infra ſex menſes debet petere confirmationem, ext. vt lit. non ↄte. qm̃. Itẽ tẽpus vnius anni currit ↄ̃ volentẽ agere actione iniuriarũ: quia iniuria poſt annum intentari non põt. C. de iniur. l. ſi non 7 conuicij. † Itẽ tẽpus currit ↄ̃ reſcriptũ Papæ, intellige ſi impetrans eo vſus non fuerit, dumtñ copiam iudicis hr̃e potuit. Et cũ aduerſarius reſcriptum impetrauerit, ext. de reſcrip. c. ſi autẽ. Itẽ tp̃s currit in quibuſdã caſibus, qui notant̃, ext. vt lit. nõ ↄte. qm̃ frequenter. De hac materia dicã plenius inf. in ti. de reſcrip. Itẽ qui cõſtituit procuratorem ad totã cãm, poſtea non põt illum reuocare niſi ex iuſta cauſa, aut integra adhuc exiſtẽte cã. ff. de ꝓcur. l. ante litem. & l. ſeq. item actor qui fecit citari ad aliquem terminum aduerſarium veniente reo ſi non venit actor condemnatur in expenſis, extra de dolo & contu. actor. libr. 6. 8 † Itẽ ſi mulier velit agere noĩe filij vel alterius audiri nõ debet niſi ſit tutrix. de reg. iur. l. fœminæ. Excipiuntur quidam caſus ff. de procur. l. fœminæ. Item laicus non poteſt clericum accuſare: etiam in cauſa criminali, niſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur, extra de teſti. decætero. Itẽ conſpiratores & inimici capitales in nulla cauſa ad accuſationem admittuntur, extra de ſimo. licèt. 2. q. j. conſpirationem. Et tantum de iſto.

S V M M A R I V M.

1 *Procurator quis ſit. Item œconomus, ſyndicus & actor.*
Procurator conſtitutus ab excommunicato poteſt repelli.
2 *Procurator ſolutionem debiti recipere non poteſt, niſi ad hoc habeat mandatum.*
3 *Mulier an poſſit eſſe procuratrix.*
Minor 25. annis procurator eſſe non poteſt.
4 *Miles non poteſt conſtitui procurator.*
5 *Procuratores duo ſi dati ſunt diuerſis temporibus, primus non ualet.*
Procuratores qui prohibeantur eſſe.
6 *Monachus poteſt eſſe procurator in cauſis monaſterij abbate imperante.*
Prælatus depoſitus procurator poteſt eſſe.
Infamis procurator eſſe non poteſt.
7 *Ingratus prohibetur eſſe procurator.*

Contra procuratorem.

Superius contra actorem diximus, ſed qa actor per procuratorem ſæpe experitur, ideo nunc contra procuratorem videamus.

Primò quis ſit procurator, quis œconomus, ſyndicus, vel 1 actor. † Procurator eſt, qui aliena negotia mandato dñi gratuitè adminiſtrat. ff. de procur. l. j. œconomus cui res eccleſiaſtica gubernanda mandatur 89 diſt. quia in quibuſdam. Syndicus dr̃ defenſor cleri. vel collegij. ff. quod cuiuſq; vniuerſi. l. j. Actor dr̃ ſimiliter qui ab vniuerſitate cõſtituitur, vt in l. præallegata. Itẽ iure canonico ſæpe vnus pro alio ponitur. j. q. 2. ſaluator. extra de procur. quia in cauſis. Si aliquis procurator fuerit excõicatus non valebit, extra de prob. poſt ceſſi. & de offi. iud. dele. prudentiam. Item ſi ſit conſtitutus ab excõicato, poteſt repelli, ext. de procur. c. vlt. Item niſi procurator habeat, vbi contineatur expreſſa illa clauſula de ratihabitione, quamuis habeat literas ꝓcuratorias generales poteſt repelli, ext. de procur. c. j. de reli. do. cum dilectus. de offi. iud. dele. coram. Et hoc intellige, niſi velet dare cautionem fideiuſſoriam. Item procurator qñq; habet 2 mandatum ſpeciale, ext. de arbi. per tuas. Item † ſolutionem debiti recipere non põt, niſi ad hoc habeat mandatum. ff. de ſol. l. vero. & hoc intellige, niſi ei ſit mandata omnium bonorũ adminiſtratio generalis inſti. de rerum diui. §. nihil. item non poteſt liberare debitorem abſque mandato ſpeciali. ff. de accep. l. 3. Item iurm̃ deferre non poteſt, nec offerre ſine ſpeciali mandato, niſi fuerit generalis procurator. ff. de iureiur. l. iuſiurandũ. Item oportet, ꝙ impetrans in literis papalib. habeat mãdatum ſpeciale, extra de reſcrip. nonnulli. Item ſi propoſitus, abbas, vel quilibet prælatus eccleſiæ conſtituit procuratorem ſine cõſenſu cõuentus ſui vel capituli non valet, extra de arbit. ꝑ tuas. & ext. de reſcri. edoceri. Et intellige cum iſta diſtinctione: quia aut bona ſunt diſtincta, tunc valet, aut non, tunc non valet, vt 3 in prædicto c. edoceri. de reſcrip. Item † mulier procuratrix eſſe non poteſt 3. q. 7. §. tria. ff. de regu. iur. l. fœminæ. Excipiuntur tñ caſus, in quibus mulier procuratrix eſſe poteſt.

Primus ratione adminiſtrationis, ſi forte eſt abbatiſſa. extra de confirma. vti. cũ dilectus. Secundus, qñ conſtituta eſt in rem ſuam. C. de procur. l. quia abſente. in fi. Tertius, qñ mandatæ vel conceſſæ ſunt ſibi actiones. C. de procu. l. quia abſente. Quartus, qñ mulier officio tutoris fungi poteſt 9. q. j. c. pen. Quintus, qñ fœminis pro parentibus languẽtib. agere permittitur ff. de procu. l. fœminæ. Sextus, licitum eſt matrem pro filii libertate litigare ff. de lib. cau. l. amplius. Item minor 25. annis procurator eſſe non põt. ff. de ꝓcu. l. minor. Item ſi cõſtitutus ſit minor, non valet procuratio ſine auctoritate tutoris. C. eod. l. neq;. Exceptis caſibus notatis ſupra ↄ̃ actorem. Item ſi ſit alicui obiectum crimen criminaliter, ꝓcurator eſſe non poteſt, quouſq; innocentem ſe oſtendat, vel poſt annum obiecti criminis. C. eo. tit. l. reum criminis. extra de accuſ. ep̃s & c. cum P. Manconella. Item in cauſa criminali, cũ agitur criminaliter, procurator conſtitui non põt 5. q. 3. in criminalibus. ext. de accuſ. veniens. Tamen in quibuſdam caſibus 4 conſtituitur procurator ad excipiendum. Item † miles nõ põt conſtitui procurator. C. de procur. l. militem. & l. ſi qui ſtipẽdia. Item intellige niſi in rem ſuam. Et intellige de militibus qui de publico ſalarium accipiunt & qui iurant cõicare rem pro republica, ut in l. qui ſtipendia. Itẽ ſi procurator a procuratore fuerit ſubſtitutus, non valet niſi poſt lit. ↄte. ab eo qui habet mandatum ad totam cãm. C. de ꝓcu. l. nulla. in fi. & ext. de reſcrip. ex parte decani. in fi. & in gl. circa finẽ. Et hoc verum eſt, niſi fuerit matri ſuæ datus. C. de donat. l. illam. Itẽ ſi procurator actoris voluerit cauere de rato defendendo, ſi recõueniatur, poteſt repelli, quãuis habeat mandatum vel literas. ff. de procur. l. non ſolum. hoc verũ eſt, niſi ſit ꝓcurator ex cauſa non lucratiua, vel neceſſitate & nõ fraudis. ff. de ꝓcur. l. non ſolùm. Itẽ maritus ſi habeat literas procur. ab vxore non debet admitti in aliis: quia qđ in vno permittitur, in aliis prohibetur. C. eo. tit. l. maritus.

5 Item ſi duo † procuratores dati ſunt diuerſis temporibus, primus non valet, ext. eo. titu. non iniuſte. Item procurator in cauſa populari interuenire nõ põt, niſi quantum tangit priuatum cõmodum, hoc verũ eſt ex parte actoris. Secus in eo, qui põt procuratorem conſtituere. ff. de popu. act. qui populari. Itẽ ſi procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus tranſgreditur mandatum, audiri non debet, ext. de offi. iudi. deleg. cum olim. C. de tranſac. l. tranſactionis. Item in literis procuratoris contineri debet ad quid procurator ſit conſtitutus, puta ad agendum vel defendendum, extra de procur. cõſtitutus. Item monachus canonicus regularis, & omnes ad ſacros ordines promoti, & qui de eccleſiaſticis beneficijs ſuſtentantur, prohibentur eſſe procuratores, vel aduocati, niſi in caſibus, extra de poſtula. per totum, ext. ne cle. vel mona. per totũ. 16. q. j. placuit. In caſibus. n. iſtis bene poſſunt. ſ. pro miſerabilib. ꝑſonis, pro eccleſijs ſuis, pro perſonis coniunctis, dum neceſſi6 tas imminet. 3. q. 7. §. tria. Similiter † monachus poteſt eſſe procurator in cauſis monaſterij, abbate imperante, extra de tranſ. contingat. Itẽ prælatus depoſitus procurator poteſt eſſe. 3. q. 7. §. tria. item procurator ſatiſfacere debet, niſi dñs fideiuſſor exiſtat, iudicatum ſolui ſub hypotheca rerum ſuarum. ff. eo. tit. l. ſi procurator. item procurator non valet, vbi dñs moriatur re integra, extra de offic. deleg. gratum, & relatum. item nota. ſupra titulo, ↄ̃ actorem de filiofa. item ſi duo procuratores ſimul dati, niſi dentur in ſolidum, alter ſine altero agere non poteſt, nec defendere. Item procurator hæreditatis abiudicari non põt. ff. de acquir. hære. l. Paulus. Item infamis non poteſt eſſe procurator. 3. q. 7. c. infamis. extra de iu. c. cum deputati. item ſi obijcitur procuratori, ꝙ recepit pecuniam pro ꝓcuratione non tanꝗ̃ locator qui locauit operas ſuas. ff. man. l. j. & 2. vbi dr̃. Cũ mandatũ verò receperis gratuitum, tanꝗ̃ procurator recipere nõ debes. 7 ibidẽ gl. ſed non ſuæ. Itẽ † ingratus prohibetur eſſe procurator. 2. q. j. ꝓhibent̃. Cõtra œconomũ dici põt, ꝙ debet cõſtitui auctoritate ep̃i, vel prælati. 9. q. 3. cũ ſimus. extra de ſyndico. c. vnico. & dẽt eſſe clericus in ſpiritualib. in tpalibus autẽ põt eſſe laicus. 77. di. in ſingulis. Itẽ œconomus dẽt eſſe de gremio illius eccleſiæ a qua ↄſtituit̃, aliter nõ valet. 16. q. vlt. qm̃. 89. diſt. quia. Item ſyndicus & œconomus repelli non pñt, niſi a tota vniuerſitate, cũ a duabus partib. fuerint conſtituti. ff. qđ cuiuſq; vniuer. l. nulli. & l. 3. item niſi cõſtituatur ad præſentes lites non valet, ibid. vnde uerſus. Eſt procurator, ſyndicus, actor, tutor & ycos.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtis idoneus nemo eſt in re propria.*
Teſtimonium contra ſe ferre quilibet poteſt, pro ſe verò nunquàm.
Procurator non poteſt conſtitui, niſi dominus iurauerit de calumnia.
2 *Ius dicenti extra territorium impunè non paretur.*
Principale quando non ualet, nec eius acceſſorium.
Depoſitiones teſtium & inſtrumenta eandem uim obtinent in litibus.
3 *Dominus non poteſt conſtituere niſi certum procuratorem.*
Iudicium non debet claudicare.

Contra procuratorium.

Post tractatum contra procuratorem modò ꝯ procuratorium videamus. Si qs dicit se esse illum latorem præsentium, de qua litera facit men-
1 tionem, non erit procurator talis† quia in re propria nemo te-
stis idoneus reperitur 4.q.3.c.j.ff.de test.tut.l.duo sunt. Non em̄
est credendum ei, qui se asseuerat eum, de quo litera facit men-
tionem: quia quilibet contra se testimonium ferre potest, pro
se verò nunquam 14.q.2.c.2. Item non potest constitui procu-
rator nisi dn̄s iurauerit de calumnia. C. de iureiur. propter cal.
dan.l.2.§.sinautem. Cum ergo dominus non iurauerit de calū-
nia, non valet procuratorium. Item contra instr̄m obijcitur, ꝙ
isti literæ non est credendum nisi intra territorium eiusdem iu-
2 dicis a quo emanauit: quia† extra territorium ius dicenti impu
ne non paretur. ff. de iurisd.om.iu.l.vlti. Item iudici non est cre-
dendum, nec ipse admittetur ad testimonium vt testis nisi tan-
quam priuata persona, ergo nec eius instrumento erit creden-
dum: quia si principale non valet, nec accessorium. de fid.instr.
inter dilectos. Item in litibus eandem vim obtinent instrumen
ta & depositiones testium. C.de fid.instru.l.in exercendis. sed te
stimonio illius non creditur, ergo nec eius instrumento. Item
obijcitur sibi cautio, quæ loquitur indistinctè: quia non dicit,
cui promisit, vtrum ei, a quo literę emanauerunt, vel parti ad-
uersę, vel ei ad quem veniunt: sic cautio indistinctè loquēs nul
lius est momenti, ergo nec illa valet. ff. de prob.l.qui. Item si di-
cit, ꝙ promisit procuratori, promissio est nullius valoris, neq;
sortitur effectum: quia non sequitur datio, & sic est nuda, sed ex
nudo pacto non fit actio, ergo nulla est promissio. ff. de pact.
l.iur gent.§. sed cum. item si dedit ei potestatem iurandi de ca-
lūnia, non valet: quia principalis iurat ꝑsona. de iud. pastora. itē
si dat ei potestatem procuratorem substituendi, constat ꝙ ante
lit.contest. non potest: quia non est dominus litis, ergo si potest
constituere, constituat post lit. contest. sed tunc posset facere
sine mandato, ergo superflue ponitur hæc clausula ꝓcuratorij.

3 Item dominus † non potest constituere nisi certum procuratorem. ff. de procur.
l.2. sed nemo potest plus iuris in alium q̄ ipse habet, ext. de iure
pa.c.cura. ff. de reg. iur. l. nemo. ergo nec procurator potest pro-
curatorem incertum constituere, item dat ei potestatem faciē-
di omnia, quæ ipse faceret, si præsens esset, sed dn̄s pōt cōstitue-
re procuratorem ante lit.contest. ergo & procurator, qđ est fal
sum. ergo inepte ponitur hæc clausula. Item procurator ꝓmit-
tit dn̄m suum ratum habiturū, ergo promittit falsum & alienū,
qđ non pōt: quia iura hæc vetant. ff. de verb. obl. l. stipulationū.
Item si ponitur hæc clausula, ratum habiturum quicquid pro
dn̄o dixerit procurator, non valet ad faciendum: quia consti-
tuitur ad dictum, & ita iudicium claudicat, quod non dēt, extra
de excep. cum inter priorem. Et tantum de procuratorio.

SVMMARIVM.

1 *Aduocare siue postulare quid sit.*
Aduocati qui esse non possint.
2 *Clericus nullus coram iudice seculari debet aduocare.*
Aduocatus tempore aduocationis stare debet.
3 *Aduocatus nullus esse debet, n si literalem peritiam habeat.*
Tabellio vel seruus non debet officium aduocationis exercere.

Contra aduocatos.

Quia aliquando ad causas vocantur, qui aduocati iuris esse ꝓhibentur. Ideo
1 ꝯ aduocatos nunc videamus. Et† primò quid sit aduocare, siue
postulare. Est enim desiderium fratri vel amico ī re apud eum
qui iurisdictioni præest exponere, vel alterius desiderio ꝯdice-
re 3.q.7.c.infames. Surdus, cęcus, mutus, siue perpetuò furiosus,
minor 16. annis non possunt esse aduocati. ibidem. & ff. de po
stul.l.j. item hæreticus, iudęus, vel alius infidelis contra christia
num non potest aduocare, extra ne cler. vel mo. quasi per totū.
de postul. ex parte. & intellige nisi in casibus, de quibus sup. c. q
procuratorem. in sacris vel minoribus ordinibus constitutus,
dummodo beneficio ecclesiastico sustentetur. de aduocatione
coram iudice seculari potest repelli, presbyter etiam corā iudi-
ce ecclesiastico, nisi pro seipso, vel etiam pro miserabilibus per-
sonis. extra de postul. c.j. & 2. & 3.q.7.c.infames. vbi plenè dicit,
quæ personæ possunt procurare & quæ non. Item nullus cleri-
2 cus † debet aduocare coram iudice seculari, extra ne cleri. uel
mo. per totum, & intellige maxime in causis criminalibus & in
causis sanguinis. Item procacibus. l. garrulis & improbis prohi-
bitum est aduocare. C. de postul. l. quisquis. & C. de assesso. l. vlti.
Item infamis nō potest aduocare. 3.q.7. infamis. § tria. exceptis
his quæ hic enumerātur. Item excommunicatus aduocare nō
potest, extra de hære. excommunicamus item nec publicè pu-
gnantes 3.q.7. infames. §. item. Item mulier aduocare nō potest
3.q.7.§. tria. & illud vide. Item aduocatus stare debet tempore
aduocationis. C. de postul. quisquis. in fi. & nō debet iterare, qđ
semel fuit peroratus. de appel. l. ult. itē si quis aduocatus admo-
nitus a iudice, vt alicui personę præstet patrocinium, & nō ob-
tēperat, potest repelli, nisi se rationabili causa excusauerit 3.q.7.
3 infamis. §. tria. † Item nullus debet esse aduocatus, nisi peritiam
habeat literalem. C. de aduo. diuer. l. nemini & l. iubemus. & C.
de postul. l. 2. item tabellio vel seruus non debet aduocationis
officium exercere. C. de postul. l. nec cęterorum. C. de tabellio.
l. generaliter. Et hæc de aduocatis sufficiunt.

SVMMARIVM.

1 *Libellus quid sit.*
Libello obscuro non teneris respondere.
Generalis libellus reprobatur.
2 *Libellus si fuerit ineptus potest reprobari, & actor non debet admitti.*
Libellus oblatus ante lit. contest. non valet.
Casus in quibus libellus non offertur.
4 *Libellus consensu partium an possit remitti.*
Stipulatio non valet, nisi causa subsit.
Stipulatio quid sit.
5 *Libellus quo casu non detur.*

Contra libellum.

Cum ad actoris petitionem cognoscendam in iudicio libellus offeratur, qn̄q;
obscure, qn̄q; inepte, ideo videndum est, quid sit libellus & ad
1 quid offeratur. † Libellus enim est petitio actoris scripta conti-
nens nomen iudicis, actoris, rei. & rem quæ petitur, & causam
petendi, extra de libel. obl. c.j.2. & 3. Libellus offertur ad hoc vt
reus valeat deliberare, vtrum velit contendere vel liti cedere.
ff. de eden. l. j. in prin. Ideo reo 20. dierum inducię ad deliberan-
dum post libelli oblationem conceduntur 3.q.3.§. spatium. Li-
bello potest quis obijcere, ꝙ non tenetur respondere, nisi no-
men iudicis & actoris & rei, & res quæ petitur cōtineatur. ff. de
rei vendi. si in rem. & ibi debet contineri dies, mensis & annus
dati libelli 3 q.3.§. spatium. Et hoc intellige in causis criminali-
2 bus. Item† si libellus obscurus fuerit, non debes ei respondere,
extra de testi. cum clamor. de dila. cum literæ. Item si non cōti-
neat causam vel actionem petentis non valet, extr eo. tit. c.2. &
3. Item libellus generalis reprobatur. ff. de iure fis. l. ita. quia ge-
neralitas parit obscuritatem. ff. de pac. l. veterib. & de solu. l. cū
stichus. Item in actione reali reprobatur, nisi proprium nomē
fundi exprimatur, vel nisi actio ad oculum ostendatur. Et si no
men proprium non habet, duo proximi nominentur, ext. eod.
tit. c.2. Item si petitur aurum vel argentum, debet exprimi ma-
teria & pondus. Si seruus, debet exprimi nomen eius. Si pānus,
color debet exprimi. Si animal debet exprimi asinus vel bos, &
vtrum sit albus vel niger. Si aliqua res mensurabilis petatur, vt
vinum, debet exprimi, quot mensuræ petantur. Item si petitur
cyphus, vel aliud vas, debet exprimi forma, vtrum sit rotundū,
vel quadratum, vel cum sculptura. ff. de rei ven. l. si in rem. Item
3 † si libellus ineptus fuerit. potest reprobari, & actor non dēt ad-
mitti, ext. de iud. examinata. Item libellus reprobatur, nisi ꝑ eū
reus certificari possit, quo iure actor agere velit. ff. de eden. l. j.

Nota si libellus offeratur ante lit. conte. non valet 3.q.3. §. spacium. Excipiūtur
quidam casus, in quibus libellus non offertur. Primus est viliū
personarum. Secundus est, cum episcopus inter suos subditos
cognoscit. Tertius in casu ambiguitatis. C. de ambi. l. j. Quartus
in suspecto tutore. Quintus in criminibus notoriis ext. de acc.
c. euidentia. Sextus in leuibus criminibus. ff. de accu. l. leuia. Se-
ptimus in charta falsa coram iudice producta & teste falso. C.
4 de proba. l. vlt. Quæritur, vtrum† libellus consensu partium po
test remitti. Dico ꝙ non: quia est de substantia iudicii. idem de
lit. conte. ideo remitti non potest, ext. de feriis. c. vlt. 3.q.5. accu-
satoribus. Item si petis aliquid a me actione ex stipulatu, non te
neor libello r̄ndere, nisi in eo ponatur causa stipulationū: nam
stipulatio nō valet, nisi cā subsit. ff. de cōdi. sine causa. l. qui sine
cā. Nota, stip̄lo est solennis promissio, qn̄ præcessit interroga-
tio & subsecuta est r̄nsio. Item in cā criminali nō valet, si actor
se non obligat ad talionē 3.q.6.c.j. & 5.q.6.c.2. Itē si nō cōtinet
nomen iudi. 2.q.8.§. vlt. Itē si agit in modum accusationis, post
electionem cōfirmatam non valet, nisi se obliget ad pęnā, ext.
de accu. super his. Itē si est denunciatio, & non ponitur in libel-
lo, ꝙ te charitatiue admonuerim, non valet, extra de simo. licèt
Heli. ext. de iudi. nouit. Itē si agatur per modū inquisitionis, vt
5 quia prælatus ex officio suo ꝓcedit in cā † nō datur libellus sed
capitula. super quibus clamor processit, danda sunt tibi: vt ha-
beas copiā defendēdi te, & debes esse præsens, cū fit inquisitio:
nā & absenti inquisitionē suam ferre non pōt, nisi contumaci-
ter se absentauerit, ext. de accu qualiter & qn̄. ext. de simo. licèt
Heli. Itē si agitur de crimine ciuiliter, debet poni ī libello iniu-
ria, quam fecisti in aliquo loco, vel in mēbro, aliter non valet,
de pę. dist. j. aut facta. Et no. diligenter, qn̄ libellum recipis, debes
protestari, quòd illum recipis saluis exceptionibus tibi de iure
competentibus tam contra rescriptum, quàm cōtra iudicem,
tam contra actorem quàm contra libellum, ext. eod. tit. c. vlt. si
non fuerit ꝓtestatū, tūc nocebit 31.q.2. Lotharius. vnde uersus.
Conuenti nomen & nomen conuenientis, Iudicis & mensis
rem quam vis scribere debes.

SVMMARIVM.

1 *Testes plures sunt necessarij ad claritatem veritatis.*
Testis domesticus à testimonio repellitur.
Domestici qui dicantur.
2 *Affinis reputatur domesticus.*
Testis infamis repellitur.
3 *Infames in enormi crimine possunt testari.*
Testis inimicus nunquid repellatur.
Conspiratores & capitales inimici in nullo casu ad accusationem testium admittuntur.
Testis iuratus nisi deponat, testimonium eius non valet.
Testes non plene probant, nisi de certo tempore fecerint mentionem.
Testimonium excommunicati non valet.
4 *Pater non potest testificari contra filium, nec pro filio, nec econtra.*
Pater potest esse testis pro filio in tribus casibus.
Frater pro fratre & contra fratrem testificari quando possit.
Socius cum socio an possit ferre testimonium.
5 *Minor 14. annis generaliter in omni causa non potest esse testis.*
Pubes an possit ferre testimonium de his quæ vidit impubes.
Seruus nunquid possit ferre testimonium factus liber de his, quæ vidit in seruitute.
Mulier secundùm canones in causa criminali ad testimonium non admittitur, sed secundùm leges non prohibetur.
Mulier in testamentis non potest esse testis.
Testimonium vnius non valet.
6 *Casus in quibus vnico testi creditur.*
Monachus testis esse non potest: quia funestam vocem habet.
Socius criminis non admittitur ad testimonium.
Libertus contra dominum patronum non potest testificari.
7 *Libertus si contra patronum accusator vel testis fuerit ante litis exordium est puniendus capite: quibusdam exceptis.*
Testimonium obscure vel confuse loquentis non valet, nisi iterum deponat.
Testis non valet, nisi ad eius receptionem vel depositionem pars aduersa fuerit euocata.
8 *Infideles contra fideles testimonium ferre non possunt.*
Testis deponens de visu & auditu valet.
Testis non reddens causam sui dicti non valet.
Gener pro socero, & econtra, testes esse non possunt.
Testis pro paupertate nunquid suspectus est habendus.
9 *Honestioribus & dignioribus potius credendum, & masculo quàm fęminæ: & diuiti potius quàm pauperi.*
Testium multitudo non est attendenda vel attentanda in depositionibus, sed qualitas.
10 *Casus excepti in quibus testes quàm duo exiguntur.*
11 *Libertatem seruo suo dans per literas quot testes requirantur.*

Contra testes.

1 Quia licet † ad claritatem veritatis necessarii sint te
stes plures: tn̄ ad testificandum producuntur qn̄q;, qui de iure
repelli possunt. Idcirco contra testes aliquid videamus. Testis
domesticus à testimonio repellitur, extra de testi. in literis. Do-
mestici autem dr̄ omnes, qui sunt de familia huius d. c. literis.
Item parentes oēsq; propinqui, familiares, liberi, & serui, nurus.
C. de verb. signi. l. vlt. Item oēs familiares, quibus producens p̄t
imperare ratione patriæ ꝑtatis obedientiam, vel iurisdictionē.
2 ff. de testib. l. in lege. 3.q.5. accusatores. † Item affinis reputat̄ do-
mesticus. 3.q.9.§. absens. 2. itē mercenarius. C. de qō. l. seruos. ff.
de pęnis. l. respiciendum. §. furta. Item consanguinei. 3.q.5.c.j.
Item vir & vxor, alter pro altero hr̄ pro domestico. ff. de iudi. l.
interdum. Item priuigna & nurus. institut. de nup. §. affinitatis.
Item pater filio & filius patri institu. de testib. §. in testi. Item co-
loni vel ascriptitii dn̄r domestici. C. de quæsti. pridem. Item si te
stis est infamis, repelli potest, vt qui lenocinium fecerit ipse &
quæstus causa est inanis cum aliis multis. ff. de his qui no. inf. l. j.
Et inter illas ponitur ioculator & oīs leuis persona, quę frequē-
tat tabernam, extra de accus. si constiterit. Item de facientibus
vilia officia, vt in gl. l. j. § caupones. ff. nau. cau. sta. lusor. extra de
excessi prælato. inter dilectos. Item vilis officii: vt qui mundant
latrinas & balneatores. 4 q.3.§ in primis. extra eo. tit. c.j. & mere
3 trix. ff. de test. l. 3. & 2. infames † tn̄ in enormi crimine possunt
testificari, de simo. licèt Heli & c. tanta. Item raptor, latro & qui
libet infamis. eo. tit. ex parte. & periurus, eo. tit. sub nobis & plu-
res modi infamiæ reperiūtur. 6.q.j. infames. Item si testis est ini-
micus repellitur, extra de accus. c. cum oporteat. 3.q.5.c.2. Sed q̄
inimicitiæ repellant, relinquitur arbitrio iudicantis. ff. de q. l. j.

Nota tamen, conspiratores & capitales inimici in nullo casu ad accusationem testium
admittuntur, de simo. per tuas. Item nisi testis iuratus deponat,
eius testimonium nō valet, extra de testi. nuper. Item testes nō
plene probant, nisi de certo tempore fecerint mentionem, ex-
tra de fi. instr. cum Io. extra de proba. in pręsentia. Item testimo-
4 nium excōicati non valet, extra eo. tit. veniens. Item † pater nō
potest testificari contra filium, nec pro filio, nec econtra filius
pro patre aut cōtra patrem. 4.q.3.c. si testes. in tribus tn̄ casibus
pater pōt esse testis pro filio. Primò in testamento filii testantis
de castrensi peculio. ff. de testa. l. qui testa §. j. Secundò ad probā
dum genus vel originem, extra qui filii sint legiti. transmissio.
Tertiò in causis matrimonialibus, extra de sent. & re iudica. te-
nor. Frater tn̄ pro fratre contra fratrem potest testificari, nisi ha
beant oīa bona in cōi: quia tunc intelligeretur suā causam age-
re. ff. de test. l. j. Sed in re propria nullus est idoneus testis 4.q.3.§.
item nullus. Sed vtrum socius cum socio pōt ferre testimoniū.
distingue, an sentit lucrum, an damnum, si testis sentit damnū
5 potest. ff. qn̄ appellā. sit. l. eadem. Item † generaliter in omni cā
minor 14. annis nō pōt esse testis. 4.q.3.§. not. extra eo. c. j. Quòd
factus pubes potest ferre testimoniū de his quæ vidit impubes.
37. dist. c. relatū. Seruus autem factus liber potest ferre testimo-
nium de his quæ vidit in seruitute. ff. de verb. sig. l. notionem. Itē
prohibentur oēs criminosi, extra de test. super eo. hoc habet lo
cū præterquam in criminibus excep. extra de simo. licèt Heli. vt
supra patuit. Item s̄m canones mulier in causa criminali ad te-
stimonium non admittitur, sed s̄m leges non prohibetur. 30.q.
5. mulierē. extra de verb. sign. forus. Item in testamentis mulier
non pōt esse testis. inst. de testa. §. testes. Sed in aliis causis non ꝓ-
hibetur, extra de testi. qm̄ aliqua. item testimonium vnius non
6 valet, extra eod. tit. licèt. & 4.q.3. item in criminali. No. † tamen
casus in quibus vnico testi creditur.

Primus est, cum dubitatur an ecclesia sit cōsecrata. de consecr. dist. 4. paruulus. & generali-
ter vbi nulli nocetur, ibi creditur vnico testi. Itē monachus te-
stis esse non pōt, extra ne cle. vel mo. per totū: quia monachus
funestam vocem habet. C. de his qui accusa. nō pos. l. si quis vbi
dr̄, funestam vocem iudicari potius oportet, q̄ audiri. Et intelli-
ge nisi pro sua ecclesia, extra eo tit. insuper. & extra de iureiur.
nisi. item socius criminis non admittitur ad testimoniū, extra
eo. tit. veniens. nisi in criminibus exceptis. item seruus non ad-
mittitur, extra de verb. sig. forus 4.q.5. nullus seruus. item liber-
tus contra patronum non potest testificari. 4.q.3.§. item lege Iu
lia. & si fecerit, redigitur ad seruitutem, extra de seruis non ordi.
de famulis. tn̄ pro aliis, & contra alios potest testificari. C. de po
7 stu. l. nec cæterorum. & † si contra patronum accusator aut te-
stis fuerit, ante litis exordium capite puniēdus est. 12.q.2. qui ma
numittitur. nisi in criminibus exceptis, & in crimine fraudati
census 12.q.2. item testimonium conducti & locati testis non
valet, vbi scilicet aliquis accepit pro testimonio ferēdo, vel nō
ferēdo, vel vbi aliquid sibi promissum fuerit, & ob hoc testimo
nium obtulerit. extra de test. c. j. & c. sicut & extra de probat. li-
cèt. 4.q.3.§. itē in criminali. Item si testis obscurè vel confuse lo
quitur, non valet, nisi iterum deponat, extra eo. ti. cum clamor.
Item testis non valet, nisi ad eius receptionem, vel depositionē
8 pars aduersa fuerit euocata, extra eo. tit. c. 2. Item infideles † cō-
tra fideles non possunt ferre testimonium. eodem tit. licèt vni-
uersis. c. Iudæi. Item testis non valet, nisi de visu & auditu depo-
nat. eo. tit. præter ea. & c. cum causam. Item testes de aliis causis
& negociis testimonium dicere non debent, nisi de his, quæ sub
eorum præsentia facta esse noscuntur. 3.q.9. testes. Itē testis non
valet, nisi reddat causam dicti. eo. tit. cum causam. extra de sent.
& re iudi. sicut. intellige si de sua s̄nīa interrogetur. Item gener
pro socero, & econtra testes esse non possunt. 4.q.3.§. item. Itē
nota, contra testes potest obiici, ꝙ nō valet eorum testimoniū,
nisi habeant l. aureos in bonis: nam aliter ꝑꝑ paupertatem su-
spectus est. 2.q.j. in primis. circa medium. & 4.q.2. item in crimi-
nali. Et intellige de non voluntaria paupertate. Item testis non
valet, vbi receptus fuerit in quarta productione, nisi aduocatus
eius testificata didicerit, nec testimonia aliorum perscrutatus
fuerit, nec ꝑꝑ dolum aut aliquam malitiam quartā productio
9 nem petiuit, extra eo. ti. c. vltra tertiam. & c. in causis. Item † po-
tius est credendum honestioribus vel dignioribus q̄ aliis, extra
eo. tit. in nostra. 4.q.3.§. item. Item potius credēdum est mascu-
lo q̄ fœminæ, extra de verb. sig. forus. 4.q.3 §. item. Itē magis cre-
ditur diuiti q̄ pauperi. ibidem. item nota multitudo testiū non
est attendenda, vel attentanda in depositionibus testiū, sed qua-
litas, extra eo. tit. in nostra. & c. licet. 4.q.3. §. item. Et vide. 4.q.3.
c. j. vsque ad fin.

Nota, quando exceptionem corā iudice proposuisti, debes protestari, & dicere,
has alternatim propono, & eas sic admitti peto: protestor etiā
ꝙ non obligor præcise ad comprobandum oēs & singulas exce
ptiones quas proposui, sed solum ad eas, quæ in iure sufficiūt ad
victoriam. Item nota, quamuis regulariter sit verū, ꝙ in omni
causa duo testes probatæ vitæ & conuersationis honestæ suffi-
10 ciunt, extra eo. tit. licèt vniuersis. & c. in oī negocio. † Excipiun-
tur tn̄ casus, in quibus plures testis exiguntur. Primus, vbicunq;
accusatur enormiter. 2.q.4. præsul. vni dr̄. Præsul nō damnetur,
nisi cum 72. testibus. Presbyter autem Cardinalis nisi cum 64.
testibus. Diaconus verò Cardinalis nisi cū 37. subdiaconus, ac-
colitus,

colitus,exorcista,lector,ostiarius,nisi cum septem testibus condemnetur.Item in testamento septem testes sunt necessarii ſm leges.C.de testa.l.hac consultissima. Sed ſm canones sufficiunt duo, vel tres in testamento coram presbytero suo ad hoc ordinato,extra eo.tit.c.cum esses,& c.relatum.& in testamento nisi fuerint specialiter rogati:non valet.ff.de test.l.heredes.§.in testamentis.Item in codicillis quinq; sunt testes necessarii ſm leges. C.de codi.l. vlt. Idem numerus testium requiritur in donatione facta causa mortis.C.de do.cau.mor.l.vlt. Idem numerus requiritur ad probandum solutionem debiti in scriptis contentam.C de test.l.testium. Idem † numerus requiritur, qn̄ aliquis dat seruo suo libertatem per literas suas,extra de fide instr. cum Io.in gl.ver.si quæris. in depositione etiam alicuius rei requirūtur testes,extra de fi.instr.c.si quis.Et hoc intellige, qn̄ depositū excedit auri libram.C.si ag.emphy.ve.l.vlti.Nota versus,in quibus continentur exceptiones contra testes.Cōditio,sexus,ętas, discretio,forma.Et fortuna,fides in testibus illa requires.Et consanguinei pariterq; domestica turba. Et clerus laicū à se fugat, & viceuersa.res persona gradus locus his sunt consona tempus.

SVMMARIVM.

1. *Interrogationibus iudices falsitatem deprehendunt.*
Aduocatus rei qualiter formare debeat interrogatoria contra testes.
2. *Interrogatoriorum forma.*
3. *Inimicus quando quis præsumatur esse.*
Testis titubans pro ignorante habendus est.
Contrarij testes non valent.
4. *Accusatus non potest ferre testimonium accusatione pendente.*
5. *Casus in quibus valet testimonium de auditu alicuius.*
6. *Casus in quibus testes lite non contestata recipiuntur.*
7. *Fama quomodo perquirenda.*
Negocia plura sunt quàm vocabula.

Contra interrogatoria.

Quoniam aliquando testes minus vera deponunt,& exemplo Danielis prohetæ iudices † interrogationibus falsitatem deprehendunt ideo postquam dictum est contra testes, subiūgamus nunc qualiter aduocatus rei formare debet interrogatoria cōtra testes. Scribitur ergo sic. Domine iudex quæratis à testibus partis aduersæ & ab vnoquoq; singulariter super quolibet articulo de dicti sui causa,de loco,de finibus loci,de tēpore, de auditu,de visu,de scientia,de fama, de oībus circūstantijs quæ pn̄t & debēt animū vestrum ad sn̄iandū inclinare: & quæ iura dn̄t, & quę decernunt esse q̄renda à testibus & descēdatis sic ad speciem.Si testis dicit, ꝙ Elizabet cōtraxit matrimonium cum Io. quæratis super illo articulo,quomodo sciat de visu & auditu,& si dixerit de visu,quæratis quo loco viderit,vtrum in domo, vel extra domū.Si dixerit in domo Petri, quæratis in qua parte domus.Item quæratis,si domus illa sit lignea vel lapidea.Itē quæratis,qui fuerit præsens,& vtrum etiam alii q̄ per eum nominētur.Item quęratis,vtrum dicti contrahentes stabāt,vel sedebāt. Item quibus vestibus erant tunc induti.Item quæratis,per quæ verba contraxerunt,& vtrum vir vel mulier contractum prius postulauerat.Item quæratis,an animo contrahēdi, vel ludo dixerit illud.Itē quæratis, si aliquis metus interuenerit vel aliqua 2 coactio contrahendi vel sponte contraxerint.Item † quæratis, quantum tempus sit elapsum,quo factum fuerit,à quo anno,à qua pte anni,quo mēse,qua die, qua septimana, qua hora diei, an aura fuit serena, vel nebulosa. Item quæratis, quis tunc erat eps,iudex,vel rector loci illius. Itē quæratis, an fuit rogatus venire ad videndum hoc,quod fiebat,vel si sponte venisset.Item. vtrum ipse sciebat,vel scit aliquod impedimentum. Item quæratis,si promissum fuit ei aliquid, vel datum sit, vt sic deponat, & si sperat damnum vel lucrum de causa illa.Itē quæratis, vtrū sit inimicus illius, contra quem inducitur, vel specialis amicus inducentis. si autem dixerit,ꝙ extra domum fuerit contractum matrimonium,quæratis,an in vinea vel in via:si in via,quæratis in qua,& quæratis de circunstantiis illius viæ, si dixerit in cāpo, quæratis,cuius erat ille cāpus,& sic de aliis,si dixerit, ꝙ audiuit, quęratis à quò, vel à q̄bus, & faciatis specificare nomina eorū, si tunc testes varii fuerint & vacillauerint in testimonio nō valet.3.q.9.pura.4.q.3.§.item in criminali.

Item iudex habet interrogare,an amore, timore, odio commodo vel ꝓmiss. soaut quō & qualiter,extra de testi.quoties.4.q.3.§.item. Item si testis in eadem causa fuit iudex,vel aduocatus, non valet extra de testi.dilectus & c.Ro.lib.6.item qui fuerit procurator,vel executor pro Io.contra B. postea in eadem causa pro Io. contra B. non potest esse testis.ibidem.c.Romana.lib.6. Sed credo,ꝙ pro B.pōt testificari:quia hoc nō inuenio prohibitum.Item si causam habeat contra quem producitur,qua vr suspectus,ꝑ repelli,extra de pur.c.cum iuuentute,extra de iud. causam quæ. item si quis in causa criminali semel fuerit testimonium contra aliquem,& postea iterum venit in aliqua alia causa contra eundē 3 testificari non potest:† quia præsumitur esse inimicus, extra de accus.meminimus. item si testis voluerit corrigere dictum suū, non potest, nisi incontinenti antequam à præsentia iudicis recedat,extra de testi.præterea cum. Item testis titubans pro ignorante est habendus, ideo repellitur, extra de penis. super his nisi testes de tempore & loco & personis conueniant, non valent,extra de testi.cum causam.3.q.9. nihilominus. Item testes contrarii non valent,extra de testib.in nostra. Itē si crimen obiicitur testi,quod tangit causam,de qua agitur,repellitur & ponitur,extra de except.c.j. Item si testes non fuerunt recepti sigillatim,non valent,extra de elect.quia propter.de accusa inquisitio-4 nis.† Nota,accusatus pendente accusatione non potest ferre testimonium.2.q.7.testes.extra de excep.deniq; Item nota,laicus in causa criminali dum agitur criminaliter nō potest esse testis contra clericum,extra de testib.decætero. nisi in crimibus exceptis,extra de simo.tanta.Item si testis tm̄ loquitur de auditu alieno vt si dixerit, ego audiui ab illo, qui dixit se audiuisse ab alio, non valet nisi in causis inquisitionis,sed contra vr̄,de testi. præterea.solutio.illud est speciale: quia loquitur de præsumptione 5 violenta ex infamia.† Nota ergo casus,in quibus testimonium valeat de auditu alicuius.Primus in matrimonio & consanguinitate.35.q.6.de parentela.sedet in solutione debiti.3.q.9.§.testes.Secundus in consecratione ecclesiæ.de consecr.dist.j.de ecclesiarum consecrationibus.Item si testis receptus fuerit antē li-6 tem contesta. non valet nisi in exceptis casibus. † No. casus in quibus testes lit.non contesta.recipiuntur.

Primus, quando timetur de morte testium. Secundus qn̄ timetur de absentia diuturna:quia forte volūt peregrinare. Tertius, si cognoscatur de electione alicuius confirmanda.Quartus, si agitur de matrimonio,& qui conueniendus est malitiosè se absentat: quia tūc contumax est.Quintus, si ageretur in modum inquisitionis de crimine alicuius.Hos casus quinq; habes: vt lit.non contest.qn̄ frequenter. Sextus, cum recipiuntur testes ad memoriam præteritorum conseruandam, extra de testi.significauit. Septimus est coram iudice appellationis:quia ibi possunt testes induci li. non contesta.extra de procura.in nostra.Octauus, pp actorem seu contumaciam absentis reus testes adducere potest lit. non contesta.extra de dolo & contu. causam. 13.q.3..placuit.§.potest. Nonus, cum actor nō potest agere pp iurm interpositum præcedens,extra de iureiurand.ad nostram.Decimus,vbicunq; iudicis officium expedit.extra de sponsa.præterea.Vndecimus, cum spiritualis causa tractatur post mortem alicuius,scilicet cū quis in morte reliquit bona sua ecclesiæ post mortem lit. non contesta.possunt recipi testes & testantur tunc etiam excōicati. 23.q.2.sanè.Duodecimus,vbicunq; offenditur publicum commodum.2.q.3.quia.Decimustertius,si agitur de statu & libertate ecclesiæ,extra de testi.cum olim.Si dixerit de fama, quæratis 7 † quæ sit fama,& à quibus illa fama ortum habuit: & vtrum illi erāt maleuoli vel honesti.Similiter quæratis,vtrum illi, à quibus audiuit ea,erant bonæ famæ vel malæ: & vtrum erant graues personæ vel leues.Item quæratis, quoties audiuit hoc, vtrū semel vel pluries. Sed quia plura sunt talia negocia quam sunt vocabula.ff.de præscr.verb l.natura.ideo multa talia deficiunt.

SVMMARIVM.

1. *Instrumenta & depositiones testium eandem vim obtinent.*
Instrumentum quid sit.
Instrumentorum duæ species.
2. *Instrumentum publicum plures habet species.*
3. *Tabellionis persona suspecta vitiat instrumentum.*

Contra instrumentum.

1 Quoniam eandem vim † depositiones testiū & instrumenta obtinent.Idcirco postquam contra testes egimus,nunc contra instrumenta videamus. Instrumentū est scriptura facta ad assertionem alicuius rei.Dicitur autē instrm̄ quasi instruens mētem.Instrorum duæ sunt species.Aliud est enim instrm̄ priuatum,quod est sigillatum sigillo priuatæ personæ tale in iudicio non valet, nisi habeat inscriptionem trium testium adhuc viuentium.extra de fide instru.c.2.instrumentum publicum dr̄ quod habet publicam auctoritatem, cuius sunt plures species. 2 † Primò dicitur publicum,quod per manum publicam scilicet tabellionem in formam publicam est redactum, extra fide instru.scriptura. Secundò dr̄ publicum, quod sigillo authentico est sigillatum.ibidem. Tertiò est illustrium personarum auctoritate authenlicatum,extra de confirmatio.vtili. vel inuti.cum dilecta.Quartò quod in iudicio scribitur,extra de fide instr.scriptura.& tantum de illo.Primò ergo vide corpus scripturæ & cōsidera,vtrum ibi sit rasura,vel innouatio prioris figurę,maximè in loco suspecto:qm̄ sic repelli potest,extra de crimi.fal.c. licèt. item si caret sigillo authenticæ personæ aut subscriptione non caret vitio,extra de fid. instr.c.2. item nisi sint duo testes scripti 3 præter tabellionem non valet, ibidem. Item si † ibi sit persona tabellionis suspecta non valet, extra de fi. instru. cum Ioannes. item vide diligenter, quis contraxerit, quis stipulatus fuerit & cui.

cui.item si agit vel cōuenitur,qualiter in his procedere debeas. vide eo.tit.§ si quis alteri stipulari potest.Si ostēderit exēplum, vel rescriptum non est fides adhibenda, extra de fide instrum. c.j.vbi dicit,si scripturam authenticam non videmus, ad exemplaria nihil facere possumus. item opponi.instrumento, quòd non valet, nisi ponatur in eo causa debendi. scilicet ex mutuo, deposito vel alia de causa,extra de fi.instrumen.si cautio.Et hæc sufficiunt de instrumento.

SVMMARIVM.

1. *Priuilegium qualiter cognoscendum.*
2. *Principale vbi non tenet,nec accessorium.*
3. *Precator mendax debet penitus carere impetratis.*
Lex nulla etiam scripta vel etiam canon ius naturale tollit.
Priuilegium datum personæ & datum loco plurimum differt.
4. *Donatio sub conditione multum differt à donatione sub modo.*
5. *Casus in quibus donatio facta ecclesiæ non valet.*
6. *Casus in quibus donatio facta alteri potest de rigore iuris reuocari.*
Donatio facta à matre si transeat ad secundas nuptias,in tribus casibus potest reuocari.
Dictio atrox, quid comprehendat.
7. *Derogatur iuri per speciem.*
Priuilegium alicui damnosum non valet.
Priuilegium continens, quòd aliquis sit ab omnibus immunis an validum.

Contra priuilegium.

1 Si in iudicio producitur scriptura † quę dicitur priuilegium,vide de verbo ad verbum de eo sicut est dictum de instrumento.item vide bullam anni Papalis,quod cognoscitur in pūctis in barba Petri & Pauli,in filo,& in stilo scilicet, & in aliis in forma stili,& quantitate chartæ,extra de crimi. fal. licèt. Item si Papa vni loquitur vobis vel pluribus tibi, nō valet, extra de cri. fal.§ graui.vnde versus;Forma,stilus, filum, rasa membrana sigillum. Hæc sex falsata dant scripta valere pusillum.Item an priuilegium sit donatiuum vel confirmatiuum nō valet,nisi ostē-2 datur principalis concessio:quia † vbi principale nō tenet, nec accessorium,extra de fi.instru.inter dilectos.& ibi vide formam reprehendēdi priuilegiū. Si verò principalis cōcessio appareret cum bulla,vel cum sigillo non vituperato, considera diligēter, vtrum concedens poterat concedere vel non:& impugna, ne transeat in rem iudicatam, extra de sen. & re iu.inter monasterium.item si priuilegium concessum est secundum ius cōe,dic, ꝙ non est priuilegium cum nihil priuatū offert extra de verb. sig.Abbate.3.dist.priuilegia.25.q.j.§.item octaua die.item si pręter ius cōe detur,extra de cōsue.cum dilectus.item si datum est contra ius cōe.vide an illi contra quem data est aliqua lęsio inferatur,quæ si enormis est non tenet extra de verb.sig.quid per nouale.nisi de lege vel canone contra quem datū est fecerit expressam mentionem.Et intellige, si est priuilegium Imperatoris quantum ad leges,vel Papæ quātum ad canones.item si suppressione veri aut suggestione falsi fuerit impetratum, non te-3 net:quia † mēdax precator carere debet penitus impetratis,extra de rescript.sedes.in fi.item si contra ius vel vtilitatem publicam, vel contra præscriptionem. ibidem. item si est contra ius naturale, non valet: si concedens habet ius tollendi illud. Casus.ff.ne quid in lo.pu.fi.l. 2.§ si quis. Si verò dicitur in genere, non obstante aliqua lege, vel canone, non valet: quia nulla lex etiam scripta,vel etiam canon, ius naturale tollit. ff. de reg. iur.l priuilegia.

Nota,magna est differentia inter priuilegium datum personæ & datum loco:si est ꝑsonæ non transcendit vitā personæ,extra de reg. iur. priuilegia. lib.6 si datum est loco,perpetuū: vt dist. 3. quis filius. si verò dubium,recurrendum est ad personam concedētem, extra de iudi.cum venisset.Si tn̄ dator vel conditor haberi non potest, statur priuigio:nisi aduersarius contrarium per testes ostendat, argu.extra de fi.instru.cum Io. Et vide si agatur reali vel personali actione,extra vt lit.non contest. qm̄ frequenter. item si datū sit ad tempus vtrum tempus sit finitum.25.q.2.§.fi.item vide, si aliqua conditio sit annexa,quæ non sit impleta: quia tunc non valet,extra de condi.appo.verum. vide si satisdedit ꝙ promisit; 4 quia aliàs non valet,de cond. appo.super eo.Et no.† differentiā inter donationem sub conditione & donationem sub modo. Donatio sub conditione non tenet nisi adueniente conditione,siue ea completa: vt ff.de conditio.& demon.l.qui hær.§.vlt. Donatio sub modo est,do tibi mansum,vt me pascas, quandiu vixero:hæc donatio statim tenet & non reuocatur,quādiu mo dus seruatur,extra de condi.app. verùm. in gl. vnde nota diffe-5 rentiam,sæpe tn̄ vnum ponitur pro alio ibidē. No. † 8. casus,in quibus donatio facta ecclesiæ non valet, nec reuocari potest. Primò si sub modo facta est,& conditio deficit, vt iam dictum est.Secundò propter turpe factum appositum, extra de simo.c. de regulari.& c.veniens. Tertio propter dati enormitatem. 13. q.2.si quis irascitur. Quartò propter sequētem procurationem. 17.q.3.quicunq;. Quintò propter recipientiū fraudem.17.q.vlt. constituit.Sextò propter dantis impotentiam, extra de testa filius noster. Septimò propter causæ defectum. extra de renunci.c.ex transmissa.Octauò propter doni immensitatem. 12.q.2. si quos.de seruis.

Item nota quinque vel sex casus, in q̄bus donatio facta alteri p̄t de ri-6 gore iuris † reuocari. Primus,si donatarius in donatorē manus impias iniecerit.Secūdus,si atroces iniurias ei infert. Tertius, si graue rerum suarum ei damnum intulerit.Quartus, si graue vitæ periculū ei inferre præsumpsit. Hos quatuor casus habes extra de dona.c.vlt.Quintus propter ingratitudinem. Sextus si cōditionem sibi apposita appositam non seruauit ibidem.& C. de reuocan.donationi.l.vltima.

Item donatio facta à matre, si transeat ad secundas nuptias, ex tribus casibus potest reuocari. Primus, si filius vitæ suæ insidiatus est. Secundus si atroces manus in eam iniecerit. Tertius, si totius substantiæ molitus est iacturam in authenti de nuptiis. §.mater.Et intellige,ꝙ hæc dictio atrox, tribus causis consideratur.instit. de iniuriis. §.atrox vnde versus. His tribus ex causis iniuria dicitur atrox.Facti,personæ,vel loci de ratione.

Item vide,si priuilegium est concessum ob causam,vtrum cā subsit vel nō,& vtrum fuit causa impulsiua.19.q.2.qui sunt. Itē vide,si renunciauerit facto,vel verbo,dic tunc ꝙ non valet, extra de priuile.Item si abusus fuerit priuilegio nō valet, extra de priuile.vt priuilegia,& de reg.iur.priuilegium.lib.6.item considera diligenter,an propter delictum fecerit se indignum, extra de priuile. tuarum. item si fecerit contra priuilegium. ibidem. item vide si sit generale,vel speciale,vel vnū generale, & aliud 7 speciale:quia † generi per speciē derogatur, vt extra de reg.iur. generi per speciem. lib. 6. item si priuilegium sit alicui damnosum,non valet,extra de deci.suggestum. Not.versus de casibus, quibus perditur priuilegium.Si facis contra, si negligo propter abusum. Delictum damnum pariterq; concessa potestas. Item priuilegium nō valet,in quo continetur, ꝙ aliquis ab oībus sit immunis.idem dic de qualibet scriptura. C. de decurionibus.l. exemplo.& l.vacuatis.& vt breuiter me expediā, vide c.ex ore. de priuilegiis.& de sen.& re iud.inter monasterium,& de fi.instru.inter dilectos.& 72.dist.per totum.

SVMMARIVM.

1. *Testamentum quid sit.*
Testamentum nisi sit vltimum non valet.
Hæres non institutus,testamentum perit.
Furiosi testamentum non valet.
2. *Masculus qui quatuordecim annos non compleuit,& fęmina duodecim testatum facere non possunt.*
3. *Casus in quibus filius potest exhæredari.*
Nemo existens in potestate testatoris potest esse testis.
4. *Miles potest suum testamentum facere coram duobus testibus.*
Testamentum nullus facere potest, qui seculo renunciauit.
Testamentum impugnans priuatur legato sibi facto.

Contra testamentum.

1 Ad faciendum testamenta. Sciēdum † ꝙ testamentum est voluntas solennis, qua protestatur quis de rebus suis post mortem suā &c.13.q.2.placuit.An testm̄ valeat, prius considera,quis fecit testamentum. Et an ſm regulas iuris testatus sit,de numero testium.& ꝙ rogati debent esse, dixi supra in tit.de testi. Testamentum nisi sit vltimum nō valet, extra de celebra.missa.cum Marthe.item vr̄,vtrum illa vltima voluntas sit per aliam posteriorem immutata. & dic ꝙ non valet, vt 12. q. vlt.item testamentum non valet, nisi hæres fuerit institutus. ff. de his quæ in testa. l. vlt. itē si testator fuerit furiosus testamen-2 tum non valet.C qui testa facere possunt.l. furiosum. † Itē masculus,qui quatuordecim annos non compleuit,& fęmina duodecim non possunt testamentum facere.ff.de testa.l. qua ætate. Item nec mutus,nec surdus potest testari.C. qui testa. face. pn̄t. l.discretis.Et intellige de surdo à natura:quia si à morbo,& sciat scribere,bene potest. ibidem.item filiusfamilias non potest etiā de voluntate patris nisi de castrensi peculio. C. de inoffic.testa. l.pen.item infamis ob crimen famosum.l.is cui.ff.de testa.extra de hære.excōicamus. item captus apud hostes si faciat testamētum,non valet.insti.quibus non est permissum facere testamentum.§.vlt. vbi penè omnes prędicti casus sunt in gl.fi.item si pater præterit filium in testamento non valet.ff.de iniusto,rup. & irrito testō.l.nam & si.item si exhæredauit sine causa expressa & 3 vera ac à iure concessa non valet.C.de postu.l.non licet. † Casus autem in quibus filius potest exhęredari habes in auth.vt cū de appel.cog.§.causas.col. 8. Item si testamentum fuerit rasum, seu vitiatum in loco suspecto non valet,extra de cri.fal.licèt.de fide instru.inter dilectos.

Nota,mulier non potest esse testis in testamento. ff de testa.l.qui testm̄. vbi dr̄, mulier in testamento testimonium dicere non pōt.item nemo existēs in ptāte testatoris potest esse testis.ff.eo.titu. qui testa.l.j.item ꝙ omnes

omnes testes sint liberi, & puberes aliàs non valet insti. eo. tit. §. sed cum aliquis. & §. testes. & supra c. contra testes. item nisi testes in fine testamenti se subscripserint non valet. ff. eo. tit. l. hæredes. & illa omnia quæ dicta sunt debent in testamento solenni esse. Et s̄m leges qn̄ pater testatur inter liberos & nepotes, tunc non est necesse, ꝙ tanta solennitas adhibeatur. C. eo. titu. l. hac consultissima. Sed sufficit tunc, ꝙ adhibeantur duo testes.

4 Similiter miles † potest suum testamentum facere coram duobus testibus. ff. de testamen. mili. l. diuus. Nota, nullus potest facere testamentum, qui seculo renunciauit, & aliquam religionē intrauit, & si testamentum fecerit, non valet. 19. quæ. vlti. quia ingredientibus. Nota, si quis dixerit, committo tibi vltimam voluntatem siue dispositionem ego Io. & hæredem quem tu volueris. Si postea testamentum factum fuerit, nō valet s̄m leges. Secus est de benignitate cano. 3. q. 2. vbi dicitur, qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committi, non videtur decedere intestatus. item si aliquid in testamento tibi fuerit legatum, caue ne testamentum impugnes: quia legato priuaberis. C. de codicil. l. vltima. quia nemo debet habere subsidium ab co, quod impugnat, extra de censi. cum olim. Et hæc de testamento sufficiunt.

SVMMARIVM.

1 *Positiones ad quid inuentæ.*
Casus in quibus actor ab actu iudiciali remouetur per positiones minus legitimas.
Negatiua positio quotuplex.
2 *Negans emancipationem recte factam hoc debet probare.*
Bonus & idoneus quilibet præsumitur, nisi contrarium probetur.
Negatiua prægnans quæ dicatur.
3 *Positio si non releuat ponentem, vel prodest petenti, talis positio non debet admitti.*
Traditio nuda non transfert dominium.
4 *Via periurijs non est aperienda.*
Positioni obscuræ & cauillosæ respondere non tenetur reus.
Sententia non potest ferri super re incerta.
5 *Iuramentum calumniæ in quibus præstetur.*
Confessio semper debet conuenire naturali rationi.

Contra positiones.

1 Positiones sunt inuentæ, vt † releuent partes ab onere probandi, præsertim per testes: facilius enim fiunt confessiones, q̄ productiones testium: cum testes idonei vix inueniūtur, & cum labore & expensis producuntur. 4. q. 3. §. item in criminali. Nota sex modis actor ab actu iudiciali remouetur per positiones minus legitimas. Primus modus, si positio fuerit negatiua, probari non potest. Sed qui ponit, necesse habet probare, qđ posuit ff. de prob. l. 2. No. ꝙ negatiua est triplex facti, iuris, & qualitatis. Negatiua facti est duplex, pura & simplex, quæ non habet determinationem loci, vel temporis, vel alicuius rei, & hoc ꝓbari non potest directè, vel indirecte, vt si quis dicat se nunquā citatum fuisse. extra de ele. bonæ. j. Si autem adiiciatur tempus, vel locus, vel aliquid simile: tunc pōt probari indirecte, extra de testi. ex tenore. & c. series. Item negatiua facti probatur, cum habeat affirmatiuam implicitam: vt si dicat, coactus renunciaui, hoc debet probari, extra de renuncia. super hoc. Negatiua iuris

2 bene probatur, vt si negas † emācipationem recte factam, hoc debes probare. ff. de proba. l. ab ea parte. § idē respondeo. si quis negat aliquid iuste factum, debet illud probare. Negatiua qualitatis, vt si diceres, ille non est idoneus, vel legitimus, vel non soluēdo fidelis. hoc debet probare, qui hoc dicit: quia quilibet præsumitur bonus & idoneus nisi probetur contrarium, extra de præsum. dudum. & de seru. non ordi. c. vnico. Item omnis negatiua, quæ includit in se affirmationem, appellatur negatiua prægnans, & talis negatiua probatur propter inclusionem affirmationis, extra de prob. quoniam. de testi. ex tenore.

Secundus modus est, si positio non facit ad causam, vel non est facta super re, de qua agit̄ in libello, non valet, verbi gratia. Si agit̄ de rei vendicatione, & actor petitionem facit super mutuo, de-

3 posito, talis positio non valet. Tertius modus est, si † positio nō releuat ponentem vel non prodest petenti, talis positio nō debet admitti, extra de excep. dilecti filii. Nota differentiam inter secundum & tertium modum. In secūdo licèt positio super re, de qua agitur, non sit probata: tamen monstrat intētionem ponentis. In tertio autem nihil facit ad negocium, de quo agitur. Quartus modus, si est positio pendens ab alia positione, quæ negata est, talis positio non valet. verbigratia. Actor dicit. Pono ꝙ A. tradidit mihi fundum, reus negat hoc. Actor postea producit aliam positionem dicens, pono ꝙ A. tradidit mihi fundū talem, hæc positio non est admittenda ꝑꝑ duo. Primò: quia nō releuat ponentem: quia nuda traditio nō transfert dn̄ium. ff. de acqui. re. do. l. traditio. Secundò: quia pēdet ab alia, quæ fuit negata. Vnde si reus ad istam quæ à negata dependet respōderet,

4 posset de facili periurium incurrere. Sed iudex debet † caute præcauere, ne det viam periurijs, extra de iureiur. si verò. Quintus modus, si positio est implicata, quæ fit, qn̄ aduocatus duas positiones format sub vna interrogatione sic, ꝙ altera pars est vera & altera falsa. & is qui intertogatur credit posse simpliciter respondere. Exemplum. Pono te comedisse in ecclesia, comedisti & ecclesiam non intrasti, non potes respōdere ꝙ sic; quia hodie ecclesiam non intrasti, nec potests dicere ꝙ nō: quia aliàs non comedisses. Est ergo regula, sicut reus certū habet dare responsum, ita actor certam debet facere positionem. Si verò positio obscura vel cauillosa fuerit, reus respondere non tenetur, in Specu. tit. de posi. §. 7. versi. 3. quoq;. & ver. 14. quia super re incerta non potest ferri snīa. 11. q. 3. graue. nec licèt aliquem fratrem suum circūuenire circūscriptione verborū. 22. q. 4. vnusquisq;. dicat ergo, vel positionem facias declarari, vel te nō admitto: & si sint positiones duæ, vel vna implicata, de illa vnam partem diuisum proponat: vt pono te hodie comedisse, ad illā respondeat reus, credo, vel non credo. postea procedat ad aliā, & dicat. pono te hodie intrasse ecclesiam. ad illam positionem potest responderi. non intraui. Item aliud exemplum. Pono ꝙ possides ecclesiam sancti Viti pertinentem ad monasteriū sancti Petri, ibi implicant̄ duo. vnū, ꝙ reus possideat ecclesiā sācti Viti, & ꝙ ecclesia beati Viti pertineat ad monasteriū sancti Petri. ideo debent fieri duæ positiones. Sextus gradus est, si sit positio super articulo procedente de eadem re, quod non est ponē-dum. Nam tunc fortasse negauit, quod modo confitetur, tanq̄ nauta nauigans contra ventū non est audiendus, in auth. de his qui ingre. ad appel. § j. colla. 2.

Nota, in causa ciuili debet respondere reus positionibus s̄m credu-

5 litatem: quia † in talibus præstatur iuramentum calumniæ, qđ est s̄m credulitatem. Sed in causis debet respōdere ex certa sciētia: quia in talibus præstatur iuramentum de veritate dicēda, extra de iura. calum. statuimus. lib. 6. No. confessio semper rationi naturali debet conuenire. vnde si aliquem dico filium meum, & ætas non patitur, non valet confessio. ff. de interroga. actio. l. confessionibus. §. & si. Item si formidine tormentorum fateatur aliquis contra me, talis confessio mihi non præiudicat: nisi postea formento liberatus in eadem confessione persistat. ff. de quæstio. l. j. §. si quis. Item quæritur, vsquequo in causa positiones fieri possent & debent. Respondeo, quousque renunciatum fuerit testibus, probationibus & instrumentis, & hęc de positionibus sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Sententia quid sit.*
2 *Sententia lata die dominica, vel alio tempore feriato, etiam partibus consentientibus, non valet.*
Genera absentiarum quot sint.
3 *Appellans non auditur, nisi veniat iudice adhuc sedente pro tribunali.*
4 *Sententia in qua mortuus condemnatur est nulla.*
Sententia lata ab excommunicato non valet.
5 *Sententia per surreptionem lata est nulla.*
6 *Retractari potest sententia de nocte lata.*
Iudex si sedendo non tulerit sententiam, est ipso iure nulla.
7 *Sententia in omni causa nunquid possit ferri sine scriptis de consensu partiū.*
Sententia lata contra minorem 25. annis sine tutoris auctoritate est nulla.
Sententia à non suo iudice lata an valida.
8 *Seruus si sententiam tulerit, nulla est ipso iure.*
Hæreticus, Iudæus, vel alius fidei inimicus non potest sententiam ferre in Christianos.
Iudicis secularis nulla est sententia super re ecclesiastica.
9 *Sententiæ quæ sine appellatione rescinduntur quæ sint.*
Tramites iudicii qui sint.
10 *Lis nisi prius fuerit contestata, nulla est sententia.*
Casus in quibus valet sententia lite non contestata.
11 *Sententia lata per falsos testes vel per falsa instrumēta quando retractetur.*
12 *Iudites pœnam pecuniariam possunt remittere ratione paupertatis.*

Contra sententiam.

1 Sententia est diffinitio iudicialis † quę cōtrouersijs finē imponit pronunciatione iudicis condemnationem vel absolutionem continens, vt si dicat iudex. visis & auditis confessionibus & allegationibus vtriusq; partis, necnō attestationib. ab actore & reo productis diligenter inuestigatis: & intellectis cōsilio habito iurisperitorum, talem condemno vel absoluo & c. vt patet. j. q. j. in primis. & extra de sequest pos. c. j. in Spec. titu. de sent. §. vt autem. ver. nos itaq;. Qm̄ autem sententiæ diuersæ à iudicibus proferuntur, quarum aliquæ ipso iure sunt nullæ, aliquæ per restitutionem in integ. aliquæ per appellationem interpositam, aliquę per supplicationem retractantur. Ideo contra snīas aliqđ videamus. Et primò contra illas, quæ sunt ipso iure nullæ, à quibus non valet appellari, extra de vita & honesta. clerico. cum ab

2 omni. † Item sententia lata die dn̄ica vel alio tempore feriato non valet, etiam partibus consentientibus, extra de fer. c. vlt. ff. de fer. l. si feriatis. Item si tempore messium vel vindemiarū cōpellatur

pellatur quis litigare exceptione prius posita, si snīa lata fuerit: ibidem. Item sententia lata contra absentem non contumacem non valet. 3. quæstio. 9. caueat. Pro illo nota quinque genera absentiarum.

Prima est absentia probabilis & necessaria: vt inimicitia. Secūda est probabilis tantum: vt in studio. Tertia necessaria tantùm: vt in relegato. Quarta est voluntaria: vt in mercatore. Quinta est per cōtumaciā. Hæc quinq; habes. ff. de in integ. rest. l. vlt. In prima restituuntur ad totam causam. C. de procu. l. quia absente. In secūda si non fuerit defensus appellans auditur. C. qūo & qn̄ iudex. l. ab eo. In tertia cognita causa subuenitur. In quarta non restituitur, sed læditur per sententiam, de re iudi. l. de vnoquoq;. Item

3 † quintò non auditur appellans, nisi veniat iudice adhuc sedente pro tribunali. ff. de in integ. resti. l. pen. Alios casus absentię & contumaciæ habes, extra vt lit. non contest. qm̄ frequenter. Itē nulla est sententia, si duo, vel plures sint iudices, & vnus sine altero procedit, nisi in delegatione contineatur, ꝙ alter sine altero procedat sine mandato coniudicis absentis, extra de off. iud. deleg. prudentiam. Item si duo iudices diuersas proferunt sentētias, tenet pro reo, non pro actore, nisi in causa fauorabili: vt in matrimonio vel testamento hoc est verum, si ex ordinaria iurisdictione procedit. Si verò ex delegata. ex vtroq; sententia pēdet in arbitrio delegantis: & si ex compromisso, neutra debet habere vigorem, extra de sent. & re iudi. duobus. Item nulla est sentētia, si certum terminum superior assignauerit, infra quem debet sententiare, & iudex post datum terminum sententiauerit, nisi terminus de consensu partium prorogetur, extra de offi. deleg. de causis. Item nulla est sententia, nisi pars, cōtra quam lata est, tribus edictis, vel vno peremptorio fuerit reuocata. 24. q. 3. de illicita. & c. de excōicationis. & si non inuenitur citādus, nihilominus ad suam domum debet citatio dari: & sui amici requirendi sunt, an sit aliquis, qui velit eum defendere, aliter snīa non valet, extra de do. & contu. causam quæ. & ibi in gl. & c. fin.

4 Item † nulla est snīa, in qua mortuus condemnatur. ff. de sent. quæ sine appel. rescin. pos. l. pe. intellige nisi in casibus exceptis: vt in crimine hęre. 24. q. 2. sanè. Item nulla est sententia, quę cōtinet præceptum impossibile: quia nemo ad impossibile obligatur, in regula nemo. extra de reg. iur. lib. 6. Itē snīa lata ab excōicato non valet, extra de sen. & re iud. ad probandum. Item snīa nulla est, qn̄ libellus non est oblatus. extra de libel. ob. c. j. 2. & 3. intellige nisi sint breuissimæ lites, & maximè vilium personarum. Item nulla est, quæ cum falso procuratore est lata. extra de do. & contu. in nostra. Tenet tn̄ sententia, quousq; falsitas fuerit detecta. vt ibidem, & extra de rescript. ex parte. Item snīa lata ꝯ furiosum non valet. ff. de re iud. l. furioso. Item snīa nulla est, nisi lata fuerit super certa quantitate, intellige qn̄ agitur sub certa specie. insti. de act. §. curare. Item nulla est, qn̄ iudex ad certam rem datus de alio pronunciat, extra de offi. iud. deleg. ex literis.

5 Item † nulla est, si per surreptionem lata est 35. q. 9. veniam. extra de rescript. ad audientiam. 2. in gl. ver. in irritum. Item nulla est contra fiscum absente eius aduocato. ff. de iure fis. l. si fiscus. secus si contra priuatum lata. Item nulla sententia est cōtra manifeste absentem, cuius aduocato vel procuratori vel eius aduersario datur pecunia, vt se vinci patiatur. C. de aduoc. diuer. iudi. l. j. Item nulla est sententia iudicis delegati, qui nō est 18. an. extra de. off. deleg. cū vicesimum. intellige nisi princeps ex certa scientia causam minori committat. Item si ordinarius 25. annum non attingat ibidem. Quandoq; sententia est aliqua, quādoq; retractatur per appellationem & c.

Quando dies est assignata ad sententiandum, si iudex alio die sentētiauerit partibus ignorātibus, vel etiam vna parte per appellationem retractatur. ff. de rit. nup. l. palam. Item si locus est assignatus, & iudex alio loco sententiauerit. C. de sen. & interlo. om. iud. l. si per erro-

6 rem. Item † snīa lata de nocte potest retractari, extra de offi. iudi. deleg. consuluit. Item snīa de conditione de futuro ferri non debet, lata non tenet, sed per appellationem quandoq; retractatur, extra de appella. præterea requisisti. & extra de sen. excom. à nobis. 2. q. 6. biduum. Item snīa illa retractatur, si iur̄m calūniæ exactum in causa fuerit, & nō pręstitum. C. de iura. cal. l. 2. Item snīa lata pro vel contra filiumfa. existentem in iudicio sine cōsensu patris potest retractari per appellationem ff. de iudi. licèt. & l. si debitor. Item sententia nulla est ipso iure, si iudex eam nō sedendo tulerit. 3. q. 3. §. spatium. Item nisi sententia lata fuerit in scriptis nulla erit. 2. q. j. in primis. extra de probat. qm̄ contra falsam. Istud fallit in casibus. Primus est in vilibus personis. Secundus est in leuibus criminibus. ff. de accu. l. leuia. Tertius in cā matrimoniali, extra de test. Albericus. & alii quidam dicunt, ꝙ

7 † sententia potest ferri sine scriptis in omni causa de consensu partium: sed hoc relinquo disputationi. Item si episcopus inter subditos suos cognoscit, non est necesse sentētiam ferri in scriptis. 11. q. j. si quisquam. nisi causa sit criminalis. ibidem. Item sententia nulla est, licèt scripta sit à iudice, nō tn̄ recitata. C. de sen. ex breuic. recitan. l. j. immo nulla est, si eam iudex nō per se, sed per alium recitauerit. ibidem. l. vlt & extra de consue. ad nostrā. Item nulla est sententia lata contra minorem 25. annis sine curatoris auctoritate. C. de his qui le. perso. in iudi. stan. non habēt. l. j. 2. & 3. nisi in causis spiritualibus, puta matrimoniali, quā minor per se potest tractare, extra de resti. spol. ex parte. Sententia autem pro eis lata tenet. C. de procura. l. non eo minus. Itē sententia à non suo iudice lata non valet, extra de cōsue. ad nostrā.

8 & de iudic. si cleri. Item † si seruus sententiam tulerit, ipso iure nulla est. 3. q 7. c. j. & extra de rescrip. sciscitatus. Itē nulla est snīa per mulierem lata ibidem. & ff. de reg. iur. l. 2. aut nisi consuetudine approbata: vt extra de arbi. dilecti filii. aut à principe. 2. q. 5. in omnes. Item sententia ab hæretico, Iudæo, vel alio fidei inimico non valet contra Christianos, extra de hære. excōicamus. Item nulla est snīa ex parte iudicis: quia iudex est ingenuus, vel seruus, & non potest militare, vel habet centum aureos. C. de peda. iudi. l. 2. ff. de arbi. l. non distinguemus. Item nulla est snīa, si iudex secularis super re ecclesiastica iudicabit, extra de fo. cōpetenti. si diligenti. Item sententia lata post aliam diffinitiuam per appellationem non suspensam est ipso iure nulla. 2. q. 6. §. diffinitiua. Excipiuntur quidam casus ab hac regula, quos require de sen. & re iudi. c. inter monasterium. & extra de rest. in in-

9 teg. cum ex literis. Sunt † etiam sententiæ quæ sine appellatione rescinduntur: vt in causa matrimoniali, quæ nō transit in rē iudicatam, extra de sent. & re iudi. lator. Quandoq; est nulla ratione loci inhonesti, in quo lata est sententia, extra de appella. qua fronte. Item ratione ordinis non seruati: quia iudex debuit condemnare procuratorem & condemnauit dominum. C. de senten. & interlo. om. iudi. l. j.

Nota tamen, in criminibus condemnatur dn̄s nō procurator. C. de iureiur. l. vlt. Quandoq; condēnatur procurator non dn̄s, extra de prob. licèt causa. extra de fide instr. inter dilectos. Item nulla est sentētia si aliquid de septem tramitibus iudicii omittatur, vel peruertatur. Primus trames, vt libellus detur. extra de libelli obla. c. j. & 2. Secundus est litis contest. extra de lit. contest. c. vnico. Tertius, vt de calumnia iuretur, & de veritate dicenda in causis spiritualib. extra de electione. dudum. Quartus, vt depositiones testiū scribantur, extra de proba. qm̄ contra falsam. C. de sent. & interlo. om. iud. l. prolatam. Quintus, vt publicentur: vt in d. l. prolatam. Sextus, vt snīa feratur in scriptis. 2. q. j. in primis. & c. longam. Septimus, vt sententia feratur à iudice sedente pro tribunali. C. de sent. ex breuiculo recitan. l. j. & 2. Item nulla est sententia, si contra ius est prolata. 2. q. 6. § diffinitiua, extra de sen. & re iudic. c. j.

10 Item † nulla est sententia, nisi prius lis fuerit cōtestata, extra vt lit. non contest. per totum. Et sex casibus exceptis, de quibus valet sententia lit. non contest. Primus, si agitur de electione prælati confirmanda, vel cassanda. Secundus, si agitur de matrimonio criminaliter, & is qui conuenitur malitiose se absentauerit, & contumax sit. Tertius, si agitur de crimine per modum inquisitionis. Hos tres casus habes, extra vt lit. non contesta. qm̄ frequenter. & de accu. qualiter & qn̄. Quartus habetur. extra de iureiur. ad nostram. Quintus est actore per contumaciam absente reo præsente & petente se absolui, extra de do. & contu. sextum habes de sen. excom. à nobis. vbi dicitur absolui potest post mortem pęnitentia non peracta, si pęnitentiæ signa apparuerint in eo viuente. Item nulla est sententia, si lit. non contest. testes fuerint recepti, nisi in casibus. Primus, si timeatur de morte testium. Secundus est de absentia diuturna. Tertius, si cognoscitur de electione prælati. Quartus, si per appellationem senten-

11 tia potuit retractari. ff. ad Trebell. l. saluo. Item † sententia lata per falsos testes, vel per falsa instrumenta quandoque retractatur per appellationem, quandoque per in integrum restit. ff. de re iudic. l. diuus. & C. de tempo. in integ. resti. l. superuacuam. extra de proba. licèt. & de procu. in nostra. C. ad leg. cor. de fal. querela. Item si ex falsis allegationibus sit lata ff. de iudic. l. si prætor. Tales autem sententiæ valent, quousq; falsitas fuerit reuelata extra de procur. in nostra. Nota, sententia cōtra absentem lata, si absens per breue tempus iustā causam absentiæ suæ probauerit, ipsa sententia per restitutionem in integrum p̄t retractari, extra de resti. in integrum. ex literis. extra de sent. & re iudi. cum Bertoldus. C. de procu. l. quia absente. & ff. de admini. tut. l. scire oportet. §. sufficit. vbi dicitur, si quis propter ęgritudinem, vel aliam necessitatem, puta maris, vel hyemis vel incursum latronum, aut similem causam in constituto tempore venire non potest, ei est ignoscendum: qm̄ sentētia retractatur in causa criminali. vide. 4. q. 5. quisquis. de do. & contu. veritatis.

12 Nota † iudices pęnam pro sentētia pecuniaria, quæ mulcta vocatur, possunt remittere ratione paupertatis. C. de modo mul. l. eos. Et hæc causa breuitatis sufficiunt.

SVMMARIVM.

1 *Appellationes quandoque frustratoriæ fiunt contra sententiam.*
Appellatio quid sit.
Appellari non potest à senatu principis.
Ecclesia comparatur senatui.

Appellatio

Appellatio facta à sententia arbitri non valet.
2 *Contumacis appellatio non valet, nisi venerit adhuc iudice pro tribunali sedente.*
Pœna & mulcta differunt.
3 *Appellatio debet fieri gradatim de minore iudice ad maiorem, aliter non valet.*
4 *Regularis persona si appellat, ne corrigatur, talis appellatio non valet.*
5 *Merus executor quis dicatur.*
Mixtus executor quis sit.
6 *Casus in quibus potest appellari à mero executore.*
7 *Pactum si fuerit factum inter partes, ne ab altera appelletur, non valet appellatio.*
Generali appellationi quandoque defertur.
Condemnatus de falsa moneta non potest appellare.
8 *Appellatio facta ab officiali ad episcopum non valet: quia eorum consistorium idem dicitur.*

Contra appellationem.

Quoniam contra sniam † appellationes quãdoq; frustratoriè fiunt. Ideo post tractatum de sententiis de appellationibus videamus. Appellatio est à minori iudicio ad maius tribunal prouocatio iniqui graminis, vel iniquæ sniæ querelam continens. ff. eo. ti. l. j. Si appellatur à iudice principali vel à cur. non valet. 9. q. 3. c. ipsi sunt. & c. patet. Item à Senatu Principis appellari non potest. ff. à quibus appellare non licet. l. j. Item à sententia Papali: quia ecclesia comparatur Senatui. Item appellatio facta à sententia arbitri non valet. 2. q. 6. à iudicibus. & C. de arbi l. j. & ff. de arb. l. nõ distinguemus. Item contumacis † appellatio non valet, extra eo. titu. per tuas. nisi venerit adhuc iudice pro tribunali sedente. ff. de in integr. resti. l. diuus. Item qñ appellatur à grauamine, appellatio non valet, nisi coram iudice grauaminis causa probabilis prætendatur, extra de app. cordi. lib. 6. Appellatio extra iudicium infra 10. dies à tẽpore cognitionis grauaminis in scriptis fieri potest, intellige nisi appelletur iudice adhuc sedente pro tribunali: tunc sufficit viua voce appellare ab iniqua sententia. ff. eo. titu. l. 2. Item appellatio non valet facta ab illo qui sub notorio crimine conuictus ad pœnam condemnatur, extra eo. titu. Romana. lib. 6.

Nota differentiam inter pęnam & mulctam, pęna statuitur à lege: sed mulcta infligitur ab arbitrio iudicis. Item appellatio non valet, qñ appellans consentit post appellationem coram illo iudice à quo appellauit litigare, vel aliud facere, extra de offic. iudic. deleg. gratum. Item appellatio non valet, nisi appellans infra annum, vel ex causa rationabili infra biennium fuerit eam prosecutus, extra eo. tit. cum sit Romana. & auth. ei qui. C. de tempo. app. Et intellige nisi iudex largius tempus fuerit moderatus. ibidem: & intellige infra dictum terminum app. debet prosequi. c. oblatæ. versi. pars appellata. Item † appellatio debet fieri gradatim de minore iudice ad maiorem, aliter non valet, extra eo. ti. dilecti filij. tñ appellatur ad Papam omissis mediis, eo. tit. si duobus. & c. Romana. lib. 6. Tñ ſm leges si appellatur ad Principem omissis mediis, princeps remittit appellationem, ad quem debuit appellare. ff. eo. tit. l. Imperatores. Item appellatio non valet, nisi fiat infra 10. dies à tempore datæ sententiæ. 2. q. 6. anteriores. extra de testi. significauerunt. Et dies in quo sententiatũ est connumeratur. eo. tit. 2. q. 6. anteriores. in glo. 2. Item si tertiò à diffinitiua fuerit appellatum. illa appellatio non valet. 2. q. 6. si quis. extra eo. tit. c. directæ, sed contra videtur. j. q. 6. quoties, vbi dr̃, quoties se putauerit quis grauari appellat. Solutio, illud quoties exponitur ibi secũdo à diffinitiua, vel quoties grauetur interlocutoria, toties appellatur ſm canones non ſm leges. † Nota, si persona regularis appellat, ne corrigatur, non valet appellatio, extra eo. tit. ad nostram. hoc nisi corrigẽs modum excedat. eo. titu. de priore. & c. cum speciali. Item appellatio non valet, qñ est facta contra ordinationem ecclesiæ. puta ne fiat electio, vel ne procureтur aliqua euidens vtilitas ecclesiæ. Intellige, nisi assignata fuerit aliqua iusta causa appellationis, extra de his quę fiũt à maio. par. ca. ex ore. & extra de elec. cum à nobis. Item ab excõicatione non appellatur, extra de se. & re iu. ꝙ ad consultationem. & extra eo. ti. nouit. Item à mero executore non appellatur, à mixto autem appellatur, nisi admittat legitimam exceptionem. & hoc si partem grauauerit, extra eo. titu. dilecto. & c. vt debitus honor. † Nota, merus executor dr̃, qñ sententia lata est ab aliquo iudice ordinario, & ille iudex mandat alteri, vt illam sententiam exequatur, talis executor dicitur merus. Ille nõ debet audire aliquas exceptiones, nec de snia se aliquid intromittere, nisi sciret sniam esse malam, puta per falsos testes, & p falsa instrumenta latam: tunc enim si excipiatur coram eo debet superiori referre, extra de sent. & re iud. decętero. & de crimi. fal. super eo. Mixtus autem dicitur, qui habet aliquam negocii executionem annexam: vt cum iudex ordinarius mãdat alicui dari beneficium dato super illo negocio executore coram tali proponi possunt exceptiones & appellare ab ipso quantũcunq; absolute scribatur à Papa. 25. q. 2. c. dicenti. §. & si non cognitio. extra de rescrip. cum adeo.

Nota, quamuis regula iuris sit, ꝙ à mero executore appellari non potest. † Excipiuntur tñ octo casus. Primus, si modum excedit in exequẽdo, extra eo. tit. nouit. extra de offic. iudi. deleg. super quæstionum. Secundus, qñ partem iudicis vult assumere, extra de offic. iudic. deleg. pastoralis. Tertius, si dolo aliquid faciat. ff. de re iudi. l. 3. §. si executor. Quartus, qñ executori opponitur excõicatio. 11. q. 3. excõicatos. & c. excõicato. Quintus, qñ facta est innouatio super eo, de quo agitur: nam tunc ordo mutatur. ff. de re iudic. l. j. Sextus, si exequẽdo tempus quadrimestre præueniat executor. C. de execu. rei iudi. l. vlt. Septimus, si executor male interpretatur sniam. ff. de app. l. ab executore. Octauus, qñ exceptio peremptoria opponitur, per quam sententia nulla esse dr̃, si eam executor admittere noluerit. Vnde ab ipso appellatur. C. de procu. l. licèt. quia audire debet, sed nõ cognoscere de causa, sed debet referre superiori, extra de offic. deleg. pastoralis. Item appellatio facta, ne scilicet publicum, seu notorium puniatur, nõ valet, extra eo. tit. cum sit Romana. extra de vsu. ꝗ perniciosum. Notorium dr̃, quod patet per sniam aut cõfessionem in iure factam aut rei euidentiis, extra de coha. cleri. & mu. quæsitum. & c. vestra. † Item appellatio non valet, si pactum fuerit factum inter partes, ne ab altera appelletur. 2. q. 6. si autem. Item si appelletur, ne excõicatus absoluatur, non valet appellatio, extra eo. tit. qua fronte. Item appellatio generalis non valet, eod. titu. consuluit. qñq; tñ generali appellationi defertur, eo. tit. cum sit Romana. in gl. super sumpto vocabulo. Item de falsa moneta cõdemnatus non potest appellare, extra de iureiur. quãto. in gl. circa prin. Item si appellatur à grauamine, & iudex illud reuocat, seu reuocare velit, non valet appellatio, extra eo. tit. cum cessante. item. si quis appellat super eo, quod fieri procurauit, non valet 2. q. 6. si autem. Item si quis in vna causa tertiò appellauit, nõ valet. ibidem. C. ne liceat in vna. per totum. Itẽ † appellatio facta ab officiali ad episcopum, non valet: quia eorũ consistorium idem dr̃, extra eo. tit. cum dilecti filii. c. Romana. lib. 6. Itẽ appellatio non valet, nisi appellans exprimat nomen mensis, & nomen iudicis à quo appellauit, & nomen dignitatis vtriusq;, & causam quare appellauit. & ibi vide formam apppellationis concipiendæ. & hæc de appellationibus dicta sufficiunt.

S V M M A R I V M.

1 *Perperam & minus canonicè pluries in electionibus prælatorũ proceditur. Articuli 42. quibus electio vitiatur.*
2 *Electio clandestina non tenet.*
3 *Electus patiens defectum in ordinibus cadit à iure suo.*
4 *Electio non facta secundum formas traditas non valet.*
5 *Electio de persona incerta vitiatur.*

Contra electionem prælatorum.

Quoniam pluries in electionib. prælatorũ † tam minoris ꝗ maioris minus canonice & perperam proceditur, pp quod ecclesiæ Dei sæpius graue dispendium patiuntur, & tñ modicam incurrũt lęsionem: vt cum his oporteat ad appellationis subsidiũ conuolare, ideo de electione prælatorũ aliquid videamus. Nota ergo 42. articulos, quibus electio vitiatur. Primus, si fiat electio post appellationem legitime interpositam, extra de elect. & electi potesta. consideramus. Secundus, si fiat electio ab excõmunicato, eo. titu. venerabilem. Tertius, si fiat à suspenso nõ valet. eo. titu. cum inter. & extra de consue. cum dilectus. Quartus, si fiat per abusum secularis potestatis, eod. titu. quisquis. Quintus, si fiat à minori parte cap. C. eod. titu. Romana. Sextus, si non fiat à maiori vel saniori parte capituli. eod. titu. congregatio. Septimus, si electus præstet assensum electioni, siue antequam eligatur. eod. titu. cum post petitam. Octauus, si electio fiat per laicos. eo. tit. c. quisquis. & c. massana. Nonus, si fiat ad clamorem populi. eo. tit. querelam.

Decimus, si fiat electio corpore prælati mortui nondum tradito sepulturæ, eo. titu. bonæ memoriæ. Vndecimus † si fiat electio clãdestina, eo. titu. quia pp. Duodecimus, si electus habeat duo beneficia curã animarum habentia sine dispensatione. eo. titu. dudum. 2. Tredecimus, si fiat post tempus trium mensium in ecclesia cathedrali, eo. titu. innotuit. Decimusquartus, si fiat electio de idiota, eod. titu. quoniam quidem. Decimusquintus, si fiat de illo, qui est leuis vitæ, eod. titu. cum in cunctis. Decimussextus, si fiat cõtra formam traditam eis, eod. titu. cum dilectus. Decimusseptimus, si fiat electio habito consilio & colloquio cum eligendo, vel cum amicis suis. eo. tit. nosti. Decimusoctauus, si fiat electio de minori 20. annis, eo. tit. cum in cũctis. Decimusnonus, si electus ingerat se administrationi ante confirmationem, eod. titu. nosti. & c. qualiter.

Vicesimus, si post publicationem votorũ nõ sequatur electio, eod. titu. in Genesi. Vicesimusprimus, si cõmissa est simonia etiam electo ignorante,

eo. tit. si alicuius. Vicesimussecundus, si metropolitanus non examinat personam electi & formam electionis. eo. c. cum ecclesia. Vicesimustertius, si † electus patiatur defectum in ordinibus, eo. tit. c. dudum. Et si electus fuerit intrusus, eo. titu. quisquis. Vicesimusquartus, si eligatur, qui postulari debet, eod. tit. innotuit. & de postu. c. vlt. Vicesimusquintus, si electionem, vel postulationem volunt innouare post cassationem. extra de postul. gratum. Vicesimussextus, si compromittitur in septem, & tres eligant vnum de illis, & alii tres extraneũ electioni. Prima valet, dummodo ipse consentiat, eo. tit. cum in iure. Vicesimusseptimus, si proceditur ad secundam electionem prima nõ cassata, non valet, eo. titu. consideramus. & c. auditis & intellec. Vicesimusoctauus, si fiat per surreptionem, eod. titu. cum dilectus. Vicesimusnonus, si fiat aliquo contempto, eod. titu. bonę memoriæ 2. vbi dicitur. cõtemptus vnius plus nocet, quam contradictio multorum.

Tricesimus, si peccant in numero, eod. titu. cumana. & c. in Genesi. Tricesimusprimus, si mandatur, ꝙ electio fiat de consilio aliquorum, & sic illis irrequisitis non valet, eo. tit. cum in veteri. Tricesimussecundus, si fiat † electio ſm formas traditas, eo. tit. quia pp. Tricesimustertius, si indignus eligitur, electio non valet, & eligẽtes priuentur potestate eligendi illa vice. eo. tit. scriptum. eo. tit. cum inter canonicos. & c. cum innotuit. Tricesimusquartus, si non fiat electio in ecclesia cathedrali, vitiatur: sed illud est de honestate & consilio, non præcepto. eod. titu. cum terra. Tricesimusquintus, si qui non est monachus eligatur in Abbatem. eo. titu. cum ad nostram. Tricesimussextus, si non professus eligitur in Abbatẽ. eod. titu. magistrum. & c. cum causam. Tricesimusseptimus, si fiat electio conditionalis. puta eligo in decanum si vult, vel sub alia conditione. eodem titu. lib. 6. cap. in electione. Tricesimusoctauus, si electio fiat sub alternatione & distinctione, vt eligo illum, non valet. ibidem.

Quadragesimus, si electio † fiat de persona incerta. puta eligo quem cãtor eligit: ibidẽ. Quadragesimusprimus, si illi, quibus interdictũ est, ne eligant sine licentia superioris, si elegerint, nõ valet electio. eo. tit. eis quibus. Quadragesimussecundus, si aliqui intersint electioni, qui non sunt de capitulo, nisi dicant causam, quare debeant interesse electioni, non valet. eo. tit. quia propter.

S V M M A R I V M.

1 *Præscriptio & vsurpatio in quibus differant. Præscriptionis quot species.*
2 *Casus 30. in quibus non currit præscriptio.*
3 *Limes prædiorum pręscribi potest.*
4 *Præscribi non potest contra iura ciuitatis.*
5 *Præscriptio non valet nisi per possidentem fuerit opposita. Interruptio quot modis fiat.*
6 *Præscriptio vel vsucapio cuiuscunque longi temporis vel breuis non valet, nisi quinque interueniant.*

Contra præscriptionem & vsurpationem.

Quia reus per præscriptionem vel vsurpationem infestationem actoris sæpius elidit. ideo de eis nunc dicẽdum est. Primo quid sit, & quot species habeat † in quibus differant, & qñ non concurrant. Duæ sunt spẽs præscriptionis, vna longi temporis: vt 10. anno. inter pręsentes, vel 20. inter absentes. Alia longissimi temporis: vt 30. vel 40. anno. Præscriptio est 40. anno. necessaria contra oẽs ecclesias, etiã si vna ecclesia præscribat contra aliam. 16. q. 3. quicunque. & §. quas actiones, extra de præscrip. de quarta. & c. ad aures. Ab hac regula excipitur primaria ecclesia, contra quam non currit pręscriptio, nisi spatio centum anno. 16. q. 3. nemo. extra eo. titu. ad audientiam. Præscriptio proprie locum habet in mobilibus. Vsucapio verò in immobilibus. Item vsucapio completur triẽnio, præscriptio verò non.

Et nota † triginta casus, in quibus nõ currit præscriptio. Primus contra obedientiam. eo. tit. cum non liceat. de consue. cum T. venerabilis. Secundus cõtra procurationem, quæ datur ratione visitationis, extra eo. c. cum ex offi. ver. nos ergo. nõ tñ ex officio, sed bona ratione institutionis vel cõsuetudinis. 18. q. 2. seruitium. Tertius, si laicus possideat decimas, quas de iure detinere non põt: eas nulla valet præscribere ratione. Iste casus est grauissimus punctus contra nos, qui est in tota Theologia: cum nullus dat decimas, cui debet dare: & tñ oportet, ꝙ decimæ dentur: vt extra de decimis. c. j. & c. quamuis. & c. vlt. 16. q. 3. placuit. Quartus contra matrimonium illicitè contractum, extra de consan. & affi. non debet. Quintus contra votum, extra de regula. sicut. Sextus in publicis successionibus & in agrorum possessionibus quò ad colonum, nec contra hominem liberum. 16. q. 3. §. eps. Septimus tempore vacationis ecclesiæ. eo. tit. c. j. & 2. & c. cum nobis. Octauus tẽpore hostilitatis publicæ. eo. tit. ex transmissa. 16. q. 3. c. j. actione. & c. porrò. Nonus contra neruum ecclesiasticæ disciplinæ, extra de consue. cũ inter vos. extra de elec. cum causam.

Decimus super limites diocesis vel parochiarũ. eo. tit. quia iudicãte. 16. q. 3. licet. & † tñ limes prædiorum præscribi potest, eo. tit. sanctorum. 16. q. 4. volumus. Vndecimus in rebus, quæ de iure cõi possideri nõ possunt. 13. dist. illud & 100. dist. cõtra morem. Duodecimus in iure spirituali iniusto titulo acquisito, extra de transac. præterea. Tredecimus contra viam publicam ff. de via public. l. viam. Decimusquartus contra rem arrestatam, insti. de vsucapi. §. j. & §. res fisci. Decimusquintus contra opus publicũ. C. de operibus publi. l. præscriptio. Decimussextus contra rem præsidi traditã contra legem repetundarum. ff. ad l. Iul. repetun. l. quod contra. Decimusseptimus contra rem pupilli non venit præscriptio. C. in quibus causis in integr. resti. l. vlti. & l. adolescentiæ. Decimusoctauus contra fundum dotalem. ff. de fundo. l. si fundus. Decimusnonus contra vxorem pro dote de necessitate matrimonij, nisi maritus vergat ad inopiam, extra de empt. & vendi. peruenit in glo. circa princi.

Vicesimus in rebus, quæ sub certa die vel cõditione debentur, nisi à tempore vel conditione C. de præscrip. 30. anno. l. cum notissimi. Vicesimusprimus contra ecclesiam tempore suspensionis pręlati. extra de concess. pręben. c. quia diuersitatem. Vicesimussecundus contra filiosfamilias, quãdiu sunt in potestate patris. C. de anna. excep. l. j. §. vlti. Vicesimustertius, si ipsi prælati male alienant. 16. q. 3. c. si fa. Vicesimusquartus, quandiu prælatus est hæreticus, extra eo. tit. c. j. Vicesimusquintus ex tẽpore quo quis causa iusta impeditus non potest agere. C. de anna. excep. l. j. §. fin. de appel. ex ratione. & de elect. ne pro defectu. extra Vicesimussextus de rebus furtiuis vel alio modo vitiose possessis, eo. tit. vigilanti. & c. vlti. Vicesimusseptimus contra † iura ciuitatis. C. de aqueduc. l. diligenter. in fi. Vicesimusoctauus. res filii à patre alienata non præscribitur spatio 30. annorum. C. de anna. excep. l. j. §. vlti. Vicesimusnonus præscribere non possunt colonus, conductor, inquilinus, vsufructuarius. 16. q. 3. clerici. & cap. seq. extra eo. tit. si diligenti.

Vltimus, nullus præscribit, quod nomine alieno possidet, extra de reg. iu. sine possessione. lib. 6. Ideo nec creditor præscribit pignus. ff. de vsu. l. non solum. † No. præscriptio non valet, nisi per possidentem fuerit opposita, extra eo. tit. causam. extra de proba. ex literis. Itẽ no. præscriptio non valet, si fuerit interrupta, extra eo. tit. illud. in fi. Interruptio autẽ fit duobus modis. s. naturaliter per inundationem maris vel fluminis. ff. de acqui. pos. l. qui vniuersas. §. item ꝙ à. Item quotiescunq; per violentiam, eiectionẽ, vel depulsionem. ibidẽ. & C. de vsuc. l. naturaliter. Ciuilis interruptio fit quatuor modis, Primo in iudicio. s. per libellũ principis oblatum. & hoc tantum valet in annalibus actionibus, quæ per hoc perpetuãtur. C. qñ lib. princi. obla. lit. contest. fa. No. præscriptio, vel vsucapio † cuiuscunq; temporis longi vel breuis non valet, nisi interueniant ista quinq; quæ continentur in his versibus. Non vsucapies, nisi sint tibi talia quinq;. Recta fides, iustus titulus, res non vitiosa. Et res tradatur, & tempus contineatur. Item per querelam iudici factam & secutam rei conuentionem, hoc valet in omnibus causis ad perpetuãdum actiones. 16. q. 3. §. potest. C. de præscript. 30. anno. l. vlt. item per quasi cõtestationẽ, extra vt lit. non contest. quoniam frequenter. Si verò nõ potest lis contesta. sufficit iudicem adire & libellum contra absentem affirmare, vel contra eum, qui non conueniri potest aliqua de causa, & in quęrimonia ducere ius suum.

S V M M A R I V M.

1 *Instantia iudicij multis modis perit, vt causa non perdatur.*
2 *Mandatore expirante, expirat mandatum.*
3 *Equum in sequestro positum si duo petunt & equus moritur, instantia iudicij perit.*
4 *Iudex delegatus si sit monachus, an possit procedere.*

De instantia iudicii.

Multis modis perit † instãtia iudicii: vt tñ cã non perdatur. primò si quis ineptam proponit petitionem cadit ab instãtia iudicii, extra de iudi. examinata, ff. si men. fal. mo. dixe. l. j. Secundus, si sententia lata fuerit à iudice delegato & executioni mandata si nõ pareatur post annum perdit iurisdictionem, extra de off. deleg. quærenti. eo. titu. ex literis. Tertius, si iudex delegatus est infirmus, vel de iure, vel de facto impeditus, extra de rescrip. sciscitatus. Quartus, si iudex est consanguineus partis. Quintus, si iudex ex iusta causa fuerit suspectus, extra de offic. delega. insinuante. Sextus, si duo iudices delegati diuersas dederint sententias, extra de sent. & re iudic. duobus. Septimus, si duo arbitri dederint sententias, neutra habeat vigorem, ibidem. Octauus, si vnus arbitrorũ moritur, perit instrumentum, nisi aliud exprimatur in compromissione. Nonus, si iudex delegatus functus est officio suo. de offi. deleg. in literis.

Decimus, si delegatus remittit causam ad delegãtem. ibidem. Vndecimus,

Vndecimus,ſi vna pars eſt familiaris iudici,eo.titu. inſinuante. Duodecimus, ſi vnus iudicũ moritur, niſi aliud ſit expreſſum, eo.tit.vno delegato. Intellige,ſi ex præmiſſis nominib. propriis delegatio ſit facta. Tredecimus, ſi vnus arbitrorum, vel cõprodelegatio ſit facta. Tredecimus, ſi vnus arbitrorum, vel cõpromittentium moritur,niſi aliud exprimatur: ibidem. Decimus- [2] quartus,ſi mandator re integra moritur: nam † expirante mandatore,expirat mandatum.eo.tit.c.relatum.& c.gratum in glo. Decimusquintus, ſi vna pars litigantium re integra deceſſerit, extra de reſcrip.ſignificauit. Decimusſextus, ſi aliquis de crimine per ſententiam abſolutus eſt,extra de accuſa.de criminibus. Decimusſeptimus inter dominum & ſeruum tam in cauſa criminali,quàm ciuili.3.q.9.c.pen.& vlti. Decimusoctauus,ſi cauſa criminalis intra biennium non terminatur, & ciuilis infra annum.C.de iudi.l.properandum. niſi per malitiam fuerit prorogatum vel prolõgatum.extra de offic.iudic.delega. venerabili. in fin. Decimusnonus, ſi ante lit. conteſta. ſe inuicem abſoluant.2.q.3.ſi quem.

Viceſimus, ſi vnus litigatorum ſit monachus, vel conuerſus.19.q.3.quia ingredientibus. Viceſimusprimus,ſi vna pars litigantium vendit ſe in ſeruũ illi, [3] contra quem litigat.3.q.9.c.vlt. Viceſimusſecũdus, ſi † duo petunt equum in ſequeſtro poſitum,ſi equus moritur,perit inſtãtia,idem de qualibet re ſimili.2.q.6.quoties.& q.j.quæres. Viceſimustertius, ſi mandator reuocat mandatum, extra de app. vt noſtrum. Viceſimusquartus,ſi actor cadat in hæreſim, extra de hære.excommunicamus. Sũt & plures alii modi,quibus poteſt inſtantia annihilari. puta omnes quibus reſcriptũ annihilatur, [4] & quibus iudex repellitur vel actor,de quibus ſupra dixi.† Quęritur, an iudex delegatus ſi ſit monachus procedere poſſit, poteſt diſtingui.ſi lis fuerit conteſtata,tunc de licentia Abbatis poteſt procedere in cauſa, extra de priuileg. cum olim ſi autem lis non fuerit conteſtata, perit inſtantia. Et hæc cauſa breuitatis ſufficiant &c.

DOMI. BAGAROTI

DE EXCEPT. DILATORIIS, & declinatorijs iudicij.

SUMMARIUM.

1. *Agens criminaliter nomine alieno repellitur regulariter.*
2. *Accuſator ratione ſui ab accuſando repellitur.*
   Pauperes qui dicantur.
3. *Accuſator de calumnia vel præuaricatione damnatus accuſare non poteſt.*
4. *Accuſare non poteſt damnatus de publico crimine, & qui artem ludicram vel lenocinium fecerit.*
5. *Accuſare quis non poteſt ratione perſonæ accuſatæ.*
6. *Accuſans accuſatum & liberatum repellitur.*
7. *Accuſatus ab vno quando ab alio accuſari poſſit.*
8. *Accuſans ſeruum ad pecuniariam coactionem repellitur.*
   Accuſare quis non poteſt impuberem de lapſu carnis.
9. *Accuſare quis non poteſt mixta ratione accuſantis & accuſati.*
   Accuſare quis non poteſt eum,in cuius domo nutritus eſt.
10. *Mater filium de crimine in ſe commiſſo non accuſat.*
11. *Accuſare non poteſt frater contra fratrem capitale crimen intentans.*
12. *Accuſator ratione iudicis repellitur.*
13. *Legatus cauſas criminales licet non diffiniat,tamen eas inſtructus ad proconſulem remittit.*
14. *Accuſator repellitur,ſi aliquem apud non ſuum iudicem accuſet.*
15. *Accuſator repellit ratione iudicis & cauſæ & quomodo.*
16. *Accuſator qui ſe non ſubſcribit repellitur.*
17. *Accuſator quomodo ratione temporis repellatur.*
18. *Maritus quando ab accuſatione repellatur.*
19. *Accuſare quis non poteſt poſt 20.an.poſtquam crimen eſt commiſſum.*
20. *Accuſare quis mortuum non poteſt niſi in caſibus exceptis.*
    Infans etiam cum tutore accuſare non poteſt.
21. *Pupillus vel adultus cum curatore accuſat.*
22. *Accuſare non poſſunt ſerui excepta cauſa momentaneæ poſſeſſionis & ſtatus.*
23. *Filiifami.ſine patre accuſare non poſſunt, niſi in quibuſdam caſibus hic exceptis,& num.ſeq.*
25. *Periculum vbi eſt in mora,facere licitum eſt, quod aliàs non liceret.*
    Accuſare prohibentur monachi & alii,qui ſeculo renunciarunt.
26. *Monachi agere poſſunt in cauſa ſtudij quando de licentia Abbatis abſunt.*
27. *Accuſare non poſſunt perſonæ illuſtres.*
28. *Accuſare an poſſunt magiſtratus & qui cum eis ſunt.*
29. *Accuſare non poteſt legatus.*
    Tutores,curatores & adminiſtratores an accuſare poſſint.
    Accuſare an poſſit procurator & œconomus.
30. *Actio vtilis directæ præfertur.*
31. *Actio ſi pluribus permittitur, ſi vlterior agat priore non negligente ſubmouetur.*
32. *Filius prægnante vxore patris, ſi vltra hæreditatis quartam petat, repellitur.*
33. *Accuſare quis non poteſt infantes etiam cum tutore.*
34. *Pater vbi adminiſtrator filij pro eo actiones ſuſcipit.*
    Accuſare quis non poteſt rempublicam acephalam.
35. *Agere quis non poteſt cõtra tutores,curatores,vel adminiſtratores finito officio de cõtractibus bona fide factis nomine eorum, quorum negocia geſſit.*
36. *Agere quis non poteſt contra magiſtratum populi Romani.*
37. *Litigare quis non poteſt cum eo,qui vxorem ducit.*
38. *Legatus vel alius qui reuocandi domum ius habet conueniri non poteſt.*
39. *Agere quis non poteſt contra ſeruum, monachum, vel regularem, vel ſimiles perſonas.*
40. *Actor repellitur,ſi conueniat pupillum,orphanos,viduas,& alias miſerabiles perſonas coram ordinario,ſi ille ad principem proclament.*
41. *Actor repellitur,ſi infirmum conueniat.*
42. *Actor repellitur,ſi reus paratus eſt facere,quod ab eo petitur.*
43. *Actor repellitur, qui ſine principis reſcripto aliquem ad extraordinarium iudicem vocat.*
44. *Actor repellitur ſi iudex,corã quo litigat,ſurdus,mutus,furioſus, infamis, impubes,mulier,& ſeruus,vel nullam habens iuriſdictionem eſt.*
45. *Actor repellitur,ſi iudex ad tempus ſit datus,& tempus finitum ſit.*
46. *Iudex iuſdicere non poteſt eis,quos ſecum habet.*
47. *Actor repellitur ratione cauſæ quam intendit.*
48. *Actor cauſæ continentiam diuidens repellitur.*
49. *Pater contra filiam quam in poteſtate habet agere non poteſt.*
50. *Dominus contra ſeruum agere non poteſt.*
51. *Agere non poteſt pupillus cum tutore,vel adultus cum curatore, vel econtra tutela nondum finita.*
52. *Filius emancipatus contra patrem famoſam actionem intentare non poteſt.*
53. *Agere quis non poteſt coram eo iudice,cum quo degit.*
54. *Pater contra filium,nec econtra de famoſa actione agere non poteſt.*
55. *Pater iudex delegatus eſſe poteſt inter filium & alios.*
57. *Clericus vel laicus ſi clericum coram ſeculari conueniat repellitur.*
58. *Reus conuentus coram non ſuo iudice reſpondere non tenetur.*
59. *Actor repellitur,ſi ſuperiorem,vel patrem ante minorem vel æqualem iudicem conueniat.*
60. *Actor repellitur, qui de liberali cauſa coram arbitro vel iudice pedaneo agere velit.*
61. *Actor repellitur,ſi reum conueniat coram iudice, qui in cauſa patrocinium præſtiterit.*
62. *Actor repellitur,qui vult recurſum habere ad eum, qui in eadem cauſa ſemel bene vel male iudicauerit,etiam ſi appellatum fuerit.*
63. *Actor repellitur, qui ſe reſtituere petit coram iudice, qui tribunali non præeſt.*
    Appellatio gradatim de minori ad maiorem iudicem facienda eſt.
64. *Actor repellitur,ſi pupillo quæſtio ſtatus moueatur, quæ pupillo intentar non expediat.*
65. *Actor incompetenter agens repellitur.*
66. *Actor repellitur,qui libellum cauſam agentis non continentem offerat.*
67. *Actor repellitur,ſi rei,quam petit,certam deſignationem non faciat.*
68. *Actor præpoſtere cauſam proponens repellitur.*
69. *Creditor repellitur, qui prius fideiuſſorem quam principalem idoneum conuenit.*
70. *Actor repellitur, ſi reum non in tribunali, ſed in popina, vel lupanario conueniat.*
71. *Actor repellitur,ſi quem ſacra facientem,vel vxorem ducentem conueniat.*
72. *Affines aut fideiuſſores eorum per 8. dies lugubres conueniri non debent.*
73. *Actor diebus feriatis in ius aliquem vocans repellitur.*
74. *Tutor vel curator repellitur,ſi nomine eorum,quorum negocium gerit,actionem intendit,& inuentarium non fecerit.*
75. *Tutores & curatores repelluntur ab agendo,ſi non iurent vtilia facere & inutilia prætermittere.*
76. *Tutores agere non poſſunt,ſi tutores eſſe non poſſunt.*
    Auia & mater nepotum & filiorum tutrices eſſe poſſunt.
77. *Tutores repelluntur à tutela,ſi ſunt debitores vel curatores eorum, quorum tutelam gerunt,& ſi agant,antequam confirmentur,& nu.ſeq.*
79. *Prælati an nomine eccleſiarum agere poſſint.*
80. *Procurator ſine mandato agere non poteſt etiam ſi de rato ſatiſdare voluerit,& nu.ſeq.*
82. *Procurator excluditur,ſi reo de ſatiſdatione contento de rato cauere, noluit niſi mandatum probet.*
83. *Agens nomine alieno repellitur, ſi defenſionis ſatiſdationem præſtare nolit.*
84. *Procurator repellitur, ſi re integra mandans moriatur.*
    Procurator repellitur, etiam ſi mandatum habeat, ſi procurator eſſe non poſſit.
85. *Procurator repellitur, ſi ab eo conſtitutus fuerit, qui procuratorem creare non potuit,& num.ſeq.*
87. *Procurator ab agendo repellitur,ſi mandati fines excedat.*
    Item ſi res agenda mandetur,quæ per procurato.expediri non poteſt.
88. *Syndicus repellitur, ſi non à duabus partibus vniuerſitatis fuerit ordinatus.*
89. *Miles procurator eſſe non poteſt,niſi in cauſa propria.*
90. *Clericus an poſſit eſſe procurator.*

91. *Syndicus excluditur,ſi vt procurator non caueat.*
92. *Syndicus vel actor repellitur,ſi ab vniuerſitate fuerit conſtitutus,cui creare non liceat.*
93. *Collegium omne eſt prohibitum, niſi conceſſum reperiatur.*

PRecibus & inſtantia nobiliſſimi ſocij domini Iacij Parisienſis,& archidiaconi,& patris mei cõpulſus, quam varijs exceptionibus, ſiue obiectionibus circa cauſę initium actoris intentio repellatur, & permittatr reo iudicium declinare, prout iuris ciuilis prudentia miniſtrabit, ego Bagarotus profeſſor iuris ciuilis paucis verbis exponam,agit enim quis aliàs ciuiliter, aliàs criminaliter. Item cri- [1] minaliter aliàs ſuo nomine,vel alieno.† Vbi quis criminaliter intendit ſuo nomine,non repellitur, vbi alieno repellitur, niſi illuſtris nomine litiget in crimine iniuriarum,vt ff. de pub.iudic.l.pen.§.ad crimen.& C.de iniur.l.vlti.& C.qui accu. nõ po. l.2. quare ſciendum eſt quod remouetur accuſator aliàs ratione ſui,aliàs ratione accuſati,aliàs ratione mixta,ſcilicet ſui & aduerſarij,aliàs ratione iudicis & cauſę, aliàs ratione ineptę conceptæ accuſationis,aliàs ratione temporis,aliàs ratione denun- [2] ciationis omiſſę, & aliàs ratione mortis rei. † Ratione ſui repellitur accuſator,ſi ſit de iſtis perſonis,videlicet mulier,pupillus,miles,magiſtratus maiores, qui in ius vocari non poſſunt, infamis,qui ob accuſandum pecuniam accepit, qui falſum teſtimonium ſubornati dixerunt,qui ſunt pauperes, ideſt,qui habent minus quinquaginta aureis in bonis,vt ff. de accuſa. l.qui accuſare.& l.alij.& l.nonnulli, qui duos reos in ſcriptis habet, qui ſemel eſt calumniatus,vt ff.de accu. l.ſi cui.§. idem.qui accuſatus eſt anteq̃ purget innocentiam ſuam de pari vel minori crimine accu.non poteſt,vt ff.de his qui accu. non poſ. l.neganda.& ff.de publi.iudi.l.is qui accuſat abſentem, vel econtra, vt C.de accuſ.l.abſentem,& in decretis.3.quæſt.ſecunda,in pri- [3] mis.& c.fi. † Item repellitur ab accuſando ratione ſui:qui accuſauit & deſtitit,& ideo de calumnia vel præuaricatione damnatus fuit volens amplius accuſare,nam non auditur,vt C.qui accuſa.non poſ.l.ſi ea.& l.accuſationem.& ff.ad leg. Iul.de adult. [4] l.ſi maritus.& ff.ad Turp.l.qui deſtitit. † Item damnatus publico crimine dolo,vel calumnia quoq; damnatus,vel præuaricatione,qui cum beſtijs pugnauerit in arena, non ratione virtutis ſuæ exercendæ,vt ff.de poſtul.l.j.§.beſtias. qui artẽ ludicram vel lenocinium fecerit,vt ff.de accuſa.l.qui in iudicio. Item & omnes ſimiles ſupradictis repelluntur ratione ſui, qui tñ ferè omnes admittuntur,ſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequantur,vt ff.de accuſ.l.hi tamen.& in decre.c.4.q.vlt.& c.2.§.repellitur.& maritus ſi ei lenocinium obijciatur etiam ab adultero, [5] vt C.ad leg.Iul.de adul. l.ita. † Ratione accuſati repellitur, qui accuſare intendit imperatoris legatum, præſidem prouinciæ, Alexandriæ legatum,de crimine anteriori,magiſtratum populi Romani,abſentem cauſa reipubli.non tamen fraudentur,vt ff.de accuſ.l.libellorum. & l.qui hos. quod obtinet & ſi abolitione publica interueniente accuſatio reparetur,vt in ea.l j.§.j. [6] † Repellitur etiã & qui iam accuſatum & liberatum accuſat, niſi iuſtum dolorem proſequens admittatur ex cauſa interueniente accuſationis inſtitutę præcedente iuſta ignorantia, vt [7] ff.de accuſa.l.ſi cui.§ ijſdem.†Qui ab vno accuſatus eſt,non poteſt ab alio accuſari,niſi de reis ſit exemptus, vel cõdemnatus, vel abſolutus per abolitionem, vel deſiſtente accuſatore, vel per mortem accuſatoris,vt ff.de accuſ.l.hi tamen.§ alio.& l.li- [8] bellorum.§.fin. † Item repellitur, qui ſeruum ad pecuniariam coerctionem accuſat,cum ita accuſari nõ poſſit, vt ff. de accuſ. l.hos.§.fin.qui accuſat impuberem de lapſu carnis, vt ff. ad leg. Iul.de adul.l.ſi minor. qui ex vno delicto publico pluribus le- [9] gibus accuſat, ut ff.de accuſ. l.ſenatus. † Mixta ratione tã accuſantis quàm accuſati repelluntur liberi, domeſtici, familiares, accuſantes parentes,patronos.item eos in quorum ſunt domibus ab infantia nutriti, vt ff. de accuſa. l.hi tamen.§.j. & C. qui accuſ.non poſ.l.iniquum, & l.pen.in fi. Sed nunquid econtra denegabitur accuſatio. Reſpondeo,non puto in omnibus, ſed [10] tantum in parentibus. † Legitur enim, quod de crimine in ſe cõmiſſo mater filium non valet accuſare,vt C. qui accuſ. nõ poſ. l.propter inſidias.& ff.ad leg.Cornel.de ſica l.inauditum. vnde datur intelligi,quod in cæteris criminibus prohibetur, quãuis dicatur, quod patroni filius, maior 25. annis repellatur a bon. poſ. contra [11] tabulas, ſi libertum accuſauerit, vt ff. de bo. liber. l.qui cum.in prin.†Item repellitur frater intentans magnum & capitale crimen contra fratrem,vt C.de his qui accu.non poſ. l. ſi magnũ, ideo autem dixi, quod mixta ratione ſuperioris ab accuſatione remouentur, quia licèt accuſantes accuſare non valeant, vt cæteri accuſati,tales ſunt vt fratres,quod vnus alium accuſare nõ poteſt. [12] † Rõne iudicis repellitur accuſator, puta ſi de crimine litiget apud arbitrum,vel iudicem pedaneũ,vt ff.de arbi. l.non diſtinguemus.§.de liberali.& C.de pedan.iudi.l.fi.& de offic.eius cui [13] manda.eſt iuriſd.l.j. † Legatus tamen & ſi criminales diffinire non poſſit cauſas,tñ diſcutiet, & inſtructas ad proconſulẽ mittet,vt ff.de offic.proconſ.& lega.l ſolent.§. ſi qui. & C. de offic. proconſu.l.j.nec mireris:quia in multis permittuntur cogno- [14] ſcere,ſed non pronuntiare, vt dixi ſup. † Item repellitur accuſator,ſi aliquem apud non ſuum iudicem accuſat:ſed hũc modum & quoſdam alios, qui vtrorũq; iudiciorum ſunt cões di- [15] cemus inf.in ciuilibus cauillationibus. † Rõne iudicis & cauſę repellitur,qui de crimine canonico, vel eccleſiaſtico apud ciuilem iudicem nititur accuſationem proponere, vt in auth.vt [16] cler.ap.prop.epiſ. per totũ tractatũ. † Præterea in ipſius intentionis auſpiciis repellitur accuſator qui rectè non ſcribit atq; ſubſcribit,vt ff. de accuſ. l.libellorũ, niſi officialis notoriũ crimen deferat ĩ notitiam iudicis,vt C.de accuſ.l.ea.vel niſi leue ſit crimen,vt ff.de accuſ.l.leuia.vel accuſator ſit priuilegiatus, vt fęmina in quibuſdã,vt C.qui accuſ.non poſ.l.de crimine.& mari- [17] tus ſm quoſdã:vt C.ad leg.Iul.de adul. l.quãuis.† Rõne quoq; tpis reijcitur accuſator, puta ſi reũ poſt mortem accuſatũ, vel abolitione publica de matricula exemptũ, poſt 30. dies vtiles accuſat,vt ff.de accuſatio.l.libellorũ.§.fi.& ff.ad Turp.l.aut pri- [18] uatim. † Item maritus iure mariti poſt 60. dies accuſans, vel iure extranei, aut extraneus poſt ſex menſes vtiles computandos in nupta a die diuortii,in vidua ex die commiſſi criminis, ita vt tunc quinquennium non excedat, niſi iuſta cauſa fuerit præpeditus,vt ff.de adult.l.miles.§.adulterium. & l. quinquennium,quod eſt generale in omnibus quos lex Iulia punit de adulterio,vt ff.eo.l.mariti.§.pen. præterquam ſi adulterium mixtũ ſit cum inceſtu,vt ff.eo.l.vim paſſam. §. præſcriptio. vel per vim [19] fuerit perpetratum,vt ff.eo.l.mariti.§. fi.† Cætera verò crimina 20.annorum præſcriptione repellunt agentem,vt C.ad leg. Cornel.de fal.l.querela. Itẽ circa cauſę & ante cauſę initium repellitur accuſator,accuſans quidẽ adulterã, quæ alii nupſit, vt ff. [20] eo.l.nupta.& l.2. † In ſumma quidẽ illud ſciendũ eſt,quod remouetur accuſator,ſi reo mortuo crimẽ inſtituat;quia relictus diuino examini accuſari non põt, vt ff. de accuſ. l.iudiciorũ. excipiuntur inde crimina,videlicet maieſtatis, hęreſeos,fraudati cenſus,repetundarum,& ſimilia crimina,quæ poſt mortẽ durant, vt C. de hæreti.& manich.l.4.& ff.ad leg.Iul.repetun.l.fi.nunc de ciuilibus inferentes dicimus,quod agit quis ciuiliter aut ſuo nomine, aut alieno,& quãdo ſuo noĩe agit, repellitur aliàs rõne iudicis,aliàs rõne cauſę,aliàs rõne vtriuſque,ſ.ſui & aduerſarij,aliàs ratione ſui & iudicis,aliàs rõne iudicis & aduerſarii aliàs rõne cauſę & iudicis,aliàs rõne cauſę & aduerſarii,aliàs ratione modi,aliàs ra- [21] tione ordinis,aliàs ratione loci,aliàs ratione tpis.† Ratione ſui prohibetur agere infans etiam cũ tutore, pupillus vel adultus ſine tutore vel curatore, vt ff.de admi.tuto.l.j. C.qui legiti. perſo. ſtan.hab.in iudic.l.1.& 2.& C.de au.præ.l.clarum.idem puto in oĩbus qui curatorẽ habent,vt furioſi,prodigi,quib. bonis interdictũ eſt,& mẽtecapti,vt orphanotrophi,vt C.de epiſ.& cler.l.or- [22] phanotrophos. † Itẽ ſerui.C.de iudi. ſeruus. & qui dicuntur ſerui proprie,aliàs nõ,vel alieni,vt C.de ord.cog.l.cũ ſtatus.cũ excipitur cã momentaneę poſſeſſionis, & cã ſtatus, ad quã etiam pupilli admittuntur,vt C.qui legiti.perſo.hab.ſtan.in iudi.l.fi.ff.de iud. [23] l.vix.C.ſi per vim vel al.mo.l.1.†Itẽ filiifamil.ſine patre litigantes.C.de bo.ma.l.1.& auth.niſi.& C.de ann.excep.l.1.§.fin.excipitur tñ actio iniuriarum,de dote,& de viatico nõ recepto,vbi pater abeſſet,vel furioſus ſuſpectusve eſſet,nec quiſquã eius nomine agat, vt ff. de iniur. l.5.§.1.& 2. & l.ſed & ſi vnus.§.prætor ait.& §.filia.& §.procurator.ff.de procur.l.fi.ff.ſolu.matr.l.ſi conſtante.§.eo autem tpe.in auth.de ęqual.do.§.illud & eſt poſita. [24] C.de colla.& ff.de iudi.l.ſi lõgius.§.fi.†Sed allegatur, quod filiusfa. abſente patre bon.poſ.petere põt,eamq; amittit, ſi nõ petierit, vt ff.qui admit.ad bon.poſ.l.1. Idẽ forte dicerẽ in interdicto,quod vi aut clam,& in cæteris,in quib.mora eſſet periculoſa, & peri- [25] culum allatura,† nã vbi eſt mora & periculũ, licitũ eſt facere, quod aliàs nõ liceret,vt in Lombar.de alie. rei vendi.l.1.hac rõne puto prohiberi monachos,regulares,profeſſos conuerſos, qui ſeculo renuntiando proprio arbitrio ſeu alterius poteſtati ſe ſubdiderint,quibus ſine prælati ſui licentia nihil agere licet, vt [26] in decretis †Quòd agant facit ſi cauſa ſtudii abſint,& conſenſu abbatis vel prioris ſui,vt ff.de procu.l.ad rem. & l.ad legatũ.quod non agant facit,ſi cõſenſu Abb. non interueniente ibidẽ ſint, [27] vt in auth.de mo.§ pen.† Præterea repelluntur maximis dignitatib.decorati,quales ſunt hodie ſoli illuſtres ſuo nomine agẽtes,vt per ſe litigantes,vt C.de procu.l.pe.& in auth. ibi poſita.Itẽ quales sũt hodie Cardinales, primates Imperatoris, Cãcellarii vtriuſq; curię,& quos vulgò Tabricẽſes appellamus, & cæteri curiæ regalis principes.qui aliàs minacẽ feruorẽ minorẽ fauo- [28] rẽ ſuis aduerſariis præbent.† Magiſtratus minores,qui ſicut cõueniri non poſſunt,ita nec alios cõuenire, cæteriq; qui cũ eis ſunt, niſi vſq; ad lit.conteſt ſi res vrgeat.ff.de offic. præſi. l.ſenatus ff de iur l.pars literarũ.hodie idẽ & de tẽporalibus magiſtratib. dñi, intellige.ſ.de cõſiliariis,magiſtratibus,poteſtatibus,præſidibus prouinciarum,proconſulibus,prætoribus,correctorib. & ſimi- [29] libus,hi tñ audiuntur per procuratorẽ ad inſtar ſuperiorũ.† Idem intelli-

intelligas de his q ad prouincias ab vtroq; principe dirigūtur, quos vulgo legatos dicimus. Itē tutores & curatores & admini strat ores cæteri repellunt officio deposito, pcurator rēi & œconomus etiam durante officio suo nomine agentes ex ɔ̃ctibus celebratis noīe eorum quorum negotia gerebant, de quib. vti- 30 lis actio datur dn̄o, debent repelli a iudicio, vt ff. quā. ex fac. tu. l. 2. ff. de procu. l. in causis in fi. & l. procurator. † Semper. n. vtilis præfertur directæ, vt ff. qđ cuiusq; vni. no. l. item eorū. §. accusator. Idē iuris est, si agat vēditor, mulier, debitor, dn̄s de proprietate rei vendite, in dotē date, pignoratæ, in feudum datę, vt ff. de 31 re iudi. sępe. & ff. de rei ven. l. dotem. † & in summa qncunq; plu ribus agētibus per ordinē actio vel defensio permittitur, si agat vlterior non negligente priore submouetur, vt C. de edic. di. Adri. toll. l. j. ff. de ac. hære. l. 2. & l. quādiu. & ff. de iu. deli. l. si plu- 32 res. & C. de lib. cau. l. j. † Item repellitur filius natus si petat vltra quartam partē hæreditatis prægnante vxore patris, vt ff. si pars here. pet. l. antiqui. tutores tn̄ & curatores minorū tam ratione 33 sui quam parentum possunt ab agendo repelli. † Ratione aduersarii repellitur quis, si ɔ̃ infantes etiam cū tutore, vel ɔ̃ minores, vel ɔ̃ orphanotrophos, vel ɔ̃ similes personas actionem intendunt, sine tutorib. & curatorib. vt ff. de admi. tut. l. j. & 2. C. si aduer. rem iudi. l. j. C. qui legi. perso. hab. stan. in iudicio. l. j. & 2. ff. de re iud. l. acta. §. fi. & l. ɔ̃ pupillum. & C. de epis. & cle. l. orphanotrophos. Item si ɔ̃ filiumfa. maxime in ɔ̃tib. vel quasi; 34 tunc quia cum pater sit legitimus administrator filii, suscipit actiones, vt C. de bonis quæ lib. l. cū oportet. & de iur. ca. l. 2. §. fi. Item si ɔ̃ rempub. acephala, id est sine rectore constituta experiatur, vt C. de iu. reipu. l. j. res n. publica minorum iure vtitur, vt eo. tit. l. rempub. & C. ex quib. cau. manum. l. respubli. idem etiam in ec- 35 clesia, vt C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. 2. & l. fi. in prin. † Item si ɔ̃ tutorem, vel curatorē, aliū ve administratorem maxime necessarii experiatur, finito officio de ɔ̃tib. bona fide interpositis noīe ipsorum quorum gerit negotium, vt ff. quā. ex fac. tu. l. post. & ff. de reg. iu. l. 4. C. de admi. tu. l. cū quidā. ff. de insti. l. fin. 36 ff. de procu. l. Plautius. † Item repellitur agens ɔ̃ magistratum populi Romani, qui nō pōt conueniri durante officio, vt ff. de in 37 ius vocan. l. 2. ff. de iniur. l. nec magistratus. † Item non litigat qs cū eo qui in equo publico vehitur, vel ɔ̃ eum, qui vxorem du- 38 cit, cęterisq; qui continentur in l. j. ff. de in ius voc. l. 2. † Item repellatur q agit ɔ̃ legatū, vel ɔ̃ aliū, qui hēt ius reuocandi domū, puta iuste vel necessario absente, sub quo verbo sunt ferè oēs, q continentur sub rub. ex quib. cau. ma. in integ. resti. & ff. de iud. l. 2. §. legatis. & in auth. de sanc. epis. §. reuerendissimi, cōnume- 39 rantur. † Itē repellitur quis si ɔ̃ seruū, vel ɔ̃ monachū, vel ɔ̃ regularem, vel ɔ̃ conuersū, vel ɔ̃ professum, vel ɔ̃ consimiles personas actionem instituat, vt C. de iudi. l. seruus & l. cum debitores. & C. de rei ven. l. non solum. ff. de rei vendi. l. cū seruus eorum n. nomine tenentur dn̄i aut prælati ad instar arrogatorū, vt insti. de actio. §. actionū. ff. de pecu. l. in arrogatorem. de leg. l. pen. Et si non defendatur quid fieri debeat. dic. vt diui aliàs, vbi 40 tractaui de secundo decreto. † Item repellitur actor, si conueniat pupillum, orphanos, viduas, aliasque miserabiles personas iniuria fortunæ, ante ordinarium iudicem si ille principē proclament, vt C. quā imp. inter pup. & vid. l. vnica. nā & alibi dicit dn̄s, non offendas, neq; noceas pupillis, vel viduis qui vocifera 41 bunt ad me: & aliàs Deus maledicit eos. † Itē si est infirmus qui cōueniatur, vt ff. de re iud. l. quæsitum. qđ intelligendum est cū 42 determinatione illius legis, si agere vult. † Item repellitur, si ille qui conuenitur paratus est facere id quod ab eo petitur. ff. de iudi. l. si debitori. & de proc. l. si reus. ff. si ex noxa. cau. aga. l. 3. vel in veritate non habet aliquam actionem. ff. de eden. l. quæsitū. 43 ff. ad exhib. l. thesaurus. † Ratione iudicis ab agendo repellitur, qui sine principali rescripto quem vocat ad extraordinarium iudiciū: vt C. de iurisdi. om. iu. l. in criminali. & C. de dila. l. si qn̄. vel imperato rescripto cautionē non petat de lite prosequenda, victoriam reportando, vel de pœna præstanda, vt in auth. de exhib. re. in prin. quæ est posita C. de dila. & hoc ita si cōueniat, vt is iudex peregrinus adeatur, qa negotio integro nemo cōpellitur vt huic conuentioni stare debeat, vt ff. de iurisd. om. 44 iudi. l. si conuenerit. † Item si iudex sit surdus, & mutus, furiosus, infamis, impubes, mulier, seruus. itē si prohibetur qs iudex esse aliqua ex causa, vel natura, vel moribus, vt ff. de iudi. l. cum prætor, vel si nullam habeat iurisdictionem quamuis litigato- 45 res consentiant. C. de iurisd. om. iud. l. priuatorum. † Itē si iudex ad tēpus sit datus, & tēpus finitū sit, vt ff. de arb. l. si cum dies. §. si inter. nec partiū cōsensu dies fuerit prorogata, ꝙ pōt cū hoc a 46 delegante nō fuerit prohibitū, vt ff. de iudi. l. 2. §. 2. † Itē ratione iudicis euitatur iudiciū, si iudex sit & aliquis suorū apud ipsum agere voluerit, vel cōueniri: quia nec cæteris, nec sibi quos secū hēt iusdicere pōt, vt ff. de iurisdi. om. iud. l. qui iurisdictioni. qđ nō repellatur, est si lis tpe peritura est; & tunc ad solā contesta. litis, vt ff. de offi pręsi. l. senatus. & hoc idē diximus sup. in crimi 47 nalibus causis. † Rōne causę agere ꝓhibetur, qui ex testamento petere libertatē intendit, vel aliqd aliud ɔ̃ scriptū hæredē qui pe. hære. iudiciū suscepit, ne petit. hære. præiudiciū fiat, vt C. de

48 peti. hære. l. si quis libertus. & ff. de actio & obli. l. qui eū. † Itē repellitur, q causę cōtinentiā diuidit, vt C. de iudi. l. nulli. vel qui minoris causę qōnem facit, vt ff. de iudi. l. per minorē. ff. de in 49 inte. resti. l. scio. † Rōne sui & aduersarii ab agendo excluditur, patet ɔ̃ filiū quē in potestate hēt, vel eɔ̃. C. de in ius vocan. l. q 50 in potestate. ff. de iudi. l. lis nulla. † Item dn̄s ɔ̃ seruum agēs, vel eɔ̃, vt C. an ser. ex suo fac. l. fi. ff. de fur. l. serui & filii. itē ascriptitij 51 ɔ̃ dn̄m, & forsan eɔ̃, vt C. in quib. cau. con. domi. l. 2. lib. 11. † Itē prohibetur pupillus cum tutore, adultus cum curatore, vel eɔ̃: cum ij intendunt directam, vel ɔ̃riam actionem, tutelę vel curę, vel neg. gest. nondum finita administratione, prohibentur eā experiri. ff. de admi. tut. l. cum plures. in princ. & l. actus & ff. 52 de tut. & rat. dist. l. tutor si reipu. causa. §. 2. † Itē prohibet etiam filius emancipatus, vel libertus famosam actionem, quæ pudorem sigillet, ɔ̃ patrem vel patronū intentare, vt ff. de in ius voc. l. sed & si. §. pen. item prohibentur dictę personæ postulare ad- 53 uersus patrem & patronum, vt C. qui & aduer. quos. l. fi. † Rōne sui & iudicis prohibetur agere, qui coram illo iudice experitur, cum quo degit, vt ff. de of. præsi. l. senatus. & ff. de iurisd. om. iud. 54 l. qui iurisdictioni. † Itē si pater ɔ̃ filium, vel eɔ̃ de famosa actione, ut ff. de iudi. l. in priuatis. uel si ex l. Cornel. de iniurijs experiatur corā socero, genero vitrico, priuigno, sobrino, ꝓpriove, quive affinitate cōiunctis coram patrono proprio, parenteve 55 suo, ut ff. de iniu. l. lex Corne. j. respon. † In ciuilibus autem, si pater uel filius sit delegatus iudex non repellitur, ut ff. de iudi. l. in priuatis. Sin autē ordinarius bene repellitur, ut ff. de iurisdi. om. 56 iud. l. qui iurisdictioni. † Ratione iudicis & aduersarij actor excluditur, si eum conueniat coram inimico rei, uel coram suspecto iudice, cum suspecti & inimici iudicis semper sit licitū declinare iudicium, ut C. de iudi. l. apertissimi ff. de libe. cau. l. si pariter. & in decre. 4. q. j. c. quia suspecto. & C. si quacū. prædi. pote- 57 sta. per totum. † Itē si clericus, uel laicus conueniat aliū clericū coram ciuili iudice, ut ī auth. ut cle. apud propr. epis. & in auth. de san. epis. §. si quis ɔ̃. & C. de epis. & cle. auth. causa. & auth. cle- 58 ricus. † Item generaliter dico, ꝙ si aliquis aliū conueniat apud non suū iudicē, ꝙ conuentus non tenetur rn̄dere, nemo n. cogit in nō suo foro rn̄dere, cū semꝑ actor rei forū debeat sequi, ut C. de iurisdi. om. iud. l. iuris ordinē. & l. in criminali. & C. ubi in rem. ac. l. fi. & in decre. 3. q. 3. c. pulsatus. ff. ne quis eum qui in 59 ius uocan. est ui exi. l. 2. † Item repellitur quis si superiorem, uel patrem, ante minorem uel ęqualem iudicem uelit conuenire, ut ff. ad treb. l. ille a quo. §. tempestiuum. ff. de iurisdi. om. iudic. 60 l. est receptum. ff. de arbi. nā magistratus. † Rōne iudicis & causę ab agendo repellitur qui de liberali causa agere intendit coram arbitro, iudiceve pedaneo, ut C. de peda. iudi. l. 2. ff. de iudi. l. quorum. ff. de arbi. l. non distinguemus. § de liberali causa. uel si cām ingenuitatis, uel liberalem uelit priuatus apud rōnalem inter se & fiscum agitare, ut C. ubi cau. sta. ag. opor. l. ꝓcurator. & l. pen. C. ne de sta. defun. l. si pater. uel si de maiori quantitate trecentorum solidorum agat apud defensorem locorum, ut in auth. de defen. ciui. §. audient. Idem in similibus, ut ff. de iurisdi. 61 om. iudi. l. si idem. C. de appella. l. in offerendis. † Item repellit, si aliquis quem uocauerit coram eo iudice, qui in eadē causa patrocinium præstiterit, ut C. de asses. l. ulti. & ff. de iud. l. pretor. 62 † Item repellitur qui causę recursum facere nititur ad eū, qui in eadem causa bene uel male semel iudicauit, ēt si fuerit appel 63 latum, ut C. de appellat. l. eos. in prin. † Item repellitur, qui restitutionem impetrare conatur apud iudicem, qui tribunali non præest, uel ab eo qui a principe delegatus non est, ut C. ubi & apud quos in integ. resti. pe. l. fi. uel qui prædictā cām in integrū resti. ɔ̃ maiorū, eorūq; delegatorum sn̄ias apud minorem proponere nititur, ut ff. de mino. l. minor autem. & C. ubi & apud quos. l. j. Item etiam in appellationibus, quæ gradatim faciēdæ 64 sunt de minore ad maiorē, ut ff. de appel. l. j. §. fi. † Ratione causę & aduersarij declinatur iudiciū, ut si impuberi nunc moueat status quæstio, quæ pupillo non expediat intentari, ut ff. de car- 65 boni. edic. l. carbonianum. & l. j. & 2. C. de ordi. in l. 2. † Ratione modi tantùm quis ab agendo repellitur, puta si incompetēter agat, qđ facere eum opinor, ueluti si actor nō edat, uel obscure edat, uel prorsus incōpetenter, puta si actione furti uelit rei dominiū uendicare, ut ff. de eden. l. j. C. de for. & impe. act. sub. l. fi. 66 qa hodie editionē actionū putamus superuacuā. † Itē ab agendo repellitur, qui libellū nō offert, agentis cām plenissime dilucideq; continentem, ut C. de lit. contest. auth. offeratur. & etiā 67 in libello propositam. † Item repellitur actor, si rei quam petit, certam designationē non faciat, dicēdo signa atq; rei indicia, & utrum totā, uel partem, uel quotā petat, ut ff. de rei uend. l. si in rem. & ff. depo. l. j. §. si qs argentū. & ff. de fur. l. in actionibus. 68 † Ratione ordinis excluditur, qui cam postponendam præponit quæstionē præiudicialē postponendam, ut C. de hære. act. l. ut debitū. & C. ubi in rē act. l. 2. & C. de ordi. cog. l. si reus. & ff. de iudi. l. si de ui. & C. de appel. l. pen. C. de rei uēdi. l. ordinarij. C. 69 de inter. l. incerti. † Itē ratione ordinis repelli puto creditorem, qui prius fideiussorem quā principalem præsentē & idoneū & soluēdo ad iudicium uocauit, ut in auth. de fideius. in prin. quę posita

70 posita est. C. de fideius. auth. præsente. † Ratione loci potest repelli actoris intentio per hanc cauillationem, si actor agere fatigat non in tribunali, sed in popina, vel in lupanario, seu in quouis alio loco, vbi more maiorum ius reddi non consueuit, vt ff. de arbi. l. si cum dies. §. pen. ff. de iusti. & iu. l. pen. ff. de iudi. l. si longius. C. de dilatio. l. a procedente. C. qūo & quando iud. l. si vt ꝓponis. vel si agat in forma non cōpetenti, prout ratione iudicis 71 diximus impediri supra. † Ratione temporis repellitur quis, si conueniat aliquem, dum sacra facit, dum equo publico vehit̄, dum vxorem ducit, vel dum nubit, vel dū de causa cognoscit, vel apud maius tribunal causam agit, dum funus ducit familia- 72 re, & quædam alia quæ cōtinentur. ff. de in ius vocan. l. 2. † Imò per 9. dies lugubres non debēt affines, aut fideiussores in ius vocari, vel aliàs inquietari, vt in authen. vt cum de appel. co. §. pen. 73 & in authen. vt defun. seu fu. per totum. † Item ratione temporis repellitur agens, puta si agat diebus feriatis, quib. non debet quisquàm in ius vocari, vt ff. de fer. l. j. C. de fer. l. omnes. ff. si qs in ius voca. non ie. l. 2. in fin. Vidimus compendiose, quib. modis, & quibus cauillationibus actoris intentio repellatur cū suo nomine desideret litigare, nunc videamus qualiter excludatur 74 qui actionem intendit nomine alieno. † Agit itaq; nomine alieno quis aliàs officio publico, vt tutor & curator, aliàs priuato, vt procurator & negotiorum gestor. si igitur tutor vel curator illorum nomine quorum negocia gerit actionem intēdat, repellitur, si solenniter non fecerit inuentarium, vt C. arbi. tute. l. fin. ff. de admi. tuto. l. tutor qui. in princip. vel si non cauerit idonee rem pupilli saluam fore, cum non fuerit testamētarius, vel cum inquisitione datus, vt C. de tuto. & curato. qui sat. non de. l. 3. §. fin. & C. in quib. casib. in integ. testit. non est ne. l. tutor. ff. de turel. l. muto. § j. vel si ei qui agit administratio non fuerit commissa, vel in solidum, vel in parte, pro qua agit, vt ff. de administ. tuto. l. si duo. & l. tertia § j & ff. de solu. l. quæro. vel si cautionē de rato nō præstat, si dubitet̄, an sit curator vel tutor, necne, vel an gestio sit commissa ei, vt ff. de administ. tuto. l. vulgò. 75 † Item generaliter repelluntur omnes tutores & curatores si præter ꝑdictam satisdationem & iuramentum non præstarent de rebus pupilli vel adulti fideliter administrādis, scilicet vtilia faciendo & inutilia ꝑtermittēdo, vt C. de episcopa. audien. l. de creationib. & in authen. de his qui ob se perhi. re. mi. § j. & C. de 76 curato. furio. l. fin. & ff. de solu. l. quæro. † Item repelluntur, si tutores vel curatores esse non possunt, puta quia sunt minores. 25 annis, vel aliàs indigerent alterius cura, vt C. de leg. tut. l. fin. institu. de excusa. tuto. §. pen. & fi. vel mulier, vt ff. de tute. l. fi n. & de regu. iuris. l. fœminæ. liberorum tamen & neptum auiæ matresq; nutrices esse possunt, vt C. quan. muli. tut. offic. fun. po. per 77 totum. † Item repelluntur, si fuerint debitores, vel creditores eorum, quorum tutelam gerunt vel administrant, vt in authē. 78 de his qui ob. s. per res mino. §. j. † Item repelluntur, si minus legitimè dati ante confirmationem experiantur, vt C. de confirma. tut. l. j. & 2. vel etiam post confirmationem, si minus legitimè facta est confirmatio, vt ff. de cōfirma. tuto. l. naturali. §. j. puto quoque ab agente remouendum tutorem vel curatorē suspectum postulatum, uel iam remotum, vel cui est iam admini 79 stratio interdicta, ut ff. de sol. ꝙ si forte. § j. † Quid de orphanotrophis, & de prælatis ecclesiarum, uel vniuersitatum nomine, cum hi omnes legitimam administrationem habeant. Respondeo, hi omnes generaliter excepti remouentur, si tales etiā negentur, nisi probetur uerum, sed orphanotrophus repellitur, si turpis persona sit, uel suspectæ uitæ, ut ff. soluto matrim. l. si cōstante. § eo autem tempore. uel illud forte in dote speciale est, argumen. ff. soluto matrimo. l. j. item repelluntur huiusmodi ꝑsonæ, si sit interdicta eis administratio, uel aliàs sint ab ea suspēsi, ut supra diximus de tutore, & curatore & actore, ut in decre. in 3. quæstio. 2. c. 3. & argumen. ff. de euictio. l. uendicantem. & C. vnde vi. l. meminerint.

Quibus exceptionibus repellatur procurator, vel syndicus, uel actor. Rubrica.

Restat autem de his qui ex priuato officio agunt nomine alieno tractemus, post tractatum eorū qui ex 80 publico officio aliorum negotia explicant. † Procurator igitur repellitur, si non habuerit generale uel speciale mandatū, multo fortius ergo qui nullum habet mandatum, ut C. de procurato. l. maritus. & de negot. gest. l. tutori uel curatori. & ff. de pact. 81 l. maiorem. & ff. de mino. l. illud. §. fina. † Item repellitur exclusus procurator exceptione & si mandatum habeat, nec illud ꝓbauit, ut C. de procu. l. exigendi. intelligo etiam si satisdare de rato uoluerit, vt ff. de administr. tuto. l. qui ita. & ff. de suspe. tut. l. suspectus. nec puto distinguendum quibus uerbis vsus sit excipiens reus, scilicet vtrum dicat nego te habere mandatum, uel dubito, quod ergo dicitur, quòd debet cauere de rato, vbi dubitatur de mandato, sic intelligo, scilicet si reus cautione cō- 82 tentus esse voluerit, † Excluditur itaque ab agendo procurator, si reo de satisdatione contento nolit de rato cauere, nisi mandatum probet, ut C. de procurato. l. prima. ff. vt in possessio. legat. l. quarta. §. si procurator. ff. de mino. l. quòd si minor. ff. de procurato l. non solùm § j. ff. de damno infec. l. inter hos. §. fin. 83 † Item alieno nomine agens repelli potest, si defensionem vel defensionis satisdationem præstare noluerit. C. de procurat. l. actionem. C. de satisd. l. j. ff. de procurato. l. non videtur. & l. mu- 84 tus. §. pęna. † Item non admittitur, si re integra mors mandātis intercesserit, vt insti. manda. §. rectè. ff. manda. l. inter causas. §. j. & l. si præcedente. in prin. ff. de iudi. l. de qua re. §. fin. vel si aliter mandatum fuerit finitum, adhuc puto procuratorem repelli, etiam si mandatum habet, si tamen de iure procurator esse nō potest, vt minor 25. annis, vt C. de procura. l. exigendi. ff. de procurat. l. si minor. in prin. & ut mulier. ff. de reg. iur. l. 2. C. de procurat. l. qui absentem. & l. qui aliena. & ff. de procur. l. si minor. nisi pro parentibus interueniat, cum non sit qui agat, vt ff. de procur. l. fęminas. & furiosus. ff. de procur. l. 2. & l. mutus. & mentecaptus, & prodigus, & cui bonis interdictum est, vt ff. de reg. iur. l. 2. & surdus. ff. de procur. l. mutus. & potentiores, vt C ne li. po. l. j. & miles, vt C. de procur. l. milites. C. de condi. ob cau. l. si mulier. & curialis. C. de decurio. l. si quis clericus, vt in auth. de san. epis. §. cum autem. & seruus, vt C. de iud. l. seruus & fiscus, vt C. ne fi. vel resp. per totum, & accusatus accusatione pendente, vt C. de procur. l. rerum. & maiores magistratus, & hi qui sine fraude in ius vocari non possunt, & qui per eos litigare necesse 85 habent, vt C. de procur. l. penult. † Item repellitur procurator, si ab eo fuit constitutus, qui procuratorem non potuit creare, puta a minore 25. annis sine tutore vel curatore, vel ecclēsia, uel ab eo qui de statu suo litigat, & ex possessione seruitutis ad libertatem, an si fuerit constitutus a procuratore ante litis con- 86 testationem. † Item si constitutus fuerit a furioso, mentecapto, prodigo, post interdictum bonorum suorum factum, & generaliter ab omnibus his qui rerum suarum non habent administrationem liberam, vt C. de procur. l. neque. & ff. de proc. l. seruum. in prin. & de asse. toll. l. j. & C. de proc. l. quod qui. & l. nul- 87 lam. & l. fin. † Item ab agendo repellitur procurator, si mandati fines egrediatur, vt C. de procurat. l. si procurator. Item si res agenda mandetur, quę per procuratorem expediri non potest, vt causa liberalis, præterquam in casu quem diximus. ff. de procurato. l. licèt. & l. non cogendum. §. qui ita. ff. de procur. l. Pomponius. & venia ętatis impetranda, ut C. de his qui ven. ętat. im petr. l. 2. & a populo publici criminis accusatio, ut ff. an per ali. cau. appellat. red. poss. & ff. de publi. iudi. l. penult. & simi. Quid 88 ergo dicemus in actore uel syndico uniuersitatis. Respondeo, tales repelli possunt, si non a duabus partibus fuerint ordinati, 89 ut ff. quod cuiusq; vniuersi. nomi. l. item eorum. § j. & 2. † Item ratione suæ personæ actor esse non poterit, ut miles, ut C. de ꝓcurato. l. milites. nisi sui iuris causam dicat & procuret, ut ff. de procurato. l. filiusfamil. §. ueterani. & ff. de re mil. l. miles. §. fina. 90 † Idem puto in clerico, ut 16. q. j. c. de præsenti. & q. 3. c. nouam. Immo in causa ecclesiastica repellitur, si laicus fuerit ordinatus, ut C. de episco. & cleri. l. omnes. §. hoc autem. Item repellitur, si non per episcopum in causa fuerit constitutus, ut C. de 91 episc. & cler. l. omnes qui. † Item actor siue syndicus uniuersitatis excluditur, si non caueat ut procurator, ut ff. quod cuiusq; 92 uniuers. nomi. l. item. §. j. † In summa dicimus actorem siue syndicum repelli, si ab ea uniuersitate cui creare non licet fuerit cō 93 stitutus, ut ff. quod cuiusq; uniuersitat. nomi. l. j. † Omne enim collegium, siue corpus est prohibitum, nisi reperiatur concessum legibus, ut ff. de colleg. illici. & corpo. l. 3. Nec opponat quisquam, quare de his scripta dicimus: quia ꝓcurator legitimam & quasi ordinariam administrationem habeat, syndicus uerò uel actor demandatā, hoc ideo est: quia quum procurator fungatur partibus actoris, id solū exequi debet quod ei sit demandatum: si ergo formam egrediuntur, repelluntur, ut ff. quod cuiusque uniuersita. nomin. l. item eorum. §. primo.

FRANCISCI CVRTII SENIORIS,

De Iureiurando propter calumniam.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum calumniæ regulariter in omnibus causis præstatur.*
2 *Iuramentum calumniæ in ciuilibus est de credulitate, & lite contestata fit.*
Iuramentum de calumnia qualiter se habeat in criminalibus.
3 *Iurare de calumnia quando non oporteat.*
4 *Notoriū iudici dicitur, quicquid ex processu, & ꝓbationib. factis resultat.*
Probatio in notorijs redundat.
Ius est semper certum.
5 *Probationibus tempus parti non currit, quādiu pars altera, quæ de calumnia iurare debet, non iurat.*
6 *Disputatio exceptionum admittendarum vel non impedit cursum termini dati per iudicem ad illas probandas, & idem de capitulis.*
7 *Iuramentum calumniæ cur introductum.*

Vtilitas publica versatur in litibus abbreuiandis.
Iurari de calumnia in causis voluntariæ iurisdictionis an debeat.
8 *Iudex inquirens ex officio an debeat de calumnia iurare.*
Instantia super articulo causæ contradictorio ante litem contestatam an detur.
9 *Instantia legitimationis personarum etiam decennio non perit partibus ante litem contestatam contradicentibus.*
Instantie in specie tot sunt, quot actus iudicij, sed vna in genere est in ciuilibus triennalis.
10 *Lis super quo contestanda.*
11 *Instantia an detur petita executione publici instrumenti executionem paratam ex statuto habentis.*
12 *Executiuis an sit dare instantiam. 16.*
13 *Executio sententiæ quot modis imploretur.*
14 *Instantia an cadat in quibus lis non contestatur, nec quasi.*
Iudicis officium est perpetuum.
15 *Actus litem contestatam sequens quando contestationis litis effectum operetur.*
Petitione in causa, qua summarie proceditur, opus est quali quali iuxta cuius formam sententia feratur.
16 *Causæ executiuæ an æquiparentur summariis.*
17 *Dispositio fauore publico extendenda.*
18 *Tortura quando & in quibus infligenda.*
19 *Cautela assessorum circa torturam, vt confessi non appellent.*
20 *Scripturam priuatam falsam ad causæ probationem facientem producens an puniendus ac si falsum produceret instrumentum.*
Instrumentorum appellatione an veniant apodissæ, & priuatæ scripturæ.
21 *Iudex quot & quas soleat dare dilationes.*
22 *Argumentum ex allusione vocabuli quando procedat.*

IN omnibus causis. Summate & diuidite vt hic per Bar.† No. primò, quòd in omnibus causis regulariter præstatur iuramentum calũnię, siue sit causa ciuilis, siue criminalis, omissa disputatione gl. quia hodie est casus rotũdus in c.j. extra eod. titu. & per hoc remanebit expedita glo. sed secundum Bald. & Salic. † in ciuilibus iuramentum calumnię est de credulitate, non autem de veritate. l. 2. in princi. infra eod. In criminalibus verò est potius de veritate. Secundò in ciuilibus iuratur post lit. contesta. d. l. 2. sed in criminalibus accusator iurat statim accusationem esse veram, dum illam porrigit, & reus iurat respondendo de veritate dicenda, & est communis practica, & cõsuetudo secundum Bar. hic, & nemo pungit, sed inuenio Bart. met in l. is qui reus circa 7. col. ff. de pub. iudi. dicentem, quòd quando accusatus comparet, iudex facit eum iurare de calumnia, ꝙ non se opponit animo calumniandi, & idem sentit Bart. in l. j. ff. de bo. eo. qui mor. si. consci. † No. secundò ex tex. ibi necessitas probationis incumbit, sumpto ar. à cõtrario sensu secundum Bal. in casibus, in quibus nulla probatio requiritur, non est iurandũ de necessitate de calũnia, & iõ in notoriis, vel vbi proceditur in confessum, vel vbi ius est certũ; quia nõ sit quæstio facti, immo tantum resultet quæstio iuris facto probato non exigitur iuramentum calumniæ, ita decidit Specu. in titu. de iura. calum. in fi. versic. quid si emptor. & sequitur Bald. hic, & in l. at qui natura. §. cum me. absente. ff. de nego. gest. † quicquid constat iudici ex processu, & probationibus factis idem dicitur notorium iudici. Ang. in l. fin. ff. de pe. hæredi & notoria non egent probatione. glo. no. in l. j. supra qui & aduersus quos. Ratio est in prõptu; quia ius est semper certum. l. ornamentorum. ff. de auro & argen. lega. & ideo perpetuò signate memorię ad defendendũ processum & amicum. No. tertiò ex tex. ibi non aliter compelli, hic esse tex. dignum memoria secundum Bal. & Sali. † ꝙ quãdo quis tenetur iurare de calumnia; vt quia petitum fuit, vt iuraret, & ille differt iurare, ꝙ nunquam currit alteri parti tempus datum ad probandum. Ex quo infert Bald. quia communiter ex forma statutorum cauetur, quòd quælibet pars teneatur respondere positionibus cum iuramẽto calumniæ, quòd si fiãt positiones, & pars differat respondere, quòd nunquã terminus statutus currit, & pari modo iudice statuente terminum ad probandum aliquas exceptiones, si disputatur, vtrum exceptiones sint admittendę durante illa dispositione, non currit terminus datus ad probandum, & ad hoc quotidie in practica allegatur Bald. hic, & voluit glos. singu. in clem. sæpe in versi. post dationem. de verbo. signific. Specu. in titu. de dila. §. j. versi. sed nunquid currit. Bald. in l. si cum ipse. ff. de excusa. tu. Bald. & docto. in l. contra maiores infra de inoffic. testam. Angel. in l. Paulus. §. hæres. ff. de vsu. & sequitur Salice. & Moder. hic. Cyn. Bald. & Salice. in l. fin. infra de adu. Bald. in l. fin. in 9. colum. ff. de feriis. & sequitur Pau. de Cast. ibi, & Rom. Bald. Imo. & Roma. in l. quandiu, tertia. ff. de acquiren. hæredi. vbi dicunt Bald. Imo. & Roma. † quòd si iudex assignauerit actori terminum ad probandum, & productis capitulis disputaretur, an illa essent admittenda, quòd pendente disputatione nũquam curret terminus probatorius, & pro casu isto bene facit, quod not. Bald. in l. prima. §. fin. ff. de edend. quòd si quis tenetur edere instrumenta, vel producere aliquam scripturam semel in iudicio productam, quòd ego non teneor prosequi, nec curret mihi aliquod tempus, antequam ipse edat & producat, & ideo nõ ista perpetuò: quia infinitis vicibus practicantur. Not. quartò ex text. ibi. nam sacramenti timore rationem hic esse expressam † quòd ideo Imperator voluit præstari iuramentum calumniæ, vt timore sacramenti contentiosa litigantium instantia compescatur, & sic ob publicam vtilitatem, ne diu lites protelentur, argu. l. properan. infra de iudic. & meritò Bald. hic ponderauit ista tria verba. primò verbum contentiosa, quasi velit in causis voluntariæ iurisdictionis non iurari de calumnia, & sequitur Pau. de Cast. allegando Specu. Secundò ponderat verbum litigantium, quasi velit secus esse in iudice inquirente ex officio; quia non dicitur litigare, quamuis mediante iudice grauetur inquisitus ad aliquid probandum † tamen iudex non iurabit de calumnia; quia non est litigator, ita Specu. in titu. de calum. §. primo. versic. quid si in causa; quia non præsumitur iudex calumniari, & iura præsumunt pro iudice, text. est solennis quem allegat Bald. hic in l. 2. supra de offic. ciui. iudi. Tertiò & melius ponderat verbum Bald. instantia, quia tex. iste etiam loquitur ante litem contesta. quod hic videtur text. rotundus, quòd quilibet articulus causæ emergens etiam ante litem contesta. habet propriam instantiam, & ideo infert quòd vbicunque est contradictio; quia partes contradicunt inuicem, respectu illius articuli, in quo cõtradicunt, dicitur habere instantiam, quamuis respectu totius causæ ad hoc vt possit ad diffinitiuam sententiam perueniri nõ detur instantia nisi post lit. contesta. vel pro cõtestata habitam, ita Bald. & Pau. de Cast. hic. † Antequam vltra progrediar dicam te, quòd si super legitimatione personarum ante lit. contesta. partes decem annis litigarent & contradicerent non periret instantia illius legitimationis, ita elegãter decidit Bald. in l. post edictum. §. circunducto, ff. de iudic. Secundò scitote, quòd quilibet actus iudicii dicitur habere suam instantiam in specie, sed in genere vna est instantia triennii in ciuilibus, & ideo magis in specie scitote, quòd super except. & contradictionibus non est inductum, quòd lis contestetur, sed solum super negocio & libello principali; † quia si esset lis contestanda super exceptionibus, oporteret necessariò ferri tot sententias, quot essent exceptiones, & contest. litis. istud colligitur ex verbis Bart. post glo. in l. j. de lit. contesta. & ex verbis doc. reprobantium glo. hic in c. prudentiam. §. sexta. extra de offic. delega. & ex verbis Alexand. in l. properan. in princi. infra de iudic. His sic præmissis infert Bal. ex text. nostro ad statuta dicentia, instantiam finiri lapsu 40. dierum vtilium, vt in hac causa, & quòd instrumenta publica habeant executionem paratam, sicut sententiæ diffinitiuæ, si aliquis peteret executionem instrumenti, & pars opponeret multis exceptionibus contra petitam executionem, lis ventilaretur in contradictorio iudicio; † quia ista quæstio solet quotidie in iudic. & palatiis formari secundum Bald. hic, ideo Bald. arguit ad partes. Primò sicut post rem iudicatam non est dare instantiam, pari modo nec post petitam executionem publici instrumenti. Secundò arguendo decidit contrarium per text. nostrum hic; quia cum iuran. sit de calumnia, & contradictio partis interueniat, certè erit instantia, & istud dicit esse expressum hic, tamen iste text nihil facit; quia loquitur de instantia solicitudinis, & non de termino instantiæ; tamen Pau. de Cast. hic exclamat istam decisionem Bald. hic, & illam etiam sequitur in l. secunda. §. quod obseruari, declarando vnam glo. ibi infra eod. & idem voluit Bald. in l. j. §. j. ff. si quis ius dicen. non obtem. & sequitur Roma. per quatuor argumenta consi. 174. incipi. amplissime doctor, vbi ausus est dicere, quòd ista est firma conclusio, sicut Deus est, & sicut ipse erat in mundo; & idem sequitur Alexan. in d. l. properandum. in princip. & consi. 162. incip. visis actis causæ, vbi inquit, quòd legendo & cõsulendo semel istam partem tenuit. † Et ponderare quod do. Alex. simul & semel in sua decisione accumulat & parificat causas summarias, & executiuas, & idem tenuit Pet. de Ancha. in l. nostra, referens se de facto ita obtinuisse, & ita consuluisse Bald. vt refert Alex. in l. properan. in princip. infra titu. j. contrariam sententiam tenuit Bart. in l. libitus. per text. ibi infra de agri. & censi. lib. 11. uetur; quia in executiuis non cõtestatur lis, & ideo non est dare instantiã, & istam opi. sequitur Ang. in l. j. infra quando prouoc. nõ est ne. & Ang. Are. in l. ab executore. ff. de app. & in l. intra dies. ff. de re iud. ego aũt in hoc passu semper fui in ista opi. † quia duobus modis pôt implorari executio sententiæ vt plene declarat Bar. & omnes in l. intra dies. ff. de re iudi. Ang. in l. 4. §. si ex conuentione, eo. tit. & plenius Ang. in reper. l. j. infra de iudi. & isto casu non requiritur libellus. Bal. in l. ab executore infra quo. nõ app. nõ reci. & in l. fi. infra de edi. diui Adri. tol. Bar. & Ange. in locis allegatis. Secundo modo pôt implorari executio sententiæ, stante actione in factũ, & hoc modo opus est libello, & cõtest. lit. fin. Ang. in

Angel. in repe. d. l. j. Barto. & omnes in locis allegatis, & ideo videtur mihi, quòd primo casu, vbi imploratur officium iudicis, tunc causa executiua non habeat instantiam, & ita tenet Cy. in dicta l. ab executione. & ita etiam Bald. in l. consentaneum. in fin. infra quomodo & quando iu. & ita sequitur Roma. in rubri. de arbit. circa medium, & primo loco voluit Bald. in l. tale pactum. §. qui prouocauit. in 10. q. ff. de pac. & in l. 2. infra de executio. rei iudi. † quia licet sit quidam modus litigandi in executione sententiæ; tamen non dicitur habere instantiam, ex quo non contestatur lis nec quasi, nec mirum: quia officium iudicis est perpetuum. glos. singu. in l. sicut, infra de præscrip. 30. anno. & ita etiam tenet in proposita practicus Papien. in forma libelli executionis sententiæ, in fin. & plus voluit Guil. de Cug. doct. antiquus in dicta l. properan. in princi. quò ita seruatur de consuetudine. & iam sunt, 30. anni, quòd ita consului Sauonæ. Nec est bonum argumentum tenentium contra Bart. quòd vbi nõ contestatur lis, statim quòd incipitur tractari de meritis causæ, primus actus, qui solet sequi post litem contesta. in meritis causæ operatur effectum contestationis litis. l. nihil. & l. nulla. vbi no. Cyn. Barto. & omnes & ibi dixi supra de procura. Bart. pulchrè in l. ab executore. §. finali. ff. de appella. & in dicta l. properan. § & si quidem. Bald. in addi. Specul. titul. de arbit. & meritò Angel. cum misterio in l. seruus. ff. de infa. appellat quasi instantiam, quia istud procedere posset in causis summariis, vbi est necessaria prolatio sententiæ; quia licèt procedatur sine figura iudicii, & summarie, tamen in causa, in qua proceditur summarie, opus est quali quali petitione, iuxta cuius formam sententia possit ferri, vt est text. in clemen. sæpe. de verbo. signific. sed non est sic in causa executionis sententiæ implorato officio iudi. & pari modo implorata executione publici instrumenti habentis virtutẽ rei iudi. ex forma sta. & ideo diuersa est causa summaria ab executiua: † & in hoc errauit dom. Alexand. æquiparando executiuas causas summariis. Secundo verò casu vbi petitur executiuo sententiæ per actionem in factum, tunc teneo causam executiuam habere instantiam, ex quo offertur libellus & lis contestatur, & istam meam distinctionem collegi ex verbis Bald. in l. 2. infra de execu. rei iudic. quem sequitur Roma. in rubri. de arbit. & ita legendo & consulendo trãsiui. Cogitabam tamen, si nunc attentari posset & distingui, aut in causa executionis sententiæ & instrumenti opponitur exceptio impediens executionem, & causam cognoscibilem reddens, & tunc in ea sit dare instantiam, sic militante ratione text. in dicta l. properã. ne lites protelentur: & isto casu loquitur Bald. hic dum se fundat per text. nostrum, vbi præstatur iuramentum calumniæ, vbi requiritur probatio: & ita loquatur Alexand. in dicta l. properã. aut vel verò non opponitur in executione aliqua exceptio, vel non admittitur seu reiicitur. Et isto casu perpetuò possit officio iudicis executio sententiæ vel instrumenti implorari: & est satis æqua distinctio inter has opin. sed non recederem à mea distinctione, & si quis dixerit † quomodo respondebimus ad arg. Alexand. in dicta l. properan. quòd fauore publico dispositio extendatur, vt ibi per eum; quia ego respondeo, quòd cum implorata executione officio iudic. nec lit. contesta. nec quasi locum habere possit, vt declaraui, ergo est impossibile, quòd sit dare instantiam: quia vbi non conueniunt verba legis, nec dispositio: & ista mihi videtur veritas. No. vltimò ex text. quòd ad torturam non debet perueniri, nisi quando deficiunt aliæ probationes. & ideo stantibus probationibus apertis, iudex debet procedere ad condemnatoriam & non ad torturam, † & istud debet animaduertere officialis secundum Bald. & Pau. de Cast. hic, & Barto. ponderando text. ibi in l. edictum. ff. de quęst. & Angel. Are. in opere malefic. in versic. fama publica, in materia torturæ. versic. 2. quæro an ante omnia. & idem voluit Bald. in l. cum qui. in princip. ff. de iureiuran. & plus Angel. eleganter in suo breuiloquio in l. fin. de quæst. in quarto breuiloquio, quòd consuetudo obseruat, quòd in omni maleficio non deuenitur ad torturam, quando maleficium est leue, sed in grauibus sic, quando aliter veritas exquiri non potest: subiicit tamen Bald. hic, & in dicta l. eum qui. † quòd cauti assessores quãdo vident etiam probatum delictum, ponunt malefactorem ad torturam illum confiteri faciendo, & perseuerare in confessione ad istum finem, vt confessus non appellet, tamen ex præmissis malefaciunt: & ita tenet Pau. de Cast. hic. Glos. in versic. literas, in fin. licet tex. ponere videatur literas priuatas & instrumenta tanquam diuersa: & bene, facit quod voluit Bald. in l. si. in j. colum. infra de fid. instrumen. † vbi producens scripturam priuatam falsam facientem ad probationem causæ, punitur, ac si produceret falsum instrumentum, & sic licèt in effectu pari modo puniatur, tamen videntur poni tanquam diuersa in tex. nostro, & glo. in vlt. fol. sentit, quòd appellatione instrumentorum contineatur priuata scriptura & apodissa, nec mirum: quia quia dato termino ad producenda instrumẽta, includitur etiã productio priuatarum scripturarum secundum Bal. & Pau. de Cast. hic, & in l. oratione. ff. de fer. vbi vbique allegant Specu. & no. doct. in c. peruenit. j. extra de testa. cog. Pau. de Eleaza. in c. cũ dilectus. extra de fid. instrumen. † & refert Pau. de Cast. quòd de consuetudine iudex solet dere duas dilationes, alteram ad proban. intra quam solent produci testes, & alteram ad producen. iura & instrumenta, & ex ista glos. infert Bar. ad not. quæstionẽ, statutum mandat de quolibet debito apparente per instrumentum solui debere gabellam, an debebit solui de scriptura priuata, decidit quòd secundum propriam significationem quæ assumitur ex allusione vocabuli scriptura priuata censetur instrumentum; quia instruit causam. l. notionem. §. instrumentorum. ff. de verbo. signifi. & transeunt Bald. Salice. & omnes hic, subiiciente Bart. & doc. istum † communem vsum loquẽdi esse probandum de necessitate, dum pauloante dixerunt, quòd de communi vsu loquendi appellatione instrumenti non continetur scriptura priuata, & istam doctrinam Bart. sequitur Ro. consi. 23. & sic transeunt omnes, mihi videtur, ꝙ ar. Bar. nõ procedat ab allusione vocabuli; quia non procedit arguendo affirmatiuè, sed negatiuè sic soleo dicere in l. 2. §. appellata. ff. si cer. peta. Quærit etiam Bar. & post eum omnes, si opponatur contra scripturam vel instrumentum, quis teneatur probare, distinguatur vt per Bar. hic & bene.

SVMMARIVM.

1 *Iurare de calumnia semel super tota causa an sufficiat.*
2 *Iurare de calumnia specialiter eminens periculum cogit post generale iuramentum.*
3 *Positiones in non iurando specialiter de calumnia post generali iuramentũ pro confessis non habentur.*
Iuramentum malitiæ post iuramentum calumniæ quando possit per iudicem ex suo officio exigi.
4 *Testis qui repetitur super dicto obscuro, an teneatur iterum iurare, si semel iurauit generaliter super capitulis, & tota causa. 5.*
Citari pars an debeat ad verbi obscuri repetitionem in testibus.
5 *Declarans nil noui facit.*

Hoc sacramentum.

Iuramentum prę̄stitum generaliter semel sufficit, ac si esset præstitum super quolibet articulo. hoc dicit. † No. ex isto tex. quòd semel tantum iuratur de calum. super tota causa, & tale iuramentum generale comprehendit quemlibet articulum causæ. stat ergo pulchra dubitatio, an ista authẽ. ex toto corrigat. l. j. supra eo. vbi dicebatur super quolibet articu. iurandum esse. sol. secundum Bar. & communiter doct. l. j. non corrigitur per istam auth. nisi tantum in his quæ contingerent post litem contesta. & post præstitum iuramentum calumniæ generale, sed in his quę opponuntur ante litem contesta. iuratur etiã hodie super quolibet articulo, & qualibet exceptione, & in hoc non est correcta. d. l. j. ita Iaco. But. Cy. Bart. & communiter docto. † & plus voluit Richar. Malum. quòd etiam d. l. j. remanet incorrecta post præstitum generale iuramentum cal. & post litem contesta. vnico casu posito in d. l. j. in fi. quando quis peteret testes torqueri; quia tunc specialiter iurare teneretur, eo ꝙ agatur de eminenti periculo secundum Richar. Malum. Salice. Fulgo. & Pau. de Cast. & istam opin. quòd authen. nostra procedat post litem contesta. & remaneat incorrecta. d. l. in occurrentibus ante litem contesta. declarat Bar. & omnes in l. iusiuran. ad pecu. §. qui iusiuran. ff. de iureiurãdo. & per ista infert Bal. hic † quòd si quis iurauerit generaliter de calumnia post litem contesta. non tenebitur postea præstare iuramentum super positionibus, & non iurando, positiones non haberentur pro confessatis, & istud est no. in practica. Et licet non teneatur aliquis iurare de calumnia amplius nec de veritate, posteaquam semel iurauit: verum est, si petatur à parte, sed iudex ex officio videns partem tergiuersari, potest quandocunque exigere iuramentũ malitiæ, tex. est nota. in capitulo secundo. in fin. extra eodem titulo, lib. 6. & per præmissa infert Bald. & sequitur Salice. & Paulus de Castro, quòd vbicunque testis repetitur ad declarandum dictum suum obscurum, ꝙ isto casu non tenetur de nouo iurare, quamuis à principio testis debeat iurare deponere veritatẽ pro vtraque parte † tamen quando semel iurauit, & postea repetitur ex officio ad declarationem obscuritatis non tenebitur amplius iurare. Et plus secundum doct. præfatos non erit aduersarius citãdus; quia citari debet aduersarius ad videndum iurare testes, non autem debet interesse, quãdo testis deponit in secreto. l. si quando. & ibi no. infra de test. & ideo ad repetitionem verbi obscuri non debet pars citari; quia qui declarat, nihil de nouo dat. l. hęredes. §. si quid post. in fin. ff. de testa. & ita Barto. ibi, istud decidit Bald. clarius in l. fi. infra de testi. Ang. in l. 2. ff. de iurisd. om. iud. Innocen. in c. cum super. extra de cõfes. & in c. inquisitionis. extra de accusa. † quia si testis iurauit dicere veritatem super capitulis, & tota causa, iuramentum testis generale trahitur, & extenditur ad declarationem dicti obscuri si repetatur ex officio iudicis, & ideo no. quia sunt quotidiana. gl. vnica ibi in iudicio, ista est vera solu. reprobata prima secundum Bar. Sal. Bal. & doct. post Iac. But. ꝙ in d. l. qui bona. §. pe. non iuratur

vniuersaliter in figura iudicii post lit. contesta. sicut hic in fin. glos. bene dicit.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum calumniæ generale ad quid inuentum.*
Processus propter iuramentum calumniæ non præstitum quando non vitietur.
2 *Iuramentum de calumnia an & quando in quacunque litis parte possit per partem peti.*
3 *Cautela procuratorum malitiosorum ad reddendum iudicium nullum.*
4 *Iuramentum calumniæ potest quandocunque præstari, & quid si fuerit conclusum in causa, & nondum iudicatum.*
5 *Arbiter & iudex etiam partibus contradicentibus possunt ex mero officio quandocunque pendente lite iuramentum calumniæ exigere.*
6 *Iuramentum calumniæ an possit ab alio deferri, quàm à iudice, et quid si in iudicis præsentia præstetur. 7.*
7 *Iurare de calumnia recusans quando pœnas incurrat.*
8 *Omissio iuramenti calumniæ petiti an reddat processum nullum.*
9 *Sententia an valeat, quæ pro actore iurare de calumnia renuente fertur.*
10 *Versantes circa lites omnia mala nouerunt.*
11 *Statutum prohibens iurari de calumnia an valeat.*
Iuramentum calumniæ per consuetudinem differri vsque ad sententiam potest.
Iuramentum calumniæ rescripto principis remitti potest.
12 *Statuta & rescripta pari gradu incedunt.*
13 *Aduocati an teneantur iurare de calumnia.*
Aduocati an instruere debeant partem ad respondendum libello vel positionibus, & illi assistere, & quando. 15.
14 *Positionum copia parti non danda, ne ante responsionem instruatur.*
Consuetudo patriæ seruanda.
15 *Aduocatus testem instruere potest de iure, ne ab interrogatore decipiatur.*
16 *Ordo inuersus quando non vitiet.*
Solennitas leuis non solet vitiare.
17 *Iuramentum calumniæ an remittatur parenti & patrono, vel iurare teneantur. 19.*
Lex plus potest quàm pars in remittendo calumniæ iuramento.
18 *Ius nouum corrigens antiquum an corrigat iuris antiqui specialia. 20.*
21 *Dictio, omnis, qualiter stet.*
22 *Dictio, omnimodo, iuncta negatiuæ quid importet.*
23 *Positionibus an respondendum sit in spiritualibus.*
24 *Iurandum de calumnia in quibus causis sit.*
25 *Emptor in iudicio euictionis quid iurare debeat.*

Cum & iudices & litigantes & patroni causarũ

iurare tenẽtur de calumnia, & si ad iudicium venire nõ possunt, mittendum iuramentum erit domi ad eos. hoc dicit.

1 † Not. primò, quòd generale iuramentum calumniȩ fuit inuentum ex dispositione. l. nostræ ad solennizandum iudicium, & debere præstari post lit. contesta. adeo quod non sufficeret præstari ante lit. contesta. nec illud releuaret, licèt iuramentum calum. speciale, & particulare, quod præstatur in occurrentibus ante lit. contesta. l. prima. & dixi in authen. hoc sacramentum supra eod. non fuerit inuentum ad solennitatem iudicii, vt declarat Pau. de Cast. hic, & ideo iuramentum generale, quod præstari debet post lit. contesta. ad solennizandum iudicium, si petatur à parte, iurari debere de calum. & si non iuraretur, processus vitiaretur, & redderetur nullus, sed si pars non peteret iurari de calum. non vitiaretur processus propter iuramentum calũ. 2 non præstitum, † posset tamen pars in quacunq; parte litis istud petere iurari de calumnia, & pars poterit quandocunque præstare iuramentum secundum Paul. de Cast. hic per text. in c. j. eo. titul. lib. 6. Teneatis ergo, quòd iuramentum calumniæ censetur de substantia & solẽnitate iudicii parte petente iurari, adeo quòd si omitteret requisitus iurare, processus redderetur nullus ipso iure dicto c. j. & ita tenet Bart. in §. sed quia veremur, infra ead. l. & in l. de pupillo. §. qui hoc. ff. de no. oper. nuncia. Ioan. de Imo. & Moder. in l. qui bona. §. si alieno. ff. de dam. infec. & ideo cautelam dabat Iaco. Butr. in dicto §. sed quia veremur, 3 † quòd malitiosi procur. respondẽdo libello in fin. respõsionis apponebant ista duo verba, petens iurari deberi de calum. nec postea aliter instantiam faciebant, ad hoc, vt redderent postea iudicium nullum, & exclamat Imo. in dicto §. si alieno. sed ante eum istud clare tradit D. Mathe. no. 65. incipien. no. eandem cautelam. vbi pulchre loquitur & reddit cautos actores & reos, & ideo ad eum semper recurratis. Et audertas pro condimen-4 to † quòd iuramentum calumniæ potest quandocunque præstari, dummodo non foret in causa conclusum. glos. no. in c. ex literis. extra de iureiuran. quam exclamant Moder. pro sing. in dicto §. si alieno. & bene facit text. cum ibi no. in c. j. eod. tit. lib. 6. & bene facit quod voluit Bald. in c. j. circa fin. supra eod. vbi voluit post conclusionem in causa & antequam feratur sententia posse iudicem ex officio iuramentum calum. exigere, ne in futurum sua sententia reddatur nulla, & istud clarius voluit 5 Bald. in dicto §. sed quia veremur. vbi plus voluit † quòd arbiter & iudex ex mero officio vtraque parte contradicente quandocunque possit exigere pendente lite iuramentum calum. per no. per Ioan. An. in nouella in d. c. j. ideo bonum est habere iud. fauorabilem, & plus no. vnum ad totum istum tit. necessarium, quòd iuramentum calum. sicut & iuramentum necessarium non potest ab alio deferri, quam à iudice, & ideo singu. Bald. in repe. l. 2. in 2. q. principali. ff. de iureiuran. dixit se aliàs in contingentia facti obtinuisse, dum pars fecisset iurari de calumnia ab 6 actore, & actor iurare recusasset, † quod merito recusare potuit; quia non fuerat delatum à iudic. & istud sequitur Moder. D. Bapt. de sancto Bla. in commento. l. admonendi. circa primam colum. & aliàs ego sequutus fui in l. videamus. ff. de in litem iuran. & est dictum sempiterna memoria dignum, si verũ, & pro defendendo processu: quia processus non erit nullus nõ præstito iuramento calum. nisi deferatur à iudice, & est magna limitatio ad doctrinam Pau. de Cast. hic & Bart. in locis allegatis, & pro isto dicto inuenio optimè facere, quod voluit Pau. de Cast. in §. quòd si actor. in princip. infra ead. l. vbi voluit plus, 7 † quòd ad hoc vt recusans iurare de calumnia incurrat pœnas, requiritur quòd fuerit monitus à iudice ad iurandum, & statutus sibi fuerit terminus, vt ibi per eum, & est no. dictum, si verum est, nec ab alio esse relatum audio. Ego tamen teneo præsupposita opinio. Iaco. But. Bart. & se. volentium, quòd iuramẽtum de calum. de substantia iudicij sit, si petatur, quòd isto casu audacter tenerem contra Bald. in dicta l. 2. & sequaces, & contra Pau. de Cast. in dicto §. quòd si actor. quia istud iuramẽtum non est de necessitate præstan. à iudice, immo sufficit, quòd in præsentia iudicis, & coram iudice pars à seipso præstet iuramẽtum calumniæ, tex est cum glos. in versi. coram iudicibus. in authen. principalis. infra eod. nec reperio iure cautum, quòd debeat quis esse iussus à iudice ad iuramentum de calumnia statuto sibi termino, vt dicit Pau. de Cast. sed tantum inuenio debere moneri à iudice ad respondendum positionibus post præstitum, generale iuramentum calũniæ, tex. est rotũdus in c. si post prȩstito. de confes. lib. 6. Saluare tamen potest Bald. in d. l. 2. parte petente aduersarium iurare de calum. si aduersarius diceret sum paratus iurare iudice mihi deferẽte iuramentũ calumniæ; 8 qa non teneor, nec volo iurare in manibus alterius. † isto casu si iudex nolit deferre, certè processus non erit nullus, & ista forte fuit intentio Bald. quia non stabit per iurare debentem, tamẽ ista saluatio non est tuta; quia potest iurare in seipso, & non in manibus alterius, & ideo no. ista; quia ab alio tacta nõ sunt, ego etiam in principali passu, dixerit Iaco. Butr. & Barto. & se. quicquid voluerint, videtur verius, quòd omissio iuramenti calumniæ petiti nõ reddat processum nullum ipso iure, & ad hoc me mouet tex. rotundus in dicto §. quòd si actor. vbi est casus, quòd si actor recusauerit iurare de calumnia, cadit ab actione non ipso iure, sed per sententiam, secundùm glo. & omnes ibi, reus autem nolens iurare habetur pro confesso, & condemnandus ꝙ non est verum, quòd sit de substantia iudicij, & quòd processus sit nullus, & quòd iuramentum calum. non sit de substantia iudicii tenuit Bart. in §. quod obseruari infra eod. sed ratio sua 9 mihi non placet, † & plus ego adduco in terminis Bald. Pau. de Cast. & communiter omnes in dicto §. quòd si actor. vbi tenẽt, & nemo discrepat, quem viderim, quòd si actor recusauerit iurare, & pro eo feratur sententia: quòd sententia, valebit, si enim esset de substantia iudicii, sententia valere non posset, & ideo soluat Apollo; quia in isto articulo semper fui dubius. Tenendo igitur opinio. Iaco. Butr. & Bar. scitote, quòd rationabilis & necessaria erit præstatio iuramenti calum. si petatur, quòd statuto vel consuetudine non poterit tolli ista præstatio iuramenti: quia non valebit statutum, neque consuetudo. c. constitutus. extra de fideiusso c. certum. & ibi no. doct. extra de iuramento calum. & ideo voluerunt Hostien. Ioan. Mon. & Ioan. An. in c. Romana de foro compe. lib. 6. quòd licèt glo. in l. rem non nouam infra de iudic. in §. patroni. dixerit, sic lege cauetur, quod patroni, & aduocati iurent de calumnia; tamen consuetudine non habetur: quia dicunt ipsi, quòd consuetudo nihil valet in 10 contrarium, & est rationabile; † quia versantes circa lites omnia mala nouerunt. glos. no. in l. ab Anastasio. infra mandati. & istam partem, quòd non valet statutum, vel consuetudo prohibens iurari de calum. tenet aperte Mathe. 66. no. incipien. not. quòd statutum & consuetudo, & istud primò voluit Andr. de Iser. in c. j. de contro. inuestitu. vbi tenuit non valere statutum, ꝙ procu. fiscales non teneantur iurare de calum. & istam conclusionem nostram sequitur Io. And. in addi. Spe. tit. de iuramẽto calum. §. sequitur. ver. & no. vbi tamen addit, quòd licèt non possit in totum iuramentum calum. per statutũ, vel cõsuetudi-11 nẽ tolli † tñ põt postergari & differri vsq; ad sñiam, & sequit D. Ant. in d. c. cȩterum. licet Panor. in d. c. cȩterũ. & melius sñ me teneat non posse differri vsq; ad calculũ sentẽtiæ ratione ibi assignata per eum. Ego autem moueo vnam difficultatem ꝯ istã cõem decisionem, certũ est, ꝙ rescripto principis potest remitti iuramentum calum. vt est gl. cõiter approbata in ver. remitti. §. sed

§. sed quia veremur, infra ea. l. & sequitur Panormit. in dicto c. 12 cæterum. in fin. tamen recipitur regula † quod statuta & rescripta pari gradu incedunt, & pari passu ambulant. doctrina est Innocen. aurea, quam sequuntur docto. in cap. quæ in ecclesiarum. extra de constitu. Bald. in l. ex facto ff. de vulga. & pupilla. aliàs memini me dixisse, soluat Apollo. Nunc autem videtur mihi posse assignari rationem diuersitatis; quia statutum, & consuetudo generalia sunt, & rescriptum est particulare, & rescribendo princeps particulariter videt̃ ex aliqua iusta causa & ob aliquam reuerentiam motus, aliter non video posse saluari istas doctrinas pulchras contrarias. No. secundò ex text. nostro 13 cum gloss. in versic. antequam † quòd partes iurant de calum. non aduocati, & ideo Barto. & doct. hic post gloss. quæ per hoc remanebit expedita, volunt, quòd aduocati non debeant instruere partem ad responden. libello vel positionibus, nec etiã debeant esse præsentes; quia præsumitur aliàs calumniose facere, & istud est valde not. & idem voluit Barto. in l. si postulauerit. §. quæstioni. de adul. & fortius ex hoc inferunt Bald. & Mo-14 der. † quòd copia positionum non est danda parti, ne instruatur, antequam respondeat, & ita obseruant Genuen. & idem voluit Bald. in l. 2. infra vt lit. penden. Bart. in l. si duo patroni. §. idem Iulia. ff. de iureiuran. Innocen. in ca. per tuas. extra de test. sed Lombardia nostra seruat contrarium: & ideo seruanda est consuetudo patriȩ, ex mente Barto in l. custodias. ff. de publ. iudi. & plus voluit Specu. titu. de posi. §. 3. dicamus. versic. quid si patroni. quem refert Bald. hic. Hostien. & Innocen. in c. dilecti, 15 extra de iudic. Specu. titu. de posi. §. 7. versic. 18. † quòd si clientulus est nimium simplex, quòd aduocatus poterit assistere sibi, ne decipiatur in respondendo, & instruere illum de iure, non autem de facto, sicut potest instruere testem ad depon. apte de iure, ne decipiatur ab interrogatore in redditione rationis dicti sui secundùm Roffre. in titu. de sena. lib. bo. & Bald. hic quem Bald. non retulit in commento. l. admonendi, vbi retuli multas alias auctoritates, vbi istud firmaui. ff. de iureiuran. Gloss. in verbo post narrationem, in fin. ista glos. est valde singu. & illam allegaui, & ponderaui vobis in l. licet supra de procurato. vbi allegaui alias concor. Gloss. in verbo & iuret. in fin. in omnibus gloss. bene dicit, & materia declarabitur in glos. sequen. & Bald. hic multum eleganter declarat, quòd ordo, vt prius iuret actor 16 quàm reus, non est necessarius † ideo præposteratio non vitiat, & sequitur Salice. Pau. de Cast. & Moder. quia leuis solennitas non solet vitiare. l. j. circa fin. ff. de vendi. inspi. Glo. in verbo mouisse, in fin. glos. Barto. miro ordine prosequitur omnia dicta glos. & diuidit in quatuor membra. Primò quo iure fuerit introductum iuramentum calum. Secundò quæ personæ debeant illud iuramentum subire. Tertiò in quibus causis. Quartò, qualiter & quomodo iuretur, dicatur vt hic per Barto. Inquantum Barto. quærit, an iuramentum remittatur parenti, & patrono, 17 & decidit quòd sic, declarando glo. nostrã; † quia licet non possit iuramentum remitti à parte, potuit tamen remitti à l. & istã opin. tenuit idem Bart. in dicto §. si alieno. & in l. iusiuran. & ad pec. §. hoc iusiuran. ff. de iureiuran. Contrarium tenuit glos. Iaco. Butr. Angel. & Salice. in l. sed si hac. §. fin. ff. de in ius vocan. quòd immo generale iuramentum calum. præstari debeat à parentibus & patronis, & sequitur Rapha. Fulgo. in dicto §. hoc iusiuran. per text. not. in §. fina. in auth. de his qui ingre. ad appell. vbi refertur effectualiter dispositio. l. nostræ, & decidit, ꝙ nulli personæ remittitur istud iuramentum, sed multi sequuntur opinio. Barto. & glos. hic, & maximè Rapha. Fulgo. sibi contrarius in dicta l. sed si hæc. §. fin. per text. in dicto §. hoc iusiuran. & per 18 text. in dicta l. qui bona. §. si alieno. ff. de damno infecto. † & adducit forte argum. quia iura noua corrigentia antiqua nunquã censentur corrigere ius antiquum, quod disponebat in aliquo speciali casu, etiam si lex noua haberet clausulam, non obstantibus quibuscunque legibus. ista est glos. singu. in authen. de hære. ab intest. veni. in princip. in versic. vacantibus. & idem voluit Barto. ponderando glos. ibi in l. sciendum. ff. qui sat. cog. idem voluit Barto. in extra. ad reprimendam, in versic. non obstantibus. Bald. in l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cau. ergo licet iura noua dicant, omnes debere iurare de calum. illa debent in-19 telligi, præterquam in isto casu speciali, scilicet parentis & patroni, & cum ista opi. transeunt omnes Moder. legentes. † Ego autem teneo indubitanter, quòd iurare teneantur patronus & parens, moueor ex doctrina Bart. in dicto versic. non obstante, vbi limitat illam doctrinam præcedentem. nisi appareret, quòd iura noua vellent inducere in quocunque casu, siue generali, siue speciali, puta quia diceret non obstante aliqua. l. generali, vel speciali. & sequitur Petr. de Anchar. in c. canonum. versic. sed quid noua. l. etiam, de constitu. sed ita est, quòd apparet de 20 mente. l. nouæ, quòd voluit corrigere iura antiqua, etiam specialia in parentibus & patronis. & † ideo ꝙ apparente de mente licèt verba. l. nouæ sint generali: tamen corrigunt. l. antequã specialiter loquentem. glos. est singu. in cap. contra christianos, in fi. de hæreti. lib. 6. quam exclamat Roma. in l. si verò. §. de viro in 3. & 6. fal. ff. de solu. matri. in repe. vbi text. in dicta l. fina. in auth. de his qui ingre. ad app. subiicit hæc formalia verba, hanc communem posuimus. l. cõtra omnem personam modis omnibus hoc nulli concedentes, pondero illam dictionem omnẽ 21 personam † quæ dictio nihil excludit. l. à procuratore infra mãdati. Secundò pondero illam dictionem modis omnibus, quæ idem importat, quod omnimodo, idest sine aliqua distinctione. glos. not. in l. si cum exceptione. §. quatenus. ff. quod me. causa. Tertiò pondero illa verba hoc nulli concedentes, quia si vni permitteretur, tota oratio esset falsa. l. si is qui ducenta. §. vtrum. 22 in versicu. nihil. ff. de re. dub. † quia vbi dictio omnimodo, & similes iunguntur alicui dictioni negatiuæ, idem important, ac si dicerent nullo modo, dicto §. quatenus, cum glos. in l. in naue Saupheli. in versic. omnimodo. ff. locati. & per ista mihi placet ista opinio. non curo attingere, an filio vel liberto remittatur iuramentum calum. quem passum tangit Alexand. in l. si patronus libertum. ff. de iureiuran. inquantum Bart. tangit hic, an coniunctus agendo pro coniuncto iurare teneatur, bene dicit, & idem vult Barto. & sequuntur alii in dicto §. si alieno. & bene facit glos. in c. cum causam, extra de iureiuran. quamuis Barto. inaduertenter, & male tenuerit contrarium in §. sin autem abfuerit infra eod. inquantum Bart. in tertio membro tangit, in quibus causis iuran. sit. bene dicit etiam in casibus spiritualibus hodie, licet olim secus. cap. literas. 2. extra de iuramento calum. iuncto. cap. 2. eod. titu. lib. 6. de iuramento calum. & bene facit; 23 quod no. Bald. in §. quod obseruari infra eod. † vbi quærit, an in spiritualibus respondendum sit positionibus, inquantum Bart. approbat opin. Ioan. quòd iurandum sit in causa appellationis, quia tex. est hodie in dicto cap. 2. lib. 6. & idem tenet glo. Bart. & omnes in dicto §. si alieno. & Bald. in auth. hoc sacramẽtum supra eod. inquantum Bart. tenet, quòd iuramentum sit in noua instantia per empta prima bene dicit, & idem tenet Bald. in dicta authen. hoc sacramentum. Bart. Ange. & Imo. in dicto §. si alieno. & ante eos Specu. titu. de iura. calum. §. sequitur. versic. sed quid sit instantia. & ex dictis omnibus verbis Barto. elici-24 tur ista conclusio † quòd in omnibus causis ciuilibus ordinariis & extraordinariis. & etiam summariis iurandum est de calum. text. est in clem. sæpe, de verbo. signifi. Bald. in §. sin autem abfuerit infra eod. etiam in executiuis. l. thesaurus. ff. ad exhiben. Bal. in l. j. supra eod. & in l. j. circa princip. infra ne lic. ter. prouo. & etiam in criminalibus. l. j. & ibi dixi supra eod. in spiritualibus: vt supra dixi. & nedum in causa principali, sed etiam appellationis iuratum est. Vltimò Barto. hic in quæstione gloss. decidentis, quando emptor in iudicio euictionis comparet, quòd non teneatur iurare rem esse suam, sed bene iurare, quòd litigat ex iu-25 sta causa propter causas euictionis. Bart. dicit † quòd immo potest confiteri rem esse petentis; quia potest agnoscere bonam fidem. l. quoties. §. sicut. ff. de administ. tut. sed non meminit Barto. quòd gloss. quam ipse approbat in §. cum me absente. allegato. in glos. in versic. instantia, dixit quòd debet iurare, quòd non litigat animo calumniandi; quia quomodocunq;, vel obtineat, vel succumbat, habebit regressum cõtra venditorem, & illam glo. exclamat & sequitur Bald. hic in fi. & sic remanet gl. in ver. instantia, expedita.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum calumniæ præstatur calumniæ euitandæ causa.*
2 *Iurare de calumnia pluries peti potest in rebus tempore variantibus.*

1 In isto iuramento.

† Ista auth. venit ampliatiuè ad l. C. quòd iuramentũ generaliter præstetur in omni negocio, & tota causa, quod calumniose aliquid non faciet, nec etiam exiget ab aduersario superfluas probationes: & ideo non prȩstatur, nisi semel tantum, & istud erit loco summarii, & ideo Io. de Imo in l. si bona. §. qui alieno. ff. de damno infecto, limitat auth. nostram procedere in rebus quæ non variantur tempore: quia si varientur, nõ solum semel, sed pluries posset peti iurare de calũnia, & ideo est signanda ista limitatio memoriæ.

SVMMARIVM.

1 *Administratores, tutores & curatores qualiter de calumnia iurent.*
2 *Procurator habens mandatum speciale ad iurandum de calumnia quomodo iuret.*
3 *Periurium an cadat in iurante falsum animo calumniandi.*
Iuramentum testis est veritatis.
Testis qui cum iuramento falsum dixit, cum verum dicere crederet, an puniendus de falso.
4 *Testimonium credulitatis an possit per testem iurantem reuocari sine periurio.*
Consulentium diuersæ sunt fantasiæ.
5 *Scire dicimur, quod vehementer opinamur, & quid sit scire.*
6 *Scientia proprie dicitur verorum.*
Testis non reddens rationem dicti sui non probat, & quid si deponat per verbum credo.
7 *Testis æquiuocum & ambiguum dictum non probat.*

8 *Tutoris confessio an noceat pupillo & quando, 11, 23. & quid in alio iudicio, 14.*
Donatio quibus administratoribus prohibita.
9 *Parisienses conclusiones, idest verè, non cadunt semper in ore omnium Doctorum.*
10 *Sententia quibus nocet regulariter, nocent & acta; & econuerso 13.*
12 *Confessio procuratoris cum libera domino præiudicat.*
Tutor & curator dicuntur habere mandatum cum libera.
14 *Confessio principalis domini nocet inter easdem personas etiam in alio iudicio.*
Tutoris confessio ficta est minoris confessio.
15 *Confessio ficta non facit fidem in alio iudicio.*
Confessio nuncij nomine mittentis an domino præiudicet in omni iudicio.
16 *Confessio procuratoris potest reuocari prætextu erroris vsque ad sententiã.*
17 *Filius maior agens patre consentiente iurat de calumnia, & quid si conueniatur.*
Iuramentum de calumnia non est simpliciter de iudicij substantia & cur.
Monachus agens cum Abbatis licentia an iurare teneatur de calumnia.

§. Quod obseruari oportet.

omisso sũmario, vt hic per Bart. tradito, & omissa diuisione. † No. primò, ꝙ legitimi administratores, tutor. cur. & similes iurare tenentur de calum. secundum credulitatem animi sui, & in animam suam, ergo hic est casus, ꝙ nõ iurant in animam suorum principalium, sed suam: ita tex. hoc probat in versi. eo. ꝙ ex animi sui scientia iurant, & ibi conuenit, & ipsos iureiurando afficit. istud videtur mirabile; † quia procurator habens mandatum speciale ad iuran. de calum. non iurat in animam suam, sed in animam domini: ita Bart. in l. qui bona. §. si alieno. ff. de dam. infec. tex. optimus in cap. fin. de iura. calum. lib. 6. ita ponderauit text. nostrum Pau. de Cast. hic.

No. secundò ex tex. ibi. & licet vere causæ natura, alia est tamen, ꝙ quisque credit & existimat hoc esse iuran. ꝙ istud iuramentum calum. est credulitatis & non veritatis: quia iurat se ita credere, adeo ꝙ non attenditur veritas, sed opin. vt dixi in simili tex. in l. 2. § si pupillo. ff. de vsucapi. pro em. † & ideo licet in veritate falsum iuraret ille, qui iurat animo calumniandi, quãuis iniustitiam foueret, non censebitur periurus. non sic est in iuramento testis; quia illud iuramentum est veritatis & non credulitatis. & ideo si periurat iurando falsum, quamuis crederet dicere verum, puniretur de falso; quia non debet testificari nisi de his, quæ vere sciat non de his quæ credit, vel opinatur: ita Cyn. Bald. & omnes in l. testium. infra de testi. & in l. qui testamento. §. fi. ff. de testa. & in c. cum causam extra de testi. & hinc occurrit, ꝙ si testis deponat hodie vnum per verbum credo, tamẽ poterit cras dicere contrariũ se non credere, nec dicetur periurus: ita Bar. & Ang. in d. §. si alieno. Cyn. & Bal. in d. l. testium. & pulchrius Bal. in l. de tutela supra de in integ. rest. mi. vbi exclamat pro consultoribus & doct. diuersa & contraria consilia secundum diuersa tempora & diuersa phantasmata & diuersos intellectus dantia. Nota vlti. ex tex. ibi, quod quisq; credit, & ibi scire possunt causam, hic esse tex. meliorem de iure, ꝙ etiam scire dicimur illud, quando credimus, vel vehementer opinamur, quamuis per veram causam & concludentem scientiam non sciamus; † quia satis est vehementer credere: & ita vult glo. quã ponderãt doc. in l. 2. §. Labeo. ff. de aqua plu. arc. in l. Pantonius. §. rei per duellionis. ff. de acquir. hæred. Bart. in l. si quis ita. §. j. ff. de testa. tu. in quibus iuribus probatur, ꝙ quis dicitur certus, si de aliquo vehementer opinatur, quamuis in se non sit verum; tamen istud non est proprie scire; quia scire est rem per causas cognoscere vsq; ad elementa, & sic quando scimus per veritatem visus; quia scire per credere vel vehementer opinari coniecturatiuè dicitur scire; quia animus ad hoc inclinatur secundũ Pau. de Cast. hic. & ideo opinans, vel non dicitur proprie scire, † quia scientia proprie dicitur verorum, ista est gl. sing. quã ponderat Bald. & Imo. in l. si paterfami. in fi. ff. de hæred. insti. glo. in l. duo. § pen. in versi. sciens. ff. vti pos. & ex his constat, male dixisse Bald. in c. fi. extra de iura. calum. qui voluit, ꝙ testis dicens se tantum scire, ꝙ Titius occidit Seium, ꝙ non probat, nisi reddat rationẽ suæ scientiæ & dicit; quia viderit. & mouetur: quia verbum scire, potest capi dupliciter. Primò pro credere vel opinari. Secundò de veritate, modò sic testis deponens per verbum, credo, non probat. gloss. not. in §. si verò absint. in versic. vidisse in auth. de testibus. & no. & doc. in d. l. testiũ. si ergo verba capi possunt dupliciter, succedit alia regula † quòd æquiuocum & ambiguum testis dictum non probat. c. in præsentia. extra de proba. certè ista doctrina Bald. non est vera; quia in teste verbũ scire applicatur ad veritatem. ita decidit Bart. in dicto §. si alieno. in vlti. col. & in l. j. in fin. ff. de interroga. actio. Bald. & Imol. in dicta l. si paterfami. & dixi post Barto. in l. admonendi. dum Barto. in 5. col. tangit, qui sint gradus scientiæ & nescientiæ. ff. de iureiuran. & ideo ista non exeant cor vestrum. Gloss. in ver. ad curatores, diuiditur in duas. in prima opponit & fortiter, & quatuor modis soluit. in secunda quærit. secunda ibi, item si vnus sit tutor. & in gloss. ibi, & omnibus similibus administratoribus; quia glo. in solutione contrarii inuoluit, vt inquit Pau. de Cast. ideo secundum Bart. & doct. hic & Bart. in dicto §. sed an ipsos. qui est pe. & in l. vnica. in 14. q. & post eum Bart. infra de confess. l. j. do. Anto. & Imo. & Panor. in c. j. extra vt lit. contesta. in hoc passu vtili & quotidiano † an confessio tu. vel cur. vel similium administratorum noceat suo principali, soluendo cõtrarium, gloss. distinguere videntur. aut confitentur extra iudicium: vel etiam in iudicio non pręcedente iussu iudicis per modum voluntariæ iurisdictionis, exempli gratia. tutor, vel prælatus confitetur non interrogatus in iudicio recepisse centũ mutuò non apparente aliter de numeratione, & isto casu non pręiudicabit minori, vel ecclesiæ confessio: & ita loquatur dicto §. pen. quia ista confessio voluntaria sapit vim donationis, quę est prohibita istis administratoribus. l. j. §. j. ff. de tutel. & ra. distra. & plus vult Rapha. hic, quòd text. non probet, quòd iuramentum cal. præiudicet pupillo; † quia non conclusio Parisiensis & bona consequentia, tutor iurat de calum. ergo pręiudicabit pupillo; quia aduocatus etiam iurat de calum. & tamen non præiudicat clientulo. ista ratio Ful. nihil valet; quia in aduocato nõ substantiatur iudiciũ sicut in tutore: & ideo si tenetur iurare pręiudicabit pupillo. & tex. noster bene probabit sequens secundum membrum distinctionis. Aut verò confessio emanat per viam contentiosæ iurisdictionis; quia in iudicio rite mandatur à iudice, vt respondeat positionibus, & tunc confessio præiudicabit principali; quia secundùm Barto. & docto. agnoscere debent bonam fidem & possunt. l. quoties. §. sicut. ff. de administra. tut. & in istis terminis loquitur tex. noster secũdùm Bar. & omnes.

10 † Sed melior ratio assignari potest; quia recipitur regula, ꝙ quibus nocet sententia, nocent acta & econtra: vt declaraui in l. secunda, supra de edendo. vbi adduxi multas auctoritates, sed ita est, quòd sententia lata contra minorem nocet minori. l. 4. §. primo. ff. de re iudic. ergo acta & confessiones in dicto cap. suborta. extra de re iudic. l. non solum. in principio. ff. de procurator. & istam distinctionem inter voluntariam & contentiosam probat. l. iusiuran. & ad pen. §. tutor. iuncta. l. tutor. in principio. ff. de iureiurando.

Contra tamen primum membrum est tex. ad literam in l. Titius. §. tutelæ. ff. de administ. tuto. qui de directo contradicit, quòd apocha tutoris confitentis se recepisse à debitoribus pupilli, probat veram solutionem, & ex ea liberantur debitores in præiudicium pupilli: & est mirabile, quòd Bald. & Salic. allegent illum textum ad confirmationem opinio. prædictæ & distinctionis præfatæ. Ad illum textum respondet Barto. ibi post gloss. illum destruendo, quòd apocha ibi continebat veram solutionem factam per debitores pupilli tutori. & ideo infert Barto. † quòd si tutor faceret solam confessionem de recepto, quòd ea confessio non præiudicaret pupillo: & est opinio mirabilis: & idem voluit Barto. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de verborum obligatio. Ang. in l. à diuo Pio. § sed si emptor. ff. de re iudic. Roma. consil. 352. & monentur per textum in l. j. §. sed si mutuam. ff. si quid si fraudem patron. & per nota per Barto. in l. 2. § verbis. ff. si certum petatur, breuiter in hoc passu verissimus doctor Paul. de Cast. consilio suo primo in ordine aperta fronte in omnibus, & per omnia reprobat doctrina Bar. in dicto §. tutelæ. & mouetur tribus fundamentis, vt ibi per eum. & respondet Pau. de Cast. ad dictum §. sed an ipsos. quòd loquitur & procedit, vbi tutor mutuò acciperet, vel confiteretur super eo, quod in facto tutoris non consisteret, & tunc non præiudicabit pupillo, sed nos loquimur, vbi confitetur recepisse à debitoribus pupilli, & sic in facto consistente in ipso tutore, ergo liberat debitores soluentes. & est no. doctrina, & illam puto verissimam: & istam conclusionem etiam inuenio tenere Ioan. de Imo. in l. si debitorem. ff. de nouatio. & in dicto §. sed si emptor. & pro hoc moueor fortissimo argum. † licet enim confessio sola simplicis procurato. non præiudicet domino: vt tenent communiter doct. in dicta l. si debitorum. & in dicta l. secunda. §. verbis. tamen confessio procura. cum libera confitentis se recepisse, præiudicabit domino. ita gloss. Bald. & Angel. in l. non abstulit infra de nouatio. sed ista est, quòd tutor & curator dicitur habere mandatum cum libera. gloss. notabilis in l. mandato generali. ff. de procurator. bonus textus quem ponderat Bar. in l. inter bonorum. ff. de administ. tut. & ista mihi videtur veritas. & ideo no. istam decisionem Paul. de Cast. & Ioã. de Imo. intelligatis tamen istud primum membrum, quòd dicitur emanasse confessio per modum voluntariæ iurisdictionis, quando facta etiam esset in iudicio non præcedente iussu iudi. quia ad hoc vt dicatur contentiosæ iurisdictionis, requiritur, quòd præcesserit iussus iudicis; ita declarat Paul. de Cast. in dicto § sed an ipsos.

13 † Circa ſm membrum Bar. dum vult cõfessionem emanatã per modũ ↄtentiosæ iurisdictionis p̃iudicare minori, intelligatis verũ esse, qñ tutor, vel curator fuisset ĩ iudicio sine minore: quia si fuissent in iudicio cum minore; quia minor cępisset iudicium cum auctoritate tutoris & curatoris, vt l. clarum. inf. de au. præstan. certe isto casu tutor solus confitendo non præiudicaret minori: ita gl. hic sentit, & cõmuniter doc. & voluit Bart. in d. §. sed an ipsos. sed do. Anto. de Alex. mordere vr̃ istam decisionem communem; quia attenta ratione Bar. in d. §. sed an ipsos. quam sup. recitauimus, quæ est, ꝙ cui nocet sententia, noceant etiam acta processus, sed ita est, ꝙ si minor fuisset in iudicio auctorante tutore vel curatore, tamen sñia lata ↄ̃ solum tutorem præiudicabit pupillo. l. si ideo. in prin. ff. de euict. quẽ tex. adducit ad hoc Bart. in l. cum & minorem. inf. si aduer. rẽ iudi. ergo si valet sententia, non obstante ꝙ iudicium cęptũ fuisset cum minore, pari modo valebit confessio facta in iudicio cępto auctorante curatore, firmare tñ non audet. Videtur mihi, ꝙ istę opin. sint diuersę non aduersę; quia Bar. & Se. loquuntur, qñ iudiciũ fuerat cęptum cũ minore auctore tutore, & mixtim processus fuerat agitatus cum minore, & tutore, quo casus solus tutor confitendo nõ nocebit pupillo. Nec obstat. d. l. si ideo, quia ibi in ꝓcessu solus administrator fuerat postea prosequutus, & isto casu confessio facta per tutorem præiudicabit pupillo, & in istis terminis loquatur Ant. de Alex. & istud probatur, si quis aduertat ad rationem Bart. in d. §. sed an ipsos. quia dicit, ꝙ quando iudicium est cęptum cũ minore auctorante administratore, ꝙ tutor solus non cogitur respondere: & ideo si solus tutor fuisset prosequutus, cogi posset respondere: & sic constat esse istos diuersos casus, & cogitare super hoc: quia isti mihi vr̃ veritas. † Scitote tamen circa istud secundum membrum Bar. ꝙ licèt aliàs confessio principalis domini noceat inter easdem personas etiam in alio iudicio, vt declaraui in l. 2. sup. de eden. tñ non procederet in confessione tutoris & similiũ; quia in alio iudicio non præiudicaret minori: ita Spec. tit. de confes. §. nunc videndum. versi. sed nunquid & sequitur Ioan. And. in nouella. in c. per inquisitionem. ext. de elec. & D. Anto. in cap. j. ext. vt lit. non contest. ratio est: quia confessio tutoris censetur ficta confessio minoris. modò succedit doctrina † ꝙ ficta confessio non facit fidem nisi in eodem iudicio, & non in alio, etiã inter easdem personas, tex. est no. quem ponderat Bar. in l. eius qui delatorem. in fi. ff. de iure fisci. & idem voluit Bart. in l. 2. §. diu. eodem tit. & in l. cum filius. in princ. de verb. oblig. Bald. in l. 2. de eden. & ideo non exeat memoria. & ex ista doctrina declaratur dictum Bald. in l. vnica. circa 19. col. inf. de confes. allegando tex. in l. fi. ff de ces. bo. vbi decidit, ꝙ si nuntius aliqd confiteatur nomine mittentis, ꝙ illa censetur vera confessio pręiudicans domino in omni iudicio, quod not. & cogitate. † Scitote tamen, ꝙ cõfessio administratoris potest reuocari prętextu erroris vsque ad sententiam secundum Spec. titu. de confes. §. postremò. ver. si verò per procur. in fi. & bene faciunt no. in gl. hic in fi. glo. tenetis ex glo. ꝙ tutor plurium pupillorum, quorũ si vnus ageret, & alter conueniatur, ꝙ tutor non poterit iurare de calumnia pro vtroque: quia deieraret pro altero, & ita transeunt doc. & respondet Raph. ad l. accipientis. allegatam in glo. vt procedere possit eo casu, quo foret possibile tutorem posse iurare pro vtroque, vt habuistis exemplum in l. j. post Barto. in si. sup. eo. quando litigaretur in causa euictionis; quia si patri pupilli fuisset vendita, quæ fuisset alterius pupilli, in veritate & pupillus dominus vẽdicaret ab alio pupillo; tunc tutor amborum pupillorum iurare potest pro vtroq;, & ita etiam sentit Bart. in d. l. accipientis. Gl. in ver. personę. ibi filius iura. tenearis, filium agendo cum consensu patris, & idem si conueniatur iurare debere de cal. dummodo sit maior, & mirandum, ꝙ glo. sequens in versi. scire possunt, tenere videatur contrarium, ꝙ immo legitimus iuret de calum. etiam si filius sit maior, & sciat veritatem, non autem ipse filius iurare debebit. & sequitur Pet. Cyn. & Paul. de Cast. hic: quia iuramentum calum. est de substantia iudicii. igitur debet præstari per legi. personam & legit. administrationem. communiter tamen Bar. & docto. sequuntur glo. hic, quia iuramentum calum. non est simpliciter de substantia iudicii, dico simpliciter loquendo; quia potest omitti, sed non remittit. & ideo si filius maior agat patre consentiente iurare debebit de cal. & idem tenet gl. magna in §. pęnales. inst. de ac. Spec. de iuram. calum. §. item ꝙ est filius. ver. si enim cũ sequenti. & sic monacho agenti cum licentia abbatis. uoluit gl. in auc. de mona. § j. ego tamen dubito, quia si petatur iuramentum de cal. est de substantia, ergo debet præstari per legit. personam. & sic sol. Bart. non est bona. in ea. ibi cum consensu tamen patris. glo. ista male loquitur; quia in castrensibus vel quasi habetur ꝓ patrefam. l. 2. ff. ad macedo. nec requiritur consensus patris. In fi. glo. bene dicit. Glos. in verbo scire possunt, bene dicit, & est expedita in præcedenti gl. vbi vno solo illam reprobabimus, & ideo nihil addendum est.

S V M M A R I V M.

1 *Procurator in causa an audiendus, nisi principalis iurauerit de calum.*
Procurator a legitimo administratore in quo differat.
2 *Practica triplex super domino procuratorem constituente, & iurare de calumnia tenente. 6.*
Iuramentum calumniæ an præstari possit ante litem contestatam.
3 *Procurator in causa quando præstare debeat duplex calumniæ iuramentũ.*
4 *Curator liti, qui vt legitimus administrator iuret de calumnia in animam suam domino in remotis residente, cuius præsentia haberi non potest, dandus.*
5 *Procurator generalis sine speciali mandato an possit de calumnia iurare.*
7 *Mandatum iuramenti de calumnia quid requirat.*
8 *Mandatum vt dicatur speciale, an sufficiat, quòd mandetur generaliter.*
9 *Reus releuat procuratorem ab onere satisdationis præstandæ cauendo & promittendo pro eo.*
10 *Cautio de rato tribus casibus est necessaria non obstante iuramento calumniæ a domino principali præstito.*
11 *Procurator rei an & quando teneatur de calumnia iurare.*
12 *Cautio damni infecti quomodo præstetur.*
Iudiciorum figura in causis celeritatem exigentibus non seruatur.
13 *Procurator in qua causa iurare debeat de calumnia non expectato domino.*

§. Si autem

abfuerit. † No. ex isto text. ꝙ procur. agentis, seu defendentis si agat causam procur. nomine vel defensorio actoris, seu rei nõ est audiẽdus, nisi principalis iurauerit de cal. & in hoc differt procur. a legitimo administratore, ut in § quod obseruari. præcedẽti, pulchritudo tex. nostri consistit in practicando, quomodo practicari possit, ad hoc respondet Pau. de Cast. ꝙ triplex poterit esse practica. † Primò si dominus degat in remotis tempore, quo constituit proc. ꝙ tũc iurare debeat de cal. super futura lite agitanda Papię, siue sit actor, siue reus, & est mirabile, ꝙ lite non cõte. præstetur iuramen. calum. qñ debet præstari post lit. cont. ut est tex. in prin. l. nostræ. Rñdet Pau. de Cast. istud procedere, qa agitatur causa per procu. quo casu ante lit. conte. iurare sufficit, qđ est no. in practica. Secunda practica erit, ꝙ dño constituẽte ꝓcur. simpliciter iam contestata lite dari debeat terminus procura. ad faciendum comparere principalem ad iurandum, ut in §. hoc etiam. inf. ea. l. c. cęterum. extra de iur. calum. vel poterit iudex scribere iudi loci, in quo moratur dominus principalis, vt ab eo recipiat iuramentum cal. ita Spe. tit. de iur. cal. §. restat. ver. quid ergo fiet. & pro condimento ſm Bar. hic, & in l. q bona. §. si aliena. ff. de dam. infec. per text. in c. 2. de iur. cal. lib. 6. & voluit glo. & Bar. in auth. principales. infra eodem, ꝙ isto casu præstabuntur duo iuramenta. s. ꝑ dominum, & per procurat. & plus, † ubi procur. haberet specialissimum mandatum ad iurandum in tali causa de cal. in animam & personã dñi; tñ ipse præstabit iur̃m vnum in animam suam propriam, & aliud in aĩam dñi, & eius procurat. nomine, & sequitur Pau. de Cast. hic q̃uis tex. in d. c. 2. loquatur quando procur. superuenerat post præstitum iuramentum a principali, sed dicit Pau. de Cast. idem esse, quando procur. haberet specialissimum mandatum; † quia iurabit de calum. in animam propriam, ꝙ non calumniatur, nec petit iniustas dilationes, pulchrior tñ est dubitatio, qñ dominus residet in remotis partibus, & præsentia sua de facili haberi non potest, qũo succurrendum erit, ne causa stet in suspenso. Breuiter gl. aurea in d. c. cęterum, vt dicit Ang. in l. fi. ff. de nau. fęno. quam etiam sequitur Ant. de But. Imo. & Pan. ibi, & idem tenent Cyn. & Vltramon. Bal. Saly. & Fulg. hic & Roma. in d. §. si alieno. & Spec. ante eos. in d. ver. quid ergo fiet, dicunt, ꝙ dabitur curator liti, qui vt legitimus administrator iurabit de cal. in animam suam. d. §. quod obseruari. & ista est cõis, omissa opi. Bar. hic, & in d. §. si alieno. quem sequitur Pau. de Cast. hic quia argumenta Bar. parum stringunt, quia ſm do. Anto. in d. c. cęterum. non dabitur iste curator ad totam cãm seu litem, sed tm̃ ad actum iurandi de calum. † quia vt fatetur Bar. hic procur. generalis non potest iurare de calum. immo requiritur speciale mandatum. c. fin. de iur. cal. lib. 6. & ideo non ob. primum argu. Bart. quia illud procedit, vbi in testamento pure & simpliciter datus est tutor, secus si sub conditione, vel ad tempus, quia tunc interim dabitur a iudi. tutor vel cura. l. si quis sub conditione. ff. de test. tutel. & similiter non obstat secundum arg. Bart. quia ideo possunt intẽtari vtiles sine cessione, qñ cedens est absens; quia imputari potest ipsi absenti, sed qñ dominus constituit ꝓcur. generalem in omnibus causis, tunc non est, ꝙ possit imputari dño: tñ ista responsio non est tuta, præsupposita prima practica, quia imputari potest ipsi dño, cur nõ iurauerit de cal. nisi dicam, illud posse procedere, quando cõstitueret procu. ad vnã causam, sed qñ constituit gñaliter secus. Tertia & vltima practica erit, † ꝙ dominus conferat procuratori speciale mãdatum expressa causa & persona ad iurandum de cal. in animam ipsius domini, quo casu non requiretur amplius, ꝙ principalis iuret, vt est tex. in d. c. fi. q̃uis Cyn. dicat in § seq. ꝙ decisio d. c. fi. processerit ex errore solito canonistarum, & subijcit Fulg. ꝙ disputatiuè illa decisio non potest sustentari, sed præcedens est vera opin. & Bar. subtiliter respondet ad fundamentum Cyn. in d. §. si alieno. & Bar. sequitur Pet. de Ancha. in d. c. fi. & super omnia aduertatis, ꝙ Bar. in d. §. si alieno. expresse tenuit, ꝙ ad iurãdum de cal. debeat esse mandatum specialissimum ad iurandum in tali causa mouenda cum tali seu mora, † quia non sufficeret dicere ad iurandum de cal. in omnibus causis mouendis, & exclamat

mat Pau.de Caſt.hoc eſſe perpetuò menti tenendum:quia poſſent ex hoc mille proceſſus deſtrui, & voluit iſtud Io.Andr.in nouel.in d.c.fi.quem ſequitur Pet.de Anch.fundantes ſe ꝑ tex. ibi loquentem in ſingulari,& dicẽtem procur. in cauſa conſtitutum quaſi requiratur,ꝙ habeat ſpeciale mandatum iurandi de cal.in certa cauſa,& ſequitur do. Ant. in c.in pertractandis. ext.co.tit.ſed huic opin.obſtat doctrina Cyn.& Bar.in l.i.ſup.ꝑ procur.cauſam in inte.reſti.agi poſ.& clarius Bar.& Ang.ꝑ tex. ibi in l.ſi filiusfami.ff de dona.Bal.in d.l.j.vbi volunt Cyn.Bart. Bal.& Ang.† ꝙ dicatur datum mandatum ſpeciale ad petẽdũ [8] reſti.in integ.qñ mandatum eſt gñale ad impetrandum in quolibet cauſa reſtitutionem in integ. & bene probat text. in cle.j. de procur. vbi ad obijcienda crimina ſufficit in genere conſtituere procu.ad proponendos defectus & crimina, quamuis in iſtis requiratur ſpeciale mandatum.Difficilis eſt paſſus,ſed vnicum eſt verbum Bar.in d.§.ſi alieno.quod fecit, & facit multos periclitari,dicit enim Bar.ꝙ de conſuetudine ſeruatur ſufficere mandatum cum poteſtate iura.de calum.in omnibus cauſis. [9] & idem refert & ſequitur Ioan.de Imo.ibi.† Vltimò not.ex tex. noſtro ibi,per iudicatum ſol.per ſtipu.ꝙ reus conuentus poteſt releuare ſuum procur.ab onere ſatiſdationis præſtandæ cauendo,& promittendo pro eo in procu.ut no.in l.2.ſup.de ſatiſda. & dixi in l.j.ſup.de procur.gloſ.j.in ver.licentia,fuit expedita in tex.Gloſ. in ver.ſubeat.ibi.l.Pomponius.§. ſed & his.ſuper iſto articulo an hodie cautio rati præſtari debeat per procur. actoris,& an hoc caſu ſit neceſſaria,quia vr̃ in iſto §.iure cautum,ꝙ dominus principalis tenetur in iudicio per ſe iurare de cal.Bre [10] uiter in hoc veritas eſt ſcd̃m oẽs hic,& in d.§.ſed & his:† ꝙ tribus caſibus cautio de rato eſt neceſſaria non obſtante iura. cal. præſtito a domino principali. Primò propter geſta & actitata ante lit.conte.quæ dominus poteſt nolle ratificare, licèt ratificaret generanda poſt lit.conte l.Iul.ff.qui ſatiſd. cog. Secundò eſt vtilis cautio rati,qñ non exigeretur iuramen.cal.quia (vt ſępe dixi) iur.cal.poteſt omitti,ſed non remitti,vt eſt text.in d. §. ſed quia veremur.infra eo.Tertiò eſt neceſſaria cauti ratio, vbi ꝓcur.diceret ſe habere mandatum ſpeciale ad iurãdum de calum.& probaret aduerſarius ſemiplene reuocationem mandati,certe iſto caſu erit vtilis & neceſſaria cautio rati in ea. ibi,an doloſe abſit,quia gl.non tollit ꝯrium,& neſcit quid dicere voluerit in hoc.dicite claram eſſe ſol.ꝙ vltra iuramentum principalis iurabit etiam procur.de calum.in animam propriam,vt dixi in no.& ſic tollit contrarium.in ea ibi.l.nõ ſolum.in prin. [11] in hoc etiam paſſu † an & quando procur. rei teneatur de cal. iurare,& quãdo teneatur, & an poſſit ex parte rei cõſtitui procur.in rem ſuam.gloſ. multum inuolutando tangit veritas eſt ſecundum Bar.& omnes hic & latius in d.l.non ſolum.aut procur.rei venit in iudicio animo nouandi.i.ſuſcipiendo in ſe iudicium & executionem,& iſto caſu tenebitur iurare de cal. quia executio poteſt fieri ꝯ eũ,& nõ ꝯ dominũ.l.Plautius.ff.de procur.Aut non comparet animo nouandi, tñ comparet animo nihil repetendi a dño,& iſto caſu etiam iurabit de calum. l.ſolutionem.ff.de ſol.& l.ſoluendo.ff de nego.geſto.in ar. quia ſubeſt eadem ratio, aut verò procur. cauit, & fideiuſſorem dedit de iudicato ſoluendo: quia dominus non ſatiſdedit pro eo, & iſto caſu quamuis comparet animo repetendi,tenebitur iurare de calum propter periculum executionis quam paſſurus eſt:qa patitur executionem d.l.Plautius.& iſtis caſibus procur.ſeu defenſor rei iurabit de calum.& non dominus principalis, & iſtis in terminis non procedat tex noſter, aut dominus releuat procur.ab onere ſatiſdandi,& iſto caſu quia procu.nullo modo patitur executionem,non iurabit de cal.ſed dñs principalis, & ita remanet glo.declarata.in fi.gl.teneatis ex glo.plures ſol. ad §.ſi alieno.quarum prima non videtur bona ſimpliciter intellecta, quia non aſſignat rationem ſpecialitatis. Secunda ꝙ iſta corrigat.§.ſi alieno.non tenetur,arg.l.j.inf. de inoff. do. Tertia ſol.ꝙ hic præſtetur iuramentum in iudicio,& in contrario ext. iudicium,nõ videtur etiam bona, quia cautio damni infecti etiam petitur & præſtatur in iudicio,ergo iurandum de cal.Bar.hic & [12] vbique ſaluat iſtam tertiam ſolu. † quia licet cautio damni infecti præſtetur coram iudice,non tamen præſtatur in figura iudicij;quia in cauſa,quæ exigit celeritatem,non ſeruatur figura iudiciorum.Attamen Bar.hic & ibi clarius quàm glo. duas accõmodauit ſol.primò ꝙ procur.debet iurare.d.§.ſi alieno.& etiã dominus principalis vt hic,quia ille tex.non excludit dominũ principalem iurare debentem,ſicut nec tex. noſter excludit ꝓcur.qui etiam iurare tenetur,& ſic vterq; iurat, vt eſt text. in c.j. de iu.cal.li.vi.& tenet Bar.poſt in gl.in auc.principales.inf.eod. Secundo modo ſoluit Bar.ꝙ hic loquatur de iuram.cal.vniuerſali,quod eſt de ordine & ſubſtantia iudicij,ſed §.ſi alieno. loqt̃ de iuramento ad probationem, & ita ſequuntur cõiter docto. [13] † quamuis Ioan.de Imo. in d.§.ſi alieno. ſequatur primam ſol. gl.noſtrę de ea nõ faciẽs mentionẽ,ꝙ ibi ſit ſpãle in cã dãni infecti;qa illa exigit celeritatẽ,& iõ ꝓc.iurat non expectato dño, ne interim domus ruinam det:& iſta opi.mihi placet,& miror ꝙ Imo.ſibi attribuat,quia glo.hoc ſenſit,& expreſſius Odof.

S V M M A R I V M.

1 *Hæres tenetur de nouo iurare de calumnia,licèt iudicium principalis cauſæ in illum tranſeat.*
2 *Iuramenti virtus quò ad reatum periurij non tranſit in hæredem.*
3 *Capitula iuramenti calumniæ tria ſunt, & quæ.*
Iuramentum calumniæ quid includat.

Principales perſonę. H. d. perſonæ principales, ſeu ad quas tranſiuit iudicium, iurabunt de calumnia coram iudicibus competentibus ſeu officialib. corũ ſecundum formam hic traditam parte aduerſa præſente excepta muliere honeſta,quæ ſe parti exhibere non debet, & recuſans iurare perdit cauſam,& legitimus adminiſtrator iurat.h.d. [1] † No.ibi migrauerit,ꝙ licet inſtantia principalis cauſę tranſeat in hæredem.l.ſi conſtante.§.fi.& ibi Bart.& doc.declarãt.ff.ſol. mat.in l.ſi cum hominem.ff.de ſol.ſi tamen. etiam hæres tenebitur de nouo iurare de calum. quia illud eſt iuramentum defuncti,& aliud eſt iuramentum hæredis. l.generaliter. in princ. & ibi no.Bal.inf.de re.cre. & quia iuramentum ex parte iurãtis [2] eſt perſonale, † & quò ad reatum periurij non tranſit virtus iuramenti in hæredem ſm̃ Inno.Ioan.And.& doc. in c.veritatis. extra de iureiur.per tex.ibi,& iſtud ſequitur Bal. & doc. hic cõmuniter,& ideo dicemus in §.præcedenti,ꝙ procu.iurat etiam [3] in animam propriam:& etiam vult gloſ. & Bart. hic.† No.vltimò, ꝙ plura ſunt capitula iura. cal. primum deſcribitur in l.1. in prin.§.eo.vbi actor iurat non animo calumniandi litem mouiſſe,ſed exiſtimans bonam cauſam habere: reus verò iurat, ꝙ non aliter defendit,niſi quia putat ſe iuſtitiam fouere,& in hoc iuramento includitur,ꝙ non inficiabuntur veritatem. Scd̃m capitulum ponitur in auc.in iſto ſup. eo. ꝙ non exigent ab aduerſario niſi neceſſarias probationes, & ſic in iſto iuramento includitur,ꝙ non retardabunt litem,nec dilationes ſuperfluas petent.Tertium & vltimum capitulum in tex.noſtro ponitur, ꝙ nihil dabunt, nec promittent iudici, vel alteri perſonæ pro obtinenda ſententia, nec dederunt, ſeu promiſerunt exceptis perſonis, quibus iura permittunt, & iſta capitula declarat glo. in §.quod obſeruari.in verſi.credit.

S V M M A R I V M.

1 *Iuramentum calumniæ ad quid inuentum.*
Iuramentum calumniæ an poſſit expreſſe remitti a partibus.
2 *Iuramentum de calumnia qualiter ſit de iudicij ſubſtantia.*
3 *Iudex ex officio poteſt partibus iuramentum de calumnia omittentibus mandare quòd iurent.*
4 *Terminus datus partibus non concludit iudici.*
5 *Officium iudicis ſuccedens facto partis an reſtringatur & qualiter.*
6 *Iuramentum coram arbitro præſtatur:& quid de arbitratore.*
Arbitrator procedit ſecundùm equitatem.
7 *Iuri introducto ob publicam vtilitatem renuntiari non poteſt.*
8 *Clericus in cauſa ſpirituali an teneatur iurare de calumnia.*
Iuramentum a teſtibus præſtandum an poſſit per partes remitti.
9 *Iuramentum teſtis quid concernat,& vnde habuit ortum.*
10 *Teſtium inhabilitas quando non poſſit per partem opponi.*
Cautela quòd pars non poſſit opponere teſtium inhabilitatem.
11 *Atteſtationes inualidæ poſſunt partium conſenſu validari, & quando fallat.*

§.Sed quia veremur.H.d.vſque ad §.hoc etiam.iuramentum calum. inuẽtum ad publicam vtilitatem non poteſt expreſſe a partibus remitti, ſed bene tacite omitti.h.d. [1] † No.ex iſto tex.ꝙ iuramentum cal.non fuit inuentum ꝓ commodo priuatorum,ſed pro communi vtilitate,& ideo expreſſe remitti non poteſt a partibus:& licet fuerint opin. recitatę in glo.an tacite partes poſſint omittere,& an eo omiſſo procedat iudicium & ſententia,attamẽ iſta quæſtio eſt deciſa; quia licet expreſſe non poſſit remitti,poteſt tamen tacite omitti a partib. tex.eſt rotundus,quem gloſ.ignorauit in c.j.de iuram.cal.lib.6. [2] & ideo cum grandi miſterio dixi in princip.l.noſtræ † ꝙ iuſm calumniæ eſt de ſubſtantia iudicii nõ ſimpliciter,ſed cũ adiuncto.i.ita demũ ſi petatur a parte iurari ſecundum Pau.de Caſt. hic,ſic intelligendo verba Bar.in §.quod obſeruari, præcedẽti, & ſuper omnia tene menti,ꝙ licet partes omitterent iurare de calumnia,tñ iudex ex officio ſuo poterit mandare partibus,ꝙ [3] iurent de calumnia † quia in reſpicientibus publicam vtilitatem poteſt iudex ex officio ſupplere, vt declaraui in l.ſi quis in conſcribendo.ſup.de pac.& prius voluit Bal.hic per iſtum text. ꝙ iudex & etiam arbiter poſſit vtraq; parte contradicente,& inuita & qñcunq; pendente lite ex mero officio a partib.exige[4] re iur.cal.alleg.Io.And.in nouel.in d.c.j.† quia terminus aſſignatus partibus non concludit ipſi iudici ſecundum Bal.hic.& eſt dictum memoria digniſſimum,ſubijcit tamen Pau.de Caſt.hic aliud non minus no. ꝙ licet iudex mandaret iurari de calum. quando non eſſet petitum a parte iurari, ꝙ proptereа non vitiaretur proceſſus:quia ita demum eſt de ſubſtãtia iudicij,ſi petatur

tatur a parte ſecundum Pau.de Caſt.hic ꝯ doctrinam Bald.hic moueo vnam difficultatem.vult Bal.ꝙ per te vtraq; ꝯdicente & poſt terminum aſſignatum partibus poſſit iudex ex mero officio exigere iuramentum cal.ꝯ, quia reperitur regula ex gloſ. menti tenẽda,& ſing.in l.filiusfam.§.veterani. in ver.prętermiſ[5] ſum.ff.de procur.vbi vult † ꝙ quotieſcunque officium iudicis ſuccedit in aliquo,quod debebat facere pars;tunc officium iudicis limitatur & reſtringitur ad illud tempus, intra quod pars facere tenebatur,ſaluãdo iſtas doctrinas oportet dicere,ꝙ regula illius gl.procedat, niſi iudex poſſet ex officio facere partibus inuitis & ꝯdicentibus,vt contingit in iuramẽto cal.inuento ob publicam vtilitatem, & ideo no. iſta & addatis ad ſcripta [6] in hac.l.2.in prin. † No.ſecundò ꝙ iuram.calum.præſtatur etiã coram arbitro,argu.l.j.ff.de arbi.ſubijcit tñ Rap.Pla. hic nõ idẽ eſſe coram arbitratore,ille.n.procedere põt,vt vult,non ſeruato ordine iudiciario,ego teneo ſolus, & ita aperte iudicarem Rap. male loqui: quia etiam coram arbitratore ſicut coram arbitro iurandum eſt de calum.& adducerem ad hoc multa, & inter cætera doctrinam Bar.in extrauaganti ad reprimendã, in ver.figura iudicii,circa fi. 1.col.ſeu principium ſecundę. Scd̃ò quia arbitrator procedit & arbitratur ſecundum ęquitatem, modo iuram.cal.eſt ſm̃ ęquitatem & inuentum ad veritatem indagandam pro communi vtilitate, vt in tex. noſtro, & ideo nõ exeat memoriam iſta deciſio.No.vltimò ex text.ibi,nõ pro [7] commodo probatorum,ſed pro cõi vtilitate † ꝙ iuri introducto ob publicam vtilitatem renuntiari nõ poteſt, & a ꝯrio ſenſu,ꝙ introducto ob priuatam vtilitatem ſic.l.ſi quis in conſcribendo.ſup.de pactis.Gloſ.in ver.remitti.ibi auc. offeratur. non oportet tanta diſputatione vti, quia hodie opin. Ioan.Cre.reprobata opin.Azo.eſt ad literam approbata in d.c.j.co.tit.in 6. In ea.ibi. inf. de teſti.l.ſeruos.in iſta q.clericorum ceſſat oĩs di[8] ſputatio:quia licet tex.in c.2.ext.eo.videatur probare† ꝙ clericus in cã ſpirituali non teneatur iurare de cal.tñ tex.apertus nouiſſimus in c.j.in fi.eo. tit.in 6. decidit præſtandum eſſe in cauſis ſpiritualibus.in ea.ibi.ff.de ſer.l.j.teneatis ex gloſ.ꝙ partes & expreſſe & tacite poſſunt remittere iuſm præſtandum a teſtib. & ſequuntur oẽs gloſ. & oẽs in l.iuriſiurandi. inf. de teſti.& in d.l.j.ff.de ſer.& in c.tuis.ext.de teſti.Bar.in l.ſi qs legatũ. circa fi. ff.de fal.ratio huius deciſionis eſt: quia iuſm teſtis concernit fauorem priuatum partium,vt deponat veritatẽ:& iſtud demon[9] ſtro ad oculum, † quia de iure ffforum non reperitur, ꝙ teſtes iurare deberent,ſed tãtum de iure codicis. d.l.iuriſiurandi. Aduertatis tñ ꝙ Spe.tit.de teſte.§.ſequitur.ver.& no.limi.iſtam deciſionem,qñ auctorizante iudice partes remitterent teſtib. iuramentum,&idem voluit gl.in d.c.tuis,nec inuenio ꝯdicentẽ, & ad præmiſſa cõprobanda ſoleo allegare aureã doctrinã Bar. in l.Lucius.in fi.ff.de fideiuſ. vbi vult, ꝙ ſi fides vnius eſt approbata ab vtraq; non eſt opus ꝙ ille iuret,& bene facit quod ſcribit ẽt Bar.in l.theopompus.ff.de dote prælega. vbi loquitur de teſte dato pro confidato, & benè facit gloſ. ſing.in §.& licet.in [10] ver.ſuppliciis,in auc. de teſti. quæ voluit † ꝙ vbi teſtes ſunt rogati a partibus in inſtr̃o,tunc nõ poteſt pars opponere ꝙ teſtis ſit inhabilis vel affinis alterius,& ideo bona eſt cautela,ꝙ ſemꝑ in inſtrumentis adhibeatis teſtes & amicos, vt late proſequitur Cępo.Vero.cautel.310.tñ ſoleo allegare gl.conſociam in l.inuiti,q̃ ponderat Bal.ff.de teſti.& ideo ſignatę memorię iſtud & plus voluit in d.l.j. ff. de feriis. ꝙ licet partes remitterẽt teſtibus iuſm ſine auctoritate iudicis,ꝙ tñ iudex poſſet exigere ab eis iu[11] ramentum quod eſt no.quia ex hoc poſſumus eliceret† ꝙ atteſtationes inualidæ poſſunt conſenſu partium validari & roborari,& de hoc eſt tex.no.quem ponderat.Bal.in l.fi. inf.de teſti. Sed no.iſtud verum eſſe niſi teſtes eſſent corrupti & corruptè depoſuiſſent,quia non poſſent eorum dicta conſenſu partium validari.ita Bart.ſing.in auc.qui ſemel.circa fi.pen. col.infra de proba.& ſolent notare Moder.in d.l.j.de feri.in fi. glo.iſta q.gl. in reſcripto expediuimus.in prin.legis.

S V M M A R I V M.

1 *Cautio rati non legitimat procuratorem quo ad iuramentum calumniæ.*
2 *Vniuerſitas appellatione perſonæ an veniat.*
3 *Statutum loquens de perſona an habeat locum in capitulo.*
4 *Fiſcus venit appellatione hominis.*
5 *Iurans defenſionem contra omnem perſonam an teneatur ad collegium & vniuerſitatem,& quæ perſonæ veniant excipiendæ.*
6 *Statutum compellens indifferenter perſonas ad compromiſſum ſtrictè intelligendum.*
7 *Vniuerſitas vtriuſque fori qualiter iuret.*
Vniuerſitas poteſt compelli ad ſindicum conſtituendum.

§.Hoc etiam. Qui admittitur cũ cautionẽ rati modo procedere poteſt in cã niſi poſt li[1] tem ꝯteſt.fecerit dñm iurare de cal.h.d. † No. primo, ꝙ cautio rati legitimat procur. quo ad oẽs actus prętereq̃ ad iuſm cal.qa tñ tenebitur principalis iurare de cal.No. ſcd̃o ibi ſiue pro vna perſona.& ibi ſiue pro aliquo corpore vel vico vel vniuerſitate [2] † ꝙ appellatione perſonæ non venit vniuerſitas, quia non hẽt veram ꝑſonam, ſed fictã vel repręſentatã ĩ pluribus hominib. l.metũ.§ aĩaduertendũ.ff.quod met.cau.& hunc tex.ponderauit Pau.de Caſt.in auc.item quicunq;.ſup.de epiſ.& cle.& idem decidit Bal.in l.2.inf.de impub.& aliis ſubſti.& ex hoc decidit, ꝙ ſi aliquis promittat defendere ab omni ꝑſona mundi vel cõſtituat procur.ad agendũ ꝯ oẽm perſonam mundi, ꝙ iſto caſu non comprehenderetur vniuerſitas:ita decidit Bald.in rub.inf. ad treb.per tex.in l.metu.§.aĩaduertendũ.ff.qđ me.cau.& idem ſentire vr̃ Bal.in d.auc.itẽ quæcunq; perſonę.licet,ibi arguat in ꝯrium,tñ iſtud clarius decidit ibi Pau.de Caſt.in d. auc.itẽ quęcunq; perſonę,alleg.Io.And.in d.c.2.de reſcrip.lib.6.idẽ voluit Pau.de Caſt.in d.rub.ad treb.d.Ant.in cap.grauem.ext.de præb. [3] vbi vult† ꝙ ſtatutum loquens de ꝑſona non habeat locũ in capitulo,& bene facit authen.item nulla cõitas vel ꝑſona.ſup. de epiſ.& cleri.& in l.ſi quis in tñ. ibi apud fiſcũ vel quoslibet homines.inf.vnde vi.& melius facit tex.quẽ ad hoc ponderat Bal. appellatione ꝑſone non venire vniuerſitatẽ.in c.j.§.conuenticulas.de pa.iura.fir.& ſic iſta deciſio eſt fundata magna auctoritate.Ego ſolitus ſum tenere ꝯriũ, & credo ita tenuiſſe ĩ l.frater à fratre.ff.de ꝯdi.inde.Et ad hoc conſueui adducere glo. in c.vt circa.de elec.in l.j.inf.de iuriſdi.om.iudi.in l.eos.ĩ ver.homines. [4] inf.de vſu. † quæ vult ꝙ fiſcus veniat appellatione hominis.& illam pro ſing.exclamat Ang. in tractatu ſuo inuentarij in l.j. §.interdum.ff.ſi cui plusq̃ per l.Falc. & iſtam partem tenet Bal. in d.§.animaduertendum. & in l.quicũq;.inf.de ſeruis fugi.vbi vult comprehendi vniuerſitatem appellatione perſo.& tã maſculos,q̃ feminas,& idem voluit Bal.in l.oẽs populi.in pen.col. ff.de iuſti.& iure,meritò tabelliones ad remouendas iſtas difficultates apponũt in inſtrumentis iſta verba ꝯ oẽm perſonam corpus collegium & vniuerſitatem. Et conſueui referre verba [5] Bal.aurea in c.j.de noua forma fideli.vbi vult ꝙ † iurans fidelitatem ſeu defendere ꝯ oẽm perſonam vel oẽm hominẽ mundi,ꝙ tenetur etiam defendere aduerſus collegium & vniuerſitatem,qa oẽs cõprehendunt̃ ſub iſto iuramẽto,& ſub iſtis verbis,excepta propria patria,quia illa eſt prior tꝑe ſicut natura eſt potentior accidente,& excipitur Papa, Imperator & Rex ſuperior ipſius iurantis ſm̃ Bal.ibi.Et plus dubitauit Ro.in l.2.ĩ prin. ff.de verb.obl.an ſtatutum inter ꝑſonas cõprehendat cõtrouerſiam quæ eſt cum vniuerſitate,vt de illa debeat fieri cõpromiſſum,ſed nõ audet firmare & arguit pro & ꝯ,tñ inclinare & ſentire vr̃ ꝙ ſic,qa ſtatutũ fundat ſe in ratione naturali, vt euitent̃ & tollant̃ diſcordiæ,& ideo largè debet interpretari,ego ſemꝑ [6] tenui ipſum malè dicere, † quia ſtatutum indiſtinctè cõpellẽs ꝑſonas ad cõpromiſſum, exorbitat à iure, & ideo ſtrictè eſt intelligendum vt ſoleo dicere in l.qui ſe patris. inf.vnde liber. & quia non eſt materia noſtra vlterius me non extendo. No.vltimò ad ampliandum.l.primam.ſup.de procur. ſecundum Bald. hic ſicut pro priuato,vbi dubiũ eſt de mandato aliquis admittitur cũ cautione rati pari modo pro vniuerſitate & vico.Glo. [7] in ver.plurima parte eſt clara in oĩbus benè dicit † ꝙ vniuerſitas,ſiue ſecularis,ſiue eccleſiaſtica iurat per ſindicos & adminiſtratores ſeu regentes, ſeu per maiorem partem regentium, qa videmus,ꝙ ſindicus vniuerſitatis reſpondet poſitionibus cum iuramẽto calum. c.præſentium. de teſti. lib.6.& plenè declarat Bal.in præcedẽti.§.quod obſeruari.ver.nunc veniamus ad quęſtiones.Et perpetuo no.ſm̃ Bal.hic ꝙ vniuerſitas poteſt cõpelli ad conſtituendum ſindicum, vt facilius cauſę tractentur. idẽ Bar.in l.j.§.ſin autẽ.collegiũ.ff.ad treb.in l.4.§. creditor.per tex. ibi.ff.de fideicom.libe.in l.ſolent.in fi.ff.de ali. & ciba.leg.in l.j. C.de iure reipub.lib.11.Bal.in l.j.inf.de manu.teſt.Inno.& doc. in c.Roman.extra de ſent. excom.

S V M M A R I V M.

1 *Contumax actor in non iurando de calumnia actione priuatur, & reus contumax habetur pro confeſſo.*
Iurare debens de calumnia an oportet, quòd in faciem monitus ſit à iudice.
2 *Citatus ad iurandum de calumnia contumax,an habendus pro confeſſo.*
3 *Neceſſaria quæ ſint priuſquàm quis pro confeſſo habeatur.*
4 *Iudex qualiter mittere debeat poſitiones in abſentem,vt reſpondeat.*
5 *Contumax actor vel reus in non iurando an poſſit moram purgare.*
6 *Aduocati litium protelatores reprehenduntur.*
Procurator verboſus repelli poteſt ab officio.
7 *Lex litium deciſiua,an trahatur ad præſentes,& quid in ordinatiua.*
8 *Cauſa inchoata quando dicatur.*
9 *Sententia in fauorẽ actoris iurare de calumnia recuſantis lata;an valeat.*
10 *Lex quæ fuit illa,quæ primo fecit honorem Bartolo.*
11 *Hæres an poſſit ex ficta hæredis confeſſione damnari.*
12 *Sententia declaratoria requiritur vbicunq; iudicis motus eſt requiſitus.*
13 *Contumax verus non appellat.*
14 *Contumax quando etiam ex vera confeſſione non condemnandus.*
15 *Iudex debet dentibus lacerare libellum ineptum.*
16 *Terminus ad deliberandum ſuper iuramento calumniæ,an dandus.*
Ruſticus,miles,& mulier iura ignorare præſumuntur.

§.Quòd ſi actor.actor nollens iurare cadit ab actione, & reus nollẽs iurare hr̃ pro confeſſo & conuicto.

uicto.h.d.primò vsque ad §.sed prædictum sacramentum,& in causis in futurum agitãdis procedit hæc noua dispositio legis, sed non in præteritis;in pendentibus verò partes præsentes iurare tenentur, & absentibus in remotis remittitur iuramentũ. 1 † No.primò ꝙ contumax actor in non iurando de calumnia priuatur actione,& reus cõtumax hr̃ pro confesso,& hodie idẽ est si quis fuerit contumax in rñdendo positionibus cũ iuram. cal.quia habetur pro confesso & conuicto.tex.factus est ꝓpter hoc in c si post præstitum.de confes.lib.6.& ideo frustra dispu-tat Cy.hic pulchrum tñ est scire an dispositio §.nostri requirat de necessitate ꝙ iurare debens fuerit in faciem monitus à iudi-ce:ego plurimum dubito,quia Bar.post And. de Barulo in l.lo 2 corum.C.de omni agro deserto.lib.11.decidere vr̃ † ꝙ si iudex faciat citari actorem vel reum ad iurãdum de calum. & ille nõ venerit,ꝙ nõ habebitur pro confesso, & bene dicit q̃uis aliqui insulsi aperto ore ausi fuerint reputare illud dictum falsum:& malè loquuti sunt,quia Bar.lucerna iuris nostri non ignorauit dispositionem l.nostræ:vbi reus contumax hr̃ pro confesso,& actor cadit ab actione.& etiam Bart.met.non ignorauit text.in d.c.si post præstitum.in ver.iussus à iudice cum glos.Ioan.And. ibi ordi.vbi decidit Io.And.per illum tex.ꝙ non sufficeret citari per nuntium ad rñdendum positionibus cũ iuramento cal. sed requiritur ꝙ in faciem iussus fuerit à iudice, & ita sentire vr̃ 3 Bar.hic † dum ponit quæ sint necessaria ad hoc vt quis habeat pro confesso,quæ omnia latè explicaui in §. quod obseruari.in vi.breuiloquio, & ad ibi dicta me remitto & credo ibi dixisse, ꝙ dispositio d.c.si post præstitum, nedum procedat in positionibus,immo etiam in omnibus interrogationibus,quia ad hoc vt habeantur pro confessis,requiritur iussus iudicis in faciem, nec sufficit moueri per nũtium si quis aduertat ad aurea verba Bart.in l.de ętate.§.qui tacuit.ff.de inter.act.& in l.certũ.in prin. ff.de confes.& expressius tenet Panor.in c.pen.ext.de iuram.cal. Bal.in l.j.§.si ver.ex hac glo.not.ff.si quis ius di. non obtempera. & sic si subtiliter aduertatur ex pręmissis omnibus,limitatur illa doctrina, q̃ sępe commemoraui in prin. huius l.& postea,ꝙ iur̃m cal.est de substantia iuditij si petatur, quia illud procedere vr̃ qñ esset iussus in faciem à iudice ad iurãdum,qđ nõ inuenio ab alio tactum,& ex hoc nota confundi seu limitari doctrina Bald.in repe.l.2.ff.de iureiur.q̃ referunt & exclamant qdem Moder.in cõmento.l.admonendi.in j.col.ff.de iureiur.vbi vult Bal.requiri ꝙ iudex assignet sibi terminum ad iurandum, quia intelligo prius eo monito in faciem,aliàs esset de directo ꝯ istã decisionem:& ex hoc ẽt vr̃ confundi practica Pau.de Cast.hic sequentis Spec.tit.deposi.§.nono circa medium. vbi volũt † ꝙ 4 si pars sit absens,ꝙ iudex debeat sibi transmittere copiam positionũ ad hoc vt de illis notitiam habeat. & ꝙ nisi rñdiderit, ꝙ habebit eas pro ꝯfessis, quia secũdum Pau.de Cast.parte etiam pñte legi debent sibi positiones:certè ista practica mihi nõ placuit per tex.in d.c.2.& illam inuenio reprobare Pan.in d. c.pe. de iuramento calum.melior esset secunda practica Iac. Butr.& Bal.in l.gñaliter.§.his de præsentibus.inf.de re. cre. quam refert Pau.de Cast.hic,ꝙ iudex mittere debeat positiones ad iudicem vbi habitat absens, scribendo ipsi iudici, ꝙ loco ipsius iubere debeat parti rñdere positionib.vel iurare de cal.quia tũc ꝑinde erit ac si ab ipso iudi.causę fuisset monitus & iussus:& credo istã practicam veram:tñ s̃m Pau.non est tuta,quia posset ille recusare cõparere corã illo iud.tñ & ista ẽt est veritas. † pulchrum 5 tñ est inuestigare an actor contumax vel reus in non iurando possit purgare moram,& vsque ad quantũ tempus.Iac.de Are. quem refert Bal.in c.j.de mili.vasal.qui contu.est,referendo ipsum Iac.de Are.hic tenuit,ꝙ possit mora purgari vsq; ad illud tempus in quo non sit præclusa via probandi & ante eos istud tenuit Guido.de Suza. hic tñ inuenio Ang. in l.si insulam.ff.de verb.obl.decidere ꝙ contumax monitus rñdere positionib.& contumax recusans iurare de cal.non possit purgare morã, qa lex trahit secum executionem:& sic s̃m Ang.non poterit post iurare in cã appellationis,tñ Ang.non aperit quid in cã principali vsq; ad quantum tempus possit mora purgari, & duret facultas rñdendi & iurandi: ego autem sequor doctrinam Cyn. & Pau.de Cast. hic ꝙ admittatur ad purgandum moram reintegra,qñ ius aduersarii non est factum deterius,arg.l.alia.infra de his quibus vt indi.& l.mancipiorum.& quod ibi no. Bart.ff.de op.le.& per ea quæ no.Cyn.post Iac.de Are.in l.j.inf.quorũ ap. non reci.& ita expressè tenet Io.And.in addi. Spec. titu.de iur. cal.§.fi.versi.sed nunquid audiatur appellans.& pro hoc facit secundum Pau.de Cast hic illa reg.qua recipitur,ꝙ in pęnis legalibus quis illas euitat desistendo vel purgãdo moram ante sententiam. l.qui cum maior. §. accusare. ff.de bo.lib.& ista opin. 6 mihi placet.No.scđò ex tex.dilucida † & cõpendiosa s̃m Bart. contra aduocatos dicentes se velle abbreuiare verba, postea vtentes magna prolixitate verborum allegando glo. cum tex. in l.antiquitas.inf.de vsufru.& fortius vltra Barto. voluit gl.no. in l.ex ca.ff.de postulãdo, ꝙ procurator nimium verbosus potest repelli ab officio procurandi. No. tertiò ex ver. sed prædi-7 ctum sacramentum secundum Bar. † quia lex noua tendens ad ordinandas lites,debet obseruari in causis etiam motis descendentibus ex præterito negotio & pendentibus,non autẽ in pręteritis & finitis,secus si noua.l. tenderet ad decisionem litis, qa tñ comprehenderet futuras lites, & non præsentes inchoatas: idẽ tenet Cyn & Bald.in l.leges.sup.de legi.Bar.in l.oẽs populi. in 2.q.5.principali.ff.de iusti.& iure.docto.in c.fi.ext.de consti-8 tutio. No.vltimò † ꝙ ante litem contest.post præstitam satisdationem de iudicio sisti dicitur causa inchoata. & Angel.consi. incip.domina Guilielmina. dicit hunc tex.esse ad hoc meliorẽ de iure,quia quo ad vitium litigiosi & ad inducendam pendentiam litis dr̃ lis,quo ad ista duo etiam ante litem contest.glo.in cap.super quæstionum.in ver.exordium.de offic.deleg.Pau.de Eleaza.in clem.fi.vt lit.pendente.Glo.in ver. cadat ibi ꝑ sñĩam: ista decisio gl. vt requiratur sententia ꝯ actorem & reum contumacem est cõis.& sequitur Io.And.& doc.in d.c.si post pręstitum.& ita sequuntur Bald. & cõiter doct. hic plus volens Bald. 9 † quod sñĩa lata in fauorem actoris recusantis iurare de cal.mero iure valet & tenet,quia s̃m Bart hic & volunt omnes requiritur ista sñĩa super ista contumacia nollentis iurare ad hoc vt habeatur pro cõfesso reus,& ad hoc vt actor cadat ab actione, quia debebit iudex pronuntiare illum esse contumacem in rñdendo positionibus,vel in iurando de calum.absq; rationabili causa, quia oportet iudi. patefacere delictũ rei anteq̃ habeatur pro confesso.l.eius qui delatorem.ff.de iure fisci. & ibi Bart. ad 10 hoc ponderat † & fuit prima lex quæ fecerit honorem Barto. in ciuitate Perusij,qa ante eũ ad propositũ ꝓximè dicendũ nullus alius perpẽderat,vt refet Pau.de Cast.hic & ideo lata ista sententia declaratoria sup contumacia,si postea ferretur sñĩa in fauorẽ contumacis in non iurando,illa esset omnino nulla,quia sñĩa ꝯ sñĩam non tenet s̃m Pau.de Cast.hic. & ex hoc mirabiliter refuitat s̃m Bar.& Pau.de Cast.p tex.sing.perpetuo mẽtitenendũ in d.l.eius qui delatorẽ,ꝙ si ꝯtumax ante istam declaratoriã decederet,certè ista pęna resultans ex cõtumacia non infligeretur hr̃di, quia non posset hæres ex ista ficta confessione 11 damnari, † & istud procedit vbicunq; ex tenore alicuius statuti vel l.ante diffinitiuam sñĩam quis haberetur pro confesso ex ficta contumacia,quia pęna nõ transibit ad hæredem s̃m Pau. de Cast.& sine dubio procedit in terminis §.nostri. ꝑꝑ illa verba,& ipsa rei qualitas suggesserit, qa requiritur motus iudicis, ita eleganter Bal.in c.vasallus.in tit.si de feu.fue.contr.ubi vult 12 istam auream doctrinam † ꝙ vbicunq; requiritur motus iudi. ꝙ tunc requiratur declaratoria sñĩa,& fortius procederet in responsione ad positiones in quibus requiritur iussus iudicis, vt declaraui.Glo.in ver.pro confesso.ibi tu dic s̃m Io. ꝙ sic.Tenetis ex gl.actorem & reũ contumaces in non iurando de cal. & condemnatos posse appellare, & ita tenet Cyn. hic inter dẽtes & labia.Bald.& cõiter doc.hic.& ista glo.est no. s̃m Ang.ꝙ oĩs contumax possit appellare præterq̃ verus contumax in non veniendo.l.& post edictũ.in fi ff.de iur. & ita tenent cõiter doc.in l.creditor.§.iussus.ff.de appell.dixerit Pe.Cyn.in l.j.inf.quorum appel non recipian.tenentes ꝯriũ qcqd voluerint qa sua argu. parum faciunt,& primò dum dicebãt ꝙ non allegando aliq̃ cãm rationabilẽ vel aliqđ priuilegiũ videant̃ cõtẽnere iudicẽ, 13 & ideo repellendi sunt ab appellando. d. l.j. † qa verus contumax non appellat.d.l.& post edictũm in fi.& qa arg. istud non stringit, qa fateor, ꝙ vera cõtumacia tollit beneficiũ appellãdi qñ fuit cõmissa circa sñĩam,qa fuit citatus ad audiendã sñĩam, & ipse rñdit,qa dixit ego nolo venire,sed in casu nostro fuit citatus ad sñĩam: sed circa processum s̃m Paul. de Cast. hic non obstat ẽt s̃m arg.dum dicebat,ꝙ frustratoriè appellat,qa iudex appellationis viso ꝙ recusauerit iurare attenta ficta confessione confirmabit sñĩam condẽnatoriam:istud etiam nõ stringit qa satis est,ꝙ contumacia operetur hunc effectum ꝙ faciat haberi pro confesso, & reportare sñĩam ꝯ se, sed non dẽt afferre aliud pręiudiciũ vt non possit approbare & aliquid ostendere ꝙ eum habeat excusare ab illa contumacia, & ita decidit gl.in cle.cãm.de elec.quæ ad hoc est singu. ꝑ quã infert Pau.de Cast. & per glo.nostrã hic Bal.consuluisse stante statuto,ꝙ in criminalibus contumax ponatur in bãno & habeatur pro confesso, & possit condemnari de crimine,& ꝙ isto casu contumax po-14 terit appellare & probare se maleficium nõ cõmisisse,quo probato retractabitur sñĩa † quia non dẽt condemnari etiam ex vera confessione qñ appareret eũ non deliquisse, vt no.glos.in l.vnica.inf.de ꝯfes.l.qui occidit.in fi. ff.ad l.Aquil.& multominus debebit ꝯdemnari ex ficta confessione, & istud voluit Bar. in l.absentẽ.circa fi.ff.de pe.& ita sępe consului,& maximè Cumis.in gl.benè dicit.Glo.in versi.rei qualitas ibi, & hoc ex ipsis verbis rei qualitas. Cyn.& cõiter docto.reprobant exemplum 15 gloss. † quia iudex debuisset libellum ineptum dentibus lacerare continentem turpitudinem seu ineptitudinem & iniustitiam.glo.in l.j.ff.de offi.asses.& bene dicunt in hoc, & ideo ipsi aliter declarant tex.nostrum in ver.& ipsa rei qualitas vt intelligantur,ꝙ tñ condẽnari debeat sup illis capitulis vbi recusasset iurare,& non super omnibus capitulis secundum Bal.hic. in glos.ibi.§. quod obseruari. ista gl. communiter reprobatur.

† quia

16 † quia non datur terminus ad deliberandum an velit iurare de cal. vel non quamuis detur terminus ad respondendum positionibus:saluari tñ potest decisio glo. in rustico,muliere & milite qui præsumuntur ignorare iura, quia dandus est sibi terminus ad consulendum peritiores in fine glo. benè dicit.

FEDERICI SCHENCH.

De satisdationibus, quæ in iudicio præstantur.

SVMMARIVM.

1 *Satisdare quid sit.*
2 *Cautio quid sit.*
3 *Idonea cautio fit fideiussoribus vel pignoribus acceptis.*
4 *Actor quemadmodum satisdare debeat.*
5 *Reus immobilia non possidens satisdare iudicio sistendi causa debet, non etiam immobilia possidens.*
6 *Reus suo nomine conuentus nullam satisdationem dare compellitur pro litis æstimatione.*
7 *Reus fideiussorem non inueniens pignoribus satisdat, quibus deficientibus iuratoriam cautionem præstat.*
8 *Procurator actoris, de cuius mandato non constat, ratam rem dominum habiturum satisdare debet, idq; fideiussoribus datis, secus si de mandato appareat.*
9 *Agens alieno nomine, quem constat mandatum non habere, repellendus est, etiam si satisdare paratus sit, nisi personæ coniunctæ nomine agat.*
10 *Procurator actoris satisdare debet defensurum se dominum in causa reconuentionis.*
11 *Procurator rei satisdare debet iudicatum solui stipulatione, siue mandatum habeat siue non. & nu. 16.*
12 *Iudicatum solui satisdatio cuiusmodi clausulas contineat.*
13 *Procurator satisdans iudicatum solui sine mandato tenetur ipse iudicatum soluere, non dominus.*
14 *Procuratorem rei onere satisdandi potest ipse reus leuare si sit immobilium possessor.*
15 *Procurator rei mandatum non habens præter cautionem iudicatum solui satisdare debet, ratam rem dominum habiturum.*
17 *Reus eam possessionem recuperare volens in quam ob eius contumaciam actor pro modo debiti missus est, non auditur, nisi prius præstita cautione iudicio sistendi causa.*
18 *Persona suspecta contra quàm pro re mobili litigatur, eius rei nomine satisdare debet, aliàs res ipsa apud officium deponitur.*
19 *Possessor eius hæreditatis de qua est controuersia prohibendus est aliquid ex ea alienare, nisi satisdet pro omni quantitate hæreditatis.*
20 *Cautio iuratoria subsidiaria est, cæteris enim deficientibus interponi solet.*
21 *Nunciatione noui operis facta quomodo cõsulatur per satisdationem ei cui nunciatum est, ne ceptum opus diutius interruptum pendeat.*
22 *Satisdare nemo cogitur pignoribus aut pecuniæ dispositione.*
23 *Satisdet quis per fideiussores an per pignora nihil interest.*
24 *Idoneè cauere obligatus non satisfacit si sub hypotheca rerum suarum caueat nisi admodum locuples sit.*

SAtisdatio eodem modo appellata est, quo satisfactio. Nam vt satisfacere dicimus ei cuius desiderium adimplemus.ita 1 † satisdare dicimur aduersario nostro,cui pro eo qđ à nobis petijt, ita cauemus,vt eum hoc nomine securum faciamus, datis fideiussoribus. 2 l.j.ff.qui satisd.cog. † Cautio autẽ est nuda promissio. Cautionis enim nomine, non fideiussio, sed promissio nuda significatur. l.sanci-3 mus.C.de verb.sig.† Idonea tñ cautio est, quæ vel fideiussorib. vel pignoribus acceptis fit. l.si mandato Titij.§. vlt.ff.mandati. 4 in iudicio itaq; primò satisdat † actor,secundum iuris traditionem,se vsque ad finem litis in iudicio permansurum eamque per se vel per procuratorem exerciturum. Si autem satisdare, hoc fideiussorem dare non valeat promittat se perseueraturũ iuratoria cautione;& tactis sacrosanctis Euangelijs, iurabit se fideiussorem dare non posse.l generaliter.C.de episco.& clericis.& in autentico de litigio.§.ad excludendas.col.8.& si postea probatus fuerit actor iniustè litẽ mouisse,sumptuum & expensarum nomine,decimam partem eius quantitatis quæ in libello cõtinetur,pulsato restituat.ut ibi. Verum hoc iure hodie nõ vtimur, qñquidem in dissuetudinem abijt.arg.l.j.ff. de interro. act.certè nunquam,hanc actoris satisdationẽ frequentari audi-5 ui.Reus † autem si immobilia non possidet, satisdabit de iudicio sisti,vsque ad litis terminum, sicq; fideiussores super hoc cõstituet.in authentico.de exhi.re.§.suspecto.colla.5.& §.Sed hodie.insti.de satisda.Si verò immobilium rerum possessor sit, sa-6 tisdare non compellitur l.sciendum.ff.qui satisda.cog.† Porrò iudicatum solui non satisda.Suo.n.nomine conuentus nullam satisdationem dare compellitur,pro ęstimatione litis. d.§. Sed 7 hodie.Si fideiussorẽ † obtinere nequiuerit suffecerit ne pignoribus cauere: ęquidem sufficere puto.l.j.§. iubet autem prætor, versi an pignoribus.ff.de collatione bono. deficientibus & rebus & fideiussore,iuratoria succederet cautio eodem,quo su-8 perius dictum est modo.Procurator actoris quoq;† satisdat ratam rem dominum habiturum, quoties incertum sit, an ei negocium mandatum est. l.j. C. de procur. Fit hæc rati satisdatio cum fideiussoribus,cum prætoria sit.l.j.§.stipulationum.iuncta l.2.§.incertum quantitatem.ff.de prætor.stipulatio. Si verò cõstet eum procuratorem esse minimè compelletur ratam rem dñm habiturum satisdare.l.vnica.C. de satisdando. & l.ne satis-9 datio.ff.rem ratam haberi.Si† manifestum sit,quem nullum habere mandatum,etiam si satisdare paratus sit, repelletur. nam qui facultatem non habet conueniendi, nullam actionem intendere potest.l.si pupilli.§. vlt. ff. de neg.gest. nisi is coniuncta esset persona l.sed & hæ.ff.de procur.vtputa liberi,parentes,fratres,& affines.nam his sine mandato agere licet,vt ibi, pręmissa tñ de rato cautione.l.non solum § qui alieno nomine. ff.de procurat.l.Pomp.in fi.& ibi hoc colligit glo. vlt.ff.eod.tit.acto-10 ris † insuper procurator satisdare debet,dñm se in causa reconuentionis defensurum.l.non solum. ff.de procurat. l.omnium. eod.titu.& si dominum non defendat in causa reconuentionis, denegatur ei actio, & repellitur ab agendo. l.actionem.C. de procurato.& l.mutus.§ is qui procuratorem. versic.pœna.ff. eo.tit.Quòd præfatam satisdationem facere teneatur, notatur in l.seruum.§.ait prætor.ff.de procurat. & ibi glo.super verbo, defendat.& in l.sed & hæ.§.defendere.& d. l.mutus. §. pęna. & hoc,nisi statim in ipso litis exordio reconuentio fieret, tum.n. statim quoq; defendere cogeretur,alioqui cauet de defendendo,cùm reconuenire volet,secundum.d.gl.in verbo defendat: ęquum.n.prætori visum est,eum,qui alicuius nomine,vt procurator experitur,eundem etiam defensionem suscipere. d.l.seruum.§ ęquum.ff.de procur.Satis dabit itaque se eum,viri boni 11 arbitratu defensurum.d.§.ait prætor.Procurator† rei,in omnibus causis,etiam si de eius mandato constet,in ipso litis limine iudicatum solui satisdare cogitur.l.vnica.C.de satisda.in fi.Qua satisdatione præstita,admittetur ad defendendum,etiam si cõstet nullum eum habere mandatum l.exigendi. C de procura. 12 Satisdatio † autem iudicatum solui,tres clausulas in vnum collectas habet,videlicet,de re iudicata,de re defendenda, de dolo malo vitando.l.iudicatũ solui.prima.ff.iudic. solui. Si ad defendendum procurator datus fuerit, satisdare iubetur iudicatũ solui,stipulatione,quæ non ab ipso procuratore, sed à dño litis interponi debet:ꝙ si procurator aliquem sine mandato defendat,ipse cogitur satisdare iudicatum solui. l.si ad defendẽdum. ff iud.solui cum nota.per doct.nam qui alium defendit,satisdare cogitur:nemo.n.alienæ litis idoneus defensor est sine satisda-13 tione.l.qui proprio § qui alium.ff.de procur. Procurator † rei, modo præfato satisdans ipse tenetur,& non dñs,si ad hoc non dederit mandatum,quia dñs ipse,si se defendisset, hanc satisdationem,vti ante dictum,præstare non cogeretur.§. sed hodie. institu. de satisda. procurator tñ condemnatus, non tenetur actione in factum de re iudic.sed ipse dñs qui eum procuratorem constituit: diuersum igitur si seipsum obtulisset liti, aut defensoris loco cum satisdatione interuenisset. l.Plautius.ff.de procur. qđ autem dictum est procuratorem vsquequaq; cogi iudicatum solui satisdare,hoc pleriq; obtinere putant,nisi procuratorem dñs hoc onere releuarit:& tametsi quidam, vt Cyn. in l.vnica.C.de satisd.hanc releuationem nullius vsus esse putent,nisi procurator saltem vel nudo verbo, hãc satisdationẽ, dñi vice interponat,quasi impossibile sit dñm sui ipsius fideiussorem esse.l.hæres à fideiussore.§.qđ si.ff. de fideiusso. Tamen 14 † obseruatio,& consuetudo,toto passim orbe,declarat illã dñi releuationẽ sufficere etiam si penitus nihil satisdet ꝓcurator. Videmus enim quotidie procuratoria,hm̃õi releuationem cõtinere:illisque insultos procuratores admitti: ꝙ interpretibus quoq; iuris placet, vt Ang.Peru.in d.l.vnica C.de satisd.nã cum dñs fideiubet pro suo procuratore, qñquidẽ fideiubet in rem suam,non est propriè fideiussor,sed potius expromissor, intercedens pro non obligato.arg.l.& eleganter.§.seruus pactionis. ff.de dolo, qua ratione illam consuetudinem tueri possumus. Tunc autem hæc releuatio sufficit,cũ releuans possidet immobilia,aliàs non,nam si per se litigaret,cogeretur cauere de iudicio sisti.l.sciendum.ff.qui satisd.cog.Vnde non plus tribuendũ procuratori,quàm ipsi litigãti,s̃m Ang.Perus.in rub.iud.solui. 15 Procurator † insuper non habens mandatum, in quibusdam causis pręter solitam satisdationem iudicatum solui,etiã de rato debet cauere,vt cernere licet in l.Pompon.§. sed & is qui. ff. 16 de procur.& l.non solum §.si status.& §.est alius eod titu.† Porrò quicunque nullo subnixus mandato, tanq̃ defensor se liti ofert,hanc iudicatum solui satisdatione præstat, alioqui nemo

idoneus

idoneus litis alienæ defensor censetur. insti. de satisd. §. si reus. & l. exigendi. C. de procur. & l. qui proprio. §. qui alium. ff. de proc. Item sunt & aliæ satisdationes, quæ in foro fieri consueuerunt.

17 † Nam si propter contumaciam rei, actor in possessionem pro portione debiti declarati sit missus, & illam recuperare cupiat reus reuersus, non audietur, nisi omnibus damnis refusis, & satisdatione de iudicio sisti, causaq; prosequenda præstita. In authen. de intro. re. §. si verò semel. ver. igitur ne latente eo. coll. 5.

18 † Præterea si persona suspecta sit, a qua pro re mobili satisdatio desideratur, iudex eam apud officiū deponere poterit, donec vel satisdatio detur, vel lis finem accipiat. l. si fideiussor. §. fin. ff. qui satisda. cogan. † Item si anteq̃ lis inchoetur, controuersia

19 sit de hæreditate, possessor aliquid ex ea distrahere prohibetur, nisi maluerit pro omni quantitate hæreditatis, vel rerum eius æstimatione satisdare. l. diuus pius. ff. de peti. hære. Hoc autē canonicum est, vt si † quis pignoratitiam aut fideiussoriam cau-

20 tionem præstare nequiuerit, illam præstet q̃ potest, s. iuratoriā. c. per vestras. versi. cum ergò. extra de don. inter vir. & vxo. & in authentico. vt nulli iudi. lice. hab. loci conser. §. si verò crimen. coll. 9. & in auth. de litigio. C. ad excludendas. col. 8. & gl. in verbo, sufficienter. in c. j. de dolo & cōtu. lib. 6. insuper si denunciatione † noui operis facta, causa pp impedimentum quodcūq;

21 à iudicibus dirimi non poterit, intra trium mensium spacium, poterit ędificationem deproperans, opus de quo agitur perficere, dato prius ab eo fideiussore, si nō rectè ędificauerit, omne opus, post factam denunciationem, attentatum se suis sumptibus demoliturum. l. vni. C. de ope. no. nunc. eo enim pacto, & denunciantibus nouum opus consuletur, & opera per inanes denunciationes non interrumperentur vt ibi. & pontifex ait, si cui opus nouum nunciasti, non obstante cautione quæ auferē ab ipso, de opere destruendo, si non iure ędificatum existat, tenetur te per trium mensium spacium expectare, iuris tui præiudicium probare volentem. cap. fi. extra de noui ope. nun. & in optione est nunciantis nouū opus, an intra tres menses de prę- iudicio suo velit docere, & interim cessetur ab opere inchoato, an verò recepta cautione, de opere demoliendo, mox opus inceptum continuari permittat. c. significantib. eo. tit. Præfatę satisdationes fiunt iudice auctore: quæ satisdationes cum prætoriæ sint, personas desiderant pro se interuenientium. Et † neq;

22 pignoribus quis, vel pecuniæ, vel auri, vel argenti depositionē in vicem satisdationis fungitur. l. prætorię stipulationes personas desiderant. ff. de præto. stipu. fungitur, exponit ibi glos. id est fungi cogitur: fungi enim posset si vellet, quod & Castrensis Paulus sequitur dicens, plus esse dare pignora, q̃ fideiussores. Præterea † nihil interest quemadmodum quis satisfacit, an per

23 fideiussores vel per pignora. l. promissor §. fin. ff. de const. pecu. obligatus igitur, vel lege, vel ɔ̃ctu satisdare, si p fideiussores nequiuerit, poterit pignoribus satisdare. Immo & in prætorijs stipulationibus pignorib. caueri posse nostri cōstanter prædicāt, ſm Ang. Peru. in d. l. prætorię stipulationes. l. j. §. iubet autē prętor, versiculo, an pignorib. caueri possit videamus. ff. de colla.

24 bonorum, & illud nota: si quispiam idoneè † cauere sit obligatus, non censebitur idoneè cauere, si sub hypotheca rerum suarum caueat, quia illa cautio mediocris videtur, non idonea. l. filio vel seruo. ff. vt legato seu fideic. nomine caueatur: nisi forte quis tam locuples esset, vt nostra non intersit satis ab eo accipere, & tam patrimonio, quàm fide idoneus, conueniendi facilitatem præstet. arg. l. si quis stipulatus sit Stichū aut Pamphilum. §. vlti. ff. de verbo. obligat. iuncta. l. 2. qui satisd. cogan. Tum enim bonorum hypothecam idoneam cautionem esse nostri arbitrantur, secundum Ang. Peru. vt sup.

SIMONIS VINCENTINI

De iudiciali missione in possessionem.

S V M M A R I V M.

1 *Actor agens actione reali si petit mitti in possessionem, mittendus est in possessionem duntaxat rei petitę.*
2 *Actor quando in possessionem aliorum bonorum mittatur.*
3 *Reus cum latitat, an fiat missio in possessionem omnium bonorum, etiam si reali actione agatur.*
Quid si non latitet.
4 *Actor cum ante litis contestationem in possessionem rei petitæ missus est, an possidere dicatur, & infra nu. 6. & 7.*
5 *Actor quando possidere incipiat.*
8 *L. is cuius. ff. si seruit. vend. quomodo intelligatur.*
9 *Decretum secundum an locum habeat, vbi actor in reali in possessionem missus est.*
10 *Actor si post litem contestatam in possessionem missus sit, an dicatur possidere.*
11 *Actori an possessio acquiratur, quando iudex possessionem causa cognita ei decreuit.*
12 *Possessio ex iudicis decreto non transfertur.*
13 *Actor si per sententiam in possessionem mittitur, plenam possessionem acquirit.*
14 *Actor qui actione personali agit, quomodo in possessionem mittatur.*
15 *Interdictum, ne vis fiat ei, datur misso in possessionem.*
16 *Decretum secundum an locum habeat, quando quis in possessionem missus sit.*
17 *Actor quando in possessionem mittitur ex causa rei iudicatæ, ab ea non recedit, donec sibi satisfactum sit.*
18 *Actor quando in possessionem ex causa rei iudicatæ mittitur, secundum decretum opus non est, sed res ex officio iudicis venditur.*
19 *Decretum primum & secundum in causæ damni infecti proprie locū habet.*
20 *Missus in possessionem ex secundo decreto etiam contra dominum statim non fit dominus, sed posidere incipit.*
21 *Decretū secundum in noxali actione & non in alia personali locum habet.*

Quum quis mittitur in possessionem cōtra aduersarium suum, eo vocatus non venit ad iudicium, nec defenditur, distingue, aut agitur personali actione, vt reali. item aut ante litis contestationem, aut post, aut ante diffinitiuā sententiam, aut post diffinitiuam sniam. Item aut mittitur i possessionem rei petitæ, aut aliarum rerum.

1 † Si igitur actione reali, & postulat actor mitti in possessionem ante litis contestationem, mittendus est in possessionem duntaxat rei petitę. ff. quib. ex cau. in possess. eatur. l. Fulcinius. § Cassius. & §. item Celsus. † Nec obstat in eadem l. §. item videamus.

2 vbi videtur dici, ꝙ actor mittitur in possessionem aliorum bonorum, etiam si in rem agatur: quia illud verum est, quum res petita non comparet: quia fortè mobilis erat, vel quia reus dolo desierat possidere, vel ibi postulabat̄ missio ratione damni dati in rem, vel ratione fructuum, vel consimilium, vbi fit missio etiam in aliis bonis secūdum Ray. & ad hoc facit. ff. si seruit. vendice. l. is cuius. vel etiā in illa lege agebatur personali actio-

3 ne secundum ꝙ vno modo ibi legitur. † Nec placet mihi, qđ dixerunt quidam, ꝙ quum latitat reus, fit missio in possessionem bonorum omnium, etiam si agatur reali actione, vt d. §. itē videamus. & d. l. is cuius. si non latitat reus, mittitur in possessio.

4 tantum rei petitę, vt d. §. Celsus. & §. idem Celsus. † Et eo casu quum actor missus est in possessionem ante litis contestationē rei petitę nullo modo possidet secundum Ber. sed est tantū in possessione, vt reus tedio affectus & c. vt ff. de acq. pos. l. possideri. §. fi. ff. vt in pos. leg. l. is cui. in prin. & intra annum reus veniēs recuperat illam tenutam præstita cautione de stando in iure.

5 † Si verò antequam recuperet, annus labatur: tunc actor incipit possidere & reus fit de possessore petitor. C. de præscrip. 30.

6 anno. l. pen. §. pen. † Martin. verò cui Io. assentit, dicebat, ꝙ missus in possessionem in reali actione etiam ante litis cōtestationem possidet, sed reus intra annum veniens recuperat possessionem: post annum verò nō auditur, nisi de proprietate. & ita intelligitur d. l. pen. §. pen. C. de præscrip. 30. anno. Pro Mar. fa-

7 cit. ff. de dam. infec. l. a quo. † plus etiam dicit Mar. vt si actor sit eodem modo missus in possessionem propter contumaciā rei: statim poni debet, nec vllo tempore etiam cum cautione auditur reus ad recuperandam possessionem: argu. ff. si ser. vend. l. is cuius. & de dam. infec. l. a quo. Sed hoc durum videtur, nec re-

8 cedo a verbis ipsius. l. si quis emptionis. † Nec obst. l. is cuius. qa posset dici, ꝙ ibi certa res data fuerat illi missioni, & causa cognita. Vnde non ante discedat de possessione, q̃ is, cōtra quem data est possessio, cōstitutionem seruitutis & damna resarciat, in l. a quo. fuerat lis contestata, vel quasi, vbi reus possessionem amittit, ut in sequentibus notabimus, vel ibi est speciale. ff. de oper. no. nunciatio. l. si prius. vel etiam non dicitur ibi, ꝙ intra

9 annum veniens non audiatur. † Sed nunquid potest habere locum secundum decretum in hoc casu, id est vbi actor in reali actione missus est in possessionem, in actione in rem ante litis contestationem. Respondeo nō memini me legisse, sed actor annū expectat, nec vltra p̄cedet iudex, vt dicit lex. C. de p̄scrip. 30. anno. l. penult. §. pen. quidam tamen dicunt, ꝙ etiam ante annum iudex constituit plenam possessionem actori, vt quasi ex secundo decreto interposito etiam intra annum constituat & faciat actorem possessorem, arg. ff. de dam. infe. l. a quo. & de oper. no. nuncia. l. si prius. & C. qui accus. non pos. l. si ea. & de

10 ingen. man. l. diffamari. & de opti. leg. l. mancipiorum. † Quum verò litis contestatio facta est, si actor missus sit in possessionē, indistinctè dixerunt omnes Docto. antiqui, possessorem esse factum in possessionem missum causa proprietatis reo seruata. C. quomodo & quan. iud. l. consentaneum. Idem dicunt, si lis est quasi contestata. C. vbi in rem act. l. 2. Sed ego puto, si ita dicat Iudex ex abrupto actori: do tibi tenutam huius rei ob hoc, ꝙ reus non venit ad causam, ut idem fit, quod est, quum actor

11 mittitur in possessionem ante litis contestationem. † Quum verò causa cognita iudex possessionē decreuerit actori ppter rei

rei absentiā: quia fortè Iudici de causa non liquet. vel quia hoc maluit actor magis quàm sententiam: tunc ei acquiritur possessio. & reus fit de possessore petitor. & hoc manifeste dicunt prædictæ duæ ll. & absenr & ignorans in hoc casu amittit possessionem ex eo solo, ꝙ actor missus sit in possessionem, arg. ff. de acquir. possess. l. qui vniuersas. & de dam. infec. l. 4. §. si fortè. & hoc verum est, quum actor reipsa ingressus est in possessio-

12 nem: † nec enim ex solo decreto iudicis transfertur possessio. ff. de dam. infec. l. cum postulasset, & ff. de pig. actio. l. nō est mirum. Sed nunquid potest hoc secundum decretum locum habere? Respondeo non: quia non ratione possessionis, quum ex possessoria missione sine primo decreto causam habeat, nec ratione dominij: quia illud sibi decerni non postulat, immo rei vendicatione agendo asserit se dominum. † Quum verò mit-

13 titur in possessionem per diffinitiuam sententiam, certum est, ꝙ plenam habet possessionem, cum & si non possidet, tñ hoc ipsum postulare potest, vt manu militari mittatur in possessionem. ff. de rei ven. l. qui restituere. & ideo nec ī possessione, nec in proprietate auditur. C. de iud. properandum. §. sinautem. Si verò in actione in rem non sit missus in possessionem rei petitę sed aliarum rerum, quod interdum fit, vt supra notauimus. Idem puto, ꝙ seruatur in personalibus actionibus. quid autem in eis seruetur ausculta. † Quum verò personali actione agitur,

14 aut petitur quantitas, aut species. Si quantitas petitur, olim mittebatur actor in possessionem omnium bonorum, hodie autē ſm mensuram debiti declarati. ff. qui. ex cau. l. j. vt in pos. legat. l. antepen. C. de bo. autho. iud. possid. l. pen. & in auth. de exhib. & intro. re. §. si verò. & si quidem ante litis contestationē, actor mittitur in possessionem, sed tantum custodiæ causa est in possessione. ff. de acquir. posses. l. possideri. § fi. ff. vt in possess. leg. l. is cui. de dam. infec. l. si finita. §. si quis autem. & intelligo, ꝙ nullā habet possessionem, neq; ciuilem, neq; naturalem ſm Io. & B. Sed quidam dicunt, ꝙ nullam habet. s. ciuilem: habet tñ naturalem, quod probatur, eo ꝙ tenetur rei vendic. & ad exhibendū.

15 ff. de rei vendic. l. officium. ff. ad exhib. l. Celsus. § j. † Item quia taliter misso datur interdictum, ne vis fiat ei. ff. ne vis fi. ei. l. j. Itē quia iuste possidet & c. ff. de acquir. pos. l. iuste. Sed hoc non ob. quia tenetur actor ad exhibendum & rei vendica. non ideo ꝙ possideat, sed ideo quia habet facultatem restituēdi, vt in d. l. Itē nō ob. quia prædictum interdictum datur: quia nec istud ideo accidit, ꝙ possideat, sed ideo quia prætor, quod iussit, vult tueri, vt ibi dicitur. Item nō ob. l. iuste. nam hic possidet, ibi tenet. Sed Sed lex illa intelligitur tantum in his casibus, in quibus iussu iudicis ad alium translata est possessio, vt in secundo decreto, ex cā damni infecti, & in quibusdam aliis supra notatis, & auditur quandocunque veniens volens recuperare suam possessionem etiam post annum, cum nō sit dominus, vt hunc post annum excludat, item hic non post annum possidet pro suo, sed eodem iure quo & ante. i. nomine prætorij pignoris. Itē ex eo ꝙ lex dicit, vt reus tedio & c. ff. vt in pos. leg. l. is cui. in prin. & sic secundum hoc auditur vsque ad 30. annos volens recuperare

16 suam possessionem † Sed nūquid habeat locum hic ſm decre. Responde non, sed iudex statuet certum tempus. inf. qđ si non venerit absens, & possessionem suam recuperet, res vendetur, & satisfiet actori. C. de bo. au. iu. pos. l. pen. & si forte non inuenitur extraneus emptor, adiudicetur res misso in possessionē ad similitudinem iudicati: sed ſm hoc consequitur tantum, quantum p sniam, & aliàs dicere consueuimus p auth. de exhi. & intro. re. §. si verò. ꝙ ante li. contest. sic fieri nō pōt. Rñdeo immo non tantum consequitur ex hoc, q̃tum per sniam: qa licet res vendatur authoritate iudicis: tñ audit̄ postea reus ad pretiū, qđ succedit loco rei. ff. de mi. l. si ex cā j. rñs. ff. quod me. cā l. si ipsa. & vt puto auditur vsq; ad 30. annos. aliud si per sniam satisfiat actori: quia reus postea veniens nullo modo auditur. C. de iud. l. properandum. §. sinautē. si verò lis sit contest. & iudici liqueat de causa, vel ēt si actor malit: mittitur in possessionem, & tunc omnia dico quę sup. dixi ante lit. conte. actore misso in posses-

17 sionem. † Quum verò snia diffinitiua lata est, satisfit actori per res & facultates fugientis, & sic actor mittitur in possessionem ex cā iudicati, ꝙ pignus iudiciale appellatur: nec recedet actor a possessione nisi sibi fuerit satisfactum. C. de iud. l. properādū. §. sinautem. nec puto ꝙ aliquam possessionem habeat actor:

18 † nec puto ꝙ super his rebus habeat locum ſm decretum, sed iudicis officio venditur & satisfit actori extraneo emptore nō inuento, adijciuntur insolutū actori. ff. de re iud. a diuo Pio. § j. sed Io. dicebat, ꝙ in qualibet actione hēt locum ſm decretum ex eo qđ dr̄. C. de iud. pperādum. §. sinautē. vel qa forte in his secundo decernit̄, vt res vendant̄, vel dentur in solutū creditori, nā sup hoc ipso interloqui dēt iudex, vt vendatur, arg. C. de his qui ad eccl. confu. l. fi. §. pe. & sic quū actori datur in solutū, incipit hr̄e & possidere actor ex secundo decreto. Sed ꝙ hoc ab aliqua lege dicatur non inuenio, s. vt aliquid exprimat̄ in his de secundo decreto: nā ſm hoc posset dici ſm decretum, vbicunq; post primam missionē aliquid a iudice decernatur, postea præ-

19 dicta locum habent post sniam. † Sed pprie primū & ſm decre

tū habet locum in cā damni infecti. ff. de dam. infec. si finita. §. Iulianus. & §. cū plures. & § si quis autem. & missus in possessionem ex primo decreto statim fit dñs, si is, aduersus quē missus est, fuerat dñs, vt in d. l. finita. §. si forte. & §. postea. & ff. si ex no. cā agatur. l. 2. § j. in fi. & ff. de nox. l. electio. §. fi. sinautem nō fuit dñs: tunc qui missus est in possessionem, ex secūdo decreto incipit recuperare. ff de dam. infec. si finita. §. Iul. & §. si de. & l. præ

20 toris officium. ſm Azo. † Sed Ia. dicit, missum in possessionem ex secundo decreto ēt ɔ̃ dñm non statim fieri dñm, sed incipere vsucapere, & sic intellige. ll. prædictas, & ff. de acqui. poss. possideri. in fi. idem puto in cā noxali, cum eadem similitudo possit notari. ff. si ex nox. causa ag. l. 2. § j. in fi. & de noxa. electio. §. fi.

21 † & sic in noxali actione hēt locum ſm decretum, & non in alia personali. Non ob. his quę sup. dicta sunt: quia post sniam loquuntur, vt sup. dictum est. item qđ diximus de datione in solutum in personalibus actionibus non statuitur rōne eiusdem rei, immo rōne debiti, qđ est prorsus res alienare, quæ dant̄ in solutū, immo dicunt qdā ꝙ nec ēt in noxali actione hēt locū ſm decretum, sed statim quum qs mittitur in possessionē ex cā noxali incipit esse dñs, si mittatur ɔ̃ dñm, & sic intelligunt. ff. de noxa. l. elect. §. fi. in fi. & ff. si ex noxa. causa ag. l. 2. § j. in fi. si verò ductio fiat ɔ̃ non dñm. tunc is q ducitur incipit recuperare, ēt si sciat seruū alienū. ff. de nox. l. & si gñal'r. Quū verò actione psonali spēs petit̄, si mittat̄ actor in possessionē rei petitę, idē puto, qđ in realib. vt s̄. diximus: si aūt p re petita mittat̄ actor ī possessionem aliarū rerum: idem puto, qđ notaui sup. in personalib.

D. ODOFREDI

BONONIENSIS.

De primo & secundo decreto.

S V M M A R I V M.

1 *Primum decretum quare ita dicatur.*
2 *Primum decretum quando interponatur, & quare. & nu. 3.*
4 *In quibus actionibus primum decretum interponatur.*
5 *Effectus primi decreti quis sit.*
6 *Qualiter primum decretum interponi petatur*
7 *A quo debeat interponi primum decretum.*
8 *Secundum decretum quare ita dicatur.*
9 *Secundæ nuptiæ, quare ita dicantur.*
10 *Substitutio quare substitutio dicatur.*
11 *Quantū tp̄s fluere debeat a tpe primi decreti, vsq; ad secundum. & nu. 12.*
13 *Reus veniens post secundum decre. offerendo cautionem, non auditur.*
14 *Reus vtrum sit iterum vocandus, quando fieri debet missio ex scđo decreto.*
15 *Secundum decretum quare interponatur.*
16 *Et in quibus actionibus interponatur.*
17 *Missio in possessionem ex his decretis qualiter fiat.*
18 *Contumacia crescente, debet crescere & pęna.*
19 *Secundum decretum non interponitur in rei vendi. & nu. 21.*
20 *Ratio quare non interponatur in rei vendicatione.*
22 *In personalibus actionibus, in quibus petitur rem restitui, vt in commodato, & deposito, non interponitur secundum decretum.*
23 *In alijs autem actionibus personalibus nunquid interponatur.*
24 *In actione ex empto nunquid interponatur.*
25 *Venditor si fuit ad rem condemnatus, tenetur eam restituere, aut aufertur ab eo manu militari.*
26 *Secundū decretum quomodo interponatur in actione noxali, & dāni infecti*
27 *Effectus secundi decreti quis sit.*
28 *Per quam actionem seu quo iure petatur hoc secundum decretum seu missio in possessionem ex eo.*
29 *Iudex debet punire non obtemperantes.*

Quoniam multę leges faciunt mētionem de primo, & scđo decreto: vidēdum est primò, quare dicatur primum & secundum decretum. & est primū & ſm decretum primus & secundus iussus iudicis. Secundò qñ interponatur ſm decretū. Tertiò quare interponatur hoc decretū. Quartò in quibus actionib. locū habeat. Quintò qs sit effectus ipsius. Sextò qualiter petatur interponi, & per

1 quam actionem. † Et quidem dr̄ primum decretum, qa aliud

2 ante se non habet, vt in §. reliqua. in proęmio ffforū. † Ad ſm dicimus, ꝙ interponitur hoc decretum, quum reus in iudicio non cōpareat citatus per se, vel per procuratorem, vel defensorē, & actor petit se mitti in possessionē ex primo decreto, ut ff. ex qui. cau. in possess. eatur. l. Fulcinius. & C. de bonis authori.

3 iudi. possid. l. cum pponas. & auth. ibi signata. † Ad tertium dr̄, ꝙ interponit̄, ut reus tedio affectus ī iudicio cōpareat rñsurus:

4 ut ff. vt in poss. leg. l. is cui. † Ad quartum dicimus, ꝙ interponit̄ in causa damni infecti, vt ff. de dam. infec. l. prætoris. & in multis

aliis

aliis legibus. Itẽ si noxaliter agatur, vt habes hoc. ff. si ex nox cã agatur. l. 2. in fin. Item interponitur hoc decretum in qualibet actione reali, vel psonali, vt ff. quib. ex cau. in poss. eatur. l. j. & 2. † Ad quintum dicimus, ꝙ effectus huius decreti est, ꝙ missus in possessionem ex primo decreto non dr̃ possidere, nec efficitur dñs, sed potius dicitur detentator. Vnde & illius rei custodia & obseruatio commissa est. ff. qui ex cau. in poss. eatur. l. cũ ex legati vel fideicommissi. & ff. de acqui. possess. l. possideri. in fi. † Ad sextum dr̃, ꝙ petitur fieri ista missio per officium iudicis deseruiens actioni propositæ. Iudex enim ex officio suo dẽt mulctare sibi non obedientes: vt ff. si quis ius di. non obtemperauerit. l. j. Idem. ff. de rei vend. l. officium. † Debet autem interponi primũ decretum ab eo iudice, de cuius iurisdictione est actor & reus: vt ff. de bo. autho. iud. possess. l. cum vnus. §. pen. Et hæc de primo decreto. Post hęc videndum est de secundo. Primò quare dicatur fm decretum. Secundò quantũ tp̃s dẽat fluere a tp̃e primi decreti interpositi, ad hoc vt fm interponatur. Tertiò quare interponatur. Quartò in quibus actionib. fit hoc fm decretum necessarium. Quintò quis sit effectus huius decreti. Sextò per quã actionem petatur interponi, seu quo iure. † Ad primum dicimus, ꝙ dr̃ fm decretum secundus iussus iudicis ratione primi decreti qđ p̃cessit. Vnde iudex primò cognoscet actorem in possessione mittendum ex primo decreto, deinde iubet eum possidere, ex secundo, † sicut dicuntur secũdæ nuptiæ; quia primæ præcesserunt, vt C. de secun. nup. l. si quis prioris. † Item dr̃ substitutio; quia præcessit institutio, vt ff. de vulg. substitutio. per totum. † Ad fm dicimus fm quosdam, ꝙ ad hoc vt interponatur fm decretum debet fluere quinquẽniũ a tp̃e primi decreti interpositi, vt ff. de separa. l. j. §. qđ dictũ. Sed hoc nimium esset. Alii dicũt, ꝙ oportet, ꝙ fluxerit biennium, & ꝙ sit iam prope finem triennij: vt C. de iud. l. properandum. §. huiusmodi. Alij dicunt, ꝙ tantum fluxerit biennium, vt arg. C. de iure dotium. l. vlt. Alii dicunt, ꝙ tantum debet fluere annus, vt C. de præscrip. 30 anno. l. si quis emptionis. & illa lex loquitur in personalibus, in quib. nõ interponitur fm decretum, vt infra dicetur. Alij dicunt, ꝙ debet fluere tp̃s, qđ datur condẽnatis, qđ erat olim duorũ mensium, vt ff. de iudi. l. si debitori. hodie autem est tp̃s quatuor mensium, vt C. de vsur. rei iudi. l. fi. Alii dicunt tantum esse fluendum tempus 10. dierum, arg. ff. de constitu. pecu. l. promissor. Sed potest dici, ꝙ hoc sit speciale in illa actione, & non in aliis actionib. Alij dicunt, ꝙ dẽt fluere quoddam tp̃s modicum, qđ magis potest intellectu percipi, q̃ in locutione exprimi, vt ff. de solu. l. qđ dicimus † Nos autem dicimus, ꝙ sit recurrendũ ad consuetudinem illius loci in quo petetur fieri missio, vt ff. commu. prædio. l. venditor. §. si cõstat. & C. de emanci. lib. l. j. Si autem nulla sit cõsuetudo in illo loco, tunc hoc est dimittendum arbitrio iudicãtis, & ipse dẽt hoc statuere ex bono & ęquo fm qđ sibi videbitur: vt ff. de pęnis. l. hodie litis. & de iure delib. l. j. & arg. ff. de dam. infec. l. si finita. §. nõ autem vbi. † Si autẽ postea veniat reus volens offerre cautionẽ non auditur, vt in ead. l. §. postea. † Sed quęritur, vtrũ reus sit iterum vocandus, qñ debet fieri missio ex scđo decreto. Quidam dicunt ꝙ non: cum satis constet de contumacia sua, & in incertis non certis locus est coniecturis, cum primò citatus venire noluerit, & ob hoc facta fuerit missio ex primo decreto, vt ff. de verb. obl. l. continuus. Ꝯrium tñ vr̃: nam reo præiudiciũ faceret illa missio. ergo vr̃ vocandus, vt ff. de adoptio. l. nam ita. & de minor. l. ĩ causę §. causa autem cognita. & C. si aduers. do. l. j. † Ad tertium dicimus, ꝙ interponitur hoc secundũ decretũ, vt reus perseuerans in contumacia magis puniatur, ne ex delicto suo lucrum sentiat, immo sua contumacia sit sibi dãnosa, cũ ab ea nollet desistere: vt C. de episcopa. audien. l. 3. & de seruis fugi. l. quicũq;. † Ad quartũ dicimus, ꝙ hoc decretũ in actione noxali fm oẽs interponitur: vt ff. de noxa. l. electio. in fi. & hẽt hoc manifeste, cũ dicat seruũ in bonis actoris esse, qđ non posset fieri ex primo decreto, vt p̃dictũ est. Itẽ interponit̃ hoc fm decretũ in damno infecto, vt ff. de dam. infec. l. prætoris officiũ. l. 4. §. si cum dicit. & l. si finita. §. Iulianus. † Sed quærit̃, qualiter fiat hæc missio ex his decretis? Rñdeo ex primo decreto sic fiet, cõparebit actor corã iudice, & dicet, dñe Iudex ego feci citari aduersarium meum corã vobis legitime, me cõtemnẽte & expectante non venit & nec pro se misit aliquẽ, nec aliquis defendit eũ: vnde cõtumax est. Vnde rõne suę contumacię, peto me mitti per te ex primo decreto in possessionẽ rei petitę, aliàs rerum suarum pro modo debiti declarati. Iudex hoc videns dicet sic: Et ego qa video ꝙ non uenit, nec p aliquẽ defenditur, mitto te in possessionẽ rei petitę ex primo decreto, cum sit rõne contumacię, & hoc ipso in corporalem possessionem te decerno. In secundo decreto sic dicet actor, dñe iudex, quia aduersarius meus noluit cauere de damno infecto, vos misistis me in possessionem illarum domorum ex primo decreto, vel quum nollet cõparere in iudicio conuentus noxaliter, misistis me in possessionem serui ex primo decreto, & quia dictus aduersarius meus pseuerauit in eadem contumacia. nolens mihi cauere, adhuc peto me mitti in possessionem illarum ędiũ, vel serui, & me fieri verũ possessorem, & dñm illarum ędiũ, vel serui. Et iudex sic dicet: qa video, ꝙ aduersarius tuus in eadẽ cõtumacia pseuerat, nec vult tibi cauere de dãno infecto, vel seruũ non vult defendere: † cũ crescente cõtumacia, crescere debeat & pęna, te per sñiam meã constituo verum possessorẽ illarum domorum, & earũdẽ dñium tibi adiudico, vt sis dñs earũ, sicut erat dñs aduersarius tuus. Vel dicet, sis dñs ipsius serui, & te in possessionem ipsius rei corporalem decerno. † In rei autẽ vẽdicatione non interponitur fm decretũ. nam ille Ꝯ quem fit missio, aut venit intra annũ ante litis contestationẽ ex die interpositi decreti: & tunc si vult cauere, restituitur ei proprietas cum possessione: vt C. de præscrip. 30. anno. l. si quis emptionis. in fi. aut venit post litem quasi contest. & tunc si cauere velit, aut satisdare, tm̃ restituitur ei proprietas sine possessione, & poterit litigare de possessione: vt C. vbi in rem actio. l. 2. Aut venit post litem vere contestatã, postq̃ fuit verè cognitũ & pronunciatũ, tũc nullo modo auditur: vt C. de iud. l. properandũ. † Ratio autẽ quare in rei vendicatione nõ interponitur fm decretum est, qm̃ qui agit rei vendicatione, dicit se dñm: vt ff. de rei vẽdicatio. l. in rem. Si autẽ peteret se mitti in possessionẽ ex secũdo decreto, peteret se fieri dñm, & ita confitetur se prius nõ fuisse dñm: & sic diceret se esse dñm, & non esse, & sic non deberet audiri: vt ff. quan. appel. sit. l. 2. & de condi. & demonstr. l. Titiæ. † Et qđ non debeat interponi, habes. C. si quis al. vel sibi. l. si alterius. † Itẽ nec interponitur in psonalibus, in qbus petitur rẽ restitui, vt in condẽnato, & deposito, cũ rei cõmodatæ & depositę proprietatẽ, & possessionẽ retinemus, ut ff. deposi. l. licet. §. fi. & commoda. l. rei. Itẽ qui agit rei vendicatione, dicit se dñm proprietatis, sed petit possessionẽ illius rei sibi adiudicari. hoc autem habuit ex primo decreto, vnde fm nõ est necessarium. † Sed nunquid in aliis psonalib. actionibus interponitur fm decretũ? Distingue: nã aut peto aliquid mihi dari, uel restitui, vel fieri, qđ nunq̃ fuit meũ, sed peto ꝙ meum fiat: & tũc interponitur, vt C. de iudi. l. properandũ §. sin autẽ aut peto aliqđ qđ meũ esse dico: & tunc non interponitur, cũ illud quod meum est, iterum meum fieri non possit, vt insti. de actio. §. sic itaque. † Sed nunqd interponit̃ fm decretũ in actione ex empto? Vr̃ ꝙ non: nã venditor non tenetur præcise ad rẽ: sed liberat præstãdo interesse, vt ff. de act. emp. l. j. Rñdeo dicemus tñ Ꝯriũ: nã si non venit vẽditor, mittitur actor in possessionẽ rei petitę ex primo decreto, si pp hoc non compareat, interponit̃ fm decretũ: & vr̃ emptor pro dño possidere. † Nec obstant Ꝯria: nam si venditor fuit ad rem damnatus, tenetur eã restituere, aut aufertur ab eo manu militari: vt dixi. ff. de in lit. iur. l. in actionibus. & ff. de rei vendicatio. l. qui restituere. licèt ab initio liberaretur, si præstaret interesse. Item alio modo interponit̃ fm decretũ in actione noxali, & damni infecti, & alio modo in aliis actionib. † nam in actione noxali, & dãni infecti iubetur actor possidere ex primo decreto, in aliis actionib. non comparente reo, misso actore ex primo decreto in possessionem, datur curator bonis, cum quo experitur actor, & ex sñia adiudicabitur ei res, fm ꝙ ipse de iure suo ostenderit, vt ff. de curato. bonis dam. l. penult. & vlt. Sed do. Iac. Bel. dixit, ꝙ semp dabatur curator bonis, & in actione noxali, & damni infecti, & in omnib. actionib. p dictã legem. † Ad quintũ dicimus, ꝙ effectus huius decreti est, ꝙ si est dñs ille, Ꝯ quẽ fit missio ex secũdo decreto, efficitur dñs missus in possessionem ex secundo decreto, si nõ erat dñs ille, Ꝯ quem fit missio, nec iste qui mittitur, efficitur dñs, sed paratur sibi cã vsucapiendi, uel præscribendi, vt ff. de noxali. l. electio. in fi. ut de dãno infecto. l. prætoris. & l. si finita. §. Iulianus scribit. † Ad sextum dicimus, ꝙ fit missio in possessionẽ ex hoc secũdo decreto fm quosdam actione in factum, quum non exprimatur, qua actione fiat, ut ff. de præscri. verb. l. quoties Alii dicunt, ꝙ datur actio ex legibus illis, per quas iubetur fieri hęc missio; cũ non sit propria actio ad hoc edita, argu. ff. de condictio. ex lege. l. vnica. Vel dici põt, ꝙ sit agẽdum officio iudicis, † cũ iudex debeat punire nõ obtemperantes: vt ff. si quis ius dicẽ. non obtemperaue. l. j. cũ hoc officiũ deseruiat actioni ꝓpositæ. Itẽ rõne iudex ꝓnunciat diffinitiue in hoc scđo decreto: ergo actionẽ nõ poterit postea intendere: vt C. depositi. l. 4. nã vr̃ eius officium finitum, ad qđ põt dici, ꝙ dicta sñia diffinitiua finitur officium in iudicãdo, nõ tñ in exequẽdo. vñ ista missio fit ab executore. Item non vr̃ esse lata, donec fuerit actor in possessione missus.

IACOBI DE BEL. ET GVID. DE SVZA.

De primo & secundo decreto.

SVMMARIVM.

PLenius & planius tractaturus de primo & secundo decreto, quod olim cõpendiose p scripturas nõ pertractatur, ea quæ ab Azo. vt puta familiaris, & aliis doctori. præcellẽtib. audiui veraciter, in q̃tũ annuit, fm sñię meæ modũ enarrabo, in processu tractatus ordinem seruaturus. Et p̃io loco de p̃paratoriis primi decreti, idest de citationib. Secũdò qualiter interponat̃ fm decretũ. Tertiò quod auxiliũ cõpetat, interposito primo & secũdo decreto, & de his q̃ ad ip̃m pertinẽt, studebo breuiter aperire. Primò igitur videamus, quot modis dr̃ decretũ. Itẽ qñ & qui. actionib. debeat interponi. Itẽ à quib. iudicib. & quo iure postulatur, & qs sit effectus primi & scđi decreti. † Dr̃ autẽ decretũ, q̃libet diffinitiua sñia: vt ff. de re iudi. l. decreta. Aliqñ ponitur largius uel latius p his quę iudex interloquendo vel diffiniẽdo ꝓnunciat: vt ff. de assessor. l. j. Aliqñ omne id qđ est statutũ, vel a summo Põtifice, vel a sãctis patrib. ad aliqd diffiniendũ, decretũ dr̃, vel decreta, vt liber decretorũ. Cũ aũt de qbus nũc agitur ꝓponatur pẽsari nõ possit, de qbusdã p̃paratoriis q̃ p̃cedunt litis cõtestationẽ notationẽ habeamus, idest de libelli oblatione, de citatione: † quilibet enim homo scire debet, ꝙ ille qui vult agere, debet ire ad iudicem, non iudex ad eum: ut C. de episco. & cleri. l. iubemus. in fi. & ff. quis or. in bono. poss. serue. l. j. §. in bonorũ. & §. si possessore. Hoc peracto, litigator porrigere dẽt libellum eius desideriũ vel querelã cõtinentẽ Iudici uel aduersario p iudicẽ fm formã illius auth. offeratur. qualiter debeat formari iõ nõ dico: qa ante a Pyleo, & aliis multis dictũ est, & scholares oĩa eorũ opuscula scribi faciant, nec possunt omnia relegere, quasi fastidio & tedio affecti, ignorãtes quid tenere debeant, & qd relinquere oĩa p̃termittunt. † vñ bone fili consulo, ꝙ libellũ Pylei pręter cætera scripta super hac materia ꝓpter sui lucidã breuitatem carius amplectaris. Facta aũt oblatione libelli iudex dẽt citare aduersariũ. Vñ hic de citationib. est tractandũ, & a quib. iudicibus fieri possunt. † Citare aũt dẽt q̃libet iudex pedaneus, sed iudex a iudice delegatus nõ põt per nunciũ citare, sed personalr̃ per se dẽt citare partes, arg. p eis. C. de iudiciis. l. sancimus. ĩ fi. ibi, vbi dicit requisita &c. sed Io. & Arch. dicunt, ꝙ ẽt pedaneus per nũcium citare põt: nã oĩs iudex p̃t per nuncium ab officio remouere: ut C. de sportu. l. 2. Itẽ qa lex dicit, ꝙ iudex non debet personaliter ire ad litigatorẽ: vt C. de episcop. & cleri. l. iubemus. in fi. Item arbiter vr̃ posse citare per nunciũ; ut ff. de arbitr. l. sed & interpellatur. ergo multo magis pedaneus, q habet aliquam iurisdictionem a lege. Ad hoc ꝙ pedaneus iudex citet vel vocet per nuncium. ff. ne qs eũ qui in ius uoc. est vi exi. l. 3. §. si quis ad pedaneũ. Ad hoc qđ dicit. C. de iudi. l. sancimus. ibi reqsiti &c. subaudi nõ personaliter sed per nuncium, licet autẽ pedaneus possit citare per nuncium solus: tamẽ ordinarius potest per edicta citare in albo posita, † erat enim antiquitus consuetudo, ꝙ si aliquis litigabat corã ordinario, ordinarius ĩ quodã loco de albato faciebat scribi quædã edicta forte in hũc modũ, die tali veniat Titius responsurus illi, q eũ vult corã me, & sic intelligitur. ff. de iurisdi. om. iudi. l. si qs id qđ. hodie hęc edicta nõ ꝓponũtur in albo ex consuetudine: † fiunt aũt alio mõ citationes, scilicet per preconũ voces, vt C. qũo & qñ iudex. authen. qui semel. ibi dum dicit, ꝙ vox preconia &c. Item fit citatio per literas: ut C. quomodo & quando iudex. l. consentaneũ. ibi, vbi dicit, eius literis &c. Item fit citatio, vel vocatio non semel tãtũ; sed bis, & ter, & quater, prout ex ordine & numero citationis, ubi iudex uoluerit moderari: ut ff. de iudiciis. l. ad peremptoriũ. cũ legib. sequen. † sed inter vnã citationẽ & aliam olim debebat interuenire spacium 10. dierũ: ut ff. de iudiciis. l. sed hodie interualla. & C. de iudiciis. l. properandũ. §. sin aũt. Sed hodie interuenit spatium triginta dierum, vt in auth. qui semel. Ex consuetudine tamen iudex dat inducias, ꝓut sibi vr̃, arg. ff. de iudiciis. l. nunquàm. § illũ. † Et not. ꝙ prima citatio põt dici cõuẽtionalis; qa hoc tm̃ cõsueuit dicere iudex nũcio uel executori, vade & dicas Titio ꝙ mane se repræsentet corã me, qa cõuenit̃ à Sempronio. Scđm edictũ dr̃ admonitoriũ: qa iudex dicit, vade, & dicas Titio ex parte mea, ꝙ ueniat ad iudiciũ; qa cõuenit̃ a tali. Tertiũ dr̃ cõminatoriũ; qa cõminatur iudex se punitur ũ eũ si non ueniat corã eo. Vltimũ perẽptorium; qa nisi uocatus veniat, iudex proferet, uel condemnãdo, vel absoluendo. Post peremptorium edictum põt proponi aliud ex benignitate; vt

ff.de iudicijs.l.& poſt edictũ peremptoriũ. & l. in peremptorio.
9 † Item & ſi ille iudex factis quibuſdam citationibus deceſſerit.
vel aliqua iuſta cã nõ poterit cognoſcere, ſucceſſor citationes
anteceſſoris debet computare in numero citationũ,& ſi fuerit
factus,vel pfectus numerus citationũ ab anteceſſore,ſucceſſor
vnũ poteſt ponere edictum,vt ſui notitiã faciat, vt ff.đ iudicijs.
l.edictũ qđ ab anteceſſore.qñ aũt fiẽt iſtæ citationes, poſt perẽ-
ptoriũ edictum planum eſt;quia fiunt añ litis conteſtationem.
10 † Sed de peremptorio vtrũ ante litis cõteſtationẽ pponi poſ-
ſit,dubitaẽ & dicunt quidã ꝙ nõ:qa ſit perẽptoriũ:vt ferat dif-
finitiua ſnĩa,quæ nõ põt ferri ſm eos niſi lite cõteſtata;præterq̃
in caſibus no.C.his qui ad eccleſiam cõfug.l.pſenti.& in illa de-
cretali quoniã frequẽter.Azo,& alij pleriq; dicũt proponi poſ-
ſe perẽptoriũ ante litis conteſtationẽ:vt C quomodo & qñ iu-
dex.l.cõſentaneũ.aut.qui ſemel.ibi dicit, ꝙ locũ habeat,vbi lis
cępta nõ ſit.Sed Hoſti.dicit,ꝙ ante litis conteſtationem propo
nitur peremptorium:ſed iudex interlocutorie pronunciabit,
abſente reo in poſſeſſionem mittendum eſſe actorem: ſed ab-
ſente actore, abſoluet reũ ab obſeruatione iudicij, diffinitiue
11 aũt pronunciare nõ põt.† Sed illud quæritur,per quæ interual
la debẽt fieri citationes ĩ criminalib⁹.& vr̃ ꝙ debeat interponi
ſpacium triũ dierũ inter vnã citationem & aliam, vt ff.de pub.
iudi.l.inter accuſatorem & reum.Sed argumen.videtur ꝙ eodẽ
modo debeat fieri in criminalibus,ſicut in ciuilibus:vt C.quo-
modo & quãdo iudex.auth.qui ſemel.Vnde poteſt dici , ꝙ per
interualla triginta dierũ fiat:vt C.de exhib.re.l.2.Vel dic,in ta-
libus conſuetudinem obſeruandam. † Sed illud ſtatim quæri
12 põt,an iudex ſimplici debeat credere aſſertioni executoris vel
nũcij ſup his,quæ nũciat:qa plerũq; dicũt,domine vocaui eũ,
& dixit ꝙ nolebat venire,vel ſimilia.Et vr̃,ꝙ credere debeat qđ
notarij ſcribũt ea quæ p executores nũciantᷓ:vt C.de accuſatio.
l.ea quidẽ.& ff.ad turpilianum l.accuſantem.§ nunciatores,ar.
ff.de officio prætor.l.j.§.ſane.& §.qui prius.ff.de reb.eorũ.l.ma-
gis §.ne tñ.Sed his arg.non obſtantibus , dico ꝙ ſoli aſſertioni
nũcij vel officialis non debet credi,niſi aliter probaretur,vt C.
de decurio.l.j.lib.xij.Tñ cõſulo,ꝙ ad remouendũ dubitationes,
iudex mittat duos nũcios ſimul,vt in ore duorũ vel trium ſtet
13 omne verbũ,vt ff.de teſtibus.l.vbi.† Itẽ quid ſi nuncius iuit ad
domũ,& enũciauit domui vel familię,ſed ad notitiã litigato-
ris vel citati citatio nõ peruenit: Vr̃ ꝙ nõ teneat citatio, vt ff.
quæ ſentẽ.ſine appe.recip.l.j.§.item ex hoc edicto. Sed puto ꝙ
ſufficit denũciari,& ſi nõ perueniat in notitiã citati:vt C.de an
nali exceptio.l.vt perfectius.& ff.de dã.infec.l.4.§.prætori.ff.qđ
vi aut clam.l.cum quis § j.ſed ad l.illam ff.quæ ſenten.ſine ap-
pel.recip.l.j.reſpõdeo,quia ibi nullum propoſitum fuit edictũ,
& ideo nullo modo peruenit in notitiam abſentis. Argumẽta
tñ poſſent induci,ꝙ nõ ſufficiat domui denũciari.ff.de petitio.
14 hæreditatis.l.itẽ veniũt.§.petitã.† Itẽ prædictę vocationes ſunt
legitimæ quandoque,& qñq; nõ:quãdo aũt nõ ſunt legitimæ,
15 pulchrè dicitur in ſumma C.de in ius vocã.† Vocatus legitime
ad iudicium,qui venire ꝯtẽnit,qñ non venit, & nõ vult reſpõ-
dere,& vbique contumax iudicatur,vt.ff.de re iudi.l. contuma-
cia.& in illa decretali ex literis.Quid ergo iudex facere debeat
qñ venire contẽnit,plene videamus : & certe iudex p nuncios
perquirere debet cognatos & amicos & propinquos abſentis ,
quos eſt veriſimile ſuſcepturos fore eius defenſionem,vel ipſe
actor debet perſonas ipſas requirere , & coram teſtibus ſuam
proteſtationem facere in hunc modum,audite amici,& videte
qualiter ego reqro cõiunctos aduerſarij mei,ſi eſt,qui appareat
& legitime defendat abſentẽ. Iudex verò facit miſſionem bo-
norũ,& pbantᷓ hæc.ff.qui.ex cau.in poſſeſſio.eatᷓ.l.hoc aũt.&.ff.
16 de iudicijs.l.recte.† Itẽ quæri põt,ſi propinqui abſentis , q ſunt
in puincia, vbi lis agitur,nolunt eũ defendere, nũquid requiri
debent cognati,qui ſunt in alijs puincijs?dicũt quidã,ꝙ qui exi
ſtũt in eadẽ puincia,citari debẽt,tũ qa ibi iudex pcipere debet,
vbi res agitur,vt de rebus eorũ.l.magis.§.altero.Itẽ qa nõ habet
poteſtatem vocandi illos,qui non ſunt de iuriſdictione eius, vt
17 ff.de iuriſdictio.om.iudi.l.fi.† nec põt iubere poſſideri bona ni-
ſi in loco,vbi iuriſdictionẽ habet,vt.ff. de bo. authoritate iudi-
cis poſſidendis.l.cũ vnus.§ is q. Itẽ eſt alia rõ , ꝙ ſi illi & iſti uo-
cari debent, & in diuerſis puincijs eſſent res, pcederetᷓ in ĩfini-
tũ,vt.ff.de pcuratori.l.nõ ſolũ §.j.& .ff. de bonis libertorũ.l. qa
18 vbi.† Alij dicũt,ꝙ oẽs vocari debent, vbicunq; ſint,& hæc ſnĩa
dr̃ & vr̃ vera:qa lex dtᷓ vocandos oẽs quos eſt veriſimile defen-
ſionẽ aſſumpturos , vt in pallег.l. hoc aũt.Dico tñ,ꝙ nõ debet
qlibet vocari pprio noĩe,ſed ſi gñaliter vocantᷓ,ſufficit,ar.ff.de
ĩſtitor.l.ſed & ſi pupillus.§.pſcribere Et eſt no.ꝙ oẽs creditores
ſiue pure,ſiue ſub conditione, ſiue ĩ diẽ , aliquid eis debeatᷓ,po-
ſtulare poſſunt,ut ĩ poſſeſſionẽ mittãtur , ad hoc vt bona ven-
dant.vt.ff.ex q cau.in po.ea.l.ſi qs creditores.§ creditor aũt.Cõ
ditionales creditores,vel ĩ diẽ,poſtulabũt ſe mitti, vt nõ vẽdãt,
ſed vt poſſideãt,niſi mittãtur,die, vel ꝯditione exiſtẽte:& ita ĩ-
telligit,qđ eſt in pdi.l.ſi qs creditore.& l.Fulcinius.§.ſi in diẽ.&
ad hoc.ff.de iudi.l.in oĩbus. Hi aũt creditores ſi reus nõ veniat,
vel defendatᷓ,inſtanter poſtulant:vt mittãtur ĩ poſſeſſione bo-
norũ aduerſarij,ad quorũ inſtãtiã iudex dẽt iubere illo poſſide-
19 re,& hic iuſſus:vel miſſio eſt decretũ. † Hoc autẽ decretũ pri-
mũ interponitur in actione reali & in perſonali. Item & in his
obtinet inſtar actionũ,vt quũ cautiones poſtulãtur de dãno in-
fecto,vel p legato,vel qa mulier poſtulatᷓ ſe mitti in poſſeſſio-
nẽ vẽtris noĩe:nã iſtæ ſatiſdationes inſtar obtinẽt actionũ: vt ff.
de actio.& obli.l.actionis verbũ.Quòd ĩ his caſib.fiat miſſio bo
norũ,pbatur.ff.q.ex cau.in poſſ. eatur.l.j. & ff.de præſcri. ver.l.ſi
qs §.fi.& ff.de dã.infec.l.4.§.2.& tunc , vel ipſe ingrediatur poſ-
ſeſſionẽ:vel p nũciũ,ſi ipſe timet ne impediatᷓ:vel p viatorẽ vel
officiales inducetur in poſſeſſionẽ:vt ff. vt ĩ poſ.leg.l.is q.§.miſ-
20 ſus.† Miſſus in perſonali actione ex primo decreto nõ poſſidet
ſm oẽs indiſtincte:vt ff.de acq poſ.l.poſſideri.§.fi.& ff.vti poſſ.l.
duo.§.creditores.Sed tenebit, donec tedio affectus ueniat re-
ſponſurus:vt ff.vt in poſſ.leg.l.is cui primo reſponſ.& 2.& gli-
bet creditor mittatur in poſſeſſionẽ,aduerſarius tñ nõ repellitᷓ
ex illo loco,vt in palle.l.is cui.& hoc niſi ex officio ſuo iubeat
eũ recedere,vt ſi ambo poſſiderẽt,venirẽt ad rixã:vt ff.de vſufr.
l.ſi eius rei.§.ſi inter duos.Sed tũc iudex poterit cõſtituere,ꝙ bo
21 na illa debeat cuſtodire.† In reali aũt miſſus ex primo decreto
poſſidet ſm Azo.nec tñ vſucapit ſm eũ,niſi elapſo anno:ſed p-
deſt illa poſſeſſio ad hoc,ꝙ facit fructus ſuos, p Azo.inducitᷓ.l.
C.de pſcri.30.anno.l.ſi qs emptionis.in fin. vbi dr̃ prior poſſeſ-
ſor:vt arg C.de bo.autho.iudi.poſ.l.cũ pponas.& ff.de dã.infe.
l.a quo.& qũo & qñ iud.l.ꝯſentaneũ.vbi dicit ĩ poſſeſſione &c.
Sed Bul.idẽ dicit in reali & perſonali , ideſt,vt poſſideat ex pri-
mo decreto,ſed elapſo anno incipit poſſidere quaſi p ſcđo de-
22 creto interpoſito. † Nã tñ operatur in realib.vnius anni tranſ-
curſus uel tranſitus,quãtũ in pſonalib.interpoſitio ſcđi decre-
ti.Nec obſtãt pdictæ.ll.q̃ videntᷓ dicere,aliquẽ fieri poſſeſſorem:
qa poſſeſſor ibi ponitᷓ p detẽtatore.Fiebat aũt hęc miſſio ĩ oĩb.
bonis,qñ agebatᷓ pſonalr̃:vt ff.qb.ex cau.in poſſ.ea.l.j.hodie aũt
fit p menſura debiti declarati,vt in auth.de exhi.& intro.re.§.ſi
verò in realib.aũt rei petitæ fit miſſio, vt in palle.l. Fulcinius.§.
23 pen. † Sed nunqd in hypothe.ex prĩo decreto mittetᷓ creditor
in poſſeſſionẽ p menſura debiti declarati?Reſp.nõ,immo ĩ oĩb.
bonis,quæ tacitè,vel expreſsè ſunt obligata: vt C.cõmu.de leg.
l.j.& C.vt in poſſeſſio.lega.l.certa.vr̃ tñ,ꝙ debeat mitti p men-
ſura debiti declarati,vt idẽ eſſet in hypothe.q̃ eſt acceſſoria : vt
eſt ĩ principali.Sed certè hypothe.nõ eſt talis, vt totius rei obli-
gatæ poſſeſſionẽ aduocet nudã:vt ff.de euictio.l.ſi cũ uenditor.
Hoc aũt primũ decretũ interponitᷓ a minorib.iudicib. & a prio
rib.& magiſtratib.municipalib. vt ff.de dã.infec.l.4.§.duos.Sed
24 illud q̃ritᷓ. † nunqđ ĩ iſtis primis decretis fiet miſſio eodẽ ordi-
ne,quo ſolet ſnĩa executiõi mãdari:vt ff.de re iudi.l.a diuo Pio.
vbi habetᷓ,vt primò res mobiles.Secũdò immobiles. Tertiò no
mina pignori capiantᷓ?Reſp.qdã illũ eũdẽ ordinẽ dicũt ſeruan-
dũ,ſed Do.Azo.nõ curat de ordine. Sed qd ſi ꝯuẽtus nõ hẽt res
25 mobiles uel immobiles,ſed tñ noĩa , † qualiter fiet ipſa miſſio
in poſſeſſionẽ noĩum uel actionũ debitorũ ? Rñd. iudex faciet
venire corã ſe debitores huius cõuẽti,& ſi cõfiteantᷓ ſe eſſe debi
tores,iubeat eis,ꝙ nõ ſoluãt debitũ,niſi de mãdato eius pcedatᷓ,
& ꝙ reſpõdeãt ei ſm qđ agit , & ita actor ex hoc pcepto iudicis
habebit iſta noĩa obligata,licet noĩa , & alia incorporalia non
poſſideantᷓ:vt ff.de acq.rerũ domi.l.ſeruos.& eſt ad hoc.C.de p-
tor.pi.l.2.& l.j.& ff.de re iudi.l.a diuo Pio.§.ſic quoq;.Si verò de
bitor diffiteatur,nõ fiet miſſio ĩ noĩb.ſed curator cõſtituetᷓ bo-
nis,q debita exigat,vt ff.de carbo.edic.l.ſi is.§.j.licet Placẽ.dixe-
26 rit faciẽda miſſionẽ,quaſi p malitiã debitores nõ cõfiteantᷓ.Sed
ſi cõuẽtus nõ habeat niſi vſumfr.ſibi cõſtitutũ ĩ aliqb.pdiis,qua
liter fiet miſſio?Dico videbitᷓ ipm creditorẽ quaſi detinere pi-
gnora vel pdia gr̃ia vſusfru.& hic miſſus in poſſeſſionẽ habebit
ſimplicẽ cuſtodiã,fructuarius habebit illã poſſeſſionẽ naturalẽ,
quã ſecũ ſemp habuit,vt ff.de acq.poſ.l.naturalr̃.& idẽ põt dici
in uaſallo debitoris,& feudatario,& ſimilib.& ſunt arg.ad hoc.
ff.de pig.l.ſi is.§.vſuſfr.& l.greges.& ĩ ſuperficiariis.& l.vecti. Il-
27 lud nota,ꝙ res immobiles pignori capi poſsũt.† ſui tñ aratores
& boues aratorij dũ alia ſuperſint pignori capi nõ poſſunt : vt
C.q̃ res pign.obli.poſ.l.executores.hoc ſi nõ inueniantᷓ alia bo-
na,aliàs ſecus:ita ſentit gl.ĩ d.l.cõmodis.& text.in d.l.q ſtipẽdia.
de quo dic:ut no.extra de fideiuſ.c.puenit.& p gloſã ĩ c.cũ dile
28 cti.extra de electio.& uide q̃ habes ĩ l. ſpẽm. ſuperius alle.† Sed
quid ſi conuentus non habeat niſi redditus aliquos, vel præ-
bendam ? Reſpondeo , illi redditus poterunt in cauſa pignoris
aſſignari,ſicut diximus in nominibus & actionibus: ut ff. de re
iud.l.commodis.& C.de execu.rei iudica.l.ſtipendia.argumen.
quæ res pigno.da.poſſeſ.l.ſpeciem eorum.
29 † Item quid ſi iudex ad poſtulationem actoris non citato
reo legitimè dederit tenutam ſiue poſſeſſionem,nunquid acto
ri proderit tale decretum ? Videtur quòd non proſit , ergo &
conuentus ſua authoritate poſſet impunè prohibere miſſum:
quia facta ſunt contra iura,& factũ ſuum , aduerſario non de-
bet nocere , ut ff.de regulis iuris.l. factum.
Itẽ quia decretum non legitimè interpoſitum ipſo iure nul-
lius eſt momenti : vt.ff. de rebus eorum,lege magis. §. æs alie-
num.

num.& de tranſactio.l.cum hi.§.ſi ptor.Itẽ quia lex dicit,ꝙ ſi iu
dex vendiderit bona quaſi latitantis, qui non latitabat,ipſo iu-
30 re nõ tenet venditio, vel poteſt dici † ꝙ iuſſus poſſidere ex iu-
ſto decreto,nõ ſit prohibendus : quia iuſte poſidet &c.vt.ff. de
acq.poſſeſſio.l.iuſte.& ꝯuẽtus petit reſtitutionẽ:ſiue bñficiũ re
ſtitutionis ꝯ iniuſtũ decretũ:vt ar.ff.de iudi.l.ſi ptor.§. Marcel-
lus de dã.ĩfec.l.ſi finita.§.ſi forte.& de priuile.credito.l. impera
31 tores.† Sed qd ſi ꝯuenti ſint pupilli, vel abſentes?Reſpõdeo in
bonis eorũ fiet miſſio,& hoc eſt cõe ius pupillorũ abſentiũ: vt
ff.qb.ex cau.ĩ poſſeſſio.eatᷓ.l.apud Iulianũ. §.fi.&.C.de reſti.mi-
no.l.ignorãte.Sed ꝯ vr̃ p quandã.l.eũ q.nã ibi dr̃,ꝙ nõ ꝯhitᷓ pi-
gnus in poſſeſſionẽ,vt poſſit vẽdi,poſſet tñ poſſidere, vt dictũ
32 eſt.† Et no.ꝙ miſſus in poſſeſſionẽ ex hoc decreto non alienat
de bonis,vt ff.q.ex cau.in poſ.eatᷓ. l.Fulcinius.in prin.niſi in peti
tione hæreditatis pp nimiã cõtumaciã debitoris,vt prędicta.l.
33 Fulcinius.§.vlti.† Nimia aũt intelligit contumacia, ſi aperte di-
cat,ſe non venturũ ad cãm, vel extractu tpis;qa ſtetit per bien-
34 niũ,ꝙ nõ venit , ſm Hug. † Item & in alio caſu miſſus de bonis
alienat,putat qñ propinqua perſona mittitur in poſſeſſionẽ cã
35 rei ſeruandæ,vt.ff.vt in poſſeſſio.lega.l.quæ legatorum.† Item
miſſus in poſſeſſionẽ locabit prædia,& fructus cuſtodiet,ſi hoc
debitor non faciat,vt.ff.vt in poſſeſſio.lega.l. is cui.§. qui loca-
tor. & de bonis authorita. iudi.poſſidẽ.l. in venditione. §.j. Ex
præmiſſis patet,quis ſit effectus primi decreti. ꝙ per illud actor
habet detentationem,& cuſtodiam rerum,& iudiciale,vel prę
torium pignus vendet ei conſtitutum poſtquam inductus eſt
in poſſeſſionem,vt.ff.de pignorati.acti.l.non eſt mirum.& hęc
poſſeſſio vel tenuta dicitur in quibuſdam partibus Lombardię
poſſeſſio tedialis,quæ ideo datur , vt aduerſarius tedio affectus
veniat reſponſurus.ff.vt in poſſeſſio.legat.l.is cui.Eſt & alius ef-
36 fectus, † quia miſſio vnius creditoris proderit omnibus ſecun
dum quòd legitur.C.de bonis authoritate iudicis poſſidendis.
l.fi.Quia iuſſus poſſidere ex primo decreto plerũq; nõ admitti-
tur,ſed venire prohibet , vel poſtquã bona cępit poſſidere de
bonis expellitur,ideo quibus auxiliis prohibito ſubueniatur,
videndum eſt & caſus in quibus prodeſt auxilium , vt.ff.ne vis
37 fiat ei. ex quo edicto triplex auxilium eſt proditum . Primum
auxilium eſt,ipſum interdictum prohibitorium,per quod pro
hibetur,ne vis fiat ei qui in poſſeſſionem miſſus eſt . Secũdum
auxilium eſt proditum,ſcilicet officium iudicis, cuius poteſta-
te induci debet ĩ poſſeſſionẽ, vel officiales ſuos, vel per milites
qui ſunt deputati ad hoc, & dicuntur milites iuſtitiæ in Lom-
bardia , & habet actor electionem , quod iſtorum beneficium
velit eligere,vt.ff.ne uis fiat ei.l.ſiue quis.Tertium auxiliũ pro-
cedens ex hoc edicto,quod fuit prohibitoriũ,datur ei,qui miſ-
ſus in poſſeſſione expellitur,fruſtra in poſſeſſione. n. mittetur,
38 niſi miſſus cuſtodiretᷓ,vt ff.ne vis fiat ei. l.j. j.reſp. & l.ſeq. † Hæc
aũt auxilia competunt ei , qui mittitur ex qualibet iuſtam cã,
vt.ff.ne uis fiat ei.l.j.§. eſt aũt generale. & §.hæc verba.Compe
tit hoc edictum ꝯtra oẽm doli capacem, vnde pupilli,& furio-
ſi hoc edicto non tenentur,& competit, ſi dolo prohibuit qs,
ſiue prohibuerit ſuo nomine ſiue alieno,vt.ff.ne vis fiat ei.l.j.§.
hoc edicto.&.l.ſi is qui hæres. Tñ a quo petuntᷓ legata, nõ tenetᷓ
legatarius,ſed is prohibetᷓ venire in poſſeſſionẽ , qñ nõ ſatiſdat
de legatis præſtandis,niſi elapſo ſpatio ſex mẽſiũ ab eo tempo
re quo ab eo petita fuit ſaciſdatio,vt C.vt in poſ.leg.l.certa eſt.
39 † Iſta aũt auxilia dantᷓ intra annum ad intereſſe . † Actio tñ in
40 factum eſt perpetua in duobus caſibus.Primus caſus eſt, qñ p-
hibitus ex cã dãni infecti fuit aliqs poſſidere,vt.ff.de dã. ĩfec.l.ſi
qs miſſus.§.hæc actio.ſs caſus eſt, qñ hæres volẽs ſatiſdare pro-
41 hibuit legatarios,vt.ff.ne uis fiat ei.l.j.§ hac autẽ actione. † Hæ-
redibus aũt datᷓ phibitis,ſed ꝯtra hæredes phibentis nõ datᷓ,ni-
42 ſi in quantũ ad ipſos peruenit,vt in prædicto §.cõtinetur. † Itẽ
nota,ꝙ qdã dixerũt , ꝙ actio in factũ cõpetit expulſo,& inter-
dictum reſtitutorium,hoc eſt pp edictũ in priſtinã poſſeſſionẽ
reſtituatur,vt.ff.eo.l.ſi qs miſſus.§.cũ ptor. qđ ſatis põt dici. Vel
dic,ꝙ illud eſt ſpeciale, qñ mulier cã vẽtris mittitur ĩ poſſeſſio
43 nem,vt ſit reſtitutoriũ. † Quæri põt an illi q eſt expulſus poſtq̃
venit in poſſeſſionẽ detur interdictũ de vi & vi arma . Rñdeo
non,quia non poſſidet,ut.ff.de acq.poſſeſ.l.poſſideri.§. ult. & il
lud interdictũ nõ datᷓ,niſi ei qui poſſidebat, tũc quum deijcie-
batᷓ,ut.ff.de ui & ui arma.l.j.§.hoc aũt ĩterdictũ nulla. Eadẽ for
taſſis rõne habebit locũ ꝯſtitutio.l.ſi qs in tãtã.C.uñ ui.põt tñ
dici,ꝙ eiect⁹ põt recuperare tenutã p conſtitutionẽ inſtitutã.
44 C.de pac.pig.l.ulti. † Sed qd ſi uocatus poſt primã miſſionem,
uel primũ decretũ,redeat,añ ſm?Rñdeo, reſtituetur ei poſſeſ-
ſio, ita tñ ſi prius reſtituantᷓ expenſæ & dãna , quæ ſuſtinuit pp
abſentiã,tũc ſacramento actoris declarãda,ut.C. de iudic.l.ſan
cimus.in auth.ibi ſignata. Itẽ debet dare fideiuſſorẽ de pſequẽ
da lite,vt.C.de bo.autho.iudi.poſſiden.aut.ei q iurat.ſatiſdatio
nẽ pſtat,ẽt ſi ſit poſſeſſor rerũ immobiliũ pp ſuã contumaciã,
licet aliàs nõ teneatur,vt ff.qui ſatiſda.cogã.l.ſciendũ.Itẽ actor
oẽs expenſas utiles & neceſſarias,quas fecit ſine dolo ab aduer
ſario recuperat,ut.ff.de bo.authori.iudi. poſſidẽ.l.ptor ait.§. ait
ptor.& §.itaq; poſtq̃ de primo decreto,& de his q̃ ad ipſum pti
nẽt uidim⁹,tractatũ ſcđi decreti plenius exequamur. Et primò
45 uidẽdũ eſt,qñ interponatᷓ.† Interponitᷓ aũt ſm decretũ elapſo
anno a tpe primi decreti, ſm ꝙ ſupra dictũ eſt, & hoc tpš ſtatu
tum eſt ad poſſeſſionem recuperandã,ut.C.de pſcri.xxx.anno.
l.ſi qs emptionis.§.fi.uel elapſo ſpatio quatuor mẽſiũ , qa tale
tpš datᷓ ꝯdẽnatis,ut.C.de uſur.rei iudi.l.eos.& .ff. de re iudi.l. de-
bitoribus.uel elapſo biẽnio.C.de iure dot.l.ult.Alii dicũt tpš a
iudice ſtatuendũ,cũ a lege nõ ſit determinatus,ar.ff.de iure de-
46 lib.l.i.in fi.† Interponitᷓ aũt,qa iudex iubet ſcđò aliquẽ poſſide
re poſſeſſiones, quas p primũ đcretũ aſſignauerat,& hoc iubet
47 ĩ pſonalibus actionibus,ut ar.C.de iu.l.pperandũ §.ſin aũt.† Itẽ
in cã dã.infec.ut.ff.de dã.infec.l.ſi finita.§.ult.Caue tñ tibi qua-
liter dicas ĩterponi ſm decretũ in pſonalibus:nã dico,ꝙ iudex
48 prĩo pcipiet bona vẽdi,ſi debitor latitet, dr̃ aũt † latitare debi-
tor,qñ turpiter & fraudulẽter ſe occultat, ut euitet curſum cre-
ditorum,& illi tñ creditores poſſunt ĩterpretare fieri uẽditio-
nẽ,quos debitor fraudare uoluit,ut.ff.qui.ex cau.in poſſ.eatur.
49 l.Fulcini⁹.§.qd ſit & §.utrũ.† Sin aũt uocatus nõ latitat,ut frau
det creditores, nec eſt ꝯtumax , ſed eſt abſens ex quacunq; cã
pbabili,neceſſaria,uel uolũtaria,creditores mittentᷓ ĩ poſſeſſio
nẽ bonorũ,nec tñ bona uẽdentᷓ,ut.ff.ex qb.cau. ma.l. Itẽ ait p-
tor.§.hoc aũt.nam ſi qs uẽdiderit bona quaſi latitantis cũ nõ
latitaret,uẽditio nulla eſt,ut ff.qb.ex cau.in poſ.eatᷓ.l.Fulcinius.
50 §.ſi qs.† Et eſt ſciendũ,ꝙ qñ bona debitoris ſunt uẽdenda , uel
creditori aſſignanda,curator uoluntarius nõ neceſſarius debet
dari bonis authoritate pſidis,& maioris ptis creditorũ,& ipſe
agat,& ipſe cõueniatᷓ,nec cogitᷓ ſatiſdare,ſi litiget p ſe,ſed ſi cõ
ſtituat pcuratorem, procurator ſatiſdabit,ut.ff. de curato.bon.
dã.l.ii.§.i.& §.q̃ritᷓ.Et ipſe curator uẽdet bona , ut ff.de curato.
51 bo.dã.l.penul.† Emptore aũt nõ inuento,iudex p ſm decretũ
dabit illã rẽ uel illa bona debitoris ĩ ſolutũ actori,uel p debito
adiudicabitᷓ,ut ff.de re iud.l.a diuo Pio.§.ſi ſub pignore.nõ dico
ꝙ aſſignet iudex p ſm decretũ dñium, ſicut qdã ignorans ſcri-
52 ſit,& dixit, cui⁹ dictum reprobatᷓ. C.ſi pi.ĩ cau.iudi.l.ii. tñ † p in
terpoſitionẽ huius decreti dico parari iuſtã cãm poſſidendi &
præſcribẽdi, ſiue erat dñs debitor,ſiue nõ,& hoc eſt , qđ đt lex,
illũ habere iuſtã cãm uſucapiendi,cui res a iudice data fuerit in
53 ſolutũ,ut ff.de pub.l.ſunt & aliæ.ĩ fi. † Sed queritur,an bonorũ
uenditio,uel datio in ſolutum , uel adiudicatio ſupradicta fie-
ri poſſit añ litis conteſtationem?Et ur̃ ꝙ non, qa añ litis conte
ſtationem nõ fertur ſnĩa diffinitiua ſcđm nos regulariter,ſed ĩ-
terloquutoria ſententia bene põt ferri, ut C.de his q ad ec.cõ-
fulg.l.pſenti.§.ſed & ſi hoc.& ff.de bo.auth.iud.poſſid. l.minor.
de priuile.credit.l.ſi pater.ibi quẽadmodũ &c.ex q.cau.in poſ.
eatᷓ.l.apud.& l.ſi pater.& hoc ſm decretũ & añ litis cõteſtatio-
54 nẽ,& poſt interponitur.† Sed illud põt queri q̃ ſit differentia,
utrũ uendantᷓ,uel dentᷓ in ſolutũ res ex hoc ſo decreto, uel ĩter
loqutoria ſnĩa,uel diffinitiua,quũ mandat iudex ſentẽtiã exe-
cutionis?Rñdeo,ſm quoſdã hæc eſt differẽtia: qa poſt factã uẽ
ditionẽ ex ſententia diffinitiua , nunquam reus audietur,ut C.
de iudi.l.properandum.§.ſinautem reus.Sed poſt dationem in
ſolutum actori factam,uel adiudicatam,adhuc audietur, ſecus
ſi eſſent alinata bona debitoris non in actorẽ, ſed in extraneũ,
ar.C.de iure do.impe.l.ult.ſin aũt nõ fuerit creditori res data,uł
adiudicata, uel uẽdita,ut dictũ eſt,poſſet debitor recuperare rẽ
ſuã in actione pſonali hinc ad ſpatiũ xxx.annorũ.ſalutis expen
ſis actori.& eſt rõ, qa creditor nõ poſſidebat ex primo decreto.
55 † In realibus aũt nõ interponitᷓ ſm đcretũ,ſed curſus unius an-
ni habetᷓ p ſcđo decreto: nã elapſo anno cõputato a tpe primi
decreti ſm oẽs miſſus in poſſeſſionẽ fiet uerus poſſeſſor,ut.C.
de pſcrip.xxx.anno.l.ſi qs emptionis.§.ult.& ex tũc paratᷓ ei iu-
ſta cã uſucapiẽdi,ſiue dñs rei poſſeſſæ erat debitor,ſiue non, &
56 uſucapit ẽt ſciẽs rẽ alienã, ut.ff. de noxa.l.actio. &.l.gñaliter. &
eſt rõ:qa iuſtã habet poſſeſſionẽ,nam † iuſte poſſidet,q autho-
re ptore poſſidet,ut ff.de acq poſſeſſio.l.iuſte.ſpeciale tñ eſt ĩ cã
dãni infecti & in actione noxali,ut p ſm decretũ dñium acqui
ratᷓ,ſed ille q nõ cauebat de damno ĩfecto , ſiue nõ rñdebat in
actione noxali p ſeruo ſuo Dñs erat:ſi non erat dñs,paratᷓ iuſta
cã uſucapiẽdi,ut ff.de dã.infec.l.ſi finita. §.idẽ Iulian⁹. & ff.ſi ex
57 noxa.cau.ag.l.ij.§ fi.& ff.de noxa.act.l.electio.§ fi.† Et ego ſol⁹ ĩ
actione noxali dico, ex primo decreto trãsferri dñium,nã ĩ ea
actione nũquã inuenio interpoſitũ decretũ ſm , ut in palleg.l.
ff.ſi ex noxa.cau.aga.l.ij. §.penul.& de noxa actio.l.electio.ĩ fi.
Ex pdictis patet , ꝙ ſm hoc pp cõtumaciã rei interponitᷓ qñq;
ante litis cõteſtationẽ qñq; poſtea , nã quũ petii rẽ,quã ad me
iure dñij ptinere dico, aut lis eſt cõteſtata,uel nõ eſt cõteſtata,
aut liquet iudici de cã,aut nõ liquet . Vbi lis eñ cõteſtata & iu-
dici liquet de cã,iudex fert ſnĩam diffinitiuã, pnũciãdo actorẽ
eſſe dñm rei petitę; & tũc ei eſſe reſtituẽdã,;nec abſens ꝯtumax
a ſnĩa poſſet expellere,ut C.de iudi.l.pperãdũ.§.ſin aũt . Si aũt
eſſet q̃ ſi ꝯteſtata,qa nõ cũ dño,ſed cũ pcuratore,uel illo q poſ-
ſidebat rẽ,ñ tñ lis eſt ꝯteſtata,uel ẽ ꝯteſtata , & nõ tñ liquet iu-
dici đ cã, đnũciabitᷓ illi q poſſidet rẽ petitã p ſe uel p aliũ datis
certis ĩducijs ut ueniat rñſur⁹ , ſi nõ uenerit poſſeſſio trãfertᷓ ĩn
actorẽ, & p primũ decretũ. & eſt rõ,qa lis erat quaſi cõteſtata,

reseruata tamen quæstione proprietatis absenti: vt C. vbi in rē
58 actio. l. ij. † Sed intra quantum tempus recuperabit proprietatē
reus? Respondeo intra spatium decem annorum inter præsen-
tes, & viginti inter absentes, postea nō: cū res sit præscripta etiā
59 a sciente: vt. ff. de noxa. l. & generaliter. † In alio autem casu vbi
lis non est contestata vel quasi, per primū decretum nō datur
nisi custodia, & non possessio, & reus reuertēs intra annum po
terit recuperare possessionem, vltra non: vt. C. de p̄scri. xxx. an-
no. l. si quis. § fi. Sed quæritur, quare in realibus non transfertur
dominium elapso anno quasi scd̄o decreto? Respondeo, quia
actor non intendit habere dominium, imo ꝙ sibi res restitua-
60 tur, & dicat se dn̄m. Itē q̄a nō īteruenit authoritas iudicis † Itē
quæritur, nunquid in illis stipulationibus prætorijs, quę vicem
obtinent actionum. ff. q̄b. ex cau in pos. eat. l. j. interponatur f̄m
decretū? Et certe de cā dā̄ni infecti certū est: q̄a interponit̄, vt
61 supra dictū est. † In causa legatorū interponit̄ f̄m decretū f̄m
qualitates actionū, q̄bus agitur a legatario: si eīn agit actione
ex testō, dicemus ī ea actione qđ dico in alijs actionib⁹ p̄sona-
libus, si reali idē qđ in reali: si hypothecaria, idē qđ s̄. dixi in hy-
pothecaria: his eīn trib⁹ actionibus petitur legatū: vt. C. cōmu.
62 de leg. l. j. † Item qn̄ mulier mittitur in possessionē ventris noīe,
interponitur f̄m decretū. & est rō, quia ibi non agitur, vt pos-
sessio vel dominiū acq̄ratur, sed vt alatur mulier noīe ventris,
vn̄ debet constitui curator bonis, q alat mulierē, qđ dic, vt. ff. de
vēt. in possessio mittē. l. j. §. mulier. vsq; in finē legis & ab initio.
l. curator. Idē dico in carboniano edicto, vt missus ex p̄rīo de-
creto habeat verā possessionē, vt de carbo. edic. l. iij §. missus. &
forte ibi ponit̄ possessio p̄ detētatione. Hæc aūt q̄ dicta sunt, lo-
cū habēt ī actionibus pure realibus, & pure p̄sonalibus: nā licet
multæ actionū sint diuisiones, quantum tn̄ ad materiam istam
non est opus de alijs diuisionibus, nisi istis: quia quicunq; agit,
aut agit p̄sonali, aut reali in corporalibus, vel incorporalibus,
63 puta seruitutibus, vt insti. de actioni. in prin. & §. ij. Sed † q̄d erit
ī duplicibus, puta familiæ erscicū dę, cōi diuidundo, & finiū re-
gundorū, si aduersarius p̄uocatus ad diuisionē non venit, nū-
quid debet mitere p̄sentē in possessionē pro indiuiso? Et vr̄ ꝙ
debeat mittere eū in possessionē pro ea parte, quā iurabit suam
esse pro diuiso, & non pro indiuiso: quia absurdum est, vt plus
ei cōcedatur, q̄ ipse pro parte petijt, & non pro indiuiso: ergo
nō debet assignari res pro indiuiso tota. Si dices, iudex diuidet
terram? Respondeo, bene pōt quibusdā hæredibus absentibus
diuidere, vt. ff. fami. ercisc. l. ij. §. dubitandū & hęc qn̄ iudici con-
stat, ꝙ res est communis, nec cohæres diffitetur, alias nō debet
iudex diuidere, ne fieret prę iudicium petitioni hęreditatis, quę
ita hoc casu locum habet: vt. ff familiæ ercisc. l. j. ff. de exc. l. fun-
64 di. Alij dicunt † quorum sententia magis frequentatur, ꝙ actor
debet mitti in possessionē totius rei communis pro indiuiso, &
missus medietatem fructuum percipiet iure suo, alia medietas
seruabitur f̄m arbitrium iudicantis. Nec enim videtur, ꝙ possit
iudex in præiudicium absentis diuidere, vt C. familiæ ercisc l.
cohæredibus, sed lex illa non loquitur in diuisione facta a iu-
65 dice, sed quando diuiserunt quidam cohæredes inter se. † Item
alia ratione videtur, ꝙ iudex debeat diuidere: quia diuisionem
vel adiudicationē iudex tranfert dominium, vt insti. de offi. iu.
66 in fine tituli, & ferendo † sententiam diffinitiuam, quæ non so
let ferri ante litis cōtestationem, & hoc qn̄ actori ad diuisionē
rei faciendam tam in iudicio familiæ erciscun. q̄ communi di-
67 uidundo. Si † autem agitur personalibus mixtis vt quia vnus
impeditur in re communi, vel quia vnus fructus omnes rei cō-
munis percipit, Idem dicam qđ in personalibus actionibus: nā
istę actiones & alię mixtę sicut pet. hæredi. quātum ad hoc per-
sonas dicuntur, vt ff. famil. ercisl. l. inter cohęredes. §. familię. &
68 ff. commu. diuid. l. in summa. In † actione autem finium regū-
dorum, videtur ꝙ si citatus reus nō veniat, iudex debet mitte-
re agrimensorem ad fines distinguendos, vel ipse iudex debet
ire & subijcere loca oculis suis, & diuidere fines, vt. C. finium
69 regundo. l. si irruptione. Item quæritur † quid sit officium iudi-
cis in alijs duplicibus & possessorijs interdictis, in quibus vterq;
contendit se possidere, vt in interdicto vti posside. vtrobi, & de
superfic. & videtur, ꝙ si citatus legitime nō veniat, ꝙ iudex in-
terloquendo pronunciare debeat actorem non inquietandū
in possessione, & missus non audietur, nisi expensas restituat, &
se possedisse probet, arg. ff. de oper. noui nunciatio. l. si prius. vel
melius dico, ꝙ post q̄ iudex per f̄m decretum pronūciauit hūc
non inquietandum: non audietur aduersarius in possessionem
reuersus elapso anno sicut in realibus. Sed de p̄prietate audiet̄:
nam hęc interdicta licèt p̄sonalia sint, in rem tn̄ scripta sunt, vt
ff. de interdi. l. j. in fi. potest etiam dici esse distinguendum, an
actio in factū reddita loco cuiuslibet interdicti, vt instit. de in-
terdi. in fine, petatur vt interesse tantum, vt. ff. ne vis fiat ei l j.
§. hoc interdictum. & in similibus: & tunc idem faciet iudex,
quod in puris actionibus personalibus: quia pro interesse tan-
tum in personam agitur. An per illam actionē petatur factū,
puta agitur interdicto de ope. fac. vt opus pręcise destruatur: il-
le eīn q agit ad factū præcise, poterit petere factū vel interesse

si voluerit: vt. ff. de noui oper. nūciatio. l. stipulatio. §. opus hoc
est qđ dixi de oper. no. nunciatio. gratia exēpli posui, de his tn̄
plene iā tractabo. Qualiter ergo in seruitutibus vrbanorū præ-
diorū, vel rusticorū interponatur f̄m decretū q̄ritur. Pōt respō
deri: q̄a si ille a quo peto seruiturē prædialem vel vrbanam nō
esse defendit, & vocatus non compareat: non inuento contra
eum agetur confessoria, & mittetur quasi in possessionem illi⁹
seruitutis. Si aūt negatoria, ille q dicit sibi debitam seruitutem,
se nō defendat, p̄nunciabit iudex quasi interponendo decretū
illū nō debere vti seruitute, donec q̄stio termineť, vt ff. de ope.
no. nūciatio. l. si prius. & de dam. infec. l a quo. & si ser. vend. l. is
cuius familia. & de aqua quoti. & æsti. l. si de uia. Qđ aūt sit offi-
cium iudicis in ferenda sententia diffinitiua in seruitutibus, &
qualiter eā firmare debeat, declarat̄. ff. si ser. ven. l. harū. & l. egi.
70 † Sed si aliquam peto seruiturē, & vocatus non veniet, qualiter
interponetur decretum? Nam hic nō pōt fieri missio in posses-
sionem. Ad hoc dico, ꝙ actor pōt postulare, vt iudex pronun-
ciet, vel ea cancellentur, quæ facta sunt, qđ potest habere locū,
qn̄ de possessione seruitutis p̄clamat in libertatē: vt. ff. de libe.
cau. l. diui fratres. § j. C. de libe. cau. l. iusta. vel dicam, ꝙ si citatus
non veniat intra annum, perpetuæ subijcitur seruituti: vt. C. de
ass. toll. l scientes. & sic cursus vnius anni in hoc casu multum o-
71 perat̄. † Quæri pōt, quid iudex facere debet ī criminalibus cau-
sis, si reus citatus non veniat, vel non compareat: nam reus ci-
tari debet ternis edictis, & si reus degit in prouincia alia, iudex
qui de crimine cognoscit, epistolam vel literas mittat ad iu-
dicem illius loci, vbi accusatus degit, per illum iudicem ad lo
cum illius maleficii transmittatur, si reus non veniat, bona
eius adnotabuntur. Sed reus veniens intra annum bona eius
recuperabit præstita satisdatione de respondendo. Sed intra an
num non veniet, bona eius confiscabuntur. C. de requi. re. l. j. §.
72 præsides. & l. diuus. & in auth. vt nulli iudic. §. si verò. † Sed quid
erit in spiritualibus, si petatur ecclesia, vel præbenda ab aliquo,
& reus intra annum non compareat, nunquid actor post annū
efficietur verus possessor, vt sic actor ius vt ecclesia præscribe-
re possit, quū forte non fuerit in ecclesia canonicè institutus?
Dico ꝙ possessor, uel quasi possessor efficietur, sed non præscri
bitur: quia titulo non præscribitur, q etiā dicit se prælatū, debet
ostendere se non p̄scripsisse, sed libellū suæ ordinationis debet
ostendere, ut. ij. q. j c. latū. Nec obstat extra de pur. ca. c. circa. q̄a
ibi habeatur ecclesia tanq̄ proprietas, non tanq̄ p̄latura, & sic
73 potest intelligi extra de eo qui mit. in pos. c. j & . ij. nunquā † n.
secūdum iura canonica datur alicui ius pręscribendi, nisi adsit
74 bona fides, ut extra de præscr. c. quoniam. cū similibus. † Si quę-
ras, quid ergo operatur f̄m decretū in spiritualibus. Respōdeo,
duplex est cōmodum: & q̄a possessor utetur fructibus rei, & q̄a
habebit exequutionem contra omnē agentem, & hoc propter
bonam fidem, & qualem titulum & authoritatem iudicis, & sic
non præscribetur ius pręlaturæ, sed præscribetur contra omnē
agentem actione acq̄rendo sibi cōmodum exceptionis, & cū
75 similibus. & extra de præscri. c. significauit. † Sed quid si quæstus
non habebat nisi feuda, & res quæ subiacent restitutioni, uel
usus fructus ī bonis aliquorum siue prædijs? Respōdeo in oībus
istis casibus hoc assignabitur p̄ secundum decretum actori, ut
ita sint penes actorem, sicut penes conuentum: ut. ff. de dam. in-
fec. l. si finita. §. si de uectigalibus. Sed q̄s faciet seruire pro feudo
76 dn̄o? Respondeo ipse qui uerè uasallus est. † Item si reus nō ha-
bet nisi nomina, & in eisdē interponet̄ f̄m decretū: p̄cipiet eīn
iudex debitorib⁹ ꝯuēti, ut pecuniā soluāt actori, sicut dixi supra
ī tractatu primi decreti. Sed nūq̄d hæc pecunia sit stati actoris?
Dico ꝙ nō f̄m quosdā, sed uictor p̄cipiet ex ea utilitatē, & p̄ tri-
enniū usucapiet, sicut usucapiet aliquā rē mobilem, & post triē
77 niū nō poterit aliqua actione p̄ hac pecunia cōueniri. † Restat
uidere, q iudices hoc decretū possint īterponere. Et uī ꝙ tñ or
78 dinarii merū uel mixtū imperiū habētes. † Mittere eīn ī posses-
sionē magis est imperii q̄ iurisdictionis: ut. ff. de iurisdictio. om.
iud. l. imperiū. Itē alia ratione, q̄a hoc decretū cā cognita īterpo
nit̄, & uersat̄ in causæ cognitione, an re⁹ sit absēs iusta de cā, uel
nō, & q̄dā alia, ut. ff. de dā. īfec. l. si finita. §. si forte. & § postea. &
79 l. eorū. ff. ex q. cau. ma. l. ab hostib⁹. §. si dāni. † Vnde quū causæ
cognitionē desideret, p̄ legatū nō expedieť, vt. ff. de of. p̄si. l. nec
quicquam. § ubi decretum. & hoc satis potest dici, uel dicam,
quòd delegatus bene poterit pronunciare de mittendo in pos-
sessionem, non taamen re ipsa ipse mittet, sed maior, & sic in-
80 telligitur, quod est. ff. de dam. infec. l. iiij. §. duas. Primum autem
decretum interponitur, ut supra dictum est. † Sed quæro quo
iure actor postulet interponi hoc secundum decretum. Dicūt
quidam, quòd per actionem in factum, argu. ff. de dam. infec. l.
81 inquilino. Alii dicunt, quòd implorabitur officium iudicis, qđ
tutius est. † Effectus autem secundi decreti est, ut ex præmissis
82 patet magnus: quia per illud aliq̄n possessori dn̄ium acq̄ritur,
& cōtumacia superbi refrenat̄. † Circa p̄dicta pōt quæri, si cō-
uētus nō est de territorio in quo iudex habet iurisdictionē: q̄a
Bon̄. ꝯuenieť Mutinę rōne ꝯctus, & citat̄ Bononiæ, sed n̄ cōpa
ret corā iudice Mutinę, q̄d facit Mutinēsis? Dico ꝙ iudex Mu-
tinensis

tinensis debet mittere literas ad illum qui præest Bononiæ, vt
Mutinam mittat reum: nam & in ꝯtractibus & in delictis reus
dēt transmitti ad locum vbi ꝯtraxit uel deliquit, per auc. vt om-
nes obe. iudi. pro. quod est signatum. C. ubi de crimi. agi opor.
authen. qua in prouincia. & si iudex Bononien. non transmit-
tat reum punitur a superiore in tribus libris auri, & officiales in
totidem, & si per metum eum non transmittat, cingulo spolia-
bitur, vt in authen. ut nulli iud. §. si uerò quid comprehensorū.
& C. ubi cau. sta. ag. deb. l. j. & ff. de requi. re. l. 2. domino Azo. vi-
debatur, ꝙ si Bononiensis citatus a iudice Mutinense non veni
ret: tunc debet mittere actorem in possessionem bonorū quæ
reus habet Mutinæ, si nulla bona habebat Mutinæ, non poterit
vltra aliquid facere. Ibit ergo Mutinensis Bononiam iustitiam
recepturus. Videtur tamen, ꝙ Mutinensis possit exequi officiū
suum, vt dictum est, per iudicem Bononiensem, ut is mittat in
possessionem, & quantum ad hoc maior censetur Bononiēsis,
quàm Mutinensis, etiam si in officio sint æquales, & hoc est, qđ
dicit lex, ꝙ iudex officium suum debet exequi per maiores. C.
de iudi. l. properandum. §. sin autem reus. & ad hoc. ff. de bon. au
ctorita. iudi. possiden. l. cum vnus. § penul. qualiter † autem iu-
83 dex in primo decreto & secundo formare debeat sententiam
uel decretum, planum est: quia in primo decreto in scriptis uel
sine scriptis interloquetur hoc modo: quia Martinus a me legi-
timè citatus vt responderet Titio per se, uel per alium legitimū
responsalem non comparuit, nec apparet aliquis qui eum de-
fendat. Ideo pronuncio Titium esse mittendum in possessionē
bonorum Martini pro mensura debiti declarati, causa rei seruā
dæ, uel si aget reali, dicet iudex, pronuncio eum esse mittendū
in possessionem rei petitæ, eadem poterit esse forma secūdi de-
creti seu sententiæ, excepto eo ꝙ sentētia siue f̄m decretum fiet
in scriptis, & pronunciabit sic: pronuncio & secundùm decre-
tū interpono & assigno in solutū ei actori res q̄ eidē fuerūt p̄ pri
mum decretū assignatæ, uel ea bona sibi adiudico. Deo gratias.

GVIDONIS PAPAE

De primo & secundo decreto.

SVMMARIVM.

1. *Decretum varijs capitur modis.*
2. *Citatio iterata præcedens & denunciatio emissa subsequens sunt primi decreti præparatoria.*
3. *Citatio iterari debet non veniente citato.*
4. *Citatio qua forma fiat prætoris edicto.*
5. *Iudex pedaneus vel delegatus per nuncium citare potest.*
6. *Citatio per literas fieri potest.*
7. *Denunciatio est de primi decreti præparatorijs.*
8. *Missio in bonorum possessionem apparente legitimo defensore fieri nō debet.*
9. *Decretum primum quid propriè dicatur.*
10. *Decretum primum tribus concurrentibus interponi potest.*
11. *Contumacia vera quæ dicatur.*
12. *Contumacia ficta quæ sit.*
13. *Citatio seu denunciatio ad domum facta sufficiens est, etiam si non perueniat ad citati notitiam.*
14. *Missio in possessionem fieri non debet, nisi de debito iudici semiplenè constet.*
15. *Decretum primum quare interponatur.*
16. *Decretum primum in quibus interponatur actionibus.*
17. *Effectus primi decreti quis sit.*
18. *Missus in possessionem ex primo decreto si expellatur habet actionem in factum ad interesse ex edicto, ne vis fiat ei &c.*
19. *Missus in possessionem in personali in interim debeat fructus percipere.*
20. *Mulier ventris nomine in possessionem missa de fructibus ali debet secundùm mariti facultates & dignitatem.*
21. *Missus in possessionem in reali actione anno elapso censetur possidere.*
22. *Decretum primum iudicis officio interponi petitur.*
23. *Decretum primum a quibus interponi possit iudicibus.*
24. *Decretum secundum dicitur iussus secundus a prætore factus super possessione decernenda.*
25. *Decretum secundum tribus concurrentibus interponi potest.*
26. *Decretum secundùm post quod interuallum ad primum sequi debeat.*
27. *Decretū secundùm intra quātū tēporis spatium interponi possit post primū.*
28. *Cognitio causæ requiritur antequàm decretum secundum interponatur.*
29. *Cognitio debiti semiplena sufficit in primo decreto, sed plena requiritur in secundo.*
30. *Decretum primum contra absentem interponi potest, sed non secundum.*
31. *Decretum secundum est verbis & facto interponendum.*
32. *Decretum secundum duplici de causa interponi solet.*
33. *Decretum secundum in quibus interponatur actionibus.*
34. *Decretum secundum quando interponatur in actionibus personalibus.*
35. *Decretum secundum non est in actionibus realibus interponendum: & qua ratione. numero sequenti.*
37. *Decretum secundum in actione reali non interponi qualiter debeat intelligi.*
38. *Effectus secundi decreti qui sint.*
39. *Decretum secundum a quibus seu per quos possit interponi.*
40. *Decretum secūdum iure actionis, vel potius officio iudicis petitur interponi.*
41. *Officium iudicis quotuplex sit. & num. 42.*
43. *Officium iudicis qualiter deseruiat actioni.*
44. *Officium iudicis quando detur loco deficientis actionis.*
45. *Officium iudicis mercenarium quod dicatur.*
46. *Officium iudicis contractum est, quod actionibus iuris scripti inhæret vltra ea quæ principaliter sunt petita.*

QVONIAM super materia primi & secundi
decreti a variis scripta sunt & infinita & schola-
res propter scripturarum immensitatem fasti-
dio & tedio affecti ignorantes quid teneāt, q̄d
relinquant, sæpe omnia prætermittunt. Idcirco
ego Petrus de Grassispetris frequentib. sociorū
meorū precib. exhortatus iuxta sciētiæ meæ modulū, quæ de
primo & secūdo decreto scio studebo plenissimè aperire. ī pri-
1 mis itaque sciendum est, decretum uariis modis accipi. † Et q̄-
dem q̄nque ponitur decretū p̄ sn̄ia diffinitiua, ut ff. de re iudi. l.
decreta. Secundo modo accipitur decretum pro eo quod iu-
dex interloquitur, uel statuit, ut ff. de offi. assesso. l. j. & de succes.
edicto. l. j. §. decretales. C. de prædi. mi. l. si de. Tertio modo acci-
pitur decretum pro eo quod a senatorib. est statutū, ut C. ex q̄b.
cau. infa. irro. l. decreto. Quarto modo accipitur decretum p̄ eo
quod a sanctis patrib. statuitur. vnde dr̄ liber decretorum. Quin
to modo accipitur decretum pro quodam iussu iudiciali quem
facit iudex de mittendo in pos. & iubendo ipsum possidere, sic
hoc primum & secundum decretum. Viso ergo qualiter acci-
piatur decretum: uenio ad materiam primi & secundi decreti
talem ordinem seruaturus. Et primò de primo decreto octo
subiiciam quæstiones Primò quæ sint eius præparatoria. Secun
dò quid dicatur primum decretum. Tertiò quando interpona-
tur. Quartò quare interponatur. Quintò in quibus actionibus
interponatur. Sextò q̄s sit effectus primi decreti. Septimò quo
iure petetur interponi. Octauò & ultimò a quibus iudicib. pos-
2 sit interponi. Respondeo igitur ad primum: † Et quidem præ-
paratoria primi decreti sunt ista s. citatio iterata præcedens &
denunciatio emissa subsequens: debet enim qui vult agere pri-
mò ad iudicem ire & suum desiderium enarrare & aduersariū
suum ad iudicium citari facere: non autem iudex ad litig. ire de-
bet, vt C. de epi. & cle. l. iubemus. in fin. & ff. quis ordo in bo. pos.
seruetur. l. 2 § in bonorum. & §. si præses. Omne autem iudiciū
ab ea parte edicti incipit, quæ est de in ius uocando, ut instit. de
3 pœna teme. litigan. in fin. † Et debet esse ista citatio iterata ad-
uersario non ueniente; debet tamen ter citari, uel quater per in
teruallum 10. dierum inter vnamquāq; citationem. ut C. de iu-
di. l. properandum. in princi. & C. quomodo & quando iudex.
in l. consentaneum. & ff. de iudi. ad peremptorium. cum l. seq.
Hodie uerò per interualla 30. dierum, ut C. quomodo & quā-
do iudex. authen. quod semel, & potest fieri ista citatio per edi-
4 cta in albo proposita, si erat iudex ordinarius. † Hoc modo scri
bit̄ in edicto prætoris. die tali ueniat Titius respōsurus Sempro-
nio qui vult eum, vt ff. de iuris. omn. iud. l. si quid id. Si uerò erat
pedaneus, uel delegatus potest nuncium ab officio remouere,
si male se habuerit, ergo apparet, ꝙ per nuntiū citatur, ut C. de
de spor. l. 2. Item arbiter potest citare per nuntium, ut ff. de ar-
bi. sed interpellatur, q̄a nullā hēt iurisdictionē. ut ff de re iudi. l.
5 ait prætor. in prin. † multomagis pedaneus uel delegatus: quia
aliquando hēt iurisdictionē, ut ff. de offi. eius cui man. est iurisd.
l. j. §. q mandatā. ibi, uerius est eīn & c. & l. pen. §. cū propriū. & ff.
de iurisd. om. iud. l. more. Itē est argumentum, ꝙ pedaneus pos-
sit citare per nuntium. ff. ne quis eum qui in ius uoca. est ui exi. l.
6 3. §. si quis ad pedaneum. † Itē fieri potest per literas, ut C. quo-
modo & quando iudex in l. consentaneum. Quidam tamen di-
cunt pedaneum uel delegatum per nuncium uel per literas ci-
tare non posse, sed per se debet citare, arg. pro eis. C. de iudi. in l.
7 sancimus. in fin. † Item denunciatio est de præparatoriis primi
decreti; debet enim iudex cum uocatus legitimè non uenit de-
nunciare propinquis & amicis absentis uel aliis, quos uerisimi-
le est defensionem absentis suscipere an eum defendere uelint,
8 uel ipse actor debet hæc coram testibus denunciare. † Et si le-
gitimus appareat defensor non fiet missio in possessionem bo-
norum, ut hæc probantur. ff. ex quibus cau. maio. l. item ait præ-
tor. non tamen credo, ꝙ quilibet proprio nomine sit uocādus,
sed sufficit, ꝙ generaliter uocatio fiat, arg. ff. de insti. l. sed pupil-
lus. §. proscribere. & de dolo & contu. c. causam quæ. & infra tit.
proxi. c. ulti. Viso ergo quæ sint præparatoria primi decreti; ui-
9 deamus q̄d dicat̄ primū decretū. † Et dr̄ primus iussus a iudice
factus de mittēdo aliquē ī possessionē cā rei seruādæ subsecuta
postea missione: & ita talis iussus & talis missio dr̄ primò decre-
tū editū, iō primū, q̄a nullū sup̄ habēda possessione p̄cedit; q̄a. n.
primū nullū ante se hr̄e p̄t, vt in procemio digestorū. §. in reli-
qua uerò parte anni. & ff. de uerb. sig. l. p̄ximus. Et ita remouetur
quorūdā inanis q̄stio, q q̄rūt, q̄d dicat̄ primū decretū. & ita dr̄
primū non habito respectu ad f̄m. Nec ob. ꝙ in quibusdā inter-
ponitur primum & secundum, ut infra dicemus: q̄a respicimus
quod frequētius accidit, arg. ff. de legi. & senatuscons. l. nā ad ea.
10 † Sed quæritur, qn̄ interponat primum decretum. Et quid tria
necessaria

necessaria sunt. s. contumacia vocati & denunciatio emissa. Itē debiti cognitio semiplena. cōtumacia vocati necessaria: vt si citatus a iudice non veniat, vt ff. ex quibus cau. in poss. ea l. 2. & ff. de in ius vocan. satisq;. & ista cōtumacia qñq; dr̄ vera, qñque ficta, 11 † vera dr̄, qñ vocatus fuerit inuentus: & dicit se non venturū, vel venit: sed non vult respondere, vbi sufficit vna citatio, vt ff. ex quib. cau. in pos. eatur. l. Fulcinius. § fi. quia in incertis & nō certis locus est cōiecturis, vt ff. de verb. obliga. l. cōtinuus. § cum ita. & in authen. de resti. & ea quæ pa. § fin. ar. tñ ꝙ verus contumax 12 ter sit citandus. C. de iudi. l. iudices. † Alia dicitur cōtumacia ficta, vt quia inuentus fuit, & dicit se venturum, vel nihil dixit, non tamen venit: & iste ter citandus est ad eius contumaciā præsumendam, vt ff. de re iudi. l. contumacia sic intelligitur. C. C. qñ. & qñ iudex. in l. consentaneum. cum si. Si autem nō inueniatur, dicūt quidā, non posse fieri contumacem; & ita missionem non posse fieri, cum edictum debeat peruenire ad notitiā citati, vt ff. quæ sententiæ sine appel. rescind. l. j. § j. & est argu. de 13 peti. hæred. l. item veniunt § petitā. † Doctores verò nostri dicunt contrarium & bene, ꝙ sufficit, ꝙ denuncietur ad domum, & si non peruenerit ad notitiam citati. C. de anna. excep. l. vt perfectius. & ff. de dam. infect. l. 4. § abesse. & ff. quod vi aut clam. l. aut quis. § j. Item denunciatio est necessaria, vt dixi in præpara-14 toriis. Item debiti cognitio semiplena. † Nam licèt citatio & denunciatio præcesserint: tamen iudex nō debet procedere ad missionem, nisi de debito constiterit semiplene, vt C. de bonis autho. iudi. pos. cum proponas. & ff. vt in posses. leg. l. si is a quo. § diuus. extra vt lite non contesta. c. qm̄ frequenter. § ꝙ si super mobilibus. C. de bonis autho. iudi. possi. authē. ei qui iurat. Et his interuenientib. fiet missio in possessionem rei petitæ: in personalibus fit missio tñ pro mensura debiti declarati, vt in authēt. de exhiben. § si verò quidam, colla. 5. in reali in possessionē rei petitæ tantum. C. de præscri. 30. vel 40. an. l. si quis emptionis §. penul. extra vt lite non contest. c. quoniam freqūēter. § in aliis. 15 Vidimus quādo interponitur. † Sequitur videre quare interponatur primum decretum. & quidem interponitur primum decretum in pœnam vocati non cōparentis per se vel per aliū, vt ff. de in ius vo. l. satisq; pœnæ. nam cum quis mittitur in possessionem cā rei seruandæ, dñs de possessione non est deiiciēdus, sed missus erit vnà cum eo: vt ff. de dam. infec. l. si finita. § si quis autem. & si dñs vadat in camerā, & iste missus ire poterit in cameram: & si iuxta ignem noluerit stare, & iste eum vt canis leporem persequetur. Et dño maxima pœna erit. Nā magna pœna est, non posse vti re sua libere, arg. ff. de vi & vi ar. l. vim facit. Item interponitur, vt creditori consulatur: nā dñs, in cuius bona missio facta est, statim tedio affectus veniet responsurus, vt ff. vt ff. vt in pos. lega. l. is cui. in princ. & C. de præscri. 30. vel 40. an. l. si quis emptionis. & l. pen. Sequitur videre in quibus actio-16 nibus interponatur. † Et quidem interponitur in causa noxali, vt ff. si ex causa noxali agatur. l. 2. in fi. in causa damni infecti, vt ff. de damno infec. l. 4. § j. in causa legatorum, vt ff. vt in posses. leg. l. is qui. in prin. Et generaliter dico quacunq; actione agatur siue reali, siue personali, siue mixta, siue quo alio auxilio, siue petā quod meum est, siue petā quod meum non est, sed mihi debitum potest interponi primum decretum, vt ff. ex quibus cau. in pos. eatur. l. j. & 2. & C. de præscrip. 30. vel 40. an. l. si quis emptio-17 nis. † Sequitur videre, quid sit effectus primi decreti. & quidem secundum quosdā effectus est vnus tantùm: quia missus in possessionem ex primo decreto habet rei custodiam & detētionē, & nō possessionē: quia missus non possidet, vt ff. de rei vendi. l. officium. in fi. & de acquir. poss. l. possideri. in fi. & ff. ex quib. cau. in poss. ea. l. cum legati. & hoc est verum in personali, in reali secus, vt infra dicemus. Ego autem plures alios effectus habere dico primum decretum. Vnus est; quia creditori consulitur, vt cōtumax tedio affect⁹ veniat respōsurus. Alius est; qa licèt veniat responsurus, non tñ possessionem recuperabit, nisi restituat expensas & caueat de lite suscipienda, vt C. de iudi. l. sancimus. & 18 de præscrip. 30. vel 40. ann. l. si quis emptionis § pen. † Item si missus expellatur, habet actionem in factum ad interesse ex illo edicto, ne vis fiat ei, vt ff. ne vis fiat ei qui in poss. l. j. § hæc actio. & § hæc verba. Item quintum effectum: quia licèt res in quam missus est creditor non esset modo ei aliàs obligata: tñ per possessionem efficitur ei obligata, & contrahitur pignus prætoriū, vt ff. de pigno. actio. l. non mirum. & C. de præto. pigno. per totum. Item sextum effectum habet: quia postquàm primum decretum est interpositum, potest interpretari s̃m, vel ꝙ fiat bonorum venditio contra latitantem, vt ff. de dam. infec. l. 4. § si forte. & C. de bonis autho. iud. pos. l. cū proponas. & ff. ex quib. 19 cau. in poss. eatur. l. Fulcinius. § j. † Et si quæratur, an missus in psonali fructus percipiat interim: respondeo ꝙ domino negligente missus percipere potest fructus, & si dominus vellet percipere: dominus præferendus. ff. vt in pos. leg. l. is cui. § quod legatorum. & licèt missus percipiat: tamen ex his non aletur, sed dño restituere cogetur, vt ff. ex quib. cau. in poss. eatur. l. ꝑterea. fallit in trib. casib. vbi missus fructus lucrat̄. Primus est in petitione hr̄ditatis pp nimiā cōtumaciā respondentis, vt ff. ex qui-

bus cau. in pos. l. Fulcinius. in fi. idem videtur esse dicendum cōtra quemlibet alium aperte contumacē vt missus lucret fructus: cū eadē sit ratio, vt argu. ad l. Aquil. l. illud. dominus tamen Azo dicit esse speciale in petitione hr̄ditatis. Nam & alia multa sunt specialia, vt C. de pe. hæ. cogi. & ff. de pe. hæ. l. Litem veniunt. 20 § petitum. & l. diuus. Secundus casus est, † si mulier mittatur in possessionem nomine ventris, quæ debet ali de fructib. s̃m facultates & dignitatē mariti & suorū, nisi per calumniam missa fuerit, vt ff. de vētre in pos. mit. l. j. § mulier. & si mulier ventris nomine. l. j. & 2. Item fallit tertiò, vt cū filia, vel neptis, vel similes personæ mittuntur in possessionē causa legatorū. Et hi sunt effectus primi decreti, cū quis mittitur in personali actione. In reali vero missus in possessionem statim possidet & naturaliter s̃m Do. Io. & Azo. & est pro eis. C. de præscrip. 30. vel 40. an. l. pe. § pen. ibi, ex quo prior possessor &c. C. quō & qñ iudex l. consentaneū & de bonis autho. iudi. pos. l. cum, ꝓponas. ff. de dā. infec. quidā tñ & bene dicunt ꝙ missus in possessionem in 21 reali actione demū anno elapso possidet, argu. C. de præscrip. 30. vel 40. an. l. pen. & anno elapso incipit vsucapere, quasi loco secundi decreti sit annus. Itē in reali possessor fructus facit suos, adeo ꝙ restituere non teneatur s̃m quosdam: verius tñ puto, ꝙ restituere teneatur, ar. ff. de bonis autho. iudi. poss. l. prætor. § qd de fructib. & ff. præterea. Itē in reali nō contrahitur pignus prætorium permissionē in possessionē; nā qñ agit in rem, dicit se dñm; cū pignus in reali cōstituatur non in propria. ff. de pigno. actio. l. in rē alienā. & de regu. iur. l. neq; pignus. † Sequitur videre 22 quo iure petatur interponi. Et quidem iudex ex officio; pertinet ei ad iudicis officium punire contumaciā non obtemperātis in his quæ sunt in prima, media, vel vltima iurisdictione. ff. si quis ius dicenti non obtēperā. l. vnica. sic si in rei vendicatione iudicis officio restituitur res, vt ff. de rei vendi. l. officiū. & l. qui restituere. § iuim. † Vltimo restat uidere, a quib. iudicib. pos-23 sit interponi. Et qdem a magistratib. municipalib. vel pedaneis iudicib. & etiam delegatis pōt: qa non deferat plenā causæ cognitionē, vt ff. de dā. infect. l. 4. § dies. & de officio eius cui man. est iurisdi. l. penulti. § ut bonorū. qd quidē dico esse verū de iussu, vt quilibet magistratus possit interloq. de mittendo aliquē in possessionē: verumtñ in re ipsa non pōt ponere, nisi maior magistratus; qa mittere reipsa etiā est mixti imperii, vt ff. de iurisdi. om. iudi. l. iubere. & ff. ad municipales. l. ea quæ. § magistratib. Nunc transeamus ad s̃m decretum. Et quidem super eo videnda sunt similiter octo. Primū, qd dicatur s̃m decretū. Secundū quare interponatur. Tertiū quod interuallū debeat haberi. Quartū in quib. actionib. debeat interponi. Quintum quis sit eius effectus. Sextum a quib. magistratib. Septimū quo iure petatur interponi. Octauum & vltimū quale sit iudicis officium, quo petitur interponi. Respondemus ad primū, scilicet qd di-24 catur s̃m decretum. † Et qdem dr̄ s̃m decretum secūdus iussus a prætore factus sup decernenda possessione, dictū ideo, ꝙ sua interponitur post primū, sicut dicuntur secundæ nuptiæ, quæ sunt post primas, arg. C. de secun. nupt. in rub. & l. si quis puellas. sic substitutio dr̄ secunda institutio; qa post primā institutio fit, vt ff. de vulga. & pupil. subst. l. j. & de bono. poss. s̃m tabul. æquissimum. § deferri. & s̃m dicitur habito respectu ad primum; sed primum qñq; dicitur habito respectu ad s̃m, & supra dixi, qñq; vt in casib. in quib. non interponitur s̃m decretum, sed tñ primum, vt infra dicemus. Sequitur uidere, qū interponat s̃m decre-25 tū. † Et quidem tria sunt necessaria. † Primū, s. cōtumacia perseuerans s̃m tēporis interuallū. Secundū cognitio plenaria contumacia necessaria est; nam si contumax post primū decretū legitimè rūdeat, nō interponet s̃m, immo audiet, vel a possessione intra annum, vel de proprietate post annum vsque ad decenniū vel uicenniū, prout l. e. & no. C. vbi in rē actio. l. 2. in fi. extra vt lite non conte. c. qm̄ frequenter. § in aliis. & C. de præscri. 30. vel 40. an. l. si quis emptionis. § fi. dic ergo perseuerare in contumacia sua ad hoc vt possit interponi s̃m decretū, vt ff. de dā. infec. l. dies. § si forte dueratur. Itē tēporis interuallum est necessarium; non enim statim iudex potest primū decretum ferre, nare, sed debet interponere s̃m, vt ff. de dam. infec. l. si finita. § quia autem 26 statim. † Sequitur videre, qd interuallū. Ad quod respōdent quidā, ꝙ decē dierum sufficit, arg. ff. de consti. pecu. l. promissor. § alii duorū mensiū, vel quatuor, qd datur condēnatis in periculo nali actione, vt ff. de re iudi. l. debitoribus. & C. de vsur. rei iudi. l. 2. in fin. Alii dicunt de biennio, arg. C. de iudi. l. properandum. Alii de triennio, arg. C. de iudi. l. properandum. § vnus. Alii de quinquennio, ff. de damn. infect. l. si finita § sequitur autem. vbi fit mentio de longo tempore & diuturno; longum autem & diuturnum tempus dicitur decenniū, vt instit. de vsuca. in princip. & qui & a quibus ma. l. si modicum 27 missa. § Aristo. † Sed ego Petrus dico, ꝙ dominus meus dicebat, & dominus Azo idem. aut certum tempus statuerit per legem municipalem vel cōsuetudinem, intra quod debeat interponi secundum decretum post primum, & tunc illud tempus seruādū est. C. de manu. l. j. & ff. de iusti. & iu. l. omnes. aut nō est certū tps a lege municipali vel consuetudine determinatū, quo

quo casu committitur arbitrio iudicatis, ar. ff de iu. delibe. l. j. in fin. & de effractoribus. l. j § expilatores. cum suis si. extra de offi. deleg c. de causis Et quod dixi de temporis interuallo, intelligo quando vocatus non est vere contumax. Nam si esset vere contumax; vt quia dicit se venire nolle, non expectabo aliqđ tempus ad interponendum secundùm decretum, cum his quæ certa sunt non sit locus coniecturis, vt ff. de verb. oblig. l. continuus. § cum ita & in authen. de resti. & ea quæ parit, in fine. col-28 la. 4. † Itē est necessaria causæ cognitio. ff. de dā. infec. l. 4. § si forte. nā gnāliter vbicūq; decretū exigit̄, cāæ cognitio desiderat̄, vt ff. de bo. aucto iud. possess. l. 3. § pen. & de autho. iudi. poss. l. 3. § pen. & de re iu. l. de vnoquoq; Et ista cāæ cognitio versat̄ circa debitum. Nam cum per s̃m decretum agatur de præiudicio plenè generando, dico plenè debet de debito plenè cōstare, sicut cum fertur sententia absente actore & ante litem contestatam: nam veritas subtilius perquiri debet, vt in authen. de litig. 29 § si verò præpositis. 7. col. † Itē in primo decreto consideratur cognitio debiti semiplena: quia non plenè præiudicatur: vt supra dictum: sed in secundo decreto, quod est maioris effectus, debet interuenire plena, arg. ff. de mino. l. in causæ cognitione, vt inspiciat iudex, an absens sit causa reipublicæ vel aliqua alia causa iusta nam allegata & probata ipsius absentia, non debet properare ad secundum decretum, & si properat datur restitutio, vt ff. de dam. infec. l. si finita. § si forte. & l. eorum. & ff. ex qui. 30 cau. l. ab hostib. § si damni. extra de re iudi. c. cū Bertoldus. † licèt autem contra absentem non interponatur secūdùm decretum: primum tamen potest interponi, vt C. de restit. mi. l. ignorare. Item versatur in causæ cognitione, vt iudex suscipiat paupertatem eius, qui cauere vel respondere debet: nam si propter paupertatem non caueat: mitius agitur cum eo, arg. ff. de colla. bono. l. j. § cum duob. non tamen dico, ꝙ ideo non interponatur secundùm decretum: nam difficultas præstationis nō debet nocere creditori, vt ff. de verb. obli. l. continuus. § illud. & præ-31 dictis † interuenientibus interponetur secundùm decretū verbis & facto. verbis, pronunciabit enim iudex, eum debere possidere ex secundo sic dicens; quia talis vocatus legitime nō venit, & in contumacia perseueret, nec ab aliquo defendatur, & & de debito legitimè constet, ne de malitia sua videatur commodum reportare. pronuncio actorem mittendum esse in possessionem ex secundo decreto, & in rem ipsam mittet: sic dicēdo pono te in possessionem ex secundo decreto istius rei, & cōcedo tibi, ꝙ in ista re habeam quicquid iuris habebas. ad hoc cō cor. l. iubere cauere, & ī possessionem mittere & c. vt ff. de iuris. om. iudic. l. iubere cauere. & fiat ista possessio vel per ipsum imperatorem, vt ff vt in pos. leg. l. is cui. § missum. Quidam tamen dicunt, ꝙ iudex debet interponere secundùm decretum, sed rē in solutum debet creditoribus dare, & hanc dationem in solutum appellant secundùm decretum.. Vidimus, quando interpo-32 nitur: † sequitur de tertio. s. quare interponatur. Et quidem interponitur duplici de causa, scilicet vt consulatur actori, & tanta contumacia puniatur: nam iterata contumacia puniēda est, arg. C. de epis. aud. l. 3. & de ser. fugi. l. quicunque. Item consulit̄ per hoc actori: nam cum per primum decretum non possideāt, sed tantum detineant, per secundū efficietur dominus, vel para-33 bitur causa vsucapiēdi, vt infra dicemus plenius. † Sequitur de quarto, scilicet in quibus actionibus habeat interponi. Respondeo secundùm quosdam, secundū decretum interponitur tantùm in causa damni infecti & non in aliis: quia de causa damni infecti dicunt se tantùm interuenire & non aliis. Si enim legislatori placuisset in aliis interponi: idem dixisset, quod dixit in causa damni infecti. ff. de dam. infect in l. si finita. § vlti. dico in personalibus interponitur secundū decretum, ad hoc facit. C. de 34 iud. properandum. § sin autem reus. † Ego autem inter personales distinguo, aut actio personalis competit ad dandum vel tradendum, quod non sit meum, vel ad faciendum, quo casu secundū decretum potest interponi: vt supra dictum est. aut cōpetit ad meum restituendum, vt cum ago commodati, vel depositi pro re mea: & tunc subdiuido, aut petitur secundū decretum interponi super eadem re: & tunc non potest interponi; quia secundū decretum interponitur, vt res agentis fiat, & quod meū est, amplius meum fieri non potest: vt insti. de legatis. § si rem. & de actio. § sic itaque. aut petitur interponi non super eadem re, sed super aliis bonis ipsius vocati, vt puta, vocatur ad iudiciū in actione commodati nō comparet, mittitur actor in posses-35 sionem bonorum suorum, & tunc secundū poterit interponi, vt ff. ex quib. caus. in pos. eatur. l. j. & 2. † Sed quæritur, an in realibus interponatur secundum decretum. Ad quod respondet dominus meus ꝙ non; quod ex eo apparet: quia ante litem cōtestatam missus in possessionem rei, quæ petebatur, reus veniēs intra annum auditur de possessione & post annum de proprietate, vt C. de præscrip. 30. vel 40. anno. l. si quis emptionis. § pen. & C. vbi in rem actio. l. 2 in fin. Si ergo auditur de proprietate, & per s̃m decretum absorbetur dñium: apparet ꝙ in eis inter-36 ponitur s̃m decretum. vnde quæri cōsueuit quæ sit ratio. Certe potest reddi duplex: † Prima; quia qui intentat rei vendi. dicit se

dñm: vt ff. de rei vendi. l. in rē actio. qđ autē petit interponi s̃m decretum petit dñium sibi decerni. vnde videtur affirmare se prius dñm non esse: & ita contrarius sibiipsi. & ideo repellēdus. vt arg. ff. de appel. l. j. § si alius. Secunda ratio; quia agens rei vendi. consecutus est desiderium suum, petebat possessionem in se transferri: cum possessio pariat actionem. C. de alie. mutan. iud. cā facta. l. vnica. vnde cum per primū decretum rem haberet penes se, frustrm s̃m interponeretur, ꝙ esse nō debet: vt ff de leg. j. l. si qñ. & ideo si res erat petētis, nunq̃ in reali interponitur secundū decretum, nec vsucapio, vel præscriptio procedet: quia nemo rem propriam vsucapit: vt ff. de vsucapio. l. sequitur § lana. Si verò res non erat petentis, statim missus ex primo decreto possidet, vel saltē post annū, s̃m qđ supra dictum est in effectu primi decreti. Et ex quo inceperit possidere inciperet vsucapere rem vel præscribere, licèt sciret rem alienam: nam iuste possidet, q authore prætore possidet: vt ff. de acquir. posses. l. iuste. & de regulis iuris qui auctore. & ita s̃m eos qui dicunt, ꝙ demum anno lapso missus in reali possidet, tm̄. n. facit lapsus anni quantum ad possessionem habendam & vsucapionem in-37 choandam, quantum in personali secundi decreti interpositio. † Item quod dixi, in reali non debere interponi s̃m decretum, intellige de reali, qua peto meum: secus autem si non meum, vt si ago hypothecaria, vel seruiana, vel alia ciuili actione: nā tunc bene posset interponi s̃m decretum, sicut supra dictum est ī ꝑsonali. Item intellige in reali; quia peto meum, non interponitur s̃m decretum, scilicet super illa re, quam peto, sed super aliis posset bene, vt si vocatus in reali non comparet, & mittat̄ actor in possessionem aliorum bonorum, quod fit qñq;: vt ff. ex quibus cau. in pos. eatur. l. Fulcinius. § item videamus. ex prædictis itaq; patet s̃m decretum non debere interponi in personalib. 38 vel in realibus quibus peto meum. † Sequitur videre de quinto, scilicet quis sit effectus. Et quidē s̃m Ia effectus secūdi decreti est, ꝙ missus in possessionem incipiat vsucapere: nō autem statim efficiatur dominus siue aduersarius sit dñs, siue non, vt ff. de dam. infect. l. prętoris officium. & l. si finita. § Iulianus. Ego autē s̃m Ioan. & Azo. distinguo: aut prior possessor est dñs & missus in possessionem ex secundo decreto statim efficiebatur dñs: vt ff. si ex noxali cā agatur. l. 2. ī fi. Si enim prior possessor erat dñs, ad quid præscriberet missus ꝯ eum: nam decreto secundo interposito dñs volens respondere & satisdare, nō auditur nisi iusta cā interueniente, vt ff. de dam. infect. l. si finita § si forte. & l. si eorū. Si verò prior non erat dñs missus incipit vsucapere: sic intel-39 ligitur d. l. prætoris. cum suis similib. † Sequitur videre de sexto, scilicet a quibus magistratib. īterponatur. Rñdeo, interponitur a maiori iudice habente merum & mixtum imperium, nō autem a magistratu municipali: vt ff de iur. om. iudi. l. iubere cauere. & ad municipales. l. ea quæ. & de dam. infec. l. dies. § si forte. Est em̄ res ista mixti imperii: quia plenariā causæ cognitionem continet, & decreti interpositionē. vnde per ipsos maiores non per alios est expedienda: vt ff de offi. proconsu. & lega. l. nec quàm. § vbi decretū. & de regu. l. oīa. nec obst. ꝙ magistratus pt per nuncium mittere in possessionē; quia hoc fit, vt per ipsum nunciū expediatur iurisdictio, nō vt in eum transeat: vt ff. ne vis 40 fiat ei q ī pos missus est. & ff. vt in pos. lega. l. is cui. § missus. † Sequitur videre de septimo, scilicet quo iure petat̄ interponi. Rñdeo s̃m quosdam iure actionis: vt ff. de dā. infec. l. si finita. § Iulianus. & erit actio in factū: quia nō est expressum de noīe actionis: vt ff. de præscri. verb. l. quoties. Se melius est vt dicamus iudicis officium interponi: nā ad iudicis officium pertinet punire cōtumaciā nō obtēperātis in his quæ sunt prima, media, vltima: vt ff. si quis ius dicen. nō obtēpe. l. vnica. & arg. ff de succes. edic. l. 2. § decretales. Octauò & vltimò sequit̄ videre, quale sit officium iudicis, quo petitur interponi. Et ad euidētiam huius 41 quæstionis submitto breuiter de iudicis officio, † iudicis officiū est quadruplex: est em̄ iudicis officium qđ deseruit actioni circa iudicia inchoanda, expedienda. vel expedita executioni demādanda, est & iudicis officium, qđ datur in defectum actionis. Est & tertiū quod deseruit actioni bonæfidei & circa accessoria dicitur mercenarium. Est & officiū, qđ deseruit actionib. arbitrariis, & dr̄ merū. Videamus de primo. & quidē iudicis offi-42 ciū deseruit actioni in iudicio circa primordia. † In principio em̄ præcipit iudex in ius vocato libellum offerri, vt insti. de pœna te. litigan. in fin. C. de litis contesta. auth. offeratur. Itē vt satisdationes præstentur ab actore vel reo, de satisda. l. vnica. & de episc. & cler. auth. gñaliter. Itē ut fiat litis cōtestatio, iuramēti de calūnia præstatio, & ī similib. Ex quib. peruenitur ad diffinitiuā sn̄iam. Itē deseruit in prolatione sn̄iæ, quā debet ferre iudex certam, prout possibile est, ut insti. de actio § curare. & ff. de re iudi. l. a diuo Pio. & de rei uend. qui restituere. Item si uocatus non ueniat iudicis officio deseruienti actioni per quā uocabat̄, eius contumacia punitur per interpositionē primi & secundi decreti; ut s̃. dictū est. & ita respondeo ad quæstionē eorū, qñ quærūt quomodo iudicis officiū deseruit actioni. Respon. aliquib. tur-43 batis non miremini, nec turbemini: † deseruit em̄, itaq; nisi deseruiret iudicis officiū actioni, nec actio posset intētari, nec ī cā

procedit, nec in ea pronunciari, nec sententia executioni emādari: nam parum esset iura esse, nisi essent magistratus qui iura redderent & exequerentur: nnm per eos qui iuri dicendo præsunt effectus res accipit: vt ff. de ori. iur. l. 2. §. post originem. Et ita patet ex præmissis: quia secundùm decretum quandoque interponitur iudicis officio deseruiēte actioni. † Est & iudicis officium quod datur loco deficientis actionis, cum quis ad petendum aliquid non habet actionem, vt in cautione damni infecti & lega. quæ solo iudicis officio interponitur, & petitur interponi: & in restitutione minoris in salariis aduocatorum & alimētorum præstatione & in similibus, in quibus actio non competit, si iudicis officium imploratur: vt ff. de minoribus. l. quòd si minoris. in fin. & de variis & extraordina. cogni. l. j. & de libe. exhiben. l. deinde. §. hoc autem. & hoc casu officium iudicis concurrit cum actione, vt ff. de rei vendica. l. j. & ff. de damn infect. l. j. & l. dies. & l. prætor ait. & de præto. stipula. l. 2. & ff. vt leg. & fideicommis. no. caue. l. j. & etiam cum suis similib. & tali iudicis officio quandoque decretum secundùm interponitur, vt supra dictum est. † Est & tertium iudicis officium, quod circa accessiones inducendas in actionibus bonæfidei, & æque conuenit tanquàm mercenarius domino, & dicitur mercenarium; quia quicquid facit iudex in eis, facit ex natura actionis, non ex suo mero officio: vt ff. de eo quod certo loco. l. in bonæfidei. & institu. de actio. §. in bonæfidei. & illud vnà cum actio. paret. ff. de acti. empti & vendi. l. qui pro collusionem. † Est & quartum iudicis officium, quod vltra ea quæ principaliter petebātur, inhæret actionibus stricti iuris, scilicet arbitrariis: & hoc solo motu iudicis descendit, & propter hoc dicitur merum; quia in mero & solo iudicis officio consistit, quasi liberum sit iudici dari de eo æstimare, vt institu. de actio. §. præterea. & illud similiter parit vnà cum actione. & ff. de eo quod certo loco dari oportet. in l. j. & in l. centum Capuæ.

(44) (45) (46)

BARTOLI DE SAXOFERRATO
De excusionibus pignorum.

SVMMARIVM.

1 *Excussio quid sit.*
Bonorum appellatio quicquid in bonis nostris est intelligitur.
2 *Rei appellatio quid contineat.*
Excussio solenniter fit.
3 *Solenniter fieri dicuntur quæ per iudicem fiunt.*
Excussio in quibus casibus locum habeat.
4 *Excussio pignorum per quem & quando fienda.*
Excussio in quo loco fieri debeat.
5 *Contumax pro quasi condemnato habendus.*
6 *Excussio qualiter fieri debeat.*
7 *Verba cum effectu accipienda.*
8 *Domestici bona familiæ scire præsumuntur.*
9 *Litis concestatio quo casu locum non habeat.*
10 *Hypothecariæ in bonis quando locus non sit super excussione.*
11 *Cognoscendum quid veniat ante litem contestatam.*
12 *Pignoris causa est indiuidua.*
Mulier i alienatione mariti renūtiās iuri hypothecariarū qd deducere possit.
13 *Excipi facta excussione & pronuntiatione au possit a debitore locuplete.*
Res iudicata pro veritate habetur.

QVONIAM tractatus pignorum bonus & vtilis est, & frequenter in iudicio occurrit. ideo de excussionibus aliquid vtile videndum est: simile ff. de diuer. & tempor. præscrip. l. j. in fin. ff. de libe. lega. l. legaui. in princip. & vt omnis remoueatur scrupulositas, simile. C. de interdic. ma. l. 3. vt materiam hanc debite perstringamus.

Primò videamus, quid sit excussio.
Secundò in quibus & quot casibus fiat.
Tertiò per quem fiat.
Quartò quando fiat.
Quintò vbi fiat.
Sextò quomodo & qualiter fiat.
Septimò & vltimò quędam dubitabilia circa excussionē.

1 Videamus & excutiamus quid sit. Et excussio sic potest diffiniri. Excussio † est bonorū & rerum principalis debitoris ad vngulam vsq; ad sacculum & perā facta per iudicem exquisita discussio atque detectio. Ideo autē dixi in diffinitione bonorū; qa sic dicit lex. C. de reuoc. his quæ in frau. cre. l. 2. ibi, eius bonis excussis, aliàs dico: qa bonorū appellatio quicquid in bonis nostris est intelligitur, de ver. signi. l. bonorū. & l. rē in bonis. ff. de acq. re. do. Rerū omnium ideo dico, qd sic dicit. l. j. C. de decu li. 10. etiā appellatio rei gñalis est, vt sub se cōtineat pecuniā & omnē speciē. ff. si cer. pet. l. j. in fi. & C. de cōsti. pecu. l. 2. in fi. & ff. de fideicō. lib l. si ita a fideiussore. de verb. sig. rei appellatio. immo si actionē aliquā ad rem habeam 2 perquirendā, iā rem habeo, † & ipsa in bonis nostris esse vr. ff. de acq. re. do. l. rē in bonis. ff. de re iu. l. q actionē habet. itē ideo dixi principalis. qa sic apparet & dicit in oībus legibus, quæ de excussione loquūtur. Ad vngulā ideo dixi: quæ iudex, qui discussionē facit, debet cūcta rimari: vt patet. ff. de cōdi. & demō. l. si cui libertas arg ad hoc C. de sent. ex breui. reci. l. 2 & de pęn. ff. quę in fraud credi. l. fi. §. fi. per iudicē ideo dixi: qa tex. dicit, excussionē solenniter fieri, vt C. quando & quib. quar. pars debe. l. fi. lib x. & ea dicūtur solēnia siue solēniter fieri † quæ fiūt per 3 iudicē, vt ff. de in integ resti l. diuus. & de re. iu. l. & si nihil. C. de summa trini. l. 3. in princi. facta discussio & exquisitio in bonis quare dicat patet. C. de iudi. l. iudicē Ideo aūt dixi detectio, qa iudex p decretū bona quæ sūt detegit, seu in publicū facit venire, nō aūt de nouo venire dicūtur, arg. de acqui. re. do. l. adeo. §. cū qs. in fi. C de neg gest. l. 2. Veniamus ad sm, in qbus casibus habeat locū discussio, seu excussio: & quidē locū habet, & fieri debet in multis casibus, q in scriptis legibus cōtinētur, put p se curiosus lector poterit inuenire siue reperire, vt C. de cōuen. fi. l. 4. in fi. de decu. l. j lib. x. & de ma. conue. l. aduersus. ff. de admi. tut. l. 3. §. 1. l. nec pōt. & C. de pign. act. auth. & hoc si debitor. & ī aut. de fideius. §. j. & C. de magi. cōuē. l. aduersus. & ff. de admini. tut. l. 3. § nec putet. & eo. titu. l. Lucius. §. cū testamētis. & aliàs sm vnam lectu. ff. de magistra. conue. l. 2. §. si iure. & de verbo. obli. 4 li. x. in fi. & ff. de iure fis. l. Moschis. cum suis si. Super † tertio mēbro: s. per quem fiat, nihil est dicendum, quia in diffinitione excussionis iam est terminatum, quia scilicet debet fieri per iudicem, vt l. 2. C. quo quis ord. conue. lib. xii.

De quarto. Quando fiet. & dicēdū est, q fieri debet qñ est dubium, vtrum reus principalis sit soluendo vel non: si autem est certum & notorium ipsum nō esse soluēdo & idoneū: tūc nō est locus discussioni. ff. de verb. obl. l. decē in fi. & ar. si cer. pet. l. ij. in fi. & de act. emp. l. emptorē. §. j. concordat. l. continuus. §. cū ita de verb obli. qa in incertis non certis locus est coniecturis, concordat l. j. ff. de actio. emp. ¶ Quintò vbi hæc fiat super hoc dubium est, an in eo loco, vbi agitur, sit facienda excussio vel alibi, vbi sunt bona. Videtur q nō. ff. de procura. l. sed & hæ. §. nō solum. ff. de arbi. l. cum dies. §. si arbiter. argu. de annu. lega. l. Meuiam. §. fi. ff. de oper. lib. l. qd ius. § cum si. Itē cū sit condemnatus vel quasi pro cōdemnato 5 habeat principalis † ex confessione sua vel contumacia, argu. C. de om. agro deser. l. locorū. li. xij. fiet excussio per arbitrium iudicis per eū, in cuius territorio res esse dicatur, ar. ff. de bo. aucto iudi pos. l. cū vnus. §. pen. C. de iudi. properādū. §. sinautem reus. & hoc videt verū: qa vbicūq; habet bona, solū fiet excussio. facit pro hoc ff. qui satisda. cog l. si fideius. §. si necessaria. & de simili. q. no. qui ex cau. in pos. ea. l. hoc autem. § fi. auth. nisi. & in glo. quæ incipit, quos habet &c.

Super sexto Quæro, qualiter fiet excussio. Hinc pendēt leges & prophetę. & sic vna via est, q̄ nos ducit Romā, sed nō sola, vt not. de eden. l. 2. super verbo, pro-6 inde. † nostraq; interest plura auxilia habere, & si nobis vtilia nō sint, vt ff. de re. eo. l. j. in fi. de li. leg. l. 3 in fi. & de vsuris. l. si bene. ita sunt plures viæ & modi ad faciēdū excussionē. Et primò videt, q si fiat excussio, videlicet vt principalis cōueniat, & finaliter cōdēnet, vt ff. de adulte. l. 4. 2. respōso. & ad Turpil. l. ab accusatore §. si destitisse. & de bon. li. l. qui cū maior. § accusasse. & 7 l. in seruitute. §. petiisse. & rē ra. l. amplius. † nā verba cū effectu sunt accipiēda. ff. qd quisq; iur. l. 1. §. hæc verba. & ne qs eū q in ius vo. vi. l. pe. § j. Et post cōdēnationē fiat excussio in bonis debitoris, si inueniant, ar. C. qñ fi. vel pri. l. 2. si nō reperiat in bonis excussi, locus est hypothecarię vel secūdę cōuētioni, arg. ad hoc de ma. cōue. l. 2 in fi. & §. fi. Si verò debitor nō inficiat. sed se nō esse soluēdo alleg. vel nō appareat, tūc fiēda est inquisitio de bonis debitoris, ēt nō cōuicto eo, & cōdēnato principali debitore, ar. quæ in frau. cred. l. 1. & de ma. cōue. l. aduersus. & ff. de iur. fisci. Mo. hic, & facta inquisitione fiat pronūtiatio super bonis excussi, argum de confir. tutę. l. tuto. & de fideicom. lib. l. non tantum. § sinautem. Secundo modo quando iudex facit comparere principalem debitorem, & compellit eum pro satisfactione multam indicendo ad indicandum sua bona, argu. C. de iur. delib. l. fin. §. licentiam. & C. quando & quibus quar. pars debetur. l. 2. §. exigendo. libro x. argu. contra quòd non. ff. de 8 cessio. bo. l. pe. † & idem faciens de vxore & domesticis qui talia scire possunt, vt C. de repu. l. consensu. §. & sic fama & opinio circunstantiū, arg ff. de fun. instru. l. cum de seruus lanionis §. asinam. & de fal. l. j. §. 2. Sed ad hoc videtur citandus possessor rei obligatæ. ff. de optione lega. l. non ita. & de aqua plur. arcen. l. in concedendo. argu. optimum. C. si propter pu. pensi. l. 2. & arg ff de re. eorum. l. magis puto §. nec maximum. & §. in primis. Et si quidem inuenerit & neget debitorem inopem esse, producentur testes per actorem contra eum probando debitorem non esse soluendo, vt de hæredi. vel act. vend. l. si adulta. & C. si vēdi. pigno. agatur. l. si vxor. & ipse primò poterit producere testes suos dicēdo ipsum esse soluēdo. C. de proba. l. ex persona. & ff. si cer. l. fi. §. fin. quia īcidēter cū sua est, ergo poterit interesse. C. de li. cau. l. principaliter. C. de litigi. auth. nūc si heres. Sin autem non venit iudex, nihilominus recipiet testes prosequē-

do inquisitionem suam, arg. de thesauris. l. si quando. & de ado. diuers. iudicum. l. laudabilem. † & non minus valebit, q lis 9 contestata non sit, cum hoc fiat ad præparationem alterius q. & taliter poterit expediri, arg. de lib. cau. l. libe. in fi. & C. de adul. l. quoniam Alexandrū. & d. l. fin. si certum peta. Potest etenim fieri alio modo. s. vt iudex preconem seu executorem mittere ad inquirendum, & referenti credetur, & ita iudex pronuntiat, q bona excussa & c. arg. ad hoc. C. de his qui ad eccle. confu. l. præsente. §. si tibi. & ff. manda. l. si mandauero. & ff. de in integ. resti. l. diuus. & C. de rebus eo. l. magis puto. §. non tantum. de accu. l. ea quidem, sed arg. contra. C. de decu. l. j lib. 11. sed consilium est, videlicet q duo mittantur executores, cum in ore duorum vel trium stet omne verbum, vt in authen. de testi. in princip. & in authen. de defen. ciui. §. ex prouinciali. & arg. C. de bonis vacan. l. fi. ibi, in causa ipsius & c. ff. de ven. inspicien. l. j. § & si quidē.

10 Super septimo & vltimo, quæro † quid si bona inueniuntur, sunt tamen in controuersia, erit ne locus hypothecariæ vel secundæ conuentioni. Et videtur q sic. ff. de re iudi. l a diuo Pio. §. si super rebus. & C. quādo fiscus vel priua. l. 3. ecōtra q nō nisi conuicto an debite possideat, & tunc bona capientur, & nō sit locus hypothecariæ vel secundæ conuentioni, quandiu conuictus ab eo an possideat aduersarius; & tunc sit locus hypothecæ, vt d. l. a diuo Pio arg. in authen. de fideius. §. neque. sed quid si veniat pro parte soluēdo pro parte non excussione facta, sed dic nihilominus esse locum hypothecariæ in reliquum debitum, sed argum. ff de verborum signifi. l. soluendo. sed an de hac discussione sit facienda fides ante litem contestatam in hypothecaria si exigatur. & vi-11 detur q sic: † quia dilatoria de qua ante litem contestatam est cognoscendum, vt C de proba. l. exceptionem. & pro hoc d. l. fin. § fin. si certum petatur & quod nota. ff. de exceptio l exceptionem. circa finem. sed nunquid valeat sententia excussione non facta, argum. q sic. C. de appella. l. j. Item nunquid in tacita tantum an in expressa habeat locum excussio, no. in authen. de fideiuss. §. quando autem. & melius. d. l. magis. Sed pone q sunt plures emptores rerum obligatarum, an iste qui cōuenitur poterit excipere de aliis conueniendis pro parte virili. Videtur q sic. d. l. magis. sed contrarium est, vt ibi no. arg. ad hoc si vnus ex pluribus appellauerit. l. fin. & argum. de distrac. pignor. l. credi-12 tor. † & quia causa pig. est indiuidua. ff. de euic. l. in rem hæreditariam. & de pignori. l. sed pone, q mulier renuntiauit iuri hypothecariarū in contractu alienationis factæ a marito, nunqd si agat aduersus alios possessores rerum mariti deducetur q de-13 ducere potuisset ab aliis. Videtur etiam q sic. † An facta excussione & pronuntiatione possit excipi de debitore locuplete cōueniendo, & videtur q non: quia iam iudicatum est, & res iudicata habetur pro veritate. ff. de sta. ho. l. ingenuum. & obstat excep. si præsens sit, aliàs non: quia res inter alios. ff. de re iudic. l. sæpe. in princip. nisi vel per gratiam, vel per sordem iudicatum fuerit. C. quando prouoc. non est neces. l. venales.

IACOBI DE ARENA
De excussionibus bonorum.

SVMMARIVM.

1 *Excussio quid sit.*
2 *Iudex excussionem faciens debet cuncta rimari.*
3 *Excussio debet solenniter fieri.*
Solemnia, quæ dicantur. ibi.
4 *Excussio qualiter & quando fieri debeat. & num. 5. 8. & 15.*
6 *Et vbi fieri possit.*
7 *Debitor vbicunque habeat bona, soluendo dicitur.*
9 *Nostra interest plura auxilia habere, & si nobis vtilia non sint.*
10 *Excussione facta si non reperiuntur bona, locus est hypothecariæ vel secundæ conuentioni.*
11 *Iudicium an procedat contra tertium, ante excussionem factam, si non opponatur.*
12 *Iudex potest cogere principalem debitorem ad comparendum & compellere per sacramentum & multæ indictionem ad indicandum bona.*
13 *Idem facere potest de vxore & alijs domesticis, qui talia scire possunt.*
14 *Possessor potest producere testes super eo, quod principalis debitor sit soluendo.*
16 *Relatio nuntij referentis nihil esse in bonis debitoris, iudice eius vigore nil esse pronuntiante, an sufficiat, ita quòd possit ad fideiussores deueniri.*
17 *Bona si reperiantur, quæ tamen sint in controuersia an locus sit hypothecæ.*
18 *De excussione an sit fides facienda ante lit. contesta. si de hoc exigatur in hypothecaria.*
19 *Si sint diuersi emptores rerum oblgat. & vnus cōueniatur, an is possit obijcere de alijs conueniendis pro virili portione.*
20 *Causa pignoris est indiuidua.*
21 *Excussione facta & pronuntiatione, an possit excipi de debitore locuplete conueniendo.*
22 *Quid si post pronuntiationem excussionis auctæ sint facultatet debitoris, an procedatur in hypothecaria.*
23 *Quid si debitor sit absens, ita quòd conueniri non possit, an poterit conueniri possessor.*
24 *Debitor obligatus pro principali, an possit opponere, quòd non sit facta excusio principalis.*
25 *Si actum est contra vnum ex correis, an possit agi contra tertium possessorem non excusso alio correo.*
26 *Excussum esse & excuti non posse, an paria sint.*
27 *Excusionis beneficium non habet locum in fideiussore criminali.*
28 *Excusio rerum & personarum quæ sunt in alieno territorio non est necessaria.*
29 *Excusio an possit suppleri post lit. contesta.*
30 *In excusione debet moueri pars, vt sit cum nuntio.*
31 *Excusio an sit facienda, quando tertius possessor habet causam a debitore.*
32 *Iudicium licèt procedat, si non opponatur de excusione, actor tamen nō obtinebit in hypothecaria contra tertium, si non probet excusionem factā, vel debitorem inopem.*
33 *Excusio sicuti ad pignus conuentionale recuperandum est necessaria, ita & ad pignus prætorium recuperandum erit necessaria.*
34 *Indemnitatem qui promisit, an possit conueniri principali non excusso.*
35 *Excusione non facta si agat hypothecaria, & lis contestata sit, an lite pendente fieri possit.*
36 *Sententia sine excusione principalis facta an valeat.*

1 Excusio † est bonorum atque rerum principalis debitoris ad vngulam vsque ad saccum & peram per iudicem facta discussio, inquisitio, atque detectio, bonorum dico, per l. j. de reuo. quæ fi. in fraud. credi. quæ autem intelligantur in bonis nostris, dicitur in l. bonorum. de verborū significa Rerum ideo dico, sicut dicit. l. j. C. de decu. libro 10. rei autem appellatione &c. vt l. j. ff. si certum petat & l. j. § fin. C. de constitu. pecu & l. si ita fideiussorem. de fideiusso. & l. rei appellatione. de verborum significa. immo etiam si habeo actionem ad rem ipsam prosequendam: ipsam rē esse in bonis censemus. l. rem in bonis. de acqui. re. do. & l. qui actionem. de reg. iur. Quare autem dicatur principalis debitoris, patet in omnibus legib. 2 quæ de excussione loquūtur. Ad vngulam ideo dicit, quia † iudicem qui excussionem facit, oportet cuncta rimari, vt patet in l. si cui libertas. de condi. & demon. & l. 2. C. de senten. ex breui. reci. & l. qui sententiam. & l. qui iudicium. de pœn. Quare dicatur vsque ad saccum, patet, in l. fin. § si per iudicē. ff. quæ in frau. 3 credi. per iudicem. ideo dico, quia lex dicit † excussionem solēniter fieri, vt quo quisque ordi. conuenia. lib. 11. & ea dicuntur solennia seu solenniter fieri quæ per iudicem fiunt, vt l. diuus. de in integ. resti. & l. & si nihil. de reg. iur. & l. 3. in princip. C. de sum. trini. & fide catho. inquisitio quare dicatur, patet. C. de iud. l. iudices. Detectio ideo dicitur, quia iudex per excussionem ea bona quę detegit in publicum ponit, non autem de nouo inuenire dicitur, arg. l. adeo. § cum quis. & § fin. de acquir. rerum do. 4 & l. j. C. de nego gest. Fieri † enim debet & locum habet discussio in certis casibus, qui infrascriptis legibus continentur, vt l. 3. in fin. C. de conuen. fisci. debito. & l. j. C. de decurio. libr. 10. & authenti. hoc si debitor. §. j. C. de pigno. & authent. præsente. C. de fideiusso. & authen. nouo iure. C. de actio. & obliga. & l. pen. C. quando fisc. vel priua. & l. j. C. de reuocan. quæ fi. in frau. credito. & l. aduersus. C. de magist. conuen. & l. 3. §. non putetur. de admini. tuto. & l. Lucius. § cum testamen. eodem tit. & l. j. §. sunt. de magistra. conueni. & l. decem. in fin. de verbo. oblig. & l. Mo-5 schis. de iu. fis. † Fieri autem debet, quando reus principalis dubitatur, an sit idoneus soluendo, vel non. Si autem certum esset & notorium ipsum non esse idoneum, & non esse soluendo; tunc non est locus excussioni. l. decem. in fin. de verborum obl. & l. fin. in princip. ff. si certum peta. & l. emptorem. §. j. de actio. 6 emp. Dubitatur † vbi fiat, an in eo loco tantum, vbi agitur, an etiam alibi: si alibi dicatur habere, & videtur q non, vt l. sed & hæ. § non solum. de procurato. & l. si cum dies. § arbiter. de arbi. & l. Meuia. § fin. de annuis legat. & l. quia nisi. de oper. liberto. Item cum sit condemnatus, vel pro condemnato habitus principalis ex confessione sua, vel contumacia, arg. l. locorū. de om. ag. de ser. lib. 11. fiet executio per arbitrium iudicis per eum in cuius loco res esse dicantur, argu. ff. de bon. aucto. iudi. possid. l. cum vnus. §. pen. & l. properādum. §. sinautem. reus. C. de iudic. 7 & hoc verum videtur: quia † vbicunque habet bona, soluendo dicitur. facit pro hoc l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisdare cogātur, & not. in l. is autem. §. sinautem. ex quibus caus. in pos-8 sess. ea. Quomodo † & qualiter fiat, hic pendent leges & prophe-9 tæ, & sicut nostra † interest plura auxilia habere, & si nobis vtilia non sint, vt l. j. in princip. de eden. & l. ex fundo. in fin. de serui. & pro hoc l. 3. in fin. de lib. legat. & l. si bene. de vsur. ita sunt plures viæ & modi faciendi excussionem, & primò videtur, q principalis primò conueniatur, & sententialiter condemnetur, vt probatur in auth. de fideiusso. § sed neque. ibi, nō trāseat viam super pluribus actionibus. & auth. si debitor. C. de pigno. quia conueniri & agi intendo cum effectu vt conuentus condemnetur, vt l. 2. secundo respon. de adulte. & l. ob hoc. §. destitisse. ad Turpi. & l. qui cum maior. §. accusasse. de bon. liberto. &

l. in

l.in seruitutem.§ petiisse.eo.titu.& l.amplius. rem rat. habe.nã verba cum effectu & c.l.j.§ hæc verba.quod quisque iur. & post condemnationem fiet executio in bonis debitoris, si reperientur,arg.l.2.C.quan.fis.vel priua. Si † autem non reperiuntur de bonis excussis,locus est hypothecariæ,vel secundæ conuentioni,arg.l.j.§.fin.de magistra.conuen.Si verò debitum nõ inficiatur,sed se non esse soluendo alleget, vel non comparet citatus, tun fiet inquisitio de bonis,etiam non conuicto nec condemnato principali,vt l.j.C.de reuoca.quæ fi.in fraud.credito.& l.ad uersus.de magistra.cõuen.& l.Moschis.de iure fisci. Sed † an procedit iudicium,si agitur contra tertium possessorem ante factã excussionem,si non opponatur,vide Bart.in l.si probatum. cõmuni diuidundo.C.& l.si mancipium.§ j.de euictio. Et facta inquisitione fit pronuntiatio super bonis excussis,arg.l.tutores.de confirma.tuto.& l.non tantùm.§. senatus. de fideicom. liber. † Secundo modo potest fieri,ꝙ iudex faciat comparere principalem debitorem,& compellat eum per sacramentum,& mulctam indicendo,indicare bona sua,arg.l.sancimus.§.licentiam. C.de iure deliberan.& l.2.§.in exigendis.quan.& quib.quar.par. lib.10.& arg.no.in l.j.ff de ces.bon. †Et idem faciet de vxore, & aliis domesticis,qui talia scire possunt , arg.l.consensu.§.seruus. C.de repud.& si nil inueniatur,concitet propinquos & vicinos qui testificentur super hoc:& si dixerint se nescire de bonis eũque non esse soluendo,saltem fama & opinio circum astantiũ sufficiet , argu.l.cum de lanionis.§.asinam.de fun.instru. instrumentoq; lega.& l.j.§.j.de flumi.Sed ad hoc erit citandus possessor rei obligatæ.l.nam ita diuus.de adoptio.l.in concedendo.de aqua plu.arcen.& l.2.in fin.si aduer.pu.pens.& l.magis.§.ne passim.& §.ne prius.de rebus eorum. & si quidẽ nouerit , & neget debitorem esse inopem,procedetur ad testes per actorem contra reum probando debitorem soluendo non esse,vt C.de hæredi.act.l.adultam. † & ipse possessor poterit producere suos testes,dicendo eum esse soluendo,vt l.ex persona.C.de probat. & l.fin.§.fin.si certum petatur.quia incidenter causa sua est, vel interesse poterit.l.principaliter.de libera.cau.& authen.nunc si hæres.de litig.& argumen.C.de testi.l.si quando.& l.laudabilẽ. de aduo.diuer.iudi.immo minus valebit;quia lis contestat.non fuit,cum hoc a præparationẽ alterius iudicij poterit taliter expediri,argum.l.libertis.in fin.de libera.cau.& l. quoniã.de adulter. † Tertio modo potest fieri, & hæc cõmuniter obseruatur, vt iudex mttat preconem, siue executorem ad inquirẽdum , & ei referenti credatur,& bona excussa pronuntiet, & est argum. ad hoc in l.præsenti.§.sic vbi de his qui ad eccle.confug. & l.fi. de iudic.& l.magis.§.ne tantum.de rebus eorum.& l.ea quidẽ. C.de accusa & l.j.C.de decurion.lib.11.sed cõsilium est,vt duo executores mittantur:quia in ore duorum &c.vt in authen. de testibus.in princip.& §.ex prouinciali.de defens.ciuit.& l.fin.C. de bon.vacã.& l.j.§.& si quidem.ff.de ven.inspici. † Sed an sufficiat relatio nuntij referentis nihil esse: iudice eius vigore nil esse pronuntiãte,ita ꝙ possit ad fideiussores deueniri.vide Bart. in l.stipulatio.§.& habet ista stipulatio.in fin.de verborum obligatio. † Quid si bona inueniuntur, quæ tamen sint in controuersia,an erit locus hypothecæ, vel etiam cõuentioni. Videtur ꝙ sic.l.a diuo Pio.§.si super.de re iudicata.& l.tertia.C.quando fisc.vel priua.Econtra videtur,ꝙ nõ,nisi primò cognoscat, vtrũ sit debitoris vel alterius,& hoc summariè.d.l.3. Si autem possideret debitor,& tũc capiet bona,nec sit locus hypothecæ, quãdiu ab eo euincatur,an possideat aduersarius vel non: vt d.l.a diuo Pio.Sin autem facta solutione inueniatur pro parte soluendo,& pro parte non,tunc tantum erit locus hypothecæ in reliquum debiti,argum.d.l.Moschis.& prædictæ authent.præsente. & l.fin.si certum petatur.argumen contra in l.soluẽdo.de verborum significatio. † Quæritur,an de hac excussione sit fides facienda ante litis contestationem in hypothecaria, si de hoc exigat,& videtur quòd sic;quia declaratoria est iudicij , de qua ante litem contestatam cognoscendum est,vt l.penul.C.de exceptio.& d.l.fin §.fin.& vide quod nota. in l. exceptionum. de exceptio.& l.3.circa fin.& l.si fideiussor.in glos.fi. de fideiussor. † Sed pone quòd diuersi sunt emptores rerum obligatarum,an ille qui conuenitur poterit obiicere de aliis conueniendis pro virili portione. Videtur quòd sic.d.l.Moschis. Sed contra est.l. fin.C.si vnus ex plu.& l.creditores.de distra.pign. † & quia causa pignoris est indiuidua,vt l.rem hæreditariam.de euictio. & l. qui pignori.de pignori. Item pone ꝙ mulier renuntiauit iuri hypothecarum in cõtractu alienationis factæ a marito,an agatur aduersus alios possessores rerum mariti. deducitur quod ab ab aliis deducere potuisset,arg.quòd sic.l.quęsitum. de pecul.§. si annua.& l.quamuis.ad velleianum. † An autem facta excussione & pronuntiatione possit excipi de debitore locuplete cõueniendo. Videtur quòd non; quia iam iudicatum est, & iudicatum pro ueritate accipitur.lege ingenuum. de statu hominum. & obstat exceptio si præsens fuit , aliàs non , quia res inter alios acta &c.lege sæpe. in principio. de re iudicat. nisi forte per gratiam , vel collusionem iudicatum fuit , vt lege vænales.C.quando prouoca. non neces. † Item quid dicetur, si post pronuntiationem excussionis auctę sunt facultates. videtur quòd tunc procedatur in hypothecaria. l.j.§.finali. qui satisdare cogantur.l.ij.in fine.de appellationibus. † Item quid si debitor principalis est absens , ita quod conueniri non potest, an poterit conueniri possessor . Dico sic , vt §.1.in auctentico de fideiussoribus. & no.in auctentica hoc si debitor. C.de pignoribus & debet fieri copia excussionis,antequam agatur hypothecaria,vt no in l.in magnis.de pignoribus. in fine.

Quæstiones istę quæ sequuntur sunt additiones ad dictum tractatum de quo supra.

Item † an debitor obligatus pro principali possit opponere, ꝙ non sit facta excussio principalis,vide Barto.in l.nomen.C.quæ res pig.& vide Bal.in l.2 .C.quan.fis. vel priua. † Item si est actum contra vnum ex correis,an possit agi cõtra tertium possessorem non excusso alio correo. vide Bart.in l.quomodolibet. C. quo quisque ordi.conue.lib.xj. & in l.mulier.ff.qui pot.in pig.hab.& Iac. de Bel. in aut. de fideius.§. sed neq;.& vide etiã Ang.in aut.hoc si debitor.C.de pig.qui tenet, ꝙ non possit contra possessores procedi,nisi excussis omnibus reis.† An autem paria sint excussum esse , & excuti non posse, vide Bal.in l.si fideiussor.ff.qui satis.cogan † Item fideiussor in criminali non habet beneficium excussionis.Bald.in d.l.si fideiussor.§.j. †Item non est necessaria excussio rerum & personarum quæ sunt in alieno territorio.Bal.in l.sciendũ.ff.qui satis.cogan.† Item excussio an possit suppleri post litem contestatam. Bal. in auth.nisi rogati.ad trebel.& ibi vide eũ.†Item in excussione debet moneri pars, vt sit cum nuntio.Bal.in l.2.C.de vsur. lega.Item excussionis beneficium non competit argentario, qui fideiussit.§.argentarium.in aut.de fideiussor.& Bal.in l.fi.C. ad leg.fal.† Item quãdo tertius possessor habet causam a debitore,an sit facienda excussio.vide in Spec.de oblig.& solu.§.1. ver.fin.Item exceptio discussionis est mere non dilatoria , sed anomala: vt dicit Bar.in consi. Tertius. † Item licèt procedat iudicium,si non opponatur de excussione,tamen actor nõ obtinebit in hypothecaria contra tertium , si non probet excussionem factam,vel debitorem inopem,vt dicit Bal.in l.2. C.cõmu. di. † Item sicut ad recuperandum pignus conuentionale est necessaria excussio,ita ad recuperandum pignus prætoriũ, secundum Ange.in l.si quis missum.§.fi.de dam.infec.† An qui promisit indemnitatem possit conueniri principali non excussio.vide Bart.in l.j.C.de conuen.fi.deb.lib.x.† Quid si actum est hypothecaria,& lis contestata non facta excussione,an lite pendente possit fieri.videtur ꝙ sic,arg.l.fi.§.si rem.ff.de pig.act. † Sed an valeat sententia sine excussione principalis facta, ar. quòd non,in l.j.C.de appell.Item an tantum in tacita , vel etiã in expressa locum habeat excussio,not.in aut.de fideiusso.§.sed neque.& melius in dicta l.Moschis.

BENEDICTI DE PLVMBINO, aliàs de Barzis.

De discusionibus.

SVMMARIVM.

1. *Discussio quid sit,& quibus casibus facienda.*
2. *Contra debitorem & fideiussorem iudicatum solui , eodem tempore potest fieri executio.*
3. *Fideiussor obligatus per instrumentum guarentigiæ non habet exceptionem discussionis.*
4. *Casus in quibus non est necessaria discussio.*
5. *Discussio necessaria est , quando agitur hypothecaria contra tertium, & quando agitur contra debitorem debitoris.* *Et in pluribus alijs casibus,vt ibi.*
6. *Discussio de quibus rebus facienda.* *Limita vt ibi.*
7. *Discusio an sit facienda de bonis in alieno territorio consistentibus.*
8. *Tertius posidens,quando fit discusio contra principalem debitorem, an sit citandus.*
9. *Libellus an detur in iudicio discussorio.*
10. *Creditor agens contra tertium non facta discusione, quid probare habeat.*
11. *Interlocutoria iudicis de excusione legitime facta,an sit necessaria, an verò sufficiat ꝙ istud ex actis constet.*
12. *Discusio quomodo & quo ordine sit facienda in reali.*
13. *Discusio quomodo probetur legitime facta.*
14. *Et an vitietur si dicatur,quòd fuit erratum.*
15. *Discusio contra quas personas sit facienda,antequam posit conueniri tertius possessor,aut fideiussor hypothecaria.*
16. *Discusio an requiratur principalis debitoris,quando non agitur hypothecaria,sed condicitur,vel vendicatur res a tertio possessore.*
17. *Duo iudicia an sint necessaria,vnum scilicet contra debitorem in discutiendo bona, & alterum contra fideiussorem , vel tertium posidentem pro consequutione rei possessæ,vel debiti promissi.*
18. *Discusionis exceptio an sit opponenda ante litis contesta. vel post posit opponi.*

19. *Sententia lata contra possidentem in hypothecaria, an possit excipi de non facta discussione.*
20. *Possessore allegante postquam petitur exe cutio contra eum,ꝙ bona superuenerunt principali debitori,an sit audiendus ipse.*
21. *Iudex an posit ex officio resistere,ꝙ fiat discusio quando quis non excipit de eius beneficio.*
22. *Reuocatoria quando agitur,quia creditor dicit bona alienata in fraudem creditorum an posidens posit excipere,quòd fiat discusio debitoris.*
23. *Quid si debitor constituat se creditoris precario nomine posidere bona sua, deinde alienet,an possessor conuentus a creditore habeat beneficium excusionis.*
24. *Precario rogans naturaliter posidet.*
25. *Discusio an sit faciẽda quãdo proceditur in causa de veritate,& ęquitate.*

Primò videndum est †quid sit discussio.& dic secundum Iac.de Are.ꝙ est bonorũ debitoris vsque ad peram facta diligens inquisitio atq; detentio.Secũdò videndum est,in quibus casibus sit facienda discussio.& dic ꝙ hæc materia frequentatur , qñ agitur contra tertiũ possidentẽ; vt in aut.hoc si debitor.C de pigno.vel quando agitur contra fideiussorẽ,vt in aut.præsente.C.de fideius.contra quẽ non est aperta via,nisi primò sit facta discussio contra principalẽ debitorẽ,vt dicit Bal.in l.2. C.commu. diuid. Quod fallit primò in fideiussore iudicatũ solui;quia condemnato debitore, vtique & ipse videtur condemnatus,† & ideo cõtra vtrũque eodẽ tẽpore executio fieri potest,vt dixit Bal.in l. cũ eorũ. C.de sentẽ. & idẽ dixit esse in quolibet fideiussore obligato per instrumẽtum guarẽtigię,attẽto ꝙ videtur etiã cõdemnatus vnà cũ principali virtute guarẽtigiæ,fm Cy.& Bal.in l.certũ.C. fami. ercis. & ideo Bal.in l.2.ff qui satisd.cog.dixit no.† ꝙ fideiussor obligatus per instrumẽtum guarẽtigiæ , non habet exceptionem discussionis,secũdũ d.aut.præsente. licèt Guil.in tractat. de discus.dicat cõtrariũ.† Secũdò fallit,qñ notorie cõstat principalem debitorẽ non esse soluẽdo,vt dicit gl.in l.decẽ.de ver.obli. Tertiò fallit,qñ ipse fideiussor est etiã principaliter obligatus, vt dixit gl.in l.mulier.in quib pig.vel hypo.sol.Cõtrariũ no.gl. magna in fi.in §.j.in aut.de fideiusso.Quartò fallit , quãdo esset renuntiatũ beneficio de fideiussoribus:vt d.aut.præsente.Quintò fallit in cãpsore,vt dicit Bal.in l.frustra. C.de nõ num. pecu. per glo.in § argentariorum.in aut.de fideiussor.Sextò fallit,qñ principalis non est in loco,nec est de breui reuersurus , & sua substantia ignoratur,vt dicit Angel.in §.sed neque.in aut.de hęre.& falci.† Item necessaria est discussio, qñ agitur hypothecaria contra tertiũ possidentẽ,aut.hoc si debitor.C. de pig. Item & tertiò,quãdo agit̃ cõtra debitorẽ debitoris;nã repellit agẽtẽ, nisi primò discutiat primum debitorẽ,vt l.2.quan.fis.vel priua. qđ¦est verum,nisi sit constitutus procurator in rem suam,vt dicit ibi Bal.Itẽ & quartò est necessaria,qñ duobus est facta commissio,sed vni specialiter,& alteri generaliter, vt l.quoniã.C.de conuen.fisci debitor.lib.x.quã.l.ad hoc Bal.allegat in d.l.2. Itẽ & quintò est necessaria,quando debitor fisci soluit collectori, & non seruauitt solennitatem , de qua in l. 2. C. de couen. fisci debito.lib.x.nã hoc casu si conueniatur a fisco,habet exceptionẽ,vt primò discutiatur collector,qui recepit,vt est tex.in d.l.2.de cõueni.fisci debito.Sextus casus est in l.j.C.de decurio. lib.x.Septimus est in l.decẽ.de verb.obli. Octauus est in l. ista. Nonus est,quando est promissa indemnitas , vt dictum est per l.non iustam.C.de conuẽ.fisci debitor. lib. x. Decimus est in l. 3.§.non oportet.de magistr. conuen. Vndecimus est in l. Moschis.§.de iure fisci.Duodecimus est in l.vnde quęritur.cõmod. per quam.l dicitur,ꝙ quando plures sunt principaliter obligati,sed unus ex eis recipit pecuniam , ꝙ ille qui recipit est primò excutiendus,de quo uide per Bar. in l.duobus . de duob.reis.& uide tex.in l.cum plures. §.uestimenta. locati. † Tertiò de quibus rebus sit facienda discussio . Dic,ꝙ fieri debet de omnibus rebus pertinentibus ad debitorem,ut dicit Iac. de Aret. in suo tracta & Angel. in d. l. sed neque. ubi limitat hoc uerum , nisi essent bona litigosa,quæ non sunt consideranda quò ad hunc effectum . Sed Iacob. aliter dicit in dicto tracta. & forte uerius;quia licèt sint litigiosa,recipiunt tamen æstimationem, secundum quod ęstimari potest dubius euentus litis,ut dicit glo. in simili in l.per diuersas.C.mand.

† Sed an sit facienda discussio etiam de bonis in alio territorio existentibus. Ang.in d §.sed neq;.dicit ꝙ sic, per. l.ꝙ nisi. de oper.liberto.& arg.l.Meuia.de manumis.testamen.Sed contra hoc facit.l.sed & hæ. §.non tãtum.de procuratoribus.& l.non solum.§.si arbiter.de arbit.& ideo forte pòt sic dici , ꝙ aut fuit allegatum , quòd bona possidebat in alio territorio,& tunc faciẽda est discussio,aliàs uero nõ,& hoc intellige,si locus ille nõ sit multũremotus,ut si cõuẽtus diceret, ꝙ principalis debitor habet bona ĩ Alemania:nã tũc nõ debet attẽdi, ut in simili dixit Ang.in l.si filius.q satisda.cogant. qñ quis uult euitare satisdationẽ,allegãdo ꝙ possidet immobilia;qa non releuat, si sint in loco multum remoto. † Quartò principaliter vidẽdum est, an sit opus citare tertium possidentem,quando discussio fit cõtra principalem debitorem,& dicit Iacob.de Aret.quòd sic per l.de vnoquoque.de re iudi.& idem dicit Bald.in l.2.quã fisc.vbi dixit,quòd discussio facienda est citatis his quorum interest, & qui lædi possunt per l.in executione.§.insolidum.de verborum obli.† Quintò principaliter,an detur libellus in iudicio discussorio,& Bald.in d l.2.tenet quòd non;quia est de præparatoriis secundi iudicii ordinarii,quod moueri speratur cõtra tertium possidentem:nam cum sit pars secundi iudicii , sufficit libellus qui dabitur in secundo iudicio:& ita in simili dicit Bart. in repe.l.de ætate.de mino.Sextò principaliter, † quid habeat probare creditor,quando non facta discussione vult agere cõtra tertium possidentem,vel cõtra fideiussorem. Dic quòd primò debet probare summariè se creditorem,& postea quãdo agit cõtra illum tertium,vel contra fideiussorẽ, tenetur debitum plenè probare,vt dicit Bald.in l.2.C quando fis. Item tenetur probare,quòd debitor non fuerit soluendo , vt habetur in hac l.& in l.decem.de verborum obliga.& quomodo hoc probetur,vide Barto.in l.si constante.solu.matri.& Bald.in authen.sed hodie.C.de act.& obl.& in l.j.C.de reuocan.quæ fi.in fraud.credi. Septimò principaliter,† an sit opus,quòd iudex interloquatur, discussionem fuisse legitimè factam,vel sufficiat,quòd istud cõstet ex actis.Barto.in l.stipulatio ista.§.habet autẽ.de noui operis nunciatio.& in l.exitus.de acquir.pos.dicit quòd requiritur sententia,sed in d.authen.sed hodie. tenet contrarium. & vide quod ipse not.in l.in criminali.C.de iuris.om.iudic.& in l.omnium.C.de testa.& in l.sancimus.C.ad Treb.vbi adducit theoricam Iacob.de Butr.& vide etiam quod not Barto. in l.incerti.C.de interdic.& in l.si finita.§.Iulianus. in quarta quæstione. de dam.infec.& vide l.tutores a patruo.de confirma.tut. & in l. a diuo Pio.§.in venditione. de re iudi. † Octauò principaliter, quomodo & quo ordine facienda sit discussio in reali,vide Bal. in authen.sed hodie.C.de act.& obliga. & quando sit facienda discussio de personis,Vide Bart.in l.duobus. de duob.re. † Nonò principaliter,quomodo probetur legitimè fuisse factã. Dic quòd constat primò per sententiam , in qua iudex declarauit fuisse legitimè factam,per §.in venditione. Secundò quando fuerũt conquisiti vicini, vt docerent bona , & fuerunt missi exploratores, & facta fuit relatio per nuncios,vt plenè habetur p Bald.in l j.& 2.de reuo.his quæ fiunt in fraudem creditorum & est cautela,vt fiat proclama,vt ibi dicit Bald.& idem est, si ex actis potest apparere,quòd principalis non sit soluendo,vt dictũ est. † Decimò principaliter,an vitietur,si dicatur,quòd fuit erratum.Barto.in dicto §.in venditione dicit, quòd propter hoc processus non uitiatur per l.j.C.si vendi.pign.ag. † Vndecimò principaliter est videndum,contra quas personas sit faciẽda discussio,antequam possit conueniri hypothecaria tertius possessor, aut fideiussor.Et in hoc concludas,quòd opus est facere discussionem contra primum debitorem nedum in personali, sed ẽt in hypothecaria,si obligauit bona sua,vt dicit Bart.in l.edita.C. de edendo.& Ang.in d.§ sed neque.&,quod plus est , gloss.in l. mulier.qui potio.in pig.habeantur. dicit , ꝙ opus est discutere primò debitorem,fideiussorem,mandatorem, quàm veniatur contra tertium possidentem;nam patrimoniũ fideiussoris impinguat patrimonium debitoris,vt l.si plures.§.præterea. de fideiussoribus.Sicut de patrimonio tutoris dicit glosa in lege si mulier.C.de iure dotium.Item est opus, quòd si duo socij sunt obligati insolidum, quòd primò facta sit excussio de vtroque, quàm eatur contra fideiussorem, vel tertium possidentem , vt dicit Bartolus in l.j.C.quo quisque ordina.conuen.libro vndecimo.& Bald.in d.authen.sed hodie.Et vide glos.in d.l.mulier. quæ vult ꝙ non possit agi contra tertium possidentem, nisi primò sit facta excussio de debitore in reali & personali , quòd est verum,nisi ille sit vnus ex obligatis principaliter,sicut erat in d. l.mulier.quod not.Insuper si debitor alienasset bona in fraudẽ creditorum,antequàm eatur contra fideiussorem,opus est , ꝙ sit actum reuocatoria contra illos, qui participata fraude emerunt bona,per text.cum glo fi.in fi.in l. bona.§.j.de iure fi.& videtur esse de mente Barto.in l.a diuo Pio.§.si super de re iud.& vide quod not. Bald.in l.executorẽ.de excep rei iudi.C & Ange.in l.si quis missum.§.fi.de dam.infec. Duodecimò principaliter, † an requiratur discussio principalis debitoris,quando non agitur hypothecaria,sed condicitur vel vendicatur res a tertio possidente.Dic,quod tunc nõ est opus facere discussionem , vt habetur in auct.si debitor.C.de pigno.& per Bald. in rub.de reuoc.his quæ in fraud fi.cred.& an idem sit , quando bona sunt expresse designata & obligata. Bald.in l.hæredem.C.de hæred. act.dicit,quòd tali casu est necessaria discussio. Tertiodecimò principaliter,† an duo sint iudicia necessaria,vnum scilicet cõtra debitorem,in discutiendo bona, & alterum contra fideiussorem,vel tertium possidentem pro consecutione rei possessę, aut debiti promissi. Et in hoc dic vnà cum Bald.in l.licèt.ff.si qs om.cau. test. & Bart.in l.edita.C.de eden.quòd requirunt duo iudicia,primum est summarium super discussione , & est præ-

paratorium

paratorium ad secundùm, sed etiam potest in eo iudicio cumulari vtrūque, ita quòd de duobus iudiciis fiet vnum, agendo primò contra fideiussorem, & si excipiatur de discussione non facta, poterit replicari, quòd non erat necessaria: quia principalis non est soluendo, & petere terminum ad probādum, & hoc legitimè probato conseruabitur processus primò factus, sicuti si fuisset facta discussio primò, & hoc est, quod vult gloss. in l. vbi hoc actum. ff. de pact. quam Ange. ibi singulariter not. † Quartodecimò, an exceptio discussionis sit opponenda ante litem contestatam, vel possit opponi ad merita causæ, & sic post litē contestatam, & in hoc dic vnà cum Barto. in l. & si instrumēta. C de contest. & in hoc dic vnà cum Barto. in l. & si instrumēta. C de fide instrum. & iu. ha. fis. lib. 10. quòd ista exceptio opponi potest ante & post litem cōtestatam, & sic habet naturam litis finitę, de quo vide in l. ait prætor. §. j. ff. de iureiur. Similiter dicas, ꝙ si actor non fecit discussionem in principio iudicij, & sic ante litem contestatam, quòd per hoc non vitiatur processus, cū possit supplere post litem contestatam, vt dixit Bald. in authen. cōtra rogatus. in fin. C. ad Trebel. † Quintodecimò principaliter, an post latam sententiam in hypothecaria contra possidentē possit excipi de non facta discussione. Et dic ꝙ non, vt supra dictum est, quando non est opposita exceptio pendente processu omisso discussionis vitiat processum, ergo post sententiam nō potest opponi; quia tandem excipitur, cum sententia sit valida, vt supra dictum est. † Sextodecimò principaliter, quid si possessor contra quem petitur executio, dicat ꝙ bona superuenerūt debitori principali post sententiam latam contra ipsum, an sit audiendus. Iacob. de Aret. in suo tract. tenet ꝙ non. † Decimoseptimò principaliter, an iudex quando quis non excipit de beneficio discussionis possit ex officio ipse supplere & insistere, ꝙ fiat discussio. Et in hoc est dicendum, ꝙ si ex actis factis coram iudice constat discussionem fieri debere, ꝙ tunc iudex potest supplere per not. in l. lecta. si certum petatur. & per Barto. in l. cum qui ita. de verborum oblig. aliàs autem non posset. quod not. † Decimooctauò, an quando agitur reuocatoria; quia creditor dicit bona fuisse alienata in fraudem creditorum, possit tunc possessor excipere, ꝙ fiat discussio debitoris. Vide quod not. Barto. in rubr. & in l. j. C. de reuo. quæ fi. in fraud. cred. & in l. j. C. si vend. pig. † Decimononò principaliter, quid si debitor constituit se precario nomine creditoris possidere bona sua, deinde alienat, an tunc possessor conuentus a creditore habeat beneficium excussionis, & hoc est utile, eo quia mariti persępe in instrumento receptæ dotis promittuntur in casu soluto matrimonii restituere dotem, & constituunt se precario nomine vxoris oīa bona possidere, deinde alienant bona, postea vxor agit contra possidentem matrimonio dissoluto, non facta discussione contra hæredes mariti, & dubium est, an possit. Bal. in l. j. C. de reuo. his quæ fi. in frau. cred. vult, ꝙ non requiratur discussio. & idem tenet Ang. in l. exitus. de acqui. pos. per l. fi. C. de acqui. posses. quæ vult, ꝙ ille qui nostro nomine possidet, non possit nobis afferre præiudicium, & ideo vult, ꝙ dominus, vel creditor possit sine aliqua obstantia recuperare tenutam. Sed tu dic, ꝙ hoc non probat; quia loquitur in mero detentore, qui nostro nomine detinebat, deinde alienauit, & sic loquitur in inquilino, vel in alio detentore, & in isto loquitur in possessore saltem naturaliter: † nam qui precario rogat, naturaliter possidet, vt l. quod meo. & l. interdum. de acqui. pos. & ideo dic, ꝙ si esset constitutū sine precario, procedet dictum Bal. & Ange. quia essemus in mero detentore. Sed non potest procedere in marito, qui constituit se precario possidere. & ita aliàs disputādo firmaui: & ex hoc inferas, ꝙ tertius possessor, qui causam a detentore, non habet beneficium excussionis cōtra illum pro quo detentor retinebat. Vigesimò & vltimò, † an quando procediṫur in causa de veritate & æquitate, sit opus facere discussionem. Et in hoc dicendum est, ꝙ non est necessaria, quia est ista solennitas de apicibus iuris, & non est de æquitate: & ita dicit Bald. in l. si mancipium. §. fina. per glosam ibi positam.

ANGELI DE PERVSIO
De sequestris.

SVMMARIVM.

1 *Sequester quotuplex sit, & eius descriptio.*
2 *Sequestratio necessaria est regulariter prohibita, & quomodo, & per quem fiat, & quando fallat. num. 4. 6. 8. 11.*
Sequestratio qualem naturam habeat.
3 *Sequester quando pro possessore habendus.*
Sequestratio voluntaria qualiter fiat, & de quibus rebus.
5 *Persona quando dicenda suspecta, & quid in illius probatione requisitum.*
7 *Fructus pendente appellatione an semper sequestrandi.*
8 *Fructus quando dicantur dilapidari.*
9 *Missus in possessionem ex primo decreto nunquid fructus faciat suos.*
10 *Sequestratio fit propter contumaciam non comparentis.*
12 *Bona propter maleficium annotata quando vendi possunt.*

QVIA de sequestratione possessionis, & fructuū quotidie in curiis litigatur, iō materiā sequestrationis clarius potero, explicabo per quæstio. & vbi videbitur opponam & soluā, vt mihi dñs subministrabit.

1 Quæro igitur primò, quid sit sequester. † Dico quòd sequester dicitur ille, apud quem plures eandem rem de qua controuersia est deposuerunt, vt l. sequester. de ver. signi. & l. licèt. ff. depositi. Ex quibus habes, quòd sequester fit voluntate duorum. Et ergo distinguendum, duplicem esse sequestrum: vnum voluntarium, alium necessarium: de voluntario dicitur in dictis legibus, qui fit voluntate duorum, quoties ex quocunque contractu pecuniario petitur, partes voluntariè possunt sequestrare, & hic attende, quòd pecuniæ verbum generaliter attenditur pro omni re, quæ est in nostro patrimonio, vt l. pecuniæ verbum. de verb. sig. ergo siue agatur de re mobili, pecunia numerata, fundo, vel fructibus, potest fieri sequestratio volūtaria, vt l. licèt. ff. deposi. Bar. in l. interesse. de acq. pos. Est & alia. l. necessaria, quæ fit per iudicem & quasi de hac sequestratione est dare regulam & instantiam a regula. † Regula est, ꝙ necessaria sequestratio est prohibita, vt l. j. C. de prohi seque & est ratio prohibitionis, quam ponit tex. in d. l. 1. oportet primo debitorem conuinci &c. clarius quando est prohibita: quia nemo est priuādus commodo possessionis lite pendente, vt extra lit. pen. c. j & c. dilectus. sed vt per sequestrationem priuaretur conuentus commodo possessionis lite pendente quod esse non debet, ergo &c.

De natura ergo sequestrationis est, quod ne actor, nec reus possideat: quia sequestratio dicit possessionis separatio ab actore, vt gl. dicit in d. l. 1. de prohi. seque. Nam non possident sed sequester, nisi hoc esset actum expressè, vt tantum causa custodiæ saluo iure vtriusque partis, istud potest esse voluntarium in sequestratione volūtaria: quia videtur, ꝙ in dubio adimatur primo, & tangit gl. in l. interesse. de acqui. pos. quæ incipit, ꝙ in dubio &c. quasi dicat, ꝙ in dubio possessio adimatur, si non sit fiat, ꝙ sequester tantum custodiat, ita videtur gl. in c. j. de sequestra. pos. & fr. quæ incipit hoc ideo &c. istud videtur, ꝙ tenerant legiste. cano. tamen contra. in gl. c. examinata. extra de iudi. super verbo, possidebas, quæ incipit, sed intelligitur, litera ista dicit sic: tunc planum est, ꝙ hic dicit, ꝙ † tunc habetur pro possessor, nisi ea mēte deposuisset pecuniā apud ipsum sequestrū, vt ipsum sequestrū cōstituat possessorē potius ꝙ custodē, alleg. d. l. interesse. quam (vt prædixi) aliud intelligitur. Inn in d. c. examina. in §. accepit a te &c. dicit ꝙ tunc planū est, ꝙ sicut possidebat, quādo tradidit, ita & post, nisi ea mēte dederit possessionem, vt possessio in depositarium transferrit, vt d. l. interesse. ista contrarietas tolli posset per d. gl. quæ præsumit in dubio, ꝙ ea mēte sit facta traditio, vt possessio transferatur: cum voluntate partis sit factum sequestrum, & hoc de volūtate sequestrantis sequestratio voluntaria potest fieri, quoties partes volunt, vt d. l. licèt. ff. deposi. & l. si oleum. ff. de dolo.

4 **Sequitur** De sequestratione necessaria, quæ fit mandato iudicis inuita parte: † quia iudicium redditur in inuitum: & tunc dicēdum quòd regulariter ipsa sequestratio est prohibita, vt d. l. & d. c. sed fallit in casibus in quibus sequestratio est permissa.

Primus est, vt dicit gl. si res mobilis petatur, & persona suspecta sit, ꝙ fugiat; vt ff. qui sat. cog. l. si fideiussor. §. j. & ff. de offi. præsi. l. senatus. §. fi. & C. de agri. & cen. l. fin. li. xi. ego vero dico, ꝙ saluo iudicio saniori, sunt tres casus separati: quia in vnoquoque separata est ratio: & primus casus est, si persona sit suspecta & res mobilis, & sit dubium, quod cum ea fugiat, vt dicta l. si fideiussor. §. fina.

5 † Circa hoc quæro quando dicatur persona suspecta. respondet gl. in d. l. si fideiussor. §. si. pluribus respectibus. s. non possidet re immobilia. Item mobilia pauca. Item mali mores. Item ꝙ prius malefecit, quia qui semel malus &c. & l. si eius. §. si idem de accu. Quæro, an ad probandū personam suspectam omnia ista requirātur. An sufficiat vnus casus ex his quatuor ad suspectā faciendū. s. ꝙ non possideat immobilia, vel mobilia pauca, vel mali mores, vel ꝯuictus sit &c. vel oīa simul requirātur, credo ꝙ alterū istorū sufficiat, vt probatur in l. sciedū. ff. qui satis cog. vbi cautio reqrit, si nō possidet immobilia, vel possidet pauca.

Secundus casus est, qui probatur in l. senatus. §. fi. de offic. præsi. in gl. pro primo casu, immo dic, quòd si est aliquod oblatum alicui, qui est de familia præsidis, cū nō possit agere, nisi vt lic. pte. fiat sequestratio est: quia nō pōt agere, & ne pereat interim, fiat sequestratio.

Tertius casus est, si colonus velit possessiones conductas deserere, vt l. fi. C. de agri. & cē. li. xj. Istos tres casus gl. ponit sub vno membro. Nam ad primū membrum allegat illas ll. vbi sunt casus diuersi. Attende quòd glo. dicit, secundus casus, ꝙ si in re mobili vel immobili possidens sit suspectus, ne depopuletur fructus, vel ꝙ res sic dissipetur, vt ff solu. mat. l. si cum dotem. §. finautē in seuissimo. † Aduertē, isti duo sunt alii casus diuersi, & primus si maritus vergit ad inopiam sequestrātur, scilicet propter mores malos mariti vt ex

vt ex dote mulier possit sustentari, & ibi habes, ꝙ maritus vxoris infirmę, quam propterea spernit, debet ipsam alimentare, & si dotem dissipat, debet sequestrari. Alius casus est, qui sumitur in l. imperatores. § fi. ff. de appel. ꝙ quoties a sententia appellia & timetur, ne fructus dissipentur, fit sequestratio, vt l. imperatores. & in c. fin. de sequest. posses. & fruct.

7 **Opponitur & videtur.** Hic dicēdū, ꝙ † semper pendente appellatione fructus debent sequestrari, vt l. ab executione. C. quorū appel. non reci. non attento an timetur de dilapidatione fructuum, sed dic aut appellatur sub ipsa sententia: & tunc non fit sequestratio, nisi timeatur de dilapidatione, vt d. l. imperatores. & ex vltimo superius alleg. & est eadem ratio ꝓhibitionis, quæ est, quādo de principali dilapidatione timetur: quia appellatione pendente nil debet innouari, quando autem appellatur ab ipsa executione facta: tunc fit sequestratio ab alio dubio dilapidationis, vt d. l. ab executione. quomodo & quando ab executione facti appelletur ibi dicetur. Habes ergo tres casus speciales & isti sunt duo, & sic hucusque sunt quinque diuersi. Quęro, quando dicantur fructus dilapidari. Dic quando distrahuntur, vel in vsus proprios conuertuntur, vt in cap. dilectus filius. extra eodem titu. Adhuc quæro in casu prædicto, quando appellatur

8 ab executione, cuius iudicis auctoritate fiet sequestratio. † Videtur dicendum, ꝙ auctoritate iudicis ad quem, vt l. sicut. ff. de appella. reci. Nam quicquid fit post appellationem, reuocatur per iudicem ad quem, vt in c. non solùm. de procur. lib. 6. Gloss. facit quatuor casus, vbi fit sequestratio, si seruus proclamat, & sic dubium sit, si bona sint domini: tunc bona sequestrantur, vt l. j §. super periculo. C. de asser. tol. & l. fi. C. qui. ad lib. procla. nō licèt speciale est propter conditionē personæ ciuilis, ideo dic, ꝙ est sextus casus, vbi permittitur. Est septimus casus, sequestratio fit propter contumaciam non cauentis de collatione faciēda, vt l. j § super. de colla. bo. Et 8 casus, ꝙ fit sequestratio, vbi si mulier diuertit a marito, & maritus eam repetat, dubitans illā redire propter mariti seuitiam, & sibi idoneè cauere non potest. non sibi est vxoris restitutio fienda, sed sequestranda in loco, vbi maritus non possit inferre vllam violentiam, vt in c. ex

9 transmissa. extra de restitu. spol. & c. licèt. in fin. eodem tit. † Itē missus in possessionem ex primo decreto alicuius rei non facit fructus suos sed eos conseruat, vt in c. fin de sequest. pos. & fruc. & l. Fulcinius ff. ex quibus cau. in pos. ea. debet ergo illos conseruare, & si conuentus venerit. infra annum, recuperat possessionem & fructus: si tamen hic missus dissipat, medio tempore sequestratur, vt d. c. dilectus filius. extra de sequestra. posses. & propriè. & ibi not. quando dicatur fructus dilapidari. Dic si eos in vsus suos conuertat, vel distrahat, in c fin. de sequest. pos. & fru. In casu tamen speciali missus in possessionem ex primo decreto lucratur fructus, quando agitur petitione rei seruandæ causa, & lucratur fructus quando agitur petitione hæreditatis propter legitimam contumaciam conuenti non comparentis: tūc agens mittitur in possessionem causa rei seruandæ, & lucratur fructus, vt l. Fulcinius. §. fin. quib. ex caus. in pos. ea dicit in d. c j.

10 de dolo & contu. & Cyn. in d. l. vnica. in 7. casu, † ꝙ propter cōtumaciam non comparentis fit sequestratio c. ex literis, de dolo & contuma videamur qualiter istud potest esse verū, vt mitius agatur, prout ibi dixit text. Nam propter contumaciā erat mittendus in possessionem, si mitius agere volentes posse sequestrari fructus. videtur ergo sequestrare aliud esse, quam mittere in possessionem, quæ sequestratio de iure ibi fieri non debet, vt ibi sentit text. Barto. & glos. sua, vnde si iudex contra contumacem vellet mitius agere posset sequestrare: quia si prius data esset, non haberet locum sequestratio, nisi ipsos dilapidaret, vt dixi in proximo præcedenti membro.

11 **Sequitur** nonus casus, vbi habet locum sequestratio: cum timetur † ne scandalū oriatur inter partes, ꝙ perueniatur ad arma; quia ad rixam venire nō patitur ꝓtor, quos potest sua iurisdictione compescere, allegat Cyn. in l. si oleum ff. de dolo. quæ. l. videtur mihi, ꝙ non loquatur de sequestratione necessaria: quia ille a quo oleū petebat deposuit, ergo fuit voluntaria, alleg. c. 2. extra de dolo & contuma. tex nihil dicit, sed inducit Inno. text in d. c. sed dic, ꝙ fuit facta sequestratio: quia fructus dilapidabantur, alibi non: hoc sonat in hoc, vbi est timor armorum, prohibetur vtrique, ne ad occupandā possessionem accedant, vbi autem est timor armorum, compescat partem non solum per sequestrum, sed per cautionem: quia curare debet prætor vt pacata sit prouincia, quam regit. de offic. præsid. l. congruit.

12 **Decimo casu** quādo fit sequestratio de bonis cōdemnati, vt l. 2 de duo. reis. † Pone ergo, ꝙ quis commisit maleficium, de iure bona sua annotantur, & sic infra annum restituantur: & tunc si bona sunt, quæ seruari non possunt, illa debent vendi, & pretium deponi: vt l. is cui. §. qui legatus. vt in posses. lega. Habes alium casum specialē, vbi fit sequestratio, & est nouissimus in c. j. de sequestra. posses. & fruc. in cle. vbi dicit ad compescendas litigantium malitias, &

vna sententia contra possessorem lata diffinitiue iudex super beneficio apud sedem Apostolicam litigato, & ab eo triennio possessum non sit, fructus per loci ordinarium sequestrantur. Illud videtur multum contra ea quæ supra dixi 5. casu. appella. ab interlocutoria, vel a sententia, casu permisso per quem iudicem fiet sequestratio, & dicebam in quæstio. illa ꝙ per iudicem ad quem: hic dicitur per ordinarium, ergo quid dicendum, dico, ꝙ ibi dixi verum, ꝙ quicquid fit pendente appella. per superiorem debet reuocari, vt d. l sicut. facit melius. l. j. ff. nil no. appella. pen. ad hoc contrarium respondeo, ꝙ sit casus specialis. Iuxta prædicta quæro, vidi supra, ꝙ in sequestratione voluntaria neuter possidet nec actor, nec reus, idest sequester, vt ibi dixi. Quæro, quid in necessaria, quæ fit per iudicem, qui possidet cogitabitur. Amen.

IACOBI DE ARENA.
De sequestrationibus.

SVMMVRIVM.

1 *Conuenionalis sequestratio quæ dicatur.*
2 *Iudicialis contentiosa, quæ sit sequestratio.*
3 *Casus speciales, in quibus est licita sequestratio iudicialis, & nu. 10. & 11.*
4 *Sequestrarius an ante tempus possit officium sibi datum deponere.*
5 *Quæ actio competat contra sequestrarium, si tempore reddendi nolit reddere sequestrata.*
Dolus sequestrarij an veniat in ipsa actione. ibi.
6 *Causæ facientes personam suspectam.*
7 *Contentio si sit de possessione fundi, & vterque velit colligere fructus, an fiat sequestratio iudicialis.*
8 *Actore petente in actione reali an debeat iudex præcipere reo, vt saluos faciat fructus.*
Quid in causis scriptis. ibidem.
9 *Sequestratio quo casu tolli possit per fideiussorem, & quo non. & nume. 10.*
12 *Sequestratio quanto tempore duret.*
13 *Melius est non incipere, quàm a cœptis turpiter resilire.*
14 *Casus rei non debet nocere actori.*
15 *Succurrendum non est ei, qui sibi necessitatem imposuit.*
16 *Quid in casu mutationis, vel mortis iudicis.*
17 *Ille penes quem fit sequestratio, an debeat esse idoneus pro quantitate sequestrata.*
18 *Sequestrarius cadens a possessione rei sequestratæ, an habeat actionem ad ipsam recuperandam.*
19 *Sequestrata res si seruando seruari non potest, an possit vendi per sequestrarium.*
20 *Descriptionem bonorum debitoris fieri an peti possit, vt sciatur quid est in bonis eius.*
21 *Casus in quo fieri debet depositio fructuum, licèt de iure prohibita sit sequestratio.*
22 *Iudex pacatam & quietam debet habere prouinciam suam hominesq́, singulos, nec pati venire ad arma & rixam, quos sua iurisdictione compescere potest.*
23 *Possessio si constet, quòd sit seminata per tertium, & per colonum, & vtraque pars contendens hoc fateatur, rusticus interim omnes fructus habebit, saluo iure eius qui dominus apparebit.*
24 *Quid si vnus vult satisdare colono de conseruando eum indemnem aduersus alterum.*
25 *Quid si non constet tertium, vel alium seminasse.*
26 *Quid si vterque seminauit, vel fructus sint naturales, vel non appareat quis seminauit.*

1 SEquestrationum alia conuentionalis, alia iudicialis, seu contentiosa. † Conuentionalis dicitur depositio rei sine iudice facta a plurib. certa conditione adiecta de custodiēda ea, & reddenda, vt l. propter. & l. is penes quem. C. deposi. & l. propriè. ff. eo. & l. is apud quem. §. j. & 2. eodem titu. & est notandum, ꝙ hæc sequestratio non est pro-

2 hibita. † Iudicialis seu contentiosa sequestratio est depositio a pluribus litigantibus de re de qua controuersia est facta iudicis auctoritate apud officium, vel ædem sacram, vt l. sequester. de verborum signific. & l. licèt. depos. & l. si fideiussor. §. fina. ff. qui satisda. cogan. Hæc tamen sequestratio regulariter est prohibi-

3 ta. vt l. j. C. de sequestr. pecu. nisi in † casibus specialibus, qui sunt ibi. s. si res mobilis petatur a persona suspecta, & non cauēte de iudicio sisti, & re non baratanda, vt l. si fideiussor. §. fin. qui satis. cogan. & l. senatus. de offic. præsid. Item si vir vxore furiosa dissipet res dotales, vel ab eo dissipari suspicatur, vt l. si cum dotē. §. sinautem soluto matrimo. Cæterùm vxore in sensu manente dos apud eam daretur, vt l. vbi adhuc. C. de iure dot. Item si super quęstione agri appellatum est, & ipsius agri depopulatio de fructibus timeatur, vt l. imperator. §. fi. ff. de appella. & l. ab executione. C. quo appel. non recipi. Item si sit contumax in cauēdo de collatione facienda, vt l. j. §. si frater. ff. de collatio. bon.

Item

Item si seruus proclamauit in libertatem, vt l.j.§.super.C.de assert.toll.& l.fin.C.qui ad liber.procla. Item si sit cōtrouersia inter dominum & colonū de dominio rei, & colonus noluerit, vel nō potuerit præcauere de soluendis fructibus ipsius rei, vt l. litibus.C.de agrico.& censi. Sed facta sequestratione in conuētionali vel iudiciali quis possidet. Dico, ipse sequester, nisi aliud in sequestratione dictum esset expressè, vt l.interesse. de acqui.
4 possess.& l.licèt.in fin.depos. Sed † an possit officium sibi datum deponere sequestrarius ante tempus. Dico ꝙ non, nisi ex causa iustissima, & tunc iudicis auctoritate deponenda est sequestratio in æde sacra, vt l.is apud quem.§.si velit.ff.depos. Item tempore reddendi adueniente, quo loco res est a sequestratio exhibenda, dico eo loco quo actum est. Sed si de pluribus locis sit actum: tunc remittitur arbitrio sequestrarij. Si autem de loco nil actum est, tunc coram iudice exhibēda est, vt l.is apud quē. §.j.depos. Sed † si tempore reddendi non velit eā sequestrarius
5 reddere, quæ actio competit contra eum? Dico depositi sequestraria d.l.is apud quem.§.j.licèt alij dicant præscriptis verbis.l. si rem.§.fin.de præscrip.verb. Sed an dolus sequestrarij veniat in hac actione. Dico sic, vt l.si hominem.deposi.& l.qui restituere. de rei vendi. Sed si personali actione conueniam personam suspectam, eo ꝙ non possidet rem immobilem, an de eius re mobili fiet sequestratio iudicialis. Dico sic, debitore nondum condemnato, arg.l.si fideiussor.§.fin.qui satisda. cog.& est casus in §.die.insti.de satisda. Si autem condemnatus esset: tunc esset in
6 carcerem mittendus, vt l.j.C.qui bon.cede.poss. Sed † quæ causæ faciant personam suspectam. Dico mali mores, vt in §.fina. institu.de suspe.tuto. Item si prius male fecit, vt l.si cui.§.ijsdem. de accusa. Item si non possidebat immobilia, vt l. sciendum. in princip.qui satisda.cogan. Item si † contentio sit de possessione
7 fundi, & vterque vult colligere fructus, an fiet sequestratio iudicialis. Dico sic, iudicis officio l.æquissimum. in princip. de vsufruc.& l.in venditione.§.fin.de bon.auctorita.iudi.possi.& l.fin.
8 de tabu.exhib. Item an † in actione reali, petente actore, debeat iudex præcipere reo, vt saluos faciat fructus. Dico sic, vt l. diuus. de pet.hæred.& l.fin.§.ex quadrante.ff.de do.except. Quid autē faciet iudex in causis scriptis, nam consuetudine obtinetur, ꝙ iudices nostri temporis communiter indistinctè fieri faciunt sequestrationes, non inspecto an ille contra quem fiunt, sit suspectus vel non, vel an reali vel personali conueniatur actione, & sic derogatur huic l.si fideiuss.§.fin.qui satisda.cog. Item refert, an fiat sequestratio, vel simpliciter interdictio, vt re illa nō vtatur, donec discutiatur cuius sit, & an tunc ille contra quem fit possidebat, an alius tempore sequestrationis. Si † possidebat
9 ille contra quem fit sequestratio; tunc eo satisdante de parendo iuri, & re non baratanda, sine aliqua alia ratione siue petitione debet reuocari sequestratio, per d.l.fideiussor.§.fin. Si autem alius possidebat, tunc si ille qui possidebat summatim probauit de possessione sua aliquali petitiōe data, debet reuocari nulla satisdatione data, vel fideiussione, arg.l.a diuo Pio.§.si super.
10 de re iudica. Si † verò fuerit interdictio sola: tunc aut ille contra quem facta est possidet solus, aut simul cum alio, qui eam fieri fecit, si possidet solus, & de hoc iudici constet, & parti satisdatione data debet reuocari. Si verò possidebat simul cū alio, qui eam fieri fecit: tunc tandiu durabit sequestratio, quādiu de iure vtriusque discutiatur, si iudici videbitur, argu.l. æquissimū. de vsufruct. Si verò sit dubium, quis possideat tempore interdicti: tunc habebit locum d.l.æquissimum. & in hoc casu qui se dixerit possidere, habebit offerre petitionē suam, & de iure suo summatim probare ab initio: quia sequestratio de iure fieri nō debet, quando personalis actio fieri speratur, sed tantùm in reali actione locum habet, & sic intelligitur d.l.si fideiussor.§.fina.
11 Item † si persona suspecta non sit, etiam in reali locum non habet, immo plus dico, ꝙ & vbi persona suspecta est, vt in d.§.fin.
12 habetur. Sed † quanto tempore durabit sequestratio, distingue, aut actor paratus est procedere in causa, aut non: si constat, ꝙ agere & procedere paratus sit, tandiu durat, quandiu vel fuerit satisdatum, vel lis finem acceperit, vt d.§ dicitur. Si verò non ꝓcedat in causa: & tunc, aut stat per eum, aut per iudicem, vel per casum; quia fuerunt feriæ indictæ. Si per eum stat, statuendū est ei tempus a iudice, infra quod agat, vel agere incipiat, vltra verò non auditur, & tenet sequestratio, arg.l.si per prætorem.§.ait prætor.ex quibus cau.ma.& l.diffamari.C.de ingen.& manum. & l.mancipiorum.de optio.lega.& c. pastoralis. de exceptio. & vide gloss.in l.si oleum.de dolo. Sed hoc casu quantum temporis assignabit ei iudex. Dico recurrendum ad id quod dicitur in l.cum proponas.C.de bon.auctorit.iudi.possi.licèt alio casu loquantur illa iura. Vel dic duorum mensium, vt in §.j.in authen. de except. Tu dic, moderandum tempus arbitrio iudicis, arg.l.j. §.fin.de iu deli.arbitrariæ enim sunt tales actiones.l.siue pars.C. de dilationi. Si verò stat per iudicem, sequestratio ab eo fieri nō debet: nam iudex si aliquo casu impeditur, vel aliqua ex causa: tunc eius impedimentum non debet alicui partium onerosum fieri, vt l.j.in fin.ff.si quis cau.& §.j.in authen.de appella. Melius
13 † est enim non incipere, quàm ab inceptis turpiter resilire, arg. §.omnem.in fin.de litig. Si verò per casum, tunc si casus superuenerit ex persona actoris reuocabitur. Si verò ex parte rei nō
14 facienda reuocatio non est; quia † casus rei actori nocere non
15 debet, arg.d.l.colonus.& l.non debet.de re.iu. nec † succurrendum est ei, qui sibi necessitatem imposuit, arg.l.non exigimus.
16 Quid † si infra tempus statutum iudex ipse mutetur, vel moriatur, & alius subrogetur loco illius, vel lite pendente, & mora hęc cōtingat, vel nullo termino assignato, vel causa initiata decesserit iudex, vel est mutatus, quid erit in casibus istis? Certe videtur lex dicere, ꝙ tantum duret, donec fuerit satisdatū, vel lis finem acceperit, vt dicto §.dicitur. arg.l. meminisse de offic. proconſ.& leg.& l.fin.de pe.leg.& l.cum apud.ff.iud.sol. Quæ-
17 ro † an ille, penes quem sit sequestratio, debeat esse idoneus pro quantitate rei sequestratæ, text.est ꝙ sic in l.litibus.C.de agrico.
18 & censi.l.11. Quæro, an † sequestrarius cadens a possessione rei sequestratæ habeat actionem ad ipsam recuperandam. Dico ꝙ
19 sic, vt l.post quā.§.Imperator.ff.vt in poss.leg. Quæro, an † si res sequestrata seruando seruari non possit, possit vendi per sequestrarium, dico ꝙ sic per l.litibus.& l.si magistratus. de priuile. cred.& l.13 cui §.legatorum.vt in pos. lega.& l.fin.de requi. re. Quæro, quid si ille, cuius est res sequestrata, non habet aliunde, vnde viuat, an petere possit se ali de fructibus rei sequestratæ, vt de re ipsa. text est ꝙ sic. in l.fin.C.de agric.& censi. Quæro, licèt
20 non possit fieri sequestratio, vt l.j.C.de prohi.seq. potest † ne peti, vt fiat descriptio bonorum debitoris, vt sciatur quid sit in bonis eius. text est ꝙ sic.l.j.§.pe.de ven.in possmi.& not. in l. facultas.C.de iu.fi.lib.10. In casibus tamē potest fieri sequestratio, vt habetur in glo. in l.j.C.de prohi.seq.& l. si fideiussor.§.fi.
21 ff.qui satis.cog.cum sua glo. Quæro † canonici Sancti Eusebii agunt contra comitem interdicto vt possid.ne inquietet eius possessionem, quid iudex faciet de fructibus: quia quilibet vult eos colligere, ꝙ debeant sequestrari, non reperitur lege cautū, immo prohibita est sequestratio generaliter, vt l.j.C.de prohi. seq.pec.nisi in casibus inter quos non connumeratur, arg. tamē
22 est, ꝙ debeant deponi: quia † iudex pacatam & quietam debet habere prouinciam suam & homines singulos, nec pati debet venire ad arma, & rixam, quos sua iurisdictione compescere potest, vt l.congruit.de offi.præsi.& l.si eius.§. si inter duos de vsufruc.non ob.l.j.de seq.pecu.quia ibi agebatur de pecunia, sicut in ipso text.patet: hic autem de fructibus, & quod apud aliquē habeant deponi fructus, est arg.in l.fin.ff.de tab. exhib. vbi dicitur, ꝙ si instrumentum falsum dicatur, statim debet iudex eum accipere, & penes se custodire, sed posset assignari ratio diuersitatis, quòd propterea deponitur instrumentum, ne aliquid falsitatis addatur, vel ne aliquid detrahatur, quid dices? Dico † si
23 constat seminatas possessiones per tertium, vt per colonum, & hoc vtraque pars confitetur rusticum coluisse, planum est, ꝙ rusticus interim omnes fructus habebit, saluo iure illius qui dominus apparebit, vt l.cuiusque.§.j.de vsufruct.lega. nam potest, qui hoc genus depositi imperat, nec dicitur interuertere possessionem: cum habeat iustam causam, vt l.si quis tem.de acquir.poss.& in hoc casu ille restitutus poterit forte facere gratiam vni litigatorum, vt l.si quis seruum.§.si inter duos. de leg.
24 2.Quid † si vnus vult satisdare colono, de conseruando eū in-
25 demnem aduersus alterum? Dico ꝙ ipse præfertur. Quid † si non constat tertium, vel alium seminasse: tunc fructus debent deponi in locum quem elegerit iudex, vt l.prima.§. apud Iulianum.depo. posset tamen dici, quòd in hoc dubio pro illo præsumatur, qui agit: quia lex dat consilium, vt illi demum agant, qui spem obtinendi habent, vt l.j.de inoffic.testamen. Si autem vnus litigatorum seminauit, vel seminari fecit, apud eum esse debent præstita ab eo cautione de custodiendis fructibus. Quid
26 † si vterque seminauit, vel fructus sint naturales, vel non apparet, quis seminauit, in omnibus istis casibus debet iudex inuenire bonum virum, cui fructus committat saluo iure vtriusque partis, vt l.interesse.de acquiren.possess.& l.in venditione.de bo. auctorita.iudi.possi.§.fin.& hoc de mente iuris, & ex consuetudine generali.

FRANCISCI CVRTII SENIORIS.

De sequestris.

SVMMARIVM.

1 *Pecuniæ dictio qualiter stet, & quot modis capiatur.* 2.
2 *Pecuniæ appellatione in statutis odiosis in dubio venit pecunia numerata.*
3 *Pecunia & nummus ad paria referuntur.*
Nummus vnde dictus.
4 *Nummus est futuræ necessitatis fideiussor.*
Pecunia est vita hominis.
5 *Consuetudo populi Romani ad pecuniam reponendam qualis fuit.*
Seque-

6 *Sequestratio de quibus rebus sit prohibita, & in quib. casibus fallat.* 7.9.12.
7 *Possessionis commoditas nemini est auferenda.*
8 *Sequestratio, vbi est dilapidationis timor, an possit obtineri nōdum lata sententia.*
9 *Dilapidationis rei & fructuum iustus timor quando dicatur in possessore ad sequestrationem petendam.*
10 *Possessor pendente sequestro fructuum an & quando ex eis ali debeat.*
11 *Monachus cum Abbate litigans litis expensas & alimenta a monasterio capit.*
12 *Sequestratio litigiosi fundi per partes tumultuantes petita qualiter per iudicem concedenda.*
13 *Pretium rei emptæ an prius numerandum, quàm res tradenda.*
14 *Sequestratio possessionis & fructuum beneficij lata sententia quando fieri non possit.*
15 *Inuentarium fructuum & rerum per partem peti an possit sequestratione licèt prohibita.*
Descriptio simplex sine incorporatione contra omnem malitiā occurrit.
16 *Patrimonium totum pandi omnium interest.*
Tutor cui per testatorem remissum est inuentarium an pati debeat bonorū descriptionem fieri, ne bona baratentur.
17 *Testator an possit vxori remittere inuentarij confectionem, & cautionem de vtendo arbitrio boni viri.*
Inuentarium caput est rationis reddendæ.
18 *Sequestrandi modus triplex.*
19 *Sequestratio quotuplex sit, maximè quæ iudicis mandato fit.* 22.24.
20 *Sequestrationis diffinitio, & vnde dicta.* 26.
21 *Sequester dicitur, qui certantibus interuenit medius.* 29.
23 *Dignitas tanquàm vni semper desponsata duos non debet habere viros.*
24 *Sequestratio facilius inducitur in iudicio vniuersali quàm singulari.*
Possidens vniuersa, singula non possidet.
Sequestratio quotuplex sit, & quibus modis fiat.

Voties. In hac lege vnica posita in tit.de prohi sequest.pecu.C. ante principium studij anni præsentis Tractatum & materiam Sequestri inserere & ordinare institui: quia commodius alibi tractari non posset. Sic commentando legem istam in ore vulgi, & in scholis & in foro sæpe diuulgatam. Diuiditur in tres. In prima ponitur dictum. In secunda ratio dicti. In tertia ratio rationis secunda ibi, oportet enim. tertia ibi, quam rem. secundùm Salyce. hoc dicit. Sequestratio est prohibita. hoc dicit. & ad hoc quotidie allegatur.

1 Nota † Primò ex text.ibi, pecunia postulatur, iuncta glo. j. & rubrica tituli, ꝙ verbum pecuniæ sumitur large, per text.in l.2.infra de constituta pecunia.l. pecuniæ verbū. ff.de verb.signi.& ita transeunt omnes. Credo oēs errare: quia nedum large immo largissimè sumitur: vt videbimus inferius: quæ etiam sequestratio est prohibita de re immobili. Pecuniæ enim verbum tribus modis sumitur. Strictè pro pecunia numerata tantùm.l.sed Iulianus.§.mutui dationem.ff.ad mace. Et sic intelligimus sm communem vsum loquendi, dicit Barto. not. in l.talis scriptura.ff.de lega.j.subiiciens probandum esse de isto communi vsu, quasi sentiat, ꝙ nisi probetur de communi vsu, aliter intelligeretur. Dubitam semper; quia immo absque probatione communis vsus videtur in dubio intelligendū de pecunia numerata per text.in d.§.mutui dationem.ibi, ait eñ se-
2 natus, mutuam pecuniam dedisse, † & tamen istud verbū Bar. sequuntur omnes: quia sic etiam videmus in statutis exorbitātibus & odiosis: vt in illis iutelligatur de pecunia numerata: vt sentit Bart.in d.l.talis scriptura.& idem Barto in l. singularia.in 3.colum.ibi. Quartò est speciale.ff.si certum peta.& ita intelligitur Bald.in l.2.§.creditum.ff.si certum petatur. Et idem etiam in rescriptis secundùm Ludoui.Roma.singu.215.inci. Tu habes glos.vbi pulchre loquitur, alleg.Inno.in c. sedes apostolica. extra, de rescrip.& ibi per Imo.& docto. Secundò sumitur large, pro his quæ pondere, numero, vel mensura continentur.l.2. § creditum.ff.si certum peta.& d.l.2.infra de constitu.pec. Tertiò sumitur largissimè, pro omnibus rebus & corporibus.d.l. pecuniæ verbum.ita declarat Bart.in d.l.talis scriptura. post gl.
3 idem gloss.& doc.in d.§.creditum. † Pecunia enim & nūmus ad paria referuntur: vt sentit Barto.in d.l.singularia.sed Saly.ibi & Roma.non ponderantes Barto.dixerunt, nummū capi semper strictè pro pecunia numerata: mihi nunquàm placuit fretus auctoritate Philosophi.5. Ethicorum dicentis, nummū dictum ἀπὸ τοῦ νόμου, quod est lex: quia a lege fuit inuētus nummus
4 & pecunia.l.j.ff.de contrahen.empt. † Et ideo Aristoteles dixit, ꝙ nummus est fideiussor futuræ necessitatis: vt dicit Bald. post glos.in l.2.infra de constitu.pecu. Et pecunia est vita hominis.
5 text.cum glo.in l.aduocati supra de aduoc.diuer.iudi. † Immo dixit glos.in l.2.de numera.& actua.lib.12.ꝙ consuetudo populi Romani fuit ab initio: vt pecuniam quam ex tributis percipiebat in marsupium reponeret, & si marsupium non sufficeret ad fiscum.i.saccum deueniretur, & si non sufficeret, deuentum est ad ærariū, eo ꝙ ibi æs reponebatur, æris appellatione forte tunc temporis omnis pecunia continebatur, & ita populus Romanus fuit auctus sm gloss.ibi, & sic remanet expedita gl j.nostra.

6 Secundò † No.ex text.regulam prohibitiuam sequestrationis pecuniæ: quia omni iure est prohibita sequestratio regulariter, siue de rebus mobilibus, siue immobilibus, siue de rebus corporalibus, siue incorporalibus, siue de profanis, siue de spiritualibus. Ioan. And.& doc.post glos. in c.examinata.extra de iudi. Glos.& doc.in c.2.in uerbo, fructus sequestrari.extra de sequestratione posses.& fructuum.& ibi Panormi.plenè post alios. Hostien.in c.fin.eodem titu. Salyc. hic post glos.& Bald.versic.quæro, an de rebus incorporalibus. Melius per Ioan. Mo. quem refert Ioan. And.in c.locupletari.de regu.iur.lib.6.in mercurialibus.& Archidia.latè in c. quia res.11. quæstio.j.glo.& doc.in l.si fideiussor.§.fin.ff.qui satisda.cogan. in l.Imperatores.§.fin.ff.de appella. Cardi Flo.in cle.j.de seque.
7 pos.& fruc.& alibi sæpe. † Ratio huius regulæ prohibitiuæ sequestri illa est: quia commoditas possessionis, quæ magna est. §.commodum.instit.de interdi.nemini est auferenda.c.j.extra vt lit.pend.c.j.extra de sequest.posses.& fruc.c.volumus.16.q.4. Nam ante sententiam nimis propere executio petitur.l.j.infra de execu.rei iudi.

Fallit Ista regula in pluribus casibus enumeratis per glos. Hostien. Arch.& Panormi.in locis allegatis, ex quibus recensebo vtiles & quotidianas, aliis omissis. Primò fallit, pendente appellatione ab executione sententiæ in casibus, in quibus de iure appellari potest ab executione. Nam licèt aliàs requiratur suspitio fugæ vel dilapidationis: tamen isto casu nō requiritur aliqua suspicio: ita declarant Bald.& Ludo Roma.in d.l.si fideiussor.§.fin. Quia præsumitur appellatū malitiose, seu causa morandæ & impediendæ executionis.l.satis aperte infra de falsis. Domi. Anto Car.& Inno.in c.post electionem.de concess.præben. Ang in l.4.§.condemnatum.ff.de re iudi. Istam rationem assignat Panor.in d c.2.extra de sequest. pos.& fruc.in 2.colum. Secundò fallit, quotiescunque peteretur res immobilis: si dubitetur de dilapidatione fructuum in causa principali, poterit sequestratio fieri, ita Panormi.in d.c.2.in j.colum.& clarius in c.fin.eodem titu.subiiciens, ꝙ vbi insurgit æquitas vel præsumptio mouere debens iudicem ad sequestrandum, vel ꝙ timeatur de consumptione rei & fructuum, vel ꝙ litigetur causa defendendi iudicij, & capiendi interim fructus: iudex poterit sequestrari facere, quasi sentiat, ꝙ sequestratio sit multum arbitraria iudici. Quod non puto verum, nisi in casibus in iure expressis, seu omnimodam similitudinem habentibus: vt patebit ex
8 infra dicendis. † Contrarium tamen, ꝙ regula prohibitiua sequestri in causa principali procedat, teneo, vt sequestratio prohibeatur nondum lata sententia, etiam si oriretur timor depopulationis fructuum, vel dilationis rei: quia licèt reperiatur iure cautum, pendente appellatione si timeatur de dilapidatione fructuum, posse sequestrari d.l.Imperatores.§.fina.a contrario sensu, erit prohibitio firma, si reus est soluendo, vt non fiat sequestratio in causa principali secundùm Salyce.hic, motus: quia speciale videtur in dote.l.si cum dotem.§ sin autē in sæuissimo. versicu.si verò dotem.ff.solu.matrimo. Quia licèt dos transiuerit in dominium mariti: tamen oneribus matrimonij & mulieris est subiecta.l.in rebus.& l.ubi adhuc infra de iure dotium.nimirum si sequestratio permittitur: ergo in contrarium erit ius commune: & ista opin uidetur subtilior & verior, & satis depēdet a proximè dicendis in 3.fallentia. Tertiò fallit, vbicunque subest timor, ꝙ appellatus possessor lite pendente fructus in a-
9 limoniam suam, vel suæ familiæ conuertat: † quia dicitur subesse iustus timor dilapidationis ad concedendam sequestrationem, text.est cum glos.quem ad hoc ponderat Ang.in l.diuus. la prima.ff.de petitio hæredi. Archid. in dicto capitu. quia res. Panor.in d.capitu.2. Ange.in d.l.Imperatores.§.fina.& ibi Moder. Bald.in d.l.si fideiussor §.fina.& in capitu.j.§.fin.in tit.quo tempore miles. Contrarium tenuit Ioann.de Ana.in d.l.Imperatores.quia appellanti debet conseruari ius suæ possessionis.c. non solùm.de appella.libro 6.iuncta.l. Titia.de solu.ergo poterit conuertere in vsus suos. Et idem tenet Domi.Cardina.in dicto capitu.fin quia si possessor vtitur fructibus sicut prius, nisi dissipet, idest publice depopuletur fructus, idest quando versatur aliter, quàm ipse solet, vel quam solet prudēs paterfamilias: tunc pendente appellatione fieri potest sequestratio, aliàs non: ita intelligit text.in d.l.Imperatores.in fin.& glos.in l.ab executione.C.quorum appella.non reci. Primam tamen opinionem tenet Bald.& Ludoui Roma.in l.si seruum.in fin.ff.de acquirē. hæredi.dicentes, paria fore ad concedendum sequestrum, vel quòd dilapidet, vel ꝙ consumat in proprios usus. Et sequitur Panormi.& communiter docto.post Innocen.in dicto capitu. fina. In hac difficultate Ange. Areti.in d.l Imperatores.§.fin.& ante eum Panormi.in dicto capitu. fina. concordando opinio. distinguunt. Aut appellans est aliàs soluēdo, si vtatur eo modo quo prius, non concedetur sequestrum. Si autem non vtatur eo modo, sed dilapidet, dissipet & depopuletur: tunc fiet sequestrum,

ſtrum,quamuis foret ſoluendo, propter præſumptionem ortã ex ſententia contra appellantem,& propter ſiniſtram ſuſpicionem ortam ex dilapidatione vltra ſolitum morē. & ita tenet Ioann.Mo.in dicto capitu.locupletati.& Imo.in cle.j.de ſeque. poſſeſ.Nec huic obſtat,quòd ſit ſoluendo:quia ipſi fructus principaliter debentur, de quibus magis contendebat dominus, quàm de ipſa æſtimatione. Et licèt iſta ratio militet in cauſa principali,tamen non militat præſumptio inſurgens ex prolatione ſententiæ;igitur non debet impediri lite pendēte vti ſua poſſeſſione. Aut poſſeſſor non eſt aliàs ſoluendo : tunc procedat opinio contraria, ꝙ conuertēte illo in ſuos uſus fiat ſequeſtrū. Et ſic non erit ſpeciale in cauſa appellationis : quia idē foret in cauſa principali ſecundùm Panormi.ibi , & eſt æqua & ſubtilis inueſtigatio:ut dixi in præcedenti fallentia.

10 † Circa iſtam fallentiam incidenter quæro, an pendente ipſo ſequeſtro (ſi non habeat ille cuius fructus ſunt ſequeſtrati vnde ſe alimentet) debeat ſe alimentare ex eis. Text.not.in d.l. is cui §.qui legatorum.ff.ut in poſſeſ.lega.quem ponderat Bart. ibi,dicens ſingularem,decidit ꝙ ſic.& ſequitur Ludo. Roma.in dicta l.ſi fideiuſſor.§.fi.in dicta l.ſi ſeruum.§.fi. Et ſic debebunt tot fructus ſufficientes ad litem & alimenta ſibi relaxari arbitrio iudicis.l. fina.C.de ordi cogni & ibi expreſsè ponderat Sa-

11 ly.poſt Bald.ibi,quod eſt not.Idem Saly. hic adducens † ſimile in monacho litigante cum abbate: quia debet habere expenſas litis & alimoniæ a monaſterio,ne cogatur litem deſerere,& ab illa deſiſtere,allegat c.ex parte.extra de accuſat.

Quartò fallit,quando vtraque pars contendit ſe poſſidere,& iuſte timetur,ne partes deueniant ad arma in colligendis fructibus l.æquiſſimum.ff.de vſufruc.Et ita tenet Barto.per tex.ibi in l.ſed ſi vſusfructus §.ſed ſi inter duos.ff.de vſufruct. quia poterit iudex prohibere vtriq; parti ingreſſum, ne ueniant ad arma & rixas.Barto.in l.fina.de edic.diui Adria.tollend. docto.in dicto cap.2.Specu.titu.de ſequeſtra.poſſeſ. & fruc. in principio. verſicu.ſed nunquid.& ita tenent omnes : & ſuper hoc periculo & ſcandalo diſcutiendo requiritur partis præſentia , nec crederetur uerbis iudicis ita aſſerentis.Ange.in conſilio 103. in fine,quod incipit Iacopellus & Lucas.

Circa prædictam fallentiam incidenter quæro. Sempronius agit contra Titium ad fundum cum fructibus, timetur ne partes ad arma rixam,aut ſcandalum perueniant,an iudex poterit ad alterius partis ſuggeſtionem fundum cum fructibus ſequeſtrari facere ſine præiudicio iurium utriuſque partis? Bald. hic

12 mouet & decidit, † ꝙ ubi conſtat iudici alterum tantum poſſidere,non debet ſequeſtrare,ſed mandare aduerſario, ne accedat & turbet poſſeſſorem:ita intelligit d.l. æquiſſimum. & d.l.ſi oleum.quando dubitatur quis poſſideat , & partes ſunt in procinctu armorum.Iſtud fuit dictum Inn.in c. in præſentia. extra de ꝓbatio.Immo ſi non apparet,quis poſſideat,debet ſūmatim ſe informare & tueri quem inuenerit poſſidere ſecundùm Innocen.ibi.Cyn.in l.j.C.vti poſſi.Bald.in l. quidam æſtimauerūt. ſi certum petatur.in l.ordinarij ff.de rei vendica.in l.ſi diſceptetur.ff.ubi pupill.educa.debe.in l.2.C.de ſum.trinita.in l.ſi ſuper poſſeſſione.& ibi dixi ſupra de tranſactio.in l.edicto.de edi.diui Adria.tollē.& alibi ſæpe Iſtud Bald.exclamat,& uoluit pulchre Specu.titu.de libel.concep.§.nunc dicendum.verſic.2 .& Practicus Papienſis in opere ſæpe allegato , ubi multum eleganter loquitur.

Quintò fallit in odium contumacis : quia permittitur ſequeſtratio.capitu.ex literis.extra de dolo & contuma & ibi no. Bald.& doct.idem Bald.in dicta l.ſi fideiuſſor.§ fin. & in l. conſentaneum.in 8.nota.infra quomodo & quando index. Saly. hic.Ange.Areti.in d.l.Imperatores.§ fin. quia ſi in parendo uel ſiſtendo in iudicio eſt contumax , poteſt ſequeſtratio fieri. Innoc.in c.j.de ſequeſt.poſſ.& fruct. Tractat late Card.Flo.in d.cle. j.in xxij. quæſtio.

Sextò fallit, lata ſententia ĩ iudicio vniuerſali, puta aliquem eſſe hæredem :tunc omnes res de quibus dubitaretur , ꝙ eſſent hæreditariæ,ſequeſtrari poſſunt.Bald.in l finali.C.qui.ad liber. procla.non licèt.

Septimò fallit,ubi uenditor non vult tradere rem venditā niſi habeat pretium,& emptor non vult dare pretium: quia alter non confidit de alio,tunc deuenitur ad ſequeſtrum.l.ſi ſoluturus.§.fina.ff.de ſolutio.Hoc caſu quando emptor & uenditor non confidunt inuicem, fit ſequeſtrum momentaneum hinc

13 & inde.dicta l.ſi ſoluturus. † De natura tamen contractus eſt, ꝙ prius pretium numeretur:ſicut emptor prius nominatᷓ quàm uenditor.l.j.ff.de rerum permuta. Ita dicit Bald. in capitu. primo.de ſeque.poſſeſ & fruct.

Octauò fallit, lata ſententia contra aliquem ſi timeatur de dilapidatione fructuum,iudex incontinenti poteſt ſequeſtrari facere dicta l. Imperatores.§.fin. Immo ubi fertur ſententia ſuper beneficio,incontinenti fit ſequeſtratio poſſeſſionis & fru-

14 ctuum beneficij; † niſi reus tenuiſſet illud per triennium. clemen.prima.de ſequeſtra.poſſeſſio.& fruc. Quod limitat Ioan. And.in addi.Specu.in titu. de ſequeſt.poſſeſſio.in 2. colum.& ſequitur latè Domin.Cardina.in dicta clement.j. uerſicu. quartò quæro. niſi reus primò obtinuiſſet ſententiam: quia licèt poſtea ſuccubuiſſet per ſententiam in cauſa appellationis,non fieret ſequeſtratio,de qua in clemen.j.ſed oporteret expectare aliam ſententiam. Et ſic not.limitatur dicta l.Imperatores.in fi. quod eſt not.

Cæteras fallentias traditas per gloſſ. Ioann. Mona.Hoſtien. Panormi.& alios poſt Archid.in locis allegatis omitto; q̃ ſunt plurimæ, adeo ꝙ poſſent conſtituere regulam permiſſiuam: vt dicit gloſſ.alibi in §.ſi quis alij. inſtitu. de inuti. ſtipula. quarum multas inferius in diſcurſu tractabimus.

15 Illud † tamen ſciendum & notandum eſt , quòd licèt ſequeſtratio regulariter ſit prohibita: tamen pars ſemper petere poterit deſcriptionem fructuum & rerum fieri , ad hoc vt ſciatur quantitas, & ad faciliorem probationem ſecundùm Barto.& Salyc.hic Barto.Ang.& Moder.in dicta l.Imperatores.§ fin.Barto.poſt Andr.de Barulo in l.facultas de iure fiſci. libro 10.Bald.in dicto cap.j.de ſequeſt.poſſeſ. & fruc Dom. Anton.in c.2.eodem titu.Bald.in d.l.ſi fideiuſſor § fina Barto.in l. poſt contractum.in fine ff.de dona.in l fina. de requirend.reis. Barto.per text.ibi not.in l.j § fina.ff.de vend.in poſſeſ.mittend. Ratio diuerſitatis aſſignatur per Ang.& Modern.in dicta l.Imperatores.§ fin.quia per ſimplicem deſcriptionem abſq; incorporatione occurritur contra omnem malitiam , nec ex ea priuatur poſſeſſor ſua poſſeſſione , quod eſt nota.

Prædictam tamen deciſionem limitauit Bald hic dupliciter. Primò,ut procedat in deſcriptione ad probandum tantum , & non in ea quæ fieret ad incorporandum,per text.nota in dicta l.j §.eligitur.ff.de uen.in poſſeſ.mitten. Allegat nota.per Innocen.in capitu.finali. extra de hæreti. Secundò limitat Bald.ſi deſcriptio fieret abſque iniuria partis, ut puta deſcribendo fru-

16 ctus agri † Secus ſi quis uellet deſcribi facere bona in capſis,uel ſupellectilia:quia iudex debet eſſe diſcretus ; ut res procedat ſine iniuria.Cum interſit cuiuſcunque, ne totum patrimonium pandatur.l. 2.de alimentis pupil.præſtan.& l.2.infra qui.& quādo quarta pars debe.libr. 10 facit quod pulchrè uoluit Bal. cōſi.incipien.In Chriſti nomine amen.Petitus tutor a matre.per text.in dicta l.facultas. Licèt teſtator remiſerit inuentarium tutori;tamen debebit pati fieri deſcriptionem bonorum ad faciliorem probationem, & ne bona baratentur , quod eſt menti tenendum. Ego ſoleo allegare text.in l.j.§.recte autem.ff.quē-admo.uſufruc.caue.Faciat, quod uoluit Pau.de Caſt.conſi.190.

17 incipien. Antequàm ueniam,quòd ſicut † teſtator non poteſt remittere uxori cautionem de utendo & fruendo arbitrio boni uiri.l.j.& ibi nota.C.de uſufru.l.ſcire infra ut in poſſeſ.lega. arg.l.conuenire.ff.de pac.dot.Ita nec confectionem inuentarij, quod ordinatur ad prædicta:cum ſine eo non poſſit bene ſciri, an uſa fuerit arbitrio boni uiri,& an dictas res reſtitueret,meritò ſolet fieri deſcriptio:quod appellatur inuentarium d.l.facultas.& d.l.j.§.eligitur.Ita Paul.de Caſt.ibi. Nam inuentarium dicitur caput rationis reddendæ.Bald.& Imo.in l cum tale.§.j.de condi.& demonſtra. Et prædicta quotidiana multum not.ſunt. Et ſic remanet expedita glo. magna ponens multas fallentias ut in gloſ.

18 Reſtat † opportuno loco ſequeſtrationis materiā attingere.Inuenio tria fore diuerſa:ſequeſtrationē,deſcriptionem & inhibitionem,dixit Bald.in dicta l. ſi fideiuſſor. §.fin.Et modum ſequeſtrandi triplicem eſſe ſecundùm Salyce. hic,aliquando perſona & non res ſequeſtratur, puta iudex mādat partibus uel alteri,ne ad locum accedant cauſa rixæ & ſcādali euitādi.l.fi.ff.de offi.proc.Cæſa.Aliquando res & nō perſona.Exemplum,mandat iudex cautiones communes deponi,& iſtis duobus poſſeſſio non perditur:quia in primo caſu res non traditur tertio.

Et in ſecundo:quia quilibet cohæredum poſſidet,& quilibet copiam accipit:& originalia etiam exhibentur in iudicio , ubi opus eſt.Aliquando ſequeſtratur res & perſona , & iſta eſt propria ſequeſtratio de qua tractat lex noſtra:quia res a perſona,& perſona ab ipſa re ſeparatur.Et in hoc an ex iſta perdatur poſſeſsio in dubio, uidebimus infra in quæſtio. 20.

19 Quæro † igitur primò an ſequeſtratio ſit multiplex. Archid.in dicto capitu.quia res.& Ioan. And. poſt Ioann.Mo.in dicto capitu.locupletari.Bald.& Salyce. hic Bald. in dicta capitu j.de ſequeſt.poſſeſ.Cardi.in dicta clemen. prima. dicunt,duplicem eſſe ſequeſtrationem .

Alteram uoluntatem ex beneplacita & conuentioni partiū, & iſta ſemper eſt permiſſa.l.intereſſe puto.ff.de acquirend. poſſeſſione.Altera dicitur iudicialis;quia fit a iudice,& iſta fit altero de duobus modis,aut de re non contentioſa , uel ad iuris ſui conſeruationem.Exemplum in hæredibus uolentib. ius ſuum conſeruare in poſterum ſuper tabulis teſtamenti,& cautionibus communibus:quia ſi ius non concordat,uel ipſi conuenire non poſſunt,iudex facit illa ſequeſtrari.l.cæteræ.& l.ſi quę ſunt cautiones.ff.fami.erciſ.l.fina.ff.de fide inſtrument. uel ad euitandum oneris. Exemplum , quando debitor ad euitandum curſum

curſum vſurarum vult ſoluere ſortem, & creditor non vult recipere Sequeſtratur ipſa pecunia,id eſt deponitur penes alium. l.acceptam.inf.de vſuris.l.debitor.ff.eod. † Et in iſtis caſibus ſic

20 diffinitur ſequeſtratio.Sequeſtratio eſt rei liquidę ſui iuris tuendi,ſeu oneris euitandi gratia depoſitio ſecundum Ioan.Mona. Arch.& Ioan.And.Si verò fieret de re contentioſa, ſecundum eos ſic diffinitur.Sequeſtratio eſt rei poſſeſſę ſeu detentę,quę in controuerſia vertitur , aut fructuum eius a poſſeſſore ſeu detinente iudicis officio ex cauſa ſeparatio . Nimirum quia dicitur a ſequeſtrando & ſeparādo,vel aliter diffiniri poteſt.Sequeſtratio eſt rei,de qua facta eſt cōtrouerſia,depoſitio.l.licet.in princ. ff.depoſi.vt refert Card.Floren.in d.clemen.prima,in 15.quęſt.

21 † Et in prædictis omnibus ſequeſter dicitur, qui certantib. medius interuenit,ſecundum Iſido.Archi.& Io.And.vel in voluntaria ſecundum Panor.in c.examinata.de iudi.Diffinitur ſequeſter in tex.l.ſequeſter.ff.de verbo. ſignif. ille apud quem plures eandem rem,de qua cōtrouerſia eſt depoſuerint , dictum ab eo ꝙ occurrenti,aut quaſi ſequenti eos qui contendunt,committitur.d.l.ſequeſter.& ita tranſeunt omnes:quia vterque de contendentibus fidem eius ſequitur, vt declarat D.Card. in clem.j. in 16.quæſt. Aduertendum tamen eſt, ꝙ † iſta quæ fit mandato

22 iudicis,poterit fieri altero de quatuor modis. Primo modo ex mero officio præſidentis, quādo videt aliquos paratos ad arma & rixas,quos poteſt ſua iuriſdictione compeſcere, quādo videt neutram partem curare adire ipſum iudicem. d. l.ęquiſſimum. quæ aliàs incipit.Sed ſi vſufructus.§ ſed ſi inter duos. Exēplum, iudex dicit recipio cōtentionem veſtram in manu mea,& rem cuſtodiri faciam , ideo iubeo coram me cōpareatis ius veſtrum proſequuturi. Illud ſępe fit in Normannia,& in Italia, ne cōtendentes ad arma proſiliant,& ſic iudex facit coli , & vincenti reſtituit fructus,de quo diximus ſupra in 4. colum. Secundo modo fit ſequeſtratio per officium iudicis mercenarium deſeruiens ſequeſtrationi:quia ſi ſeruitium eſt debitum , poteſt fieri ſequeſtratio.Exemplum,beneficiatus non vult ſeruire beneficio,præſidens habet ſic curare , quòd eius officium non negligatur,ſequeſtrari faciendo fructus quò ad hoc , vt beneficium officietur non obſtante appellatione.c.peruenit ad nos, ꝙ cum V.extra de appel.vel exemplum in l.3.inf. qui. ad liber. procla. non licet.& in l.j.§.ſuper peculio.inf.de aſſertione tollenda.Sic dicut præfati doctores quòd vbi duo contēdunt de beneficio; quorum nullus eſt pacificus poſſeſſor , donec controuerſia ſopiatur:poterunt fructus ſequeſtrari:quia nō capit duos,ſed vnū tantum.c.cum contingat. extra de reſcrip. † Nec dignitas duos

23 ſponſos habet , ne inofficiata interim remaneat, fructus ſequeſtrantur viua ratione.Nam vbicunq; iudex videt alicui incumbere onus,quod non implet: præſes illum monere debet , & ſi non faciat,ſequeſtrabit.d.l.ſi cum dotem.§. ſinautem in ſęuiſſimo.ſol.mat.c.per veſtras.extra de dote poſt diuor.reſti.Et ſic ſecundum Ioan.Monac.Archi.Ioan.And.& docto. officium iudicis mercenarium deſeruit ſequeſtrationi faciendæ;vel ꝓpter onus rei incumbens , quod non expletur , vel propter rei conceſſę abuſum d.§.ſinautem.d.c.peruenit.d.c.2. de ſequeſt. poſſ. vel ex qualitate perſonarū,vbi ex facti natura inducitur incompatibilitas prouidendo partibus per cautionem ? Exemplum , aliquis proclamat in libertatem aduerſus exiſtentem in poſſeſſione ſeruitutis:confitetur aliquas res acquiſitas ex re poſſeſſoris,vel ex operibus ſuis,& iſta ſtatim debet reſtituere poſſeſſori, aliàs aſſerit ex donatione vel legato proueniſſe:quia detecta libertate deberent ipſi aſſignari,ideo ſequeſtratio dicitur neceſſaria,dict §.ſuper peculio.& hoc vbi poſſeſſor cauere non poteſt inf.de ordi cogni. Si autem qualitas vnius perſonæ hoc induceret,& peteretur fieri ab altera parte per iudicem , diceretur caſualis, ſeu ſpecialis contra regulam noſtram prohibitiuam.Et

24 † ſecundùm præfatos doctores facilius inducitur ſequeſtratio in iudicio vniuerſali vel quaſi.l.fin.ff.de tabu.exhiben.d.l fin.de ordi.cogni.dicta l.tertia,& d.§ ſuper peculio.& l.j.§.frater. ff.de colla.bono.quàm in iudicio ſingulari , vbi aliquis petit ſuum , vel ſibi debitū:quia non eſt præſumptio ꝙ reus ad illud ſit obligatus, niſi probetur . Secus vbi contenditur ſuper vniuerſitate : cum poſſidens vniuerſa ſingula non poſſideat. l qui vniuerſas. in princ.de acquiren.poſſeſſ.vel vbi nō eſt iam efficax pręſumptio pro detinente. Et ideo decidunt,quòd ſi duo contenderēt de beneficio , & pro altero apparerent potiora iura , quòd ille foret in poſſeſſione tuendus, vel mittendus l. fina. inf. de edic. diui Adri.tollen. Ergo multomagis audiretur ad impetrādum ſequeſtrum , quod minus eſt . Tertio modo fit ſequeſtratio ad petitionem ſequeſtri, & de hoc eſt text.in l.ei apud.§. ſi velit.ff. depoſiti. Quartò modo fit ad petitionem partis per iudicem, & iſta ꝓprie eſt materia legis noſtræ quotidiana. Vel aliter ſecundum Bald.hic multiplex eſt ſequeſtratio. Altera permiſſa & voluntaria. Altera prohibita & temeraria. Altera paſſibilis & cauſatiua,id eſt quæ cauſatur ex aliqua iuſta cauſa. Altera præceptiua & neceſſaria. Vel ſecundum eundem triplex eſt. Voluntaria, quæ procedit ex conuentione partium. Prætoria, quæ fit a iudice ante ſententiam,ex qua non amittitur poſſeſſio . Iudicialis, quæ fit poſt ſententiam & rem iudicatam per quam amittitur poſſeſſio, ſicut fit in immiſſione.l.a diuo Pio §.ſi ſuper rebus.de re iudic.Sicut dicimus de prætorio & iudiciali pignore ſecundum Bal.hic. Et ſic remanet expedita prima quæſtio.

SVMMARIVM.

25 *Sequeſter an dicatur officialis, & quod habeat officium.*
Sequeſtrum acceptare inuitus non cogitur.
Actio qualis competat aduerſus acceptantem ſequeſtrum.
26 *Sequeſtrum eſt officium voluntarium.*
Iudex ex officio qualiter cogat recipere ſequeſtrum.
27 *Sequeſter an & quando poſſit deponere ſequeſtrum.*
28 *Sequeſtrum an fieri poſſit apud eundem iudicem, vt deponens liberetur.*
Viri ſummi interdum dubitant conſulere.
Iudex cui data eſt electio ſeipſum eligere non poteſt.
29 *Differentia inter depoſitum & ſequeſtrum quæ fit.*
Depoſitum fieri poteſt ſine lite.
Sequeſter in dubio poſſidet.
30 *Sequeſtratio priuſquàm concedatur, quam requirat probationem.*
31 *Viatores ſunt ſemper ſuſpecti, niſi ſatiſdent.*
Nundinæ quemlibet conſtituunt in præſumptione fugæ.
Viatores & muliones vbi forum ſortiantur.
32 *Iudex quando teneatur aſſentire allegantiſuſpectum & ſequeſtrationem petenti.*
33 *Suſpectum de fuga quatuor faciunt , & an de neceſſitate requirantur copulatiue.*
Conductor domus vt ſuſpectus capi non poteſt.
Suſpicio ex perſonæ qualitate perpenditur, & eſt in iudicis arbitrio.
34 *Mores mali an reddant debitorem ſuſpectum ad ſequeſtrandum.*
Intellectus ad regulam, ſemel malus. de reg. iur. lib. 6.
35 *Debitor non poſſidens immobilia an reddatur ſuſpectus ad rem mobilem petitam ſequeſtrandam.*
36 *Immobilia pauca poſſidere, qualiter intelligendum.*
Poſſeſſor modicæ ceſpitis non habendus pro immobilium poſſeſſore in magnis debitis.
Domus vilis & exigua non habetur pro domo in ſtatutis.
37 *Debitor pro modico debito a tutela non remouendus , & idem de creditore.*
38 *Statutum ſuper ſuſpectis de fuga pro debito capiendis an includat parua debita. Et idem de vulnere.*
39 *Vulnus vnum modicum nullum habet in ſe delictum.*
40 *Sequeſtrum omiſſa citatione an dicatur nullum.*
Iudex contra fugitiuos de facto ſine iuris ordine procedit.
41 *Abſentia partis quando nil noceat in proceſſu.*
Iudex copiam creditori ad capiendum debitorem vt ſuſpectum faciens, ſex conſideret oportet.
42 *Iuramentum aſſerentis ſuſpectum an operetur probationem ſuſpicionis fugæ ſine alio adminiculo.*
43 *Perſonæ detentio non includit modicum præiudicium ſed maximum.*
44 *Suſpicio fugæ quæ tempore contractus ſuberat , ſed per creditorem contrahentem ignorabatur, an idem ſtatuat, ac ſi nouo ſuperueniſſet.*
Debitori incumbit onus probandi ſcientiam creditorum.
Penę liquidiſsimam requirunt probationem.
44 *Debitor ſuggerens creditori ſe eſſe ſoluendo an gaudeat beneficio cedendi bonis.*
46 *Debitor in diem per ſuperuenientem ſuſpicionem detineri poteſt.*
47 *Sequeſtratio an poſsit fieri die in honorem Dei feriato, & quando.*
Incarceratus an poſsit recommendari in carceribus die feriato in Dei honorem.
48 *Sequeſtratio an poſsit reuocari die feriata.*
49 *Sequeſtrum impetranti an incumbat onus probandi debitum per inſtrumentum.*
50 *Poſsidens iudicis auctoritate qualiter immiſsionem probare debeat.*
51 *Sequeſtratio perſonæ an correſpondeat ſequeſtrationi rerum.*
Salarium doctorum vel militum qualiter ſequeſtretur.
52 *Sequeſtratio an poſsit fieri ante ſententiam.*
Appellans priuatus non audiendus in debitis liquidis.
53 *Bartolus ſuppoſita habet in ſua lectura.*
54 *Modus in procedendo facto ſequeſtro.*
55 *Satiſdationis remedium contra ſequeſtrationem fuit inductum , quod quatuor modis limitatur.*
56 *Cautio iuratoria an impediat ſequeſtrationem.*
57 *Præſcriptio quo caſu per interpellationem non interrumpatur , nec perpetuetur.*
58 *Sequeſtrarius cui teneatur rem reſtituere.*
59 *Actio depoſiti datur contra ſequeſtrarium, & interdum præſcriptis verbis.*
60 *Iudicis mandatum excuſat debitorem a pęna & periurio ſequeſtrando.*
61 *Debitores non creditoribus iuſſu iudicis ſoluentes liberantur.*
61 *Debitorem detineri faciens auctoritate iudicis incompetentis ſcienter ius crediti perdit.*
63 *Captum propria auctoritate nemo detinere debet.*
Iudex incompetens quomodocunque procedat ſemper grauare dicitur.
64 *Aduenæ quo loco conueniendi.*
Intellectus noui in corpore iuris aſsidue oriuntur.

65 *Sequestrum lite pendente factum an duret in causa appellationis.*
Sequestratio non finitur causa appellationis siue prima siue secunda durante.
66 *Pignora arbitratori data an durent in causa reductionis ad boni viri arbitrium.*
Reductio ad arbitrium viri boni est quædam appellatio.
Lis finita dicitur per transitum in rem iudicatam.
67 *Satisdatio non cadens nisi transiuerit in rem iudicatam quæ sit.*
Fideiussio de iudicio sisti quando finiatur, & an duret coram iudice appellationis.
68 *Satisdatio de iudicio sisti sequestri releuatoria in qua forma præstanda.*
69 *Formulæ sunt sublatæ in dispositione legum.*
70 *Tutor qua promissione satisfaciat formulæ. l.fina. §. omnem. ff. de administra.tuto.*
71 *Possessio rei sequestratæ per sequestrationem an amittatur.*
72 *Debitori de fuga suspecto iudex interdicere alienationem immobilium potest.*
73 *Clausula in debito apposita, si non satisfecerit, creditor propria auctoritate capere &c. quid operetur, & an includat bonorum sequestrationem.*
74 *Conuentio hominis quid operetur, & an tollere possit iudiciarium ordinem.*
Processus ab executione de iure non potest inchoari.
75 *Sequestratio dicitur executio.*
Ordo iudiciarius pactis priuatorum tolli non potest.
76 *Argumentum de pacto ad statutum an procedat.*
77 *Fructus sequestrati quando distrahendi.*
78 *Iudex an possit salarium sequestratio constituere.*
Sequester iacturam pati non debet.
79 *Iudici salarium constitui non potest.*
80 *Iudex an possit sequestrum apud duos sequestrarios facere.*
81 *Sequester an possit rem sequestratam restituere ad mādatum solius iudicis.*
82 *Iudicem fauorabilem quo casu bonum sit habere.*

52 Secundò Quærò † an Sequester dicatur officialis. text. in d.l.si fideiussor.§ fin. ibi, apud officiū, iuncta glo. exponente l. apud officiales. probare videtur ꝙ sic. Veritas est secundum Ang. ibi, quòd proprie in eo non est officiū auctoritate publica, sed largo modo, ex quo infertur, quòd nemo inuitus cogitur acceptare sequestrum. Ita Ang. ibi per text in l.fin. circa medium. inf. de bon. aucto. iud. possi. quia obligatur ex quodam quasi contractu, & contra eum competit actio præscriptis verbis, & si soluendo non sit Sequester, contra deponētem agitur de dolo. l.si oleum. § j. & ibi Bal. hoc etiam tenet. 26 ff. de dolo. Idem Ange. hic. Et † sic officium sequestri est voluntarium non necessarium: ita Bartol. in l. litibus. de agri. & censi. lib. vndecimo, per text. in d.l. fina. Immo si statuto non caueretur, quòd quis cogi possit ad sequestrum recipiendum, tamen iudex ex officio posset ex causa compellere: ita tamen non impendat aliquid de suo, sed solam operam ponat. d.l.fin. §. fin. & l.fin. ff. de requir. reis. Ista sunt verba Bald. in l.j. ff. vbi pupillus educari debeat.

27 Tertiò Quæro, † an sequester possit renunciare, & dicere: nolo amplius esse Sequester. text. est not. in dicta l. & apud quem. in fine. ff. depositi. quem text. declarat Bald. in rubrica inf. depositi. in fin. vbi dicit & declarat illum text. ꝙ possit deponere officium ex causa, & iudice interueniente. Idē Angel. hic Bald. in d.l. si oleum. do Card. in d. clem. j. in 21. q. & si Sequester patiatur damnum, vel perdat rem sequestratam apud se eidem competit actio, secundum Salic. hic in penul. q. per tex. not in l. is cui. §. qui seruandorum. in fi. ff. vt lega. nomi. cauea. & alleg. Bar. in d.l. interesse puto.

28 Quartò † Quæritur, an sequestrū fieri possit apud eundem iudicem, vt deponens liberetur. Ista quæstio fuit in ciuitate Feltrensi, vbi magistratus fecerat apud se deponi. Et consuluit dominum Raphaelem, an rectè fecisset: dubitauit Raphael consulere. Prima facie videbatur quòd sic, per text. cum glos. in dic. l. si fideiussor. § fina. sed ex aduerso vrgere videtur: quia iudex cui data est electio non potest seipsum eligere, argum. l. planè. ff quod cuius. vniuersi. nomi. l. si tibi mandauero. § si tibi centum. ff. mandati. vbi si dedi tibi centum, vt dares cui velles, non posses pro te retinere. Subijcit tamen Raphael in dict. l. si fideiussor. quod non dubitasset consulere, & sic posuisset fieri, si vidisset glos. in l. senatusconsulto. in verbo, deponatur. ff. de offi. præsid. & sequuntur Ludo. & Alexand. in d.l. si fideiussor § fin.

29 Quintò † Quæro, quæ differentia sit inter depositum & sequestrum. Ex mente Iaco. But. & doct. in l. licet. ff. depositi glo. & docto. in d.c. cap. examinata differre videntur: quia Sequester dicitur ille apud quem res in litigium deducta a litigatoribus deponitur, sed depositum fieri potest sine aliqua. Istam opinionem decidit do. Anto. in d. cap. examinata quia ad validitatem sequestri non requiritur, ꝙ sit in iudiciū deducta. † Panor. tamen ibi reprobat do. Anto. male ponderantem glos. quia non dicit deductam in iudicium, sed in litigiū, quod potest intelligi de extraiudiciali, puta altercantibus partibus & concurrentibus ad aliquam rem possidēdam. d.l. equissimum. Et ita sentit Io. And. in d.c. locupletari & Card. in d. clemen. j. in 15. q. in diffinitione sequestrationis, hoc modo Sequestratio est rei quæ in controuersiam deducitur consensu concertantium apud tertium depositio d.l. licet. Secūdò differunt: quia sequestrum fit a pluribus, depositum ab vno tātum fieri potest in voluntaria sequestratione non in necessaria, vt declarat Panor. in d.c. examinata. Tertiò differunt: quia sequester in dubio possidet. d.l. licet. in fi. & d.l. interesse puto. depositarius non: vt declarat Ioan. And. in d.c. locupletari in mercuria.

30 Sextò † Quæro quid probandum sit coram iudice, antequā concedat sequestrationem. Tex. no. in d.l. si fideiussor. §. fina. velle videtur, ꝙ si conuentus pro re mobili sit suspectus, nec possit satisdare: res debet sequestrari, & illum tex. ponderauit Ang. ad practicam quotidianam contra muliones, stipendiarios & forenses qui veniētes ad ciuitatem cum equis & mulis. Quia cum semper sint in itinere, & pedem teneant in stapedio, semper dicuntur suspecti, si ab eisdem petantur equi vel muli, vel aliquid aliud, nisi satisdent, ideo practicatur, ꝙ sequestrum fit secundum Ang. bene facit, quod not. Barto. in l. hæres 31 absens. in fi. ff. de iud. vbi † viatores semper dicuntur suspecti de recessu. Facit, quod voluit Bal. in l. si verò donationis in fi. ff. de contrahen. emp. vbi licet re vendita præsumatur in dubio habita fides de pretio. glo. in l. quod vendidi. ff. de contrahen. emp. in §. venditę. insti. de re. diui. Tamen istud non procedit, si vēditio fiat in nundinis: quia quilibet præsumitur esse ibi in fuga, quod est no. Facit, quod voluit Bal. Ang. & Imol. in l. si cum dotē § fi. ff. solu. mat. Bal. post glo. in l. inciuile. C de rei vendi. Bar. & Bal. in l. si cum venderet. ff. de pign. actio. Contra tamen hanc communem practicam vrget: quia muliones & viatores seu forenses non sortiuntur forū in alio loco etiam ratione contractus, etiam si ibi inueniantur, nisi haberēt pergulam vel armarium: vt no. in l. hæres absens. § j. ff. de iudi. c. Romana. §. cōtrahentes. de foro compe lib. 6. Si ergo ratio esset præsumptæ suspicionis de fuga, sequeretur, ꝙ omnis iudex censeretur competens contra suspectos de fuga, vt videbimus in 21. q. Ergo nunquàm haberet locum d. §. contrahentes. cum similibus. Cogitabitis: quia a nemine tactum. Ponderandum etiam est, ꝙ tex. in d.l. si fideiussor. in fi. in verbo, si hoc iudici sederit. exponente gl. scilicet 32 in animo. probare videtur, ꝙ iudex † non tenetur assentire allegānti suspectum, & petenti sequestrationem, nisi in animo suo sedeat, illum esse suspectum iustificato animo ex actis, vt declarat Ange. post Barto. ibi. Exemplum secundum Bartol. si forte actor personam aduersarij aliquo modo approbasset, argumēto l. creditores. ff. de priuilegijs credi. l. si is a quo. §. fina. ff. vt in poss. lega. & ita communiter tenetur. Ponderandum etiam est 33 secundum glo. ibi in verbo, officium. † quatuor inquit fore facientia aliquem suspectum. Primò non possidere immobilia. l. sciendum. eod. titu. Secundò pauca immobilia possidere, argumen. d.l. creditores. Istud secundum damnat Roma. in d.l. si fideiussor. § fi. quia habens conductam domum non potest capi vt suspectus, allegat Bald. in l. hæres absens. ff. de iudi. quē nunq̃ inueni. Possumus tamen dicere, ꝙ quātitas debiti potius faciat suspectum, quando possideret immobilia pauca, per text. ibi in verbo, si hoc iudici sedeat. Tertiò mali mores, quos modo haberet. §. fina. institu. de suspe. tut. Quartò, si prius male fecisset. l. si cui. §. ijsdem. ff. de accusatio. Sine dubio secundum docto. ista quatuor simul accumulata faciunt debitorem suspectum, & de necessitate non requiruntur copulatiue. Nam quandoq; secundum ꝙ continget, sufficit alterum arbitrio iudicis secundum Bart. Alberi. Angel. & Moder. ibi, & sic arbitrio iudicis ęstimantur, an quis sit suspectus. Iaco. de Aret ꝑ tex. ibi, in l. si tutor. ff. de suspe. tuto. Et ex qualitate personæ perpenditur suspicio, vel ex timore fugæ, vel recessus, vel baratationis, vel quod dolo desi-34 neret possidere, vt declarat Bal. in d.l. si fideiussor. † Circa prædicta indistinctè quæro, an procedat indistinctè, ꝙ mali mores reddant quem suspectum ad sequestrandum. In hoc teneo ꝙ non; quia debent esse mali mores ordinati ad fugam, vel dilapidationem, inferentes in effectum suspicionis: quia de alijs moribus non est curandum secundum Mart. Silima. Iac. But. Bald. & Moder. in dict. l. fina. Illa enim regula. §. ijsdem. & c. qui semel malus. de regu. iur. libro sexto, procedit in eodem genere mali. glo. in d.c. semel malus. Bar. in l. Cassius. ff. de senato. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori de no. oper. nuntia. Barto. in l. fi. ff. de hæredi. insti. Et subtiliter tangit Bartol. in l. si prius. in quinta oppo. 3. partis principalis, eod titu. de no. oper. nuncia. Cum grano etiam salis intelligenda sunt prædicta, nisi per trienniū continuum postea bonæ fuisset conuersationis: quia amplius non præsumeretur malus & suspectus. ita Angel. in §. hinc nobis. in auth. de monachis. & exclamat D. Alex. in d.l. si fideiussor. §. fi. 35 † Secūdò incidenter quæro, an istud solum, quòd debitor non possidebat immobilia, reddat debitorem suspectum ad rē mobilem petitā sequestrandam. Sali hic, gl. Bart. & Ang. in d.l. si fideiussor. § fi. Spe & Io. And in addi. tit. de sequestra. poss. & fruc. §. j. versic. sed pone D. Anto. in c. 2. decidunt ꝙ sic. Contrarium tenet

tenet Iac. de Are. & Bal. in d.l. si fideiussor. §. fi. ꝑ text. ibi, ī verbo, si hoc iudici sederit, qui arbitrio iudicis relinquit, & si op. ꝯria procederet: foret positū in necessitate. Et ideo (vt retuli supra) perpendenda est secundum Bal. qualitas personæ circa causandam suspicionem. Istam opin. sequitur Pau. de Cast. consil. 38. incip. pro pleniore. Albe. verò in d.l. si fideiussor. §. fin. distinguere videtur. Aut illa res mobilis est, super qua disceptatur, & tūc possit sequestrari. Aut est alia: tunc nisi laboret alia suspicio q̃ non possideret immobilia, & non sufficiat. Et circa ista multū se inuoluit. Ego sequor opi. Bald. quia illā sequitur Pau. de Cast. & Mod. quia respondendo ad text. ibi, prout facit Bart. ꝙ iudex procedere possit ad sequestrationem contra personam suspectam, vel non possidētem immobilia, nisi ex aduerso appareat, ꝙ actor approbauerit personam debitorum. d.l. si creditores. Istud est violare illum text. & nimis restringere. † Vltimò inci-36 denter quæro, quō intelligatur illud verbum glo. vel pauca immobilia possidere. gl. in l. sciendum. eo. tit. declarat, ꝙ possessor modici seu vilis cespitis terræ in causa magnæ quantitatis pecuniæ non habetur pro possessore immobilium, & sic intelligit verbum, pauca immobilia possidere. s. tam pauca & minima, q̃ auferant suspicionem. idem tenet Ang. per glo. ibi, in verbo, facultatem in §. hinc nobis. in auth. de mona. aliàs de hæred. & falcid. vbi Ang. infert ad statutum disponens nō possidentem domum posse tanquàm suspectum detineri: quia possidens vilissimam domum non gaudebit beneficio statuti. Faciat text. in l. si senatus. §. Marcellus. & ibi Imo. & Moder. ff. de leg. j. vbi statutū disponens forensem non posse immobilia acquirere: tñ nō intelligitur prohibere vnam domunculam paruulam, vel saltem capannam sine tecto & parietibus: vt voluit Bal. in c. si duo fratres. in cōi casu, in tit. de duo. fra. de nouo benefi. inuesti. Faciat quod voluit Bal. Saly. & Moder. in auth. præterea. in vlti. q. infra vnde vir & vxor. Vbi dispositio dictæ auth. præterea. loquens in matrimonio sine dote, procedit etiam si dos esset parua. Faciat, quod voluit Bal. in l. si pro ea. in prin. j. man. Vbi dixit, non attē di dilapidationem: nisi sit ordinata ad suspicionem. i. ꝙ taliter dilapidet, ꝙ timere debeat de suo credito: quia si debitor de cētum, habens in bonis mille, alienaret seu dissiparet forte ducenta, non propterea posset allegare suspitionem, quod dicit facere ad statuta permittētia iurari de suspecto. Faciat, quod voluit 37 glo. Bald. & Sally. in auth. mino. debi. j. qui da. tu. pos. † vbi debitor & creditor qui remouentur a tutela, non remouebuntur pro modico debito vel credito, nec pro modica cōione, vel vili possessione. Quod est no. dignum. Faciat, quod voluit Panor. in c. vt super. extra de reb. ecc. non alie. vbi decidit, ꝙ res modica seu modicæ vtilitatis non includitur sub iuramento prælati iurantis non alienare immobilia Romano Pontifice inconsulto. Et ad hoc alleg. consi. Fede. de Sen. vt ibi late per eum. Faciat, quod voluit Ang. in §. hoc etiam. in fi. in auth. de aliena. & emphy. vbi dispositio auth. hoc ius porrectum. 12. q. 2. nō procedit in prælato alienāte rem immobilem paruam ecclesiæ, per tex. in c. terrulas. 12. q. 2. & sequitur Pan. in d.c. vt super. Faciat & melius quod voluit Bal. not. ad propositum in auth. sed iam neces-38 se. j. de dona. ante nup. † vbi decidit etiam stāte statuto, ꝙ suspectus de fuga capi possit pro debito, nō habebit locum in captura debitorum modici seu parui debiti. Et illud dictū exclamat Ludou. consil. 330. & melius in singularibus singulari. 93. incip. Dic mihi tu habes. Pro quo bene facit text. in l. j. §. sed sciēdum. ff. de ædil. edic. Ibi, proinde leuis febricula, & ibi, vel vulnusculum modicum, per quem text. deciditur, ꝙ statutum loquēs de vulnere non intelligitur de modica scissura, seu sgrafignatura, vel excorticatione secundum Bal. in l. fin. C. de ędil. actio. Ang. in l. si pignore. §. furem. ff. de fur. in l. extat. ff. quod me. cau. Bald. in c. cum adeo. extra de rescrip. Lud. in l. j. §. fi. ff. ad sille. Sic cōstitutio pęnalis pro sanguinis effusione non intelligitur de minima seu modica. Bal. in d.c. cum adeo. Bal. & Imo. in d.l. senatus. 39 §. Marcellus. † Et sic vulnus vnum modicum nullum habet in se delictum, vt dicit Bal. in d.l. fi. faciat. c. pro illorum. in fi. extra de sent. excom. & ita tenet Panor. in cap. proposuisti. ext. de consecr. ecclesiæ vel alta. Vbi infert, quòd statuta disponentia de sanguinis effusione non vēdicant sibi locum in effusione modici sanguinis. Sed contra prędicta facit. l. si scafa. ff. de euic. vbi appellatione nauis continetur etiam scafa: quæ est parua nauicula. & per ea quæ voluit Bal. in l. j. §. sed de exercitore. ff. nau. cau. stab. Vbi stante statuto de comburente domum, vel mittēte ignem in domum vt puniatur pęna mortis, comprehēdit comburentem domunculam, per illum tex. qui tamē nihil probat, quam decisionem non puto veram ex præmissis.

40 Septimò Principaliter quęro, † an sequestrum nullum censeatur omissa citatione. Bald. in dic. l. si fideiussor. §. fina. decidit partem non citandam, si timetur de fuga, ne fuga instruatur: quia cōtra fugitiuos proceditur de facto sine ordine iuris. d.l. ait prætor. §. si debitorem. l. pe. infra de pig. actio. l. quæsitum. ff. de pignoribus. Istud etiam sequitur Panor. in d. cap. secundo. Bald. in l. creditor. la secunda. ff. si cert. pet. in l. consentaneum. in quinta colum. inf. quomodo & quādo iud. Contrarium tamen tenet D. Cardi. in clem. prima, 25. quæstio. Io. Mo. & Io. And. in d.c. locupletari. Archid. in d. cap. quia res. Quia requiritur citatio partis, contra quam conceditur sequestrum. Si enim præmitti debet causæ cognitio, vt probat text. in d.l. si fideiussor. §. fi. ibi. Si hoc iudici sederit, vt tenet Bald. hic, ergo requiritur citatio. l. in causę. §. causa cognita. ff. de minor. l. 3. §. causa cognita. ff. de bon. pos. arg. l. de vnoquoq;. ff. de re iud. Et istam partem sequitur Angel. Aret. in dic. l. Imperatores. §. fina. Bald. in l. secunda. C. de ser. fugi. Bal. in l. si quis curialis. de epis. & cleri. Iac. But. & Bal. in l. consentaneum. C. quomodo & quan. iud. Et refert Pau. consi. 37. incipien. in causa capturæ. Et istam partem credo veriorem, cum grano tamen salis: nisi periculū esset in mora, ne fuga instruatur. Et hoc sit specialissimum secundum Bald. in d.l. consentaneū. Et istud sequitur D. Alex. in d.l. si fideiussor. per ea quæ not. Imol. in c. significauit. ext. de 41 testi. vbi etiam procedi potest parte absente; † si periculū esset in mora, vbi aliàs requireretur partis præsentia, & per d. §. si debitorem. cum ibi not. per Bar. Nimirum: quia vbi periculum est in mora, potest procedi ad capturam & sequestrationem etiam diebus feriatis in honorem Dei, vt dicam in 10. quæst. Et istud semper tenui & obseruari vidi. Sciendum tamen est ex præmissis, ꝙ antequam iudex concedat licētiam creditori capi faciendi debitorem veluti suspectum: multa sunt necessaria. Primò, ꝙ summarie, saltim semiplene fiat fides de credito. Secundò, ꝙ debitor tempore cōtractus citra deteriorauerit ꝯditionem suam. Tertiò, ꝙ illa deterioratio & inopia superueniens fuerit insignis & magna. d.l. si fideiussor. §. fi. Ideo articulari debet, ꝙ post contractum deuenit ad magnam inopiam, aliàs relaxaret captus, & sequestrum secundum Ludo. consilio 330. Quartò, quòd non possideat immobilia in iurisdictione dicti iudicis, vel mobilia sufficientia, quæ faciliter non possent occultari. Quintò, ꝙ post calamitatem non tenuerit diu, sed quamprimū sciuit, institit apud iudicem. dic. l. si creditores. ad fin. Vltimò ꝙ sit suspectus de fuga per exteriores præsumptiones, indicia & argumenta. Et istis concurrentibus præstito iuramento de suspicione secure impetrabitur captura & sequestrum: aliàs dici posset nulla. Plura ex his ponit Ang. de Perusio; quem sequuntur Rapha & Mod. in l. si ab arbitro. ff. qui satisd. cog. Ang. in repetitione. l. nemo carcerem. de exactio. tribu. lib. decimo, idem Ang. post Bartol. in l. qui bona. §. de illo. ff. de dam. infect. & in dic. l. si creditores. in l. si is a quo. §. fina. vbi Bartol. & Angel. per text. ibi. ff. vt in pos. lega. in l. sciendum. ff. qui satisda. cog. idem Bart. in l. quæsitum. ff. de pigno. in l. fin. sup. de feriis. Bart. Bald. & doct. in l. fina. inf. de sponsa. Bald. in l. si pro ea. inf. man. in l. vniuersa. supra de preci. impera. offeren. in l. consentaneum. infra quomodo & quando iudex. Bald. Imo. & Moder. in l. secunda, in princip. ff. solu. matr. Bald. & Angel. per text. ibi cum glos. in verbo, recusare. in l. apertissimi. supra de iudi. Angel. Aret. pulchrè insti. de actio. in princip. in gl. in verbo, in iudicio. Et ideo Ang. in dic. l. qui bona §. qui damni. decidit, quòd summatim iudex debet inuestigare verisimilia & coniecturas, antequàm capi faciat aliquem veluti suspectum & fugitiuum, quod est tenendum menti perpetuò.

42 Octauò Principaliter quæro. An † probatio suspicionis fugæ quò ad impetrandum capturam vel sequestrationem sufficiat per iuramentum asserentis se habere suspectum. Ang. in repetitione d.l. nemo carcerem. quem sequitur Imol. in dic. l. secunda. ff. sol. matr. tenet quòd sic, per l. cum proponas. cum glo. infra de bon. aucto. iud. pos. vbi ad effectum cōsequendi missionem in possessionem ex primo decreto sufficit probatio suspicionis per iuramentum, ergo idem in captura personæ. Sic arguit Bald. hic, quòd causę cognitio requiritur in sequestratione, quæ requiritur in primo decreto propter similitudinem: quam habet cum ipso, idem tenet Salic. hic ad effectum consequendæ sequestrationis, vt sufficiat causam suspicionis probari per iuramentum, argumen. l. thesaurus. ff. ad exhibend. idem Ludo. Roma in d.l. si fideiussor. §. fi. Et melius Pau. de Cast. in prædicto eleganti consil. 38. incipiente, pro pleniori examine, vt dicit, quòd ita seruat totus mundus. Contrarium videtur verius, quòd non sufficiat iuramentum, neque ad probationem debiti, neque ad probationem suspicionis fugæ, quantum ad concedendam capturam, & ita tenet Bal. & Ang. in d.l. apertissimi. Angel. Paul. de Cast. & Imol. in dic. §. de illo. Bald. in d.l. creditor. la secunda Angel. in d.l. si ab arbitro. Bald. in d.l. consentaneum. & in d.l. sciēdum. per tex. in d.l. si creditores. in verbo, docere. vbi Ang. ibi pulchrè loqtur, & hoc tenet: & etiam sequitur D. Alex. in d.l. si fideiussor. Dixerit Roma. ibi quicquid voluerit, dicēs quòd vbi debitum est modicum, pos-43 sit causa suspicionis per solum iuramentum probari, † quia vbi agitur de captura personæ, non dicitur agi de modico præiudicio, qm̄ fit iniuria personę. Secus modo in primo decreto & sequestratione, & in his terminis loqtur Salic. hic & Pau. de Cast. in predicto consil. & sequitur D. Alex. in d.l. 2. & Ang. Aret. in loco allegato, insti. de act. in prin. vbi cōstituit differentiā inter sequestrationem rerum & capturā personæ, q̄d dicit esse singu-

lariter menti tenendum: quia propter hoc multos processus capturæ aliter factos cassari fecit.

44 **Nonò** Quia in septima † quæstione in ver.sciendum tñ est,decisum fuit,ꝙ causa suspicionis debet subori ri post contractum. Pone tempore cōtractus suberat, sed ignorabat creditor contrahens,quid iuris. Videtur ꝙ idem iudicandū sit de illa,ac si superuenisset de nouo:ita dicit Bar.in d.l.quęsitum.Bal.in d.l.creditor.la 2.Bar.& Bal.in l.fi.inf. de sponsa. & sequuntur Moder.in d.l.2.ff.sol.mat.quibus addo Ang.pulchrè decidentem in d.l.si creditores.Quid autem in dubio,an præsumatur creditor sciuisse conditionem debitoris.tex. no.in d.l.fi. ver.quidem hoc ꝓbatum fuerit,aperte probat,incumbere debitori onus probandi scientiam creditorum,ex quo text. colligit Bal.ꝙ allegans aliquem præsciuisse,debet hoc probare,& idem dixit Bald. in l.& si legibus.sup.de episc.audi.Contrarium tenet Pau.de Cast.in l.etiam.ff.solu.mat.quia est in culpa non inuestigans creditor conditionem debitorum: cum quo debet caute negotiari.l.qui cum alio contrahit.ff.de regu.iuris.l.3.in fi.ff.de fideius.Nec obst.d.l.fi.qa ibi agitur de pęna, vbi debet interuenire liquidissima ꝓbatio.Bal.in c.j.in tit.qualiter dominus feu. priue. allegans text.in l.in testamento.ff.de condi. & demonst. hic verò agitur de captura, quæ releuabitur præstita satisdatione de iudicio sisti,& stando iuri.Contra tamen facit regula.l.verius.ff.de proba.Limitatur tamen doctrina Bart.in d.l.creditores.cum aliis cōcor.de quibus sup. nisi debitor dolo induxisset creditorem ad secum contrahendum: quia tunc perderet beneficium dicendi suspicionem allegatam fuisse etiam tempore contractus,ar.l.pe.in fi.ff.de iure dot. † per quem text. Bartol.in l.alia.§.eleganter.ff.sol.mat.decidit, ꝙ debitor persuadens creditori se esse diuitem & soluendo,quamuis non mutauerit cōditionem suam:tamē ex veteri suspicione nouiter detecta poterit detineri,nec gaudebit beneficio cedendi bonis. Addo etiā † ꝙ debitor in diem propter suspicionem superuenientem pōt capi per not.per glo.in verbo interest, in l.quæsitum.de pigno. quam allegat Bal.in l.j.in fi.ff.de condi.ex lege.in l.si debitori.ff. de iudi.& concordat glo.in l.penult.in fi.ff.de pign.actio. Addo quoq; ꝙ stabitur iuramento creditorum, ꝙ causa suspicionis superuenerit post 3ctum in materia sequestrationis rerum, vt decidit Pau.de Cast.in d.consi.38.incip. pro pleniori examine. Et in hoc ponderanda esset doctrina Barto.in l.solent. ff. de ali. & ciba.leg.Bal.& Sali.in l.j.C.de rebus credi.

47 **Decimò** Quæritur † an sequestratio possit fieri die feriato in honorem Dei.Bald & Salic.hic decidunt ꝙ sic,si periculum est in mora in expectando diem nō feriatam: quia vbi mora est periculum allatura, tunc captura & sequestratio potest fieri die feriato in honorem Dei, aliàs non. glo.in l.fi.in verbo fideiussionis,& ibi Bar.& doct.sup.de fer.quę reputatur singularis. Si enim persona debitoris suspecti de fuga potest capi:cur non & res sequestrari tempore feriato in honorem Dei? Idem tenet Bal.in d.l.si fideiussor §.fi.in l. si vt proponis.inf.qūo & quando iud.in c.j.extra de sequest.pos.& fru.Bar. in l.ait prætor.§.si debitorem.ff.de his quæ in frau.cred. Petr.de Anch.in consi.commemorando inf.in 17.q.;& ita seruatur in practica,dicit Alber.in l.si feriatis.ff.de feriis. Addo mirabile videri,ꝙ suspectus de fuga,& si possit capi & detrudi in carcerem: tamen non poterit recōmēdari in carceribus die feriato in honorem Dei. Stupendum fuit dictum Bal. in l.cum proponas,cū auth.ibi posita,inf.de bo.auc.iud.pos.Ego non habeo istud pro expedito: quia si relaxaretur, vt in seq. q. non esset succursum impetranti recommendationem, quia si ante fuerat suspectus de fuga, sinistra suspicio oriretur,& fortius si aliàs aufugisset,vt dicit Salic.hic in princip. 2.col.

48 **Vndecimò** Principaliter † quæritur, an pari modo poterit sequestratio reuocari die feriata. Bal.& Salic.hic decidunt,ꝙ sic auctoritate glo.not.in l.minor. in prin.ff.de euic.quam commemoraui pro singulari post Bal. & ibi multa allegaui in l.si pacto quo pęnam. sup.de pact. quia sicut potest fieri die feriata, ita & reuocari, & sicut facilis est in faciendo iudex die feriata:ita debet esse facilis in reuocando,& cum ista opin.Bald.& Salic.hic residet Angel. Aret.in d.l.imperatores.§. fina. Ego semper putaui istam decisionem periculosam:quia in reuocatione sequestri nulla est suspitio fugę, sicut in concedendo sequestrum die feriato.

49 **Duodecimò** Quærendum est † an oporteat & necesse sit, ꝙ impetrans sequestrum ꝓbet debitū suū per publicū instrm. Ista quæstio est memoratu digna & quotidiana,ideo expedit illam clare attingere. Bart.in l.litibus.in fi.& ibi Ang.in addi per tex.ibi de agri.& cen. lib.11. & idē Bar.in l.per hanc.per tex.ibi de erog. mili.annonę.lib.12. decidunt,nō posse fieri sequestrum de re alicuius, nisi creditor ostendat publicum instrm crediti sui:aliàs nō teneat sequestratio. Idē tenet Bal.in c.olim ex literis.in 3.col.ext.de rescri.alleg. Bal.in d.l.litib.idē tenuit D.Matthe.Mathe.in trac.suo de carcere.inferens, ꝙ pari modo non poterit concedi captura ꝑsonę debitoris suspecti de fuga, nisi constet de debito ꝑ publicum instrm.& est no.decisio.Et pro hoc facit verbum Bal.in d.l.cōsentaneum.ver.quæro vnà cum Butri.vbi dicit,ꝙ anteꝗ procedatur ad capturam, debitum debet esse liquidum. Facit qđ no. Bar.Ang.& cōiter Mod.in l.si.C.de edic.diui Adri.tol.in 7.col. ver.sumus expediti de gl.vbi no.ibi esse casum, ꝙ instrm habet executionem paratam, qn̄ ex eius inspectione non apparet de vitio.Et melius facit,qđ voluit idem Bar.in d.l.si in vltimis verbis,vbi colligit notabile. † ꝙ ille qui possidet ex licētia iudicis, debet probare immissionem per publicum instrm,nec sufficeret probare per testes. Contrariam sniam tenet Io.de Imo.& sequitur Aret.in d.l.imperatores.§.fi.Panor.in d.c.2.qđ incipit. cum dilectus.in fi.Io.de Platea in d.l.per hanc.Alex.de Imo.in d.l.si fideiussor.§.fi.& in d.l.litibus.& in d.l.per hanc.in additio. Et reuera istud tenendum dicit,illam cognitionē summariam requiri ad concedendum sequestrum, quæ requiritur in primo decreto.non autem requiritur,ꝙ appareat publicum documentum.Et prò hac parte mouetur Ang.Are.† qa qn̄ cōceditur sequestratio personæ, qđ est maius, non requiritur nisi qđ de debito cōstet,saltem semiplene.allegat.l.nemo.& Ang. ibi in repetitione,de exac.tribu.lib.10.Ergo idem qn̄ cōceditur sequestratio rerum.Et respondet ad d.l.per hanc,ꝙ ibi est casus specialis in militibus descriptis recipiētibus ex publico salariū, ꝙ non possit sequestrari ab alio,nisi constet per publicū instrumentum de debito fauore militum. Et pari modo dicere debemus in salario doctorum.l.fori.& l.ad uo de aduo.diuer.iur.fm D.Alex.in d.l.per hanc.in addi.Licèt in 3rium faciat:quia tex. in d.l.per hāc.loquitur in certo numero militum ibi descriptis: ergo in 3rium erit ius commune.l.ius singulare.& l.qđ verò 3. ff.de legi. Vel aliter respondetur fm Panor. ad d.l.per hanc. & l.litibus.ꝙ non negant quin debitum aliter probari possit.Mouetur Panor.etiam: quia si duo sufficiunt ad debitū principale probandum,quanto magis quando agitur de minori præiudicio sequestrationis fiendæ. Et pro hac parte optime facit tex.in d.l.si fideiussor.§.fi.& quod ibi no.Bar.Bal.Ang.& doct. Nā ibi duo tantum ponderantur in tex.ad concedendum sequestrum, ꝙ persona sit suspecta,& ꝙ non possit satisdare. Non autem ibi requiritur,ꝙ constet de debito per publicum instrumentum. Et istam partem indubiè tenet Ang.in l.si creditores.ff.de pignor. uil.cre. Restat respondere ad auctoritates. Primò ad auctoritatem Bal.in d.c.olim. † Ego semper dixi non contradicere: quia Bal.ibi dicit,ꝙ sequestratio non potest fieri ante sententiam.l.facultas.& ibi Bar.de iure fisi.lib.10. nisi per instrumentum cōstaret de iure agētis.d.l.litibus.per Bar. Et sic sentit,ꝙ semper possit fieri ante sententiam, si constat per instrumentum, nimirū: quia vt dicit Ang. in l.abstinendum. inf.quo.app.non reci. vbi debitum est euidens per publicum instrumentum, nō auditur etiam priuatus appellans. Nō autem negat, quin in casibus, vbi aliàs fieri potest,ꝙ requiratur instrumentum. † Ad doctrinam Bar.respondent aliqui parum considerantes, ꝙ illa nō est decisio Bar.in d.l.litibus.nec in d.l.per hanc. quia non commemorauit,vt ex eius stilo apparet,nisi vsque ad dimidiam 11.lib.& refert Alex.in rub.ff.de acquir.hære.& in l.j.ff.qui satisda.cog. Vbi dixit,ꝙ non legit nisi vsque ad titulum de periculo eorum qui pro magi.interue.referēs Ang.de Perusio ita dicere ibi in addi. Ego credo illa fuisse dicta Bar. quia ista attestatur Bal.in d.cap. olim.Panor.in d.c.2.& Imo.& Aret.in d.l.imperatores.§.fina. licèt illud dictum Bar.semper dixerim non esse verum.

54 **Decimotertiò** Vtile est quærere † in casibus, in quibus sequestrum fieri potest, si fiat,quis tenebatur probare de iuribus suis.Bald.& Salic.hic.& Bar.& doc.in d.l.si oleum.ff.de dolo decidunt ꝙ ille tenebatur probare de iure suo,qui tenebatur ante sequestrum: quia quo ad onus probandi nihil immutatur per sequestrum. Quis ergo modus erit in procedendo facto sequestro. Sic est concludendum,aut fuit factum contra ius,& isto casu petenda est reuocatio & cassatio sequestri officio iudicis eatenus de facto,quatenus de facto processit.Aut factum fuit in casibus a iure permissis aut de re principaliter,aut de fructibus rei.Primo casu impetrans sequestrum debet producere libellum,ac si nullum sequestrum factum foret,& suas facere probationes. Aut de fructib. tm̄ iam oblato libello & lite pendente super re ipsa,& tunc fm euentū sniæ fiet relaxatio sequestri, vt no.Bart.in d.l.si oleum. Aut fuit factū nulla præcedente lite: & tunc dabitur libellus & cognoscetur de iure agentis,& statim iudex facto sequestro assignabit terminū actori impetranti, vt statim debeat libellū suū producere & probare de iure suo,qđ si non fecerit,sequestrum relaxabit.Et idem obseruabit dato fideiussore:quia in eo euentu foret,ꝙ fideiussor remaneret obligatus, ita declarat Practicus Papiensis in opere suo in forma sequestri.

Decimoquartò censeo quærendum: quia dicit Bald. hic circa prin.2.col.quod sequestratio fit contra regulas iuris remedio extraordinario: cum ad illā non deueniatur nisi in subsidium.Quomodo ergo releuabitur sequestratio.Bal.hic ver.vltimo.decidit † ꝙ contra sequestrationem inductum fuit remediū satisda.l.fi.inf.de ord. cogni.& d.l.litibus.fm Cyn.quem sequuntur cōiter docto.hic, & in d.l.si fideiussor.§ fi.& 1 c.2.extra de seque. pos.& fruc.Bar. in d.l.litibus.Io.And.& doc.in c.examinata. ext.de iudi. Practicus Papien.in d.opere suo in forma sequestri,& ita cōiter tenetur & seruatur in practica,nisi statuto aliter caueatur, vt ī regia ciuitate nostra Papien.Limito tñ istā decisionē plurib. modis. Primò vt non procedat,si fiat sequestratio pēdente appellatione,vt declarat Practicus Papien.in loco allegato. Secundò limito,qñ ob litem agitandam fieret sequestrum, secus si ad executionem,vt debitor soluat: quia tunc satisdatione non releuabitur sequestrum,sed opus est solutione,tex.qui non est alibi pōderatus a Bar.& doct.in l.si pecunię.§.fi.ff.vt in pos.le. Bartol in d.l.consentaneū.in pe.col.C.qūo & qñ iu.Pau.de Cast.& Mod. in d.l.si fideiussor.§ fi.Bar.& Ang.in l.si is qui bona.§.j.ff.de pig. Tertiò limito fm Bal.hic.qñ sumus inter ꝑsonas inter quas nō cadit satisdatio,alleg.l.imperator.ff.ad treb.Pau.de Cast.in d.l.si fideiussor.§ fi.idem Sali.hic alleg.casum in l.fin. C. de ord.cog. Quartò limito non procedere in casu cle.j.de sequest.pos.Et sic qñ fieret sequestratio rei mobilis non tantum propter suspicionem personę,sed ex aliquibus casibus, de quibus inferius dicemus:puta in causa dotis fm Sali.hic, vel si fieret pendente app. fm Practicum Papien.in d.opere,allegando gl.in d.l.fi.inf.qui. ad liber.procla.non licet,fm Io.And.in addi.Spec.in rub.de sequest.pos.ver.& nota,cum seq. alleg. c.eum qui.de eo qui mit. in pos.lib.6.Imo.& doct.in d.c.examinata. Panor. post D.Ant. in d.c.2.de seque.pos. Vltimò limito, qñ sequestratio fieret ꝑꝑ scandalum: quia non cessaret suspicio scandali per satisdationem,ideo non reuocaretur.c.literas.ad fi.iuncto. c.transmissa. ext.de rest.spo.ar.§.pe. insti. de satis. Circa præmissa incidenter quæro. Pone facto sequestro forensis forte non reperit fideiussorem,& vult præstare iuratoriam cautionem ad remouendū sequestrum,an admittatur. D.Ant.Imo.& Pan.in d.c.2.sequentes Spe.in titu.de seque.pos.§ j.ver. sed pone. † decidunt,ꝙ non statur iuratoriæ cautioni ad impediendam seque.alleg. d.l.si fideiussor.§.fi.vbi Alber.dicit semper ita vidisse practicari in palatiis.Bal.in l.fi.in 2.& 3.no.inf.de ordi.cog.Bald. Ang. & Imol. in l.filiusfamilias.§.diuus.de leg.j. Vbi per illum text.dicunt, ꝙ vbicunq; potest cōsuli petitori alio remedio quam per iuratoriam cautionē non valenti satisdare, nunꝗ statur iuratorię cautioni.l.si constante.§.quoties.& ibi ponderat Pau.de Cast.ff.sol. mat.Fallit tñ in casu.l.j.cum glos. in vêrbo:iuratorię.C.de asser. tol.quæ multū aduersatur decisioni præmissę, nisi dicamus fm Mod.in d.§.fi.ꝙ ibi sit speciale in illo casu, in quo multū exorbitanter permittebatur sequestratio 3 ius cōe non subsistente suspicione. Secūdo & alio modo reuocatur sequestrum lite finita: quia debet relaxari obtinenti.l.si oleum. & ibi Barto.ff.de dolo:nisi actor foret negligens in mouendo litem: quia tunc reuocatur infra modicum tempus,vt d.l.si oleum. & ibi Bar.& doc.facit glo.in c.placuit.lo 2.§.potest.16.q.3.† vbi licèt per interpellationem interrūpatur præscriptio, & perpetuetur a die interruptionis ad 40.annos.l.fi.C.de præscrip. 30.ann. tñ fallit, nisi actor malitiose litem prosequi distulisset:quoniam nec interrumpitur, nec perpetuatur, qđ tene menti.Et ista satisdatio non durat nisi triēnio,vt colligitur ex verbis Bart.in d.l.litibus. Veritas mihi videtur, quòd si fiat ante litem contestatam, vel tempore litis contest.sequestratio finiatur triennio, sicut finitur lis. Sed si fieret lite pendente: tunc tantum durat,quantum duraret pendentia litis. Et sic pari modo abbreuiata instantia per statutum. Et istud videtur de mēte Io.de Imo. & Ang.Are. in d.l.imperatores.§.fin.

58 **Decimoquintò** Principaliter quæro: † sequestrarius si vult restituere rem vincēti,cui tenetur illam restituere lite finita,& non ante, nisi per partem steterit, quominus finem accipiat fm Bart.in d.l.si oleum.qua actione tenebitur. Breuiter si sequestrum fuerit factum auctoritate iudicis,compellitur sequester remediis prętoriis captis pignoribus & multa indicta.§.pen.instit.de satisda.Si verò de partium voluntate,tunc cum sequestrario præscriptis verbis agitur,& in subsidium sequestrari faciens, tenebitur de dolo,si sequestrarius non sit soluendo.d.l.si oleum.& ibi Bar.& doc.Et sic impetrans tenetur parti lęsę ad interesse, vt declarat Practicus Papiensis in dic.opere, in vlti. col. Et ita colligitur ex verbis Bar.& doct.in d.l.si fideiussor.Ang. & doc. ī d.l.interesse puto.Are.in d.l.imperatores.§.fi.Sal.hic in fi.Communis videt̄ sententia fm docto. in d.c.examinata. Bald. in d.l.si oleum. per tex.in d.l.licet.§.j.cum glo. † ꝙ contra sequestrarium regulariter detur actio depositi,nisi conuentio, sub qua fuit factum sequestrum,non fuisset perfecte impleta:tunc ageretur contra sequestrarium præscriptis verbis, quando pecunia sibi pro mercede dabatur. Istud est diuinare secundum Bal. in d.l.si oleum. & doct.in d.c.examinata.& sequitur D.Alex.in d. l.interesse.

60 **Decimosextò** Quæro principaliter † Titius ꝓmisit sub pęna soluere Sempronio creditori ad calēdas martias,& iurauit. Modò iudex ad instātiam alterius creditoris Sempronij sequestrari fecit apud ipsum Titium omnem pecuniam debitam Sempro. an excusabitur Titius a pęna & periurio,si non soluat in termino. Breuiter veritas est,ꝙ mandatum iudicis excusat sequestrari faciēdo,text.est no.quem ponderant doct.in l.fin. ff.de lege commissoria facit c.venientes.& ibi no.doc.extra de iureiur.c.imperialem.in fi.in tit.de prohi.alie.feu.per Fride.l.imperatores.ff.ad municip.l.nō videtur.§.qui iussu.& l.liberorum.in fi.ff.de his qui no.infa. Vbi expresse dicitur, † ꝙ iussus iudicis excusat,& illum tex.in d.l.fi. alleg.Bar.in l.non solum.§.morte.in 2.q.prin.circa 11.col.ff.de ope noui nun.Et in proposito decidit Practicus Papien. in dic. opere suo.Quia videmus,ꝙ debitores soluendo alij quàm creditori mandato iudicis excusantur,& liberantur. l.Paulo Calimacho.in fi.de leg.3.l.liberto.§. Lucius.ff.de ann.lega.Dyn. & Barto.in l.creditor.in prin.ff.de solu.facit quod no.Bar.& Bald. post glo.in l.ait prætor.§.permittitur.ff.de mino.

62 **Decimoseptimò** Quæro † Forensis debitor meus Papiam accedit,vbi nō sortitur forum nec ratione domicilij,nec contractus,nec delicti. Accedo ad potestatem,& dico istum forensem esse debitorem,& suspectū de fuga & recessu, impetro sequestrari equos, quæritur, an teneat sequestratio. Videtur ꝙ non: quia poterit petere se remitti ad suum domicilium, si satisdat secundū iura. l.senatus.ff.de offi.præsi.d l.si fideiussor.§.fi.Tamen Bal. in l.fin. inf.vbi in rem actio. decidit ꝙ in defectum satisdationis poterit sequestratio fieri: quia fit ad finem vt satisdetur de stando iuri,ita Bal.ibi post cæteros. Et pro hoc facit stupēdum dictum Pet.de Anch.consi.192.incip.in auxilium veritatis. vbi decidit, ꝙ debitor captus tanꝗ suspectus de fuga non potest opponere exceptionem incompetentiæ iudicis capi facientis: quia etiam a priuato capi potuisset & die feriato in honorem Dei,vt dictū est in 14.q.Et mirabiliter commendat Rom.consi.242.in l.2.ff. de iuris.om.iudic.in l.de pupillo.§. meminisse. & in §. si quis riuos.in addi.nouissimis.ff.de no.ope.nunc. Ego aliàs in facti contingentia consului cōtrarium,& adducebam doctrinam Bald. in c.causa matrimonij in fi.extra de offi. deleg. decidentem, ꝙ detineri faciens verum debitorem auctoritate iudicis incompetentis scienter,perdit ius sui crediti,alleg. Cyn.in l. fi. ff.quod met.cau.glo.in l.extat.eo.tit.in l.in criminali.sup.de iurisdi.om. iud.Secundò inducebam Spec.in tit. de cōpetentis iudicis aditione.§.j.versic. quid si quis per locum meum. vbi tenere vr̄, ꝙ sequi debeat forum debitorum:& quòd satisdare debeat de iudicio sisti,& de re non baratanda.Et idem dicere videtur Spec. tit.de satisda.§.d.in prin. † Tertiò adducebam,ꝙ nemo poterat captum propria auctoritate retinere, sed præsentare debebat iudici competenti,vt declarat Bart. in l.ait prætor.§.si debitorē. ff.de his quæ in frau.credi.in l.si qs in seruitute.ff.de fur.Quartò adducebam:quia iudex incompetens semper dr̄ grauare, qualitercūq; procedat,dixit Bal.in l.magisteriæ. sup. de iurisdi.om. iudi.& bene facit quod not.Bald.in d.l.in criminali.in 3.notab. Vltimò † adducebam:quia forensis & aduena non potest conueniri etiam in loco 3ctus,nisi ibi teneat pergulam, vel armarium,vt dixi in 7.q.princ.Et ita tunc consului antequam stampatę essent lecturæ dñi Alex.Et gaudeo ꝙ dn̄s Alex. in d.l.2.teneat etiam istam partem,licèt non alleget præmissas auctoritates.Quia modo semper nouę intellectiones generantur in corporibus nostris,videtur nūc ꝙ doctrina Pet.de Anch.& Rom. sustineri possit: quia ratione suspicionis & fugę cōcedi poterit sequestratio & captura,ad hoc vt satisdet de iudicio sisti coram iudice competenti,& de re nō baratanda. Et hoc modo remittentur partes ad iudicem competentem, & ita procedant not. verba Bal.& docto.in d.l.fin.vbi in rem actio.Secus si committeretur pro executione alicuius sententię,vel præcepti:quia retractarentur facta a iudice incompetenti. Et sic decisio Pet.de Anch.ꝓcedat quò ad hoc,vt satisdet de iudicio sisti in loco domicilij.Vel distinguere possumus. Aut loquimur in vero fugitiuo & suspecto,& isto casu procedat opin. Pet. de Anch. Aut in præsumpto,vt contingit in mulionibus,stipendiariis & similibus.Et tunc procedat,ꝙ non possit capi a iudice,nisi ibi sortiatur forum. Cogitabis: quia est noua consideratio.

65 **Decimooctauò** Quæritur † an sequestrū factū lite pendente durabit in causa appellationis? Dubium facit:quia tex.in d.l.si fideiussor.§ fin.dicere vr̄,durare sequestrum vsq; ad finem litis:qa reuocatur vel ꝑstita satisdatione, vel finita lite. Et sic lata snīa vr̄ finita sequestratio.Cōtrariū tñ verius est:qa non dr̄ finita, donec appl̄onis causę durant,siue sit primę, siue secundæ, tex. est in d.l.litib.fm Bal.in d.l.si fideiussor.§.fi.Et ad hoc alleg.Spec.in tit.de sequest. pos.& fruc.§.j.versi.sed pone.Et latius declarat Ang.Are.in dic. l.imperatores.in fi.per ea quæ no.Bar.in d.l.si oleū.& in d.l.si fideiussor.qđ limitat verū,nisi ꝑ actorē ꝓcrastinātē steterit,quominus lis debito tp̄e finiretur: qa tūc sequestratio reuocabit̄, & res restituetur reo.d.l.si oleū.in fi.princ.& ibi Guil.de Cu.& Bal.Ang.& Imo.in d.l.interesse puto. Sed 3 ꝑdictam decisionē Bal.in d.l.si fideiussor.§.fi.vr̄ gl.ordi.quam sequitur Bart. ibi, in versi quærit gl.vtrum pignora,in l.si societatē.§. arbitrorum.ff.

66 pro socio. Vbi † pignora data arbitratori non durant in causa reductionis ad arbitriũ boni viri, quæ est quædam appellatio. l.non distinguemus.§.cum quidam.ff.de arbi. Secundò, quia Spe.non dicit illud ad quod Bald.allegat, solum dicit, sequestrationem reintegranda de nouo. Ego sequor Bald. quia text. ibi dicit, quousque lis finem accipiat, & dicitur finita, quando trāsiuit in rem iudicatam, glo.in l.secunda, sup.vt lite pen. Secundò, quia Inno.in c.quintauallis.extra de iureiur. quem sequitur Bal.in l.fi.in 8.col.inf.de contrahen.emp. Reprobat glo.in d.§. arbitrorum. Et si quispiam dixerit, per satisdationem de iudicio sisti reuocatur sequestrum.d.l.si fideiussor.§.fi.quæ satisdatio finitur lata sententia.l.grece.§.post litem.ff.de fideiuss. Respondemus, quòd hic nō est simplex satisdatio de iudicio sisti, 67 sed & de re non baratanda & restituenda: † quę satisdatio non cadit, nisi postquàm transiuerit in rem iudicatam. l.sciendum. §.si fundum.ff.qui satisd.cog. Sic videmus, ꝙ appellante aliquo a sententia dubitante actore de dilapidatione fructuum potest iudex sequestrari facere.d.l.imperatores.in fi. Sed si appelletur ab executione sententiæ in casu a iure permisso, fieri poterit sequestratio absque eo ꝙ dubitaretur de dilapidatione.l.ab executione inf.quo.appel.non reci. Et sic non videtur mirabile, ꝓut dicit Aret.in d.l.imperatores. quòd duret in causis appellationum sequestratio, cum fideiussio succedat in locum sequestrationis. d.l.litibus. Quia lata sententia finitur fideiussio de iudicio sisti, si est simpliciter interposita coram vno iudice: qa non durabit coram alio iudice etiam appellationis: text. not. & ibi Bart.& doct.in l.cum apud.ff.iudi.solui. Sed non aduertit Ang. Areti. ꝙ ista satisdatio non est de iudicio sisti simpliciter, sed de re non baratanda, & etiam restituenda.

68 **Decimononò** Quæret aliquis † in qua forma debebit præstari ista satisdatio ad releuandum sequestrum. Barto.in l.litibus.decidit, ꝙ non sufficit simplex satisdatio de iudicio sisti, & de re non baratāda, sed dēt etiam adijcere ista verba. De restituendo rem absq; vlla procrastinatione & mora, aliàs satisdatio non releuaret. Et illud dictū Bar.sequuntur Ange.in addi.Io.de Platea ibi, idē Imo.& Ange. Aret.in d.l.imperatores.§.fi.in fi.vbi dicit, ꝙ non sufficit satisdatio etiam idonea ad impetrandum sequestrum, vel concessum reuocandum, nisi addantur formaliter ista verba. Promittens rem restituere absque aliqua procrastinatione, secundum Bar. ad d.l.litibus.quod dicit esse menti tenendum, & ita in practica est diligenter no.ẜm Lud.Rom.& Alex.in d.l.si fideiussor.§.fin. 69 Et idem sequitur Panor.in dic.c.2. † Ego semper tenui ꝯrium, motus: quia formulæ sunt sublatę in dispositione legū, in quib. magis oportet considerare sensum, quàm verba. l.quoniam indignum.inf.de testa. Doctrina est Bal.in l.fi.§.omnem. infra de adminiſt.tuto.vbi dixit sufficere impleri per ęquipollens, ergo si satisdat de iudicio sisti, & de re non baratanda, sed restituēda lite finita, satis erit, quamuis formula illorum verborum sine aliqua procrastinatione non adijceretur, & nihil melius ad ꝓpositum adduci posset, vt ostendam in vltimo argumento. Secundò, quia glo.in d.l.si fideiussor.in fin.in verbo satisdatio, magistraliter ponens formam satisdationis continentem duo, & vtrūque probando, scilicet de iudicio sisti, & de re non baratanda, non facit mentionem de verbis sine aliqua procrastinatione. Et pro hac bene facit verbum Bal.in l.fi.inf.qui.ad liber.procla.non licet. Ibi, aut fuit idoneè cautum de restituendo, & tūc cessat sequestrum.d.l.si fideiussor.§.fi. ꝙ est bene no.secundum eum. Et sic non requirit appositionem illorum verborum, sine aliqua procrastinatione. Sic etiam Spec.in titu.de satisdatione. §.dicto.in prin.& Salic.hic dicentes præstita satisdatione de iudicio sisti & re non baratanda, sed conseruanda & præstanda, hoc est de non baratanda, de illo loco ad alium non ducendo, sed de repręsentando quoties opus fuerit, vt declarat Spec. Tertiò me mouet verbum Ang.in d.l.si fideiussor.§ fi.notans glo. ibi, ꝙ sequestrum satisdatione præstita secundum glo.ibi, de iudicio sisti & re non baratanda incontinenti reuocatur, & ita di- 70 cit practicari. † Vltimò moueor: quia sic videmus, ꝙ tutor promittere debet suscipere defensionem pro pupillo sine vlla dilatione specialiter.d.l.fi.§.omnem. & tamen sufficit si promittat vtilia facere & inutilia prætermittere, & pupillum indefensum nō relinquere, satisfit formæ tunc traditæ in d §. omnem. quia istud ęquipollens est, vt declarat dominus Alex. in l.prætor ff. de noui oper. nunc. & melius consil. 131. incipien. ponderatis his, & ita semper tenui. Et sine dubio procedit secūdum communem practicam satisdatione præstita per illa verba secundum formam iuris & statutorum, ut sentit D.Alex. in apostillis in d. l.litibus.

71 **Vigesimò** Quæritur † an per sequestrationem amittatur possessio rei sequestratę. Cy.hic mouet istam quæstionem. Et concludit, ꝙ in voluntaria possessio transfertur in sequestrarium, sed in necessaria iudex non intendit priuare alium possessione sua in dubio, quem sequūtur Bal. & Salic.hic, & communiter doc.Bart.& doct.in l.interesse puto.ff.de acquir.possess. Doc.canonistæ in d.cap.2.legistę in d.l.si oleum.Pet de Anch.& Cardi.Flo.in clem.j.de sequestr.poss.& fruc.glo.& doct.in d.c.examinata.de iudi.Ange.Aret.in d.l.imperatores.§.fi.per glo.& doct.in d.l.licèt.

72 **Vigesimoprimò** Quæro, † pone suspicio est de aliquo, ne fugiat, & possidet bona immobilia, si absens erit, poterit illa vendere, quo remedio succurratur Bartol. pulchrè per tex. ibi, in l.de pollicitatione.ff.de pollicita. decidit, quòd iudex poterit interdicere alienationem bonorum immobilium, sicut posset bona mobilia sequestrare. idem voluit Alberi.& Bal. in d.l.si fideiussor. §.fin.quod est not.in practica.

73 **Vigesimosecundò** Quæro † quia quotidie in instrumētis apponit clausula, ꝙ si non satisfecerit de debito creditor propria auctoritate capere, saxire, sequestrare & insolutum accipere. An vigore istius conuentionis poterunt bona sequestrari. Solus practicus Papiensis in d.opere decidit ꝙ sic: quia lex potest sequestrum inducere, ergo & conuentio hominis. l.non impossibile.ff.de pac.glo.in rub.de decre.curio. Secundò: quia conuentione hominis potest detineri persona.l.j.& ibi no.qui bo.ce.pos.& in l.ob ęs.de actio.& oblig. ergo fortius super sequestratione bonorum. Ego credo contrarium per ea, quæ voluit Ang.in l.nemo potest.de legat.j.vbi dicit, ꝙ si per partes conueniant, ꝙ debitor possit personaliter & realiter conueniri, & capi auctoritate propria creditorum vel iudicis, ꝙ per hoc, nec per creditorem, nec per iudicem capi, aut carcerari poterit. Tum quia de- 74 bitor non est dominus membrorum suorum. † Tum quia partes etiam non possunt facere, quin ordo iudiciarius & eius solennitas seruari debeat.gl.no.in clem.j.in verbo, necessario.de verb.sig.in c.fi.de re iudi.lib.6.l.j.C.de execu.rei iudi.glo.in c.de causis.de offi.deleg. Docto. in auth.offeratur sup.de litis cōtest. Sed de iure non potest inchoari processus ab executione, sed requiritur, ꝙ procedat libellus, litis contestatio & sententia.l.si cum nulla.de re iudi.& d.l.j. Et ad capturam non potest veniri, nisi præcedente libello & citatione.dic.l.consentaneum, & ibi Bar. idem Bar.in l.cum ex eo.ff.ad l.Iul.pec. Et idem in qualibet 75 executione.l.meminerint inf.vnde vi. † Et sequestratio dicitur executio. Et si dicatur, immo partes possunt sibi dare licentiam inuicem ingrediendi bona propria auctoritate.l.3.de pigno. Respondemus, ꝙ in his quæ fiunt sine iudice, procedit illud: sicut possunt dare arbitratori licentiam procedendi non seruato iuris ordine.l.si societatem.§.arbitrorum.pro socio. Doct.in c.quintauallis.de iureiur. Sed in his quæ fiunt in iudicio secus: quoniam per pacta non possunt tollere partes ordinem iudiciariū, & sic ius publicum.l.ius publicum.ff.de pac.Io.And.& doc.in cap.j.de libelli obla. Et bene facit, quod voluit Inno.& Host.post glo.in c.pe.& glo.de offi.deleg. Vbi dicunt, non valere conuentionem, ꝙ si debitor in termino non soluerit, possit excommunicari citatione & contumacia non præcedente, & 76 sic non seruata forma.c.sacro.de senten.excom. † Nec est bonum argumētum de pacto ad statutum: quia illud procedit negatiue non autem affirmatiue, vt declarat Bart.in l.omnes populi.ff.de iusti.& iure. Bald.in l.programma.infra commi. vel epis. Barto.in l.alia.§.eleganter.ff.solu.mat.text.not.in l.fin.in fi.inf.de fideiusso.

77 **Vigesimotertiò** Quæro † pone in casu ꝓmisso, facta sequestratione fructuum, qui sunt tempore perituri, quid debebit fieri. Bart.mouet q.in d.l.interesse.idem Bart.& docto.in d.l.si oleum.Inno.in c.fi.de sequestra.pos.& communiter decidunt omnes, ꝙ debent vēdi, & pecunia in sequestro poni, immo si non distraheret, & deuastarentur, imputaretur sibi, vt declarat Ang. Aret in d.l.Imperatores.§.fi.facit.l.is cui.§.quæri poterit.ff.vt lega.no.ca.l.fi.ff.de requi.reis.& d.l.litibus.idem Salic.hic, & ita tenet Practicus Papien.in dicto opere suo.

78 **Vigesimoquartò** Quæro † an iudex possit salarium constituere sequestrario. Non memini me legisse nisi Bald.in d.l.si oleum.& Ang in d.l.interesse.vbi dixit, quòd iusta causa est constituendi salariū, quando iudex videret sequestrarium versari in damno, aut sibi afferri tedium, argu.l.j.de præben.sala.lib.10.& l.mulier ĩ opus salinarum.ff.de cap.& postlimi.reuer. Nimirum quia sequester in nullo damno neque incommodo debet versari.l.fi.circa fi. inf.de bo.aucto.iud.iu.pos.& ibi Ang.& docto. colligunt, ꝙ sequester ratione officij sui nullum debet pati detrimentum aut iacturam. Facit qđ no.Bart.in d.l.litibus.& gl.in d.cle.j.in verbo restituat. Fallit tamen decisio præsentis quæstionis, vbi facta esset cum hac conditione, quòd rem sequestratam & fructus redderet vincenti: quia tunc nihil vendere poterit, nec conuertere pretium in vtilitatem rei, vel illud pretium retinere in sequestrū, per text.not.in l.ait prætor.in fi.ibi, sine permissu.ff.de iu.delib. Et ideo omnia & quæcunq; expendiderit in conseruatione rei sequestratę imputāda sunt sequestrāri, & nō sequestrario. Ita Ang.ibi.Imo.ẜm Sali.hic, si nō habet domum sufficientem pro custodia rei sequestratę, pōt vnam conducere expēsis fructuum, vel rerum.l.is cui.§.qui legatorum.ff.vt in pos.leg. Et 79 sic patet, quod dixi, quod non est propriè officialis: † quia iudici non potest constitui salarium.glo.in l.de iure.ff.ad municip.

80 **Vigesimoquintò** quæro † an in casibus vbi potest fieri sequestrum, iudex possit illud facere apud duos sequestrarios. Ioan. And.singulariter in addi Spec.in rub.de sequestr.poss.& fruc. decidit apud vnum tantum sequestrari posse, qđ est not. Et sequitur D.Car. in d.clem.j.ver.vigesimoquartò quæro. Subijciens ꝙ ex causa, vt mortuo primo vel male gerente, vel administrare volente poterit iudex alterum subrogare. Alleg.Io.Andr.in addi.in §.j. in tit.de sequest.pos.& fruc.

81 **Vigesimosextò** quæro † pone ꝙ iudex sequestrari fecerit cōsentientibus partib. an sequester possit rem sequestratam restituere ad mandatū solius iudicis. Bal.in l.fi.inf.de bon.aucto.iud.possid. decidit, quòd cautus debet esse sequester, ne reddat nisi causa cognita, idest citata parte. Secus si factum fuisset ex solo mādato iudicis absq; consensu partis: quia ad mandatum solius iudicis poterit restituere secundum Bal ibi. Sed pone emptor rei cui non est promissa euictio, promiserit soluere pretium ad pascha nolens seu non valens pretium soluere, supposuit amicum mouentem litem super dicta re vēdita ad hoc ne possit dicere, nolo pretium soluere nisi sibi de euictione caueretur. Sciēs forte ꝙ venditor satisdare non poterit propter impotentiam.l.pen.§.fi.ff.de peri.& commo.rei vendi.l.si post perfectam.inf.de euictio. Quod erit remediu m aduersus hanc cautelam. Duplex dari potest remediū. Primò, ꝙ venditor dicat, ꝙ emptor malitiose fecit moueri litē, & sic suspectus est. Et sic erit in arbitrio iudicis ęstimare, an suspectus sit, & sic an cauere debeat.d.l.si fideiussor.§ fi.in 82 verbo, sederit, cum glo.dicentem in animo iudicis. † Et sic bonum est habere in hoc iudicem fauorabilem ẜm Ang.& Imol. in l.j.§.stipulationum.ff.de præto. stipul. quod est not. Secunda datur cautela per glo.in l.atqui natura.§.cum me absente. ff.de nego.gest.Bal.in l.si traditio.C.de actio.empt. ꝙ venditor petat compelli emptorem ad iurandum, an sibi litem moueri fecerit. Istam cautelam tradidit Ang.in dic.§.stipulationum. quia homines sunt valde proni ad iurandum. Posset dici, quòd nemo præsumitur immemor salutis ęternę.l.fina.C.ad l.Iul.repetun. Sed posset respōderi, si fecit moueri litem & calumniose: certe date vno inconuenienti, ad secundum facilis est aditus. l.ratas.infra de rescin. vendi.

DO. IOANNIS BAPTISTAE CACCIALVPI

De Sancto Seuerino,

De debitore suspecto & fugitiuo.

CVm viderem sępissime iudices & officiales egredi terminos iuris & ęqui, in decernendis capturis cōtra debitores assertos, de fuga suspectos, & fugitiuos: & hmōi disceptatio in partibus istis propter fines propinquos vicinorum quotidiana sit: nam siue hinc discedentes illuc confugiant, vel econtra, huc se recipiant: & ea propter curent diligentes creditores præuenire fugam: mecum ipse volutans, otium fugare decreui: & breui compendio hoc genus disceptādi a maioribus nostris sparsim & imperfecte examinatum, nobiscum cōferre, vt mutua disputatione veritatem inuestigemus: & propter hanc rei huius digestionem, saltem detur mihi occasio in præmissis altius speculandi, longeq; melius erit diebus festis, in huius rei cognitione versari, quàm vagari, vt quidam scholares faciunt, contra quos dixit Odof.in l.diuus.ff.de fer.antiquum fuisse prouerbium, scilicet, Chi ogi fa festa, non sa mai codico ne digesta. Item vagus scholaris nunquam efficietur magister, vt dicit glos. not. in l.j. C.de tyro.lib.10.& qui parum studet, parum scit: dicit glo. prima l.vnicuiq;.C.de proxi.sac.scri. lib.11. Item non sufficit stare in studio: sed oportet studere, vt est text. optimus, vt in l.si quis ante.ff.de acqui.posses. Item scholares si de domo non exeunt: tamen frequenter iocantur, & sero ad libros redeunt, dicuntur vagantes & errantes. Nec gaudent priuilegio scholarium, vt in terminis dicunt Ricard.& Rapha in l.quis sit fugitiuus.§.erronem.ff.de ędil.edic.& habetur per doct.in l.sumptus.de sac.san.eccl.& in d.l.j.de tyro.& in l.scriniarios.de re mil.& p Can. in c.qđ clericis.de fo.compe.& per Archi.in proęmio sexti.

Hic tractatus qui inscribitur de debitoribus suspectis & fugitiuis, ex infrascriptis.16.q.principalibus dispici poterit.

Prima, Quis dicatur suspectus de fuga seu fugitiuus.

Secunda, Ad cuius requisitionē, petitionem, seu instantiam possit captura decerni.

Tertia, Pro qua causa seu debito possit capi.

Quarta, A quo possit decerni captura seu capi.

Quinta, Cōtra quē possit dicta captura decerni aut exerceri.

Sexta, Qualiter iudex se habere debeat a quo petitur cōmissio capturæ.

Septima, Vbi capi possit.

Octaua, Quando & quo tempore possit capi.

Nona, Quare & ad quem finem capiatur.

Decima, Ad quid teneatur impediens capturam occultans seu opem dans fugę.

Vndecima, Quid fieri debeat per captū, vt carcetes euadat.

Duodecima, Quanto tempore possit retineri per capiētem.

Tertiadecima, Ad cuius petitionem sit relaxandus.

Quartadecima, Si captura fuerit non bene concessa, vtrum possit quouis modo creditor indemnitati prospicere.

Quintadecima, Vtrum per huiusmodi petitionem capturæ, & capturam, videatur cępta lis coram illo iudice, & inducta sit litis pendentia.

Sextadecima, Quędam generalia, quæ in præcedentib. non fuerunt, annectemus.

S V M M A R I V M.

1 *Fugitiuus is dicitur, qui vt se domino cęlaret extra eius domum causa fugæ moratur.*

Fugitiuus nemo est dicendus, nisi ex animo in aliquem actum extrinsecum sit egressus.

2 *Seruus fugiens ab eo cui per dominum fuerat commodatus, & ad dominium reuertens, non dicitur fugitiuus.*

Carceratus de carcere exiens & ad domum potestatis veniens, an incidat in pęnam.

3 *Carceres euadens qua sit plectendus pęna, si sponte ad potestatis domum venerit.*

4 *Rustico prætoris album corrumpenti non penitus parcitur, sed mitior pęna infligitur.*

5 *Fugitiuus dici potest, qui se occultat, vt occasionem fugæ nactus aufugiat.*

6 *Abscondens se animo fugiendi, fugitiuus est censendus.*

7 *Associans aliquem, qui inimicum sibi obuium occidit, quando teneatur.*

8 *Associans alium in itinere, si perpendat eum machinari aduersus dominum, vel rempublicam, quid facere debeat, vt pęnam euitet.*

9 *Debitor quare & quando de fuga suspectus dici possit.*

10 *Mercator quis de iudicio sisti satisdare teneatur, & quis non.*

11 *Suspectus de fuga quis teneatur, iudicis arbitrio committitur.*

12 *Suspicio fugæ ex quibus indicijs colligi possit.*

13 *Falliti in omnibus suspecti sunt & infames.*

14 *Possidens immobilia quando de fuga suspectus a lege præsumatur.*

15 *Accusatus de crimine si captus fuerit, in vinculis teneri debet, donec de causa cognitum sit.*

16 *Suspectus de fuga in quo differat a debitore fugitiuo.*

Quęro igitur primò. Quis dicatur suspectus de fuga seu fugitiuus? Ad quod rñdeo, ꝙ gñaliter loquendo, fugitiuus diffinitur in l.j. §.fugitiuum.ff.de ser.fugi.& in l.quid sit fugitiuus. per totam legem.ff.de ędil.edic.& in l.fugitiuus.ff.de verbo.sig.& hr̃ in l.j.C. de ser.fugi. pro quorum iuriū declaratione aliquid videamus, ꝙ in materia nostra non erit inutile, & aperiet intellectum ad 1 multa. † Fugitiuus igitur est, qui extra dñi domum, fugę causa quo se a dño celaret, mansit: vt diffinit Vlp.in d.l.quid sit fugitiuus.in princ. Celsus autem fugitiuum quoq; scribit, eū qui ea mēte discedit, ne ad dñm redeat. Cassius quoq; scribit fugitiuū esse, qui certo proposito dñm reliquerit.s nunq̃ redeundi, vt d.l.quid sit fugitiuus.versi.Celsus.& versi.Cassius. Iulianus adiecit fugitiuum ferè animi affectu, intelligendum esse, id est quia non habebat animum amplius redeundi: nō vtiq; a fuga.s.sola; vt in versi.itē apud Iulianum.ead.l.quis sit fugitiuus. Quos text. ibi doct.dicunt menti tenendos pro statutis & bannis de fugitiuis loquentib. Patet ergo, ꝙ nemo dr̃ fugitiuus, nisi ex animo egressus in aliquem actum extrinsecum. & est ratio secundùm Bald.vt sup. quia esse fugitiuum est ex vitio animi: & ideo requiritur animus & propositum delinquendi. Ex prædictis iuribus cognoscere possumus, vtrum monachus sit fugitiuus, an nō: & per ꝯñs vtrum sit apostata: ẜm Bald. subdit ibi text.in d.l.quid sit 2 fugitiuus. glo.idem probat in d.versicu.apud Iulia. ꝙ † si seruus alicuius per dominum commodatus fugisset ab illis, & ad dñm venisset, non est dicendus fugitiuus, quem tex. quidam dicunt ibi perpetuò menti tenendum, dicentes quòd ibi est casus, ꝙ ille qui euasit carcerem, & exiuit, & ad domum potestatis venerit, ꝙ in nullam pęnam inciderit: quia nō dicitur fugisse, qui ad dominū fugerit: & ita refertur fuisse de facto decisum ꝑ illum tex. allegant etiam bonum tex.in l.milites agrum.§.desertorē. & §.fi.ff.de re mili.& qđ no.per Sali.in l.si propter insidias.C.q accusa.non pos. Pro quo vltra eos facit text.institu.de re.diui.§. in his.& quod no.per glo.in clem. pastoralis.de re iudic.& per do.Flor.in sua disputatione, quę incipit, ingsitus. Aduertēdum

3 tamen puto; nam istud videtur limitandum: † licèt enim nõ sit puniendus pęna fugitiui carceres euadentis: esset tñ puniẽdus aliqua pęna leuiori pro carceris exitu seu fractura, pro modo culpę. tex. est singularis ad propositum in l. si adulterium cum incestu § imperatores ff. de adul. quem semper tene menti, per quem Bal. in quadam sua repetitione in l. cunctos populos. de sum. trini. & fid. cath. dicit, ꝙ si ad substantiam criminis & ad substantiam alicuius delicti requiratur dolus; vt in furto: licèt cessante dolo cesset pęna ciuilis, ut l. inter omnes §. rectè. ff. de fur. pęna tamen criminalis omnino nõ deerit, sed imponetur non pro delicto consumato, sed vt pro attentato, vnde dicit, ꝙ in l. si qs id quod. de iurisdi. om. iudi. † si rusticus corrupit albũ,
4 dato ꝙ ei parcatur quò ad integram pœnam ibi positã: tñ non omnino parcetur, sed leuiter castigabitur arbitrio iudicis, qđ no. Bart. in l. j. ff. si qs testa. lib. esse ius. fue. & in l. aut facta. § delinquunt. ff. de pę. & Cyn. in l. si quis non dicam. C. de epis. & cleri. & ad d. l. si quis id quod. ibi nullus tangit quinimmo do. meus ibi tenet, ꝙ etiam ꝓ lata culpa in terminis illius edicti dolum requirentis & fraudem non puniatur aliqua pęna. & idẽ tenet in l. j. C. si aduer. delic. Cuius contrarium videtur verius, vt prædicti. & vide dicta in l. omnes populi. in 6. q. princ. circa interpretationem restrictiuam. ff. de iusti. & iure. & in l. si fugitiui. C. de ser. fugi. & eundem in l. j. ff. de leg. & Abb. in c. 2. de consti.
5 † Prosequendo rem dico, ꝙ etiam is qui se occultauit, vt fugę nactus occasionem se subtraheret, dr̃ fugitiuus, vt d. l. quid sit fugitiuus. § idem ait interrogatus. Si verò ideo latuisset, vt dñi iracundiam fugeret: tunc secus, vt ibidem. per quem text. ibi dicũt, ꝙ si quis dum esset captus a familia, vel esset incarceratus, videns iudicem, vel superiorem multum iratum, aufugit animo redeundi, tunc cum dñi ira cessasset, ꝙ non punitur, tanq̃ fugerit de carceribus, vel de manibus familiæ, quod not. Dicit etiam Bart. per illum text. ꝙ si quis aufugerit furorem familiæ potestatis, & postea citatus comparuit, ꝙ nõ dicitur fugitiuus: nec fuga eo casu induceret contra eum præsumptionem, ubi aliàs induceret in terminis. l. lege Cornelia ff. ad syll. tex. etiam in ea. l. versicu. idem ait: vt nec eum, videtur innuere illum fugitiuum non esse, qui simpliciter latuit, nisi pedem mouerit ad fugam. Sed vr̃ innuere. § apud Celsum. ver. plano. ea. l. quid sit fugitiuus. & ibi glos. † Sed responde, ꝙ qui se abscondit animo
6 fugiendi, fugitiuus est: vt ibi tenet glos. quam sequitur ibi Ray. & Albe. Item in ea l. quid sit fugitiuus. § idem Celsus. dicitur, ꝙ exiẽs de domo vt fugiat, si capiatur etiam anteq̃ exisset de fundo suo, dicitur esse fugitiuus; secus si vnum tantum pedem ad fugam promouit, vel fugere cępit: per quem tex. dicũt ibi quidam, ꝙ ille qui incepit fugere, & postea fuit captus, non dicitur fugitiuus: dicit etiam ibidem Bald. ꝙ ex illo text. versi. idem ait. nec vim, sumitur arg. ad statutum puniens fugientem ante familiã, vt intelligatur de eo qui capi non potest secundo capto, sed certe tex. in ver. præcedenti valde obstat. Nisi dicamus, ꝙ dictum Bal. procedit, quando ille fugiens captus lento passu fugiebat, quasi fugiens furorem familię: secus si celeriter, vt oĩno euaderet, & tñ fuisset captus: & ita loquitur ver. præcedens, vt est de mente glo. ibi. Vel secundo dicendum est, ꝙ in ver. idem ait. nec enim duæ negationes, vt ibi, nec eum, & ibi non esse. & sic concordat, vt l. duobus verbis. ff. de verb. sig. quod non displicet: dicit etiã text. in l. j. §. idem rectè. ꝙ fugitiuus & absentatus dr̃ se posuisse in spem cuiusdã libertatis: ita etiam allegat illum tex. glo. & doct. in ea. l. in fugam. C. ad l. Fal. de plag. vide etiã in ea. l. in ver. idem ait si seruus. tex. aureũ, per quem dicit ibi Guid.
7 de Suza. Richad. & Albericus, † ꝙ si quis vocauit amicum suũ, & non dixit ei, quid velit facere, & quò velit ire, sed petit, ꝙ eũ associet, & associauit: & ille qui eum requisiuit obuiauit inimico suo, quem interfecit, ꝙ associans dño dans auxilium ad maleficium committendum, non tenetur. Sed Rapha. ibi distinguit, ꝙ aut iste associans, dum vidit illum uelle interficere inimicum suum, aufugit vel recessit, & tunc teneatur, per text. in d. ver. vbi probari dicit distinctionem illam, quam credo verã, sed ex ꝑsentia sit aduersarius factus timidior, & ipse audacior, no. in c. continentia. de cleri. percus. cum tunc dicamur opem dare secus si is qui esset cum interfecto, aut interficienti prohibuisset: cum tunc non dicamur opem dare, & istam puto fuisse mentem præfatorum doc. Alb. & Richar. quod facit ad ea quæ dicuntur inf. q. 10. & est profecto mirabilis tex. per quem deter
8 minari potest † ꝙ si quis vocauit amicum, vt associet eum, aliter causa non expressa, & in itinere iste perpenderit, ꝙ machinabatur aduersus dñm, vel rempublicam suam, si quidem cõmoditatem habuit recedendi & significandi, & non fecit, puniatur: si autem redire non potuit & significare, excusetur. Inquantum autem attinet ad præmissum tractatum quem aggressi sumus, videlicet quis dicatur suspectus de fuga, seu fugitiuus debitor, alia indagatione opus est, Glossator igitur noster Accur. cuius authoritati est magis credẽdum, cum iura melius cęteris intellexit, vt attestatur Bar. in consilio, quod incipit. factũ super quo consiliũ. a cuius etiam determinatione non est recedendum, qñ pedes firmat, si in dubio sum, vt pulchre dixit Iac. But. in l. j. C. qui pro sua iuris. sicut no. dixit in l. si fideiussor §. fi. ff. qui satis. cog. ꝙ aliquem suspect. faciunt nõ possidere immo-
9 bilia. l. si creditores. ff. de priui. credi. † Debitor igitur potest dici suspectus: quia in loco vbi conueniri potest, & speratur conueniri, non possidet immobilia aliqua, ſm gl. vel non possidet tãta immobilia, in quę cadat tanta affectio possessoris verisimiliter, quæ tollat suspicionem fugę. Ratio enim, quare possessio immobilium solet excludere præsumptionem fugę, est ꝓpter affectionem, quam reus verisimiliter habet circa res immobiles: quia in rebus solidis probabiliter cadit affectio: non autẽ in rebus mobilibus, vt l. si chorus. de leg. 3. Non enim sufficit ad excludendum præsumptionem fugæ, ꝙ debitor possideat minimam rem immobilem, aut minimam crustam terrę; nec requiritur, ꝙ possideat immobilia ęquiualentia debito, de quo agitur, sed sufficit possidere tot, aut talia, ꝙ considerata eius affectione ad illa, cesset verisimiliter suspicio fugę ſm Cyn. in d. l. sciendum. q. 2. vbi hoc tenent Bar. Bal. Ang. & communiter scribentes, vt tenet Cyn. in l. j. C. vti possi. opp. 2. Et ideo Ang. &
10 Moder. referunt † ꝙ mercator possidens multa immobilia, & habens intricata nomina debitorum, cui de facili non est recessus possibilis propter multitudinem mercantiarum, vel grauitatem ipsarum, non tenetur satisdare de iudicio sisti: quia lex non habet eum de fuga suspectum. Similiter si possidet multa mobilia, quæ de facili occultari non possunt, vel inde moueri, vt magna supellectilia, vel magnam apothecã habet in platea: dicit Bar. propter quæ sit verisimile, ꝙ non sit recessurus, nõ est
11 habendus suspectus de fuga, ſm doct. ibidem. An † aliqs sit censendus de fuga suspectus, relinquendum videtur arbitrio iudicis: qui considerans circunstantius arbitratur, vtrum sit pręsumptio fugę cõtra eum, de quo agitur, & hoc fortè voluit dicere iurisconsultus magistraliter in d. l. si fideiussor. § fi. ibi, si hoc iudici sederit, de quo inf. 6. q. prin. & est gl. in l. in omnib. ff. de iud. versi. iusta causa. hinc reperi superioribus annis fuisse consultũ & iudicatum in partibus Lombardię, ꝙ syndicus vniuersitatis conuentę non tenebatur de iudicio sisti satisdare, q̃uis mobi-
12 lia non possidet quia ꝯ ipsum non est suspicio fugę. † Colligitur etiam interdum hæc fugæ suspicio ex aliis signis & indiciis: puta quia iam cępit componere sarcinulas, vt in simili habetur in l. ab hostibus. §. fi. ff. ex quib. cau. maio. vel apparent alia signa recessus, vt in simili dicitur in auth. omnes peregrini. C. cõmu. de succes. & in auth. habita. C. ne fil. pro pat. & per Bar. in tracta. represalia. q. 6. prin. In versi. sed quæro. & in ver. ad septimum. & dicetur inf. q. 9. & est tex. optimus ad propositum in l. quæsitum. ff. de pig. quem ad hoc no. Bal. in rub. C. de reuo. his quæ in fraudem cred. vbi subdit, ꝙ Bar. nullam bonam. l. ad hoc pro-
13 bandum allegauit. † Illud scio, ꝙ omnis coniectura crescit cõtra fallitos, qui sunt faciles ad mẽtiendum, sunt etiam infamissimi, qui voce antiquissimæ legis dari deberent creditorib. lacerandi: adeo ꝙ propter dolum suum non debent habere beneficium cessionis, quod est subsidium miserorum, non præsidium dolorosum, vt inquit Bald. in consil. quod incipit, super libris. arg. no. in l. j. C. qui bo. ce. pos. & l. fi. §. fi. quæ in frau. cred. & l. pe. de iur. do. & l. si quis ex argentariis. ibi, humilis & deploratus. ff. de eden. cum simi. Item si fallitus: ergo fraudator. sic enim lex vocat eum, & appellatur ęditum fraudatorum: quia a communiter accidentibus falliti sunt fraudatores, vt inquit Bal. in cõsi. in q. domini Mediolani. † Nec etiam omittendum, ꝙ si qs pos-
14 sidet immobilia, quæ sua natura releuarent possessorem a satisdatione de iudicio sisti: & consequenter a præsumptione fugæ: si fuisset in ius vocatus, & fuerit contumax, censetur iterum futurus contumax, & habetur a lege suspectus, ꝙ nolit sistere, & ideo cogitur satisdare de iudicio, tanq̃ suspectus de contumacia, vt dicit gl. no. in auth. de exhib. reis. in §. si verò. in versi. fideiussionem. quam omnes sequuntur in d. l. sciendum. & Bar. etiam ponit in l. hoc autem si. inf qui. ex cau. in pos. eatur. Pro qua optime facit tex. ĩ l. de die. ver. planè. ff. qui satis. cog. & tex.
15 no. in l. lex Corne. ff. ad sylla. † vbi quis accusatur de aliquo crimine: si postea capiatur, semper debet retineri in vinculis, donec de causa cognoscatur etiã si paratus esset dare fideiussores, aliàs datis fideiussoribus euitasset vincula, vt l. 2. de cust. reo. facit c. prout. de do. & contu. Crescit igitur præsumptio legis, quę vnumquemq; debitorem reum appellat fugientem, vt l. properandum §. si autem. C. de iud. contra illum qui solitus est fugere: per prædicta bene facit. l. non omnis. §. a barbaris. ff. de re milit. & regula iuris, semel malus semper præsumitur malus. &
16 in l. 3. ibi: nisi semel. C. de epis. aud. † Illud interesse puto inter suspectum de fuga, & fugitiuum debitorem: nam supectus est quis, anteq̃ fugere incipiat, aut latitare se præparat, aut suus animus ad fugam dispositus aliter patet, seu a lege præsumitur: fugitiuus autem est, qui in ipso actu fugę vitium mentis deduxit, vt probatur ex præmissis, iuncta l. fugitiuus. ff. de verbo. signif. quod tene menti: quia a nemine reperio declaratum.

S V M M A R I V M.

1 Captura ad cuius instantiam aduersus debitorem fugitiuum decerni possit.

2 Con-

2 Consequens si concedatur, omne antecedens necessarium ad illud concessum censetur.

3 Procurator ad lites & causas sententiã executioni mandari petere nequit.

1 Secundò principaliter quæro † ad cuius petitionẽ seu instantiam possit captura decerni contra debitorem fugitiuum, aut de fuga suspectum. Et quidem ad instantiam creditoris, vel sui procuratoris: tamẽ quia procurator omnia facere põt, quę non inueniuntur prohibita: vt l. j. §. vsus. ff. de procu. Et formaliter habemus glo. istud decidentem in l. j. C. vbi quis decu. vel cohor. quam tene menti: & vna cum d. l. j. quæ sępius allegatur in hac materia per doc. vt patebit in quæstionibus inf. dicendis. vtrum autem sufficiat, ꝙ talis procurator habeat mandatum ad lites & ad causas, vel ad agendum, opinor ꝙ sic, arg. l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. ff. de procurat. & l. 2. ff. de iur. omn.
2 iud. cũ si. † quia concesso consequenti, videtur concessum esse omne necessarium antecedens, vt l. quamuis simpliciter. C. de fideius. cum simi. Item quia iste facere potest capi, vt sistat in iudicio, & satisdet de stando iuri, & sic mandatum ad hoc extenditur. Item iste casus non est numeratus inter casus requirẽtes speciale mandatum, quos ponit Spe. in tit. de procur. §. j. ver. itẽ op. & Io. And. in c. qui ad agendum. de procur. lib. 6. & Bal. enumerauit in quodam consi. Nec prædictis ob. quod dicunt Bar.
3 & scribentes in l. hoc iure. ff. de solu. vbi dicunt † ꝙ procuratores ad lites & causas, vel ad agendum constitutus, nõ potest petere, ꝙ sententia mãdetur executioni: q̃a hic nulla petit̃ executio sententię iam latæ, vel iudicij finiti, sed præparatũ futurum iudicium, vnde eius potestas non est finita, vt ibi, vide latius per docto. in l. si procurator. ff. de procur. vbi egregie loquitur Pau. de Cast. ad illam. l. hoc iure. & vide quæ dicentur inf. 6. q. prin.

S V M M A R I V M.

1 Captura pro qua causa contra debitorem suspectum aut fugitiuum decerni possit.
2 Captura an peti possit & decerni pro debito in diem, cuius dies nondum aduenit.
Captura decerni non potest, nec peti pro debito quantitatis minimæ.
3 Syndicus non tenetur denunciare leuissimam cutis scissuram, stante statuto denunciandis percussionibus sanguinolentis.
4 Scholaris pro doctore non potest legere.
5 Trangressus in modico non est vituperandus.
Debitor paruæ quantitatis non potest capi vt de fuga suspectus.
6 Fur nocturnus impune occidi potest.
7 Pretium vile quod dicatur.

1 Tertiò principaliter quæro † prò qua causa siue debito possit captura decerni contra debitorem suspectum aut fugitiuum, aut captura exerceri, hæc quæstio diuiditur in plures. Et in primò, vtrum pro debito conditionali ante conditionis euentum. Et certe etiam debitor ex iusta causa cauere cogitur, vt est casus in l. in omnibus. ff. de iudi. Iusta autem causa quæ sit, relinquitur arbitrio iudicis: vt ibi dicit glo. 2. & Ang. exemplificat, qñ debitor incipit esse de fuga suspectus propter culpam suam: secus si absque culpa. & hanc docto. dicit habere in l. si creditores. ff. de priui. cre. quæ sit in præbẽda cautione prædicta cum fideiussione, vel pignore, possit creditor in possessionẽ mitti, & debitor detineri & capi: vt per doc. in d. l. in omnibus. quæ lex non solũ habet locum in contractibus & iudicijs bonę fidei, vt loquitur, sed etiam stricti iuris, subsistente iusta causa: & est casus in d. l. si creditores. & vbique per doct. communiter, & in l. in poss. ff. ex quib. cau. in pos. ea. vbi per glo. & Barto. & in l. 2. ff. sol. mat. & in l. dedi. in prin. ff. de condi. ob cau. vbi per scribentes, & hr̃ in l. pe. C. de oper. lib. quę lex in omnibus habet locum, etiam in dona. causa mort. casus est singu. in l. Seia. versi. bonę fidei. ff. de dona.
2 cau. mor. † Secundò, vtrum pro debito in diem, cuius dies nondum venit, possit captura peti & decerni, & ille satisdet: & certum est ꝙ sic, subsistente iusta causa suspicionis, quæ post emerserit: ita determinat gl. ordi. in l. quæsitum. ff. de pig. & ibi tenet Bar. & Bal. non solùm in debito in diem, sed in conditionali, quod no. Tertiò, vtrum pro omni debito cuiuscunq; quantitatis etiam minimę. & dicas ꝙ non: ar. glo. no. in auth. minoris debito. C. qui da. tu. pos. & est glo. j. quæ allegat bona iura. & ita determinat Bal. in indiuiduo, in auth. sed iam necesse. per glo. ibi. C. de do. ante nup. & no. in l. j. ff. si cer. pet. bene facit, quod dixit Bal. in rub. C. de reb. cre. & bonus tex. in l. si tñ. §. fi. & l. j. §. ꝓinde. & §. vitium. ff. de ędil. edic. hinc dixit Bal. in l. si prædium. in prima col. 2. q. 3. C. de ędi. act. ꝙ modicum vulnusculum nullum
3 in se habet delictum: vt d. §. in tantum. † Et ideo si statutum dicit, ꝙ syndici teneantur denunciare percussiones sanguinolentas, non erit denuncianda, qñ fuit leuissima cutis scissura: & consequenter etiam refert, ꝙ leuis scrafficatura non dr̃ vulnus, & si in platea esset de vulnere pęna manus: certe pro tali vulnusculo non imponetur tam atrox pęna: cum nõ pateretur infirmitatem, vt l. qui clauum. ff. de ędil. edic. erit igitur dicto casu pro vulnusculo imponenda pęna non ordinata per statutum sed arbitraria, vt dicit Angel. in l. extat. ff. quod met. cau. licèt Alb. & Raph. in l. j. §. sciendum. ff. de ędil. edi. dixerunt, ꝙ forte non est securum recedere a verbis statuti: tenendum videtur, ꝙ dicit Bal. & Ang. in d. §. sciendum. & l. ex hac. ibi: vt non deformitatis ratio. ff. si quadr. paupe. fec. dica. & ibi per Floria. in l. j. §. pen. ff. ad sylla. & per Ang. in l. quæritur. §. fi. ff. de ędil. edic. & l. si vacantia. C. de bo. vac. lib. 10. & in l. si pignus. ff. de fur. & pulchrè ꝑ Ang. de Aret. in suo opusculo maleficiorum, in glo. in versi. alia percussione. in vlti. q. bene facit quod no. in c. cum illorum. de sen. excom. in glo. singu. ibi, & quod no. in c. peruenit. eo. tit. & insti. de iniur. §. seruis. ad idem quod no. per Io. And. in c. cum in contemplatione. de reg. iur. in nouella. & Bald. in l. obseruare in fi. 1. col. C. quorum app. ad quod no. scripsit Bart. in fi. in l. leuia. §. pen. cui adde Socin. in rub. C. de fabri. lib. 10. vbi etiam no. Bar. ad idem etiam vide, quod no. Inn. in c. j. quod met. cau. & refert Bal. in rub. de rescind. vend. de paruo dolo. vide etiam in simili tex. & ibi Bar. in l. senatus. §. Marcellus. de leg. j. adde Bald. in l. j. §. 2. ff. nau. caupo. stab. Ad idem in simili vide tex. & Bar. in l. decurio fortunam. C. de decur. lib. 10. & bonum tex. in l. j. in prin. ff. de legi. tute. & Bar. in l. pignora. §. fi. ff. de pign. act. & in simili. l. omnimodo. & ibi no. de impen. & quod no. in l. fi. de reuo. do. C. de modica iniu. & in c. fi. de simo. de paruo dono. & 11. q. 3. c. episcopus. & vide glo. in c. j. de coniug. ser. vide etiam qđ singulariter dicit Bald. in l. si mihi & Titio. §. j. de leg. j. quẽ sequitur Ponta. in rub. de arbi. in 4. col. ad materiam l. magnam. C. de cõtrahen. & commit. stipu. vide etiam in simili no. text. in l. fi. in §. colonus. ver. ꝙ si paucis. ff. loca. & Bart. in l. pręcipimus. C. de cano. largi. titu. libr. 10. & text. not. & ibi Barto. in l. j. in fi. ff. de ven.
4 inspi. † Solet etiam dici, ꝙ scholaris non possit legere pro doctore, vt dicit gl. in l. 1. C. de manci. & colo. lib. 10. Bart. in l. parabolani. versi. excep. & ibi Bal. C. de epis. & cle. tamen posset legere pro paruo tempore: puta aliquibus diebus: aliàs nec etiã doctor substitutus admitteretur: etiam si esset ęqualis peritię, vt per Cyn. in l. 2. §. nec autem. C. de cadu. tol. & per Barto. in l. nemo est qui nesciat. ff. de duo re. nisi ĩ casu necessitatis, dicit Bal. in d. §. nec autem. nisi esset consuetudo in loco, an ille conductus erat consuetus sic facere, vt per Bart. in d. l. nemo. vidi in simili Bar. in l. alio. de ali. & cib. leg. & Bal. in l. ędem. circa mediũ. C. loca. & doct. in auth. qui rem. C. de sac. sanc. eccle. & Salic. in auth. de pęna. in tit. eo. & uide tex. optimum in l. quod in conuiuio. ff. de alea. iuncta glos. & quod pulchè uoluit per istum text. Ang. de Are. in dicto suo tractatu maleficiorũ. in uer. metidor. & Spe. in tit. de loca. §. fi. in uer. nonò quæritur. & in l. Seio. ff. de mino. & in l. idem est. ff. de dolo. & bene faciunt quæ habentur
5 in l. quæsitum ff. de re iudic. † Itẽ qui parum transgreditur, non uituperatur, ut in tex. no. & ibi Bartol. in l. quamuis. de condi. & demonst. ita consueuit allegare Bal. illam legẽ ſm Pau. de Cast. ibi, quam etiam ad hoc sępissime Oldr. ut dicit ibi Bar. circa qđ uide eundem. l. eum qui. §. in popularibus. ff. de iureiur. Vide ẽt ad materiam Bar. notanter in l. Titium & Meuium. §. altero. ff. de admi. tuto. dum loquitur de cõmunione paruorum lucrorum, per quæ concludo, debitorem minimæ quantitatis ꝓ debito tanq̃ suspectum capi non posse. quęnam sit parua quantitas, magna, uel minima, relinquitur arbitrio iudicis, ut in simili dicit glo. in auth. præterea. C. unde uir & uxor. & gl. eleganter, in l. illicitas. § tenuis. ff. de offi. præsi. in uersi. lumine. & per Bar. no. in l. si constante. in princip. ff. sol. mat. & ad prædicta faciunt.
6 † Nam licet patrono occidere furem nocturnum, ut euitet periculum rei: ut dicetur in q. illud uerum, nisi res subtracta fuerit uilis aut parui pretij: quia tunc nullo modo liceret occidere, sed nec uulnerare, argum. l. si ex plag. §. tabernarius. ad leg. Aquil. &
7 l. adulterium. §. liberto. ff. de adult. † Vile autem pretium erit unus uel duo aurei: nã in ea quantitate parcitur famę, ut l. idem est. ff. de dol. fortius morti & uulneranti parcendum erit: ita eleganter determinat Mathe. in suis notabilibus, not. 135.

S V M M A R I V M.

1 Iudex competens quis dicatur, cuius mandato capi possit debitor de fuga suspectus.
2 Suspectus de fuga captus ab incompetenti iudice non potest de incompetentia opponere.
3 Stspectus de fuga a iudice incompetenti potest capi.
4 Suspectus de fuga ferijs vel alijs legalibus iudicijs non gaudet.
5 Debitor fugitiuus aut de fuga suspectus per quem capi possit.
6 Occidere hominem quo casu liceat ob res non perdendas.
7 Furem notum & habilem ad inquirendum non licet occidere.
Furem licet occidere, quoties vertit periculum rei amittendæ.
8 Malefactor an possit capi a quolibet.
9 Malefactorem capere licet cuilibet in criminibus publicis.
10 Debitorem ex contractu fugientem capere licet propria authoritate.
11 Debitori fugienti pecuniam mihi debitam authoritate propria accipere possum.

12 Debitor

12 *Debitor fugiens quando possit capi & res sibi auferri.*
Debitor fugitiuus authoritate propria capi potest duobus concurrentibus.
13 *Debitor fugitiuus authoritate propria non debet capi, si copia iudicis possit haberi.*
Rem propriam potest quilibet auferre propria authoritate debitori fugienti.
14 *Rem mihi debitam actione personali, authoritate propria auferre possum a debitore fugiente.*
Debitorem fugientem sine re mea aut mihi debita, sed personaliter obligatum an possim capere propria authoritate.
15 *Debitor mihi obligatus sine re mea fugiens, iudicis copia deficiente potest capi propria authoritate.*
16 *Lex id in potentia operatur, quod fuga ipsa in actu.*
Debitor de fuga suspectus, quod non possideat immobilia, non potest capi authoritate propria.
17 *Creditor pignus habens a debitore, eum capere non potest propria authoritate.*
Creditor an possit exercere per procuratorem ius capiendi debitorem fugitiuum sibi competens.
18 *Maritus non potest committere alteri ius occidendi adulterum cum vxore repertum, quòd sibi competit.*
19 *Ius ingrediendi propria authoritate quod quis habet, alteri committere potest.*
20 *Mandatario licere censetur, quod mandatori licitum esse reperitur.*

Quartò principaliter quæro, a quo possit decerni captura seu capi. Hæc quæstio habet duplicem inquisitionem, videlicet qs sit iudex competens, cuius mandato possit capi. Secundò generaliter per quem possit capi. Super primo quis sit iudex compe-
1 tens in faciendo capi debitorem suspectum & fugitiuum. † Et quidem omnes ille iudex ordinarius, qui potest re citare i. personali coercione coerceri debitores sui iurisdictioni subiectos, potest hoc facere, q quibus competat, habetur per doct. in l.2. ff. de iurisdi. om. iud. & in l. imperium. eo. tit. in delegato ab inferiore a principe communiter in d.l.2. cōcludunt doct. Moder. nō licere sibi re citare, id est capi facere, arg text. in auth. vt nul. iudi. §. si verò ignoti. Circa hoc aduertendum est: nam Ponta. in d.l.2. limitat hoc, quando ageretur de capiendo illum q non esset suspectus de fuga, in eo autem qui esset de fuga suspectus, de quo nos loquimur, dicit licere, arg. l. ait prætor. §. si debitorē.
2 ff. quæ in frau. credi. † Item ex eo quia suspectus de fuga captus etiam ab incompetenti nō potest opponere exceptionem incompetentiæ: quia sicut potest capi tempore incompetenti, id est feriato: vt not. gl. elegans in l. si super. ver. fideiussionis. C. de fer. & dicetur in q.8. eodem modo, & in loco incompetenti, & a persona incompetenti: arguendo de tempore ad locum & ad personā, vt l. miles ita. ff. de testa. mili. & l. qui plures. & de vulg.
3 & pupil. & hr̃ in l. vinum. si cer. pet. & l. fi. ff. de triti. & hoc† quòd suspectus de fuga possit capi etiam ab incompetēti, vel captus de incompetentia capientis non possit opponere, tenuit Pet. de Anc. consi. 184. idem secutus est Ponta. consil. 239. vt refert & sequitur Anch. vbi sup. & hoc habetur pro notabilissimo: nec aliud allegat. idē tenuit in l. de pupillo. §. meminisse. ff. de oper. no. nun. dicens se ita consuluisse in ardua q. Florentię, & idem videtur de mente Bar. in l. j. ff. de eo quod cer. lo. in 1. q. dum dicit fugitiuum posse quolibet loco conueniri, & ar. l. j. C. vbi qs decur. vel co. & l. j. C. vbi cau. sta. secūdùm Nico. de Mat. in quadam sua disputatione. Idem videtur de mente Bal. in quodam consilio, præsuppono. & in alio, primò oportet. vbi dicit, quòd suspicio fugę facit competentem iudicem, qui aliàs non esset.
4 † Item dicit, q suspectus de fuga non gaudet ferijs, vel alijs inducijs legalibus. Angel. etiam in l. nemo carcerem. C. de exact. tribu. lib. 10. in vlti. char. suæ repetitionis dicit fugitiuum posse quolibet loco capi, in quo inuentus fuerit, argu. d.l. j. C. vbi quis decur. vel co. de quo infra dicetur. q.7. & dixi in d.l. 3. de iurisdi. om. iudi. facit ad prædicta: nam furem capere propria authoritate licet, vt inf. dicetur in sequenti membro, fortius vr̃ q per iudicem hic incompetentem: nam qñ aliquis potest facere aliquid propria authoritate, si adeatur iudex incompetens, nō vitiatur: solet ad hoc allegari gl. elegans in sti. de libe. §. serui. pro quo facit quod no. dixit Guil. de Cu. in l. extat. ff. quod met. cau. & inf. dicetur, posset forte dici, q aut loquimur de fugitiuo, & de illo qui est in actu fugę, & qui in ipso actu fugę vitium mētis deduxit, vt dixi sup. q. j. & talis possit a quocunq; iudice loci, in quo fugiens inuentus fuerit, capi: maxime si sit ordinarius in eo loco, vbi inuenitur. i. iurisdictionem haberet ipsum capiendi, si subditus esset, ita loqui vr̃. d.l. j. C. vbi decu. vel cohor. iuncta gl. ordi. ibi super versi. a iudice. vel dicit, q illa loquitur post capturam de iudice cognoscente de conditione personæ captæ non a iudice capiente, vt ibi videre potes. Aut loquimur in suspecto de fuga instanti, quæ arguitur ex probabilibus coniecturis, & sic adeundo iudicem competentem esset periculum in mora, & tunc idem, argu. l. si alius. §. bellissime. ff. quod vi aut clam. & eorum quæ infra dicentur hac eadem q. in secundo membro.

Aut loquimur de suspecto de fuga non instanti & non periculosa, puta ex eo solo deducta, quia non possidet immobilia, & tunc solum posset iudex competens, de quo vide quod dicam inf. q.7. & 8. & cogita super prædictis: quia non reperio ea a do-
5 ctoribus trite examinata, & supradicta distinctio noua est. † Sup secūdo, per quem possit debitor fugitiuus aut de fuga suspectus capi, pro huius articuli euidentia præmitte, q interdum quis est debitor ex maleficio, interdum ex contractu, si quidem ex maleficio, & tunc possum ipsum capere fugientem & vinctum ducere ad iudicem & non occidere. ita dixit Spec. in tertia parte, in tit. de accu. §. j. ver. idem forte in debitore, arg. d. §. si debitorē. & in auth. vt iudi. sine quoquo suffra. §. necessitatem. col. 3. & auth. vt nul. iudi. §. si verò quis. col. 8. illud tñ nō est ignorandum, q furem nocturnum licet propria authoritate damnum passo interficere, si non potest ipsum dimittere sine periculo suæ per-
6 sonæ vel rerum, † & sic propter res non perdendas liceat hominē occidere. & ideo si fur nocturnus subtraxisset mihi librum & fugit cum eo, secure sagittabo eum, si aliter nō possum mihi consulere pro cōsecutione rerum, vt l. furem nocturnum. ff. ad l. Cornel. de sica. & hoc in nocturno ideo est expressum, in fure diurno videtur negatum pro tuitione rerum, vt l. itaque. ff. ad l. Aquil. quia in fure nocturno frequentius contingit, q sit periculum rei amittendæ, quod tamen si contingeret in fure diurno, idem esset, scilicet pro defensione & recuperatione rei subtractæ, quam aliter consequi non possumus. Hinc dicunt doct. in d.l. furem. & in l. si. C. eo. tit. & plenius aliquo alio Iac. de Ra. in d.l. furem. q potest esse, q fur diurnus non sit notus, & e contra nocturnus sit notus, quia visus est ad lumē Lunæ, vel cum alio
7 lumine, puta candelæ. † Si ergo fur nocturnus siue diurnus est persona nota & habilis ad inquirendum, a quo possit res recuperari, licèt ipsum non occidere, sed bene licet rem incōtinenti recuperare & vim cū moderamine repellere. Si verò fur nocturnus, vel diurnus non esset habilis ad conueniendū, nec notus, tunc liceret ipsum interficere, si immineret rei amittendæ periculum, quod est no. Sed pone: fur est notus & habilis ad cōueniendum, sed si rem portaret, ego furtum passus non possem probare de furto, quid tunc fiendum? Certè dicit Iac. de Ra. in dic. l. furem. q licet interficere, ex quo imminet periculum rei amittendæ: ita tamen q semper interficiat cum clamore ad latronem. & ideo lex voluit semper interponere clamorem, vt facilius probaret, in d.l. itaque. & si iste qui interfecit, non poterit probare, q ille qui interfectus est fuit ipsum aggressus: dicit q nisi probetur, q interficiens fuerit aggressus interfectum, semper absoluetur, arg. l. scientiam. §. cum stramenta. ff. ad leg. Aquil. quæ verba tene pprio cordi. Bald. in tit. de pa. iura. fir. §. j.
8 † quærit vtrum malefactor possit a quolibet capi. & tandem dicit q in ipso actu delinquendi vel immediate potest quilibet eum capere, & iudici præsentare, vt l. capite quinto. ff. de adult. etiam si delinquens esset clericus, vt tamen præsentetur episcopo, vt no. per doct. in c. vt famę. de sent. excom. in 6. aliàs ex interuallo nemo posset eum capere sine commissione episcopi, vt no. extra de iudi. c. cum non ab homine. & per Bar. in l. si quis seruitute. ff. de fur. idē Bal. in d.l. itaq. ff. ad l. Aquil. dicit, q licet non inueniatur permissum nisi in fure & in adultero, tñ Inn. in d.c. vt famę. dicit hoc generaliter in quolibet. & ideo cōcludit
9 Bal. † q in publicis criminibus sit licitum cuilibet capere, & eius reipublicę tueri, secus in priuatis criminibus. nam si non licet accusare si iudicio, ergo multo minus capere de facto. Ang. in d.l. nemo carcerem. pe. char. dicit, q aut debitor fugiens, est debitor ratione delicti atrocioris: quia cum delinquit, fugit immediate, & tunc nedum erit licita captura illi qui tūc iniuriam passus est. sed cuicunq; licitum est delinquentem tempore criminis fugientem capere & ad iudicem ducere. l. interdum. §. q furē. ff. de fur. & d.l. capite quinto. & in auth. vt iud. sine quoquo suffr. §. necessitatem. & in auth. vt nul. iud. §. si quis vero comprehensorum. Et ita dicit seruari de cōsuetudine, q in flagranti crimine multi capiuntur & ad iudicem ducuntur, & maxime fures, & stratores, & robatores, ex interuallo nemo audet com-
10 prehendere, arg. d.l. si quis in seruitute. † Si verò sit debitor ex contractu, & tunc in primis scias q eum fugientem licet ppria authoritate capere, vt l. non solum. §. de illo. de vi. ac. & l. si quis curialis. C. de epi. & cler. & l. si seruus. C. de his qui ad eccle. con fug. & d.l. j. C. vbi quis decu. & co. & l. rem quæ nobis. ff. de acq. pos. ita dicit Spec. in tit. de accu. §. in l. ver. item secundum Marti. de Fano. Aliquando vero debitorem nostrum ex contractu vel quasi fugiētem vel de fuga suspectum, vtrum liceat nobis ppria autho-
11 ritate capere, non est ita expeditum. † Sed aduerte in primis, q debitori meo fugienti bene possum propria authoritate accipere pecuniam mihi debitā, vt in §. si debitorem. quem ita intellexit Dyn. insti. de act. in princ. 2. col. & Ray. in d. §. si debitorem. & quidam alij vbi Bar. etiam admittit, si licentiam iudicis expectare erat periculosum, an autem propria authoritate liceat eum capere per personam, glo. insti. de act. in princ. super verbo, in iudicio. determinat q sic, quod [illegible] idem determinat Bar. in d. §. si debitorem. nō vt detineatur, sed ad iudicem ducat, arg.

arg. no. in tit. de pa. iur. fir. §. j. & l. generali. C. de decu. lib. 10. & in d.l. j. C. vbi quis decu vel cohor. Idem tenet Bart. in auth. vt iud. sine quoquo suffra. §. necessitatem. per eadem iura in gl. ibi: sed Bal. in d. tit. de pa. iura. fir. §. j. distinguit cum quęritur, vtrum de-
12 bitor fugitiuus possit capi & res sibi auferri. † dic: aut res est capientis, & potest ei auferri, vt d. §. si debitorē. aut non est capientis, sed ei debita obligatione personali, & tunc potest capi ipse & res debita: tñ debet consignari magistratui ipse captus & res, arg. l. fi. C. de malefi. & mathe. Si autem aufugiat sine re, capi potest, & debet iudici præsentari, vt l. interdum. §. qui furem. ff. de fur. Angel. in l. extat. ff. quod met. cau. dicit, q debitor fugitiuus authoritate propria non potest capi nisi duobus concurrentibus, scilicet q iudicis copia haberi non possit, vt capiat: secūdò q fugiat cum pecunia creditoris: & ita dicit tenere Dyn. addit ipse Ang. tertium, scilicet q post debitum contractū sit factus fugitiuus: nam si fugitiuus seu de fuga suspectus erat ante: imputet sibi creditor qui cum eo cōtraxit, vt d l. si creditores. de quo vltimo dicetur inf. q.6 Idem Ang in l. nemo carcerem. dicit, q aut est debitum tale, q propter hoc persona debitoris possidet, vel quasi, & licitum est creditori eum capere propria authoritatē: quia in capiendo capit suum potius quàm alienum. exemplum, in curiali curiæ astricto fugiente, & ita dicit loqui d.l. generalis. C. de decu. lib. 10. C. vbi quis decur. vel cohor. l. j. Si verò est dubium propter quod persona debitoris nō possidetur, nec quasi, puta quia aliquis est debitor alterius in quantitate, vel in specie: & tunc aut debitor fugit cum specie vel quantitate debita, & potest capi, vt dic. §. si debitorem. & ita dicit loqui no. in d. §. necessitatē. insti. de act. in prin. licèt gl. simpliciter loquatur, aliàs si cum pecunia non fugit, dicit capturam nō esse licitam,
13 nec hoc reperiri iure cautum. & vbicunq; dixit Ang. † debitorem ex contractu vel quasi, fugientem posse capi propria authoritate, intelligit q desit copia iudicis, ita q eius authoritas nō possit haberi, vt est tex. in l. generali. & glo. in l. si alios. §. bellissime. ff. quod vi aut clam. Breuiter collige, q hominem fugitiuum licet propria authoritate capere, ideo monachos vel religiosos apostatantes fugitiuos licet capere, vbi inueniuntur, s̃m Bal. & doc. in l. si curialis. C. de epis. & cleri. & d.l. j. vbi quis decu. vel co. Similiter licet eadem authoritate propria debitorē cuius psona possidetur vel quasi. & istud est expeditissimum, s̃m Spec. & Ang. vbi sup. quod etiam omnes alii consensissent. Scdò cōclude q si debitor fugiens fugit cum re mea, possum illam sibi auferre, vt d. §. si debitorem. quem ita intellexit Bald. vbi sup. & est de mente aliorum docto. bene facit quod no. in l. interdum. §. q
14 furem ff. de fur. & per gl. in prima solu. & per scribētes ibi. † Tertiò conclude, q rem nō meam, sed debitam mihi actione personali possum a debitore aufugiente auferre propria authoritate, s̃m Ray. in d. §. si debitorē. & hr̃ insti. de act. in prin. idē admittit Bald. in d. §. si debitorem Bal. vbi sup. dicit, q potest capi ipse & res debita, dumtamen ipse cum re consignetur magistratui. Ang. in d.l. nemo carcerem. dicit, ipsum posse capi. & idem dicit in d.l. extat. scilicet casu, quando deprehēditur fugere cum re mihi debita. Quarto casu qñ debitor aufugit, sed secum non habet nec rem meam, nec mihi debitam, est tñ actione personali obligatus, dicit Ang. eodem modo, capturam non esse licitam, & iure cautum non reperitur, vt prædixi super hoc dubio: nam qñ obligatus est personaliter, puta ad quantitatem, mihi non debetur magis illa quantitas, quam secum fert, quam alia, vt l. incendiū. C. si cer. pet. & tñ licet capere, vt tenuit Dyn. Bart. Bal. & cōiter doct. in locis præallegatis, qđ etiam Ang. vt supra consensit, & tñ si quantitas debita esset, causa capturæ non liceret capere personam, sed auferre sibi quantitatem prædictam.
15 † Vnde opinor, q etiā liceat capere personam sine re mihi debita fugientem, si iudicis copia desit, cuius authoritate mihi cōsulatur, prout intelliguntur casus præcedētes. & in hoc stat fundamentum dictorum omnium iurium, & ita determinat Bal. in d. §. j. & Bar. in d. §. si debitorem. & in d. §. necessitatē. in d.l. generali. & glo. terminare vr̃, insti. de actio. in prin. & d. §. necessitatem quæ simpliciter loquuntur, dicentes fugitiuum posse capi, quas ita intelligere videntur Bar. & Bald. in dictis locis: licèt Ang. aliter dixerit. & prædicta puto procedere, s. q liceat capere debitorem fugitiuum propria authoritate & fugiētem, id est q in ipso actu fugę vitium mentis deduxit, quia verisimiliter non possum mihi cōsulere authoritate iudicis, & ita intelligit Ang. in d.l. nemo carcerem. pe. char. ver sed tunc quęro. vbi vide. Idē dixit Azo in sum. in tit. quę in frau. cre. & Bal. in d.l. j. vbi quis decur. vel cohor. & ita intellexit Bar. vbi sup. quod proprie nota. Idem puta in eo qui nondum esset in fuga actuali sed mentali, & ex signis colligitur, q fuga esset instans, adeo q tunc si non interciperet, periculum esset in mora, vt est de mente docto. & bene facit l. 1. C. qñ lic. vnic. sine iudi. se vin. & l. pen. de mili. test. cum simi. pro quo vide glo. ordin. in l. pen. de pigno. actio. quæ
16 semper allegatur † q illud, quod operatur fuga in actu, lex operatur in potentia, & ita colligit Bal. ex ea ibi. & similiter Sali. dicentes illam perpetuò menti tenendam, ad qđ ē̃t bonus text. in l. quæsitum. ff. de pig. Debitorem autē suspectum de fuga, nō ex signis aliquibus apparentibus, sed ex sola nō possessione immobilium, censeo authoritate propria non capi posse: quia tūc verisimiliter iudicis copia haberi potest, arg. prædictorum, & ita intelligo Ang. in d.l. nemo carcerem. dum dicit, q suspectus de fuga nondum fugiens non potest authoritate propria capi, sed iudicis authoritate ad quod omnino vide quæ dicētur inf. q.6. & faciunt, quæ dixi in præcedenti articulo, & hanc considerationem diuersorum casuum diligenter nota: quia nullus facit;
17 & mihi vr̃ verissima. † Vnum est certum, q si creditor haberet pignus a debitore, q nō posset ipsum capi facere, & capere tanq̃ suspectum propria authoritate, cum pignus in dubio cēseatur idoneum, vt l. 2. C. de pigno. ita determinat Bal. in l. creditor. qui non idoneum. ff. si cer. pet. qđ singulariter tene menti. Præmissis applicatur quæstio elegans, vtrum istud ius capiendi debitorem fugitiuum propria authoritate mihi creditori competēs, possim exercere per alium meum procuratorem & mandatarium seu cessionarium, & primò vr̃ q non, arg. glo. in l. cū fundum. §. j. quæ incipit, ex interuallo. ff. de vi & vi ar. quā sequitur Bal. in l. accusationis. qđ met. cau. C. dicens per illam gl. q si statutum permitteret licere offenso offendere offensorem, non posset tūc illud per alium facere. & eandem opinio. tenuit Bal. in d.c. j. de pa. iura. fir. §. j. & per illam determinat q de qua p eundem in d l. accusationis & sup. retuli. & ꝑpterea subdit ibidem
18 † q ius occidendi adulterum competens marito non trāsit ad alium cui commisit, vt l. si quis in graui. §. si maritus. ff. ad sylla. vbi per Moder. ad idem quod not. Bald. in l. j. C. vnde vi. col. 12. versic. sed quid dicemus. & l. vt vim. ff. de iusti. & iur. & in l. si a familia. ff. de iuris. om. iu. & quod not idem Bald. in l. ad officiū. C commu. diui. & in l. dudum. de contrahen. emp. & in l. 2. C. de pac. inter emp. & vendi. In contrarium facit, quod not. glo singu. in d.l. j. vbi quis decu. vel cohor. super versi. ab his. ibi, procuratoribus. per quod hæc quæstio vr̃ decisa: nam loquitur nominatim in fugitiuo, & ita allegant ad hoc quidam Moder. l. 1. §. vsufructuarius. de ope. no. nūcia. Scdò pro eadem parte facit text. optimus
19 in d. §. vsufructuarius. per quem dicit ibi Bar. † q ius ingrediendi propria authoritate quis habere potest & alteri credere, nec est in iure melior tex. ad istud secundū Bart. pro quo facit: nam illud ius ingrediendi concessum vni per pactum transit ad hæredem, vt per Bal. in d. §. 1. de pa. iur. fir. in fi. ergo est cessibile, ut no. in l. si in pluribus. de admi. tuto. ad idem bonus text. in l. 1. ff. de remis. quem no Ang. in d. §. vsufructuarius. ad idem bonus tex. in l. sicut. §. debitori. ff. quib. mo. pign. vel hypo. sol. & qđ no. Inno. in c. cum ad hæc. de cle. non resi. Ad idem optimus tex. in l. metum. §. sed licet. ff. quod me. cau. & l. 2. §. fi. ff. de reli. & l. si qs in seruitutem. ff. de fur. & ibi Bar. & l. deuotum. C. de meta li. 12. & c. qui ante. & c. dilecto. de sent. excom. & c. sicut viget. de homi. & 12. q. 4. c. constitutus. & no. per Io. And. in addi. Spe. in tit. de ces. act. §. i. ver. iniuriarum actio. & quod no. gl. in l. 2. §. idem Nerua. ff. ne quis in lo. publi. & quod not. Bald. in l. 2. C. vnde vi. col. 12. versic. extra quæritur. circa fi. & vide §. primo, de pa. iur. fir. ibi, sed Accur. no. contrarium. Et hæc pars mihi placet. Nec obstant leges sup. allegatæ in contrarium: quia loquuntur in iure personali & personæ cohærenti, ad hoc text. in l. seruus cohæredi. post prin. ff. de sta. lib. ibi, personæ duntaxat eius qui demonstratus est adhæret, quinimmo Bal. in d.l. Gracchus. de adul. no. tex.
20 † quod illud quod est licitum in persona mandantis, est licitū in persona mandatarii. & ideo determinatur, ibi q stante statuto, q bannitus pro certo crimine non possit occidi, nisi a suo inimico, qui fecit eum banniri: certe si ille inimicus fecit eum assassinari per aliquem: neuter punietur, per illum text. hoc tamen non placet: quia contra allegata primo loco, quæ credo veriora in causa dicti statuti. Non obstat dic. l. Gracchus. quia ibi solum permittit filio adulterium passo, de alio nihil dicit. & in filio opinor intelligendam. dic. l. & ita etiam intelligit Bart. in l. non solum. §. si mandato. vers. 2. quæro. ff. de iniur. quod no. perpetuò: sed in quæstione nostra opinor per alium istud posse expediri, arg. iurium pro hac parte allegatorum, quæ hoc probant, si diligenter ponderentur.

SVMMARIVM.

1 *Minor seu pupillus aut infans an possit capi pro debito, & carcerari.*
2 *Impubes non potest capi pro debito ciuili.*
3 *Minor vigintiquinq; annis pro debito non potest carceri mancipari.*
Contumacia non potest notari minor.
4 *Minor ex procuratoris contumacia venditionem patitur & missionem.*
5 *Carceratio est in multis minori damnosa.*
6 *Iudex quare notas habere debeat carceratorum ętates.*
7 *Minor quando realiter citari possit & carcerari.*
8 *Filiusfamilias quando possit capi pro debito ciuili.*
9 *Doctor pro causa ciuili nullo modo debet carcerari.*
10 *Priuilegijs singularium non derogat lex generalis.*
11 *Doctor legens per viginti annos efficitur sacri palatij comes.*
12 *Miles pro debito an possit personaliter capi & carceri mancipari.*
Milites armatæ militiæ pro debito ciuili non possunt personaliter capi.

13 Armi-

13 *Armigeri ad stipendia conducti an gaudeant militum priuilegijs.*
14 *Stipendiarij nostri temporis ecclesiæ Romanæ vel Imperio militantes, militari gaudent priuilegio.*
Milites inermis militiæ qui sint, & an gaudeant militum priuilegijs.
15 *Milites mercantijs incumbentes potius quàm militiæ, non debent militum priuilegio gaudere.*
16 *Milites quos Papa facit: benedictione Papali constituuntur.*
17 *Milites non sunt quæstioni subijciendi.*
18 *Clerici an possint personaliter capi pro debito ciuili.*
19 *Clerici pro quo debito & per quem iudicem capi possint.*
Clericus pro debito fugiens per quemuis iudicem capi potest.
20 *Parti non permittitur, quod iudici denegatur.*
21 *Captura aliàs non permissa, ob fugæ suspicionem permittitur.*
22 *Mulier pro debito ciuili non capitur regulariter.*
23 *Meretrix coniugata non læditur impune.*
24 *Mulier honestæ vitæ non potest carcerari pro debito ciuili.*
25 *Meretrix quæ omnilegum & iuris auxilio renunciauit, carcerari potest pro ratione reddenda administratæ tutelæ.*
26 *Mater vel auia quæ fuit tutrix filij, an possit conueniri vltra quàm facere possit.*

Quintò principaliter quæro contra quem possit dicta captura decerni, seu exerceri. Hæc quæstio diuiditur in plures. Prima, vtrum contra pupillum. Secunda, vtrum contra puberem. Tertia, vtrum contra filiumfami. Quarta, vtrum contra doctorem. Quinta, vtrum contra milites. Sexta, vtrum contra clericos. Septima, vtrum contra mulierem. Octaua & vltima, vtrum contra alias quasdam personas priuilegiatas. 1 † Redeundo ad primam videlicet, vtrum contra pupillum. Dico in primis contra minorem infantem, nullo modo, vt l. neque impuberes. ff. de in ius voc. in maiore verò infante reperio varias opi. nam auctor illius tractatus, qui intitulatur de carceribus, quem opinor fuisse domini Francisci do. Bald. de Peru. vt colligitur ex allegationibus Bar. & Bal. quos ipse alleg. in 4. q. dicit, pupillum dolo capacem posse carcerari pro debito: licèt dicat competere sibi restitutionem in integrum, si fuerit ex hoc læsus: arg. l. fi. C. de custo. reo. quam intelligit procedere etiam pro debito ciuili. Bar. 2 no. in d. l. nam imberes. expresse dicit contrarium: † dicens impuberes non posse capi pro debito ciuili; per text. illum. idem tenet Bal. in l. j. C. qui bo. ced. pos. quod puto verius: & ita tenuit in d. l. neque impuberes. Circa secundam quæstionem, vtrum contra puberem minorem 25. ann. est multum aduertendum: nam præfatus doct. in dicto tractatu de carce. in q. 4. tenet qp sic, argumen. d. l. fi. de custo. reo. ibi, ętatemque vinctorum. idem videtur de mente Bald. in l. j. C. in integr. resti. postu. nil noui fiat. sed idem Bald. in l. j. C. qui bo. cede pos. pe. q. tenet contrarium: 3 scilicet † minorem 25. ann. nō posse pro debito carcerari: quasi non stet per eum, quo minus soluat: sed propter beneficium ætatis, vt ibi latius. Ange. in d. l. nemo carcerem. de exact. tribu. in 2. char. suæ repetitionis dicit, qp forte non potest carcerari. Mouetur: quia incarceratio non potest fieri, nisi cum quis est contumax, ita qp contumaciter soluere cesset: vt d. l. nemo carcerem. ibi, ad contumaciam adducatur: sed in minore non videtur ista contumacia cadere: vt l. qui solidum. §. etiam. ff. de legatis 2. & l. cum & minores. C. si aduer. rem iudi. etiam si fuerit legitime defensus per suum procuratorem: licèt enim patiatur missionem ex secundo decreto & venditione: vt l. si minor. in princip. cum simi. de bo. aucto. iudi. pos. tamen non patietur in- 4 carcerationem: † quia missionem & venditionem minor patitur ex contumacia procuratoris: non ex eo, qp ipse sit ɔtumax, sed quia non defenditur: vt d. l. si minor. & l. pupillus. & l. fi. de priui. credi. sed carceratio non potest fieri ex propria contumacia carcerati: vt d. l. nemo carcerem. quæ propria contumacia in minorem non cadit: cum sibi rerum suarum administratio non sit concessa. Item ideo patitur missionem & venditionem & non carcerationem: quia ex venditione & missione non lęditur minor: cum debitum satisfaciat: & si lęderetur posset recurrere contra curatorem, qui non soluit, cum potuit: vt l. 3. 5 §. pen. & fi. ff. de suspec. tuto. † sed carceratio est minor damnosa multipliciter. Primò: quia per eum non satisfit debito. Secūdò: quia damnum carcerationis non est possibile recuperare per minorem à curatore: cum sit damnum personale, quare concludit, licèt sub dubio, qp minor 25. ann. non possit pro debito carcerari. & ideo dubitat: quia non reperitur iure cautum. hanc partem tenuit Ponta. consil. 118. quod incipit, circa primum. & alleg. Angel. vbi supra idem consultum vidit per do. Thomam Doctium Senensem, allegantem similiter Ang. vbi supra allegat etiam Ponta. in d. consi. quia ad hoc vt quis possit carcerari, requiritur contumacia: vt l. cōsentaneum. C. quomo. & quando iud. minor autem in contumacia verè constitui non potest: vt ff. de mino. l. minor etiam si quasi contumax. cum glo. sua. Item allegat. d. l. neque impuberes. ad d. l. fi. de custo. reo. respondet qp illa lex nihil probat: quoniam intelligenda est, vt ætates carceratorum custos ostendebat descriptas: scilicet carcerabilium: non autem inhabilium, qualis est minor. 6 † ideo autem carceratorum ætates lex iudici notas esse voluit: quia non ita exactam custodiam in carcerato sene à custode fieri vult, qualem in iuuene: vt l. si vt certo. §. custodiam. ff. commo. Item quia si prospiciat senio confectum in carceribus exilire ciuitatis, principi nūciabit: quia forte pietate motus dimitti faciet: quemadmodum inquit iurisconsultus in l. in metallum ff. de pen. & Impera. in l. iudices. C. de episc. audi. do. Maria. Socin. suo commento super rub. de dila. art. 5. q. 20. dicit opin. prædicti Ang. & Bald. & videri satis dubiam: maximè qm prædictus minor non habebat bona, quę requirerent in eorum alienatione decretum, de quo in titu. de reb. co. Ex prædictis dicit sibi videri 7 posse sumi cautelam, † quòd si ex forma statuti minor posset administrare bona sua, ex eo quia forte exerceret mercantiam, vel aliter, quod hoc casu posset realiter citari & carcerari à cessante ratione prædictorum, sed hoc casu capi faciens debet esse cautus in articulando qualitatem, propter quam minori conceditur suarum rerum administratio: & hanc cautelam procedere dicit retenta etiam opin. Bald. & Ange. contra relata, de cuius veritate dubitant, cum qm immobilia haberet, possit sibi prouidere dādo in solutum cum decreto iudicis, vel cedendo bonis cum iudicis authoritate & decreto & aliis solemnibus requisitis: & ideo videtur sibi imputandum: & per consequens possit realiter citari, id est capi & carcerari.

8 † Tertiò quęro, vtrum contra filiumfami. gl. in l. 1. §. sed vtrū. ff. de mino. videtur innuere, qp non: sed contrarium est dicendum, per tex. in l. pen. C. qui bo. ced. poss. per quem determinat ita præfatus doct. in dicto tractatu de carcere. q. 3. & cōtra tenetur, & vide Bar. in l. si filiusfam. ff. sol. mat. vbi hoc p illo tex. d. l. pe. vbi casus, post gl. d. l. 3. §. sed vtrū. quæ incipit, sed exactio differtur. forte saluari posset in filiofa. minore 25. an. de quo dixi supra.

Quartò quęro, vtrū cōtra doctorem. gl. l. medicos. C. de profes. & 9 medi. lib. 10. dicit per illum tex. † qp pro causa ciuili nullo modo potest capi, & ibi subditur, qp iudex, qp doctor realiter citauit, cęperit pro causa ciuili capitaliter puniendus esset. Idem tenet præfatus in d. tractatu de carce. idem tenet Mathe. not. 10. & subdit, qp hoc priuilegio gaudent etiam filii, argum. d. l. medicos. intellige viuentibus patribus, dicit ibi glo. Bart. in d. l. medicos. dicit, qp sibi videtur, qp hoc procedat in doctore qui actu legit in studiis approbatis: aliàs secus, cū quo dicto transit do. Io. de Pla. bene facit. l. si duas. de excusa. tut. sed doctor etiam nō legens vt supra seu ambigua facta causarum aduocatus & defendens patrocinando gaudere videtur hoc beneficio: vt not. gloss. Bart. & alii sequuntur in l. nemo. C. de re iudi. argum. l. aduocati. C. de aduoc. diuer. iudi. quod procedit non solum in doctore legum, sed etiam medicinæ, & aliarum scientiarū, nō in poetis: vt expresse dicit Bart. vbi supra & Mathe. & Moder. in d. l. miles. & hoc procederet etiam si statutum diceret, qp quilibet possit pro debito ciuili personaliter capi: arg. no. in l. si serui 10 vestri. de noxa. & in c. cum dilectus. de consue. † & quia per generalem l. nunquam videtur derogatum priuilegiis particularium personarum: vt no. in l. decurionibus. C. de silen. lib. 12. & in j. constitu. C. § quia verò. & no. in l. in testamentis. C. de testa. immo fortius si statutum diceret, qp quilibet possit pro debito ciuili personaliter capi non obstante quocunque priuilegio: adhuc doctor vt supra gaudet prædicta prærogatiua: quia per illa verba, non obstante quocunque priuilegio, non intelligitur derogatum priuilegiis insertis in corpore iuris. gloss. est no. in l. 1. §. omnes. & l. hæres absens. in princip. ff. de iudi. & in auth. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi opor. & in dictis locis per doct. & per Bar. valde singulariter in extrauaganti, ad reprimendum, per versi. non obstantibus, quæ perpetuo tenere menti, nec videtur tibi mirum, qp doct. legentes habeant hoc priuilegium, vt 11 supra dicebat Bar. † nam doctores qui legerunt 20. an. in studiis efficiuntur comites sacri palatii: vt l. 2. C. de profes. qui in vrbe Constanti. & ibi per Bart. in l. Alexandrinos. C. de cur. per etiā in procemio. C. in 4. col. & audiui qp excellēs doct. do. Io. de Grassis doc. Taurin. cum legisset annis 25. & vltra fecit cōmitē cūm de iure: & fuit declaratus comes. gl. etiam in d. l. j. videtur velle, qp fiat etiam dux, sed ex rubro colligit, qp fiat etiam comes.

12 † Quintò quæritur, vtrum contra militem, circa hoc distinguendum: quidam sunt armatæ militiæ: quidam inermis militiæ, quidam cęlestis militiæ. Milites armatæ militiæ personaliter capi non pñt pro debito ciuili: vt l. miles. ff. de re iudi. si tñ illud debitum contraxerit in castris: secus si vagando per mundum, vel etiam domi: vt ibi dicit gl. cum qua doc. trāseunt. Sed idem est certè dicendum in debito cōtracto extra castra, ob causam tñ militiā concernentem: puta pro armis & equis emendis, sm Odofr. ibi, & doc. sequitur ibi do. meus, vbi omnino vide per Mod. circa prædicta, & vide quæ dicam infra in q. de clerico. Applicatur premisse qp pulchra. q. vtrū stipendiarii nostri tpis, qui sunt armigeri, non tñ milites, gaudeant hoc priuilegio, vt pro debito capi non possint, fuit tractū in castris, vel occasione castrorum non teneantur, nisi inquantum facere pñt, quo milites gaudent: vt d. l. miles. hanc qōnē non reperio formaliter ab illis tractā: nisi qa Pau. de Cast. in l.

13 in l. scriniarios. C. de testa. mili. dicit † qp stipendiarii nostri tēporis, qui sunt conducti ad stipendia, exercent se in castris; & tamē non sunt milites, non gaudent priuilegio militum. deinde subdit, qp si quis esset stipendiarius suæ propriæ ciuitatis, & se in expeditione militari exerceret, non tñ est miles, sed seruit suæ cōmunitati conductus ad stipendium: puta Florentinus à cōmunitate Florentiæ, qp licèt prima facie videatur, qp non habeat priuilegia militum quò ad bona, quæ haberet Florentiæ, vel in comitatu: tamen putat contrariū: scilicet qp gaudeat: licèt olim gaudebant ciues Romani, qui recipiebant stipendia à Romanis. nec ob. dicit præfatus doc. qp isti stipendiarij hodierni non iurent: quia hodie illa obseruantia non est in vsu, hodie sufficit, qp eorum capitaneus iuret pro omnibus, vel aliter, sm eūdem, etiam isti præstant iuramentum fidelitatis de consuetudine. Idem sentit præfatus doct. de huiusmodi stipendiariis nostri tēporis ciuibus: vt l. sancimus. C. de testa. mili. dicens qp potius inspicitur actus militaris quàm ciuilis, qp hodie non sit in vsu, qp omnes armigeri sint milites: quinimmo pauci sunt milites, nō est curandum, an sint milites: vt ibi latius vide per eum. Ang. & 14 Imo. in l. illę autem institutiones. ff. de hęre. insti. † dum loquūtur de stipendiarijs nostri temporis: sentire videntur, qp si quidem sint militantes in seruitium ecclesiæ Romanæ, vel Imperij gaudeant priuilegio militari. videte & ibi & quæ dixi in l. licet. C. de pac. vide etiam Ponta. in consi. 63. vbi dicit, qp iura de priuilegiis militum loquentia locum sibi vendicare videntur in illis magnificis dominis, qui continuis armis dediti sunt & exercitijs, licèt non sint milites veri, tales, de quibus loquitur gl. in l. pe. ff. ex quib. cau. maio. & ex identitate rationis: vt in c. translato. de constitutio. Milites autem inermis militæ, quales possunt dici milites nostri temporis, calcaribus deauratis vtentes, quorum militia maximè fulget in sessionibus, & in bibēdo prius, & in pręcedendo, dixit Iaco. Pet. Cyn. in l. j. C. de iur. & fac. igno. vtrum gaudeant hoc priuilegio, de quo in d. l. miles. & supra dixi: variæ fuerunt opi. nam Iac. Pet. Cy. & Bal. in d. l. j. dñt, qp non habent priuilegia militum. Idem Albe. in l. militum. C. de procur. & Bal. not. in l. in testamento. in vlti. q. C. de re mili. 15 vbi dixi † qp milites Tusciæ, & maximè Florentini, qui student magis in mercantiis, q̃ arti militari: & non videntur militare causa reipublicæ: sed ad pompam, non gaudent priuilegio militari, sed sunt tanquam priuati homines, alleg. no. in l. eos. C. de offic. mag. mili. & in l. pe. ff. ex qui. cau. maio. & ita sequūtur Cano. in c. in nostra. de procura. & Moder. in d. l. miles. ff. de re iudi. & sm prædicta intelligendus est Specu. in tit. de procu. ver. item qp est miles: sed Bal. in l. j. in vlt. q. C. qui bo. ced. possunt. tenet, qp etiam milites nostri temporis gaudeant priuilegio militum: & non possunt realiter citari, id est personaliter capi pro debito ex contractu: vel, vt mouetur, qp verè sunt milites: aliàs falso vocabulo vocarentur: quod dicere est fatuitas. & licèt nō habeāt insignia veteris obseruantię: tamen habent insignia nouæ ob- 16 seruantię, quod sufficit: vt in c. translato. de constit. † & qñ fiunt à Papa, benedicuntur: & forma benedictionis habetur in Pontificali, c. 33. & vide ibi. Tutius est tenere, qp non gaudeant priuilegio: quia & docto. qui non sunt in expeditione suæ scientiæ, non gaudent: vt in præcedenti q. dixi: sed reperio Guli. de Cug. in d. l. pen. ff. ex qui. cau. ma. distinguentē, qp milites habent quędam priuilegia, quorum ratio hodie non militat in militibus nostri temporis: vtputa, qp milites possint testari iure priuilegiato, & istud hodie non habent: quia etiam vetustius non cōpetebat: nisi in expeditione incumbentibus: vt l. 2. ff. de bo. poss. ex testa. mili. cum sim. Quędam sunt priuilegia, quorum ratio ho- 17 die in eis remanet, scilicet † qp milites non subijciātur quæstioni: quod priuilegium habebant: vt quia nobiles: vt l. nullus. C. ad l. Iul. ma. & de pa. tenen. & eius violatoribus. c. sed miles. & hoc habent, in quo fundatur. l. milites. C. de quæsti. vnum non tacebo, qp qui est effectus miles causa litis fugiendæ, vel debiti non soluendi, debet solui à militia instante creditore: vt l. j. C. qui mili. non poss. lib. 12. Item milites debent abstinere ab agrorum cultura, animalium custodia, mercimoniorū quæstu: aliena non peragant negocia: & ad ciuiles curas non accedant: aliàs priuantur militia & priuilegijs: vt l. nemo miles. cum seq. C. de re mili. lib. 12. ideo ad propositum bene dicit, dum talis sit miles, qui honorem dignitatis militaris & onus decenter obseruet in equis & armis & vniuerso famulatu, & in aliis rebus, in quibus milites conueniunt honorari, haberēt etiam milites nostri temporis priuilegium, qp non suspendantur pro eo delicto, pro quo plebeius suspēderet: vt dicit gl. hodie obseruari in 18 l. desertorem. §. pęna. ff. de re mili. † Sextò videndum est, vtrum contra clericum, qui dicitur miles cęlestis militiæ: vt no. in c. j. de cle. ęgro. in 6. q. possit captura decerni, aut exerceri pro debito ciuili. gl. in d. l. miles. sentit qp non. & sic gaudeant in hoc priuilegio veri mili. idem tenuit Ia. de Areti. instit. de act. §. præterea. Et ideo tenet Ang. in d. l. miles. & Lud. de Ro. etiam idem tenuit in l. si verò. §. de viro. ff. sol. mat. in secūdo membro principali. & in c. Odoardus. de sol. Idem determinat in proprijs terminis Io. And. in c. si clericis. de sen. excom. lib. 6. scilicet qp pro debito ex contractu vel quasi non posset, etiam si se obligasset, personaliter capi. vbi hoc sequuntur Moder. Et tenet Lapus allegatio. 118. & hoc exclamat Matthe. in suis notabi. no. 61. di- 19 cens not. † qp clerici in sacris, vel in minoribus constituti non pñt capi per iudicem ecclesiasticum pro debito ex contractu, vel quasi: pro debito autem ex delicto, vel quasi ratione doli; quia cōtrectauit depositum, posset: ut in c. j. de depo. & ibi hoc no. Ant. de Bur. Vide ad prædicta etiam Matth. no. 62. Circa qđ est aduertendum: nam clericum fugientem pro debito, non tātum iudex ecclesiasticus, sed laicus potest capere, ar. l. ait prętor. § si debitorem. ff. quæ in frau. cre. & eorum quæ dicit Bar. in l. si quis seruitutem. ff. de fur. sm Abb in c. vt famę. de sen. excom. & tenet do. Ber. in cle. j. de of. or. & Collectarius, & Car. in d c. cum non ab homine de iu. vbi etiam hoc sequitur do. Abb. quod videtur prædictis maximè contrariari. Igitur pro huius arti. sciēdum est fortius, qp præfatus do. Abb. in c. cum non ab homine. vult ēt, qp laicis liceat capere clericum debitorē suum fugientē, nō solùm si fugiat cum rebus solum ipsius laici, sed etiam si sit debitor in aliqua quātitate: vel ēt liceat socijs ipsius laici ipsum adiuuare. Primum est de mente ipsius Io. An. ibi. Secundum cōfirmat do. Abb. ex his quæ habentur in c. olim. de resti. spo. bene facit quod no. Bal. in l. vt vim. ff. de iusti. & iur. in q. vtrum illi cui licet se vindicare ex forma statuti, possim impune opem ferre: & tñ ista, vt prædixi, videntur incompatibilia cum doctrina Io. An. in d. c. si clericus supra firmata. s. qp clericus pro debito ci- 20 uili nō debet capi à iudice aliquo modo: † quia factum partis, cui permittitur aliquid fieri propria auctoritate, quod regulariter pertinet ad iudicem, respicit gl. super cōstitutione regni, super rubrica de iniuriis nobilium personarum, quæ dum loquitur de militibus, discernit factū iudicis. l. pe. & ibi Bal. C. de pig. ac. cum si. Si igitur hoc non permittitur iudici, quomodo permittitur parti? Dñs Maria. Soci. in dicto suo commēto de dila. arti. 20. q. 17. fallentia 14. dicit forte saluari posse, qp liceat capere eo casu, qñ aufugeret cum pecunia creditoris, vel qñ esset debitor ex delicto: possumus forte latius intelligere, qp vbi clericus sit fugitiuus, vel in instanti actu fugæ posset capi: & hoc di- 21 cit præfatus do. Abb. in c. fi. de solu. bene facit † qp licèt aliàs de iure ciuili captura non sit permissa, nisi in subsidium: est tñ permissa pp suspicionem fugæ, non modo iudici, sed etiā parti: vt etiam patet in præcedentibus quæstionibus, & patebit ex sequētibus. Idem ergo dicamus in clerico: quia licèt aliàs non possit capi, possit tamen, vbi est suspicio fugæ. Ex hoc possumus inferre, qp licèt doctor, miles & huiusmodi nō possint pro debito ciuili capi, vt supra dixi in prin. huius q. principalis. q. 4. & 5. tñ si essent fugitiui, vel suspecti de fuga instanti, pñt capi, sicut & cleri- 22 ci capi pñt: quod à nemine reperio attētatum. ideo cogita: qa esset singularis limitatio ad prædicta. † Septimò quæro, vtrum mulier possit citari realiter. i. capi & carcerari pro debito ciuili. & regulariter dicendum est qp non, casus est in l. j. C. de offic. diuer. iudi. & in auth. sed nouo iure. C. de custo. reo. in auth. vt nulli iud. §. necessarium. etiam si fuerit debitum fiscale, & cōtra faciēs punitur grauissimis pęnis: vt in dictis iuribus, quod tñ limita. Primò, si esset mulier infamis: puta meretrix: nam ista poterit pro debito carcerari, sm Cy. in d. auth. sed nouo iure. quē sequitur præfatus doc. in dicto tractatu de carceribus, circa princ. & habetur in l. nemo. C. de exac. tribu. lib. 10. & tenet Bar. in d. §. necessarium. tenet Bal. in l. consentaneum. C. qūo & qñ iu. circa fi. in auth. de testa. & ea quę pa. §. fi. hoc tñ Io. An. in addi. Spe. in tit. de iniur. & dā. dato, vr̃ limitare mirabiliter. s. vt procedat, nisi ipsa meretrix sit coniugata: qm̃ tunc pp coniugium detri- 23 mentum carceris euitabit. † Vnde infert, qp constitutio reddēs iniuriam, seu offensam illatam meretricis impunibilem, ita cōstringitur, vt non comprehēdatur meretrix coniugata, fundat se per l. vxor. §. j. sm cōem intellectum. ff. de adulte. vbi patet, qp l. si ea. & l. quæ adulterium. C. de adul. prohibens accusationem illiciti coitus cū meretrice cōmissi, non extenditur ad meretricem coniugatā. Et hoc dictū Io. An. laudat & sequitur Pōta. in l. si verò. §. de viro. sol. matr. in secunda fallentia. Dubito valde, vtrū hoc procedat, qm̃ coitus illicitus regulariter impunibilis cū meretrice, non est impunibilis rōne mariti, qñ est coniugata pp iniuriam quæ fit viro, cui lex non vult fieri: sed ista carceratio pro debito ciuili prohibetur de muliere fauore sexus & pudicitiæ: vt d. l. j. C. de offi. di. iudi. quē fauorē nō meretur, cū sexū vituperauerit: vt eleganter in simili dicit tex. in d. l. quæ adulte- 24 rium. nec potest hic considerari iniuria mariti probabilis: vt supra. Præterea † tex. dans hanc inmmunitatem mulieri, non loquitur simpliciter de omni muliere: sed de muliere matre familias, id est quæ non inhonestè viuit: vt aperte dicit tex. in d. l. j. de off. di. iu. iuncta l. pronūciatio. §. j. ff. de verb. sig. per quæ duo iura no. confirmatur opi. Cy. & aliorū supra relata. Illud opinor indubitanter, qp si maritus dictæ meretricis esset leno, vel infamis; quia toleraret tantam miseriam, qp tunc coniugium non obstaret prędictis: arg. no. in d. l. quæ adulteriū. & in auth. sed nouo iure. C. de adul. ibi: huiusmodi iniquitati nec consentientibus. Limitat secundò Bal. in l. j. in 2. C. qui bo. ced. pos. qñ esset distinctus

ctus carcer mulierum à carcere hominum: cum tūc dicat posse capi & carcerari hoc casu. & licèt aliàs secutus fuerim ĩ l. plerique. ff. de in ius voc. tñ non placet, ꝙ hæc distinctio carcerū arguat in ciuili facultatem carcerandi mulierem. In criminali verò posset illud dictum tolerari forte, sicut obseruat cōsuetudo: de quo vtrum in criminali procedat, vide in auth. sed nouo iu-
25 re. C. de cust. reo. Inn. in c. lator. C. de pig. † Limita tertiò in muliere, quæ fuisset meretrix, & renunciasset omni legum & iuris auxilio: cum tunc pro ratione tutelæ administratæ possit carcerari, vigore dictæ renūciationis: ſm Bar. eleganter in l. si sub cōditione. ff. de test. tute. & in auth. matri & auiæ. C. qñ mu. tu. off. fun. potest. quem sequitur præfatus doct. in d. tractatu de carceri. q. 2. & Mathe. no. 109. vt etiam est de mente Bal. in auth. matri & auiæ, dum vult per prædictam renunciationem in omnibus redigi ad instar masculi, quod dictū, licèt do. meus in l. plerique. de in ius vuc. dicat sibi videri non verum, scilicet ꝙ mulier possit per dictam renunciationem omni legum & iuris auxilio carcerari: cum sit in prȩiudicium sexus & ignominiam pudicitiæ: tñ mihi istud p̄stantissime placet: quia illud est fauore pupilli introductum: vt dicit Bar. in d. auth. matri & auiæ. in 4. col. in ver. sed quȩro, quid si renunciauit mulier, quȩ in casu illo est re-
26 dacta ad instar masculi: vt ibi dicit Bar. quem oīno vide. † Benedico, ꝙ si ista mulier, quȩ fuisset tutrix, esset mater, vel auia illi⁹, cuius tutelam gessit, quò ad ius haberet beneficium, quod haberet non quia mulier, sed quia parens: quia tunc nō videatur renunciatum. & ideo haberet beneficium vt nō conueniretur nisi inquantum facere possit, & similia parentibus data: ita dicit idem Bar. in d. auth. matri & auiæ. ver. sed beneficium, quæ verba singulariter tene mēti: nam Bar. bene asserit, ꝙ mulier huic beneficio, quod non possit capi, regulariter non pōt renunciare, sed asserit, ꝙ auctoritate illius iuris in materia tutelæ permissum est: sic non mulier, sed lex dispensauit. Ex quo aperte colligitur, ꝙ in aliis casibus q̃ tutelæ talis renunciatio mulieris quò ad dictum effectum carcerationis est inanis. tene mēti: quia nō est trahendum ad consequentiā: vt l. ius singulare. ff. de legi. q̃ quid aliter dixerim in l. alienam. C. de procu. Octauò & vltimò vtrum contra aliàs personas priuilegiatas, de quibus in l. j. & 2. ff. de in ius vocan. sit permissa captura, dic vt ibi.

SVMMARIVM.

1. *Creditor petens à iudice licentiam debitorem suspectum capiendi, quid allegare debeat.*
2. *Causa quando sit in libello inserenda.*
3. *Creditor sciens debitorem suspectum tempore debiti contracti, sibi imputet, quod ei crediderit.*
   Statuta à iure communi interpretationem recipiunt.
4. *Creditor sciens debitorem suspectum imputet sibi, si tacuerit.*
5. *Creditor licentiam petens capiendi debitorem quando dicere debeat suspicionem sibi ortam post contractum debitum, ne sibi imputetur.*
6. *Suspicio quæ mouere debeat creditorem ad capiendum debitorem.*
7. *Suspicio leuis aut modica non debet iudicem mouere ad dandam licentiā creditori debitorem capiendi.*
8. *Causa suspicionis mouens creditorem ad suspicandum de fuga duplex esse potest.*
9. *Iudici daturo licentiam capiendi debitorem de fuga suspectum, qualiter de debito constare debeat.*
10. *Testis vnus non plus debet iudicem mouere quàm iuramentum actoris.*
11. *Debitum an debeat probari per instrumentum & testes, vel per solum actoris iuramentum.*
12. *Probatio per testes vel instrumēta præsente parte facta dicitur summaria, quæ plenaria dicetur, si fiat ea absente.*
13. *Captura non pro debito incerto committi debet, sed pro liquido.*
14. *Iudex aliquam capturus, quando eum prius monere debeat, & quando nō.*
15. *Iudex solo creditoris iuramento potest capturam decernere aduersus debitorem suspectum, si in mora sit periculum.*
16. *Creditor qualiter debeat iudici fidem facere de suspicione & eius causis super debitore ortis.*
17. *Debitor qualiter probari debeat suspectus, vt contra ipsum possit captura committi.*
18. *Suspicio cum suis causis an sufficienter probetur per iuramentum.*
19. *Creditor qualiter probare debeat, quòd causæ suspicionum in debitore acciderunt debito iam contracto.*
20. *Suspicionem super debitore de nouo ad creditoris notitiam venisse solo probari potest iuramento.*
    Suspicio in debitore post capturam plenè probari debet & iustificari, & debitum debet liquidari.
21. *Iuramentum emissum iudice ipsum non deferente, nullius est valoris aut efficaciæ.*
22. *Iudex non cogitur dare familiam ad capiendum debitorem, ex eo solo, quòd immobilia non possidet, suspectum.*
23. *Examinatio causarum suspicionis in debitore & ipsa commissio capturæ an debeant fieri iudice pro tribunali sedente.*
24. *Creditor qualiter debitorem suspectum sibi allegare debeat coram iudice.*
25. *Debitor coram iudice allegatus suspectus per creditorē, quid facere debeat.*
26. *Captura debitoris an sit nulla, si creditor non expresserit suspicionem emersam post debitum contractum.*
27. *Creditor sciens debitoris sui conditionem tempore contractus, non potest eā postmodum improbare causa non allegata.*
28. *Dilatio secunda concessa sine causæ cognitione est nulla.*
29. *Captura debitoris an sit valida, si debitum pro quo capitur partim verum sit & partim non verum.*

Sextò principaliter quæro: qualiter iudex se habere debeat, à quo petitur commissio capturæ contra assertum fugitiuum aut de fuga suspectum. Hæc est vtilissima quæstio & quȩ quotidie versatur per manus iudicū; quā diuido in duas partes. prima est, quæ debeant allegari per illum, qui petit sibi dari à iudice licētiam, ꝙ talis capiatur, & præterea familiam, per quam capiatur. secūda pars erit, qualiter de allegatis debet iudici constare. † Circa
1 primam partem, videlicet quæ debeant allegari seu narrari. Dicas, ꝙ in primis debet dicere se esse creditorem illius, quem capi petiit in tanta summa, puta centum. Secundò debet allegare illum debitorem esse fugitiuum, vel de fuga suspectum, prout cōuenit casui, de quo igitur, iuxta distinctionē quam feci supra in j. q. principali. Tertiò debet allegare, ꝙ suspicio emanauerit post contractum debitū, vel saltē ad notitiā ipsius petentis post contractum debitum peruenit suspicio, quod tantūdem valet. Primum probatur in l. hoc autē. §. non defendi. ibi, cōstare debet liquereq; prætori. ff. qui ex cau. in pos. ea. & in auth. ei qui circa fi. ibi: iusta tñ sententia debiti. C. de bo. au. iu. pos. & in corpore vnde sumitur: nā æquiparatur missio in bonis & in persona: vt infra subdetur. Secūdum de suspicione probatur in l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satisda. cog. & in l. si arbitro. §. ex quibus cau. co. tit. & in l. in oībus. ff. de iudi. & in l. si creditores. ff. de priui. cred.
2 cum si. † & quia causa petitionis seu libelli semper est deducenda, qñ est talis causa, sine qua petitio non reciperetur: vt eleganter dicit Inn. in c. ex parte Abbatissȩ. de priuile. quod refert & sequitur Bal. pro multum notabili in l. 2. C. cōi di. & in aliis plerisque locis. Tertiū probatur in d. §. ex quib. cau. & in l. si is à quo. in fi. ff. vt in pos. le. & in l. qui bona. § de illo. & in l. fi. ff. de dam. infec. & in d. l. si creditor. in fi. C. de spon. vbi tex. no. Si enim causa suspicionis subsistebat tempore debiti contracti, & creditor eam sciebat, qua non obstante contraxit, sibi imputet, cū videatur personā debitoris talem qualis est approbare: vt in dictis iuribus. & in suspicione, quæ tunc erat, non posset se fundare: vt l. pe. ff. de iure do. Et hæc tria cōiter supra traduntur per Bar. in d. l. si creditores. & in l. ait prætor. §. si debitorē. ff. quæ in frau. cre. in d. l. fi. de spōsa. & per scriben. in d. l. si fideiussor. § fi. & per Bal. in d. l. fi. de spon. & C. de his quæ in frau. cre. & per Ang. in d. l. si ab arbitro. § j. & in repeti. d. l. nemo carcerem. & oēs ferè cōsentiunt, ꝙ ista tria concurrunt. tenet etiam Ant. de But. in c. fi. de feriis. & Inn. in c. quemadmodum. de iureiuran. & in c. pp. de loca-
3 to. in tertio notabili. Sed hic sunt breuiter aduertēda: † nam (vt prædixi) sufficit ꝙ suspicio post contractum debitum peruenerit ad notitiam creditoris, non obstante ꝙ esset eadem suspicio tempore contracti debiti: vt in fi. habetur in c. pastoralis. de excep. & in c. præsentium. de testib. lib. 6. & no. in l. ita demum. C. de procu. & in l. 2. C. de consor. eiusdem litis. & in l. Pompo. §. rati. ff. de procu. in quibus iuribus cōcluditur, ꝙ paria sunt, qd vel de nouo emergere, vel de nouo ad notitiam peruenire. & hoc tenuit in indiuiduo in nostris terminis Bar. in l. fi. de spōsa. & consuluit hoc Rofre. de Perusio. & Pau. de Cast. & pro indubitato est habendum, probat tex. expressus in d. l. fi. de sponsa. & in d. l. si ab arbitro. & circa istud vide oīno Bal. in rub. C. quæ in frau. cre. de eo qui contrax. cum forense in nūdinis aut alibi, & postea aliter non deteriorata cōditione petiit sibi caueri. & adde prædictis, ꝙ etiam si statutum simpliciter diceret, ꝙ ratione suspicionis creditor possit facere capi debitorē: debet illud statutum intelligi, vt locum habeat, qñ suspicio superuenit de nouo post contractum debitum, & non aliter: ita singulariter dicit Bar. in d. l. fi. C. de sponsa. & est ratio: quia statuta recipiūt interpretationem passiuam à iure cōi. i. determinantur & distinguuntur à iure cō: vt l. si serui vestri. C. de noxa. & c. 2. de cōsue. & dixi late in l. omnes populi. q. 6. prin. circa partem restrictiuā,
4 quod nunquam tradas obliuioni. † Secundò est aduertendum: quia dato ꝙ ista suspicionis causa allegata emerserit post contractum debitum: si tñ postq̃ creditori notum fuerit, ipse tacuit per multum tempus, anteq̃ peteret dictam licētiam, sibi imputetur: ita singulariter dixit Ang. in d. l. si ab arbitro. §. fi. ff. qui satisd. cog. ar. tex. no. in d. l. si creditores. circa medium, quasi fortè per illam taciturnitatem videatˉ eius personā approbasse licèt suspectam. hoc est de mente Ia. de Ra. in d. l. si creditores. idem sequitur Marianus Soci. in suo commento de dilat. ar. 20. q. 28. ver. 3. exigitur, quod est perpetuò menti tenendum: quantum aūt istud sit multum temporis quo patiendo quis sibi præiudicat, Azo dixit quinquennium, ar. l. j. §. quod dictum est. ff. de le. pa. sed in d. l. si creditor. tenet, ꝙ arbitrio iudicis continetur: vt l. j. in fi. ff. de iure deli. tu vide tex. mirabilē in l. fi. si maior factus. lib. 5. C. † Tertiò est aduertēdum, ꝙ illud quod diximus, s. ꝙ debet

bet dicere, ꝙ suspicio emersit post contractum debitum, habet locum, qñ debitum processit ex contractu vel ex consensu creditoris: tunc enim est, ꝙ ei imputetur, si sciuit causam suspicionis esse cum contractu: si autem debitum habet ortum ex delicto vel quasi, vel ex contractu: tunc non est quid possit creditori imputari cuius consensu non fuit contractum: vt l. j. ff. si cert. pet. & per Bar. in l. si is qui. ff. cōmo. & ideo etiam si causa suspicionis subsistebat tempore contracti debiti ex delicto vel quasi vel ex contractu, vt dixi: & creditor sciebat, eū non prohibetur capi facere: quia personā eius contrahendo nō approbauit: cū præter eius voluntatē & consensum ille inciderit in obligationem. vnde cessante causa pp quam prohibetur, cessat prohibitio. l. adigere. § q̃uis. ff. de iure pa. ita eleganter consuluit Pau. de Cast. in consi. pro pleniori examine. quod perpetuò tene menti: bene crederem, ꝙ si post cōtractū debitū prȩdictū ex delicto vel quasi: vel ex quasi ꝯtu, erit consensus creditoris, si creditor informatus est de causis suspicionum tunc vigentibus illis illas neglexerit & per multū tpis tacuerit, & passus sit, ꝙ prȩiudicaret sibi; ar. d. l. si creditores, & eius quod dixi in ver. prȩce. est em̃ qd imputetur sibi, quasi p̱sonam ipsius approbasse videatur per silentium tanti tpis. quod similiter diligēter no. Item aduerte, ꝙ licèt ex illis causis suspicionis quæ tunc militabant, ipsum capere non liceat: tñ ex alijs nouis causis suspicionū quas nunq̃ putauit, bene possent hanc licentiam petere ꝙ caperetˉ: vt colligi pt ex his, quæ supra dixi, arg. l. fi. C. de sponsa. cū si. & ita reperio hoc esse de mente præfati Maria. Soci. vt supra proxi. allegaui,
6 ver. 2. exigitur. † Quartò est aduertendum, ꝙ non oīs suspicio, q̃ resideat in animo creditoris, est sufficiens ad hanc capturā decernendam: debet enim iudex inuestigare causas suspicionum mouentes animum creditoris ad suspicandum, & illas diligenter examinare, & si inuenerit illas p̱babiles & iustas, poterit ad capturam procedere constito de assertis, aliàs debet ipsam denegare, ad hoc tex. infra ar. in l. 2. ver. suspectus. ff. sol mat. cuius arg. hoc determinat ibi Bar. & Bal. sequitur Imo & Pōta. ibidē, fortius dicit Pau. de Cast. in præallegato consi. ꝙ non sufficit dicere, habeo talem debitorem suspectū: sed debet dicere pp qd̄ seu pp quam causam habet suspectum: vt ff de proc. l. item suspectus. in tex. & gl. & l. cum hi. & in l. causa. ff. de transa. & l. j. C. de pręd. curi. lib. 10. ibi, causis quibus transgrediatur. & hoc dicit
7 voluisse Bal. dicere in l. apertissimi. C. de iud. circa fi. l. † vnde dicta suspicio non debet esse leuis aut modica, sed probabilis, & quæ animum boni viri moueat ad suspicandum de fuga, ar. no. l. plebiscito. in fi. ff. de offic. prȩ. & l. j. in fi. ff. de ven. inspi. & tex. no. in d. l. si ab arbitro. § j. ibi, insignis calamitas, ar. no. in c. fi. de crimi. fal. & in c. & si quȩstionis. de simo. & tex. no. iūcta gl. interlineari in l. 3. §. quid deinde. ibi, modica data occasione. ff. de fideicom. li. & eorum quæ dixi supra in 3. membro in q. 1. principali. & hoc ēt voluit Ponta. in d. l. j. ff. sol. ma. & hoc est, quod dicit Bar. in d. §. fi. debitorem. ꝙ si creditor iustè timet, quia vidit indicia fugæ, & iudex comperiit timorem iustum, iudex pōt dare familiam: secus si non esset iustus timor. l. hȩc autem. in prin. ff. si cui plusquam per l. Fal. & d. l. 2. in prin. ff. sol. mat. & pro certo istud voluit dicere Iurisconsultus in d. l. si fideiussor. §. fi. ff. q satis. cog. ibi: si hoc iudici sederit. vt dixi etiam supra in q. j. prin-
8 cipali. † Hæc autem causa suspicionis pōt esse duplex. vel quia debitor non possidet immobilia, vel nec ad sufficiētiam: vt supra in j. q. prin. quo casu & si non esset præsens fuga, appareat tñ hoc solum ꝙ nō possideat immobilia reddit tuū. vt supra: hoc tamen intelligit Pau. de Cast. in d. consi. procedere, vt reddatur suspectus quantum ad hoc, vt iudex ad partis instātiam facta sibi fide ad hoc. s. ꝙ non possideat immobilia, possit si velit capi facere debitorem, & detineri quousq; caueat de stando in iudicio: non aūt vt cogatur facere capi si nolit, quasi istud sit remissum in arbitrio iudicis. & hoc dicit probari in d. l. si fideiussor. §. fi. ibi: si hoc iudici sederit: vt no. l. quicquid. ff. de iud. & habetur in l. j. C. quomodo & qñ iud. alia causa suspicionis esse pōt: quia allegantur signa vel indicia instantis fugæ: de qua causa simpliciter dixi in j. q prin. supra co. & tunc dicit prȩfatus doc. in d. cōsi. ꝙ iudex tenetur facere capi debitorem suspectum, & concedere familiam: aliàs teneretur in syndicatu: & hoc est, quod voluit Dy. & Bar. in d. § si debitorē. facit quod no. Bart. in simili in l. consentaneum. C. quomodo & qñ iudex. Venio ad secūdam partem huius sextæ quæstionis principalis, qualiter iudici constare debeat de allegatis & assertis per creditorem: & primò videbimus, qualiter constare debeat de debito. secundò qualiter
9 de fuga, vel probabilius suspicione. tertiò qualiter de nouo superuenerit suspicio vel notitia suspicionis. † Circa primū qualiter de debito constare debeat: solēt vt plurimum iudices recurrere ad doctrinam Ang. in d. l. nemo carcerē. vbi dixit, ꝙ in debito requiritur probatio talis, quæ si facta esset præsente parte, esset probatio plena & sufficiens ad condemnationem: sed dici pōt semiplena hoc respectu: quia absente parte fit, allegat no. in auth. de exhib. reis. § si verò quidā. ver. declarari. & gl. in auth. ei qui. C. de bo. auth. iu. & Spec. in tit. de contu. §. sequitur. vers. sed nunquid. & Cy. in l. pe. C. vbi in rem act. nec dicit plus circa istū passum: & hoc sequitur do. Maria. vbi supra ver. quintò requiritur. idem Ang. in l. si ab arbitro. §. quib. ex cau. ff. qui satis. cog dicit fit cautus aduocatus actoris in faciēdo fidem de debito per testes vel instr̃a. Paulus de Cast. in d. consi. quod incipit, pro pleniori. dicit, ꝙ sufficit fidem facere per iur̃m: quia cum dicta p̱batio nullum afferat quasi præiudiciū capto super debito principali; quod patet: quia præstita satisdatione de stando iuri, relaxatur: & actor nisi ordinariè probet dictum debitum pp quod agit, nullum damnum patietur: igitur dr̃ sufficere iur̃m: sicut ex missione, quæ fit ex primo decreto: vt no in l. cum proponas. & auth. ibi posita, & in corpore vnde sumitur. C. de bo. auth. iudi. poss. & per Bar. in extrauaganti, ad reprimēdum. super ver. summariè. & in l. thesaurus. ad exhiben. & hoc dicit tenère Moder. in d. l. nemo carcerem. & patet per rationem: quia si exigerentˉ probationes per testes vel instrumenta pp periculum fugȩ: nō plenè prouideretur: quod non est dicendum: cum tempus non
10 patiatur plenius deliberandi consiliū. l. j. in prin. ff. de exer. † Prȩterea dicit, non pōt plus adijci ad fidem iudicis per productionem vnius testis, q̃ per iuramentum actoris: cum plura possint opponi contra testes, q̃ contra iuramentum: quod non nisi ex magna causa retractatur: vt in l. videamus. ante fi. ff. de in lit. iuran. & l. admonendi. ff. de iureiur. & hoc ideo dixit: quia vt dixerat in eodem consilio, aliqui dicebant ad minus constare debere per vnum testem: cum requiratur semiplena probatio. vt in c. fi. de succes. ab intesta. quam semiplenam facit iur̃m: & subdit præfatus doctor, ꝙ ita seruat totus mundus, scilicet ꝙ sufficiat de debito fidem fecisse per iuramentum. Miror de hoc, quod
11 dicit in practica obseruari per totum mundum: † nam in partibus istis practicatur oppositum, scilicet ꝙ de debito fiat fides p̱ instr̃m vel testes, & sic plenè; vt tenuit Ang. vbi supra. & idem Ang. in d. l. si creditores. per illum tex. idem sequitur Imo. referendo Ang. in d. l. 2. in prin. sol. mat. & ita pluries consultum vidi per excellentes viros, qui secuti sunt Ang. aliter veritate huius articuli in puncto iuris nō inquisita. Quare cum hic magna diuersitas sit inter Pau. de Cast. vt supra consulentem & præcisè affirmantem, & alios doct. supra relatos, aduertendum est: nam ad primum decretum peruenitur constito de debito per solum iur̃m actoris: vt expresse tenet Bar. in l. si finita § Iulianus. de dā. infect. & l. 2. C. vbi in rem act. & in l. cū proponas. C. de bo. auth. iud. pos. per gl. ibi & in extrauaganti, ad reprimēdum super verbo summariè. Et gl. tenet in auth. de exhiben. reis. §. sin autem. super ver. declarato. & in l. si is à quo. ff. vt in poss. leg. & cōiter tenetur, quæ procedere vr̃ à pari: vt supra dicebat Pau. igitˉ sufficiat fides facta per iuramentum. Ang. ideo fortè requisiuit, ꝙ de debito constaret per testes, vel instr̃a: quia idem sentit in pri-
12 mo decreto: vt in d. § si verò. † tñ illa probatio, quæ fieret per testes, vel instrumenta absente parte, diceretur summaria: quȩ facta prȩsente parte diceretur plenaria: vt egregie dixit Bar. super d. vers. summariè, in dicta extrauagan. verum quia cōis opi. est, ꝙ ad primum decretum perueniatur constito de debito per solum iuramentum, fortè in puncto iuris nō esset reijcienda opi. Pau. vbi supra volentis sufficere fidē factam solo iuramento in casu nostro contra fugitiuum vel suspectum de fuga: & hoc verum crederem, vbi esset probabilis suspicio instantis fugæ, vt ratione periculi tolleretur dicta probatione, si expectemus testes vel instrumenta, interim euanescat prouisio fienda creditori p̱ fugam debitoris: cum & hoc casu siquidem timeretur periculum liceret eum capere propria auctoritate: vt dixi supra q. 4. Si verò petatur debitor capi non ratione fugæ instātis collectȩ ex indiciis, sed solum ex eo: quia non possidet immobilia: tunc quia non imminet illa celeritas, & tñ agitur de non paruo præiudicio, scilicet personalis detētionis, vt caueat: videretur procedere opin. Ange. & aliorum de quibus supra arg. eorum quæ dixi supra q. 4. & infra dicam q. 8. & eorum quȩ docto. dicunt in d. l. 2. C. vbi in rem ac. Dicit em̃ Bal. in consi. quod incipit, quȩritur, vtrum captura. ꝙ constito de debito oporteret cōstare per instrumentum vigore statuti ita disponentis, si tñ creditor ageret vt hæres alicui⁹, & de debito auctoris docuisset summatim, arg. d. l. thesaurus. dum tamē si postea negetur probetur, allegat no. in l. 1. §. pe. ff. de lib. & posth. l. fi. §. si quis. de leg. j. nam hoc ꝙ sit hæres non est principalis causa super qua conficitur instr̃m: sed magis est effectus illius causæ, quod no. hinc insurgit scrupu-
13 lus non paruus: nam Bal. in l. apertissimi. C. de iudi. dicit † ꝙ captura debeat committi pro debito liquido, non pro incerto: liquidatū aūt esse non pōt, nisi parte citata; igitur videtur cōfundi hæc materia, & loqui vr̃ Bal. de captura quæ fit ex causa suspicionis. Sed aduerte, ꝙ inepte locutus est, vt dicit Pau. in d. consi. nam captura quȩ fit, vt satisdet captus de stando iuri, semper fit pro debito incerto. i. non liquidato; aliàs non posset capi quis vt suspectus, nisi produceretur sñīa diffinitiua corā iudice, vel instr̃m habens vim sñīæ paratam: puta guarentigiatū; quod esset ridiculum. igitur doctrina Bal. pt procedere in captura q̃ fit vt debitor soluat. i. ad executionē: non aūt de cautione de qua nos loquimur, & hanc differentiam inter capturam quȩ fit pro executione, vt quis soluat, & illam quȩ fit pp suspicionē, vt quis caueat,

caueat,facit Bar.in l.si pecuniæ.§.fi.ff.vt in pos.leg. per illū tex. ad hoc mirabilem.idem dicit Bart.in l. si finita.§.Iulianus.in 6. col.ff.de dam.inf.& in l.cōsentaneum. C. quomodo & qñ iud. in 6.col. per tex.in d.l.si pecu.quem valde singularem dicit : dixi post do.meū ī l.neq; impuberes.§ q in ius.ff.de in ius vo.vbi tex.no.bene facit ēt qđ no.dixit Bal.l.si quis curialis. C. de epis. 14 & cle.† Vbi voluit,q licèt iudex non debeat aliquē capere,nisi prius moueat eum,qñ per executionem capitur. Secus dicit esse in captura,quæ fit pro instructione vel cautione : quia ab illa potest incipi,quæ omnia perpetuò no. Posset etiam procedere doctrina Bal.in d.l.apertissimi.s.vt pro debito incerto nō sit cōmittenda captura contra suspectum de fuga , qñ creditor non exprimeret quantitatem,in qua ille esset debitor:sed diceret eū suum debitorem:puta pro damnis & interesse: nam tunc quia pōt esse,q summa debiti erit parua , iudex non debet cōmittere capturam discussi: qñ pro paruo debito quis nō pōt capi vt suspectus:vt dixi supra in 2.q 3.q.prin. Et ideo reperio cōsuluisse do.Ma Soc.do.Lud.de Interanea,do.Phili.de Pisto. pro quo vltra eos facit,quod no.dixi Bar.in l.Pedius.§.diuus.ff.de incen. rui.naufra.& in l.aut facta.§.quantitas.ff.de pęnis.quod diligen 15 ter nota. † stat ergo conclusio de debitore asserto de fuga suspecto,si periculum sit in mora,sufficere q sit iudici fides facta ante capturam per solum iuramentum creditoris:præsertim si allegaret non habere in promptu instrumentum vel testes , arg. eorum quæ supra dixi,& quæ dixit Ang.in d.l.nemo carcerem. in ver. credo breuiter. licèt cautius sit facere fidem per instr̄m, vel per duos testes,vt dicebat Ang.& præfatus doct aut saltem per vnum,& iuramentum creditoris,arg.no.in l. admonēdi. ff. de iureiu.Sed vbi periculū nō esset in mora:puta quia ideo peteretur capi:quia immobilia non possideret:tunc iudex nō sit cōtentus solo iuramento : sed faciat sibi fieri fidem de debito per testes,vel instrumentum, vel æquipollens. Hæc distinctio mihi vr̄ iuridica:licèt Ange in locis præallegatis , & Imo.simpliciter dicant,vt si fiat captura suspecti de fuga,de debito per testes vel instr̄m debere liquere.Sed pone,q statutū dicit,q captura alicuius tanq̄ suspecti de fuga possit committi ad instantiam creditoris:vtrū tunc debeat in primis cōstare,q sit creditor,an verò sufficiat summatim,vt dixit Pau.de Cast.in d.consi. sufficere summatim quantum ad capturæ concessionem. Tu dic de cre- 16 dito constare debere,vt paulò ante dixi.† Quò ad s̄m, qualiter iudici fienda sit fides de suspicione & causis suspicionis allegatis,reperio similiter doct.vario modo loquentes:nam Bal.in d. l.apertissimi. C.de iudi.dicit:si ego volo aliquem facere capi tāq̄ debitorem suspectum,non credo q sufficiat iuramētum, sed debet allegari causa:quia forensis vel vagabundus, & non possidens immobilia: probatis autem summatim istim causis : tūc sufficit iur̄m suspicionis;aliàs nō:vt dicit.l.si creditores. & ideo iudex debet esse cautus in interrogando de qualitate causæ seu causarum suspicionis: & si sint causæ verisimiles:tūc pōt procedere ad capturam.hæc sunt verba Bal. qui imperfectè & inepte locutus est,s̄m Pau.in d.consi. qui dicit,q mens Bal. debuit ista esse,videlicet q non sufficeret solum iuramentum , q habet talem suspectum de fuga,non allegata aliqua causa p̄p quam ipsum suspectum habeat : sed debeat eum allegare , & ipsam fidē facere intelligit,præfatus doct.etiam per iuramentum : & sic in effectu per iuramētum debet docere de causis suspicionum allegatis:deinde iurare,q ipsum suspectum habet : ita vult præfatus doct.in d.consi.& Ang.etiam in repe.l nemo carcerem. di- 17 cit se credere † q vt fieri possit captura,sufficiat à principio fidē fecisse de suspicione & causis suspicionum per iuramētum creditoris: sed captura facta oportet , q iustificetur p̄ apertissimas probationes.hoc probat : nam vbicunq; periculum est in mora,ibi ad probationem suspicionis sufficit iur̄m,vt not gl.& Inno.in c.qm̄ frequenter.vt lit.non contest.& per Azo.in sum.C. vbi in rem act.sed periculum est in mora: igitur. & pro hoc dicit esse casum in l.eorum.ff.de dam.infec.ibi:timenti,iuncta.l.q bona.§.si quis stipulatus.eo.tit. vbi autem non esset periculum fugæ:tūc de suspicione deberet probare:ita no.in c.suspicionis. de offic.deleg.& hoc scilicet q sufficiat per iuramentum ab initio fidē fecisse,tenet Imo.& Pon in d.l.2 in prin.ff sol.mat.Bal. etiam in d. l.cōsentaneum. voluit, q sufficiat de ista suspicione fidem fecisse per iudicia,arg.l.non omnis §. à barbaris. ff. de re 18 mili.cōiter practicatur,† q suspicionem & causas suspicionum sufficiat probare per iur̄m,quantum est ad cōcessionem capturæ:vt dicunt præfati doct.Sed si quis ideo solum peteret debitorem capi;quia forēsis est,& non possidēs immobilia: alia tñ indicia fugę non essent,aut in mora periculum:arbitror q tūc debeat constare ipsum esse forensem,& immobilia non possidere,per duos testes,vel per alias probationes.i.taliter q sufficeret si parte citata fieret,vt supra fuit dictum de debito:& hoc sentit forte Bal.in d.l.apertissimi.& satis vr̄ de mēte Ang.in d.l.nemo carcerem.ver.credo breuiter,dū vult igitur sufficere iuramētū: quia periculum erat in mora:quasi sentiat,q vbi periculum nō esset in mora deberet plene probari causa suspicionis : & bene facit,quod idē Ang.dixit in d.l.si creditores.& quod supra dixi 19 in j.q prin.& in 4.& dicetur in seq. † Quò ad tertium, qualiter debeat fieri fides, q causæ suspicionū emerserint post contractū debitum:puta q debitori insignis calamitas,aut magna inopia superuenit Ang.in d.l.si creditores.vult,q hoc probabitur per testes,vel aliàs,ita q iudici constet ita esse: per illum text. idem Ang.in d.l.si ab arbitro.§.j.idem sentit dum dicit, q si per hoc duos testes inducat:quia causa cognita saltem summariè cōstare debet:& ita reperio consuluisse do. Lud.de Interanea,dum allegat Ang in d.l.si creditores.& Bal.in d.l.apertissimi.& dicūt esse de mente Bar.in l.ait prætor.§.si debitorem.ff. quæ in frau. cre.sed idem Ang in l.nemo carcerem.vult, q ad concedendā capturam sufficiat de hoc fidem fecisse per iuramentū: & hoc sequitur Imo.in d.l. 2.solu matr.& Pau.in d.consi.& do. Maria. 20 in d.suo commento vbi supra illud est certum † q suspicionē de nouo peruenisse ad sui notitiam probatur solo iuramento: vt in c.pastoralis.de except.cum simi. vulgaribus. vnum perpetuò tene menti: quia posito q de suspicione vel causis suspicionum sufficiat ab initio fidem fecisse per iuramentum, vt supra dixi Ange in d.l.nemo carcerem.& Pau. & Imo.& Ponta.tamen post capturam debet suspicio plenè probari & iustificari: alias captura redderetur iniusta,& tanq facta contra iustitiā reuocanda esset:ita eleganter dicit Ange.in d.l.nemo carcerem. refert & sequitur Imo.in d.l.2.sol matri in glo. super verb. suspectum & do. Mari.in loco præallegato.vers j.Ex his igitur dictis poteris multas impugnare capturas, prout asserit se fecisse sæpius,idem proculdubio dicendum esset,q captura debet postea iustificari respectu debiti liquidati:præsertim si ante capturam non constitit de debito, nisi per iuramentum, secundum opin.Pau.de Cast.& hoc expressè dicit in d.consi. si postea plene non constat de debito,reuocabitur captura tanquam obreptitiè facta:vt l.j.§.hæc verba.ff. ne vis fiat ei. & idem sentit Bal. 21 in d.consi.præalleg † Item aduerte,q si in his,de quibus supra dixi sufficere fidem factam per iuramentum,sit cautus iuranus,vt non iuret ex seipso,sed iudice deferente:aliàs tale iuramētum nullam fidem faceret,& nullius esset valoris,vt l.j.in prin.& §. fi.ff.de iureiur. & ibi per Bald. & l. videamus.§.deferente in lit. iur. & in c. vltra tertiam.in ver præstitum.de testi.vbi hoc formaliter voluit Io.And.ad hoc facit,quod eleganter dicit Bald. in consi.in quæstione prædicta considerandum occurrit vbi voluit,q ad hoc vt iuramentum probet impedimentum ad concedendam secundam dilationem,oportet esse delatum à iudice, aliàs autem parte sine iudicis delatione iurante, allegatio dilationis ipso iure est nulla: & ita formaliter in casu nostro quando iuramentum est contra assertum fugitiuum seu de fuga suspectum consultum vidi per præfatum do.Lud.de Inter. & est valde not. Sed tunc quæro, si constat de debito,vt decet. & supra est dictum . Item de causis suspicionum per iuramentum, vt dictum est, aliquid vltra requiritur iuramentum super ipsa suspicione fugæ:vr videtur requirere Bal.in d.l.apertissimi. & Ange in d.l.si ab arbitro.cum probata causa suspicionis, scilicet, q immobilia non possideat,eoipso sit probata suspicio,vt dixi supra in j.q.princ. Respondet Pau. de Cast.in d.consi.quod 22 incipit,pro pleniori examine. quod ex eo solo † q immobilia non possidet,iudex non cogitur dare familiam,seu capi facere, licet possit si velit:vt in d.l.si fideiussor.§.j.ibi:si hoc iudici sederit,quasi hoc casu sit arbitrarium,& ideo non cogitur:vt l.non quicquid.cum simi. ff.de iudi. & supra est dictum hac eadem q. princip. sed si allegaretur instans fuga & iuret se suspicari de proximo recessu:tunc dicit præfatus doct.q iudex compelleretur ad quod etiam vide dicta supra in 4. q. princi. & quæ dicentur q.8:Cum igitur ante capturam sit fides facienda de præmissis tribus:quæro vtrum in hac causæ cognitione vertatur,q debitor, contra quem captura procuratur, citetur ad videndum fieri fidem de debito & causis suspicionis, & q de nouo emerserint: an verò parte absente,& non citata fiat fides de præmissis,omnes doctò.conuenerunt,q ad hoc pars non sit citanda,ne fuga instruatur:ita tenuit Iac.But.Bal.& scrib.in l.consentaneum C. quomo.& quando iud. §.si debitorem.l.ait prætor.quæ in frau. cred.idem tenuit Bald.in l.j.C.de sum.tri.& in l.si quis curialis. C.de episc.& cler.& in l.creditor qui non idoneum.ff.de sec. pe. & Ang in d.l.nemo carcerem.& do. meus no.in l.sed si hac.§. 23 prætor.ff.de in ius vocan quod no.† sed vtrum ista examinatio, quam facit iudex, & commissio capturæ debeat fieri pro tribunali. Pau. de Cast. in d. consi.quod incipit,pro pleniori,circa si. ibi:secundò ex prædictis sequitur . dicit non esse necesse iudicē sedere pro tribunali capturam,quo prædicta examinat,& licentiam capiendi concedit: cum modica causæ cognitio requiratur in præmissis:& sic concludit,q fieri poterit in camera iudicis,vt l.noluit.ff.de interro.act.& l.2. §. dies.ff quis ordin.bo.pos. ser.bene facit quod no.Bar.in l.à procedente.C.de dila.vbi omnino vide,& in l.4.§.hoc autem iudicium.de dam.infec. & hoc perpetuò tene menti. Modò subdamus practicam: nam actor, 24 idest creditor † seu eius procurator debet narrare, q talis est debitor suus in tanta summa,& q tempore debiti contracti debitor,de quo agitur, erat idoneus & soluendo, & ita reputabatur,&

tur & q ad notitiam sui de nouo prouenit, & q eidem debitori insignis calamitas,aut magna superuenit inopia , & q ipsum habet suspectum de fuga , vel quia ipse nō possidet immobilia vel ex aliis causis s̄m subiectam materiam quare petiit & immediate offerat se paratum facere fidem de prædictis: & faciat (vt prædixi) vel per instr̄m,vel per testes,vel iur̄m s̄m diuersitatem casuū supra positorum,& nihilominus iuret delato sibi a iudice iureiurando,q habet illum suspectum de fuga, quibus factis secure iudex concedit ei licentiam capiendi & detinendi:ita dicit Ang.ī d.l.si ab arbitro.§.j.qui satisd.cog.& dicit se in- 25 finities practicasse,vbi vide latius. † Reus verò diligēter aduertat,si deest aliquod de istis requisitis prædictis:& videat si nominatim actor narrauit causas suspicionis emersisse post debitum cōtractū,aut de nouo , idest post debitū cōtractū ad sui notitiā prouenisse,& si illas probauit,vt prædixi,in quo sepissime errat̄, propter qđ omissum dicit Ang.in d.l.si ab arbitro §.j.se fecisse relaxari multos captos tanq̄ suspectos ex commissione imperitorum assessorum sequentiū imperitos aduocatos. Caueas igitur,ne sis de illis,& vide eundem in l.si suspectus.de procur.ff.& Imo.& Ponta.in d.l 2.in princi.sol.matri. Sed pone, q creditor in sua petitione,seu narratione omisit allegare , qualiter cā suspicionis superuenit post contractam obligationem , vel saltē prouenit ad eius notitiam de nouo,& simpliciter de hac ante capturam nulla fuit facta fides:vtrum ad sustentationem capturæ sufficiat,q postea hoc narret & probet: an verò captura sit omnino nulla,tanq̄ desit vnum ex tribus substantialib. Pau.de Cast.in quodam consil.in causa dominæ Philippæ vxoris Antonij de Senis.in finalib.verbis,dixit q licet istud non fuerit expressum in petitione,& consequenter nec etiam probatum:tamen captura non est nulla:dummodo illud possit post capturā incontinenti probare:licet eñ iudex potuisset forte repellere partem hoc non exprimentem:tñ si non repellit processit petitio,arg.l.fi.C.de ann.excep. & hoc venit postea excutiēdum in iustificatione capturæ:nam dicta expressio non requirebat̄ nisi respectu iudicis:quia ex hoc non lædebatur,sed sufficit , q hoc 26 incontinenti postea probetur. † vnde concludit , q licet in libello non fuerit hoc expressum,scilicet dictā suspicionē emersisse,vt supra tñ ex quo iudex admisit,& pars hoc est parata probare incontinēti,non reuocatur captura: quia nō interest capti hoc fuisse in libello expressum,postq̄ hoc probatur incōtinēti. Itē iudex postq̄ petitionē admisit, nō dēt eā nunc improbare. Ista sunt formalia verba sua in d.consi nec plus dicit circa hoc. Tu aduerte:nā istud videtur expresè ɔ̄ Ang.ī d.l.si ab arbitro. §.j.vbi dicit,q propter istud omissum fecit multos relaxari. Itē cōtra eundē in d.l.itē suspectus.de procu.& in d.l.nemo carcerē.vr̄ etiā contra Bart.in d.l.ait prætor.§.si debitorem. licet formaliter non ponat hanc q.vr̄ etiam contra not per Imo & Ponta.in d.l.2.ff.sol.mat.Sed videamus in puncto iuris , quid sit verius.& certè tex.in d.l.si ab arbitro § j.videtur præsupponere actorem non posse petere sibi ita cito satisdari propter inopiam fideiussoris sibi dati,nisi probet inopiam superuenisse: cū istud 27 sit fundamentum ad nouam fideiussionem habendam : † igit̄ idem in proposito creditor qui præsumitur sciuisse conditionē eius,cum quo contraxit, non possit ipsius conditionem tunc improbare ratione suspicionis,nisi alleget causam , quare improbat superuenisse & probet: præsertim cū ius præsumat ipsū potius temporis progressu ditari quàm depauperari.l.si defunctus C.arbi.tute.& in l.cura.§.deficientib.ff.de mune.& ho. igitur constito q sit pauper suspectus non præsumi debet ideo qđ fuerit pauper suspectus:igitur allegari debeat & probari , q de nouo superuenerit: præsertim cum ista cognitio fiat parte absente & nō citata:igitur impleatur iudicis præsentia & legis ꝓuidentia:vt ea omnino allegentur & summatim probentur eo absente:quæ si vera essent cōcludent ad capturā,qua causæ co- 28 gnitione nō facta,captura illa sit nulla vel reuocanda : prout in simili consuluit Bar. † q secunda dilatio sine causæ cognitione concessa est nulla.& dixit in l.fi.ff.de fer.de hoc in contrariū facit:nā licet contra fideiussorem non sit aperta via in effectu nisi excusso principali,vt auth.præsente.C.de fidei. tamē pendēte iudicio contra fideiussorem sufficit implicando docere , q principalis nō erat soluendo,vt not.in l.nisi duntaxat.ff.de pac. vbi dixit sic in proposito,si opponatur de probatione conditionis dicti capti facta per creditorem cum contraxit , sufficiat replicari,q immo superuenit ista calamitas.cogita : quia non reperio istud alibi formaliter tactum. pro nunc non recederē ab Ang.in d.l.si ab arbitro.in locis præallegatis.ad hoc not.text.in l.planè.ff.vt lega.nomi.cap.vbi allegatur noua causa.

29 † Hic formatur pulchra quæstio ; quid si debitum pro quo quis est captus tanquàm suspectus reperitur pro parte verum & pro parte non verum : vtrum tunc captura sustētetur saltim pro debito verò:an verò ratione partis falsæ captura in totum irritetur.

Videtur pro nunc,quòd in toto irritetur:tū quia actus principalis est indiuiduus.l.in hoc iudicio.ff.fam. ercis.not.in l.prima.C.de erro.calum.& in l.j.C.si aduer.rem iudic.

Item quia,vt in præcedentibus quæstionibus diximus, ista captura habet in pluribus instar primi decreti:sed primum decretum & etiam secundum interpositum pro debito partim vero & partim falso est nullum ipso iure in totum:vt consuluit Bar. & etiam Bal.& tenet Bal.in l.certi condictio. §. oportet igitur. ff.si cert.pet.& habetur in l.si non sortem.per doc.in l. si centū. ff.de condi. inde. vbi hoc tenet Fulg. & do.meus late disputat: reperi tñ Bal.in quodam consi. quod incipit , quæritur vtrum captura.q si quis fecerit aliquem capi tanquam suspectum partim suo nomine,& partim (vt habetur s̄.) alieno, q si pro ea parte,ꝓ qua petijt vt hæres non iustificauit,& consequenter nō valet captura,saltem valet pro alia parte mouetur : quia quoties pluribus modis seu nominibus agi,tunc potest pro parte vnius valere & pro alia nō.ff.de iudi.l.nō idcirco.ff.de app.l. perlusorio.& l.africa§.hæres.eo.tit.cogita super prædictis,quæ a nemine reperio tacta: & vide doc. maxime Imo. in l. si is ad quem. de acquiren.hære.

SVMMARIVM.

1 *Fugitiuus vbique repertus capi potest.*
2 *Fugitiuus in alieno repertus territorio an possit capi authoritate propria.*
3 *Fugitiuus authoritate propria capi potest,iudicis deficiente copia.*

Venio ad septimam quæstione principalē, videlicet vbi possit de- 1 bitor fugitiuus aut de fuga suspectus capi. † Ad quod respondeo,q fugitiuus potest capi,vbicunq; fuerit inuentus:quia in fugitiuo verificatur illud dictū : vbi te īuenero,ibi te iudicabo. Et est hoc expeditum in iudice illius loci in quo fuerit inuentus: vt l.j.C.vbi quis decu.vel co.scilicet in illo qui competēs esset, si debitor ille esset de illo loco,q si periculū esset in mora liceret etiam alij iudici dicti loci,licèt aliàs esset incompetens , vt s̄.late demōstraui in 4.q.prin.bene facit qđ dixit Guil.de Cu.in 2 l.extat.ff.qđ met.cau.in q.2.† An aūt possit propria authoritate capi fugitiuus repertus in alieno territorio , in quo nec debitū cōtraxit,nec alia de causa forū sortit̄,est pulchra quæstio,& fuit iā de facto hic Senis,vt refert Ang.in d.l.nemo carcerem. in vl. char.quia cum quidā Perusinus nomine Andreas mutasset certæ pecunię quantitatem vni,qui diligens & fidelis homo reputabatur:tandem ille debitor aufugit:quem sequēs Andreas,inuenit in hac ciuitate Sen. & ipsum authoritate ꝓpria cępit tāquā fugitiuū:tunc insurgēte clamore familia potestatis huius ciuitatis cępit vtrūq; & tādē dictus Andreas fuit inquisitus & condēnatus de interceptione liberi hominis.dicit Ang. vbi su- 3 pra † q male fuit iudicatū:quia etiam capi poterat,si copia iudicis deerat,vt d.l.j.& 2.C.vbi quis decu. vel co. q est perpetuò menti tenendū.Et adde,quæ dixi s̄.in 4.q. prin. vbi dixi illud in eo fugitiuo locum habere,qui suspectus de fuga instanti vel in procinctu propter periculum , vt ibi vide late dicta. Posset hic quęri,vtrum posset capi in domo,vel ī ecclesia,vel in hospitio, vel in apotheca, vel caupona , vel in naui, vel in curru . Dic vt per doc.in l.plerique.ff.de in ius voc.vbi dixi.

SVMMARIVM.

1 *Debitor fugitiuus quo tempore capi possit.*
2 *Suspectus de fuga non gaudet ferijs aut alijs legalibus beneficijs.*
3 *Ferię inductæ in fauorem miserorum quando sint præsidium dolosorum.*

1 Octauò principaliter quęro,qñ & quo tēpore possit † capi debitor fugitiuus,id est,vtrū tēpore feriato vel aliter priuilegiato: puta vīdemiarū vel mercati.& certe tp̄e feriato ob necessitatē hominū est expeditū q sic:qa & tp̄e pōt fieri executio:vt ī c. fi. de iudi.& ita tenet Bar.in §.si debitorē. tp̄e verò feriato in honorē Dei vtrū posset:solet allegari gl.sing.in l.dies festos. C. de fer.sup ver fideiussionis.q sic,q̄ Bar.& oēs ibi sequūtur.& tenet Bar.in d.§.si debitorē.scilicet ad finē vt satisdatio præstet̄ : non ad finē vt de debito cognoscat̄,hoc est indubitatū in debitore fugiēte:& simpliciter in eo q est suspect⁹ de fuga:de quo ibi loquit̄ gl.Bar.& scri.hoc limitat Pau.de Ca.in d.ɔs.ꝓ pleniori ꝓcedere in suspecto de fuga instāti p̄p indicia seu signa fugā indicātia.ad hoc dicit intelligēdā dictā gl.sed qñ nō allegarētur signa instātis fugę,sed sola carētia immobiliū:dicit nō posse hoc fieri die feriato ī honorē Dei,q̄ ꝑpetuò tene mēti:qa a nemine alio reperio animaduersū.& adde q̄ dixi s̄.ī 4.q.prin.& in 6. Dicit ēt 2 Bal.in cōsi.primo,oportet † q suspect⁹ de fuga nō gaudeat ferijs vel alijs bñeficijs legalib⁹,ar.d.gl.q̄ ꝑpetuo tene mēti. Ratio est: nā ne fugā instruamus,expectare recesū nō debemus eius,qui nō est reuersurus,vt l.si legatarius.ff.de iud.nā p̄p periculū fugę videtur ordinate fieri,quòd sine ordine fit,vt not. in l. extat. ff. ff. quod met. cau. & quia in extraordinarijs ordo est ordinem non seruare,vt in c.ad nostram.el 3.de iureiu.bene facit ad prędicta,qđ dicit Bar.singulariter in tract. repręsaliarū . in ver.prote.7.q prin.arg.d.gl.& quod dicit Bal.in l.si vt proponis.C.quo 3 & quando iu.vidi multoties dubitari:† ecce tempore feriarum paschalium & aliarum indictarum ex forma statuti , quibus omnis captura debitorum est prohibita ; quibus durantibus etiam hi qui prius aufugerunt de consuetudine redeūt , vtrū si aliquis qui nondum fugerit, sed sub clypeo illarū feriarū velit

aufugere,vel eſſet in actu fugæ poſſit capi,& certè ſi dicamus ꝙ non:tunc feriæ inductæ in fauorem miſerorum erunt præſidiū doloſorum & fraudare volentium, ꝙ non videtur de mente ſtatuti:ſup quo tñ nihil præciſe dico: qa ſæpe ſub iudice lis eſt.

SVMMARIVM.

1 *Debitor fugitiuus ad quem finem capiatur.*
2 *Debitor ſuſpectus de quo ſatiſdare debeat.*
3 *Debitor captus & ſuſpectus relaxatur ſi ſatiſdationem de ſtando iure præſtiterit.*
4 *Debitor ob fugæ ſuſpicionem captus relaxari debet,dato fideiuſſore de iudicio ſiſti.*
5 *Debitor poſſidens immobilia non æquiualentia debito, an teneatur ſatiſdare de iudicio ſiſti.*
6 *Suſpecti de fuga quare potiſſime capi ſoleant.*
7 *Debitor immobilia poſſidens debito æquiualentia,ſi contumax ſit ,ſatiſdare tenetur de iudicio ſiſti.*

1 Nonò principaliter quæro,quare† & ad quē finem capiatur debitor fugitiuus,aut certe de fuga ſuſpectus.Omnes dicunt , ꝙ ideo capiatur,vt ſatiſdet:& ꝙ præſtita ſatiſdatione debet relaxari : vt l. ſenatuſcõſul.§.ſi præſidis.ff.de offi.præſi.& l. nec puberes.§.qui in ius.ff.de in ius vocan.& l.ſi fideiuſſor.§.fin.ff.qui ſatiſ. cog.& d.l.ſi creditores.ff.de priui.cre.& l.ſi pecuniæ.ff vt in poſ.leg.ſtatim enim ꝙ ſatiſdatum eſt cauſæ,ob quam eſt facta captura,reuocatur captura.vnde ſi qs captus eſt,vt caueat,aut ſatiſdet, dato fideiuſſore relaxatur:ſi autem captus eſt,vt ſoluat , non relaxatur niſi ſolut.ita probat tex.in d.§.qui in ius.& in d.l.ſi pecuniæ.vbi Bar.ponit hanc regulam.& in l.ſi finita §. Iulianus.ff.de dam.infec. & in l.eum qui.ff.de priui.cred.& in l. conſentaneū. C.quomodo & quando iud.& quicquid breuiter ſi re integra factum eſſet,impediret miſſionem in poſſ.aut tenutam , aut ſequeſtrum,aut capturam perſonæ: illud factū poſt miſſionem, aut ſequeſtrum,aut capturam facit tenutam reuocari & ſequeſtrum & capturam ſeu captum relaxari.Caſus eſt in d.l.ſi pecuniæ.per quam in locis præallegatis tenet hanc regulam Bart.& omnes ſequuntur.pro qua vide text.apertum in c. ex parte. de
2 verbo.ſigni.Sed vna dubitatio magna ſupereſt† de quo debeat ſatiſdare,vtrum de iudicio ſiſti tantum:an verò de iudicio ſiſti & iudi.ſol.Bar.in l.ait prætor.§.ſi debitorem.ff.quæ in frau.credi.Videtur dicere,ꝙ debeat cauere de ſtando iuri, allegat gl.in l.dies feſtos.C.de fer.vbi glo.relata ad tex.ſuper verſ.fideiuſſionis.loquitur de fideiuſſione de iudicio ſiſti.& ideo dicit Bar.ſuper d.glo.not.ꝙ quādo aliquis eſt ſuſpectus,ne aufugiat , poteſt capi die feriata in honorem Dei,vt det fideiuſſorem de ſtando iuri.glo.etiam in d.l.ſenatuſconſul.§.fi.& in d.l.fideiuſſor.§ fin. ſentit de fideiuſſione de iudicio ſiſti.Angel.in repeti.in d.l ne-
3 mo carcerem.C.de exactio.tri.libro 10.dicit † ꝙ præſtita ſatiſdatione de ſtando iuri relaxatur captus & ſuſpectus. idem ſentit Pau.de Caſtr.in d.conſi.pro pleniori.Do Meus in d.§. qui in ius.& in l.dies feſtos.ſentit ſimiliter de cautione de iudicio ſiſti. iſtæ doctrinæ videntur fundatæ in vna ratione : nam poſſeſſor immobilium releuat ā ſatiſdatione de iudicio ſiſti:vt l. ſciendū. in princ.ff.qui ſatiſda.cogan.& qui poſſidet immobilia, ſecundum quod dixi ſupra in j.q.prin.non incidit in hanc ſuſpicionem,vt de eius fuga timeatur:vt d.l.ſciendum. ergo de primo ad vltimum videtur inferri,ꝙ hæc fideiuſſio in caſu ſuſpicionis cum ſubrogetur loco poſſeſſionis immobilium,quæ æquipollet ſatiſdationi de iudicio ſiſti, præſtari debebat de iudicio ſiſti tantum:vt videtur eſſe de mente præfa.docto:licet nullus principaliter q.moueat:tamen practica eſt optima rerum magiſtra. vt ī cle.paſtoralis.de re iud.& vſus qui eſt rerum magiſter egregius,vt inquit Cæſar in ſuis commentariis,ſeruari videtur,ꝙ detur fideiuſſor de iudicio ſiſti & iudicatum ſoluen.Item Pau.de
4 Caſtro in d.§.qui in ius. dicit not. † ꝙ captus vt ſuſpectus de fuga relaxari debet dato fideiuſſore de iudicio ſiſti:ſupple, & de iudicato ſoluēdo,nec dicit plus,nec aliquid allegat.Quid ergo dicendum in tanto inuolucro? Dominus meus in d l.ſciendū. dicit,ꝙ etiā licet poſſidens immobilia non æquiualentia debito nō teneatur ſatiſdare de iudicio ſiſti:ſed tamen cōtingat ipſum eſſe ſuſpectū de fuga ꝑꝑ inopiā aut calamitatē quæ ſuperuenit, & ꝓpterea captū,& ſic nō ſolū ad finē vt ſiſtat in iudicio;ſed ēt vt poſtea debitū ſoluat:cū ſuſpicio ſit ꝙ nō ſatisfaciat & fugiat: certe tūc licet poſſideat immobilia tñ nō æquiualētia,debebit cauere de ſiſtēdo in iudicio,& qđ ſatisfaciet debito : & de hoc ꝑꝑ deterioratā cōditionē poſt debitū; q̄ ſi a prīcipio fuiſſet eadē cōditio nō deberet vrgeri ſatiſdare de ſatisfaciēdo. ita dicit ſibi videri concordādā eſſe theoricā doc.in d.l.ſciēdū. volētiū, ꝙ etiam poſſidēs immobilia nō æquiualētia releuetur a ſatiſda
5 tione de iudicio ſiſti. † Cū practica quæ ſe habet , ꝙ etiam poſſidēs immobilia nō æquiualētia ꝓpter ſuſpicionē fugæ prædictam teneatur ſatiſdare etiam de ſatisfaciēdo. Ex quo infert, ꝙ licet ſuo noīe cōuentus non teneatur ſatiſdare de iudi. ſol.vt l. j.C de ſatiſ.& inſti.de ſatiſ.§.ſed hodie.licet immobilia nō poſſideat:ſed tñ ſatiſdare de iudicio ſiſti: tñ propter ſuperueniētē ſuſpicionem teneatur ſatiſdare de iudicato ſoluendo, qđ dicit menti tenendum præfatus doctor Do.meus Do.Ioan. Petrucij de Peruſio, ꝙ licèt ſuo nomine conuentus non teneatur ſatiſdare de iudicio ſiſti, quàdo poſſidet immobilia licèt non æquiualentia,vt dictum fuit ſupra in j.q.prin. tamē quando ſuſpicio emerſit,teneatur ſatiſdare de iudicio ſiſti: addit & de iudicatū. Et hæc dicit notabiliſſima & neceſſaria eſſe: quæ ſibi videntur vera:licèt non inuenerit conteſtem ſibi in hoc. Super hoc ad-
6 uertendum eſt in primis: † nam ideo maximè capi videntur ſi de fuga ſuſpecti, vt creditor ſe tutum reddat per datione fideiuſſoris,quod debitum ſibi ſoluentur per fideiuſſore in defectū principalis, de quo confidit: quia nihil immobile æquiualens poſſidet,& quia ſigna fugæ vidit, & reo aufugiente non eſſet ſibi creditori conſultum vnde licèt ſatiſdetur de iudicio ſiſti non videtur ſatisfactum huic cauſæ propter quam principaliter capitur, ſcilicet vt tandem habeat quem excutiat, & ex quo ſibi ſoluatur:igitur nō relaxetur,niſi caueat de iudi. ſol. arg. d.§.qui in ius.& d.l.ſi pecuniæ. & eorum quæ in principio huius q.dixi. Et optimè facit tex in d.c.ex parte.de verb.ſign.bene etiā facit:
7 nam ſiue poſſideat immobilia æquiualentia: tamen ſi eſt contumax,tenetur ſatiſdare de iudicio ſiſti,vt ſupra dixi in j.q.prin: quaſi indicauerit per contumaciam primum ſe non coparitu-rum: poſtea eo modo ſigna fugæ oſtendens,licèt non teneatur regulariter ſuo nomine conuentus ſatiſdare de iudi. ſol. vt ſupra dixi, tamen tenebitur poſtea ſub hac neceſſitate ſatiſdandi, arg.l.in omnibus.ff.de iudi. iuncto his quæ not.in d.l.ſi debitori.co.tit.Optime etiam facit pro hac parte tex.in d.l.ſi creditores.ff.de priui. cred.ibi,ſatiſdationem exigere poſſunt pro ſuo debito reddendo.Cogita ſuper prædictis,quia nemine reperio dilucidè,& doct.vt ſupra dixi,videntur ſentire ipſum teneri tantum ſatiſdare de iudicio ſiſti. Practica verò quod etiā de iudi. ſol. quod nimis eſt attento fine propter quem capiuntur. arg.l.minime.ff. de lega.& vide omnino ad materiam quæ dixi poſt Rapha.in l. Iul.ff.qui ſatiſd.cog. contra Angel.

SVMMARIVM.

1 *Debitorem alienum occultans an & quando ſe obligationis & periculi conſortem faciat.*
2 *Impediens aliquem capi vel captum duci aut de manibus familiæ poteſtatis vi eum eximens, ad quid teneatur,remiſſiuè.*
3 *Statutū puniēs receptantē fugitiuum in quibus locum ſibi vendicare poſſit.*
4 *Animus occultandi quando præſumatur.*
5 *Fuga non ſimpliciter maleficium,ſed latitatio ipſa ſuſpicionem cauſans.*
6 *Conſilium dediſſe homicidio faciendo quando quis præſumatur.*

Decimò principaliter quæro, ad quid teneatur impediens capi debitorem fugitiuum,aut occultãs eum, qui propterea au-
1 fugit.Bal.conſi.quod incipit.in q. domini Iuliani:† dicit,ꝙ licèt quis ſcienter occultet debitorem alienum, non facit ſe ſuccedaneum obligationis vel conſortem eiuſdem periculi, neque debitorem:niſi in caſibus ſpecialibus, ſcilicet in caſu l.fin. C.de oper.liberto. Item in debitore tributorum.C. de exac. trib. lib. x.l.quoties.Item quādo quis debitorem vi eximit:vt l.ſi eximēdi.§ item ſi quis.ſ.l. pe.ff. ne quis eū qui in ius. Itē quando quis impedit reum, vel actorem venire ad iudicium, iuxta l.fina.ff. de eo per quem fac.erit. ergo cum in dictis caſibus ſit ſpeciale, in contrariū eſt ius cõe,ſm Bal.in d.cõſi.allegat Inn. in c.paſto-
2 ralis.in ſi.de offi.delega.& eo.ti.c.j.quod no ꝓpter.† Impediēs verò aliquem capi vel captum duci aut de manibus familiæ captum eximens aut de carcere extrahens ad quid teneatur. vide Bar.& ſcribē.in d.l.ſi eximēdi.§.item ſi quis. & in l. 3.ff.de ... iul.maieſt. vide etiã Bal.in l.eleganter.§.idem Labeo.ff.de dolo.& in l.addictos.C.de epiſco.audiē.& in d.l.ſi.de oper.liber. & do.meum in l.fi.in fi.ff.ne quis eū.& per aliquos ſcri.in l.quid ſit fugitiuus.§.idem ait interrogatus.ff.de ædil.edic.& vide dicta
3 in dicto §.item ſi quis.† Adde etiam prædictis,ꝙ ſtatutū puniēs receptātē fugitiuū habet locū in eo,qui retractat illū, qui ſaltē vnū pedē ad fugā moueat,& peruenit aliquo modo ad principiū fugæ:nõ aūt in eo ꝗ tēpore receptionis ſi ſe factæ, tñ conſiliū fugę in mēte habuit,ſm Bal.in eo.cõſ.ad quod vide late dicta ſ.in q.prin.Subdit & Bal in eo.cõſi ꝙ præſumit in dubio habuiſſe animū receptādi,qui intra terminū paucorū dierū propalauit.† Dicit & ꝙ tunc præſumitur quis occultandi animum habuiſſe,ꝗn ita celauit,vt nemini appareat,allegat Bart.ī l.locū. §.ſi quis dolo.ff.de tabu.exhib.quod tene mēti. Dicit præterea, ꝙ conſulere ſeruo aut ſeruili vinculo annexo ꝗ fugiat, eſt maleficium.idē ſi ingenuo conſulat,vt fugiat cū re aliena: nec eſt mirū:quia tunc conſuluit vitium.Subdit mirabilius, quod idē eſt,ſi cõſulat ingenuo,vt fugiat cū pecunia ſibi depoſita ad numerū,ꝗ olim fuit aliena:vt l.terminis.§.ſi debitorē.l.ait prætor. ff ꝗ in frau.cred. Pro quo tu vide omnino vltra ea ꝗ Bart. & Bal.
5 & Moder.in d.l.ſi pecuniæ.† Alias dicit Bald.in d.conſil.† quod ſimpliciter fuga non eſt maleficium,ſed latitatio: & generat

cum

cum ſuſpicionē:vt l.fulcinius.§.quid ſit latitare,ff.quib. ex cau. in poſ.ea.Aliter ſtatutum punit præſtantem conſilium ad fugā contigit ꝙ probatur,ꝙ aliquis locutus fuit cum illo qui aufugit paulo antequam fugeret:nō tamen cōſtat , quid ille dixerit illi qui fugit,quid iuris.Confert ad hoc elegans doctrina Bart.
6 in l.ſi vētri.§.fin.ff.de priui.credi.dicentis† quòd ſi quis eſt inquiſitus de eo,ꝙ dederit conſiliū ad homicidiū , vt probetur ſolū iſtud,ꝙ paulo ante homicidiū locutus eſt homicidę: certe attē ta breuiate ſpatij præſumitur,ꝙ dederit conſilium ad homicidium,quod dictū videtur valde durum:quia in dubio potius videtur capienda coniectura ꝙ bene dixerit,quàm ꝙ male dixerit:vt l.non omnis.§.a barbaris.ff.de re mi.& in regula iuris , ſemel malus ſemper præſumitur malus.& in l.meritò ff. pro ſoc. ſed tunc procederet , quando præceſſerūt cauſæ & indicia odij contra eum,aliàs dicit,quòd dictum Bar.eſſet omnino falſum, quod perpetuò tene menti.

SVMMARIVM.

1 *Debitor captus vt fugitiuus aut de fuga ſuſpectus , quid facere debeat ad carceres euadendos.*
2 *Cautioni iuratorię ſerui agentis aut conuenti pro libertate debet ſtari.*
3 *Obligatio nulla eſt ad impoſſibile.*
4 *Carcerari non debet is qui in iudicio nuuquam ſtetit,nec ſtare promiſit.*
5 *Deierare nemo præſumitur,niſi probetur.*
6 *Obligatus præciſe per legē ad aliquid,manu militari cōpellitur id implere.*
7 *Vſufructuarius ob inopiam ſatiſdare non valens,vſufructu priuatur.*
8 *Cauſæ non ſatisfit per cautionem iuratoriam.*
9 *Cautio iuratoria quando admittatur.*
10 *Iuramentum vilis perſonæ nullius ponderis eſt apud bonos & graues.*
11 *Iudex ſibi cauere dēt,ſi cautio iuratoria offeratur, ne litē alienam ſuā faciat.*

Vndecimò principaliter quæro, quid debeat facere captus vt fugitiuus aut de fuga ſuſpect⁹,
1 vt carceres euadat a carceribus liberetur.† Reſpondeo,ꝙ in primis videat,ſi captura poteſt impugnari quouis modo ex cauſis de quibus ſ̄.& maxime in vj.q.prin. ꝙ ſi capturam impugnare non poteſt,det fideiuſſorem,vt dixi ſ̄.q ix.& liberabitur: ſi autē fideiuſſorē non inueniret , & iuraret ſe non inuenire , offerat iuratoriam cautionem,ad quam ꝙ ſit admittendus, Arguo ſic, dicitur in authen.generaliter.C.de epiſco.& cle.ꝙ ſi actor ſatiſdare non poteſt,& paratus eſt iurare,ſtatur iuratoriæ cautioni: & indiſtinctè loquitur:ergo intelligat̄ tam in actore ſuſpecto quam non ſuſpecto,vt l.de pretio.ff.de publi.ſi iſtud eſt in acto re:ergo idē eſt in reo:vt in regula,non licet.de regu.iur.in 6.Secundò videtur tex.in authen.cui relictū.C.de indic.vidui. Ter-
2 tiò videtur tex.in l.j.in ver.omnes.C.de aſſer.tol.† vbi ſeruus ſiue agat ſiue conueniatur pro libertate, quæ eſt cauſa maxima, ſtatur ſuæ iuratoriæ cautioni,ſi cū fideiuſſore ſatiſdare non poteſt.& nota ꝙ loquitur in ſeruo,qui eſſet potius incarcerandus propter vilitatē perſonę & ſuſpicionē,ar.l. diuus. ff. de quæſti. Itē quia a cōmuniter accidentibus,ſi ſeruus eſt:ergo nequā , vt l.penul.ibi:nequitiā.& ibi Bal.C.de li.& eorum li.alibi dicit gl.
3 ſeruus:ergo fur.vt not.in l.Iul.circa prin.ff.de act.emp.† Quartò impoſſibilium nulla eſt obligatio l.impoſſibilium.ff.de re. iur. ergo cū hæc ſatiſdatio quo ad eū ſit impoſſibilis, fiat ut fieri poteſt ſcilicet cū iuratoria cautione.bene facit.l.Ceſar.ff. de publ. & in l.2.ff.ſi quis cau.& quod no.in l.quod re.ff.ſi certum peta. ubi propter difficultatem dicit excuſari quē a mora: & bene facit,quod not.in c.querelam.de iureiu. Quintò hoc uidetur determinari in gl.ordi.in l.j.ff.qui ſatiſda.cog.quæ incipit,generaliter.& in gl.d.l.j.C.de aſſer.tol.ſuper uer.recedere.& in gl.ordi. in c.ex parte.de uerbo.ſig.ubi omnino uide : quia loqui uidet̄ in ſuſpecto & contumace.Sextò uidetur tex.in d.l.nemo carcerem.C.de exact.trib.lib.x.Septimò hoc uidetur de mente Bart.
4 in l.cū ab eo.alias incipit,Labeo.ff. ad legem iuliā repe. ibi † dū dicit,quod is qui nunquā ſtetit in iudicio,nec ſtare promiſit,nō eſt carcerādus . Et ibi dum dicit,ꝙ ſolū cōdemnatus ad debitū carcerandus eſt . Octauò dominus Franciſ. Tigrini de Piſis in d.l.j.qui ſatiſda.cog.dicit,ꝙ aut quis cogitur ad fideiubendum ſine alicuius commodi proſecutione in cauſa ciuili: & loquit̄ & procedit gl.ibi poſita,& iſte uidetur caſus noſter,aut in cauſa criminali:& loquitur tex.l.eos §.ſuper his.ff.de app. aut quis cogitur ad ſatiſdandum reſpectu commodi ad qđ inuitatur, & loquitur l.uſufr.cum ſua gl.C.de uſufr.Nonò ſi iſte qui nō poteſt ſatiſdare,donec debitum liquidet̄,deberet ſtare in carceribus: deterioris cōditionis eſſet iſte incarceratus debitor nō gaudēs beneficio ceſſionis,ut l.j.C.qui bo.ced. poſ. quam ille qui eſſet certus debitor & condēnatus,qui cedendo bonis liberaret̄,qđ dicere uidetur abſurdum.Decimò cum inſtantia de iure cano. nullo temporis ſpatio ſit limitata, ut habetur in c. fi. de iudi. & per doc.in l.properandum. C. eo. tit. Et ſic inſtantia poteſt durare plus quā uita hominis:ergo ſi deberet detineri uſque ad fi. cauſę ſequeret̄ inductio cuiuſdam quaſi perpetuę ſeruitutis, ut l.j.ff.de libe.ho exhi.& l.ob æs.C.de pręd.mi.& l.Titio centū ita relicta ſunt,ut a monumēto nō diſcedat. ff.de cōdi. & demōſt.
5 Accedit† quòd nemo præſumitur deierare: ut in c.cū cōtingat. de iureiur.nec immemor æternæ ſalutis,vt lege iubemus.C.ad leg. Iuliā. pecu. bene facit quod not gloſ.fin. in l.in eadem.ff. ex quibus cau.maio.& hoc videtur determinare gloſ. in capit. cum in eccleſiis.ſuper verſicu.iuramento.de maio.& obedien. quæ loquitur de ſuſpectis , vt ibi patet in eadem gloſſ.ibi dicit, quòd ſtetur iuratoriæ cautioni:cum aliam præſtare nō poſſint illi,de quibus ibi:cum nihil habeant.& iſta videtur multū ſtringere:niſi reſpondeas,quòd ideo ibi : quia priori cui debebatur obedientia & cui iuratur,aliter conſulitur,ſi periuraret,ſcilicet per excluſionem a conſortio aliorum fratrum : vt ibi dicit text. in fin.& in caſu noſtro ſi debitor periuraret & fugiendo , creditori non eſſet conſultum. In contrariam partem , quòd non admittatur ad hanc iuratoriam cautionem: arguitur ſic. Iudicia non debent eſſe eluſoria:vt l.prætor.ff.de iudi.cum ſimi. ſed eo admiſſo ad cautionem iuratoriam veriſimiliter recederet, & eſſent iudicia eluſoria,vt experientia docet:quia fides rara inuenitur:igitur &c. Et hoc videtur velle gloſſ.in lege conſentaneum. C.quomodo & quando iudex.in verſicu. cogendum.
6 † Secundò,quando iudex lex præciſe obligat aliquem ad aliquid faciendum:tunc manu militari cōpellitur : & præciſe per detentionem & carcerationem.l.qui reſtituere.ff.de rei vendica.& not.in lege ſtipulatio.§.ſiue autem ff.de oper.no nun.ſed iſte præciſe videtur obligatus ad ſatiſdandum , vt ceſſet timor fugæ:igitur &c. Tertiò hoc videtur tenere gloſſ. inſtitu.de ſatiſda.§.ſed hodie.ſuper ver.permiſſionem.& in lege ſecunda.§. ſi dubitetur.ff.de iudi. ſuper verſicu. permiſſionem. quas gloſſ. ſemper tene menti. Quartò bona mobilia perſonæ ſuſpectæ de baratatione ſequeſtrantur:vt lege ſi fideiuſſor.§. fina. qui ſatiſdat.cog.& in lege Imperator.ff.ad Trebellia.cum ſimi. ergo a daritate rationis perſona rei ſuſpecti de fuga ſequeſtretur , donec ſatiſdet:vt lege illud.ff.ad leg.Aquiliā.& hoc argum. de ſequeſtratione rei ad ſequeſtrationem perſonæ faciunt doct. ibi,
7 & Bald.& Moder in dicta l.dies feſtos.C.de fer. † Quintò vſufructuarius pauper & ſuſpectus ſi non poteſt ſatiſdare de vtendo & fruendo, perdit vſumfructum : nec admittatur iuratoria cautio:vt per Cyn.in lege vſusfructus.ff.de vſufruct.igitur idem in caſu noſtro. Sextò eadem æquitas quæ ſuadet,vt debitor cōdemnatus carceretur,vt conſequatur creditor,quod ſibi debetur,vt l.prima.& per totum.C.qui bon.cede.poſſ.ſuadet etiam, ſit cautum creditori contra forenſem & vagabundum , ſeu de fuga ſuſpectum,vt ſatisdet & tandem poſſit ſuum conſequi, igitur idem ius,vt dicta l.illud.ad l.Aquiliā.& l. prima.ff.de fonte. Septimò æedem cauſæ quæ faciunt iſtum haberi ſuſpectum de fuga,faciunt ipſum haberi ſuſpectum,de periurio,argumē.not. per docto.in lege ſi ex cautione.C.de non nume. pecu & in l. doli mali.§.aduerſum.ff.de noua. Octauò bene facit.l.ſi creditori.ff.de priuil.credi.& l. de creationibus. C. de epiſcop .audi.
8 † Nonò videtur probari,nam per huiuſmodi cautionem iuratoriam non videtur ſatisfactum cauſæ propter quam eſt facta captura:quia non eſt conſultum plenè creditori , vt de ſe paret, igitur non relaxetur,vt l.ſi pecuniæ.ff.vt in poſſeſ. leg. & lege neque.§.qui in ius ff de in ius voc.& capitu ex parte. de verborum ſignifica.& bene faciunt quę ſupra dixi in princip.9 quæſt. princip.Decimò & vltimò hanc partem tenuit Pau. de Eleaza. in cle.j.de procu.& ſecundùm hanc partem conſuluerunt. Do. Ludouic.Do.Franc.de Albergot.de Areti.& Domi. Nico.Do. Franc.de platea.& Do.Roſſus Orlandi aduocati Florentini, eādē partē tenuit Io.de Platea.de Bon.inſtitu.de act.§.act.à leg.ad de hoc gl.ſm eū no.in d.l.2.§.ſi dubitetur.ff.de iud. & ꝓ hoc vr̄, ꝙ ꝑꝑ impotentiā anus ad ſatiſdandū non remittatur. vide tex.
9 in l.filiusf.§.idē princeps.ff.de leg.j.forte poſſet adhiberi diſtinctio, † ꝙ aut nō inuenit fideiuſſores ꝑꝑ paupertatē & inopiā , q̄ ſuperuenit caſu & citra eius dòlum,& nihil pōt ei obiici corruptorū morū ſeu per fidiæ,& admittatur cautio iuratoria:nā maxima eſt pietas quæ ꝓ paupertate facit.l.q filiū.§.j.ibi, egeſtatē prætendebā ff.ad Treb.& bene facit l.diuortio.ff.de neg.geſt.& tex.no.in d.l.ſi creditores.in ver.planè.& loquūtur iura pro hac parte alle.aut nō inuenit fideiuſſores ꝑꝑ ſuos corruptos mores, & ſuā doloſitatē:& tūc nō admittatur,cū non ſit credēdū iur̄o illius,cuius mores ſunt corrupti;ar.l.nō oīs.§.a barbaris.ff. de re mili.& c.ꝑ veſtras.extra de don.inter vi.& vxo.& l.hac edictali.
10 § his illud.C.de ſec.nup.† Nā viliū perſonalium dictum iur̄m nullius pōderis,& quaſi ꝓ nihilo reputatur apud bonos & graues,hanc diſtinctionē no.ſentit Bal.in auth.cui relictū.C.de iudi.vidui.in 3.col.ver.itē no.ꝙ idē cautio.optimè facit gl.elegās in cle.præſenti.de ſen.ſup ver.no.negotiādo ibi,ſi perſonarum qualitas nō diſſuadeat , & qđ pulchrè dixit Bal.in l.non hoc.C. vnde cog.in j.col.ibi,ſi iudici videbit̄ deferendū ex qualitate perſonarū actuū ꝑ q̄ dici ſolet,licet ī pendētib.ab aīo ſtet̄ iur̄o eius de cuius aīo agitur,vt dicit gl.not.inſti.de act.§.aliæ.& ī l.at q natura.§.cū me abſente.ff.de neg.ge.cū ſi.tñ illud eſt cōmiſſū arbitrio iudicis,ꝙ nō dēt deferri vili ribaldo,vel ad ꝑiuriū facili,ꝓut certū oīno,vide ad hāc materiā tex.no.ī l.de die.§. planè ff.q ſati.co.& ibi dixi,& vide Ang.ī l.ſi finita.§.itē videam⁹.ff.de dā.īf.† Sis ego caut⁹ & bñ diſpice qđ tibi agēdū ſit,cū iudex eris, ſi offerat̄ cautio iuratoria ī caſib.ꝑmiſſis, & caue ne alienā cām

tuam

tuam facias, vide etiam ad hāc materiam quæ dixit do. meus in l. j. ff. qui ſatiſ. cog. alleg. Bal. & Ang. in l. ſciendum. eo. ti. Dicit ip ſe do. meus vbi ſ. in caſibus in quibus eſt ſtandum iuratoriç cau tioni in caſu impotentiæ: tunc releuat iſta iuratoria cautio, qñ iurauit ad iudicis delationem. Si enim iudex arbitraretur, non eſſe deferendum propter indicia & præſumptiones indicantes, quòd ille poſſet inuenire fideiuſſores ſi vellet: & tamen ille ex ſeipſo non ad iudicis delationem iuraret, non ſufficeret dicta iuratoria cautio, ſecundum Bal. not in l. j. ff. qui ſatiſ. cog. & Angel. in l. ſciendum. eo. titu.

SVMMARIVM.

1 *Creditor propria authoritate capiens debitorem quanto tempore penes ſe poſſit eum detinere.*
Detinens alium vltra viginti horas in crimen priuati carceris incidit.
2 *Creditor detinens creditorē minori ſpatio viginti horarū qualiter puniatur.*

Duodecimò quæro principaliter, † quanto tempore poſſit detineri per capientem, id eſt per illum qui propria authoritate cępit fugitiuum, antequam ducat illum ad iudicem. Rñdeo ꝙ ſi quidem ipſe detinuerit vltra xx. horas incidit in crimen priuati carceris: vt l. j. C. de priua. car. iuncta l. capite quinto. ff. de adul. Vbi hoc in indiuiduo nominatim tenet Bart. in debitore fugitiuo. & tenet Ang. in d. l. j. C. de priua. car. dicens ꝙ non ſolū incidit in pęnam priuati carceris, ſi teneret ipſum incluſum in domo, ſed etiam ſi in via detinuiſſet: vt l. 2. ff. de libe. ho. ex hi. † Si verò detinuerit minori ſpatio xx. horarum, & ſic non duxit ipſum captum immediate ad iudicem: tunc etiam punietur, non tamen pęna priuati carceris, ſed minori arbitraria: vt in tit. de extraor. cri. & in tit. de cri. ſtel. ita tenet dominus meus in l. dies feſtos. C. de fer. quod totum erat in arbitrio iudicis in demetiendo tēpus, quo diſtulerit, vtrum ſit imputandum vel ne, vt l. j. in fi. de iure delib. ſeruus igitur impunè tranſire, ducas ipſum immediate ad iudicem.

SVMMARIVM.

1 *Debitor captus vt ſuſpectus de fuga ad cuius ſit inſtantiam relaxandus.*
2 *Petere aliquem eximi a carceribus cui licitum ſit.*

Decimotertiò quæro ad cuius petitionem ſit relaxandus, id eſt † vtrum ad inſtantiam procuratoris ſpeciale mandatū nō habentis vel ad inſtantiam coniunctę perſonæ coniunctorio nomine, dubitationē mihi facit. Nam Bart. in conſi. in cauſa ſtatij. dicit ſingulariter, ꝙ quis non poteſt procuratorio nomine petere, quem eximi a carceribus, niſi ad hoc habeat ſpeciale mandatum. alleg. tex. in l. Pomponius in prin. ff. de procu. quod refert & ſequitur Nellus de ſancto Gemi. in trac. bannitorum in tertia parte ſecundi temporis, q. lxviij. & in cōtrariū facit text. in l. 3. §. ſi mulier vel pup. ff. de lib. ho. exhi. vbi coniuncta perſona admittitur ad perēdum coniunctam eximi a carceribus, quæ non admitteretur, ſi requireretur ſpeciale mandatum, cum in caſibus ſpeciale mādatū requirentibus cōiuncta perſona nō admittatur, vt habetur in l. exigendi. C. de procura. per doct. quare Ponta. in conſi. ccxxxviij. dicit dictum Bar. in d. conſi. nō poſſe procedere indiſtincte, † & ideo concluſit, ꝙ aut loquimur in eximendo a carceribus perſonarum, quæ eſt ſub propria poteſtate: & tunc procedat dictum Bar. in d. c. conſi. & loquitur tex. in d. l. Pōponius. aut loquimur de eximendo a carceribus perſonam, quæ non eſt ſub patria poteſtate ſed ſui iuris: & tunc liceat etiam coniunctæ perſonæ, per iura præalleg. quia ar. de executione vnius perſonæ ad aliam non procedit: vt l. j. §. hoc interdictum. ff. de libe. ho. exhi. dixi in d. l. Pompo. Poſſet etiam reſponderi ad iura ſ. contra Bar. alleg. ꝙ ideo admittitur ibi coniuncta perſona: quia tanquā ſuam iniuriam proſequebatur: & vide in l. patri pro filio. ff. de mino. cæterum aduerte; quia Bart. in d. conſi. licèt velit, ꝙ vt procurator nō poſſit quis petere quē eximi de carceribus ſine ſpeciali mandato, vt prædixi: ſentit tamen, quòd quilibet poſſit tanquam vnus de populo, quod perpetuo nota, & cogita: quia a nemine reperio tactum, niſi vt ſ.

SVMMARIVM.

1 *Captura ſi aduerſus debitorem fuerit non rite conceſſa, an creditor aliquo modo ſuæ indemnitati proſpicere poſſit.*
2 *Petens reuocationem tenutæ, repelli poteſt per exceptionem, dolo facis.*
3 *Reuocatio capturæ non rite conceſſæ qualiter & per quem peti poſſit.*
4 *Captura quo caſu ſuſtentari poſſit etiam debito non liquidato.*
Tenuta leue præiudicium inferente, non admittitur quis ad illius reuocationem.

Decimoquartò principaliter quæro ſi captura non fuerit bene conceſſa, vtrū † poſſit quouis modo creditor ſuę indēnitati ꝓſpicere. † Dicūt q. dā, ꝙ poſito ꝙ captura eſſet nō ritefacta: ſi tñ cōſtat de debito ꝑ cōfeſſionē capti vel alio modo cōſtet ipſū in veritate debitorē debet detineri alleg. ad hoc. l. fi. §. fi. ff. qđ metus cauſa. & hoc ſequit̃. Pau. de Ca. in ꝯſ. in cauſa capturæ. Iacobi. aſſignat rōnē, nā & ĩ cā poſſeſſionis recuperādæ, licèt ſpoliatus ſit añ oĩa reſtituēdus: tñ ſi de proprietate manifeſte conſtat, ſcilicet ꝙ pertineat ad ſpoliatorē, denegatur reſtitutio, vt ĩ c. cū eccleſia. de cau. poſ. & propriè. & not. in capitu. ad decimas. de reſtitu. ſpolia. in 6. ita hic deneganda ſit reſtitutio in priſtinam libertatem, ſi de debito conſtet. hoc dicit præfatus doct. in d. conſi. ꝓ quo vltra eum facit, quod dixit Barto in vlti quæſtio. in l. a diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudica. vbi dixit, quòd ſi perſonaliter captus eſt pro executione ſententiæ alia ſolennitate non ſeruata: dicendū eſt, vt in dicta l. fin. quod metus cauſa, ita quòd voluiſſe videtur Barto. ibi alleg. dictum text. quòd dicta captura teneat, quod Ange. ibi non placet, qui dicit, quòd dicto §. fina. eſt correctus per l. meminerint. C. vnde vi. Idem Ang. in l. ſi finita. in princip. ff. de damn. infect not. ibi gloſſ. ſuper verbo, liberetur. dicendo ſe pluries practicaſſe, † quod petens reuocationem tenutæ poteſt repelli exceptione, dolo facis petere tenutam reuocari, eo quia ſi reuocata ſit: tamen eam iterum habebo: & hoc ſequi videtur Imol. in capitu. ſua nobis. in fin. de probat. Sed idem Imo. in dicto §. in venditione. dicit, quòd ille §. fina. l. fin. quod metus cauſa. procedit in ſuis terminis, videlicet vt propter executionem de facto factam non poſſit agi actione quod metus cauſa, per verum debitorem de facto exactum: quia cum dicta actio detur ad intereſſe, & veri debitoris non interſit de iure nō ſoluiſſe, non poteſt dicta actione agere, non tamen excluditur, quo minus dictus debitor agere poſſit aliis remediis, videlicet l. extat. ff. quod metus cauſa. & dicta l. meminerint. Ponta. etiam in dicta l. ſi finita. in princip. dicit † quòd ſi quidem tenuta eſt inualida: quia non rite conceſſa, puta parte non citata, vel non probato debito: & tunc poteſt peti reuocari, nec obſtabit exceptio, dolo facis & c. licet ibi aliter dixerit Ange. Subdit, quòd licèt prima facie videatur poſſe peti talem tenutam confirmari ex nouiter deducendis liquidando debitum, argument. text. in d. l. fina. quod metus cauſa. & capitu. abbate ſanè. §. ſubtilius. de re iudica. libro 6. tamen contrarium opinatur, argumen. text. capit. conquerentem. de reſtitu. ſpolia. & per id quod dixit Barto. in ſua diſputatione, quæ incipit, Lapus. vbi omnino vide: quia notanda inuenies ad propoſitum, ad dicta l. fin. §. fin. quod metus cauſa reſpondet. quòd loquitur in authoritate iudicis non rite interpoſita ad petitionem creditoris in compellendo, id eſt carcerando debitorem: qui ſi ſoluit, non datur recuperationis an reuocationis ſoluti remedium: cum verus ſit debitor. ſecus dicit eſſe in authoritate iudicis non rite interpoſita in expellendo: quia iudex immiſit creditorem in tenutam bonorum debitoris, etiam non ſeruato iuris ordine, id eſt non probato debito, vel nō citato; tunc enim datur reuocatio ipſi debitori, non obſtante dicta regula, dolo facis & c. Et ſic facit differentiam inter vim compulſiuam & expulſiuam, in caſu noſtro ſumus in compulſiua. Item durante compulſione & nondum facta ſolutione: quo caſu videtur, quòd facilius ſuccurratur ipſi detento, ſed ideo dubitatur: quia interim debitū. vnde tota vis ſtat in intellectu. dicto §. fin. & d. l. meminerint. vbi Bart. & Ange. præciſe tenent, quòd ſi intentetur condictio illius l. ad recuperandum, non obſtet condicenti exceptio dominij: per text. ibi dum dicit illico. & tamen ibi loquitur in expulſiua, remanet igitur maius dubium in caſu noſtro: cum ſimus in compulſiua. † Vno caſu videtur magis poſſe ſuſtentari capturam ſeu tenutam, ita quòd non reſtituatur, quando debitum eſſet liquidatum per confeſſionem, ſecundùm Bald. in l. fundus qui Lucij Titij. ff. de reſcin. vend. argumen. not. in capitu. Piſanis. de reſtitu. ſpolia. & eorum quæ dicit Barto. in lege ſi confeſſus. ff. de cuſto. reo. & Ange. in lege denunciaſſe. ff. de adulte. & Innoc. in capitu. qualiter & quando. el ſecundo. de accuſa. & in clemē. conſtitu. de elect. & hoc tenuit Ponta. in ſuis ſingula. nota. 256. Pro quo etiam facit, quod notanter dixit Barto. in l. ſi prius. in 5. colum. ff. de no. oper. nun. vbi voluit, quòd quādo tenuta cauſat modicum & leue præiudicium, nunquàm admittitur quis ad illius reuocationem. Cæterùm pro differentia ſupra facta inter ſpoliatum vi expulſiua aut ablatiua, cui reſtitutionem petenti non obſtat exceptio in dicta l. ſi quis a ſe fundum. C. vnde vi. & ſpoliatum vi conpulſiua, cui obſtat exceptio. vide Bartol. not. in hac materia a nemine allegatum in l. ſi ob turpem. ff. de condictio. ob turp. cauſ. & docto. in l. tertia. C. quod metus cauſa. & vtrobique dixi. vide etiam ad materiam huius articuli Bal. in lege prima. in fin. C. de iur. & fac. igno. & omnino vide quæ dixi ſupra in 6. quæſtio. princip. maximè in verſicu. ſed pone ꝙ creditor. & vt ſupra dixi, diligenter pondera verba Barto. in dicta diſputatione Lapus. & cogita: quia a nemine reperio iſtum articulum plenè expeditum: & altiorem requireret indaginē.

SVMMARIVM.

1 *Lis an dicatur cœpta & litis pendentia inducta per petitionem capturę, aut per ipſam capturam.*
2 *Iudicium coram vno iudice cœptum quando coram alio agitari poſſit.*
3 *Pendentia litis non inducitur per ſequeſtrationem bonorum, aut capturam perſonæ de fuga ſuſpectæ.*
4 *Fideiuſſorem preſtans de ſe repræſentando ad iudicis mandatum, cenſetur tacitè confiteri ſe iuſte fuiſſe detentum.*
5 *Soluens indebitum neceſſitate præciſa compulſus, condictionem indebiti intentare poterit.*

1 Decimoquintò principaliter quæro † an ꝑ huiuſmodi petitionem capturæ & capturam, videatur cœpta lis coram illo iudice, & inducatur litis pendentia: prima facie videtur quòd ſic: vt lege vbi cœptum. ff. de iudiciis. & quia ſicut per citationem verbalem dicitur iudicium cœptum: vt inſtitu. de pœna te. liti. §. fina. & per gloſ. & docto. in rubri. de in ius vocan. ff. & C. ita longe fortius per citationem realem, id eſt capturam, quæ præualet, vt per docto. in dicta l. vbi cœptum. & l. ſi quis poſtea. de iudi. & moder. in l. ſi pluribus. ff. de lega. j.

2 † In contrarium facit: nam quandocunque coram vno iudice fuit, vt ita loquamur, iudiciū incœptum ex neceſſitate: puta ratione ſuſpicionis fugæ: vel quia actio peribat tempore, vel ex ſimili cauſa neceſſaria: tunc illud iudicium poteſt agitari coram alio iudice. ita eſt de mente Bal. & Ange. in dicta l. vbi cœptum argumen. l. ſed & ſi reſtituitur. §. ædium. verſicu. ſed & ſi dies. ff. de iudi vbi etiam hoc ſenſit: & ideo quidam moderni in l. quamuis. ff. de damni infect. dicunt, quòd ſi poteram conuenire te Peruſij & Aſſiſij, & incœpi te cōuenire coram iudice Aſſiſij ex neceſſitate: quia timebatur de fuga tua: potero poſtea te 3 conuenire coram iudice Peruſino. † & fortius inferunt, quòd propter ſequeſtrum bonorum aut capturam alicuius tanquā ſuſpecti de fuga, quæ dicitur ſequeſtratio perſonæ, non inducatur litis pendentia, quod eſſet mirabile, ſi procederet. nam licet in l. ſed & ſi reſtituatur, permittatur, quòd iudicium alibi finiatur: non tamen ibi expreſsè dicitur, quòd non ſit inducta litis pendentia. & ideo eſſet diligenter aduertendum pro veritate huius dicti, propter id quod dicitur in l. ſi nulli. C. de iudiciis. & per Bald. in l. ordina C. de rei vendicatio. & propter ea quæ vltra docto. dixi in l. omnes populi. ff. de iuſtitia & iure. circa princip. ad intellectum l. diffamari. C. de ingenuis & manumiſſis. Sed pone, iudex qui fecit ipſum capi, non rite, & ſine cauſæ cognitione requiſita relaxauit eum, dato ſibi iudici fideiuſſore de ſe repræſentando ad volūtatem iudicis. Iudex in ſyndicatu moleſtatur ab illo qui dicit ſe fuiſſe male captū: vtrum poſſit quomodolibet euadere: ſolet allegari Bartol. in dicta diſputatione, 4 Lapus, † quòd per dictam dationem fideiuſſoris videatur tacitè confeſſus ſe fuiſſe bene captum, & tacitè approbaſſe capturam. & ideo officiales conſueuerunt ſemper quādo liberant aliquē captum ad cautelam recipere fideiuſſorem ab eo de ſe repræſentando; ſed hoc dictum ſemper mihi viſum fuit valde durū, argument. nota. per Barto. in l. ſi conuenerit. ff. de iuriſdictione omnium iudicum. & in authentica offeratur. C. de lit. conteſta. & eius quod dicit Ange. in l. fin. §. fin. ff. quod metus cauſa. Item quia dictam fideiuſſionem præſtant quodammodo compulſi: quia non relaxarentur, niſi illam darent: igitur non vidētur approbare, argumen. l. rem legatam. ff. de adimend. lega. & eorum quæ ſupra dicta ſunt in præcedenti quæſtione, hac eadem quæ5 ſtione principali. † Item quia is qui ſoluit neceſſitate præciſa compulſus ex diſpoſitione legis Velleiani aliter, & vt pareat ſuperiori, qui ſic voluit, non perdit condictionem indebiti, ſed poterit poſtea repetere: vt in ſimili per Barto. in l. j. §. quod autē. ff. quod vi aut clam. & per docto. in l. j. C. de condictio. indebi. & per dominum meum in l. ſecunda. C. quod metus cauſ. & in l. ſi ob turpem. ff. de condi. ob turp. cau.

SVMMARIVM.

1 *Captura nulliter & abſque cauſæ cognitione conceſſa & facta, an poſſit reuocari die feriata.*
2 *Iudex qui parte non citata tenutam dedit, nullo temporis reſpectu habito poteſt quod fecit reuocare.*
3 *Poſſeſſor iniuſtus facto iudicis immiſſus, abſque citatione & cauſæ cognitione poteſt a poſſeſſione expelli.*
Fugitiuus eſſe cenſetur quis eo ipſo, quòd eſt in banno poſitus.
4 *Contrahens cum aduena quem ſcit illico receſſurum, non poteſt poſt ea allegare eum de fuga ſuſpectum.*

Decimoſextò & vltimò principaliter quædam in præcedentibus nō tacta inſeremus. Et primò, vtrum ſicut die feriata poteſt capi fugitiuus, aut de fu1 ga ſuſpectus, vt dixi ſupra quæſtione 8. eodē modo † ſi captura nulliter & ſine cauſæ cognitione conceſſa & facta fuerit, die feriata, poſſit reuocari. Bal. in l. dies feſtos. C. de fer. dicit, ꝙ ſicut poteſt fieri, ita reuocari, allegat glo. ſingularem in l. minor. in prin. ff. de euic. Præterea idem Bald. in l. ſi pacto quo pœnam. C. de pac. dicit, ꝙ ſi tenuta aut captura de facto ſit ſimpliciter, de facto reuocatur allegat gloſ. in d. l. minor & quia ſicut fuit facilis in mittēdo, ita debet eſſe facilis in extramittēdo. l. j. § j. ff. ſi mu2 li. vent. nomine. Et ſubdit notabiliter † ꝙ ſi iudex dedit tenutā parte non citata, vel fecit aliquem capi, debet ſimpliciter hoc reuocare ſine alicuius tēporis citatione, quod eſt profecto mirabile, alleg. Innocen. in c. querelam. de elect. idem latius tenuit Bald. in l. 2. C. de ſeruitu. & aqua. in 12. colum. verſi. quartò quęro. vbi omnino vide. & in l. fina. in 3. colum. C. de edic. diui. Hoc idem ſecutus eſt Pontanus in ſuis notabi. nota. 399. & hoc procedit ratione notoriæ iniuſtitiæ, tenutæ, vel capturæ nulliter conceſſæ. Hinc dicere videtur idem Ponta. in l. ſecūda. ff. de re iudi. quòd licet poſſeſſor etiam iniuſtus non poſſit expelli, aut ſua poſſeſſione priuari abſq; citatione: vt l. authoritate. & l. meminerint. C. vnde vi. & c. inter quatuor. de maiorita. & obediē. & c. in literis. de reſtitu. ſpol. & c. licèt epiſcopus de præben. in 6. 3 † tamen fallit in eo qui eſt iniuſtus poſſeſſor facto iudicis qui immiſit in poſſeſſionem vel tenutam ſine cauſæ cognitione: tūc enim iſte talis poteſt ſine citatione priuari ſua poſſeſſione, vel detentione: & ita dicit intelligendam gloſ. in d. l. minor. & Inno. vbi ſupra vide de hac quæſtione per moder. in l. j. §. nunciatio de oper. no. nun. & hoc perpetuò tene menti.

Secundò eſt ſciendum, quòd ſtatim, quòd vnus eſt in banno poſitus, cenſetur eſſe in fuga: vt habetur in titu. de pa. tenen. §. ſi quis hominem. in vſibus feud. bene facit. l. ſi cum Cornelius. & l. cum quis. ff. de ſolut. & quod habetur per Bald. & Moder. in l. rogaſti. §. fin. ſi certum petatur.

Tertiò & vltimò ſciendum eſt, ꝙ Bald. in quibuſdam lectu4 ris dixit in l. fiſtulas. ff. de contrahen. empt. † ſi quis cōtrahat cū aduena illico receſſuro, non poteſt eum allegare ſuſpectum & fugitiuum, ſi ſciebat eum aduenā. pro quo facit. l. hæres abſens. §. ſi quis tutelam. ff. de iudi. & quod dixi ſupra quæſtio. 6. principali, & tetigi in additione. ſed caue ne decipiaris: quia hoc debet intelligi ſanè, quando rem emptam ſecum non portaret, quando verò rem ſecum portaret, tunc ſecus: quia licet cōtrahens putare deberet ipſum receſſurum: non tamen debet putare illum receſſurum cum re non ſoluto pretio. & ideo hoc caſu poteſt petere ipſum capi vt ſuſpectum & fugitiuum: ne detur occaſio recedendi cum re: vt l. ſi legationis. ff. de iud. & hoc eſt quod notanter dixit Bald. in Rubri. C. de reuo. his quæ in fraud. credi. ibi omnino vide, & ſequuntur Moder. in l. qui bona. §. de illo. ff. de oper. no. nun. vbi hoc tenet Pōta. & vide omnino Bal. in l. ſi donationis. C. de contrahend. empt.

PETRI PECHII ZIRICÆI.

De iure ſiſtendi, & manuum iniectione, quam vulgo arreſtationem vocant, ſuccincta explicatio.

SVMMA CAPITVM huius operis.

SVMMARIVM.

1 *Sententia supremarum curiarum cur Arresta dicta sint.*
2 *A sententiis supremæ curiæ non appellatur.*
3 *Clausula hæc, quia tale est nostrum placitum, quid significet.*
4 *Arrestum, arrestatio, arrestare quid sit.*
5 *Arrestare & prehendere quomodo differant.*
6 *Arrestorum duo genera.*

Arrestum quid sit, & vnde dicatur. Caput I.

1 VAria est arresti appellatio. Supremorum † eñ tribunalium sententiæ vulgo Arresta appellantur, fortè a Græco verbo [illegible], quod significat incorruptum, inuiolatumq; quod in illis supremis Curiis sententiæ incorruptæ, & iustissimæ exeant, aut certè exire deberent, quæ inuiolatæ manent, 2 nullaq; † prouocatione, seu appellatione infringi aut suspendi possunt. l.j.ff. a quibus appella. nō lic. Credit enim Princeps, eos qui ob singularem industriam, explorata eorum fide ac grauitate, ad huius officij magnitudinem assumuntur, non aliter iudicaturos esse, pro sapientia & luce dignitatis suæ, quam ipse foret iudicaturus. l.j.C. de offi. præfect. Prætor. Ideoq; Arrestum eiusmodi prætextu iniquitatis damnari non potest. l. si quis, vbi id notant Cynus & Salycetus. C. de precibus Imperator offer. Budæus verò ad l. fina. ff. de Sena. & Budæum secutus Franciscus Conanus libro j. Comment. iuris ciuilis. c. vltimo, numero 9. & Ioannes Imbertus institutio. Forens. libro 2. c. 16. ad verbum, adimitur, [illegible] Græcè, Latinè Placitum & decretum dici existimat; sicut & Regis diplomatib. post declaratas breuiter rationes, quibus adductus est Princeps, vt quid iubeat, vetet, aut permittat, postrema hæc tanquam omniū rationū clausula subijci 3 tur; Et quia tale est nostrum placitum. † Quibus verbis voluntatem pro iusto imperio & ratione habendam esse non censet Princeps, sed vult intelligi rem illam se, de suorum Procerum consilio, statuisse. Quamobrem placere Principi putauit Vlpianus, quod ratione & consilio ab eo factum esset; Nam Ciuilibus legibus, & (vt ait Dion) scripto iure solutus est: cæterum naturali lege tam est astrictus, quàm quiuis nostrum aut etiam multò magis. Prior explicatio magis placet multis. Nam vt Rebuffus in constitution. Reg. Tomo 2. titulo, vt contract. test. sent. & alii omnes gallic. concip. verb. gloss. 2. ait, placitum non magis conuenit Parlamentis, supremisq; Curiis, quàm inferioribus, quia etiam sententiæ inferiorum iudicum Arresta, idest, placita, dici possent, nisi per Antonomasiam dicas. Sed ita, inquit, de omnibus rebus dici posset, quòd citatio, litis cōtestatio, & omnia quæ parlamentis & curiis conueniunt per Antonomasiam, de parlamentis intelligerentur. Et iterum hoc probat Tomo tertio, in tractat. de arrest. & opponentibus contra ea, in principio.

4 † Alio modo arrestum, prout nec Græca, nec Latina, sed merè Gallica vox est, significat impedimentum, siue interdictum, ne res, aut persona, loco aut statu suo moueatur.

Estq; arrestatio, iniectio manuum, cum alicui a magistratu interdicitur, ne excedat ex eo loco, in quo inuentus est, nisi rebus cum eo compositis, qui de illo apud iudicem questus est. c. clerici. de immunit. ecclesi. libro sexto, Pyrrhus ad consuetudi. Aurelian. Rubri. de execut. instrument. capitu. nono. Lagus in sua Method. cap. de execut. rei iudic. Vel etiam cùm res alicuius quacunque ex causa pro securitate nostra, auctoritate publica detinetur, ita vt nobis inuitis ex loco illo, negocio illo, negotio nondum sopito auferri non possit. Qua ratione sunt qui arrestare, idem esse dixerunt, quod gradū sistere: quia postquā arrestum factum est, ibi sistendum est. idem Pyrrhus dicto loco, titulo de execution. ex locat. capitu. septimo. versiculo, habes casum. & Ioannes de Athon ad constitution. Angliæ, titulo de decimis, in capitu. erroris. ad verbum, arrestari. dicit arrestationem esse citationem, quæ fit verbo & facto. Porrò autem 5 Cardinalis ad clemēt. prim. de hæretic. existimat † arrestationē absque manuum iniectione fieri: præhensionē verò sine manuum iniectione fieri non posse, quod verum esse asserit Moder. ad consuetu. Parisiens. titulo secundo, gloss. j. ad verbum, arrester. numero tertio. versiculo, & dicendum: quia sicut plus est, rem aliquam præhendere, quàm impedire; ita plus est personā capere, quàm impedire vel interdicere, seu, vt vulgo dicunt, arrestare plerunque tamen promiscuè accipiuntur, vt ait Imola ad dictam clementi. prima. numero vndecimo. Et hac de re loquens Quintilianus Mandosius in tractat. de monitoriis. quęstione octaua. Arresti formula in curia Romana, inquit, in monitorio est hæc. Et interim donec soluat, vel donec respondeat positionibus, vel articulis, vel præparatoriis, puta an sit hæres, p quota parte, &c. vel donec quid aliud, super quo monetur, faciat, arrestetur, ne a curia absque ipsius iudicis monētis expressa licentia discedat, sub pœna & censuris. Rota decis. 394. incipien. si suspensio. in no. & Ioannes Milis in suo repertorio, ad verbum arrestare. Eodem etiam loco numero vndecimo, & sequent. latius explicat Domi. Moder. quid arrestum cum sequestratione & missione in possessionem bonorum commune habet, & quatenus ab vtraque distinguatur; quod & Paulum Parisium quoque consilio 107. numero 72. libro tertio, fecisse video; quæ omnia nos hoc vno loco referre non existimamus esse necessarium. De hoc autem arresto dicere instituimus.

Illud quoque obseruatione dignum est, quòd in dicto capit. 6 octauo. in tractat. de monitor. scribit Mandosius, quòd † arrestorum duo sunt genera, quorum alterum est hominis, alterū legis. De arresto hominis, hoc est iudicis, hic loquimur. De arresto autem legis est textus in l. vnica. C. vt omnes iudic. tam ciuil. vbi cauetur, quòd omnes iudices tam ciuiles, quàm militares debeant per quinquaginta dies post depositam administrationem remanere, in locis vbi administrauerunt, nec inde interim recedere. & vtrumque arrestum comparat atque æquiparat Oldradus consilio 65. incip. hic agitur.

SVMMARIVM.

1 *Debitor fugitiuus propria auctoritate capi potest.*
2 *Animal in agro alieno repertum an retineri queat.*
3 *Debitoris non soluentis quod olim supplicium fuerit.*
4 *Incipere ab executione non licet.*
5 *Arrestatio quatenus iure sit permissa.*
6 *Arresti introducendi quæ fuerit ratio.*
7 *Arresti vsus an sit fauorabilis.*

¶Quo iure arrestum introductum sit, & qua ratione sustineatur. Caput II.

ILLVD in primis quæri potest, quo iure istiusmodi arrestum sustineatur? Sunt qui existimant ex lege finali. C. vbi in rem actionem exerc. debi. probari, quòd si quis equum vel aliam rem debitoris sui forensis hic inuenerit, sistere, & arrestare eam possit, verba legis hæc sunt.

Actor rei forum, siue in rem, siue in personam sit actio, sequatur. Sed & in locis, in quibus res, propter quas contenditur, constitutę sunt, iubemus in rem actionem aduersus possidentem moueri.

In cuius legis explicatione disputant interpretes, an forensis cum equo alieno per hanc ciuitatem transiens conueniri possit. Quæ quæstio propriè huc non pertinet: quia de sola vindicatione nō quærimus, in qua pp præsentē possessionē, aliquid amplius dño rei tribuendū esse, videri posset: ipseq; Accursius ibi, res mobiles, nō nisi suspicione aduersus debentē militante, detineri posse respōdit: ad quā suspicionis existētiā, vsum arre-

1 storum non restringi constat. Sic † cum æquitas postulat, lex concedit, debitorem fugitiuum, vel de fuga suspectum capi & detineri. leg. ait Prætor § si debitorem ff. quæ in fraud. creditor. 2 Permittit † etiam, si periculum sit, damnum datum non recuperari, & si dominus ignoretur, animal à quo damnum acceptū est, retineri, & non aliter. Nam alioqui, quamuis alienum pecus in agro suo quis deprehenderit, inquit Pomponius, sic illud expellere debet, quo modo si suum deprehēdisset: quia si quid ex ea re damni acceperit, habet proprias actiones. Itaque qui pecus alienum in agro suo deprehēdit, non iure id includit, nec agere illud aliter debet quàm supra diximus, quasi suū: sed vel abigere debet sine damno, vel admonere dominum suum, vt recipiat. l. quamuis. ff. ad l. Aquil. l. qui seruandarum. § fi. ff. de p̄script. verbis. Bar. Bal. Paul. Castrens. in l. hoc amplius. §. his autē. ff. de damno infecto Speculator in titu. de act. vers. sed pone inuenio pecudem. Idem Bald. ad l. 2. C. de seru. fugit. Panormi. ad c. si læserit. de iniur. Ange. ad l. ratis. ff. de incen. ruin. naufrag. Et consuetudinem si quæ huic contraria sit, a scripto iure discrepare testatur Petrus Rat. ad consuetud. Picta. tit. de la distin. des iurisdiction. articulo 57. & Pyrrhus ad consuetud. Aurelian. tit. de execut. ex locat. c. 9. & Do. Hēningus Goden, consi. 34. nume. trigesimosexto. Arrestum verò quo hodie nisi vsitatius est, tam arctis finibus non concluditur, latiusq; patet, & ad necessitatē aliquam semper non restringitur, eiusq; vsus etiam ex sola vtilitate agentis consistit. Qua ratione permoti alii, asserunt leges nusquam huius cohibitionis mentionem facere, cuius exemplum olim in ll. duodecim tabularum extitisse videtur. † Quia 3 vt libro vigesimo, c. j. testatur Gellius, confessis, conuictisq; debitoribus, decem dies ad quærendam pecuniam dati fuerūt, intra quos si non fecissent solutionem contracti æris alieni, facta est manum iniectio & neruo, ac compedibus vincti sunt. Quā legis duodecim tabularum duritiem Ius nostrum non patitur, sed econtra prohibet, ne homines priuati, debitores suos, tanquam iumenta, ergastulis includant: præterquam quod admittit debitorem qui decoxit, & obæratus est, (modo de fuga suspicio sit) prehendi, & custodiæ detineri posse. l. j. & aliis ll. C. qui bo. ced. pos. Constat sanè omnium actionum instituendarum principium, ab ea parte edicti proficisci, qua Prætor edicit de in ius vocando. § si instit. de pœn. te. litig. & notissimam iuris regulam esse reos omnes domum reuocandi ius habere, si non ibi 4 contraxerint, vbi conueniuntur. l. 2. ff. de iudic. Ideoq; † creditorem ab executione, cuius species est arrestatio, teste Moder. ad consuetu. Paris. parte 2. tit. 2 glos. j. nu. 2. inuerso iuris ordine incipere non posse l. j. C. de execut. rei iudic. l. si nulla. ff. de re iudi. Oportet enim debitorem primò conuinci, & sic deinde ad solutionem pulsari. l. vnic. C. de seq. pecu. ne commoditate possessionis, & veluti fruitione libertatis suæ, quæ maxima est, priuetur: adeo vt iudex a præcepto incipiens, partiq; aduersæ deliberationis tempora denegans, nulliter agit, nulloq; iure mandatum suum defendere potest. l. prolatam. C. de sentē. & inter. Bal. ad l. nec quicquam § vbi. col. 2. ff. de offi. proconsl. l. hæres. in fin. ff. de iudic. latè Rebuffus ad ord. reg. Tomo 1. in tract. de lit. obli. art. 6. glos. j. & 2. ad verb. nauront, commence par execution. quia executio fit officio iudicis mercenario, quod sententiæ deseruit, neque prius nascitur, quam sententia transeat in rem iudicatā, licèt actio iudicati ex quasi contractu in ipsa sen- 5 tentia oriatur, Bald. ad d. l. j. Sunt † quidem casus, in quibus rerū necessitas efficit, vt ab executione incipiatur, & etiam ante iudicatū æquitatis intuitu, permittatur manuum iniectio seu detentio, Fely. ad c. 2. de offic. iud. deleg. in fin. Alberi. & alij ad d. l. j. In quos si respicias, fatendum erit arrestationem iuri communi esse conformē, seu potius ex eo nasci & prodire: id quod tenet, & sequitur Benedictus Curtius in lib. de arrest. amor. c. 8. incip. par vertu. vers. potest enim qui, &c. Quatenus verò vlterius egreditur, & ad quamcunque penè personā, seu causam se porrigit, scriptis legibus aduersatur, Zasius nu. 9. Iason in 12. limit. l. fin. ff. de iurisd. omn. iud. & facit ad hoc elegans consilium Romani 224. incip. Ista captura. versi. incip. vltimo ponderandum. Veluti si ciuē Mechliniensem præpotentem & diuitem, qui in suo tam propinquo foro facilè cōueniri posset, hic Louanij arrestari curem: nulla hic necessitas subest, nullum fugę periculū, sola conueniendi in meo foro vtilitas & cōmoditas spectatur, aduersus communes iuris regulas, quibus cautum est, actorem Rei forum sequi debere l. 2. C. de iurisd. om. iudi. c. cum sit. de foro competen. Et ita in terminis de arresto distinguit. Quintilianus Mandosius, in trac. de monitor. quæ. 8. quem non viderem in priore editione, sed solum nunc in hac posteriore: & sic etiā intelligendum esse existimo, qđ loco mox citato voluit Mod. Paris. dum ait, quòd regulariter prohibita est arrestatio, nisi quatenus iure, consuetudine aut priuilegio apparet esse permissa. l. negantes. C. de actio. & obligat. Vnde fit, quod dubitem, vtrum Abbas consilio 42. libro secundo, & Abbatem secutus Castrēsis consilio 56. bene dixerit, nullius momēti statutum esse, quo nulla verbali citatione præcedēte, captura permittitur; qua de re plura apud Boerium ad consuetud. Bituricens. titulo j. §. 13. 6 videre licet. Ratio † autem huius consuetudinis est generalis ad vitandum sumptus & expensas quæ fieri possent, ad prosequendum debitorem, alibi commorantem: nempe quòd aliquando plus in persecutionem solutionis debiti expēderetur, quàm valeret, contra leg. mediterraneæ. C. de annon. & tribut. libro 10. & difficultas longinquum adeundi iudicem de summa modica, quam præstaret perdere, quam prosequi, actionem subuertit. arg. l. nam is. ff. de dolo. glos. ad l. hæres absens. §. at si quis. in verb. debit. ff. de iudic. meliusq; est ī tempore occurrere, quàm post recessum, rem persequi. l. j. C. quand. lic. vnicuiq; iudic. Rebuffus ad constit. reg. Tomo 1. tracta. de liter. obl. artic. 6. glos. 3. 7 nume. 41. Ex quibus omnibus facile intelligi potest † an vsus arrestorum tanquam fauorabilis extendendus; an potius veluti odiosus restringendus, & coarctandus sit: quod non modicam in se vtilitatē habet. Augustinus Beroius q. 57. inci. Statuto. nu. 3. Huiusmodi statuta (inquit) contra ius commune, & exorbitantia dicuntur, vt colligitur ex iis quæ voluit Ange. Ioann. de Imo. & Alex. ad l. si cum dotem. col. 3. §. eo tempore. ff. sol. matrimo. ergo restringenda sunt, vt minus derogent iuri communi, quàm possunt. c. quæ contra. de reg. iur. & ita sunt intelligenda, v in cæteris cum iure communi concordent, & propriè ac verè in casu in quo loquuntur, duntaxat locum habeant, non autem ad alium, sub illorum verbis non comprehensum, trahantur. Autho. in c. cum dilectus. de consuet. c. dudum. de priuileg. quia hoc commune & vulgare est, quòd si statutum est contra ius commune, certè est strictè interpretādum. l. quod verò. ff. de legib. & quicquid est contra ius commune, simul etiā stricti iuris est, teste Bar. ad l. Cæsar. vers. secundò quæro. ff. de publ. simulq; etiam odiosum. Panor. in c. quia in 3. not. de priuileg. & ad c. olim de verb. signifi. & consi. 1. lib. j. Corneus consil. 89. lib. 3. & consi. 27. libro 4. In quib. locis hoc veluti axioma ascribūt, omnis recessus a iure communi est odiosus. l. cum quidā. ff. de libe. & posthu. & odiosa omnia sunt stricti iuris. Bald. ad l. non possunt. in 2. lectu. ff. de legib. qua de re pulchrè Tiraquellus de vtroq; retract. in præfati. nu. 62. cum multis sequentibus.

¶Quis res vel bona alterius sistere, seu arrestare possit. Cap. 3.

SVMMARIVM.

1 *Creditor excommunicatus an arrestare possit.*
2 *Hospites an arrestare viatorem pro expensis queant.*
3 *Legatarij an & quando hæredem arrestare possint.*
4 *Procurator creditoris quomodo arrestum impetret.*
5 *Generalis commissio de arrestando quoscunque ad petitionē partis nō valet.*
6 *Cessionarius vtrum arresti iure vtatur.*
7 *Portator literarum cum clausula eius qui hāc feret, an rectè arrestum aduersus debitorem petat.*
8 *Consors litis quo casu licitè arrestari faciat.*
9 *Quid de socio dicendum sit.*
10 *Coniuncta persona an hoc iure vtatur.*
11 *Hæres creditoris an rectè arrestum petat.*
12 *Scholaris creditor vtrum rectè sistat debitorem.*
13 *Suburbani homines iure ciuium gaudent.*

1 HIS ita præmissis, quis vel res, vel personam alterius arrestare vel detinere possit, dispiciendū est. At principio † quidē de creditore, cui quid, quacunq; ex causa legitima debetur, non dubium est. Ipsius eñ cā & rōne vsus arrestorum potissimū introductus est: adeo vt etiam excōicatus, quantumuis Canonibus & Legibus exosus, a fruitione eorum nō repellatur. Frācisc. Ripa ad c. j. nu. 88. de iud. Panor. ad c. cum inter. de except. Siquidem regula generalis est, quòd excommunicatus agens aduersus debitorem suum a limine iudiciorū repelli possit. c. intelleximus. de iudi. etiā si per procuratorem suum, actionem suā intendere velit. c. cum inter. & ibi Fely. & alij, de except. quia procuratoris personam ex persona constituentis metimur, cle. pe. nulti. de procur. quo modo neque accusare. c. j. q. j. neque suam, aut suorum iniuriam prosequi, glos. ad ca. omnibus. 4. quæstio. vlti. Fed. consi. 116. Anchar. ad c. j. de rescrip. in 6. neque spoliatus restitutionem petere potest. cap. ex insinuatione. de procura. cap. j. 23. distin. estq; infamis. cap. infames. 6. quæstio. j. Roma. sing. 675. & vir non bonus esse præsumitur. Anto. de Butrio ad c. cum dilectis. de purg. cano. Socin. consi. 45. incip. Visa appellatione. col. 2. vers. quis autē dubitat. lib. j. Ea tamen regula, vt omnes ferè solent, restringitur, vt deficiat, quando debitor excommunicati de fuga suspectus est. Abbas ad cap. 2. de except. Lex enim actionis exercitium ipsi aufert ad tempus, quia sine scandalo inter Christi fideles versari non potest: actionem tamen ipsi non adimit, præterquam quòd præscriptionis rigorem aduersus eum currere sinit, si absolutionis beneficium impetrare potuit, & tanto tempore neglexit. Bald. ad capitu. primo. j. in fin. de præscript. gloss. ad cap. quia diuersitatem. ad verbum suspensionis, de concess. preb. quia qui potest facere vt possit, iā posse uidetur. l. qui potest. ff. de reg. iur. Eaq; ratione Felyn. ad d.

c.2.num.16.non aliter creditori excommunicato debitoris fugitiui prehenſionem & arreſtationem cōcedit, quàm ſi periculum ſit in mora; ita ut interim à iudice, vel à ſuperiore abſolutionem impetrare poſſit. Cui non refragatur dicto capitu. quia diuerſitatem, vbi non currit tempus præſcriptionis impedire, licet impedimentum culpa eius euenerit. Ita enim illud accipi & intelligi debet, ſi in petenda abſolutione negligens non fuit. Bald. in tractat. præſcript. 4. parte 4. partis principalis. quæſtio. 3. nume. 6. verſicu. Sed puto ꝙ iſta deciſio. Ex quibus ſatis colligi poſſe exiſtimo, non indiſtinctè conceſſam eſſe facultatem excommunicato, vt ſuum debitorem extraneum ſiſtere & arreſtare poſſet; ſed ſuſpectum de fuga, vagabundum, & nullo certo loco domicilium fouentem duntaxat; non etiam illum qui facultatibus idoneus eſt, & in ſuo foro, atque domicilio facilè cōueniri poteſt: Hoc enim aliquali pręiudicio facilius inducetur ad veri æterniq; luminis agnitionem. Et cum prehenſionis, arreſtationisq; eiuſmodi vſus, quatenus de fuga ſuſpecti debitoris limites excedit, iuri communi aduerſetur, quod ſuperiore capite diximus, ſtrictè accipi atque interpretari, non etiam ampliari, & ad homines legibus odibiles prorogari debet. cap. odia. de regu. iur. in 6.

2 † Hinc etiam intelligimus, hoſpites, & caupones, cùm creditores ſint, pro conſumptis ius detentionis ac arreſtationis habere. Cum enim publicè interſit caupones eſſe, apud quos extranei & aduenæ recipiantur. l. nauta. ff. naut. caup. ſtab. publica vtilitas exigit, vt iis citiſſimè ſoluatur, ne tædio affecti ab inſtituto deſiſtant; quod ad rem ſubiectam not. Pirrhus ad conſuetu. Aurelia. titu de execu. ex locato. cap. 7. & ſequi uidetur Ioā. Papon. ad conſuetu. Borbon. titu. des renuoys. §. 12. nam inquit, cùm his quos admiſerūt caupones neceſſaria miniſtrare teneātur. l. debet. ff. naut. caup. ſtab. & cuſtodiam omnium quæ in cauponam illata ſunt, tacitè ſuſcipiant, factumq; etiam aliorum pſtent. l. j. §. fin. l. 2. & 3. eodem titu. adeo vt diuertenti bonæ famæ homini iurato credatur, aſſerenti ſe quippiam perdidiſſe, ſi præſumptione non deſeritur, vt not. Barto. ad l. 2. §. j. ff. furt. aduerſ. naut. & Cyn. ad l. certi. C. locat. vtique æquum fuit, eos etiā hac ratione ſubleuari, vt damnum facilius effugiant, ſicut & ſuper rebus per hoſpites conſumptis eorum iuramento idcirco creditur. & in titulo des executions. §. 134. & 135. multa alia priuilegia cauponum adducit, per quæ propter eandem cauſam reliquis creditoribus præferuntur, quem vide, & latè explicat Ioānes Deſſianus ad conſuetud. Auer. titu. des ſeruiens capit. 3. arti. 2. incip. pleraque poſſent ſcribi.

3 † Sed quid dicemus Legatariis, quibus legatum teſtamento relictum eſt? ſanè ſi ſolum creditoribus permittitur licentia arreſtandi ſuum debitorem, legatarij hæredem ſaltem ante aditā hæreditatem, arreſtare non poſſent, vt ait Ludoui. Roma. conſil. 214. incip. Iſta captura. quia legatarii propriè creditorum appellatione non continentur l. fina. §. licentia. C. de iure delibe. vbi text. ponit inter creditores & legatarios dictionem denotatiuam diuerſitatis: & id quod ex legato debetur, non dicitur ꝓpriè creditum, vt decidit Barto. ad l. j. §. ſi certum petatur. & tex. in l. ſi is cui. §. Fauius. ff. de ſolu. Conſuetudo autem quæ eſt contra ius, debet ſtrictè accipi & propriè. l. quæ à iure. ff. de legibus. Deinde verò non eſt legatariis ius petendi legatum ante aditā hæreditatem. l. eam quam. C. de fideicommiſſ. & à die hæreditatis aditæ, non autem à die mortis intelligitur dominium legati verè in legatarium tranſire. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruis. ff. de lega. 2. l. à Titio. ff. de furt. Sed quoniam in hac patria arreſti appellatio accipitur latiſſimè, & non tantum creditoribus, ſed aliis quorum intereſt datur licentia arreſtandi, ego puto etiam legatarios habere poteſtatem arreſtandi hæredem, ſi modò adierit hæreditatem, & non ante, niſi dum adhuc deliberet, ſi fortè in poſſeſſione rerum legatarum, & periculum ſit, ne illas prodigat vel euertat. Etenim omnibus modis voluerūt legiſlatores legata eſſe ſalua, ne fraudentur voluntates defunctorum. l. j. & toto titu. vt in poſſeſſ. legat. C. & ff. Deinde verò Andr. Barb. ad rubri. titu. de teſtamen. recitat 21. caſus, in quibus legata, etiam non adita hæreditate, peti poſſunt; & adhuc vnum alium addit Ioann Bernard. Diaz à Luco in ſuis reg. regula 411. in quib. caſibus non eſt dubitandum, quin arreſtatio fieri poſſit.

4 † Secundò, & is arreſti ac prehenſionis iure vtitur, qui creditoris procurator eſt, Ripa ad c. j. nume. 88. de iudic. Iaſon ad §. j. Inſtitu. de actio. Hippol. ad l. j. nu. 102. ff. ad l. Corne. de ſicar. glo. vnica, & ſingularis ad l. j. in cto textu C. vbi quis de curia. facit ad hoc lege refectionis. verſicu. ego. & ibi Caſtr. ff. commu. prædi. vbi dicitur, quòd illud, quod poſſum facere per me, poſſum etiam facere per miniſtros meos ad hoc neceſſarios, cuiuſmodi ſunt procuratores. lege prima. ff. de procurato. & conceſſo vno, omnia videntur eſſe conceſſa, per quæ peruenitur ad illud l. 2. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum Roma ſingu. 175. incip. Conceſſo. Rebuff. expreſsè hoc de arreſto affirmat, ad ordin. regu. Tom. primo arti. 6. gloſ. 3. num. 59. verſ. & non ſolum. Quid enim ſi Titio mandatum dedero, vt meo nomine aduerſus Sempronium debitorem agat? Vtique & hæc mea videtur fuiſſe cogitatio, vt inuentum alibi arreſtari faciat, & contra arreſtatum actionem intendat. Et in ſimili eleganter decidit Rodericus Suarez ad l. poſt rem. cap. inc. Quia ſupra viſum eſt. ff. de re iudi. ꝙ procurator ſimpliciter conſtitutus ad agendum, poteſt petere executionem inſtrumenti, habentis paratam executionem. & num. 32. quod vbicunque debitor per inſtrumentū habens executionem paratam cogitur ad ſoluendum, procurator etiam ſi non habeat mandatum ad recipiendam ſolutionem, poteſt petere, vt res extrahatur de poteſtate debitoris ſuſpecti, & deponatur apud idoneas perſonas, ſi mandanti & domino ipſius ſit vtile. l. ſi reus paratus. ff. de procur. Sed quod ſpeciale mandatum requiratur, videri poſſet ex eo, quod notat idē Rebuff. ad concordata inter Leonem X. & Franciſcum regem Galliæ, in tit. de elect. derogat. ad uerbum. ſpeciale mandatum. verſicu. incip. Trigeſimusoctauus. ubi inter 48. caſus, in quibus requiritur ſpeciale mandatum, recenſet etiam hunc, ꝙ procurator non debet aliquem capere ſine ſpeciali mandato domini, allegans l. non ſolum. §. fin. ff. de procur. Socin. conſi. 129. incip. Cum in præſenti. col. 3. in princ. lib. 3. cum ad relaxationem eius, qui detentus eſt poſtulandam, ſpeciale mandatum requiratur. Bar. conſi. 84. incip. In cauſa Starij. lib. 3. Fauorabiliorem autem eſt relaxatio, quàm apprehenſio, & detentio. l. Arrianus. ff. de act. & oblig. l. abſentem. ff. de pœn. tum verò quando agitur de graui præiudicio afficiente perſonam, requiratur mandatum ſpeciatim, & nominatim eſſe datum ad illum actum. d. l. non ſolum. §. fin. ff. de procura. atqui grauæ præiudicium ex arreſto eſt. & ſpeciem quandam ſeruitutis continet, argu. l. j. & 2. ff. de lib. homi. exhib. & expreſsè Roma. conſi. 60. incip. mandatum, ait, ad capiendam alicuius debitoris perſonam mandatū ſpeciale requiri: quia certum eſt, quod ſine ſpeciali mandato non poteſt procurator admitti ad faciendum ea, per quæ dominus in pœnam incidere poſſet. l. j. §. ſi procurator. ff. ſi quis ius dicent non obtem. l. ſi procurator. ff. quod quiſque iur. Sed per capturam, vel arreſtationem iniuſtam poſſet dominus in pœnam incidere. Igitur ſine ſpeciali mandato hoc procurator nō poteſt, nam quando iniuſtè detentus contra creditorem agat, vel poteſt, ad pœnam ex forma ſtatuti, vel ad id quod intereſt, ex iure communi, neque ſe de capiendo: & arreſtando mandaſſe. Adde quod Vlpianus non omnes actiones per procuratorem inſtitui poſſe reſpōdit: & ſpeciale mandatum requiri ait, ut liberi qui in poteſtate abſentis eſſe dicuntur, ducantur. l. Pomponius. in princ. ff. de procu. qua ratione & Felynum quoque ad c. j. nu. 11. verſic. primum, itaque. de iudic. Bartolum ſecutum eſſe video. Contra tamen Alex. conſi. 132. incip. Circa executionem inſtrumēti libro 6. reſpondit, ſpeciale mandatum non requiri: quia regulæ, qua traditur, tantum operari generale mandatum, quo ad genus; quantum ſpeciale, quo ad ſpeciem. l. prima §. j. ff. quod iuſſu. certis tantum caſibus derogatur, inter quos iſte non reperitur; adeoque incluſio expreſſioque aliquorum excluſionem aliorum operatur, capitulo nonne. de præſumpt. Sic & Ang. ad l. generali. C. de decur. libro 10. ait procuratorem conſtitutum ad petendam pecuniam à debitore, poſſe eundem debitorem fugiētem capere, ſicut creditor ipſe potuiſſet. Sed & Ioannes Baptiſt. Caccialupi in tract. de debitor. ſuſpect. ſecunda quæſtio. principali hanc eandem ſententiam ſecutus ait, quod cum talis procurator habet mandatum ad cauſas, lites, ſeu ad agendum mandato conſequenti, videtur mandatū eſſe & omne neceſſarium antecedens. l. ad rem mobilem. l. ad legatum. ff. de procur. l. quamuis. C. de fideiuſſ. & procurator omnia facere poteſt, quæ non inueniuntur prohibita. l. j. §. vſus. ff. de procura. Neque manet, quod in aduerſantis opinionis confirmationem allegant nonnulli, procuratorem ad lites ſeu cauſas, & ad agendum, executionem ſententiæ poſtulare non poſſe. Barto. & alij ad l. hoc iure. ff. de ſolut. quia hic nulla petitur executio ſententiæ iam latæ, vel iudicij finiti. ſed futurum iudicium per arreſtū præparatur, vnde poteſtas procuratoris non eſt finita. Caſtrenſ. ad d. l. hoc iure. Ioann. Baptiſt. d. loco. nume. 3. Sic & quod Bart. de exemptione. & relaxatione incarcerati ſcriptū reliquit, pleriſque diſplicet: etenim d. l. Pomponius. & l. 3. §. j. ff. de lib. hom. exhib. quibus nititur ſuam ſententiam Bar. confirmare, alio, & diuerſo caſu intelliguntur: ſcilicet, quando ille, qui perebat detentum eximi, non comparebat tanquam procurator detenti, ſed tanquam procurator alterius, cuius detentum eximi intererat, Alexā. d. conſi. nu. 11. ver. non obſtat. Ro. quoq; conſ. 241. inc. Spectabiles dñi. verſ. primum ꝙ aduerſarij col. fi. falliſſimā eſſe ait Bar. opinionē, ex eo ꝙ cōiuncta perſona ad agendū non admittitur, ꝑ cōiuncta perſona in his caſib. q ſpeciale mandatū requirit. l. 2. ff vt lega. no. cau. gl. ad l. exigedi. C. de pcur. Ideoq; cū conſtet coniunctā perſonā admitti ad petendā incarcerati relaxationē, abſq; mādato. l. 3. §. qđ ſi mulier. ff. de lib. hom. exhi. ſequitur ſpeciale mandatū minimè eſſe neceſſarium. Nec vim facit (inquit) d. l. Pomponius. qua loquitur in petitione exemptionis eius perſonæ, quæ eſt ſub poteſtate paterna: nos autem loquimur in exemptione eius, qui eſt ſui iuris: & de vno ad aliū non procedit argumentū. d. l. j. §. in hoc. ff. de lib. homi. exhibe.

Quæ

Quæ ſolutio etſi non ſit ſatis exacta, & peremptoria, diligentius tamen inſpecta, facilè ſatisfacit doctis. Porrò autem exiſtimo vtranq; opinionem iuſta diſtinctione iuuari poſſe; ſcilicet, vt liceat procuratori ad agendum conſtituto debitorem arreſtare, & detinere, niſi illius ſit dignitatis, ſplendoris & eminentiæ, vt veroſimile ſit, creditorem ipſum eiuſmodi debitorem arreſtare noluiſſe. arg. d. l. non ſolum. §. fin. Procuratoris enim poteſtas ad rationem, & conſuetudinem agendi creditoris, à quo conſtituitur, formari, regulari, extendi & ampliari ſolet. l. i. & aliæ plures. ff. mand. Nam & ſatelles, ſeu ſeruiens, qui generalē habet ex more poteſtatem citandi, ſeu detinendi perſonas debitorum, citra ſpeciale mandatum, officium ſuum non extendit ad egregias perſonas, quia non eſt veriſimile hoc permittere voluiſſe eos, qui eum conſtituerunt ad actus eiuſmodi exercendos. Felyn. in d. c. 1. col. 5. qua de re latius inferius dicetur. Et rurſum Rebuffus ad ord. reg. tom. 2. tit. de reſtit. glo. 13. nu. 9. dicit, quòd

5 † non valēt commiſſiones generales de ſiſtendo, ſeu arreſtando omnes, & quoſcūque ad requiſitionem partis: quia in illis requiritur cauſæ cognitio & iudicis præceptum, & alioqui poſſet arreſtari ille, qui non poteſt, vt docet Iacob. de Beluiſ. in pract. ſua in rub. de inquiſit. nu. 30. & Iaſon ad §. quadrupli. Inſtitut. de actio.

Sed vt omnis ambiguitas ceſſet, ratihabitatio ſufficiet, etiam in his quæ requirunt ſpeciale mandatum. l. quòd ſi de ſpeciali. §. 1. ff. de minor. Bal. ad l. ſi maritus. C. mand. Ang. ad l. licèt. ff. de iudi. & ideo ſi prehenſio ſine mandato ſpeciali facta eſt, exiſtimat Alex. d. conſi 133 nu. 8. verſi. poſſet etiam ſufficere, ſi creditor id quod factum eſt à procuratore, ratum habendo confirmet. & Rebuff. in d. verſi. 38. Qua de re admodum dubito, propterea quòd id quod nullum eſt confirmari non poſset, quia caret fundamento; Ad hoc tamē reſponderi poſſet, quòd licet id quod nullum eſt, ſolo tractu temporis confirmari nō poſſit. c. auditis. de elect. tamen bene confirmatur nouo conſenſu, tacito vel expreſso. Ioan. Andr. ad cap. non firmatur. de regu. iur in 6. Rota deciſ. 31. in no. Ioan. de Imol. ad c. cum vos. de his quæ fiunt à prælat. & probatur in l. j. C. ſi maior fact. rat. hab. Sed tu uide ea quę dixi latè ad ca. non firmatur. d. titu. de regu. iur & Sebaſt. Vantium de nullitate. titu. quib. mod. ſent. nul. def. poſ. numero 102. & 105. Vbi poſt magnam diſputationem decidit, quòd ſuperueniens ratihabitio confirmat actum retro nullum, nomine ratum habentis factum, etiam in eius fauorem. Vnde autem colligi poſſit iſta ratihabitio, facilè poterimus cognoſcere ex his quæ ſcribit Tiraquel. in lib de conſtitu. parte 3. limita 30. num 20. cum ſeq. & ex illis quæ ſcripſi ad c. ratihabitionem. d. titu. de reg. iur. vbi ea quę ad huius loci explicationem adferri poſsent dixi fuſiſſimè. Et contra nō eſt hoc loco omittenda deciſio Rotæ 80. incip. nota quòd procurator. in antiquis, quod procurator datus ad impetrandum & contra dicendum, uel ad impediendum ſi literę ſuę arreſtentur per auditorem Palacii poteſt impedire, quòd cauſa deuoluatur, & poteſt admitti vſque ad deuolutionem cauſæ, quia ſua intereſt ꝙ cauſa non deuoluatur, ſed quòd literas poſset impetrare, & ad partes mittere, alias non admitteretur, vt not. per Archid. ad c. ſtatutum. de reſcript. in gl. ſuper verb, appelletur. lib. 6.

6 † Tertiò, qui ius ſibi à creditore ceſsum habet, arreſtare poteſt Roma. conſi. 142. incip. Quia ceſſionarius. Rebuff. ad ord. re. tom. 1. arti. 6. gloſs. 3. nu. 42. verſicu. & quia melius eſt. Bald. ad l. per diuerſas. quęſt. 10. C. mād. Nam cum in eo tranſlatæ ſint actiones, reprę ſētat iuris interpretatione primum creditorem l. 2. C. de donat. diciturque in qualibet diſpoſitione creditor. l. ab Anaſtaſio, in verb. alium creditorem. C. mand. & in libello ſe creditorem appellare poteſt. Bald. ad l. 1. quęſt. vlt. C. de act. & obli. niſi diuerſa aut legiſlatoris, aut ſtatuentium mens arguere tur: vt quia eius rei facta eſset ceſſio, quę iure cedi non poſset. l. ſi mulier. §. ex aſſe. ff. de iure dot. Econtra vero, reus propriè ceſſionarii debitor appellatur, qa ab eo īuito extorq̄ri pecunia poteſt. l. debitor. ff. de ver. ſignific. & ſine exceptionis ope actio aduerſus eum competit. l. poſtquam. C. de hæred. vend. l. emptori. ff. illo titu. & generale eſt, quòd in fauorem ceſſionarii executio fieri poteſt, dummodo (vt quidam aiunt) fiat ex perſona cedentis, quod ceſſionarius dicere tenetur, licet fiat ad ipſius vtilitatē l. ſeruo. §. fin. ff. ad Trebel. Ang. & Imol. ad. l ille à quo. §. vtrum eo titu. & maximè quando adpoſita eſſet illa clauſula in inſtrumento ceſſionis, quod cedens ponit ceſſionarium in locum ſuum. Barto. in. l. in prouinciali. ff. de no. oper. nunc. Vnde cum ceſſionarius dicatur creditor, fiet & permittetur ei ſicut creditori executio & arreſtatio. Bald. ad l. j. in fin. C. de act. & oblig. & ad d. l. per diuerſas. quæſt. 10. C. mand. vt lites breuiores exiſtant, & ſumptus litium vitetur. Verum Rebuffus d. loco, & art. gloſ. 2. nu. 18. in fi. aſſerit, in foro non obſeruari iſtud: ſed ſufficere ꝙ ceſſionarius petat executionem nomine ſuo proprio, cum vtiles actiones habeat, neque ſeruiens vel apparitor iſta curat. Qđ ſi opponatur coram Iudice, executionem ſeu arreſtationem nomine ceſſionarii eſſe factam, probabit ceſſionem præceſſiſſe & ita ſeruari ait. Quamuis verò lex, uel ſtatutum permittat petente creditore debitorem in carcerem duci, non ducet tamen ceſſionarius, niſi ceſſione demonſtrata, & niſi denunciauerit debitori ceſſionem ſibi eſſe factam: cùm propter ignorantiam nihil poſſit imputari ei, qui non ſoluit. Alcia. ad. l. i. nu. 74. ff. ſi cer. pet. & ad l. quoties. nu. 69. ff. de no. ope. nunc. dicens ſe vidiſſe ſępiſſimè à carceribus dimitti oberratos viros ob id, ceu non legitimè detentos. & probat Bald. d. quæſt. 10. Hyppol. ſing. 16. Boerius quæſt. 10. Innoc. ad c. quia. de iud. quod & Imbert. li. 1. Inſtit. forenſ. c. 4. probat his verbis. Verum nec ceſſionarius, ex forma ſtatuti aut inſtrumenti, poteſt prehendendum curare debitorē niſi eo prius vocato, de ceſſione fidem faciat, atque (vt forenſi uocabulo utar) in creditoris locum ſurrogetur. Itaque cum debitoris pignora curaſſet per apparitorem auferenda, is cui nominis ius ceſſum fuerat, atque id ex authenticis vtriuſque, videlicet ceſſionis & nominis inſtrumētis; debitor aut prouocaſſet ad ſupremam Curiam, ac eam duntaxat quæſtus eſſet iniuriam ſe pignoratori nō fuiſſe obligatum appellatio in oppoſitionis vicem eſt commutata: hæc ille. Vſu tamen in pleriſque locis receptum eſſe aſſerit idem Rebuffus non oſtenſa aliqua ceſſione eiuſmodi quid fieri poſſe, niſi peteretur: quemadmodum & in ceſſionario denunciante debitori ne ſoluat creditori, non eſt ei neceſſe inſtrumentum ceſſionis oſtendere, ac nec cauſam q̄dem huius denunciationis exprimere, niſi petatur: quod pluribus & diuerſis auctoritatibus, legibus ac reſponſis confirmat Tiraquel. in lib. de vtroque retract. §. 1. gloſſ. 10. num. 105. verſi. ſed conſequenter. ſufficitq; in progreſſu cauſæ hæc producere. Quidam verò, quod ceſſionarius in initio teneatur fidem ceſſionis facere, ita verum eſſe intelligunt, ſi nomine cedētis agat, ſecus ſi ſuo, & vtili actione, quia tunc ſufficit id fieri poſt litem cōteſtatam. Specula. in titul. de ceſſ. §. 1. & in tit. de inſtrum. edit. §. nūc dicamus. verſ. ſed quid ecce. Aufrer. deciſ. Capel. Tholoſ. q̄ſt. 294. Deo. conſil. 302. Rota deciſ. 34. in no. Doct. in auth. ſi quis in aliquo. C. de edend. Nos de ea re latius ſub eo capite dicemus, quæ neceſsaria ſunt ad arreſtum impetrandum explicabimus: egregiamque operam in huius articuli explicatione poſuit D. Roderi. ad l. poſt rē, in 7. extenſione. ff. de re iud. fo. 571.

7 † Quarto, huc etiā pertinere exiſtimo portatorem ſeu latorem literarum. Solet enim Titio creditori vel portatori literarum debitor promittere, & ideo iuxa ſuam obligationem tenetur. l. iuriſgentium. §. ait prætor. ff. de pac. Rebuff. d. loco, tomo 1. art. 1. glo. 9. nu. 33. verſic. poterit tamen executionem. Ita tamen vt portator ille reddat literas obligatorias, & cautionē indemnitatis præſtet. l. diſsolutæ, & ibi Bald. C. de condict. ob cauſ. quod idem Rebuffus artic. 2. glo. 1. num. 75. verſic. prærea ſi quis. per Senatum iudicatum fuiſse ait. Nihilominus tamen loco prius citato num. 34. reſpondit non requiri, quod is qui defert literas, ſeu inſtrumentum, probet ſibi à creditore illud eſse traditum: quia poſtquam illud habet, præſumitur ſibi ab eo, vel eius voluntate traditum eſse. Ioannes Gallus in quæſtione per arreſta quæſt. 4. Boerius deciſ. 154. incip. Aliud ortū per. l. Labeo. & l. ſequēt. ff. de pact. alioquin enim prę ſumeretur ſubtractio & delictum, contra. l. merito ff. pro ſocio. Quod ſi tn̄ conſtare poſset de non iuſto illius titulo, qui illas literas defert, exceptio iuſta non denegaretur debitori, etiam ſi alter cauere vellet, quia nemo ex improbitate ſua actionem cōſequi poteſt l. itaque fullo. ff. de furt. Et quamuis clauſula portatoris literarū ad ſolutionem faciat, & vigore illius ius exercēdę actionis, etiā abſque ceſſione, in latorem literarum tranſeat; tamen quemadmodum de iure comuni in ceſſione nominis requiritur titulus ſeu iuſta cauſa ad tranſlationem dominii ſufficiens. l. fi. C. mād. ita etiam literę, vel nomina huiuſmodi per traditionem virtute clauſulę prędictę non acquirūtur accipienti ſine iuſta cauſa, vt per Bald. in l. 2. C. ne lit. pend. & ad d. l. per diuerſas. C. mand. Et non ſolum de iure, ſed etiam de conſuetudine latori literarum obiici poteſt hoc uitium, quod ipſi creditori obiici potuiſſet, argum. l. ſi quis in rem. & ibi gloſ. ff. de procur. Et ideo quod vulgo dicitur, non inſpici quis in literis iſtiuſmodi creditor deſignatus eſt, ſed quis eas adferat, ciuili modo accipiendum eſt, ſi de malo & iniuſto illius titulo non appareat; nam ueritate detecta, & vitio tituli latoris literarum patefacto, omnia iura dictant, & recta ratio ſuadet, uero creditori non pręiudicari, eundemque ſi cum iſto literarum latore concurrat pręferri. Conſuetudines enim rediguntur ad limites rectę rationis. l. quod non ratione. ff. de legib. l. 2. C. de noxal. act.

8 † Quintò, arreſtum poſtulare poteſt conſors litis, qui pro cōſorte agere, & excipere poteſt. l. 2. C. de conſor. eiuſd. lit. Bello. conſilio 26. numero 5. quia negocium eſt commune. Sed hoc reſtringitur, vt verum ſit, dummodo aliàs habilis ſit ad agendum; quia conſortium non poteſt duos ſupplere defectus, videlicet, defectum mandati, & defectum perſonę cum duo ſpecialia concurrere non poſſint. l. 1. C. de dot. promiſ. Dd. ad cle. religioſus, de procur. Franciſ. verò Ripa ad c. cum omnes. de conſtit. num. 59. verſicu. ex pręmiſſis. latius hęc ſuo more, expendēs variaque & multa hinc inde diſputans, limitans & diſtinguēs, tandem nouem eſse neceſsaria ait, vt conſors litis pro conſorte agere

te agere

te agere possit, quod & ego ad arrestum antecedens trahendū reor. Primò, ꝙ causa sit ciuilis: Secūdò, quòd lis simul sit ab omnibus contestata; quid enim si lite contestata suspectus fiat de fuga debitor? Tertiò ꝙ consortes non prohibuerint. Quartò, ꝙ causa non exigat speciale mandatum. Sexto ꝙ cōsors sit persona habilis ad agendum. Septimo ꝙ negocium sit commune. Octauo, quod sit eadem causa, & idem ius agēdi. Nono, quod cōsors caueat de rato. Sed an omnia ista indistinctè necessaria sint, & cuiusq; rei propria causa sit latè cum eo explicat d. loc. Felynus. Nos ne commentatio hæc nostra in immēsum excrescat, sola ratione erimus contenti, vt qui illius articuli tractationem ex professo non assumimus.

9 † Sextò, eadem est ratio in socio: quia socij inter se dicuntur aliquod habere tacitum mandatum, ad ea quę sunt vtilia societati. Bal. & alij ad l. nemo. ff. pro socio. cuiusmodi & arrestum esse, superius est ostensum: quemadmodum & missionem in possessionem rei communis, pro debito socij reuocare. l. si is cui. §. si ex duobus, & ibi Bar. ff. ut ī possess. legato. & ex facto socij agere. Bal. ad l. cum te. C. si cert. pet. & pro socio conueniri. l. iustissimè. ff. de ædil. edict. possunt & si diuersis in locis negocientur, inuicem præpositi esse videntur. l. si hac. § penult. versi. si libera. ff. de in ius voc. l. traditio. in fin. ff. de acquir. rer. dom. queādmodum cum in eodem quidem loco, sed diuerso negocij genere; vel eodem negocio, sed alterius vicibus, & alter altero absente mercatur. Satis enim est socios esse, & cōmuni ex vtilitate agere. l. si tamen. & ibi Bar. ff. de exerc. act. Castr. Alciat. Bart. Iason. Roman. Zas. & alij ad l. eius qui in prouincia. circa finem illius legis. ff. si certum pet. quamuis extra illos casus communiter in viriles portiones solum obligentur, neque inuicem præpositi censeantur. l. final. §. si plures. ff. naut. caup. stabul. Alexand. consil. vlti. libro 7.

10 † Septimò, vt coniuncta persona pro coniuncta persona ēt sine mandato agere. l. non solū. ff. solut. matri. l. manifestissimi. § fin. C. de furt. curatorē bonis absentis postulare. l 3. C. de capt. & postl. reuer. procuratorem constituere. l. exigendi, & ibi latè Ias. C. de procur. rescriptum in plerisque casibus impetrare, Felyn. ad. c. nonnulli. §. sunt & alij. col. 16. de rescip. tuto rem petere. l. quod dicis. & ibi Bar. C. qui dar. tut. & denique appellationē interponere potest Dd. ad c. auditis. de elect. Ita quoque & arrestare coniunctæ personæ debitorem non prohibetur, vt facultate sibi a lege concessa vtatur, & agat, dummodo caueat, eum pro quo id facit ratum habiturum. l. sed & hæ. ff. de procura. Roman. singular. 613. incip. Tu audisti & c. quia cum quid conceditur, vt hic conceditur facultas agendi, omnia censentur esse concessa, per quæ ad id quod concessum est, perueniri potest. d. ad rem. d. l. ad legatum. & exactè Præses Euerardi ī loco à ꝯcessione consequentis. col. 1. Cauere autem de rato debet, quia eius factum coniuncto non præiudicat, l. 3. §. 1. ff. iudica. sol. nō enim cogitur, sed potest habere ratum, nisi omnino vtiliter nomine illius actum ostendatur, vt notat Romanus & alij ad d. l. non solum. Et quemadmodum Ioan. Bessianus mulierem ad similia faciendum admittere videtur, si coniuncta persona est, ad consuetu. Aluern. tit. 1. artic. 9. Ita quoque sunt qui filiosfamilias sine mandato patris, hanc arrestandi licentiam nomine patris, & proprio, permittunt. quorum sententiam multis rationib. & argumentis confirmat Andreas Barbat. cōsilio 86 incip. Illud referam lib. 3. & quidem potissimū si agitur de causa, aut in foro mercatorum, in quibus, & inter quos, omissis iuris solēnitatibus & apicibus, ex æquo & bono omnia statuuntur. Sed quibus casibus agere non potest coniuncta persona, ijs quoq; neq; arrestare eam posse existimo: eiusmodi sunt. Primò, si sanguine quidem coniunctus est, sed ex damnato coitu natus, quia ne filius quidem ex nefario congressu genitus, pro patre, sine mandato patris, agere potest. Ias. in d. l. exigendi. num. 8. Ego de hac restrictione vehementer dubito, propterea quod cum qui magna amicitia iunctus est, agendi potestatem pro amico habere, grauissimis argumentis tradidit Iason in d. loc. nu. 4. Maior autem est amicitia patris & filij quantumuis naturalis ob nexum sanguinis, quàm extranei. Verum quidē est, quòd quò ad dignitates familiæ adipiscendas, quæ ad instar successionū deferuntur, non censentur esse in domo, familia, vel cognatione, Innocen. ad d. c. nonnulli. latè Guil. Benedict. ad c. Raynutius, circa medium. de testam. sed quod in his, quę sanguinis cōiunctioni tribuuntur, & nullo eius lucro sunt, excludantur, admodum durum est, nisi dicas patrem naturalem ex nefario illo congressu, eo commodo dignum non esse. Felynus quoque cōsuetudinis patriæ rōnē habēdā esse ostēdit multaq; accumulat, ex qb' ea finitio restringi posset. ad d. c. nōnulli. ver. prædictis obstāt. Secūdo, nō habet locū, qñ cōiūcta persona habet tutores, vel curatores, vel ēt procuratores ad illū actū directè, aut indirectè constitutos. Iason ad d. l. exigēdi. Bal. ad l. senatusconsulto. C. qui accusa. tū quia mādatū expressum facit cessare tacitum. d. l. 3. l. fin. C. de pact. conuent. tum quia qui veniūt ex iure speciali, nūquā admittuntur, donec illi qui veniūt de iure communi, sint in mora cōstituti. l. sepulchri uiolati. ff. de sepul. violat. tum quia coniunctus procuratorem dimittendo, censetur aliis ne agant prohibuisse, nisi procuratore illo existente negligente. l. cum prætor. & ibi doct. ff. de iudic. Existimant etiam omnes, non admitti coniunctum in his, quæ requirunt speciale mandatum. l patri. l. illud. ff. de mino. Sed solus Decius reclamat, propterea quòd ad impetrandum rescriptum speciale mādatum requiratur, & tamen coniunctus admittitur ad impetrandum illud pro coniuncto. d. c. nonnulli. agiturque de modico præiudicio, quia coniunctus coniuncto non præiudicat, nisi ratificet. Sed reiectis istis rationibus, ad d. c. cum omnes. Frācis. Ripa n. 59 versic. Sed istis non obstantibus, communem opinionem sequendam docet: quia lex non tantum respicit præiudicium coniuncti, pro quo agitur, quā considerat præiudiciū eius, contra quem agitur. c. si. de procur. lib. 6. neque mouet d. c. nōnulli, quia vt Fel col. 14. nu. 52. Abb. & alij ibi annotant, spāli iure recipit, ꝙ cōiuncta psona, q̄ in casib' spāle mādatū exigētibus nihil potest, admittatur ad impetrationem rescripti, propter modicum præiudicium, quod in ea re versatur. nisi tamen peteret tanquam procurator, quia allegando mandatum, fecit se alienum a legis prouisione. l. maritus. C. de proc. Adde quòd coniunctus pro coniuncto præsente nō agat. Imol. ad d. c. cum omnes. nu. 40. Alijque casus inueniuntur plurimi quibus potestas à lege coniunctæ personę tributa deficit, quos partim Alex. & Ias. ad d. l. exigendi. partim Felyn. & alii ad c. coram. de offi. de leg. partim etiam Petrus à Duennas reg. 122. tradiderunt. Tu de his latius vide Guido. Papæ consi. 68. incip. circa processum. nu. 2. lib. 1. Panor. ad c. accedens. de præbend. Barbat. ad c. ex parte Decani. nu. 135. de rescript. Castrens. ad d. l. 1. versi. ex prima parte not. Socin. consi. 110. & consi. 231. lib. 2. latè Didacum lib. 1. variar. resolut. c. 6. in quibus locis amplè tractatur, quomodo pater pro filio, filius pro patre, coniuncta persona pro coniuncta persona agere, & in iudicio esse potest, & quidem potissimum in his quæ requirunt speciale mandatum. Sed quoniam hic articulus dependet ex eo, quem latè superius discussimus, utrum ad faciendum arrestum debeat procurator habere speciale mādatum, nec ne, remitto te ad ea quæ ibi diximus.

Porrò autem quamuis coniūcta persona, personam debitoris detinere & arrestare possit, solutionem tamen ab eo recipere non potest, soluens enim non liberatur. d. l. non solum. l. 2. ff. vt in possess. leg. l. qui hominem. § gene. ff. de solut. l. qui aliena. §. quanquam. ff. de nego. gest. Alex. consi. 4. lib. 2. quia non magis debet operari tacitum mandatum ex dispositione legis prouueniens, quale est penes coniunctam personam, quam mandatum expressum: Sed habenti mandatum expressum ad agendū non potest solutio fieri. l. sed tantum. ff. de pact. l. hoc iure. ff. de solut. ergo nec habenti tacitum. Verior est, quòd si coniuncta persona posset recipere solutionem, sæpe cōsumeret pecuniā & coniunctę personæ creditoris præiudicaret, quæ ratio cessat in agendo: quia cum agit, cogit tantum debitorem ad deponēdam pecuniam debitam apud Iudicem. Bald. ad leg. sin autem. ff. de negot. gest. Iason. verò limitat hanc conclusionem ad dictam l. non solum, vt locum habeat, præterquam si coniuncta persona sit alias legitimus administrator, uel si soluatur cōiunctæ personæ ex contractu cum ea celebrato. De quò latius ibi Roman. nu. 7. colum. 2. versi. tamen dicta communi opinio.

11 † Octauò, & hæres quoque creditoris hoc iure vtitur, qui ēt debitorem suspectum capere potest, quantumuis intra tempora conficiendi inuentarij existat: & si ex instrumento agēdum sit, non posset illi obijci, quòd in illo instrumento non est nominatus, quia nominato creditore, cēsetur nominatus & eius hæres. Bald. ad l. 1. C. quor. leg. Barto. ad l. postulāte. ff. ad Trebel. Ioan. Crotus ad l. nemo. colum. 4. & sequent. ff. de leg. 1. & expresè in hac arresti materia Rebuffus ad ordin. reg. tomo 1. artic. 6. gloss. 3. nu. 14. versic. tertiò amplia. & versic. seq. Ang. ad l. 1. §. 1. ff. si cui plus quam per l. Falc. Ripa ad d. ca. 1. nu. 88. de iudic. Iason ad l. vinum. ff. si cert. petat. Decius consil. 262. Socin. consil. 141. lib. 2. Cotta in memorabil. ad verb. hæres censetur. Ioannes Imbertus Instit. Forens. lib. 1. cap. 1. dicens quod creditoris hærede postulante executio instrumenti fit aduersus obligatū, & sequitur in terminis præmissis Rodericus Suarez ad l. post rē. ff. de re iudica. cap. incip. extensio prima nu. 10. Bald. in l. vnic. §. videamus. C. de rei vx. act. Ioan. Andr. in titu. de cess. act. in addi. ad Specul. Nam si id concedatur legatario, vt ait Rodericus d. loco, nu. 11. & Bald. ad l. ex legato. C. de lega. multo magis hęredi hoc concedendum est, qui defunctum reprehendat. Et in ea quoque sententia est Boerius quæst. 10. incip. cessionarius. in fi. dicens tamen, quòd postea oportet, quòd doceat se heredem esse, cum alioqui nullum ius haberet ad debitum. Sed Rebuffus d. libro, art. 3. gloss. 2. nu. 14. existimat hoc tunc tantum verum & necessarium esse quando aduersarius excipit, non aliàs. Ego Boerium sequi malim: quia titulum suum nominare, & demōstrare debet qui agit, secundum Rodericum loco proximo citato, hoc in specie proposita decidentem & allegantem Bald. ad d. l. per diuesas. C. mād. & Ang. ad d. l. creditores. C. de pignor. Sed quod diximus hoc habere locum, etiamsi hæres intra tem-

pora

pora conficiendi inuentarij existat, intelligit Iason in d l. vinū. nu. 13. quando debitor est suspectus de fuga, quia aliàs regula est, ꝙ hæres existens intra tempora conficiendi inuentarij, neque debitores hæreditarios cōuenire, neque à creditoribus hæreditarijs cōueniri potest. l. fin. § donec. C. de iur. delib. quod tamen falsum esse respondit Castrē. ibi in fin. d. §. donec. quia hoc inductū est in fauorem hæredis, vt cōueniri interim nō possit. Sed quia hæres post mortem defuncti continuò ipso iure hæres est, præcipuè attenta consuetudine generali legem explicante, ideo interim non prohibetur dum conficit inuentariū, debitores cōuenire hæreditarios, Tiraqu. late in tract. Le mort saisit le vif. 2. part. declar. 11. nu. 14. ver. ꝙ autem postea. Boerius quæst. 53. incip. Insuper in audientia. circa mediū. Ang. & Imol. ad d. l. 1. §. 1. ff. si cui plus. Bar. ad l. vltim. C. de fruct. & lit. expens. & ad d. §. donec.

12 † Nonò, quòd si versemur in patria iuris scripti, & in eo loco in quo arrestorū nō nisi aduersus suspectos, nullus est vsus, nisi fortè ex priuilegio speciali certo alicui loco à Principe cōcesso, existimo etiam studiosos scholasticos hoc priuilegio gaudere: quoniam scholares gaudent priuilegijs ciuium illius ciuitatis in qua agunt. Ioan. de Platea, & alij ad l. ciues. C. de incol. lib. 10. Econtrā verò, si quæ sunt grauamina ciuibus imposita, illa ad scolares nō extenduntur. Qua de re plurima cumulat Rebuf. in tract. de priuil. scholar. c. 125. ca. seq. † Eodem modo gaudebunt hoc priuilegio homines suburbani, Rebuff. d. ar. 6. gl. 3. nu. 42. versi. idem dicerem. quia suburbani in fauorabilibus appellatione ciuium veniunt. l. ædificia. ff. de ver. sign. quod latius Alciat. Cępol. & alij, tum ibi, tum ad l. 2. tum ad l. Alphenus. ff. d. tit. explican.

ARGVMENTA.

1. *Debitor manifestè inops, vtrum arrestari possit.*
2. *Cedere bonis qui non possint.*
3. *Debitor qui bonis cedere non vult, aut nō potest, ad hoc damnari, vel se obligare potest, vt creditori ex operis suis satisfaciat.*
4. *Arrestari an possit aduena quem quis statim recessurum sciuit.*
5. *Citatio ante arrestationem non requiritur.*
6. *Debitor in diem, vel sub conditione an sisti possit.*
7. *Debitor etiam facti arrestari potest.*
8. *Diffamans à diffamato arrestari an queat.*
9. *Fideiussor an arrestari possit.*
10. *Hæres debitoris an rectè arrestetur.*
11. *Pecunia debitori debita vtrum arrestari queat.*
12. *Factores & Institores mercatorum arrestari possunt.*
13. *Procurator, qui alieno nomine contraxit, rectè sistitur.*
14. *Clericus debitor, an & à quo arrestetur.*
14. *Testimonij dicendi causa arrestare licèt, etiam executores.*
16. *Reus ab actore, item actor à reo arrestari possunt, vt respondeant positionibus & articulis.*
17. *Ciuis an pro debito ciuitatis arrestetur.*
18. *Res quæ pro parte est debitoris, an tota arrestari possit.*
19. *Creditor an rectè petat debitorem arrestari in cuius bona missus fuit.*
20. *Apparitor cui mandatum arrestandi datum est, an possit arrestare, si iudex mandans moriatur.*
21. *Defructuatores bonorum obligatorum rectè arrestantur.*
22. *Vectigalia non soluentes detineri possunt.*
23. *Contumax quoque rectè sistitur.*
24. *Animalia pro damno dato licitè detinentur.*
25. *Res propriæ an arrestari possint.*
26. *Fructus in fundo meo ab alio possesso iacētes, vel existētes, arrestare possū.*

Qui, aut quorum bona legitimè arrestentur. Caput 4.

PRoxima huic quæstio est, quis, & cuius res arrestari possunt. Et regulariter quidem constat debitorem cuiusque, quacunque legitima ex causa sisti & detineri posse, teste Mansuerio in sua praxi ti. de execut. & subhast. circa initium: sicut ex legis dispositione, cum periculum fugæ subest, capi & apprehendi potest. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. credito. l. generali. C. de decur. lib. 10. adeo vt plerique existiment 1 † nihil referre, etiam si constet debitorem illū propter manifestam inopiam soluere non posse, cum & ex operis suis, & mercede diurna, deductis tamen prius alimentis, tantum corradere posset, vnde creditori fiat satis. Rom. num. 8. & Ange. cum alijs ad l pro hærede. §. si quid tamen ff. de acqui. hæred. nō multo aliter, quam is qui ab alio redemptus est, donec precium redemptionis soluerit, detinetur. l. seruatus. §. fin. ff. de legat. 1. l. qui testamento. §. potestatis. ff. de testa. Quid igitur, si nec ex eo vlla vtilitas sperari possit? Quid si nihil penitus artis sciat? Ange citato loco & Angelum ibi nu. 7. secutus Roman. in simili respondent, ꝙ creditor non potest petere se immitti in ius, vel rem debitoris, si ea immissio nullum ipsi lucrum adferret. Atqui mores nostri acerbiores sunt, etiamque hi aut carceri mancipantur, aut bonis cedunt. Cedere 2 † verò nō possunt, si nequitia, profusione, culpave sua in paupertatem inciderint, dolove malo, cum se soluendo non esse scirent, contraxerint. l. sunt ff. de re iudic. doct. ad l. 2. & vltim. C. qui bo. ced. poss. Sūt etiam interdum, qui in carcere manere, quàm aut creditori seruire, aut bonis cedere mallent. Sed ad seruitiū præstādū qđ attinet, audiēdos nō esse respōdit Rodericus decl. l. 2. foro ll. li. 3. c. incip. Quęro tertiò, existimatque præcedenti capite, statutum valere, quo cautum est, debitorem operari debere creditori, donec debitum fuerit satisfactum, cùm secundum l. 12. tab. etiā dilaniandus creditoribus datus fuerit. Videtur itaque aduersus Barto. & Romanū sentire, ex iuris cōmunis dispositione illud non licere: quia ob æs alienum seruire liberos creditoribus, iura compelli non patiuntur, respondit Imperat. in l. ob æs. C. de actio. & obliga. tum quia hoc valde extraneum & diuersum est ab obligatione contracta, vt ibi ait Baldus, tum quia hæc seruitus est contraria libertati, cui debitum pecuniarium ęquari nō potest. l. planè. 2. de leg. 2. Sed hoc intelligunt alij, si vellet creditor debitorē vel in perpetuā seruitutem trahere, vel sordidissima quæque obeunda vrgere. Salyc. & Fulg. ibi. tum verò constitutio illa de liberis debitoris loquitur: de debitore verò qui ꝓmissum facere non potest, & cedere bonis non vult, non loquitur: aliàsque qui soluendo non sunt, carceri de iure mancipari possunt. l. 2. § tutores. ff. de suspect. tutor. Quapropter in ea opine versor, vt existimem, debitorem si aliud non habet, & bonis cedere non velit, aut non possit, in hoc damnari posse, vt deductis alimentis, ex operis suis satisfaciat, aut creditori liberaliter, moreq; aliorum inseruiat: iuxta ea quæ notat Bal. ad d. l. ob ęs. in versicu. extra glossam. & alij ad d. § tutores. & ad l. nemo de exact. trib. C. li. 10. Certū est enim 3 † quòd posset quis alicui creditori se obligare ad operas suas tamdiu, quousque per preciū operarum pecunia debita solueretur: quia ista non est species seruitutis, sed quidam modus soluendi debitum, adhibita moderatione & miseratione. Bal. ad l. 1. col. penul. ver. tu concorda. C. qui bo. ced. poss. leges autem & statuta potissimū considerant, ne creditores credito suo fraudentur, vt ait Paris. cōsi. 99. incip. Iste Ioann. nu. 2. li. 3. Vnde nō malè dixisse videtur D. Pręses Nic. Euer. in loco à seruo ad monachum. col. 3. ꝙ etiam seruus potest arrestari, & pro debito detineri.

4 † Quid autem si quis cum eo contraxerit, quem statim recessurū esse sciuit? cuiusmodi esse solent aduenæ & peregrini. Hūc nō posse arrestare videtur; nam licèt Bal. ad rubric. C. de his quę in fraud. cred. contrarium decidens ait, ꝙ licèt creditor sciat illum recessurum illico, non tamen credere debuit eum recessurum antequàm satisfaceret. Communis tamē sententia est, ꝙ is, qui cum forensi, vel aduena contrahit, sciēs eū statim recessurum, conuenire eum ibi non potest. l. hęres absens. §. proinde. ff. de iud. semperq; præsumitur forensis statim recessurus: & qui sic cū eo contrahit, fidem illius secutus videtur, suspectusque (vt ibi dicunt interpreres) dici non potest, & ad cautionem de iudicio sisti præstandam minimè compellitur. Barto. ibi gl. ad l. 2 §. sed & si dubitetur. eod. tit. & sequitur Lāfranc. ad c. quoniam contra. ad verb. recusationes. nu. 15. his verbis. Et ideo si quis contraxerit cum forensi, & dicat, Domine Iudex, habeo debitorem hic quem vellem detineri: non poterit, quia hoc imputet sibi quòd contraxit cum forensi. Hactenus ille. & posset dicere Iudex, Tu vidisti, ꝙ habebat pileum in capite, & calcaria in pedibus. debebas esse caut', & exigere solutionem, aut eam ilico stipulari. Sed hoc ita accipiēdum existimat post Bar. Bal. Costalium, & alios Rodericus d. loc. c. incip. Sed attēde. nu. 57. nisi aliqua essent expedienda tempore contractus, vt traditio rei emptæ. Quid enim si ab eo equum emi, & illius equi traditionem habere velim, id quod in sua potestate est? Finge etiā me equum peregrino vendidisse; nam nisi extemplo pecuniā soluat, possum cum eo lege agere, ne detur illi fugę occasio cū re mea, quia fidem illius hoc casu non videor esse secutus, & si non dat, videtur delinquere & me decipere. l. 3. de pignor. act. & sic etiam qualicunque modo ratione delicti ꝯueniri & arrestari posse videtur. Nam & in simili, qui in nundinis mercantur, eius contractus ratione, nundinis non obstantibus, conueniri possunt, licèt alias pro alijs contractibus arrestari vel conueniri ibi non possent. l. vnic. C. de nūd. & ibi Dd. Et sic intelligi posset id quod dicit his verbis Iason ad l. si ab arbitro. in 4 limitatione. Quando, inquit, quis contrahit cum aduena, & sic cum eo quem sciuit verisimiliter esse recessurum, licet nulla causa superueniat post debitum contractum, tamen eum volentem recedere absq; satisfactione, pōt facere personaliter capi. Et qđ Bar. Lāfrāc. & alij dicūt eū capi nō posse, intelligēdū est, quādo verisimile est, ꝙ fidē eius secutus est; aut saltē quāndo non apparet, ꝙ fidē eius. exceptis prędictis casibus, secutus non est. De quo Barbat. ad c. fi. nu. 85. de for. comp. Ego autem puto, nisi appareat fidem de precio esse habitam, aduenam arrestari posse, vt soluat, aut caueat, si solutio ibi fieri debeat. Angel. ad d. l. hęres absens. §. j. nu. 8. iuxta dictū Bal. Iason. & qui eos sequitur Romani, ad l. 2. ff. sol. mat. At in his quę non cū ipso cōtractu, sed postea ex interuallo facienda sunt, aliorum sententia locum habere posset, quod & Costalius ad eundem §. 1. notat.

Ex

5 Ex quib. etiam non difficulter intelligi potest, † nulla hic citatione præuia opus esse, sed ab ipsa arrestatione incipiendum esse, alioqui enim fugam facilè adornaret debitor, Castren. cōsil. vlti. lib. j. vers. Secundus articulus. Fely. in c. cum non ab homine. de iudi. Bal. ad l. cum fratrem. C. de his quib. vt indign. & vbi periculum est in mora ibi partis citatio nō requirit. Alex. & Iason ad l. fideiussor. §. satisdatum. ff. qui satisda. cogan. Iason ad § j. num. 89. Institu. de actio.

Quinimmo, quod amplius est, etiam pendente lite arrestari poßet in eiusmodi casu. Quia licet pendente lite nihil sit innouandum. l. j. ff. nihil no. app. pendē. tñ si periculum fugæ immineat, vel aliàs æquum iudici visum fuerit, vrgebitur arrestatus, vt caueat de iudicato soluendo; quia litis contestatio damnum creditori adferre non debet. l. non solet ff. de reg. iur. & remediū extraiudiciale nō impeditur per litis pendentiam ex noua cā, teste Ripa ad c. j. nu. 88. de iud. Decis. consi. 562. nu. 8. Iason ad l. vinum. numero 3. ff. si certum petatur & ad l. 2. ff. de iurisdictio. omnium iudicum. Alexā. consi. 105. lib. 3. Ange. ad l. neminem. C. de exact. tribut. & sequitur Iason in d. l. si ab arbitro. nu. 6. ver. Quid si lite pendente. his verbis. Quid si lite pēdente contra debitorem incipiat debitor esse non soluendo; an pendente lite poterit tanquam contra suspectum impetrari captura personæ à iudice? Videtur quòd non, quia pendente nihil est in nouandum. l. j. & 2. C. vt lite pendent. facit qđ notanter dicit Bal. ad l. 2. C. de seruit. & aqua. ꝙ pendente iudicio super re quam peto, non debeo ꝑpria auctoritate ingredi possessionē talis rei: quia via quam elegi, hæc mihi pateat. l. si mulier. §. fin. ff. qđ met. caus. Contrarium est verum; quia licita est captura personæ ante iudicium, ergo etiam eo pendente; quia litis contestatio non debet creditori damnum adferre, neq; debet esse deterior conditio creditoris, qui litem contestatus est. l. non solet. ff. de reg. iur. hactenus Iason: & plura ad istius confirmationem adducit Paris. consi. 99. num. 2. libro 3.

6 † Et hæc non solum in debito puro, verùm etiam in debito in diem locum habent: quia licèt ante diem agens non solum exceptione repellatur, l. cedere diem. ff. de verbo. sign. l. vnic. C. vt actio. ab hæred. l. quod in diem. ff. de compens. Bar. ad l. ita stipulatus. ff. de verb. oblig. l. j. §. fi. ff qñ dies vsusfru. leg. ced. verum etiam a iudice ex officio repelli poßit gl. ad l. vbi pactum. C. de transact. Barto. ad l. lecta. ff. si cert. pet. nihilominus tñ debitor in diem, si periculum est de fuga, & non aliter sisti arrestariq; pōt, teste Bar. Bal. Rom. & aliis ad l. si debitori. ff. de iud. In omnib. n. bonæ fidei iudiciis (inquit Papinia.) cum nondū dies præstandæ pecuniæ venit, si agat aliquis ad interponendā cautionem, ex iusta cā condemnatio fit. l. in omnib. eo. tit. & est elegās textus, & ibi gl. ad l. quæsitum. ff. de pig. vbi ita loquitur Vlpianus, Quæsitum est, si nondum dies pensionis veniat, an & medio tēpore persequi pignora permittendum sit? & puto dandā pignoris persequutionē: quia interest mea, & ita celsus scribit. Quod & in stricti iuris actionibus vel iudiciis locum habet, l. 2. & 3. de cōdict. cau. dat. l. si creditores. ff. de priuileg. credito. etiam vt qs chirographum suū agnoscat vt censuit Senatus Parisiensis teste Costalio ad d. l. in omnib. qa interea aut mori poßet, aut fugere, sed interim sustinetur executio, donec dies aduenerit. l. in lege Aquil. ff. ad leg. Aquil. Sic si cōmodato dedi alicui rē meā, poßum repetere, non statim, sed aliquo tēpore transacto, qđ ex iudicis arbitrio decernetur: quia ex quo dedi cōmodato, tēpus aliquod transire debet, ne alioqui inutile esset commodatum. l. 3. C. commod. Si tamen commodato dedi alicui, de quo suspicio est, ne fugiat, etiam ante tempus repetere poßum. Bal. & Dd. ibi. Sic si est pactū factū inter creditorē & debitorem, vt liceat creditori ingredi ꝑpria auctoritate possessionē rei hypothecatæ, nō poterit creditor pacti illius vtilitate vti, nisi præcedente mora super obligatione principali. l. debitores, & ibi Bar. C. de pig. l. soluitur. § j ff. qb mod. pignus vel hypot sol. sed hoc verum est, nisi subsit iusta cā: qa fortè dubitat probabiliter debitorem decessurum: eo n. casu, etiam ante moram, ingredi pt teste Bar. ad l. 3. ver. Itē quæro qñ. quia ius executionē ex pacto competens potest ex causa exerceri ante tēpus. d. l. quæsitum. Et hanc snīam, ꝙ debitor in diē suspectus conueniri pōt, vt caueat de soluēdo die adueniente, latè confirmat Paul. Paris. d. consi. 99. incip. Iste Ioā. lib. 3. per d. l. in omnib. & qa mora periculum creditori poßet adducere, si fortè debitor postea aufugeret, & inanē faceret creditoris actionē. Anchar. ꝯsi. 192. Dec. cōsil. 75.

Quib. rōnib. motus vir eruditus Rodericus Suarez Hispanus ad l. post rem iudicatam. ff. de re iudi. in declar. legis regni in 7. limita. ostēdit creditorē tēpore priorē, sed ī diē præferri aliis creditorib posteriorib. quorū dies iā cesserat, qñ est periculum in mo. Quæ decisio Roderici, cū sit elegans foroq; seruiēs, subijciā eius verba Quidā mercator diues (inquit) rupit & fugit, vt multoties faciunt eiusmodi, qñ vident se diuites esse, & dimisit iste mercator aliqua bona, nō tñ tanta vt sufficerēt omnib. statim fuga arrepta, venerunt multi mercatores, & inter oēs erat vnus, q habebat obligationem cum hypotheca bonorū, q erat prior tēpore omnib. aliis aliorū obligationib. attñ dictæ obligationis solutio erat in diē, quæ dies adhuc nō venerat: petebāt oēs executionē obligationū suarum: iste cuius obligatio erat prior tēpore, petebat etiā executionē, & dicebat se præferēdū ex regula, qui prior est tēpore, potior est in iure. Opponebāt verò ei, ꝙ nō erat audiēdus, qa nihil poterat petere, ex quo dies destinata solutioni nondū venerat: & etiam quidā iudex dimisit eum ex hac cā desperatū, q venit ad me ꝑ remedio, & aliis duabus vicib. habui de facto, & consului in fauorē istius mercatoris, illū esse aliis præferendū, dato ꝙ dies solutionis nōdū venerat, ex eo qa debitor fugerat, & motus fui ꝑ tex singularē, in d. l. quæsitū. vbi est casus, iuncta gl ꝙ etiā si dies pensionis, & sic solutionis nōdū venisset, tñ ex iusta cā pōt creditor perseq pignora, & agere hypothecaria ꝑ debito, vt qa recessurus putabatur. Hinc est ꝙ Bar. ad l. j C. de cōdic. ex leg. cōmendat illū textum, dicens esse ad hoc singularē, ꝙ oīs debitor fugitiuus pōt capi & detineri ante diē, Hactenus Rodericus. Et idē decidit Bald. in l. vbi. C. de iur. dot. Matth. de Afflic. decis. 108. inci. Procurator. & Benuenutus in trac. de decoctorib par. 3. in fi. Et quāuis ꝑ debito, in diē vel sub cōditione nulla adiudicatio fieri poßit, vt ait Bal. in cōs. 135. inci. in cā li. 2. ꝑ l. Fulci. §. si in diē. ff. quib. ex caus. in pos. eat. pt tñ bene peti, vt caueat ex cā, ẜm pdictos Doctores.

Quod aūt de debito in diē diximus, idē & in debito sub cōditione locū hēt, arg. l. omne æs. ff. ꝑ socio. vbi ante conditionis euētū, si imminet periculū suspicionis, pōt creditor petere, sibi caueri ꝑ fideiussoris dationem: qđ & ibi cōtra debitores suspectos, & ꝑ eorū creditorib. annotat Bal. qua in re, & dictū Rodericū iam d. loc. nu. 4. in fi. vers. accedat text & latius in quinta limitatione dicto loc & Iasonem ad l. vinū, nu. 3. ff. si cer. peta & Franciscū a Ripa ad c. j. nu. 88. de iudic. sequaces hēt, & ante hos qdē Ang. & alii pleriq; ex vetustiorib. ad d. l. quæsitū, priores tradiderūt Nā qđ Albericus ꝯrium existimat, ex eo ꝙ d. l. quæsitū, de debitore in diē loquitur, nō de debitore sub conditione; & ꝙ qñ debitū est in diē, est nata actio & obligatio, sec' qñ est sub cōditione. d. l. cedere diē nihil mouet: eadē. n. est rō, eadem est æquitas, eadē ergo dēt esse iuris dispositio. l. adigere ff. de iur. patro. Alioqui. n creditor sub cōditione debito suo facile frustrari poßet, adeo vt his Alberici rōnib. quæ in fronte aliqd habent, in receßu verò nihil, nimis facile motū fuisse Iasonē arbitror, ad l. pecuniā nu 9. ff si cer. pet. Ideoq; etiā alibi de veritate huius ampliationis, quā ante animosè tutatus erat, cepit dubitare. Porrò aūt vniuersa hæc cautionis interponendæ rō, per quā arrestū euitari poßet, ex discretione & arbitrio eius q iurisdictioni præest, dependet. d. l. in omnibus. quod & apud Tiraquell. in trac. de vtroq; retrac. §. j. gl. 18. nu. 44. cū seq. multis videre licet.

7 † Et hæc qdē de debitore tā quāritatis q̄ facti, memini. n. quēdā fuisse arrestatū Louanii a suo dño, cui ꝑmiserat se seruiturū Antuerpiæ in arte conficiendorū vitreorum ad aliquot annos, eoq; inscio aufugerat, vt aut factum promißum præstaret, aut ad id quod intererat damnaretur.

8 † Idē dici poße puto de eo q aliū diffamat, aut illum iactitat suū esse debitorē; nā, vt ait Bartholomęus Blarer' ad l. diffamari. c. j. nu. 21. C. de inge. manumis. diffamatus vbicunq; locorum diffamatorem suum deprehenderit, protinus contra eum apud eius loci iudicem experiri, ac eius iudicis officium inuocare pt.

9 † Eadē etiā rō est fideiussoris: quia oīs fideiussor, fugitiuus & suspectus ante diē eadē illa rōne sisti, capi, & detineri pōt, teste Io. Constā. ad cōstit. reg. arti. 66. inc. Et quāta celles col. fi. versi. nota præterea Bal. tñ quē allegat ad d. l. j. C. de ꝯd. ex lege, de debitore, nō etiā de fideiussore loquitur. Quinimmo vt Bal. voluit ad c. cū cōtingat. col. 5. de dolo qñ reus & fideiussor obligarunt personā suā & renunciatio facta est, reo capto seu detento, detineri ēt pōt fideiussor, & non captura seu prehensio, sed solutio rei liberat fideiussorē, sicut pendēte lite ꝯ reū, nō impedit executio ꝯ fideiussorē Bal. ad l. fi. C. de fideius. Quod quo pacto intelligendū & restringendū sit, latius To. j. art. 11. glo. 3 nu. 25. cū seq. explicat Rebuffus, & tūc secutus Petrus a Duēnas ad regu. iur. 276. inci. executio pōt fieri. Quo in loco quatuor limitationes, & restrictiones recenset, ad illā regulā pertinētes. Quid igitur de eo cōstituemus, q tāquā principalis alterius obligationi subscripsit? Vnus ex multis Zasius respōdet ad l. si ita. §. Chrysogonus. ff. de verbo. oblig. nu. 3. eodem mō hunc conueniri poße, atque si principaliter scripsißet. l. fideiussor. §. j. ff. de pignor.

10 † Idē quoq; iuris est in hęrede debitoris, qa ad id, ad qđ pōt cōpelli defunctus, pōt cōpelli & eius hæres. l. postulante. ff. ad S C. Trebellia. Crotus ī repetit. l. nemo. ff. de leg j. Rebuff. d. loc. nu. 74. Iason ad l. diuortio. §. interd. nu. 6. ff. sol. mat & ex persona hæredis, qualitas, seu natura debiti non alteratur. l 2 §. ex his. ff. de ver. obli. Ideoq; etiā instrumētū executoriū, nō solū contra principalē, verū etiā aduersus hr̄des illius executioni mādari pōt, licèt verbis legis, vel statuti id nō exprimatur. Et si ex forma statuti debitor poßit carcerari ꝑ debito, hr̄s etiā illius carceri mācipari pōt, teste Bar. & Ang. ibi. qa licèt loquat̄ statutū de debitore, tñ hr̄s debitoris ēt debitor dr̄, cū ille ꝑpriè debitor sit, a quo inuito debitū exigi pōt. l. debitor. ff. de verb. sign. cuiusmodi hr̄dē esse ꝯstat. In qua snīa reperio etiā fuisse Bal. ad l. per diuersas.

diuersas. C. mandati. Castrens. ad l. si decesserit. ff. qui satisd. cog. Rom. ad l. alia. §. elegāter. ff. sol. mat. Imo. & Ang. ad l. j ff. de his quæ in testa. del. qa ex quo debitor est obligatus in instro, obligatio suorū hr̄dū etiā virtualiter continetur, licèt hoc in instro nō exprimatur, arg. l. j. C. si cert. pet. l. si pactū. ff. de ꝑba. Et exceptio quæ quotidie versatur in foro, de eo ꝙ aduersarius nō est nominatus in instro, hic cessat: & noīato Titio, vr̄ ī eodē instro eius hr̄s noīatus. Ang. ad l. creditores. C. de pig. Alex. ad l. in rōne j. ff. ad l. Falc. Vnde & Castrens. ad d. l. postulāte. respōdit, ꝙ ēt si statutū dicat, instr̄m esse mandandū executioni ꝯ debitorem in ipso instro cōprehensum vel descriptū, mādabitur nihilominus executioni ꝯ hr̄dē eius, quāuis aliàs statuta de persona, ad personā nō extēdātur. l. si verò. §. de viro. ff. solu. mat. qa talis dispositio statuti intelligitur repellere illam personam, quæ non est, & nō reputatur eadē persona, secus si reputat̄ eadē; ut in auth. de iureiu. a mor. præst. Quo casu verè nulla extēsio, sed potius inclusio & interpretatio fieri dr̄, l nō erit. §. de eo. ff. de iureiur. neq; n. hr̄s noua persona est, sed vna & eadē cū defuncto, l. hr̄dē. ff. de reg. iur. & quæ eidē defuncto cū sua cā & vitiis succedit. l. vitia. C. de acq. pos. adeūdoq; hr̄ditatē, & sic cū debitorib. hr̄ditariis quasi ꝯhendo debitor cōstituit̄. § hr̄s. Instit. de oblig. quæ ex quasi cōtrac. Chassan. ad consuet. Burg. tit. des censes. §. 6. gl. vlt. l. ꝙ ipsis. ff. de reg. iur. adeo ut priuilegiū hr̄dis succedētis sæpe nō extinguat, aut impediat ius executionis. Bart. & Ias. ad auth. quas actiones. C. de sacros. eccle Saly. ad l. 3. q. 5. & 7. C. de pig. Deci. consi. 536. Gomes. ad §. fuerat. Institu. de act. Rebuff. d. To. j de liter. oblig. art. 3. gl. 3. nu. 9. 10. & seq. Multa quoq; de his li. j. c. j. Insti. forens. scripsit Io. Imbert. excutiēs illā quæstionē, an hr̄s defuncti debitoris in vim instr̄i habētis executionē paratā poßit prehendi, & in carcerē mitti. Et quatenus distinguat hoc pacto, ꝙ si ex statuto debitor poßit prehendi, statutū æquè hr̄dem ac debitorem obligat, si verò consensum & ꝑmißionem cōsideremus, nō; qa hr̄s a defuncto bona accipit, nō personam; tñ postea addit cōstitutionib. in Gallia editis, etiā aduersus hr̄dē, & in bonis illius ꝑpriis executionē dari. Sed hæc latius explicare opus nō est, cū ad faciendū arrestū nobis sufficiat, hr̄dē debitorē esse, aut ꝑ debitore reputari. d. §. hr̄s. nō obstātib etiā illis quæ scribit Ioan. Papon. ad consuetudines Borbon. tit. des executions. §. 06 Ex quo nata est quæstio, vtrū clericus hæres laici coram iudice ecclesiastico conueniri poßit: qua de re latißimè disputat Didacus Couar. lib. practi. quæstio. cap. 8. & Rodericus Suarez d. loco, nu. 4. quem, si libet, vide.

Quinimmo etiam si hæres minor sit 25. annis, nihilominus (vt existimo) arrestari bona eius poßunt; sed an ipsemet arrestari poßit, inferius dicemus. Ratio aūt q̄ me mouet, hæc est, ꝙ executio pōt mortuo testatore fieri in hæredem, & si iste hæres fuit minor, pt nihilominus fieri executio in bonis quæ a defuncto ad eū peruenerūt. l. pupillus. iuncta gl. in §. sed & si creditor. ff. de auctor. tut. l. j. C. qñ decre nō est op. Et cū minor curatorē nō habēs, ipso iure ex cōtractib. suis obligetur. l. si curatorem. C. de ī integ. resti. & nisi soluat, aut bonis cedat, in carcerē cōiiciat̄. l. cū & filij. C. q bon. cede. pos. & quæ ibi notāt Dd. nihil dubito, qn etiā arrestari & detineri poßit, iuuāte creditorē cōi iuris regula, ꝙ cui licet, qđ plus est, vtiq; ei id qđ minus est, licere dēt, c. cui licet. de reg. iur. ī 6. Et qđ amplius est, arbitratur Iason cōsil. 88. inci. In præsenti. vol. 3. nec Fiscū qdē, & eū q a Fisco cām hēt successionis, immunē esse. Sed cū de executione effusè & generaliter loquatur, dubito an in materia arresti eo iure vtatur Fiscus, de quo etiam paulò inferius latius dicemus.

Porrò aūt successorē debitoris sisti, vel arrestari poße, nō est indistinctè & semper uerum. Sunt eñ pleriq; casus, quib. id nō licet. Principio eñ locū nō habet infra tēpus conficiendi inuētarii de bonis defuncti: qa intra illa tēpora a creditorib. vel legatariis cōueniri nō pōt, etiamsi aduersus defunctū snīa lata fuerit. l. fi. §. donec. & §. & si præfatā. C. de iur. delib. Bal. ad l. ait ptor. §. si qs. ff. de procu. Ias. ad §. fuerat. nu. 61. Insti. de act. Boerius decis. 10. nu. 3. Chassan. ad consuet. Burg. rubr. des succeßions. rub. 7. § 14. nu. 9. Bal. ad l. ꝑ diuersas. q 10. C. mand. Corneus cōsi. 221. lib. 4. Præses ī loco a rōne legis scrip. col. 4. Rebuff. ad ord. Reg. To. j. arti. 9. gl. 2. num. 8. etiā si hæreditas sit locupletißima, & notoriè sit soluēdo. Bal. ad d. § donec. & §. cū igitur. Idq; pp occupationē quā habet in inuentario conficiendo, teste Roder. d. loc. nu. 5. in fi. latius verò August. in Beroius q. 57. inci. statuto. respondet, statutū de arrestādo & capiendo debitorē, ꝯ hr̄dē, sub bñficio legis & inuentarij, locū non habere, sed via ordinaria ꝯ eundem ꝑcedendum esse, vt per Imo. ad l. 4. §. si ptor. ff de dāno infect. Et si ꝯ hæredem tale qd tentatum esset, proceßus, sententia, & oīa acta essent ipso iure nulla, vt idē Beroius ait. Sed hoc nō procedit in hęrede conuento, vt restituat vsuras, qñ defunctus iußit eas restitui, vel cauit ẜm formam tex. in c. quāuis. de vsur. lib. 6. nam tunc propter periculum animæ, quæ reb. omnibus longè præferenda est, restitutio non debet differri, vt in l. sancimus. C. de sacrosan. eccle. c. cū infirmitas. de pœnit. & remis. & hanc limitationem ponunt Dd. in d. §. donec. præcipuè Iacob. de S. Geor. nu. 2. Philipp. Corne. num. 1. Suarez in d. l. post rem iudicatā. in j. extensione. nu. 6. fol. 132. col. 1. ff. de re iudic. & ideo datur dilatio, qa omnib. remanet ius suum saluum: quod in isto casu non esset, cū aīæ detrimentum iam illatum, nō per hoc postea tollatur, arg. l. tutor q repertorium, in prin. ibi, vel si id quod dilationem modicā expectare nō poßet. ff. de administra. tuto. & pium defuncti propositū sine vlla cunctatione adimpleri conuenit. l. nulli. C. de episcop. & cleri.

Secundò non procedit, quoties hęres inquietaret alios ex cā hæreditatis; nā tunc potest recōueniri ab eo, quē ipse prior cōuenit, arg. tex. in l. 2. in §. sed si agant. ff. de iudic. & in auth. consequenter. C. de sen. nisi illos conueniat hr̄s neceßitate cōpulsus, puta qa debitores hæreditarii cū pecunia fugiebant, quos fecit capi, vel domus vicini minebatur ruinam super domū hr̄ditariā, vnde petat cautionem damni infecti, vt ī d. l. 2. §. sed si agāt. Ita expresè tenet Ang. in eod. §. sed si agant. nu. 3. & idem Ang. vbi dicit ita se vidisse facto practicari, & iudicari, in l. j. § hæc stipulatio: vers. terriò fallit. ff. si cui plus quam per l. Falci. quem sequitur ibi Ioann. de Imo. num. 10. Philipp. Corn. in d. §. donec. num. 2. & Rodericus loco mox citato, nume. 8.

Tertiò locum non habet, quoties petitur aliquid ab hęrede pro impensa funeris; tunc enim non opponit de inuentario. Ita expresè tenet Ange. in d. l. j. §. hęc stipulatio, nu. 16. quē seq. Phili. Cor. ī d. §. donec. nu. 2. qđ & ibi Iac. de S. Geor. nu. 1. ꝑbat.

Quartò fallit qñ conuenitur hæres pro legatis piis, nō ferentib. dilationē, vt sunt alimēta pauperū, q interim fame perirēt, vt expresè tenet Ang. in d. § hæc stipulatio. nu. 16. vers. secundò fallit. qđ dictum sequitur ibi Io. de Imo nu. 10. vbi dicit se ita vidisse practicari. Eandem opinionem tenet Philip. Corn. in d. §. donec. nu. 2. Iac. de S. Geor. nu. 1. Bar. de Chassa. in cōsuet. Burg. in tit. des succeßions. §. 14. col. 1. nu. 9. fol. 281. In his enim in quibus ius suum cuique saluum & integrum esse, ac manere potest, non in his quæ moram non admittunt, cōceßa est dilatio. l. tutor. ff de auct. tutor. Roderic. d. loco in j extensione.

Postremò restringitur, quoties conuenitur hęres rei vendicatione, quia tunc conuenitur vt quilibet poßeßor, non vt hæres, vt in d. l. de eo. § pen. ff. ad exhiben. Ita expresè tenet Odofred. Guil. de Cuneo, Bal. Salyc. Pau. de Cast. & ibi Philip. Corn. nu. 1. Iaco. de S. Geor. nu. 1. Ang. in d § hęc stipulatio. num 16. & ibi Ioan. de Imo num. 18. Roderic. Suarez. in loco supra allegato, num 7. Iason consi. 88. lib. 3. Socyn. regu. 135. fallent.

Secundò arrestari vel conueniri succeßor non potest, quando est succeßor ex conuentione. Nam quamuis regulariter hæreditas pacto dari non poßit. l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. oblig. excipiuntur tamen casus nonnulli, vel fauore militum, l. licet. C. de pact. vel in gratiam matrimonii contrahendi. Zas. & alij ad d. l. stipulatio; & his ijsdem casib. hæres eiusmodi in debitum hæreditarium non succedit: qñquidem nō iure hæreditario, sed ex pacto & cōuentione succedit. Mans. in sua prax. rub. de execu. § item quæro. col. 2. Ego verò hic subsisto, & de ea restrictione admodum dubito; quia pacto huiusmodi licèt ex cōuentione nascatur, facit tñ sæpe eum qui sic pactus est, hæredē esse. Quid enim si de maxima parte bonorum inita sit, nullusq; alius hæres instituatur minima parte bonorum legatis exhausta? Rursum verò aperta esset via fraudib. si hac ratione onus æris alieni liceret euitare. Memini mulierem quandā inter viuos facta donatione, sibiq; rerum omnium poßeßione seruata, ita cū nepote suo conuenisse, vt oīa eius bona mobilia haberet post eius mortem, nulliq; creditorum obnoxius foret, cùm tñ in eo loco, vbi id factum fuit, apprehensor bonorum mobiliū ad exolutionē æris alieni teneatur. Consultus cū aliis quibusdā respondi, ob præsumptam fraudis cōiectionem, nepotem illū stipulatorē, ab æris alieni præstatione immunem nō esse: quia alioqui facilè deciperentur creditores, nisi haberent hypothecā. Interim verißimum esse puto, ꝙ si inter maritū & vxorem conuenerit in contractu antenuptiali, ꝙ vxor habebit præmoriente marito mediam, vel aliquam partem bonorum, absque vllo onere æris alieni; eo casu ipsa quidem creditorib. obnoxia erit; sed cogentur hæredes mariti aduersus eosdem creditores eandem vxorem indemnem conseruare, atque defendere. In qua opinione etiam videtur fuisse Chassa. ad consuetu. Burg. Rubri. des droictz & app. des gens maries. §. 10. Eodem modo accipiendum puto, quod dicitur in eum qui hæreditati renunciauit executionem non dari, vt scilicet procedat, si nunquam aliàs hæreditatem adiit: nam si adiit & vendidit, certè vt a creditoribus conueniri, ita etiam sisti poterit, iure suo aduersus emptorem hæreditatis saluo. l. ratio. C. de hæred. vel actio. vend.

Singularis quoque succeßor, & qui hæres non est, non ex ꝑmißione seu debito defuncti, qua minimè ligatur, sed tantum vt rei mobilis alienæ poßeßor arrestari potest. l. j. §. si hęres. ff. ad S.C. Trebellia. l. fina. C. de hæredi. actio. Et in his, in quibus singularis succeßor, cuiusmodi est legatarius rei alicuius, paratā executionem habet, sicut defunctus ipse haberet, prout semper habere videtur, Bald. ad l. ex legato. C. de legat. Rodericus d. loco, in j. extensione, num. 12. in fin. in iis etiam casibus è conuerso sisti potest Dd. ad l. si debitori. C. si aduer. cred. præscript. glos. ad l. ea lege.

ea lege.C.de condict.ob caus.Iason ad l. quædam §.nihil interest.num.7.ff.de eden.& in l.ait prætor.num.10.ff. de iureiur. & ad l.si vnus.§.ante omnia.num.5.ff.de pact.& ad d.l.j.§. si hæres. num.4.Et ideo possessor bonorum hæreditatis via executiua conueniri non potest.Bar.ad l.controuersia.nu.7.ff.de transac.

11 † Quod de hærede debitoris diximus, idem in debito debitoris nostri locum habet: Quia licet debitor debitoris, quem creditor ex contractu vel quasi contractu obligatum non habet, detineri & arrestari non possit, vt notat Romanus consil. 224. incip.Ista captura, sed executio sententiæ contra debitorem latæ, subinde aduersus eum mandatur executioni.l.2.C.quando fisc.vel priuat. Id quod latè & elegāter explicat Rodericus Suarez ad l post rem.cap.inci.Secundò quæro.ff.de re iud.potest tamen creditor, id qđ suo debitori ab alio debetur, arrestare vsq; ad quantitatem debiti concurrentem.Rebuff.ad constitu. reg. To.j tract.de liter.oblig.artic.12.glos. vnica.num. 22.etiamsi de debito non constet ilico per literas, sed postea intra breue tempus, de quo mox dicemus, cōstare possit.Pyrrhus ad consuetud. Aurelia.tit.de execut.ex locat.cap.9.arg.d.l.2.C.quando fisc.vel priuat.l.hęres.in fi.ff.ad Trebell.& debitorem debitoris, auctoritate iudicis, ad certum aliquem diem citare, vt veniat si velit, & audiat rationes arresti proponi, beneq; ac iustè factū esse declarari. Tum verò, vt d.art.6.glo.3.num 64.tradidit Rebuff.vbi in iudicium venit, interrogatus an & quantum debeat, vel an res debitoris eiusmodi, & quas res detineat quod & sub iuramēto dicere cogitur: si se aut debere, aut detinere confitetur, præceptum ei fiet, ne cuiquam sine iudicis aut creditoris voluntate tradat, neve debitori soluat, quod deinde principali debitori significatur, diesq; ei dicitur; quo die si compareat, & iustā causam non alleget, cur arrestum sustineri non debeat; Iudex ex ea pecunia sic arrestata creditori soluendū esse decernet, seu aliàs rem illam distrahi, & distractæ rei pretiū dicto creditori numerari præcipiet.Propius verò ad nostros mores accedens Māsuerius in sua dicta praxi, titu.de execu.colum.7 vers.Item si creditor, asserit: φ postquam creditor pecuniam debitori suo debitā arrestauerit, sufficit vt præceptum fiat debitori sub pœna, ne debitori soluat, vel res eius dimittat.Et hic quidem si rursum debitori suo hoc significauerit, ipse à creditore suo ad soluendum, arresto prius amoto, compelli non potest, quamuis à creditore creditoris sui arrestante vrgeri possit ad pecuniam illam debitam apud iudicem deponendam: ne alioqui eadem difficultate ab eo consequatur pecuniam arrestatam, quā debitum ab ipso debitore assequi non potuit. Gaudent enim, & sæpe etiam procurant debitores, vt, quo facilius moram soluendi trahant, pecunia, quam debent, apud ipsos arrestetur. Cum verò eam pecuniam petente creditore deposuit, vel non petente creditori suo non soluit, etiam si ad certum diem sub pœna & addito iuramento soluere promisisset, non tenetur, quia iussus iudicis & a mora, & a pœna, & a periurio excusat.l.nō videtur.§.qui iussu.ff.de reg iur.l.fin.ff.de leg.commiss.Rebuff.d. loco. Lucas de Penna ad l.vnic.C.vt nullus ex vicar.lib.11.Practicus Ferrar. in forma sequest.seu saxim.colum.penul.Barto.& Dyn.ad l.creditor.ff.de solu.Anchar.consi.64.Deci.consi.25.Iason consi.26.li. 3.decis.Neap.150.Barbat.consi.29.lib.3.Cumanus cōsi.185.Castrens.consi.285.lib.j.præterquam si debitor debitoris (quod, vt dixi, sæpe fit) ex malitia & improbitate sua, impedimentum istud arresti sollicitauerit.Felyn.ad c.fin.de test.& ad c.fin.de foro competen.arg l.& qui data ff.ex quibus cau.maior. Barb.cōsi.56.lib.j.Hieronymus Cag.ad d.§.qui iussu; vel si tam notoriè videatur arrestum esse iniquè aut perperam factum, vt nullo iure defendi, aut subsistere queat, teste Decio ad d.§.qui iussu.& latius Iason d.consi.26.libr. 3.Arrestata verò hæc pecunia cum fuerit, dies dici debitori principali debet, vt compareat, & se si velit, rationibus arresto proponendis opponat.Et quamuis sint qui existiment, cogere hunc posse suum debitorem, vt soluat, interposita cautione indemnitatis aduersus creditorem arrestātem, argum l.pecul.C.depos.l.is a quo.ff.de rei vend. Ias.ad l.nō solùm.§.morte.num.28.ff.de op.no nunciat. Cōtrarium tamē d.loco tenuit Rebuff.qui ea in re.Paulum Paris.consi.107 libr. 3.sequacem habere videtur, præcipuè, cū in facultate arbitrioq; eius positum atque collocatum sit, iusta satisdatione omnem facti arresti vim dissoluere.Quid igitur, si debitor debitoris se verum debitorem esse negauerit? Sanè nō potest creditor plus iuris aduersus debitorem sui debitoris habere, quàm haberet ipse primus debitor, idemq; debitoris sui creditor.Ideoq; in primis probare debitum oportebit.l.si debitum.C.quando fisc.vel priuat.glo.ad l.2.eodem titu.Roder.d.l.post rem.cap.inci. Secūdò quæro.fol.675.Doct.ad l.a diuo Pio.§.sic quoque.ff.de re iudi.Quòd si verò res debitoris occultauerit, & se eas habere negauerit, iustis remediis huiusmodi impudentia coercebitur, legitimasq; mendacij sui pœnas feret. De quibus inferius latius dicetur.

12 † Dico præterea etiam Factores & Institores mercatorū arrestari posse: quia certum est, quòd ex contractibus a se etiam nomine dominorum suorum initis, conueniri possunt.l.j.in verb.ipsum tamen institorem, vel dominum eius cōuenire poterit.ff.de Insti actio.& l.j.§.est autem.ff.de exercit.actio.De qua re eleganter loquens Alciat.ad l.j.§.institorem.ff.si certum pet. ita ait. Sed an ex re in qua præpositus est institor, ipse quoque teneatur? & durante officio traditum est, debere eum solutionē procurare, & ideo tanquam institorem teneri.l.2.& si quis.§.pen. ff.de Institu.actio. Vnde finito officio conueniri non potest.l. fina.eodem titu. Idq; siue institorio nomine expresse contraxerit, siue simpliciter ex ea tamen causa, in qua apparent non eius contemplatione contractum esse.l.post mortem.ff.de admini. tutor. Tu qua de re vide late Doct.ad d.§.est autem.

13 Immo tedem loco idem esse dicit de procuratore alterius, & eo, qui alieno nomine contraxit. Nam sicut a Domino arrestari & conueniri potest, vt actiones quas acquisiuit cedat ei, l.possessio quoque.§.fin.ff.de acquir.poss.l.seruum filii.ff. mandat. ita quoque subinde ab eo cum quo contraxit rectè conuenitur, & per consequens iustè arrestatur, veluti cum se suo nomine obligauit.l. procurator qui pro euict.ff.de procurat. cum illius solis fidem secutus est contrahens, aut si dominus ei satisfecit: nam cū pecunia ad eum iam peruenit, æquum est creditoribus eum soluere, & directas actiones aduersus eum intendi posse, secundum notat.in l.j.C.de actio.& obliga.& vide Socyn. consi.18.lib.j.& Castrē.Costaliū & alios ad l.Plautius.ff.de pecu.& ad d.§.est aūt.

Quid autem dicendum sit de tutore aut curatore, proximo capitu. declarabimus.

14 † Clericos quoque debitores arrestari posse existimo? Nam in his quæ pertinent ad processum, etiam in foro ecclesiastico seruatur consuetudo laicorum.c.cum venisset in verb.vellent procedere. de eo qui mit.in poss. Et cum eiusmodi statutū vel consuetudo nihil turpitudinis habeat, permittendæ ad decidendas lites bono publico etiam a clericis seruari conuenit, c.constitutus.de in integr.restit.glos.in l.ex ea.ff.de postu.Raphael Cuma.consi.41.& 83.& Philip.Franc.ad c.seculares.num.3.de foro competen.libro 6.vbi dicit, quod consuetudo non porrigatur extra territorium, cum sit localis.c.j.de constitu.eodem lib. porrigitur tamen bene ad aliud forum in eodem territorio, & sic (inquit) consuetudo laicorū probat contra clericos in omni foro, dummodo detur competentia iudicis. Ideoq; Barto.ad l.cunctos populos.colum.8.versicu. hoc præmisso.C.de summa trinitate respōdet, quod cum ex statuto ciuitatis instrumentum mereretur paratam executionem, poterit laicus in foro ecclesiastico eiusmodi instrumenti executionem aduersus clericum postulare: quod & Rodericus quoque voluit d.loco.in 8. ampliat. quantumuis ad l.cunctos dissentiat Bal. Sanè in clerico fuga suspecto dubium non est, quin ex mandato iudicis ecclesiastici detineri possit, teste Francis.Ripa lib.j.de leg. respons.15.& ad c.j.de iud.cum etiam quod amplius est, a laico si fugitiuus sit, rectè capiatur. Panormi & alii in c.cum non ab homine, eodem titu. Barto.ad l.si quis in seruitute.ff.de furt. Hippol. singul. 43.incip. Debitor. Iason in §.j.de actio & in materia arresti. Rebuffus d.arti.6.glo.3.circa fin.versicu. Quinto amplia. Rodericus d.loco, in tit.de emplagamientos. num 48.& 49. nullaq; fori præscriptio in huiusmodi necessitate opponi seu allegari potest. Iason ad l.2.num.15.16 & 17.ff.de iurisdictio.omn.iudic.& ad l.si arbitro.num.9.ff.qui satisdat.cog.idem in prouisionalib. executionibus & namptizationibus dici solet, quia vt latius, ita etiam clericus, ad prouisionem, seu (vt vocant) namptizationem condemnatur, teste Rebuffo d.Tomo j.in proœmio, glos. j.num.69.præcipuè quod huiusmodi prouisio, non tam decisionem causæ, quam ciuilem procedendi sapiat qua de re etiam Imbert.Institut.forens.lib.j.cap.24.& lib.3.cap.7.quædam annotauit.& etiam Ioannes Bessian.ad consuetu. Auer. titu.j.artic.8. dicens quod secundum stilum Curiæ Parlamenti, si clericus est obligatus per literam manu sua signata & sigillo suo sigillata, potest conueniri coram iudice seculari, & tenebitur cognoscere vel negare, & ad vlteriora in causa procedere, quamuis actio sit merè personalis; & si condemnetur, executio fiet in bonis temporalibus eiusdem. Quam tamen consuetudinem, & multas alias similes, non posse iure satis defendi puto, vt quæ libertati ecclesiasticæ plurimum aduersantur, & proinde non valeant apud iustos & Catholicos iudices qui timorem Domini habent, auth. cassa & irrita.C.de summa trinita.licet valeant apud eos, apud quos quicquid libet licet, & qui ecclesiam oderunt, eamque principibus secularibus libenter in omnibus subiicerent, confusionem passuri in magno illo die, cum ad iudicandum ceuenietur, cuius sponsam nunc contempserunt, & iniuriis affecerunt. Et quamuis statuta & consuetudines laicorum debeant etiam in curia episcoporum obseruari, intelligitur tamen quod seruantur, non a iudice laico contra clericos, sed ab episcopo contra clericos, & si libertati ecclesiasticæ non repugnent, sed iustitiæ & æquitatis rationem habeant, vt notat Boerius ad consuetu.Bituricen.tit.des iuges & leur iurisdict. §.11.in princip.sicut & contra clericos tunc a iudice seculari seruari possunt, quando clerici tanquam actores in iudicio seculari contra laicum procedunt, iuxta notata per Rebuffum in

Tomo

Tomo j.in præfat.nu.62.cū seq.& Guil.Bened ad c. Raynutius. ad verb.& vxorem.decis.2.num.125.cum seq.de testam. His rectè adiicias, quod Ioan.Fabri ad §.is quoque.num.3.versic. quid si sit clericus, Instit.de act.respondet, φ si clericus se obligauit ad arrestum pro debito ciuili, valet obligatio, arrestumq; tenet; ita tamen vt in curia ecclesiastica, non in seculari detineatur: detentus verò, neque carceri mancipetur, neq; vinculis alligetur.Quam Fabri opinionem & Guido quoque q.81. secutus videtur, quod & Boerius quæst 349.num.11.col.antepen. probat. Et licet Rebuffus ad ord.reg.Tomo j tit de liter. oblig. art.2. gl. j.num.11.dicat, quòd hodie si clericus fuerit ī personam obligatus, potest a iudice seculari comprehendi, & ad carceres episcopi duci, & ibi detineri, non video tamen id vlla lege aut ratione probari posse, nisi iudicis ecclesiastici copia haberi non possit: Nam tunc, vt superius dixi, si est euidens periculum fugæ, iudex alioqui incompetens potest personam sibi non subiectam detinere, vt eum suo iudici deinde tradat.§ audient.in authent. de defens.ciuitat.Innoc.in c.vt famæ.de sent.excom.Concludo igitur ī hoc articulo, posse clericos detineri & arrestari, sed auctoritate iudicis ecclesiastici dūtaxat, nisi copia illius haberi nō possit, & periculum sit in mora.Idem dico de bonis eorū mobilibus, quia sicut in illis à iudice seculari executio sñīæ fieri nō possit, sed bene a iudice ecclesiastico, ideo quod sequuntur personam, & sic priuilegio personæ vti debent.c.ecclesiarū seruos. 12.q.2.glo.in c.fin.de vita & honest.cler.Rebuff.ī terminis d.arti.2.gl j.nu.106.etiam si non haberent nisi clerici illa bona mobilia, vt ipse ait; Ita quoque non puto in his fieri posse arrestationem.Excipit tamē idem Rebuffus aliquot casus ibi, nu. 119. in quibus putat, bona mobilia clericorum a iudice laico ꝓ executione capi posse: vt si nō clericaliter, sed more mercatorū in ijs bonis versentur; si fructus sint in fundo pēdentes &c.quem vide.Et in terminis nostris, φ iudex secularis bona mobilia clerici arrestare non potest, tenet & consuluit Iustinus Goblerus consi.incip.Cum satis constet.

15 † Sed & testes, vt testimonium dicant, Tabelliones, vt instrumenta exhibeant, Apparitores, Nuncij, & Executores vt executionis testationem præbāt, sisti atque arrestari possunt. Imbert. libro j.Institu.forens.c.j. Rebuffus ad ord.reg.Tomo 3.tit.de citatio.arti.2.gl.4.num.19.& tradunt Doct.ad titu.de testib.cog. Bal.& alii ad l.quibus diebus in princ.ff.de condi.& demonstr. Quomodo & Domini de Rota decis.90.inci.Iudex in no.decidunt, φ iudex appellationis a grauamine potest literas arrestare, & testes absuturos recipere, propter periculum, & c.quoniā. extra vt lit.non contest.& valebunt eiusmodi attestationes sic receptæ coram iudice a quo est appellatum, si pronuncietur ꝑ eum bene processum esse, & malè per partem appellatum. & extra decisio 572.incip.Primò, in antiq.etiam de literarum arrestatione, quam vide.

16 † Potest etiam litigans arrestari, vt respondeat libello, si personalis sua responsio desideretur, vt decidit Iacob.de Beluiso in repetitione c.Romana.§.contrahentes.in septima & vltima oppositione.de foro competen.lib.6.& Bald.ad l.j.C.de lit contest.per c.fin.& ibi glos.& Doc.de foro competen. Id quod tamen limitant Domini de Rota decis.31.inci.Voluerunt in no. hoc pacto φ reus de Curia recessurus non potest arrestari, nec compelli ad respondendum interrogationibus principale negocium tangentibus, nisi positiuè dentur per modum articulorum, & in scriptis.Et ideo decisio 394.inci. Si suspenso, etiam in no.dicit φ litigans in possessorio, de Curia recessurus, arrestari potest, donec respondeat articulis super petitorio per reū datis, cuius responsio tunc possessorio nō præiudicat, maximè interueniente protestatione; & idē econtrà, φ quando intentatur possessorium, potest actor per reum arrestari, vt de Curia non recedat, nisi respondeat articulis per ipsum reum productis, ne probationum copia pereat, tenet Milis in suo repertorio, ad verb Possessorium. & Domi.Anton.ad ca.pastoralis.de caus.posses.

17 † Adde φ ciuis pro debito ciuitatis detineri, sisti & arrestari potest, quando ciuitas se & suos, suaq; & suorum bona (sicut fieri solet) solenniter obligauit, neque solum pro rata & portione sua arrestari poterit, sed pro debito vniuerso.Iaso. Fran.a Ripa & alii ad l.4.in initio.ff.de re iud.& ad l.si is qui bona nu. 7.ff.de pig.& hyp.Doc ad l.sicut.ff.quod cuiusque vni no. Nam quòd plerique existimant, vnumquenque censeri pro sua parte obligatum, nisi aliud sit expressum; respectu ciuium inter se, non respectu creditoris verum est; Scire enim creditor nūquā posset, quota cuiusque sit portio; neque etiam illud in contrahendo actum seu cogitatum fuisse dici potest, planeq; vsus arresti sic tolleretur, & particularis hæc præstatio plurima secū incommoda ferret.l planè.ff.fami.ercisū.Porrò autem, quod ita arrestatus vel detentus præstitit, damniq; quod accepit æstimationem ac refusionem, a communitate, vel ciuitate recuperare potest, vt testatur Laurentius Syluanus consi.35.nu.8.li.j.Car.& alii ad l.nam Seruius.ff.de neg.gest.& ad l.2.§.fi.ff.de verb.obli. Panor.consi.21.incip.In quæstione, lib.2.& consi.60.lib.j. Non me latet, φ D.Henningus Goden consi.34.nu.33.fusè admodum sustinet, ciues alicuius ciuitatis pro debito eiusdem capi, detineri, vel incarcerari a creditorib.ciuitatis non posse; sed opinionis illius in hoc articulo iusta defensio esse non potest, tum φ morib.nostris cōtrarium seruetur: tum φ non videatur loqui, quando res & bona singulorum nominatim creditorib. obligata & supposita fuerunt. Porrò aūt quemadmodū res ista vtilis est & quotidiana, maiorem desiderat explicationē. In eo enim conueniunt plerique, φ si villa aut communitas alicuius loci nō habeat bursam communem, potest talis communitas imponere collectam & soluere illis, quib.tenetur, s̄m Doctor. ad l.j ff quod cuiusque vniuer.no.& Spec.de execu.sent.§ sequitur.vers.Quid si vniuersitas.Et executores deputati ad talē collectam seu talliam (ita enim loquuntur interpretes) possunt capi & conueniri, lapso termino eis dato ad exigendum & soluendum: vt l.j.ff.de munerib.& hon.Id qđ sequitur Guido Pap. q.87.incip.Si villa.limitans hoc tamen sic, φ licet disputari posset, an villa, ciuitas, vel communitas hoc posset sine auctoritate sui superioris, de quo per Barto.in l.j.C.de mulier.tamen seposita iuris disputatione, de consuetudine & de facto ciuitates, villæ, aut communitates non possunt indicere collectam, siue pro eorum necessitatib.siue ꝓ publica collecta sine auctoritate Curiæ, Parlamenti, aut superioris, & si contrarium faciunt (inqt) inquestantur, & arbitrio iudicantis puniuntur, & dicit se semꝑ vidisse ita obseruari in praxi. Rectè dicit de consuetudine aut facto; quia iuris decisio in eo articulo est anceps & varia, vt licet videre ex decis.Capell.Tholos.q.147.Bellono consil.28.nu. 11.Aymo de antiq.tempo.parte 4.c.inci. Circa præmissa. Capitio decis.Neapol.noua.148.& latissimè ex Egid. Thomato, in lib.de collectis.c.inci.Retenta ꝓxima discussione.vbi dicit hoc onus imponi posse, vt exoluātur debita, pro vtilitate & necessitate publica contracta, & in c.præcedenti, nu.33. dicit sufficere, si hoc postea notificet Principi, & ab eo impositio, aut onus hoc confirmetur, si fortè illius consensus antea haberi non potuit: Sicut Hoc Louanii habere non potuit, cum Princeps Auriacus valido exercitu Louanium obsideret, & ciues ad sedecim millia florenorum pro compositione & redemptione cogeret, Anno domini 1572.mense Septembri Sed hanc quæstionem ita hoc loco delibasse satis est; Illud verò propius huc spectat; An is qui desiit esse ciuis, & aliò domicilium suum transtulit, pro debito suo tempore cōtracto arrestari & conueniri possit, vel econtrà, an is qui tempore contractus non fuit ciuis, sed postea incipit esse ciuis, possit conueniri & arrestari pro debito ante sua tempora contracto? In tractatu meo de reparandis ecclesiis.c.10.aliquid de hac re dixi.Sed ibi locutus sum non propriè de istiusmodi debito per ciuitatem, aut communitatem contracto, sed de collecta vel gabella subditis imposita. Ad ꝓpositam tamen quæstionem existimo esse respōdendum cum D.Henningo Goden consi.34.inci.Cōsules duodecim nu.32. versi.inci.circa hanc compositionem, φ si ciuis, qui fuit ciuis tēpore debiti contracti a ciuitate recedat, potest non obstante recessu pro debito suo tempore legitimè contracto arrestari, aut detineri.Sufficit enim φ causa, propter quam debitum contractum fuit, habuit originem illo tēpore, quo ille erat ciuis, & qđ tunc contractum fuit Bar.ad l.incola.ff.ad municip.Specula.in tit.de cens.§.nunc dicendum.vers.sed quid erit. Econtra (inqt ille) si quis tempore debiti contracti ciuis nō erat, detineri nō potest, nisi tunc illic habuerit bona, ex quibus debitum soluendum quoque fuerat, quia de illis indifferenter tenetur tam veniens quàm recedens, argu.l.2.& authen.ibi posita.C. sine censu vel reliq. Id quod plurimum obseruandū & notandū est, si in praxi obtineri posset; Vsus enim arrestorum latè nunc passim extenditur, stidemusq; passim etiam eos arrestari pro debito ciuitatum, qui tempore contracti debiti in ijsdem non habitauerunt; quod an consensu populi receptū sit, an potius ignoratione iuris ab arrestatis non propositi fiat, dubito. Et pro hoc vsu facit consi.Castrens.455.incip.Visis.lib.j.vbi dicit, quod iuris est de ipsa cōmunitate, idem esse dēt de hominib.q postea dictæ cōmunitati adiiciuntur, quodq; cōitas est quædam vniuersitas, iurisque recipit augmētum & diminutionem, & ideo pacta cū ea facta extendunt ad illos, q de ipsa postea efficiunt, cum semper eadem esse dicatur; videnturq; ea conditione esse recepti, vt pari iure vtantur: & puto φ ita in dubio pro hoc vsu iudicaretur.Pro priore tñ opinione facit id quod no.Bal.consi. 47.incipien.ad euidentiā.li.3.nu.4.φ syndicus siue administrator ciuitatis non potest obligare eos, qui tēpore contractus nō sunt de ipsa vniuersitate.vt C.de decurio.l.prouidendum.li.10. & hoc est verum, inquit, φ non potest eos obligare tanquam singulares personas; quia cum inspiciatur tempus contractus. l.si filius.ff.de verb.oblig.& tempore contractus isti non erant de vniuersitate, & obligari non potuerunt tanquam particulares personæ.l.si vnus.§.ante omnia.ff.de pact.

Quid igitur si posteaquam ciuitas aliqua se pro debito aliquo obligauit sola, postea Status patrię, aut tota ꝓuincia se obligat ꝓ eodem debito? Respō.nihilominus adhuc posse pro illo

debito

debito ciues illius ciuitatis conueniri, nisi nouatio intercedat, qa & ipsa quoque in ꝓuincia est. Et in simili decidit Bal. ad l. si tiqa & ipsa quoque bi homo. §. si testamento. ff. de leg. j. φ si ꝓ aliquo debito ecclesiæ soluendo Papa imponit collectā vni communitati, deinde verò gñaliter toti Prouinciæ, est in potestate creditoris, vtrum speciali, an generali impositione vtatur, quia neutra derogat alteri, argu. d. §. si testamēto. vbi grauamē gñale nō liberat grauatum singulare, nisi solutione legati secuta, & sequitur ibi Iason num. 14. & alij cum eo.

18 † Sed de eo dubitari posset, quid addēdum sit, si debitor & is qui arrestatur in re quæ arrestari debet, portionem aliquā indiuisibilē duntaxat habuerit? Nihil referre asserit Rebuffus, d. ar. 6. gl. 3. num. 33. nihilq; impedire existimat, quò minus rōne partis tota arrestetur: ita tamen vt arbitror, φ istiusmodi debitor suo socio de dāno ipsius in altera parte accepto teneatur. In simili eñ receptum est, animal alterius publicari, & fisco ascribi subinde posse, sed succurritur eo casu dño animalis, vt contra eum, cuius culpa cōmissum incidit, pro dāno accepto experiatur. Roma. & alii ad l. dotem. §. dominis. ff. de pub. & vectig. & ad l. fi. ff. de pig. act. Præsumitur tñ, inquit Rebuffus, res apud debitorem inuenta esse eius, arg l. fin. C. de rei vendi. & c. ecclesia. de cau. pos. quo modo aduersus generum quendā iudicatum fuisse ait, qui arresto se opposuit, & equum apud socerum repertū suum esse dixit, nec aliter probauit. Ideoq; debitor rem eiusmodi alterius esse incontinēti probare debet, si arrestū euitare velit, Alberic. ad l. 2. C. ne vxor ꝓ mar. quemadmodum vxor, si eo tempore quo aduersus maritum sententia mandatur executioni, se opponat, & res quas apprehendit executor, suas esse contendat, hoc probare debet: quia mariti esse præsumuntur, teste Bal. & Petro de Bellapert. ad eandem l. 2.

19 † Immo, quod amplius est, si creditor petiit se mitti ĩ possessionem bonorum sui debitoris, & missus fuit, nihilominus tñ debitor sisti & arrestari potest. Decius cons. 460. nu. 9. nā & Bar. ad l. consentaneum, col. fi. vers. 2. quæro. C. qño & qñ iud. & Bar. secutus Bal. ad l. ignorare. C. de resti. mil. & ad l. j. §. fi. ff. si quis ius dicēt. nō obtēp. responderūt, φ creditor immissus in possessionem bonorum debitoris sui curare nihilominus potest eundē debitorē apprehendi; quia scilicet hæc remedia cumulatiuè cōpetunt ad eundem effectum, & per electionem vnius alterum non tollitur. Et hoc idē sequitur Io. Papon. ad consuet. Borbō. tit. des executions. §. 104. His verbis. Melius est statutū quàm iuris cōis dispositio, quo etiā si debitor simpliciter nexus sit, vtroque remedio creditor liberè vti potest; & ita arresto sæpius sancitum est; Nam post acceptum pignus creditori vt satisfiat, iudex aditus prouidere debet. verba sunt text. in l. qui legati. C. vt in poss. leg. Bal. ibidem, & in authen. quæ supplicatio. C. de precibus Imper. off. & in l. fin. ver. sed si cum. ff. si cer. pet. & Ias. cōsil. 9. nu. 1. lib. j. resoluunt, φ etiam si creditor pignorib. captis debitorem teneat, nihilominus eum prehendi, & personaliter detineri curare potest, & econtrà. c. fi. de eo qui mit. in poss. rei seruand. caus. lib. 6. & expresè Bar. in l. consentaneum. in vlt. colū. C. qño & qñ iud. Hactenus ille. Et idem rursus ibidē §. 130. his verbis. Excipio aūt personales executiones, qa is cuius pignora capta sunt & distrahuntur, prehendi & detineri potest, & econtrà, vt tenet Iason consi. 9. in tertio themate, lib. j. & vr̃ sequi Maria. Soc. in nepos consi. 17. lib. 2. Neq; mouet, qđ dr̃, cum qui viā iuris elegit, amplius ad uiā facti redire non posse. l. si mulier. in fin. ff. quod met. caus. Salyc. ad l. 2. in 10. q. C. de seruit. & ad l. j. in princ. C. de execut. rei iudic. tū quia via arresti est vera via iuris: tum quia regulæ illi nullus est locus, qñ plura remedia ordinata sunt ad eundem effectum in fauorem actoris. teste Decio d. loco. nu. 12. Quo modo Boerius q. 306. respondet, eum creditorē qui pignus accepit, posse nihilominus personali actione debitorem vrgere: neq; audiendum esse debitorē si dicat, tu habes pignus, & est securus, quod & Cornæum consi. 108. lib. 4 voluisse ait. Et si quis in possessionem legati seu fideicōmissi seruandi causa missus est, contra hæredem adhuc agere potest, l. qui legati. C. vt in poss. legat. Rursum qui ad petitionem creditoris excōmunicatus est, nihilominus ad soluendum vrgetur, nō multo aliter, q̃ is qui hostagia (vt nostri dicunt) seruare ꝓmisit. Guido Papæ consi. 99. incip. Ioan. Borelli. lib. 2. Bart. ad l. j. ff. de leg. commiss. Sed paulò apertius idem Guido cōsi. 117. inci. Ex actis. vers. vlterius non obst. & consi. 114. nu. 4. lib. 2. ait, φ si quis est incarceratus ad instantiam sui creditoris, potest nihilominus creditor bona illius persequi, & econuerso, si primò cōuolauit ad bona debitoris, potest postea ꝓ residuo adhuc facere capi personam debitoris. Ang. ad l. 4. §. si ex cōuentione & ibi Zasius nu. 8. ff. de re iudic. tum quia carcer qui ad custodiam deputatus & constitutus est, l. j. C. de custod. reor. l. aut facta. §. solēt. ff. de pœnis. neque debitum soluit, neque perimit aut extinguit obligationē: tū qa illa remedia ad vnum effectū tendunt; tū qa æquū est, illi vlterius succurrere, cui vnū remediū nō sufficit. Corn. d. consi. 108. lib. 4. Rebuffus d. To. j. arti. 11. gl. 3. nu. 12. Quæ oīa dubiū non habent, & vr̃, si persona & bona debitoris simul erant obligata, qđ fieri curāt cauti creditores, vt d. loco nu. 8. ait Rebuff. non ignorantes φ abundans cautela nō nocet. l. pen. C. de euic. Et quæ præcipuè hoc tempore, quo fides atq; charitas friget, & aduersarius noster diabol⁹, mille artifex nouas atq; inusitatas decipiendi formas quotidie suggerit debitorib. ad fraudandum propensioribus. Alioqui vero difficile esset in vsum forensē quæ dicta sunt adferre, & rem ac personam debitoris sistere, vel arrestare, quod multarum prouinciarum mores non admittunt.

20 † Illud etiam notari potest, si iudex qui arrestare debitorem præcepit apparitori, ante factum arrestum, vel moriatur, vel officio defungatur, poterit nihilominus apparitor arrestum facere, & præceptum sibi factum exequi, quia præceptum iudicis talis modis nō extinguitur, licet aliud in commissione obseruetur. Hyppo. ad l. fi. nu. 185. ff. de iurisd. om. iud. Rodericus ad declarat. l. 2. tit. de los emplazamientos. lib. 2. fori. nu. 28. per text. in authen. vt nulli iudi. §. fi. uero. col. 9. & l. fundi venditor. ff. de acqui. hæred. Et licet aliàs præceptum iudicis regulariter non duret vltra tempus suæ iurisdictionis. l. fi. ff. de pœn. l. eū qui. §. magistratus. ff. de iurisd. omn. iud. l. j. C. de postu. c. præsenti. de offic. legat. nu. 6. hoc tamen uerum esse intelligunt nostri, nisi sit factū cū cāæ cognitione. Ideoq; Ang. ad l. si per epistolā. ff. de acquir. hære. ait φ iussus iudicis factus causa cognita, vt eius sententia exequatur apparitor, non perit eius morte, ea denique ratione ibidem, quod hic dicimus, affirmat.

21 † Dico etiam præterea defructuatores bonorum obligatorum rectè pro debito, & redditu decursu conueniri & arrestari posse.

Quia vbi bona sunt obligata pro certa annua præstatione, actio personalis competit contra possessorem pro tēpore quo possedit & defructuauit. Castrens. ad l. Imperatores. in prin. ff. de publ. Hostien. Ioan. And. & Panor. ad c. parochianos. de decim. & idem Panor. ad c. pastoralis & ad c. cum homines, in fin. eod. tit. Federic. de Senis consi. 18. & oritur hic actio ex quasi contractu sm̃ prædictos Docto. ad d. c. parochianos, quia sicut hæres obligatur creditorib. ex quasi contractu per aditionē hæreditatis licet aliter cum illis non contraxerit. l. 3. & 4. ff. ex quib. caus. in pos. Ita etiam obligatur ille ex quasi contractu, qui defructuauit rem alteri obligatam, vel qui fructus obligatos percipit, licet sit singularis successor. Et quia fructus percipit, debet soluere onus reale. l. neque stipēdium. ff. de impens. in reb. dotal. fact. & hæc est pulchra decisio D. Præsidis. Euerardi consi. 147. incip. Præclarissime D. Decane. vbi dicit, φ defructuator bonorū super quib. est constituta pensio ecclesiastica, potest pro decursa pensione conueniri, & nō obstat, inquit, si dicatur, φ hoc sit verum, si cōueniatur hypothecaria, secus si actione personali: quia dicit idē esse etiā si cōueniat actione personali, vt est decis. Delphina. 576. quam decis. vidi, & Guido Papæ in eadem decidit, φ possessor potest conueniri pro alimentis, decimis aut anniuersariis decursis, & sequitur Hierony. Gygas in tract. de pensi. q. 39. Alcia. consi. 22. & 40. dixi latius in lib. de reparand. eccles. Et in contrarium non mouet sm̃ eundem D. Præsidem, φ actio ꝑsonalis non datur cōtra singularem successorem aut possessorem. l. 3. §. si hæres. ff. ad S. C. Trebel. l. fin. ff. de contrahend. empt. quia hoc est verum quando actio est merè personalis, non respectiua ad rem. exēpli gratia: Tu es mihi obligatus ex mutuo, vel ex causa emptionis in decem, & vendis bona tua Titio: certum est, φ ego non habeo actionem contra Titium emptorē & possessorem eiusmodi bonorum, licet ea defructuet, sed qñ actio nō est merè personalis, sed respectiua ad rem. tum bene sequitur possessorem & fundum, vt ait Ias. ad l. j. C. de rei emphy. sicut etiam videmus, φ actio personalis in rem scripta dicitur contra eundem. l. metum. §. fi. ff. quod met. caus. & φ vbicunque res est affecta, actio personalis datur contra possessorem. Bal. ad l. 2. q. 13. C. de rescind. vend. Alex. in d. §. si hæres. Et eo cessante, inquit, officium iudicis datur contra eundem, maximè qñ principalis non est soluendo, & defructuator sciuit rem esse affectam, l. in causæ. ff. de minor. Et secundùm hanc sententiam, quæ est, quòd defructuator bonorum pro redditu obligatorū potest conueniri, & per consequens in patriam arresti arrestari, tenet generalis consuetudo patriæ Leodiensis, vt audio, & aliorum locorum. Et licet ab aliis hac de re dubitatum fuisse meminimi, non video tamen ob quam rationem ab opinione eiusdem D. Præsidis & aliorum superius citatorum interpretum recedere debeam: pro qua opinione se consuluisse, & in iudicio obtinuisse asserit idem Gygas d. quæstio. 39. in fin. vbi multas aliàs similes decisiones adducit, de charitatiuo subsidio, aliosque onere præterito & nō soluto a possessore & defructuatore exigendo; quæ ad istius articuli confirmationem plurimum facere videntur.

22 † Subiicimus etiam his Nautas, aurigas, & reliquos qui vectigalia non soluunt, & contra quos multo magis quàm contra alios via executiua & detentio permittitur, vt ait Castrensis consi. 455. libro j. Baldus consilio 238. libro j.

23 † Omnis præterea cōtumax arrestari potest, & sicut ꝓuidet s contumaciam per pignorum captionem. l. cum eo. ff. ad l. Iul. pecul.

pecul. Insti. de satisd. tutor. §. si verò reus. Ita etiā per arrestationē personæ, vt ait Rebuffus ad ord. reg. tomo 3. tracta. de contum. artic. 13. gloss. vni. nume. 8. & allegat Florianum ad l. si is cum quo. ff. commu. diuid.

24 † Animalia quoq; in alieno prædio reperta arrestari & detineri possunt pro damno dato, vt c. 2. latius diximus, & latius de ea re scribit Bar. & Moderni post eum, ad leg. hoc amplius. §. de his autem. ff. de damno infect. & in c. si læserit. extra de iniur. & an stari debeat iuramento Dñi agri seu prædii, super damno suo, sè tradit Ioannes Bessianus ad consuetud. auer. titu. des pasturages. art. 13. & 21 & Francis. Mignon ad consuetud. Anpeganen. titu. de la punition des crimes. art. 183. vbi conciliat pugnātes Bart. & aliorum sententias.

25 † Nihil etiā dubito, quin & res proprię sisti & arrestari quoque possint: quia licèt arrestum naturam pignoris prætorii, aut iudicialis habere videatur, vt supra dictū est, dignus autem rei propriæ esse non possit. l. neque pignus. ff. de regulis iuris. l. si rem alienam. ff. de pigno. actio. Arrestatio tamen rei propriæ non prohibetur: quæ non ideo fit, vt ex ea dominus aliquid cōsequatur, vel vt aliquod ius nouum sibi in ea acquiratur; sed ne res illa sua, quæ furto fortè ei sublata, aut vi erepta est, aliò trāsferatur, vt vendicari postea non possit. Quid enim si exterus aliquis, qui rem meam à fure, aut à non dño emptam habet, hac transeat? Quid si fur apud tertiū aliquem eam deposuit? Quid si eam in naui vel curru inuenio, arg. l. cum ex eo. ff. ad l. Iul. pecul. Et hoc in terminis decidit Rebuffus ad ord. reg. to j. artic. 6. glo. 3. nu. 562. his verbis. Iam hoc arresto vtimur contra forensem rem meam habentem & hac transeuntem, vt etiam rem meam sistere & arrestare possim. Et hæc fuit prima opinio posita in l. fi. C. vbi in rem act. Vbi possum cōuenire deferentem rē meam, vbi repertus fuerit, tum quia ratione rei suæ potest conueniri quis. vbi res est. d. l. fi. qui loquit̃ generaliter, ergo de quacunq; re mobili vel se mouente intelligi debet, tum quia actio rei vendicationis procedit ex possessione. l. non aliàs. §. j ff. de Iudic. ergo habebit locum contra hunc forensem possidētem. Et hanc opinionem sequitur gl. in l. sed & si susceperit. §. vlti. ff. de iudi. & gl. in c. fi. de foro compe. & Compost. in c. dilectis. 2. de rescrip. Host. & Soci. in c. sanè. de for. compet. Et ista opinio cōiter in iudiciis seruatur, teste Alberi. in d. l. fi. & est magis cōmunis sm̃ Ioannem de Plat. ad l. cum neq;. C. de incol. lib. 10. & in hoc regno seruatur, teste Pyrrho ad consuet. Aurel. in eo. titu. c. 19. sequitur Ang. & Ias. in l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satis. cog. Io. Lupi in repetit. c. per vestras. §. 19. fol. 55. col. 4. de dona. inter vir. & vxor. & sm̃ istam opinionem fuit iudicatum Burdegalæ, vt refert Boerius in decis. suis. quæstio. 218. incip. si quis transiēs. Hactenus ille. Ex quibus verbis intelligimus, φ huiusmodi arrestatio, sm̃ eum, eo casu nō pertinet ad ius aliquod pignoris, sed potius ad præparandam vendicationem, & recuperādam possessionem. Quomodo & Decius & Mansuerius & Cagnolus, & alii ad d. l. neq; pignus, docent, φ licet dominium rei acquirere dominus non possit tunc, cum iam illud intus habeat, nihil tamen eidem regulæ obstat, si ad possessionem assequendam, aut recuperandam alium titulum adiiciat. De quo vide eleganter loquentem Tiraq. de retract. conuent. §. 2. gl. j. & vnica. num. 42. vbi latè docet, φ licèt quis non possit habere pignus in re propria aut eam emere, hoc tamen est verum respectu iuris ipsius rei, sed non respectu iuris reuocandi eam, vel alterius.

28 † Quibus ita constitutis nihil hæsitādum est, quin fructus in fundo meo quem alius possidet, iacētes & extātes arrestare possim, ne aliò transferantur, vnde eos repetere non possem. Sed illud maioris ponderis & momenti est, an id mihi permittendum sit, antequam fundum illum vendicem & in Iudicio vendicationis dominus illius declaratus sim: videtur enim quæstio dominii esse præiudicialis, & proinde præmittenda. l. si de hæreditate. l. si status. l. si res. C. de ord. cog. Quia si is qui arrestat fructus, in probatione dominii defecerit, arrestum ab eo factum inane est. Sed hoc me nihil planè commouet, quo minus existimem contrariam sententiam esse veriorem. Etenim licèt in iudicio arresti quo is qui arrestari fecit fructus, non obtinebit, nisi in eo se probet dominum fundi & fructuū esse, aut se ad possessionem eorum restituēdum esse; si de possessione agatur, nisi probet veterem suam possessionem: arrestatio tamen fructuū veluti ad iudicium illud pręparatoriè bene permittitur, periculo arrestantis, sicut & in omni arresto, causa arresti facti postea verificanda est, eaq; cessante cessat illius effectus, & condemnatur arrestari procurans in expēsas, damna, & interesse, sicut inferius latius dicetur. Et in materia iudicii, quo agitur ad exhibēdum, exhibitio quidem petitur, & ad rem exhibendam reus cōdemnatur, quod iudicium est præparatorium. l. j. l. si res tuas. C. ad exhibendum. Sed non statim ibi vrgebitur actor ad probationem dominij, vel iuris sui: cum solùm præparatoriam actionem intendat, & satis fuerit eum postea hoc probare in vendicationis processu, satisq; est, causam allegare, quare exhiberi voluerit rem ab aduersario possessam, & eam quidem probabilem. l. 3. ff. dict. titulo Moder. in suis classib. classe 3. actio. 1. de actio. ad exhibend. in forma libelli, articu. secundo. incipien vestis illa & cæt. sicut etiam superius diximus, & inferius adhuc dicemus, quòd Iudex probabilitatem causæ arresti etiam ponderat.

SVMMARIVM.

Qui, & quorum bona seu res, arrestari non possunt. Cap. V.

Quamuis verò regulariter, res aut persona, legitima ex causa debitoris, sisti seu arrestari possit: recipit tamen ea regula exceptiones subsequētes;

1 † Et principio quidem Scholares eorumq; bona arrestari nō possunt, adeo vt is qui ausu temerario contrarium facere tentauerit, non solum infamiæ notam contrahat, verumetiā ad quadrupli præstationē teneatur. auth. habita. C. ne fil. pro patr. Quis enim, inquit ibi Federicus Imperator, eorum non misereatur, qui amore scientiæ facti exules, de diuitibus pauperes, semetipsos exinaniunt, vitam suam multis periculis exponunt, & à vilissimis hominibus sæpe (quod grauiter ferendum est) corporales iniurias sine causa perferunt. Et quamuis Imbert. lib. j. c. 27. Inst. forens. & Ioannes Papon. in lib. de arrestis Galliæ, lib. 5. tit. 14. §. 4. dicant in summo Galliarum prętorio iudicatum fuisse, φ priuilegium fori, & alia similia, nō tuentur scholarem, nisi sex mēsibus ante in vniuersitate studuerit: Nos tamen in hac Academia aut regione illo iure non vtimur, sed inhæremus generali legis dispositioni in d. authen. habita. & decis. Bartol. in tracta. de repræsal. quæst. 7. nume. 7. dicentis in simili, quòd contra scholarem non possunt concedi repræsaliæ, siue iam applicuerit ad studii locum, siue peregrinetur causa studii, id quod est conforme priuilegiis nostræ vniuersitatis Louaniensis, secundùm quæ adolescens ab ea hora, qua primum suum pedē mouet à domo patris, vt huc veniat studiorum causa, est sub protectione eiusdem vniuersitatis, & ideo arrestari aut detineri nō potest. Et istud quidem in hac nostra arresti materia asserit Rebuffus d. tomo 1. ad ord. reg. art. 6. glo. 3. nume. 68. & in tract. de priui. scho. c. 83. & Ioan. de Plat. ad l. colonos. C. de agric. lib. 10. quod etiam tunc locum habet, quando antequam scholares fierent, contraxerunt, vel scholares cùm sunt, in patriam proficiscentes, ibidemque, aut alibi se obligauerunt, si modò non ob crimen aliquod atrox admissum, vel ignominiosè dimissi, vel Vniuersitate proscripti fuerint, teste Rebuffo dicto li. de priuileg. cap. 122. Nam quamuis ob tenellam & florescentem ętatem, in qua plerunque existunt scholares, mitius puniātur, tum quòd adolescentia sit veluti suapte natura proprium & peculiare vitiorum irritamentum: tum quòd nondum sit huic ætati plenum rationis iudicium atque consilium: tum quòd spes est eos emendatiores futuros, vitiaque vnà cum adolescentia deposituros. l. auxilium. §. in delictis. & ibi Doctor. l. si ex causa. §. nunc. ff. de minoribus. l. j. §. impubes. ff. ad S. C. Sillani. omnino tamen impunitum delictum manere non potest. l. impunitas. C. de pœnit. l. prima. & secunda. C. si aduers. delict. latè Tiraquel. de pœnit. temper. caus. 7. sed nec in loco quidem studii ob non solutam domus pensionem, seu aliam causam arrestari posse ait, cap. 10. nullo scilicet tacito pignoris seu hypothecæ iure hoc casu à lege aduersus eos concesso, Iason & Ang. ad § item Seruiana. Institu. de act. quo modo dicto loco idem Rebuffus se ad laqueum dānatos vidisse ait nōnullos, ob

eam causam, quod recedentium scholarium libros detinuerāt & exusserant Tholoſę, annò 1525. Sunt etiam qui existimant id adeo esse verum, vt arrestari vel detineri non possint, quantūuis iurassent ex academia nō decedere, nisi prius soluto ære alieno; si modo iussu parentum reuocentur. Alex. & Roman. ad l. fi. ff. qui satisda. cog. quia in omni iuramēto intelligitur excepta auctoritas superioris. c. veniēs. de iureiur. Rebuffus in tract. cōcord. rubri. de collat. §. j. ad verb. Onus, ver. & hanc residentiam. Quod tamen d. tract. de priuileg. c. 73. ita intelligit, nisi eiusmodi euocationem parentum malitiosè & studiosè procurassent & affectassent, missis literis precatoriis, vt auocarentur; quod & Federicum à Senis consi. 191. & Benuenutum Straccam in lib. de mercatura, sub tract. de nauiga. c. j. nu. 22. secutos esse video.

2 † Quid igitur, credetne statim contrahens extraneus, qui non in loco studii cum scholare contrahit scholarem esse, & sic ipsum dimittet? rursum, credetne Publicanus nautis & nūcijs, res scholarium se portare asserētibus? Sanè Card. ad cle. j. de excess. prælat. respondet, clericum vel scholarē tantisper detineri posse, donec se scholarem esse docuerit; Id quod etiam non difficilè erit colligere ex qualitate rerum, quas secum defert, & similibus, vel ex consuetudine eundi & redeūdi ad studium, vel ex aliis multis, quæ diligens Iudex qui super hoc cognoscet, poterit inuenire; vt ait Bar. in tract. repræsal. q. 7. nu. 10. versi. sed qualiter probabitur, ꝙ sit scholaris? Qua in re & alios quoq; ad c. si Iudex. de sent. excommu. idem Card. secum consentientes habet. Ad nuncios verò vel nautas & aurigas quod attinet, existimant nostri, nuncios vel nautas & aurigas, si literas testimoniales scholaritatis adolescentis studiosi habent, compellēdos vlterius ad aperturam rerum non esse, sed in omnem euentum, iuramento eorum standum esse. gl. ad clem. fi. de censib. Alex. Ias. & alii ad l. cætera §. sed si quis. ff. de leg. j. Rebuffus priuileg. 147. Immo Bonifacius in d. c. fi. num. 35. & 74. in simili, nisi probabilis fraudis præsumptio subsit iuramēto clerici (de eo enim loquitur, non de scholari) standum esse putat, quem vide. Hæc tñ omnia quæ dicta sunt, videlicet ꝙ scholares & eorum bona, qñ recedunt, arrestari non possunt, intelligunt nōnulli, si aliàs de fuga non sint suspecti, & periculum sit, ne creditor vnquam aliàs suum consequatur; Nam alioqui daretur eius potestas cōtra oēm æquitatem, sub hac specie alios fraudandi, l. si legationis. ff. de iudi. quod & vsus fori recepit. Sic, si se laicos esse mentiti sunt, vel dolo malo contraxerint, promittentes alibi paratam solutionem, graue erit illis per hoc priuilegium cum iniuria aliorum subuenire l. sunt qui. cum ll. sequent. ff. de re iudi. Et ideo Bartholom. Blarerus in repetit. l. diffamari. quæstio. nu. 92. C. de ingenu. manu. Si, inquit, scholaris recessurus ex Academia, meruit ne in abitu malitiosè conueniatur, eaq; ratione suppellex & bona sua tanquam obligata sequestrentur: ne suscepta pfectio impediri, & ipse grauioribus expensis in maius detrimētum suum detineri queat, ac se vltra debita præstita redimere cogatur, & ad omne periculum euitandum, futurasq; lites redimendas potest Iudicis officium implorare, aut publicū edictū cum certi termini assignatione, intra quē creditores, si qui sint, volentes petere, compareant, sub pęna seclusionis: sicut & præfecti militum & gubernatores rerum publicarū (si boni & iusti sint) subinde facere solent, ſm eundem. Addit præterea eodem loco Blarerus, ꝙ si istiusmodi scholaris esset obligatus alicui mercatori in centum, pro qua summa duos dedit fideiussores, deinde volens recedere, tradidit pecuniam vni ex illis fideiussoribus, vel post recessum suum ad vnū eorū misit, si creditor cōtra alium fideiussorem postea agat, ille rectè recipiet, vt primò agat contra illum qui pecuniam recepit, arg. eius, quod notat gl. & Castrens. ad l. vnde quæritur. ff. commod.

3 † Quod verò de scholaribus superius dictū est, etiam in parentibus eorum, eos visitantibus, locum habet, vt scilicet in loco studii arrestari nō possint. gl. ad l. 2. §. legatis. ad verb. ob aliā causam. ff. de iud. Expedit enī parentibus proprios liberos, quos plus q̃ se diligūt, l. isti quidem. ff. quod met. cau. visitare, eorumque vitam & mores perquirere, & vt ibi nu. 7. ait Ang. delectantur parentes in visitatione filiorum, qui sunt baculi senectutis eorū. Tobiæ c. 10. & in auth. de nupt. in prin. Quod tñ Rebuffus d. tract. de priuileg. c. 77. intelligendum putat, nisi in loco studij contraxerint, aut ibi soluere promiserint, vel lōgo tempore illic in fraudem creditorum moram traxerint, aliave quacunq; ex causa ibi domicilium sortiti sint. Quę & in nunciis, & famulis scholarium, sine quibus esse non possunt, locum habent, c. licet. de priuileg. Rebuffus d. loco, priuileg. 166. Non me latet tñ quā studiosè nonnulli aduersus hanc æquabilem iuris dispositionem, abusum contrarium inuehere conentur, sed malè. Sed

4 † quid si scholaris Louaniensis bona scholaris Duacensis arrestare velit? Existimo eam quæstionem elegāter in simili ab Imberto d. c. 17. lib. j. forens. Insti. his verbis esse decisam. Sed ambigua est q̃stio, an si scholasticus vnius academiæ alterius scholasticum apud suæ academiæ Iudicem conueniat, reus autem ad suæ acadamiæ iudicem remitti postulet, rursus actor resistat; vtri morem gerendum habeat Iudex? Et sanè reo annuendum crediderim: priuilegiatus enim non vtitur aduersus priuilegiatum suo priuilegio, l. verum. §. vlti. ff. de minor. Deinde fauor duplex Rei partibus inest, quia reus est; & fauorabiliores enim Rei sunt quàm actores; tum Rei forum actor sequi debet. l. vlt. C. vbi in rem act. Atq; hanc sententiam Curia summa Parisiensis comprobauit.

5 † Quæcunq; verò de scholaribus diximus, ea etiam in Bidellis, ministris & seruitoribus eorum intelligenda esse ex Soci. in d. c. fi. prædictis Doctoribus in d. §. legatis, ex Feli. in c. 2. de foro compet. & ex his quæ latè dixi ad c. priuilegium personale, de reg. iur. lib. 6. abundè cognosci potest. & not. Bar. in tract. repræsal. quæst. 7. num. 7.

6 † Proximi verò his sunt milites: hos enim eorumq; arma, animalia, aut stipendia, quando ad bellum properant, sistere & arrestare non licet, gl. ad l. nepos Proculo. & ibi Doct. ff. de verb. signif. l. stipendia. C. de execu. rei iudi. Rebuffus d. art. 6. gl. 3. nu. 68. Ias. ad §. Item Seruiana. Insti. de act. Doctor. ad l. commodis. ff. de re iudi. quia hi fauorem merentur, quòd armis suis sanguine rutilantib. Rempublicam defendunt, l. j. ff. de mil. testa. & quantum ad forum attinet, priuilegium habent, ne alibi, quàm apud magistrum militum conueniantur, l. magisteria. C. de iurisd. omn. iudi. scilicet, ne à militia distrahantur. Quam ob causam administratio rerum alienarum militibus interdicit. l. milites. l. vlti. C. locat. Quod si verò ignominiosè dimissi sunt, adeoq; penis potius quàm beneficiis afficiendi sunt, hoc priuilegio non gaudent, vt l. milites. C. de quæst. Quid igitur si equos, boues, aut animalia rusticorum auferant, vt sæpe fit, sisti ne poterunt? Sanè quo non tam militant, quàm latrocinantur, nullo priuilegio digni sunt, d. l. milites. reatusq; omnem honorem excludit, l. j. C. vbi senator. vel clariss. ideoq; ne detur eis cōtra omnem æquitatem potestas sub hac specie res alienas auferendi, videtur ꝙ ibi vbi sunt, coram magistro militum conueniantur, vel si is non adest, coram ordinario Iudice loci res vendicabitur, arg. l. si legationis. ff. de iud. quia vendicatio est ex præsenti possessione, vel saltē eo nomine ibi cauebitur. Bal. ad l. fi. C. de iurisd. om. iud. Doct. ad l. vnic. C. in quib. cau. mil. for. præsc. non vtuntur.

7 † Eadem est ratio eorū qui ad exercitum commeatum vel pecuniam adferūt, nusquam enim arrestari aut detineri possunt, l. semper. ff. de iur. immunitat. l. j. C. de nauicul. Quare et Caroli V. Imperat. August. olim principis nostri potentissimi & clementissimi extat constitutio, anno 1544. die 19. mēsis Maij, & anno 1554. die 5. mensis Augusti Bruxellæ edita.

8 † Existimant plerique pro cōdemnatione clerici, fructus prebendæ, seu beneficij ecclesiastici in executionem capi nō posse, si alia bona clericus ille non habet. Bart. Alex. & alii ad d. l. commodis. & ad l. à Diuo Pio. §. in vend. ff. de re iud. & ad c. peruenit. de fideiuss. & ad arrestum non malè trahas, vt scilicet arrestari non possit, si aliud, vnde viuat, non habeat, ne contra dignitatem ordinis mendicare, vel nudus incedere cogatur. c. de recti. spol. in 6. c. Odoardus. de solut. sed alio modo conuenienti Iudicis ecclesiastici cognitio aduersus eum procedet. Rebuffus d. to. j. art. 2. gl. j. num. 108.

9 † Legati quoq; Principum ius reuocandi domum habent, etiam si in loco legationis, ante legationem contraxerint. l. 2. §. legatis. ff. de iudic. c. vlt. de for. compet. ne impediatur legatio. l. de eo. illo tit. de iudi. & ne ab officio cœptæ legationis amoueantur. l. non aliàs. in fi. eo. tit. ob quod neq; propriis negociis, neq; alienis debent se interponere. l. Paulus. §. j. l. legatus. ff. de legibus. Legatos autem hic intelligimus (inquit D. Mudæus ad d. §. legatis) non solum à Principe missos, sed ad Principem quoq; missos à patria sua. l. legatus creatus. ff. de leg. sed & ab vna prouincia in aliam, vel ab vno municipio ad aliud missos. Ex dicto tamen suo, suorumq; tunc admittendi, tenentur iudicio ferre. d. l. non aliàs. § legati, & si alios ibi conuenire velint, eodem iure aduersus eosdem vti debent. Dd. ad l. actor. §. fin. ff. de iureiur. & ad d. l. legatis. & in actionibus tempore perituris aliquid singulariter constitui solet, l. 2. §. sed vtrum. eod. tit. Qua de re in lib. variarum lectionum, sub tractatu iuris singularis, c. de priuileg. reuocandi domum, agit Mod. Germa.

10 † Parem causam habere videntur Consiliarii & Aduocati Principis, quos propter præiudicium publicum nusquam sisti, aut arrestari conuenit, sicut nec alibi conueniri posse diximus. l. petitionum. C. de aduocat. diuersor. iudic. Rebuffus in concord. rubric. de elect. derog. ad verbum, Regium aduocatum. Guido Papæ quæst. 43. circa medium & plura de priuilegiis istorum cumulat Boerius in tracta. de auctorita. Parlamenti, vel magni Consilij.

Idemque est de rebus ad illos deferendis. Ideoque idem Rebuffus ad concordata inter Pontificem & Regem Galliæ in proœmio ad verb. summas. versic 34. dicit, quod Publicani vel alii non debent sistere, aut arrestare bona quæ deferuntur causa victus ad Consiliarios, & quod in Curia ita decretum fuit anno 1374.

11 † Sed & Mansuerius nobilis Galliæ practicus, in sua praxi titu. de execut. col. 8. versi. Item pro debito respondet, quod pro

debito non priuilegiato, is qui ad Curiam Principis venit, arrestari non possit, quoniam in Saluo conductu Principis esse vr̄, maximè quidem, si non vltro vt literas restitutionis, aut quid aliud petat. Soci. in d. c. fina. de foro compe. sed si à Principe ob publicam causam euocatus & coactus venit: quod in simili de instrumento executiuo loquens sentire videt̄ Suarez ad l. post rem. c. inci. circa iudicem. nu. 21. ff. de re iudi. his verb. Fallit hoc & secundò, si aliquis reperiatur in hac Curia regis vel in Cancellaria: quia cum sit communis patria ibi potest conueniri, & exequi contra eum instrumentum, nisi veniret ad Curiam necessitatus seu coactus.

Ex quo & illud quoq; consequitur, ꝙ Deputati Statuum patriæ & ciuitatum, qñ ad Curiam vocati veniunt, pro debito ciuitatum arrestari non debent, quia & legatorum locum tenēt, & coacti veniunt. Qūo & gl. in d. c. fi. de fo. compe. ad verb. cōpelli ait, quod qui dicēdi testimonij, vel iudicii causa vocati veniant, ius reuocandi domum habent: & sequitur Fulgo. ad d. §. legatis. nu. 2. his verbis. Nota secundò, ꝙ vocati causa testimonii dicendi ad aliquem locum, vel per locum aliquem transeūtes occasione testimonii dicendi causa, in alio loco nō possunt capi: quod est verum ſm Bar. quando quis est vocatus extra iurisdictionem & forum & curiam suam. Nam vt ibi ait Castrēs. non videtur illic esse, postquam ibi est ex causa necessaria, durante illa causa; & sequitur ibi Curtius nu. 2. per c. fi. extra de dilat. & proinde sicut si verè ibi non essent, cōueniri nō possunt, ita conueniri aut detineri non possunt quando fingūtur ibi nō esse, quia idem operatur fictio in casu ficto, quod veritas in casu vero, l. qui ad certum. ff. locat.

12 † Idem esse dicit gl. Romanus Curtius, & aliis in d. §. legatis. si non erat necessaria, sed probabilis causa: vt causa religionis, si venerat illuc pro aliqua indulgentia: quia peregrini visitantes Sanct. Iacobum, vel Sanct. Antoniū, vel Limina Apostolorū, non possunt capi, cōueniri, aut detineri, ſm eos & Fulg. ibi. nu. 3. per tex. in auth. omnes peregrini. C. cōia de succes. vbi Imperator vult, ꝙ liberè hospitentur, & hoc ponderat ibi Bal. & latè Soci. in d. c. fi. Ang. tamen, Castrensis, & Curt. asserunt, hæc de consuetudine nō obseruari, & ꝙ ideo nullus sub hoc prætextu debet confidere: & ego etiam puto, ꝙ de consuetudine generali huius patriæ non seruatur, ꝙ illi qui iudicii dicendi, vel testimonii ferendi, vel vxoris ducendæ, vel nuptias contrahendi cā veniunt, arrestari non possent, quia quotidie obseruatur ꝯtrarium, licet existimem eos arrestari non debere, quos constat religionis causa peregrinari, fauore religionis, ne consuetudo laicorum religioni præiudicet, & magnus est fauor, qui pro religione facit, l. sunt personæ. ff. de relig. & sumpt. funer. & vt ait Bart. in dicta auth. omnes. nullus debet eis inferre molestias, & ideo (inquit) in signum peregrinationis portant scarsellam, & burdonum, vel vt ait in tractatu repræsal. q. 7. nu. 14. portant sacculum & perulam, sicut legati oliuam portabant. l. sanctum. ff. de rerum diuis.

13 † Aduocatos quoq; Doctores non scholares, & in Vniuersitate non degentes, ac Medicos, pleriq; opinantur sisti non posse. l. medicos. C. de profess. & medi. Doct. ad l. j. C. qui bon. ced. & ad l. miles. ff. de re iudi. quod tamen Ias. Castrēsis, & Abb & alij, de facto non seruari conqueruntur. Lex hos capi & carcerari pro debito non posse ait; vt nec mulieres, nec pupillos, qua de re latissimè agit Roder. ad declarat. l. 2. Foro ll. lib. 3. c. vlt. Doct. ad l. neq; impuberes. ff. de in ius voc. auth. sed hodie. C. de off. diuer. iudi. Ias. ad l. pleriq; ff. de in ius voc. auth. hodie nouo iure. C. de cust. reo. arrestari tñ & sisti posse non nisi sub generalibus verbis vetat. Existimo tamen ex mente Legislatoris, sub tit. de profess. & med. & sub tit. de aduocat. diuers. iudic. id satis colligi posse, multumq; in eo versari iudicis religionem, vt necessitatē ponderet, & facti circūstantias colligat. Nuper enim medicum arrestatum, sententia Senatus Brabantici absolutum & dimissum fuisse intelligo, propter periculum quod ægris ex lōga absentia illius, qui in parua ciuitate vnicus erat, imminebat.

Et sicut stipendia militū arrestari non possunt, quod superius diximus; Ita quoq; neq; stipendia, honoraria, vel salaria Doctorum, quia stipendia istorum æquiparantur. Et ideo nescio quid velit Barbatius ad c. olim. nu. 40. de rescrip. dum ait, stipendia pfessorum sequestrari posse, qñ constat de debito per publicum instrumentū; nisi id intelligat, quando talis professor habet alia bona sufficientia præter stipendia, ex quibus posset viuere.

14 † De mulieribus quoq; quod dixi, non omnino expeditum est; Sunt enim qui pro debito eas capi, & carceri mācipari posse putant. Barbatius ad c. 2. de pignor. Gomes. ad c. 1. num. 22. de iudic. lib. 6. Præpositus ad c. ex parte de appel. Hippol. in practi. criminal. §. attingam. num. 64. Bal. ad l. j. vers. quęro cum in ciuitatibus. C. qui bon. ced. cum & mulieri ad euitandum carceris squalorem cessione succurratur. l. fi. C. qui bon. ced. poss. Mihi nouo iure vr̄ priuilegiū sexui traditū esse, ne p ciuili debito carceri mancipetur. d. auth. hodie. C. de custo. reo. cuius verba sunt hæc. Hodie nouo iure nullam mulierē pro pecunia fiscali seu priuata causa in carcerem mitti aut includi aut custodiri cōcedimus. Sed si pro fiscali aut priuato debito pulsetur, per virum suum, aut quem alium legitimè respōdeat. Quibus verbis vsus arrestationis nō est interdictus: vnde & arrestari eas posse, vt sic respondeant, & iuri ibi sistant, puto, quod & vsus probat. Tum verò quod dr̄, mulierem pro debito capi, & carcerari non posse, etiam si ipsa velit, vt ait Philip. Franc. in c. mulieres. in prin. de iudi. lib. 6. in honesta muliere locum habet, non in meretrice, seu turpiter viuente: has enim vitæ vilitas dignas legum obseruatione non credidit. l. quæ adulteriū. C. de adulter. sequiturq; Bal. ad d. l. consentaneum. col. 7. Roman. ad l. si verò. §. de viro. ff. solu. mat. l. si vxor. §. j. ff. de adul. Quinimmò vbicunq; mulier esset obligata pro tutela quam administrauit, & in assumptione officii renunciauit S. C. Velleiano, omniq; auxilio, capi & in carcerem mitti pōt. Bar. in auth. vt matri & auiæ. C. quand. mulier. off. tut. Alex. ad d. l. pleriq;. Et quamuis Andreas Siculus nouarum opinionum pro ingeniis sui dexteritate studiosissimus ꝯtrarium opinetur. ad d. c. 2. Rodericus tñ, eius dictis non esse fidendum locum mox citato nu. 9. in fine, admonet. Certè Bald. ad l. etiam. col. 4. versi. sed nunquid Abbatissa. C. de execu. rei iudi. ait, Abbatissam per Episcopum pro debito monasterij detineri seu capi non posse: Professa enim bona, quibus cedere potest, non habet, & pp bona, non quidem recta via, sed in subsidium ad carcerem deuenitur. l. 3. §. tutores. ff. de susp. tutor. Latius verò & exactius hac de re agit Couarruuias libro varia. resol. 2. c. 1. nu. 3. sicut & Boerius quæstio. 345. col. pen. ait, de stilo & consuetudine Curiarum Franciæ, pro emēda, seu pęna pecuniaria mulierem carceres nō euitare ob suam paupertatem. Et quemadmodum mulier mercatrix obligatur & obligat maritum suum in rebus mercantiæ vel negociationis, atq; earum occasione, vt no. Faber ad §. j. Instit. quod cum eo. Ita quoq; pro his, in iudicio agendo & defendendo esse potest secundum Io. Bessianum ad consuetu. Auer. titu. des adiournemens. art. 9. incip. Sicut iure cōi, & per consequens censeo eam pro ijsdē causis rectè arrestari posse. Et etiam si ex aliquo casu mulier arrestari non posset, res tñ eius arrestari possent, argu. eius quod notat Bar. in tract. de repræsal. quæstio. vbi dicit, ꝙ quædam sunt personę, contra quas non possunt concedi repræsaliæ, solum ratione personæ, vt quia mulier, infans, vel furiosus, aut similis, tunc sine dubio contra res eorū poterunt exerceri. l. satis. ff. de in ius voc. modo non capiantur res eorum taliter, vt per hoc viderentur teneri personæ: non enim posset mulier spoliari vestimentis vel aliis rebus suis, sine quibus honestè viuere nō posset. l. in eadem. §. fi. ff. ex quibus cau. maior. Quædam sunt personæ, contra quas non possunt concedi repræsaliæ ex certa causa, vt contra scholares, vel Ambassiatores, & similes, & tunc cōtra res eorum quas portant, vel habent necessarias ad illam causam, non debent exerceri repræsaliæ. Hactenus ille.

15 † Huc etiam pertinere puto eam disputationem, vtrum quis se ad carcerem seu arrestum obligare possit? Quidam enim existimant, non valere hoc pactum, quasi libertati repugnet. Salic. & alij ad d. l. j. C. qui bon. ced. pos. & ad l. alia. ff. solu. matr. Alii cōtra, ꝙ per legem fieri potest, posse etiam per pactum fieri arbitrantur. l. non est impossibile. ff. de pact. sed per legem propter debitum potest quis capi, & in carcerem deduci. d. §. tutores. ergo per pactum licere debet. Zasius lib. 2. sing. intel. c. 8. Henningus Goden. consi. 103. nu. 56. d. l. nam & Seruius. ff. de neg. gest. Bal. ad d. l. j. nam carcerar aliquem pro debito per magistratum, non est actus illicitus, à iure enim permittitur; vt no. Docto. ad eandem l. j. & est apert. tex. in l. nemo carcerem. C. de exact. trib. lib. 10. Cum igitur talis actus illicitus non sit, in pactum venire potest. Cui assertioni plurium nationum consuetudo, vt Zasius ait, subscribit, vbi per magistratum debitores ex pacto capiuntur, potestq; debitor renunciare exceptioni ex eo competenti, quod ordine iuris executio fieri deberet. l. 3. C. de pignor. præterquam si carcer horridus vel ruinosus esset, ex quo vitæ periculum immineret: additq; permissam esse consuetudine hanc pactionem, ne debitor recedat à certo loco, debito prius creditori non soluto. licèt, an id iure fieri posset, speciemq; quādam seruitutis contineat, à plerisq; probabilibus argumētis in vtrāque partem disputetur, ad c. ex rescripto, de iureiur. & pro parte affirmante est c. exposita. de arbit.

16 † Et quamuis ex his quæ dicta sunt satis intelligi possit, cessionem bonorum, quæ petitionem, actionisq; exercitium differt, arrestum quoq; impedire: plurima tñ existūt, ex quibus ea cessio oppugnari, atq; reiici pōt; si enim creditores renuncient iuri carcerandi debitorē, cessio non admittitur. Ratio enim squaloris carceris, quę locū fecit flebili cessioni d. l. j. cessat: ideoq; eo casu, prout singulis diebus lucrabitur debitor ille, creditoribus soluere tenetur. Bal. ibi col. 3. à quo Baldo, & si dissentiat ibi Salic. pluribus tñ, & quidē illustribus ingeniis probatur; quia fraudibus istiusmodi nebulonum obuiā eūdem est. l. in fundo. ff. de rei vēd. ne in eorū facultate sit, creditoribus quibus soluere aliqua rōne possunt, pręiudicare; & ne ignaui ac desides alant̄ alieno labore, cum quemlibet deceat in sudore vultus sui comedere panem suum. Quam opinionem tanquam animæ illorum

magis conuenientem, Reipublicæ vtilem, & piam, ad d. l. j. commendat Cynus, & Cynũ secutus Rodericus ad d. l. 2. tit. de los Gouiernos. c. j. nu. 13. Sic & is qui ea spe debita contraxit, vt bonis cedendo liberaretur, cessionis illius beneficio non gaudet. l. fi. §. fi. de his quæ in frau. cred. Ang. ad l. is qui bonis. ff. qui bon. ced. poss. Feli. ad c. fi. de testib. vt nec ille quoq;, qui tempore cõtractus sciuit se soluendo non esse l. pen. in fi. ff. de iure dot. aut qui ex delicto, vel quasi delicto, vel Fisci debitor existit. l. 2. C. de exact. trib. l. generaliter. ff. de pęn. Eodem loco sunt, qui inuentarium bonorum hæreditariorum non conficiunt. §. sancimus. in auth. de hæred. & falc. Bald. ad d. l. j. versi. quæro an hæres: qui dilationem quinquennalem habuerũt, gl. & Ang. ad l. fi. C. qui bo. ced. poss. qui à principio negauerunt debitum. Ias. ad §. eum quoq;. Insti. de act. quive aliàs inter eas personas numerantur, quas ad longum regula 46. fallent. suarum recẽset Soci. & quæ ꝯstitutione Principis nostri Caroli V. Imper. adijciũtur, quemadmodum & Boerius quoq; respondet q. 215. nu. 6. decoctores, quos Bãca fallitos vocat, beneficio cessionis, & immunitate debita non gaudere; sicut nec quinquennali, aut annali dilatione à Principe concessa gaudent, teste eodem Boerio q. 349. num. 10. Bal. consi. 11. incip. In quæstione. l. 3. cum interim fugere possent hi, quod adferret parti præiudicium nõ modicum, in quo princeps non intendit parti præiudicare. Ias. latè ad l. quoties. C. de prec. Imper. offerend.

17 † Adiicimus etiam prędictis eos qui literas dilatorias solutionis vel annales, vel quinquennales, vel aliàs similes à Principe impetrauerunt: Hi enim durante tempore illo pro debito arrestari non possunt, arg. d. l. quoties. & notat in terminis Ioannes Papon. lib. 10. de arrest. Gall. tit. 9. de respites & quinquennales. dicens, in Senatu iudicatum fuisse, ꝙ hoc verum est, etiamsi dictæ literæ nondum fuerint interinatæ, si modò citatio interuenit; & hoc ꝑꝑ reuerentiam Principis. Sed hoc, inquit, nõ impedit, quo minus processus procedit contra impetrantem similes literas, si modò solutio non vrgeatur: & notat etiam alia quædã similia in tit. præce. des lettres d'estat. & latissimè de his scribit Vitalis de Cambanis in suo tractatu clausular. c. incip. nihil nouari securitate pendente, & c. seq. inc. nihil nouari dilatione pendente. qui cum omnia resecet, tradat, & expendet, quæ huc pertinent, nolo illius verba transcribere.

18 † Huc etiam trahere videntur nonnulli eos, qui nisi in quãtum facere possunt, cõueniuntur, q̃nquidem capi non pñt. Nã si filius qui se hæreditati paternæ immiscuit, non est soluendo, mater pro dote in carcerem illum immittere non põt. Bald. ad l. liber. C. de capt. & postlim. reuers. Aret. ad l. maritũ. ff. sol. matri. Roder. d. loco. nu. 3. Sed ego, quæ de carcere dñr, ad simplex arrestum trahi posse, nõ puto: Nam & multi conueniri pñt, qui in carcerem mitti non pñt, d. auth. Hodie. tum verò an, & quãtum facere possint, hic discuti põt, arrestumq; iusta ex cã fiet, saltem vt debitum hic agnoscant. Quid enim si corã certo iudice recognitio fieri debeat? & quidem in simili, nisi apertè constet, debitorem nulla habere bona, creditores citati ad videndã cessionem, fieri etiam lite pendente aliq̃n iure postulant executionem, vt testatur Aufrerius decis. Capel. Tholos. 28.

19 † De rebus alienis non arrestandis vel sistendis nullũ est dubiũ. Vnde bona vxoris pro debito mariti arrestari nõ possunt. Rebuffus d. arti. 6. gl. 3. nu. 51. nisi in se debitum illud trãstulisset, vt in tit. C. ne vxor pro marit. ne fil. pro patr. Sed an bona præsumantur esse mariti, etiam si vxor claues habeat, partim superius dixi, partim etiam cons. 54. lib. j. explicat Bertrandus.

20 † Indecorum quoq; esse vr̃, ꝙ quis pro minimo debito arrestari posset: quia pro debito minimo aliquis suspectus dici non põt. Roma. sing. 96. incip. Dic mihi ꝙ non põt. Bal. ad auth. sed iam necesse. C. de donat. ant. nup. & statutum de debito loquẽs ad debitum minimum se non extendit, neq; ex eo cogitur debitor pro debito minimo cauere. Ripa ad c. j. nu. 87. de iudic. Boerius consi. 42. nu. 20. latissimè verò oĩum Tiraq. in tract. de iudi. in rebus exiguis ferendo. Quamuis enim Doc. qui hac de re verba faciunt, loquantur de captura, & carceratione, nõ de simplici arrestatione, quæ minus præiudicialis & ignominiosa est, Castrens. ad l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. & plerisq; in casibus arrestatio permissa est, in quib. captura non est permissa. Io. de Neuiza. consi. 52. nu. 29. puto tñ in arrestatione quoq; idẽ obtinere, vt scilicet iis casibus nõ concedatur, quibus ob vilitatem rei actio non tribuitur; de qua re tractari solet ad §. gallinarum. Insti. de rer. diuis. ad l. si oleũ. ff. de dolo. Zasius lib. 2. sing. respon. c. 26. In cuius rei cognitione arbitrium eius, qui iurisdictioni pęest, plurimum versabitur, iuxta ea quę notat Hippol. ad l. q̃nis. ff. de q̃n. & hanc decisionem, ꝙ arrestare pro debito minimo non licet, apud Ripam resp. 13. nu. 31. sub tit. de leg. & long. cõsuet. Item apud Decium consi. 75. videre possumus.

21 † Arrestari seu sisti similiter non poterit rerum nostrarũ immobilium possessor: sed coram iudice, vbi res sita est, competẽti iure conueniri debet. l. 2. C. vbi in rem act. Rebuff. to. j. art. 3. gl. 2. & art. 8. gl. 2. Qui verò res nostras mobiles habet, nõ est in eadem conditione; quia & hunc & eas detinere & sistere possumus: quamuis interdum quibusdam in locis rerum immobiliũ possessores tanquam earundem defructuatores arrestari videamus: Regula autẽ est nõ nisi pro debito personali actione obligatum debitorem, detineri prehendiq; posse. d. l. nemo. gl. ad d. §. tutores. Bal. in margarita, in verb. Carceratus. q. 10. & in verbo. Finis. q. 43. Ias. ad §. j. nu. 50. Insti. de act. Soc. in tract. de citat. art. 20. q. 24. Alex. consi. 159. lib. 2.

22 † Item arrestari non debẽt boues aratorij, equi rusticorum, ligones, aratra, aut alia animalia, vel instrã ad culturam necessaria, arg. l. executores. C. quæ res pignor. oblig. poss. cum auth. seq. Bertach. in tract. de Gabell. 2. part. 8. par. q. 5. idq; nõ solum pro debito priuato, immò ne ꝑ tributis quidem, & Regiis denariis, teste Rebuffo ad cõst. reg. to. j. ar. 2. gl. j. nu. 101. ne abductis squallere contingat arua aratris. Et quamuis leges ea de re loquẽtes, de pignoribus & executionibus loquantur: paritas tñ rationis efficit, vt & de arrestis, quæ executionis formã continent, intelligantur, etiamsi rustici nihil aliud possiderẽt, Petrus, & Alber. ad d. l. executores. Rebuffus d. loco nu. 105. licet contrarium & malè sentiant, Hippo. sibi contrarius ad rubr. ff. de fideiussor. q. 27. nu. 202. Ripa in trac. de peste. fol. 75. & seq. Gomes. ad §. Item Seruiana. Inst. de act. Petrus à Duẽnas reg. 275. nu. 2. Qui oẽs tñ, non tam quid ex iure fieri conueniat, q̃ quid vsu obseruatum est considerant: qui vsus vtiq; pessimus, & reipublicæ quæ plurimum ex agricultura pẽdet, perniriosus, etiam nostras ciuitates occupauit, contra tex. in c. fi. de treug. & pac. vbi text. ait, Rustici euntes & redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia quibus arant, & semina portant ad agrum, cõgrua securitate lętentur. Qua de re multa extant apud Matthæum de Afflict. ad consti. Neapol. incip. ab officialib. col. fi.

23 † Quoniam verò hominem mortuum sepeliri debere, natura, humanitas, verecundia, & salubritas reipubl. docet, ꝙ etsi facilis sit iactura sepulchri, tñ qui superstites sunt, tam barbari esse non debent, nullam vt habeant humanitatis rationem. Meritò cautum reperitur, ne mortui corpus debitoris sisti, seu arrestari possit, sub pęna amissionis debiti, & aliis Diuali constitutione comprehensis, l. cùm sit. C. de sepulchr. viol. Boerius decis. 287. Ripa tract. de peste. c. de præseruat. remed. num. 101. Didac. Couuar. lib. 2. variar. resol. c. j. nu. 10. & cum non minus expediat Reipubl. mortuos humari, q̃ viuos conseruari, vt ait Bal. ad l. fi. C. de neg. gest. & latè Guil. Bened. ad c. Ray. ad verb. mortuo itaque. nu. 56. de testa. Cadauera sine obstaculo in memoriam humanæ conditionis sunt sepelienda. l. quidam in suo. ff. de cond. insti. Interdictaq; est omnis appellatio, ne cadauer sepeliatur. l. fi. ff. de app. recip. c. ex parte j. de sepult. Spec. ad tit. de app. §. in q̃bus. etiam si contra defunctum, & pro debito extaret instrumẽtum guarentigiatum, Feli. ad c. sicut Iudæi. ver. Item no. de iudi. Petrus à Duennas reg. 397. ver. & quia interdicta est. Licèt malè contra sentiat Ang. in auth. vt defuncti seu funera. §. j. quem rectè reprehendit Roderic. in 5. extensione l. post rẽ. ff. de re iud. fol. 570. docens ꝙ nullius instrumenti vigore põt fieri executio in corpus mortui pro debito, aut illius sepultura impediri. per d. auth. defuncto. & in l. fi. C. de sepul. viol. in verb. debitũq; exigendo sepulturam illius impediuit. Et d. l. fi. generaliter loquẽs extendit se ad omnem actum, factum pro debito consequẽdo, cuiusmodi proculdubio est arrestatio: & istud in specie videtur decidere Panor. in c. ex parte. nu. 3. de sepu. reprobata cõsuetudine Anglorum contraria, de qua habetur in c. qua frõte. de app. Nam si affines, fideiussores. & hæredes defuncti intra nouẽ dies à tempore mortis debitoris, pro debito molestari non possunt. d. l. cum sit. certè nec corpus mortui detineri potest, quia aliàs, quod vna via denegaretur, alia concederetur, scilicet detinendo corpus defuncti propter debitum defuncti, quod ab hæredibus, vel fideiussoribus eiusdem soluẽdum esset: Qua de re & Carol. V. Imper. cauisse memini, & inter leges Hispanicas extat similis lex, videlicet 13. titu. de las des bouras. partita 7. & idem sequitur gloss. in cap. primo. in titul. de simo. ad verb. sepultura. in prouincia Angliæ, siue Guil. Lyndeuuo de his verb. Sed quæro nunquid propter debitum defuncti possit, seu debeat differri sepultura? Dicit Tancredus ꝙ sic in Anglia, & sic hoc olim erat statutum. ext. de appel. c. qua fronte. Sed vt dicit Ioan. Andr. hoc tanquam iniquitatem continẽs fuit sublatum de tex. mors nanq; omnia soluit. auth. de nup. §. deinceps. Nam licèt in vita possit debitor pro debito carcerari quãdoq;: vt extra de sol. c. Odoardus. cadauer tamen à tali vinculo est solutũ, per rationem prædictam, vt notat. extra de sepultu. cap. ex parte 1. ad fin. per Petr. de Ancharan. Hactenus ille. Et ad hoc facit gloss. in d. c. qua fronte. ad verbum decedat. quod non est indulgendum malitiæ creditoris, qui ex tali actu à corpore solutionem consequi non potest. Quid igitur dicemus de multis Pastoribus rusticanis, qui cadauer in quolibet pago, per quem à loco mortis, ad sepelitionis locum defertur, pro iure quod prætendunt, curant arrestari? multoq; his audaciores sunt custodes, & qui vix inter atriarios seu focarios numerari possent. Certum est, ꝙ locus destinatus tantum inspicitur, nõ is ad quẽ casualiter peruenitur. l. quæsitum. §. fin. ff. de lega. 3. Ideoque is qui

is qui natus est in aliqua ciuitate, per quam mater transibat casu, ciuis illius ciuitatis dici non põt. l. j. C. de capt. Dd. ad l. huiusmodi §. legatũ. ff. de leg. j. & gabella (vt nostri loquuntur) de his solui non debet, quæ casu fortuito ad eum locum, vbi soluitur, perueniunt. l. interdum. §. si propter. ff. de pub. & vectig. Feli. ad c. Rodulphus col. 8. de rescr. Socin. nepos. consi. 49. lib. j. & consi. j. lib. 2. Guid. sing. 1143. Bal. consi. 51. lib. 2. & consi. 61. lib. j. Alexan. consi. 66. lib. 4. Boerius decis. 13. nu. 51. Ripa in tracta. de peste. in 8. priuile. Bart. in tract. repræsal. nu. 4. in princ. versi. ad decimum. Ratioq; funerarium quæ solum domiciliũ, laboresq; Pastorum propriorum, & administrationem sacramentorum respicit, de quo Doctor. ad c. j. & alia, de sepult. hic cessat. nullusque nostrum ignorat, cadauera per aerem deferri non posse ad locum sepelitionis, facileq; hoc pacto libera sepulturæ electio, q̃ nulla ratione ꝯstringi põt. c. de vxore. de sepult. impediretur ob nimios sumptus, quos hæreditas defuncti ferre non posset. Existimo verò, hunc errorem & abusum ex pietate ortum esse: sicut semper humanarum rerum hæc vicissitudo fuit à condito mundo, ꝙ optima quæq; per abusum corrumperentur paulatim ad prauitatem: Videntur enim olim homines religione atq; pietate ducti, in singulis ecclesiis pagorum, per quos cadauera deferebantur ad locum sepelitionis, mortuos deposuisse, donec Pastores illic cum clero, preces suas ad Dñm effudissent pro defunctis. Sed cum hæc pia consuetudo, tantum fuerit voluntaria, ad necessitatem vel ius trahi non potuit, eaq; quæ sunt meræ facultatis non præscribuntur.

Hæc tñ limitantur & restringuntur vno casu, quẽ ponit Robertus Maranta in trac. de ordine iudiciario. parte 4. dist. 11. nu. 33. vers. Vegesimoquintò põt. his verbis. Põt Iudex ecclesiasticus sequestrare corpus mortuum alicuius vsurarii, & facere ꝙ non sepeliatur, donec illius hæres caueat de vsuris restituẽdis, ita tenet Ang. in auth. vt defunc. seu funera. in prin. Et quamuis sicut nonnulli huius temporis Doctores etiam celebres & inter primos, qui (vt ex illorum familiari colloquio deprehendi) existimant consuetudinem patriæ eiusmodi esse, vt etiam cadauera debitorum arrestari possint ne sepeliantur, eandemq; difficilè conuelli posse; Dubito tñ vtrũ cõsuetudo eiusmodo sit vel nõ, sit, ꝙ ex facto non ex iure prodit, & ẽt si probata foret, defendi & sustineri eã posse nullo modo arbitror ex causis præmissis.

24 † Postremò autem, debitorem sisti non posse existimant nostri, qui tempore contractus non fuit soluẽdo. Ideoq;, vt ad l. q. arbitro. ff. qui satis. cog. ait Bartol. malè faciũt aduocati, qui debitorem tanquam suspectum de fuga detineri consulunt, nulla iudici prius fide facta de eo quod debitor ille tempore contractus erat soluendo, posteaq; primam in peius mutauerit cõditionem. Qua Bart. sentẽtia Angelus gloriatur se mille capturas irritas fecisse, in §. superest. Instit. de act. quod ibi nu. 84. retulit Iason, quasi scilicet sibi imputare debeat, ꝙ cum tali contraxit, cuius conditionem scire debuisset. l. qui cum alio. ff. de reg. iur. Bal. ad l. si is à quo. §. si semel. ff. vt in poss. leg. l. creditores. ff. de priuil. cre. Sic & idem Bar. ad l. fi. C. de spons. ait, ꝙ si ex statuto, à debitore suspecto cautio exigi possit, intelligi de eo debitore, aduersus quem, post tempus contractus suspicio illa primũ haberi cepit: quia non potest de paupertate conqueri, qui pauperem, vt diuitem acceptauit, d. l. si ab arbitro. §. qui ex causa. l. qui bona. §. de illo. ff. de dam. infect. Ideoq; cautum esse oportere aduocatum admonet Ang. & Angel. ad l. si pro ea. C. mand. secutus Bal. vt causam suspicionis post cõtractum debitum euenisse alleget. Sed hęc ego ita intelligo

25 † nisi creditor tẽpore cõtractus cõditionem debitoris probabiliter ignorasse potuisset, vtpotè si campsor (vt aiũt) erat, publicè idoneus reputatus, sed latenter & occultè inops. Ang. ad d. l. si creditores. per l. liberto. §. largius. ff. de ann. leg. l. creditor. C. de pig. act. Alex. ad l. 2. ff. sol. matr. quo modo d. l. qui cum alio, accipi & intelligi solet, teste Hiero. Cag. ibi, nu. 15. quia q̃n ignorantia est probabilis, & iusta, excusatur cõtrahens ẽt si aliter non inuestigauit veritatẽ. Alex. consi. 60. lib. 5. Cast. consi. 34. sic ẽt si probari posset, ꝙ debitor dolo creditorem ad contrahendum tanq̃ cum diuite induxisset: dolosus ille debitor amitteret priuilegium allegandi se diuitem tunc non fuisse, cum contraheret. Cast. ad l. etiã. ff. sol. mat. Alex. ad d. l. 2. Ias. ad d. l. si ab arbitro. & Roder. vtranq; hãc limitationem sequens, loco mox citato, nu. 38. cum seq. asserens ꝑterea, præsumi in dubio creditorem debitoris conditionẽ ignorasse, & contrariũ probari oportere, teste Bal. ad l. fi. C. de spõs. & ad l. si legib. C. de episc. audient. Quòd si tempore contractus incępit dilapidare bona sua, nõn tñ tantum, quin adhuc diues esset, ad debitum dissoluendum, etiã si postea amplius deficere, minusq; soluendo fieri incipiat, detineri potest. Bal. ad d. l. si pro ea in prin. & Ias. ad d. §. superest. nu. 87.

SVMMARIVM.

1 *Debitor an in loco sacro arrestari possit.*
2 *Debitor an in monasterijs, hospitalibus, domibus Canonicorum intra ambitum ecclesiæ existentibus, & in Palatio Episcopi arrestari possit.*
3 *Debitor in sua vel aliena domo existens, an rectè arrestetur, & quæ sit ratio, & 8.*
4 *An in molendino, apotheca, taberna, seu naui. & 5.*
6 *Existens in porticu, ostio, vel scalis extra domum, an possit arrestari.*
7 *Debitor an in portu eius ciuitatis, in qua arrestari non posset, eadem immunitate gaudeat.*
9 *Ad publicum officium assumendus an tam ex sua quàm ex aliena domo extrahi queat.*
1 *Solaris, vel alius debitor, vtrum in scholis publicis alicuius Academiæ ritè arrestetur.*

Quo in loco arrestatio fieri, vel non fieri possit. Cap. VI.

Nunc verò videndum est, quo ĩ loco arrestõ eiusmodi fieri possit. Sanè

1 † in primis debitor quantun cunq; suspectus de fuga capi in templo non põt. Oldr. consi. 54. Panor. ad c. inter alia. de immun. eccles. Hippol. ad l. vnic. nu. 11. C. de rap. virg. Aufrer. decis. Capel. Thol. 422. Boerius decis. 215. nu. 6. Ripa ad c. j. nu. 88. de iudic. Didac. Couuar. lib. 2. variar. solu. c. 20. nu. 14. Redericus ad l. 2. tit. de los gouiernos. lib. 3. fori. q. 4. nu. 1. à qua opinione sine ratione recedit Ias. ad l. vinum. nu. 3. ff. si cer. pet. cõfutanturq; eius argumẽta rectè à Gomesio ad §. superest. Insti. de act. Ideoq; nec arrestari illic debitorẽ posse arbitror: q. a. hæc immunitas à Deo Opt. Max. data & inuenta est; quæ nullis Principũ ꝯstitutionibus, nullis ciuitatũ statutis, nullis legislationibus conuelli, aut eleuari põt. c. ecclesia S. Mariæ. de const. Aufrer. d. decis. 422. Io. de turre cremata ad c. sacrilegiũ 17. q. 4. Iniuria quippe fit Deo, & sanctis, q̃n in ecclesia Dei & sanctorũ q̃d hmõi perpetratur. c. frater. c. miror. ibidẽ. Nam q̃uis iuxta cõem sñiam interpretũ iuris verbalis citatio in tẽplo fieri possit, Bar. ad l. pleriq;. Alex. & alii ad l. 2. ff. de in ius voc. idem ẽt Bar. ad l. ꝑsenti. C. de his qui ad eccle. confu. In reali tñ citatione, ac detentione, cuiusmodi est arrestatio, hoc minimè ꝑmittitur. Pan. ad d. c. inter alia. Rober. Marant. in tractat. de ord. iudiciar. par. 6. c. incip. Proposuimus. nu. 129. ẽt si ecclesia illa nondum esset cõsecrata. c. ecclesiæ. de immu. eccl. Porcius ad §. sacrę. Insti. de rer. diuis. Rebuffus ad ord. reg. to. 2. ti. de immu. eccl. art. j. gl. j. nu. 10. Quod verò practicus Papiensis in sua praxi, in form. inquisit. gl. j. ver. ex his. hãc immunitatẽ multum denigret, cũ suo more faciat, considerandũ nõ est, quia nullo bono iure nititur. Immo, quod amplius est, existimant pleriq; ex eo hãc immunitatẽ ẽt extendi, vt si non ex proposito, sed velocitate fugæ eò peruenerit debitor, ab insequentib. militib. detineri non possit. Bal. ad l. pleriq;. nullaq; esse põt principii & loci ex quo fugit ratio, q̃n principii & finis hoc est. loci ad quẽ fugit, diuersa cã existit. Alexan. ad d. l. pleriq; Bal. ad l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cle. col. 5. Sed quoniã pleriq; putant debitorẽ immunitate ecclesiæ non graudere; vide quod tertio ab sequenti capite resolutiuè sum dicturus. Pro quibus facit illud, q̃d notat D. Præses Nicola. Euerardi in loco à seruo ad monachum, his verbis. Immò plus voluit singulariter Alber. in d. rub. C. de iis qui ad eccl. confu. ꝙ in locis, in quibus põt quis pro debito capi vel arrestari ex statuto vel consuetudine, debitores ꝯfugientes ad ecclesiã, ẽt si sint liberi hoĩes, ex quo sunt conditionati vt serui, non debent gaudere immunitate ecclesiæ, sed pñt inde extrahi, quod tene menti. Hactenus ille. Et in simili notat Rodericus Suarez in d. declaration. l. 2. for. ll. lib. 3. tit. de los gouiernos. c. inc. Quintò q̃ritur; vbi dicit multos tenere, ꝙ si statutũ habet, ꝙ debitor possit compelli ad seruiendũ pro debito, tunc ecclesiæ immunitas ei non prodest: quia non vr̃ concessa esse immunitas cum pręiudicio istius, qui est quasi dñs, arg. eius quod de seruo dicitur in d. c. inter alia, & quia iustum est, ne alter priuetur iure suo, q̃d cõpetit sibi ꝯ illius personam. Sed dicit tñ, ꝙ hoc dictum dictũ non vidit obtentum in practica, sed benè contrarium illius.

2 † Eadem est ratio monasteriorum. Alex. consi. 145. inci. Viso themate. lib. 7. eodemq; iure gaudent hospitalia, Archi. ad c. diffiniũt 14. q. 4. Bal. ad l. si quis ad declinandã. 6. col. C. de epis. & cle. Roder. d. loco, c. inci. Quintò quæritur. & si Barbatio credimus consi. 33. col. 2. lib. 4. ẽt domus canonicorum intra ambitum ecclesiæ existentes immunes sunt. & idẽ Didacus d. lib. 2. & d. c. 20. nu. 5. putat similiter palatiũ Epi hanc hr̃e immunitatẽ. c. constituimus. 17. q. 4. & hoc in praxi receptũ esse ait. Quãtò minus sisti posset debitor, q corpori sacerdotis per plateam sacrosanctũ corpus Dñi nostri Iesu Christi deferentis adhæret, à quo ne ob nefandum quidem crimen abstrahi posset. Arch. d. loco. Card. ad cle. j. §. Institutione. de reliq. & vener. sanct. Old. cõs. 54. Nam si Adonias filius Dauidis timẽs Salomonẽ regẽ, fugiẽsq. in tabernaculum Dñi; & tenẽs cornu tñ altaris fuit immunis, vt est 3. Reg. c. j. & si veteres, eos qui ad Imperatorum statuas ꝯfugerunt, immunitate donauerunt, vt tit. C. de his qui ad stat. ꝯfug. quantò magis immunitas concedenda est illi, qui ad Pastorem, deferẽtem tam pretiosum thesaurum, cibum Angelorũ, Dñm cęli & terræ, Iudicẽ & vindicẽ oĩum, liberatorẽq; nostrũ confugit, cũ certè non sit minus tribuẽdũ Pastori, in cuius manu esse dignatur Dñs, quàm secularium & subinde etiã impiorum Principum statuis aut eiusmodi altari, in quo olim Deus colebatur, & ad quod Adonias confugiens saluatus fuit. Id q̃d catholicis scribo, non iis qui primam fidem irritam fecerũt, ab

ecclesia catholica defecerunt, & hanc deferendi ad ægrotos sacrosancti coporis consuetudinē rident, à sanctissimis patribus, & vbiq; ab antiquis temporibus testatam. Et quamuis Didacus d.c.20.lib.2.variar.resol. nu.6. de hac decis. dubitet, ideo ꝙ immunitas istiusmodi nullibi Eucharistiæ extra ipsas ecclesias data reperitur, ratio tñ quę prędictos Doctores permouit, videtur mihi esse verissima, & efficacissima, quam etiam sequuntur, & amplectuntur Ludoui. Gomesius ad §. pęnales nu.50. Instit. de act. Roman. sing 335. Cotta in dict. ratione identitatis. Abb. in c. sanè de celeb. miss.

3 † Parem ferè immunitatem habet domus cuiusq; nam vt in domo propria, aut aliena, contradicente dño capi debitor non pōt. l. nemo ex domo. ff. de reg. iur. & si captus fuerit, statim relaxari debet. Roma. & Ias. ad d. l. pleriq; ita & vsus & identitas rationis probat, sisti & arrestari eum ibi non posse. Lex enim illa, quæ immunitatem ædibus cōcedit, & domum tutissimum cuiusq; refugium appellauit, quia fauorabilis est, facilè ampliari & extendi pōt. Romanus d. loco. Ideoq; & in minimo vilissimoque tuguriolo, & in stabulo iuncto domui, & in horto ad quē ex domo aditus est, & in molendino, quātumuis debitum magnum sit, locum habet. Bal. ad auth. ei qui C. de bo. author. iudi. possid. & ad l. j. §. j. ff. naut. caup. stab. l. hoc iure. §. stabula. ff. quib. modis pign. tac. contrah. l. fi. & ibi Bal. ff. de seru. vrb. præd. & Ias. latè ad d. l. pleriq; Ripa ad l. quo minus. nu.25. ff. de flu. vbi ita dr̄ cit. Et hac ratione infertur, ꝙ molendinum dr̄ prædium rusticum, & non vrbanū, quia in reditu est. d. l. vrbana. & firmat Bal. in d. l. certi iuris. & probatur in l. cum de lanionis. §. inde consultis. ff. de fund. instr. Quod credo verum, 4 † nisi quantum ad molendinarium ibi habitantem; & ideo ipse non poterit capi pro ciuili debito in molendino; quia quantum ad eum molendinum dr̄ etiam inuentum ad habitandum. hactenus ille. Maior posset esse difficultas de apothecis aut tabernis, & hoc latè discutit Castrens. consi. 221. incip. Viso puncto. lib. 1. vbi dicit, ꝙ si statutum sit, ꝙ quis non possit capi in aliqua domo, non habet locum in illis qui capiuntur in apothecis, vel tabernis; quia appellatione domus continentur solùm illa, quæ sunt apta, & deputata ad habitandum principaliter vel secundario, non aūt illa, quæ deputata sunt ad alium vsum: vt taberna, apotheca, seu meritorium, aut stationes, vel theatrum ac balneum. l. lex Cornelia. §. domum. circa fi. ff. de iniur. Vnde de iure cōi, licèt de domo propria quis inuitus pro debito extrahi non possit. d. l. pleriq: tñ de theatro vel balneo proprio vel conducto, ēt si non p̄stet aditum, nec in conspectu appareat, pōt re ipsa citari vel extrahi. gl. & Bar. in l. sed etiam. ff. de in ius voc. Eodēq; modo de statione apotheca, seu taberna, maximè si ad ipsos pateret accessus sine aliqua fractura l. satis. d. tit. quia talia non ad refugiū. siue ad tutelam sunt inuenta, vel deputata, sed ad quæstum faciendum. Et licet similitudinem habeāt cum domo in hoc; qa constant plerunq; ex fundamento, tecto & parietibus, non tñ possunt dici domus: & statutum aut cōsuetudo non debet extendi ad ea, quæ non sunt domus, licet participent cum domo, participatione illa, qua quælibet species participat cum suo genere. Sed postea limitando prædicta, hoc pacto idem Castrens. loquitur. Prędicta puto clare ꝓcedere, si dicta taberna penitus esset separata ab habitatione domus, ita ꝙ supra eā nō erat habitatio, sicut videmus in multis tabernis malè regulatis. l. eo iure. §. stabula. ff. in quib. cau. pig. vel hypoth. tac. ꝯtrah. Si verò dicta taberna erat subtus habitationem, tunc aut ad habitationē non erat accessus per tabernam, sed aliunde ex publico, & tūc idem; quia cēsetur separata; quod patet, quia vnus pōt possidere partem superiorem & alius inferiorem. l. si duo. §. item videamus. ff. vti possidet. Si aūt ad habitationem nō erat accessus nisi per tabernam, tunc reputatur pars inferior, & superior vna & eadē, vt ibi no. & l. arbor. §. de vestibulo. ff. cōm. diuid. & sic maius vr̄ dubium, tñ ego idem puto; quia tunc pars inferior trahetur potius ad superiorem, q̄ econtra, cum superior non possit possideri per alium, q̄ per eum qui possidet inferiorē, nisi in casu qui habetur in d. §. planè. & sic qñ pars inferior est deputata ad tabernā, pro taberna habebitur, licèt pars superior sit deputata ad habitandum: quæ nonnihil ad se inferiorem, quæ est capacior, potissimum si ad perpetuam tabernam, &c. Hæc ille.

5 † Quinimmò etiam ad naues, quæ prædio vrbano ęquiparātur, teste Bal. ad l. certi iuris. col. 2. C. locat. arg. l. j. §. si quis de naui. ff. de vi & vi arm. hoc oēs trahunt ad d. l. pleriq;. Alber. ad l. pen. §. fi. per illum tex. ff. de his qui deie. vel effu. quamuis absq; iusta ratione, vt mihi quidē videtur, solus dissentiat Romanus ad l. j. §. domini. ff. ad S.C. Syllan. quem imperiti iudices sæpe sequuntur. Quod tñ ita intelligendum existimo, nisi debitor tanquam viator in naui existat: quia vt vsus & experiētia quotidiana docet, quando quis est in hospitio publico tanquam viator, nisi priuilegium aliquod singulare ciuitatis repugnet, ibi capi, & multo magis arrestari potest, præterquam si ad annum, longumq; aliquod tempus habitādi quodammodo causa, cubiculum ibi conduxisset. l. j. §. habitare. l. pen. § in factū. ff. naut. caup. stab. Ias. d. loco, quo casu non vt aduena arrestari, sed tanquam is qui quodammodo domicilium ibi habet, ordinario iudicio, qñ nullus fugæ metus accedit, conueniri debet. Nihilominus de arrestatione eorū qui in naui sunt, vide ea quæ inferius proximo capite subijciam.

6 † Eum quoq; qui in porticu domus hęret, non esse immunē crediderunt nostri; non quidem indistinctè, quod tñ ex verbis Bar. Bal. & Ang. ad d. l. pleriq;, videri posset: sed ita demū si porticus ædibus non adhæreat. Zasius ad l. cætera. §. hoc senatus. & ibi Ias. nu.6. in verb. Quia est separata. ff. de leg. j. Castrēs. ad l. qđ conclaue. ff. de dam. infect. quemadmodum & de apotheca, & de aliis dici solet: quia connexorum eadem est ratio, separatorum verò diuersa. c. super eo. de parochiis. Sic & qñ debitor est in ostio extra clausuram domus, prehendi potest, teste Bar. ad l. j. §. si ab hostib. ff. de cloac. quia quod fit in ostio intra clausurā domus, hoc dicitur fieri in domo, nō quod extra fit. Idem Bart. ad l. j. § de inspiciendo. ff. de ventr. inspic. gl. in l. fi. § fi. ff. de seruitu. vrba. præd. & probat Ang. in d. l. plerique. cum seq. in fin. his verbis. Quid autem erit si in limine ostij stat? dicas idē, si sit extra clausuram, casus est melior qui sit de iure. Instit. quib. mod. ius pat. po. sol. § si ab hostib. Et hoc sequitur Signorolus de Homodeis cons. 16. inci. Statuto ciuitatis Papię, dum ita loquitur. Et queritur, an repertus in limine portę domus possit capi, nec ne: & primò videtur ꝙ non. per l. cætera. & quod ibi notatur ꝑ Doct. ff. de leg. j. In oppositum videtur, ꝙ iste nō prohibetur capi vigore supradictæ legis municipalis. Nam propriè in domo dicitur esse, quod comprehenditur intra parietes domus; quēadmodum in ciuitate id quod comprehenditur intra parietes ciuitatis, casus est in l. cum ancillis. in fi. C. de incest. nupt. & pro hoc optimè facit l. Olimpio. § j. ff. de seru. vrb. præd. & ibi adducit adhuc alia argumenta, quæ vide. Et memini anno 1570. mēse Augusto, Louanii fuisse quæstionem de eo, in quem satellites volebant manum iniicere, & qui fugiens versus domum cecidit ante vestibulum ostij, & manserat iacens inter domum & canalem, qui erat ante domum in platea publica, & sub tectoriolo, quod solet ante ædes mercatorum propendere: existimabat enim ille qui illic à satellitibus detinebatur, & inde ad carcerem deducebatur, se perinde atq; si in domo fuisset, ibi tutū fuisse, maximè quod parietes & muros domus capite suo attingebat. Sed errabat, & contra eum iuxta prædictas decisiones iudicatum fuit. Contra quod tñ facit doctrinam Bal. ad rubr. ff. solu. matr. versi. Et ideo si statutum. vbi dicit, ꝙ is qui est in ostio, partim est in domo, partim extra domum, vt no. de pęni. dist. 2. c. dum sanctam. & quod sufficit tangere partem: vt l. vulgaris. ff. de furt. & facit. ff. de cloa. l. j. §. cloacæ appellatione. Nam si hoc est verum ꝙ sufficit tangere partem, ergo sufficiebat in prædicto casu tangere capite ostium, vel murum, siue parietem. Sed ad hæc responderi potest, ꝙ d. l. vulgaris, nōn obstat; quia in ea hoc tantum dicitur, ꝙ is qui ex aceruo frumenti accipit vnum modium frumenti, etiam si reliquum totū non accepit, fur est: quia sufficit partem frumenti accepisse. & not. ibi Doct. ꝙ tota res tangitur, qñ pars eius tangitur. c. vulgaris. & ibi Io. de tur. cre. de pęn. dist. j. Sed priuilegium quod conceditur debitori, & de quo hic agimus, non loquitur de debitore qui attingit domū, aut ostium domus, sed de eo qui est in domo. Illud autē, quod est extra ostium, aut clausuram domus, nō est in domo, & ideo idem Bal. in l. cætera. §. item hoc prohibetur. ff. de leg. j. dicit eñ non posse extrahi, qui est in ostio domus; sed non facit mentionem illius qui est extra ostium domus, licet pede vel capite suo attingat illud. Quo modo accipiēdum erit (ni fallor) quod Bal. ad d. rubr. ff. sol. mat. voluit, videlicet eum qui aliquem in ostio domus existentem inuadit, perinde teneri, atq; si in domo ipsa eum inuasisset. Eandem putant esse rationem eius qui in scalis parieti domus incumbentibus, seu appositis extra domū est: quia & is extra domum esse videtur. Bald. ad l. si fistulam. §. scalas. ff. de seru. vrb. prædio. à quibus tamen in explicatione d. l. plerique. Romanus dissentire videtur: Sed Baldi sententia morib. nostris magis videtur esse probata. Huc quoq; pertinet illud, quod consi. 21. incip. Visis scripturis. versi. Nō obstat etiam. no. D. Præses Nicolaus Euerardi ꝙ si ciuitas habet priuilegium, sicut habet ciuitas Middelburgēsis, ꝙ 7 † mercartores forēses illic declinantes cum suis nauib. bonis, & rebus, plena gaudere debeant immunitate, ita ꝙ conueniri & molestari non poterūt, pro contractibus prius alibi celebratis; non possunt arrestari in portu dictæ ciuitatis extra eam, sicut est Armudæ; quia cum talis portus sit de districtu & territorio ciuitatis, idem est statuendum de eo, sicut est de ipso oppido: iuxta notat. per gl. Io. And. & Doct. in c. vbi periculum. §. porrò. de elect. lib. 6. & ad l. Cæsar. ff. de & publ. vectig. vbi est casus, quia portus insulę sunt pars insulæ, vt ibi & in l. insulæ. ff. de iudiciis. maximè quādo mercatores ad ciuitatem illam cū nauibus & rebus suis declinare nō possunt, nisi per talem portum.

8 † Porrò aūt quod de immunitate ædium diximus in debito fiscali locum non habet. Bal. in lectura antiq. & Ias. num. 28. d. l. pleriq;. Nam cum fortunas omnes nostras, corpus etiā & vitā Reipub. cui nati sumus, debeamus, bono autē publico pecunia fisci sit, quę vna, belli, pacis, ocij, negocij, rerum deniq; quocunque tempore gerendarum neruus est, non iniquum videri debet, si debitor aduersus fiscum non iuuetur. Nō est absimile, ꝙ 9 † pōt quis capi, & ex propria vel aliena domo trahi ad officiū publicum assumendum, ad quod officiū deputatus vel assumptus fuit. l. ex omnibus. C. de decurio. lib. 10. Ideoq; d. loc. Romanus cōsultum esse existimat creditoribus, vt debitorē ad officium publicum assumi procurent, & sic egredientem conueniant. Renunciari quoq; posse huic priuilegio verius est, teste Ias. ad d. l. pleriq;. nu. 29. quod (vt ipse ait) fecisse videtur is, qui omni iuris auxilio renunciauit, quomodo quotidie ex vsu receptum videmus, rusticos omni immunitatis auxilio renūciare; Versantur quoq; nonnulli in ea opinione, & præcipuè quidem iam d. locis Bal. & Ias. vt existimēt debitorem omnino fugitiuum dictis locis detineri posse.

10 † Postremò quemadmodum Rebuffus de priuileg. scho. ca. 102. ait, in scholis publicis alicuius Academiæ capi aliquem nō posse, vt scādalum & tumultus vitentur; Ita eadem ratione dici potest, ꝙ in scholis publicis debitor arrestari nō potest: quia scholę in quibus Doctores profitentur, sunt veluti domus propriæ studiosorum.

SVMMARIVM.

1 *Compromisso pendente nihil est innouandum.*
2 *Colloquio de transigendo vel componendo durante nihil creditor aduersus debitorem attentare debet.*
3 *Saluusconductus etiam tacitè dari potest.*
4 *Partes dum sunt in tractatu pacis, omnis ratio procedendi cessat.*

Debitor an eo loco arrestari possit, ad quem à creditore transigendi causa vocatus est. Cap. VII.

Existimo etiam debitorē eo loco arrestari non posse, ad quem à creditore vocatus est, vt super causa debiti petiti & pręrensi trāsigat, vel amicabiliter componat, aut de transigendo, siue componendo lo-1 quatur cum eodem, etiam si non transigat, neq; cōponat † qa sicut Compromisso pendente altera pars cōtra alteram partē nihil attentare debet. clem. quādiu. de app. & regulariter in omni causa Cōpromisso pendente, nihil est innouandū. Barb. cōsi. 18. incip. Clementissimum. col. 5. vol. 3. Rebuff. ad ord. reg. to. 3. tit. de app. art. 16. gl. 1. nu. 25. etiamsi cōpromissum illud postea corruat, aut ad effectum non perueniat, iuxta no. in d. clemen. 2 quamdiu. Ita † etiam non debet creditor aliquid attentare, cōtra debitorem pendente eiusmodi colloquio ad componendū & transigendum destinato: Sicuti & cùm duces exercituum simul de pace cōponenda agunt, etiamsi expresè hinc inde saluusconductus aut securitas nō præstetur, intelligitur tñ hoc ta-3 citè esse actum, quia alioqui non venissent. Nam † & tacitè Saluumconductum dari posse notat Salic. ad l. nullus. C. de Iudic. Alex. consi j. lib. 2. & cons. 8. lib. 6. Hippol. sing. 77. & alij quos citat Pet. Prenius in tract. de securit. promiss. quæst. 6. in fi. ver. inc. Minimè autem. Alioqui enim cōtingeret debitorē miserè decipi sub hac confidentia, qui alioqui non venisset, quod esse nō 4 debet; Et † in simili in quotidiana praxi vsu receptum esse videmus, ꝙ quando partes sunt in tractatu pacis, omnis ratio procedendi & processus litis cessat.

SVMMARIVM.

1 *Brabantus an Brabantum arrestare possit, & vbi.*
2 *Statutum absolutè prohibens comprehendit subditum in alieno existentem territorio.*
3 *Statuendi potestas inter subditos territorio non arctatur.*
4 *Excommunicatio ligat subditum in omni loco.*
5 *Interdictio bonorum facta prodigo contractum eius irritat quocunque loco factum.*
6 *Bona mobilia sequuntur personam.*
7 *Debitor fugitiuus non iuuatur vllo priuilegio.*

De priuilegio Bullæ aureæ. Cap. VIII.

Incolis ducatus Brabantię speciali iure à Carolo Quarto Imperatore aliisq; Principibus indultum est, vnum Brabantum non posse alterū Brabantum extra Brabantiam arrestare.

1 † Quæro igitur, an Brabantus Brabantum arrestare possit in Hispania, Italia, Anglia, Gallia, & aliis prouinciis aut regnis, quę non subsunt Imperatori & Principibus qui priuilegium illud 2 concesserunt? Et paucis videtur dicēdum ꝙ nō: † quia sicut statutum prohibitorium absolutè loquens, comprehendit subditum existētem in alieno territorio, vt no. in c. vt animarum. de consti. lib. 6. Anch. in c. canonum. extra eo. tit. Bar. in l. cunctos populos in 6. quæst. C. de summa Trin. Ita etiam & hoc priuilegium, quod vim statuti habet.

3 † Secundò, quia potestas statuendi inter subditos, territorio non arctatur. l. fi. ff. de decret. ab ord. fac. l. si quis. C. de epis. & cle. c. tuę. de cleric non resid. Vnde si statutum vetet vxorem donare viro, vxor etiam extra territorium exist ens donare non potest. Sali. in d. l. cūctos. Hippol. ad l. fi. nu. 142. ff. de iurisd. om. iudi. ergo ēt subditi extra territoriū existētes debēt. & statuta Principis sui, & priuilegia ꝑ eū ꝯcessa, nec planè volūtaria, sed fauore debitorū indulta, & obseruari mādata, diligenter obseruare.

Tertiò, quia si lex Principis suos subditos liget, vbicunq; sint, & quocunq; eant. l. 2. C. de commerc. & l. 2. C. de vectig. c. fi. de consti. ergo etiam & priuilegiū illius, quod voluit habere vim legis & statuti.

4 † Quartò, quia si sententia vinculo excōicationis ligat subditum quocunq; loco sit, quæ tamen fertur in inuitum. l. ex ea. ff. de postul. c. quisq;. 4 q. 5. multò fortius sanè ligat priuilegium communi consensu populi & subditorum impetratum, & in quod omnes semel consenserunt. l. quod maior. ff. ad municipal. l. de quibus. ff. de legib.

5 † Quintò, quia in simili videmus, ꝙ interdictio bonorum facta prodigo ligat eum in quocunq; loco & territorio cōtrahat. l. relegatorum. §. interdicere. ff. de interd. & releg. ergo etiam & hoc priuilegium prohibitiuum ligat ciuem vbicunq; existētē. Et his ipsis rationibus Lud. Roman. consi. 39. inci. In proposita quæstione, tenet statutum prohibitorium de testando aut ligādo, ligare subditum testantem extra territorium. Idem censeo dicendum esse de rebus Brabātini, à Brabantino in alia prouincia existentibus, arrestandis, id quod dicta bulla etiam exprimit. Quia quādo statutum aut lex non respicit principaliter res, sed personas, vt hic, cum dr̄, quod Brabantinus non pōt Brabantinum, aut res eius alibi arrestare, verba directè proferūtur & diriguntur in personam Brabantini arrestantis, & tunc extenditur ad bona alibi sita. l. ꝑꝑ lites. §. licet. ff. de excus. tut. l. 2. C. eod. tit. Romanus d. loco. & per multas alias rationes & leges, per eū ibi allegatas, & per Io. Crotū consi. 5. circa fi. De quo tantò minus dubitandum esse puto, ideo ꝙ hic loquimur de bonis mo-6 bilibus debitoris, quæ sola arrestari possunt † ea enim personā sequuntur, & eandem conditionem cum ea sortiuntur; Vnde sicut persona arrestari non pōt, ita nec bona mobilia eiusdem. Et videmus in simili, ꝙ quando bona alicuius cōfiscantur à Iudice vnius territorii, bona immobilia alibi sita ad illum Iudicē non pertinent, bona tamen immobilia sunt illius, Bal. in l. mercatores. C. de commerc. Alex. consi. 92. lib. 4.

7 † Excipio tñ hic debitorem fugitiuum; etenim existimo, qđ non obstante dicta bulla aurea Brabantus pōt Brabātum, & res eiusdem, siue in locis subiectis Imperio, siue in aliis locis, arrestare aut sistere, & detinere, si est fugitiuꝰ aut de fuga suspectus, quia contra debitorem fugitiuum cessant priuilegia. Potest eñ aduersus cōes regulas ab ipso creditore comprehendi. l. ait prętor. § si debitorem. ff. quæ in fraud. cred. potest capi die feriato: etiam in honorem Dei & Sāctorum introducto. gl. celebris in l. vlt. C de fer. Bal. in c. fi. eo. tit. Potest ēt iudex incompetens illum comprehendere. Ancha. consi. 192. & Ias. in l. vinum. nu. 5. ff. si cert. petat. putat illum ab ecclesia auferri posse, & D. Præses in loco, à loco ad tempus. & Oldr. consi. 54. decis. Capell. Tholos. 422. Boerius decis. 215. quod tamen nō puto esse verum, vt & Didac. lib. 2. variar. resolut. c. vlt. nu. 14. & ideo in genere dicit Bal. consi. j. & Io. Bapt. Caccial. de debitore suspect. q. 8. in princ. nu. 2. ꝙ talis debitor non gaudet beneficiis legalibus, & sic prędictum priuilegiū debet accipere interpretationem à iure cōi.

SVMMARIVM.

1 *Locus promissionis in dubio censetur esse locus solutionis.*
2 *Creditor ad domum debitoris accedere debet pro habenda solutione, si non sit eiusdem cum eo fori.*
3 *Actionem hypothecariam & personalem simul haberi posse nihil prohibet.*

Vtrum reditus hypothecatus in vno loco, si decursus est, possit à creditore eius, cui debetur, arrestari in loco domicilij debitoris, qui illum debet. Cap. IX.

Consultus fui superioribus mensibus super casu infrascripto; Quidā Brabātus cuidam Leodiensi in prouincia Leodiensi, & coram Scabinis ibidem, recognouit certū reditum annuū super certis suis bonis in eadē ꝓuincia Leodiēsi sitis; Creditor eiusdē Leodiēsis cui recognitio illa facta erat, sub ꝑdicto debitore Brabāto, in Brabātia habitante, & auctoritate Iudicis Brabanti, decursos reditus pro debito suo arrestauit, seu arrestari fecit. Quęsitū à me fuit, vtrum arrestatio valeret, tanquam debito loco facta, & an non obstante dicto arresto poterat Leodiensis agere in patria Leodiensi actione hypothecaria super dictis bonis ꝑꝑ solutionem dicti reditus consequēdam. Et certe primo aspectu videbatur, ꝙ ea arrestatio nō poterat substineri, ꝑpea quod, sicut dicta recognitio reditus erat facta in patria Leodiēsi, ita quoq; solutio 1 similiter ibi erat faciēda: qa vbi aliud non cōuenit † locus promissionis censetur esse destinatus ad solutionē faciendā. l. si cū dies. §. arbiter. ff. de arbit. & per ꝯñs neq; debitor dicti reditus potest cogi, vt soluat in Brabantia, nō magis ab ipso creditore sui creditoris, q̄ à suo creditore, in cuius locum ille succedit. l. 2. & aliis ll. C. quando fisc. vel priuat. neq; ēt inuito suo creditore cui reditum recognouit, in Brabātia solutionem facere potest, de cuius

Huius dissensu certum est constare ex eo, ꝙ se arresto opponat. Secūdò quia ipsa bona hypothecata pro dicto reditu sunt affecta, & ideo pōt Leodiensis ille nō obstante dicto arresto, actionem hypothecariā instituere in loco vbi bona illa sita sunt, & personam eius qui reditum illum recognouit omittere.

In contrarium tñ videtur esse veritas, primò, quia quod semper locus promissionis, est locus solutionis, negat expressè Bar. ad l. quod si Ephesi. in fi. principij. ff. de eo quod certo loco. Et regulariter † vbi creditor & debitor sunt diuersi fori, creditor vt solutionem suam consequatur, domum debitoris accedere debet, gl. & Doct. in l. item illa. ff. de consti. pec. nisi aliud actū esse probetur, aut colligatur: Adeo ꝙ nec emphyteuta quidē cogatur deferre canonem ad domum dñi sui, si nō est de foro dñi. Bar. ibi. Secundò, quia si creditor velit, pōt à debitore illic vbi habitat solutionem postulare in vim actionis personalis orientis ex obligatione ēt personali, quia debitor promisit singulis annis reditum eiusmodi soluere: Nam licèt bona ipsa dicto reditu sunt affecta pro maiori securitate creditoris, promissio tñ soluendi reditum facit principalem contractum. Et certè in arbitrio creditoris esse vr̄, vt vel hypothecaria actione super bonis hypothecatis agat, vel vt actionem personalem cōtra promissorem reditus intendat † quia hypothecariam hr̄e actionē, & personalem habere meram, nihil pugnat. Bal. in l. edita. C. de eden. & in l. aduersus. C. de act. obl. satisq; est in proposito negocio, ꝙ promissor, vel debitor reditus, saltem volenti suo creditori in Brabātia soluere posset, quodq; ea solutione facta arrestās forsitan omni spe consequendi creditum suum, aut conuenien di illum in Brabantia, frustraretur: Et si creditor cui reditus debetur, durante arresto, eoq; non obstante agat cōtra promissorem reditus actione hypothecaria super bonis obligatis in illo loco, in quo sita sunt, pōt promissor, vel debitor excipere, reditum cessum sub se arrestatum, & sub pena à Iudice sui domicilij sibi esse prohibitum, ne soluat. Illa enim prohibitio & interdictio Iudicis eum excusat. l. fi. & ibi Bal. ff. de leg. cōmissor. gl. in c. significasti. de cēsibus. Io. Pet. de Ferrar. in sua praxi, in forma libelli, de sequestratio. ad verbum audet.

SUMMARIUM.

Quo tempore arrestum fieri possit, vel non possit. Cap. X.

Porrò autem quia de loco ad tēpus iusta ducitur argumentatio l. fi. ff. de condict. triticar. ordo est, vt qui præcedentibus capitibus de loco in quo arrestatio fieri possit diximus, nūc etiam de Tempore, quo fieri debeat, pauci quædam dispiciamus. Et † prima quidem dubitatio esse posset de ferijs. Sanè de debitore suspecto vno ore affirmant oēs, capi & detineri eum posse, etiam in feriis diuinæ Maiestati dedicatis. gl. ad l. fi. C. de feriis. Alber. & alij ad d. l. si feriatis. ff. illo tit. Ias. ad l. j. ff. eo. tit. & ad l. 2. ff. de iurisd. om. iudi. Bal. ad c. fi. de feriis. adeo vt etiam in summis solēnitatibus ac feriis id fieri, & fieri posse dicat Alber. quia periculum est in mora. Obiecit quidē Esaias c. 58. iis qui die sancto & ieiunij ieiunabant, ꝙ oēs debitores suos eo die repetebant, & exigebāt debita importunè. Sed hoc eò non pertinet, ꝙ creditor debitorē fugitiuum solenni die sistere non posset, quia vt Palladius libr. rei rustic. j. c. 6. ait. Necessitas feriis caret, & notat Propheta (ni fallor) dunxat eos qui nulla misericordia ducti, externisq; & profanis rebus veluti affixi, tempore sancto debitores suos importunè exigebant: sicut seruus ille nequam euangelicus, & qui ieiunium in Solis externis obseruationibus constituebant, nulla alioqui religione, pietate aut miseratione ducti. Sed an aliud sit in debitore extraneo nō suspecto, vel inciue alio migrāte die festo, nullus eorum quos legi, dicit Rodericus Suarez in interpretatione l. post rem, ff. de re iud. in 4. extensi. in simili latè disputat, an ius executiuum vigore instrumenti possit exerceri tē pore feriarum: tandemq; ēt concludit, ꝙ si executio ista causæ cognitionem requirat, aut periculum non sit in mora, exequi non posse, etiamsi feriæ eiusmodi ob necessitatem hoīum duntaxat introductæ sint. Eoq; modo accipiēdum esse ait, quod ex c. significarunt. de iud. ad l. omnes. C. de feriis, voluit Bart. ꝙ qñ instrumenta guarentigiæ, siue confessionata, vt vocat, habent executionem paratam, sicut sententiæ diffinitiuæ, capi possunt homines pro executione diebus feriarum ob necessitatem hominum introductarum, non etiam his feriis, quæ Maiestati diuinæ cōsecratæ sunt, quod & Bal. quoq; ad l. in minorum. C. in quib. caus. resti. & ad l. prouinciarum. C. de fer. & ad auth. sed oīno. col. 10. C. ne vxor pro mari asseruit. Ex quo videri posset, ꝙ si ex more ciuitatis, aut loci cognitio aliqua ad arrestum faciēdum requireretur, & periculum fugæ non existeret, fortè ꝙ diues aliquis debitor Mechilniæ habitans, hic Louanii reperiret, arrestatio concedi non deberet. Cōstat sanè, citationem die festo fieri non posse, etiam si in diem non festum citatio facta sit, l. fi. C. de fer. Panor. ad c. conquestus. eo. tit. Castrensis consi. 270. lib. j. Multò igitur minus realis citatio & detentio fieri posse vr̄, præcipuè cum ne in nundinis quidem, quę cum feriis in honorem Dei introductis cōferri nullo modo possunt, arrestari nō queant debitores. Sed in contrarium facit, quod videmus, executionem, in qua causæ cognitio non consideratur, nec strepitus Iudiciorum, pōt fieri die feriato ob honorem Dei & sanctorum. Panor. & Ant. de But. in c. fi. de iudi. sicut & eo die appellari l. j. & ibi gl. C. de fer. Libellus dari, l. miles ff. de adult. adoptio, emancipatio, manumissio, testium examinatio, donationis insinuatio, & interpellatio fieri pt̄. l. actus. C. de adop. Io. An. in addit. ad Spec. §. porrò circa finem tit. de instr. edit. Immò & pignoratio tali die fieri potest, sm̄ Guid. Papæ q. 215. vbi loquitur valdè accōmodè ad hūc casum, dicēs, ꝙ pignoratio in causam iudicati potest fieri die feriato ob honorem sanctorum, & potest dicere executor sententiæ debitori, pignero te pro tali debito, ad instātiam talis creditoris, & de tuis talib. bonis. Sed tñ nominatim ibi excipit dñicum diem, per l. dies festos. C. de fer. Rebuff. verò ad ordi. reg. to. j. art. 6. gl. 3. nu. 60. ait, etiam die feriato in honorem Dei hoc concedi, nam si, inquit, debitor capi pōt die feriato, multò fortius eo die arrestum fieri poterit; quia periculum est in mora, iuxta ea quæ no. Ias. ad l. de pupillo § si quis riuos. ff. de no. ope. nūc. qui tñ loquitur in debitore suspecto de fuga. Quo modo & Io. Bessianus. ad consuetu. Aluer. art. 2. ait, ꝙ in feriis introductis ob honorem Dei & sanctorum illud exerceri potest, quod vel necessitas suadet, vel pietas vrget, vel causæ cognitionem, & strepitum iudiciorum non exigit. Intelligit itaq; Rebuffus arrestum concedi die feriato, si periculum est in mora, scilicet ꝙ debitor illic amplius non inuenietur, etiamsi est diues, & alibi habitet, vel ꝙ inops est, & periculū sit, ne vnq̄ etiam alibi vtiliter conueniri, aut inueniri posset, quamuis sm̄ leges scriptas & cōes debitor non suspectus eo tempore detineri non posset. Guid. q. 215. l. dies. l. oēs. de fer. Alex. consi. 159. lib. 2. Et istud quidem mores nostri hic quoq; recepisse vident, qui etiam solam facilitatem conueniendi debitorem, quantūuis diuitem, considerant, & in omnibus penè locis arrestationem, nulla habita feriarum ratione permittunt, pro quibus facit id quod Bal. ait ad l. fi. C. de fer. in primo notabili, ꝙ si timetur de recessu debitoris, potest detineri & executio in illum fieri, etiam in die feriato ob honorem Dei sm̄ gl. ibi, quam dicit esse singularem; & ꝙ propter talem suspicionem tali die potest fieri sequestratio. Et Castrens. ad l. j. ff. de fer. dicit, ꝙ si quis est suspectus potest cogi die feriato satisdare de sistēdo iuri finitis feriis. Sed vtinam zelus diuini numinis ita animos creditorū inflammaret, vt eam immunitatem quam ciues secularibus nundinis concedere debent, vltrò diuino honori tribuerent, maximè, quando periculum non est euidens in mora.

2 † Eadem quoq; ratione dici posset debitorem extraneum, si periculum est, ne abeat, etiam post occasum Solis, & quacunq; noctis parte arrestari posse; quod tamen vel iuris vel consuetudinis ignoratione, difformiter apud multos, magno Reipub. malo obseruatur. Et hanc quæstionem habui aliquando de facto in causa Domicilli Ioannis Vander Tommen, contra Paulum Boeckelmans.

3 † Illud in confesso est, tempore nundinarū, vt mox dixi, res aut personas alicuius sisti vel arrestari non posse. l. j. C. de nund. Dico tempore nundinarum, quod est notandum, secundū Frā. Mignon ad consue. Andegauens. tit. des seigneurs, barons arti. 49. nu. 4. versic. incip. Et debent. vbi dicit, quòd est distinguendum inter nundinas, & inter mercatum: quia mercata (ita loquitur) non sunt tuta pro debitis & gabellis, sicut sunt nundinæ; Neque refert siue illę nundinę sint septimanariæ, siue menstruæ, siue annales, siue lustrales, siue septēnales, siue apparitionis, hoc est, quæ circa tempus Natiuitatis Domini, quo stella apparuit Magis, celebrantur: siue sint nundinæ Paschatis, vel omnium Sanctorum, aut mensis Augusti, quarum omnium consi. 61. nume. 23. lib. 2. meminit Marianus Socynus Nepos: Et ratio quidem est, vt merces quæ proculdubio, ad huius vitæ conseruationem necessariæ sunt, liberius & maiore copia inuehātur, & euehantur, qua de re plura extāt apud Alex. ad l. ne quid. ff. de incend. rui. naufrag. Bald. ad l. si quis non dicam rapere. C. de episcopis & clericis. & ad cap. primo, quæ sunt reg. Signorolus de Homodeis consil. 108. Angel. 363. Dec. consi. 51. Iason consil. 147. Zasius. consi. 14. & consi. 15. lib. primo. Quod tamen ita accipi velim, nisi debitum sit iuratum; quia sicut constitutio tollens generalem aliam constitutionem, non refertur ad con-

ad cōstitutionem iuratam. Pan. ad c. j. de his quæ fiunt à maior. part. c. Rom. sing. 7. & consil. 517. & sicut saluusconductus concessus alicui non extenditur ad debita iurata, quemadmodum secundùm dispositionem iuris, in Senatu Neapolitano conclusum & iudicatum fuisse decis. sua 5. incip. Dominus Rex. recenset Matth. de Afflict. ita etiam & ob eandem causam, sisti atque arrestari posse videtur; ideoque consultum est creditoribus, vt promissionem solutionis vinculo religionis & iurisiurandi cōfirmari faciant.

4 † Quemadmodum verò tempore nundinarum in loco vbi illæ exercentur, arrestare aliquem non licet. Ita etiam nec in illo loco, sine quo mercatores ad nundinas venire non possunt. Vnde Nicolaus Euerardi cons. 21. decidit, ꝙ sicut quis propter nundinas in oppido Middelburgensi arrestari non potuit: ita etiam in portu Armudano arrestari non potuit: quia cū dictus portus Armudan⁹ sit de districtu & territorio dicti oppidi Middelburgensis, idem iuris cōstituendum est de eo, quod de dicto oppido Middelburgensi, iuxta no. per glos. Ioan. And. & Doct. ad c. vbi periculum. in §. porro. de elect. libr. 6. & in l. Cæsar. ff. de publi. & vectig. vbi de hoc est casus, quia portus insulæ sunt pars insulæ. vt ibi, & in l. insulę. ff. de iudic. maximè cum mercatores exteri ad oppidum Middelburgense declinare nō possunt, nisi per dictum portum: Et quando alioqui dispositio careret effectu, suburbia & alia similia loca etiam continentur, c. si ciuitas. de senten. excom. lib. 6. & Pan. in c. fi. de præb. Et nec Louanienses quidem ferrent vlla ratione, ꝙ aliquis ad nundinas Louanium veniens, in aliquo loco sibi subdito, per quē venire oporteat arrestaretur; quia alioqui vtilitas nundinarum per indirectū lęderetur, & infringeretur. Et ꝓ eo facit decisio Iasonis in l. quominus. nu. 17. ff. de flumi. ꝙ dispositio, quæ habet locum in existente in termino, habet locum in existente in via, & vbi aliquid prohibetur in termino, intelligitur etiam prohibitum in via. l. abesse. & l. qui mittuntur. ff. ex quibus caus. maior.

5 Sed & hæ nundinæ, quas populus Principem aliquem superiorem agnoscēs, nullo Principis sui priuilegio, nullave immemorialis tēporis præscriptione, & veluti conniuente scienteq; Principe, sibi vsurpat, priuilegium istud non habent. d. l. j. versic. Veterum indulto, aut nostra auctoritate. & ibi Bald. & Salycet. C. de nund. Immemorialis enim temporis consuetudo loco priuilegij est, ex certa scientia à Principe concessi, c. super quibusdam. §. præterea. de verb. signif. Spec. ad tit. de caus. pos. & ꝓprier. §. quia verò. versi. Quid de colligentib. Ideoq; qui immemorialis temporis iustam possessionē, vel quasi possessionem habet, potest sicut Princeps priuilegium studij generalis concedere Bart. ad 1. constitut. ff. argu. l. hoc iure. § aquæductus. ff. de aqua quotid. Aliàs verò sicut solus Princeps saluumcōductum dare potest, Bald. ad l. reos. num. 43. ff. de accus. & ad c. Imperialis. nume. 4. de pace Constant. præterquam, si etiam ciuitati, aut alicui alteri inferiori propria iurisdictio competit, quibus tunc quoque idem permissum est, teste Petro Premo in tract. de securit. promis. c. 2. ita nemo alius nundinas instituere potest.

6 † Solent etiam ab hac immunitate excludi, qui in ipsis nundinis contraxerunt. Bald. Salyc. Fulg. ad d. l. j. Ioannes Papon. ad consuetu. Burbon. titu. des executions. §. 133. & notat Petrus Rat. ad consuet. Pictauiēs. art. 63. tit. de la distinction des iurisd. his verbis. Ecquid autem de eo mercatore dicas, qui cum ad nundinas profectus esset, ac multis se creditoribus obnoxium videret, quibus cum se haud satis posse facere secum cogitaret, cedere apud se decreuit; itaque sarcinulam composuit, nonnullam secum pecuniam auferēs, hic iam ambigit creditor, an ob suspicionem illum ipsum per territorij illius Iudicem sistere, ac retinere possit? Et hoc casu videndum est, an debitum ipsis in nundinis contractum fuerit; tum enim haud dubium est, quin possit: aut quidē iam antea debebatur, qua contingente specie, summaria fugæ inquisitione opus est, quæ nisi sit, conueniri nō potest eo loco nec retineri. C. de nund. Hactenus ille. Et in simili literæ moratoriæ seu dilatoriæ solutionis in eo, quod quis à mercatore extraneo emit, locum non habent, ne materia, occasio & fomentum delinquendi tribuatur. Rebuffus d. tomo 2. arti. 1. glo. j. num. 35. Et cum emptor recipit merces exteri mercatoris, eo animo accepisse intelligitur, vt mercib. illic receptis, ilico & statim soluat pretium, ipsaq; naturæ & humanitatis ratio dictat, exteros nullo modo esse molestandos. auth. omnes peregrini. C. communia de successio. Vnde & eędem illæ merces, tanquam fide de pretio non habita vindicari possunt, l. Aurelius. ff. de liber. leg. §. venditæ. Insti. de rer. diuis. Hæc tñ opinio minimè placet ijs, qui existimant eum qui cum forensi quem mox abiturum nouit, ꝯhit, fidem illius secutum videri: Sed qm̄ aperto iure prior sententia, quam & vsus probat, stabilitur, d. l. j. C. de nund. ridiculum est ea de re amplius dubitare, & cum lex ipsa de facienda solutione ita disponat, quilibet præsumitur secundum legem contraxisse. l. quæro. § inter locatorem. ff. loca. si non aliud actum esse euidenter appareat. Et cum latissimè de hac re superius disputatum sit, iterum hic non repetam, eoque magis quod & Didac. practic. quæst. capit. 10. & Felynus atque Barbatius in d. cap. fina. de for. compe. latissime omnia quæ eo pertinent discusserunt.

7 † Exules sanè & proscripti, seu qui crimen aliquod contraxerunt, immunitate ista nundinarū non gaudent, etiamsi iniustè proscripti essent, donec proscriptio illa declaretur iniustè esse facta. l. relegati. ff. de pœn. l. diui fratres. eod. tit. Bald. ad d. l. j. versi. sed nunqd banniti. Huiusmodi enim homines existimantur esse hostes ciuitatis. l. amissione § qui deficiunt. ff. de cap. minut. l. 1. & ibi Docto. C. de hæred. instit. & §. neque homicidis. in auth. de mand. Princip. & ibi glo. ad verb. Neque custodes l. 2. C. de exhib. reis. Ang. in tract. malefic. ad verb. Qui dñs Iudex. nume. 58. Bart. ad l. j. ff. ad l. Iul. Maiest. ideoq; in proclamatione & denunciatione nūdinarum à securitate atque immunitate earundem istiusmodi personæ nominatim excipiuntur. Non. n. talia admittentibus parcere conuenit, d. §. neque. qui non nisi cum summo dolore, & cruciatu multorum videri, vel in ciuitate versari possunt, quiq; cum semel mali esse cœperint, metuendum foret, ne pessimo exēplo, vel furandi, vel malignandi aīo, ad nundinas accederent, pacemq; publicam turbarēt, & odiosas, noxiasq; redderent nundinas quas liberrimas & vtiles omnibus esse maximè conuenit, quorum ob id malitiæ occurrendum est, l. in fundo ff. de rei vēd. & in auth. de monach. §. si verò.

8 † Existimat tamen Rodericus loco mox citato nu. 27. quòd tanta posset esse suspicionis causa, vt saltem ad satisdationem illo in loco, vbi nundinæ celebrantur, debitor compelli posset, motus ex eo, qđ Angel. ad l. dies festos. C. de feriis ait ꝙ licèt ex forma statuti Perusini veniēs ad nundinas debeat esse securus & liber, & eius bona detineri non possint, tñ ex maxima causa suspicionis capi potest, vt saltem caueat de iudicio sisti: quia si lex permittit debitorem à creditore die feriarum ob suspicionem detineri, vbi aliter hoc permissum non esset: eodē modo inquit, & in nundinis quoq; id fieri debet. l. si serui. C. de noxal. quod ad restringendam & limitandam nundinarum patrię, ciuitatis, seu Regni libertatem perpetuò menti tenendum esse suadet. Quam sententiam etiam Petr. Rauen. loco illic citato paulo ante secutum esse dixi, & ex his quæ consi. 99. lib. 3. scribit Parisius, confirmari potest.

9 † Quid autem si quis à Principe literas impetret, ne tempore nundinarum sisti posset, an etiam in eo casu licitè arrestabitur? Mouet quidem, sed non resoluit hanc quæstionem ad d. l. j. C. de nund. circa fin. Bartholomęus à Salyceto. Constat, ꝙ cum princeps moratorias vel dilatorias literas solutionis alicui concedit, eo tempore pendente, neque persona, neque res debitoris sisti vel detineri potest. Boerius decis. Burdeg. q. 296. incip. Princeps. col. 2. Rebuffus ad ord. reg. tomo 2. tit. de dilat. artic j. glo. j. nu. 92. Sed illud generale rescriptum ad emptorem mercium extraneum se non extendit, & quod amplius est, etiā speciale rescriptum super hac re impetratum, si dicto Rebuffo ibi credimus, quia ad iniuriam alterius pertinet, non subsistet, tanquam per importunitatem verisimiliter impetratum: Sanè si omnino constaret de mente Principis, eaq; penitus esset indubitata, existimarem rescripto eiusmodi esse standum, quia Princeps ex causa rei nostræ dominium auferre posset. l. item si verberatum. ff. de rei vend. Felyn & alii ad c. quæ in ecclesiarum de constitut. modò tamen pro rebus emptis cautio interponerēt, aut aliàs vēditor & creditor ab initio de illo priuilegio certior factus fuisset, iuxta ea quæ not. Ias. & alii ad l. 2. & l. omnes. C. si ꝯ ius vel vtil. pub. Nihilominus quod dicimus, ꝙ si alicui concessa est à Principe dilatio, & immunitas, præstari debere idoneam cautionem super solutione futura, intelligi debet si à parte petatur. l. peto. § fin. in verb. Quòd si cautio non fuerit de side rata. ff. de leg. j. & l. 3. § hoc autem. ff. de damn. infect. Nam & in simili compensatio fit ipso iure, sed ita tamen si petatur. l. vlt. C. de compens. §. in bonęfidei. & ibi glo. & Docto. Instit. de actio. Falcidia resecat ipso iure. l. linea. ff. ad l. Falc. sed ita demū si hæres petat. l. patrem. ff. de his quæ in fraud. cred. Testamentum ratione præteritionis est nullum, si præteritus ipse dicat & petat, non aliàs. l. filio & ibi gl. & Dd. ff. de iniust. rupt. & irrit. fac. test. aliaque huc pertinentia, suo more multa ad l. si vnquam. C. de reuoc. donat. ad verb. reuertatur. numero octauo, nono, & seq. cumulat Tiraquellus.

10 † Denique & illud adijcio, ꝙ hæres propter debitum defuncti, intra nouem dies post mortem defuncti arrestari nō debet, quasi id tempus illi ad lugendum indultum sit: secūdùm casum singularem in §. meminisse. & ibi Bart. in authen. vt cum de appel. cognos. vbi dicitur, ꝙ nemini licitum est hæredibus & fideiussoribus defuncti, vllam inquietudinem aut molestiam, occasione debiti defuncti inferre, & concordat elegans text. in l. fin. C. de sepulch. violat. sicut nec executio instrumenti quantumcūque liquidi, infra illos dies ꝯ hæredem fieri potest, immo nec sententia quidem quę transijt in rem iudicatam, vt notat Rodericus Suarez ad l. post rem iudicatam. in 5. ampliatione, & in nona limitatione. ff. de re iudic. Quia eo ipso quo lex vetat aliquē inquietari, censetur prohibere executionem. l. fina. §. donec. & ibi Bart. C. de iur. deliber. & cum lex præsumatur esse in viridi obser-

obſeruantia, niſi probetur contrarium. l. Arriani. C. de hæreti. non audiam noſtri temporis tabulas occlamãtes illam legem non obſeruari, niſi mihi de contraria conſuetudine legitimè & vt decet introducta, fidem fecerint, maximè cum in naturali equitate & honeſtate fundata ſit.

11 † Poſſumus quoque & huc multa adferre de eo quod diſputant plerique, an debitor de fuga ſuſpectus captus, incompetentiam Iudicis allegare, & remiſſionem ad ſuum iudicem poſtulare poſſit, de qua re Iaſon ad d. §. j. num. 9 5. Bertran. conſi. 182. lib. 1. & conſi. 304. lib. 3. Latius idem Iaſ. ad l. 2. ff. de iuriſd. omn. iud. & alii ex profeſſo agunt. Sed quoniam mores noſtri quocunque loco iudicem in hac re competentem faciunt, nolo in ea re per ſe clara, diutius inhærere. Dixi autem ſuperius, clericum ob periculum fugæ à laico detentum cuſtodiæ eccleſiaſtici Iudicis tradendum eſſe.

S V M M A R I V M.

1 *Locus celebrati contractus quando conſideretur.*
2 *In ſoluendis gabellis quæ conſuetudo attendatur.*
2 *Forenſes ligantur ſtatutis loci, vbi conueniuntur, in his quæ ad ordinationem iudiciorum pertinent.*

Cuius loci ſtatutum ad faciendum arreſtum ſpectandum ſit, & quæ conſuetudo, ſi in diuerſis locis alia & alia ſit, ſpectetur. Capite Octauo. Caput 11.

Sed cum de tempore & loco quo vel fieri vel non fieri arreſtatio poſſet diſputamus: incidit etiam hæc quæſtio, cuius loci ſtatutum, aut conſuetudo ſpectari debeat, ſi in loco celebrati contractus, iure arreſti, vel prehenſionis vtimur, & in loco deſtinatæ ſolutionis non vtimur? Quam quidem quæſtionem, non in ſpecie, aut, vt noſtri aiunt, in terminis, ſed in ſimili & ꝓpinquo admodum caſu deciſam inuenio. Interpretes enim ad l. ſi fundus. ff. de euict. ad l. quæro. ff. de ſolut. Et D. Præſes Nicola. Euerardi conſil. 78. incip. Ex literis. col. 7. verſi. aut quærimus. aiunt 1 † ꝙ ſi in loco celebrati contractus ſit ſtatutum, quod debitor poſſit capi & incarcerari, vel ꝙ inſtrumẽta notariorũ habeant executionem paratam: in loco verò deſtinatę ſolutionis non ſit ſimile ſtatutum, ſed ſeruetur ius commune, attendetur quò ad hoc mos, obſeruantia, ſtatutum, aut lex loci deſtinatæ ſolutionis, quippe quod in his quæ concernunt iudiciariam executionem, inſpicitur locus deſtinatę ſolutionis. Bald. Ang. Alber. & alii, ad l. hæres abſens. ff. de iudic. Dominic. Philip. Francus, Anch ad cap. Romana. de foro compet. lib. 6. & hoc latè & eleganter proſequitur Rodericus Suarez ad l. poſt rem iudicatam. c. incipien. circa Iudicem. ff. de re iudic. Sicut & in his quæ reſpiciunt extinctionem actionis propter præſcriptionem ſtatutariam vigentem in vno loco, & non in alio: vel quò ad exactionem pœnæ adiectæ quantitati, quando ſtatuta & iura municipalia locorum ſunt diuerſa. l. 3. § fin. ff. de teſt. l. cùm clericus. C. de epiſc. & cleric. §. fi. Inſtitut. de ſatiſd. Bartol. & Ang. ad l. j. ff. de vſur. ad d. l. ſi fundus. & ad l. cunctos populos. C. de ſumma trinit. Nam licèt quò ad alia quæ cõcernunt ſolennitatem actus, ſeu eius perfectionẽ inſpiciatur conſuetudo loci celebrati contractus. l. magis puto. §. illud. ff. de rebus eor. & Bald. ibi. & ad l. 1. quæſt. 5. C. de ꝯhen. empt. & ideo ſi eſt ſtatuto loci requiratᷓ certa ſolennitas in ipſo contractu, vel ſi ad ſubſiſtentiam cõtractus requiratur ſolutio gabellæ, vel quid ſimile, tunc tale ſtatutum debet obſeruari, licèt in loco deſtinatæ ſolutionis non ſit ſimile ſtatutum. Iaſon nume. 55. in 2. lect. Bart. & alii, ad d. l. cunctos. Tamen in his quæ ſuperueniunt poſt abſolutum contractum, & eo iam perfecto tendunt ad eius executionem, cuiuſmodi eſt arreſtatio, ibi locus deſtinatæ ſolutionis inſpicitur, ſibiq; imputare poteſt, qui ita cõtraxit; quia in executione eiuſmodi nõ conſideramus cauſam de præterito, ſed locum & tempus, vbi & quando fiet, teſte Bald ad authen. Quas actiones. C. de ſacroſanct. eccleſ. Ioan. de Platea ad l. miſſi. C. de exact. lib. 10. Iaſon ad d. l. cunctos. in 1. lect. nu. 20. Bart. ad l. à diuo Pio. §. ſententiã. ff. de re iud. Doctor ad c. j. de ſponſal. Caſt. ad l. 2. C. quemad. teſt. aper. Et latiſſimè omnium quæ ad huius rei confirmationem adferri poſſent, dicto loco cumulauit D. Præſes, cuius argumentis, & per ſimilitudinem rei motus exiſtimo, ꝙ & in arreſtatione, ſi ſimilis caſus occurrat, locus deſtinatę ſolutionis & iudicij ſpectari debeat. Et propterea ſi in loco ꝯctus initi non procedatur per arreſtum, ſed iure communi & ordinario, tamen ſi is qui ex eo contractu promiſit ſoluere, hic reperiatur in hac noſtra Belgica, quæ eſt patria arreſti, poterit hic arreſtari & ad ſoluendum cõpelli: ſicut & in caſu ꝯrio decidit Ang. in d. l. ſi fundus, ꝙ ſi in loco contractus eſt ſtatutum, quod quis capiatur ꝓ debito, & in loco iudicij eſt ſtatutum, quod nõ capiatur, debet inſpici locus vbi debitor cõuenitur, & vbi fit executio, & vide 2 Bal. ad l. 2. C. quemad. teſta. aper. Huc etiam pertinet, ꝙ ſi ꝯctus factus ſit in loco, vbi gabella nõ debetur, traditio autem in alio loco, vbi debetur, tunc inſpecto loco traditionis debetur, vt voluit Bald. ad l. multum. col. vlt. verſi. pone ergo. & ibi quoq; Salycet. in fin. C. ſi quis alter. vel ſibi. Nam & aliàs cõtractũ fuiſſe videtur, non in eo loco, quo negotium geſtum eſt, ſed quo pecunia ſoluenda vel tradenda eſt, iuxta ea quæ ſuperius dixi, ad hunc effectum. l. 3. ff. de bon. auctor. iudic. poſſ. l. ꝯxiſſe. ff. de act. & c. Rom. de for. comp. lib. 6. Sed quid ſi quis cõtraxit in loco, in quo illius loci homines non vtuntur arreſto, neq; promiſit ſoluere in patria arreſti, ſed tamen illic reperitur, vtrum nihilominus arreſtari poſſit? Exiſtimo ꝙ ſic, ſi vel tempus ſolutionis elapſum, vel ĩ mora periculum ſit, vt latè ſuperius dictum fuit: quia adhuc verum eſt dicere, ꝙ ſtatutum & cõſuetudo loci iudicij ſeruari debet in iſtiuſmodi. l. 3. in fin. ff. de teſtib. l. cum cle- 3 ricis. C. de epiſ. & cler. & in his quæ ad † ordinationem iudiciorum pertinent forenſes ligantur ſtatutis loci vbi conueniunt. Iaſ. & alii ad dict. l. cunctos populos. C. de ſumma trinit. & fide catholica.

S V M M A R I V M.

1 *Renunciatio immunitatis nundinarum an valeat.*
2 *Nundinæ publicum fauorem continent.*
3 *Renunciatio feriarum an ſubſiſtat.*
4 *Argumentum bonum eſt à lege ad Pactum.*
5 *Princeps ſua lege immunitati eccleſiæ non præiudicat.*
6 *Debitor an in eccleſia capi poſſit.*

De renunciatione immunitatis & priuilegij, de non arreſtando. Caput 12.

1 Illud autem quæri poteſt, an † ne debitor immunitati huic temporis aut loci, renunciare poſſit? Sanè ad tempus, quod attinet, non dubium eſt, quin immunitati nundinarum renunciare poſſit: quia licèt fauorem publicum habeãt nundinæ, ſcilicet, vt hinc inde merces in ditionem vel ciuitatem, qb. illa eget, inuehantur, principaliter tamen de priuatorum commodo agitur, & ſic regulæ communi ſtandum eſt, quæ habet. Quòd quoties priuato fauore lex aliquid principaliter introducit, licèt ſecundario publicam cauſam annexam habeat, renunciari huic fauori poſſe. Docto. ad l. ius publicũ. ff. de pact. Alciat. nu. 33. & alij ad l. pen. C. de pact. Bart. ad l. vniuerſi. nu. 2. C. de legat. lib. 10. modò tamen renunciatio iſta ſpecialis ſit & expreſſa. l. j. & ibi Roma. & alii. ff. ſi quis in ius voc. Vnde grauiter peccare videntur nonnulli temporis noſtri pragmatici, qui generalem renunciationẽ ſufficere arbitrãtur, ſicut omnia incocto & indigeſto ſtomacho accipere ſolent: Bonus autem Iudex facilè animaduertet ex verbis fusè vel ſtrictè ꝓlatis, quatenus renunciatio ſeſe extendat, & an ad nundinarum libertatem ſeſe porrigat. Quòd ſi certo in loco feriarum in honorem diuini numinis introductarũ, is honor, & ea religio fuerit, vt in illis ipſis omnino ſiſtere debitorem non liceat, exiſtimauero renuncia- 3 tioni locum non eſſe, iuxta vulgatam regulam, † quod feriis in honorem Dei conſtitutis, renunciare non licet. glo. ad c. ſi feria tis. de fer. l. fi. C. illo tit. Iaſon ad l. j. num. 4. ff. eo. Sic etiam nemo conſentire poſſet (ni fallor) vt in loco ſacro capi poſſet. Iniuria quippe fit Deo & Sanctis, quãdo in eccleſia Dei & Sanctorum talia aguntur. c. frater. c. miror. 17. q. 4. & aliàs qui in loco ſacro vel monaſterio exiſtit, pacto eiuſmodi ſuo immunitati monaſterij præiudicaret. Et licèt ius monaſterij pro futuro tempore non tolleret, eſſet tamen plena res mali exempli, neque poſſet debitor renunciare fauori ſuo mixto cum fauore alterius. Pau. Pariſius conſi. 73. nu. 41. & 42. lib. 1. & in venerabilib. iſtis locis, cum pace & quiete, vota conuenit celebrari. l. denunciamus. C. de his qui ad eccleſ. confug. adeo vt in præiudiciũ illius principes ſeculares diſponere non poſſent c. eccleſia. de conſtitu. 4 Aufrer. deciſ. Tholoſ. q. 422. Quod † verò lege aut ſtatuto fieri non poteſt, pacto quoq; fieri nequit. l. fi. C. de reb. alien. nõ alie. l. fin. C. de fideiuſſ. quia pactum, lex, & ſtatutum ęquiparantur. c. ſacroſancta. c. Maſſana. de elect. & maior eſt poteſtas legis, q̃ hominis, qui legi ſubeſt, vt ait Præſes ad locum, à pacto ad legem. Cæterum hic paulò altius inſiſtendum eſt. Sunt qui exiſtimant, ꝙ ſi tenear reſtituere rem aliquam, & ad eccleſiam cõfugero, nihil mihi immunitas prodeſt. l. 1. C. de his qui ad eccleſ. confug. ibi, Nec ante ſuſcipiantur, quàm debita vniuerſa reddiderunt. Et quamuis textus ille loquatur de ſeruis, idem tñ iuris eſſe in liberis hominibus, cõcludit Azo in ſumma ibi: quia debitor tributorum pro debito in eccleſia capi, & ab ea extrahi poteſt. l. nemo. C. de exact. tribut. lib. 10. quippe ꝙ fiſcaliũ ratio, & militibus, & priuatis, & ipſis quoq; tẽplis, & vniuerſæ deniq; Reipublicæ vtilis atq; neceſſaria eſt. Authen. de mandatis prin. §. publicorum. col. 3. Oldrad. conſ. 54. inc. Aufugiens. Nam aliàs ſi cum ego rem meam tibi commodarem, vel mutuò centum numerarem, vel merces venderem, tu ad eccleſiam cõfugeres, & res meas conſumeres, daretur tibi occaſio delinquendi contra l. conuenire. ff. de pact. dotalib. & immunitas eccleſiæ quę ad vitæ & membrorũ conſeruationem eſt conceſſa, ius pecuniarum, vel burſale partis lędere nõ debet. l. 2. C. de in ius voc. c. de raptoribus. 36. q. 1. Ideoq; prouiſio extrahendi conceſſa fuit à Senatu Burdegalenſi cuidam mercatori, contra ſuum Inſtitorẽ, teſte Boerio, q. 215. incip. incarceratus. & Rebuff. ad ord. reg. tomo . titu. de immun. eccleſ. glo. 2. nu. 2. Alij verò contra dicunt, ꝙ Imperator non potuit per ſuum ius nouiſſimum prȩiudicare immunitati eccleſiæ à lege conceſſę, cum iſtud priuilegium ſit datum non ſubdito, iuxta ea quæ not. in c. nouit. de iudic. tum etiam canon generaliter loquitur. d. c. miror. & immunitas iſta ex iure diuino profluxit. c. 2. lib. 3. Regum.

6 † Alij verò opinantur, ꝙ inſpecto iure communi debitor nõ poteſt in eccleſia capi, nec inde extrahi. l. præſenti. C. de his qui ad eccleſ. confug. quia liber homo de iure non poteſt capi pro debito, niſi ſit ad hoc expreſſe obligatus. l. ob ęs. C. de actio. & oblig. c. lator. de pigno. Immo nec extra eccleſiam caperetur, ſi bonis cedere velit. l. j. C. qui bon. ced. poſ. inſpecto tamen iure municipali, ſecundùm quod capitur quis pro debito, ab eccleſia extrahi poſſet, cum perſona per ius municipale ſit affecta, ne creditor defraudetur re ſua, vel ſibi debita. Ego verò exiſtimo opinionem hanc, ꝙ renunciare non liceat, eſſe veriſſimã, & reliquas eſſe falſas. Nam prȩterquam ꝙ alias ſemper in dubio fauẽdum eſt eccleſiæ, & eius immunitati. d. l. præſenti, nuſquam tñ cautum eſt in hac ſpecie, eccleſiarum immunitatem nõ prodeſſe his, qui ad eas confugiunt: & ideo regulę ſtandum eſſe reſpondent Abbas in c. inter alia. nu. 22. de immu. eccle. per text. in d. l. præſenti. Roderi. ad l. 2. de los gouiernos. quæſt. 5. Didac. Couuar. lib. 2. variar. reſol. c. vlt. num. 14. verſi. ſed profecto. etiã ſi debitor ſit obnoxius publicis tributis. Cyn. ad d. l. præſenti. qa nouellæ Cæſarum Conſtitutiones, tanquam iuri Pontificio in hac re contrariæ, non ſunt recipiendæ. Poſſet tamen fortaſſis, inquit Didac. hoc admitti in mercatoribus & campſoribus, qui maximo Reipublicæ diſpendio, ex pecunijs & rebus alienis, dum negociationem quæſtuariam exercent, operam vſuris & fęnoribus ſtrenuè dantes, lautè & opiparè viuentes, & decoctores tandem verſuram faciunt, & ad eccleſiam fugientes, creditores omnes miſerè fallũt: quod quidem grauiſſimum crimen eſt, & ob id hi famoſi latrones appellantur. Sed, inquit, an iuſtè fiat, aliorum iudicium eſto, quãuis id iure fieri poſſe exiſtimet Boerius d. deciſ. 215. nu. 7. quo in loco plura de his mercatoribus tradidit. Addit præterea Couarruuias, in ſupremo Prætorio Hiſpaniarum Regis Principis noſtri reſcriptum fuiſſe eccleſiaſticis Iudicibus, vt præſtita per Iudicem ſecularem cautione, de non puniendis criminaliter debitoribus, ipſos debitores quoſcunque ab eccleſijs abducerent, & ęorum bona, ſi quæ in eccleſiam attuliſſent, auferrent. Sanè mores noſtri oſtendunt, decoctores ad eccleſiam, & monaſteria confugientes, abſtrahi non poſſe. Ex quibus omnibus etiam exiſtimo, huic iuri debitorem renunciare non poſſe, quod ad diuini numinis venerationem eſt introductum.

S V M M A R I V M.

1 *Hæres eius qui perſonam ſuam obligauit, an capi poſſit.*
2 *Priuilegium perſonale, aut pactum, perſonam non egreditur.*
3 *Hęres compelli poteſt ad omne id, ad quod compelli poterat defunctus.*
4 *Inſtrumentum publicum meretur executionem contra hæredem.*
5 *Quilibet in contrahendo aut renũciando, præſumitur ſe conformare legibus vel ſtatutis patris.*
6 *Renunciatio immunitatis quid tacitè in ſe contineat.*
7 *Hæres vtrum arreſtari poſſit, antequam ipſi fides aliqua de debito facta ſit.*
8 *Hæredem debitoris ſui qui arreſtat, probare debet eum hæredem eſſe.*

Renunciatio immunitatis an porrigatur ad hæredem debitoris. Caput 13.

Porrò autem cum eadẽ ſit perſona hæredis & defuncti, iuris poteſtate & fictione, dubium eſſe poſſet, vtrum hæc fori & immunitatis renunciatio etiam ſtringat hæredem renunciantis, veluti ſi, vt ſępe fit, debitor meus ruſticus renunciet immunitati nundinarum, certum eſt enim, ꝙ eo caſu die nũdinarum ſiſti, atque arreſtari poterit. 1 Sed † an eo mortuo, hæres eius poſſit, quæſtionis eſt? Et quidem prima facie negatiua pars probabilior videtur; quia quãdo debitor obligauit perſonam & bona ſua, ratione huius obligationis hæres capi non poteſt, licèt debitor potuiſſet. Bart. ad l. ſi deceſſerit. ff. qui ſatiſd. cog. tum quia cõuentio eſt merȩ perſona- 2 lis, quæ ad aliam perſonam non tranſit, ſicut † etiam nõ tranſit priuilegium perſonale. c. priuilegium. de reg. iur. lib. 6. tum quia hæres ad hoc non fuit obligatus, nec potuit defunctus hæredẽ, qui neque deliquit, neque contraxit, ad arreſtum, & ſic per conſequens ad carcerẽ, niſi ſoluat, aut caueat, obligare, ſed illa obligatio cenſetur extincta per mortem debitoris, quò ad hæredes, teſte Benedicto de Barzis in tract. de guarant. q. 9. primæ partis. Et vt ait Rebuffus d. tomo 1. art. 3. glo. . nu. 13. ex differentia, qñ lex, vel ordinatio concedit ius capiendi debitorem, tunc etiam hæres detineri & capi poſſet, qa debitor eſt, & quia lex ſemper loquitur. l. Arriani. C. de hęreti. Quod non eſt in tali contractu, qui merè eſt perſonalis, & lege non adiutus, & ideo ad hæredes non tranſit. Iaſon ad d. l. ſi deceſſerit, col. 3. ff. qui ſatiſda. cog. facit lex 3. & ſeq. ff. de cenſib. & ideo inquit, is qui conuenit, vt nõ facta ſolutione præſtituta die, poſſit detineri & in carceres cõijci, ſi non ſoluat tali die, capi poteſt; quia eſt in mora, & ſic in culpa. Sed hæres qui in ius alterius ſucceſſit, iuſtam habet ignorantiæ cauſam an debeatur. l. qui in alterius. ff. de reg. iur. Ideo non eſt in mora, & ſic nec in culpa, vnde detineri, aut in carceres detrudi non debet.

Econtrario verò videri poſſet, affirmatiuam partem eſſe veriorem, quia hęres cenſetur eſſe vna eademq; perſona cum defuncto, vt in auth. de iureiur. à mor. præſt. col. 4. l. hæredem. ff. de reg. iur. ſucceditque cum ſua cauſa, ſuiſq; vitijs. l. vitia. C. de acq. 3 poſſeſſ. l. Pomponius. ff. illo tit. & † ad id, quod poterat compelli defunctus poteſt etiam compelli hæres eius. l. poſtulante. ff. ad S. C. Trebell. licèt verbis legis non exprimatur. Ad cuius legis interpretationem reſpondet Bartolus, hæredem debitoris, vinculis mancipari poſſe, ſi ipſe debitor potuiſſet; quia hæres debitoris etiam debitor eſt, à quo inuito debitum exigi poteſt. 4 l. debitor. ff. de verb. ſignif. & † inſtrumentum publicum, quod meretur executionem ꝯ debitorem, eodẽ modo meretur executionem contra eius hæredem. Imola & Ang. in d. l. 1. ff. de his quæ in teſta. del. quia ex quo debitor eſt obligatus in inſtrumento, obligatio ipſius hæredis, virtualiter quoq; continetur in inſtrumento, licèt hoc ibi non exprimatur, argu. l. j. C. ſi cert. peta. & l. ſi pactum. ff. de prob. l. j. ff. quor. leg. vbi notat Bald. ꝙ exceptio, Tu non es nominatus in inſtrumento, non nocet hęredi; quia nominato auctore cẽſetur etiam hæres eius eſſe nominatus. Alex. ad l. in ratione. §. ſi filio. col. 5. ff. ad l. Falcid. aliaſque in l. ex contractu. ff. de re iud. clarè dicitur ius executiuum tranſire ꝯ hæredem, qui nõ eſt noua perſona, ſed eadem cum defuncto, teſte Bar. ibi. Et quamuis ius exequendi nondum natũ, non tranſit ad hæredem, arg. §. ſeruus. Inſtitu. de cap. dimi. tñ quãdo iam eſt in eſſe productum: tũc illud ius exequendi formatum, tranſit ad hæredem l. ſi ſuperatus. §. 1. ff. de pignor. l. ſi mater. §. 1. & l. iudicatæ. ff. de excep. rei iudic. Bart. ad l. 3. q. 4. C. de pigno. Et quemadmodum ſtipulator cẽſetur non ſolum ſibi, verũ etiam hæredibus ſuis, etiam ſi eorum nulla facta ſit mentio, ſtipulari. l. ſi pactum. ff. de probat. Ita econtra, & promiſſor quoq; ad hæredibus ſuis intellexiſſe, eosq; obligaſſe videtur. l. 2. ff. de verb. obligat. ex quo generale illud axioma profluit, ꝙ omnia pacta actiuè & paſſiuè tranſeant in hæredes, etiam ſi de illis mentio nulla facta fuerit, adeo vt pleriq; exiſtiment, hæredem non excludi, etiam ſi in renunciatione vel promiſſione adiecta fuerit dictio taxatiua. Qua de re in vtranque partem, multa ſuo more accumulat Tiraquel. in tract. de vtroq; retractu. c. de retract. conuent. §. 1. glo. 6. nu. 3. cum multis ſequentib. quæ omnia hoc vno loco referre non expedit. Ego hic conſidero, ꝙ in ſimili, licèt pactum non valeret, ꝙ debitor omiſſa citatione, & cauſæ cognitione capi, & carcerari poſſet, vt exiſtimarunt Bal. conſi. 185. lib. 3. Ripa ad l. obligatione. nu. 27. ff. de pignor. & hypoth. Ang. & Alex. & alii ad l. alia. §. eleganter. ff. ſolut. matr. Panor & Felyn. ad cap. de cætero. de re iudic. valet tamen eiuſmodi conſuetudo l. miſſi opinatores. C. de exact. tribu. lib. 10. quamuis enim quicquid poteſt fieri per pactum poſſit etiam fieri per cõſuetudinem l. fin. & ibi id notant Bald. Bar. Salyc. & alii. C. de fideiuſſ. Infinita tñ ſunt quæ per legem, Statutum, aut Cõſuetudinem introduci & fieri poſſunt, pacto autem defendi non poſſunt. Caſtrenſis. Bart. & alii ad l. non impoſſibile. ff. de pact. præcipuè ſi ſtatutum, aut conſuetudo, nihil quod ſit turpe, aut qđ bonis moribus vel naturæ aduerſetur cõtineat, vt latè explicat D. Præſes Nicolaus Euerardi ĩ loco à pacto ad legem & c. Vnde non ſine ratione dixit Ripa loco mox citato, ꝙ ſubmiſſi carceribus & arreſtis paſſim arreſtentur ꝓabſque citatione, non qdem in vim alicuius pacti, ſed in vim conſuetudinis pactum approbantis. Quæ tñ conſuetudo, cum in facto cõſiſtat, niſi eſſet notoria, probari deberet. c. 1. de conſtit. lib. 6. Et hæc quidem Ripæ ſententia proximè ad deciſionem huius quæſtionis pertinere 5 videtur: Nam † cum quilibet contrahendo & renunciando videatur ſe retuliſſe ad leges patrias, iiſdemque ſeſe conformare voluiſſe l. hæredes mei. §. cum ita. & ibi Doct. ff. ad Trebell. latè Alciat. reg. 3. præſump. c. 32. certè debitor qui huic priuilegio 6 fori renunciat, voluiſſe videtur, ꝙ † conſuetudo vel lex patria, in hãc renunciationem more ſuo influeret & hæredem contineret, qui ſe iniuria affici, ſi arreſtetur die nundinarum, cõqueri non poteſt, cum ſciat vel ſcire debeat, eam eſſe conſuetudinẽ atque ſtatutorum ꝯditionem & naturam, vt ſicut Luna dominatur corporibus, iiſdemq; qualitates ſuas immittit, ita etiam cõſuetudo vel ſtatutum dirigit humanas actiones, & ſubintrat ꝯctum, vt ſm eius præſcripta ſeu obſeruationem ꝯctum eſſe videatur. l. in lege. ff. locat. Caſſ. ad conſue. Burg. des droictz à gẽs maries. Rub. femme mariee. §. 2. ad verb. ſelon la generale couſtume. nu. 1. 2. 3. & ſeq. Ceſſante verò conſuetudine, aut ſtatuto, quamuis animus hic multum fluctuet, non auſim à communi

opinione

opinione recedere, quæ eſt in proximis terminis, ꝙ ſi debitor in inſtrumento expreſſe cõuenit, ꝙ ſi ſtatuto die non ſoluerit, hæres debitoris quamuis non ſoluat, non tñ poterit in vim illius pacti incarcerari, quia hæc promiſſio, iuriſq; renunciatio cohæret perſonæ, & ideo ad hæredem non tranſit. Ita decidunt Bar. num. 1. Iaſon num. 13. & alij ad d. l. ſi deceſſerit: tum etiam quia plus poteſt ſtatutum q̃ pactum. Bart. ad l. omnes. ff. de iuſtit. & iur. & qñ verba pacti ſunt dubia, contra eum qui ex pacto ſe fundat, & apertius de hærede dicere potuiſſet, fit interpretatio. l. veterib. ff. de pact. Et quamuis hoc quod dixi, hæredem † contineri renunciatione, ſi modo aliàs ſtatutum iuuet ipſam renunciationem, eidemq; adſiſtat, intelligunt quidam, vt tñ hæres prius ſcitetur. Bald. ad l. per diuerſas. C. mand. Ang. & alii ad l. intra. ff. de re iudic. doceaturq; quod hæres eſt. Caſtrenſ. ibid. Ego tñ puto, ꝙ arreſtum non impedietur, ne abeundi occaſio inſtruatur, & ꝙ etiam de iure ſufficeret, ſummariè iudicem informare, amplioremq; probationem offerre: quemadmodum & in hmõi negociis & rebus lex ſummariè, & ſecundum qualitatem negocij procedendum eſſet monet, vt ſumptus litium, qui multos conſumunt, euitentur, & ſic non fiat diuerſus proceſſus, vt ait Rode. Suarez ad l. poſt rem. extenſione. 1. nume. 3. verſi. ego ſeruabam. ff. de re iud. & elegantius in 5. limitatione eiuſdem. l. numero 5. verſi. conſilium eſt. Quod in noſtra hac prouincia dubium non habet, vbi, vt inferius dicemus, moribus receptũ eſt, creditorem ſuo periculo arreſtare eum poſſe, q legitima exceptione munitus eſt, licèt in progreſſu cauſæ certũ ſit ꝙ debet, tanquam fundamentum intentionis ſuæ, probare † arreſtatum hæredem eſſe, adeoq; perſonam illius eſſe talem, contra quam executio eiuſmodi fieri poſſit. Innoc. in c quia de iudic. Bal. ad l. ſi quis curialis. C. de epiſ. & cler. Latè quoq; lib. j. forenſ. Inſtit. c. 4. tractat Imbertus. vtrum inſtrumentum aduerſus hæredem in vim pacti executioni mandari poſſit, & tandem ait non poſſe, ſi pactum merè perſonale eſt, niſi tamen per ſtatutum probetur, veluti ſi caueatur ſtatuto, debitorem eiusve hæredẽ prehendi, & in carcerem mitti poſſe: quod etiam nunc probaui.

SVMMARIVM.

1 *Dicens ſe arreſtari non poſſe, declinatoriè excipit, & ante litem conteſtatam hoc opponere debet.*
2 *Ius reuocandi domum, an & quando proponi debeat ante litem conteſtatã.*
3 *Tempus arreſti facti ſpectamus, ſicut & contractus & delicti, quo ad conditionem perſonarum.*
4 *Laicus poſt delictum factus clericus à quo iudice veniat puniendus.*
5 *Exceptio declinatoria poſt litem conteſtatam ſuperueniens an oppoſita proſit.*

Quando arreſtatus videatur priuilegio fori tacitè renunciaſſe. Caput 14.

Et hæc quidem de expreſſa renunciatione immunitatis aut priuilegij. Tacitè autẽ renunciaſſe videtur arreſtatus huic priuilegio, aut immunitati ſi ante litem in materia arreſti conteſtatam, nõ excipiat 1 † ꝙ illic arreſtari non potuit, quia hæc eſt exceptio declinatoria, quæ ante litem conteſtatam opponi debet, & poſtea opponi non poteſt. l. ita demum. C. de procur. c. inter. de except. Is n. qui dicit ſe arreſtari non poſſe, aduerſus Iudicem arreſtantem excipit, & ſe coram eo, in vim dicti arreſti, conueniri non poſſe contendit, aut certè dicit, ꝙ licèt fortè iure communi propter contractum conueniri poſſet, tñ propter priuilegium ſuum nõ tenetur ibi litigare, aut rñdere. Sic & Innoc. Io. And. & alii ad c. fin. de for. comp. & potiſſimum Socinus ibi. 7. q. in prin. deci- 2 dunt † ꝙ ius reuocandi domum, cui iſtud eſt ſimillimũ, debet ante litem conteſtatam proponi; quod tñ limitat duobus modis. Primò vt procedat, qñ ius reuocandi domum competebat ante litem conteſtatam, ſecus ſi cœpit competere poſt litem cõteſtatam: quia tunc poteſt proponi, etiam poſt litem conteſtatam, iuxta not. per Iaſ. ad d. l. ita demum. Secundò vt procedat, qñ omnia adhuc ſunt integra; ſed ſi is, cui cõpetit ius reuocãdi domum, ſuccubuit per aliquam interlocutoriam ſententiam ſuper aliquo articulo, nec appellauit, tunc amittit hoc priuilegium. Spec. in tit. de renunc. § j. verſi. ꝙ ſi is. Ex quibus duabus limitationibus videretur etiam hic dici poſſe, ꝙ ſi quis eſſet arreſtatus, antequam fieret clericus aut ſcholaris, aut aliàs talis, qui arreſtari non poſſet, & poſtea fieret non arreſtabilis, non valeret tñ arreſtatio, & poſſet adhuc excipi ꝯ eandem, vel ſaltem ea 3 reſolueretur, quod non puto eſſe verum, † quia debemus ſpectare tempus arreſti facti, ſicut ſpectamus tempus contractus. l. Rutilia. ff. de contrahen. empt. & tempus delicti. l. j. ff. de pœn. & per arreſtum videtur arreſtatus fuiſſe præuentus à Iudice arreſtante. l. ſi quis poſteaquam. ff. de iudic. vbi eſt clarus & apertus textus, cuius verba ſunt hæc. Si quis poſteaquam in ius vocatus eſt miles vel alterius fori eſſe cœperit, in ea cauſa ius reuocandi domum non habebit, quaſi præuentus. & vbi cœptum eſt iudicium, ibi finiri debet. l. vbi cœptum. eod. titu. & glo. ibi notat, ꝙ ſufficit eum potuiſſe in ius vocari tempore citationis. l. pe. ff. de iuriſd. omn. iud. l. incola. ff. ad municip. quia per citationẽ tam realem, quæ fit per arreſtum q̃ per verbalem inducitur præuentio. Bald. in l. officiales. C. de epiſc. & cler. & factum legitimè nõ retractatur, etiam ſi poſtea caſus ſuperueniat. à quo incipere nõ poteſt. c. factum legitimè. de reg. iur. lib. 6. Verum eſt quod Bar. 4 in tract. de iuriſd. nu. 8. decidit, ꝙ † ſi laicus is, qui delictũ admiſit. poſt admiſſum delictum clericus fiat, debet puniri per Iudicem eccleſiaſticum, & nõ per Iudicem laicum, niſi in fraudem factus ſit clericus. Sed Bald. & alii ad dict. l. officiales. ſupplent, vel etiam niſi à iudice ſeculari, per citationem fuerit præuẽtus, aut niſi fuerit degradatus. Illud tamen verum eſt, ꝙ etiam in illis caſibus non poterit puniri delinquẽs poſtea factus clericus, à ſeculari Iudice, ea pœna, quam non poſſet ſuſtinere propter ordinem, & ſic non puniretur ab eo corporaliter, ſed hæc pœna commutabitur in aliam. l. hos accuſare. § vlt. ff. de accuſ. niſi eſſet ordine poſtea motus; quia tũc ab omni clericali priuilegio excidit. c. degradatio. de pœn. lib. 6. & ita in ſuprema Curia Pariſienſi iudicatum fuiſſe anno 1371. refert Coſtalius ad d. l. ſi quis poſteaquam. Probatur etiam hæc noſtra deciſio apertè in l. cũ quædam puella. ff. de iuriſdi. om. iud. vbi dicitur, ꝙ licèt puella durante lite nubat, & ſequatur domicilium & conditionẽ mariti, tamen hoc non ſubtrahit illam à iuriſdictione Iudicis qui illud matrimonium præuenit, & coram quo illa nõdum nupta litem conteſtata fuit; & ꝙ priuilegium fori poſt præuẽtionem accedens, non proficit præuento, vt iudicantis imperium decli- 5 net. Quod igitur dicitur † exceptionem declinatoriã, quæ poſt litem conteſtatam ſuperuenit, poſtea opponi poſſe, intelligo de ea exceptione, quæ verè quidem competebat ante litem cõteſtatam reo, ſed nõ ſciuit illam ſibi competere, niſi poſt litem conteſtatam, veluti ſi ignorans tempore arreſti facti iam erat legatus factus, aut ſi ignorauit hoc priuilegium ſibi & ſui generis hominibus competere, quia ignorans non conſentit, & iuriſdictio ſine conſenſu, aut per errorem, non prorogatur, vt eſt elegans textus in l. ſi per errorem. ff. de iuriſd. omn. iudi. De quo errore cum conſtat, facilè apparet, etiam ſecundæ limitationi Socini non eſſe locum propter eandem rationem.

SVMMARIVM.

1 *Cautio de iudicio ſiſti quomodo intelligatur.*
2 *Cautio de iudicato ſoluendo, non prorogat iuriſdictionem Iudicis.*
3 *Satiſdans de parendo mandatis Iudicis, an renunciet fori priuilegio.*
4 *Qui petit ſibi caueri de refundendis expenſis, aut ſoluit ſportulas, non videtur ob hoc in Iudicem conſentire.*

An arreſtatus præſtando cautionem de iudicio ſiſti, priuilegio fori renunciaſſe videtur. Caput 15.

Diſputari etiam poſſet, an ſcholaris vel alius quiſquã per hoc priuilegio ſuo renunciaſſe, & forum iudicis loci in quo arreſtatus eſt, approbaſſe & ꝓgaſſe videatur, quod cautionem præſtat de iudicio ſiſti ibidem? Et paucis dicendum eſt, ꝙ nõ, ſe- 1 cundum Bart. in l. ſi conuenerit. ff. de iuriſd. omn iudi. quia † ea cautio intelligitur, niſi Iudex ex iuſta cauſa recuſetur. Nam & in authen. offeratur. C. de litis conteſta. poſt ſatiſdationẽ datur adhuc tempus ad deliberãdum, an reus Iudicem adhuc recuſare velit, & ibi not. Zaſ. num. 2. ꝙ non ſolum poteſt reus mutare voluntatem, aut litem conteſtatam, ſi promiſit iudicio ſtare, & ſi ſatiſdedit de ſtãdo in lite, vſque ad finem, verum etiam ſi copiam libelli petijt, & genus actionis ſibi exhiberi. Quod rationem habet; quia præſtando cautionem iſtam de iudicio ſiſti, intelligitur promiſiſſe non ſolùm reſpectu principalis debiti petiti, ſed etiam reſpectu exceptionis declinatoriæ, poſtea per eum 2 proponendæ. † Et idem eſt ſi caueat de iudicato ſoluendo, ſecundum Bart. in l. vir bonus. ff. iudic. ſolui. quia intelligitur, ꝙ promittit ſoluere iudicatum, ſi inuentum fuit, ꝙ exceptiones declinatoriæ, & aliæ per eum proponendæ inuentæ fuerunt, de iure non eſſe receptibiles, & non aliter. Et Bald. ad l. 2. C. de bo. 3 auctor. iudi. poſſ. dicit, ꝙ † qui ſatiſdat de parendo mandatis Iudicis, non renunciat priuilegio fori, ſed ineſt conditio, ſi de iure tenetur. Et ideo inquit Felyn. in c. inter monaſterium. nu. 9. de ſent. & re iudi. cum quidam ruſticus ſubditus Capitanei Piſani præſtitiſſet ſatiſdationem, de parendo mandatis Iudicis, reſpondi, ꝙ adhuc poterat allegare incompetentiam, quamuis ſatiſdediſſet. Et confirmatur hoc per l. ſi quis libellos. C. de appell. vbi ſi quis libellos appellatorios inferat coram Iudice appellationis, & deſiſtat, antequam ſit acceptum iudicium, non cogitur perſeuerare in lite. Sed aliud eſt, ſi omnino conſtaret de voluntate arreſtati, ꝙ vellet approbare Iudicem loci arreſti, & poſſet illum approbare, clericus enim nõ poteſt. c. ſi diligenti. de for. comp. Et quamuis Docto. diſtinguũt in d. l. ſi conuenerit, inter ſatiſdationem neceſſariam & voluntariam, vt ex illa non inducatur approbatio iudicij, ex iſta verò ſic, vt per Alex. latè in l. quidam conſulebant. ff. de re iudic. Tamen longè ſatius & ſecurius eſt, vt

eſt, vt arreſtatus præſtando illam cautionem proteſtetur, quòd non intendit conſentire in iudicem, niſi quatenus teneatur. Et prædictam reſolutionẽ etiam tenet Aufrerius deciſio. Capell. Tholoſ. 180. incip. Item fuit quæſitum, ſi aliquis fuit conuentus. 4 Vbi etiam addit, ꝙ † non videtur conſentire in iudicem, ſi petat ſibi caueri de refundendis expenſis, aut ſi ſportulas ſoluat. Videmus enim has cautiones, ab initio præſtari apud iudicem ab eo, qui ius reuocandi domum habet. l. 2. ff de iudic. c. fina. de for. compet. & D. Anton. ad c. 1. de iudic. nec tollitur exceptio declinatoria per illum actum, quæ pars facit ante litem conteſtatam, idem Anton. in d. c. inter. Sed eam diſtinctionem puto hic non eſſe neceſſariam, ſi non apertè conſtet, aut colligatur quod arreſtatus voluit in iudicem illius loci conſentire, q̃a qui ſatiſdat de iudicio ſiſti ibidem, licèt vltro faciat, vt per eam ſatiſdationem ab arreſto relaxari poſſet, tamen quodammodo neceſſitate coactus facit, ꝙ aliter relaxari & domum ad ſuos redire non poteſt, & ſi aliter poſſet euadere, vtique non præſtaret eam cautionem, & ſic eſt hic quędã cauſatiua neceſſitas in eo, licèt non coactiua, quod ſufficit, ne aliquo modo videatur per hæc iudicem illum conſenſiſſe.

SVMMARIVM.

1 *Extraneus tantum, aut ciuis ſuſpectus arreſtari poteſt.*
2 *Suſpectus debitor quando dicatur.*
3 *Arreſtatio non fit, niſi creditore poſtulante.*
4 *An ſit ante atteſtationem apud iudicem facienda ſummaria aliqua probatio de debito.*
5 *Res aliena arreſtari non poteſt.*
6 *Res apud debitorem inuenta, eius eſſe præſumitur. & 8.*
7 *Vxor quo pacto ſuarum rerum arreſtationi ſe opponat.*
9 *Pendente altercatione ſuper proprietate rei, an arreſtatio rectè fiat.*
10 *Bona debitoris ſi apud tertium exiſtant, quid iuris.*
11 *Res pignori obligatæ an arreſtari poſſint.*

Quæ ſint neceſſaria, vt debitor, vel quis alius arreſtari poſſit. Cap. 16.

Non dubium eſt, quin graui iniuria afficiat̃, qui ex cauſa non legitima ſiſtitur ſeu arreſtatur, cuiusve bona nullo iure detinẽtur, quod ſequenti capite latius dicemus. Et ideo antequam creditor ad arreſtum deueniat, curare debet iudex, vt citra omnem iniuriã cauſa inſtituatur. Nam vt Plato ait, legum ſanctio huc reſpicit, vt fœliciſſimi ciues ſint, ac maximè inter ſe amici; qui ſanè amici nunquam erunt, ſi mutuis iniuriis vexentur, & ſi quàm minimæ hæ ſint atque pauciſſimæ. Igitur qui bona vel perſonam alicuius ſiſtere vel arreſtare intendit, obſeruare debet principio, 1 ꝙ † non niſi forenſis & extraneus ſiſti vel arreſtari poteſt. Ciuis enim coram ſuo iudice conueniri, iuxta cõſuetum iudiciorum ordinem debet: & ſi de dilapidatione ſuſpectus eſſe incipiat, vt ſunt nonnulli, quorum largitio fundum non habet, & de q̃bus illud Claudiani dictũ videri poteſt. Præceps illa manus, fluuios ſuperabat Iberos, Aurea dona vomens &c. tunc interdici ei poteſt, ne bona ſua alienet. Quæ tamen interdictio non temerè, ſed plenè cauſa cognita fieri debet, citato eo, cui interdictio facienda eſt, vt l. in cauſę. § cauſa cognita. ff. de minor. l ſi deſerta. C. ſi propter pub. penſit. Sicut etiam fieri ſolet, quando adoleſcenti perdito & luxurioſo, mulieriq; luxurioſè viuenti, bonis interdicitur. l. ſi verò § adoleſcẽs. ff. mand. l. mulieri. ff. de curat. furioſ. Quod ſi verò hic ſuſpectus ciuis debitor, iã abitũ quoq; paret, etiam bona illius ſiſti poſſunt, cùm ipſe eo caſu rectè detineatur. Bart. & alii ad l. de pollicitationibus, in fi. ff. de pollicita. Bal. ad l. per diuerſ. C. mandat. & ad l. ſi fideiuſſor. § fin. ff. qui ſatiſda. cog. vbi latè Iaſ. Rom. conſi. 241. incip. Spectabiles. Alex. 2 conſi. 101. lib. 2. Suſpectus † autem dicitur, ſi officina eius præter conſuetum morem clauſa maneat. Bart. Ang. & alii ad l. ſciendum. ff. qui ſatiſd. cog. ſi iam exercet ludos iure prohibitos; ſi ſub grauibus vſuris pecuniam accipit, ſi bona ſua mobilia teneat loco ſecreto, vnde facilè auferri poſſunt; ſi multis fideiuſſoribus ſe implicat, vel ſi quid aliud faciat, ex quo iudex in credulitatem ſuſpicionis adduci poteſt; De qua re, vt intelligo, latè Ioan. Bap. de S. Seuerino, in tractat. de ſuſpect. debit. q. 6. num. 12. & aliis, & (quem ego vidi) Paulus Pariſ. eleganti conſil. 99. & conſilio 1. lib. 3.

3 † Secundò hoc priuilegium creditori non datur, niſi fuerit poſtulatum. arg. l. 4. § hoc iudicium. ff. de damn. infect. quia ad priuatam partis vtilitatem Iudex non impartitur officiũ ſuum, niſi fuerit imploratum. dict. § hoc iudicium, ne ipſe qui inter vtranq; perſonam litigatorum (vt ait Conſtantinus in l. vbi. C. de falſ.) medius eſſe debet, ſe quodammodo partem conſtituere videatur. Inter poſtulandum verò aliqualem fidem facere oportet Iudici de debito, vel per oſtenſionem inſtrumenti obligationis, vt cenſuit Barbatius conſi. 9. col. 10. lib. 2. vel per teſtes, ſi fortè ſyngrapha ad manum non adſit, vel denique alia aliqua legitima & ſummaria ꝓbatione, per quam Iudex aliquo modo credere poteſt, verum eſſe quod aſſeritur. Rebuff. ad conſtit. reg. tomo 1. arti. 6. gloſſ. 3. nu. 43. Sed an ſolum iuramentum creditoris ſufficiat, dubitatũ fuiſſe video: Ang. enim ad l. nemo carcerem. C. de exact. trib. & Angelum imitatus Imola ad l. 2. ff ſolut. matr. illud exiſtimant ſufficere, propter periculum qđ eſt in mora: quia vbicunq; periculum eſt ĩ mora, ad probationem ſufficit iuramentum, glo. & Innoc. ad c. quoniam. extra vt lite non conteſt. iuxta l. eorum. ff. de damn. infe. l. qui bona. § ſi quis. eo. tit. ne ſi aliæ probationes requirantur, quæ ſępe admodum nobis ad manum non ſunt, debitor interim aufugiat. Roman. ad d. l. ſi fideiuſſor. § fi. Saly. ad l. vnicam. C. de prohibit. ſequeſt. Ioan. Bapt. d. loco. q. 6. nu. 18. quam opinionem Caſtrenſ. quidem per totum mundum ſeruari ait; ſequiturq; eam Paulus Pariſ. conſi. 107. nu. 54. lib. 3. quia non fit plenum præiudicium debitori, qui ſola cautione arreſtũ diſſoluere poteſt. Sed aliud viſum fuit Bald. ad d. l. apertiſſimi. nu. 9. C. de iudic. & conſi. 285. nu. 3. & 4. lib. 1. Alex. ſibi contrario in d. l. 2. Iaſoni etiã ſibi aduerſanti in § 1. Inſtitut. de act. Alii verò multa ſimul requirunt, ſcilicet ꝙ de debito aliquo modo conſtet, & ꝙ præterea creditoris iuramentum accedat: quod iuramentum non quidem Seruienti ſeu Apparitori qui arreſtat, ſed apud iudicem præſtetur, teſte Rebuffo d. loco, art. 6. gl. nu. 61. Sed vt eodem loco ſubdit, nu. 43 in multis locis, etiam ſi nihil iudici oſtendatur, nihilque iuretur ad ſolam partis & creditoris aſſertionem conceditur arreſtum, à la charge (vt dicunt pragmatici) es deſpens, donmages & intereſtes, de la partie que faict arreſter. quod & ĩ hac patria obſeruari videmus: exiſtimat tñ illam conſuetudinem eſſe corruptelam, ſicut per Senatum eiuſmodi atteſtationem dicit ſe vidiſſe declarari nullam, quæ arreſtatio ad ſolam partis aſſertionem facta erat; quia pars quæ eam arreſtationem fieri deſiderat, nihil fortè habet, cum ſit inops. Et ideo poſt ignominioſam arreſtationem, non eſſet alteri parti, tam graui ignominia affectæ ſatis conſultum. Arbitror autem ego conſuetudinẽ defendi poſſe, ſed non inconcoctè accipiendam eſſe, Iudex enim rationem perſonarum habere debet, & quid in huiuſmodi negociis ęquum ſit, prudenter diſcutiet, iuxta ea quæ not. Hippol. de Marſil. ad l. quæſtionis. ff. de quæſt. vbi admodum multos caſus refert qui iudicis arbitrio committuntur, & relinquuntur. Quid enim ſi actor ſit vir prob. & inops qui ſatiſdare pignorib. aut fideiuſſoribus non poteſt, an idcirco iure ſuo excludetur, & impunita erit malitia rei? Abſit à iure iniquitas. Ideoq; hoc totum, vt dixi, religioni iudicis relinquendum eſſe cenſuit Bal. ad c. ſignificauit. circa medium de teſtib. per l. ſi creditores. ff. de priuil. credit. l. 3. ff. de cond. cau. dat. l. in omnibus. ff. de iudi. Et quemadmodum Iudex poteſt eo caſu, in quo id iure ſcriptum non eſt, cum ſibi ęquum videbitur, iubere cauere, idq; ex arbitrio ſibi à lege dato. l. quod ſi Epheſ. ff. de eo quod certo loco. Caſtrenſ. ad l. ſtipulationum. de verb. oblig. ita etiam omittere, & remittere poteſt cautionem, ſi ex iuſta cauſa ſibi videat̃. Latè Tiraquel. de retract. § j. glo. 18. num. 45. cum ſeq. Sanè cum debitor dicitur ſuſpectus de fuga, tunc Bald. ad l. apertiſſimi. C. de iudic. dicit ſuſpicionem per ſolum iuramentum non probari, niſi prius ſummariè probentur aliquæ cauſæ inducentes ſuſpicionem, puta, ꝙ non poſſideat immobilia, vel ꝙ aliquid ex his cõcurrat, ex quibus ſuperius diximus huiuſmodi ſuſpicionem generari: Et ideo Iudex cautus eſſe debet, ad interrogandũ de cauſis ſuſpicionis, quæ ſi veriſimiles reperiantur, poterit procedere ad arreſtum vel capturam, vt ibi per eum, quem refert & ſequitur Vitalis in tract. clauſul. in verb. Nihil nouari dilatione pendente. Dec. conſi. 75. Caſtrenſ. conſi. 40. Anchar. conſi. 85. & ſuper iſta ſuſpicione recipi poſſunt teſtes, debitore non citato, ne fuga inſtruatur, vt ait Bald. ad l. conſentaneum. col. 5. verſic. Quæro vna cum Brutio. C. quom. & quand. iud. Felyn ad c. Rodulphus. de reſcrip. col. pen. in 3. fallent.

4 † Sunt etiam qui requirunt, ꝙ ſaltem ſummariè conſtet, ꝙ tempore contracti debiti erat idoneus & ſoluẽdo, & ꝙ ſibi aliqua calamitas inſignis euenit, aut aliter inops factus eſt. Si enim eius conditio non eſt mutata, imputet ſibi qui cum eo contraxit. Qua de re multa refert in ſuis memorabilibus Catel. Cotta, ad verbum debitor. Sed quia conſuetudo noſtra hoc non admittit, abundeq; ſuperius ea de re dictum fuit, articuli illius tractationem, ne actum agam, hoc in loco prætermittam.

5 † Illud verò indubitatum eſt, ꝙ quemadmodum res aliena pignori dari, aut hypothecæ ſupponi non poteſt, quoniam in rem alienam debitor ius nõ habet. l. aliena. l. rem alienam. ff. de pig. act. Ita etiam res quæ non eſt debitoris, arreſtari, & ſiſti non poteſt; quia creditor in eam ius non habet, vt nec debitor ipſe, & nemo alterius odio prægrauari debet. c. nemo debet. de reg. iur. lib. 6. Et ſicut executio ſententiæ fieri non debet in rebus alterius, q̃ ipſius condemnati, ſiue ſint res alterius quò ad proprietatem & poſſeſſionem, ſiue quò ad poſſeſſionem tantùm, ſiue quò ad proprietatem tantùm, vt no. ff. de re iudi. l. à diuo Pio. § ſi ſuper reb. & pulchrè Bald. ad d. l. ob maritorum. circa prin. C. ne vxor pro mar. ita quoq; neq; arreſtatio quæ (vt ſuperius diximus) ſpeciem aliquam executionis continet. Sed an ſi dñium rei debitori ſuperueniat, arreſtatio confirmabitur, alterius eſt

loci,

loci, tractaturq; ad d.l.rem alienam.& latè à Conano lib.4.c.13. nu.6.Sed nos ea de re latius suo loco proprio,inferius dicemus.
6 Præsumitur † tamen ꝙ res pertineat ad debitorem, quæ apud eum reperitur.l.siue possideris.C.de probat. Doct. in c.cum ecclesia de caus.possess.& proprieta.& quidem præcipuè quando non principaliter,sed duntaxat incidenter de dominio quærit. Inn.ad c.illud.de præsump.Imo.ad c.ex literis, de probat. Bald. ad l.2.C.eo.tit.Castrens.consi.6.consi.94.consi.320. consil.177. & cons.30.Quo pacto Rebuffus d.loco.nu.52.iudicatum fuisse testatur aduersus quēdam generum, qui se arresto opposuerat, dicens esse suum equum, qui apud socerum repertus fuit, nec aliter probauit.Sic est in bonis vxoris & mariti, quia res existentes in domo,in qua indifferenter habitant maritus & vxor,potius præsumentur viri, quàm vxoris propter præeminentiam. Vnde oportet,ꝙ vxor probet eas esse suas.l.si ego.§.dotis.ff.de iur.dot.vbi est tex.not.in quo decisum est,ꝙ vxor id hodie pōt probare per scripturam priuatam mariti.si modò veritas aliqua ratione etiam aliter ex circūstantiis,vel ex ipsarum rerum qualitate appareat,vt quia sunt vestes muliebres,vel alia muliebria ornamenta,quæ vxores consueuerunt habere,tanquam res paraphernales,vt ait Baldus ad d.l.ob maritorum. versi.sed nōne. Nam ex quo sunt ad vsum eius deputata,eaq; possidet,præsumitur esse earum domina:vt l.penult.ff.de condi.instit.l.1.ff.famil. ercisc.quod ego etiam tunc puto esse verum, in his rebus,quando mariti scriptura non concurrit. Quod amplius est, † si vxo-
7 ris bona arrestentur,posset vxor etiam propria auctoritate iniijcere manus in res suas detentas per maritum, scilicet ne occupentur per creditorem,licèt prima facie id esse videatur cōtra l.si quis in tantam.C.vnde vi.& l.extat.ff.quod met.caus.& c.fi. eo. tit.Sed verè non aduersatur hoc factum legis dispositioni; quia quamuis possessio fuerit in virum translata, tamen ꝑpter communionem vitæ ipsa dicitur possidere, & possessionē suā continuare.l.aduersus.C.de crimin.expil.hæred. quod & Chassanęus de bonis vxoris à fisco propter delictum mariti apprehensis,respondit ad consuet. Burg. titu. des con fiscations. §.4. nu.4.versi.In publicatione. Quinimmo in grauiore casu testatur Bald.ad d.l.ob maritorum. in fi. res dotales capi non posse, etiam pro debito vtriusque simul,quando scilicet alienari non possunt:vnde si possent alienari, & vterque se suaq; obligasset, alio iure vtendum foret.Salycet.verò eodem illo loco,versicu.
8 Quæro quid si domus &c. disputat † an res mariti esse præsumantur,quando ipsa domus non erat mariti, sed vxoris, in quā maritum induxit.Quod quidem dici posse videbatur,quasi possessio domus in maritum translata fuerit, & sic etiam res in ea existentes possidere dicatur; quamuis è cōtrario verisimile sit, eam possessionem domus cui insistit, ad maritum non transtulisse.Sed hanc quæstionem aliis finiendam terminandamq; reliquit.Sanè ex his quæ latè notat Alciat.regul.3.præsump.c.26. mihi videtur, ꝙ arbitrium Iudicis plurimum in his potest, qui perpēdet,vtrum maritus pauper fuerit, vxor verò diues, vel an suppellectilem induxerit in domum vxoris, nec ne, & alia pleraque huiusmodi,vt sic præsumat bona illa,vel vxoris, vel ma-
9 riti esse, aut fuisse. Quid igitur, an † pendente hac altercatione super proprietate rei arrestatio fieri poterit? Baldus dicto loco, versi.Quæro nunquid &c.asserit pendente protestatione, missionem bonorum possessionem fieri non posse,& factam non subsistere;quia Iudex perperam & inordinatè procedit.§.super hoc.in auth.vt nulli iudic.Sanè ex dispositione.l.a diuo Pio.§.si super rebus.ff.de re iudic.satis apparet,ꝙ Iudex summariam cognitionem super hac re adhibere debet;& si aliæ sint res quæ arrestari possint,debet in his arresti potestas exerceri, aliis dimissis, ne creditor diu cogatur super eiusmodi quæstione litigare, teste Raphaele, Iasone, & Zasio ibi.
10 † Quoniam verò superius diximus,etiam solius possessionis rationem esse habendam, ex communiore sententia videtur; ꝙ si debitor diu ante arrestum transtulit bona hæc in tertium, tūc prius agi debet reuocatoria,vt restituat res.Sin autem alienauit,cum sciret ꝙ arrestarentur, tunc ista vitiosa possessio nō prodest opponēti,nec vlla reuocatoria actione opus est; sed recta via auocari possunt.Quæ omnia ad d.l.ob maritorum, notat eleganter Albericus cōtra vicinos,& amicos,dicentes eiusmodi bona esse sua,vt amicus, vel vicinus executionē euadat.
11 Quòd † si res debitoris apud creditorem alium pignori obligata existat, poterit nihilominus (ni fallor) arrestari, & arrestata post sententiam vendi ac distrahi à nouo isto creditore,si modo creditori priori,cui pignori data fuit,debitum exoluat, d.l.à diuo Pio.§.quòd si res, vbi dicitur, ꝙ in causam iudicati creditor cogitur exhibere pignus suum conuentionale,vt in eandē causam distrahatur; sed ius pignoris durat creditori, in quamcūque manum res perueniat, donec pecunia ei soluatur, quod latius ibi cum aliis explicat Zasius.

SVMMARIVM.

1 *Tenuta minus ritè concessa reuocari an debeat. & 11.*
2 *Spoliatus quando ante omnia sit restituendus.*
3 *Confirmare, minus est quàm de nouo dare.*
4 *Debitum iustum, si soluatur, prætextu ordinis non seruati, executionis non ritè factæ, vel quia per vim ab executore est exactum, vel per metum promissum non repetitur.*
5 *Facta multa tenent, quæ non facta prohibentur.*
6 *Captura an resoluatur, quæ nulla fuit, si modo aliter de veritate debiti constare possit. 9. 11.*
7 *Causa non iustificata in propositione, non potest iustificari in probatione.*
8 *Creditor si plura bona exequendo vendat, quàm exposcit debitum, an tota executio concidat.*
10 *Iudex qui de facto processit, de facto iterum reuocare poterit.*
12 *Ius constante iudicio, vel postea adueniens, non prodest actori.*
13 *Lex nihil frustra facit.*

Vtrum arrestum indebitè factum, ex alia iusta causa confirmari possit. Caput 17.

Præcedenti quæstioni proxima est hæc, an quæ omnino corruant, & ipso iure nulla sint, si arrestum aliter atque oportet factū sit? Pone enim debitum, ob quod arrestatur persona, vel res debitoris, nullum fuisse, nihilominus tñ ipsum arrestatum, alia ex causa, vel antiqua, vel de nouo superueniente, eidem arrestanti obligatum fuisse. Habet hæc quæstio vtrinque suos assertores, neq; adeò leuis fuit veteribus, quin eam magna ingenii fatigatione, ne dicam magna contentione, examinandum duxerint. Sunt enim non pauci, summæ auctoritatis interpretes, qui existimant arrestum, quod est nullum, ex alia causa iustificari posse: & licèt non loquantur propriè de arresto, loquuntur tñ de captura, quæ arresto est proxima. Et quidè in primis Aymo Crauetta consi.46.incip. De stilo ciuitatis Grationopolis. vers. ad istud respondeo. nu.7. dicit fuisse quosdam incarceratos pro debito vnius floreni, quæ incarceratio fuit indebita, & stilum illius ciuitatis, petebatq; propterea relaxationem, sed creditor obijciebat, non debere eos relaxari: quoniam erant obligati adhuc in alio debito, iuxta tenorem aliarū literarum, & si carcerati non essent, debebent tunc de nouo incarcerari vigore illarum literarum, & respondet tandem Aymo, relaxandos non esse, motus ex verbis Angeli & Alex. ad l.si finita. ff. de damn. in-
1 fect. dicentium, quòd † tenuta minus ritè concessa reuocari non debet, quando si concessa non esset, de nouo esset concedēda. Quod dictum refert, & sequitur Ias. ad l.à diuo Pio.§.in venditione. ff. de re iudic. & in l.si pacto. nume.5. C.de pact. Decius ad c.cum cessante. de appell. & consi.191. & 449. In qua opinione etiam est Castrens. consi.pen.lib.j. his verbis: Postremo etiamsi non ritè facta fuisset dicta captura, si tamen constat de debito, quia confitetur, vel alio modo apparet, debet sustineri. l.si.§.fin.
2 ff. quod met.caus. Paris. consi.99.nu.34.lib.3. Nam † & in causa possessionis recuperandæ licèt spoliatus sit ante omnia restituendus: tamen si de proprietate manifestè constat, existimant oēs, ꝙ est deneganda restitutio. cap.cum ecclesia. de caus.possess.& propriet. c.cum super. de restit.spol. Ita & hic deneganda est restitutio in pristinam libertatem, si de debito constat, ex quo poterat capi. Hæc ille. Sequitur etiam hanc sententiam Socynus consi.113.incip.Quoniam in causa capturæ, circa fin. versi. Postremo, lib.3. Rom.sing.256. Anchar. in simili consilio 116. incip. Secundum ordinem. nu.9. Abbas consi.9. in fin. Alexand. consi.81.incip.Inter Gasparem.col.fin.lib.7. Ang. in §.quadrupli.col.21.Instit.de act. Sebastianus Vantius in lib.de nullit. tit. quib.mod.sent.null.defen.post.nume.130. Barbatius consi.86. lib.3. Carell. Cotta in suis memorab. ad verb. Creditori fecit detineri debitorem. Sic & Curt.Iunior. consil.27.incip. Memorandum. nu.5. versi. Accedunt ad confirmationem. ait, quod Iudex videns licentiam ingrediendi possessionem alicuius de nouo concedendam, non debet priorem licentiam, licet illegitimam, reuocare, ita vt superueniente solenni auctoritate Iudicis, tenuta quæ fuit nulla, possit æqua & benigna quadam metamorphosi in aliquam transmutari: sicut quando appellatur à sententia iniqua, appellatio deuoluit totum negocium ad Iudicem appellationis, adeò ꝙ Iudex, ex noua causa potest iniquam confirmare, vt & idem potest, quando coram eo disputatur de nullitate tenutæ. Innoc. in c.cum contingat. de offi.deleg. Bart. ad l.si expressim. ff. de appel. quia si potest de nouo dare, multo magis potest etiam confirmare. Est etiam in hac opinione Ludouic. de Gozadinis consi.21.incip. Videtur dicendum. versic.
3 Decimoseptimo. nu.3. dum ait, missionem † in possessionem non legitimè factam, confirmandam esse à Iudicibus, quando aliàs de non iure aduersarii constat. Quomodo & Ias. cum multis aliis ad l.si pacto. C.de pact. & Ioan. Neuizanus consi.77. re-
4 spondent, ꝙ † si debitor habet bona, contra quæ prius debebat fieri executio, & eo nō obstante carceretur, postea; soluit creditori, non potest postquam fuit relaxatus repetere solutum, prætextu ordinis non seruati, illegitimeque factæ executionis. Rursumque Castrensis ad l.si cum nulla.§.fin.ff.de re iud. ait, ꝙ quando præcessit sententia, & in eius executione fuit omissum aliquid,

aliquid, quod non erat omittendum, tunc non restituitur debitum exactum. Qua in re Fulgos. consil.178. incip. Iacob.col.1. Iaffredum conclus.130. Matthę. de Afflict. in consti. Circa violentiarum, sequaces habet, Idemque repetit consil.19. lib.j. Cui accedit, quod consil.51. lib.j. incip. Sapientiæ, consuluit Barbat. quod exactum per vim ab executore, non rescinditur, nisi quatenus est indebitum, & ꝙ illud quod promittitur per metum, si de se est licitum & iustum, valet. Hippol. ad l.patre. col.j. versic. Item etiam. ff. de quæst. Bal. consi.328. lib.j. quod repetitur cons. 40. lib.4. Præpositus ad c.vt debitus. col.12. versic. non obstat. de appel. Alber. quoq; ad l.si ante.§.fin.& ad l.si de vi.ff.de iud. asserit, ꝙ si notoriè de debito constat.& Iudex non seruato ordine iudiciario iudex per executorem cogat debitorem, vel soluere, vel tradere, non potest cōtrauenire debitor: quia per talem solutionem vel traditionem extinctum est ius creditoris, quod iniquum esset retractare: quia inordinata executio nō retractatur, & quod debitè fieri potuit, non rescinditur propter indebitum modum † adeoq; etiam propter auctoritatem Iudicis mul-
5 ta facta tenent, quæ aliàs fieri prohibentur. l.j.§.biduum.ff.quādo appel. sit l.j.ff.si quis ius dic.non obt. Bald. in d.l.fi.§.fi. Sic & Socin. in tract. de citat. Si, inquit, quidam erat debitor meus in diem, & ego timens, ne antequam dies solutionis veniret, fugā caperet, feci pro calumnioso debito eum capi, & in carcerem duci hac cogitatione, vt dum de eo disputatur, cedat dies veri debiti, propter quod eum arrestare, & in carcere retinere possum, iure hoc facio: quoniam quæ sunt nulla, non defectu materiæ, sed formæ possunt habilitate materiæ postea superueniente, scilicet vero debito, confirmari, & reconualescere, iuxta ea quæ not. Castrens. ad l.sed eximendi.§.item si is. ff. ne quis eum. & Vantius in tract. de null. proces. in vlt. par. nume.35. lib.3. ait,
6 non † esse retractandā capturā, si aliàs de debiti veritate ex confessione capti constare potest. & Rebuffus ad ord. reg. tomo 1. artic.6. gloss.3. nume.45. Primò. in fi. & Ioan. Constant. ad ord. reg. artic.66.

Contrariam verò partem sustinet. Bald. consi.208. incip. Ista captura. & consil.231. incip. In causa carcerati. lib.4 quia captura vel detentio iniuriosa confirmari non potest, sed infirmandum est, quod sine ratione processit. d.l.si cum nulla. l.j.§.hæc verba. ff. ne vis fiat. l.cum vnus. ff. de bon. auct. iud. possiden. &
7 † causa legitimè non iustificata vel intentata in propositione, nō potest iustificari in probatione. l.j.§.fin.ff.de iureiur. & ideo, inquit, debitor relaxandus est, pronunciarique debet, detentio iniquè & perperā esse facta: quia forma non est seruata, & omissio formæ reddit actum ipso iure nullum, & in qualibet minima parte vitiat totum actum, etiam si is respiciat piam causam. l.cum hi.ff.de transact. l.hac consultissima. C.de testa. Ias. consi.
8 126. lib.2. Hippol. consil.64. Et † sicut cùm creditor plura bona sub hasta distrahit, q̄ debitum eius postulat, tota venditio retractatur, vt volunt Afflict. decis.358. Bertran. consilio 279. lib.3. Guid. Papæ consi.43. lib.3. consi.403. Calcaneus consil.123. Ita & istiusmodi illicita detentio, seu arrestatio, quæ de facto processit, debet etiam de facto retractari, sicut de indebita exactione cōsi.179. lib.6. dicit Alex. quia initium cuiusque rei est inspiciendum. l.1.ff.de origi. iur. cum similib. & quod ab initio non valuit, tractu temporis non conualescit. l.quod ab initio. ff. de reg. iur. c.non firmatur. eo. tit. lib.6. Quam sententiam sequitur
9 Paulus Paris. sibi contrarius consi.10. lib.3. dum ait † capturam minimè iustificatam, aut nulliter factam, imprimis declarandam esse, ipso iure nullam, & debitorem omnino esse relaxandum. Nec obstat, inquit, quod postea cessit dies obligationis & solutionis, & consequenter, quod poterit iustè carcerari, & in carceribus commendari; quoniam ista non impediunt relaxationem & restitutionem ad pristinam libertatem, qua fuit spoliatus: Primitus enim declarandum erit dictam capturā fuisse nullam, & minus iustè factam, & ante omnia debitorem relaxandum, pristinæq; libertati restituendum esse. Quo facto postmodum potest iuris ordine de nouo ꝑcedi, iuxta decisionem Bar. ad l.quarundam.§ omnia.ff.de acq. rer. do. Sequitur Rom. d.consi.241. & in ea re consentientem sibi habet Decium consil.75. Bald. consilio 229. incip. De iure communi. lib.4. Paris de Puteo lib. de syndicatu, in verbo, Captus. qui vnanimi consensu, respondent, quod præposteratio ordinis vitiat capturam, etiamsi superueniant probationes, & quod ex actis, probationibus aut alia causa iustificari non potest; quando legitimus ordo non fuit seruatus, sed debet pronūciari ipso iure nulla, aut certè Iudex, debet contrario imperio arrestum relaxare, & debitorē dimittere; qa vis spoliatiua propriæ libertatis dicitur capto inferri, quando iuris ordo non seruatur, vt ait Cępola consil.19. nu.3. quia talia adferre post iniquam arrestationem, est ędificare sine fundamento. d.l.si cum nulla. Decius ad c.ex ratione. de appel. Felyn. ad c.cum dilecta.§.ordo scripturæ. ante fi. de rescri. Si enim fundamentum est malum, debet destrui quicquid est superędificatum. c.cum Paulus.j. q.j. vt pulchrè in hoc eodem casu respondet Anchar. consil.292. incip. Videretur. nu.4. Nec obstat, inquit. l.fi.§.fi.ff. quod met.caus. quæ loquitur in vi compulsiua, quæ qualem qualē in se hēt consensum: sed aliud est in vi ablatiua libertatis, quo qua etiam prædo agit. c.cum quis. de restitu. spol. quia sicut iniustè & violenter priuatus sua possessione, debet ante omnia restitui. c.conquerente de rest. spol. ita etiam priuatus propria libertate. Accedit iterum in eādem sententiam Roma. consi.320. incip. Hæc istorum quinque, docens capturam indebitè factam, de facto irritandam. Nam, inquit in
10 simili, si † sine ordine iudiciario Iudex processerit ad possessionem vnius, alteri dandam, certè illam de facto auferre poterit, quia quemadmodum nimis facilis fuit in mittendo, ita facilis esse potest in reuocando, sicut in l.j.§.nunciatio. ff. de no oper.
11 nunc. latius ostendit, † tenutam (ita enim appellitat) de facto datam, de facto reuocari, & in eam sententiam adducit text. in l.fi.§.nullo tempore. ff. de lib. hom. exhib. vbi decisum est, nullo tempore liberum hominem non ritè carceratum detineri, nullamq; super ea re temporis prolongationem, vel dilationē esse concedendam. In qua opinione etiam Alex. consi.19. lib.3. fuisse vr̄, eandemq; & Io. de Neuiza. consi.52. num.43. probat.

Sanè in tāto opinionum fluctu atq; diuersitate, si qd meum iudicium hic potest, existimo vtranque sententiam probabiliter conciliari posse, scilicet, ꝙ si manifestè constet, arrestationē non ritè esse factam, etiam si postea causa superueniat, pronunciandum esse, nullam & inualidam, & aduersus legem, aut consuetudinem concessam, eundemq; arrestantem in expensas, & id quod interest condemnandum, qui per nouam istiusmodi causam, ius absolutionis, ex iniqua arrestatione, debitori acquisitum auferre non potuit, sibique acceptum ferre debet, qui ex causa illegitima arrestum fieri procurauit. Nam sicut Rex pugnaturus contra aduersarium regem prius congregat exercitum, & sic sese prelio cōmittit: ita quoq; & creditor, futurusque actor, non nisi præparatus ad iudicium accedere, & sic debitorem arrestare debet. Nec refert, optimæ existimationis sit creditor, reus verò perfidus & deploratus: quia quamtumuis præsignis actor non probet, & causam suam non iustificet, reus absoluitur. Alciat. ad l.qui accusare. nu.25. cum seq. C.de eden. eaq; in re non qualitas Rei, sed ius actoris consideratur. l.j. ff. si pars hæred. pet. l.fin. C.de rei vendit. Adde etiam, ꝙ ea quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l.de ętate.§.ex causa. ff. de in-
12 terrog. act. & † ius iudicio constante, vel postea adueniens, non debet actori proficere. c.vlt. vt lite pendent. no. in l.si rem.§.vlt. ff. de pignor. act. cum in iudicium non venerit. l.nō potest videri. ff. de iudic. l.quæsitum. ff. de pecul. & ideo merito reus absoluitur. Quo pacto enim Iudex ex alia causa iustificabit arrestū, de qua ipse creditor nō cogitauit, aut quam suo tempore non expressit? Cæterùm propter eiusmodi debitum de nouo apparens, existimo detinendum & minimè relaxandum esse dictū debitorem, qui si esset relaxatus, denuo capi vel arrestari pos-
13 set: Lex † autem nihil facit frustra. Quam conciliationem, vel mauis nouam tertiam hanc meam opinionem; abundè ex his stabiliri posse existimo, quæ eleganter & fusè ad d.l.non potest videri. ff. de iudic. notat Castrensis: quæque consilio 46. refert Aymo Crauetta, aliaque quædam, quæ ad huius rei confirmationem pertinent cap. inferius dicam.

SVMMARIVM.

1 *Iniuria magna afficitur is, qui indebitè arrestatur.*
2 *Iniuria est, fideiussorem idoneum respuere.*
3 *Mercatores ex fide promissorum dependent.*
4 *Mercator etiam lucrum cessans petit.*
5 *Creditor malè arrestans an ius crediti amittat.*
6 *Debitor non ritè arrestatus, an approbet arrestum dando fideiussores.*
7 *Protestatio vbi non sit necessaria.*

Qua actione teneatur qui personam aut res alterius indebitè arrestari fecit. Caput 18.

Quoniam verò iniquam arrestationem retractādo, Iudex non plenè satisfacit parti tam ignominiosè arrestatæ: illud quoque quæri potest, qua ratione teneatur, qui vel personam,
1 vel bona alicuius nullo iure detinuit vel arrestauit? Et † sanè ꝙ iniuriarum teneatur, ex l.si creditores. in fin. ff. de priuil. cred. & ex l.pen. C.qui bo. ced. pos. responderunt Alex. consil.19. in fin. lib.3. Ioan. de Neuizanis. consil.52. nu.29. Petr. de Bellapertica, Alber. & Salic. ad l.ab executione. C.quor. appellat. non recip. Henningus Goden consil.38. nu.6. & probatur in l.1 & pen. C. qui bo. ced. poss. Quomodo & ipse Vlp. ait, eum qui alicuius rē per iniuriam occupauerit, vel nō debitorem, quasi debitorem appellauerit, iniuriarum teneri. l.item apud Labeonem.§.si qs
2 bona. & §.seq. de iniur. & qd amplius est, etiam † is qui duntaxat recusat fideiussorem idoneum recipere, actione iniuriarum tenetur. l.si verò §.j.ff. qui satisda. cog. Ratio autem hæc est, ꝙ eiusmodi detentio sine iniuria fieri nequit. c.ex parte. de verb. sign. Alciat. ad l.j. nu.9. C.de in integ. resti. Ias. ad l.4.§.condemnatū. nu.31.

nu.31.ff.de re iud.Curt in tract.de sequest.q.8. Et quidem præ- 3 cipuè grauis est viro nobili, vel potenti alicui mercatori † qui sępè ex sola fide creditoq; pendet, quod pulchrè d.consil. nu.8. asserit Neuixanus. Et grauibus personis metus infamiæ propemodum maior est, q̃ metus mortis.l.isti quidem.§.penult.ff.qđ met. caus. non solum quando metus infamiæ est de præsenti, sed etiam in futurum.glo.in verb.seu mulier.d.§.pen.& minor coertio personæ, maior censetur omni pœna pecuniaria.Host. ad c.tui.vt lit.non contest.& Iustinus Goblerus in suo quodam consil.in terminis: loquens de arrestatione iniustè facta. Tum verò non dubium est, quin ad damna, & id quod interest tenea tur, vt not.Ioan.Coustantinus ad ord.reg.arti.77. versi. quid si iniustè appareat, per l.si oleum.ff.de dol.& Alexan d.loc.Quinimmo si is qui arrestatus fuit, erat mercator, non solum damni 4 accepti † verum etiam lucri cessantis ratio habenda est.l.3.§.fi. l.socium qui.ff.pro soc.Cardin.ad clem.prima, quæst.8. de vsur. Roman.consi.517.Alex.ad l.diuortio.& ad l.in insulam §.vsuras.ff.solu.matr.Soc.consi.179.lib.2.Dec.consi.16. latè Rebuff. ad l.vnicā glo.vlt.nu.23.C de sent.quæ pro eo quod inter. prof. Neque desunt qui existimant, iniuriosum, imperitum, seu imprudentem istiusmodi creditorem, in pœnam huius temeritatis, quæ certè cohibenda & restringenda est, omne ius sui crediti in vniuersum amittere Bal.ad c.causam matrimonii.in fi.de offic.deleg.& cons.115.lib.j.antiquæ impress.incip.proponitur. & in noua impressione 212.Ias.ad l.2.ff.de iurisd. omn.iud.col. antepen.Dec.consi.75.versi.j. Rochus de Curte.ad c.at si clerici.in 3.notab.de iudic.Cotta ad verb.Creditor faciens detineri debitorem. Quod tamen ego minus durum & acerbū esse censeo, præcipuè cum Iudicis auctoritate, vel more solito, licet nō ritè & pro vero debito arrestum factum sit, aliasq; etiam non amittit creditor ius suum, nisi quando vel sine Iudice, id quod suum, vel sibi debitum est, reposcit, vel ius sibi dicit.l.extat.ff.qđ met.caus.l.creditores.ff.ad l.Iuliā de vi: satisq; punitur hęc eius temeritas, modo ante dicto. Videat tamen & cautè animū adijciat debitor ne maiore facilitate & imprudentia, hisce auxilijs excidat.Socyn.enim consi.113.incip. Quoniam in causa.libr.3. 6 respondet, φ † capturæ licèt iniquæ consentire censentur illi, qui vltro præstant fideiussores, de non recedendo. Nec obstat, inquit, quod dici posset, φ detentus videtur dare fideiussorem quodammodo compulsus, cum aliàs non relaxaretur: quia pręsumitur pro iudice, quod immo relaxaret eum.si aliqualiter de causa instrueretur. Nec est verisimile φ violentia ei inferretur, præcipuè in actu apud Iudicem facto, iuxta not. ad l.non est verisimile.ff.quod met.caus. Quo modo & Bald. ad l.2. C. de ser. fug.ait, quod captus iniustè, si non reclamet, valet contra eum sententia & executio. Sanè vix est, vt in hanc sententiam accedere possim: Nam qui satisdat, certè vt euitet detentionem satisdat, non vt aduersus iniuriosum arrestantem non agat, cum sciat ius suum sibi durare. Ideoq; actus satisdationis animum & intentionem satisdantis egredi nō debet.l.non omnis.ff.si cert. pet.& hæ protestationes magis sunt vtiles, q̃ necessariæ. l.4. §.si in venditione.ff.quib.mo.pign.vel hypoth.sol.Bart.ad l.2.§.qđ diximus.ff.si quis caut.Aret.consil.162. Panor.in c.plerumque. de rescrip.& in c.ex transmissa.vbi etiam Fely.de præscrip. Castrens.consil.21. incip. In causa desertionis. ita vt vbi lex aliam coniectionem non remissi iuris habere potest, earum omissio ad extinctionem actionis debitori competentis, nullo modo sufficiat. Quam sententiam, & humaniorem & veriorem esse asserit Iason ad l.de pupillo.§.si quis ipsi.nume.2.versic.Ista se- 7 cunda opinio.col.3.ff.de no. op. nunciat. Et † cum protestatio fiat duntaxat ad iuris nostri conseruationem.l.fi. ff. quib.mod. pign.vel hypoth.sol.certè licet fuerit prætermissa, dummodo postea de iniustitia rei gestæ constet, non debet tollere ius partis, sicut aliàs multis locis, vbi protestatio nulla intercessit, sola impedimenti probatio sufficit.l.2.in princ.ff. si quis caut.l.scire oportet.§. sufficit.in verb.ignoscendum ei est. ff. de excus.tut. l.quibus diebus.in prin.& ibi Bart. ad finem.ff.de condit.& demonstrat. Semper tamen cōsultius est protestatione vti, etiam si aliàs eo tempore quo interponitur ad euitandam iniuriā, seu infamiam, apud improbum creditorem non prodesset. Declarat enim affectum & intentionem debitoris, tam iniquo facto reluctantem, abundansq; cautela non nocet, hoc præcipuè seculo, quo vel minima occasione in abissum & veluti labyrinthum litium incidimus, vnde facilè nos etiam in iusta causa extricare non possumus.

SVMMARIVM.

1 *Bona debitoris sine solenni ritu in creditorem transferri non possunt.*
2 *Pœna arrestantis propria auctoritate debitorem non fugitiuum.*
3 *Apparitor vtrum absque mandato iudicis aliquem arrestare possit.*
4 *Iniuriarum actio non semper reponit debitori famam, etiamsi secundum ipsum iudicetur.*
5 *Consuetudo in arrestis attendenda.*
6 *Principes an sine expresso iudicis mandato per apparitorē arrestari possit.*
7 *Apparitor an apparitorem subdelegare queat.*

Arrestatio per quem fieri debeat. Caput 19.

Per quem verò arrestum fieri debeat, quæri posset. Nam 1 † bona aduersarij tui in te transferri citra solennem ordinem frustra deprecaris, inquit Gordianus. l.si pacto quo pœnam. C. de pact. Sanè constat neminem in iudicio exhibendum esse, nisi de cuius exhibitione Iudex pronunciauit.l.fin. C.de exhib. 2 & transf. reis. Et † si quis deb[illegible]re non fugitiuum propria auctoritate arrestauerit, vel detinuerit, vel res illius, debitum [illegible] pœnis corporalibus subijcitur, sm Matth.de Afflict. ad constit. reg.incip.Duram & diram.in 3.notab. versi.incip. Quid autem 3 de illo. Ideoq; existimant Interpretes † Apparitorem, seu (vt vocāt) Seruientem, absq; mandato & præceptione Iudicis, nisi periculum sit in mora, non magis debitorem alicuius detinere & arrestare, q̃ vinculis mancipare, & in carcerem ducere posse. Bald.ad d.l.fin.& ad l.si quando.[illegible] C.de testib.argu.l.2.[illegible] causa iudic.pign.capt.sit. Mansuerius in sua praxi, tit.de exec.& subhast.versi.Item seruiens. quod & in Francia quoq; moribus receptum esse asserit Rebuffus ad cōsti.reg.tomo 3.tit.de citat. art.2.glo.4.nu.10.dum ait, φ licèt quis eo ipso φ factus est Apparitor, potest statim sine alia commissione, ad solam partium requisitionem aduersarium citare, capere tamen, prehendere, vel arrestare sine Iudicis mandato nō potest, φ res illa grauior sit, & non nisi cum iactura aliqua rei familiaris, eiusq; qui arrestatur ignominia & infamia fieri solet. Sunt tamen qui existimant creditorem simpliciter cum Apparitore publico, personam aut res sui debitoris sistere & arrestare posse, quasi scilicet eiusmodi Apparitor mandatum iudicis ad eiusmodi actus habere videatur Pirrhus ad consue. Aurel.tit.de exec.& locat.§.8. in fi. Sed hoc nisi periculum sit in mora, periniquum ac durum foret. Homines enim imperiti, & nonnunquam etiam improbi, nulla facta distinctione, sępè graues viros iniuria afficiūt † quæ sola iniuriarum actione non semper ex integro eradicatur, nanisque sępe ad id quod interest, est actio, quam excludit inopia eorum qui arrestant.argu.c.olim.de rest.spol.nam is si de dol. Non me latet, quot & quibus in locis ea licentia Seruientib.tribuatur, sed recēne an perperam, aliorum iudicium furet. Sępè occurrit memoriæ meæ, sceleratis illius Medij, vnius ex patriotis Alexandri, dictum. Is enim solet alios adhortari ne metuerent quoduis crimen in quemuis intēdere, aut iniuriam facere, adiiciens; scelerato præcepto causam appositam, vt maximè, inquit, sanet vulnus qui delatus est, manet tamen cicatrix. Nō arbitror quenquam esse diabolum tam impium, qui rem magis nefandam possit suggerere. Idē & hic fieri posset si hō grauis calumniæ à paupere arrestetur, sine causæ cognitione. Nihilominus cum 5 Imberto c.j.insti.forensium † consuetudinem cuiusq; loci spectanda esse arbitror, quæ in eiusmodi negociis omnia potest, teste Io.Constantino ad constit.reg.art.10.col.6.versi.Præterea quæro.& Iac.de Belloui.in sua praxi tit.de fuga reor. Quomodo & Io.Bessian.ad consuet. Aluer.tit.1.§.j.c.j.dicit consuetudinē esse apud Aluerniēses, φ satelles potest facere executiones qualescunq; sine alia Iudicis commissione, quia † iurisdictionibus sub alternis plerumq; agitur de modicis causis, & inter plebeios, vnde tanta solennitas non exigitur: Et quia semel eis datum generale mādatum citandi ijsdem, sicut vbi cessat ista consuetudo, aut verius, aut tutius est, de cōmissione Iudicis constare debere, secundum eum. Et certa ista consuetudo ad limites rationis & æquitatis trahenda est. Vnde Ioan. Gallus in lib.arrestorum & 6 decisionum Parlamenti scribit, Seruientem † vel apparitorem auctoritate propria & sine expresso cōsensu Iudicis, Parē Franciæ sistere vel citare non posse. Quod si tamen vni Apparitori 7 Iudex cōmisit, videtur † φ ille alteri Apparitori committere ex causa hoc negocium committere & delegare potest, vt not. Matth.de Afflict.ad constit.reg.quæ incip.Citationis liberæ, in octauo notab.

SVMMARIVM.

1 *Iudex an possit per priuatum quemuis hominem arrestare debitorem.*
2 *Iudex an possit creditori licentiam arrestandi suum debitorem tribuere.*
3 *Iudex an possit per executorem superioris Curiæ arrestare aliquem.*
4 *Salarium apparitorum arrestantium aliquem, an omnibus æquale sit.*

Vtrum Iudex per extraneum Apparitorem arrestare possit. Caput 20.

Cæterùm quia Apparitores & Seruientes certi territorij stationib. & locis designantur, video & hoc quoque disputatum esse, an Iudex proprio Apparitore neglecto seu omisso, alteri mandatum arrestandi & detinendi dare possit? In simili quæstione Card. Alexandri- 1 nus, & Abbas ad c.cū sit Romana.de appel.responderunt posse iudicem priuatum hominem, qui Apparitor non sit, eligere, eidemq; citandi & in ius vocandi auctoritatem dare, proprio etiam Apparitore neglecto. Et quod amplius est. Bald. ad l.vt perfectius.

perfectius.C.de excep.annal. col.fi.in ea opinione versatur, vt 2 existimet † posse Iudicem parti aduersæ mandare, vt aduersarium suum citet.qđ & Bart.varijs locis, & Spec.in tit. de citat.§. sequitur.col.j.secutum esse animaduerto. Sic etiā Iudex potest dare licentiam parti, φ capiat possessionem, cōstituendo eum executorem in propria causa, teste Bart. Alex. & aliis ad l.iustè. ff.de acquir. poss. & Ias. ad l.iubere cauere. ff.de iurisd.omn.iud. ita tñ vt per epistolam, vel aliàs sufficienter, aduersario, qui citatur, de mandato & commissione Iudicis constare possit. Bal. ad l.si vt proponis. C. quom. & quand.Iudex.& ad d.l.vt perfectius; de cuius decisionis veritate cumulatissimè agit Rebuffus ad constit.reg.tom.3.tit.de citat.in præfat.nu.80.cum mult.seq. & Robert.Maranta in tract.ord.iudiciar.parte 6. inc. Proposui. nu.44. Tum verò Angelus in tract.malefic. ad verb. Petro, publico & iurato nuncio.nu.4.versic. Tertiò citatus.rñdet, φ licèt nuncius sit Curiæ deputatus, per quem citatio fieri possit † lice- 3 re tñ Iudici, proprio illo nūcio neglecto, superioris Curię nuncio vti, eidemq; citandi, seu in ius vocādi potestatem dare: qua in re & Bart.quoq; in extrauag.ad reprimendum, ad verb. per nuncium, consentientem habet. Simpliciter tñ Chassanęus ad consuet.Burg.tit.de iustit.& iur.§.6.nu.5.versi. Sed tñ existimat Iudicem non posse mandata sua mittere executioni per alium, q̃ per nuncium publicum illius prouinciæ vbi est Iudex. Sed qa Bart.allegat, vr̃ hoc intelligere, vt cuilibet Iudici inferiori, nuncio publico totius prouinciæ, vti liceat. Sanè inciuile est ꝓpriū nūcium negligere, & panem filiorum extraneis tribuere. Vnde animaduertere debet Iudex, quod non omne quod licet honestum est.l.nō omne.ff.de reg.iur.& ęquum est, ne creditores ex malicia mittant diabolicos executores, qui omnia debitorum bona in expensis executionis & arrestationis consumant, & si 4 Iudex consentiat, † conuenit non plus eos recipere, q̃ si creditor Apparitoris illius qui eo in loco, in quo debitor est, opera vsus fuisset. Rebuff.ad ord.reg.tomo 2.tit.de lit. requis.glo.4.

SVMMARIVM.

1 *Apparitores magni Consilij iussa eiusdem vbique exequuntur. & 4.*
2 *Apparitores magni Consilij vtrum inferiorum magistratuum sententias mandare queant executioni. & 5.*
3 *Appellari an possit ab executione Apparitoris supremæ Curiæ, sententiam inferioris Iudicis exequentis. & 6.*
7 *Iudex superior an in territorio Iudicis inferioris sibi subditi de omnibus causis cognoscere possit, de quibus potest ipse inferior.*

Vtrum Apparitores magni Senatus vbique arrestare possint. Caput 21.

Hinc etiam dubitatum fuisse video, vtrum aulici & magni Consilij Apparitores, qui certum territorium non habent, passim & vbiq; munus suum in tota ditione exercere, sistereq; aut arrestare debitorem, & eius bona possint. Ioan.Imbertus Instit. foren. lib.j.c.j. pauca quædā huc pertinentia annotasse vr̃. Alibi, inquit, Apparitores certis territorij stationibus, quas nos balliagia dicimus, designantur, in quib.omnia ad eorum munus pertinentia absque Iudicis venia possunt gerere. Alibi verò nulla locorum lege vel conditione, vtique intra territorij proprij, id est Ressortus fines coercentur. Itaque Apparitor vni destinatus præfecturæ, quam Seneschalliam, seu Bailliagium vocamus, in alterius ditione suis partibus fungi non potest, data etiam à magistratu, qui illi ditioni præest, copia. Quod si quid aduersus ea fiat, omnino irritum erit, si modo appellatio ab eo interponatur. Deinde verò 1 adijcit, † magni Consilij Apparitores, eius Consilij decreta in omni Gallia exequi posse, quippe qui in hoc concessu in regia agunt, vbiuis locorum in regno iudicant. Proinde eorum officiales, res ab ijs iudicatas, citra loci præfinitionem possunt exe- 2 cutioni tradere. Porrò magis ambigua est quæstio † vtrum Cōsilij Apparitores aliàs q̃ ipsius sententias, mandare queant executioni. Nam cum ex his Apparitoribus quidam debitæ pecu- 3 niæ solutionem indixisset, ab eo debitor appellauit ad supremam Paris. Curiam † apud quam appellans eam solam grauaminis causam adduxit, φ apparitor ille ius non habebat id faciendi: verum Curia rem interiore Consilio pronunciauit agitandam. Hæc ille. Non est absimile, quod de eadem re Petr. Re- 4 buff.tomo 3.ad constit.reg.tit.citat.art.j.gl.j.nu.4. scriptum reli- 5 quit, φ † Apparitores magni Consilij possunt vbique Consilij iussa exequi. Sed † iussa inferiorum magistratuum exequi non possunt, si ad hæc præfecti à Consilio non sint. Vnde, inquit, in- 6 terdum vidi appellari ab executione facta ab Apparitore magni Consilij, eo φ † sentētiam inferioris Iudicis executioni demandarat. Nam sicut Iudex extra territorium hr̃ tanquam priuatus.l.3.ff.de offi.præsid.sic & omnes Viatores, vbi præfecti nō sunt. Vnde in territorio in quo præfecti sunt, virgam deferre possunt regulariter, extra verò non possunt, nisi dum iussa Cōsilij exequuntur. Et quemadmodum ipse Senatus Principis suam cuique ciuitati & loco inferiori relinquit cognitionem & iudicationē, nullaq; ratione paucissimis duntaxat casibus exceptis, de causis apud inferiora tribunalia agitandis sese intromittit, qñ inferioris illius magistratus negligentia nō accusatur & detegitur, qua de re multa ad tit.de supplend.neg. prael in Decret. & ad l.per minorē.ff.de re iudic.annotāt Interpretes: Ita multò minus inuito inferiore aliquo magistratu Apparitor Senatus seu Consilii actus istiusmodi arrestationis & prehensionis face- 7 re potest. Quid igitur est, quod dici solet, Iudicē † superiorem in aliquo territorio posse cognoscere de oībus causis de qbus cognoscere potest inferior in eodem territorio, teste Innocen. ad c.cum ab ecclesiarum.de offic.ordina.& notant Dd.ad l.j.ff. de offic.præfec.vrb.& rursum φ Iudex maior facit cessare iurisdictionem minoris.Bar.ad l.fi.ff.de offic.procons. Alexand. ad l.iudicium soluitur. ff. de iud. quodque pro regula tradunt nostri, φ Iudex inferior in eodem loco habet iurisdictionem accumulatiuè, non priuatiuè, teste Aret.consil.102. Ang.ad d.l.j. §.si quis.ff.de appell.& iudices speciales in ciuitate non præiudicant potestati loci.l.nequicquam ff.de offi.procons. Non ineleganter hūc nodum dissoluit Anchar.ad c.volentes.de offic.leg. dum ait, Iudicem minorem maiori cedere in his quæ apicem seu culmen dignitatis, & venerationem spectant, nō etiam in his quę ꝯtentiosę iurisdictionis existūt, ꝑ §.nulla. in auth.de defens. ciuit.col.3.Qūo Episcopus in sua ciuitate poterit exercere iurisdictionem suam superueniente legato, sed eo præsente solenniter benedicere non poterit. Tum verò qñ inferioris & superioris iurisdictiones ita constitutæ sunt, vt altera per alteram iuuetur, & vt specialis iurisdictio generali adiungatur, tunc magis cumulatio, q̃ priuatio iurisdictionum dici potest.vt l.fi.C.de iurisd. omn. iud. Sed vbi iurisdictiones istæ sunt planè diuersę, vnus Iudex etiam maior, non intromittit se de iurisdictione Iudicis inferioris, ne iudicia confundantur. l.hac consultissima. C.de testa. Et his quidem cessantibus, si vel statutum, vel cōsuetudo, vel præscriptio, vel priuilegium existat in ꝯtrium, vt est in his ditionibus. Iudex maior, & Senatus de iurisdictione inferiorum locorum, ciuitatum, aut magistratuum, se non intromittit, vt not.latè Felyn.ad c.pastoralis.de offi. ord. Eodē igitur modo, & Apparitores sese immiscere rebus, ad alios inferiores pertinentibus non possunt. Ordine enim cuncta in repub. fieri comparatum est, ea ratione, quam natura quoq; rebus ostendit, vnde harmonia, seu concors rerum symmetria exurgit.

SVMMARIVM.

1 *Apparitor quando carcerari potest.*
2 *Regij Viatores an possint ab inferiori magistratu carcerari.*
3 *Cautela pro eo qui fecit arrestum perperam.*
4 *Iudex inferior quando animaduertat in Apparitorem regium.*
5 *Apparitor egrediens limites suæ potestatis tenetur iniuriarum.*

De pœna Apparitoris extra territorium arrestantis. Cap. 22.

Culpa est, vt ait Pomponius, immiscere se rei ad se non pertinenti.l.culpa.ff.de reg. iur. Apparitor igitur qui in loco & intra limites suæ functionis nō manet, sed pro libidine sua, quo ad se non pertinet, & in alio loco vbi hoc illi permissum non est, arrestare audet, adeoq; alienæ rei citra legis adminiculum sese immiscet, culpa carere nō potest: turbato nanq; ordine facit, φ sua minus interest, nisi fortè propter periculum fugæ debitoris, vt ait Paris de Puteo in trac. de syndic.ad verb. clericus. c.2. Sed qua rōne & quomodo hæc culpa, quæ pœnam vtiq; requirit.l.ita vulneratus.ff.ad l. Aquil. coercebitur, quibusq; tandem vinculis reprimetur audax, hoc & temerarium facinus, quæri solet. Sanè Ludouicus Romanus, qui pro ętate sua multa in iure & in foro diligenter considerauit, ad l.nolle adire. nume.tertio, versic. quinimmo nedum. ff. 1 de acquir.hæred.respondit, eiusmodi † apparitorem & nunciū vinculis mancipari, & in carcerem conijci posse. Nam & Iustinianus, executorem qui clericum ad vetitum tribunal laici Iudicis euocauit, ab Episcopo loci, in loca decanica detrudi posse constituit.authent.causa quæ.C.de episco.& cler.quod & Bald. ibi, versicu.vltimò nota.sequitur cum glos.in §. primo, in auth. apud quos oport.caus.dic.monach.colla.6. Porrò autem Petr. Rebuffus ad ord.reg.tomo 2.titu.de literis requisit. gloss. tertia, 2 num.32.versi. non poterit, scribit † φ non potest dominus loci detrudere in carcerem Viatorem Regium exequentem literas regias, sine literis requisitorijs, vt fuit pronunciatum Burdegalæ, prout refert Boerius q.8. Sed arrestare equum illius poterit, inquit, nisi Seruiens executioni à se perperam & sine permissu Iudicis factæ renunciaret, quia tunc non debet equus eius tene- 3 ri; Ideo cautela est, † quando Seruiens temerariè & perperam fecit executionem, vt illi renūciet, sm eundem Rebuffum. Cæterùm Ioannes Imbertus Rupelanus Institu.forens. c.j. secutus Fabrum ad l.in officiales.C.de offi.rect.prouinc.per illū textum asserit, verum quidem esse, quòd Iudex loci communiter manum in Apparitoris huiusmodi equū iubet inijciēdam, quoad iudicio se sistat: & ei nonnunquam diem dicit, vt per se rñdeat, aliquando verò carcere detētum causam dicere cogit, quoties iniussu illius Iudicis aliquem iurisdictioni eius mancipatū Apparitor apprehenderit, vt pro iudicantis arbitrio eius temeritas

 Y mul-

mulctetur. Verùm Iudex alius q̃ Regius non poteſt in Appari-
tores Regios animaduertere; Ita vt quamuis Iudices inferiores
ius perſequendi aut ad ſummum prehendendi hos Apparito-
res haberent, per d.l.in officiales. oportet tñ eos ad Senatū, qui
iuſtam pęnam infligere poſſet, tranſmittere.l.2. C.de offi. mag.
mili. Atqui Guid. Papæ nobilis Galliæ practicus non abſimilē
4 quæſtionem tractans q.328.incip. Seruiens.rñdit † Iudicē infe-
riorem poſſe punire Seruientem Curiæ, dummodo hoc ſigni-
ficet Curiæ illius ſuperiori. Quæ ſnīa Guidonis non tā multum
ab his quæ dicta ſunt ex Rebuffo & Imberto, diſcrepat, q̃ fortè
aliquibus prima facie vī; Nam ſi carceri mancipatus aut aliter
detentus ſit Apparitor, Iudex qui manus in eum iniecit, Sena-
tui hoc quod factum eſt ſignificabit, & repetenti remittet illic
puniendū. Cæterùm ſi Senatus non repetat, aut nō rñdeat, vel
aliter diſſimulet, correctio inferioris ī eiuſmodi Apparitorem
procedet, teſte Chaſſa.ad conſuet. Burg. des iuſtices & droictz.
Rub. L'amēde de ſimpl.recouſſe.§.7.ad verb. L'amende. nu.43.
verſi. Quinta concluſio. Tutius eſt ſanè hoc caſu eueniēte, cer-
tum Senatus rñſum expectare: Pluraq; de his, d.loco apud Boe
rium vide. Ad actionem iniuriarum quod attinet, nihil hęſitan
5 dum eſt; hmōi † enim Apparitor per illicitam arreſtationem
& Iudici & parti lęſę iniuriam facit.c.ex parte, de verb.ſign.

SVMMARIVM.

1 *Nuncius falſus de falſo tenetur.*
2 *Comitē, Doctorē, ſeu Magiſtratū ſe ſimulans cū non ſit, falſi crimen cōtrahit.*
3 *Tabellionis officio fungens, qui nunquā Tabellio fuit, qua pęna puniatur.*
4 *Iuriſdictionem non habens, ſed habere ſimulans, quomodo puniatur.*
5 *Apparitores, vt plurimum maligni, infames, ac viles ſunt.*
6 *Apparitor ſimulans ſe mandatum arreſtandi habere qua pęna teneatur.*

Quæ ſit pœna eius qui ſe Apparitorem eſſe ſimulat, cum non ſit. Caput 23.

Antiquitas nihil aliud exiſtimabat eſſe Deum; quàm prodeſſe mortalibus, ex quo prouerbium natum eſt, Homo homini Deus. Sed quoniam paulatim abundare cępit iniquitas, & refrigeſcere charitas, vt eſt apud Matthęum 24.c. Homo homini lupus factus eſt, milleq; nocendi artes adinuentæ ſunt, quibus fraude & dolo, alter in alterius fortunas irrumpat, & proximi honorem cōuellat. Quò pertinet ſceleratum & deteſtandum hoc factum eorū qui ſub auctoritate publica, quo pecuniam ſubdolè emungant, & ab imperitis hominibus, neſcio quid extorqueant, ſimulant ſe Apparitores eſſe, cum nō ſint, auctoritatemq; & poteſtatem arreſtandi, accepto ob eam cauſam ſalario, ſibi vſurpant. Memini paucis, hinc diebus, miſellum quendam & ſimplicem ruſticum eiuſmodi lupo prædam fuiſſe, ſimulāti ſcilicet ſe Regium Apparitorem eſſe, eoq; titulo innocētem illum hominem ad iniquiſſima quęque adigenti. Sed quæ ſit huius tam nefarij facti pœna videamus. Et Vlpianus quidem. Qui nomine Prætoris, inquit, literas falſas reddidiſſe, dictumve falſum propoſuiſſe dicetur. ex hac cauſa actione pœnali in factum tenetur, quanquā legis Corneliæ reus ſit.l.qui nomine.ff.ad l.Cornel.de falſ. Sicut
1 † generaliter nūcius falſus de falſo tenet̄, teſte Bar.ibi. & Alex. ad l.Diuus.de cuſtod. reor. Spec. de execut. verſi.ſed quæritur. Iaſ.ad §.quadrupli.Inſtit.de act. Felyn.ad c.tertio loco. de ꝓbat. & nominatim Matthę. de Afflict. loquens de eo qui ſimulat ſe eſſe Apparitorem Curiæ. In conſtitutio.regni; quæ incipit, Du-
2 ram & diram. Et in ſimili, † appellans ſe Comitem, Doctorem, Magiſtratum, cum non ſit, actumq; aliquem facit his cōgruentem tantum, non minus falſi crimen contrahit, q̃ ſi alienum ſigillum aut nomen, cum alieno incommodo ſibi vſurpaſſet. l.ſi quis.& ibi Doctor. C.de aquęduct.lib.11.ad c.j.de magiſtrat.ad c.tā literis.de teſtib.l.vnica.C.de mendic.valid Chaſſan.ad conſue.Burg.Des iuſtices & droictz.Rub.meſſiers.ad verb.de leurs rapports.nu.6.& 7 Grauius ſanè Hippol. de Marſil. ad l.eiuſdē.
3 col.2.num.6.ad l.Corn.de ſicar.eum † qui nunquam Tabellio fuit, ſi vt Tabellio inſtrm conficiat, morte plectendum eſſe reſpondit. Iuxta ſententiam Bal.ad l.data opera.C. qui accuſ.non poſſ. Ex quo dubia redditur Angeli opinio. ad l.ſi vacantia. C.
4 de bon.vacan.lib.10.exiſtimantis † eum qui iuriſdictionē non habet, ſed ſimulat, pœnæ falſi obnoxium non eſſe. Ego cū Modeſtino reſpondeo, huiuſmodi ſimulatorem, pro admiſſi qualitate ſecundum l. Cornel. de falſ. grauiſſimè eſſe puniendum. l.eos.§.fi.ff.ad l. Corn. de falſ. licèt hac in re opiniones Doctorum varient, & Senatus ipſe Tholoſanus quid conſtituendum eſſet, anxiè dubitauit, vt apud Aufreriū deciſ. 401. videre licet. Et in hac quidē ſententia etiam D. Damhouderiū in Enchirid.
5 rerum crimina.c.123.nu.10 fuiſſe video. Sed † vt Apparitorum ipſorum malitia & infamis vita ſæpenumero abundat in Republica, quo nomine multum cōqueritur Andreas de Iſernia in ptit.Neapolit.de aſſig.lit.citat.nu.5.in lectura peregrin. Suntq; vt plurimum viles perſonæ, vt ait Robert.Marant.in tractat. de ordinali parte 6. nu.43. tit.de citat. Ita quoq; ad falſitatem non admittendi non rarò declinant, & mandatum arreſtandi ſe habere iactitant, falſo & contra veritatem, vt hac mentita fide, à
6 debitore mandati veluti redimente, aliquid accipiant. † Quod qui faciunt, proculdubio crimen concuſſionis contrahunt.l.j. ff.de concuſſ. & non ſolum ad quadrupli reſtitutionem obligati ſunt, falſumq; committunt, ſed & concuſſionis nomine etiā aliàs, criminaliter puniuntur.l.quod euitandæ.ff.de condict.ob turpem cauſam. Iaſ.ad d.§.quadrupli. Odofredus ad l.iubemus. C.ad l.Iuliam repet. Bart.ad l.j.C.de naufcul.lib.11.tex.& glo.in l.ſi quis concuſſerit.C.ad l.Iul.de vi. Vnde etiam in ſimili ſtatuet Paris de Puteo in tractat.de ſyndic.c.7.de Syndic. iudic.nume. quòd officialis qui, vt componat cum eo de cuius delicto nihil omnino cōſtat, pœnam minatur, tenetur iniuriarum. Et quod Iudices qui ſimulant ſe habere mandatum capiendi, torquendi, moleſtandi, idq; falsò, extra ordinem puniuntur, falſiq; admiſſi nomine tenentur.

SVMMARIVM.

1 *Luxuries & auaritia homines plerunque ad ſcelera adigunt.*
2 *Metus omnis turpis eſt in iudice.*
3 *Iudex negligens aut iuſtitiam non adminiſtrans grauiter punitur.*
4 *Apparitoribus arreſtum commiſſum non facientibus quomodo Partibus conſulatur.*
5 *Apparitores improbi ab officio ſunt remouendi.*
6 *Remoueri quis poteſt ab officio ob ſolam negligentiam.*
7 *Iudex contra Apparitorem improbum ſummariè procedit.*
8 *Remotus ab officio, an ampliùs ad idem, vel aliud admitti poſſit.*
9 *Seruientem ſeu Apparitorem delinquentem an Iudex remoueat, an verò is qui illum conſtituit.*

De Apparitore metu, precibus, vel ſordibus corrupto, & arreſtum non faciente. Caput 24.

1 Duæ † ſunt res, inquit Cicero, quæ maximè homines ad maleficium impellunt, luxuries, & auaritia. Vnde cum plerique Apparitores aut poculis aut nummis nimium addicti ſint, adeo vt in quibuſdam, neque pecuniæ modus eſt, neque cupiditatum, quos nulla præda vnquam improbè parta minuit, ſed auget potius, atq; inflammat: frequenter accidit, ꝙ cum arreſtandi ſeu ſiſtendi mandatum receperunt, vel pecunia corrupti, vel amore familiaritatis & compotationis excæcati, diſſimulant, officiumq; ſuum non faciunt, magno Reipubli. malo, & graui creditorum periculo, ac detrimento. de quib. his verbis ſcribit Moder. ad 2.par. conſuet. Pariſ. titu.2.§.52.gl.j.nu.184. Notæ enim ſunt expilationes Apparitorum prædidalium, præſertim hoc tempore quo nō ſolum officia multiplicantur, ſed non niſi ingenti precio habent, & iam ridiculæ ſint antiquæ ſanctæ conſtitutiones, de eorum ſalariis editæ, nec hoc ſolum, ſed multò plus exigunt à pauperibus ruſticis, quibus breue temporis ſpacium, & vſurarias dilationes ſubinde vendunt, ne pignora transferant, aut ne vili diſtrahant. Hactenus ille. Alios verò metus & potentia debitoris, extra limites iuſtitiæ & propriæ functionis, in tranſuerſum agit,
2 contra dictum Eccleſiaſtici, c.7.de Iudice loquenti. † Noli fieri Iudex, niſi valeas virtute perrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in agilitate tua. Ideoq; idem d.loco iterum ſubijcit, Neceſſe eſſe ad rectam & debitam & à Deo præceptam politiam, non ſolum iudicandi officia, ſed quæcunq; vel minima iuſtitiæ miniſteria, idoneis & fidis gratis concedere, quemadmodum & beneficia omnia, & dignitates eccleſiaſticas. Sic enim fieret, vt nefario, & cauponario rerum ſacrarum & magiſtratuum quæſtu ſublato, totum regnum, & præcipuè maieſtas ipſa Regis non ſolum coram omnibus hominibus, ſed etiam coram Deo & Angelis & ſanctis eius, magnopere floreret & proſperaret, & omnibus tam ſpiritualibus quàm temporalibus opibus, & maxima pace lætaretur. &c. Defectus verò iuſtitiæ & licētia peccādi, facit eiuſmodi Apparitores verè eſſe, qđ de eis ſcribūt veteres, ꝙ ſunt vt plurimū viles, voraces, praui auari, ꝑtinaces, & proterui. Paris de Puteo in tract.de ſyndic.ad verb.familia.1.Bal.ad l.ſi vt proponis. C.de exec.rei iudic. Feder.de Senis ꝯſ.119. Tiraq. de retract.§.8. glo.9.& probatur ſatis in l.j.C.de muner.lib.12.& in l.j.C.de priuileg.cor.qui in pal.milit.& in l.oēs.C.de epiſ.& cle. Hos igit &
3 ſua quoq; pœna iuſta manet. Nā † ſi Iudex negligēs vel corruptus, & parti requirēti iuſtitiā nō adminiſtrās, tā grauiter coerceatur & puniat.l.j.C.de deſert.l.fi.C.pub.lętit. latè Paris de Puteo in d.tract.de ſyndic.ad verb.negligētia.c.j.alijsq; locis multis, quāto magis hoc genus hominū ignobile & vile, niſi Apparitores Regios excipias, qui honoratiores fortè aliquib. viden-
4 tur, licèt aliqñ nō ſint, puniri debet. Sanè † qualeſcūq; ſint, qñ arreſtum facere nolunt, aut ne faciant latitant, & ſe ſubducunt, poteſt pars in eum caſum contra eos proteſtari, condemnabuntur eidem parti executionem ſeu arreſtum requirenti, ad expēſas, dāna, & id quod intereſt, vt ait Rebuffus ad ord. reg.tomo 1. tract.de ſent.execut.art.8.gl.5.& tomo 3 in tract.de citat.in præfat.nu.80. Ita vt nō multò aliter ſeſe loco ipſius debitoris cōſtituere videant, q̃ Iudex pro arreſtatione requiſitus, & negligēs, vel iuſtitiam nō adminiſtrans.l.fi.& ibi Dd.ff.de var. & extraor. cognit. pulchrè Caſtren.ꝯſi.vlt.verſi.ſecunda cā eſt. lib.j. c.Dominus noſter.23.quęſt.2. Sed & diui Principes Gratia. Valent.&
5 Theodoſ. huiuſmodi executores † qui officiū ſuū facere ceſſauerunt,

uerunt, ab executione remouendos alioſq; in locum eorū ſupponendos eſſe reſcripſerunt, vt ſciant cauſas à ſe non eſſe diludendas, nec lucri gratia aliquod eis vicium imponendum l.j.
6 C.de ſport. Quo † modo, quod amplius eſt, in multis aliis caſibus, ex ſola negligentia, non dico malitia, & improbitate, vel corruptione, eum qui publicam aliquam functionem ſuſtinet, ab officio remoueri, notat Bellouiſius in ſua praxi, ſub tit.de ci-
7 tat. Ad quam † quidem remotiorem & arbitrariam coertionē, ex ea enaſcentem nō ordinario & ſolenni ritu ſeu ordine iudiciorum, ſed ſummariè, de plano, velo leuato, & ſine ſtrepitu ꝓ-
8 cedendum eſſe teſtatur Bal.ad d.l.fi. Sed an venia digni ſint, † vt poſtea elapſo aliquo tēporis ſpacio, denuò ad ſuas functiones admitti poſſint, quæſitum fuiſſe ſcio. Sanè, ſi propter admiſſum iſtiuſmodi delictum per ſententiam Iudicis remoti ſunt, quia Iudex ſemel ſuo officio eſt functus, reſtitui ab eo non poſſunt. l.ſi qs decurio.& ibi Bald. C. de falſ. & in terminis decidit Caſſanęus, des iuſtices & droictz, Rubr. Meſſiers & Sergens.§.6.nume.50. quemadmodum & quilibet alius officialis propter negligentiam vel culpam in officio commiſſam remotus, nō admittitur ad aliud officium, & alios honores.l.quicunq;.C.de diuerſ.offic.lib.12. etiam ſi propterea ad omne damnum parti illatum, ad ſumptus omnes, & ad id quod intereſt teneantur, præſtito aduerſus ipſos in litem iureiurando, vt no. Paris de Puteo in tract.de ſyndic.ad verbum, negligētia.c.4. Quinimmo, quod magis eſt.c.2. exiſtimat eiuſmodi Officialem abſolutorium reſcriptum impetrare non poſſe, neq; contineri hunc ſub generali indulto Principis ciuibus conceſſo, ſed ſimpliciter remoueri, etiam officio eius adhuc durāte.l.ſi aliqui.C.de ſuſcep. l.iudices.C.de digni. Sed breuius de his Alber.ad l.ſi quos. C.de offic.præfec.præt.orient.verſi.ſed nūquid, ait eos qui ob delictum ſuum remoti ſunt, ipſo iure ad idem vel aliud officium. aſſumi iterum non poſſe.l.placet.in fin.C.de epiſc.& cler.c.dictum.81. diſtinct. Cæterùm de gratia & ex ſpeciali diſpenſatione Principis, qui ſibi manum non claudit, poſſunt, quod & vſu quoq; receptum videmus.

9 Elegans autem eſt quæſtio, † quis huiuſmodi Apparitorem remouebit, ipſene Iudex inferior, an potius Princeps, vel alius quiſpiam qui ex priuilegio ſibi à Principe conceſſo, illum conſtituit? Et quidem Ioan.Fabri.ad l.fi.C.de offic.præfe. vrb. quem refert & ſequitur Io.Conſtan.ad cōſtitut. reg.art.10.incip. Quæ ſuyuant.circa fin.reſpondet, ꝙ Seneſchali non poſſunt auferre officia Seruientibus vel Officialibus, qui delinquunt in ſuis officiis, quæ non habent ab eis, ſed à Principe, vt l.j.C.de offi. pręf. Auguſtal. quāuis ipſos in officio delinquentes punire poſſint. l.ſi quis.§.ſi quos.& ibi latè Bart. ff.de pœnis. Sed & Paridem de Puteo in tract.de Syndic.ad verb.poteſtas. nu.2. in hac quoque ſnīa fuiſſe reperio, dum ait, ꝙ is Officialem remouet, qui ipſum creauit: ſecus ſi fuerit creatus à principe, vel ab alio ſuperiore. Qua de re plura ibi apud eundem Paridem videre licet. Nō me latet, quàm ſint ſępè refractarii, in quos deponēdi & remouendi poteſtatem non habet vir clariſſimus Præfectus vrbis, qui horum opera etiam in ſummo capitis ſui diſcrimine & vitę periculo vti debet. Sed quiſquis remouendi poteſtatem habet vel non habet, vtique remoueri eos publicè atq; priuatim expedit. Nam ſi in officiis ſuis cum aliorum detrimento graſſentur, vel delinquant, periculum eſt illius qui hos cōſtituit, & propter malam electionem, his non ſoluendo exiſtentibus, ex propriis facultatibus damnum illatum refundere tenetur, teſte Ioan.Conſtan.d.loco. Paris de Puteo etiam d.loco c.j.cum c.2. nume.3.& Ang.ad l.ne diu.ff.de pœn.

SVMMARIVM.

1 *Apparitori an & quando credatur literis ſui officij non oſtenſis. & 4.*
2 *Apparitor eſſe præſumitur qui pixidem deſert.*
3 *Offendens Apparitorem non habentem ſignum, an eodem modo puniatur.*
5 *Pro nuncio præſumitur in his quæ officium eius concernunt.*
6 *Mandatum an præſumatur.*
7 *Apparitori an ſit credendum, conſuetudo docet.*

Arreſtatus an credere Apparitori debeat. Cap. 25.

Vtrum verò is, qui arreſtatus eſt, credere debeat Apparitori, ſe Apparitorem eſſe, ſiſtendiq; poteſtatem habere, aſſerenti, dubium eſſe poſſet, Bar. in tract.quom.in lęſ.maieſt.crim.proced.in verb.per nuncium.
1 reſpondet † credendum eſſe Apparitori, etiamſi non oſtendat literas ſui officij, in loco & iuriſdictione intra quam eſt Apparitor, c.cum dilecti, de dolo & contu. pręcipuè ſi aliquod ſignum habeat, cuiuſmodi alii Apparitores habere ſolēt. Nam eo ipſo
2 † quòd quis defert tale ſignum, præſumitur ꝙ ſit Apparitor. Boer.q.170.nu.4. Innoc.ad c.qñ ꝯ de probat. Peruſ.ad c.cū paratı.col.6.nu.10.de appel. Rebuff.ad conſtitu.reg. tomo 3.ti.de citat.art.j.glo.2.nu.3. verſi.creditur. Sicut econtra. Saly.ad l.ſanctum ff.de rer. diuiſion. & Salycetum etiam ſecutus Caſſan. ad conſuetu.Burg.rubr.j.§.7.nu.25. verſi.pro ſexta limitatione. re-
3 ſpondet, ꝙ † ſi quis offendat nuncium, vel apparitorem nō habentem ſignum, in ea qualitate, hoc eſt, tanquam offendēs nuncium & perſonam publicam non punitur multumq; ait ſignū eiuſmodi operari, vt illi qui ſe apparitorem eſſe dicit, credatur vel non credatur gl.ad l.magis puto.§.ne tñ.ad verb. Viatorem.
4 ff.de reb.eor. † quamuis alias Regijs & prouinciarum executoribus, non niſi oſtenſis literis, in grauioribus cauſis credat̄, qua de re plura dicto loco, nu.27. Caſſanęus. Sed hęc in citatione verbali dubiū vix habent: Nam ſi Apparitor vel ſignum iſtiuſmodi habet, vel pluries poteſtatem hanc ſciente debitore exercuit, fidem ei adhibere debet. Bal.ad l.exemplum.in fi.C.de ꝓb. Abbas & Felyn.ad c.ſuper his.de fid.inſtrum. quia facilis hoc caſu eſt recurſus ad ipſum Iudicem, à quo quę ſit apparitoris illius qualitas cognoſci poteſt, teſte Paulo Pariſio ꝯſi.17. nu.11.lib.4. Cęterum de citatione reali, in qua ſi ius ſcriptū ſequaris, cauſæ cognitio (vt diximus) requiritur, & ad quam expreſſum mandatum Iudicis eſt neceſſariū, maior eſſe poſſet dubitatio, vtrū credatur Apparitori, ſe apparitorem dicenti, & mandatū arreſtandi ſe habere alleganti. Sunt enim qui id negant, ſunt etiam qui affirmant ex eo, ꝙ niſi præſumeretur præcedens cōmiſſio, ſequeretur, ꝙ nuncius falſum ſcienter committeret. l.qui nomine.ff.de falſ. Roma.ſingu. 313. quæ quidem præſumptio mini-
5 mè eſt accipienda, l.merito.ff.pro ſoc.& † pro nuncio præſumitur in his quæ officium eius cōcernunt.l.2.C.de execu.& exact. lib.12.glo.& Dd.ad d.c cum parati. Vtranque ſententiam ſuis argumentis ac rationibus, validè vtrinq; ſuffultam lib. præſumptio.reg.3.c.14.refert Alciatus, tandemq; etiā opinatur, in reali citatione, quæ aliqualem cauſæ cognitionem deſiderat, neceſſarium eſſe, vt de ea in actis conſtet. Sed ſi Iudex in vim illius
6 realis citationis, ad vlteriora procedat † tunc, inquit, præſumi poteſt mandatum præceſſiſſe.l.ſi filiusfa.vbi Bal. & Salyc. C.de petit.hæred. Ego verò in ea ſententia verſor, vt exiſtimem ad leges ſcriptas quod attinet in citatione reali, quam prehēſionem ſeu arreſtationem aut impedimentum rectius dixeris commiſſionem & commiſſionis illius demonſtrationem eſſe neceſſariam, vt quis arreſtari poſſit, niſi tñ periculum ſit in mora, quod ſuperioribus capitibus fuſius à nobis dictum fuit. Sed vbi conſuetudo diuerſa eſt, vt plerumq; hic vbique eſt, periculo arreſtari procurantis, neceſſum eſt eum qui arreſtatur & impeditur, nuncio etiam non oſtendenti mandatum parere, modo inſi-
7 gnia apparitorum gerat, aut pro tali publicè habeatur, † quia conſuetudo in his ſequenda eſt. Bal.ad l.neminem. C.de exhib. re. Iaſ.in d.§.quadrupli. & ibi Fab. Idem Bald. ad l. ſi quando.C. de teſtibus.12.q Corneus cōſi.2.in fi.lib.4. Qua tñ in re prudenter cauere ſolent magiſtratus, vt intra triduum actio aduerſus arreſtatum intendatur, poteritq; in eiuſmodi rebus eam moderationem Iudex adhibere, quam exiſtimabit propoſito negocio maximè conuenire, arg.l.qui pro tribunali.ff.de re iudi. Porrò autem eundem hunc articulum latè ſuo more explicat Tiraquel.de vtroque retract. Latius verò & eleganter Hippol. ad l.de vnoquoque.nu.115.cum ſeq. de re iud. quos ſi libet vide.

SVMMARIVM.

1 *Apparitores an coram teſtibus arreſtare debeant.*
2 *Apparitor an apparitori teſtis eſſe debeat.*
3 *Iudici aut Arbitro ſoli non creditur.*
4 *Apparitori ſoli an credendum ſit, Iudicis arbitrio relinquitur.*
5 *Apparitoris falſam relationem facientis pęna.*
6 *Apparitoris falſitas quo pacto conuincatur, relatiuè.*

Apparitori ferenti ſe aliquem arreſtaſſe, an ſit credendum. Caput 26.

Eadem quoque ratione dubitari poteſt vtrum ſoli Apparitori credēdum ſit, qui ſe debitorem ipſum vel res eius arreſtaſſe affirmat? Rebuffus ad conſtit.reg.tomo 3.art.j.glo.2.& moribus & legib. Gallo-
1 rum receptum eſſe teſtatur, † ne apparitores executionem faciant, niſi duos teſtes adhibeant, qui teſtificari de illo actu poſſunt; quia cum ipſi regulariter viles ſint.l.prohibitū.l.defenſionis. C.de iur.fiſc.lib.10. falſaſq; relationes facere, vt no. Doctor. ad c.quoniam contra.de probat.& pro modico vini dolio ſępe deierare ſoleant, teſte Hoſtien.in ſua ſumma, Rubri. de contu. §.qualiter, verſi.contra. Ideo duos debent adhibere teſtes; Nam in ore duorum aut trium ſtat omne verum.cap.cum eſſes.c.re-
2 latum.de teſtam. Et iſti † teſtes non poſſunt eſſe Apparitores, quia, vt ille idem ait, vnus pro altero, etiā falſum deponere poſſet; Nam vt vetus habet adagium, muli mutuò ſe ſcabiunt. Nō tñ requiritur ſubſcriptio teſtium, ſed ſufficit apparitorem referre ſe arreſtaſſe talem in præſentia Ioānis & Petri teſtium. Idem Rebuffus d.tomo 3.artic.2.glo.4.nume.16.verſicu. Quinimmo requiritur. Porrò ad leges ſcriptas quod attinet, ſunt etiam non inferioris loci interpretes, qui exiſtimant nuncio ſeu Apparitori ſine teſtibus credendum non eſſe, ꝑ l.vlt.C.de bon.vacant. lib.10. & ꝙ vnius vox nec condemnat, nec iuſtificat. c.admonere.32.quæſtione 2. etiamſi (vt ait Conſtantinus Imperator.)

præclaræ Curiæ fulgeat honore. l.iurisiurandi. C. de testibus.& † si soli Iudici, aut arbitro non creditur.l.ne in arbitris.§. pen.C. de arbit.& d.c.qm̃ certè multò minus apparitori soli credi debet, cum magis pro Iudice præsumatur.l.2.C.de offi.ciuil.iudic. pro apparitore verò nequaquam.l.ne diu.C.de pœn.quos & Sa lycet.ad l.tres denunciationes.C.quom.& quand.iud.& Philip. Francus in c.cum teneamus. col. vlti. de appel. viles & ribaldos vocant. In qua sententia fuit etiam glo.ad cap.qm̃.dum ait, soli nuncio publico & iurato credi in foro ciuili sm̃ consuetudinē. At de iure communi inquit, videtur, non esse ei credendū, nisi aliter de veritate legitimè cōstet. Alii putant credendum huic esse, si non fuerit negatum, posseq; debitorem iuramento euadere, si iuret se arrestatum vel citatum non fuisse. Hostiensis ad d.c.qm̃. Ioan.Fab.ad l.ea quidem.C.de accusat. glos.in c.proposuisti.ad verbum, non probatur. 82. dist. Alii verò dicunt, non esse ei credendum in rebus magni præiudicij. Bal.ad l.magis puto.§.illud. ff. de rebus eor. & ad d.c.cum parati. Lucas de Penna ad d.l.j.C.de Curial. lib.12. Constat autem ex his quæ ante diximus, arrestationem maximi præiudicij esse. Alii hoc totum, an † apparitori soli credendum sit, Iudicis arbitrio & religioni relinquunt. Quid enim, inquiunt, si Apparitor sit vitæ diffamatæ, & debitor integerrimus? Cōsiderabit itaque Iudex qualitatem personarum atque negocii, & huic vel illi magis credet, vel iuramento ab eo exacto, vel etiam non exacto. Host.ad c.cum parati.& ibi etiam Panor. Archid.ad c.proposuisti.& ad c.venerabilibus.de sent.excom.lib.6.latè Petr.Iacob.tit.de act.de cōstit. pecu.col.pen.versi.nec etiam deberet credi. Alij deniq; simpliciter asserunt, Apparitori esse credendum per l.j. §. cura carnis. versi.quies.& ibi Bald.ff.de offi.præfec.vrb.& d. l.magis puto.§. ne tñ.& l.si quis decurio.C.de fals.& l.apparitores.C.de exac.tribut.lib.10. Quam opinionem Decius, Imol.& Philipp.Franc.in d.c.cum parati.communem esse testantur. Nam & Seruienti & Apparitori creditur super eo, ꝙ inuenerit tales ludētes, vel animalia damnum facientia. Bart.ad l.ea quidem. C.de accus.maximè si ad inquisitionem illius rei fuerit deputatus, vt ait Paris de Puteo latè de Syndi.ad verb.notorium.c.vlt.nu.3. Tiraquellus quoq; de vtroq; retract.§.8.glo.9.in prin.nu.11.versi.& hæc quidem hanc opinionem (quantum ad ius commune attinet) veriorē esse asserit, sed id tñ cum moderationibus, quæ sequuntur. Primò, vt is Apparitor sit publicus & iuratus.gl.ad d.§.cura carnis. Bald.ad l.2. C.de sport.non quod in quolibet actu iuramentum præstare debeat, sed satis est eum in principio iurasse se fideliter officium suum executurum, vt fieri solet & debet. Bald.ad d.l.magis puto.§.illud.& ad d.l.2. Secundò vt ei credatur, si istiusmodi negocium ad officium eius pertineat, vel ex eo dependeat. Cyn.ad d.l.ea quidem. Bar.Bald.ad d.§ cura carnis. latè Chassaneus ad consuetud.Bug.tit.de iustitia.§.6.in glo. par leur sermens. Quid † autem si arrestatus vel pars falsam esse Apparitoris relationē probauerit, qūo Apparitor punietur? Certè Rebuffus d.tomo 3.art.5.glos.4.versi. quid si pars. respondet, ꝙ si pecunia corruptus hoc fecerit, pœna legis Corneliæ de falsis punietur.l.j.§.sed & si quis ob renunciandum.vbi glos.& Dd.ff. ad l.Corn.de fals.quæ hodie in multis Iudiciis, & in Francia, est pœna mortis. Si verò non pecunia corruptus, sed quadam iniuria vel simplicitate falsum cōmiserit, ad id quod interest, actione in factum, & ad mulctam tenebitur. l.qui nomine.ff.de fals. quam legis decisionem esse ad hoc singularem dicit Romanus sing.313.& Guido Papæ q.44.incip. testis.in fi.suoq; officio priuari debet. Bald.ad c.fi.de dol.& contumac arg.§. fin.in auth.de arm.qm̃ ex simplicitate vulpina, qua vti solent, hoc fecit: secus, si ex simplicitate columbina, quæ dolum & fraudem nō nouit. Chassan.ad consuet.Burg.ti.j.§.6.ad verb.de leurs rapports. per l.2.C.de sportu.Ias.ad §.quadrupli.de act. Mihi ad eam rem maximè accōmodata videtur l.si aliquid.C.de suscept. lib.10. quæ vetat, ne quis eorum qui semel de hmōi crimine conuicti sunt, idem officium rursum gerat. Quo loco constitutionem de notarijs, tributorum susceptoribus, & aliis quibuscūque in officio constitutis, intelligit Io. de Platea antiquus & nō indoctus interpretes; eoque etiam pertinet quod in l.Iudices. C. de dignit. lib.12.constituit Imper.dum ait; Iudices qui se furtis & sceleribus fuerint maculasse conuicti, ablatis codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos quosq; & plebeios habeantur, nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipsos indignos iudicauerunt. Rursum in l.2.C.de palat.sacr.larg.lib.11. Nullus, inquit, Thesaurariorum semel deprehensus euersor, quocunque pacto, aut repetat militiam suam, aut aliam. Multa autem huc pertinentia eleganter tradidit Antonius Capicius decis.nona Neapol.121.incip.In causa officij, quo loco exactè inquirit, & latè disputat, † an hæc officij priuatio ipso iure fiat, an verò sententiam requirat; qua † ratione falsitas Apparitoris conuincatur, & cui bona ipsius applicari debeant.

SVMMARIVM.

1. *Expensas soluere debet, qui actum fieri desiderat.*
2. *Instrumentum fieri mandans Tabellioni soluere tenetur.*
3. *Boui trituranti os non est claudendum.*
4. *Apparitor plus accipiens quàm salarium, quo pacto puniatur.*
5. *Pęnæ extra casum suum non sunt extendendæ.*
6. *Apparitori, qui operam dedit, vt arrestaret, si ex pęnitentia creditoris desistat, nihilominus salarium debetur.*

Quis salarium Apparitoris soluere ei debeat. Cap. 27.

Multos passim reperias, qui lites libenter suscipiunt, sed ęgrè aliquid in has expendunt. Quomodo & in hac quoq; materia arresti, qui arrestū solicitant, & operam Apparitoris exquirunt, nō rarò eo facto, nodum in scyrpo quęrunt, & ab ipso debitore arrestato salariū peti volunt. Sed istorum hominum sordes, vnus ex multis, ad §. quadrupli. Institu.de act.confutat Faber, qui ea in re Ioannem, Zasium & alios sibi consentientes habet, ꝙ † executor seu apparitor, nō à debitore, quem vtiq; inuitū detiēt vel arrestat, sed à creditore arrestum postulante salarium suum exigere debet. Nam vt ait Vlpianus quo loco de exhibitione agit, ille tenetur ad expēsas, cuius gratia celebratur actus.l.sed & si.§.j. ff.ad exhiben. Expressius verò hæc Accursium secutus ad l.cum sępe. C. de erog.milit.anno.tradidit antiquus interpres Iacobus Rebuffus. Si quis, inquit, petit custodiam militarem in sui fauorē, aut defensionem, sumptus præstare debet; Sin autem custodia in eius odium vel detrimentum postulatur, puta quia est arrestatus, vel aliàs custoditur, eo casu non ipse sumptus præstat, sed is qui fecit illum detineri, quia gratia ipsius fit, ideoq; tenetur, nō multò aliter † quàm tenetur soluere tabellioni, is qui ad suam defensionem iurisq; proprij tuitionem instrumentū fieri mandat. Quam sententiam etiam Ioannem Constant. ad ordi. reg. arti. 183. versic. & reprobat. Ioan. Fabrum secutum esse video, quippe ꝙ reus ipse nunquam solueret, & interim apparitorib. qui ex hoc suo officio victum corradere debent, soluendū est, ne † boui trituranti claudatur os. c.cum secundum de præb.& tandem non inueniantur, qui munus istiusmodi subire velint. Et hac quidem occasione Chassanęus ad cōsuetudinem Burg. tit.1. Rubr.de l'amende de simpl.recousse.§.7. ad verb. l'amende.nu.44.disputat, nunquid apparitores possint sibi ipsis soluere, & pignora propria eorum auctoritate, à reo capere pro eorum salario; quod quidē prima facie fieri posse videbatur, per §.tripli. Instit.de act.& per ea quæ no. Iacob. Bellouis. ad §. illud. in auth.de exhib.& trans.reis. versi. quærit decimoseptimo &c. secutus tñ Iasonem ad d.§.quadrupli in 2.notab.eam consuetudinem iuri cōmuni & ęquitati naturali aduersam esse ait; quā etiam Faber ibi num.10.versi.& nota ꝙ &c. licèt nonnihil fluctuans per abusum irrepsisse rñdet. Quòd † si talis Seruiēs excedat salarium sibi taxatum (qua de re ex nouellis constitutionibus multa colligi possunt. auth. vt litig. in exord. & in auth. de sanct.episc.§.sportularum.& in auth.de iudicib.§.nullo quoq;, & de his excessibus grauiter conqueritur Moder. ad 2. partem consuet. Paris.tit.2.glo.j.§.52.nu.184.) etiam ad quadrupli restitutionem eum teneri.d.loco, num.6. asserit Ias. Sed cum hodie partim noua constitutione Caroli Quinti Augu. partim statutis particularibus locorum, salaria certa apparitoribus præfixa & cōstituta sint, an etiam hodie si plus exegerint & receperint, in quadruplum condemnabuntur? Videtur ꝙ ita damnari debent, cum eadem sit ratio, & grande delictum est in publicis officiis exercere quæstum ex arbitrio proprio, & vix quicquam minus ferendum est in republica, q̃ furtum huiusmodi manifestum. Faber putat satis ęquum esse, ꝙ etiam hodie coerceatur temeritas istorum nunciorum pœna quadrupli, sed putat de rigore durum esse, cum † pœnæ extra casum suum non sint extendendæ.l.interpretatione.ff.de pœn.existimatq; propterea cum Ioanne de Platea extra ordinem istos coercendos atq; puniendos esse; Cæterùm Iason tenet ꝯrium, putans posse extendi pœnam quadrupli, etiam ad casum statuti, cum non possit dari diuersa ratio, vtpote ꝙ idem sit crimen nuncij excedentis legem, & excedentis statutum. Zasius verò ibi nu. 5. putat hanc discordiam ita esse componendam, ꝙ si pœna excedenti nuncio est in statuto expressa, tunc vera est assertio Fabri, quia cessabit pœna quadrupli, cum generi per speciem derogetur. c. generi. de reg.iur.l.sanctio legum.ff.de pœn. Si autem non est specialis pęna apposita in statuto, pęna quadrupli locum habet, quasi dicat, quòd casus omissus à statuto, remanet in dispositione iuris communis.l.commodissimè.& ibi Dd.ff.de lib.& posthu. Sanè † si apparitor operam dedit vt arrestaret, & creditor pœnitentia ductus ab arresto desistat, nihilominus salarium debetur, argum.l.sed addes.§.fi.ff.loc.& quod singu. suo 66.incip. stante statuto, notat Romanus.

SVMMARIVM.

1. *Debitor arrestatus si in custodiam sequi solit, quid iuris sit.*
2. *Violasse arrestum quis dicatur.*
3. *Arrestatus recedens non obstante arresto, quibus casibus non puniatur. 5. & 6.*

4. *Iuramentum an per Principem laicum relaxari queat.*
7. *Iuramentum, quod occasionaliter tendit in damnum salutis corporalis, non est seruandum.*
8. *Iuramentum debitoris de non recedendo sine licentia creditoris, quid operetur.*
9. *Actus omnis an prima vice absumatur.*
10. *Mulier ob libidinem vitandam fugiens, pęna fracti arresti non tenetur.*
11. *Arrestatus fugiens, an sine noua citatione condemnari possit. & 13.*
12. *Iuramento reuertentis ad carceres creditur, dicentis se ob iustam causam aufugisse.*

De eo qui arrestum violat. Caput 28.

Quid † autem si debitor arrestatus sequi nolit, & iussus ire in arrestū refractarius sit, atq; ire recuset? Iacobus Bellouisius in sua praxi iudiciaria, sub rubr.de inquisitione, in fine, versic. Iuxta hoc quæritur. ait, ꝙ puniturac si iuisset & arrestum fregisset; quia, inquit nō licet Prętorem contemnere iuxta notat.ff.de iurisd.omn. iudi.l.si familia.& ff.de his qui not.infam.l.debuit.& ff.de arbitr.l.litigatores. & ff.de no.oper.nunciat.l.stipulatio.§.opus autem nouum. & ff.de interrog.act.l.de ętate.§.qui tacuit.& ff.ne quis eum.l.si per alium.circa princip. ad quod etiam allegatur. l.relegati. §. pen. ff.de pœn.l.in seruorum.§.j.& l.aut damnum.§. quis. eo.titu. & ff.de re milit.l.3.§.in bello.

Porrò autē qui arrestum frangit pro arbitrio Iudicis acriter punitur.l.j.ff.de effract.& expil.quæ lex licèt loquatur in eo qui violat carcerem, tamen idem est & hic; quia Oldr.consi.65.incip.Hic agitur; dicit, ꝙ rumpens arrestum ęquiparatur rūpenti carcerem; & eum sequitur Mandosius in tract.de monitor.q.8. nu.6. Violasse † autem siue fregisse arrestum dicitur, qui ad ecclesiam, ne in arresto detineatur, confugit, postea quam arrestatus fuit, vt notat Guido Papę singulari suo primo. Sed † ob non seruatum arrestum molestari non debet, qui ex necessaria causa ad superiorem accessit, secundùm Guidonem in tract. de appel.quæst.vlt.num.208.

Idem quoq; est, si Principis auctoritate recessit; eleganter.n. respondit Guido q.194.incip. Princeps. ꝙ princeps temporalis, ei qui iurauit tenere arrestum in aliquo loco, potest dare licentiam recedendi ex causa, & inhibere ei, ne in arresto maneat, atque sic ꝯ iuratam promissionem dispensare. Dicens ꝙ ita vidit obseruari & practicari per l. fin. ff. ad municip. & l.fi. ff.de re milit. Et quia is qui non obedit Principi morte dignus est. c.2. de maior.& obedien. multiq; casus existunt in quibus Princeps laicus dispensare potest, vt no. Specul.in titu.de dispensat.§.siue quoque. Et quia in iuramento auctoritas superioris semper intelligitur esse excepta.c.venientes.extra, de iureiur. Sanè ego de hac decisione vtcunq; dubito; Nam licèt verum sit, quod Princeps ex causa possit laxare iurm̃ ad hoc vt is qui iurauit seruare arrestum, non puniatur, si non seruet, quia auctoritas Principis semper intelligitur excepta.d.c.venientes.& c.petitio. eod.titu. Et quamuis Aufrerius decis.Capellę Tholos.401.dicat, eū non esse periurum, qui iurauit soluere certa die, & non soluit, vetante dño temporali; si modo vetet ex iusta causa; Tñ quò ad animam attinet, existimarem hoc iurm̃ ab Episcopo cum causæ cognitione esse laxandum, aut cum eo dispensandū, sicuti hodie de consuetudine generali hoc Episcopis permitti testetur idem Guido q.140. circa finem. In illis enim quæ ad animam pertinent Episcopi cura & dispensatio propria est. Et licèt causa possit esse iusta, tñ ne ex violatione iuramenti labes aliqua animæ aspergatur, Episcopum absoluere aut dispensare conuenit, & tutius est iuxta ea quæ latè notat Roman.consi.326.incip.In præsenti consultatione, & latius dicemus c.seq.nu.4.

Sic † & is qui à loco in quo arrestatus erat recessit, & mox redijt, antequam de violato arresto accusatus fuit, non ita punietur. Etenim Ludouicus Garrerius in sua praxi criminali, in 3.iudicio.num.30. decidit, ꝙ is, cui est assignatus locus pro carcere sub fideiussoribus, si decessit & statim redijt, non tenetur ad pœnam. Et videtur ea sententia confirmari posse ex eo, ꝙ non vr̃ diuertisse aut recessisse is, q statim redit. Verba Iulij Pauli sunt hæc. Si ĩ breui reuersa est vxor, nec diuertisse vr̃.l.3. ff.de diuort. l.plerique.ff.de iure dot. Et hoc credo verum, si vltro redijt, & nullum præiudicium per hoc sit factum creditori. Sed si iurasset seruare arrestum, neque recedere à loco, puto eum periurū esse, licèt statim redierit, cum sua sponte cōtrauenerit iuramento & sine causa: & ideo tametsi non possit puniri tanquam violator arresti, si non iurasset, poterit tamen puniri tanquam violator iuramenti, quia iurauit, & iuramento contrauenit, eoque nomine punietur, vel à Iudice laico, vel etiam à Iudice ecclesiastico; quia iuramentum adijcit forum foro, & vtrique Iudici punitionem periurij defert, saltem per modum præuentionis. c.fin.& ibi no. Docto.de foro compet.lib.6. vbi hoc latè quoq; demonstraui.

Tertiò idem † videri posset de eo qui cum esset arrestatus, subito metu pestis recessit, si fortè in loco quo erat, supra modum grassabatur. Primò, quia in omni re subintelligitur clausula, rebus in eodem statu manentib.l.quæro.§. inter locatorē. ff.loc.& ideo superueniens tam vehemens pestis, debet eū excusare, vt in simili notat Soc.consi.215.lib.4. Bauerius in tracta. de iuramento versic.72. Secundò, quia etiam si iurasset non recedere ab arresto tamen † iuramentū, quod occasionaliter tendit in damnum salutis corporalis, non est seruandum. Io.And. Card.D.Ant.Panor.Felyn.in c.si verò.de iureiur.& Egid. Bellamera consil.16.incip. Factum est tale. Tertiò, quia pestis est fugiēda c.negociatorem. 88. dist. & sicut excusat ne quis in loco infecto comparere teneatur, si est citatus.c.quorūdam. 74.dist. Corn.consi.109.lib 2.& consi.131.lib 4. Ita etiam debet excusare ne quis in eo loco cū periculo vitæ suæ manere teneatur, & qui absentat se ex causa pestis, hr̃ pro præsente. Roma.consil. 263.incip. Viso puncto. Quibus tñ non obstantibus, vr̃ ꝯrium in hoc casu esse verius: tametsi enim periculum vitæ imminebat ei ex peste, non tamen sine licētia à Iudice & creditore impetrata recedere debuit. c.præsentium. & ibi D. Card. nam qui sine licentia recedit, contumax reputatur, & pro delinquente habetur.c.j.& ibi Decius, de iudic.glos.in l.contumacia. ff.de re iudi. & sicut magistratus aut Iudex ipse mansit in eo loco, ita vani timoris allegatio eum non excusaret.l.vani.ff.de regu. iur. quod etiam ponderare videtur Ioan. Neuizanus consil.51.nu. 23. dum argumenta superius in contrarium relata limitat, si Iudex aut aduersarius est in loco, & licentia ab eo peti posset. Et sanè si idem aduersarius vel creditor est inhumanus, asper, durus, & intricabilis, Iudicis officio incūbet, vt malitię ipsius non nimium indulgeat. l.in fundo. ff. de rei vend. sed arrestum in alium vicinum locum transferat, vel indemnitati creditoris arrestantis alio modo honesto consulat. Quòd si † creditori iurauit debitor se nō recessurum sine illius permissione, antequam ei satisfecerit, vel cum eo composuerit, & postea creditor ei pmiserit abire, intelligitur de prima vice; Ita vt si abierit & redierit, non potest amplius abire, nisi ille creditor iterum abeundi potestatem fecerit: quasi † scilicet illa permissio sit consumpta prima vice & abitione, vt no. Bar.ad l.adulter.§.vlt.in prin.ff.de adult. Tiraquel.ad l.boues.§.hoc sermone.nu.90.versi. Quadragesimononò.ff.de verb.sig. Oldr. quem citat Alb.ad l.vlt. col.2. versi. prædicta etiam faciunt. C.de remis.pign. licèt ꝯrium velit Calderinus in sua disputat incip. Ex octo studentibus, & Felyn. voluerit vtrunq; cōcordare in c. 2.versi. fallit tertiò. de treuga & pac. meminitque illius Tiraquel.d.loco, in tertia limit.nu.9. cum seq. Illud tñ obseruandum est, ꝙ si † mulier eo casu quo licitè ob debitum capta fuit, à carcere aufugit, vel arrestū fregit, metu libidinis Commentariensis antedicta pœna nō tenetur, sicut cū permissione custodis ad templum iuit, & redijt. Bal.ad l.j.versi. Sed pone.C.de ędil.act. Nam etsi hoc permitti non debeat, tñ non ex eo quę capta est, sed Commētariensis punietur. Boerius q.317.in fi. Aliud est in eo qui carcerē verè relinquere voluit, qui si in ipso actu fugæ deprehenditur, tenetur ac si exiuisset, teste eodem Boerio, q.215.nu.12.& si fugit ruptis compedibus inquit, etiamsi ostium fuisset apertum, punitur Iudicis arbitrio, & pro confesso habetur, adijcitq; ibi, nu. 22. arrestatum † debitorem, licèt citari denuo nō debuerit ex iuris dispositione, pro more tñ, per plateas ciuitatis à qua aufugit ad tres dies breues citari, visaq; contumacia & defectu attento, eundem, ēt si citatio ad notitiam eius non peruenerit, condemnari. Quòd si verò reuertatur † credetur iuramento eius, dicentis se ob iustam causam fugisse. Cyn.ad l.fi.C.de requir.reis, Corneus.ꝯsil. 58.lib.2. Hippol.sing.115. nisi Iudici aliud videatur. Qm̃ verò, vt superius diximus, solet in Romana Curia fieri arrestum, ne quis loco discedat, sub pœna excōicationis, quærit Quintil. Mādos. in tract.de monitor.q.9. vtrum arrestatus illicentiatus recedēs, possit ilicò excōicari, absq; alia citatione? Et vr̃ ꝙ sic: qa eo ipso ꝙ contrauenit, vr̃ esse excōicatus, ergo alia citatio vel monitio requiri nō debet.c.rephensibilis, ibi, nisi fortè talis sit culpa, &c. de appel.& ibi glo. Io. And.& alii.& c.præterea.2. de appell. vbi sententia excōicationis sub conditione suspenditur, si ante cōditionis euentum fuerit appellatum. Ergo si non appelletur, vt in casu nostro, nō suspenditur, & aliud dicendum est; & sic statim vel elapso termino, vel impleta conditione, vel constito de ꝯuentione, est excōicatus, vt per Lapum alleg. 73. Decium ꝯs.145. Sed tñ his non obstantibus, idem Mandosius tenet contrarium, prout etiam in terminis tenent Rota decis.822. incip. Sciendum est, ꝙ quando aliquis, in antiq. & Socyn. consil 20. quod est inter consi. Curtij Senioris positum, num.17. versi. sed infra facillimam. Idem etiam dicere possumus in iudicio ciuili, quòd † licèt quis violauit arrestum, tñ non incidit ilicò sic in pęnam violati arresti, quin debeat prius citari, & ad eā pœnam condemnari, vel saltem declarari, ꝙ incidit in eandem, ideo ꝙ posset illi defensio & exceptio aliqua competere, iuxta ea quæ d.consi.20. inter consi. Curtij latè deducuntur.

SVMMARIVM.

1. *Arbitrarię pœnæ aut mulctæ impositioni quando locus sit.*
2. *Pœnæ & mulctæ sunt commoda iurisdictionum.*

3 *Mulctandi modum esse arbitrarium, quomodo sit accipiendum.*
4 *Pęna violati arresti etiam ab alterius territorij Iudice irrogari potest.*
5 *Iudex an pęnam & mulctam augere & minuere possit. & 7.*
6 *Arresti violati pęna cui veniat adiudicanda. & 9.*
8 *Pęna etiam ex leuissima contumacia imponi potest.*

Quantam mulctam seu pœnam Satelles violationi arresti apponere possit. Caput 29.

Quod proximo capite diximus eũ qui arrestũ violat arbitrio Iudicis puniri posse, minorem difficultatem habet, si (vt plerunq; fieri solet) satelles debitorem arrestauerit, eundemq; à loco in quo arrestatus est, sub certa pœna aut mulcta non recedere iusserit. Arbitrariæ † enim pœnæ aut mulctæ impositio solet esse subsidiaria, vbi certa aliqua prius comminata aut declarata non fuit. l. j. §. expilatores. & ibi Bart. ff. de effrac. Alex. in l. si quis id. ff. de iurisd. omn. iudi. l. 2. C. de crim. sacrileg. & Matth. de Afflic. in Cōstitu. regn. incip. Disputatur. in 2. notab. Sed quoniam pleriq; satellites ex magnitudine mulctarum dominorum suorum beneuolentiam captant, & quo plures & maiores fecerint, tanto gratiores se illis esse experiuntur, nimis bene intelligētes illud qđ ait Bartolus & alii, ad l. j. ff. solu. matr. ꝙ † pœnæ & mulctæ sunt commoda iurisdictionum, & Rom. consi. 70. Ideo illud quoq; extra propositum non est, si quæratur, an in potestate atq; arbitrio satellitis sit, quantam velit pęnam, aut mulctam adponere, videlicet aut centum florenorum, aut centum coronatorum, aut centum realium, aut anglotrum aureorum, aut maiorem? Et sanè quoniam non potest maior esse auctoritas satellitis, q̃ Iudicis, cuius auctoritate fit arrestatio, etiam si ex cōsuetudine loci, non semper speciale mandatum, ad eam faciendam habere debeat, (vti superius est ostensum) ob oculos ponēda est elegans illa constitutio Arcadij & Honorij Imperatorum, quam de modo mulctarum ad Messalam Præfectum prætorio miserunt, in hæc verba; Eos qui ordinario prouincias iure moderantur, erga eorũ personas, quos culpa reddit obnoxios vltra duarũ vnciarum auri summam condēnare non patimur. Proconsularē verò potestatē si mulctandi necessitas imminebit, senarũ vnciarũ auri summa cohibebit. In qua forma etiam Comes Orientis, atque p̄fectus Augustalis erit. Cæteri verò spectabiles Iudices, & qui vice nostra administrationis gubernacula susceperit, vltra tres auri vncias, sibi intelligant licentiam denegatā. l. eos. C. de mod. mulct. Sub proconsulari autem potestate intelligit etiam Episcopos ibi Accurs. ad verb. proconsularē. Vncia verò auri quanta fuerit vide Didac. c. 3. & 4. in lib. numis. veter. Alcia. lib. 4. c. 21. dispunct. Budęum de Asse, & alios. Et ideo 3 quod nonnulli dicunt † modum mulctandi esse arbitrarium, ita accipit Alciat. in l. aliud est fraus. nu. 16. ff. de verb. sign. dum legitimũ modũ iam designatũ, in d. l. eos non excedat; minorē autē imponere eos posse non dubitat in l. si qua pœna. nu. 11. eo. illo tit. Sed hæc elegans mulctarum consideratio, iterum ferè in dissuetudinem abijt, & ab incerto Iudicis arbitrio pendere cępit, vt testantur Alex. ꝯs. 35. nu. 5. lib. 2. Ias. ad l. j. §. quod prętor. in fi. ff. ne quis eum qui in ius voc. Spe. in tit. de sent. prolat. §. species. versic. sed nunquid titulus. Maranta de ord. iud. par. 4. in 5. 4 principali dist. nu. 69. Ob quam † aut similem pœnam vel mulctam, etiam ab alterius territorii Iudice, si comprehendatur, puniri eum posse arbitror, iuxta no. per Matth. de Afflic. ad cōsti. incip. De pacterenorum. in 5. notabili. Sed qm̃ pœna est commensuranda delicto. l. omnes peregrini C. commu. de success. 5 & † quia Iudex sicut pœnam & mulctam etiam ordinariam in præcepto, ex causa augere potest. Host. in §. de mulcta in titu. de sent. & re iudic. Ita quoq; eam aut remittere, aut moderari, atq; minuere pōt. l. illicitas. §. fi. ff. de offi. præsi. Maranta de ord. iudic. parte 6. c. incip. Expedita secunda parte. nu. 32. boni Iudicis officio incumbet iusto temperamento, ita se hac in re arbitrũ constituere, vt neq; nimium remissus, neq; nimium seuerus fuisse videatur, personarum & circunstantiarum rei ratione habita 6 atq; expensa. l. respiciendũ. l. aut facta. ff. de pœnis † eandemq; in dubio fisco adiudicabit. l. Iulianus. §. his quoq; C. de sacros. eccl. Bart. in l. j. C. de excusa. muner. lib. 11. Bald. in c. j. quæ sunt regal. 7 Quòd si dicas † remissionē mulctæ inferioribus iudicibus non p̄mitti, sed illustriorib. & maioribus tantum, vt ait Rebuffus tomo 3. ad ord. regias tract. de appel. art. 118. glo. vna. & art. 14. nume. 20. inde eã ĩniam etiam ipso Rebuffo teste, à glo. & Doct. reprobari in l. & in mulctis. C. de appel. & ab Angel. in trac. malefic. ad verb. qui Iudex. versi. incip. quæro an cōtumacia nu. 6. Cui decisioni standum est, nisi consuetudo aut statutum aliud inducat, maximè cum causa minuendi subest, vt per Afflict. ad constit. incip. Et quę ad decus. in 10. notab. aut cum ex causa recessit arrestatus, quæ etsi sufficiens non fuit, aliquo tñ modo p̄babilis fuit, veluti propter non satis iustum metum hostiũ, aut pestis, aut belli, aut insidiarum, & si quis his sit simile. Quamuis 8 † enim mulcta possit imponi, etiam ex leuissima offensione, & contumacia, aut præuaricatione, vt ait Curt. ad d. l. j. §. j. nu. 13. ff. si quis ius dic. nō obtemp. tñ indigestæ voluntati satellitis indulgere, & talem mulctam ab homine arrestato, quem ille fortassis odio prosequitur, exigere, quantam ipse voluerit, res esset 9 plena iniquitatis, & appellatione digna. Quæ † modo & in simili dicimus, quod mulcta aut pœna, si parti sit applicanda, debet regulari, sm̃ interesse & damnũ partis aduersæ. l. 2. ff. si quis in ius voc. non ierit. Ioan. Constant. ad ord. reg. art. 121.

SUMMARIUM.

1 *Actiones pęnales & mulctæ certi temporis spacio præscribuntur.*
2 *Mulcta ob spretum Iudicis præceptum commissa post annum non potest exigi.*
3 *Arrestatus ob pęnam violati arresti post annum conueniri non potest.*
4 *Pęnā violati arresti post annũ non posse peti, quo pacto intelligendum sit.*
5 *Iuramenti violati persecutio anno non concluditur.*

Vtrum aduersus mulctam seu pœnam violati arresti præscribatur. Caput 30.

1 Aduersus † actiones pœnales & mulctas certi temporis præscriptiones à lege inductas esse constat. Actioni enim iniuriarũ anno præscribitur. l. si non conuicij. C. de iniur. Actiones prætoriæ vltra annum exerceri non possunt. Insti. de perpet. & temp. act. in prin. Qui pecuniam accepisse dicetur, vt alii negocium faceret intra annum tantùm quadrupli conueniri potest. l. j. ff. de calum. Is qui vim fecit, intra annum vtilem rectè conuenietur. l. 2. C. vnde vi. Adulterii accusatio post quinquennium continuum non auditur. l. quinquennium ff. ad l. Iul. de adult. Accusatio peculatus quoq; trium annorum est. l. peculatus crimen. ff. ad l. Iul. pecul. Bona propter contumaciam seu delictũ confiscanda, intra quinquennium à fisco vindicari oportet, & sic de similibus. Et vt Ioan. Imbertus Insti. forens. lib. j. c. 33. quoque re-2 spondet, † mulcta ob spretum Iudicis præceptum, vel mandatum, aut ob delictum aliquod cōmissa, post annum exigi non potest, allegans ad hoc Bar. in l. vnica. ff. si quis ius dicen. non obtemp. qui tñ hoc non dicit. Vnde à simili dici posse arbitror, ꝙ si quis violauit arrestum recedendo à loco, a quo sub pœna recedere non debuit, aut non recedere promisit, ꝙ post annum ex hac pœna, quæ per satellitem fuit imposita, aut comminata, conueniri, aut puniri non potest. Quomodo & Guido Papæ 3 q. 359. incip. de præceptis, dicit, ꝙ † pręcepta pęnalia, quæ faciũt Iudices, de quid faciendo vel non faciendo, ligant quidē, sed si talis non obediens non mulctetur, aut cōueniatur intra annũ, elapso anno mulctari aut (vt ipse loquitur) inquęstari, non poterit, per d. l. vnicam. §. 2. facit l. non solum. §. fin. cum l. seq. ff. de 4 alien. iud. mut. causa facta. Quod † intelligo esse verum, quādo is qui violauit arrestum redit, & est cōuenibilis in loco arresti, aut qñ illic habet bona, ex quibus mulcta capi possit. Nā sicut agere non valenti non currit præscrip. l. sicut. C. de pręscrip. 30. annor. & à tempore præscriptionis subducuntur ea tempora, quibus quis legitimè impeditus fuit. l. 3. §. vlt. l. hi tñ. ff. de accus. Ita quoque iniquum foret, Iudicem excidere sua mulcta aut pęna per lapsum anni, si fortè is qui arrestum violauit, aufugiat, vt comprehendi non possit, nullaq; bona habeat, ex quibus ea præstari posset. Quo respexisse vr̃ Bart. ad d. l. quinquennium, dum ait, ꝙ predictum quinquennium est vtile quò ad initium, & Ang. ibi quod quinquennium illud non valentib. accusare. Idq; adeo verum esse videtur, vt etiamsi contingat violatorem arresti post annum mori, hæres eius in conscientia non tenet. Nam vt Bald. ait d. l. 2. C. de vectig. conscientia non ligat, quos natura non ligat, & ideo inquit, sicut res quæ incidit in commissum post quinquenniũ peti non potest, ita quoq; si delinquens moritur infra quinquennium in foro animæ non tenetur: Et qua ratione post annum non datur, eadem ratione quia pęnalis est, in hæredem non datur. l. in honorariis. ff. de oblig. & act. glo. vlt. in d. l. vnica. nisi lite contestata cum defuncto. Nihilo-5 minus † si & iuramentum quoq; addiderit arrestatus, & illud violauerit, alio iure vtendum esse censeo: quia violati iuramenti persecutionem & pęnam anno concludi, non legi: & p inde Iudex vel laicus vel ecclesiasticus, diuturniorem querelam hēt.

SUMMARIUM.

1 *Captura est admodum ignominiosa.*
2 *Nobilem aut potentem mercatorem arrestare plus est, quàm aliquem plebeium.*
3 *Arrestatio etiam licita debet esse absque iniuria.*
4 *Armis an resistere possit is qui illegitimè ob debitum capitur. & 6.*
5 *Iudici malè exequenti violenter resisti potest.*
7 *Arrestatus iniquè an possit impunè è carceribus effugere.*
8 *Iniustè arrestatum è carcere eximens, an teneatur Edicto, Ne quis eũ &c.*
9 *Arrestatus perperam, etiam post tempora appellationi præstituta appellare potest ab arresto.*
10 *Arrestatus potest arrestantem contra se testimonium ferentem vt inimicum reprobare.*

Arre-

Arrestari Apparitori an resistere liceat. Caput 31.

Sane in modo & forma arrestandi discretum esse Apparitorem conuenit, vt etiam, qñ arrestatus arrestum cautione dissoluere non potest, ratione feratur eamque sequatur. Nam, vt superius diximus, arrestatio 1 † & captura cuiq; est admodum ignominiosa adferens grauamen irreparabile, teste Bald. ad l. si clericus. C. de episc. audient. 2 & multò † magis infamat nobilem, q̃ plebeium, famosum mercatorem, q̃ alium. Neuizan. consi. 52. nume. 8. versi. prædictis tñ non obstantibus præsertim cum nos propensiores esse conueniat ad iuuandũ mercatores peregrinos. Alex. consi. 130. incip. super eo. ante fi. lib. 7. multumq; in huiusmodi negociis defertur nobilitati seu integritati personæ, Odofred. ad l. j. C. de cust. reor. Alb. ad l. j. ff. eo. Luc. de Penna ad l. quoties. C. de dig. lib. 12. Barb. consi. 62. lib. j. Quomodo & ipse quoq; I. C. Claudius Saturninus in l. aut facta. ff. de pœn. ait, in delictis atq; iniuriis ęstimandis p̄sonarũ rationē maximè esse habendam. Et † quãuis 3 licita sit arrestatio, tñ esse debet non iniuriosa, Petrus de Bellapertica in l. ab executione. C. quor. appel. non recip. Ang. ad l. fi. ff. quod met. caus. vbi allegat pulchrũ tex. in l. si bene. ff. de vsur. ibi, Contumeliosum se non exhibeat, sed moderatum, & cum efficacia benignum, & cum instantia humanum. Ideoq; Nisellus in concor. Bart. 105. ait, ꝙ est periculosum ponere iurisdictionem in manus ignorantium, qui ad capturas procedunt, non inspecta vel habita qualitate personarum, quod vtique in magnum dedecus arrestari redundat. Neuizan. d. loco, nu. 25. 4 Et † propterea, si quis illegitimè & perperam ob debitum capitur, potest etiam cum armis resistere l. prohibitum. C. de iur. fis. lib. 10. Afflict. in constitut. Castellani. in 3. q. Paris de syndic. in verb. captura Ias. ad l. 1. §. quod Prætor. ff. ne quis eum qui. & rursum Zasius ad §. quadrupli. Institu. de act. l. omnes. C. de decur. lib. 10. §. fin. in auth. quom. oport. episc. Thomas Gram. voto 3. 5 num. 15. & voto 32. nu. 24. Non † multò aliter q̃ Iudici malè exequenti violenter resisti potest, nō solum per eum qui iniuriam patitur, sed etiam per tertium cuius nihil interest, vel vicinos: glo. ad c. ex literis. in verb. denuntietis. de offi. deleg. Spec. in tit. de citat. §. sed nunquid. Fely. ad c. ex literis. Dec. consi. 469. nu. 3. Afflic. constitut. Neapo. lib. j. rub. 8. nume. 78. Petrus à Duennas reg. 190. amplia. 8. Istud tamē mihi semper periculosum visum fuit. Nam etiamsi iniustè detentus posset resistere cum armis, tñ se conijcere in eam disputationem, an iniustitia fuerit notoria nec ne, res periculo plena est, à quo omnes merito adhorrere debent. Anch. ad c. ea quæ fiunt. de reg. iur. libro sexto. col. 3. 6 Et quamuis sint qui existimant iniustè captum † posse se defendere etiã occisis satellitibus, iuxta ea quę notat Hippol. in pract. crimin. §. attingam. nu. 40. Lucas de Penna ad dic. l. prohibitum. Neuizan. d. consilio numero 11. neque hoc tamen periculo caret, neque in ciuili causa arresti locum habere existimo: De qua re Boerius quæst. 70. latius agit.

7 Sunt præterea in ea sententia plerique summæ auctoritatis viri † ꝙ is qui iniquè detinetur, cautim & impunè è carcere fugere potest, in quem iniuria coniectus fuit, glo. in clem. pastoralis, in verbo, per violent. & ibi Dd. de sent. & re iudic. Barto. ad l. relegat. ff. de pœn. Alex. consi. 144. lib. 2. Soc. ad l. j. col. 2. nu. 13. ff. ne quis eum. Iason ad l. admonēdi. in lectur. ord. col. 18. vers. tertiò limita. & iterum in repetit. nu. 175. ff. de iureiur. quia hæc omnia magis ad iniuriæ damniq; iniuriosi & iniusti depulsionem, q̃ ad fraudem, vim & iniuriam pertinent. Neuizan. ꝯl. 61. nu. 37. versi. confirmo quia &c. etiamsi iurasset non aufugere, sed ibi manere. Aret. consi. 14. Hippol. ad l. j. nu. 104. ad l. Corn. de sicar. & ad l. j. ff. de quæst. Quod ego nō puto esse verũ. Nam vt Panor. ait ad c. inter alia, in fi. de immunit. eccles. qui iniustè detinetur, & relaxatus iurauit ad carceres redire, non potest cōtrauenire iuramento, sed debet prius absolutionem impetrare, nisi periculum mortis immineret, etiamsi iur̃m ex parte eius cui præstitum est, foret illicitum, vt c. j. c. 2. c. si verò & c. de debitorib. de iureiur. Nam & iur̃m per metum pręstitum absolutionem requirit. c. ad aures. & c. seq. de his quæ vi met. caus. q̃a sine periculo salutis ęternæ & corporis seruari potest, vt c. cum contingat. de iureiur. gl. ad c. j. & ibi Dd. In dubio autem illi sententiæ adhærendum est, qua magis consulitur animæ saluti. c. cōsilium. de obseruat. ieiu. c. iuuenis. de sponsal.

8 Tum † verò vi eximens istiusmodi debitorē ex carcere non tenetur edicto. Ne quis eum &c. Ias. ad l. j. §. Prætor. nu. 11. & ibi Doct. alii. ff. ne quis eum. & ad l. quoniam. C. de appel. latè Iason consil. 20. lib. 3. Mihi verò magis Bart. Ang. & Romani sententia d. loco placet, existimantium, eum qui vi eripit arrestatum, parti arrestanti iniquam causam fouenti, ad damni refusionē, & ad id quod interest nō teneri. Nihil enim verè interest, cum nihil debeatur, & damnum quod quis culpa sua sentit, sentire non videtur. l. non videtur. ff. de reg. iur. Sed quantum ad Iudicem attinet, tenetur, ne respublica quotidianis istiusmodi violentiis, perturbationibus atque diuexationibus distrahatur & commoueatur, nisi tam notoriè esset iniqua hæc detentio, vt palam & vulgo nota sit omnibus. Sanè etiamsi ita esset, sentiã alii quod velint, ego vix admitterem particularem istam & priuatam rationem carceres aperiendi & inuadēdi. d. §. quod Pręt. & l. vlt. §. cùm in eum. illo titulo, quia aliqualis cognitio re-9 quiritur. Addunt nonnulli, ꝙ † vbi in his rebus locus esset appellationi, iniustè detentus, etiam post tempora appellationi præfixa, prouocare potest, quia grauamen istud habet tractum successiuũ, & qui in arresto detinetur, adhuc quotidie & de pręsenti grauatur. Iason ad d. l. eũ qui. §. in popularib. ff. de iureiur. Angel. de malefic. ad verbum, Qui Iudex. numero 13. Sic & exceptio habens tractum successiuum, quantumuis dilatoria, quandocunque etiam post litem contestatam opponi pōt. Archid. ad c. hortamur. 3. quæst. nona, & à grauamine quod semper est in fieri, cũ semper sit, semper prouocare & appellare licet. c. ex parte. de appell. & ibi pulchrè Philip. Franc. versi. quinto & vltimo infertur.

10 Postremò adde, ꝙ † iniustè arrestatus potest in alia lite ꝯ arrestantem excipere, si in testem producatur, ꝙ sit eius inimicus: quia detineri faciens aliquem in aliquo loco, aut in vinculis, censetur cũ eo inimicitias contraxisse. Bald. ad l. in ipsius. 2. not. C. fam. ercis. & ad l. nō ignorabit. C. ad exhib. Fely. ad c. cũ oportet. de accusat. Hippol. consil. 26. non multò aliter, quàm is qui aut bona alterius tollit, aut domo alium expulit. c. item quis. de rest. spol. Marc. Anton. ad l. fi. nu. 97. cum seq. ff. de quæst.

SUMMARIUM.

1 *Resisti Apparitori an liceat.*
2 *Iniuria facta Apparitori, censetur Principi, & Iudici facta.*
3 *Resistentis Apparitori violenter quæ sit pęna.*
4 *Apparitori dicenti se percussum esse an credatur.*
5 *Apparitor an possit debitorem resistentem occidere.*
6 *Creditori an liceat debitorem vim inferentem interimere.*

Arrestanti resistens, eundemque verberans, quo pacto puniatur. Caput 32.

1 Quemadmodum † iniusta arrestatio neq; culpa neq; pœna caret, ita & is qui legitimè arrestatur, resistere non debet; Et sicut iniustè ac perperã arrestati vel detenti magna est excusatio; ita legitimè detentioni sese opponentis nulla iusta defensio esse pōt. Ideoq; 2 † si is qui arrestatur, ausu temerario vel verberibus excipiat, vel iniuria aliqua afficiat Apparitorem aut Seruientem munus suũ exequentem, vtique hæc vis & iniuria Principi atq; Iudici illata censebitur. Bart. ad l. iniuria §. j. ad l. item apud Labeonem. §. item. ad l. lex Corn. ff. de iniur. Paris de Puteo in tract. de syndic. ad verb. familiaris. c. 3. nume. 11. refertq; Guido. Papæ decis. 557. 3 incip. aliquis verberat. &c. eos † qui sic Apparitoribus resistũt, & vim illis adferunt, in Gallia, aut capite, aut certè manus illius amputatione, qua facinus admissum fuit, puniri. Bartolus verò ad l. si quis. §. si quos. ff. de pœnis. & hũc cæteri secuti interpretes ad l. 1. C. ne quis in sua causa. pœnam arbitrio Iudicis huic delicto statuendam esse arbitrantur, etiam aduersus eum, qui ipsius illius Iudicis Apparitorem lęsit, nulla scilicet familiaritatis, domesticitatis, vel fauoris exceptione hac in re suffragante.

4 Porrò autem † an plena fides adhibenda sit viatori asserenti se percussum esse à debitore, & aliter non probanti, quæritur. Et quidem communi calculo probatam video negatiuam partem. Ant. Imo. Panor. Philip. Franc. ad c. cum parati. de appellat. Petr. Iacob. in sua praxi. tit. de constit. pecu. Castrens. consil. 161. incip. Visis & ponderatis. lib. 2. Card. ad clem. 1. q. 8. de dol. & cōtumac. Ang. ad §. quadrupli. Insti. de act. Guido Papæ sing. 409. Ias. ad l. p̄perandum. §. & si quidem. col. 2. versi. adde C. de iudic. Imol. ad l. si finita §. si plures. ff. de dam. infect. Stephan. Bertrandi ꝯs. 249. incip. qm̃. col. 1. lib. 1. Matthæus de Afflict. ad ꝯstitut. regn. Sicil. inc. In ciuilib. in 2. notab. Tiraquel. de vtroq; retrac. §. 9. gl. 9. num. 14. Quia factum hoc non est inter ea quæ officio ipsius connexa sunt, neq; ad illud pertinet, sed priuatum est tm̃, vt aiunt Cornæus cons. 79. lib. 3. Ripa ad c. 1. de iudic. Bertrand. consi. 234. lib. 3. Alex. ad l. sciendum. ff. de verb. oblig. Nicolaus de Milis in suo dictionario, ad verbum, nuncius. Noluerunt. n. maiores nostri hanc patere inimicitiis viam, vt quem quisque odisset, eum testimonio proprio posset tollere. Ementiuntur. n. sępè in eos quos oderunt. Cicer. pro Font. l. omnib. C. de testib. quamuis consuetudinem huic iuris dispositioni plurimum & vbiq; ferè detraxisse fateãtur: quod & Guido q. 628. incip. non debet. & q. 57. incip. aliquis probat. Et inter hos quoq; sunt qui existimant, ꝙ etiam ex iure communi in arbitrio Iudicis positum atque collocatum est, cui potius credi debeat, apparitori ne, an debitori. Ad cuius rei decisionem plurima ex circũstantiis, rerũq; ac personarum qualitatibus desumi possunt, & non tam alienum ab officio est hoc factum, quam vulgo existimatur, quippe ꝙ ratione officii fiat hæc iniuria, adeoq; etiam ad principem atque Iudicem pertinet.

5 Quid † igitur si resistentem & vim inferentem, vel ēt adiecta violentia paulatim fugientem Apparitor interimat? Amadęus

Iustinus

Iustinus in tract. de Syndic. in præfat. nu. 100. versi. sed pone miles. Cyn. ad l. fin. C. de requir. reis. cum aliis multis respondent, factum Apparitoris esse impunitum, cauēdum tñ monent, ne Iudices, vel Seruientes ad eiusmodi facta facilè decurrant; φ ea res non raro ciuium animos commouerit, & ex stulta quadam atque imprudenti misericordia, plebem parum aut nihil per se intelligentem, ad seditionem concitauerit. Quod amplius est, 2 existimāt omnes † licere etiam creditori debitorem insequenti, eundē debitorē resistentē, vim inferētē, aut telo se defendentem, si alter eum assequi non possit, occidere. Hippoli. ad l. j. in princ. nu. 101. ff. ad l. Cornel. de sic. Salic. ad l. si vt allegas. C. illo tit. quod & ad procuratorem quoq; creditoris ibi extendit Bal. Sed cum Deus tanta grauitate nobis ob oculos posuit hoc pręceptum, Non occides, nō facilè ad hmōi subsidia deflectamus. Ideoq; Ioan. Imbert. Instit. forens. lib. 2. cap. j. dicit, quòd si quid violentius aduersus resistentem fecerit Apparitor, non tenebitur. l. quemadmodum. §. vlt. ff. ad l. Aquil. φ licèt si Apparitori mādatum sit, vt quem ducat in carcerem, is autem se defendat, potest Apparitor eum interficere. Ioan. Fab. ad l. si seruus. C. de his qui ad eccl. confug. hoc tñ intelligendum esse, si aliter eum Apparitor non posset prehendere sine metu maioris vulneris aut mortis, & quòd ea de re tutius esset impetrare à Iudice potestatem.

S V M M A R I V M.

1. *Debitorem arrestatum eximens, debitum eius creditori arrestanti soluere cogitur.*
2. *Consules debitori vt fugiat, an teneatur.*
3. *Occultans debitorem alienum quo modo obligetur.*
4. *Vxor non tenetur, si recipiat, vel occultet maritum criminosum, vel eundem debitorem cęlet.*
5. *Occultator an & quādo compelli potest, vt debitorē occultatum exhibeat.*

De his qui arrestatos eximunt, aut præiudicium creditorum occultant. Caput 33.

1 Sed † quoniam non solum ipsi debitores, qui resistunt Apparitori & Iustitiæ, hoc suo tam temerario facto creditori suo præiudicant, verūetiam, & hi qui eis subsidium, opem, cōsilium, vel auxilium præbent, quo facilius elabantur, & sine quib. diu latere non possent malo publico, argum. l. j. ff. de recept. fur. pauca quædam, quatenus præsentis materiæ ratio postulat, etiam de his in medium mihi adferenda videntur.

Principio itaque, is qui carceri mancipatum, aut clausum, arrestatum vel detentum è manibus familiæ Prætoris, Apparitoris, seu etiam carcere & vinculis eximit, succedaneum se facit debito eius, q sic elapsus est, eodemq; modo creditori ad cuius postulationem detentus seu arrestatus fuerat, omne æs alienū soluere cogitur, atq; si fideiussorio noīe se pro eodē ante obligasset. l. quoties. C. de exact. trib. lib. 10. Quoties inquit Constantinus, quis & priuati debitor inuenitur, & fisci, abreptus ab vno officio, tenebatur ad vniuersi debiti solutionē. Qui eū abstulerit, coerceatur, ac totius summæ exactionē in se suscipiat, & eundē auellendum, sibi trahendumq; crediderit. Accursius quidem ad legis illius explicationem videtur existimare, φ fauore fisci hic aliquid constitutum videatur, sed cōis sñia est hæc, φ sicut text. ipse de debitore priuati loquitur, ita etiam de eo intelligatur. Bal. ad d. l. addictos, circa fin. C. de episc. audien. Io. Fab. & alii ad §. item aduersus. Inst. de act. Bart. Ang. Castren. ad l. sed eximendi. §. j. ff. ne quis eum qui. Iaf. ad l. j. §. is vt. ff. si quis cautionem eximat. obtemp. nihil; equius esse aut dici posset, φ quis in obligatione ...cto eximeretur, & creditor debito spoliaretur, operam dedit, etiam si postquam exemisset eum, in potestatem illius creditoris rursum reduceret; Nam per talem reductionem eximens non censetur liberatus obligatione, quam eximendo contraxit, cum ex hoc tam improbo facto, semel aduersus ipsum ius creditori quæsitum fuerit, continuatque sit eius obligatio priori, Boerius q. 217. nu. 12. Ang. ad d. l. quoties. Salyc. ad l. in bonæ fidei. nu. 16. versi. tene tñ menti. C. de reb. cred. Iaf. ad d. §. is videt. Roman. ad l. admonendi. ff. de iureiur. à quib. omnib. Iaf. ad §. pœnales. nu. 49. Instit. de act. recedit Gomesius, ea potissimum ratione, φ per præsentiam debitoris res reducitur ad pristinum statum. l. quamuis. ff. de in ius vocan. l. hoc edicto. ff. de alien. iud. mut. caus. fact. Quæ Gomesij ratio non satis firma & generalis est, quippe φ ipse debitor fortè non tā sit soluēdo, q̄s qui eum exemit, adeoq; interesse potest creditoris, etiā ipsum eximentem obligatū esse. Quod in specie non multum absimili tradit Castren. ad l. Stichum. §. si mandato. ff. de fideiussor. Sed & Vlp. In cum, inquit, qui vi exemit, in factum iudicium datur, quo non id continetur, quod in veritate est, sed quanti ea res est ab actore æstimata, de qua cōtrouersia est. l. si per alium. §. fi. ff. ne quis eum qui. Quibus verbis, refutatis aliorum opinionib. existimat inter alios Phanutius in tract. de l item iur. part. j. c. 4. nu. 5. versi. reiecto itaq; &c. Iuramentū permitti atq; deferri creditori, de eo quod putauerit sua interesse. debitorem exemptū non fuisse. Quinimmo, inquit, non videtur conueniens, φ eximens possit excipere, φ exemptus nihil deberet creditori prætenso, per regulam iuris, quod de iure tertii nemini excipere licet. l. loci corpus. §. cōpetit. ff. si seruit. vendi. & latius Bal. ad l. cū seruum. C. de ser. fugit. Soc. cōsi. 88. lib. 4. tanto minus eius rei disquisitio ad ipsū ptinebat, an creditor calūniosè arrestare vel nō. Quid. n. si arrestatus, ex qua cā arrestatus est, debitor non sit, ex superuenienti tñ causa iusta & vera, iuxta ea quæ superius diximus, sisti, detineri, recommendari & arrestari possit?

2 † Eadem quoq; vr̃ ratio eorum, qui scientes prudentesq; faciunt fugere eum debitorem, quem alioqui creditor sistere & arrestare potuisset, vel quia hoc futurum significant, vt arrestetur, vel vt fugiat, & creditorem fallat, equos suos commodato concedunt. Anchar. consil. 340. nu. 6. incip. viso themate. Ioan. de Anan. consi. 55. incip. quia dubia. nume. 4. Curtius ad l. admonēdi. nu. 102. ff. de iureiur. Iaf. ad l. j. §. quod prætor. ff. ne qs eum. & omnium latissimè apertissimeq; Hippol. de Marsil. sing. 137. incip. in iure clarum est &c. Benuenutus in trac. de decoct. c. incip. circa propositam. nu. 23. & 25. & Boer. q. 215. quia qui cām damni dat. damnum dedisse vr̃. l. nihil interest. ff. ad l. Cornel. de sicar. Qua ratione & Vlpian. ad l. j. §. j. ff. de eo per quem fac. erit. actionē in factū ad id qđ interest aduersus eum concedit, cuius causa factum est quo minus quis iudicio sistat. Et rursum, Si cōpeditum seruum meum, vt fugeret, solueris, inquit, an de dolo actio danda sit? & ait Quintus Mutius apud eum notans, si non misericordia ductus fecisti, furti teneris: si misericordia, ī factū actionem dari debere. l. & elegāter. §. item Labeo. ff. de dol. malo. Ad cuius quidem rñsi interpretationem notat Bal. φ misericordia motus excusat à dolo, sed nō impedit quo minus is qui fugæ auctor est, obligetur ac teneatur: quia hæc misericordia in aliorum præiudicium tendens, non est regulata ſm limites rationis, quippe φ dum per fugam vni consulit, quod soluere debuisset; alteri, qui iustum debitum amittit, maiore iniquitate & inęqualitate damnum infert. Qua de re nonnulla huc pertinentia scribit Cępola cōsi. 14. quem vide. Ideoq; quamuis multi sint, qui existimarent oppidò durum esse, φ quis ex sola psuasione consilioq; & auxilio fugæ ad ęris alieni exolutionem teneretur, si quis tñ in ipsam rationē quæ consultos mouit, altius intueri velit, facilè intelliget omnia hæc ęquitati atque rationi naturali esse consentanea; & quidem potissimum inter mercatores, quibus si malè ceciderit fortunæ alea, quid reliquum est, nisi vt bis fiant miseri, & quod re sperata frustrari sunt, & φ tantam irriti laboris exhaustum nō sine dolore meminerūt? Quo etiam pertinent vulgatæ iuris regulæ de fraudulento consilio, de persuasione fugæ, & reliquis multis similibus huc pertinentibus c. nullus ex consilio. de reg. iur. lib. 6. l. consilii. ff. eod. tit. l. j. §. persuadere. ff. de seruo corrup. l. j. & ibi Doctor. C. de seru. fug. Et quamuis aliqua ratione excusari posset, qui homini crimen capitale committenti consulit, vt fugiat in locum sacrum, qua de re disputant interpretes, φ plerunq; tandem Deus & Iudex reperit nocentes; tamen quia hic agitur de particulari damno creditoris, qui fortè nunquam debitum suum assequetur, iam elapso debitore, ęquum est, vt iste auctor fugæ in periculum omne succedat, si non debitor ipse iam fugæ accinctus fuerat, iuxta notat. per Dd. ad d. l. consilii. Pulchrè Bal. consi. 222. incip. in quæstione D. Milani. libro 3. & pleraque eodem pertinentia scribit in consi. 382. lib. 5.

3 † Eodem etiam loco esse existimant eos qui debitorem iam iā sistendū & arrestandum occultant, vt tādem elabatur, Iason ad §. pęnales. Institut. de act. nu. 103. Salyc. ad l. fin. C. de oper. libert. quippe φ vbiq; eadem est ratio. Et in simili, si quis seruum fiscalem putauerit occultandum, inquit Imper. non solū eum restituere, sed etiam duodecim libras argenti pœnæ noīe fisci iuribus dependere compellitur. l. pen. C. ser. fugi. Et quicunque seruum fugitiuum ī domo vel agro inscio dño receperit, eum cum alio pari, vel 20. solidis reddit. l. quicunq;. eo. titu. Apertius verò in l. fi. C. de oper. liber. textus ait, eum qui alienū libertum occultat, loco ipsius ad operarum præstationem teneri. Et alibi ꝯstituit Arcadius Imper. eos qui aliorū psonas cum detrimento aliorū occultant, ad quadruplum teneri. l. 3. C. de assessor. Et licèt Bald. decidat consi. 382. nume. 7. lib. 5. vbi tenet, φ scienter occultans debitorem alienum, non facit succedaneum vel cōsortem debiti vel periculi; tamen ijs constitutionibus motus Zasius, eandem quæstionem, ad dic. §. pœnales. nume. 33. pertractans, ait, Sed quæras, si aliquis occultat debitores meos, ne possim eos conuenire, id quod sæpè contingit, an iste receptator vel occultator teneatur edicto, Ne quis eum &c. Bal. ad l. fin. C. de oper. liber. putat eum obligari ad totum debitum, qui debitorem occultat; quamuis tandem in eo subsistat, & nihil affirmet: Iason putat, quod mihi plus placet, quòd eiusmodi occultatores teneantur edicto. Ne quis eum &c.? quia satis dicunt eximere, qui creditores frustrantur, morantur, vel eis facultatem agendi auferunt. d. l. sed eximendi. 2. resp. Hæc ille. Iasonis verò

rò verba sunt hæc. Fortè non esset ponere os in cęlum, tenere φ in quæstione supra formata, contra illum competat actio in factum ex edicto. Ne quis eum qui, &c. propter generalitatem verbi Eximere; ſm quod declarat text. in d. l. sed eximendi, in principi. iuncto. §. Prætor ait. vel quod saltem, quia non interuenit vis, sed tātum dolus, competat actio in factum ex edicto, De eo, per quem factum &c. & contra Bald. in d. l. fin. φ immò teneatur soluere, tenet & fortè melius ibi Salic. Crederem etiā, φ isto casu prouideatur creditori, mediante tit. Si quis ius dicēti, &c. hoc modo, quia Iudex præcipiet illi occultanti, ne impediat executionem, & si contemneret pręceptum, posset Iudex procedere ad mulctas & alia remedia, quę ad l. j. d. tit. Si quis ius dicenti &c. notari solent. Hactenus Iason. Bal. sententiā amplecti dicitur Innocentius ad c. pastoralis. de offic. deleg. & Seuer. in tract. de debit. suspect. q. 10. Hippol. sing. 43. incip. Debitor. in fi. propterea φ omnia iura superius adducta loquuntur in casu suo speciali. Primò scilicet in debitore tributorum l. quoties. C. de exact. trib. Secundò qñ quis debitorem vi eximit. l. pen. ff. ne quis eum. Tertiò qñ quis impedit reum vel actorem venire ad iudicium. l. fi. ff. de eo per quem fact. Cum igitur in his casibus sit speciale, & specialiter prouisum, sequitur φ in contrariū est ius cōe l. ius singulare ff. de legib. Tum verò nemo cogitur prodere secretum. l. idem. §. si tibi iudiciū. ff. de condic. ob turp. cau. adeoq; cum semel debitorem occultare cępit, fidemq; ei dedit, φ eum non iudicabit, turpe esset fidem fallere, l. j. ff. de pact. quę etiam hosti seruanda est, c. noli. 23. q. j. putantq; pleriq; titulum. ff. de Receptatorib. in ciuilib. causis locum nō habere, vt refert Benuenutus d. loco nu. 28. vers. extra quæro. Cęterum hæ ratio-
1 nenon sunt satis firmæ, vt cōem opinionem conuellant: quia vbicunq; ratio legis est amplior vel generalior dicto seu disposito, tunc ad amplitudinem rationis extenditur ipsa dispositio. l. regula. § fi. & ibi Bar. & Bal. ff. de iur. & fact. ignor. l. 2. §. si mater. ff. ad Tertul. pręcipuè quia interest publicè ne isti debitores, & fraudatores sic elabantur. In fauorem autem publicum etiā pęnalis dispositio ex identitate rationis extenditur: sicut & in multis aliis casibus huc pertinentibus, quos ad locum à rat. leg. larga seu ampla. notat Nicolaus Euerardi. Et quamuis regulariter nemo secretum prodere cogatur, non tñ ideo in necē aliorum eiusmodi debitorem occultare & executionem impedire potest; nam sicut aliud est, nō accusare reum, & occultare reū: ita aliud est, non prodere debitorem, & occultare debitorem. Edictum verò de receptatoribus, non habere locum in causis ciuilibus, non est mirum, cum plerunq; corporalē pęnam, aut certè aliam huic nō admodum dissimilem inferat, ad quā nec ipse quidem debitor est, obligatus. In eo sanè conuenit cū hac
4 nostra materia † φ sicut vxor recipiens & occultans maritū criminosum, non tenetur, teste Ang. in tract. malefic. ad verbum, dicto maleficio, nu. 25. Spec. de donat. inter vir. & vxor. § fin. ita quoq; ne hoc casu obligabitur, si occultet virum debitorē. Cæterùm an in reliquis amicis atq; consanguineis illud admittendum sit, dubito. Nam vbi est metus mortis, naturalis ratio mouet, ac veluti vrget atq; impellit, inuitosq; propemodū eò trahit, vt consanguineorum saluti, idest, nostro sanguini, consulamus; quæ quidem ratio in hac causa non adeo militare vr̃. Qua tñ in re animi pendeo, atq; subsisto: vt Tiraq. de temper. pęn. cā
5 20. 21. & 22. vide. In eo conueniunt oēs, φ † si debitor alia bona habet, in quæ missio fieri potest, nō compelli occultatorem, vt debitorem exhibeat: verùm si bona debitoris non sufficerēt, de dolo, vel iniuriarum actione agi posse, quam sentētiam etiam Boerius decis. 174. cum Benuenuto d. loco probat; lateq; & eleganter de ea singul. suo 17. incip. Diligenter nota, disputat Petrus Gerardi de Petra. Nam si simpliciter ad exhibendum debitorem tenetur, citra distinctionē & moderationem, frustra inducta esset iuris dispositio, & multarum ciuitatum consuetudo seu vsus quod ob ciuile debitum, nemo ex domo sua vel aliena (vt superius dictū fuit) inuitus trahi potest. l. pleriq; ff. de ius voc. Porrò aut de his qui violenter & nobis inuitis apud nos latitant, nulla est dubitatio. Bal. ad l. in delictis. ff. de noxal. quia ppositum & animus maleficia distinguunt. leg. j. ff. de sicar.

S V M M A R I V M.

1. *Appellare ab arrestatione an liceat. & 3.*
2. *Appellatio à Decreto Iudicis interposita an & quando executionem suspendat.*
4. *Appellare an possit debitor, si pecunia sibi debita sub manu sui debitoris per creditorem arrestetur.*

Ab Arrestatione an appellare liceat. Cap. XXXIIII.

Sunt nonnulli moribus initiores, qui tamersi se iniustè arrestari sentiunt, appellare potius ab arrestatione, q̄ Apparitori arrestanti resistere, aut vim inferre malūt. Sed an in ea appellatione audiēdi sint, & quatenus ea illis prosit, dubitari posset: mouetq; eam quæstionem Guido Papæ singul. suo 32. sed non soluit, & licèt Speculatorē ad hoc alleget in §. j. in prin. de app.
1 Istū nullam illius quæstionis mentionem facit. Appellare. † tñ arrestum posse arbitror, per ea quæ notat Bal. ad l. si clericis. C. de episcop. audien. vbi dicit in simili, φ à captura, quæ est realis citatio, appellari potest; cum sit grauamen cohærens personæ, quod per expectationem sententiæ diffinitiuæ (maximè si non res, sed personam arrestata est) reparari non potest: argu. l. 2. C. de abolit. Nō tñ, inquit, Iudex appellantē ideo statim dimittet,
2 sed expectabit donec per superiorem sibi mandetur. † Quia vbi appellatur à Decreto Iudicis, quo respicit Decretum apprehensionis vel arrestationis, non prohibetur aliquid innouari contra appellationem, donec superior inhibeat. c. non solū. de appel. in 6. maximè vbi periculum est in mora, vel fugę vt hic, vbi oīs vtilitas arresti ex relaxatione dissolueretur: quia tū appellatio interim non suspēdit executionem l. fi. ff. de app. recip. Specul. in tit. de appel. § in quibus DD. in c. qua fronte. de app. Quā sententiam confirmat quoq; Ludouicus Carerius in tract. de criminibus post prin. c. inci. Decimusquartus. vbi dicit, φ licet citatio verbalis non admittat appellationem, citatio tñ realis benè admittit, allegans Bald. d. loco, & cum eodem subiiciens, φ captus aut detentus potest appellare, etiamsi iam diu captus esset, quia quotidie sustinet nouum grauamen dum detinetur, in successiuo grauamine, sicut est istud, semper & quandocunque appellare licet. c. ex parte. de appel. & ibi Doctor. & pulchrè Philip. Franc. in d. c. ex parte. versi. quintò & vltimò infertur. Iason ad l. Prætor. § fi. ff. de no. ope. nunc. & excipere. Archid. in c. hortamur. 3. quæstio. 9. & de eiusmodi appellatione ab arresto
3 videtur † loqui Dominus Præses Nicolaus Euerar. cōsi. 21. inci. Visis scripturis. Sed hanc appellationis rationem mores nostri ignorare vidētur, quibus receptum est, vt arrestatus coram Iudice cuius auctoritate arrestatio est facta, proponat causas grauaminis per arrestum sibi illati, seu nullitatis eiusdem, & si Iudex aliter cōtra eum pronunciet, appellatur ad superiorem illius, sicut in aliis causis fieri solet.

Sic & Pau. Paris. consi. 39. inci. Non possunt lib. j. de simili ar-
4 resto loquens ait, φ si † creditor arrestari faciat pecuniā, quam quidam alius debitori suo debet, & prohibeat, quo minus debitori suo soluat, potest debitor appellare, ne priuetur sua possessione, pendente appellatione c. cùm personæ. de priuileg. lib. 6. c. j. extra vt lite penden. Sed nec hoc quoque mores nostri receperunt, secundum quos quotidie videmus fieri, φ pecunia debitoris sub aliis arrestatur, & causa arrestationis coram Iudice arrestante primò instituitur.

S V M M A R I V M.

1. *Arrestatio an & quando inducat litis pendentiam & 4.*
2. *Iudicium coram vno Iudice ex necessitate intentatum, an ad alium Iudicē transferri postea queat.*
3. *Condictio ex L. diffamari. C. de ingen. manumis. intentata an. inducat litis pendentiæ exceptionem.*
5. *Arrestatio an producat pignus pretorium.*
6. *Arrestatam rem detinens, eam præscribere non potest.*
7. *Arresto durante an res arrestata alienari possit.*

Quæ sit vis & quis effectus arresti. Cap. XXXV.

Cum de vi & effectu arrestationis quærit, pręter eos qui ex superioribus capitibus apparere possunt vnus effectus esse videtur,
1 qui inducit litispendentiā. † Nam in simili decidit Nicolaus Antonius in addition ad Octauianum Vestrum lib. 4. c. j. nu. 9. per petitionem, vt quis carceribus mancipetur, ac per ipsam capturam sequentem litis pendentia inducitur: & ratio esse videtur, φ sicut per citationem verbalem dicitur iudicium esse cęptū. §. fi. Insti. de pęn. tem. litig. & res desinit esse integra. l. si quis postea. ff. de iudi. c. relatum. de offic. deleg. Iaffred. decis. 60. etiamsi litis contestatio nondum interuenit. D. Anto. in c. aduersario. in 3. notab. de excep. Ita longè fortius per citationem realem, idest per capturam seu arrestationem, quæ præualet; vt notant Doct. ad l. vlt. ff. de leg. j. in contrarium tamen allegari posset, φ
2 † quando coram vno Iudice iudicium est inceptum ex necessitate, vt quia metuitur fuga Rei, aut actio tempore peritura est, aut quæ alia similis necessitas vrget, potest etiam coram alio iudice hoc iudicium agitari. Bal. & Ang. ad d. l. ceptā. arg. l. sed etsi restituitur. §. ædium. versi. sed & si dies. eo. tit. de iudi. Qua ratione pleriq; neoterici respondent ad l. quamuis. ff. de damno infect. Quòd si poteram te conuenire Perusii & Assisij, & incępi te conuenire coram Iudice Assisij ex necessitate, quia timebat de fuga tua, potero te postea cōuenire coram Iudice Perusino. Sed hæ posteriores rationes non placent Ioanni Baptistæ Caccialup. in tract. de debitor. suspect. quæst. 15. vbi dicit, quòd licèt in d. l. sed etsi restituatur, permittatur φ iudicium alibi finiatur, non tamen ibi expressè dicitur, φ non sit inducta litis pendentia. Addo φ Felinus ad c. cum sit generale. col. 4. de foro comp.
3 in simili respondet, φ † si diffamatus ab aliquo plures iudices habeat, & condictionem competentem ex l. diffamari. C. de inge. ma. coram vno Iudice intentauerit, veluti, petendo perpetuum silentium imponi illi qui se illius creditorem esse iactitabat, is autē creditor coram alio iudice eum in ius trahat, & coram

ram illo prætensum suum creditum petat, obstat ei litis pendē-
tiæ exceptio, & coram eo Iudice, coram quo remedium d.l.dif-
famari, intentatum est, causa peragi debet, licet contrarium cō-
sulueris Socinus consi.94.lib.3. Cuius opinio ex eo satis conuel
litur, ꝙ ex ea sequeretur, ꝙ quoties diffamatus plures haberet
Iudices, condictionem ex d.l.diffamari, à lege cōcessam, aduer-
sarius facilè eluderet, & ad aliud tribunal causam traheret, Iudi
cisq; auctoritatem contēneret, cōtra l.si prætor. ff.de iudi. Qua
de re tamen magna distinctione vsus est Blarerius ad d.l. diffa-
mari.c.4.circa finem, quem vide. Et hæc sententia confirmatur
satis in d.l. vbi cęptum. & exemplum huius potest poni in eo,
qui curauit aliquem hic arrestari, & arrestatus posita cautione
relaxatus ab arresto vel per procuratores suos dū manet in ar-
resto, vocat eum in ius coram alio Iudice ex d.l.diffamari & ar-
restās excipit, ꝙ eum hic præuenit per capturam vel arrestatio-
nem, & ꝙ cum per hoc sit hic inducta litis pendentia, debet hic
4 finiri; Aliud † esset si arrestatio non esset facta ad finem conse-
quendi debitum, sed ad finem declarationis iuris sui, aut libera-
tionis; vt ecce scholaris huius Vniuersitatis Louaniensis intel-
lexit, quendam ciuem Melchliniensem hominem laicum ia-
ctitare, ꝙ ipse scholaris est ei in magna summa obligatus: Et qa
per hanc iactitationem bonum nomē ipsius denigratur, reper-
tum hic Louanij, auctoritate Domini Cōseruatoris priuilegio-
rum eiusdem vniuersitatis facit arrestari ad finem, vt si quā ar-
restatus actionem aduersus eum habeat, illam coram magnifi-
co Domino Rectore Vniuersitatis, suo siquidem Iudice, intra
certos dies, sub pœna perpetui silentij proponat, iuxta disposi-
tionem d.l.diffamari. Sanè hoc casu arrestum non inducit litis
pendentiam respectu materiæ principalis coram D.Conserua-
tore. Quinimmò arrestatus proponens suam actionem coram
eodem magnifico Dño Rectore, facit ꝙ arrestari curās, petit:
sed solū inducitur litis pendētia respectu materiæ d.l.diffamari.

5 Secundus effectus est, ꝙ † ex arresto videtur induci pignus
prętorium. Quia pignus prętorium nihil aliud est quàm pignus
quod à Prætore siue à Iudice datur, quodque Prætor aut Iudex
nulla præcedente sententia ex iusta causa capi iubet, l.2.C.de ꝑ-
tor.pign.l.non est mirum.ff de pign. actio. & apprehensionem
rei requirit l.3.§.j ff de reb eor. Quę omnia etiam in arresto, vel
re arrestata concurrunt. Ex quo sequitur primò, ꝙ si aliquo ca-
su res arrestata furto esset amissa, vel aliquo alio modo ablata,
daretur actio & persecutio quasi hypothecaria aduersus posses
sorem illius, l.vlti. C.de prętor.pignor. Secundò ꝙ sicut debitor
reficiendo expensas, & cauendo de iudicio sisti, recuperat mis-
sionem in possessionem, auth.ei qui C. de bon.auctorit.iudic.
poss.c.j.de dolo & cōtum lib.6. Ita quoq; & is cuius res arresta-
ta fuit, recuperat rem arrestatam, sicuti inferius dicetur. Est eñ
arrestatio temporale, & prouisionale tantum impedimentum;
non quidem propter se, sed propter aliud inuentum, videlicet,
vt is cuius res arrestata est cogatur illic ad soluendum, non vt
de illius rei dominio aut proprietate disputetur, Id quod etiam
est in prædicta missione in possessionem l. is cui.ff. vt in possess.
leg. Vnde Moder. ad secundam partem consuetudinem Pari-
siensium tit.2.gl.j ad verbum, arrest, ou brandon. multa recen-
set in quibus arrestum & missio in possessionem conueniunt,
6 & in quibus differunt, quem vide; & inter cætera nota † ꝙ ne-
que missus in possessionem, neque detinens arrestum, prescribe
re potest, cum & scientia rei alienæ & titulus & animus possi-
dendi deficiat. Cy.ad l.j.C.vbi in rem actio, Pan.nu.44. & alii ad
c.quoniam frequenter.§ fi.extra vt lite non contest.

7 Tertius effectus, † ꝙ res ista arrestata durante arresto, in præ-
iudicium arresti obligari, vendi aut alienari, non potest, nō ma
gis q̃ si pignus primò obligatum vni, postea alteri obligetur. c.
qui prior.de reg.iur.in 6.l.qui prior.ff.qui pot.in pig.aut si res al
teri obligata in causam iudicati, vel pignus iudiciale acceptum
sit.l.à diuo Pio.§.si super rebus.ff.de re iudi. Sed quo minus sine
præiudicio illius qui illam curauit arrestari, obligari, vel aliena
ri possit, nihil vetat, cum etiam res sequestrata possit obligari &
alienari, quia obligatio & alienatio respiciunt dominium rei,
cui sequestrum non præiudicat.l.licèt.§.j.ff.depos.l interesse. ff.
de acq.poss.& quæstio possessionis ad quam magis pertinet nō
facit rē litigiosam gl.in c.fi.11.q.1.latè Marcus Antonius Natta
consi.2.lib.j.cessatq; hic ratio ob quam res in iudicium deducta
alienari non potest, videlicet, ne aduersarius fatigetur diuersis
iudicijs.l.nulli.C.de iudi.

S V M M A R I V M.

1 *Causa Rei fauorabilior multò est quàm actoris.*
2 *Actor quis esse dicatur. & 3.*
4 *Agens stimulatus & per alium prouocatus dicitur sustinere partes Rei.*

In causa arresti quis sit actor, aut reus. Cap. XXXVI.

Cum de foma & modo procedendi in materia ista arresti agimus, illud in primis
videndum est, quis hic actoris, aut rei personam sustinet, quod
alicuius momenti est, multa enim reo permittuntur, quæ acto-
1 ribus non licet, multoq; † fauorabilior est causa Rei, q̃ agentis.
l.fauorabiliores.ff.de reg.iur.c.cum iura.eo.tit. lib.6. & fauora-
biliores sunt leges ad absoluendum q̃ ad condemnandum.l.Ar-
rianus.ff.de act.& oblig. Et quidem prima facie is qui arrestatur
aut detinetur, aut cuius bona arrestantur aut detinentur, vide-
2 tur esse actor, † quia actor esse dicitur qui alium ad iudicium pro-
uocat.l.in tribus.ff.de iudi.l.libertus à patrono.ff.de in ius uoc.
sicut facit is qui arrestatur; prouocat enim arrestātem prior ad
iudicium, petens ab eo proponi causas arresti facti, & sustinens
arrestum veluti malè perperam, sine causa & illicitè facti, cas-
sari, tolli, & amoueri, ipsumq; arrestantem in expensas, damna
& interesse condemnari. Id quod sensisse videtur Romanus cō-
3 si.217.incip.res ista.dicens † eum esse actorem, qui petit captu-
ram declarari illicitam, & capi facientem facit ad hoc citari, &
Bar.in l.de pupillo.§.vlt.nu.3.ff.de no.ope.nunc.dicit ꝙ excō-
catus aut bannitus petens reuocari, tenutam datam contra se,
vel petens remissionem, dicitur agere. Sed in contrarium est ve-
ritas, ꝙ non sit censendus actor is qui arrestatur, sed ille qui ar-
restat, quia vt ait Ang.ad l.non cogendum.§. qui procuratori.ff.
4 de procur.agens † stimulatus, dicitur sustinere partes Rei: Iu
risconsultus in l. si pupillus. §. j. ff.de priuileg. cred. non obscu-
rè indicat eum qui petit tenutam reuocari, reum potius esse ꝙ
actorem. De quo per Decium in c.intelleximus.nu.9.de iudi. Et
cum certum sit ꝙ arrestatus non nisi compulsus hanc actionē
necessariam suscipiat, sequitur ipsum verè & legitimè, vt primi
tus prouocatum per arrestum, Reum, minimè autem Actorē
dici oportere. Et quamuis in illo solo articulo incidenti videat
agere dum causas arresti exigit, & arrestum laxari postulat; qa
tamen in principali articulo, ob quem arrestum positum est, se
defendit, Reus est, vt cui veluti debitum exigēti defensio actio
nis applicari non potest §.j. Insti.de act. Quod latissimè etiā cō-
firmari & comprobari potest ex his quæ diligenter scribit Bar.
Blarerius ad l.diffamari.c.4.nu.7.C.de ingen.manu. vbi ꝑ mul-
ta argumenta ostendit, eum agi ex d.l.diffamari ad hoc vt ei ꝑ-
figatur terminus causas diffamationis proponendi, aut alioqui
perpetuum silentium sibi imponi, non esse actorem, sed reum:
qui casus huic nostro simillimus est.

S V M M A R I V M.

1 *Tempus elapsum habet vim tacitæ renunciationis.*
2 *Statutum vt de triduo in triduum procedatur, an in fauorē Rei sit introdu-ctum, eiq; renunciare possit. & 6.*
3 *Dilatio alicuius fauore ordinata potest ab eo sperni.*
4 *Terminus alicui datus ab eo præueniri potest. & 8.*
5 *Iudex an cogi possit à partibus, vt vel ordinariè vel summariè procedat.*
7 *Statutum vt in causa extranei creditoris summariè procedatur, pium est, & fauore creditoris introductum.*
9 *Dies termini an contineatur in termino.*

Statutum quo cauetur, ꝙ in causa Arresti de triduo in triduum procedi debet, quo pacto intelligatur. Cap. XXXVII.

Ex consuetudine seu statuto quarundā ciuitatum receptū est,
ꝙ in causa arresti de triduo in triduum, adeoq; extra ordinem
procedi debet. Accidit autem nuper, ꝙ is qui arrestatus erat, fer
uiente triduo ad respondendum, aut duplicandum paratus nō
erat, arrestans autem sustinebat eum secludendum esse, & arti-
culata sua pro confessatis decernēda esse, propterea quod statu
to aut consuetudini arrestatus non satisfecerat, & sic tacitè re-
1 nunciauerat; † quia tempus habet vim tacitæ renunciationis. §.gl.
quis illud labi sinat, vt ait Tiraq. in lib.de retracta.conuēt. §.j.gl.
2.ad verb.au tel temps.nu.4. & Bal.ad l.2.C.de rescin.vendi. &
quod in potestate iudicis non est, tēpora à statuto præfinita in
præiudicio partis aduersæ producere & prorogare.§.si verò so-
lum.in fin.auth.de nup. maximè cū modus iste procedendi de
triduo in triduum, videatur esse traditus pro forma, quam rela-
xare non licet.l.j.C.de vsufru. Arrestatus nihilominus cōtradi-
cebat, & sustinebat non teneri se de triduo in triduum proce-
dere nisi vellet, sed permittendum sibi esse, vt ordinariè, & ordi
narijs diebus iudiciorum, ad instar aliarum causarum procede-
re posset; Consultus à iudicibus respondi pro arrestato pronun
ciandum ac iudicandum esse: & ita iudicatū fuit à Scabinis op-
pidi Louaniensis. Et ratio quæ me tūc mouebat, & quæ me ad-
2 huc mouet, est † ꝙ hoc triduum in dubio præsumitur fuisse con
stitutum fauore arrestati, l.cūm tempus.ff.de reg.iur.videlicet
ne is diu ab vxore, à domo, à liberis, à negocijs suis in extero lo-
co, ingenti suo incommodo atq; tædio detineretur; non etiam
fauore arrestāis, cui satis esse debet quod in loco habitationis
suæ propriæ, debitorem suum extraneum quietè & commodè
detinere & conuenire potest, etiam si eum non priuet ordina-
ria ratione procedendi, quam ipse cogeretur obseruare, si eun-
dem suum debitorem in loco domicilij illius cōuenisset & in eum
illius secutus fuisset; Plura enim specialia simul concurre-
re aut peti non debet.l.j.quando.C.de inoffic.testam. Et proin
de nihil vetat, quo minus debitor arrestatus huic fauori pro se
introducto renūciare possit.l.pen. C.de pact.nemo enim cogi-
tur inuitus beneficio pro se introducto vti.l.inuito.ff.de reg.iur.
& alio-

& alioqui quod fauore arrestati introductum est, in odium ip-
sius retroqueretur, contra l.quod fauore.C. de legib. Quo loco
3 eleganter notat Bal.versi.incip. Tertiò exemplificatur † ꝙ dila
tio ordinata fauore alicuius, potest ab eo sperni, si expedit sibi,
nō differre. Et ꝙ si Princeps cōcedat alicui, ꝙ in causa sua sum-
mariè procedatur, si processit ordinariè, per hoc non pōt impu
gnari iudicium, ꝑ d.l.quod fauore. Et hoc iterum repetit ad l.
nulla.versi.pone mandatur. ff.de legibus. & Rebuffus ad cōcor.
tit.de forma mand.apostol.ad verb.post mensem, ait, ꝙ si ante
mensem conferatur beneficium, potest mandatarius illud ac-
ceptare, si velit, cum ille mēsis introductus sit fauore ipsius, cui
potest renunciare.c.si diligenti.de foro comp. Et in simili vide-
4 mus, † ꝙ qn̄ tempus est adiectum fauore pupilli, potest pupillus
aut eius curator, tempus illud præuenire.l. 3. §. duæ causæ. ff. de
Carbo.edict.& l.diui fratres.in princ.ff.de liber.caus. Et debitor
qui stipulatus est terminum soluendi, pōt illum præuenire, &
inuito creditore ante soluere, Bar.& Ias.in l.stipulatio ista.§.in-
certam.ff.de verb.oblig.l.quod quis.ff.de actio.l.quod in diem.
ff.de sol.& hæredes mariti, qui habent annū de iure ad restituen
dam dotem mobiliarem vxori, possunt ante annum reddere
eandem.Bal.in auth.ei qui.C.de bon.auth.iudi. possid. Sed ma-
gis ad propositum vrget decisio Romani consi.133.inci.in prę-
5 supposito casu. vbi dicit, ꝙ † quāuis Iudex in causa in qua sum-
mariè procedere debuit, ordinariè procedere incępit, potest tn̄
pars illa, cuius fauore ordinatum fuit vt summariè procederet,
petere vt deinde ordinariè procedatur, nisi semel consenserit;
quo casu etiam hoc potest, modo Iudex consentiat; & allegat
gl.singularem ad clem.sæpe.ad verb.partib.de verb.signifi.quę
etiā hoc notabiliter dicit. Quia licèt D. Cardinalis ibi existimet
Iudicem etiam inuitum cogendum esse vt consentiat, tn̄ videt
verior esse sententia gl.& Bonifacii atq; Imolę ibi, ꝙ non tene-
tur, ne auctoritas iudicialis fiat ludibrio, contra l.si prætor.ff. de
iudi.& gl.in §.si quis autem non implens.in verb.admonitus.in
auth.de hæred.& falcid.& ne in potestate partiū sit Iudici præ-
scribere formam procedendi quam volunt, & in ea re sępius il-
lo inuito, mutare rationem litis, procedendo nunc ordinariè,
nūc extraordinariè. quod absurdū foret. Neq; obstat quod Vl-
pianus ait, Si plures concordant qualiter sententia proferatur,
Iudex debet sequi eorum voluntatem. l. si conuenerit. ff. de re
iud.quia, vt ait Castrens.ibi in prin. hoc intelligitur qn̄ concor-
dant, ꝙ condemnandus absoluatur, vel econuersò, ꝙ absoluen
dus condemnetur, vel ꝙ condemnandus, in quātum facere pt,
condemnetur. In quibus casibus non illuditur iudici neq; ma-
iestati iudiciorum; neq; interest Iudicis condemnetur reus, an
absoluatur, & aut pro qua parte. Et cum hæc variatio & muta-
tio bonis morib.aduersetur, præallegatum Vlpiani responsum
in eo locum nō habet, iuxta notata per Zasium ibi. Qua respō-
sione etiam aliis omnibus pro contraria parte allegatis facilè
satisfieri posse videmus. Sed qn̄ partes solum in vno aut altero
actu non contradixerunt, tunc quia singulares actus iudiciorū
sunt per se perfecti, sicut habemus titulos singulares & separa-
tos de actibus iudiciorum, licèt in vno actu non contradixerūt,
in aliis tamen contradicere poterunt, quia separatorum separa
ta est ratio, l.si maritus. C.de don.inter vir. & vxor. & de vno ad
alterum non infertur. Sed si tam arrestans q̃ arrestatus esset ex-
traneus, plus vtiq; subesset dubitationis, quia sicut arrestati in-
terest in loco extraneo non diu detineri, ita etiam arrestantis
interest, in loco illo non diu litigare.

Quibus tamen non obstātibus adhuc puto idem esse, ideo ꝙ
in arbitrio arrestātis fuit debitorem arrestatum, vel in loco do-
micilij eius conuenire, vel alio loco illum arrestare. Et proinde
sicut deberet ferre molestiā diutius in domicilio debitoris liti-
gandi & ordinariè procedendi, si eum illic cōuenisset, & in ius
vocasset; ita quoq; durum & acerbum ei videri non debet, si in
loco arresti, ordinarium iudiciorum tramitem, postulante id
arrestatio, sequi cogatur: nisi fortè in loco arresti facti, statutum
7 sit, † ꝙ in causa alicuius extranei creditoris summariè & extra
ordinem procedi debeat, id quod pium & æquum est, & fauo-
re creditoris introductum, à debitore ei tolli nō debet.c.indul
tum.de reg.iur.in 6.l.id quod nostrum.ff.eo.tit.sicut & in simi-
li dicimus, ꝙ si tēpus est adiectum solutioni fauore creditoris,
debitor ante illud tempus inuito creditore soluere non potest.
Ias.nu.3.& alijs ad d.§.incertam.

8 † Quòd si verò is qui debitorem arrestauit, triduū illud præ-
uenire, causasq; arresti positi, citius exhibere velit, existimo sa-
nè id illum posse, si alioquin dies iuridica sit, & arrestati non in-
tersit. Nam & in simili decidit Bar.Blarerius ad d.l.diffamari.C.
de ingē. manu.c.6.nu.125. ꝙ is cui Iudex prefixit terminum ad
agendū, potest illum terminū præuenire, & cōparere, parte ad
hoc vocata, & citata, neq; præiudicium aliquod inde referente.

Nec dubito quin & illud quoq; hic quæri possit, vtrum dies
arresti positi in hoc triduo computetur? Sed verius est, quod si
simpliciter habeat statutum, ꝙ arrestans debet intra triduū ex-
9 hibere causas arresti, tunc dies arresti facti nō cōputatur; † quia
dies termini à quo, vel ad quem regulariter non continetur, vt
latissimè oīum tradit Tiraq.de retract.§.j gl.11.vbi ponit regu-
lam istam cum quindecim limitationibus. Sed si dicat statutū,
causas arresti esse exhibendas à tpe arresti, vel facto arresto, in-
tra triduum, tunc dies arresti cōputatur, iuxta notata per eundē
in dictis limitationibus, ad quē remitto, & no. Pan.ad c. sup eo.
2.de app.& Quint. Mandosius ad regul. cancell. 19. de infirmis.
nu.6.q.18.& Ludo.Gomes.ad eandem regulam, q.37.

S V M M A R I V M.

1 *Arrestante non exhibente causas arresti in termino, an arrestatus sit relaxandus. & 4.*
2 *Terminus à statuto vel lege præscriptus in dubio censetur esse perēptorius.*
3 *Termini peremptorij lapsus inducit tacitam renunciationem iuris.*
5 *Contumacia nulli nocet, nisi aduersarius eam in termino comparens accusauerit.*
6 *Iudex an terminum statuti vel legis prorogare queat.*

De statuto quo cauetur, quòd arrestans prima die iuridica debet exhibere causas arresti. Cap. XXXVIII.

Multarum ciuitatum statuta etiam dispo nunt, ꝙ arrestās pri-
ma die iuridica quæ arrestum factum sequitur, causas arresti in
1 iudicio proponere & allegare debet. † Quæro igitur, an si id nō
fecerit arrestans, videatur arrestatus ideo esse relaxatus vel rela
xandus? Prima quidem facie vr̄ dicendum ꝙ sic, propterea ꝙ
2 † terminus à lege vel à statuto præfixus in dubio censetur esse
peremptorius.l.statuliberum.§.Stichum, & ibi Bar.& alij ff. de
leg.2.& in l.ob commissa de adulte.idē Bart. in l.mancipiorū.
3 ff.de opt.leg.& in l. fi ff.de ferijs. & † lapsus istiusmodi termini,
inducit tacitam renunciationem iuris.Roman.consi.431.Bar.
in d.l.mācipiorum.Bal.ad l.si ea.C.de vsur.& in sua praxi crimi-
nali, titulo de appellat. q.3. Quo modo & in simili videmus, ꝙ
termino peremptorio assignato elapso nō possunt produci in-
strumenta.gl.in l.si eo.C.de remis.pignor. Et ꝙ si Iudex prefixe-
rit terminum alicui ad accusandum, & is cui is terminus præfi-
xus est, non accusat, postea non auditur etiamsi sit minor. Bar.
in d.l.mancipiorum.quia permissum ad tempus, censetur post
tempus esse prohibitum, iuxta iura vulgaria, id quod in arrestā-
te tantò procliuius recipiendū est, ideo ꝙ antea de iure suo tē-
pestiuè inquirere, & prius q̃ debitorem suū arrestari faceret, de
omnib.se informare, & veluti præparatus ad iudiciū procedere
debebat.l.qui accusare, & l.j & ibi Alcia.C.de edend.

4 † Nihilominus tn̄ non aliter hoc verum esse crediderim, q̃ si
eadē illa die iuridica arrestatus causas eiusmodi arresti propo-
ni, & allegari petierit, & in defectum allegationis earundem se
ab arresto relaxari postulauerit; id quod nominatim exprimūt
statuta Oppidi Louaniensis tit.de arrestamentis, & c.8.& con-
firmatur per Bar.Blarerium ad d.l.diffamari.c.8.C.de ingen.ma
nu.vbi dicit, ꝙ diffamans cui est statutus terminus ad proponē
dam suam actionem vel accusationem, lapsu ipsius termini ex-
cluditur, si diffamatus ipso termino feruiente petat declarari, il-
lum iure suo excidisse, & vlterius audiendum non esse. elegans
ad hoc Bar.ad l.Titia.ff de accus.Boer.decis.255.cum aliis mul-
tis: id quod exemplo non caret; nam & in simili videmus, ꝙ cō-
5 tumacia alicuius nūquam sibi nocet, † nisi qn̄ aduersarius eius
in termino comparuit, & eius cōtumaciam accusauit, l.prope-
randum.§ & siquidem in verb.absentiam accusante & ibi Ful-
gos.Castrens.Ias.Bal.& Sali.C.de Iud. & ꝙ testamentum ratio-
ne præteritionis ita demum est nullum, si præteritus ipse dicat
& petat, non aliàs.l.filio præterito.ff.de iniust.testa.& ibi Doct.
Falci.resecat ipso iure legata.l.linea margaritarum, ff. ad l falci.
sed ita si hæres petat.l patrem ff.de his quæ in fraud.cred. Com-
pensatio fit ipso iure, sed ita tn̄ si petatur.l. vlt. C.de compēs.gl.
in l.scimus.C.de inof.testa. Et vbicunq; aliquis priuatur suo feu
do, aut feudum redit ad Dominū, intelligitur, si Dominus feu-
di petat.Bal.in c.quę in ecclesiarum.de consti. Sicut hęc & mul
ta alia similia cōgerit Tiraq.ad l.si vnquam.ad verb.reuertatur.
num.8.cum seq. C.de reuoc.donat.

6 Deinde verò arbitror quoq; † & Iudicē ex iusta & legitima
causa terminū istum prorogare posse, veluti si arrestās in mor-
bū inciderit; si à Principe vocatus fuerit, nec procuratorē mit-
tere possit; aut si Iudex ipse absuturus sit; vel aliquis alius casus
inciderit; quia cum non stat per arrestantem, quo minus causas
arresti proposuerit, hoc ei imputari non debet, c.imputari.c.cū
non stat.de reg.iur.lib.6.& notant Cyn & Bal. in l. si cùm ipse.
ff.de excus.tutor. de quo plura ad propositum notat idem Bla-
rerius d.c.8.nu.76.cum aliis seq.vsque ad finem c.

S V M M A R I V M.

1 *Sententia contra absentem non citatum est ipso iure, nulla.*
2 *Insinuatio per quem fieri debeat.*
3 *Insinuatio an sæpius sit facienda.*
4 *Domicilia plura si habeat debitor, ad quod fieri insinuatio debeat.*
5 *Insinuatio procuratori facta an sufficiat.*
6 *Insinuatio quomodo fiet, si debitor sit omnino exterus & absit.*

De

De insinuatione arresti super bonis absentis facti.
Cap. XXXIX.

1 Cum † sententia aduersus absentem non citatū & non auditum lata, ipso iure sit nulla.l.quæsitum.l.de vnoquoq;.l.ǭ pupillum.ff.de re iudi.l.j.ff.q̃ sent. fin.app.rescin c.j.de caus.poss.& propr. facilè intelligi pōt, ꝙ si bona absentis in aliquo loco arrestata fuerint, non subsistere iudicium, nisi ei cuius illa sunt, & qui in alio loco habitat, denunciatio siue insinuatio facta sit: Et proinde vsus iudi-
2 ciorum vbique ferè inualuit, † denunciationem siue insinuationem hanc fieri per apparitorem aliquem eius Curiæ: & sæpe quidem per literas iudicum, quorum auctoritate arrestatio facta est, & coram quib. lis instituitur, eaque interpellationem quandam suscipiendæ defensionis continet, sicut & de denunciatione in casu emptionis facienda fieri olim D. Mudæus pręceptor & collega noster obseruādus scripsit ad tit. de act. emp. & vend. in c.qñ committitur stipulatio.nu.61. Extra territoriū ēm citare illi Iudices nō pñt. l.fi.ff. de iur.om.iu. Eodemq; modo cum de distractione pignoris agitur, debitori eam denunciare oportet, vt si velit. solutione eius quod debetur, illā auertat.l.j.& aliis seq.C.de distract. pig. Sed quemadmodum citatio tribus vicibus fieri debet.l.tres denunciationes.C. quo. & quā. iud.& quidem primùm in personā rei, si ea reperiri possit, alioqui verò ad illius domum.c.j.qui matri.accus.poss.Bar. & alii ad l.4.§.prætor.ff.de dam.infect.l.cum pater.§.pen.ff.de leg.2.Car. in clem.vnica.de for.comp. Ita quoq; & de insinuatione ista di-
3 cendum esse vr̄, quæ loco citationis surrogatur, † ꝙ licèt de cōsuetudine videatur solum requiri, quod insinuatio fiat domi, quasi ex eo præsumatur ꝙ venit ad notitiā eius, per relationem domesticorum. Bal.ad l.meminerint.C.vnde vi.Fulg.consi. 76. inc. Factū.tñ de iure aliud esset, vt indicat Rebuffus to.3.ad ord.
4 regias.de citat.art.2.gl.3.ad verb.ou domicile.nu. 3. Et † si duo vel plura domicilia habet, debet ei fieri denunciatio atq; insinuatio, qñ persona eius haberi non pōt, ibi vbi tpe illius cum familia sua degit.d.l.4.in versi.sed domum in qua degit. l.in lege Censoria.ff.de verb sig.l j.C.de offic.diuers iud.

Quòd si autē extra prouinciam sit, neq; domicilium in hac patria habeat, tunc videndum est, an hic habeat factorem, insti-
5 torem siue procuratorem generalem rerum suarum. Nam † & his eo casu facta denūciatio sufficit.l.si dictum. §. si præsentem. & ibi gl.ff.de euict.arg.l.si procuratori.ff.de verb.obl.sicut & locum tenenti, & vicario generali absentis facta sufficit, vt notat Rebuff.in tract.de nominat.q.14.nu.59. cū seq. si modo postea de ea qualitate constet, aut saltem ꝙ pro taliis palam & publicè habitus fuit, ſm eum ibi nu.71.ver.aduertendum. & hæc quidē oīa antequam iudicium accipiatur, l.qui cōcubinam.§.si hæres.
6 ff.de leg.3. Si aūt neminem horum habet, † sed sit oīno exterus, veluti Hispanus, aut Lusitanus, aut Italus in Hispania, Portugalia aut Italia habitans, nescitur autem vbi, & in quo loco, ita vt literæ magistratus ad eum dirigi nō possint, sed habeat hic amicos vel consanguineos, sanè illis insinuatio cum assignatione competentis termini fieri posset, vnà cum publica proclamatione, sicut videmus, ꝙ qñ facienda est missio in possessionem contra aliquem, qui non defenditur, debent requiri eius cōsanguinei, & amicitiam per proclama.l.itē ait prætor. l. ergo.& ibi Bar.& Bal.& alii.ff.ex quib.cau.maior.l.hæc aūt.§.non defendi. ff.ex quib.cau.in poss.eat.non quidem singulariter nec in facie, sed gñale edictū fieri debet, ꝙ si quis consanguineorū aut amicorum velit eum defendere, cōpareat tali die coram tribunali. Pan.in c.cām.de dolo.Alber.in d. l. ergo. quod tñ raro in praxi seruari dicit Rebuffus ad ord.reg.to.3.tit.de citat.ar.2.gl.j.nu.7. Aut si non habet amicos æquè per edictum citari poterit.cle.j. de iud.Castrens.ad l.ad peremptorium.ff.de iud.

SVMMARIVM.

1 *Regula, Qui prior est tempore, potior est in iure, locum habet etiam in pignoribus, & in quibus. 3. & 4.*
2 *Pignus prætorium quas ob causas contrahatur.*
5 *Ordo temporis non facit prælationem in pignore prætorio, sed veritas debiti. & 6.*
7 *Inter plures arrestantes an & quando omnium causa par sit. & 8.*
9 *Intellectus l. in iudicati. ff. de re iudi.*
10 *Priuilegiatus præfertur non priuilegiato, non solùm in solutione consequenda, sed in eadem aliis facta repetenda.*

Inter plures creditores vnius debitoris res seu bona arrestantes, qui præferendi sunt. Cap XL.

Subinde accidit, ꝙ vnius debitoris bona, aut diuersis diebus aut vno qdē die sed diuersis horis arrestant. Accidit quoq; nōnullos ex his creditorib. ad quorū instantiā arrestata sunt, aliis esse diligētiores, citiusq; crediti sui fidē facere, & sñiam obtinere; ex quo magna plerūq; inter eos nascit̄ ɔtētio, an oēs simul in rebus arrestatis earūve ptio pro rata ɔcurrere, an verò alij aliis præferri dēant?
1 † Et sanè cū ēt in pignoribus, ad quorū naturā respicit arrestationis materia, vulgata iuris regula locū habeat, quæ est, ꝙ q prior est tpe, potior est in iure, c.q potior.de reg.iur. lib. 6. vt patet ex l.2.3.& 10.C.qui pot.in pignor.hab. ꝙ is prævalet, qui preuenit.l.licet.co.ti. ꝙ vigilantibus iura scripta sunt.l.pupillus.ff. q in fraud.cred.& ꝙ inter concurrentes melior est occupantis cōditio.l.inter eos.ff.de re iudi. videri posset, ꝙ qui in arresto prior est, aut prior ad sententiam peruenit, aliis anteferri debeat.

Sed aliter in proposito negocio instituenda est consideratio; diximus enim superius, ꝙ arrestum proximè accedit ad naturā
2 pignoris prætorii, quod † contrahi solet vel ob contumaciam nō sistentis iudicio, vel ob debitum non solutū. auth. & qui iurat.C.de bon.auth.iudi.poss.l.eū qui.ff de priuileg.cred. quodq; nulla præcedente sñia diffinitiua, de qua exequenda agatur, pēdet ex officio Iudicis principaliter implorato ad cautionem, & assecurationem, aut ad præparandam litem, latitante vel suspecto debitore.l.si finita.§.si plures.ff.de damno infect.cum similibus. Atqui hoc pignus prætorium à natura aliorum pignorū in eo recedit, quod in pignore cōuēto eadē semper regula est,
3 † vt is qui prærogatiuam tpis habet, iure quoq; potior sit. l. si & iure.ff.qui pot.in pig.hab.l.4. C. ad Macedo.& ratio est, ꝙ cum sibi vigilauit, id quod ex hac diligentia assecutus est, sibi auferri non debet.l.id quod nostrum.ff.de reg.iur.d.l.pupillus. Sic & pignus, quod in cā iudicati capitur pro exequēda sñia diffinitiua, qua debitor condemnatus est, ex auctoritate iuris ciuilis consistit, neq; vni decretum aut permissum prodest cæteris creditoribus, quorū non est par cā, vt quia fortè nondum condemnatum habeant debitorem, vel condemnato parcere voluerunt, vel nouatione sñię dilationem aliquam soluēdi indulgere ma-
4 luerunt; Ideoq; † in hoc pignoris genere, qui tpe prior est, potior est iure, prælationeq; gaudet, si modo verè iudicatnm sit, si auctoritate eius qui potuit iubere, decretum sit, & si captū possessumq; sit.l.j C.si in caus.iudi.d. l. si & iure. latè D. Mudæus in tract. de pig.c.quib.mod.pig vel hypo. sol nu. 86.& 87. Et ratio quare is qui primò est missus in pignus iudiciale, pręferatur, est, ꝙ missus in pignus iudiciale dicitur esse verus possessor. Nā creditor possidet pignus, quo casu alius non pōt concurrere eodē iure quo prior; Duo enim simul non possunt possidere, Ita ait Zasius ad l.cum vnus.nu.9.ff.de bon.auct.iud.possid.
5 † In prætorio verò pignore ordo tpis prælationem nō facit, sed parem constituit creditorum non imparem cām habentiū conditionem. Si plures, inquit Vlpianus, sint qui postulēt, vt caueatur, oēs simul mitti in possessionem solent; Idq; Labeo probat. Et si prius quis in possessionem missus sit, & alius mitti desiderat, non spectabimus ordinem, sed habebunt ambo possessionem. Quòd si iam prior possidere iussus sit, & alius damni infecti sibi caueri desideret, tunc enim nisi cauerit, mittetur in possessionem posterior.l.si finita.§.si plures.ff.de dāno infect.& ibi paulo post subijcit, Cum igitur plures in possessionem mittuntur, ęqualiter oēs quasi in totum missi, cōcursu partes habebūt. Sic & Iulius Paulus rñdit, ꝙ primum decretum interpositum ad petitionem vnius creditoris oīb. aliis creditorib. quoq; prodest.l.cum vnius.ff.de bo.auth.iud. poss. vbi cùm vnus creditor esset missus in possessionem ex primo decreto, post certos dies venit alius creditor, qui voluit ēt immitti, Deinde certis diebus post alii quoq; creditores venerunt, & voluerunt gaudere ista immissione; Primus opponebat se, dicens se esse priorē tpe, atq; ideo potiorem iure, voluit pabulum totum comedere, inquit Zasius ibi. Alii verò creditores voluerunt pabulari eodē pastu: Iurisconsultus tñ respondit, ꝙ vno creditore immisso, oēs alij
6 ēt vtuntur ista immissione, qui eam petunt † nec attēditur prioritas tpis, sed veritas debiti, quia hoc decretū permissum est in rem, magis respectu bonorū debitoris suspecti aut latitantis, q̃ respectu personæ impetrantis. Deinde verò in pignore isto prętorio nulla est possessio, sed custodia, & detentio, & sic nō respicitur ordo, sed oēs habent custodiam, vt ait Zasius d. loco, nu. 11. Neq; obstat, si dicas, ꝙ Angelus ibi decidit, ꝙ si debitor esset incarceratus pp debitum, alii creditores nō possunt eum recōmendare, vel declarare, ꝙ vellent vti eo iure quo primus, & ꝙ ēt pp sua debita esset incarcerādus, & ꝙ primum decretū quo ɔhitur pignus prætorium non habet locum in libero homine. l.ob æs.C. de act. & ob. Qua de re & de veritate illius postea latius dicemus, & huc non pertinet; non enim loquimur nūc de arrestatione personæ debitoris, sed de prælatione creditorum in rebus illius arrestatis, & ex similitudine pignoris prætorij, di-
7 cimus † ꝙ inter plures creditores arrestātes oīum causa par est, & eadem, non respiciendo quis primo loco arrestari fecit, quis posteriore: pro qua sñia ēt facit tex. in l.si is qui.§ qui prior.ff. vt in poss.legat. vbi idem Vlpianus sic scribit, Qui prior missus est legatarius in possessionem, non præfertur ei qui postea mittit. Inter legatarios enim nullum ordinem seruamus, sed simul omnes æqualiter tuemur.
8 † Sed hæc tñ aliquo temperamēto egent, Primò enim intelligo, ꝙ nullus ex pluribus arrestari facientibus alteri præfertur, qñ de prælatione inter eos oritur qō, & iam oēs sñias pro se obtinuerūt. Solent enim prudentes Iudices in eiusdmodi casu id efficere, vt quatenus fieri posset, simul expediātur oīum lites, & tunc

tūc nulla occurrit ratio ob quam alteri alter pręferatur ex his, ex quibus nulli rem arrestatam speciali pignoris nexu sibi obligatam habent, quiq; oēs in prosequenda lite instituta fuerunt æquè diligentes & vigilantes. At si vnus reliquis diligētior, aut minus intricatam litem hñs in pari oīum causa id effecit; vt citius q̃ illi sñiam pro se obtinuerit: Alii verò ꝓlixa minusq; expedita lite occupati longo deinde interuallo, sñias ꝓ se impetrent; anteq̃ verò impetrent, is qui obtinuit sñiam, executionē illius ex reb. arrestatis vrgeat, existimo eū audiēdū esse, nec ad expectationem aliarum sñiarum vrgendum; Nam & in simili videmus, ꝙ si seruus meus erga plures delinquat, iam ego pluribus sum debitor; sed tñ ei qui prior sñiam obtinuit, seruum dedam noxæ, aut ei satisfaciam, non posteriori, l.si quis à multis.ff. de noxal.act. Et si dedero filiofa. peculium vt negocietur, is verò æs alienum conflauit, multis creditorib. debere incępit, ego pater oībus sum debitor, ſm vires peculii: hoc loco potior est is, qui primò sñiam obtinuit, vt si à posterioribus creditoribus conueniar, deduco id quod solui priori ex iudicato.l.si verò.ff. de pecu. Item si plures concurrant prætendentes causam dñij ɔ possessorem, is occupare, & occupando alijs potior esse dr̄ q prior sñiam obtinuit, & possessor debet ei rē possessam restituere, modò victor curet, ꝙ eum defendat ɔ alios concurrentes.l. is à quo.ff.de re iud. Quod tñ hic non est necessariū, hoc & Bal. ad l.fi.q.2.C.depos. decidit, ꝙ si plures deposuerunt pecuniam apud vnum mercatorem qui postea fugiat, certè si vnus illorū fuit diligens in exigendo, & obtinuit sñiam, alii verò non, non debet id quod accepit per sententiam, non etiam per vim aut gratificationem aliis communicare.

Secundò intelligo, ꝙ oēs arrestari procurantes & sñias obtinentes concurrunt, si modo oēs instent pro consequenda excutione suarum sñiarum in rebus arrestatis. Et sic intelligitur tex.
9 in l.in iudicati.ff.de re iudi. in qua Iulianus I.C. ait, † ꝙ in actione non debet haberi ratio eius cui reus prior condemnatus est; scilicet vt procedat, qñ plures alii quibus reus cōdemnatus est, post obtentas sñias concurrunt in executione, & pro ea consequenda vrgent. Ita enim eum textum accipiendum esse docēt Ang Zas. & alii ibi, & Ias. ad d.l.inter eos.nu.9.vers.incip. In vlt. par.gl. vt sic ēt verum sit, ꝙ vigilantib. & non domientib. iura subueniunt, d.l.pupillus.& c.duob.cum gl.de rescrip.lib.6.l.qui autem l.ait prætor.ff.quæ in fraud.credit.
10 † Tertiò intelligo oīum causam esse parem si nullus eorum est priuilegiatus: Nam si inter plures arrestantes, vnus vel ius pignoris habeat, vel priuilegio aliquo inter ꝑsonales creditores munitus est, vt sunt vxor fiscus, ecclesia, pupillus, respublica, & si quid aliud his sit simile; vtriq; ille præferet̄, licèt posterior sententiam obtinuit, aut arrestum fecit. Et in his verum est qđ Iulius Paulus ait, Priuilegia non ex tempore æstimari, sed ex cau-
11 sa.l.priuilegia.ff.de priuil.cred. vt † priuilegiatus pręferatur non priuilegiato, non tantum in soluendo, aut solutione consequēda, sed ēt in repetēdo.l. pecunia.C.de priuil.fis. Etenim in ea opinione expresè versant̄ illic Accurs. Ias.nu. 83. Zas. nu. 5.& alij in d.l.inter eos. ꝙ priuilegiatus non solum præfertur aliis vt solutionem consequatur, sed ꝙ si alteri nō priuilegiato soluta sit pecunia, possit illam repetere, non obstante. ꝙ non priuilegiatus prior venit, & ad sñiam & ad executionē & ideo tex. in ead. l.inter eos. vtitur his verbis. Ex eadem causa eiusdē conditionis hominibus &c. Quo modo & in l.si postquam.C vt in poss.leg.

SVMMARIVM.

1 *Debitor frangens arrestum compelli potest redire etiam per proprium suum Iudicem.*
2 *Custos carceris est velut depositarius.*
3 *Custos tenetur de negligentia.*
4 *Custos si debitor fugit, tenetur non solum debitum soluere, sed etiā interesse.*
5 *Custos carceris an & quando teneatur de facto suorum. & 6.*
7 *Pro officiali quando præsumatur.*
8 *Custos carceris an quando excusetur.*
9 *Custos carceris an teneatur, si debitor cum altero custode fugiat.*

Debitore fugiente quo pacto Commentariensis, seu custos carceris teneatur. Cap. XLI.

Magna quidem ignauia est Apparitorum, qui vel non diligenter insequunt̄ debitorem antequam elabi & occultari possit, vel nō satis cautè ducunt, ne vi aut dolo eximatur. Sed multo maior culpa atq; infamia est, si iam carceri aut vinculis mancipatum effugere sinant: quippe ꝙ facilius est iam captum atq; comprehēsum custodire, q̃ nondum ductum prehendere & detinere. Vnde & de his aliquid nos dicere conuenit. Nam de ipso debitore fugien-
1 te satis superius diximus, † ꝙ etiam per proprium Iudicem, in cuius territorio existit, & domicilium fouet, cogi pōt, vt ad locū arresti redeat. decis. Cap. Thol. 422. ꝙ arbitrio Iudicis cuius arrestum fregit puniatur. l. fi. ff. de effract. & expilat. ꝙ arctiore custodia detineatur. Io. de Ana. consi. 55. nu. 13. Roman. ad l. lex Cornelia, ff. ad Sylla & alia multa similia, quæ hoc loco iterum repetere non expedit. Cęterū ad ipsos Commentarienses quod
2 attinet, † cùm loco depositariorum habeantur, vt ait Castren. consi.42. salariumq; pro custodia recipiāt, de periculo, & oī culpa atq; negligentia tenētur.l.qui mercedē. l. videamus & vtrobiq; gl ff.locat. Bar.& alii ad l.eum qui §.epistolā.ff.de fur. Ideoque Iulius Paulus, Carceri præsuppositus, inquit, si pretio corruptus sine vinculis agere custodiam vel ferrū in carcerē immitti
3 passus est, officio Iudicis puniendus est: Si nescit, † ob negligentiam, remouendus est ab officio.l.carceri.ff.de custod. & exhib. reor. Qua ratione Bal.consi. 177.inci. In ista captura.lib.2.& Ias. consi.27.lib.3 ad subiectam materiam eleganter admodum re-
4 sponderunt, † Cōmētariensem seu Custodem carceris si negligenter versatus sit, & Reus vel debitor elapsus sit, non solū ad exolutionem debiti à creditori compelli, vt l.3.C.de exact.trib. lib.10.l.eum pro quo.ff.de in ius voc. l.fi.in fi.in verb.dño pretiū reddere debere.ff.de cust reo.vbi hoc notat Ang.& Rodericus Suarez ad declarat.2.l,2.fol 2.lib.2.tit.des los emplazamientos. nu.52 c.incip.Sed attende; Verum etiam ad præstationem eius quod interest teneri. Io de Anan.consi.55.incip. Quia dubia.ad finē. Bal.ad c.j.in 5.col.de offic.deleg.& in c.dilectis.col.7.de appel.Sali.ad l.in bonæ fidei.C.de reb cred. quia eos custodiendos
5 in fidē suam suorumq; recepit. Vnde † ēt si non principaliter & directè per eius negligētiam debitor elapsus est, sed suorum quibus custodiam illius mandauit, æquè & ipse & fideiussor ipsius tenetur. Bal consi.40.& seq lib j. Floria.ad l si fornacarius. ff. ad l.Aquil. Oldrad.cons.84.incip. Quidam dixit.arg.l.qui tñ nō idoneum ff.commod.§.pe.insti.de oblig.quæ ex quas. del. quia explorare eum oportuit cuius fidei atq; innocentiæ essent. l. fi.
6 §.seruorum.ff.nau.caup.stabul.j.§.si quis igitur eo.ti. Quod † tñ ita intelligit idem Oldr.cons.92.inci Rex habet castrum, &c.& Oldradū secutus Paris de Puteo in trac. de syndic.ad verb Carcer.c.5.nu 4 nisi illi carcerem commisisset, cuius fides & diligētia tpe cōmissionis & mandati oībus cognita atq; spectata fuisset.arg.l j.§.si magistratus.ff.de magistra.conuen.l litis.§. si pecuniā.ff.de neg gest.l.3.§ si eo tpe. ff.de admi.rer.ad ciui.pertinen.
7 l.argentum.ff.commoda. Et † quamuis generaliter pręsumatur pro quolibet officiali.l.j.C. de suscept.lib 10. adeo ꝙ alleganti eius culpam, incumbat onus probandi, l.2.ff.de probat. Bart ad l.si quis argentum.§.j ff.de eden. illud tñ locum non habet, qñ aliquid factum est contra naturam officij, vt hic. Alciat.reg 3.ꝑsump.c.15.nu.4 ver.fallit etiā. Et ideo, inquit, si carceratus euadit, lex præsumit cōtra custodem.l.fi.ff.de cust.reo.l.diuus. ff. de offic.præsid.nec præsumitur, ꝙ ferrum, & similia possunt in carcerem deferri, sine culpa & negligētia custodis.d.l.carceri. in fi. & ideo meritò tenetur creditori ad id quod interest, Aret cōs. 83.inci. Cōsultissimè Dñe &c. ēt si debitor per funes, aut ex aliquo altiori loco se demisisset, d.l.fi. in ver. vel se præcipitauerit.
8 licèt alio iure vtamur, † si vel sub terra fossis actisq; cuniculis, vel alio aliquo loco abscondito, & quo minimè expectari debuisset talis casus, effugit. Amadęus in tract.de syndic.nu.99 inci.item parcitur custodi &c. Pari ratione si plures debitores facta cōspiratione vim Cōmentariēsi adferant, & sic ruptis compedibus fugiāt; nulla eius culpa erit. Paris d.loco c.3.incip. An si in plures. Et in summa si adhibuit oēm diligentiam, ſm qualitatem rerum & personarum, de casu fortuito, vi, & his quæ prę uideri cōiter non possunt, minimè tenetur, vt no.ad d.l.si negocia.ff.de neg.gest.l.si vt certo.§.nunc videndum.ff.cōmod. latè Thomas Gram.voto 29.incip. Summi opificis.nu.7. Paris d.loco.nu.6.& Anchar.consi. 340. In eo mihi vñr conuenire oēs, ꝙ si constabat debitorem arrestatum, verè debitorem nō esse, neq; ex alia causa detineri posse, non teneri cōmentariensem, si is qui erat arrestatus fugiat. Ang.ad l.si quis sub conditione.§. fi.ff.de cond.insti. Bar.& alii ad l.si pecunia.§. sed & si acceperit. ff.de condict.ob caus. Sed & Paris d.c.5.nu.4.col.4.ait, ꝙ si carceratus impetrasset literas cessionis bonorum à Principe, cū mādato, ꝙ cedendo bonis liberaretur, & aufugerit negligētia Apparitoris, antequam Iudex discerneret ipsum esse admittendū ad cessionem bonorum, vel non admittendem, solùm tenebitur Apparitor ille, ad id quod interest, non ad totum debitum, si notorium erat, ipsum debitorem non esse soluendo. Ego qdem hæc locū habere posse aliquo modo admiserim respectu creditoris. Interim verò negligētiam ipsius, quæ in hoc vno facto admissa, in aliis similib. aut maiorib. negociis periculosa atque perniciosa Reip. esse posset, vel remotione ab officio, vel aliter arbitrio Iudicis coercendam atque puniendam esse arbi-
9 tror.d.l.carceri. Sanè † si plures custodes extiterint, & vnus cū ipso debitore aufugiat, alter nō tenebitur, qui illum casum verisimiter præuidere non potuit.l.fi §.interdum.ff.de custo.reo. Bal ad l.filio §.eius.ff.de iniust.rup.irrit.fact.testa. Qua de re plura apud Boerium q.216.videre licet.

SVMMARIVM.

1 *Carcer deputatus est ad custodiam, non ad pœnam.*
2 *Carcer in quo est fames & sitis, censetur tortura.*
3 *Iniuriarum tenetur Cōmentariensis, qui victū, aut lectos denegat carcerato.*
4 *Mortuus in carcere, pręsumitur culpa custodis periisse.*
5 *Debitor carceratus cuius impensis sit alendus.*

De

Debitor arrestatus quomodo ali, atque tractari debeat. Cap. XLII.

1 Quoniam verò, vt Vlpianus ait, Carcer † ad cōtinendos hoīes, non ad puniēdos haberi debeat, l. aut damnum. §. solent. ff. de pęn. cauere debet Commentariēsis, ne acerbitas adsit, sed permaneat debitor tn̄ sub fida custodia; nec sedis intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed vsurpata luce vegetari, idest, subleuari. l. j. C. de custo. reor. Qua ratione Honorius Imperator, etiā illud ad Iudicis officiū imprimis pertinere arbitratus est, vt de custodia captiuos subinde interroget, ne his humanitas clausis per corruptos car-2 ceris custodes negetur. l. Iudices. C. de episc. audien. quia † incarceratio in qua est fames & sitis, verius tortura appellatur. Bar. ad l. j. §. diuus. ff. ad Sylla. Et si vt Lucinius Ruffinus I.C. ait, q victū vel stractum inferri in carcerem iudicato non patitur, vtili pęnali, vel iniuriarum actione conueniri pōt. l. si victum. ff. de re 3 iudi. quanto † magis iniuriarum tenetur Commentariensis, q victum aut lectos denegat debitori? Dd. ibi, & Hennig. Goden. 4 cōsi. 103. nu. 14. & 15. Quòd † si reperiat debitor in carcere mortuus, lex præsumit culpam custodis, nisi probet eū aliter periisse. l. fi. ff. de custo. reor. Alc. reg. 3. præsumpt. c. 15. nu. 4. gl. singularis in l. cum ita legatur. §. species. ff. de leg. 2. l. cum filiosa. §. j. ff. de leg. j. Paris in tract. de Syndica. ad verb. tortus. c. 3. nu. 15. Porrò 5 autem † cuius impensis hic debitor arrestatus ali & tractari debeat, quæsitū esse scio; & ꝙ ipse sibi subministrare expensas debeat, cōiore calculo probatum est. Paris de Puteo in d. tract. ad verb. carcer. c. 4. incip. an carceratus. qui allegat l. quemadmodum. ff. ad l. Aquil. & §. sed vnū. in auth. vt cum de app. cognos. cum c. ne religiosi. extra de regular. Felyn. ad c. j. de lib. oblat. & ad c. ex rescripto. in fi. de iureiur. Quòd si verò inops & pauper sit, vt valere se non possit, creditoris officio incumbit, vt & alimenta & reliqua vitæ subsidia porrigat arrestat. glo. ad l. fi. C. de erog. milit. anno. Ang. ad l. minimè. C. de app. quod & Guido Papæ q. 211. incip. Debitor non pōt. ver. Sed quid si debitor. &c. vsu probatum esse refert. Vnde solent cauti Apparitores, non prius curam & custodiam debitoris in se recipere, q̃ à creditore expēsarū illarū refusionē essent stipulati. Ex quo ēt intelligi p̄t, quo pacto accipiendū sit, ꝙ pignus prætorium, aut iudiciale à debitore ali debet. gl. in auth. ei qui. C. de bon. auctor. iudi. poss. l. si necessarias. ff. de pig. act. hinc etiam facilè intelligimus, non semper satis consultam esse arrestationem, quæ si in personam inopis debitoris facta est, cuius inopia oēm actionem excludit. l. nam is. ff. de dol. c. olim. de resti. spol. duplici dāno creditor afficitur, vt qui neq; id quod sibi debitum est acquirit, neq; expensas vnquam recuperat; & meliore pretio maioreq; voluptate, aues domesticas, vel canes venaticos domi aluisset. Boerius verò q. 302. nu. 2. existimat, ꝙ debitor ex eleemosynis alendus est, sine periculo creditoris, nisi aliter inter creditorem & Commētariensem conuenit.

SVMMARIVM.

1 *Arrestati & eius qui captus est eadem est ratio.*
2 *In vinculis esse quis dicatur.*
3 *Captus vt contrahat, an sufficiat eum deductum esse extra carcerem in domum alicuius ciuis.*
4 *Solutio, seu ꝓmissio eius, quod debetur, valet, etiāsi in carcere facta sit. & 7.*
5 *Detentus in carcere priuato contrahere aut testari non potest ad vtilitatem detinentis.*
6 *Vis illicita non præsumitur inferri in custodia publica.*
7 *Contractus cū arrestato seu carcerato factus qñ dicatur iustus & validus.*
8 *Contractus vt subsistat vel infirmetur, non inspicitur an inter arrestatum & arrestantem, seu inter alios eorum nomine fuerit initus.*

Contractus cum arrestato factus an infirmari possit. Cap. XLIII.

Ex his autem quę dicta sunt, ea quoq; nata est qō, Vtrū ɔ̄ctus cum arrestato vel carcerato debitore initus, iure subsistat, nulloq; modo infirmari possit? Nam cū sępe flagitiosi ac improbi custodes, durius q̃ par est, excipiant arrestatos, iustus vr̄ esse metus, quo inducant ad pro-1 mittendū. Quòd aūt † eadē sit rō incarcerati & arrestati, asserit Guido Papæ q. 253. his verbis, Si quis dedit fideiussores de tenēdo arrestū, vel de nō recedēdo ab arresto, & iurauit nō recedere, an cēseat carceratus, & in vinculis detētus? Credo ꝙ sic, & ꝓ eo vr̄ tex. notabilis ad l. in eadē. §. in vinculis. iūcta gl. fi. & l. nec-2 non. ff. ex qb. cau. maior. In † vinculis aūt ēt eos accipimus, q ita alligati sunt, vt sine dedecore in publico apparere nō possint; Et hæc sunt singularia & attēdēda; qa hinc apparet, ꝙ ɔ̄ctus factus ꝑ talē arrestatū nō subsistit viribus. Et iō anno 1459. die 3. mēsis Nouēbris, Curia Parlamēti reuocauit q̃dā cōpositionē factā ꝑ quendā de Roybonne ꝑ castellanū Brisiacii, licèt ille dictā cōpositionē ratificauerat postea ex carceres, ipse tn̄ adhuc existēs in arresto. Hactenꝰ ille. Illud verò, an ɔ̄ctus cū carcerato initus validus sit, apertius notāt interp̄tes ad l. q in carcerē. ff. qđ met. caus. Quo loco Bar. & hūc eleganti ɔs. 64. inc. Casus sup quo, secutus D. Præses Nicolaus Euerardi ait, ꝓmissionē factā in carcere, vel ipsi detinenti, vel participanti cū eo, nihil valere, nō asit annullādā esse, quia regula, ꝙ gesta ꝑ metū teneāt, & sint rescindenda, hic locū non hēt. Pan. ad c. Abb. in 12. fallēt. qđ met. caus. Qđ & ad dationē in solutū extendunt, Calca. consi. 112. col. 2. Aret. ad l. q à latronibus. ff. de testa. Alex. ɔsi. 241. lib. 6. Feli. ad c. fi. de treu. & pac. & Hypp. ɔs. 42. adeo vt idē Are. ɔsi. 14. existimauerit, illiusmodi in solutū dationē, aut ɔ̄ctum, ipso iure esse nullum. Alij tn̄ eum existimant valere ipso iure, qñ initus non fuit in vtilitatē incarcerati; sed quod ꝑ Edictum. Quod metus cā, rescindi p̄t. Qua de re latius Io. Neuizanus ɔsi. 52. nu. 46. ver. Secūdū principale debitū, cum multis seq. agit, asserens nullā hic requiri protestationē, ex quo semꝑ metus carceris durat. Dec. ɔs. 356. Prępo. ad c. j. quo tēp. miles inuest. pet. deb. Ias. ad l. q in aliena. §. interdū. ff. de acq. hær. † ētsi ad promissionē illam absoluē-3 dam, in domū alicuius ciuis à vinculis veluti remotam & liberā, esset deductus, s̄m eundē Neuizanum, ibi. Quia dum adhuc est sub custodia, non est in plena libertate cum nō ob aliā cām, ad illam domū deductus fuerit, quā ne postea diceret, qđ in carceribus ɔ̄xisset, Fabia. in tract. de emp. & vend. q. 13. in 3. q. prin. Porrò aūt Alb. de Rosate summus pragmaticus q̃uis ad d. l. q à latronib. hanc sn̄īam secutus fuisse videat, quē sequit Ang. de Clauasio in sua summa ad verbū Carceratus, nu. 5. tn̄ ad d. l. q in 4 carcerē. vsu receptū esse ait, ꝙ † si debitor à creditore in carcerē ɔiectus, ei dederit in solutū fundum aliquē, valet datio, q̃tumuis in carcere facta; quia, inquit, fortè nunq̃ aliàs carcerē exire posset, & ꝙ d. l. q in carcerem, loquit de priuato carcere; non de publico, q vtiq; est licitus & ꝑmissus, & ꝑ quē idcirco neq; vis, neq; metus inferri dr̄. Quā Alberici sn̄īam Fulg. quoq; ibidē nu. 2. placuisse video, dum ait, cōem sn̄īam esse veram in eo, q iniustè aliquē in carcerē cōiecit, nō si legitimè & rectè. Quo modo & Raph. Cum. cons. 68. inci. In p̄nti, circa mediū, hunc ɔ̄ctū valere existimat, si liberatio, & vtilitas aliqua debitoris appareat, & Bal. ad rub. C. de resc. vēd. ver. item requirit ꝙ ille, ait ꝑmissionē in carcere factā non subsistere, nisi vtilis esset ipsi carcerato: quia, inquit, si tēdat ad ipsius liberationē, nō aūt expressè, vel tacitè in vtilitatē indebitè carcerantis, sicut fit qñ creditor suum recipit, & sic de dāno vitando agit tm̄; Sic & Castr. ad d. l. qui à latronibus. rn̄det, licitè ɔ̄hi inter debitorem carceratū, & creditorē, qui fecit illū detineri; quia non diceē metu esse factum, qđ fieri potuit iure permittente. Imola verò ibi latius di-5 stinguens, Tu, inquit, potes sic ɔcludere, ꝙ † aut quis detinet in carcere priuato, & tunc nō possit ɔ̄here, vel testari ad vtilitatē detinentis vel participantis, per no. in l. qui carcerē, sed ad vtilitatē alterius sic: Qñq; verò quis est detentus in carcere publico, qui ꝓpriè est custodia. l. si quis p̄t. s̄. eo. Et tunc ɔclude, ꝙ aut qs fuit detentus ritè & iustè, & tunc p̄t ɔ̄here ad cuiuslibet vtilita-6 tē; quia nō est verisimile, † ꝙ in custodia publica aliqd per vim illicitā cogat facere: Aut fuit detentus iustè, & tn̄ nō ritè, vel fortè licèt erat debitor, tn̄, non erat casus, in quo de iure capi poterat, & nihilominus de facto fuit carceratus, & tunc vr̄ idē dicendū, ac si in carcere priuato fuisset detentus. Et multò fortius idē dicendū est, si nec iustè nec ritè detentus fuit ꝑꝑ potentiā asserentis se creditorē. Interdū verò quis est ritè captus, sed non iustè, vt quia captus fuit virtute instr̄i ɔfessati, cuius vigore ex forma statuti posset quis capi, cùm re vera erat solutū, vel satisfactū, & tunc idē dicendum, ac si ritè & iustè fuisset captus; qa nō est p̄sumptio, ꝙ sibi fiat iniustitia, si petat se relaxari, & alleget debitū solutum, & sic non est verisimile, ꝙ ꝑꝑ hoc cogeē ad aliquid illicite faciendū; Et per hoc patet quid dicendū sit, si quis fuerit non ritè captus, fortè nō seruata solēnitate statuti, tn̄ hoc non fuit ꝑꝑ potētiā creditoris, sed fortè ꝑꝑ simplicitatē Iudicis qui ɔcessit, existimans hoc fieri posse: Nam hoc casu vr̄ dicēdū ac si ritè & rectè fuisset captus quò ad p̄tātem ɔ̄hendi & testandi: quia non est verisimilè, ꝙ si dicat capturam nullā, & petat se relaxari, non ministreē sibi iustitia. Hactenus Imo. Eoq; ptinet qđ idem Guido Papæ singulari 840. col. j. dicit, ꝙ ɔuentio facta in carcere, eiusq; metu inita est nulla, nisi esset detentus ex iusta cā: Verba aūt Guidonis sunt hæc. Conuētio in carcere, & metu carcerū facta est nulla. l. qui carcerē. ff. qđ met. cau. vbi dr̄, qui in carcerē quē detraxit, vt aliqd ab eo extorqueret, quicquid ob hanc cām factū est, nullius momenti, nisi esset detētus ex iusta cā, quia tunc valere cōpositio, ēt cum illo qui eū detinebat. Bar. in l. qui à latronib. ff. de testa. Sed qd si postea talis cōpositio facta in carcere ratificeē, & de nouo fiat ex carceres, puta qa post relaxationē à carcerib. incarceratus fuit positus in domo sua in arresto, an talis ratificatio facta in domo sua in arresto existēte valeat; credo ꝙ nō, quia talis de nouo ꝓmissio censeē metu carcerū facta: Hactenus Guido, adiiciens aliquas rōnes, quib. hanc opinionē ɔfirmat. Sic & Aufrer. decis. Cap. Tholos. 399. iudicatū fuisse ait, ꝙ si incarceratus cōpōne facta cū Curia obligerse ad soluendū id qđ ɔfiteē se debere Cōmentariensi siue custodi carceris, ꝓ expensis atq; custodia, tenet obligatio, si modo iustè fuit incarceratus: & vide ibi additionē ad eundē variè loquentē. Ego sanè ēt in ea sum opinione (vt paucis dicā qđ sentio) vt 7 existimē † ɔ̄ctū cū arrestato & incarcerato initū per creditorē esse iustū & validū, p̄cipuè si de veritate debiti ɔstet, & ꝓmissio in conspectu magistratus vel Schabinorū fiat. Quid eīn ɔsideramus metū, qñ debitor non nisi ꝙ verè debet, & expensas ac vsuras, quas ob moram suā soluere teneē, p̄nte auctoreq; Iudice p̄stare promittit, aut qd eo noīe in solutum tradit? Quā iniuriā infert creditor, qui qđ suum est sic recipit, & debitorē vinculis seu arresto exemptū liberat? Mihi (nisi mea me fallit opinio) ipse Paulus satis hoc dicere vr̄, ad l. si mulier. in princ. ff. qđ met. cau. Sed si vltra id qđ debeē, aliqua, quò citius liberari possit, ꝓmisit, hic Iudicis officiū intēdere oportebit, vt pro sapiētia atq; religione æstimet factū, & ꝓ qualitate rei gestę, aut ꝓmissum rescindat, aut certè modereē. l. fi. d. tit. Eadēq; est rō si iniustè arre-8 status vel captus fuit; Et his quidē casib. nihil refert, † ꝙ nō ipse arrestatus vel captus, sed alius ꝓ eo ꝓmittat: & quia cùm hmōi promissio fiat incarceranti noīe carcerati, & ob liberationem eiusdem, perinde haberi debet, ac si facta fuisset per ipsum carceratum: quippe quod fit meo nomine, & mea voluntate, per me fieri vr̄, perindeq; hr̄, ac si per me fuisset factū, nulloq; modo per tertium aliquem factum cēsetur, l. in ædib. §. quod filius. ff. de dona. Pari modo submissio tertiæ personæ fraudem & metum non minuit, sed arguit. Præses d. cons. 54. Sed de his latius. Gozad. consi. 19. Hyppo. sing. 306. decis. Cap. Tholos. 399. Fulg. consi. 76. Affl. decis. Neapol. 149. agunt.

SVMMARIVM.

1 *Res quæ perit suo domino perit.*
2 *Apparitor de qua culpa teneatur.*
3 *Apparitor qui lecticas fregerat, fuit condemnatus ad damni refusionem.*
4 *Apparitor tenetur etiam morsus murium in rebus arrestatis præstare, quēadmodum & fullo in vestimentis.*
5 *Res arrestatæ si incendio pereant, an Apparitor teneatur.*
6 *Arrestum perperam faciens, si res arrestatæ perierint, obligatur debitori ad earum æstimationem.*
7 *Impensæ quales circa res arrestatas faciendæ sint.*
8 *Pecunias arrestatas si Apparitor consumpserit, quo pacto creditori arrestanti succurratur.*

De custodia & periculorū, quę arrestata fuerunt. Cap. XLIIII.

1 Etsic † s̄m cōem regulam vnaquæq; res pereat suo dn̄o. l. pignus. C. de pig. act. l. damnum. C. locat. & ɔduct. tn̄ si quis vel dolo malo, vel culpa atq; ignauia circa res alterius versatus sit, periculum in eum trāsit, suoq; iumento ꝓprio malū sibi adfert, ex quo nō nisi dāni illati refusione & p̄statione se extricat. l. ɔ̄ct. ff. de reg. iu. Et hinc facilè intelligi p̄t, quantā curā & diligentiā Apparitor seu Seruiēs adhibere debet circa res 2 arrestatas, fideiq; ipsius creditas ac cōmissas, vtpote † qui de dolo, culpa, & negligentia teneē, non solùm debitori, si fortè ille soluto debito, bona sua arresti vinculo exēpta repetat, verùm ēt creditori, pro cuius indēnitate arrestata sunt, nullumq; aliud promptius subsidium, debitore s̄m conuentionem non satisfaciente, aut pacta conuenta non adimplēte, habet. Qua rōne motum fuisse senatum testaē Rebuffus ad ɔsti. reg. To. j. de lit. obli. 3 art. 5. gl. 2. nu. 5. ver. quartò quod &c. † Apparitorē vnū, qui lecticas debitoris fregerat, & ꝑ fabrum lignariū (vt oportuit) disiungi non curauerat, ad id qđ intererat, ɔdēnaret, vt l. lectos. ff. de peric. & cōmod. rei uen. Nā & ipse Vlpia. li. 18. ad edictū, In grauiore casu rn̄dit, magistratū si dānum iniuria dederit, Aquil. teneri. Quia cū pecudes aliquis pignori cępisset, inqr, & fame eas necasset, dū non patiē eis cibaria adferri, in factū actio dāda est. Idē si dum putat, se ex lege pignus capere nō ex lege cęperit, & res tritas corruptasq; reddat, dr̄ legē Aquiliā locū hr̄e. l. quēadmodum. §. magistratus. ff. ad l. Aquil. Vn̄ & Io. Constantinus ad ɔsti. reg. art. 183. ver. adde vnum notabile verbū &c. ait, Appari-4 torē † seu Seruientē tam strictè ad custodiā rerū arrestatarū teneri, vt ēt morbosus muriū ad ipsum pertineat, & periculo ipsius fiat, non multò aliter, q̃ de fullone dr̄, ꝙ si vestimenta poliēda acceperit, easq; mures roserint, ex locato teneē: quia debuit ab hac re cauere, l. item quæriē. §. si fullo. ff. locat. l. j. §. si rosæ tabulæ. ff. de bo. poss. 2. tab. quia cùm hęc facilè præuideri possint, inter casus fortuitos nō numeranē: Cęterùm an in id qđ facere possint, an potius in solidum ɔdemneē istiusmodi Apparitores, apud eundē Paridē de Puteo disputatū esse video, in tract. de Synd. ad verbū, negligētia. c. j. nu. 18. & 19. ad quem remitto. 5 Quid † igiē si domus Apparitoris vnà cū rebus ipsis arrestatis, flāmis exusta sit? Sanè nisi culpa eius appareat, dn̄o peribūt, hoc est, debitori, adeoq; ēt creditori arrestāti, nulla aduersus nō culposum Apparitorē superest actio. d. l. pignus, & l. pignori. §. fi. ff. 6 eo. tit. Existimat tn̄ d. loco, art. 5. gl. 6. in fi. Pet. Rebuff. † creditorē si pperā arrestū facit, qa saltē per indirectū cā & occasio fuit, ꝙ res illæ in domū Apparitoris illatæ sunt, ac deinde perierint, ad earundē æstimationē debitori esse obligatū, vt ꝑ gl. & alios, ad l. nō oīs. §. si pupillus. ff. si cer. pet. ꝑ tex. in l. Titius. & ibi Ias. ff. 7 de p̄lc. verbis. Cautè † ēt prospicere sibi debet Apparitor, ne inutiles sumptus in rē arrestatā impēdat, sed cū Iudicis p̄āte atq; licētia oīa modereē, Rebuffus to. 3. in tract. de sequest. art. 3. gl. j. ne pecunias alienas deglutire dicaē, qđ multi facere solēt; & ne ēt re vera multa ꝓperā & sine discretione exponat, quæ nimis graue esset debitori aut creditori reddere. l. ī fundo. ff. de rei vē-8 di. Quòd † si verò pecunias arrestatas deglutiat & ɔsumat, debitor quidē, pro magnitudine & quantitate eiusdē illius pecuniæ liberatus est. l. q̃siū. ff. de distract. pignor. sed improbus ipse Apparitor teneē, qđ d. loco, art. 77. in fi. ex Fabri sn̄īa & Rebuff. ad ord. reg. to. j. art. 6. gl. 3. nu. 55. rn̄dit Io. Constantinus. Sin autē soluendo non fuerit, Iudex à quo constitutus & præfectus est, cautionibus tamen prius excussis, in subsidium tenetur, arg. l. j. ff. de magist. conue. §. pen. Insti. de satisd. Rebuff. d. loco, art. 105. glo. 3. versi. est tamen differentia &c.

SVMMARIVM.

1 *Solutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio.*
2 *Cautio de soluendo debito liquido & confessato non liberat ab arresto.*
3 *Arrestum an per satisdationem relaxetur. & 6.*
4 *Satisdatione tollitur sequestratio, & in possessionem missio.*
5 *Satisdatio qua arrestum soluatur, apud quem interponi debeat.*
7 *Satisdatio de iudicio sisti duntaxat, an in arresto relaxando sufficiat.*
8 *Cautio iuratoria, an & quando sufficiat. & 10.*
9 *Debitor quando incarcerari possit.*
11 *Satisdatio in arresto quatenus se extendat.*
12 *Fideiussores idonei qui sint.*
13 *Iudex, qui fideiussorem idoneū admittit, post noīatores in subsidiū tenetur.*
14 *Fideiussores extranei, & pignora alibi sita, an sufficiant.*
15 *Arresti vsus & commoditas potissimum versatur in facilitate conueniendi debitorem.*
16 *Executio an sine nouo processu in fideiussores arrestati fieri possit.*
17 *Creditori quæ sint obseruanda in cautione pro arrestato admittenda.*
18 *Fideiubens soluere id quod subductis rationibus debitor debebit, nō tenetur, si rationes non subducantur.*
19 *Arrestum dissoluitur per cessionem bonorum.*
20 *Literæ dilatoriæ & quinquennales quando arrestum relaxari faciant.*
21 *Arrestum an ob nullitatem euidentem & apparentem parte non vocata relaxari queat.*

Arrestum qua ratione relaxetur, vel dissoluatur. Cap. XLV.

1 His ita ɔstitutis ordo postulat vt videamus quo modo & qua rōne arrestū dissolui possit, & † quidē imprimis naturalis ac ciuilis rō docet, solutione eius quod debeē extingui obligationē, eaq; perēpta & finita tanq̃ cā arresti cessante, ipsum arresti vinculū relaxari. §. j. Insti. qb. mod. tollit. obl. c. cū cessante. de app. Quo modo & in simili rn̄dit Marcianus retineri possessionē, donec soluta sit pecunia. d. l. si is qui bona. §. j. ff. de pig. & gn̄aliter definit Iuriscon. ꝙ si re integra fieret, in possessionē nō mitteretur, id cum offerē, à possessione discede-2 re debet. l. eum qui. j. ff. de priuil. cred. Cautionē † verò interponere de soluendo debito qđ nunc liquidū & confessatū est, nō sufficit. l. 4. §. ait p̄tor. ff. de re iudi. l. ꝙ si nō soluere. ff. de pig. act. l. item liberaē. §. qui paratus. ff. quib. mod. pig. vel hypoth. sol. l. ꝓmissor. §. vlt. ff. de ɔsti. pec. qđ pluribus legib. rōnib. & argumentis ostendunt. Bal. ad l. si rem. §. omnis. ff. de pig. act. & Tiraq. de 3 vtroq; retract. §. 3. ad ver. A payer. gl. 3. nu. 14. cum seq. † Porrò aūt si debitor arrestatus vel rerū detentarum dn̄s, ab initio neget debitū, statim arrestū dissoluitur p̄stita idonea cautione, destando iuri in loco arresti, & iudicato soluendo, eligēdoq; ibidē q̃tum ad hāc cām attinet, domicilio, persona, seu res eius vtiq; relaxabitur. l. si fideiussor. §. fi. ff. q satisd. cog. D. Pręses Nicolaus Euerardi ɔsi. 102. inci. Venerabilis Dn̄e Feli. ad c. legebaē. de maior. & obed. Io. de Ana. ɔs. 21. Ias. ad d. §. fi. nu. 17. c. 2. de sequest. poss. & fruct. Anch. ɔsi. 85. incip. Ex theoricis. Corn. ɔsi. 136. inci. visis. col. 2. lib. 4. facit ēt ad hoc. l. si pecuniæ. ff. vt in poss. leg. l. si creditores. ff. de priui. cred. teneturq; actione iniuriarū, qui oblata & præstita idonea caute non relaxat debitorē, teste Pan. & Feli. ad d. c. legebaē, q̃ res euidentē rōnē habet, qñquidē, 4 † & sequestratio, & missio in possessionē per istiusmodi satisdationē siue cautionē tolliē. l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satisd. cog. l. senatus. ff. de offi. prefec. vrb. l. si pupillus. §. fi. ff. de priui. cred. l. j. §. iuret. ff. de colla. bon. Cyn. ad l. vnic. C. de prohib. sequest. pecu. 5 † Hęc aūt cautio non apud ipsum Apparitorē seu seruientē, sed apud magistratum interponeē, qui arbitrabiē, an sufficiens sit, nec ne, vt ait Raphel Cum. ɔs. 157. inci. In cā Benedicti. col. 2. ver. Cum ergo. Neq; refert, an ipse arrestatus caueat an verò alius ꝓ eo, vt ait Benedictus Cur. in lib. de arrestis armorū, post principiū: Nam quemadmodū soluēdo quisq; pro alio, licèt inuito, & ignorante, liberat eum, qa naturalis simul & ciuilis rō suadet, alienā ɔditionē meliorē quidē nos facere posse, deteriorē non posse. l. soluēdo. ff. de neg. gest. l. solutionē. & l. si pro me. ff. de sol. l. Stichū. §. fi. ff. de noua. Ita quoq; multo magis arrestū relaxari debet, si quis alius, vel pro volente, vel pro pignorante 6 caueat & fideiubeat. † Quod tn̄ dicimus p̄statione cautionis resolui arrestū. Quin. Mād. in trac. de monitoriis q. 10. lib. 3. restringit his verbis: Hæc tn̄ limitabis nisi is qui dearrestari petit, obstinatè vel calūniosè differat, vel subterfugiat iusto iudicis mādato parere, vnde ꝑꝑ denegationē, subterfugium, vel ēt dilationē posset facilè causæ vel negocio alicui detrimētū, vel quid sini-

stri

ſtri parari: puta ſi quis arreſtatus fuerit, ex quo materias ſeu articulos medio iuramento ſpecificare recuſauerit; vel iur̄m calūniæ ſubire noluerit, ſeu poſitionib. p verbū credit, vel nō credit, rn̄dere, vel ī aliqua cā examini ſe ſubiicere, vel in aliquo ex infinitis caſib. in qb. alicuius pn̄tia, vel actio requirat; tunc nullo modo dearreſtabit, imò ɔ ipſum iuxta facti ɔtingentiam pcedet: Iura, n. quò ad fieri pt̄, fraudib. malitijs, calūnijs, & ɔtumacijs occurrūt. ad l. ſi cui. ibi, p medias vias. ff. de ſeruit. l. in fundo. vbi gl dat concordant. ff. de rei vend. c. j. de iudi. Card. in clem. j. in 3. notab. de rer. permut. c. calumniam de pen. cum vulgar.

7 † Pleriq; tn̄ verſant in ea opinione, vt exiſtiment, duntaxat cautionē de iudicio ſiſti, non ēt de iudicato ſoluēdo interponēdam eſſe, ſi forenſis aliquis receſſurus, rōne debiti ſiſtat vel arreſtetur. Ang. in l. ſi ab arbitro. ff. qui ſatiſd. cog. & in l. nemo carcerē, ſuperius ſæpe allegata, Bal. ad l. fi. § et ſi pfatā. C. de iur. delib. & ad l. cum pponas. C. de bon. auct. iud. poſſ. Fab. Ang. & alii ad §. ſed hodie. Inſti. de ſatiſd. gl. ad l. 2. §. ſi dubitet. ff. de iud. latè Rode. Suarez declar. l. 2. foro ll. lib. 2. c. inci. Vlterius not. nu. 4. ti. de los emplaziamento ſi non debitū ſit ɔfeſſus. Quę ſnīa rōne ſua non caret: quia ſi perſona debitoris vellet abſq; dolo manere in arreſto, neq; hēt alia bona, creditor deberet ɔtentus eſſe cū perſona eiuſdē, vel eundē relaxare; & iura nō aſtringūt aliquē ad maiorē cautionem vel fideiuſſionē dare, ɋ ipſe ſit obligatus. Sed non hn̄s vnde ſoluat, implet cū perſona ſua: ergo eiuſmodi cautionem dando ſatisfecit, etiāſi nō caueat de iudicato ſoluendo: Ideoq; ēt ſatis erit, ſi fideiuſſores promittant, ꝙ debitorē repręſentabunt & Iudici exhibebūt, quoties ab eis fuerit petitū, aliàs ſoluent iudicatū: ꝙ ſi non fecerint, tenentur ad totū debitū, & ad totum verū īterēſſe, ad qđ principalis tenebat, & nō habebit rō eius ɋtum petat, ſed ɋtū verè debeat, l. 2. §. in fideiuſſorē. & ibi gl. ff. q ſatiſd. cog. Rodericus d. loco, c. inci. nunc oportunè. nu. 21. ver. Quæro vlteri⁹ &c. Sed tn̄ quorūdā mores hac cautione ſola ɔtēti nō ſunt, quos in eorū foro ſeq oportet.

8 † Hinc ēt facilè intelligi pt̄, cuiuſmodi iſta cautio eſſe debeat, ſcilicet nō iuratoria, ſed datis fideiuſſoribus aut pignoribus: qa iuratoria cautio non dr̄ ſufficiens, gl. in c. qua frōte. de app. & in c. ex parte. de verb. ſig. & cle. j. de pę. Cur. in trac. de ſequeſt. q. 14. Ang. ad l. poſtɋ. §. Impe. ff. vt leg. no. caue. Soci. ad l. j. ff. qui ſatiſd. cog. Bal. ad l. 2. C. de vſur. & fruc. leg. Ideoq; ad impediendū vel reuocandū arreſtū minimè ſufficit. Spec. de ſeq. poſſ. §. j. ver. Sed pone. D. Ant. & Abb. in c. 2. eo. ti. Bal. Ang. Imo. ad l. filiusfa. §. diui. ff. de leg. j. Doc. ad l. fi. C. de ord. cog. & ad l. ſi ɔſtāte. §. quoties. ff. ſol. mat. & ad l. 2. C. de debit. ciui. li. 10. Quemadmodū in ſimili, vbicunq; hæres non vult aut non pt̄ ſatiſdare de ſoluendo legato adueniente die, mittit legatarius in poſſeſſionē, nec audit hæres cautionē iuratoriā offerendo, d. l. filiusfa. §. idē Princeps. Quòd etſi primò Roder. d. loc. in initio ti. nu. 7. dixiſſet eſſe ɔ ius cōe, poſteaɉtn̄, melioribus rōnibus motus in c. inci. Sed attende. nu. 8. dicit eſſe ſm̄ ius cōe, quod ex Fabro, latè eum articulū in §. is quoq;. Inſti. de acti. tractante, ſuxiſſe vr̄. Et ſic tandē ſi ſatiſdare non poſſit debitor, non ſolum pro principali debito, verùm ēt pro expenſis litis, teſte Rebuffo d. tract. ar. 16. gl. 10. nō dimittetur, ſed pp inopiā ſuam vel carceri vel cuſtodiæ tradet.

9 † Ad quem carcerē tunc demū perueniendū eſt, qn̄ aliud remedium non cōpetit. §. quid aūt. in auth. de fideiuſſ. Roma. ɔſ. 241. Alex. 139. lib. 2. Qua de re latius quoq; tradidit Feli. in c. quo ad ɔſultationē, de re iud. qđ & vſus pbat, & plurib. firmat Rode. d. loc. c. inci. Sed attēde, nu. 7.

10 Niſi † tn̄ is q arreſtatus eſt, ſit egregia pſona, aut multū nobilis, cuius iur̄o ſtari poſſit; Nā & aliàs regulare eſt, ꝙ iſtiuſmodi pſonis ciuitas pro carcere detur, fideiq; illorum credatur; & Iudex hoc faciēs nulla rōne culpari pōt, ētſi ſtatutū, aut lex de debitore in carcerē coniiciēdo loquat. Ang. ad l. nullus. C. de exhib. reis. Cur. col. 52. & alii ad l admonendi. ff. de iureiu. Odofr. ad l. j. §. fi. C. de cuſt. reo. Alber. ad l. j. ff. eo. Lucas de Penna. ad l. quoties. C. de dignita. lib. 12. Ang. rurſum ad l. pe ff. quod metus cauſ. Iaſ. ad l. ſi pecuniā. §. vlt. in fi. ff. de cond. ob cām. Catel. Cotta in ſuis memorabil. ad verbū, Carceres. & oīum elegantiſſimè ac fusè Io. Neuizanus cōſ. 52. nu. 22. & Tyraq. in lib. de tēper. pę. cā 31. & cauſa 51. cū aliis multis, ad quos breuitatis cauſa te remitto.

11 Et † ɋuis aliàs de iure cōi nō teneat ſatiſdare, ſi poſſideat multa immobilia. l. ſciendum. ff. qui ſatiſd. cog. qua de re plurima ad ppoſitum cumulat Roder. d. loco, c. incip. Hæc lex ſituata eſt; vſus tn̄ forenſis ad relaxationē arreſti vlterius poſtulat, ꝙ ēt noīatim illa bona obligent & hypothecæ ſubiiciant, quò facilius meliusq; creditori ſit pſpectū, & qa non ſolùm ad ſecuritatē debiti, ſed ad facilitatē coueniendi arreſtatum moribus noſtris pertinet.

12 Quòd ſi † fideiuſſoribus datis relaxari arreſtum velit debitor, certè non oēs idonei erunt; Nam vt vnus ex multis tradit Rebuff. aliorum traditiones referens, ad conſti. reg. to. j. de ſen. execu. art. j. gl. 16. nu. 17. religioſi, vſurarii, clerici, ſcholares, prodigi, conſiliarij Principum, pcuratores, leues & moleſti hoīes, non ſufficient, ne lis ex lite naſcat, & dum vnam litem euadere conamur, incidamus in plures, & qui ante cum ſimplicioribus egimus, nunc cum doloſis metuēdis, & maieſtate ſua difficilibus ad conueniendū agamus. Ripa in c. cum Nde ɔſti. nu. 17. l. 4. §. ſi ex conuentione, ff. de re iudi. Boerius 115.

13 Tum ēt hi fideiuſſores bona immobilia poſſidere debent, ſaltem pro ɋtitate debiti, vſurarū, & expenſarū litis, gl. ad d. l. ſi fideiuſſor & in auth. de exhi. reis. §. ſuſcepto. l. quos nos. §. j. ff. de verb. ſig. l. j. ff. in ius voc. vt eāt. Et hoc eſt quod ait Iaſ. ad l. ſi conſtante, ff. ſolu. mat. ꝙ fideiuſſor de iudicio ſiſti, vt dicatur idoneus, debet hr̄e tn̄ in bonis, quantum pſā cauſa valet. Si tn̄ poſſidens fideiuſſor immobilia reperiri non poſſit, ſufficit in ſubſidiū fideiuſſor multis mobilib. diues, quæ facilè occultari, ſubuerti, aut auferri non pnt. Ang. ad d. l. ſi fideiuſſor. Faber. ad §. ſed hodie. Dd. ad d. l. 2. Ideoq; mercator multa mobilia poſſidens, ſed intricatus ære alieno, non eſſet idoneus, quia bona eō dīr niſi ære alieno deducto. Roder. d. loco, nu. 14. cum ſeq. & Ang. ad d. l. ſciendū. Et ſi aliquis poſſidet bona immobilia in loco periculoſo & abiecto euidenti periculo maris, non cenſebitur idoneus eſſe. Bar. ad l. 2. §. j. ff. ſol. mat. & ad l. 2. §. ſi. ff. de libera. legat. ſicut nec fructuarius, qui præter vſumfructū nihil hēt, nō eſſet vſufructuar(?) tā magnus & pinguis, vt ceſſare faceret eam præſumptionem, teſte eodē Roderico d. loco, nu. 27. l. Quid eñ ſi pro debito centum aureorū fideiubeat is qui mille in vſufructu hēt? Quid ſi dies vſusfructus ceſſit? Quid ſi vſufructuarius eſt ære alieno ſolutus ſit? Sed vt oīa hæc ex multis cauſis variari, & pro qualitate rerum ac pſonarum, æqua vel iniqua videri pnt, benigniore ſnīa receptum eſt, ea religioni & ſapientiæ Iudicis eſſe relinquenda, vt no. Doct. ad d. l. ſciendum. l. arbitrio. l. ſi fideiuſſor. Hippol. ad l. ɋonis de ɋon. Faber. ad d. §. ſed hodie. ſoletq; Iudex decernere fideiuſſorem recipiendum eſſe, eundemq; recipere, ſi idoneum ſuperiat, quinet ꝙ parte aduerſa, quæ nunɋ contenta foret, reclamante: periculoſum eſſet ſi iudici parti nō audire,

† quia ſi fideiuſſores ſunt idonei, ipſe Iudex poſt nominatores & certificatores, in ſubſidium tenetur. l. cum oſtēdimus. ff. de fideiuſſ. tutor. quod & Rebuffus per ſnīam Senatus confirmatū fuiſſe aſſerit, To. j. de ſen. execu. ar. j. gl. 16. Quod ſi tn̄ non opponatur aduerſus fideiuſſorem de illius inhabilitate aut inſufficientia, ſufficiet, vt ait Iaſ. ad d. l. ſi fideiuſſor. nu. 4. licet ſi creditor ſemel non idoneum accepit, ſibi imputare pt. l. 2. ff. de fideiuſſ. d. l. ſi ab arbitro. Alex. ɔſi. 60. lib. 5. Aliud eſt ſi re quo acciperetur idoneus erat, & poſtea deſinat idoneus eſſe: quia quæ de nouo eueniūt, nouo auxilio egēt. l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de interrog. act. l. ſi hoīem. ff. mand.

14 † Illud quoq; in conſideratione ſidum erit, ꝙ fideiuſſores & pignora pro cautione data minime ſufficiant, niſi Imperio Iudicis illius loci in quo arreſtatio facta fuit, coerceri poſſint. Parif. ɔſ. 99. nu. 38. lib. 3. Nam ſi debitor extraneos fideiuſſores, vel pignora alibi ſita, obligare aut hypothecæ ſupponere velit, non eſt audiendus, l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſd. cog. & ibi Iaſ. nu. 8. verſ. puto ɔtrum. Ang. ad d. l. ſciendum. §. j. Faber. in d. §. ſed hodie. & in §. ſi vero. Inſti. de ſatiſd. nu. 9. ver. credo. quippe quod ſic deterior fieret cōditio creditoris, pp difficultatē fideiuſſores tales excutiendi, vel pignora illa pſequendi cum tn̄ in tali conueniendi facultate, vſus atq; cōmoditas arreſti potiſſimū verſet

15 † abſurdumq; eſſet ad hoc creditorem cogi, vt debitorē quem præſentem habet, dimittat & ad difficultatē alibi proſequendi pignora vel fideiuſſores ſe aſtringat. Etenim ſicut multum refert quo loco debitū ſoluat, & recipiat: vnde qui plus loco petit, in pœnā legis incidit. §. plus aūt. Inſti. de act. quia l. vt ait Iuſtinianus, vtilitatē quā hēt ſoluēdi, adimit; ita quoq; non parum refert, quo loco pignori tradita ſit agatur, & cum improbo fideiuſſore, aut pro re pignori tradita litiget. Et quis Bar cuius ſemper fere æquē & benignè ſunt opiniones, cum nonullis aliis, exiſtimet ad d. l. ſi fideiuſſor. §. poſſeſſori hoc non eſſe verū, ſi in loco oīno vicino illa bona mobilia exiſtant: ſn Bal. Aret. Fulg. Iaſonisq; ſnīa, decreto illi ſnīa, & vſu & moribus populi magis recepta atq; probata vr̄. gl. in l. fin. C. de prin. agent. in reb. lib. 12. Quod non ita præciſe intelligi velim, ſed ꝙ ſufficit ea Imperio magiſtratus illius loci eſſe ſubiecta, & cōram eodē euinci poſſe: qd ex multis aliis pulchrè & latè explicat Rodericus d. c incip Vlterius quæritur, quem oīno vide.

16 Iſti vero fideiuſſores tenent ſoluere ſine nouo pceſſu, executioq; in eos fieri poterit; Ea enī eſt fideiuſſionis iſtius natura & ɔditio, vt ceſſant fideiuſſores vnà cū principali debitore ſit ɔdemnati, ſi. l. C. de vſur. rei iud. l. j. ff. iud. ſol. gl. ad c. j. de iureiur. lib. 6. adeo vt cum ferēda ſit ſnīa ɔ debitorem, citari non debeāt quia iudiciū cum ipſis nō agit. Bal. ad l. duob. §. ſi iuraui ver. igitur. ff. de iureiur. licet tn̄ indirectè ꝙ ɔtinam quandam hæc ſnia ipſis noceat: qua de re apud Bart. ad d. l. j. apud Odofr. ad d. l. 2. C. de vſur. rei iud. & latius apud Tiraq. tract. res inter alios acta &c. videre licet. Nec obſtat, ꝙ fideiuſſor poſſet habere aliquas exceptiones, quas nō habuit debitor: quia, vt idem Bar. ibi teſtat, in ipſa executione ſummariè de iis cognoſci poterit. Pōt tn̄ fideiuſſor id quod ſoluit, illico à debitore repetere, etiamſi arreſtatio fuit iniqua & iniuſta, neq; pōt ipſi obiici, qd eadē re aduerſus creditorem arreſtantem non excepit, niſi tamen ipſemet occaſio & cauſa fuerit arreſti malè atq; perperam facti. Qua de re apud Matthæum de Afflict. deciſ. Neapol. 149. inci. In cauſa magiſtri. nu. 4. ver. tamen fuit dictum, latius videre licet.

17 † Nonnulla verò ſedulò obſeruāda ſunt creditori arreſtū pcuranti, in hac cautionis materia; quorum primum eſt, vt fideiuſſores a debitore præſentatos, faciat ſolemniter per ſtipulationem ſe obligare: & hoc ad euitandam diſputationem quæ eſt inter doct. in clemen. j. de procurat. Nam licet Domi. Cardi. nume. 6. expreſsè ibi decidat, ꝙ ſi aliquis eſt arreſtatus, & cupit ſub cautione relaxari, & offert fideiuſſores ſuper eo quod ad requiſitionem iudicis, aut aduerſarij reuertetur, ꝙ tales fideiuſſores obligantur, etiamſi ſolum fuerint præſentes, cū veluti fideiuſſores actis iudiciariis inſcribantur & tacent, per l. cum oſtendimus. §. fi. ff. de fideiuſſ. tutor. eandemq; ſententiam ſequi videātur Bonifacius ibi, num. 31. & Anchar. num. 4. in 4. notab. Contrarium tamen ſentire videntur & Ioan. de Imo. ibi num. 19. & Barto. ipſe in d. l. cum oſtendimus, qui deciſionem illius legis exiſtimant extra caſum fauorabilem pupillorum, de quo loquitur, vel ad fideiuſſores qui patiūtur ſe inſcribi præſentes & tacentes pro captiuo relaxando ad tēpus in materia criminis nō extendi, quaſi tunc agatur de fauore reipublicæ, q̄ pupillis æquiparatur. l. rempublicam. C. de iure reipubl. & ꝙ aliàs regulariter fideiuſſor non obligatur, niſi per ſtipulationem. l. blanditus. C. de fideiuſ. Stultus verò eſt qui ſe opinionum periculo exponit.

18 Secundum eſt † ꝙ ſi tales fideiuſſores promittant ſoluere creditori omne id & totum, quod apparebit ipſum debitorē ſibi debere, collectis rationibus & ſubducto calculo cautus ſit creditor arreſtari procurans, vt ſubducat calculum cum debitore viuente. Nam ſi moreretur talis debitor, antequam rationes eſsēt concluſe, & calculus ſubductus, fideiuſſores non tenerētur, ſed eſſent liberati, vt notabiliter decidit Hippol. de Marſil ſingul. 304. incip. Animaduertant creditores. per text. in l. qui Romæ. §. Augerius. & ibi Iaſon & Caſtrenſis. ff. de verborum obliga.

19 † Tertiò relaxatur arreſtum per ceſſionem bonorum, per quam & carcer euitari ſolet. l. fi. C. qui bon. ced. poſſ. Bald. conſi. 434. incip. Ad euidentiam. lib. 4. & ad l. j. C. d. titu. Barto. ad l. j. ff. eod. titu ſi modo in his caſibus verſemur, in quibus ceſſio illa bonorum, quæ finibus ſuis reſtricta & limitata eſt, locum habeat. Iaſon & alii ad §. fin. Inſtitu. de actio. Socyn. in reg. 48. inci. Ceſſio. Rebuffus de ſenten. execut. art. vlt, gl. j. num. 21. Quod cum fit, tenetur debitor bona quæ tunc habet omnia, creditori dimittere, glo in d. l penul. Panor. in c. Odoardus, de ſolu. his ſolis quæ ad neceſſitatem veſtiendi pertinēt exceptis. Quo modo & inuictiſſimus olim Princeps noſter Carolus V. Auguſt. anno 1541. die 28. Nouembris ſtatuit, cedenti bonis, nō niſi lectū vnum cum ſuis ornamentis, item ex ſingulis rebus mobilibus non precioſis, vnam eſſe duntaxat miſerationis gratia relinquēdam; Satisq; erit debitorem in carcerem miſſum ad petitionē vnius creditoris tantum hoc beneficium ceſſionis impetraſſe, quippe ꝙ ceſſio tunc facta & hoc pacto impetrata cæteris creditoribus præiudicat. l. 4. & ibi Dd. ff. de ceſ. bon. Salyce. ad d. l. j nu. 4. Guido Papæ conſi. 124 nu. 7. Didacus Couarruuias lib. 2 variar. reſolu. c. j nu. 5. Interim verò dum litigatur an ceſſionis beneficio gaudere debeat nec ne, ī carcere detineri debet, (& qđ eſt amplius) exiſtimat Aufrer. deciſ. Cap. Tholoſ. 28. executionem lite pendente aduerſus eum fieri poſſe, niſi pro certo ſciat iudex, nulla bona ipſum habere. Sed hanc Aufrerij ſententiam quidam non probāt, ne indulto Principis præiudiciū fiat. Quòd ſi in carcere exiſtens, debitoq; probato aut confeſſato exire nolit, fieri etiā poteſt, vt inuitus & ex cauſa ad id cogatur: quid eñ ſi improbus nebulo, valido & vaſto corpore, ex mera malitia illic manere velit? Sanè Rodericus tit De los gouiernos. c. incip. Quæro tertio, non eſſe hoc illi permittendum ait; Quia de re abundè ſuperius diximus.

20 † Idem quoque dicēdum videtur de literis dilatoriis & quinquennalibus; quia tempore illo dilationum pendente nihil eſt innouandum, ſicut & in appellatione fieri ſolet. c. non ſolùm. de appel. lib. 6. Quæ tamen literæ quando de dote vxoris repetenda: de cauſis alimentorum quæ nullam dilationem patiuntur. l. ſi longius. § fi. ff. de iudic. de debito coram magiſtratu recognito: de cauſa Prīcipis, aut de aliqua alia ſimili agitur, vires nō habent, quod Tomo 2. in tract. de dila. liter. arti. 2. gl. vnic. fol. 88. latius explicat Rebuffus, magnaq; pars eorum ex d. Conſtit. Caroli V. Imper. dependet. Et cum debitores hac dilatione pendēte cōgrua ſecuritate gaudere vtique debeāt c. fi. de treug. & pace. l. vnic. C. de priuile. vrb. Cōſtantinopolit. lib. 11. adeo ꝙ prehenſio poſtea attentata reuocēt. Boerius q. 296. incip. Princeps. & debitor fideiuſſores de ſe præſentando dare nō teneatur; Ita & relaxari quoq; debet, eidemq; relaxationi ſi pertinaciter reſiſtat creditor, ad id quod intereſt, & ī expenſas litis condemnatur, arg. eius quod not. Bald ad l. per diuerſas. q. 15. C. mand. Rebuff. d. loco, art j gl. j in fi. Quin etiam vt pleniſſimum effectum ſortiantur hęc beneficia, hæc dilatione pēdente, nec vſuræ currunt, nec id quod intereſt præſtatur. l. non ſolum. 2. §. illud. ff. de liber leg. Alber. & Dd. ad l. quoties. C. de precib. Imperat. offer. Interim tamen de ſoluendo debito tempore illo aduenīēte, cauendum eſt. l. vniuerſa. C. d. tit. & notat Guido Papæ q. 109. inci. reſcripta, idq; (vt d. ſua conſtitutione cauit. Imp.) poſt literarū illarum impetrationem intra menſem: non eñ literæ illæ incipiunt currere a tempore præſentationis, ſed a tempore datæ & impetrationis earum duntaxat. c. eā, de reſcrip. c. 2. & c. dilectus. de decim. c. ſi propter. de reſcrip. lib. 6. & vt adiicit Guido, ad futuros creditores nō extenduntur, arg. l. Aurelius. §. Titius. & ibi Doct. ff. de liber. leg. neque ad impediendam executionem ſententiæ in Parlamento latæ ſufficiunt, idem Guido q 97. Quod ego intelligo niſi de mente contraria Principis plenè conſtaret, iuxta ea quæ not. ad l. item ſi verberatum. ff. de rei vendi. & in c. omnes. & c. eccleſia. de conſtitu.

21 Poſtremò † ſi arreſtū nulliter fuit poſitum, debet etiam parte non vocata relaxari, ſi modo ea nullitas euidenter appareat, neque excuſari poſſit, vt colligitur ex his quæ notat Zaſius ad l. de vnoquoque. ff. de re iudi. Sed eam viam ingredi non eſt ſatis tutum.

SVMMARIVM.

1. *Apparitor ſolus non habita licētia Iudicis arreſtat hodie periculo creditoris.*
2. *Apparitor ſolus debitorem non poteſt relaxare.*
3. *Arreſtatus an à iudice relaxari poſſit, parte non vocata.*
4. *Iudex delegatus etiam officio ſinito relaxat debitorem.*
5. *Procurator qui ex ſpeciali mandato ſui domini aliquem arreſtauit, abſque ſimili mandato eundem relaxare non poteſt.*

Arreſti reſolutio cuius auctoritate fiat. Cap. 46.

1 Tametſi moribus noſtris receptum eſſe diximus † licere Apparitori non expectata iudicis auctoritate vel licentia periculo creditoris, debitorem ſiſtere vel arreſtare, ſi non altiori aliquo loco conſtitutus, & excellenti aliqua dignitate decoratus fuerit: relaxare tamen & remiſſis vinculorum acerbitatibus, ſine iudice eum dimittere atque abſoluere non poteſt Bart. Alex. & alii ad l. neque. j. ff. de in ius voc. & expreſſe Rodericus Suarez, in decl. l. 2. for. ll. lib. 2. titu. de los gouiernos. circa finem. verſic. incip. Et tenebis ſemper menti. nu. 54. Nam & Iulius Paulus de cuſto. reor. Si quos, inquit, ex iis qui in carceribus ſunt, celeriter, & ſine cauſa ſolutos a magiſtratib. cognoueris, eos vinciri iubebis, & iis qui ſoluerint mulctam dices. l. ne quis. ff. de cuſtod. reor. Quo reſponſo generalē conſuetudinem,

2 probari reſpondit Ange. ad d. l. neque, ꝙ † Apparitor, non habita prius a iudice licentia, acceptoq; teſtimonio, quod veteres Bulletam vocāt, debitorem non dimittit, quippe ꝙ maieſtas & reuerentia carceris, non ex iudicio & poteſtate priuati alicuius Apparitoris, ſed a iuriſdictione ſuprema iudicis, tanquam miniſtri legis & Principis depēdet. Vnde & ipſe debitor, vt relaxari poſſit, officium iudicis implorare debet. Barto. & alij ad l. j. §. per hanc. ff. de rei vendi. Et hæc quidem ea ratione conſiſtunt, quam poſtea latius ſum dicturus. Quòd ſi creditor ipſe nondum ſatisfacto debito relaxationi reſiſtat, res dubitatione caret: quia cum Cōmentarienſis ſit loco depoſitarij, vt ſuperius dictum eſt, ſequitur ipſum debitorem veluti rem depoſitam, alteri quàm creditori, tanquam depoſitario, reddendum aut dimittendum, ſine cauſa legibus probata non eſſe. l. bona fides. ff. depoſiti. Paris in tracta. de Synd. ad verb. Carcer. c. 5. circa princ.

3 Qua ratione reſpondent noſtri † etiam a iudice relaxari debitorem non poſſe, niſi citato & vocato creditore, Bal. conſi. 424. lib. 4. ſecundùm antiquam impreſſionem, & ad c. j. in j. lect. de iudic. præterquam ſi aut de facto & notoriè iniquè in carcerem coniectus eſſet, aut omnino ac dilucidè conſtaret, nihil eū debere. Barbat. ad dicto capitu. j. Ioann. Bernar. Diaz. reg. 69. Quibus caſibus abſque vlla interlocutione relaxari debet, Alexan. conſi. 179. libro j. l. nullus. in fin. C. de exhib. reis. nō

4 † ſolum a iudice ordinario, verum etiam a iudice delegato, & officio ſuo pfuncto. Roma. conſi. 320.

5 Eodem † etiam modo exiſtimo procuratorem qui ex ſpeciali mandato domini ſui aliquem arreſtari fecit, abſque ſimili mandato eum relaxare non poſſe: Nā, vt ait Iulius Paulus; Ignorantis domini conditio deterior per procuratorem fieri non debet; niſi cum in rem ſuam datus eſt. l. ignorantis. & ibi gloſſ. ff. de procurat. Et cum ex hac arreſtatione ius domino quæſitum ſit; non poteſt hoc ſine ipſius facto ab eo auferri. l. id quod noſtrum. ff. de regu. iur. & in quodcunque mandatum poteſtas donandi vel remittendi non venit. l. procurator totorum. ff. de procurat.

SVMMARIVM.

1. *Plus repetens condēnatur in expenſas dāna & intereſſe, & Reus abſoluitur.*
2. *Fieri quod potuit vno modo benè, ſi fiat alio modo malè, non ſubſiſtit.*
3. *Ferendus nec iuuandus eſt, qui ſe in neceſſitate poſuit.*
4. *Duo vel plura quando requiruntur ad actum, vno deficiente actus corruit.*
5. *Vtile per inutile an & quando vitietur. & 10.*
6. *Quantitate minore probata quàm fuerat petitum, an ſequi debeat condemnatio.*
7. *Cauſam vnam ex pluribus propoſitis eſſe veram ſufficit.*
8. *Iudex videns ex mala cauſa actum eſſe, & bonam ex qua agi potuit in actis relucere, non debet reum abſoluere.*
9. *Reus ad minus condemnatus, quàm fuit petitum, tenetur nihilominus ad expenſas.*

11 *Summam minorem inesse maiori, quomodo sit accipiendum.*
12 *Plus repetere, quando quis dicatur.*

¶ Arrestatus ex duabus causis, quarum altera tantùm probata est, an relaxari debeat. Cap. 47.

Accidit subinde, q creditor personam aut res debitoris sui arrestet ex duab. causis, veluti quia dēt ei centum ex mutuo, & ducentos florenos ex emptione panni. Quæstio est igitur, an altera ex his cāis non probata, debitor aut res eius relaxari, & arrestans in expensis condemnari debeat?

Et sanè videri posset, q sic, Primò † qa creditor qui plus re petit, sicuti iste ex vna cā petit arrestum, ex qua non debetur, in expensas, damna & interesse condemnatur, adeoq; reus absoluit. §.& hæc. Insti. de act. c. vnic. de plus petit. & Hostiē. in sua sūma. eodem titu. §. quæ pœna, dicit apertè, q iudicium & petitio non procedit.

Secundò † quia id quod potest fieri vno modo benè, si fiat alio modo malè, nocet: nam collatio beneficij facta ex capite incongruo non sustinetur ex capite congruo. capitu. ex parte. de concess. præben. Roma. consilio 335. incipien. circa primum. Et si maritus egit nomine vxoris non tanquam coniuncta persona vt potuit, sed tanquam procurator eius, & postea non appareat de mandato, iudicium non sustinetur ex capite coniunctionis personæ. Idem Roma. consi. 466. Iason ad l. maritus. numero 7. C. de procurat.

Tertiò † quia non est ferendus is qui se nimium constrinxit & posuit se in necessitate. l. si fideiussor. ff. qui satisd. cogāt. sicut fecit iste, qui vnam tātum causam probare potuit, & tñ ad duarum causarum probationem se coarctauit, sciens vel scire debens, quæ paria sunt. l. quod te. ff. si certum petat, q actor præparatus ad iudicium procedere debet, sicut miles armatus ad prælium, vt notat Alciat. ad l. j. C. de eden. & q mala electio in actionibus præiudicat. lege quod in hæredem §. eligere. ff. de tribut. actio.

Quartò † quia quando duo vel plura requirūtur ad actū, vno deficiente totum corruit. l. vlti. § ait lex ff. de diuort. l. si quis ita stipulatus. & ibi Barto. ff. de verborum obligatio.

In contrarium tamē videtur esse veritas, Primò, quia fin vulgatum iuris axioma, Vtile per inutile nō vitiatur, c. vtile. de reg. iur. in 6. & ideo inquit Cynus ad l. j. q. vlt. C. de litis cont. probata † minori quantitate q̃ fuerit petitum, potest & debet sequi cōdemnatio in parte probata. Quam tñ Cyni sententiam, omnino sequi & pro indubitata affirmare non ausim, propter ea quę scribit Salycet. ad l. mora. numero 10. in fi. ff. de vsur.

Secundò, quia † quando vna causa ex pluribus propositis vera est, hoc sufficit: Nam si in sñia expressa est vna causa, sed ea quidem falsa, sufficit aliam, quæ etiam expressa est esse verā, vt sententia sustineatur. l. Titianus. ff. quod cū eo, & §. si talis. in auth. vt cum de appella. cognos. et si in appellatione fuerint expressæ plures causæ sufficit vnam ex illis probare. c. exhibita. de iudic. c. iamdudum. de præbend. Panor. in c. cum causam. in fin. de appella. Et regula quæ est, q cessante causa, cessat etiam effectus c. cum cessante. d. tit. de appel. nō habet locum, qñ vna tm̃ ex pluribus causis cessat, & altera nō cessat. l. si nō lex. ff. de hæredi. institu. Tiraquell. latè in lib. cessante causa. limitat. 22. Et vna tantum ex rationibus legis correcta, lex ipsa non ideo correcta esse censetur. gloss. & Imol. ad lege tam is. ff. de donatio. causa mortis.

Tertiò † quia in fortiorib. terminis existimant nonnulli, q si iudex videt ex mala causa actum esse, & ex alia bona causa ex actis relucente agi potuisse, non debet Reum absoluere. Iason & alij, in §. omnium. & in §. curare. Institu. de actio.

Neque obstant ea quæ in contrarium sunt allegata; Nam ad primum responderi potest, q etiam hic cōdemnabitur arrestari procurās in expensas, si arrestatus aliquas facere debuit, ratione illius causæ non probatæ, quas alioqui facturus nō fuisset: veluti in deducēda iniustitia illius causæ, & probationibus eò pertinentibus, quia respectu illius est victor, & sic aduersarius debet illi condemnari in expensis. l. sancimus. l. properandum. C. de iudi. Et q etiam declarari debet arrestatum malè & iniquè esse factum, si arrestari procurans fecit debitorem aut res eius arrestari pro centum, cum tamen non debeantur nisi quinquaginta vel sexaginta. Sed si fecit eū arrestari pro vna summa centum florenorum ex mutuo, & pro alia summa ducentorū florenorum ex causa venditionis, aut simili, & sic p summis, obligationibus & actionibus diuersis, nihil inter se commune habentibus, aut à se inuicem dependentibus, certè eo casu videtur esse dicendum, q aliud est plus re petere, aliud ex diuersis causis, quarū altera probata nō est, aliquē arrestare aut detinere. Quia qui in vna summa aut quantitate plus re petit, videtur vnum præcise petere, & in eo præcise persistere: At qui ex diuersis causis petit, respectu singularum videtur singulare iudicium instituere, & proinde nunc habetur, atque si diuersi creditores, quorum alter creditum suum probaret, alter non probaret, debitorem aut res eius arrestari fecissent. Quo casu arrestum respectu probantis declararet iustum & legitimum, respectu verò alterius, iniustum & perperam factum. Et certum est, q respectu causæ probatæ & veræ arrestatus, aut dominus rei arrestatæ est temerarius & calumniosus litigator. Sicut & in simili contra gloss. in capitu præsentium. in verb sigillatim, de testibus libro sexto, & alios in capitu. cùm omnes. de constitutio. net Rebuff. ad ord. regu. Tom. 3. titu. de expensis. numero 33. q quando reus victus est & condemnatus, etiamsi plus fuerit petitum, & ad minus condemnatum, tenetur ad expensas quia est temerarius litigator in eo quod debet, si non offerat. l. eum quem temerè. ff. de iudic. dicens eam opinionem in Curiis Franciæ obseruari. Et pro hac distinctione facit † quod in rebus indiuiduis vtile per inutile vitiatur. l. j. §. illud. & §. Trebatius. ff. de aqua quotid. & æstiua. l. si ego. ff. de iniusto testamen. sed in rebus diuiduis aut separabilibus obtinet prædicta regula loci, q vtile per inutile non vitiatur, etiam in eadem parte seu membro. l. sancimus. §. si quis autem C. de donat. l. pecuniæ. l. placuit. ff. de vsur. Tiraquel. de retract. conuent. in fi. titu. numero 143. Quia ita est in proposita facti specie: Nam cum arrestari procurans fundat arrestationem suam super summa maiore quam ei verè debetur, fundat se super re non quidē natura sua indiuidua, cum summæ seu quantitates pecuniæ recipiunt diuisionem. l. quidam. ff. si certum petatur. sed super re quæ opinione & voluntate eius sit indiuidua, quia indiuisim petit totā summam, nec parte illius vult esse contentus, & super tota litem contestatus est. Sed qui arrestat debitorem ex diuersis creditis, proponit res, & natura sua diuiduas, & quas ipse arrestari procurans diuersis mediis exigit, videlicet propter mutuum & propter venditionem, quæ inter se nihil habent commune; Et si vrgeas, † q minor summa inest maiori. l. prima. ff. de verborum obligatio. q plus in se continet id, quod minus est, capitu. plus. de regul. iur. libro 6. q in toto pars inest. l. in toto. ff. d. titu. q totum petens, quamlibet eius partem petere dicitur. l. si quis cum totum. ff. de excep. rei iudi. & q proinde creditor qui fecit arrestari debitorem pro centum, quæ fortè non debebat, ille etiam quinquaginta quæ verè debebat petiisse videtur, vt sic actus qui non potest valere in eo quod plus est, saltem in eo valeat quod minus est, vt sic accipiatur interpretatio, per quā petitio valeat. l. quoties. ff. de rebus dub. cum nemo præsumatur elegisse viam, per quam petitio sua subuertatur. l. tertia. ff. de testament. milit. Responderi potest, q hæc omnia quidē vera essent, nisi ex apertis verbis actoris, siue arrestari procurantis appareat, q minore summa non est contentus, & sic in re clara non est locus coniecturis: Ideoque est, q in dict. l. j. §. si stipulanti ff. de verborum obligatio. summa minor non est in maiore ad confirmandam stipulationem: quia stipulatus non vult esse contentus minore, sed voluit stipulari maiorem summam, in quam promissor nō consentiit. Sic & Salycet. l. mora. numero 9. ff. de vsur. Si inquit, peto centum quæ mutuaui, vel deposui, vel quæ dico mihi legata, & verè non fuerunt nisi quinquaginta, hęc quinquaginta non sunt pars de cētum, sed debitum per se; quia mutuum, vel depositum quod peto, dico finem recepisse in cētum; sed q verè mutuatum aut depositum, aut legatum fuit, recipit finem in quinquaginta, & sic non fuit pars illius. Ponderat ergo Salycetus præcipuè intentionem agentis, an velit se figere in maiore summa, vel in minore; & nisi ita dicatur † nūquam dicetur aliqs plus re petere, aut in pœnam plus re petentis incidere; Nam semper ad euitandam & condemnationem & expensas, posset dicere se etiam de minore summa intellexisse, quod esset absurdum, videreturq; lex nō rebus, sed verbis esse imposita, contra l. j. & quæ ibi notatur per Dd. ff. quod quisque iur.

Secundum quoque argumentum in contrarium adductum non mouet: quia hic benè facta est arrestatio eo modo quo benè fieri potuit; & quo ad vnam causam, in ea. arrestari procurans non errauit. In contrario autem is qui egit, in vniuersum errauit & nihil benè fecit, licet alio modo licitè agere potuisset, adeo in maiore culpa est, qui nulla ex parte id quod egit, eo modo quo egit, iustificare potest.

Et ad tertium argumentum quod attinet, vtique verum est, q non est ferendus arrestari faciens qui se nimium coarctauit, & propterea in expensas, si quæ eo nomine plures factæ sunt, condemnari debet: q satis abundè superius dictum est, cum regulariter non nisi in illas victus victori condemnetur. dict. l. properandum. & l. sancimus. C. de iudic. Et quamuis quando plura ad actum vnum requiruntur, vno deficiente, reliqua corruunt, id quod in quarto argumento proponitur, hic tamē ad arrestationem non plura simul necessaria requisita fuerunt, sed vna sola causa per se suffecit, ad debitorem arrestandum, quæ probata est.

S V M M A R I V M.

1 *Liti cedens solum in expensis condemnatur.*
2 *Liti renuncians non propriè dicitur succumbere.*

3 *Renunciatio vnius actionis propositæ, an & quando fieri possit, cum protestatione, saluo iure proponendi aliam. & 5.*
4 *Instantiæ an & quando renunciare liceat, nisi etiam renūcietur liti & causæ. 6. & 7.*

An debitor inuitus in quacunque iudicij parte oblatam relaxationem arrestari procurantis, acceptare debeat. Cap. 48.

Quòd si creditor, qui sub prętextu certi alicuius debiti alium aerestari fecit, eoq; noīe iudicium cum eo suscepit, in medio litis expensas soluere, & personam arrestatā relaxare velit, arrestatus verò, & vsque ad finem litis in arresto manere malit, & se id iure facere contendat, dubitationem aliquam habere videtur; † quia is qui cedit liti, solùm in expensis condemnatur. Bar. in l. postquàm titi. C. de pact. & in authē. ꝯ qui propriam. in 2. notab. C. de nō num. pec. & præsumpta temeritas in qua eousq; fuit. l. eum quem. ff. de iudic. vr̄ per earū expensarum solutionem satis puniri † maximè cùm is qui liti renunciat, non propriè dr̄ succumbere. l. aliā. vbi Bal. & Salyce. C. de his quib. vt indig. Sicut † renunciatio vnius actionis propositæ, saluo iure ꝑponendi aliam fieri potest. l. cum fundum. §. fin. ff. de vi armat. Barto. in l. edita. C. de edend. Ita quoque & arrestationis relaxatio.

Nihilominus tñ his nō obstantib. existimo eundē arrestatū audiendū esse, nisi arrestari ꝑcurans etiā omni suo iuri vnà cū ipsa lite renūciet, & se nihil ab arrestato ī futurū eo noīe petiturū declaret: Nā si solū vellet renunciare huic arrestationi, & instantiæ, præiudiciū faceret arrestato, cuius fortè interest plurimū hanc litē inchoatā potius nunc absolui, vt & nunc de iure suo semel aliquid decidatur, q̃ periculum nouæ arrestationis in alio loco & incōmoda nouæ instātiæ alibi instituendæ, semper metuere. Et hoc est, † qđ dicit Bar. ad d. l. postq̃. q renunciari instantiæ nō pōt, nisi etiam renuncietur liti & causæ; Et qđ dr̄, † q renunciatio vnius actionis ꝑpositæ pōt fieri, saluo iure ꝑponendi aliam, & soluendo expensas d. l. cū fundū. intelligit, modo hoc nō fiat in præiudicium aduersarij, idē Bar. in d. l. edita. col. 5. Bal. in l. suus. C. de repud. hære. & his verbis declarat Ioā. Petri de Ferrar. in sua pract. In forma libelli quo agitur, vt pacta seruētur. ad verb. Pacta. col. vlti. Sed † q si pars aduersa contradixerit tali renunciationi, an ea inuita fieri poterit? Distingue, aut volo liti & instantiæ causæ ex toto renunciare, & possum aduersario inuito. d. l. post q̃ & l. destitisse. ff. de iudic. ita tñ si soluantur litis expensæ. Aut volo differre litis ꝑcessum, & nō possum, aduersario inuito. auth. q semel. C. quō & qñ iud. Hactenus ille. Apertius tñ Castrē. in d. postq̃. circa finē, sic ait, Breuiter aduerte clarius & subtilius. Aut † interest ipsius rei, q ꝑcedatur ad sñiam, & q nō desistatur a lite, per ea de quib. habetur in l. vtique. ff. de rei ven. vel qa renunciatur soli instantiæ, nō iuri, & sic nō finitur lis, & tunc reo nō consentiente nō valet renūciatio, quo minus possit reus arctare actorē ad prosequendā litē, quo vsq; perueniatur ad sñiam diffinitiuā. d. auth. q semel. Aut non interest ipsius rei, q fiat prosecutio, seu q ꝑcedatur in cā, & tūc aut quærimus, an valeat renunciatio sine volūtate eius quantū ad hoc, vt actor nō cōpellatur prosequi, si nō vult, & dico q valet, arg. l. si reus paratus. ff. de ꝑcu. vbi reus nō cōpellitur litigare, si vult soluere, ergo & eodē modo actor nō debet cōpelli prosequi, si vult renunciare, & reus ex hoc nullū dānum patitur, & ex toto quantū ad istū effectum, valet renūciatio etiā parte absente & non consentiente, & nullo ꝑ eo recipiente; Aut quærimus, an valeat quantū ad hoc, vt ipsi reo acquiratur ius exceptionis, ꝑ quod posset repellere actorē uolentem reinchoare litem, & in hoc stat substantia istius legis, in quo dico, q requiritur eius præsentia, vel alterius recipientis pro eo, vel nuncius aut epistola, ꝑ ea q̄ no. ī l. cōsensu. de act. & obli. & nō curo si alterū istorū īteruenit, ante litis ꝯte. vel nō, cū habeat vim pacti.

S V M M A R I V M.

1 *Citatus à diuersis Iudicibus an venire debeat.*
2 *Depositi restitutio an impediri à tertio possit. & 4.*
3 *Creditores plures possunt immitti in bona debitoris.*
5 *Creditor debitorem fugitiuum propria auctoritate capere potest.*
6 *Creditore arrestante non comparente, quid sit faciendum.*
7 *Iudex laicus citare pōt clericum sub conditione, Si sua putauerit interesse.*
8 *Debitor arrestatus & incarceratus an alibi per procuratorem se defendere cogatur.*

Debitor an possit ab alijs creditoribus, soluto debito, pro quo arrestatus fuerat, in arresto retineri seu commendari. Cap. 49.

Dominus Vlpianus li. 5. ad Edictū respōdit, In ius vocari non debere eum, q apud Prætorē causam agit. l. 2. ff. de in ius voc. quasi dicat, q † pars litigās corā vno Iudice in vno tribunali, nō pōt vocari ad aliud tribunal, nisi fortasse aliud tribunal sit maius; Nā vt ait Iulius Paulus, Is q ad maius auditoriū vocatus est, si litē inchoatā deserit, ꝯtumax nō vr̄. l. ꝯ pupillū. §. fi. ff. de re iudi. Quo responso Vlpiani pleriq; magni nominis Interpretes ꝑmoti existimarunt debitorē q ad instātiā seu petitionē vnius creditoris captus, vel arrestatus fuit, ob aliud debitū a reliqs creditorib. postea emergētib. aggrauari, & diutius in vinculis retineri nō posse, qppe q is q sic arrestatur, & vinculis nōnunquàm mancipat̄, quodāmodo in ius vocet̄, & realiter (vt aiunt nostri) citetur. l. pleriq; ff. de in ius voc. Et sicut † depositū denūciatione noua ꝑ aliū facta nō impedit̄. l. pen. C. deposi. ita quoq; & arrestū istud, quo nunc cōstringitur debitor ꝑ se cōsistit, & iō restitutio & relaxatio arrestati tanq̃ rei alicuius depositæ facto & denunciatione alterius creditoris impediri nō dēt, qđ & Bar. ad d. l. 2. sensisse video. Porrò autem & ipsemet Bar. ad l. 2. §. j. ff. de custo. reor. vers. Vlterius quæro. ꝯriū sentit & breuib. verbis eleganter ibi decidit, q longa & varia distinctione, multorumq; argumentorū ꝑpositione ac discussione in q. 6. inci. Lapus facere conatus erat. Nihil. n. est, inqt, qđ repugnet, debitorē ab alio creditore recōmēdari, idest, ꝑ alio debito retineri. Sed † quemadmodū possunt plures creditores immitti in possessionē bonorū debitoris. l. si finita. §. cùm aūt plures. ff. de dam. infect. ita nihil impedit, q debitor ēt a plurib. recōmēdari possit. Zasius ad d. l. 2. nu. 22. ver. qd aūt si carceratus &c. cùm aliàs semꝑ † cōparente aliquo tertio & de iure suo probāte, depositi restitutio impediatur, negeturq; etiā ipsi deponēti. l. bona fides. ff. deposit. & lex si fugæ † periculū imminet, debitorē ꝯ cōes regulas, ab ipso creditore capi patiatur, manusq; creditorū armet, ne is elabatur. l. ait p̄tor §. si debitorē. ff. de his quę in fraud. cred. Quod certè dubitationē nō habet, si sit noua cā, ob quā vel ab eodē, vel ab alio creditore arrestatur. l. sed eximēdi. §. idē si qs. ff ad exhib. dolusq; aut calumnia primi p̄tensi creditoris secundo vero creditori obesse nō dēt. Bar. in d. q. Lapus. Guido Papæ q. 61. in fi. Soc. consi. 119. lib. 3. Cæterùm vt refert Paris de Puteo, de Synd. ad verb. carcer. c. 5. nu. 1. qñ † nō reperitur is q debitorē arrestari fecit, publicæ ꝑclamationes fieri debent, vt si quis habuerit iustā causam impediendi relaxationem compareat, eamq; alleget, nemineq; veniente dimittitur. Bart. ad l. si quis vxori. §. fugitiuū. ff de furt. Ang. ad l. fi. de exhib. reis. Bal. ad l. si quis §. fi. ff. de cōdi. insti. l. ea quæ. ff. de ī ius voc. l. si eo tēpore. C. de remiss. pig. l. j. §. cū dr̄. ff. si cui plus q̃ per l. falcid. Et eiusmodi ꝑclamatione etiā clerici continentur, cum non sit nisi conditionalis quædā citatio duntaxat † quæ a Iudice laico in quēuis clericū fieri pōt. Bal. ad l. testamēta C. de testa. & ad d. l. ea quæ. ff. de ī ius voc. Istā tñ ꝑclamationē mores nostri ignorāt: qa nemine impedimentū vltra præstante, debitor dimittitur. † Quid autē si aliquis est incarceratus ꝑ debito, & is citatur ab alio creditore corā alio iudice, an teneatur cōparere? an valeat alterius iudicis ꝑcessus? Vr̄ q non, quia Vlpianus ad d. l. 2. negat eū in ius vocari posse, q a loco nequeat discedere. Sed Zasius paucis verbis nō ineleganter ad eandē l. 2. nu. 11. distinguēs ait, q si iste est iustè carceratus ꝑ debito, & potuit mittere ꝑcuratorē, q ipsum defenderet corā alio iudice, tunc valet ꝑcessus alterius iudicis, & imputabit sibi incarceratus, q se per ꝑcuratorē nō defenderat, iuxta cōem regulā, q nemo excusatur absens ex quacunq; necessitate, si iusta fuit detentio, & ꝑcuratorē mittere potuisset. l. Papinianus ait. ff. de minor. & tenet ꝑcessus siue alius iudex sciuerit eū esse incarceratum, siue ignorauerit. Castren. ad d. l. 2. Bar. ad l. is q reus. ff. de pub. Iudic. Areti. consi. 132. Quòd si verò alterum defecerit scilicet, vel quia non esset iustè carceratus, vel qa non potuisset cōmodè mittere ꝑcuratorem, & alius Iudex sciēs citaret eum, tunc ꝑcessus esset ipso iure nullus. l. & ibi Bal. C. ex qb caus. maio. Sin autē Iudex ignorat, tunc ꝑcessus nō est ipso iure nullus, sed aduersus eum restitutio cōceditur. d. l. 2. & Doct. ad l. quæsitum. ff. de re iudic.

S V M M A R I V M.

1 *Retentionis vsus in iure est necessarius.*
2 *Præsumitur quòd Commentariensis aluit captiuum.*
3 *Actus in dubio præsumitur ab eo gestus, qui eum gerere debuit.*
4 *Ordinarium auxilium quàm diu superest ad extraordinarium & subsidiarium non est recurrendum.*
5 *Plus cautionis est in rem quàm in personam.*
6 *Actio est inanis quam excludit inopia debitoris.*
7 *Locupletior factus quis dicatur.*
8 *Actio quando datur alijs quàm ijs cum quibus actum fuit.*
9 *Plura remedia quis habere potest.*
10 *Retentio an habeat locum, quando obligatio est nulla aut valida.*

Debitorem an possit Commentariensis pro expensis retinere, & relaxationem eiusdem impedire. Caput 50.

Retentionis † vsus frequens ac necessarius est in iure, vt qui in rem alienam quid impendit bona fide, beneficio suo iuuetur, nō decipiatur. l. in cōmodato. §. sicut. ī fi. ff. cōmod. & c. vnic. co. ti. Ideoq; & is q ī alieno ædificat suo noīe necessarias impensas, implorato iuxta legum subtilitatem Iudicis officio, ac velut retentionis iure deducit. l. domū. C. de rei uend. & q inuenit bouem alienū in fundo suo, eundemque tenuit per aliquod tempus & aluit, licet non pro

dãno sibi illato, saltē pro alimentis præstitis, iure eum retinere potest. l. Quintus. & l. seq. ff. ad l. Aquil. Alciat. reg. j. præsumpt. c. 50. & ad l. sylua cædua. in fi. ff. de verb. sig. Ead. & de commodato, pignore, deposito, aliisq; similib. dici solēt; Nam & depositū & pignus, & commodatū, ꝑpter expensas in rem factas retineri potest. l. in rebus. §. fi. ff. commod. gloss. ad l. si quis. C. deposi. l. Paulus. ff. de doli excep. l. qui exceptionem. ff. de condict. indeb.

2 † Et hinc quoq; nata est quæstio, utrū Commentariensis debitorem arrestatum ꝓ expensis seu alimentis retinere, aut eiusdem relaxationem impedire possit? Video ꝙ ex variis disputationib. & cōtentionib. tā in hac q̃ ī aliis quæstionib. orta est pertinacia. progessi sunt q̃dam longissime, & ratiunculis sophisticis, leuib. inualidis, magnū pondus reb. grauissimis detraxerūt, obortaq; est his nubes, vel affectuum, vel ignorantiæ vel incōsiderationis densissima, quæ conspectum ueritatis adimit. Sanè cùm nemo præsumatur vixisse de uento. l. fi. C. de aliment. pupil. præstan. sicut pupillus præsumitur alimentatus a tutore, nisi probet se aliunde alimenta consecutum, ut ibi ait Imp. Alex. & sicut creditor præsumitur equum pignori datum suis expensis aluisse, ex quo reperitur nutritus, nisi ɔ̃rium doceatur, Alciat. d. c. 50. Bar. Alex. Imo. Castren. Iason, Zasius, & alij ad l. cū seruus. ff. de verb. obli. Ita quoq; Apparitor præsumitur debitori arrestato expensas oēs subministrasse, si nō aliūde de ɔ̃rio appareat; cùm sit in illius domo, aut custodia, & onus atq; officium subministrandi alimenta ei incumbat; ideoq; succedit, & referri pt̄

3 vulgatum illud axioma, Quòd actus † in dubio præsumitur ab eo gestus, q eum gerere debuit. Bal. consi. 378. nu. 2. lib. j. Bar. ad l. 2. C. arbitr. tutel. Barb. cons. 15. nu. 6. lib. 2. Paris. cōsi. 72. nu. 34. lib. 2. Quæ alimenta cū in vtilitatem ipsius sint conuersa. videt̄ ꝙ ꝓ iisdē retineri possit. Porrò aūt alia hoc loco instituenda est cogitatio. Superius. n. ostendi, Apparitorē aduersus creditorem qui arrestum postulauit, actionem pro impensis intēdere posse, adeo vt ad subsidiarium hoc retentionis auxilium † qn̄ re-

4 medium ordinarium superest, recurrere non liceat, l. 4. ff. de dā. infec. d. l. Paulus. & l. si in area. ff. de cōdi. indeb. Atq dices † Vti-

5 lius esse rei incumbere, q̃ in personam creditoris agere. l. plus cautionis. ff. de regu. iur. nihilq; obstare, quominus Apparitor vtrunque, creditorem scilicet, cuius mandato arrestauit, atque inclusit, & debitorem cui expensas subministrauit, obligatum habeat; Respondeo, ꝙ si creditor diues est, debitor verò inops, minimè dici potest, plus emolumenti esse in retentione eius q̃

6 in personali actione aduersus eundem creditorem. Econtrà verò si creditor egeat † inanisq; sit actio, quam inopia ipsius excludat, debitor autem diues sit & locuples, ꝙ nonnunq̃ accidit, quātumuis res ista dubitatione non careat, ꝑpterea ꝙ sibi imputare posset Apparitor, q cautione aut fideiussione ab initio sibi non prospexerit, nihilq; cum debitore, quē certè inuitum abduxit & arrestauit, egit vel cōtraxit; tamen existimo in subsidium dictum debitorem ꝓ impensis retineri posse. ea scilicet ratione, ꝙ ex his nutritus & alitus sit, debuissetq; etiam si domi fuisset tantum aut amplius expendisse. Antiquissima. n. est iuris regula neminem cum alterius iactura fieri debere locupletiorem l. nam hoc natura. ff. de cond. indeb. l. iure naturæ. ff. de reg.

7 iur. Dr̄ † autem locupletior factus qui suo pepercit. gl. in l. ex diuerso. circa medium & ibi Doct. ff. de rei uend. Quòd si q̄s hāc naturæ legem contemnere velit, aduersus eū iure nostro prouidetur, & lex non solùm retentionem & exceptionem, verùm etiam actionem in ipsum concedit, licet cum eo contractum vel actum non fuerit. l. si me & Titium. ff. si certum petat. Nam

8 † si rem meam sine causa habeas, quamuis nullum negocium tecum gesserim, mihi condictione teneris, siue certi, siue indebiti, siue ɔdictione sine cā. l. seruus quē. ff. de actio. emp. l. si ɔcubina. §. non solùm. ff. rerū amotar. in l. pe. ff. de cōdict. indeb. l. fi. ff. de condict. sine cau. Sed & alii, ēt nobile Iudicis officiō cōpetere posse illis casib. aiūt, si aliter succurri neq;: quæ sn̄ia vera est. Host. & Io. And. ad c. bonæ. de appell. q̄a ad Iudicis officiū pertinet, ne quis iniquū lucrum aut damnum sentiat. l. illicitas, uer. j. ff. de offi. pręs. Nec refert ꝙ q̄nq; aliter ꝓuideri potuerit, satis. n. est, ꝙ in præsentia cū agit̄, aliter nō sit ꝓuisum. l. fi. §. j. & ibi Bart. ff. de ɔdic. indeb. Alciat. ad d. l. si me. nu. 8. Vnde si negociorū gestor a debitore meo exegerit, egoq; ratā solutionē habere noluerim, eā tn̄ pecuniā ɔdicere deinde potero, si aduersus debitorem mihi consultum aliter nō sit, vt Castrē. & Alex. censuerunt ad l. dispensatorem. in fi. ff. de sol. & ad l. cū fundus. §. fin. ff. si cert. petat. Neq; remediū q̄d fortassis habuit Apparitor aduersus creditorē arrestantē, postea uel facultatib. lapsum, vel fugitiuum factum, si illud nunc non hēt. d. l. si me æquitatem impedit; sicut nec impediretur, qn̄ inefficacē actionē haberet. l. 2. ff. de insti. act. Loriot. ad l. si me. nu. 4. neq; etiā mouet, ꝙ dici posset, culpā imputari Apparitori, q cautione sibi ante nō prospexit: nā si tēpore arresti facti creditor adhuc diues erat, credere

9 ei potuit; si uerò nō erat diues, & Scæuolæ responso cōstat † ꝙ cū de in rem versione agitur, ꝓmissio & obligatio vnius nō impedit actionē aduersus eū, in rē cuius cōuersum fuit. l. pen. ff. de in rē uers. saltē in subsidiū Quod si uerò vterq; diues ac soluendo est, creditor scilicet & debitor, ita vt aliter Apparitori succursum sit q̃ per retentionē, vtpote ꝙ creditorē, cuius mādato debitorē arrestauit, cōuenire possit, neq; nunc ɔuenire ipsum posse desierit, æquius est vt debitor relaxetur, arg. eorū q̄ no. Alciat. & Loriotus. ad d. l. si me. Cæterū q̄d de retinendo debitore dixi ita accipi uelim, si ob legitimā cām arrestatus fuit. Nam & Guido Papæ q. 448. in grauiorib. terminis ex Iacobo Aretino respondit, ꝙ carceratus per sn̄iam Iudicis absolutus, a Cōmentariensi ꝓ salario & expensis de iure retineri nō potest, cū simi-

10 li, † si obligatio, hypothecaria aut pignoratitia non ualet, nullus est locus retentioni. l. cum vitiosè. de pigno. Bar. ad l. j. eo. tit. Anto. Negusant. in tract. de pignorib. in j. memb. 3. part. nu. 17. vers. quartò quæro quæritur. Nihilominus tn̄ consuedine multis in locis recepta, contrarium sæpe obseruari Guido monet; fortè ꝙ iniquum foret Apparitorem coniicere in hanc difficultatem, ut ipse de iustitia, aut iniquitate arresti disquirat, & semp cautionem a creditore exigat, vel periculum insoluētiæ ipsius sustineat, & ꝙ huiusmodi expensæ ritè vel perperam factæ, in rem eius debitoris nihilominus conuersæ reperiantur. Quæ cōsuetudo suam quidem rationem habet, sed dura est.

SVMMARIVM.

1 *Qualitas, & conditio arrestari consideranda est in taxandis expensis quas in victu fecit.*
2 *Rusticorum conditio & status non est, vt equites ad iudicium veniant.*
3 *Testes producens, tenetur eius prouidere de expensis itineris secundum Iudicis moderationem.*
4 *Expensæ an sint testibus deducendæ quas domi fecissent: remiss. uè.*

¶ De modo & ratione expensarum quas indebitè arrestatus facere, atque ab arrestante repetere potest. Cap. LI.

Frequenter etiam accidit, & vt plurimum in hominib. admodum pertinacibus, vt non solū in arrestatione potius manere, q̃ præstita cautione relaxari malint, uerū etiā ut libera voce iactitēt, se sumptu arrestari ꝓcurantis, illic mansuros esse, delicatè q̄dem & opiparè victitātes, & hoc modo (vti ipsi arbitrantur) aduersarium vexantes.

1 Sed falluntur grauiter. † Nā cū de taxandis expensis agit̄, qualitas & cōditio illius q eas expensas fecit consideranda est; sic vt cōsuetudo illius seruari debeat, vt si rusticus sit, vilior uictus ei sufficiat, si nobilis aut in dignitate constitutus lautior permittatur, vt est elegās dictū gl. & aliorū, ad l. idemq;. & ī fundo. §. idē Labeo ait. ad verbū, eum oportere. ff. manda. eandemq; gl. Salicet. ibi dicit esse notandā, signandam, & menti tenendā, maxi-

2 mè ꝓ rusticis † qui cum litigant ueniunt equites ad iudiciū, cū tn̄ eorum status & condictio non sit alia. q̃ vt pedites incedant extra opus rusticum cōstituti, & ad actus iudiciarios uocati, dū sint sani & satis fortes. Et hoc idem probat Felynus in c. cū oēs. col. antepe. de constitu. dū ait, ꝙ in taxandis expensis, Rustico vincenti cām nō cōputatur equus, quia debuit ire pedes. Et in simili respondit Abbas in c. nobis. de iur. patr. ꝙ patronus sustētat̄ ab ecclesia, s̄m qualitatē sui generis, tā in vestib. quàm in cibis. Et Nicolaus de Neapol. ad l. habitatio. ff. de uēt. in pos. mittē. qui textus est bonus ad ꝓpositū, decidit. ꝙ meliores expensæ debent fieri familiarib. Cardinaliū, q̃ aliis. Sicut ī §. criminis. 25. distinc. dr̄ ꝙ peccatū est, pauperib. nō egentib. delicata cibaria administrare. Et cū sumptuosa & nimis delicata illa dilapidatio arrestati, nō nisi ex maligno aīo ꝓcedat, nimirū ut aduersarium maiore sumptu afficiat, minimè sanè huic malitiæ indulgendū est. l. in fundo. ff. de rei uēdi. Sic & in simili decidit ibi Bal. & in l. qm̄ C. de testib. & ad l. eos. §. j. C. de appell. & Bar. ad l. si seruus. ff. de lega. j. & gl. in c. episcopus. 10. q. 2. & Pan. in c. cum instantia. de censi. Ioan. Campegius in trac. de testib. reg. 263. ꝙ

3 licet † ꝓducens testes teneatur eis prouidere de expensis itineris, tn̄ istas expensas iudex moderatur, etiā antequā testes vocētur. c. statutum. & ibi Philip. Franc. de rescript. lib. 6. vt si aliquis ciuis, vel honesta persona requirat̄ in testē, quam nō decet pedestrē uenire, uel est aliq̄s rusticus, q non vult uenire pedester, etiā si uia sit breuis; attendat Iudex cōditionē personarū, non obstante ꝙ sit ꝓprius equus illius, q solet locare equos, vt ex Io. Andrea & aliis tenet Io. Crotus ī trac. de testib. part. 9. n. 62. Vbi

4 ēt subiicit eā q. q̃ est, † vtrū debeāt deduci expensæ quas tales fecissēt domi, etiā si hęc cā exorta nō fuisset. De qua ēt scribit Phi lip. Frā. & alii add. c. statutū. §. insup. & latè Albert⁹ de Maletis in tract. de testib. n. 84. c. 7. Quāuis uerò arrestat⁹ has superfluas expēsas ab arrestari ꝓcurāte repetere nō possit, existimo tn̄, ꝙ Cōmētariēsis aut Satelles apud quē cōsūptæ sūt iuxta distinctionē supiore capite positā, eū donec soluant̄, retinere possit; exēplo cauponis aut hospitis; de quo superi⁹ dictū fuit; nisi is q arrestatus fuit, erat aut minor, aut ꝓdigus cui bonis interdictū fuerat, in se

¶ De pacto quo alius debitum eius qui arrestatus est, in se recipit, & non soluit. Cap. LII.

SVMMARIVM.

1 *Satisfactum esse creditori quando dicatur.*
2 *Hæres conueniri debet a creditoribus, non emptor hæreditatis.*
3 *Actio quando per pactum quæri alicui possit.*

Debitor

4 *Debitor liberatur, si quis tertius creditori acceptāti pro eo soluere ꝓmittat.*
5 *Promissio de soluendo pro alio quid operetur, remissiuè.*
6 *Iuris ciuilis & Canonici maior est concordia quàm vulgo arbitrantur.*

1 Omnis † pecunia exoluta esse dēt aut eo noīe satisfactū vt debitor cōuictus vel confessus liberetur. Satisfactū autē accipimus, inq̄t Vlpianus lib. 28. ad edictū, quēadmodū voluit creditor, licèt nō sit solutū: siue pignorib. caueri sibi voluit, siue alio aliquo modo, licèt in hoc sit deceptus. l. si rē alienā. § omnis. ff. de pig. act. Et quemadmodū quādiu nō est integra pecunia creditori numerata, etiāsi ꝓ maiore parte eam consecutus sit, nō dissoluitur pignoris vel hypothecæ obligatio. l. quamdiu. C. de distract. pig. Ita quoque & debitor, nō nisi vniuerso debito soluto liberat̄. l. tutor. §. Lucius. ff. de vsur. l. acceptam. C. eo. tit. l. q Romæ. ff. de verb. obl. l. planè. ff. famil. ercisc. Quid igitur si cū creditor non nisi omni pecunia exoluta cōtentus esse vellet, debitor rē suam alicui, ea lege vt creditori solueret, vēdidit aut cessit, an actio aliqua cōpetat creditori aduersus eundē? non loquor hic de delegatione voluntaria emptoris cessionarij, & creditoris facta, per quā vinculū obligationis dissolui non dubiū est, l. delegare. l. si quis. ff. de nouat. & delegat. aut cùm tertius mādato meo, & creditoris meri consensu, se in libro creditoris debitorē constituit, de quo multa pulchrè scripsit Curtius senior cōsi. 7. incip. Vr̄ iterato. & Bart. in l. singularia. ff. si cert. peta. Neq; etiam de cessione sponte consentienti & recipienti creditori oblata; q̃ nō minorem vim habet in re subiecta; Sed de venditione, aut cessione, ignorāte vel nō approbante creditore, cum alio inita, quæ inter alios acta, aliis neq; obesse, neque actionē aliquā parere vr̄. l. sæpe. ff. de re iud. l. stipulatio. §. alteri. ff. de verb. obli. q̄d vtiq; dicendū esse Imper. Diocle. & Maximian. eleganti exemplo, & his verbis rescripserunt: Cum res filio tuo emācipato, ea cōditione vt creditorib. tuis solueret, te donasse proponas, si stipulatione, vel in cōtinenti habito pacto huic rei prospexisti, creditorib. quidem non cōtra eū ex placito vestro, sed aduersus te cōpetit actio. Eum verò cui tu certa lege prædicta donasti, incerta ciuili actione, ad placitorū obsequia vrgeri, s̄m legem donationib. dictā, conuenit. l. cum res. C. de dona. Et in simili Antoninus Augustus rōnem

2 iuris postulare ait, vt hæres † creditorib. respōdeat, quāuis alius ea lege emerit hr̄ditatem, vt creditorib. hæreditariis satisfaceret. l. Ratio iuris. C. de hæred. vel act. vend. Rursum verò. Si genero dotē dando ꝓ filia, inquiunt Imper. pater cōis eam reddi tibi extraneo cōstituto per emancipationem, stipulatus est, nec sibi cessante voluntate. nec tibi ꝓhibente iure quærere potuit actio-

3 nem. l. si genero. C. de iur. dot. † Nā quamuis cùm actū respicit ipsam rem cui cohæret, & cum re cōiūctū, adeoq; ferè intra rē est, tertio alicui actio quæri possit; nulla tn̄ actio acquiritur, qn̄ aliquid extrinsecum, vt in re ꝓposita, pacto includitur Bal. ad d. l. cū res. Aemilius Ferret. ad d. § alteri. nu. 10. Et hanc sn̄iam tenet Bal. Ang. & Saly. ad l. quoties. C. de donat. quæ sub mod. Socy. consi. 236. inci. placet cōclusio. lib. 2. Tiraq. de vtroq; retrac. § j. gl. 14. nu. 16. Ang. consi 243. & latè Benuenutus in tracta. de decoctorib. parte. 5. nu. 9. & aliquid p Moder. ad consuet. Paris. parte 2. §. 55. gl. 5. nu. 8. q. 5. & Bal. cōsi. 440. li. j. Sed hæc vera sunt nisi ipse creditor q fecit debitorē arrestari, semel cōtentus fuit; Nam si Bar. credimus ad l. singularia. quē alii ibi sequunt̄. si mā-

4 daui † alicui vt tibi soluat precium pannorū, quos a te habui. & ille ꝓmittit, ponatq; se debitorem in libro suo, de tuo consensu. statim ego liberor. Idē notat Bald. ad l. pro debito. C. de bon. auth. iudi. possid. & ad l. 2. C. de excep. rei iudic. & est bonus tex. in l. inter cās. ff. mandat. & Imo consi. 95. & Curtius senior cōsi. 2. notat, ꝙ emptor liberatur per promissionem alterius, de soluendo venditori, si venditor eam promissionem acceptauit, ita vt amplius emptorē cōuenire nō possit: & vide Castrens. consi. 49. inci. peruiso puncto & consi. 50. inci. in cā quæ vertitur. Vbi

5 quærit † an ꝓmissio de soluēdo ꝓ alio, liberet principalē, & an inducat vim solutionis, aut nouatiōis, aut accumulationis. Caueat igit̄ debitor in eas arresti seu vinculorū angustias ɔiectus, ne dū se liberare studet, noua atq; maiore calamitate afficiat, ipso nō soluente creditori, q aduersus ipsum emptorē seu cessionariū fidē nō seruantē nullā penitus actionē hēt, præterquā si Notarius aut Tabellio noīe illorū, quorū interesse posset, stipulatus fuerit, vel actio a debitore ipsi cedat̄. Ias. ad d. l. q Romæ. §. Flauius. nu. 9. ver. secūdò limita & alii ad d. §. alteri. & §. sequent. Sunt tn̄ q existimāt ex æquitate & benignitate Canonica cū duritie iuris ciuilis Romanorum pugnante, in subsidium, creditori ex hac stipulatione debitoris, vtilem actionem concedi. Socy. consi. 236. lib. 2. Zasius ad d. §. alteri. nu. 27. arg. l. Caius. ff. solu. mat. & quoties. C. de donat. quæ sub mo. qua de re admodum

6 dubito. † Nam si bene circumspicias, multo certè rarior est inter ius Ciuile & Canonicū antinomia, quā pleriq; existimāt; & quando nihil reperitur nominatim cautum in contrarium, sacri canones leges ciuiles sequi nō dedignātur. Mouet aūt hanc dubitationem. Tiraquel. de vtroque retract. § j. gl. 14. nu. 116. ver. si autem scire vis. & c. sed eā nō dissoluit, quæ certè ad multarū aliarū difficultatū explicationē & resolutionē ꝑtinere posset.

MATTHAEI BRVNI ARIMINENSIS,

De cessione bonorum.

PROOEMIVM.

Cessionis bonorū materia q̃ sit vtilis, q̃q; frequēs & necessaria, docet quotidiana forēsiū cārū experiētia, & tā ī foro seculari, q̃ ēt ī ecclesiastico, & p̄cipuè ob malashorū t̄porū ɔditiōes, ī q̄b. q̃plurimi honorificè viuentes ad tātā redacti sunt paupertatem & inopiam, ꝙ vix sibi victū acquirere possunt. Tractaturus itaq; hanc cessionis bonorū materiā uariis ī locis p legistas & canonistas sparsā, ī vnū tractatū colligere duxi, vt quærētib. facilior pateat aditus, & ꝓ faciliori intelligētia illū aliàs in sexagintaseptē, nūc verò in sexseptuaginta q̄stiones diuidere censui, quas anteq̃ aggrediar, diuinū implorabo auxiliū, iuxta tex. in §. & inchoet mox. & ibi gl. in auct. vt p̄po. nomē Impe. & gl. in prooemio Insti. cū vulg. sine quo. n. sapere desipere est. Aug. c. 5. Meditatio. in princ. & q absque illo ambulat, ī tenebris ambulat, & nescit quo vadat. Io. c. 12. & sine ipso factū est nihil, q̄d factū est. idē Io. c. j. & Aug. c. 5. Soliloquio. Oīa ergo q̃ facimos, aut in verbo, aut in opere, oīa in noīe Iesu facere debemus. Paul. ad Colossen. c. 3. (quē citat Pet. de Anch. in concio. post consi. 151. incip. Mulier uolens. in pri.) & c. n̄ liceat. 26. q. 5. q̄a p se hō nihil sine diuina gr̄a p̄t. Aug. c. 15. Soliloq̄o. Vt igit̄ p viā veritatis ambulem⁹. Indiuiduæ Trinitatis (more solito) suffragiū īuoco, vt hisce laborib. n̄ris ad alienā potius, q̃ ad vtilitatē n̄ram reductis, sit p̄sēs, & adiutoriū n̄m

1 *Cessio bonorū quid sit. Cessio bonorū dicitur remediū miserabile & flebile.*
Inopia & miseria est causa cessionis bonorum admittendæ.
2 *Cessio bonorum acerba, iniuriosa, & terribilis dicitur.*
3 *Sordescere dicitur quis propter paupertatem.*
Melius est mori, quàm indigere. Victum cogitās vitam non habet.
4 *Dignitas & honestas p familiarū diuitias cōseruatur, & ob earū inopiā ꝑit.*

Quid sit bonorum cessio. QVAESTIO I. Princ.

Deueniendo itaq; ad hāc cessionis bonorū materiā a definitione incipiā, eloquentiæ patrē & magistrū imitando in primo officiorū dicentē, ꝙ oīs, quæ a ratione suscipit̄ de aliqua re institutio, a definitione ꝓfi-

1 cisci dēt, vt intelligat̄ q̄d sit id de quo disserit̄. Primò † igit̄ principaliter q̄ro, q̄d sit bonorū cessio. Alii diffinierūt, vt Rofre. in trac. libello. in rub. de offi. iud. quo cura. dat̄ bonis alicu q cedit bonis. in prin. uer. Imprimis attēde, ꝙ nihil aliud est, nisi dimittere bona creditorib. ad instātiā & petitionē creditorū, q̃ diffinitio defectiua vr̄, cū oīa, q̃ in hac bonorū cessione de necessitate requirunt̄, nō cōprehendat, vt j̄. patebit. Alio mō p Azo. diffinit̄ in summa, tit. nost. in princ. ꝙ est dimittere & relaxare debitoris bona creditorū improbitati, & instātiæ, q̃ similiter diffinitio nō vr̄ rectè adaptari posse. Ponamus. n. bonis cessisse debitorē bonis ac ꝓbis creditorib, cessio q̄dē erit bonorū, nō tn̄ creditorū improbitati dimissio. Vnde ita diffiniendā arbitror: Cessio bonorū est bn̄ficiū, siue remediū miserabile & flebile debitori ꝓ carcerib. euitādis ɔcesū, vt ꝓbatur ī l. j. pe. & fi. C. tit. nost. & hoc mō cōprehēdētur oīa, q̃ in cessione bonorū requirunt̄. Dixi, ꝙ est bn̄ficiū, nā verè bn̄ficiū est, q̄a bn̄facit debitori, ne in carcerib. detineat̄, vt dicit tex. ī d. l. j. Dixi, ꝙ est remediū miserabile & flebile, nā verè miserabile est; q̄a miserū facit cedētē. ex eo ꝙ p̄p tātā eius paupertatē & inopiā, ad q̃ vergit, vix ei dimittit̄ interula, s̄m Bal. ī d. l. fi. ī pri. ver. No. ꝙ cessio bonorū, & Alb. de Rosa. ī d. l. pe. cū ɔcor. p Rol. a Valle citatis ɔs̄i. 7. Qm̄ ī prin. vol. 2. q̄a ipsa miseria & inopia flebilis est cā ipsius cessionis admittēdæ, ut tradit Imo. ī c. Odoardus. col. pe. ī pri. uers. Quærit ēt hic dn̄s Petr⁹ n. 24. ext. de sol. q̃ nō cōpetit nisi miseris & inopia tētis: vt ī §. q̄d aū t. ī auc. de fideius. ibi, agnoscāt aūt creditores. Et

2 † dr̄ ēt cessio acerba, īiuriosa & terribilis, s̄m Fed. de Se. ɔs̄. 19. 3 In q. vertēte. Vnde Ang. ī d. l. pe. not. ꝙ q cedit bonis, ad adiutoriū

3 flebile uenit, Quia p̄p paup̄tatē q̄s sordescere dr̄, adeo ꝙ tali sordēti vita ē suppliciū, & mors solatiū: vt l. q̄s q̄s. C. ad l. Iu. mai. Rolā. ɔs̄. 87. In ꝓposita. n. 42. uer. Et iō. uol. 2. & Ger. ī fin. 73. Paupes. n. 2. Vnde melius est mori, q̃ īdigere; q̄a uictū cogitās uitā non hēt. Eccl. c. 40. & Io. Dile. ī trac. de arte testā. de uari. testat. p̄cep. caut. 5. Minorib. ī fi. Iō inq̄t Io. An. ī add. ad Spe. ī ti. de suc. ab ite. ī j. add. quē seq̄t Ale. ɔs̄. 134. Animaduersis. col. j. ī pri. uol. 6. Q̄d

4 † p familiarū diuitias ɔseruat̄ dignitas & honestas, q̃ ob earum inopiā ꝑit, firmat Bal. ī l. maximū vitiū. col. j. & 3. C. de li. p̄te. Soc. Sen. ɔs̄. 47. Facti narratiōe co. j. ī fi. ver. Ex q̄b. patet. n. 6. uol. 3. cū aliis abūde ɔgestis p Pari. ɔs̄. 1. Vulgatū est. col. 2. ī fi. n. 28. ver. Et certissimū est. & ɔs̄. 18. Esto ꝙ, col. pe. ī prin. uers. Qm̄ sine bonis. vol. 3. & Io. Dilec. ī eo. trac. caut. 31. Hr̄s rogat⁹. ante fi. in rub. de substi. & Bru. Astē. ī trac. ꝙ stāti, masc. ī 3. arti. pri. nu. 8. 9. & 10.

1 *Ad validitatem cessionis bonorum quæ requirantur.*
2 *Debitor bonis cedere volens debitum agnoscere tenetur.*
Debitum qualiter per debitorem agnoscatur.
3 *Debitor fatendo debitum licèt condemnatus sit, bonis cedere potest.*
4 *Debitor inuito creditore ad cessionē n̄ admittitur, antequā debitū recognoscat.*
5 *Cessio bonorum litis contestationem impedit.*

 Debitor

6 *Debitor negans debitum an cessionis beneficio gaudeat.*
Beneficium cessionis non datur neganti debitum, sed confitenti, & qualiter & quando prosit, & non prosit confessio.
7 *Debitor si bonis cessit, deinde noui superueniunt creditores, qui illum in carceribus confirmari faciunt, an istis superuenientibus talis noceat cessio, si per cedentem opponatur.*
Cessio prima pro omnibus creditoribus tàm præsentibus, quàm absentibus sufficere debet, sicut vna inuentarij confectio.
8 *Cessio prima creditorib. post cessionē creatis ī bonis de nouo q̄sitis nō p̄iudicat*
Debitor, qui cessit bonis, si ad pinguiorem fortunam peruenit, à creditoribus ante cessionem creatis non conuenitur, nisi in quantum facere potest, quò verò ad post cessionem creatos insolidum tenetur.
9 *Cessio prima aduersus nouos creditores non prodest.*
10 *Debitor post condemnationem trium sententiarum debitum confitens, an ad bonorum cessionem admittatur?*
11 *Exceptio cessionis bonorum executionis actum, & non obligationis substantiam respicit.*
12 *Sententia vna, quæ transiuit in iudicatum, & quæ executionem meretur, tribus sententijs æquiparatur.*
13 *Ratio eadem vbi militat tam in vno, quàm in altero, vna & eadem ratio decedit omnes illos casus non per extensionem, sed sicut genus species comprehendit, sic generalis ratio diuersas species.*
Non est curandū ad casuū diuersitatē, dūmodo in omnib. casib. sit eadē ratio.
Non sufficit diuersificare casus, nisi diuersitatis ratio reddatur

Quæ requirantur ad validitatem cessionis bonorum.

QVAESTIO II. Princ.

1 SECVNDO principaliter quæro, quæ † ad huius cessionis validitatem requiruntur? Respōde, q̄ volēs cedere bonis debitū agnoscere debet. l. pe. & ibi gl. & Bart. ff. tit. no. 2 Qualiter † autem agnoscere debeat, dic cū glo. in d. l. pe. & ibi Bar. q̄ vno modo debitū agnoscere dr̄ illud extraiudicialiter confitēdo, vel fideiussorem præstādo, vel pignus aliquod, siue cautionem interponendo, fm iura ibi allegata. Alio mo- 3 do, † vt in iudicio debitum fatendo, vel patiendo se factis legitimis probationib. condemnari; quia cedere potest, qn̄ debitum fatetur, etiam si sit condemnatus, fm Cy. in l. j. q. 3. C. tit. no. quē sequitur Alb. de Rosa. in rub. eo. tit. col. 2. in prin. vers. itē quæro, qn̄ qs possit & tenet Hosti. in summa tit. no. col. j. ver. Cedere autē potest, Roffre. in tract. libel. in rub. de offic. iud. quo cura. dat. bonis. col. 2. uers. Est fm necessariū & Bal. in §. fi. col. pe. vers. Itē quæro quando debitor. Insti. de act. & dicemus ī. Et hoc totum est fauore creditoris; qa creditor inquit, post bonorū cessionē ita bene cum alio agere non possem, sicut tecum, ideo volo q̄ contra te testes examinentur, & prius q̄ cedas, probationes fiāt. 4 Et hoc † qa iura volunt esse in creditoris electione, an ante debiti recognitionē, vel post, debitorem ad cessionem admittere velit, & sic inuito creditore ad cessionem antequā debitū recognoscat, admitti nō pōt, & ratio est fm Imo. in c. Odoardus. col. 2. vers. In eadē gl. ibi audiri nō debet. extra. de sol. Quia creditoris interest, ne ante fiat cessio rōne pbationum de debito fiēdarum, quas hodie habet, & forsan illas probationes in futurū habere non posset, ideo cōueniēs fuit, q̄ inuito creditore ad cessionem ante debiti recognitionem non admittatur. Sed ꝯ prædicta opponi pōt; quia fm ea videtur, q̄ bonorum cessio litis contestationem non impediat, quod est ꝯ tex. in l. 3. ff. tit. no. in l. ex contractu. C. de bon. auct. iudi. pos. & in l. itē si vnus. in prin. ff. de arbi. vbi bonorum cessionis exceptio ad pcessum impediēdum opponi potest, vt inferius dicetur ī 16. q. prin. Tu dic, q̄ le- 5 ges ꝯriæ intelliguntur fm d. l. pen. ff. tit. no. qa † bonorū cessio litis contestationem impedit, & sic ad pcessum impediendum opponi potest, vbi debitum est liquidum, vel debitor illud extra iudicium agnoscere paratus est, alioquin impedire non potest, vt in d. l. pen. si ergo creditor debitum liquidare non curaret, sed diceret, cedat debitor; qa ego qn̄ voluero, pbabo, tunc ad cessionē, quāuis debitum liquidū nō esset, admittitur, & ita tenet gl. ibi. quā sequitur Azo in summa, tit. nostro. & Hosti. in d. vers. Cedere autem pōt. & eam sequitur ibi Bar. & Ang. & idē 6 Ang. in l. 4. eo. tit. Si † verò debitum negat, cessionis bñficiū nō habet: vt d. l. pen. & per gl. & Doct. in d. l. j. C. eo. & in d. §. fin. vbi Are. in 3. col. ver. Et aduertas q̄ ad hoc. Insti. de act. qa cessionis bñficium non neganti, sed confitenti debitum datur: vt per d. gl. Bal. Ang. Saly. & alios in d. l. j. Si verò non fatetur, nec negat, & idē, qa debitor negandi bñficiū hēt, fm gl. ibi, quæ fm Bald. ibi in prin. est no. Si verò debitū cōfitetur; tunc ad cessionē admittitur, vt dixi, dūmodo sic fateatur, q̄ nulla negandi occasio relinquatur: ita Bal. ibi in j. col. ver. Secūdò opp. & Are. in d. §. fi. d. uer. & aduertas q̄ ad hoc. alioqn dictū bñficium nō haberet. Si verò a prin. negauit, & post sniam & condemnationem cōfessus fuit debitum, tunc distinguit Bal. in d. l. j. col. j. vers. Sed hic quæritur. Aut iste negans iustā negandi cām nō habuit, & ante sniam pœnituit, & confessus fuit, & tunc ad bñficium cessionis admittitur, aut nō pœnituit, & dictū bñficium non hēt. Si verò iustā negādi cām habuit, & tunc dicit ipse, q̄ cū hoc bñficiū sit ꝯ sniæ executionē, & sic in eius executione debitor ad cessionē admittitur, prodest ei cōfessio, & sic poterit tunc cedere bonis, dūmodo se ciuiliter & naturaliter teneri confiteat, qa hic propriè debitū fatet. si verò diceret, fateor me de rigore iuris teneri, sed nō inspecta cāe veritate, nō dīr plenè fateri; qa tenens se naturaliter negat. l. Iul. ff. de cōd. inde. & ideo ad cessionis bñficiū nō admittitur. Sal. verò in d. l. j. col. j. vers. Iuxta hoc. mouet hoc idē dubiū, quærens qd si debitum negauit, & ex post per sniam cōdemnatus, deinde fatetur, an huiusmodi cōfessio sibi plus, vt bonis cedere valeat, inqt videri q̄ nō, creditore sibi opponente, eū q̄ ff. de iureiu. maximè qa actorem ab onere probandi nō releuauit, ingressus qa in mendacio vsq; ad sniam perseuerauit, impunè pertransire nō dēt. l. si dubitet § 1. & ibi Bar. ff. de fideiussio. §. Itē mixta. Insti. de act. & l. cōductores. C. loca. & p hoc facit gl. pe. in d. l. in verbo iudicati. C. tit. no. q̄ dicit, q̄ cessio ante sniam fieri debet, & ex consequenti confessio. Cōtrarium tū decidit p tex. in d. l. q̄ condēnationem præcedere cessionem supponit, & vt plurimū negantes & cōuicti condēnantur, confitenti verò fit de soluendo pceptum: vt l. si debitori. ff. de iudi. Ad glo. in verbo iudicati, respōdet, eā non bene dicere fm Iac. But. & doc. & p hac opinione tex. inducit in d. l. pe. ff. eo. q̄ alternatiue loquitur, dicens q̄ aliquo casu cōdemnatione facta frustra requireret, si post eā cedere nō posset. Itē qa cessio fit, vt a carcerib. liberetur detentus, vel ne detrudatur, vt est tex. in d. l. j. C. tit. no. & tales carcerationes, vt plurimū p executione sniæ fiūt, ergo post sniam & condēnationē ad cessionis bñficium admittitur. Item qa si uerè prius nō erat debitor, uel minus efficaciter, per sniam efficitur debitor & efficax. l. j. C. de cōdi. indebi. ergo post sniam dēt posse confiteri, & cedere bonis, quod etiam sensit Are. verā, & eam declarat litera d. l. pe. quæ duas tm ponit alternatiuas, videlicet qn̄ extra iudiciū confessus est, & illa confessio nō sufficit, nisi condemnetur, uel alternatiue adijcit, uel cōdemnetur, altera est, qn̄ in iudicio confitetur, & sic p iudicato habetur, vnde tunc solū de soluendo fm eum sufficeret. Are. verò in d. §. fi. col. 3. uer. Quæro qd si a prin. negauit in hoc vltimo dubitat, q̄ cū aliquo pbādi onere nō sit alleuiatus creditor, fm eū necessariò sequit, q̄ debitor p eius mendaciū cessionis bñficiū pdere debeat, refert tñ opin. Saly. de qua s. salarie posse, si debitor post cōdēnationē appellasset, p quā appellationē pnunciatū extinguitur. vt l. j. in fi. & ibi gl. & Bar. ff. ad Turpil. & p Ias. in l. pactū. §. q̄ pnocauit. col. 3. ver. verius est. ff. de pac. tunc si debitum fateatur, bonis cedere poterit, argu. l. q̄ cū maior. & accusasse. ff. de bon. libe. & cū hac opi. Are. transit ibi. Ias. in 3. col. in fi. vers. Exprimò suprascripta regula. & fm hāc Aret. declarationē decisū fuit in consi. Neap. vt refert Affl. in decis. 296. Quidā debitor. & sequit Paris. cō. 1. 90. Certissimū est. col. 3. uer. Nec d. Alber. uol. 3. & sic apparet, q̄ Are. & sequaces sequunt opi. d. gl. pen. in verbo iudicati, q̄ cōiter a Doct. reprobat, vt attestat Albe. in rub. C. tit. nos. in 2. col. in prin. ver. Itē q̄ro, qn̄ qs. & Sal. in d. l. j. col. j. uer. Nec ob. gl. & idē firmat Affl. in dec. 179. In quadā cā in fi. Cōsiliū tñ Nea ibi in opi. Sal. & sequaciū inclinauit, q̄ tē post sniam cōdēnatus cōfitens debitū ad cessionis bñficiū admittit, & ita decisū fuit, vt ibi, pse fi. attestat Affl. & ita tenēdū censeo, cū se eād. opi. tenere videat Bar. & Ang. in d. l. pe. ff. tit. no. & ante eos Cy. ī d. l. j. in 3. q. cū aliis, de qb. s. ver. Alio mō ut iudi. nu. 3. Pro huius opi. cōfirmatione Pan adduco in c. Odoard. col. 2. uer. In gl. 2. extra de sol. ubi attestat cōiter teneri, debitorē, antequā cōdēnet, uel debitū fateat, bonis cedere nō posse, q̄ creditori piculosū esset si p prius admitteret cessio. Nam forte debitor pe quo ad pinguiorē fortunā perueniret, creditori p mortē, uel testiū absentia debitū pbare nō posset, idō debitū primò liquidari dēt, & postmodū debitor, si vult, bonis cedere poterit, ergo opi. gl. pe. in uerbo iudi. Are. Ias. & sequaciū nō est uera. Tenēda est igit opi. Sal. tanq̄ verior & magis cōis, & ab ea ī iudicādo nō est recedēdū, & eā tāq̄ veriore & magis cōem sequunt Mod. Medi. in trac. cri. sub rub. de carce. fideiu. mit. n. 26. uer. Nec hoc bñficiū, p no p Dec. l. nemo ex his. col. 2. uer. Tertiò regula fallit. nu. 7. ff. de reg. iu. & p Ias. in l. qd te. col. 4. in fi. uers. Breuiter ego teneo ꝯ Lu. Ro. ss ... per. & tenet Cag. in d. l. nemo nu. 8. & nouissime Rol. a Valle cōsi 7. Quæ col. 1. in pri. uer. Nō obstāt mō. uol. 2. In eo tñ qd Sal. inqt, debitorē in iudicio cōfitētē, p iudicato haberi, & sic fm eū solūmodo de soluēdo pceptū sufficeret, dic q̄ si debitor cessionis bñficio uti uelit, pceptū de soluendo fieri nō pōt, q̄nimmo statim q̄ in iudicio cōfessus est, ad bonorū cessionē admitti petere pōt, & illa sibi denegari nō ualet: vt est tex. in d. l. pe. ff. tit. no. Vbi uerò cessionis bñficio gaudere nollet, sed soluere paratus esset, tūc ipsi cōfitēti de soluēdo pceptū fieri pōt, & nō aliter, & ita pcedit tex. in d. l. si debitori de iu- 7 di. Quid † aūt si cōfessus debitū eius, uel corā, q̄ illū in carcerib. detinebāt, bonis cessit, deinde noui creditores superuenerint, q̄ illū ī carcere pfirmari faciūt, an bonorū cessio quo ad primos creditores facta superuenientib. noceat, si ꝯ eos p cedēte opponat? Dic q̄ sic, tex. est in l. 4. §. Sabinus. ff. tit. no. Alber. in d. rub. col. pe. in prin. uer. Itē hēt effectū. & Gui. Papæ consi. 124. Cōtra materiā col. fi. uers. Nec sunt necessario. Quod intelligit esse verum. Saly. in d. l. j. col. 3. in fin. uersi. Secundum dubium est. quem sequitur Gui. Papæ in d. uersicu. Nec sunt necessario. si cedens

horum

horū superuenientium debitū in iudicio fateatur. Adde tu, vel illi citati fuerint & nō cōparuerint, aliàs non, cū illis nō p̄iudicet, quorum debitum nō agnouit: vt d. l. pe. nec illis, q̄ citati nō fuerint, vt dicemus ī. in 10. & 22. q. prin. & illa j. cessio pro omnibus sufficere dēt, sicut vna inuentarij confectio p omnib. creditorib. etiam ex postfacto comparentib. sufficit. l. fi. § licentia. C. 8 de iure delibe. Et prædicta intellige † nisi qui cessit bonis de nouo bona acquisiuisset; qa respectu illorum bonorum illis non præiudicat, quorū respectu cessio facta non fuit fm Saly. ibi. & prædicta vera sunt respectu creditorū, qui cessionis tēpore creditores erant. Nā quò ad eos, q̄ bonis cessit, & nunc ad pinguiorē fortunā peruenit, nō tenetur nisi in quantū facere pōt, non autem respectu creditorū, quos post cessionē creauit; illi. n. bene poterunt eū in solidū cōuenire, ita limitat singulariter Ioan. Fab. quē sequitur Ias. in d. §. fi. col. 2. in prin. ver. Limitate tñ hūc tex. & ibi Are. in pe. col. vers. Aduertas tñ ad id. nisi ipse iterum bonis cedat, cùm possit etiā quò ad hos nouos creditores ad bonorū cessionē admitti; quia actus est reiterabilis. Et prima cessio aduersus nouos creditores quò ad bona de nouo quæsita non pficit, ideo est admittenda. l. nec nō. §. qđ eis. ff. ex q̄b. cau. maio. & ita tenet Saly. in d. l. ex cōtractu. in fi. C. de bo. aucto. iudi. pos. 10 & dicemus ī. in 9. q. prin. Scias tñ † q̄ si post triū sniarū condēnationē debitum confiteretur, ad cessionē admitti nō deberet; quia condemnato per tres sententias nō datur bñficium cessionis bonorū, nec beneficium c. Odoardus. extra de solu. vt conclusit Rota in quadā cā Senensi, quā refert & sequitur Sarnen. in cōmento regularū, in cōpendio vtriusq; signaturæ, in fin. per not. per Bal. in d. l. j. & per Are. & Ias. in d. §. fi. de quib. s̄. Sed hæc cōclusio dependet ab his quæ supra dicta fuerunt, ex quib. apparet hoc dictū nō esse verū, & tanto magis qa hoc cessionis bñficiū ꝯ & in executione sniæ datur, vt inquit Bal. in d. l. j. ver. Solu. aut nō habuit iustam cām, & idē firmat Saly. ibi in j. col. vers. Contrarium vr̄ verius, dū dicit, q̄ istæ carcerationes & intrusiones in executione sniæ fiunt. idē Saly. in l. cùm & filij. col. fi. ver. Itē attende. C. tit. no. dicens q̄ in illo text. vr̄ casus quo qs p executione sniæ carcerari possit, quāuis bona possideat, nisi bonis cedat, nec refert, q̄ a principio negauerit, & postea cōuictus & cōdemnatus fuerit; qa sufficit ipsum esse condēnatū, vel q̄ in iudicio debitum fateatur, vt inquit text. in d. l. pe. & Imo. in d. c. Odoardus. ī j. col. in fi. ver. Ita nota q̄ exceptio. Lex. n illa alternatiuè, non autē copulatiuè loquitur, & sic sufficit in vno casu verificari, iuxta no. in reg. In alternatiuis. de reg. iur. in 6. & sentit Rofre in trac. libello de offi. iudi. quo cura. datur bon. colū. 2. ver. est fm necessarium. Nec illa lex distinguit, si iustā negandi cām habuit, vel nō, ergo nec nos distinguere debemus. l. de precio. vbi gl. & Bar. ff. de publi. act. Si ergo ad has intrusiones euitādas in executione sniæ debitor ad cessionis bñficium admittit, 11 & hoc est † quia cessionis bonorū exceptio executionis actum & nō obligationis substantiam respicit, vt declarat Imo. in d. c. Odoardus. in j. not. ergo cōsideratio habēda non est, an tres fuerint latæ sniæ, vel vna tm̄, quæ in iudicatum transiuerit. Cùm 12 † vna snia, quæ in rē iudicatam trāsiuit, & quæ executionē meretur, & a qua appellari nō potest, vt plenè scribit Ias. in rub. ff. de re iud. col. 2. in fi. ver. In secunda parte gl. trib. æquiperetur, a quib. appellare non licet. l. j. & ibi Doc. C. ne lice. tertiò pvoca. qđ est verū etiam, qn̄ snia post appellationis tēpus in rem iudicatā trāsire nō solet, fm gl. in c. fraternitatis. ī verbo fornicatio. de frigi. & malefi. Ant. de But. Imo. & Pau. in c. lator. & in c. tenor. de re iudi. ergo nedū in executione vnius sniæ, sed etiam triū, cedere poterit. cū eadē rō in vna militet, q̄ militat in trib. 13 Et † vbi eadē rō militat tā in vno, q̄ ī altero, vna & eadē rō oēs illos casus decidit nō per extēsionē, sed sicut genus oēs suas species, sic gñalis ratio diuersas casuū emergētiū species comprehendit, ideo expresso vno casu veniunt oēs, in quib. eadem ratio viget, fm Bal. in l. de quib. ff. de legib. quod dictum p elegan ti refert & sequitur Pau. de Cast. cōsi. 441. Pro declaratione eius. col. fi. ver. Sed qn̄ est alius casus. vol. j. in nouis & consi. 83. Præsens casus. col. 2. ver. Constat aūt, q̄ qn̄. volu. 2. in nouis. de quo mentionē facit Crot. in repet. l. si is q̄ pro emptore. col. 68. versi. Tertius casus. ff. de vsucap. & Aymo consi. 183. regula. nume. 3. ver. Alibi scribit. vol. j. & Rolan. consi. 27. Illustrissime. col. 2. nu. 7. vol. j. & ante eos idē uoluerunt Pet. & Cyn. in l. iura nō in singulas. ff. de legi. quos refert Tiraq. in trac. cessan. cā. in j. parte. sub nu. 137. ver. Nam vbi est omnimoda ratio, cū aliis concord. ibi per eum citatis, & sequitur Dec. in c. secūdò requiris. post prin. de appellatio. Non. n. curādum est de casuum diuersitate, dummodo in oīb. casib. eadem sit ratio. gl. ī l. sed si lege. §. item si rē distraxerit. ff. de pet. hęr. qa casus diuersificare nō sufficit, nisi diuersitatis rō reddatur Aymo consi. 190 Quod in præsenti. col. j. nu. 2. uol. j. Sed in casu prædicto nulla diuersitatis ratio reddi pt̄, ergo eadem ratio est in executione trium sniarum habenda, q̄ in executione vnius habetur, à qua appellari nō pōt: & sic concludo, debitorē tā per vnā sniam cōdemnatū, q̄ in rem iudicatā transiuit, & executionē meretur, q̄ per tres, ad cessionis refugiū admitti debere. Quod etiā pbatur per no. per Imo. in l. si filiosa. la 2. in 2. col. in prin. ver. Sed aduerte. ff. sol. mat. quē Are sequitur in d. §. fi. col. 2 ver. Sed opi. Bar. vbi cōcludit, q̄ eo ipso q̄ de debito per iudicialē confessionē cōstat, vel etiā per sniam, q̄ in rem iudicatā transiuit, si debitor infra tēpora iudicatis concessa nō soluat: vt l. debitorib. ff. de re iudica. pro debito capi & carcerari possit, nisi bonis cedat, etiā si bona mobilia ad debitū sufficientia habeat, & sic nō obstāte re iudicata, in cuius executione carceratus fuit, bonis cedere pōt & auditur, ita ī executione trium sniarum cōcludendum est, & ita sentire vr̄ Ioā. Ferra. in practic. Pap. in forma execu. sentē diffini. in gl. j col. pe. versi. Pro cuius latiori doctrina vbi inquit, quòd in casibus in quibus cessio bonorum admittitur, omni & quocunque tempore fieri potest, ergo etiam post tres sententias.

SVMMARIVM.

1 *Cessio bonorum quid operetur, & ad quid prosit.*
2 *Debitor pro ciuili debito carcerari non potest, nisi primò sit condemnatus.*
Debitor si non cessit bonis, in carcere priuato detineri non potest, in publico sic.
3 *Statutū quòd q̄s in carcere publico detineri possit, valet, non aūt in priuato.*
4 *Statutum quamuis disponat, quòd instrumenta guarentigiata per debitorē carcerationem, & omni modo, quo creditori placuerit, executioni mandentur, debitor tamen bonis cedere poterit, ne in carcerem detrudatur.*
5 *Cedens bonis si ad pinguiorem fortunam peruenerit, conuenitur tantum in id quod facere potest pro eo in quo debitor post cessionem remansit.*
6 *Cedens vituperosè bonis etiam, quòd ad pinguiorem fortunam perueniat, à debito liberatus est.*
7 *Clericus vel doctor, aut scholaris, vel miles, breuiarium, aut libros necessarios, vel arma post cessionem acquirētes creditoribus dari nō cōpellūtur.*
Debitor qui bonis cessit, nec capi, nec carcerari potest.
8 *Corpus defuncti debitoris ad creditoris instantiam sequestrari non potest.*
Vsurarius manifestus in terra sacra sepeliri non potest, secus in profana.
9 *Debitor an omnibus suis bonis cedere debeat, ita quòd nudus remaneat?*
Vestes viles cedenti bonis relaxantur, sicut ad vltimum supplicium damnatus relaxantur.
Alimenta an etiam ei relaxentur?
10 *Clericus de patrimonio nihil habens admittitur cedens fructibus beneficij deducto eo quod pro diuinorum administratione sufficiat.*
11 *Clericus ad similitudinem militis priuilegium habet, vt non conueniatur vltra, quàm facere possit.*
12 *Dispositio l. j. C. de iur. & fact. ignor. quid contineat.*
Clericus iura ignorare non præsumitur.
Turpitudinem suam quis allegare non potest.
Aduocatus militare dicitur.
13 *Clericus pro repræsalijs concessis capi non potest, etiam si sit coniugatus.*
14 *Clericus actione reali conuentus an beneficio gaudeat, quòd non conueniatur vltra, quàm facere possit?*
Maritus rei vindicatione ex causa dotis non procedente conuentus beneficio non gaudet, ne conueniatur vltra, quàm facere possit.
15 *Clericus mercator fori beneficium, & immunitates alijs clericis concessas perdit.*
16 *Clericus debens beneficij pensionem, quod possidet non gaudet beneficio, vt non conueniatur vltra, quàm facere possit.*
Scienti & volenti non fit fraus, neque iniuria.
Iuramentum per ipsum iurantem in forma specifica impleri debet.
17 *Clericus quamuis pro ciuili debito capi non possit, fugiens tamen per creditorem capi potest.*
Cleericus obligatus occasione depositi per creditorem, laicum capi potest.
Clericus pro periurio capi & carcerari potest, non tamē bonis cedere poterit.
Periurus cessionis beneficium non habet.
18 *Absolutio à iuramento non conceditur ei, qui in periurium incurrit.*
Papa solus & non inferior, periurium à iuramento absoluere potest.
19 *Episcopus respectu extinctionis virium iuramenti absoluere non potest à iuramento in præiudicium iuris tertio quæsiti mediante iuramento, nō subsistente legitima causa, nec etiam summus Pontifex.*
Princeps subdito sine causa dominium de iure gentium sibi quæsitum auferre non potest.
Clausula, quibuscunque non obstantibus, in periuri precibus apposita per inferiorem à Principe nihil operatur.
20 *Cedēs bonis bona per testatorē alienari probibita retinere potest, itē vsumfructum, feudum, & emphyteusim ecclesiasticam, quam possidet, sed eorum commoditates creditoribus pro eorum credito dantur.*
Societas per bonorum cessionem dissoluitur.
21 *Cessio bonorum soluit compromissum.*
Cessio bonorum non coràm arbitratore, sed coram arbitro locum habet.

QVID OPERETVR BONORVM cessio.

QVAESTIO III. Princ.

1 TERTIO principaliter quæro, quid † operetur bonorum cessio & ad quid prosit? Respōde, operatur, quòd debitor ad inopiam conuersus volens cedere bonis in carcerē nō detrudetur. l. j. & ibi gl. Bar. Bal. Ang. Saly. & Pau. de Ca. C. tit. no. Bar. in rub. ff. eo. Alberi. in rub. C. eodem

colum.2.in fin. versicu.Item quæritur, quid sit beneficium cessionis & Abb.in c.Odoardus.col.2.versic.Et prodest hæc cessio. num.8.extra de solutio.Et est ratio: quia † quis pro ciuili debito in carcerem poni non potest, nisi primò condemnatus sit. d.l j.a quo carcere cedendo bonis liberatur, vt ibi. Si verò bonis non cessit, in carcere priuato detineri non potest.l ob æs.& auctenti.immo.ibi posita.C.de actio & oblig. sed in carcere publico sic.l.3.§.pe.& ibi Bar.& Bald.ff.de suspec.tuto. sequitur Aret. 2 in § fin.col.j.in fi.ver.Si uerò est maior. Insti.de actio. Et † ideo 3 valet statutum, quòd quis in carcere publico detineatur, non autē in priuatis carceribus, secundùm Bald in d.l.j.col.2.in princip. versic modo quærit glo. Et prædicta in tantum sunt vera, quòd 4 † etiam si disponeret statutum, quòd instrumenta guarētigiata per debitorū carcerationem, & omni quo creditori placuerit modo, executioni mandentur, nihilominus debitor bonis cedere poterit, ne in carcerem detrudatur ita Bal.in d.l.j.col.2.in prin. versicu.Quæro si statutum dicit, quem refert & sequitur Anch. in repet.c.canonum statuta.colum.18.in sexto principali quæsito.versic.Pone exemplum cum statutum dicit, extra de constitutio.Alexan.consi 62.Visa, colum.1.num.2.volum.2.Canari.in tract.de executio instru.q.28.nume.63.& Gallesi. in tract. de obliga.in for.came.in 3.q.secundæ partis ad quartam partic. obliga.camera.sub num.1.Sed in hoc contrarium tenet Ange. in l.nemo carcerem.in vlti fol.C.de exactio.trib.lib 10.& in l. alia §.eleganter.in fin.ff solu.matrimo.vbi Pau de Castr. refert contrarium vidisse seruari Florentiæ, & quòd de dicto Baldi trufantur.& idem Ang.in l.4.in fin.ff.titu.no quam opin.inquit veriorem. Alexand.in apost.ad Bald.in d.versicu. Quare si statutum.& in d.§.eleganter.colum.4.ad fin.sub num.13.versic.Plus dicit Ang.vbi latè.Sed pro concordia dicas Bald. optimè loq, vbi simpliciter disponit statutum, quòd instrumēta per carcerem, vel alio modo executioni mandentur, secus si plus vltra disponeret statutum, videlicet quòd carcerati non relaxentur, quousq; soluerint, vel quòd obligati per instrumenta guarentigiata ponātur in carceribus, de quibus exire non possint, nisi soluant, prout loquitur Ang & Pau de Cast.& tunc carcerati bonis cedendo non audientur, & ita consuluit Barto consi.1 6.Captus pro debito.in 1.parte & Corne.consi.212.Placet, volum.2. Idem dicēdum est, si statutum disponeret, quòd personaliter obligatus capi possit, & in Palatio detineatur, vel in carcere, donec de suis bonis tenutam legitimam, sufficientem, tantiq; valoris, ac tertiæ partis pluris pro legitimis expensis assignauerit, iuxta statutum nostrum Ariminense sub rub. quòd quicunque obligauerit ad detinendum personaliter &c.nisi aliter per aliud statutum disponatur, vt in alio nostro statuto sub rub. de cessione bonorum, vbi disponitur, quòd in casibus a iure permissis quilibet debitor bonis cedere valeat, etiam si cùm iuramento se obligasset, posse personaliter detineri, non obstante etiā si cum iuramento ces-5 sionis beneficio renunciatum fuerit. Item † operatur quòd in eo, in quo vltra bona cessa remāserit, debitor si postea ad pinguiorem fortunam peruenerit, conueniri postea nō poterit, nisi in quantum facere potest.l.4.in princip ff.titu.no & l.ex contractu.cùm ibi not.per glo.& Doct.C.de bon. auctori. iudi. post & sic deducto ne egeat, alioquin nullum esset priuilegium.l.in cōdemnatione.& ibi glos.ff.de regul iur. & glos.& Doc. in l. sunt qui in id.ff.de re iudi.Azo in summa titu not. versic est autem remedium cessionis.Rofred.in tract.libello.in rub.de offic.iud. quo cura datur bon col.j.in fin.versicu.est & aliud beneficium. Saly.& communiter Doct in d.l.j.colum 2.in princip. versicu. oppo.quartò,& in d.l.ex contractu,& Doct in §.fin. Institu.de 6 actio.Nisi † vituperosè bonis cessisset secundùm formam statutorum, nates super lapide percutiendo, vt dicemus infra in 6.quæstio.princi. Nam tunc a debito liberatur, si ad pinguiorē fortunam peruenerit, secundùm glos.in cap.sicut dignum § hi quoque.in verbo si habent.in fin.extra de homici.& est prima glo in fin.in regula peccatum de regulis iuris in 6.quam sequitur Roma.in sing.24.Quòd non valent & Gui. Pap.in decisio. 343.Cedens bonis. quamuis per Dida.Couarru.in secundo lib. varia.resolut.c.j sub num.6.versicu Sed si quis bonis cesserit.dicta decisio.Gui.Pap.nō approbetur eam quoque sequitur Phi. Franc.in c.reprehensibilis.col.penul num.19.extra de appellatio.& dicemus infra in 7.quæstio.quartæ.q princi.post princip. Ideo in aliquibus locis de consuetudine seruatur,& extat statutum nostrum Ariminense sub rub.de debitoribus ne currant faciliter ad benefic.cessio.quòd cedens antequam ad cessionis beneficium admittatur, coràm officiali creditorib. satisfacere promittit, si ad pinguiorem fortunam peruenerit: & est bona cautela pro indemnitatis creditorum conseruatione. Prædicta 7 † tamen in clerico post cessionem breuiarium vnum acquirente non procedunt, vel in Doctore, aut scholare libros necessarios, aut in milite arma acquirente; quia talia bona creditorib. dare non compelluntur, vt no glo in l.nepos Proculo. in verbo dignitate ff de verborum significatio.Bald.in rubr.C.tit.no. Cyn.& Saly in d.l.j.in vlti.colum.13.quæstio sequitur Areti in d §.fin.col.pen.versic.Aduertas tamen ad istud.& ibi Iaso.in 2.

col.versicu.Tertiò limitato.& in §.Item seruiana.col.9.versic. Per ista etiam dicit Ang num.64.Institu.de actio. Item operatur hæc bonorum cessio, quòd qui bonis cessit, realiter nec citari, nec carcerari potest: quia liber ire debet, quo vult, vt no.glo. & sequitur Imo.in ca lator extra de pigno.& Maria. Socyn.in tracta.de citatio articu.quinto.in 17 fallen.num.40.per text.in d.l.j.C.titu.no. Operatur etiam hæc bonorum cessio, vt creditores venditionis remedio eorum indemnitati consulant, quatenus debitoris substantia patitur excusso debitore vsque ad vltimum quadrantem, & vsque ad subligar, vt inquit Azo in summa, titu.not versicu Effectus autem cessionis. Quid † autem si 8 bonis non cessit, sed creditoribus nondum satisfactis decessit debitor, an creditores petere possint defuncti debitoris corpus sequestrari, ne sepeliatur, donec de debito satisfacti fuerint? Specu.in §.in quibus.versic.octauo quando res dilationem non capit.in titu.de appellatio.tenet non audiri creditorem appellantem, ne defuncti corpus sepeliatur; quia est res dilationem nō recipiens, ergo sequitur, quòd tale corpus sequestrari non potest. Interest enim reipublicæ quòd defunctorū corpora insepulta non remaneant pro ciuitate conseruanda a pestilentia, quam fœtores inducunt, vt docet experientia rerum magistra. Quinimmo creditores ad petentes hoc in confiscatione tertiæ partis bonorum puniuntur, cadunt ab actione, & tantundem defuncti hæredibus erogare tenentur, & efficiuntur infames, vt pulchrè declarat Ripa in tract.de peste in primo remedio præseruatiuo. num 101.versicu Et primò quæro & in l.obligatione.col.6.in fin.num.34.versicu. Viso de dicto homine.ff.de pigno.per tex. in l.cùm sit iniustum.& auth.seq.C.de sepul.viola. Quod tamē restringitur secundum Ang.in auct.vt defuncti, seu fune.eorū. in princi.si ex forma statutorum instrumēta confessionata debent ad creditoris voluntatem instrumentum confessionatum præsentantis executioni demandari, hoc enim casu mortuo debitore poterit creditor iudicis auctoritate sequestrari facere, & corpus sui debitoris mortuū retineri, ne sepeliatur, quousq; de debito sibi satisfiat: quod dictum refert & sequitur Marti.in l fin.colum.pen.num.63.versic. Item adde etiam prædictis ff.de quæstio.& in fin.199.In iure expressum.& in repet.l.vnica.nu.138.C.de rap.virg Felyn.tamen in c. sicut Iudæi.el 3.in 2.col.in princip.versicu.Vnde dixit Specu.extra de Iudæis.no credit hoc dictum de æquitate procedere, nisi opponeretur vsurario manifesto: vt est text.in c.quanquam.de vsur.lib.6.& not. Ang vbi supra in versicu. No.hic casum pro Episcopis, qui quàuis in terra sacra sepeliri non possit, vt ibi, non tamen prohiberi poterit, ne in terra profana sepeliri debeat; quia reipublicæ interest, ne etiam anathematizatorum corpora insepulta iaceant, vt per Ripam vbi supra, num.102.versicu. Qua pœna non plectuntur. Quinimmo Grā nati in decis 82 Incidit sermo damnat illud dictum Ang.& refert creditores id petentes semper fuisse a magna Curia expulsos, & idem quod supra tenet Firma in tract.de Episcop.in 3.parte quarti libri.in 13.quæst.vers.Accessoriè hoc infero.num.14.& latè scribit Didac. Couarruuia d.2.lib.varia.resolutio.c.1.nu.10.versicu. Frequenter hoc in eodem tractatu, quamuis contra quamplura defunctorum corpora videri in patria mea obtentum etiā nullo extante statuto, & ma-9 lè per prædicta. An † autem quod supra dictum est, si verum, quòd debitor omnibus suis bonis cedere debeat, ita quòd nudus remaneat? Videtur dicendum quòd sic l.cum & filij.C.titu.not glos.in l.qui bonis.& glos.fina in l. penul.ff.eodem text.Cyn.in l.j.C. eodem quem refert & sequitur Alberic.in d.rubrica, colum.2. in princ.versicu.Item quæritur, quibus bonis & Bald.in d.§.fi. colum.2.in fin.versic Quæritur, quibus bonis.Institu.de actio. Alibi dixit gl.in l.fi.§.fin vlti.gl.ff.quæ in fraud.credi.quod cedenti bonis vsque ad sacculum & peram auferri debet, & nihil sibi relinqui, nec etiam vnus minimus denarius, vt voluit glo in d.l.pe.Contrarium tamen determinat Barto.in d.l.pe.Alberic.& Bald.vbi supra,& Cyn.& Salyc.in d.l.j.colum.2.versic.Quæro secundò, an omnia bona.dicentes, quòd saltem viles vestes ei relaxantur, cùm illæ etiam ad supplicium damnatis relaxentur, vt l.diuus.ff.de bon.damnato.& ita tenet Ange.in d.l.cùm & filij. & in l.si laborante §.cùm in eadem.in fin.ff.ad l.Rhod.de iac.& ita communiter in practica seruatur secundum Alberi.vbi supra,& ita communiter teneri attestatur Imo.in d.c.Odoardus, colum.2.in princ.versicu.Sed in primo casu, nu.14.& sequitur Ioann.Fab.Aretin.& Iasin d.§.fin.& ita nouissimè consuluit Roland.consi.7. Quoniam.colum.fin.ad fin.num.18.volu.2.& Maranta in tract.iudicia.in vlti.parte in vlti actu principali 3.quæstio.princi.sub num.23.versic.limita primo non procedere.& ista opinio æquitate nititur secundum Saly.c.in d.versicu. Quæro secundo. Canonistæ etiam tenent, quòd alimenta sunt sibi relinquenda, vt not in dicto capitu. Odoardus, vbi Panor. & Imo.in d.versicu.Sed in primo casu.& Doct.in capi.Studeat. 50.distinctio.Quod est verum dixit Alberi.in d.rubr.in 2.col. versicu.Canonistæ etiam.nume.5.de iure ciuili in bonis post cessionem quæsitis, in quibus non est fraudatus alimentis quotidianis, vt est text.in d.l.qui bonis.ff.titu.no. quæ lex est not.in hac

hac materia,& tradit Didac.Couarruui.vbi supra num 6.versi. Is autem qui cedit. Dixit tamen collecta.in dicto capit. Odoar-10 dus, vidisse ī curia Romana seruari, quòd † clericus nihil de patrimonio habens admittitur cedens fructibus beneficii deducto eo quod pro diuinorum administratione sufficit, & illum refert Imo.ibi in vlti.colum.versic. Vltimò hic potest opponi. & Caccialup.in tracta.de pensio.quæstio 11. in vlti.colum.vers. Et Collectarius in capitu.Odoardus.de quo etiam per Gigā.in suo tract.de pensio.quæstio.39.nu.4.& per Didac. Couarruui. in d.2.lib.varia.resolu.c.j.num.9. versic Cæterùm cùm aduer-11 sus.vbi pulchrè & eleganter loquitur.& est ratio † quia clericus priuilegium habet, vt non conueniatur vltra quàm facere possit, ad instar militis armatæ militiæ, vt dicit glos.ord.& communiter approbata in l.miles.vbi Barto.Alexā.& Ias.post alios. ff.de re iudi.Gemi.& Perusi.in capitu.si propter.in princip.in 2. nota.de rescrip.in 6.& Staphile.in tract.de literis gratiæ & iustitiæ.fol.154.versicu.Præterea hoc est priuilegium, in primis formis:& ita decisum reperio in Capell.Tholos.in deci.245.Item fuit quæsitum, aliquis presbyter.& ibi diffusè per Aufre.in addi. & per eundem in addit.ad decis.213. Item fuit traditus libellus. vbi de communi opinio attestatur,& tenet Euerard.in sua cēturia, de modo arguen.in 22.argumen. Locus a mili.arma. mili.ad milit.cœlest.mili.in princi.litera F,& A, quamuis contrarium tenere videatur Matthesil.& malè in sing 61.No.quòd clerici.quem sequitur Iaso. in l.j.colum 2.in princip. versicu. Quid autem C.de iur.& fac.igno. Sed illud procedit in casu d. 12 l.j.non autem in casu nostro.† Nam dispositio illius legis est diuersa a casu nostro: casus enim illius legis priuilegium continet contra ius commune, ergo non est extendendum.l.si verò. §.de viro ff.soluto matrimonio. Et ratio est, quare in d.l.j.ad milites cœlestis militiæ non fit extensio; quia ibi illud est priuilegium propter simplicitatem militarem, iuxta l.fin in princip.C.de iure delibe.sed ista simplicitas non cadit in milite cœlestis militiæ cùm ille iura ignorare non præsumatur l. repetita cum glos.C.de Episcop.& cleric.tradit Alexan. in d l.miles. in fin.princip. in versic. Fallit in priuilegijs. Aretin.in §.appellantur.colum.3.versic.Quæro an d.l.j.Insti.de exceptio. & Euerard.d.22.argumen.ante fin.litera A, il secondo. Si enim clericus se ius ignorasse diceretur, turpitudinem suam allegaret. facit text.in l.2.§.Seruius Sulpitius.ff.de origi.iur. quam allegare non potest capitu.inter dilectos.vbi glos.& Doct.extra de donatio.& latè per Iaso.in l.iusiurandum.§.procurator. colum.6. cum tribus sequentib.ff.de iureiur.Sed in d.l.miles tale priuilegium ob publicam vtilitatem & honestatem datur, ergo ad militem cœlestis militiæ extenditur,& ad Aduocatum qui etiam militare dicitur l.fori.& l.aduocati.C.de aduoc diuer.iudi.quia in eis eadem honestas viget, & ita communiter tenent Doct. Iacob.Butr.Cyn.Bald.Salyc.& alij in d.l.j.& ita tenendum est; quia est optima ratio,& idem firmat Felyn.in capit.cùm ex officij, colum.j.versicu. Similiter Petr.de Anchar. extra de præscript.reprobando dictum Matthesil.& comprobat Maria. Socin.in tract.de citatio.in 5.art.quæst.17.in 14.fallent.Vbi etiam 13 addit † quòd pro represaliis concessis clericus capi non potest, secundùm Barto.in tract.represalia.7.quæstio. princip. versicu. Ad quintum, nisi sit coniugatus capi non possit, vt eleganter decidit Lapus in allegat.118. Quæritur. colum j & 2. maximè quando clericus esset cum vnica & virgine coniugatus, & in habitu & tonsura incederet, iuxta text.in capitu primo de cleri.coniuga.in 6.Et propterea domini de Rota solent, quando agitur, vt rei iudicatæ pareatur quò ad fructus & expensas, si beneficium d.capitu.Odoardus opponitur, annuatim assignare de fructibus cuicunque clerico quantumcunque infimo pro victu & vestitu ducatos 24.auri de Camera, & si quid vltra habeat, victori vsque ad integram satisfactionem consignare, nisi condemnatus esset miles, doctor, vel aliàs qualificatus, cui ex arbitrio augent personæ qualitatem, & Patriæ, vbi habitat, habita fertilitatis & sterilitatis consideratione, vt refert Cassado.in decis.6.Firma est propositio.col.4.in princi. ver.Sed quomodo consideratur, num 6.in rubr. de appellatio. 14 Quod † tamen non procederet in clerico, qui actione reali cōueniretur; quia eo casu tali beneficio non gauderet, prout similiter non gaudet maritus, si rei vindicatione conuenitur, ideo dictum beneficium non habet, maximè si rei vindicatione ex causa dotis non procedente conuenitur, secundùm Aret. in §. Item si de dote.col.1.versicu.In ea.glo.in fi.Insti.de actio.quod est notandum ad intellectum.d.c.Odoardus, de quo tamen di-15 cemus infra in 20.q quartæ q.princip in primo casu. Idem † in clerico mercatore & se in negocijs secularibus immiscente dicimus, qui perdit fori priuilegium,& immunitates alijs clericis concessas, vt latè scripserunt Mod.Anconi.in tracta.de mercatu.in 3.par.in prin.nu.4.cū multis seq.& pulchrè per Gui. Pap. 16 in decis.196.Nobiles.Similiter † in clerico pensione debitore non procedit, quando ipse eius impositioni personaliter consensisset, nam tali casu ex quo in eius cōsensu iuramentum interest,& in forma cameræ obligatur, haud honestum esset, post-

quàm beneficium habet, ad cuius regressum ob non solutionē se obligauit, quòd exceptione.d.c.Odoardus, vel alia simili iuuet, potius enim beneficium quod accepit, dimittere & restituere debet, quàm pensionem non soluendo, iuuari beneficio d.cap. Odoardus.non enim condecens est retinere beneficium & pēsionem non soluere, alioquin ei peierandi occasio daretur, nec isto casu illi fieret iniuria, si ei auxilium d.c. Odoardus, denegaretur, quia scienti & volenti nō fit fraus, neq; iniuria. reg scieti. de regu.iur.in 6.cum alijs per Ias.relatis in l.cum donationis.in j.nota.C.de transact.Et quia iuramentum personale est, per ipsum iuramētum in forma specifica impleri debet.c debitores. & c.ad nostram.extra de iureiur. alioquin censuras & pœnas, de quibus in reseruatione pensionis habetur, incurrit. Cùm ergo pensionis debitor nō habeat vnde pensionem soluere possit, ad beneficium.d c.Odoardus.admitti non debet, sed ob nō solutionem dictæ pensionis beneficio priuatur, vt voluit Sarnen.in commento reg cancella.in regu.de annali possess.q.54. & in compendio vtriusque signaturæ, col.fi.nu.80. versi. Est tū vnum, Ex quo vt plurimum in pēsionis assignatione beneficiatus illam infra certum terminum sub excommunicationis pe-17 na,& successiuo priuationis beneficij soluere promittit, & ita obseruat Rota, vt refert Cassado. in decis.ij. Apertissimi iuris. col.j.nu.3.de locat.Sed mirabile videtur, quòd † clericus quāuis priuilegium habeat, vt pro ciuili debito non teneatur nisi in quantum facere potest, à iudice pro eodem debito realiter citari non possit,& nihilominus illum fugientem pars realiter citare possit, etiam propria auctoritate ipsum capiendo, vt traditur in c.cum non ab homine.vbi Abb.in 4.col.in fin.versicu Quò ad secundum.nu.17.extra de iudi.Ego verò arbitror illud, quod de clerico fugiente dicitur, habere locum respectu delicti, vel etiam si cum pecunia creditoris aufugeret; quia videtur, quòd tunc etiam laico licitum sit realiter citare, & ipsum capere, sing.dixit Inno.in c.vt famæ. de senten. excomm. quem refert & sequitur Hipp.in sing.43. Debitor. & tenet Imol. in c.lator, quod legit cum c.j.col.3.versicu.Item fallit de debitore fugiente, extra de pigno.vbi ita communiter teneri attestatur; subdit tamen, quòd ad iudicem ecclesiasticum duci debet, latè per Marian. Socyn. in d.c.cùm non ab homine.super j.glos in j.membro.& latius in c.peruenit.in 9.princip.arti.per quatuor membra principalia, maximè in 2.& 4.de sentent. excommuni. Sed extra crimen & quando cum creditoris pecunia non aufugeret, non video quòd pars vllo modo eum fugientem capere posset, nisi occasione depositi ex contractu debitor esset, vt tradit Matthesila.in sing.60.No.quòd clerici.& ibi latè per Mod. in addi Iaso.in l.si fideiussor §.si satisdatum.colum.j.in j.nota in fin. ff.qui satisd.cogant.& Afflict.in decis.24.Quidam clericus.col. j.in fin num.5.& nisi debitum esset iuratum. Nam tunc pro periurio carcerari posset, secundùm Afflict.in constitu. Regni. incip.Si quis clericus.sub rubr.de cler.conueni.in 6.not. Quia periurium est graue peccatum. cap. hoc videtur.22.quæstio.5. Et vbi delictum est graue in clerico, ipse carcerari potest, vt legitur.& not.per Perusi.in c.si clericos.de sentent.excommu in 6.Non tamen poterit ipse periurus cedere bonis, ex quo cessionis beneficium non habet: vt in cap.peruenit.de fideiuss. Ant. de Butr.in d.c.Odoardus.& per Vital.in trac.clausula. in rubri. An possit renuncia.cessio.bono.colum.17.in fin.sub nume.33. ver.Adde hic quòd periurus.fol.818.in paruis formis.& quamuis Bal.in l.fin.versi.Item pone iuro.C.de non numera.pecu.dicat, quòd debitor si iurauerit infra certum terminum soluere, & bonis cedat, non dicatur adueniente termino propter cessionem periurus; quia res non pertransit in eodem statu, vt in simili probat Hipp.in l.1.§.fin.num.30.versi Et pro prædictis. ff. de quæstio.secus tamen dicendum est, si post terminum soluēdi cessit bonis; eo enim casu quia periurus est, vt consuluit Federic.de Sen.consil.300.Factum proponitur esse tale. Anto de Butr.Abb.& Felyn.in c.1.de iureiur.& Afflict.in decis.30.Fuit dubitatum.col.fin.in prin.nu.5.versi.Primò quia non admittitur ad dictum cessionis refugium.Corne.consi.212.Placet.ad fin. volu.2.quā sequitur Tiraquel.in repeti.l.si vnquam.in prefatio. nu.146.versi.Et in vniuersum in fi.C.de reuoc.donatio.dicens 18 quòd si debitor promiserit & iurauerit se soluturum, non poterit vti bonorum cessione, si in termino non soluerit. Et † isto casu non poterit etiam absolutionem ab huiusmodi iuramento obtinere, cùm absolutio à iuramento concedi non debeat periuro, quando venit contra proprium contractum iuramento vallatum, vt firmat Federi.de Sen.d.consi.300. Alex. consil. 222.Visa facti.col.2.sub nu.8.ver.Et sic sine dubio.vol.2. Parisi. consi.10.Mortuo.nu.94.consi.43.Prorogationes.nu.16.& cōsil.96.In præsenti.nu.91.vol.1.& sequitur Aymo cōsi.6. Plura. sub nu.91.versi.Secundò respondeo.& cōsi 7.Eynimondus.nu. 12.Et hoc casu solus Pepa,& non inferior absoluere potest, vt per Alex.vbi supra,& Aymo.d.consi.6.nu.93.& Parisi.d. consi. 96.nu.87.versic.Non ob.prædictis.Quinimmo dixit Aymo.d. 19 consi.7.sub nu.7.quòd † quando simpliciter absolutio à iuramento conceditur, non tolluntur vires contractus & respectu extinctionis

tinctionis virium iuramenti non potest Episcopus, immo etiam Papa absoluere à iuramento in præiudicium iuris tertio quæsiti mediãte iuramẽto nõ subsistẽte aliqua legitima causa, vt tradit Abb. consi.12. Vt clarè in vltimo dubio. & consi.71. Quinq; dubia col.fi.nu.9.in 1.par.cum alijs ibi per Aymo.citatis. Qđ ẽt procedit, si Papa absolueret ex plenitudine potestatis, quãdo agerẽt de præiudicio tertij nõ subditi summo Põtifici in tẽporibus; quia ꝰ nõ subditũ nõ potest Princeps vti potestatis plenitudine, vt tradũt Ant.& Imo.in clem.pastoralis.de re iud. & Soci.seni.cõsi.164.Visa bulla.col.6.ver. Quartus casus est. & cõsi.266.In causa quæ vertitur col.16.ver.Quartus casus est.volum.2. Idem si contra subditum vtatur hac priuata potestatis plenitudine, cui ex partis iuramẽto, seu ex cõtractu iurato esset acquisitum dominiũ, qđ est de iure gẽtiũ, qđ Princeps sine causa auferre nõ potest, quãuis fuerit per actũ iuris ciuilis acquisitum, puta per hæreditatis aditionem, aut sentẽtiã ẽm cõem doctorum sententiam, vt concludit Barth.Socin consil 63. Visis. col.5.& consi.120.Memini.colum.6.nu.8. versi. Aliquando & secundò.vol.3.cum alijs per Aymo. adductis. d. consi.7.nu.10. Non etiam eidem periuro prodesse poterit, si in eius precibus per inferiorem à supremo Principe rescribatur, ꝙ non obstantibus quibuscunq; debitor ipse ad alterutrum beneficium admittatur, ut sæpissimè in similibus precibus talia rescripta cum dicta clausula uidimus, eo enim casu inferiori à Principe sicut non potest ius tertio acquisitum auferre, vt declarat pulchrè Pau.de Cast.in l.fi col.1.in fi & ibi Ias.in 7.limita.C.si contra iu vel vtili publi.& idem Ias. in l. rescripta colum.1.in fi.versicus Similiter etiam solus supremus Princeps.C.de prec.impe.offe. ita etiam non potest in eius rescriptis talem apponere clausulam, vt inquit ibidem Pau.de Ca.& Ias.ĩ d.l.rescripta post prin. Alioquin sequeretur in casu nostro, quòd si nõ posset debitor periurus ab inferiore à Principe directè absolutione obtinere ab illo iuramento, per indirectum posset, idest, per dictam clausulam quibuscunque non obstantibus absolui, quod minimè dicendum est. Quia per indirectum concedi non debet, quod directè prohibetur.l.fi. C. si mancip. ita veneat ne prostitua. & in reg. cùm quid.de reg.iur.in 6.Signorol.consil. 86. Quæstio. num.2.& Ias.in l.si filiusfa. §.cùm fundũ. colum.2.versi. Istam doctrinã impugnant. ff.verb.obli.& ita ꝯsuluit Rolã.consi.31. Quia præsens. col.3.in prin.nu.13 cum seq.vol.2.Contrarium tamen in practica seruatur, & non benè per prædicta. Item † bonorum cessio prodest: quia cedens bona per testatorem alienari prohibita retinere poterit, item vsumfructum, feudum, & emphyteusim ecclesiasticam, quam possidebat, sed earum cõmoditates creditoribus in earum satisfactionem conceduntur, arg.l.necessario.§.fi ff.de pericu.& commo.rei vendi & earum quæ notantur per Doct.& præcipuè per Ale in l.si finita.§.si de vectigalibus.col.7.in prin.nu 17.ff.de dam.infec.& consi.19. Super eo.col pe.versi.Casum nostrum.vol.5. An.Rube. cõsi.164. Circa primũ dubiũ col.fi.in prin.ver. Pro resolutione. & Ruy. cõsi.176.Primò quærit.col.2.& fi.vol.1.Bal.in l.1.col.3. in prin. versi.Quæro nunquid ille & ibi Saly.in 2.col.ad fi.versi.Sed dubitatur quid si possideat.C.ti.no.sequitur Ias in d.§.fi.col. pe.in fi.ver.Quid autem si in cessione bonorum Insti.de actio.& tradit Aymo cõsi.213.Ad primũ.nu 2.vol.2.& est ratio: quia quę plenè acquiri non possunt, quò ad commoditatẽ acquirũtur. d.l.necessario.§.fi.& l fi.C.de vsufr.Bal.in l.cùm oportet. col.4. in fi.ver.Quæstio est de feudo.C de bo.quæ libe.Et ratio, quare facta per debitorẽ cessione vsusfructus, feudũ & emphyteusis in creditorẽ nõ trãsit, sed cõmoditas tantũ, assignari potest; qa si vsusfructus, feudum & emphyteusis in creditorem transferretur, creditoris persona quod ad durationem consideratur, si verò eorũ cõmoditas in creditorẽ trãsit, debitoris persona inspicit, vñ mortuo debitore, vel aliter in eius persona extincto vsufructu, feudo & emphyteusi, creditor eorum commoditatẽ amplius nõ recipiet; quia quandiu in persona debitoris vsusfructus, feudũ & emphyteusis durabit illorum commoditas in creditoris personã, & nõ vltra durabit; quia extincto vsufructuario finitur vsusfructus & cõmoditas.§.finitur. Insti.de vsuf. c. fi. & ibi gl.extra de pignori & c.fi.& ibi gl.2.extra de pecu.cleri. Operatur ẽt, ꝙ si quis ex socijs molestiis alieni prægrauat⁹ bonis suis cesserit, & ideo propter publica, aut priuata debita eius substãtia veneat, soluitur societas.tex.est in §.pe. & ibi not. Ias. in addi.ad Chri.Port.nu.4. Insti. de societa. Postremo bonorũ cessio operatur, ꝙ compromissum soluit.not.in l.si vnus.in prin.& ibi Bal.ff.de arbi.per quam l.dicit Bal.in l.fi. in prin. ver. Quid si inter partes. C. commu. de lega. quod bonorum cessio coram arbitratore locum non habet, sed coram arbitro tantũ.

SVMMARIVM.

1 *Quis possit cedere bonis.*

2 *Pater & filius possunt cedere bonis etiam quod filius habeat, vel non habeat castrense peculiũ, vel quasi castrense, vel aduẽtitiũ, vel profectitiũ.*

Peculium legari potest ei, qui in peculio nihil habet.

3 *Pater ꝙ male administrata republica, vel alia cã cedẽs bonis filijs emãcipatis ĩ bonis p eos quæsitis & ex donatione eis per patrẽ factã nõ præiudicat.*

Nec præiudicat in donatione facta filijs in potestate constitutis ob eorũ merita, maximè ante quàm per patrem debita contracta fuissent.

4 *Executio in bonis filij condemnati, in quibus pater habet vsumfructum etiã durãte patria potestate, & etiam in persona fieri potest, si bonis nõ cedit.*

Executio in bonis profectitijs filij durante patria potestate an fieri possit.

Filius delinquendo patri præiudicare non potest, sed contrahendo sic.

Filiusfami.carcerari potest, si bona non cedit.

5 *Damnatus pro crimine non cedit bonis, sed luit in corpus, ne delicta impunita remaneant.*

Mulcta si ob paupertatem delinquenti remittitur absque eo quòd luat in corpus, si ad pinguiorem fortunam peruenerit, non vexabitur aliter.

6 *Seruus aut monachus si condemnati fuerint, ex sententia non obligantur, nec executionem, quæ fit in causa iudicati patiuntur.*

Monachus non potest cedere bonis, & quando hoc non procedat.

7 *Filiusfamil.mercator ad carceres euitandos qua cautela vti debeat.*

8 *Filiusfamil.debitor si emancipatur, vel sui iuris effectus est, beneficio gaudet, vt non conueniatur nisi in id quod facere potest, etiam si creditor in maiori paupertate constitutus esset, nisi decoxisset, & in decoctione fraudem & dolum commisisset.*

QVIS POSSIT CEDERE BONIS.

QVAESTIO. III. Princ.

QVARTO principaliter quæro, † quis possit cedere bonis? Are.§.sunt præterea.col.fin.versic. Not. ꝙ cuilibet. Insti.de actio.& Ias.in §.fi.colum.2. in fi. versic. Extra glo.eodem titu.dicunt ꝙ cuilibet debitori beneficium a lege indultum est, vt bonis cedere possit, & cedendo carceres aufugiat: Tu dic † ꝙ non tantum pater, sed etiam filiusfam. bonis cedere potest, siue habeat, vel non habeat peculium castrẽse, vel quasi castrense, vel aduentitium, uel profectitium. Nam & patrisfami. qui nihil habet, admittitur cessio, ne iniuriam patiatur; quia bona in futurum habere poterit.l.pe.C.titu.no.facit tex.in l.quæsitum.in princip.ff.de pecul. secundùm Azo.in summa.C.titu.no.prout ei, qui in peculio nihil habet, peculiũ legari potest, & legatum propter spem quærẽdi valet.l ei quoque.de pecul.legat.Alber.in d.l.pe. Et ideo debitor, qui in bonis nihil habet, ratione spei bonis cedere potest, cum bona acquirere possit ẽm glo.in d.l.pe.in verbo. & si nihil. quam ibi sequitur Bald.& Saly.in princ. Et † si bonis cesserit pater, ex eo ꝙ male rempublicam administrauerit, vel alia ex causa filiis emãcipatis in bonis per eos quæsitis non præiudicat.l.si pater. vbi Barto.Bald.Ange.Saly.& Paul.de Castr.C.titu.no. Et ideo filij sui iuris bona sibi a patre donata aduersus patris creditores defendere poterunt, nisi donatio in fraudem creditorũ facta fuisset, quæ præsumeretur, si post contracta debita, vel paulo ante donauerit eis, uel nisi in fraudem creditorum emancipatio facta fuisset, quæ non ualet, ita Bald.& Saly.ibi in princip. Et quòd in donatione filiis emancipatis facta dictum est, idem dicas in donatione facta filiis in potestate constitutis tanquã extraneis propter eorum merita, & antequàm per patrem debita cõtraherentur, vt determinat Bald.ibi.quem etiam sequitur Saly.ibidem. An autem merita præcessisse præsumantur, uel per filios probari debeant? Quia ad materiam nostram non attinet, remitto me ad not.per Barto.Alex.Iaso.& Doct.in l.si donatione.C.de collatio.& ad Deci.consi.20.In causa istorum fratrũ. quem refert & sequitur Ripa in primo responso, incip. Pestiferatus.in fi in titu.de donatio.causa mort.& ad ea quæ diximus in causa fratrum de Capellis. consi.142.incip. Pro resolutione dubiorum.in 1.& 3.colum. Si † verò filiusfamil. condemnatus fuerit, durante patria potestate executio fieri poterit in illis bonis, quæ habet, etiam si pater in illis vsumfructum habeat, non obstante ꝙ illa sine patris licentia voluntariè alienari non possint, vt in l.fin.§.filiis autem. C.de bon.quæ liber. secus si ex necessaria causa fieret alienatio, vt not.in d.l.penult.per Bal.Saly. & Paul.de Cast.in princip. Executio igitur ob debitum filii in eius peculio fieri poterit, & filius ipse huiusmodi debitũ de peculio soluere poterit, quamuis peculij proprietas sit patris, ut voluit Bald.in l.si filiusfamil.la seconda.in princip.ff.solu.mat. & non solũ in bonis executio fieri potest, sed etiam in persona ipsius filiifamil.cũ ipse, si bonis nõ cedit, carcerari possit, vt per Bald.in sua margarita.in uerbo Filiusfamil. & in tract.de carceri.in 2.colum.in princip.sub num.4.uersicu.Quartò quæro.per Ang.& omnes in d.l.penult.& firmat Barto.in l.3.§.utrum, reprobando ibi glo.in j.colum. uersicu. Item oppo. & uidetur ff. de minori.& in l.si dubitet.§.filiusfamil.ff.de fideiuss.quẽ sequũtur Doc.vt refert & sequitur Parisi.consi.94.Spectabiles.col.2. in princip.sub num.8.uolu.j.cum multis concord.ibi per eum relatis.in profectitio uerò decidit glos.j.in d.l.pen.& ibi Ange. executionem sententiæ contra filiumfamil.latæ fieri non posse, idem si ex delicto vel debito patris cõtra ipsum lata fuit sententia, ut tenet ibi Bald.num.4.& Maranta in tract.iudicia.in vltima parte, in ultimo actu, in 3.quæstio. princip. num.27.uersic. Quartò limita non procedere. Sed Bar.in l.quoties.ff.de noxali. tenet, quòd etiam in profectitio executio fieri potest; quia pater sicut ex quolibet contractu de peculio tenetur, ita ex sentẽtia, in qua quasi contrahitur.l.3.§.idem scribit.ff.de pecul. Idem tamen Barto.in d.l.penulti.distinguit, Aut condemnatus est & defensus, ita quòd in iudicio quasi contraxit, & tunc in peculio profectitio executio fieri potest, vt probatur in dicto §. idem scribit. Aut condemnatus fuit vt contumax, & tũc secus, vt plenè consuluit Abb.consi.66.Quanquam multa possent, in secũda parte, quẽ sequitur Aymo consi.39 Proponitur in facto.col. fin.versicu. Pro quo facit.num.12.volum.j & ita loquitur gloss. in d.l.penulti. Hanc distinctionem sequitur Ange. ibi cum declaratione, si filius ex contractu, vel quasi contractu damnatus fuit, secus si ex delicto; quia patri delinquendo præiudicare nõ potest, vt uoluit Bald.in margarita sua in d. uersicu. Filiusfamil. & in d.l.si filiofamil.prope fi.ibi, secus in criminali, sed contrahendo, vel quasi sic, cùm pater concedendo ei peculium, contrahendi non autem delinquendi potestatem dederit? Eãdem distinctionem tradit Barto.in l.si finita.§.si de vectigalibus. in vlti.colum.versicu. Vel melius etiam si filius condemnatur.ff. de dam.infect.quem ibi communiter sequuntur Doct.& sequitur Paul.de Castr.in dicta l.3.§.si filiusfamil.uersicu. Ex isto tex. ff.de pecul. Sed † quare patri delinquendo non præiudicat? Respond.quia in criminali potius uindicta, quæ ad patrem nõ delinquentem porrigi non debet, quàm pecuniarium commodum, ponderatur, secundùm Bald.in d.l.si filiofamil.circa fin. ff.soluto matrimonio.& quia etiam damnatus pro crimine nõ cedit bonis; Quinimmo cedendo non liberatur, ne delicta remaneant impunita.l.ita vulneratus.§.cùm neque. cum ibi not. per gl.ff.ad l.Aquil.sed luit in corpus.l.j.§.generaliter.ff.de pœnis.& l.fin.ff.de in ius voc.Ioann.Andr.in reg.Peccatum.in j.gl. de regu.iur.in 6.refert & sequitur Ang.in l.4.ff.titu.nost. Interdum tales damnati amore Dei in solemnitatibus natiuitatis & resurrectionis Domini nostri excarcerantur & alibi cuidam Maiestati offeruntur, & per ciuitatem Mitra alba (vt Florẽtiæ) vadunt, vt refert Ange.in l.2.C.titu.nost. Interdum ob paupertatem absque eo quòd luant in corpus, mulcta remittitur: vt l. illicitas.§.penulti.ff.de offic.præsi.& isti tales secundùm Ange. in d.l.2.& in d.l.4. quàmuis ad pinguiorem fortunam perueniant, aliter non vexabuntur. Ioann. And.in d.regul. Peccatum. Alberi.de Rosa.in rubr.C.titu.nostro.in ultima quæstio. Bal.in l.fina.ff.de in ius vocan.& Boeri.in decis.349. Quæritur an ciuiliter.columna 2.in princip.uersicu. Ita quòd mulcta.nu.4. Illud † tamen quod in filiofamil. dictum est, nec in seruo, neque in Monacho procedit, ut uoluit Bald.in d.l.si filiofamil. versicu. Secus tamen esset. Quia illi ex sententia non obligãtur, & ideo hanc executionem, quæ fit in causa iudicati, non patiũtur.l.nõ idcirco.§.postea.ff.de iudi.& l.j.C.titu.nostro. & consequenter Monachus bonis cedere non potest. Rota in decisio.237.Not. ꝙ Monachus.in antiq.sequitur Felyn.in cap.cùm dilecta.colũ. 20.num.80.versicu. Et Rota dixit.de rescrip. Et hoc uerum esse potest, nisi esset Monachus, qui administrationem haberet; qa ille loco filij emancipati habetur, secundùm Bald.in d.uersicu. Secus tamen esset. In hoc tamen reperio contrarium fuisse decisum in Capella Tholosa.quæstio.313.Item fuit traditus libellus. Sed Aufre. ibi in addit.hæc dicta concordando, quamuis nullam de Bald.mentionem faciat illam decisionem & ibi dicta declarat procedere in simplici monacho administrationẽ, seu beneficium perpetuum non habente, cùm talis absque Abbatis licentia agere & conueniri possit.cap.cùm deputati. & ibi Doc.de iudi.Abb.in dicto cap.cùm dilecta.in ulti.colum.uersi. Et generaliter cùm quæritur. & ibi pulchrè per Felyn.col.20. versicu.Monachus non agit. Eandem declarationem sentit idẽ Felyn.ibi in 21.colum.versic. Fallit quartò dicta regula.dum inquit, ꝙ Monachus aliquam administrationem habens agere & conueniri potest, declarat dummodo talis administratio sub se aliquam habeat obedientiam, secus si alicuius villæ, vel possessionis administrationem haberet: ut per Innoc.in cap.edoceri.in fin.uersicu.Item dicimus.extra de rescript. quem sequitur Abb.in d.uersic. Et generaliter cùm quæritur. Nam hoc casu potius quandam custodiam, quàm veram administrationẽ habere diceretur, ideo intellige de Monacho prioratus, aut dignitatis administrationem habente, & non aliter. Sciendũ tamen est, † ꝙ si filiusfam.mercator pro patre fideiusserit, uel cũ eo insolidum se obligauerit, si euitare uelit, ne in carcerem detrudatur, cautela vti debet, quam docet Bald.quem ibi sequitur Saly.in l.si ex alio.C.quod cum eo. Veronen.in cautela 13. Scis ꝙ filiusfamil. Alexan.in l.si dubitet.§.filiusfamil.ff.de fideius.& Parisi.d.consi.94.colum.7. in princip.num. 49.uersicu. Et ideo Paul.de Cast. ꝙ se a patre emancipari procuret; quia quamuis durante pat.po. insolidum teneretur.l.penul.ff.quod cum eo. Paul.de Cast.in l.j.eodem titu.l.tàm ex contractibus.ff.de iudi. per Alexand.in l.qui cum se.in princ.ff.de re iud. Si † tamen postea per emancipationem, vel aliter sui iuris effectus fuerit, illo gaudere debet beneficio, nec excutiatur, nisi eatenus, quatenus facere poterit.l.2.ff.quod cum eo. Quod quidem beneficium fuit summa æquitate inductum, vt tradit Azo in summa.C. eo. tit.in prin.gl.Bar.& alij scribentes in rub.ff.eo. & pulchrè Paul. de Ca.in d.l.2.post Sal eo.tit.& tradit Pet.de Vnzola in tract.& prati.artis notaria.in rub. De filiofa.& vnde dicatur.& hoc procedit etiã si creditor in maiori paupertate constitutus esset, vt habetur per Bal.in d.l.2.ad fi. ver. Quartò quæro. C. quod cum eo.& per Ale.in rub.ff.eo.titu.sequitur Parisi. d. consi.94.col.7. vers.Et procedunt ista. & dicemus infra in 13. q. quartæ q.prin. Fallit tamen si filiusfa.decoxisset, & in decoctione dolũ & fraudem commisisset; quia eo casu nec ad cessionis beneficium tanquam eo beneficio indignus, nec ad supradictum beneficium tituli quod cum eo.vllatenus admitteretur: vt pulchrè declarat Parisi.d.consi.94.col.7.ad fi.ver. Nec istis obstabit.& col.pe, versi.Quoniam vt ex verbis.& Mod.Anconi.in tractat.de mercatur.sub rubr.de decoctori.in 3.q sub nu.12.& seq.

SVMMARIVM.

1 *Mulier pro ciuili debito an bonis cedere possit, & non cedendo in carcerem detrudatur.*

3 *Mulier pro administratione tutelæ obligata senatusconſ.Velleiano. & omni alij auxilio &c. renunciando, an carcerari poterit, & an hoc in matre procedat.*

3 *Meretrix pro priuato debito carcerari potest, nisi esset coniugata, & quomodo hoc intelligatur. vide etiam nu.5.*

4 *Renunciare quis non potest his, quæ in fauorem publicum introducta sunt.*

5 *Maritus notitiam habens de adulterio per vxorem commisso si non indignatur, præsumitur læno.*

MVLIER AN BONIS CEDERE POSSIT.

QVAESTIO I. quartæ q. Princ.

RVRSVS primò quæro, nunquid † mulier pro ciuili debito bonis cedere possit? Respond. ꝙ nisi cedat, in carcerem detrudetur, text. est in l.penult. C. titu. nost.in litera.ibi, vtriusque sexus.vbi Bal.& Sal.& idẽ Sal.in l.1.col.2.in fi.ver.quæro nunc quartò.C.eo.Are.in §.fin col.1.versic.Aduertas tamen.& col.3.in prin. versi. Et aduertas quia, & ibi Ias.in 3.col.in princ.Insti. de actio. Et hoc procedit secundùm iura Codicis, secus de iure hodierno; quia pro debito priuato, vel fiscali nulla mulier regulariter carcerari potest. §.necessarium.in auct.vt nulli iudi.authẽ. Sed hodie. C. de offi. diuer.iudi.& auct.nouo iure.C.de custo.reo. & ita tenet Alexã. in apost.ad Bal.in d.l.1.col.ij.ad fin. ver. Quæro cùm in ciuitatibus.& in l.plerique.col.fi.ver.Item illud ff.de ĩ ius voc. Limitatur † tamen hoc in muliere pro administratione tutelæ obligata, quam senatuscõsulto Velleiano & omni alij auxilio &c. renunciando assumpserat, iuxta auct.matri & auiæ. C. quando mul.tute.offi.fungi pot.& §.quia verò multum. in auct. vt sine prohibi.matr.debi.non procedere. Nam huic beneficio renunciasse videtur, ideo tunc mulier carcerari poterit. Bar.in d.auct. matri & auiæ.col.pe.versi.Quæro decimoquintò. & ibi Alex.& idem Bar.in l.si quis sub conditione.col. 5. ver. Vnde puto. nu. 18.ff.de testam.tute.Bar.in tract.de carceri.col.1.Secundò quęro.Ang.in l.quoniam C.de custod.reo.Roma.cõs.118. Quò ad primum.prope fi.versi.Secunda verò pœna.Alex in d. l. plerique.col.fi.ver.Item fallit.nu.12.Maria Soc in tract.de citatio. artic.quinto.q.17.in 16.fallen.Bart. Soc in d. l. plerique.nu.40. versi.Secundus casus, & Iaso.in l.ad egregias.col.2.ad fi. versic. gl.1.diuiditur.ff.de iureiur.in d.l.plerique.col.fi.in princ. versic. Circa primum casum.& in l.fi.in princ.col.2.versi. Adde tu notabilem effectum. ff. si cert. pet. Intellige tamen in matre non procedere; quia mater beneficio gaudet, ꝙ non excutiatur in plus quàm facere potest: vt est text. in l.sunt qui in id.in fi.ff. de de re iudi.ergo carcerari non poterit, & ita tenet Card.Alex. in c.ex parte.col.fi.extra de appel.firmat etiã Bar.& Sal. in d. auct. matri & auiæ.ille in pen.col.nu.13.ibi.& ideo puto.hic in 16.q. & Bar.in d.l.si quis sub conditione, in 5.col.ver. Puto tamẽ. nu. 20.quod priuilegium cessat; quia mulier, non quia mater.& eãdem opi.tenẽt Mod.Bono.in §.attingam.nu.65.in pract.crim. quod idem firmant & sequuntur Mod.in addi. ad Matthesi. in not.108.No.casum quotidianum.ad fi.& Did.Couarru. in 2.li. varia resolu.c.j.sub nu. 3. nisi dolosè mater tutelã administrasset, ob dolum enim priuilegium perderet, iuxta text.& ibi glos. in l.pen.ff.de iure do.& in l.fi.ff.quæ in frau.cre. Nam qui ratione doli conuenitur, non gaudet priuilegio, ne conueniatur vltra quàm facere possit. Veron.consi.9.quidam ex delicto. num. 4.& dicemus infra in 24. q. quartæ q. princi. versi. Et hoc casu respectu doli.sub nu.2.Quò ad aliam verò mulierem in vno tãtum casu puto limitationem prædictam procedere posse, si ex statuti dispositione prouideretur, vt disponit statutum nostrũ Ariminen.sub rub.de tuto.dand.pupil.quòd tutelam non solũ mater & auia, sed & sorores & amitæ assumere possint, hæ eñ cùm beneficium, de quo supra, non habeant, si tutelam assumpserint, pro administratione reddenda carcerari poterunt; Et

hoc

hoc idem tenuisse videtur Bal.nouel.in tract.de dote, in quin-
to priuilegio septimæ partis.in princ.ibi intellige tamen hoc in
3 alia muliere,quod est valde not.Fallit † etiā in meretrice, quæ
etiam carcerari poterit.Bal.in l.consentaneum.col.fi. in princi.
versi.In gl.ad cogendum.nu.46. C.quomo.& quando iud.Ang.
in d.l.quoniam.C.de custo.reo.Bar.in d.tract.de carceri. in 2.q.
Ias.in d.l.ad egregias.col.2.in fi.versi Secundò limita.Guid.Pap.
in decis.256.mulier.& Soc.in d.l.plerique.nu.41.versic.Tertius
& vltimus casus est.nisi in matrimonio copulata esset.Io. And.
in addi.ad Spec.in tit.de iniuri.& dam.da.in rubr.Barba.in addi.
ad Bal.in d.l.consentaneum.& ibi Alexan.sub d.nu.46. Ias.in d.
ver.Secundò limita.& in d.l.plerique in d.vers. Circa primum
casum.Bal.nouel.in d.quinto priuilegio. versic. Præterea vide-
mus,& Fel in c.pastoralis.col.2.in fi nu.8. ver. Subdit hic idem,
extra de iudi.Cùm illa etiam beneficio d.authenticæ nouo iu-
re. renunciare non possit, vt ibi per eum.& plenè per Hipp. in
sing.248.Conditio mulierum.& Boer. in decis. 349. Quæritur
4 an ciuiliter.col.pe.versi.Respectu verò mulieris.Ex † quo renū-
ciare quis non potest his, quæ in fauorem publicum introdu-
cta sunt.l.ius publicum.ff.de pact.gl.magistra.in §.quia verò. in
verbo senatusconsulto.in authentic.vt sine prohibi.matres de-
bi.tradit Gozad.consi 88.Statutum Bononiæ. col. fina.nu.20.
ver.Aut aliquid.Ego tamen hanc limitationem de meretrice
coniugata intelligo dummodo cum eius viro habitet, Secus si
à mariti consortio & habitatione separata luxuriosè viueret,
hoc enim casu haberetur perinde ac si nupta non esset,& limi-
tatio Io.And & sequacium procedit ob honestatem matrimo
nij,& ne marito fieret iniuria,si enim more meretricio seorsū
à marito luxuriosè viueret, vtique marito non diceretur iniu-
riam inferri,ex quo hanc separationem ipse tolerat,& volenti,
& consentienti non fit iniuria.regu.scienti.de reg.iur.in 6.cum
vulga.Idem intelligo si maritus, etiam φ cum ea habitaret, le-
nocinium tam cùm ipsa,quàm cum alia committeret,vel infa
mis esset.Nam coniugium hoc casu nō obstaret,quin talis me-
retrix pro priuato debito carcerari posset, vt tradit Caccialup.
in tract.de debito.suspec.& fugi.q.5 principali col.4.ver. Septi-
mò quæro vtrum mulier.quod dictum pro sing.refert & sequi
tur Hipp.in sing.279.Dixi tibi de quo latè per Gomesi.in c.mu
5 lieres.nu.13.vsque ad num.25.de iudi. in 6.Idem dico † etiam si
maritus lenocinium nō actu aliter,nec expresè,sed præsumpti
uè cōmitteret,puta quia de adulterio per vxorem cōmisso no-
titiam haberet:tūc enim si de adulterio per eam commisso nō
indignatur,præsumitur leno.l.mariti lenocinium. ff. de adulte.
Bar.in l.1.§.præuaricatorem.ff ad turpilia.Are.in tract.malefi.in
gl.Et ad querelam, versi.Quæro an & quando in fi.nu.6. Ferra-
ri.caut.14.Iura sunt vulgaria.in fi.nu.6.& Neuiza.in sylua nup.
col.13.in prin.Sub versi.Conclusio suprascriptorum est.nu.31.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia an bonis cedere possit.*
2 *Vniuersitas clericorum,scholarium,fabrorum,pelliparioru, & similium personarum bonis cedere potest.*
3 *Ecclesia neminem conuenire potest,nisi in quantum facere potest.*
4 *Decimam an Ecclesiæ quis soluere teneatur,si periculum esset,quòd eam soluendo fame periret.*
5 *Furtum non committit quis,alteri ob necessitatem famis subtrahendo.*

ECCLESIA AN BONIS CEDERE POSSIT.

¶QVAESTIO II. quartæ q.princ.

1 SEcundò quæro † an Ecclesia bonis cedere possit? Videtur dicendum quòd non ; quia principalis causa, per quam cessio introducta fuit, est, ne debitor in carceribus detineatur l.1.C.tit.no. Sed ecclesia carcerari non potest, ergo &c.Tu dic φ cedere potest,vt est tex.singul.& peregrinus in §.si quis autem adiecerit.in auct.vt determi.sit nu.cler.quē tex. allegat Nic.de Neap.in §.fi.Inst.de actio.quem ibi sequitur Ias. in 3.col.in prin.& illum tex.allegat Roma.ad hoc propositum in sing.565.Quæro an Ecclesia.& Aufre.in addi.ad Capel.Tho losa.q.136.Item fuit quęsitum an exceptio cessionis.Ex quo in-
2 fert Are.in d.§ fi.col.pe.ver.Quæro an cedenti bonis.Quòd † si-cut clericorum vniuersitas,apud quos summa fides & obseruā tia esse debet,vt l.presbiteri. C. de episco. & cleri. bonis cedere potest,à paritate rationis quælibet alia vniuersitas scilicet scho larium,fabrorum,pelliparioru,& similium , bonis etiam ce-dere potest,allegat.l.4.§.si actor.ff.de re iudi.l.fi. & ibi Barto. & Doc.C.de iurisdi.omn.iudi.l.sicut.§.1.ff.quod cuiusque vniuer si.& l.fi.& ibi Bar.ff.de collegi. illici. quod dictum pro not. se-quitur ibi Ias.in 3.col. in prin. sub nu.10.& ita firmat ante eos Alb.de Rosa.in rub.C.tit.no.in vlti.col.ver.Item quæritur. nu.
3 14.Et † quamuis Ecclesia bonis cedere possit, aliquem tamen conuenire non poterit,nisi in quantum facere potest, gloss. est sing.in c.quicunque.il 1.16.q.7.quem text.in proposito allegat Abba. in c. cum homines.in pen.q. extra de decimis ; Vbi dica-
4 rit,si quis † non recollegit nisi tātum quantum sibi pro suo & familiæ victu sufficit,nunquid decimam soluere teneatur? arguit pro & contra,tandem concludit φ ille decimam soluere teneatur,sed Ecclesia remittere illi tenetur tātū, φ viuere possit,cùm Ecclesia de suo ei prouidere teneatur tanquam mater, & omnium animarum cultrix,& dictat æquitas, φ ecclesia nullius miseriam quærat:Subdit etiam φ vbi tanta esset inopia, φ ille fame periret,si decimam solueret,φ ille ad solutionem decimæ non teneatur; quia in huiusmodi necessitate omnia sunt
5 communia,† & ideo licitè & absque furti uitio quis de alterius bonis subtrahere potest: vt nota.in c. sicut.47.distinct. & in c.si quis propter,extra de furt.Ex quo sequitur, φ iste talis qui decimam soluere tenetur, si non habet vnde satisfacere possit Ecclesiæ,beneficio gaudere poterit,ne excutiatur vltra quam facere valeat,sed intelligi posset, dummodo non sit quoque Ecclesia in necessitate cōstituta,per ea quæ dicemus j.in 13.q.seq.

SVMMARIVM.

1 *Minor an bonis cedere possit,& nō cedendo capi & carcerari valeat. & nu. 14.19.& 21.*
2 *Infans capi non potest,nec etiam verbaliter citari.*
3 *Infans quomodo & qualiter citari debeat.*
4 *Pupillus quomodo & qualiter citari debeat.*
5 *Infans seu pupillus si citetur: vt legitimè compareant, si contumaces erunt, contra ipsos ad primum decretum procedi non poterit.*
6 *Curator infanti dari non potest,sed quo casu dari possit.*
7 *Impubes doli capax pro ciuili debito capi & carcerari potest,sed in integrū restituitur,sed contra num. 11.*
8 *Minor 25.annorum secundum decretum patitur,sed vide num.12.& nu.16.*
9 *Statutum quòd cōtumax pro confesso habeatur,locum habet etiā in adulto.*
10 *Impubes doli capax ob contumaciam mulctari, & excommunicari potest, sed in integrum restitutionem habet.*
12 *Impubes quis dicatur,& quis adultus.*
13 *Minor pro ciuili debito banniri non potest.*
15 *Minor in contumacia constitui non potest,ex quo si ipsum defendere non ualet. & num. 20.*
17 *Carceratio fieri non pōt, nisi ex propria carcerati contumacia in nō soluēdo.*
18 *Carceratio ex duplici causa minori damnosa est.*
21 *Minor si eius bona in casu mercantiæ ex statuti dispositione administrare potest,hoc casu capi, & carcerari poterit.*
Cautela ad articulandum & probandum super qualitate mercaturæ, per quam minori conceditur bonorum suorum administratio, vt contra ipsum ad carcerationem deueniri possit.

MINOR AN BONIS CEDERE POSSIT.

QVAESTIO III. quartæ q. Princ.

1 TErtiò quæro † an minor bonis cedere ualeat? & nō cedendo contra ipsum ad capturam deueniri possit,& in carcere detrudatur? Respon. φ contra infantem nullo modo captura deueniri potest.l.neq; impuberes.ff.de in ius vo-
2 can.Quinimmo † etiam verbaliter citari non potest. d.l.neque impuberes.& l.4.in prin.& ibi Bar.ff.eo.not.in l.j.§.sufficit.ff.de admi.tuto tractat Spec.in §.j.ver. Item non ualet.in titu.de cita tio.& §.j.col.j.uersic.Et quidem excipitur,in tit.de actore.& in titu.de reo.col.4.in fin.uersic.Item non potest agi contra infan tes,quem sequitur Maria.Soc.in tracta.de citatio. in quinto artic.q.18.num.42.tenet Bald.in c.j.col.pe.prope fi.uers.De cita-
3 tione infantis.de milite uasal.qui contu.est. Vbi subdit † φ creditor,qui ab infante suum consequi velit,iudicem adire, & cō-iunctos ac infantis affines citari facere debet.l.ergo.ff.ex quib. cau.maio.quod idem sequitur Affl.in constit. Regni, incip.Edictorum col.7.uers.Tertia quæstio est.& in decis.Neap.262.Fuit in consi.col.j.in prin.& seq.ubi inquit, φ infantem citare non potest, φ legitimè compareat,per id quod dicit Ioan.And. in addi.ad Spec.in tit.de reo.col.4.sub uers.Item si fiscus in uerbo auctoritate,ubi tenet, φ ille qui vult aliquos hæredes conuenire, prius diligenter inquirere debet,si aliquis hæres est infans infra septem annos,& si ibi sit infans, contra ipsum vt hæredem citationem non faciat,φ legitimè compareat;quia citatio nulla esset,sed pro eo tutorem,si habet,citari faciat,per text. in d.§.sufficit.& tenent hoc Barto.& Pau.de Castro in l.2.ff.de condi.furt.& firmat Bald.in l.donatarum.ad fin.C.de acquirē. possessio.Et si tutorem non habeat, agnatos & cognatos citari faciat,ut ad ipsum infantem defendendum veniant.& idem di-
4 cit Barto.in dicto §.sufficit.Si † uerò maior est septennio, citabitur pupillus, φ legitimè compareat.Ioann.And.in d.uersic. Item si fiscus.& Barto.in dicto §.sufficit.& sequitur Maria Socin.in d.trac.de citatio.artic.quinto.q.19.nu.43.& articulo 20. quæstio.19.num.49.Sed hæc opinio communiter damnatur,vt refert Alexand.in d.l.neque impuberes.& Cagno.in l.vnica.§. si procurator.colum.7.uersicu.Considerabam alias.num.3. si quis ius dicen.non obtempe.quia si tutorem habet, ille citari debet,si uerò non habet,coiuncti ipsius pupilli ad ipsum defendendum citari debent, vt contumax reddatur pupillus,& sic

sic contra ipsum ad primum decretum procedi possit,per l.hæc autem §. primo. & ibi nota. Barto.in fin.ex quibus caus. in pos. catur.cum concord. per Alexand. relatis in l. si ex legati causa. in penulti.columna versiculo.Extra gloss.colligit.ff. de verborum obligatio.& ita consuluit Abba.consilio 43. Ex omnibus. columna prima. versiculo. Sed his non obst.in secunda parte. & ita iudicari vidi,quamuis Moder.Ariminen. in tract.de nullita.process.in vlti.rubri.numero 86.sub versicu. Si verò inhabilis.aliter dicant & nō bene salua eorum reuerentia, cùm per eos allegata in adulto,non autem in infante, vel maiori infante procedant, vt est text.in §. inuiti. Institu. de curato. vt etiam declarat Maranta in suo Specu in 4.parte in 16. distinctio. numero 27.versicu. Decimooctauò dicitur iudicium nullum. fol.37.in primis formis.& ita tenet Alexand. in dicta l.si ex legati causa.colum.fina.sub nume. 8.Decis.consi.449. Visis duobus.columna 3.in princip.numero 11.& 12.& Maria. Socin. in d.tract.de citatio.in 20.arti.quæstio.19. numero 51.& Cagnol.
5 vbi supra. Et in tantum prædicta sunt uera,quòd † si citatur ille,qui est infans,vel maior infante, vt legitimè compareat, ad primum decretum procedi non poterit.Imo.in l. contra pupillum.& ibi Alexand.ff.de re iudi. & consuluit Abba.d. consilio 43.in j.dubio. Quinimmo si infans citatur,vt legitimè comparreat,& sic nulliter, & pro eo tutor compareat, eumque defendit,processus non valebit,quamuis valeat, quando maior infante citatus, vt legitimè compareat & pro eo comparet tutor, & ipsum defendit,secundùm Paul.de Cast. & Alexand in d.l. contra pupillum.in ulti.colum.versicu.Sed Paul de Castr.dicit. Volens igitur creditor infantem citare,iudicem adire debet & coniunctos,affinesque infantis citare & facere,ac curare, vt illi
6 tutor detur.Nam † curator sibi dari non potest,cùm non detur nisi petenti.l qui habet.§.si pupillus.ff.de tutel. & habetur per Afflict.in dicta decis.262. Dicit tamen Barto. in l Fulcinius.§. adeo.ad fin.versicu.Fateor tamen.ff.ex quibus caus. in posses. sio.ea.quòd si bona infantis peritura essent,vel æs alienum graue immineret, quòd iudex ex eius officio liti curatorem dare posset:quod dictum intelligit Bald.in dicto capitu.primo.col. 5.ad fin.versicu. De citatione infantis. de mili.vasall.qui contu.est, in usibus feudo.procedere dummodo iudex cum consilio coniunctorum infantis curatorem decernat & in subsidium,quando non reperitur tutor.idem sequitur Alexand. in dicto §.adeo.mouetur Bal.ibi.quia si iudex ex mero officio curatorem,uel tutorem remouere potest,ergo & decernere.l.j.§. exigere.secundo responso.ff.de magi conueni.erit igitur secūdùm eum casus sing.in quo per inquisitionem datur liti curator,contra nota. in dicto §.inuiti. Institu.de corato. mouetur etiam; quia si bonis absentis ad creditorum instantiam datur curator:vt l.ab hostibus.§.primo. ff. ex quibus caus. maio.eodem modo infanti dari debet,quem certum est haberi pro absente.Item certum est,quòd uentri datur curator respectu eius, qui est in vtero,ergo & infanti.l.j.§.generaliter.cum § sequen. ff.de vendi.in possessio.mitten.Dicit tamen Bald.ibi,quòd nulla lex hoc expresè,& clarè dicit:Et ideo Doct in dicto §.si pupillus.variant,refert tamen Pet.simpliciter tenere, quòd infanti curator ad litem dari nō possit,per text.in dicto §. si pupillus. sed remedium creditorum esse,quòd coniuncti & amici pupilli,quos verisimile est,infantem defensuros esse,citentur,& si defendant,benè est,si uerò non defendant, proceditur ad missionem in bonis defuncti ad eorum venditionem,si infans ex cōtractu defuncti conueniatur, per l.hæc autem. in princip. & l. apud Iulianum. §. fina. ff.ex quibus caus.in possessio. ea. Et hoc nedum in infante,uerum etiam in pupillo maiore infante procedit, vt dixi supra, per ea quæ consuluit Abb. dicto consil.43. in primo dubio.dicens quòd contra pupillum ad primi decreti interpositionem deueniri non potest, nisi prius tutore citato.Si verò pupillus tutorem non habeat,cognati vel affines requirendi sunt,& si qui forte alii sint,quos verisimile est, defensionem pupilli non omissuros,uel per necessitudinem, vel per charitatem,vel alia ratione,vt probatur in d l.hæc autem §.nō defendi.cum sequen.Bald.tamen vbi supra ait,considerandum esse,quòd si infans ex contractu conueniatur, oportet quòd in hæreditate se immiscuerit,vt not.in l.si cùm dotem.§.transgrediamur.ff.soluto matrimonio.sed hoc absque tutore fieri non potest.l.potuit.C.de iure delibe.ergo &c.Quidam respondent, quòd immixtio.l.12.tabularum sufficit.vt l.2.& ibi per Cyn. ff. de cond.furti.sed hæc solutio secundùm eum dubia est in se, & in infante extraneo falsa,vnde inquit, quòd supposito casu infantis extranei hæreditas iacens est, hæreditati iacenti dabitur curator l.debitor.ff.de nego gest.Barto.in l.si bona.ff.de bono. aucto.iudi.posses.& in l.si quis instituatur.§ fin.ff.de hæred.inst. alioquin hæreditas iacens tanquam res inanimata latitare non posset,& sic nec secundum decretum pati.d.l.si quis instituatur. in fi.& ita per eademmet verba tradit Marian.Soc.in d.tract.de citatio.ī 5.art.q.18.Quoniā aūt casu curator pupillo ad litē dari possit,ponit latè Alex.cōsi.122.Vī j.facie.p totū.uol.j.p Affli. in decis.Neapo.256.Mater vidua.vbi pulchrè.Are.in § fi.Insti.qb. mod.tute.fini. & Maranta in suo Spe.in 4.par.in 16.dist. nu.27. vers.Decimooctauò dr̄ iudiciū nullum. vbi plenè & pulchrè. Redeundo igitur ad propositum nostrum, si infans carcerari
7 non potest,vt dixi,etiam bonis cedere non poterit: Sed † nunquid contra impuberem doli capacem realis citatio committi possit? Bar.in tract.de carceri.in 4.q.tenet pupillum doli capacē pro debito carcerari posse, veruntamē si aliquo casu læsus fuit, in integrum restitui potest, per titul. ff. de mino. Contra quam opin.Caccialup.in tract.de debi.suspect.& fugi.in 5.quæst.principali,allegat Barto contrarium tenentem in d.l. neque impuberes.dicens non posse impuberem pro ciuili debito capi, per illum text.tenet Bald.in l.1.colum.fin.ante fin.versicu.Quintò quæro,an minor possit.C.titu.not.Et hoc putat Caccialup. esse verius,quam opin.etiam ante eum tenuit, & eam sibi placere dixit Maria.Soci.in d.quinto articu.quæst.19.versic.Si verò loquitur.Ias.autem in d.l.neque impuberes. primam opin. tenet, quòd pupillus doli capax per tria fundamenta carcerari potest.
8 Primo † quia minor 25.annorum secundum decretum patitur, text.est in l si minor.ff.de bon.aucto.iudi.possi.& tamen nō interponitur,nisi adsit contumacia. l.Fulcinius. §. 1. ff. ex quibus caus.in pos.ea.apparet igitur,φ minor 25.annis in contumacia esse potest.Secundo per ea quæ not.vult Bal in l.vnica.colum.
9 14.ad fi.versicu.Iuxta hoc quæro an adultus.C.de cōfes.vbi † tenet statutum disponens,φ contumax pro confessio habeatur, & in banno poni possit,etiam in adulto sibi locum vindicare; quia ex contumacia banniri potest, & fuit originalis decisio (quamuis ipse non dicat) Guido.de Suza.in l.1.ff.si quis ius dicē. nō obtempe.prout refert & sequitur Ioā.And.in addi.ad Spec. in §.restat. versicu. Sed pone pupilli. cum versicu. seq. in addi. magna.in titu.de primo & secundo decreto. Tertio mouetur
10 per ea quæ vult Ang.in d.l.neque impuberes.φ † impubes doli capax ob contumaciam mulctari & excommunicari potest, sed beneficium restitutionis in integrum habet, allegat Spec. in §.fi.in tit.de contuma.prout etiam dicit Barto.in d.tracta.de
11 carceri.in 4.q.Tu verò secūdam opinio.tene, † φ carcerari nō potest,ex quo contumacia vera in minorem 25. annorum cadere non potest,vt infra dicemus,tanto minus in impubere ēt doli capace.Ad primum fundamētum Ias. respondetur, quòd quamuis minor secundum decretum patiatur, carcerationem tamen non patitur;quia missionem non patitur,nec ex eius cōtumacia bonorum venditionem,sed ex curatoris contumacia, & non ex eo quòd ipse sit contumax,sed quia non defenditur, vt inferius declarabo. Præterea contra pupillam ad interpositionem primi decreti,nisi prius citato tutore,deueniri non potest,vt superius dictum est,per ea quæ consuluit Abb. d. consil. 43.in 1.dubio.ergo &c.Ad secundum respondetur, differentiā
12 esse inter impuberem & adultum.† Impubes enim vsq; ad decimumquartum annum dicitur,adultus verò maior est.14.annorum: vt probatur in l.hæreditatum & ibi not.glo.& Doct.ff. ad l.Falci. in l.qua ætate.in prin.ff.de testam.tradit Saly.in l.mora.in 2.col.ver.Nunc videamus.ff de vsur.& Ias.post alios in l.si frater.C.qui testam.face.pos.ideo de vno ad aliud non benè infertur,ex eo maximè quia ibi in causa criminali, non autem in
13 debito ciuili loquitur.Cùm iure cautum non reperiatur † adultum pro ciuili causa banniri posse,vt voluit Bal.& Saly.in d.l.1. col.2.ver.Oppo.sexto.C.tit.no.quamuis ibi gl dicat,φ loco carceris debitores hodie in banno ponuntur,sed illa glo. ad terrarum statuta respectum habuit,disponentia φ debitores ex publico instrumento,si ad mandata non deuenerint,in bāno ponantur,vt declarat Saly. in d. sexta oppo. & ita intelligitur, qđ not.Bal.in d.l.vnica.C.de confes.Amplius dico φ quamuis tale statutum sibi locum in adulto vindicare posset,non poterit tamen adultus pro confesso haberi ; quia requiritur, φ cōtumax sit in dolo vero,non autem in præsumpto,vt dicitur esse adultus,vt tenent scribentes in l.vbi exigitur.ff. de eden. idem dixerunt Bal.Ang.& Ale.in l.2.col.1.ff.si quis in ius voca.non ierit. cum pluribus concord.per Roland.relatis consi.68. Viso processu.col.pe.nu.31.sub.ver. Vlterius dato.vol.2.Ad tertium. per not.per Ang.in d.l.neque impuberes.responderi posse videtur, φ quamuis Ang.ibi teneat,impuberem doli capacem carcerari posse,contrarium tamen ipse voluit in l.nemo carcerem. C. de exacto.tribu.lib.10.Quia si minor 25.annis,qui plus est, quā impubes doli capax, pro priuato debito carcerari non potest, vt infra dicemus,tanto minus poterit impubes doli capax,cùm licitum sit arguere de maiori ad minus negatiuè,non autē affirmatiuè, vt per Cagnol.in l.2.nu.38.C.de pact.inter emp.& vendi.per tex.in l.si ex pluribus.ff.de admini.tuto.& Euerard. in sua Centuria,arg.66. Locus à maiori. Et si id,de quo magis videtur inesse,non inest,nec etiam id de quo minus,& quod maiori nō licet,nō licet etiam minori,tex.est.in c.si ergo.8.q.1.& ibi not. per gl.& est bonus tex.in c.si Paulus.& ibi glo.32.q.5.cum alijs concord.per Euerard.vbi supra relatis. Et sic concludo, φ impubes doli capax bonis cedere non potest : quia carcerari non valet,& ita concludit Alex.in d.l.neque impuberes. nedum in pupillo, sed etiam in adulto. Descendendo modo ad minorem

14 rem 25.annis † an contra ipsum ad realem citationem procedi possit? Dicit Bald.in d.l.j.colum.fin.versicu. Quæro an minor. C.titu.no.distinguendo, aut est pupillus, & bonis cedere nõ potest, nec etiam pro debito carcerari. Aut est adultus, & ipse etiã bonis cedere non potest, nisi ad creditoris petitionem, & cum iudicis decreto, cùm cessio sit vniuersorum bonorum alienatio.l.& magis puto.§.ne passim.ff.de rebus eo. nec carcerabitur, quia per se non stat, quò minus soluat, sed per ætatis beneficium, quod in carcerem resolui non debet.l.quod fauore.C.de legi.& ita per eadem verba sequitur Saly.ibi in vlti.colum. versicu. Quæro vndecimò, an minor. Quòd autem carcerari non possit, probatur secundùm Ang.in d.l.nemo carcerem. colũ.5. versicu. Ex prædictis.quem sequitur Roma.consi.120. Circa primum post princip.versicu. Secunda igitur fuit opin. quia carceratio fieri non debet, nisi cùm quis sit contumax, ita quòd contumaciter soluere cesset, & sic requiritur, quòd contumacia p̃cedat, vt probatur in d.l.nemo carcerem & expressius probatur in d.l.consentaneum.C. quomodo & quando iudi. secundùm vnum intellectum Iacob.Butr.& Bal. Clarum autem est, † minorem contumacem verè constitui non posse, cùm ipse se defendere nequeat: vt d.l.contra pupillum.de re iudi.l.si minor.ff. de bon.aucto iudi.pos.l.cùm & minores.C.si aduer.rem iudi.& clarissimè probatur in l.minor etiam si quasi contumax. cum sua glos.ff.de minori.

16 Quod procedit † etiam si minor fuerit per suum curatorem legitimè defensus, quamuis enim ex secũdo decreto missionem, & bonorum venditionem patiatur, vt d.l.si minor.cum simili.non tamen carcerationem patietur; q̃a minor ex curatoris contumacia, non ex eo quòd ipse sit contumax, sed quia non defenditur, missionem & vẽditionem patitur: vt dict.l.si minor.l.pupillus.& l.fin.ff.de priuileg. credito.

17 Sed † carceratio fieri non potest, nisi ex propria carcerati contumacia in non soluendo: vt d.l.nemo carcerem. quæ propria contumacia in minorem non cadit, cùm sibi rerum suarũ administratio non commissa, ideo missionem, & bonorum venditionem, non autem carcerationem patitur; quia per missionẽ & venditionem non læditur minor, cùm debitum satisfaciat, & si læderetur, contra curatorem, qui creditori nõ soluit, cùm potuit recurrere posset.l.3.§. penulti.& fin.ff. de suspec. tutor.

18 Sed † carceratio multipliciter est minori damnosa. Primò: q̃a per eum non satisfit minoris debito. Secundò: quia impossibile est a curatore per minorem carcerationis damnum recuperari, cùm sit personale damnum. facit.l.si quis prouocationem. C.de appella. Quare concludit Ange.in dict.l.nemo carcerem. sub dubio tamen.

19 Quòd † minor 25.annis pro debito carcerari non possit, Quia in minore iure cautum non reperitur. ideo cogitandum reliquit Ange. ibi. Eandem opinio. consulendo tenuit Thom.Doctius Senen.allegando Ange.& Roma.vbi supra. Nam ad hoc vt quis carcerari possit, contumacia requiritur dict.l.consentaneum.

20 Minor † autem in contumacia verè constitui non potest.d.l.minor etiam si quasi contumax. cum glo. & ibi declarat Bart. ergo &c. Aduertendũ tamen est, quòd decisio Bald.de qua supra, satis dubia videtur, quamuis fauorabilis sit, & præsertim quando minor bona non haberet, quæ ad alienationem iudicis decretum requirerent, vt dicto §. ne passim & per totum titu.ff.de rebus eo.& C.de prædi.mino. Vnde

21 ex prædictis cautela sumi posse videtur, quòd † si ex forma statuti minor bona sua administrare possit, ex eo ꝙ fortè mercaturam exercet, vel quid simile, ꝙ hoc casu a cessante prædictorum ratione realiter citari & carcerari posset, hoc tamen casu creditor cautus esse debet, vt articulos & probationes de illa mercaturæ qualitate faciat, per quam minori rerum suarum administratio conceditur, vt minoris carcerationẽ obtinere valeat & cautela hæc procedit etiam retenta. Bald.& Ange. opinione, de qua supra, de quo tamen satis dubito, vt dixi, præsertim si minor solummodo bona mobilia, aut se mouentia, vel iura, & actiones, & non immobilia possideret, ex quibus mobilibus, iuribus & actionibus ipse minor satisfacere posset, & etiã hoc casu bonis cedere, & ideo videtur ꝙ carcerari possit. Item quia si immobilia haberet, sibi prouidere posset insolutum dãdo cum iudicis decreto, vel etiam bonis cedendo cum auctoritate & decreto iudicis & alijs solemnitatibus requisitis, & ideo imputandum sibi videtur, & consequenter citari realiter & carcerari posse videtur. Cogita tamen.

SVMMARIVM.

1 *Obligatus ad factum an bonis cedere possit.*
2 *Maritus & vxor compelli possunt, vt in vnum redeant & simul cohabitent, nec interesse præstando liberantur.*
3 *Obligatus ad votum præcisè ad illud exequendum compellitur, nec sufficit interesse præstare.*

OBLIGATVS AD FACTVM an bonis cedere possit.

QVAESTIO IIII. quartæ q. Princ.

1 Quartò quæro, nunquid † obligatus ad factum bonis cedere valeat. Cyn.in l.1.quæst.2.C. titu.no. distinctionem ponit. Barto. verò in l.is qui bonis. §. Sabinus. ff. eodem. refert, quòd quando lex dicit, quem præcisè teneri, iuxta nota.per gloss. & Doct. in lege stipulatio.§. habet.ff.de nou. oper.nun.& per eundem Bar.in l. stipulationes non diuidũtur. ff.de verbo.obl.ad cessionem non admittitur. Albe.de Rosa in rubr.C.tit.no.col.j.versi. Item quæro, nunquid debitor. similiter Cy. sequendo distinguit, aut debitor ad factum ad interesse cõuenitur, & tunc inquit prout in obligato ad dandum, quòd bonis cedere potest.d.l.j. Aut ad factum conuenitur, & tunc si factum tale est, à quo interesse præstando, liberatur, quod est, quã personæ industria electa non erat, & tunc quia interesse prestãdo liberatur, bonis cedere potest. Si verò personæ industria electa erat, tunc cedendo non liberatur, rationem diuersitatis ibi assignat; quia in primo casu creditori consulitur; quia de bonis sibi satisfieri potest, sed vbi ad tale factum obligatus est, quod per alium expediri non potest, & sic si bonis cederet, & bonis satisfieri non posset, tunc ad bonorum cessionem non admittitur, sed ad factum etiam eum in compedibus retinendo præcisè compellitur, sicut de scriptore notatur in d.l.stipulatio. §. siue.de no.oper.nunc.& habetur per Spec.in §.j.col.antepenult. versi. Item est beneficium.in titu.de renuncia. & conclusio. & pro hoc allegat tex.in l.vnica.§.ne autem.C.de cadu. toll.& in l.propter.C.ti.no. Eandem distinctionem tradit Bal.in §.fi.col. penul.versi. Secundo quæro. Insti.de actio. Bar. in d.§. Sabinus. hanc de electa personæ industria distinctionem redarguit per ea quæ ipsemet latè scribit in d.l.stipulationes non diuiduntur. in 8.q. vbi Ale.& Ias.in penul.col. sequuntur cum. Idem tamẽ Alber.in l.qui bonis.in prin.ff.tit.nost.dicit, ꝙ si ad factum pręcisè compelli potest, ad cessionem non admittitur, secus si nõ potest, & ad notata per eum in d.§ siue.vbi de hoc plenè, se remittit Ioan.Fab.quem sequitur Ias.in d.§.fi.col.3.in prin. versi. Tertiò fallit. Insti.de actio.inquit, quòd quando quis est ad factum obligatus, ad cessionem non admittitur, nec cedendo liberatur, rationem adducit; quia causa per quam quis cedendo liberatur, est impotentia soluendi, vbi ergo quis ad factum tenetur, talis impotentia cessat; quia facere potest, ergo cedendo nõ liberatur. Nec secundùm eum dicatur, ꝙ ad factum obligatus interesse præstãdo liberatur, hoc enim secũdum eum procedit, vbi illud præstari potest, secus si nõ posset. l. in stipulationibus. §.fi.& ibi Doct.de ver.oblig. Tu dic, ꝙ ad factum obligatus bonis cedendo nõ liberatur, vt in scriptore tenuit Bal.in d.l.1.col. 2.versic. Quæro an obligatus.& ibi Salyc.in 2.colum.in fin. ver. Quæro quintò. vbi hoc esse verum limitant, si obligatus faciẽdi facultatem habet, alioquin ob impossibilitatem & impotentiam ad deuenitur, & sic impossibilitate attẽta ad factum obligatus ad bonorum cessionem admitteretur considerato interesse, quod ob non faciendi impossibilitatem præstari debet, & sic creditor tot de bonis suis, quantum eius erit interesse factũ non præstari, accipiet, & ita restringit Io. Fab. vbi supra, quem ibi etiam sequitur Ias.in d.versicu. Tertiò fallit.

Aduerte tamen, quòd dum Bartol. in d. §. Sabinus. inquit, quod vbi lex dicit, quem ad factum præcisè teneri; tunc non admittitur cessio, sed præcisè compelli potest, non videtur benè dictum pe regulam illam, quam tradit idem Bartol. in d.l. stipulationes non diuiduntur. quem ibi sequuntur omnes in 8. quæst. secundæ partis, quòd ad factum obligatus ex legis dispositione semper præcisè facere tenetur, quamuis hoc expresse non dicat. Pro hoc adduco notata per Abba.in cap.1. in vlti.

2 nota.de sponsali. vbi tenet † quod maritus, vel vxor præcisè compelli potest, vt in vnum redeant, & simul cohabitent, nec interesse præstando liberantur, quia ex diuina & humana lege ad cohabitationem obligantur, & ibi Bartol.allegat in d.l. stipu-

3 lationes non diuiduntur. Adduco etiam facere † quòd in voto præcisè compellitur obligatus ad votum exequendum, nec interesse præstari sufficit. cap. quod super his.& ibi Abba.in 1. nota.extra de voto. rationem assignat; quia iure diuino quis ad votum obligatur c.licet.extra eo.& habetur per Profetam Regium psalmo 75.dicentem, vouete & reddite Domino Deo vestro &c. & psalmo 115. Vota mea domino reddam &c. Cùm ergo talis facti obligatio à lege inducatur, illa absque eo quòd exprimatur, ad factum præcisè esse dicitur, & sic ad factum præcisè compellitur, nec interesse præstari sufficit.

SVMMARIVM.

1 *Mercatores falliti an cessionis bonorum beneficio gaudeant.*
Mercatores falliti appellantur cedentes foro & fraudatores, & sunt infames & infamissimi.
Mercatores falliti creditoribus laniandi tradi debent.
2 *Statuta, quòd mercatores falliti creditoribus dentur lacerandi, valent.*
3 *Beneficium cessionis est miserorum subsidium, & non dolosorum præsidium.*
4 *Mercatores falliti, qui à communiter accidentibus deceptores & fraudatores sunt, non excusantur ob aduersam fortunam & dilatione quinquennali non gaudent.*

5 *Debito-*

5 *Debitores omnia eorum bona in fraudem creditorum studiosè dilapidantes beneficium cessionis non habent.*
Debitor omnia eius bona, vel maiorem partem alienans præsumitur se dolo & fraude inopem factum.
Idem si in peditionis ludo, vel in meretricibus bona consumpsit, vel posteriores creditores prioribus præposuit.
6 *Receptans mercatorem fallitum in eius domo, an illum indicare teneatur & creditoribus exhibere, vel ad interesse teneatur, si bona falliti non sufficiunt.*

MERCATORES FALLITI AN BONIS cedere possint.

QVAESTIO V. quartæ q. Princip.

1 Quinto quæro, nunquid † mercatores falliti, quos Barto.in l.singularia.columna sexta. versicu. Ego dico cãpsori.& ibi Purpura. numero 93.ff. si certum petatur, vocat cedentes foro.& Bal.consi.382. In quæstione. M.col. fin. circa fi. versicu. Item si fallitus. sub numero 19.volumine 5. fraudatores appellat. de quibus etiam mentionem fecit Boeri. in decis.215. Incarceratus pro delicto. in princip. cessionis beneficium habeant. Bald.consi.400. In libris Thesaurariæ. colum. 2.in princip.versicu. Item quia sunt. numero 4. volumi.5.dicit ꝙ cùm isti infames & infamissimi sint, (qui more antiquissimæ legis 12.tabularum creditoribus laniandi tradi non deberent, vt voluit gl.fi.ĩ l.fi.C.tit.no. quæ nisi causa deceptionis & furãdi dicãt reddere res acceptasse minimè posse, tamẽ in hoc cõmuniter damnatur, vt refert Afflict.in decis.378. Quidam debitor supplicauit. numero secundo. sed Bald. ibi in secunda columna in princip. versicu. Quid de falsis mercatoribus. numero 4.

2 inquit † valere statutum contra tales cum pecunia aufugiẽtes, ꝙ creditoribus dentur laniandi, quod declarat Salyc.ibi in fin. contra dolosè fugientes non ex fortuna procedere, vt etiam consuluit Paris.consilio 94. Spectabiles.colum. penul. in princ. numero 60.volumine j.& latè Mod. Anconi. in tract. de mercatu.in 3.parte sub rubric. de Decoctori. cessionis beneficium,

3 quod † est miserorum subsidium, non dolosorum præsidium, ob eorum dolum non habent. vt not.in l. fina. in fin. ff. quæ in fraud.credi.& in l.penulti.ff. de iure dotium. & tradit Boeri. in decis.349. Quæritur an ciuiliter. colum.10.versicu. Et ista opin. & in d.decis.215.columna 3 in princi.versicu. Adeo quòd propter. Ruyn.consi.90. Visa locatione. columna 9.in fi.sub nume. 13.versicu. Ex alio quoque. volumi.j.& Plot.in repeti.l.si quando. numero 179. versicu. Sic & contractus.C. vnde vi. Plus in-

4 quit Bald.d.consi.382.in fin. numero 20. Quòd † cùm a communiter accidentibus falliti sint deceptores & fraudatores, omnibus inesse præsumitur, quod quasi omnibus est commune, nec ob aduersam fortunam excusantur, & tales etiam quinquennalis dilationis beneficio non gaudent, vt concludit Boe. in dict.decis.349. colum.8.in fin.versicu. Nec per consequens. & colum. sequen. de cuius veritate infra in 27.quæstio. principa-

5 li. patebit. Ex supradictis infertur, quòd † omnes debitores, qui studiosè omnia eorum bona in fraudem creditorum dilapidauerunt, ita vt aliqua non reperirentur, debent in carceribus detrudi & cessionis beneficium non habent d.l.fin.§.fi. & ibi glo. & Barto.ff.quæ in fraud. credito. & idem Barto.in l.alia.§. eleganter. ad fin.ff. soluto matrimonio. Bald.in d.l.j.colum.2. versi. Quæro vtrum ille.& colum.fin.versicu. Ista autem renunciatio.C.titu.no. Vbi exemplificat in eo, qui dolo & fraude factus est inops & præsumitur, si omnia bona sua, vel maiorem partẽ alienauit.l.omnes.§. Lucius.ff. quæ in fraud.credi. siue simul & semel, siue interpolatis vicibus: vt l.nomen.§.filio. de lega.3.vel bona sua in perditionis ludo consumpsit: vt l. si quis cùm sciret.ff.de vsuca.pro empto.vel in meretricibus, quæ perditorum animas deuorant: vt l.j.C.de natu.libe.& dicemus infra in 28. quæstio.vel priorib. creditoribus posteriores proposuit, quod facere non debuit, cùm pro rata solui debeat, vel secundùm prius & posterius si habent hypothecas, nisi ex legis, vel statuti dispositione soluens hoc faciat: vt l.fi.§.& si præfatam.C.de iure delibe.& iuxta ea quæ consuluit Paul.de Cast. consi.179. Viso puncto suprascripto & allegationib. volumine secundo. in nouissi. prout infra dicemus in 21.quæstio princip. & ita tenet & prosequitur Salyce.in dict.l.prima.colum. fina. versicu. Sed iuxta hoc moueo. Areti.in §.fin.in princip. versicu. Nonò prædicta regula. Institu. de actio.& Vital.in tract. clausula. sub rubri. An possit renuncia. benefic. cessio bonorum, columna secunda. sub numero 4. & dicemus infra in 48. quæstione. Sed

6 † quid si talem fallitum fugientem in domum meam receptaui, an illum creditoribus indicare & exhibere, vel saltem ad eorum interesse tenear? Bald.consilio 382. columna penulti. in princip.versicu. Subsequenter est videndum. tenet, quòd illum indicare non teneor & minus secundùm Gerard.in sing. 17? Diligenter not. vnum exhibere, sed ad interesse teneor, si fallitus sufficientia bona pro creditorum satisfactione non haberet, vt ibi per eum in fin.

SVMMARIVM.

1 *Hæres hæreditatem adiens non confecto inuentario an cessionis beneficium habeat.*
2 *Debitor si post cessionem decessit & eius hæres hæreditatem adiuit non confecto inuentario an insolidum teneatur, vel vti poterit cessionis exceptione.*
Hæres inuentarium non conficiens creditoribus vltra vires hæreditarias tenetur, & quomodo hoc procedat. ibidem & nu.11.
Hæreditas transit ad hæredes cum sua causa, suisq; vitijs. eod.nu.2.
3 *Debitor non habens vnde soluere possit, carcerari non potest, si vult cedere bonis.*
Debitor si post cessionem ad pinguiorem fortunam peruenerit, non conuenitur nisi in quantum facere potest.
Hæres eadem persona cum defuncto censetur.
4 *Delictum in committendo maius est, quàm in omittendo.*
Conditio hæredis & defuncti inæqualis esse non debet.
5 *Debitor si in id quod facere potest, condemnatus est, an eius hæres idem beneficium habebit.*
6 *Filiusf. si per imperitiam tulit sententiam, quo casu nõ tenetur vltra quàm eius patiantur facultates, an eius hæres non confecto inuentario idem priuilegium habebit.*
7 *Hæres non confecto inuentario allegare non potest tot & tanta esse in hæreditate bona & illa non esse soluendo, secus si confecto inuentario.*
8 *Beneficium quod datur certis personis vt non teneantur vltra quàm facere possint, non transit in hæredem, nec in fideiussores.*
9 *Beneficia personalia ad hæredes non transeunt.*
10 *Beneficium restitutionis in integrum quò ad quædam personale est, quo ad quædam reale dicitur.*
11 *Hæres in foro pænitentiali non confecto inuẽtario, vltra vires hæreditarias non tenetur.*

HAERES NON CONFECTO inuentario an bonis cedere ualeat.

QVAESTIO VI. quartæ q. principal.

1 SEXTO quæro, nunquid † hæres, qui nõ cõfecto inuẽtario hæreditatem adiuit, cessionis beneficium habeat? Respõ. quòd non; quia in eo dolus, & bonorum subtractio præsumitur. §. sancimus. in auct. de hæredi.& falcid. Bal.consi. 382. In questione. M.col.fi.ad fi.ver. Item si fallitus. nu. 9. vol.5. Idem si rẽ aliquã furto subtraxit. l. non dubium. C. de leg. Bal. in l.1.col.2.in prin.ver. Quæro an hæres. C.ti.no.& sequitur Ias. post alios in §.fi.col.2.uersi. An autem ille. nu. 8. Insti. de actio. Bal. verò in l.1.col.6.post prin.nu.29.versi. Quæro si cedens. C. de iure fisci.lib.10.voluit, ꝙ hæres indistinctè teneatur de eo qđ ad eum peruenit, allegat.l.pe.in fi. ff. quæ in frau. credi. Sed voluit allegare gl.in l.fi in fi.eo.ti. sed illa opi. nõ tenetur, vt ibi in

2 d.gl. Sed † quid si debitor post bonorum cessionem decessit, & eius hæres nõ cõfecto inuentario hæreditatem adiuit, creditoresq; ab eo petunt, vt totum soluat, an insolidum teneatur hæres, & ad cessionis beneficium nõ admittatur, an verò vti cessionis exceptione poterit, vt defunctus poterat? Videbatur dicẽdum, ꝙ insolidum teneatur, & cessionis beneficium nõ habeat per ea quæ dicta sunt supra, cùm etiam hæres de iure digestorũ & Codicis inuẽtarium nõ cõficiẽs creditoribus vltra vires hęreditarias teneatur. l.quæ dotis ff.sol.matr.& l.fi. §. si pręfatam. & §. si verò postquam. C.de iure delibe.& §. si verò non fecerit. in auct.de hęredi.& Falci.cum concord. per Boer. relatis consi. 53. Sępe.col.2.nu.3. Bal. verò in l.fi.in fi.C tit.no. quem refert & sequitur Soci.in trac.fallen.in uerbo Hęres inuentarium nõ cõficiẽs.in 7.fallen. cõtrarium determinat, dicẽs quòd ad totum nõ tenetur; quia licèt inuentarium non fecerit, habet tamẽ defuncti beneficium; quia cum sua causa, suisq; uitijs trãsit hęreditas, nec in plus tenetur hęres, quàm defunctus, & beneficia per defunctum adepta ad hęredes transeunt, & eis tam in agẽdo, quàm in excipiendo competunt, eandem opi. tenet Bal. in d.l. 1.col.5.in fi.nu.23.uer. Quartò ponitur casus.& uer.seq.nu. 24. C.de iure fisci.li 10. Quę opi. confirmari uidetur. Nam certum

3 est, ꝙ † ipse principalis debitor si nõ habet, unde creditori satisfacere possit, carcerari nõ potest, si uult cedere bonis. d.l.1.C.ti. no.& si bonis cesserit, & postea ad pinguiorem fortunam peruenerit, conueniri nõ potest, nisi in quantum facere potest, iuxta.l.qui bonis.ff eo.& l.ex contractu.& ibi Doc.C.de bo.aucto. iudi.pos. idem ergo erit in hęrede, cùm eadem persona cũ defuncto censeatur. §. 1. in auct. de iurei.à moriẽ. pręsti. cum uulg. & maior uidetur esse ratio in hęrede, quòd in quantum facere potest, cõueniri debeat, quàm in defuncto, qui cum creditoribus contraxit, & non soluẽdo, immo bonis cedendo quasi deliquit, hęres autem omittendo delinquit ex eo quòd inuenta-

4 rium facere neglexit. Sed † maius delictum est in committẽdo, quàm in omittendo. l. seruum. de uer. obli. Roma. consi. 330. Circa primum. col.pe. circa fi. nu.23. Et si uiueret defunctus, &

cessisset

cessisset bonis, & de nouo facultates & bona acquisiuisset, non teneretur, nisi in quantum facere posset. dicta lege qui bonis. & dicta lege ex contractu. ergo nec etiam hæres. Quia defuncti & hæredis conditio inæqualis esse non debet, & ex persona hæredis obligationis conditio non mutatur. lege secunda. §.ex his. de verborum obligatio. Afflict.in decis.153. Venditur domus.sub numero 4. His tamen non obstantibus contrariam opinio. tenet Salyce. in dicta lege prima.in fin.C.titulo no. qui mouetur per tex.in dicto §.si verò non fecerit. vbi præsumptio est,quòd hæreditatem opulentam, & soluendo hæres inuenerit,& hæreditaria bona suppresserit, & sic præsumpta pinguedo exceptiones prius ab inopia causatas cessare facit,& hæc ratio secundùm eum fortis est, nihilominus cogitandum relinquit. Ego verò pro huius opinionis confirmatione contra Bald. eundem Bald. adduco in lege secunda, versicu. Tertiò
5 quæro.C.quod cum eo. vbi quærit, † condemnatus est aliquis in quantum facere potest, nunquid eius hæres idem habebit beneficium? Arguit quòd sic; quia licet non sit de se transitorium hoc beneficium, argumẽ.lege verum.§.primo.ff.pro soc. propter sententiam tamen fit ei transitio, quasi nunc ex iure sententiæ, non ex iure contractus agitur, argumen. lege tertia. §.idem scribit.ff.de pecul. contrarium tamen determinat, ne condemnato,vel eius hæredi condemnatoria prosit,argumen. l.euidenter.ff.de exceptio.rei iudica.secundùm Nicol.de Matta. & aliam rationem adducit secundùm eum subtiliorem; quia quamuis ista verba sint in sententia declarata, istud tamen est iuris beneficium,& non sententiæ: vt lege miles.§.primo.ff.de re iudica.& ideo ad hæredem non transit,quia personale, argument. l.non solum.§. si puellæ.ff.de ritu. nupt.& lege quia tale.ff.soluto matrimonio. Eundem Bald. etiam adduco in auctent. sed cum testator. in fin. versicul. Item extra quæro. C.
6 ad legem Falc.vbi quærit, † filiusfam.per imperitiam tulit sententiam, eius hæres inuentarium non fecit, certum est, quòd filius non tenetur, nisi in quantum bono viro æquum videbitur, idest, non tenetur vltra quàm filii facultates patiantur inspecto sententiæ tempore. lege si filiusfamil. ff.de iudic. Paris de Pute.in tractat.de sindic. in verbo iudex malè iudicans.columna tertia,numero septimo,versicu. Iudex qui iudicauit per imperitiam,& tradit Deci. consilio 8. Viso puncto. in fin. numero 10.nunquid eodem modo eius hæres tenebitur, qui inuentarium non confecit? Respon.Bald. quòd non, ergo insolidum tenebitur, & sic ad cessionis beneficium propter non confecti inuentarij dolum non admittitur. Adduco etiam,
7 † quòd hæres allegare non potest tot & tanta bona esse in hæreditate, & illam non esse soluendo, nisi inuentarium confecerit: vt declarat Alexand. & Docto. in lege si constante. in princip.columna sexta, versicu.Tertiò respondet.ff.soluto matrimonio. & Ias. in lege fina §. licentiam.columna j.in fin.versicu.Ego omisso.C.de iure delibe.vbi inquit,quòd quamuis vera & communiter approbata sit gloss.in lege cùm de lege.ff.de probat. quæ voluit, quòd probare volens defuncti facultates non esse soluendo, sufficit quòd dicat tot bona esse in hæreditate & non plura. Nihilominus intelligitur, quando præsumptio cum eo sic asserente concurrit: prout patet in text. dicto §.licentiam. Ex quo enim hæres solemniter inuentarium fecit,præsumptio est,quòd plura non sint in hæreditate bona, & tunc probatio per modum prædictum sufficit, & ita tenet & prosequitur Alcia.in tract.de præsumptio. in 20. præsumptio. tertiæ regulæ. Si ergo inuentarium non fuit confectum, per hæredem allegari non potest hæreditatem non esse soluendo, immo nisi contrarium probetur, soluendo esse præsumitur nõ confecto per hæredem inuentario, & ideo concludendum videtur, quòd non confecto inuentario hæres cessionis exceptionem opponere non possit: & contra Bald.tenet Alexand. in d. l.fin.§.& si præfatam.post princip.versicu. Alius est casus.nume.4.C.de iure deliber.dicens, quòd hæc opin.Bald. est contra text. in l.sciendum.ff.de re iudica.& in lege maritum.cum l. sequen. ff.soluto matrimonio. Non ob adducta per Bald. quia per ipsum allegata eius intentionem nõ probant; fateor enim, quòd in integrum restitutionis beneficium, quod minori defuncto
8 competit, in hæredem transit, † sed beneficium, quod certis datur personis, vt non teneantur, nisi in quantum facere possunt, de quibus meminit Iurisconsultus in lege sunt qui in id. cum duabus legibus sequen. ff.de re iudica. in hæredes non transit: vt d.l.maritum.& ibi Alexand.post alios in princip.nec in fideiussores, immo ipsi insolidum tenentur, vt est tex.expressus in dicta l.sciendum.in l.& si fideiussor. eodem titu. de re iudic.in l.sed & si ex parte.§.soli autem.ff. quod cum eo. & in le. verum.§.primo.ff.pro soci.vbi apertè probatur, quòd hoc beneficium hæredibus non competit, nec successoribus illius, cui tale beneficium competebat, ratio est; quia hoc est beneficium personale, vt dicit text.in dict.l.verum.§.j.& gloss.in dicto §.so-
9 li autem. Beneficia † autem personalia ad hæredes nõ transeũt. d.l.quia tale.& l.cum, cum simil.ff.de priuile. beneficium † autem restitutionis in integrum quò ad quædam personale est, vt in casibus in quibus ad fideiussorem non transit, quò ad quędam reale dicitur, vt quò ad transmissionem ad hæredes: vt l. minor.§.fi.ff.de minor.& l.non solum.ff.de in integr.restitu.secundùm Bar.in l.fi.ver.Sed contra hoc. C. de fideiuss.mino.& est ratio secundùm Bal.in l.j.co.tit.quia hæres personam principalem in eadem obligatione repræsentat, fideiussor verò non, & si quis est ibi respectus, in diuersa est obligatione; quia principali diuersa est fideiussoris obligatio. At in casu nostro beneficium, quod defuncto competebat, qui bonis cessit, tale est, quod conueniri non poterat, nisi in quantum facere potest: vt d.l. qui bonis.& d.l.ex contractu. ergo ad eius hæredem transire nõ potest, ergo non confecto inuentario in foro iudiciali conuenitur, non in id quod facere potest, sed in integrum, vt inquit text.in d.l.sciendum. quod tamen in foro pœnitentiali secus di-
11 cendum est, † in quo hæres vltra vires hæreditarias non tenetur, quamuis inuentarium non confecerit, secundùm Io. And. in c.nunquam, de vsur.in 6.in nouel.super gl.in verbo dicebat. & in addit.ad Spec.in §.dicto.in ver.Nunc dicamus de inuentario.in addi.incip.an in foro conscientię.in ti.de instrum. edi. quem refert Ang.in rub.ff.de acquir.hæredit.& in l.mor.co.ti. & in l.j.§.hęc stipulatio.col.2.uer.Sed in foro conscientię.nu.1. ff.si quis plus quàm per l.Falci.cum alijs citatis per Boer.d.cõs. 53.nu.3.cum seq.& ita contra Bal.concludendum puto.

SVMMARIVM.

1 *Debitor qui non molestatur ab eius creditoribus an bonis cedere possit.*
2 *Beneficium cessionis est miserabile & subsidiarium auxilium inuentum, vt quis carceres euitare possit.*

DEBITOR NON MOLESTATVS à creditoribus an bonis cedere valeat.

QVAESTIO VII. quartæ q. Princ.

1 SEPTIMO quæro, nunquid † debitor, qui ab eius creditoribus non molestatur, bonis cedere possit? Iac. de Aret. quem refert & sequitur Alber.de Rosat in rubr. C. titul. no. in 2.colum.in fin.versicu. Item quæritur, nunquid debitor, & Cyn.in l.1.q.8.eo.titu.quem etiam sequitur Bal.in §.fi. col.fi.versi.Quæro vlterius nunquid debitor, vbi Ioan. Fab.& Ias.in pen.col.in princip.versi.Octauò prędicta regula.Insti.de
2 actio.tenent quòd non, ad hoc † enim vt ad cessionem admittatur requiritur, quòd à maiori parte creditorum molestetur, vt refert Roland.consi.7.nu.9.vol.2.& ratio est. Quia cessionis beneficium miserabile est, & subsidiarium auxilium adinuentum, vt quis carcerem euitare possit, vt dictum est supra in 1.q. princ.& tradit Rolan.d.consi.7.in princi.& Boer.in decis.149. Quæritur an ciuiliter.col.8.ver.sic etiam debitor. Cùm ergo à creditoribus non molestetur, non est ad cessionem admittendus: quamuis enim debitor creditoribus non instantibus soluere possit, non tamen bonis cedere valet. Præterea si creditoribus non petentibus admitteretur, cum de facili posset in bonis quærendis creditoribus magnum fieri præiudicium, quod esse non debet, & ita firmat Boer.in d.decis.349. Quæritur an ciuiliter.col.8.versi.Cùm ergo non molestetur.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio excommunicationis an excommunicato impedimentum præstet vt ad bonorum cessionem non admittatur.*
2 *Clericus conuentus ab eius creditore qua cautela in excipiendo vti possit.*
3 *Excommunicatus per sententiam ab Auditore sacri Palatij admitti non potest per Auditorem Cameræ Apostolicæ ad bonorum cessionem.*

EXCOMMVNICATVS AN bonis cedere possit.

QVAESTIO VIII. quartæ q. Princip.

1 OCTAVO quæro, nunquid † excommunicationis exceptio præstet excommunicato impedimentum, vt ad bonorum cessionem non admittatur? Videtur dicendum quòd sic, per tex.in c.intelleximus. extra de iudi. Fede.tamen de Senis contrarium consuluit cõsi.193. In quęstione uertente.& sic debitor non obstante excommunicatione bonis cedere poterit, & per cessionem ab excommunicatione liberabitur, vt sentit gl.in c.Odoardus.in verbo non valentem.ibi, si cessisset bonis.& gl.fi.secundùm Abb. ibi extra de solutio.vbi Imo.latè in pe.col.ver.Iuxta prędicta quæritur, an exceptio excommunicationis. Sed aduertendum est, quòd quamuis gl.& Fede.sentiant, quòd per cessionem ab excommunicatione liberabit, hoc tñ nõ est ita passim & absolutè verũ: cùm in d.c. Odoardus.debitor non fuerit carceratus, quamuis debitum agnosceret, nec cessit bonis, nec cedere paratus erat, nec aliqua de cessione fit mentio, immo secundùm Ancha.& Abba.ibi in fin. clericus debitor ad cedendum non arctatur, sed tantum in id quod facere potest, & non vltra cõuenitur, habita scilicet ratione ne egeat, cùm alimentis quotidianis non sit fraudandus, vt diximus supra in 3.q.prin.num.10. cum sequentibus, & tenet Hostien.in summa, tit.no.in princ.& Aufre.in repeti.clem. j. in princ.col.3.sub num 5.de off.ordi.& pauci hoc priuilegium habent secundùm Rofre.in tract.libel.in titu.de offi.iud.quo cura.dat.bon.col.j.in fi.ver.Est & aliud. Et propterea Afflic.in cõ-
2 sti.Regni.incip.Si quis clericus.in 6.not. cautelam clerico præstat, quòd quando ipse pro ciuili debito, & actione personali conuenitur, non dicat, cedo bonis; quia tũc per creditorem dimissis ei solum vestimentis spoliari posset, sed excipiẽdo dicat, ego sum priuilegiatus, quòd non possum nisi relictis mihi alimẽtis cõueniri, & ita per supradicta iura tenet Imo.in d.cap.Odoardus. quem sequitur Ias.in l.miles.col.pen.ff.de re iudi. posset tamen cedere bonis, si beneficio prædicto gaudere nollet, vt tenet Roma.in sing.560. Quæro an Ecclesia.in fi. & Aufre.in addi.ad Capel.Tholosa.super q.136. Item fuit quæsitum, an exceptio cessionis. Tu dic, quòd quamuis in d. decretali. Odoardus. non appareat debitorem fuisse carceratum, nec cessisse bonis, non negatur tamen ipsum, etiam si voluerit, cedere posse, iuxta tex.in l.j.C.tit. no.& per Rom.vbi supra, & cedẽdo ab excommunicatione liberabitur, cùm illa decretalis aliud non exigat, nisi quòd cõstet debitorem in totum, vel in partem soluere non posse, quod per cessionem, vel per testes, vel quia bona sua fortuito casu perdidit, vel etiam per proprium suum iuramẽtum constare potest, & tunc ab excommunicatione absoluendus erit, secundum dominos de Rota in decis.567. Vtrum possit.in vlti.col.vers. Nam dico.in antiquis. Scias tamen † quòd excommunicatus per sententiam ab Auditore sacri Palatij ad cessionis beneficium per Auditorem Cameræ Apostolicæ admitti non poterit, vt conclusum fuit per dominos de Rota: vt refert Aegid. in decis. 199. Vtrum Auditor Cameræ.

SVMMARIVM.

1 *Subditi ad euitandum onera & collectas à superiore impositas bonis cedere non possunt.*
2 *Debitor fisci quando non est soluendo, potest ob impositas collectas cedere bonis, si verò est soluendo, capitur, sed sub aperta custodia in Palatio detinetur, donec soluerit, nu. 4.*
3 *Debitor fisci ex delicto non cedit bonis, & cedendo non liberatur.*
4 *Debitor fisci ex causa tributaria carcerari non debet, sed sub honesta custodia, etiam si sit in soluendo contumax detineri. & nu. 6.*
5 *Debitor fisci ex contractu, vel quasi cedendo bonis à carcere liberatur, etiã quòd in soluendo sit contumax. & nu. 6.*
7 *Collecta pro modo substantiæ, idest per æs & libram imponi debet.*
Collecta naturaliter sunt onera rerum, sed formaliter sunt onera personarum.
Munera mixta quæ dicantur.
Munus quale sit collecta. ibidem remissiuè.

SVBDITI OB COLLECTAS IMPOSITAS AN bonis cedere possint.

QVAESTIO IX. quartæ q. Princ.

1 Nonò quæro, Subditi † quibus aliquid imponitur onus publicum, vel collecta, an bonis cedere possint? Respon. quòd nõ, vt est tex.in l.propter.vbi Bal.& Saly.C.tit.no.sequitur Ias.in §. fi. col. 3 in fi.ver.Sexta supradicta regula. Insti.de actio. Immo si ad cessionis beneficium fuissent in fisci fraudem admissi, nõ obstante cessione ad collectarum solutionem compelli debent, & onera publica pro bonorum quantitate, quæ possident, subire tenẽ-
2 tur, secundùm Pau.de Cast.in d.l. propter. Dicit † tamẽ Io. Fab. in d.§. fi. quòd fisci debitor propter collectas bonis cedere potest. Sed Cy.in in d.l.j.q.3.C.titu.no. limitat hoc procedere, quando non est soluendo, quod sequitur Ias.in d.§.fi.col.3.versi. Quinta suprascripta regula.num.14. Si verò est soluendo, tunc capitur, sed non carcerabitur, aperta tamẽ & libera custodia in Palatio detinebitur, donec soluerit: idem sentire videtur Bald. in d.l.j. col.2.versi.Quæro nunquid debitor fisci. Saly.ibidem col. 2.in princ.versi.Quæro sextò debitor fisci. quem sequitur Are. in d. §.fi.col.3.in princ. versi. Quæro an non tantum debitor. distin-
3 guit. † Aut fisci debitor ex delicto debitor est, & cedere non potest, nec cedendo liberatur, ne delictum impunitum remaneat. l.ita vulneratus.§.pen.ff.ad l.Aquil. & etiam quia non valens soluere in ære, luit in corpus. l.quicunque, cum vulg. C. de
4 ser.fug. Aut † est debitor fisci ex causa tributaria, & tunc carcerari non debet. l.nemo.C.de exacto.tribu.lib.10. Intellige tamẽ secundùm Alber. in l.diuus. ff. de custo.reor. si soluere paratus est, aut soluere non potest, vt not.per Dyn.in l.sacrilegi. la 2. ff. ad l.Iul.pecula.& per Cyn.vbi supra: & tunc honestè sub custodia detineri debet, etiam si in soluendo sit contumax: vt d.l.nemo, versic.Si quis.& per Alberic. in d.l.diuus. & est ratio secundum Saly.quia tributa rebus, vel personæ propter res imponũtur: vt not. in l.indistinctiones. C. de anno. & tribu.lib.10. Ideo cùm reperiatur vnde solui possit, noluit lex, quòd talis debitor carceretur, sed tantum detineri iussit, ipso verò contumaciter non soluente bona eius per fiscum venduntur: vt in d. l. nemo. & ideo inquit Alberic. in d.l.diuus. in fin. quod est satis mirabile, quòd prius persona detineatur, quàm bona capiantur. Aut
5 † est fisci debitor ex contractu, vel quasi, & tunc indistinctè cedendo bonis secundum eum liberatur, & est gloss.in § penult. in verbo debita. Institu.de socie.quam allegat Guliel. de Ludo. in singu.44.incipien.Glos.est, quòd debitor fisci, quam prius allegauit Veronens.consi.9. Quidam ex delicto. in princ. Quamuis Cy.in d.3.q.& Barto.in dicta l.sacrilegi.§.fin.aliàs.l.cum eo. in fin.ff.ad l.Iul.pecula.dicant, quòd si in soluendo contumax erit, bonis cedere non poterit, aliàs sic, sed hoc in debitore latitante, & debitum non confitente procedit, vt declarat Saly.vbi supra, cuius opinio mihi placet; quia si cessionis beneficium cuicunque debitori conceditur, vt carceres effugere valeat, vt diximus supra in 4.q.princ.in princ. etiam in executione sententiæ, quæ transiuit in rem iudicatam, vt etiam in 2.q.princip. dictum est, ergo in iudicio comparendo, & debitum agnoscendo, quamuis contumax semper fuerit, ex quo carcerari potest, ad cessionis beneficium admittetur, & sic cedendo liberatur. d. l.j.C.titu.nost. alioquin sequeretur, quòd dictæ leges, quæ non distinguunt, in debitore tantum confitente & soluente intelligerentur, quod non est dicendum, immo etiam in debitum agnoscente, & illud non soluente procedunt, vt ex illis colligitur. Si enim debitor solueret, vtiq; non carceraretur, nec bonorum cessio requireretur, sed ex quo est in soluendo contumax, carceratur, ideo vt à carceribus liberetur, ad cessionis benefi-
6 cium admittitur. Concludo igitur cum Saly. quòd † debitor fisci ex contractu, vel quasi, etiam quòd in soluendo sit contumax, debeat ad cessionis beneficium admitti, si in iudicio debitum agnouerit & carceretur, prout carcerari poterit, ne deterioris conditionis sit fiscus, quàm sit priuatus, vt inquit Sal. vbi supra. Et quia superius de collectis mentionem feci. Sciendum
7 est, quòd † tales collectæ pro modo substantiæ imponi debent, quas vulgares per æs & libram appellant, vt declarat Venafr.cõsil.8. In causa agitata nume.j.cum duob.sequen.& consi.22. Dominus Rex.nume.5.& nume.7.& Roland. consi. 66. Decreueram.colum.3.num.15. versic. Eritque collecta.cum multis seq. vol.i.& istæ collectæ naturaliter sunt onera rerum, idest patrimonialium, sed formaliter sunt personarum subiectarum onera, quæ personis indicuntur, & quia forma & materia vnum totum faciunt, ideo munera mixta dicuntur. Bald. in d.l. propter. & in l.prædia.C.de fideicommis.& tradit Pet. de Vbal. in tract. de collect.in primo consi.colum.4.ad fi.versi.Restat modo. nume.8.& nume.9.& declarat Bal.consi.408. Ad euidentiam.vol. 2.& in l.j.colum.6.post princip.versic. Dicimus enim, quòd collecta. C.de senten. quæ pro eo quod interest. Et quale munus sit collecta, declarat Salyc.in l.placet.in vlti. col.versic.Similiter videtur.C.de sacrosan.eccle.& Aegi. Thomati. in tract. de collect.fol.23.num.j.versi. Accedit his aliud patrimoniale munus. & fol.325.vers. Qui bonis omnibus cessit.nume.3.examinat an ille, qui cessit bonis omnibus compelli possit ad solutionem munerũ & collectarum, quem per temetipsum videto, ne alieni laboris furti vitio notari queam: & dicit Bald.in d. l. j. col. 6. in princip.nume.43.versi.Simile dico.C.de senten. quæ pro eo quod interest, quòd cedens bonis tenetur tamen ad munera personalia, puta custodire castrum vigiliis, idest excubiis, sed nõ ad munera realia, idest quæ præstantur ex his rebus, vt tributum, puta quolibet anno vnum saccum frumenti ex redditibus vel fructibus, nec etiam ad munera mixta, vt collectas, quæ præstabantur non ex ipsa re, sed vnusquisq; vt decem pro quolibet æstimo, nam decem solui possunt qualibet pecunia mundi, sed causa finalis est istud æstimum, quo sublato & extincto cessat pro futuris collecta deberi, sed pro præteritis obligatio remanet. & ad hanc materiam vide Bart. in l. is cum quo. & ibi Alex.ff.de aqua plu.arc.quos simpliciter sequitur Ias.in l. 2. col. 7.versi. Et ad istas quæstiones. C.de iure emphy.

SVMMARIVM.

1 *Doctores legum si non habent vnde creditoribus soluere possint, an bonis cedant, vel beneficium habeant, ne conueniantur nisi quantum facere possunt. & num.3.*
2 *Inopia & miseria est causa bonorum cessionis admittendæ.*
3 *Doctor pro ciuili debito, nec capi, nec carcerari potest, quod etiam in medicinæ doctore procedit.*
Nec à iudicis familia requiri potest, an penes se arma habeat.
4 *Priuilegijs particularium personarum per generalem legem non derogatur.*
5 *Stante statuto, quòd quilibet pro ciuili debito non obstante quocunque priuilegio personaliter capi possit, sub hoc statuto non comprehenditur doctor.*
6 *Clausula, non obstante quocunq; priuilegio, non facit priuilegijs in corpore iuris insertis derogari.*

7 *Doctores qui per viginti annos legerunt in studijs, sacri Palatij comites efficiuntur.*
8 *Doctores qui commodè ex aduocatione viuere possunt, priuilegium non habent, vt non conueniantur vltra, quàm facere possunt.*
9 *Doctores qua cautela vti debeant, quando actione personali conueniuntur.*
10 *Doctores aduocationis officium non exercentes, nec publicè legentes, sed solo nomine sunt doctores, non gaudent beneficio, vt non conueniantur vltra quàm facere possint.*
Idem si procuratoris officium exercent. eo. & nu. 15.
11 *Procuratoris officium est vile, & non est dignitas, sed onus.*
Infamis quilibet potest esse procurator.
12 *Tabellio dignitatem habere non dicitur.*
Notariatus officium onus esse dicitur, & est officium vile.
13 *Nobilis, officium notariatus exercens, nobilitatem perdit, nisi sit Principis, aut communitatum notarius.*
14 *Aduocati officium est laudabile, & est dignitas & honor.*
15 *Aduocatus procuratoris officium exercens infamis dicitur, nisi sit Principis procurator.*
Doctor & aduocatus quotidie militare dicitur.
16 *Doctorelli doctorum priuilegio non gaudent, & militibus nostri temporis postponendi sunt.*
17 *Doctores mercaturam exercentes & pergulam tenentes, doctorum priuilegio non gaudent, nobilitatem perdunt & mechanici, ac viles sunt.*
Milites mercaturam exercentes militiam & militiæ priuilegia perdunt.
18 *Doctores per alios mercaturam exercentes, rationemq; interdum excutiẽtes doctorum priuilegio non gaudent.*

DOCTORES AN CEDANT BONIS.

QVAESTIO X. quartæ q. Princ.

1 Decimo quæro † an legum doctores cedãt bonis, si eorum debita persoluere non possunt? Videtur dicẽdum ꝙ sic, cùm hoc beneficium flebile & miserabile concedatur non habentibus vnde soluere possint. l. j. & l. fi. C. tit. no. & † ipsa miseria & inopia sit ipsius cessionis admittendæ causa, ergo miseriis & inopia tentis compe-
2 tit: vt consuluit Fed. de Sen. consi. 193. In quæstione vertente. & tradit Imo in c. Odoardus. col. pen. in princ. versi. Quærit etiam hic dominus Pet. extra de solutio. Contrarium tamẽ est verius, quia ipsi priuilegium habent, vt conueniri non possint, nisi in quantum facere possunt. Et hoc est † quoniam doctor pro ciui-
3 li debito realiter nec citari, nec carcerari potest, vt est tex. sing. & ibi not. glos. & Bart. in l. medicos. C. de profes. & medi. lib. 10. & no Matthesi. in sing. 59. No. quòd legum doctores. & ibi etiã dicit Bar. quem sequitur Paris de Put. in tract. de Sindica. in verbo Doctor. familia potestatis in princ. quòd nec ab officialis familia perquiri potest, vtrum habeat arma. Idem tenet Bart. in tracta. de carceri. in 3. q. & in l. si libertus. ff. de in ius voc. Quod tamen inquit Bar. in d. l. medicos. esse verum in doctore actu legente in studijs approbatis, aliàs secus, & ibi quoque tenet Ioã. de Plat. pro quo dicto allegari potest tex. in l. si duas. ff. de excusa. tuto. Ego verò idem dicendum puto in doctore aduocationem exercente; nam & causarum patroni, quales sunt aduocati, dictum priuilegium habere dicuntur. glo. est no. in l. aduocati. C. de aduoca. diuer. iudic. facit text. in l. j. §. pen. ff. de bono. pos. ex testa. mili. sequitur Bart. Ioan. de Imo Alex. & Ias. in l. miles. ff. de re iudi. Idem contra Bart. in d. l. medicos, probat Gui. Pap. in decis. 88. Sed quæro, ver. Et credo ꝙ ista. & in decis. 388. Quo verò. & Ripa in 2. lib. responsorum. 120. num. 9. aliàs responso. j. sub rub. de muneri. & honori. tam nobi. quàm cleri. Et quòd in legum doctore diximus, idem in medicinæ doctore procedit. & in aliis de quibus in d. l. medicos. Sed in poetis, & calculatoribus, de quibus ibi in glos. locum non habet, & idem in filiis, & dictorum doctorum familia procedit, viuentibus tamen ipsis doctoribus & non post eorum mortem, secundùm glos. ibi. Quod etiam procedit, si statutum disponeret, ꝙ quilibet pro ciuili debito personaliter capi possit, arg. no. in l. si serui vestri. C.
4 de noxali. & in c. cùm dilectus. extra de consuetu. Quia † per generalem legem nunquam particularium personarum priuilegiis derogatum videtur: vt not. in l. decurionibus. C. de silentiari. lib. 12. & in §. quia verò. in j. constitu. C. & no. in l. in testamen-
5 tis. C. de testam. Immo fortius † si statutum dictaret, quòd quilibet pro ciuili debito personaliter capi possit nõ obstante quocunque priuilegio, adhuc doctor vt supra eadem gaudet præ-
6 rogatiua. Quia † per illa verba non obstante quocunque priuilegio, non intelligitur priuilegijs in corpore iuris insertis derogatum. glos. est not. in l. 2. §. omnes. & l. hæres absens. in princ. ff. de iudi. & in authen. qua in prouincia. C. vbi de crimi. agi opor. & in dictis locis per Doct. & per Bart. valde singulariter in extrauag. Ad reprimendum. super verbo non obstantibus. & per Matthesil. in d. singu. 59. No. quòd legum doctores. quæ perpetuò tene menti. Nec tibi mirum videatur, quòd doctores legentes hoc priuilegium habeant, vt supra dicebat Barto. Quia
7 † doctores, qui per viginti annos legerunt in studijs sacri Palatij Comites efficiuntur: vt l. j. C. de profes. qui in vrbe Constan. lib. 12. & ibi per Barto. in l. Alexandrinus. C. de decurio. lib. 10. per eundem in procemio. C. in 3. colum. versic. Sed si legisset. nume. 2. Si ergo capi & carcerari non possunt doctores, de quibus supra, igitur non cedunt bonis, sed priuilegium habent, quòd conueniri nequeunt, nisi in quantum facere possunt, deducto ne egeant, vt voluit gloss. Barto. Alexan. Ias. & commu-
8 niter docto. in dicta l. miles. Intellige † tamen si commodè ex aduocatione viuere non possunt, vt declarat Pau. de Castr. in l. maritum. colum. 2. ad fin. versic. In glos. j. quem sequitur Alexã.
9 ibi in apostil. ad Barto. ff. solu. matri. Cauti † igitur esse debent doctores prędicti, quando actione personali conueniuntur, vt non cedant bonis, sed opponant & in iudicio priuilegium prędictum allegent, vt de clerico diximus supra in 8. q. num. 2. Fal-
10 lit † tamen in doctoribus, qui aduocationis officium actu non exercent, vt in quampluribus locis vidimus, vt quia in iure non allegant, non consulunt, nec publico ob eorum ignorantiam legunt, sed solo nomine doctores sunt, vt per Alexan. in l. centurio. colum. 4. in princip. nume. 17. ff. de vulga. & pupil. & pro-
11 curationis officium exercent † huiusmodi enim officium est vile, secundùm Roma. in singu. 814. Tu habes quòd officium. & Alexan. consi. 2. In consultatione. num. 2. in princip. volu. 6. & non est dignitas, sed onus. gloss. in l. j. §. hoc edicto. in verbo certis personis. ff. de postulan. & est tex. cum glo. in l. si quis procurationem. C. de decurio. lib. 10. Si enim dignitas esset, in infamem cadere non posset, prout cadit. l. 2. C. de dignita. lib. 12. & ibi latè per Barto. cùm quilibet infamis procurator esse possit.
12 §. fin. Institu. de excepti. Sicut † de tabellione dicimus, qui dignitatem habere non dicitur. Quia tabellionatus officium onus esse dicitur: vt not. glos. singu. in l. fin. C. qui milit. non poss. lib. 12. & plenè per Barto. in l. eadem §. j. ff. ad l. Iul. repetun. & per Are. in dicto §. fin. Instit. de exceptio. & est officium vile, vt per Alexand. d. consi. 2. colum. j. sub nume. 2. volu. 6. & pulchrè per
13 Aymo. consi. 163. Videndum est, in princip. volu. j. Vbi † notariatus officium exercens nobilitatem perdit, nisi ad latus Principis esset tabellio: vt est text. in l. j. C. de manda. princip. & tradit Are. vbi supra. Tunc enim dignitatem habere diceretur. Barba. in tracta. de præstan. Cardin. in j. q. Basilica primæ partis. nume. 40. sub versi. Septimo Cardinalis sunt consiliarij. & plura adducit Diplouata in apost. ad Barto. consi. 174. Ser Ioannes. sub nume. 9. in j. par. & Mod. in addit. ad Roman. in d. singu. 814. & latè scribit Boeri. in decis. 222. Secretarii. colum. 5. nume. 12. & 13. Quod est notandum pro Principum & Communitatum Cancellarijs: vt aliàs dixi consi. 70. super puncto amplissimæ legitimationis. nume. 19. sub versicu. Quinto annullari videtur. lib. j. quod hodie impressum reperitur in j. volu. vlti. volunta. sub nu-
14 me. 175. in 8. colum. in fin. nume. 32. eod. versic. Aduocati † verò officium est laudabile. l. C. de aduoc. diuer. iudic. & esse aduocatum est honor & dignitas: vt ibi. & tradit Bart. in l. fi. C. de iude. & in j. constitu. C. colum. 3. versic. Quæro circa hæc, vtrum doctoratus. & ibi Saly. vbi allegant text. in cap. quanto, extra de magistra. & ibi tenet Abb. & est communis opinio. secundùm Ioan. de Ana. ibi in 2. colum. vt refert Deci. consi. 161. Pro domino Præposito. colum. j. versic. Tertiò considerandum est. cum aliis per Alexan. relatis in dicta l. centurio. colum. 3. in princip. versic. Et quòd doctor præferendus. & Dec. in c. proposuisti. in fin. extra de probatio. Et doctori multa dantur priuilegia: vt in
15 l. sancimus. la j. C. de aduoca. diuer. iudi. Aduocatus † igitur procuratoris officium exercens infamis videtur, secundùm Ioan. Fab. & Are. in §. præterea. il 2. in 2. colum. in fi. & in dicto §. fin. colum. fi. versic. Et ideo doctores. Institu. de except. Et hoc est: quia doctor & aduocatus quotidie militare dicitur. l. aduocati. C. de aduoca. diuer. iudic. Et si cum sit in exercitio suæ militiæ, procurator esse non potest, nec propter vilitatem procuratoris officium exercere. Barto. in l. vniuersos. & in dicta l. si quis procurationem. C. de decur. lib. 10. Nisi esset Principis procurator: quia tunc posset, ex quo est dignitas & officium nobile: vt est text. in l. nemo præfectus. C. de digni. lib. 12. quem multum not. Roma. in d. sing. 814. vt refert & sequitur Ias. in rubr. C. de procura. in quinta differentia. Vel officium aduocati non exerceret, eo cũ casu procuratoris officium exercere posset, vt distinguit Are. in d. §. Præterea. col. 3. in prin. Et ppea dixit Bal. in proœ. digestorum. in fi. quẽ sequitur Alex. in d. l. cẽturio. col. 2. post prin. ver. Octauò pro hoc facit. & Are. in d. §. Præterea. col. 2. in fi. ver.
16 An aũt miles, † ꝙ hmõi doctorelli doctorum priuilegio minimè gaudent, & ꝙ ñr militibus nostri temporis proponẽdi sunt. Iõ Barb. in proœ. clem. col. 14. refert fuisse decisum in curia Romana tẽpore Eugenij quarti, ꝙ prærogatiuæ datæ per regulas Cancellariæ doctoribus non cõpetunt doctorellis imperitis & idiotis. Ex quo ipse infert fortius, ꝙ impetrans beneficium nulliter impetrat, si narrat se doctorẽ, & est merus occupator illius tituli ob excellentem eius ignorantiam quamuis ꝯrium teneat Fely. in rub. extra de maio. & obe. in 2. col. nu. 7. ver. Doctor pcedit. & in c. clerici. col. j. nu. 4. ver. Vltimò pro nunc. extra de iudi. dicens, ꝙ licèt doctor nõ mereatur appellari doctor, dignitas tamen in eum collata valet, & ideo gaudere debet priuilegio vs-
17 quequo priuetur. Fallit † etiã in doctoribus mercaturam exercentibus, vel pergulam tenentibus; quia per tale exercitium nobilitatem perdunt & dignitatem, quę cum tali exercitio non compatitur. l. antepe. C. de coarcta. & prin. lib. 12. & l. 3. C. de cõmer. & merca. & tradit Gui. Pap. in decis. 196. Nobiles. cùm isti tales mechanici & viles sint, secundùm Bal. in l. in testamento. in fi. C. de testam. mili. Sicut milites per huiusmodi negociationem militiam perdunt: vt in l. vnica. C. nego. ne mili. lib. 12. & latè scripserunt Mod. Anconita. in tracta. de mercatu. in tertia parte mercaturæ. num. 2. versic. Remouent etiam. cum sequen.
18 Et † quamuis hoc procedat, quando per semetipsos id faciunt tali vacantes exercitio, vt voluit Cagnol. in l. is damnum col. 2. versic. Hinc etiam est. nu. 4. ff. de reg. iur. & Aymo. d. consi. 163. col. j. Nihilominus etiam locum habet in his, qui interdum rationes excutiunt, emũtq; merces & illas postmodum per alios venundari faciunt: vt tradit Roma. Are. & Ias. in l. scriniarios. C. de testa. mili. & Alciat. in l. mercis. la 2. ff. de verb. sig. quos Mod. prædicti referunt in d. tract. in j. par. mercaturæ. nu. 66. ver. Scio & illud. quamuis contrarium teneat idem Alc. in tract. de præsum. reg. j. præsumptione. 48. nu. 10.

SVMMARIVM.

1 *Miles non cedit bonis, sed priuilegium habet, ne teneatur, nisi in quantum facere potest, etiam quòd debitum ob militiam causatum extra castra contraxerit.*
Miles pro ciuili debito nec capi, nec carcerari potest.
2 *Stipendiarij nostri temporis, qui sunt armigeri, non tamen milites, priuilegio gaudent, vt non conueniantur, nisi in quantum facere possunt.*
Stipendiarij non iurant eo modo, quo milites iurare tenentur.
3 *Milites inermis militiæ, qui equites nuncupãtur, priuilegio non gaudent, quo veri milites gaudent. & nu. 9.*
4 *Equites licèt insignia veteris obseruantiæ non habeant, quæ in militibus requirebantur, insignia tamen habent nouæ obseruantiæ, quæ loco veteris successerunt.*
Equites qui à Papa creantur, ab eo benedicuntur.
5 *Doctores aduocationis officium non exercentes doctoris priuilegio non gaudent, qui in actu & doctoris sit exercitio.*
Milites qui domi sunt, vel vagabundi priuilegio non gaudent, vt non conueniantur vltra quàm facere possint.
6 *Iura de militibus loquentia in veteranis, qui rei militari non insistunt, locũ non habent.*
7 *Milites nostri temporis negocijs & mercantijs vacantes militare non dicũtur, secus si armis vacarent, & ad reipublicæ, siue regis defensionem parati essent. & nu. 10.*
Milites rei militari non vacantes militari priuilegio carere debent.
Cessante priuilegij causa, priuilegium cessare debet.
8 *Miles si non est matriculatus, vt sunt hodierni temporis milites, censetur vt priuatus, seu tanquam paganus.*
11 *Milites nostri temporis hodie priuilegium non habent, quòd iure priuilegiato testari possint, sed habent, quòd non torqueantur & non suspendantur pro eo delicto, pro quo plebeus suspenderetur, & nu. 12.*
Priuilegium militibus concessum, vt non torqueantur, ratione dignitatis & nobilitatis concessum fuit.
Nec valet consuetudo aut statutum contrarium disponens.
Doctor etiam si ignorantissimus sit, torqueri non potest, nec consuetudo contraria valet.
Doctor in crimine læsæ maiestatis, proditionis populi, falsitatis & simoniæ torqueri potest, sed prius degradari debet.
12 *Miles ob turpitudinem ad furcas suspendi non potest, nec etiam de consuetudine, nisi ob latrocinium.*
13 *Milites nostri temporis à quibus rebus & negocijs se abstinere debeant.*
14 *Miles qui litis fiendæ, vel debiti non soluendi causa effectus est, instante creditore à militia solui debet.*
15 *Miles renunciare non potest priuilegio, ne conueniatur vltra, quàm facere potest.*
16 *Milites, clrici & doctores pro ciuili debito capi & carcerari possunt, si fugitiui, vel de instanti fuga suspecti sunt.*
17 *Carceratus pro ciuili, vel criminali causa an pro alia recommendari possit.*
18 *Causa minor maiori præiudicare non debet.*
19 *Pœna vnius delicti pęnam alterius excludere non debet, quando plura sunt delicta.*
20 *Impositio maioris pęnæ per minorem differri non debet.*
21 *Carceratus pro fiscali debito, pro priuato debito recommendari potest.*
22 *Tractatus de carceribus quamuis Bartolo attribuatur, à Baldo tamen editus fuit.*
23 *Carceratus pro priuato debito potest pro fisci debito, & pro delicto recommendari.*
24 *Captus pro ciuili debito, si captura fuit nulla, pro alio debito retineri non potest.*
25 *Adhærens semper adhærere debet in eo statu, in quo inuenit id cui adhæret.*
26 *Captus si quis est pro ciuili debito & captura tenet, & de iure communi loquimur, captura personæ fieri non potest, nisi in casu iudicati.*
Carceratus dato eius filio fideiussore excarcerari debet, dummodo filius sit idoneus.

27 *Creditores duo ex contractu si eandem causam non lucratiuam prætendunt, & pro se sententiam habent & de capiendo licẽtiam, si debitor ad vnius instantiam captus & carceratus fuit, etiã ad alteris instantiam pro eius credito recommendari potest.*
Captura est quædam realis citatio.
Præsens citari nõ debet, sed ei præcipitur, vt non discedat, antequàm soluat.
Præceptum de non recedendo debitori factum quædam noua citatio dicitur.
28 *Captura & recommendatio facta die feriata in honorem Dei non valet, nec tenet.*
29 *Debitor per suspicionem post conrractum superuenientem die feriata in honorem Dei capi potest.*
30 *Recommendari non potest in carceribus debitor, qui per suspicionem superuenientem captus fuit in die feriata in honorem Dei.*
31 *Cautela pro creditore contra debitorem captum in die feriata in honorẽ Dei ad alterius creditoris instantiam & in die feriata relaxatum.*
Carceratus si die feriata in honorẽ Dei relaxatur, ad alterius creditoris instantiam ratione nouæ suspicionis fugæ iterum capi potest.
32 *Carceratus ad creditoris instantiam pro se sententiam habentis, non potest in carceribus ad instantiam alterius creditoris sententiam pro se non habentis recommendari.*
Cautela pro debitore vt à carceribus relaxetur, antequàm ibi ad alterius creditoris instantiam recommendetur.
33 *Carceratus pro delicto pro ciuili debito recommendari non potest. & numero 35.*
34 *Saluusconductus si est datus de stando & liberè veniendo, intelligitur etiã de liberè recedendo datus.*
36 *Custos carcerum depositario parificatur.*
37 *Captus si cum iuramento de reuertendo relaxatur, & nõ reuertitur, an periurij pęna puniuntur.*
38 *Carceratus iniustè an pro iusta causa recommmendari possit.*
39 *Captus & carceratus per vnum iudicem, per alium relaxari non potest.*

MILES AN CEDAT BONIS.

QVAESTIO XI. quartæ q. Princ.

1 Vndecimo quæro, nunquid † miles ad bonorum cessionem admittatũ, si carceres euitare velit, aut priuilegium habeat, ne cõueniatur vltra quàm facere possit? Respon. ꝙ triplicis generis reperiuntur milites. Aliqui sunt armatę militiæ, quidam inermis militię, nonnulli cęlestis militiæ. Quòd ad primum communis est cõclusio, ꝙ ex quo pro ciuili debito personaliter capi, & carcerari non possunt: vt est tex. & ibi no. communiter scribentes in l. miles. ff. de re iudi. & declarat Bal. in l. j. in fi. C. tit. no. dummodo tamen debitum illud in castris, & non vagãdo per mundum, vel domi moram trahendo contraxerint, secundùm glo. in d. l. miles. cum qua transeunt ibi Doc. & tenet Saly. in d. l. j. col. fi. versi. Quæro duodecimò. Quinimmo etiam pro debito extra castra contracto, causato tamen ob militiam, puta pro armis, & equis emendis. Caccialup. in tract. de debi. suspec. in 5. q. princip. col. 2. ver. Quintò quæritur. n. 12. & Doct. in d. l. miles. non coguntur cedere bonis, cum priuilegio gaudeant, vt conueniri non possint, nisi in id quod facere possunt, deducto ne egeant, vt communiter tenent Doct. in d. l. miles, & ita concludit Bal. in d. l. j. in fi. quem sequitur Alex. in l. centurio. col. 5. in prin. ver. Accedat quod pulchrè. ff. de vul. & pup. & Euerar. in sua cẽturia, arg. 22. Locus à mili. arma. mili. ad mili. cęlest. mili. in litera A. il primo. cum aliis per Didac. Couarruu. relatis in 2. lib. varia. resolu. c. j.
2 nu. 4. ver. Sic & milites. Vtrum † autem stipendiarij nostri temporis, qui armigeri sunt, nõ tñ milites, hoc priuilegio gaudeãt, vt pro debito in castris contracto, vel castrorum occasione nõ teneantur nisi in quãtum facere possunt? Reperio Pau. de Cast. in l. scriniarios. C. de testa. mil. dicentem, ꝙ milites nostri tẽporis, qui in actu militari nõ se exercent, priuilegiis militũ nõ gaudent, allegat Cy. in l. j. C. de iur. & fac. igno. idẽ tenet Bart. in l. ex eo ff. de mil. testa. & Bal. in rub. extra de maio. & obe. in j. col. dicens ꝙ qui non est miles, nõ militet, ergo militis priuilegio gaudere non debet. idem firmat Saly. in d. l. j. col. fin. d. versic. Quęro duodecimo. Deinde subdit Pau. de Cast. ꝙ si quis stipẽdiarius suę ciuitatis esset, & in expeditione militari se exercet, nõ tamẽ est miles, sed ad stipẽdium conductus suę Communitati seruit, puta Florentinus à Republica Florentina, an militum priuilegio gaudeat quo ad bona, quæ in eius ciuitate, vel suo comitatu possidet, inquit ipse primo videri ꝙ nõ; quia nõ iurat eo modo, quo milites iurare tenentur, in l. pe. ff. ex quib. cau. maio. quia stipendia recipiunt, sicut alii extranei. Contrarium tamen determinat, ꝙ gaudeant sicut olim in ciuibus Romanis, qui stipendia recipiebant, vt in tit. de erro. mili. anno. lib. 12. & ita tenet & sequitur Alex. ibi. in fi. dicens ꝙ solemnitas, & ordo, qui olim in assumptione seruabatur, in vsu esse desijt, remanet tamẽ effectus. Non obstat secundùm eum ibi, ꝙ isti hodierni stipendiarij non iurent; quia hodie illa obseruantia non est in vsu, & ab aula recessit, Sed sufficit quòd eorum Capitaneus pro omnibus iuret, & dicit quòd etiam ipsi fidelitatis iuramentum de

consuetudine præstant.Idem tenet Pau.de Cast. in l. sancimus,
C.de restitu.mili. dicens quòd milites nostri temporis, qui pro
republica non occupantur, sed per plateas vadunt, & propria
gerunt negocia,& in sessionibus honorantur militum priuile
gia non habent. Si verò Ciuitas propria guerram haberet, &
ipsi ad ciuitatis stipendia permanerent sicut alij stipendiarii,
priuilegia in eorum ciuitate habere debent,sicut Romani mi-
lites habebant, qui in expeditione militari pro republica sta-
bant, & tamen stipendia habebant non solum militis,sed quo
rumcunque armorum hominum, qui stant ad ciuitatis stipen-
dia;& potius militaris actus,quàm cingulum inspicitur, & ho-
die non est in vsu, quòd omnes armigeri milites sint, & ideo
cùm pauci milites sint,non est curandum, an sint milites. An-
ge.& Imo.in l.illæ autem institutiones,ff de hæred. instit. dum
de stipendiariis hodierni temporis loquuntur, sentire viden-
tur, quòd si in Ecclesiæ Romanæ, vel Imperij seruitium sint
militantes, militari priuilegio gaudent: hanc opinio. sequitur
Socin.in l.centurio.colum.j.& ibi Ripa in 3. colum. versic. Se-
cundò dubitatur. de vulga & pup.vbi inferunt ad milites Rho-
dianos, qui semper pro Christianæ religionis defensione mor
tem oppetere parati sunt, & eandem opinionem sequitur De-
ci.consi.578. Viso consilio colum.j. versicu. Primò an testator.
3 Circa † secundum de militibus inermis militiæ, quales nostri
temporis milites dici possunt, qui equites nuncupantur, vten-
tes deauratis calcaribus, & prout sunt etiam in hac Roman-
diola Prouincia san Georgij milites,& in Anconitana Prouin
cia milites Lauretani, qui, vt refert Cyn. post Iacob. de Raue,
in dicta l.j.in 6.q.C.de iur.& fac.igno.en se cinguntur,aqua bal-
neantur, antecedere prætendunt in sessionibus, in potu & in
honore, pellis varii & deauratorum calcarium, cum quadam
reuerentiæ prærogatiua salutari quærunt, an eodem priuile-
gio, quo veri milites, gaudeant, vt non teneantur, nisi in id
quod facere possunt,varię fuerunt opiniones.Nam Iacob.Pet.
Cyn.& Bald. in dicta l. j. partem negatiuam amplectuntur, ex
quo ociis vacant,& quotidie stant super banchis & per plateas
ambulant.Idem firmat Alberic.in l.militem C.de procura.vbi
refert ita de facto obtinuisse.Idem tenet Bald. in l.in testamen-
to.in fin.C.de milit.testam.dicens quòd milites Tusciæ, & ma-
ximè Florentini, qui magis mercantijs, quàm gloriæ militari
student,& non reipublicæ causa,sed ad pompam militant, mi-
litum priuilegiis non gaudent,quia tanquam priuati sunt, alle-
gat not.per glos.in l.cos.C.de offic.magistr.milit.& in l. penult.
ff.ex quibus caus.maio.& ita tenent Cano.in cap. in nostra. ex-
tra de procurat.Bald.tamen in dicta l.j.in fin.C.titu. not. tenet,
quòd etiam nostri temporis milites,vt prænominati sunt,mili-
tum priuilegio gaudent, & pro contractus, vel vltimæ volun-
tatis debito carcerari nõ possunt;qa veri milites sunt, alioquin
4 falsò vterentur vocabulo ,quod dicere fatuitas esset. Et † quã-
uis veteris obseruantiæ insignia non habeant,quæ in militibus
requirebantur de quibus per gloss.in dicta l.penult. & declarat
Abb.in dicto cap.in nostra.colum fin versic.Ex qua colligitur.
habent tamen nouæ obseruantiæ insignia , quæ iure cuiusdam
translationis loco veteris successerunt: vt habetur in c. trans-
lato,& ibi Feli.in 3.colum in princip.versic. Et adde Bald. extra
de constitutio. Et maximè quando à Papa creantur, qui ab eo
benedicuntur, vt de benedictionis forma patere dixit in Pon-
tificali.j.par.fol.63.aliàs 133.& idem refert de his qui à principi-
bus creantur, & quamuis ab eis non benedicantur , eisdem ta-
men gaudent priuilegiis.Quid tenendum? Respõ.quòd tutius
5 est tenere, quòd veri militis priuilegio non gaudeant.Quia † &
doctores qui in expeditione & aduocationis exercitio non
sunt, sed solo nomine & non actu sunt doctores, vt refert Ale-
xand.in dicta l centurio.colum.4 in princip.nume. 17.versi. Et
sic remanet conclusio,doctorum priuilegio, qui actu & exerci
tio doctores sunt,non gaudent, vt in præcedenti q. in j fallent.
diximus,nume. 10.& nume. 16. quamuis Arc.in cap. clerici. &
ibi Feli.in j colum.sub nume.4.versic. Vltimò pro nunc.& nu-
me.sequen.extra de iudi.teneant, quòd etiam si non exercent,
doctoris priuilegio gaudeant:& ita tenet Sali.in dicta l. j. in vlt.
colum.versic.Quæro duodecimò dicens quòd milites,qui do-
mi sunt,vel vagabundi,priuilegium non habent, de quo in di-
cta l.miles.per gloss.& Barto.& potissimè,qui domi stant,& nõ
in castris,vt sunt prænominati, & ita concludit Alexand. in di-
cta l.centurio.col.4.ver. Secũdo iuxta expeditionem.Quia vide
6 mus † ꝙ iura de militibus loquẽtia, in veteranis,qui rei militari
non insistunt,locũ sibi non vendicant.l.ad veterani.ff.ad l.Falc.
l.filiusfa.§ veterani.cum seq. ff.de proc. præter q̃ quò ad quędã
7 enumerata in l.j.& quasi per totũ.ff.de priui.vet.Præterea † mili
tes nostri temporis si negocijs & mercantijs vacant , non pro-
pterea militare dicuntur l.vnica.C.nego.ne mili.lib. 12.faciunt
quæ habentur in dicta l.penult.ff.ex quib.caus.maio. & Institu.
de testam.mili.in princip.& §.fin.in authentico de manda.prin
cip.vbi gloss.apertè voluit,quòd milites illi, de quibus ibi, non
obseruantes, priuilegiis non gaudent. Cùm ergo milites no-
stri temporis non obseruent,pro militibus haberi non debent.

l.si quis.C.de fabricen.lib.12. & l. nominationes. C. de appella-
tio. & dato quòd in assumptione militiæ solemnia interuenis-
sent, si tamen rei militari non incumbunt, priuilegio militari
carere debent.l.qui sub prætextu.C. de restitut. mili. cum con-
cord. Præterea cessante priuilegium,cessare debet.l. Titio Seio.
§.vsuras.de lega.2.l.generaliter.C.de episco. & cleric. & c.cum
cessante. cum materia, extra de appellatio. Sed in militiæ statu-
tum fuit, vt armis,ac reipublicæ tuendæ foret intentus,quod in
istis militibus nostri temporis non seruatur, ergo eorum pri-
8 uilegium cessare debet. Vltimò † si miles non est matriculatus,
vt sunt hodierni temporis milites,censetur vt priuatus, seu tan-
quàm paganus secundum gloss. in dicta l. cos. C. de offic. ma-
gistra.milit.quam reputat not.Bald.in l.non ignorat. colum. j.
in princip.versic.In clericatu credo.C. qui accusar. non poss. &
in dicta l.ferniarios.ergo militis priuilegio gaudere non debet,
9 de quo in dicta l. miles. Et in hanc sententiam † quòd milites
nostri temporis veri militis,qui se in castris exercet, priuilegio
non gaudeant,concordat Specu. & Ioan. Andr.in §.j.versicu.
Item quod est miles, in titul. de procura.& in §.1.versic. Item
excipitur, quòd est miles, in titu.de accusa.& Ioan. Andr.in c.
cum desideres. & ibi omnes Can.extra de senten. excommun.
& Albert.in dicta l.penult.ff.ex quib.cau maio.vbi refert,quòd
magis communiter seruari vidit, quòd veri militis priuilegio
non gaudeant,& ita tenet Marian.Socin.in tracta.de citatio.in
quinto articu.q.17.versic.Decimotertiò fallit.cum multis aliis
concord.per Alexand.relatis in dicta l.centurio. colum. 4. an-
10 te fin. versic. Et in hanc sententiam. Fallit † tamen secundum
Iac.de Raue.in dicta l.j.C.de iur.& fac.ignor. quem sequitur ibi
Cyn in 6.q.& ibi Saly.in 4.colum sub nume.9.nisi ratio & cau-
sa subesset propter quam aliquod militibus priuilegium à iure
concessum fuisset. Vnde si quispiam ex militibus nostri tem-
poris vacaret armis & ad reipublicæ,ciuitatis,aut Regis domi-
ni sui defensionem paratus esset, prout sunt in Regno Neapo-
litano, priuilegijs militaribus gauderet,vt potius priuilegij cõ-
cessi causa, quàm creationis modus & forma consideretur, vt
dicta l. qui sub prætextu. alioquin si ratio & priuilegij causa in
eis cessat,tunc illo priuilegio non gaudent,vt patet in dicta l.ex
testamento. C.de testam.mili.& declarat Alberic.in dicta l.pe-
nult.versic.Et quòd dicatur & sic milites nostri temporis,qui
ad pompam & etiam ad ciuitatis ornatum militant,priuilegio
non gaudent,dicta l.j.de iur.& fac.igno.& de quo in dicta l.mi-
les.argum.l.j.ff.de bonor possess.ex testamen.mili.& dicta l.fin.
C.de restitu.mili.Vnde dixit Felin.in cap.quanto.in fin.num.4.
versic.Et scias.extra de magistra.quòd priuilegia data à iure mi-
litibus, locum non habent in militibus nostri temporis, nisi
concurreret eadem ratio in istis militibus,quæ in antiquis con-
currebat,puta quia aliquis re vera se exercet. vel se exercere pa
ratus esset, quamuis in creatione sua secundum formam legum
non iurauerit secundum Bald in l.j.in fin.C.titu.not. Quamuis
enim ordo & solemnitas in assumptione militiæ in vsu esse de-
sierit,remanet tamen effectus.l.decreto.C.de infami.& l. ordo.
ff.de public.iudic.& sequuntur Docto.in dicta l.j.de iur.& fac.
11 igno.Illud † etiam ignorandum non est,quòd nostri temporis
milites,etiam si militiam exerceant, non gaudent priuilegio di-
cta l.miles.si pro republica,vel Patria sua,aut domini sui defen-
sione non militent.secundum Salic.in dicta l.j.q.5.Reperio Al
beric.in dicta l.penult.versic.Ipse autem vbi allegat Guiliel.de
Cun ibi distinguentem, quòd milites quædam habent priuile-
gia,quorum ratio in militibus nostri temporis hodie non mili-
tant, vt puta quòd milites iure priuilegiato testari possint, &
hoc hodie non habent; quia etiam antiquitus non compete-
bant,nisi in expeditione incumbentibus:vt l.2.ff.de bono.pos.
ex testam.mili. Quædam sunt priuilegia , quorum ratio hodie
in eis remanet, scilicet quòd milites quæstionibus non subiiciã
tur,quod priuilegium habeant,quia ratione dignitatis & nobi-
litatis concessum fuit:vt l.nullus.C.ad l.Iul.maiesta.& c.sed mi-
les.de pace tenen. & eius viola. in vsib. feudo. & hæc priuilegia
hodierni milites habent.l.milites.C.de quæstio.secundum Saly.
in d.l.j.col.4.in fi.quintæ q.de iur.& fac.igno.quem etiam sequi
tur Alex.in d.l.centurio.col.5.in prin.ver.Ex his infert.nu.34.&
Bru.in trac.de indi.& tortu.in 4.q.principali secundæ partis.col.
4.in prin.ver.Sed quid de militibus. & Euerar.in d.22.arg.locus
à mili.arma.mili.sub litera A.& B.il j.vbi etiam subdit consuetu-
dinem,vel statutum disponens milites torqueri posse,non vale
re,iuribus ibi per eum allegatis,& abunde per Mod. in addi.ad
Rom.in sing.494.Milites.Idem priuilegium habent Doctor,vt tor
queri nequeat, quamuis ignorantissimus sit,ne dignitati docto
reæ dehonestetur, per Ripam in d.l.centurio.col.6.in prin.sub
nu.17.ver.Qua ratione.& ita communiter tenetur,nec contra-
ria consuetudo valet,vt tenet Rom.in d.sing.494.Paris de Put.
in tract.Syndica.in verbo Doctor.c. An doctor,seu aduocatus
possit torqueri.vbi plenè & Marsi. in sing.559. Plura vt reperi
quem sequuntur Mod.Rhegi.in sua pract.cri.super doctores.C.quo-
seruare.in prin.sub nu.180.ibi.Itē excipiuntur doctores.& in sin-
rum appella & latè tradunt Mod.in addit.ad Matthesilla.in sin-
gu.

gu.59 No.quòd legum doctores. vbi tenent hoc procedere in
doctore actu legente,& non cæteris. Quinimmo concludunt
Marsi.& Mod.Rhegi.vbi supra, quòd in casibus, in quibus do-
ctor torqueri posset,vt in crimine læsæ maiestatis, proditionis
populi,falsitatis & simonię, doctor primò degradari debet, an-
tequàm torqueatur, quamuis indifferenter contrarium obser-
12 uetur & malè per prędicta Habent † etiam milites vltra prædi-
cta aliud priuilegium,quòd hodie de consuetudine non suspen
duntur pro eo delicto, pro quo plebeius suspenderetur: vt in-
quit glo.in l.desertorem § pœna. in verbo torquentur. ff. de re
mili.Et ideo dixit Paris de Put.in d. tracta. Sindi. in verbo Pau-
pertas c.An si statutum relinquit pœnas.colum.2.in versi. Vn-
de iudex. quòd propter turpitudinem miles ad furcas suspendi
non potest, nec etiam de consuetudine, nisi propter latroci-
13 nium,per quod omne priuilegiũ eximitur. Sed † tales hodier-
ni temporis milites ab agrorum cultura, animalium custodia
& mercimoniorum quæstu abstinere debent, in quibus hodie
auaritię causa immersos quàmplures variis in Italię locis agno
uimus,aliena non peragant negocia & ad ciuiles curas non ac-
cedant,alioquin militia & priuilegiis priuantur.l.nemo miles.
C.de re mili.lib. 12.iuncta.d.l.vnica.C. de negocia. ne mili. eo.
14 lib.Scias tamen † quòd qui litis fiendæ, vel debiti non soluen-
di causa effectus est miles, instante creditore à militia solui de-
bet.l.j.C.qui mili.non pos.lib. 12.& ideo ad bonorum cessionẽ
admitti non debet,iuxta tradita per Barto.in l.j §. j. ff. si quis te-
15 sta.liber esse ius.fue.& quæ dicentur infra in 30 q. Non † potest
tamen hic miles renunciare huic beneficio,quod habet,ne cõ-
ueniatur vltra quàm facere possit, vt latè declarat Alexan. in l.
alia.§.eleganter.col.pen.num.16 ff.solu.mat. quia priuilegium
illud ratione personæ,non ratione contractus militi competit.
16 Circa † tertium de militibus cœlestis militiæ:quia satis diximus
supra in 3.q.principali,aliud scribendum non curaui,nisi quòd
quamuis pro ciuili debito non possint tàm hi,quàm milites ar-
matæ militiæ, & doctores, de quibus in præcedenti quæstione
carcerari,capi tamen & carcerari possent, si fugitiui , vel de in-
stanti fuga suspecti forent, vt in clerico diximus supra in dicta
3.q.principali.versi.Sed videtur mirabile. nume.17. per ea quæ
tradit Abb. & alii in cap.cùm non ab homine. extra de iud. &
Bald.& Docto.in l.si curialis.C.de episco.& cleric.& in l.j.C.vbi
quis decu. vel cohar. Materiam hanc de suspicione fugæ ponit
latè Ioan.Bapt.de Sancto Seueri.in tracta. de debito. suspec. &
fugi.ideo ad ibi dicta per eum me remitto : Solum duo dicam
quæ ab eo scripta non reperii, quamuis extra materiam nostrã
17 sint. Primò, nunquid † si quispiam fuerit pro aliqua ciuili vel
criminali causa carceratus, pro alia in carceribus recommen-
dari possit? Bart.in l.2.ff. de custo. reor. multum prolixè hac in
materia loquitur. Ange.verò ibi breuius & melius loquitur se-
cundum Aug. de Arimino conciuem nostrum in addi. ad An-
ge.in tracta.malefi.in glo. fama publica. versic. Septimò quæro
an carceratus.Nam Angel. in d.l. 2. reprehendit Barto. ibi in fi.
dicentem,quòd prima executio differtur,si causa super qua de-
bet secundò cognosci, erat delictum grauius, quàm esset pri-
mum,quia secundum Ange.Iudex per legis interpretationem
ad minorem pœnam procedere debet. l. si de interpretatione.
ff.de pœnis. & ex quo ambæ imponi non possunt . Ego autem
puto Ange.non bene dicere,ex quo non sumus in dubio, ideo
eius responsio fundamentum Barto.qui bene loquitur, tollere
nõ videtur, pro cuius dicto tres adduco rationes. Nam clarum
18 est,quòd † minor causa maiori præiudicare non debet.l. si quis
19 forte.ff. de pœnis. & l. cum reis. C. eod. Secundò † pœna vnius
delicti pœnam alterius excludere nõ debet,quando plura sunt
delicta ,tex.est in l nunquam.& ibi nota.ff.de priua. delict. Ter-
20 tiò & vltimò † maioris pœnæ impositio per minorem differri
non debet:vt not.in l.is qui reus.in fi.glo.magnæ.ff.de publi. iu-
di.ergo vbi delictum est grauius , & minor pęna imponi debet,
illius executio & non minoris fieri debet: & ita tenendum pu-
to non obstantibus per Ange.allegatis. Redeundo ad quęstio-
21 nem nostram , dicas , quòd † si quispiam fuit pro fiscali debito
carceratus,pro priuato debito recommendari potest. Barto. in
l.quoties.C.de exactori.tributo.lib.10. & Bald. in suo tracta. de
22 carceri † Qui † tractatus quamuis Bartolo attribuatur , à Baldo
tamen editus fuit secundum ea quæ ibi allegantur , & ita dixit
Barb.in c.olim.col. 7. num. 41. extra de præscript. idem firmat
Diplouata.in apost. ad dictum tractatum , & ita Bald.attribui-
tur,vt hodie in tertio vol.tractatuum reperitur impressus,quã-
uis teneat Caccialu.in tracta.de debito.suspect. & fugi. in quin-
ta q.principali.in prin.illum esse domini Francisci domini Bal-
di de Perusio,quod idem firmat Boer.in decisio.349. Quæritur,
an ciuiliter.colum.4.ad fin. Veritas est , Bartolum nunquam il-
lum composuisse,vt etiam attestatur Marian. Socin. in tractat.
de citatio.in 5.articu.q.17.in 12.fallen.& clarè patet ibi in penul.
colum. sub versicu. Circa secundum. dum allegat l.3. & ibi per
eum not.C.de episcop.aud & in eadem colum.in fin. ibi. Nam
iudici iniustè. dum allegat not.per ipsum in l. addictos. C. eod.
Nam ibi Barto. nihil scripsit, ad quod allegatur , immo Bald.

vtrobique scripsit & adducit ea quæ in eodem tracta.allegat in
23 eodem proposito.Dico igitur † quòd eodem modo si pro pri-
uato debito fuit carceratus , pro fisci debito , & pro delicto re-
commendari potest,vt tradit Barto.in l.cum ea.aliàs l.sacrilegi.
§.fi.ff.de ad l.Iul.pecu.& diffusius in d.l.2. ff.de custo.reor. & se-
quitur Bald.in d.tracta.de carceri.colum.fi.in princip.versi.Re-
stat quartò videre.& Moder.Bono. in §. Attingam. colum. 16.
versic.Quæri etiam potest, nume. 32. cum sequen. in sua pract.
crimi.Si verò pro vno delicto ex causa ciuili fuit captus,an pro
24 alio similiter priuato debito recommendari possit ? Dic † quòd
si captura prima non tenet, pro alio debito detineri non po-
test:vt in not.causa consuluit Paris.consi.101. Citatio. colum.
2.versi. Postquam enim. vsque ad fin. volu. 3. Quia quod est in
se inutile,alteri vigorem dare non potest.l.cum vnus. ff. de au-
ctor.iudic.poss.ideo in vi, seu veritate adhæsionis recommen -
25 datio non procedit . Quia † qui adhæret , semper adhærere de-
bet in eo statu,in quo inuenit id cui adheret.Rota in decis.225.
Adhærentes.in nouiss.Oldra.consi. 290. Contra articulos.Bal.
in authen.hodie.colum.fin.nume. 9. C. de appellatio.& consil.
90.Quæritur an captus.in princip.vol.5.cum aliis per Feli.cita-
tis in c.veniens.il secundo.colum.2.in fin.versic. Secunda con-
clusio.extra de testi.& in c.cum super.colum. 2.ad fi.vers.Quo-
ties tertius.& colum.sequen.in princ.& colum.6.in princi.ver-
26 sic.Nota etiam,quòd quando tertius.extra de re iudi.Aut † pri-
ma captura tenet,& tunc aut de iure communi loquimur,& ta
lis personæ captura fieri non potest,nisi in causa iudicati: vt l. j.
C.titu.nost.& §.aliud quoque capitulum. versic. Si verò vnum
de prædictis in authentico,vt cum de appella.cogno.& ibi etiã
est tex.quòd dato fideiussore debet quis excarcerari , etiam da-
to eius filio pro fideiussore,dummodo sit idoneus,ideo distin-
27 guendum videtur . Aut † Ambo creditores ex contractu ean-
dem causam non lucratiuam prætendunt & pro se sententiam
& de capiendo licentiam habent, & tunc vnius carceratio alte
ri prodest , & sic captus pro debito recommendari debet ; quia
nõ refert,vtrum de nouo capiatur,vel in carcerem recommẽ-
detur . Nam captura quædam realis est citatio , ac ille qui præ-
sens est,citari non debet,vt tradit Maria. Soci. in tracta. de cita-
tio.articulo quinto.num.21. versic. Decimosextò quæro. sed ei
præcipitur , vt non recedat priusquàm debitum soluat , & hoc
præceptum de non recedendo est ipsum de nouo citare.l.2. C.
quom. & quando iudi.ergo in carceribus pro alio debito recõ
mendari potest,nisi die feriata in honorem Dei recommenda-
28 tio facta esset:Nam † capturæ & recommendationes tali die fa-
ctæ non valent,nec tenent l.fin.& ibi no.C.de feriis.& c.fin.ex-
29 tra eod.titu. Et quamuis ob suspicionis causam , quæ post con-
tractum superuenisset , debitor die feriata in honorem Dei ca-
pi posset:vt not.glos.sing.in d.l.fin.& ibi Barto.& alii , & Ange.
in l.2.versi.Conclude.& ibi Alexan.num.8. ff. eo. cum aliis per
Soci.senio.citatis consi.99.Circa primum.num.4.& consi.100.
In dubitationibus.colum.j.& consi.sequen.col.j.versi.Non ha-
30 bet.vol.4.Non † poterit tamen tali die recommendatio,& per-
sonę iam carceratę fieri sequestratio,vt singulariter voluit Bal.
in auct.ei qui.colum.4.ad fin.versic. Quæro , pone dictat statu-
tum.C.de bo.aucto.iudi.pos.quem sequitur Alex.cõsi.159.Cir-
ca primum dubium.col.fi.ver.Tamen non potest,vol.2. & Ias.
in l.si fideiussor.§.si satisdatum.col.pe.in prin.ff. qui satisd. cog.
& Feli.in c.significauerunt.col.fi.in prin. ver. Limita etiam ista.
31 nu. 30. extra. de iudi. Cautela est igitur † ꝙ creditor prouideat,
& diligẽter curet, ꝙ si die feriata carceratus relaxetur,ipsum ra-
tione nouæ suspicionis fugæ iterum capere faciat,vt est de mẽ-
te Bal.in d.ver.Quæro pone dictat statutum.quẽ sequitur Alex.
32 d.consi.159.col.fi.sub nu.7.versi.Tamen non potest. Si † verò
vnus sententiam habet , alter non , & tunc ille qui non habet,
illum , qui captus est ,in carceribus recommendari facere non
potest,nisi ipse carceratus se denuo citari expectet , & cõtra ip-
sum licentiam concedi,quod fieri potest , etiã ꝙ ipse sit in car-
ceribus.Cautela est igitur,ꝙ captus debitũ offerat , pro quo ca-
ptus fuit,& illud consignet , antequàm alia de ipsum capiendo
licentia detur,iuxta.l.acceptam.& ibi Bal.Ange. Sali. & Pau. de
Cast.C.de vsur.& sic cùm sit de carcere relaxandus , recommẽ-
dari non poterit.l.si reus paratus.ff.de procura.Aut de iure mu
nicipali loquimur , & tunc illius dispositioni inhærendum est.
Si verò fuit pro delicto carceratus, & similiter pro alio delicto
recommendatus , & sic vtraque executio corporalis esse debet;
& tũc dicas secũdùm Bar.in d.l.2.de custo.reo.ad quem omnes
33 recurrunt,ideo ad ipsum breuitatis causa me remitto.Si † verò
est pro delicto carceratus , an pro ciuili debito recommendari
possit?Inquit Bar.consi.221.An positus in carceribus.in 2. pa.ꝙ
si habita modica dilatione in executione pęnæ corporalis con-
suli possit illi, qui decuniam petit,tunc (inquit) concedendum
esse hanc dilationem,alioquin secus,allegat l.2. C. de bo. dam-
na.& facit.l.fi.circa prin.C.de publi.iud. Dic ꝙ non, vt latè per
Roma. in quodam suo consi. non impresso penes me existẽte,
cuius tenorem hic transcribendum duxi , vt rationes & iura p
eũ allegata videri possint. Tenor igitur illius talis est . In Chri-

sti nomine amen. Casus super quo cõsilium petitur est præmissus. Ex quo dubia excutienda veniũt: Primum, an † ille, cui datus est saluusconductus de stando & veniendo liberè, intelligatur datus de liberè recedendo? Secundum dubium est, an carceratus pro delicto possit recommendari in carceribus pro debito? Et circa primum dubium videtur dicendum ꝙ non; quia promissio limitata non porrigitur extra casum suum. ff. de verbo. ob. l. j. §. sed si mihi. extra de resti. spolia. c. Pisanis. Est enim talis promissio stricti iuris, & ideo strictè intelligenda est. ff. de verb. ob. l. quicquid astringendæ. cum similib. Sed contrarium est verum. Quia ille, cui data est securitas veniendi, habet securitatẽ & recedendi, cum non veniat securè, qui non potest recedere. l. sciendum. ff. de leg. & ad Trebel. l. de ætate. prout pro hac parte est gl. no. in l. vtimur. ff. de sepulch. viola. hanc partem tenet Iacob. de Are. & Bar. post eum in d. l. vtimur. & in l. j. ff. ad l. Iul. maiest. & l. relegati. ff. de pœnis. Circa secundum dubium dicen-35 dum est, ꝙ non † quia in casu nostro sequestrando eum in carceribus priuat ipsum libertate propria, quod non potest. ff. de in ius vocan. l. pleriq; de condit. & demonstr. l. Titio centum. §. Caio. ff. de libe. homi. exhib. l. j. in fi. Quinimmo si est sequestratus, debet tanquam spoliatus propria libertate ante omnia restitui. C. ad l. Iul. de vi pub. l. si quis ad se fundum. ff. de ord. cogn. l. fi. vnde vi. l. meminerint. de resti. spol. c. item cum quis. cum simili. Item nõ debent audiri creditores volentes obiicere exceptionem aliquam contra istum sequestratum, vel ipsum impedire quominus restituatur in sua propria libertate. ff. quod vi aut clam. l. j. §. & parui refert. & not. Dyn. in c. qui ad agendum. de regu. iur. lib. 6. Præterea si iudex ad instantiam creditorum sequestrasset istum debitorem, deberet sibi actio concedi contra creditores, quia quando vis compulsiua, siue spoliatiua infertur per illas personas, per quas nobis acquiritur, datur spoliato in nos actio. ff. de vi & vi arma. l. j. § j. & §. si filius. & l. interdicto. & ibi not. Sed per iudicem nobis potest quæri, sicut per alios officiales. ff. rem pupil. sal. fore. l. 2. & 3. de adoptio. l. si his verbis. & l. non enim aliter. ff. de magistra. conueni. l. j. §. exigere. & no. per Doct. in l. j. §. ius publicum. ff. de iusti. & iure. de con-36 uer. coniuga. c. ex publico. Preterea † custos carcerum parificatur depositario, & sicut isti committitur custodia rerum. ff. deposi. l. j. in princ. extra de depos. c. j. & per totum. ita illi custodia personarum. C. de custo. reor. l. fin. ff. eod. l. milites. Sed per sequestrationem factam depositario non debet interdici, vel impediri depositi restitutio. C. deposi. l. pe. & in authentica ibi posita. Præterea iste debitor fuit incarceratus pro criminis executione, sequestratio autem petitur pro processus expeditione, pro causa summaria & ciuili, & ideo fieri non potest, cum sint diuersæ speciei, sicut dicitur in reconuentione & prorogatione: vt no. in l. si quis ex consensu. de episco. aud. per Cyn. ff. de iud. l. j. extra de iudic. c. at si clerici. C. de senten. & interloc. om. iudic. l. cum Papinianus. & authentica & consequenter. secus si esset eiusdem speciei, argum. ff. de iurisd. om. iudic. l. si idem cum eodem. de mutu. peti. c. j. & 2. & ita intelligendum est quod not. Bar. in l. 2. §. fin. ff. de custo. reor. & maximè in casu nostro, vbi non potest reuocari securitas data. pro quo facit regu. qui semel. cum sua materia, lib. 6. & melius probatur per iura supra allegata. Ex quibus omnibus consulo, sequestrationem huius debitoris fieri non posse pro debito ad instantiam creditoris, & saluum conductum reuocari non posse, donec dictus debitor in libertate propria reperiatur. Sed an casu prædicto primò possit impune offendi, etiam si sciatur eius securitas à priuato, vide Alber. de Rosa. in tracta. statuto. in 2. par. q. 9. & ibi tractatur à quibus possit ista securitas concedi, & quando seruanda est, & quando non. & de causa. q. j. Vide etiam Nellum in tracta. bannito. in 2. tempore. in 3. parte q. 17. vbi etiam habes, si est data talis securitas, an intelligatur pro vna vice, vel pluribus, ibi vide. Quid autem si positus sit in carcere pro vno debito, an possit pro alio recommendari? vide text. in l. 2. & ibi Barto. ff. de in ius vocan. & in l. sed eximendi. §. item si quis. ff. ne quis eum qui in ius vocan. est vi exi. Contrarium tamen videtur per text. in l. si cui crimen. §. Idem Imperator. & §. fin. ff. de accus. tamen quæstio ista est satis dubia. vide Barto. in d. l. 2. de custo. reor. in pen. colum. in fin. & sequen. & in disputa. Lapus fuit captus. vbi latè disputauit. & in l. cum vnus. de bon. auctori. iudic. possess. Quid autem si vnus illicitè capiatur, adeo quòd debeat statim relaxari, an statim iterum & licitè capi pos-37 sit? dic quòd non. l. naturalem. ff. de accusa. Quid † autem si captus relaxetur cum iuramento, vt debeat reuerti, si non reuertitur, propter hoc possit de periurio puniri? de hoc dic quod legitur per gloss. in l. succurritur. ff. ex quib. cau. maio. Bald. allegat. l. nam & Seruius. ff. de negoc. gest. Cano. habent. gloss. in clemen. pastoralis. in verbo per violentam. de re iudic. Ioan. Andr. in addi. Specu. in titu. de hoc est text. iuncta gloss. de iure ciuili in l. quinta. ff. de capti. & postli. reuer. Et ita dico & consu-38 lo vt supra Ego Ludouicus de Roma &c. Iuxta hæc dubitari posset † an carceratus iniustè pro iusta causa recommendari possit? hãc quæstionem latè disputat Bar. in d. disputatione. Lapus fuit captus. qui multum subtiliter arguit ad partes, & soluit. Et quia longum esset hic omnia recensere, ideo à teipso poteris ibi dicta per eum videre: & vide eundem Bart. & Ang. in d. l. cum vnus. cum aliis ad saturitatem per Mod. Bono. relatis in d. §. attingam. nu. 34. ver. Sed dubitari potest. in sua pract. crimi. Se-39 cundò † nunquid debitor, qui per vnum iudicem captus & carceratus fuit, per alium iudicem relaxari possit? Hanc quæstionẽ habui de facto, & dixi ꝙ ex quo per alium iudicem relaxatus fuerat, iterum veluti nulliter relaxatus capi & carcerari debeat, & per iudicem qui eum detineri, & sequestrari iusserat, de nouo relaxari, cùm certum sit, ꝙ ab eo, qui illum carcerari fecerat, relaxandus erat, vt no. dixit Ang. l. neq; impuberes. §. fi. ff. de in ius vocan. dicẽs practicam esse, ꝙ carcerum custodes pro debito captum ad instantiam creditoris non relaxent, nisi primò iudicis bullettam habeant, qui eum carcerari fecit, cum iudicis auctoritate carceratus absque eius licentia etiam de creditoris consensu relaxari non possit, secundùm Bart. in l. qui neque. ff. de in ius vocan. quem ibi sequitur Bal. per no. in l. 2. ff. de offic. procu. Cęsa. prout declarat Paris de Put. in tract. Sindi. in verbo Carcer & carceratus. inc. Licèt dicatur ꝙ carcerarius. ad fi. versi. Quibus adde. & est ratio secundùm Ange. ibi: quia eius est relaxare, cuius est carcerare: vt in regu. iuris. nihil tàm naturale. ff. de reg. iur. & in reg. eius est saluare, cuius est destruere. idem firmat & sequitur Aug. conciuis noster in addi. ad Ang. in tracta. malefi. in gl. Fama publica. sub versi. Et aduertas tu iudex. Idem comprobat Ancha. cons. 340. Viso themate prædicto. in fi. vbi ponderat quoddam statutum, mandans captum relaxari, dicẽs ꝙ ex quo statutum non disponit à quo relaxari debeat, ꝙ secũdùm ius intelligi debet, scilicet auctoritate iudicis, qui eum detineri & sequestrari, vel commendari fecit. ad idem no. Bal. cõsi. 91. Sed pone dicta statutum. vol. 5. & ita obtinui. Et hæc duo addere poteris ad ea quæ tradit Caccialup. in d. tract. de debi. suspect. & fugi. tanquàm magis ad illum pertinentia.

SVMMARIVM.

1 *Obligatio ad rem in specie non potest cedere bonis.*

OBLIGATVS AD REM IN SPECIE AN cedat bonis?

QVAESTIO XII. quartæ q. Princ.

1 Duodecimò quæro, an † obligatus ad rẽ in spẽ bonis cedere possit? Respon. ꝙ non, quia prouisio tituli nostri nõ est in tali obligatione necessaria, vt not. probat Bar. in l. continuus. § illud. de verbo. obligat. quòd est no. secundùm Alexand. in l. is qui bonis. la secunda, ff. titu. no. in prima apostil. ad Bartol. vbi allegat etiam not. per Azo. in summa. C. de his, qui in prio. credi. loco succed.

SVMMARIVM.

1 *Debitor qui est inops, & in pari egestate cum creditore ad bonorum cessionem non admittitur, nisi statum suum mutaret.*

DEBITOR AN AD BONORVM CESSIONEM admittatur, si creditor reperiatur pauperior.

QVAESTIO XIII. quartæ q. Prin.

1 Decimotertiò quæro, an debitor ad beneficium cessionis bonorum admittatur, si creditor non habet vnde viuere possit, & sic est pauperior, vel in pari egestate cum debitore? Respon. ꝙ si creditor causam onerosam prætendit, melior est agentis conditio. Nam cùm actor & reus eiusdem sint priuilegij, potentior est actor, qui de damno euitando certat, quàm reus, qui certat de lucro captando, & sic de alterius debito retinendo, ergo ad cessionem non admittitur: ita Bald. in l. 2. versi. Quartò quæro C. quod cum eo. Guil. de Cun. & Pau. de Cast. in l. in traditionibus. §. si quis crediderit. ff. de pact. Bald. in l. si maritus in id. vbi Bar. Alexan. & alij. ff. solu. matr. & idem Alex. in l. maritum. col. fi. in prin. ff. eo. vbi in marito loquitur, qui non conuenitur nisi in quãtum facere potest, cui hoc denegatur priuilegium, si eius vxor esset inops, sicut ipse maritus, & hanc opin. dicit Alex. ibi esse magis communem, & eam sequitur Ias. in l. quod nomine. col. j. ver. Quartam limitationem. ff. de condi. indebi. & Are. in §. Item si de dote. & ibi Ias. ver. Secundò vltra glo. nu. 10. Insti. de actio. cum aliis concord. per Marsi. relatis in sing. 99. Priuilegiatus. & eleganter declarat Deci. in c. in præsentia. col. 21. versi. Et retenta communi conclusione. nu. 51. cum duobus seq. extra de probatio. Intellige tamen prædicta esse vera, nisi debitor statũ suum mutaret: nam tunc indistinctè ipse suo vtitur priuilegio, quia satis est actori, ꝙ cõtra iuris rigorem agit modificato modo, Bal. in d. ver. Quartò quæro, quem sequitur Alexan. in rubr. ff. quod cùm eo. & Firma. in suo repertorio, in verbo Debitor pauper.

pauper. nume. 23. & in verbo Filius conuenitur. nume. 26. cum alijs, quæ allegaui supra in 4. q. principali. circa fin. versic. Et hoc procedit.

SVMMARIVM.

1 *Spoliatus bonis propter guerram priuilegium habet, ne conueniatur vltra, quàm facere potest.*

SPOLIATVS BONIS PROPTER GVERRAM an cedat bonis.

QVAESTIO XIIII. quartæ q. Princ.

1 Decimoquartò quæro, † nunqd spoliat⁹ bonis pp guerrã insolidum excutiatur, adeo ꝙ bonis cedere debeat, ne in carceribus detineatur? Resp. ꝙ insolidum non condemnabitur, sed priuilegio gaudebit, vt non conueniatur, nisi in quantum facere potest. secundùm Io. Fab. in §. fi. Insti. de actio. quia maior ratio est in sic spoliato, quàm in cedente, cùm hic spoliatus pręter eius voluntatem bonorum perditionem patiatur, cedẽs verò ex voluntate per cessionem. l. 2. § si quis tamen. ff. si quis cautio. & l. quæ fortuitis. C. de pigno. actio. & hanc decisionem refert Ias. ibi in 2. col. ver. Vltimò notate, esse mirabilem & notandam: & eam refert & sequitur Grammati. in decis. 85. Dum Magnificus. nu. 2. ver. Hinc voluit.

SVMMARIVM.

1 *Bannitus ad Patriam & ad bona olim confiscata restitutus an ad beneficiũ cessionis bonorum admittatur.*
2 *Bannitus ad Patriam & ad bona olim confiscata restitutus omnia recuperat.*
3 *Bannitus per deportationem ab omnibus passiuis obligationibus exutus esse dicitur, si postea restitutus fuit, omnia bona acceptare compellitur.*
4 *Dos filiæ data in bonis stabilibus si casmate, vel alluuione perijt, non imputatur in legitima filiæ post obitum patris.*
5 *Bannitus ad Patriam & ad bona restitutus ab emptore bona per fiscum alienata non recuperat, nec debitorum nomina, qui ad iniuriam banniti fuerunt exacti.*
6 *Bannitus ad Patriam & ad bona restitutus actionem contra fiscum pro bonis ab eo alienati habet ad id, in quo fiscus locupletior effectus est.*

BANNITVS AD PATRIAM ET AD BONA restitutus an cedat bonis.

QVAESTIO XV. quartæ q. Princ.

1 Decimoquintò quæro, vtrum † bannitus, cuius bona per fiscum publicata & confiscata fuerunt, ad patriam & ad bona restitutus ad bonorum cessionem admittatur? Distinguendum arbitror, aut iste restitutus omnia bona confiscata recupe-2 rat, aut nihil. Primo casu † cum ad patriam & ad bona restitutus omnia recuperet. l. j. & l. fin. C. de senten. pass. videtur dicendum, illum teneri creditoribus absq; cessionis beneficio, quatenus illorum bonorum suppetant vires, secundùm Rom. in singu. 212. Deportatus. & in l. alia. §. eleganter. ff. solu. matr. per text. quem dicit sing. & literis aureis scribẽdum in l. 2. in fi. ff. de sent. pass. quem etiam sequitur Vital. in trac. clausula. in rub. An possit renunc. benef. cess. bono. col. 9. in prin. versi. Secundus si post publicationem. Io. de Arno. Epito. 82. & Ias. in §. fin. col. pen. in princip. versic. Item fallit vbicunq;. nu. 22. Insti. de actio. & aliũ tex. in l. pen. & fi. C. de sen. pas. allegat Soc. in tract. fallen. reg. 65. Cedens bonis in 15. fallent. In hoc autem puto Roma. Soc. & sequaces non bene dicere: quoniam illi tex. hoc non probant, ibi enim solum dicitur, ꝙ restitutus etiam ad bona cessionis beneficio vti non potest, quin etiam bona cum suis obligationibus actiuis & passiuis acceptet, illa enim repudiare non potest, 3 vt se à carceribus exoneret. Nam † licèt per deportationem ab obligationibus passiuis esset exutus, iuxta l. j. C. de fideiusso. & l. 3. C. ad l. Iul. vnde vi. si tamen restituitur, acceptare bona compellitur. d. l. 2. nec per hoc inferri potest, ergo bonis cedere nõ poterit; stat enim, ꝙ acceptare possit, & ilico bonis postea cedere; quoniam inter acceptare & bonis acceptatis cedere, non parum distat, primo enim casu nullo modo in primæuas obligationes, à quibus per deportationem erat exutus incideret. Secũdo verò casu quamuis cedat bonis, non per hoc tamen à creditoribus liberatus dicitur: ipse enim ad pinguiorem fortunã perueniens integrè satisfacere tenetur, deducto tamen ne egeat. l. ex contractu. C. de bo. aucto. iudi. poss. l. 4. & l. qui bonis. ff. titu. no. reprobata gl. in l. vbicunq;. ff. de fideiuss. quæ contrarium tenet, & malè ſm Bar. & Doc. ibi. & dicemus infra in 20. q. principali. & ita respondet Alex. in d. §. eleganter. col. 6. in princ. vers. Sed in hoc puto. Præterea non vñr congruè allegari d. l. 2. & d. l. pen. ꝙ restitutus ad bona non possit cedere bonis; quoniam in diuersis terminis loquuntur, scilicet, qñ restitutus per Principẽ ad bona, quorũ confiscatione liberatus erat à creditoribus tũc fiscum obligatum hñtibus, & quorũ reintegratione reincidens in primas obligationes non poterit & refutando bona restituta, & allegando pęnam, quam passus est, se defendere, quin creditoribus soluat, vt ante sñiam soluere tenebatur, verùm ante confiscationis bonorum sñiam si competiisset condemnato ꝯ creditores refugium cessionis bonorum, posset etiam ad bona restitutus cedere bonis, nõ eo prætextu & allegatione, vt dr̃ in d. l. 2. & in l. pen. sed ex iure primæuo ante sñiam competente, ad quod simul per restitutionem & indulgentiam censetur repositus: vt d. l. fi. ibi. Ideoq; tantum ad restitutionẽ, &c. C. de sen. pas. & l. ꝙ si minor. §. restitutio. ff. de mino. Secundo casu qñ nihil recuperat, aut illa bona, quæ non recuperauit, casu & fortuna deperdita fuerunt, puta quia casmate perierunt, vel eius debitores effecti sunt non soluendo, & isto casu puto, cùm absq; eius culpa hoc euenerit, ꝙ beneficium sibi à iure indultũ ad bo-4 norum cessionem perdere non debeat, cùm ipse creditoribus satisfacere non valeat. l. j. C. tit. no. Prout † dicimus de dote data filiæ in bonis stabilibus, quæ casmate, vel alluuione perierunt, quæ post patris obitum sibi in legitima non imputantur, cùm teneatur filiam redotare, si poterit; vt tradit Bal. nouel. in tract. de dote. in 6. par. in quinto speciali, arg. eorũ quæ tradit Io. And. in c. non põt. in verbo. primis. de pręben. in 6. de quo per Tiraq. in repeti. l. boues. §. hoc semone. in reg. vers. Decimooctauò. in 5 d. c. non põt. sub nu. 31. ibi. Item si primũ. ff. de verb. sig. Aut † illa bona, quæ non recuperauit, fuerunt durãte banno per fiscũ alienata, & isto casu cùm restitutus illa ab eo, qui emit à fisco, non recuperet, ſm Bar. in d. l. fi. col. 3. in prin. ver. Pro declaratione eius. C. de sen. pas. & in l. Gallus. §. & quid si tñ. cum concor. de quibus ibi ꝑ Alex. de libe. & posth. per Abb. & Imo. in c. inter quatuor, & ibi Feli. in pe. & fi. col. extra de maio. & obedi. & idẽ Feli. in c. super eo. nu. 4. ver. Quòd non valet. de off. delega. ꝑ Pau. Grillan. in tract. de relaxatio. carcera. in 4. q. secundę speciei relaxationis. sub rub. de benefi. & indulgen. Princi. & in tract. de hæreti. in 6. q. ver. Sed quæro retentis. & Nellum in tract. bannito. in j. par. tertij tẽp. in 5. q. vers. Viso ergo. & q. seq. & Plot. in repeti. l. si qñ. nu. 9. ver. Sic & restit. C. vnde vi. & est cõis Doct. opinio, vt attestatur Calcan. cons. 52. Licet his. col. antepe. in fi. ver. Et sic per ꝯñs. sub nu. 12. Nec etiam debitorum nomina recuperat, qñ debitores ad banniti iniuriam exacti fuerunt, vt ꝯsuluit Ruy. consi. 22. In qõne col. j. vers. Si verò fuerunt. vol. 5. & aliàs in facti contingentia ad fauorem Iacobi de Cusinis contra Pirottum Magnanum Ariminensem obtinui, vt patet cõsi. 4. Viso processu per Pirottum. nu. 10. ver. Sicut enim bãnitus. & nu. 6 seq. Sed † ꝯ fiscum, qui bona illa alienauit, vel exegit, actionem habeat ad id, in quo locupletior effectus est, ſm Bar. in d. versic. Pro declaratione eius, quẽ sequuntur cõiter Doc. vt refert Nellus in tract. bannito. in j. par. tertii tẽp. & Pau. de Grillan. in tract. de hære. in 6. q. ver. Sed quæro retentis. & in tract. de relaxatio. carcera. in 2. par. in 4. & 5. q. Vr̃ dicendum, ꝙ ad dictũ cessionis refugium admitti non debeat. Quia cùm ex sua culpa hoc contigerit ex eo ꝙ culpa casum præcesserit, ei imputandum vr̃, regu. damnum quod quis. de regu. iur. in 6. Dyn. in regu. peccatum. in fin. eod. titu. & tradit Bald. in c. quæ in ecclesiarum. colum. 3. in princi. versi. Accipio secundam glos. extra de constit. qui quamuis hac opinionem ibi secutus fuerit, ea ratione quia dignum est, quòd malè meriti egestate laborent. l. bona fides. ff. deposi. Verius tamen puto debitorem hoc casu non perdere cessionis beneficium; quoniam ob huiusmodi culpam non offendit directò creditores suos, sed alium. l. etiam. §. licet, cum gloss. in verbo quemlibet. cum ibi not. per Alexan. in j. colum. ff. solu. matrim. Præterea cùm requiratur dolus, & culpa non sufficiat, vt quis beneficio cessionis priuetur, vt est text. in l. verum. §. tempus. ff. pro soc. not. in l. fin. in fin. ff. quæ in fraud. credi. tenet Bald. in l. j. colum. 2. & fin. C. titu. not. & diximus supra in 5. q. & dicemus infra in 20. q. in decimooctauo casu. nume. 31. cum sequen. & in q. 28. nume. 1. 2. & 3. ad cessionis refugium admittetur, & sic ab opinione quam sequitur Alexan. in d. §. licet. non est in iudicando recedendum; quoniam non est in iure expressum, quòd in dicto casu debitor cessionis beneficio priuetur, & nemo priuationis pœnam pati debet, vbi non est à iure expressum. § cùm igitur. in auct. de non eligen. secun. nuben. & per illum text. sufficit dicere non esse lege cautum, quòd imponatur dicta priuationis pœna, secundum tradita per Bald. in authen. ex testamento. sub nume. 5. C. de secun. nuptiis. Nec obstat dicta ratio, quòd malè meriti debeant egestate laborare. Quoniam respondetur, quòd satis egestate laborabit debitor, qui cesserit bonis: cum cedenti denarius vnus remanere non debeat, secundum gloss. fin. in l. penult. ff. titu. no. & diximus supra in tertia quæst. principali, nume. 9. versicu. An autem quod supra dictum est. Præterea Bald. ibi loquitur in eo qui conuenitur in id quod facere potest, quamuis etiam eo casu contrarium sit verius, vt dicemus infra in vigesimanona quæst. in fin. non autem in debitore bonis cedente, vt in casu isto. ergo &c. & pro hac opinione faciunt dicta per Grammatic. in decisio. 85. Dum magnificus. per totam. vbi decisum fuit, quòd conuentus à suis creditoribus opponens

se spoliatum fuisse omnibus bonis per regiam Curiam, ita ꝙ eis satisfacere non potest, ab eis durante dicto spolio molestari non potest.

S V M M A R I V M.

1 *Debitor dives & ad soluendum idoneus an cessionis beneficium admittatur.*
2 *Debitor pro ciuili debito nec capi, nec carcerari potest, nisi prius facta fuerit eius bonorum excussio, quòd bona non reperiuntur.*

DEBITOR DIVES AN BONIS CEDERE POSSIT.

QVAESTIO XVI. quartæ q. prin.

1 Decimosextò quæro, † nunquid debitor diues & idoneus ad soluendū creditoribus debeat ad bonorum cessionem admitti? Videbatur dicendum ꝙ sic, ex eo ꝙ debitor ad euitādos carceres cessionis beneficiū habet: vt est tex. in l. j. C. tit. no. & ita determinat Cy. ibi in 3. q. ꝑ tex. sing. in l. illud. §. quid tamen. ff. de trib. actio. vbi pater vel dominus si non vult inter creditores qui in illam causam contraxerunt, merces æqualiter distribuere, potest mercibus, vel peculio cedere. & ex illo tex. colligūt Guil. de Cun. & And. de Pisis, ꝙ licèt quispiam sit diues, & ad soluendum idoneus, si vult, bonis cedere potest, ne illa vendendo, & soluēdo laborem subeat. Eandē opinionem tenet Ray. de Forli. in l. legis Iuliæ. C. tit. no. Contrarium tamen decidunt Guil. & And. de Pisis, vbi supra, quos sequit̄ ibi Pau. de Cast. & Bal. in d. l. j. col. 2. ver. Quęro nunquid ille qui habet. nu. 10. & ita consuluit Fed. de Senis cōsi. 193. In qōne. vers. Nunc est discutiendum, idem tenet Soci. in tract. fallen. reg. Cedens bonis. in ii fallen. sequitur Ias. in §. fi. col. pen. versi. Duodecimò & vltimò. Insti. de actio. Ad dictum §. Quid tamen respondet ibi Albe. de Rosa. ꝙ ibi est quędam obligatio realis peculii, ideo cedendo liberatur, & ꝙ ibi non bonis omnibus, sed mercibus tātum cedebat: & ita firmat Ias. in d. ver. Duodecimò & vltimò. Quod ego quoq; affirmo, & huius cōclusionis ratio esse potest. Quia † pro ciuili debito ad capturā & carcerationem debitoris non deuenitur, nisi prius facta bonorum excussione, ꝙ bona non reperiantur, cùm captura non fiat, nisi in subsidium: vt est gl. sing. in l. 3. §. pe. ff. de suspec. tut. quā sequitur ibi Bar. & Bal. & iidem in d. l. j. col. 2. ver. Quæro nūquid ille. C. tit. no. & Bald. in sua Margarita, in verbo. Filiusfam. Imo. in c. Odoardus, col. 3. in fi. ver. Item nō videtur esse verum, extra de solutio. Alex. consi. 149. Circa primum dubium, in fi. vol. 2. & in l. à diuo pio. §. in venditione. col. 2. in fi. ver. Iuxta hoc incidit. ff. de re iudi. vbi refert illam gl. esse cōem. Vnde dicit Feli. in c. qđ ad consultationem. col. 7. sub nu. 17. in fi. extra de re iud. ꝙ periculosum esset in pratica recedere ab opinione d. gl. idem tenet Didac. Couarru. in 2. lib. varia. resolu. c. j. nu. 2. & ita tenet Io. Pe. de Ferra. in sua prat. Papi. in for. executio. sent. in gl. j. col. pe. post medium. ver. Sed an sit necessaria excussio bonorum, quamuis interdum vel consuetudine, vel ex forma statutorum hoc non seruetur in pratica secundùm eum ibi. Si ergo bona reperiuntur pro creditorum satisfactione, ergo ad bonorum cessionem deueniri non poterit.

S V M M A R I V M.

1 *Condemnatus pro delicto ad pęnam pecuniariam, quam uis non habeat vnde soluere possit, non tamen ad cessionem bonorum admittitur.*
Qui in ære soluere non potest, luit in corpus.
2 *Pœna si venit fisco applicanda, commutari potest etiam inuito accusatore, secus si est parti applicanda.*
Commutatio pœnæ an & quando fieri non potest.
3 *Regula, qui in ære soluere non potest, luat in corpus, quomodo procedat.*

CONDEMNATVS PRO DELICTO AN cedat bonis.

QVAESTIO XVII. quartæ q. Princ.

1 Decimoseptimò quæro, † debitor ob delictū condemnatus ad pęnam pecuniariam, ex quo pęnam soluere non potest, an bonis cedere possit? Respon. ꝙ nō, sed pecuniaria pęna in corporalem resoluitur; quia qui in ære soluere non potest, luit in corpus. l. fi. in fi. C. de sepul. viol. l. quicunq;. C. de ser. fug. l. fi. ff. de in ius voc. & l. j. §. generaliter ff. de pęnis. cum vulg. ita tenet Ang. in l. 4. num. 4. versi. In criminali verò. ff. tit. no. & ita consuluit Veronen. consi. 9. Quidam ex delicto. & tradit Didac. Couarr. in 2. lib. varia. resolu. c. j. nu. 8. versic. Præterea dubitatur. Et in tantum hoc est verum, ꝙ etiam postquam luit in corpus, si ad pinguiorem fortunam peruenerit, non vexabitur; quia corporalis pęna loco talis satisfactionis est: vt no. Io. And. in reg. peccatum. de reg. iu. in 6. quem refert & sequitur Ang. in d. versi. In criminali verò.
2 Et prædicta intellige † quando fisco est applicanda pęna & criminaliter & ad vindictam agitur. Nam eo casu etiam inuito accusatore fiet commutatio secundùm Archi. in c. si res. 14. q. 6. Secus quando parti pęna venit applicanda, vt in furto: eo enim casu commutatio in corporalem fieri non debet, nisi actore cōsentiente, arg. c. fraternitas. 12. q. 2. inuito enim actore cōmutatio fieri non potest. Bal. in l. fi. ff. de in ius vocan. per illum tex. & in l. ꝙ si maior. § si seruus. ff. de minori. Non tamen hoc casu propter eius dolum in furto commissum ad cessionis beneficium admittitur: vt per Veronen. d. consi. 9. Quia in delictis bonorum cessio locum non habet: vt no. Bal. in l. sed & si ex parte. in princ. argu. illius tex. ff. quod cum eo. vbi pro hoc allegat esse expressum in l. fi. §. fin. ff. quæ in frau. cred. & in obligatione quæ venit ex delicto non est locus cessioni bonorū: vt d. l. quicunq;. de ser. fugi. & tradit Bal. in l. si prius. in prin. sub nu. 26. C. de iure fisci. lib. 10. Si verò ad interesse conuenitur, siue ex contractu, siue ex quasi delicto agatur, tunc in corporalem pęnam non fiet commutatio, sed expectabitur, donec ad pinguiorem fortunā peruenerit: vt in c. Odoardus. extra de solutio. & in c. olim vobis. de resti. spoliat. & l. nam is. ff. de dolo. ita tenet Abb. post Io. And. in d. c. Odoardus. col. j. in j. oppo. cum quo transit Aufrer. in addi. ad Capel. Tholos. in q. 61. Item fuit quæsitum, an cessioni bonorum. Quamuis Io. Fab. in §. fin. & ibi Ias. in 3. col. versic. Quartò suprascripta regula. Insti. de actio. dicant, ꝙ si quis iniuriarum actione agat, concludatq; ad pecuniam & sic ciuiliter, & reus condemnatus bonis cedat, non liberat se, sed pecuniaria pęna in corporalem resoluitur & non bene prędicta. Attende
3 tamen † ꝙ supradicta regula, qui in ære soluere non potest, luat in corpus, in mulcta locum sibi non vindicat; quia tunc diminutio, vel moderatio fieri debet. l. illicitas. §. fi. ff. de offic. præsi. Immo ratione inopiæ fit remissio & liberatio totaliter, nec luere debet in corpus, nec cauere de soluendo, si ad pinguiorē fortunam peruenerit, nec soluere teneretur, etiam ꝙ ad pinguiorem statum postea deueniat, vt tenet Phil. Franc. in c. reprehensibilis. col. pen. nu. 10. versi. In mulcta verò. extra de appellatio. & in d. §. fi. per illum tex. inquit Bar. in fi. ꝙ eadem regula non vindicat sibi locum, quando pro delicto pecuniaria pęna extraordinaria imponi debet, sed tantum quando ordinaria imponitur, & dicit glos. in c. j. 14. q. 6. ꝙ hæc regula locum non habet in obligatione ex contractu, vel alia ciuili causa; tunc. n. qui soluere nō potest, non luit in corpus, sed bonis cedere sufficit: vt in l. j. C. ti. no. & idem voluit gl. in d. reg. peccatum. in prin. & ita determinat Bal. in l. fi. §. & si præfatam. ver. Alii dicunt. C. de iure delibe. & sequitur Phil. Fran. in d. c. reprehensibilis. col. pen. sub nu. 17. Sed contrarium tenuit gl.

S V M M A R I V M.

1 *Vsurarius in foro contentioso ad bonorum cessionem admittitur, nisi bona dissipasset.*
2 *Vsurarius si sub vsuris spe consequendi à debitore, vel à Principe veniam, pecunias mutuauit, cessionis beneficium perdit.*
3 *Vsurarius post cessionem si bona acquisiuit, insolidum tenetur in foro pœnitentiali, secus in foro contentioso.*
4 *Dispositio legis positiuæ si super veritate fundata est, in foro conscientiæ est seruanda.*
5 *Prouidere quis debet in foro conscientiæ alteri in summa necessitate constituto.*

VSVRARIVS AN BONIS CEDERE POSSIT.

QVAESTIO XVIII. quartæ q. Princ.

1 Decimooctauò quæro, an vsurarius ad cessionis beneficium admittatur? Resp. ꝙ si non habet vnde vsuras restituere valeat, nulla pęna in foro cōscientię restitutionis mulctari debet, cùm satis eum nota paupertatis excuset, inquit tex. in c. cùm tu. extra de vsur. sed in foro contentioso tenetur aut integrè satisfacere, vel bonis cedere, quia talis peccator semper in mora esse dr̄. Hostien. in summa de pęn. & remiss. §. fi. col. pen. ver. Quid si nullam. & Arch. in c. quanquam. col. j. ver. Sed nunquid in hoc casu. de vsur. in 6. nisi dolo bona dissipasset; nam hoc casu cessionis beneficio vti non posset secundùm Imo. in l. etiam. §. licet. quem ibi sequitur Alex. in fi. ff. solu. matr. prout etiam dicemus infra in 28. q. Idem † si mutuasset sub vsuris pecunias spe
2 veniam à debitore, vel à Principe consequendi, nā ob eius dānatam intentionem bonorum cessionis beneficiū perdit. Dy. in reg. peccatum. in fi. de reg. iur. in 6. & Alex. in l. alia. §. eleganter. col. 5. ver. Confirmo per id quod voluit. ff. sol. mat. cessante ergo dolosa bonorum dissipatione & praua intentione veniā consequendi, cum ad cessionis beneficium admittatur secun-
3 dùm Arch. Quid † si bona post cessionem acquisierit, an habebitur ratio, ne egeat, vel insolidum exigetur? gl. in d. c. cum tu. in verbo facultatibus, dicit, ꝙ insolidum sicut prius tenebitur, quam gl. sequitur Clauasi. in summa Angeli. in verbo Vsura. 2. nu. 16. ver. Decima pęna est. qđ intellige verum in foro pęnitētiali s̄m Io. And. ibi super glos. in verbo & licet. quem sequitur Anchar. in repeti. d. regu. peccatum. in 8. col. in fi. versi. In vsurario vtrum. & idem firmat Abb. in dicto c. cum tu. Secus est in foro contentioso; nam in acquisitis de nouo exigetur solummodo in quantum facere poterit, & non vltra, reseruatis sibi

sibi quotidianis alimentis, vt est tex. in l. qui bonis. & l. si debitoris. ff. tit. no. & not. in c. 2. extra de pigno. & in l. ex ɔ̄ctu. C. de bo. aucto. iudi. pos. & ita declarat Abb. post alios in d. c. cum tu. in 2. col. in prin. versi. In gl. in verbo facultatibus. Sed forte illa doctrina in d. c. cùm tu. ꝙ in foro conscientiæ debitor post cessionem etiam insolidum teneatur, non est vera, primò † quia cùm
4 lex ciuilis non nutriens peccatum aliud statuat fundādo se sup veritate, non super præsumptione, vr̄ ꝙ dispositio illa legis positiuæ sit in foro conscientiæ seruanda, s̄m ea quæ tradit Bald. in l. cùm quis. col. 5. in fi. versi. Post hoc sciatis. nu. 14. ibi. In secūdo verò casu quando ius est fundatum super veritate. C. de iur. & fac. igno. & Archi. in regu. possessor. de regu. iur. in 6. Scđò, † qa
5 etiam in foro conscientiæ debet quis in summa necessitate cōstituto prouidere: vt est tex. in c. pasce. 35. dist. & in l. necare. ff. de lib. agno. & bene facit tex. in c. sicut hi. 47. distin. & in c. satis. 86. distin. ergo multo fortius ei relinquere debet id, quod est debitori necessarium ad sustentationem vitæ, arg. tex. in c. j. extra de natis ex libe. ventre. Et cum hac opin. transit Didac. Couaruui. in d. regu. peccatum, sub num. 2. versi. Hinc etiam & illud. & in 2. lib. varia. resolutio. c. j. sub nume. 6. ibi idem ni fallor. nihil allegans pro hac opin. & ita sentit Phi. Franc. in c. reprehensibilis. colum. penult. nume. 18. versic. Et scias quòd non solum, extra de appellatio.

S V M M A R I V M.

1 *Iudex qui per imperitiam iudicauit, & in sindicatu condemnatus fuit, an ad cessionis beneficium admittatur?*
2 *Iudex qui per imperitiam iudicauit, & in sindicatu condemnatus fuit, de consuetudine in carceribus poni debet, donec integrè satisfaciat, fallit in filiosfamil. vt infra sub num. 3.*
3 *Iudex qui dolosè iudicauit, & in sindicatu condemnatus fuit, integrè satisfacere tenetur, & priuilegium non habet, vt non conueniatur vltra quàm facere possit.*

IVDEX PER IMPERITIAM IVDICANS IN sindicatu condemnatus an bonis cedere possit?

QVAESTIO XIX. quartæ q. princ.

1 Decimononò quæro † vtrū iudex, qui per imperitiā iudicauit, ex quo litem suam fecit, si in sindicatu cōdemnatus fuit, ad cessionis beneficium admittatur pro carcere euitando? Videtur dicendum, ꝙ quamuis non sit soluendo, pœna corporali puni-
2 ri debeat, cùm ex quasi maleficio teneatur, † vel saltem de consuetudine in carceribus ponatur, donec integrè soluat, vt voluit Bal. in c. j. § iudices. col. j. in fi. versi. Item no. ꝙ iudex. de pace iuram. firmand. in vsib. feudo. quem sequitur Aluaro. ibi sub §. qui verò. Subdēs vidisse ita Florentiæ & Senis practicari: & hoc dictum refert Alex. in l. fi. ff. de vari. & extraordi. cogn. Contrarium determinat glos. in l. si filiusfa. ff. de iudi. vbi vult ꝙ solum teneatur inquantum facere potest: & illam glo. sequuntur cōmuniter Doct. vbi differentiam ponunt, qn̄ per imperitiam, & quando per dolum iudicauit. Primo casu cōdemnatio arbitrio boni viri modificatur, quod est in quantum facere potest, secundum Bal. in c. canonum statuta. col. 2. in fi. versic. Quæro quid si iudex, extra de constitu. & Roma. in sing. 162. Iudex qui admittit, cum concord. ibi per Moder. in eius additio. & tradit Federi. SchenK. in tract. de senten. & re iudi. in pen. col. sub nu. 43. vers.
3 At si iudex. Secundo † verò casu non modificatur condemnatio, immo totaliter & integraliter condemnatur, & ita procedant quæ in contrarium adducuntur, vt declarat idem Bald. in auct. sed cùm testator. col. fi. circa fi. versic. Item extra quæro. C. ad l. Falc. & in rub. C. de pœna iudi. qui malè iudi. in j. col. versic. Quæro vtrū iudex. nu. 5. & in l. mancipia. in prin. versi. Si autem iudex. C. de ser. fugi. & Ro. d. sing. 162. & nedum facit litem suam iudex qui per dolum malè iudicauit, verum etiam l. Cornel. de falso tenetur. l. j. §. j. in fin. ff. de fals. secundum Aret. Institu. de obligat. quæ ex quasi delic. nasc. in prin. sub nume. 3. versi. Quid autem in consultore. quem refert & sequitur Feder. vbi sup. sub nu. 44. versi. Et iudex qui per dolum. Fallit tamen in filiofa. & c. sequere vt ibi. Fallit tn̄ in filiofamilias, qui licèt per imperitiam malè iudicauerit, insolidum non tenetur, sed in quantum facere potest. Dec. ɔsi. 8. Viso puncto. in fi. nu. 10. & Feder. SchencK. in d. trac. de sent. & re iudi. nu. 44. versi. Filiū tn̄ fami. & diximus supra in 6. q. nume. 6. versi. Eundem Bal. Vnde dixit idem Bal. in l. quæ fortuitis. col. 6. versi. Redeo ad primum. C. de pign. actio. ꝙ iudex qui per imperitiam iudicauit, & in sindicatu condemnatus fuit, si non est soluendo, nō carceratur, sed tenetur solum inquantum facere potest, quod dictum refert & sequitur Alex. in d. l. si filiusfa. & in l. 4. §. in eum. ad fi. versic. Sentit etiam ff. de dam. infec. vbi allegare voluit Bal. in d. l. quæ fortuitis. quamuis ipsum alleget. in l. pignus. C. eo. vbi nullum verbum de hoc facit, idem tenet Paris de Put. in tract. de Sindica. in verbo Aduocati causarum. in c. An si potestas. col. 4. vers. Et si officiales non sint soluēdo. nu. 19. & sequitur Firma. in suo repertorio. in verbo officialis sindicatur. nu. 44. Sed ad hoc euitandum hodie practicatur, ꝙ facta per eum ad generalem inquisitionem responsione contra ipsum in sindicatu formatam, fideiussionem præstat de soluendo omne & quicquid, in quo condemnatus fuerit, & si fideiussores nō inuenerit sub iuratoria cautione dimittitur. l. j. C. vt omnes iudi. tam ciui. quàm milit. nisi ɔ̄ ipsum specialis inqsitio formata esset de homicidio, vel de alio delicto, pro quo corporalis pęna veniret imponenda, iuxta tradita per Bart. in l. j. ff. de custo. reo. tunc in carceribus retinetur, & sub fideiussoria cautione non relaxatur, ut ibi per Bart. & plenè per Amade. de Castel. in tract. Sindica. In gl. Supradictus dominus Potestas. nu. 184. cum seq.

S V M M A R I V M.

1 *Maritus an in dotis restitutione ad cessionis beneficium admittatur, vel gaudeat priuilegio, ne conueniatur vltra quàm facere possit.*
Maritus in causa dotis, nec carcerari, nec bonis cedere potest.
2 *Maritus soluto matrimonio actione reali conuentus ad fundum in dotem datum, tenetur in quantum facere potest, nisi in dotali instrumento precarium esset appositum.*
3 *Maritus conuentus actione de dote ad rem dotalem, quæ extatre, vel ad aliam ex pecunia dotali acquisitam, & eam restituere nollet, non gaudet priuilegio, quòd conueniatur in id quod facere potest, sed insolidum condemnatur.*
4 *Maritus actione personali descendente ex maleficio conuentus insolidum tenetur.*
5 *Depositarius vtens pecunia in sacculo signata furti actione tenetur.*
6 *Maritus si eius bona in fraudem vxoris dolosè alienauit, seu dissipauit, priuilegio mariti non gaudet, sed insolidum tenetur.*
7 *Maritus ab vxore actione negociorum gestorum conuentus, quæ successit propter eius negligentiam loco actionis de dote, perdit beneficium, quod habet à lege & insolidum condemnatur.*
8 *Maritus ab vxore conuentus actione separata ab actione de dote, id est ex contractu celebrato post solutum matrimonium insolidum conuenitur.*
9 *Maritus putatiuus priuilegio non gaudet, quòd non conueniatur nisi in id quod facere potest, sed insolidum tenetur.*
10 *Maritus eius substantia malè vtens ab vxore conuentus constante matrimonio insolidum conuenitur, & non gaudet beneficio sibi à lege concesso.*
11 *Maritus sciens à principio se non posse dotem integram reddere, si eam accepit, vel habuisse confessus fuit, an ex hoc in dolo fuisse præsumatur, & sic insolidum condemnari debeat, vel beneficium habeat, vt non conueniatur vltra, quàm facere possit.*
Intellectus ad l. pen. ff. de iure dot.
12 *Maritus ab vxore conuentus si inter eos matrimonium contractum fuisse negauit, beneficium sibi à lege concessum perdit, & ad integram dotis solutionem condemnatur, & hoc si in mendacio esset dolus, seu lata culpa, secus si dolus & culpa cessaret. & nu. 16.*
13 *Maritus matrimonium negans, si postea pęnitet, & ante litem contestatam confitetur, sibi non præiudicat, nisi vxor talem recusaret acceptare confessionem, & offerret se probare contrarium. & nu. 14.*
15 *Maritus negans narrata prout narrantur, & petita prout petuntur in libello, in quo de matrimonio & dotis traditione fit mentio, sibi non præiudicat, nec beneficium perdit, vt non conueniatur vltra quàm facere potest.*
17 *Maritus si dotem alteri, quàm mulieri restituere promisit, ad integram dotis solutionem tenetur, nec beneficio gaudebit, vt non conueniatur vltra, quàm facere possit.*
18 *Maritus alteri quàm vxori dotem restituere promittens per hæc verba, videlicet, promitto quod meæ vxori debeo, non conuenitur, nisi in quantum facere potest, secus si dixisset, centum ex causa dotis restituere promitto: quia eo casu insolidum condemnabitur, etiam si delegatio ex lucratiua causa facta fuisset.*
19 *Maritus si certam dotis quantitatem negauit, offerens se stare vxoris iuramento, si de tanta quantitate creditrix esset, & ipsa in iudicio iurauit maritum ex dotis causa centum sibi debere, insolidum condemnabitur.*
20 *Maritus si ad dotis restitutionem ab vxore longiorem habuit dilationem, quàm de iure communi consequi debeat, elapso termino priuilegio gaudet, vt non condemnetur, nisi inquantum facere potest.*
21 *Opinio vltima glosæ in dubio semper approbata censetur, quando non apparet, quam opinionem ipsam approbare voluerit.*
Debitor qui à creditoribus quinquennalem dilationem, vel etiam minorem habuit, bonis amplius cedere non potest.
22 *Maritus non potest pacto expresso, nec tacito etiam cum iuramento renunciare beneficio, quòd non conueniatur vltra, quàm facere possit.*
23 *Glossa quando plures opiniones recitat, primam simpliciter, in secunda verò ait, quidam dicunt, vel alij dicunt, tunc prima opinio glosæ censetur approbata & non secunda.*
Dictio alij, personam loquentem excludit.
24 *Beneficium cessionis bonorum, propter quod non tenetur debitor in acquisitis post cessionem, nisi in quantum facere potest, non est à iure reuerentiali causatum, prout est beneficium marito concessum.*
25 *Maritus vel eius filij si artifices sunt, ex quo artificio victum sibi acquirere possunt, non gaudet beneficio sibi concesso, sed insolidum condemnatur.*
26 *Maritus excipiens conueniri non posse, nisi in quantum facere potest, si reiecta eius exceptione insolidum condemnatur, & non appellauit, non poterit*

terit in executione ſententiæ de huiuſmodi beneficio excipere, ſecus ſi ante ſententiam oppoſuiſſet.

27 *Exceptio inuentarij confecti ſi oppoſita fuit, & per iudicem reiecta per proceſſum ad vlteriora, nec appellatum fuit, amplius opponi non poteſt, ſecus ſi ante ſententiam non fuit oppoſita, quia in executione ſententiæ opponi poterit.*

28 *Maritus pauper & inops effectus poſt ſententiam, in qua ad integram dotem condẽnatus fuerat, beneficio non gaudet, quòd conueniatur, in quantum facere poteſt.*

29 *Maritus pro dote confiſcata ex delicto vxoris à fiſco conuentus beneficio gaudet, quòd non conueniatur, niſi in quantum facere poteſt, ſecus ſi maritus confiſcatus fuit, & fiſcus à mariti creditoribus conueniatur; quia fiſcus mariti priuilegio minime gaudet.*

30 *Maritus ab vxore inope conuentus inſolidum condemnatur, & beneficio non gaudet, vt non conueniatur vltra, quàm facere poteſt, niſi ob ſtatus mutationem priuilegiatus eſſet.*

31 *Maritus in bonorum ſuorum & eius vxoris adminiſtratione dolum committens perdit priuilegium, quod habet à lege & inſolidum condemnatur, nec ad ceſsionis beneficium admittitur.*

32 *Maritus ſi lata culpa bona propria dilapidauit, non perdit beneficium, quod habet à lege, ſecus ſi lata culpa vxoris bona dilapidauit, & nu. 33.*

34 *Maritus ſi omni iuris & legum auxilio renunciauit, renunciaſſe cenſetur beneficio ſibi à iure conceſſo.*

35 *Maritus & non vxor electionem habet, an quinquennales velit inducias, vel cedere bonis.*

MARITVS IN RESTITVTIONE DOTIS an cedat bonis.

QVAESTIO XX. quartæ q. Princ.

1 Vigeſimò quæro † nunquid maritus ab vxore pro ſuarum dotium reſtitutione conuentus tam conſtante, quàm diſſoluto matrimonio ad integram dotem teneatur ita ꝙ ne in carceres detrudatur, bonis cedere debeat? an verò beneficium habeat, ne teneatur vltra q̃ facere poſſit, deducto ne egeat? Reſpon. ꝙ quamuis regula ſit, ꝙ conueniri aut excuti non poſſit, niſi quatenus facere poteſt: vt eſt tex in l. maritum. vbi Bar. & Alex. & communiter Doc. ff. ſol. mat. in l. patronus. & l. non tantum. cum l. ſeq ff. de re iudi. & ſic carcerari non poteſt & ex conſequenti nec cedere bonis, vt probatur in d. l. maritum. iuncto §. fi. Inſti. de act. & tradit Bapt. de Sancto Blaſio in tracta. de priuil. dota. in 350. priuilegio. num. 50. In multis tamen caſibus reperitur, ꝙ inſolidum tenetur, ne igitur in carceres detrudatur, ad bonorum ceſ-2 ſionem admittetur. Primus † ergo videtur eſſe caſus, quando ſoluto matrimonio actione reali cõuenitur, puta quia domus, vel fundus in dotem traditus fuit, nec alienatus reperitur, & tunc ex quo non vt maritus, ſed vt quilibet extraneus poſſeſſor conuenitur, iuxta l. ſi fundus. §. in venditione. ff. de pign. inſolidum tenetur, vt videtur eſſe text. in l. Neſennius. §. fundum. ff. de re iudi & in l. ex facto §. fi. ff. de pecul. ſecundũ Bar. in d. l. maritum. & in l. ſi conſtante. in princ. in 8. q. vltimæ par. col. penul. verſi. Ad cuius declarationem. ff. ſol. matr. Contrarium tamen teneas, ꝙ immo conuenitur tantum in eo quod facere poteſt, vt communiter tenent Doc. quos citat Alex. in d. l. ſi conſtante. in 6. col. in princ. verſi. Item adde ꝙ in quantum. Bart. in l. filioſa. la 2. ff. eo. & in d. §. fundum. in prin. verſi. No. ꝙ conuentus. idem tenet Bal. in l. quod nomine. quem ibi ſequitur Iaſ. in 2. limita ff. de condi. inde. Ad contraria reſponde, ꝙ illa procedũt, & ſunt vera, quando dos per maritum erat cõſtante matrimonio reſtituta, vel quia de bonis mariti inſolutũ datio facta fuit mulieri, & ſic dominium in ipſam mulierem fuit de iure communi translatum, iuxta l. traditionib. C. de pact. & l. ſi ager. C. de rei vind. Si enim poſtea illorum bonorum poſſeſſio ad manus mariti peruenerit; tunc mulier ſoluto matrimonio rei vindicatione contra maritum de iure cõi aget tanquam ꝯ quemlibet rerum ſuarum extraneum poſſeſſorem, & ſic non cõuenietur vt maritus, nec ex cauſa dotis, ideo beneficium non habebit, vt exigatur in quantum facere poteſt, ſed cogi poterit, vt integra bona reſtituat. l. nam & maritus. ff. de condi. indebit. tradit Tiraquel. in tract. de iure conſti. in 1. par. nu. 28. verſi. Hinc etiam fit. Secus ergo ſi mulier ſoluto matrimonio rei vindicatione ꝯ maritum ageret ex cauſa dotis nondum ſibi reſtitutæ, quo caſu de iure ſpeciali, quò dñium rerum dotalium ſoluto matrimonio ipſo iure tranſit in mulierem abſq; aliqua traditione p l. in rebus. C. de iure doti. maritus conuenitur vt maritus, & non vt quilibet extraneus poſſeſſor, meritò ſm magis communẽ opi. tenetur, ꝙ tunc beneficium habeat, vt teneatur, vltra quàm facere poſſit. & in his terminis loquitur Bart. in d. l. ſi filioſa. & in d. §. fundum. vbi etiam Alex. in 1. col. verſi. Sed Bart. hic fatetur. & Aret. in §. Item ſi de dote. col. j. in fi. verſi. Aut maritus conuenitur. Inſti. de actio. & ita declarat Iaſ. in d. l. ſi cõſtante. in prin. col. 20. in prin. verſi. Sed tu ingenuè dic. Reſtringe tñ hãc communem. opin. niſi in dotali inſtrumẽto precarium eſſet appoſitum; quia ſic incontinenti ſoluto matrimonio nõ ſolum dominium in mulierẽ translatum eſſet, per d. l. in rebus. ſed etiam poſſeſſio, iuxta l. interdum. cum vulg. ff. de acquir. poſ. hoc caſu inſolidum teneretur, & dictum priuilegium non haberet. Bal. Ang. & Rom. in d. l. ſi filioſa. quos Alex. ſequitur in d. §. fundum. col. j. nu. 3. & Tiraquel. in d. verſi. Hinc item fit. 3 Si † verò maritus ad rem dotalem, quæ extaret, actione de dote conuenitur, & eam reſtituere nollet, quia eo ipſo diceretur eſſe ĩ dolo, dictum beneficium non habet, ſed inſolidum condemnari debet, arg. l. in bonęfidei. ff. de pecul. Alex. in d. l. maritum. col. j. verſi. Decimò fallit. & iſto caſu etiam ad ceſſionis beneficium ob eius dolum non admittitur. l. fi. cum ibi no. per gl. fi. ff. quæ in frau. cred. & l. pen. ff. de iure dot. & ex quo videtur ad rem in ſpecie obligatus: vt diximus ſupra in 12. q. Idem ſi res dotalis non extaret, ſed alia ex re & pecunia dotali acquiſita. l. vxor marito. ff. de donat. int. vir. & vxo. & l. ſi cum dotem. §. fi. ſol. matr. cum alijs per Aret. citatis in d. §. Item ſi de dote. col. 2. verſi. Sextò fallit. & ibi per Iaſ. circa fi. verſi. Tertiò limitatur. no. Secundus caſus eſt, qñ 4 † actione perſonali ex maleficio deſcendente conuenitur, puta rerum amotarum actione, vel actione depoſiti pro pecunia 5 in ſacculo ſignata qua depoſitarius vſus eſt, † quo caſu furtum commiſiſſe dicitur, vt colligitur ex notatis per glo. in l. die ſponſaliorum. §. fi. ff. depoſi. & eſt tex. & ibi not. in l. ſacculum. ff. eo. & eſt deciſ. Tholoſa. 168. Item fuit quæſitum. ſi pecunia fuit alicui tradita. & optimè declarant Mod. Fanen. in tract. de pigno. in 3. membro quintæ partis, nu. 13. verſi. Et obſignatio. & tunc inſolidum tenetur: vt eſt tex. in l. ſi rerum. ff. de re iudi. An autem hoc caſu ad bonorum ceſſionem admittatur, videatis quæ di-6 cta ſunt ſupra in 17. q. Tertius caſus eſt, vbi † doloſè alienauit, ſeu bona in fraudem ſuæ vxoris diſſipauit; eo enim caſu inſolidum tenetur, vt eſt tex. in l. ſi quis dolo. in prin. & ibi not. glo. ff. de re iudi. & in l. etiam. § licèt. & ibi glo Bar. & ſcribentes. ff. ſol. matr. & hoc caſu ceſſionis beneficio caret. glo. in d. l. fin quæ in frau. credi & tradit Bal. in l. j. col. 2. ver. Quæro vtrum ille. C. titu. 7 no. & dicemus infra in 18. caſu. Quartus caſus eſt, † quando cõuenitur actione puta negociorum geſtorum, quę loco actionis de dote ſucceſſit ob eius negligentiam, iſto caſu perdit beneficium, quod habet, & inſolidum tenebitur, vt eſt text. in l. diuortio. vbi glo. & Doc. ff. de nego geſt. Sed hoc caſu ad ceſſionis be-8 neficium admittetur. d. l. j. C. tit. no. Quintus caſus eſt, † vbi alia actione prorſus ab actione de dote ſeparata conuenitur, & ſic ex contractu poſt diſſolutum matrimonium celebrato, & hoc caſu inſolidum excutitur, vt tenet gl. in d. l. diuortio. & Dyn. in §. præterea. Inſti. de actio quem ſequitur Bar. in d. l. maritum. & Are. in d. §. Item ſi de dote. col. j. verſi. Si verò conueniatur. Sed tamen pro euitandis carceribus ad beneficium ceſſionis bono-9 rum admittetur. di. c. l. j. Sextus caſus eſt, † quando maritus non eſſet verè maritus, ſed putatiuus: nam talis non gaudet beneficio, ne conueniatur vltra quàm facere poſſit, ſed inſolidum tenebitur, & ſic carcerari poterit, vt eſt tex. not. in c. j. in verbo totam. ſecundùm communem intellectum Doc. extra de donat. inter vir. & vxo. idem tenet Bald. Pau. de Caſt. Imo. & Alex. in l. diuortio. §. impendia. in fi. ff. ſol. mat. quamuis glo. in d. c. 1. contrarium teneat & malè ſecundum Alex. ibi, & hoc caſu ad refu-10 gium ceſſionis admittetur. d. l. 1. Septimus caſus eſt, † ubi maritus conſtante matrimonio ad dotem conueniretur; eo quia ſubſtantia ſua malè uteretur, nam hoc caſu inſolidum conuenitur, & dicto beneficio non gaudet, ſecundùm glo. communiter approbatam in l. ubi adhuc. in uerbo ad ſubſtẽtationem. C. de iur. dot. per rationem ibi aſſignatam: & cum illa tranſit Cyn. & Bal. ibi pe. col. uerſi. Pone ꝙ uir conſtante matrimonio. & idem Bal. in l. ſi quis crediderit. ff. de pac. & ita tenent Pau. de Caſt. Imo. Roma & Alex. in d. l. ſi conſtante. in prin. col. 5. in fi. uerſi. In glo. ibi & cum temperamento. & ibi Iaſ. in 18. colum. uerſi. In ultima parte glo. quamuis contrarium teneat gloſ. & malè in d. l. ſi conſtante. in glo. fi. ibi & cum temperamentis. & hoc caſu ad bonorum ceſſionis beneficiũ admittitur. Octauus 11 caſus eſt. † Vbi maritus à principio ſciens non poſſe dotem integram reddere, illam accepit, uel habuiſſe confeſſus fuit, eo. n. caſu inſolidum tenetur, & dictum beneficium non habet, glo. eſt no. iuncto tex. in l. pen. in glo. fi. ff. de iure dot. & not. Bart. in l. alia. §. eleganter. in fi. ff. ſol. matr. Sed iſte caſus ad regulam, de qua ſupra, aptari poſſe non uidetur; quia d. l. pen. in tertio uiri loquitur, qui pollicitus fuit id, in quo ſe incontinenti non eſſe ſoluendo ſciebat, caſus autem noſter in marito loquitur, qui licèt tẽpore receptionis dotis ſe inopem eſſe ſciret, & illam pro uſu quotidiano ſe conſumpturum (ut pauperes ruſtici faciũt) nihilominus illam accipere & conſeruare, & ſic totam reſtituere poterat, unde ex hoc dolus in eo argui non debet: Quinimò dici poteſt adaptari poſſe; quoniam ſi maritus dotem recipiens ſciat ſe præter dotem nihil habere, quamuis eã uſque ad reſtitutionis tempus integram conſeruet, non ignorat tñ, ꝙ non indicto tempore tantum de dote ipſa retinere poterit, ꝙ non indigebit, ideo ſequitur, ꝙ ita recipiens in dolo uerſatus fuerit. Hoc tamen non obſtante, concludo ipſum non eſſe in dolo; quia

quia quamuis ſciret ſe tempore receptionis vltra dotem nihil habere, nihilominus quia ſtatim & incontinenti ad illius reſtitutionem ſe nõ eſſe obligatum, ſed ſolum diſſoluto matrimonio ſciebat, cogitare poterat, ꝙ ſoluendo efficeretur, cum in futurum, antequam fortè reſtituẽdæ dotis dies eueniat, ditari præſumatur, arg. l. ſi defunctus. C. arb. tute. & l. cura. § deficientium. ff. de mune. & honor. Bar. in l. ex diuerſo. §. fi. poſt antiquos. ff. ſolu. matr. Sal. in l. ex perſona. & in l. non eſt neceſſe. C. de probat. & per Alciat in tract. de præſump. 27. præſump. nu. 3. in 2. regu. ita Alex. in d. l. maritum. in 9. fallent. & in d. l. ex diuerſo. in princip. col fi. circa fi. verſi. Secundus eſt caſus. quam legit ſub l. rei iudicatæ. ceſſante ergo dolo, ceſſat diſpoſitio. d. l. pen. quæ in debitore doloſo loquitur: vt latè dicemus infra in 22. & 31. q. ſup materia. d. l. pen. & hoc caſu ad ceſſionis beneficium admittit. 12 d. l. j. C. tit. no. Nonus caſus eſt, † ſi maritus per mendacium negauit illud, quod erat cauſa beneficij: puta ꝙ nũquam inter eos contractum fuerat matrimonium, nam negans hoc, dictũ beneficium perdit, & ad integram dotis ſolutionem tenebitur. tex. eſt in l. ſed hoc ita. §. quod autem. ff. de re iudi. l. verum. § fin. cum l. ſeq. ff. pro ſoc. & firmat in terminis Bar. in d. l. etiam. §. licet. & ibi Alex. col. 2. verſi. Succeſſiuè quæritur. ſolu. matr. facit tex. in l. ſed & ſi ex parte. §. interdum. & in l. eum qui. ff. qđ cum eo. & vtrobiq; no. Bar. Salyc. & Pau. de Caſt & eſt text. & ibi no. Iaſ. poſt alios in l. qui cum ſe. ff. de iudi. & hoc caſu perdit etiam ceſſionis beneficium per ea quæ tradit Bald. in d. l. j. C. tit. no. & facit tex. in l. ſed ſi dubitet. §. j. & ibi Bartol. & Alex. ff. de fideiuſſ. 13 Quod † tñ intelligendum eſt, ſi in negatione vſq; ad litis conteſtationem perſeuerat; ſi enim pœniteret, & matrimoniũ ante litem conteſtatam confiteretur, talis negatio ſibi non præiudicaret ſecundùm Iac. de Are. vt refert Ang. in d. §. quod autem. per l. electio. §. neque. vbi valde not. Bald. ff. de noxali. cum aliis infinitis concord. per Alexan congeſtis in d. §. quod autem. in prin. & in l. eũ qui. in prin. col. j. & 2. ff. de iureiur. Et hoc verum 14 † ſi mulier huiuſmodi pœnitentiam acceptare velit. Si verò eius confeſſione vti nollet, immo ipſa per teſtes cõtrariũ probare vellet, & mariti negationem eſſe falſam, talis eius confeſſio marito non proderit, ita eleganter voluit Bartol. in d. l. eum 15 qui. in prin. per illum text. & ibi eum ſequitur Alex. Et † prædicta ſunt vera, ſi maritus ſimpliciter negauit, ſecus ſi generaliter reſpondendo libello, in quo de matrimonio & dotis traditione fit mentio, dicat nego narrata prout narrãtur, & petita ꝑut petũtur eſſe vera, iuxta practicam, qua boni & practici procuratores vtuntur. Nam hoc caſu beneficium perdere non dicitur, ita ſignanter dixit Barto. in d. l. ſi dubitet. §. j. cum quo tranſit ibi Imo. & Pau. de Caſt. & Saly. in l. cũ precum. C. de libe. cau. Aret. & Iaſ. in §. ſed & ſi quis. Inſti. de actio. quamuis Fely. in c. cæterũ. col. pen. in prin. verſi. Limita tertiò extra de iudi. dĩcat hanc limitationẽ communiter reprobari. Sed Iaſ. in d. §. quod autem. col. fi. circa fi. reprehendit Fely. & refert eum malè dicere, & ꝙ magis communis opinio eſt cum Bartol. & ita conſuluit Pariſ. cõſi. 100. Certiſſimum eſt. col. j. nu. 9. ver. Prout & tertiò. vol. 3. 16 Item † prædicta vera ſunt, qñ in mendacio adeſſet dolus, ſeu lata culpa, ſecus ſi ceſſaret dolus, aut culpa: nam tunc beneficium non perdit. Alex. in d. l. etiam. §. licet. col. fin. verſi. Tertiò limita non procedere, & Felyn. in d. c. cæterũm. col. 5. in fi. verſi. Iſta limita primò. quem ſequitur etiam Pariſ. d. conſil. 100. col j. nu. 8. 17 verſi. Præterea per negationem. Decimus caſus eſt, vbi † maritus alteri, q̃ mulieri dotem reſtituere promiſiſſet; nã ille extraneus, cui facta fuit promiſſio, poterit inſolidum conuenire maritum, nec ei, cui ex lucratiua, vel onerosa cauſa facta fuit delegatio, obſtabit exceptio ne teneatur vltra, q̃ facere poſſit, vt eſt tex. in l. Neſennius, in prin. ff. de re iud. Sed huic obſtare videtur tex. & quod ibi not. Alex. in l. ſi prior. ff. ſol. mat. vbi eſt caſus. ꝙ maritus exceptione vtitur, ne vltra q̃ facere poſſit, exigatur, etiã ꝯ eum, qui per mulierem delegatus eſt. Reſpond. ꝙ oppoſitio procedit, vbi maritus per hæc verba promiſiſſet, promitto qđ vxori meæ debeo, ſecus ſi dixiſſet, centum ex cauſa dotis ꝑmitto; nam tunc talis exceptio non obſtaret, ꝙ eſt verum, etiam ſi huiuſmodi delegatio ex cauſa lucratiua facta fuiſſet, ita no. voluit Bar. in l. doli. in princ. ff. de nouatio. quem ſequitur Alex. in d. l. ſi prior. cum concor. de quibus ibi per eum. & per Campegi. in tract. de dote. q. 268. Si maritus promittat, in 3. par. & hoc caſu ad bonorum ceſſionem admitteretur. l. j. C. titu. noſt. Vnde-19 cimus caſus eſt, † ſi maritus negans certam dotis quantitatem obtulit ſtare vxoris iuramento, an ipſa de quantitate per eam petita creditrix eſſet, quæ poſtmodum in iudicio iurauit maritum ex cauſa dotis centum ſibi debere, hoc caſu lex voluit maritum inſolidum teneri, & priuilegio aliàs ſibi conceſſo non gaudere, tex. eſt not. iuncta glo. j. in d. l. eum qui. §. ſi mulier. ff. de iureiuran. de cuius intellectu vide ibi Alex. & Iaſ. & conſequenter non gaudet etiam ob eius negationem ceſſionis beneficio, vt dixi ſupra in nono caſu, niſi poſt condemnationem confeſſus fuerit iuxta ea quæ vidimus ſup. in 2. q. principali. ſub num. 6. 20 Duodecimus caſus eſt, † ſi vxor vltra legalem dilationem marito in dote reſtituenda longiorem conceſſerit, q̃ de iure communi conſequi debet, vt in caſu. l. licet. cum ibi no. per gloſ. in verbo iuſta cauſa. ff. de pac. dotali. vbi mulier ex inopia viri longiorem terminum ad dotis reſtitutionem marito præſtans ſibi præiudicium inferre poteſt, elapſo igitur termino nõ gaudebit maritus beneficio, ꝙ teneatur inquantum facere poteſt, ſed inſolidum condemnabitur, tex. eſt no. ſm vltimam lecturam glo. in d. l. ſed & ſi ex parte. §. ſed an etiam ff. quod cum eo. ſm quam lecturam ita tenet Rom. in d. l. maritum. Sed contrarium tenet Bar. in d. §. ſed an etiam. dicens ꝙ primus intellectus glo. ibi tenendus eſt, quem ſequitur ibi Alber. de Roſa. & Bald. & Salyc. quoq;, vt refert Alex. in d. l. maritum. in 1. col. in fi. verſi. Quartodecimò fallit. dicens ꝙ illum primum intellectum videtur approbare glo. non autem ſecundum. Quinimmo ſm Salyc. glo. vltimum approbat intellectum, quẽ videtur ſequi Sal. ibi, non autem primum. Nam poſtquam ſecũdum intellectum retulit, in eo reſidet, dicens & ſm iſtos multi, vel pauci anni, de quibus hic in litera, in iudicis arbitrio relinquitur, quam ſententiam videtur tenere glo. & ſic Saly. cum ſecundo intellectu glo. & non cum Bar. tenere vr̃, & cum ſecundo intellectu tenet etiã Ang. ibi, inquiens primam lecturam gloſ. non eſſe veram, & ꝙ vltimum intellectum approbauerit gl. hoc probatur medio. Nam 21 † qñ plures adducunt per glo. opiniones & non apparet, quam approbare voluerit, in dubio vltima opinio ſemper approbata intelligitur. l. qui filium. §. Sabinus. & ibi no. per glo. ff. ad treb. & ita colligunt Doct. in l. ſi idem cum eodem. §. fi. in glo. fin. ff. de iuriſd. omn. iud. & ꝯ Bar. facit text. in l. fi. C. tit. noſt. vbi debitor, qui à creditoribus quinquẽnales obtinuit inducias, non habet amplius facultatem cedendi bonis, immo etiam ſi minorẽ obtinuiſſet dilationem, cedendi facultate priuaretur: vt no. glo. in d. l. fi. quam cõmuniter omnes Doct. ſequuntur ibi. & in l. alia. §. eleganter. ff. ſolu. mat. & alibi, vt refert & ſequitur Affl. in deciſ. 378. Quidam debitor. in prin. His tñ non obſtantibus Alex. in d. l. maritum. d. verſic. Decimoquartò fallit. quem ſequitur Campegi. nullam de eo faciens mentionem in tract de dote. q. 238. Quando maritus habeat. verſic. Quartodecimò fallit. in 3. par. tenet hoc dictum Romani non eſſe verũ. per d. §. eleganter. 22 Quia † ſi pacto expreſſo maritus renunciare non poteſt beneficio, ꝙ non teneatur vltra, q̃ facere poteſt, etiam cum iuramẽto, vt voluit Bar. & Doc. in d. §. eleganter Afflic. in deciſ. 222. Dictat conſuetudo. & dicemus. infra in 21. q. princip. ergo nec etiam per tacitum, arg. l. qui ad certum. ff. loca. & l. ſi ſponſus. §. ſi maritus. cum ſimil. ff. de dona. int. vir. & vxo. cũ taciti & expreſſi 23 idem ſit iudicium. l. cum quid. cum materia. ff. ſi cert. pet. † Ad ea quæ in comprobatione ſecundi intellectus gloſ. dicta ſunt, reſpondetur, ꝙ regula illa non procedit, quando gloſ. primam opin. recitat, in ſecunda verò dicit, alij dicunt, vel quidam dicunt, & tunc prima opinio cenſetur gloſæ, & non ſecunda: ita probatur ex glo. in rub. ff. ſi cer. pet. iuncta glo. in l. certi condictio. in prin eo. tit. & facit etiam ratio; quia dictio alij, loquẽtem excludit, vt hr̃ per Bald. in l. conuenticulam. col. 4. in prin. C. de epiſ. & cleri. cum aliis per Pariſi adductis conſi. 79. Videtur prima. col. 3. in prin. verſi. Quæ dictio. nu. 21. vol. 2. & ita limitat Iaſ. in d. l. ſi idem cum eodem. in 3. limita. Sed ita inquit gloſ. in d. §. ſed an etiam. ergo &c. Ad l. fin. ſupra allegatam reſpõdẽt Alex. 24 & Campegi. vbi ſupra. ꝙ † illud beneficium ceſſionis bonorũ, propter qđ debitor in acquirendis poſt ceſſionem non tenetur vltra q̃ facere poſſit, iuxta. l. 4. & l. qui bonis. ff. tit. no. & l. ex contractu. C. de bo. aucto. iudi. poſ. non eſt à iure reuerentiali cauſatum, prout in beneficio marito conceſſo, vt in d. §. eleganter. & in l. vnica. §. cum autem. ibi, reuerẽtiæ debitum. C. de rei vxo. actio. & beneficio patri & patrono conceſſo, quod in reuerentia fundatum eſt: vt in l. patrono. ff. de re iudi. & tradit Deciſ. in l. venia. in fi. C. de in ius vocan. quem ſequitur Roland. ꝯſil. 37. Circa præſentem. col. 2. nu. 10. vol. 2. Sed in illa l. fin. nulla debetur à creditore debitori reuerentia, immo debitor dicitur ſm eos quaſi creditoris ſeruus: ut no. glo. in l. fideicommiſſa. §. ſi ratio. de leg. 3. & in l. 3. C. de nouatio. ergo &c. Decimustertius ca-25 ſus eſt, † ſi maritus, uel eius liberi artifices ſunt, & artẽ aliquam exercent, qua mediante uictum ſibi quærere poteſt, nam hoc caſu excipere non poteſt, ne exigatur, niſi inquãtum facere poteſt, ſed inſolidum condemnabitur, text. eſt, & ibi no. glo. fin. in l. ſi maritus in id. ubi Bar. Alber. Bald. Pau. de Caſt. & Alex. ff. ſol. mat. & Amanel. de Claris aquis in ſing. 188. Item not. ꝙ maritus. quam glo. dicunt eſſe ſing. Nic. de Neap. & Pau. de Caſt. in d. l. maritum. nu. 8. & ſimilis glo. habetur in l. ſi quis argentum. §. ſed & ſi quis. in glo. fi. C. de don. cum aliis concord. per Iaſ. relatis. in §. Item ſi de dote. col. j. uerſi. Nã ſi eſt perſona. ſub nu. 7. Inſti. de actio. quamuis Aymo conſil. 199. Ad ſubtilia. col. pen. in princ. uerſi. Nec ob. glo. uol. j. dicat glo. illam non procedere ſine dubio per ea quæ ſcribit Socin. Senio. conſi. 30. In cauſa dominæ Agnetis. col. fi. uerſi. Confirmatur hoc. uol. 4. & hoc caſu ceſſionis bonorum beneficio gaudebit, iuxta tex. in d. l. j. C. titu. 26 no. Decimusquartus caſus eſt, † ſi maritus exceptionem oppoſuit, ꝙ conueniri non debet, niſi inquantum facere poteſt, & ea reiecta iudex eum inſolidum condemnauit, à qua ſententia

maritus

maritus non appellauit, non poterit postmodum in executione sententiæ de huiusmodi beneficio excipere. glos. est not. in d.l. Nesennius.§.fi.de re iudi.quamuis posset, si ante sententiam
27 non fuisset oppositum: vt ibi no. Prout † in exceptione inuenta rij confecti dicitur, quæ si opposita fuit, & per iudicem ad vlteriora procedendo non fuit admissa, nec à non admissione fuit appellatum, talis exceptio amplius opponi non poterit, nec supca quæstio refricari: vt habetur in cle. fi. de appellatio. & c. suborta extra de re iudi. per Bart. in l. ne quicquam. §. vbi decretū. col. 2. in princ. versi. Sed quæro circa hoc. ff. de offic. procons. & lega. per Ancha. pulchrè consil. 6. Viso themate. q. col j. versi. Quò ad secundum. Alex. consi. 3. In causa & lite. col j. versi. Sed quid opus est. volu. 2. Roman. consi. 384. In casu propositæ. in fi. Calcan. cōsi. 115. Licèt copiosè. in prin. & in fi. & Deci. in c. qm̄ contra. col. 19. in fi. versi. Dicunt tñ Mod. extra de probat. Et nihilominus si ante sententiam non fuit opposita, in executione sententiæ opponi poterit: vt tradit Bar. & Doct. in l. ex diuerso. § fi. ff. sol. matr. vbi Alex. hanc esse communem opin. attestatur, & ita decisum fuit in Capel. Tholos. q. 321. Item fuit quæsitum, an hæres possit. & Aret. tradit in §. appellantur. col. 13. in fi. versi. Ex quo sequitur. Inst. de exceptio. & Aufrer. in addit. ad Capel. Tholos. q. 258. Item fuit quæsitum. Socer & socrus. & Roland. cōsi. 28. Quoniam. col. 2. in prin. vol. j. Nec est mirum; quoniam regula est, quòd omnis exceptio, quæ sentētiæ non repugnat, etiam post sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam, & sic in executione opponi potest. l. j. cum ibi not. per gl. & Doct. C. de iur. & fac. ignor. & est tex. & ibi gl. & Pau. de Cast. in d. l. Nesennius. §. fi. cum concord. per Are. citatis in §. sed & si quis cum parente. col. fi. versi. Quærò quando potest opponi. & ibi Ias. in vlt. col. versi. Quando autem. nu. 13. Insti. de actio. & per Mod. Fanen. in trac. de pign. in 4. membr. 5. par. num. 10. versi. Secunda conclusio sit. Si ergo insolidum hoc casu cōuenitur, beneficio cessionis bonorum gaudebit, vt carceres effugere valeat,
28 iuxta tex. in d. l. j. C. tit. not. Decimusquint⁹ casus est, † vbi maritus post sententiam pauper & inops effectus esset: nam si hæc inopia post sententiam etiam absq; eius culpa ei obuenit, insolidum tenebitur, & nō gaudet beneficio, quod exigatur, quatenus facere potest, ita probatur in l. rei iudicatæ. in princ. ff. sol. matr. quod est valde notandum, gaudebit tamē beneficio. d. l. j. C. tit.
29 nost. Decimussextus casus est, † vbi dos ex delicto vxoris esset confiscata: nam maritus à fisco pro dote cōuentus non vtitur beneficio sibi à lege concesso, sed insolidum damnabitur, ſm Bal. in l. quod nomine. ff. de condi. indeb. ꝯ Bald. multum exclamat Alex. in d. l. maritum. colum. 2. in 20. fallent. & Campegi in d. tract. de dote. q. 228. Quando maritus. circa fi. versi. Vigesimò fallit. in .par. dicētes, aut lectura Bal. est defectiua, aut ipse malè loquitur. Ias. etiam ꝯ Bald. duo fundamenta adducit in d. l. quod nomine. vbi de Bald. miratur, qui cum sit tantus iurista, dixerit ꝯ expressum casus legis, videlicet ꝯ tex. in l. si maritus. la j. ff. sol. mat. & ibi reprehendit Alexan. qui non viderit. d. l. si maritus. & tandem concludit, quod in hoc casu maritus habeat suum beneficium, & insolidum nō damnatur. Sed Bal. in lectura mea, dum allegat. l. si marito publico. ff. solut. mat. allegat ad quæstionem, si maritus fuit confiscatus, & fiscus à creditoribus conueniatur, quod ipse priuilegio marito concesso nō vtetur; quia illud est personale, quod personam non egreditur. l. quia tale. ff. solu. matr. dum verò format quæstionem de dote ex delicto vxoris confiscata, concludit, quod maritus contra fiscum gaudebit priuilegio, quod habet à lege, ne conueniatur vltra, q̄ facere possit, & pro hoc allegat d. l. si maritus. la j. quam allegauit Ias. contra Bal. ex quibus igitur patet Bal. bene locutū fuisse, sed eius lectura, quā habebant Alex. Campeg. & Ias. erat defectiua, & arbitror illam lecturam fuisse per hæc verba. Quid si dos est confiscata delicto mulieris, an maritus ꝯ fiscum habebit beneficium mariti? Dic quod non: quia beneficium personale nō transit in fiscum. l. si marito publico. ff. sol. matr. Sed vera Baldi. lectura, quā ego habeo, talis est. Quid si dos est confiscata delicto mulieris, an maritus ꝯ fiscum habebit beneficium mariti? Dic quod sic. ff. sol. mat. l. si maritus. la j. Quid si maritus est confiscatus, an fiscus habeat beneficium mariti? Dic quod non, quia beneficium personale non trāsit in fiscū. ff. solu. matr. l. si marito publico iudicio damnato. Stante igit̄ hac lectura, bene locutus fuit Bal. nec ab vllo reprehendi potuit, ideo casus iste ad materiam nostram aptari non pōt, quod secus fuisset, si lectura de qua supra procederet. Decimus-
30 septimus casus est, † vbi mulier inops esset, sicut maritus. Nam isto casu mulier est præferenda, & sic maritus beneficio sibi cōcesso non vteretur, sed insolidum conuenitur. Guil. de Cun. & Pau. de Cast. in l. traditionibus. §. si quis crediderit. ff. de pac. Bal. in l. præses. C. de serui. & aqua. Aret. in §. Item. si de dote. col. 2. in prin. versi. Primò secundum Iac. de Are. & ibi Ias. in j. col. in fi. versi. Secundò vltra glo. Instit. de actio. & abundè per Hyp. in singu. 99. Priuilegiatus. & hoc casu bonorum cessionis beneficio gaudebit, iuxta d. l. j. C. tit. no. Quæ tñ supradicta intellige vera, nisi maritus ob status mutationem priuilegiatus sit: tunc. n. beneficio gaudet, vt non damnetur, nisi in id quod facere pōt. Bald. in l. 2. versi. Quartò quæro. C. quod cum eo. cum aliis quæ
31 supra in 13. q. allegauimus. Decimusoctauus casus est, † si maritus in administrando bona propria & suæ vxoris, dolum commisit; eo enim casu beneficio sibi à lege concesso priuatur, & insolidum conuenitur. Bar. Alex. & communiter scribentes in d. l. etiam. §. licet. solut matr. & Bapt. de sancto Blasio in tract. de priuileg. dotis. in 157. priuilegio. nu. 37. Idem dicas si dolo desijt esse soluendo. l. vnica. §. cùm autem. C. de rei vxo. actio. & tradit idem Bapt in eodem tract. in 314. priuileg. nu. 14. & his casibus ob eius dolum etiam cessionis beneficium perdit. l. si in fi. & ibi glos. ff. quæ in frau. cred. & l. pen. ff. de iure dot. & tradit Bald. in d. l. j. col. 2. versic. Quæro vtrum ille. & col. fi. versi. Ista autem re-
32 nunciatio. C. titu. nost. An † autem perdat, si lata culpa propria bona dilapidauit? Opiniones Doct. sunt variæ, Alex. tamen in d. l. etiam. §. licet. col. j. versi. Sed iuxta hoc quæro. sub nu. 6. residet cum opin. Raphael. volentis, quod non perdat: quia text. in d. §. licèt. dolum requirit, id est animum fraudandi vxorem in dote restituenda, bona propria dilapidando, quiquidem animus in mentis finibus culpæ consistere non potest; quia tūc nō esset dolus. ergo. & c. Et hanc opin. sequitur Campegi. in tract. de dote. q. 263. Quid si lata culpa. in 3. part. & ratio est, quia lata culpa in rebus propriis toleratur & nō punitur, quod est secus in alienis,
33 vt per eundum Alex ibi in 1. not Et idem concludo † si bona dotalia nō dolo, sed culpa dilapidauit, secus si lata culpa, ut decidit Ang. & Doct. in l. si constante. §. si maritus. sol mat. sequitur Alex. in d. §. licet. col. pen. versi. Sed iuxta hoc quæro. Bal. nouel. in tract. de dote. in 14. priuileg. 7. par. Bapt. de sancto Blas. in d. tract. de priuileg. dota in 241. priuileg. nu. 41. & Campeg. eo. tract. de dote. q. 264. Quid si commisit. in 3. par. Et hoc casu cùm lata culpa dolo equiperetur. Alex. in d. versi. Sed iuxta hoc quæro. tradit Bar. in l. quod Nerua. ff. depositi. cum plenè not. per Cagno. in regul. ꝯtus. in 1. not. ff. de reg. iur. perdit etiam cessionis refugium. d. l. si in fi. & ibi glo. quæ in fraud. cred. & d. l. penul. de
34 iure dot. Vltimus casus est, † si maritus omni iuris & legū auxilio renunciauit; eo enim casu renunciasse censetur beneficio, ne conueniatur vltra q̄ facere possit, ſm Corn. consil. 28. Circa hanc. col. pen. nu. 7. versi. Confirmantur prædicta. vol. 3. Ripa in repet. l. si vnquam. col. pen. nu. 61. versi. Quinquagesimosecundo quæro. & ibi Tiraquel. in præfatio. num. 121. versi. Ex quibus sit. circa fi. C. de reuocan. donat. ideo insolidum conuenitur & ad cessionis bonorum beneficium admittetur. d. l. j. C. titu. nost.
35 Vnum tamen adde † quod in omnibus casibus, quibus potest maritus cedere bonis, est in electione hæredum mariti, vel ipsius mariti, vtrum inducias quinquennales velit, an verò cedere bonis, non autem est in electione vxoris de dote creditricis, vt probatur in d. l. si constante. §. quoties. in fi. solu. matr. & no. gl. in l. si in verbo inducias. C. titu. nost. & Bapt. de sancto Blasio in d. tract. de priuileg. dota. in 260. priuilegio. nu. 60.

SVMMARIVM.

1 *Vxor in solutione dotis gaudet beneficio, quod maritus habet, ne conueniatur vltra, quàm facere possit, nisi tempore promissionis dotis in dolo fuisset.*

VXOR IN SOLVTIONE DOTIS an cedat bonis.

QVAESTIO XXI. quartæ q. Princ.

1 Vigesimoprimò quæro † an vxor gaudeat beneficio, quo maritus in dotis solutione gaudet, vel insolidum teneatur, ita vt ad bonorum cessionem admittatur? Respond. quod mariti beneficio gaudet. l. non tantum. ff. de re iudi. nisi tempore promissionis dotis in dolo fuisset, cùm sciret se dotem promissam soluere non posse, eo enim casu priuilegio mariti non gaudebit, sed insolidum conuenietur iuxta gl. not. iuncto tex. in l. pen. ff. de iure dot. vt in præcedenti. q. octauo casu diximus. & hoc casu etiam ad cessionis beneficium ob eius dolum non admittetur, ut hr̄ in l. fi. in gl. fi. ff. quæ in frau. credi. & dictum est in præcedentibus. q. & dicemus infra in seq. & in 31. q. ergo carcerari poterit; intellige tamen hoc, vt dictum est supra in 1. q. quartæ q. principalis.

SVMMARIVM.

1 *Socer vxoris conuentus pro restitutione dotis tam constante, quàm soluto matrimonio gaudet beneficio, quòd non conueniatur, nisi in id quod facere potest, deducto ne egeat.*
2 *Socer viri tam constante, quàm soluto matrimonio priuilegium habet, vt non conueniatur in dotis solutione, nisi quatenus facere posit, sicut habet vxoris socer, nisi instrumento promissionis dotis eam restituere iurauerit.*
3 *Socer viri si dolum commisit inducendo generum ad matrimonium contrahendum cum eius filia sub spe dotis promissæ, quam soluere non poterat, priuilegio non gaudet, quòd conueniatur quatenus facere potest, sed insolidum condemnatur soluto matrimonio, an idem sit si constante matrimonio conuenitur, & nu. 4.*
Intellectus. l. pen. ff. de iure dot. eo. nu. vsque ad fi.

SOCER VXORIS ET VIRI AN CEDAT BONIS.

QVAESTIO XXII. quartæ q. princ.

1 Vigesimosecundò quęro, † nunquid vxoris socer, & sic mariti pater pro dote conuentus insolidum conueniri debeat, & sic non soluendo ad refugium cessionis admittat̄, vel beneficio gaudeat, vt non damnetur vltra q̄ facere possit? Respon. quod beneficium habet, ne conueniatur nisi quatenus facere possit, deducto ne egeat. text. est in l. sicut. ff. de re iudi. & in l. rei iudicatæ. §. socero. cum l. seq. ff. sol. mat. quod intellige non tantum constante matrimonio, verum etiam eo dissoluto, ſm glo. in l. non tantum, in verbo condemnatur, quam ibi sequitur
2 Alex in 1. col. versi. Capio glo. ff. de re iudi. An † autem in socero viri idem procedat? tex. in l. ex diuerso. in prin. ff sol. mat. videtur velle, quod eiusdem sit conditionis mariti socer, cuius conditionis sit pater viri, & consequenter quod vnus sicut alter indistinctè priuilegiū habeat, ne exigatur vltra q̄ facere possit. Sed text. in d. l. sicut. cum l. seq. differentiam inter prædictos constituere videtur, scilicet quod viri pater indistinctè priuilegium habeat, pater verò mulieris illud tantum habeat, si constante matrimonio, non post, conueniatur & ideo Doctores in hoc ob varietatem d. l. ex diuerso. in prin. & d. l. sicut. & l. pen. ff. de iure dot. vario modo locuti sunt, & pro tanta Iurisconsultorum euitanda varietate glo. in d. l. ex diuerso. in verbo iustum esse. conatur ad cōcordiam dicta iura reducere, & vult quod vterque socer supradictum beneficium habeat indistinctè tam cōstante matrimonio, q̄ eo dissoluto, nisi in instrumento receptionis dotis eam restituere iurauerit; tunc enim ꝯ iuramētum venire nō potest, vt consuluit Alber. Brun. consi. 89. Viso instrumento. sub nu. 3. & nu. 8. nisi prius absolutione à iuramento obtenta, vt conclusum fuit in Curia Tholosa q. 258. Item fuit quæsitum. Socer &
3 socrus. & † nisi dolus à principio ex parte patris mulieris interuenerit, qui generum ad matrimonium cum eius filia ꝯhendū induxerit sub spe dotis promissæ, quam suadebat socer soluere posse, cùm non posset, per tex. in d. l. pen. in fin. de iure dot & cū d. glo. transit Bar. & communiter Docto. & refert Alex. in d. l. sicut quam legit cum d. l. non tantum. col. 3. versi. In gl. in verbo vtimur. nu. 13. Et Didac. Couarr. in lib. varia resolutio lib. 2. c. 16. sub nu. 9. versi. Secundò illud est aduertendum. excepto Pau de Cast. qui inquit, aut in patre mariti loquimur, & tūc plenè gaudet hoc beneficio; quia actio ad dotem restituendam dicitur soluto matrimonio nata, non ante, & iura dicunt eam gaudere, sed in hoc malè loquitur Pau. de Cast. quia etiam constante matrimonio de dote conueniri potest per d. l. si ꝯstante. §. quoties. sol. mat. quo casu locum habet etiam dictum beneficium: vt per Bar. in d. l. si cōstante. in prin. col. 4. versi Septimò quæro, quid in socero. Item quia non distinguit Pau. in casu matrimonij dissoluti, an dolum commiserit socer, vel non, & sic dixit ꝯ tex. in d. l. pen. Idem tamen Pau. in d. l. non tantum. sequitur gl. supradictam, vt non sit differentia, an constante, vel dissoluto matrimonio conueniatur, & an simus in patre mulieris, vel in patre mariti cessante dolo. Sed adhuc restat dubium vnum nō
4 leue, quid † enim si socer viri à principio fuit in dolo dotem promittendo, quam sciebat se soluere non posse, vt dixi, & constante matrimonio conueniatur, nunquid dictum beneficium habeat? Certum est, quod si soluto matrimonio conueniatur, non habebit. d. l. pen. Sed constante matrimonio, hoc opus, hic labor est: si tenemus glo. supra relatam in d. l. ex diuerso. ꝯtrari vr̄ dictæ l. pen. & l. sed hoc ita. de re iudi. & sic tanta est inter doctores varietas ex dictarū legum varietate, quod vix defendi possunt. Videtur tamen dicendum, quod dictum priuilegium non habeat propter d. l. sed hoc ita. in fi. in verbo doli, & l. verum. §. tempus autem. ff. pro soc. facit tex. in l. etiam. §. licet. ff. solut. matr. & hoc tenere videtur Pau. de Cast. in d. l. ex diuerso. & idem sentit Bar. in l. alia. §. eleganter. in fi. solu. mat dum allegat. d. l. pen. vbi Bar. non videtur aliquam constituere differentiam inter patrē viri & patrem vxoris; quia siue pater mariti sciens se nō esse soluendo dotem recipiat, siue pater mulieris dotem promittat, sciens se soluere non posse, cum in dolo videantur, dictū beneficium perdunt. In ꝯtrium facit; quia si hoc verū esset, scilicet quod beneficium perderent, sequeretur, quod nunquam esset differentia, si socer viri constante matrimonio, siue soluto conueniatur, cuius contrarium voluit litera in d. l. sicut. in fi. cum l. seq. & d. l. pen. iuncto fine cum principio & hoc in pūcto iuris verius videtur ſm Alex. in d. l. ex diuerso. in vlt. col. versi. Sed adhuc mihi remanet, qm̄ tempore contractæ obligationis dolus fuit commissus, alioquin non videtur huiusmodi ꝯtrietatem tutè defendi posse. Ad ꝯtria. s. de l. sed hoc ita. & l. verum. inquit responderi posse, quod loquūtur de dolo, qui ex postfacto interuenit, hoc est ante soluendi facultatem, non autē à principio ꝯtractæ obligationis, quo casu siue constante, siue soluto matrimonio conueniatur, beneficium perdit: vt ibi. Imol. in d. l. non tantum. in hoc passu cogitādum relinquit. Vnde Alex inquit, minus peccatum esse cogitandum relinquere, q̄ Iurisconsultorum varias sentētias demonstrare: qm̄ (salua eorum pace) non potest eorum varietas vllo pacto tutè defendi. Nihilominus ipse aliter loquendo in d. l. sicut, in glo. in verbo vtimur. varias refert opiniones & tandem dicta iura concordare conatur, dicens nō videri bene dici posse, dolum, de quo loquitur text. in d. l. pen. adaptari ad socerum mulieris, cùm incertus sit casus & tempus restituēdæ dotis incertum & spes sit, talem socerū alia bona acquirere, vt ēt in octauo casu. 20. q. dictum est supra, per text. in l. si defunctus. C. arbi. tute. cum vulgar. Et ex hoc fortasse. d. l. sicut. vult inter socerum viri & socerum mulieris differentiam constitui, alioquin difficilè forsitan esset diuersitatis rationem reddere, & ita arbitratur dicta iura fore intelligenda, & ita idem Alex. tenere vr̄ in d. l. ex diuerso. col. fi. circa fi. versi. Secundus est casus Sed huiusmodi responsio non tollit ꝯtrietatem. d. l. sicut. in fi iuncta d. l. sed hoc ita. in princ. & d l. pen. textus enim in d. l. sicut. in fi & d. l. sed hoc ita. in prin. volunt, socerū viri non soluto matrimonio, sed duntaxat eo durāte beneficium habere. l. verò pen. ibi, si direpto matrimonio. vult contrarium, quod etiam matrimonio dissoluto habeat dictum beneficium, nisi in dolo fuerit, vt communiter tenent Doct. in d. l. sicut. vt attestatur Alex. ibi num. 13. versi. In glo. in verbo vtimur. & sic ista iura adinuicem contrariantur, quam contrarietatem impossibile est euitari posse, nisi ex mente glo. & Doct. dicatur. d. l. ex diuerso. distingui per d. l. sicut. in fi. & d. l. sed hoc ita. in prin. an manente vel soluto matrimonio ꝯ socerū agatur à marito. & d. l. sicut. & d. l. sed hoc ita. per d. l. pen. subdistingui, an soluto matrimonio socer à principio dolum contra generum commiserit. Cogita tamen,

SVMMARIVM.

1 *Procurator vel defensor mariti gaudet priuilegio mariti eo viuente, ipso autem mortuo condemnatur insolidum, nisi filius eiusdem matrimonij marito successisset.*

PROCVRATOR VEL DEFENSOR MARIti an cedat bonis.

QVAESTIO XXIII. quartæ q. Princ.

1 Vigesimotertiò quæro, † nunquid procurator, vel defensor mariti viuentis de dote conuentus ad beneficium cessionis bonorū admittatur, vel priuilegio gaudeat, quod eius principalis habet? Respon. quod vtitur mariti priuilegio, ne condemnetur, nisi in quantum facere potest, mortuo autem viro insolidum condemnabitur, text. est in l. si cum procuratore. & ibi no. Bar. Alex. & Ias. ff. de re iud. & hoc casu ad cessionis refugiū admittitur. l. j. C. tit. no. nisi esset eiusdem matrimonij filius, qui marito successisset: vt est glo. ibi, quam sequitur Bar. & communiter Doc. vbi Ias. in pen. col. versi. In glos. in verbo insolidum. Pet. de Vbal. ī tract. de duo. fratri. in vlti. par. col. 3. in fi. & Anch. consi. 411. Et prima facie. col. j. versi. Tertiò istud. num. 5. & dicemus infra in 26. q. seq.

SVMMARIVM.

2 *Socius soluta societate gaudet beneficio, quòd non condemnetur vltra quàm facere possit; nisi in instrumento societatis iuramentum interuenerit, & nisi dolum, seu latam culpam commiserit & nu. 2.*
Quod procedit tam in socio omnium bonorum, quàm vnius rei. eo nu. 4.
3 *Negans id quod est causa sui beneficij perdit beneficium, secus si debitū negaret. & nu. 5.*

SOCIVS AN AD BONORVM CESSIOnem admittatur.

QVAESTIO XXIIII. quartæ q. Princ.

1 Vigesimoquartò quæro, † vtrū socius soluta societate si non habet vnde soluere possit, ad bonorum cessionem admittatur, vel beneficiū habeat, vt non damnetur, nisi in quātum facere possit? Respon. quod dictum beneficium habet. tex. est in l. sunt qui in id. ff. de re iudi. & l. verum. in princ. ff. pro soc. & Paris. consi. 99. Iste Ioannes. col. fi. nu. 64. cum seq. vol. 3. ubi socius non exigitur in plus, quàm facere possit, scilicet cōmodè ſm eius qualitatem, ut habetur in l. in cōdemnatione. ff de reg. iur. & commodè dicitur facere posse deducto ne egeat, non tñ ęs alienum deducit. d. l. sunt qui in id. Et hoc intellige verum

† nisi

2 † nisi in societatis instrumento iuramentum interuenerit; eo enim casu beneficio prædicto non gaudet, iuxta ea quæ not. in Capella. Tholosa.q. 58. Item fuit quæsitum. Socer & socrus & Alber. Bru. consi. 89. Viso instrumento. sub nu 3. & nu. 8. & Rolan. a Val. consi. 31. Quia præsens. vol. 2. Et procedit dolo cessan te, si verò dolum, vel latam culpam in societate commiserit, insolidum tenetur, cùm neque sit ęquum dolum suum quenquã releuare. l. verum. §. tempus autem. ff. pro soc. & l. sed hoc ita. in fi. ff. de re iudi. & l. qui cum se. ff. eo. & latè consuluit Corn. cõsil. 128. Circa hanc. col. j. nu. 5. versic. His tñ non obstantibus. vol. 3. & hoc casu respectu doli perdit etiam cessionis beneficium; vt est glo. sing. in l. fi. in fi. ff. quæ in frau. credi. & d. l. pe. de iure dot. Is enim qui doli ratione conuenitur, cessionis refugiũ non habet, nec priuilegio gaudet, ne conueniatur vltra q̃ facere possit, vt tradit Veron. consi. 9. Quidam ex delicto. num. 4. & vidimus
3 supra in 14. q. Idem si negauerit se socium. Nam † negans id q̃d est causa beneficij, beneficiũ perdit. d. §. tẽpus autem. & d. l. sed hoc ita. §. quod autẽ in fi. l. si vnus. in fi. ff. pro soc. not. in d. l. sunt qui in id. & l. si dubitet. §. j. ff. de fideiussor. facit text. in l. sed & si ex parte. §. interdum. & ibi Doc. ff. quod cum eo. & tradit Ias. cũ multis simili. in l. quod te. col. 2. in medio. versic. Eodem modo
4 si quis. ff. si cert. peta. & in l. qui cum se. ff. de re iud. Et † intellige non solum de socio omnium bonorum, sed etiam vnius rei. d. l. verum. in prin. & not. in d. l. sunt qui in id. & in his casib. carcerari poterit, à quo carcere etiam cedendo non liberabitur. d. l. fi. quę in frau. cred. & d. l. pen. prout etiam in marito diximus supra in 20. q. in nono casu, nu. 12. Si verò debitum negaret, priuilegio gaudebit, vt non exigatur vltra quàm facere potest, vt tradit Bar. in d. l. si dubitet. Multa alia in proposito scribit Aret. in §. idem si socius. & ibi Ias. sub §. sed & si quis. in 3. not. Insti. de actio. quos omnino videbis.

S V M M A R I V M.

1 *Fideiussor non gaudet priuilegio principalis habentis priuilegium, ne conueniatur vltra quàm facere potest, sed insolidum conuenitur.*
2 *Priuilegium concessum marito, socio, & alijs, de quibus in l. sunt qui in id. ff. de re iud. non transit ad fideiussorem, ex quo est personale.*
3 *Fideiussor datus à marito soluto, vel constante matrimonio pro dote restituenda, non gaudet priuilegio mariti, secus si datus fuit à principio. & numero 4.*
5 *Fideiussor quo casu possit se defendere, vt insolidum non condemnetur, sed teneatur solum, quatenus facere potest.*

FIDEIVSSOR AN CEDAT BONIS, VEL gaudeat priuilegio principalis debitoris.

QVAESTIO XXV. quartæ q. princ.

1 Vigesimoquintò quæro † an fideiussor datus ab his q non conueniuntur vltra q̃ facere possint, si nõ habet, vnde soluere valeat, eodem priuilegio gaudeat, quo gaudet principalis, vel insolidum teneatur, ita vt volẽs se à carceribus liberare, bo-
2 nis cedere debeat. Respond. ꝙ insolidum tenetur † & sui principalis priuilegium non habet, quia illud est personale & ad fideiussorem non transit, vt est text. in l. & si fideiussor. vbi glos. Barto. & Alex. quem vide omnino sub l. sed hoc ita. §. quod autem. num. 9. & ibi Ias. ff. de re iudica. & dictum est supra in 6. q. versic. Sed beneficium quod certis datis datur. nu. 8. ideo ad bonorum cessionem admittitur. idem firmat Are. in §. fi. versic. In ea. ibi de re iudi. Insti. de replica. dicens hoc beneficium fideiussori non prodesse, quamuis procuratori & defensori prosit, ratio differentiæ est; quia fideiussor ex sua obligatione, vel stipulatione conuenitur. l. blanditus. C. de fideiusso. Sed defensor & procurator ex obligatione ipsius rei principalis conuenitur, vt
3 ibi, & no. in l. alia. §. eleganter. sol. matr. Et hoc † vindicat sibi locum etiam in fideiussore mariti dato pro dote restituenda, si fuit soluto matrimonio datus, secus si à principio: vt voluit Bart. & communiter Doct. in l. si constante. §. quoties. col. j. sol.
4 mat. Et † procedit etiam si constante matrimonio datus fuit, qñ maritus incipit ad inopiam vergere. iuxta text. reputatum singularem in c. per vestras. vbi Bal. ad hoc no. extra de dona. inter vir. & vxo. de quo per Ias. in d. l. & si fideiussor. in fi & in d. l. si cõstante. in prin. col. j. versi. Tertiò not. amplia. & col. 10. in fi. vers.
5 Sed ęquiuocat dominus Alex. Poterit † tñ dictus fideiussor à dicta cessione se defendere, vt non condemnetur, nisi in quantum facere potest, si principalis comparendo in se iudicium suscipiat tãquam necessarius defensor ex persona sua propria exceptionem opponendo, quod facere potest. l. idemq́; §. generaliter. & ibi Bar. & Doc. ff. manda. & no. Bar. in d. l. & si fideiussor. & in l. verum. in prin. ff. pro soc. Aret. in §. sed & si quis. col. fin. versi. Et prædicta exceptio. Insti. de actio. & ibi Ias. in vlti. col. in prin. versi. Nunquid autem. & idem Aret. in d. § fi. versi. Aduertas, ꝙ licet. Inst. de replica. vel fideiussorem procuratorẽ suum constituat: vt declarat etiam idem Are. in §. in omnibus: col. 3. versi. An priuilegium. cum versi. seq. Insti. de fideius. alioquin si non comparuerit, & insolidum condemnetur fideiussor, etiam principalis ad idem condemnabitur, & sic per indirectũ excludetur principalis à beneficio, quod habet, vt non teneatur vltra quàm facere possit, vt pulchrè declarat Alex. in d. l. & si fideiussor. ad quem me remitto, vbi etiam quæstionem ponit de eo, qui pro vsurario fideiussit, an vltra vsurarij facultates exigi possit, iuxta. c. quanquam. de vsur. lib. 6.

S V M M A R I V M.

1 *Hæres mariti legantis in testamento vxoris dotes suas si non habet, vnde soluere posit, an gaudeat mariti defuncti priuilegio, vel ad bonorum cessionem admittatur? & nu. 3.*
2 *Priuilegium, quod maritus habet, ne conueniatur vltra quàm facere possit, conceditur à lege marito ad tempus, idest vsque quò ad pinguiorem fortunam peruenerit, vel quoad vixerit, & ad filios primi gradus eiusdem matrimonij tantum extenditur, non ad nepotes, vel pronepotes. & nu. 4. & nume. 7.*
3 *Hæres mariti, si filius est eiusdem matrimonij, gaudet eodem priuilegio, quo gaudebat maritus defunctus, vt non conueniatur, nisi in quantum facere potest.*
5 *Filiorum appellatione in priuilegijs non comprehenduntur nepotes. & numero 9.*
6 *Sobolis appellatione veniunt liberi, nepotes, pronepotes, & vlteriores.*
8 *Priuilegium filiis concessum in præiudicium tertij ad nepotes non extenditur, secus si tertij præiudicium non concernit.*

HAERES MARITI AN CEDAT BONIS, VEL gaudeat defuncti priuilegio.

QVAESTIO XXVI. quartæ q. princ.

1 Vigesimosexto quæro † nunq̃d hæres mariti ĩ solutione dotis vxori in testamento relictæ, si nõ habet vnde satisfacere valeat, ad bonorum cessionẽ admittatur, vel gaudeat priuilegio, ne conueniatur vltra, quàm facere possit, quo maritus defunctus vti poterat? Videbatur dicendum, ꝙ ad solutionem integræ dotis relictæ teneretur, per tex. in §. sed si vxori. Insti. de leg.
2 & quod ibi not. Et est ratio, † quia priuilegium illud personale est, & ad hæredes non transit. l. maritum. & l. quia tale. ff. sol. mat. Nam hoc priuilegium, quod maritus habet, vt non exigatur vltra, quàm facere possit, ad tempus marito à lege conceditur, vsque quò ad pinguiorem fortunam peruenerit, ad quam lex ipsum venire præsumit, arg. tex. in l. si defunctus. cum vulg. C. arbi. tute. vel quò ad vixerit, & sic cum ipsius vita extinguit: vt declarat Bar. in l. ex diuerso. §. si in iudicio. in fi. ff. sol. mat. me-
3 ritò ad hæredem non transit. Tu dic, † ꝙ gaudet mariti priuilegio, si hæres erit filius ex eodem matrimonio natus, text. est in l. etiam, in prin. & ibi no. Bar. & communiter Doct. vbi latè per Alex. ff. sol. mat. glo. est no. in l. si cum procuratore. & in l. sciendum. ff. de re iudi. & est glo. in l. liber captus. in fi. & ibi no. signat Bal. C. de postli. reuer. vbi quærit, an mater petere possit filium pro dote carcerari, & respondet ꝙ non; quia filius ad dotis restitutionem matri nõ tenetur, nisi quatenus facere potest, & allegat. d. l. etiam. idem firmat Petr. de Bellaperti. in §. sunt prętereà. col. j. versi. Aduertatis istud priuilegium. Insti. de actio. Et ideo dixit Ang. in d. l. etiam. in prin. cum quo transeunt Imo. Roma.
4 & Pau. de Cast. ꝙ † priuilegium marito concessum, ne exigat, nisi in quantum facere possit, ad filios primi matrimonii, non
5 autem ad nepotes, uel pronepotes extenditur. Quia † ex alio matrimonio sunt nepotes, & filiorum appellatione in priuilegijs nepotes non comprehenduntur. l. sed & milites. uersic. Hic autem. ff. de excus. tuto. Bar. tñ in d. l. si cum procuratore. in fi. tenet illud priuilegium transire ad omnes de sobole, per text. in
6 auct. Si quid. C. qui potio. in pig. habe. Quia † sobolis appellatione liberi, nepotes, pronepotes, & ulteriores ueniunt, ut est tex. in §. si quis autem defunctus. in auct. quib. mod. nat. effi. sui. probatur in l. 2. C. de infanti. exposi. iuncta. l. j. C. de alen. libe. & contra Ang. tenet Iac. But. quem sequitur Bar. in l. liberorum. col. 5. uersi. His præmissis reducamus hanc materiam. ff. de uerb. sig. Alex. uerò in d. l. etiam. in 1. col. uersi. Sed pro concordia distin-
7 guit, Aut † loquimur de priuilegio, de quo in d. l. etiam. & tunc quia litera clarè de filiis ex eodem patre & eadem matre loq̃, non comprehenduntur nepotes, nec ulteriores, & sic p̃cedit
8 opin. Ang. & sequacium. Et hoc est, † quia priuilegium filiis cõcessum ad nepotes in præiudicium tertij non extenditur. Bar. in d. l. liberorum. col. 4. post princ. uersi. Quæro ꝙ in rescripto & Anch. in clem. j. col. 3. uersi. Tertiò quæro de baptis. Aut tale priuilegium tertij præiudicium non concernit, & tunc transit ad nepotes. l. diuo Marco. C. de quæst. & hac distinctione utitur Bal. in l. maximum uitium. colum. 2. & 3. C. de libe. præteri. & in d. l. sed & milites. Aut loquimur de priuilegio dictæ auct. si qd. & tunc quia ille text. expresse de sobole loquitur, ad nepotes transit,

transit, & ideo dictum Bar. in d. l. si cum procuratore. nõ plenè probatur in d. auct. si quid. Quia in casu quæstionis Bar. de priuilegio priuilegium tertij concernente agebatur, nec illud in dicta auct. si quid. exprimitur, nisi dicas secũdùm Ias. in d. l. si cum procuratore. col. pen. in fi. versic. Tu pondera diligenter defendendo Bart. ꝙ nepotes ex eodem matrimonio, scilicet aui & auiæ descendunt, cuius vigore agit contra istos nepotes ad dotem, ipse tñ contra Bart. tenet non obstãte supradicta Alexan-
9 dri distinctione. Quia † in priuilegiis, quæ strictè interpretanda sunt, filiorum appellatione non nepotes, neque pronepotes veniunt, vt inquit Ang. & sequaces, præsertim vbi priuilegium filijs concessum tertij creditoris præiudicium cõcernit, vt dictũ est. Concludo igitur, ꝙ in casu nostro filii tantum, non autem nepotes priuilegiũ habent eius qui non tenebatur, nisi in quantum facere poterat: & ista est communis opin. quam refert & sequitur Negusan. in tract. de pign. in 4. membro secundæ partis, nu. 95. versi. Sed difficultas est. Et ideo non filii, sed nepotes ad integram dotem tenentur, & si nepotes non habent vnde soluant, ad bonorum cessionem admittuntur. l. j. C. tit. nostro.

S V M M A R I V M.

1 *Donator factus inops ante tempus traditionis rei donatę priuilegium habet, vt non exigatur, nisi quatenus facere potest, deducto ne egeat & ære alieno deducto.*
Cautela excipiendi pro donatore qualiter fieri & proponi debeat.
2 *Donator insolidum donatario tenetur ad rem, & fructus penes ipsum existentes, seu dolo consumptos, si possessio rei donatæ iterum ad manus ipsius peruenerit & rei vindicatione ad rem illam donatam conuentus fuerit.*
3 *Donator negans bona donata donasse, insolidum à donatario conuenitur.*
4 *Donator insolidum conuenitur, si donauit in opus publicum construendum.*
5 *Donator si constituit ab initio se rem donatam nomine donatarij possessurum, insolidum conuenitur.*
6 *Donator renunciare potest beneficio quod habet, vt non conueniatur vltra, quàm facere possit.*

DONATOR EFFECTVS INOPS ANTE TRAditionem rei donatæ an cedat bonis.

QVAESTIO XXVII. quartæ q. Princ.

1 Vigesimoseptimò quęro, donator † q̃ purè & simpliciter ex sua mera liberalitate donauit, & donatario bona donata infra certum diem tradere & consignare promisit, vtrum factus inops ante tempus traditionis beneficiũ habeat, ne conueniatur, vltra, q̃ facere possit, vel insolidum teneatur, ita ꝙ si soluere non potest, ad cessionis beneficium admittatur? Resp. ꝙ beneficium habet, vt non exigatur, nisi in quantum facere põt, deducto ne egeat, & alieno ęre deducto. tex. est in l. inter eos. §. is quoq́;. & l. exhæredatum. & l. ne liberalitate. ff. de re iudi. & facit text. in l. maritus facere. sol. mat. tradit Deci. in l. diuus. nu. 9. versi. Vltimò ad declarationem. ff. de reg. iur. & Rolan. consi. 37. Circa præsentem. col. 2. num. 2. vol. 2. Cautelam autẽ excipiendi pro donatore ponit Aret. in §. appellantur. col. 4. ante fi. versic.
2 Vltimò no. Insti. de excep. Fallit tamen † si rei donatæ possessio ad manus donatoris peruenit, & rei vindicatione ad rem illam donatam à donatario fuit cõuentus, nam isto casu beneficio, de quo supra, non vtitur, sed insolidum tam ad rem ipsam, q̃ ad fructus penes ipsum existentes, seu dolo consumptos, p̃ quibus iuratur in litem, condemnatur, vt est tex. & ibi pulchrè p̃ Alex. post alios in l. Nesennius. §. fundum. ff. de re iud. & est text. in §. sed & si quis. versi. Idem si quis. vbi Are. & Ias. Instit. de actio. & quò ad rem & fructus penes donatorem extantes ad bonorum cessionem admittitur, quò verò ad fructus dolo consumptos cessionis beneficium perdit, iuxta not. per Pau. de Cast. in l. etiã.
3 §. licèt. nu. 2. versi. Quæro quid in aliis. ff. solut. matr. Fallit † etiã, si negaret donans bona illa donasse, nam eo casu insolidum conuenitur: vt est tex. in l. sed hoc ita. in fi ff. de re iudi. Et hoc casu per eius dolum cessionis beneficium perdit. l. fin. in fi. & ibi glo. ff. quæ in frau. credit. & diximus supra in 24. q. Fallit quoq́;
4 † nisi esset donatio in opus publicum constituendum, quo casu insolidum tenetur. Alex. in l. qui ex donatione. ff. de donat. An autẽ hoc casu cessionis beneficio gaudeat, vide quæ supra
5 scripsimus in 9. q. Item † fallit, si donans se ab initio donatarij nomine possessurum cõstituerit, qui postea rem ipsam à donatore petit; nam hoc casu donans eo beneficio vti poterit, non magis quàm si rem semel realiter tradidisset, vt not. tradit Tiraquel. in tract. de iure constitu. in 1. part. nu. 29. versi. Et in simili.
6 Fallit † quoque in donatione remuneratoria. nam hoc casu donans eo beneficio gaudere non potest s̃m Ang. in d. l. sed hoc ita, in princ. & Roma. consi. 26. Pro decisione. col. fi. post princ. versi. Tertiò quia licet. quos sequitur Roland. consi. 5. Pulchra. col. 4. in prin. num. 16. vol. j. sed insolidum conuenitur, & sic ad cessionis beneficium admittitur. An autẽ donator beneficio, vt non conueniatur in plus, quàm facere potest, renunciare valeat? Conclude quòd sic: vt per Alex. in l. alia. §. eleganter. col. pen. nu. 16. ff. sol. matr.

S V M M A R I V M.

1 *Debitor qui malitiosè bona sua in fraudem creditorum dissipauit, omnia sua bona alienando, vel maiorem partem, perdit beneficium cessionis bonorum, & etiam extra ordinem puniri debet.*
Debitor, qui bona sua in ludo, vel in meretricibus consumpsit in fraudem creditorum, ad bonorum cessionem non admittitur.
2 *Debitor si dolosè cum creditore versatus est, cessionis beneficium perdit.*
3 *Nemo ex proprio delicto præmium reportare debet.*
4 *Debitor condemnatus si statim ad mandatum alterius iudicis alteri creditori bona insolutum, ob eius fraudẽ ad cessionis refugium non admittitur.*
5 *Debitor qui malitiosè & in fraudem creditorum bona sua consumpsit, si ad pinguiorem fortunam peruenerit, non gaudet beneficio, quòd non conueniatur vltra, quàm facere posit, sed insolidum exigetur.*
6 *Debitor quamuis bona immobilia dolosè alienauerit in fraudem creditorũ, ex quo poterunt illa per creditores actione peculiana reuocari ab his, qui ea posident, poterit tamen cedere bonis.*

DEBITOR BONA IN FRAVDEM CREDItorum dissipans an bonis cedere possit.

QVAESTIO XXVIII. quartæ q. Princ.

1 Vigesimoctauò quæro, nunquid † debitor, q̃ bona sua in fraudem creditorum omnia bona, vel maiorem partẽ alienando iuxta. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in frau. credi. malitiosè dissipauit, vel in ludo perditionis bona sua consumpsit, ut l. si q̃s cum sciret. ff. de vsucap. pro emp. uel in meretricibus, quæ perditorum animam & corpus deuorãt: ut l. j. C. de natu. libe. beneficium cessionis bonorum habeat? Resp. ꝙ non: vt est tex. in l. fi. secundùm glo. fin. ibi communiter approbatam. ff. quæ in frau. credi. l. pen. ff. de iure dot. l. si quis dolo. in prin. ff. de re iudi. & §. item si quis in fraudem. & ibi Doct. Insti. de actio. Pet. Iac. in sua practi. tit. nostro. in pe. col. uers. Item si quis. Domini de Rota in decis. 83. No. ꝙ ubi monachus. in fi. in antiq̃s. Imo. in c. Odoardus. col. 3. in prin. uersi. In glos. fi. ibi quia periurus. nu. 18. ext. de solutio. Bar. in l. alia. §. eleganter. in fi. ff. sol. mat. firmat Bal. in l. j. col. 2. uersi. Quæro utrum ille qui studiosè. & col. fin. uersi. Ista autem renunciatio. & ibi Angel. qui illam l. fi. dicit esse sing. & alibi non reperiri. C. tit. no. idem Ang. in d. §. eleganter. nu. 4. & Bal. in §. fi. ad fi. Insti. de actio. Saly. in d. l. j. colum. 2. in prin. uersi. Oppo. tertiò. Ang. in l. nemo carcerem. C. de exact. tribu. lib. 10. & in l. 4. ff. titu. no. & in l. si fraudator. §. hæc actio. ff. quæ in frau. credi. cum concord. per Alex. citatis in dic. §. eleganter. col. 5. in prin. uersi. Et in quantum. Bar. Are. in d. § fi. in prin. & ibi Ias. in 2. col. ad fi. uersi. In ea. glo. & col. pen. in prin. uersi. Nonò prædicta regula. ubi addit Are. ꝙ talis debitor carcerari potest, & etiã extra ordinem puniri, & tali casu non iuuatur cedendo bonis. Prædictam conclusionem firmat Imo. in c. lator. col. 5. in prin. uersic. Primus est, extra de pigno. Veronen. consi. 9. Quidam ex delicto. nu. 4. uersi. Et eandem opi. ubi tenet, ꝙ qui ratione doli conuenitur, cessionis beneficium nõ habet, nec priuilegio gaudet, ne conueniatur, nisi in quantum facere potest. Bald. nouel. in tract. de dote. priuileg. 4. septimæ par. & latè consuluit Paris. consi. 94. Spectabiles. col. 2. uersi. Minus etiã poterunt. & col. 7. in fi. uersi. Nec istis obstabit, & col. pen. post prin. uersi. Quoniã
2 ut ex uerbis. uol. j. Quod etiam procedit, si debitor cum creditore dolosè uersatus est, ut consuluit Paul. de Cast. consil. 179. Viso puncto suprascripto & allegationibus. ad fi. uolu. 2. in nouis, quem sequuntur quidam in apost. ad Bart. in d. §. eleganter. & in l. etiam. §. licet. in ultima apost. ff. solu. matr. Aufre. in addi. ad Capel. Tholosa. in decis. 456. Item fuit quæsitum. Quidã Monachus. & Plot. in repeti. l. si quando. nu. 179. uersi. Sic & ꝯhens.
3 C. unde ui. Et ratio prædictæ cõclusionis reddi põt. Quia † non est ęquum, quenquam ex proprio delicto releuari, & præmium reportare. l. uerum. §. tẽpus autem. ff. pro soc. & c. intelleximus. extra de iudi. per Io. de Ana. consi. 80. Visis & intellectis. ante fi. facit tex. in l. non fraudantur. §. nemo ex suo delicto. ff. de regu. iur. & l. relegatorum. in fi. ff. de interd. & releg. Et prædicta pro-
4 cedunt, si † debitor condemnatus fuit, & statim post condemnationem ad alterius iudicis mandatum dat alteri bona insolutum: ex hoc enim præsumitur fraus, per quam ad cessionis beneficium non admittitur: ut determinat Rota in recollectis Belleme. in decis. 261. In causa mea. Et in tantum est uera prædi-
5 cta conclusio, ꝙ † etiam si talis consumptor ad pinguiorem peruenerit fortunam, non habebit beneficium, de quo in l. 4. & 6. ff. tit. no. & in l. ex contractu. C. de bo. auct. iud. possi. sed insolidum conuenietur: ut est tex. sing. secũdùm unam lecturam glo. ibi per Bart. approbatam. in d. l. fin. quæ in frau credi. quam sequitur Ias. in d. §. fin. col. 2. in prin. uersi. Secundò ergo limito.

Insti.

Insti.de actio.& ideo incarcerari posset, & in carceribus mori secundùm Pau.de Cast.in d.l etiam.§ licèt.versic.Quæro.Quid in aliis debitoribus.sol matr.Restringitur tamen prædicta con 6 clusio † si bona consumpta erant mobilia, secus si immobilia; nam ex quo immobilia in esse reperiuntur, licèt penes alium, possunt per creditores actione pauliana reuocari ab his, qui illa possident.isto casu dicit Pau.de Cast.in d.versic. Quæro quid in aliis debitoribus, ꝙ talis consumptor & fraudator poterit cedere bonis, allegat Dyn. ita tenere in d.§. Item si quis in fraudem. idem firmat & sequitur Alex.in d.§.elegāter.in 5.col. versi. Vbi hoc limitat.nu.14.quod est valde notandum.

SVMMARIVM.

1 *Debitor priuilegiatus, qui ex delicto commisso effectus est inops, & non habet, vnde soluere possit, retinet priuilegium, quod habet, ne conueniatur vltra, quàm facere possit.*

DEBITOR PRIVILEGIATVS PAVPER EX delicto commisso effectus, an retineat eius priuilegium, vel cedat bonis.

QVAESTIO XXIX. quartæ q.princ.

1 Vigesimononò quæro, vtrum † debitor priuilegiatus, qui ex maleficio, quod commisit, ad tantam deductus est paupertatem, ꝙ debita persoluere non potest, & est de illis, qui nō exiguntur in plus quàm facere possunt, dictum beneficium retineat, vel bonis cedere teneatur? Videtur dicēdum, ꝙ illud non retineat; quia dignum est, ꝙ malè meriti egestate laborent. l.bona fides.ff.deposi.facit tex.in l.pen.in fi.quæ est ad hoc sing.ff.de iure dot. In contrarium videtur; quia illud maleficium contra creditorem agentem non fuit commissum, sed ꝯ tertium, arg. l.Fulcinius.§.quid sit latitare.ff.ex quibus caus.in pos.ea. Bald.tñ in c.quæ in ecclesiarum.col.3.in prin. versi. Accipio secundam glo.extra de constitu.quem refert Ias.in l.quod nomine.versic. Vltra quos.ff.de condi.indeb.decidit, ꝙ dicto priuilegio priuatur ob eius latam culpam, vel dolum, qui ad casum ordinatum processit, ideo sibi imputare debet, allegat text. in c.Odoardus. extra de solutio.& l.Titius ff.de procur.& l siue hæreditaria.de negoc gest.& facit tex.in reg.damnum quod quis. & ibi Dy. de reg.iur.in 6.& per eundem in reg.peccatum.ad fi.eo.tit.Tu dic, ꝙ non solum ob culpam quis non perdit beneficium, quod habet, ne conueniatur vltra, q̄ facere possit, vt est text. in l.verum. §.tempus.ff.pro soc.& tenet Bart.in l.etiam.§.licèt.versi.Quęro quid de aliis.ff.sol.mat.quem sequuntur ibi Doc. & refert & sequitur Ias.in d.l.quod nomine.d.versi.Vltra quas.Sed nec etiā, qui dictum beneficium non habet, cessionis bonorum beneficio priuatur: vt vidimus supra in 25.q.in fi.

SVMMARIVM.

1 *Debitor, qui sub spe cessionis bonorum debita contraxit, ad cessionis beneficium non admittitur.*

2 *Venditor sciens super frumento futurum edictum, si illud vendit statim carius, ad restitutionem tenetur, & ad interesse.*

Idem de expendente monetas, quæ statim per editum prohiberi debent.

DEBITOR SVB SPE CESSIONIS CONTRAhens non potest cedere bonis.

QVAESTIO XXX. quartæ q.princ.

1 Trigesimò quæro, nunquid † debitor, q sub spe cessionis bonorū debita ꝯxit, ad bonorum cessionem admittatur? Respon.ꝙ non, secundùm Dyn. in reg.peccatum.in fi. de reg. iur.in 6.sequitur Ang.in l.4.versi.Item non gaudet.ff.titu.no.bene facit, qđ not. Bar.in l.j.ff.si quis testa.lib.esse ius.fue.de Præfecto Vrbis Romę multa debita ꝯhente sub spe, ꝙ ab omnibus eius debitis in aduentum Imperatoris liberetur, & quod not.idem Bartol. post Guil.de Cu.in l.contra legem. ff. de legi.de eo qui sciebat super frumento futurum edictum, & illud incontinenti carius vēdit, ꝙ per eius dolum nedum ad restitutionem tenetur, vt tradit Affli.in decis.399.Fuit latum laudum.num.9.& latè scribit. Veronens.in l.quæritur.§.fi.q.j.num.11. cùm seq.ff.de ędili.edic.sed etiam ad eius interesse, vt voluit Roman in sing. 286.Nunquid si sum magnus mercator.& Fel.in c.2.col.3.nu 8. versi.Et ꝓ hac limitatione, extra de constitutio. cum aliis per Mod. citatis in addi.ad Roma.in d.sing.286.& tradunt Mod. Anconi. in tract. de mercatu.sub rub.de sponsio.in 4.par.versi.Item quæro Vin- 2 centius.sub nu.2.Quod † idem firmari potest de eo, qui prohibitionem monetarum futuram sciebat, si illas statim expendit, vel de illis creditori satisfecit, illas recipere tenetur & bonas ac expēdibiles loco earum restituere. sequitur Ias.in fi.col.pen. in princ. versi. Vndecimò fallit. Insti.de actio.Mod.Bonon.in rub.ff.de fideiusso.nu.88.versi Et facit optimè.& Boer. in additio.ad Dyn in d.reg.peccatum.in fi.& Grat.consi.110.Thematale est.col.2.in prin.nu.16.versi.Item videtur decidi. vol.j.

SVMMARIVM.

1 *Debitor qui tempore contracti debiti sciebat, se non esse soluendo, ad bonorum cessionem non admittitur: & quomodo procedat nu.4.6.& 7.*

2 *Text.in l.pen.ff.de iure dot.quomodo procedat.*

3 *Prodigus si ad emendum emptorem induxit, ex quo dicebat doctoris habere consilium non valere curatoris dationem & bonorum interdictionem, emptori non præiudicat & ob eius dolum non potest cedere bonis.*

4 *Deceptis & non decipientibus iura subueniunt.*

Prodigus non excusatur in delictis.

5 *Beneficium cessionis bonorum dicitur esse de iure speciali, idest contra generales regulas iuris communis.*

6 *Debitor si tempore contractæ obligationis pauper erat, nec hodie eius conditionem deteriorauit, bonis cedere potest.*

DEBITOR TEMPORE DEBITI SCIENS SE non esse soluendo, ad bonorum cessionem non admittitur.

QVAESTIO XXXI. quartæ q.princ.

1 Trigesimoprimò quæro, an † debitor, qui tpe ꝯcti debiti pauper erat, & sciebat se nō esse soluendo, ad refugium cessionis bonorū admittatur? Respon.ꝙ non, text.est multum no.in l.pen.in fi.ff.de iure dot.per quem tex.ita no.decidit Bar. in l.alia.§.eleganter.in fi.ff.sol. mat. cum quo trāseunt ibi Ang. & communiter Doc.excepto Raph.Cuma. qui asserit casum in d.l.pen.non probare hāc generalem doctrinam Bart.quoniam ibi priuilegium perditur, quod iure speciali introductum est, nō autem de beneficio iure communi indulto loquitur, vnde nimirum si facilius perditur, quod de iure speciali conceditur, arg.l.eius militis §.militia missus.ff.de testamen.mili.Non recedas tñ ab opin.Bar.cum quo etiam transit Ang.l.4.ff.tit.no.Bal. in §.fi.in fi.Insti.de actio.per text.in d.l.pe.Cardi.& Imo.in c.lator.col.5.in prin.uersi.Secundus est, sub nu.19. extra de pign.& in c Odoardus.de solutio.& nouissimè Plot.in repeti.l.si quando.nu.179.versi.Sic & contrahens.C.vnde vi.Quod dictū Bart. confirma per id quod voluit Pau.de Cast.in l.etiam §.licet.ad 2 fi.versic.item quid si non disputauit. solu. matr.dicens † text.in d.l.pen.intelligi debere, quando debitor asserens se idoneas habere facultates creditorem ad secum contrahendum dolo in- 3 duxit: ita sonat ille text. in ratione sui fm ipsum. Pro † quo faciunt quæ in not.q.ad propositum dixit idem Paul.de Cast.ꝯsil. 248.Visis & ponderatis omnibus.col.2.circa medium. versic. Plus dicitur, ꝙ cum Thadeus.uol.2. in nouis, quem refert & sequitur Aymo consi.192.Casus ita habet.col.6. versi. Alibi scribit Pau.de Cast.vol.j.Quòd si prodigus emptori dixit, ne emere dubites; quia consilium doctoris habeo, qui consuluit curatoris dationem, & bonorum interdictionem tanquam prodigo factam non valere, & ipse emptor suasione & dolo ipsius fuit ad credendum inductus, ipsum venditorem alienandi potestatem habere, etiam si re vera non habebat, nō debet sibi emptori imputari posse, cur illi crediderit; qa dolo versatus est, immo 4 subueniri debet.Cùm † deceptis & nō decipiētibus iura subueniant.l.2.§.verba.ff.ad Velleia.& l.si decipiendi.cum simi.C.eo. Et propterea prodigus hoc casu insolidum ab emptore conuenietur ad rem venditam, & ideo tam per ea, quæ diximus supra in 12.q.q̄ etiam ob eius dolum non potest cedere bonis, vt not. per glo.fi.in l.fi.ff.quæ in frau.credi. & per Veronen.consilio 9. Quidam ex delicto vbi concludit, ꝙ quando quis ratione doli conuenitur, non potest cedere bonis, cùm etiam prodigus non excusetur in delictis, vt per Bar.& scribentes in l. is cui bonis.ff. de verb.oblig.cum concord.de quibus per Mod.Rhegy.in repeti.l.obseruare.super §.Circa quartum.col.6.nu.21.versic. An autem prodigus excusetur.fol.100.C.quorū appel.non recipi. vbi etiam sub nu.25.in fi.dicunt, ꝙ dormiens si eius vitium sciebat, & dolosè dormierit, vt homicidium cōmitteret, nō excusatur, ita ergo in casu nostro cùm dolosè emptorem ad rem emendam induxerit, vt supra, cessionis beneficium perdit.& cum Bar.tenet Ias.in l.si ab arbitro. colum.2.versi.Limita quatuor notabilibus modis.ff.qui satisd.cog.& Boeri. in decis.349. Quæritur an ciuiliter.colum.9. versi. Et pro decisione quæstionis nostræ.Si verò dolus non interuenisset; tunc videretur creditor secum contrahens eum velut idoneum approbasse, arg. l.3.ff.de fideius.& l.qui cum alio. ff. de reg. iur. ratio igitur illius tex.in d.l.pen.non fuit specialitas, sed debitoris dolus, vt etiam satis supra dictum est in 22.quæst.super materia.d.l.penul.quæ vult, socerum viri dotis debitorem per eius dolum beneficio, quod habet à lege, priuari, quia generū creditorē insidiari vo-

5 luit. Non ob.Raph.ratio. Quia † etiam beneficium cessionis bonorum dicitur esse de iure speciali, idest ꝯ generales iuris communis regulas, quæ habent, ꝙ ius creditori acquisitum, puta de conueniendo debitorem insolidum, sine facto suo à se auferri non debet.l.id quod nostrum.ff.de reg. iur. Nec obst. si dice- 6 retur † ꝙ debitor tempore contractæ obligationis pauper esset, & hodie eius conditionem non deteriorauerit, bonis cedere potest, ex quo imputari creditori debet, qui cū eo sic paupere contraxit.l.is à quo.in fi.cum l.seq.ff.vt in pos. lega. & l.qui bo- 7 na §.de illo.ff.de dam.infec.Quia istud procedit † si à principio nullus interuenit dolus, secus si debitor inducens creditorem ad secum cōtrahendum dolum commisit: vt dictum est supra, vel nisi creditor iustam credendi causam ipsum esse sufficientem habuisset, ex quo diues reputabatur, & de nouo post contractam obligationem ad eius peruenit notitiā ipsum non esse, isto casu excusandus est creditor, nec ipsi imputari debet.argu. l.in confirmando.ff.de confir.tuto.& c.pastoralis, ext.de excep. & ita tenet Pau.de Cast.in l.in omnibus.ff.de iudi.& in d.l.etiā. §.licèt.in fi.sol.mat. quem sequitur Felyn. in c.significauerunt. col.fi.in prin.versi. Limita nisi tempore contractus.nu.31.extr. de iudi.ideo debitor per eius dolum & fraudem in contrahendo commissam ad cessionis beneficiū admitti non debet.d.l.fi. in fi. & ibi glos.quæ in frau. credi. & d.l.pen. de iure dot.& Veronen.d.consi.9.

SVMMARIVM.

1 *Spoliator ad cessionis beneficium admittitur etiam quòd spoliatus non fuerit integrè restitutus ad fructus, in quibus spoliator fuerat condemnatus, nisi ipse per dolum, fraudem, & cum inuasione spoliauerit.*

SPOLIATOR CONDEMNATVS AD FRVctus an ante illorum restitutionem bonis cedere valeat.

QVAESTIO XXXII. quartæ q.Princ.

1 Trigesimosecundò quæro, an † spoliator volens cedere bonis audiendus sit, antequàm spoliatus integrè restitutus fuerit ad fructus, in quibus spoliator cōdemnatus fuit? Videbatur dicendum ꝙ non, arg.tex.in c.alma mater.§. illis. in fi.de sent.excomm.in 6.vbi si quis delictum commisit, propter quod lata fuit interdicti sententia, nisi prius de ipso delicto satisfecerit, aut cautionem præstiterit, non debet ei aliquatenus pœnitentiæ beneficium concedi.facit tex.in l.pen. & ibi Bar.ff. tit.no.& quod no.Innoc.Abb.& alij in c.Odoardus de solutio. & Doct.in l.j.C.tit.no.& vidimus supra in 2.q.principali, ꝙ non audiatur debitor, nisi prius debitum confessus fuerit, vel fuerit condemnatus. Contrarium tñ decidunt dñi de Rota in decis. 554.Vtrum spoliator.in antiquis. per nota. per Archid. in c.qa sępe.in fi.de elect.in 6.& in c.quanq̄.versi.Sed nūquid. de vsur. co.lib.& per Spe.in §.j.col.4.ver.Sed cùm spoliatus in tit.de petito.& poss.Limitatur tñ, nisi spoliator per dolum, fraudem & cum inuasione spoliauerit; quia tūc ad cessionis refugium non admittitur: vt reperitur decisum in Capel. Tholos. q.466. Item fuit quæsitum. quidam Monachus. & ita tenuit prius Rota in decis.83.Nota ꝙ vbi Monachus.in antiquis.

SVMMARIVM.

1 *Colonus partiarius si non habet vnde portionem domini soluere valeat, beneficio gaudet, ne exigatur vltra, quàm facere possit, nisi in instrumento locationis iurauerit portionem domino consignare, & nisi dolosè contraxerit & animo opponendi dictum beneficium tēpore solutionis. & nu.2.*

Colonus partiarius ęquiparatur socio.

Colonus partiarius propter periurium ad cessionem bonorum non admittitur. sub nu.2.

3 *Beneficium ne quis exigatur nisi in id quod facere potest, deducto ne egeat, operatur, vt ipse necesse non habeat cedere bonis.*

COLONVS PARTIARIVS AN cedat bonis.

QVAESTIO XXXIII. quartæ q.Princ.

1 Trigesimotertiò quæro, nunquid † colonus partiarius si tempore consignationis fructuum non habet vnde soluere valeat, cessionis bonorū beneficio gaudeat, vel beneficio ne exigatur vltra q̄ facere potest? Respond.ꝙ cum ipse socio ęquiparetur, beneficio gaudet, ne conueniatur, nisi in quantum facere potest, sicut alii socij: ut in l.verū.in princ.ff.pro soc. & in l.sunt qui in id.ff.de re iudi.quod expresè tenet Fulg.in l.si merces.§. vis maior.ff.loca.quam sequitur Ang.de Peri. in tract. de paleis & oliuis.col.3.versi. Ad tertium autem respondeo.ibi, ex qbus etiam tertia differentia. de quo mentionem facit Pet. de Vbal. in tract.de duobus fratr. in 11. par. q.9.sub nu.10.col.3.versi.Ex quibus etiam tertia differētia colligi potest.& Cremen. in sing. 156.Tu scis ꝙ socius.& Nic.de Milis † in suo repertorio. in verbo Colonus.& Are.Insti.de loca.in princ.nu.4. Quod intelligo 2 verum, † nisi colonus ipse in instrumento locationis iurauerit domino satisfacere, eiusq; portionem consignare; nam ratione iuramenti illo beneficio non gaudebit, & illud opponere non poterit, iuxta ea quæ tradit Capell. Tholosa. q.258. Item fuit quæsitum.Socer & socrus, & Alb. Brun. consil.89. Viso instrumento.sub nu.3.& nu.8.& diximus supra in 24.q.nume.2. Nec etiam ad bonorum cessionem propter periurium admittetur, ex eo ꝙ infra terminum per eum promissa non adimpleuit: vt diximus supra in 3.q.principali, sub nume.17. Limita etiam nisi cum domino dolosè contraxerit, & animo ac intentione dictum beneficium opponendi tempore quo fructuum cōsignationis & solutionis venerit dies: vt dictum est supra in 30.& 31. q.& consuluit Cornel.consil.128. Circa hanc.col.j.nu 5.versic. His tamen non obstantibus.volu.3. Aduerte tñ, ꝙ hoc beneficium, ne quis teneatur vltra, q̄ facere possit, operatur, ne habeat debitor necesse cedere bonis: nam cùm non teneatur in plus, q̄ facere possit, habita ratione ne egeat, iuxta. l.in condemnatione.ff.de reg.iur.cum sim.cogi nō potest cedere bonis, ergo pro tali debito carcerari non potest, & consequenter non cedit bonis.ita Are.in §.sed & si quis.in princ. Insti. de actio.alioquin si in carceribus detineri posset, bonis cedere cogeretur, vt ex carceribus liberaretur, iuxta tex.in l.j.C.titu.no.& hoc vtitur argu. Bal.in l.liber captus.in fi.C.de postlimi.reuer.

SVMMARIVM.

1 *Debitor offerens rem meliorem, quam habet, insolutum, carceres euitat, & non cogitur cedere bonis, nisi in instrumento obligationis iurauerit in pecunia soluere.*

DEBITOR OFFERENS REM MELIOREM, quam habeat insolutum, an cedat bonis.

QVAESTIO XXXIIII. quartæ q. Princ.

1 Trigesimoquartò quæro, quid † si debitor nolens cedere bonis, creditori rem offert meliorem, quam habeat, insolutum, an ex hoc carceres euitare valeat? Resp. ꝙ sic, secundùm Imo.in l.filiofa.la 2.in 2.col.in prin.sub nu.7.sequitur Firma.in suo reperto.in verbo debitor pauper.nu.8. Quod tamen intellige verū, nisi Debitor in pecunia soluere iurauerit; nam eo casu carcerari poterit, & rem meliorem offerens non liberabitur: vt consuluit Gozadi. consi.27. In causa conductorum. colum.penult.in fi. nume.28. sub ver. Non obstant allegata in contrarium & consi.32.Dominus labia mea aperiet.col.j.ad fi. versi.Secundò ego moueor.nu.9.

SVMMARIVM.

1 *Creditores scientes debitorem bonis cedere velle, si iuri incarcerandi renunciant, debitor ad cessionis refugium non admittitur.*

2 *Renuncians expressè iuri incarcerandi, tacitè renunciat iuri debitorem insolidum conueniendi.*

Taciti & expressi idem est iudicium.

CREDITOR SI IVRI INCARCERANDI REnunciat, an debitor bonis cedere possit.

QVAESTIO XXXV. quartæ q.princ.

1 Trigesimoquintò quæro, quid † si debitor bonis cedere volens, creditores hoc scientes renūciant iuri, quod habent ipsum carcerari faciendi, vtrum ex hoc bonis cedere valeat? Respon.Bal.in l.j.col.pen.in princ. versi.Quæro si creditores.C.tit.no.ꝙ ad cessionis beneficium nō admittitur; quia cessante ratione beneficij, cessat beneficium.l.fi.ff.de diuor.c.cùm cessante.cum vulg.extra de appellat.sed ratio cessationis beneficij huius est, ne primò in carcerē detrudatur: ut d.l.j. ergo &c. & secundùm eum creditoribus proderit; quia tenebitur eis, quod dietim lucrabitur, soluere, non attento ne egeat, quod dictum sequitur Vital.in tract.clausula.in rubr. An possit renunciari beneficio cessionis bonorum.col.2.in prin.versi.Et si creditores renunciant.& col.9.ante medium.versi.Item si creditores renunciant iuri. Saly.verò in d.l.j.col.pen.versi.Quæro octauò. asserit hanc esse cautam pro creditoribus prouisionem, si vera esset, dubitat tamen; quia non sufficit, ꝙ simpliciter iuri debitorem carcerandi renuncient, sed secundùm eum requiritur, ꝙ etiam iuri eum insolidum conueniendi renuncient ei dando facultatem, vt deducat, ne egeat, alioquin cedere poterit. Ego autem Baldi opinionem amplectendam censeo. Nam 2 licet iuri incarcerandi renunciando creditores iuri ipsum debitorem insolidum conueniendi expressè non renuncient,

tacitè tamen renunciasse videntur, & hæc tacita renunciatio operatur,ac si expresè renūciatum fuisset,cùm taciti & expres si idem sit iudicium.l.cum quid.cum vulg. ff. si cer.pet.clarum est enim,φ si nolunt in carceribus detineri,nolunt etiam inso lidum conueniri;quia si insolidum conueniretur, & postea car cerari non posset,frustratoria esset talis insolidum conuentio, si ergo insolidum conueniendo carcerari non posset, ergo in id quòd facere poterit,excutietur.ergo iuri incarcerādi renun ciando dicitur etiam renunciatum esse, vt insolidum conueni ri non possit, & hanc opin. Baldi sequitur Aegidi. Bossi. in suo tract.crimin.in tit.de carcerato fideiussionibus committendo. col.7.nu.24.versi.Alius est modus.

SVMMARIVM.

1 *Iudeus an ad cessionem bonorum admitti debeat.*
2 *Persona vilis, odiosa, & infamis an cessionis beneficio gaudere debeat.*
3 *Iudeus est de populo & corpore ciuitatis, & dicitur esse de Populo Romano in locis, in quibus seruatur ius ciuile Romanorum.*

IVDEVS AN AD BONORVM CESSIONEM admittatur.

QVAESTIO XXXVI. quartæ q.princ.

1 Trigesimosextò quæro, an † Iudeus ad cessionis benefi cium admitti debeat? Videbatur dicendum,φ † cùm sit perso-
2 na vilis,odiosa & infamis,vt per Socin. Sen.consi.70.Consiliis nostris.col.j.num.5.versi.Quartò vr̄ probari.vol.j.& consi.119. Præsupponitur.col.3.in princ.nu.12. versi. Pro hoc facit. vol.4. & per Crau.consi.73.Dicendum videretur.nu.6.cum allegatis ibi per eum.vol.j.& Roland. consi.25. Visa. col.2. nu.14.vol.2. admitti nō debeat.& ratio esse videtur: quia in beneficiis gene raliter concessis nō videntur cōprehendi personæ odiosę tex. est in l.Lucius.§.Lucius Titius.ff.de leg.2.quē text.ita summat Bar.post Iaco de Are.& sequitur Soc.Sen.consi.62.In præsen ti consultatione.col.pen.post princip.sub nu.16.versic.Secūdò
3 hæc opin.vol.j.Contrarium tamen verius est, † quia Iudęus est de eodem populo & corpore ciuitatis cum Christianis, vt per Soc.d.cōsi.70.nu.3.Et Iudęi dicuntur esse de Populo Romano in locis,in quibus seruatur ius ciuile Romanorum, quantum ad hoc,vt illis legibus viuant,idem Soc.d.consi.62. col.antepe. in fi.versi.Secundò pro hac parte.& Rolan.d.consi.35.col.3.numero 22.Quia regulariter.facit tex in l.Iudęi communi Romano.C.de iude. vbi dr̄, φ agendo & defendendo debent uti iure Romano & communi iure,quem tex.etiam allegat Imo. ɔsi j. prope fi.versi.Item etiam est aduertendum.nu.5.vbi inquit,iudęos subesse legibus imperialibus,in legibus autem imperialibus disponitur, quemcunque debitorem cedendo bonis liberari à carceribus,vt in l.j.C.tit.no.ergo Iudęi ad dictum beneficium admittuntur. Non obstant, quæ supra in ɔtrium adducebantur: quoniam illa iura procedunt, qn̄ personæ sunt odiosæ illi beneficium concedenti:vt declarat Paul.de Cast.& Doct.in d.§.Lucius Titius.secus in casu nostro: quia iudęi non sunt dispositioni dictæ l.j.odiosi, immo cum lex ipsa generaliter loquatur,generaliter intelligi debet,vt etiam odiosos cōprehendat, vt dicemus infra in 8.q.prin.nu.3.

SVMMARIVM.

1 *Debitor bonis cedere volens tenetur omnia bona, quæ habet, indicare. & numero 3.*
Descriptio bonorum, quæ in domo debitoris reperiuntur, ad instantiam creditorum fieri potest.
2 *Debitor qui rem aliquam scienter occultat, eā non indicando cessionis beneficium perdit.*
Debitor rem aliquam occultans, cùm neganti sit similis, in duplum eius quod occultauerit, puniri debet.
3 *Hæres occultans ponere rē vnā in inuentario perdit inuentarij beneficium.*
Frustra legis auxilium inuocat, qui in legem committit.
4 *Negans primò aliquid, si postea confitetur, præmium non consequitur per eius mendacium, nisi negatio ante litem contestatam reuocata fuerit, secus si post litem contestatam.*
Negatio ante litis contestationem reuocari potest.
5 *Clausula, sola facti veritate inspecta, quid operetur.*
6 *Vxor mortuo eius viro bona mobilia hæredibus mariti indicare tenetur, alioquin si non reperirentur, præsumitur vxorem illa surripuisse, & contra eam agi posset.*
7 *Vasallus omnia bona quæ in feudum recipit domino indicare tenetur, si de feudo inuestiri velit.*

DEBITOR BONIS CEDERE VOLENS AN bona indicare teneatur.

1 Quintò principaliter quæro, an † debitor volens cedere bonis teneatur omnia bona, quæ habet, indicare, & si rem aliquam fraudauit cessionis beneficium perdat? Dic φ si vult ad cessionis refugium admitti, bona omnia iudicis officio indicare tenetur.glo.est no.in l.pen.& ibi Bar.& Ang.no.ff.titu. no glo.& Cy.in l.j.q.7.& ibi Bald.in 2.col.in prin.versi. Quærit glo.an iste Saly.ibidem in 2.colum.nu.5.versi.Redeo ad q.& Pau.de Cast. C.eo.Idem Bal.in §.fi.versi.Sed nunquid cedens. Insti.de actio. Alber.de Rosa.in rub. C.tit.no.colum.2.ante finem.versi. Item quærit an cedens.vbi allegat tex.in l.præsenti.§.sicubi. C.qui ad eccle.confugi.& in l.fi.§.licentia.C.de iure deliber.sequitur Ias. in d.§.fi.colum.2.versi.An autem qui cedit.nu.8.Et ideo pulchrè gl.in d.l.pe.dixit Paris de Put.in trac. Sindica. in verbo Electio. c.Pone,quòd commissa est executio.ante fi.φ officialis executor poterit debitori dicere,bona,in quibus executio fieri possit, exhibeas,alioquin in persona tua te carcerando executionem faciam,& ita refert plures executoribus consuluisse, & ibi subiungit,quòd aliàs per illam glo.dixit,φ cedens bonis, qui bonorum occupatione suspectus est, à iudice torqueri posset, vt bona exhibeat,& ad creditorum instantiam descriptio bonorum,quæ in domo cedere volentis inueniuntur, fieri posset, ne bona illa occultentur,& vt fraus in indicatione nulla committatur,argum.eorum quæ tradit Pau.de Cast.in l.cùm tale.§. Titius versi.Ex hoc dicūt Doct.ff.de condi.& demon.& Vital. in tract.clausula.in rub.Nil nouari accusatio. penden.sub.nu.2. versi.quædam est descriptio.fol.127.cum concord. de quibus p Roland.consi.90.In causa.col.pen.sub nu.20.vol.j.quæ fraus facta descriptione penitus cessat: vt in simili probat Paris consi. 132.Ad corroborationem.col.fi.num.4.& 5.inter consi.Socin. Iunio.vol.j.Amplius dico φ cogi & compelli posset cedere volens ad cautionem præstandam de bonis indicatis non barattandis,nec alienandis,ne post cessionem factam fraudati reperiantur creditores,iuxta tradita per glo.fi.& ibi Docto.in l.si fideiussor.§.si satisdatum.ff.qui satisd.cog.prout etiam de mercatore fallito & fugitiuo dicitur,qui torqueri potest,vt pecunias ad mercandum sibi traditas indicet,quas habere nūc denegat, & eas perdidisse asserit,vt referunt Mod.Anco.in tract.de mercatu.sub rub.de Decoctori.nu.2.& Mod.Rhegi.in sua practi. crimi.super repet.l.obseruare.in prin.sub num.179.versi.Circa secundū in quibus casibus.ibi.Quòd mercatores falliti. Quorum appellat.non recipi.& Mod.Bonon.in sua practi.crim.in §.expedita.nu.62.cum aliis per Boer.relatis in decis.15.Incar-
2 ceratus,p delicto.col.2.ad fi.versi.His præmissis.nu.5.Si † ergo non indicauit,priuatur secundū omnes illo beneficio, ex quo sequitur,φ si rem aliquam scienter occultat,cùm neganti similis sit occultans.l.hæreditatum.§.fi.& ibi Pau.de Cast.& Alex. ff.ad l.Falc.in duplum eius quod occultauerit,puniri debet,arg. l.fi.§.illo. videlicet.C.de iure delib.Bal.in d.l.j.col.2.in prin.versi. Quæro quid si cedens,iuncto versi.Quærit glo.an iste.Saly.ibidem in 2.col.versic. Redeo ad quæstionem. & sequitur Are.in d.§.fi.col.fi.post prin.& col. pe.versi. Quæro aliquis cessit. nu.8. Quod comprobari potest per ea quæ not.Doc.in l.sed hoc ita. §.quod autem.ff.de re iudi.& per tex.in l.sed & si ex parte.§.interdum.& l.eum qui ff.quod cum eo.& per Bar.in l.etiam.§.licèt.vbi Alex.col.2.versi.Successiuè quærit.ff.sol.mat. de eo qui negauit,quod est causa sui beneficii: vt vidimus supra in 10.q. in 9.casu.nu.2.& in 24.q.nu.3.Nam cùm iste omnia bona indicare teneatur,vt beneficio cessionis uti valeat, si postea reperitur,φ non omnia indicauit,ex hoc mendacio cessionis beneficio priuatur,arg.eorum quæ tradit Bart in l.Paulus.ff.ad l.Falc. Bald.consi.219.Statuto ciuitatis Papiæ.vol.j.& Abb. consi.73. Circa primum.col.pen.in prin.sub num.8. in 2. par. vbi volue-
3 runt,φ † hæres occultans ponere rem vnam in inuentario, inuentarij beneficium perdit; frustra.n.legis auxilium inuocat, qui in legem committit. c.quia frustra. extra de vsur. & l. auxilium.in fi.ff.de minor. Et propterea dixit Bal.in l.eum
4 qui.ff.de iureiur.φ † si quispiam primò negauit, postea confessus est,præmium non consequitur; quia per eius mendacium videtur indignus,argum.c.j.extra vt ecclesia.benef.& l.fideicōmissa.§.si quis decē.de leg.3.Solum enim potest in sui odium & præiudicium confiteri,non autem ad præmium consequendum,vt ibi per eum,quem latè prosequitur ibi Alex. Prædicta tamen intellige,nisi talis negatio ante litis contestationem reuocata fuerit,nam tunc huiusmodi negatio reuocari posset,secundum Bal.& Alex.vbi supra,per eundem Alex.in d.l.hæreditatum.§.fi.& per Bal.in l.quidam existimauerunt.in vlt.col.versi. Sed quid si in prima.ff.si cert.peta. & isto casu cessionis beneficium consequi posset:ut in simili no. Ias.in §. Item si quis in fraudem.nu.79.versi.Sexto ego limito.Insti.de actio.Secus si post litem contestatam reuocata fuisset,nam tunc sibi non prodesset,vt concludit Alex.in d.l.eum qui.col.2.in fi.versi. Puto veriorem.& iste talis debitor tenetur nedum bona mobilia & stabilia,verum etiam debita & credita,& omnia iura, quæ tā cum eius creditore,φ cum aliis habet,indicare,in quibus iurib.comprehenditur etiam ius recatandi, quod habet cum eius emptore,cui vendidit quædam bona cum pacto de retrouendendo, ut uoluit Aymo consi.213.Ad primum.nu.4.uersi.Ad tertium & ultimum.lib.2.& etiam cum iuramento indicare tenetur ad euitan-

euitandam oīs suspicionis fraudem, iuxta dispositionem statutorū nr̄orū Ariminensiū.sub rub.de debitoribus.ne currant fa-
5 cile ad benefi cessio.Quid † autem si fuit inserta clausula, sola facti veritate inspecta,in precibus debitoris & in rescripto, in quibus dr̄. Quòd cōstito sibi summariè & sola facti veritate inspecta,oratorem ad alterum de duobus beneficiis admittat.An dictam negationem reuocare, seu bonorum occultationem propalare poterit? Videbatur dicendum,φ non; quia clausula illa operari non debet,vt mendax beneficium cōsequatr̄, vnde videretur,φ clausula illa materiam & ansam delinquendi pręstaret,& sic ex suo delicto præmium reportaret, contra l.non fraudantur.§ nemo ex suo delicto.vt ibi pulchrè per Cagno.ff. de reg.iur.Tu dic,φ siue ante,siue post litis contestationem dictam negationem reuocauerit, & bona omnia propalauerit, cessionis beneficio priuari non debet,cùm in causa,in qua sola facti veritate inspecta proceditur,non attendantur ea, quę sunt de ordine & apicibus iuris: vt voluit Roma.in sing.792. Quid important.Mod.Fanen.in tract.de pignor. in 1. membro octauæ par.nu.27.versi.Ego putarem.& pulchrè per Gramati.in decis.19. Lata sententia. & in decis. 62. In causa magnificorum. col.fi.num.31.cum seq. Immo in tali causa iudex iudicare debet sm̄ φ Deus iudicaturus esset: vt ibi per eum, & optimè per Ias.in § in bonæfidei.nu.45. versi. Quid autem si committatur. Instit.de actio.nisi de fraude, aut dolosa occultatione cōstaret, talis enim reuocatio sibi non prodesset.l.fin. in fi.& ibi not.per glo. ff.quæ in fraud. credi. & l.pen. ff.de iure dot.Et ex prædictis
6 infertur,φ † vxor mortuo eius viro bona mobilia hæredib. mariti indicare tenetur.l.2.quando & quib.quar. pars debea. li.10. Pet.Iac.in sua pract.sub tit.no.col.2.in prin.sub versi.Quintò est notādum,& tenet Bal.in l.ordo.col.2.in fi.versi. Quæro vtrum vxor.C.de execu.rei iudi.etiam cū iuramento,vt tradit Aymo in tract.de antiqui.tempo.in 1.par. Sectione. Viso de fama. sub nu.17.in 8.col.per gl.in verbo iurata fide. in d.l.2. C. qn̄ & quib. quar.pars debea. Quod facit ad statutum nostrum Ariminēse. sub rub.de inuētario faciendo per vxorem de bonis defuncti. Vbi disponitur,φ vxor teneatur mortuo eius viro infra quinq; dies in scriptis registrari facere per notarium publicum omnia bona mobilia,quæ in domo mariti reperiuntur,ita φ hæredes, & defuncti creditores copiam dictæ scripturæ habere possint, & vxori contrafacienti, vel fraudem committenti pœnam irrogat.Vnde stantibus prædictis vxor nedum inuentariū conficere tenetur, verum etiam bona indicare; quia si ipsa inuentarium cōficit, de illis bonis est certa ideo tenetur illa hæredibus assignare, alioquin præsumeretur, si omnia bona non reperientur vxorem illa surripuisse, & sic contra eam agi posset rei vindicatione,aut hæreditatis petitione,non autem rerum amotarum actione:vt est tex.& ibi glo.fi.in l.contra nurum.§. fi. ff.re-
7 rum amota. Et † prædicta locum habent etiam in Vasallo, qui si de suo recto feudo se inuestiri petit bona, quæ in feudum accepit, domino indicare tenetur. Ang.in l.pen.ff. tit. no.& Petr. Iac.in d.sua practi. in d.versic. Quinto est notandum. Quod tn̄ non procederet in receptante in domo sua mercatorem fallitum fugientem: vt vidimus supra.in 5.q.quartæ q.prin. nu.6.

SVMMARIVM.

1 *Cessio bonorum qualiter fieri debeat.*
Solemnitas aliqua non requiritur in cessione bonorum.
2 *Amaltisani quomodo & qualiter cedant bonis.*
Cessio bonorum coram testibus fieri potest.
3 *Cedens bonis sine aliqua solemnitate non efficitur infamis.*
4 *Cedens bonis vituperosè efficitur infamis infamia facti, non autem infamia iuris.*
5 *Cessio bonorum ex consuetudine & dispositione municipali fit in aliquibus locis modo vituperabili.*
Romæ, Papiæ, & alibi qualiter debitor cedat bonis.
6 *Statuta & consuetudines super cessione vituperosa an valeant.*
7 *Princeps rescribens, quòd carceratus facta bonorum cessione relaxetur, dicitur illa ignominiosa remittere, quæ ex municipali dispositione seruātur.*
8 *Creditores debitoribus carceratis alimenta præstare debent, alioquin per iudices relaxantur.*
9 *Cautela pro creditore antequàm debitor dilationem quinquennalem petat, vel cedat bonis.*

CESSIO BONORVM QVOMODO ET QVAliter fieri debeat.

QVAESTIO VI. Princ.

1 Sextò principaliter quæro, † qūo & qualiter cessio fieri debeat? Resp. φ simplici verbo fieri potest per nuncium,& per epistolam,& non tantum in iudicio, sed extra iudicium, agnoscendo prius debitum,& præsente,& absente aduersario. Azo in summa.tit.
2 no.Alber.de Rosa.in rub.C.eo.col.2.versi.Item quæritur, qualiter debeat fieri cessio. Nec † aliqua in hac cessione facienda desideratur solēnitas,sicut Amalthisani faciunt,qui linteamen & pecten habent,& eorum caput in terram sedentes pectināt, dicentes,cedo bonis,vt refert Rofred.in tract. libel. in rubr. de offi.iudi.quo cura.datur bo.col.3.in prin.versi. Item non desideratur.de hoc est tex.in l.in omni.C.tit.no & in l.fi.vbi Bar.ff.eo. Sequitur Ias.in §.fi.col.pe.in fi nume.28.versic.Qualiter autem. Insti.de actio. & etiam coram testibus fieri potest, secundum Pet.Iac.in sua practi.tit.no.col.j.in princ.versi. Secundò est notandum.& sola uoluntatis professio sufficit,dummodo debitū sit certum vel per confessionem, vel per sententiam, vt in l.pe.
3 ff.titu.no. Et † hoc modo talis cedens infamis non efficitur.l.j. & l.fi.& ibi glos.in verbo ęstimatione.C.eo.& est text.in l debi-
4 tores.C.de infami.Immo † etiam si vituperosè cederet,nō efficeretur infamis. Pet. Iac. in d.tit. col.j. in 3. not. in fi.& Gui.Pa. consi.124.Circa materiam.colum.fin.versi.Non est tamen ipse Guaspardus. Intellige tamen hoc esse verum infamia iuris, secus infamia facti,vt per Alber. in d.l.debitores.& in d.rub. in fi.
5 Scias tamen † φ in multis partibus ex consuetudine, vel municipali dispositione fit modo vituperabili cessio secundùm Bar. in l.fi.ff.tit.no vbi refert Cy.dicentem φ Accur. dum hanc materiam legeret,cedendi modum in Cathedra ostēdebat. Vnde dixit Angel.in d.l.fin.φ in partibus.Italiæ inoleuit cōsuetudo, φ cedens bonis in publico & notorio loco vadat nudus,vt posteriora ter ad lapidem, vel columnam percutiat, clamādo cedo bonis,de qua consuetudine & obseruantia meminit etiam Bald.consi.301. Ad euidentiam. volum.quinto. Romæ etiam bonis cedere volēs Leonem marmoreum in schalis Capitolij ascendit,& ibi nates percutiens dicit cedo bonis. Cyn. in d.l.1. C.tit.no.& Alber.in d.versi.Item quęritur qualiter debeat fieri cessio.Papiæ similiter lapidem cum natibus percutit,dicens cedo bonis.Alibi fit campana pulsata, & cum tubis ducitur cedere volens ad sedendum super lapidem depositis sarrabulis, dicens cedo bonis:ut refert Saly.in d.l.in omni.Laudis etiam non sine infamia & vituperio cedens cum ano nudo ter lapidē percutit, dicens cedo bonis.vt attestatur Hostien. in summa titu. no.post prin.versi.Fit autem Laudis. Alibi introductum est, vt cedens bonis bassatis brachis in curia ter de ano in quadam regula percutiat dicens qualibet vice,cedo bonis: & apud Auinionem demissis brachis in Peyrono Curiæ scinditur sibi lumbar,& inquit cedo bonis.vt refert Pet. Iac. in d.3. not. Arimini etiam Patriæ meæ extat statutum sub rub.de debitori.ne currāt faciliter ad benefic. cessio. aliàs sub rub.de cessio. bonor. facta per debito. vbi disponitur, φ recognito debito coram iudice & indicatis omnibus bonis cum iuramento, asserens se velle bonis suis cedere, exui debet vsque ad interulam, & sic expoliatus cum sono tubæ ante ipsum iudicem ducitur ad lapidem magnum prope Palatium, & ibi super lapidem ter ponat se ad
6 sedendum cum ano nudo, dicendo ter, cedo bonis.Sed quæri potest † an hæc statuta & consuetudines valeant? Cyn.in d.l.j. q.5.C.tit.nostro,quem refert Bal.in d.l.fi.post prin.eo. tit. Alex. consi.210.Ponderatis his.col.2.ad fi.versi. Et φ istud statutum. volum.2.& Aymo in tract.de antiquita.tempo. in 4.par.sectione, Videamus modo.sub nume.42.versi. Nec valet consuetudo.tenent huiusmodi statutum & consuetudines non valere; quia sunt ɔ̄ bonos mores,& cōtra d.l.fi.ff.tit.no. & d l.in omni. Et quia res est turpis & mali exempli, & oculi videntium infestantur:vt l.cùm supra virentes.C.de re mili.lib.12.Idem etiam tenet Alber.in d.versi.Item quæritur, qualiter debeat fieri cessio.& in 1.par.statuto.q.38.incip.Item quæritur,an valeat statutum.vbi decidit,non valere statutum Patauinum, φ quis non possit cedere bonis, nisi cum solemnitate inhonesta cedat; qa turpis est eius effectus, & contra bonos mores. Immo inquit Bal.d.cōsi.301.sub nu.3. φ talis obseruantia in se fœtum habet & creditoribus nihil vtilitatis accrescit, & contra dicta statuta sic disponentia arguit Sal.in d.l.in omni. dicens ea esse contra l.illam, quæ vult cessionem sine aliqua solemnitate valere, & φ sola ac nuda uoluntate cedi potest: idem firmat ibi Paul. de Cast.& tenet Are.etiam in §.fi col.3.in fi.versi Quæro qūo. nume.6.Insti.de act.& cum hac opin.transit ibi Ias.in vlt.col.vers. Nunquid ergo.ubi allegat Card.& Imo.in c.Odoardus in vlti. col.in fi.versic. Adde φ de iure communi. extra de solutio. & inquit Gui.Pa.d.consi.124.in vlt.col.uersi. Quæ tamen consuetudo.nume.9. φ cum talis consuetudo & statutum sit contra bonos mores,non sunt seruanda,vt latè consuluit Rolan. ɔs.7. Quoniam.col.2.circa fi.nu.12.sub vers.Ad quod dicēdū.vol.2. si ergo contra bonos mores non essent, & in se fętum non haberent,vtputa si inducerent eos,qui bonis cesserunt,debere cū vestibus,seu biretto crocei, aut uiridis coloris,ut hodie per motum proprium sanctissimi D.N.Papæ decretum est.sub grauissimis pœnis incedere, ut extant Lucæ statuta sub banno vitæ, arbitror illa ualere,ut aliis sint exemplo,quamuis etiā Pet. Iac. in d.3.no.quem refert Gui.Pa.in d.uersi.Quæ tamen consuetudo.dicat, φ prædicta statuta & consuetudines sunt laudanda, ex quo hodie hominum malitia excreuit, quorum multi pecunias mutuò accipiunt, qui satis bibunt, & parū comedunt, in

suis negocijs vigilantes, & postea cum ab eorum creditoribus requiruntur, ipsi absconsis bonis, quæ sibi supersunt, vel maiori parte, non verecundantes bonorum cessionem facere, bonis suis cedunt, & ideo ne faciliores & ad cessionis refugium promptiores essent, sed potius alijs sic inhiantibus essent exēplo, cōcludit ꝙ tales prædicta pati personaliter deberent, nec ob statutum seu consuetudinem legitimè præscriptam audiri deberēt, & hæc opi. multum mihi placet ad fraudes debitorū reprimendas, & ad obuiandum creditorum præiudicio. An † autem eo ipso ꝙ Princeps rescribit, ꝙ carceratus facta bonorum cessione relaxetur, videatur illa ignominiosa remisisse, quæ in loco debitoris impetrantis ex municipali dispositione seruantur: Bald. d. consi. 301. sub nu. 3. tenet ꝙ sic, cum quo transeunt quidam in apostill. ad Barto. in l. alia. §. eleganter. ff. solut. mat. cum aliis per Roland. d. consi. 7. col. fin. nu. 16. sub versi. Tertiò dicitur. allegatis. Sed hæc decisio Bald. confundi videtur per ea quæ ipsemet tradit in l. si quando. in prin. versic. Sed hic quæro. C. de inoffic. testam. & in l. j. versi. Sed pone. C. si propter publi. pensita. nisi dicatur, ꝙ aliàs statutum inducens turpem cedendi modum non valet, vt dictum est supra in versi. Sed quæri potest. Deberet tamen per Principem aliqua super hoc noua fieri prouisio, quæ tàm cedere volentibus, quàm eorū creditoribus, prodesse posset, maximè in partibus nostris: quia quamplures (vt sunt rustici nostri temporis) qui eum industria & labore eorum debita possent absq; cessione, & dilatione quinquennali soluere, tanquam animosè ad brauium currentes, in futurum à creditoribus putantes nūquam vexari, prout multis contigisse vidimus, ad Principem confugiunt, supplicantes ad alterutrum de dictis beneficiis admitti, & rescripto obtento citatisq; creditorib. ex iudicis benignitate in contumacia creditorum ad quinquēnalem dilationem admittuntur, ob quam dilationem potius si quæ habent, dissipant, ꝗ acquirant, & parta tueantur, & exultāt sine fine dicentes † si elapso termino non habebimus vnde soluere valeamus & in carceres detrudemur, creditores nobis alimenta præstabunt, alioquin iudex nos relaxabit, iuxta text. in l. sanctum. cum ibi no. per Bar. & Alex. ff. de rerum diuisio. Gui. Pa. in parlamen. delphi. in decis. 22. Debitor non potest. versic. Sed quid si debitor. per glo. sing. in l. fin. C. de erroga. mili. lib. 12. Are. in d. §. fi. in finalibus verbis. Insti. de act. Ant. Cors. in sing. incip. Creditor. sub verbo Expensa. quem sequitur Felyn. in c. j. col. fi. in prin. nu. 11. extra de libel. oblatio. & Boeri. in decis. 303. Clericus captus. in 2. col. in prin. sub nu. 2. Idem firmat Aufre. in addi. ad Capel. Tholosa. q. 100. Item fuit quæsitū. Si positiones. ante fi. versi. Ad pręmissa benè facit. & in repeti. cle. j. de offi. ord. in 3. regu. fallen. sub rub. de potesta. secula. super eccle. perso. nume. 17. versi. Expensis verò victus. & ita tenet Ias. in l. si victum. col. j. versi. Alibi habes gl. ff. de re iud. & in §. Item si quis in fraudem. col. 9. nu. 113. Insti. de actio. & hoc quotidie seruatur in Palatiis, nisi ex eleemosinis tales carcerati viuere possent. l. iudices. C. de episco. audi. Paris de Puteo in tract. Sindica. in verbo Carcer & carceratus. cap. An carcerarius teneatur alimentare. Boeri. in d. decis. 303. sub eodem nu. 2. & Aufre. vbi sup. Afflic. tamen in decis. 71. Fuit dubitatum. in fi. refert fuisse in ꝯs. Neap. omnium voto decisum, ꝙ si pauper non habet, vnde se alat, bonis cedere debet, vt à carceribus liberetur, non autem à iudice liberari debet. Cautela † tamen erit pro creditore, ꝙ antequàm debitor dilationem petat quinquennalem, vel se ad bonorū cessionem præparet, coràm iudice instet debitorem ad operas sibi præstandas cogi, & ei seruire, donec ei satisfecerit, quod per iudicem fieri potest. glos. Bar. & Ang. in l. pro hærede. §. si quid tñ. ff. de acqui. hæredi. tradit Bal. in l. fi. C. de postli. reuer. & l. j. col. fi. post prin. C. tit. no. sequitur Firma. in suo reperto. in verbo Debitor pauper. nu. 18. vt aliàs Romæ ꝑ Reueren. dños carcerum Visitatores obseruari vidimus, dum ibi pro causarum criminalium Locumtenēte Capitolij sub generoso equite ac Iuricons. D. Francisco Gualdo Arimin. Senatore digniss. residerem sub Paulo III. Pont. anno salutis. 1537.

SVMMARIVM.

1. *Debitor, qui bonis cessit, cautionem de soluendo præstare non cogitur, si ad pinguiorem fortunam peruenerit, si fideiussorem inuenire non potest, sufficit tamen iuratoria cautio. & nu. 8. distingue tamen vt in nu. 9.*
2. *Maritus pro assecuratione dotis in pecunia consistentis satisdare tenetur.*
3. *Condēnatus cui datur terminus ad soluendum iudicatum, satisdare tenetur.*
4. *Debitor, cui datur à Principe dilatio ad soluendum creditoribus, satisdare tenetur.*
5. *Cautio iuratoria quo casu sufficiat & quo casu non, & nu. 6. cum seq.*
   Vsufructuarius tenetur cum idoneo fideiussore cautionem præstare, quòd proprietati læsionem non afferet.
6. *Tutor impotens ad præstandam pupillo cautionem repellitur.*
7. *Excusatus ob paupertatem ab onere satisdādi nudo verbo cauere debet sub pœna & hypotheca bonorum suorum.*
8. *Debitor lapso dilationis termino si non soluit, carceratur, & amplius ad bonorum cessionem non admittitur.*
   Qui facit quod potuit, legem adimpleuit.
9. *Debitor suspectus ad iuratoriam cautionem non admittitur.*

DEBITOR QVI CESSIT BONIS, AN TENEAtur præstare cautionem de soluendo.

QVAESTIO VII. Princip.

1 Septimò principaliter quæro, † an debitor, qui bonis cessit, cogatur de soluendo præstare cautionem, si ad pinguiorem peruenerit fortunam? Hanc quæstionem ponit Ias. in §. fi. colum. 2. in prin. versi. Nunquid autem ille qui cessit. Insti. de actio. & nihil determinat, sed se remittit ad not. per Bal. in l. 2. C. quod cū eo. & ad Canoni. in c. Odoardus. de solutio. Cyn. in l. j. col. j. q. 5. C. tit. no. refert canoni. tenere, ꝙ de soluendo satisdare tenetur si ad pinguiorem peruenerit fortunam, quod ibi intelligit Cyn. si potest, si verò nō potest, sufficit ꝙ verbaliter caueat, allegat l. 2. §. sed & si dubitetur. ff. de iudi. & argu. l. j. §. cùm autem. C. de rei vxo. actio. idem inquit Bal. in d. §. fi. col. fi. in prin. versi. Itē quæritur. Bal. verò in d. l. 2. in finalibus verbis refert Nic. de Mattarel. tenere, quòd debitor satisdare compellitur, allegat text. in d. §. cum autem. qdod dicit Bald. esse verum, si fideiussorem inuenire non potest. idem firmat Salyc. in d. l. j. col. pen. vers. Quęro decimò. Rom. autem consi. 439. Circa primum. col. fi. versi. Quò ad tertium arguit dicens, ꝙ cùm debitori quinquennalis dilatio miserationis causa concedatur, vt de se patet, iuxta tex. in l. fin. C. tit. no. debitor satisdare tenetur. quod triplici probat fundamento. Primò † quia videmus maritum, cui miserationis causa à lege cōceditur, in tuitione & assecuratione dotis in pecunia consistentis satisdare debere. l. si constante. §. quoties. ff. solu. mat. & ibi Bar. Alex. & cæteri scribentes. Secundò videmus † condemnatum, cui miserationis causa terminus soluendi iudicatum conceditur, tunc ad satisdandum compellitur. l. si debitori. ff. de iudi. Tertiò † & idem videmus in debitore, cui Princeps miserationis causa dilationem ad soluēdum creditoribus concedit, qui etiam satisdare tenetur. l. vniuersa. & ibi Doc. C. de preci. impe. offe. & est decisio Neapoli. 378. Quidam debitor. Sed † an iuratoria cautio sufficit, si fideiussorem non habet? Videbatur dicēdum ꝙ sic per auct. generaliter. C. de episc. & cler. l. fin. §. super C. de asser. tol. §. si verò crimen. in authen. vt nulli iud. & in §. sed hodie. Insti. de satisdatio. c. fi. de sent. excom. in 6. & quod not. glo. in l. j. vbi per Ias. in pen. col. in fi. versi. Secunda conclusio. ff. qui satisd. cog. in quibus iuribus probatur, iuratoriæ cautioni standum esse, si fideiussorem dare non potest. Contrarium putat Roma. vbi supra, esse verius. Quia vbi de satisdatione necessaria tractatur, prout in proposito casu, quamuis impotentia sit in illo, qui eam præstare debet, iuratoria tñ cautio sufficere non videtur, vt probatur ex glos. ordinaria in l. 4. C. de vsu & habita. volente quòd vsufructuarius teneatur cū idoneo fideiussore cauere, quòd nullam proprietati per eius vsum afferet lęsionem. Secundò per tex. in l. 2. C. de tuto. vel cura. qui satisd. non dede. vbi † repellitur tutor, qui ad cautionem pupillo præstandam est impotens, qui non repelleretur, si iuratoria sufficeret cautio, concludit tamen in casu proposito sufficere cautionem pœnalem præstari ab eo, qui satisdare tenetur, vt determinat gl. sing. in d. l. 2. §. sed & si dubitetur. in verbo sola promissione, de iudi. & in l. nisi §. quamuis. in glos. quibus. in fi. ff. si cui plus quàm per Falci. & sequitur Bart. in l. fin. ff. de præto. stipu. & dicit Pau. de Cast. in l. fi. C. titu. no. quòd ille debitor fideiussores de soluendo infra terminum, vel adueniente termino pręstare debet, argum. l. bonę fidei. ff. de iudi. & authent. quæ supplicatio. C. de precib. imper. offer. & hoc si potest, alioquin iuratoria cautio cum stipulatione pęnali sufficeret: ut in l. cum non facilè, & in d. l. nisi. §. quamuis. vbi nota. Angel. ff. si cui plus quam per l. Falcid. sequendo glo. dicens, quòd † casu quo quis ab onere satisdandi ob paupertatem excusatur, nudo verbo sub pęna, & suorum bonorum hypotheca cauere debet, cùm hoc graue non sit, & ratio excusationis cessat. idem firmat Bald. nouel. in tract. de dote. in 12. priuileg. octauæ partis. dicens ꝙ quādo Princeps alicui ob eius paupertatem soluendi dilationem indulgeret, sufficit iuratoriam cautionem cum generali bonorum hypotheca, & cum adiectione pœnæ præstari. Subdit etiam Pau. de Cast. in d. l. fin. quòd † lapso dilationis tempore si nō soluit, carcerabitur, nec amplius cedere poterit, alioquin fraudarētur creditores, qui dilationem concesserunt, quod minimè dicendum est. Are. etiam in §. Item si de dote. in prin. versi. In glo. facultates. Insti. de actio. tenet quòd cautionem cum fideiussore pręstabit, si poterit, argum. d. c. Odoardus. alioquin autē si non potest, fideiussorem præstare non cogitur: vt est text. in l. verū. §. videndum. ff. pro soc. quem text. etiam allegat Pet. de Bellaperti. in §. sunt præterea. sub nu. 5. versi. Item oportet. & versic. Sequitur aliud. Insti. de actio. Et isto casu stabitur eius iuratoriæ cautioni: ut not. glo. in d. c. Odoardus. in verbo idonea. vbi inquit Hosti. quòd indistinctè hoc casu iuratoria cautio idonea intelligitur; quia ex quo bonis cedit, notum est, aliam præstare non posse, facit ergo quod ipse potest. cap. faciat. 22. q. 2. & cum eo transit Ioan. And. & illam glo. refert & etiam sequitur Are. in

in d. versi. In glo. facultates. Et propterea qui fecit quod potuit, legem adimpleuit. Conclusio est igitur secundum prædictos, 9 ꝙ † qui bonis cessit, si cautionem cum fideiussore præstare non potest, iuratoriam hypotheca bonorum suorum, & pęnali stipulatione præstabit: & ita tenet Didac. Couarruui. in 2. lib. varia. resolutio. c. j. sub nu. 6. versi. Præstabit item cedens. Ego verò distinguendum putabam, aut iste debitor bonis cessit, & nisi viles vestes sibi non remanserunt, prout sibi relinqui debent, vt vidimus supra in 3. q. prin. nu. 8. & tūc vera sit opinio doctorū, de qua supra, ꝙ ipse ad iuratoriam cautionem, si fideiussorem inuenire non potest, admittatur, quem verisimile est reperire non posse: Aut fuit ad quinquennalem dilationem admissus, & tunc quia bona sua per creditores non auferuntur, & sic cessat ratio, de qua in cessione bonorum, & non est verisimile, ꝙ fideiussorem reperire non possit, non debet ad iuratoriam cautionem admitti, sed cautionem cum fideiussore præstare tenetur, quā verisimile est, ipsum hoc casu inuenire posse, cùm iste talis ęquiparetur debitori, qui à Principe per rescriptum dilationem obtinuit, iuxta ea quæ habentur in l. vniuersa. C. de precib. imper. offe. per quem text. ita tenet Oldr. quem refert & sequitur Gui. Pa. in decis. 109. Rescripta annalia. versi. Sed an debitor. vbi inquit, ꝙ debitor, cui data est quinquēnalis dilatio pro debitis suis soluendis, cauere debet de istis soluendis. Et præcipuè cùm iste suspectus sit, prout illum de bonorum occupatione suspectum appellat Paris de Puteo in tract. Sindica. in verbo Executio. c. Pone ꝙ cōmissa est executio. in fi. dum inquit, ꝙ cedens bonis, qui de bonorum occupatione est suspectus, posset à iudice torqueri, vt bona exhibeat, vt vidimus supra in 5. q. princ. in princ. Nam sicut in præteritum bona sua dilapidauit, ita etiam residuum in futurum dilapidabit. Et vbi persona est suspecta, tunc ad iuratoriam cautionem non admittitur, sed cum fideiussore cauet: vt tenet glo. in d. l. 2. §. sed & si dubitetur. arg. l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satisd. cog. & no. Ang. in d. l. cùm nō facilè. & ita tenet Afflic. in decis. 170. Habuimus. ad fi. & hoc modo pro creditorum indemnitate satis tutum erit, alioquin difficillimum erit, quòd eorum credita exigere valeant. Cogita tamen.

SVMMARIVM.

1. *Debitor si non potest soluere, nec fideiubere, an cogatur cedere bonis, si iuratoriam cautionem de soluendo præstare velit.*
2. *Debitor facta cessione creditoribus soluere tenetur, si ad pinguiorem fortunam peruenerit.*
3. *Lex indistinctè & generaliter loquens indistinctè & generaliter intelligi debet, nec per nos distingui potest.*
   Quod procedit etiam in materia odiosa.
   Et comprehendit omnes casus, etiam quòd in vno maior sit ratio, quàm in alio.
   Et procedit etiam in materia pœnali, & correctoria.
4. *Debitor condemnatus si non cedit bonis in carceribus detruditur.*

DEBITOR NON VALENS FIDEIVBERE, NEC soluere, an cogatur cedere bonis, si iuratoriam cautionem præstare velit de soluendo, quando ad pinguiorem peruenerit fortunam.

QVAESTIO VIII. Princ.

1 Octauò principaliter quæro. Quid † si debitor condemnatus reperitur tam pauper, ꝙ nec fideiubere, nec soluere pōt iuxta. l. si debitori. ff. de iud. an cogatur cedere bonis? Dyn. in l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudi. tenet, ꝙ bonis cedere non cogitur, si iuratoriam cautionem de soluendo præstare velit, cùm ad pinguiorem fortunam peruenerit. Contrarium tenet ibi Alb. de Rosa. per tex. in l. 1. C. tit. nost. & in l. si pecunia. de legat. 2. in l. promissor. §. constituto. ff. de consti. pecu. & per regu. l. 2. §. j. ff. si cer. pet. Nam frustratoria esset adinuenta bonorum cessio, si debitor condemnatus soluere, aut cedere cogi non posset, & debitor semper iuratoriam cautionem potius offerret, ꝗ ad miserabile cessionis remedium confugere. Ripa verò pro harum opinionum concordia distinguebat ibi. Aut notorium est, debitorem non posse eo tempore satisfacere, & tunc procedit opin. Dyn. Aut non est notorium, & tunc procedat opinio Alb. Ego autē dico, quinimmo etiam ꝙ notorium sit debitorem satisfacere non posse, ꝙ nihilominus cedere cogitur; quia post cessionem illius bona per curatorem bonis cessis datum distrahentur, & creditores de illis satisfiēt, vt dicemus infra in 18. q. prin. nu. 10. 2 Et † si illa non sufficiunt, debitor ad residuum tenebitur, cùm ad pinguiorem peruenerit fortunam, deducto tamē ne egeat, iuxta tex. in l. ex contractu. C. de bon. aucto. iud. possi. aliàs sequeretur, ꝙ d. l. j. C. tit. no. quæ generaliter & indistinctè loquitur, ad hunc casum restringeretur, si notorium sit, debitorem soluere, & satisfacere non posse, ꝙ minimè dicendum est. 3 Cùm † lex indistinctè & generaliter loquens, īdistinctè & generaliter intelligi debeat, & per nos distingui non possit. l. j. §. generaliter. & ibi glo. ff. de legat. præstan. l. 3. ff. de offic. præsi. & l. imperator. cum vulg. ff. de postulan. Quod etiam in materia odiosa procedit: vt est tex. in l. cùm lege. vbi Are. no. ff. de testam. & in l. j. §. qđ autem. ff. de aleæ lusu & aleato. & ibi tradunt Doct. ponit Cald. in materia dispensationis, quæ est odiosa, in consil. j. de consanguin. & affin. quem sequitur Deci. consil. 5. In causa. in fi. Et oēs casus comprehendit, etiam ꝙ in vno maior sit ratio, quàm in alio: ut d. l. j. §. quod autem. facit tex. in l. in fraudem. §. fi. ff. de testam. mili. & ibi no. Bal. & Deci. d. cosi. 5. col. j. in fi. versi. Confirmatur hoc. & non solum in materia odiosa, sed etiam in pęnali & correctoria locum habet. glos. est communiter approbata in c. contra christianos. de hęreti. lib. 6. sequitur Alex. in authen. ex testamento. C. de collatio. & Grat. consil. 10. & si causa. col. j. post prin. vol. 2. Considerata igitur ratione d. l. j. C. titu. nostro, 4 quæ est, ꝙ † condemnati cessionis beneficium habent, ne in carcerem detrudantur, vel à carceribus detenti relaxentur, dicendum est, ꝙ comprehendat tam debitores, qui notoriè satisfacere non possunt, quàm illos, qui, etiam ꝙ non sit notorium, satisfacere nequeant, si ergo non cedunt, in carcerem detrudantur: vt tenet glos. fin. communiter recepta in d. l. j. quam etiam sequitur Alber. in l. ob ęs. versi. Contrarium tenet glo C. de act. & obligat. ergo ad iuratoriam cautionem non admittuntur, & si ad illam admitterentur, carcerari non possent, & superuacuus esset titulus noster, vt etiam inquit Alber. in d. l. ob æs. Cōcludendum est igitur, debitorem non posse iuratoriam cautionem pręstare de soluendo, cùm ad pinguiorem peruenerit fortunam, etiam ꝙ notorium sit, ipsum satisfacere non posse, nisi prius cesserit bonis, facta autem cessione ad illam tantum præstandam tenetur & non ante. Et si ad illam non facta cessione admitteretur, frustra quærerent Doct. an qui cessit bonis, teneatur cautionem præstare de soluendo, qñ ad pinguiorem fortunam peruenerit, vt in præcedenti q. satis abunde diximus. Et si tandem tenere velles, ꝙ debitor nō valens fideiubere, nec soluere, bonis cedere cogi nō possit, si iuratoriam cautionem de soluendo præstare velit, dic ꝙ hoc poterit, si infra tempus iudicatis traditum illam de soluendo præstaret, iuxta. l. debitorib. ff. de re iudi. & l. 2. & fi. & ibi glos. & Docto. C. de vsur. rei iudi. & infra dilationem decem dierum, quæ confessis de consuetudine dari consueuit, iuxta dic. l. si debitori. de iudi. eo enim casu quamuis idoneè, & sic cum fideiussore cauere deberet de soluendo infra dictum tempus, vt tenet ibi glo. & Doct. communiter, & nō soluendo, vel idoneè non cauendo capi & carcerari posset, ut caueat, vel bonis cedat: ut declarat Bar. in d. l. si debitori. in fi. quē ibi sequitur Alex. & Firma. in suo reperto. in verbo Debitor soluens. nu. 73. Nihilominus si fideiussorem reperire non posset, ad iuratoriam cautionem admitteretur; quia vbicunque quis idoneè cauere tenetur & fideiussorem ob eius paupertatem reperire nō potest, ad iuratoriam cautionem admittitur. authen. generaliter. C. de episco. & cler. glos. in l. j. & ibi Barto. Alex. & Ias. ff. qui satisda. cogan. tradit Guid. Pap. in decis. 189. Circa materiam. & idem Ias. plenè in l. sancimus. in 1. & 2. col. maximè in versi. Sextò pro limitatione. C. de verb. sign. & ita concludendum censeo.

SVMMARIVM.

1. *Cessio principalis debitoris fideiussori non prodest. & nu. 6. & 20.*
2. *Quinquennalis dilatio debitori concessa an fideiussori prosit? & nu. 5. & 6.*
3. *Exceptio, quæ est in persona principalis debitoris, fideiussori non competit.*
4. *Beneficium personale de non petendo infra certum tempus ad hæredem non transmittitur, nec ad fideiussorem.*
   Hæres & fideiussor ęquiparantur quantum ad vires personalis beneficij extendendas.
7. *Concessum ob gratiam siue in alicuius priuilegium ad aliam personam non extenditur*
8. *Fideiussor an à creditoribus principalis debitoris molestari queat? si debitor in precibus petijt ipsum & fideiussorem non molestari, & illis verbis non cassatis rescriptū obtinuit, quòd iudex constito sibi de debitoris paupertate, ipsum ad alterum beneficium admittat non obstantibus quibuscunque. & nu. 11.*
9. *Princeps rescribens nullo verbo in precibus cancellato, omnia in precibus contenta concedere videtur. & vide nu. 17.*
   Mens rescribentis ex præfatione deprehenditur.
10. *Priuilegium à Principe obtentum intelligi debet iuxta tenorem supplicationis oblatæ.*
11. *Signatura attendi debet.*
12. *Rescriptum dicens, quòd Oratorem ad alterum de duobus beneficijs admittat, prout petitur, ad fideiussorem non extenditur, etiam quòd in precibus de fideiussore fiat mentio. & nu. 13.*
13. *Rescripta in his quæ sunt contra ius, restringenda sunt, & non valent ex defectu præsumptæ voluntatis Principis. & nu. 15.*
    Clausula indefinitè posita non refertur ad ea quæ sunt contra ius.
14. *Legatus de latere contra ius rescribere non potest, nec contra illud rescribere censetur, etiam si a Papa sic rescribendi facultatem habeat.*
15. *Rescripta, quæ sunt contra ius, ex defectu præsumptæ voluntatis Principis non valent.*
16. *Papa plenitudine potestatis vti sine causa non debet, & in dubio vti potestatis plenitudine velle non censetur.*

7 *Causa, si simpliciter, & de plano ac sola facti veritate inspecta &c. committi petatur, & illa verba cancellata non sint, si rescribitur, quòd audiat talis, & iustitiam faciat, iudex procedere non poterit summariè &c. prout petitum fuit, secus si dicatur, Audiat talis, & procedat summariè &c.*

18 *Obstantia gratiæ quæ ex narratis colligi possunt, tacitè in dubio sublata videntur, quamuis in concessione gratiæ nihil de illis tollendis expressè fuerit dictum, secus si clarè appareat, quòd signatura ampliet, vel narrationem limitet, quia tunc statur rescripto.*

19 *Petitio si indeterminata fuit, & cõcessio determinata, attẽditur concessio. Priuilegium & indulgentiæ sumunt à concessione vires, & non a petitione, quamuis in dubio ad petitionem concessio referatur.*

CESSIO PRINCIPALIS DEBITORIS AN fideiussori prosit.

QVAESTIO IX. Princ.

1 Nonò principaliter quæro, an † cessio principalis debitoris fideiussori prosit, ita vt ipse fideiussor à creditore molestari nequeat? Respon. ꝙ fideiussor non obstante principalis debitoris cessione, creditori satisfacere tenetur, ex quo talis cessio ei nõ ꝓdest: vt est tex. in §. fi. & ibi Are. Insti. de replica. l. hæres à debitore. §. ꝙ si stipulator. & ibi Bar. no. illum tex. ad hoc. ff. de fideiuss. & facit tex. in l. vbicunq;. iuncta ibi glo. ff. eo. per quem tex. ita tenet Pet. Iac. in sua practi. titu. no. in prin. idem tenet Gui. Pa. in decis. 211. Debitor non potest. ad fi. versi. Sed ad cessio bonorum. idem firmat Are. in §. fin. col. pen. in fi. versi. Quæro principalis. nu. 10. & ibi Iaſ. in pen. col. versi. An autem cessio. Insti. de actio. 2 Quamuis † in quinquennali dilatione Pet. Iac. ibi in pen. col. vers. Item illę induciæ. teneat, ꝙ fideiussori prosint illę inducię, & ideo à creditore vexari non possit per text. in l. etiam hæredi in fi. ff. de pact. Sed ↄ̃ Pet. Iac. facit regula, ꝙ † exceptio, quæ est 3 in persona principalis, fideiussori non competit. l. exceptiones quæ personæ. ff. de excep. l. priuilegia. & l. in omnibus. ff. de reg. iur. Sed hæc exceptio personæ debitoris inest, cui quinquennales induciæ concessæ fuerunt, ergo fideiussori nõ prodest. Præterea † sicut personale beneficium, maximè de non petendo 4 infra certum tempus, ad hæredem non transmittitur, vt l. non solùm. §. tale. ff. de libe. lega. ita etiam ad fideiussorem nõ extenditur, cùm fideiussor & hæres quantum ad vires personalis beneficij extendendas ęquiparentur, vt est tex. in l. & si fideiussor. ff. de re iudi. & d. l. exceptiones quæ personæ. cum cõcord. & ita tenet Are. in § in omnibus. col. 2. nu. 6. vers. In ea ibi. cum duobus seq. Insti. de fideiusso. Posset forte saluari hoc dictum Petr. Iac. per ea quæ tradit Are. consi. 33. Consultatio. col. j. versic. Sed dubium facit. per doctrinam Cyn. relatam per Bal. in l. quoties. in vlt. col. vers. Secundò modò quæritur. C. de preci. impe. offe. 5 ꝙ † quamuis dilatio reo concessa ad fideiussorem non extendatur, qñ personæ, & non causæ conceditur, reus tñ ex persona sua fideiussorem defendere poterit, per l. idemq;. §. generaliter. ff. mãd. vt vidimus supra in 25. q. quartæ q. prin. nu. 5. Sed ad hoc responderi potest, ꝙ hoc procedit, qñ exceptio ipsam obligationem personæ cohærentem respiceret, puta si principalis, qui conueniri non poterat, nisi in quantum facere potest, posset statim exacto fideiussore cõueniri, & ab ipso fideiussore exigi, nam hoc casu principalis ex priuilegio sibi concesso posset fideiussorem defendere: vt in d. 25. q. nu. 5. vidimus: secus si priuilegium non obligationem sed personam tantùm respiceret, & sic ab ipso fideiussore exacto statim exigi non posset; nã tũc fideiussori non proderit: vt per Cy. in d. l. quoties, in fi. & Alex. in apost. ad Bald. ibi. Ad l. etiam hæredi. in fi. per Pet. Iac. allegatam respondet Cyn. in d. l. quoties. in 2. col. versi. Sextò quæro. ibi, Item lege cauetur. & in vlt. col. versi. Ad cõtraria sic respondet, ꝙ illa lex non facit ad rhumbum; quia ibi non de personali pacto, sed de reali dr̃, & dato ꝙ in ꝑsonali loqueretur, ibi sunt personalia impropriè, quæ rei adhærent, nos in personali priuilegio loquimur, quod personæ tãtum adhæret. Concludo igit̃, 6 ꝙ † tam cessionis, q̃ quinquennalis dilationis beneficium principali debitori concessum fideiussori non ꝓdest, nec ad fideiussorem extenditur. Pro qua conclusione adduco id quod not. 7 Bal. in l. j. in primo not. C. de legi. ꝙ † illud, quod ob gratiã, siue in priuilegium conceditur, ad aliam personam non extẽditur. 8 Quid † autẽ si in precibus debitoris peteretur, eo ad cessionis, vel dilationis quinquennalis beneficium admisso, se & eius fideiussorem, vel correum non molestari, & illis verbis non cassatis rescriberet Princeps hoc modo. Audiat. D. Matthæus Brunus Ariminen. Prætor, & vocatis vocandis, & constito de Oratoris paupertate, ipsum ad alterutrum beneficium ad omniũ, vel maioris partis creditorum electionem admittat, nõ obstantibus quibuscunque. An debitore ad alterum de dictis beneficiis admisso fideiussor à creditoribus molestari possit? Videbatũ dicendum ꝙ nõ, ex eo, ꝙ dictum rescriptum nedum principalis debitoris, sed etiam fideiussoris personã respicit, cùm in eo petitum fuerit ẽt fideiussorem, vel correum non molestari, & simpliciter fuerit per principem rescriptum. Et † vbi Princeps 9 nullo verbo in precibus cancellato rescribit, velle vr̃, ꝙ omnia in rescripto petita intelliguntur concessa, prout voluisse vr̃ Rota in decis. 77. Si petitur. ĩ nouis. & in decis. 378. No. ꝙ si petitur, in antiquis. Cùm etiam ex literarum & precum præfatione deprehendatur mens rescribentis. l. fi. ff. de hæred. insti. per Bart. in l. ambitiosa. ff. de decret. ab ordi. faci. & tradit Corn. consi. 55. Reperio me aliàs. col. fi. versi. Scd̃m imminet. vol. 2. Et † priuilegiũ 10 à Principe obtentum intelligi debet iuxta tenorem supplicationis oblatæ, vt no Bal. in c. inter dilectos. per illum text. ibi ex forma petitionis. in vlt. col. versi. Item no. extra de fide instrumento. cum multis simili. de quibus per Gramat. in decis. 103. Illustrissima Marchionissa Padulæ. nu. 201. Contrarium tñ verius esse puto. Nam † licèt in supplicatione partis illa verba, se 11 & fideiussorẽ non molestari, inserta fuerint, nõ tñ in rescripto superioris repetita fuerunt, cùm signatura attendi debeat: ut ꝑ Doct. in c. super literis. extra de rescrip. & plenè per Paris. cons. 107. Non obstat, ꝙ snĩa. col. fi. nu. 22. versi. Propterea debet. cũ 12 seq. vol. 4. Amplius dico, ꝙ † quamuis in signatura diceretur, Oratorem ad alterutrum beneficium admittat, prout petitur, & sic ex virtute dictorum verborum, vt petitur, quæ cùm sint indefinitè posita, vniuersaliter intelligenda videantur, arg. l. si pluribus. de leg. 2. & l. j. §. generaliter. ff. de lega. præstan. cum simil. & ↄ̃r etiam ad preces referantur, ꝙ ipse debitor & eius fideiussores & correi, ipso ad vnum ex dictis beneficiis admisso, non 13 molestentur nihilominus r̃ndetur, † ꝙ in his quæ sunt ↄ̃ ius, rescripta sunt plurimum restringenda, argu. l. ius singulare. & l. qđ verò. ff. de legi. & in regu. quæ à iure cõi exorbitant, de reg. iur. in 6. Et clausula indefinitè posita non refertur ad ea, quæ sunt contra ius. glo. est sing. in l. talis scriptura. in fi. in glos. fi. de leg. j. per l. vxori de legat. 3. tradit Corn. consi. 119. Circa primũ. col. 4. versi. Quòd licet signatura. nu. 17. volu. 2. consi. 48. Quoniam in præsenti. col. 2. in fi. versi. Et maximè hoc dicẽdum. nu. 4. vol. 3. consi. 312. Circa primum. in princ. usque ad secundum dubium. co. uol. & cõsi. 13c. Visis actis. in fi. vol. 4. quem sequitur Rober. Maranta in suo Spec. in 4. par. principali. in nona distin. num. 4. uersi. Idem putarem quando Princeps. fol. 28. in primis formis magnis. Vnde illa uerba, ut petitur, ad fideiussores & correos non referuntur, cùm sit cõtra ius, ꝙ beneficium personale debitori concessum ad fideiussorem extẽdatur: ut diximus supra, per tex. in d. l. exceptiones quę personæ. cum concord. sed ad debitorem oratorem tantum & non ad alios referuntur, cùm rescripta sint strictè & non largè interpretanda: ut d. regu. quæ à iure cõi. & scđm iuris ordinẽ, ut habetur in c. cum dilecta. de rescrip. Et pro hac interpretatione facit, † quia inferior à Papa ẽt 14 legatus de latere ↄ̃ ius rescribere non potest. l. formã. C. de offi. præf. præto. illiri. orien. iuncto c. 2. de offic. delega. in 6. & hoc ꝑ rationem. c. cùm inferior. extra de maio. & obed. & ita firmat glo. communiter singularis in c. fi. de hæreti. in 6. Et dato ꝙ de absoluta potestate posset, forte quia fuissęt dicto legato specialiter à sede Apostolica iniunctum, non censeretur tñ cõtra ius 15 rescribere uelle † quia ita Principum rescripta interpretamur, nam si ↄ̃ ius emanant ex defectu præsumptæ uoluntatis Principis non ualent. l. rescripta. & l. damnosa. C. de preci. imp. offe. & quod habetur in l. humanum. C. de legi. & Papa dicit se nõ posse, quod de iure non potest, quamuis de absoluta potestate pos-16 set. c. ueniẽs. extra de accus. Nec Papa plenitudine potestatis uti uelle sine causa debet immo in dubio potestatis plenitudine uti uelle non censetur, nisi quatenus exprimatur: ut no. In no. in c. innotuit. extra de electio. & Io. And. in c. statutum. in fi. de rescrip. in 6. & in c. porrecta, extra de confir. vti. vel inuti. & ibi ꝑ Anto. de Butr. Imo. & Abb. cum aliis concord. per Ias. relatis consil. j. col. pe. in fi. sub num. 9. vol. j. per Gigan. in tract. de pensio. q. 37. nu. 13. versi. Dicas tamen. per Marsi. in sing. 84. Princeps. & plenè per Mod. Ariminen. in tract. de nullita. proces. sub rubr. An quælibet sententia possit dici nulla. nu. 20. versic. Si verò fueri-17 mus. Ad allegata in contrarium r̃ndetur † quòd quædam sunt, quæ specialiter & expressè debent in signatura concedi, vt puta si in precibus petitur, ꝙ in causa summariè, simpliciter, de plano, ac sola facti veritate inspecta &c. procedatur, quamuis prædicta verba non sint cancellata, nec eorum aliquid, si signatura tãtum habeat. Audiat D. Matthæus Brunus, & iustitiam faciat. D. Matthęus vigore talis signaturæ ꝓcedere nõ põt summariè, simpliciter &c. ꝓut petitũ fuit. Hoc. n. commissum nõ videtur, immo neglectum. Si enim Princeps voluisset, hoc expressisset. c. ad audientiã, ext. de decim. c. 2. ver. Vnde si circa, ext. de trãsl. Episco. & l. vnica. §. sin autem ad deficientis. C. de cadu. tollen. ita formaliter inquit Rota in decis. 358. Si in commissione in nouis, sequitur Alex. consil. 136. In causa & lite. col. 2. in princ. vers. Et secundò ꝙ licet. uol. 2. Idem firmat Aegid. in decis. 276. In causa mea. & Maranta ubi supra in 1. colum. uersi. Sed iuxta hoc cadit, nu. 3. Vt ergo concessum intelligatur, ut summariè, simpliciter, de plano, ac sola facti ueritate inspecta procedatur. Rescribens ita rescribere debet. Audiat. D. Matthæus Brunus, & procedat summariè &c. tunc enim sub illo verbo summariè &c. veniunt omnia alia in precibus non cancellata: & ita procedant allegata per dominos de Rota in d. decis. 77. & in d. decis. 378. & ita firmat eadem Rota in decis. 379. Not. ꝙ si in commissione. in antiquis. quem sequitur Staphile. in tract. de literis gratiæ & iustitiæ. fol. 140. versi. Dicendum est modo. in primis formis. Nec obstãt tradita per Corn. d. consi. 55. & ꝑ Gram. in d. decis. 103. Qñ illa procedunt, vbi Princeps simpl'r rescriberet, non se ad aliquid de contentis in precibus restringendo, secus si ad aliquid de comprehensis in eis se restrinxisset, vt in casu nostro, nam ad illud tantũ & non vltra se extendit rescriptũ. 18 Quamuis † enim omnia gratiæ obstantia, quæ ex narratis colligi possunt, tacitè sublata esse videantur, licèt in concessione gratiæ de illis tollendis nihil expressè fuerit dictum s̃m Aegid. in conclusione Rotæ. 333. In causa domini Cardinalis Ant. de But. consi. 2. Visis literis. quod est repetitum cõsi. 49. in fi. Rom. consil. 80. Confirmanda profectò. Hoc tamen verum est in dubio: vt inquit Roma. ibi. secus si clarè appareat, ꝙ signatura narrationem ampliet, vel limitet; tunc enim signaturæ, vel cõcessioni statur. c. inter dilectos & ibi Abb. in 4. colum. versi. No bonam limitationem. extra de fide instru. & in c. 2. extra de treuga & pace. vbi not. ꝙ † si petitio indeterminata fuit & concessio 19 determinata, concessio attenditur; quia priuilegium & indulgentia vires à cõcessione & non à petitione sumunt, quamuis in dubio ad petitionem referatur concessio, quod est notandũ secundùm eum, quem refert & sequitur Felyn. in d. c. super literis. col. 4. nu. 25. versi. Limita regulam, extra de rescrip. & Ruyn. consi. 3. Videtur prima consideratione. col. 2. versi. Sed tamen præmissis. consi. 43. Circa id. col. j. nu. 7. vol. 5. & tradit Paris. ↄsil. 107. Non obstat ꝙ sententia. col. fi. versi. Præterea debet. nu. 21. 20 cum seq. vol. 4. Cùm † ergo in casu isto Princeps in signatura ad principalem debitorem se restrinxerit, & fideiussoris aut correi personam non expresserit, debitori principali duntaxat priuilegium concessum intelligitur, & non aliis in rescripto non expressis, si enim voluisset, vtique, vt supra diximus, expressisset, illa igitur in rescripto non expressa intelliguntur omissa & neglecta, & sic in dispositione iuris communis remanent. l. commodissimè cum vulgar. ff. de libe. & posth. & inclusio vnius est alterius exclusio. l. cùm prætor. cum simili. ff. de iudi. & ita concludendum est.

SVMMARIVM.

1 *Creditores omnes in cessione bonorum an vocari debeant, antequàm debitor ex carceribus relaxetur, & ad cessionis beneficium, vel ad quinquennalem dilationem admittatur. & nu. 4.*

2 *Carceratus antequàm relaxetur, citari debent creditores per generale proclama si non constat, ad cuius instantiam carceratus fuit, si verò constat ad cuius instantiam, citari debet ille, vel eius procurator.*

3 *Custos carcerum ad interesse creditorũ tenetur, si carceratus fuit per ipsum relaxatus, vel aufugit, antequàm per iudicem declaratum fuisset, an esset, vel non esset ad cessionem bonorum admittendus.*

4 *Cedens bonis ad aliquorum creditorum instantiam non potest ab alijs, quorum timore non cesserit, molestari, nisi vt bona doceat, & debitum aliorum agnoscat in iudicio. & nu. 5.*

6 *Cessio bonorum facta per debitorem sufficit pro omnibus creditoribus, sicut vna inuentarij confectio.*

CREDITORES OMNES AN IN CESSIONE bonorum citari debeant.

QVAESTIO X. Princ.

1 Decimò principaliter quæro, nũquid † in cessione bonorum creditores vocari debeant, anteq̃ debitor ex carceribus relaxetur, & ad cessionis beneficium, vel ad dilationem quinquennalem admittatur? Bal. consi. 301. Ad euidentiam. vol. 5. tenet, ꝙ ille qui cedit bonis, à carcere etiam inuitis creditoribus relaxari debet: vt not. in l. j. C. titu. no. non tñ sine aliquali iudiciorum ordine talis relaxatio fieri debet, quia hi quorum interest, voca-2 ri debent. Nam † interdum aliquis est in carcere, & non constat ad cuius petitionem fuit carceratus, tunc generale proclama sufficit: vt no. Bar. in l. si quis vxori. §. si fugitiuum. ff. de furt. vbi huius articuli theoricam & praticam ponit. Interdum constat ad cuius instantiam fuit carceratus, & tunc ille vel eius procurator citandus est: vt l. j. §. j. ff. de libe. agno. & l. eum qui res. C. de procura. & §. fi. cum concord. Insti. de pœna teme. litig. Citatis ergo creditoribus, factaq; bonorum cessione dimittetur carce-3 ratus, ita concludit Bal. d. consi. 301. Quid † si carceratus à Principe rescriptum cessionis bonorum impetrauit cum mandato, ꝙ cedendo bonis à carceribus relaxetur, & à carcerum custode fuit relaxatus, vel aufugit, anteq̃ iudex illum esse, vel nõ esse ad bonorum cessionem admittendum decerneret, an carceratius ad totum debitum, vel ad interesse creditorum teneatur? Dic ꝙ si notorium erat debitorem non esse soluendo, propter quod debeat ad bonorum cessionem admitti, tenebitur tãtum ad creditorum interesse, vt pulchrè declarat Paris de Puteo in tract. Sindi. in verbo Carcer & carceratus. c. Licet dicatur. sub 4 nu. 4. versi. Si tñ carcerarius. An † autem creditores omnes citari debeant vel sufficit ꝙ eorum aliquis tantum citetur? Pet. Iac. in sua practi. tit. no. in secundo no. tenet non esse necessarium quòd creditores omnes coram iudice vocentur, sed sufficit illos, qui instant, seu eos qui contra debitorem litigant, seu cum quibus pendet causa, vocari. pro hoc facit text. in l. 4. §. Sabinus. & ibi glo. ff. titu. no. vbi dicitur, ꝙ qui ad nonnullorum instantiam cessit, ab aliis creditoribus, quorum timore non cesserit, inquietari non potest, nisi vt bona doceat. & ita est de mente Saly. in d. l. j. col. j. versi. Secundum dubium est. & tenet & sequit̃ Gui. Pa. consi. 124. Circa materiam. col. fi. num. 9. uersi. Nec sunt 5 necessariò. Quod tamẽ intelligunt, si † debitum istorum agnoscat debitor in iudicio, indicando eorum credita cum illorum citatorum creditis, iuxta ea quæ diximus supra in 5. q. princ. sub nu. 4. cùm non præiudicet his, quorum debitum non agnouit. 6 l. pen. ff. titu. no. Et † prima cessio pro omnibus sufficere debet, sicut vna inuentarij confectio sufficit pro omnibus creditorib. etiam ex postfacto apparentibus. l. fi. §. licentia. C. de iure delib. & hoc dicit ibi Salyc. esse uerum, nisi qui bonis cessit, de nouo bona acquisiuisset, nam respectu illorum bonorum non pręiudicat cessio illis, quorum respectu cessio facta non fuit, vt vidimus supra in 2. q. prin. nu. 7. 8. & 9.

SVMMARIVM.

1 *Creditores posteriores an anterioribus præferãtur, vel è contra in bonis post cessionem acquisitis. & nu. 3. & 4.*

2 *Debitor qui cessit bonis à debito non liberatur.*

4 *Creditores primi vnam hypothecam habentes posterioribus etiam duas hypothecas habentibus præferuntur.*

5 *Venditor habens generalem bonorum emptoris hypothecam an pro pretio rei venditæ consequendo præferatur in re ipsa creditoribus anterioribus similiter bona dicti emptoris generaliter obligata habentibus.*

6 *Creditor primus generalem bonorum hypothecam habens, & posterior specialem in vna re, posteriori in dicta re habenti specialem præfertur.*

7 *Pactum inter emptorem & venditorem factum, quòd res vendita sit creditori specialiter obligata valet in præiudicium anteriorum creditorum.*

8 *Hypotheca generalis cum iuramento an pro consequendo pretio rei venditę in præiudicium anteriorum creditorum sit sufficiens.*

9 *Iuramentum vim specialis expressionis habet.*

10 *Iuramentum non auget, nec ampliat principalem obligationem, sed solum dat illi robur, & vinculum religionis addit.*

11 *Iuramentum semper habet tacitam conditionem, quam habet actus & promissio, cui adhæret, & non extenditur ad plus quam promissionis virtus extendatur.*

12 *Iuramentum nihil operatur in his quæ specificari debent.*

13 *Iuramentum nihil operatur in præiudicium tertij, sed solum iurantis.*

14 *Iuramentum quod habet vim casus expressi quomodo procedat.*

15 *Iuramentum vim habet, vt solemnitatem suppleat, non autem vt consensum extendat.*

16 *Iuramenta in contractibus apposita magis ex communi practica & consuetudine notariorum præstantur, quàm quòd contrahentes iurando sciant, quid agant.*

17 *Hypotheca specialis apponi debet in initio contractus ante traditionem, vel in actu traditionis & non in fine instrumenti.*

18 *Cautela pro venditore rem vendente, vt pro pretio consequendo præferatur anterioribus creditoribus.*

19 *Pactum, quòd venditor retineat in se dominium rei venditæ, donec solutum fuerit pretium, valet.*

20 *Creditores primi conueniuntur debitorem, qui bonis cessit, in id quod facere potest, posteriores verò insolidum.*

21 *Cessio prima nouis creditoribus non præiudicat, & quo casu præiudicet. Cessio est actus reiterabilis.*

22 *Vsufructuarius si operas suas in biennium pro viginti locauit, & conductor cessit bonis, finito vsufructu post annum dicta cessio prodest debitori aduersus proprietarium nouum creditorem.*

CREDITORES POSTERIORES AN ANTErioribus creditoribus præferantur in bonis post cessionem quæsitis.

QVAESTIO XI. Princip.

1 Vndecimò principaliter quęro, an † creditores posteriores anterioribus præferri debeant, vel è ↄ̃, in bonis postea quæsitis per debitorem, qui ad cessionis bñficiũ fuit admissus? Cy. & Alb. in l. ex ↄ̃ctu. in fi. C. de bo. auct. iudi. possi. decidunt, ꝙ posteriores præferuntur, per text. in l. 3. in fi. ff. quod cum eo. Salyc. uerò ibi in 3. q. concludit, quòd tam primi, quàm posteriores concurrunt, nisi alter altero ex alia causa magis priuilegiatus esset. & ad d. l. 3. in fi. respondet, quòd ille debitor per capitis diminutionem liberatus erat: vt l. 2. ff. de capi. dimi. Sed per Prætoris beneficium, ne creditores absq; eorum culpa perderent, restituitur in eum actio, ut teneatur in quan-

quantum facere potest, ideo in postea quæsitis ratio posterioris habetur, & hoc est verum secūdum eum; quia restitutio illa fit speciali beneficio, quod non datur in alterius præiudicium. In casu autem quæstionis nostræ † debitor, qui bonis cessit, à debito non liberatur, vt dicemus infra in 20. q. sed de iure communi ad solidum remanet obligatus, quamuis propter cessionis beneficium postea conueniri non possit, nisi quatenus facere potest. d. l. ex contractu. & l. 4. in prin. & l. qui bonis. ff. tit. no. vnde posterioris ratio contra priorem, qui de iure communi venit, haberi non debet. Pau. de Cast in d. l. ex contractu. in fi. tenet † ꝙ anteriores posterioribus præferuntur, ex quo debitor remansit obligatus, & hanc opin. puto veriorem, & eo magis cùm † primi tanquam anteriores hypothecam habētes posterioribus præferri debeant, per regu. qui prior. de reg. iur. in 6. & l. quoties vtriusque. cum vulg. ff. co. titu. etiam si posterior duas haberet hypothecas. & primus vnā tantum, nisi posterioris hypotheca esset priuilegiata, iuxta l. licet. C. qui potio. in pigno. hab. vt tradit Negusan. in tract. de pignori. in 2. memb. quintæ partis. col. pe. in prin. versi. Sed si è conuerso. sub nu. 51. Sed † qd si penes hunc debitorem res vltimo loco vendita reperiatur nondum soluto illius pretio, nūquid iste posterior creditor generalem bonorum huius debitoris hypothecā dn̄s pro pretio dictæ rei venditæ cōsequendo præferatur in re ipsa vendita anterioribus creditorib. hn̄tibus similiter bona dicti debitoris generaliter obligata? & esto ꝙ hypotheca gn̄alis non sufficiat, vt anterioribus præferatur, an tamen cum iurō sufficiat? Et posito etiam ꝙ hoc casu non sufficiat, sed specialis hypotheca requiratur, an talis hypotheca specialis si apposita fuit in fine instrumenti post dictæ rei venditæ traditionem sufficiat, vel requiratur, ꝙ in initio ɔ̄ctus apponatur, vt anterioribus creditorib. prę feratur? Et prima facie videbatur dicendum, posteriorem creditorem gn̄alem hypothecam in re illa vendita habentē anterioribus creditoribus præferri, p ea quæ tradit Spec. in § j. nu. 33. vers. Sed quid si primo. de oblig. & solutio. dicens ꝙ si primò qs obligauit mihi gn̄aliter omnia bona sua, postea emit à te domum & pro eius pretio tibi obligauit etiam omnia sua bona, ꝙ tu debes esse potior, & refert ita tenere Vber. de Bobio, arg. l. licet. C. qui potio. in pigno. habe. quem etiam refert & sequitur Alber. in l. obligatione generali. ff. de pignori. & cum hac opin. transit Veronen. in tract. cautela. in caute. 124. Vulgaris. num. 2. versi. Si quis primò obligauit. & Cur. Iun. in add. ad Alex. in l. si cum dotem. § fi. ff. sol. matr. Contrariam tn̄ opin. ꝙ immo non sufficiat generalis hypotheca, sed specialis requiratur super re vendita, tenet Ioan. Fab. in §. venditæ. versi. Sed an saltem. Insti. de rer. diui. idem tenet Negus. in d. tract. de pigno. in 2. memb. quintę par. in 2. fallen. nu. 18. versi. Et etiam facit, per tex. in d. l. licet. qui tex. cùm de speciali hypotheca loquatur, non est ad generalem extendendus, candē opin. nouissimè secutus est Ioan. Cephal. consi. 131. in prin. Et hæc opin. verior & probabilior est & tenenda vti communis. Nam si generalis hypotheca sufficeret, sequeretur, ꝙ vltimus creditor melioris esset ɔ̄dōnis cęteris anterioribus similiter generalem hypothecam habentibus, quibus iam fuit quęsitum ius in omnibus bonis per dictum debitorem acquisitis & acquirendis contra dictam reg. qui prior. & l. quoties vtriusque. supra allegatis. cum simil. Quæ regula ꝓcedit † etiam si primus creditor generalem bonorum obligationem haberet, & posterior specialem in vna re; quia etiam in illa re specialiter obligata præfertur primus ratione generalis hypothecæ: vt est tex. in l. 2. ff. qui potio. in pigno. habe. & in l. si generaliter. & ibi no. Bal. & Saly. C. eo. & Negusan. vbi supra in 20. ampliatione. nu. 14. Sequeretur etiam, ꝙ non bene dixisset Saly. in l. pro debito. sub nu. 3. C. de bon. auct. iudi. poss. communiter approbatus, volēs ꝙ expresè conueniri potest inter emptorem & venditorem, ꝙ res illa vēdita specialiter sit sibi obligata, vt vltimus creditor anterioribus præferatur: quod idem firmat in proposito nostro Curt. Iun. in prin. dictæ apostillæ ad Alex. in d. l. si cùm dotem. § fi. dicens. & limita nisi pacto expresso specialiter prouiderit de hypotheca; quia tūc præfertur omnibus creditoribus etiam anterioribus. l. licet, & ibi no. Ang. C. qui potio. in pign. hab. & hoc idem tenet Saly. ex mente Iac. de Are. in d. l. licèt. nume. 4. & Alex. in d. l. si cum dotem. §. fin. ꝑpe fi. versi. Nec etiam prædictis ob. quos referunt & sequunt Mod. Anconi. in tract. de mercatu. in rub. de Decoctorib. in vlt. par. sub rub. qui potio. in bonis decocto habean. sub nu. 5. versi. Nūc vnde diuerteram. Pro qua opin. adduco text. in l. in rebus. C. de iure dot. vbi dicitur, ꝙ mulier in hypotheca rerum per eam datarum insolutum marito pręfertur cæteris creditoribus etiam anterioribus, & hoc speciali fauore dotis, si ergo speciale est in illo casu, sequitur ꝙ in cæteris ius commune est in ɔ̄rium; & ita arguit etiam Ang. ibi dicens, Attēde singulariter, si speciale est in muliere, quæ dedit dotem pro ęstimata ea ęstimatione, quæ emptionem facit, vt præferatur, ergo in cōtrarium est ius commune; & ibi adducit esse casum rotundum in mercatore vendente alteri mercatori multas mercantias, & tradit, & habet fidem de precio, & deinde emptor cessit, & fugit, ꝙ etiam in illis mercantijs vltimo loco venditis repertis in domo dicti emptoris creditores ipsius emptoris anteriores in tempore, & hypothecam habentes præferuntur huic vltimo venditori, prout communiter concludunt Doct. in d. l. si cùm dotem. §. fin. sol. matr. Concludo igitur, ꝙ si habita fuit fides de precio, & consequenter translatum fuit dominium in emptorem dictæ rei vēditæ, creditores anteriores præferuntur, & non venditor habēs generalem hypothecam. l. procuratoris. §. si plures. versi. Sed si dedi. ff. de tribu. actio. & ita communiter tradunt Doct. in d. l. si cùm dotem. §. fi. Quòd secus dicēdum est, si dominium rei venditæ in emptorem non fuit translatum, eo enim casu venditor cæteris creditoribus anterioribus præfertur: vt est tex. in d. vers. Sed si dedi. & declarat Ang. in d. l. si cùm dotem. § fi. quem referunt & sequuntur Mod. Anconi. in d. tract. in rub. de Decoctor. in 3. par. sub nu. 30. versic. Hinc subiungi potest. & nume. seq. tenet Saly. in d. l. pro debito. nu. 3. & Pau. de Cast. in d. §. si plures. num. 3. & ita consuluit Ias. consi. 111. Magnificus. vol 4. Confirmantur prædicta per ea quæ tradit Negusan. in d. tract. de pign. in 4. q. quartæ par. princip. nu. 34. versi. Tn̄ præmissis nō obstantibus. Vbi † valere voluit pactum inter emptorem & venditorem, ꝙ res sibi vendita sit specialiter sibi obligata etiā in pręiudicium anteriorum creditorum, si tale pactum valet, & potest anterioribus creditoribus præiudicare, sequitur ꝙ generalis hypotheca non sufficiat, alioquin frustratoria esset, & de uento seruiret talis quæstio. Nec † generalis etiam cum iuramento in præiudicium anteriorum creditorum sufficit. Quia † quamuis iuramentum vim specialis & expressi consensus habeat, ut tradit Bal. in l. j. colum. fin. in 2. q. C. commoda. Alexan. consi. 133. Super quæsitis. num. 2. vol. 5. Cur. Sen. consil. 75. Dn̄s Ludouicus col 4. sub num. 5. plenè per Mod. Vercellen. in repeti. l. 2. nu. 92. cum seq. versi. Iuramentum enim vim habet. C. de rescin. vēdi. & Socin. Iunio. consi. 50. Viso. nume. 19. cum concord. ibi relatis. vol. 2. Nihilominus † in casu nostro iuramentū non auget, nec principalem obligationem ampliat, sed solum dat illi robur, & religionis vinculum addit. Oldra. consil. 238. Cùm mulier. Cur. Senio. d. consi. 75. col. 5. nu. 9. versi. Quia iurm. Dec. ɔ̄si. 180. Visa renunciatione. in fi. consil. 408. In præsenti. nu. 10. & consi. 493. Viso tenore. col. pen. nu. 25. cū seq. & Paris. consi. 110. Promissio col. 5. ad fi. nu. 36 vol. j. Et † iuramentum semper habet illam tacitam cōditionem, quam habet actus & promissio. cui adhæret, & non extenditur ad plus, q̄ promissionis virtus extendatur, vt dicit Ang. consi. 315. Statuto cauetur. col. j. quem refert & sequitur Deci. d. consi 408. col. j. in fi. versi. Vltimò non obstat & d. consi. 493. nu. 26. Præterea † iuramentum nihil operatur in his, quæ debent specificari, vt habetur per Bal. & communiter Doc. in l. 4. §. quæsitum. in fi. ff. si quis cautio. Ruy. ɔ̄s. 6. Super casu. col. 2. in fi. nu. 8. vol. 2. Cur. Sen d. cōsi. 75 sub d. versi. Quia iuramentum. Grat. consi. 15. Magnificus. col. 2. nume. 13. vol. j. & Gram. in decis. 57. Iacobus Campanarius. col. 8. nu. 27. versi. Nec obstaret ex alio. dicens ꝙ licèt iurm̄ faciat actum valere omni meliori modo quo potest, nō tn̄ operatur, vt extēdi possit ad id, de quo specialis mentio fieri debeat: Accedat † ꝙ vbi de præiudicio tertij agitur (prout in casu isto si venditor iste præfereretur in anteriorum creditorum præiudicio) tunc iurm̄ nihil releuat, & nihil operatur in præiudicium tertij, sed solum ipsius iurantis. c. quamuis. ibi, in alterius præiudicium. de pact. in 6. & tradit Barto. in l. Titia Seyo. §. imperator. de leg. 2. sequitur Alex consi. 55 Consideratis. colum. pe. in fi. versi. Nec prædictis obstat. volum. j. & consi. 38 Visa petitione. col. 3. sub nume. 10. volum. 3. Corn. cōsi. 224. Licèt claram. col. 2. nu. 4. versi. Tamen his non obstantibus. vol. 3. Soci. Iun. cōsi. 67. Pro dilucidatione, nu. 40. vol. j. dicens iuramentum in quocunq; casu præstitum, quod tendit in alterius, quàm iurātis præiudicium, seruari non debet, & nihil operatur, aliàs iniquitatis vinculum diceretur, contra. c. quanto. cum simili. de iureiur. Socin. Sen. consi. 77. In præsenti consultatione. col. 6. in princ. versic. Tertiò quòd non tēdat. vol. j. Paul. de Cast. in l. si tibi decem. §. filiafam. sub nu. 4. ff. de pact. & consi. 448. Tria sunt. vol. 2. in nouis. & Paris. consi. 72. Videtur dicendum. col. 2. nu. 17. vol. j. Nec refragatur, † ꝙ iuramentum casus expressi vim habeat, secundùm Bal. & Doc. vbi sup. Quia illud dictum Bal. intelligitur & ꝓcedit respectu eius, super quo præstatur consensus, non autem in aliis: vt declarat Salyc. in d. l. j. in vlt. colum. versic. Quæro quid si in casu. C. commoda. quem refert & sequitur Alex. in apost. ad Bal. in d. l. j. in 2. q. & Ias. consi. 173. Circa primum. colum. fi. versi. Tertiò in contrarium. vol. 4. Paris. d. consi. 110. col. 6. in princ. nume. 38. versi. Et illud. & dicit Deci. consil. 374. In casu proposito. in fi. Quòd † iuramentum vim habet, vt solemnitatem suppleat, nō autem vt consensum extendat. Cur. Senio. vbi supra, sub nu. 8. & declarant Mod. Vercel. in d. l. 2. nu. 93. versic. Iuramentum tn̄ firmat Boeri. in decis. 3. Filia. col. 2. num. 8. versi. Et ad iuramentum. in 1. par. & dicit Ias. d. consi. 173. col. fi. in prin. versi. Sed illam decisionem. ꝙ Aret. in l. qui superstitis. col. 4. ad fi. ff. de acq. hæred. reprobat & melius illam Baldi decisionem, & contra illam multa ibi congerit Ias. quæ breuitatis causa nō refero: & inquit Cur. Sen. d. consi. 75. col. 5. in princ. versi. Et sic simplex consensus. ꝙ illud dictum Bal. confunditur per doctrinam Doct. in d. l. 4. § quæsitum. communiter receptā. ff. si quis cautio. Amplius dico † ꝙ talia iuramenta, quæ in contractibus præstantur, magis ex communi practica & consuetudine notoriorum apponuntur, quàm ꝙ iurando sciant contrahentes, quid agant, vt refert Soci. iun. consi. 48. Viso puncto. col 8. in fi. num. 39. vol. j. & consi. 144. Prosequendo. col. 5. num. 37. ver. Attento maximè. eo. vol. Ex quibus concludo, generalem hypothecam cum iuramento in præiudicium anteriorum creditorum non sufficere, sed specialis requiritur, vt diximus supra. Et † hæc specialis hypotheca apponi debet in initio cōtractus ante traditionem, vel in ipso saltem actu traditionis rei venditæ, & non sufficit, ꝙ in fine instrumenti & post traditionem apponatur: Nam cùm in ipsum emptorem translatum esset dominium, vt l. quidam. ff. de in rem verso. & d. l. procuratoris. § sed si plures. ver. sed etsi dedi. ff. de tribu. actio. & sic anterioribus creditoribus generalē hypothecam habentibus ius hypothecæ competens esset in d. re empta acquisitum, illis per aliquod pactum in fine contractum appositum præiudicari non potest. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur. latè probant Mod. Fanen. in d. tracta. de pigno. in 4. q. quartæ par. princi. sub versi. Tamen præmissis non obstantibus. num. 34. vsque ad versi. Vltimò dubitatur. vbi probabilibus rationibus & fundamentis probant, tale pactum & hypothecam in contractus initio, vel saltem in ipsa traditione apponi debere, respondendo ad omnia, quę in contrarium adduci possent, & ad ea etiam quæ per Mod. Vercel. adducta fuerunt in l. lecta. sub num. 17. not. & sub num. 151. cum duobus sequen. ff. si cert. pet. quos Mod. Fanen. sequitur Ari. Pinel. in l. j. in tertia par. sub num. 54. fol. 409. C. de bo. mater. non obstantibus etiam per Mod. Anconi. allegatis in tracta. de mercatu. in rubr. de Decoctori. in vlti. par sub rubr. Qui potio. in bo. decoct. habe. num. 6. versi. Num tale pactum. Et prędictam opin. etiam tenet Alex in d. l. si cum dotem. §. fi. prope fi. versi. Nec etiam prædictis ob. ff. sol. matr. Dicens ꝙ si venditor ad traditionem venit, non præfertur, nisi ab initio contractus actum sit, quòd pro pretio remaneat hypotheca, eam quoque approbant & sequuntur præfati Mod. Vercel. in repeti. l. 2 in 36. q. num. 148. versi. Trigesimasexta q. C de pact. inter empt. & vend. citans Mod. Fanen. vbi supra. Eandem opin. firmat & consulendo sequitur Pau. de Cast. consi. 318. Considerandum est. col. fi. num. 4. vol. j. in nouis. Concludo igitur, opin. Mod. Fanen. & sequacium veriorem & de iure probabiliorem esse, & si in facto mihi contingeret, ita consulerem & secundùm illam iudicarem, prout aliàs consului, vt patet consil. 50. In casu de quo quæritur. lib. j. Cautela † etiam erit, ꝙ venditor dictæ rei vt anterioribus creditoribus pro eius pretio consequendo præferatur, dictæ rei venditæ in venditionis contractu dominium per pactum expressum sibi retineat & reseruet, donec integrum pretium fuerit sibi solutum, quod † fieri potest & tale pactum valebit, vt in d. §. venditæ. Instit. de rer. diuisio & in d. l. procuratoris. § pe. ff de tribu. actio. declarat Bal. in rubr. C. de contrahen. empt. in 13. q. tradit Fabia. de Monte in tract. de empt. & vend. in 7. q. principali. versi. Sequitur tertium sub nu. 15. & Tiraq in tract. de vtroq; retract. in rubr. A vendu, vendidit. § j. in gl. 2. num. 36. vers. Nec tamen omiserim. fol. 17. Quam cautelam ponit Alberi. de Rosa. post Vber. de Bobio in d. l. obligatione generali in fi. ff. de pignori refert & eam sequitur Veronen. d. caute. 124. sub nu. 2. versi. Ad tollendum tamē omne dubium. & in cautel. 135. Qui vult. col. fi. ibi. Et hoc erit vtile. & Negusan. in d. 2. membro quintæ partis, sub nu. 18. vers. Et etiam facit. vbi inquiunt, ꝙ ita communiter obseruatur, & bene. Sed huiusmodi pactum in principio instrumēti apponēdum est, dicendo, hoc modo A. sponte per se suos hæredes obligando reseruato imprimis sibi & in se dominio infrascriptarū rerum, & salua & reseruata infrascripta speciali hypotheca & obligatione earundem rerum vsque ad integram solutionem & satisfactionem infrascripti illarum pretij & non aliter, nec alio modo, iure proprio & in perpetuum dedit, vendidit & tradidit N. præsenti &c. Redeundo vnde diuerteram, dico † ꝙ prę fati creditores in quæstione nostra differunt, quia primi debitorem, qui bonis cessit, conuenire non possunt, nisi in id quod facere potest, secundi verò insolidum. vt d. l. ex contractu. in prin. C. de bon. auctor. iudi. pos. à contrario sensu: vt etiam inquit ibi Salyc. in 2. q. Nec † aduersus eos nouos creditores obstabit cessio præcedens: nisi de nouo cedat bonis, cùm hoc facere possit, ex quo ille actus reiterabilis est: vt per Saly. & Pau. de Cast. in d. l. ex contractu. in fi. & vidimus supra in 2. q. princ. sub num. 8. & 9. & in præcedenti q. num. 6. vel nisi noui creditores causam ex præcedenti contractu continuatam haberent, verbi gratia † si seruus fructuarius operas suas in biennium pro viginti locauit, conductor bonis cessit, deinde post annum finitus est vsusfructus, & sic proprietarius incępit nouus esse creditor; quia iuris ratio hoc expostulat: vt est tex. in l. si seruus communis Męuij. § fi. ff. de stipul seruo. hoc enim casu dicta cessio debitori aduersus proprietarium proderit; quia non est cum eo de nouo contractum, sed persona duntaxat mutata, cui acquiritur & est idē contractus, de cuius executione agitur, vt tenet Bal. in d. l. ex cō tractu. ad fi. quem sequitur Alex. in apost. ad eundem Bal. in l. j. in 2. col. in prin. in verbo creditoribus. C. titu. no.

SVMMARIVM.

1. *Cessio bonorum facta per debitorem an ei prosit quò ad conditionalem creditorem, cuius conditio post cessionem euenit, vt in bonis postea quæsitis non conueniatur, nisi in quantum facere potest. distingue vt ibi.*
2. *Testator primus si legata conditionalia fecit, quorum dies post legata hæredis secundi testatoris euenit, legatarij primi testatoris legatarijs secundi testatoris præferuntur.*

CESSIO BONORVM AN DEBITORI PROSIT contra creditorem conditionalem.

QVAESTIO XII. quartæ q. Princ.

Duodecimò principaliter quæro, Quid † si inter primarios creditores quidam creditor conditionalis erat, & post debitoris cessionem sua extitit conditio, nunquid debitori quò ad eum cessio prosit, vt sic in postea quæsitis debitor ipse non conueniatur ab eo, nisi in quantum facere potest? Pet. quem sequitur Cy. & Alb. de Rosa. in l. ex contractu. C. de bo. aucto iudi. pos. determinat, ꝙ insolidum conuenietur; quia quò ad hunc conditionalem creditorem cessio sibi non prodest, & hac mouentur ratione; quia vbi cessit debitor ex contractu præambulo conuenitur deducto ne egeat, & hoc uerum est, quando cessio creditoribus proficit; qa penès se bona debitoris hn̄t, sed iste cōditionalis creditor nullum cōsequitur cōmodū ex bonis cedentis, ex quo illa ad aliorum creditorum manus peruenerunt, ergo &c. Bal. uerò ibi putat esse distinguendum, an talis conditio inuito euenit debitore, & tunc conditio trahitur retro, & sic de bonis debitoris participabit creditor, & tunc in postea quęsitis cedēti proderit cessio: Aut extitit eo uolente, & facto suo interueniente, & tunc non trahitur retro, nisi factum suum esset necessarium, nō uoluntarium l. j. & l. potior. & l. qui balneum. ff. qui potio. in pign. habe. Subdit Bald. prædicta procedere in contractibus, sed in legatis conditionalibus, in quibus conditio non trahitur retro. l. 1. § serui. ff. ad syllania. potius antiqua, quàm noua obligatio inspicitur, quę necessariam à sua causa consequentiam habet, argu. l. 3. §. scio. ff. de minori. ideo minimè curandum est, utrum trahatur retro: quia in proposita quæstione nō de legati acquisitione, sed de cessionis tractatur: ut probatur in l. j. C. de bo. aucto iudi. pos. Et † propterea exemplificat Bald. quòd si primus testator legata conditionalia fecit, quorum dies uenit post legata hæredis, dato quòd in legatis hæredis conditio existens non traheretur retro, uerbi gratia si Capitolium ascēderit, uel si matrimonium contraxerit, uel alia similia, ubi naturales termini fictionem recipiunt, nihilominus legatarij defuncti testatoris legatariis hæredis præferuntur, & sic concludit, ꝙ tempus causæ, non causati tempus inspicitur. cum Bal. transeunt alij, Salyc. tamen cogitandum relinquit, maximè quare diuersum sit in contractibus.

SVMMARIVM.

1. *Executio instrumenti pendente lite super bonorum cessione contra debitorē committi non potest.*
2. *Cessio bonorum instrumentum non impugnat, sed executionem mutat & restringit.*

EXECVTIO AN COMMITTI POSSIT pendente lite super cessione bonorum.

QVAESTIO XIII. Princ.

Decimotertiò principaliter quæro, † creditor uigore statuti executionem instr̄i contra Titium cōfitentē in iudicio debitum & petentem se ad cessionis beneficium admitti, petit, an lite pendente super dicta cessione instrumēti executio committi poterit? Reperio fuisse decisum in curia Tholosana. q. 28. Item fuit dubitatum si aliquis, ꝙ sic: nisi iudici constaret cedere uolentem nulla habere bona: ut no. in c. Odoardus. extra de solutio. Ego autem sic distinguendum putabam, aut iudicium petitæ cessionis cœptum fuit prius quàm instrumenti executio peteretur, aut post, Si prius, & tunc quia lite pēdente nihil debet innouari. l. cùm aliquis. & ibi Bald in 2. no. C. de iure delibe. & habetur in tit. C. & extra, ut lite penden. & per Vital. in tract. clausula. in rub. nil nouari lite penden. per executionem instrumenti petitam impediri non poterit, quin super dicta cessione procedatur. Si uerò post, & tunc aut ex iuris communis, aut municipalis dispositione proceditur, primò casu idē dicendum arbitror; cùm etiam in executione sententiæ debitor ad cessionis beneficium admittatur, ut uidimus supra in 2. q. princi. sub num. 10. uersi. Scias tamen. Et ratio est; quia cessio bonorum, instrumentum non impugnat, sed executionē mutat, &

tat, & restringit: ita dixit Gallesi. in tract. de oblig. in for. came. in 3. q. secundæ par. ad quartam partem obligatio. camera. sub num. j. per not. per Canari in tracta. de execu. instru. q. 28. num. 63. Secundo casu aut statutum disponit, quòd contra instrumētum publicum nulla opponi possit exceptio, aut prohibet contra executionem instrumenti exceptionem opponi, primo casu executio petita per exceptionem cessionis impeditur: vt tradit Barto. Alexan. & alii in l. j. §. & parui. ff. quod vi aut clam. & Corne. consi. 212. Placet. col. j. volu. 2. Vltimo verò casu instrumenti executio non obstante cessionis exceptione committi poterit, vt latè prosequitur Corne. dicto consil. 212. per theoricam. Barto in l. si filius. ff. quod cum eo. & vidimus supra in 3. q. princi. sub num. 4. versic. Et prædicta in tantum. & firmat Canari. in d. 28. q. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Feriæ inductæ ob necessitatem hominum in causa cessionis bonorum non obstant, quando cedere volens est carceratus. & nu. 2.*
Causæ carceratorum tàm ciuiles, quàm criminales diebus feriatis expediuntur non tamen in honorem Dei, nisi quando contra insignem latronem proceditur.

FERIAE OB NECESSITATEM hominum an obstent in causa cessionis bonorum.

QVAESTIO XIIII. Princ.

1 Decimoquartò principaliter quæro, an † feriæ ob necessitatem hominum inductæ in causa cessionis bonorum obstent? Respon. quòd non, vt voluit Bald. consi. 301. Ad euidentiam, in fin. volu. 5. vbi allegat text. in l. fi. ff. de feri. sed allegare voluit. l. penult. eod. titu. vbi est text. quòd carcerati pro causa ciuili, vel criminali etiam diebus feriatis expediuntur, non tamen in honorem Dei, nisi quando contra insignem latronem procederetur, vt est text. in l. prouinciarum. C. eod. titu. not. glos. in l. custodias. ff. de publi iudi. Et prædicta intellige † quando cedere volens in carceribus reperitur. vt expresè determinat Angel. in d. l. pen. quem sequitur ibi Ias. circa fi. versi. Nota secundò. & idem firmat Bal. d. consi. 301. per totum.

SVMMARIVM.

1 *Debitor qui cessit bonis, cessionem reuocare potest, antequàm bona distrahātur. & sic penitere potest, dummodo creditoribus soluere paratus sit.*
2 *Cedens bonis non desinit esse dominus bonorum suorum ante eorum distractionem.*
3 *Cessio bonorum in fauorem debitorum introducta fuit.*

DEBITOR QVI CESSIT BONIS AN POENITERE possit, ante quàm bona vendantur.

QVAESTIO XV. Princ.

1 Decimoquintò principaliter quero † nunquid debitor, qui cessit bonis, possit cessionem, antequàm bona distrahantur, reuocare, & sic an pęnitere possit? Cyn. in l. j. q. sexta. C. titu. no. quem sequitur Alberic. in rubr. eod. titu. in 2. colum. versi. Item quæritur, vtrum. refert opiniones quorundam distinguentium, ipse tamen indistinctè tenet, quòd pœnitere possit, pro hoc est text. & ibi not. Bart. & Angel. in l. 3. & in l. quem pœnitet. ff. titu. no. per glos. in l. penult. vbi etiam Barto. in penul. q. eod. titu. & facit text. & ibi no. Barto. Bald. Salyce. & Pau. de Castr. in l. 2. C. eod. vbi dicunt, quòd qui bonis cessit, pœnitere potest, & bona illa re integra recuperare, quando vendita non erant, si tamen creditoribus soluere paratus sit, ad quod ipse tenetur, argum. tex. in c. in causis. & ibi plenè per gloss. extra de electio. Vnde inquit Bald. ibi, facere in argum. quòd qui rem pro derelicto habuit, re integra pœnitere potest; quia interim non est alicui quæsitum ius. Et Et ideo dicunt Doct. quòd volenti debitum soluere bonorum
2 cessio non præiudicat, si bona non sunt vendita, † quia cedens bonis non desinit esse bonorum suorum dominus ante illorū distractionem: vt est tex. in d. l. 3. & reperitur decisum in Capel.
3 Tholos. q. 134. Item an cedens bonis. Et est ratio, † quia bonorum cessio in fauorem debitorū introducta fuit, ergo & c. l. pen. C. de pact. sequitur Are. in § fi. col. pen. in princ. versi. Quæro semel. & ibi Ias. in pen. col. versi. An autem post cessionem. Insti. de actio. quamuis contrarium teneat Bald. in l. fi. col. pen. versi. Quæro si aliquis solemniter. C. titu. no. Et licèt quandam distinctionem ibi ponat in versi. Circa autem articulum. in effectu tamen concludere videtur, quòd vbi actus non est consumatus, & sic res est integra, pœnitere potest, secus si actus esset ad perfectionem ductus & consumatus; nam tunc pœnitere non potest, arg. tex. & quod ibi not. Bald. in l. si quis iusiurandum. & ibi Saly. in fi. C. de iureiur. & hoc modo cum aliis Doct. concordabit, quòd si bona per creditores distracta non fuerint, aut eis insolutum data, debitor pęnitere potest & creditoribus satisfacere: & ita tenet Hosti. in summa tit. no. col. 2. versi. Sed nec creditores. & ita communiter tenent Doct.

SVMMARIVM.

1 *Litis contestatio an in causa cessionis bonorum requiratur.*
2 *Officium iudicis quando incidenter imploratur, litis contestatio non requiritur, secus est, vbi principaliter imploratur, etiam quòd causa sit summaria. & nu. 3. & 4.*

LITIS CONTESTATIO AN REQVIRATVR in causa cessionis bonorum.

QVAESTIO XVI. Princ.

1 Decimosextò principaliter quæro, † nunquid in hac bonorum cessione litis contestatio requiratur? Reperio dominos de Rota, vt refert Aegid. in decis. 197. Secundò in causa. tenere, ꝙ in hac causa cessionis admittendæ, vel denegandæ de necessitate litis contestatio & terminorum Palatii ordinatio requiritur, & per eos adducebatur hæc ratio; quia licèt iudicis officium hic imploretur, non tamē principaliter, immò incidenter, allegabant tex. in c. fin. extra de offic. iudi. Sed hæc ratio concludit tàm contra dictum, quàm
2 contra tex. in d. c. fi. Nam † quando iudicis officium incidenter imploratur, litis contestatio non exigitur, vt in illo text. expressè dicitur, vbi verò principaliter imploratur, contestatio requiritur, & ita tenent omnes Doct. ibi. & est decisio Rotæ. 9. Si petatur. in additio. in nouis. Dicendum est igitur, ꝙ hoc fuit impressorum vitio, cùm illa verba principaliter & incidēter postponi debeant, & sic dicere debemus, ratio est; quia licèt officium iudicis hic imploretur, non tamen incidenter, immo principaliter, & hoc casu ratio benè concludet cum dicto, quòd de necessitate litis contestatio requiratur. Quidam verò ex dictis dominis Auditoribus contrarium tenebant, per not. per Cy in auth. si omnes. C. si minor ab hæredi. se absti. ex eo quòd in hac causa nihil dari, vel fieri petitur à parte. & vbi nihil dari, vel auferri petitur, & summariè procedatur, litis contestatio non exigitur, vt no. per Imo. & alios in d. c. fin. & est decisio Rotæ. 54. Si petatur. in nouis. Nonnulli autem ex dictis dominis Auditoribus dicebant, ꝙ quia iudicis officium cōtra certam personam, & sic contra certos creditores hic imploratur, litis contestatio requiritur. Imo. Abba & Fely. in d. c. fi. dicunt, quòd vbi iudicis officium principaliter contra certam personam imploratur, & plenaria causæ cognitio requiritur, libellus dari, & litis contestatio fieri debet. Si verò incidenter imploratur, litis contesta-
3 tio non requiritur, † in causa verò huius cessionis bonorum iudicis officium non incidenter, sed principaliter imploratur, vt dictum est, ergo & c. Amplius dicit Spec. in § fi. versi. Sed quęritur vtrum. in titu. de offic. omni. iudic. quem allegat Rota in d. decis. 54. in fin. ꝙ in omnibus causis in quibus iudicis officium imploratur, etiam in cognitione summaria litis contestatio requiritur. Alij verò tenebant in hac cessionis causa litis contestationem non requiri, cùm sit causa miserabilis, pro hoc adducebant tex. in auth. nisi breuiores. C. de senten. ex breuicu. reci. & cum hac vltima opi. transit Aegidi. ibi. Ego verò primam opinionem amplectendam censeo, cùm in hac causa plena requiratur cognitio, tàm super debito nondum agnito, nec liquidato, vt vidimus supra in 2. q. prin. quàm etiam super paupertate probanda, & creditorum electione in admittendo debitorem ad bonorum cessionem, vel quinquennalem dilationem, vt di-
4 cemus infra in 22. & 26. q. princ. Et † propterea concludo secūdum Abb. in d. c. fi. circa fi. ꝙ aut iudicis officium incidenter imploratur, & litis contestatio non est necessaria, nec libellus, aut principaliter imploratur, & tunc aut super liquido, ita ꝙ non est necessaria causæ cognitio, & litis contestatio fieri nō debet, aut super non liquido petitur, & tunc aut aduersarius est certus & præsens, & litis contestatio fieri, & libellus offerri debet, aut aduersarius est absens & certus, & tunc si aliquid in præiudiciū partis dari, vel fieri petitur, vt hic, cùm in præiudicium creditorum ad bonorum cessionem admitti petatur, vel quinquennalis dilationis terminum sibi dari, iuxta tex. in l. j. & fi. C. tit. no. & tunc litis contestatio exigitur: vt no. in gl. in d. c. fi.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio cessionis bonorum litis contestationem & processum impedit, si debitum est liquidum, vel debitor paratus est illud agnoscere.*
2 *Cessio bonorum litis contestationem non impedit quò ad creditore post cessionem creatos.*

EXCEPTIO CESSIONIS BONORVM AN litis contestationem impediat.

QVAESTIO XVII. Princ.

1 Decimoseptimò principaliter quæro, † nunquid cessionis bonorum exceptio litis contestationem impediat? Respon. si debitū liquidum est, vel debitor extra iudiciū illud agnoscere paratus est, litis contestationem & processum impediet. Bart. in l. pen. versi. Sed contra hoc oppono. & ibi Ange. ff. titu. no. & est tex. in l. ex contractu. & ibi no. Bart. & Saly. C. de bo. aucto. iudi. pos. Ang. in l. 4. ff. titu. no. & cum eis transit Ias. in §. fi. col. pe. versic. Nunquid autem cessio bonorum. Insti. de actio. & vidimus supra in
2 2. q. prin. num. 5. versic. Tu dic quòd leges contrariæ. Quod † intellige verum quò ad creditores ante cessionem creatos, secus est in creditoribus, qui post cessionem contraxerunt; quia illa cessionis exceptio quoad ad eos debitori non proderit, nec eis obstabit, vt est tex. à contrario sensu in d. l. ex contractu. & ibi Saly. in prin. in 2. q. & ita fuit determinatum in Capella Tholosa. q. 136. Item fuit quęsitum. an exceptio cessionis bonorum.

SVMMARIVM.

1 *Debitor qui bonis cessit pro bonis, quæ ante cessionem habebat, agere aut cōueniri non potest, sed in postea quæsitis sic.*
2 *Debitor si lite pendēte super iniuriarum actione cedit bonis, iudicium super illa actione intentatum amplius prosequi non poterit.*
3 *Moratoriam obtinens sicut à creditoribus conueniri non potest, etiam contra alios agere non poterit.*
4 *Iudæi sicut ab alijs in die sabbati & in alijs eorum festiuitatibus conueniri non possunt, ita & alios ipsi conuenire nequeunt.*
5 *Legatus qui durante eius legatione ab aliquo conueniri non potest, nec alios conuenire, si alios conuenit, aduersus eos & alios se defendere compellitur.*
6 *Tutor nondum confecto, nec perfecto inuentario conueniri non potest, nec alios conuenire.*
7 *Hæres durante tempore ad conficiendum inuentarium à creditoribus & legatarijs conueniri non potest, si tamen alios inquietat, poterit ab alijs conueniri.*
8 *Debitor qui in fraudem creditorum cessit bonis, nō potest postea contra suos debitores agere.*

DEBITOR QVI BONIS CESSIT, AN AGERE seu conueniri possit.

QVAESTIO XVIII. Princ.

1 Decimooctauò principaliter quęro, † an debitor qui bonis cessit, agere, seu conueniri possit? Respon. ꝙ pro bonis quæ ante cessionem habebat, neque agere, neque conueniri potest, secus est in postea quæsitis, vt est tex. in l. item si vnus. in princ. & ibi glo. ff. de arbi. Idem dixit per illum tex. Amanel. de claris aquis. in sing. incip. tex est. Vnde dixit ibi Bald. ꝙ actiones personales directæ, quæ penès cedentem remanent, inanes sunt, nec ab eo moueri, siue intentari possunt. Et propterea per illum tex. in Capella Tho-
2 lo. conclusum fuit in q. 249. Item fuit quęsitum. Si auctor ꝙ † si super iniuriarum actione actor lite pendente cedat bonis, iudicium iniuriarum actione intentatum amplius prosequi nō poterit; quia cessionis exceptio ei semper obstabit & etiam ipse poterit contra alios cessionem opponere, nisi circa bona post cessionem acquisita cōueniretur, aut ageret, vt etiam decisum reperitur in Capella Tholosa. q. 136. Item fuit quæsitum. an exceptio cessionis: vt est tex. in l. 4. in princ. & in fi. ff. titu. nost. & tradunt Mod. Anconit. in tracta. de mercatu. in materia decocto-
3 rum. in 3. par. nu. 14. Idē † procedere dicas in Moratoriam obtinente, quę operattur, ꝙ sicut ille conueniri non potest, nec etiā contra alios agere valet, argumento titu. nost. ff. quod quisque iur. & tradit Firma. in suo repertorio, in verbo Moratoria. nu. 2. vbi allegat Bar. in l. fi. C. sent. rescind. non poss. qui tamen nul-
4 lum de hoc facit verbum. Idē † dicendum est in Iudæis, vt est tex. in l. die sabbati. C. de iudę. & no. Bal. in l. quod fauore. col. 2. in fi. versi. Quintò oppo. nu. 7. C. de legi. vbi disponitur ꝙ in die sabbati & aliis festiuitatibus Iudæorum ipsi conueniri nō possunt, nec etiam alios conuenire, per quem tex. inquit ibi Bar. ꝙ si aliquis dies quò ad te feriatus est, vt conueniri non valeas, etiā
5 contra te feriatus esse debet, vt alios non cōuenias. Idem † etiā dicendum est in legatis, vt est bonus tex. in l. 2. §. sed & si agant. ff. de iudi. vbi legati, qui ex priuilegio legis durante legatione conueniri non possunt, nec alios conuenire, si tamen agant, & alios conueniant, aduersus omnes se defendere compellūtur, vt tradit Staphil. in tract. de lite. gratiæ & iusti. fol. 86. sub versic.
6 Tertiò motus proprius, in primis formis. Idem † dicas etiam in tutore, qui nondum confecto & perfecto inuentario cōueniri non potest, nec alios conuenire, vt est tex. in l. fi. §. fi. & ibi Doc. C. arbi. tute. Bar. in l. tutor qui repertorium. in princ. ff. de admi. tuto. & Corn. consi. 207. Videtur prima. col. j. in fi. nu. 4. vers. Itē peccat. vol. 3. nisi in quatuor casibus, de quibus per Bar. in d. l. tu-
7 tor qui repertorium. Saly. in l. tutores. C. de admin. tutor. & per Boer. in decis. 53. Insuper. num. 5. Idem † dicendum est in hærede, qui durante tempore dato ad conficiendum inuentarium conueniri non potest à creditoribus, nec à legatariis: vt est tex. & ibi not. Bar. Ang. Pau. de Cast. Alex. & alii in l. fi. §. donec. C. de iure deliber. Si tamen alios inquietat, poterit ab alijs conueniri, vt tradit Vital. in tract. clausula. in rub. Nil nouari inuentarii confectione pendente. num. 4. versi. Tertiò fallit. vbi inquit, ꝙ si hæres alios inquietat durante dilatione conficiendi inuentarium, poterit ab aliis conueniri, nisi alios conueniret necessi-
8 tate compulsus. Adde etiam † ꝙ qui in fraudem creditorum cessit bonis, non potest postea contra suos debitores agere, vt est text. in l. Imperatores. & ibi not. Alberic. de Rosa. ff. de cura. bon. dan.

SVMMARIVM.

1 *Creditores facta bonorum cessione propria auctoritate nō possunt bona cessa occupare, & inter eos diuidere & appropriare.*
Bona si per debitorem creditori insolutum data fuerunt, ab eo aduocari non poterunt.
2 *Dominium in creditorem per dationem insolutum transfertur, si debitor est dominus, si verò non est, publiciana, & præscribendi causa transfertur.*
3 *Priuilegium prioritatis anterioribus creditoribus per dationem bonorū insolutum non aufertur.*
4 *Creditores ex pacto & licentia per debitorem præstita bonorum possessionem insolutum datorum propria auctoritate ingredi possunt.*
5 *Licentia bonorum possessionem ingrediendi dari potest in testamento per defunctum.*
6 *Cedens bonis antequàm bona sint vendita, remanet dominus.*
7 *Creditores facta per debitorem bonorum cessione an in eorum tenntam mitti debeant.*
8 *Titulus de bonis auctoritate iudicis possidendis, quomodo procedat.*
Creditor missus in possessionem bonorum debitoris fit detentator & custos, donec in possessionem ex secundo decreto missus fuerit.
9 *Creditores facta per debitorem bonorum cessione instare debent bonis cessis curatorem dari.*
10 *Creditor bonis cessis datus bona vēdit, creditoribus pro portione satisfacit, & contra cedentis debitores actiones vtiles exercet.*
11 *Curator bonis cessis datus quas actiones intentare debeat.*
12 *Curator ventris ad bona conseruanda & custodienda datus non intentat nisi perituras actiones.*
13 *Curator bonis cessis datus actiones etiam non perituras intentat.*
14 *Curator bonis cessis datus in quibus casibus ab alijs tutoribus & curatoribus differat.*
15 *Actio quæ datur curatori bonis cedentis non est priuilegiata, secus in tutoribus & alijs curatoribus.*
16 *Curator bonis cessis datus actione mandati conuenitur, alius autem actione negociorum gestorum vtili tenetur.*
17 *Curator bonis cessis datus de dolo & lata culpa tenetur, alius verò de leui.*
18 *Curator bonis cessis datus non iurat tempore interpositi decreti, alius autem sic.*
19 *Curator qui datur bonis cessis, non inuitus, sed volens datur, alius verò inuitus.*
Tutela sicut agnatis, qui succedere debent, sic & cura defertur.
20 *Tutor & curator in testamento datus si tutelam gessit, non cogitur postea inuitus curam assumere.*
21 *Curator bonis cessis datus agendo vel defendendo non cauet de rato, nec iudicatum solui, alius sic, si de eius cura non constaret, vel probabilis esset præsumptio, quòd curator non esset.*
22 *Curatores plures si bonis cessis dati sunt, etiam quòd vnus non attingat, insolidum conueniūtur, sicut ille qui attigerit, quod secus est in alijs tutoribus & curatoribus.*
Quod procedit si vnus ab aliquo conueniatur, qui actionem se habere contra defunctum, vel debitorem asserit, secus si ad reddendam administrationis rationem.
23 *Curator bonis cessis datus administrationis rationem reddere tenetur, non illi qui bonis cessit, sed illis quorum interest, nisi dolū vel latam culpam in dictis bonis commiserit.*
24 *Curator adulto vsque ad 30. annos administrationis rationem reddere tenetur.*
25 *Curator bonis cessis datus si sine inquisitione datus est, inuentarium facere & fideiussorem dare tenetur.*
26 *Curator si bonis cessis non reperitur, qui hanc curam suscipiat, quid agendum sit.*

CREDITORES FACTA BONORVM CESSIONE an possint propria auctoritate bona cedentis occupare.

QVAESTIO XIX. Princ.

1 Decimonono principaliter quæro, facta † bonorum cessione an creditores bona debitores occupare & iure dominij retinere possint? Respon. ꝙ cedenti nihil amoueri debet per iudicem, neque per alium, nec creditores ꝓpria auctoritate bona cessa occupare, nec inter eos diuidere & appropriare possunt. text. est in l. legis Iuliæ. vbi Bar. Bal. Ang. Saly. & Pau. de Cast. C. titu. no. immo si illa occupauerint, non obstante longi temporis præscriptione poterunt illa ab eis aduocari, nisi per debitorem ipsis creditoribus insolutū data fuissent. vt ibi in fi. dicitur. tradit Hosti. in summa tit. no. col. j. versi. Sed nec creditores. & Bar. in d. l. legis Iuliæ. quē

sequuntur

2 sequūtur omnes ibi. Nam isto casu debitor † in creditores dominium transfert, & si non est dominus, publicianam & præ-
3 scribendi causam, non † tamen per hanc traditionem prioritatis priuilegium anterioribus creditoribus aufertur, arg. l. fi. §. & si præfatam. C. de iure delibe. vt voluit Bald. & sequitur Saly. in
4 d. l. legis Iuliæ. Et † poterunt creditores ex pacto & licentia eis per debitorem data possessionem dictorum bonorum in solutum datorum auctoritate propria ingredi, cum inter eos huiusmodi pactum valeat: vt ibi per eūdem Bal. & Saly. & aliquibus locis ex municipali dispositione etiam absque pacto hoc facere possunt, vt in nostro Ariminensi statuto, sub rubr. de permis-
5 sa cessione bonorum. disponitur. Quod † extendunt iidem etiā in licentia per defunctum in eius testamento tradita. l. Titia cum testamento. §. j. de lega. 2. vt etiam firmat Negusan. in tracta. de pigno. in quarta parte, col. 10. num. 12. ver. Tertia conclusio est. per not. per Bar. in l. creditores. col. 3. in princ. in 2. q. prin. vbi etiam Sal. in 5. col. ver. Quæro tertiò. C. de pignori. cum aliis concord. per Io. Dilectum relatis in tracta. de arte testan. caute. 12. Legatarius etiam. nu. 4. versi. Tertium remedium est. in rub.
6 de lega. Interim † ergo & antequam fuerint vendita bona, cedens remanet dominus. d. l. legis Iuliæ, & l. 3. ff. titu. no. & reperitur decisum in Capel. Tholosa. q. 134. Item an cedens. Facta
7 † igitur bonorum cessione refert Pet. Iaco. in sua practica titu. nost. in 5. not. φ creditores in tenutam illorum bonorum poni debent, vt tangitur in rub. de bo. aucto. iud. pos. Ego verò hoc non benè dictum arbitror, cùm in materia ab illo titulo differenti simus, si enim hoc verum esset, sequeretur φ necesse non esset, nec requireretur bonis cedentis curatorem dari, vt infra
8 dicetur. Præterea † titulus ille procedit, quando creditor in cōtumaciam debitoris se non defendentis mittitur in possessionem bonorum suorum ex primo decreto, vt declarat Pau. de Cast. in rub. C. si ad vers. vendi. pigno. & sic creditor fit detentator, & illorum bonorum custos, donec in possessionem ex secundo Decreto debitore latitāte fuerit missus, cuius virtute postea ad bonorum venditionem prosiliri poterit: vt est tex. in d. l. in venditione. §. j. ff. de bo. auctor. iudic. pos. & declarat Spec. in §. Nunc dicamus. col. 5. vers. Illud autem. in titu. de secun. decre.
9 Quod † est secus in casu nostro, cùm facta per debitorem bonorum cessione instare debeant creditores bonis cessis curatorem dari, vt est tex. in l. fi. ff. de cura. bon. dan. tradit Rofre. in tracta. libel. in rub. de offic. iudi. quo cura. datur bo. col. 3. versi. Hac cessione facta, & firmat idem Pet. Iaco. in d. 5. not. vers. Item dabitur curator. vbi allegat. d. l. fi de cura. bonis dan. & l. 2. C. quan. fisc. vel priua. & Aymo consi. 213. Ad primum. cum concord. de quibus ibi per eum. volu. 2. Sequitur ergo, φ non mittuntur creditores in possessionem bonorum dicti cedentis, nisi iure municipali permittente, vt in nostro Ariminensi statuto. sub dicta rubr. de permissa cessione bonorum. disponitur. Sed dabi-
10 tur illis bonis curator. Qui † curator ea bona vendet, creditoribus pro portione satisfaciet: vt d. l. fi. & contra debitores cedentis vtiles actiones exercebit. l. de curatore. circa princ. ff. de cura. bonis dan. de cuius materia vide pulchrum consi. Angel. consi.
11 393. Mortuo debitore. vbi plenè loquitur. Quas † autem actiones curator ille intentare debeat. glos. in d. l. de curatore. in verbo rata habebuntur dicit, φ perituras intentabit, in non perituris verò se remittit ad l. creditore. in prin. ff. de bon. aucto. iudi.
12 possi. vbi Alb. de Ros. distinguit. Aut † curator ad bona conseruanda datur, aut vt creditoribus soluat. Primò casu quando ad conseruanda & custodienda datur. vt est curator ventris, & ille non intentat, nisi perituras: vt in d. l. creditore. cum concord.
13 ibi traditis. † Secundo casu quando ad bonorum distributionē datur, seu vt creditoribus soluat; vt quia bonis debitor cessit, & tunc etiam non perituras intentat: vt d. l. de curatore. & l. prætor. §. his verbis. ff. de bon. aucto. iudi. pos. Vel, vt alii inquiunt, quod quasi in idem recidit, aut datur curator antequàm bonis debitor cedat, & tunc perituras tantum exercere potest: vt d. l. de curatore. & d. §. his verbis. Aut datur postquā bonis debitor cessit, & tunc cùm bona cessat vendere debeat, & inter creditores distribuere, etiam non perituras actiones intētat, vt dictum est. Pro hoc facit. l. Fulcinius §. adeo. ff. ex quib. cau. in pos. eatur. & tradit Spec. in §. cum autem col. 4. ver. Item curator ad litem.
14 in tit. de curato. Scias tamē † φ iste curator datus bonis cedētis
15 ab aliis tutoribus & curatoribus differt. Primò † quia actio, quę in hunc datur, priuilegiata non est, in aliam verò sic. l. idem pri-
16 uilegium. ff. de priuileg. credi. Secundò hic † actione mandati conuenitur. l. si mandauero §. si procurator. ff. manda. Alius verò negociorum gestorum vtili tenetur. l. curatores. C. de nego.
17 gest. Tertiò † hic de dolo tātum, & lata culpa tenetur. l. prætor, §. est præterea & l. in venditione. §. de eo tempore. ff. de bo. auct. iud. poss. Alius autem de leui. l. i. tutori. C. de neg. gest. Quartò hic
18 † tempore interpositi decreti nō iurat, ille verò sic. §. fi. in auct.
19 vt hi qui obliga. hab. res mino. Quintò hic † non inuitus, sed volens decernitur, nisi magna necessitate imminente, & tunc ex mandato iudicis. d. l. de curatore. §. quæritur. Alius verò inuitus creatur §. quibus. Inst. de satisda. tut. gl. in d. §. quæritur. in verbo rata. & in verbo inuitum. & est ratio, quia sicut agnatis, qui succedere debent, tutela defertur §. ex his autem. in auct. de hæredi. ab intesta. veni. Bar. in auc. matri & auiæ. col. 2. in prin. sub nu. 6. C. quando mul. tute. offi. fun. pot. Afflic. in decis. 281. Vtrum autem in prin. & est tex. in auct. sicut. C. de legi. tute. Sic & cur. l. si. §. in autem testamentum. C. de cura. furio. tradit Spec. in d. §. cum autem.
20 tem. col. j. ver. Sed nunquid mater. Nisi † talis in testamento tutor & curator datus fuisset, si enim tutela gessit, inuitus postea curam suscipere non cogitur. §. qui tutelam. Insti. de excusa. tu-
21 tor. & l. curator. C. eo. ti. Sextò † hic agendo vel defendēdo de rato non cauet, nec iudicatum solui. l. actor. ff. rem rat. hab. Alius sic, si de eius cura non cōstaret, vel probabilis esset præsumptio,
22 φ curator non esset: vt not. per gl. in d. l. actor. Septimò † si plures curatores constituti, & bonis cessis dati sunt, etiam φ vnus non attingat, insolidum conuenietur, sicut ille qui attigerit. d. l. de curatore. §. fi. tres. ex quo volentes & spontanei cōstituuntur, quod in aliis est secus. Cùm primò qui attigit, φ qui non attigit, conueniatur: vt no. in l. 2. C. de diuide. tute. in l. tutores qui post sententiam §. curatores. ff. de admi. tuto. & arg. l. creditor. §. duobus. ff. mand. Intellige sanè, φ insolidum conuenietur, si vnus ex curatoribus bonis datus ab aliquo conueniatur, qui contra defunctum, vel debitorem se actionem habere dicebat, si verò ad rationem reddendam cōueniatur, tunc qui primò gessit, cōueniatur, quàm qui non administrauit, prout in tutoribus & curatoribus dicitur, & ita obseruandum est secundùm Rofre. in d. tract. libel. in rub. de offi. iudi. quo cura. datur bo. in pe. col. ver.
23 Item quæritur si plures. nu. 8. Octauò hic † administrationis rationem non illi, qui bonis cessit, sed aliis tātū, quorum interest, reddere tenetur. l. pe. ff. de cur. bo. dan. & no. l. si plures. eo. tit. nisi in dictis bonis aliquid dolo, vel lata culpa commiserit. d. l. prætor. §. est præterea. voluit Rofre. in d. rub. de off. iud. quo cur. dat. bo. col. fi. ver. Quæstio. sed cui reddet rationem. & no. Pet. Iac.
24 in d. 5. no. ver. Item curator datus. Quod † est secus in alio curatore, qui adulto, cuius bona administrauit, rationē etiam post lōgum tempus annorum viginti, & vsq; ad annos triginta reddere tenetur. l. maximè. ibi not. ff. de administr. tut. l. tutores. vbi Doc. C. arbi. tute. & tradit Boer. in decis. 59. Tres aut quatuor. in
25 prin. Adde tamen † φ hic curator datus bonis cessis inuētariū facere tenetur: vt est tex. in l. j. §. fi. ff. de vēt. in pos. mitten. tradit Spec. in § fi. colum. pen. ver. opponitur autem. in titu. de curat. & Ang. in auct. vt lice. ma. & auię. ad fi. principii, ver. Ibi fideiussione. vbi etiā tenet, φ fideiussorem præstare tenetur: vt l. fi. §. sin autem testamento. C. de cura. furio. Intellige tamen esse verum, si sine inquisitione datus est; tunc enim satisdat, secus si cū inquisitione datus est, & tunc non satisdat secundum Spec. in
26 d. §. fi. col. pe. circa fi. ver. Curator autē. Sed † quid si post cessionem reperitur nemo, qui curam hanc suscipiat, an de illis bonis inuentarium per aliquem fieri debeat, ne bona dissipentur? Dic φ bonum erit, vt iudex dictorum bonorum inuentariū faciat, vel φ ea sequestrentur, vel penès aliquem ad creditorum instātiam deponantur, nec debitor ex hoc cōqueri poterit, cùm ipse, ex quo cessit bonis, hoc voluisse videatur, & sic velle videtur, φ creditorum securitati prouideatur, taliter φ eis de bonis per ipsum relaxatis satisfiat, & si quid de illis post creditorum satisfactionem superfuerit, habebit cedēs, si verò ad satisfactionem non erunt, creditores de bonis in posterum per debitorem quærendis satisfient. l. ex contractu. C. de bon. aucto. iudi. poss. cum concord.

SVMMARIVM.

1 *Debitor an per bonorum cessionem à debito liberetur? & nu. 3.*
2 *Exceptio inuentarij sententiam non perimit, aut elidit, quia est intentionis & facti exceptio, quæ contra sententiam non venit.*

DEBITOR AN A DEBITO PER BONORVM cessionem liberetur.

QVAESTIO XX. Princ.

1 Vigesimò principaliter quæro, an † debitor per bonorum cessionem à debito liberetur, ita φ amplius inquietari nō possit? Glo. j. in l. vbicunq;. ff. de fideiuss. tenet cedentem bonis ipso iure à ciuili obligatione liberari, remanente tamen naturali, per tex. in §. fi. Insti. de replica. Idem tenere videtur glo. in c. sicut dignum. §. eos. in verbo habeant, extra de homi. quam gl. j. sequitur Dyn. ibi per tex. in l. hæres à debitore. § φ si stipulatur. ff. de fideius. idem firmat Ray. de Forli. in l. j. C. titu. nost. & ita tenet Nico. de Neapo. in §. fin. Insti. de actio. Cyn. in d. l. j. opinionem dictæ glo. tenere videtur, φ tollatur ciuilis & naturalis remaneat, & si diceretur, ex sola naturali agi poterit, respōdet ipse hoc esse ob ciuilis obligationis reliquias, quæ cum illa naturali fuerat, cuius calore iuuatur, sicut è contra ex sola ciuili agitur, vt quæ calore naturalis iuuatur, cuius concomitantiam habuit, vt in l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. & ita eum refert Alberi. in rub. C. titu. no. in 2. col. in fi. versic. Secundum beneficium

est. & ita tacito auctore respondet Bald. in d. §. fi. col fi. versi. Vlterius quæro. Insti. de actio. vbi etiam respondet ad l. ex cōtractu. C. de bo. aucto. iudi. pos. dum in ea dicitur, φ cedens bonis ope exceptionis iuuatur, secūdum eum, de facti vel intentionis exceptione intelligi debet, prout inquit Ancha. consi. 6. Viso the-
2 mate. col. 2. post princ. versi. Arbitratum est, † in exceptione inuentarii, quę sententiam non perimit, aut elidit, sed est intentionis & facti exceptio, quæ cōtra sententiā non venit, vt pulchrè scribit Negus. in tract. de pigno. in quarto membro quintæ partis, nu. 10. versi. Secunda conclusio. Ang. verò in d. l. j. & in d. l. ex contractu. inquit debitorem nec ipso iure, nec ope exceptionis liberari; quia si ad pinguiorē peruenerit fortunam, exigi potest, deducto ne egeat. d. l. ex contractu. & l. 4. & l. qui bonis. & l. pe. ff.
3 titu. nost. Contrarium † tamen tenet Bar. in d. l. j. in prin. & in d. l. j. ex contractu. dicens debitorem non ipso iure, sed exceptionis ope liberari, & sequitur glo. in d. l. j. quam inquit esse veram, quicquid dicat Dy. in d. l. vbicunque. & hanc opi. probat per d. l. ex contractu. idem Bar. in d. l. qui bonis. tenet à ciuili obligatione non liberari: quia post cessionem conueniri potest, & sic ciuilis obligatio non est sublata, & hanc refert esse veritatem, quamuis contrarium no. in d. l. vbicunque. Eandem opi. tenet Alberic. in d. versic. Secundum beneficium est, vbi allegat Dy. innuere, φ vtraque tollatur, ex eo φ si remaneret naturalis, cū ea remaneret & fideiussoria, concludit tamen Alberi. ibi quòd vtraque remanet & nō liberatur cedens, nisi ope exceptionis; quia exceptio actionem præsupponit, & quia si ad pinguiorem fortunam peruenerit, contra eum cum effectu agi potest. d. l. 4. & d. l. qui bonis. idem firmat Bal. in d. l. j. in prin. dicens glo. in d. l. ubicunque. malè dicere. sequitur Saly. ibi in princ. dicens glo. in d. l. j. communiter teneri per Docto. tàm iuris ciuilis, quàm Cano. ut in c. Odoardus. ubi Imol. in 2. col. in princip. versi. Vltimo not. extra de solutio. & pro ea adducit tex. in l. pen. in fi. C. titu. nost. ubi si ad pinguiorem fortunam peruenerit, uult tex. φ ab eo ad modum debiti pro creditorū satisfactione euelli possit, & sic uult Saly. quòd utroque iure cedens exigi ualeat, prout prius exigi poterat, unde datur intelligi, quòd ciuilis non est sublata; quia ex sola naturali actio non datur, & hoc confirmatur: quia bonorum cesio non tendit ad cōtradicendum actioni, nec obligationi, & propterea inquit tex. in d. l. j. quòd liberati non sunt, & quòd nulla obligatione liberetur sed exceptione tantum tutus sit cedens bonis, tenent Bart. Ang. Imo. & Cuma. in d. l. ubicunque. idem tenet Bald. in l. cùm quis in ulti. colum. C. de iur. & fac. igno. & in l. tàm mandatori. colum. 2. C. de non nume. pecu. Ange. in l. nemo carcerem. circa fi. C. de exacto tribu. lib. 10. idem etiam firmant Ioan. Fab. Are. Ias. & communiter Docto. in d. §. fi. col. j. in j. nota. Instit. de actio. & ita tenet Rota in decis. 567. Vtrum possit. col. 2. uersi. Tertius secundùm quorundam opinionem. in antiquis. dicens opinionem gl. in d. l. ubicunq;. sibi non placere; quia nec ciuilis, nec naturalis tollitur, sed eius effectus differtur, donec cedens satisfacere ualeat.

SVMMARIVM.

1 *Renunciari cessionis bonorum beneficio an possit. & nu. 5. 6. 12. & 13.*
2 *Renunciari non potest iuri de futuro, nisi interuenerit pactum.*
3 *Carcer quamuis non sit seruitus, est tamen vna quasi species seruitutis. & nume. 6.*
4 *Consuetudo & statutum, quòd quis pro debito soluendo obliget se ad carcerationem suæ personæ, valet & tenet.*
Statutum prohibens cessionem an valeat?
Pactum & statutum paribus passibus ambulant.
Potest.as & rector qui iurauit seruare statuta, potest illa ex causa transgredi.
7 *Carceratio contra bonos mores esse non dicitur.*
8 *Maritus renunciare non potest beneficio quod habet, ne conueniatur vltra quàm facere potest.*
9 *Renunciatio beneficii cessionis valet accedente iuramento, nisi renunciantis mendicitas esset notoria. & nu. 10. sed contra nu. 13.*
11 *Filius per pactum obligari non potest, vt à patre alimenta non petat.*
Pactum iuratum contra ius alimentorum non valet.
12 *Carcer non ad pœnam, sed ad custodiam tantum esse debet.*
14 *Pactum, quòd debitor ad carceres etiam publicos se obliget in instrumento, non valet. & nu. 15.*
Debitor non est dominus membrorum suorum. sub nu. 15.
Pactum factum per maritum vxori de stando & habitando certo loco, valet & seruandum est. sub nu. 15.
16 *Partes facere nequeunt, quin solennitas & ordo seruari debeat.*
Processus ab executione inchoari non potest, sed requiritur quòd libellus, litis contestatio & sententia præcedat.
Libellus & citatio in ciuilibus ad capturam præcedere debet.
17 *Pactum, per quod conuenit debitor, vt si in termino non soluerit, possit citatione & contumacia non præcedente excommunicari, non valet.*
18 *Pactum, vt creditori liceat auctoritate propria debitorem in termino nō soluentem capere, non valet, etiam si iuratum sit.*
19 *Pactum, quòd scriptor in compedibus detineri possit, non valet.*
Glo. in l. stipulatio. § siue autem. ff. de no. ope. nunc. est cōmuniter approbata.
20 *Obses per pactum obligari potest, quòd detineatur, & pactum ob generalē consuetudinem valet.*
21 *Redemptus ab hostibus pro pecunia potest inuitus pro pecunia non restituta à redimente retineri.*
22 *Debitor fugitiuus per creditorem propria auctoritate capi potest.*
23 *Pactum, quòd debitor personaliter detineri non possit, valet & tenet.*

DEBITOR AN RENVNCIARE POSSIT beneficio cessionis bonorum.

QVAESTIO XXI. Princ.

1 Vigesimoprimò principaliter quæro, † nunquid cessionis beneficio per debitorem renunciari possit, & sic valeat pactum, quòd debitor non possit cedere bonis? Dyn. in l. alia. §. eleganter. ff. solu. matrim. tenet quòd non. idem tenet ibi Ray. de Forli. Barto. & Imo. qui allegat authenticam. immo. C. de actio. & oblig. cum ibi no. per gloss. idem Bart. in l. fi. ff. titu. no. Bald. in §. fi. col. fi. ad fi. Insti. de actio. Alber. de Rosa. examinat latè in rub. C. titu. no. in 3. col. in princi. versic. Item quæritur, nunquid possit debitor renunciare. & tradit Didac. Couarruui. in 2. lib. varia. resolu. c. j. nume. 7. versic. Quæritur deinde, Ange. in l. nemo carcerem. C. de exacto. tribu. lib. 10. idem tenet & sequitur Saly. in l. j. col. pe. in 9. q. C. titu. no. vbi varias doctorum opiniones adducit, vide-
2 licet aut est simplex renunciatio, & non valet, † quia est de iure futuro, cui renunciari non potest. l. is qui hæres. ff. de acquir. hæredi. l. si ita scriptum. § j. de lega. 2. & l. j. C. de pact. Quod autem sit de iure futuro, probatur. Nam ius cedendi bonis non competit nisi facta condemnatione, vel debito in iudicio agnito. l. pen. ff. titu. no. Aut est pacto admixta, & tunc valet: vt d. l. j. C. de pact. Deci. consi. 31. Et pro tenui. col. 2. versi. Secundò non ob. vol. j. cum concord. de quibus per Parisi. consil. 93. Finis & conuentio. in princi. consi. 94. Viso instrumento. nume. 28. & consi. 95. Est ferè. col. j. vol. 3. Ista opin. in primo membro non placuit Iacob. de Are. dicenti, simplicem renunciationem non præiudicare, quando in contractu, vel iuxta contractum facta est, vt in legibus supra allegatis. Sed vbi in contractu facta sit, exempli gratia; quia tercentum mutuo, & acceptans cessionis bonorum beneficio renunciat, tunc valere debeat, tùm quia robur & efficaciam ex contractus cohærentia, veluti pactum nudum. assumit l. iurisgentium. §. quinimmo. ff. de pact. tùm quia parti præsenti fit, ideo contra cessionem saltem per replicationem ei parere debet, argu. l. tale pactum. cum simi. ff. de pact. & ideo ipse dixit, quòd siue per pactū, siue simpliciter in ipso contractu, vel iuxta illum facta sit, valet, per l. si quis in conscribendo. C. eod. Sed vbi ex interuallo à contractu facta sit, quòd non valeat, seu renuncianti non noceat. Non obstat secundùm eū tex. in l. si vnus. § pactus ne peteret. ff. eo. ibi enim pactum ex interuallo factum quò ad replicationem prodest; quia ibi per cōtrarium pactum elisa est per exceptionem actio, quod non est in casu nostro, ideo inquit, si renunciatio condemnationis tempore fiat, quòd non nocet, quasi ex interuallo facta. Dy. autem dixit, quòd siue simpliciter, siue per pactum in ɔtractu, vel iuxta contractum fiat, non nocet. Primò quia carcer, qui ad custodiam inuentus est. l. aut damnum. §. solent. ff. de pœnis. & c. quamuis. cum concord. ibi per glo. relatis, eod. titu. in 6. nunc erit ad pœnam per pactum inducendam; sed quia pactum est contra bonos mores, & naturalem æquitatem, quia contra hu-
3 manitatem, igitur valere non debet. d. §. eleganter. Tertiò † quia inuitus in carcerem deducitur, vt perpetuò retineatur, sed quāuis hæc non sit seruitus, vt inquit gloss. fi. in l. j. C. titu. nost. est tamē vna quasi seruitus & seruitutis species, ad quā se obligat. l. 2. ff. de libe. exhib. Alex. consi. 133. Circa executionem. in princip. vol. 6. ergo non est admittenda, argu. l. duobus. & l. ob æs. C. de actio. & oblig. Quartum addit Saly. quia creditor de duritia, quæ à iure reprobata est & contra bonos mores, redarguitur: vt l. seruus ea lege. ff. de ser. export. & quia nihil agit, nisi vt efficiatur debitor. igitur non est audiendus. l. in fundo. cum simili. ff. de rei vindica. Item quia liberi hominis caro & corium in cōmercium inclusionis carcerum, ad petitionem & creditoris voluntatem per indirectum deduci videtur, contra. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obliga. Et hæc omnia votum captandæ mortis illius debitoris inducunt contra l. fi. C. de pact. & hanc opin. tenet Ricar. Malumbr. vt refert Cyn. in d. l. j. in vlti. q. C. tit. no. qui etiam illam tanquam humaniorem sequitur, hoc idem tenet Iaco. de Belui. in §. quod autem. in authentico de fideiussor. & hanc partem tanquam humaniorem amplectuntur communiter Cano. in c. Odoardus. de solutio. vt attestatur Ripa in l. obligatione. col. 6. num. 30. versi. Superest vt examinemus. ff. de pignori. idem firmat Anto. de Butr. in c. cùm contingat. col. 4. de iureiu. Eandem opinionem sequitur Pet. Iac. in sua
4 practi. tit. no. col. pen. & fi. in decimo no. Nisi † in locis, vbi ɔsuetudo viget, vel statutum, φ quis pro debito soluendo se ad suæ personæ carcerationem obligat; talis enim cōsuetudo & statu-

tum

tum valet & tenet, argum. l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. & l. de quibus. ff. de legi. & c. j. de constitu. in 6. non tamen hoc casu prohiberi poterit, quin bonis cedere valeat, ne in carcerē detrudatur, secundùm Bal. in l. j. col. 2. in prin. versi. Quæro si statutum dicit. C. titu. nost. & vidimus supra in 3. q. princ. num. 4. vertum. Et prædicta in tantum sunt vera. Quinimmo si extaret statu sic. tum, prout extat Genuæ ac Pistorii, bonorum cessionem prohibens, non valeret, ex quo perpetuam induceret seruitutem & contra bonos mores esset, vt est pactum, & ϕ per pactum fieri non potest, non potest etiam per statutum fieri. Cùm pactum & statutum paribus passibus ambulent. glo. est ordi. in rub. C. de decre. decur. lib. 10. & declarat Euerard. in suo tract. de modo ar guen. argum. 89. De pacto ad statutum quamuis Alber. Papien. quem refert & sequitur Ange. in l. tale pactum. §. qui prouocauit. col. pen. versi. Deinde quæro. sub nume. 27. & 28. ff. de pact. teneat dictum statutū valere, licèt durissimum sit l. prospexit. in prin. ff. qui & à quibus, maximè rectori, qui statuta seruare iura uit, & secundùm Bald. in auth. hodie. C. de iudi. debet ea tenaci ter obseruare & ab illorum forma non recedere, sequitur Ias. in §. ex maleficiis. col. 2. nu. 15. Insti. de actio. & Hypp. in sing. 244. Tuscis illud. & in §. diligenter. nu. 176. in sua practi. crim. & Roland consi. 33. Visis. col. pen. in fi. nu. 20. & consi. 70. Quoniam. col. fi. num. 27. volu. j. Hoc tamen intellige secundùm Veronē. in l. Quòd si nolit. §. quia assidua. col. 3. versi. Et adde quòd licèt. ff. de ędil. edic. quòd quamuis seruare statuta iurauerit, ei tamen licitum est illa ex causa transgredi, cùm hoc faciat, vt multorū salus procuretur: & hoc casu in sindicatu non tenetur, vt declarat Amade. de Castel. in tract. de sindica. in gl. Qui domini Sindici. sub nu. 243. versi. Item non tenetur si ex causa trāsgreditur pœnam. Absurdum est enim statuta pro publica vtilitate facta contra publicam vtilitatem seruare. c. j. de iureiuran. in 6. quod idem per plura comprobat Grilland. in tract. de relaxatio. carcerato in 6. q. num. 7. versi. Tertiò ampliatur. vsque ad fi. vbi cōcludit, quòd etiam iudex periurium nō incurrit; quia omni iuramento semper intelligitur excepta legis aut superioris auctoritas. l. fi. ff. qui satisd. cog. & allegat ita tenere Are. in l. & si seuerior, vbi etiam Saly. in 4. q. C. ex quib. cau. infa. irroge. & periuriū non committitur sine dolo. d. c. j. de iureiur. in 6. cum concord. per Amade. in d. tracta. de Sindi. relatis in d. glos. Qui domini Sindici. in 9. q. sub num. 244. vbi inquit, quòd iudex in sindicatu non tenetur, si in leuibus de facto sine processu procedit omittendo statuti formam, nec hoc casu periurus dicitur, secus si in grauibus procederet, & dolo statuti formam seruare omisisset, eo enim casu in sindicatu tenetur, & est periurus, si culpa, non est periurus, sed in sindicatu parti ad interesse tenetur, adde tamen quòd iurans generaliter seruare statuta, illicita statuta, aut impossibilia, aut libertati ecclesiasticæ contraria seruare non tenetur, vt est tex. in d. c. j. in fi. de iureiur. in 6. & no. glo. & Host. in c. j. de his quæ fiunt à maio. par. capi. tale enim iuramentum generaliter præstitum secundum ius commune interpretandum est, quòd iurans solum statuta & cōsuetudines iustas, possibiles & honestas seruare tenetur: vt legitur & not. in c. ad nostras. il 3. extra de iureiur. & in c. super quibusdam. de verb. sign. & Amad. in d. tract. de sindi. num. 66. in glos. Item in eo, de eo, & super eo. & per plura comprobat Grammati. in decis. 36. Solon ex septem. col. 2. num. 2. cum multis seq. & firmat Tiraquel. in tract. de pœn. legum. in præfatio. num. 23. ver. & hoc sanè quod diximus. & num. 33. versi. Nec hinc longè abest. Supradictam opin. etiam sequitur Are. in d. § fi. in vlti. col. Instit. de actio. vbi allegat Raph. in d. §. eleganter. dicentem opinionem Bart. esse communem: Eandem etiam simpliciter sequuntur Cardin. & Imo. in c. lator. col. 4. in fi. versi. Sed iuxta prædicta quæri potest. num. 18. cum seq. & ibi Abb. nu. 2. extra de pigno. & idem Imo. in d. c. Odoardus. col. 2. in fi. nu. 22. versi. Sed iuxta prædicta quæri potest. & eam pluribus argumentis sustinere conatur Pau. de Liaz. in sua disputa. incip. Primò quæritur vtrum. in 3. dubio. Idē tenet Maria. Soci. in c. si diligenti. col. 2. ad fi. versi. Quintò infertur, extra de foro cōp. & ita decisum fuit in parlamento Delph. vt refert Gui. Pap. in deci. 211. Debitor non potest. & nouissimè Berous in libro quæstionum familiariū. q. 133. Papa. col. fi. vers. Suadentur præmissa. vbi addit, etiam si iuramētum interfuisset, à quo dicit recedi posse etiam non obtenta licentia, & absolutione superioris; quia si renunciatio non tenuit, etiam non ligauit iuramentum, vt in hoc casu firmat Cald. consi. 7. An Episcopus possit. in rub. de iureiu. Hoc tamen vltimum non tenet Hēri. de Bouen. in repeti. auth. sacramenta puberū. C. si aduer. vēdi. quem refert & sequitur Gui. Pap. in decis. 224. Item fuit dubitatum. ibi. Similiter etiam de eod. Idem firmat Capel. Tholos. q. 258. Item fuit quæsitum. Socer & socrus. in socero & socru beneficium habentibus, vt non conueniantur vltra quàm facere possint; si in instrumento promissionis dotis dotem soluere iurauerunt, & conueniantur, de dicto beneficio excipere nō possunt, nisi prius absolutionē à iuramēto obtinuerint, prout obtenta fuit in casu Cald. d. consi. 7. Et prædictam opinionem inquit Albe. in d. rub. C. ti. no. in vlti. col. sub num. 13. vidisse communiter approbari, & pluries de facto obtinuisse. Contrariam

5 † opi. tenet Ang. & latè Roma. per multas rationes & fundamenta in d. §. eleganter. Idem consuluit Fede. de Sen. consi. 60. Quod pactum. & idem tenet Imo. in d. c. cùm cōtingat. in j. & decimo membro principali. in 22. col. in fi. versi. Item aduertere, quia per prędicta videtur posse inferri. sub nu. 32. cum duobus seq. & sentit in c. ex rescripto. col. j. in fi. versi. An autem possit quis renunciare, extra de iureiu. Et hæc opi. verior uidetur secundùm Alex. in d. §. eleganter, col. 4. in prin. & Ripa in d. l. obligatione. num. 30. quam etiam tenet & sequitur Fely. in d. c. ex rescripto. col. j. ver. Et ista inducuntur. num. 9. & in d. c. si diligenti. col. j. ver. Tertium correlarium. Quia fauori pro se introducto quilibet renunciare potest. d. l. si quis in conscribendo. & l. pacto inter. ff. de pact. Item quia si per acceptationem quinquennalis dilationis tacitè cessionis beneficio debitor renunciare uidetur. l. fi. cū sua glo. C. tit. no. quanto magis expressè renunciare poterit, arg. l. cum quid. cum concord. ibi citatis. ff. si cer. pet. Non obstat

6 dum cum † ad seruitutem, vel ad quādam eius speciem se obligare videatur, vt dictum est supra: quia hoc non est verum, vt dicunt gl. & Doc. in d. l. j. postquam debitor lege permittente carceratur. Nec est uerum † ϕ sit contra bonos mores; quia, vt in-

7 quit Bar. in l. Titio centum. §. Titio centum relicta. ff. de condi. & demon. illud in carcere priuato procedit, secus si iudicis auctoritate: quia tunc contra bonos mores esse non dicitur, & si contra bonos mores esset carceratio, à l. inducta non fuisset, ut inquit Fel. in d. c. ex rescripto. col. 4. post Alex. in d. §. eleganter.

8 col. 4. uersi. Nam si carceratio. Et † quamuis beneficio, ne maritus conueniatur ultra quàm facere possit, renunciare nequeat, illud est speciale fauore personæ, cui reuerentia debetur, ut est tex. in d. §. eleganter. & in l. unica. §. cum autem in exactione. C. de rei uxo. actio. quod est in aliis secus secundum gl. & Alex. in d. §. eleganter dicto loco uer. Nam si carceratio. & in l. si conuenerit. col. pe. in prin. uer. Ulterius quærit gl. ff. de re iudi. Eandem opi.

9 ϕ † tale pactum & renunciatio maximè accedente iuramento ualeat, tenet & sequitur Maria. Soci. in trac. de citatio. decimoseptimo articulo. col. 4. nu. 18. uer. Sed dicit Io. And. & ita fuisse decisum reperio in Capella Tholosa. q. 61. Item fuit quæsitū, an cessioni bonor. & ita consuluit Abb. consi. 42. In q. Dominici.

10 in 2. par. sequendo Feder. de Sen. d. consi. 60. Nisi † esset notoria & manifesta mendicitas, ut si debitor creditoribus solidum solueret, mendicare cogeretur, quo casu pactum etiam si esset iuramento firmatum, non teneret; quia contra ius alimentorum esse uideretur, cū per huiusmodi pactum insolidum teneretur,

11 non deducto ne egeret quod nō admittitur, † prout in filio dicitur, qui per pactum, ut à patre alimenta nō petat, obligari nō potest, allegat no. per Spec. in §. j. col. 3. uersi. Sed pone quidam emancipauit. in tit. qui filij sint legi. facit tex. in c. cum quidam. §. fi. & ibi not. Bal. & Fel. extra de iureiur. & idem Fel. tradit in d. c. si diligenti. col. 2. in princ. uersi. Tamen si calamitas cum uersi.

12 seq. ubi habetur † ϕ pactum iuratum contra ius alimentorum non ualet, nec tenet. Supradictam q. examinat latè Bal. in d. l. t. col. pe. uersi. Quærunt Doct. C. tit. nost. & tandem supradictas opi. ad concordiam reducere conatur, uidelicet, Aut quæritur quātum ad carceris effectum, ut debitor cessioni bonorum renunciando carceres non aufugiat, & tunc renūciatio nō ualet; quia creditoris nō interest debitorem in carcere mori; Carcer enim nō ad pœnam, sed ad custodiam tātum esse debet. d. l. aut damnum. §. solet. ff. de pœnis. l. uerum est. ff. de uerb. sig. & l. j. & l. fi. C. de custo. reo. cum simil. Aut quæritur quātum ad cessionis effectum, ut in bonis postea quæsitis teneatur & insolidum non deducto, ne egeat, & hoc casu pactum & renūciatio ualet; quia hoc turpitudinem nō cōtinet, unde secundum eum quicquid debitor de die in diem lucrabitur, creditori assignare cogetur, saluo tamē necessario uictu, qui laboratibus subtrahi nō potest, vel à petitione diurnarum operarum abstinebit creditor. l. sed uictu. ff. de ope. libe. Cum hac cōcordia transit Raph. in d. §. eleganter. uidelicet ϕ dicta renūciatio ualet, quoad hoc ut insolidum soluere cogatur deducto ne egeat, & non autem ut in carcerem detrudi possit, & hoc aliter esse uerum, præsertim si iuramentum interuenisset, ut etiam sequitur Ripa in d. l. obligatione. sub nu. 33. uer. Tertiò declara. Eam quoq; cōcordiam sequitur Are. in d. §. fi. in fi. & Gui. Pap. in d. decis. 211. in prin. & Vital. in tract. clausula. in rubr. An possit renūcia. benefi. cessi. bon. col. j. ad fi. uer. Tu cōsiderādo has opi. plenè & latius q. alter hāc q. examinat, quamuis Alex. in d. §. eleganter. col. 4. uersi. Alii in

13 hoc articulo improbet eam. Et † ita secundum hāc concordiā & distinctionem determināt dñi de Rota in decis. 567. Utrum possit. in anti. ubi latè hunc articulum examinant & tādem concludunt secundum supradictam distinctionem, quamuis Bal. non allegent, dictam renunciationem ampliantes quo ad effectum non euitandi carceres, non ualere et si iuramento firmata fuisset, ubi per carcerū intrusionē multa sequi possent inconuenientia, de quibus ibi, sed ubi ex aliqua huiusmodi carceris intrusio, iuxta d. l. nemo carcerem. C. de exactio. trib. lib. 10. & creditoris commodum sequi posset, ut ipsi exemplificant, talis renun-

renunciatio præiudicaret, & sic cedēdo se liberare non posset, quominus in carcerem detrudi posset, dum tamen ex eiusmodi intrusione adeo sibi non adimeretur libertas quominus posset ecclesiastica sacramenta percipere & saluti animę suæ incūbentia facere, ne aliquod salutis æternæ præiudicium incurrere posset, nec nimia inhumanitas, vel crudelitas sequi posset, eadem decisio reperitur in recollectis Bisigneti in decis. 2. Vtrum possit renunciari cessioni bonorum, in tit. de iureiur. Et hanc cōcordiam ego etiam amplector veluti humaniorem & iuri ac æquitati consonam, & eam quoq; tenet Rota in decis. 177. No. ϕ secundùm aliquos. & in decis. 211. No. ϕ quis mediāte. in anti. vbi etiam clerico loquitur, qui renunciare non potest beneficio, ne conueniatur vltra quàm facere potest. Eam etiam sequitur Aufrer. in addi. ad Capel. Tholos. d. q. 61. Tenendo tamē primam opi. ϕ non valeat pactū, ϕ debitor bonis cedere nequeat, fallit tamen in multis casibus per Soci. relatis in tracta. fallen. in regula Pactū ϕ debitor. vbi quatuordecim casus cōgerit, quos ne trasplantare videar, ad ipsum re remitto, quamuis illos hoc opere multis in locis inuenies. Stante igitur supradicta conclusione ϕ renunciatio non valeat, nec pactum, casu quo non euitaretur carcer, prout etiam nostro Ariminensi statuto disponitur sub rub. de cessione bonorum. ϕ quilibet bonis cedere possit, etiam si per pactum, vel alio quocunq; modo, etiam cum sacramento se obligasset, posse personaliter detineri, etiam ϕ cū iuramento fuisset bonorum cessioni renunciatum, vt etiam ad aliud propositum allegauimus supra in 3. q. prin. sub nu. 4. Infer-

14 ri videtur, ϕ † etiam nō valeat pactum, ϕ debitor obliget se in instrumēto ad carceres: ita inquit Ang. in auth. vt nō fiant pig. in fi. per tex. in l. ob æs. C. de act. & obl. Idem Ang. Imo. Rom. & Alex. in d. §. eleganter. in 3. col. in prin. ver. Ex prædictis. Imo. in d. cùm contingat. Bal. in d. l. Titio centum. §. Titio centum. il 2. de condi. & dem. vbi limitat non valere quò ad creditoris carceres & sic priuati; quia contra bonos mores est, sed bene valet quò quis se obligat ad carcerem iudicis, s. ϕ si non soluit, possit absq; processu vel condemnatione carcerari, & refert ita consuluisse Dy. & hoc ponit Cy. in l. j. C. de libe. homi. exhi. idē Bal. firmat hoc in d. §. eleganter vbi allegat in arg. tex. in fi. C. de decurio. lib. 10 qui tex. fm Alex. nihil facit: quia in casu speciali loquitur, quando iudicis copia haberi non potest, sicut dicitur in l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. credito. Angel. in d. §. elegāter. refert dictum Bal. & illud in priuato carcere fatetur; quia nemo est suorum membrorum dominus. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. Ad carcerem autē publicum similiter fatetur illud verum; quia etiam sine pacto debitor carcerari potest, si nō soluit. l. j. C. tit. no. Sed inquit non posse se obligare, nec pacisci, vt auctoritate propria creditoris capi possit, & ad publicos carceres duci, nisi subsisteret causa, per quam de iure communi propria auctoritate capere sibi liceret, vt in fugitiuo cum pecunia, & copia iudicis tunc in promptu haberi non posset, iuribus ibi per eum allegatis. Sed Imo. & Roma. in d. §. eleganter. & Imo. in

15 d. §. Titio centum il 2. simpliciter tenent, † ϕ ad carcerem etiā publicum debitor se obligare non possit, nec virtute dicti pacti debitor capi & carcerari poterit etiam per publicos officiales. Idem tenet Imo. in d. c. cùm contingat. & est communis opin. vt attestatur Fely. in d. c. ex rescripto. col. 4. ver. Ista etiam faciūt. Tùm quia debitor non est suorum membrorum dñs. d. l. liber homo. & quis se obligare non pōt ad id quod est seruitutis species. d. §. Titio centum. il 2. nisi in pacto facto per maritum vxori de stando & habitādo in certo loco; quia hoc pactum valet & seruandum est fm Host. in summa, de coniug. seruo. §. Et an consensus. col. fi. vers. Argumentum habes. & ita tenent cōiter Doc. vt refert Abb. in c. 3. extra qui matri. accusa. poss. & ita consuluit & obtinuit Roma. vt ipse attestatur in l. stipulationes nō diuiduntur. col. 22. nu. 66. ver. Et per hæc anno isto. ff. de verbo. obl. quis maior pars Aduocatorum in curia contrarium tenerent, dicentes nō valere tale pactum; quia est species seruitutis, vt etiam tenet Didac. Couar. in tract. de testa. in 2. par. c. 7. nu. 5. in rub. de coniug. effec. sed iuxta cōem opi. decisum fuit, vt attestatur Capyci. in decis. 135. In causa Magnifici. & ita tenet Claualis. in summa Ang. in verbo. vxor. in vlt. ver. & ita ɔsului, vt pa-

16 tet consi. 167. incip. Præsupponitur in facto. Tùm etiam † quia partes facere non possunt, quin solemnitas & iudiciorum ordo seruari debeat, vt per gl. in c. de causis. de off. deleg. no. in cle. sæpe. in verbo necessario. de verb. sig. in l. j. C. de execu. rei iudic. & habetur per scribētes in auth. offeratur. C. de lit. cōt. Sed de iure ab executione processus inchoari non pōt, sed requiritur, ϕ libellus, litis contestatio & sententia præcedat. d. l. j. de execu. rei iud. & in l. si cùm nulla. ff. de re iud. & ad capturā in ciuilibus citatio & libellus pręcedere debet, vt probatur in l. consentaneū. & ibi Bar. & Doc. C. qūo & qn̄ iud. & tradit Bar. in l. ex eo. ff. ad l. Iul. pecul. & ita per has rationes tenuit Ang. in l. nemo potest. de leg. j. ad quem se refert Alex. Pro quibus adducunt Alex. & Fel. vbi supra solemne dictum Inno. & Host. in c. P. & G. de offi. de

17 leg. tenentium † non valere conuentionem per quam debitor conuenit, ϕ si in termino non soluerit, excommunicari possit citatione & contumacia non præcedente, & sic nō seruata forma decretalis sacro. extra de sen. excom. Ex prædictis etiam infertur secundum Dy. Bar. & Alex. in d. §. eleganter. in 2. col. in prin. ver. Item allegatur. & Fel. in d. c. ex rescripto col. 4. versi. Si-

18 militer valet. non † valere pactum, ϕ creditori liceat auctoritate propria debitorem in termino non soluentem capere. Idē firmat Bal. in auth. immo, per gl. ibi. C. de actio. & oblig. Ang. in l. si vnus. §. pacta quæ turpem. ff. de pact. & in d. l. nemo carcerē. & Bal. in auth. sacramenta puberum. col. j. C. si ad. uer. vendi. vbi ampliat etiam si sit iuratum. Spec. tñ in §. j. col. antepe. ver. Item est beneficium. in tit. de renuncia. & conclusio. quē refert Abb.

19 in d. c. lator. sub nu. 2. quem vide omnino † tenet hoc non procedere in scriptore, qui certo loco stare, & librum scribere promisit; quia pactum valebit, ϕ in cōpedibus detineri possit, iuxta gl. in l. stipulatio. §. siue autē. & ibi Doc. ff. de no. ope. nuncia. Illa gl. tamē communiter reprobatur fm Alex. in d. §. eleganter. in 2. col. circa fi. & Ias. in d. §. fi. col. 3. ver. Tertio fallit. sub nu. 12. Insti. de actio. Sed idem Alex. in d. l. stipulationes non diuidūtur. in pe. col. sub nu. 29. allegat Imo. in c. 2. extra de pig. dicētem gl. illam communiter approbatam, quam etiam inquit Bald. in l. nec patronis. in fi. C. de ope. liber. veram esse, & locum habere in scribente libros legales, non autem in scribente libros Boca-

20 cij, vel similes. Item † fallit in Obside ob generalem consuetudinem, allegat tex. in d. c. ex rescripto. & no. in l. diuus. ff. de iure

21 fisci. & in l. obsides. ff. de testa. Fallit † ēt in eo, qui pecunia redēptus fuit ab hostibus; quia ꝑ eiusmodi pecunia nō restituta potest à redimente inuitus retineri, fm Ang. in d. l. nemo carcerē.

22 per l. fi. C. de postli. reuer. Item † fallit in debitore fugitiuo fm Bal. in d. c. ex rescripto. Nam hoc fit lege permittente. d. l. ait prętor. §. si debitorem. ff. quæ in frau. cred. & subdit Bal. & Fel. in d. c. ex rescripto. prior in 2. col. ver. Quęro vtrum teneat. alter in an-

23 tepe. col. ver. Item fallit in eo. sub nu. 12. ϕ † à cōtrario valet pactum, debitorem personaliter detineri non posse per l. si conuenerit. ff. de re iudi. & d. c. Odoardus. de solutio.

SVMMARIVM.

1. *Cessio bonorum per creditores quinquennalem dilationem debitori concedere volentes, impediri non potest. nu. 2. & nu. 4.*
   Creditorum maior pars quinquennalem dilationem concedere nō poterit inuita minori creditorum parte, debitorem cum iuramento obligatum habente. ibidem sub num. j.
2. *Electio creditoribus datur à debitore si vult.*
3. *Alternatiua inter beneficia defert electionem beneficiato.*
5. *Regula. l. Lucio. de lega. 2. & l. quod in hęredem. §. eligere. de tribu. actio. quo modo procedat.*
7. *Maior pars creditorum quinquennales dilationes indulgere potest, etiam in præiudicium creditorum bona hypothecata habentium.*

CREDITORES AN IMPEDIRE POSSINT debitorem volentem cedere bonis per dationem quinquennalis dilationis, & quibus detur electio.

QVAESTIO XXII. Princ.

1 Vigesimosecundò principaliter quęro, Debitor † conuētus in iudicio debitum agnoscens vult cedere bonis, creditores verò nolunt, sed potius ei inducias ad soluendum quinquennales indulgere volūt, ad quam dilationem concedendam, vel ad componendum cum debitore cōmuni omnes creditores pro certa die & hora moneri debent, ϕ in certo loco debeant super hoc conueniri; quia omnes in vnum conuenire debent, iuxta l. fi. C. tit. no. & tunc quod maior creditorum pars determinauerit, aliis præiudicat, nō tantùm pręsentibus, sed ēt absentibus citatis, dūmodo tñ sit maior pars ipsorum, iuxta l. maiorem. cum ibi nota. ff. de pact. & arg. eorū, quæ no. per Fely. & Doc. in c. cùm oēs. extra de cōsti. & per ea quæ tradit Ias. post alios in l. & suum hęredem. §. hodie. quem legit cum l. iurisgentiū. col. 2. in prin. vers. Videndum est. ff. de pact. & Alex. cōsi. 205. Visis his. in prin. vol. 2. vel nisi minor pars dissentiēs talem debitorem cum iuramēto obligatum haberet, ea enim inuita & non consentiente alij creditores quinquennalem dilationē concedere non poterūt, etiam si Principis rescriptum interueniat: vt nouissimè consuluit Roland. à Valle consi. 31. Quia præsens. col. fi. nu. 15. vol. 2. An per hūc modū cessionē impedire valeant? Videbatur dicen-

2 dū ϕ sic, per tex. in d. l. fi. in prin. quę vult, ϕ † creditoribus detur electio. In contrarium est veritas; quia ab ipso debitore creditoribus datur electio, si vult & non aliter, secundū gl. Bar. & Ang. in d. l. fi. dicentes ϕ debitor creditoribus dicit, vel date mihi inducias, aut cedā bonis, & ideo creditoribus præfert debitor; qa tale beneficium ipso iure à lege absq; facto creditorum, immo contra eorum voluntatem sibi conceditur: vt l. j. C. tit. no. & sic bonorum cessionem impedire nequeunt, ita inquit Saly. in d. l. fi. ver. Quæro debitor cōuentus. quem sequitur Are. in §. fi. col. 3. in fi. ver. Quęro debitor vult cedere bonis. Insti. de act. Bal. ve-

3 rò in d. l. fi. post prin. ver. Quęro cui datur elect. vult † ϕ hæc electio

ctio debitori detur, quia alternatiua inter beneficia electionē beneficio defert: vt no. in l. Lucio de leg. 2. l. ꝙ in hæredem. §. eli gere. de tribu. actio. & in l. si in emptione. §. fi. ff. de cōtrah. emp. cum sim. traditis per Fely. in c. inter cæteras. in vlti. col. de rescri. Et hoc intelligit esse verum, qñ inter creditores est discordia, & inter eos est vtriusq; partis paritas, alioquin omniũ creditorũ, vel maioris eorum partis est electio, vtrum quinquennales inducias cōcedere velint, vel bonorum cessionem recipere, & si quinquennalem dilationem indulgere velint, non poterit debitor cedere bonis, sed dilationē acceptare tenetur. Roma. autem consi. 439. Circa primum. col. j. ver. Quò ad secũdum. reputat hoc dictum Baldi falsissimum, quia est cōtra casum. d. l. fi. vo 4 lentis † ꝙ existente omnimoda inter creditores paritate humaniorem sententiam præferri illam, quæ induciarum concessionē amplectitur, & sic cùm id hoc casu lex disponat, ɔñs est 5 ꝙ eligens disponere non possit, † in cuius ptāte nō est iuris publici mutare statuta. l. ius publicũ. ff. de pact. & l. vterq;. §. priuatorum. ff. de reg. iu. cum sim. Ad l. Lucio. & ad l. quod in hęredē. respondet, regulam illam nō procedere eo casu, quo vnum ex alternatiuis à debitoris ptāte non depēdet, sed creditoris, vt est hoc casu concessum quinquēnalibus inducijs, quas debitor solus sibi statuere non pōt, vel alius sine legitimo mandato, ideo 6 d. l. fi. vult † electionem creditoribus à debitore cōferri, qui alternatiuè petere dēt, dicendo paratus sum cedere, vel post quinquennium, si mihi dilationem quinquennalem cōcesseritis, soluere. Aduerte tñ, ꝙ Collegium Perusinum consi. 213. Simon & Iacobus. circa fi. ver. Sed ad id quod dicitur inter consi. Ang. mouet hoc dubium, cui cessionis bonorũ, vel dilationis quinquēnalis electio competat, & ibi Cy. allegat in d. l. fi. ꝙ est debitoris electio, an velit bonis cedere vel dilationem quinquennalem habere, & fm hanc opi. inquit, ꝙ sequeretur, ꝙ creditores super dilatione quinquennali nil disponere possent. Sed contrarium determinat, ꝙ creditoribus electio competat, per gl. in d. l. fi. & probatur per tex. ibi sic inducendo, Nam ibi statur maioris partis voluntati, ergo creditoribus electio competit, quorũ est voluntas; nam & si debitoribus electio cōpeteret, non cōsideraret creditorum voluntas, sed ipsius debitoris voluntas & electio, & refert ꝙ hoc non ponderauit Cy. qui contrarium scripsit in d. l. fi. Hoc idem firmat Baptista de Sancto Blasio in tract. de priuile. dota. in 260. priuile. nu. 60. Ego autem dico verũ esse; ꝙ creditoribus datur electio, sed postquā debitor exposuerit, an creditores ei dilationem quinquennalem, aut bonorum cessionē indulgere velint: & ita declarat glo. in d. l. fi. super verbo detur, quam sequitur ibi Bar. Ang. Sal. & communiter Doc. facta igitũ per debitorem dicta oblatione, siquidem creditores consentiē do vnũ eligant, bene est, si verò inter se dissenserint, statur maioris partis iudicio, & consuluit prædictum Collegium Perusi. vbi supra in prin. & illa maior pars minori præiudicare poterit, ad validandum tñ hoc pactum super quinquennali dilatione, in qua maior pars creditorum vocatorum, & in vnum locum conuentorum consensit, etiam si minor pars contradicat, vel interesse noluerit, illud pactum & illa quinquennalis dilatio ꝑ maiorem partem creditorum concessa Superioris decreto roborari debet. d. l. & suum hęredem. §. hodie. de pact. Nā siue sup debiti remissione de pacto agatũ, ad illud validandum, Prætoris decretum requiritur, vt per illud pactum aliis creditoribus cōtradicentibus præiudicetur, vt d. §. hodie. siue super quinquennali dilatione de pacto agatur, idem Prætoris decretum requiritur, vt d. l. fi. C. tit. no. vbi Superioris officium super hoc imploratur, vt inquit ibi tex. in prin. & ita tenet Collegium prædictũ. d. consi. 213. post prin. & maior pars primò fm debiti cumulum intelligi, secũdò iuxta personarum numerũ. Tertiò si oīa ęqualia sint, humanior eorum snīa, qui inducias indulgēt quinquēles & cessionem respuũt, erit pręferenda, neq; hypothecarii creditores à chirographariis quantũ ad hanc electionē distinguntur, secus si inter creditores tractet, vt certa debiti portione cōtenti sint; tũc enim per chirographarios quāuis in cumulo debiti, vel personarum numero præponderent, hypothecariis non præiudicatur, quin ipsi bonorum hypothecatorum possessorē semper conuenire valeāt, ita est tex. in d. l. fi. & declarat Azo in summa C. ti. no. in fi. Host. in summa eo. tit. col. j. ver. Quid si plu- 7 res sunt. & Rom. vbi supra. Attende tñ † ꝙ maior pars quinquēnales dilationem concedere pōt etiam in præiudicium creditorũ bona hypothecata hñtium, qui bonorũ hypothecatorũ possessorē semꝑ ɔuenire pñt. d. l. fi. tradit Alex. in d. l. & suum hæredem. § hodie tñ. col. 2. ver. Istud tamen non hēt locũ ff. de pac.

SVMMARIVM.

1. *Creditores certam debitori partem remittere volentes, ne ipse fugā appiat, & ne in cessatione perseueret, an paucioribus creditoribus præiudicare possint. & nu. 2. 3. & 4.*
2. *Obligatio creditorum per quinquennalem dilationem, vel bonorum cessionē non extinguitur.*
4. *Debitor si aufugit & redire non vult, nisi creditores debiti partem remittant, maior pars creditorum debiti partem remittere poterit, non obstante minoris partis creditorum contradictione, si commode conueniri non poterat, secus si de facili. & nume. 5. & 6.*
7. *Creditores debiti partem mercatori fallito remittentes, remissam partē repetere poterunt, quando ad pinguiorem fortunam peruenerit.*

CREDITORES CERTAM PARTEM DEBITORI remittere volentes ne aufugiat, an possint aliis paucioribus creditoribus præiudicare.

QVAESTIO XXIII. Princ.

1 Vigesimotertiò principaliter q̄ro, debitor † cessans & fugitiuus partē debiti sibi remitti petit, nonnulli creditores volunt ei certam partē remittere, ad hoc ne in cessatione & fuga perseueret, an dicti creditores aliis creditoribus quāuis numero paucioribus præiudicare poterint? Host. in summa tit. no. col. j. in fi. ver. Quid si debitor petit. & Ang. in l. maiorem. ver. Item non habet locum hæc lex. ff. de pact. & in l. fi. C. ti. nost. tenent. ꝙ certam partem remittere non pñt; quia ius debiti aliorum creditorum non consentientium tollerent, ꝙ nō pñt, reg. id quod nostrum est. ff. de reg. iur. sed benè possent eidem quinquennalem dilationē cōcede- 2 re, vel vt bonis cedat. d. l. fi. vt in præcedenti q. diximus. Quia † ꝑ neutrum istorum obligatio funditus extinguitur. l. rescriptum. §. fi. cum duabus legibus præcedentibus. ff. de pact. Contrarium 3 † tñ tenet Roma. in sing. 100. Creditores possunt. vbi vult, ꝙ creditores debiti partem debitori pauperi etiam contradicente aliquo creditore remittere pñt, allegat tex. in l. si plures. & d. l. maiorem. cum l. præcedenti. ff. de pact. sed non totum debitum; q a tunc vnus aliorum snīæ stare non tenetur, vt est casus fm vnā lecturam & veram in l. apud Celsum. in prin. ff. de doli excep. & ita tenet Guil. de Cun. Alberi. & Bal. in l. iurisgentium. §. si ante aditam. ff. de pact. cum aliis adductis in addi. ad Rom. in d. sing. 4 100. Tu dic, ꝙ si debitor principalis aufugisset, & redire nollet, nisi creditores debiti partem remittāt, ꝙ tunc maior pars debiti partem remittere poterit non obstante contradictione minoris partis creditorum pręsentium, vel etiam aliquo ipsorum absente: ita tenet Pau. de Cast. in l. & suum hæredem. §. hodie. ff. de pact. & ibi Alex. in 2. col. vers. Item limita istum tex. Et super tali pacto & remissione partis debiti ad illud validandum Prætoris decretum requiritur, vt per illud pactũ aliis creditoribus contradicentibus præiudicetur, vt est tex. in d. §. hodie. & tenet Collegium Perusi. consi. 213. Simon & Iacobus. post prin. vers. Et ꝙ tunc. inter consi. Ang. & diximus supra in præcedēti q. sub nu. 6. Quod tñ declarat Alex. in d. 2. col. in prin. versi. Et dicunt 5 præfati Doc. Aut † debitor fugitiuus in loco erat, in quo de facili cōuenire poterat, & tunc partis debiti remissio fieri non pt, & hoc casu procedit opinio Hosti. & Ange. de qua supra: Aut 6 † commode conueniri non poterat, sed cum magna difficultate, & tũc maior pars remittere poterit, & ita procedit opi. Pau. de Cast. & Roma. de qua supra: & ita reperitur fuisse cōclusum in consi. Neap. vt declarat Afflic. in decis. 288. Sæpe & sæpius. ver. Secũdus casus. & Mod. Anconi. in tract. de Mercatu. in rub. de Decoctori. in 6. par. nu. 5. ver. Quærò Benedictus decoxit. cũ seq. Limita tñ prædicta non procedere qñ creditor dissentiens haberet talem debitorem cum iuramento obligatum; nā tunc eo inuito & non consentiente alij creditores non poterũt partem debiti remittere, nec quinquennales inducias debitori cōcedere, etiam interueniēte Principis rescripto: vt cōsuluit Roland. cōsi. 31. Quia præsens. col. fi. nu. 15. & 16. vol. 2. Aduerte tñ 7 † ꝙ creditores remittentes mercatori fallito debiti partem, poterunt ꝑ condictionē ob turpem causam partem remissam repetere. Marsi. in sing. 432. Sæpe contingit. Rom. Alex. & Ias. in l. fi. ff. de cōdi. ob tur. cau. quia tales remissiones per creditores factæ debitoribus fallitis, seu pauperibus de maiori summa ꝑ minori seruari non debent, sed integra summa peti posset, vbi ad pinguiorem fortunam peruenerint. Ang. consi. 53. In quæstione proposita. quem sequitur Plot. in repe. l. si qñ. nu. 169. vers. Et licèt ad euitandum. C. de vi. Hoc tñ intellige fm distinctionem traditam per Mod. Anconi. in d. sexta par. sub nu. j. ver. Nos igitur distinguemus. videlicet aut remissio fit per gratificationē, aut per extorsionem, primo casu valet talis remissio, secundo verò non, iuribus ibi per eos allegatis.

SVMMARIVM.

1. *Creditores si inter eos certant super bonis debitoris in licitatione, quis eorũ præferri debet?*
2. *Lex maiorem. ff. de pact. & l. fi. C. qui bo. ced. pos. procedunt non solum in casibus in eis positis, sed etiam in omni alio casu, in quo inter creditores est concertatio.*
3. *Creditor in licitatione si cognatus est, creditori tantum præfertur.*
   Creditor tantum in licitatione præfertur cognato tantùm.
4. *Stāte statuto, quòd in licitatione cognatus præferatur, si extraaneus rem pro maiori precio, quàm valeat, accipere vellet, cognatus verò pro precio tātùm quo valet, præfertur extraneus.*

CRE-

CREDITORES SI CERTANT super bonis debitoris in licitatione, quis eorum præferri debeat.

QVAESTIO XXIIII. Princ.

1 Vigesimoquartò principaliter quæro, quid † si facta bonorum cessione creditores debitoris bona venũdari petũt, & pro eorũ satisfactione ad bonorũ licitationem deuenitur, nec aliquis, qui bona illa emere velit reperitur, & inter se certāt creditores; quia q libet pro pari precio & conditione ea emere vellet, quis eorum pręferri debeat? Ang. in l. 1. tenēdo secũdam glosæ lecturā. ff. de priuile. credi. inquit, ibi apertũ esse casum, ꝙ vbicũque certāt inter se creditores, quid de bonis debitoris in solutione cessantis agēdum sit, semper humaniori creditorum sentētię stādum est, cęterũ si nulla humanior inuenitur, & omnia paria sunt, cognatorum iudicio standum est, qui creditores sint: & si nullus extat cogna- 2 tus, iudicio eius, cui maior pecunia debeť, stādum est, & † sic lex maiorem. ff. de pact. & l. fi. C. ti. no. locũ habēt nō solũ in casib⁹ signāter positis in illis legibus, verũ ēt in omni alio casu, in quo inter creditores est cōcertatio, qualiter super bonis debitoris in solutione cessantis credita consequi debeāt, eo ꝙ debitor soluē do nō est. Bar. verò in d. l. 1. refert illā secũdā glosę lecturā non esse bonā; quia illa lex etiā in cognato loquitur, qui nō est creditor, vnde ei adiudicari nō potest, similiter quasdā alias lecturas reprobat, & tādē lecturam Iaco. de Aret. tanquam veram & probabilē sequiť, dicēs ꝙ ibi lex loquitur in pluribus emere vo- 3 lētibus, qui ęquale precium offerebāt. Vnde † si creditor cognatus est, creditori tātum pręfertur, & ita tenet Cy. & Bal. in l. imperator. vers. in tex. ibi necessariũ. ff. de pact. sequitur Tiraquel. in tract. de vtroque retrac. in pręfatio. nu. 2. ver. Cum bona væneũt. & nu. 41. ver. Huc item pertinet. Item creditor tantum pręfertur cognato tantum, si verò non extat aliquis cognatus, qui emere velit, sed solum creditores, dic ꝙ ille, qui maioris summę creditor est, præfertur, si verò alij essent creditores, & alij prorsus extranei, creditores extraneis pręferuntur. Si verò stā- 4 te statuto † ꝙ cognatus pręferatur, & extranei rem pro maiori precio, quàm res valeat, accipere uellēt, cognatus uerò pro precio solum, quo ualet, extranei cognato pręferuntur, non econtra secundum Bal. in l. 2. col. fi. uers. Sed hic occurrit dubium. C. de rescin. uendi. quia non est quis gratiose contrahere compellendus, sed pro precio quantiplurimi reperitur, dummodo sine fraude & collusione fiat & ęqualibus pactis, ut ibi per eum, quē communiter sequuntur Doc. ut attestatur Cagnol. ibi in fi. cum pluribus concord. ibi per eum citatis.

SVMMARIVM.

1. *Creditor primus hypothecarius an possit totam pecuniam per debitorem secundo creditori solutam auocare. & num. 4. & 7.*
2. *Hypotheca non competit primo creditori pro pecunia soluta secundo creditori, si bona fide consumpta fuit.*
3. *Aequitas sola inter mercatores attendi debet, & inter eos de bono & æquo proceditur, & solemnitates & rigorositates iuris non attenduntur.*
4. *Creditor primus hypothecarius potest à secundo solutionem pro medietate sibi factam auocare, secus si ipse primus creditor priuilegiatus esset: quia totam pecuniam reuocare posset. & nu. 5.*
   Creditor vnus si immissus est in possessionem ex primo decreto, alij etiam immissi censentur.
6. *Creditores primi pecuniam posterioribus creditoribus per hæredem solutā, qui cum inuentario hæreditatem adiuit, reuocare poterunt.*

CREDITOR PRIMVS HYPOthecarius an possit à secundo creditore pecuniam sibi solutam auocare.

QVAESTIO XXV. Princip.

1 Ivxsta pręedicta uigesimoquintò principaliter quęro, nunquid † creditor hypothecarius primus possit à secũdo hypothecario pecuniam sibi per debitorem solutam auocare? Hanc. q. late eximat Afflic. in decis. Neap. 190. Pulchrũ fuit dubium. ubi multos excellentissimos uiros adducit, inter quos fuit Ang. de Gamb. de Are. Alex. de Imo. & Franc. de Accol. de Are. qui pro parte affirmatiua in fauorem primi creditoris cōsuluerunt contra creditorem secundum, cui per debitorem pe- 2 cunię solutę fuerunt, tandem refert contrarium in sacro consilio decisum fuisse, ꝙ † pro pecunia secundo creditori soluta hypotheca primo creditori nō cōpetit, qñ pecunia bona fide cōsumpta fuit, & ita determinat An. in l. tutores. ff. de cōd. īde. Subdit Affl. ꝙ si secus diceretur, vnũ sequereť incōueniēs, ꝙ si unius debitoris falliti plures essent creditores, & debitor ille secũdis creditoribus soluisset tēpore quo creditũ habebat, prim⁹ creditor contra secundum creditorem, qui suum consecutus fuerat, agere posset, & totus mundus in litibus uolutereť, & mercatores cōtractare nō possent, & ita aliàs in dicto cōsilio determinatũ fuit: ut refert Capyci. in decis. 78. In causa Iuliani. col. j. nu. 2. Parisi. cōs. 69. Si iuris. uol. 4. cōsuluit hāc determinationē & sententiam multam sapere ęquitatem, quamuis de rigore iuris sit, ꝙ primus creditor possit à secundo pecuniam illi solutam auocare, & illa æquitas secundùm eum multum attendi & considerari debet, ne inter mercatores prohibeatur commer- 3 cium, & ne litibus implicentur. Et eo maximè † quia inter mercatores sola æquitas attendenda est, & de bono & æquo inter eos procedi debet, & subtilitates, & iuris rigorositates minimè sunt attendendæ, iuxta not. in l. quintus. & l. si fideiussores. §. quidam. ff. manda. cum simili. Eandem sententiam sequitur Grāmati. in j. quæstio. quam post eius decisiones apposuit, vbi Afflict. Capyci. & Paris. allegat vbi supra, & latè hanc quæstio. vti communem sequitur Didac. Couarru. in lib. pratica. quæstio. in 29. c. incip. Extat pulchra. Contrarium tamen consuluisse videtur Paul. de Cast. cons. 169. Viso puncto suprascripto & allegationibus. in primo quæsito. volumi. 2. in nouis. dicens † primos 4 creditores solutiones posterioribus creditoribus factas pro dimidia reuocare posse per text. allegatum per Afflic. & sequaces in l. si non expedierit. §. j. versicu. Quòd si vtraque. ff. de bon. auctori. iudi. poss. in l. qui autem. §. sciendum. versicu. Qui verò. & in l. pupillus. cum ibi not. per Doct. ff. quæ in fraud. credit. & in l. verum. §. si cùm tres. ff. pro soc. in quibus iuribus habetur, quòd quando creditores æquales esse debent, vt est de iure communi, quando pariter instant, & nullus priuilegium habet, vel pariter habent, seu etiam quando bona per vnum inceperunt ex primo decreto possideri, quo casu omnes immissi censentur. lege cùm vnus. in princip. & ibi gloss. plena, & Bartol. ff. de bon. auctorita. iudi. poss. & per Negusan. in tract. de pignor. in 2. membro tertiæ par. quæstio. 8. num. 10. non potest debitor vni in aliorum præiudicium gratificare, & si gratificat, alij reuocare possunt, & petere cum illo adæquari, pro hoc facit regu. nō de- 5 bet alteri per alterum. ff. de regulis iur. Secus inquit Pau. ibi † si esset casus, in quo aliqui creditores aliis ratione alicuius priuilegij potiores esse deberent, illi enim tunc totum reuocare possent, quod aliis creditoribus non priuilegiatis solutum esset. l. ex facto. § fin. ff. de pecul. l. 3. §. cum eo. & l. deferre. §. fin. ff. de iure fisci. & ita tenet in hoc casu Capyci. in d. deci. 78. colum. 2. nu. 5. & tradit Ias. in l. inter eos. in j. not. ff. de re iudi. Alium casum 6 adde † si pecunia qui hæredem, qui cum inuentario hæreditatem adiuit, secundis creditoribus soluta fuisset; nam hoc casu primi creditores a posterioribus eum reuocare poterunt, quāuis contra hæredem agere non possent, vel rem vti primis creditoribus hypothecatam per hæredem venditam, ab emptore vindicare, secundùm Ias. in l. fin. §. & si præfatam. colum. j. versi. Quinta vtilitas. C. de iure delib. vbi dicit esse mirabile, quòd inuentarium operetur exclusionem hypothecæ, quam creditor specialiter habebat, & plenè tradit Berous in lib. quæstio. familia. q. 63. Venit & illud num. 4. versicu. Secundò hæc conclusio. 7 Solu. Dic † quòd opinio Afflict. & sequacium procedit, vbi solutio in contumaciam & negligentiam primi creditoris posteriori creditori facta fuit, quæ negligentia primo recipienti solerti nocere non debet, isto enim casu locus est gratificationi: vt est text. expressus in d. l. si non expedierit. §. j. versicu. Quid ergo. & ibi gloss. in verbo. noceat. & ita tenet Alexan. in dicto §. & si præfatam. colum. 2. circa fin. versicu. in ea. in fin. nu. 8. Opinio verò Paul. de Cast. procedit, vbi instantibus omnibus creditoribus facta fuit secundo creditori solutio. Nam hoc casu primus creditor solutionem a secundis creditoribus saltem pro dimidia reuocare potest. cùm text. in dicto § j. versicu. Quòd si vtraque. disponat, quòd si instantibus omnibus creditoribus secundo creditori gratificauit debitor, portionem hæreditariam (si quæ supererat) quæri primo creditori secundum magis cōmunem opinio. & attestatur Alexan. in d. §. & si præfatam. co. num. 8. Si verò non superesset, communicādum esse, quod vltimus creditor acceperat, & hoc modo reduci possunt opiniones ad concordiam, quamuis Moder. Anconi. in tract. de mercatu. de Decoctori. in vlti. par. sub Rub. Qui potio. in bonis decocto. habe. numero 28. sub versicu. Nouissimè prætermissis. satis diffusè super hac quæstio. loquantur.

SVMMARIVM.

1. *Paupertas allegata in precibus per debitorem volentem cedere bonis, an per eum probari debeat? vel ex verbis precum, & rescripti probata dicatur? & num. 5.*
2. *Beneficium cessionis ab inopia & debitoris miseria causatur.*
3. *Creditor inopiam debitoris probare non tenetur, quando contra fideiussorem vult procedere.*
4. *Debitor asserens se in bonis non habere tantum, quod creditori sufficiat, satis probare dicitur eius paupertatem.*
   Creditor volens dicere debitorem plus habere in bonis, probare debet.
5. *Debitor allegans se pauperem probare tenetur. & num. 7. sed non procedit in agricola. num. 8.*
6. *Gl. in l. cùm de lege. ff. de probatio. est cōmuniter approbata, & quō ꝓcedat.*
8. *Rusticus annumeratus inter personas inopes allegans se pauperem, & nihil in bonis habere, paupertatem probare non tenetur.*
9. *Paupertas alicuius probatur per formam viciniæ, & per cognoscētes eum, & si hostiatim mendicaret. & num. 10. & si bonis cesserit. num. 11. & per libros æstimi. nume. 12.*

PAVPERTAS ALLEGATA PER debitorẽ volentẽ cedere bonis an per eum p̃bari debeat.

QVAESTIO XXVI. Princ.

Vigesimosextò principaliter quæro. † Quia superius in nona quæstio. principali. nume.8. versicu. Quid autem si in precibus debitoris apposita fuit forma rescripti Principis, Quòd constito de Oratoris paupertate ipsum ad alterutrum beneficium admittat &c. Cùm semper ad petitionem volentis admitti ad beneficium.capit. Odoardus, extra de solutio. vel alternatiuæ ad bonorum cessionem aut ad terminum quinquennalem iuxta l.fina.C.titulo no. in signatura dicatur, Constito summariè de Oratoris paupertate, ipsum ad alterum de duobus beneficiis admittat, & prout de iure. Et hoc propter multa, quæ circa hoc requiruntur, iuxta not. in dicto capitu. Odoardus. vnde non est necesse quòd aliter cedat bonis, dummodo de paupertate ligitimè cõstare possit secundùm Panormi. ibi. & Rotam in decis.567. vtrum possit, ante fin. versicu. Nam dico si doceat. in anti. cum aliis per Staphile. citatis in tract. de lite.gra.& iusti. folio 156. versicu. Quando quis petit, in primis impres. Nunquid ex verbis precum & rescripti dicatur probata Oratoris paupertas, vel aliter per Oratorem paupertatem probari requiratur? Videbatur dicendum, quòd satis per eum videatur probata paupertas, Quia † sicut ab inopia & miseria causatur cessionis beneficium l.pen. & fin.C. titulo no. sic ex inopia intentio cedere volentis fundari videtur, ideo videtur † quòd illam probare non habeat, sicut etiam debitoris inopiam creditor probare non tenetur, quando vult ad fideiussorem venire: vt per Barto. in leg. hoc iure. & in l. in illa. ff. de verborum obligatio. & refert Imol. in dicto capit. Odoardus. columna penulti. in princip. versicu. Quærit hic etiam Dominus Petrus. nume.24. Satis † etiam probata videtur ex eo, quòd debitor asseruit se non habere in bonis tãtum, quod pro creditorum satisfactione sufficiat. Vnde volens creditor dicere debitorem plus habere, probare debet, gloss. est not. in leg. cùm de lege. ff. de probatio. facit text. in l. fina. §. licentia. & ibi Doct. C. de iure deliber. & illam gloss. sequitur ibi Barto. & communiter ab omnibus approbatur. Eam quoque sequitur Alexan. consilio 55. Consideratis. columna penulti. in fin. versicu. Et satis erit. volumi. j. cum pluribus aliis concord. de quibus per Ias. in l. si constante. in princip. columna 20. versicu. Extra gloss. Barto. in prima quæstione. ff. soluto matrimonio. & illam gloss. tenet Paul. de Castro in l. maritum. in princi. sub numero 2. eodem titu. dicens satis esse, quòd maritus dicat se non habere in bonis nisi talem & talem rem, vt gaudere possit beneficio, ne conueniatur vltra quàm facere possit. Et qui dicit eum habere plura bona & esse diuitem, probare debet. Contrarium tamen est verius; † quia allegans se pauperem, hoc probare debet, vt probatur in leg. si creditores. ff. de priuileg. credi. & l. fina. ff. de libe. agno. & hoc est, quia paupertas est allegantis fundamẽtum, & qui super ea se fundat, eam probare debet. l. ei qui dicit. ff. de probatio. Soc. seni. consilio 24. Visis. columna penulti. num.42. versic. Confirmatur hoc. volumi. primo. Et pro hac parte semper allegari solet gloss. sing. communiter approbata in le. si verò. §. qui pro rei qualitate. ff. qui satisda. cogan. quæ dicit, quòd qui paupertatem allegat, eam probare debet, & econuerso qui aliquem diuitem allegat, hoc probare tenetur, per quam gloss. inquit Ange. ibi quòd vbicunque diuitiæ, vel paupertas sunt cã, & fundamentum intentionis allegantis, ei incumbit onus probandi, etiam in negante, idem dicunt ibi Pau. de Cast. Alexand. & Ias. & plenè per Alcia. in tract. de præsumpt. in 2. regu. in præsumptione 27. ver. Et supradicta habent locum. nume.4. & ibi Arelata. in addi. cum aliis plenè per Didac. Couarruui. relatis in 2. lib. varia. resol. c.6. nu.2.3. & 4. & Roland. consi. 20. Quoniam. colum. fin. num.19. versic. Nam qui. volu.2. Quod etiam firmat Alexan. in Rub. ff. de no. ope. nuncia. in pen. colum. ad fin. versi. Quod est vna truffa. facit tex. in d.l. hoc iure. & in l. ita stipulatus. versic. Quod si ab initio. ff. de verborum obliga. Ioan. And. in c. bonæ. & ibi Panormi. extra de electio. Barto. in d.l. in illa. Alexã. & Ias. ibi in 4. colum. in princ. versic. Extra glo. Barto. Alex. cons. 39. Viso themate. volum. j. consi. 91. Repetitus. colum. fi. in prin. volum. 7. idem cons. 123. Viso themate. volum. j. consi. 91. Repetitus. colum. fin. in princ. volum. 7. idem cons. 123. Viso processu. colum. j. consi. 134. Viso processu. colum. j. & cons. 136. Viso p̃cessu. colum. j. sub num. 2. eo. vol. 7. Ias. consi. 34. Ad motiua. col. 4. in prin. versic. Non ob. modo. volu. j. & ita reperio fuisse decisum in consi. Neap. vt refert Afflict. in decis. 377. Princeps concessit vniuersitati. Non ob. in cõtrarium deducta, & † præcipuè glo. in d.l. cùm de lege. super qua se fundant Doc. allegati. Nam doctrina illius glo. in se est verissima, & in iudicando tenenda, & temerarium esset ab ea recedere, cùm eam expresè sequatur Barto. in d. §. licentia. in l. is potest. colum. pen. ff. de acqui. hæred. in l. conficiuntur. §. codicilli. in fin. ff. de iure codicil. in rub. ff. de nou. ope nuncia. in vlti. col. in l. decem. in prin. ff. de acqui. hære. & in d.l. si constãte. in prin. in j. q. primæ par. prin. cũ aliis infinitis concord. diffusè relatis per Ias. d. cõsi. 34. col.3. vers. Nõ ob. replicationes. & illa gl. intelligitur esse vera, qñ occurrit p̃ eo, q asserit, aliqua p̃sumptio, put occurrit in casu d. §. licẽtia. Sic quo. n. heres inuẽtariũ solẽniter fieri fecit, p̃ eo est p̃sumptio, qui hæreditate plura bona non sint, & tunc per modũ p̃dictũ sufficit probatio, & ita illã gl. declarat Ias. in d. §. licẽtia. col.1. in fi. ver. Ego omissa. & d. consi. 34. colum. 3. circa fin. & in d.l. si constante. in princip. colum. 21. in fin. versic. Ex prædictis conclude. & Ruy. gl. vol.5. & Bellon consi. 34. Visis fundamentis. colum. nu.1. & Alcia. in d. tract. de p̃sump. in 3. regu. in 20. p̃sump. Sed si nulla concurrit p̃sumptio, nec coniectura saltem iuridica, per ipsum asserentem probari debet eius paupertas, aliâs qua ea non probata ad cessionis beneficium admitti non debet, maximè vbi ita Princeps in rescripto disposuit, dum dixit, constito de Oratoris paupertate, qua ergo non probata debitor dicto beneficio gaudere non debet, & plures aliâs responsiones ad gloss. in d. l. cùm de lege. tradit Campegi. in tract. de dote. in 3. par. quæst. 20. incipi. Qualiter probentur facultates, quem per te videas, ne ibi dicta per eum transplantare videar. Nec obst. dicta per Pau. de Castr. in d.l. maritum. quia ibi vxor asserebat maritum plura habere bona, & diuitem esse, meritò ipsa tenebatur illud probare, prout hic cedere volens asserẽdo se pauperem esse, eius inopiam probare tenetur, vt firmat gl. Alb. & alij in d. § qui pro rei qualitate. & Alb. in d.l. ei qui dicit. ad fi. nu.8. Ille † ergo qui super paupertate se fundat, eam probare tenet, vt est gloss. sing. & communiter approbata in d. §. qui pro rei qualitate. quã etiam ad hoc p̃priè allegat Ruy. d. cõ. 49. col.1. ver. Quia ille q dicit. Posset † forte dici hoc agricola nõ p̃cedere, cũ talis annumeretur inter p̃sonas inopes, q nihil habere dicũt, et si ex suo artificio viuere posset, vt voluit Aymo c.199. Ad subtilia. col.2. in fi. ver. Septimo. Deci. vol. j. Hoc tñ intellige, nisi Oratoris ex rescripto Principis appareret. Qualiter autẽ cõstare dicet quẽ pauperem vel inopẽ esse, Doctores dicũt p̃ famã q alic è fama in vicinia, vbi habitat, & inter cognoscẽtes eũ. Facit gl. in no. p gl. & Cy. in l. ubi adhuc. C. de iure dot. & i d.l. si cõstãte 1 prin. & qd ibi plenè p Bar. & Doc. & ideo seruat in pratica, p̃batione hãc fieri p testes de tali fama, & ei' paupertate. Probat et quẽ paupere esse, si certũ aureos nõ habet in bonis, ut est gl. not. in §. Quoniã uero. 1 uerbo pauper. in auc. de exhib. & introducẽ. reis. Vel dicet et p̃stare, si uere & nõ fictè hostiatim iabat mẽdicãdo, nã hoc paupertatis signũ est, nisi ex aduerso p creditores p̃bet, p loculos depositos, uel res alias habeat. c.j. ex de deposi. & l. ex p̃sona. C. de probatio. Itẽ probat paupertas alicuius; qa † male indutus est, & nihil habet in domo, vel p vulgi opinionẽ, vt tradit Alb. in d.l. ei q dicit. circa fi. nu.9. & in d. §. qui pro rei qualitate col.2. nu.5. Vel s'm Host. in d.c. Odoardus. eo ipso q q's cedit bonis, satis p̃bat ipsum inopẽ esse. Vnde postea detineri, vel incarcerari nõ debet l.j. C. ti. no. & c.2. ex de pig. Probat ẽt per æstimi libros inopia, vt p Bar. Ias. & Doc. in l. decẽ. de ver. ob. & p Imo. in d.c. Odoardus. col.3. ver. Sed iuxta prædicta quæri põt, sub nu.10. Et alijs ẽt probatur modis, de quibus per Firma. in suo repertorio 1 verbo Paupertas. nu.3. per Mod. Fanẽ. in tract. de pig. in 1. membro octauæ partis. nu.15. ver. Sed dubitatur, qñ & quibus modis. Ale. cõsi.37. Cõsultus. vol.7. & Bello. cõsi.16. Stat statutũ. col.3. nu.5. cũ seq. plenè in addi. ad Alcia. in trac. de p̃sũp. in 27. p̃sumpan fi. in 2. reg. per Dec. cõsi.120. Et pro tenui. col.2. post prin. sub n. 3. ver. Et p̃batio paupertatis plenè p Fabia. Mõteleo. in sua praxi, de lite arbitrali. in 5. par. fol.304. nu.17. ver. Et ad hoc ẽt. cũ alijs cõcord. per Ale. relatis 1 auct. Præterea. col.3. n.7. ver. In gl. in verbo Locuples. C. vñ vir. & vx. & tradit Ripa in d.l. si cõstãte. col.6. n.28. ver. Secũdò aduerte. sol. mat. Probat ẽt paupertas, qñ p̃baret debitorẽ decessisse in carceribus nõ soluẽdo, vt p Paris. cõsi.50. Ex lectura. nu.61. ver. Ex eo. nu. vol.j. tãde iudicis arbitrio relinqtur, vt est gl. cõmmuniter approbata in d. auc. præterea. cũ multis cõcord. per Didac. Couarruui. relatis in 2. li. varia. resolu. in d.c.6. nu.8. ver. Qualiter paupertas probet. usq; ad fi. quã gl. etiã sequitur Deci. in c. sedes. col.4. in prin. nu.9. Similiter qs dicatur. extra de rescrip. Inopia autem qualiter probetur, ponit Afflic. in decis.179. In quadam causa.

SVMMARIVM.

1 *Debitor indignus beneficio cessionis dilatione quinquennali sibi per creditorem concessa gaudere debet, etiam quòd dolum in alienatione commisisset.*

Per dilationem creditoribus dissentientibus minus fit præiudicium, quàm per remissionem partis debiti.

2 *Debitor prohibitus ad bonorum cessionem admitti, gaudere debet dilatione sibi ob eius inopiam à Principe concessa, præstita tamen per eum satisdatione, si à creditor petita fuerit.*

3 *Dilatio quinquennalis debitori concessa per Principem incipit currere à die datæ, & non à die præsentationis.*

3 *Priuilegium alicui concessum ab Imperatore, vt ab eius creditoribus infra quinquennium conueniri non possit, ad debitorem ex delicto obligatũ non extenditur: sed contra nu.12.13. & 14.*

5 *Priuilegium concernens præiudicium tertij strictè intelligi debet, quando est graue, secus si modicum, vt num. 12.*

6 *Concessio contra ius commune dicitur priuilegium.*

7 *Mercatores falliti non gaudent cessionis beneficio, nec annali, seu quinquennali dilatione à Principe concessa.*

8 *Creditoris appellatione venit propriè creditor ex causa delicti.*

9 *Interpretatio lata quando fiat in materia odiosa.*

10 *Materia licet odiosa sit, non excluditur tamen lata interpretatio, quæ ex proprietate verborum insurgit.*

11 *Prærogatiua captiuis & carceratis concessa etiam carceratis ex delicto competit.*

Inoumanum non est bene facere etiam ex delicto carceratis.

12 *Quid differtur, non aufertur.*

Regula. l.2. § si quis à Principe. ff. ne quid in loco publi. non procedit, quando de modico præiudicio tractatur.

13 *Rescripta & priuilegia Principum intelligũtur semper absque alterius graui præiudicio.*

14 *Princeps iustitiam partis excedens non præsumitur velle excedere, nisi in modico.*

15 *Dilatio à principe debitori concessa, vt infra quinquennium ab eius creditoribus molestari nequeat, etiam ad debitorem ex causa delicti extenditur, nisi debitum esset iuratum.*

Dilatio debitori concessa sibi non prodest, nisi à Papa de iuramẽto expressa fieret mentio.

DEBITOR QVI AD BONORVM cessionem admitti non debet, an vti poterit quinquennali dilatione sibi concessa.

QVAESTIO XXVII. Princ.

Vigesimoseptimò principaliter quæro, nunquid † debitor, qui ad cessionis beneficium admitti non debet, vt in multis casibus supra declarauimus, quinquennali dilatione sibi per creditores, vel a Principe concessa vti & gaudere valeat? Responde, quòd si a creditoribus concessa fuit, ea vti poterit, cùm in iure cautum non reperiatur, eum tali dilatione frui non posse, etiam quòd dolum in alienatione bonorum commisisset, vt pulchrè consuluit Paris. consilio 100. Certissimum est. versicu. Præterea aduertendum est. & in fin. volumine 3. Quod ratione suadetur; quia si creditores possunt debiti partem (quod maius est) debitori remittere, vt vidimus supra in 13. quæstio. principali, tanto fortius quinquennalem dilationem (quod est minus) indulgere poterunt. regu. cui licet. de regulis iuris in 6. Quia per dilationem minus fit creditoribus dissentientibus præiudicium, quàm per partis debiti remissionem, secundùm Afflict. in decisio. 288. Sępe & sæpius. versicu. Et hoc multo magis. numero 3. Si † verò a Principe concessa fuit, & tunc distingue, Aut debitor ob aduersam fortunam ad paupertatem & inopiam deuenit, aut ex p̃prio dolo & delicto per eum commisso. Primo casu nulli dubium est, quòd tali dilatione gaudebit. leg. vniuersa. C. de precibus impe. offe. & voluit Alexand. consilio. 205. Visis his. volumine 2. præstita tamen per eum satisdatione: cùm securitas alicui data, vt infra certum terminum a suis creditoribus conueniri non possit, intelligi debeat, dummodo de soluẽdo post terminum satisdederit, quod est valde not. secundum Abb. in cap. quod consultationem. columna 5. versicu. Et per illum text. extra de re iudi. per text. in dict. l. vniuersa. & Anchar. consilio 37. Contra Ioannem. num. 1. Si tamen a creditore petita fuerit, vt tenet gloss. Paul. de Cast. & Ias. latè in dicta l. vniuersa. per Afflict. in decis. 378. Quidam debitor supplicauit. & Hypp. in leg. vnius. §. cogniturum. num.7. ff. de quæstio. vbi latè. & ita refert Paul. de Castro ibi praticasse, & ita firmat Aeneas Falco in addi. ad Panormi. in dicto cap. quod ad consultationem. in d. 5. colũ. in versi. Sed quæro iuxta prædicta. & Ripa in l. ita stipulatus. nu. 80. vers. Quintò dubitatur. ff. de verborum obliga. Et addit Gui. Pa. in decis. 109. Rescripta † annalia, quòd talis dilatio quinquẽnalis a die datæ dilationis, & non a præsentationis currere incipit. Secundo † verò casu videtur dicendum, quòd illa dilatione frui nequeat secundùm Guil. de Cu. quem refert & sequitur Alberi. in l. sed & si ex parte. §. quanquam. ff. quod cum eo. vbi determinat, quòd si Imperator alicui priuilegium concessit, vt intra quinquennium a creditoribus conueniri non possit, non extendetur ad debitorem ex causa delicti obligatum. idẽ tenet & sequitur Alexand. in l. j. colum. penulti. num. 43. versicu. Ex his infert Roma. ff. si certum petatur. & l. pe. ff. ad Turpilia. vbi pro hac opinio. adducit text. cum gloss. in §. quòd si delinquentes. in verbo nocentes. in auctorita. de manda. princip. & id quod habetur in aucto. qua in prouincia. in verbo omni priuilegio cessante. C. vbi de crimi. agi oportet in quibus iuribus probatur, quòd priuilegium delinquentibus non prodest. Adducit etiam, † quòd cum hoc cõcernat ius & præiudicium tertij, strictè interpretari debet. l.2. §. merito. & §. si quis a Principe. ff. ne quid in loco publico, cum aliis concordan. per eum citatis. Et † cùm sit contra ius commune, talis concessio priuilegiũ dici debet. capitu. priuilegia. 3. distinctio. ideo in ea stricta fieri debet interpretatio. leg. si quando. in princip. C. de inoffic. testamen. & c. dilecto. cum simili. extra de consangui. & affinitate. & secundùm hanc opinio. refert fuisse iudicatum Boeri. in decis. 349. Quæritur an ciuiliter. columna 8. in fin. versicu. Nec per consequens. & columna sequen. dicens † quòd hoc est contra mercatores fallitos, qui nõ gaudent cessionis beneficio, nec annali, seu quinquennali dilatione a Principe concessa, & ad hoc allegat Bald. consilio 282. In quæstione. M. columna fina. versicu. Sed adhuc restat. volumine 5. & Ioann. Bapt. de Sancto Seuerino in tracta. de debito. suspect. & fugi. in prima quæstio. columna fina. versicu. Illud scio. qui tamen de hoc nullum faciunt verbum, sed melius allegasset Bald. consilio 400. Quod Iacobus. volumine j. vbi per vndecim rationes arguit contra impetrantem a Principe rescriptum, quòd securitas & dilatio debitori concessa intelligi debet, pręterquàm in debitore per maleficium obligato: Contrariam tamen opinionem tenet Roma. in dict. l. j. si certum petatur, quem ibi sequitur Deci. in penulti. columna, versic. Sed tamen prædictis non obstan. Quæ opinio. mihi etiam magis placet, ex eo quòd † creditoris appellatione venit propriè creditor ex causa delicti: vt etiam nota. Bald. in leg. rescriptum. in tertio not. ff. de pact. & quamuis fortè dici possit, quòd in odioso priuilegio simus, quod strictè intelligi debet, vt in contrario supra ostenditur. Dico † quòd etiam in materia odiosa lata fit interpretatio, quantum ad hoc vt priuilegium, quod generaliter ĩ debitorem loquitur, qui infra quinquennium conueniri non possit, generaliter intelligatur: vt not. tradit Ange. in leg. fina. columna fina. versicul. Tertiò quæritur. ff. de constitu. princip. Nam † licet materia odiosa sit, lata tamen interpretatio non excluditur, quæ ex verborum proprietate insurgit, vt est text. in l. cùm lege. vbi Aretin. nota. in princip. ff. de testamen. & voluit Calderin. consi. 1. in princip. de consanguinitate & affinitate, quem sequitur Deci. consilio 5. In causa dominæ Mariæ in fin. consilio 113. Viso tenore. columna penulti. versicu. Et ideo istud priuilegium. nume. 6. in j. parte. & in dict. l. j. columna penulti. versicu. Sed tamen prædictis non obstantibus. ergo talis dilatio extendetur etiam ad debitorem ex causa delicti. Pro quo facit. Nam † prærogatiua, quæ captiuis & carceratis conceditur, etiam ex delicto carceratis competit. gloss. est in capitu. sacrorum. 12. quęstione 2. & no. Bald. per illum tex. in leg. sed & si ideo. cum concord. per Alexand. traditis ibi, quam legem legit cum leg. quamuis. columna 2. in princip. versicu. Ex quo infert. ff. soluto matrimonio. Quia non est inhumanum etiam bene facere carceratis ex maleficio. capitu. non satis. 86. distinct. idem tradit Bald. & ibi Barba. & Alexan. in leg. illud quod. in princip. per illam glos. in d. l. sacrorum. C. de episcop. & cleri. Nec obstant in contrarium allegata, & primò text. in dicto §. quanquam. Quia ibi expresè datum erat priuilegium pro creditorib. ex contractu: vt in l. prima. ff. quod cum eo. Nec iura allegata per Alexan. obstant: quoniam illa loquuntur, quando quis post concessum priuilegium deliquit, & ita procedunt tradita per Bald. dict. consilio 400. dum voluit, quòd securitas data illi domino Iacobo ad futura delicta, & sic post priuilegium concessum non extendatur. Et ita tenet Ange. in l. penulti. §. illud. ff. quod quisque iuris. quem sequitur Vital. in tract. clausula. in Rub. Nil nouari securitate pẽdente. numero 24. folio 124. Secus ergo in præteritis delictis, & ante concessam dilationem, in quib. eadem ratio videtur, quæ in aliis creditoribus ex contractu. Non obst. quòd huiusmodi dilatio ius & prdiudicium concernat, & sic strictè interpretari debeat, quia cùm de modico præiudicio tractetur, ex eo quòd ius creditoris non tollatur funditus, sed solum ad certum tempus differatur, vnde dici solet illud vulgare † quod differtur, nõ aufertur. leg. quoties. ubi Barto. Saly. & Ias. in prima not. C. de preci. impe. offe. facit tex. & ibi not. gloss. in l. quamuis. ff. de arbi. & est gloss. fina. in §. si dominus. Institu. de singu. rebus per fideicommis. relict. non procedit regula. dict. l.2. §. si quis a principe. vt voluit ibi gloss. in verbo impetrauerit. & habetur per Barto. & Doct. in dict. l. quoties. & est gloss. nota. in capitu. cùm olim. in verbo præiudiciũ. extra de consuetu. & est ratio, † Quia rescripta & Principum priuilegia semper intelliguntur, & intelligi debent absque graui alterius præiudicio, vt nota. Bartol. & Doct. in d. l. quoties. Et ideo singulariter not. ex illo text. in l. j. versicu. Item not. quòd non præsumitur. ff. de constitu. princip. quòd † si Princeps partis iustitiam excederet, non præsumitur nisi in modico excedere velle. Quinimmo dixit Paul. de Cast. in dict. leg. quoties. in fin. quòd Princeps dilationem quinquennalem concedere potest, non autem excedere, vnde si excessit; quia concessit dilationem vsque ad septem annos, etiam quò ad quinque non ualebit concessio, quod dictum sequitur Afflict. in decis. 107. In causa domini. columna secunda, sub numero tertio. Cùm † ergo Princeps debitori dilationem concesserit, vt infra quinquẽnium ab eius creditorib. molestari nequeat, & modicum afferat creditoribus præiudicium, eiusmodi

dilatio locum sibi non vindicabit in debitore ex causa delicti, nisi debitum esset iuratum: nā eo casu talis dilatio debitori nō prodesset, nisi de iuramento expressa fieret mentio, maximè à Papa, vt per plura consuluit Alexand. consilio 38. Visa petitione. volumine 3. quod est repetitum in consilio 137. volumine 6. & idem Alexand. consi. 205. Visis his. columna fi. ad fin. versicu. Dico insuper. volumine 2. idem sequitur Iaso. in dict. l. quoties. in 2. not. & in l. fina. versicu. Facit quod dixi. C. si contra ius vel vtili. publi. & Deci. in dict. l. j. columna penulti. versicu. Non obst. ꝙ agatur de præiudi. si certum petatur. & ita fuit iudicatum in sacro consi. Neap. vt attestatur Afflict. in decis. 5. Dñs Rex.

SVMMARIVM.

1 *Debitor qui dilationem quinquennalem obtinuit, amplius ad cessionis beneficium non admittitur etiam virtute noui rescripti, nisi in rescripto apposita fuerit clausula non obstante quinquennali dilatione aliàs obtenta. & numero 2. & numero 6.*

3 *Clausula non obstante operatur id quod clausula de plenitudine potestatis.*

4 *Princeps rescribens cum clausula non obstante potest iura alterius tollere, & diminuere.*

5 *Princeps non præsumitur velle tollere ius tertij, nisi apposuerit clausulam non obstante.*

DEBITOR QVI DILATIONEM quinquennalem obtinuit, an virtute noui rescripti debeat ad cessionis beneficium admitti?

QVAESTIO XXVIII. Princ.

1 VIgesimooctauò principaliter quæro, debitor † quinquennalem dilationem ab eius creditoribus, vel à Principe per rescriptum obtinuit, & elapso induciarum tempore creditores ipsum ad soluendum conueniunt, ille verò paratus cedere bonis iuxta l. prima. C. tit. no. impetrauit, vt ad bonorum cessionem admitteretur, quo rescripto penes acta exhibito creditores opponunt, ipsum vllo pacto admitti non debere, immo carceribus mancipari, donec de eorum credito satisfacti fuerint, ex quo ipse aliàs dilationem quinquennalem habuit. An autem virtute rescripti nouissime impetrati ad cessionis beneficium admitti debeat? Videbatur dicendum quòd non; quia cum dilationem habuerit quinquennalem, non potest postea cedere bonis, sed carcerari debet. gl. est communiter approbata in l. fina. vbi Bald. Salyc. & Paul. de Castro C. titulo no. & in lege alia. §. eleganter. & ibi Doct. soluto matrimonio. & ita decisum fuisse videtur in consi. Neapoli. vt refert Afflic. in decis. 378. Quidam debitor supplicauit. alioquin creditores, qui dilationem concesserunt, delusi remanerent, quod non est dicendum. Tu dic, quòd si dilatio quinquennalis forma iuris seruata concessa fuit, tunc cedere non potest, vt communiter tenent gloss. & Doct. in dicta l. fina. & Afflict. in d. decis. 378. aut forma & solemnitas de iure requisita nō fuit in quinquennali dilatione concessa seruata, & tunc non obstante quinquennali dilatione ad cessionis beneficium admittetur. vt ibi sentit Afflict. Item dic † quòd si in rescripto Princi-
2 pis apposita fuit clausula non obstante quinquennali dilatione aliàs per debitorem obtenta, debitor ad bonorum cessionem admittetur, & ita aliàs ad fauorem fratrum de Alippo Brixiensium contra Hieronymum Campanatum mercatorem Venetum eorum creditorem obtinui: vt patet consil. 151. In causa fratrum de Alippo. libro secundo. Nam † clausula non obstan-
3 te, operatur id quod clausula de plenitudine potestatis, vt nota. Bald. in lege si de testamento. C. de testamen. & tradit Alexan. in l. ex facto. columna 4. post princip. versicu. Et licet Barto. & & omnes. numero 24. ff. de vulga. & pupilla. Et † vbi Princeps
4 cum clausula non obstante rescribit, prout rescribere potest, vt tradit Ias. post Bald. & alios in leg. rescripta. post princip. versic. Inter cætera not. C. de preci. impera. offe. cum aliis ibi per eum relatis: cùm certus sit de iure tertij quæsito, alterius iura tollere & diminuere potest. Quia † quamuis aliàs ius tertii velle tolle-
5 re non præsumatur, fallit tamen quando clausula non obstante apponitur. Anton. de Butr. & Imo. in capitu. quæ in ecclesiarum, extra de constitu. per not. per Cyn. post gloss. in l. fina. C. si contra ius vel vtili. public. sequitur Alexand. consil. 92. Perspectis. colum. 6 ad fin. versicu. Fuit etiam adiecta. volum. 6. & declarat idem Alexand. consilio 101. Visis instrumentis. columna 5. in princip. versicu. Et præsertim. volum. j. Secus dicendum est, si per inferiorem à Principe rescribatur cum dicta clausula, tūc enim non potest inferior ius tertij tollere, cùm non possit ipse dictam clausulam apponere in rescripto, vt latè scribit Ias. in d. l. rescripta. dicto uersicu. Inter cætera not. & in dict. l. fina. in septima limitatione. C. si contra ius vel vtili. public. Cùm ergo ex certa scientia rescripserit Princeps, apparet alteri derogare voluisse in iure quæsito, de quo in precibus & rescripto facta fuit mentio: vt nota. gloss. in capitu. ex parte. il 2. de offi. delega. pulchrè per Bald. in leg. fina. in princip. C. senten. rescin. non poss. gloss. in capitu. statutum. in verbo literarum. de rescript. in 6. & in capitu. j. de constitu. eodem lib. & est communis opinio. secundùm Alexand. in leg. 3. §. si is pro quo. ff. quod quisque iur. quem sequitur Ruyn. consilio 130. Super eo. columna fina. in princip. versicu. Quinimmo voluit. volumine j. & præsertim cùm expressè dixerit, non obstante quinquennali dilatione, quæ verba clarè ostendunt, mentem Principis fuisse quinquēnalibus induciis derogare, vt in simili arguit Alexand. consilio 1. Ponderatis his. columna 10. in princip. versicu. Non obstat quòd Dominus Dux. volumine 5. Secus dicendum est, si in vltimo rescripto nulla mentio de quinquennali dilatione facta fuerit, prout non fuit in rescripto, de quo per Afflict. in d. decis. 378. Et isto casu procedant quæ dicta sunt in principio.

SVMMARIVM.

1 *Exactio in quibus bonis debitoris post cessionem bonorum quæsitis fieri debeat.*

2 *Obligatus ad alimenta consignanda attendere debet ad quantitatem fructuum, qui ex re percipiuntur, non autem attendet ad qualitatem & valorem rei.*

3 *Alimenta vxori relicta extra domum præstanda sunt secundùm reditus & facultates patrimonij, non autem ponitur manus ad proprietatem.*

4 *Alimenta debita descendentibus, vel ascendentibus, vel pupillo per tutorem, vel similibus, si non sufficiunt ex reditibus patrimonij, vēditur proprietas, quæ sit minus vtilis.*

EXACTIO IN QVIBVS BONIS debitoris post cessionem quæsitis fieri debeat.

QVAESTIO XXIX. Princ.

1 VIgesimononò principaliter quęro. † Quia supra diximus, quòd qui cessit bonis, si postea alia bona quęsierit, vel ad pinguiorem fortunam peruenerit, non cōuenitur nisi in quantum facere potest, deducto ne egeat, iuxta leg. 4. in princip. & l. qui bonis. ff. titulo nostro. & l. ex contractu. C. de bonorum auctori. iudi. pos. in quibus bonis talis exactio fieri debeat. Respon. quòd in exigendo ipsum debitorem inspicitur quantum ex eius patrimonii fructibus redigi possit, non quantum ex rerum venditione redigeretur, casus est sing. & mirabilis secundùm Barto. & Ange. in dict. l. qui bonis quod est nota secundùm Alexand. ibi. qui pro hoc allegat text. in leg. si fundum per fideicommissum. de leg. j. & quod no. Barto. in l. secunda, in fin. C. de rescind. vendi. & in l. Imperator. in fin. ff. ad Trebel. per quam. l. qui bonis, in proposito dixit Ro-
2 ma. consi. 510. Quo ad primum. colum. fina. ad fi. quòd † quando aliquis ad alimenta consignanda obligatur, & consideratur an quis plura, vel pauca bona possideat, non attenditur eorum qualitas, quæ possidentur, sed redituū quantitas, qui ex eis percipiūtur; quia res magni precii esse posset, & ex ea minimus reditus percipi, & quasi nullus, vnde tunc ad qualitatis considerationem quò ad alimenta percipienda quodammodo modicum, seu nihil possidere diceretur, ideò non res, sed redituum
3 quantitas attendi debet. Et † propterea si maritus vxori extra domum alimenta relinqueret, secundùm reditus & patrimonij facultates præstanda sunt, secundùm Iacob. de Areti. quem refert, sequitur Barto. in leg. ius alimentorum. §. primo. ff. de alimen. præstan. non autem manus ad proprietatem poni potest, vt tradit Alexand. consilio 100. Super primo. columna fi. prope fin. versicu. Clarum etiam est. volumine j. quia (vt diximus) quantum in patrimonio sit, secundùm fructus & prouentus inspicitur, non secundùm quòd ex rerum venditione redigi pos-
4 set. Si † verò alimenta alicui debentur, exempli gratia descendentibus, vel ascendentibus, vel per tutorem pupillo, vel his, de quibus per Angel. in leg. Nesennius. §. fina. de re iudi. tunc pro alimentorum satisfactione proprietas, quæ patrimonium magis aggrauat, quæ minus sit vtilis, venundari debet, ita dixit Ange. in dic. leg. qui bonis. & in leg. diuus. versicu. In text. ibi necessaria. ff. de peti. hæredi. vbi refert se vnà cum Bald. apud Ariminum consuluisse. & ita refert Alexand. consilio 72. Viso. colum. 2. numero 5. uersicu. Et vbicunque debentur. volumine 5. & in leg. Imperator. in quarto nota. numero 5. ff. ad Trebelli. & ponit idem Alexand. in leg. maritum. in fin. ff. soluto matrimonio. dicens prædicta in primo casu procedere in alimentis titulo lucratiuo debitis, secus in alimentis titulo oneroso, seu à causa onerosa procedente debitis, quod dictum sequitur Deci. in l. diuus Pius. in vltima columna. ad fin. ff. de regulis iuris.

SVMMARIVM.

1 *Debitor post cessionem acquirens turrim magni valoris, an ad eius venditionem cogatur pro emptione alterius minoris precij, & in residuo pro creditorum satisfactione. & num. 3.*

2 Rusticus

2 *Rusticus quærens post cessionem bonorum domum magni valoris eam vendere tenetur, & humilem emere, & creditoribus dare residuum.*

3 *Doctor vel nobilis aut miles potest domum magni precij post cessionem bonorum, vel beneficium à iure concessum acquisitam pro se retinere.*

DEBITOR POST CESSIONEM acquirens turrim magni valoris an teneatur eam vendere, & domum minoris precij emere, & residuum creditoribus assignare.

QVAESTIO XXX. Princ.

1 TRigesimò principaliter quæro, † debitor post bonorū cessionem turrim vna valoris mille quæsiuit, creditores instant, vt illa pro eorum crediti satisfactione vendatur, asserentes ꝙ ei tanquàm inopi domuncula minoris precij sufficere debet, debitor verò respōdet se velle eam pro sua habitatione retinere, nunquid ad illius venditionē cogi possit, vt aliam domum precij minoris emat, & superfluum tradat creditoribus? Bald. in leg. fina. columna penulti. versicu. Quæro quidam cessit. C. titu. no. allegat Bart. tenere ꝙ non. per leg. qui bonis. ff. eo. quia ei habitationem habere permittitur, ipse tamen tenet, arbitrio iudicis relinquēdum esse; quia nec delicatus debitor, nec onerosus creditor audiri debet: vt l. si bene. ff. de vsur. facit text. in leg. si seruos. in fin. ff. de pigno. actio. cum ibi not. per glos. fin. & Afflict. in constitu. Regni incip. Omnes baiuli. Si tamen excessus non esset magnus, sed modicus, verbi gratia, si turris venderetur, & pro alterius habitationis emptione parum minus expenderetur, creditor in hoc audiri non debet, sed æquo animo ferre debet, vt eam pro eius habitatione
2 retineat. Si † verò rusticus, vel plebeus esset, qui humiles solēt habitare casas, iniquum videretur ꝙ in damnum creditoris tur-
3 rim pro habitatione, retineret, quod † tamen nobili, vel doctori, aut militi permitteretur, ideò arbitrarium iudicandum est: & cum Bald. transit Salice. in l. ex contractu. in quinta quæstio. C. de bono. auctoritate iudic. poss. Aliam similem quæstionē annectere potes, quam ponit Bald. in condemnato. in l. 2. in princip. versicu. Iuxta prædicta quæro. C. quod cum eo. & Alexand. in l. maritum. in vltima colum. versicu. Sed quid si maritus. ff. soluto matrimonio. & aliam similem ponit Deci. in auctenti. præterea. columna fina. versic. Quartò quæritur de quæstione. C. vnde vir & vxor. ad quos breuitatis gratia me remitto.

SVMMARIVM.

1 *Debitor qui bonis cessit, si conuenitur in bonis post cessionem quæsitis an deducere debeat, quòd salua dignitate sua viuere possit? & num. 3.*

2 *Rusticus in bonis post cessionem quæsitis panem grossum, cæpas, alleum, & caseum pro alimentis habere debet.*

3 *Doctor, nobilis, vel miles in bonis post cessionem, & post beneficium à lege concessum acquisitis, deducit, quod salua dignitate viuere possit.*

4 *Dignitas viri non attenditur, si mulier ob eius paupertatem sibi succurrere non posset, secus si esset diues.*

IN BONIS POST CESSIONEM quæsitis an habeatur ratio dignitatis personæ debitoris?

QVAESTIO XXXI. Princ.

1 TRigesimoprimò principaliter quæro, † quia cedens in bonis nouissimè quæsitis conuenitur solum in quantum facere potest deducto ne egeat, an etiam deducatur tantum, quòd salua eius dignitate viuere possit? Iacob. de Areti. Bald. & Ange. in l. si maritus in id, soluto matrimonio ponentes in marito quæstionem, qui tantum conuenitur in eo quod facere potest deducto ne egeat, iuxta leg. maritum. eodem titu. tenent respectum aliquem ad dignitatem nō haberi, sed solum id quod ad victum tantum sufficiat, retinere debet. Contrarium tenet Raph. & Imo. in dict. leg. si maritus in id. argumen. leg. nepos Proculo. ff. de verborum significatio vbi text. allegat in l. tutor secundum dignitatem. ff. de administrat. tuto. cum hac opinio. transit Alberi. de Rosa in dict. leg. si maritus in id. vbi vltra dic. leg. nepos Proculo. allegat tex. in leg. habitatio. ff. de vent. in posses. mitten. & l. penulti. & fi. ff. de in rem ver. idem tenet Bald. in lege 2. in princip. C. quod cum eo. vbi allegat in simili text. in leg. sed & si quid inædificauerit. §. sufficienter. ff. de vsufruct. & l. cùm vnus. §. alimentis. ff. de alimen. & ciba. lega. idem tenet Ange. & Imola in l. Nesennius. §. fina. in princip. ff. de re iudi. Eandem opinionem tenet Aretin. in §. appellantur. columna 4. versiculo. In eadem glo. ibi idem de donatore. Institu. de exceptio. & in §. Item si de dote. in vltima columna, versicu. Et aduertas, quòd in ista deductione. Institu. de actio. ad quem se remittit ibi Ias. numero 8. dicens, quòd in hac deductione ne egeat, personarum ratio & condi-
2 tionis personæ haberi debet, vt si nobilis, miles, doctor, vel rusticus est. Nam † si rusticus est, satis est, quòd ad alimenta panis grossus, cæpæ, allium, & caseus relinquatur, cùm tales rustici panem ex hordeo, fabis, milica, milio & similibus confectum comedere soleant, non autem ex puro frumento: vt not. gloss. in lege seruis vrbanis. in 2. & 3. gloss. ff. de legat. 3. & tradit Ripa in tracta. de peste. in rubri. de remed. ad conserua. vber. colum-
3 na octaua, in fin. numero 98. versicu. Nam solent rustici. Si † verò nobilis, vel doctor, aut miles esset, satis turpe foret, quòd solum ei consuleretur, ne mendicaret, & sic quòd duntaxat victum haberet, quòd non diceretur esse absque eius dignitatis dedecore. Sed Imola in dict. l. si maritus. has opiniones ad concordiam reducere conatur, videlicet, quòd si mulier est adeo inops, quòd sibi per talem deductionem succurrere non posset, viri dignitas non attenditur, secus si diues esset, & haberet vnde viuere posset: & hæc concordia placet Aretino in dicto §. Item si de dote. in fin. vbi in proposito bonum text. allegat in auctenti. præterea. C. vnde vir & vxor. & leg. plenum. §. equitij. ff. de vsu & habitatio. vbi dicitur, quòd quis posse facere dicitur, quod considerata personæ conditione commodè potest. Eandem concordiam sequitur Alexand. in l. maritum. columna fina. versicu. Hæc concordia mihi placet. & illam amplectēdam arbitror, cùm etiam ob mulieris inopiam maritus beneficio sibi à lege concesso gaudere non posset. vt dixi supra in 13. quæstio. quartæ quæstio. princip. & in decimoseptimo casu. 20. quæstio. quartæ quæstio. principa. numero 30.

SVMMARIVM.

1 *Deductio qualiter in bonis post cessionem quæsitis fieri debeat, & an aliud sit in Iuuene, aliud in Sene, & an pro vno anno, vel maiori tempore? & numero 4.*

2 *Debitor artifex in bonis post cessionem quæsitis sibi computat in deductione, quod ex artificio acquirit.*

3 *Doctor vel miles post beneficium sibi à lege concessum, sibi imputant in deductione ex bonis acquisitis id quod ex aduocatione & militia acquirunt.*

5 *Familia debitoris, quam ipse de necessitate educare oportet, attenditur in deductione bonorum post cessionem acquisitorum.*

6 *Priuilegium alicui concessum pro se, etiam ad ministros, sine quibus esse non potest, extenditur.*

7 *Quis ex alterius persona consequitur, quod ex persona sua consequi non potest.*

8 *Pater & filius vna & eadem persona censetur,*
Maritus & vxor vna & eadem caro sunt.

QVANTITAS REI ET TEMPORIS AN inspici debeat in deductione bonorum post cessionem acquisitorum tàm respectu personæ debitoris, quàm eius familiæ.

QVAESTIO XXXII. Princ.

1 TRigesimosecūdò † principaliter quęro, Vidimus supra, quòd debitor cedens in quæsitis de nouo condemnatur in id quod facere potest, habita ratione ne egeat, iuxta l. in condemnatione. ff. de regulis iuris. & quod not. in leg. si maritus in id, per glos. & Doct. ff. soluto matrimonio. & in lege ex contractu. cum concord. C. de bon. auctorita. iudi. poss. Quomodo fiet ista deductio? Petr. de Bellaper. in §. fina. sub numero 6. versiculo. Ecce quid est de fortunis. Institu. de actio. dicit, quòd iudex personæ conditionem inspiciet, vtrum sit artifex, vel non, sed simplex sit, qui victum sibi quærere ignorat; tunc tantum sibi dimittet, quantum ad vitam sibi necessarium est, & si sit persona, quæ secundùm eius conditionem vinum biberet, & carnes comedere debet: vt leg. sed & si quis. ff. de vsufruct. inspiciet etiam personæ qualitatem, si sit Iuuenis, quia tunc diutius viuet, ideo sibi plus assignabit, alioquin si sit senex, non dimittet sibi tantum, sed seruabit formam leg. hæreditatum. in princip. ff. ad leg. falcid. Idem firmat ibi Ioann. Fab. dicens duo esse attendenda, scilicet rei & temporis qualitatem. Ad primum facultates & personæ conditio inspiciuntur.
2 Nam † si est persona, quæ operari possit, quæ officium seu artificium habeat, illud sibi computari debet, & sic illarum operarum fiet deductio: vt est glos. fin. in dicta l. si maritum in id. leg. si quis à liberis. §. sed si filius. cum glos. ff. de libe. agno. & leg. si quis argentum. § sed & si quis. & ibi glos. in verbo donante. C.
3 de donatio. Inspicitur etiam si doctor, vel miles est, † Hi computant in huiusmodi deductione quod ex eorum aduocatione & militia acquirunt. Inspicitur etiam, si est nobilis: in his enim cùm ipsi plus expendant & expendere habeant, maior habebitur ratio, quàm in rustico, vel similibus, vt in præceden-
4 ti quæstione diximus. Ad secundum, † non sufficit pro vno tantum anno deductionem fieri, sed attendi debet cuius sit ętatis is, pro quo talis deductio fieri debet, & illo tunc simul & semel fiet, cōputatione facta iuxta dispositionē d. l. hæreditatū. in prin. & ita ẜm legē illā iudicādum est: vt voluit gl. j. in l. maritū.

ff. soluto matrimo. & ita tenent Dyn. Petr. de Bellaper. Ioann. Fab. Ioann. de Plat. Aretin. & Iaso. in §. item si de dote. Institu. de act. & Ang. in l. Nesennius § fin. in princip. ff. de re iudicat.
5 An † autem quod dictum est circa principalis debitoris personam, idem etiam dicēdum sit circa eius filios & familiam, quos de necessitate educare oportet, & sine quibus commodè iuxta eius qualitatem & conditionem viuere non posset? Videtur quòd sic, per text. in dicta lege si quis a liberis §. non tantum. cum gloss. ibi. de libe. agno. & leg. secunda. ff. de vsu & habita. & leg. si stipulatus fuero. de verborum obligatio. Contrarium tenet Ioann. Fab. quem sequitur Ioann. de Plat. in dicto §. Item si de dote. Tu dic, quòd attenta conclusione, de qua supra, & in præcedenti quæstio. habetur respectus ad debitoris qualitatem & conditionem, cum concordia ibi relata, concludendum est, quòd huic cedenti haberi debet consideratio non solum de persona sua, sed etiam de personis sine quibus secundùm statum suum viuere non potest: ita voluit Imo. in dicta lege Nesennius. §. fina. declarans dictum Angel. ibi. & hoc probatur ratione secundùm Aretin. consilio 17. consideratis. columna penulti. versicu. Tertiò quia si maritus. Quia † priuilegium alicui
6 pro se concessum, etiam ad ministros, sine quibus quis esse non potest, extenditur, leg. administrantes. §. j. vbi Bart. in prima lectura. & ibi Bald. ff. de excusa. tuto. idem Bald. in leg. non solum. §. qui primipilum. eodem titulo. & in authenti. habita. C. ne fili. pro patre. Idem voluit Staphile. in tract. de lite. gratiæ & iustit. folio 154. versicu. Præterea hoc est priuilegium. in primis impres. per glos. in capitu. studeat. 50. distinctio. dicens quòd ei, qui non conuenitur vltra quàm facere potest, tantum relinqui debet, vnde ipse & sui ministri eidem necessarii sustentari possint: Faciunt tradita per Decis. in lege lecta. columna 5. versicu. In gloss. in verbo de domo. ff. si certum petatur. & in lege in omnibus causis. numero 8. versicu. Et licèt regulariter. ff. de regu. iur. & plures decisiones congerit Iaso. in lege si stipulatus fuero per te non fieri. ff. de verborum obligatio. & Felin. in capitulo secundo, sub numero 3. versicu. Tene istam conclusionem, extra de foro competenti. Quòd priuilegium alicui concessum etiam eius familiaribus competere dicitur, & habetur per Bart. in l. semper. §. immunitati. ff. de iure immuni. & facit text. quem ipse Areti. allegat. in l. cæterum. ff. de vsu & habi. & pro hac opinio. facit illa vulgata regula, quæ habet, Quòd † quis ex alterius
7 persona consequitur, quod ex sua persona consequi nō potest, vt est casus pulcherrimus in capitu. auctoritate Martini. §. fina. de conces. præbend. libro 6. & in capitu. penulti. de præben. eo. lib. & habetur in l. si emancipati. & ibi plenè per Ias. cum multis simili. in secunda columna in fin. versic. Nota tu diligenter. cum duabus sequentib. C. de collatio. & per Marsi. in sing. 180.
8 Plura & plura. Quod † etiam probatur ex eo: quia pater & filius vna & eadem persona censetur. lege finali. C. de impube. & aliis substitut. Et maritus & vxor sunt vna & eadem caro, iuxta text. in capitu. debitum. cum concord. extra de bigam.

SVMMARIVM.

1 *Compensatio an cessionario opponi possit per creditorem cedentis?*
2 *Exceptio compensationis competens contra cedentem competit etiam contra cessionarium.*
3 *Creditor anterior posteriori & contra quando preferatur.*

COMPENSATIO AN POSSIT per creditorem cedentis bonis contra alium creditorem, cui bona insolutum data fuerunt, opponi.

QVAESTIO XXXIII. Princip.

1 Trigesimotertiò principaliter † quæro, Si debitor, qui bonis cessit, vni ex eius creditoribus bona & debitorum nomina insolutum dedit, iuxta leg. legis Iuliæ. in fin. vbi Barto. & omnes. C. titu. nost. deinde creditor ille egit contra vnum ex debitoribus sibi cessis, qui compensationis exceptionem opposuit, asserens se esse in quadam partita illius cedentis creditorem, an eiusmodi cōpensatio admitti debeat? Et hoc casu distinguendum censeo. Aut debitor compensationem opponens fuit a debitore, qui bonis cessit, in adiudicatione vocatus, aut non. Primo casu si non comparuit, & in eius creditum petendo, vel in compensando cum debito negligēs fuit, ob eius contumaciam & negligentiam etiam compensationem opponere non poterit contra creditorem, cui debitorum nomina & bona cedentis insolutum tradita fuerunt, cùm negligentia & ipsius contumacia alteri creditori solerti nocere non debeat, argument. text. in lege si non expedierit. §. j. versic. Quid ergo. & ibi glos. in verbo noceat. ff. de bono. auctoritate iudi. posses. & cùm differentia esse debeat inter desides & vigilantes. leg. vt perfectius. in princip. & leg. fina. in fin. C. de anna. except. & argument. eorum quæ diximus supra in 25. quæstio. principali. sub numero septimo. Secundo casu si compensationem opponens non fuit in dolo, nec in culpa, sed iustam habuit ignorantiæ causam ob citationem sibi non factam, & tunc sicut fuisset in adiudicatione facta creditori admissa debiti & crediti compensatio, ita pariformiter aduersus hunc cessiona-
2 rium admitti debet. Quia † compensationis exceptio, quæ cōtra cedentem competebat, eidem contra cessionarium competit, vt est communis opinio tradita per Cyn. Bartol. & alios in lege eius quod. C. de compensatio. Paul. de Castro consilio 46. Super eo quod quæritur. & consilio 181. Viso puncto in causa quę vertitur Lucæ. columna secunda, numero secundo, volumine primo. in nouis. Alexand. consilio 54. Circa id. columna fina. versicu. Secundo principaliter volumine secundo, & Aretin. consilio 16. Presupponitur in facto. in finalibus verbis. Sed
3 in hoc aduertendum est, Aut † iste creditor cessionarius ratione sui crediti anterior, siue posterior erat, si anterior, & tunc etiā quòd compensationem opponens non fuisset in adiudicatione vocatus, in hac compensationis exceptione tanquam posterior creditor non audiretur, cùm prior in tempore potior sit in iure. regu. qui prior. de regulis iuris in 6. & l. quoties vtriusque. ff. eodem titulo, lege qui balneum. in principio. & lege potior. in principio. ff. qui potior. in pigno. habe. Aut erat in hypotheca posterior, & compensationem opponens sine hypotheca anterior, & idem dicendum est, vt est text. & ibi nota. Barto. in lege creditor qui prior. §. si primus. ff. qui potio. in pigno. habe. & tradunt Mod. Fanen. in tracta. de pigno. in 2. membro quintæ partis. in princi. in j. ampliatione. Si verò cum hypotheca anterior erat, & tunc dic vt supra in prima distinctione dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Cessio bonorum post appellationem ab interlocutoria habente vim diffinitiuę, an per modum attentatorum reuocari possit?*
2 *Attentata ante omnia reuocantur non discusso aliter appellationis articulo, & quæ dicantur attentata. & numero 4.*
3 *Cessio bonorum etiam post appellationem à diffinitiua fieri potest.*

CESSIO BONORVM AN PER modum attentatorum reuocari possit.

QVAESTIO XXXIIII. & vltima Princip.

1 Vltimò principaliter quæro, quid † si post appellationem ab interlocutoria vim diffinitiuę habente interpositam debitor cessit bonis, an huiusmodi bonorum cessio per modum attentatorum possit, vel reuocari debeat? Gui. Pa. consi. 124. Circa materiam. columna 3. in princip. versicu. Ad secundum quæsitum. numero tertio, decidit, quòd si bonorum cessio ante inhibitionem facta fuit, reuocari non poterit, sed differri debebit, donec de appellatione cognitum fuerit. allegat text. in capitu. non solum. § fina. de appellatio. in 6. tradunt domini de Rota in decis. 412. Si appellatur. in nouis. & Felyn. in capitu. super quæstionum. § fin. extra de offic. delega. Tu dic, quòd etiam si post inhibitionem facta fuisset, & post appellationem a diffinitiua interpositam tanquàm quid attentatum reuocari non poterit. Quamuis regu-
2 la sit, ante † omnia attentata etiam non discusso appellationis articulo reuocari: vt in dicto capitu. non solum. in princi. & ibi
3 Cano. Tùm † quia bonorum cessio etiam post appellationem a diffinitiua potest agnito debito in iudicio fieri, & eiusmodi cessio valet iuxta declarationem per Aretin. traditam in §. fin. columna 3. ad fin. versicu. Nec ob. dicta l. prima. Institu. de actio. & in quā ita fuit decisum in sacro consilio Neap. vt attestat Afflic. in decis. 296. Quidā debitor. in fi. & ita cōsuluit Rolā. a Valle cōsi. 7. Quoniam. col. 2. n. 8. sub versi. Secūdò respōdet. vol. 2. Tùm ēt quia talis cessio facta seruatis de iure seruādis dici non
4 potest esse de attentatis. Cum cessio † sit de his quæ licitè fieri possunt, Et ea, quæ licita sunt, attentata nō dicuntur; quia cùm pendente appellatione aliquid attentetur quod sit licitū, prout in præsenti casu, ex quo cedens facere potest quod de iure sibi competit, illud tanquàm attentatum reuocari nō potest, cùm nihil innouari videatur secundum gloss. in dicto capit. non solum. §. fina. in gloss. magna. Faciunt dicta per Aufrer. in Capella. Tholosa. quæstio. 500. in versicu. Et ideo attentata pendente appellatione. Præterea si debitor post appellationem fuit ad bonorum cessionem admissus, non est dubitandum, quòd si appellatus per cedentem fuerit citatus, vel in iudicio comparuerit, per quam comparitionem & agnitionem debiti in iudicio huiusmodi factam, appellatus ipse nedum tacitè, sed expresè cessioni consensisse videtur, meritò de attentatis amplius opponi non potest, Cùm scienti & volenti non fiat fraus, neque iniuria, regu. scienti. de regulis iur. in 6. cum vulga. traditis per Ias. in l. cum donatio. in princi. C. de transa. Pro quibus faciunt not. per Affli. in decis. 98. Pulchrum est dubium. in fi. vbi inquit, quòd attentatorum remedium ad partis instantiam locum nō habet,

habet, quando de non iure petentis attentatorum reuocationem notoriè constat. Et ex his expedita redditur per me Matthæum Brunum Iurisconsul. Ariminensem hæc præsens cessionis bonorum materia, in qua si quid boni reperitur, altissimo ac omnipontenti Deo laus, honor & gloria attribuatur. Si verò aliquid, quod legentis aures offendat, culpæ meæ ascribatur, iuxta illud Augustini in 15. c. Soliloquiorum. dicentis. Si quid boni est, parui, vel magni, donum tuum est, & nostrum, non, nisi malum, est.

DE INOPE DEBITORE

Ex Castelliana consuetudine creditoribus addicendo.

PER GASPAREM BEATIVM.

Ante omnia, ipsa legis verba, visum est hic annectere, vt si quid lector desideret, habeat vnde facile petat.

Si algun home fuere metido en prision por deuda que deua à aquel que le faze meter enla prisio de le complimiento de pan y de agua nueue dias, y el no sea tenudo de darle, mas si no quisiere, mas si el mas quisiere auer de otra parte aya lo y si eneste plazo pagar no pudiere, ni pudiere auer algun fiador si huuiere algū menester recaudelo aquel aquien deue la deuda de guisa que pueda vsar su menester, y delo que el ganare de le que coma y que vista guisadamente, y lo demas recibalo en cuenta de su deuda, y si menester no ouiere, y aquel aquien deue la deuda le quisiere tener mantengale assi como sobre dicho es, y siruase del y el juez limite tiempo al deudor que à de seruir al acreedor.

SVMMARIVM.

1 *Debitor inops de iure ciuili liberatur cedendo bonis, & non amplius conuenitur, nisi venerit ad pinguiorem fortunam.*
2 *Cessio bonorum iure ciuili sola voluntatis professione fit, nō adhibita alia solemnitate.*
3 *Iure Romano debitor nullo modo est adiudicandus creditori, neque ab eo retineri potest.*
4 *Obligatus ad factum liberatur soluendo interesse.*
5 *Debitor regulariter, etiam si soluendo non sit, non potest cogi seruire creditori.*
6 *Ius ciuile non præstat creditori ius super debitorem ob debitam pecuniam.*
7 *Detinens debitorem in priuato carcere amittit debitum.*
8 *An autem hospes pro debito detineri possit.*
9 *Promissio & pactum expressum factum aduersus statum naturalem hominis non valet etiam iuratum.*
10 *Rustici & vasalli non possunt facere instrumenta in præiudicium suæ libertatis.*
11 *Nemo potest se obligare cum iuramento ad seruitia personalia, nisi sit libertus.*
12 *Si quis faciat aliquem hominem confiteri quòd est homo suus, & exigit ab eo iuramentum fidelitatis, non ex hoc fit eius dominus.*
13 *Pactum à me factum, per quod promitto non recedere à tali loco, est quædam species seruitutis.*
14 *Religio est quædam seruitus, & liber homo potest se obligare ad religionem, valetq; instrumentum, in quo se quis & suos ad seruitium personale obligat, authore Speculatore.*
15 *Speculatoris opinio discutitur.*
16 *Nemo potest locare operas suas alteri in perpetuum, & præcipue si sit actum: & non possit seruire per substitutum, & ibi de opinione Paul. Cast. in l. antiquitas. C. de vsufructu, & num. 17.*
18 *Ad tempus facta locatio operarum valet & obligat.*
19 *Cadauer non potest detineri, etiam si non sit, vnde dissoluatur æs alienum, & creditor petens cadauer sequestrari, vel loco debiti sibi dari, cadit ab actione, & hæredibus defuncti erogare tenetur.*
20 *Creditor appellans, ne debitoris cadauer sepeliatur, donec sibi debitum soluatur, non auditur, etiam si debitum sit plusquam liquidum, & instrumento guarentigio debeatur num. 21. & 22.*
23 *Homo mortuus non est iam homo, & ideo cadauer retineri non potest actione personali.*
24 *Intellectus cap. ex rescripto. de iureiurand. discutitur, & ibi, an liber homo pro pignore dari, aut retineri possit, & num. 25.*
26 *Executio, si sit facienda aduersus debentem ex causa iudicati vel alia simili executionem merenti, debet prius fieri in bonis debitoris, & ante non potest capi eius persona, & debitor habens bona non incarceratur.*
27 *Hodie quare debentes ex instrumento publico absque citatione vel excussione in carcerem mittuntur, nisi præstent fideiussionem, quod vulgò dicimus desancamiento.*
28 *Quamuis à captura non sit incipiendum in debitore, sed prius debeat in bonis fieri exequutio, tamen potest exequutor hodie capere debitorem, compellendo vt indicet bona, in quibus faciat exequutionem.*
29 *Debitor cui facta fuit exequutio in bonis, si non habet fideiussorem, quem vulgus appellat de saneamiento, si proferat testes citato creditore affirmantes illa bona esse debitoris, debet dimitti à carcere, tales tamen testes tenebuntur, sicut fideiussores & nominatores.*
30 *De iure ciuili debitoris persona non capitur, nisi sit debitor ex causa indicati, & ibi an debitor non seruato ordine captus, sit dimittendus, si vere sit debitor, & incarceratus pro debito falso an possit detineri pro debito vero alieno.*
31 *Hodie iure regio ob debitum instrumento publico fit exequutio, dummodo instrumentum sit liquidum habens clausulam guarentigiam, & ibi de lege Madrid, anno 1534 & debitor capitur, & nume. 32.*
33 *De iure ciuili captura non potest fieri etiam in casibus, in quibus executio admittitur, nisi prius exequutor ostendat præceptum iudicis manu tabellionis signatum & à iudice subscriptum.*
34 *Debitor captus dimittitur à carcere, si in fideiussorem det filium suum, dummodo sit idoneus filius.*
35 *Non valet de iure ciuili pactum, quo debitor se astringit creditori, vt capiatur & incarceretur, si non soluat, & idem quòd propria authoritate capiatur per creditorem, & in carcerem intrudatur, num. 36.*
37 *Ante condemnationem non capit iudex debitorem, & pactum contrarium initum inter creditorem & debitorem non valet.*
38 *Ordo pertinens ad causæ cognitionem, qui est inductus in fauorem iudicis etiā pacto creditoris & debitoris, omitti non potest, limitatur tamen, si debitor debeat ex instrumento guarentigio habente de iure regio exequutionem paratam, quia valet pactum. nume. 39.*
40 *Exceptio nullitatis sententiæ aut instrumenti guarentigij nō impedit capturam debitoris, nisi nullitas constet ex sententia vel instrumento.*
41 *Beneficio cessionis bonorum renuntiari non potest etiam per iuramentum. numero 42.*
43 *Debitorem posse capi & mitti in carcerem ob debitum æris alieni non esse contra bonos mores, secus verò priuatio beneficij cessionis bonorum, quādo debitor caret bonis.*
44 *Constitutiones episcoporum, quòd debitores excommunicati etiam si bonis cesserint non tradantur ecclesiasticæ sepulturæ aduersantur bonis moribus, & ibi de opinione Ioann. Fab.*
45 *Licet renuntiatio cessionis bonorum etiam iurata non obliget, nec sit seruanda: operatur tamen, vt debitor cedens si perueniat ad pinguiorem fortunam, possit conueniri etiam vltra quàm facere possit, nulla re sibi relicta ad alimenta.*
46 *Debitor carens pecunijs satisfacit dando aliquid de bonis suis, & creditor compellitur accipere, ne debitor cogatur vili vendere & in carcere esse, etiam si se obligasset ad solutionem in pecunia numerata.*
47 *Debitor præbet curam ad pecuniam inueniendam, & non potens inuenire demum cauet de euictione pro re, quam in solutum dat, & tradit creditori instrumentum titulorum, & ibi de alijs.*
48 *Ecclesia si sit debitrix & vtatur remedio authenti. hoc nisi debitor. non potest creditor eligere rem immobilem meliorem.*
49 *Remedio autem hoc debitor renuntiari an possit.*
50 *Debitor iurans in pecunia soluere, an iuuetur remedio hoc.*
51 *Etiam post capturam, & dum est in carcere vtitur debitor remedio hoc aduersus Castellum.*
52 *Notabilis opinio ex hoc traditur in fauorem inopum debitorum, quando creditores sunt diuites.*
53 *Pro pecunia data & mutuata debitori ad alimenta filiorum suorum agit creditor aduersus filios debitoris & contra vxorem pro pecunia à marito mutuata, quam expendit in habendo vxorem. num. 54.*
55 *Iure Gallico debitor pro debito non potest incarcerari, nisi id promisit & obligatus aut condemnatus.*
56 *Iure Hispanico & antiquissima consuetudine, cessione bonorum facta, debitor inops traditur creditori, vt satisfaciat creditori tempore seruitij à iudice taxato iuxta summam debiti.*
57 *Roderici Xuarez laus & ibidem de opinione Accursij & cæterorum de inope debitore tradendo creditoribus ad dilacerandum. l. 12. tabularum, & num. 58 & 59.*
58 *Filij pro debitis parentum olim iure Romano detinebantur à creditoribus. Idem more Hebræorum. num. 61. & 62.*
59 *Scelus nefandum. C. Pub. in Lucium Papirium, quare à CC. Roman. & dictat lex vt bona debitorū non autem eius corpora essent debitis obnoxia, & numero 63.*
60 *Theodosij tempore debitor cessione bonorum liberabatur, deinde ad restitutionem quantitatis debitæ cogebatur suppliciorum acerbitate.*
61 *L. fin. C. de cap. & postlimi. reuer. declaratur.*
62 *Apud Romanos mos antiquus contra debitores inopes, qui soluendo non erant.*
63 *Debitor debens monasterio & non habens vnde soluere, liberatur ingrediendo ipsum monasterium.*

64 De iure regio adulter & adultera marito traduntur, vel vt eos occidat, aut pro suo arbitrio faciat, & eorum bona maritus occupat.
65 More abissinorum homicida traditur propinquis interfecti, vt eorum arbitrio sanguinis suæ iniuriam vendicent, vel homicidam vendant, vel tormentis enecent, & more Romano fur domino rei furatæ aliquando tradebatur, vt eius seruus esset.
66 Debitor non admittitur ad bonorum cessionem, nisi creditores instent.
67 Operæ debitoris addicti creditori extenuant sortem principalem debiti, & ibi de intellectu l. 2. C. de patri. qui fili. distraxe.
68 Iure regio licèt cessio debitoris inopis non liberet in totum, sed teneatur seruire creditori: extra istum tamen casum cessat inducta in fauorem libertatis debitorum tam iure ciuili quàm regio correcta non sunt.
69 An sicut iure Hispanico beneficium cessionis bonorum est sublatum, ita etiã forma cessionis iure ciuili inducta sit sublata.
70 Forma cessionis bonorum iure Romano & consuetudines aliquarum regionum, & populorum circa eam.
71 Quare de iure Hispanico torques ferreus à creditore debitori ponitur, & qd denotetur, & numero 76.
72 Pœna clerici falsantis literas regias.
73 Meretrices cogi possunt portare cultum diuersum à fœminis honestis.
74 Pœna de iure regio contra secundò nubentes viua prima vxore.

DEBITOR INOPS
DE IVRE CIVILI

Compelli non potest ad præstandum creditori operas, neque ipsi addici debet, quamuis soluendo non sit, sed cedendo bonis liberatur. At iure Hispanico cessio bonorum non liberat cedentem, sed tradi debet creditori, vt operis artificialibus vel reuerentialibus creditum persoluat, & vnde hoc sumpserit originem.

Caput Primum.

1 DEBITOR † inops (iure ciuili) cedendo bonis liberatur, cesatq; deinceps molesta debiti efflagitatio, neque amplius cõuenitur, nisi pinguiorem nactus fortunam, ita est lege Iulia constitutum, cuius meminit Diocletianus in l. legis Iuliæ. C. qui bon. ced. poss. l. is qui bonis. ff. de cess. bon. & probatur in Codice Theodosiano titulo, qui ex lege Iulia bonis cedere possunt. & §. fin. institu. de actio. Solaque cessione debitor effugit carceris tedium, & cum vel casu, vel fortunæ iniquitate, vel (vt rectius loquar) arcano diuini numinis iudicio eis rebus careat, quas vulgus stupidum tanti facit; tamen hoc Sole, hac Luna, hac communi luce perfruitur carceris angustiis liberatus. l. j. in fine. C. qui bon. ced. poss. & ibi notant Bald. Salyc. & omnes doctores. l. 3. titu. fi. parte 5.

2 ¶Cessio † autem bonorum iure ciuili sola voluntatis professione fit non adhibita alia solemnitate. l. in omni cessione. C. q bon. ced. poss. Spoliatusq; bonis per cessionem, libertate dono inæstimabili gaudet noueq; fortunæ consilia agitans spem meliorem induit. Ita enim decuit Romanos viros libertatis assertores, vt qui regibus & principibus excussis sibi viuere, nullius imperio subigi patiebantur. Vilissime pecuniolæ mancipia ne fierent. Ne ve pecuniæ credite ratione cogerentur creditorib. seruire. Idem apud nos legitur in eis constitutionibus, quas ꝙ in septem partes sint distributæ, septem partitas appellamus in l. 3. & 4. titu. 15. parte 5. l. 2. titu. 21. parte j. Illæ enim leges per omnia referunt ius Romanum, licet apud nos non ꝓrsus in vsu sint.

3 ¶Neque † eñ vllo modo debitor (vel extrema pressus inopia) adiudicandus est creditori de iure Romano, neque ab eo prætextu non soluti debiti retineri potest. l. fi. ff. de lib. homi. exhib. authen. vt nulli iudicum. §. quia verò. auth. imo. & l. ob æs. C. de actio. & obliga. vtrobique Dd. & in c. 2. de pigno. latè Ripa in l. obligatione generali. num. 9. ff. de pigno. Regia. l. 2. titu. 21. parte j. cuius verba sunt. Por el debdo que deuiesse, non deue seruir nin ser preso de ninguno. Quinimmo, etiam si quis promiserit operas, non potest retineri, vt eas præstet: quoniam soluendo interesse liberatur. l. in stipulationibus. §. operarum. ff. de verborum obligatio. l. si quis ab alio. §. fi. ff. de re iudi. & ibi vide Ias. num. 4. Ripa in l. obligatione generali. num. 9. ff. de pigno. Salv. in l. antiquitas. num. 4. C. de vsufru. Soci. consi. 99. num. 8. libro j. de qua re tex. & Dd. in l. 51. hi cõtra quos. C. de loca. Quod lector, intelligẽdum, si habet vnde soluat interesse; si eñ inops esset cogi potest etiam de iure ciuili ad præstandum operas, neque cedendo bonis liberatur. Obligatus enim ad factum possibile non liberatur cedendo bonis; quoniam ratio, propter quã cessio liberat, est; quia debitor non habet vnde soluat. Cùm autem obligatus sit ad factum, inopia nihil impedit, quominus illud præstare possit, vt dictat sensus communis, ergo non liberatur cedendo. Ita docet Cyn. in l. j. C. de ces. Bart. in l. is qui bonis. §. j. ff. de cessio. bon. Faber in §. vlti. Institu. de actio. & ibi. Ias. nu. 12. Bald in l. j. colum. 2. C. de cess. bono. Cum aliis citatis per Ias. Bessian. in consue. Aluerniæ, titu. de cessio. colum. 3. Cyn. in d. l. j. C. qui bon. ced. poss. dummodo factum sit possibile, vt intelligit Bald. d. l. j. colum. 2. Roder. in repe. l. 2. titu. de los gouiernos. colum. 4. in princi. Bessian. in loco supra citato. Soci. regu. 46. Fallen. sexta, Aufrer. decisio. Tholo. 134.

4 ¶Obligatus † enim ad factum liberatur præstando interesse, ꝙ si interesse soluere non potest, non liberatur l. in stipulationibus. §. fi ff. de verborum obligatio. Tenebitur tamen creditor præstare victum ei, qui inops operis factum præstare vult, argu. l. suo victu ff. de oper. lib. ita docet Faber, & Ias. num. 12. in d. §. fi. institu. de actio. Et hoc casu procedit glosa in l. stipulatio. §. siue autem. ff. de noui oper. nuntia. Quæ docet, scriptorem (quem latinè librarium dixeris) posse compedibus ligari, quousq; præstet, quod scribere promisit; est enim intelligenda, quando librarius non potest soluere interesse, si est electa industria personæ, Abb. c. 2. de pigno. colum. 2. Montal. in l. j titu. 15. parte 5. argu. l. inter artifices. ff. de solu. aliàs reprobatur communiter teste Alex. in l. alia. §. eleganter. ff. soluto matrimo. ita declarãt eã glos. Faber. Platea, & Ias. num. 12. versic. & in istis terminis, in d. §. fi. insti. de actio & ꝙ sit communiter reprobata, testatur Rip. in d. l. obligatione generali. num. 9. Ias. vbi supra nume. 12. Illud nota, ꝙ obligatus ad factum ex rescripto Principis, qui id sibi mandat, tenetur facere executiue, cogi potest etiam de iure ciuili. l. 52. incipit. Quales cartas deuen ser cumplidas sin pleyto. titu. 18. parte 3. notat Roder. in repe. l. post rem. in nono casu, incipit item est alius. ff. de re iudi.

5 ¶Itaque † regulariter debitor etiam si soluendo non sit, non potest cogi de iure ciuili seruire creditori. Quinimmo in casu supradicto, etiam si quis cogatur præcise factum præstare, est: quoniam quivis se obligare, potest ad pręstationem operarum. l. qui operas. ff. loca. non tamen ex eo in eius personam creditor ius habet, vt probat glosa & Felin. in c. ex rescripto. de iureiurã. colum. penul. Nam habere ius reale super personam debitoris, qui solum debitor est ratione pecuniæ, vel alterius rei creditæ, est species seruitutis: species autem seruitutis super liberum hominem neque volente eo induci potest. l. nec si volueris. C. de libe. caus. Ideo creditor petens a librario, qui promisit sibi librũ describere, vt præcisè sibi librum describat, quamuis ad id librarius inops cogatur, si interesse soluere non potest; quia est debitor facti, non tamen ob id creditor habet ius super eius personam, sed solum actionem aduersus eum, vt notat Ripa in d. l. obligatione generali. num. 9. ff. de pignor. Pręterea qui promisit factum cum iuramento, tenetur illud præcise præstare. glos. in l. si pecuniam. ff. de cond. ob causam. Deci. capitu. j. colum 13. de iudici. versicu immo quia Barb. consi. 36. colum. 20. versicu. capio lib. 2. Gozad. consi. 27. colum. 2. & consi. 100. colum. fina. Alex. consi. 37. colum. 5. lib. 2. num. 25. & est communis opinio teste Roland. consi. 6. num. 32.

6 ¶Non † enim ius ciuile ob debitam pecuniam ius creditori præstat super debitorem, neque permittit quemquam liberum hominem pignori aut hypothecæ dari pro pecunia: vt in auth. vt nulli iudicum. §. quia verò. l. qui filios. C. quæ res pign. oblig. pos. & qui sciens illum pignori accipit, relegandus est. l. fi. ff. quæ res pigno. oblig. poss. & amittit debitum, insuperque tantundẽ soluit, vt in d. §. quia verò. Immo neq; volens potest quis se pignori dare, vel locare: vt in l. ob æs. secundùm vnam lectionẽ. C. de actio. & obliga. docet Ripa in d. l. obligatione. num. 9. Neque obstat, ꝙ liber homo vendi potest, si patitur se vẽdi ad pretium participandum §. serui. institu. de iure perso. id enim verũ, quãdo emptor ignorat eum esse liberum. l. liberis. §. si qs sciẽs. ff. de lib. caus. l. non ideo. l. si ministerium. C. eod. & concurrentibus aliis quorum mentio fit in dicto §. serui. & in l. seruorum. ff. de statu. homi. Et concurrentibus illis liber homo pignori dari potest. l. vsumfructum. ff. de libe. caus. non aliàs.

7 ¶Ratio † autem, propter quam debitor etiam inops non cogitur iure ciuili seruire creditori est: quoniam debitum ęstimabile, libertas autem inæstimabilis est. Neque afflicto ex inopia est danda afflictio. Neque est æquum, vt pecunia credita nõ solum deuoret facultates, sed veluti cancer serpendo ad corpus etiam perueniat. Detinens autem debitorem in priuato carcere amittit debitum. l. extat. ff. quod metus caus. & l. fin. ff. eodem titu. An autem detentus a creditore possit illum prouocare ad singulare certamen, proponit & definit Bald. consi. 247. nume. fin. libro 2.

8 ¶An † autem hospes ꝓ debito retineri possit, vide Aymõ in Cõmẽtariis cõsuetudinũ Aluernię, ti. de executiõe, art. 62. ad fi.

¶Adeo autem debitor inops non cogitur creditori seruire, adeoque iuris prudentibus seruitus etiam imaginaria displicuit in homine ingenuo, vt promissio & pactum expressum factum aduersus statum naturalem hominis non valeat, etiam si sit iuratum, argu. l. nec si volens. & l liberos. C. de libe. causa. vbi hoc notat Bald. & sequitur Afflict. in constitu. Neapoli. in constitutione incipiente, quia frequenter. num. 2. versicu. sed in contrarium.

9 Liber † enim homo non est in nostro commercio, neq; in commercium adduci potest. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & liberum corpus ęstimationem non recipit. l. fin. ff. de his qui deiece. vel effude Hinc Bald. in l. fi. C. de transactio. scribit, ꝙ non valet pactum hominis liberi, per quod se facit hominem alterius, argumento dictæ. l. nec si volens. de qua re vide Lucã Pen. in l. cum scimus. colum. 2. C. de agricol. & censi. Guido, qui contra sentit decisio. 314. Fab. in §. pe. institu. de iure perso. & ꝙ nõ ex hoc desinit esse liber,

10 ¶Rursus idem Bald. in l. si qua pecunia. C. de oper. liber. docet, ꝙ † rustici & vasalli non possunt facere instrumẽta in præiudicium suæ libertatis, & sequitur Afflict. in dicta constitutione. quia frequenter. nume. 2. versic. bene facit.

11 ¶Præterea Lucas Pen. in l. cùm scimus. colum. 2. versic. quid ergo. C. de agricol. & cen libro 11. docet † ꝙ nemo potest cum iuramento obligare se ad seruitia personalia, nisi sit libertus. l. si quis ꝓ eo ff. de fideiusso. Nam opera liberi hominis ius non tribuit in personam. l. j. ff. de oper. ser. nam in hoc casu videtur Lucas loqui, quando scilicet opera præstaretur tanquàm ab homine, super quo stipulator habet ius reale.

12 ¶Hinc † si quis faciat aliquem hominem confiteri, ꝙ est homo suus, & exigit ab eo iuramentum fidelitatis, non ex hoc fit eius dominus, auctore Innocentio in capitu. dilectus. de capel. Monach. quem refert & sequitur Bald. in lege 2. columna 14. C. de serui. & aqua, quia non poterat ei tradere id, quod confitetur.

13 Hinc dimanat, quod scribit Dynus ĩ l. Titio cẽtum § 2. ff. de condi. & demonstra. ꝙ † pactum a me factum, per quod ꝓmitto non recedere a tali loco, est quædã species seruitutis, de qua re meum sensum alibi proferam: vide Specul. titu. de locato. §. postquam. versicu. ꝙ si quis.

14 ¶Hæc † omnia (meo iudicio) candidè interpretanda sunt, quando ex promissione, vel pacto status hominis labefactaret: ita vt stipulator præsumeret super ꝓmissionem habere ius reale, aliàs quiuis se obligare potest ad præstationem operarum. l. qui operas. ff. loca. & docui supra num. 5. versic. itaque. facit tex. in cap. grandi de supplen. negli. præla. lib. 6. versi. fidelitate iuramento siue pacto. Et valet instrumẽtum, in quo liber homo se & suos descendentes obligat ad certum seuitium personale in perpetuum, si credimus Specul. titu. de feud. §. quoniam. versic. j. vbi re in vtramque partem argumentis librata definit, ꝙ ex ista promissione de præstando seruitium personale nõ fit promissor seruus, & ꝙ stipulator in reliquis tenetur eum conseruare in sua libertate. Citat d. cap. grandi. & l. cùm scimus. C. de agricol. & censi. lib. 11. & ꝙ homo liber potest se obligare ad religionem, vt patet ex titu. de regularibus, non obstante ꝙ religio est quædam seruitus c. multos. 54. distĩctione, & homo potest conditionem suam grauare pactionibus. § pen. Instit. de iure perso. & huius opinionis est Albe. in l. fin. in fine. C. de patrib. qui fili. distraxe. Sed de hac Speculatoris opinione dubitat Affl. in constitu. Siciliæ, incipiente quia frequenter. col. 1. & 2.

15 ¶Equidem † de hac Speculatoris opinione, vt nihil temere affirmare velim, ita mihi prorsus displicet, obligationem patris obligãtis se & suos descendentes ad certũ seruitiũ personale ligare descendẽtes: neq; enim pater meus suis pactis conditionẽ meam deteriorẽ facere potest. l. transactione matris. C. de trãsactio. neque pater meus potest me obligare, vt Titio seruitia præstem: cùm neq; ipsi patri filius debeat operas artificiales, auctore Bald. in Authen. ex testamento. num. 8 C. de collatio. Ias. in l. illud. colum. pen. C. eodem titu. Arnoldus Ferron. in consuetudinibus Burdegal. titu. j. § j. colum pen. Quod est verissimum de iure ciuili, vt scilicet filius non teneatur exhibere patri operas artificiales, vt latè pro mea mediocritate scripsi in tractatu de decima tutori Hispanico iure pręstanda, cap. 2. nume. 12. & 13. versic. deinde filius. Quanto minus pater poterit obligare filiũ vt operas extraneo præstet. Præsertim in perpetuum tam ipse quàm eius descendentes. Simile quiddam scribit Guido decisio 315. sed iuxta pręmissa. versicu. sed quid. Et notat expresè Antonius Nicellus in tractatu de concordia glosarum, capitu. 80. & dicit hoc casu loqui glosam in l. poscenti. C. de lib. causa. & non valere pro filio.

16 ¶Præterea † ꝙ attinet ad ipsum promissorem, durum videtur: nam quando quis se obligat in perpetuum ad certum seruitium personale, videtut obligationem non valere; quoniam nemo potest locare operas suas in perpetuum, iuxta glos. in l. post certi. C. de libe. caus. argum l. 3. ff. de lib. homi. exhi. & l. Titio cẽtum. §. Titio. 2. ff. de condi. & demonstr. præsertim si actum sit, vt non possit seruire per substitutum, sed ꝙ præstet seruitium per suam personam: quia videtur induci seruitus, vt significat Paulus in l. antiquitas. nu. 4. C. de vsufru. & ibi. Bal. quo casu hãc pronũtiat communem opinionem Boer. in tractatu de auctoritate magni consilij (si eius est) nu. 34. Salyc. in l. antiquitas. nu. 4. dũ supponit eo casu hanc obligationẽ valere: quia promissor seruire potest per substitutum, vel soluere interesse, si operas ꝑstare nolit. Quamuis aduersus hoc facit, quod Paul. ibi. nu. 4. dicit, quòd quis potest locare operas suas in perpetuum, quando actum est, vt seruiat per substitutum, vel quando inops est, & nõ habet vnde viuat, & sic supponit, quòd valet, etiam si nõ possit soluere interesse. Sed certè hæc opinio Pauli durior est, quàm Christiana charitas patiatur, nisi locator pecuniam tantam receperit, ex qua semper debitor sit creditoris; tunc enim ex hac Hispanię constitutione, quam enarramus, poterit cogi creditori seruire. Aliàs si pecuniæ acceptæ satisfecisset, vel solũ obligat⁹ esset ex promissione nulla accepta pecunia nescio an cogendus esset perpetuò seruire. Nam si spontanea animi liberalitate nulla accepta pecunia promisit, donationem contulit in stipulatorem & mitissime agendum est cum donatario. Vt in l. inter eos. § is quoque. ff. de re iud. Si verò pecuniam accepit & ei satisfecit dimitti debet: si verò non satisfecit & habet facultates soluat interesse & liberabitur. Si verò non habet vnde soluat interesse, & pro parua pecunia promisit perpetuò pręstare operas, & tot operas præstitit, quæ æquiualent summæ, non est cogendus præstare operas in perpetuum per suam personam: iuuabitur enim æquitate, & cum locati contractus sit bonæ fidei, vti poterit remedio. l. 2. C. de rescind. vendi. & si elapsum sit quadrienium lege regia præfinitum, poterit etiam postea petere contractus rescissionem tanquam enormissimè lęsus, si pro parua summa promisit operas in perpetuum, eritq; iudex prõptissimus ad pronuntiandum lęsionem esse enormissimam, si consideret libertatem esse inęstimabilem & obligationem prę stãdi operas in perpetuum esse durissimam: quid enim hic differt à seruo. Si rem non subtilitate iuris, sed re ipsa ęstimare velimus. Serui conditio non ideo misera est, quòd testari nõ potest: de qua enim re testetur vtiliter, si nihil habet? Nihil autem habere commune sibi est cum pluribus, vera serui miseria est, perpetuò seruire, & non posse facere voluntatem suam, qui autem promisit perpetuò seruire Petro, & ei operas præstare magis animo discruciabitur: cùm meminerit se ingenuum nõ seruũ natum esse. Itaque licèt supponamus hunc non fieri seruum, & creditorem non habere ius in re super eius personam, splendida verba sunt, & nisi ita distinguatur, iniquitas summa est inter Christianos non admittenda. Et re vera fit aduersus dispositionem textus in l. nec si volens. C. de liber. caus. Nec tamẽ statim dimittendus, vbi satisfecit pecuniæ, sed faciẽdum ne perpetuò seruiat, puta vt senectute, vel longo temporis cursu liberetur, neque ad extremum vsque vitæ dum operas pręstet, sed res iuxta negotij qualitatem transigatur. Neque obstat, quòd quis pacto potest fieri adscriptitius in perpetuum. l. cum scimus. §. 1. C. de agri. & cens. quoniam illa peculiaris materia est, & nescio an apud nos sint in vsu adscriptitij. Excutiant rem eruditi.

17 Illud † non prętereundum, quòd Boerius in consuetudinibus Bituricen. tit. 1. col. 3. versi. contra hanc Pronuntiat generaliter locationem operarum in perpetuum non valere. Et Faber vir doctissimus in §. pe. insti. de iure perso. nu. 7. docet, quòd indistincte valet locatio operarum in perpetuum: quoniam etiã si sit electa industria personę, poterit seruire per substitutum, ne amittat libertatem, & sequitur Guid. decisione 314. Sed vtere nostra distinctione, si placet.

18 Ad † tempus tamen bene potest locare quiuis operas suas, vt notant omnes in locis supracitatis. Et Fab. §. pen. nu. 7. insti. de iure persona. Et inoleuit generalis consuetudo, vt homines liberi se obligent ad tempus ad seruitia præstanda, vel ad seruiendum & operandum, vt certo tempore aliqua mecanica arte imbuantur & instruantur. Et talis consuetudo vbiq; terrarum seruatur teste Boerio in consue. Bituri. titu. 1. §. 1. col. 3. ver. contra hanc. Et ꝓfectò mihi videtur inuiolabiliter obseruanda, ne respublica impleatur erronibus & ociosis, nisi ex aliqua causa, puta si propter sęuitiam, vel pessimum exemplum videatur pactũ rescindendum, puta si iuuenis edocendus videat dominum & magistrum artis obambulantem semper cum scortis, aliena furantem, blasphemantem in Deum, vel simile quippiam facientem: nam tunc veluti læsus restituetur, licèt à patre pactum factum sit, si modo est minor, argu. l. etiam si à patre. ff. de mino. vt suo loco dicam. Reperio tamen, ꝙ quidam recentior nomine Bessian. in consuetu. Aluerniæ, ti. de cessione dicit, ꝙ promittẽs operas per duos, vel tres annos non potest præcise cogi ad factum, sed liberatur præstando interesse, citat Bart. in l. antiquitas. C. de vsuf. sed mihi superiora magis placent. Nam & filiofamilias licet absque patris consensu pacisci cum sartore, vel alio quouis artifice, vt sibi seruiat per aliquot annos, quod aduersus Odofredum docet Alb. in l. veluti. nu. 26. ff. de iusti. & iur. & ibi Ias. nu. 16. Claud. nu. 8. in l. 1. §. ius naturale. ff. eod. titu. Zasi. nu. 3. & nouissimè Antoni⁹ Padilla multis fortunæ, & naturæ ornamentis

mentis illustris in l. fratris.num.11.C.de transact. neque iniquū est, vt impleatur pactum, nisi læsio allegetur, & ætas veniam ꝑmereatur. Neque pater conqueri potest: nā filius iure ciuili non debet operas artificiales patri, vt latè dixi in tractatu de decima tutori iur. Hispa.præst.c.2.num.13. neque obstat, ꝙ in hoc Pa-dilla contra sentit d.num.11. nam Boer.& Ange. quos citat nihil tale dicunt.

19 ¶Præterea † adeo debitor retineri non potest a creditore, vt neque eius cadauer detineri possit. Etiam si non sit vnde æs alienum dissoluatur. Quare creditor petens cadauer sequestrari, vel loco debiti sibi dari, cadit ab actione, & tantundem hęredibus defuncti erogare tenetur. l.cum sit iniustum.& auth.item qui domum.C.de sepul.viola.& vtrobique Dd. Ripa in l.obligatione generali.num.34.versicu viso.ff.de pigno. Abb. in cap. ex parte.de sepult.Fely.in c.sicut Iudæi. colum.j.de Iudæ. Boerius decisio.287.l.3.titu.9.parte 7.l.fina.titu.13.parte j.l.11.titu.16.lib.3.Ordina. Bertachinus de Episcopo.§ videamus num 4. Couar. varia.resolu.lib.2.cap.j.num.10. Ripa in tractatu de peste.titu.de præseruatiuis remediis. nu.101.l. sunt personæ.§.nam propter. l.ne corpora.ff.de religio & sumptibus fune.

20 ¶Quinimmo † creditor appellans, ne debitoris cadauer sepeliatur, audiendus non est: cum propter charitatem, tum ꝙ præsentanea corporis putrefactio exigit rem cito perfici & absolui, quo casu appellatio recipienda non est. l.fin.ff.de appellatio.recipi.& nominatim de debitore mortuo sepeliendo non obstante creditoris appellatione disponitur in l.11.titu.16.lib.3. ordina glos.& Dd.in c.ex parte.in j.de sepul. Specul. titu. de appellationibus.§.in quibus.versicu.8. Hippo.sing.199. Benedic.c. Ray.verbo mortuo itaque testatore.num.56.de testamē. Fely. c.sicut Iudæi.col.j.de Iudæ. Bertach.in tracta.de Episco.§.videmus. numero 24.

21 ¶Quod † inuiolabiliter obseruandum, etiam si debitum sit plusquam liquidum, & etiam si ex instrumento guarētigio debeatur: quoniam dispositio l.cum sit iniustum.C. de sepul.viol. est generalis, & loquitur in casu, in quo non ambigitur de debito. Nam si ambiguum esset, deberetur, necne etiam in viuentis personam executio fieri non posset, etiam si deberet ex cōtractu guarentigio, vt statim dicam. Huius opinionis sunt Fely. in d c.sicut Iudæi.colum.j.de Iudæ. Rodericus in repe l.post rem. in quinta ampliatione ad legem regiam.ff.de re iudi. Couarru. variarum.lib.2 c.j.num.10. Grammaticus decisio.82. Benedict. d.c.Ray.verb.mortuo itaque.num.56.de testa. Castellus in l.30. Tauri, verbo gastos. Et tanquam vnus ex his qui hanc opinionem probant citatur Hippo. singu.199. prope finem, sed ille nihil definit, tantum remittit lectorem ad ea quæ scripsit in l.fin. num.64.ff.de quæstio. ibi autem rem contra confinit, posse scilicet cadauer debitoris detineri. Si debeat ex contractu guarētigio, & ante eum ita docuit Angelus propter hanc opinionē eo auspicatissimo nomine prorsus indignus, in authē. vt defuncti seu funera eorū collat.j. Et Segura qui & aliàs libenter iudicio labi solet, in repetitione l.si ex legati causa num.73.ff.de verborum obligatio. Et Caruajal regius senator in repetitione l.j. colum.3.ff.de verborum obliga. Præpo.in c.præterea.51.distin. & Bartholomæus Belenzinus in additionibus in c.ex parte de sepul. Sed aduersus eos est magis communis & longe verissima opinio: nam quam illi tuentur dęmone potius est digna quàm homine, & apud inferios etiam nescio an locū habitura, si inibi moris esset cadauera sepeliri. Et quidnam obsecro habet cōtractus guarentigius? An ꝙ debitum reddit liquidum vtique si liquidum non esset, etiam in viuentis personam executio fieri non posset, vti late docet Roderi.in l.post rem.in princi.declarationis ad leg.reg.colum.penul.& 4. limitatione ad legem regiam.ff.de re iudicat.l.5. titulo 8.libro tertio. Ordina. vt ergo leges aliquid concedant æquitati oportet, vt etiam si debitum sit liquidum, sepultura mortui non prohibeatur. Deinde hoc probatur: quoniam neque aduersus hæredes, vel propinquos defuncti non potest peti executio intra nouem dies à morte defuncti: vt in authen. vt cum de appellat. cognos.§.meminimus.l.2.§.pen.ff.de in ius vocā. Roder.in repe.l. post rem. in declaratione legis regiæ, limitatione 9.ff.de re iudi. Si tamen hæredes essent suspecti, ꝙ fugient, vel abscondent bona, cogūtur satisdare.l.13.titu.9. parte 7.

22 ¶Præterea † dispositio l.cum sit iniustum, non est prodita ex eo, ꝙ debitum non sit liquidum: nam si ambigi posset, deberetur nec ne, qui vis etiam sceleratissimus idem statueret. Tantum prodita videtur: quoniam demoniacum exemplum est, ꝓhibere debitoris sepulturam, omnemq; hominis sensum videtur exuisse, qui tale quidpiam attentarit. Deinde cum lex dicat, cadauer pro debito non detinendum, certè expressius debitor est, qui ex contractu guarentigio debet, & sic in eo magis quadrant verba legis. Videmus etiam atrocissima delicta condonari aliquibus, puta furiosis, quoniam afflicto non est danda afflictio, vt dicam infra. & vltimum terribilium passò, scilicet mortem non condonabitur pecuniola, vt saltem sepultus quiescat.

23 ¶Præterea † si cadauer retinere placet ex obligatione personali, homo mortuus iam non est homo. l.in actionibus.ff.de in litem iuratā. Abest scilicet anima potissima & præcipua pars hominis. Si ergo obligatus abest, cur cauder retinere placet. Nam debitor post mortem non dicitur debitor. Dyn.& Imol. l.qui Rom §.Auger. Soci.cons.293.nu.4.li.2. Equidem demiror talem opinionem in Christiana pectora descendisse. Cum longe lateque desideat à doctrina & charitate Christi, eamque ne barbari quidem & vecordissimi Scithæ amplecterentur. Legimus Ecclesiastici 7. Mortuo non prohibeas gratiam, hoc est gratis sepulturam exhibe, & non solum volunt quidam non exhiberi gratis, verum concedunt posse cadauer retineri, opinio turpis & portentosa, cuius Angelum & Seguram meritò dispuderet, qui si viuerent, esset quod conspectum hominum pudore vitabundi diffugerent. Nam Hippolytum assuetum torquendis, necandisque noxijs non ita valde demiror. Sed homines erant. Certè Laurentius Campegius Cardinalis missus à Clemente Pontifice ad componendas Germaniæ res nimium turbatas communicato consilium cum Ferdinando Cæsaris fratre libellum edidit pium & eruditum ad cohibendos abusus & ecclesiasticam disciplinam reformandam, inter alia autem hæc verba lego. de sepultura quoque ac administratione sacramentorum alijsque spiritualibus pacisci aut aliquid ab inuito exigere nemo possit aut debeat. Et propter eiusmodi à parrochianis neglecta cuiquam non liceat aliquod sacrorum denegare, neque propter debita quempiam ab Ecclesiastica sepultura ꝓhibere. Annibal Romani nominis dirus hostis Pauli Emilij, & M. Marcelli corpora non est passus inhumata iacere, sed honorificè ea tradidit sepulturæ, quo nomine illū maximè laudat Valerius Max.lib.5.c.1. Sic & Iehu rex Israel, Iezabelen hostem suam iussit sepeliri. Quo nomine in die iudicij excusabitur, qui debitoris cadauer retinere tentat, nōne audiet à Christo domino illud Matthæi.c.18. Serue nequam omne debitum remisi tibi: quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit te misereri cōserui tui, sicut & ego tui misertus sum & tradetur tortoribus quousque reddat vniuersum debitum. Clamamus omnes quotidie ad dominum, dimitte nobis debita nostra. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et non solum non remittimus debitum. Verum sepulturam negare volumus, si debet ex contractu guarentigio. Sed de his hactenus.

24 Redeundo † ad argumentum huius legis, adeo omnibus iurisprudentibus iniquum videtur, liberum hominem detineri, vel cogi seruire pro pecunia credita, vti magnopere torqueant se se super intellectu text.in c.ex rescripto.de iureiu. vbi videtur probari, hominem liberum posse pro pecunia debita obsidem dari, & quasi pignus constitui. Sed responde tripliciter. primò quòd ibi non loquitur, quando ipse qui datur obses debebat ꝑ se. Sed datur obses, quòd partes, inter quas pactum fuit factum, seruabunt pactum, & tuuc obses non retinetur loco pignoris pro debito, nec ille cui traditur habet ius reale super eum sed tantum retinetur, vt creditor debitor seruent conuentionem inter se factam non vero ratione pecuniæ: ita intelligit gl.in d. c.ex rescripto.& eam sequuti Hēri.& Card.& Fel.col.3.Bal.ī l.2. C.de pri.qui fili.distra. Citāt l.obsides.ff.de test. Sed mihi hæc solutio non placet: quoniā in Auth. vt nulli iudi.§.quia verò nō ideo prohibetur, ne homo liber pignori detur pro debito, ꝙ creditor habeat super eum ius reale. Sed quoniam res est pessimi exempli: vt liber homo pro pecuniola detineatur. Neque solum loquitur, quando datur pignori, sed etiam quādo datur, vt detineatur, & sic non nititur tex.in eo, quòd ius reale constituitur super debitorem, vt patet ex glo. & doctoribus in auth. imo. C.de actio. & oblig. ex Rip.in l.obligatione.nu.9.ff.de pig. Ideo alij rectius sentientes intelligunt eum textum, quando liber homo detinetur. Vt pax sit inter homines, & fauore pacis admittitur, vt liber homo detineatur, ita intelligit.d.c.ex rescripto.gl. ibi in vltima solutione, & eam probāt ibi Abb.& Imo. Rip.in obligatione.nu.12.ff.de pigno. Imol.& Are.in l.obsides. ff.de testa. Couarru. variarum lib.2.c.1.nu.1.col.3. Bald.in l.obęs. C.de act.& oblig col.2. qui intellectus in se verus est, & probatur iure regio in l.13.tit.13.par.5. cuius verba sunt. Home libre puede ser dado en rehenes por razon de paz que firmasē algunos entre si, o por tregua, o por otra cosa semejante. Nota hæc vltima verba, o por otra cosa semejante. Ex quibus deducitur, hominem liberum non posse obsidem dari nisi fauore pacis, vel ex alia simili causa.

25 Hic † intellectus verus est in se. Sed diuinat ad d. c. ex rescripto. immo verò parum quadrat themati in eo proposito: nam ibi agitur de pacto facto inter Abbatem cuiusdam monasterij & quendam Petrum, inter quos etiam si conuentio seruata nō fuisset, potius oriretur dissidiū quàm bellum: quid enim bellū cum monachis? Et quid bellum inter priuatos? Et obsides dātur solum ab hostibus populi Romani, & contra gl.in l.2.C. de patrib.qui fili.distra. notatur in c.cum pridem.23.q.8. scribit Ale. in l.alia.§.eleganter.ff.sol.mat. ideo parum quadrat solutio glosæ & Doctorum, quòd ibi fit fauore pacis, potius dicerent fauore concordiæ, & nę oriantur lites. Verus & planus intellectus eius

eius tex. meo iudicio est, ꝙ ideo ibi liber homo retinetur: quoniam iurauit. Id enim communi opinione receptum est, vt nō solum pro conuentione pacis seruanda (quæ ciuilis & digna causa est) Sed etiam pro pecunia debita possit quis etiam inuitus detineri, si iurauit. Ita notant Imo.& Fely.ī d.c.ex rescripto. Benedict. c.Raynu.verb.testam.3.num.26.de testam.& pronūtiat esse communem Didacus Couarr. morimus & literis ornatissimus variarum lib.2.c.j.num j.ad finem, & sequitur Faber in §.pen.ad finem, institu.de iure persona. Guido Papæ decisi. Delphinali.61. Boer.decisione Burdegal.349.num.7.ad finem, vbi dicit, ita Parisijs iudicatum Antonius Petrutius in repetitione. l j.num.196.ff.de iureiuran. qui citat Specu.titu.de renuntiatione & conclusione, colū.11.versicu.item est beneficium. Quod autem iurauerint illi, qui in d.c.ex rescripto dati fuerunt obsides, patet ex tota capitis serie, & hic mihi, videtur intellectus aptus literæ & argumento eius textus. Fateor tamen secundùm intellectum ad d.c.ex rescripto. verum esse in se, quem adiuuat dispositio legis regiæ: nam non solum pro pace, sed etiam pro induciis permittit obsidem dari, induciæ autem etiam fiunt inter priuatos.

26 ¶Præterea † adeo libertas grata iureconsultis, adeoq; fouēda visa est, vt si facienda sit executio aduersus debētem ex causa iudicati, vel ex aliqua simili causa, quæ executionem mereatur, non potest capi persona debitoris, nisi prius facta excussione in eius bonis: quia carcer est pœna quò ad corpus detenti. Bald.in l.5.§ tutor.& ibi Bolognin.in 2.interpreta. ff.de suspec. tutor. Ange.consi.213. Boerius in repetitione l.consentaneum. num.155.C.quomodo & quando iudex, corpore autem nemo debet luere, si habet bona, vt dico c.11.num.2.& ita ꝙ excutienda bona, antequam debitor capiatur, docet glosa singularis in l.3.§.tutores.ff de susp.tuto.& tuto.& probatur in l.a diuo Pio.§. in vendit.ff.de re iudi. Vbi prius excutienda mobilia & immobilia quam deueniatur ad iura, & actiones, ita intelligenda l.4.ti.15.parte 5.facit.l.3.titu.2.l.8.tit.2.parte 3. Notat Abb. in c.2.per textum ibi.de pigno.& pronunciat communem Felyn.in c.qđ ad consultationem, colum.7.num.10.de re iu. post Abb.colū.5. Ripa in l.obligatione.nu.20.ff.de pigno. versicu. præmissa. Aret. in l.maritum.§ eleganter.num.7.ff.soluto matrimo. Alexan.& Ias.in d.l.a diuo Pio.§.in venditione. Hipp.sing.3. Barto.in l.nemo carcerem num.4.C.de exacto.trib. Paul.l.4.§.prætor ait.ff. de re iudica. Alexand.consi.159.num.9.colum.fin.libro 2.vers. quod vltra Anania.consi.21. Marianus Soc.in tracta.de citatione, artic.20.num.61. Ange.in l.debitoribus.ff.de re iudi. Barto. & Bald.in l.j.C.qui bono.cede.poss. Couarr. variarum, lib.2.c.j. num.2. Boerius decisi.349.num.7.& num.8. dicit faciendam legitimam excussionem, etiam si debitor iurauerit & se obligauerit ad carcerem Bald.in l.fin.ff.de in ius vocan.& in tract.de carceribus in 5.quæstione tertiæ principalis. Bald.Imo.& Rom. in l.si filiofamilias.2.ff.soluto matri. Ange.& Ias.in §.cum quoque. Institu.de actio. Roma.consi.120.circa primum. colum.2. & consi.241.& cons.320. Parpal.in l.2.num.78.ff.soluto matrimonio. Boer.in repe.l.consentaneum in 5.& 6. conclusione. C. quomodo & quando iudex, & in consuetudinibus Bituricen. titu.de iurisdictione omnium iudicū.§.13.colum.2.ad finem. Imo.in c.Odoardus.colum.5.de solutio. Franciscus Marcus in decisio. Delphinali.150. Martinus Lauden.in tract.de officio duorum.q.104. Debitor enim habens bona non incarceratur, vt per Abb.cap.lator.num.1.de pigno.& in cap.peruenit. num.3.de fideiusso licet contra Paul.l.j.C.qui adm.ad bonor.poss.& Albe.in rub.C.eodem titu.& in l obæs.C.de actio.& obliga. vbi dicit ita de facto seruari. Neque solum sunt prius excutienda bona ipsius debitoris, verum etiam fideiussoris: nam habens fideiussorem videtur esse soluendo. l.si plures.§.præterea si quæratur.ff.de fideiusso. ita docet Alexand.in additione ad Bart.in l.a diuo Pio §.in venditione. Aretin.in l. maritum.§.eleganter. num.7.ad fin.ff soluto matrim. Hippoly.singu.3. Roma. consil. 320. Ripa in l.obligatione.num.25.ff.de pigno. Anto. Petrutius in repe.l.j.num.197.ff.de iureiurand. Sed hoc de fideiussore nō seruat practica, vt scilicet fideiussor sit prius excutiendus, quàm debitor capi possit. Sed tamen omissa practica & regni consuetudine, quod dixi, fideiussorem excutiendum antequam debitor capiatur, intelligitur si renūtiauit auth. pręsente C. de fide. aliàs cum antequam fideiussor conueniatur, debeat excuti in rebus & persona debitoris principalis, videtur, ꝙ capi possit, antequam fideiussor excutiatur, ita nouiter declarat Aym. in cōsue. Aluer.titu.de execu.articu.59.num.3. quod an sit verum, dico infra.capitu.5.de fideiussor.num.36.

27 ¶Sed quærat aliquis † quomodo quotidie videmus debentes ex instrumento publico absque citatione, vel excussione ꝑtrahi in carcerem, nisi præstent fideiussorem de euictione, vulgò dictum de saneamiento. Hic dupliciter respondeo, vel ꝙ inualuit vsus, vt persona & bona simul capiantur, vt inquit Moder. ad Alexand.consi.159.colum.fin.litera a.lib.2. Nam vt aliqui sentiunt, cum agitur ex causa iudicati persona & bona possunt capi simul: vt tradit Ias.in l.nulli.colum.3.C.de iudi.& in l.1.in prin.col.7.& in §.1.col.1.ff.si quis ius dicen. non obtempe. Sed quòd etiam hoc casu bona sint prius excutienda, sentiunt cum Bar.in l.3.§.tutores.ff.de suspec.tuto. plures quos citat Felyn.in c.quod ad consulationem.colum.7.de re iudi. Sed cum Ias. tenet Paul.l.j.C.qui bon. ced. poss.& Alb.in rub.C. eo. titu. & in l.ob ęs.C.de act.& oblig. vbi dicit ita seruati. Vel (quòd magis crediderim) respondeo, quòd executor ignorans an bona quæ debitor offert sua sint vel non, nolens periculo esse obnoxius, si incautè credat sua esse, ꝑtrahit debitorem in carcerem, nisi præstet fideiussorem, qui se obliget bona quæ debitor nominat, vt ibi executio, & excussio fiat sua esse, & valere summā pro qua executio fit. Offerens enim fideiussorem dicitur esse soluendo, & habere bona, vt statim dicam, ideo oblato fideiussore de euictione: quoniam iam constat, debitorem esse soluēdo, non pertrahitur in carcerem. Ideo practicam dādi fideiussorem hunc probat Couarru. variarum, lib.2.c.1.nu.2. Auendanius in dictionario in verbo almoneda. ver.item in ista materia. Bal.in l.fi.§ & si pręfatā.col.2.ver.interim.C. de iure delibe.

28 Quamuis † enim non sit incipiendum à captura, sed prius debeat fieri executio, potest tamen executor capere debitorem compellendo, vt indicet bona in quibus faciat executionem, auctore Puteo de sindicatu.verbo.executio.col.3. qui citat glo. in l.pe.ff.de cessio.bono. notat Felyn.in c.quod ad consultationem.col.7.de re iudica.& licèt debitor nominet bona, respondere potest executor, mihi non liquet, ꝙ ista tua sunt, neque volo, vt mihi hinc lis moueatur, ideo pertrahit illum ī carcerem, nisi det fideiussorem, quod etiam scribit Maranta in suo Speculo, tit.de executione sententiæ, num.23.

29 Ex † quo deducitur, ꝙ si debitor nō habēs fideiussorem, de sanamiento proferat citato creditore testes, affirmantes bona quæ nominauit sua esse, quòd debet dimitti & solui è carcere etiam nō dato fideiussore de saneamiēto. Testes tamē tenebūtur de periculo veluti nominatores & fideiussores, ita scribit Auendanius in dictionario verbo almoneda, versiculo nā potest, & est opinio iuri & æquitati conformis. Non enim ex alio debitor dimittitur cum fideiussore de saneamiento, nisi quia dato fideiussore cōstat illum habere vnde soluat. Vt patet ex verbis, quibus moris est, dictum fideiussorem se obligare, ergo si aliàs legitime constet, captum debitorem bona habere, ex quibus soluat, ęquum est, vt dimittatur, præsertim cum testes, qui affirmant bona, quæ debitor nominat propria eius esse, loco fideiussorum sint. l.cum ostendimus.§.fi.ff.de fideiussor.tuto. Ita confirmatur iure practica quæ apud nos in vsu est. Quamuis vti dixi nu.26. plures dicunt, ꝙ cum agitur ex causa iudicati, persona & bona possunt simul capi. Pro quo facit, ꝙ si feci debitorē in carcerem detrudi, possum petere me mitti in possessionem bonorum suorum, neque vnum remedium aliud impedit auctore Bar.in l.consentaneum.col.fin.C.quomo.& quan.iu. Bar. & DD.in c.dilectis.de appel. Bal.in l.ignorare. C. de resti. mili. Anchar.in c.1.de eo, qui mit.in posse.causa rei seru. Hippol.singu.398.in repe.l.vnius.§.custodiæ.col.pen.ff.de quæstio. Et rursus si feci executionem in eius bonis, possum redire ad remedium executiuum aduersus eius personam, donec integraliter, satis fiat, auctore Ang.in l.nemo carcerem.in prin.C.de exact. tribu.lib.10.& in l.qui restituere.ff de rei vendica. Sed an principalis & fideiussor simul capi possint, vide Hipp.sing.398. Cassa.in consue.Burgun.Rub.§.1.nu.15. sic licèt sit clericus, qui sit in carcere pro debito ex delicto, potest etiam excōmunicari. Bal.& Philipp.Perusin.in c.dilectis.de appella.

30 Rursus † & illud indicat, quantum ciuiles constitutiones fauerint libertati debitorem, quòd nemo potest conijci in carcerem, nisi debeat ex causa iudicati, regia l.4.titu.15.part.5.l.1.& ibi gl.fina.C.de cessio.bono.gl.in rubrica.ff.eod.titu.& in l. fin. C.eod.tit. scribit Bar.in l.cum eo.ff.ad leg. Iuli.pecu. Ang.& Pau. in d.l.1.C.qui bon ced.poss. Bal.consi.90.lib.5. Rodericus in l.2. titulo de los gouiernos.col.1.lib.iij.Fori. Ripa in l. obligatione generali.nu.25.ver.& si citatus.ff.de pigno. debet enim citatio sñia pręcedere, sententia inquam quæ transiuerit in rem iudicatam, ad hoc vt debitor capi possit. l.consentaneum, & ibi notat Bar.C.quomodo, & quando iudex. Bar.in l.fina. ff. ad leg. Iulia. pecul. Roman.consi.214. ista captura. Neque enim est incipiendum ab executione. Debita ergo summa probanda & sentētia declaranda antequam ad capturam perueniatur: nam quod ante capturam non est deductum, nec probatum, non potest postea deduci ad illam iustificādam: nam iniuriarum nulla est cōfirmatio. l.si cum nulla.ff.de re iudica. ita notat Bal. consil.318. ista captura lib.4. Ripa in d.l.obligatione.nu.25.ff.de re iud. Romanus consi.241. spectabilis domini.col.2. Decius cons.75. pro tenui.col.1.ver.& ideo. Nec obstat, quòd eruditi dicent, quòd debitor captus non seruato ordine non est dimittendus, si vere est debitor. l.fin.§.fin.ff.quod met.caus. Bal.in c.tuæ.in fine, vt lite non contes.& in cap.conquerente.de resti.spolia. Pau.consi.472.in causa capturæ Iacobi.lib.1.ad finem, Arius in l.60.Tauri nu.11. Ale.l.si cum nulla.nu.8.ff.de re iud. Cuius farinæ est, quòd coniectus in carcerem pro debito falso pōt retineri pro alieno

vero

vero debito, vt in dict. l. fina. §. fin. ff. quod metus causa. l. 2. & ibi Barto. C. de exact. tribu. libro 10. Barto. in l. 2. §. qui exhibendi. ff. de custo. reo. & simile quiddam definit Bart. in disputatione, incipiente Lapus, Arius in loco supracitato. Hic responde, ꝙ hi doctores loquuntur, quando omissum fuit aliquid, quod pertinet ad ordinem, vel solemnitatem, vt in simili intelligit Alexã. in l. si cum nulla nume. 8. ff. de re iudi. Vel secundò responde, ꝙ etiam si postea probetur de vero debito, nõ ideo minus iudex, qui illum capi iussit, desinit esse culpa & castigatione dignus, & captura tenet non ex vi præcepti, ex quo primo fuit captus, sed ex secundo præcepto, ex quo iubetur retineri probato iam vero debito ex lata sententia, quæ in rem iudicatam transierit, vel ex instrumento guarentigio, itaque captura durat ex secundo præcepto non ex primo, vt in casu simili scribit Alexand. in l. j. colum. 2. C. de Carbo. ædicto. Bart. in l. creditores. in 5. quæstione principali. C. de pignor.

31 ¶Itaque † debitor non capiendus nisi ex causa iudicati, etiã si debeat ex instrumento publico. Neque enim publicum instrumẽtum executionem meretur de iure ciuili. l. minor viginti quinque annis cui fideicommissum. ff. de minor. & ibi notant Barto. & Bald. Ang. in l. si cum dotem. §. eodem autem tempore. & ibi Alexand. colum. 3. ff. soluto matrimon. Ange. in l. cum antea. C. de arbitr. & in l. ait prætor. §. si iudex. ff. de re iudi. latè Rode. in repe. l. post rem. declaratione legis regiæ, colum. 5. ver. & vt videas. ff. de re iudi. Tamen iure regio, si quis debeat ex instrumento publico. Executio fit aduersus eius bona, & nisi det fideiussorem de euictione bonorum, quę nominat, vt in eis fiat executio, pertrahitur in carcerem, vt supra dixi. Dummodo instrumenta sint liquida, vt latè probat Rodericus in dicta l. post rem. in declaratione legis regiæ. l. 4. & 5. titu. 8. libro 3. Ordina. l. 64. Tauri. Et dummodo instrumenta habeant clausulam guarentigiam, aliàs etiam a iure regio non sunt mandanda executio ni, vt apparet ex l. vltima condita in conuentu Madritensi, anno 1534. vbi lex facit mentionem de exequendis contractibus guarentigiis, & non est recedẽdum a verbis legis. Ita docet Roder. in d. l. post rem. in declaratione legis regiæ, colum. 13. Segura in repe. l. si ex legati causa. num. 78. ff. de verborum obliga. & ita esse in praxi receptum testatur. Couarru. variarum resol. lib. 2. capitu. 11. num. 3. versicu. illud sanè. Atque item executio iure regio fit in bonis & persona debitoris, si agnoscat singrapham sua manu descriptam, qua pecuniam dare promittit, vt in ea lege Madritensi est constitutum; nam confitens in iudicio se debere, executione cogitur ad solutionem. l. proinde. § notandũ. ff. ad leg. Aquil. l. post rem. vbi latè Roder. in 3. notabili. ff. de re iudi. l. debitoribus. ff. de re iudi. l. vna. C. de confe. Priuata enim scriptura, agnita a parte eandem habet auctoritatem, quam si esset a tabellione confecta. l. 119. titu. 18. parte 3.

32 ¶Iure † tamen regio conuentus ratione debiti, si debitum condat per scripturam etiam non habentem clausulam guarentigiam, vel per probationem summariam capi potest, si nõ habet bona immobilia, vel si non det fideiussorem, regia. l. Tauri. 66. l. 2. & 4. titu. 3. lib. 2. Fori. l. 7. titu. 8. lib. 2. l. sciendum. in prin. ff. qui satisd. cogan. ꝙ si conueniatur pro summa minori quam centum moropetinis, sufficit cautio iuratoria, si fideiussorem non inueniat. l. 41. titu. 2. parte 3.

33 ¶Præterea † iure ciuili adeo debitor non potest detineri a creditore, neque a iudice, vt captura in casibus, in quibus executio admittitur, non possit fieri, nisi executor ostendat præceptum iudicis tabellionis manu signatum & a iudice subscriptũ. l. 2. titu. 29. parte 7. l. 7. & 8. & 10. titu. 14. libro 2. Ordin. scribit Bal. in l. consentaneum. quæstio. 8. C. quomodo & quando. iud. citat. l. neminem. C. de exhib. reis. notat Ias. in l. cum proponas. j. C. de pact. Bald. in c. cum parati. colum. 2. de appella.

34 ¶Rursus † illud non prætereundum, quòd captus est dimittendus, etiam si det in fideiussorem filium, si modo is sit idoneus. Bald. in lege si ex alio. C. quod cum eo. Bald. consilio 90. libro quinto. Licèt enim in satisdatione de iudicio sistendo admittatur filius, vel consanguineus, licet nõ sit satis idoneus facultatibus, textus in leg. prima & secunda, & tertia. ff. in ius vocа. vt eant. notat Barto. in l. sciendum. in fine princip. ff. qui satisda. cogan. Alexand. in l. fideiussor. ff. eodem titulo, hoc non habet locum, quando fideiussor datur pro securitate solutionis: nam debet esse idoneus. Ita Bartholom. & Bald. in dict. l. j. ff. in ius vocati vt eant. & ibi Ange. Roderic. in leg. 2. titulo de los emplazamientos. §. nunc opportune. columna 4. versic. & aduerte. Ratio autem quare captus ex causa iudicati est admittendus si det fideiussorem est. Quoniam præstans fideiussorem videtur esse soluendo, si fideiussor idoneus est. l. si plures. § præterea. ff. de fideiussor. Et ibi nota. Barto. Paul. Imola, & Ange. Si enim fideiussor de euictione idoneus non sit, debitor captus non est dimittendus è carcere; quoniam ratio quare dato fideiussore dimittitur est: quoniam censetur esse soluendo; quoniã saltem fideiussor soluet, & qui est soluendo, non potest capi: vt supra dixi, cum autem fideiussor soluendo non sit, minimè poterit soluere, & ideo debitor principalis non videtur esse soluendo. Et sic capi potest & non dimittetur etiam dato fideiussore. Nota tamen, quòd vt quis damnatus per sententiam dimittatur dato fideiussore, debet esse fideiussor de soluendo, neque sufficit de iudicio sistendo. Bartol. in l. neque impuberes. ff. de in ius vocan. Bald. in l. fin. §. si præfatam. alias §. in computatione. C. de iur. delib. Castell. l. 66. Tauri. Verbo. arrogat. col. 3. Roman. singulari. 142. vnus vult fideiubere, citat text. in l. si pecuniæ. in fine. ff. vt in posse. lega. & in l. his consequenter. ad fin. ff. fami. ercis. Bartol. in l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. Ang. & Alex. qui rem limitant in l. de die. versi. planè. ff. qui satisdare cogan. Roman. Alex. & Ias. in d. l. neque impuberes. §. fin. Boer. decisi. 354. nu. 5. ratio est: quoniam cum sit damnatus per sententiam, iam iudicium est finitum. Deinde cum sit damnatus soluere, fideiussio de iudicio sistendo aliud cõtinet, quàm solutionem.

35 Deinde † vt ad rem redeamus, adeo ingratum fuit iureconsultis debitorem à creditore capi, vt pactum de ea re expressè factum inter debitorem & creditorem, vt scilicet possit eum capere & in priuatum carcerem deducere, non valeat. l. nõ est singulis. ff. de reg. iur. notant Bart. & DD. præcipue Aretin. in l. alia. §. elegãter. ff. sol. mat. Bart. & DD. in l. Titio centū. §. Titio centū. ff. de condi. & dem. Angel. in l. si vnus. §. pacta, quæ turpē. per illum tex. ff. de pact. Ripa in l. obligatione. num. 22. ff. de pig. Couarru. variar. libr. 2. cap. 1. num. 7. Vazquius in tractatu de successio. creatione, libro 3. §. 22. limita 18. num. 81. Angel. Aretin. & Hanibal in repe. l. nemo potest. nu. 138. ff. de leg. 1. & ibi Rip. num. 19. licèt contra arguetur. Crot. ibi. Cui responder Vazquius d. tract. libr. 3. §. 6. nu. 33. Quod omni vacat ambiguitate: quoniam captura personæ & incarceratio sunt meri imperij. Auth. de exhibendis reis. §. si verò. l. 1. C. de priua. carce. pacta autem priuatorum dare non possunt, quæ meri imperij sunt. l. priuatorum. C. de iurisd. omni. iud. Neque in carcere priuato potest detinere, nisi pater, maritus & dominus, glo. Fab. & DD. in l. 1. C. de priua. carcer.

36 Quinimmo † nõ valet pactum, vt creditor possit propria auctoritate capere debitorem, & illum in publicum carcerem deducere: quoniam cum captura sit meri imperij, pacta priuatorum id dare non possunt, ita aduersus Bar. qui contra sentit, docent Angel. Alexan. & cæteri in l. alia. §. elegãter. ff. sol. matri. Angel. in l. nemo carcerem. C. de exact. trib. Rip. in d. l. obligatione. num. 23. ff. de pign. qui citat Socyn. consil. 100. libr. 3. Sed non repeto Socinum tale quidpiam ibi dicere, citat etiam Bal. consil. 285. lib. 3. num. 9. Quia id nominatim scribit, & quod ordo iuris non potest licitè pactis priuatorum. c. de causis de offic. deleg. auth. differatur. C. de lit. contest. Præsertim quia hoc ere publica est: quid enim oriri potest ex talibus pactis, nisi dissensiones & rixæ, quæ rempublicam magnopere labefactant, & hanc opinionem sequitur Areti. in d. l. nemo potest. Crotus ibi. numer. 8. Vazquius in tracta. de resolutio. vlti. volun. libr. 3. 6. num. 34. Pactum tamen, vt debitorem capiam propria auctoritate operatur, vt iudex nuntium mittere possit, etiam si debitor non sit suspectus, vide Putc. de sindicatu. §. captura. numero 7.

37 ¶Præterea de iure ciuili ea videtur verior opinio, vt non valeat pactum inter debitorem & creditorem, vt debitor, qui condemnatus non est, capi possit per iudicem: quoniam (vt dixi) iuris ordo pactis priuatorum interrumpi non potest. Iuris autem ordo est, vt debitor non capiatur, nisi præmissa citatione. l. consentaneum. & ibi Bartol. C. quomodo & quando iud. Bart. in l. fina. ff. ad leg. Iul. pecul. Roman. consilio 214. ista captura Rip. in d. l. obligatione. numero 25. & post citationem probanda est summa & causa debiti. Et debitor est condemnandus, & post condemnationē, quæ in rem iudicatam transierit, capi potest. l. 1. & ibi Bald. C. qui bon. ced. poss. Et antequam capiant, debet fieri executio in eius bonis, vt dixi supra nume. 26. & in bonis fideiussoris, vt tradit Ripa in d. l. obligatione. numero 25.

38 ¶Hic † autem ordo, qui pertinet ad causæ cognitionem nõ potest omitti, etiam si partes contra paciscantur: quia est introductus fauore iudicis, vt rectè iudicet auctoritate Bart. in auth. offeratur. C. de lit. contest. gloss. & DD. in capitu. j. de libelli oblati. Qua potissimum ratione hanc opinionem probant Roma. Paul. & Areti. qui testatur hanc communem in l. alia. §. elegãter. ff. sol. mat. & ibi Alexand. Bartol. in l. Titio centum. §. Titio centum. ff. de condi. & demonst. Bald. & Ange. in l. nemo potest: ff. de leg. j. & est verior opinio auctore Ripa in d. l. obligatione. nu. 27. ff. de pigno. versic. defendendo. Couarru. variarum reso. capi. num. 7. Licèt contra sentiant Angel. & Platea in l. nemo carcerem. C. de exact. tribu. Aretin. in d. l. nemo potest. colum. j. Bald. in d. §. Titio centum. Carceratio enim actus est turpis & ignominiosus, auctore Nouello de dote. 6. part. priuilegio 42. columna secunda. Immo censetur iniuria, vt quæ non potest aboleri auctore Paul. & Ias. num. 22. in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. quare æquum est, rem maturè considerare.

39 ¶Licet † autem tale pactum non valeat, tamen si debitor debeat ex instrumento guarẽtigio, quod iure regio habet executionem paratam, conuentio valet, auctore Paul. dicto §. Titio centum. Ripa in dic. leg. obligatione. numero 28. & debitor capi potest, vt dixi numero 31. nam censetur debere ex causa iudicati, vt in instrumento expressè dicitur. Et debens ex causa iudicati capitur, si non habet bona, vt supra dixi.

¶Illud tamen non prætereundum, quòd licet non ualeat tale pactum, valebit de ea re consuetudo. leg. missi opinatores. C. de exactio. tribu. valebit inquam consuetudo, vt debitor capi possit a iudice, etiam si non debeat ex instrumento guarentigio, neque ex causa iudicati, ita intelligendum, quod scribit Ripa in dic. leg. obligatione. numero 29. versiculo cæterum. Guido Papa quæstione 61. Capell. Tholosana decisio 61. Petrus Iacob. in sua practica, titu. de cessio. bon. Moder. in tractatu de vsur. quæstio. 36. Couar. vbi supra numero 7. Rursus illud non prætereundum, quòd debitor detentus in carcere potius æquiparatur obsidi, quàm pignori, Ita Bald. consilio 90. numero tertio, libro 5. qui citat notata in leg. ob æs. C. de actio. & obligatio. Vnde infert, quòd licet pignus possit retineri ob chirographariam pecuniam, pro qua pignus obligatum non est. Tamen qui se obligauit ad pœnam carceris pro vna causa, non potest in carcerem coniici, pro qua talem obligationem nõ fecit. An autem debitor, qui iure nostro Hispanico addicitur creditori, sit loco obsidis, an verò loco pignoris, dicam infra suo loco.

40 ¶An † autem exceptio nullitatis opposita aduersus sententiã impediat capturam personæ, etiam si requirit altiorem indaginem. Paul. quòd sic in leg. 4. §. condemnatum. ff. de re iudica. & ibi Alexand. columna fina. quoniam captura est iniuria irretractabilis, vt videtur sentire Bald. in leg. vna. C. de in integrum restitutio. postulata nil noui fieri. Sed certe immo est iniuria retractabilis, & reparabilis, ideo exceptio nullitatis non impedit capturam debitoris, si debeat ex sententia, vel instrumento, ita Ias. §. condemnatum. numero 24. & ita seruat stilus, licèt contra scribat Alexand. consilio 17. columna 2. ad finem. libro j. Sed intelligendum, quando nullitas constat ex ipso instrumento, vt dixi in tractatu de non meliorandis filiabus. cap. penulti. numero 23. & ita intelligendum, quod scribit Rodericus in leg. 2. titu. de los gouiernos. quæstio. 4. nam videtur sequi doctrinam Pauli in dicto §. condemnatum. Sed facere eluderetur vis sententiæ, si eius sententiam admittimus.

41 ¶Rursus † humana libertas adeo iureconsultis cura fuit, vt frequentiori eruditorũ calculo receptum sit, non posse renuntiari beneficio cessionis bonorum; quoniam tale pactum est aduersus humanitatem, quam ali inter homines oportet. Præterea est aduersus hominis libertatem, nisi enim cedere possit, perpetuò in carcere miser iacebit. Non valet autem pactum, per quod quis se perpetuo carceri mancipat: quoniam esset perpetua & misera seruitus: nam esse in carcere & esse apud hostes æquiparantur. leg. prima. titu. 29. parte secunda. Et non est in manu hominis se seruituti subiicere, præsertim seruituti tam fœder. tamq; inter Christianos non admittendæ. leg. nec si. C. de lib. causa. leg. secunda. ff. de liber. homi. exhibi. leg. Titio centum. §. Titio centum. ff. de condi. & demonstratio. leg. 4. titu. 31. parte secunda, minor enim videtur miseria serui, quàm eius, qui in carcere perpetuo futurus est, si animi ægritudo & anxietas respiciantur. Et quòd tales renuntiatio non valeat, docent Abb. & communiter Canonistæ in capitu. Odoardus. de solutio. Cyn. quæstio. 6. Bald. & Salyc. numero 9. in leg. prima. C. qui bonorum ced. poss. Barto. Imola, Rapha. Comensis, & Alber. in leg. alia. §. elegãter. ff. soluto matrimonio. & dicit esse communem Alber. in Rubri. C. qui bon. ced. poss. columna fin. Alexan. consilio 37. viso. numero 6. & ibi Moder. in additione litera B. libro secundo. Faber. § fin. institu. de actio. numero 7. versi. consueuit, & ibi Ias. qui se remittit, numero 30. Zasi. nu. Moder. in tract. de vsur. quæstio. 36. an. finem, & est verior & magis communis opinio, vt testatur Couarr. varia. libro 2. capitu. j. numero 7. Guido Papæ decisione 211. debitor non potest. Beroius quæstione 133. numero j. Capella Tholosana, quæstio. 61. Ioannes Paponius in consuetudines Burbonias, titulo de cession. §. 72. ad finem, Bessian. in consuetudinibus Aluerniæ titulo descessions, articu. 4. versiculo & vtrum. Et hæc est opinio receptior & humanæ societati congruentior. Scio quòd contra scribunt Roman. Ange. & Alexand. numero 11. in leg. alia. §. eleganter. ff. soluto matrimonio. Federic. consilio 60. Rota antiqua. 565. Felin. capitu. ex rescripto. numero 11. de iureiurand. & in capitu. si diligenti. columna 2. de foro competen. quorum opinionem exacto iure veriorem censet Ripa in dicta leg. obligatione. nu. 30. ff. de pigno. vbi ponit limitationes ei, qui velit eam amplecti, vt scilicet non procedat, quando est periculum, ne debitor moriatur in carcere. Sed & eandem opinionem, scilicet cauendum, ne vnquam debitor moriatur in carcere valens eam effugere, notat Boer. deci. 349. Aufrer. deci. Tholo. 61. Adhuc mihi prima sententia placet tam ex rationib. supra productis, quàm etiam ex textu, quem propugnatores aduersæ partis pro se citant in l. eg. fina. C. qui bon. ced. poss. vbi Imperator scribit, opinionem humaniorem semper eligendam. Deinde ille textus in d. l. fin. quod est vnicum fundamentum contra sentientium, dum dicit, quòd ille qui accipit inducias quinquennales, non potest bonis cedere, nõ probat eorum opinionem: quid enim mirum, si accepto vno beneficio, scilicet inducijs ad quærendã pecuniam priuor alio, scilicet cessione. At hic ex verbulis & stultis promissionibus & renuntiationibus de non cedẽdo priuamus hominem libertate & non beneficio, vel alio remedio concesso. Præterea Aufrer. in additione Capellæ Tholosanæ. 61. dicit talem renuntiationem non seruandam, quando paupertas & fames est notoria, idem dicit Fede. cons. 60. Anton. & Imol. in capitulo cum contingat. Alexand. in l. alia. §. eleganter. numero 12. ff. sol. matri. vbi dicit, hoc procedere, etiam si renuntiatio fuerit iurata, si est periculum mortis. Adeo autem cessioni bonorum renuntiari non potest, vt neque iuramentum super ea re intorpositum seruandum sit, vti iudicatum scribit Guido decisio. 211. debitor. columna secunda, versiculo sed his. Moder. in tractatu de vsur. quæst. 36. ad fina. Abba. ante eos in capitulo secundo, columna secunda, de pigno. Paponius in d. §. 72. quibus pro sua humanitate accedit Couarru. variarum, libr. secundo, capitulo 1. numero 7. versicul. ego iudicem, pręsertim si inopia debitotis sit inculpata non crimine neque luxu contracta, & Beroius decisio. 133. numero 5. Rursus Aufrer. in additione Capellæ Tholosanę. 61. dicit, quòd si inopia & fames esset notoria, admittendus est ad cessionem non obstante iuramento: quoniam seruare illud est aduersus ius naturale, & quòd tale iuramentum non sit seuandum, scribit Vazquius in tract. de succe. Crea. libro. 3. §. 22. limita. 18. numero 80. Huic opinioni libenter accedo, licèt contra scribat Imola in capitulo cum cõtingat. numero 83. de iureiur. Capellæ Tholosæ. 61. Rip. in d. l. obligatione numero 33. versiculo 3. Marian. Socin. in tract. de cita. articu. 17. numero 18. Federicus consilio 60. Moti quoniam non est aduersus bonos mores hominem in carcere detineri ob ęs alienum. Mihi satis videtur esse aduersus bonos mores, quod est aduersus charitatem & aduersus affectum humanitatis insitum pectoribus hominum. Hominem Christianum non posse vllo effugio euadere carcerem, vt proximo prosit, vel regi seruiat, vel meliorem fortunam aucupetur. Non est admittendum in republica bene constituta. Et res est exempli abhorrentis ab omni humanitate. Quę vtilitas est creditoris, quòd debitor carceris miseria & sordibus tantum non enectus perpetuò suspiret. Respondebis apparebit aliquis qui pro eo soluat. Quid si non appareat: nam iam olim refrixit charitas, & rara est & tenuis hominum benignitas in egenos, pręsertim si magnam summam debeant. Iudices oportet in republica excitare exempla misericordię & charitatis non tyrannicę immanitatis & Scithicę feritatis. Postremò quid nostri exagerant iuramentum hoc in negotio? Christus qui charitas est, qui mitissimus est, qui Matthęi capitulo 18. insectatur creditorem, quòd non audiit debitorem dicentem, patientiam habe in me & omnia reddam tibi? non remittet ipse libentissime iuramentum debitori, qui renuntiauit beneficio cessionis: cum videat illum egenum & miserum, vnumq; ex eorum nu. de quibus dicit Ioannis, cap. Quod huic dedisti, mihi dedisti.

43 ¶ Pręterea † obijciunt nostri, non est aduersus bonos mores hominem ratione ęris alieni esse in carcere, fateor, sed non posse euadere carcerem, cum bonis careat, & ad cessionem non admittatur, est aduersus bonos mores, vt ex Euangelicis & apostolicis traditionibus manifestè deducitur, neque iuris decreta ad alendam humanitatem inuenta sunt, nisi difficillime abolenda, & qñ ex ꝯctu iurato insurgit iniquitas iuramenti, vis tenuis est, vt in capitulo debitores. de iureiur. c. significante. de pigno. Bartol. in l. si quis pro eo. numero 10. ff. de fideiu. Alcia. in capitulo cum contingat. numero 112. numer. 176. vbi Abba. numero v. de iureiuran. solum ualeret hoc pactum, quãdo debitor dolum, vel imposturam cõmisisset. Moder. in tract. de vsur. quęst. 361. ad fi. Sed illud non est ex vi pacti, sed quia iure constitutum est, ne debitor, qui dolum commisit, admittatur ad cessionem bonorum, vt dico c. 16. de nobili. nu. 19.

44 ¶ Illud † uidetur memoria dignum, quòd Fab. in §. fin. nu. 7. insti. de actio. insectatur Episcopos facientes constitutiones, ꝙ debitores excommunicati non tradantur ecclesiasticę sepulturę, etiam si bonis cesserint, dicitque tales constitutiones esse aduersus bonos mores, & quòd cum Pontifex remedium cessionis admiserit in capitulo Odoardus. de solutio. non potest ab inferiore tolli. c. indultum. de re. iur. in 6. cuius opinionem sequitur Bessianus in consuetudines Aluernię. titu. de cessio. articulo 4. & est opinio uera, & tales Episcopi tanti nominis honore sunt indigni. Quinimmo cessio bonorum & eius effectus non potest tolli à legato de latere, immo ne ab ipso quidem pontifice, nisi ex causa iusta, ut notat Boerius quęst. 133. numero 2. de qua re uide capitulo 2.

45 ¶ Rursus † illud non pretereundum, quòd etiam si pactum de non cedendo bonis non sit seruandum, etiam si sit iuratum tamen tale pactum operabitur, ut debitor cedens, si perueniat

ad

ad pinguiorem fortunam conueniatur, non in quantum facere potest, vt l.is qui bonis.ff.de cessio.bonorum sed insolidum nulla re sibi ad alimenta retenta, ita docet Bald.in leg.j.C.qui bono.cede.poss.Ripa in dict.l.obligatione. numero 33.versic. vltimo. Guido decisione 211. Aufrerius in additione Capell. Tholosanæ.quæstio.61. Quod mihi probabile & verum videtur, & sequitur Rapha.in l.alia.§.eleganter.ff.soluto matrim.

¶Deinde vide quanta æquitate iuris ciuilis conditores velint cum debitore inope agi, vt si post cessionem aliqua bona adquirat,non possit exigi in plusquam facere possit.§.fina.institu.de actio.leg.is qui bonis. ff. de cessio. bonorum quod an stante lege regia, & iure Hispanico admittatur, dicam infra suo loco.

46 ¶Rursus † adeo mitissime lex vult agi cum debitore,vt effugiat carcerem,vt licèt de iure aliud pro alio solui non possit, vt in leg.2.§.mutui datio.ff.si certum petatur:tamen si debitor nō possit soluere pecuniam,& non inueniat emptorem rerum suarum,potest dare aliquid de bonis suis insolutum,& creditor illud accipere tenetur,ne debitor cogatur vili vendere,& in carcere esse,text.est authenti. hoc nisi.C.de solu. & ibi notant Dd. Bald.in l.ordo.nume.15.C.de execu.re.iudica.Deci.Ripa num. 25.post Ias.in l.2.§.mutui datio ff.si certum petat.Capella Tholoso.quæstio.68.Afflict.dec.358.Rom.singu.815.tu habes. Barto.in authen.hoc ius porrectum.C.de sacrosan. ecclesi. Capicius decisi.42.numero 5.leg.2.titulo de los gouiernos. libro 3. Fori.Alcia.Parergon libro 10.capitu.23.Facit.l. a diuo Pio.§.si pignora.ff.de re iud.l.6.titulo 27.parte 3.vbi si pignora emptorem non inueniant, creditor debet audiri volens ea habere insolutum, vide Dd.ibi & Guido.Papæ singulari 941.incip. si debitor.Quare creditores ne cogantur capere rē insolutum subijciunt aliquem emptorem,qui paruum pretium offerat : nā beneficium d.authen.hoc nisi.non habet locum, si reperitur emptor. Et quòd teneatur accipere rem insolutum, si deficit pecunia,intellige,si debitor non reperiat emptorem, vt in dict. authen.hoc nisi. in fine, & in authē.de fideiuss.§.quòd autem, & quòd teneatur accipere rem insolutum est verum. Etiam si debitor promiserit soluere in pecunia numerata secundùm Cyn.in dict.authenti.hoc nisi. & notat Ripa in dicto §. mutui datio.numero 25.Practici Papienses in libello actionis hypothecariæ, versic. exceptionem solutionis.

47 ¶Debitor † tamen probare tenetur, se diligenter curasse pecuniam inuenire ad solutionem, & quòd non potuit reperire, & debet cauere de euictione creditori pro re,quam illi insolutum dat.Hæc omnia probantur in authent.de fideius.§.quòd autem,vnde desumpta est authenti. hoc nisi.& debet tradere creditori instrumenta titulorum,argumen.l. Titius.ff.de actio. empt.notat Roma.in d.§.mutui datio.& ibi Ripa numero 25. Item creditor potest bona meliora accipere,textus est in d. authent.hoc nisi,& in §.quòd autem.& potest eligere mobilia capere,vt §.quòd autem. Notandum tamen,quòd pro paruo debito non potest creditor accipere rem meliorem pluris valentem,si alia proportionabilior offeratur, ita docent æquissime Imol.& Alexan.in l.a diuo Pio.§.in venditione.ff.de re iudi.Salyc.in dict.authen.hoc nisi. ad finem. Alexand. in dict.§.mutui datio,& ibi Ripa numero 26.

48 ¶Præterea † si ecclesia esset debitrix, & non posset in pecunia,vel in bonis mobilibus soluere,creditor non posset eligere rem immobilem meliorem,textus est in authent. hoc ius porrectum:in fine.C.de sacrosanct.ecclesi.& ibi Barto.& alii. & in authen.de alimen.& emphyteu.§ si verò. glosa:Barto.Alexand. Ias.Decius,& Ripa nume.27.in dict.l.2.§.mutui datio.ff. si certum petatur.Roma.singulari.815.tu habes. Aufrerius in additione Capellæ Tholosanæ.68. Meminisse tamen oportet,Ecclesiam hoc casu posse dare in solutum immobilia,si mobilia non habet,vt in dictis iuribus probatur,& notant Fulgo.Deci.& Ripa numero 27.in d.l.2.§.mutui datio. Rursus notandum errasse Castellum in l. 20. Tauri.uerbo. en dineros, versicu. Item fallit in creditore,& ibi quia inuitus, vbi dicit speciale esse in ecclesia,vt creditor rogatur accipere rem insolutum.

49 ¶Adeo † autem hoc remedium æquum & fauore dignum visum est,vt non possit renuntiari beneficio authenti. hoc nisi, vt scilicet debitor non potens soluere in pecunia, neque vendere possessiones suas,non liberetur offerēdo creditori rem in solutum. Ita docuit Iacobus Beluisius in authenti.de fideius.§. fi. Alexand.consi.37.viso & opportune discusso. num.6. versic. 3.videtur,libro 2.quoniam talis renuntiatio videtur continere quid turpe & inhumanum:quoniam renuntiando dict.authen. hoc nisi. videtur pacisci,quòd iniuriam patiatur,hoc est, quòd possit detrudi in carcerem,& quòd creditor ei sit acerbus & durus.§.fina.in authen.de fideiuss.ideo valere non debet.leg.iurisgentium.§.si paciscar.l.si vnus.§.pacta,quæ turpem.ff. de pact.l. alia.§.eleganter.ff.soluto matrimonio.& faciunt, quæ supra dixi,quòd non ualet pactum, vt nō liceat cedere bonis. Cynus reliquit rem indiscussam. Reperio tamen,quòd Salyce.in dict. authenti. hoc nisi dicit, quòd potest renuntiari, & Ripa in d.§. mutui datio nu.28.ver.cæterū, nulla facta mētione de Alex. in d.loco,scribit auth.hoc nisi.non procedere,si debitor renunciauit beneficio illius authenticæ,citat Alex.in l.alia.§.elegāter.ff. sol.mat.quem nō reperio tale quidpiam scribere, tātum sentit, quòd potest renuntiari cessioni bonorum.Mihi verior videtur opinio Salyceti,& Ripę,quòd scilicet possit renuntiari d.authenticę hoc nisi.argumento.l.si quis in conscribendo. C. de pactis. quoniam nihil continet turpe tale pactum : non enim debitor tempore quo se obligat scit iam, quòd sibi defutura est pecunia ad solutionem,& quòd non debet habere mobilia, neque inuenire emptorem immobilium, & sic non est verum, quod Alexand.dicit,quòd videtur pacisci, vt iniuriam patiatur.Præterea si habet possessiones,liberabitur à carcere:aliquādo enim inueniet emptorem,non enim tempora semper acerba & infelicia sunt,sed est omnium rerum vicissitudo,aliàs cito soluentur humanarum rerum compages.Si commercia & emptiones & venditiones prę inopia contrahi non possent, & vt omnia desint effugiet carcerem cedendo bonis,vt expresse dicit text' originalis in Auth.de fideiusso.§.quòd autem. versicul.si enim. Et sic posse renuntiari.d.auth.hoc nisi.docet Aufrer.in additio. Capel.Tholos.68.Neque obstat, si quis obijciat, quòd Aufrer. dicit, renuntiationem non valere, si per statutum municipale debitor non admittatur ad cessionem bonorum; quia tunc si valeret,perpetuo remaneret debitor in carcere cum facta renūtiatione non posset dare bona insolutum.Quare dicet quispiā, quòd cum iure regio beneficium cessionis bonorum sit sublatum,vt dixi capitu.2. quod renuntiatio auth.hoc nisi. non valeat.Sed responde,quòd nō ita est sublatum,ut debitor debeat perpetuò manere in carcere.Immo liberatur à carcere dando se in seruitium creditori,aliàs non valeret lex tollens beneficium cessionis bonorum,vt docui capitulo secundo. In summa verissimum censeo,beneficium auth.hoc nisi. posse de iure ciuili renuntiari;quia liberabitur debitor cedendo bonis.At iure regio cum non liberetur cedendo bonis,sed debeat seruire, certe seruitium impeditur,vbicunque debitor dat rem, vel pignus creditori,vel fideiussorem. l. secunda,titul. de los gouiernos,libro Fori.Quod iure regio (citra dispositionem iuris ciuilis) admittatur ad euitandum seruiendi onus. Quod intelligēdum non quoad hoc,vt debitor renuntians non possit conijci & detineri in carcere:nam quo ad id etiam iure regio valet renuntiatio : nam coniectus in carcerem quæret pecuniam, vel rem mobilem, vt soluatur è carcere,at si res veniat ad periculū addictionis, debitorque nisi possit dare in solutum fit tradendus in seruitium,& tunc poterit rem in solutum dare liberabiturque,etiam si renuntiauit dispositioni authen.hoc nisi.

50 ¶Deinde † non procedit dicta auth. hoc nisi. si debitor iurasset soluere in pecunia numerata,& non in alia re aduersus voluntatem creditoris.Ita Rip.in d.§.mutui datio.numero 28. versiculo item,qui citat Alex.consi. 35.viso.libro 2.quia iuramentum habet vim specialis renuntiationis,capitulo ex rescripto,ubi glosa de iureiuran.& (vt dixi) si specialiter. d.authenticę renuntietur, non potest debitor vti eius beneficio. Addit tamen prudenter Ripa, quòd si post renuntiationem, vel iuramentum superuenit casus inopinatus auferens debitori potentiam soluendi in pecunia, & potentiam vendendi bona, sua debitor non obstante iuramento satisfaciet, dando bona insolutum:quia iuramentum intelligitur, rebus sic se habentibus, capitulo cum inter. de renuncia. Imol. & Iaso.in l.quod Seruius.ff.de condi. ob causam. Et iuramentum solum habet vim specialis renuntiationis quoad cogitata, capitulo veniens de iureiuran.Ias.in l.si mihi & tibi.§.fi.ff.de leg.1.facit l.fistulas. ff.de contrah.emp.Facit,quod scripsi in tractatu de non meliorando filia.dotis ratio cap.4.num.

51 ¶Illud † non omittendum,quòd authen.hoc nisi.si eius beneficium seruandum,etiam si debitor iam sit in carcere.nam vt liberetur ab ea creditor,cogitur recipere de bonis suis insolutum,iuxta Auth. de fideiussori.§.fina.ita significat Bald.in l.ordo.colum.fi.numero 15.C.de executio.rei iudi. Aufrerius in additione Capellæ Tholosanæ.68.iuncta decisio.capelle. Et hoc etiam casu fallit regula.l.2.§.mutui datio.ff.si cert.pet. quod in titu.de los gouiernos.li.3.For.An autem dare possit in solutum nomina debitorum,vide Bal.consi.363.lib.5.Sed hic paulisper lector subsiste,reperio enim, quòd Castellus in l.20. Tauri. verbo.en dineros,versicu. Item creditor. Scribit, creditorem non cogi accipere rem in solutum, nisi debitor sit incarceratus,allegat Bald.in l.ordo. C.de exec.re.iudica. qui nihil huiusmodi significare voluit. Deinde allegat auth. hoc nisi. & Authen. de fideiusso.§.quòd autē, sed certe Castellus, meo iudicio, hac in re à scopo prorsus aberrat:nam tex.in §.quòd autem.satis probat contrarium:dicit enim textus, quòd vt rigor in debitores minor sit,& clementia eos subleuet, iudex iubeat dari in solutum rem immobilem creditori.De iure autem ciuili, antequā debitor capiatur,sunt res eius vendendę,vel addicendę creditori.l.à Diuo Pio.§.in venditione.&.§.si pignora. ff. de re iud. & dixi supra numero 26. Ergo dispositio.§. quod autē procedit ante carcerem.Deinde ęquius est hoc admitti, & hanc esse veram opinionem significat Aufrerius in dict. additione Capellæ Tholosanæ.68.qui post decisionem Capellæ, quæ docet creditorem,si desit pecunia, debere accipere rem in solutum, dicit per modum extensionis idem, quando debitor iam est incarceratur. Rursus Castellus dicit hæc verba, quod tamen limita : nisi sit debitor ex contractu guarentigiato. Omitto, quòd rem non probarit ratione, vel auctoritate, non miror, forsan aliis erat negotiis distentus. Sed quid senserit, scire cupiam. Nam si vult, vt debens ex contractu guarentigio non possit dare rem in solutum, vt effugiat carcerem, toto cœlo aberrat. Quid enim habet contractus guarentigius,quòd debitum reddit liquidum? Vtique si liquidum nō esset,iudex non iuberet,in dicto § quòd autem. rem dari insolutum,ergo ibi res erat iudicata, vel confessio partis: nihilominus tamen iubet lex, vt iudex cogat creditorem accipere rem insolutum. Sed magis arbitror Castellum sensisse,vt si debitor iam sit incarceratus, & debeat ex contractu guarentigio, non liberetur dando rem insolutum,forte imitatus opinionem eorum,quibus placet sepulturam mortui posse prohiberi, si debeat ex contractu guarentigio, quorum memini numero 21. Sed si hoc sensit,etiam longissime fallitur:ille enim, qui debet ex contractu guarentigio, siue sit coniectus in carcerem, siue non. Dignior est misericordia, quàm qui non debet ex contractu guarentigio, nimirum magis præmitur & probationis luce & executionis rigore,textus autem in §.quòd autem. æditus fuit ad subleuandum miseriam debitorum, vt ex eius tenore elicitur. Deinde si mouetur,quòd contractus guarentigius habet vim rei iudicatæ,certè in §. quòd autem.debitor debebat ex re iudicata,aliàs non diceret lex, vt iudex daret rem insolutum. Nam quoad executionem iudicis manus cessat, quousque adsit sententia,quæ transeat in rem iudicatam, vt dixi nume.31. Sed ad decreta debitoribus fauentia redeamus, reperio.

52 ¶Quòd † Scotus in quarto sententiarum, distinctio.15.scribit, quòd si debitor non præmitur vltima inopia, sed tamen si restituat,patietur magnam iacturam rerum suarum,puta,quòd erit sibi inutilis ars, ex qua alit se & familiam suam ; quoniam forsan oportet vendere instrumenta & libros vel capitale,cum quo lucratur victum,& hoc casu dicit, quòd nō tenetur statim restituere,si creditor diues est, & congruenter viuere potest, etiam si sibi debitum non restituatur,& sufficiet, quòd debitor quolibet anno soluat particulam summæ, ita Ioannes de Neapoli in quodlibeto 9.quæstione 22.& sequitur Lupus in Rubr. de donatio.inter virum & vxorem.§.65.limitabis, numero 50. versicu.& cogitabis. Debet tamen debitor, si vult tutus esse in conscientia,viuere parce,id solum expendēs, quod ad victum, non quod ad splendorem necessarium est. Vt quamprimum satisfaciat: neque enim de alieno quis viuere potest iuxta familiæ & status sui dignitatem,auctore Ricardus in 4. sentētiarum, distinctio.15.artic.5.& ibi Petrus de Palude,& Gabriel questio. 2.columna 2.in princip.versiculo. Sed vtrum sit necessarium. Archiepiscopus Florentinus in secunda parte titu.secundo,capitu.8.columna 5. Ecce habes nouam indulgentiam concessam his,quos egestas præmit.

53 ¶Rursus † & in fauorem eorum qui soluendo non sunt, illud videtur inductum, vt si pauper,qui soluendo non est, pecuniā mutuò accipiat,& ex ea alat filios, creditor aduersus filios, creditor aduersus filios agere possit,qui habent fortè res maternas,vel aliàs diuites sunt, hoc est prudentissime propositum a Barto.in leg.his solis. ff.de condit. indebit. qui licet relinquat cogitandum,probant Ange.& Ias. Idem Ias.& Deci. in leg.si cum seruum.ff.si certum petatur. Roma.sing. 213. pater pauper. Cremensis singulari 37.tu mutuasti. Lupus in repe.rubricæ,de donatio.inter virum, & vxorem.§.66.illud autem.nu.6. versicu.& si fortè.Cępola cautela 246.quid si pater.

54 ¶Quare † creditor cautus faciat scribi in instrumēto, quòd mutuat pecuniam patri ad alendum filios vel vxorem;erit enī vtile,argumentum leg. fina. ff. de exer. Nam & vxor tenetur pro mutuo accepto a marito, qui soluendo non est, si modo maritus pecuniam expendit in alendo vxorem auctore Platea in leg.vxorem.C.de decurio.libro 19. Cremen.dicto singulari.37.Ludus.dicto §.66.numero 5.versicu.& si fortè. Quamuis enim filii,vel vxor locupletiores ex mutuo facti non sit;tamen certè locupletiores sunt eius occasione, cum sua fortè ad alimēta non alienarint, quòd nisi pater vel maritus mutuum accepissent tenerentur facere, ne egestate perirent, ergo conueniri possunt,argumento.lege secunda.§.primo.ff.ad leg.Rhod. de iactu. Facit.leg. finali. ff.de eod. per quem fact. erit. leg. ei qui.ad finem.C.quod cum eo. Adde, quòd tales filij tenebuntur,etiam si repudient hæreditatem egeni patris, vt scribit Cremen.dict.sing.37.& hanc opinionem sequitur Bald.in leg.fina. C.ad Macedo. Facit gloss.in dict.leg.his solis.ff.de condi. indebit. & quod ibi nota. Barto.scilicet quòd si ille, cui solutum est

indebitum,non est soluendo, potest repetitione agi aduersus eum,cui pecunia profecit, si causam lucratiuam habeat vide doctores ibi. Et quòd ad mulierem attinet,non obstat leg. 61. Tauri. vbi dicitur,vxorem obligantem se pro marito non teneri,etiam si pecuniam sit conuersa in eius vtilitatem, ergo cū expressa obligatio non sufficiat,vt mulier teneatur pro marito, etiam si debitum sit conuersum in eius vtilitatem, videtur, quòd multo minus tenebitur,quando non se obligauit, sed tātum allegatur, quòd debitum fuit conuersum in eius vtilitatem. Sed responde,quòd hic loquimur, quando maritus non est soluendo,quo casu vxor siue obligauerit se pro eo siue non, potest conueniri non tam ex vi fideiussionis,quàm ex eo,quòd maritus non est soluendo,& debitum fuit conuersum in ipsius vxoris vtilitatem,& ita intelligenda d.regia.le.61. Ex his apparet,quòd in fauorem egeni debitoris non solum soluitur aliud pro alio, vt dixi supra,numero 46. verum etiam vnus tenetur pro alio.

¶Rursus adeo de iure ciuili debitor non efficitur seruus, vt debens etiam ex delicto non efficiatur seruus pœnæ. authent. de nuptiis.§.quòd autem,& in authen.sed hodie.C.de donatio. inter virum & vxorem gloss.in leg.si quis mihi bona.§. seruus municipum,& ibi Ias.nume.11.ff.de acqui. hæredit.

55 ¶Præterea † Galli adeo benigne tractant debitores, vt nemo pro debito ciuili carcerari possit,nisi ad id sit expresè obligatus,vel condemnatus,vti memoriæ prodit Faber in §.fin.col. pen.vers.item quæritur,institu.de actio. Boer. decisi.349. num. 7.ad finem. Aufrer.in additio. Capellæ Tholosanæ 61. Rursus & apud eos peculiaris quidam & valde benignus mos exigendi debita videtur esse:nam si debitor est inops, exactio non fit nisi post funus, vt indicat Ioannes Girardus iureconsultus & poeta non insulsus his versiculis,quibus & Galliæ morem indicat,& priscum legis duodecim tabularum rigorem damnat.

Heus principes duodecim
Tabulæ inopem crudeliter
Quæ debitorem dissecant
Aut iura mores publici
Quæ carceribus illum misere
Et opprimunt & enecant
Nimis mihi nimis displicent
Qui Gallum habuit mos bonus
Idem & vetus probabitur
Nimis mihi cuiq; & bono
Quo creditores debita
Petant sibi post funera.

56 ¶† Arbitror hæc vltima duo carmina per iocum apposita, significando scilicet morem Galliæ, quo inops debitor non conijcitur in carcerem.ideo dicit, vt creditores sibi debita petant post funera:quid enim si debitor ditiores amicos æris alieni reliquit hæredes, vti Argiropilus in extremo vitæ actu iocatus fecit.

¶Sed quantum & veteres & recentiores iureconsulti ciuilesq; constitutiones inopi debitori indulgent, tantum Hispani in eos peracerbe grassantur : non enim admittunt cessionem bonorum,neque permittunt debitorem, ociosum facta cessione euagari. Immo & lege & consuetudine antiquissima statutum est, vt debitor inops tradatur creditori, vt operis satisfaciat creditæ summæ,tempore seruitii iuxta debiti quantitatem a iudice taxando. Ita statuitur in hac lege,cuius enarrationem scribimus,& in leg.secunda, titulo de los gouiernos. libro 3. Fori,& in l.12.titulo de las deudas.libro 4.Fori.ibi. Sean entregados del cuerpo. Et in l.fina.eiusdem tituli ibi. Et si los bienes no cumplieren sea apoderado del cuerpo del deudor, assi como manda la ley. Hæc constitutio ante annos mille prodita videtur:nam inter Gothorum leges,libro quinto, titulo de los peños y de las deudas,ita lego. Si algun home es culpado de muchas deudas,o de muchas culpas,aquel home que primeramente gelo demandare,a aquel deue primero fazer paga,è si vuiere muchos demandadores, de consuno deue fazer paga a cada vno segundo que deue,et si non sea sieruo de todos, y el juez deue saber a quien deuia mas, o menos, y assi faga paga a cada vno,& si nō ouiere onde pague a los otros deudores, deue ser sieruo de aquellos por la deuda.

¶Hactenus lex in cuius subscriptione legitur. El Rey don Cyndo hizo esta ley.

¶Rursus lex 2.titulo 4.inquit. El que entrare en la casa por fuerça, o robare alguna cosa, peche lo que robo en diez duplos,& si non ouiere onde lo peche, sea sieruo de aquel a quien fizo el furto.

¶Idem in debentibus ex delicto definitur in pluribus legibus eius libri, vti dicam infra suo loco, capite de debitore ex delicto. Euidem mirum videri potest,Hispanos natura vehemētes decretum tam rigidum admisisse durasseq; eius obseruationem in hunc vsque diem: cum princeps quidam iusserit omnes Hispanos esse liberos auctore Iustino,libro 44.Sed fortè ab

incolis

incolis Græcis vel Romanis id mutuati sunt. Primùm enim Athenienses, quorum imperium Romano antiquius fuit, debitorem inopem creditori adiudicabant, si pro pecunia corpus obligasset, quæ lex a Solone viro philosopho abolita fuit: instituit enim excussionem oneris iniqui, quo tenuiores a potentioribus premebantur, immensumque fœnus ad mediocritatem reduxit, sanxitque, ne cui liceret ob vsuras ius in corpus habere, vt auctor est Plutarchus in eius vita, & in libro de vitanda vsura, ne omnes ciues vsuris pressi in seruitutem redigerentur, vti scribit. Moder. in tractatu de vsuris. quæstio. 36. numero 271. Couarru. variar. libro secundo, capitulo primo, columna secunda, quæ lex in vrbe Roman. aliquando obseruata fuit, nimirum illuc translatis legibus duodecim tabularum: petierunt enim Romani a Græcis leges, quibus ciuitas fundaretur, vt auctor est Pomponius in lege secunda. § exactis. ff. de origin. iuris. Inter leges autem duodecim tabularum hæc vna erat, qua non solum debitor adiudicabatur creditori, verum etiam vendebatur, vt ex pretio creditori satisfieret, si autē plures habebat creditores, dissecabatur ab eis. Immite prorsus & plusquam belluinæ feritatis exemplum, vt vnum omnium animantium, quę sub Luna sunt multo pręstantissimum omnium terribilium maximum incurrat, scilicet mortem pecuniolæ ratione, quam abiecisse & contempsisse apud ethnicos etiā pulchrius fuit quàm possedisse. Verba legis hæc sunt.

¶In debitorem manus iniectio esto, in ius ducito, ni iudicatum facit in vinculis sexaginta dies habeto. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium producito, quantæque pecuniæ iudicatus erit prædicato. Tertiis autem nundinis si interea pactus non sit, capitis pœnas dato, aut trans Tyberim peregre venumto, & si plures forent, quibus reus est iudicatus tertijs nūdinis parteis secanto, si plus minusve secuerunt, sine fraude esto.

¶Hactenus verba legis duodecim tabularum relata a Modern. Germ. Rubrica 8. Ex quibus nota illa capitis pœnas dato, quæ significant inopem debitorem amittere libertatem aut transtiberim venumire, hoc est, aut vendi, vt ei ex pretio satisfieret, aut dissecari, si plures habet creditores. Huius legis meminit Fabius institutionum, libro septimo, capitulo quarto. Gellius noctium Athicarum, libro primo, capitulo vigesimo. Tertullianus in Apologetico, capitulo quarto. Cælius lectionum antiquarum, libro septimo, capitulo vigesimo. Et è nostris Azo in summa C. qui bonis ced. poss. gloss. in leg. prima. & in leg. finali. C. eodem titulo. Salycet. in leg. j. C. eodem titulo. Ias. in §. fina. nu. institu. de actio. Alciat. in leg. aliud est fraus. numero vigesimo. ff. de verborum significatio. Zasius in § fin. num. Institu. de actio. & in leg. secunda, in verbo curias. ff. de orig. iur. Spiegel in Lexico iuris ciuilis, in verbo addictus, Couarru. Varia. lib. 2. cap. j. col. 2.

57 ¶Sed † Rodericus Suarez, qui patrum nostrorum memoria eruditi nominis auctoritate merito floruit, scribit falsum esse, quod Accursius & cæteri scripsere, debitorem inopem lege duodecim tabularum tradi creditoribus dilacerandum. Ita scribit in leg. secund. titulo de los gouiernos. columna prima. Sed parcendum viro multis egregiis dotibus insigni, vixit infœlici seculo, quo bonæ literæ apud Hispanos in pretio non erant, vtinamque plures veteris inscitiæ patroni tot dotibus ignorantiam bonarum literarum pensarent, quod Rodericus pensabat, quanta erat in eo viro non vulgaris eruditio, quanta sedulitas, quanta grauitas, quam erat appositus ad docendum, quàm nihil temere diffinit.

¶Nunc quidam tantum sibi magni videntur, quòd omnis politioris literaturæ rudes corporis & animi sordib. fœdi sunt, vt crassi crassa Minerua gaudent, atque hincque maximorum iureconsultorum nomen apud imperitos adepti, mirum quā exultant, quòd stultissimi & pecuniosissimi sunt.

58 ¶Sed † qua ratione tanta pœnæ crudelitas fuerit denuntiata, explicat Cecilius iureconsultus apud Gellium dicto capitulo vigesimo. scilicet, vt homines socordiam excutientes laborarent, metuque tanti supplicii nemo debita sibi pecunia fraudaretur. vnde neminem vnquam a creditoribus dissecatum ibidem Gellius refert his verbis introducendo Cæcilium loquentem. Nihil profectò (inquit Cæcilius) immitius, nihil immanius nisi, vt re ipsa apparet, eo consilio tāta immanitas pœnæ denuntiata est, ne ad eam vnquam perueniretur, addici nāque nunc atque vinciri multos videmus: quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt, dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, nec audiui.

59 ¶Si quidem † non tollit humanum genus crudelem istam lanienam, vnde tanquam rationi repugnantem moribus repudiatam fuisse quòd attinet ad dissecandum creditorem scribit Fabius institutionum, libro tertio, capitulo octauo, dicens legem duodecim tabulatum non esse natura laudabilem, quatenus permittit debitorem dissecari.

¶Idem scribit Tertullianus in Apologetico, capitu. quarto. Sed quatenus permittit, debitorem iudicatum tradi creditori vt ei seruiat, lex multis annis obseruata fuit apud Romanos, vt apparet ex Gellio dicto capitulo vigesimo, & ex Cicerone in oratione pro Flacco, qui de Heraclide quodam loquens inquit. Cum iudicatum non faceret addictus Hermippo, & ab hoc ductus est. Rursus ex Liuio Decad. libro secundo. Ciuitas (inquit Liuius) secum ipsa discors intestino inter patres plebemque flagrabat odio, maximè propter nexos ob æs alienum. Fremebant se foris pro libertate & imperio dimicantes domi a ciuibus captos & oppressos esse. Et paulò inferius inducit quendam addictum (ita enim voco debitorem inopem creditori traditum) quiritantem apud populum de seuitia creditoris, cui addictus erat, aiebat (inquit) se æs alienum fecisse, id cumulatum vsuris. primò se agro paterno auitoque exuisse, deinde fortunis aliis, postremò velut tabem peruenisse ad corpus, ductum se ab creditore non in seruitium, sed in ergastulum & carnificinam.

¶Rursus idem Liuius paulo inferius inquit. Appius quàm asperrime poterat ius de creditis pecuniis dicere, deinceps & qui ante nexi fuerant, creditoribus tradebantur, & nectebantur alij.

60 ¶Quinimmo † & filii debitorum solebant apud Romanos a creditoribus detineri, vt constat ex Liuio Decad. prima libro secundo. vbi flagrāte inter plebem & patres odio ,ppter nexos ob æs alienum Seruilius Consul concionatus ad plebem pro concordia edicto prodito cauit. Ne quis ciuem Romanum vinctum aut clausum teneret quominus ei nominis edendi apud consules potestas fieret, aut liberos nepotesve eius moraretur. Quod etiam memoriæ prodit Dionysius & Cælius lect. antiquarum. libro 7. cap. 20.

61 ¶Sed † tandem Romani rigidum hoc decretum elationi gentis minime conueniens abiecere, & post plures plebis super hac re magnas seditiones cum Lucius Papyrius ob æs alienum traditus fuisset C. Publio, isque eum ad libidinem pellicere tentasset, minisque & precibus nihil proficeret, nudari eum & verberari iussit, commoti autem consules ob libidinem & crudelitatem fœneratoris legem ediderunt, vt pecuniæ creditæ bona debitorum non vero corpora essent obnoxia, eoque anno L. Papirio Mugilano, & C. Pætilio Consulibus Romanis velut aliud initium libertatis factum est. Debitores enim nexi fuerunt soluti, cautumque ne in posterum necterentur, vt auctor est Liuius Decad prima, libro octauo. Hos enim debitores qui ob inopiam creditoribus addicebantur, Romani appellabant nexos & nexu vinctos & addictos: vt patet ex Liuio in locis supracitatis, & ex Budeo titulo de in diem addictione. Fabius libro septimo, capitu. quarto Alciat. in leg. aliud est fraus. nume. 27. ff. de verborum significatione. Couarruuias variarum, libr. secundo, capitulo primo, columna secunda. Moderni in tractatu de vsuris. quæstione 36. Zasius in l. secunda, in verbo curias. ff. de orig. iur. Spiegel in lexico, verbo addictus.

¶Neque mirum si Romani rigidum id decretum abiecere, nam & Persarum Barbari Reges indignè ferunt, quempiam è suis seruire, vt auctor est Lampridius in Alexandro.

62 ¶Sed † & apud Hebræos tempore Elisei prophetæ moris fuisse videtur, creditorem ducere in seruitium filios debitoris, vt probatur Regum 4. capitu. Vbi mulier quædam de vxoribus prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens. Seruus tuus vir meus mortuus est, & ecce creditor venit, vt tollat filios meos ad seruiendum sibi.

¶Quo forsan alludit Euangelica parabola, quæ legitur Matthæi capit. 18. Vbi seruator noster cœlestis doctrinæ thesauros referans, & viam salutis docens. Inquit, assimilatum est regnū cœlorum homini regi qui voluit rationem ponere cum seruis suis, & cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei vnus qui debebat decem millia, cum autem non haberet vnde redderet, Iussit eum dominus eius venundari & vxorem eius & filios. Nota quod venditur debitor & eius filii. Et paulò post. egressus autem seruus ille inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios & tenens suffocabat eum dicens, redde quod debes. & paulò infra. & iratus: dominus tradidit eum tortoribus quoadusque redderet debitum.

¶Scio hanc esse parabolam cœlestis doctrinæ misteria continentem. Sed tamen parabolæ litera semper continet rem aptam & communi hominum tractatui conuenientem, intus autem diuina sapientia latet. Rursus in Ecclesiastico legimus. Debitor est seruus creditoris, quamuis id ad animi anxietatem videtur referendum: nam sicut oculi ancillæ in manibus dominæ, ita debitor ad conspectum creditoris contabescit. Mirandum autem apud Hebræos rem adeo rigidam fuisse in vsu cū Exod. 22. legamus. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Quæ vltima verba Hebræi ita legunt, nec inferes ei morsum. Rursus Deuteronomij 23. iuxta translationem Tigurinam legitur. Ne morsum inferas fratri tuo fœnore pecuniæ, alienum mordebis

mordebis fęnore, fratrem autem tuum non mordebis, vt fęlicitet & fortunet te dominus. Qui autem conueniebat, vt qui prohibebatur fęnus accipere à fratre, posset illum in seruitium accipere ratione æris alieni, qui perniciosior morsus.

63 ¶Quamuis † autem capere debitorem inopem à Romanis lege lata sublatum fuerit. L. Papirio Mugilano, & C. Petilio Consulibus: non tamē videtur in totum ab vsu recessisse, cum apud Ciceronem in oratione pro Flacco legamus. Cum iudicatum non faceret addictus. Hermippo & ab hoc ductus est. Cicero autem multis annis post Consules. L. Papirium. & C. Petilium vixit, rursus Gellius qui aliquot seculis post Ciceronem floruit, Traiani scilicet, & Adriani tempore scribit Noctium Atticarum lib. 20. c. 1. Addici nunc atque vinciri multos videmus: quia vinculorum pœnam deterrimi homines cōtemnunt. Quinimmo & Theodosij Cæsaris seculo debitores qui soluendo non erant cruciabantur acerbe, vt probatur in Codice Theodosiano. l. j. C. qui ex lege Iulia bonis cedere possunt, vbi hæc verba legimus. Ne quis debitor bonorum faciens cessionem liberum à repetitione plenissimum nomen effugiat: sed ad redhibitionem debitæ quantitatis congrua atq; dignissima suppliciorum accerbitate feratur.

64 ¶Notanda † hic sunt duo, primò, quòd tempore Theodosij debitor non liberabatur cedendo bonis, deinde quòd ad restitutionem debitæ quantitatis cogebatur suppliciorum acerbitate, vt etiam probatur in l. fin. C. qui bonis cedere possunt, vbi lege illa opus fuit ad semouendum cruciatum, qui debitoribus irrogabatur. Supplicio autem subijci durius est, quàm creditori tradi: quanto enim facilius & minus probrosum est seruire, quàm cruciari? Impetrauit autē Theodosius anno ab vrbe condita millesimo, centesimo, trigesimooctauo, vt auctor est Paulus Diaconus.

65 Præterea † in ipso Iustiniani. C. in l. fi. C. de capti. & postlim. reuer. videmus constitutum, vt debitor inops qui debet: quia ab hostibus redemptus fuit, seruiat si soluendo non sit. Inquit lex. Decet redemptos aut datū pro se pretium emptoribus restituere, aut laboris obsequio, vel operæ quinquennij vicem referre beneficii: Ecce laboris obsequio persolui creditori debitum, quanquam illi lex solum seruanda in debētibus ex causa redemptionis: vt si soluendo non sint, satisfaciant creditori seruiendo, non verò de iure ciuili practicanda in debētibus ex alia causa quam redemptionis, aliàs cogimur fateri titu. de cessione bonorum correctum esse per illam legem, neq; cessionē bonorum liberare inopem debitorem, quousq; ad pinguiorē perueniat fortunam, quod est absurdū, neq; iure ciuili debitor inops seruire tenetur creditori, sed cedendo bonis liberatur, vt dixi num. 5. nisi in casu. d. l. fi. C. de capt. & postlim. reuer. scilicet quando quis debet ex causa redemptionis. Quod & iure digestorum erat dispositum, licèt tempus quinquennii, quod lex Codicis præfinit, non esset præfinitum, ita probatur ex Vlpiano in l. 3. ff. de libe. homi. exhib. versi. si eum. Inquit Vlpianus. Si quis eum quem ab hostibus redemit retineat, in ea causa est, vt interdicto nō teneatur: nō enim dolo malo facit, planè si offertur pretium, interdictum locū habet. De qua re infra suo loco.

¶Præterea inter Nouellas Iustiniani Gręcas, quas Latinè vertit Holoander, extat nouella. 135. titulo ne quis cogatur bonis cedere, quæ in vulgato Authenticorum Codice non habetur, in ea autem agitur de cessione bonorum à debitore facta, & hæc verba lego. Potius quàm cum inopiæ iugo ad mortem vsque præmi opprobrio ignominiæ. Sic Alexander Seuerus laudatissimus Princeps cum audisset aniculam à milite iniuriis affectam exautorauit eum militia & in seruum aniculæ dedit, vt eam pasceret: nam erat Faber carpentarius, vt auctor est Lampridius in Alexandro.

66 ¶Quinimmo † & apud Romanos, sunt qui dicāt debitores qui soluendo non erant, è sublimi loco, altero tātum pede subnixos pendere solitos, vt venderētur, vt videtur probari ex Suetonio in Claudio. Postremo (inquit) etiam sestertium octogies pro introitu noui sacerdotii coactus impendere ad eas rei familiaris angustias decidit: vt cum obligatam ærario fidem liberare non posset, lege prædicatoria vænalis pependerit sub ædicto prætorum. Rursus idem in Domitiano c. 9. Reos qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent. Quasi non posse pedem vtrumq; solo figere, argumentum esset nihil prędiorum, atque fortunarum illis superesse. Sed nihil tale apud Romanos vspiam in vsu fuit, ideo hęc loca aliter interpretatur Alciatus summæ eruditionis vir doctissimus Parergon. lib. 10. cap. 23. quòd scilicet fisci debitores, qui pecunia satisfacere nō poterant dicebantur pēdere apud ærarium, donec eorū bona vęnirent, cognosceretur q;, an ex bonis satisfieri posset: nam licebat, ne in carcere detruderentur, bona insolutum dare, vt in auth. hoc nisi. C. de solutio. & dixi nu. 46. Ideo aūt Suetonius in Claudio dixit in vacuū pependit l. prædiatoria sub edicto prætorum: qm̄ cum Cladius octogies sestertiū deberet, quæ faciūt summam nostrorū aureorum CC. milliū, vexatus fuit diu à p̄fectis ærarii, qui prædia eius vendebant, sed eorum diligētia inutilis fuit: qm̄ ex prædiis non potuit tanta pecunia redigi. Hoc appellat Suetonius in vacuū pendere, hoc est inutiliter vexari l. prædiatoria hoc est l. quæ iubebat prædia dari insolutum. Hec Alciatus, cuius interpretatio, quod attinet ad legem p̄diatoriā, non vsquequaq; apta vr̄. Primum prædia posse dari insolutum, fuit primùm constitutum Iustiniano, vt in auth. de fideius. §. ꝙ aūt. Iustinianus aūt multis seculis post Claudiū vixit. Præterea nō vr̄ ibi actum de dando p̄dia insolutum, sed de vēdendo ea, vt ex Suetonio apparet, q̄q̄ responderi pōt, ꝙ prædia non poterant dari insolutum, nisi appareret, nullum reperiri emptorem, vt in Auth. de fideiusso. §. ꝙ aūt. ideo vęnalia proposita sunt: vt appareret emptor, aut darētur insolutū. Sed adhuc obstat, ꝙ facultas dādi prædia insolutū nō erat eo seculo agnita vsq; ad Iustiniani tp̄a. Solereq; debitores vēdi tp̄e Neronis indicat Tacitus lib. 14. vbi Tacitus dolet, ꝙ Nero vt plures fędaret nobilium posteros egestate vęnales in scęnā produxit, nota illa verba egestate vęnales. Et rigorē quo debitor vēdebant̄, credo esse verū sensum eius loci, quē Alc. interpretatur, qui hr̄. c. 9. apud Suetonium in Claudio: nā ibi Suetonius agit de periculis & ꝯtumeliis, q bus Claudius obnoxius fuit. At dare p̄dia insolutū nō est ꝯtumelia. Idē probat̄ ex Suetonio in Domitiano c. 9. ibi discrimini. Idem probari vr̄ in l. 15. tit. de las deudas, li. 3. Fori. ibi. Rueguele que no le lisie, y entreguele el deudor. Sed fortè ibi loquitur de castigatione, qua creditor p̄t vti in debitorē fugientē, vt infra dico c. Tn̄ hæc Suetonii loca interpretat̄ Rhua exactæ diligentiæ & multæ eruditionis Grāmaticus, q Numantinā iuuentutē instituendo illustrē noīs famam adeptus est. Hic sua eruditi Grāmatici gloria non ꝯtentus ex aliena inscitia nouā laudē q̄siuit, ediditq; in Gueuarā epistolas, in quarum tertia hęc loca ita interpretat̄, vt cū Alciato per oīa sentiat. Sed certè illa verba, pendere apud ęrariū, vn̄r referenda ad ꝯtumeliam & animi anxietatem, qua debitor inops torquet̄, donec soluat. Quo alludere vr̄, ꝙ idem Suetonius scribit in Othone, c. 5. Nō dissimulabat (inquit) nisi Principem se stare non posse, nihilq; referre ab hoste in acie an in foro sub creditoribus caderet. Quanq̄ hic locus non leue indicium pręstat, debitores Othonis seculo acerbissimè solere tractari à creditoribus, ꝙ non mirū cū fieret tp̄e Theodosij, qui Christianus erat, & multo post imperauit. Itaq; hæc Hispaniæ constitutio, qua debitor inops addicit̄ creditori, vel ex Atheniensium, vel ex Romanorū institutis ad nos dimanauit. Quinimo illud ꝓuerbiū vulgi sermone iactatū. Orico, o pinjado. Significare vr̄ morē aliquē priscū, quo debitor inops apud nos cruciabat̄ verbū. n. Pinjado à pungendo vr̄ dictū. Idē significat ꝓuerbiū illud. Trasquilen me en concejio y no lo sepā en mi casa. Quanq̄ illa pęna debēti ex delicto forsan īponebat̄. Rursus nō omittendū, ꝙ illud ꝓuerbiū. Al que no tiene, el Rey le haze franco. Significat inopē immunē esse à solutione tributi, nō verò à solōne pecuniæ creditæ, vt alibi dixi, & ꝓbat̄ ex hac lege. Ergo Hispani, neq; fędā illā barbariē, & plusq̄ Scithicā immanitatem, qua debitor à creditoribus dissecabat̄, amplecti voluerūt, neq; rursus eis placuit iuris ciuilis ꝯstō, qua debitor cedendo bonis liberat̄, quousq; meliorem nanciscat̄ fortunam. Rursus neq; eis placuit debitorē suppliciis & cruciatib. cogi ad solutionem, vt tp̄e Theodosij fiebat. Sed rōnem elegerūt, qua neq; debitor ꝑpetuò sit in carcere, neq; creditor sua pecunia fraudet̄, semotoq; oī cruciatu illud admiserunt, vt inops debitor tradatur creditori, vt arte sua si forte aliqua mechanica aut lucrosa arte instructus, vel obsequio laboris q̄titati debiti satisfaciat, cuius rei exemplū in debitore inope in Iustiniani codice ꝯtinetur in d. l. fi. C. de capti. & postli. reuer. Illudq; etiā exemplū videri pōt, ꝙ seruus damnū dans traditur pro noxa damnum passo, vt in toto tit. ff. de noxalibus actionibus.

67 ¶Sic † etiam debens monasterio & non hn̄s vnde soluat liberatur ingrediendo ipsum monasterium auctore Bal. per tex. ibi in l. 2. ff. de capi. diminu. quod iudicat esse mirabile Marcus Mantua singulari. 30. incipiente, aliquis est debitor. Sic Abb. in c. cum I. & A. nu. 27. de re iudic. scribit, vt monachus inops honesto labore rem paret quo debitori satisfaciat. Idem in c. j. col. pe. de obliga. ad ratio. Præterea in aliquibus regionibus moris est, vt debitor seruiat creditori, de simili enim statuto mentionem faciant. Oldr. consi. 54. Abb. in c. inter alia. n. 22. de immu. eccle. Aufrer. in additio. Capellę Tolosa. nu. 422. col. 2. ver. Sed & in multis locis. Alberic. in j. part. statu. q. 39. & in rubr. C. de his qui ad ecclesiam confugi.

68 ¶† Rursus iure regio adulter & adultera tradūtur marito, vt vel eos occidat, vel seruet pro arbitrio, maritusque bona omnia eorum occupat. l. j. titu. 7. lib. 4. For. l. 81. & 82. Tauri. Lupus in repet. rubr. de donatio. inter vir. & vxo. §. 20. habes alium. colum. j. Couarru. super 4. secunda part. cap. 8. §. 7. nume. 17. versi. cæterum. l. secunda. titu. 15. lib. 8. Ordin. declarant Castell. & Cifontanus in dicta l. 82. Tauri, & latiùs Auendanius in dictionario verbo adulterio. In quibus locis tractatur, an maritus lucretur bona, si habeat filios adultera, & occisa à marito fuerit. Sic apud Longobardos moris erat, vt offendens traderetur offenso, vt scribunt Barto. & Angel. in l. prima. §. vsque adeo. ff. de in-

iu. Vt vel eum verberaret, vel vulneraret, quod etiam scribit Neuizan. in sua incondita Sylua, fol. 13. colum. 3. quæ omnia ex diametro aduersantur iuri communi, vt scribit Boer. decisio. 262. nume. 4.

69 ¶Sic † apud Abissinos moris est, homicidam tradere propinquis interfecti, vt pro arbitrio sanguinis sui iniuriam vindicet, qui si auariores sunt, illum mercatoribus vendunt, vel exquisitis tormentis enecant, vt est auctor Paulus Iouius historiarum lib. 18. Præterea apud Romanos aliquando moris fuit tradere furem domino rei furatæ, vt ei seruus esset, Auctore Gellio Noctium Attica. lib. 11. c. vltimo. Alexander ab Alexandro Genialium, lib. 6. c. 19. quod & apud nos olim fuit obseruatum, vt supra iure Gothico probaui ex l. 2. titu. 4. in volumine legum Gothicarum, quod appellamus fuero juzgo.

70 ¶Præterea † stante dispositione iuris ciuilis, si creditor promisisset non conijcere in carcerem debitorem, hoc casu debitor etiam inops non potest cedere bonis, immo tenetur, prout dietim lucratus fuerit, satisfacere creditori, neque admittitur ad cessionem, ita docet Bald. in l. prima, colum. 3. C. qui bono. cede. poss. de cuius traditione licèt dubitet Salycet. ibi. colum. quarta, tamen eam tuetur & probat Rodericus in repetitione l. secunda, titulo de los gouiernos, colum. 4. versic. vnum tamen tene menti.

70 ¶Quoniam † debitor non admittitur ad cessionem, nisi creditores instent, vt dicam infra suo loco, si ergo creditor promisit non coniicere debitorem in carcerem, cessat carceris iniuria, ad quam euitandam admissa fuit cessio de iure ciuili. Itaque hæc lex corrigit ius commune in hoc, quòd etiam inuito creditore debitor suis operis & obsequio potest ei satisfacere, quod an sit verum, infra suo loco dicam. Illud tamen est verum, quòd qui non potest debitorem conijcere in carcerem, non potest illum cogere ad cessionem bonorum, vt dico c. 3. nu. 2. Si ergo creditor non vult debitorem conijcere in carcerem, potest iure actionis auferre ab eo bona, quæ quotidie lucratur, & Baldi opinio verissima est.

¶ Notandum autem, ideo iure Hispanico æs alienum solui operis & obsequio: quoniam opera loco pecuniæ habetur, & aliquando plus confert quàm pecunia. l. si non fuerint. ff. pro socio. l. societatem. §. si in coeunda. ff. eod. titu. l. j. C. eod. titu. Martinus Silimanus in tractatu de feudis. q. j. nume. 4. Alexand. consi. 99. nume. 5. lib. 2. & latè rem tractaui in meo tractatu, de decima tutori Hispanico iure præstanda. cap. 2. nume. 16. versic. redeundo.

71 ¶Rursus † non est omittendum, quòd licèt operæ filij venditi à patre propter necessitatem non extenuent sortem emptori debitam, vt scilicet illum dimittat: cum sors redita fuerit, vt in l. 2. C. de patrib. qui fili. distraxere. Tamen operæ debitoris addicti creditori extenuant sortem, vt in hac lege probatur. Rationem differentiæ reddit Roder. in l. 2. titu. de los gouiernos. colum. 4. versiculo, & notabis, quòd scilicet cum filius venditur, emptor possidet titulo emptionis, at debitor inops addicitur creditori loco pignoris, fructus autem pignoris extenuant sortem. l. j. C. de distract. pigno. Cui rei non obstat, quod dixi supra nume. 39. versi. Rursus illud, quòd debitor detentus in carcere potius æquiparatur obsidi, quàm pignori: illud enim verum in detento in carcere, hic loquimur in debitore tradito creditori iuxta formam huius legis, qui pro pignore videtur esse, donec soluat, vt expresse probatur in l. ab hostibus. C. de capti. & postlimi. reuer. ibi. Ab hostibus redempti quoad exsoluatur pretium magis in causa pignoris constituti, quàm in seruilem conditionem detrusi videtur. Et dicam latè infra cap. 5. nume. 34. Sed quod attinet ad l. 2. C. de patrib. qui fili. distra. Responde, quòd ibi operæ non extenuant sortem: quoniam præstantur domino, hic autem præstantur creditori, & præstantur expresse, vt debitæ quantitati satisfiat, & opera est loco pretij, vt supra dixi.

72 ¶Finem † faciam, si prius lectorem monuero, quòd licèt iure nostro regio cessio non liberet debitorem, vt in practica & theorica est receptum, teste Roderico in l. 2. titu. de los gouiernos. colum. 3. lib. 3. Fori. Antonius Gometius in l. 79. Tauri. colum. 2. Tamen extra hunc casum, scilicet, quòd debitor inops tenetur seruire creditori, cætera omnia inducta in fauorem libertatis debitorum tam iure ciuili, quàm etiam regio correcta non sunt, & omnino sunt seruanda, cum declarationibus supra dictis. Hæc nam lex & cæteræ leges regiæ, quæ de hac materia loquuntur, solùm dicunt, debitorem inopem teneri seruire creditori, & hoc solum casu, quo debitor est inops, lex corrigit, & in eo tantum corrigit, vt seruiat creditori, non vero vt pignori dari possit extraneo aduersus iuris ciuilis dispositionem: solùm enim voluit lex satisfieri ei, cui debitor est: non tamen potest apprehendere eum propria creditor auctoritate, sed auctoritate iudicis.

73 ¶ Nûc tractemus † an sicut beneficium cessionis bonorum iure Hispanico est sublatum, ita ēt forma cedēdi iure ciuili inducta sublata sit. Licèt enim leges regiæ, præcipue pragmaticæ recentiores hanc addictionem, qua debitor inops traditur creditori, appellent cessionem bonorum, iure regio est sublatum. Olim enim debitor his tribus verbis liber manebat, donec meliorem experiretur fortunam, cedo bonis, at iure regio non solùm spoliatur bonis, verum etiam traditur creditoribus, vt ad instar serui operas præstando debitæ quantitati satisfaciat.

74 ¶Ergo † de forma cessionis, quæ iure Romano in vsu erat dicamus. Et quidem cessio sola voluntatis professione fiebat nō adhibita alia solemnitate, vt in l. in omni cessione. C. qui bon. cede. poss. & per nuncium, vel epistolam fieri poterat. l. fin. ff. de cessio. bono. & solum præstabat iuratoriam cautionem de soluendo, si ad pinguiorem fortunam peruenisset. glossa, Hostien. Henri. colum. 3. & ibi Ioan. And. & alii in cap. Odoardus. de solu. At moribus multarum gentium forma est immutata, etiam apud eos, apud quos bonorum cessio liberat debitorem: nam forma probrosa est, & ignominiæ plena. Romæ enim debitor ascendit leonem marmoreum, & dicit cedo bonis, vt refert Cyn. in l. j. quæstio. 5. C. qui bon. cede. poss. Rursus Angel. in l. fi. ff. de cess. bono. scribit. Quòd in aliquibus Italiæ regionibus debitor nudus cedit bonis percutiendo natibus lapidem, quam formam Ludugni seruari testatur Guido decisione 343. Bessian. in consue. Aluerniæ. titu. de cessione. articu. 4. colum. penu. Guido consi. 124. num. 7. Zasi. in l. j. & in l. 7. ff. de cessio. bono. Et de probrosa forma cessionis meminit Bart. in l. fi. ff. de cessio. bono. dicens quòd Franciscus Accursius repræsentabat in cathedra modum cum de bonorum cessione tractabat. Puteus de sindicatu. §. licet num. 10. Ias. in §. fin. num. 28. Insti. de actio. Vbi dicit, quòd forma cedendi bonis percutiendo lapidem viget Ticini & in vniuersa Italia. Et Petrus Iacobus titu. de cessio. bono. scribit, quòd in aliquibus regionibus debitor in tunica absque pallio præeuntibus tubis ducitur in forum, & inclinatis brachiis scinditur fibulam. Bart. quæ dicit esse laudanda, vt aliis sint exemplo, & dicit. Quòd ideo forma cessionis est tam probrosa, vt debitores à tam pudendo actu retrahantur, velintque magis omni ope pecuniam ad solutionem quærere, quàm talem astante populo pati ignominiam. Hæc est forma cessionis, quæ apud alias nationes est in vsu. At apud nos debitor inops, cuius bona vendita ad solutionem non sufficiunt, traditur creditori, vt ei seruiat: antea tamen iniicitur ei torques ferreus, quem collo circum portare tenetur ita, vt omnibus sit conspicuus, & ab omnibus videatur, quòd si eum velo, vel aliis contegat, retrahitur in carcerem, neque ab ea liberatur, etiam si velit huius legis beneficio vti, & creditori seruire, vt definitum extat in pragmatica 79. in volumine antiquarum pragmaticarum. Hoc enim habet commune cum cessione bonorum, hæc addictio debitoris, qua Hispani vtimur, quòd scilicet ea mediante debitor liberatur à carcere, eiusque pedorem & squalorem effugit, suaque industria vtens libertatem sibi sensim recuperat.

75 ¶Torques † autem ferreus ei imponitur, vt metu tantæ ignominiæ, qua præclare seruorum miseriam superat, deterreatur à tali actu omnique nisu & ipsi & cognati & amici pecuniam quærant, qua creditori satisfiat, vel absconditam proferant, vt supra dixi numero. Vel imponitur in pœnam, qua profecto dignus est qui facultates luxu, vel profusione attriuit; rem enim familiarem delabi sinere & turpe & flagitiosum est, teste Cicerone lib. 2. Offic. Vel imponitur & prohibetur velari torques, nequis cum eo per ignorantiam cōtrahat, vel suam rem ei cōmittat, vel ne aufugiat, vt capite sequenti dicam. Vel vt intelligat debitor & omnes, quòd non est prorsus liber, sed conditioni cuidam subiectus. Sed euoluenti mihi Aragonias constitutiones occurrit lex quædam titulo de cessione bonorum, quæ significat, torquem imponi cedenti, nequis cum eo contrahat, verba legis hæc sunt. Con la solemnidad de vida con la cadena al cuello, & de alli auant se guaden contratar con el tal cedient.

76 ¶Sic † apud Italos ferro candenti fures in facie notantur auctore Gandino titulo de pœnis reorum, nume. 19. Isernia in ærario verbo furtum. Quinimo veteri lege Aelia Sentia si quisquam diu seruitutem seruierat & supplicium ex delicto dedisset, ex quo stigmata inusta fronti accepisset, libertus dedititius vocabatur, quod notat Politianus Miscellaneorum libro primo. capit. 84.

77 ¶Sic † clericus falsans literas regias post degradationem verbalem nota in fronte inuritur & in exilium mittitur, vt in cap. ad audientiam. de falsis, vt ibi latè scribit Anania, & quid in laico vtente falsis literis, scribūt Faber & Saly. in l. maiorem. C. de falsis. Boerius decisione 82. nu. 3.

78 ¶Sic † meretrices cogi possunt portare cultū diuersum ab aliis fœminis. l. mimæ. & ibi Bald. Salyc. & Pau. C. de episco. audi. Apud Cumæos si qua mulier in adulterio deprehendebatur, deducebatur in forum, & saxo imposita omnibus deridenda propinabatur, lapis autem veluti impurus & abominandus vitabatur auctore Plutarcho in problematis. c. 115. Tiraquel. de gen. connub. 23. nu. 2.

¶Sic

79 ¶Sic etiam stigmate notatur iure nostro regio, qui viuente vxore aliam superinducit. Et nota pro aliquibus delictis imponitur, vt in l. si quis in metallum. C. de pœnis. sic etiam mediatrices, quæ malis artibus puellas ad libidinem pelliciunt, mitellatę in scalario sugestu irridentis turbæ petulantium perferunt.

¶Notare autem debitorem, qui ob inopiam creditori addicitur, exemplum antiquissimum est; nam inter Gothorum leges, qui Hispaniarum Imperium per annos plures tenuere, vna est huiusmodi. Si mugeres ouieren de estar presas por deudo, si el deudor se quisiere assegurar o fiar en la muger que algo le diere por esta razō eche le su señal e ande la villa por su presa.

SVMMARIVM.

1 *An dispositio huius legis valida sit, & an sit iusta & æqua, & ex qua ratione prodita fuit.*
2 *Iure regio an beneficium cessionis bonorum sit sublatum. & nu. 2.*
3 *Cessio bonorum continet defensionem, & ideo à Rom. Pontif. in terris ecclesiæ tolli non potest.*
4 *Cessio bonorum fundatur iure naturali.*
5 *Quod per pactum fieri non potest, nec per statutum conceditur fieri, & numero 28.*
6 *Pactum per quod beneficio cessionis bonorum renunciatur non tenet.*
Statutum dans formam cessioni bonorum, percutiendo natibus lapidem, vt turpe non tenet, & nu. 8.
9 *Pactum per quod se carceri perpetuò quis mancipat non tenet.*
10 *Christiani à Christianis capti in bello inter se inito non efficiuntur captiui, nume. 30.*
11 *Dispositio huius legis antiquissima consuetudine confirmata.*
12 *Beneficium cessionis bonorum an tolli possit per legem, & numero 25. 26.*
13 *Valet consuetudo, per quam inops non liberatur cessione, sed quod teneatur seruire.*
14 *Theod. tempore cessio bonorum non erat in vsu.*
15 *Debitor qui sua culpa bona amissit, an patiatur contumeliosam cessionem bonorum. & nu. 29.*
16 *Debitor inops ex causa redemptionis tenetur seruire creditori de iure ciuili.*
17 *Plures personæ de iure ciuili, quæ licèt essent liberæ, erant tamen seruilis cōditionis. & nu. 18. 19. 20. 21. & 22.*
Idem etiam apud Gallos vsus quæstuandi.
24 *Adscriptitius qualiter constituatur.*
25 *Iura dicentia beneficium cessionis bonorum posse tolli per regem aut consuetudinem, limitantur, & nu. 26.*
27 *Per cessionem bonorum debitor inops liberatur à carcere, nec amplius in iudicio, vel extra à creditore conuenitur, nisi ad pinguiorem fortunam peruenerit.*
28 *Consuetudo tradendi debitorem inopem creditori an iusta & æqua sit, & qua ratione inducta, & nu. 38. & 39.*
31 *Paupertas patienter tolerata martyrium.*
32 *Paupertas proprie sumpta non refertur ad animum, sed ad eam, quæ prouenit ex fortuna rerum, & ibi plura de paupertate.*
33 *Egere durum est, & debere durius, non autem esse soluendo durissimum.*
34 *Hominem liberum venalem creditoribus addici ob inopiam probrosum & turpe esse & infame.*
35 *Debitor inops creditori addictus dicitur pati pœnam corporalem. & nume. 36. & 37.*
40 *Aequum debita reddi, iniquum quem quam sua pecunia fraudari.*
41 *Debitor inops præstando operas creditori dicitur soluere.*
42 *Operis satisfacere humanum, & nu. 43.*
44 *Labor est laudabilis res.*
45 *Reipublicæ conuenit seueritate legis pigros & inertes excitare.*
46 *Profusionem lege lata cohibere.*
47 *Contumelia dignus qui facultates suas consumpsit.*

AN DISPOSITIO HVIVS LEGIS VALIDA SIT, & an sit iusta & æqua, & qua ratione prodita fuerit. Cap. II.

1 Quæro deinde † an dispositio huius l. valida sit, & an sit iusta & æqua, & qua ratione fuerit prodita. De valore prius dicamus. Videtur legem hanc validam non esse: quoniam tollit remedium cessionis bonorum. Olim enim debitor liberabatur cedendo bonis, at iure nostro regio spoliatur bonis, & traditur in seruitium creditori. Esse autem beneficium cessionis sublatum ex hac lege est plusquā manifestum: nam vbi primùm debitor cedebat bonis, nihil aduersus eum amplius petere poterat creditor, quousque fęliciorem experiretur fortunam, & hoc erat beneficium cessionis bonorum, at iure nostro debitor spoliatus bonis tenetur ad instar serui satisfacere creditori operas ei præstando.

2 ¶Rursus † esse apud nos sublatum beneficium cessionis bonorum scribit esse in praxi, & in theorica receptissimum Rodericus in l. secūda. titulo de los gouiernos, colum. 3. Neque quisquam obijciat, quòd quædam constitutiones regiæ præcipuè pragmaticæ recentiores appellant cessionem bonorum hanc addictionem, qua debitor inops traditur creditori: nam vt dixi cap. j. nume. 74. Ea est in propria locutio, & hoc solum hęc addictio debitoris habet commune cum beneficio cessionis, quod per eam debitor effugit carcerem.

3 ¶ Supposito † quòd beneficium cessionis tollitur hac lege. Succedit doctrina quorundam Doctorum, quibus beneficium cessionis adeo pium & æquum videtur, vt dicant id non posse tolli à Pontifice etiam in prouincijs, quæ iure dominij ad Ecclesiam pertinent. Nisi ex causa iustissima. Ita scribit Beroius decisione 133. nume. 2. Quoniam cum cessio bonorum fundata sit in iure naturali; quia defensionem continet, & sit vltimum pauperum refugium, etiam à Pontifice nisi ex causa iustissima tolli non potest, nam vbi aliquid fundatur in iure naturali seu in ratione naturali. Pontifex illud tollere non potest, nisi ex iusta causa, quæ in dubio non præsumitur, nisi exprimatur, vt notat Abb. in cap. per tuas. colum. 11. de arbi. Fely. in cap. ad audientiam. 2. col. 5. de rescrip.

4 ¶Quod † autem beneficium cessionis bonorum oriatur ex naturali ratione & pietate probatur in l. fin. C. qui bono. cede. poss. Item quòd beneficium cessionis bonorum non possit cōtraria consuetudine tolli. Probat Faber in §. cum eo quoque. nume. 7. ver. & hac. insti. de actio. quoniam consuetudo tollens cessionem est contra bonos mores. Idem docet Saly. l. j. col. 2. in 5. opposi. C. qui bon. ced. poss.

5 ¶ Præterea † quod non potest fieri per pactum non potest fieri per statutum, glossa celebris in rubrica. C de decretis decurionum. Ias. in l. non solùm. §. morte. nume. 42. ff. de noui ope. nuncia. Ias. in l. de quibus. nume. 57. ff. de legib. Bald. l. j. nume. 19. C. de summa Trinita. & est communiter approbata, teste Alexand. in l. lex Cornelia. colum. 2. ff. de vulga. & pupil. & in l. ex facto. colum. 2. ff. eod. titu. & in rubr. ff. sol. mat. col. fi. Fely. in c. 2. nu. 2. & ibi Decius nu. 4. de consti.

6 ¶De † iure autem non valet pactum, per quod quis renunciat beneficio cessionis bonorum auctore Cyno quæst. 6. Bald. & Salyceto nume. 9. in l. j. C. qui bon. cede. poss. Barto. Imola, Raphael Cum. & Albericus. in l. alia §. eleganter. ff. soluto matrimo. Alexand. consi. 37. num. 6. lib. 2. Abb. & Doctores in cap. Odoardus. de solutio. Faber. §. finali, nume. 7. Institut. de actio. Guido decisio. 211. & est verior & magis communis opinio: vt latè dixi c. j. nu. 41. ver. rursus humana. Ergo cū per pactum tolli non possit, non poterit tolli per legem.

7 ¶Deinde † non valere hanc legem probatur: quoniam statutum, vt cedens bonis percutiat natibus lapidem, non valet, neque est seruādum: quoniam res est turpis exempli, & parum honesta, & ex consequenti aduersus bonos mores, ergo nō seruanda. Præsertim quod irridendum propinare proximum sua miseria satis afflictum, neque est Christianum, neque imprudenti republica admittendum. Quæ vtilitas est creditori, quòd debitor sibilis subsannetur à petulanti turba, aut quæ est prudentia, aut grauitas iudicis talia admittentis: cum à Christo habeamus qui dixerit fratri suo Racha, reus erit iudicio.

¶Quare tale statutum tanquam probrosum & inhonestum non valere scribit Cynus, & Bal. in l. fi. C. qui bon. ced. possunt. Albe. in prima parte statutorum, quæst. 38. Salyce in l. in omni. C. de cessio. bono. Ias. in §. fina. nume. 29. institut. de actio. & ibi Zasius nu. Imola & Doctores in cap. Odoardus. de solu. Ioan. Baptista Sanseuerinus in repetitio. l. omnes populi. nume. 57. ff. de iusti. & iur.

8 ¶Cum † ergo non valeat statutum: vt debitor inops natibus percutiat lapidem, quanto minus valere debet hæc lex, quæ nō solùm conuellit & deturpat formam cessionis, sed ipsum beneficium cessionis prorsus euertit? Idque probrose. Primò probrosum est seruire. Deinde ignominiosum est torquem ferreum collo circum gestare ita vt omnibus sit conspicuus. Quot parasangis hæc ignominia superat ignominiam cedendi bonis impactis ad lapidem natibus, siue consideres qualitatem, siue substantiam, siue durationem? Impingere nates ad lapidem iocus videtur, si ad hanc veram miseriam & ignominiam conferatur. Nam ille rubore tātum suffunditur idque momento, hic veram miseriam & ignominiam patitur, idq; per longum tempus, quousq; scilicet seruiendo satisfaciat creditori. Idq; ignominiosè addito scilicet torque ferreo.

9 ¶Præterea † non valet pactum, per quod quis se perpetuò mancipat carceri: quoniam est species seruitutis, & nemo potest se priuare libertate. l. nec si. C. de libe. causa. l. incredibile. C. de pœnis. l. 2. ff. de liber. homin. exhib. l. Titio centum. §. Titio centum. ff. de conditioni. & demonstrationi. l. 4. titulo 31. parte secunda, notant Cynus, Bald. & Salycet. in l. prima. C. qui bono. cede. possunt. & omnes citati cap. 1. nume. 41. versiculo rursus humana.

¶Ille autem qui ob inopiam traditur creditori, dicitur esse

eius captiuus, vt patet in constitutione Gothica, quam citaui c. j. ad finem ibi, Ande por su presa. Et dico infra cap. quinto. Et probatur in l. 34. inter leges quas vocant stili. Inquit lex loquēs de hac addictione. El fiador no sera dado por preso por la deuda que hizo, maguer los sus bienes no cumplan à pagar el deudo. Nota illa verba por preso. Facit. l. 2. tit. 21. parti. prima.

¶Ratio autem, quare non valet pactum, vt debitor nō possit cedere bonis, est: quoniam nullum restat remedium, vt effugiat carcerem: cum autem ille, qui traditur creditori, non effugiat carcerem, sed dicatur captus, seu captiuus creditoris, videtur dispositionem huius legis non valere, præsertim cum summa debita tanta esse possit, vt etiam seruiendo per totam vitam non effugiat potestatem creditoris, neque veram consequatur libertatem.

10 ¶Dinde † cum inter Christianos capti in bello non efficiantur serui, si sint eiusdem religionis, quantumuis bellū atrox & cruentum sit, & quantumuis sanguinis sit effusum, vt notāt omnes doctores in l. j. ff. de acquir. poss. mirandum id apud nos pecuniæ dari, quod vulneribus & cędibus negatur.

11 ¶Sed † verius est, dispositionem huius legis valere. Primò: quia à Principe lata, & plusquam mille annorum consuetudine confirmata, vt apparet ex dictis cap. j. num. 56. versiculo, sed quantum. Princeps autem est legitimus conditor legis & consuetudo inducit legem.

12 ¶Deinde † valere hanc legem probatur: quoniam beneficium cessionis bonorum potest tolli per legem, vel statutum, vt notat Alexand. in l. alia. §. eleganter. nume. 13. versi. per statutum, ff. solu. matri. Vbi dicit hoc esse manifestum, & citat. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. l. de quibus. ff. de legi. cap. j. de constitu. in 6. Idem supponit Aufret. in additione decisionis Tholosanæ. 68. Quæ opinio mihi placet, quando beneficium cessionis ita iollitur, vt debitor non remaneat in carcere, sed possit effugere eam, tradendo se in seruitium creditori, vt iure Hispanico constituitur. Nam hoc casu cessant omnia argumēta, quæ ex aduerso adduci possunt. Et de iure licitum est, vt homo homini operas præstet. l. qui operas. ff. loca. Et cum id sponte & liberaliter promittere possimus, non est iniquum, vt ratione pecuniæ debitæ eas præstemus.

13 ¶Præterea † valere consuetudinem, vt debitor inops non liberetur cessione, sed teneatur seruire. Apparet quoniam plures eruditissimi viri mentionem faciunt statutorum, vt debitor inops seruiat creditori, neque tamen improbāt ea. Sed supponunt valere, ex quorum numero sunt Oldrad. consil. 54. an fugiens. Abb. in cap. inter alia. num. 22. de immu. eccle. Aufrer. in additione Capellæ Tholosanæ. 422. col. 2. ver. sed & in multis locis. Alber. in j. parte statutorum. quæstio. 39. & in Rubr. C. de his qui ad Ecclesi. confugi. Et liber homo propter necessitatem vēditur, & pignori datur à patre. l. 2. C. de patrib. qui filios distraxere, ergo multo magis seruiet pro se ipso, & pro inopia, quam ipsemet patitur sublata re aliena.

14 ¶Pręterea † beneficium cessionis bonorum tempore Theodosij Cęsaris non erat in vsu, debitorq; non operis, vt apud nos, sed acerbis supplicijs cogebatur ęs alienum persoluere, ita probatur in l. j. C. qui ex lege Iulia. bonis cedere possunt, in Codice Theodosiano. Cuius legis verba retuli c. j. nu. 63.

15 ¶Deinde, † ꝙ ad torquem ferreum & cætera contumeliosa attinet, videmus permitti contumeliosam cessionem bonorū, si quis sua culpa bona amisserit, vt probatur in Nouella Iustiniani. 135. ibi. Ad mortem vsque pręmi opprobrio ignominię: contumeliosa enim cessio permittitur non obscęna, vel impudica, vt est ea quæ fit in pactis ad lapidem natibus.

16 ¶Deinde † in iure ciuili, quo vniuersus ferè orbis Christianus vtitur, extat constitutio Iustiniani, qua cauetur, debitorem inopem debentem ex causa redemptionis teneri seruire creditori, textus est in l. fina. C. de capti. & postlimi. reuers. Decet redemptos aut datum pro se pretium emptoribus restituere, aut laboris obsequio, vel operæ quinquennij vicē referre beneficij.

¶Idē probatur in l. 3. ff. de libe. homi. exhib. l. si quis ingenuā. ff. de capti. Nullus tamen exortus (vt arbitror) est qui earum legum decretum dixerit non valere.

17 ¶Rursus † in aliis multis iuris ciuilis locis similia plura reperiuntur, quibus apparet, permissum esse homines liberos etiam non debentes pecuniam (quæ neruus est, vel potius subsidium vitæ) cditionē sortiri seruili maximè cuenientē. Primùm scimus fuisse parabolanos, quorū mētio fit in l. parabolani, & ī l. placet. C. de episco. & cleri. hi autem homines erant famulitio ecclesiarum vel hospitalium deputati & quasi adscripti glebę: nam sicut adscriptitijs non licebat per omnē vitam ab agrorū cultura recedere, ita his non licebat discedere ab ægrorum seruitio: vt ex Græco iuris ciuilis interprete docet Alciatus Dispūctionum libro quarto, capite nono. Quamuis Accursius ridicule omnino dixerit, parabolanos esse medicos, ideo parabolanos dictos, ꝙ multas habent parabolas.

18 ¶Rursus † erant domestici conditioni subditi, quorum mētio fit in l. præsenti. §. cum autem. C. de his qui ad ecclesi confugi. Quanquam domesticus principis dicebatur cōscius arcanorum principis, teste Procopio Persi. belli. 2.

19 ¶Erant † & clientes qui patronis suis obsequia fideliter præstare tenebantur: nihilominus tamen erant homines liberi. Et clientum naturam explicat Dionysius Halicar. libro secundo, ab vrbe condita. & è nostris Budęus in l. Herēnius. ff. de euictio. Zasi. in l. 2. in verbo curias. ff. de origi. iuris. Moder. in consuetu. Parisi. titu. j. in princ. num. 7. & num. 11. vbi officia patronorum & clientum explicat.

20 ¶Erant † & adscriptitij, quibus per omnem vitam non licebat ab agrorum cultura recedere. c. iudicatū. & ibi Abb. de immuni. ecclesia. Qui autem sint coloni originarij explicant Moder. 3. classe. actionum, actione 9. Eiusdem ferè sortis erant coloni glebæ adscripti, eiusq; naturæ, vt serui dicantur in l. quemadmodum. & in l. diutius. C. de agricol. & censi. & si fugiūt, dicuntur facere furtum sui. l. cum satis. in princ. C. eod. titulo, quāuis re vera non sunt serui, sed habent aliqua communia cum seruis, vt in c. 2. de Iudę. Immo sunt ingenui, sed conditionatæ seruitutis, l. vnica. C. de colon. Thracen. ibi. Licet cōditione videantur ingenui, serui tamen terræ ipsius cui nati sunt existimātur. l. 2. C. in quib. caus. colo. ibi. Penè est, vt quadam dediti seruitute videantur. Quinimmo censentur quid immobile, & pars fundi. l. quemadmodum. & l. cum satis. in princi. C. de agricol. & censi. l. si quis inquilinos. in princ. ff. de leg. j. De his conditionatæ seruitutis hominibus loquitur. l. pręsenti. §. cum autem. C. de his. qui ad eccle. confu. ibi. Sanè si seruus, aut colonus, aut libertus, aut adscriptitius, aut familiaris & huiusmodi aliqua persona conditioni subiecta se ipsum furatus fugerit &c.

21 ¶Erant † & censiti & inquilini: censiti ab adscriptitiis in co differebant, ꝙ licèt eos in eodem fundo inhęrendi teneat seruitus: non tamen idem debent tributum: quoniam adscriptitij & orignarii salarium certum non debent, at censiti aut medietatem, aut tertiam, aut quartam, aut aliam fructuum partem debent. Abb. & Host. c. iudi. de immu. ecclesi. quæ autem differentiam sit inter Colonum adscriptitium & censitum, vide glo. j. in l. 2. C. in quibus cau. colo. censi. dom. accu. post. lib. 11. Ang. in princ. insti. de iure persona. Rursus inquilini licèt ad colēdum agrum perpetuò teneantur tamen id per alios exequi possunt & aliò migrare si libeat, quanquam verius videtur, dominum ius habere eos domum reuocādi. l. omnes omnino inquilinos fugitiuos. C. de agricol. & censi. lib. 11. Et an censiti possint testari, & cuius naturæ sint, vide l. 2. in quib. caus. colo. lib. 11. l. 3. C. de appari. mag. mili. lib. 12. & l. omnes omnino. C. de agricol. & censi. lib. 11. & l. quicunque. C. de re milita. l. fi. C. in quib. cau. colo. l. quemadmodū. l. ne diutius. C. de agricol. & cen. tradit Cassan. in consuetudinibus Burgund. rubri. 9. nume. 7. Et qualiter quis possit fieri adscriptitius & an debeat interuenire scriptura, & quid debeat promittere, vide. l. cum scimus. §. j. C. de agricol. & censi. scribit Cassan. d. loco. num. 4.

22 ¶Erant † & coloni perpetui quorum mētionem facit. l. vna. C. de mendican. valid. lib. 11. qui etiam erant cōditioni subiecti, vt in d. §. cum aūt. l. præsenti. C. de his qui ad eccles. confug. & l. quemadmodum. & l. ne diutius. C. de agricol. & censi. Colonorum autem multa sunt genera, quæ enumerant Accur. Plate. Rebuf. & Lucas Pēna in rub. C. de agrico. & cēsi. Cęlius Rhodiginus Antiqua. lectio. lib. 4. c. vlti. Couar. in repe. c. quamuis pactum. 2. parte. §. j. num. 2. Erant & obęrati qui & ipsi adstricti alicui conditioni videntur fuisse. Cæsar in commentariis. Adduxit Cæsar secum clientes & obęratos suos. Sed quia de hac re nihil habeo satis compertum, nihil temere affirmare ausim.

23 ¶Deinde † hodie apud Gallos sunt plures homines conditionatæ seruitutis, qui dominis multa sunt obligati præstare seruitia. Vulgus eos Quæstaudos vocat, & ad seruorum naturam proximè accedunt, eorumque meminit Arnoldus Ferron. in consuetud. Burdegal. titulo de præscriptio. §. 17. in prin. Sunt & alii dicti Maimortes, quorum naturam explicat Cassaneus in consuetudinib. Burg. titu. des mains mortes. Moder. in consue. Paris. tit. j. §. 2. glo. 3. num. 3. Cyn. & Alber. in auth. episcopalis dignitas. C. de Episco. & cleri. Guid. decisio. 36. Cyn. in l. voluntariæ. in fin. C. de excusa. tuto. Moder. in consuetu. Parisi. titu. j. §. 41. nume. 55.

24 ¶Hæc † autem vtilia sunt ad intelligēdum naturam & obligationem meorum, qui quoad nos dicuntur solariegos, quorū magnus est in Hispania numerus. Rursus hæc protuli ad probādum valorem nostræ legis, & vt liqueat in corpore iuris ciuilis plures reperiri homines conditionatæ seruitutis, quare non mirandum. Consuetudine apud nos receptum esse, hominem inopem addici creditori. Cum enim conditionata seruitus admittatur ex obligatione, qua quis se facit sponte adscriptitiū alterius multo magis ex obligatione qua dēt pecuniā rē trāsigendę vitæ necessariā. Adscriptius. n. cstituitur, qui cfecto publico instrō promittit dño soli, ꝙ nūquam à solo recedet. l. cū scimus. §. j. & l. colonos nunq̄. C. de agrico. & cēsi. Postea debet interuenire alia scriptura. in qua profiteatur se adscriptitiū esse. d. l. cū scimus. §. j. Cassan. in consue. Burgun. rub. 9. nu. 4. Sed notandū, quòd

ꝙ illa peculiaris. quædam hominum & contractus & materiæ natura est. Ideo non licebit arguere hoc modo, quiuis se potest facere adscriptitium, ergo quiuis se potest obligare ad præstandum operas perpetuò. Vt dixi c. j. nu. 17. & 18.

25 ¶Itaq; † vt ad rem redeamus, hæc lex valida est. Non obstāt ex aduerso prolata. Primò non obstat, ꝙ cessio bonorum à rege, vel consuetudine tolli non pōt. Id enim verum, qn̄ debitor remaneret in carcere, neq; haberet remedium, quo possit ab ea liberari. At iure nostro debitor dicens volo seruire creditori. Taxet iudex tempus pro modo debitæ summæ, statim soluendus est è carcere, vt in pragmatica 79. in volumine antiquarū pragmaticarum. Adeo vt etiam si creditor dicat nolo, vt mihi seruiat: nihilominus sit eximendus è carcere. Quāuis enim debitor non sit addicendus creditori inuitò, intelligitur dummodo patiatur debitorem solui è carcere, vt dico c. 11. nu. 8.

26 ¶Itaq; † hæc addictio, qua inops debitor traditur creditori, liberat eum à carcere etiā inuito debitore. Cum aūt liberetur à carcere, certè hæc addictio idem beneficium præstat, quod beneficium cessionis bonorum: nam per cessionem bonorum quis de iure ciuili liberatur à carcere. l. j. C. qui bon. cede. poss. & hoc est beneficium cessionis bonorum.

27 ¶Fateor † tn̄ beneficium cessionis bonorum plenius esse: qa non solum liberat à carcere, sed etiam præstat, ne debitor in iudicio, vel extra conueniatur, nisi pinguiorem fortunam nactus fuerit. l. is qui bonis. ff. de cessio. bon. l. j. C. de cessio. bon. Cū ergo iure nostro debitor inops carcerem effugiat, cessant argumenta, quibus quidā probare contendunt, beneficium cessionis nō posse tolli consuetudine: hic enim liberatur à carcere. Et Saly. in l. j. col. 2. in 5. oppositione. C qui bon. ced. poss. qui dicit, ꝙ beneficium cessionis per statutum tolli non pōt, loquitur qn̄ statutum iubet debitorem poni in carcere, & ꝙ nō possit ab ea liberari, nisi soluat, etiam si cedat bonis. At hic liberatur à carcere, etiam si non soluat.

28 ¶Non † obstat secūdum argumentum, quòd non valet pactum, per quod quis renunciat beneficio cessionis, & quòd non potest fieri per statutum quod non potest fieri per pactum. Argumentum enim quo nititur opinio docentium non valere id pactum est: qm̄ debitor nullum habebit remediū ad effugiendum carcerem, remedium inquam legitimum & ordinarium. Hoc autem argm̄ hic non quadrat: qm̄ debitor eximitur è vinculis, & soluitur è carcere, & addicitur creditori haud aliter, quam per cessionem bonorum liberabatur à carcere, & ita valere hāc legem pronuntiat Rodericus in l. 2. tit. de los gouiernos. col. 7. ver. his non obstantibus.

29 ¶Præterea † nō obstat tertium argm̄: qm̄ lex præscribens, vt debitor inops seruiat creditori, valida est. l. fi. C. de capti. & postli. reuer. Neq; hic ratio doctorum accōmodari potest: qm̄ impingere natibus lapidem, res impudica & inhonesta est, & creditori infrugifera. At debitorem tradi creditori, vt ei seruiat, nō est res obscęna: nam operas præstare non est obscęnum, sed honestissimum. Non obstat, ꝙ debitori inijcitur torques ferreus: qm̄ id durum, rigidum, seuerum & asperum est, nō verò obscęnum, vel parum honestum, & contumeliosa cessio admittitur non obscęna, ne inficiat oculos & mentem.

30 ¶Nō obstat, ꝙ † inter Christianos nemo fit ex bello seruus: qm̄ debitor non fit seruus, vt suo loco dicam. Nō obstat, ꝙ dicitur captiuus creditoris: qm̄ id exagerandæ rei gratia dr̄, & (vt est notissimum) liberatur à carcere & vinculis per hāc addictionem. Ex his discedo ab opinione Alex. in l. alia. §. eleganter. nu. 13. ff. sol. mat. vbi dicit cum Ang. in l. is qui bonis. ff. de cessio. bo. Valere statutum, ne debitor soluatur è carcere, nisi præcise soluat, & ꝙ hoc casu non est admittendus ad cessionē, sed certè si statutum id sensit, est impium, & non valet, vt dixi nu. 12. ideo rationem quæret iudex, qua debitor laborando extra carcerē soluat, vt apud nos in vsu est. Et uide quæ dico infra c. 5. de fideiussore, versi. his aliqualiter. nu. 41.

31 ¶Nunc † videamus, an consuetudo tradēdi debitorem creditori sit iusta & æqua, & qua ratione fuerit introducta. Vr̄ esse iniqua, hoc est nimis seuera & rigida. Qm̄ nō est danda afflictio afflicto. l. oratio. ff. de sponsalib. nam priuato oībus bonis mors est solatium. l. quisquis. §. filiis. C. ad l. Iul. maiesta. & maior pęna est priuatio oīum bonorū, q̄ pęna mortis auctore. Bal. in l. certa. in fi. C. de iure fisci. li. 10. priuatus enim bonis vr̄ priuatus sanguine, vt inquit Saly. in l. admonendi. col. pen. ver. quæro, an sit consideranda. ff. de iureiur. Pecunia enim (iuxta Hesyodum) est anima miseris mortalibus. Paupertasq; est martyrium, si patienter toleretur auctore Chrysostomo. Et pauperes vbiq; miseros appellamus. Miseria enim summa est, esse mendicum, auctore Bal. in l. fi. C. qui bon. ced. pos. Quare remedium cessionis bonorum miserabile appellatur in d. l. fi. Et Esdras lib. 4. c. 15. paupertatem ingentia mala enumerat. immittat (inquit) tibi mala viduitatem, paupertatem & famē. Et dominus Malachiæ c. 2. minitatur se egestatem improbis daturum. Pluresq; probant sententiam, quam ad Cyrnum quidam scripsit in hunc sensum.

In mare fluctiuagum ne, te præmat asperat ægestas.
Desili, & à celsis corrue Cyrne iugis.

32 Hæc † non de paupertate ex animi sententia, sed de paupertate ex fortuna intelligenda sunt. Veritas enim ipsa dixit. Beati pauperes: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. & Seneca Ethnicus. Beatissima, inquit, res est paupertas.

¶Quòd si miseria summa est esse mendicum, longè miserrimum est non solum extrema egestate præmi, sed etiam proprij corporis potestatem non habere, tradiq; creditori, vt operis satisfacias creditæ summæ, vt ingenuus natus domini supercilium & insolentiam videas. Legimus Prouerb. 22. mutuum recipiens seruus est fęnerātis. Et debitor est quodammodo seruus creditoris. gl. in l. 3. C. de noua. rursus dibitor dicitur infęlix, vt in auth. de fideiussoribus. §. cognoscunt. col. j. Hæc non prorsus immerito, carere enim bonis tolerabile est etiam ei, qui rei est cupidissimus, at debere & soluendo non esse, est longè durissimum. Quibusdam enim maximis viris paupertas gratissima fuit, illud enim habemus ex Seneca Nullū maius lucrum q̄ carere his quæ possides. At debere molestum est. Et ingratissimū, ꝙ si soluendo etiam nō sis, est quo te miserum & miserrimum appelles, nisi iuxta Christianę disciplinæ veritatē agnoscas manum dn̄i, qui nonnunquā occidendo viuificat, verè iuxta Chrysostomi dictum beneuolus mactator. Omnia enim facit ad salutem animæ nostræ, siue vulnera infligat, siue blandis foueat: corripit enim omnem filium, quem diligit.

33 ¶Durissima † ergo est dispositio huius legis. Egere enim durum, debere durius, non esse soluendo durissimum. Quid si supra has ęrumnas accedat corporis etiam ptātem nō habere, & & addici creditori, an quicquam videtur posse esse durius? Nā præter contumeliam, laborem & ignominiam videtur saltem ad tempus libertatem amittere: quamuis enim seruus non fiat (vt suo loco dicam) certè animi sui consilium sequi non pōt. Et videtur captus detineri à creditore, vt supra dixi, & probatur in l. præses. C. de cap. & postli. reuer. ibi. Ne vlterius in seruitute iugo detinearis.

34 ¶Hoīem † autem ingenuum egestate proferri venalem, vel huic, vel illi creditori addicendum, etiam si per iocum fiat probrosum & turpe est. Quare Tacitus lib. 14. magnopere dolet, ꝙ Nero ratus dedecus amoliri, si plures fędasset nobiliū familiarum posteros egestate vęnales in scęnā produxit. Præterea debitor, q̄ torque ferreo indutus addicitur creditori, est infamis; nam cessio probrosa etiam si pręstet liberationem, irrogat infamiam, vt per Cyn. & Pau. in l. nullus. C. quib. ex cas. infa. irrog. & dico c. 3. nu. 6. quanto magis ad dictio, quæ non præstat liberationem, sed seruiendi necessitatem irrogat & insuper infamiā.

35 ¶Tāta † autem est miseria debitoris, qui creditori addicitur, vt non immerito censeri possit pati pęnam corporalē: manus enim vr̄ admoueri ei, cui torques ferreus collo circum iniicit̄. Et si pęna corporalis habetur hoīem publicè per vrbem iumēto impositum circumferre, idq; per horulę momentum, quāto magis addictio censebitur pęna corporalis: cum tanto superet & eam contumeliam duratione, qualitate & circunstantijs: ille em̄ ignominiosè deducitur p̄ vrbē, quia deliquit, hic q̄a debet.

36 ¶Præterea † esse pęnam corporalem probatur: qm̄ eruditorum iudicio cessio ignominiosa, quæ fit impactis ad lapidē natibus, censetur pęna corporalis. Ita scribit Pet. Iaco. tit. de cessione bon. col. 2. in sua praxi. Paris Puteus de sindicatu. §. quia. nu. 10. Cardinalis Florentinus consi. 94. in prin. Gui. Papæ decisione Delphinali. 343. cuius sensum explicat additio litera D. Tiraquel. in repeti. l. si vnquam. in verbo. bona, nu. 6. C. de reuo. don. Ioan. Paponius in consuetudines Borbonias, tit. de cessione bonorum. §. 72. prope finē. Qui omnes scribunt, cessionē ignominiosam loco pęnæ corporalis haberi, atq; ideo debitorem perpetuò liberari, neq; posse conueniri, etiam si pinguiorem nāciscatur fortunam, de qua re suo loco inferius dicam.

37 ¶Et † ꝙ addici creditori sit pęna corporalis, vr̄ probari in lege duodecim tabularum, quam retuli c. j. nu. 56. nam vbi loquitur de addicendo inopem debitorem dreditori. Sic inquit. Tertiis autem nundinis si interea pactus non sit capitis pęnas dato. Nota hæc vltima verba. Quanquam arbitror verbum capitis referri ad capitis diminutionē: nam addictos vr̄ capite minui, & fieri seruus creditoris: nam qui in imaginariam quandā seruitutem deducitur, dicitur capitis diminutionem pati. l. liberos. §. emancipato. ff. de capi. dimi. Ideo cū tractat̄ de mācipādo hominem liberum creditori, dicitur tractari de causa capitali auctore Afflic. in constitutio. Siciliæ. incip. prosequentes, nu. 6. & nu. 26. Zasi. consi. 19. nu. 19. lib. 2.

38 ¶Ex † his apparet decretum huius legis rigidum & durissimum esse: cum pro pecunia męstissimo debitori pœnam corporalem imponat: si enim pœna corporalis censetur ignominiosè cedere, etiamsi creditoris manus effugias, quanto magis quādo pręter ignominiā in manus creditoris ferreo stigmate notatus traderis, idq; forsan per longum tempus. Ideo decretū huius legis æquitate molliendum & prudentia limitandum, & quoad saluo iure fieri pōt curandum nobis est, vt redeamus ad meliora, s. ad cōnstitutionem ciuilem, qua debitor inops libera tur

tur cedendo bonis, qđ in pluribus limitationibus infra dicēdis libentissimè faciēdum cum ratione & scripto iure innitantur.

39 ¶Vt † tñ fateor decretū huius legis durum esse, ita nego esse inhumanū, vel absq; rōne proditum. Primò creditor æquissimo iure creditum petit forsan per tela per ignes quæsitū. Deinde hæc vox, redde quod debes, æquissima est, & ius gentiū p̄ se fert auctore Seneca lib. 3. de beneficijs, quare nō est impiū, neq; inhumanum debitorem operis suis creditum persoluere, nihil enim tam cōgruum est humanæ fidei, q̄ ea, quæ inter hoīes placuerunt, seruari. l. j. ff. de pac. seruari autem pacta, & credita quoquomodo persolui efficiet, vt plures sint, qui pecuniā fratri ad subueniendam necessitatē mutuò dent, ne auita pdia vendere cogatur, ꝗ aureos decem ad succurrendum necessitati non inueniat. Expeditq; reipublicæ plures esse fęneratores, vt inquit Bal. in l. j col. 3. C. de sum. Trin. & fide Cathol. & consi. 453. lib. j. & in c. j. col. j. de iureiur. Moder. in tract. de vsuris, nu 77. Debitorum enim perfidia deterret hoīes à mutuando: qm̄ fidem solutione non præstant, quod serio & grauiter damnatur. Ecclesiastici, c. 29. his verbis. Multi quasi inuentionē (hoc est quasi rem nullius quæ inuentione fit occupantis) ęstimauerunt fęnus & præstiterunt molestiam his qui se adiuuerunt. Donec accipiāt, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocē suam. Et in tpe redditionis postulabit tempus, & loquent verba tædij, & murmurationum, & tp̄s causabitur. Si aūt potuerit reddere, aduersabitur, solidi vix reddet dimidium, & reputabit illud quasi inuētionem. Sin aūt fraudabit illum pecunia sua & possidebit illum inimicū gatis, & conuitia & maledicta reddet illi, & pro honore & beneficio reddet illi contumeliam. Multi nō cā nequitiæ non fęnerati sunt, sed fraudari gratis timuerūt.

40 ¶Itaq; † non est æquum, quemq̄ fraudari pecunia sua, & ad alendā inter hoīes fidem æquum est, debitū reddi: si eīn crediti certa sit solutio, plures erunt, qui ɔ̄hant, plures qui mutuò dēt. Et in sacris literis, vt monemur, mutuare proximo indigēti, ita debitor monetur, reddere tpe cōstituto. Ecclesiastici 29. Sic lego. Mutua proximo tuo cū indiguerit, & tu quoq; debitor redde tpe constituto, serua promissum, neq; agas dolo cum eo, & inuenies omni tpe qui subueniāt tibi. Sic Cicero off. li. 2. inquit. Nullā esse rē, q̄ vehementius rēpublicam ɔtineat q̄ fides. Sed fidē esse nullam posse, nisi sit necessaria solutio rerū creditarū.

41 ¶Deinde † pecuniæ creditæ satisfacere seruiendo obscęnū non est, neq; inhonestum. Et habemus textum expressum præscribentem, vt debitor inops soluat præstando operas. l. fi. C. de capti. & postli. reuer. quanq̄ illa lex solum practicāda in sua specie, s. in debēte ex causa redemptionis: cum enim beneficio creditoris desierit hostibus seruire, æquum est, vt redemptus reponat beneficium seruiendo redemptori, si aliàs soluendo nō sit.

42 ¶Præterea † satisfacere operis, nō est ab humanitate alienū: quiuis enim potest locare operas suas l. qui operas. ff. loca. & cū possit eas sponte locare, ęquum est, vt etiam inuitus eas pręstet, vt satisfaciat creditori.

43 ¶Deinde † cum debitor sit inops, necessariò laborare debet, vt victum paret: cum autem creditor teneatur alere debitorē, qui sibi addicitur certè non est iniquum, vt auferat, quod reliquum est: cum ipsi præstet alimenta, & qđ superest deducto ne egeat, possit ab eo auferre, hoc est, quod superest deductis alimentis quotidianis. l. is qui bonis. ff. de cessio. bono.

44 ¶Pręterea † lex hęc ignauiam excutit & laborē docet, labor aūt laudabilis est. Parmeno Alexandrū laudans appellabat eū hoīem strenuum & nonnunquam cessantem. Et Cicero de natura deorum lib. 2. inquit. Qui nihil agit, esse mihi oīno non vr̄. Et iuxta Euripydis sn̄iam, laborem subire oportet eos qui sibi fęliciter esse volunt. Deus enim ociosis nō adest. Oīs enim laus in actione consistit. Et labor est glorię pater, sic Xenofon libro de república Lacedęmoniorum inquit. Permulta ab ociosis & absurda patrari solent, & ocio soluti tumentes imbecilliq; redduntur. Rursus vt testatur Hesyodus. Illi pariter indignātur & dij & hoīes, quisquis ociosus vixerit fucis absque aculeo similis qui apum opes sine labore comedūt. Rursus Menāder Poeta inquit. Homo sanus ociosus multo miserior est, q̄ febricitans: comedit enim bis tm̄ inutiliter. Deniq; Euripydes rem ad viuū expressit hac sn̄ia. Idē est ociosus & malus ciuis. rursus Ausonius, inquit. Sanus piger multo est nequior febriciente: potat enim duplū, dapesq; duplices deuorat. Et illud verissimè scripsit Catullus. Ocium & reges prius & beatas perdidit vrbes. nam vt Cato aiebat, homines nihil agendo male agere discunt. Quid igit impiū imponit hæc lex debitori. Ab Hesyodo illud habemus. Non est probrum operari, sed est cessatio probrum.

45 ¶Rursus † oportuit excitari seueritate legis, pigros quosdā molli ocio indulgentes, qbus nō sufficit parabola Solomonis, pponētis formicæ exēplū, neq; dn̄i verba, q reprehēdit ociosos in foro stantes & virgines dormitātes. Oportuit (inquam) excitari ociosum aleatorem & gulæ mancipiū de alieno comessantem, vt discat sobrietatem & laboris exercitium, intelligatq; nō fortunarum tm̄, verum & capitis (hoc est status) cām agi: nō. n. sufficit dicere cedo bonis, sed tradetur auaro creditori, vt laboris obsequio creditori satisfaciat. Quidam. n. vt Tranquillus de impuro Nerone scribit, diuitiarum fructum nō aliū existimāt, q̄ profusionem, appellātq; sordidos ac parcos eos, quibus rō impensarum constat, prælautos verò atq; magnificos eos qui abutunt ac perdunt. Quare non est iniqua appellanda hæc lex, q̄ vigilantē & insolicitum reddit creditorem, ne placidus obdormiscat, quousq; malū creditoris nomen aboleat. Estq; è republica inertiā & ingluuiem pditissimorum hoīum cohiberi legis seueritate. Nam Ezechielis 26. c. legimus. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas & abundantia & ociū. Plutarchus referens Aristidē cum Catone accusat atterentes, pprias facultates. paupertas (inquit) nulli turpitudini ɔiungit, q̄ si negligentiæ, intemperātiæ, luxus, impudētiæ speciem p̄ se fert, probro ac vituperatione non vacat. Rursus Tacitus lib. 2. hystoriæ Aug. Tyberium laudat, q̄ prodigos & ob flagitia pauperes à Senatu mouit. Et Tranquillus in Galba. Tyberiū scribit, phibuisse, ne Sergius Galba Proconsul fieret, q̄ facultates suas attriuisset. Et Spartianus in Adriano memoriæ pdit, Adrianū iussisse decoctores bonorū suorū catamidiari in Amphytheatro, hoc est risus gratia publicitus exhiberi. Cic. off. li. 2. Hisda est (inquit) rō rei familiaris, quā quidē dilabi sinere flagitiosum est. Et eos q ad egestatem venissent, solere cēsoria virgula notari, indicat Suetonius in Claudio c. 9. Et Plautus in Truculento, piaculū (inquit) est misereri nos hoīum rem suam male gerentiū. Et ex Strabone lib. 11. discimus apud Nabatheos publicā imponi mulctam ei qui opes suas imminuisset. Nam & Cato dicebat, viduarū esse non hoīum facultates extenuatas relinquere. Vt auctor est Volaterranus Antropologiæ lib. 14. Et lege Roscia decoctoribus certus erat locus ɔstitutus, neq; in quatuordecim ordinibus sedere poterāt, vt indicat Cicero Philippica 2. Rursus Laertius l. De mocrito scribit, q̄ apud Abderitas, q̄ facultates, pprias amittebat, carebat paterno sepulchro. Et inter Solonis leges hæc vna erat. q̄ patrimonij vorsurā fecerit, is ignobilis obscurusq; esto. Iā verò illud notū, q̄ Areopagitæ facultatū suarū, psusores publicè mulctabant, auctore Athenęo li. 4. Præterea vt liquet ex oratione Aeschinis aduersus Timarchū, ex Græcorū institutis decoctoribus & profusoribus non licebat publicè ɔcionari, neq; cum populo agere. Rursus Marcus Tullius Off. lib. 3. inducit Hecaton Rhodium differentē, sapiētis, neq; n. solū diuites esse nobis volumus, sed liberis, ppinquis, amicis maximeq; reipublicę. Quare textus in Auth. vt iudi. sine quoquo suffra. §. j. dicit, reipublicæ interesse ciues habere locupletes.

¶Rursus libro octauo Apothematum referens Auctor illorum. Alphonsi Aragonum & Neapolis regis egregie dicta, inquit. Eques qdam ingens patrimonium p luxum absorbuerat, atq; insup magnam æris alieni vim ɔflauerat, p hoc intercedentibus qbusdam apud Alphonsum Aragoniæ regem, ne solueret, q debebat, corpore lucre cogeret. Alphonsus rndit, si tantā pecuniam, vel in sui regis obsequiū, vel patriæ cōmodis, vel subleuādis amicis impendisset, audire nūc: qm̄ tātas opes impēdit corpore, par est vt luat corpore. Quæ res indicat apud Neapolitanos moris fortasse eē, vt debitor ipos corpore debitā pecuniā luat.

46 ¶Oportuit † ergo profusionē lege lata cohiberi: abstinebūt enim hoīes à, pfusione, & debitores à luxu, si intelligāt se in seruitiū creditori dandos, si non hēant vnde soluāt. Recusabūt ɔtotis viribus fęnus accipere, vt. n. cholerici, q purgari noluit, collecta in dies maiori bile, grauiter discruciant, sic q sinunt fęnus accrescere: cū adest dies, grauiter capite laborant. Et sicut ignis inualescēs alia post alia corripit, sic vsura. Et vt equus semel acceptō freno sessorem alium post alium admittit, sic qui semel inciderit in æs alienum, nunquam explicatur.

¶Ergo hæc lex fidē vinculū humanę societatis vinculū ɔfirmat, debitorē à luxu & sertia absterret, simulq; creditori ɔsulit.

¶Qđ aūt attinet ad torquē ferreū, certè ea ɔtumelia non est indignus, q facultates proprias attriuit, sed mihi videtur imponi, ne quis cum eos contrahat, ideo in pragmatica. 79. iubetur, ne velo torquē contegat. Ne forte & ipse magis debeat, & contrahens decipiatur, simulq; ipse amittat pecuniā, & debitor nūquam ad libertatem perueniat, si nouis quotidie debitis implicetur. Vel imponitur, vt metu tantæ ignominiæ omni ope pecuniā debitor quærat, vel absconditam proferat. Summum ergo ius continet hæc lex, nā & vnicuiq; tribuit, quod suum rem suam male gerentium punit, simulq; fidem quę vnicè rempublicam continet confirmat docet & astruit. Hæc de valore & ratione legis.

SVMMARIVM.

1 *Maritus non cogitur ab vxore subire cessionem bonorum.*
2 *Qui vltra quàm facere potest non conuenitur in carcerem non detruditur.*
3 *Personæ priuilegiatæ, ne conueniantur nisi in quantum facere possunt, liberè sunt à cessione bonorum. & nu 8.*
4 *Per matrimonium superueniens cessat operarum obligatio & præstatio.*
5 *Etiam per pactum non potest renunciari reuerentiæ, quam vxor marito præstare tenetur.*

6 *Vxor non vtitur contra maritum actione infamiam irrogante.*
Et pater filium non retinet ob debitum etiam accusatum ex redemptione ab hostibus.
9 *Mater non potest petere filium incarcerari pro dote, quam teneretur præstare vt hæres patris adita hæreditate, si non esset soluendo.*
10 *Vxori cum alijs creditoribus concurrenti maritus addicitur sine torque ferreo. num. 14.*
11 *Causa status inter maritum & vxorem agitari potest.*
12 *Vxor si matrimonio constante petat ob inopiam viri dotem sibi restitui, maritus repellitur à beneficio, ne conueniatur vltra quam facere possit, maximè si mulier non habet vnde se alat. & nu. 13.*
14 *Actio de dolo & interdictum de vi illata vtpote infamiam irrogantia, non dantur contra patrem aut patronum: datur tamen filio aut liberto actio in factum.*
15 *Iudex ex causa pęnam à lege impositam, etiam si ob crimen sit imposita, potest temperare.*
16 *Reuerentia, quam vxor marito tenetur præstare, non debet esse damnosa ipsi marito.*
17 *Vxor ad operas obsequiales & seruiles cogitur, si dos non sit competens ad alendum maritum & familiam.*
18 *Pro redemptione mariti captiui obligatur vxor, in limitationem auth. si qua mulier.*
19 *Vincula & carcer duriora sunt captiuitate.*
20 *Rigor legis remittendus aduersus eum, qui vxorem, vel liberos habet.*
21 *Vxoris ius verius, solidius, melius, & præstantius cæteris creditoribus.*
22 *Mulier detenta à creditore ob pecuniam redemptionis eius est liberta, donec soluat.*
23 *Præstare operas ad alendum vxorem & liberos non infame, sed honorificū & honestissimum.*
Filius à patre non retinetur ob pecuniam redemptionis: quia præsumitur matrem donasse.
Casus in quo maritus otiosus & iners vxori adictus per iudicem possit compelli laborare vxoremq; & filios alere.
Pater debitor filiis in dote matris filio non adiicitur.

An maritus non habens vnde vxori soluat dotem, sit ei addicendus, iuxta dispositionem huius legis, & liberandus à potestate aliorum creditorum. Cap. III.

1 Est † quotidiana & difficilis quæstio, vtrū vxori petenti cōstante matrimonio dotem ob inopiam mariti sit maritus addicendus, vt operis p̄soluat dotem. Hæc quæstio duo habet capita, aut enim vxor p̄tendit se dotis nomine præferendam cæteris creditoribus petētibus maritum sibi addici, non autem vxori, aut ipsa sola nullo alio existente creditore petit maritum sibi addici, vt operis persoluat dotem.

¶Primo casu videtur maritum non vxori, sed cæteris creditoribus addicendum: qm̄ vxor non potest cogere maritum eā bonorum cessionē subire, quæ iure ciuili introducta est. Licèt sit facilis minimeq; onerosa, si conferatur ad hanc addictionē, quæ apud nos in vsu est. Iure enim ciuili debitor inops dicēs, cedo bonis, effugit carcerem & creditoris ius illudit. A quo neq; in iudicio, neque extra conueniri amplius potest, nisi pinguiorem nanciscatur fortunam, ac ne tunc quidem conuenitur, nisi in quantum facere potest, vt dixi c. j. num. 45. & c. 2. nu. 27. versi. fateor tamen. Quòd autem maritus non compellatur cedere bonis, probatur: quoniam nō tenetur in plus quàm facere possit. l. maritum. ff. de re iud. l. alia. §. eleganter. ff. sol. matr.

2 ¶Et † qui non tenentur in plusquā facere possunt, non possunt conijci in carcerem. gl. in l. liber captus. C. de capti. & postli. reuer. quam ibi sequitur Bal. in fi. Areti. in l. maritum. §. elegāter. col. 2. nu. 6. ad finē. ff. sol. mat. Alex. l. Centurio nu. 25. ff. solu. mat. Et qui non p̄nt conijci in carcerem, non tenentur cedere bonis; qm̄ cessio bonorum inuenta est ad effugiēdū carcerem. l. j. C. qui bon. ced. poss. Sali. l. j. nu. 7. post Bal. C. de cessi. bo. Faber. §. fi. nu. 9. Insti. de act. Soc. reg. 46. fall. 12. Bar. in l. si filiofamilias. in 2. nu. 8. ff. sol. matri. col. 2.

3 ¶Et † ꝗ qui non tenentur in plus quā facere p̄nt non teneātur cedere bonis, probatur in l. is qui bonis. ff. de cessio. bo. Rursus, ꝗ maritus non teneat cedere bonis, probat expresse regia. l. j. tit. 15. par. 5. cuius verba sunt. Deue el deudor desamparar los bienes à quien deue algo diziendo como non ha de q̄ faga pagamiēto, & entonce el judgador deue tomar todos los bienes del deudor q̄ desamparo lo suyo si non los paños de lino que vistiere y no le deue otra cosa ninguna de xar, fueras ende si tal deudor como este fuesse padre o si fuesse ome que deuiesse algo à su muger.

Cū ergo maritus inops nō cogat oīa bona vxori dimittere, q̄tominus coget illi operas p̄stare & seruire p̄sertim torq; indutus ferreo. Cur in seruilem quodammodo fortunam redigetur socius diuinæ atq; humanæ domus, & in seruitutem vxoris dabitur, qui caput vxoris est.

¶Præterea hæc opinio ꝓbat ex Bal. in l. j. nu. 8. col. 4. C. q bo. ced. poss. vbi docet, ꝗ licèt debitores possint ad vnguē excuti. (his enim verbis ille vtitur) & licèt possint quodāmodo cruciari, id non poterit facere vxor aduersus maritū sibi debentē, qđ satis aptū est ad definitionē huius qōnis; nam hæc addictio vr̄ esse pęna corporalis, vt dixi. c. 2. nu. 35. cum seq. Deinde hæc opinio suadet efficacissimè ex textu expresso, qui nuncupatim in hac specie loquit in l. si is qui te. C. de capti. & postli. reuer. iūcta l. fi. C. eo. tit. Inquit lex illa, ꝗ licèt regulariter redemptus ab hostibus mea pecunia teneatur mihi seruire, si nō habet, vnde soluat: id tñ non admittitur, si interueniat matrimoniū; matrimonium eīn soluit obligationem p̄standi operas pro debito, inqt lex. Si is qui te ab hostibus captam cōmercio redemit sibi matrimonio cōiunxit dignitate nuptiarū & voto futuræ iustæ sobolis vinculo pignoris tibi remisso reddi tibi natales pristinos rōnis est. Nota illa verba. Vinculo pignoris tibi remisso dignitate nuptiarū. Debitor enim seruiens creditori ob inopiā dr̄ esse apud illum rōne pignoris, vt in l. ab hostibus. C. de cap. & postli. reuer. attamen illud vinculū pignoris tollitur dignitate nuptiarū. Nihil arbitror efficacius citari posse. Quinimmo ille textus loquitur in casu magis dubio, s. qñ nuptiæ superueniunt, postq̄ vnus ex coniugibus seruire inceperat. Cum aūt addictio iam facta & operæ iam præstari cęptæ soluantur superueniente matrimonio, multo magis impediētur, qñ matrimoniū adest ante addictionem, argumento. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur.

4 ¶Et † ꝗ matrimonium superueniens faciat debitum operarum censeri remissum, notant Dyn. & Albe. in l. sicut. ff. de ope. liber. Bal. & Saly. in l. 2. C. de captiuis, regia. l. 2. tit. 29. par. 2.

5 ¶Rursus † nullus q vel summis labris ius ciuile attigit ignorat, quantā reuerētiā ius velit vxorem deferre marito: nā neq; pactum expressum pōt huic reuerentiæ derogare. l. alia. §. elegāter. ff. sol. mat. etiam si sit iuratum: nam est aduersus bonos mores, quam opinionē dicit cōem Alcia. in c. cū contingat. nu. 64. Couar. in c. q̄uis pactum. in prin. 2. partis, de pact. lib. 6. quæ opinio mihi placet magis, quā qđ scribit Vasquius in trac. de succe. creatione, par. j. lib. 3. §. 28. nu. 18. vt latius dico c. de patre, nume.

¶Quis non legit illud Caij iureconsulti in l. 2. ff. rerū amota. Nam in honorē (inquit) matrimonii turpis actio aduersus vxorem datur. Cui non est in prōptu Gordiani Cęsaris decretū in l. aduersus. C. de crimine expilatæ hæredi. Inquit lex. Aduersus vxorē quæ socia rei humanæ atq; diuinæ suscipitur, expilatæ hęreditatis crimen hærede mariti intendere non p̄nt. Nota ēt cōiugis hæredē honorem hr̄e præcedēti matrimonio, ēt si crimē admissum sit, quanto magis honos habebitur matrimonio pręsenti duranti & consistenti nullo præsertim cōmisso crimine.

6 ¶Præterea † vxor actione infamiā irrogante non vtitur aduersus maritum. l. 2. & ibi gl. ff. rerū amotarū. Cessio aūt ignominiosa irrogat infamiā, auctore Cyn. Bal. & Pau. in l. debitores. C. quibus ex causis infa. irrogetur. Zasi. in l. j. & in l. 3. ff. de cessio. bon. quinimmo faciēs cessionē ignominiosam dr̄ pati pęnā corporalem, vt latè ꝓbaui. c. 2. nu. 35. & docet Cardinalis cōs. 94. col. j. Pute. de sindic. §. licèt. nu. 10. Guid. Pap. dec. 343. Tiraq. in l. si vnquam. in verbo bona. nu. 6. de reuoc. dona. Nihil aūt p̄t esse magis ignominiosum, quā torque ferreo indutū debitorem tradi creditori ad seruitium: cū ingenuus sit natus & educatus, & certè addictio verè est, & dici debet pęna corporalis, vt docui c. 2. nu. 35. & 36. Ergo cū ignominiosa actio aduersus maritū nō admittat, quis infamē seruiendi necessitatē q̄ pęna corporalis est, dicat ei irrogandā? Cum multo magis ignominiosum sit pati miserā seruitutē quàm audire verba parū honesta. qbus rerum amotarū, vel expilatæ hæreditatis crimē intentatur: & tñ neq; ea verba inanem tm̄ & forsan meritum sonum hn̄tia nō admittunt. Legimus Gen. c. 3. verba dn̄i dicentis mulieri. Sub viri ptāte eris, & ipse dn̄abitur tui. Et Paulus ad Ephe. c. 6. Vir (inquit) caput est mulieris. Rursus Petrus Apostolus in epistola Canonica. c. j. præcipit mulieres subditas esse viris. Quis diuinā institutionē & naturę legē subuertet? Quis patiet fieri pedē, aut si qd pede est abiectius, eū q ex diuina institutione dominus & caput.

¶Pręterea hæc qō expresse & in ꝓpria specie definitur in l. 2. C. de capti. & postli. reuersis, vbi textus obligationem seruiendi impositam à iure ei, qui ab hostibus redēptus est. l. fi. C. eo. ti. dicit solui matrimonio. Inquit lex. Proinde si ab hostibus redemptam habere in matrimonio cœpisti, nihil est, quod de statu eius debeas pertimescere.

7 ¶Sic † mater non p̄t filiū retinere rōne debiti, ēt si illū ab hostibus redemerit. tex. est in l. liber captus. C. de cap. & postli. reuer. Inter maritū & vxorem maior & expressior vr̄ esse amor, quàm inter matrem & filium. Sic enim Poeta quidam cecinit:

Omnis amor magnus, sed aperte in coniuge maior.

¶De qua re differit Tiraquel. in l. si vnquam. in principio. Et in verbo libertis. num. 101.

¶Rursus de hac re, s. ꝗ matrimoniū soluat obligōnē, qua debitor inops tenet seruire, est tex. expressus in d. l. 2. & ibi no. Bal. & Sal. C. de capt. & postli. reuer.

8 ¶His † accedit, ꝗ dispositio huius legis nō est exercēda aduersus eos, q non tenet vltra, q̄ facere possint: illi em̄ non p̄nt personaliter capi pro debito. gl. in l. liber captus. C. de capti. & postli. reuer. & ibi notat Bal. in fine,

scribit Aretin.in l.alia.§.eleganter.quem legit cũ l.maritum.ff. solu.matri.col.2.Alex.in l.Centurio.num.25.ff.de vulg.& pup. Cum autem non possint personaliter capi,non addicentur creditori:nam addictus videtur captus detineri,vt dixi cap.2. num. 9.& cap.j. nume. 39. Et ita dispositionem huius legis non exercendam aduersus eos,qui non tenentur vltra quàm facere possunt,notat Rodericus in repetitione.l.2.titu.de los gouiernos. quæstio.5.col.3. versi. hanc legem limita. Nam neque cessionẽ bonorum iure ciuili introductã (quæ facilis est & minimè onerosa) non tenentur subire,qui non tenentur vltra, quàm facere possunt,vt dixi hoc ipso capite num.j.

9 ¶Sic † Bal.in d.l.liber captus.infert, ꝙ si filius adiuit hæreditatem paternam,& non est soluendo,mater non potest filium petere carcerari pro dote: quoniam ad restitutionem dotis filius matri non tenetur, nisi in quantum facere potest. l. etiam. ff.solu.matri.Quod refert & probat Roder.d.quæst.5.colum.3. versi.quam legem,de qua re vide,quę scripsi cap.de patre.Cum ergo filius,cui mater reuerentiam non debet, non possit conijci in carcerem pro dote,multo minus maritus.

¶ Postremò ne auctoritate deficiamur, huius opinionis est Auendanius responsorum cap.8.vbi docet, maritum non esse addicendum vxori,neq; aduersus eum vtẽdum esse dispositione huius legis, non tamen quidquam protulit ex suprascriptis, ne forte putet lector nos aliena compilare.

10 ¶Sed † in proposita specie, scilicet quando vxor concurrit cum creditoribus contendentibus maritum sibi non vxori addicendum,ego potius diuersam opinionem probarem, neque dubitarem vspiam maritum vxori tradere veluti potiori creditori pro dote, vel pro alia re, in qua iure vel tẽpore potior est. Moueor ex generali dispositione huius legis & ex pragmatica. 79.in volumine antiquarum pragmaticarum, vbi decretũ extat,debitorem prius addicendum creditori,qui iure, vel tẽpore potior est,vxor autem pro dote habet priuilegium prelationis, vt in §.fuerat. Institu. de actio. & in l. assiduis. C. qui poti.in pigno.habeantur.

11 ¶Præterea † moueor ex textu singulari in l.cui necessitas.ff. de libe.causa.Vbi probatur, ꝙ inter maritum & vxorẽ pōt agitari quæstio status,& alter alterũ petere pōt.redigi, & declarari esse conditionatæ cuidam seruituti obnoxium.Qua re nihil videtur esse posse magis probrosum. Nam vt notat glo.in d.l.cui necessitas.actio quæ ibi conceditur agitari inter virum & vxorem cõuellit prorsus honorem vxoris,& tñ actio tam inuidiosa,tam infamis admittitur inter virum & vxorem matrimonio constante.Verba legis hæc sunt. Maritus vxori eidemq; libertæ status quæstionem inferre nõ prohibetur.Ecce dignitas matrimonij non impedit inter virum & vxorem agitari quæstionẽ, quæ totum matrimonij honorem deturpat. Causa autem, qua vxor petit maritum sibi addici,nõ est ita grauis, atq; illa de qua agitur in d.l.cui necessitas. Debitor enim creditori addictus nõ desinit esse ingenuus,vt dico capite an addictus fiat seruus. Itẽ illa ipsa conditio quam ex addictione sortitur non durat, nisi quousq; debito satisfaciat,vt in l.2.& in l.si is qui re.C.de cap.& postlimi.reuer.& dicam infra in dicto loco. At causa status, de qua agitur in d. l. cui necessitas. afficit coniugem labe perpetua dignitatem status labefactante.

12 ¶Deinde moueor † qm̃ beneficio ne conueniatur vltra,q̃ facere pōt, non gaudet maritus, qñ vxor matrimonio constante petit ob viri inopiam dotẽ sibi restitui: hoc enim casu maritus insolidum exigitur,neq; reuerẽtia vlla ab vxore præstatur: qm̃ vxor ex dote tenetur ipsum alere. Ita docuit gl. in l. vbi adhuc. C.de iure doti.in verbo ad sustẽtationẽ,col.3. ver. 10.quæritur. Bal.in l.si quis crediderit.ff.de pact.Pau.Imo.Roma. Alex.nu.6. Ias.nu.111.in l.si constante.ff.sol.matr.vbi Ias.testatur hanc esse cõem opinionem.Bal.in l.præses.C.de serui.& aqua.Campe.de dote.3.par.q.62. Lupus qui & ipse testatur hanc esse cõem in repetitione.c.per vestras.§.37.ampliatione decimasexta,de donatio.inter vir.& vxor.Collectar.ibi.ver.sed nunquid exiget.

¶Hæc cõis opinio duo præstat. Primũ conuellit argumentũ diuersæ partis,ꝙ cum maritus non possit cõueniri pro dote vltra, q̃ facere possit, non pt̃ coniici pro dote in carcerẽ neq; est addicendus creditori.Iã em̃ vides, ꝙ maritus, qui constãte matrimonio conuenitur ob inopiam, vt restitnat vxori dotẽ,non habet beneficium,ne conueniat̃ ultra,q̃ facere pt̃.Secundò hęc cõis opinio cõuellit illud argm̃, ꝙ tradere maritum uxori pro debito est aduersus reuerentiã, quã uxor diuino & humano iure marito debet.Vides em̃,ꝙ beneficium, ne maritus cõueniat̃ ultra,quã facere pōt, qđ marito conceditur ob reuerentiã quã ei ex uxori debet,ut in l.alia.§.eleganter.ff.sol.mat.denegat̃, qñ maritus ab uxore ob inopiam cõuenitur matrimonio ꝯstante.

13 ¶Item hoc esset multo manifestius,si mulier p̃ter dotẽ, quã à marito petit,non hr̃et,unde se aleret:hoc em̃ casu maritus nõ gaudet priuilegio illo ꝯcesso ob reuerentiã, ne.s.cõueniatur in plus q̃ facere pōt:qm̃ ordinata charitas incipit à se ipso.l pręses. C.de serui.& aqua.& in pari cã mulier præfertur.l.assiduis. C. q potior.in pig.habean.l.uerũ.§.fi.ff. de mino. Ita docuit Iacobus Rauena in l.si maritus.ff.sol.mat.Bar.in l.maritum. col.fi.nu.4. uer.quæro quid si maritus.ff.eo.tit.ubi Alex.col.fi.uer. in quãtũ testatur hãc esse magis cõem opinionẽ Guil.Cug. & Bald.in l.si quis crediderit.ff.de pact.Bal.in l.2.C.quod cũ eo.& hoc est necessariũ,qñ matrimoniũ dissolueretur ante copulam per susceptionem sacri ordinis,uel aliàs,ut declarat Bal.in d.l.si quis crediderit.ff.de pact.nã si matrimoniũ durat,& uxor ob inopiã uiri repetit ab eo dotẽ,iã dixi,ꝙ caret hoc bñficio marit⁹,s.nu.2.

14 ¶Præterea † maritũ uxori potius,q̃ cæteris creditoribus addicẽdũ,probat̃ efficacissimo argõ;qm̃ licèt actio de dolo,& interdictum de ui illata,non dent ꝯ patrem,neq; patronum: qm̃ infamiã irrogant,&,sunt aduersus reuerentiam eis debitam. & ideo cauetur,ut filii & liberti,ne bona sua amittant, agãt actione in factum.& omittant illa, quæ actionẽ de dolo inuidiosam reddunt, ne pp reuerentiam patri & patrono debitã sua amittant,ut cauetur in l.3.C.de obsequi.& in l.non debet.ff.de dolo, & in l.j.§.hoc interdictũ.ff.de ui & ui arma. Ita iniquissimũ est, ut uxor pp reuerentiam marito debitã amittat suã dotẽ & mariti operis defraudet̃,quibus honestissimè & absq; ullo dedecore maritus poterit & illam & filios cões alere,& forsitan maius dedecus effugeret, ne forte uxor inopia oppressa & calamitate uiri cõstituti in ptãte creditoris audacior facta successorẽ quęrat marimonii.Hoc mihi vr̃ argm̃ solidum, quod nemini prudenti displicebit.Quare ad imitationem eius,quod in filio & liberto dispositum uidemus,iudex maritũ addicet uxori:non tñ ei imponet torquem ferreũ. Vt enim uxor non est priuãda sua dote ob reuerentiam marito debitã, ita eo modo suũ est ei tribuendum,ut mariti capitis & dñi sui honos non deturpetur:sicuti filius & libertus à patre, & patrono sua forsan per uim, uel dolũ ablata repetũt:nõ tñ utunt̃ actione de dolo,sed ea actione q̃ ad repetitionẽ rei sufficit. Itaq; omissis infamib. sua repetunt.

15 ¶Sed † reclamabit quispiã,lex iubet,torquẽ ferreũ inijci,definitq; sub pęna amissionis crediti,ne creditor illũ auferat à collo debitoris,qũo iudex poterit addicere maritum vxori,neq; tñ ferreum torquem iniiciet aduersus legem. Hic facilis est rñsio: iudex enim pōt ex causa pęnam à lege impositam temperare, ẽt si ob crimen imposita sit,ut in l.quid ergo.§.pęna grauior.ff. de his qui notan.infam.ct ibi notat gl.Docẽt Bar.& Albe.in l.& si seuerior.C.quib.ex cau.infa.irroge.gl.in §.notãdum. 2.q.3.Archid.in c.qui bona.col.6.uer.& hæc uera.17.q.j.gl.& Bar.in l.hodie.ff.de pę.Abb.in c.de causis.in fi.de off.deleg.& ibi Deci.col. pe.Fely.in c.inquisitionis.col.5. super gl. in uerbo alioquin, de accusa.Bar.in l.fi.ff.de recepta.Deinde iniiciat̃ torques ferreus, sed reclamante uxore & protestante, quòd id facit, ne perueniat in manus cæterorum creditorum.

16 ¶Præterea † reuerentia quã uxor marito debet,nõ debet esse marito dãnosa,ne quod in ipsius fauorem introductũ est,in eius dãnum detorqueat̃.Quid quæso marito magis ignominiosum tradi ignoto creditori,an dulcissimæ coniugi,cũ qua diuina & humana oĩa habet cõia, à qua diuelli maximè lugubre & tristissimum reputat.Cui quęso magis ignominiosum præstare operas uxori,ut sese uxorẽ & filios alat, an creditori? Aut quis probrum reputat maritum laborare, ut uxorẽ & filios alat, cũ id sit uerũ & perpetuum officiũ à natura marito iniunctum. A quo præstat accipere alimenta, à creditore semper sæuũ aliqd submurmurante, ab uxore. Equidem arbitror hæc ita manifesta esse,ut qui dubitarit,oẽm hoĩs sensum iure dici possit exuisse.itaq; reuerentiã quã propugnatores aduersæ partis obijciũt, est irreuerentia & volentes conseruare inane reuerẽtiæ nomẽ, detrudunt maritum in profundũ miseriæ & ignominię,& vxorẽ dote sua priuant: cũ melius cæteris creditoribus ius habeat, filiosq; orbant patre & alimentis & vxorẽ priuãt marito & ius prælationis à lege vxori concessum subuertunt: & marito pro reuerentia ignominiã irrogant:& vera miseria onerant.Immo vxor,quę non oĩ ope peteret marito sibi addici,impudica femina haberet̃,tm̃ abest, vt aduersus honorẽ mariti videatur facere.Quid ꝓbri est maritũ operari vxori: cũ ab Hesiodo hẽamus.

¶Non est probrum operari,sed est cessatio probrum.Et beatus Paulus dicit,qui non laborat,non mãducet.Rursus maritus ẽt anteq̃ addicatur vxori,tenetur eã & filios alere sub pęna peccati mortalis.Præterea non est probrum,maritum operas præstare vxori:cũ ex lucratis ex operis & ipse & vxor & cões liberi ali debeant.gl. in l.vbi adhuc. Vxor enim tenetur alere maritũ, qui sibi addicitur: id enim oẽs creditores tenent̃ præstare addictis.l.2.titu.de los gouiernos.li.3.fori,& dicã infra suo loco. Rursus quid probri est,maritum præstare operas vxori: cũ vxor vicissim marito operas præstet.gl.in l.si vxorẽ.C.de cõdi. inser.& in §.j.inst.de S.C.Tertul.& ibi notat Ang.q citat text. in l. sicut. ff.de ope.libe.Bar.ĩ l.j.§.j.ff.de iniur.Imo.Bar.& Pau in l. rei iudicatæ.cũ lege sequenti.ff. solu. matrim. Quod intelligendum in operis obsequialibus non in artificialibus:nam uxor non tenetur operas artificiales præstare viro,& si quid ex eis lucretur,sibi soli lucratur.

7 ¶Si † tñ vxoris dos nõ sit cõpetẽs,ita vt ex ea ali possit maritus vxor & familia, certe vxor cogit̃ ad opas obseqales & seruiles: vt

vt prudenter scribit Abb.in c.literas.col.fi.de resti.spolia.Lupus in c.per vestras.§.20.& tenẽdo.nu.3. ver. ex istis infertur, de dona.inter vir.& vxor.Cum autem loquamur in casu, in quo maritus ob inopiam petitur addici creditori, vel vxori, vt operis soluat dotem, manifestum est, ꝙ cum dos sit soluenda operis mariti,ꝙ vxor dote non poterit alere maritum, filios & familiam:cum dos ob inopiam viri quotidianis operis sit soluẽda, & tunc cum ipsa teneatur ad operas seruiles, idque culpa mariti,qui suam dotem amisit, non est incõueniens, vt ipse maritus vxori,hoc est sibi ipsi,& liberis,hoc est viscerib. suis operas pręstet.Neque obijciat quispiam,ꝙ maritus addictus vxori: vt operis soluat dotem, non poterit cogere vxorem ad præstandum operas artificiales vel seruiles:id enim mihi verum non videt̃, ius enim mariti in vxorẽ à natura & diuina institutione dimanat,neq; interrumpitur nisi morte, quæ matrimoniũ dirimit, neq; calamitas & inopia id etiam auferre debent:esset.n.aduersus bonos mores,argum.l.alia.§.eleganter.ff.sol.matr.

18 Præterea † adeo pium videtur maritum à captiuitate creditorum eripere,vt vxor possit se obligare pro redemptione mariti captiui,licèt peculiariter prohibita sit obligare se pro marito,vt auth.si qua mulier.C.ad Velle.ita nominatim docuit Bal. consi.5.considerata causa.lib.5.Tiraquel. post leges connubiales,glo.6.nu.275.Et mulier si soluerit pro marito,qui ex vinculis causam dicit ratum id erit,per l.quanuis.cum seq.ff. sol.mat. l.maritus.§.manente.ff.de iure dot.l.si pro aliquo.§.j. ff.ad Velleyan.Liberare autem maritum à carcere, vel à potestate creditorum nõ minorem fauorem meretur, neque minus laudabile est, q̃ redimere eum è potestate hostium.

19 Duriora † enim sunt vincula, & durior est carcer, quàm captiuitas aliquo respectu, vt suo loco infra dicam ca. num.& durius est à fratre ratione pecuniæ detineri quàm ab hoste impio ratione belli.

His accedit, ꝙ Iurisconsultus,prudenter scripsit, summũ ius summa iniuria est.Vxor potius ius habet pro dote & rem suam petit,stolidissimum est priuare eam re sua & marito suo cum magna iactura filiorum,& insuper separare maritum ab vxore aduersus legem,cui non placet dura separatio.

20 Præterea † rigor legis remittendus aduersus eum,qui vxorem, vel liberos habet,textus est in l.j.§.si liberos.ff. de portio.quæ liber.damna.scribit Barba.in l.cum acutissimi.col.28.versi.sed vt quisque. C.de fideicom.Roman.in l.si verò.§.de viro. in 49.fallentia,versi.9.ff.sol.matr.Bal.in c.naturales.si de feudo.fuer.cõttouer.Lucas Pen.in l.j.C.de desertor.Hostien.Io.And.& Abb. per glosam in c.quia circa. de eo, qui duxit in matrimo. quam pollu.per adult.

Hinc,illud Fabij institutionum lib.6.Quare illa in iudicium per charissima pignora vtiq; & si reo sunt liberi, coniux vtilis erit.Deinde legimus,hominem bonis exutum & infamẽ pronunciatum.Misericordia liberorum fuisse bonis & famæ restitutum, vti Lucianus Sophista in Toxari narrat de Menacrate quodam Masiliensi, qui cum esset à sexcentis viris condemnatus facultatibus exutus,ac deinde infamis pronunciatus, miseratio nepotis fecit,vt iudices ei & mulctam remitterẽt & famæ restituerent.Quo nomine & Sergium Galbam liberatum testatur Fabius institutionum lib.2.his verbis.Liberatum ita Sergiũ Galbam miseratione sola, qua non suos modo liberos paruulos in concionem produxerat,sed Galbæ etiam Sulpitij filium suis ipsius manibus circumtulerat elapsum esse, cum aliorum monumentis tum Catonis oratione testatum est.

21 † Relinquatur ergo maritus vxori & liberis:cũ vxor verum solidum & melius ius habeat,quam quisquam alius ex creditoribus;cum iura nostra generalem legis dispositionẽ remittant, vt pater liberos possit educare, vt est expressum in l.semper.§. demonstratur.ff.de iure immun. Inquit lex. Demonstratur ex rescripto diui Pertinacis:namque Saluidio Candido in hęc verba rescripsit.Non est irrationabile,vt cõcedamus filiorum educationi, remitti tibi munera. Ecce lex relinquit patrem,neque illũ munere personali grauare vult, vt possit educare liberos.

Postremò,vel illud nos in hanc sententiam adducet, ꝙ iure nostro cognati propinquiores præferũtur in licitatione & venditione rerum cognati sui.Vxor autem marito coniunctissima est:sunt enim duo in carne vna, & melius cæteris creditoribus ius habet.

Non obstant ex aduerso prolata.Non obstat primum argumentum:quoniã quando maritus matrimonio constante conuenitur ab vxore ob inopiam, vt sibi restituat dotem, non habet beneficium, ne conueniatur vltra, quàm facere potest, immo insolidum exigi potest, vt dixi nu.12.

Non obstat, ꝙ non potest conijci in carcerem:non em̃ vxor conijcit in carcerem,sed eximit illum è carcere in quam cõiectus est à creditoribus:nam si nulli essent creditores,certe vxor maritum non potest conijcere in carcerem, neque vllo modo petere,vt sibi addicatur maritus ad soluendam operis dotem.

Non obstat, ꝙ vxor debet reuerentiam marito: non enim cõuellit, vel deturbat honorem mariti præstare operas, vt alat vxorem & liberos,immo & turpis & infamis esset, si id non faceret.Neque hic de conijciẽdo maritum in carcerem agimus, sed vt eximatur ab ea & reiectis creditoribus tradatur vxori absq; torque ferreo,quatenus per vxorem licet addita protestatione cum omni verborum honore & ciuilitate.

Non obstat tex.in l.si is qui te.cum similibus.C. de captiu. & post limi. reuer. ibi enim creditor ducens vxorem debitricem suam censetur ei donare,& re mittere summã,pro qua eam redemit ab hostibus, & lex præsumit, ꝙ propter dignitatem nuptiarum,vt liberi ingenui sint,& non nati ex liberta,maritus ei remittit vinculum pignoris, & ius obsequia præstandi.

22 Nam † mulier detenta à creditore ob pecuniam insumptam in eius redemptionem est eius liberta, quousque soluat pretiũ. l.si liberum captũ.C.de captiuis. At in casu, de quo loquimur, cessat hæc ratio: nam matrimonium inter ingenuos virum & vxorem contractum est,& post contractum matrimoniũ maritus petitur addici vxori.Item hic cessat præsumptio donationis in qua se fundat.l.si is qui te. cum vxor diserte & expresse petat dotem suam, nollens eam donare, vel remittere. Item hic præcessit matrimonium, antequam vxor petat maritum sibi addici,at in l.si is qui te.matrimonium sequitur. Et matrimonium in casu illius legis inducit præsumptionem donationis, vt vxor, quam maritus detinebat ratione debiti, desinat esse liberta,& ex consequenti filii ingenui sint. Quid autem oportet præsumptionem hic adducere,cum mulier præsumptionẽ donationis tollat,dicẽs solue mihi meam dotem, vel exhibe operas pro ea.Vtique in claris non est locus coniecturis, præsertim cum in casu,de quo loquimur matrimonium præcesserit & filij ingenui sint,& sic cessat illa ratio,quæ redditur ĩ l. si is qui te. his verbis.Propter dignitatem nuptiarum & voto futuræ iuste sobolis vinculo pignoris tibi remisso. Hic enim nuptiæ fuerũt satis dignę:quia in casu de quo loquimur, matrimonium contractum fuit,antequam maritus addiceretur vxori. Item cessat ratio voti & desiderij paterni;vt soboles sit legitima: nam creditor addictus debitori nõ efficitur eius libertus, vt dico infra.

Præterea cum constat de volũtate mariti & vxoris ius libertinitatis non tollitur ex matrimonio, cum scilicet constat, ꝙ noluerunt ex matrimonio ius remittere, vt expresse probatur in l.cui necessitas.ff.de libe.causa.

Deinde respondeo,ꝙ in d.l.si is qui te. soluto vinculo ex matrimonio & remisso ob dignitatem matrimonij debito. Vxor remanet in potestate mariti,& ipsi operas præstat, si nõ tanquã debitrix, certe tanquam vxor:ut notant gl. Dinus,& Alber.in l.sicut.ff.de ope.liber.Bal.in l.libertę.col.j.C.de oper.liber.At in casu nostro si matrimonium efficeret, ne vxor posset ratione dotis retinere maritum, nullas operas vtiles alimentis vxoris maritus præstabit, & creditoribus addicetur.

Denique (vt dixi) in casu.d.l.si is qui te.matrimonium,quod superuenit,facit videri remissum vinculum pignoris. Hic matrimonium iam erat contractum, & sic iam præcesserat causa, quæ inducit præsumptionem donationis. Et cum matrimonium est ꝯctũ,non potest vxor remittere marito dotem, etiãsi expresse id facere vellet.l.3.§.sciendum.l.si sponsus.§.si maritus. l.cum hic.§.si inter versi.planè.ff.de dona. inter virum & vxor. Remissio enim est donatio.l.si quis delegauerit.ff.de nouat.l.sicut.§.an pacisci.ff.quib.modis pignus vel hypot.solui. no.Bal. in l.si mulier.ff.de leg.3.Bar.in l.fi.ff.quæ in fraud.credi.

Itaque.d.l.si is qui te.& omnes similes nihil faciunt aduersus hanc opinionem: quoniam hic non ideo matrimoniũ est minus dignum:quoniam ante addictionem pręcessit.Et addictus non fit libertus. Item hic remissio dotis non pręsumitur ex matrimonio præcedente. Aliàs nulla mulier posset petere dotem suam,si matrimonium induceret pręsumptionem remissionis dotis.Item hic expresse vxor dicit,se nolle remittere,& expressa remissio non valeret:est enim prohibita remissio inter virũ & uxorem: quia est donatio.

23 Rursus non obstat † ꝙ uxor non utitur aduersus maritum actione,quæ infamat.Respondeo enim,ꝙ non ideo amittit ius suum,ut supra in filio & liberto dixi,num.6.præter ea præstare operas nõ est infame, immo est honorificum & honestissimũ laborare ad alendam uxorem & liberos. Et hoc est uerum & præcipuum officium mariti, præsertim ꝙ maritus tradẽdus est uxori absq; torque ferreo honeste & ciuiliter, ut docui. nu.14.

Non obst.ꝙ de iure diuino uir caput est mulieris,& ꝙ diuina institutio non est inuertenda ob pecuniam; maritus enim non ꝙ laboret desinit esse caput mulieris: uerum enim mariti officium est laborare ad alendam uxorem & liberos, neq; tñ ideo minus desinit esse caput uxoris, immo eo ipso ꝙ uxorẽ ex suo labore alit.Est uerum eius caput,id ei præstans,quod caput cæteris membris præstat.Non obstat.l.2.C. de capti.respondeo.n. idem,quod respondi ad l.si is qui te.supra nu.22.

24 † Nõ obstat.l.liber captus.C.de capti.& postli.reuersis,ubi filius ratione debiti non potest retineri à matre,etiamsi illum ab hostibus redemerit,quo casu licita est retentio l.fi. C. de captiuis.Rñdeo enim id ex eo: quoniam lex præsumit,quòd redimit illum

illum ab hoſtibus ad diſcutiendam triſtitiam non ad repetendam pecuniam, & ꝙ habuit animum donandi, hic autem loquimur, quando vxor non vult donare, ſed petit dotem ſuam.

Non obſtat, ꝙ qui non tenentur vltra, q̃ facere poſſunt, non ſunt addicendi creditoribus, neque in eis ſeruanda diſpoſitio huius legis. Reſpondeo enim, maritum conuentum matrimonio conſtante ab vxore ob inopiam iuxta formam l. ſi cōſtante ff. ſolu. matr. non gaudere beneficio, ne conueniatur vltra q̃ facere poteſt: quoniam alendus eſt ab vxore ex dote, quam ab eo repetit, vt dixi nu. 12.

Non obſtat, ꝙ mater nō poteſt ratione dotis conijcere filiū in carcerem, reſpondeo enim idem eſſe in marito, ꝙ non pōt conijci in carcerem: tñ hic non tractamus de conijciendo maritum in carcerem, ſed vt eximatur ab ea, & tradatur vxori. Nō obſtat, ꝙ diſpoſitio huius legis non eſt ſeruanda aduerſus eos, qui in carcerem duci non poſſunt. Reſpōdeo enim id verum. Tamen hic vxor non conijcit maritum in carcerem, ſed coniectum in carcerem vult ab ea eximere, petendo vt ſibi addicat. & non cęteris creditoribus, qui illum in carcerem coniecerūt.

Hæc opinio propugnatricem habet ęquitatem potentiſſimā in iudicijs patronam. Hanc ego prorſus eligerem: nā ſummum ius ſumma iniuria.

Nunc videamus, quid in ſecunda quæſtionis parte ſentiēdū. Scilicet quando mulier ſola, nullis alijs exiſtentibus creditoribus, petit maritum ſibi addici, an rectè petat. Hoc thema eiſdē argumentis tractare licebit, quib. ſuperius tractauimus. Et ſummo iure maritus hoc caſu vxori addicendus non eſt: qm̃ cum eo nomine in carcerem conijci non poſſit: nam licèt loquamur ſupra in caſu in quo maritus eſt in carcere, intelligo quòd illum coniecerunt cæteri creditores, non autem vxor: non eñ poteſt, vt ſupra dixi. Item cum hoc caſu obſtet reuerentia marito debita, neq; eximatur è manibus creditoris petitione vxoris, & maritus reclamet. Videtur vxorem non audiendam, neq; lata ſententia pronuntiandum: vt maritus vxori ſeruiat ratione dotis per certū tempus. Hoc ſummum ius & publicæ honeſtatis iuſtitia dictant. Niſi maritus gulæ mancipium ſit ſomnoque & inertię indulgens, qui non curet vxorem, & filios operis ſuis alere. Hoc enim caſu iudex veluti alter morum cenſor non patietur illum otioſum eſſe in pernitiem vxoris & filiorum, quos omni iure alere tenetur: cumq; adſit color diſpoſitionis huius legis, quæ iubet in opem debitorē operis ſatisfacere creditori, iubebit ſeuere marito, vt laboret & vxorem & filios alat: nam id omni iure facere tenetur, & pium cū primis eſt. Hæc opinio mihi placet: nam errones & ocioſos ad bonam aliquam frugē reducere pium ſanctum & Chriſtianum eſt, reipubliceq; maxime conuenit. Hoc autem eo temperamento faciet iudex: ut torques ferreus ne nominetur quidem, & maritalis reuerentia & amor ſit incolumis, potiusq; iudex ſimilis ſit ſancto paſtori gregem ſuum puriter & Criſtiana, grauitate adminiſtranti quā rigido iudici inopem debitorem creditori addicenti, cēſorque videatur potiusq̃ iudex, & ſanctus Theologus quam grauis iureconſultus, conſilium magis præſtans quam imperio cogens. Quanq̃ & hoc quoq; adeſſe oportet iuxta negotij qualitatē & mariti naturam. Si enim opifex ſit, vel ex infima fęce plebis ſolitus locare operas ſuas, coget eum ocioſum nō eſſe, ſed vxori & liberis operari: hoc enim honeſtiſſimū eſt, & lex punit ocioſos vagantes. Si tñ honeſtus quiſpiam vir ſit, non ſolitus locare operas ſuas, non coget eū ſeruiles operas præſtare, vt alat vxorem: cum iuxta vulgi iudiciū (quod homines maximè formidant) ſummum dedecus ſit viro honeſto ſeruiles operas præſtare. Quid ergo vagabitur ocioſus? haudquaq̃, ſed iudex adhibita in conſilium prudentia rogabit eum in familiam ſe dare nobilis alicuius viri, à quo ratione obſequij & clientelæ pecuniam aliquam corradat, qua alat vxorem, quod non faciet tam ex vi obligationis, qua eſt obſtrictus vxori, quam ex vi charitatis vtens potius conſilio quam imperio. Quo temperamento & mariti honor eſt incolumis: neq; enim labefactatur ab vxore, & rurſus vxor alitur à marito: vt iure cōſtitutū eſt, ocioſiq; & errones cohibentur.

26 Sed † an pater tradendus ſit filiis pro dote matris? Certe non tradendus filius enim non poteſt conijcere patrem in carcerē: qm̃ non poteſt exigere eum in plus, quam facere poſſit: vt in l. ſunt qui in id. ff. de re iudi. Et hæc lex non eſt exercenda aduerſus eos, qui non tenentur in plus, q̃ facere poſſunt, vt dixi nu. 2. ſed vide quæ dicam infra ſuo loco. c. 17. nu. 33. & 43. Sed an maritus, cui vxor dotem promiſſam debet, poſſit vxorē titulo dotis eximere è carcere, vbi ad petitionem aliorum creditorū eſt ratione debiti deſcendentis ex delicto, vt dico c. 15. nu. 20. & certe maritus præfertur veluti potior creditor, & ei traditur ex ſupradictis. Vt finem faciam, debitor inops vxorem habēs non oportet vt ſupplex petat inducias à creditoribus, ſed profiteatur in iudicio oblato libello ſe velle tradi creditoribus: & cum vxor pro dote potior iure ſit regulariter, effugiet manus creditorum, neque ab eis cōueniri poterit, niſi pinguiorem adeptus fortunam, niſi creditores offerant vxori dotem: nam veniet ad ſecundum creditorem, qui iure vel tempore potior fuerit. Sed illud perpetuo notandum, ꝙ licèt de iure ciuili vxor matrimonio conſtante poſſit repetere dotem ob inopiam viri, etiam ſi paupertas proueniat abſque culpa viri: vt notat Bar. in l. ſi conſtante col. 4. & Alex. in l. ſi cum dotem. §. ſi maritus. col. 1. ff. ſol. matr. id non admittitur de iure regio, immo inopia debet eſſe culpoſa, ita videtur probari in l. 29. titu. 11. par. 4.

SVMMARIVM.

1. *Hoſtium vis connumeratur inter caſus fortuitos.*
2. *Debitor per vim ſpoliatus bonis, non liberatur à creditoribus.*
3. *Pęna debet habere ſuum authorem.*
4. *Debitor per exceptionem oppoſitam, quòd à tertio fuit ſpoliatus, non liberatur à creditoribus.*
5. *Debitor qui caſu fortuito fortunas ſuas amiſit, ſi ſit inops, creditori non adijcitur, & nu. 6. & 9.*
7. *Nouellæ Iuſtiniani vim habent legis, & in cauſarum diffinitionibus ſeruandæ. nume. 8.*
10. *Amittendi facultates abſque culpa ſua eſt eis ſuccurrendum.*
11. *Paupertas culpabiliter & ex malitia pauperis perueniens eſt nociua.*
12. *Debitor ſpeciei liberatur ſpem perempta.*
13. *Debitor generis aut ſpeciei conſtitutus in mora, non liberatur ſpecie perempta.*
14. *Renunciare caſui, vel eius exceptione non iuuari, ſunt paria.*
15. *Diſpoſitio prag. huius prodita non ſolum ad ſuccurrendum creditori pro debito, verum etiam, vt ſocordia & pigritia debitoris puniatur.*
16. *Debitorem tradi creditori torque ferreo indutum eſt pęna corporalis.*
17. *Pęna corporalis non imponenda ei, qui caſu deliquit.*
18. *Secundum opinionem theologorum debitor abſque culpa ſua inops effectus liber eſt à ſolutione.*
19. *Cum tractatur de addicendo debitore in ope creditori, prius diſcutitur, an debitor ſit liber, vel non.*
20. *Habere etiam in modico ſeruilem conditionem maximum detrimentum.*
21. *Cauſæ libertatis ſemper fauendum, & pro ea iudicandum.*
22. *In criminalibus iudex debet eſſe pronior ad abſoluendum.*
23. *Debitor ſi poſt amiſſionem caſu fortuito fortunarum ſuarum æs alienum contrahat addicitur creditori ratione dicti æris alieni ſi ſoluendo non ſit.*
24. *Filiusfamilias conuenitur, in quantum facere poteſt ſolum probis, quæ contraxit, dum eſſet in patria poteſtate.*
25. *Reſponſiones ad oppoſita.*
26. *In amiſſione bonorum caſu fortuito, vt debitor liberetur, requiritur, vt amiſſio non fuerit ex ſupina negligentia.*
27. *Debitor nimia caliditate negotia ſua adminiſtrans potius reprehendendus quàm laudandus.*
28. *Præſtat potius eſſe nimis calidum, & ſubtilem debitorem in negotiando, quàm nimium craſſum, licèt tamen vtrumq; ſit culpa dignum.*

An debitor, qui caſu fortuito amiſit omnes fortunas ſuas, ſit eximendus à diſpoſitione legis. Et quid ſi non caſu fortuito: ſed tamen abſque culpa ſua amiſit omnes facultates. Capit. IIII.

1 Occurrit † inſignis quæſtio, cuius tractatus maxime pius eſt. Vtrum debitor qui caſu fortuito amiſit omnes fortunas ſuas, ſit addicendus creditori iuxta decretum huius legis. Illud admonitum lectorem vellim, de hac re eſſe textum expreſſum limitantem decretum huius legis. Videtur debitorem hunc creditori tradendum ex textu, cui videtur non poſſe reſponderi, in l. fi. C. de capti. & poſt lim. reuer. vbi præcipitur: vt redēptus ab hoſtibus meis nummis ſi non habet, vnde mihi ſatisfaciat, teneatur mihi ſeruire per certum tempus. Ecce textus loquitur in eo, qui bonis & libertate ſpoliatus eſt ab hoſtibus, hoſtium autē vis inter caſus fortuitos connumeratur: vt in l. ex conducto. §. vis maior. ff. loca. l. 3. §. nautæ. ff. nautæ. caupo. & ſtabul. §. idem. Inſt. qb. modis re contrahitur obliga. nihilominus tamen licèt caſu fortuito ſpoliatus fuerit bonis, iubetur ſeruire creditori. ergo & in noſtro caſu illud generaliter definiēdum: vt debitor inops tradatur creditori, etiamſi bona caſu fortuito amiſerit.

2 His † congruit textus inſignis in l. ſi te bonis. C. de iure delib. vbi debitor per uim ſpoliatus bonis non liberatur à creditoribus. Inquit lex. Si te bonis patris immiſcuiſti, neque inopia patris te excuſat, neque vix fratris portionem tuam eripientis arcere te de exactione creditorum qui te conueniunt poteſt. Ergo non eſt bona ea exceptio, per uim ſui ſpoliatus à creditoribus, & ibi notant doctores.

Acedit receptiſſima regula, ꝙ non ex eo ꝙ quis me affecerit iniuria, ego poſſum alium iniuria afficere, hoc eſt crediti ſolutionem recuſare. dic. l. ſi te bonis. & ibi notant Paul. Iaſ. & alij. Textus in l. fi. C. de act. empl. l. 1. filia. C. famil. ercis.

3 † Deinde pœna ei ſoli imponenda, qui deliquit, neque pœna ex aliena culpa me comprehendere debet. l. ſancimus. C. de pœn. Ergo nō ex eo ꝙ prædones (peſſimum hominum genus) debitorem meum ſpoliarint ego mea pecunia carere debeo, & alieni facinoris pœnas dare.

His

4 † His congruit, ꝙ de iure debitor cōuentus à creditore non poteſt opponere exceptionē, ꝙ fuit bonis ſuis ſpoliatus à tertio. Nam exceptio ſpoliationis non liberat conuentum, c. frequens. de reſtitu. ſpolia. in 6. vbi notant Domi. Frācus, & Gemiinianus, ſcribit Paul. Alexand. & Iaſ. in d. l. ſi te bonis. Affli. deciſ. 150. nume. 8.

Suadetur hæc opinio ex textu, qui videtur expreſſus in l. incendium. C. ſi cer. pet. cuius verba ſunt. Incendium ære alieno non exuit debitorem. Si ergo debitor non liberatur, certe ſi inops eſt, ꝑſoluere debet operis: vt in hac lege diffinitur, cuius diſpoſitio cum ſit generalis generaliter debet practicari & intelligi, vt in l. de precio. ff. de publiciana.

5 † Mihi contraria ſentētia & verior videtur & ęquior, immo debitor inops, q facultates ſuas caſu fortuito amiſit, nō eſt addicendus creditori, neq; hoc caſu practicāda eſt diſpoſitio huius legis, ſed debitor ſoluendus eſt è vinculis nullo ſeruitio præſtito creditori, neq; vllis inducijs petitis. Moueor ex textu expreſſo & ſingulari in Nouella. 135. cui titulus eſt. Nequis cogatur bonis cedere. Quam legimus inter Iuſtiniani Nouellas, quas pridem Haloander è Greco ſermone in Latinum vertit. Diſponitur autem ibi, vt is qui non luxuria, neq; deſidia, ſed caſu, vel fortunę infelicitate amiſſit fortunas ſuas, non cogatur eam ceſſionem bonorum ſubire, quæ præter bonorum amiſſionem, paupertatem & omnium rerum inopiam, irrogat etiam contumeliam. Sed præſtat ipſius conſtitutionis verba ſubijcere nō enim omnibus ad manum eſt. Zoſarius quiſpiam ex Miſſijs oriūdus porrectis precibus cum lachrimis nos edocuit, ꝙ cum pecuniarum publicarum & priuatarum nomine conueniretur à clariſſimo prouinciæ præſide cum contumelia & quidem ſola. Neq; enim credidit de ijs pecunijs libellos perſecutionis rerum ſuarum oblatum iri. Id quod iniuſtiſſimum habetur, & inter ea capitula quæ cum primis adferūt moleſtiam. Vbi enim locorum iuſtum eſt, vt is qui in vniuerſum ex accidenti non ſupina negligentia res ſuas amiſiſſe traditus eſſet, denuo per vim ad ignominioſam vitam tranſponatur. Et paulo poſt inquit. Sancimus, vt nemini liceat magiſtratuum rei cauſa ceſſionis bonorum neceſſitatē inferre alicui eorum, qui de prædictis cauſis iudicium ſuſtinēt. Aut huiuſmodi contumelijs vti ac ꝑtextibus. Proinde quaſi dum corporis ſupplicium ipſi remittitur, maluerit rerum ſuarum amiſſionem capeſſere potius, q̃ cum inopiæ iugo ad mortem vſque premi, opprobrio ignominiæ.

Hactenus nouellæ conſtitutionis verba recenſui. Ex cuius auctoritate Tiraquell. in l. ſi vnquam. verbo, bona. nu. 5. docet eos qui non ſuprema negligentia, aut luxu, ſed caſu fortuito lapſi facultatibus eſſent, non debere cogi eam ceſſionem bonorum ſubire, quæ cum ignominia fit. Idē docet Iacobus Spiegel in Lexico iuris ciuilis verbo ceſſio. Et eius cōſtitutionis meminit Frāciſcus Balduinus in præfatione commentarioli in quaſdam nouellas conſtitutiones, quæ in libro authenticorum nō habentur.

6 Præterea † hæc opinio efficaciſſime ſuadetur ex textu in l. j. C. qui bonis ex lege Iulia cedere poſſint, in Codice Theodoſiano, vbi id eſt definitum: vt nullus ratione debitę quātitatis cogatur contumelioſam ceſſionem bonorū ſubire, ſi modo fortunas ſuas caſu fortuito amiſſit. Inquit lex. Ne quis omnino fiſci debitor vel alienæ rei retentator ac debitor bonorum faciēs ceſſionem liberum à repetitione pleniſſimum nomē effugiat: ſed ad redhibitionem debitæ quantitatis congrua atq; digniſſima ſuppliciorū acerbitate feratur. Niſi forte propriorum dilapidationem bonorum aut latrocinijs abrogatam, aut fortaſſe naufragio incendioq; conflatam, vel quolibet maioris impetus infortunio atque diſpendio docuerit afflictam.

Sed obijcis, iſta legis vim non habent. Fateor Theodoſiani Codicis leges non eſſe citandas ad definitionem cauſarum, vt iuxta earum decreta lites diiudicentur, vt in l. j. C. de iuſtin. Codice confir. Tamen legem correctam vel contraria conſuetudine abolitam permiſſum eſt proferre ad cognitionē antiquitatis & in ſimilitudine caſus ī ea propoſitæ. Quod Couarruuias nuſquam non ſobrius & grauis fecit Varia. reſolu. lib. 3. cap. 14. nu. 4. vbi citat legem eius voluminis ad explicationem legum ciuilium, quæ in vſu ſunt. Sic Tiraquell. in rep. l. ſi vnquam. in verbo. bona. numero 5. citat d. l. j. C. qui ex lege Iulia. bon. cede. poſſ. in Codice Theodoſiano, idem fecit Spiegel in dic. lęxico verbo, ceſſio.

Præterea nouella conſtitutio. 135. ex cuius auctoritate rem definiuimus, habet prorſus vim legis. Obijcis, non eſt in volumine Authenticorum. Fateor, ſed eſt inter nouellas Iuſtiniani Græcas, ex quibus ſordidus authenticorum liber dimanauit interprete quodam vtriuſq; linguę ignaro. Nouellæ enim Iuſtiniani Gręce conſcriptæ fuere, quod eſt pluſquam manifeſtum, & teſtatur Alcia. lib. 4. de verb. ſignifica. Extatq; adhuc Græcus codex quanquam multis in locis mutilus ac deprauatus. Librū autem authenticorum eſſe è Græco in latinum translatū indicat ſermo totus vbiq; vitio interpretis tenebricoſus difficilis & parum explicatus. Quod non ſentiet niſi qui fuerit pluſquam ferreus. Et quæ Græce habentur vera ſunt authentica. Quare Ludouicus Luſitanus in præfatione commentariorum tituli de rebus dubijs, teſtatur Bartholomeum Socinum pollicitum fuiſſe ſcholiis ſe nouam trāslationem illuſtraturum, ſed exemplaria gręca, quæ Florentiæ habebantur, fuiſſe mutila. Nouāq; verſionem eſſe in ſcholis prælegendam, niſi ſtultorum iudicio res literaria gereretur, memini me audiſſe ab Orocio: vt vir ille egregia & erudita ſemper appetebat.

7 Porrò † Nouellas à Iuſtiniano ęditas habere vim legis & ſeruandas in definitionibus cauſarum decernit ipſe Iuſtinianus in l. vna. C. de emenda. Codicis. verb. hoc etenim dubium, vbi præcipit nouellas conſtitutiones à ſe conſcribendas pro qualitate rei emergentis habere vim legis, & ſeruari debere in definitionibus cauſarum. Quod etiam præſcribit in l. j. C. de Iuſtinia. codice compo ver. ſi quæ verò. vbi pragmaticas & alias conſtitutiones à ſe conſcribendas iubet vim legis habere, dum tñ non aduerſentur legibus Codicis. Nouella autem conſtitutio. 135. non aduerſatur legibus Codicis, immo congruit rationi, iuri & ęquitati: vt ſtatim dicam.

8 Itaque † vera Authentica ſunt, quæ Græce habentur, & illæ ſunt vere nouellæ, quibus Iuſtinianus vim legis tribuit. Seruandeq; omnino ſunt, etiam ſi vitio interpretis nonnullæ nō contineantur in vulgato Authenticorum Codice. Nouum enim eſſet, interpretem hominem priuatum abrogaſſe Iuſtiniani nouellas, quas non traſtulit: vel quia noluit, vel non vacauit, uel non intellexit, uel quia forſan eius codex Gręcus mancus erat. Et ita ſeruandas nouellas conſtitutiones, etiam ſi in Latino libro Authenticorum non habeantur, contendit Viglius in ꝓœmio inſtitutionum Theophili, dicens illa eſſe vera Authentica. Eandem cauſam agit Frāciſcus Balduinus in præfatione cōmentarij in quaſdam nouellas cōſtitutiones. Sic Couarr. nouellam. 160. qua codices latini carent citat in ſuæ ſententiæ comprobationem, Variar. reſolu. lib. 3. cap. 7. num. 2. ver. quintò hęc pars inſtruitur. Moder. de vſuris. q. 75. nu. 586. Rurſus Gratianus ex nouellis conſtitutionibus quædam refert, quæ in vulgato Authenticorum libro non habentur. Sit exemplum textus in c. non licet. 19. q. 3. vbi ex Nouella Græca decernitur, monachatum purgare vitium ingratitudinis, nullus tamen reiecit eius textus auctoritatem, ꝙ in vulgato Authenticorum codice nō legatur, præter vnum Alciatum, qui ſuſpicione parū ęqua colligit. Gratianum illa è capite ſuo confinxiſſe, neq; tale quidquā reperiri in Græco nouellarum codice. Itaq; probaſſet, ſi ꝓnoſſet Græcos fontes legem illam continere, quod nouiſſime fœlicius docuit Couarruuias animi pietate, quam non adulanter admirari licet. cum veteribus Chriſtianæ religionis patrib. comparandus. Cōmuniter tñ vtriuſque iuris doctores etiā antequā Couarr. doceret. d. c. non licet. contineri inter Græcas Nouellas, admittebant eius diſpoſitionem eo ſolum nomine, ꝙ titulus indicaret deſumptum ex Græcis fontibus. Ita Iaſ. in l. filius à patre. §. filios. ff. de liber. & poſthu. & in auth. non liceat. C. de libe. præte. vel exhęre. nu. 4.

Stat ergo immobile fundamentum textus in d. nouella. 135. quæ diſponit, ceſſionem bonorum, quæ cū ignominia fit, uel contumelioſa eſt, non eſſe imponendam ei, qui non luxu, neq; deſidia, ſed caſu fortuito facultates amiſſit. Diſpoſitio autē noſtræ legis ignominioſa eſt inopi debitori & eum in ultimā miſeriam detrudit, ut dixi c. 2. nu. 34. & 35. cū aliis. Cū autē ceſſio bonorum non ſit imponenda ei, qui facultates caſu amiſſit, ſi modo ceſſio ſit ignominioſa, quantominus imponetur obligatio ſeruiendi creditori impoſito torq; ferreo. Nam hoc ſcilicet addici creditori beneficium ceſſionis prorſus tollit & oēm miſeriam & ignominiam ſuperat, ut docui capite ſecundo nu. Itaq; hic maior ratio uiget admittēdi diſpoſitionem nouellæ. 135. Nam ibi non tollitur beneficium ceſſionis bonorum, ſed liberatur debitor, ne cogatˉ uti beneficio ceſſionis, ſi ceſſio fiat contumelioſe. At iure noſtro regio beneficium ceſſionis eſt prorſus ſublatum, & inops debitor traditur creditori. Quod eſt miſerrimum, ergo hæc tanta miſeria non irroganda ei, q caſu facultates amiſſit. Multo enim durius eſt tolli beneficium ceſſionis, & irrogari miſerum laborem cum ignominia, quam uti beneficio ceſſionis, neq; contumelioſe eſt conueniendus, qui caſu, puta bello facultates omnes amiſſit non inſolidum, ſed quatenus facere poteſt: cum idem ſtatuatur cum eo, qui ꝑ ceſſionē uoluntarie ſpoliatus fuit bonis, ut non teneatur in poſtea adquiſitis. Niſi quatenus facere poſſit. §. fi. inſti. de actio. Ita hac ratione docet Faber in d. §. fi. & ibi Platea & Iaſ. ibi. num. 7. dicit eſſe mirabilem doctrinam, licèt dicat cogitandum. Sed eādem opinionem probat Grammaticus Voto. 85. Hęc in practica doctrina maxime utilitatis eſt, & res quæ frequenter contingit, & ſi probamus hanc opinionem, certe qui caſu facultates amiſſit, non eſt detinendus in carcere: nam qui non tenetur ultra, q̃ facere poſſit, non poteſt ob ęs alienum conijci in carcerem, ut probaui. c. 3. nu. 2. & num. 8. Neque obſtat. l. incendium. C. ſi cer. petat. & quæ dixi nu. 4. quoniam hoc intelligendum, quādo caſus fortuitus abſumpſit omnia bona. item non tollitur debitum,

tum, sed suspenditur executio & limi. Equidem an hæc opinio sit vera de iure ciuili nō, definio. Primò quoniam Zasius col. 2. in d. §. fi. reprobat opinionem Fabri. Deinde præterea quæ ipse adducit, obstat Fabro d. Nouella 135. vbi solùm prohibetur imponi ignominiosa cessio ei, qui omnes suas facultates amisit. At cessio, de qua in iure ciuili, non est ignominiosa: vt dixi sup. Iure tñ nostro regio opinio Fabri est verissima: qm̃ quæ apud nos appellatur cessio, est plusquam ignominiosa.

9 Præterea † hæc opinio suadetur: quoniam beneficium cessionis bonorum iure ciuili introductum non tenetur subire, qui casu, puta bello facultates amisit, vt pie scribit Faber in §. fi. insti. de actio. Scio contra sentire Zasi. ibi col. 2. post Ias. nu. Sed opinio Fabri suadet nostram sententiam, quæ expressa legis dispositione nititur: sed opinio Fabri non videtur vera, nam nouella. 135. eum qui omnia bona casu amisit solum liberat à cessione contumeliosa non alium.

10 †His accedit ꝙ subueniēdum est ei qui absque culpa facultates amisit, iuxta glosam in c. quæ in Ecclesiarum. verbo, ad inopiā. de constitu. glo. in c. ex parte. verb. prodigalitatis. de consuetudi. Et inculpata paupertas excusat, auctore Bal. d. c. quæ in Ecclesiarum. colum. j.

11 Ea † enim paupertas nocet, quæ culpabiliter seu malitiose prouenit, auctore Bald. in c. sedes. col. 2. versi. sed nunquid, de rescrip. Ias. in auth. res quæ. col. 6. versi. tene communem. C. commu. de leg. Crotus in rep. l. frater à fratre. col. vlti. ff. de condi. indebi. Loazes in repe. l. filiusfamilias. §. diui. num. 164. ff. de leg. j. Bar. in l. etiam. §. licet ff. sol. matr. Hipol. sing. 104. pater tenetur. Felin. c. quę in Ecclesiarum. col. 24. ver. & in quantū. de cōstitu.

12 Rursus probatur† quoniam si debitor erat speciei, perempta specie liberatur, vt in l. si ex legati causa. ff. de verb. obl. & in l. qđ te mihi. ff. cer. pet. Et hoc casu nostra opinio vacat prrsus omni dubio, & idem si debebat genus respectu speciei iuxta communem doctorum sententiam in d. l. quod te mihi.

13 †Si tñ debebat genus vel speciem, & constitutus erat in mora, quo casu perempta specie non liberatur, vt tradūt doctores in d. l. quod te mihi. Adhuc nostra sententia probatur iure. Qm̃ paria sunt renuntiare casui fortuito, vel nō iuuari de iure exceptione casus fortuiti. Exemplum subiiciam. Debitor generis puta pecuniæ non liberatur casu fortuito, vt in l. incendium. C. si cer. pet. Item qui liberatur, si ei renuntiet, vt in l. sed & siquis. §. quæsitum. ff. de in ius vocan.

14 Itaq; † paria sunt renuntiare casui, vel non iuuari exceptione casus. Scimus tamen, ꝙ renuntians casui iuuatur eo, si sit magnus, & magna iactura afficiat rem debitoris l. ex conducto. ff. loca. notāt doctores præcipuè Ias. in l. Titius. ff. de libe. & posth. & in l. sed & siquis. §. quæsitum. ff. siquis cautio. Ergo etiam si casus nō liberet debitorem generis, vel debitorem speciei in mora constitutum. Tamen casus magnus omnes fortunas debitoris deuorans debet liberare eum, vt non addicatur creditori: quoniā casus magnus excusat eos, qui aliàs casu non iuuantur. Adstruit hanc sententiam, quod scribit Couarru. Varia. lib. 2. c. j. nu. 7. col. 10. ver. ego iudicem, vbi in ea est sententia: ut licèt debitor renuntians beneficio cessionis cum iuramēto, non sit admittendus ad beneficium cessionis, id non habeat locum, si ad inopiam redigatur absq; culpa sua: tunc enim beneficio cessionis ad consequendam libertatem vti potest. Ecce ꝙ carens beneficio cessionis habet illud, si absq; culpa sua perueniat ad paupertatem. Ergo etiam si hæc tollat beneficium cessionis, vt dixi. c. 2. nu. 2. Concedēdum est eis, qui absq; culpa sua paupertatem patiuntur, neq; addicendi sunt creditoribus, sed liberabuntur dicendo cedo bonis.

15 His sufragatur† ꝙ hæc lex non solum videtur prodita, vt creditor ex seruitio debitoris creditum cōsequatur, verùm etiam vt pigritia & socordia debitoris puniatur. Flagitiosum em̃ reputatur, rem amitere, vt dixi. c. 2. nume. 39. Hoc liquet: qm̃ non solùm lex iubet debitorem seruire creditori, verùm etiam vt debitori iniiciatur torques ferreus, & ꝙ creditor non possit illi tollere torquem sub pœna amissionis crediti, vt in pragmatica. 79. Quid prodest torques creditori quam illi vtilitatē adfert quò ad recuperandum creditum, profectò nullam. In quē ergo vsum iniicitur torques ferreus debitori, nisi in pœnam, qua nō videtur indignus, qui patrimonij sui vorsuram fecit. Hac autem pęna indignus est debitor, qui non luxu, neque malitia sed fatali casu, cui humana industria resistere nequit, facultates suas amisit: non enim est danda aflictio aflicto. l. oratio. ff. de spōsal. Rursus in hac ipsa specie, cuius veritatem prolatis vtrinq; argumentis perquirimus, audi iuditium. Alfonsi Aragonum & Neapolis regis, quod ille vir summus refert Apopthegmatū lib. 8. in hæc verba. Eques quidam magnū patrimonium per luxum ac libidinem absorbuerat, atq; insuper magna æris alieni vim contraxerat. pro hoc intercedentibus quibusdā apud Alphonsum Aragoniæ Regem ne saltem quæ debebat corpore luere cogeretur. Alphonsus respondit, si tantam pecuniam vel ī sui Regis obsequium, vel patriæ commodis, vel subleuandis amicis impedisset, audirem: nunc quoniam tantas opes impendit corpori, par est vt luat corpore. Ecce flagitiosam paupertatem libidine, luxu, & profusione contractam Alphonsus punitam voluit, non eam quæ casu fortuito absq; hominis vitio prouenit. Et iniquum esse addicere creditori eum, qui casu fortuito bona amisit, significat nominatim Titus Liuius Decad. 1. lib. 2.

16 His accedit † ꝙ debitorem torque ferreo indutum tradi creditori, habetur pro pęna corporali: vt docui. c. 2. nu. 35. Nā cessio ignominiosa hr̃ ꝑ pœna corporali, ex sententia Tiraquelli in l. si vnquam. verbo bona nu. 6. C. de reuo. donatio notat Petrus Iacobus in sua praxi titulo de cessione bonorum. col. 2. Puteus de Sindicatu. §. quia. nu. 10. Cardinalis Floren. consi. 94. in prin. Ioannes Paponius in consuetudines Borbonias, titulo de cessione bonorum. §. 72. prope finem. Guido Papæ decisione. 343. & probaui c. 2. nu. 36. versi. tanta autem.

17 Pęna † autem corporalis nō imponitur ei, qui casu deliquit. l. j. §. diuus. ff. ad leg. Corn. de sicca. l. absentem. §. fi. l. Metrodorū. l. respiciendum. §. delinquunt. ff. de pœn. scribit Ioan. And. in regula ꝑ possessore. col. 2. de reg. iur. in 6. Decius in c. cognoscentes. col. 5. de cōstitu. Bar. in l. j. § j. ff. si quis testam. liber esse iussus fuer. Bald. & Ias. col. 5. in l. in actionib. ff. de in litem iuran. Paul. Salyc. & Alex. in l. etsi seuerior. C. quib. ex caus. infam. irroge. Alex. consi. 109. visis. col. 4. lib. j. & consil. 140. col. 2. lib. 2. Cum ergo in delictis puniendis parcatur casu damnum danti, ne corporaliter puniatur. Quanto magis parcendum ei, qui non rōne criminis sed æris alieni petitur corporaliter puniri, hoc est libertate ferè priuari, & ferreo torque deturpari, & in profundū ignominiæ & miseriæ traduci. Casus apud omnes prudentes legitimę excusationis nomen habet. Sic enim Marcus Tullius lib. 2. Rhetoricæ veteris postquam dixit esse duas partes concessionis, purgationem scilicet & deprecationem, subiungit. Purgatio est per quam eius qui accusatur nō factum ipsum sed voluntas defenditur, & habet partes tres, imprudentiam, casum, necessitatem.

Rursus Cicero libr. 2. de oratore inducit Antonium in hæc verba disserentem. Iure autē omnia defendamus, quæ sunt eius generis, quæ aut oportuerit, aut licuerit, aut necesse fuerit, aut casu facta esse videantur.

Quinimmo & apud cælites tutus est qui casu damnum dat, iuxta glosam in c. presbyterum. de homici. notant Abb. Feli. & Anania. ibi. Innoc. in c. sicut dignum. colum. fi. de homi. Abb. & Felin. col. 11. Decius in 2. lect. col. 5. in c. j. de cōstitu. Rom. sing. 105. Corsetus in singularibus, verbo Forum.

18 Vnde † Theologi debitorem absque culpa ad inopiam redactum, & ideo creditori non soluētem scribunt absolutum esse apud Christum, quorum princeps mihi videtur magnus Basilius eloquētia, doctrina & pietate inter veteres Theologos pręstantissimus, in regula monachorum, cuius verba refert Alcia. in l. placet. C. de sacros. eccles.

Suffragatur huic sentētiæ, quod prudenter scribit Bal. in l. fi. C. qui bon. cede. poss. scilicet ꝙ cessionis priscis sęculis obseruata, qua debitor cruciabatur, practicāda est solum aduersus eos, qui malitiose facultates proprias absumunt. Ergo addictio, quę vim habet pœnæ corporalis non exercebitur aduersus debitorem, qui casu fortunas amisit.

19 His congruit, † ꝙ cum tractamus de addicendo inopē debitorem creditori, tractamus de causa status, an scilicet debitor sit prorsus liber, an verò sit homo alterius. Nam appellatione rerum nostrarum, non serui tantum nostri, sed & cæteri homines nobis aliqua ratione subditi veniunt, vt no. Barba. cons. 26. sapienter scripsit. col. 4. ver. sed & si quis opponat. lib. 2. Gulielmus Cugneus, Cyn. & Bal. in l. j. ff. de statu homi. Bal. in l. omnia. §. fi. per illum textum. ff. de leg. 2. Alcia. in l. rei. in glo. j. & iterum in l. seq. verbo rei. ff. de verb. signifi. Textus in c. auctoritate, ibi. Aut suorum hominum liberorum, de priui. in 6. Zasius cōsi. 19. lib. 2. Ideo cum tractamus de mancipando liberum hominem alicui homini, vel monasterio: quoniam horum hominū cōditio ad seruilem conditionem accedit, negotium nō aliter temperandum, quam si de libertate hominis tractaretur, ita Zasius. d. consi. 19. nu. 16. lib. 2.

20 Nam † habere vel in modico conditionem seruilem inter maxima detrimenta numerari conueniet: quoniam mortis ciuilis habet vestigia, & libertas inęstimabilis est: ita Zasi. vbi sup. Ideo causa isthæc magna est, grauis & ardua, neq; aliter pensitanda, quàm si de irrogando pœnam corporalem tractaretur, vel de causa libertatis.

21 In † causa autem libertatis iudex libertati fauere debet, & in ambiguo pro ea pronunciandum. l. quotiens dubia. l. lege Iul. ff. de manumi. Et in casu quo tractatur de mancipando hominem monasterio, in dubio absoluēdus est, auctore Zasio d. cōsil. 19. col. fi. lib. 2. Item cum tractatur, vel in modico de statu hominis, negotium expedendum ac si de causa criminali tractaretur, auctore Zasi. qui ferè in nostro casu loquitur. d. consi. 19. num. 19. lib. 2. Et Philippus Deci. consi. 133. scribit, ideo causam matrimonij ęquiparari causis criminalibus: quoniam de statu hominis agitur. Citat glosam communiter receptam in c. mulieri. de iureiur. Anton. in c. fi. de fideius. Bart. Alex. & Ias. in l. 3. ff. de iureiur. In criminalibus autem iudex pronior ad absoluēdum, cunctabundus ad condemnandum esse debet. l. respiciendum. ff. de pęnis. l. Arrianus. ff. de verb. oblig.

22 † Aelius Spartianus de Adriano Cęsare ita scribit. Eos quos pauperes innocētes vidit, sponte ditauit. Et Lampridius memoriæ prodit, Alexandrum Seuerum eos quos pauperes non per ingluuiem, neq; per luxuriam vidit multis commodis auxisse. Ex quo liquet, in culpatam paupertatem esse fauore dignam, & miseratione potius esse dignam, quam opprobrio. Illud igitur in his causis iudicem ante omnia dispicere oportet, num debitor facultates ebrietatibus & comessationibus atriuerit, an fatali casu paupertatem contraxerit. Absoluendus nimirum hoc casu non creditori addicendus. Tantum tenebitur bonis cedere iuxta formam iuris ciuilis, corpus autem liberum erit. Hæc opinio vel ex eo probanda est, quam temperat huius legis rigorem, & christianæ mansuetudini cōuenit. Quis enim ęquo animo ferat, hominem ingenuum, & (ꝙ magis est) christianū immunem ab omni culpa omni malitia (quod attinet ad amissionem bonorum) vacantem tradi in seruitium creditori: qa bona sua fatali casu amisserit.

23 Hanc † ergo opinionem probo. Limitanda tñ est, nisi postq̃ bona casu fortuito amisit, ęs alienum contrahat: nam ratione ęris alieni contracti postq̃ amisit bona casu fortuito rectè addicetur creditori, si soluendo non sit, nec præcedēs casus illum liberabit. Cum enim post bona amissa obligatio orta fuerit, nō poterit ea exceptione sese iuuare, ꝙ casu facultates amiserit: & ita est limitanda dispositio nouellæ. 135. Hoc probatur in l. fin. C. de capti. & postli. reuer. vbi redemptus postq̃ fuit captus ab hostibus, tenetur seruitio satisfacere redemptori, non obstante ꝙ vis hostium est casus fortuitus: quoniā obligatio oritur post casum fortuitum, scilicet cum ab hostibus redimitur. Rursus hæc limitatio probatur ex Ias. in §. fi. num. 4. Insti. de actio. & ex Zasio ibi col. j. qui notant, ꝙ etiamsi cedens bonis non possit conueniri à creditoribus, nisi in quātum facere potest, etiamsi perueniat ad pinguiorem fortunā, hoc intelligitur quoad creditores, qui erant ante cessionem. At si post cessionem nouos sortiatur creditores, certe ab illis potest insolidum exigi. Eiusdē opinionis est Faber ibi. col. j. argumento l. 3. à contrario sensu. C. de bo. aucto. iudi. possiden.

24 Et argumeuto eius quod dicitur † ꝙ filiusfamilias solū conuenitur, in quantum facere potest pro his, quæ contraxit, dum esset in patria potestate, in casibus positis in l. 2. ff. quod cum eo. At pro his quæ contraxit solutus à patria potestate, tenetur insolidum. l. 3. ff. quod cum eo. Et sequuntur Platea, & Ang. Aret. opinionem Fabri in d. §. fi. Insti. de actio. Et ꝙ debeat addici creditori, qui æs alienum fecit, postq̃ casu fortuito bona amisit, ꝓbatur expresse ex Liuio Deca. 1. libr. 2. Rursus limita hanc opinionem in eo, qui debet ex delicto, argu. eorum quæ dico. c. de debitore ex delicto.

25 Non † obstāt ex aduerso prolata aduersus principalem conclusionem. Primò non obstat. l. fi. C. de capti. responde enim ibi debitum ꝯctum post bona casu fortuito amissa, Vel responde, ꝙ non constat, ꝙ ille, qui redemptus fuit ab hostibus in casu. d. l. fin. habuerit bona, & ꝙ illa amisserit incursu hostium. Non obstat. l. si te bonis. C. de iure delib. qm̃ ibi non fuit vis hostium, & sic casus fortuitus, sed vis fratris. Item ibi non amisit omnia bona sed partem, & sic tenetur satisfacere creditoribus, ne ex alieno delicto ipsi creditum suum amittant.

Non obstat, ꝙ non ex eo ꝙ quis me affecerit iniuria, ego possum alium iniuria afficere, hoc est crediti solutionem recusare. Respondeo, id verum, si soluendo sim, ꝙ si non sim soluendo, non facio tibi iniuriam, denegando solutionem: non enim commode possum soluere. Neque ęquitas patitur, vt casu fortuito priuatus bonis corpore etiam laborem. Non obstat, ꝙ creditor non debet puniri ob alienum delictum, non enim creditor punitur, sed debitori indulgetur, cum soluendo non sit. Non obstat, ꝙ debitor conuentus à creditore non potest opponere exceptionem, ꝙ fuit spoliatus à tertio. Hic n. solum opponit, ꝙ fuit spoliatus à tertio, sed ꝙ fuit spoliatus ab hostibus, vel fatali casu, nō vna re tantum sed omnibus bonis, & ꝙ nihil habet, ex quo soluat, & ꝙ non debet soluere seruiendo: cum absq; culpa sua paupertatem casu contraxerit. Non obst. l. incendiū. C. si cer. peta. Fateor enim, ꝙ debitor generis non liberatur casu, sed hactenus liberatur, vt si omnia sua casu amiserit, non cogatur soluere seruiēdo: sed solutio differt, & obligatio suspenditur, quousq; pinguiorem nanciscatur fortunam. Itaq; non liberatur ab obligatione, sed vis obligationis silet: quoniam bona amisit absq; culpa sua, & non habet vnde soluat. His ita definitis illud excutiendum restat, an ad hoc vt debitor liberetur à dispositione huius legis requiratur, vt casu fortuito bona amiserit, an verò sufficiat amisisse bona absque culpa sua. Mouet quæstionem, ꝙ Tiraquellus & Spiegel, qui docent ignominiosam cessionem non imponendam ei, qui casu bona amisit, loquuntur de amittente bona per casum fortuitum. Præterea. l. j. C. de his qui ex lege Iulia bo. ced. poss. in codice Theodosiano, loquitur de amittente bona casu fortuito: sed certe si debitor amisit bona ex causa quæ ostendit illum esse inculpatissimum & innocentissimum, & super hoc constet, illum fuisse diligentissimum patrē familias, certe etiam hoc casu non vtar dispositione huius legis. Moueor ex d. nouella 135. cuius verba sunt. Vbi enim locorum iustum est, vt is qui in vniuersum non supina negligentia ex accidēti res suas amisisse traditus esset, denuo per vim ad ignominiosam vitam transponatur. Sācimus, vt nemini liceat magistratuum rei causa cessionis bonorum necessitatem inferre alicui eorum, qui de prædictis causis iudicium sustinent, aut huiusmodi contumeliis vti ac prætextibus.

26 Nota † illa verba non supina negligentia. Non enim requirit lex, vt bona sint amissa casu fortuito, sed vt non sint amissa supina negligentia. Neq; obstant illa verba, ex accidenti, qm̃ ex accidenti dr̃ amisisse bona, qui cum diligentissimus fuerit, bona amisit non obstante diligentia. Sed an hæc opinio sit vera, penes doctos esto iudicium, certe si debitor vir optime fidei esset diligens, sedulus ad rem attētus, nunquam cessator, nunquā aleator. Et arcano diuini numinis iudicio bona amisisset, me in ferendis calculis non haberet aduersum. Quid enim differt à casu fortuito si exacta diligentia vsus mihi mea diligentia non profuit? Nullaq; est vel in re, vel in persona mea res, quæ luxus profusionis, vel negligentiæ speciem præ se ferat. Deinde in his causis iudex pronior esse debet ad absoluendum, præsertim in ambiguis, vt docui nume. 22. Præterea huic opinioni suffragantur omnes rationes supra relatæ, scilicet ꝙ inculpata paupertas meretur veniam. Præterea facit, ꝙ licèt lata culpa nō sit dolus, ęquiparatur dolo: ita innocentia summa diligētia & fide comprobata si homini non profuit, dicendum est casum fortuitum obfuisse.

27 Non † tamen illud omiserim, ꝙ debitor nimia calliditate negotia sua administrans reprehensionem potius meretur quam laudem & diligentis cognomine carere debet. Nimia enim calliditas perniciosa est, vt inquit Bald. in l. sed hæc nimium. ff. de excu. tuto.

Magis tamen reprobatur nimis crasus in negotiando quam nimis callidus & subtilis, licèt vtrunq; culposum sit, ita docent Ias. in l. cum stipulati sumus. §. sequitur. in 3. notabi. ff. de verbo. oblig. Anto. Bauer. in repe. l. cum filio. col. 2. ff. de leg. j.

SVMMARIVM.

1 *Inter Hebręos erat mos tradere debitorem creditori in seruitium.*
2 *Fideiussor dicitur debitor.*
3 *Fideiussor dicitur esse reus.*
4 *Iure regio corrigitur auth. præsente. ideoq; hodie fideiussor conueniri potest, etiam non excusso principali.*
5 *Contra fideiussorem de iudicato soluendo mandatur sentētia executioni aduersus eum etiam sine nouo processu, limitatur. num. 6.*
7 *Fideiussor simpliciter obligatus de iudicato soluendo non tenetur in causa appellationis.*
8 *Fideiussor de iudicio sisti cum pęna & præfinitione termini, si in termino reum non exhibeat, poterit pro pœna in eum fieri exequutio & pro principali debito.*
9 *Fideiussor contractus si in contractu se obliget sicut principalis adhibita clausula guarentigia, poterit aduersus eum fieri exequutio virtute instrumenti.*
10 *Fideiussor ratione quantitatis debitæ ex fideiussione potest incarcerari.*
11 *Fideiussor simpliciter obligatus videtur obligare se in omnem causam prouenientē ratione debiti principalis, maxime si sit ex natura contractus.*
12 *Statuto potest fieri, vt quis vsque ad pęnam infamiæ pro alio obligetur etiam sine pacto de eo.*
13 *Pro debito fideiussionis prouenientis ex lege fideiussor inops hodie de iure regio creditori non addicitur, & nu. 34.*
14 *Fideiussor nunquàm videtur obligare se ad pęnam, & pactum contrarium initum non valet.*
15 *Addici creditori pro debito habetur pro pęna corporali.*
16 *Statutum infamiam irrogans illi, qui pro alio se obligat non valet.*
17 *Fideiussor ad incognita nunquàm videtur se obligasse.*
18 *In pęna quæ imponitur ratione contumaciæ rei, ex qua augetur condemnatio, fideiussor nunquàm videtur se obligasse.*
19 *Fideiussor nunquam censetur cogitasse neque obligasse se ad seruiendum, limita in eximente reum è manibus apparitorum. nu. 20.*
20 *Admonens debitorem fugere, quando creditor machinabatur eum capere, tenetur creditori ad solutionem debiti, si debitor fugit, & creditor ob fugam debitum perdiderit.*
21 *Fideiussor ad quem pecunia peruerunt pro quo fideiussit addicitur creditori.*
22 *Peioris conditionis dicitur esse fideiussor, ad quem pecunia peruenit, quàm fideiussor, ad quem non peruenit.*
23 *Fideiussor qui accepta pecunia fideiussit, dicitur egisse proprium negotium, ideo creditori addicitur & excutitur.*
24 *Pro fideiussione licet fideiussori à reo pecuniam accipere & ibi de opinione Moder. & nu. 26 & 27.*

25 Fi-

25 *Fideiussor propria authoritate potest soluere creditori de bonis debitoris pro quo fideiussit.*
26 *Casus in quo pro mutuo liceat pecuniam accipere authore Moder.*
27 *Iura ad frequentiora debere adaptari.*
28 *Fideiussor de iudicio sisti liberatur à iudicato soluendo, si reum sistat, & fideiussio lata sententia expirat.*
29 *Fori leges non habent vim legum, nisi quatenus de earum vsu & obseruantia constet.*
34 *Debitorem addictum retinet creditor loco pignoris.*
35 *Opera debitoris succedit loco pecuniæ debitæ, & aliquando plus quam pecunia iudicatur.*
36 *Fideiussor non potest conueniri iure nec in persona ante excussionem principalis debitoris, si non fuerat renunciatum, auth. præsente.*
37 *Bonis excussis dicit legitime facta excussio.*
38 *Debitor dicitur non esse soluendo, quando ab eo exactio difficilis est.*
39 *Captura principalis non liberat fideiussorem, ideo vtrunque capi posse, authore Bal.*
40 *Si notorium sit, principalem non esse soluẽdo, conueniri potest fideiussor non excusso prius principalis.*
41 *Cessio bonorum debitoris non est solutio, sed remedium effugiendi carcerem.*
42 *Debitor etiam inops si habet fideiussorem in obligatione dicitur esse soluendo, & ideo in carcerem non potest mitti.*
43 *Quando agitur ex summa vel instrumento guarentigio, debitor principalis ducitur in carcerem, etiam si fideiussor soluendo sit.*
44 *Operæ debitoris donec fuerint præstitæ, non dicuntur esse in eius bonis.*
45 *Debitor & fideiussor inopes simul seruiunt & addicuntur creditori, vt eorum operæ abreuient solutionem.*
46 *Fideiussio rei, quæ à principali non potest exigi, dicitur esse indemnitatis, & in ea etiam renunciato beneficio excussionis prius debet excuti principalis.*
47 *Exceptiones quæ competunt principali debitori competunt etiam eius fideiussori.*

An debitor ex causa fideiussionis sit addicendus creditori, si bonis careat. Et an in casibus, in quibus fideiussor addici potest, addicantur simul ipse & principalis, si vterque inops sit. Cap. V.

1 Est † quæstio quæ frequenter accidere potest, an debens quia fideiussit pro amico sit addicendus creditori, si soluendo non sit. Videtur addicẽdum esse ex verbis Solomonis sapientiæ gloria incliti, qui prouerb. cap. 6. monens filium ne inconsulte fideiubeat inquit. Fili mi si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus proprijs sermonibus. Fac ergo quod dico fili mi, & temetipsum libera: quia incidisti in manus ꝓximi tui. Hæc Solomonis verba efficacius suadent hanc sententiam: quoniam apud Hebręos moris erat, debitorem in seruitium tradere creditori, vt docui. c. j. nume. 61. Quare illa Solomonis verba. Incidisti in manus proximi tui. huc videntur alludere, vt fideiussor sit tradendus in manus creditoris.

2 Rursus † cum hæc lex iubeat, vt debens aliquod debitum addicatur creditori, si soluendo non sit, certe fideiussor dicitur debitor: vt in l. & magis. versi. debebo. ff. de solut. Vbi lex loquens de fideiussore appellat eum debitorem. Idem probatur in l. si seruum. § nunc videamus. ff. de verb. obliga. & in l. si fideiussor. in princ. ff. de leg. j. vbi textus dicit, fideiussorẽ debere. Facit. l. si res aliena. in fi. ff. ad Trebell. l. j. ff. de solu. l. cum alter. C. de fideiusso. Et ꝙ fideiussor veniat appellatione debitoris, notant Guillielmus Cugneus. Bar. Bal. Ang. & Ias. in l. j. ff. si cer. pet. & ibi Alex. testatur, hanc esse magis communem opinionem. Idẽ testatur Bologninus in repetitione rubricæ. ff. si cer. peta. num. 19. Franciscus Marcus decisione 340. col. 3. nu. 10. Raph. Cõmen. in l. si seruum. §. nunc videamus. ff. de verb. oblig. Ang. in l. stipulationum aliæ. §. stipulatio. ff. de verb oblig. Alb. in prima parte statutorum. q. 193. Bal. & Ang. in l. blanditus. C. de fideiusso. Bal. in l. fideiussor. nu. 5. ff de fideiuss. Ang. in §. nunc transeamus. nu. 7. insti. de actio. Fideiussor enim dicitur esse reus iuxta glosam in l. stichum. § quod vulgò. vbi Ang. ff. de solut. Et reus idem est, ꝙ debitor. l. potest accipi. ff. de fideiusso.

3 Cũ † ergo fideiussor veniat appellatione debitoris, sequitur, ꝙ debens ex causa fideiussionis addicendus est creditori, si soluendo non sit. Non ignoro esse aliquos eruditi nominis viros, qui sentiunt appellatione debitoris non venire fideiussorem, è quorum numero est Decius in dic. l. j. si cer. pet. Sed aduersus eum, est magis communis opinio, quæ verior est, nisi mens statuti, vel prudens ratio dictent aliter iudicandum in fideiussore, quàm in debitore. Quis enim neget, fideiussorem debere. Si debet, ergo est debitor. Agnosco tñ, ꝙ stante dispositione auth. præsente. C. de fideiusso. fideiussor dicitur debitor. Sed non debitor principalis: cum non possit cõueniri nisi excusso reo principali. Itaq; quæstionem hanc, vtrum fideiussor veniat appellatione debitoris, definire oportet ex natura rei, de qua agitur, & ex ratione statuti. Sit exemplum, disponit statutum, ꝙ nullus, qui sit debitor, possit ꝯducere vectigalia publica. Certe fideiussor conducere poterit: cum si soluat debitum ex fideiussione possit repetere à principali, & sic debitum ex causa fideiussionis non facit eum minus idoneum. Ita notant Cyn. & Bald. in l. j. ff. si cer. pet. Bologninus in repetitione rubricæ. ff. si cert. peta. nu. 20. Itaq; cum hæc res venerit in quæstionem, non oportet vrgere ex scriptis iuris locis, sed ex ratione & mente statuti. Dicit nostra lex regia, vt debens, qui soluendo non est, addicatur creditori, certe fideiussor debet, & ideo addicendus videtur creditori, si soluendo non sit. Ratio enim huius legis est, ne credẽs pecuniam suam remaneat defraudatus. Vt docui. c. 2. nu. 40. Ille autem qui accipit fideiussorem, vt credat pecuniam suã, certe creditum non daret, nisi fideiussor accederet, & sic pecuniam credit fideiussori. Præterea illud apud propugnatores aduersæ partis conuenit, vt fideiussor, qui nõ habet beneficium excussionis, veniat appellatione debitoris, cum se obliget codẽ ordine, quo principalis. Et ita concordat diuersas nostrorum opiniones Iacobus Niger in rep. l. j. nu. 88. ff. si cer. peta.

4 Iure † autem nostro regio fideiussor conueniri potest non excusso principali, & est correcta auth. præsente. C. de fideiuss. ꝑ l. 3. tit. 18. lib. 3. fori, scribit Lupus in reper. c. per vestras. §. 18. ex quibus omnibus. nu. 10. versic. ex his apparet. fol. 66. & Rodericus in repetitione. l. 2. titu. de los emplazamientos. §. quæritur vlterius. col. fin. versi. hæc omnia. De cuius legis intellectu dico infra nu. 31. nam iure legum septem partitarum principalis primò excutiendus. l. 9. tit. 12. part. 5. Ergo apud nos haud dubie fideiussor venit appellatione debitoris. Sed ne quid dissimulem: cum res pendeat ab hoc, vtrum fideiussor veniat appellatione debitoris vel nõ. Res ex mente statuti varie definiẽda est iuxta rei naturam. Generaliter autem illud in theorica definiri põt. Fideiussor debitor est, tamen non est debitor principalis, nisi careat beneficio excussionis: tunc enim habetur quasi debitor principalis, præsertim si repetere à principali non possit, vel quia fideiussit animo donandi, vel quia principalis inops est. Si tñ repetere possit à principali, & principalis habet vnde soluat. Certè etiam si fideiussor non habeat beneficium excussionis: dicet debitor minus principalis, hoc est minus damnose obligatus, cum quidquid soluerit, repetere possit cum effectu à principali. Iuxta quam distinctionem fideiussor debitoris inopis à quo fideiussor repetere nõ potest, verè & realiter est debitor, & verbis huius legis videtur comprehendi. Et ex consequenti addicendus est creditori, si non habeat vnde soluat.

5 Præterea † ꝙ fideiussor addicendus sit creditori, probatur: qm̃ aduersus illum peti potest executio. Nam si fideiussit de iudicato soluendo, sententia mãdatur executioni aduersus eum sine nouo processu. l. j. ff. iudi. sol. l. fin. §. at cum antiquitas. C. de vsur. rei iudi. l. si remunerandi gratia. §. Maurus. ff. manda. l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pact. l. cum quis § de peculio. ff. de solutio. Notat glo. in d. l. fi. C. de vsur. rei iud. & in c. j. de iniur. lib. 6. Scribunt Odofr. in l. 2. C. de vsur. rei iudi. Guido de Suza. & Guilielmus Cugneus, quos citat Bal. eandẽ opinionem sequutus in l. 2. §. in fideiussorem. ff. qui satisda. cogan. Bar. in l. j. ff. iudi. solui. Bal. in l. si remunerandi gratia. §. Maurus. Paulus. ff. manda. & in l. fi. §. & cum antiquitas. C. de vsur. rei iudi. & ibi Cyn. Bart. & Ang. & est communis opinio teste Roderico in repetitione. l. 2. titu. de los emplazamientos. §. sed pone quæstionem. col. 3. ver. sed quia hodie. Faber, Albe. & Pau. in d. l. fi. § fi. Alber. Ang. & Paul. in d. l. j. ff. iudi. solui. Faber in §. fi. insti. de satisda. Spec. de executione sententiæ. §. sequitur. ver. ꝙ si sententia lata est. Bar. & Alber. in l. si quis pro eo. §. si nummos. ff. de fideiuss. Soc. cõsi. 91. nu. 13. lib. 4. Boer. decis. 277. col. 3. nu. 3. Alber. in l. 2. §. fi. col. fi. ff. qui satisda. cogan. Ioan. And. in c. j. de iniur. & damno dato, lib. 6. in glo. 2. Intellige autem, ꝙ fit executio in bonis debitorũ de iudicato soluendo nulla facta excussione in bonis principalis & absque eo, quòd constet, ꝙ non est soluendo, ita docet Boer. d. decisione. 277. nu. 3.

6 Sed † eius opinio vera non est, nisi in fideiussore causę criminalis: hic enim nõ gaudet beneficio excussionis. l. si quis reum. ff. de custo. reo. Bald. Roman. & Alex. in l. 2. §. si quis ex his. ff. qui satisd. cogan. Si tñ quis in causa ciuili fideiubeat de iudicato soluendo, pleriq; autumant, illum habere beneficium excussionis. Ita Bal. in l. fi. §. et cum antiquitas. C. de vsur. rei iudica. & ibi. Sali. & sequi. Alex. in additione ad Bar. in rubrica. ff. iud. solui, & Roder. in l. 2. titu. de los emplazamiẽtos. §. quæritur vlterius. col. fi. ver. Quid in fideiussore. Et Iacobi. in l. fideiussor. §. si quis his numero 6. & in §. in fideiussorem. nu. 3. ff. qui satisda. cog. & in l. & post rem. §. fideiussor. in 2. lect. nu. 4. ff. de transact.

7 Rursus † intellige, ꝙ fideiussor simpliciter obligatus de iudicato soluendo non tenetur in causa appellationis, vt in l. cum apud Sempronium. ff iudi. solui & in l. non à iudice. §. si quis alio. ff. de iud. & ibi notãt Alber. & Iacobin. à Sancto Georgio. Notant Bar. Paul. & Ang. in d. l. cum apud Sempronium. Salyc. Alex. Aretin. & Ias. in fi. & Iacobinus nu. 4. in l. 2. C. de procurat. Ang. in §. sed hodie. col. 2. insti. de satisda. Hippoli. in rubr. ff. de fideiuss. nu. 108. Roderi. in repet. l. 2. titu. de los emplazamiẽtos. §. sed

§. sed pone. col. 11. versic. ideo caute. Sed certe hæc opinio est satis insipida. ideo si nomen iudicis non sit expressum in cautione, & simpliciter sit cautum, & iudex appellationis confirmet primam sententiam, videtur eadem cum prima, & sic fideiussorem teneri ad iudicatum in causa appellationis, ne sit in potestate rei liberare suos fideiussores. l. ne in potestate. ff. de arbi. Ita docet Guilielmus Cugneus in l. Iulia. ff. qui satisda. cogan. Alb. in d. l. cum apud. & in l. 2. C. de procu. & ibi sequitur Iacobinus nu. 13. Et ita sensit Martinus Sillimanus, & iudicauit Rota, teste Paul. in d. l. cum apud. Docet Faber. in l. alia. insti. de satisda. Et ita fuisse iudicatum testatur Boer. decis. 315. & quoad secũdam. col. 2. Sed aduertat, qui accipit cautionem vt fideiussor, si ea sit eius mens & voluntas, promittat soluere iudicatum in omnibus instantijs. Ne incidat in periculum. d. legis cum apud Sempronium. Ad rem igitur, si fideiussor debitor est, & executio aduersus eum peti potest, etiam nulla facta excussione in bonis principalis, si fideiubeat de iudicato soluendo in causa criminali, certe videtur, ꝙ possit addici creditori, quæ est vera & magis rigida executio.

8 Rursus † si fideiussit aliquem iudicio sistere, & promisit in iudicio certam pœnam, & præfixit terminum, certe post terminum si non exhibeat reum potest executio aduersus eum fieri. l. sancimus. C. de fideiusso. notat Bar. in l. j. ff. iudi. solui Rodericus in repe. l. 2. titulo de los emplazamientos. §. sed pone quæstionem. col. 3. ver. Tu adde.

9 Præterea † si fideiussit pro aliquo in contractu, & in ꝯctu se obligat executione, sicut debitor principalis addita clausula guarentigia. Certè executio potest fieri aduersus eum virtute instrumenti, vt scribit Rod. in repet. l. post rem. in declaratione legis Regiæ, in prima quæstione, incipiente visum est sup. col. j. Aliàs instrumentum, in quo se obligat principalis, vel sentẽtia lata aduersus principalem non sunt mandanda executioni aduersus fideiussorem: vt in l. grege. §. si à debitore. ff. de fideiuss. & in l. à sententia. in prin. ff. de appellat. & in l. præsenti. §. adijcientes. C. de his qui ad Eccles. confu. Bal. in l. duobus. §. id igitur. ff. de iureiur. & in d. l. grege. §. si cum defensore. Spec. titu. de executione sententiæ. §. sequitur. ver. Sed nunquid sententia. Roder. in d. §. visum. & in repe. l. 2. titulo de los emplazamientos. Et est communis teste Alex. consi. 131. in causa. nu. 7. lib. 2.

10 Deinde † ꝙ fideiussor, qui soluendo non est, sit addicendus creditori, probatur. Quoniam fideiussor conijci potest in carcerem ratione quantitatis debitæ ex fideiussione, ita notant oẽs in c. j. de iudi. in 6. Rebuffus in tract. de literis obligatorijs, art. 5. in glo. 9. nu. 8. Hæc autem addictio, qua debitor creditori traditur, carcer quidam est: vt docui. c. 2. nu. 9. Item est vnicum remedium, vt debitor eximatur à publico carcere; cum autẽ fideiussor in carcerem detrudi possit, ęquum est, vt eximatur ab ea, dum traditur creditori.

11 Rursus † suadetur hæc opinio: quoniam fideiussor simpliciter obligatus, videtur obligare se in omnem causam, quæ rõne debiti principalis prouenit, pręsertim si prouenit ex natura cõtractus. l. si quis pro eo. §. si nummos. in fi. ff. de fideiuss. l. amissi. §. fideiussores. ff. eo. tit. Notant vtrobiq; Bart. Pau. Ang. & Imola, glo. & text. in l. quæro. ff. loca. & in l. centum Capuę. ff. de eo qđ cer. loco. & vtrobiq; DD. Alex. consi. 34. nu. 5. lib. 2. Pau. Angel. Bar. & Ias. in l. nummis. ff. de in lit. iuran. Bald. in l. si prædium. C. de ędil. edict. Florian. in l. ait lex. col. j. nu. 2. ff. ad leg. Aquil. Obligatio autem seruiendi creditori prouenit ex natura ꝯctus, nam obligatus mihi dare centum, si nõ habeat vnde soluat, tenetur mihi seruire ex generali dispositione huius legis, & receptissima Hispaniæ consuetudine. Cum ergo seruitium veniat ex natura contractus, videtur fideiussorem, si soluendo non sit, esse addicendum creditori.

12 His congruit, ꝙ statuto fieri potest, vt quis obligetur pro alio vsque ad pœnam infamiæ, etiã si de ea re nullum pactum initũ sit, ita docet Alex. in l. sępenumero. ff. de re iu. Fely. in additionibus ad Abbatem super decretalibus, col. fi. Salyc. in rub. C. res inter alios acta. Cũ ergo obligatio vnius pro altero extendatur vsq; ad id, vt censeatur obligatus subire pęnam, quæ infamiam irrogat, etiam si infamia ęquiparetur morti, iuxta glo. in l. iusta. C. de manum. vindict. videtur fideiussorem cogendum esse subire dispositionem huius legis: cum debitor sit, & in omnem causam videatur obligatus.

13 Sed his † non obstantibus fideiussor, qui soluendo non est, addicendus creditori pro causa fideiussionis, si fideiussio prouenit ex lege, vt in casu. l. 2. ff. ad municip. & similibus, & hoc casu deficit ex prudenti & ęquissima causa decretum huius legis. De hac re est textus expressus in l. 134. inter leges quas vocant stili, verba eius hæc sunt. Es a saber que el fiador no sera dado por preso porla deuda que hizo, maguer los sus bienes no cumplan a pagar el deudo, saluo sino obligo su persona y bienes. Ille autem qui fideiussor censetur ex dispositione legis non obligauit personam suam & bona, ergo non addicendus: ita enim significat lex à ꝯrio sensu. Videtur hæc lex prodita ad declarationẽ legis fori. 2. titulo de los gouiernos. lib. 3. vbi præcipitur, vt debitor inops seruiat creditori. Leges enim contentæ in libro, ꝙ vocamus Stili, plerunq; declarant leges fori regij: continentur enĩ in libro, quæ talem habet inscriptionem. Leyes del estilo y declaracion de las leyes del fuero. Nota ergo illa verba. El fiador no sera dado por preso, maguer los sus bienes no cumplan a pagar el deudo. Illa verba no sera dado por preso. Significant nõ esse creditori addicẽdum: vt manifeste ex vi & energia verborum probatur, & ex quadam lege, quæ continetur in volumine ordinationum Regis Ferdinandi, qui Hispalim Sarracenis ademit: in eo enim volumine est. l. incipiẽs, si el ome. quæ inter alia hæc verba continet. Maguer que se vaya con furto grande y aunque abra la puerta no le mataran por ello ni le tajaran la mano ni las orejas mas darselo han por preso por sieruo y siruase del hasta que sea quito, lo quel leuo furtado è despues entreguelo al que ouiere de auer las setenas. Vides hanc legem appellare preso debitorem, qui addicitur creditori: nã etiam debitor ex delicto addicitur creditori, vt dico inf. c. 11. Quinimmo ipsa. l. 134. Stili. continetur in eo volumine constitutionum regis Ferdinandi. l. incipiente. Es à saber. Rursus ꝙ in ea lege verbum preso, significet addictum, probatur ex lege Gothica contenta in libro vulgo dicto fuero juzgo, quæ sic inquit. Si mugeres onieren de estar presas por debda, si el debdor se quisiere assegurar o fiar en la muger que algo le diere por esta razõ, echele su señal è ande la villa por su presa.

Rursus hoc probatur expressius in l. 2. tit. 21. par. j. cuius verba sunt. Por el deudo que deuiesse non deue seruir nin ser preso de ninguno. Hæc lex refert iuris ciuilis dispositionẽ, quo inops debitor non est addicendus creditori, idq; exprimit per illa verba, ni ser preso de ninguno. Addictus enim dicebatur preso del acreedor. Idem probatur in l. 12. titulo, de las deudas lib. 4. fori ibi. sean entregados del cuerpo. Et in l. fi. eo. titu. ibi. E si los bienes no cumplieren sea apoderado del cuerpo. Sic ille qui detinetur à creditore in seruitium: quia redemit illum ab hostibus, quod de iure ciuili licet, vt dixi. c. 1. num. 65. dr̃ detineri in iugo seruitutis, vt in l. præses. ibi. Ne vlterius in seruitutis iugo detinearis. C. de capti. & postlim. reuer.

Deinde ꝙ verba illa legis stili. No sera dado por preso, significent non esse addicendum creditori, probatur efficacissime ex ipsis verbis legis, quę iterum repetere libet. Inquit lex. Es a saber que el fiador no sera dado por preso por la deuda que hizo maguer los sus bienes no cumplan à pagar el debdo. Nota hęc vltima verba. Maguer los sus bienes no cumplan à pagar el debdo. Si enim bona non sufficiunt soluendo debito, fideiussor rectè capi poterit, & in carcerem pertrahi, vt dixi supra nu. Itaq; illa verba No sera dado por preso maguer los sus bienes no cumplan à pagar al debdo, non significant, vt non possit deduci in carcerem: si enim debet, & non est soluendo, de iure pertrahi potest in carcerem, vt probaui. Si ergo non significant fideiussorem, non posse pertrahi in carcerem, quid significant, nisi posse dari in captiuitatem creditori.

Rursus nota illa verba. No sera dado por preso, non enim inquit lex, no sera preso. Sed no sera dado por preso. Quis põt dare por preso, nisi iudex, ergo iubet, ne iudex addicat fideiussorem creditori. Ideo enim lex nostra addictum appellat preso, quoniam videtur dari in captiuitatem. l. 2. ff. de lib. homi. exhib.

Præterea vis verborum hoc satis significat. Aliud enim est no ser preso, aliud noster dado por preso, qui enim in carcerem deducitur, non dicitur ser dado por preso, sed qui iudicis decreto datur in seruitium creditori.

Sed vt cerebrosis satisfaciamus. Quid volũt vt significẽt illa verba no sera dado por preso. respondebunt ne deducatur in carcerem. Sed hoc prorsus falsum: quis enim vnquam docuit, fideiussorem bonis carentem non posse pertrahi in carcerem. Sed fingamus id significare, adhuc nostra sententia asseritur: ille enim qui non potest ob debitum deduci in carcerem, nõ est addicendus creditori, vt docui. c. 3. nu. 2. Et docet Rodericus in l. 2. titulo de los gouiernos. Quinimmo neq; tenetur eam bonorum cessionem subire, quam præscribunt iura ciuilia, licèt facilis sit, minimeq; onerosa, si ad addictionem conferatur, ita docet Bal. in l. j. C. de cessi. bono. Soci. in regula 46. Fallen. 12. cum aliis citatis à me in dictis locis. Sed quia ꝯriam sententiam, scilicet ꝙ fideiussor, qui obligauit personam, sit addicendus creditori, videtur expresse probare ipsa lex stili. 134. supra allegata, quæ in fine dicit, Saluo sino obligare su persona y bienes. Visum est aliqua proponere nihil affirmans, sed iudicium relinquens lectori: qm̃ hæc opinio, vt fideiussor inops nõ addicatur creditori ex causa fideiussionis est ęquissima. Ergo eam robore rationum & argumẽtorum communiamus: nam lex stili non habet vim, nisi quatenus est consuetudine approbata. Primò Solomon monens, nequis inconsulte fideiubeat, proponẽsq; damna, quæ ex fideiussione imminent, nũquam retulit, fideiussorem in seruitium dandum creditori, licèt id apud Hebræos ob non solutum creditum in vsu esset. Tantum inquit Prouerbiorum. c. 27. Noli esse cum his qui defigunt manus suas & qui vades se offerunt pro alienis debitis. Et Tigurina ęditio hic sic habet.

habet. Ne sis inter eos qui stipulata manu fideiubent & pro debito obstringunt. Cur enim committeres, vt si soluendo non esses lectus tuus sub te auferretur. Hæc tantum pericula denunciat Solomon non addictionem. Deinde lex stili loquitur de fideiussore, qui obligauit personam suam & bona, vt possit addici. Ergo non practicabitur in fideiussore, qui non obligauit personam suam & bona, sed est fideiussor ex lege, de quo genere fideiussorum loquitur. l. 2. ff. ad municipa. nisi ex delicto lex reputet eum fideiussorem, vt dico infra nume. 20. Deinde

14 † de iure fideiussor nunquam videtur se obligare ad pęnam corporalem, neque illam subire cogitur, immo de ea re pactum expresse factum nō valeret: neq; enim admittitur fideiussor pro eo qui pati debet pœnam corporalem. glosa celebris in c. cum homo. 23. q. 5. Bal. in l. j. col. 2. num. 3. C. ne filius pro patre. & in l. ad commentariensem, col. fi. & ibi Saly. C. de custo. reo Alex. in l. sępè. nu. 9. ff. de re iudi. Fely. in c. contingit. j. de sent. excommu. & in c. pastoralis §. quia verò. nu. 15. de offi. deleg. & in l. cū venisset. nu. 4. de testi. & in c. cognoscentes. col. 2. de constitu. & in c. legebatur. col. 2. de maior. & obe. Ias. in l. de quib. nu. 57. ff. de legib & in l. j. nu. 9. ff. de in litem iuran. & in l. non impossibile. nu. 2. ff. de pact. Hippol. in rep. Rubr. de fideiussor nu. 206. Et in practica criminali, versi. quoad aliam particulam, pag. 5. Franciscus Marcus decis. 183. nu. 3. Roma. sing. 129. tu scis. Et ꝓbatur iure regio in l. 16. tit. j. par. 7. & in l. 10. tit. 29. par. 7. & in l. 3. tit. 8. lib. 2. fori, vbi dicitur, ꝙ fideiussor non patietur pęnam corporalem imponendam ei, pro quo fideiussit, vt latè per omnes doctores in locis supra citatis, & per Cassan. in consuetudinib. Burgun. Rub. j. §. 5. nu. 169. Facit. l. 5. titu. 11. lib. j. fori.

15 Cùm † autem addici creditori habeatur pro pœna corporali, vt latè probaui c. 2. nu. 34. nam sola cessio probrosa licèt pręstet liberationem debitori, hr̃ pro pœna corporali, & creditor, ad cuius petitionem probrosam cessionem debitor subijt, non potest amplius cōuenire debitorem, licèt ad pinguiorem perueniat fortunam, vt dico c. 2. nu. 27. Cùm igitur addici creditori torque ferreo indutum habeatur pro pœna corporali, planè sequitur, fideiussorem non debere illam subire.

16 His † congruit, ꝙ de iure non valet statutum, quo infamia irrogatur illi, qui pro alio se obligat, auctore Saly. in rub. C. ne filius pro patre. Ias. in l. de quibus. nu. 57. ff. de legi. Et cum per statutum hoc fieri non possit, non poterit fieri per pactum, iuxta glosam in rubr. C. de decretis decurio. Ias. in l. de quibus, nu. 57. ff. de legi. & in §. quædam. col. 6. & in §. actiones autem de peculio. nu. 38. Insti. de actio. & in l. non solùm. § morte, nu. 38. ff. de noui oper. nuntia. Fely. in c. 2. & ibi Decius nu. 4. de consti. cum aliis congestis. c. 2. nu. 5. Ergo fideiussio pro alio non extendēda adhoc, vt pro eo subeat infamiā. Addici autē creditori torque ferreo deforme infame est & ignominiosum, & infamiā irrogat: nā cessio bonorum, quæ ignominiosè fit, irrogat infamiā, auctore Cyn. & Paulo in l. nullus. C. quib. ex causis infam. irrog. Zasi. in l. j. ff. de cessio. bono. Addici autē cū torque ferreo ignominiosum est & magis infame & miserabile, q̃ cessio ignominiosa: nam cessio ignominiosa saltem præstat liberationē. At addictio præter ignominiam irrogat necessitatem seruiendi.

17 His † suffragatur argumētum Achilleum, quod apud bonos viros hanc sentētiam prorsus euincet. Nam fideiussor nunquā vr̃ obligatus ad incogitata, vti docent Bar. Paul. Ang. & Imo. in l. si in pignore. ff. de fideiuss. Ego autem haud facile credam, fideiussorem pro alio se obligantē cogitare se torque illigatum ferreo, omnibus fortunis exutum in seruitutem quandam miserrimam tradendum creditori. Immo si id somniaret, à fideiubendo longissime abesset. Ergo cum de hac re verisimiliter nō cogitarit (quis enim pro alieno negotio vult & bonis & honore & libertate ignominiosè priuari) obligatio ad hæc nō extenditur, & cum obligatio ad hæc non extendatur, ab addictione & seruiendi necessitate liber est.

18 Adiuuat † hanc opinionem iuris regula, qua cauetur, fideiussorem nunquam videri obligatum in pœnam, quæ imponitur ratione contumaciæ rei, ex qua augetur condemnatio, ita docet glos. & Bart. in l. quæro. ff. loca. Ias. qui rem latè tractat in l. j. per tex. ibi. ff. de in litem iuran. & ibi Bar. Pau. Fulg. & Alex. post Albe. Boe. decis. 314. col. 2. Ang. Aretin. in tract. maleficiorum in glosa, pro quibus Antonius fideiussor. versi. quęro, an fideiussor. Platea & Ias. nu. 9. in §. quadrupli. Insti. de actio. nisi s̃m eum fideiussio fuisset plena in omnem casum. Debitori autem, qui addicitur creditori, pęna imponitur: quorsum enim attinet hominem liberum portare torquem ferreum, quem ne creditor quidem ipse auferre ab eo potest, nisi velit amittere creditum: vt in pragmatica 79. nisi vt puniatur socordia debitoris, qui facultates suas amisit, quod flagitiosum reputatur: vt docui c. 2. nu. 44. & 45. cap. 3.

19 Et † ꝙ fideiussor nō censeatur cogitasse, neq; se obligasse ad seruiendum, probat textus vulgatus, & ad hāc speciem insignis in l. obligatione generali. ff. de pignor. Inquit lex. Obligatione generali ea non continebuntur, quæ verisimile est quenquam specialiter obligaturum non fuisse, vt puta supellex & vestis relinquenda est debitori, & ex manicipiis, quæ in eo vsu habebat, ut certum sit eum pignori daturū non fuisse. Ecce lex prudentissime & ciuiliter interpretatur obligationem omniū bonorum. Ita etiam nos eodem exemplo & ex eadem verisimilitudine interpretemur generalem obligationem personalem, qua quis se pro alieno negotio fideiubendo adstringit. Vt non censeatur se obligasse ad seruiendum creditori, neq; ad subeundum decretum huius legis. Deinde pœnam huius legis nō meretur, qui tantum tenetur ex eo, quod ex lege pro amico vr̃ fideiussisse absq; eo, ꝙ aliquid ad illum perueniat. Hāc opinionē probo tanquam ęquiorem, grauiorem & veriorem de iure, & hic vnus est casus, in quo debitor inops eximendus est è carcere facta bonorum cessione, quam ius ciuile præscribit, scilicet dicendo cedo bonis, non autem est addicendus creditori, neq; oportet: vt ab eo suppliciter inducias petat. Non obstant ex aduerso prolata. Nō obstat, quod retuli ex Solomone Prouerb. 6. nam incidere in manus proximi dr̃, qui ei est obligatus: nam illius benignitate eget, ne rigida seueritate exigat creditum. Nō obstat, ꝙ fideiussor debitor est, & ꝙ potest fieri aduersus eum executio, & ꝙ ex ea deducetur in carcerem. Fateor hæc omnia vera esse, sed tñ non addicetur creditori fideiussor ex lege, si soluendo non sit: qm̃ non vr̃ ad id se obligasse, immo soluendus est è carcere, cedendo bonis iuxta formam iuris ciuilis. Non obstat, ꝙ fideiussor vr̃ se obligare in omnem causam quæ rōne debiti principalis prouenit, pręsertim si prouenit ex natura cōtractus. Respondeo, ꝙ videtur se obligare ad omnem causam, scilicet cogitatam, non autem ad incogitata, & non est verisimile cogitasse se ferreo torque omnibus fortunis exutū & honore spoliatum ignominiosè tradendum creditori, præsertim ꝙ loquor de fideiussore ex lege.

20 Sed † limitanda hæc opinio est, qm̃ quis ideo cēsetur fideiussor, ꝙ debitorem, qui in carcerem ducebatur, vi exemit è manibus apparitorum: hic enim addicetur: qm̃ debet ex delicto, & delictum pęnam meretur. Sed censetur obligatus ex impudenti maleficio, quod rigidam castigationem meretur, & tenetur, ac si fideiussisset pro debitore, quem è manibus apparitoris exemit. l. quoties. C. de exact. tribu. lib. 10. & ibi notāt doctores, scribit Bald. in l. addictos. C. de episc. audi. Ang. Aret. in §. pœnales. Insti. de actio. DD. in l. j. ff. ne quis eum qui in ius voca. est vi eximat. Hippol. sing. 137. in iure. Bar. Ange. Bald. & Paul. & in l. sed eximendi. per illum textum cum l. seq. ff. ne quis eum qui ĩ ius vocan.

21 Quinimmo † ille qui monuit debitorem, vt fugeret: qm̃ creditor machinabatur eum capere, & in carcerem p iudicem perducere, tenetur soluere creditori debitum, si debitor fugit, & creditor suum debitum perdidit, ita docent Rayn. & Saly. in l fin. per illum textum. C. de oper. liber. & per l. quoties. C. de exact. tribu. lib. 10. Ias. in l. hoc edictum. §. quod prætor. nu. 7. ff. ne quis eum qui in ius vocatus est. Et licèt Bal. teneat ꝯrium in d. l. fi. hanc opinionem probat Anch. consil. 341. Viso themate. in fi. Bal. in c. dilectus. col. 4. de appell. & ibi Card. Alex. Anania consi. 55. & Hippol. sing. 137. & in rep. rub. ff. de fideiuss. col. 7. in prin. Arius in l. 64. Taur. nu. 10. Barba. consil. 75. col. 3. & 4. lib. 4. Et quando occultans debitorem meū teneatur de debito, vide Caccialup. in tracta. de debitore suspect. & fugitiuo. q. 10. nu. 1. Ergo qui censetur fideiussor: quia exemit debitorem è manib. apparitoris, addicetur creditori, hic enim pœnam propter violentiam meretur. Et licèt qui non habet bona, debeat luere corpore, si debeat ex delicto, statutū est iure regio: vt si negotium contineat rei restitutionem, teneatur seruiendo satisfacere ei, cui res debetur, vt dico infra.

22 Deinde † limitanda hæc opinio in eo fideiussore, ad quē pecunia, pro qua fideiussit, peruenit; tunc enim cum nō teneatur ex spontanea & liberali obligatione, sed ex obligatione extorta pecunia, ęquissimum est: vt omni iure cogatur ad crediti satisfactionem.

23 Moueor † qm̃ fideiussor, ad quem pecunia peruenit, est peioris conditionis, quam fideiussor, ad quem pecunia non pũenit, argumento glosæ in l. vnde quæritur. ff. commod & eius qđ notant Angel. Aret. in §. si plures. Insti. de fideius. Bart. in l. 2. §. ubi duo. ff. de duobus reis. & in l. duos reos. ff. eod. titu. & in authent. hoc ita. versi. septimò quæro. C. de duob. reis. Scilicet quòd fideiussor, ad quem pecunia peruenit, est excutiendus ante alios fideiussores, veluti reus principalis, notat Guilielmus Cugneus in l. sed Iulianus. §. idem ait, si duos. ff. ad Maced. per illum textum cum glosa, glosa in authen. de fideiussor. §. primo, colum. j. Bart. in l. in duobus. §. vbi duo rei. num. 15. ff. de fideiuss. Florian. in l. nullus. per glosam ibi. ff. de testib. Hippoli. in rep. Rubr. de fideiussoribus. nume. 65. & 371. Ias. in l. huiusmodi. nume. 2. ff. de leg. j. Lupus in repe. c. per vestras. in 5. notabili. num. 10. colum. 6. ver. Per quem. Boer. decis. 255. nume. 5. Rom. consil. 114. num. 1. Anania consi. 33. nu. 7. Hippoli. sing. 2. Paul. in l. vnde quæritur. ff. de peculio. Hæc opinio est ęquissima: hic enim non conuenitur solum: quia fideiussit, sed quia pecunia ad eius manus peruenit, quo casu ęquitas dictat, vt non minus rigidè exigatur, quàm ipse principalis.

24 Idem † dicendum in eo, qui accepto pretio fideiussit ex rationibus supradictis: cessat enim iniquitas, ꝙ addicitur, qui liberalitate animi se obligauit pro alieno negocio: hic enim suum egit negotium: cum se obligauit accepta pecunia, & res principalis debitoris ad eum peruenit. Quare non est iniquum hunc ad viuum excuti; non enim hic meretur misericordiam, quam fideiussor, qui pro alieno negotio gratis fideiubet, dignus est.

Receptum est enim, vt liceat reo fideiussori dare pecuniam, vt pro eo fideiubeat, vt in l. hoc iure. §. Labeo. ff. de donat. l. si remunerandi §. Maurus. ff. mand. Bart. & Paul. in d. §. Labeo Angelus Clauasius in sua summa, verbo fideiussor. ad finem. Laurentius Rodulphus in tractatu de vsuris, par. tertia, quæst. tertia, qui tamen dicit, tutius esse à lucro pro fideiussione abstinere, cum quo transit Antoninus par. secunda, titu. primo, c. 7. §. 45. Lupus in c. per vestras. 6. notabili. §. 9. numero decimo. Decius consi. 7. nu. j. Conradus de contractibus. q. 40. conclu. 4. Medina de contractibus capite de vsura restituenda, col. 8. & est cōmunis opinio teste Moder. in tractatu de vsuris. q. 31. num. 251. Couarru. Varia. resolu. lib. 3. c. 2. nu. 6.

25 Sed † Moder. iniquum & impium censet fideiussorem pecuniam pro fideiussione accipere, nisi sit periculum, ne ipse creditori soluat: tunc enim pro indemnitate licitum censet pecuniā accipere: quoniam tunc nō accipitur pro officio fideiussionis, sed pro indemnitate: & cum eo sentit Couarr. in d. loco. ver. sic & ipse.

26 Mouetur † Moder. quoniam cum creditor gratis mutuans pecuniam suam, & ea ex mutuo carens, nihil possit pro mutuo exigere, multo minus poterit fideiussor, qui nihil dat: nihilque præstat præter cōsensum, quo se obligat. Qua ratione Couarr. communem opinionem non admittit, quando debitor, pro quo fideiubetur, talis est, vt nihil immineat periculi fideiussori. Nam cum creditor pro officio mutui nihil possit exigere à creditore, multo minus poterit fideiussor ꝓ officio fideiussionis, immo multo minus: quia minus officij impendit, q̃ qui rem ꝓpriam mutuò dat. Equidem Moder. opinio ad Christianā ęquitatem maxime accedit: tamen commerciorum frequentiam interdicit & interrupit. Deinde respōsum quod reddit ad l. hoc iure. §. Labeo. ff. de dona. non euacuat eius vim. Nam dicit Moder. ꝙ licèt lex dicat, ꝙ non est donatio merces, quæ datur: quia pro te satisdedit, non ideo lex videtur approbare mercedem, quæ datur pro satisdatione. Certè hoc responsum mihi non placet: iureconsultus enim volens docere, non esse donationem, quod ob causam datur, non est verisimile, quod posuerit exemplum causæ turpis & illicitę, & cętera exempla, quæ ibi ponit, sunt honestissima, puta do mercedem: quia mihi adfuisti, vel q re tua, vel gratia tua, vel opera tua vsus sum. Addit tertium, vel quia pro me satisdedisti. Itaq; dare pretium, quia pro me satisdedisti, a iureconsulto ponitur inter causas honestas.

Præterea illud argumentum, quod adfert, si creditor nihil potest exigere vltra sortem, etiam si suam pecuniam dat, ergo neque fideiussor, qui nil dat. Eludi potest hac ratione: quoniam minus incommodum est amittere, quod habeas, quàm soluere, quod non habeas, hoc est minus incommodum est creditori nō solui sibi suam pecuniam, quàm fideiussori soluere, quod fortasse non habet, vel tempore solutionis non habebit. Qm̃ tñ opinio Moder. sincerior videtur inspecto iure Pontificio, quo lucra iniqua cohibentur, illud addere visum est cui, communi opinioni prorsus stabo, quando debitor eius naturæ est, vt fideiussor se periculo exponat: nam ratione periculi, cui quis se exponit, admittitur lucrum, quod aliàs improbatur, vt in nautico fęnore videmus, quod à bonis viris non improbatur, ut in l. in naue Saupheli. ff. locati, not. Lup. post alios in rep. c. per vestras. 6. notabili. §. nono. nu. 12. Butrig. in l. prima. C. de nauti. fęnore. Moder. in tractatu de vsuris. quæst. tertia. Couarru. d. lib. 3. c. 2. nu. 5. Bal. in l. j. col. 4. C. de summa Trini. Sanctus Thomas in tractatu de vsuris. q. 9. Caietanus in summa verbo vsura exterior, versic. duodecimus casus.

Deinde communi opinioni stabo, quando etiamsi fideiussor se non exposuit periculo tempore, quo fideiussit: quia debitor idoneus erat, re vera periculum patitur inspecto tempore, quod postea est subsecutum, quo debitor peioris conditionis factus est. Tunc enim ad euitandum damnum potius, quàm ad capiendum lucrum admittendus est ad pecuniam, quam debitor ei promisit, argumento eius quod diximus supra nume. 25. ver. sed Moder. Quod confirmatur: quoniā vel eo nomine hoc permittendum fideiussori, vt habeat aliquam rem debitoris, quam creditori offerat, ne sibi rem suam auferat, quod in iure permissum est.

28 Licitum † est enim fideiussori propria auctoritate soluere de bonis debitoris, pro quo fideiussit, vt in l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. manda. ibi. ex substantia debitoris soluere. & ibi notat Bartol. & in Auth. qua in prouincia C. vbi de crimini agi opor. Ang. in l. Plautius. ff. de procur. Bal. in auth. si captiui. C. de Episco. & cleri. Rodericus in l. 2. titulo de los emplazamiētos. §. sed pone quæstionem. col. 9. versi. Et non solum. Lup. in rep. rub. de donat. §. 22. si autem pater. col. 2. nu. 9. ver. per quem. Felyn c. olim. col. 4. de accus. præsertim si fideiussor soluendo non sit, vt notat Bal. in d. auth. si captiui. & cęteri.

Præterea sequar communem opinionem, quando debitor, pro quo fideiussi, magnam quantitatem lucratur ex contractu, pro quo fideiussi: hoc enim casu non est aduersus ęquitatem, vt mihi fideiussori salua maneat pecunia data pro fideiussione.

29 Moueor † ex eo, quod scribit ipse Moder. in d. tract. de vsuris. nu. 10. ꝙ licèt non sit licitum pecuniam accipere pro mutuo, tñ si debitor cui pecuniam mutuò do magnam quātitatem lucratur cum mea pecunia, dicit ꝙ rata manet stipulatio, qua caui, vt mihi aliquid supra sortem redderetur, quoniam ego beneficium contuli in debitorem mutuando pecuniam absque qua lucrum illud non parasset, & debitor absque damno suo rependit acceptum beneficium ex lucro, quod adquisiuit.

Sequar rursus communem opinionem, quando licèt debitor idoneus sit, negotium pro quo fideiubeo tale est, vt euētus sit incertus & periculosus, ita vt debitor licèt idoneus sit ad soluendum per duos annos non possit soluere per annos decem, si res ex animi sententia non succedat. Moueor: qm̃ fideiussor rōne dubij euentus, qui adest ex natura rei, meretur & licite accipit pretium, vt supra cum Moder. & Couarruuias dixi.

30 Sed † obijciet quispiam, semper est periculum: qm̃ res humanæ Euripi in morem sursum deorsum quæ voluuntur, instabiles sunt & caducæ, & si nunc non est periculum: quoniam debitor idoneus est, tempore forsan fiet inidoneus, vel fortunarum iacturam patietur, & etiamsi eam non patiatur, sufficit periculum, quod omnibus humanis rebus imminet. Sed responde, ꝙ ad ea quæ frequentius accidunt iura adaptantur, neque tristis euentus est expectandus, nisi debitor se obijciat rei ex natura sua periculosę, puta si conducat portoria, nam huius redditus fęlicitas ex incertissimo euentu pendet, & infęlicitas vel fęlicitas, quia proxima & verisimilis iure optimo consideratur. At non debemus considerare domum ruituram, pecuniam ad furibus surripiendam, pecora à latronibus enecanda, & similes casus, à quibus mortalium nullus cum non sit tutus, nemo dicetur idoneus nisi ad probabilem humanarū rerum speciem respiciamus. Illum tamen longo indice notandum, ꝙ in casibus, in quibus dixi, fideiussorem esse addicendum creditori, quæ aliquibus videtur regula generaliter admittenda, intelligitur nisi quantitas, cuius ratione petitur addici, debeatur a reo principali non ratione contractus, pro quo fideiussum est, sed rōne alicuius contumaciæ commissæ à debitore circa illud negotiū: non enim obligatio fideiussoris ad id extenditur, neque pro eo censetur obligatus. l. fi. ff. de fideiuss. l. fideiussores magistratuū. in principio. ff. de fideiusso. & ibi notant Bar. Paulus, Angel. & Imola, Alex. consi. 34. colum. j. lib. 2. Facit textus in l. libertus. ad finem ff. ad municip. notant Bar. Paul. Ang. Fulg. Alex. & Ias. in l. j. ff. de in litem iura.

31 Item † limita in fideiussore de iudicio sisti, nā si reum sistat, non tenetur soluere iudicatum, neque fideiussio vim hēt post sententiam l. Græce. §. & post litem. ff. de fideiussi. & ibi notant Bar. Paul. Ang & Imola, idem Bart. Pau. Alex & Ias. in l. rem in iudicium. ff. de in litem iuran. textus in l. j. in princ. ff. si ex noxa. caus. aga. iuncta glosa parua in verbo iudicium. Bart. in l. j. in fi. C. de fideiuss. glo. Angel. & doctores in l. 2. §. in fideiussorem. ff. qui satisda. cogan. Bal. in l. qui crimen. in 3. quæst. C. qui accusa. non poss. & in additionibus ad Specu. titulo de reo, in prin. Roder. in l. 2. titulo de los emplazamientos. §. sed pone. col. 10. ver. considera vlterius. Si tamen non sistat reum in iudicio, tenetur ad interesse, & an illud cogatur soluere executiuè, vide Bart. in l. j. ff. iudi. solui, textum in l. 2. §. in fideiussorem. ff. qui satisda. cogan. & ibi Ang. Fulg. Paul. & Alex. Roderi. d. §. se depone, & an teneatur soluere totū, quod actor in libello petijt, an verò qđ re vera debetur, certè non sufficit, ꝙ actor dicat tantum petiit, sed solum tenebitur fideiussor ad id, quod re vera debetur. l. 2. §. in fideiussorem. ff. qui satisda. cogan. & ibi glo. Bar. & Angel. Roderi. in l. 2. titulo de los emplazamientos. §. nunc opportune. in fi. vers. quæro vlterius. Sed est quæstio elegantissima, quid si fideiussi pro aliquo, qui soluendo non est, & creditores petunt, vt ego qui diues sum soluam. At ego ea exceptione me tueor, ꝙ debitor est prius excutiendus, excussionem autem voco non eam solum, quæ fit in facultatib. verū etiam eā, quę fit in persona debitoris, contendoq; debitorem prius esse tradēdum creditori, & ꝙ si operis nō persoluat: quia moriatur, vel fugiat, tunc dicetur verè facta excussio, & ego conueniri potero. Supponendum autem, ꝙ (vt est manifesti iuris) fideiussor non pōt conueniri, nisi excusso vel absente reo principali, vt in auth. presente. C. de fideiusso. auth. hoc si debitor. C. de pigno. regia l. 9. titu. 12. part. 5. nisi in casibus quos excipit & congerit Socin. regula 134. decisio. Tholosana 130. & Petrus Duenas, qui rem satis diligēter & copiosè exequitur in regula 335. Neque obstat, ꝙ iure regio videtur fideiussorem conueniri posse nō excusso principali: vt in l. 3. titulo 18. libr. 3. fori, notat Rodericus in l. 2. tit. de los emplazamiētos. §. quæritur vlterius. col. fi. Lupus in c. per

per vestras §.18.ex quibus omnibus, numero decimo. Nam illa lex fori apud nos, scilicet in hac vrbe & senatu Granatensi in vsu non est, & non habet vim vllam, nisi apud eos, apud quos seruatur, qui forte sunt.

32 Nam † leges fori non habent vim legum, nisi quatenus sunt moribus receptæ, vt in l.j. Tauri. scribit Roder. in proœmio fori. Et ita dictā legem fori non seruandā nisi apud eos, apud quos morib. est approbata, notat Petrus Duenas d. reg. 335. limit. 18.

His ita definitis videtur fideiussorem rectè excipere, & quòd prius debitor principali est addicendus creditori, & operis soluere, quam ad fideiussorem perueniatur.

33 Moueor † quoniam ex dispositione huius legis satisfactio debiti non solum facienda ex bonis, verum etiam ex operis & seruitio personali, ex quo sequitur, ꝙ cum debitor principalis operis suis satisfacere possit & debeat, quòd fideiussor, qui est obligatus in subsidium, non possit conueniri: cum principalis soluere possit.

34 Rursus moueor † qm̄ debitor addictus creditori vr̄ esse apud eum loco pignoris, vt expresse probatur in l. ab hostibus. C. de capti. & postlimi. reuer. ibi. Ab hostibus redempti quoad exsoluatur pretium magis in causa pignoris constituti q̄ in seruilem conditionem detrusi videntur. Notat Roder. in l. 2. titulo de los gouiernos, colum. 4. versi. & notabis. De iure autem si creditor habeat pignus, non potest conuenire fideiussorem, quousque videatur, an pignus satisfactioni sufficiat, ita docet Cardinal. in c. peruenit. de fideiuss. Ex generali dispositione auth. præsente. qua cauetur, non posse conueniri fideiussorem, nisi excussis bonis principalis: pignus autem creditori datum in bonis debitoris cōputatur, & debitoris est. Ergo excussio prius in eo facienda, & si non inueniatur emptor, est creditori adiudicandū, arg. l. fi. de iur. dom. impe ita docet post Cardinalem Ioannes Imola in d. c. peruenit. dicens hanc opinionem veriorem esse, & sequitur Vitalis Cambanus in tractatu clausularum, clausula fin. nu. 2. Barba. in d. c. peruenit. nu. 9. Petrus Duenas regula 335. numero 5. Cum ergo creditor habens debitorem in sua potestate dicatur habere pignus, certè non potest cōuenire fideiussorem. Sed pignus prius excuti debet. Præterea non posse conueniri fideiussorem, donec operæ debitoris excutiātur, probatur: quoniam fideiussor offerrens operas debitoris videtur absoluendus: offerrens enim operas videtur offerre pecuniam.

35 Nam † opera est loco pecuniæ, immo aliqn̄ plus confert, q̄ pecunia l. si nō fuerint. l. societatem. §. si in coeunda. ff. pro soc. notat Alex. cōsi. 99. nu. 5. lib. 2. & dixi latè in tractatu de decima tutori Hispanico iure præstanda, c. 2. nu. 16. versi. sed redeundo. Et licèt operę sint debitoris, permissum est fideiussori soluere de bonis debitoris. l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. manda. & dixi supra hoc ipso capite, versiculo deinde communi.

36 Deinde † ꝙ fideiussor non possit cōueniri, donec fiat excussio in operis debitoris, & videatur, an ex eis creditori satisfaciat, probatur: qm̄ fideiussor, qui non renuntiauit auth. præsente. nō potest conueniri, donec debitor principalis sit excussus non solum in re, verum etiam in persona, & antequam persona excutiatur, non dicitur perfectè facta excussio in persona debitoris, ita docuit Aymo. in consuetudine Aluerniæ titulo, de executione arti. 59. nu. 3. versi. & circa illud. de cuius opinione memini. c. j. nu. 26. ver. neque solum. & declaro infra nu. seq. Contraria tn̄ sententia verior est, immo verò vbi primum ex facultatibus debitoris non potest satisfieri creditori, fideiussor conueniri potest. Moueor: quoniam excussio non est facienda in persona debitoris, sed tantum in bonis excussis legitime dicitur excussio facta: ita docent Fulg. & Pau. in l. si ego. ff. si cer. pet. Alex. ibi expresse. nu. 8. versi. & ꝙ bene verum est. Ias. ibi nu. 11. Alex. in l. decem. nu. 9. col. 2. & nu. 14. ff. de verb. oblig. Et est text. in l. j. C. de decurio. l. 10. ibi. Sed non ante nisi tuis proprijs rebus excussis, nota illa verba rebus excussis, notat Iacob. in tractatu de cessione bonorum. licèt hoc respondere quispiam possit esse verum de iure ciuili, quo debitor ad seruitium vel operas non cogebatur.

37 Rursus † hæc opinio probatur efficaci ratione: quoniam debitor traditus creditori nō statim soluisse dicitur, sed paulatim lapsu temporis soluit, & demum transacto omni tempore a iudice præfixo solutio facta videtur ex operarum temporali præstatione. Cum ergo debitor addictus creditori non statim dicatur soluisse, nisi demum præstitis operis per tempus à iudice prę fixum, certè fideiussor conueniri potest, non obstante ea exceptione, ꝙ debitor seruiendo satisfaciet: non enim soluisse dicitur, vbi primum incipit seruire, sed quousque transit omne tempus, nec operæ in futurum præstandæ in bonis suis sunt, quousque eas præstiterit.

38 His † accedit ꝙ eruditi prudenter tradunt, debitorem dici non esse soluendo, quando exactio difficilis est, ita notant Ias. & Alex. post Paul. in l. fin. ff. si cert. peta. & in l. decem. ff. de verb. obliga. Ias. & Gomesius in §. item si quis in fraudē. Insti. de act. Ille autem qui soluere non potest nisi ex operis, non solum dicetur difficilis in exigendo, verùm etiam dicetur impossibile esse, vt ab eo statim exigatur: cum enim pro debito iubeatur seruire per certum temporis spatium, & seruitium habeatur pro solutione, certè non potest vno momento seruire per totum illud spatium: non enim duo anni vno die transire possunt, repugnat enim natura.

39 Confirmatur † hæc ratio ex mirabili doctrina Baldi in c. contingit. col. 6. de dolo & contum. vbi docet, ꝙ captura principalis non liberat fideiussorem: nam licèt sit deuentum ad capturam, nō ideo est satisfactum: ideo vterque capi potest, & cuius doctrinam sequitur Hippoly. singulari. 398. incip. dixi tibi. Allegant. l. hæres à debitore. §. ꝙ si seruus. ff. de fideiusso. & ibi Bar. Quamuis ergo principalis sit in potestate creditoris, vel possit esse: quia non est soluendo, non ideo minus fideiussor conueniri potest: quin esse in potestate creditoris non est soluisse.

40 His † congruit, ꝙ fideiussor etiam non excusso principali conueniri potest, quando notorium est, principalem non esse soluendo: ita docuit Bart. in l. fin. prope finem. ff. si cer. peta. glosa in l. decem. in glo. fin. ff. de verbo. obligatio. & in d. l. fi. verbo. sed si cum Seio. Ang. in l. nisi. ff. de pact. Alexand. & Ias. num. 11. in d. l. fin. Claudi. ibi. numero quarto. Felynus in c. cum olim. numero vndecimo, de re iudica. Barba. in c. peruenit. nume. quinto, de fideiusso. Ias. in §. item si quis in fraudem. nume. 69. Insti. de actio. Corneus consi. quadragesimosexto, numero decimotertio, libro secundo. Et dicit esse communem idem Corn. consi. 151. numero quinto, libro quarto. Hippoly. in Rub. de fideiussor. numero decimo Gratus consi. 87. numero vigesimotertio. Notorium autem est, ꝙ cum debitor principalis addicitur creditori. Addicitur quia soluendo non est, & licèt possit soluere operis, non statim dicitur soluisse, sed demum præstitis operis per omne tempus à iudice præfixum.

41 His aliqualiter suffragatur, ꝙ † cedere bonis, non est soluere, immo est remedium, vt non soluens effugiat carcerem, vt in l. prima. C. qui bonis cede. poss. notat Ang. in l. nemo carcerem. col. pe. C. de exact. tribu. Vbi tradit, ꝙ si dictat statutum, vt contra instrumentum non possit opponi nisi exceptio solutionis, vel ꝙ debitor non soluatur è carcere, nisi soluat, ꝙ cedere bonis non est soluere, & sequitur Aretinus in l. maritum. §. elegante. ff. sol. matr. col. fi. ver. & hanc. & ibi. Alexand. nume. 13. post Ang. ibi, & in his quanquam verius credo, ꝙ etiam stante dicto statuto debitor liberatur à carcere cedendo bonis: nam statutum debet interpretari secundum ius commune. l. fin. §. in computatione. C. de iure delibe. Ius autem commune, ne homines detineantur in carcere, iubet solui eos facta cessione, etiā si hoc non habeatur pro solutione. Ita Bal. in l. prima. C. qui bon. ced. poss. Quanquā non videtur loqui hoc casu, sed tenet Anch. in repe. c. canonum. versi. decurrunt aliquæ quæstiones de constitu. Barba. in c. Odoardus. licèt Pau. in d. §. eleganter. dicat, ꝙ Florentiæ vidit irrideri doctrinam Baldi. Præterea illud etiā expeditum, ꝙ nunquam permittendum est, vt debitor moriatur in carcere, etiamsi supponeremus, posse tolli beneficium cessionis bonorum, ita Ripa in l. obligatione generali. Non enim valet statutum, per quod tollitur remedium cessionis bonorū, nisi simul detur aliquod remedium ad effugiendum carcerem, vt dixi c. 2. nume. 25. quare male Rod. sequitur Ang. in l. secūda, colum. tertia, tit. de los gouiernos lib. 3. fori, sed vide, quæ dixi, cap. secundo, numero trigesimooctauo, ver. sed non obstat, ꝙ inter christianos. Sed ad rem addictio debitoris in potestatem creditoris nō est solutio. Ideo fideiussor eius qui addicitur creditori non liberatur, sed conueniri potest: sicuti dicimus in fideiussore eius, qui cedit bonis, quòd non est liberatus, ut in l. hæres a debitore. §. quod si stipulator. ff. de fideiuss. & ibi notant DD. notat Guido decisione 211. numero tertio, textus in §. fin. Insti. de replicatio. Quanquam responderi potest, quod cessio bonorum introducta iure ciuili & facta a debitore non liberat fideiussorem: quoniam iure ciuili debitor facta cessione nō tenetur seruire, neque soluere operis. At iure regio debitor addictus cogitur soluere seruiendo: sed huic argumento iam satisfactum est supra aliis argumentis supra relatis. Postremò quòd fideiussor possit cōueniri, etiam si principalis debitor addictus sit creditori, probatur: quoniam excussio censetur facta, quando debitor principalis bonis cessit, & fideiussor conueniri potest, quoniam iam constat, ꝙ principalis non est soluendo. Ita docent Raph. Comen. in l. decem. ff. de verbo. obligat. Cyn. in auth. hoc si debitor. C. de pigno. Aufre. in additione Capelle, Tholosanæ. 196. Claudius in d. l. decem. numero decimo. Et paupertas dicitur probata, vbi primùm quis cessit bonis: vt definiunt communiter Canonistæ in cap. Odoardus. per illum textum. ff. de solut. Ias. in l. si constante. numero 148. ff. sol. mat. Paris. consilio octuagesimo, numero quadragesimooctauo, libro primo. Sed responderi potest, vt supra proximè, ꝙ illud est de iure ciuili, quo debitor facta cessione non cogitur soluere seruiendo, & quod iure regio cogitur soluere seruiendo. Sed iam supra huic argumento respondi, ꝙ non statim, ꝙ addicitur creditori, videtur soluisse. Sed lapso tempore præfinito à iudice iuxta debiti quantitatem.

42 Vltimò comprobari potest hæc opinio † quoniam debitor habens fideiussorem non potest addici creditori: habens enim fideiussorem videtur esse soluendo. l. si plures. §. præterea ff. de fideiusso. & ibi no. Bar. Paul. & Ang. quòd si est soluendo, non potest addici creditori: nam solùm inops, qui soluendo nō est, addicitur, & satisfacit seruiendo, vt in hac lege & similibus expresse probatur, non verò debitor, qui est soluēdo. Quod comprobatur: quoniam debitor habens fideiussorem nō pōt duci in carcerem, si fideiussor soluendo sit. ideo iure cauetur, debitorem nō posse duci in carcerē, nisi excussis bonis tam suis quàm fideiussoris: quoniam si fideiussor soluendo est, debitor videtur esse soluendo, & debitor nō potest duci in carcerem, nisi facta excussione bonorum suorum, & fideiussoris: vt tradit Alex. in additione ad Bar. in l. a diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudi. Aretin. in l. maritum. §. eleganter. nu. 7. ad finem. ff. sol. mat. Hippol. sing. 3. Roma. consi. 320. Ripa in l. obligatione. nu. 25. ff. de pigno. Antonius Petrucius in rep. l. j. nu. 197. ff. de iureiur. qui oēs dicunt, ꝙ antequàm debitor ducatur in carcerem, sunt excutienda bona sua & bona fideiussoris. Quòd si antequàm excutiantur bona fideiussoris, nō potest duci in carcerem, multo minus poterit addici creditori: nam qui non potest duci in carcerem, non potest addici creditori, vt probaui. c. 3. nu. secundo. Ex quo sequitur, ꝙ fideiussor excuti potest non obstante quòd excipiat, ꝙ debitor etiamsi sit inops poterit satisfacere seruiendo: nam debitor addici non potest, donec fideiussor soluendo est. Sed ne lector labatur imprudens, hoc argumentum nō est adeo efficax, vt prima fronte apparet: potest enim debitor addici creditori, etiamsi fideiussor eius soluendo sit. Si modo creditor nolit agere aduersus fideiussorem sed aduersus ipsum debitorem. Potest enim creditor eligere, an agat aduersus debitorem, an verò aduersus fideiussorem. l. reos principales. C. de fideiuss. Neque obstat, si quis obiiciat, hoc verum quoad hoc, vt

43 possit recuperare debitum ex bonis debitoris, non verò quoad hoc, vt possit capere ipsum debitorem, si fideiussor est soluendo, & nondum fuit excussus. Sed responde, ꝙ practica non seruat, vt debitor capi non possit nisi fideiussore excusso, ita notat Cass. in consil. Burg. Rub. 5. §. 2. nume. 13. Hippoly. in practica crimi. §. attingam. nume. 56. Immo vbicunq; agitur ex sentētia, vel instrumento, ex quo quis possit duci in carcerem, debitor ducitur, etiamsi fideiussor soluendo sit. Immo etiam si ipse debitor soluendo sit: nisi statim de eo doceat dādo fideiussorem de euictione, inualuit enim vsus: ut persona & bona simul capiantur: vt docui c. primo, nume. 27. versiculo sed quæret aliqs. Illud pro perfecta declaratione huius articuli non omittendū, ꝙ cum de veritate huius articuli agitur semota recepta praxi & regni consuetudine, cui est hac in re de capiendo debitore standum, vt per Pau. l. j. C. qui bon. ced. poss. & docui c. j. Cum inquā tractatur, an debitor capi possit non excusso fideiussore, intelligendum est, quòd de iure communi non potest capi nisi fideiussore excusso. Sed quæret quispiam, an hoc verum, etiamsi fideiussor non renuntiauerit, auth. præsente Et reperio, quòd Aimo. in consuetud. Aluerniæ, titulo de executione, artic. 59. nume. tertio, versiculo & circa illud, docet quòd tunc debitor non potest capi, nisi excusso fideiussore, quando fideiussor renuntiauit. Auth. præsente. sed si non renuntiauit, dicit debitorē capi posse, etiam non excusso fideiussore: quoniam tunc cum debitor sit primò excutiendus, debet excuti primò in bonis, deinde in persona, antequam fideiussor conueniri possit: quoniam excussio non dicitur perfectè facta aduersus debitorem, nisi persona eius capiatur. Et dicit, ꝙ hæc est sua noua declaratio. Sed certè, etiam si fideiussor nō renuntiauerit auth. pręsente. excuti potest & debet, antequam debitor capiatur. Primò: qa excussio est legitime facta, cum excussa sunt bona, etiam si persona excussa nō sit: vt docui supra hoc ipso capite numero 36. Deinde quia capere debitorem non est res, quæ parit pecuniā, & ideo nō ideo minus dicetur debitor excussus, ꝙ captus non sit: nam qui est captus, non ideo dicitur soluisse, vt dixi sup. numero 39. præsertim iure ciuili, quo debitor inops non traditur in seruitium creditori, sed cedendo bonis liberatur. Rursus neque iure regio captus dicitur soluisse, immo neq; addictus: quoniam non statim ꝙ addicitur soluit, sed labēte tempore & recursu operarum quotidiano. Et cum excussio vel solutio est difficilis, vel impossibilis, excussio habetur pro facta: vt dixi numero trigesimooctauo, hic autem impossibilis est: operę enim futuræ decem sequentibus annis præstandæ non sunt in bonis nostris, neque præstitum dicitur, quod in posterum præstādum est. Sed ad rem, ea opinio verissima est, vt fideiussor teneatur soluere non obstante exceptione, ꝙ debitor etiam si sit inops, poterit soluere operis. Non obstant ex aduerso prolata. Non obstat, ꝙ debitor potest satisfacere operis: potest enim, sed in futurum & labente temporis spatio, non verò statim, vt res exigit, & quando exactio est difficilis, vel impossibilis pro tempore præsenti debitor dicitur non soluendo & ad fideiussorem perueniri potest, vt dixi numero trigesimooctauo. Non obstat, ꝙ debitor est apud creditorem loco pignoris, & quòd quando creditor habet pignus, sufficiat satisfactioni. Primò enim hæc conclusio non caret difficultate: nam glosa in Auth. de fideiussoribus. §. si quis igitur. verbo sumat, colum. prima, docet, creditorem posse agere aduersus fideiussorē, etiamsi habeat pignus, cuius sententiam probat Dynus, si pignus incontinenti & facile vendi non pōtest, & sequitur Bald. in l. inter eos. §. creditor. ff. de fideiuss. Anchar. in c. peruenit. eo. titulo. Cyn. in auth. præsente. de fideiuss. Debitor autem constitutus in potestate creditoris, non est pignus eius generis, vt facile ex natura sua vendi possit. Immo vendi nō potest, de qua re vide quæ dicam ca. nu. Itaq; debitor est loco pignoris apud creditorem, sed tamē non est propriè pignus ex his, quæ dantur ad cautionem: vt scilicet vendantur, si debitum solutum non sit, sed ideo dicitur esse loco pignoris: quoniam soluto debito effugit manus creditoris. Aliàs mihi placet opinio dicentium, pignus si eius naturæ sit, vt vendi possit, debere vendi, vel creditori adiudicari ęstimatione a iudice facta, iuxta l. fin. C. de iur. domi. impe. Antequam ad fideiussorem perueniri possit, si non renuntiauit dispositioni auth. præsente.

44 Non obstat etiam, ꝙ fideiussor potest soluere de bonis debitoris, & ꝙ operæ sunt bona debitoris. Nam operæ non sunt in bonis debitoris, neque pretium habent, quousq; præstitæ sint: præstatio autem facienda est in futurum, futura autem nō sunt præsentia: neque enim supponere debemus, debitorem addicendum creditori pro duobus argenteis, & quòd sic vno die satisfacere poterit.

Non obstat etiam, quòd fideiussor, qui nō renuntiauit auth. præsente. non potest conueniri, donec principalis sit excussus in bonis & in persona. Verior enim opinio est, executionem solum faciendam in bonis, vt dixi numero trigesimosexto, & vt verior sit opinio, ꝙ etiam est facienda in persona, quid prodest ad solutionem capere debitorem, si soluendo non est: captura enim non habet vim solutionis, vt dixi numero trigesimosexto, quamuis fateor, debitorem captum diligentius perquirere pecuniam. Deinde in casu, in quo loquimur, iam debitor forsan captus & addictus fuerat, & tamen creditor vult exigere à fideiussore diuite, quod ei licet, etiamsi cęperit aduersus debitorem agere, & illum habeat in carcere: nam captura non habet vim solutionis, vt dixi supra nume. trigesimonono. & infra nume. quartodecimo. ver. Rursus confirmatur. Nūc tractemus, quid si creditor videns debitorem & fideiussorem inopes esse, petit ambos sibi tradi ad seruitium, an rectè petat. Nam fideiussor excipit, excussionem prius faciendam in operis debitoris, quàm in suis, & quòd cum operæ suæ non sint statim in bonis suis, sed in futurum sint præstandę sicut operæ debitoris, quòd in pari causa prius est facienda excussio in bonis debitoris. Hanc quæstionem intellige in casibus, in quibus fideiussor potest addici creditori, & in ops est, de quibus supra. Omissa disputatione verius est, vtrumq; simul tradēdum creditori: nam cum debitor nō dicatur satisfecisse, vbi primum addicitur, sed lapso tempore, per quod iubetur seruire, certè cum nondum eius addictione satisfactum sit creditori, poterit creditor petere, vt fideiussor etiam sibi addicatur: quia principalis soluendo non est, neque considerandæ sunt operæ futurę, quas nondum præstitit, neque fortasse præstabit impediente morte, uel alio casu. Confirmatur hæc opinio ex omnibus argumentis relatis supra à nu. 36. vsque ad nume. 41.

45 Rursus † confirmatur: quoniam cum non satisfactum sit creditori ex eo, ꝙ debitor ei addictus est, fideiussor compellendus est ad solutionem, si non habeat vnde soluat: seruiet creditori simul cum principali, vt vtriusque operæ iunctæ breuiorē pręstent solutionem. Sic Bal. in c. contingit. colum. sexta, de dolo & contu. scribit, ꝙ captura rei principalis nō liberat fideiussorem, immo vterque potest simul capi. Citat. l. hæres a debitore. §. ꝙ si seruus. & ibi Bart. ff. de fideiusso. qui dicit, ꝙ licèt sit deuentum ad capturam: non tamen est satisfactum. Et idem dicit è contra, ꝙ si est captus fideiussor, potest etiam capi reus principalis, nec iuuatur reus principalis ex eo, ꝙ fideiussor appellauerit a captura, vt in l. creditor. in princ. & ibi glos. ff. manda. & vtrunq; retulit inter singularia Hippoly. singu. 398. De qua re vide Paul. in l. inter eos. §. creditor. ff. de fideiuss. & Hippoly. in repe. Rubr. de fideiuss. quæst. quinquagesimanona, & in practica causarum criminalium. §. attingam. nume. quinquagesimoquinto. Cassa. in consuet. Burg Rubr. quinta, §. secundo, verbo des rentes. nume. 13. ad finem.

46 Ex † superioribus infertur, ꝙ si fideiubeo ꝓ eo, quod a principali debitore exigi non poterit, qui dicitur fideiussor indemnitatis, possum conueniri, vbi primū bona debitoris sunt excussa, & reperiuntur non esse soluendo, absq; eo ꝙ expectetur, ꝙ debitor satisfaciat seruiendo creditori. Et natura huius fideiussoris indemnitatis est, quòd etiam si renuntiauerit beneficio excussionis, non potest conueniri, nisi principali debitore excusso: quia obligatio est cōditionalis pro eo, quod a principali exigi non possit, textus est in l. fin. secundùm vnam lectionem. ff. si cer. peta. & ibi notat Ang. & oēs DD. textus iuncta glosa in

verbo.planè.in l.2.C.de fideiuss.tuto.& ibi notat Saly. Bar.in l.j. C.de cõue.fisci debitor.Saly.in l.j.in fi. C. quod cum eo, Roder. in repe.l.2.titu.de los emplazamientos.§.quæritur vlterius.colum.3.versic.considera eleganter. Vltimò cum iure nostro regio pœna corporalis imponatur debitori, qui soluendo nõ est: nam pœna corporalis reputatur addici creditori, vt dixi cap.2. nu.36.& c.3.nume.6. Videtur ꝙ fideiussor rarò interuenire deberet,præsertim in casibus,in quibus diximus,fideiussorẽ addici posse creditori. Deinde non omittendum, ꝙ nõ desunt, qui dicant, fideiubentem peccare mortaliter. Citant illud Prouerbiorum.c.20.Tolle vestimentum eius,qui fideiussor extitit alieni,& pro extraneo aufer pignus ab eo. Rursus allegant, ꝙ qui fideiubet, confidit in hominem, & in carnem & sanguinem instabilem,& nimiũ tribuit sibi pollicẽdo. quæ ambigua sunt, & ex euentu incerto dependent. Quid dicturi si iuxta generalem dispositionem huius legis crederẽt fideiussorem inopem addicendum esse creditori.|Huius opinionis fuit Pellicanus, q nescio magis misere an stulte ab ecclesiæ Catholicæ consortio discessit spirituq; superbiæ & vanitatis nouarum opinionum auctor fuit,quem tanquam huius opinionis auctorem citat & accusat Moder.in tractatu de vsuris.quæst.32.num.253.Sed verissimum est,fideiussionem opus esse charitatis, qua proximo subuenitur. Verba enim Solomonis ad œconomicam & politicam moralis Philosophiæ partem pertinent, neque obligant veluti lex diuina,neque credendum est,Solomonem dehortari ab officijs charitatis,sed a fideiussione inconsulta: nam Beatus Paulus in Epistola ad Philemonẽ fideiubet pro Onesimo, & Ecclesiastici.c.29. legimus. Vir bonus fideiubet ꝓximo suo, & postea sequentib. verbis deterret ab inconsulta fideiussione.

47 Postremò † illud non omittendum, ꝙ etiam si fideiussor acceperit pecuniam pro fideiussione, & soluendo nõ sit, non est addicendus creditori in omnibus casibus,in quibus principalis addici non potest. Nam exceptiones competentes principali competunt fideiussori,& vbi principalis capi nõ potest,fideiussor capiendus non est:vt notant Ang & Imola in l.Stichum.§. quod vulg.ff.sol.matr.Are.in l.maritum.§.eleganter.col.2 nume.4.ver.& de hoc dicam.ff.sol.matr.Franciscus Marcus in decisio.Delphinali noua 340.col.2. nu.6. nisi forte exceptio personalis sit,puta ne debitor conueniatur in plus, q̃ facere possit: nam hæc non transit ad fideiussorem.l.& fideiussori. ff.de re iudicata. An autem fideiussor obligans bona sua sed non personam possit duci in carcerem,vide infra c.de debitore rõne rei, sed fideiussori minoris non prodest restitutio,quæ minori conceditur.l.j.C.de fideiusso.mino.l.in causę j.ff.de mino.l.25.tit.4. par.3.Bar.& Alex.in d.l.2.& ĩ l.Marcellus.ff.de fideiuss. latè Curtius Iunior in l.post aditam.nu.5.C.de impub.& aliis,Mauritius in tractatu de restitutione in integ.c.14.Hippoly. in rub. de fideiusso.nume.267.Herculanus in l.& si fideiussor.ff.de re iudi. Nisi dolus aduersarij interuenisset.glo. in d.l.2.Iacobinus in l.j. nume.7.C.de fideiuss.mino.

SVMMARIVM.

1 *Generalis dispositio generaliter debet intelligi.*
Obligatio personalis defuncti in hæredem transit.
More Romano debitor ex causa hæreditaria creditori addicebatur.
2 *Persona hæredis obligationis naturam non mutat.*
3 *Lex vel statutum loquens in debitore ad eius hæredem extenditur, etiam vt executio in eius bonis & persona possit fieri, limitatur seu declaratur.numero 5.*
4 *Ille dicitur debitor, a quo eo etiam inuito debitum potest extorqueri.*
6 *Filijs a creditoribus pro paternis debitis non potest fieri executio,nisi prius probetur, illos se hæreditati prius immiscuisse.*
7 *Lex.8.nu.4.lib.6.ordinat.seruanda est in hærede debitoris fisci.*
8 *Pręmium debere esse par labori.*
9 *Aduersus debitorem scriptum mandatur instrumentum executioni & non contra non scriptum, nisi hæres fuerit debitoris.*
10 *Licentia capiendi debitorem propria authoritate non ex lege sed ex pacto, an extendatur ad hæredem debitoris, & nu.11.& 13.*
11 *Qualitas obligationis non immutatur ex persona hæredis.*
12 *Pactum personale ad hæredem non extenditur.*
14 *Captura est meri imperij.*
15 *Intra nouẽ dies a morte defuncti hæres non põt exequutari, nec inquietari.*
16 *Hæres tenetur solùm, quatenus est in inuentario.*
17 *Hęredis persona ostendens inuentarium & offerens bona in eo contenta non capitur pro debito defuncti.*
18 *Hæres debitoris pro debitis defuncti capitur, & vltra vires hæreditarias, si abscondit bona contenta in inuentario.*
19 *Addictio debitoris creditori pęna est corporalis.*
20 *Inuentarium non tenetur hæres facere, quando non sunt bona, quæ in eo describantur.*
21 *Hæres eius qui bonis cessit, si non facit inuentarium, tenetur vltra vires hęreditarias. & nu.22.*
23 *Cedere bonis non tenetur, quousque perueniat ad pinguiorem fortunam, & ibi de opinione Bal.in l.fi.ff.de cessione bono.*
24 *Debitor in acquisitis post bonorum cessionem conuenitur solum in quantum facere potest. & nu.25.*
26 *Contra hæredem non conficientem inuentarium est præsumptio contra eum iuris & de iure, quod occultauit bona. & nu.18.*
27 *Lex loquens de operis ab aliquo præstandis cum sit odiosa, non extenditur ad hæredes, & in operibus obsequialibus.*
28 *Addictus debitor creditori dicitur pati pœnam corporalem.*

An debitor non ex proprio contractu sed ex causa hæreditaria sit addicendus creditori, si soluendo non sit. Cap. VI.

1 Occurrit elegans quæstio,cuius equitas postulat examen † vtrum debitor non ex proprio contractu,sed quia successit debitori,debeat seruire creditori, si soluendo non sit. Videtur ꝙ debeat creditori seruire ex generali dispositione huius legis, quæ generalis cum sit,generaliter dẽt intelligi:vt in l.de precio. ff.de publi. Deinde quoniam actiones ab hæredibus & contra hæredes dantur, vt in l.vna.C.vt actiones ab hæredibus cõtra hæred incip. Et obligatio personalis transit a defuncto in hæredem.§.hæres inst.de oblig. quæ ex quasi contractu. Præterea Romanorum seculo, quo maxime apud eos virtus & grauitas florueze,debitor ex causa hæreditaria addictus fuit creditori, ita enim memoriæ prodit Liuius Decadis primæ libro octauo his verbis. Cuicũ se Caius Publius ob æs alienum paternum nexum dedisset. Ecce ob æs alienum a patre factum filius fuit nexu vinctus:debitores enim qui soluendo non erant, Romani creditoribus addicebant, & nexos & nexu vinctos & addictos appellabãt:vt docui c.j.n.60.

2 Deinde † hæredem esse addicendum probatur: qm persona hæredis non mutat obligationis naturam, vt in l.2.§.ex his.ff. de verb.oblig. Qualitas autem omnis obligationis ea est,vt aut sit ei satisfaciendum solutione præsenti, vel seruitio, si obligatus aliter soluere non possit:vt in hac lege præscribitur. Cum ergo hæc sit obligationis natura,non debet mutari ex persona hæredis,in quẽ transit,sed addicendus creditori est,si soluendo nõ sit,alias mutabitur natura obligationis ex persona hæredis.

3 Præterea probatur † quoniam lex, vel statutum loquens in debitore,extenditur ad eius hæredem etiam quoad hoc,vt executio in eius personam & bonis fieri possit & in carcerem duci,argum.l.postulante.ff.ad Trebell.vbi ita notant Bart. Angel. Imola,Alex.nu.6 & Pau.& recentiores.Roderi.in l.post rem in 1.extẽsione ad leg.regi.ff.de re iudi.Ang.in l.j.nu.4.ff.de his qui in testa.delen.Ang.Alex.& Ias.nu.33.in l.si decesserit.ff.qui satisda.cogan.Ias.§.fuerat.nu.61. Insti.de actio.& ibi Gomesius nu.24 Cannarius in tract.de execu.instrum.nu.66.Soc.cõsi.293. præsens cõsultatio col.2.nu.j.lib.2.Alex cõsi.18.nu.16.col.si.lib.5. & cõsi.188.num.2.lib.2.& cõsi.96.nu.3.lib.4.Ang & Alex.in l.in ratione.1.§.si filio.ff.ad l.Falc.& ett cõis, vti testatur Gomesius vbi supra, & Ferdinandus Vasquius magni nõis Iureconsultus, qui pridem magna auctoritate in sacro concilio Tridẽtino inuictissimi regis nostri legatus interfuit,in tractatu de successionum creatione parte j.lib.j.§.6.nu.39.Boer.decis.10.nu.2.Cassan.in consuetudinib Burgundiæ,Rubr.7.§.13.verbo par benefice,nu.13.& rubr.11.titulo des cences,versiculo contra le principal.nume.1.Petrus Pechius in tract. de iur.sistendi.c.10.nu.4. Capicius decis.70.nu.j. Roma.in l.alia.§. eleganter.ff.sol.matr. Ang in l creditores.C.de pig.argum.l.hæredem.ff.de reg.iur.

4 Mouetur † vltra supradicta:qm debitor dicitur ille,a quo inuito debitum extorqueri potest.l.debitor.ff.de verb.sig.ab hærede autem inuito exigi potest, ergo statutum loquens de debitore,haud dubie comprehendet eius hæredem, & executari in carcerem detrudi poterit haud aliter,quam debitor ipse,qui debitum contraxit.facit l.non erit.§.dato.ff.de iureiur.Deinde clausula guarentigia non ponitur ratione debitoris sed fauore creditoris,vt citius recuperet debitum,ergo etiam aligat contra hæredes executari potest.

5 Quod † ita intelligunt omnes, dummodo prius hæres citetur, & liquidetur,ꝙ sit hæres:nam cum ipse debitum non cõtraxerit, & tantum teneatur:quia hæres est, debet hæc qualitas prius constare,argum.l.oratione.§.j.ff.de feri. Vbi probatur, ꝙ hæredi est danda noua dilatio,licet data fuerit defuncto, & quod sit liquidandum, ꝙ est hæres, notat Bald. in l. per diuersas.q.10.C. manda. Angel. in l.creditores.col.5.C.de pignor.& in l.ex contractu.per bonum textum ibi. ff.de re iudi. vbi loquitur de executione ex sententia Paul.col.j.Alex.col.2.in l.postulante.ff.ad Treb. Alex.consi.188.viso processu.col.2.versi.sed oportet.li.bro 2.& cõsi.96.num.3.lib.4.Aretin.consi.32.col.j.Felyn.in c.ex ratione. col.2.de appellatio. Faber in l.fi.C.de execu.rei iudica. Barba.consi.15.lib.j.Hippoly.sig.26. Salyc.in l.per diuersas.q.14. C.manda.Soc.consi.103.lib.3.Alcia.in l.2.§.ex his.num.9.ff.de verb.obligat.Roderi.in d.l.post rem.in prima extentione ad legem regiam.col.2. versiculo hanc tamen.ff.de re iudi.Boerius decisione decima,numero secundo.Capicius decisione 70.numero primo.Socin.consi.120.numero decimooctauo,libro j.Bald.

Bal.in rep.l.tale pactum.§.qui prouocauit. quæst.decima. ff. de pact.Imola in l.intra.ff.de re iudi Ratio est:quia hæredi nõ constat se debere.neque iudici ꝙ sit hæres. Facit,quod scribit Innocent.in c.quia V.de iudic. Quod quando ius executiuum respectu rei potest fieri aduersus singularem successorem alienantis prius quàm exerceatur ius executiuum. Debet citari possessor, & constare ꝙ habuit causam ab eo, aduersus quem possit fieri executio,quòd citauit Alex.consi.188.colum.secunda, libro secundo.Roder.in d.loco.colum.tertia,vbi dicit,ꝙ ad hoc vt executio citius fiat, optimum est petere excutionem aduersus Titium hæredem Sempronij,& offerre probationem inçontinẽti,quòd sit hæres.

6 Præterea, † quòd sit liquidandum,quòd est hæres,probatur: quoniam licèt dicatur,si filius,ergo hæres, tamen filius non potest conueniri à creditoribus hæreditatis, nisi probent illum se immiscuisse hæreditati.l.ei qui se.ff.de acqui.hęre.gl.in l.si cum dotem.§.transgrediamur.& ibi.DD. ff.sol. mat.glo.in l.necessarijs.& ibi Bar.ff.de acquir. hæred. Bald. & Imola in l.si filius qui patri ff.de vulg & ibi Aretin.colum.prima.Bald.in l.secunda.C. ne filius pro patre. Abbas. c.quod nobis.qui filij sint legi.& est communis,teste Ias.in d.l.ei qui se.colum.prima, versic.sed prima.ff.de acquir.hæred.

7 Adeo † autem hæres debitoris capi potest,vt cum iure regio statutum sit,vt debitor fisci detrudatur in carcerem, donec soluat,etiam si nominet bona in quibus fiat executio, & etiã si det fideiussorem de euictione, fideiussorẽ scilicet, quòd bona sunt sua,& valent summam, pro qua fit executio, vt statuitur in l.8. titu.quarto,libro sexto, ordinatio. hæc constitutio seruanda est etiam in hærede debitoris fisci:nam detrudendus est in carcerem,etiamsi offerat idoneum fideiussorem,ita rectè definit Vasquius in d.tract.de successionum creatione, part. prima, libro primo.§.37.Cuius opinio pręter superiora probatur:quoniam ratio,quare debitor fisci detruditur in carcerem, etiamsi det fideiussorem de euictione, est fauor fisci, non autem debitoris. Cùm autem, qui petit excutionem aduersus hæredem, si fiscus eodem iure aduersus hæredem gaudebit,quo gaudet, & aduersum debitorem,qui debitum contraxit: nam ex persona hæredis,qui succedit debitori,non perditur priuilegium competens aduersus debitorem, etiam si hæres sit priuilegiatus:vt scribit Roder.in l post rem.in prima amplia. ad leg. regiam. colum.4. versi.prædicta. ff. de re iudi. optima.l.67. titu.sexto part.prima. l.secunda.§.ex his.ff.de verbo.obligat. Rursus comprobat hanc sententiã,ꝙ in casibus in quibus debitor potest ex legis dispositione capi a creditore propria auctoritate,quos enumerat Crotus in rep.l.nemo potest.ff.de leg.primo,nume.octauo, eadem auctoritate,& licentia potest, vbi aduersus eius hæredẽ auctore Bartol.& DD.in d.l.postulante.per textum ibi. ff.ad Trebell. Abb.in c.fin. colum.prima, de arbit. notat Crotus in d. l.nemo potest.nu.nono. Vasquius dicit communem in loco supra citato.nume.trigesimosexto,versi.stant ergo,text.l.secunda.§.ex his.ff.de verbo.obliga.& quia hæres & defunctus vna & eadem persona reputantur, & lex loquens de debitore comprehendit hæredem.l.non erit.§.dato.ff.de iureiur. Ergo cum ex hac lege permittatur creditori habere in sua potestate debitorem inopem,eodem modo poterit habere eius hæredem, si soluendo non sit. Rursus adeo in hæredem etiam executio rigide fieri potest,vt si statuto caueatur, vt condemnatus, aduersus quem fit executio,teneatur soluere decimam iudici, certè si fit executio contra hæredem,tenetur soluere decimam sicut debitor ita docuit prouidenter Vasquius d.§.sexto,numero quinquagesimosecundo,versiculo sed hæc doctrina aduersus Bald in l. prima, versiculo pone statutum. C.de execu.rei iudica.Deci. in l.hæredem.nume.secundo.ff.de regu.iuris, quibus adde Socin. consil. 293.numero secundo,versi.confirmatur. libro secundo. Alex. l. postulante. numero septimo. Vnde infert Vasquius, ꝙ cum iure regio decima detur in aliquibus regionibus alguazelo executanti debitorem, quòd eadem decima dabitur: cum executionem facit aduersus hæredem. Mihi hæc illatio magnopere placet: nam decima datur alguazelo propter laborem executionis,eundem autem laborem sustinet,cum executat hęredẽ, quem cum executat debitorem:cum autem labor par sit, par debet esse præmium,præsertim cum hæres sit debitor, & lex regia prima,secunda,tertia, & quarta,& l.fin.titu.fi.lib.quinto,ordin.& l.22.titulo de los alguazil libr.quinto, ordina. Loquitur de executione,quæ fit in bonis debitoris, & hæres non soluens elapso termino culpa dignus est.

8 Quod † autem attinet ad decisionem Bal,in l. 2.C.de execu. rei iudi. supra relatam, quam sequuntur Decius & Socinus, & Alex.fundamentum earum est, ꝙ statutum loquitur de condemnato, & hæres non fuit condemnatus: sed est hæres condemnati. sed certè nisi mens statuti aliud dictaret, ego potius Vasquij iudicium probarem, si decima datur iudici propter laborem executionis:cum enim par sit labor, cum executat hæredem, par debet esse præmium. Immo est maior labor: cum executat hæredem: nam ipsum condemnatum posset executare absque alia liquidatione: quia continetur in processu, & sententia condemnatoria loquitur cum eo. At cum est executandus hæres,debet liquidare quòd est hæres,& alia dicta supra nu.decimoquarto. Item in casu statuti supra dicti decima non videtur dari iudici propter condemnationem sed propter executionem,& sic licèt hæres non fuerit condemnatus,sufficit ꝙ executio fit aduersus eum.

9 Præterea † adeo iuri conforme est, hæredem eodem modo cogi ad solutionem, quo defunctũ, vt etiamsi statutum dicat: vt instrumentum mandetur executioni aduersus debitorẽ scriptum in instrumento,adhuc executandus est hæres;nam hæres & defunctus eadem persona reputantur,vt in Auth.de iureiur. à moriente præstito.§ primo. & ex mente & vniformi ratione statuti hæres comprehenditur,vt in l.non erit.§.dato.ff.de iureiuran.Ita docent Pau.Imola.Ang.& Alex.in l.postulante.ff.ad Trebell.Alex.consi.18.nume.16.col.pen.lib.Socin.consi.293. colum.2. lib.secundo. Cassan. in consuet.Burgun.Rub.7.§.13. titulo des successions. verbo par benefice,nume.14.Decius in l.hæredem.nume.quarto.ff.de reg.iur.Bald.in l.prima.C.quorũ lega.per textum ibi iuncta glosa in verbo hæredi scripto. Vasquius dicit commuuem ubi supra num.42.Et est bonus textus in lege ex contractu.ff.de re iudi. vbi ius exequendi trãsit aduersus hæredem:quia licèt non sit litigatum cum eo, non reputatur noua persona:quia hæres & defunctus eadem persona censentur,& hoc apud nos est manifestius: quia semper debitores promittunt pro se & pro suis hæredibus, vt notat Rodericus in repetitione. l.post rem. in prima ampliatione ad legem regiã. col.2.ff.de re iudicata.

10 Deinde † adeo hæres capi potest,sicut defunctus: vt etiam si debitor defunctus capi posset propria auctoritate non ex lege, sed ex pacto,certe vis pacti extenditur ad hæredem, & capi potest sicut defunctus,non minus,quàm si captura illa proueniret ex lege vel statuto.Ita nouissime docuit Vasquius.d.parte.lib.j. §.sexto, numero trigesimosexto, versi. vnde in iudicando, vbi dicit, quòd ita consuleret & iudicaret.

11 Monetur: quoniam hęres & defunctus vna & eadem persona censentur. Et statuta in debitoribus extenduntur ad eorum hæredes, vt apparet ex superioribus.l postulante. ff.ad Trebell. in verbo hæredi scripto.l.secunda.§.ex his.ff.de verbo.obligat. vbi probatur, ꝙ qualitas obligationis non immutatur ex persona hæredis. Deinde adducit, ꝙ non est maior ratio in hęrede debitoris,qui capi potest ex lege, vel statuto, quàm in hærede eius,qui capi potest ex pacto. Contrariam tamen sententiam, immo ꝙ non possit capi hæres eius, qui non ex lege sed ex pacto capi potest,probat Bar.in l.si decesserit.ff.qui satisda.cogan. & ibi Paul. Alexand.& Ias.colum.3. numero 15. versic. quinto modo.Bal.& Alex.in l.postulante.ff.ad Trebel.Ang.in l.prima. C.qui bon.ced.poss.Alex.consi.decimooctauo,nume.16.lib.5. & fatetur esse communem Vasquius d nume.36. versicu. stant ergo duæ communes.Cassan.in consuetudin. Burgun. Rubr.7. §.13.titulo des successions. verbo par benefice,nume.14.versiculo contrarium. Mouentur ex textu in dic. l. si decesserit. & quoniam pactum, vt debitor capi possit, videtur personale,& licentia vt sese capiant, non debet ligare hæredes. l. vna. §. ne autem.C.de cadu.tollen.

12 Mihi † videtur distinguendum, aut enim debitor qui paciscitur in instrumento vt possit capi,non poterat capi de iure cõmuni; quia prohibitum est quenquam capi pro debito nisi ex causa iudicati,dixi cap.primo nume.57.& Certè licèt ipse aliter paciscatur,hoc non debet extendi ad hæredem: quoniam hoc pactum est personale,& licèt persona aduersus iuris dispositionem patiatur, se capi, hoc cum personale sit, non transit ad hæredes: nemo enim ab eis abstulit beneficium iure communi debitoribus concessum.

His accedit, ꝙ pactum, vt debitor capiatur non seruato iuris ordine,non valet: ut docui.c.j.nu.38.neque enim iuris ordo pactis priuatorum subuerti potest, vt ibi dico.

13 Prætetea Vasquius loquitur † quando pactum factum fuit non solum vt debitor capiatur, verùm etiam: vt capiatur propria creditoris auctoritate, hoc autem pactum nõ valet etiam quoad personam paciscentis, etiamsi sit iuratum, quoniam captura est meri imperij, & quæ sunt meri imperij, non possunt dari pactis priuatorum,qua ratione tale pactũ non valere post alios docui,c.j. nu.36. & vnus ex his qui hanc opinionem probant,etiam si pactum sit iuratum, est ipse Vasquius in loco quẽ citaui d.c.primo,num.35.adducit enim prudenter, ꝙ ex tali pacto, si validum esset, oriretur seditio & rixa. Inter Christianos autem pace & concordia nihil debet esse cõmẽdabilius.Quare cum pactum hoc sit odiosum,& in ipso debitore se obligãte reprobatum,verissimum est,tale pactũ non ligare hæredem, siue pactum fiat, vt capi debitor possit propria auctoritate, siue vt ducatur in carcerem. Neq; obstat,si quis obijciat,redde rõnem differentiæ,quare si debitor capi potest ex lege,potest capi eius hæres,& non quando debitor ex pacto solùm capi potest non ex lege Mihi magna videtur esse ratio differentiæ;nam cum ex

lege conceditur captura debitoris, hæres non granatur: nam si capiatur, patitur quod omnes debitores patiuntur: ipse autem debitor est. At cum capitur ex pacto defuncti, & quæri potest, se aduersus iuris dispositionem capi, neq; obstare pactum debitoris: quoniam id personale fuit, & licèt debitor renunciauerit suo iuri, id non tollit ius ipsi hæredi & omnibus debitoribus concessum ex lege, ne capiantur non facta excussione & non constito de debito. Si tamen debitor qui fecit pactum vt caperetur promisit, rem iure statutario vel communi concessam, & tunc hæres capi poterit non ex vi pacti, sed ex vi legis, sit exẽplum. Titus promittit in instrumento guarentigio se soluturũ centum intra decem menses & q si non soluat elapso termino conijciatur in carcerem, nisi det fideiussorem de euictione, certe etiam hæres conijci poterit: quoniam lex regia dictat, vt omnis debens ex instrumento guarentigio conijciatur in carcerem, nisi fideiussorẽ dederit, & potius capitur ex lege, quàm ex pacto, si non det fideiussorem. Cum ergo hæres detrudatur in carcerem, & pœna carceris habeat locum aduersus eũ, multo magis habebit locum dispositio huius legis, quæ a carcere liberat. Quid tamen si statutum loquitur in personam, puta vt executio fiat aduersus eum, qui contraxit, an possit fieri aduersus hæredem in casibus, in quibus de iure cõmuni captura non admittitur. Angel. quòd non in dicta l. postulante. Socin. consi. 120. numero decimooctauo, libro primo. Bar. in d. l. si decesserit. Sed redeundo ad principalem quæstionem. Equidem contraria sententia sua etiam habet fundamenta, quę bonũ virum nonnũquam ambigere facient. Ergo omissa disputatione, quę videntur manifestiora breuiter distinguendo proponam. Distingue igitur aut hæres succedit debitori nõdum addicto creditori, aut succedit debitori, qui iam creditori addictus & traditus fuerat.

15 Primò casu † illud est expeditum, q hæres intra nouem dies a morte defuncti non potest executari, neq; inquietari, & per consequens neque addictio eius peti potest, textus est in Auth. vt cum de appellatione cognoscitur. §. meminimus. colum. 8. regia l. 13. titu. nono, par. septima. Facit textus in l. secunda. § pe. ff. de in ius vocan. Et cum textus in d. §. meminimus. dicat, hæredes propinquos, affines & fideiussores defuncti non inquietandos, vetat haud dubie executionem, quæ nullus est inquietandi modus vehementior. Ita Bartolus in l. fina. §. donec. C. de iure deliberandi. notat Rodericus in repetitione ad l. post rem. in nona limitatione ad legem regiam. ff. de re iudica. Et vide eundem in dicta repetitione, in quinta ampliatione ad legem regiam.

Post nouem autem dies distinguendum, est aut enim debitor mortuus bona relinquit, aut non: Primo casu, aut hæres fecit inuentarium, & absque dubio dispositio huius legis non habet locum aduersus eum, si facultates defuncti non sufficiũt ad solutionem.

16 Quoniam † hæres non tenetur, nisi quatenus est in inuentario. l. fin. §. primo. C. de iure deliber. & sic cum supra id deficiat obligatio aduersus eum, nullo iure capi potest: quoniam obligatus non est, ita docet Salyc. in l. fin. §. in computatione. nu. 22. ad finem de iure deliber. & Alex. in d. l. fin. §. & si præfatam. numero vndecimo, colum. pen. & ibi. Iaf. num. duodecimo. Alex. in l. postulante. colum. secunda. nume. 4. ff. ad Trebel. Bal. consi. 380. lib. 2. Socin. consi. 120. nume. 18. lib. j. Bart. in d. § in computatione. nume. octauo, prope finem. Imola in d. l. postulante. & in l. 4. §. si prætor. ff. de dam. infec. Beroyus quæst. 57. col. 2. & 3. Bald. ead. l. §. & si prefatam. colum. 2. numero tertio. Quæ nota: quoniam plures ex his dicunt simpliciter instrumentum non posse executari aduersus hæredem qui fecit inuentarium.

17 Intelligendum † enim vt non possit executari capiendo vel detinendo personam postquam ostendit inuẽtarium, & offert bona ibi cõtenta, vel constat ex eo debitum esse vltra vires hęreditarias, ne statutum sibi absq; causa sit nociuum, & auferat ab eo plus quàm ex hæreditate consecutus est. Et ita intelligit expresse Salyc. di. nume. vigesimosecundo, ad finem, vt scilicet non possit executari vltra vires hæreditarias, & omnes ita sentiunt: vt apparet ex glosa & ratione, quam citant, scilicet q statutum intelligi debet iuxta ius commune, quando aliter intellectum pareret damnum tertio, & auferret ab eo ius suũ. Quare dicunt doctores, q si dictet statutum, vt instrumentũ, quod potest executari aduersus debitorem possit executari aduersus hæredem, intelligitur, nisi hæres fecerit inuẽtarium, & vires hæreditatis non patiantur. Non tamen negant, quin possit executari, & duci in carcerem, quousque ostendat inuentariũ. Nam si illud ostendat, & offerat bona, relaxandus est è carcere, vt notat Baldus in dicto §. & si præfatam. nume. tertio. & ibi. Corne. secus si abscondit. Socin. in d. consilio 120. nume. decimooctauo, libro primo, si non ostendat, capietur ex sua contumacia. Bald. dicto numero tertio. Beroy. quęst. 57. colum. 3. quousque ostendat, idem si abscondit bona contenta in inuentario: reperio tamen quod Beroyus d. quæst. quinquagesimaseptima, contendit simpliciter via ordinaria agendum aduersus hæredem, qui fecit inuentarium, non verò executiuè: Citat doctores in d. lege fina. C. de iure deliberandi. Sed certè lapsus memoria videtur: nam doctores dicunt, quòd non potest executari quando fecit inuentarium, & bona non sufficiunt. Et ita intellexit Soci. d. consilio 120. numero decimooctauo, libro primo. Bal. in d. §. & si præfatam. post Saly. d. nume. vigesimosecundo. Aliàs rarissime fiet executio aduersus hæredem: cum rarissimi sint, qui inuentarium non conficiant, & præsertim fiet executio: cum in termino decem dierum, quod datur, vt executatus se opponat executioni, possit debitor ostendere inuentarium, pro quo est præsumptio, & probare bona hæreditaria nõ sufficere: & reperio, quod Ferdinandus Vasquius in prima parte de successio. creatio. lib. primo. §. sexto, num. quadragesimo sexto, scribit, se in vsu forensi sępissime respondisse in casu magis dubio, scilicet quando debitum, pro quo hæres conuenitur, debetur fisco: nam in fisco id priuilegium est, vt quiuis debitor aliàs immunis a carcere, debet stare in carcere, vt dico c. de nobili. dicit tamen Vasquius, q hæres debitoris fiscalis si fecit inuentarium, non debet esse in vinculis, dum liquidantur vires hæreditatis. Itaque non negat executiue procedendum: sed negat hæredem ostendentem inuentarium detinendũ in vinculis, neque capiendum, si offerat bona: nam solum est debitor respectu illorum bonorum, & si ea offerat, etiam si non offerat pecuniã, non potest capi: quia satisfacit offerendo ipsas res hæreditarias, vt in d. l. fin. § et si præfatam. Et q non sit capienda persona, notat Salyc. in d. l. fin. nume. vigesimotertio. Bald. §. & si præfatam. numero tertio, & ibi. Cornel. Alex. in l. postulante. nume. quarto. Beroy. quæst. 57. nume. 1. Socin consi. 120. numero decimooctauo, libro primo. Quod confirmatur: quoniam hæres faciẽs inuentarium videtur respectu creditorum esse quidam depositarius, qui reddendo bona liberatur, & impropriè est hæres, vt notat Cassan. in consu. Burg. Rub. 10. §. primo, verbo. son heritage, num. primo. Facit, quod dico infra de actione iurium debente. ver. quod confirmatur. num. 5. Sed & tem, cum debitor non teneatur vltra vires hæreditarias, q pro debito supra vires hæreditarias petatur addici creditori: cum debitor supra vires hæreditarias non sit. Quinimmo non solum post factum inuentarium, verum neque intra tempus conficiendi inuentarij hæres executari potest, neque conueniri, neq; vllo modo inquietari, textus est in l. fi. §. donec. C. de iure delibe. Immo neque sententia aduersus defunctum lata potest intra dictum tempus aduersus hæredem executioni mandari, vt ibi probat textus, quem Bar. notat ibi, & dicit, q ex eius dispositione prædicatur quotidie, q executio instrumenti non fit aduersus hæredem intra tempus cõficiendi inuentarium: quod Rodericus dicit esse perpetua memoria dignum l. repetitione. l. post rem. in prima ampliatione: ad legem regiam. colum. quarta, versiculo aduerte tamen. Et dicit id procedere, etiam si hæreditas sit locupletissima, ex sententia Baldi, qui dictum §. donec extedit etiam in hunc casum: quoniam lex id videtur concedere propter occupationes hæredis. Et q hæres neque executari, neque conueniri possit intra tempus conficiendi inuentarij: Et quod instrumenta non sint intra illud tempus executioni mandanda, notat Iaf. in d. l. fi. §. donec. Boerius decisione decima, numero tertio. Rebuffus in regias constitutiones. fol. 194. numero 74. Cassan in consuetudinibus Burgundiæ. Rubr. 7. §. 13. in verbo par benefice, numero decimotertio, vbi dicit, hoc quotidie practicari. Vitalis Camban. in tractatu clausularum, in clausula nil nouari cõfectione inuentarij pendẽte, col. 1. Immo hæc exceptio, q hæres est intra tempus cõficiendi inuentariũ, impedit litis ingressum, vt notatur in decisione Tholosana. 321. & intellige vt ibi in additione, & vide Cassa. vbi supra numero 11. verv. quæ autem. in fi. Iaf. in l. fi. §. licentia. nume. septimo, col. fi. C. de iure deliberandi.

18 Ex his apparet, hæredem † non capiendum, neq; inquietandum. Et per consequens non addicendum intra tempus conficiendi inuentarij, neque post confectum inuentarium, si bona hæreditaria nõ sufficiant: non enim in plus tenetur, neque pro debitis defuncti potest duci in carcerem, nisi fortè abscondat bona contenta in inuentario: tunc enim ex propria culpa capi poterit, vt notant Bald. in l. fin. § & si præfatam. nume tertio, & ibi quoq; Corneus. C. de iure delibe. quod comprobatur ex his quæ dico c. de nobili. nu. 6. & nu. 126. & c. de debitore rõne rei, nu. 10. Sed veniamus ad secundum caput primi membri distinctionis, scilicet quando debitor defunctus bona reliquit, & hæres non fecit inuentarium, an tunc sit addicendus creditori, si non sit soluendo. Et distinguendum est, aut enim debitor defunctus obligatus erat ad aliquod factum personale personæ cohærens, & certè ratione facti non præstiti hæres non potest conijci in carcerem, vt notant Bart & Ang & Iaf numero 13. in l. si decesserit. per textum ibi. ff. qui satisda cogan. Si autem defunctus non erat obligatus ad factum sed ad pecuniam, vel quid simile præstandum, & soluendo tus erat, & certè hæres si non confecit inuentariũ, & soluẽdo non est: debet addici creditori, etiam si excedatur vires hæreditariæ ex oibus iuribus allegatis supra in fauorẽ partis affirmatiuæ:

tiur: nam hæres pro debito defuncti capi & in carcerem deduci potest, & si non fecit inuentarium, præsumitur surripuisse bona defuncti, & tenetur vltra vires hæreditarias. ut in Auth. de hęredibus & falcidia. §. sancimus. & non admittitur ad cessionem bonorum, vt notat Bald. in l. j. nu. 5. C. qui bon. cede. poss. & in l. fi. C. de iure delib. Iaf. in §. fi. num. 8. insti. de actio. Socin. regula 46. fallentia 10. gl. in l. prima. C. de cessio. bono. Malitiosus enim debitor non liberatur cedendo bonis l. fin. §. fi. quæ in fraud. credi. & ibi Bald. & Angel. & dicam infra capite de malitioso debitore. Hic ergo hæres addicetur creditori † nam & de

19 iure cõmuni sibi denegatur beneficium cessionis bonorum, satis autem denegatur, dum adijcitur creditori, & satis videtur puniri eius culpa: nam addictio habetur pro pœna corporali, vt dixi c. 2. & 3. & debitor ex delicto tradendus est creditori, si soluendo non sit: vt dico infra capite de debitore ex delicto. Item quãuis doctores dicant, huic non concedendum beneficium cessionis, sed quòd debet esse in carcere. Loquuntur de iure cõmuni, quo non admittebatur, debitorem seruire creditori. At cum hoc admittatur iure regio, & traditus in seruitium censeatur captus, satis dici potest esse in carcere: cum sit in potestate creditoris, & sequatur eius voluntatẽ, ideo dimitti debet è carcere: item licèt maius crimen commisisset, esset addicẽdus creditori, vt reficeret damnum, non verò detinendus in carcere. Quinimmo iure ciuili cũ denegatur beneficium cessionis, non intelligitur, q debitor debet mori in carcere, vt docet Ripa in l. obligatione. nu. 30. ff. de pignori. Sed illud non omittendum, q si hæres, qui non confecit inuentarium, vir sit vitæ sanctimonia præstans, non tenetur vltra vires hæreditarias: quia cessat suspicio, quòd surripuit bona, ita Socin. in tracta. fallentia. reg. 170. facit. c. cum ex iniuncto. de noui oper. nuncia. Sed contra sentit Barba. in rubr. ff. de acquir. hæred. & in rep. c. Raynaldus. col. 53. limita. 12. de testa. Deinde rem tetigit Tiraquel. de mode. pęn. cap. 51. nume. 113. & in medio relinquit. Ego nihil definio, tantum virtuti plurimũ tribuo. Nunc tractemus de secunda parte distinctionis, scilicet quando defunctus nulla reliquit bona, & hęredem instituit: nam hoc etiam inopi licet, ut in l. hęreditas. ff. de pet. hæredi. & hæres inuentarium non confecit, & soluendo non est. An sit addicendus creditori: nam si inuentarium fecisset, res esset satis manifesta. Profectò durissimũ videtur, vt hæres, qui ne obulum quidem accepit à defuncto, non solum cogatur propria bona vendere ad soluẽdum debita defuncti, verùm etiam: vt eius persona ratione debiti alieni cogatur seruire: cum ne in nummum quidem vnum successerit defuncto, qui debitum contraxit, & pecuniam in suos vsus cõuertit. Hæc res palam est absurda & ex diametro pugnat cum ęquitate, ideo non admittenda: plura enim reijciunt eruditi, non q aduersentur iuri scripto, sed q absurda sunt, & ab ęquitate aliena. l. nam absurdum. ff. de bonis liberto. Rursus præstat hic ęquitatis argumentum, quod docui cap. præcedenti, fideiussorem inopem obligatum pro debito alieno non esse addicendũ creditori: hic autẽ loquimur de hærede obligato pro debito alieno sicuti fideiussor, & cum loquamur in casu, in quo nulla pecunia ad eum ex hæreditate peruenit. Aequissimum est, vt iudicemus quod in fideiussore ex eadem ratione. Præterea facit, qđ pluribus argumentis docui. cap. quarto, q ille, qui absq; culpa sua amittit bona, non est addicendus creditori: hic autem loquimur in hærede, qui nihil ex hæreditate consecutus amisit, & consumpsit omnes fortunas suas in soluendo credita defuncti, cui in nihil successit præter inane hæredis nomen, soluit autem: quia non fecit inuentarium.

20 Neque † obijciat quisquam, quòd non fecisse inuentarium, est culpa; quoniam cum nihil est, quòd in inuentarium redigatur, inuentarium faciendum non est: cuius enim rei fiat inuentarium, si nihil est. Sic dicimus, quòd licèt tutor sub grauibus pœnis teneatur facere inuentarium, vt in l. tutor qui repertorium. ff. de adminiſt. tuto. Id non habet locum, quando maior esset expensa conficiendi inuentarium, quàm res in inuentarium redigenda. Ita docet Bartol. in l. mediterraneæ. C. de ann. & tribut. lib. 11. & dixi in tractatu meo de decim. tutoris. cap. 2. nume. 48.

21 Ex † quo infero, quòd licèt hæres non conficiens inuentarium teneatur vltra vires hæreditarias; vt in l. fin. §. sin verò postquam. C. de iure deliber. & teneatur creditoribus satisfacere insolidum, id non habet locum, quando nihil erat, q in inuentarium redigeretur, neque defunctus quidquam reliquit præter ęs alienum. Cuius enim rei fiat inuentarium: cum nihil sit, & non entis non sint qualitates, vt in l. eius qui in prouincia. ff. si cer. peta. Quæ opinio ęquissima videtur, & probatur, quoniam l. fin. §. & si præfatam dicit, quòd non conficiens inuentarium tenetur vltra vires hæreditarias, ergo supponit, q aliquę erant vires hæreditariæ. Neque obstat, quòd Alexand. ibi numero 4. Iaf. nume. secundo, dicunt, quòd hæres eius, qui cessit bonis, tenetur vltra vires hæreditarias, si non facit inuentarium. Nam ei qui cedit bonis vestes relinquuntur, quæ ad hæredes transeunt, & si sic sunt aliquę vires hæreditariæ, vel intelligẽdi sunt, quando debitor post cessionem bona adquisiuit, vide infra numero seq. numero vigesimoquarto, vbi dico eorum opinionem esse falsam. His ita definitis, quid iudicandum in secunda parte quæstionis principalis, Scilicet an hæres eius qui iam erat in creditoris potestate teneatur seruire pro eo, si aliàs soluendo ex proprijs bonis non sit & inuentarium non confecit. Supponendum autem, quòd is, qui nulla relinquit bona, potest testari, & hæredem instituere. l. hæreditas. ff. de peti. hæredi. nam testamentum est declaratio eius, quod quis post mortem suam fieri vult, plurima autem sunt quæ hominem significare oportet in vltimo vitæ actu, etiã si nulla relinquat bona. His suppositis, vt res exemplo sit dilucidior, finge debitorem addictum esse creditori, vt seruiat per quadriennium, mortuus autem est post biennium instituto hærede, qui inuentarium non confecit, creditor autem petit, vt hæres, qui etiam inops est, seruiat per reliquum biennium, quid iuris. Mouet quæstionem, quòd cum debitor iussus sit seruire per quadriennium, vt satisfaciat creditæ summæ. & solum per biennium seruierit, mortuus est, antequam debito satisfaceret, & tempore mortis debitor erat, si ergo erat debitor, videtur obligationem seruiẽdi pro reliquo biennio transire ad hæredem; nam actiones ab hæredibus & contra hæredes incipiunt, vt in l. vna. C. vt actiones ab hæredibus & contra hæredes incipiunt, & defunctus adhuc debebat pecuniam & in locum eius operas & seruitium.

22 Sed † tamen in hac specie ego iudicarem, hæredem non teneri seruire creditori. Primò: quoniam hæres eius, qui bonis cessit, etiamsi non faciat inuentarium, non tenetur vltra vires hæreditarias, auctore Alexand. in l. fin. §. & si præfatam. colum. prima, nume. quarto, versiculo alius est casus. C. de iure deliber. Bald. in l. fina. ff. de cessio. bono. Sed hoc argumentum tutum non est. Primò quoniam dubium est, an hæres debitoris, qui bonis cessit, teneatur vltra vires hæreditarias, & quòd teneatur vltra vires hæreditarias, probat Iaf. in d. §. & si præfatam. num. 2. versic. secundò limita, & ibi Alex. num. 4.

23 Mouetur † quoniam ratio, ex qua Bald. in d. l. fin. ff. de cessio. bono. docet, hæredem eius, qui bonis cessit, non teneri vltra vires hæreditarias est; quoniam hæres subrogatur in locum defuncti, defunctus autem non tenebatur: quia qui cedit bonis non tenetur, quousque pinguiorem nanciscatur fortunam. §. fin. insti. de actionibus, ergo neque hæres tenebitur, argumẽto. l. sciendum. ff. de in integ. resti. etiam si non fecerit inuentariũ. Sed hæc ratio scrupulum habet, q huiusmodi priuilegium non transit ad hæredem, sed est mere personale l. sciendum. ff. de re iud. l. maritum. cum lege sequenti. ff. solu. matrim. Qua ratione aduersus Baldum pronuntiant Alexand. & Iaf. in locis supracitatis. sed responde, quòd illę leges loquuntur in his, qui non tenentur vltra, quàm facere possunt: debitor autem, qui post cessionem aliqua adquirit, non tenetur vltra, quàm facere potest. l. is qui bonis. ff. de cessio. bono. Si tamen nihil adquirit, nullo modo cõueniri potest, & vis obligationis silet: cum autem debitor conueniri non possit, & obligatio sit suspensa, certè cum eadem qualitate transit aduersus hæredem, ergo hæres non tenetur. Quare opinio Baldi non videtur aliena a veritate, & cõfirmatur: quoniam hæres non conficiens inuentarium, ideo tenetur vltra vires hęreditarias: quoniam est aduersus eum prę sumptio iuris & de iure, quòd res surripuit, & quòd non fecit inuentarium, ne furtum suum detegeretur: hic autem loquimur in hærede eius, qui bonis cessit, cessisse autem bonis probatio efficax est, quæ euincit cedentem bonis carere, vt notant Canonistæ in c. Odoardus. per illum textum, de solutio. Iaf. in l. si constante. numero 148. ff. solu. matrimon. Parisius consilio octuagesimo, numero 48. libro primo. Raphael Comensis in l. decem. ff. de verborum obligatio. & ibi. Claudius numero decimo. Aufrerius in additione capellæ Tholosanæ 196. Sed huic argumento responderi potest, quòd licèt bonis cessisse sit efficax probatio, quòd cedens caret bonis, intelligitur pro tempore, quo cedit: nam potest post cessionem benigniorẽ experiri fortunam. Nam si nõ acquisisset noua bona, opinio Baldi est verior, vt infra dicam, præsertim si cessit bonis in fauorem creditoris, qui agit aduersus hæredem; nam tunc cum ex eius confessione constet fuisse inopem, audiendus est hæres, dicens defunctum nulla reliquisse bona. Etiam si non fecerit inuentarium, neque ei obstat præsumptio, quæ est aduersus non conficientem inuentarium: quoniam ea tollitur partis confessione, vt infra dico nu. 26. Sed adhuc opinio Baldi videtur confirmari ex ratione, quam ipse adducit, scilicet.

24 Quoniam † de acquisitis post cessionem non tenetur debitor satisfacere, nisi in quantum facere potest. l. is qui bonis. ff. de cessio. bono. ergo neque hæres eius, argumento. l. sciendum. ff. de in integ. restitu. sed huic argumento respondent Alex. & Iaf. in dic. §. & si præfatam. q priuilegium, ne quis conueniatur vltra, q̃ facere possit, non transit ad hæredem, sed est personale. l. maritum. cum l. seq. ff. solu. matrimo. l. sciẽdum. ff. de re iudi. Deinde responderi potest, quòd debitori, qui bonis cessit, conceditur id priuilegium.

25 Quoniam † fortunæ acerbitatem expertus eſt,cum bonis ceſſit,& ſi quod poſtea adquirit,aufertur illi à creditoribus in ſolidum non deducto quod ad alimenta eſt neceſſarium. Adigeretur ad mortem & vitam cõſeruare nullo modo poſſet. Ideo de poſtea adquiſitis non tenetur ſatisfacere,niſi in quantum facere poteſt. Hæc autem equitas nõ viget in perſonam hæredis: nam neque miſerabile ceſſionis bonorũ remedium paſſus eſt: neq; eget forſan alimentis:nam ſi non de hæreditate, forte ex ſua re diues eſt,ideo licèt defunctus non poſſet cõueniri in plus quam facere poſſet,ipſe conueniri poſſe vt, ſi inuẽtarium non confecit.Sed certè quidquid de iure ciuili verius ſit;& etiam ſi opinio Baldi verior eſſet,vt eſt re vera,q̃ debitor nihil adquiſiuit poſt ceſſionem,nihil facit ad noſtrum caſum:nam iure noſtro Hiſpanico debitor non liberatur ceſſione bonorum, neq; ceſſionis bonorum beneficium apud nos in vſu eſt. Ideo non licet ita arguere.debitor,qui ceſſit bonis,non tenebat, ergo neq; eius hæres;namq; apud nos debitor,qui ſoluendo non eſt,tenetur ſeruire creditori,& operis,vel ſeruitio ſatisfacere,ideo argumentum poteſt in 3rium retorqueri debitor inops non liberatur cedendo bonis,ergo neq; eius hæres. Ideo omiſſo hoc telo, quæramus aliud,quo hærede inopem a creditore defendamus.

26 Illud † autem occurrit,q̃ hæres non conficiens inuẽtarium ideo tenetur vltra vires hæreditarias , quoniam aduerſus eũ eſt præſumptio iuris & de iure,q̃ occultauerit bona, vt in auth.de hæredibus & falcidia.§.ſancimus. hæc autem præſumptio tollitur confeſſione partis.glo.& DD.in auth. ſed iam neceſſe. C.de donatio.ante.nup.quare ſi creditoris, vel legatarij conficeãtur, defunctum nulla alia reliquiſſe bona,quàm ea,quæ heres dicit. certè hæres non tenetur vltra vires hæreditarias,etiam ſi inuentarium non confecerit.Ita notat Bal. in l. filium quem habentẽ.col.antepe.C.famil.ercif.Alex.in d.l.fi.§.& ſi præfatam. col.j. nu 3.Iaſ.nu.2.C.de iure delib.Paul.in l.in ratione.§.quod vulgo.ff.ad leg.Falcid.Cępola cautela 22.& ſequenti. Creditor autem cui debitor defunctus additus fuit,cum petijt a iudice,vt illum ſibi addiceret , haud dubie contendit illum inopem eſſe, neque habere bona:nam ſi bona haberet, vtiq; ſibi non traderetur;cum autẽ ipſe in iudicio affirmauerit,illum inopem eſſe, & hoc titulo illum habeat in poteſtate ſua,certe cum hæres dicit,defunctus nulla bona relinquit, dicit idem quod creditor dixerat,cum petijt debitorem ſibi addici.Neq; obijciat quiſpiã, forſan poſt addictionem aliquid adquiſiuit.Nam ſi opifex erat, quotidianum quæſtum redit creditori . Si opifex non erat, ſed tantũ creditori obſequiales operas præſtabat, certe ex his operis pecuniam,nullã quærit, ſed tantum ſatiſfacit paulatim ſummæ quam creditori debet. His congruit, q̃ ſupra docui nu.20. q̃ tunc demum non conficiens inuentarium conuenitur vltra vires hæreditarias, quando in hæreditate remanſerunt aliqua bona, certè ſi nulla remanſerunt; nam tunc non eſt res,de qua fieri poſſit inuentarium, vide quę ibi dixi.

27 Deinde † hæc opinio ,p̃batur efficaciter;qñ lex faciens mentionem de operis ab aliquo præſtãdis,cum ſit odioſa,nõ extenditur ad eius hæredes.Ita docent Alex.& Iaſ.nu.8. in l.venia.C. de in ius vocan.Specul.titulo defendis.nu.15.Affictus in cõſtitutione Siciliæ incipiente,probationũ defectum.nu.18.Quinimmo neq; operas obſequiales , quæ leues & faciles ſunt , non tenetur hæres præſtare.l.hæres.ff.de obſequiis a liberis & libertis patrono præſtãdis.l.non ſolum.§.quanq.ff.de iniur.notant Alber. & Raynerius in d. l.hæres. Azo in ſumma. C.de libertis & eorum liberis. col.j.& 2. gloſ. in l.fin. C.eod.titu.Ludouicus Gomeſius in §.pœnales.nume.34.Inſti.de actio. Quod fallit in operis libertorum:nam & hæredes eorum illas præſtare tenentur.l.1.§.quæ onerandæ.in fi.ff.quar.rer.actio.nõ det. l.qui libertinus §.poſthumus.ff.de oper. liberto. Cõfirmatur hæc opinio: quoniam addictus creditori infamis efficitur,& dicitur pati pęnam corporalem,vt docui c.2.nume.35.& cap.3.nume. ſexto, pœna autem corporalis.Immo neque pœnales actiones ad hęredem tranſeunt l.ſi verò.§.fin.ad finem.ff.de his qui deiece.vel effuder.l.j.& per totum.C.ſi reus vel accuſator mortuus fuerit. Sed reclamabit aliquis , nonne ſupra docuiſti , hæredem non conficientem inuentarium addicendum eſſe creditori.Fateor: ſed hic alius eſt caſus, ſcilicet quando hæres inſtituitur à debitore iam propter inopiam tradito in poteſtatem creditoris,ſupra autem diſſeruimus de hærede debitoris, qui creditori addictus non erat,an ſi ad inopiam perueniat , ſit addicendus creditori, ſicuti creditor , cui ſucceſſit, addiceretur , ſi ſoluere non poſſet. Sed an exceptio inuentarij poſſit per hæredem opponi poſt ſententiam, vide latè Alexand.in l.ex diuerſo.§.ſi in iudicio.ff.ſol.matri.

SVMMARIVM.

1 *Libertus etiam ſenex tenetur operas patrono præſtare.*
2 *Valet argumentum de operis libertorum ad operas ſeruorum.*
3 *Afflictio non eſt danda afflicto.*
4 *Senectutis ratione liberatur quis ab obligatione ſeruiendi & operarum præſtatione,etiam ſi teneatur ad ea ratione delicti commiſſi.*
5 *Damnatus in metallum patitur capitis diminutionem.*
6 *Capite minuitur, qui in imaginariam aliquam ſeruitutem adducitur.*
7 *Damnatus in metallum fit ſeruus pœnę,& debet operas ratione delicti commiſſi, cuius punitio ad reipublicæ vtilitatem ſpectat, ſenes monachi ex regula beati Benedicti non coguntur regulæ præcepta ſeruare.*
8 *Iure regio ſenectus excuſat a muneribus perſonalibus, & ibi de alijs excuſationibus.*
9 *Senectus eſt quædam nobilitas.*
10 *Debitor infirmus creditori non addicendus,neque ei ſeruire tenetur.*
11 *Senectus ægritudo eſt.*
12 *Senex ſemper videtur eſſe in morte.*
13 *Senex delinquens miſericordiam meretur.*
14 *Perſona ſenis honoranda.*
14 *Debitor inops creditori addictus poſt addictionem ſenex effectus liberatur diſpoſitione huius legis.*

An debitor ſenectæ ratione excuſetur , vt non ſit addicendus creditori. Cap. VII.

1 Eſt † quotidiana, quæſtio, quid iudicãdũ ſit in debitore ſene,an ſcilicet addicendus ſit creditori,ſi ſoluendo non ſit. Præſtat argumentum quæſtioni diſpoſitio generalis huius legis,tum decretum textus in l.eius.ff.de oper. liber. iuncta lege præcedente,vbi iuriſconſultus tractans de operis pręſtandis ſcribit,eas etiam a ſene exigi poſſe.Cum ergo libertus ,de quo lex illa loquitur, non excuſetur ab operarum præſtatione prætextu ſenectutis.Idem iudicandum videtur in noſtro caſu: nam cum libertus operas pręſtet patrono ratione beneficij accepti,debitor verò ratione pecuniæ rei tranſigendę humanæ vitæ neceſſariæ.

2 Præſertim , † q̃ valet argumentum de operis libertorum ad operas ſeruorum, auctore Bart.in l.ſi non ſortem.§.libertus.ff. de condict.indebi.& in l.pro hærede.§.ſi quid tamen. ff. de acq. hæredi. notat Zaſius,qui tamen videtur ambigere,ſingularium reſponſorum libro primo , capite 3. Debitor autem creditori addictus videtur quodammodo ſeruus eius eſſe , vt dico ca.1.& ſupra cap.ſecundo. Neque obſtat,ſi quis dicat,fateor ſenem cogendum operas præſtare iuxta textum in d.l.eius. ſed id admittendum , ſi opifex ſit, vel mechanicum aliquod artificium calleat:tunc enim propriè dicetur præſtare operas,ſi tamen nullũ calleat artificium,non eſt cogendus ſeruire creditori.Sed rñde q̃ paria habentur ſeruire, vel operas præſtare: vt probat textus inſignis in l.ſi quem ſeruum.ff.de ſtatuliber. cuius hæc ſunt verba Nihil intereſt,vtro modo caueas ſi ſeruierit,an ſi triẽnio operas dederit . Deinde facilior eſt opera obſequialis quàm opera artificialis, minusq; oneroſa. Rurſus ſenem creditori addicendum probatur:quoniam licèt de iure ętas ingraueſcens pręſtet immunitatem à muneribus perſonalibus,vt infra dico,hoc nõ admittendum cum alterius iniuria.l.2.§.ſi quid a principe.ff.ne quid in loco publico.l.nec auus.C.de emancipa. libero. Iniuria autem eſſet creditoris , ſi propter debitoris ſenectam ſua pecunia fraudaretur.

3 Sed † in ſene deuexæ iam ętatis homine,carioſa ſenecta confracto,ego nõ ſeruabo diſpoſitionem huius legis,quamuis maximam ſummam debeat. Moueor primò: quoniam ęquiſſima ratione ſenex in carcerem duci nõ poteſt,vti exiſtimat Caccialupus in tractatu,de debitore ſuſpecto & fugitiuo.quęſt.quinta, colum.ſecunda, adducens, quòd nõ eſt danda afflictio afflicto, vt in l.oratio.ff.de ſponſa.lib cuius opinio ſuadetur ex pluribus, quæ ſtatim dicam:ille autem qui in carcerem duci non poteſt, non eſt addicendus creditori,vt docui c.3. numero ſecundo,& dico infra.

4 Rurſus † ſenem non eſſe addicendum creditori probatur efficaciter ex textu in l.in metallum.ff.de pœnis. Vbi probatur, q̃ obligatus ſeruire & operas præſtare , etiam ſi teneatur eas præſtare ratione commiſſi delicti liberatur ſenectutis rõne. Inquit lex . In metallum damnati ſi valetudine aut ętatis infirmitate inutiles operi faciendo deprehendantur ex reſcripto diui Pij,à præſide dimitti poterunt.Nota ętatis infirmitatem (hoc eſt ſenectutem) liberare:ab operarum præſtatione , etiamſi eas præſtare teneatur rõne delicti.Loquitur enim lex de homine libero in metallum damnato,qui non tantum operas Cæſari præſtare tenetur,verùm etiam eius ſeruus fiebat iure digeſtorũ . vt in l.in metallum.ff.de iure fiſci.l.fruſtra.C.de ſent.paſſis. Docẽt Bar.Paul.Alex.& Iaſ.in l.ſi quis mihi bona. §. ſeruus municipũ. ff.de acquir.hæredi.nihilominus tamen ętatis imbecillitas liberationem præſtat. Deinde q̃ d.l.in metallum, expreſſe adiuuet noſtram ſententiam probatur.

5 Quoniam † damnatus in metallũ capitis diminutionẽ patit. l.in metallum.ff.de iure fiſci.l.fi.ff.de capi.diminu. Debitor autẽ creditori addictus capitis diminutionẽ patitur , vt in lege duodecim tabularum , quæ de hac re loquitur , expreſſe definitur: nam (vt dixi) cap.j.nu.56.cum lex 12.tabularum præcipit,vt debitor non ſoluens addicatur creditori , rem ſignificat his verbis. Ni iudicatum facit , capitis pęnas dato. Et ita interpretatur Zaſius in l.j.ver.vlt.ff.de ceſſio.bon.

6 ¶Quod etiam probatur.Quoniam † capite minui dicitur, q in imaginariam aliquam ſeruitutem adducitur, vt in l. liberos. §.emancipato.ff.de capi.dimi.cuius verba ſunt. Emancipato filio capitis diminutio manifeſte accidit: cum nemo emancipari poſſit niſi in imaginariam ſeruilem cauſam deductus.Ille autem qui traditur in ſeruitium creditori , in imaginariam quandam ſeruitutem deductus videtur:vt in l.præſes.& in l.ſi liberũ captum,& in l.ſi is qui te.iuncta lege.finali.C.de captiu. & poſtlim. reuerſ. Ex quo vides.l. in metallum. loqui in noſtro caſu , immo in caſu magis dubio.

7 ¶Quoniam † damnatus in metallum fit ſeruus pœnæ,& debet operas ratione delicti,cuius punitio ad publicã ſpectat vtilitatem.l.congruit.ff.de offi.præſid.His accedit textus in l.interdum.ff.de oper.liber.Inquit lex.Nam dum languet libertus patrono opere pereunt.Idem probatur in l.liberta.ff.de ope.libe. Inquit lex.Liberta operas,ſi maior eſt quinquaginta annis,dare patrono non cogitur. Idem probatur in l. nec audiendus. ff. eo.titu.Et quòd ſenectus ab operarum præſtatione liberationẽ præſtet.notat Azo in ſumma.C.de oper.liberto.colum.2. & in ſumma.C.de vſufru.§.ſequitur.gl.in l.liberta. ff. de operis liberto.Alb.in Rubrica.ff.de operis libertorum,col.2. & magis proximè ad noſtrum caſum docet Zaſius ſingularium reſponſorũ lib.j.c.3.num.34.Sic Diuus Benedictus in regula monachorum. cap.37. iubet ne ſenes cogantur regulæ præcepta obſeruare,his verbis. Natura quodammodo trahitur ad miſericordiam ſenũ & infantium,vnde diſtrictione regulæ non teneantur.

8 ¶ Sic † iure regio ſenectus excuſat à muneribus perſonalibus generaliter omnibus indictis.l.17.titu.4.lib.4.ordina. & ,p̃batur in l.3. §. quamuis.& §.præſes. ff. de muneri.& honorib.l. munerum.§.hi quoq;. verſ.ſi.camelelaſia.ibi. Solo corporis miniſterio obligẽtur, nec vlla excuſatione liberantur niſi ſola lęſi & inutilis corporis infirmitate.Seniores eñ à multis munerib. excuſantur l.2.§.fi.ff.de decurio.l.& qui originem. §. quamuis. & §.circa frumenti.ff.de mun.& hono.l.fi.C.qui ætate ſe excuſ. lib.10.l.j.C.de his qui morbo vel ætate.l.excuſantur. ff. de excuſa.tuto.l.maiores.l.ſemper.ff.de iure immuni.§.item maior. Inſti. de excuſa. tuto. Sic ſenes à longis itineribus quos cæteri neceſſariò obire tenentur immunes ſunt. c. magnæ.de voto , vbi votum trãſmarinum aliàs irremiſſibile remittitur propter ętatem.Facit tex.in c.quamuis.de ſent. excom. c. placuit.18.diſtinctione,vbi epiſcopus excuſatur ob ętatem,ne ad ſinodum perſonaliter accedat.

9 ¶Deinde † q̃ debitor ſenex non ſit addicendus creditori ,p̃batur;quoniam debitor nobilis, etiamſi ſoluendo non ſit , non eſt addicendus creditori,vt dico c.16.per totum. Senectus autẽ nobilitas quædam eſt l.prouidendum.C.de poſtul.in princ. ibi. meritum nobiliſſimos fecit , aut vetuſtas. Vnde ſenes gaudent priuilegio conceſſo egregijs perſonis, in l.ad egregias. ff. de iureiur.vt notat gloſ.ibi. per textum in Auth.de hæredibus & falcidia.§.hinc nobis & ſequuntur omnes DD.in d.l.ad egregias. quamuis Ang.ibi ſcribat,q̃ hoc non ſeruatur de conſuetudine. Sed DD.opinionem ſequitur Anto.in c.quoniam frequenter. in princ.vt lite non conteſti Vbi dicit,quòd hoc caſu ſenex iudicandus eſt , qui attigit annum ſeptuageſimum ſecundum , vt probatur in cap.ſi qui teſtium.& ibi glo.& DD.de teſtibus.nota.Barba.conſi.20.col.3.lib.2.Et certè communis neceſſariò ſeruanda,ſi ſenex imbecillus ſit.

10 ¶Rurſus † hæc opinio probatur : quoniã debitor infirmus non eſt creditori addicendus , neque tenetur ei ſeruire. l. cum hæres.§.Stichus.ff.de ſtatulibe.l.in metallum.ff.de pœnis.l.prętor.ff.de excuſ.mun.c.j.de clerico ęgrotan.in 6.& dico infra.

11 ¶Senectus † autem ęgritudo eſt.l.ciuitatibus.ff.de leg.j.c.magnæ.de voto,vbi ita docet Abb.idem Abb.in c. quoniam.col. 6.vt lite non conteſtata. vbi ſcribit , legem loquentem in ægro practicandam in ſene:vt etiam ſcribit Archid.in c.nihil. 7.q.1. Gomeſius in regula cancellariæ de infirmis reſignantibus.q.7. Nam ſenectus & grauis ægritudo æquiparantur. c.j.de clerico ægrotan.in 6.Ancha.conſi.279.quæſtio proponitur . Hinc Terentianum illud.Ipſa ſenectus ægritudo eſt.Et Ariſtoteles.lib.5. de generatione animalium.Senectutem per ſe ipſam morbum eſſe naturalem docet , quam (vt inquit Horatius) multa circunſtant incommoda.

¶Neque ſenex ſolum cenſetur ægrotare, verumetiam ſemper videtur eſſe in morte.l.is qui. ff.de fideicom. liberta. notant recentiores in l.ſenium.C. qui teſtam. facer. poſſ. Gomeſius in regula cancellariæ de infirmis reſignantibus.q.7. Cataldinus in tractatu de tranſlatione concilii Baſilienſis,col.3. Corpus autẽ mortui non poteſt retineri pro debito.l.cum ſit iniuſtum.C.de ſepul.viola.& docui.c.j.num.19.ergo neq; ſenex,qui uti Beroaldus ex Græcorum prouerbio refert,homo eſt & non eſt.Et doctiſſimus ille E. referens Senectutis incommoda inquit.

Denique totum hominem paulatim ſurripit ipſi.
Neque de priore tandem.
Præterquam nomen titulumque relinquit inanem
Cuiuſmodi tuemur
Paſſim,marmoreis inſculpta uocabula luſtris.
Vtrum hoc ſenecta quęſo
An mors lenta magis dicenda eſt.

¶His ſuffragatur text. inſignis in l. arboribus.§. de illo. ff. de uſufr. ibi ægrotante ſeruo uel infante cuius operæ nullæ ſunt], uel defectæ ſenectutis homine. Ecce ſenectutem ingraueſcentem non poſſe ullas operas præſtare.]His accedit prudens ratio ſcilicet, q̃ debitor adducitur creditori], ut operis artificialibus uel obſequialibus ſatisfaciat creditæ ſummæ,debitor autem ſenio confractus nullas poteſt præſtare operas,ut in d. §. de illo.l. arboribus.ff.de uſufru.l.in metallum.ff.de pœn.l. munerum. §. camelelaſia.ff.de mune. & honorib. Senectus enim furtim ſurripit hominem.E potat corporis ſuccos , animi uigorem hebetat,uires conuellit,alacritatem aufert,auctorem uitæ igniculũ decerpit , & huius nutricium liquorem , uitaleis adimit flatus cum ſanguine corpus denique,ut ille inquit, totum hominem paulatim ſurripit ipſi.

Neque de priore tandem
Præterquam nomen titulumq; relinquit inanem.

Cum ergo ſenis carioſa ætate confracti nullæ poſſint eſſe operæ , nullus eſt eius uſus etiamſi creditori addicatur,ergo nõ addicẽdus.Huic opinioni ſuffragatur,quod ſcribit Bal.in l.vna. num.27.C.de confe.Zaſius in tractatu feudorum, par. 8.nu.68. Poſtremò ſenem eximendum à duro huius legis decreto probatur:quoniam addictio hæc qua debitor traditur creditori,cẽſetur pœna corporalis,vt dixi.c.2.num.35.& c. 3.num. 6. Senex

13 † autem etiamſi crimen committat,miſericordiam promeretur,& ſenectuti ingraueſcenti venia dat̃.l.ſi quis in graui.§.ignoſcitur.ff.ad Sillania.gl.in l.ferè in omnibus.ff.de regu.iuris. & in c.tanta nequitia.86 diſtinctione.ibi. Tuis equidem canis parcimus.c.tãta.j.q.7.c.tempora.26.q.7.glo.Bar. & DD. in l. quid ergo.§.pęna grauior.ff.de his qui notan.infam. Gandinus in tractatu maleficiorum,titu. de pęnis. col.15.verſicu. item in ſene, Bal.in c.j.de maiori.& obedi.Platea in l.fi. C. qui ætate ſe excuſant.Quare ſenex decrepitus non eſt torquendus , ita argu.d. §. ignoſcitur.notat Gandinus in Rubrica de quęſtio.Hippoly.in l.edictum.& in §.expedita. Brunus in tractatu iudiciorum. 4. q. prin.col.28.Carrerius in practica criminali.in prin.nu.180.verſic.item excipitur ſenex decrepitus.Senectus enim eſt probabilis cauſa diſpenſandi.gloſ. in clemen.j.§. pen.verbo neceſſitate. de priuileg.

Deferamus ergo hunc honorem ſenectuti : nanque vt Ouidius teſtatur.
Magna fuit ſemper capitis reuerentia cani.

Et Caliſtratus iurecõſultus in l.ſemper.ff.de iure immuni.inquit. Semper apud maiores noſtros ſenectus venerabilis fuit. Hoc autem Hiſpani diligẽtius facere debemus: quoniam,vt eſt auctor Philoſtratus in vita Apollonii , poſt initiũ libri quinti , apud Gades templum erat ſenectuti dicatum, quod ætatem rerum magiſtram maximè,vt Aelianus inquit,venerarẽtur. Rurſus

14 † concilium Carthaginẽſe quartum. c.84.pręcipit pauperes & ſenex præ cęteris honorari. Item Leuitici 19. legimus. Corã cano capite conſurge,& honora perſonam ſenis.Et beatus Paulus 1.ad Timotheum 5. iubet iuuenes honorare ſeniores vt parentes.

Iudex ergo qui carcere recluſum detinet ſenẽ , repetat illud Vergilianum.2.Aeneidos.Dauni miſerere ſenectæ.

Vltimò hæc opinio probatur: quoniam hæc lex non eſt practicãda aduerſus debitores pueros, vt dico c. ſequẽti.Senex aũt longęuus in infantiam quaſi reuoluitur , vt auctor eſt Ariſtoteles libro Orbicularium quæſtionum. 17.c.3. Vnde Plautus in mercatore inquit.

Senex cum extemplo eſt iam nec ſentit,nec ſapit.
Aiunt,ſolere eum repueraſcere.

Vnde illud eſt vulgi ſermone iactatum bis pueri ſenes . Et ex Catone illud habemus.

Cum ſapias animo noli irridere ſenectam.
Nam quicunque ſenex,ſenſus puerilis in illo eſt.

¶Quod refert gl.in l.ſenectus.C.de don.Odofredus & Bal.in l.quid ergo.§.pęna grauior.ff.de his qui notan.infamia.

15 Illud † autem addendum,q̃ non ſolũ exiſtimandus à diſpoſitione huius legis qui ſenex eſt tẽpore quo traditur creditori, verumẽt qui poſtq̃ traditus fuit ad carioſam ſenectã peruenit : nam in hac ſpecie loquitur.l.in metallum.ff.de pę.& maiori fauore dignus eſt qui per aliquot annos operas præſtitit , q̃ qui à principio fauore carioſæ ſenectutis à diſpõne huius legis exẽptus fuit.Pręterea hic quadrant omnes rationes ſupra relatę, & notat expreſſe gloſſa in l.liberta.ff.de oper.liber.Alber. in Rubrica.ff.de oper.liber.col.2.

16 ¶Quot † aũt annos quis agere debeat,vt eximatur à diſpõne huius legis, vr̃ deduci ex l.3.ff.de mun.& hon.& ex his quę dixi ſupra

supra nu.9. citando Ant. in c. qm frequenter. in prin. vt lite non contestata. Sed meo iudicio res hæc nõ tam ex senecta, hoc est ex annorum numero, q ex senio vt desinienda, videmus enim senes virium robore validos, & rursus videmus sexagenarium vix pedibus subsistentem, ideo res hæc arbitrio iudicis vt committenda: vt ex statu, natura & dispositione debitoris illum vel liberet, vel subiiciat dispositioni huius legis. Non obstat ex aduerso prolata, non obstat q à liberto sene exiguntur operæ: id enim verum, nisi valde senex sit. l. liberta. ff. de oper. liber. & docui supra versi. his accedit tex. nu. 12. Deinde nõ obstat, q fauor debitus seni non debet lædere creditorem, non enim lædit, cũ senecta tanta est, vt operæ senis, ei vsui esse non possint. Præterea condonet senectuti seruitium, vt condonat ægritudini velit nolit, & vt condonat morti, in qua senex semper esse dicitur. Hæc opinio est Christiana & in hominum commercium admittenda: nihil enim nobis antiquius esse debet, quàm quod charitatem sapit. Et iuxta vetus prouerbium. Homo homini Deus, non carnifex.

SVMMARIVM.

1 *Pupillaris ætas non excusat ab operarum præstatione.*
Lex loquens generaliter minoris personam comprehendit.
2 *Impubes in carcerem detrudi non potest.*
3 *Impubes non cedit bonis.*
4 *Bonorum cessio dicitur esse alienatio.*
5 *Aetas excusat ab operarum præstatione.*
6 *Statuta exorbitantia minores non comprehendunt, & nu. 3.*
7 *Pupilli vt pote quibus rerum suarum administratio non est concessa, sunt immunes à pœnis impositis negligentibus & res suas male curantibus.*
8 *Minor in delictis excusatur à pœna etiam in delictis, quorum punitio expedit reipublicæ.*
9 *Indulgentia ratione ætatis de delicto commisso per minorem semel concessa durat, si postea adoleuerit, & in simili. nu. 10. & 11.*
12 *Minor 25. annis pro pecuniario debito non capiatur. & nu. 13.*
14 *Captura dicitur iniuria irreparabilis, & nu. 15.*
16 *Gesta ab adulto curatore habēte sine tutoris auctoritate sunt nulla ipso iure.*
17 *Adultus aut impubes doli capax dolo vel malitia bona cōsumentes si fiant inopes, creditori addicuntur.*
18 *Debitor ob dolū in rebus pprijs amittit priuilegiū, ne capiatur à creditorib.*
19 *Capiosa paupertas potius nocet quàm excusat.*
20 *Ratione doli amittitur priuilegium, ne quis conueniatur vltra, quàm facere possit.*
21 *Minor cuius malitia ætatem supplet maioribus connumerandus.*

An dispositio huius legis exerceda sit in debitores minores, & quid si postea adolescant. Cap. VIII.

1 Præterea quæro † vtrum minor sit æris alieni ratione addicēdus creditori. De pupillo prius, de adulto postea dicemus. Videtur, pupillum inopem creditori addicendum ex textu in l. vt iurisiurandi. §. dabitur. ff. de oper. liber. cuius verba sunt. Dabitur in impuberem cum adoleuerit operarum actio, sed & interdiu quādiu impubes est, nam huius quoq; est ministerium, si forte minisculator sit. Vides pupillum ... ætatē non excusare ab operarū præstatione. Sic Bar. in l. fi. C. quę ætate vel professi. se excus. scribit, minores eas personalia munera subire debere, quę sine vitæ periculo suscipi pñt. Debitor autem eas tñ operas creditori præstare tenetur, quę absq; vitę periculo præstari pñt. l. hę demũ. ff. de ope. liber. notat Saly. in l. 2. C. de capti. & postli. reuer. Ripa in l. obligatione generali. nu. 8. ff. de pig. Zasi. lib. j. resp. c. j. & dico infra. His accedit, q lex generaliter loquens comprehēdit personam minoris. c. constitutus. de in integ. resti. notãt DD. in l. si sine. §. Lucius. ff. de adm. tut. Bal. l. fi. C. de in integ. resti. Ang. in l. si plures ff. de pact. Ang. cõs. 160. Albe. in 2. par. statu. q. 369. Soci. cõs. 123. col. 2. li. 3. Alex. cõs. 49. col. 3. lib. j. & cõs. 119. nu. 35. & 254. li. 6. Lex aūt ista generaliter præcipit, debitorē inopē creditori cre ditori, ergo cõprehēdit minor, argõ. l. de pretio. ff. de publicia. Præterea creditor efficax ius habet aduersus pupillū & pro credito vendit eius bona absq; solēnitate requisita in venditione rerum minoris. l. si pupillorū. §. j. ff. de rebus eorū. notat Bart. in l. Papin. §. sed nec impuberis. nu. 3. ver. probatur. ff. de inoff. testa. Guido decisione Delphinali. 30. nu. 6. quia tunc creditor non uēdit nomine pupilli, sed iure suo, & virtute obligationis quā aduersus pupillum & eius bona habet.

2 ¶ Sed verius est † pupillum debentem non esse addicēdum creditori, etsi soluendo non sit. Primò: qm̃ impubes non pt detrudi in carcerem, argõ l. neq; impuberis. ff. de in ius voc. vbi no tãt Bar. Bal. Rom. Pau. Alex. Ias. & Iacobinus. Baptista Sanseuer. in tract. de debito. susp. & fugi. in 5. q. prin. Spe. ti. de cõtuma. §. fi. Ang. in l. nemo carcerē. C. de exacto. tribu. li. 10. Rom. cõs. 120. col. 2. nu. 3. cum sequen. Boer. in repet. cõsentaneum. nu. 165. C. quo, & quā. iud. Et dicit Iacobinus in d. l. neq; impuberes. q mi nor vigintiquinque annis non pōt pro debito pecuniario cõijci in carcerem. Castel. in l. 66. Tauri. verbo de se arrogar. col. fi. notat Bal. in l. j. nu. 20. C. qui bon. ced. poss. Vbi dicit, q pupillus non pōt carcerari: qm̃ satis est, q ex debito paterno patitur fm̃ decretum, & ex proprio primum, & sequitur ibi. Saly. col. pen. q. 11. & ibi etiam dicit Bal. q minor vigintiquinque annis nõ potest pro debito pecuniario coniici in carcerem, & sequitur Ias. in l. 4. nu. 24. ff. de re iud. vbi dicit hoc fm̃ Ang. ideo esse: quia captura est iniuria irretractabilis, sed mihi videtur hoc indulgeri ætati. præterea adducit Ang. alia. l. 4. § cõdemnatum. de qua re infra dicam nu. 12. ver. nunc tractemus. Hoc supposito manifestum est, q minor non est addicendus creditori, qui in carcerē duci non potest, non est addicēdus creditori, vt probaui. c. 3. nu. 2. & c. 4. & dico infra capite de nobilitate.

¶ Præterea hanc opinionem nominatim probat Rodericus in repetitione l. 2. titulo de los gouiernos, li. 2. fori, col. fi. vers. limita sextò, vbi dicit, q lex illa præscribens, vt debitor inops teneatur seruire creditori (id enim disponit d. l. 2. de los gouiernos) non est practicanda aduersus impuberes: quia non potest carcerari.

3 ¶ Adducit etiã, q † impubes non potest cedere bonis, & cũ citat Bal. in l. fi. nu. 10. C. de cessio. bon. non recitat ex vero eius verba, quamuis hæc opinio, vt pupillus nõ possit cedere bonis, probatur à Saly. in d. l. fi. col. pe. q. 11. nu. 11. & probat Ias. §. fi. col. 2. Inst. de act. qm̃ satis est, q ex debito paterno patitur fm̃ decretum, ex proprio primum tñ, de qua re vide Barbat. in c. Raynutius. de testa. in sua Ioãnina. citat Ias. in d. § fi. col. 2. Ang. in l. neque impuberes. ff. de in ius voc. sed Ang ibi de hac re ne verbũ quidem. Sed Soc. regula 46. fallentia decimatertia, dicit, q minor cum non possit incarcerari, non potest cedere bonis: quia cessat ratio, propter quam conceditur beneficium cessionis, scilicet, vt debitor effugiat carcerem. l. j. C. de cess. bo. Sed ego rem hanc, vt scilicet debitor impubes non possit addici creditori ex ea ratione amplector, q impubes non est detrudēdus in carcerem aliàs si hoc deficeret, non me magnopere moueret, q nõ potest cedere bonis: illud enim ideo potest.

4 ¶ Quoniam † cessio bonorum est alienatio bonorum, & ex proprio contractu non patitur, nisi primum decretum, & ex paterno secundum: hic aũt loquimur qñ nulla bona habet, & sic non de alienãdo, sed petitur, vt soluat operis: nam opera est loco pretii, vt dixi c. 2. Tũc enim, nisi ratio supradicta aduersaretur, non esset iniquum, vt seruiret creditori: neq; enim si petat creditor suum debitum, recusare potest solutionē ex eo q impubes est immo creditores vēdunt eius bona, si minor. l. fi. ff. de priui. cred. & vēdunt nõ seruata solemnitate, quæ in alienatione rerum minoris seruari solet, vt dixi supra nu. j. Cum tamē incarcerari nõ possit, & operæ nõ sint bona præsentia, sed futura, æquum est, vt nõ addicatur creeitori: debetur enim venia ętati.

5 ¶ Comprobatur hæc opinio † quoniam ętas excusat ab operarum præstatione. l. cæterùm. ff. de rei vendi. l. semper. ad finē. ff. de iure immuni. scribit Azo. in rub. C. de oper. liber. col. 2.

¶ Deinde si infans est infantiæ proximus, in quem vsum est addicendus creditori: cum eius nullæ sint operæ. l. arboribus. §. de illo. ff. de vsufruct. ibi, Aegrotante seruo vel infante eius operæ nullæ sunt.

¶ His suffragatur textus in l. quicunq;. C. de seruis fugitiuis, vbi fit sermo de quodam casu, in quo qui non potest soluere, luit corpore, dicit tamen textus, quòd minor non debet eam corporalem pœnam subire. Is autem, qui creditori addicitur, dicitur pati pœnam corporalem, ergo ab ea immunis debet esse minor.

¶ His accedit, q si aliqua lex punit aliquid, quod de iure cõi non punitur, non comprehendit minorem, licèt generaliter loquatur. ita probatur in c. 2. de delict. puerorum, scribit Roma. sing. 816. tu audisti titulum, aliàs est singulare vltimum. Bal. in l. si ex causa. §. fi. ff. de minorib. Cremensis sing. 30. vbi tradũt, q si ex statuto extrahens oleum è tali regione puniatur, non comprehenditur pupillus. Et doctrinam Romani sequitur Moder. in tractatu de usuris. q. 13. Cum autem debitorem addici creditori sit aduersus ius cõmune, ut docui. c. j. nu. 6. certe licèt lex generaliter loquatur in debitore, non comprehenditur pupillus.

6 ¶ His congruit † q hæc lex est odiosa & exorbitans, statuta autem odiosa uel exorbitantia minores non comprehendunt, ut tradit Bar. in l. etiam. ff. de minorib. Bal. in l. j. C. quando imperatura. inter pupi. Hippoly. singulari. 481. Vbi tradit, q licèt statuto caueatur, ut filia dotata non succedat stãtibus masculis, tale statutum non habet locum in filia infante, citat Bal. in l. si plures. col. 10. uersi. iuxta prædicta formatur talis quæstio. C. de condi. inser. Ancha. in repetitione. c. canonum statuta col. 89. uer. postne statuto cauet, de consti. Alex. cons. 162. uisis his. col. j. lib. 6. de qua re alibi differam. Cum ergo dispositio huius legis sit odiosa & exorbitans, ut dixi c. primo, & ca. 2. per totum, certe non comprehendit pupillum. Confirmatur hæc opinio ex traditis supra q. 4. ubi docui, dispositionem huius legis non habere locum aduersus eum, qui absque culpa sua ex accidenti amisit bona, impubes autem culpa uacat: tum quia lubricum est eius ætatis consilium: tum quoniam administratio rerum suarum ad tutorem pertinēt, & pupillus neque administrat, neque administrare

ministrare potest. unde si facultates eius pereant, ipsi nihil imputari potest. Vnde † pupillus immunis est à pœnis impositis negligentibus, & res suas malè curātibus: quoniam rei suæ administratio sibi concessa non est, ita dicit textus in l. j. §. fi. C. de annali except. Ergo pupillus, qui propter iacturam rei suæ soluere non potest, misericordiã meret propter inculpatam paupertatem. Nam si non ex contractu tutoris, vel patris, sed ex suo teneretur, vtique absoluendus esset: cum contractus non valeret, & ex consequenti debitor non esset. l. prædiorum. C. de prædi. mino.

¶ Suffragatur huic sententiæ quod Moder. tradit in tracta. de vsuris. q. 13. col. 2. quòd si ex contractu inito per tutorem aliqua pęna irroganda sit minori, certè minor excusatur, dicendo ego non feci hunc contractum sed tutor. Sic Aelius Spartianus de Hadriano Cæsare illud prodit memoriæ, quòd decoctores bonorum suorum iubebat catamidiari (hoc est exhibilandos & irridendos exhibere) in amphitheatro, si suæ actoritatis essent, hoc est si essent suæ potestatis. habens autem tutorem vel curatorem sui iuris non est. Rursus Liuius Decadis primæ libro 8. significat ætatem debitoris misericordiam promereri, ne creditoris nexu detineatur. Inquit Liuius. Lucius Papirius is fuit, cui cum se. C. Publius ob æs alienum paternum nexum dedisset, quæ ætas formaque misericordiam elicere poterat ad libidinem & contumeliam animum accenderunt &c.

Rursus quòd impubes, etiamsi consumptis bonis soluendo non sit, non sit addicendus creditori, sed inopia & decoctio bonorum veniam promereantur, indicat Cicero in oratione pro Cęlio, vbi inter alia huic tractatui apta hęc subiicit. Nolo cuiusquam fortis atque illustris viri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere, quòd si facere vellem, multi à me summi atque ornatissimi viri prædicarentur, quorum partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries magnitudo æris alieni sumptus libidines nominarentur, quæ multis post ea virtutibus obtecta adolescentię, qui vellet excusatione defenderet.

Cæterùm ad euincendam hanc opinionem vel illud sufficeret, quòd in delictis, quorum punitio publicam spectat vtilitatem, impunitas datur teneræ ætatis ratione. l. auxilium. §. in delictis. ff. de minorib. l. si ex causa. §. nunc in minoribus. ff. de mino. l. j. §. impubes. ff. ad sillania. l. ferè in omnibus. & ibi glossa. ff. de reg. iur. c. 2. de delict. puero. & ibi Anania. & Abbas. Gandinus in tractatu maleficiorum, titulo de pœnis col. 15. in paruis. Bald. in l. quicunque. col. 4. C. de seru. fugiti. Hippoly. in l. j. col. 11. ff. ad leg. Cornel. de Sicar. Ergo & hic impubes excusandus: cum etiamsi crimen commisisset, excusaretur. Consonat huic sententiæ, quod Diuus Benedictus in regula monachorum. c. 37. præcipit, ne infantes cogantur regulæ præcepta obseruare. Eius verba hæc sunt. Natura quodammodo trahitur ad misericordiam senum & infantium, vnde districtione regulę non teneantur. Ergo impubes immunis est à dispositione huius legis. Non obstant ex aduerso prolata. Primò non obstat. l. vt iurisiurandi. §. dabitur. ff. de oper. liberto. vbi in impuberem datur operarum actio & dum est impubes præstat quas ætas ferre potest, & postea quæ viro congruunt. Sed illud verum: cum operas obligatus est præstare, ibi enim supponit textus, impuberem legitimè obligatum patrono fuisse ad præstandũ operas, quod qualiter fiat explicat Zasius Responsorum libro primo, cap. 3. in nostro autem casu impubes neque ex pacto, neque ex lege obligatus est operas præstare. Ille enim, qui non potest conijci in carcerem, non tenetur seruire creditori, etiam si soluendo non sit, vt docui. c. 3. supra nu. 9. Rursus non obstat, quòd lex generaliter loquens comprehendit minorem: id enim verum nisi in odiosis, vel exorbitantibus, vel in his, quæ aduersus dispositionem iuris communis puniuntur, vt dixi nu. 5. & nu. 6.

Nõ obstat, quòd creditores habent ius efficax aduersus impuberem: id enim verum quoad bona, sed non quoad capiendam personam: vt dixi nu. j. Amplia singulariter hanc limitationem: adeo enim verum est, impuberem eximēdum à dispositione huius legis, vt semel facta liberatione ratione ætatis, nõ sit, postquam adoleuerit, addicendus creditori.

¶ Moueor † quoniam cum minori non vindicanti necem patris parcatur, ne lege statutas pœnas patiatur: certe etiamsi postea adoleuerit, indulgentia prima ætatis ratione concessa illum excusat, ita notat glossa in l. j. in verbo vlciscatur. C. in quibus causis in integ. resti. non est necessa & ibi notant Bald. Ange. & Saly. Alber. & Bald. in l. minoribus. post glossam ibi. C. de his quibus vt indig. Idem dispositum est in matre non petente tutorem filiis, excusatur enim, si erat minor tempore quo petere debuit, neque ei obest, quòd postea virilem ætatem ingressa cessat etiam tutorem petere: sufficit enim quòd eo tempore quo peti debuit minoris ætatis ratione excusata fuit. Ita notat Bal. in l. 2. C. si aduer. delict. Specul. titu. de integ. resti. j. par. §. quis autem. versi. sed quid si ipsa, & ibi Bald. in additione. Ang. Saly. Pau. & Fulg. in l. 2. C. si aduersus delict.

10 ¶ Sic † filius non redimens patrem à potestate hostium excusatur ætatis ratione, neque sibi postea nocet: cum maior factus eo nomine conuenitur, ita notat Bald. in authen. si captiui. C. de episco. & clericis. & in l. qui contra. col. 2. C. de incest. nupt. Ange. in l. j. C. in quib. caus. in integ. resti. non est necessa. Pau. & Ias. in l. sciendum. §. fi. ille notabili. j. hic col. j. Roma. sing. 221. Fulg. consi. 52. Faciunt quæ dico. c. de mulcta.

11 ¶ Sic † cum minor ætas excuset in criminibus, non est minor cum adoleuerit ex eo crimine plectendus, auctore Hypolyto in l. j. § infans. colum. 2. ff. ad lega. Corn. de Sicar. & in l. de minore. in principio. colum. fin. versiculo. & an minor. ff. de quæstio.

12 ¶ Nunc tractemus † an pubes minor vigintiquinque annis sit creditori addicendus. Mouet quęstionem, quòd qui non potest pro debito in carcerem duci, non est addicendus creditori, vt docui cap. 3. nume. 2. Minor autem vigintiquinque annis non potest pro pecuniario debito duci in carcerem, auctore Bald. in l. j. nume. 20. C. de cessio. bono. & ibi Salyc. num. 11. Bal. in tract. de carcere. q. 4. Ange. in l. nemo carcerem. C. de exacto. tribu. lib. 10. Roderi. in l. 2. q. 4. titulo de los gouiernos. colum. j. Aret. §. fi. colum. fi. Instit. de action. Roman. Alexan. colum. fi. & Iacobinus in l. neque impuberes. ff. de in ius vocan. Roman. consi. 120. Ias. in l. 4. §. condemnatum, nume. 24. ff. de re iudicata. Cassan. in consuetudi. Burgundiæ. Rub. 5. § j. verbo son principal, nume. 14. Et quòd minor non potest capi, scribit generaliter Socin. regula 46. fallentia 13. & in dicta l. neque impuberes. colum. 1.

13 ¶ Deinde facit † quòd cum statutum punit aliquid, quod de iure communi non punitur, non comprehendit personam minoris, vt dixi supra num. 5. Præterea facit, quòd statuta odiosa vel exorbitantia non comprehendunt minores, vt dixi nume. 6. Rursus adduci possunt aliqua alia producta supra in fauorem impuberis. Et illud negare nemo potest, quin pubes agens annum decimumquintum, vel decimumseptimum sit dignus misericordia: cum in delictis mitissimè agatur cum his, qui hãc agunt ætatem. Præterea si minor debet ex contractu paterno & hæreditatem eius adiuit cum beneficio inuentarii haud dubie non addicendus creditori, licèt soluendo non sit, vt docui c. 6. dummodo exhibeat bona in inuentario contenta, vel eorum rationem reddat. Quod si tenetur ex contractu proprio inito à curatore, certe videtur dignus venia: cum res non eius culpa fuerit amissa, neque enim ipse administrabat, vel sui iuris erat, his autem Adrianus Cæsar parcebat, alioqui decoctorum grauissimus hostis, vt docui supra nume. 6. & qui absque culpa sua amittit bona, non addicendus creditori, vt docui supra cap. 4. qui autem curatorem habet, non videtur esse posse in culpa: non enim contrahit, non emit, non vendit, & omnia ab eo facta nulla sunt, si curator non interueniat. l. si curatorem habēs. C. de in integ. resti.

¶ Ex aduerso tamen, immo quòd adultus sit addicendus creditori, sentit Rodericus in repetitione l. 2. titulo. de los gouiernos, prope finem dicens, quòd licèt pupillus non possit cedere bonis, adultus potest auctoritate & decreto iudicis; quia est alienatio vniuersorum, & per consequens valebit carceratio, & sic addicetur creditori, sed iudice non auctorante dicit, quòd non carcerabitur, neque valebit cessio. Hæc mutuo sumpsit ex Bald. in d. l. j. nume. 20. C. qui bonis cedere poss. & ex Saly. nume. 11. idem scribit Alber. in Rub. C. qui bon. cede. poss. & glossa in l. j. titulo 15. litera. D. par. 5. Quanquam fateor responderi posse, hos omnes dicere, quòd adultus potest cedere bonis, non tamen dicunt, quòd cogitur: licèt id videantur innuere, dum dicunt, quòd potest carcerari, quanquam hoc solum dicit Rodericus in loco supracitato. Reperio tamen quòd Ias. in l. neque impuberes, colum. j & 2. docet adultum posse conijci in carcerem pro debito pecuniario, licèt post nume. 4. significet restitui posse, idem significat Bart. in tractatu de carceribus: q. 4. colum. 2. nume. 6. dum dicit, pupillum doli capacem posse capi, expressius in l. placet l. 2. nume. 51. C. de sacrosan. ecclesijs, vbi dicit, minorem posse capi; quia lex generaliter loquēs ligat minores. l. si sine hærede. §. Lucius. ff. de admi. tuto. Et quòd adultus capi possit, significat Rodericus in loco supracitato, quòd si capi potest, cessat fundamentũ, quo contraria sentētia nititur. Hic autem locus, an scilicet adultus capi possit pro debito pecuniario, non est satis excussus à doctoribus, affirmantes enim & negantes omnes rem tractant defunctoriè, & quasi furtim surripiunt sese. Quòd adultus capi non possit, probant Angel. Alexand. Roman. Cassan. Iacobinus & Ias. & cæteri relati. Et quòd si iudex non vult auctorare cessionem, quòd minor vigintiquinque annis non possit capi, scribit Bald. nume. 20. in dicta l. j. C. qui bono. cede. poss. & ibi Salyc. nume. 11. ergo aliquo casu potest capi. Adducit Angel. in l. nemo carcerem. in comprabationem huius sententiæ, quòd adultus non potest esse contumax textus iuncta glossa in l. minor etiamsi quasi contumax. ff. de mino. l. qui solidum. §. etiam, & ibi Barto. ff. de leg. 2. carcer autem non irrogatur nisi ob contumaciam. l. nemo carcerem.

¶ Rur-

¶ Rursus Ias. in l. 4. §. condemnatum. nume. 24. ff. de re iudi. allegat † quòd captura est iniuria irreparabilis, quod fuit fundamentum Ange. in l. nemo carcerem. & refert Rodericus in l. 2. titulo de los gouiernos. q. 4. col. j. non est ita retractabile præiudicium capturæ sicut primi & secundi decreti, quod aduersus minorem interponi potest. Mihi saluo semper eruditorum iudicio videtur non satis iure probari, minorem vigintiquinque annis capi non posse, & mirandum est DD. ita generaliter loqui. Primò textus præcipuus quo probatur, minorem capi non posse, est. l. neque impuberes. ff. de in ius vocan. Tamen vides legem loqui de impubere, ergo in pubere secus est: valet enim argumentum à contrario sensu. Deinde si ratio, qua quis pro debito conijcitur in carcerem est contumacia saltem de iure communi, quo oportebat prius fieri excussionem bonorum, vt dixi. Et cum bona non sufficiunt, debitor conijcitur in carcerem: vt bona abscondita proferat. certè minor vigintiquinque annis potest esse contumax: nam est doli capax, & sic patitur secundum decretum, vt in l. si minor vigintiquinque annis. ff. de bono. auctori. iudi. possi. At secundum decretum non interponitur nisi adsit contumacia. l. Fulcinius. § j ff. de bon. auctori. iudi. possiden. Sic Bald. in l. vna. C. de confe. versiculo iuxta hoc quæro, an adultus. dicit, quòd si statuto caueatur, vt contumax habeatur pro confesso & poni in banno, tale statutū potest practicari in adulto & ex contumacia potest banniri, quod refert Ias. in l. neque impuberes, nume. 3. ff. de in ius vocan. qui citat eiusdem opinionis Guidonem Suza. & Ioannem Andre. in additionibus ad Specul. titulo de primo & secundo decreto. §. restat. versiculo, sed pone pupilli, cum ver. sed, in additio mag. Fateor tamen his omnibus responderi posse, quòd minor vigintiquinque annis restitui potest aduersus cōtumaciam. l. minor etiamsi quasi contumax. ff. de minorib. notat Ias. in d. l. neque impuberes. nume. 4. qui citat Angelum & Speculum titulo de contumacia §. fina. Sic Bald. in tractatu de carceribus. q. 4. dicit, quòd minor captus potest restitui aduersus capturā, quod sequitur Ias. in d. l. neque impuberes. nume. 4. Item res eius non tam venditur ex contumacia, quam quia non defenditur. l. si minor. l. fi. ff. de priuileg. credito. Quare dici potest, quòd doctores cum dicunt, minorem vigintiquinque annis non posse capi pro debito, intelligendi sunt de debito procedente ex contumacia; quia restitui posse videtur, & non potest esse contumax, qui sua non administrat. l. j. ff. de min. Sed replicari potest, quòd restituetur: cum ostenderit se læsum, & etiamsi soluit, nō læditur, dic quòd qui captus est: quia non soluit, non est captus ob solam contumaciam, sed quia mihi non soluit, quod est meum, itaque hæc plus est, quàm contumacia. Neque quadrat hoc casu. l. minor etiam si quasi contumax. ff. de minor. Quia non loquimur, quando debitum procedit ex contumacia, sed ex pristina obligatione contracta ante contumaciam, quo casu non læditur, si cogatur soluere, quod alienum est. Deinde adultus etiam habens rem suam in potestate curatoris videtur capiendus: quia qui capitur, non tam capitur in pœnam cessationis in soluendo, quàm vt prompte & diligenter quærat pecuniam ad soluendum, quod diligentissimè faciet curator, si videat minorem suum in vinculis. Præterea nego, debitorem nō soluentem capi ex contumacia simpliciter, sed ex contumacia in non soluendo, quòd si hanc contumaciam potest habere minor vigintiquinque annis, præsertim si est filiusfamilias emancipatus, qui sua possidet, certè capi potest, neque clamare debet se læsum: non enim læditur, qui vtitur iure communi. Rursus si pro debito capitur vir quinquagenarius, cui ætas conciliat reuerentiam, cur non capietur iuuenis vigesimum agēs annum, qui pro ætatis calore profusus & efrons est. Certè si aliquo casu æquitatem habet opinio doctorum, est cum adultus non est sui iuris, sed habet curatorem, vel est in potestate patris, & nihil possidet, sed omnibus pater fruitur: tunc enim cum ipse rem suam gerere non possit, restitui potest aliquo colore aduersus legem dictantem, vt debitor non soluens coniiciatur in carcerem. Neque enim cessator videri potest, qui nihil omnino gerere potest. l. j. C. de anna. exceptio. cui opinioni concinit, quòd Marian. Socin. de dilatio. super rubri. articu. 5. quæst. 20. dicit, ꝙ si minor non habet bona, opinio est maximè dubia dicere, ꝙ non potest capi, & quòd si ex statuto minor administret sua, vt in filio iam marito Galli & Hispani obseruamus. Item si filius esset mercator, dicit, quòd capi potest: nam cum rem suam gerat, iam culpa in non soluendo sibi imputari potest. Idem si possidet immobilia, & non dat ea insolutum cum decreto iudicis, & auctoritate sua compellatur, & in his duobus casibus limitat communem Baptista Sanse. in tracta. de debi. susp. q. 5. Boer. in repetit. l. consentaneum. nume. 161. C. quomodo & quando iudi. Denique quòd debitor non soluens coniiciatur in carcerem, si debet ex iudicata, est regula generalis, ab hac non reperitur exemptus minor, ergo vtatur iure communi, præsertim cum l. neque impuberes solum loquatur de impuberibus, & significet secus esset in puberibus. Cæterum quidquid de iure communi verius sit, certè mihi videtur eum qui non habet curatorem vel sua administrat capi posse. Et hoc iure vtimur, & apud nos consuetudine receptum est, vt adultus pro debito capi possit. Habet autem hæc consuetudo nostra peculiarem rationem, scilicet quòd apud nos debitor non solum conijcitur in carcerem, vt tædio carceris soluat & contumaciæ pœna cohibeatur, verum etiam, vt si soluendo non sit, tradatur in seruitium creditori. Ergo non solum in vsum puniendæ contumaciæ & eruendæ pecuniæ conijcitur apud nos debitor in carcerem, sed vt si soluendo non sit, rem seruitio & operis reddat. Adultus autem si debitor sit, non est iniquum, vt soluat, & vt ad hoc, vt soluat, & seruiat creditori: si enim non parcimus quinquagenario, cum saltem propter ætatem debetur reuerentia. Cur parcemus iuueni agenti annum vigesimum, qui robore corporis valet ad seruitium maximè apto. Si non parcimus ei, qui liberos habet, cur parcemus ei, qui ab omni cura solutus est. Et cuius calorem coerceri oportet, dū cum cessare & otiosum esse non sinimus.

¶ Deinde non obstat, quòd captura est iniuria irreparabilis: quoniam id falsum, vt scribit Ias. in l. 4. §. condemnatum. num. 24. ff. de re iudica. Iniuria quæ æstimatur iuxta vulgarem hominum opinionem, apud nos autem captura non est iniuria irreparabilis, imò nobiles capiuntur, quousque ostendant se nobiles, vt dico cap. 16. nume. 125. neque tamen ideo eorum nobilitas dicitur imminuta.

15 ¶ Intelligo † autem adultum tradi posse creditori, quando debet ex contractu valido, quod nequeipso iure, neque restitutionis remedio rescindi possit, alioqui si rescindatur, iam obligationis vinculum cessat, & debitor non est, quòd si nō est debitor, quo iure eum creditor in seruitium petere potest.

16 In summa † ego adultum inopem creditori tradam, mitissimè tamen rem geram, si adultus curatorem habeat, qui rem amiserit, vel si annum agat decimumquintum, vel decimumseptimum. Primo enim casu nulla culpa minori imputari potest: cum adultus absque curatore nihil agere possit, & omnia ab eo gesta sint ipso iure nulla. l. si curatorem habens. C. de in integrum restitu. Regia. l. 5. titu. 11. parte 5. quare cum bona absque vlla eius culpa sint amissa, & industria sua non potuerit sibi esse vtilis: cum rem administrare non posset, videtur rigorem huius legis non exercendum aduersus minorem vigintiquinque annis, argumento eorum quæ docui cap. 4. nu. 5. & faciunt quę ex Mariano, Sanseuer & Boer. dixi.

Si tamen adultus curatorem non habeat, rem suam gerat: nam adultus non accipit inuitus curatorem. §. item inuiti. Institu. de cur. Certè si decimumquintum, vel decimumsextum ętatis annum agat videtur mitissimè cum illo agendum: nam & in delictis huic ætati parcitur, saltem quoad minuendam pœnam, vt est manifesti iuris, & notant doctores in locis citatis supra numero octauo.

¶ Illud tamen non omiserim, quòd tam adultus, quàm impubes doli capax addicentur creditori, si ex eorum dolo, vel malitia bona sua perierunt, puta si occiderunt boues, equos vel mulos suos, vel vestes ruperunt, pecuniam proiecerunt: hoc enim casu impubes ex malitia & dolo capi potest, vt notat Bald. in tractatu de carceribus. q. 4. argum. l. fi. C. de custod. reorum. § in summa & ibi. Aretin. de obligat. quæ ex delict. nascun. Neque eis dabitur restitutio aduersus delictum, vel aduersus damnum dolo datum. l. si ex causa. §. nunc videndum. ff. de minoribus, & qui dolosè facit, ne sit soluendo, potest extra ordinem puniri. Boer. in repe. l. consentaneum. nu. 159. C. quomodo & quando iudex.

18 ¶ Quare † debitor dolum cōmittens in rebus propriis caret priuilegio sibi aduersus creditores concesso, ne illum possint in carcerē ducere. l. fi. §. fi. ff. quæ in fraud. cred. quem ad hoc notant Bald. & Angel. ibi. Bald. l. j. colum. 2. versic. quęro. & ibi. Ange. C. qui bon. ced. possunt, & in l. is qui bonis prima. & ibi quoque Zasius. ff. de cessio. bono. Bald. l. j. colum. 4. versic. in ea glossa. ff. de iure doti. Dynus & Platea colum. j. in §. item si quis in fraudem. Institu. de actio. Baldus l. j. q. 5. C. si quid in fraud. patro. & in §. fi. & ibi. Faber, & Zasius, Institu. de actionib. Barbatius in capite quæ in ecclesiarum. colum. 5. de constitu. Vitalis Cambanus in tractatu clausularum, titulo an possit renunciari beneficio cessionis, char. penultima, versic. Secundo quia renunciatio. Nouell. in tractatu de dote, in 7. parte principali, priuilegio 14. Socin. in tractatu Fallentiarum, regula 46. fallen. 5. & regula 47. fallentia prima.

19 ¶ Idque † generaliter verum est, vt captiosa paupertas non excuset, sed noceat, vt scribit Bald. in cap. sedes. colum. 2. de rescript. Ias. in authen. res quæ. colum. 25. versi. tene communem. C. commu. de lega. Crotus in l. frater à fratre. colum. fi. ff. de condit. indebi. Loazes in repeti. l. filiusfamilias. §. diui. nume. 164. ff. de lega. j. Barto. in l. etiam. §. licèt. ff. de solu. matrimo. Felyn. & Deci. in cap. quæ in ecclesiarum. de constitu. Facit textus in l.

20 bona. & in l. penult. ff. de iure doti. Vbi † ex dolo perditur beneficium, ne quis conueniatur vltra, quam facere possit, quod procedit, etiam si dolus intendatur aduersus tertium auctore Bald. in cap. quæ in ecclesiarum, colum. 3. versicu. quæro nunquid, de constitu.

¶ Sic in criminibus pupillus doli capax punitur. l. impunitas. C. de pęn. l. si quis te reum. C. ad leg. Cornel. de Sica. cap. si quis cuiuslibet. 21. q. 5.

21 ¶ Neque obijciat quispiam † quòd lex puniens, quod de iure communi non est punibile, non comprehendit minores, vt dixi num. 5. Respondeo enim, quòd minor, cuius malitia supplet ætatem maioribus annumeratur. Item respondeo, dolum efficere: vt quis amittat priuilegium sibi de iure competens. l. pen. ff. de iure doti. Ias. Faber & Zasi. in §. fina. insti. de actio. Bald. & Angel. in l. fina. §. fina. ff. quæ in fraud. credito. Sibi ergo imputet, qui sua malitia corrumpit beneficium sibi de iure concessum.

¶ Sic licèt nobilitas excuset à dispositione huius legis, non excusat, si paupertas malitiosa sit, vel captiosa, vt in l. 111. condita apud Segouienses anno à partu virginis 1532. de qua re infra dico cap. 16. num. 19.

SVMMARIVM.

1. *Furor est infirmitas corporis & animi.*
2. *Furiosus habetur pro mortuo, & num. 3.*
4. *In criminalibus executio fit in bonis furiosi, & parcitur eius personæ.*
5. *Damnum à furioso datum iudicatur ac si foret à quadrupede.*
6. *Committens delictum dum est sanæ mentis. Si postea furorem incidat, parcitur ei.*
7. *Etiam si propria culpa quis in furorem incidat, puta medicamina accipiendo, non addicitur suo creditori.*
   Etiam si debitum descendat ex delicto.
8. *Si furor superueniat debitori, postquam est addictus creditori, eximitur à manibus creditoris, sicuti ratione senectutis.*
9. *Furiosus sententia iudicis absolutus an si redeat ad sanam mentem, possit à creditoribus peti ad seruitium.*
10. *Minor excusatus semel à pœna ratione delicti commissi non punitur ob id, etiam effectus maior.*
11. *Mutus, surdus & furiosus æquiparantur.*
12. *Ardor illiciti amoris an excuset à delicto commisso.*
13. *Vnum vitium aliud non excusat.*
    Libido vitium & blanda malorum pestis.
14. *Inopia vitio prodigalitatis contracta est indigna miseratione.*

Vtrum furor excuset à dispositione huius legis, & quid si debitor sit mutus & surdus. Cap. IX.

Rursus quæro, an furor excuset à dispositione huius legis. Hæc quęstio duo habet capita. Primum, vtrum debitor incidēs in furorem sit addicendus creditori iuxta dispositionem huius legis. Secundum, vtrum furor superueniens post addictionem eximat debitorem à potestate creditoris. Et quid si furor desinat, an sit reuoluendus in potestatem creditoris. Quò ad primum illud mihi manifestum videtur, decretum huius legis nō exercendum aduersus furiosum.

1 ¶ Primò † negari non potest, furorem infirmitatem esse nō solum corporis, verum etiam animi. vnde furiosos malesanos & insanos appellamus, & quòd furiosus censeatur esse æger, probatur in l. j. & in l. cōsilio ff. de cura. furio. Dispositio autem huius legis non exercenda aduersus debitores, qui valetudine infirma sunt. l. in metallum. ff. de pœnis. l. cum hæres. §. Stichus. ff. de statulib. l. munerum. §. Camelelasia. ff. de mune. & hono. & dico supra capit. 7. nu. 4.

¶ Vnde leges loquentes de seruitio ab aliquo præstando nō habent locum in furioso, auctore Bald. in l. vna. nume. 27. C. de confess. Zasius in tractatu de feudis, parte 8. nume. 68. Bald. in l. finali. colum. j. C. de suis & legiti. hæredibus. Lex autem ista loquitur de seruitio à debitore inope præstando, ergo non practicanda in furioso. Quid enim furiosus mentis inops agere poterit creditori vtile? Et cum tradi debitorem creditori sit vt operis refundat creditum, quomodo hoc poterit facere furiosus, cuius nullæ operæ vtiles sunt? Quare cum hic deficiat res, quā lex affectam voluit deficit eius mens, & ex consequenti deficit eius dispositio. c. cum cessante. de appella.

2 ¶ Rursus † furiosus habetur pro mortuo. l. qui ad certum. ff. loca. l. bonorum. ff. rem rat. habe. glossa in l. si quis alium. ff. de acquiren. hæredi. scribit Bald. in l. humanitatis fallentia. 4. C. de impub. & aliis. Imo. Aretin. & Ias. in l. ex facto. ff. de vulga. & pupil. Mortuus autem retineri non potest ratione summę debitę, etiam si debeat ex contractu publico, vt dixi c. j. num. 21. versic. quod inuiolabiliter.

3 ¶ Præterea † cum furiosus mortuis annumeretur, mortuo non est infligenda pœna corporalis. l. defuncti. ff. de publi. iudi. vbi notant Bart. & Imola. Cyn. in l. 2. C. qui testa. facer. poss. addictio autem, qua debitor traditur creditori torque indutus ferreo censetur pœna corporalis: vt docui c. 2. nu. 36. & c. 3. nu. 6.

4 ¶ Deinde † cum in criminibus solum fiat executio in bonis furiosi & parcatur personæ, vt notant Bald. & Alexand. in l. furiosum. C. qui testam. facer. poss. Et cum generaliter in criminibus parcatur furioso, vt in l. Diuus. ff. de offic. præsi. & ibi notāt Barto. & Bald. textus in l. infans. ff. ad leg. Corne. de Sica. l. illud. §. sanè. ff. de iniur. c. indicas. 3. q. 9. gloss. & DD. in l. si quis in tantam. C. vnde vi. multo magis ei parcetur, quando non debet ex crimine, sed ex credito.

5 Præterea † si furiosus sua omnia combusserit, adhuc creditori addicendus non est: quoniam res casu fortuito censetur prouenisse. l. fin. §. fin. ff. de admini. tuto. l. sed & si quamcunque. §. j. ff. ad leg. Aquil.

¶ Vbi probatur, damnum à furioso datum non aliter iudicandum, quam si quadrupes illud dederit, vel regula ceciderit. Ille autem qui casu fortuito amittit facultates, non est addicendus creditori, vt docui c. 4. nu. 6. & sequentibus.

6 ¶ Sed dicet quispiam † hoc verum, quando furiosus ipse furore correptus bona sua assumpsit, istud quidem haud nego: sed tamen idem sentiendum, quando debitor post amissas facultates incidit in furorem, vt probatur ex argumentis supra propositis & comprobatur: quoniam etiamsi aliquis in sana mente crimen commiserit, parcitur ei, si incidat in furorem. l. Diuus. ff. de offic. præsid. notant Bald. Alexand. & Ias. in l. furiosum. C. qui testam. face. poss. Aretin. in l. humanitatis. colum. antepe. versic. circa aliud. C. de impub. & aliis. Imola in l. ex facto. & ibi Aretin. colum. 15. versi. si verò. ff. de vulga. Florian. l. sed & si. §. iniuriam. colum. 2. ff. ad leg. Aquil. Angel. Aretin. in tractatu maleficiorum, in verbo scienter & dolosè. Cępola cautela 8. Ias. in l. patre furioso. colum. antep. ff. de his qui sunt sui vel alieni Iur. Loazes in repe. l. filiusfamilias. §. diui. char. pen. versic. ex quibus. ff. de leg. j. Hippoly. in l. j. col. 7. vers. sed prædicta possent. ff. ad leg. Cornel. de Sica. hæc est opinio æquissima & communis, à qua non est recedendum, auctore Ias. in dicta l. ex facto. Cum ergo furor excuset furiosum à pœna merita propter crimen, multo magis à pœna & seruitio debito ob non solutam pecuniam.

7 ¶ Quinimmo † etiamsi debitor medicamina acceperit, vt mentis alienationem pateretur, adhuc non est addicendus creditori: quoniam alienata mente nullas operas præstare potest vtiles creditori. Vnde deficit ratio & mens huius legis, quæ illud præcipuè intēdit, vt pecunia salua sit creditori ex operis debitoris: debitor autem furiosus nullas operas vtiles præstare potest. Quanquam in puniendis delictis non videtur parcendum ei, qui mentis alienationem affectauit, vt pœnam effugeret, vti censet Lapus in clemen. j. de homicid. & sanctus Bonauentura in 2. sententiarum, distinctione 22. q. 3. Marianus Socynus in c. ad audiētiam. 3. q. 5. q. j. Alexander Hallensis in 3. par. summæ. q. 41. membro 4. artic. 2. ante finem.

¶ Pręterea adeo debitor furiosus non est addicendus creditori, vt etiamsi debeat pecuniam ex delicto non sit ei addicendus: quoniam etiam in delictis eis parcitur, quod est notatu dignum: quoniam etiamsi aliqui eximantur à dispositione huius legis, non eximuntur quando debent ex delicto, vt dico capite de debitore nobili & de fœmina debitrice.

¶ His ita definitis, quid iudicandum, quando debitor efficitur furiosus, postquam est in potestate creditoris, an sit eximendus ab eius manibus. Et certè eximendus est: nā furor ægritudo est & ęgritudo superueniēs liberat debitorē à ptāte creditoris, cui præstat operas. l. in metallū. ff. de pęnis. Rursus senectus liberat debitorem à potestate creditoris, etiam si superueniat, postquam debitor creditori traditus fuit, glossa in l. liber. ff. de ope. liber. Alber. in rubrica. ff. de oper. liber. colum. 2. textus qui in simili, & efficaci specie loquitur in l. si is qui te. C. de capti. & postlim. reuer. & dixi supra capite de sene. num. 15. Deinde cum furor sufficiat ad hoc, vt quis nullo modo creditori addicatur, quanto magis ad hoc vt postquam ei multo tempore operas dedit & plurimum laboris exhausit, liberetur ab eius potestate. Rursus hic quadrant omnes rationes allegatæ supra in fauorē primæ partis. Sed est quæstionis, quid si debitor furiosus postquam iudicis sentētia absoluitur, redeat ad sanam mentem, an tunc possit à creditoribus peti ad seruitium. Distingue, aut eñ furiosus correptus insania facultates proprias assumpsit, & certè etiamsi post redeat ad sanam mentem, non est creditori addicendus: quoniam fortuito videtur res suas amisisse. l. sed & si quamcunque iniuriam. § j. ff. ad leg. Aquil. vbi etiam si furiosus in re aliena damnum det, non tenetur. Et qui casu fortuito rerum suarum iacturam fecit, non est addicendus creditori, vt dixi c. 4. num. 6. cum sequentib. Si tamen post assumptas facultates incidat in furorem, certè non solum videtur excusandus ꝑ tempore furoris, verum etiam si post ad sanam mētem redeat, perpetuò excusatur, si semel furoris ratione excusatus fuit, argumento eius quod notat glossa in l. j. in verbo vlciscitur. C. in quib. caus. in integr. restitu. non est necessaria, vbi Bald. Salyce.

10 Ange. & Paul. notant † quòd cum minori non vindicanti necem patris sui parcatur, ne lege statutas pœnas patiatur, certè semel

semel excusatus ætatis ratione non potest eo nomine condemnari, licèt postea vir factus non vindicet patris necem, de qua re dixi cap. præcedenti, num. 9. vbi probaui, minorem semel excusatum ætatis ratione, quominus creditori addicatur, non esse addicendum, licèt post ad robur virile perueniat. Notandum autem, glo. & DD. in d. l. j. loqui in casu multo magis dubio: minor enim, qui tempore minoris ætatis patris necem non vindicauit, maior factus potuit negligentiam sarcire: nihilominus tamen sufficit semel ætatis ratione fuisse excusatum, neque obest, si negligentia tempore virilis ætatis duret. Idem in matre, quæ si non petat filiis tutores, excusatur, si minor est, neque ei obest, si postea maior facta tutorem petere adhuc cesset. At in nostro casu est multo maior ratio, vt semel absolutus non tradatur creditori, licèt ætas, vel furor cesset: nam semel amissæ facultates recuperari non possunt. Quare cum minorem, vel furiosum liberet à potestate creditoris æquitas iure subnixa, idem sentiendum, etiamsi furore cessante debitor redeat ad sanam mentem: nam sufficit semel furoris ratione fuisse absolutum. Præsertim cum satis suo furore puniatur. l. Diuus. ff. de offic. præsid. Sic Decius in l. in negociis. ff. de reg. iur. scribit, ꝙ semel liberatus furoris misericordia non est amplius eo nomine conueniendus, etiamsi ad sanam mentem redeat, quam sententiam dicit probare glossam in c. si quis insaniens. in parte sed hoc forte. 15. q. j.

31 Sed † quid sentiendum in debitore muto & surdo à natiuitate, an est addicendus creditori. Hæc res pēdet ab eo, vtrum mutus & surdus simul equiparetur furioso. & Ias. post alios in l. mutum. colum. j. ff. de acqui. hæredi. & in l. discretis. C. qui testam. facer. poss. scribit, ꝙ mutus & surdus simul æquiparatur furioso: videtur enim impossibile non carere sensu eum, qui neque fari, neque audire potest, ergo idem hic iudicandum, quod in debitore furioso, præsertim cum ipsi nulla culpa imputari possit: cum sua non administret, neque contrahere possit. Facit, quod scribit Bald. in l. vna num. 17. C. de confe. Zasius in tractatu feudorum parte 8. num. 68. Si tamen debitor non à natiuitate, sed ex accidenti mutus & surdus factus esset: hic enim nō videtur excusandus, cum intellectum habeat, viribus polleat & artifex, vel opifex forte sit, quanquam cum hoc mihi videtur iudicem mitissimè agere debere, dum breuissimum tempus statuit quo seruiendo satisfaciat debito. Tenetur enim quiuis Christianus misericordiam exhibere fratri suo & eleemosynam elargiri, in nullum autem videtur rectius collocari, quàm in eum qui & debitor est & inops & mutus & surdus.

32 ¶Sed scire oportet, quid sentiendum sit in hoc casu. Iuuenis quidā puellæ amore correptus assumpsit omnes fortunas suas, dum ei gratificari studet, magnamque æris alieni vim contraxit, petit creditor, eū sibi addici, quæro quid iuris. Non est ociosa hæc quæstio: nam debitor splendidissimum habet aduocatum, nimirum Oldradum, qui consi. 210. col. 2. versi. tertia consideratio. excusat hominem, qui vt potiretur fœmina, quam misere deperibat, ad demoniacas artes confugit, quod reputatur crimen grauissimum: vt in c. j. de sortilegiis. Adducit Oldradus, quod immodicus amoris affectus homines adigit ad insaniam: vt scribit Aristoteles 7. Ethicorum. cap. 2. quod si amans insanus est, satis suo furore punitur: vtimur enim misericordia cū furiosis. Quod autem amantes furiosi censeantur & sint, significat Vergilius lib. 4. Aeneidos.

Ardet amans Dido traitque per ossa furorem.

Et alibi in eodem libro.

Quid vota furentem. Quid delubra iuuant.

Idem significat Plato in Phedro. Et veneris affectum furorem vocat textus in c. cum iuuentute de præsumpt. & in Auth. quibus modis natural. effici legitimi. § illud. Et Cicero Tusculanarum lib. 4. Maximè inquit admonendus est, quātus sit furor amoris, omnibus enim ex animi perturbationibus est profectò nulla vehementior. Idem scribit Bald. in l. precibus. col. 6. versi. quid ergo si petiit. C. de impub. & aliis. Curtius senior consi. 67. col. 3. ver. transeo ad secundum. Cum ergo criminibus amoris vehementia perpetratis indulgeatur, videtur inopi debitori indulgendum, qui non ex delicto, sed ratione creditæ summæ petitur creditori addici.

33 ¶Sed † verius est hunc creditori tradendum: sublato enim ocio desiscet cupidinis artes. Deinde moueor ex eo quod Bal. notat in l. furiosum. C. qui testam. face. poss. ꝙ vnum vitium nō excusat aliud. Libidini autem indulgere vitium est, & blanda quædam pestis malorum consertissimum agmen secum trahens. Nam vt doctissimus quidā vir scribit. Libido famam possessionem longè preciosissimam eripit, nullius enim vitij rumor spurcius olet quàm libidinis, patrimonium exhaurit, corporis simul & vires & speciem interimit, valetudinem vehemēter lædit, morbos innumerabiles parit, eosque fœdos iuuētæ florem ante diem deuenustat, turpem senectam accelerat, ingenij vigorem tollit, mentis aciem hebetat, & quasi pecuniam mentem inserit. Ab omnibus honestis studijs semel auocat, hominemque, quantus est, totum cæno immergit, vt iam nihil nisi sordidum, humile, spurcum libeat cogitare, & quod hominis erat proprium eripit rationis vsum, insanam atque infamem adolescentiam odiosam ac turpem miseramq́ue senectam facit. Ergo tali vitio parcendum non est. In quem rectius exerceri potest dispositio huius legis quàm in eum qui luxu & libidine & sua & aliena profudit. Si tradimus creditori eum, qui absque graui culpa facultates ꝓprias amisit, Cur parcamus ei, qui scelere & morum obscenitate sua amisit, non eo solum nomine plectendus, quòd facultates suas atriuit: verùm etiam, quod inguini seruiens & gulæ, rerum naufragium passus est. Non excusamus eum, qui eleemosynis alienam pecuniam assumpsit: quoniam furari non licet etiam adueniendum egenis, & patrocinabimur ei qui dū litat Veneri & Baccho facultatum suarū iacturam fecit. At inquis. Venereus affectus vehementissimus est, cui vix humanus animus resistere potest: hominis enim animum adigit nonnunquam ad insaniam. Haud nego, sed eum furorem homo sibi propria culpa asciscit. Nam licèt ex peccato primi parentis in nos transierit procliuitas ad peccandum, hanc mitigat gratia Dei peccatum abolens, ita vt vinci possit, si velimus & precibus & benefactis nobis reddiderimus Christum propitium, iuxta illud Ecclesiastici cap. 15. Deus ab initio constituit hominem & reliquit illum in manu consilii sui, adiecit mandata & præcepta sua, apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit dabitur illi. Scribit Aristoteles Politi. lib. 2. cap. 19. Pithacum Mithilenensem vnumè septem Græciæ sapientibus legem edidisse: vt ebrius damnum dans grauius puniatur, quàm si sobrius illud dedisset: quoniam in sua potestate fuit non inebriari. Sic DD. scribūt, quòd si quis sumptis medicamentis sibi furorem adsciuerit, non excusatur furore, vt docui supra nume. 7. & licèt in debitore furorem sibi adsciscente dixerim non addicendum creditori: quia eius operæ nullæ vtilitatis sunt, tamen furor ex amore proueniens non tantus est: vt tollat vtilitatem operarum nequitia, quæ potius est & ocium, quod labore cito euanescet iuxta illud Ouidianū.

Ocia si tollas periere cupidinis artes.

Ex his apparet insanū omnino esse dubitare, an debitor inops ex prodigalitate sit addicendus creditori. Contendet enim quispiam quòd non. Quoniam prodigus & furiosus æquiparantur. l. Fulcinius. § adeo. ff. quib. ex cau. in posse. eatur notāt. DD. in l. si cui bonis. ff. de verbo. obliga. Sed verissimum est, in nullum rectius exerceri dispositionem huius legis quàm in eum, qui inopiam ex prodigalitate contraxit. Scribit enim Plautus in Truculento. Stultum esse misereri hominum rem suam male gerentium, vt late dixi c. 2.

14 ¶Deinde † inopia prodigalitatis vitio contracta non est miseratione digna, glossa in c. ex parte. in verbo prodigalitatis, de consuetudi. notat Bald in c. quæ in ecclesiarum. col. j. de constitu. Ias. in auth. res quæ. col. 6. versi. tene communem. C. commu. de lega. cum aliis citatis supra num. 4. Postremò Bald. in l. furiosum. C. qui testa. facer. poss. dicit, quòd omnis lex, quæ intendit punire vitia, comprehendit prodigos non autem furiosos. Nō enim vnum vitium debet excusare aliud. Idem notat Bart. in l. is cui bonis. col. fin. ff. de verbo. obliga. Cum autem prodigalitas vitium sit, nemo excusatur vitio prodigalitatis, neque hoc casu allegare potest, quòd prodigus & furiosus æquiparentur. Vltimò cum huius legis decretum exerceatur aduersus debitorem, qui absque graui culpa facultates proprias amisit, quanto magis exercebitur aduersus eum, qui suo vitio eas amisit, quæ res omnibus prudentibus visa est castigatione digna, vt latè dixi c. 2. per totum.

SVMMARIVM.

1. *More Atheniensium debitores solum obligatione personali creditoribus addicebantur.*
2. *Lex in debitore loquens non comprehendit obligatum actione reali & non personali.*
3. *Actio realis auctore Bal. nullam supponit obligationem.*
4. *In legato creditorum non veniunt debita actione reali, & ideo in legatis verba sunt proprie intelligenda.*
5. *Non ducitur in carcerem ob pecuniam debitam, nisi qui personaliter est obligatus.*
6. *Qui dicantur creditores.*
7. *Is à quo inuito res potest auferri, dicitur debitor, & de eo nu. 8.*
9. *Dolo desinens possidere rem hypothecatam, capitur.*
10. *Desistens dolosè à possessione rei: nihilominus habetur pro possessore.*
11. *Intellectas ad l. stili. 134.*

An debitor aduersus quem non habeo actionem personalem, sed realem: quia hypothecauit rem suam, vel possedit rem meam, sit addicendus creditori, si soluendo non sit. Cap. X.

Præterea quæro, quid si aliquis mihi tenetur nō actione personali, sed quia possidet rem meam: vel quia res suas, sed non personam obligauit, an si soluendo non sit, debeat mihi addici. Videtur non addicēdum: quoniam † apud Athenienses, apud quos moris fuit, debitorem inopem addicere creditori, hi solum addicebantur, qui oppignoratis corporibus mutuum accipiebant: vt auctor est Rhodiginus antiquarum lectionum lib. 7. c. 4. & Plutarchus in libro de Politicis ad Traianum. Ergo obbligatio personalis requiritur, aliàs quomodo addicendus, qui obligatus non est.

2 Comprobatur hæc opinio: † quoniam lex loquens in debitore non comprehendit obligatum actione reali, & non personali: talis enim non venit appellatione debitoris. l. Aurelius. §. Męuia. ff. de libe. lega. l. vno. §. j. ff. de acceptilatio. § j. Instit. de actio. notat Bal. l. fi. nu. 5. ver. quæro nunquid. C. de bon. auctori. iudi. possiden. & in l. fi. nu. 11. C. quib. ex cau. maio. Alex. in l. debitor. ff. ad Trebel. Ias. in § j in prin. nu. 98. per textum. ibi insti. de act. & in §. omnium. num. 2. & ibi Gomesius nume. 13. eodem titulo. Ias. in l. tale pactum. ff. de pact. Bal consi. 485. lib. j. & est communis auctore Alex. in l. j. num. 50. ff. si cer. peta. Ias. in l. sub prætextu. 2. col. 2. C. de transact. Gomesius. § superest. num. 67. Insti. de actio. Bal. in l. cum necessitatem. C. de fideicom. Cor. cōs. 238. lit. R. lib. 4. Gozadin. in repeti. l. 2. C. de pact. inter empto. & vendi. num. 120.

3 ¶Rursus Bal. in l. si certis annis. C. de pact. dicit ꝙ † actio realis nullam supponit obligationem cum autem nulla adsit obligatio debitor non erit.

4 ¶Hic † si quis legauit omnia sua credita, non veniunt, quæ sibi actione reali debentur: quia in legatis verba sunt propriè intelligenda. l. nō aliter. ff. de leg. 3. notat Ludouicus Gozadinus in repe. d. l. 2. C. de pact inter empto. & vendi. nu. 120.

Sic si creditor legat liberationem debitoribus suis non continentur, qui proprias eius res possident, aduersus quos agendū est rei vendicatione. l. Aurelius. § Męuia. ff. de libe. lega. ita docet Bal. in l. cum fideicommissum. C. de fideicōmis. Petrus Stella in repetitione. l. repetitio. num. 20. ff. de condict. indebi. quia actio realis non præsupponit veram obligationem. Sic si quis hypothecauit rem suam pro alio, & statutum dictet, vt debitor capi possit ad instantiam creditoris. Certè ille qui solum hypothecauit rem suam pro alio non potest capi: quia contra eum nulla est personalis actio, sed hypothecaria, quæ est realis, & sic ille cui res est hypothecata non potest dici creditor: nam titulus de pignoribus alius est à titulo de rebus creditis. Ita his rationibus definit Saly. in l. j. ff. si cer pet. qui loqui in eo, qui hypothecauit bona sua pro alio, vel passus est hypothecari. Sic qui obligatus est ratione oneris realis liberatur relinquēdo ipsam rem oneratam. c. de terris. de Iudę. licèt in consequentiam videatur obligata persona, vt notat ibi. Abb. nu. 4.

5 ¶His accedit † ꝙ ille qui non est personaliter obligatus, nō potest duci in carcerem, vt notat Ias. in l. 4. §. si actor. nu. 25. ff. de re iudicata. qui autem non potest coniici in carcerē, nō est addicēdus creditori, vt docui c. 3. nu. 2. & c. 4. Quinimmo si actio personalis sit limitata, puta si quis non teneatur vltra, quàm facere possit, non est addicendus creditori, etiam si soluendo nō sit, vt docet Rodericus in l. 2. titulo de los gouiernos, col. 4. vers. 5. Et dico infra c. 17. Item actio personalis limitata non præstat ius capiendi debitorem, vt dixi supra c. 6. de hærede conficiente inuentarium, quanto magis quādo nulla est personalis obligatio. Quod confirmatur ex Saly. in l. j. nu. 7. ver. & est ratio. C. qui bon. cede. poss. vbi dicit, ꝙ ideo debitor tributi non potest capi: quia tributa imponuntur rebus, vel personæ propter res. l. indictiones. C. de anno. & tribu. quare cum semper sit res, vnde solui possit, noluit lex, vt incarcerentur: sed vt honestè detineantur sub custodia. l. nemo. C. de exact. trib. lib. 10. Ex his videtur non esse ambigendum, quin is qui tenetur actione reali & non personali non sit addicendus creditori.

¶Contraria tamen sententia fortissimis rationibus defendi pōt. Primò illud est manifestum, debitorem inopem ideo addici creditori, vt operis satisfaciat debito, cui pecunia satisfacere non potest. Si autem tu mihi teneris: quia possides rem meam mobilem, vel immobilem, haud dubie si eam abscōdis, vel cōsumis, idemq́; si eam non restituis mihi, addicendus es: rem enī meam possides & eo omnino mihi teneris, hoc autem debitū efficacius videtur, q̃ si obligationem soluendi decem non pręstares. Præterea ei, qui rem meam non restituit mihi, si habet facultatem rei restituendæ, non conceditur beneficium cessionis bonorum: vt notatur in l. vnica. C. de alien. iud. mut. causa facta, & in c. examinata. de iudi. & l. officium. ff. de rei vendi. Montal. in l. j. ti. 15. par. 5. & dico infra. c. de practica. Rursus hæc opinio probatur: qm̄ qui rem meam mihi non restituit, haud dubie debitor meus est, & ego creditor dici possum, & inspecto cōmuni vsu loquendi eos, qui res nostras nobis non restituunt, appellamus debitores nostros, & credimus verius & expressius esse debitores, quam eos, qui ex obligatione personali nulla forte re accepta nobis dare vel facere promiserunt.

6 Quare plures eruditi nominis viri in ea sunt sententia † vt is, qui rem meā possidet, debitor meus dici possit, & debeat: cum enim rem meam mihi restituere debeat, haud dubie debitor meus est. Quod comprobatur ex l. creditores. ff. de verbo. signi. cuius verba sunt. Creditores accipiendos esse constat eos, quibus debetur ex quacunq; actione vel persecutione. Nota illud verbum persecutione, nam persecutio est actio in rem. l. actio in personam. ff. de actionib. & obliga. nihilominus tamē habēs

7 persecutionem dicitur creditor. Item † ille à quo inuito res auferri potest, dicitur debitor. l. debitor. ff. de verb. signific. notant omnes in l. j. ff. si cer. peta. Qua ratione eum qui actionem in rē habet rectè dici creditorem probat Alciatus in l. creditores. ff. de verb. significa. Iacobus Niger in repetitione. l. j. num. 91. ff. si cer. peta. Petrus Stella in repetitione. l. repetitio. ff. de condict. indebi. num. 21. Quare Faber, & Ang. in § j. Insti de actio. dicūt, ꝙ illa actionis definitio, actio est ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur, comprehendit etiam eum qui actione reali conueniri potest. Et ibi Ias. & Gomesius notāt, ꝙ large sumpto vocabulo hoc nomen debitor comprehendit eum, qui actione reali conueniri potest, quod ante eos scripsit Bal. in l. 2. nu. 2. C. quod cum eo.

¶Rursus hæc opinio probatur solida ratione: quoniam non soluens nō addicitur creditori: quia proprie vel improprie habita exacta vocabuli ratione debitor est: quia non soluit quod debet, ꝙ si possidens rem meam eam mihi non restituit, certè non soluit, quod debet, ergo addicendus est, vt seruiendo satisfaciat rei, quam assumpsit, vel contriuit habita ratione pretij. Et certè vt hac in re meum proferam sensum, si lex Hispanicè scripta faciat mentionem debitoris, vel eorum qui nobis debent; quia res nostras tyrānicè per vim, dolum, vel furtum, vel aliàs iniustum titulum possident: quia cōmunis vsus loquendi apud nos admittit, vt hi dicantur debitores, & ita eos vulgo appellamus. Hoc intelligo, nisi mens, vel argumentum legis aliud suadeat. Cum enim dico decem millia aureorum debent mihi debitores mei: quia meas sericas telas centum habent, Paulus cētum, Petrus centum, hos omnes propriè & cōiter appellamus debitores nostros: quia res nostras nobis restituere tenētur, lex autem Hispanicè scripta intelligenda est iuxta cōem vsum loquendi vt notat Bar. in l. si quis filialibus. ff. de testa. tutela.

8 ¶Doctores † autem nostri cum dicūt, appellatione debitoris non continetur, qui solum tenetur actione reali, inspiciunt proprietatem verbi debitor, & quid iuxta proprietatem Romani sermonis significet. Qua ratione si quis Hispanica lingua leget omnia sua credita mihi, videtur ꝙ iuxta communem vsum loquendi veniunt ea quæ sibi actione reali debentur. Sit exemplum. Mando à Pedro todo lo que me deuen, y quiero que sea suyo. Certè qui testator apud aliquos habet triticum, oleum, vel aliqua immobilia, quæ ad se iure dominij pertinēt, licèt ab alijs possideantur, ad legatarium pertinent ex mente testatoris, quæ interpretanda est iuxta communem vsum loquendi non iuxta proprietatē Romani sermonis: sed de his iudicēt eruditi. Dum tamen fateantur per omnia menti testatoris obsequēdum esse. Redeundo ad propositam quæstionē, ꝙ obligatus actione reali si rem non restituat, sit addicēdus creditori, probatur: qm̄ stāte dispositione legis vt debitor ꝓpria auctoritate possit sibi ius dicere in eo quod est sibi debitum, vt disponit. l. ait prætor. § si debitorem. ff. quæ in fraud. credito. idem est in eo quod est suū: qm̄ eadem est ratio. Ita docet Alex. consi. 63. & si celeberrimè doctor. nu. 2. versi. vnde tex. lib. 3. qm̄ licèt qui potest conueniri actione reali, non sit propriè debitor obligatus, vt in l. pe. C. qđ cum eo tamē large sumpto vocabulo est debitor, vt notat Bal. in l. fi. C. de compensa. Hæc Alexander, cuius sentētiam probat Iacobus Niger in repe. l. j. nu. 91. ff. sol. matr. Itaq; Alexander dicit, ꝙ qui tenetur actione reali, est debitor, sed nō debitor obligatus, quod est cādide intelligendum, ꝙ scilicet nō est debitor ex obligatione per suam promissionem contracta, sed est debitor: quia iure diuino & humano tenetur rem alienam restituere, licèt verbis non promiserit. His accedit, ꝙ hypothecans pro alio rem suam, potest ratione huius hypothecæ capi ad instantiam creditoris, cui eam hypothecauit, si dictet statutum, vt debitor possit capi ad instantiam creditoris, ita aduersus Saly. opinionem docet Bologninus in repe. rubricæ. ff. si cer. pet. nu. 24. ver. sed iudicio meo. & Iacobus Niger in repetitione. l. j. nu. 86. ff. eo. tit. Adducunt, ꝙ cum ab eo, qui rem hypothecauit, possit exigi, debitor dicendus est, & ꝙ qui hypothecam acceptauit, videtur sequutus fidem eius, qui hypothecauit rem. Ergo dicēdus est creditor, ꝙ si est creditor, quadrant verba statuti dictantis, vt creditor possit facere capi debitorem. Hæc Bolognini & Nigri opinio meo animo nūquam satisfecit, potiusq; probarē opinionē Saly. relatam supra. Moueor: qm̄ qui hypothecat pro alio rem suam, & non obligat personam suam, solum est debitor respectu rei, quam hypothecat, & non vltra, & nisi eā abscōdat, sed exhibeat, certè capi non pōt ad instar eius, quod dixi c. 16. nu. 18. Quòd hęres, qui confecit inuentarium, non pōt personaliter capi pro debitis defuncti, licèt regulariter hæres debitoris capi possit. & ratio est: qm̄ cum fecerit inuentarium, non tenetur vltra vires hæreditarias, neq; vltra bona contēta in inuentario,

uentario, & sic est debitor respectu illorum bonorum conten-
torum in inuentario, ideo capi nō potest, nisi ea abscondat, vt
ibi dixi. Itaq; si pro Paulo hypothecaui rē meam Hieronymo,
certè Hieronymus hypothecaria vti potest aduersus rem hy-
pothecatam: sed me capere non potest, quum obligatus non
sum, vt dixi supra num.4.

9 ¶Et † solum me capere posset, si rem dolo desinerem possi-
dere; & tunc non me caperet ex hypotheca, sed ex dolo. l. pro
possessore.ff.de regu.iuris.l.pe.ff. de dolo. Quod est manifestius
iure regio: quoniam nemo ex instrumento capi potest, nisi ad-
sit clausula guarentigia, qua obligatus dat potestatem omnibus
iudicibus vt illum capiant, vt dixi c. j. Et licèt ex re iudicata cō-
ueniatur, defendi potest, ne capiatur, si rem obligauit, non per-
sonam, vt supra dixi, quod; videtur expresse probari in l.134.Sti-
li. Neque obstat argumētum Bolognini & Nigri: quoniam cre-
ditor solum videtur secutus fidem hypothecantis respectu rei
hypothecatæ: eam enim solum obligauit non personam. Neq;
obstat, ꝙ ab eo exigi potest: quoniam exigi potest res hypothe-
cata non tamen eius personam exactionem vel carceris mole-
stiam patitur.

¶Quid ergo sentiendum in principali quæstione, & distin-
gue, aut enim res, quam mihi restituere teneris, extat, & eā possi
des, & non est tractandum de addictione: quia ex vi rei iudica-
tę cogeris illam restituere. Aut non possides eam, & agendum
est aduersus possessorem.l.in rem.ff.de rei vendicatio.l. 1. C.de
aliena.iudicij.

10 ¶Si † tamen rem non possides, sed dolo desiisti possidere, &
haberis pro possessore.l.pro possessore.ff.de regu.iur.& ex dolo
teneris.l.pe.ff.de dolo. Et si soluendo non es, merito traderis in
seruitium creditori. Quòd si rem consumpsisti, atriuisti, corru-
pisti, vel abscondisti, & ex dolo tuo addicendus es creditori: qa
ex dolo persona tua obligata est, & sic persona seruire debet tā-
quam obligata, ita probatur ex Bal.in l.fi.§.& si pręfatam.nu.3.
& ibi Corne. C.de iure delibe. Vbi scribunt, ꝙ licèt hæres con-
ficiens inuentarium non possit capi pro debitis defuncti: quia
solum est debitor respectu bonorum contentorum in inuēta-
rio, hoc est verum, nisi abscondat, ea, vel sit in mora ea exhibē-
di: quia tunc ex proprio pacto capi potest. Vt dixi supra, & com
probatur ex his quæ dico c.10.de nobili.nu.7.& nu.19.& c.17.
de clerico.à nu.11.& quoniam qui non indicat sua bona, sed ea
abscondit, capitur ex contumacia, licèt aliàs capi non posset.
Bart.l pen.ff.de cessio.bon.& dico dicto cap.16.nume.19.nam
dolo æquiparatur talis contumacia. l. si plures.ff.de admi.tuto.
Boer. in repeti. l. consentaneum. nume. 160. C. quomodo &
quando iudex.

11 ¶Ex hac † distinctione liquet responsum ad omnia allegata
in fauorem partis negatiuæ. Et iuxta hanc distinctionem intel-
ligi debet.l. 134. Stili. cuius verba sunt, es à saber quæ el fiador
noisera dado por preso maguer los sus bienes no cumplā à pa-
gar el debdo saluo sino obligo su persona y bienes. Nota hæc
vltima, ex quibus nominatim probatur, ꝙ ad hoc vt quis si sol-
uendo non sit addicatur creditori, requiritur vt persona sua sit
obligata simul cum bonis, de cuius legis intellectu dixi late c.5.
nu.13. Sed certè qui rem alienam non restituit ex dolo, vel sine
dolo, vbi primum non restituit, tenetur ad interesse, & sic iam
persona sua est obligata ad solutionem eius, quod interest, & ꝙ
detinens rem meam non liberetur cedendo bonis, probatur in
l.j.C.qui ex l.Iulia.bonis cedere poss.in C.Theodosiano, cuius
legis verba retuli supra c.j.nu.65.

SVMMARIVM.

1 *Si debitum ex delicto descendat non admittitur cessio bonorum.*
2 *Debitor ex delicto non habens in bonis, vnde soluat, pęnam luit in corpore, etiam si sit clericus. & nu.3.*
4 *Debitor ex delicto habens vnde soluat, volens corpore luere pecuniariam pœnam non auditur, sed soluit pecuniam.*
5 *Gratia delinquenti concessa à principe, non faciente mentionem de delicto censetur surreptitia.*
6 *Afflicto non danda afflictio, & quomodo intelligatur.*
7 *Aliud pro alio inuito creditore non potest solui.*
8 *Pœna irrogata debitori per statutum si intra tempus limitatum nō soluat, cessat, si creditor, cui pecunia applicatur pęnam non petat.*
9 *Debitor creditori non addicendus, quando creditor patitur eum è carcere solui.*
10 *Regula quòd in bonis non habens luat in corpore, procedit in persona vili, non autem secus.*
11 *Fur addictus creditori portat torquem ferreum.*
12 *Debitor ex delicto an veniat appellatione debitoris.*
13 *Creditor à credito dictus.*

An debitor ex delicto addicendus sit creditori, si soluēdo non sit, an verò corpore luere debeat. Cap. XI.

Quæro deinde, an debitor ex delicto sit addicē-dus creditori si soluendo nō sit, vt seruiēdo satisfaciat debito. Videtur hoc casu desicere dispo-
sitionem huius legis † nam cessio bonorum non admittitur, si
debitum proueniat ex delicto.l.si ex parte.§.quāquam.ff.quod
cum eo.l.si rerum amotarum.ff.de re iudi. Capella Tholosana.
466.& ibi Aufre.in additione, glo. in regula peccatum. de reg.
iur.in 6.& in c.si res.14.q.6.notat Saly.in l.j.C.qui bon.ced.poss.
Gomesius in §.item si quis in fraudem.nu.42.inst.de actio.DD.
in c.Odoardus.de solut.Ias.& Faber in §.si.nu.Insti.eo.tit.Zasius
in l.fi.col.fi.ff.de cessio.bon.Fely.in c.ad liberandū.col.2.de iu-
dę.Ias.in l.si quis id quod.nu.28.ff.de iurisd.om.iud.Alb.in rub.
C.qui bon.cede.poss.Bar.in l.j.§.si ff.de pe.per tex.ibi.Bar.Ang.
Platea, & Rebuf.in l.nemo carcerem.C.de exacto.tribu.lib.10.
Boer.decis.349.nu.8.Soc.regula.46. fallentia 3. Orozius eruditi
ingenij virtute insignis in l.si quis id quod.ff.de iurisd.om.iudi.

2 ¶Quoniam † debitor ex delicto si nō habet in bonis debet
luere corpore.c.j.§.homicidium.in fi.vers. qui verò ad prædictā
pęnam de pace tenenda & iuramento firmanda.l.j.ff.de pęn.l.
quicunq;.C.de seru.fugiti.l.fi.ff.de in ius voc.docet late Ias.in §.
pęnales.nu.43.insti.de actio.Bal.in l.quicunq; C.de seru.fugiti.
Pau.in l.vlt.per tex.ibi.ff.de in ius voc.Ias.in d.l.si quis id quod.
nu.28.Fel.in c.ad liberandum de Iudę. Hæc vt scilicet debens ex
delicto non admittatur ad cessionem, intelligenda sunt iuxta
distinctiones DD.in d. locis, & in c. Odoardus. de solut.& in c.
finem litibus.de dolo & contum. Vbi distinguūt, an pęna appli-
cetur fisco, an parti, & an in pęnam, an verò pro expensis, & dā-
nis, quę nō refero: quoniam cum iure nostro cessio bonorum
sit sublata, & succedat obligatio seruiendi, quę habetur pro pę-
na corporali, semper non habens in bonis luet seruiendo: quia
hoc est pati pœnam corporalem. Sed redeundo ad rem. Faber
in §.fin.colum.1.versic.quid si ex delicto. insti. de actio.scribit,
quòd si quis agat actione iniuriarum, & in conclusione petat
imponi pœnam pecuniariam, quòd si reus condemnatus ad so-
lutionem pecuniæ velit vti beneficio cessionis bonorum: quia
laborat inopia, quòd non est audiendus, immo pœna pecunia-
ria est corporali pœna luenda, & idem scribit ibi Platea & Bal.
q.2.& Aret.colum. versic.quæro an non tantum & Ias.col.3.
versi.quarto supradicto. Hæc regula magnam habet rationem,
qui enim debet ex delicto, iniquum est, vt liberetur eodem mo-
do, quo liberatur, qui debet ex contractu. Nam debens ex deli-
cto pœnam meretur, & indignum est, vt iuuetur beneficio ces-
sionis bonorum: delinquens enim pœna dignus est non be-
neficio.

3 ¶Adeo † autem non habens bona debet luere corpore si ex
delicto debitor sit, vt etiam si debitor sit clericus, debeat corpo-
re luere, vt significant Innocen.& Barba. in c.Odoardus. de so-
lutio.& in cap. finem litibus. de dolo & contuma. per textum
ibi in fine, & per cap.si res.14.quæst.6.& ibi Archidiaconus, tex-
tus cum gloss. in cap. quia presbyteri. versiculo castigari. 5.q.6.
cap. episcopus. §. libertus. 12. q. 2. & in Authen. de sanctissimis
Episcopis.§. Reuerendissimis.colum.9.& in authen.presbyteri.
C.de Episc.& Clerici.Boer.decis.349.num.11.& num. 8. Iudex
enim Ecclesiasticus potest suos flagellis afficere vsque ad san-
guinis effusionem exclusiue. ca.in Archiepiscopatu. de raptor.
& ibi notant Abb.& Anania. Notandum tamen, quòd licèt in
casu permisso clericus fuerit condemnatus ad pęnam per iudi-
cem secularem: tamen si soluendo non sit, pœna corporalis si-
bi infligenda est non à seculari iudice, sed ab ecclesiastico.c.gra-
uis.de pœn.cap.dilectus.de appella.notat Dominicus in cap.si
clericos.de senten.excommu.lib.6.& in c.j.de clericis coniuga
tis.eod.libro.Boerius dict.decisione 349.colum.pen. versic.sed
hæc detentio, nume.11. Quinimmo si condemnatus possit sol-
uere omnem pœnā præter vnum denarium, nihilominus de-
bet corpore luere, auctore Bald. in l.cum sit. C.de sepul. viola.
Alexand.in l.si quis id quod.colum.j. Felyn. in cap. ad liberan-
dum. colum. 2. de Iudę. quæ res quoniam est dubia excutietur
infra cap.de debitore modicæ summæ.num 9.

4 ¶Meminisse tamen oportet, † quòd si debitor ex delicto ve-
lit potius fustibus castigari, quàm pecuniam, in qua damnatur
soluere, non est audiendus, si habet bona. Nam regula, quę ad-
mittit pecuniam corpore lui, intelligitur, si quis non habeat bo-
na, & ita dicimus, qui non habet in bonis, luit corpore, vt pro-
batur in locis citatis: & in l.finali.ff.de in ius vocan.ibi, si inopia
dignoscitur laborare. Et nominatim ita docet Bal.in l. quicun-
que.colum.pen.versic. Sed quid est si soluendo. C.de seruis fu-
gi.& ibi eum sequitur Pau.& probat Alexand. in l.fina.ff.de in
ius vocan.& ibi Angel.& Aretin.colum.fin. immo iudex non
debet eum audire, sed bona sua vendere l.pollicitationes.ff.de
pollicita.

5 ¶Adeo † autem debitum ex delicto est seuere exigendum,
vt si princeps alicui concedat, vt intra quinquennium nō pos-
sit inquietari à suis creditoribus. Certè hæc gratia vti non pote-
rit quoad debita, quæ debet ex delicto: quoniam si princeps
gratiam concedat delinquenti, qui non fecit mentionem de
delicto, gratia censetur surreptitia: quoniam si sciret eum deli-
quisse, non ita facile concessisset. c. postulasti. in verbo non ita
de

de leui, de rescript. Ita notant Guilielmus Cugneus, & Cyn.in
leg.sed si ex parte.§.quanquam. per illum textum.ff.quod cum
eo. Ripa in leg. prima.numero 97.ff.si certum petatur. Roman.
singu.170. Martinus Laudensis in tractatu de priuileg.& rescrip.
§.14. Bald.& Albe.in dict.leg.sed si ex parte.§.interdum. Alexā.
in leg. prima, columna penulti.ff.si certum petatur. & ista opi-
nio fuit per Curiam Parisiensem approbata, teste Boerio deci-
sione 349.numero octauo.columna nona.versic.nec per con-
sequens, de cuius doctrinæ veritate dico infra capite de induciis
& literis moratoriis.

¶Non tamen omittendum, quòd sunt, qui dicant, quòd re-
gula supradicta, quòd non habens in bonis, luit corpore, neque
liberatur cedendo bonis, intelligitur quando mulcta est appli-
canda fisco, non autem quando applicatur parti. Ita docet Io-
annes Paponius in consuetudines Aluerniæ titulo des succes-
sions.columna prima.citat Boer.decis.349.numero octauo. sed
certè Boer.nihil huiusmodi dicit, & contrarium satis significat
ipse Boerius, dum sequitur Fabrum Plateam, Baldum & Areti-
num in §.fina.de actio.docentes, quòd si quis agat actione in-
iuriarum, & concludat petendo pecuniam condemnatus non
potest cedere bonis, sed pœna pecuniaria conuertenda est in
corporalem.

Quod probant iura & doctores allegati in fauorem re-
gulæ generalis, quòd debitor ex delicto non liberatur ce-
dendo bonis, sed debet luere corpore. Probat etiam ratio
supra adsignata, quòd scilicet est indignum, vt debens ex deli-
cto, quod meretur castigationem, liberetur cedendo bonis: cū
pœna pecuniaria sibi imponatur in castigationem delicti. Et
ita aduersus Paponium & Rupellanum lib. quarto. forensium
Institutionum, habemus auctoritatem omnium ferè docto-
rum, & ipsum iustitiæ, prudentiæ & rationis robus. Et Boerius,
quem citant, loquitur de iure Gallico non ciuili. dict. decis.
309.columna tertia.numero quinto. Et præsertim hoc est ma-
nifestum iure nostro regio, vt infrà patebit: nam etiam ad satis-
faciendum pœnæ applicandæ parti debet quis seruire. Sed
audio te lector dicentem, quid sentis in proposita quæstione,
vtrum debens ex delicto si laboret inopia satisfaciat seruien-
do creditori, an verò debeat corpore luere. Et distinguen-
dum, aut enim reo imponitur pœna corporalis, & etiam pœna
pecuniaria: vt in reo furti, qui condemnatur ad pœnam cor-
poralem & ad restitutionem rei furatæ. Et certe si reus passus
est pœnam corporalem, non debet pro precio rei puniri in
persona, sed satisfaciet seruiendo creditori. Ita iure regio est
constitutum in pragmatica condita apud Pintiam & apud A-
randam anno, cuius verba sunt. Declaramos y mandamos
que agora, y de aqui adelante quando algunos fueren con-
demnados por hurtos, y se executare en sus personas la pena
corporal y no tuuieren de que pagar, los interesses, haziendo
cession de bienes los admitays y entregueis a los acreedores
aunque la dicha deuda deciendra de delicto segun y como a
lugar en las otras deudas. Nota illa verba. y se executare en sus
personas la pena corporal. Hoc enim lex prius videtur requi-
rere: vt liberetur seruiendo creditori. Pro quo facit, † quod
6 afflictio non est danda afflicto, quod tamen limita, quando
reus hostis esset eius, cui pecunia applicatur, vel illum iniuria
affecisset: tunc enim non est tradendus creditori, ne illum oc-
cidat, vt dixi supra capitu. secundo. numero duodesimotertio.
Sed si crimen atrox sit relegabitur in regias triremes, vt ex mer
cede satisfaciat.

Si autem delinquenti non imponitur pœna corporalis, sed
pœna pecuniaria tantum applicanda parti in satisfactionem
delicti. Et certè si crimen commisit, non videtur a repu-
blica, vt liberetur seruiendo creditori, nisi pecunia applice-
tur creditori pro damno accepto. Tunc enim ne careat,
re sua, videtur admittendum, vt si ipse postulet, tradatur ei, si
crimen id admittat, aliàs si crimen iudici videatur atrox, rele-
gabit reum in regias triremes, vel iubebit tali operi vacare, ex
quo & puniatur & refundat ex stipendio damnum illatum. In
hanc distinctionem nos lector protrudit dispositio dictæ pra-
gmaticæ.

Sed certè rectè intellecta dicta pragmatica non requi-
rit, vt reus passus sit pœnam corporalem ad hoc vt libera-
ri possit seruiendo creditori. Sed ideo requirit, vt pœna cor-
poralis sit executata, & si daretur ad seruiendum, non posset
postea facile executari, & sic delicta remanerent impunita. Et
vt ingenuè proferam, quod sentio, id generaliter videtur ve-
rius, vt reus damnatus pecuniam soluere satisfaciat seruiendo
parti, cui pecunia applicatur, nisi sit eius hostis, vel crimen re-
quirat, vt operas det in loco, vbi magis torqueatur: nam his
duobus casibus operabitur in regiis triremibus, vel in alio simi-
li loco, vel opere publico. Moueor: quoniam aut pars vult
seuere punitum reum, aut non, & si vult seuere punitum reum,
magis punitur soluendo pecuniam seruiendo per longum
tempus addito torque ferreo, quàm si eam solueret repręsen-
tata statim pecunia: nam & ignominia & miseria maior est,
& pœna magis diuturna & cruciatus acerbior, si per longum
tempus addito torque ferreo seruiat, & ex sudore proprio
pecuniam ignominiose paret. Itaque si inspicimus volunta-
tem partis volentis, vt reus seuerè puniatur, hic magis seuere
punitur.

Si inspicimus publicam vtilitatem: nam interest reipubli-
cæ delicta puniri, sic magis punitur parando pecuniam ser-
uiendo, quàm eam repręsentando. Si autem pars non vult
seuere puniri reum, accipiat quod facere potest, & cum pecu-
niam offerre non possit, contentus sit seruitio. Sed obijcis,
quid si enorme crimen commisit, an tunc satis est seruire cre-
ditori. Respondeo, si graue crimen commisit, ne damnet
eum iudex soluere pecuniam. Sed exilium pati, vel coertio-
nem corporalem perferre, quòd si tantum damnat pecuniam
parti, vel fisco soluere, iam significat pecuniæ solutionem
sufficere pro pœna, quòd si sufficit, magis punitur soluendo
pecuniam operis quàm soluendo eam ære momento reprę-
sentato.

Et si constito de rei inopia qualitas criminis, uel perso-
narum exigat, vt non det operas creditori, sed acerbius tra-
ctetur, & iam dixi, quòd pro negotij qualitate potest reum
relegare in regias triremes, vt vel remigem agat, vel militem,
vt ex mercede, quæ pro operis soluit, satisfaciat creditori, vel
potest iubere, ut aliis vacet operis pro prudentia iudicis ex-
cogitandis. Et quòd cum crimen est atrox, non sit addicen-
dus creditori, sed relegandus in regias triremes, docet Co-
uar. variarum, libro secundo capitulo primo. Hoc autem ob-
seruandum videtur, si reus damnetur dare pecuniam ratione
damni parti illati, siue ratione iniuriæ, lege secunda, titulo de
los que acusan los malfechores, in volumine legum Gothica-
rum. Inquit lex. Peche el iuez trezientos sueldos alos parien-
tes del muerto en el tormento por su mal seso y si no ouiere
onde los pague sea sieruo de los parientes del muerto.
Quod probatur ratione: nam cum iudex iubet pro ea solui
pecuniam iam supponit iniuriam expiari pecunia, magis au-
tem torquetur, qui reponit pecuniam seruiendo quàm sol-
uendo. Sed obiicis, vera sunt hæc, tamen pars, cui pecunia,
applicatur, non tantum percipit vtilitatis ex seruitio, quan-
tum si pecunia statim sibi repręsentaretur. Sed respondeo,
quid si impossibile est, pecuniam repręsentari: quia reus ino-
pia laborat. Dices, uapulet, sed quid inde tibi vtilitatis.

Præterea obstat sententia, quæ iubet solui pecuniam non
irrogari pœnam. Obiicis, non soluit, immo soluit: quia
cum sit inops, sufficit quòd soluat eo modo, quo creditori-
bus ex causa ciuili soluitur, scilicet seruitio: nam hoc pro so-
lutione habetur. Dicis, interest reipublicæ delicta puniri:
respondeo iam iudex declarauit delictum expiari soluta pe-
cunia, & magis expiatur: cum soluitur seruitia, quàm cum sol-
uitur pecunia.

Sic Alfonsus Castrius monachus eruditus libro secundo.
de potestate legis pœnalis, capitulo duodecimo. &c. tertio-
decimo. notat, quòd iudex ob crimen damna soluere de-
cem intra decem dies, & quòd si non soluat, flagelletur,
certè etiam si post decem dies non repręsentetur pecunia,
iudex poterit præcipere, vt pro eisdem decem fiat in eius bo-
nis executio: quia cum damnauit ea soluere, satis ostendit
eis expiari delictum, hoc Corne. ante docuit consilio quin-
to. libro tertio, & sequitur Couarr. vari. resolut. libro secundo,
capitulo nono, numero octauo. Dicis, non dat mihi meam
pecuniam, crucietur. Sed hoc iracundi animi consilium est,
& iudicis sententia obstat & præstat, immo necesse est vti
misericordia, pro qua nobis seruator noster misericordiam
suam promittit dicens. Beati misericordes: quoniam ipsi mi-
sericordiam consequentur. Itaque si animus iudicis volentis
punire delictum, uel partis uolentis reum cruciari, inspici-
tur, magis cruciatur reus, qui soluit seruitio, quàm qui sol-
uit pecunia.

Si consideratur animus partis uolentis consequi pecuniam.
Quis auctoritatem ei tribuit, vt ius dicat, & vel hoc conce-
dat, uel neget, uel pœnam augeat, vel minuat: cum iudex
non sit. Sed obiicis, animus iudicis fuit ditare partem, vel
damnum, quod accepit resarcire, quare si hoc est impossi-
bile statim fieri, fustibus castigetur, sed quæ hinc vtilitas par-
ti. Sed dicis, punitur grauius. Respondeo iam iudex pro ma-
xima pœna damnauit soluere pecuniam, & soluere seruitio
durius est, quàm soluere pecunia.

Et hæc addictio, qua debitor reponit pecuniam, habetur
pro pœna corporali, & re vera est pœna corporalis, vt pro-
baui capitulo secundo, numero 36. & capitulo tertio, numero
sexto. neque enim vllo casu admittimus, vt liberetur ceden-
do bonis, sed vt iuxta hanc legem seruiat creditori: hæc au-
tem lex tollit beneficium cessionis bonorum, vt dixi capitu-
lo secundo, numero secun. Idem sentio in damnato soluere
fisco: nam si liberabitur seruiendo regi, vt miles vel ut arti-
fex pro qualitate criminis ex rationibus supra allegatis. Sed

obiicis.quid si pars non vult vt sibi seruiat, neque vt relegetur Oranum, uel in regias, triremes, ut ex mercede sibi soluatur, sed ut sit in carcere, quousq; representet pecuniā, an rectepetat. 7 Videtur recte petere † quoniam regula, ut qui nō habet in bonis, luat corpore, intelligitur, si pars, cui pęna fuit applicata hoc petat, aliàs si uult expectare, donec dānatus soluēdo sit, debet remanere ī carcere, ut ī l. fi. ibi, ex querela patroni ff de ī ius uocā. & notat Bal. in l ꝙ si minor §. si seruus. quē legit cū principio legis. ff. de mino. nā ī inuita parte aliud pro alio solui nō potest. l. 2 ff. si cer. pet. & huius opinionis auctor fuit Innocē. & post eū Abbas in cap. Odoardus. col. 2. de solut. & ibi etiam notat Ioan. And. Cępola cautela 16 Puteus in tractatu de sindicatu, in verbo pœna. Bal per textum ibi in l. fi ff. de in ius vocan. Purpuratus in l. imperium. nu. 3 ; 4. ff. de iurisdict. omni. iudi. Iacobinus in d. l. fi. ff. de in ius vocan. & ibi Paul. & omnes ita tenent teste Boerio. decisione. 349 nu. 8. col. 7. versi. secundò si is. Alex. in l. fi nu. 5. ff. de in ius vocan. Alexād. in si quis id quod col. 2. ff. de Iurisd. omni iudi Ias. ibi n. 38 & in §. pęnales. n. 46. Insti. de actio. Felyn. in c. ad liberandum. ver. tertiò limita. de iude. Socin. regula. 46. fallen. 17.

8 ¶ Quibus consonat, quòd † stante statuto vt debitor nō soluens intra certum tempus incurrat pęnam, certe elapso tempore pęna non est irroganda debitori. Si creditor, cui pecunia est applicanda, nolit pęnam peti, ita docuit Bar. in l. cum duobus. § idem respondit. ff. pro socio. & ibi. Bal. sequitur Cremen. sing. 102. Aretin. con. 89. Paul. in auth. si captiui. C. de episco. & cleri. Alex. in l. quamuis. nu. 15. ff. solu. matrimo. & ibi Paul. qui loquitur in eo, qui detinetur in carcere ex eo ꝙ non soluit, & sic loquitur in nostro casu.

¶ His maximè cōgruit, quòd dispositio huius legis non est seruanda, si creditor nolit debitorem sibi satisfacere seruitio, sed expectare vt meliorem fortunam nanciscatur: vt in l. 2. titulo de los gouiernos ibi si quisiere, libr. 2. fori. & dico late infra. Sed tamen his nō obstantibus certe creditor, cui pęna applicatur, non est audiendus, si nolit reum sibi tradi in seruitium, sed vt sit in carcere. Moueor tribus argumētis. Primò auctoritate Paul. in l. fi. ff. de in ius vocan. vbi scribit, quòd licèt verum sit, ꝙ reus non habens in bonis non debet luere corpore, si persona, cui pęna est applicanda, id non vult. Id intelligitur, si modò patitur reū eximi è carcere. Secūdò moueor: quoniā si aliter iudicemus, præcludimus viam humanæ libertati conseruandæ cōcessam quę neque pactis neque iuramentis tolli potest, vt dixi c. j nu. 45. Tertiò moueor: quoniā aliàs debitor esset perpetuò in carcere, si soluendo non esset, quod Barbarum exemplū est à iure reprobatū, vt in l. incredibile. C. de pęn. Quartò moueor auctoritate Ripę in l. obligatione generali. nu. 30. versic. primò vt non procedat ff. de pigno. Vbi licèt in ea sit sententia, vt ualeat pactum: vt debitor carceratus non possit cedere bonis, de quo dixi. cap. j. num 4. id limitat, nisi immineat periculum, ne debitor moriatur in carcere: nam tunc Iudex ex officio potest debitorem soluere è carcere: quia vita morituri debet pręualere cuicumque causæ pecuniariæ. c. non satis. 86. distinctione, & dixi. cap. j. num. 4. vbi alios citaui. Quintò moueor: quoniam licèt debitor non sit addicendus creditori inuito. Id limitandum, dummodo creditor patiatur debitorem solui è carcere. Sextò: quia ad hoc vt debitor eximatur è carcere, admissum est, vt soluat aliud pro alio, etiam inuito creditore, vt in auth. hoc nisi. C. de solutio. & dixi capitulo j. numero 46. Et sic non obstat, quod tradit Bal. in d. l. quod si minor. quod aliud pro alio inuito creditore solui non potest: id enim verum, nisi debitor sit inops, vt prolixe dixi in loco supracitato.

10 Illud † prętermissum, nolui, quòd ea regula: vt qui non habet in bonis, luat corpore, habet locum in persona vili, nōn in ea, quæ vilis non est: nam minima corporalis pęna excederet omnem pęnam pecuniariam. l. in seruorum. ff. de pęn. Et in persona honesta & graui notat Platea in l. nemo. nu. 2. C. de exac. tribu. lib. decimo. l. j. & 2. ff. de pęn. Felyn. in cap. ad liberandum. columna j. de iude. late Bologni. in repeti. auth. habita. colū. 12. uersicu. & stante. C. ne fili. pro patre. Ias. in auth. ad hęc. in fine. C. de iude. quare ea regula solum in persona uili seruanda non in nobili. Bar. l. j. §. fi. ff. de pę. Saly. in l. & si seuerior. columna 2. uersic. oppono undecimo C. ex quib. caus. infam irroge. Sentit Puteus in tractatu de sindicatu, in uerbo iudex. uersicu. iudex; qui in criminibus, & in uerbo pęna capitulo licèt dicatur. in princ. Gandinus in tractatu maleficio titulo, utrum pœna possit augeri, in fine. Alexand. & Ias. in l. si quis id quod. ff. de iurisdict. omni iudic. Aretin. & Ias. in §. pœnales, numero 44. insti. de actio Lup. in rub. de don. § 9 Couar. uari. libro secundo cap. 9. numero 4. Hęc doctrina generaliter intellecta uera non est. Id enim nisi persona nobilis crimen atrox commisisset, ex quo nobilitatem prorsus amitteret & omni dignitate spoliatus teterrimo supplicio dignus esset. Et quæstioni subijciendus esset, & quod attinet ad rem, de qua agimus, scilicet ad materiam nostræ legis, non est inconueniens, ut persona honesta & nō uilis relegetur Oranum in Mauritania, ut militię adscriptus ex stipendio satisfaciat summæ in quam condemnatur, neque hoc ei est dedecus, licèt nobilissimi generis sit: nam licèt seruire creditori censeatur pœna corporalis, vt dixi. capitulo secundo, non est ignominosa, neque corpus ignominiose cruciatur, præsertim hoc casu, quo dicimus, nobilem non tradendum creditori, sed militiæ vel aliæ honestæ occupationi addicendū, quę non est, neque dici debet pœna corporalis, vt dictat sensus communis. Præterea Gomesius in §. item si quis in fraudem. num. 42. insti. de actio. dissentit a doctoribus docētibus in nobili non admittendam eam regulam, qui non habet ī bonis luat corpore. Certe communis videtur æquior, nisi pœna corporalis, quæ in defectum bonorum imponitur nobili talis sit, vt laborem potius irroget, quàm cruciatum, ita vt luere sit pœna, hoc est impositum in pœnam non sit pœna, quæ vel cruciet corpus, vel personam oneret contumelia.

11 Sed illud † quæri solet, an debitor ex delicto, puta fur, qui traditur, damnum passo debeat portare torquem ferreum, & certe iudicatum fuit: vt illud portet, maiore enim supplicio & pœna dignus est, qui debet ex delicto, quàm qui debet ex contractu. Et cum qui debet ex contractu teneatur portare torquem ferreum, idem iudicādum in debitore ex delicto. Item hic quadrant omnes rationes, quibus. c. 2. num. 47. dixi, torquem ferreū imponi debitori, scilicet ne quis cum eo contrahat, agnoscens addictum esse creditori, vel ne aufugiat, vel vt metu tantę ignominiæ pecuniam quærat, vel absconditam proferat: hic autem maiore contumelia dignus est, quàm qui debet ex contractu.

Item illud dictat prudentia, vt debitor ex delicto longioribus & magis diuturnis operis grauetur, quàm debitor ex contractu. Nam causa est odiosa & fauore indigna, & expedit reipublicæ delicta puniri, ideo eo temperamento debet iudex, vt & creditor, cui pecuniam applicat, eam recipiat, & reus sentiat iusdicentis seueritatem. Et reatus pœnam.

12 Rursus † illud non omittendum, quòd an debitor ex delicto dicatur debitor, & cui debet dicatur creditor, tractāt Bar. Alex. Ias. Decius, & cæteri in l. j. ff. si certum petatur. & communis est, quòd non venit appellatione creditoris, vt testatur Ripa in d. l. j. num. 94. Sed mihi meus statuti & communis vsus loquendi videntur considerandi. Et res de qua tractatur, licèt Ripa simpliciter teneat aduersus communem d. nu. 94. docens, quòd venit appellatione creditoris. Moueor quoniam DD. rem definiunt ex vi verbi latini creditum, & cum hic creditor non sequutus sit fidem eius, qui ex delicto debet, dicunt non esse creditorē. Sed quid hæc ad legē vernacula lingua conscriptam in qua non est hæc verborum vis, neque proprietas. & mihi ridiculum videtur, si lex Hispanica lingua conscripta faciat mentionem creditoris verbo Hispanico acreedor definire, qui sint creditores ex proprietate verbi latini creditor, instructo hoc silogismo, creditor dicitur a credito: quia credidit rem suam alienæ fidei. Ergo qui non credidit rem suā alienæ fidei, non est creditor, & hinc inferre, & serio definire incidentia negotia circa legem vulgari lingua conscriptam, quæ intelligenda est iuxta vulgatum vsum loquendi, certe is dicetur creditor, quem communis vsus appellat creditorem, licèt ethimologia latina verbi creditum, & creditor, non satis quadrēt. neque enim hic curandum de proprietate Romani sermonis: sed de vulgato sensu, quo Hispanica verba & cerdones & opifices interpretantur: verba enim legis vulgari lingua conscriptæ interpretanda sunt iuxta vulgatum vsum loquendi, vt inquit Bart. in l. si quis finalibus. ff. de testamēt. tutel. An autem statuto disponente, vt creditor possit conijcere debitorem suum in carcerem, possit cōijci, qui debet ex delicto, & dicatur creditor ille, cui ex delicto debet, vide Barto & omnes in l. j. ff. si certum petatur.

SVMMARIVM.

1 ¶ *Pro minima re, vt pro ouo datur actio furti, & pœnam statuti etiam ob vnius nummi non solutionem practicari.*
2 *Cum aliquid faciendum restat, videtur nihil factum.*
3 *Ob non solutionem pensionem reincidere in commissum.*
4 *Etiam pro vno nummo non soluto potest res vendita retineri à venditore.*
5 *Si ex forma statuti delinquens certa summa soluta non veniat puniendus, punitur tamen, si in solutiono vel vnus nummus deficiat.*
6 *Initium est expectandum.*
7 *Debitorem modicæ summæ non detrudi in carcerem.*
8 *Actio de dolo non datur pro modica summa.*
9 *Quęlibet pœna corporalis superat magnam pœnam pecuniariam.*
10 *Propter modicum defectum quis non punitur.*
11 *Relinquitur arbitrio iudicis, quæ sit modica summa, & idem quod sit pretium magnum. & num. 12.*
13 *Debitor aduocati ex causa aduocationis aduocato non addicitur.*
14 *Aduocatus tenetur pauperi gratis patrocinari, etiamsi contrarium iurasset.*
15 *Aduocatus aliquid à paupere pro patrocinio sumens peccat.*

16 *Sub pœna peccati tenemur proximum egenum eleemosinis iuuare authore Thoma.*
17 *Decima apparitori non soluitur, quando nec pecunia soluitur pro executione, quam fecit.*
18 *Tutor non habet decimam de fructibus, qui pupillo non soluuntur.*
19 *Iudex in causis miserabilium personarum sportulas nō debet habere, etiamsi pauper sponte offerat. & num. 20.*
21 *Visitans ecclesias à clericis pauperibus procurationem non exigit.*
22 *Notarius nihil accipit à pauperibus pro instrumentis.*

An debitor modicæ quantitatis sit addicendus creditori. Et an quis pro pecunia, quam debet aduocato: quia patrocinium ei præstitit, sit ei addicendus, si soluendo non sit, & quid in eo qui debet alguazelo expensas.

CAP. XII.

QVAERO deinde † vtrum debitor modicæ summæ sit addicendus creditori, si soluendo non sit. Videtur addicendum esse, ex l. si proprietarius. ff. de dam. infec. Vbi probatur, etiam pro minima quantitate agi posse. Actio autem tunc verè habet effectum, quando per executionem in persona ad effectum perducitur. Et quòd possit agi etiam pro minima re, probat glosa. in §. gallinarum. Institu. de rer. diuis. quæ docet, pro vno ouo dari actionem furti, licèt inuidiosa sit & odiosa. Suadetur hæc sententia; quoniam si ex statuto pœna sit imponenda ei, qui non soluerit, statutum practicabitur, etiam si vnus nummus non soluatur: quoniam nō soluitur summa debita ita seuere admodum, docet Bald. in leg. cum sit. C. de sepul. viola. ex leg. 5. §. si sortem. ff. de verborum obligatio. Alexand. in l. si quis id quod. columna secunda, num. quinto ff. de iurisdictio. omnium iudic. Felyn. in capitu. ad liberandum. numero 4. de iude. Ias. in l. secunda. nume. 56. C. de iure emphyteu. Alexand. consi. 105. numero 19. libro 3. Ias. in auth. qui rem. columna 5. versicu. venio ad primam. C. de sacrosanct. ecclesi. Purpur. in l. imperium. num. 335. ff. de iur. omnium iudi. Alexand. in l. si seruus plurium. in fin. ff. si quis cautio. & Gomesius in §. pœnales. numero 18. institu. de actio vbi dicit hanc communem.

2 Quia † nihil videtur factum, cum aliquid restat faciendum. l. pen. in fine. C de his quibus vt indign. capitu. j. de baptismo. Et dicit Gomesius in dicto §. pœnales. nu. 19. quòd licèt hæc opinio sit dura, est communis, & ab ea in iudicando & consulendo non est recedendum. Cum ergo pœna corporalis imponatur pro modica summa, videtur quòd debitor modicæ summæ est addicendus creditori.

3 ¶ Suadetur hæc opinio † quoniam cum de iure res incidat in commissum, si non soluatur canon, idem dicendum, quando non est solutus vnus nummus ex canone debito: quoniam nihil videtur factum: cùm aliquid restat faciendum. l. pen. in fine. ff. de his quibus vt indign. Ita docet Bald. in leg. cum allegas. num. 13. C. de vsur. & in Rubrica. C. de contrahen. emptio. numero 11. Ias. in leg. 2, numero 55. C. de iure emphy. & in authē. qui rem. nume. 16. C. de sacrosanct. ecclesi. Cum ergo propter paruam summam non solutam res addicatur creditori, videtur quòd etiam debitor est addicendus: nam valet argumentū de re ad personam. l. miles ita. ff. de testa. mili.

4 ¶ His accedit, quòd † res vendita potest retineri pro vno nūmo non soluto. glos. in l. res bona fide. ff. de contrahen. empt. Bald. in l. fina. C. commod. & in rubric. C. de contrahen. emp. numero x. Alexand. & Ias. in l. quinta. §. fin. columna fin. ff. de verborum obligatio. Ias. in authen. qui rem. num. 16. C. de sacrosan. ecclesi. Alexand. consi. 105. numero 19. libro tertio. Bald. in l. pro hæreditariis. columna 2. C. de hæredita. actio.

5 ¶ Rursus † si ex forma statuti delinquens non sit puniendus, si certam summam soluerit, puniendus est, si vel vnus tantùm nummus deficiat. Vti scribunt Ange. in l. si seruus. §. si plurium. columna 3. ff si quis cautio. Ange. & Imola in leg. in executione. § penulti. ff. de verborum obligatio. Cyn. & Bald. in additione ad Specul. titu. de appellationibus. & in l. ædem. C. loca. Fabianus Montesabinus in tractatu de emptio. & vendi. colum. 40. Bertachinus in tractatu Gabellarum, colum. 81. Panthaleon in repetitione. l. 2. columna 13. C. de rescin. vendi. Ias. in authenti. qui rem. columna 6. C. de sacrosanctis ecclesijs, & in l. fina. ff. in ius vocati vt eant. & in l. qui sine ff. de condi. ob caus. colum. fin.

¶ Vltimò hæc sententia comprobari potest ex pluribus, quę circa minima tradiderunt Bald. in l. eum qui. §. in popularibus. columna prima. ff. de iureiuran. Alexand. si seruus. §. si plurium. columna 2. ff. si quis cautio. Ange. in l. qui hæredi. & in leg. Meuius. ff. de condi. & demonstratio. Bald. in capitu. illud. de præscrip. Ias. in authent. qui rem. num. 16. cum sequentibus. C. de sacrosanctis ecclesiis. Brunus in tractatu de statuto excludente fœminas, articulo 12. quæstio. 9.

¶ Mihi in hac quæstione videtur distinguendum, aut enim debitor traditus creditori, vt ei seruiat per quinquēnium, operas dedit per quadriennium & decem menses, & petit eximi è potestate creditoris: quoniam iam modicū debet, & certè non est eximendus a potestate creditoris.

6 Quoniam † initium est spectandum, & initio quantitas erat magna, & pro magna fuit legitimè addictus, & ita intelligendum, quod scribunt doctores in locis supra citatis: inspiciendum enim, quod principaliter fuit actum. Si tamen nondum esset creditori addictus, & allegaret pro minima summa neminem creditori addicendum. Et certè me non haberet aduersum sed fauentem, siue tota summa debita sit modica, siue per 7 solutionem residui modica reddita fuerit. Moueor † quoniam qui debet modicam summam, non potest pro debito tali cōijci in carcerem: nam de modicis non curat prætor. l. scio. ff. de in integ. restitu. & huic comprobandæ opinioni est textus aptus in leg. diuus Vespasianus. §. fina. ff. de iure patro. & docet Bald. in authenti. sed iam necesse. C. de donatio. ante nupt. Ias. in §. primo. numero 69. Institu de actio. Ioannes Baptista Sanseuerinus in tractatu de debitore suspecto & fugitiuo, in tertia quæstio. principali. numero tertio. Bald. in l. quicunque. columna penulti. C. de seru. fugiti. Boer. decis. 349. numero sexto. & num. octauo. versicu. & facit Iacobinus in leg. si ab arbitro. numero septimo. ff. qui satisda. cogantur. Florian. in leg. alienationes. in fin. ff. famil. ercisc. Roma. sing. 97 dic mihi. Debitor autem, qui in carcerem duci non potest, non est addicendus creditori, vt dixi capitu. 3. numero 2.

¶ His suffragatur text. insignis licèt vulgatus in l. si oleum. §. 8 fin. ff. de lo. vbi probatur, quòd † actio de dolo non datur pro modica summa. Inquit lex. Neque enim hæc actio passim indulgenda est: nam ecce in primis si modica summa sit dari nō bet. Ergo cū actio de dolo nō detur pro modica summa: quia est odiosa & inuidiosis verbis proponitur. Quāto minus pro modica summa homo liber addicetur creditori, & quasi in seruitutem dabitur indutus torque ferreo, quo præclare seruorum miseriam superat, & ī profundum ignominiæ & calamitatis detruditur, vt dixi capitu. secundo numero 34. Adeo enim durum est, addici creditori, vt debitor addictus cēseatur pati pœnam corporalem, vt probaui capitu. secundo, numero 36. & c. 3. numero sexto. Confer opprobrium obueniens conuento actione de dolo, hoc est audienti inania verbula parum honesta cum approbrio addicti debitoris. Sic pro paruo debito nemo potest iurari vel nominari vt suspectus, auctore Bald. in authenti. sed iam necesse. C. de dona. ante nupt. Roman singu. 97. Ias. in leg. sciendum. num. 12. ff. qui satisdat cog. Cępol. in leg. j. § sed sciendum. num. 63. ff. de ædili. edict. Roma. consi. 320. hæc istorum. columna j. versicu. 3. Et in simili vide Bald. in authenti. præterea. C. vnde vir & vxor. Ex his apparet verius esse, quòd etiamsi pœna ratione delicti imponatur, in casu quo condemnatus certam pecuniam non soluat, talis pœna non imponenda, si pecunia sit modica: quia quælibet pœna corporalis superat magnam pœnam pecuniariam. l. in seruorum ff. de pœn. Ita magis pie docet Ias. in §. pœnales. nu. 51. institu. de actio. & in lege. si quis id quod. numero 28. ff. de iurisdictio. omnium iudi. & in leg. j. § fin. columna prima. ff. de verborum obligatio. Franciscus Curtius in additionibus ad Alexand. in dicta leg. si quis id quod. Boerius decis. 346. numero octauo. versicu. tamen istud.

Hæc opinio videtur probari ex textu & glosa in capitulo suam. de pœn. Vbi qui soluit maiorem partem pecuniæ, liberatur a pœna totali, & certè hæc opinio est æqua, & videtur amplectenda, præsertim si debens magnam summam soluat maiorem partem, & reliquum quid desit. Nam habenda est ratio, quòd punitur soluendo tantam summam, & quòd hic viget maior ratio probandi hanc opinionem, quàm in casu, quo tota pœna est modica, & ex ea nihil soluere potest: & tamē adhuc eo casu vera est.

10 ¶ His accedit, quòd † propter modicum defectum non est quis puniendus, auctore Bald. in authenti. ingressi. numero 19. C. de sacrosanct. ecclesi. idem Bald. in leg. quicunque. numero sexto. C. de ser. fugiti. & ibi dicit, quòd pro minima pœna pecuniaria ei qui soluendo non est imponenda pœna corporalis, argumento textus in lege illicitas. § finali. ff. de offic. præsi. Bal. in leg. quicunque. columna 2 C. de ser. fug. Ias. in §. pœnales. numero 80. institu. de actio Boer. decis. 349. numero 7. Quæ opinio pia est & Christiana: si enim delictum magnum fuisset, vel castigatione dignum, non minima sed magna pœna imponeretur, ergo si delictum fuit leue, æquum est, vt propter culpam leuem nemo Christianus luat corpore, si in bonis non habeat. Ita enim suadet leuitas criminis: leue enim fuisse oportet, pro quo minima pœna imponitur, dictat etiam humanitas & imitatio diuinæ misericordiæ, ad quam diuinis literis reuocamur.

Nam corpus hoīs Christiani nō est torquendū, neq; flagellādū, nisi ex causa graui: magna enim est defensio esse Christianū regni cœlestis cohæredem & membrum Christi capitis nostri.

Quæ opinio mihi etiā videtur veriſſima, quando quantitas magna eſſet ſoluenda pro pœna, & modicum quid ſolui non poſſet: non enim pro modica ſumma corpore luere debet. Tū qa modica eſt, tum quia ſoluendo magnam ſummē (præter modicum quod reſtat (ſatis punitus fuit; dolorius enim eſt ſpoliari magna quantitate, quam habes, & modicum quid ſolueret nō poſſe, quàm modicum debere & non habere vnde ſoluas. Magis enim acerbū nobis eſt ſpoliari his, quæ habemus, quàm carere his, quæ nunquam habuimus, præſertim ſi modica ſint. Cōfirmatur hoc efficaciſſime: quoniam proximum egētem tenemur eleemoſinis iuuare, vt ex beato Thoma & cæteris ſacri & humani iuris profeſſoribus probo infra num. x. Nullus autem caſus poteſt excogitari, in quo magis neceſſarium ſit proximū ſubleuari, quam hic, de quo loquimur, cum non ſolùm egeat, verùm etiam debeat & in libertatis & corporis periculum veniat. Remittit ergo creditor modicam ſummam, vel iudex æq & boni cuſtos faciat diuinum præceptum præſtari, & modicā ſummam eleemoſinæ nomine remitti, abſoluatq; debitorem, ne vel corpore pœnas luat, vel creditori ī ſeruitium addicatur. Ex his infertur, quòd regula tradita ſupra num. 6. quòd pro modica ſumma debitor non eſt detinendus in carcere, procedit ēt ſi modicam ſummam debeat ex delicto. Nam licet delictum pœnam mereatur, leue fuiſſe oportet, pro quo modica ſumma erogari iubetur, & ſi fuit graue, ſaſis expiatum fuit ſoluta ſumma a lege vel iudice impoſita, & licet modicum quid de ſit, nō eſt pro eo vir Chriſtianus carcere præmendus.

¶Cum ergo pecunia debita ratione delicti non exigatur, vſque ad inflictionē pœnæ corporalis, ſi ſumma parua ſit. Quāto minus infligetur pœna corporalis debitori inopia laborāti, qui modicam ſummam non ex delicto, ſed ex contractu debet: addictio enim, qua debitor inops traditur creditori, habet vim pœnæ corporalis, vt dixi cap. 2. num. 36. cap. 3. num. 6. Poſſem hanc opinionem, vt recentioribus quibuſdam moris eſt, communire pluribus quæ Dd. in variis locis circa minima tradunt. Ego apta tantum produxi, mallens pauca bona, quam multa qualiacunque referre, quòd ſi auidus magus quam elegans lector velit plura circa minima videre, amplectatur Corſeti tractatū de minimis, & euoluat quæ refert Brunus in tractatu de ſtatuto excludente fœminas, articulo 9. quæſtio. 12. Iaſ. in authen. qui rem. C. de ſacroſanct. eccleſi.

¶Non obſtant ex aduerſo prolata: nam falſum eſt pro vno ouo dari actionem furti, & ita Zaſius lib. 2. reſpon. cap. 26. reprobat poſt alios gloſam in §. gallinarum. Rurſus non obſtant cætera argumenta: quoniam partim ſunt falſa, partim nō obſtāt, vt ex ſuperioribus apparet.

11 ¶Quæ † autem dicatur modica ſumma, eſt in arbitrio prudentis iudicis, auctore Bald. in l. vna num. 4. verſicu. quæ autem ſit magna. C. de confeſ. & conſi. 181. primo quæro. columna j. libro 3. Collectat. in cap. cæterùm. in principio, de donat. Alexā. conſi. 131. in cauſa vertente coram prætore columna fina. verſicu. nimis autem libro j. Notat Corſetus in tracta. de minimis. columna 3. verſicu. 16.

12 ¶Sic † relinquitur arbitrio iudicis, quod ſit pretium magnū vel paruum, iuxta gloſam in §. pretium. inſti. de emptio. & vendi. Cepola in tractatu de ſimulatione contractus, charta penult. verſicu. ſexta & vltima. Barba. conſi. 51. lib. j. Bertran conſi. 339. num. 3. libro j. & conſi. 230. num. 3. libro 2. & conſi. 77. nume. 4. Item quod dicatur paruum ſeu magnum, relinquitur arbitrio iudicis, vti opinatur Bald. in leg. j. C. ſi aduer. vendi. pign. Ioann. Andr. Barba. Imola, Collect. in cap. fin. colum. fin. de dona. Saly. in l. fin. in j. oppoſitione, verſicu ſed adhuc ſtat. C. de contrahen. emptio. Imola in cap. quintauallis. columna 24. de iureiu. Alex. in l. ſi arbitratu. colum. fin. ff. de verborum obliga. & conſil. 102. colum. 5. libro 2. Barba. in capit. propter ſterilitatem. de loca. & conſi. 21. colum. penul. libro 2. Corn. conſi. 9. colum. 3. lib. j. Decius conſi. 180. viſa renuntiatione. colum. j. Butrius in cap. cum dilecti. columna 1. de empt. & vendi.

13 ¶Sed † an debens mihi: quia aduocatus eius fui, debeat mihi addici, ſi ſoluendo non ſit, & certè non addicendus. Textus eſt expreſſus in l. 20. Stili. Inquit lex. El abogado por ſu ſalario ſi aquel que a de dar ſalario no ha bienes de que lo pague no ſe lo dara por preſo. vaya el aiuda que le hizo por amor de dios. Nota verba no ſe lo dara por preſo quæ ſignificant, nō eſſe addicendum creditori, vt efficaciter probaui ſupra capite de fideiuſſore num. 13. Leges enim antiquæ huius regni debitorē addictum appellant preſo, nam videtur eſſe in carcere: cum voluntatem creditoris ſequatur, vt dixi in d. loco.

14 ¶Confirmatur hæc opinio † quoniam aduocatus tenet proximum egenum gratis patrocinio iuuare, vt pie & erudite ſcribit Beatus Thomas. 22. quæſtio. 71. articu. j. Sotus de iuſti. & iure. lib. 5. quæſtio. 8. artic. 4. Alexander Halenſis. 3. parte ſummæ q. 48. membro j. Antoninus j. parte, titu. 6. cap. 2. §. j. Gabriel Biel. in 4. diſtinctio. 15. quæſt. 6. concluſione 9. dubio 4. Ang. in ſumma verbo aduocatus, verſicu. 11. Et ita ſanxit Benedictus. XII. Romanus Pontifex in conſtitutione incip. decens & neceſſarium æſtimamus. vt teſtatur Ioann. And. ad Specul. titu. de aduocato. §. j. verſic. item quòd non habet. Et e noſtris ſcribit Albe. in proœmio. C. columna 4. num. 18. Bal. in l. furioſi. per illum textum in verbo gratis. C. de nupt. & in l. ſi ad excludēdam. poſt medium. C. de iureiurand. qui ſcribit, aduocatum non debere in cauſis pauperum ſeruare iuramentum, quo promiſit, nunquam gratis patrocinium præſtare.

15 Et † aduocatus aliquid accipiens a paupere peccat, vt opinatur Albe. in l. vnica. columna fina. C. de ſuffrag. & in l. nec quicquam. §. fin. ff. de offic. proconſ. & Iaſ. in ea. l. §. vbi decretum. colum. 2. Idem Iaſ. in §. tripli. colū. penulti. Inſtitu. de actio. Hoſtien. Abb. & Fel. in capitu. ſi pro debilitate. colum. fin. paulo ante fin. de offi. deleg. Aufre. in additione Capell. Tholoſanæ. quæſtio. 481. Cacialupus in tractatu de aduocatis. quæſtio. 5. Sed mirum eſt, quàm hæc non cogitēt togati vultures, quibus præclara occaſio de merendi CHRISTVM ſemper adeſt, ſi pauperibus ſuis fauerent, dominus illis inferat cor nouum: nam vt nunc ſunt eorum mores, nō video, quare non debeant audire illa præclara, quib. eos onerat Apuleius libro decimo Metamorp.

16 ¶His accedit, quòd † ſub pœna peccati tenemur proximum egenum eleemoſinis iuuare, vti probat Sanctus Thomas 2. 2. q. 32. arti. 5. & quodlibeto 8. articu. 12. Caietanus in Opuſculo de præcepto eleemoſinæ. Abbas in capitu. ſi vero. colum. 4. de iureiurand. Archidiaconus in capitu. j. prima diſtin. Archiepiſcopus Florentinus in ſecunda parte, titu. j. capitu. 24. in fine. Lupus in repetitione capitu. per veſtras. §. 12. Tertiò propter. verſicu. & facit. num. 3. de donatio. inter virum & vxorem.

¶Ergo cliens non addicetur aduocato, etiam ſi non poſſit ei ſoluere ſalarium: ſed aduocatus libenter id remittet centuplum in hoc mundo accepturus & poſt mortem vitam æternam. Quod intelligo verum, ſiue cliens a principio fuerit pauper, ſiue poſt amiſſis facultatibus ad inopia peruenit. Hoc enī caſu videtur loqui. leg. Stili. Et hic viget & clamant omnes rationes ſupra allegatæ, magis enim diſcruciatur animo, qui diues olim nunc paupertate premitur, quàm qui ſemper pauper nunquam benignæ fortunæ indulgentiam ſenſit. Ideo ille magis miſeratione dignus, & faciunt ad comprobationem huius ſententiæ, quæ dico infra num. ſequenti. Sed quid ſi apparitor, quem alguazelem vulgò vocamus, petat capitu debitorem ſibi addici: quia non ſoluit decimam ſibi ratione executionis debitam iuxta morem aliquarum Hiſpaniæ vrbium, an rectè petat, ſi debitor ſoluendo non ſit.

17 Reperio † quòd Auendanius in ſuo libro de exequēdis mādatis, capitu. 13. num. 4. ſcribit, quòd decima non eſt ſoluēda apparitori, quando non ſoluitur pecunia, pro qua fit executio, vnde infert, quòd ſi debitor conijcitur in carcerem, & ſoluendo non ſit, decima non eſt danda apparitori, ex notatis per Puteum in tractatu de ſindicatu, verbo expenſæ, & quia lex regia iubens, vt decima detur apparitori, loquitur de decima pecuniæ, quæ ſoluitur, hic autem debitor quia non ſoluit, traditur creditori. Mihi videtur diſtinguendum, quòd aut enim debitor non habet vnde ſoluat pecuniam, pro qua facta fuit executio, & certè verum videtur, vt apparitori decimam dare non debeat. Nam hoc verbum decima, eſt relatiuum ad quantitatem pecuniæ, quæ ſoluitur, vt ſcilicet iuxta eam deducatur decima: cum autem nihil ſoluatur, certè ex eo quod non ſoluitur, non eſt deducenda decima.

18 Sic † pupillus non ſoluit tutori decimam de fructibus, qui ſoluuntur. Vt pluribus argumentis probaui in tractatu de decima tutori Hiſpanico iure præſtanda capitu. 17. numero 9. Sic

19 † iudices in cauſis miſerabilium perſonarum non debent habere ſportulas argumento, textus in Authen. de iudicibus. § ne autem. ita docet Bald. in authent. generaliter. columna j. C. de Epiſcop. & clerici. Henri. in capitu. cum ab omni. columna j. de vita & honeſta. clerico. Cardin. in clementi ſtatutum. in j. oppoſi. de electio. licèt nutet. Sed eſt textus expreſſus in Authenti. de mandat. princip. §. ſit tibi quoque, notat gloſa in capitu. cum inſtantia. in verbo, peregrinari, de cenſibus. Et probat textus in capitu. ſtatutum. §. inſuper. de reſcript. in 6. vbi probatur, quòd iudex non debet a paupere expenſas accipere, etiam ſi peregrè proficiſcatur, & ibi notat gloſa. Et ampliant DD. etiam ſi pauper ſponte offerat expenſas: ita ibi notant Archidiac. Domini. & Ioann. Andre. argumento textus in leg. j. C. de ſalg. hoſpi. nō præbend. libro duodecimo. textus in leg. finalu. §. vt autem. ibi vel ſpontanea voluntate offerentibus. C. de re milita. libro duodecimo. & in capitu. Romana. §. penultim. ibi. qualitercunque offeratur. & in capitu. exigit. ibi, etiam a volente recipere, de cenſib. libro 6. gloſa in l. miutus. & ibi Barto. & Decius. ff. de regu. iuris Bald. in authenti. ſed hodie. C. de epiſcop. & clericis. Ancha. conſi. 71. de titulis. columna 4. verſic. & ſuperſt videre. Fel. in capitu. cum M. Ferrarienſis. columna 12. verſic. & in propoſito. de conſtitu. & in capitu. j. in fine de ſimo. Hippoly. in l. conſtitutionum. columna prima. ff. de ſicca.

21 Sic † laborans in viſitando eccleſias non debet a clericis pauperibus procurationem exigere iuxta gloſam in capitulo inſtantia. in verbo prægrauari de cenſib. Citat textum in c. placuit. 1. quæſt. 2. vbi probatur, quòd a pauperibus nil ſalarij nomine exigendum.

¶Hoſtien. & Ioā. And. in cap. procurationes, de cenſib. DD. in c. cum Apoſtolus. eo titulo.

22 Sic † notarius pro inſtrumento nihil accipere debet paupere. l. tam dementis in fine, iuncta gloſa. C. de epiſco. audi. Roma. in rep. l. ſi verò. §. de viro. in 25. fallē. ver. 6. ff. ſol. mat. Iaſ. in §. tripli. colum. pe. inſt. de actio. & in l. nec quicquam. §. vbi decretum. col. 2. ff. de off. procōſu. Alex. in l. argētarius. in prin. col. fi. ff. de edē. Decius in c. j. col. 26. ver. reſtringitur, de proba. His aūt omnibus ſalariū datur pro labore adminiſtrationis, ſicut alguazelo: cum autem ipſi ſalarium non auferant a paupere, idē in alguazelo dicendum. Vt ſi debitor nō habeat vnde ſoluat, nō poſſit petere, vt ſibi addicatur ratione pecuniæ debitę ob executionem. Neque obſtat, ſi quis obijciat, ſeruitiū habetur loco pecunię, ergo de ſeruitio vel eius valore debet pręſtare decimam. Sed certe hoc eſt ſummum ius perſequi & inſpecta ęquitate & communi vſu loquendi. Verius eſt hūc nō eſſe ſoluēdo, & ea ratione ſcilicet: quia non eſt ſoluēdo addicitur creditori, cum autem non ſit ſoluendo, non debet decimam alguazelo. Et licet operę habeantur loco precii, non ſunt pręſentes, neque faciunt, vt in pręſenti debitor inops videatur habere bona: nam & incertum eſt, an in poſterum ſit victurus.

Si tamen debitor haberet vnde ſolueret debitum, pro quo fit executio, & non haberet. vnde ſolueret decimam alguazelo. Certe ille, ad cuius petitionem facta fuit executio, recuperabit integre ſuum debitum tanquā antiquius, neque alguazelus poterit inde extrahere ſuam decimam: quia creditor, ad cuius petitionē facta fuit executio, nil ſibi debet, & lege regia cauetur, ne alguazelus poſſit ſalarium executionis accipere, quouſque ſatisfactum ſit creditori, vt probatur in pragmatica. 57. verſiculo. Otro ſi que no lleue. Qua ratione in nullo ex his caſibus debitor addicendus, & generaliter ratione expenſarum nemo eſt detinendus in carcere, ſi ſoluendo non ſit, vt reſcripto noſtrorum principum ęquiſſime definitum eſt, & ſic ſeruatur & iudicatur in hoc regio ſenatu Granatenſi, neque ſeruatur. l. 99. ſtili. Quis autem de iure communi debeat ſoluere alguazelo, vide Plateam in l. cum ſępe. verſi. vltimo. C. de eroga. milita. annonę.

SVMMARIVM.

1 *Collegia & monaſteria & ciuitates, poſſunt bonis cedere. nu. 2.*

3 *Pro debito publico bona publica & communia capi debent, & non bona priuatorum.*

4 *Iure regio ſenatus ciuitatis diſtribuit collectam inter ciues vſque ad octo aureos & non plus etiam ex cauſa maxima & egeſtatis.*

5 *Non ſoluentes collectam poſt tempus conſtitutum poſſunt capi.*

6 *Ciuitatem caſtigari & pœnam pati poſſe.*

7 *Multitudini licèt parcendum ſit, tamen rectores & primarij ſunt puniendi.*

8 *Ob ingratitudinem contra donantem commiſſam Abbas & conuentus a monaſterio expelluntur, & donatio non reuocatur.*

9 *Pro debito vniuerſatis non capiunt ſinguli.*

10 *Ciuitas in perſonalibus pœnis non punitur.*

11 *In delictis multitudini parcitur.*

12 *Debitor ciuitatis aut vniuerſitatis ſi ſoluendo non ſit, addicitur creditori.*

13 *Municipium & reſpublica poteſt habere ſeruos.*

14 *Seruus poteſt eſſe tabellio.*

15 *Debitores fiſci niſi realiter ſoluant capiuntur, licèt dent fideiuſſores.*

16 *Debitor fiſci non vtitur remedio ceſſionis bonorum.*

17 *Pauper contumax an cedat bonis.*

18 *Debitor collectarum ſi ſit inops, poteſt vti ceſſione bonorum.*

19 *Contumax in non obediendo ſuperiori dicitur committere crimen.*

20 *Inter fiſcum & priuatum non inducenda differentia niſi a iure expreſſis, fiſcus vtitur iure communi.*

21 *Fiſcus in exigenda credita ſua melioris conditionis quàm priuatus, & ibi de opinione Ferdin. Minchaque.*

22 *Quodcumque inſtrumentum habet executionē aduerſus debitores fiſcales. Ad hoc vt executiue procedatur, dummodo ſit liquidum. nume. 22. & quomodo & quando poſſit executari. nu. 25.*

23 *Fiſcus etiam ante diem exigit.*

24 *Debitor ciuitatis quando debeat ſoluere.*

25 *Exactor creditorum non cedit bonis.*

An diſpoſitio huius legis exercenda ſit in vniuerſitatem debentem, vel in hominem debentem ciuitati, vel vniuerſitati.

CAP. xiij.

Quæro deinde, an diſpoſitio huius legis habeat locum in ciuitate vel vniuerſitate debēte, an omnes de collegio, vel vniuerſitate, vel aliqui ex eis, puta rectores vel primarij adminiſtratores ſint creditoribus addicendi.

1 Videtur addicendos eſſe † quoniam collegia & monaſteria & quælibet vniuerſitates poſſunt cedere bonis: vt in Authent. vt determinatus ſit numerus clericorum. §. inueſtigantes. notat Albe in Rubrica. C. de ceſſio. bonorum. Zaſius in §. fin. colum. penulti. inſtitu. de actio. & ibi Nicolaus Neapolitanus. Ange. & Iaſ. num. 10. vbi dicit, quòd vniuerſitas fabrorum & ſimilium poteſt cedere. Hanc autem addictionem, qua debitor inops creditori, vulgò appellamus ceſſionem bonorum, licèt præpoſtere, vt docui cap. 2. numero 2. & ita eam appellant leges regię.

2 His accedit † quòd ciuitas debere poteſt. lege ciuitas. & ibi omnes Dd. ff. ſi certum petatur. & in l. 4. §. actor. ff. de re iudi. l. 13. titu. 2. par. 3. Et ſi ciuitas, vel vniuerſitas pecuniam publicam, vel bona publica habeat, quę noſtri vocant burſam communem, ea primo excutienda ſunt, vt ex eis ſatisfiat creditoribus. leg. j. §. quòd ſi nemo. ff. quod cuiuſq; vniuer. nomi. Et ſi vniuerſitas nō habeat rem communem, compellentur, qui ſunt de vniuerſitate, diſtribuere collectam, vti cenſet gloſa in d. l. j. § quòd ſi nemo. & ibi notant Barto. Bald. Ange. & Paul.

3 Non † enim debēt capi bona priuatorum pro debito publico, ſed bona publica & communia, regi a. leg. 13. titu. 2. par. 3. notat Paul. in dict. l. j. §. quòd ſi nemo. Ideo deficientib. bonis ciuitatis communibus, ex quibus ſolui poſſit, ciuitas poteſt ratione neceſſitatis imponere collectam: vt notant Dd. in d. §. quòd ſi nemo. qui citant gloſam in Authent. quibus modis natura effici. ſui. §. ſi quis igitur & ibi notat Ange. Specula. titulo de ſenten. execu. § ſequitur verſicu. quid ſi vniuerſitas. Bald. in l. etiam. C. de execu. rei iudi. Barto. in l. 4. §. actor. ff. de re iudicat. ſcribit, quòd pro tali cauſa non poterunt capi aliqui inſolidum, ſed pro parte: quia non eſt debitum proprium ſed vniuerſitatis. l. in tantum. §. vniuerſitatis. ff. de rer. diui. l. ſicut. §. j. ff. quod cuiuſq; vniuer. nomi.

4 Apud † nos iure regio nullus ſenatus vllius ciuitatis huius regni poteſt diſtribuere inter ciues collectā, quæ excedat aureos octo, etiamſi egeant, & cauſam habeant neceſſariam, ſed recurrendum eſt ad principem. l. 16. & l. 17. titu. j. libro 7. ordination. Quod rectè & prudenter eſt conſtitutum, aliàs breui conciderent florentiſſimæ quæquæ vrbes ſi in poteſtate iudicis & decurionum eſſet imponere ciuibus collectam pro neceſſitate, quid enim non machinarētur illi? Et illi quibus imponitur collecta poſſunt capi, ſi non ſoluant poſt tempus conſtitutū. l. j. ff. de mune. & hono. Et ſi aliquis non poſſit pro ſua parte ſoluere collectam, cæteri de vniuerſitate tenebuntur. l. j. C. de omni agro deſerto. libro 11. Ang. Imola. Paul. & Alexānd. in d. l. 4. §. actor. ff. re iudi. Bart. Dd. in l. ab omnibus. ff. de leg. j.

6 Deinde † ciuitas caſtigari poteſt, & pœnam pati. l. aut facta. §. fin. ff. de pœn. l. metum. §. animaduertēdum. ff. quod metus cauſa. Et quando patiatur verſionis & aratri pœnam, vide l. ſi vſuſfructus ciuitatis. ff. quibus modis vſus amittat. Budæum ibi, & Rodiginum lectio. antiq. libro 14. cap. 5. His congruit, quòd rectores capi poſſunt pro debito ciuitatis authore Bal. in l. etiam. num. 19. C. de execu. rei iud. addici autem creditori inſtar eſt capturæ, vt dixi. cap. 2. num. 9.

7 Præterea, † licèt multitudini ſit parcendum: tamen primarij & rectores puniendi ſunt. l. quoniam. C. ad leg. Iul. de vi. l. ſiue. C. de exacto. & excuſat. lib. 12. & ibi notat Luc. Penna colum. 2. in fine verſicu. & nota. Innoc. in c. ſanè. de tempori. ordi. Abb. in cap. clericos. de cohabi. cleri. & muli. Bald. in ſua margarita. in verbo multitudo, & conſi. 397. colum. 2. libro 3.

8 Sic † ſi Abbas & monachi ſint ingrati delinquēdo aduerſus donatorem. Abbas cum conuentu expellitur è monaſterio, & tamen donatio non reuocatur, & ſic puniūtur perſonæ, ſed nō eccleſia. gloſa finalis in c. de hoc, de ſimo. & ibi ſequit Anania. col. pen. Fel. c. nouit. col. 8. ve udi. Domini. in c. j. §. ad hæc. de relig. domib. lib. 6. Lupus in repetitione rubricæ de donatio. inter virum & vxorem. §. 66. illud autem. nu. 23. verſic. immo plus.

¶Quare videtur dicēdum, vt ſaltem ex debito, quod ciuitas contraxit ex delicto ciues & capi & addici poſſint, vt dixi ſupra capitulo de debitore ex delicto. Sed tamen his non obſtantibus contraria ſententia probanda videtur.

¶Primò quoniam debitum vniuerſitatis vel ciuitatis nō afficit ſingulos ciues, ideo vniuerſitas tenetur non ſinguli ciues: non enim eſt debitum proprium ſed vniuerſitatis. l. intātum. §. vniuerſitatis ff. de rer. diuiſ. l. ſicut. § j. ff. quod cuiuſq; vniuerſ. nomi. Bar. in l. 4. §. actor. nu. 7. ff. de re iudi. ibi Alex. & Iaſ. nū. 23. Bartho. in l. ciuitas. nu. 9. ff. ſi cert. peta. Bal. in l. j. §. ꝙ ſi nemo. col. 2. ff. qđ cuiuſq; vniuer. nomi. Marti. Lauden. in tract. de fiſco. q. 79.

9 ¶Vbi dicit † ꝙ ꝓ debito vniuerſitatis ſinguli capiunt. Ang. in l. j. §. quibus. ff. quod cuiuſq; vniuerſi. nomi. Raphael in l. cōtinuus. §. cum quis. ff. de verborum obligat. Franciſcus Marcus. deciſione 805. columna j. & 2. Sic Bald. in l. etiam. columna 3. verſicu. ſed nunquid Abbatiſſa. C. de executio. rei iudica. dicit, quòd licèt mulier iure Codicis poſſet conijci in carcerem pro debito: tamen Abbatiſſa pro debitis monaſterii non poteſt perſonaliter capi ab Epiſcopo, argumento cap. Odoardus. de ſolutio. & ſequit Rodericus in repetitione l. 2. titulo de los gouiernos. quæſtione 5. columna 4. verſiculo adde etiam.

¶Ergo cum pro debito ciuitatis singuli ciues capi non possint, cessat hoc casu dispositio huius legis, quæ minimè est exercenda aduersus eos, qui in carcerem duci non possunt, vt dixi cap. 3. numero 2.

14 ¶Præterea, cum hæc lex loquatur circa personas debitorum, non est exercenda aduersus ciuitatem, vel vniuersitatem: lex enim loquens in personis non habet locum in ciuitate, auctore Bald. in Rubri. C. ad Trebellian. Ias. in l. si quis maior. num. 10. C. de transactio. Bald. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure.

¶Rursus cum aduersus singulos ciues dispositio huius legis exerceri non possit manifestum est, quòd aduersus ciuitatem exerceri non poterit. Ciues enim faciunt ciuitatem, & cum singuli creditoribus addicendi non sint, certè neque ciuitas addicetur: nam ciuibus ipsis ciuitas constat.

¶Deinde ciuitas est nomen iuris, in quam dispositio huius legis exerceri non potest, vt patet ex Barto. in l. aut facta. §. finali. numero sexto, columna penultim. ff. de pœniten. Vbi scribit, quòd licet regulariter ciuitas puniri possit, id non est possibile in pœnis personalibus, puta si imponatur pœna capitis, ideo illa pœna commutanda in aliam. Ita etiam dispositio huius legis dictans, vt debitor inops addicatur creditori non potest vllo modo exerceri aduersus ciuitatem, vel vniuersitatem debentem: non enim ciuitas vel vniuersitas creditoribus tradi possunt. Hoc dictat ipse sensus communis, & satis probatur in leg. semper. §. quibusdam. ff. de iure immu. vbi probatur, collegia & vniuersitates immunes esse a laboribus personalibus.

11 ¶Postremò facit, quòd † etiã in delictis parcitur multitudini. 50. distinctione, capitu. ordinationes. in capi. vt constitueretur. 50. distinctione, capitu. quisque. 23. quæstio. quarta, capit. denique. & ibi glosa quarta, distinctio. capitu. comessationes. 44. distinctio. Textus optimus in capitu. quoties a populis. j. quæstio. 7. capitu. sanè. de tempo. ordin. Ex quo versiculus ille dimanauit.

Ob populum multum crimen pertransit inultum.

¶Idem probatur in capitulo fina. de transactio. glosa in leg. aut facta. §. fina. ff. de pœn. Angel. in leg. penultima. ff. ad legem Cornel. de Sica. Innocen. in capitu. dilectus. ad finem de simo. Lucas Penna in leg. siue. columna 3. C. de exactio. & execu. libr. 12. Imol. in capitu. primo, columna 4. de officio delega. Hippo. in leg. prima. §. si in rixa. columna octaua. versiculo vlterius adde. ff. de sicar. Abb. in capitu. dilectus. de simo. Addicto autẽ, qua debitor inops traditur creditori, habet vim pœnæ corporalis, vt dixi c. 2. num. 36. & c. 3. num. 6.

Non obstant, quæ ex aduerso stare videntur. Non obstat, quòd ciuitas & vniuersitas debere possunt: nõ enim sufficit debere ad hoc, vt habeat locum dispositio huius legis nisi is qui debet, capax natura sit, vt in eum decretum huius legis exerceatur. Sit exemplum, omnis homicida ex lege capite punitur: tamen ciuitas non punitur capite, qm̄ capitis pœnã subire nõ põt.

Non obstat, quòd ciuitas potest cedere bonis; nam addictio, de qua agimus, non est cessio, immo tollit prorsus hæc lex beneficium cessionis bonorum iure ciuili inductum. Non enim sufficit dicere, cedo bonis, vt debitor molestari amplius non possit, immo eius persona capitur, & in seruitium traditur. Huius autem addictionis exercitium non est practicandum aduersus ciuitatem, vel vniuersitatem, solum cogi poterunt cedere bonis iuxta formam iuris Romani, vt supra probaui.

Non obstat, quod retuli ex Bald. in l. etiam. numero 19. C. de execu. rei iudi. nam ipse Baldus, qui dicit, rectorem ciuitatis capi posse pro debito ciuitatis, negat personam rectoris obligatam esse, sed ideo capi, vt solutio citius & facilius fiat. Cum autem loquamur in casu, quo ciuitas nulla bona habet, cessat fundamẽtũ, pp qđ rector ciuitatis capi potest, neq; sufficit quẽ capi posse, nisi etiam sit debitor ad hoc, vt creditorib. addici possit.

In summa si ciuitas casu bona amissit, non tenetur vllo modo pati addictionem, etiam si eius capax esset: quoniam dispositio huius legis non est exercenda aduersus debitorem, qui casu bona amissit, vt probaui capitu. 4. per totum. Si autem bona ciuitatis absumpta sunt culpa rectorum, vel decurionum, vel alterius cuiusuis, qui inops est, & hoc casu ciuitas cedet actiones creditori suo, creditor autem debitorem ciuitatis sibi vendicabit, & operas & obsequia sibi præstare coget. Si autem pro debito ciuitatis aliqui ciues obligati essent, an si neque ciuitas, neque ipsi soluendo sint, debeant addici creditoribus, vide quæ dixi supra cap. de debente ex causa fideiussionis.

12 ¶Quid † autem dicendum in debitore ciuitatis, vel vniuersitatis, si soluendo non sit, an est addicendus creditori? Et certè addicendus est, vt seruiendo creditum reponat. Ita definitum extat in leg. 78. in volumine antiquarum pragmaticarum cuius verba sunt. Por qualesquier deudas que deua a qualesquier concejos, o vniuersidades, dende luego aya de traer vna argolla de hierro al cuello tan gorda como vn dedo. Idem in debito fisco. Non enim fiscus peioris debet esse cõditionis, quàm creditor priuatus, immo est priuilegiatus.

13 ¶Neque † præposterum est, vt debitor ciuitatis addicatur ciuitati: nam municipium, vel respublica possunt habere, seruos, vt in Rubrica & toto titulo. C. de seruis reipublic. manumi. leg. prima. C. de solut. & libera. debito. ciui. libro 11. neque cõmoda est interpretatio eorũ, ꝗ dicũt, seruos publicos esse tabelliones.

14 ¶Nam † seruus non potest esse tabellio. leg. generali. C. de tabula. libro decimo, glosa in leg. secunda ff. de adopt. & in leg. secunda. C. eodem titulo. neque tabellio, qui ingenuus esse debet, oportet vt manumittatur: & tamen est titulus in iure, cuius inscriptio est, de seruis reipublicæ manumittendis. Et quòd hi re vera fuerint serui, notant Platea & Penna in dict. leg. prima. C. de solu. & libera. debito. ciui. libro 11. Sic Valerius Maximus libro secundo, capitu. quinto, vbi de Mario inquit. Missus ad eum occidendum in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus natione Cimber.

Idem dicendum in fisci debitore si soluendo non sit: non enim fiscus debet esse peioris conditionis, immo in multis est priuilegiatus. Sed contra facit, quòd debitores fisci nõ effugiũt carcerem, etiamsi dent fideiussorem de euictione, vulgò dictum de saneamiento, licet cæteri debitores in carcerem duci non possint, si dent fideiussorem, vt dixi. capit. primo. num. 26.

16 † Quòd autem fisci debitores sint capiendi, nisi realiter soluerint, etiamsi dent fideiussorem, probatur in leg. 8. titulo quarto, libro sexto, ordinatio. leg. 130. in libro continente leges alcaualarum: licet enim habens fideiussorem dicatur esse soluendo, leg. si plures. §. præterea. ff. de fideiusso. tamen in fisco, vt non capiaris, non sufficit esse soluendo, sed oportet vt soluas.

16 ¶Confirmatur hæc opinio † quoniam debitor fisci non potest cedere bonis, neque vti beneficio cessionis bonorum, si debitor sit ratione collectarum. l. propter honorem. C. qui bonis cede. poss. & ibi hoc notat Bald. Vel si sit contumax, citant. l. nemo. C. de exactio. tribu. libro decimo, notat Cyn. in leg. prima. quæstione prima. C. qui bon. cede. poss. Barto. in leg. cum eo. numero quarto. ff. ad leg. Iuliam pecula. Martin. Lauden. in tractatu de fisco, quæstione 73. & Franciscus Lucan. in tractatu de fisco, in princip. num. 46.

17 ¶Nam † si non sit contumax, potest cedere, si sit pauper. leg. secunda, & tertia. C. qui bon. ced. poss. vt inquit Barto. in dicta l. cum eo. Platea. l. nemo carcerem, de exacto. tribu. Rursus Ange. in §. fina. numero 3. Institu. de actio. dicit, quòd si debitor fisci debet ex delicto, non potest cedere: quia si soluendo non est, debet luere corpore, ne delicta remaneant impunita. leg. quicunque. C. de ser. fugi. aut est debitor fisci ratione tributi, & dicit quòd non debet carcerari, sed honestè sub custodia detineri. leg. nemo carcerem. C. de exact. tribu. vt promptius soluat, aut est debitor propter collectas. Et non potest cedere bonis. l. propter honorem. C. qui bon. cede. poss. Preterea Socin. regu. 46. fall. 8. dicit, quòd debitor fisci non potest cedere bonis, & dicit esse casum in leg. secunda. C. de exactio. tribu. leg. sacrilegii. §. fina. in fine. ff. ad Iulia. pecul. Nisi in casu, quo paupertas excusat, citat Bal. in leg. prima. in fin. 3. colum. & ibi. Cyn. in tertia quæstio. C. de cess. bonorum Sed certè. l. secunda, quam citat, non probat debitorem fisci non posse cedere, immo lex illa, sub leuat debentes fisco tributa, & licet iubeat, vt detineantur sub honesta custodia, non negat, quin possint cedere: nam cessione liberantur a carcere, qui in ea sunt. l. prima. C. qui bon. cede. poss. Rursus Guido decisione 211. numero 3. quòd debitor fisci nõ potest cedere, & quòd ita seruatur in Delphinatu. Idem scribit simpliciter Besian. in consuetu. Aluer. titulo des cesiõs, articul 2. columna penulti. Deinde Aufrerius in additione quæstionis Tholosanæ. 28. & 134. refert varias opiniones, vel potius distinctiones adeo confuse, vt vix agnoscas quid probet. Mihi videtur, quòd debitor fisci potest cedere bonis in casibus, in quibus debitor priuati potest. Nam fiscus vtitur iure communi, nisi in casibus in iure expressis, glosa in lege. j. C. de petit. hæredi. Nulla est autem lex, quæ dicat, debitorem fisci non posse cedere bonis in casibus, in quibus debitor priuari potest. Nam debitor ex delicto etiam si debeat priuato, non liberatur cedẽdo bonis, vt dixi capit. 11. Et lex sacrilegii. §. fin. ff. ad leg. Iuliam. peculatus loquitur in debitore ex delicto: nam peculatus delictum est.

¶Item si debet ratione tributi, videtur, quòd etiam possit cedere bonis, & liberari si soluendo nõ est. Primò: quia inops nõ debet tributum: vt est notissimi iuris. Deinde: quia licet propter tributum non sit quis detinendus in carcere: vt in d. l. nemo. C. de exact. trib. Lupus in repeti. Rubricæ de dona. in prin. nu. 12. versic. ex quo infert, hoc nõ seruatur apud nos, & consuetudo hac in re seruanda. Lupus d. nu. 12. lege missi. C. de exact. tribu. Et licet solum detineretur sub honesta custodia, vt in dicta lege nemo, adhuc carcer est, licet non durus sed honestus: & cum sit carcer, oportet ad effugiendum carcerem vti beneficio cessionis: non enim minus quis compedibus detinetur, quod detineatur compedibus aureis. Et cum capto in carcere concedatur eam effugere beneficio cessionis, multo magis id concedendum ei, cui plus honoris habetur.

Nam carcer non est solum locus squalidus, tenebris horridus, & pedore, molestus sed locus quantumuis amœnus, si eum exire nõ possis. Nã verus carcer est non posse facere, quod velis.

18 ¶Item † licet quis debeat propter collectas, si soluendo non sit, debet liberari cedendo bonis. Nam lege propter honorem. C. ꝗ bon. cede. poss. quam oẽs citant, loquitur de eo, qui per cessionem, relinquit de industria bona, ne cogatur munus impositum suscipere, vel collectam soluere, & hanc esse legis mentem manifeste perspiciet quisquis legem attente legerit. Ibi enim malitia punitur, quod generale est in omnibus debitoribus malitiam committentibus, vt dico capitu. de nobili. Postremò ne auctoritate deficiamur, huius opinionis est Salycet. vir doctus pariter & ingeniosus in leg. prima. numero septimo, versicu. aut est debitor fisci. C. qui bon. ced. poss vbi dicit, quòd licet debitor fisci fuerit contumax, potest cedere bonis. §. item si quis. institu. pro socio, quod probo.

19 ¶Nam † licet contumacia in non obediendo superiori iudicari possit crimen: tamen contumacia in nõ soluendo fisco, quod illi debeo, non est crimen corpore luendum, sed culpa, vel potius mora. Non enim rex ipse dicit, redde mihi, quod debes, sed obscurus quispiam priuatus, & etiam si rex ipse diceret, non est crimen ei non soluere: non enim maiestatem regiam lædit, qui regi non soluit, nisi per seditionem rem eius occupet, vel solutionem deneget. Contemptis seditiose iusdicentis imperiis. Hæc autem omnia intellige in eo, qui habens bona non soluit collectam, vel tributum, sed vult, se eximere cedendo bonis. Et liberari tempestiue ab omni molestia. Et in hoc casu intelligendi sunt doctores; nam si iis quibus imponitur collecta, vel tributum essent inopes, non deberent collectam, neque tributum. Bald. in leg. etiam. columna finali. C. de execu. rei iudica. Roland. consilio 66. numero libro & dico capitu. 18. de debitore, ꝗ vasallus. nume. 9. Sed quid iudicandum hac in re, quod attinet ad nostram legem. Et quidem sicut debitores priuatorum & reipublicæ nõ eludunt iudicij vim cedendo bonis, sed traduntur creditoribus ad seruitium, idem in fisci debitoribus dicendum.

20 ¶Primò † quia inter fiscum & priuatum non inducenda differentia, nisi vbi est in iure expressum; nam fiscus vtitur iure communi. Deinde quia fiscus solet esse melioris & nunquam peioris conditionis quàm priuatus in exigendo credita sua.

¶Præterea in debitore fisci est peculiaris ratio: nam ei etiam de iure ciuili denegant beneficium cessionis bonorum tot eruditi nominis viti relati numero 16. Quanto magis denegabitur iure regio, quo beneficium cessionis bonorum generaliter est sublatum: non enim apud nos sufficit dicere, cedo bonis, sed debitor in seruitium traditur creditori. Sic intelligendum, quod scribit vir doctissimus Ferdinandus Vasquius in tractatu de successionum creatione. prima parte libro primo. §. sexto. numero 49. versiculo vnde in vsu forensi, vbi scribit, in vsu forensi sæpissime responderi, quòd debitores fiscales qui iure Hispanico vinculis continentur, donec debitum persoluant, adeo vt eis non prosit dare fideiussorem, sunt eximendi è vinculis, si bonis cesserint nõ aliter, quàm si soluissent, & quòd ita debet intelligi lex regia. octauo, titulo quarto. libro sexto Ordina. & leg. 130. inter leges Alcaualarum. Quæ loquuntur de exactione debitorum Fiscalium. Mouetur: quoniam stante statuto, quòd debitor possit in carcerem detrudi, liberatur a carcere cedendo bonis. leg. prima. C. qui bon. ced. poss. & ibi notat Bald. Alexan. in leg. postulante. numero septimo. ff. ad Trebellian. Hæc verba Vasquij intelligenda sunt de ea cessione, quam nostri vulgò appellant cessionem bonorum, cum reuera nihil minus contineat, quàm beneficium cessionis bonorum.

¶Nam vt iam sæpius est repetitum, beneficiũ cessionis bonorum id de iure præstat, quòd debitor effugit carcerem & potestatem creditoris & vim iudicij, dicendo cedo bonis. At ea quam nostri inepte vocant cessionem bonorum non liberat liberat debitorem, immo debitor traditur in seruitium creditori, & soluit operis & personali labore, quod pecunia non potest soluere, tantùm in eo similis est beneficio cessionis, quòd per eam debitor liberatur a carcere, sed tamen detruditur in potestatem creditoris, quod carcer, vel potius seruitus quædam existimari potest.

¶Itaque Vasquius loquitur de ea quam nostri vulgò vocãt cessionem bonorum, scilicet de addictione per quam debitor traditur in seruitium creditori, aliàs non liberatur apud nos, quinimmo neque de iure communi, si probamus tot eruditorum sententiam. Eodem modo intelligendum, quòd scribit Cifontanus in leg. 79. Tauri. columna prima. in principio. C. intellige hæc, nisi exigatur ab eo collecta, vel tributum: nam si est inops, non tenetur id soluere, vt dixi. Quòd autem debitor fiscalis sit addicendus fisco intelligitur operis fiscalibus, puta operis ad regem pertinentibus, & si debeat ex delicto, relegabitur in regias triremes, si qualitas criminis id exposcat, vt gratis per certum tempus remigem vel militem præstet. Vt dixi capitu. de debitore ex delicto. Est autem optimo iure definitũ, debitorem fiscalem posse cedere & addici.

¶Nam capi & in carcerem detrudi potest, & ita seruat consuetudo, & notat Salyce. in leg. prima. num. septimo. C. qui bo. ced. poss. Guido decis. 214. Roder. in rep. l. post rem. in septimo casu, versicu. addas alium casum. ff. de re iudica. Bald. in leg. prima, columna quarta. C. de hæredi. vel actio. vendi. Adeo autem capitur, vt non prosit ei dare fideiussorem, & nominare bona, nisi re ipsa soluat, vt supra dixi, & bona debitoris fiscalis citissime venduntur, vt in dicta l. octaua, titu. 4. libro 6. Ordina. l. 130. inter leges alcaualarum.

21 ¶Quinimmo † etiam de iure communi, quo instrumenta non habent executionem paratam, vt dixi capitu. primo, num. 31. quodcunque instrumentum habet executionem paratam aduersus debitores fiscales, & aduersus eos proceditur executiue. leg. missi opinatores. C. de exacto. tribu. libro decimo. Bald. & Salyce. leg. prima. C. de codicil. ex l. Facit textus in authen. de manda. princip. § coges. Imo. in actionibus fiscalibus proceditur de facto: vt inquit Bald. in l. prima, colum. quarta. C. de hære. vel actio. vendi. Et incarcerantur debitores, vt inquit Bald. & Rodericus in repe. l. post rem. in 7. casu. versiculo addas alium. ff. de re iudi.

¶Quamuis (vti supra dixi) incarceratio moribus potius, quàm iure introducta est aduersus debentes fisco tributa. leg. nemo. C. de exactio. tribu. Quamuis, vt dixi supra numero 17. etiam de iure ciuili carcere præmebantur licèt honesto, & nõ ita molesto vti carcer. Vnde scribit Andreas Barulus in dicta l. missi opinatores. quòd si princeps committat alicui, vt exigat debita fiscalia cum omni coactione, quòd poterit conijcere in carcerem debitores fiscales, si in loco sit consuetudo, & sequitur Lupus in repe. Rubric. de dona. in princip. numero 12. vers. ex quo infert.

22 ¶Intelligendum autem † quòd debitores fiscales executari possunt etiam de iure ciuili ex quolibet instrumento; quando debitum est liquidum, vel tale quod probabiliter negari non potest, vt in dicta authent. de manda. princip. §. coges. Bald. & Saly. in dicta l. prima. C. de condic. ex lege. Roder. in dict. 7. casu. Martinus Lauden. in tractatu de fisco, quæstione 143. qui citat. l. hi qui C. de conue. fisci debi.

23 ¶Quinimmo † fiscus aliquando exigit ante diem. leg. j. C. de condict. ex leg. & ibi. Dd. Martin. Lauden. in tractatu de fisco. quæstio. 246. Franciscus Lucan. in tractatu de fisco. num. 9. intellige: vt per Dd. in d. l. j.

24 ¶Debitor † autem ciuitatis quomodo soluere debeat, vide l. cautiones. C. solu. & libera. Et debitor ciuitatis non soluens an possit in ea honorem habere, vide Plate. in l. non prius. C. de debitor. ciuita. & an possit in ea esse officialis, vide Pute. in tracta. de sindica. §. officium. num. 7.

25 ¶†Item fisci debitor quomodo & quãdo possit executari de iure communi, vide Lucam Pennam in l. j. C. de cap. pign. debi. fisci.

¶Item an exactor tributorum possit cedere bonis, & liberetur cedendo iuxta formam iuris ciuilis, scilicet dicendo cedo bonis. Boerius quòd non decisione 309. colum. 9. versicu. nec profecto, quare operis satis facere dẽt iuxta decretũ huius legis.

SVMMARIVM.

1. *Per matrimonium contractum inter creditorem & debitorem aut è conuerso debitum censetur remissum.*
2. *Obligatio præstando operas finitur matrimonio contracto, & nume. 12.*
3. *Filius & filia per matrimonium liberantur patria potestate.*
4. *Matrimonium liberat minorem à potestate curatoris.*
5. *Ius patroni nuptijs libertæ interrumpitur.*
6. *Debitor aut debitrix liberati per matrimonium contractum cum creditore vel creditrice an soluto matrimonio redeant in potestatem hæredum. & numero 9.*
7. *Vidua durante viduitate adhuc dicitur esse in matrimonio.*
8. *¶Causa quæ secum produxit effectum, talis effectus non cessat, licet postea cesset causa.*
10. *Quas operas marito teneatur vxor præstare.*
11. *Res facile ad suam naturam reuertitur.*
13. *Acquisita ex matrimonio vt lucrentur, requiritur necessariò, vt matrimonium teneat.*
14. *Matrimonium debitorum non præiudicat creditoribus, si non consentiant.*
15. *Debitrix inops addicta creditori an liberetur, si fiat concubina creditoris.*
16. *Ancilla libera fit ex complexu domini.*

An matrimonium contractum debitore constituto in potestate creditoris liberet illum ab eius potestate.

CAP. XIIII.

1 Quæro deinde † an matrimonium contractum a debitore constituto in potestate creditoris liberet illũ ab eius potestate. Hæc quæstio tria habet capita. Aut n. creditor seu creditrix nupserunt debitori vel debitrici sibi traditis

(nam in aliquibus caſibus etiam fœminæ ſunt addicendæ creditoribus,) & hoc caſu ceſſat diſpoſitio huius legis, & vinculũ pignoris cenſetur remiſſum, textus eſt expreſſus, qui in hac ipſa ſpecie loquitur, in l. ſi is qui te. C. de capti. & poſtli. reuer. Vbi ſi aliqua mulier mihi tenetur ſeruire, donec operis ſoluat preciũ, quod pro eius libertate hoſtibus dedi, vt in l. fin. C. eod. tit. Hæc obligatio ſeruiendi pro debito finitur, ſi matrimonium cõtrahatur inter creditorem & debitricem. Verba legis hæc ſunt. Si is qui te ab hoſtibus captam commercio redemit, & ſibi matrimonio coniunxit dignitate nuptiarum & voto futuræ iuſtæ ſobolis vinculo pignoris tibi remiſſo reddi tibi natales priſtinos rationis eſt. Idem probatur in l. 2. C. eod. titulo, & ibi hoc notant Bald. & Saly. Rurſus hæc opinio probatur in l. ſi quis ingenuum. ff. de capti. & poſtlimi. reuer. cuius verba ſunt. Exinde intelligi oportet, remiſſum debitum & vinculũ pignoris, ex quo de ea ſuſcipere liberos optauerat.

2 ¶Et quòd † obligatio præſtãdi operas finiatur matrimonio, probatur in l. libertæ. C. de oper. liber. cuius verba ſunt. libertæ tuæ ducendo eam in vxorem dignitatem auxiſti, & ideo nõ eſt cogenda operas tibi preſtare. Idem probatur in l. 2. C. de obſeq. & ibi notant Bald. Salyc. & Albe. Sic Bald. in l. 2. C. de capti. per illum textum notat, ſponſalia contracta inter debitorẽ & creditricem inducere donationem quantitatis debitæ, quòd ſi debitum cenſetur donatum, certè ceſſat vinculum pignoris. Sic aſcriptitius, q dicitur eſſe in poteſtate domini ſui, vt in l. ne diutius. C. de agricol. & cenſi. libro 11. & qui ei tenetur operas preſtare iuxta verba Barto. in fin. C. eodem titulo, liberatur per cõtractum matrimonij, vt in authen. de nupt. §. adſcriptitio. col. 4. textus in l. fin. C. de agricol. & cenſi. De qua re infra dicam.

3 ¶Sic † matrimonium liberat filium & filiam a poteſtate patris, vt in l. 47. Tauri. & antequam hoc iure regio diſponeretur: ſunt plures eruditi, qui dicunt, idem eſſe de iure canonico, vt dixi in meo tractatu, de ſolutione patriæ poteſtatis ex matrimonio, capite primo.

4 ¶Item † matrimonium liberat minorem a poteſtate curatoris; vt in l. 207. Stili, quamuis aliter erat diſpoſitum de iure communi: vt in l. de his. C. de adminiſtra. tuto. De qua re dixi in dicto tractatu.

5 ¶Item † ius patroni interrumpitur nuptiis libertæ. l. ſicut. ff. de oper. liber. & ibi hoc notant Alberi. idem notant Oldra. Bal. & Saly. in l. libertæ tuæ. C. de oper. liber. Quæ iura ſunt notanda: quoniam loquuntur in matrimonio contracto cum tertia perſona.

6 ¶Adeo † autem debitor ſeu debitrix ex matrimonio cũ creditore vel creditrice contracto liberantur ab eorum poteſtate, vt ſoluto matrimonio in poteſtatem hæredum creditorũ non redeant, forte enim matrimonium ſolutum fuit abſque liberis. Sed certè hæc res non eſt perinde manifeſta, & in contrarium facit, quòd filius liberatus a poteſtate patris ex matrimonio reincidit in eam matrimonio finito. Huius ſententiæ auctor fuit. Neapodanus quidam, quem veluti authorem huius ſententiæ citat Afflic. in conſtitutio. Siciliæ incipiente, proſequentes. in 2. q. colum. 4. num. 12. verſic. ſed quamuis. & eandem opinionem probat Caſſaneus in conſuetudinibus Burgun. titu. Des droytz apartenans, verbo en puyſance de ſon mari. §. & ad dictum nu. 22. verſicu. ſed quòd per tranſitum. Ioannes Boſqueus in tractatu de nuptiis, libro 2. col. antepe. Thomas Grammaticus deciſione 84. Hæc ſententia nominatim probari videtur in l. planè. ff. de oper. liber. Vbi poſtquam dicitur, matrimonium ſoluere neceſſitatem præſtandi operas, textus ſubiicit hæc verba. Planè cum nupta eſſe deſierit, operas peti poſſe omnes conſentiunt. Et ita ſcribit Albe. in l. ſicut. ff. de oper. liber. Oldra. Cinus. Bald. & Salyc. in l. libertæ. C. de oper. liber. Sed contraria ſententia verior eſt. immo ſemel ex matrimonio finita obligatione ſeruiendi non reuiuiſcit matrimonio ſoluto. Huius ſententiæ auctor eſt Oldradus, quem citat & ſequitur Bald. in l. libertæ. C. de oper. liber. Inqt Baldus, quòd hæc tacita remiſſio debiti, quæ inducitur ex matrimonio, perpetua eſt, neque obligatio reuiuiſcit matrimonio ſoluto. Actio enim ſemel extincta non reuiuiſcit, vt in l. qui res. §. aream. ff. de ſolu. Confirmatur hæc opinio: quoniam patria poteſtas ſoluta ex matrimonio non redintegratur matrimonio ſoluto, vt rectius docet Maſſuerius ĩ ſua praxi. Titulo de dote & matrimonio, verſicu. Item de conſuetudine. Afflictus in conſtitutione Siciliæ incipiente, proſequentes. in 2. quæſtio. colum. 4. num. 12. Tiraquellus libro de iure maritali, in gloſa 3. in principio, Boerius deciſione 197. columna 2. nume. 3. de qua re prolixo ſermone diſſerui in tractatu de ſolutione patriæ poteſtatis ex matrimonio.

7 ¶Et comprobatur † quoniam vidua adhuc dicitur eſſe in matrimonio. l. fina. C. de bon. mater. notat Ioann. Andr. in c. his qui. de Sepul. libro 6. Bal. in l. qui iure. C. de infir. pœn. Tiraquell. in tractatu de nobilitate quæſtio. 17. nume. 5.

8 ¶Item † quando cauſa iam produxit effectum, effectus non ceſſat, etiam ſi cauſa ceſſet, ita notat Iaſ. in l. inter ſtipulantem. §. ſacramen. in 4. notabili. ff. de verborum obligatio. Imola in c. fin. de offi. delegat. Antonius in c. ſanè. de renuntian. Cyn. in l. generaliter. C. de epiſcop. & cleric. Barto. in l. 2. §. fin. ff. de donatio. & in l. pluribus. §. & ſi placeat. ff. de verborum obligatio. Decius in l. j. num. 76. ff. ſi certum petatur. & in c. quæ in eccleſiarũ. colum. 7. de conſtitu. Ergo cum matrimonium in creditricem & debitorem contractum induxerit remiſſionem debiti, hic effectus ex matrimonio productus non ceſſat ſoluto matrimonio. Non obſtat, quod ſcripſit Neapodanus: quoniam toto (quod aiunt) cęlo aberrat.

9 ¶Non obſtat. l. planè, † quoniam ille textus non loquitur, quando matrimonium fuit contractum inter libertã & ipſum patronũ, ſed quando liberta nupſit tertio, quo caſu ſoluto matrimonio reuiuiſcit obligatio præſtandi operas. Meminiſſe oportet, ꝙ licet debitrix liberetur per matrimonium cum creditore ab obligatione præſtandi operas. Intelligitur de operis, quas probat veluti debitrix, non tamen liberabitur ab operis, quas tenetur præſtare veluti vxor. Ita docet gloſa in l. ſicut. ff. de oper. liberto. Bald. in l. libertæ. colum. j. C. de oper. liber.

10 ¶Quas † autẽ operas teneatur vxor præſtare marito, explicat Bald. in l. ſi vxor. C. de condi. inſer. Ange. in § j. Inſtit. ad Tertull. Bald. in l. aſſiduis. columna 2. C. qui potio. in pignor. habeã. Abb. in c. illud. colum. 6. de præſump. & in c. litteris. de teſtibus. & in c. mulieres. de ſententia excommunicat.

¶Tractemus de ſecũdo huius quæſtionis capite, an debitor, vel debitrix nubentes ex voluntate creditoris liberentur ab eorum poteſtate. Et ꝙ liberentur, probatur in authent. ad hoc. C. de lati. liber. tollen. Vbi ſeruus domini voluntate ducens vxorem liberatur a ſeruitute, quanto magis perſona libera liberabitur ab obligatione ſeruiendi.

11 ¶Cum † res facile reuertatur ad ſuam naturam. l. ſi vnus. § pactus ne peteret. ff. de pact. Idem probatur in l. ſicut. ff. de oper. liber. cuius verba ſunt. Sicut patronus ita etiam patroni filius, qui nuptiis conſenſit, operarum exactionem amiſit, & ibi notant Dynus & Albe. Idem probat. l. ſi libertus ita & l. ſi duorum. ff. de oper. liber. & in l. libertæ. C. de obſeq. Inquit lex. Libertæ quæ voluntate patroni nuptæ ſunt non coguntur officium patronis ſuis preſtare. Idem probat. l. quod ex liberta. C. de oper. liber. & vtrobique ſcribunt Bald. & Salyc. Sic ante editam. l. 48. Tauri, qua filius ex matrimonio recuperat aduentitia. Si pater conſentiebat matrimonio filij, amittebat vſumfructũ, quem in bonis filii habebat, ita notat Boer. deciſ. 197. colum. fina. qui citat Alexand. in additione ad Barto. in l. placet. ff. de adqui. hæredi. Lup. in repetitione. c. per veſtras §. 22. verſicu. ſed quamuis iura ciuilia, cum præcedentibus. Ita etiam creditor. conſentiens nuptiis perſonæ ſibi ſubditæ ratione debiti amittit ius quod ſuper illũ habet ex diſpoſitione huius legis. Hæc opinio quatuor recipit limitationes. Prima eſt, ꝙ creditor ex matrimonio, cui cõſentit, amittit operas futuras non præteritas, textus eſt in l. ſi libertus ita iurauerit. ff. de oper. liber. Inquit lex. In libertam quæ voluntate patroni nupſit præteritarum ante nuptias operarum actio datur. Scilicet quoniam ante nuptias ceſſant rationes quibus poſt nuptias deſinit teneri ad præſtationem operarum.

12 ¶Sic † ſi lex, vel ſtatutum liberat aliquem a præſtatione alicuius rei ratione matrimonij, intelligitur quoad futurum non quoad præteritum, ita probant Faber, & Salyce. in authenti. ingreſſi. C. de ſacroſanct. eccleſi. Abb. in c. in præſentia. nume. 64. de proba. Rodericus in quæſtione maioratus. colum. penul. Lupus in Rubrica de dona. inter virum & vxorem. §. 42. colum. fi. De qua re dixi in d. tractatu de ſolutione patriæ poteſtatis ex matrimonio. Secundò limitatur, ſi matrimonium ſit inualidũ a principio, vel ex poſt facto detegatur inualidum fuiſſe, textus in l. ſicut. ff. de oper. liber. Inquit lex. Si autem nuptiæ, quibus patronus conſenſit, nullas habeant vires, operas exigere patronus non prohibetur.

13 ¶Hoc † generale eſt in omnibus qui matrimonij ratione aliquid lucrantur, vt non conſequãtur lucrum, ſi matrimonium non valeat. Ita notat Roman. in l. in inſulam. §. vſurar. ff. ſolu. matrimo. Barto. Imo. Roma. & Alexand. in l. ſi ante nuptias. ff. eod. titulo. Bald. Ange. & Saly. in l. j. C. de condict. ob cau. Ange. in authen. de nupt. §. adſcriptitio. colũ. 4. Aretin. in l. ſi ante nuptias. colum. 3. ff. ſoluto matrimonio. Barba. in c. ex literis. colũ. fin. de pigno. & conſi. 46. libro 2. Bal. conſi. 184. libro 3. Paul. Roman. & Alexand. in l. ſi cum dotem. §. fin. ff. ſoluto matrimon. Bald. Barba. Felyn. in c. iurauit. de proba. Hippol. ſing. 129.

14 ¶Tertiò limita † quoad creditores, qui non conſenſerunt matrimonio: illis enim non præiudicat textus in l. ſi duorum. ff. de oper. liber. Et faciunt quæ dixi in tractatu, de non meliorandis filiabus dotis ratione, capitu. 10. nume. 81. Vbi probaui, meliorationem filiæ factam ratione dotis præiudicare fratribus qui conſenſerunt, non verò aliis, qui non conſenſerunt.

¶Quartò limita ſoluto matrimonio: nam quando debitor ex conſenſu creditoris ducit vxorem, obligatio ſeruiendi videtur reuiuiſcere ſoluto matrimonio. l. planè. ff. de oper. liber. Notant Bald. & Oldra. in l. libertæ colum. j. C. de oper. liberto. Albe. in l. ſicut. ff. eodem titulo, gloſa in l. quod ex liberta. C. eod. titul.

Neque obſtat, quod dixi ſupra num. 1. quoniam ibi. quando debitor vel debitrix nubunt creditori vel creditrici. Quanquam (vt quod ſentio loquar) res non caret ſcrupulo, eruditis iudicium & examen relinquo. Finem faciam, ſi lectorem monuero, ita demum debitricem nubentem conſentiente creditore liberari, ſi modò creditor ſit maſculus, ſecus ſi fœmina: tunc enĩ etiamſi conſentiant matrimonio debitoris vel debitricis minime liberantur a neceſſitate præſtandi operas. Textus eſt in l. ſicut. ff. de oper. liber. cuius verba ſunt. Patronæ quæ libertæ nuptiis conſenſit operarum exactio non denegatur: quia ei neque ab ea quę nupta eſt indecore præſtantur.

¶Sed reclamauit aliquis hęc iura loqui in libertis, verum eſt tamen qui eſt in poteſtate creditoris, donec ſeruitio reponat creditum, cenſetur eſſe libertus: vt expreſsè probatur in l. ſi liberum captum. C. de capti. iuncta. l. fin. C. eodem titulo. De qua re quia eſt dubia, vide quæ dico infra cap. an addictus fiat ſeruus. Et quanquam libertus non ſit, iura loquentia de operis libertorum extendit Bartolus ad eos, qui nobis ex conductione operas dant, in l. ſi non ſortem. §. libertus. ff. de condict. indebi. & in l. pro hærede. §. quid tamen. ff. de acquiren. hæredita. Item operas libertorum & libertos ipſos. Aequiparat clientib. Spiegel. in lexico iuris ciuilis in verbo operæ. Ex his infertur, ꝙ debitor maſculus ducens vxorem conſentiente creditore, in cuius poteſtate eſt, non liberatur ab eius poteſtate, hoc eſt ab obligatione pręſtandi operas, textus eſt expreſſus in l. ſi quis hac lege. §. etiam. ff. de oper. liber. & ibi gloſa notat magnam eſſe differentiam inter maſculum & fœminam. Fœmina enim nubens cõſentiente creditore ideo non cogitur patrono vel creditori ſeruire: quoniam cum iam ſit nupta, ſi ſit in poteſtate creditoris, ſuſpicio eſt aduerſus eam parum honeſta, quæ maritum illius maximè grauat.

15 ¶Sed eſt quęſtionis † an liberatio præſtandi operas concedatur debitrici, ſi ſit concubina creditoris, cui addicta eſt. Mouet quæſtionem. l. ſi is qui te. C. de cap. vbi ex dignitate nuptiarum & voto futurę iuſtæ ſobolis, hoc eſt, vt filij ſint legitimi, lex dicit remitti vinculum, quo debitrix eſt apud creditorem, ergo concubinatus non ſufficit. Contraria tamen ſententia probatur in l. ſi quis ingenuam. ff. de capti. & poſtlim. reuer. Vbi textus loquitur, quãdo debitricem mihi retineo ratione ſummæ debitæ, ſcribit tamen iureconſultus debitricem liberari ſi ſit concubina. Sic ancilla fit libera ex complexu domini. §. eadem lege. inſtitu. quibus ex cauſ. manumi. non licet.

SVMMARIVM.

1 *Iure Gothorum fœminæ debitrices creditoribus addicebantur.*
2 *Mulier poteſt cedere bonis.*
3 *Fœmina ob debitum ciuile non incarceratur.*
4 *Etiam ſi debeat fiſco, & num. 5. vbi de opinione Menchaque.*
6 *Licet cuilibet, ſi velit, alteri operas ſuas præſtare.*
7 *Pro pœna pecuniaria deſcendente ex delicto mulier capitur ex conſuetudine.*
8 *Etiam ſi det curatoriam cautionem mulier in communibus capitur pro debito pecuniario.*
9 *Priuilegiatus a iure ne cedat bonis, ſi tamen dolum committat, cogitur bonis cedere.*
10 *Debens ex delicto conuenitur, etiamſi priuilegium habeat à principe, ne intra certum tempus conueniatur.*
11 *Maritus committens dolum amittit priuilegium reuerentiale quod habet aduerſus vxorem.*
12 *Aduerſus fœminas in delictis vtimur iure communi ſi detegatur dolum commiſiſſe.*
13 *Fœmina ſolum poteſt eſſe tutrix filiorum.*
14 *Reuerentiale ius renuntiatione non tollitur.*
15 *Mulier poteſt renuntiare ſuo priuilegio.*
16 *Quilibet poteſt renuntiare ſuo priuilegio.*
17 *Meretrix pro delicto ciuili capi poteſt, niſi ſit nupta. & nume.* 18.
19 *Nupta de adulterio non accuſatur.*
20 *Vxor tenetur marito operas præſtare.*
21 *Viuente marito non fit executio pro debito vxoris in bonis dotalibus, niſi debitum ſit ante matrimonium & num. 23.*
22 *Vir pro vxore non tenetur.*
24 *Pro debito procedente ex redemptione cogitur mulier creditori redemptori ſeruire.*
25 *Debitrix addicta creditori, ſi creditor eam proſtituat, liberatur à poteſtate creditoris, & num. 34.*
26 *Fœmina cuius pudicitia periclitatur licitè & impunè à carcere fugit.*
27 *Dominus feudi amittit feudum, ſi per laſciuiam comprimas filias vaſallorum.*
28 *Fructuarius malè ſe gerens amittit ius obuentionis, & poteſt priuari & prohiberi, ne vtatur vſufructu.*
29 *Malus tutor amittit ius decimæ.*
30 *Pater abutens patria poteſtate adminiſtrationem amittit idem ſi cogeret filium aut filiam ad peccandum, & nume. 31.*
32 *Dominus amittit pactum de ſeruitio famuli, ſi ſeruitio abutatur.*
33 *Mulier in caupona poſita vt miniſtret, iudicatur proſtituta.*
35 *Pactus fœminæ addictæ creditori liber eſt.*

An diſpoſitio huius legis exercenda ſit aduerſus fœminam debitricem, & quid ſi debeat fiſco vel ex delicto. CAP. 15.

1 QVęro deinde † an diſpoſitio huius legis exercenda ſit aduerſus fœminam. Videtur exercenda, ita enim lego inter leges Gothicas. Si mugeres ouieren de eſtar preſas por debdo ſi el debdor ſe quiſiere fiar o aſſegurar en la muger que algo le diere por eſta razon quel eche ſu ſenal e que ande la villa por ſu preſa. Nota fœminas ratione debitæ ſummæ addici creditoribus iure Gothico. Conſuetudo autem, qua apud nos debitor inops traditur creditori etiam Gothorum ſeculo vigebat, vt probaui. c. 2. nu. 9. Præterea hęc opinio nominatim probatur in l. ſi quis ingenuam. ff. de capti. & in l. ſi is qui te. & in l. fœdiſſimę. per locum a ſpeciali. C. eo. titu. vbi mulier ratione debiti detinetur a creditore.

2 ¶Rurſus hæc opinio probatur † quoniam mulier poteſt cedere bonis. l. pe. C. qui bon. ced. poſſ. Iaſ. in §. fi. nu. 10. Inſti. de actio. Hæc autem addictio, qua inops debitor traditur creditori, vocatur apud nos bonorum ceſſio: quia per addictionem debitor ſoluitur e carcere. Sed verius eſt, fœminam non eſſe addicendam creditori. Primò ex l. 3. in prin. verſiculo corporalia. ff. de mune. & hon. inquit ex. Corporalia munera fęminis ipſe ſexus denegat. Secundò probatur † quoniam fœmina ob debitũ

3 ciuile in carcerem duci non poteſt. l. 1. C. vt omnes iudices, textus in l. 62. Tauri Diſpoſitio autem huius legis non eſt exercenda aduerſus debitores, qui in carcerem duci non poſſunt, vt dixi c. 3. nu. 2. & c. 4. Notat Rodericus in repetitione. l. 2. tit. de los gouiernos. q. 5. col. 3. verſi. ſecundo, lib. 2. fori. Vbi dicit, quòd fęmina non eſt addicenda creditori: quoniam vbi debitor eſt conijciendus in carcerem: quia nõ ſatiſdat, vt in l. 1. C. de exhib. reis, id nõ admittitur in muliere: nam ob eam cauſam non eſt in carcerem ducenda, vt in auth. nouo iure. C. de cuſto. reo. Bal. in l. nemo deinceps. C. de epiſ. audi. Debitor autem inops ideo addicitur creditori: quia nõ ſatiſdat: nam ſatiſdans non eſt addicendus. l. 2. titulo de los gouiernos. Et quòd hęc lex non practicãda aduerſus mulierem, notat Antonius Gome. in l. 62. Tauri col. 1. His cõgruit textus in l. quiſquis. §. ad filias. C. ad leg. Iul. maie. inquit lex. Mitior enim circa eas debet eſſe ſentẽtia quæ pro infirmitate ſexus eſt. Et generaliter in delictis mitius agitur cum fœminis. l. ſacrilegij pœnam. C. ad leg. Iul. pecul. l. ſi adulterium. §. ſtuprum. & §. fratres. & § inceſtum. ff. ad leg. Iul. de adulte. c. indignantur. 32. q. 6. c. ſicut dignum. de homi. ſcribit Bal. in l. quicunque. colum. 3. ver. & in ſumma. C. de ſeru. fugi. quanto magis quando nõ ex delicto, ſed ex contractu aduerſus eã agit.

4 Amplianda hęc opinio eſt † etiã ſi mulier debeat fiſco: nam etiam pro debito fiſcali mulier capi non poteſt. Textus eſt expreſſus in auth. ſed hodie. in prin. C. de officio diuerſo. iudi. & in authenti. hodie. C. de cuſto. reor. Boerius deciſ. 349. columna. 3 nu. 5. verſi. & maxime, & colũ. pen. & omnes DD. vbiq;, Ciſontanus in l. 62. Tauri. Saly. in l. 1. nu. 6. C. qui bo. ced. poſſ. Bart. in l. nemo carcerem. nu. C. de exact. tribu. dicit, quòd mulier etiam pro debito publico in carcere detineri non poteſt. Cum ergo pro debito fiſcali capi non poſſit, non eſt fiſco addicenda, vt dixi cap. 3. nu. 2. & cap. 4. reperio tamen Ferdinandum Vaſquium virum doctiſſimũ in tractatu de ſucceſſionum creatione, par. j. lib. j. §. 6. nu. 38. accuratè & anxiè diſputare, an mulier, quę ſuccedit debitori fiſcali, ſit detinenda in vinculis, ſicut detineretur debitor maſculus, cui ſuccedit. Adducit, quòd mulier non poteſt capi pro debito non deſcendente ex delicto. Rurſus ex aduerſo adducit, quòd fiſcus id habet priuilegium, vt eius debitores ſint detinendi in vinculis, donec debitum perſoluant. Vnde priuilegium mulieris pugnat cum priuilegio fiſci, quare definit, quòd cum priuilegiatus non debeat gaudere priuilegio aduerſus priuilegiatum, quòd ea opinio eſt ſequenda, per quam reducimur ad ius commune, & quòd ideo cum de iure communi nemo ſit capiendus, ſi habet bona, ex quibus ſoluat, vt dixi. c. 1. nu. 26. Quòd vel priuilegium mulieris, vel fiſci vincat, ſecundum caſus contingẽtiam, vt ſcilicet is vtatur priuilegio, qui habet pro ſe ius commune, ideo ſi mulier ea habet bona, quæ etiam ſi vẽdantur, nõ ſufficiant ad ſoluendum fiſco, & hoc caſu dicit, mulierem detinendam in vinculis, niſi velit bonis cedere, ſin autẽ ex mulieris bonis venditis fiſco ſatisfieri poſſit, & hoc caſu dicit fœminam non detinendam in vinculis. Et quòd iuxta hanc interpretationem nemo aduerſus alterum vtitur, priuilegio, ſed vterque vtitur iure communi. Addit tamen, quòd hodie iure regio mulier etiam pro debito fiſcali capi non poteſt, citat. l. 62. Tauri. Quæ de debito fiſcali nullam mentionem facit, & l. 2. ti. 10. lib. 5. ordina. & l. 4. titu. 12. lib. 5. ordina.

¶Equidem † etiam de iure communi hac interpretatione & temperamẽto opus non eſt: nam & de iure communi fœmina pro debito fiſcali capi non poteſt, vt in auth. ſed hodie. C. de offic. diuer. iudi. & in authen. hodie. C. de cuſto. reor. Ex quorũ diſpoſitione generaliter verum eſt, fœminam pro debito fiſcali capi non poſſe. Etiam antequam hoc iure regio eſſet definitum.

tum. Et ipſe Vaſquius memoria lapſus videtur, quod ſibi cū do-
ctiſſimis quibuſq; viris commune eſt. Nam Homerus quādoq;
dormitauit. Præterea dum dicit, fœminam poſſe cedere bonis,
verum dicit de iure communi, vt in l. pe. C. qui bon. ced. poſſ.
De iure enim digeſtorum & codicis mulier capi poterat: vt no
tat Bal. in l. 1. colum. 2. verſicu. quæro cum ciuitatibus, & ibi Sa-
lycet. ver. quæro nunc quartò. Boer. deciſ. 349. colum. pe. C. qui
bo. ce. poſſ. Abb. in c. ad petronem. de accuſa. Iaſ. in l. neque im-
puberes colum. 1. verſicu. aduerte ſi teneas. ff. de in ius vocan.
Horum fundamētum eſt d. l. pe. C. qui bo. ce. poſſe. vbi mulieri
permittitur cedere bonis: ceſſio autem bonorum inuenta eſt
ad effugiendum carcerem. l. 1. C. qui bon. ced. poſ. Ergo mulier
poterat conijci in carcerem, & φ poſſit conijci in carcerē, ſi nō
vult cedere, ſcribit Bal. in l. 1. nu. 13. C. qui bon. ce. poſſ. cuius opi
nio videtur vera de iure codicis, quo mulier capi poterat. De iu
re verò Authenticorum cum mulier pro debito priuato vel fi-
ſcali capi non poſſit, vt ſupra dixi, videtur φ poſſit cogi cedere
bonis, nam qui non poteſt conijci in carcerem, non poteſt co-
gi cedere bonis etiam iuxta formam iuris ciuilis, vt dixi. c. 3. nu.
2. Itaquæ ſi Vaſquius loquitur de ceſſione inuenta a iure ciuili,
mulier poteſt cedere bonis, ſi velit, non tamen cogitur: quia eo
nomine neque nomine debiti in carcerem duci poteſt Iure
Authenticorum, vt notat Salyc. in d. l. pen. C. qui bon. ced. poſſ.
Si autem loquitur de addictione, certe mulier recuſans nō eſt
addicenda creditori neque cogenda ſeruire ex ſupradictis.

¶ Si † autem velit ſeruire, cuilibet liberum eſt operas prę̨ſta-
6 re, ſi velit l. qui operas. ff. loca. Meminiſſe tñ oportet, φ mulier
debens ex delicto addicetur creditori, ſi ſoluendo non ſit in ca-
ſibus, in quibus cap. 11. dixi, debitorem ex delicto addicendum
creditori. Moueor: quoniam pro debitis deſcendentibus ex de-
licto mulier capi poteſt ſaltem iure regio: vt in l. 62. Tauri, &
ita ſeruat conſuetudo teſte Alex. in additione ad Bald. in auth.
hodie C. de cuſto. reorum.

7 ¶ Nam † licèt de iure ciuili mulier non poſſit capi pro cri-
mine, niſi ſit graue, ſed audiatur dato fideiuſſore, vel data iura-
toria cautione, ſi fideiuſſorem non habeat, vt in d. auth. hodie.
C. de cuſto. reo. & ibi notat Cy. Bald. in l. conſentaneum. & ibi
Boerius in repet. fol. 28. verſic. nunc expediamus. C. quomodo,
& quan. iud. Barba. in c. lator poſt princ. verſicu. adde primò, de
pigno. Albe. in l ſed & is. in fine. ff. de in ius vocā. Tñ cōſuetudi
ne receptū eſt, vt mulier capi poſſit pro pœna pecuniaria de-
ſcēdente ex delicto; & ita ſeruatur apud Gallos teſte Boerio. d.
deciſ. 349. col. pe. quæ cōſuetudo eſt generalis, auctore Bal. in l.
1. verſic. in ea gloſa ibi. aucten. generaliter. nu. 2. col. 1. ff. qui ſa-
tiſda. cogan. vbi dicit ſeruanda ſtatuta locorum.

8 ¶ Et quòd † mulier in criminibus non auditur ex conſuetu
dine cum iuratoria cautione, docent Imola, & Barba. in d. c. la-
tor. Rurſus, quòd mulier debens ex delicto ſit addicenda credi-
tori, probatur expreſſe in l. capitalium. §. & vt generaliter. ff. de
pęn. Vbi probatur, φ mulier poteſt damnari ad opus metallicū
hoc eſt ad ſeruiendum in eruendo metalla. Rurſus quod ratio
ne debiti deſcendentis ex delicto mulier ſit addicenda credi-
tori probatur.

¶ Quoniam † qui ex priuilegio a iure conceſſo nō cogūtur
cedere bonis, cogūtur ſi dolum committunt, textus in l. fi. §. fi.
ff. quæ in fraud. credi. & ibi notāt Bal. & Ang. Bal. in l. 1. col. 2. C.
bon. ce. poſſ. Ang & Zaſius in l. is qui bonis. ff. de ceſſio. bono. &
in l. 1. col. 4. verſic. in ea. gloſa ibi, maritus. C. de iure dot. Bart. in
l. alia. §. eleganter. col. fi. ff. ſol. matri. Bal. in l. 1. nu. 8. C. qui bon.
ced. poſſ. & dico cap. 16. nu. 7. & 19.

10 ¶ Sic † ſi aliquis ex priuilegio principis non poſſit conueni-
ri intra certum tempus, poteſt conueniri & cogi ad ſolutionē,
ſi debet ex delicto; nam debitum ex delicto eſt odioſum & rigi
dè exigēdum, ita docuerunt Guilielmus, Cugneus & Cyn. Bal.
& Albe. in l. ſed ſi ex parte §. quanquam. per illum textum, & §.
interdum. ff. quod cum eo. Alex. in l. 1. col. pe. & ibi Ripa nu. 97.
ff. ſi cert. pet. Martinus Lauden. in tractatu de priuil. & reſcrip.
§. 14. Roman. ſing. 170. & dico infra c. 5. nu. 27. Ergo licet mulie-
ri concedatur, ne propter debitum addicatur creditori, id non
procedit in debito deſcendente ex delicto.

11 ¶ Sic † maritus committens dolum non gaudet priuilegio
reuerētiali, quod habet aduerſus vxorem, vt ſentit Aretin. in l.
alia. §. eleganter. col. 2. in prin. ff. ſol. matri. Facit. l. pen. ff. de iur.
dotium. Ergo licet fęmineo ſexui hic habeatur libonos, non
gaudebit eo, ſi delictum commiſſit.

12 ¶ Poſtremò facit † φ licèt in delictis mitius agendum ſit cū
fęminis: quia prę̨ſumitur eas erraſſe ignorantia: tamē ſi dolus
detegatur, vtūtur iure cōi, neq; cū eis mitius agit, vt ſcribit Bal.
in l. q. ꝯ. C. de inceſ. nup. in prima lectione, & in l. error facti col.
3. in prima quæſtione C. de iuris & fact. ignor. Vltimò facit, φ
nobilis eſt addicēdus creditori pro pecunia debita ex delicto,
vt dico c. ſequēti. Deinde mulier addici pōt & debet creditori,
ſi debet ratione adminiſtratę tutelæ: quoniā cū renūtiet Velle-
iano, & omni legū auxilio: cū aſſumit tutelā, videt φ poteſt ca-
pi: quia cēſetur renūtiaſſe priuilegio legis, quę ſibi ꝯcedit, ne ca
piatū, ita docuit Bar. ī auth. matri & auię. C. qñ muli. tute. offi. fun.
poſ. Ego huc locū plixe tractaui ī meo tractatu de decima tuto
ri Hiſpanico iure præſtāda, c. 4. n. 46. & nu. 78. nihil occurrit ad-
dendum, tantum in ea adhuc ſum ſententia, quam ibi probaui.

13 ¶ Scilicet, † φ mulier etiam ratione tutelæ capi non poteſt.
Nam fœmina non poteſt eſſe tutrix, niſi filiorum: vt in d. authē.
matri & auiæ. Filius autem & nepos debent matri & auiæ reue-
rentiam. Et ius reuerentiale remitti non poteſt: nam eſt aduer-
ſus ſanctam naturæ legem, vt filius ex pacto vel renuntiatione
facta a patre poſſit illum male tractare & naturæ legem inter-
rumpere.

14 ¶ Ideo † ius reuerentiale non tollitur renuntiatione, vt in l.
alia. §. eleganter. ff. ſoluto matrimonio. Idem filius vel nepos nō
poſſunt matrem vel auiam conijcere in carcerem ex eo, quòd
in aſſumptione tutelæ renuntiauerint omni legum auxilio, vt
ibi dixi, adducens alia plura. Item occurrit addēdum, quod Ro
dericus in l. 2. titulo de los gouiernos. q. 5. colum. 4. verſic. ſecū-
dus caſus, & verſicu. additio, videtur pro grauitate ingenij ſui eā
pbare ſententiam, quòd mulier nō poteſt capi, etiam ſi debitū
deſcendat ex adminiſtratione tutelæ. Mouetur ex l. 62. Tauri
ibi, muger por ninguna deuda no pueda ſer preſa. notat illam
vniuerſalem por ninguna deuda, ſed meo iudicio nō ſatis apte
adducit illam legem. Nam doctores qui affirmant, mulierē ca-
pi poſſe ex debito ratione adminiſtratæ tutelæ, non mouentur
ex eo, φ debitum procedit ex tutela: ſed quoniam ī aſſumptio-
ne tutelæ mulier renuntiat omni legum auxilio, vt dixi in dict.
tractatu de decima tutoris capitu. 4. num. 46. ideo nihil faciunt
ad rem illa verba legis Tauri: por ninguna deuda: quoniam
non ex qualitate debiti, ſed ex renuntiatione cenſent doctores
fœminam hoc caſu capi poſſe. Tertium occurrit addendum,
15 quod verū videtur † fœminam poſſe ex pacto duci in carcerē
pro debito, ex pacto inquam, per quod renuntiauit priuilegio
legis, per quam capi non poteſt.

¶ Liberum eſt enim mulieri renūtiare priuilegio ſuo. l. ſi quis
in conſcribendo. C. de pact. Et φ mulier poſſit renuntiare priui
legio, ne carceretur, probant omnes doctores, qui ſentiunt, fœ-
minam poſſe capi pro adminiſtratione tutelæ: quoniam cum
eam ſuſcipit, renuntiat omni legum auxilio, & hæc generalis re
nuntiatio videtur illis ſufficere, vt mulier capi poſſit.

16 ¶ Quia † quilibet poteſt renuntiare priuilegio ſibi compete-
ti. Quæris, quis ſint iſti huius opinionis auctores. Ego eos bona
fide retuli in d. tractatu de decima tutoris. capitu. 4. nume. 46. &
quamuis diſſeſſi ab eorum opinione in hoc, φ mulier nō po-
teſt capi pro adminiſtratione tutelæ. Quia nulla mulier poteſt
eſſe tutrix, niſi mater, vel auia, & his debetur reuerentia, & ius
reuerentiale non poteſt remitti, tamen eorum ratio & genera-
lis doctrina, ſcilicet φ mulier poteſt renuntiare priuilegio, ne
capiatur, mihi placet. Ex rationibus & argumentis ab eis addu-
ctis. Et quia cum ex debito ex delicto mulier capi poſſit, multo
magis ex debito ex contractu ea conditione inito, vt mulier
capi poſſit. Non obſtat textus, qui contrarium probare videtur,
in cap. 2. §. fin. ibi. etiam ſi voluntas accederet earundem, de iu-
di. in 6. Quoniam loquitur in monialib. quæ non poſſunt per
ſe ipſas venire ad iudicium, etiam ſi velint: quoniam eſt aduer-
ſus profeſſionem clauſuræ. Et vide quæ dico infra capite ſequē-
ti, ſed fateor abſurdum videri & aduerſus fœminarum pudici-
tiam & publicam honeſtatem, ſed ſi hoc ſufficeret, etiam pro-
pter delictum non conijcerentur in carcerem, ideo mihi pla-
cet, φ renuntiatio valet. Item mulier capi poterit, ſi bona occul
tauit: nam dolus eſt delictum, vide quæ dico capitu. ſequenti,
numero 19.

17 ¶ Rurſus, vt ad rem redeamus † mulier capi poteſt, ſi eſt me-
retrix, vel luxurioſe viuit: quoniam luxuria eſt indigna fauore,
textus in authent. de reſtitu. & ea quæ parit. §. fin. colum. 4. cuius
argumento ita docet Bald. in l. conſentaneum. nu. 46. C. quo-
modo & quando iudex & ibi. Barba. & Alexand. & auiæ. C.
Idem Alexand. in additione ad Bar. in authen. matri & auiæ. C.
C. quando mul. tutel. offic. fung. pote. & Cyn. in authen.
hodie. C. de cuſto. reor. Roderi. in repe. l. 2. titulo de los gouier-
nos q. 5. colum. 3. verſicu. reſpectu. Platea in l. nemo car-
cerem. colum. 6. ante finem. C. de exactio. tribu. Boerius deciſ.
349. columna penul. verſicu. reſpectu. Lupus in repeti. cap. per
veſtras. §. 21. columna 8. nu. 22. de donatio. inter virum & vxo-
rem. Lupus, Ciſontanus & Antonius Gomeſius in l. 62. Tauri,
vbi de hac re eſt textus expreſſus. Et hoc caſu mulier addici po-
teſt creditori, ſi ſoluendo non ſit: quoniam capi poteſt, & ſic
ceſſat fundamentum, quo fœmina honeſta defenditur. Et quòd
hoc caſu fœmina ſit addicenda creditori, notat Rodericus in d.
5. quæſt. colum. 3. verſicu. 2. limita. Antonius Gomeſius in l. 62.
Tauri. num. 1. Quæ opinio & de iure vera eſt, & prudentiæ conſo-
nat: vt ſaltem luxurioſa ſeruiendo occupata molitiem & libidi-
nem (non alia ex re magis quàm ex ocio prouenientem) de-
diſcat & caſtitatem amplectatur.

18 Limitandum † tamen hoc in luxurioſa quæ nupta eſt. Pri-
mo: quoniam hoc caſu luxurioſa capi non poteſt: non enim
in

in opprobrium mariti tacētis vel diſſimulantis luxuria cōiugis
propalanda eſt, quam neceſſarium eſt probare, ad hoc vt capi
poſſit. Comprobat hoc ex textu in l. ſi vxor. §. Diuus Seuerus.
ff. ad leg. Ealci. Vbi probatur † φ meretrix nupta nō pōt accuſa-
19 ri de adulterio: & ſic licèt meretrix poſſit capi, meretrix vxora-
ta nō poteſt, Vti docet in ſimili Ioā. And. in additio. ad ſpecul. ti.
de iniurijs, in prima additione, & ſpecie notat Alex. in additio-
ne ad Bar. in Auth. matri & auiæ. C. quando mul. tutel. offi. fun.
pot. Roma. in l. ſi verò. §. de viro. in 2. fallentia. ff. ſol. matr. Alex.
in l. plerique. ff. de in ius vocan. Ang. in tractatu de maleficijs, in
ver. fama publica, in materia capturę. Lupus. in repe. cap. per ve-
ſtras. §. 21. colum. 8. numer. 22. de dona. inter vir. & vxor. Barba.
in c. paſtoralis. colum. 6. verſ. ſed ego quæro. de iudi. Ciſontanus
& Gomeſius in l. 62. Tauri. Rodericus in repet. l. 2. titulo de los
gouiernos. q. 5. col. 3. verſic. ſecundò limita. Faciunt quæ dixi in
tractatu de decima tutori Hiſpanico iure præſtanda. c. 14. col. fi.
Vbi docui, quòd etiamſi fęminæ luxurioſæ viuenti eſſet dādus
curator, vt plures ſentiūt, id nō pcedit, qñ fœmina eſſet nupta.

20 ¶ Confirmatur hæc opinio † quoniam vxor tenetur marito
operas præſtare, vt notatur per Bal. & omnes in l. ſi vxorem. C.
de condi. inſer. Et dixi late in meo tractatu de ſolutione patriæ
poteſtatis ex matrimonio. Et in meo tractatu de decima tutori
Hiſpanico iure prę̨ſtanda. c. 2. nu. 12. dico infra. c. de nobili. nu.
11. quem vide. Cum autem debitum mariti ſit antiquius, præfe-
retur maritus cęteris creditoribus vxorem ad ſeruitium peten
tibus, argumēto. c. qui prior. de reg. iur. in 6. Et hæc opinio eſſet
ęquior, ſi maritus inops eſſet: tunc enim vxor tenetur ei prę̨ſta-
re operas artificiales ad parandum victum familię, vt dico. ca.
21 16. de nobili. lit. nu. 13. Quod cōfirmatur † quoniam aduerſus
bona dotalia viuente marito non fiet executio pro debito vxo
ris. l. fi. §. ſi à ſocero. ff. quę in fraud. credito. textus in l. quamq̄.
& ibi Alex. & omnes. ff. ſol. matri. gloſa in l. quinque legibus. in
gloſa magna, in fine. ff. de bo. damna. Guido deciſione 447. po-
ne vxor. qñ dos eſt viri. l. ī reb⁹. ver. iure naturali. C. de iure dot.

22 ¶ Vir † autem non tenetur pro vxore, vt in rubr. C. ne vxor
pro marito. Operę autē præſertim obſequiales debentur mari-
23 to. † Et quaſi dotales cenſentur. Si tamen vxor ante matrimo-
nium debitum contraxiſſet, executio in dote fieri poteſt, ne in
manu fœminę ſit nubendo eludere creditores. l. mulier. ff. de
iur. doti. Guido deciſ. 447. Nam licèt mulier dederit omnia bo-
na ſua in dotem, bona dicuntur deducto ære alieno. l. ſubſigna
tum. §. bona. ff. de verbo. ſignifica.

24 ¶ Rurſus † mulier, quę ſoluendo nō eſt, debet ſeruire credi-
tori, ſi debitū proceſſit, ex eo φ creditor illam redemit ab ho-
ſtibus ſuis nummis. Hoc enim caſu creditor poteſt illam reti-
nere, donec pecunia, vel operis ſatisfaciat precio quod pro eius
libertate hoſtibus dedit. Ita eſt expreſſe definitū in l. ſi quis in-
genuam. ff. de capti. & poſtli. reuer. & in l. fędiſſimę. per locum a
ſpeciali. Et in l. ſi is qui te. iuncta l. fi. C. eodem titulo. Et hoc ca-
ſu etiam de iure ciuili debitor inops tenetur ſeruire creditori,
ſi ſoluendo non ſit, vt ſcripſi. c. 1. nu. 65. & ſic non obſtant hę le-
ges principali cōcluſioni ſupra traditę, quòd fœmina non de-
bet ſeruire creditori. Id enim fallit, quando debet ex cauſa re-
demptionis: eo enim caſu etiam de iure ciuili, quo nemo debi-
tor ſeruiebat, tenetur ſeruire. Sed obijciet quiſpiam, fœminam
redemptam ab hoſtibus poſſe à redemptore detineri de iure di
geſtorū & codicis, quo fœmina pro debito capi poterat, nō au-
tem iure Authenticorum, quo fœmina pro debito capi nō po
teſt. Sed adhuc verum eſt, fœminam poſſe detineri ab eo, qui
eam redemit etiam iure Digeſtorum; non enim permittitur re
demptori detinere fœminā: quia pro debito capi pōt. Nā de iu-
re Digeſtorū, & codicis debitor, q ſoluēdo nō eſt, capi pōt. Et
tamē nō poteſt detineri à creditore, neq; tenet ei ſeruire. Ergo
detētio, vel ſeruitiū nō procedunt de iure ciuili ex eo, φ quis
capi poſſit, ſed pp magnū beneficiū, qđ redēptor cōfert in redē
ptū maſculū, vel fœminā. Nā vt cū hoſtibus ſeruiret, nō eſt ab-
ſurdū, vel iniquū vt ſeruiat ei, q tāto collato bñficio eos a dura
ſeruitute liberauit, & inęſtinabili libertatis dono gaudere facit.
Præſertī φ hoc ſolū eſt, donec ſoluāt pretiū redēptori. Ex quo
notabiliter infer. φ ſi ſeruę meę libertatē dedi, vt ſoluat aureos
centum, certe ſi nō ſoluat, nō ideo eſt prę̨mēda carcere, immo
ſeruāda lex, quę vetat fœminā capi pro ęre alieno. Neq; obſtat,
φ de iure ciuili fęmina redēpta poterat ratione precij redem-
ptionis detineri a creditore; quoniā hic nō eſt redēpta ab hoſti-
bus. Deinde ēt hodie volo dari creditori in ſeruitiū. Sed nego
detinēdā in carcere: nā detētio qua fœmina redēpta poteſt de-
tineri de iure ciuili in ſeruitiū, nō naſcitur ex eo, φ quis poſſit
carcerari. ¶ An autē id admittēdū, qñ ſolui p debitrice fęmina
cōſtituta in poteſtate creditoris & illā ab eius exemi dicā īfra.
Mouet enim qōnē, φ cōſtituta in poteſtate creditoris dicit eſſe
ī carcere. l. 2. ff. de libe. homi. exhib. & dixi. c. 1. Ex ſupradictis ap-
paret nō obſtare quę protuli nu. j. ad probādū, φ fęmina eſt ad-
dicēda creditori. Lex eñ Gothorū nō eſt ī vſu, neq; hēt vim le-
gis & iure ciuili & noua regia ꝯſtitutione Tauri. 62. Fęmina ex
nullo ꝯctu pōt capi. Nō tñ ex gñalitate verborū legis Tauri. 62.
Ibi por ninguna deuda, corrigitur. l. ſi quis ingeniam. de qua ſu-
pra. Quia hic non tractamus de carcere ſed de ſeruitio.

25 ¶ Meminiſſe tamen oportet, † quòd in omnibus caſibus, in
quibus dixi, fœminam eſſe addicendam creditori, liberatur ab
eius poteſtate, ſi creditor illam proſtituat, vel aliàs turpi quæ-
ſtui ſupponat, & ius debiti perit. Textus eſt expreſſus, qui nomi
natim in hac ſpecie loquitur in l. fœdiſſimæ. C. de capti. & poſt-
limi. reuer. cuius verba. quoniā ad bonos mores pertinent ſub-
nectere placuit, inquit lex. Cum igitur filiam tuam ab hoſtibus
captam ac proſtitutam ab ea quæ eam redemerat ad te confu-
giſſe proponas, præſes prouinciæ ſi filiæ tuæ ſupradictam iniu-
riam ab ea qua ſciebat ingenuam eſſe inflictam cognouerit, cū
huiuſmodi perſona indigna ſit, pretium recipere propter odiū
deteſtabilis quæſtus etiam ſi pretium compenſatum nō eſt, ad-
uerſus flagitioſæ mulieris turpitudinem tutam eā defenſamq;
præſtabis. Hæc lex loquitur in fœmina, quæ tenetur ſeruire: q a
fuit redempta ab hoſtibus, & non habet, vnde refundat pretiū
redemptori: vt dixi ſupra num. 24. & tamen dicitur, φ liberatur
ab eius poteſtate, ſi proſtituatur. Idem probatur ferè in ſpecie
in l. fin. C. de ſpectacul. lib. 11. ibi. Lænones patres & dominos q
ſuis filiabuſq; & ancillis peccandi neceſſitatem imponunt, pote-
ſtatis iure frui non valeant, neve quid eis ita poſſit adquiri. Sed
ancillis filiabuſq; conductisve propter paupertatem perſonis
iudicium licet implorato ſuffragio omni miſeriarum neceſſita
te abſolui. Nota legem illam loqui, quando fœmina propter
paupertatem cogitur ſeruire, liberatur tamen, ſi turpi quęſtui
ſupponatur. Idem probatur in l. ſi lænones. C. de epiſcop. audi.
His aptiſſime annecti poſſunt, quæ ſcribit prudenter Vlpianus
in l. eleganter. §. fin. ff. de pigno. actio. in hæc verba. Si proſtituit
ancillam, vel aliud improbatum facere coegit pignus, illud an-
cillæ ſoluitur. Nota hæc verba vltima: quoniam debitor, qui eſt
in poteſtate creditoris, cenſetur eſſe apud illum loco pignoris,
vt docui. c. j. num. 71. pignus autem ancillæ ſoluitur, ſi dominus
eam proſtituit.

26 ¶ Sic † Bald. in l. j num. 11. verſi. ſed pone. C. de ædil. ædicto.
ſcribit, φ fœmina, cuius pudicitia periclitatur, poteſt aufugere
a carcere, neque in ea detinenda eſt. Sic Paulus in l. eleganter. §.
fin. per illum textum. ff. de pignor. actio. notat, φ ſi quis habeat
feudi nomine aliquod oppidum, priuatur feudo, ſi eiuium filias
per laſciuiam comprimat, citat. l. j. C. de iure emphy. Vbi em-
phyteuta amittit rem, ſi ea male vtatur.

27 ¶ Sic † fructuarius, qui non fruitur arbitrio viri boni, ſed ma
le ſe gerit, non percipit obuentiones, nec fructus, & poteſt pro-
hiberi vti frui. l. item ſi fundi. in princip. ff. de vſufruct. l. hoc am-
plius. §. fin. ff. de dam. infect.

28 ¶ Facit † l. cognouimus. C. de māci. & colo. l. eos. C. de aquæ-
ductu. lib. 11. Ang. Paul. & Iaſ. in authenti. qui rem. C. de ſacro-
ſanct. eccleſi.

29 ¶ Sic † malus tutor amittit ius percipiendi decimam, vt plu-
ribus argumentis probaui in tractatu de decima tutoris. capitu.
13. per totum.

30 ¶ Sic † pater abutens poteſtate ſibi a lege commiſſa ſuper fi-
lium amittit adminiſtrationem perſonæ filij. l. fin. cum gloſa. ff.
ſi quis a paren. fuer. manumi. Sic curator abutens officio ſuo &
non defendens minorem amittit adminiſtrationem. l. fina. §. j.
ff. de admi. tutor.

31 ¶ Sic † ſi pater cogeret filium ad peccandum, vel filiam coge
ret peccare in corpus ſuum, amitteret adminiſtrationem, quā
habet ſuper eorum perſonas. l. ſi lenones. C. de epiſcop. audi. l.
fina. C. de ſpectacul. lib. 12. notat Lupus in repetitione. cap. per
veſtras. §. 17. fol. 65. num. 4. de donatio. inter virum & vxorem.
Sic Diuus Hieronymus ad Oceanum ſcribens, epitaphium Fa-
biolæ, excuſat eam φ maritū relinquerit his verbis. Quod ſecū-
dum ſortita matrimonium prius reliquerit non laudabo. con-
uerſam niſi prius ream abſoluero. Tāta prior maritus vitia ha-
buiſſe narratur, vt ne ſcortum quidem & vile mācipium ea ſu-
ſtinere poſſet. Hactenus Hieronymus. Hæc autem limitatio hu
ius legis vera etiam eſt in maſculo creditori tradito: nam ſi tur-
pi quæſtui ſupponatur, vel inhoneſta patiatur, creditor ius ſuū
amittet ex omnibus ſupradictis.

32 ¶ Item † infertur, φ ſi quis filium vel filiam in ſeruitium tra-
dat (inopia forſan oppreſſus) vel vt filius diſcat opificiū, quod
non obſtante pacto & conſuetudine generali ſeruādi talia pa-
cta, de quo dixi. cap. j. nume. 60. non eſt pactum ſeruandum, ſi
dominus talium ſeruitio abutatur, vt ex ſupradictis manifeſte
deducitur.

33 ¶ Sed † an videatur proſtitui, quæ ī caupona ponitur, vt mi-
niſtret. Bald. & Salyc. φ ſic in l. fin. C. ſi mancip. ita væneat, ne p-
ſtitu. per textum ibi. Sed certe ille textus id non probat & meo
iudicio falſum eſt. Non enim lex dicit, φ quæ ponitur in caupo-
na videtur proſtitui, ſed φ ſi ſerua venit ſub conditione, ne pro-
ſtituatur, φ non debet proſtitui ſub ſpecie miniſtrandi in cau-
pona, ne conuentio eludatur per fraudem, itaque lex loquitur
de ea, quæ re vera proſtituitur ſub ſpecie miniſtrandi in caupo-
na, nō tamen dicit, quod cenſetur proſtituta ex eo φ ī caupona
miniſtret,

ministret, sed præstat ipsa legis verba subiicere, inquit lex. Eā quæ ita venit, ne corpore quæstum faceret, nec in caupona sub specie ministrandi prostitui, ne fraus legi dictæ fiant oportet. Postremò non omittendum, q in casibus, in quibus mulier patitur decretum huius legis, operabitur iuxta sexus fœminei fragilitatem: non enim ædem delicatæ fœminæ operæ imponendæ sunt, quæ viris robustis imponuntur, vt in l.penulti.C.de his qui num.libe.lib.10.l.eius.in fine.ff.de ope.liber.

34 ¶Præterea † illud est memoria dignum, quòd etiam si fœmina, antequam traderetur creditori, corpore quæstum faceret, non potest creditor eam cogere, vt eadem turpitudine quæstū faciat.l.hæ demum.versic.si meretrix.ff.de oper.liberto. Sed an mater prostituens filiam propter inopiam & famen excusetur, dicam infra ca.an pater possit vendere filiū, vt effugiat manus creditoris, cui addictus est.

35 ¶Illud autem est manifestum, quòd † fœmina pariēs in potestate creditoris parit liberum.l.capitalium.§.& vt generaliter.versic.Diuus.ff.de pœn.Vbi probatur, quòd mulier damnata in metallicum opus liberum parit, Neque enim debitor creditori addictus efficitur seruus.

SUMMARIUM.

1 Paupertas appellatur vilitas, & ignobilitas & vtilitas idem sunt.
2 Nobilitas paupertate an amittatur, & nu. 17.
3 Pauper nobilis ludibrio est, & nume.18.
5 Nobilis exercendo artem vilem amittit nobilitatem, & 32.33.34.35.
6 Princeps per priuilegium nunquam censetur velle præiudicare alicui.
7 Nobilis ob æs alienum in carcerem non detruditur.
8 Debitor nobilis non conuenitur, nisi inquantum facere potest, & sibi relinquitur tantum, quantum satis est ad vitam transigendam, & num.9.
10 Iure regio non solùm non capiuntur pro debito personæ nobilium, sed nec eorum arma, & equi, & domus.
11 Nobiles sunt liberi a præstatione operarum, & ideo vxor nobilis libera à lauatione pedum & à parando cibos & similia, & num.12.& 13.
14 De iure regio vxor adquirit sibi & non marito, quæ adquirit ex operis artificialibus.
15 In impositione pœnarum habetur ratio nobilitatis, & num. 29.
16 Nobilis non torquetur.
19 Nobilis, qui ficta inopia bona abscondit, amittit priuilegium nobilitatis, & ideo ducitur in carcerem, & num. 21.
20 Abscondentes bona & fingentes inopiam velut latrones puniendi. Etiam si non fugiant, & num.21.
22 Falliti cedendo bonis non effugiunt capturam personarum.
23 Nobilis qui malitiose bona atriuit, ne creditoribus satisfaciat, potest capi.
24 Debitores, qui ex causa à carcere excusant: nihilominus iudex eos capere potest, si viderit eos dolose fuisse versatos.
25 Paupertas captiose proueniens non excusat.
26 Mulier pro debito descendente ex delicto capi potest.
27 Nobilis licet ex delicto capi possit, non tamen ea facilitate, neque rigorositate sicut plebeius, & nume. 28.
30 Limitatio regulæ, qui non habet in bonis luat in corpore.
31 Nobilis officium est, militando religionem & plebem defendere.
35 An per monachatum amittatur nobilitas.
36 Consuetudo inspicienda.
37 Facit consuetudo quem ignobilem, aut nobilem.
38 Renuntiatio nobilitatis à nobili an teneat, & num.47.& 54.
39 Clerici negociatores amittunt immunitatem & libertatem.
40 Generalis renuntiatio legum an præiudicet.
41 Priuilegium egregiarum personarum, ne cogantur coram iudice personaliter comparere, potest ab eis renuntiari, num.61.& 62.
42 Valet pactum inter creditores & debitores, vt debitor gaudeat priuilegio nobilitatis.
43 Differentia nobilitatis à genere, & nobilitatis à priuilegio.
44 Nobilis proprio vocabulo. dicitur fijodalgo.i.nobilis sanguine, & n.48.49.
45 Aliquando nobilis appellatur ille, qui est diues.
46 Fijodalgo significat, idest Gothi filium.
50 Hæreditas patris naturali iure pertinet ad filium.
51 Nec pacto, nec renuntiatione possunt tolli, quæ sunt naturalia.
52 Hæreditas est ius, quod propter sanguinem defertur.
53 Priuilegia propter sanguinem concessa pacto tolli possunt.
55 Beneficio cessionis bonorum an per pactum renuntietur.
56 Nemo est dominus membrorum suorum.
57 Pactum inter debitorem & creditorem vt debitor inuitus detineatur, non tenet.
58 Mater tutrix non capitur à filio etiam pacto expresso, vt capiatur.
59 Nobilibus maior honor quam plebeis deferendus.
60 Oportet in republica omnia esse politice disposita, & vt plebei & opifices cedant nobilibus.
61 Intellectus legis ad egregias.
62 Monialium priuilegium, ad iudicium venire cogantur, est ratione clausuræ.
63 Gerent vicem regis omni honore etiam à nobilissimis afficitur.
64 Intellectus.c.si diligenti.de foro competen.
65 Præcipua vtilitatis pars republicæ consistit in religione.
66 Ratione propriæ renuntiationis nobilem in carcerem detrudi, & ex ordinis indignitate non fit iniuria ordini nobilium.
67 Intellectus l.fin.C.de pactis pign.
68 Qualibet molestia personalis durior rerum amissione. & num. 7.
69 Pactum legis Commissoriæ non solum asperum, sed impium & iniquum.
71 Intellectus l.si quando.§.generaliter.C.de inoffic.testam.
72 Intellectus l.vt vim.ff.de iust.& iur.
73 Intellectus l.patre.§.quæ onerandæ.ff.quar.rer.act.non det.
74 Emancipare cogitur pater filium, quem contra pietatem tractat.
75 Intellectus l.libertas C.de obsequijs.
76 Intellectus l.fina.C.de non numerata pecunia.
77 Nobilis per conductionem regij vectigalis amittit priuilegium, & ibi de l.4. titu.2.lib.4.ordin.& num.78.
79 Sacerdos artem turpem exercens coertionem, & fori amissionem meretur.
80 Mercatura, aut exercitium artis vilissimæ non tollit nobilitatem.
81 Nobilis conductor regij vectigalis solum amittit priuilegium, ne possit in carcerem conijci.
82 Immunitas Fidalguiæ priuilegium est personale, & ideo non renuntiatur. & num.87.& 88.
83 Donatio priuilegio ne conueniatur vltra quàm facere possit, non potest renuntiare.
84 Militibus prohibetur conductio, ne impediatur exercitium militare.
85 More Romanorum milites in otio & negotio semper in armis erant.
86 Aliud est esse nobilem, aliud esse militem: & Fidalgus est nobilis, sed non miles.
89 Carcer est causa præuia ad addicendum debitorem creditori.
90 Beneficio Velleiani aut minoris ætatis renuntiare non est fœmine aut minori dedecorosum, etiamsi principes sint.
91 Renuntiatio nobilitatis cum iuramento valet & tenet.
92 Iuramentum est seruandum, quando seruari potest absque interitu salutis æternæ.
93 Debitor facti licet liberetur præstando interesse, secus si iurabit factum: quoniam ad id compellitur.
94 Dolus excludit priuilegium nobilitatis.
95 Assertio nobilis, quòd sit ignobilis, non suffragatur creditori.
96 Nobilis, qui tempore contractus negauit se esse nobilem, an possit in carcerem duci.
97 Valet renuntiatio nobilitatis ab eo, qui est nobilis ratione priuilegij. & numero 98.
99 Nobiles ex priuilegio à rege concesso ne ob æs alienum capiantur, sidq; fuit, vt ex reditibus militarent, non potest priuilegio renuntiare.
100 Immunitas ecclesiastica nec seruo, nec alijs obsequium præstare obligatis prodest.
101 Menti contrahentium & voluntati expressæ aut tacitæ est standum.
102 Pecunia principis peculiari celeritate exigitur.
103 Nobilis in renuntiatione generali de omni legum auxilio non censetur renuntiasse priuilegijs nobilitatis: ideo quæ ex tali renuntiatione non potest in carcerem duci.
104 Dux aut comes si renuntiet nobilitati, & obliget personam suam, an ob debitum possit in carcerem detrudi.
105 Habentibus iurisdictionem est honor deferendus.
106 Ob æs alienum licitum est fructus rerum primogenij vendere pro tempore vitæ possessoris.
107 Nobiles exteri & non naturales an gaudeant prærogatiuis & priuilegijs naturalium.
108 Nobilis in vna prouincia nō est necessariò habendus nobilis in alia. & n.115.
109 Iure regio in regno Castellæ exteri beneficia, neque dignitates habere non possunt, & 116.
Fidalguia, quæ est nobilitas sanguinis, acquiritur pscriptione immemoriali.
110 Nobilitas sanguinis non datur à natura.
111 Præscriptio solum nocet his, aduersus quod est præscriptum.
112 Priuilegia fidalgorum sunt concessa fidalgnis totius Hispaniæ, & nu.117.
113 Fidalgui Hispani descendunt ab eisdem parentibus, videlicet à Gothorum gente.
114 Immemorialis probatio referenda ad tempus, quòd est magis vtile ei, qui pbat & allegat. & 118.
119 L.3.& 5.titu.2.lib.4.ordini.disponens, ob æs alienum executionem non debere fieri in armis, domo, aut equis fidalguia sit recepta, necne, & nu.121.
120 Nobilitas non debet esse occasio: vt quis rem suam perdat.
122 Nobilis captus ob æs alienum, vt soluatur e vinculis, an sufficiat, quòd summariè probet nobilitatem, an verò necessariò debeat constare per sententiam de nobilitate, & num.124.& 125.
123 Si ad impediendam executionem allegetur ius personæ. Sufficit quasi possessio illius iuris.
126 Clericus abscondens bona potest duci in carcerem pro ære alieno.
127 Doctor pro ære alieno an in carcerem possit detrudi & creditori addici, & an debeat legere & docere. & num.128.et nu.132.& 133, & 136.146.
129 Defenditur Bartolus ab impugnationibus Guidonis Papæ, & num.130.
131 Professor dicitur, qui publice scientiam aliquam prælegit.
134 Doctor etiam non legens non est cogendus hospites suscipere.
135 Lex continens priuilegium aduersus ius commune censetur nominasse omnes personas priuilegiatas.
137 Consuetudine seruatur, vt doctor etiam non legens non capiatur.
138 Idem de iure ciuili.
139 Iure regio Bartholi opinio approbata.
140 Professio sine gradu an sufficiat.

141 Doctor legens vel non legens si dolum committat, aut corrumpat, seu abscōdat bona, amittit priuilegium.
142 Idem si de industria legeret: vt euitaret capturā ob debitū æris alieni.143.
143 D[illegible] titulo non curatur, puta de doctore circulari.
144 Doctor legens est immunis in propria patria ab omnibus muneribus realibus & personalibus, Authore Paulo de Castro, & ibi de eius opinione.
145 Defendēs se sub prætextu doctoratus, aut pfessionis: cū neutrū sit, explodit.
147 Aduocatus an pro ære alieno sit capiendus, & creditori addicendus.
148 Requisitum in bono & perfecto aduocato.
149 Aduocati non minus censentur vtiles reipublicæ quàm milites.
150 Aduocati militibus æquiparantur.
151 Aduocatus gaudet priuilegiis l.medicos C.de profess.& medi.
152 Aduocatus est immunis a solutione munerum & tributorum.
153 Aduocatus an possit renuntiare priuilegio aduocationis, & eo renuntiato an possit capi ob æs alienum.
154 Vir excellenti virtute preditus an creditori addicatur.
155 Virtus nobilitati anteponenda, & num.168.
156 In criminibus habetur ratio eximiæ virtutis eius, qui delinquit, & cum eo mitius agitur. & 173.
157 Assertioni boni viri est credendum.
158 Boni viri licèt facultatibus non polleant, pollent tamen fide, & ideo tam patrimonio, quàm fide æstimantur.
159 Pauper pbatæ vitæ & si non possideat imobilia, dr idoneus fideiussor.169.
160 Cum bonis viris ferè semper dispensatur. & nu.170.
161 Propter excellentiam hominis receditur ab omni iure. & nu.171.
162 Creditor inuitus non cogitur parcere bono viro.
163 Nō cogit quis facere beneficiū, neq; pp personā est recedēdū a legis decreto.
164 Non est quis licèt idoneus ante legitimam ætatem ordinandus.
165 Quādo de simplici iustitia tractatur, nō est curandū de meritis personarū.
166 Virtus excellentis viri in causa graui non operatur in alterius præiudiciū.
167 De generali præsumptione q quis sit bonus, non curatur, si agitur de præiudicio tertij.
168 Probibitus torqueri an possit in carcerem detrudi.

An dispositio huius legis exercenda sit aduersus debitorem inopem, si nobilis sit, vel aduocatus, vel aliàs eruditione seu nobilium vel primariorum ciuium cognatione præstans. Et quid si nobilis renūtiet nobilitati, quam Hidalguiam vocamus, vel aduocatus priuilegio aduocatis concesso. Cap.16.

1 QVæro deinde † an nobilis, quem Hispanicè Hidalgum vocamus, sit addicendus creditori, si debet, & soluendo non sit. Mouet quæstionem textus in l.2.C quādo & quibus quar. pars debea. Vbi paupertas appellatur vilitas, ignobilitas autem & vilitas idem sunt, vt in auth. præsides.in prin.C de epis.audi.l.ingenuæ. C.de murileg.lib.11.Scribit Lucas Penna in l.j.col.2.in prin.C.de cōdi.in publi.horre.li.10. Quare q nobilitas amittatur paupertate, significat Bar.in l.1.in fine, & ibi Platea col.j.C.de digni.li.10.Socin.con.246.eleganter.col.2.ver.prima ratio.Cæpol.in tractatu nobilitatis, col.7.ver.& ideo si.Afflict.in cōstitutio.Siciliæ incip.intētionis.ī 6.notabili col.9.Quòd si paupertate amittitur nobilitas, vel saltem nobilitatis priuilegia, certe licèt nobilis in carcerē duci nō possit, & ad operas cogēdus nō sit, vt statim dicā, id nō pcedit ī nobili, qui soluēdo nō est.

2 ¶Nā † qui soluēdo nō est, pauper est, & paupertate amittitur nobilitas. Rursus licet verius sit, nobilitatē nō amitti paupertate, vt statim dicam. Tamē negari nō potest, quin sicut fides sine operibus mortua est, ita etā nobilitas absq; diuitijs si nō mortua certè īter mortua, vel īterrupta, vel obscurata dici pōt, vel saltē est māca & mutila, vt notat Bonus Curti-

3 lius in tract. de nobilitate col.2.ver.tertius & vltimus. Et † pauper nobilis laudibrio est, vt experiētia quotidiana docet, & scribit Iacobinus SāctoGeorgius in tractatu feudorū, char.29.Afflict.ī cōstitutio.q̃ plurimū.col.2.ver. quid autē si dominus. Deinde q dedecus irrogat nobili, si militādo aduersus Mauros, vel Turcas ex stipēdio satisfaciat creditori iā qđ ei n̄ tradat: Rursus hæc opinio verior, vel certè minus inuidiosa videt, qn̄ nobilis diues natus & educatus primonij vorsurā fecit. Solon em̄ huiusmodi legē edidit. Qui patrimonij vorsurā fecerit, is ignobilis obscurusq; esto: vt auctor est Laertius ī eius vita. Præterea Cicero Philippica secūda, his verbis īuehit in Antoniū. Tenes ne memoria prætextatum te decoxisse. Patris (inquies) ista culpa est, cōcedo. Etenim est pietatis plena defensio. Illud tamē audaciæ tuæ qđ sedisti ī quatuordecim ordinibus, cū esset lege Roscia decoctoribus certus locus cōstitutus. Apud Abderitas, qui facultates pprias amittebat, nō poterat sepulchrū habere cū patre: sed pæne nomine carebat paterno sepulchro, vt memoriæ pdit Laertius in Democrito. Et apud Stobæum sermone 68. ex traductione Ges. sic legimus.

¶Scisne quòd nobiles quidem mortalium.
Dum pauperes sunt, non amplius clari existant.

4 His ɔgruit, q † nobilis si inops est, nō pōt nobiliter viuere. Nobilis aūt, q nō viuit nobiliter, nō gaudet priuilegijs nobilitatis, vt auctor est Isernia in cōstitu.Siciliæ, īcipiēte vt dignitatū.

5 post glo.ibi, & seqt Affl.ibi ī j.notabili. Vn̄ † q vilē artē vel opificiū exercet, nobilitatē pdit: vt ī l.nobiliores.& ibi. notat Bal. C. de commer.& merca.l.ne quis.C.de dignita.libro 12.Bart.in l.j.ad finem.& ibi.Plat.colum.j.C.de digni.Soci.cons.246.elegāter.colum.2.versic.prima ratio.lib.2.Fel.in c.super eo.2.colum.2.de testibus.Corse.in repet.c.grandi.col.12.de supplen.neglig.prælato.lib.6.Latè Tiraquel.in tractatu de nobilitate.c.33.& c.27.Facit l.2.C.negotia.ne milit.l.milites.2.cum l.sequen.C.de re milit.Platea in l.ne quis.C.de dignita.lib.12.Cifontanus in l.79.Tauri.col.2.versi septimò fallit.Aimo.consi.163.Cassan.consi.64.viso processu.num.35.& dico infra, vbi dico, quid apud nos hac in re iudicetur.

6 ¶Deinde † princeps nunquam per priuilegiū censetur velle præiudicare alicui.l.nec auus.C.de emancipa.libe. Ergo licèt princeps te nobilē fecerit (omnis enim nobilitas ciuilis a principe descendit) & licèt nobilibus tribuerit, ne pro debito ciuili possint in carcere coniici. Certè id non debet esse damnosum creditori, qui non vult nobilem coniicere in carcerem, sed vt sibi ex operis quotidianis satisfaciat. Et ita in proprio casu sentit Barba.in addi.ad Bal.in l.si vxor.C.de condi.inser.Rursus nobilitas amittitur ex delicto, vel saltem nobilitatis priuilegium.l.j.C.vbi sena.vel clariss.l.senatoris filia.& ibi Bal.ff.de ritu nup.& dico infra, rem autem familiarem delabi sinere flagitiosum, est, vt dixi cap.2. Et apud antiquos puniebatur. Vt ibi dixi. Deinde per ingluuiem & turpitudinem amittere bona, fœdum & infame est, nobilitas autem amittitur turpitudine vitæ.l.si qua.& ibi Bald.C.de secun.nupt.Bald.in l.cum antiquioribus.in princ.quæstio.8.C.de iure delibe.Lucas Penna in l.mulieres.colum.5.versicu.vltim.nota.C.de dignita.libro 12.Postremò illud prudentem maximè mouebit, quòd plures nobiles paupertate à fortuna male mulctati mechanicas artes exercent. Cur ergo q vltro calceariam vel sutoriam exercet, non exercebit eā, si pecuniam debeat, & soluendo non sit, & rem alienam data solutionis fide acceperit. Vltimò eo seculo quo apud Romanos moris erat debitorem inopem creditori addicere, addicebatur nobilis, si soluendo non erat: vt liquet ex Liuio Decadis j.libro 2.& ex Suetonio in Othone.c.5.Quid verius distingue, aut nobilis re vera absque dolo nocendi creditori amisit bona sua. Aut dolo abscondit ea, cum re vera ea non amisserit, Aut amissit ea, sed debet ex delicto, vel mechanicam artem exercet. Primo casu nobilis nō est addicendus creditori: quoniam qui ob debitum in carcerem duci non potest, non est addicendus creditori: vt docui.cap.3.num.2.& cap.4.

7 ¶Nobilis † autem ob æs alienum in carcerem detrudi non potest, argumento.l.medicos.C.de profe.& medi.l.miles.ff.de re iudi.Ex cuius decreto ita docuit Ias.ibi.colum.2.Alexan.in l.Centurio.num.25.ff.de vulga.& pupilla.Bal.in l.j.pr ope finem.C.qui bon.ced.poss.Qui tantum dicunt, quòd milites nostri tēporis non possunt carcerari, sicut milites temporis antiqui: non tamen habent beneficium, ne conueniantur vltra quàm facere possunt, neque id habet nobilis, vel hidalgus. Ripa libro 2.respon.cap.20.Ioannes Baptista Senseuerinus in tractatu de debitore suspecto & fugitiuo, in 5.quæstio.principali.quæst.5.Guillilmus Cugneus in l.pen.ff.quibus ex caus.maio. Facit textus in l.medicos.C.de professo.& medicis. Et hanc opinionem ferè communem esse de iure communi testatur doctissimus Ferdinandus Vasquius in tractatu de successio. creatio.j.par.lib.3.§.22.num.75.Quamuis (vt ingenuè loquar) de iure ciuili nulla est lex, quæ nobili immunitatem a carcere ob æs alienum tribuat, sed apud nos id est lege regia definitum in l.4.& 5.titul.2.lib.4.ordina.l.79.inter constitutiones Taurinenses. Ergo nobilis, qui per horulæ spatium non debet ob debitum esse in carcere. Multo minus ob debitum addicetur creditori, quòd carceris immo seruitutis species quædam est, & obligationem seruiendi secum trahit, forsan in longum tempus.

8 ¶Quinimmo † si debitor nobilis miles sit, non potest conueniri vltra quam facere possit.l.miles.ff.de re iudi. Ille autem qui non potest conueniri vltra quàm facere possit, non potest conijci in carcerem: vt probaui cap.9.num.2.& in milite notat Bald.in l.j.nume.21.C. qui bon.cedē.poss.Ias.in d.l.miles.num.10. Immo habenda est ratio, ne miles egeat habita ratione nobilitatis: licèt enim rustico satis esset cepis vesci, certè illi nobili, qui conueniri non potest vltra, quàm facere possit, scilicet militi (nam Fidalgus vltra quam facere potest conuenitur) tan-

9 tum † relinquendum, quantum satis est ad transigendum vitā habita prudenter & humaniter ratione nobilitatis. Ita docuit Cæpolla in tractatu nobilitatis, in 22.priuilegio.Ias.in §.item si de dote.columna secunda, institu.de actio.Hippol.in rep.Rubr.de probatio.colum.5.Corse.in repe.c.grandi.char.penu..de supplen.negli.præla. Nobili enim similis est vel vnus ex his, qui nō conueniuntur vltra, quàm facere possint, videtur relinquendum: vt possit viuere habita ratione nobilitatis, neque cogatur miserorum & pauperum cibis vesci.capit.non cogantur.41.distinctio.Bald.in l.2.in principio.ff. quod eum eo, qui citat textum in leg.sed si quid inedificauerit.§.sufficienter.ff.de vsufru.& in leg.cum vnus §.alimentis.ff.de alimen & ciba.lega.Ang.& Imol.in leg. Nelennius.§.fin.ff.de re iudi.Imola, Rapha.& Alex.

Alex.in l.ſi maritus.ff.ſol.mat.Qui citāt gloſam in l. nepos Proculo.in verbo dignitate.ff.de verbo ſignifi. & l. tutor ſecūdum dignitatem.ff.de admi.tuto.Aretin.con.17.col.pe.De qua re vide quæ dico infra c.de patre debitore,& de cæteris, qui nō ꝯueniūtur vltra quàm facere poſſunt.Nam hæc opinio vt cōſonat miſericordiæ,ita non eſt aliena à prudētia. Nobilis enim inter diuitias educatus magis diſcruciat animo cum ad egeſtatem venit, quam ruſticus ab incunabulis inter rei familiaris anguſtias natus & educatus.Neque oportet eum,qui olim fęlix fuit, & iuris fauore in plus,quàm facere poteſt, cōueniri nō poteſt. Ita præmere,vt ad vitæ deſperationem adducatur, ideo ciuilis & prudens eſt opinio ſupradicta. Hoc tamen non admittendum in eis nobilibus quos vernacula lingua appellamus,hidalgos; non enim ſunt milites,nec gaudēt militum priuilegio: vt ſtatim dicam,notat Cuman & alij in d.l.miles. Zaſius in tracta. ſubſti.col.630.Couar.varia.lib.2.c.j.nu.4. ſtandū enim regulæ, niſi reperiatur correcta.

10 ¶ Præterea † iure regio ita clementer agendum eſt cum nobili, vt executio non poſſit fieri non ſolum in ſua perſona capiendo eum,verum neque in ſuis armis,vel equis, vel domo.l. 3.& 4.& 5.titulo 2.lib.4.ordinationū l.23.& l.12.tit.1.lib.4.ordina.Quanto minus eius perſona tradetur in ſeruitium.Sic, licèt de iure,qui non habet in bonis luit corpore,vt l.j. ff.de pœn.Id nō procedit in nobili,auctore Felyn.in c.ad liberandum.de iudæ.Gomeſi.in §.item ſi quis in fraudem.nu.42.inſtitu. de actio. cum alijs citatis cap de debitore ex delicto.

11 ¶ His conſonat,quòd † qui generaliter tenētur operas præſtare,liberantur ſi nobiles ſint.Puta vxor tenetur operas obſequiales marito præſtarė,tenetur ſcilicet lauare pedes & caput, parare cibos & ſimilia, vt puta lectum facere & coquinariam exercere.Notāt Dd.in l.ſi vxorem.C.de condi.inſer.Et nominatim Ioā.Andr.in c.litteras.in verbo incertis,de reſti.ſpolia. Benedictus Capra con. 2.col.4.verſic. circa quod. Id tamen non procedit in muliere nobili,argumento l.interdum.ff. de oper. liber.cuius argumento ita docet Abb.in d.c.litteras.col. pe. Felyn in capitulo illud.colum.4.de pręſump Decius conſil. 202. vt præſens conſultario.colum. 4. verſic. Nec obſtat,quòd talia. Corſetus in tractatu de poteſtate & excellentia regia.q.30.in fine.Lupus in rubr.de donat.inter vir.& vxor.char. 29. & folio 17.colum.ſecunda.

12 ¶ Et generaliter † quòd vxor nobilis non teneatur operari viro,ſcribunt Petrus,Cynus,Bald.& Salyc.in l.ſi vxorem. C. de condi.inſer.Tiraquell.in l.cōnubiali j.nu.26.Ergo licèt generaliter debitor inops debeat operas creditori, id non procedit in debitore nobili.Sed ne quid diſſimulem,non eſt prætermittēdum,quod præcedentem cōcluſionem,ſcilicet quòd vxor nobilis non tenetur operari viro, carpit Barbatius in additio. ad Bald.in l.ſi vxorem.C.de condi.inſer.col.ſecunda. Quoniam creditoris conditio non debet fieri deterior propter nobilitatem debitoris.De iure autem vxor tenetur operas præſtare marito,& ei ſeruire.capit hæc imago.33.quæſt.5 l.ſicut.ff.de oper. liber.l.ſed ſi vir ex lana.ff.de donatio.inter vir. & vxor. Neque aliter reperitur cautum in vxore nobili.Hæc Barbatij ratio mihi nō ſatisfacit,quamuis ſupra eam adduxerim aduerſus debitorem nobilē nu.j ſed moueor:quoniam falſum,eſt nobilitatē debitores non facere deteriorem conditionem creditoris: vt liquet ex ſupradictis numero 8. Et licèt non reperiatur expreſſe cautum in iure,quòd vxor nobilis non teneatur ſeruire marito. Satis videtur, quòd generaliter definitum eſt, ne nobilibus imponantur onera turpia.Exemptique ſunt ab his quæ dedecus adferre poſſunt, ideo non poſſunt conijci in carcerem, quod multo minus eſt,quàm ſeruire, vel operas præſtare. Hæc quoad Barbatij rationem:opinio tamen eius mihi valde Chriſtiana ac proinde veriſſima videtur,ſi modo maritus non ſit re lauta vel opulenta,ſed egeſtate præmatur.Ita quòd famulas nō habeat,quæ coquinariam exerceant,lectum ſternant, & ſimilia faciant: tunc enim ea præſtare tenetur vxor, quantumuis nobiliſſima.Primò ex ſacris literis. Ad mulierem enim dixit dominus. Sub viri poteſtate eris,& ipſe dominabitur tui. Et beatus Petrus in epiſt.cano. capitulo primo, iubet fœminas ſubditas eſſe viris. Secundò moueor ex textu in l. interdum. ff.de oper.liber in illis verbis, quæ doctores contra ſentientes proferunt pro ſe. Inquit lex. Sed ſi liberta quę operas promiſit ad eam dignitatem perueniat, vt inconueniens ſit pręſtare patrono operas,ipſo iure hæ intercident. Nota illa verba Ad eam dignitatem perueniat,vt inconueniens ſit præſtare patrono operas. Nam quæ maritum habet adeò egenum, vt egeat eius operis, certe non peruenit ad eam dignitatem, vt inconueniens ſit eam præſtare operas. Immo eſt cōuenientiſſimum, ſanctum, prudens, & iuſtiſſimum, vt eas præſtet, licèt nobiliſſima ſit.

¶ Niſi forte placeat;virum aduerſus ſexus naturam, domum vertere, cibos parare, lectos ſternere, vel vocare vicinas, quæ hoc faciant, quod vxori longe turpiſſimum eſt, neque bonis vel honeſtis fœminis annumerari poteſt, quæ domeſticum officium detrectat.His congruit,quòd vxor nobilis,quæ nubit ignobili, qui ferè ſemper inopes ſunt, amittit nobilitatem, & ſic ſi vir egeſtate præmatur, non eſt, quòd vxor oſtentet nobilitatem.Et in totum mihi æquiſſimum videtur: vt cum coniugati duo ſint in carne vna,alter alterius onera portent.Et quod vxor putet ſibi tributum, quidquid ſeruiendo marito tribuit. Si tamen maritus opes haberet ſufficientes iuxta regionis morem,non videtur mihi præpoſtera opinio docentium, vxorem nobilem non teneri coquinariam exercere. Si tamen operæ pertinerent ad fouendam perſonam ipſius mariti, vt eſt lauare caput & ſimilia & non rectè vxoris, certè & officiū implet,quæ eas detrectat,quòd nobilis ſit. Aut enim maritus eſt nobilis,& ex officio ipſa nihil honoris ſui amittit, aut eſt ignobilis,& ipſa quoque efficitur ignobilis.Et ſiue vxor nobilis ſit, ſiue ignobilis,certè iuxta diuinam inſtitutionem & naturæ legem vir caput eſt mulieris. Non omittendum, quòd qui tenent ſimpliciter, vxorem nobilem non teneri operam præſtare,admittant,niſi mariti valetudo id exgat, vel cauſa honorandorum hoſpitum,ita Lupus in repe Rubri.de dona fol.17.Bonus Curtil in tractatu nobili.38.priuilegio.An autem vxor teneatur operas artificiales marito præſtare, dixi in meo tractatu de decima tutori Hiſpanico iure præſtanda.cap.2.nume.12.

14 ¶ Vnum tantum addendum † quòd licèt de iure regio vxor adquirat ſibi non marito,quæ adquirit ex operis artificialibus, vt ibi dixi. tamen iure regio videtur, quòd dimidium talium operarum pertineat ad maritum:cū generaliter omnia adquiſita cōſtante matrimonio diuidantur inter virum & vxorem, ita docuit Lupus in Rubrica de donatio. inter virum & vxor. § 62.numero 9.verſicu.hodie tamen,folio 38. Poſtremò quòd nobilis non ſit addicendus creditori, & quòd hoc caſu deficiat diſpoſitio hujus legis,notant Rodericus in repe.l.2.titu.de los gouiernos.quæſtione 5.columna 6. Antonius Gome.in l.79. Tauri.columna 2.Et comprobatur:quoniam debitor addictus creditori dicitur pati pœnam corporalem,vt dixi cap.3,nume. 2.cap.4.

15 In † imponendis autem pœnis habetur ratio nobilitatis:vt pœna mitior ſit,vel certè magis honeſta.l.noſtris.§.ſed et. ff.de pœn.l.ſacrilegi pœnam.ff.ad leg. Iul. pecul.l. Pedius.ff.de incen.ruin.naufra.l.fina.ff.de ſepul.viola.gloſ. in leg.3 §.j.ff. de re mili.& ibi notat Barto.& in l. capitalium.§.ſerui.ff.de pœn. Abb.in c.paſtoralis.in princi.de offic.deleg.Saly.in l.2.C.vt nemo priuatus,Textus in capitu.qui contra 24. quæſtio.j. Albe.in l.illicitas.§.qui vniuerſas.ff.de offic præſi.gloſa in leg. aut damnum.ff.de pœn.l.24 titu.21.par.2.

16 Quare † neque torqueri poteſt.l.4.& 5.titulo 2 libro 4 ordin.& in d.l.24. Niſi fuerit accuſatus de proditione,vt in d.l.24.Grammaticus voto 32.Hipoly. in l.edictum.ff.de quæſtio.Bald & Fel. in capitu. cum quidam. columna 3.quos citat & ſequitur Coua.vari.l.2,capitu.9 nume. 4.Qui tamen notat,quòd nobilis etiam proditionis reus decapitatur in Hiſpania,& non ſuſpenditur:bene tamen torquetur, vti dixi,& quòd in Hiſpania nobilis reus læſæ maieſtatis non ſuſpendatur furca,ſed decapitetur,eſt veriſſimum.Sicuti vidimus in ducibus ſeditioſorum plebeiorum, qui aduerſus Carolum regem arma ſumpſerunt abſciſis enim ceruicibus iacuerunt in foro,laqueo tamen pœnas non dederunt nobilitatis ergò. Sed in Gallia in proditoribus non ſeruatur, immo altiori pendent furca.Non obſtant ex aduerſo prolata.

17 Primò † non obſtat,quod paupertate amittitur nobilitas,id enim falſum & apud nos prouerbij vice illud vſurpatur la probeza no es vileza, & expreſsè probatur in leg. humilem. C. de inceſ. nupt.

¶ Et ita quòd nobilitas non amittatur paupertate ſignificat Barto.in l.j.colum.3.C.de dignita. Ioann. Blan.in ſumma feudo.titulo quibus modis feud.amitta.§.erunt etiam. quæſtio.21. Ioann.Rayn.in capitu.j.§.firmiter.char.10.in paruis,verſi. quæro quid de ſumptibus titulo de prohibi.feudi aliena.per Fede.& in tractatu nobilitatis,columm.5.Petrus Bellapertica in l.humilem.C.de inceſ.nupt.late Tiraquel.de nobilitate.capitu.25.nu. 5.cum ſequentibus.

18 Quinimmo † paupertas non reddit hominem vilē auctore Bald.in l.humilem.C.de inceſ. nupt. Calcan. conſi.8.in cauſa.columna 7.verſicu.& ex ſupradictis. Non obſtat,quòd nobilis pauper habetur contemptui; id enim nō lex, ſed præpoſterum hominum iudicium facit. Et boni viri odio & contemptui habentur,neque tamen ideo virtus ſuas definit habere vires.Deinde non obſtat, quòd non eſt dedecus nobili militare aduerſus Turcas,& ex ſtipendio ſatisfacere creditori, iam quòd ei propter nobilitatem non tradatur ad ſeruitium. Fateor,non eſt nobili dedecus militare aduerſus impios pro dignitate Chriſtiani nominus,imo eſt longe honorificū.Sed nos non liberamus potiſſimum eum a debitore: quia eſt ignominia ei ſeruire,ſed quia lege liberatur ab ea obligatione propter priuilegium nobilitati conceſſum:quia non admittitur, vt nobilis ſit in carcere ob æs alienum.Non obſtat,ꝙ ex lege Solonis qui patrimonij verſurā facit amittit nobilitatem; ea enim lex admittetur quoad hoc,vt eius auctoritas minor ſit apud bonos & graues,qui deteſtabuntur hominē, qui luxu,vel profuſione, vel

vel alea patrimonium amiſſit. Rurſus non obſtat,quòd nobilis non viuens nobiliter,non gaudet priuilegiis nobilitatis: ſtatim enim dicam,ꝙ nobilis exercens vilem artem ſit addicēdus creditori.Non obſtat,ꝙ priuilegium principis non debet operari in præiudicium tertij.Neq; enim ꝙ debitor nobilis ſit, & in carcerem, vel ſeruitium duci non poſſit,ideo creditor amittet ius ſuum,ſolùm limitatur vis obligationis,vt ex ea nobilis in carcerem duci non poſſit.Deinde cum antequam contractus fieret,iure conſtitutum ſit,ne nobilis pro debito capiatur. Certè creditor,qui non debuit ignorare ius, videtur cum contrahit, ea conditione & qualitate contrahere,ne creditorem ob debitum poſſit perducere in carcerem.Non obſtat, ꝙ rem familiarem delabi ſinere flagitioſum eſt, & quòd nobilitatis priuilegiū amittitur ex delicto.Qm̄ amittere bona,etiāſi per ingluuiē & luxū ea amittas,culpa eſt,non crimen,qđ iure pœna puniat.

19 ¶ Si tamen † nobilis ficta inopia abſcondat bona,certè duci poteſt in carcerem,& priuilegio nobilitatis non gaudet: tum quia ex delicto amittitur nobilitatis priuilegium:vt dico infra: tum quia iure regio hoc nominatim definitum extat in l.3.cōdita in Conuentu Segouienſi anno a partu virginis 1532.cuius verba ſunt. Suplicamos a V.M quæ el mercader que ſe alçare de aqui adelante no pueda gozar ni goze de la hidalguia. Quibus princeps reſpōdit. A eſto vos reſpondemos que mādamos que de aqui adelante ſe haga aſſi.

20 Quinimmo † qui abſcondunt bona & fingunt inopiam,ſunt veluti latrones puniendi,vt in l. 5.titu.8.libro 5.ordinatio.

21 Quod habet locum † etiam ſi debitor non aufugiat,ſed præſens ſit:vt in conuentu Madritenſi recte & optime definitum fuit anno 1528.petitione 24.itaq; nobilis abſcondens bona,eſt carcere reprimendus. De qua re dico infra hoc cap.& hanc opinionem ſequitur Oldra.in tractatu de nobilitate,in 3.par.prin.c.10.col.antep.& pen.& facit qđ dixi c.16.de hęrede,nu.18.& c de debitore ratione rei, nu. 10.Ex crimine aūt & delicto nobilis duci p̄t in carcerē: vt ſtatim dicam.

22 ¶ Sic † licèt iure ciuili generaliter conceſſum ſit debitorib. vt effugiant carcerem cedendo bonis. Id non admittēdum in decoctoribus (quos falliros vocant) auctore Bald conſil. 400. colum.2.lib j.delictum enim pœnam meretur. Præterea licèt ceſſio bonorum liberet cedentem a carceribus. Id non procedit,ſi alienauit bona ſua in fraudem. Textus eſt ſecundum primum intellectum,quem ibi approbat Barto.in l.fi.§ fi.ff.quę in fraud.credi.Barto.in l.alia.§.eleganter.in fi.ff.ſol.matri. Soc.regu.46.& 47.cum fallentiis.Platea in l.j.in fi.C.de iure fiſc. Barb. in c.quæ in eccleſiarum.colum.5.de conſti.Gome.in §. Item ſi quis in fraudem.num.43.inſtitu.de actio.Lupus in rep.c.per veſtras.§.24.an auus.colum.4.num.7.de donat.inter vir. & vxorē. Sic maritus,qui malitioſè diſſipauit bona amittit beneficium, ne conueniatur vltra,quam facere poſſit.l.etiam.§.licet.ff.ſolu. matrimo.& ibi DD ſic in cæteris dolum committentibus probatur in l.ſed hoc ita.§ fi.ff.de re iud.

23 ¶ Præterea † ſi nobilis malitioſè cōtriuiſſet, vel fraudulenter alienaſſet bona ſua,ne creditorius ſuū conſequatur, certè non excuſabitur nobilitatis priuilegio,ſed capi pōt,argumento l. pe. ff.de iure doti.Vbi debitor habens priuilegium, ne conueniat vltra,quā facere poteſt,nō vtit eo,ſi dolū cōmittat. Dolus em̄ eſt delictū, & ꝓ debito ex delicto nobilis capi p̄t, vt ſtatim dicā.

24 ¶ Præterea † illud eſt ab eruditis receptum,vt debitores, qui ex aliqua cauſa excuſantur a pœna carceris,non excuſentur, ſi iudex videat eos doloſe fuiſſe verſatos, vel malitioſe alienaſſe bona.l.fi.ff.de in ius vocan gloſa.Bald.& Ange.in l.fin.ff.de his quæ in fraud.credito. Dynus, Platea & Iaſo.in §.item ſi quis in fraudem.inſtitu.de actio. & ibi Gome num.24.Iaſ.in l.ſi idem cum eodem.colum.5.ff.de iuriſd.omnium iudi.Bal.in l.j.col.fi. C.qui bon.cede.poſſ.Ang.in l.is,qui bonis.& ibi Zaſi.ff. de ceſſio.bono.Platea in l j.de iure fiſci.libro 10.Bald.in l.j.in 5.quæſt. C.ſi quid in fraud.patro.& conſi.400.in libris theſaurariæ. col. 2.lib.5.in c.quæ in eccleſiarum.colum.5.de conſti. Soc. regula 46.fal.5.& reg.47 fal.j.Vitalis Camban.ī tractatu clauſularum, tit.an poſſit renuntiari beneficio ceſſionis bonorum. Nouellus in tractatu de do.7.parte,priuileg.14.Moder.in tracta.de vſu.q. 36.in fi.Capel.Tholoſana.466.& ibi. Aufre. in additione.

25 ¶ Paupertas enim captioſe proueniens non excuſat eos, qui aliàs excuſarentur,auctore Bald.in c.ſedes.colum.2.de reſcrip. & in c.quæ in eccleſiarum. colum.j.de conſtitu.Iaſ.in authent. res quæ.col.6.verſic.tene communem.C.commu.de lega.Crotus in l.frater a fratre.ad finem.ff.de condict. indebi. Loazes in repe.l.filiusfamilias.§.Diui.num.164.ff.de leg.j. Sic licet mulier pro debito capi non poſſit:tamen pro debito proueniente ex delicto capi poteſt,vt dixi.c.præcendenti, num.7.

26 ¶ Itaque † nobilis abſcondens bona capiendus eſt, vt infra. Dolus etiam exiſti mari debet,ſi nobilis induxit creditorem ad contrahendum,affirmans ſe nobilem non eſſe. De qua re vide quæ dico infra.Reſtat tertius caſus,ſcilicet an nobilis debens ex delicto ſit addicendus creditori in caſibus,in quibus ſupra c.11, de debitore ex delicto docui,debitorē ex delicto eſſe addicendum creditori.Mouet quæſtionem, ꝙ etiamſi de iure non habens in bonis,luat corpore,id non procedit in nobili, vt docui ſup.10.cap.de debitore ex delicto.num.2. Qui eſt caſus magis fortis:quoniam debens ex delicto magis eſt cogēdus & adſtringendus,quàm debens ex contractu. Cum autem debens ex delicto non luat corpore,ſi eſt nobilis, quanto magis debens ex contractu,excuſabitur nobilitate, ne addicatur creditori, quæ addictio habet vim pœnę corporalis:vt dixi cap.3.num.2.& c. 4.Mouet etiam quæſtionem,ꝙ nobilis pro delicto non debet eſſe in carcere,vt tradit Lucas Penna in l.mulieres colu.5. ver. 8.C.de digni.libro 12.Qui autem non poteſt eſſe in carcere, nō eſt creditori addicendus,vt docui cap.3.num.2.

27 ¶ Sed ex diuerſo vrget,quòd † nobilis poteſt capi ex debito deſcendente ex delicto,vt in l.79.Tauri.ſicut in fœmina docui ſupra c.15.num.7.quod poteſt capi ex debito deſcendente ex delicto.Id enim generale eſt, ꝙ nobilis ex delicto capi poteſt, licet non ſit ea facilitate capiendus,qua plebeius. Neque eo rigore præmendus,neque eodem in carcere detinendus,quo plebeius,regia l.4.titu.29 par.7.c quiſquis.2.q 8. & ibi notat Archidia.Bald.in l.2.colum 2.C de exhib.reis. Aretin.in l.ſi quis poſt accuſationem.colum.fi.ff.de teſta. Cum autem magis ſit iuſtū detineri in carcere hominem,de cuius delicto conſtat, & propter quod iam eſt condemnatus,quàm eum, de cuius delicto non conſtat per ſententiam,quę facit rem notoriam.Sic iuſtiſſimum eſt,nobilem detineri propter pecuniam,quam per ſententiam debet ex delicto:delictum enim expiatur pecunia, & ſic captus pro pecunia,quam debet ex delicto, videtur captus pro ipſo delicto,& hæc eſt ratio Taurinæ legis 79. Illud tamen admonere viſum eſt,ꝙ hoc argumentum protuli ad probandum,hic deficere præcipuum fundamentum,quo ſupra docui, nobilem non eſſe addicendum creditori,ſcilicet ꝙ non poteſt ob debitum in carcerem duci:nam ſi debet ex delicto, poteſt ob debitum duci in carcerem.Quanquam agnoſco, hoc argumentum,quod attinet ad noſtram legem, valere negatiue: nō tamen affirmatiue,hoc ſcilicet modo.Qui non poteſt ob debitum duci in carcerē,non eſt creditori addicendus, quod docui cap.3.num.2.Non tamen eſt bona collectio,poteſt duci in carcerem,ergo poteſt addici creditori.Nam plures poſſunt ob debitū capi,qui non ſunt addicendi creditori: vt ex toto hoc opere manifeſte colligitur.Deinde,ꝙ debens ex delicto debeat ſeruire,etiam ſi nobilis ſit,probatur: quoniam ſunt aliqua crimina,ex quibus ſi non nobilitas certè priuilegia nobilitatis amittuntur,vt dixi ſupra num.19.& declarat Lucas Penna in l.mulieres.col.5.C.de digni.libro 12.Tiraquel.de nobilitate, cap.24. numero 2.& 5.l.24.titu.21. partita 2. Vbi ex proditione amittitur priuilegium nobilitatis.Gramma voto 3.Deinde quòd nobilis debeat ſeruire,ſi debet ex delicto,probatur: quoniam fœmina immunis eſt a diſpoſitione huius legis.Tamen ſi debet ex delicto & ſoluendo non eſt tenetur ſeruire, vt dixi capite præcedenti num. 7.

28 Poſtremò † quòd nobilis debeat ſeruire, ſi debet ex delicto,ſcribit Antonius Gomeſius in l.79. Tauri num. 2.verſicu.hodie tamen.& nume.3. verſicu. Et licet. Hoc enim caſu videtur,quòd nobilis non excuſetur a diſpoſitione huius legis.Nam propter delictum nobilis puniendus. Et ſeuere adſtringendus eſt. Videtur tamen,quòd iudex ratione nobilitatis nō iubebit nobilem ſeruire ei,cui pecuniam ex delicto debet. Sed iubebit,vt triremibus regiis militet, vel in opere ſimili, vt ex ſtipendio ſatisfiat creditori:vt docui c.11.de debitore ex delicto,nume.6.Neque enim qui me delicto offendit, commodè poteſt mihi ſeruire:cum eum forſan vel videre nolim, vel male tractaturus ſim,vt dixi in dict.cap.11.num.6. neque eſt æquū, neque admittendum,male tractare debitorem, immo qui male tractat debitorem ſibi addictum amittit debitum,vt dixi c.14.

29 Deinde † nō ſolum hac cauſa,vbi ex debita pecunia agitur,verum etiam vbi pœna imponitur ratione delicti, habetur ratio nobilitatis:neque enim eodem modo puniendus nobilis, quo plebeius,etiamſi idem delictum commiſerint.Nobili enim nō imponitur,vel irrogatur pœna ignominioſa,auctore Bald. in Rubric.de offic.delega.Platea in l.omnes.C.de delato Ange. auth.ſed nouo iure.in fine.C.de ſeru.fugi.Facit l.moris.§.ſed et. ff. pen. gloſa in leg.3.in verbo.torquentur.ff.de re mili. Bartol. ibi.Alex.in additione ad Bar.in l.capitalium §.ſerui.ff.de pœn. Bald.in l.data.C.de his qui accu.non poſſ.Bald Abb.& Fel.in c. cum quidam.de iureiur.Abb.in c.paſtoralis.de offi.delega. Lucas Penna in l.quamuis.C.de decurio.Rom.in l.ſi verò.§.de viro.in 4.fallentia.ff.ſol.matr. Anania in c.fi.de col.detegen.Quare nobilis etiam ex delic.non damnandus vt in triremib. remigem agat,vti in ſenatu Neapolitano iudicatum teſtatur Grām. deciſione 32.Couar.vari.reſol.lib.2.c 9.nu.4 verſ.quinto. Non

30 obſtat † quod ex aduerſo protuli,ſcilicet ꝙ regula, qui non habet in bonis,luat corpore,non habet locum in nobili. Id enim verum eſt,quandō imponenda eſt pœna in defectum bonorū: hic autem non eſt imponenda pœna,quæ cruciet nobilem,ſed ad ſcribet militiæ vel alicui alij honeſtæ occupationi, & ex ſtipēdio ſoluetur creditori,cui ex delicto debet, vt docui c de debitore ex delicto.ſupra vbi latius reſpondi huic argu.Eum locū

lector

lector consulat, si plenius rem hanc placeat cognoscere. Quam uis enim hęc addictio habet vim pœnę corporalis, intelligitur: cum debitor addicit creditori torq; indutus ferreo. Hic autē nō est addicendus creditori, sed adscribēdus militiæ nauali, vel ter- restri; neq; n debitor inops semp tenet seruire creditori, immo si opifex, vel artifex sit artē suā exercendo paulatim ex lucro sa- tisfacit creditori, & hoc satis est absq; eo, ꝙ ei seruiat. l.2.titu.de los gouiernos, li.3.fori, officiũ aũt nobilis est militādo religio-

31 nē & plebē defendere. Præterea † etiā si hoc nō esset nobilis ꝓ- prium officium iudex pōt ex cā moderari dispositionē legis. Si enim quis condemnatus fuit centũ Petro dare: quia colaphũ ei impegit, certè si soluere centũ nō pōt, non debet seruire Petro: qa forsan ipsum interficeret, vt late docuit c. de debitore ex de- licto. Restat excutiendus tertius casus, scilicet an nobilis, q artē vilem exercet, puta si sit Faber ferrarius, debeat, si soluēdo non est, addici creditori: vt exercendo artē & lucrum faciēdo, repo- nat creditum. Mouet quæstionē, ꝙ nobilis, q non viuit nobili- ter, non gaudet priuilegiis nobilitatis, vt supra nu.5. nobilis au- tē, q artem ferrariā, vel carpētariam exercet, nō viuit nobiliter.

32 ¶ Deinde † q vilem artem, vel officium exercet, amittit no- bilitatem, vt dixi supra nu.5. & è nostris Hispanis docet Cifon- tanus in l.79. Tauri colum.2. versic.7. fallit Auendanius in suo dictionario, & videtur expresè iure regio definitum ĩ l.4. & 9. titu.j.lib.4.ordinationũ. Et probatur iure cōi in Auth.de restib. §.j.vers.sancimus.ibi, artifices ignobiles, & dixi supra, & docet Tiraq.in tractatu de nobilitate c.33. & c.27. Neq; obstat, si quis dicat, nobilitatem esse ius sanguinis, & ideo non amitti, etiam- si nobilis exerceat artem vilem.

33 ¶ Respondeo enim † nō extingui nobilitatē, sed interrum- pi, vnde si nobilis desinat exercere artem vilem, recuperat no- bilitatem, vel nobilitatis priuilegia: hæc enim solum videntur amissa, argumento l.ingenuum.cum glosa.C.de ingen. & ma- nu. vt docet Guido Papæ decisio.196.col.fin. & decisio.217. Ex textu in c.fi.de vita & honesta.cleri. & in Clem.j.de vita & hone sta.clerico. Massuerius titulo de talliis, seu collectis. §. item illi qui sunt nobiles. Cassan.consi.64.viso processu num.35.

¶ Deinde vrget efficax ratio, scilicet ꝙ plures nobiles præ rei familiaris angustia mechanicas artes exercent. Cur ergo, q vl- tro carceariam exercebit, non exercebit eam, vt soluat, quod debet: cum non dimittatur peccatum, nisi soluas, quod a fratre accepisti. Et vtra obsecro magis iusta cā exercendi calceariā vo luntas, an obligatio soluendi, qđ iure diuino & humano debes. Deinde nisi hoc admittamus, nobilitas vr̃ esse fucus ad rapien- dũ aliena, qđ Deo ingratũ est. Vltimò si nobilē, qui calceariam exercet, pōt creditor cogere, vt sibi soluat, qđ quotidie lucrat̄, cur hoc iudiciario ordine nō iubebit iudex. Sed respōdebis pri- mùm, verũ esse, qñ nobilis sponte sua laborat, & suam artē ex- ercet, neque tamen ad id cogendum esse a iudice: id enim præ- stat priuilegium nobilitatis. Ex aduerso vrget, qđ consuetudine in hac Bethice regione receptum est, vt nobilis, quem Hidalgũ vocamus, non amittat nobilitatem, neq; nobilitatis priuilegia. Etiāsi vilem artem exerceat, & cum in iudiciis disputatur, an qs sit nobilis sanguine, certè si opifex probet se nobilem, creditur vere nobilis esse: nā cũ egeat, & nobilitatē probet, creditur non fauore, neq; diuitiis nobilitatē adquisisse, vel testes subornasse, sed ꝙ vere gñe nobilis sit. Deinde Bal.in l.fin.in fine.C.de serui. repu.manu.ꝑ illũ textũ docet, ꝙ licèt qs gerat uile officium, nō ideo perdit status sui beneficium. Et huius opin.est Cal. consi.8. in causa pendēte. Vbi dicit, ꝙ licèt mercatura sit ars uilis, vt sta- tim dicam, non amittitur nobilitas generis ꝑ eius exercitiũ. Et licet eius opinionē improbet Tiraq.in trac.de nobil.c.33.num. 18. qm̃ mercatura censetur ars uilis, & ex eius exercitio amittit̄ nobilitas teste Fabro in l.falso.C.de diuer.rescrip. Ant.in Rubr. ne cleri uel mona. Afflict.in cōsti.Sicil.inci.intētionis.col.9.in 6.notabili, Lucas Pēnaĩ l.fi.col.3.C.de fun.limi.li.11. Vbi dicit, ꝙ nobiles mercaturā exercētes fiũt plebei, & debēt soluere tri- buta. Nihilominus tñ licèt mercatura apud nos uilior censeat̄, quā apud oēs nationes, hidalguia nō amittit̄ ex mercaturæ ex- ercitio, neq; hidalguiæ priuilegia, vt in l.3.cōdita apud Segouiā anno 1532. cuius uerba retuli. Et illa pragmatica ꝓbat hidalgu- iā, q̃ ex gñe descendit, non amitti, etiāsi hidalgus exerceat uilē artem; hidalguia enim non orta est in persona hidalgui, sed de- scendit a maioribus haud aliter, quam domus, vel prædium.l.2. tit.21.par.2. Ideo peculiaris q̄dā nobilitas differēs a nobilitatē militis uel doctoris, quib. nobilitas ꝑꝑ ꝓpriā virtutē cōcedit̄, & ita ꝙ hidalguia nō amittatur ex exercitio artis uilis, notat Auē- dan.in dictionario, uerbo caualléro, vnico uerbo.

34 ¶ Sic licèt qdā scribāt, † ꝙ ꝑ monachatũ amittit̄ nobilitas. Abb.c.dudũ.j.4.notab.de elect. Frā.in c.fi.in prin.de off.dele.ĩ 6. Fel.c.sup literis.col.7 in 2.regula, de rescri. Ias.in l.2.col.3.C. si [illegible] ius, uel uti.pub. Decius in auth.ingressi.col.j.C.de sacro.eccle. & ibi.Bolognin.in primis interpretationib.de quo late Tiraq. de de nobi.c.26.tñ nobilitas sāguinis nō ꝑdit ex monachatu. Bal. c.cũ ĩ magistrũ.post.med.de elec Rom.sin.37. Tiraq.vbi s̃.nu.5. Ripa in c.ad aures colum.5. & ibi.Beroius num. 24. de rescript.

Cagnol.in l.cum quædam puella.n.17. Boerius decis.[illegible]

35 ¶ His congruit † quòd cum tractatur, an exercitium artis vilis faciat amitti nobilitatem, inspicienda est consuetudo, & quid de ea re iudicet populus. Nobilitas enim nihil aliud vide- tur esse, quàm opinio, seu virtute & rebus preclare gestis [illegible]

36 tiaris. Itaque † quòd hac in re inspicienda sit consuetudo, docet Alciatus in l.mercis.ff.de verbo.significa. Tiraquell. in tractatu de nobilitate.c.27.nu.fi.ubi proposita quæstione, an amittatur nobilitate, qui exercet artem uilem per alium, definiunt inspi- ciendam esse consuetudinem.

37 ¶ Consuetudo † enim facit nobilem vel ignobilem, & qui hic nobilis est, alibi ignobilis reputatur, mutato scilicet cum mutatione regionum & morum, ita probatur in l.fin.§.j.ff.de mune. & honori. & docet Bar.in l.j.col.7.versi.examinemus ista verba, & iterum col.9.versic.tertiò ex prædictis, & col.pe. & fin. Plat.col.ii.versi.ex his infertur.C.de digni.lib.12. Bal.consi.[illegible] col.2.lib.j. Paul consi.125 dubitatur primò in 4.dubio, libro j. Raine.in tracta.de nobilitate, in 4.q.in prin. Socin.con.246.col. j.lib.2. Decius in c.nouit.col.6.de iudi. Ruinus con.66.num.[illegible] lib 3. Ripa libro 2.respon.cap.26.

¶ Deinde iniquum videtur, & parũ cõgruens misericordiæ, vt detur afflictio afflicto, cur ergo, qui pręter inopiam maiorũ suorũ dignitatem in domo sua amissam luget, noua miseria encabitur, si & priuilegia nobilitatis sibi à maioribus per manus tradita uideat interrupta, & se ad solutionem tributorum cogi ad in- crementum egestatis & diminutionem honoris, quæ sibi amis- sis facultatibus tantum ex omni maiorum substantia reliquus erat. Cur nobilis paupertatem (durum telum) patiens eo etiam onere grauandus vt ad lucrum, creditoris artem vilē exerceat. Cum fortem militiam, vel alias vberiores fortunæ spes sequi velit omisso opificio. An etiam spoliandus priuilegio nobilita- tis, quo sibi & suis (quondam diuitijs florentibus) cõcessum ge- nerali lege fuit, ne ducerentur in carcerem, ac per consequens ne cogerentur eam cessionem bonorum subire, quam præscri- bunt iura ciuilia, etiamsi facilis sit minimeque onerosa.

Equidem quod attinet ad solutionem principi tributi, arbi- tror nobilem, qui exercet officium vile, non esse spoliandum suo priuilegio, quo immunis est à tributis, ex rationibus supradi- ctis. Nec scilicet duplici miseria grauetur, honoremque & pecu- niam sentiat amissam. Idē sentio, quod ad materiam nostræ le- gis attinet, nam licet [illegible] & aduersus priuilegia nobilitatis esse cogere illum, vt illud exer- ceat ad vtilitatem creditoris: cum minor ignominia sit esse in carcere pro debito, & id non amittatur, siue sit soluēdo siue nō. In hāc sententiā me satis proclinatū adducit Christiana charitas, & ꝙ rigor huius legis quo ad saluo iure fieri potest excludēdus est & limitādus, vix enim habet Hispania duriorē cõstitutionē nā rigoris plena sentitæ & inhumanitati proxima est. Et nostris sufficit esse iuris cõmunis correctoria, vt restringi debeat. Cum tamē princeps, vel statutum faceret mentionem nobilium, per hoc verbum nobilis, in materia, in qua designaretur, qui per- sonæ dignitate præstant, & nominis auctoritate præcellunt. Cer- tè meo iudicio nō venit fidalgus. si opifex sit, vel alias ualde e- genus. Idē si princeps loquatur per hæc verba los caualleros, ita enim interpretatur communis vsus loquēdi, dicimus enim. Pedro no es cauallero si no vn hidalgo pobre. Sed est quæstio- nis, quid si nobilis in contractu renuntiauit nobilitati, vel pri- uilegijs nobilitatis, an pro debito capi possit, & in carcerem du- ci, nō secus à plebeius. Didacus Couarru. eruditionis laude & vitæ integritate venerabilis in repe.c.quamuis pactum.in 2.par- te, nu.5.ver.hinc sane, de pact.in 6.sentit, renuntiationē valere, & nobilē ex ea capi posse, scribitque ita fuisse iudicatum in Gra- natēsi senatu à viris vtriusque iurisconsultissimis. Et hāc opinio- nē obtinuisse notat Oroscius senator in Lege. ius agnationis col.j.ff.de pact. Gregorius in l.34.tit.8.par.7.ver.de largo. Et quādo in Pintiano senatu ita iudicatum scribit Otalora in tract. de nobil.2.p.§.9.nu.8. qui rem indefinitam reliquit.

38 ¶ Cõtrariā tamē sententiā summo ꝙ renūtiatio nō valeat, & ꝙ ex ea nobilis capi nō potest probat Antonius Gomesius in 2.n.3.ver.& in fin. & ibi Cifontanus col.j. ꝙ nemo est dominus quę simplicitatis & aurei pectoris vir itegerrimus in l.79.col mēbrorum suorũ, & Auēdanius in dictionario verbo caualle ro, col.pe. & Didacus Peretius in l.j.ti.2.li.4.ordina. & Ferdinan- dus Vasquius optimorũ studiorũ laude & generis nobilitate il- lustris in tractatu de successionū creatione. Prima parte, li.3.§ 22.num.75.versi.huic ergo priuilegio, vbi rem latissimè tractat. Quamuis idem ipse in eo tractatu.j.parte, li.j.§.6.nu.34.in fine versi.cõtra hæc facit. Dicit, ꝙ iure regio quis potest priuilegijs suę libertatis & nobilitatis renūciare tacite nedū expressè, in l.4.ti.2.lib.4.ordinatio ibi por que en tal caso el mismo quebran- ta su libertad. Adducit etiā, ꝙ iure regio clerici milites [illegible] cimonijs laicorũ amittunt suam immunitatem & libertatem vt l.j. in quaterno Alcaualarum.

39 ¶ Hæc Vasquius d.§.6.n.34. † Sed rem diligentius tractat § 22. & videtur ibi mutasse sententia: nā dicit se proclinatio[illegible]

In eam sententiam, vt renũciatio nobilitatis nō valeat, ac pro- inde ꝙ eius virtute Hidalgus capi non possit. Nec partes erunt omnium argumēta bona fide referre, & quid mihi probabilius videatur paucis explicare. Vt autem hoc cōmodius & breuius fiat, illud statim præfari visum est, me vnum esse ex eorum nu- mero, quibus placet, posse nobilem renũciare nobilitati, & vir- tute renunciationis posse capi. Primò ex l.4.titu.2.lib.4.ordina- tio. Vbi textus postquam dicit, nobilem posse in carcerem du- ci, si cōduxit regia vectigalia, subiicit generalem rationem, por que el mismo quebranta su libertad, ergo permissum est ei suæ immunitati renunciare. Secundò si hoc potest facere tacitè cō- ducendo regia vectigalia, vt ibi dicitur, & patiendo se scribi in catalogo plebeiorum, & soluēdo principi tributa: vt in pragma tica, vt notat Vasquius de succe.§.5. num. 23. vt Otalora in tra- ctatu de nobilitate.2.p.num.7. vt latè dixi in tractatu de Hispa- niæ nobilitate, quanto magis hoc licebit, quando diserte & ex- presse renunciat nobilitati, hoc est priuilegiis nobilitatis, ita ꝙ si non renunciaret contrahens, abstineret à contractu. An est decipiendus is, cum quo nobilis contrahit. Tertiò moueor: quoniam fœmina habet priuilegium, ne pro debito capi pos- sit, & tamen si renunciet legum auxilio & priuilegiis sibi à iure concessis, satis est, vt capi possit pro debito: vt sentiunt omnes doctores, quos citaui, cap.de fœmina debitrice, num.15. Quam- uis mihi videtur, ꝙ generalis legum renunciatio non sufficiat, vt fœmina pro debito capi possit: illa enim generalis renuncia- tio videtur se referre ad remedium senatusconsulti Velleiani, aliàs cum tabelliones in omnibus contractibus factis à fœmi- na addant ex more generalem renunciationem omnium le- gum, & quòd fœmina non vult eis vti, certè omnes fœminæ possent capi pro debito, quod est perniciosum & absurdum, & ab ipsis minimè cogitatum: si enim tabellio declaret, ꝙ ex tali renunciatione sunt ducendæ in carcerem, haud dubiè quæ ho nestæ & pudicæ sunt, recusarent contractum, neque renuncia- tio extenditur ad incogitata. l.tres fratres.ff. de pact. Neq; actus agentium operantur vltra intentionem eorum, neque verba ex more posita si aliquid rigidum aut insolens inducāt, aliquid operantur apud bonos & graues viros: vt per Abb.in c.cum cō tingat.num.23 & 24.de iureiur. qui æquissimè & prudentissimè loquitur. Et quòd generalis legum renunciatio & iurium, quæ in fauorem fœminarum aliquid disponunt, non tollat reme- dium fœminis concessum, ne in carcerem ducantur, significat Couar.in repe.c.quamuis pactum. in initio secundæ partis, nu. 7.versi.sed tamen. Licet postea subiiciat, hoc non esse satis tu- tum: sed mihi verissimum videtur, neque vspiam vidi, aut audi ui feminam coniectam in carcerem ex tali renunciatione.

Nam nemo videtur renunciare suo priuilegio. Ripa resp. li. 2.c.19. Præterea ꝙ priuilegium, ne nobilis ducatur in carcerē, possit ab eo renunciari, probatur: quoniam dispositio.l.ad egre gias.ff.de iureiur.

41 Qua cauetur † ne egregiæ personæ cogantur ad iudicem ac- cedere, potest ab eis renunciari ex regula generali dictāte, quòd quilibet potest fauori suo renunciare, ita probatur in l.quam- uis.versi.inuitus.ff.de in ius vocan.iuncta l.vni.C.eo.titu. Ita do cet Cynus in l.nec honore.C.de episc. & cler. Ias.in d.l.ad egre- gias.num.j. & ibi Roman. Felyn.in c.si diligenti.num.24. de fo- ro compe. Ludouicus Gomesius in c.2.nume.51.de iudic.lib.6. Ang.in l.alia.§.eleganter.ff.sol.matri.

42 Deinde † vt plebeius potest cũ creditore pacisci: vt gaudeat priuilegijs nobilis.l. si quis crediderit.ff.de pac. Ita & nobilis po test pacisci, ne suis priuilegiis gaudeat. Postremò, vt ex superio- ribus liquet, nobilis potest esse Faber Lignarius & Faber Ferra- rius, potest pati se vendi ad pretium participādum, & fit seruus ementis ex consensu suo, vt dixi c.j.num.71. Item potest se cō- ducere ad quascunque operas vilissimas, licèt hoc incongruum sit nobilitati & maiorum suorum gloria indignum & cognatis probrosum. Cur ergo, qui hoc vltro nulla iusta causa suadente facere potest, non poterit accipiendo pecuniam mutuātis (hoc est subsidium humanæ vitæ) obligare se ad eius solutionem re- nunciando priuilegium generaliter nobilibus concessum, ne in carcerem ducantur. Quid obsecro est Hidalgo magis dede- corosum facere, vt repurget viam publicam, an esse in carcere, donec det fideiussorem de soluendo, quod à fratre accepit, & forsan luxu vel alea perdidit, & ita accepit: vt mutuans pecu- niam nō esset daturus, nisi nobilitatis priuilegio renunciasset. Ecce vides pactum expressum nobilitati & toti nobilis familię in fame valere, neque reijci, quòd sit aduersus nobilitatis digni tatem. An obsecro, Hidalgus si velit non poterit ex pacto obli- gare se ad seruiendum proprio famulo. Hęc inculco: quoniam Vasquius ipse & Auendanius respondent ad l.4.titulo 2. lib. 4. ordina. Hidalgum posse tacitè renũciare priuilegiis Hidalguię: non tamen expresse, quorum opinionem satis refellit ipsa lex 4. in ratione generali, quam subiicit ibi, Ca el mismo quebran- ta su libertad. Deinde durius & magis nociuum est Fidalgo & eius liberis se scribi in Catalogo plebeiorum & soluere princi- pi tributum. Quam esse in carcere donec det fideiussorem, vel soluat. Primum enim ipsam nobilitatis radicem obscurat, & deinceps dubiam reddit, deinde rem Hidalgui tributi nomine aufert. At qui est in carcere ex propria renunciatione, non ob- scurat dignitatem familiæ suæ: quoniā pactum expressum aper tè significat id factum ex renunciatione & non ex ignobilita-

43 te. Deinde † aliud est nobilitas quàm nobilitatis priuilegia, item prius fuerũt nobiles quàm nobilium priuilegia, quæ paulatim creuerunt. Sit exemplum, nobiles apud exteros soluunt princi pi tributa, apud Hispanos non soluunt: & tamen omnes sunt nobiles. Item apud Hispanos prius fuerunt nobiles, quos Hi- dalgos appellamus, postea Fernandus Comes Castellæ trecen- tis eorum immunitatem à tributis per tres annuos menses cō- cessit, vt auctor est Rodericus Toletanus. Itaque nobilitas pri- uilegia nobilitatis præcessit, quæ paulatim aucta sunt. Et præser tim Hidalguia præcessit priuilegia Hidalguis concessa: non ein absurdum est suspicari Fidalgũ, vel vt Hispanicè dicimus, hijo dalgo significare Gothi filium, quasi hi qui erant filii Gotho- rum tempore quo Hispania à Mauris occupata fuit, & Gotho- rum Imperium funditus concidit, maximè essent in omnium oculis, & nobilissimi haberētur, quasi filii eorum, qui Hispaniæ Imperium proximè tenuerant. Quod ipsa vis nominis satis si- gnificat. Primum enim hoc nomen fijo, significat & refert se ad patrem, cuius ille est filius, quasi ex patre velit mutuari, vel ostentare nobilitatem. Sic vt dicimus. Pedro es hijo del Rey. Et in diuinis libris legimus Filij Cam, Filij Sen & similia, vt ex relatione ad patrem filius agnoscatur vel nobilitetur.

44 Vnde nos † cum aliquem significamus esse nobilem ex anti- quissimo loquendi vsu, dicimus es hijo dalgo, ergo ad patrem referimus hanc nobilitatem, dicimus enim es hijo significa- musque esse Gothi filium, licèt hoc iam obliuio deleuerit, & tot seculorum calamitas, qua Hispania punicis armis occupata seruitutem passa est per annos plus septingentos, vnde mirra bonarum artium ignoratio & antiquitatis obliuio. Non hoc est capitis mei somnium. Nam Laurentius Padillia Rondensis Archidiaconus diligens potius quàm fęlix nostrorum rerum indagator, narrare mihi solet, vidisse se in bibliotheca Malacē- sis ecclesiæ venerandæ antiquitatis volumen, vbi quotiescun- que Fidalgui mentio fiebat, non his literis erat scriptum Fijo dalgo. Sed Fijo dalgod, addita.d.in fine quasi Gothi filius aperte designaretur. Ego librum non vidi (neque enim falsa obtrudā) Sed Laurentius Sacerdos erat nobilis multæ ætatis senex. Et etiam regius historiographus appellari volebat, quare non est fide indignus. Sed mihi vnus pro multis sufficit Rodericus Ar- chiescopus Toletanus non spernendus nostrarum rerum scri- ptor, qui lib.4.c.j. & c.4. Scribens quod est apud nos receptissi- mum à maioribusque per manus traditum, & in generali Hi- spaniæ historia legitur, quòd occupata à Mauris Hispania Fidal gui cum Pelagio ex Gothorum gente nobilissimo se recepe- runt in montuosa Asturicæ loca, quæ vulgo appellamus las asturias de Ouiedo. his verbis ea Rodericus significat. Pelagius cum reliquiis Gothorum sese recepit. Ecce quòd eos quos hi- storia generalis & communis consuetudo appellat Fijos dalgo Rodericus appellat reliquias Gothorum, quasi Fidalgui filii Gothorum sint, cui rei indicium maximum præstat, quod rece ptissimum est apud nos, & quasi prouerbium vulgi sermone ia ctatur que no es hidalgo el que no tiene solar en montañas. Qui est locus, quo reliquiæ Gothorum fugerunt. Sic cum ali- quem significamus esse nobilissimum, dicimus viene de los go dos, certè probabile est, Pelagium & eius successores, qui à Go- this descendebant, eos reputasse nobilissimos auxisseque hono ribus, qui suæ gentis essent, reliquiasque Gothorum fuisse eo tē pore nobilissimos cum regem ex Gothica stirpe elegerint, ni- mirum Pelagium. Illi autem qui tunc nobilissimi erant in no- stris annalibus, appellantur los Hidalgos. Neque mihi fit verissi mile, ꝙ Genesius Sepulueda de bonis literis, & Philosophię stu diis optimè meritus scribit. Fidalgum corrupto vocabulo Itali- cum significare, immunemq; esse, sicuti immunes erant à tribu tis, qui in Hispania Italici iuris censebantur, quales erant Pacē- ses, Emeritenses, Valentini & Barcinonēses, quorum meminit Iurisconsultus in l.in Lusitania.ff.de censib. Nam hoc tolerabi le vtcunq; esset, nisi nomen Fidalgot, decurtatum esset, & nisi pro Fidalgo feruida pronunciatione Fidalgum diceremus, si- cuti dicimus, hi de puta, hi de ruyn Si enim Fidalgo nomen in- tegrum esset, forte admitti posset, vt nomen Italicus transisset in Fidalgus, & tamen Fidalgus significat Fijo dalgo. Et ad patrē aliquem se refert. Deinde cum hoc nomen Fidalgo ab ipsis Go thorum tpibus ad nos videatur deriuatũ (præsertim ab eo tem- pore quo reliquiæ Hispanicarum gentium in Asturicam Mau rorum metu compressæ, qui Gothorum filii erāt, quasi nobilis simi, quod pridē Hispanię Imperiũ tenuissent) notabant & co- lebantur eo nomine, ꝙ essent Gothorum filii. Tunc autem nul lam arbitror fuisse inter eos memoriam Italici, neq; Romani nominis. Et si euoluas veteres, eius temporis annales nullum in nobilium nominibus inuenies vestigium Romanæ, vel Itálicę gentis. Immo omnes prę se ferunt nomē Gothicum, Sueuum

Vandalicum,vel Alanicum. Hæ enim omnes gentes concidēte Romano Imperio in Hispaniam penetrantes pulsis indigenis sedes ibi beatiores fixerāt. Sed fingamus hoc verbum Fidalgo eo seculo natum,quo Gothorū Imperium in Hispania florebat. An est credendum, Gothos Italici nominis diros hostes, Hispaniæ nobilitatem odioso sibi nomine designasse, eosque censuisse nobilissimos,qui Italici iuris essent, quos ipsi pro maximis hostibus ducerent:cum plerique eorum Romani sanguinis cēseretur,nimirum in Coloniis Romanis nati. Quinimmo Gothi pro gentis ferocitate & insito Romani nominis odio,illud videntur lege cauisse,ne Gothici & Romani nominis gentes matrimonio iungerentur, & ne matrimonium valeret inter Gothum hominem & Romanam fœminam, neque èconuerso,reddebaturque in lege ratio, quòd scilicet maxima esset disparitas inter Gothos & Romanos,nimirum Romani (Italicæ gentis principes) vilissimi apud Gothos habebātur, ideo inter eos prohibebatur matrimonium, etiam si iam olim vtraq; gens ad coruscantem Euangelij lucem Christi religionem induisset. Hanc autem legem aliquando inter Gothos latam indicat legum Gothicarum volumen. Deinde si Fidalgui erant Italici,cur deleto Gothorum Imperio elegerūt regem ex Gothica stirpe sibi inimicissima, quæ Italicæ & Romanæ genti in Hispania exitium pepererat. Equidem nisi in re obscurissima temerarium videri posset, sententiam ferre me præsertim plus quàm tenuissimæ eruditionis hominem, minimè dubitarem affirmare, nostram opinionem cæteris omnibus esse verisimiliorem,magisque probabilem.

Sunt qui dicant,fijo dalgo. hominem diuitem significare,vt Alphonsus Rex in septem partitis constitutionibus significat. Nam rem familiarem veteres Hispani appellabant algo. Vt ex historiis & antiquis constitutionibus apparet Et beatus Paulus appellans à sententia volensque exterrere iudicem allegauit se esse aliquid,hoc est nobilem & vetus Poeta dixit.

Aude aliquit breuibus giaris & carcere dignum, si vis esse aliquid.

Et vulgò, qui se non omnino spernendum significare vult, dicit,yo algo soy. Sed primum non placet:cur enim si in nomine algo,significaret diuitias, & ex diuitiis orietur nobilitas : nā potius nobilis diceretur.padre de algo quam hijo dalgo,deinde cur qui diuitijs florentissimi sunt, ante annos octingentos appellantur los ricos omes y no los hijos dalgo,immo plus est ser rico ome que hijo dalgo nam,ricos omes, vocabantur comites.l. 10.tit.25.par.4.l.23.tit.6.par.j.l.5.tit.26.parti.6 Sed huic argumento doctissimus quidam mihi respondit.rico ome appellari ditissimum ac proinde esse nobilissimum, at fijo dalgo appellari,qui minoris pretij erat:quoniam non tantas possidebat diuitias. Sed hac sanè via innumeri ac ꝑpe infiniti esset nobiles: quoniam nemo non habebat aliquid. Deinde secūdum non placet:si enim algo,significaret quem nobilem esse,quorsum additur fijo,nisi dicas significare esse filium nobilis,qui aliquid fuerit in republica, quasi ex parte augeatur nobilitas tanquam vetustior & à maioribus proueniens. Cui rei indicium præstat quod ex contrario cum aliquem ignobilem volumus significare dicimus.no es nada quasi algo.significet nobilitatē.

46 Sed certè probabilius est.Fijo dalgo. Gothi filium significare:nam ex Gothorum sanguine descendentes apud nobilissimi reputantur,& nulla est in Hispania nobilitas,quæ maior cēseatur quam Fidalgum esse.Quanquam hoc sanè nomine ridemur ab exteris,Italisq; præsertim, qui Gothos gentem omniū vilissimam fuisse censent, quod ab eis præter Romani Imperij fastigium bonæ literæ & omnes honestæ disciplinæ interitus sui causam & originem sumpserint:vt nihil dicam de veterum ingeniorum monumentis, quæ Gothorum omnia vastātium rabie perierūt. Sed negari non potest,Gothorum res maximè fuisse illustres belloq; præsertim, Primi enim omnium hominum de victore gentium populo triumpharunt. Vnum obstat, scilicet ꝙ inter leges Gothicas vna est, quæ de deligendo rege loquens inquit. El Rey deue ser de la gente de los Godos y Fidalgo. Quasi non sit satis esse de gente Gothorum,vt quis sit Fidalgus:neq; enim possibile est,omnes Gothos fuisse nobiles,sicut neq; Romanos, quod indicat Flauius Vopiscus in Bonoso Fęmina,(inquit) singularis exempli & familię nobilis gētis Gothicæ.Sed responde,ꝙ leges Gothicę Latinè primò conscriptæ sunt, & post liber traductus fuit in Hispanicam linguā. Quare licèt in volumine Hispanica lingua conscripto, quod appellamus.fuerojuzgo. dicat. Fidalgo. non sequitur, ꝙ verbum latinum id significet.

Quòd autem leges Gothicę Latinè primò cōscriptę fuerint, nemo ex eruditioribus negat,& volumen Latinū habebat Frāciscus Mendocius Cardinalis Burgensis studiorum & studiosorum omnium fautor egregius. Deinde licèt tempore quo Gothorum Imperiū in Hispania vigebat, nō omnes Gothi essent nobiles:tamen deleta in Hispania Gothorum potentia. Quiuis ex ea gēte,quæ pridem regni Imperium tenuerat,nobilissimus habebatur. Quare si quis hodie probare posset, se ex Gothorū gente descendere,non dubito,quin ei à nostris maximus haberetur honos. Eam enim opinionem apud nos iam olim vulgus imbibit, vt à Gothis descendentes omnium hominum nobilissimi censeantur. Sed de his latius differui in meo tractatu de Hispaniæ nobilitate.

47 Nunc ad id vnde digressi sumus reuertamur. Et quidem † ꝙ Fidalguia renunciari possit,probatur expressè & lege & cōsuetudine Hispaniæ: nam in vetusto volumine, quod appellamus tabulas Alphōsi,seu forum Alphōsi, quod editū fuerit ab Alphonso rege huius nominis decimo hæc verba legimus. Qualquier ome Fidalgo que es tenudo de yr à las batallas si ende g. siere dexar la su Hidalguia lo puede hazer en esta guisa. Vaya ala ygreja y diga alos omes buenos del cōcejo que ende quiere dexar la su Hidalguia y los omes buenos tomē ende en las manos tres varas de auellano y passe tres vegadas por debaxo dellas y diga assi Villanos dexo mi Fidalguia y tomo vuestra villania y fecho esto no vaia mas adelante à las nuestras batallas cō nusco y no de deuēgue mas nuestros sollos. Quæ verba vltima ad solidos referūtur: verus enim Fidalgus dicitur de deuengar 500. sueldos. Deinde hac nostra tēpestate in oppido, quod vulgò dicitur. Melgar de herramental. Incolæ non ferunt Fidalgui quenquam viuere, nisi renunciet Fidalguiæ. Renunciatio autē fędo actu & turpi stratagemate fit. Ergimur scilicet ingens stercoris cumulus atreptamq; lanceam Fidalgus in sterquilinium contorquet adito elogio. Yo renuntio la Hidalguia. Neq; hæc renunciatio à Senatoribus huius grauissimi prætorii improbatur licet Barbaricum stratagema non placeat.

Deinde quod ad honorem Fidalgorum pertinet, illud considerandum, ꝙ ea quæ spontanea animi volūtate quis sibi fit nō coactus,sed volens,sibi minimè sunt dedecorosa:obiicit enim, hoc propria volūtate patior nō legis decreto,nec generis ignobilitate,non cōcuius, sed ego ipse mihi istud peperi. Nō obstat

48 † quod ex aduerso adduci potest. Primò non obstat, ꝙ contra iudicat senatus Pintianus:vt narrare nobis solet Petrus Deça senatus Granatensis præses meritissimus, stemmatis quidem illustris,sed multo animi ornamentis illustrior. Qui non est exemplis iudicandum,& aliter sentit senatus Granatēsis,qui Pintiano neq; auctoritate, neque doctorum virorum præstantia vlla ex parte cedit. Deinde nō obstat, ꝙ Fidalguia est ius sanguinis. l.2.§.quę omnia.C.de vete.iur.enucle.l.stemmata.ff.de gradib. Ius autem sanguinis nō tollitur pacto vel renunciatione. lege ius agnationis.ff.de pact.

49 Nam responde † ꝙ nobilitas nō est sanguinis, sed sanguinis priuilegium & qualitas. Quamuis enim Fidalguia à progenitoribus descendat: si Fidalguia nō fuit eis à natura data (vt datur cognatio & filiatio) Sed data illi fuit à Principe. Et sic Fidalguia nō est res naturalis, hoc est nō est res, quam ipsa rerum natura inuenit,& sanguini hominis infudit. Sed est priuilegium principis,quod ad posteros transit haud aliter,quam domus, vel prędium,nō tamē ꝙ domus, vel prædium transeat ad filios meos: quia ex meo sanguine progeniti sunt,ideo appellari pñt ius sanguinis,sed ius quod ad filios transit propter sanguinem.

50 Deinde † hæreditas patris naturali iure pertinet ad filium. l. scripto.ff.vnde libe.l.fi.C.quor. bon.vnde sophista quispiā posset deducere, ergo cum naturali iure pertineat ad filium, non potest renunciari à filio.

51 Qui † quæ naturalia sunt, pacto vel renunciatione tolli non possunt.l.abdicatio.C.de patri. pote. Cōtrarium tamē iure definitur:nam potest filius hæreditati paternæ renūciare l. qui.§.& generaliter.C.de inoff.testa.c.quamuis pactum.de pact.in 6.

52 Qui † hęreditas est ius,quod defertur propter sanguinem:non tñ est ius sanguinis de quo loquitur.l. ius agnationis.ff.de pact. Nam lex illa intelligenda de iuribus ab ipsa natura inuentis. Pacta nō valebit pactū inter patrē & filiū, ꝙ filius nō sit filius non enim ideo minus definet esse filius, valebit tamen pactum, ne filius gaudeat iure & priuilegio filiis concesso, vt succedat patri in portione legitima, & sic valebit pactum,ne Fidalgus gaudeat priuilegio nobilitatis.

53 Item † natura inuenit:vt pater diligat filiū cognatus cognatū,valebit ne pactum,ꝙ hoc à natura inductum ius interrūpat, vtiq; non valebit:qm iura sanguinis tolli pactis non pñt. Priuilegia tñ concessa pp sanguinem pacto tolli pñt: vt iam demonstraui, & notat gl.in §.quod aūt.in v. cognationis.inst. de legiti.mi. Dec.in l.iura sanguinis.col.j.ff.de reg iur. Roma.cōs.82. Bal. in l.j.§.ius naturale.ff.de iusti.& iure. Couarru.in rep.c.quamuis pactum.in initio secundæ partis,nu.5.de pact.in 6.

54 Ex quo sequitur,† ꝙ licet quis cēseatur Fidalgus,q a est filius, & nepos Fidalgui,non interrumpitur ius sanguinis,hoc est esse filiū illorum hominum ex eo, ꝙ renūtiet priuilegio,quod propter illos (hoc est propter sanguinem) sibi conceditur.

Præterea respōdeo, ꝙ hic non credimus Fidalgum definere esse Fidalgum ex renunciatione Fidalguiæ. Sed ꝙ ex renunciatione non gaudet priuilegijs Fidalgis concessis:vt probat.l.4.titu.2.lib.4.ordina.ibi.el se quebranto su libertad. non autem dicit. el se quito su hidalguia. Sicuti filius renunciatione hęreditatis paternæ non desinit esse filius, tamen non gaudet iure filiis concesso. Itaque Fidalgus,qui ob debitum capitur, non desinit esse Fidalgus,tamen non gaudet in ea solum re priuilegio Fidalgi. Et aliud est nobilitas, aliud nobilitatis priuilegium : vt supra dixi. Deinde non obstat, quòd beneficium cessionis bonorum pacto vel renunciatione tolli non potest,vt docui capitulo primo,num.41.

55 Quia † nemo potest se perpetuò obligare ad carcerem,ergo sic Fidalgus licèt renunciet Fidalguiæ, effugiet carcerem. Sed responde primùm,verum quando debitor,qui cessioni renunciat,non habet vllum remedium ordinarium ad effugiendum carcerem, secus si habeat alioquod aliud ordinarium remediū à lege inductū,vt est cedere bonis,vel seruire creditori,vel operas in eius vtilitatem præstare,vt latè docui cap.2.num. 28. versic.non obstat secundum. Vnde videmus, quòd beneficium cessionis bonorum à iure inductum est lege Hispanica sublatum:quoniam licèt doctores sentiant; quòd non valet lex, vel consuetudo, per quam tollitur cessionis bonorum beneficiū, Intelligendi sunt, quando beneficium cessionis ita tollitur, vt debitor,qui soluendo non est,nō habeat aliud remedium, quo effugiat carcerem:vt late dixi cap.2.nume.9.versi.Itaque vt ad rem. Ergo cum Fidalgus cedēdo bonis more nostro, hoc est patiendo se tradi creditori, possit effugere cercerem, cessat ratio, propter quam doctores dicunt, quod beneficium cessionis bonorum pacto vel renunciatione tolli non potest. Alioqui cum tam in plebeio,quàm in nobili verum sit, quòd non potest pacto priuare se beneficio cessionis bonorum. Sequeretur, quòd neque nobilis,neque plebeius propter debitum capi posset, ita ꝙ nō effugiat carcerem cedēdo bonis iuxta cessionem Romanam:contrarium tamen est iure Hispanico inductum. Deinde nihil ad rem quod adfert Cifontanus in l.79. Tauri col.j.vers.4.

56 dubitatur scilicèt † ꝙ nemo est dominus membrorum suorū, & ꝙ ideo Fidalgus cum nō sit dominus membrorum suorum, non potest se obligare ad carcerem : cum nemo possit obligare quæ sua non sunt l.pe.C.de reb.alie.non alie. Quoniam hac ratione etiam plebeius non posset ex obligatione duci in carcerem : non enim magis est dominus membrorum suorum q̃ Fidalgus:nā generaliter loquitur.l.liber homo.ff.ad leg. Aquil. Hic notandum,ꝙ Gregorius in l.34.titu. fi.p.7.verbo de sangre dicit,ꝙ licèt nobilis possit renunciare priuilegio nobilitatis & conijci in carcerem:tamen quòd non potest renunciare nobilitati quoad hoc,vt torqueatur Puto eius sententiam veram,licèt Otalora eam sugillet in tracta.de nobil.p.2.§.9 num.8.dicēs non esse maiorem rationem in vno casu quàm in alio, sed videtur esse disparem rationem:nam cū Fidalgus cōiicitur in carcerem,non torquetur, neque laniantur eius membra. At cum torquetur corporis cōpages dissoluitur, & nemo est dominus membrorum suorum. Neque obstat ꝙ plebeius torquetur, & etiam non est dominus membrorum suorum. Nam plebeius subditus est legi imponēti torturam. At nobilis liber est ab ea, & sic eius membra magis libera sunt, neque potest ea subijcere per pactum cum infamia familiæ suæ. At puto generalem renunciationem nobilitatis non tollere priuilegium,ne torqueatur; verba enim obligationis non extenduntur ad incogitata: vt in renunciatione fęminæ dixi num.4. Sed ad rem redeundo

57 & respondendo argumentis, quæ videntur probare, nobilem non posse renunciare priuilegio nobilitatis. Nō obstat † ꝙ nō valet pactum inter debitorem & creditorem vt debitor inuitus detineri possit pro debito, vt dixi c.j.num.42. Id enim verū, vt non possit detineri,à debitore in carcere priuato, nō autem vt non possit coniici in carcerem publicum. De iure enim permissum est,debitorem facta bonorum excussione capere,vt docui c.j.nu.26. Pręterea non obstat,ꝙ fęmina,quæ in assumptione tutelæ renunciat omni legum auxilio : nihilominus capi nō potest.etiamsi renunciatio deberet operari:vt censeretur renūciasse legi, quæ vetat fęminam capi,vt late dixi cap.præcedenti, & in tractatu de decima tutori Hispanico iure præstanda capit.4.num.78.

58 Id enim ideo admittitur : quoniam nulla fęmina potest esse tutrix,nisi mater,vel auia, vt in auth. matri & auiæ. C. quando mul.tut.offi.fung.potest. Matrem autem capi à filio etiamsi expresse in contractu consensisset se carceri mancipari, esset exēplum execrabile aduersus sanctam naturæ legem, quæ omnes homines quantumuis Barbaros docet venerari patrem & matrem. Hoc autem naturale ius non interrumpitur, neque tollitur renunciatione,vt in l.alia § eleganter. ff. sol.mat. Vbi Alex. nu.16.verb.habeo,scribit quòd pater,patronus & alii enumerati in l.sunt qui putant,ff.de re iudi Non possunt renunciare beneficio,ne conueniantur vltra quàm facere possunt, quod inter alia præstat,ne in carcerem ducantur,vt dixi c.3.nu.2. At capi Fidalgum non est aduersus sanctam naturæ legem, neq; aduersus bonos mores, cū ad obsequia vilissima se obligare possit. Quod multo magis dedecorosum est sui ordinis hominibus,quàm duci in carcerem.

Præterea priuilegia conceduntur Fidalguis, nō tam propter dignitatem,quàm propter fidem animi sinceram,l. 10. ordina. ibi. Por la gran libertad que dios pusos en ellos mādamos que les sean guardadas sus franquezas y libertades.

59 Præterea non obstat,ꝙ † nobilibus maior deferēdus honos quàm plebeiis.c.de multa. de præben. Et quòd honor reuerentiam præmittit.l.honori.ff.de oper.liber.& quod iuri reuerētię causa concesso, renūciare nemo potest.l.fi. C. de bon.liber. Ias. in l.si.quis in conscribendo.col.5.C.de pact. Decius in l. venia. col.fi.C.de in ius vocan Vnde eruditissimi viri sentiūt,ꝙ egregiæ personæ non possunt renunciare priuilegio. l. ad egregias. ff.de iureiur. Ita docet Cyn.in l.nec honorem.C.de episc.& cleri. Albe.& Alex.in d.l.ad egregias.Gomesius in c.2.nu.45.de iudi.in 6.Rom.sing.169.ex textu in c.2.ad finem de iudi.in 6.Vbi definitum extat non posse moniales renunciare priuilegio sibi à iure concesso,ne teneantur ad iudicem ire ad ferendum testimonium. Hæc argumenta non vrgent,primò l.fi.C. de bon. liber. Solum dicit,quòd non censetur remissum ius reuerentiale. Deinde.l.alia.§.eleganter.ff.solu.matr. dicit,ius reuerentiale pacto non tolli:loquitur tamen de reuerentia,quam iure naturæ vxor debet marito,& filius patri,quam pacto velle interrumpere esset summè Barbaricum:esset enim interrumpere præceptū Dei priuatis pactionibus,reuerētia autem quæ nobili debetur, non procedit ex iure naturali.

Sed ex quadam ordinis congruentia : oportet enim in republica omnia esse politicè disposita, & vt plebeij & opifices in quibusdam cedant nobilibus. Et vt nobilis (qui vt plurimum diues est) si à fortuna bonis spolietur, non sentiat vsque ad carcerem fortunæ iniquitatem; cum etiam inops vtilis esse possit reipublicæ. Neque quisquam, qui sensu non careat, dicet reuerentiam,quæ Fidalgo debetur,esse similem reuerentiæ,quę debetur patri. Debetur quidē senibus honos & reuerentia,eamq; natura ipsa docet. Tamen potest creditor iuuenis coniicere in carcerem debitorem senem præsertim, ꝙ nobiles nonnunquā ab inuitis plebeis per tyrannidem honorem extorquent. Neq; plebeius, vel Fidalgus, qui petit pecuniam, tantum honorem debet Fidalgo debitori, quantum patri, aliàs non posset eum conuenire in plus,quàm facere potest,sicut neque patrē, quod

61 est falsum. Nō obstat,† quòd beneficium l.ad egregias.ff. de iureiur. quod reuerentiæ vel dignitatis causa conceditur nobilibus,non potest renunciari:quoniam verius est renunciari posse,& posse nobilem vel ex pacto,& renūciatione expressa. l. ad egregias. vel ex renunciatione tacita venire ad iudicem ad ferēdum testimonium,auctore Cyno in l.nec honorem. C.de obseq.Felin.in c.si diligenti.num.24.de fo. compe.Ias.in l.ad egregias.num.1.Gomesius in c.2.num.fi.de iudi. in 6. vt apertissimè probatur in d.c.2.vbi probatur personas ibi contentas non esse cogendas venire ad iudicem inuitas ad ferendum testimonium,ergo si velint venire poterunt. Quod etiam probatur in l.quamuis.versi.inuitus.ff.de in ius vocan.iuncta.l. vna. C. eod.

62 titul. Deinde † quod attinet ad moniales, ideo ad iudicem venire non coguntur:quoniam illarum pleręque clausuram vouent,iniquumque esset,fœminas religiosas,quarum conuersatio in cœlis esse debet,misceri hominum,turbis, & fori clamoribus. Et licèt quidam sentiant beneficio l.ad egregias. posse renunciari in vno quopiam casu. Mihi tamen verissimum videtur, posse hominem quantumuis nobilissimum promittere se generaliter,quotienscunque opus fuerit, ad iudicem accessurū ad ferendum testimonium,quod pro sua prudentia probat. Didacus Couarruuias in d. relectione,c. quamuis pactum. in initio 2.partis.num 8.versi.quinimmo. Neque enim video probabilem dubitandi causam, quominus vir quatūuis nobilissimus possit generaliter renunciare se accessurum ad iudicē qui principis sui vices gerens publicam tranquilitatem tuetur. Quid.n. hic fit,quod non maximè sit honorificum?

63 Nam † regis vices gerēs omni honore etiam à nobilissimis afficitur, Et nobilis nobilitatis priuilegio modestè renuncians eat ad iudicem, vt hoc sit exemplum, accedere volens omni laude propter Christianā modestiam prosequēdus est,& Christiana autem virtus omnes mundi inanes honores vera gloria & bonorum virorum æstimatione longissimè superat.

64 Præterea † non obstat nostræ opinioni textus in c.si diligenti.de foro comp.vbi probatur, clericum non posse etiam cum iuramento renunciare priuilegio fori Ecclesiastici. Et redditur ratio:quoniam id priuilegium concessum fuit ordini sacerdotali & status Ecclesiastici dignitati. Ex quo videtur inferri, nobilem non posse renunciare priuilegio nobilibus concesso, ne in carcerem pro ære alieno trahantur:quoniam id ordini nobilium uidetur concessum.

65 Sed responde † quòd cum præcipua pars publicæ utilitatis consistat in religione,& in his quæ religionem concernūt: ut in l.ueluti. ff. de iusti.& iure. Certè ad publicam utilitatem spectat:ut sacerdotes religionis sacri ministri,& diuinæ legis interpretes uerè religiosi sint, prophanisque turbis & fori clamoribus non misceantur. Vt notat Fely. in dicto c.si diligenti.num. 24. Couar. in repe.c. quamuis pactum.in initio 2.partis.colum.

pen. Beatus Paulus inquit. Seruus Dei non litiget. Quare cum hoc prophani non seruent, & sacerdotes à litibus non abstineant, Saltem illud videtur omnino concedendum sacerdotalis ordinis dignitati, vt suum habeãt sacerdotes peculiarem & quasi sacrum iudicem, neque in foro publico prophani videãt sacerdotem litigantem: cum iuxta verbum diuinum, arma sacerdotum preces & lacrimæ sint. Habent iure optimo sacerdotes suum peculiarem iudicem, qui lites inter eos paterna charitate componat & definiat, hoc autem rectissimè dicitur spectare ad publicam vtilitatem: cum ad religionem spectet. At non est aduersus publicam vtilitatem, vt nobilis detrudatur in carcerem, alioqui nũquam nobilis carcere præmeretur vlla ex causa. Neque obstat, si quis dicat, quòd nobiles militiæ assueti regnum ab hostium iniuria pugnaci manu defendunt. Nã hac sanè via neque plebeii (qui multo plures militant in tanta exercitus multitudine) possent ob æs alienum detrudi in carcerem.

66 Neque † vlla fit iniuria ordini nobilium ex eo, quòd vnus nobilis ex propria renunciatione non verò ex ordinis indignitate detrudatur in carcerem: nam si velit etiã potest esse faber ferrarius, neque hoc prohibetur, etiamsi videatur esse aduersus nobilium dignitatem.

Præterea nõ obstant duodecim argumẽta quæ protulit Ferdinandus Vasquius. d. lib. 3. § 22. num. 75. Primò † non obstat. l. 67 fi. C. de pact. pigno. vbi pactum legis commissoriæ prohibetur à lege: quia asperum, qua ratione ei legi nõ posse renũciari scribit Bar. & DD. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. Vnde infert Vasquius, quòd cum esse in carcere sit durissimum, quòd Fidalgus non poterit renunciare priuilegio, ne ducatur in carcerem. Sed responde, quòd esse in carcere non minus durum est Fidalgo, 68 quàm plebeis, nam. l. in seruorum. ff. de pęnis. Quæ dicit † quòd quęlibet molestia personalis durior est, quam rerum amissio, nõ magis loquitur in Fidalgo, quàm in plebeio: vterque enim ex ossibus & mollissima carne compositus est. Deinde quid si is qui non est Fidalgus, mercator est vmbræ & molli ocio assuetus, an huic non longè durior est carcer quàm Fidalgo. Vtique est: attamen in carcerem ducitur pro ære alieno non obstante argumento legis finalis. C. de pactis pignorum. Deinde quid si plebeius tenuissima valetudine vtitur, an ideo non poterit duci in carcerem, ꝙ corpus delicatum acerbius feret carceris molestiam, quis hoc affirmare ausit.

69 Deinde † pactum legis commissoriæ non ideo solum reiicitur: quia asperum est, sed quia est impium, & iniquum, & prorsus iniustum cumque summa fraude coniunctum, vt dicitur in d. l. fi. ibi. quoniam inter alias captiones præcipuè cõmissoriæ pignorum legis crescit asperitas.

Quare æquissimum est, vt renunciatio eius legis nõ sufficiat ad hoc vt dans pignus cum pacto legis commissoriæ amittat rem suam probili precio. Esset enim æquissimũ, sicut esset iniquum: vt promittẽs vsuras cogeretur ad earum solutionem ex eo, quòd renunciet legi vetanti vsuras.

Rursus adfert Vasquius textum in capitulo. si diligenti. de foro competent. Et quòd cum ibi. renunciatio iurata non tollat priuilegium fori. Multo magis simplex renunciatio non tollet priuilegium, ne nobilis in carcerem ducatur; cũ amissio priuilegii huius sit nobili longè calamitosior, quàm clerico amissio fori: cum carcer æquiparetur captiuitati.

70 Sed responde † quòd hac sanè ratione neque nobilis renuncians suo priuilegio cum iuramento non posset coniici in carcerem: contrarium tamen docet ipse Vasquius, vt infra dicam.

Deinde responde, quòd ideo in capitulo si diligenti. renunciatio fori non valet: quia tolleretur sua iurisdictio pontifici & iudici Ecclesiastico, & læderetur puritas & dignitas sacerdotalis, si clericus diuinę cõtemplationi destinatus misceretur prophani fori clamoribus. vt dixi numero 39. At non læditur religio nec publica vtilitas (quæ in religione præcipue consistit) ex eo quòd nobilis pro ære alieno deuorato ducatur in carcerem.

71 Deinde † adducit. l. si quando. §. & generaliter. C. de inoffic. testa. ibi. quam pactionibus adstringendos. iunctis illis verbis, minimè prægrauari. Ergo cum ibi pactũ improbetur: quia plus æquo renuncians adstringitur. Ita & hic renunciatio improbanda: quia Fidalgus arctissimè adstringetur, & carceris molestia grauabitur. Sed responde, quòd l. si quando. loquitur in patre, qui aduersus naturæ legem, qua docetur diligere filium, ei grauissimam legem iniquis pactis imponit, hoc autem optimo iure improbatur, vt dixi, versic. præterea non obstat, quòd fœmina & violator legis naturæ pactis vim allegare aduersus filium non potest, quem pro iure suo videtur ad quiduis faciẽdum impellere posse. Deinde hic non fit pactum: vt cõiiciatur in carcerem, sed quòd in defectum nõ solutæ pecuniæ cogatur spreto nobilitatis priuilegio.

72 Præterea † adducit. l. vt vim. ff. de iustitia & iure. ibi. & cum cognationem quandam inter nos natura constituerit, hominem homini insidiari nefas est. Et quòd tollere homini libertatem est ei insidiari. Sed hoc non magis quadrat Fidalgo, quàm plebeio: vtrique enim insidiari nefas est: nihilominus tamen admissum est, vt plebeius ex pacto possit coniici in carcerem publicum. Deinde hic non fit pactum, vt Fidalgus coniiciatur in carcerem, sed vt soluat rem alienam, & ꝙ non soluendo carcere cogatur ad reponendum alienum.

73 Quintò † adfert. l. prima, §. quæ onerandæ. ff quar. rerum act. non det. ibi. Semperque sit metu exactionis subiectus, propter quod quiduis sustineat patrono præcipiente. Et quòd cum hęc subiectio non tolleretur fauore patroni, qui libertatem (donum inæstimabile) dedit liberto, multo minus tolerandum in Fidalgo, qui nullum beneficium accepit. Sed responde, quòd immo accepit plus quàm beneficium, scilicet pecuniam, quæ ad transigendam miseram huius caducæ vitæ fragilitatem non minus confert quàm sanguis. Deinde responde, quòd lex illa loquitur, quando libertus cupiditate consequendi libertatem durissima promisit domino, vt eum manumitteret, & dominus voluit illum metu exactionis semper habere subiectum, ideo durissima imposuit. At hic Fidalgus liber erat, neque metu renunciationis erit subiectus: cum solutione liberetur, soluere autem quod debes sanctissimum est, neque dimittitur peccatum, nisi reponas, quod à fratre accepisti. Neque obstat, si quis obiiciat, quòd. §. quæ onerandæ. habet etiam locum, quando accepta iam libertate libertus onerosa promisit, id enim verum non est, nisi constet libertum metu solo vel nimia patroni reuerentia ita se subiecisse, vt pœnali stipulationi se subiiceret: vt ibi probatur expresse. At hic Fidalgus neque metu, neque patroni reuerentia, se submisit, neque creditor patronus est, immo neque creditor, quo vsque contractus sit absolutus, perfectus & celebratus.

74 Rursus allegat † quòd pater contra pietatem tractans filium cogitur illum emancipare. l. fina. ff. si quis à par. fuer. manu. Et quòd cum asperitas patris non toleretur, in filios, qui patribus tantum debent. Multo minus tolerabitur hæc asperitas ab eo, cui nihil debemus. Sed hoc argumentũ parum habet roboris: nam hac ratione nullus neque nobilis, neque ignobilis pateretur carcerem pro ære alieno: Nam. l. fina. non minus loquitur in nobili quàm in plebeio. Deinde hic non coniicitur, quis in carcerem directè, neque simpliciter, sed in defectum alieni æris non soluti.

75 Præterea † adfert. l. libertos. C. de obsequen. ibi. cum nobis cordi est, ingenuis magis hominibus, quàm libertis rempublicam frequentari. Sed hac ratione nullus ignobilis pateretur carcerem. Nam & ignobiles ingenui sunt, & ingenuis hominibus præstat rempublicam frequentari. Deinde notat eam legem ibi. neque vincula perpeti & ibi. potius obsequium quàm seruile ministerium. Sed quid hoc ad rem, de qua agimus, alioqui ex eo textu nullus patietur vincula pro ære alieno, quod est simpliciter falsum. Deinde illa lex in alio casu loquitur, scilicet in liberto, qui operas non promisit. Et dicit textus, quòd cum operas non promiserit, non est pro eis coniiciendus in vincula. Quid hoc ad nostrum tractatum, vbi nobilis promittens solutionem rei, quam accepit, renunciat priuilegiis Fidalguiæ, aliàs rem non accepturus.

76 Rursus † profert l. fin. C. de non numerata pecunia. quæ nihil meo iudicio euincit: nam licèt confessio iurata de numerata pecunia non impediat exceptionem non numeratæ pecuniæ: quia mutua pecunia egentes facile sese ad quiduis obligant. Tamen hic Fidalgus pecuniam accipit, quòd si non accipiat, renunciatio Fidalguiæ nihil nocebit, & exceptione non numeratæ pecuniæ tutus erit, iuxta. l. fi.

Postremò allegat, quòd si nobilis posset priuilegio Hidalguiæ renunciare, iam olim tabelliones eam clausulam suis scripturis adiecissent. Sed hæc coniectura ad iuris & iustitiæ lucem parum facit. Nam quotidie tabelliones nouas addunt clausulas & renunciationes maioribus nostris inauditas, vt patet conferenti instrumentum emptionis factum ante centum annos cum his quæ hodie fiunt, non tamen inde infertur, quòd nouæ clausulæ non habent firmitatis robur. Deinde Vasquius. Non euacuat vim. l. quarta titulo secundo libro quarto, ordi-77 nationum dicens † quòd nobilis per conductionem regij vectigalis amittit priuilegium nobilitatis. Tamen quòd id expresse facere non posset: sicuti videmus in clerico, qui expresse non potest abdicare à se priuilegium fori sacerdotalis. Tacite tamen bene potest, videlicet exercendo artem turpem. c. vniuersitatis. de senten. excommun. iuncto. capit. primo, de cleric. coniuga. in sexto, Alexand consi. 8. numero 2. lib. primo. Quare dicit, quòd nobilis conducendo regia vel vectigalia amittit priuilegium nobilitatis, non tamen id expresse facere posset. Deinde adducit, quòd cum nobilis amittit priuilegium nobilitatis ex conductione regij vectigalis, vel clericus priuilegium fori, potius videntur eis adimi tãquam indignis, quàm amittere ea ex remissione. Sed certè l. 4. nõ tam vrget, dũ disponit, ꝙ nobilis conducens regia vectigalia põt capi q̃ in ratione generali quam statim subiicit. ibi, porque el mismo quebranta su libertad. Nam de iure cum ratio est generalior lege extẽdit

vltra casum legis. l. j. §. sexum. & ibi Bar. ff. de postu. Bald. in l. generali. C. de episc & cleri. Ias. in auth. quas actiones. nu. 17. C. de sacr. eccles. Rursus non potest videri adimi. in d. l. 4. priuilegium ob indignitatem: non enim adimitur. Sed dicit, ꝙ non gaudet priuilegio nobilitatis.

78 Non † enim cõducere regia vectigalia res est indigna ea indignitate, quæ pœnam, hoc est priuilegii amissionem promereatur, sed nobilis non gaudeat priuilegio fauore census regij. 79 Et quod adfert de sacerdote dissimile est: nam † Sacerdotẽ exercere artem turpem, puta histrionicam, res est indigna, quę coerctionem & amissionem fori meretur. At nobilem conducere regia vectigalia non est res indigna, hoc est impia, criminosa, vel turpis. sed forsan est minus honorifica, quàm nobilem deceat. Alioqui conductor regij vectigalis amitteret omnia priuilegia nobilitatis, sed non amittit.

80 Nam † neq; mercatura, neq; exercitium artis vilissimæ tollit Fidalgo priuilegium nobilitatis, licèt harum rerum exercitiũ multo vilius sit, quàm conducere regia vectigalia. Vt dixi nu. 34. Cur ergo tollat conductio regii vectigalis. Ea ratione, ꝙ est res indigna: cum res sit minus indigna, hoc est minus dedecorosa, quam exercitium mercaturæ, aut artis vilis.

81 Certè † nobilis conductor regij vectigalis non amittit priuilegium nobilitatis, nisi solum quoad hoc, vt possit duci in carcerem Vt in d. l. probatur, quod non ob aliud statuitur, nisi vt regius census ad defensionem communis patriæ necessarius incolumis sit, non autem ob indignitatem, alioqui omnia priuilegia nobilitatis amitteret. Et ꝙ illud non disponatur ob indignitatem conductionis, probatur: quoniam vbicunq; quis debet pecuniam regi, ex quacunq; causa debeat, non gaudet priuilegio nobilitatis, vt in d. l. 4. Non omittendum, ꝙ Celsus verbo Hidalgo, versi. 7. inquit, hidalgum conducentem regia vectigalia amittere priuilegium immunitatis à carcere ex ratione, quam reddit in verbo arrendador, ver. 7. Scilicet quoniam iure regio prohibitum est que el cauallero non cõducat regia vectigalia. l. 6. titu. j. lib. 6. ordi. Sed errat: quoniam: ibi cauallero, significat hominem potẽtem, à quo nõ facile exigeretur regiũ vectigal. Alioqui si ob trãsgressionem illius legis Fidalgus amitteret priuilegium, nõ amitteret illud cõducẽdo redditus ecclesiæ vel gimnasij Salmanticẽsis. Vtrumque enim prohibetur al cauallero in d. l. 6. manifestum autem est, ꝙ si cõducat redditus gimnasij Salmãticensis, ꝙ nõ ideo amisso priuilegio nobilitatis poterit ratione redditus conijci in carcerem. Cum de ea re non sit lex, neque inducẽda sit priuatio, nisi in casibus à iure expressis: vt in Authen. de non eligen. secun. nuben. §. cum igitur. Bald. in authen. ex testamento. nume. 5. C. secun. nupt. Ias in l. in cum quidam. ff. de liber. & posthu. & in l. quod te. colum. antepenult. ff. si cert. peta. & in l. 2. nu. 39 ff. de vulg. & in l. ab hostibus. ff. sol. mat. Nõ videtur prætereũdum, ne quis labatur imprudẽs quod disposita. d. l. 6. nõ descendũt à dispositione leg. milites. C. loca. Nam ibi de militibus Romanis, qui semper in armis erãt, ideo prohibebãtur esse cõductores etiam ruris, ne omisso armorum vsu fierent agricolæ. At quid hoc al cauallero. alioqui etiam non poterit conducere rus, sicut miles non poterat, quod est falsum. Cauallero in dicta l. 6. significat virum nobilem diuitiarum splendore potentem, quod receptus vsus loquendi satis probat.

Hactenus aliena argumenta retuli, & profecto mirum videri potest, quòd qui hanc tuentur opinionem, nõ adduxerint il-82 lud, quod magis vrget, Scilicet † ꝙ miles (cui iure conceditur priuilegium ne teneatur vltra quam facere potest) l. miles. ff. de re iudi. Quod inter alia præstat ne pro ære alieno in carcerem ducatur, vt dixi. c. 3. nu. 2. non potest suo priuilegio renunciare, ita docuit Iacobus Ra. in l. si crediderit. ff. de pact. quod putat verum Alex. in l. alia. §. eleganter. nu. 16. ver. in milite. ff. sol. matr. Ias. in l. miles. col. j. ff. de re iudi. Butrius consi. 41. satis puto. Quoniam id priuilegium competit personæ. Ergo cum immunitas à carcere competat personæ Fidalgui, videtur quòd ei non possit renunciari.

83 Deinde † donator non potest renunciare suo priuilegio, ne conueniatur vltra q̃ facere potest, quod docuit Iacobus Ray. in loco supra citato. Quoniam non minus est priuilegiatus donator, quam maritus. l. & exhęredatum. ff. de re iudi. & idem videtur tacitè sensisse Imola in l. ex diuerso §. fi. ff. solu. matri. dum docet, ꝙ maritus & donator prossunt etiam latæ sententiæ opponere suum priuilegium, licèt alii habẽtes idem priuilegium non possent, & subiicit ratione: quoniam cum expresse possint suo priuilegio renunciare, multo minus tacitè, omittendo oppositionem exceptionis, argu. l. qui ad certũ. ff. locati. & l. si spõsus. §. si maritus. ff. de donatio. inter virum & vxor. Sed certè idem dicendum in aliis idem priuilegium habentibus: quoniã hæc exceptio moderatur sententiam, & non cõuellit eam. Neque repugnat eius decreto, ideo generaliter opponi potest, etiã post sententiam. l. Nesennius. ff. de re iudi. Doctores in d. l. ex diuerso § fi. Alex. in d. §. eleganter.

Hæc argumenta me non cogunt à sententia discedere, si cuiusque rei vera ratio expendatur. Primò donatorem non posse suo priuilegio renunciare, falsum est docet Alexan. in d. §. eleganter. num. 16. versic. reperio. & Barto. in §. eleganter. col. j. q̃a priuilegium non datur personæ, sed contractui. Deinde ꝙ attinet ad militem, puto non posse suo priuilegio renunciare, ne ducatur in carcerem: quoniam si posset duci in carcerem, Respublica à qua alitur & quæ eius opera defenditur periclitaretur. Hęc ratio colligitur ex l. milites. C. locati. Vbi postquam lex dixit, militem non posse conducere, neque fideiubere pro conductore, subiicit rationẽ. Ne omisso armorũ vsu ad opus rurestre se conferant & vicinis graues præsumptione militaris cinguli existant. Armis autem non priuatis negocijs occupentur: vt numeris & signis suis iugiter inhærentes rempublicã à qua aluntur ab omni bellorum necessitate defendant.

84 Ergo † cum miles prohibeatur conducere: quia esset impedimentum militaris exercitij, vt significat Alexand. in leg. miles ita. & Gabriel Sarai. in aditione ad Mathesilanum singu. 61. Certè menti legis videtur conforme, ne possit renũciare beneficio, ne conueniatur vltra q̃ facere possit. Quoniam si valeret renunciatio, posset duci in carcerem, deinde spoliaretur facultatibus ad alimenta necessariis, si deberet regi ex alia causa q̃ cõductionis Et tamen vbicunque debet regi, non gaudet priuilegio, vt supra. Item si ideo esset, ꝙ si careret alimentis, nõ posset militare: nam absque alimẽtis non viuitur, quod intellige, iuxta leg. 6. titulo 5 parti. 3. Sed quid hoc ad temporarios milites nostri regni: nam de his, qui equestri militiæ apud Neapolim dant operam aliud sentio, vt per Zasium in tracta. Substitutionum. col. 630. leg. 29. tit. 14. partita 5. Alex. l. Cẽturio. nu. 23. leg. 6. titu. 29. partita 3. Deinde quid hoc ad Fidalgos, qui non militant more Romanorum militum.

Illi enim in bello & pace in ocio & in negocio semper in armis erant. Et à republica dato stipẽdio alebantur, eisq; propter vsum armorum tribuebatur priuilegium, nõ verò propter nobilitatem. Alioqui omnes nobiles Romani gaudebant militari priuilegio, quod est ridiculum: aliud enim est militia, aliud nobilitas.

86 Ergo † cum aliud sit esse militem, aliud esse Fidalgum, Fidalgus enim est nobilis, sed non est miles, certè nõ sequitur, miles non p̃t renunciare suo priuilegio, ergo neq; Fidalgus. Alioqui neq; Fidalgus poterit rẽ ꝯducere: q̃m miles nõ p̃t, vt in d. l. milites. quod est simpliciter falsum. Deinde sequeretur, ꝙ Fidalgus, vel nobilis non teneretur in plus, quàm facere posset quod est falsum. Deinde in eis est dispar ratio: nam Fidalguia est priuilegium, à maioribus iure sanguinis deriuatum, miles non iure sanguinis, sed propter militare exercitium, reipublicæ bellorum, tempore vtilem. Armatur priuilegio, cui posse renũciare esset rempublicam prodere, nimirum periclitaretur suis defensoribus orbata.

Non obstat si quis inepte argutus exageret rationem Alexãdri dict. nu. 16. Et Iasonis in leg miles. colum. j. ff. de re. iudicat. 87 Vbi dicit, † quòd miles nõ potest suo priuileg o renunciare: q̃a priuilegium competit personæ, vnde videtur, ꝙ idem in Fidalgo: quia competit personæ. Responde, quòd priuilegium militare non datur personę simpliciter, sed militari exercitio, quod liquidò cõstat: quia miles nõ militans non gaudet priuilegio, nisi sit in seruitio regis, leg. pe. C. de testa. mili. & Bar. & Doctores in leg. miles. ff. de re iudi. leg. 29. titulo 14. patita 5. leg. 6. titulo 5. patita 3. leg. 31. titulo 14. partita 5. leg. 15. titulo j. partita j. Quare verba Alexandri & Iasonis cãdidè sunt interpretanda, nõ inepte exagerãda; nam priuilegium militare competit personæ propter exercitium militare. Quod deserere non potest, sed nõ simpliciter propter personam. At priuilegium Fidalgui non datur propter personam, neque propter exercitium personæ, sed quoniam descendunt à maioribus eo priuilegio ornatis. Itaque est ius, quod competit propter sanguinem non propter personam. Immo ius & priuilegium datum propter personam & propter eruditionem, vel professionem sciẽtiæ, potest renunciari, vt iure regio probatur in l. 8. in finalibus verbis. titulo finali, parti secunda.

88 Priuilegium † autem militare seruandum in militibus diui Ioannis, qui perpetuò reipublicæ militant: vt per Zasium in tractatu substitu. colum. 630. & in militibus qui hodie. Neapoli. regi militant, vt per Zasium, vbi supra, late Alexand. in l. centurio. nume. 23. ff. de vulg. An autem miles debeat esse armatus, vt gaudeat priuilegio militari, vide lib. 4. ordinatio. titulo. de los caualleros. Auendan. in dictionario verbo cauallero. Et an milites nostri temporis gaudeant priuilegio militari, vide Ripam in l. centurio. ff. de Vulga. Afflic. in constitu. Sic. rubrica 9. lib. primo, numero 28. DD. in l. miles. ff. de re iudica. & in l. prima. C. de iur. & fact. ignoran. Iason. in l. miles ff. de re iudica. & ibi. Alexand. doctores in l. centurio. ibi Alexand. numero vigesimotertio, & melius numero vigesimoquarto. Qui referunt alios, & tractant, an milites vacantes ocio & mercaturæ & non armis possint torqueri, vel pro ære alieno capi. Sed ego, cum loquantur aduersus legem, certè si non militent, eos

non excusabo: nisi aliud admittat consuetudo. Redeundo ad quæstionem, quod nobilis non possit renunciare priuilegio nobilitatis. Illud aliquem mouere posset, quòd si hoc admittatur, breui tabelliones in addendis nouis clausulis vsq; ad iniquitatē curiosi hāc nouam clausulam perpetuò inferent scripturis suis, priuilegiumq; hoc recta ratione nobilitati concessum in eternum exulabit. Quod autem hoc priuilegium quo ob æs alienū nobiles non detruduntur in carcerem, non sit iniquum patet: quoniā maximè discedit à rigidissima dispositione huius legis.

89 Carcer † enim videtur esse causa præuia ad addicēdum inopem debitorem creditori, quod durissimum est & pœnæ corporali prorsus par. Sed hoc argumentum me trahit in eam sententiam: nam hac sanè ratione statuendum esset, ne fęminæ renunciare possent Velleiano. Et ne minores priuilegio minoribus concesso iureiurando renunciai ēt: qm̄ tabelliones in omnibus scripturis à fęminis factis addunt renunciationem Velleiani, atq; itē minoris ætatis beneficia addito iureiurādo inania prorsus efficiunt. Hæc autem beneficia rectissima naturæ ratione subsistunt (oportet enim fęminarum & minorum imbecilli ingenio succurri) Nihilominus tamē res æquissima, naturæ cōformis & tot legibus constitura tollitur renunciatione, quæ tā familiaris est tabellionibus: vt nulla magis, atq; adeo bonus tabellio non haberetur, qui eā non adderet. Credoq; prorsus ideo hactenus non inferi nobilitatis renūciationem: quoniam probrosum quiddam continet, videturque cōtrahenti male ominari. Quare illi qui sunt ferociori ingenio renunciationem indignissimè ferent, nisi de ea re pactum cum contrahente factum fuisset.

90 Nam † renunciare minoris ætatis & Velleiani beneficio nō est dedecorosum fœminæ neq; minori, etiam si principes sint. ideo tabellio sponte sua etiam à parte non admonitus addit renunciationem. At renunciare nobilitati, nescio quid continet quod fidalgum cōtrahentem & pręmit & deprimit, tristemq; euentum pollicetur. ideo tabellio renunciationem nunquam audebit addere. Nisi à partibus admonitus, aliqui oportet eum parare manus, ꝗ videatur ad duriores conditiones virum nobilem insolentibus clausulis adigere. Quod omnibus nobilibus bilem mouebit, itaq; non est periculum, ne hæc clausula addatur ex more omnibus scripturis; nullus enim tabellio tale quidpiā audebit facere. Nisi diserte à partibus admonitus, & vix ipsa pars audebit dicere nobili, vt renunciet nobilitatem Denūciat enim ei carcerem, & quòd non erit soluendo. Oportetque qui tale quidpiam petierit, esse probe loricatum. Mihi hæc opinio verior videtur.

91 Est autem res manifestior † cum nobilis iurat renunciationem, nam & ipse Vasquius qui rem tot telis tot argumentis cōmuniuit, dicit renunciationem indubitanter valere. Si adsit iuramentum, ita docet in tractatu de successio. j. parti. lib. 3. §. 28. limitatione 32. nu. 19. ver. & sic hanc partem.

92 Quoniam † iuramentum seruandum, vbicunq; seruari pōt absq; interitu salutis æternæ. c. cum contingat. de iureiur. Confirmatur hæc opinio: quoniam beneficium auth. hoc nisi. C. de solu. inductum in fauorem debitorum. Non potest renunciari, vti scripserunt nonnulli, quos retuli capite j. nu. 49. ver. adeo autem hoc remedium, Tamen addito iuramento renunciatio valida est, auctore Ripa in l. 2. §. mutui datio. nu. 28. versi. item, de qua dixi d. c. j. nu. 50.

93 Quod confirmatur † quoniam licèt debitor facti liberetur præstando interesse, non liberatur offerendo interesse, si factū iureiurando promisit, vt docui capitulo j. nume. 6. versic. præterea qui promisit.

Rursus hæc opinio esset magis expedita, si nobilis tempore contractus, vel tempore, quo de eo incūdo agebatur. Affirmauit se nobilem non esse; tunc enim renunciatio facta ex abundantia valida erit, dolusq; nocebit nobili ita, vt renunciationē impungare non possit. Decipit enim contrahentem, qui contractu abstineret, nisi crederet eum nobilem non esse. Dolo autem alterius nemo prægrauari debet. c. nemo debet, de reg. iur. in 6. Et hoc casu non ex sola renunciatione, sed ex affimatione inductus sum ad contrahendum, & dolus ei nocere debet non minus, quàm renunciatio.

94 Quinimmo † etiam si non renunciaret priuilegio nobilitatis, videtur ꝗ solus dolus excludet eum, si alleget priuilegiū nobilitatis. Minor enim, qui se maiorem asserit, nō restituitur. l. 2. codice si minor se maio. dixe. & fęmina simulans se virum non iuuatur Velleia. l. fęminæ. C. ad Velleia. l. si decipienti. ff. eo. tit. & filiusfamilias asserens se sui iuris esse, non iuuatur Macedoniano. l. cum qui. ff. ad Macedo. DD. l. j. C. eo. tit. Sic mulier asserens rem, quæ venditur, non esse dotalem, nō potest alienationem impugnare. Vti scripsi in tractatu de non meliorandis dotis nomine filiabus. cap. 30. nume. versic. sic mulier. vbi alia similia protuli.

95 Illud † tamen oportet animaduersum, ꝗ asseueratio nobilis dicētis se ignobilem esse, non suffragabitur creditori, si sciebat asseuerationem falsam esse, & contrahentem esse nobilē: tunc enim non decipitur, & sibi ipse præcipitium parat. Hæc limitatio suadetur: quoniam non fit fraus sciēti. l. cum donationis. C. transactio. Quare filiusfamilias mutuum accipiens asseuerādo se sui iuris esse, potest nihilominus vti beneficio Macedoniani, si creditor sciebat illud esse falsum, quod prudenter docuit Dynus consi. incip. iure municipali cauetur. Alex. consi. 122. col. 1. libro 6. & alii quos citaui dict. c. 30. nume. 12. versicu. quod tamen limitandum.

Facit quod scribit Antonius Gomesius in l. 79. Tauri. nu. 4.

96 † ꝗ nobilis tempore contractus negans se nobilem potest duci in carcerem, arg. l. qui cum se. ff. de re iudica. quod limitat, nisi mutuans sciebat negationem esse falsam. Addit tamen, ꝗ nobilis negans per ignorantiam se nobilem esse, nō amitteret priuilegium nobilitatis, arg. c. j. §. vasallus. el j. si de feu. defuncti fuerit conten. inter domi. & agna. & ibi. Bal. Cōfirmatur: quoniam hic non est dolus, neq; renunciatio tacita, neq; expressa, nemo enim videtur renunciare iuri, quod nescit sibi competere. l. mater decedens. C. de inoffi. testamen. Nam pœna negantis cessat cessante dolo. Ias. lege j. num. 15. C. de transactio. Aluaro. & Prępo. in d. §. vasallus. Iacobinus sancti Georgij in tractatu feudorum, verbo, dictiq; vasalli promisse. nō commi. felon. col. 8. ver. vndecima causa. Zasius in epito. feudo. par. 10. consi. lu. 7. Ang. & Raph. Com. in l. sed hoc ita. §. quod autem. ff. de re iudi.

97 Rursus † renūciatio nobilitatis facta ab eo, qui nobilis est ex priuilegio, non vero iure sanguinis, nō poterit vllo modo impugnari. Hic enim res est manifestior quàm in eo qui nobilis est iure sanguinis. Hic enim non quadrant illa argumenta, quæ pertinaciter indoctis & arroganter pertinacibus placent, non posse scilicet renunciari ius sanguinis & cætera quæ vulgò proferuntur. Pręterea hic nō est nobilis, sed habet priuilegia nobiliū priuilegio aūt suo qlibet renūciare p̄t. l. pe. C. de pactis. Neq; eñ pecunia emi p̄t virtus, vel generositas vera, vt inquit Eurypides apud Stobeum sermone 85. & in Prouerbium apud nos abiit. El Rey no puede hazer hidalgo. Deinde neq; absurdum, neque iniquum est, vt priuilegium nobilitatis adeptus data forsan pecunia illo careat. Accepta pecuuia à creditore ea conditione, vt non gaudeat priuilegio nobilitatis. Postremò res venalis non maiorum rectè factis, sed opibus parta non est eius dignitatis, vt absurdum sit renūciationem eius admitti: cum tota hæc nobilitas non alias habeat radices, quàm crumenā egēti principi oblatam. Satis est, ꝗ hic gaudeat priuilegiis nobilitatis, sed iniquum & stultum est iudicare ꝗ volens non possit eā renunciare, cum res de facili redeat ad suam naturam. Idem sentio de his, qui muneris ratione nobilium priuilegiis gaudēt, puta monetarij & similes. Illud tamē longo indice notandum, ꝗ si quis à Principe habeat priuilegium nobilitatis quoad hoc, vt ob æs alienum nō conijciatur in carcerem. Certè si princeps id concessit: vt expeditius sibi militaret, non poterit ei priuilegio renunciare, neque renunciatio valebit. Ne princeps cuius nomen prius est spolietur suo milite quem ad regni defensionem parauit, quod intelligo pro tempore ad bellum necessario non vero, cum absoluto tempore belli domi sedet. li. 6. titu. 5. par. 6. Sit exemplum. Philippus Rex Catholicus salubri consilio vt ducum suorū rapinas auerteret, militiam naualem instituit datoque in pace & bello stipendio milites conduxit. Vt primo statim mitescente verè classis ad maritimæ oræ præsidium educatur. Illudque priuilegij nomine concessit, ne ob æs alienum in carcerem ducantur, finge militem huic priuilegio renunciasse, an poterit duci in carcerem? Certè tempore quo bellica expeditio facienda est non poterit, ne princeps careat obsequio sibi debito, cuius obligatio antiquior est quàm nomen creditoris. Hæc opinio probatur in l. milites. C. loca. Vbi miles conducens prædium non obligatur, nec respublica eius opera careat. Rursus probatur: quoniam ratio, quare antiquitus milites non conueniebantur vltra, quàm facere possent, erat, ne præ inopia cogerentur deserere militiam: vt per Alex. in l. miles ita. ff. de re iud. ergo creditorum consensus sufficere non debet. Rursus probatur in l. præsenti. §. sanè. C. de his qui ad ecclesias confugiunt.

100 Vbi † immunitas ecclesiastica non prodest seruo neque alio obsequium pręstare obligato, ne dominus eius obsequio fraudetur. Sic licèt quis ex suo facto amittat priuilegiū nobilitatis, tenetur tamen subire onus nobilitati impositum, quatenus separabilia sunt. Bar. l. j. col. pe. ver. ex quo infero. C. de dig. li. 12. Fa cit. l. 3. §. fi. ff. de interd. & releg. notant Pla. & Ang. in d. l. j. Fely. & Deci. in c. intelleximus. de iudi. Ripa in l. fi. q. 50. C. de reuoc. donatio. Ias. in rubri. ff. de iustitia & iure. versicu. quintò facit. colum. fina. Angel. Aretin. in tractatu malefic. verbo. Sempronium. colum. fina. Si tamen debitor destinato consilio vt priorum creditorum manus effugeret huic militiæ se adscripsit, certè affectata militia ei prodesse non debet. Textus est expressus in lege si quis decurio. C. de decurio. ibi. Si quis decurio aut subiectus curiæ ausus fuerit vllam affectare militiam nulla temporis præscriptione muniatur. Idem probatur in l. si maritus. 2. §. legis. ff. ad leg. Iulia. de adulte. ibi. Cæterùm si euitandi criminis sui causa id egit: vt reipublicæ causa abesset, nihil illi commentum hoc proficiat. Optimus textus in l. semper. §. Diuus quoque Pius. ff. de iure immu. ibi illud excutiatur, an effugiendorum munerum causa imaginem nauicularii induat. Sic si quis in fraudem ingrediatur religionē, vel suscipiat sacros ordines, non potest opponere priuilegium sacerdotale. Bal. in auth. causa quæ sit cum monacho. col. j. C. de episc. & clerī. Bar. in l. j. col 3. ff. de pę. Abb. in c j. col. pe. de obli. ad ratiocin. Sic corrumpens consanguineam: vt Pontifex procliuior sit ad dispensandum, vt cum ea contrahat matrimonium, indignus est dispensatione. Sed vidi quæstionem hanc apud Senatores huius grauissimi prætorij agitari, quidam nobilis à Paulo centū mutuatus ꝓmisit soluere ac si esset pecunia regis, his verbis apud nos maximè vsitatis: Prometto de pagar los como marauedis y auer de su Magestad. Quærebatur, an videretur renūtiasse priuilegio nobilitatis; nam nobilis debens regi nō potest aduersus eum opponere priuilegium nobilitatis, vt in carcerē non ducatur, si non soluat.

101 Equidem † si tacitè vel expresse constet de voluntate & mēte contrahentium ei stabo. Nam contractus ex conuentione legem accipit & in contractibus mens contrahentium spectanda & per omnia seruanda. l. si C. quæ res pig. obliga. post. & in l. sed Celsus. § si fundus. ff. de contrah. emp. glo. pe. in l. si in venditione. ff. com. præ. & in l. ita stipulatus. magna, cum gl. in ver. ex sententia. ff. de verb. oblig. Ias. in l. 3. col. 2. C. de lib. præte. vel exhære. Si autem de voluntate non constet, nihilque proferatur hæc verba in instrumento descripta, profecto non credam voluisse renunciare priuilegio nobilitatis, sed retulisse se ad breuem soluendi diem.

102 Nam † princeps pecuniam suam peculiari celeritate exigit. Neque omittendum est, vt ex verbis generalibus congruum sensum iuxta superiorem interpretationem habentibus inducatur tanti priuilegii amissio: hic enim nullum est verbum renunciationis priuilegii nisi per relationem ad aliud scilicet ad regiam pecuniam, & quòd regia pecunia seuere nullo obstāte priuilegio exigitur. Hæc autem verborum inductio sufficere non debet: nam renunciatio vt noceat, debet esse specialis, expressa & diserta: vt prudentissimè scribit Abbas post alios in c. cum contingat. nu. 23 & 24. de iureiur. Et nemo videtur renunciare suo priuilegio. Ripa respon. lib. 2. c. 19. nu. 26.

103 Rursus illud maximè notandum † quòd licet nobilis in contractu renunciet generaliter omni legum auxilio. Non ideo cēsendus renunciasse priuilegijs nobilitatis, neque ex tali renūciatione poterit duci in carcerem, renunciatio enim debet esse specialis, neque extenditur ad incogitata, vt dixi supra. Neque obstat, quò fœmina renuncians omni legum auxilio in assumptione tutelæ potest capi: quia videtur renunciasse priuilegio fœminis concesso, ne capiantur, vt notant plures citati nu. 57. Quoniam ea opinio falsa est & perniciosa, vt dixi nu. 40.

104 Sed † quid si quispiam nobilissimus puta dux vel comes renunciet nobilitati & obliget personam suam. Quæro, an æris alieni ratione duci possit in carcerem. Videtur posse: quoniam potest renunciari priuilegium nobilitatis, vt dixi. Sed cōtra verius. Primò quoniam duces & comites sunt mēbra regni, quibus respublica defenditur, & regis comitatus ornatur. l. 6. tit. 9. p. 2. Quare cum creati sint: vt regnum defendant, regisque curas adiuuent, vt ibi dicitur. Videtur quòd etiam si renuncient, respublica non debet eorum opera carere, arg. l. milites. C. loca. & eorumque dixi supra. Deinde scandalum & absurdissimū quiddam continet, comitem vel ducem capi ob æs alienum, non minus autem improbanda, quæ absurda sunt, quàm quæ legi nominatim aduersantur. l. nam absurdum. ff. de bon. liber. Præterea dedecorosum est toti reipublicæ. Principes viros carceris squallore ex priuata renūciatione pręmi. Esset enim sublatis canibus rempublicam exponere lupis, hoc est hostibus. Quanquam nonnulli istorum plusquam hostes sunt reipublicæ, nimirum praua educatio ex diuitiarum affluentia & fortunæ indulgentia contracta, prorumpit in fastum plusquam tyrānicum, quare veris animi bonis carentes, sua cito absumunt, deuorantes aliena, titulo nobilitatis rapta defendunt. Eoque impudentiæ res processit, vt male feriati quidam magnificum cum primis & illustre putent, præmi multo ære alieno, ꝗ sibi cum regibus & monarchis commune sit. Nihilominus tamen auctoritas qua in republica præcellunt, induxit morem, vt etiā si centum auri myriades debeant, relinquatur eis, quantum satis est ad alimenta cum dignitate, vt dico c. seq. Hic mos iure nō probatur, sed consuetudine nō absurda defenditur. Si enim res definitur, quòd nobiles sunt, certè nobilis iure regio solùm gaudet priuilegio, ne ducatur in carcerē, at non relinquuntur ei alimenta, neque gaudet beneficio, ne conueniatur in plusquàm facere possit, vt supra dixi, neque enim est lex, quæ hoc dicat. Quòd si definitur ex eo, quòd miles non potest conueniri in plusquam facere possit, l. miles. ff. de re iudi. certè hi milites non sunt; alius enim est nobilis, alius miles. Præterea non militant, sed in regali ocio degunt, & miles, qui non militat, non gaudet priuilegio militari: vt docui supra. Itaq; hęc res potius cōsuetudine perpetuò recepta, q̄ iure defendit. Neq; mihi displicet deferri illustribus viris, pręsertim si vt splendore generis ita & animi bonis illustres sint, si quæ rem non scortis, non alea, non luxu, non comessationibus contriuerunt. Quid tamē si non alēdis egenis, neq; elocandis virginibus, neq; regiis obsequiis sua assumpserunt, & aliena deuorarunt. Sed fęde profusi soluendo non sunt. Certè me haberent iudicem parum ęquū: neq; enim fauendum luxui, gulæ, aut fastui suspirante creditore, qui forte suis malis nominibus satisfacere non potest. Certè non ex hoc nimirum non præmerem carcere principem virum, neq; alimenta negarem, sed alimenta iuxta familiæ dignitatē non cōcederem, sed rem strictè moderarem. Argumēto eius quod de filio prodigente legitimam scripsi in tractatu de non meliorādis filiabus, c. 16. nu 19. & eorum quæ dixi c. 2. nu. 46. Sed enim aduertendū, ꝗ hic mos tantum admittendus in viris vitæ splendore & illustris familiæ dignitate præcellētibus, neq; sufficeret descendere ex Mendocia familia. Etiam si genus referre possis ad ipsum familiæ conditorem, sed oportet illustris vitæ splēdore florere vel floruisse. In qua re statuēda oportet elucere iudicis prudentiam, sed ei non licebit arbitrari: cum nobilis oppidi alicuius principatu cū iurisdictione potitur à Principe cōcessa.

105 Huic † enim alimenta ex generali consuetudine relinqui solent. His enim certius deferēdus honos: eam enim habet vim iurisdictio oppidi concessa à principe. Vt etiam si ignobilis sit is, cui conceditur, nobilis deinceps cēsendus sit, vti opinatur Bar. in l j. col fi. ver. ciuitas. C. de digni. li. 12. Isernia c j §. persona, circa med. per quos fiat inuesti. Guido sing. 486. & decisione 385. Cassan. consi. 64. col. 2. late Tiraq. de nobilitate. c. 7. Reliquos tamen fructus, qui deductis iustis alimentis supersunt accipient creditores. Cum enim ferè omnes illustres viri bona habeant, alienari prohibita & perpetuò fideicommisso subiecta nō possunt bona vendi ob æs alienum. Sed tantum fructus rerum venduntur, vel creditoribus adiudicantur.

106 Permissum † est enim rerum primogenij fructus ob æs alienum vēdere pro tempore vitæ possessoris. Vt scribit Bal. in authen. ei qui iurat. nu. 60. ver. Quæro, nunquid in rebus prohibitis. C. de bon. aucto. iudi. possiden. arg. l. peto. § prædiū. ff. de leg. 2. & arg l fi. § sin autem. commu. de leg. vbi vide Bal. in §. sed qa. & ibi Saly. ver. sed quia. Barb. in rub. de reb. eccle non alie. fol. 5. col. 3. Bal. in c. j. col. 3. ver. quæro nunquid, de prohibi. feu. aliena. Lup. in rep. rub. de donat. ir. virum. & vxor. §. 12. aduertēdum tamen, nu. 3. ver. secus. & §. 52. vnde lucra. nu. 10. ver & hinc est. & in rep. c. per vestras. §. 38. ampliabis. nu. 7. versi. & inde est. De qua re prolixe scripsi in meo tractatu de Primogenijs Hispaniç.

107 Sed † an hic honos deferendus nobilibus, si exteri sint & nō Castellani. Nimirum Castellano regno contributæ sunt Bethica, Oretania, Carpentania, & ferè omnis Lusitania, exigua deducta parte, qua rex Portugaliç potitur rectaq; in Septentrionem Cantabriam complectitur bonam citerioris Hispaniæ partem. Deniq; à mari mediterraneo vsq; ad Cātabricum Oceanum, quidquid terrarum in Hispania patet, iacet, Castellani regni esse censetur. Cætera quæ sub Hispaniæ nomine veniunt in Aragoniæ, Portugaliæ & Nauarræ regna concesserunt. Et vnumquodq; horum regnorum suis legibus viuit. Est autem Castellana lege concessum, ne in carcerem ducatur nobilis. Quæro, quid si hoc iure vti vult nobilis Nauarrus, aut apud Aragonios natus, qui citerioris Hispaniç vrbes incolit, vel in Lustania natus est ad vltimum Occidentem, an vti possit priuilegiis nobilibus apud Castellam concessis. Hæc est quotidiana quęstio.

108 Non enim qui est nobilis in vna prouincia, est necessariò habendus nobilis in alia. Vti notat Bar. in l. j. col 7. ver. examinemus, & col. 9. versi. tertiò expeditis, & col. pe. & ibi Platea. col. 2. versic. & ex his infertur. C. de dignita. lib. 12. Paul. consi. 125. in 4. dubio, lib. 2. Bald. consi. 387. colum. j. lib. j. Solet enim nobilitatis opinio variari ex varietate regionum, ubique suis uigentibus moribus, ut scribit Decius in cap. nouit. de iudic. Bald. in cap. cum ab. Ecclesiarum. colum. secunda, uersic. unde si statutum. de offic. ordi. Cui rei adstipulatur, quod scribit Aristoteles lib. j. Politi. c. 4.

109 Deinde † exteri non possunt habere beneficia, neq; dignitates in regno Castellano, ut in l. 18. titu. 3. lib. j. ordina. Tertiò facit: quoniam hidalguia, quæ est nobilitas sanguinis, acquiritur præscriptione immemoriali, auctore Ripa Respon. lib. 2. c. 26. colum. 4. uersic. non obstat, quòd dominus, citat Roman. in sin gu. 289. Ioan. Andr. in c. Abbates. de priuilegi. in 6. Barto. in l. si publicanus. §. in omnibus. ff. de publican. & uectigalib. Innocen. in capitu. bonæ. secun. colum. secunda, in uerbo requisitus, de postula. præla. Bald. in cap. primo, ad fin. de constitu. Aretin. in l. more. colum. 2. ff. de acquiren. hæred. & iure regio est constitutum.

110 Nobilitas † eñ sanguinis nō datur à natura: oēs enim homines natura sunt æquales, ideo nemo præsumitur nobilis, nisi ꝓbet se nobilē, auctore Bal. ī l. nō ignorat. col. j. C. de his q̄ acc. nō pos. Soc. ꝯs. 249 col. j. li. 2. Rip. d. c. 26. col. j. Corse. ī c. grādi. col. 12.

de supplen.negli.prælat. Quòd si nobilitas acquiritur præscriptione, quomodo aduersus Castellanum regem potuit præscribere Lusitanus, qui ei nō subest, vel Aragonius, aut Nauarrus: cum non ita pridem suis peculiaribus regibus parerent.

111 ¶Præscriptio † enim solum nocet his, aduersus quos est præscriptum. Alex.consi.161.ibi.col.6.lib.5. Balbus in tracta.de præscrip.2.p.col.2.ver.& si quæratur, & præscriptio nascitur ex sciētia & patiētia. Deniq; ꝙ solum Castellani, qui sunt vasalli regis Castellæ gaudeāt hoc priuilegio, significat l.24.tit.21.par.2.ibi. al Rey cuyo natural o vasallo fuesse. Sed his non obstātibus certè exterus nobilis, apud Lusitanos, vel Aragonios, vel vbiuis terrarum, dum tamen in Hispania natus non est ob æs alienū pręmendus carcere, neque ad solutionem tributorum cogendus.

112 ¶Nam † priuilegia, quibus Fidalgui gaudent, non sunt concessa Fidalguis Castellanis, sed Fidalguis totius Hispaniæ, Lusitani autem & Aragonij & Nauarri Hispani sunt, ita probatur in l.2.tit.2.lib.4.ordinatio. inquit lex. Queriendo guardar la franqueza que han los fijos dalgo de Castilla y de las Españas. Neq; obstat, ꝙ in aliquibus codicibus deficit Y. Qm̃ sunt corrupti, & in omnibus codicibus ordinationum antiquis legitur Y. Rursus probatur hæc opinio in l.j.tit.4.par.7.ibi. tuuieron por mejor los Fidalgos de España. Præterea probatur in principio tit.3.par.7.ibi. rieptanse los hombres fijos dalgo segun costūbre de España. Deinde ita legimus in l.j.tit.2.li.4.ordina ibi. El emperador Don Alonso Otorgo que los fijos dalgo de España. Postremò in pragmaticis fol.187.& in pluribus legibus Stili legimus. Hidalgo de deuengar quinientos sueldos segun fuero de España. Ex quo infertur, hos nobiles, qui Fidalgui appellantur dissfeminatos esse per totam Hispaniam, & l.2.tit.2.lib.4.ordina.dicit, vt seruentur immunitates non solum Fidalguis Castellanis, sed Fidalguis Hispaniam, scilicet incolentibus vlteriorem & citeriorem, & licèt ea lex sit cōdita à Castellano rege, potuit Rex Castellanus immunitate donare Fidalgos, qui extra Castellam sunt, sed verba eius legis videntur omnino hic inserenda. Establecemos y mādamos queriendo guardar la franqueza que han los fijos dalgo de Castilla y de las Españas que les seā guardadas todas sus libertades, franquezas y esenciones.

113 ¶Præterea † Fidalgui, qui sunt in vniuersa Hispania, omnes descendūt ab eisdem parentibus, nimirum à Gothorum gente, & ab his qui cum Pelagio Maurorum impetum fugiētes se se receperunt in Asturicam: neq; enim legimus Gallos, aut Italos aut Germanos subsidio venisse Hispanis, vt Barbarorū iugum excuterent, & si qui venerunt, pauci erant, & in patriā redierunt. Sed reliquiæ Gothorum, quæ cum Pelagio euaserunt post annos septingentos pulsis Barbaris Hispaniam receperūt.

114 ¶Præterea † cum Hidalguia probetur probando immemorialem, certè immemorialis referenda ad tempus, quod est magis vtile ei, qui eam allegat, hæc est opinio cōis, quam pluribus probat Alex.consi.6.num.5.lib.j Io.And.& DD.in c.cum Apostolicam.de his quæ fiunt à præla. Ias.consi.156.col.j.lib.2. Iacobinus Sancto Georgius in tractatu feudorum, in verbo cū mero & mixto Imperio, in fi. Balbus in tractatu præscriptionum, in j.p.5.partis princi.q.7.col.fi. Aufrerius in decisione Tholosana 439. Iuxta quam opinionem Hidalgus, qui immemorialem probauit, potest dicere, ꝙ cum Rodericus Rex Gothorū & cęteri eius gentis Principes fuerint reges totius Hispaniæ, & postea Ferdinandus magnus pater regis Sancij fuerit non solùm Rex Castellæ, verùm etiam Nauarræ & Aragonum, ac prętereà reges Castellæ fuerint reges Portugaliæ, & supremam in eo regno iurisdictionem tenuerint, sequitur, ꝙ Fidalgus, qui probat immemorialem, potest etiam, si sit Nauarrus, vel Aragonius dicere, progenitores mei pręscripserunt aduersus regem Castellę tempore, quo Rex Castellæ erat Rex totius Hispaniæ, & licèt postea regna fuerint diuisa, hoc mihi nocere non debet, vt in l.id quod nostrum.ff.de reg.iur.& in l.2.tit.2.lib.4.ordi. Vbi cautum extat, ꝙ etiam si rex alienet oppidum, semper Fidalgui seruandæ sunt suæ immunitates & priuilegia.

115 ¶Non obstant ex aduerso prolata. Primò nō obstat † ꝙ nobilis in vna prouincia non est nobilis in alia: non enim ita simpliciter loquuntur DD. Sed dicunt, ꝙ cum varij sint gentium mores nonnunquam, qui apud Italos habetur nobilis, non habetur nobilis apud Gallos. Nimirum mercatores in aliquibus Italiæ regionibus non habētur ignobiles, & apud Hispanos habentur ignobiles, nimirum mos regionis tribuit, vel adimit nobilitatem. At Fidalgui nobiles habentur nō solum Castellę, verùm etiam Lusitaniæ, Aragoniæ & Nauarræ, deniq; per vniuersam Hispaniam hęc vera & solida nobilitas habetur.

116 ¶Non obstat † ꝙ exteri non possunt hr̃e dignitates & beneficia apud nos. Qm̃ Fidalgui Lusitani & cæteri qui in vniuersa Hispania sunt, possunt probata immemoriali dicere se præscripsisse: cum Castellanus princeps rex erat totius Hispaniæ, & ꝙ diuisio regnorum sibi præiudicare nō debet. Præterea d.l.regia intelligenda de beneficiis Ecclesiasticis, & de dignitatibus habentibus iurisdictionem. Deinde responde, ꝙ rex Castellæ voluit vt Fidalguis totius Hispaniæ seruaretur sua immunitas: vt probatur in d.l.2. Itaq; Fidalgui totius Hispaniæ à carcere & à tributis Castellæ immunes sunt, oibusq; honoribus Fidalguis concessis gaudere debent. Non obstat l.24.tit.21. partita secunda, quoniam ibi illa verba. Al Rey cuyo natural vasallo fuesse, significat, ꝙ non committitur crimen læsæ maiestatis, nisi à subdito vel vasallo, vt ibi probat textus.

117 ¶Sed † quid si nobilis Italus sit, vel Gallus, qui licèt præscripserint nobilitatem, præscriptio non nocet, nisi Principi suo, aduersus quem præscripsit, vt probaui supra. Sed adhuc Italus & Gallus potest dicere se præscripsisse aduersus Romanos Cæsares, qui totius Europæ, Asiæ, & Africæ Imperium tenuerunt, & ex consequenti Hispaniæ vtriusque domini fuere.

118 ¶Et † ꝙ nobilis probata immemoriali pōt referre eam ad tempus sibi magis vtile. Scilicet ad tempus Romanorum Cæsarum: nobilitas enim ab antiquissimo tempore fuit inter homines, vt probat Dionysius Halycarnasseus lib.2. Antiquitatū Romanarum, & probatur Deuteronomij capite j. Sed obstat, ꝙ reges Hispaniæ tam Gothi ꝙ recentiores nō sunt successores Romanorum Cæsarum, sed bello sibi regnum pararunt. Hæc quæstio altiorem indaginem expostulat, meumq; sensum aperui in meo tractatu de Hispaniæ nobilitate. Nunc ea opinio videtur probabilior: vt nobilis apud Italos locum habeat inter nobiles in Hispania immunisq; sit à carcere, sed non à tributis: nā apud Italos nō omnes nobiles immunes sunt à tributis, immo neq; apud Gallos. Cur ergò quod Principi suo pendent, non pendet Hispaniæ regi, præsertim cum tributum, quod ipsi non soluūt, soluturi sint agricolæ & vulgus. Hoc limitarem, nisi exterus nobilis esset Hispanicæ stirpis: tunc enim ei suffragabitur maiorum præscriptio.

119 ¶Illud nō prætereundum, dicit lex tertia & quinta, tit.2.lib.4. ordinationum. Quod † non potest fieri executio in domo, neque in equis, vel armis Fidalgui, quero, an hæc lex seruetur moribus, quæ sit ratio. Equidem quod ad domū attinet, nunquam vidi, vel audiui eam seruari. Sed tantum quoad equos & arma. Sed est quæstionis, quid si facta executione liquet, Fidalgum non alia hēe bona, ꝙ arma vel equos. Quæro, an hic pignore pro ęre alieno vendi possint, & magis est vt vendi possint ex tex. in l.stipendia. C.de exec.rei iudi. & ex notatis per Roberin Speculo aureo, titu. de executione, nu.55. & ex l.3.tit.27. partita 3. ibi. E non deuē entregar por razon de debda sobre que fue dado Iuizio en cauallos ni en armas de caualleros ni en bueyes de arada cuyos quier que sean fallando otros bienes del vencido en que se pueda complir el iuizio. Nota hæc vltima verba ibi: fallando otros bienes. Ex quibus à contrario sensu elicitur, ꝙ si alia non reperiantur bona executio fieri pōt in armis, vel equis Fidalgui. Sed respondent quidam, ꝙ lex illa non loquitur in Fidalgo, sed in milite. Sed responde, ꝙ immo in milite maior erat ratio, cur statueretur, ne arma, vel equi eius venirent. Etiamsi alia non haberet solui non posset. Nam miles militat & in expeditione bellica occupatus semper est in armis ad regni præsidiū, puniēdus nisi arma habeat, quare æquum videbatur, vt eius arma & equi vendi non possent. Etiamsi alia non haberet bona, nihilominus tamen aliter statuitur in d.l. Multo magis idē admittēdum in Hidalgo, qui domi in pace quiescit, neq; semper militat, vt miles, qui est in bello. Deniq; tantam æquitatem præ se fert hæc vox, redde quod debes, vt optimo iure si aliunde solui non possit priuilegium Hidalgui, silere debeat.

120 ¶Neq; † enim nobilitas debet esse occasio, vt quis rem alienam rapiat, & creditor suam perdat. Tantum minimè iudicium æquum est, vt ex domo viri nobilis neq; equum, neq; arma extrahant in principio executionis, ꝙ si appareat aliter soluendo non esse, satisfaciendum ex quibuscunq; rebus ei, qui pecuniā suam petit, & hanc opinionem probat Auendanius in dictionario, verbo cauallero. Quę essent manifestissima, & cum rigore exercēda, si nobilis de industria plures equos emisset. Vt maiorem summam nobilitatis titulo retineret, vel bona abscōderet, argumento eius quod dixi supra de eo qui de industria militiæ nomen dat.

121 ¶Præterea † quod equi & arma Hidalgui vendi possent, si non sint alia bona, probatur; quoniam l.quarta, & quinta, titulo secundo, libro 4. ordinationum. Solum dicit, quod in vestibus, equis & armis Hidalgui non potest fieri executio: executionem autem vulgo appellamus primum rigoris actum, quo apparitor exequendo præceptum iudicis extrahit è domo debitoris res quas inuenit. Sententia autem qua iudex præcipit solutionem venditis bonis fieri non appellatur apud nos vernacula lingua executio, sed sententia, & post sententiam fit venditio. Et iuxta hanc interpretationem certè quæ summum videtur, vt non existentibus alijs rebus executio vlterius procedat, & equi & arma Hidalgui capiantur & vendantur. Priuilegium autem Fidalgui, vel militis silet, si debet regi. l.4.tit.2.lib.4. & l.23. & lib.2.tit.j.lib.4.ordin.

122 ¶Sed † quid si debitor captus allegat se nobilem esse, & quod non est ob æs alienum præmēdus carcere, quæro, an sufficiat, ꝙ summariè probet se Hidalgum, vt soluatur è vinculis.

Mouet

Mouet quæstionem, ꝙ per negationē efficitur res dubia, & ꝙ lege Henrici regis constitutū est: vt nobilis, cuius nobilitas non apparet per sententiam, quæ in rem iudicatam transierit, teneatur tributa soluere. Quare videtur necessarium, ad hoc vt nobilis gaudeat priuilegijs nobilitatis, ꝙ nobilitas appareat per sententiam, quæ in rem iudicatam transierit. Sed distingue: aut eñ nobilis habet pro se sententiam in possessione & proprietate, Et transiuit in rem iudicatam, & res est plusquam manifesta. Aut sententia, quæ transiuit in rem iudicatam, est solum in possessione, sed nō in proprietate, & hoc etiam est manifestissimū. Inutilis enim esset res iudicata in possessione, immo etiam inutilis esset ipsa possessio, immo possessionem non haberet, si in hoc casu. & similibus res iudicata sibi nō suffragaretur, etiamsi pendeat iudicium proprietatis. sic Bald. in l.non ignorat.col.3. & 4 docet, ꝙ si existēs in possessione clericatus petat rem, quæ est pleni præiudicij, Puta decimas, quasi possessio non sufficit, nisi ostendatur titulus. Si pars aduersa alleget illum non esse clericum, si tamen quasi possessio allegetur ad defensionem, vel ad rem, quæ nō est pleni præiudicij: & tunc quasi possessio sufficiet, etsi non ostendat titulum.

123 Sed † res efficacius probatur ex Bald. ibi col.4.versi.in tertio casu. Vt scribit, ꝙ si ius personæ allegetur ad impediendā executionem: quasi possessio illius iuris sufficit, ad illā impediendam & ad consequendam priuilegium. Puta si aliquis damnatus ad pœnam laquei alleget se clericum, & petat se remitti ad suum iudicem, certè sola quasi possessio clericatus sufficiet. Sic quasi possessio alicuius qualitatis sufficit, quādo tractatur de ea non principaliter, neque ad plenum eius præiudicium, sed incidenter, auctore Bald. in l.eam quam.col.3.versi.sed nunquid.C.de fideicom. & in l.non ignorat.col.3.C.de his qui accu.non poss. Et hanc opinionem probat Otalora in tractatu de nobilitate, in 2.parte.3.partis princip.c.10.

124 Si tamen † nobilis non haberet cōfirmatam possessionem, per sententiamque transierit in rem iudicatam. Et non pēdet lis super eius nobilitate, sed videns se captum allegat priuilegiū nobilitatis, prolatisque testibus docet se nobilem, an hoc satis sit, si creditor id neget. Hic non quadrat pragmatica regis Henrici: nam loquitur, cum mouetur principaliter lis super nobilitate: hic autem venit incidenter. Deinde Baldus in l.non ignorat.col.5.dicit, quasi possessionem militiæ non sufficere, vt allegans se militem remittatur ad militum magistrum. Præterea facit, ꝙ innumeri se falso nobilitatis titulo venditant, præualidiq; diuitijs vel amicis, quiduis platis testibus probabunt, quare si hæc aperiatur ianua, pauci pro ęre alieno constringentur carcere, vel pro crimine torquebuntur. Cum infinitus sit numerus plebeiorum, qui in patria in catalogo nobilium sunt descriptorum nemo non sciat eos esse ignobiles, & hæc possessio sufficere non debet: cum vbique terrarum adulatione vel metu extorqueatur.

125 Quare † libenter eam sententiam probo, vt si captus certo sit illustris, vel aliàs nobilissimo genere prognatus, soluatur è vinculis. Vbi primum de parentibus & genere docet, nisi creditor neget non esse ex eo patre ortum. Moueor: quoniam notorium & sentētia ęquiparantur, & super filiatione proceditur summariè. Quod si nobilitas posset aliquo modo esse dubia: quoniam nō omnis populus credit eum nobilem. Certè iudex, qui debitorem exemit è carcere, reus est peccati, & facit creditorem rem suam perdere, & pessime agit, & ita sentit Otalora. d.c.10.col.j. Sed est illud perpetuò notandum, ꝙ si probaretur, virum quantumuis nobilem & illustrem abscondisse bona. Certè etiamsi eius nobilitas esset plusquam manifesta & re iudicata confirmata, capi potest: tunc enim non capitur ex defectu nobilitatis, sed ex dolo. Quo casu nobilitas non prodest: vt dixi hoc ipso capite nume.96.& c.10.de debitore obligato ratione rei, num.10.& probaui cap.6.de hęrede nume.26. Vbi debitor qui fecit inuentarium conueniri potest vltra vires hæreditarias, & in carcerem detrudi, si probetur abscondisse bona. Licèt si hoc non probaretur, aliter est statuendum. Facit etiam, ꝙ licèt qui obligauit bona sua pro alio, non possit capi, si non obligauit personam. Id fallit, si probetur illum abscondisse bona, vel aliàs dolum commisisse, vt docui hoc c. nu.6.

126 Item licèt † clericus pro ęre alieno non possit duci in carcerem, fallit si exportauit & abscondit bona. Vt scribit Sanseuerinus in tractatu de debitore susp.& fugitiuo, q.6.quintæ quęst. princip. Couarru. varia. resol.lib.2.cap.j.nume.9. Idem sentio si malitiose corrupit, vel contriuit bona sua, vt in fortioribus terminis probatur in l.etiam § licet.ff.sol.matr.& ibi doctores. Postremò illud addendum, ꝙ si in quæstionem veniat, an quis sit nobilis, ille qui creditori traditus fuit, non præsumetur esse nobilis. Eaq; re probata videt̃ probatus actus quidā positiuus ignobilitatis, sed non statim censeri debet notoriè ignobilis, quid n. si ex delicto iussus est operis satisfacere creditori. Quid si non opposuit priuilegium nobilitatis. Quid si absentibus testib. rem probare non potuit, in dubio tamen ignobilis præsumetur.

127 Sed disputat̃ quotidie † an doctor possit pro ęre alieno capi, & an sit addicendus creditori? Certè ꝙ doctor non legens possit ęris alieni ratione capi, docet Bar. in l.medicos. C.de ꝓfesso. & medi.in fine. Et ibi Platea & Rebuffus. Paul. in proœmio. C. nu.9. Quanquam solum dicit, ꝙ est immunis a muneribus realibus, & personalibus, & in non legentibus reliquit cogitandū. Sed opinionem Bar. sequitur Ias. in §.pęnales.nu.80.inst.de act. Maranta in practica fol.660.nume 56. in formis minoribus, & in doctore, qui exercitio est doctor, hoc admisit Alex. ĩ l.Centurio.nu.17.ff de vulg. Pro qua opinione facit textus in d.l.medicos.ibi professores. Professores enim dicuntur, qui publicè legunt, vt in proœmio ff.in fine, & probatur ex Plinio Epist.76. Deinde faciunt illa verba doctores legum: non enim eo tempore cogniti erant hi, quos appellamus doctores; quoniam eis pileus & annulus solemni cerimonia oblata tamen prius pecunia traduntur. Sed qui iuuentutem docebant, ita probatur in l.vnica.C.de emenda.codi.ibi.& Beritensium doctorem Dorotheum. Dicitur enim Beritensium doctor: quoniam apud Berytenses iura prælegebat: nō enim vt dicimus doctor Theologiæ & medicinæ & reliquarum scientiarum, dicimus etiam doctor Berytensium est. Sed locus prælegendo iuri destinatus, vt dicitur in proœmio.ff.§.hæc autem. Idem probatur in l.j.C.de iusti.codi.confir.ibi iuris doctor in hac alma vrbe Theophylus. Nota ꝙ dicitur doctor nō simpliciter, neque ociose ad significandum inanis superbiæ titulum. Sed dicitur doctor iuris in hac alma vrbe. quoniam in ea vrbe prælegebat. Idē efficacius colligitur ex Aelio Lampridio in vita Alexādri Seueri, vbi de his, quos Alexander audisset loquens inquit. Romæ grammaticos Scaurinum Scaurini filium doctorem celeberrimum. Nota, quòd grammaticum appellat doctorem, titulus autem doctoralis non datur grammatico, sed dicitur doctor: quia publicè docebat. Sic Hieronymum & Augustinum appellamus doctores ecclesiæ: quoniam docendo & scribendo ecclesiam suis scriptis illustrarunt.

128 Ex † quo deducitur quòd nomen doctor, cuius fit mētio in d.l.medicos.non significat titularem doctorem, sed docētem. Quare qui doctoris titulo vult effugere, ne ob ęs alienum ducatur in carcerem, debet docere, quod ipsa vis verbi satis significat. Ridiculumq; videtur proferre dispositionem d.l.medicos. ad defensionem doctorum nostri temporis. Cū tempore quo ea lex condita fuit, doctores dicerentur, qui docebāt, neq; alij cogniti essent. Immo ipsa lex non dicit solū doctores, sed addit doctores legum, hoc est professores. Hoc liquidius probatur ex fine eius legis ibi, multos instituant. quasi ratione institutionis detur priuilegium. Comprobatur Bartoli opinio ex l.si duas in fi.ibi. qui publice iuuenibus prosunt.ff.de excusa.tuto. Datur.n. priuilegium ob vtilitatem iuuentutis, quæ docetur non ad augendam pœnam doctoris.

129 Quare † non rectè accusat Bartolum Guido Pap. in decis.88. & decis.388. Vbi aduersus Bartolum profert quatuor argumenta. Primò, ꝙ l.medicos.loquitur indistinctè in doctoribus: sed errat. Nam si ibi lex vellet denotare hos, qui nunc appellantur doctores, titulo magis, quàm re, non enarraret tot scientiarum professores medicinæ, ferè omnium scientiarum professores sunt doctores. At lex secus fecit, immo postquàm nominauit medicos & grammaticos & archiatros addidit & alios professores literarum & doctores legum. Hoc est, qui docent leges: nam eo seculo titularij doctores nostri temporis cogniti non erant, immo neque Bacalarij, vt testatur Alciatus. Alioqui si ea lex non requireret, vt ibi contenti actu profiterentur, certè medicus etiamsi neq; legat, neque doctor sit, gaudebit priuilegijs ibi contentis. Nam lex cum fecit mentionem medici, non addidit doctorem, quare ergo Guido & cæteri, qui cum eo sentiūt, requirunt, vt medicus sit doctor.

130 Certè vera ratio † quare in medico requirimus vt publicè iuuenibus medicinam profiteatur est: quoniā lex id significat ibi.& alios professores literarum. Nam verbum alios, ad similes est referendum, & verbum professores, eos significat, quos appellamus lectores, est manifestissimū eis, qui vel summis labris bonas literas attigerunt. Et liquet ex Plinio libr.3.c.53.& Epist.76. Rursus Guido adducit, ꝙ si imperator aliud sensisset, exponeret mētem suam: sed certè satis exprimit, cum dicit doctores, quod verbum docentes significat. Tertiò adducit, quòd pro opinione Bartoli nulla est lex, sed & hoc ridiculum: nam ipsum verbum doctores, opinionem Bartoli probat. Quartò adducit, ꝙ doctoribus aduocantibus conceditur idem priuilegium, sed errat: quoniam aduocato non conceditur priuilegium, ꝙ doctor sit. Sed quoniam exercet officium aduocationis, aliàs non sufficeret esse aduocatum, sed ꝙ vera sit doctrina Bartoli, probatur ex textu singulari in l.fi.C.de professo. & medi.vbi textus dicit, ꝙ medici & grammatici & philosophiæ præceptores præter priuilegia sibi concessa in l.medicos. & in aliis legibus eius tituli non sunt cogendi hospites suscipere, dum tñ sint ꝓfessores. Sed verba legis subijcere præstat inquit lex. Hæc autē professorib. memoratis eorūq; liberis deferēda mādamus. Nota illud nomē. professorib. quod oēm tollit ambiguitatem.

Nam

131 Nam † professor dicitur, qui publice scientiam aliquam prælegit, & priuilegia data in l. medicos declarat. l. fi. dari: quia sunt professores, non quia sunt professores doctores, loquor ex his quos nostrum seculum vocat doctores. Denique ꝙ in d. l. medicos. verbum doctor significet docentem, & non doctorali titulo insignitum, probatur in l. magistros. C. eo. titulo, cuius verba sunt. Magistros studiorum doctoresq; excellere oportet moribus primò, deinde facundia: sed quia singulis ciuitatibus adesse ipse non possum, iubeo quisquis docere vult, non repente nec temere prosiliat ad hoc munus est. Sed iudicio ordinis probatus decretum curialium mereatur.

132 Nota † doctores dici eos, qui docēt, nec de alijs sensisse l. medicos. quod dupliciter probatur in d. l. magistros. primò: quoniam postquam dixit doctores, facit mentionem de eis, qui docent cum facundia. Deinde quoniam dicit, vt doctores non legant absque facultate decurionum, ergo illi doctores non erāt similes his, quos hodie doctores vocamus. Nam hi illud habēt priuilegium, quod vnum in actu doctorali statim sibi conceditur, vt propria auctoritate non habita ab aliquo facultate docere possint, ergo de his non loquitur. l. medicos. Reperio tamē, ꝙ Mathesilanus singulari 59. scribit generaliter, ꝙ doctor non potest ob ęs alienum capi, sed non aperit, an debeat legere vel non, & cum citet l. medicos. videtur intelligendus de doctore legente: nam id significant verba legis, eodem modo loquitur. Roder. in l. 2. titulo de los gouiernos. §. quinto, ver. 3.

133 Præterea † Guido Pap. in locis supra citatis intelligit dictā l. medicos. etiam in doctore non legente. Et dicit, ꝙ iuxta eam etiam non legens non debet soluere tributa. Præterea Ancha. in clem. 2. de magis. dicit generaliter, ꝙ doctor non potest capi. Neque distinguit inter legentem & non legentem, idem fecit Ias. in l. miles. nu. 10. ff. de re iudi. & rem tractat Hippoly. in practica verbo attingam. n. 69. Aretinus autem consi. 95. respondeo breuiter. col. j. in prin. nō videtur probare opinionem Bar-

134 toli requirentis, vt doctor actu legat. Quāquam † vt ex eius verbis liquet nihil asseuerat tantum se refert ad consuetudinem dicens seruari, ꝙ simplex doctor non potest capi. Maxime si sit aduocatus, quod ego non nego, immo est verum, si sit aduocatus, & sic vir ille non profert sententiam suam aduersus Bartolum. Ripa verò in l. j. nu. 133. ff. sol. matr. dicit, ꝙ doctor etiā non legens non est cogendus suscipere hospites. Allegat aduersus Bartolum ꝙ si l. medicos vellet, vt doctor deberet legere, satis ei fuisset eximere professores literarum, cū ergo addiderit doctores legum. Necessario censetur exemisse doctores nō legentes, aliàs illa verba & doctores legum superflua essent. Deinde allegat l. fi. in fi. ff. de mune. & honori. Postremò adducit, quòd medici etiam non legentes habent illa priuilegia, vt in rub. de profe. & medi. Ergo etiam doctores legum. Sed certè rubrica nihil aliud continet, quàm hæc verba de professoribus & medicis. quid hinc colligit Ripa. Deinde quod arguit verba illa. doctores legum esse superflua, si intelligatur de actu legēte, cum sufficeret dixisse. professores literarum.

135 Certè † cum lex illa contineat priuilegium aduersus ius cōmune, oportuit nominare omnes personas priuilegiatas, neq; superflua dici debent, quæ ad maiorē declarationem adijciuntur. Deinde interrogare velim Ripam, cur in medico requirit: vt profiteatur medicinam, cum lex non dixerit doctorem medicinæ, sed tantum medicum, & cur hoc nō requiritur in legū doctore. Cum lex dixerit, doctorem legum, hoc est docentem leges. At in medico nihil tale dixit: nihilominus tñ requiritur, vt legat, cum positus sit ante illa verba. & alios professores literarum. Nam dictio aliud, est repetitiua similium, quāquam Ripa negat necessarium esse, vt medicus doceat.

136 Postremò † non obstat l. fi. § fi. ff. de mune. & hono. Quoniā videtur intelligenda de docentibus & legētibus, vt in l. si duas. §. fi. ff. de excusa. tuto. vbi textus expressus, & in l. 2. C. de profe. & medi. ibi. Oratione Diui Pij liberalium studiorum professores non etiam calculatores continentur. Nota illa verba professores, hoc est publicitus prælegentes, & ꝙ ita sit intelligēda d. l. fi. §. fi. probatur: quoniam facit mentionem Pij (neque enim arbitror esse cognomen Vespasiani) rescriptum autem Pij solum fauet professoribus, vt in d. l. 2. Sed nouissime aduersus Bartolū pronuntiant esse magis communem opinionem recētiorum Alciatus in l. j. nu. 47. ff. sol. matr. Cagnolus in proœmio. ff. vete. §. nos verò. nu. 255. Parpallius in l. placet. nu. 108. & 112. C. de sacros. eccles. Sanseuerinus in tract. de debitore susp. & fugi. q. 5. prin. ver. 4. quæro. Rolan. consi. 66. nu. 37. lib. j. Quibus videt suf ficere, vt quis sit doctor ad hoc, vt gaudeat priuilegio. d. l. medicos. etiamsi non legat. Equidem de Parpallio, Cagnolo & Rolando nihil dicam, existimo tamen Alciatum pro sua puriori eruditione & exacta cognitione linguarum discesurū ab his, qui dictam l. medicos intellegunt loqui etiam in doctore non legente. Cum eo tempore, quo lex illa condita fuit, non alij dicerētur doctores, nisi qui legebant. Neque enim erant orta nomina hæc solemnia doctorum & licentiatorum nomina non professione vel eruditione, sed pecunia quæsita: nemo enim offert pecuniam cui non detur doctoris titulus. At non omnes eruditionem habent ad prælegendum publice, quare rectius dicuntur doctores. Qui doctrinæ validis præsidijs fulciti docent, quàm qui annulo & pileo accepto doctoralis dignitatis codicillos ostendunt, & nihil sunt minus quàm doctores.

137 Sed † ad Alciatum redeo is nu. 47. dicit consuetudinem seruare: vt doctor non capiatur, etiam si non legat. Adducit, quod cum in aduocato non requiratur, vt legat, idem dicendum in doctore. Sed dic, ꝙ aduocato datur priuilegium: quoniam aduocationis officium laudabile est, & fauore dignum, neque minus censentur prodesse reipublicæ quàm milites. At doctor, qui neque legit, neque aduocationis officium exercet, inutilis reipublicæ eius eruditio esse videtur. Quare non est tanto fauore, neque priuilegio dignus. Neque sic licet arguere, huic datur priuilegium, & non legit, ergo & doctori etiamsi non legat. Alioqui proferret quis hoc argumentum monetarijs datur priuilegium & non legunt, ergo in doctore. Et medico non requiratur vt legat, etiam non debet requiri in iuris doctore. Sed hæc sane via cum l. medicos non requirat, vt medicus doctor sit, cum omnes nostri requirunt, vt medicus sit doctor: lex enim solum dixit medicos, & quia addidit doctores legum. Dicunt non intelligendo verba, ꝙ etiam medicus debet esse doctor: cum eo seculo nulli fuerint huiusmodi doctores, qui solēni dato epulo oblato, pecunia doctores appellantur. Deinde falsum est, non requiri vt medicus legat, immo requiritur: vt in ea lege probatur, si quidē postquam dixit medicos, subiecit & alios literarum professores, & relatiuum aliud, est repetitiuum similii. Præterea id probatur in l. fi. & in l. 2. eo. titulo, vt supra late probaui. Postremò si lex illa dat priuilegium ob titulum doctoralem non ob professionem, quo modo non requirit: vt medici & archyatri & grammatici & cæteri literarum professores sint doctores. Sed de his hæc dixisse sufficiat, nunc quid sentiam accipe.

138 Et † certè de iure ciuili ne per somnium quidem requirebatur vt medicus aut iureconsultus essent doctores titulari. Sed vt profiterentur, & ita verissimum credo, ꝙ de iure ciuili medici & iureconsulti, & philosophi & cæteri profitentes honesta studia non possunt duci in carcerem, & gaudent priuilegijs d. l. medicos. Si autem non profitantur, hoc est publicitus disciplinas doceant. Nō prodest quidquam titulus doctoralis: quoniā non est lex, quæ tale quidquam definiat. Tantum veteres doctores suam agentes causam promiscuè afferunt, ꝙ titulus doctoralis sufficit, vt quis gaudeat priuilegiis. dic. l. medicos. Quæ opinio si admitteretur in tanta doctorum multitudine, cum titulus minimo paretur, præsertim apud Italos, innumeri essent immunes, qui accepto titulo & studium & libros abijcerent.

139 Iure † autem nostro regio approbata videtur opinio Bartoli, vt non gaudeat dictis priuilegijs nisi is, qui profitetur: ita significat. l. 8. tit. 31. par. 3. ibi. Otorgaron priuilegio alos maestros de las escuelas, & ibi que muestran los saberes en los studios. Et ita ibi notat Gregorius, & ita vidi iudicari in hoc regio senatu Granatensi. Neque lex regia requirit, vt sit doctor, & verbum maestros significat docentes.

140 Sed obijcet quispiam, ꝙ † non sufficit professio, nisi quis gradum comprobatæ dignitatis accipiat in Gymnasio Salmanticensi vel Pintiano, correcta. l. 8. in fi. titu. fi. par. 2. & d. l. medicos. & quod dicit Guido, decis. 88. & 388. Paul. in proœmio. C. nu. 9. & ita videtur definitum in pragmatica 126. cōdita anno 1534. Sed lex illa solum loquitur de immunitate tributorum, quo non gaudent nisi hi, quorum eruditio cōcesso titulo approbata est, in illis gymnasijs: cætera tamen priuilegia professoribus à iure concessa non sunt correcta. Neque enim est discedēdum à ve[illegible] quitur admittenda est correctio. Quæ semper fugienda vbi possibile est. Leges enim sunt vel esse debent tanto consilio proditæ. Vt nunquam credendum sit esse ꝙ abrogetur, quare in tributis solum intelligo, ꝙ corrigit dictam l. 8. in tit. fin. par. 2. & d. l. medicos.

141 Sed illud palam est, ꝙ † si doctor legens, vel non legens dolo commisisset in contrahendo, vel abscondendo, vel corrumpendo bona, vel ex delicto deberet. Posset duci in carcerem ex his, quæ docui nume. 6. & nu. 19.

142 Rursus † si doctor de industria publice prælegeret, ne in carcerem ob contractum ęs alienum ducatur. Certè hoc illi prodesse non debet, vt dixi supra.

143 Postremo † si doctor indoctus quispiam circulator sit, non curandum de inani titulo doctoratus: neq; de opinione, quam tot eruditi probant aduersus Bartolum. Nam doctor indoctus non gaudet priuilegijs doctoralibus, auctore Cardi. in clem. 2. in 1. q. de magistris. Et is qui scholia adiecit Guidoni, decis. 88. Item non curandum de communi opinione, quando quis ex rescripto consequutus esset titulum doctoralem, arg. l. si ita (?) § fi. ff. de leg. 2. notat Guido, decis. 88. col. 3. & decis. 388. num. 7. Faber in §. n. insti. de iure natu. genti. & ciuili.

144 Vltimo † illud non prætereundū quod Pau. in prima (?)

C. nu. 9.

C. nu. 9. dicit, ꝙ quilibet doctor legens est immunis in propria patria ab omnib. oneribus realibus & personalibus, quasi extra patriam immunis non sit. Sed certè si Paulus id sensit (neque enim suspicor tantum virum id sensisse) errauit. Nam & extra patriam non potest vllo munere reali vel personali prȩmi, nec in carcerem duci, vt in d. l. medicos. ibi. Rebus quas in ciuitatibus suis possident. & ibi. & neque in prouincijs hospites recipere, nec vllo fungi munere, nec ad iudicium deduci, nec eximi, vel exhiberi, vel iniuriam pati.

Idem probatur in l. j. ff. C. de profe. & medi. ibi. Nec eorū domus vbicunque positæ militem seu iudicem suscipiatur.

145 Is † autem qui se defendit sub prȩtextu, ꝙ doctor sit, vel professor: cum neutrum sit verum, explodendus est. l. qui sub prætextu. C. de sacros. eccle. l. quidam ignauiæ. C. de decurio. lib. 10. Alex. in l. Centurio. nu. 17. ff. de vulg.

146 Ex his apparet † doctorem legentem, vel quemlibet aliū honestissimorum studiorum professorem, non esse pro ære alieno addicendos creditori. Illa enim certissima regula est, ꝙ qui non potest duci in carcerem, non est addicendus creditori: vt probaui. c. 3. num. 2. Meminisse tamen oportet, ꝙ d. l. medicos. non seruatur in professoribus grammatices.

147 Sed † quid sentiendum in aduocato, an est pro ȩre alieno capiendus, & addicendus creditori? Certè aduocatus, præsertim indocti quidam rabulæ canibus quàm hominibus propriores, per fas & nefas lucellum parantes, in digni videntur omni fauore; patrocinium enim non ȩquitate sed pecunia metiuntur. Quare Apuleius, lib. 10. Metamor. appellat eos capita vilissima, forensia pecora, ac togatos vultures. Et Seneca Iuridici (inquit) velut canes acerrimi, non nisi oblato cibo māsuescunt. Et Columella in præfatione conqueritur latrocinium aduocatorum pro nocentibus, ac innocentibus aduocantium permitti intra mœnia & in ipso foro. Et quidem (vt iam testatus sum) aduocati, qui huiusmodi sunt moribus, latronibus publicis nocentiores existimandi sunt. Impunè enim & cum imperitiæ plebis laude in medio foro latrocinantur.

148 Si † tamen aduocatus vir sit, grauis moribus Christianis, aduocatum præstans non calumniatorem. Dignus est omni fauore: veritatem enim diligenter scrutatur, iuris decreta cōquirit, iudicis autem vellicat, ingenium acuit, antiquorum lucubrationes ad eruendam veritatem diligenter euoluit. Deniq; assiduis lucubrationibus cliētis sui honorem, rem, vitam & posteros defendit. Non proferens somnia, non sophismata, non verba detorta, sed veritatem ipsam, prudentiæ & eloquentiæ lumine relucentem. Vixq; arbitror bono aduocato parem gratiam referri posse. Hunc ego libenter & à dispositione huius legis & à carcere eximam & inter viros nobilissimos collocabo. Hos enim, quos eruditio & virtus commendant, rectè & prudenter appellat nobilissimos Gratianus Cæsar in l. prouidendum C. de postul. ibi, Quos meritum aut vetustas nobilissimos fecerit. Et deposito etiam officio dicuntur clarissimi. l. j. C. de aduo. diuer. iud. quare torqueri non possunt. Bar. l. j. §. est & alius. ff. si quis a par. fue. manu. Alex. in l. centurio. Rode. in l. 2. titulo de los gouiernos. §. quintò quæritur. col. 4.

149 Neq; † minus vtiles reipublicæ censentur quàm milites, ideo & ipsi militare dicuntur in l. aduocati. C. de ad. diuer. iudicio. Neque minus prouident humano generi, q̃ si prælijs atq; vulneribus patrem parentes, quæ saluarent, vt in d. l. dicitur.

150 Quare † eos ȩquiparari militibus scribit Bal. ibi. & ꝙ gaudent priuilegio militari in hoc, ꝙ non possint capi, neq; torqueri, sicut milites, notat glos. in l. miles. ff. de re iudi. & ibi. Alex. & Ias. nu. 8. & nu. 9. testatur hanc esse communem sententiam glossa in l. j. §. est & alius. in verbo cȩperit. ff. si quis à paren. fuer. manumi. & ibi Bar. Cyn. & Saly. in l. j. C. de iur. & fact. igno. Alexan. in d. l. miles Raph. consil. 21 in fi. Aduocatorum enim exercitium videtur esse literata militia. l. proximos. C. de proxim. sacro. scrinior. lib. 1. Et ꝙ aduocatus non potest ob ȩs alienum capi, scribit Alex. in l. Centurio. nu. 25. ff. de vulg. Roderi. in l. 2. titulo de los gouiernos. §. quæritur. col. 4. versi. tertiò limita.

151 Et † ꝙ gaudet priuilegiis textus in l. medicos. C. de profe. & medi. notat Guido Pap. d. decis. 88. & decis. 388. Ripa, & Alcia. nu. 47. in l. j. ff. sol. matr. Aretin. consi. 95. col j. Respondeo breuiter. Vbi dicit ita seruari consuetudine, & ita iudicatur in hoc regio senatu, & est moribus receptum. Vt neq; in libris aduocati possit fieri executio: sunt enim veluti arma, & sicut arma militis non capiuntur, ita neque libri aduocati, qui literariam militiam exercet. Et ꝙ aduocatus nō capiatur ob ȩs alienum, & est opinio prudens cessante dolo vel opinione fraudis in abscondendis bonis, ut in nobili dixi. Eamq; inuiolabiter obseruarē, nisi aduocatus rabula sit circumforaneus aduocati nomine indignus, vt in doctore indocto docui. num. 143. & in aduocato scribit, qui scholia addidit Guidoni Papæ, decis. 88.

152 Quod † tamen attinet ad tributa, certe Guido in dictis locis pronuntiat aduocatum immunem esse à solutione tributorū, ex l. medicos. & eius opinionem sequitur Marcus Mātua obseruationū lib. 2. c. 17. char. j. Tiraquel. in tracta. de nobilitate. c. 29. num. 14. Sed consuetudo non admittit apud nos, vt aduocatus immunis sit à solutione regiorū tributorum: erit tñ immunis à muneribus personalibus, vt in l. sancimus. C. de aduo. diuer. iudi. l. 8. titu. fin. partita. 2. hoc enim non arbitror esse consuetudine abolitum. Notandum tñ, ꝙ consuetudo apud nos nō admittit, vt aduocatus non exigatur in plus quàm facere possit. Item aduocatus non gaudet priuilegio militari in his quæ militibus propter iuris ignorantiam conceduntur, ita Paul. Alex. & Ias. in d. l. miles ita. Sed fuit aliquando in hoc regio senatu ma-

153 ximè controuersum, an aduocatus in ℨctu † renuntians priuilegio aduocationis, possit capi ob ȩs alienum, & an valeat priuilegij huius renunciatio, ac tandem cum itum esset in varias sententias, id obtinuit: vt renunciatio non valeret. Sed q̄que (vt Liuius inquit) maior pars vincit meliorem. Scio doctis plurimum deferendum honoris, vnusq; sum ex eorum numero, quibus maxime placet studiosos perpetuis extolli honoribus. Sed falsum reputo aduocatum non posse renuntiare suo priuilegio, de qua re (vt omittam tot argumenta relata in quæstione de nobili) est textus expressus in l. 8. titu. fi. par. 2. Vbi lex de priuilegiis eruditorum loquēs inquit. No son tenidos de yr en hueste, nin en caualgada, sinsu plazer. Nota hæc verba vltima, ex quibus a contrario sensu elicitur, ꝙ si velint, possunt suo priuilegio renuntiare. Meminisse tamen oportet, ꝙ licèt glos. & DD. in d. l. miles. tribuant aduocato priuilegia militum. Id non habet locum quoad hoc, vt in adquisitis non cōueniatur vltra, quàm facere possit, neque id admisit consuetudo, neque seruaretur, vt inquit Paulus in d. l. miles.

154 Sed † quid si debitor vir sit excellenti virtute præditus, an hic addicendus creditori? Mouet quæstionem, ꝙ excellens virtus est vera & solida nobilitas. c. nos qui. 40. dist. & ibi. Domi. & Cardin. Alexandrin. c. pe. de præben. & ibi. Hostien. Ioan. And. Anton. & Imo Hostien. in summa tit. de restitu. §. quis institui. circa prin. Ioan. And. & Collectar. in c. j. de dona. Dyn. Abb. & Ang. in l. si quis stipulatus sit stichum §. si quis ita. ff. de verbor. obligat. Alber. in rubr. ff. de senato. Angel. & Platea in l. j. C. de condi. in publi. horre. lib. 10.

155 Et † quidquid sit, certè omnes admittunt, virtutem nobilitati anteponendam. Bald. c. pen. in fi. de probatio. citat textum in l. pronunciatio. §. matremfamilias. in fi. ff. de ver. signif. & ibi. Felyn. ante fi. Latè Tiraquell. de nobilitate c. 4. num. 16. Ergo cum nobilis immunis sit a dispositione huius legis. Idem videtur dicendum in viro, cuius virtus omnibus conspicua suo exemplo alios allicit ad bene viuendum.

156 Deinde † cum in criminibus habeatur ratio eximiæ virtutis eius, qui deliquit: vt clementius cum eo agatur, vt in l. non oēs. in prin. ff. de re mili. Alex. consi. 121. viso processu. col. 2. versic. concurrit. lib. 7. Couar. varia. resol. lib. 2. c. 9. nu. 7. ad fi. & nu. 8. Multo magis idem dicendum in non soluente ȩs alienum, vt habeatur ratio virtutis eius: cum cessatio solutionis possit vacare culpa, at delictum non potest committi absque malitia, & vehementior debet esse iudex in puniendis criminibus, quàm in exigendis debitis, & nihilominus in puniendis criminib. habetur virtutis & anteactæ vitæ ratio. Vt notatur in l. quid ergo. §. pȩna grauior. ff. de hit qui notan. infam. Bal. in l. data. col. j. qui ac. non poss. sic mitius agitur cum simoniaco, quem anteactæ vitæ probitas commendat. c. eos qui. 1. q. 7. Abb. in c. nisi speciali. per textum ibi. de offi. deleg. Barb. in l. Titius. col. 9. ff. de verb. oblig. In senatu & apud populum, apud principem, & vbicūq; iuris clementia est, habere locum deprecationem, in qua plurimum valent ex ipso qui reus est, hæc tria in vita præcedente, si innocens, si bene meritus, si spes in futurum innocenter victuri. Rursus Quintilianus suus declamatione 310. inquit in fine, quòd qualecunque crimen potest donari meritis, donari virtuti.

157 Sic † assertioni boni viri standum, iuxta glossam celebrem in l. Titio fundus ff. de cōdi. & demonstra. & ibi Bar. Paul. & Ang. Bar. in l. nō solùm. § morte. col. 19. ff. de noui oper. nuncia. Bal. in l. indicia. q. 4. C. de rei vendica. Abb. col. j. & Felyn. col. 3. in c. cum contingat. de rescrip.

158 Deinde † boni viri, & si non polleant facultatibus, pollent fide, plerunque autem homines ȩstimantur idonei non tam patrimonio, quàm fide, vt in l. si quis stipulatus sit stichum. §. fi. ff. de verbo. obliga.

159 Quare Paulus ibi docet † ꝙ pauper & si nō possideat immobilia, est idoneus fideiussor, si est stir probatæ fidei solitus seruare promissa. Cuius opinionem probat Hippoly. in l. j. §. ad quæstionem. col. 3. ff. de quæstio. Alex. in l. 2. versi. item limita ff. qui satisda. cog. & ibi Ias. fallen. 3. sic Bald. in l. precibus. col. 6. C. de impub. & ali. dicit illum esse idoneū, quem virtus probat. Ergo si debitor vir bonus est, semp dicetur idoneus, ꝙ si est idoneus, non est addicendus creditori, neque conijciēdus in carcerem.

160 Sic ferè semper dispensatur cum bonis viris, vt in c. Lugdunensis. 9. q. 2. & in c. tali. 1. q. 7. c. ordinationes. 9. q. 1. c. si qui a simoniacis. 1. q. 1. c. innotuit. de electio. & ibi Abb. in 7. notabili, textus in c. de monachis 77. distinctione. Sic propter excellen-

tiam

tiam hominis receditur ab omni iure, ita Bal. in l. sed & reprobari. §. amplius. ff. de excu. tuto. ibi maximè disciplinatus. Roma. Alex. & Ias. in l. cum quid. ff. si cer. peta. Barba. in procmio clementi. verbo salutem, col. 1 [illegible]. ver. octauò. Ias. in l. j. col. 2. ff. de leg. Felyn. in rub. de maio. & obed. col. 3.

162 Veruntamen vt fateor † mitissime & honorificè agendum cum bonis viris, ita nego creditorem inuitum cogendum parcere bono viro sibi debenti, licèt ęquum esset & maxime Christianum cum eo mitissime agere, iuxta dñi verbũ Matth. c. 18.

163 Non † enim quis cogitur facere beneficium, neque propter personam est recedendum à legis decreto nisi cum magna & probabili causa. c. miramur. 61. dist. ibi. Nõ enim in cuiusquam persona prætermittendum est, quod institutis generalibus continetur. Et ibi glosa notat, non esse recedendum a iure communi propter personam. Quare † nemo est ante ętatem legitimam presbyter ordinandus, etiam si sit valde idoneus. ca. 1. 78. dist. & Bal. per textum ibi in c. j. in vltimo notabili, vt lite pen-

164 den. dicit, ꝙ propter vitæ meritum non est discedendum à dispositione iuris communis, idem tradit Barba. consi. 18. præclare. col. 10. lib. 2. Ias. in l. qui iurisdictioni col. fi. ver. pro ista limitatione. ff. de iurisdi. omn. iudi. Decius in c. postremo. in fi. de appella. & in c. at si clerici. col. 4. de iudi.

165 Nam † vbi tractatur de simplici iustitia, non curamus de meritis personarum. Bal. c. sedes. paulò ante fi. de rescrip. arg. l. cum pater. §. rogo. ff. de leg. 2. c. mulier. verbo sancta. 23. dist. sic vitiũ illegitimationis non suppletur probitate, vel virtute illegitimi, immo prorsus necessaria est dispensatio. Rom. consil. 216. electio dicti domini. col. 2. ver. cæterum. arg. c. innotuit. de elect.

166 Præterea † viri excellens uirtus, vel sanctimonia non operatur in alterius præiudicium, quando est causa grauis, vel magni momenti. Bald. in l. vna. colum. tertia, in secunda opposi. versi. quid ergo est, de præsump.

Et rem affirmat Decius in c. causam quæ. in fi. de offic. deleg.

167 vbi dicit † ꝙ quando tractatur de præiudicio tertij, non curatur de generali præsumptione, qua quis præsumitur bonus. Abb. in c. cum in iure. in prin. de offi. deleg. Sic habemus verbũ domini dicẽtis, Ne respexeris in faciem pauperis, licèt alioqui pauperes tantum nobis cõmendarit, vt dixerit, quod huic dedisti, mihi dedisti. Quare si bonus vir ęre alieno præmatur, nõ soluam eum è vinculis inuito creditore, sed rogabo, interpellabo creditorem, pecuniam ab his quibus charitas cordi est efflagitabo, vt vir optimus exemplo & optimis vitæ actionibus reipublicę prosit. Neq; si iudex sim, aliter cum eo agam, quam si frater sit, non tamen spoliabo creditorem actione sua. Nam excellẽs virtus rapit in amorem & admirationem sui, sed non rapit ab inuicto actionem suam, neque est lege cautum, vt quis teneatur dare, vel remittere creditum ei, qui excellentis virtutis nomine clarus est.

168 Non obstat † ꝙ virtus est vera nobilitas, fateor, est apud cęlites: sed tamen crassum vulgus, cui humanę leges sunt præcipuè conscriptæ, virtutem vel spernit, vel paruo in precio habet. Bonos viros laudamus tantum, sed tamen non ornamus peculiaribus honoribus, neque defendimus peculiaribus priuilegiis, præsertim vt non cogatur debito satisfacere. Deinde vir christianæ integritatis non debet recusare satisfactionem ęris alieni. Cum non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum: satisfactio autẽ deficiente pecunia debet fieri operis & obsequio, vt in hac l. dicitur. Rursus non obstat, ꝙ in criminibus habetur ratio eximiæ virtutis, id enim quoad hoc vt pęna mitior sit, vel honestior, sed non quoad hoc, vt delicta remaneant impunita. Et sic iudex quãtum poterit aget mitissime cum debitore, qui vitæ probitate excellit: nam & in præfinitione temporis & in omnibus ei fauebit, quantum patietur ęquitas.

169 Deinde non obstat † ꝙ vir bonus semper censetur esse idoneus. Fateor est idoneus fide, sed non facultatibus, quare vir bonus & optimæ fidei non censetur idoneus, si est pauper. Alex. in l. 2. ff. qui satis. cog. Areti. & Ias. in l. si quis stipulatus sit stichum. §. fi. ff. de verb. oblig. Tiraquel. de moderan. pę. c. 51. num. 43. quæ opinio verissima est, quando non fides sed quantitas patrimonij spectatur.

170 Præterea non obstat, † ꝙ dispensatur cum bonis viris: quoniam cum requiratur dispensatio, satis significatur fieri aduersus dispositionem iuris communis. Quare ad dispensandum & derogandum dispositioni legis requiritur auctoritas principis, qui solus potest vti clausula non obstante. glos. in c. fi. in verbo figura. de hære. in 6. Ioan. And. & DD. in c. fi. de offi. archi. Alex. in l. Centurio. nu. 32. ff. de vulg. versi. & subdit. Quanquã fateor, ꝙ in his, quæ in arbitrio iudicis consistunt, potest iudex dispensare cum bonis viris, peculiari fauore eos prosequẽdo, eximendoque virtutem ab his, quæ molestiam vel dedecus adferunt. Non tamen poterit ratione virtutis debitoris mei efficere, vt ego amittam creditum & pecuniam, quam illi mutuaui, ut dixi supra.

171 Postremò non obstat † ꝙ propter virtutem hominis receditur ab omni iure: contra enim sentiunt hi, quos citaui. Et sanè receditur ab omni iure in his, quæ propter fidem exiguntur: habetur enim magna fides bono viro, & in his quæ arbitraria sunt, & respiciunt honorem, vel contumeliam. Sed non receditur à iure in his, quæ respiciunt præiudicium tertij: non enim bonus vir liberandus, nisi restituat, quod accepit, tantum repręsentata virtute sua poterit rogare creditorem, vt cum eo mitissime & honestissime agat quantum clementia & ęquitas patiuntur, aliàs bonus vir non est, qui satisfactionem recusat. Paulus ille magnus propugnator ecclesiæ ille in quam electum organum Christi, & diuinis assuetus eloquijs consuebat coria, ne cuiquam esset grauis, & ne ab vllo quidquam acciperet, quid facturus ne cuiquam suam rem adimeret. Et Paulinus Nolanæ vrbis episcopus vir sanctitate & doctrina clarus Hieronymi preconio in seruitium se dedidit Barbaro viro, vt filium viduæ à captiuitate liberaret, vt auctor est Paulus Diaconus in vita Martiani Cæsaris. Itaq; sanctissimi viri etiam non debentes, sese in seruitium tradiderunt, vt alienis debitis satisfacerent. Illud tñ non omittendum, ꝙ iudex in taxatione temporis, quo debitorem seruire iusserit, respiciet personã debitoris. Nam si vir bonus sit, aut excellenti aliqua arte præditus, vel primariorum ciuium cognatione clarus, vel olim diues, seu nobilis, vitæ splendore florens. Dolebit hominis vicem operasq; & tempus moderatissime taxabit, curabitq; huiusmodi debitores in famulitium nobilissimi alicuius viri dare, vel alicui simili exercitio mancipare, vt ex stipendio satisfaciat creditori, arg. eorum quæ dixi supra: & quoniã aliter vir primarius, aliter plebeius est ducendus in carcerem. l. 4. titu. 29. parti. 7. Bar. & Alex. ibi. in additione in l. 2. § torquentur. ff. de re mili. Addici aut creditori durius est, quam in carcerem duci. Idem sentio in casibus, in quib. nobilis non gaudet priuilegio nobilitatis. Idem in eo qui olim fuit positus in dignitate, nam & hi deposita dignitate de iure ciuili torqueri non possunt l. nihil. in fi. C. de quæst. l. fi. ff. de decurio. Salyc. in l. Diuo Marco. C. de quæst. Plat. in rub. C. de decur. lib. 12. Bal. in l. de quæstionis. C. eodem titu. Carrerius in practica nu. 180. versi. & ampliant. Quanquam hoc non seruatur, teste Gandino & Odofre. in loco citato per Carrerium. Prohibitus autem torqueri an possit in carcerem duci, tradit Platea in l. nemo. nu. fi. C. de exact. tribu. Sed res iuxta priuilegij causam videtur definienda.

Et quod dixi de eo qui in aliquo artificio excellit, probatur ab omnibus ex l. ad bestias. ff. de pęn. Quæ licet id non probet, est opinio vera etiam in criminibus, ut per Oldr. & Alber. ibi Alcia. Parerg. libr. 2. c. 28. Roma. sing. 725. Couarr. Variar. lib. 2. c. 9. nu. 6. Ias. in l. lex est. col. 2. ff. de legi. Cępola caut. 2. Hippoly. in practica. §. expedita. num. 42. & in §. opportunè. col. 2. Carre. in tracta. de homicid. §. 7. nume. 72. Cępo. in l. mercis. nume. 15. ff. de verb. sign. Alex. in l. maritum. ff. sol. matr. Bal. in l. si qui crediderit. in 2. lect. ff. de pact.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos non addicitur creditori, neque in carcerem mittitur, nisi ex delicto debeat. & nume. 6.*
2 *Priuilegia militum ne pro debito ciuili incarcerentur, ad sacerdotes extenduntur, ne religionem deserant. & nu. 3.*
4 *Clericus an gaudeat priuilegio, ne conueniatur vltra, quàm facere possit.*
5 *Clericus non potest renuntiare priuilegio, ne conueniatur vltra, quàm facere possit, etiam cum iuramento. & nu. 8.*
7 *Ex debito ex instrumento non liquido non solum clericus, sed nec laicus capi potest.*
9 *Clericus sacerdos non cedit bonis, neque ob debitum excommunicatur, sed satisfacit promissione iurata de soluendo dum ad pinguiorem fortunam peruenerit.*
10 *Qui capi non potest, non compellitur ad cessionem bonorum.*
11 *Curia Parisiensis capit clericum pro debito ciuili.*
12 *Clericus suspectus de fuga, aut occultans bona capi potest pro debito ciuili.*
13 *Dolus est delictum.*
14 *Clericus in quibus casibus luit in corpore patitur pęnam de manu iudicis ecclesiastici: licèt iure permittente per iudicem secularem fuisse damnatus.*
15 *Iure regio hodie clericus ratione conductionis regij vectigalis in carcerem etiam regiam duci & capi potest, & ibi de l. 118. stili.*
16 *Clericus degradatus quia falsauit literas vel sigillum Romani Pontificis potest capi & incarcerari pro alieno debito.*
17 *Quibus casibus degradatus amittat priuilegium clericale.*
18 *Executio facienda in bonis clerici ad imitationem executionis quæ fit in bonis militis.*
19 *Stipendium sacerdotis dicuntur fructus & redditus sacerdotij.*
20 *Clericus minorum ordinum cogitur ad solutionem ęris alieni, veluti laicus.*
21 *Clericus inops qualiter cogitur soluere pensionem beneficij.*
22 *Ob debitum ante susceptionem sacrorum ordinum qualiter conueniatur clericus inops, & an gaudeat priuilegio sacerdotali.*
23 *Seruus sine licentia domini ordinatus deponitur, & domino restituitur.*
24 *Debitor inops creditori addictus si interim ordinetur, & dominus creditor contradicat, an debeat degradari, & creditori restitui, & an audiatur, si velit seruire per substitutum.*
25 *Collegia & monasteria possunt bonis cedere.*
26 *Scholastici debitores si inopes sint, an capi & creditoribus addici debeant.*
27 *Monachus pro debito ciuili nec capitur, nec in carcerem ducitur.*
28 *Debitor, qui in fraudem creditorum ingreditur monasterium, non debet recipi ad monachatum.*
29 *Qui debet monasterio si ipsum ingrediatur liberatur à debito.*
30 *Monacho si mutuum soluatur, vel depositum, liberatur debitor.*
31 *Per baptismum an baptizatus effugiat manus creditoris.*
32 *Baptismus in foro iudiciali nihil remittit.*
33 *Ascendentes socer & mulier & ij qui non conueniuntur in plus, quàm facere possunt, non possunt capi. nu. 34. & 57.*
35 *Istud priuilegium minime posse renuntiari etiam cum iuramẽto, & nu. 36. idem in marito, nu. 37. & nu. 38.*
39 *Pater spiritualis an gaudeat priuilegio contra filium spiritualem, ne conueniatur vltra, quàm facere possit.*
40 *Filius spiritualis tenetur præstare alimenta patri spirituali inopi.*
41 *Patri spirituali eadem reuerentia debetur, quæ patri carnali.*
42 *Pater spiritualis non potest vocari in ius sine venia.*
43 *Patre capto à creditoribus, si filij eius petant sibi addici ob dotem matris, an pater sit filijs addicendus, & an filij præferantur alijs creditoribus. & nume. 44.*
45 *Beneficium, ne conueniatur quis vltra, quàm facere possit, an transeat ad hæredem patris spiritualis.*
46 *Heres extraneus vxoris matrimonio soluto an teneatur istud beneficium deferre marito testatricis. & nu. 55.*
47 *Liberi a parentibus an in carcerem conijciantur pro debitis.*
48 *De iure ciuili potest filius exigi in plus, quàm facere potest.*
49 *Mariti priuilegium transit ad omnes de sobole.*
50 *Priuilegium mariti ne conueniatur vltra, quàm facere possit, competit ei, siue debeat ex causa dotis, siue ex qualibet alia causa. & nu. 54.*
51 *Filij & descendentes an huic priuilegio possint renuntiare.*
52 *Pater non tenetur semper alere filium.*
53 *Quando cadat obligatio inter patrem & filium, remissiue.*
56 *Casus in quibus maritus ab vxore conueniri potest in plus, quàm facere possit.*
58 *Socer decipiens generum amittit priuilegium, ne conueniatur, vltra quàm facere possit, & an id procedat constante, solutove matrimonio. numero 56.*
60 *Priuilegium soceri, ne conueniatur vltra quàm facere possit, an habeat locum extra causam dotis.*
61 *Socer an renuntiet priuilegio, ne conueniatur vltra quàm facere possit, & quid cum iuramento. nu. 62.*
63 *Socius an conueniatur vltra, quàm facere possit.*
64 *Donans an vtatur eodem priuilegio, & an possit renuntiare huic priuilegio. nume. 65.*
66 *Dotans extraneam an conueniatur vltra, quàm facere possit.*
67 *Habentes istud priuilegium non solum non capiuntur, sed eis sunt relinquenda alimenta.*
68 *Alimenta relinquenda iuxta personæ qualitatem.*
69 *Habenda est ratio, ne nobilis cogatur viuere solus, denique & pro ministris alimenta relinquenda.*
70 *Patrono alimenta præstanda secundum eius qualitatem & dignitatem.*
71 *Mendicitas secundùm qualitatem personarum est consideranda.*
72 *Frater primogenitus tenetur alere fratres secundogenitos secundùm dignitatem eorum & facultates maioratus.*
73 *Ista an procedant in eo, qui cessit bonis, si postea bona acquirat.*
74 *Debitor qui bonis cessit & fuit sibi relicta turris aut domus. An creditores petentes vendi domum, aut turrim dicentes sufficere debitori domum paruulam, sint audiendi.*
75 *Et quid in alijs debitoribus habentibus domum pulcherrimam, in qua habitant, quibus competit beneficium, ne conueniatur vltra, quàm facere posint, an cogantur creditoribus vendere domum.*
76 *Cum alimenta sunt præstanda, non debent vendi possessiones, sed ex redditibus earum sunt danda.*
77 *Priuilegiati, ne conueniantur vltra, quàm facere posint, an opponãt hanc exceptionem post sententiam.*
78 *Et si soluerint in solidum an possint repetere.*
79 *Filiusfamilias an pro debito in carcerem mittatur.*
80 *Frater an fratrem debitorem ob ęs alienum an in carcerem detrudat. numero 86.*
81 *Frater fratrem capere non potest, authore Bald.*
82 *Frater redimens fratrem ab hostibus præsumitur fecisse pietatis intuitu, & non animo repetendi, & nu. 87. & 88.*
83 *Frater potest habere in seruitium fratrem suum.*
84 *A fratre potest conueniri frater vltra, quàm facere posit.*
85 *Priuilegium, ne quis conueniatur vltra, quàm facere posit, datur solum inter ascendentes & descendentes.*
89 *Stante statuto, ne frater ob æs alienum capiatur, an eius hæres posit capi.*

Clericus maiorum vel minorum ordinũ an possit capi, vel addici creditori. Et quid si post addictionem, vel contractum ęs alienum fit clericus vel monachus. Et an capi possit pater, vel mater, patronus, socer, filius & similes, & an possint renuntiare suo priuilegio. Et an frater capi & addici possit pro ęre alieno, quod fratri debet. Cap. XVII.

Sacerdotes nostri temporis, qui non oĩno vacant cęlestium contemplationi, non minus rem curant quàm prophani. Quare & de his quoque dicendum, an capi & addici creditori possint. Hic distingue, aut sacerdos iam consecratus ęs alienum contrahit, aut postquam contraxit æs alienum sacris ordinibus initiatur.

1 Primò casu distingue † aut sacerdos est sacris ordinibus maioribus initiatus, & hic non est addicendus creditori, immo neque ducendus in carcerem pro ære alieno, nisi ex delicto debeat, vel sit suspectus de fuga, vel bona abscondat. Primò: quoniam clericus pro debito mere ciuili non potest duci in carcerem, vt asseuerat Antonius Butrius consi. 41. satis puto. in fine, regia. l. 118. stili à contrario sensu. Quanquam fateor ei legi posse responderi. Vt solum sit specialis in hoc, ꝙ clericus conductor regij vectigalis ducatur in carcerem prophanum & nõ in ecclesiasticum in eo casu, quo conducit regia vectigalia, & nõ in alio. Tamen ꝙ clericus non possit ob ęs alienum capi iure regio, refert Celsus in indice regiarum cõstitutionum verbo desaraygar. nu. 25. Castel. l. 66. Tauri. n. 110. col. 10. ver. ex quo infero, ꝙ pro ciuili. Notat Ioan. And. per tex ibi in c. si clericos. de senten. excom. lib. 6. dicit communem Roder. in l. 2. titulo de los gouiernos. q. 5. col. 6. versi. idem dicendum scribit Mathesila. notabili. 60. Nota ꝙ clerici, per tex. in c. nuper. & in c. vt famæ. de senten. excommu. Quanquam Mathesila. mihi videtur errare, dum asserit, non posse capi clericos in sacris minoribus constitutos, vt statim dicam. Hanc tamen opinionem, ꝙ clericus ob æs alienum capi non possit, etiam si inops sit, probat idẽ Mathesil. in l. consentaneum. col. 2. ver. prędicta omnia fallunt. C. quomo. & quan. iud. Nicol. Mil. in reper. ver. clericus. versi. 6. DD. in c. dilectis. de appella. post glo. ibi. Innoc. in c. vt famæ. in glo. in verb. prælatorum de sentẽtia excommu. Philip. Decius post Perusinum in d. c. dilectis. in 1. notab. Calder. in c. j. de offi. ord. Non desunt, qui contra sentiant, sed hæc opinio vera est, & moribus recepta propter dignitatẽ ordinis sacerdotalis cui fauere (vbi fraus abest) est è re christiana. Multo enim magis dignus est fauore sacerdos egenus, religionis & diuini verbi minister, q̃ miles, rapinis, cędibus & stupris, confundens oĩa.

2 Quare † optimo iure priuilegium concessum militi in l. miles ita. ff. de re iudi. extẽditur ad sacerdotem, non solum quoad hoc, vt non possit ęris alieni ratione capi, verùm etiam quò ad hoc, ut non possit exigi in plus, quam facere possit, hoc est, vt ei relinquatur necessaria sustẽtatio. Ita rectè & ęquissime docuit Accur. in l. miles ita. ff. de re iudi. & ibi. Bar. & Ias. num. 11. Ang. Imol. Alex. & Rip. nu. 7. testantur hanc esse cõmunem sententiam. Couar. varia. resol. lib. 2. c. j. nu. 9. Stafileus de literis gratiæ & iustitiæ. fol. 154. col. 2. Gigas in tractatu de pensionibus. q. 35. Collectarius in c. Odoardus. de solutio. Rebuf. in auth. habita. priui. 112. C. ne fili. pro patr. Ioan. Baptista Sanseuer. in tracta. de debito susp. & fugi. q. 6. quintæ q. principal. Gomes. in compendio vtriusque signaturæ, col. fi. Hippoly. in practica criminali, verbo attingam. nu. 69. Castellus. l. 66. Tauri. in verbo. de se arraygar. col. 11. versi. in tantum non compellitur. Capella Tholosana 245. & ibi Aufrer. in additione. Lup. in rep. rub. de dona. inter vir. & vxor. §. 39. idẽ est fol. 22. nu. 3. qui alios citat. Ancha. in c. si propter. col. 6. de rescrip. lib. 6. Adducunt omnes textum in cap. Odoardus. de solu. vbi hoc significat Abb. col. 3. Imol. & Anchar. Felyn. in c. cum ex officij. de præscrip. col. 2. circa prin. Adducitur efficax ratio, scilicet quoniam militi conceditur id priuilegium, ne deserat militiam.

3 Ergo † idem concedendum clerico, ne deserat religionis ministerium, neque arbitror quẽquam adeo esse impium, qui neget, non esse plus honoris deferendum sacerdoti, quàm militi vel nobili. At hi non ducuntur in carcerem, neque tenentur vltra, quam facere possint. Ergo neque sacerdos, neque eñ in republica Christiana admittendum, vt sacerdos christianus omnibus facultatibus exutus cogatur mẽdicare inter Christianos, quod neque impij admiratione religionis permoti vllo modo paterẽtur. Cum ergo sacerdos sacris maioribus initiatus non possit duci in carcerem, neque exigi vltra, quàm facere possit, sequitur ꝙ non est addicẽdus creditori, quod est plus, quam duci in carcerem, & conueniri in plus quàm facere possit. Et nominatim ꝙ nõ debet seruire creditori, notat Castell. in l. 66. Tauri. ver. de se arraygar. col. 11. versi. hinc etiam dico. His congruit, ꝙ qui non potest duci in carcerem, non est addicendus creditori: vt docui c. 3. nu. 2. & c. 4. Deinde si clericus tempore contractus erat pauper, sibi imputet, qui cum eo cõtraxit. cap. quemadmodum. de iureiur. & arg. c. propter sterilitatem. Ibi, non imminebat. de loca. Castell. l. 66. verbo. arraygar. versi. secundo casu. & dico simile c. de fugitiuo.

4 Non † omittendum, ꝙ Mathesilan. sing. 61. nota ꝙ clerici. scribit, ꝙ clericus non gaudet priuilegio militari quoad hoc, vt non

non conueniatur, vltra, quàm facere possit, & idem significat Paul. in d. l. miles ita. in fine prin. Sed certè Paulus rem non asseuerat, tantum refert opinionem Canonistarum, quorū nonnulli dicunt, ꝙ clericus tenetur cedere bonis, quæ quæstio, inqt Paulus, esset superflua, si non tenerentur vltra, quàm facere possint. Hæc Paulus, qui potius alienam refert, quam mentē suam. Sed quidquid senserit, opinio est ęquissima & prudentissima, vt sacerdos non teneatur in plus, quàm facere possit & diuersa opinio absurda est, & prorsus aliena à dignitate & grauitate Christianæ religionis.

5 Quinimmo in ea sum sententia † vt sacerdos non possit renuntiare priuilegio ne conueniatur vltra, quàm facere possit, auctore Butrio consilio 41. Quoniam id conceditur sacerdotali dignitati, cuius cōseruatio spectat ad publicam vtilitatem: cum ad religionem spectet, vt docui c. præcedenti. num. 74. Et cum ibi. nu. 83. dixerim, militem non posse renuntiare priuilegio militari; quoniam desereret militiam. Ita & hic ne deserat religionis ministerium & augmentum. Et ne vir destinatus cęlestium contemplationi in carcerem vel in prophani cuiuspiā vile ministerium detrudatur. Neque obstat, ꝙ B. Paulus cōsuebat calceos, & laborabat propriis manibus: id enim sponte faciebat nō coactus, & quiuis sacerdos minister verbi diuini magnus & clarus habebitur & in hoc mundo & in regno Christi, si Pauli generosam mentem imitatus doceret gratis euangeliū, nihil interim à quoquam accipiens, sed sibi suo labore victum parans. Non obstat, ꝙ Paulinus Nolanæ vrbis episcopus, etiāsi nihil præter mutuam charitatem deberet, sese tradidit in seruitium barbaro, vt proximum à captiuitate liberaret: quoniam id sponte fecit, & non agnitus, & vbi fuit primū agnitus in patriam dimissus, passus est redire, etiamsi cum Barbara gēte ageret vt narrat Paulus Diaconus in Martiano his verbis. Inter has procellas vir pijssimus Paulinus Nolanę vrbis episcopus, postq̄ quidquid habere potuit, in captiuorum redemptionem expendit, nouissime cum nihil aliud nisi ipse sibi solum modo superesset, pro cuiusdam viduæ filio maternas non valens ferre pijs visceribus lacrimas, cum eadem ad Africam proficiscens sese barbaro viro vice vicaria in seruitium tradidit, cuius sanctitas cum apud eādem barbaram gentem Dei nutu cognita fuisset, demum cum omnibus suis ciuibus ad vrbē propriam remeauit. Opus præclarum discipulo Christi dignum omnibus libris & literis celebrandum, quo liquido constat, ꝙ Christiana virtus a bonis laudem promeretur, à malis extorquet.

6 Ideoq; mihi placet † sacerdotem non exigi in plus, quàm facere possit, neque capi, vt vehementer admiret, Lodouicum Gomesium in compendio vtriusque signaturæ col. fi. docuisse, clericum inopem, qui tribus sententijs conformibus fuerit soluere damnatus. Non posse allegare beneficium clericis concessum ex dispositione d.c. Odoardus. Atque idem faciendum censet, si addito iureiurando solutionem promisit. Sed eius opinionem reijcit Couar. uaria. resolu. lib. 2. c. j. nu. 9. versi. quoties verò. Adducens ꝙ nulla reddi potest iusta huius opinionis cā. Equidem meo iudicio Gomesius non rectè sensit. Quid enim habent tres sententiæ conformes, nisi ꝙ efficaci vehementia executioni sunt mandandæ, & ꝙ debitum reddunt liquidum.

7 † Quòd si liquidum non esset, certe neque clericus, neque profanus, neque quiuis abiectissimus capi posset, vt dixi c. j. nu. 31. Vt ergo aliquid concedatur clerico, oportet vt etiam si liquidissimum sit, non præmatur carcere religionis sacræ minister. Deinde mandentur executioni tres sententiæ, sed quatenus de iure licet, alioqui etiam aliena distrahentur ex tribus sentētijs, quod est absurdissimum. Vbi nam reperitur, ꝙ damnatus soluere tribus sententijs conformibus non possit opponere priuilegium nobilitatis. Quinimmo omnis exceptio, quæ non perimit, sed moderatur sententiæ effectum, potest opponi, etiā post sententiam definitiuam, latè Ias. in l. j. C. de iur. & fa. igno. DD. in l. Nesennius. ff. de re iudi.

8 Idem sentio † quando clericus iurauit: nam potest opponere beneficium c. Odoardus. quoniam iuramentum id præstat, præcise quis cogitur licèt aliàs non cogeretur: vt dixi c. j. nu. 6. Id tamen intelligendum, quando res, vel factum est possibile, vt dixi c. j. nu. 6. Quid tamē si clerico solutio pręsens est impossibilis præ inopia, certè sufficiet cautio iuratoria de soluendo, vbi ad pinguiorem fortunā peruenerit, vt in capitulo Odoardus. Nam iuramentum intelligitur iuxta subiectam materiam, vt in l. fi. C. de non nume. pecu. Neque quisquam dicet, ꝙ priuilegium Fidalgi, ne ducatur in carcerem, cessat, si Fidalgus iurauit soluere; nemo enim iuris remedium amittit, nisi expresse & diserte ei renuntiet, vt per Abba. c. cum contingat. de iureiur. & docui c. præced. nu. 91.

9 Postremò † ꝙ sacerdos pro debito non capiendus, neq; addicendus probatur: quoniam non tenetur eam bonorum cessionem subire, quam præscribunt iura ciuilia, etiam facilis sit, minimeq; onerosa. Neque potest ob debitum excommunicari, si soluere præ inopia non possit. Tantum tenetur iureiurando promittere se, vbi ad pinguiorem fortunam peruenerit creditori satisfacturum. Ita probatur in d. c. Odoardus. & licèt glosa, & Ioan. And. & Henri. & Hosti. docerant, clericum teneri cedere bonis, contra rectius scripserunt Abb. Imol. & Anchar. & est magis communis opinio doctorum ibi, teste Couarr. d. c. 2. nu. 9. Lupus in rep. rub. de donat. int. vir. & vxo. §. 59. idem est dicendum. nume. 3. fol. 22. Hæc communis opinio humanior est grauior & indubitanter vera, si cessio fit ignominiosa. Nam cessio ignominiosa, quod ad corpus attinet, & vulgi opinionem molestior est quàm excommunicatio. Tamen in eo textu præcipitur, ne clericus inops excommunicetur. Quam tamen excōmunicatio videbatur vnicum remedium ad cogendum ad cessionem, nihilominus præcipitur, ne excommunicetur, ergo non tenetur cedere.

10 Præterea probatur † quoniam clericus æris alieni ratione capi non potest, vt dixi nume. 1. at qui non potest capi, nō potest cogi cedere bonis: vt docui c. 3. num. 2. Ergo cum clericus non teneatur subire cessionem bonorum, quam præscribunt iura ciuilia, licèt facilis sit, minimeq; onerosa, multo minus addicetur creditori, quod est, nō posse liberari cedendo bonis, sed spoliatum bonis seruire creditori. Nam, vt supra dixi, iure Hispanico sublatum est beneficium cessionis bonorum, non eīn cedendo bonis liberatur debitor à manibus creditoris, immo ei traditur in seruitium tantum prodest addictio quod effugiendū carcerem. Deinde quòd clericus non capiendus, neq; addicendus probatur: quoniam sacerdotiū nobilitat. Hosti. Ioan. And. Abb. Ancha. & Cardi. Flor. in cap. eo libentius. de ser. non ordi. Corse. in repe. c. grandi colum. 13. de supplen. neglig. pręla. in 6. Alcia. in c. cum non ab homine. col. 6. de iudi. nobilis autē neq; capitur, neq; addicitur, vt dixi capite, de nobilit.

11 Illud † tamen videtur reprehendendum, ꝙ Parisiensis curia facit capi clericum pro debito ciuili, quod mihi videtur a recta ratione alienum. Sed rem narrat Cassa. in consue. Burg. rub. 5. §. 2. nu. 14. versi. additio. Ego capi clericum ob æs alienum tunc probabo, si fuerit suspicio, ꝙ vult fugere, & exportare res suas: tunc enim ex dolo capi poterit, vt notat Couar. varia. lib. 2. c. j. nu. 9. versi. Sed et. Baptista Sanseuer. in tract. de debito. susp. & fugi. q. 6. quinte q. principalis, & dico c. de suspecto. Adeo autē capi poterit, donec soluat, vt illum possit capere ipse creditor, dummodo illum tradat proprio iudici, vt notant præfati doctores.

12 Quinimmo † etiamsi non esset suspectus de fuga, sufficeret probare, ꝙ occultat bona: nam ex dolo (qui est delictum) capi posset, argumento eorum quæ dixi c. præcedenti nu. & n. 19. & nu. 126. & eorum quæ dixi c. de hærede, nu. 18. & c. de debitore, cuius persona non est obligata. nu. 10.

13 Et comprobatur † quoniam dolus est delictum, & abscondere bona ad defraudandum creditorem est res impijssima, seuerissima coercione digna. Clericus autem non solum ex delicto, verum ex pecunia debita ratione delicti potest capi, vel ga contractauit depositum: vt in c. j. de depo. & ibi. DD. scribit Mathesila. sing. 60. nota ꝙ clerici latè Hippoly. in practica crimin. §. attingam. nu. 70. & significat Butri. cons. 41. Dum dicit, quòd pro debito mere ciuili clericus non potest capi, ergo secus qū descendit ex delicto. Boer. expressè decis. 159. nu. 11. versi. ficu sed quoad clericum. Vbi dicit, ꝙ clericus potest sicut laicus detineri in carcerem, & si non possit soluere, pœnam impositam pro delicto luet corpore, arg. c. finem litibus in fine de dol. & cōtu. & ibi. Abb. notat, idem Abb. in c. Odoardus. in responsione ad d. c. finem. & probatur in c. si res. 14. q. 6. in glo. ver. castigari. & in Auth. de sancti. epi. §. reuerendissimus quod procedit, etiā si pecunia, quam soluere debet, sit inter esse ex parte actoris, & solum pœna ex parte sua, ita Abbas in d. c. finem. Boer. vbi sup. Secus vbi pecunia, quam clericus soluere debet non est pœna ex parte sua: nam tunc si inops est, spectatur donec ad pinguiorem veniat fortunam, iuxta capitulum Odoardus.

14 Clericus † autem in casibus, in quibus capitur, & in casibus in quibus deficientibus bonis luit corpore, debet hæc pati de manu iudicis ecclesiastici. Licèt iure permittente fuerit per iudicem secularem damnatus ad pœnam, c. dilectis de appell. c. grauis. de pe. Ioannes Anania & Domin. in c. si clericos. de senten. excommu. & Domi. c. 3. de cleri. coniu. lib. 6 Nam iudex ecclesiasticus potest clericum flagellare vsque ad sanguinis effusionē exclusiue, cap. in Archiepiscopatu. & ibi. Abbas & Anania de raptor. Sic etiam fœmina & nobilis capiuntur pro debito descendente ex delicto, vt dixi capitulo 15. numero sexto, & cap. 16. nume. 26.

15 Meminisse † tamen oportet, ꝙ extat apud nos regia l. stili. 118. præscribens, vt clericus conductor regij vectigalis non solùm ducatur in carcerē, verum vt ducatur in carcerē regiam. Quare lege regia admonentur clerici, ne conducant regia vectigalia l. 4. & l. 45 titu. 6. partita 5. Sciendum tamen, ꝙ Castellus in l. 66. tauri. verbo de se arraygar. col. 9. versi. ficu. dicas. Intelligit eam legem in clerico coniugato, sed errat: quod enim esset priuilegium redditus regij, si clericus coniugatus ducatur in carcerem regiam. Deinde dicit, ꝙ illa lex Stili hodie non seruabitur:

seruabitur: quoniā per l. 56. in libello alcaualarum clerici prohibentur conducere regia vectigalia. Et fideiubere pro conductoribus, sed responde, quid si de facto cōducit, vel fideiubet, vtiq; seruabitur lex Stili. Nota tamen, ꝙ etiamsi clericatus susceptus in fraudē debitoris nō suffragetur clerico. Certè suffragabitur quoad hoc, ne patiatur pœnam corporalem, nisi prius degradatus. Baldus in authentica causa, quæ fit. col. j. nu. j. C. de episcopis & cleri. Abbas d. c. j. de obli. ad ratio. Bartolus. l. j. col. 3. ff. de pęn. quod nota: quoniam addici creditori est pœna corporalis, vt dixi capite j. Item hoc nota ad eos, qui exportando facultates alienas fugiunt; nam si fiant clerici non puniendi, veluti latrones nisi degradati.

16 Rursus † clericus degradatus: quoniam falsauit litteras, vel sigillum Romani Pontificis & capi potest, & cogi ad solutionem ęris alieni. Eodem modo quo laici capiuntur, amittit eīn priuilegium clericale. cap. ad falsariorum. de crimine falsi, regia l. 60 titu. sexto, partita prima, melius in capit. nouimus. de verbo. significatione.

17 Quando † autem degradatus amittat priuilegium clericale, vide doctores in dictis locis. Abbas in c. vno, de oblig. ad ratio. col. 3. latè DD. in c. cum non ab homine. de iudi. Quid autem de clerico, qui non vtitur cultu sacerdotali. Sed profano, vide l. prima, & l. 13. & l. 14. titu. 3. lib. j. ordina & Alexand. latè distinguentem consi. 61. lib. 4.

18 Executio † autem in bonis clerici facienda, ad imitationem executionis, quæ fit in bonis militis in cuius stipendio non fit executio, nisi in subsidium. l. stipendium. C. de execu. rei iudi. Cuius dispositionem glossa ibi extendit ad executionem, quæ fit in bonis clerici & eā sequitur Bal. ibi. & Lupus in repe. rubr. de donatio. §. 59. idem est nume. 4. Vbi licèt dicat, ꝙ stipendia clericorum non capienda pro executione sententiæ, sicut nec stipendia militum, intelligendus est nisi in subsidium; nam in subsidium stipendium militis capitur. Et ita intelligenda lex 22. titu. 6. par. j.

19 Stipendium † autem sacerdotis intelligo, fructus, vel redditus sacerdotij, quos deficientibus aliis bonis, ex quibus satisfiat creditor, faciendo executionem consequetur. Dum tamen si clericus aliunde viuere non potest, fructus iuxta quantitatē debitam adiudicentur creditoribus relicta clerico congrua ex eis portione ex qua viuat, argu. c. peruenit. de fideiusso. notat Couarru. varia. resol. lib. 2. c. j. nu. 9. & ita practicari in aula Romana refert Collectarius in d. c. Odoardus. Rebuf. in auth. habita. priuilegio 112. C. ne fil. pro patre. Aufrerius in additione Capellæ Tholosanæ. 245. Neque enim clericus conueniendus vltra, quàm facere possit, neque excommunicandus, si inopia laboret, vt in d. c. Odoardus.

20 Si tamen † clericus non esset sacris maioribus initiatus vel altari, vel ecclesiæ proprio ministerio seruiret, Sed tantum minoribus esset ordinibus initiatus, & hic iudicandus & cogēdus ad solutionem veluti laicus cessante priuilegio clericis cōcesso. Ita docet Couarr. varia. resolu. lib. 2. c. j. nume. 9. versi. propter quorum. Cuius opinioni libenter accedo ex eius ratione, scilicet quoniam tantus est numerus eorum, qui primis minoribus sacris sunt initiati, vt oporteat clericale priuilegiū ita interpretari. Sic doctori nō legenti negaui priuilegium, ne capiatur ob æs alienum: quoniam magna est eorū multitudo. ita c. pręced. nume. 131. Præterea his non debetur vlla reuerētia sicuti sacerdotibus, & laici omnino reputantur, & licèt contra scripserit Mathesilan. sing. 60. Errat & non seruatur, nisi intelligas eum in diacono & subdiacono c. a multis. de ęta. & quali. c. pen. de ser. non ordinan. Nam hi clerici reputantur, cæteri autem communiter habentur laici, etiamsi habeant beneficium, & eis possunt succedere. Io. And. in reg. sine culpa. in Mercu. col. 5. ver. ad primum. Cardi. ibi versi. pone suscepit. Et Butri. col. fi. ver. qui dicit clericus. latè Tellus in l. Taurin. 35. qui alios citat.

21 Qualiter † autem cogendus clericus inops, qui non potest soluere pensionem. Et an possit priuari beneficio, cuius ratione pensionem soluit, tradit Gomesius in regula de annali possessore, quæstione 35. Couarr. dicto capitulo primo, nume. nono, versi. quoties.

22 Sed † quid si quis ęs alienum contraxit, antequam sacros ordines acciperet. Puta quidam cum laicus esset, à me centū mutuò accepit, quæro, an si post sacerdos fiat, gaudeat priuilegio sacerdotali, ita vt neque capi, neque addici creditori debeat. Distingue, aut creditor nondum in seruitium acceperat debitorē, neque eum in carcerem coniecerat. Et certè si fiat clericus, gaudet priuilegijs sacerdotalibus, & debet conueniri apud iudicem ecclesiasticum non apud profanum. Ita probat pluribus argumentis Ioannes Andreas & Abbas, qui latè distinguit col. 2. & tertia, in c. vnico, de obliga. ad ratiocinia. Alex. optime in l. cum quædam puella. nu. 3. ff. de iurisdic. omni. iudi. quia non solum mutatur forus, sed status. Bal. in auth. causam col. j. C. de episco. & cleri. Bar. in l. j. col. 3. ff. de pęn. Qui limitat, nisi in fraudem suscipiat sacros ordines, arg. l. maritus. § legis. ff. de adul. & eorum quæ dixi c. præced. & notat Bal. in auth. causa quæ fit cum monacho. col. 1. C. de epis. & cleri. nu. 142. Si tn̄ cum creditor illum in carcerem coniecisset, vel in seruitium accepisset, fiat clericus. Certè clericatus videtur in fraudem susceptus, neque clerico suffragatur, ita liquet ex distinctione Ioannis Andr. & Abb. in d. c. j & ex Bar. in l. j. col. 3. ff. de pęn. Et circa hanc distinctionem vide DD. omnes in c. proposuisti. de foro cōp. & in l cum quædam puella. ff. de iurisd. omni. iudi. Oldra. consi. 4. Alber. in 3. parte statuto. q. 41. Felyn. in c. fi. col. 8. de consti. Rebuf. in l. si diuina domus. C. de exacto. tribu. lib. 10. Feder. Senens. consi. 97. non est fundamētum. Barth. Brix. q. 32. aliquis litigabat. Cępol. cōsilio 11. colum. tertia, versi. Item de delicto, & cautela 9. Plat. in l. non tibi. C. de incol. in quibus locis traditur de eo qui post delictum fit clericus.

23 Facit † ꝙ seruus sine licentia domini ordinatus deponitur, & domino restituitur. c. 2. de ser. nō ordin. Et sacerdotium non liberat à conditione seruili. Cassan. in consue. Burgun. rub. 9. §. 10. nume. 56. Ideo si creditor traditus sit creditori, non liberabitur per sacerdotium, immo neq; ordinari debet c. primo, de ser. non ordi. Moder. in consue. Paris. titu. j. §. 41. nu. 55. in fi.

24 Et † an hic ordinatus domino creditore contradicente debeat degradari & reddi domino, an verò audiatur, si velit seruire per substitutū, longa rixa est inter nostros, vide Anton. col. 2. Abb. colum. 2. in c. de seruorum. de seru. non ordi. & in c. fi. eo. tit. Bal. Paul. Salyc. & alios in l. si seruus. C. de epis. & cleri. Afflic. in consti. Sicilię. incip. ascriptitios. col. 3. in prin. & vide l. 3. C. de agri. & municipi. & ea quæ dicam infra c. an per substitutū. Sed de hac re videnda regia l. 6. tit. 22. par. 4.

25 Illud addendum † ꝙ collegia & monasteria & ecclesiæ possunt cedere bonis, ut in Auth vt determi. sit nume. clerico. §. inuestigantes. Nicolaus Neapolit. Ang. & Ias. nu. 10. & Iaso. col. pen. in §. fin. Insti. de actio. Alber. in rub. C. de cessio. bono. Non tamen singuli de ecclesia patientur ad dictionem ob debitum ecclesiæ, vt dixi c. 4. de vniuersitate. nu. 8.

26 His definitis † dicamus de scholasticis an si debeant capi possint & creditoribus tradi. De hac re nullum agerem verbum, nisi priuilegium, ne conueniantur vltra, quàm facere possunt, eis concessisset Rebuffus in auth habita. priui. 112. C. ne fil. pro pat. Videtur Rebuffus laborasse: ut quam plurima benigne studiosis tribueret, dignosque ab eis omnem referri gratiam, si legislator non iuris interpres esset. Nullibi enim tale quidpiam definitum extat. Neque apud nos vspiam fuit obseruatum. Rebuffiq; sententiam reijcit Couarr. varia. resol. lib. 2. c. j. num. 9. dicens, ꝙ nunquam vidit opinionem hanc Salmanticæ seruari. Equidem inutilis fuisset nostrorum cōcertatio, qui litigant, an doctor non legens sit immunis a carcere, si iuuenculus primis adhuc labris attingēs grauiora studia nō solum immunis est à carcere, verùm etiā non potest exigi in plus, quam facere possit. Quod neque aduocato, neque doctori legenti conceditur, neq; enim l. medicos. id sibi tribuit, & licèt argutari quis possit ex priuilegio. l. miles ff. de re. iud. quod extenditur ad aduocatum, certè consuetudo vix introducit, vt aduocatus & doctor legens immunes sint à carcere. Quare si quis musaret de priuilegio, ne exigatur in plus, quàm facere posset, causa prorsus caderet, & cum sibilo exploderetur: ita enim dictat consuetudo optima legum interpres. Ergo cum hoc non conceditur doctori neque aduocato, cur concedatur scholastico. De doctore & aduocato dixi c. supra proximo.

27 Nunc † de monacho dicamus, & quidem monachus non potest ob debitum ciuile capi, nec in carcere detineri auctore Bal. in auth. causa quæ fit cum monacho. col. 2. nu. 3. versi. quartum considerandum. C. de episc. & cleri. Abb. in c. cum I. & A. nu. 27. de re iudi. Roderi. in l. 2. titu. de los gouiernos. in quinta quæstione, col. 6. versi. idem dicendum in monacho. Quare in monacho cessat prorsus dispositio huius legis vt ibi. Rodericus notat

28 † Illud notandum, quod si quis in fraudem creditorum ingrediatur monasterium, non est recipiēdus ad monachatū. Quoniam non ducitur bono spiritu, sed vt defraudet creditores & ocio indulgeat, ita docet Inno. in c. vnico. de oblig at. ad ratio. & ibi. Abb. col. pen. versi. tertia fuit. Ibi dicit conludēdo: si tamen ingrediatur in fraudem monasterium, ipsum monasterium satisfacere debet creditoribus, quatenus ex bonis monachi ad se peruenit. c. si qua. 19. q. 2. §. fi. insti. de adqui. per arroga. notat Baldus in d. Auth. causa quæ fit cum monacho. col. 2. nume. 3. versic. quartum. C. de epis. & cleri. Abb. in d. c. vno. col. penult. ubi tractat, an sint deducendæ expensæ necessariæ ad alendum monachum.

Hæc procedunt, quando debitor ingreditur religionem, antequam creditor illum capiat, vel executionem aduersus illum faciat. Nam si post hęc ingrediatur monasterium, idem dicendum, quod dixi in clerico, qui post capturam suscipit sacros ordines, ita Abb. in d. cap. vno. col. 4. versi. quæ dicta sunt, de obliga. ad ratiocin.

29 Illud est memoria dignum † quòd si quis debitor monasterij præ inopia non possit soluere, liberatur si ingrediatur ipsum monasterium. Bald. per textum ibi in l. secunda. ff. de cap. dimi.

Marcus Mantua sing. 3. & dixi cap primo, nume. 67.

30 Rursus illud notandum † φ si monachus mutuat vel deponit pecuniam, si ei restituatur absque facultate Abbatis, debitor vel depositarius liberantur. Bar. in l. si vnus. 1. resp. ff. de pac. Bar. Bal. & Saly. in l. filius. C. de pact. Bar. in l. eum qui. §. qui sibi. ff. de verb. oblig. Quod limitandum, nisi in contractu factum Abbatis vel alterius superioris requiratur. Bar. in d. §. qui sibi. Decisio Tholosana. 122. An autem sacerdos possit locare operas suas, vide Anan. in c suam nobis. nu. 8. de symonia.

31 Sed † quid si infidelis sacrum baptismum recipiat, an ex hoc effugiat manus creditoris? Videtur effugere, quoniam baptizatus effugit penam criminis. 26. distin. per totum. c. quod autem. 32. q. j. c. 2. in fine, de conse. dist. quarta, gl. fi. 49. distin. in summa glo fi. in d. c. quod autem. Anton. Imola & Felyn. in c. de his. de accusa. Tho. Ferratius cautela 24. versi. si vis ipsam mortẽ. Barb. in clem. j. col. pen. de summa trini. Ergo multo magis effugiet manus creditoris, & pœnam imminentem ex non soluta pecunia. Contraria tamen sententia vera est: quoniam baptismus respicit animam, cum per id quis reddatur membrum Christi. c. quia passus. de pen. dist. 2. ideo absolutio, quæ procedit ex baptismo, intelligitur quoad animam.

32 Quare † baptismus nihil remittit in foro iudiciali. glo. in capit. admonere. in verbo penitentia. 32. q. 2. glo. Innoc. & Hosti. col. fi. & Ioan. And. Anton. & Abb. in c. gaudemus. per text. ibi. de diuor. Anania qui hanc testatur communem post Marian. & Aretin. in c. de his. de accusa. Card. in Clem. j. §. sanè. q. 14. de vsur. Lucas Penna in l. si apparitor. col. pen. C. de cohor. lib. 12. Deci. in c. quæ in Ecclesiarum. col. 8. ver. tertiò. de consti. Alex. Halensis in 4. parte suæ summæ. q. 20. membro. 1. arti. 2. Vbi dicit, φ in baptismo omnis culpa deletur quoad animam. Sãctus Thomas in tertia parte summæ, quæst. 68. artic. primo, quæst. j. Antoni. Florenti in j. part. 3. partis principalis summæ, titu. 14. cap. decimotertio, post prin. vbi dicit, φ per baptismum remittitur omnis pena debita Dei iudicio, sed non ea quæ debetur in iudicio hominum.

33 Nunc breuiter de parentibus dicamus & certe neque pater, neque mater, neque auus, neque auia, neque socer, neque mulier, neque patronus, & omnes personæ quæ non tenentur in plus quàm facere possunt. Quales sunt socij & donatores, non possunt conijci in carcerem a filiis, neque a sociis, vel donatariis. Tantum enim abest vt eorum persona capi possit, vt neq; bona insolidum exigantur. Tantum exiguntur quatenus facere possint, hoc est ita, vt remaneat eis, vnde vitam trãsigere possint. l. parentes. ff. sol. mat. l. sunt qui in id. l. inter eos. in fine. ff. de re iudi. l. rei iudicatæ. § fina. cum duabus legibus sequentibus. ff. sol. matri. l. prima, titu. 15. pàr. quinta. l. in condemnatione. ff. de reg. iur. Sed quoniam huius rei tractatus est quotidianus de singulis peculiariter dicamus.

34 Parentes † vtriusque sexus & omnes ascendentes nõ possunt à descẽdentibus ob ęs alienum conijci in carcerem. Quoniam obstat reuerentia natura inducta & diuino præcepto confirmata. Nam qui a parentibus post Deum accepit donum inestimabile, vt esset, non debet eos conijcere in carcerem, neque impie exigere, sed tantum quatenus facere possunt. Quare neque eos conijcit in carcerem: nam generaliter qui non tenetur in plus, quàm facere possit, non est præmendus carcere. glos. in l. liber captus. C. de capti. & ibi notat Bal. in fine. Are. in l. alia. § elegan ter quem legit cum l. maritum. ff. sol. matri. col. 2. Alex. in l. Centurio. nu. 5. ff. de vulg. Item qui non tenentur in plus, q̃ facere possunt, non tenentur cedere bonis, vt dixi latè ca. 3. de vxore. numero tertio.

35 Priuilegium † autem hoc, quo parentes non possunt exigi in plus, quàm facere possunt, non potest ab eis renuntiari, scilicet nec maritus: quoniam maiorem reuerentiam debet filius patri quàm vxor marito: maritus autem non potest istud priuilegium remittere: quoniã est aduersus bonos mores, nimirum aduersus reuerentiam, quam lege diuina & naturali vxor marito, & filius patri debet. l. alia. §. eleganter. ff. sol. mat. Ita in patre renuntiante φ non valeat renunciatio, scribit Specu. in titu. de renuncia. & conclus. §. j. versi. item quod beneficium. Io. Andr. in c. Odoardus. de solutio. Alex. in l. alia. § eleganter. num. 16. ff. sol. matri. Videretur enim respublica barbarica, si ob priuatorum pactiones interrumperetur sancta naturæ lex, quod est abominandum & absurdissimum.

36 Quinimmo † etiamsi parentes renuntiarent huic priuilegio cum iuramento, adhuc non possent exigi in plus, quàm facere possint. Sed relinquenda eis alimenta primò: quoniam filii ipsi tenerentur eos alere, si viderent eos in egestate constitutos. l. fi. §. ipsum autem. C. de bon. quæ libe. l. si quis a liberis. ff. de liber. agnos. in prin. Et circuitus est euitandus. Secundò: quoniã tale pactum, φ filius possit in carcerem ducere patrem est abominandum & prorsus execrabile. Et filius, qui tale quidpiam petit, impius est, & bipendum nequissimus, neque vlla res magis impia videtur conspici posse in republica, quàm si hoc toleraretur. Quare tale iuramentum aduersus bonos mores non est vllo modo seruandum. c. non. est obligatoriũ. de reg. iur. in 6.

37 Ita in † marito iuramento addito renunciante suo priuilegio, docet Bar. in d. §. eleganter. col. 2. nu. 9. & sequuntur doctores ibi. & testatur esse communem sententiam Couarr. in repe. c. quamuis pactum. in prin. 2. par. & Alciat. in c. cum contingat. nu. 69. de iureiur. Sed nouissime vir doctissimus Ferdinandus Vasquius in tracta. de succe. creatio. lib. 3. §. 28. versi. teneo. Docet iuramentum mariti renũciantis suo priuilegio in fauorem vxorum validum esse. Adducit, quod in l. si quando. §. illud C. de inoffic. testa. dicitur φ non valet pactum, per quod filius renũtiat hæreditati paternæ, & φ illud est: quoniam tale pactum est aduersus bonos mores, φ nihilominus tale pactum valet, si sit iuratum. cap. quamuis de pact. in 6. Deinde dicit, φ textus in c. non est obligatorium loquitur, quando iuramentum est aduersus bonos mores habitis iure diuino vel naturali vel canonico, vt pater ex dispositione. d. c. quamuis pactum. ubi pactum de nõ succedendo valet, licet reputetur aduersus bonos mores. Deinde adducit, φ cum hoc iuramentum seruari possit absque dispendio salutis æternæ, & absque præiudicio cuiusquã. Et nemo ex eo incidat ad delinquendum, quod seruandum omnino est. Ego communem opinionem probo: quoniam vxorem reuereri maritum non aliter quàm dominum, uel patrem suum: institutio est diuina, Pau. ad Ephe. c. 5. inquit, vir caput est mulieris. Et Petrus Apostolus in epistola canonica c. j. præcipit, mulieres subditas esse viris. Quare pactum, vel iuramentum aduersus hanc iure diuino & humano inductam reuerentiam est aduersus bonos mores iure diuino & naturali inductos. Quare nõ est obligatorium aduersus bonos mores præstitum iuramentum: nam hoc vel maxime est aduersus bonos mores iure diuino inductos. Quare quadrat regula c. non est obligatorium. iuxta interpretationem ipsius Vasquij, qui dicit, requiri vt sit aduersus bonos mores iure diuino, naturali, vel canonico stabilitos. Nam hic ea omnia quadrant. Ex † quo apparet

38 Vasquium non rectè respondere ad d. c. non est obligatorium. Non obstat φ non est in præiudicium tertij: quoniam sufficit, φ iuramentum sit aduersus bonos mores ad hoc vt nõ valeat, vt in d. c. nõ est obligatorium. Deinde nõ obstat, φ valet pactum iuratum de non succedendo, licet sit aduersus bonos mores. Quoniam est aduersus bonos mores iure ciuili inductos, sed nõ aduersus sanctam naturæ legem & diuinam institutionem. Ex his credo, φ pater non tenetur in plus, quàm facere possit, etiam si suo priuilegio renuntiet cum iuramento. Quia talis renũtiatio est aduersus bonos mores iure naturali & diuino inductos, quo filius iubetur reuereri patrem. Honora (inquit dñs) Patrem tuum & matrem, & eris lõgeuus super terram. Et Paulus inquit Filij obedite parentibus vestris in domino, regula titu. 24. par. 4. Ergo aduersus hanc reuerentiam præstitum iuramentum non seruandum. Quod enim exemplum execrabilius esse posset, quam filium spoliare patrẽ omnibus bonis nulla re ad alimenta relicta, & illum conijcere in carcerem. Illud tamẽ est maximè expeditum, φ etiam si maritus, vel pater iurassent debitum soluere, nõ ex hoc videtur renũtiasse iuri reuerentiali. Primò: quia ius reuerẽtiale nũquam ex generali renũciatione videtur remissum. l. fi. C. de bo. liber. Deinde quoniam renunciatio non nocet, nisi in his, quæ expressè & discretè sunt renunciata, vt dixi præced nu 105.

39 Sed est quæstionis † an pater spiritualis gaudeat priuilegio, ne à filio spirituali cõueniatur vltra, φ facere possit. Mouet quæstionẽ, φ patri spirituali nõ videtur deberi tãta reuerentia, quãta carnali. Cum filius spiritualis possit vocare illum in ius sine venia, quod in filio naturali nõ admittitur. Ita in filio spirituali docet Faber in §. pœnales. versic. & in cum. insti. de actio. Rursus iura loquentia in filiis nõ verificantur in spiritualibus. Anton. in c. trãsmisse qui fil. sint leg. Capra cõsi. 18. lib. 2. Bald. in auth. de rogati. C. ad Trebella. Nicolaus Vbaldius in tract. de succe. ab intest. chat. 3. versi. septima & vltima. Decius cõsi. 399. Cotta in memoriali inci. Filius spiritualis, Campe. in trac. de statu [illegible] fieri q. 40. Alex. cõs. 125. col. 2. lib. 4 Georgius Natta in [illegible] pactum. in 3. q. 4. quæstionis principalis. de pact. in 6. Sed [illegible] sententia æquior est, & bonitati Christianæ cõgruentior. Imò pater spiritualis neque est capiẽdus, neque addicẽdus filio spirituali & (φ magis est) non est ab eo exigendus in plus, q̃ facere possit. Ita docet Faber in §. sunt præterea. versi. Sed & filius de actio. Angel. & Platea ibi col. 2. Tiraquell. in l. si vnquam. in verbo, susceperit liberos nu. 27. C. de reuo. donatio.

40 Rursus † quorum à patre spirituali filius auferat necessaria ad alimenta: cum si patiatur inopiam, tenetur filius eũ alere non aliter, q̃ patrem naturalem. Ita Francus in c. j. de cognatio. spiritu. lib. 6. Nicolaus Vbaldius in tract. de succe ab intesta. in paruis, versic. septima & vltima præcedit. Bal. [illegible] gue, in auth. nisi rogati. C. ad Trebell. Barba in c. Raynutius [illegible] lum. 39. versi. & adduco, de test. Curtius in tracta. de [illegible] clusione 30. ad finem. Cotta in memoriali, incip. commater. [illegible] ber. in l. 4. C. de alend. liber. Et hãc opinionem probat vir [illegible] simus Guilielmus Budeus in libro de Philologia, qui scribit

priscis seculis honorariam quãdam actionem proditam fuisse: vt pater spiritualis alat filium mysticum, quem è sacro fonte leuauit. Ex his apparet, patrem spiritualem non posse à filio spirituali conijci in carcerem ob ęs alienum: nam qui non tenetur vltra, q̃ facere potest, non potest conijci in carcerem, nec tenetur cedere bonis, vt dixi supra numero 34. & cap. 3. numero 2. His suffragatur.

41 Quò † patri spirituali non minor debetur reuerentia, quàm carnali. glo in c. Pictacium. 30. q. 3. Barba. in l. 2. col. 7. ff. de verb. oblig. & in l. cum acutissimi. colum. 114. C. de fideicom. Nam cognatio spiritualis non minus efficax est, quàm carnalis. glos. in c. qui dormit. 27. q. 2.

42 Vnde † & pater spiritualis non potest vocari in ius sine venia, ita docet Guilielmus Cugneus. Paul. Rom. Alex. & Ias. in l. generaliter. ff. de in ius voc. Ang. & Fulg. in l. adoptiuum. ff. eo. titu. Aretin. in §. pœnales. insti. de actio. Ias. ibi col. 10. vers. nunquid ergo. Zasius ibi. col. 2. Gome. col. 11. versi. & omnia prædicta. Si enim verum est (vt est re vera) quod scripsit Aristoteles, parentibus φ magistris parem gratiam referre non posse. Certè oĩa maxima beneficia debentur patri spirituali, qui prima, religionis semina in tenero infantis pectusculo inserit.

43 Sed est quæstio maxime difficilis † quid si pater conijcitur in carcerem à creditoribus, & creditores petunt, vt sibi addicatur, opponunt sese filii forsan egeni, & impuberes, petuntque sese præferri ratione dotis maternæ, & vt pater sibi addicatur tanq̃ potioribus, iure pro dote materna, & φ non addicatur creditoribus. Hanc quæstionem eisdem argumentis tractare licet, qbus supra c. 3. tractaui, an vxor petens maritum sibi addici sit præferenda cæteris creditoribus. Nam hic eadem obstat reuerentia & idem priuilegium scilicet φ pater non potest conueniri a filiis in plus, q̃ facere possit. Certè ibi definiui, vxorem concurrẽtem cum creditoribus esse præferendam. Et idem hic libentissime definirem, nisi φ ignoro, quomodo responderi possit argumento, φ pater non potest conueniri à filiis in plus, q̃ facere possit. Et sic dispar est ratio creditorum & filiorum: nam filius non habet ius ad exigendum a patre, nisi quatenus facere põt, scilicet relinquendo ei alimenta. Et vltra hoc non habet actionem, at creditor potest accipere omnia bona & conijcere patrem in carcerem, & petere vt sibi tradatur in seruitium. Et rectè petit, quare cum agitur de addictione, filius nõ videtur audiendus: quia eius actio non extenditur ad id. Sed replicabis, ẽt vxor non potest conuenire maritum, nisi in quantum facere potest l. maritum. ff. sol. mat. & tamen docuisti. c. 3. præferendã cæteris creditoribus, & maritum sibi non creditoribus addicendum. Sed responde, φ cum vxor viuo marito petit, se præferri pro dote, & vt maritus, qui ad inopiam peruenit, sibi illam restituat, exigit a marito spreto priuilegio, ne conueniatur vltra, q̃ facere potest, nam hoc casu maritus illo nõ gaudet, iuxta communem opinionem relatam ibi nu. 12. Hoc autem in filiis deficit, quare in eis licet satis proclinatus non possum iuxta iuris regulas idem definire: cum eorum actio adeo limitata sit.

44 Vnus † tamen est casus perpetua memoria dignus, in quo filius pręferretur creditoribus, & patrem ab eorum manibus liberabit. Scilicet qñ filius est valde inops, & nõ habet, vnde se alat: hoc enim casu potest patrem rigidè excutere, & pater non hẽt priuilegium, ne conueniatur vltra, quam facere possit. Qm̃ ordinata charitas incipit à se ipso. l. pręses. C. de ser. & aqua, & quia præferendus qui tractat de damno euitando l. verum. §. fi. ff. de minor. & magis fauendũ est repetenti. l. matrem. ff. ad Velleia. l. qui filium. § Sabinus. ff. eo. titu. Quibus rationibus in filio petente dotem matris ita definit Bald. in l. siquis crediderit, in prima lectio. in fi. ff. de pac. & in vxore inope, φ repetat ad viuum, & maritus nullo gaudeat priuilegio. Notant Baldus & Guilielmus ibi. Bartolus in l. maritum. nume. quarto, & ibi Alexand. col. finali, testatur hanc communem. ff. sol. matri. Ias. in §. item si de dote. nume. 10. de actio. & ibi Faber, & Ang. Iaco. & Ray. in l. si maritus. ff. eo. titu. Cur ergo filius possit patrem ad viuum exigere certe si pro dote matris, vel pro alia re habet potius ius, quàm cæteri creditores, poterit petere patrẽ sibi addici, & obtinebit. Nam tradendus primò est ei, qui potius ius habet & melius est, vt operis suis alat se & liberos pignora charissima reponendo debitum, quam vt seruiat creditori, & hic nulla est ignominia, Quia hoc est officium patris, & filius protestabitur, se, quatenus de iure licet, non petere, neque velle: vt pater portet torquem ferreũ. Hic adde alias fortissimas rationes adductas. Et hoc casu pater coniectus in carcerem ad petitionem creditorum soluetur è vinculis, si dicat, se velle cedere bonis: ut nostri Hispani præpostere dicunt, & tradi potiori creditori. Nam cum filius sit potior, tradetur ei, donec operis satisfaciat doti, & sic effugiet carcerẽ. Neq; obstat, φ filius nõ põt conijcere patrẽ in carcerẽ. fateor, sed hic filius nõ conijcit patrẽ in carcerẽ: sed liberat eum à carcere, in quam coniectus fuit à cæteris creditoribus. Nam si filius non concurreret cum aliis creditoribus, nõ esset audiendus petens patrem sibi addici. Nam non potest patrem conijcere in carcerem, vt dixi num. 43. & qui non potest conijci in carcerem, non patitur dispositionem huius legis, vt docui c. 3. num. 2. Hæc opinio ęquissima est, sanctissima & valde pia. Durissimum enim est, patrem seruire, vt reponat debitum extranei, & non vt reponat debitum filii inopis forsan infantis, qui potius ius habet pro dote matris, an non melius est, vt soluat filio potiori creditori. Nam minus dedecorosum laborare, vt alas filium, quàm vt alas dominum extraneum. Nam melius tractabitur à filio, quàm ab extraneo, nõ debet filio potius, quàm extraneo.

45 Sed † an ad hæredem patris spiritualis transeat beneficium, ne conueniatur vltra, q̃ facere potest. Certè non transit: quoniã hoc beneficium personale est, & ad hæredem non transit. l. maritum. cum l. seq. ff. sol. matr. l. & si fideiussor. ff. sol. matr. vbi φ non transit ad fideiussorem. Item non transit ad hæredes mariti, vt in d. l. maritum. & in d. l. & si fideiussor intellige hoc de hærede mariti, de hæredibus extraneis non de filiis: nam hi gaudent eodem priuilegio, ut in l. etiam. & ibi Alex. ff. sol. matri. & in l. assidus. C. qui potio. in pign. habe. glo. in d. l. maritum. & ibi Bart. colum. fi. nume. 5.

46 An † autem hæres vxoris extraneus teneatur idem priuilegium deferre marito, etiam si matrimonium sit solutum, vide Aretin. in d. l. alia. §. eleganter. & ibi DD. Generaliter tamen si persona, quæ agit, sit mater, non potest conuenire filios eiusdẽ matrimonij in plus, quàm facere potest. Nam filius à parentib. non potest conueniri in plus, q̃ facere possit. Si tñ maritus hẽat filios ex alio matrimonio, & vxor aduersus eos agat, nõ habẽt priuilegium patris. l. etiam. & ibi. Alex. & DD. ff. sol. matr.

47 Nunc tractemus de liberis † an in carcerem pro ære alieno conijci possint a parentibus. Et quidem non possunt: filius eñ non potest conueniri a patre vel matre in plus, q̃ facere possit. Et idem in omnibus descendentibus probatur in l. j. tit. 15. partita. 5. Vnde cum non teneantur in plus, q̃ facere possunt, non possunt a parentibus conijci in carcerem, vt in filio nõ soluente matri dotem notat Baldus in l. liber captus. in fi. C. de capti. Rodericus in l. 2. titulo de los gouiernos. col. 3. versic. quã legẽ. Et licèt hi loquantur, qñ filius conuenitur à matre pro dote, idem intelligendum in cæteris causis, ex quibus matri vel patri debeãt. Nam regula. l. j. titu. 15. partita 5. est generalis immo est expressum l. d. l. 1. ibi. Si fuesse fijo o algunos de los otros descendiẽtes que ouiesse algo a dar a alguno de aquellos de quien descendiessen. Nam ascendentibus masculis non est restituenda dos, quæ non conuenit masculis, ut dixi in tracta. de non melior. filia. capite 16. nu. 9.

48 Hoc est lector notatu & memoria dignum: quoniam de iure ciuili videtur esse de mente doctorum. † Quod filius potest ab ascendentibus exigi in plus q̃ facere possit, nisi sit in causa dotis, immo & in causa dotis, dicunt, φ nepos & pronepos põt conueniri in plus, q̃ facere possit. Quoniam priuilegium mariti, ne conueniatur vltra quam facere possit, transit secundum eos solum ad filios eiusdem matrimonii vt in d. l. etiam. ff. sol. mat. regia. 32. tit. 11. par. 4. ibi su madre. & est communis teste Alex. in l. sed hoc ita. §. quod autem. nu. 7. ff. de re iudi. Bart in l. j. C. de priu. dot. Bal. in rubr. eod. titu. Cyn. Bar. & Bal. in l. assiduis. C. qui potio. in pig. habe Nepotes autem non sunt ex eodem matrimonio, qua ratione istam sentẽtiam probat Ang. in d. l. etiam. & cum eo transeunt Imol. Paul. & Rom. teste Alex. ibi num. 1. & nume. tertio, versi. sed pro concordia qui eandem sentẽtiam probat. & Ias. in l. si cum procuratore. nume. 9. ff. de re iudi. est eiusdem opinionis.

49 Sed certè eorum opinio est prorsus falsa † quoniam mariti priuilegium transit ad omnes de sobole, auctore Bar. in l. si cum procuratore. ff. de re iudi per textum in auth si quid C. q potio. in pig habe. & quamuis hanc Bartoli opinionẽ reprobẽt Alex. & Ias. approbantes dictum Angeli. Certè opinio Bartoli probatur iure regio: qm̃ nullus descendens potest ab abscendẽte conueniri in plus, q̃ facere possit. Non solùm pro dote, verum neq; pro alia qualibet causa, quod est notabile, nõ solùm pro doctrina Bartoli, quæ loquitur in exactione dotis, in qua est in descẽdentibus peculiaris ratio, scilicet φ priuilegium, quod competit patri & filiis transit ad nepotes. Sed est illa lex multo magis notanda: qm̃ generaliter extra causam dotis disponit, φ descendentes non possunt exigi in solidum ab ascendentibus, quod videtur sumpsisse originem ex eo, quod etiam de iure ciuili.

50 Priuilegium † ne maritus conueniatur insolidum competit ei, siue debeat ex causa dotis, siue ex alia qualibet causa, ut in l. non tantum. ff. de re iud. Ergo cum marito eidemq; patri etiã extra cãm dotis cõpetat hoc priuilegium, vr̃ φ debet trãsire ad descendentes. Arg d. l. etiam & arg. l. liberorũ. ff de verb. signif. Sed adhuc lex regia est insignis: qm̃ d. l. nõ tñ loqt̃ qñ ɔ̃ctus, ex quo debitũ nascitur, ɔ̃ctum fuit inter maritum & vxorem. At lex regia ex quacunq; causa debitum oriatur inter ascendẽtem & descendentes. Etiam si non oriatur ex ɔ̃ctu facto à parẽtibus descendentium, non datur exactio vltra id, quod descendens facere potest, & etiam est notabilis: quoniam Rodericus solum loquitur in exactione dotis, quam mater exigit à filio.

51 Sed † an descendens filius, vel nepos possit huic priuilegio renuntiare, videtur posse. Quoniam ascendens non debet reuerentiam descendenti, & sic cessat dispositio. l.alia.§.eleganter. ff.solu. matri. Et succedit regula, ꝙ quilibet potest renuntiare suo priuilegio.l.pen. C.de pact. Non obstat, ꝙ videtur res inhumana filium exigi à patre in plus, q̃ facere possit. Quoniam etiã vr̃ inhumanum: ut pater possideat omnes res, quæ ad filiũ perti nẽt, atq; etiam dotem, quam vxor filio dat: nihilominus tamẽ admittebatur de iure ciuili. l.1. C.de bon. quæ libe. & dixi latè in trac.de solutio. patri potest ex matrimonio.c.j. Deinde lex ita confidit de patre, vt semper videatur facere, ꝙ filio melius & vtilius est, vt latè dixi in trac.de nõ melior. dotis rõ. filiabus.c.j. 52 nu.11. Neque obstat † ꝙ pater tenetur alere filium, & ꝙ ita rõne euitandi circuitus expediat, ne exigat in solidum a filio, cui alimenta post solidam exactionem dare tenetur. Non enim pater semper filium alere tenetur, quid enim si egregius est artifex, q opificio sibi victum egregie parat; tunc enim nõ tenetur eum alere l.si quis a liberis.in fi.princ.ff.de liber.agnos. immo etiam cessat priuilegium eorum, qui non tenẽtur vltra, q̃ facere possunt.l.maritus in id.ff.sol.matr.& ibi DD.glo.in l.si quis argentum §.sed & si quis.C.de dona.Alex.in maritum.col.2. versicu. quintodecimò.ff.sol.matri. Deinde quid si ei vtilius est dare filio alimenta domi ex re sua, q̃ relinquere ei alimenta extra domum suam. Postremò etiã si pater filium immodice præmat, semper boni viri credunt patrem aliquid filio (forsan profuso) vtilissimum machinari.

53 Quando † autem cadat obligatio inter patrem & filium, vide doctores in l.frater à fratre.ff de condi.indebi.l.prima, titulo decimoquinto, l.prima, titu.quinto, & l. vndecima, titu. vigesi-54 mo, parte secunda. Nunc de vxore dicamus. Et † quidem non conuenit virum in plus, quàm facere possit, siue agat actione de dote, siue alia.l.nõ tantùm.ff.de re iud.§.item si de dote.Inst. de actio.l.prima, titu.15.par.5.l.ex diuerso. ff.solut.matr. declarat Alex.in l,non tantum. nu.8. ff. de re iudi. Quare non potest illum pro debito conijcere in carcerem, dixi c.3.nu.2. An autẽ cum vxor agit aduersus maritum petendo cõstante matrimonio dotem propter inopiam viri, vir gaudeat priuilegio, ne exi-55 gatur in plus, quàm facere possit, dixi d.c.3.nu.12. An † autẽ maritus habeat hoc priuilegiũ, etiamsi extraneus quippiã agat ꝓ dote vxoris. vide l.si prior.& ibi glosam & Bar. ff.sol. matr.text. in l.Nesennius.ff.de re iud.& l.si extraneus.ff.de iure doti. Alex. 56 in l.maritũ.in duodecima fallẽtia.col.j.ff.sol.mat. Deniq; † vide Bar.& Alex.in d.l.maritum. vbi proponũt viginti limitationes, in quibus maritus conuenitur ab vxore in plus, quàm facere possi, vide eos & Ias. in d. §. item si de dote. Non.n.est animus antiquorum dictare ferre, nisi sit addendum aliquid luce vel copia commendabile, & ibi vide quid si sit artifex, vel opifex. An autem vxor, si maritus conijciatur in carcerem ab aliis creditoribus, possit petere se præferri, & vt maritus sibi tradatur in seruitium, dixi latissime.c.3.supra. Sciendum autem, ꝙ sicut maritus 57 non potest cõueniri ab vxore in plus, quàm facere possit. † Ita neque vxor potest in plus cõueniri à marito.l.nõ tantum.in fi. ff.de re iudi.l.j.titu.15.partita quinta, quod ęquitas satis suadet. Nunc de socero dicamus: & quidem si cõstãte matrimonio gener ab eo petit dotẽ, non tenetur in plus, q̃ facere potest.l.sicut. cum l.seq.ff.de re iud.de quo vide l.penul.ff.de iure doti. Quod procedit, etiamsi soluto matrimonio nurus exigat dotem a socero, patre mariti sui.l rei iudicatæ.in fi ff.sol.matr. De qua re legendi doctores in dictis locis, qui rem declarãt, & latius tradũt Ias.Plat. Ang. & Zasius in §.item si de dote. Insti.de actio. Illud tamẽ est plus q̃ notum, & memoria dignum, ꝙ si socer dotem promisserit, sciens eam præstare non posse. Quòd tenebitur in plus, q̃ facere possit, textus celebris in l.pen. ff. de iure doti. Vr̃ enim decepisse generũ, & dolus vel malitia soceri faciunt amitti hoc priuilegium d.l.pen. Et in cæteris, qui habent idem priuilegium, probatur in l.sed hoc ita.§.fi.ff.de re iudi.l.etiam.§.licet. ff.sol.matri.

58 Sed est animaduertẽdum, † ꝙ si socer decipiat generum, nocebit ei quoad hoc, vt ipse socer exigatur ĩ solidum omisso priuilegio, nõ tñ nocebit filiis, vel filiabus suis. Ex quo elicitur, ꝙ si socer promissit filiæ dotem, in qua resultat melioratio aduersus legem. 101. condita in conuentu Madritensi anno 1534. Certè etiam si pater deceperit generum, non ideo melioratio rata erit, | neque cæteri filii vel filiæ præiudicabuntur in legitima. Non enim quis alterius dolo prægrauari debet. cap.nemo debet.de regul.iur. in sexto, neque propter delictum patris filii debent puniri. Hanc sententiam multis argumentis probaui in meo tractatu, de non meliorandis dotis ratione filiabus.ca.trigesimosecundo, numero decimotertio, versi.illud tamen. Sic licèt consensus filiorum illis præiudicet, & faciat valere constitutionem dotis, ex qua resultat melioratio, intelligitur quòd præiudicat his, qui consenserunt, non aliis, ut dixi in dicto tractatu, capite decimo, num.octuagesimonono, versi.notãdum. Ex quo elicitur, quòd dolus patris debet sibi solum nocere ita vt exigatur in solidum, non tamen præiudicabit filiis ita, ut melioratio rata maneat.

59 Meminisse tamẽ oportet † ꝙ an gener soluto matrimonio possit indistinctè exigere socerum in solidum, etiamsi dolũ nõ commiserit. Item an si commiserit dolum, possit exigi in solidum matrimonio constante. An verò debeat expectari, vt matrimonium soluatur, longa est rixa inter nostros, vide Bartol. Ang. Alex. & Ias.nume.4. in l.sicut.ff.de re iudi. Alex. latè rem excutiẽtem ibidem, & in l.rei iudicatæ.in prin.nu.9.ff.sol.matr. glo.Bar & DD.in l.ex diuerso.ff.eo.tit.Ias.& DD.in §.item si de dote.Insti.de actio.

60 Item † an extra causam dotis habeat hoc priuilegium socer mariti, & socer mulieris vniformiter, vide Alex.& Ias.post alios in d.l.sicut. Alex in l.rei iudicatæ. col.pen. ff. solu.matr. Et an sit differentia inter eos, vide Alex.in d.l.sicut.col.pen.& ibi Ias. Ex his liquet, ꝙ socer non potest conijci in carcerem in casibus, in quibus gaudet priuilegio, ne conueniatur vltra, q̃ facere possit, vt dixi. Socer tamen, quando dos non sufficit, nisi pro alimẽtis matrimonii, potest exigi in solidũ. Cyn.& Saly. in l.vbi adhuc. Salyc.in §.ita tamen.col.2.versic.iuxta.& ibi Fab.C.de iur.doti. Camp.de dote.tertia par. quæst. sexagesimasexta, & in vxore & filiis dicam. infra.

61 Sed † an socer renuntiare possit suo priuilegio, certè nõ magis videtur posse quàm pater: socer enim parentis loco hr̃.l.ga. ff.sol.matr. Ideo non minus punitur gener occidens socerum, quàm filius occidens patrem.l.12.titu.8.par.7. immo nõ solum parens, sed dñs optimo iure appellatur. Quare cum natura dictante parentis locum obtineat, videtur ꝙ sicut pater non põt renuntiare, ita neq; socer possit. Hæc opinio ciuilis est, prudẽs, ęqua & rectę rationi congruentissima; absurdum enim est, socerum, hoc est alterum parẽtem, qui filiam, hoc est viscera sua genero copulauit duci ab eo in carcerem, & ad mortem sublatis alimentis adigi. Nam hi, quibus propter reuerẽtiam hoc priuilegium conceditur, eius generis sunt, vt etiam si ipsi uelint, non satisfiat publicæ honestati, si minus honorifice tractentur. Hoc si socer malitia vacet: nam si accederet malitia exigerem ab eo insolidum etiam constante matrimonio reiecta opinione eorum, qui dispositionem.l.penultimæ.ff.de iure doti.interpretantur non habere locum nisi soluto matrimonio inter filiam & generum, ut per Alexandrum & Iason. in locis supracitatis. Quod mihi durissimum videtur, quid enim prodest exigere in solidum: cum matrimonium iam est solutum, cessatque forsan præcipuum onus sustinendi onera matrimonij, scilicet vxor.

62 Illud tamen simpliciter verum est, † ꝙ ex generali legum renunciatione vel iuramento non videbitur socer suo priuilegio renuntiasse. Ex his quę dixi in patre. Item illud est verum, quòd fideiussor soceri non poterit opponere eius priuilegium. lege verum. ff. pro soci. l.Et si fideiussor. ff.de re iudi. Quod verum in fideiussoribus omnium qui idẽ habent priuilegium, vt ibi probatur.

63 Sed de sociis nunc dicamus † & quidem socius, siue sit omnium bonorum, siue vnius rei, socium non conuenit in plus, q̃ facere possit pro re procedente ex causa societatis.l.15. titu.10. part.5.Castell.l.66. Tau. verbo araygar. l.sunt qui in id. ff. de re iudi.§.sed & si quis cum parente. insti. de actio. optimus textus in l.verum.ff.pro soc.l.j.titu.15.par.5.

64 Idem † in eo, qui ex causa donationis cõuenitur. l.inter eos. ff.de re iudi.§.sed & si quis cum parente. insti. de actio. l.prima, titu.15.part.quinta.

65 Cum † autem hoc procedat in sociis vnius rei certę, colonus partiarius non potest a domino fundi coniici in carcerem ratione partis non solutę, immo neque exigitur in plus, q̃ facere possit. Ita nominatim Fulgo.in l.si merces.§. vis maior. ff. loca. Petrus Vbal.in tract.societatis part.11.col.12. Castellus in d.loco. Sed illud in his peculiare, ꝙ possunt suo priuilegio renuntiare: quoniam non conceditur propter reuerentiam inhęrentem personæ, sed propter qualitatem cõtractus: nam socij omnium bonorum reputantur fratres.l.verum. ff. pro socio. Item exigi in plus, quàm facere posssit eum, qui ex causa donationis conuenitur, esset summæ ingratitudinis, & impietatis, ꝙ si ipsi renuntiarent suo priuilegio, nihil est absurdũ, nihil est iniquũ, ꝙ renunciationem minus validam reddat. Nam cõtra bonos mores non est, vt possimus facere ꝯctum, prout nobis placuerit.l.si conuenerit.ff.de re iudi. Ita his rationibus definit Bart. in l.alia.§.eleganter.colum.prima.ff.sol.matri. Alexan.ibi.colum pen.num.16.versi.reperio, & dixi c.præced. Cum autem socius non possit pro causa societatis conueniri in plus, quàm facere possit, certè non poterit capi, etiam si non det fideiussorem, neq; possideat immobilia. Castellus in l. sexagesimasexta Tauri verbo de se araygar.col.fin.

66 Sed † quid si dotaui extraneam, an conueniri tantum debeã in id quod facere possum. Certè nõ, textus est expressus in l.pe. ff.de iure doti. Neque obstat, ꝙ vr̃ esse mera donatio, ut dixi in meo tract.de non melior.filia.cap.9. numero 67. Et quòd donans non tenetur in plus, quàm facere possit: quoniam quoad maritum

maritum non est mera donatio, immo cẽsetur habere dotem titulo oneroso ad sustinenda onera matrimonij. l.pro onerib. C.de iure doti. Bartolus. Alexander post glosam in l. Męuia.ff. sol.matr. Baldus. Roma.& Alexander in l.si donaturus.ff.de cõdic.ob causam. Et dixi in meo tractatu, de non melior. filia.capit.32.col.j.numer.j.& nume.8.& cap.9.nume.66 Cyn.Barto. Baldus & Salyc.& Paulus in l.vna.C.de inoffi.dotib.Bart Bald. & Salycetus in l.fi.in prin.C.de iure doti. Socius autem hẽt hoc priuilegium, siue sit socius omnium bonorum, siue vnius rei.lege verum. ff. pro socio. Item quiuis habet hoc priuilegium, ne conueniatur vltra, quàm facere possit, si de ea re pactum fecit. l.si quis crediderit.ff.de pactis.

67 Ex his apparet qui habeant hoc priuilehium † sciendũ autẽ, eos omnes non solum non esse addicendos creditori, neq; detinendos in vinculis, vt dixi supra, & c.3.nume.2.

Verùm etiam eis relinquenda alimenta, quibus vitã transigant.l.inter eos.in fi.ff.de re iudi.l.j.titu.15.par.5.l.in condemnatione.ff.de reg.iur.

68 Alimenta † autem iuxta personæ qualitatem relinquenda, alia enim assignanda nobili, alia ignobili, alia diuiti, alia rustico duris laboribus assueto. Aliis enim cibis vtitur nobilis, aliis rusticus, & aliter conseruatur dignitas patris vel soceri nobilis, aliter dignitas rustici. Itaque vt satis fiat menti legis, quæ rectissima ratione noluit hos exigi in plus, q̃ facere possint. Ne scilicet dura patiantur ab his, a quibus naturæ lege, vel beneficij, vel cõtractus ratione debent expectare gratiam, vel indulgentiam, decernitur ne ad horum petitionem seuere præmantur. Durissima autem paterentur, si relictis tantum alimẽtis naturę necessariis cogerentur dignitatis suæ præ inopia iacturam facere. Qua ratione verissimum est hoc verbum facere posse, ęstimandum iuxta cuiusq; dignitatem, arg.textus & glo. in verbo dignitate, in l.Nepos Proculo.ff.de verb.signif. l tutor ₰m dignitatẽ. ff.de admi.tutorum.glo.in l.seruis. Vrbanis.in verbo, ex libellis, & in verbo cibariis.ff.de leg.3. Nominatim Cępola in ttactatu de imperatore milites deligen.in 22.priuileg.nobilitatis, Bald. in rub.C.qui bon.ced poss.Ang.& Imola in l.Nesennius.§ fi.ff. de re iudi. Paulus Citadin. tract. de iure patrona. in 6.parte q.7. Ias.qui nominatim loquitur in §.Item si de dote.Insti.de actio. Hippoly.in repet. rub.de probatio.col.5 Corsetus in repe. cap. grandi.char.pen.de supplen.negli.præla. Afflict.in consti. Siciliæ incip.qualitas personæ, col.2. Aret. Imol. Raph. & Alex.in l.si maritus.in id.ff.sol.matri. Alex.in l.maritum. col. fi.ver. pro intellectu.ff.eo.tit. Dyn.Ang. Aretin.& Ias.in d.§.item si de dote. Aret.consi. 7.consideratis.col.pen.in 5.dubio.

69 Immo habenda ratione † nobilis cogatur solus viuere. Imo. Alex. Aretin.& Cępola in locis supracitatis. Abb.in c. cũ adeo. de rescrip. Aretin.consi.17.circa fin.dicit, socero relinquendũ, quo se & ministros alat. Neq; obstat | regia.l.fi. titu.11. partita 4. ibi.le finque alguna cosa de que biua. | Ex qua calumniator põt arguere paruum quidam relinquendum. Nam lex dicit alguna cosa quod parum videtur significare: nam verbum aliquid, significat particulam. Sed certè non nego aliquid relinquendũ, sed iuxta dignitatem: nam quod rustico est multum, nobili est parum, & sic secundum qualitatem cuiusq; erit particula.

70 Sic † patrono alimenta præstanda iuxta ipsius dignitatem. l.j.§.mulier.& ibi gloss.& l.habitatio.§.§.seruis ff.de ven.in poss.mit.glo.in c.episcopis.in verbo victu.10.q.2. glos.in c. nobis. in verbo.modeste.& ibi.notat Anton.de iure patro. Nominatim Rochus in tract.de iure patro.in verbo & vtile.in 3.q.j.q.principalis. Paul.Citad.in eodẽ tract.in 6.par.q.7.art.4. & Cæsar Lambertinus in eodem tractatu in 3.articu.q.princ.lib.3. Et in simili Spec.titul.qui fil.sint legi.§.j.col.fin. versi.in summa. Bal.in c.ad aures.de rescrip. Abb. & Felyn. colum.20.in c.cum omnes. in glo.pen.de constitu.

71 Nam † mendicitas est consideranda iuxta qualitatem personarum. Zenzel.in Extraua.execrabilis. versi. vnde inter cætera. in verbo qui mendicant. Neq; arbitror quenquam sanę mentis negaturum alimenta relinquenda patri, auo & ascendentibus & vxori & patrono & donatori iuxta dignitatẽ. Aliàs quis honos habetur, si tantum das, ne fame pereãt: tunc enim vitæ succurris nõ honorificè, sed in fame & misere: vita autẽ & honor ęquiparantur.glo.in l.iusta.C.de ma.vim.

72 Sic † frater primogenitus tenetur ₰m dignitatem & facultates alere secundogenitos, si ipse in primogeniũ succedat. Host. Ioan.And.& Abb.in c.licet.de voto, arg.l.j.ff.de tut.& ratio.distrah. Abb. consil.12.col.5. ver.septimum dubium.lib.j. Guido decis.476.Card. Alex.in c.per venerabilẽ. §. quod autẽ. col.30. versi.postremò ad eandem materiam, qui filii sint legiti. Socin. consi.47.col.2.lib.3.

Francus in rubr.de testa.char.antepe. versic.25.prohibentur, lib.6.Iacobinus Sanctogeorgius in l. cum antiquioribus. col.fi. q.8.C.de iur.deliber. De qua re vide quæ in filio dixi in meo tracta.de non melio.filiab.c.8.nu.30.

73 Sed † an hoc habeat locum in eo, qui non tenetur vltra, q̃ facere possit: quia cessit bonis. Nam & hic non potest vltra cõueniri in postea adquisitis.l.qui bonis.ff.de cessi. bon. certè & hic quoque vr̃ habenda ratio qualitatis. Sed magis strictè: nam alimenta, quæ debentur miserationis causa, non debentur ₰m dignitatem. Iacobus Arena & Bal.in l.si maritus.ff sol.mat. Lupus in rep.rub.de don.§.65.limitabis tertiò n.51 versi. ad quorũ ꝯfirmationem. An autem facere possit non ęstimandum ex qualitate rei, quam adquisiuit, sed ex quantitate, vt in d.l.probatur.

74 Quid † autem si post quam cessit bonis, ei fuit relicta turris, quæ aureos mille valet. Creditores petunt eam vendi, dicentes sibi tanquam pauperi paruulam domunculam sufficere, ipse verò recusat allegans se ad habitationem velle eam turrim retinere, quid iuris. Certè Bartolus iuris peritissimus defendit debitorem, asg.d.l.qui bonis. Sed Bal.ibi col.3. ver.quidam cessit, ꝯ sentit, adducens iniquum esse, vt debitor rusticus eam turrim habitet in damnum creditoris. Si tñ debitor esset nobilis, dicit admittendum, ideoque rem esse in arbitrio iudicis. Sicut.n.alii sunt cibi viri nobilis, alij viri rustici: alter enim nisi delicatos cibos comedat, periclitatur de vita, alter nisi crassa edulia proponas, non bene valet, glosa in l.seruis vrbanis.in verbo ex libellis. ff.de leg.3.Cępola, & Paul.Citad.in locis supra citatis, & Ias. in §.item si de dote.textus in §.crimen.ante fi.25.distin.vbi peccat venialiter, qui pauperibus delitiosa cibaria præparat. Cyn.& Bal.in auth.ad hæc.C.de vsur. Ita etiam alia est domus viri nobilis, alia viri rustici. Qua ratione ego Baldi sententiam probo, vt iudex ex personæ qualitate rem statuat.

75 Sed est quæstio † quid si aliqua ex personis, quæ non tenetur vltra, quàm facere possit, habet pulcherrimã domum, & nihil aliud ex quo soluat æs alienum, quæro, an domũ cogatur vendere, vt ex ea ęri alieno satisfaciat, & ex residuo se ipsum alat. Equidem ꝙ nõ cogitur domum vendere, docet Ange.ĩ l.j.C.de lega. vbi testatur, se ita consuluisse. Decius, qui loquitur in donatore, in l.Diuus Pius.nu.9.per textum supra allegatum in l.q bonis.ff.de cessio.bono. Sed ꝯria sñia vera est, arg.l.qui potest facere.ff.de reg.iur.nu.9.& ita docet Imola in l. maritus qui id. ff. sol.matr. Cuman.in l.qui bonis. Alex.consi.27.col. fi.lib.5.ver. item habebat. Ias.in §.sed & si quis.nu.11.insti. de actio. Paulus Montepicus in l. Titia cum testamento. §. Titia cum nuberet. col.113.ver.61.quæro.ff.de leg.2. Tellius in l.10.Tauri.num.14. ver.respectu.col.2. ver. vel est, qm̃. l.q bonis. loquitur de bonis adquisitis post cessionem, in quibus magis fauetur debitori q̃ creditori. Cum eo ipso ꝙ debitor fecit cessionem, lex etiamsi abiectissimus sit, concedat ei priuilegium, ne teneatur vltra, q̃ facere possit. Quoniam priuatus fuit omnibus adquisitis ante cessionem, omnibus tantum linea indumenta sibi relinquunt. l.j.tit.15.par.5.l.pe.& ibi notatur.ff.de cessio.bon. quæ ratio cessat in nostro casu. Hanc eandem opinionem tenet Ang.in d.l.si maritus ĩ id. Nicolaus Neapolitanus & Bal.in l.2.C.qđ cum eo. Bal.in l.quod nomine.in fi.& in l.fin.C.qui bon.ced.poss. Alex. in l.maritũ.col.fi.versi.sed quid si maritus.ff.solu.matri.

76 Neque obstat † ꝙ cum danda sunt alimẽta, nõ sunt vendẽdæ possessiones, sed ex redditibus alimenta præstanda. Bar.in l.pe. ff.de alim.& ciba.leg. Et dixi latè in meo tractatu de decima tutoris.c.10.nu.3.& 4.quoniam illud & regula Bar.in l.qui bonis. nõ est simpliciter, neq; gñaliter vera, ut ibi tradit Zasi. col.fina. post Cuma. Idem Zasi.in trac.qualiter maritus cõdemnetur ad dotem 4.pagi.quem inserit in l.maritum.cum l.seq.ff solu.mat. Quoniam illud, quando alimenta debentur ex legato, vel donatione, secus vbi debentur ex titulo oneroso, seu procedente à causa onerosa. Scilicet à debito, quod contraxit: nam vt illud dissoluat & sibi alimenta retineat, cogitur domum vendere. Arg.d.l.qui facere potest. ita respondet Alexan in d.l.maritum. col.fi. Et mihi videtur prudens & ęquissima opinio: sufficit eñ, vt creditor cogatur relinquere alimenta iuxta dignitatẽ. Neque est cogendus propter iniquissimas nostrorum distinctiones pecunia etiam sua fraudari, si quidem negent illum non posse cogere debitores domum vendere. Nam ita intelligenda doctrina Bart.in d.l.qui bonis. & vide multa quæ congerit Tellius in l.10.Tauri.nu.14. Nam hic alia versatur ęquitas, & alia prorsus est ratio, q̃ in alimentis: nam pater cogitur solum alere filium iuxta quãtitatem redituum, nec cogitur vendere possessiones, Aymon consilio 219.numero nono, libro secũdo. Secus quando tractamus de satisfaciendo creditori, qui debitori rem vel pecuniã suam dedit. Facit, quod scribit Tellius in d.loco versic. Respectu. Quòd si ille, cui danda sunt alimenta, puta frater habeat domum magni precij, sed nullius, vel non sufficientis vtilitatis ad alimenta. Quòd cogitur domum vendere, & ex ea sibi parare victum: Cum obligatio alimentorum cesset, ubi primum quis se operis suis potest alere, vt dixi nõ obstante quòd operæ non censeantur fructus, vt dixi in tractatu de decima tuto. Ergo licèt venditio domus non sit fructus, cogetur vendere.

77 An † autem non solum maritus, & parens, verùm etiam cæteri alii, qui non possunt conueniri vltra, quàm facere possunt, possint opponere hanc exceptionem post sentẽtiam, vide latè Bar. Imol.& Alex.col.j.& 2.in l.ex diuerso.§.si in iudicio. ff.sol. matri.& in l.Nesennius.ff.de re iudica.

78 An † autem possint repetere,si soluant insolidum hi, quibus hoc beneficium competit. Vide l.quod nomine. ff. de condic. indebi.& ibi Ias.& in l.ad egregias.ff.de iureiur.Bar. & Alexan. col.fi.in l.& ex diuerso.§.fi.ff.de re iudi.Fely.in c.si diligẽti. col.6. ver.quartum correlarium,de foro compe.Gomes.in §.pęnales. nu.30.Insti.de actio versi.& hoc etiam procedit.

79 Quid † autem de filiofamilias maiore, an possit pro debito mitti in carcerem,certè sic,& latè dicam c.20.de redempto.Bartolus per illum tex.in l.pen.C.de cess.bon.vide Hippoly.in practica criminali verbo.attingam.nu.69.Cassan.in consuet. Burgun.Rub.5.§...nu.14.versi.additio. Neq; obstat, ꝙ pater potest allegare sibi tradendum: quia sibi ex legis dispositione debet operas,antequam creditori deberet pecuniam. Sed certè filius non debet patri operas artificiales,neque potest ad eas cogi, vt dixi in tract.de decima tuto.c.2.nu.1.vide, quæ dicam latè c.26. de redempto.

80 Nunc † tractemus de fratre,an possit ob æs alienum detrudere fratrem in carcerem, & facere vt sibi seruiat, si soluẽdo non sit.Mouet quæstionem,quod scribit Bal.consi.418.lib.j.

81 Quòd † frater non potest capere fratrem.Rursus vrget.l.verum.ff.pro soci.Vbi inter socios non datur actio in plus quàm facere possint.Quoniam videtur esse inter eos quædam fraternitas ꝙ si haberi pro fratribus sufficit,multo magis sufficiet vera & naturalis fraternitas ad hoc, vt frater non conueniatur in plus,quàm facere possit quod nominatim docet Faber.& Ang. in §.item si quis cum parente.Insti.de actio.& vide Ias.ibi.& in l.sunt qui in id.nu.4.col.j.ff.de re iudi. qui refert Bessutium hãc opinionem probantem.Quòd si non potest conueniri in plus, quàm facere possit,certè probata fraternitate videtur soluendus è vinculis, vt dixi c.3.nu.2.& c.4.

82 His accedit † ꝙ frater redimens ab hostibus fratrem egenũ, vr̃ facere pietatis intuitu,& non animo repetendi. Bal.in l.liber captus.nu.4.versi.quid de fratre.C.de capti.& in auth.si captiui. in fi.C.de episcopis & cleri.Hoc præsertim vr̃ verum, qñ debitum processisset ex operis:nam opera inter fratres cẽsetur gratuita.Bal.in c.j.circa medium versi & hæc est nobilis.titu.de be

83 nefi.fratr.Sed verius est † fratrem non soluentem posse ad petitionem fratris detineri in vinculis. adq; etiam ei esse addicendum ad seruitium potius, quàm cæteris creditoribus.

Primò: quoniam frater potest habere in seruum fratrẽ suũ. l.si minor.ff.de manumi.vindicta.l.fi.C.commu de manumiss. l.si ex liberta.C.de lib.cau. Quanto magis poterit illum habere in parte sua non tanquam seruum,sed tãquam debitorem,operis debitum reponentem.

84 Deinde falsum est † fratrem non posse conueniri vltra,q̃ facere possit.glo.in d.l.verum.ff.pro socio.& ibi.Bar.& Bal.Nicolaus Neapolitanus in § item si quis cum parente.Insti.de actio. Castellus in l.66.Tauri.in ver.de ser.arraygar in fi.col. versi.sed quæro,dicitur hic.Zasi.in §.sed & si quis.nu.3.co.ti. qui testatur hãc sñiam esse veriorem;qm̃ enumeratæ sunt personæ, quibus id priuilegium cõpetit,in l.sunt qui.cum seq.ff.de re iud.neque inter eas est frater,quod sequitur Petrus Vbald. in tract. de societate,in 15.par.col.2. Et quanquam nostri inter se rixentur, distinguentes inter fratrem ex vno latere & fratrem vtrinque coniunctum,vt refert Ias.in d.§. sed & si quis. Tamẽ iure regio videtur expeditum,ꝙ fratri nõ datur hoc priuilegium,ita probari videtur in l.j. titu. 15.parti.5. ibi Fueras ende si tal debdor como este fuesse padre o abuelo,o alguno delos otros ascẽdiẽtes que ouiessen de dar algo a alguno de aquellos que descendiesen dellos,o si fuesse fijo o alguno delos descendientes que ouiesse algo a dar a alguno,de aquellos de quien descendiesse. Nota hoc priuilegium solum dari inter ascendentes & descen

85 dentes,frater autem non descendit à fratre. Quare † apud nos non est ambigendum, quin frater possit in solidum exigere à fratre,atq; illum in carcerem ducere, & in seruitium accipere, standum est enim regulæ.Quinimmo neque de iure cõi: quoniam Alex.nu.5.& Paul col.2.in l.postulante. ff.ad Treb. faciũt mentionem, quid si esset statutum, ne frater possit capere fratrem,quasi de iure cõi secus sit. Quòd si frater de iure cõi potest capere fratrem,stulte asserunt citati nu.81.ꝙ frater nõ exigitur à fratre in plus q̃ facere possit.Nã si hoc haberet,haberet multo magis, quàm non duci in carcerem, & ꝙ frater non habeat id priuilegium,tractat Castell.in l.66.Tauri in verbo de se araygar,col fin versic. sed quæro dicitur.Quod intelligendum, nisi fratres sint socii,vt per Petrum de Vbald.in d.tracta. de societate.15.par.colum.2.Castell.vbi supra: nam societas sola sufficit, vt supra dixi.

86 Neque † obstat Bal.d.consi.418.quoniam loquitur de fratre capiente fratrem propria auctoritate. Rursus non obstat.l.verum.quoniam inter socios est communicatio facultatum,(pręter fraternam amicitiam) & hæc communicatio facultatum deficit inter fratres.Non obstat opinio Fabri,quoniã falsa est.

87 Non obstat † ꝙ frater vr̃ donare:quoniam frater non vr̃ donare fratri operas,neque pecuniam:vt latissime dixi in meo tractatu de decima tutoris,capite 5.col.2.nu.5.cum sequentibus.

88 Non obstat † qđ tradit Bal.in l.liber captus.quoniam ibi est peculiaris casus.in quo frater vr̃ expedire pro fratre animo donandi,scilicet quando illum egentem & facultatibus destitutũ redemit ab hostibus,sicut etiam dicimus,ꝙ frater dotans sororem videtur facere animo donandi, vt prolixe tradidi in meo tractatu de non melior.filiabus c.12.nu.10.

89 Sed est quæstionis † an hæres fratris capi possit, si statutum dictaret,ne frater ob æs alienum caperetur.& certè Alexand.in l.postulante.nu.5.ff.ad Trebell.dicit,ꝙ tunc neque hæres fratris capi posset. Sed aduersus Alex. rectius pronunciat Vasquius, hæredem capi posse, in tract.de successio. lib.j.§.6.nu.44.Nam nulla alia potest esse ratio huius statuti, quam fraterna pietas, quæ cessat quoad hæredem fratris. Certè opinioni Vasquij libenter accedo ex eius ratione,& comprobatur efficaciter: quia licèt lex cõcedat,ne maritus exigatur vltra,quàm facere possit. Id non admittitur in eius hærede,vt dixi nu.45. immo neq; in filio,nisi sit filius natus ex eodem matrimonio, vt dixi nu.48. Et certè Alex.in d.l.postulante.nu.5.& Paul.ibi.qui prius quæstionẽ tetigit,non asseuerant rẽ,tñ enuntiãt,quid alij dixerint, & remittunt se ad notata per glosam & Bar. in l.post diuortiũ.

SVMMARIVM.

1 *Per sententiam adquiritur ius fisco,cui mulcta applicatur,& iudex eodem die sententiam mutare non potest.*
2 *Iudex ob inopiam condemnati eximit debitorem a necessitate seruiendi,& remittere potest mulctam.*
3 *Mulcta parti applicata pro suo interesse non potest à iudice remitti.*
4 *Pœnam fisco applicatam non potest iudex remittere.*
5 *Ante sententiam & ex iusta causa iudex pœnam potest minuere.*
6 *Mulcta semel remissa,ob paupertatem, etiam si debitor mulctæ perueniat ad pinguiorem fortunam,exigi non potest.*
7 *Clericus valetudinis causa excusatus à recitatione horarum,si postea conualescat,non tenetur resarcire.*
8 *Iudex potest remunerare capientes latrones ex mulctis ad fiscũ pertinẽtib.*
9 *Inopes non soluunt tributa,nec collectas,sed solum tributa personalia.*
10 *Tributa quæ inopes nõ soluunt, an eorum solutio pertineat ad alios diuites.*
11 *Vasalli licèt pluries iniqua vel iniusta seruitia præstiterint, non coguntur inuiti ad eorum præstationem.*
12 *Subditi etiam clerici possunt cogi ire ad bellum in repentino periculo.*
13 *In timore publico & improuiso,tenetur ecclesia principi contribuere.*
14 *Pro reparatione mœnium an teneantur subditi contribuere.*

An iudex possit eximere à necessitate seruiendi eum, qui debitor est ratione mulctæ, vel eum qui debet ratione tributi. Cap. XVIII.

1 Quæro deinde, † quid si debitum procedit ex mulcta à iudice imposita,an tamen debitorem præ inopia soluere non valentem iudex eximere possit à necessitate seruiendi. Mouet quæstionem,ꝙ per sententiam adquiritur ius fisco,cui mulcta applicatur,ita vt iudex etiam eodem die sñiam suam mutare non possit.l.Paulus.ff.de re iudi.l.Iulianus verum debitorem.ff.de cond. indebi.

2 Verius tamen est † iudicem ob inopiam damnati posse eximere debitorem à necessitate seruiẽdi, & remittere ei mulctã. l.illicitas.§.si.ff.de offi.præsi glos.in c.sicut dignum de homi.& in c.si res.14.q.6.& in l.in mulctis.ff.de appell.c.cum olim.de appella.Bal.in c.at si clerici.col.4 versi. quæro nunquid episcopus.de iudi.Qui citat textum in l.cos.C.de modo mulct.ibi & Bart.Paul.& Roma.& Ias.col.fi.in l.j.in fine.ff.si quis ius dicen. non obtempe.& in l.illicitas.§.fin.ff.de offi.præsid.& in l.iudex posteaquam.ff. de re iudi. Ias. in l.si quis id quod.col.3.versicu. quarto limita.ff.de iurisd.omn.iudi.Et ibi Orofcius. Abb.in c.nisi. de offi.deleg.Fely.in c.qualiter & quando,in 2.§.fi.col.7.versic. quinta causa,de accusa.Ang.Aretin.in tract. malefic.in verbo quia iudex videns,ꝙ inquisiti non comparent. col.8.versi. quæro an continuatum. Fab. in l.fi.C.de modo mulct.textus in c.cum tu.de vsur.Nam inanis est actio, quam inopia debitoris excludit, & sic fiscus conueniri non potest, cum sua nihil intersit: neque enim sunt bona, ex quibus mulctam exigat. Hoc tamen verum est in mulcta fisco applicata,quæ per iudicem potest ob paupertatem remitti.

3 Secus si mulcta esset applicata parti pro suo interesse: illam remitti non põt. Bal.in l.rescripta in fi.C.de precib.imper.offeren. glo.& DD.in l.venia.C.de in ius voc. Lucas Penna in l.prædia. col.18.versi.16.C.de loc.prædio.ciuil. Alb.in l.quicunq.col.2. versi.præterea hic & col.fi.in prin.versi.capio nunc. ꝙ remitti.C.de seru.fugi.Barba.consi.11.col.antepe.

4 Secus † si nõ sit mulcta,sed pœna,nã nõ põt iudex remittere. notat DD.in dictis locis.Pœna n.est,quæ imponitur a lege, quæ ad arbitrium iudicatis ex contumacia,vel ex alia simili cã imponitur. vt notat in l.si qua pœna.ff.de his qui sunt sui, vel alieni iuris.

5 Iudex † tñ ante sñiam bñ põt ex iusta cã minuere pœnã.Bar. in d.l.illicitas.§.si.Fely.in d.c.qualiter & cã. Ias.in l.si quis id qđ. latè Tiraquel.de moder.pœ.in prin.vbi innumera citat loca.

6 Mulcta † autẽ semel remissa ob paupertatẽ dãnati, non põt ab eo amplius exigi,etiamsi perueniat ad pinguiorẽ fortunã, vt probatur

probatur in d.l.illicitas.§.fi.& ibi glo.Bar.Ang.& DD. notant, præcipue Bolognin.in secundis interpretationibus,tex.in l.sed vnius.§.si ante.ff.de iniur. & ibi. Ang. & Alber.Guilielmus Gugneus & Bal.in l.fi.ff.de in ius vocan.Bal.in l.si acceptam.q.24. C.de vsur. Paul.Rom.& Ias.col.6.post medi.versi.tertiò collige, in l.si quis id quod.ff.de iurisd.omni.iud.Barba.in c. Odoardus. col.3.versi.nota ꝙ exceptio,de solut. Felyn. in c ad liberãdum. col.2.versi sed declara istam regulam, de Iude. Facit qđ scripsi. c.8.de impubere,ꝙ si minoris ętatis ratione quis semel ab addictione excusatus fuerit, non potest in seruitium peti,etiamsi postea ad robur virile perueniat.

7 Sic † qui valetudinis ratione excusatur à recitandis horis,nõ tenetur resarcire,etiamsi postea conualescat, vt probat Lupus in rub.de donatio fol.45.col.5.vers.ad cuius.Cessante tñ inopia damnati iudex mulctam fisco applicatam non debet in alium vsum conuertere.l.precibus.§.prouidentibus.& ibi notant Bar. & Lucas Pẽna C.de cano.largi.lib.10.l.duos.in fi.C.de suscep.& archa.eo.lib.Potest tamen mulctam ad fiscum pertinentem donare causa remunerationis l.Diuus.ibi, vel si quid fortiter.ff.de damna.l.in mulctarũ.C.de mod.mulct. Rom.in repe. l. si verò. § de viro.in 48.fallentia.ff.sol.matri.

8 Vnde † iudex potest ex mulctis ad fiscum pertinentibus remunerare eũ,qui latronem,vel alium reipublicæ perniciosum cępit,vt scribit Bar.post Guilielmum Cug. in l.j.in fi. prin. ff.de ius.& iur.Bar.in l.illud.C.de præb.sala.lib.10. Bal.in l.programma.col.2.versi.pone,ꝙ pręses.C.commi.vel epis.Barba.in trac. de præstan.Cardin.in 1.par.q.3.col.6.

Quid tñ,si quis debet ex eo, ꝙ est vasallus, an sit addicendus creditori, vr̃ ꝙ non. Quoniam debens tributum non debet in carcerem conijci,vt docui.c.13.nu.6.Qui autem ob ęs alienum non potest conijci in carcerem, non est addicendus credito-

9 ri:vt docui c.3.nu.2.Deinde † qui est inops,non tenetur soluere tributũ,neque collectam, nisi tributum sit personale. l.cura. §.inopes.ff.de mune.& hono.Bal.in l etiam.col.fi. C. de execu. rei iudi.Rolan.consi.66.Decius c.j.nume. 215.de proba. Bald. Ysernia.c.j.nu.55.qui sunt regal.vbi tractat,quid si inops artifex sit,an teneatur soluere tributum. Nam collecta pro modo facultatum imponenda. Salyc. in l leges.C.qui bon.cede. poss.& imponitur personæ propter rem.Bal.in l.vna.nu.44. C. de sententiis.Quibus rationibus manifestum est,eum qui debet tributum,vel collectam non esse ea ratione addicendum creditori, si inops sit.Quare cum apud nos deducitur in quæstionem, an quis sit nobilis, qui impungat eius nobilitatem,.facit articulũ, ꝙ si non soluit tributa,non fuit ex nobilitate sed ex inopia. Illud enim in prouerbium apud nos abiit. al que no tiene el rey lo haze franco. Quod intelligendum,qñ regi debetur tributũ: si tamen debitum ex alia causa procederet,tunc inopia non liberaret debitorem regis,vel fisci,ideo enim liberatur debẽs tributum;quoniam inops nunquam fuit obligatus ad tributum. At si inops obligatur iam semel radicata obligatione,certè seruire regi tenetur sicut priuato,vt docui c.13.nu. 0. Et ita sunt intelligenda, quæ ibi dixi, vbi latè tradidi, quomodo exigendi sint debitores fiscales.

10 An † autem tributum, quod inopes non possunt præstare, pertineat ad reliquos,qui facultatibus valent, vide Bart. distinguentem in l.semel. C de Apoch.lib.10.Et in l.2. C.de oper.publi.Latè Mauriciũ qui alios citat in repe.l.j.quo loco mul.mun. sub.sole.lib.10.fol.284.doctores in l.sicut. per textum ibi. ff qđ cuiusq; vniuer.nomi.Tributũ tamen personale tenebitur pręstare vasallus,etiamsi inops sit, quare cum moris sit in aliquib. Hispaniæ regionibus vt vasalli,qui prædia ab antiquissimo tempore a veteribus dñis acceperunt, certas quasdam operas dñis suis præstare teneantur. Certè non excusabuntur paupertate. l.cura.§.inopes. ff. de muneri.& honori. Si tamen dominus ratione huius obligationis iniquas operas vel iniusta seruitia exigat, certè vasalli poterunt appellare regis ęquitatem,ne inique grauentur:vt tradit Aluaro.post Spec.in c.j.col.5. apud quẽ vel quos controuer.feudi.Quo casu dominus nõ potest esse iudex, sed ad regia tribunalia recurrendum.Spec.tit.de feudis. §.nunc dicamus.versi.cæterùm.Bal.in c.j.col.fin.de capi.qui cur.vendi. Oldr.consi.234.factum tale est.

11 Quinimmo † licet pluries iniqua vel iniusta seruitia præstiterint,nõ sunt cogendi ad eorum præstationem,quia præsumuntur metu extorta.Bal.in titu.de pace Constantiæ. in verbo pactiones.Quibus congruit,quod scribit Io.And.in c.præsenti.in nouella,de offi.ordina.in 6.& in c.cum singula,de præben.eod. lib.glo.Ioan.And.& alii in c.cum Apostolus.de censib.eo lib.

12 An † autem subditi in repentino quodam periculo possint cogi ire ad bellum,vide Abb.in c.sicut in fide.de iureiur.quo casu etiam clerici tenentur ad custodiam murorum.c.peruenit & ibi dd.de immu.eccles.Bar.in l.fi.C.de cursu.publi. lib.12. Ias.in l.placet col.3.C.de sacros.eccles.

13 Et † an in timore publico & improuiso ecclesia teneat principi contribuere,vide in c.sicut.de iureiur. latè Lucas Penna in l.2.& 3.C.quibus mun.vel præstatio.n emi.se excusa.liceat.li.10. latè Benedict.in c.Raynu.verbo & vxorem nomine Adelasiã, num.1036.Afflict. qui limitat & declarat in præfa.consti. Sicil. q.17.Cassan.in consue.Burg.rub.j.§.4.nu.23.

14 An † autem subditi teneantur contribuere pro reparatione mœnium,vide Rebuffum I l.j.C.de ciuib.vrb.Alex. Guidonem Papæ,ↄsi.11.qui citat l.turres.& l.oẽs prouinciarũ.C.de ope.publi.& sing.564.Ias.in l.diuortio.§.impendia.ff.sol.matr. Ang in d.l.turres.vide eos:nam aliter Rebuffus aliter cæteri sentiunt.

SVMMARIVM.

1 *Aegritudo soluit obligationem pręstandi operas impositas ex delicto, licèt delictorum castigatio ad publicam vtilitatem spectet.*
2 *Licèt iure regio debitor inops creditori addicatur, vt seruiat, si tamen morbo perpetuo laboret debitor,nullas tenetur præstare operas.*
3 *Famulo ægrotanti an debeatur salarium, & nume.4.*
5 *Operas præstare aut seruire paria sunt.*
6 *Debitor morbosus à carcere liberatus an si conualescat, possit iterum capi. & numero 15.*
7 *Sententia diffinitiua,qua debitor ab addictione creditori liberatur,si transiuit in rem iudicatam, non potest reuocari.*
8 *Mulier inops, cui defertur quarta pars iuxta authen.præterea. non amittit eam, licèt postea fiat diues.*
9 *Beneficiũ ratione dignitatis concessum non amittitur finita dignitate.*
10 *Filius per deportationem liberatus a patria potestate non reincidit in eam, Etiam si restituatur in patriam,cesset qua deportatio,quæ illum a patria potestate eximebat.*
11 *Concessum propter laborem finitur eius priuilegium labore finito.*
12 *Excusatus ratione minoris ętatis non tenetur factus minor. & n.17. & 18.*
13 *Lex potius fauet reo, quàm accusatori.*
14 *Cessante causa absolutionis,cessat absolutio.*
16 *Excusatus semel ratione numeri liberorum non amittit priuilegium, etiam si post hoc filij moriantur.*
19 *Laborans morbo insanabili soluitur e carcere, Etiam non dato fideiussore.*

An debitor sit liberandus a dispositione huius legis,si aduersa valetudine præmatur: & an debitor morbi ratione possit eximi è carcere absque fideiussore. Cap. XIX.

Solent carceris sordes præter molestiam aduersam valetudinem gignere.Quare non infrequenter dubitari solet,vtrum parcendum sit debitori perpetuo forsan morbo afflicto.Et certè parcendum est,text. est insignis in l.in metallum.ff.de pęn. vbi probatur, quòd ille qui ratione delicti cogitur operas dare,excusatur, si præmatur aduersa valetudine.

1 Cum † ergo ęgritudo soluat obligationem præstãdi operas impositas ex delicto (licèt delictorum castigatio spectet ad publicam vtilitatem l.congruit.ff.de offi. præsid.) Quanto magis præstabit,ne debens operas ratione ęris alieni, cogatur eas pręstare,si ęger sit.Deinde hic adferre licet argumẽta, qbus senem decrepitũ defendi.ca.7.nu.4.nã senecta morbus est insanabilis. His congruit textus expressus in l.libertus.qui post.ff.de ope.libertorum, inquit lex. Libertus qui post indictionẽ operarum valetudine impeditur quo minus operas præstet, non tenetur: neque.n.videri potest per eum stare,quominus operas præstet. Idem probatur in l.interdum.ff.de oper.liber,ibi.Nam dũ languet libertus,patrono operæ pereunt. Idem probatur in l.operæ.ff.de vsufru. leg. ibi. Quare si post operas præstitas ęger esse seruus cęperit,legatario peribunt. His suffragatur. l.munerum. §.Camelelasia.ff.de mune.& honoribus ibi. Corporis ministerio obligentur,ne vlla excusatione liberari, nisi læsi & inutilis corporis infirmitate.His congruit.l.prætor.ff.de vaca. mun ibi. Prætor eos quos intelligit operã dare non posse, pollicetur se excusaturũ,forte ꝙ in perpetuũ quis operas dare non põt ꝙ in eam valetudinẽ incidit, vt munera subire nõ possit.Idẽ probat in l.7.titu.4.lib.4.ordinatio.Postremò hãc sñiam probat Alciatus in l.age.C.de trãs.Expressius Zasius lib.j.sing. resp. c.3.nu. 33. & nu.37.Facit tex.in l.cũ hæres.§.stichus.ff.de statulib.& faciũt plura quæ dixi c.9.de sene.nu.9.Postremò ꝓbat: qm̃ iure regio debitor inops addicitur creditori,vt operis reponat creditum.

2 Si † autem debitor morbo perpetuo laborat, certè nullas operas præstare potest,ut in d.l.operæ.ff.de vsuf.leg.cum aliis supra allegatis. Ergo hoc casu cessat mens huius legis,quæ noluit torquere debitorem, sed consulere creditori. Vltimò probatur: quoniam nunquam debitor ita destituendus omni remedio, vt sit periculum, ne moriatur in carcere, ut dixi c.j. quod declara vt infra.

3 Quid † tñ si debitor traditus creditori,ut operis,uel obsequio ei satisfaciat,incidit in morbũ tẽporaliũ. Quæro, an tempus, quo ęgrotat computãdum sit in tempus seruitii à iudice pręfixum.Mouet quæstionem, ꝙ famulo ęgrotanti nõ debetur salarium.Bar.in l.si vno.§.item cum quidã nu 8.ff.loca.& in l.operæ.nu.j.ff.de vsuf.lega.Bal.in l.liberti libertæq;.nu.16.C.de oper. liber.DD.in l.arborib.§.de illo.ff.de vsuf.Alex. in l.si cũ dotẽ.§. sin autem in sęuissimo.col.2.in princ.ff.sol.mat.Debitor autem creditori addictus famulus quidam est, qui creditori seruiẽdo

ab eo aufert ſalariū quod debitor illi ſoluit,dum illud computat in ſummam ſibi debitam:nam qui compenſat, ſoluit. Sed ꝯria ſnīa verior, Immo tēpus ęgritudinis cōputandū in tēpus præfixum.l.cū hæres.§.ſtichus.ff.de ſtatulibe.cuius verba ſunt.

4 Sed † ſi quibuſdam diebus aut valetudo, aut alia iuſta cauſa impedimento fuerit, quominus ſeruiat,& hi anno imputandi ſunt:ſeruire enim nobis intelliguntur hi, quos ęgros curamus, quos cupientes nobis ſeruire, propter aduerſam valetudinem impediūtur.Hæc lex nominatim vr̄ loqui in noſtro caſu: nam loquitur de iuſſo ſeruire per certum tempus, vt eo elapſo conſequatur libertatem,docet autem tempus ęgritudinis computandum in ſpatium præfixum.Neque obſtat,ſi quis obiiciat,legem illam loqui de obligato ſeruire, & ꝙ debitor ſi eſt artifex tenetur operis artificialibus, hoc eſt ſuo opificio ſatisfacere.

5 Sed reſponde † ꝙ paria cenſentur ſeruire, vel operas præſtare.l.ſi quem ſeruum.ff.de ſtatulib.ibi. Nihil intereſt vtro modo caueas,ſi ſeruierit,an ſi operas dederit. Deinde ſeruitiū eſt opera obſequialis,ut dicam.c.de operis.Neque obſtat,ꝙ diſpoſitio.l.cum hæres.§.Stichus.prodita eſt fauore libertatis. Nam cum tractamus de eruendo debitorem à manibus creditoris tractatur veriſſime de cauſa libertatis. Cum tractemus de liberando hominem,qui natus eſt ingenuus, à manibus creditoris q̄ illo vtitur,veluti ſeruo. Quod docet Zaſius conſi.19.in cauſa concernente monaſterium.nu.19.lib.2 Matth. Afflict.in conſtitu. Sicil.incip.proſequentes.nu.25 & nume.6. Felyn.in c.edoceri. col.2.verſi primò declara,de reſcrip. Præterea tempus ęgritudinis computandum probatur in l.hę operæ. §. ſi patroni. ff. de oper.liber.ibi.Si patroni plures ī diuerſas regiones diſceſſerint, & liberto ſimul operas indixerint, poteſt dici diem operarum cedere, ſed libertum non obligari: quia non per eum, ſed per patronos ſtet,quominus operę dentur,ſicut accidit:cum ęgrotanti ſeruo operæ indicuntur.

Idem probatur in l.libertus,qui poſt. ff.de oper. liber. ibi. libertus,qui valetudinem impeditur,quominus operas præſtet, non tenetur:neque enim poteſt videri per eum ſtare, quominus operas præſtet. Hoc probatur efficacius in l.operæ. ff. de vſuf.lega.cuius verba retuli ſupra.Neque aduerſatur,quod dixi de famulo,aliud enim eſt, quando verſatur libertatis fauor, vt probatur in d.l.cum hæres.§.ſtichus.

6 Sed † quid ſi debitor excuſatus fuerit à diſpoſitione huius legis,& ſolutus e carcere nō dato fideiuſſore:quia perpetuo morbo grauatur medicorum iudicio,& poſtea vt ſunt mira indulgentis naturæ opera conualeſcit, quæro, an iterum capi poſſit, & in ſeruitium peti & certè quanquam multa vtrinq; proferri poſſint,humanius eſt,vt ſi creditor iam petijſſet illum in ſeruitiū & cōteſtata ſuper hoc lite, iudex debitorem a rigore huius legis abſoluat,& e vinculis eximat, non poſſit amplius conueniri,etiamſi conualeſcat, niſi pinguiorem nactus fuerit fortunā.Primò:qm̄ in debitore,qui furoris ratione eximitur & poſt venit ad ſanam mentem,Et in minore qui ętatis imbecillitatē allegat & poſt fit maior,ita definiui & pluribus probaui c.8.nume.9.& capite 9.num.9.furor autem morbus eſt.Deinde in eo qui ratione inopiæ ſoluitur è vinculis, licèt non poſſit ſoluere mulctam.Quòd licèt poſt adquirat, nō tenetur ſoluere, docui c.præced.nu.6.Præterea clericus,qui propter ęgritudinem non recitat horas,non tenetur reſarcire, licèt poſt conualeſcat, vt ibi dixi num.7. Rurſus licèt ceſſante cauſa ceſſet effectus,fallit, niſi cauſam iam ſuum fuerit ſortita effectum.l.fi. ff.vnde liber. l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verb.oblig.& ibi Iaſ.in quarto notabili,Imola in c.fi.per textum ibi.de offic. deleg.Anton. in cap.ſanè.de renuncia.Cyn.in l.generaliter.col.2.de epiſcopis & clericis.& ibi.Baldus col.3.Bart.in l.2.§.fi. ff.de dona. Decius in l.j.nu.79.ff.de offi.eius,& conſil.31. col. fin. & in c.quæ in eccleſiarum.col.7.de conſtitu.

Deinde ſententia definitiua,quæ tranſiuit in rem iudicatam, qua debitor abſoluitur decreto huius legis, reuocari non pōt. l.Paulus.ff.de re iudi.His aptiſſime congruit.Quòd ſiquis excuſetur a muneribus propter morbum,de quo nulla ſpes erat, ꝙ ſanitatem admitteret,certè hæc excuſatio illi perpetuò proderit in ea tutela,etiamſi præter ſpem conualeſcat, l.penult. ff. de vaca.mune.notat Bart.per eum textum in l.ſi cum dotem. §. ſi maritus.verſic.ſi autē tantus,ibi. vt ſanitatis nulla ſpes ſuperſit. & ibi.Paul.circa medium. verſic.& per hoc determinat, & ibi Alex col.2.verſi.in textu ibi,nulla ſpes.ff.ſol.matri.

8 Sic † mulier,cui ob paupertatem defertur quarta pars, iuxta auth.pręterea.C.vnde vir & vxor,non amittit eam,licèt poſtea fiat diues;quia ſufficit qualitatem adfuiſſe tempore mortis mariti,autore Decio in auth.præterea.in fi. C.vnde vir & vxor. & conſi.2 .mulier cui propter inopiam.colum.prima.

9 Sic † beneficium conceſſum propter dignitatem nō finitur finita dignitate.l.eos qui. C. de excu. mune.lib.10.& ibi Platea notat.Bar.Ang.& Platea in l.maximarum.per textum ibi.C.de excu.mune.Platea in l.eos qui.C.de fabricen.lib.11. l.iubemus. & ibi Platea.C.de proxi.ſacro.ſcriniorum.lib.12.Fe.in c.quę in eccleſiarum.col.32.fallentia 5.verſi.& hinc eſt.de conſtit.Dyn. Ioan.And.& Francus in d.c.decet conceſſum.de reg.iur.lib.6. Hippoly.ſing.107.& ſingulari 179.col.2. Sic liberatio contingens liberto ratione matrimonij contracti cum domina ſua, uel contra,non finitur ſoluto matrimonio ex ſnīa Bal.& Oldr. in l.libertę.C.de ope.liber.de qua re latiſſime dixi c.14.nu.6.

10 Sic † filius liberatus a poteſtate patris,per deportationē non reincidit in eius poteſtatem,etiamſi reſtituatur in patriam,ceſſetq; deportatio,quæ illū à patria poteſtate eximebat.l.in inſulam.C.de ſententiam paſſis. Et liberatus à patria poteſtate per dignitatem non reincidit in eam dignitate finita.glo.in Auth. conſtitutio quæ de dignitatibus.§.j.verſi.ſic generaliter,in verbo præſter.glo.in auth.ſed epiſcopalis dignitas. C. de epiſcopis & cleri. Platea in l.fin.C.de conſuli.lib.12.Dynus,quem nemo citat,in regula decet.de reg.iur.lib.6.

Hæc opinio eſt conformis humanitati, neque alio nomine mihi magis placet, quàm ꝙ eximit hominem à diſpoſitione huius duriſſimæ legis.Libenter tamen ſuaſerim iudici ne ſimpliciter abſoluat debitorem propter morbum, de cuius ſanitate,nulla eſt ſpes,ſed vt addāt verbum, donec ęgritudo durauerit,vt hac clauſula nouarum litium occaſionem dirimat. Neq; enim negare poſſum aut debeo,hanc opinionem, quam tot argumentis probaui, habere neſcio quid iniquitatis. Satis enim videtur concedi humanitati, ſi debitor propter inſanabilem morbum ſoluatur è carcere, neque videtur concedendum, vt ſi conualeſcat,non reponat creditum.

11 Nam † quando aliquid conceditur propter laborem, finito labore finitur priuilegium. l.geometræ. ff. de excu. tuto.l.idem Vlpianus.l.athletæ.§.j.ff.de excu.tuto.l.Titia Seio.§.vſuras. & ibi glo.ff.de leg.2.Alex.Aretin.& Iaſ.in l.filius a patre.ff.j.ff.de libe.& poſthu.Dyn.& Francus in c.decet.de reg.iur.in 6.Ange. in l.minoribus.C.de his quib.vt indig.Roma.in l. ſi verò.§. de viro.fallentia 27 ff.ſol.matr.Aretin.conſi.83. & in l.diuortio.§. fi.col.fi.ff.ſol matri.

12 Sic † licèt filius minor, qui non redemit patrem, excuſetur imbecillitate ętatis,nec priuet̄ patris hæreditate,auth.ſi captiu. C.de epiſco.& cleri.Certè licèt ſemel fuerit excuſatus ratione ętatis,non ſufficiet,ſi factus maior non redemit patrem,auctore Bal.in d.auth.ſi captiui,poſt medium,in ver.ſecunda quęſtio eſt:& in l.qui contra.col.j.ver.ibi quos omnes. C.de inceſ.nup. & in l.precibus.col.3.ver.quid ergo,ſi tempore primo.C.de impube.& aliis ſubſti.Vbi dicit hanc communem.Ang.in l.j.C.de in quib.cauſis in integ reſti.non eſt neceſſa.Fulgo.conſil.52.in 2.dubio.Paul.in l.ſciendum.§.fi.in 1.notabili, & ibi Alex.col.j. Iaſ.nu.11.ff.qui ſatiſda.cogan.Roma.ſing.22. tu habes, qui allegat l.qui cum maior.poſt principium.ff.de bon. liber. & in l.3. §.ſcio.ff.de mino.Neque obſtat,quod dixi c.8.de minore.nu.9. ver.moueor:quoniam quod minore qui nō vindicauit necem patris ſemel excuſato ratione ętatis, perpetuò excuſatur, licèt poſtea fiat maior & ceſſet. Atque item mater non petens filio tutorem excuſatur ętate,& licèt poſtea fiat maior & ceſſet,cenſetur perpetuò excuſata,vt ibi dixi. Illud enim peculiarem haber rationem:quia matre non petente filio tutorem,lex ſtatim ei prouidet.Quare mater liberata eſt ab onere petendi: ſufficit enim prouidentia legis, & iam diligentia matris præuenta eſt à iure,arg.l.cauſam.§.puella.ff.de manumiſ.At in filio minore non redimente patrem ſecus eſt:quia obſequium, quod filius debet patri,habet in ſe actum ſucceſſiuū: ſemper enim eſt obligatus, ergo ſic in debitore dicendum, ꝙ licèt morbi ratione fuerit è vinculis ſolutus,& a diſpoſitione huius legis liberatus, ꝙ ſi poſtea conualeſcat, non ſit perpetuo liber. Quia obligatio, qua eſt adſtrictus creditori,durat perpetuò, donec ſoluat, quare cū reualuerit, & beneficio legis ſeruatus fuerit, videtur, ꝙ ſanus & robuſtus teneatur creditum reponere. Neq; obſtat, quod dixi c.nono,de furioſo.nu.nono, ꝙ furioſo ſemel excuſato a pœna criminis cēſetur perpetuò excuſatus, licèt ad ſanam mentem redeat, illud enim.

13 Quoniā † lex difficillime ſuccurrit ad accuſandum,& libenter fauet reo,quare minori non dat lex reſtitutionem ad accuſandum, neque ad exagerandum delicta aliena: ut in l.auxiliū. ff.de mino. Non obſtat, ꝙ clericus, qui non recitauit horas ꝑꝑ ęgritudinem,non tenetur illa reſarcire factus ſanus: quoniam alius eſt noſter caſus,in quo de reſtitutione rei alienæ tractatur. Vbi non dimittitur peccatū,niſi reſtituas,quod debes.At Deus parcit clerico propter ægritudinem non oranti: gaudet enim Deus hilare datore. Non obſtat, quod dixi in debitore mulctę: quoniam ille non adeo debitor eſt, ac ſi deberet priuato pecuniam,quam ab eo accepit, quod patet. Quoniam primo caſu iudex remittere poteſt debitum ex mulcta, at non poteſt remittere debitum priuato. Non obſtat, ꝙ ſententia definitiua non poteſt reuocari:hic.n.ſeruatur mēs ſnīæ, quæ ratione ęgritudinis liberat debitorem.Ergo ea ceſſante ſilet mens ſnīæ, & ceſſante cauſa ſententiæ,ceſſat ſententia.l.ſi a te. ff.de excep.rei

14 iudi.Vbi notat Socin.ex ea lege in primo notabili † ꝙ ceſſante cauſa abſolutionis ceſſat abſolutio, quod etiam probatur ex l.2.& ex l.ſi mater.§.eandem.ff.eo.titu.

Non

15 Non obſtat † ꝙ ſemel excuſatus a muneribus ratione morbi cēſetur perpetuò excuſatus.Illud enim qm̄ in locum illius ſurrogatur alius ex ciuibus, & ſic ſatisfit neceſſitati publicæ. At in noſtro caſu non ſatisfit creditori,etiam ſi debitor ſemel liberet̄ ratione morbi, & ſic diſpar ratio eſt. Cætera argumenta non vrgent:hic enim tractamus de dando creditori, quod ſuū eſt. Quid verius,dic aperte.Equidem prima opinio ęquior eſt, ſed ſecūda vr̄ verior,& comprobatur fortiſſima rōne. Scilicet qm̄ debitor inſanabilis morbi rōne liberatus a carcere nō cēſetur liberatus,ſi poſtea conualeſcat & ꝯhat noua debita, ſicut dixi c.4.nu.23.de eo qui liberatus a creditoribus: quia caſu amiſſit facultates,ꝯhit noua debita : nō.n.illi ſuffragabitur prior caſus.

16 Et ſicut dicimus † ꝙ ſemel liberato ratione numeri liberorum proderit liberatio,etiamſi filij moriantur. Socin. & Iaſ. in l.ſciendum §.fina. ff. qui ſatiſd. cogan.Deci.in authen.præterea. col.fi.C.vnde vir & vxor.Ripa in l.ex facto.col.3.verſi. præmiſſa.ff.de vulg.Id tn̄ intelligendum liberatum perpetuò a tutela, quæ iam ceſſerat viuentibus liberis:nō tn̄ ad eas,quæ poſt mortem liberorum ſuperuenerunt.Francus in regula decet.de reg. iur.in 6.Bar.in l.2.§.non ſolum.ff.de excu.tut.& alios refert Tiraquel.in tract.ceſſante cauſa.in 4.limitatione.nu.14.ergo ſic dicendum,ꝙ cum liberatio ratione morbi inſanabilis nō poſſit, ſi debitor poſtea cōualeſcat & ꝯhat noua debita. Qđ idē multo maiori ratione dicendum quoad priora debita, vt ſi conualeſcat,teneatur eis ſatisfacere: cū illa maiori fauore digna ſint, & in eis mitiſſime cum eo actum ſit,dum ratione morbi liberatur a carcere. Præterea cum is iuxta ius Romanum liberatur, cedendo poſſit conueniri, vbi pinguiorem nanciſcitur fortunam,Idem dicendum in eo qui liberatur ratione morbi,vt poſſit conueniri vbi primum fauente Chriſto cōualeſcit. Excutiāt eruditi res eſt ambigua inſpectis noſtrorū traditionibus. Si tn̄ veritatem & iuſtitiæ prudens robur apprehendamus & nō inanes noſtrorum traditiones,qui ex ſimilibus prorſus diſſimilib. pleraq; definiūt.Certè verius & rectius videtur, vt debitor vbi conualuerit, ſatisfaciat creditę ſummæ; cum enim eximitur a carcere,non eximitur:quia ſoluit,ſed quia ęgrotat,ergo cū ęgritudo non habeatur pro ſolutione, ſequitur ꝙ ceſſante ęgritudine poteſt cogi ad ſatisfactionem.

Neque obſtat ſi quis mihi obijciat cur. c.8. de minore.nu.9.

17 docuiſti † minorem ſemel ętatis ratione liberatū perpetuò remanere liberū, etiamſi poſt ad robur virile perueniat. Illud.n. qm̄ minor, qui cum ſui iuris non eſſet, debitum non ꝯxit, vr̄ omni fauore dignus.Neq; ſibi,qui ſua non poſſidet, obijci poteſt,cur tua amiſiſti,& præſertim hoc ęquiſſimum,ſi debitū deſcendet à patre:quæ.n.culpa minori imputari pōt,vt ibi dixi,& c.6.de hærede.nu.23 Certè ſi in ęgro hanc opinionem nō probamus,vt.ſ.ſanus reponat creditum,certè erit occaſio,vt mille fraudes excogitentur, medicis ad conſpectū pecuniæ nihil nō iurantibus,& ſemel eluſo carcere, debitor triūphabit impunè.

18 Poſtremò obijciet̄ mihi † cur c.9. de furioſo. nu. 6.docuiſti, debitorē,ſi ſuperueniat furor,liberandū à carcere, & à diſpoſitione huius legis,neq; reuocandū in carcerem,etiamſi conualeſcat a furore.Illud enim:quoniam furioſus, qui redijt ad ſanā mentem,facile redit ad furorem,ſi prematur operis & labore, & curādū ne ob pecuniolā homo obnoxius ſit tāto periculo, quo miſer caret intellectu & iudicio potiſſima hominis dote.

19 Quòd † autem laborās morbo inſanabili ſit ſoluēdus è carcere.Et iam non dato fideiuſſore dictat humanitas & Chriſtianæ charitatis zelus. Deinde probatur: qm̄ ſenex decrepitus nō pręmendus carcere,vt dixi c.7.nu.3.durior autem ęgritudo eſt morbus inſanabilis q̄ ſenecta. Poſtremò ſi traditus ī ſeruitium creditori,liberatur ab obligatione ſeruiendi ꝑꝑ morbū inſanabilē,vt dixi nu.6.& probat.l.in metallum.ff.de pœn. Multo magis non tradetur a principio,arg.l.patre furioſo. ff. de his q̄ ſunt ſui vel alie.iur.Sed nota,ꝙ de morbo inſanabili ꝑ ſnīam definitiuam non per interlocutoriam pronuntiandū, audito pleniſſime creditore qui ſua pecunia priuatur. Nam obſo ſeruiendi ſuccedit in locum pecuniæ,& cū tractetur, an debitor debeat ſeruire,vel non, vr̄ tractari, an ei ſoluendum, vel nō ſoluendū.

S V M M A R I V M.

1 *Obligatio ad carceres non valet, niſi in vim conſuetudinis.*
2 *Non eſt admittendum homo vt liber ſit in perpetua ſeruitute.*
3 *Redemptus ab hoſtibus an debeat præſtare operas redemptori tanto tempore,donec pretio redemptionis ſatisfiat, an verò ſeruiendo per quinquennium liberetur, & ibi de intellectu.l.fina. C. de capt. & poſtli.reuer.& numero quarto.*
5 *Obligatio,qua quis adſtringitur ponere beneficium,non parit actionem.*
6 *Pater tenetur ſoluere redemptori pretium,quod ſoluit pro redēptione filij.*
7 *Amplia,etiam ſi filius mortem obierit antequam ad domum acceſſerit.*
8 *Donatio facta redemptori non reuocatur ingratitudinis prætextu.*
9 *Pater viuens & valens tenetur adſignare filio detento in carcere pro delicto legitimam.& nu.10.*
11 *Filia dotata debet ali à marito & non a patre.*
12 *Pro mutuo quod filius emancipatus contraxit non tenetur pater.*
13 *Viuente patre filius non eſt dominus,nec habet quidquam in bonis patris.*
14 *Licèt ad effugiendum carcerem licita ſit alienatio rei ſubiectæ reſtitutioni, id negatur, ſi debitum ſit ex delicto.*
15 *Filius debet patri operis obſequiales,& non artificiales.*
19 *Filiusfamilias ob æs alienum capi & executari poteſt.*

An debitor ſit addicendus creditori, ſi obligatus ſit ad ſoluendum redditum perpetuum, quod quotannis recurrit, ita vt nunquam ſuis operis in perpetuum etiam per totam vitam ſatisfacere poſſit, ſed miſer & ſeruiens expirare debeat.

Capit. XX.

Modernus Pariſ. præſtātis ingenij & varię eruditionis vir ī tractatu de vſuris.q.36.nu.271. Præſtat argumētum ad limitandum duriſſimā diſpoſitionem huius legis in caſu quotidiano,Scilicet cum debitor inops debet reditum perpetuum magnæ quantitatis, cui ſatisfacere per omnem vitam ſuis operis eſt impoſſibile, cum quotānis redeat.Quærit ibi Moder. ille, quid ſi debitor obligat ſe ad ſolutionem redditus nō ſolum perſonaliter & ſub generali hipotheca,ſed etiam obligat corpus ad carceres publicos. Et dicit obligationem carceris non valere : quia eſſet perpetua quædam & præciſa ſeruitus,ad quam liber homo ſeſe obligare nō poteſt,ut dixi c.j.nu.17.Deinde adducit,ꝙ obligatio ad carceres non valet niſi in vim conſuetudinis,vt notatur in l.ob ęs. C.de actio.& oblig Et ꝙ conſuetudo non admittit,ut quis capiatur, niſi in debitis momentaneis, vbi vna ſolutione obligationis nexus euaneſcit.Et ꝙ ideo non debet extendi ad obligationes perpetuas,& ſucceſſiuas; quoniā eſt maius præiudiciū. Præterea adducit,ꝙ Solon,qui immenſum fęnus ad mediocritatem reduxit,lege prodita cauit, neqs ob vſuras ius in corpus debitoris haberet. Vt memorię prodit Plutarchus in eius vita.Quibus rationibus videtur dicendum,iudicem in hac ſpecie rationem excogitare debere, qua inops debitor non pereat in poteſtate creditoris. Addictus enim creditori videtur detineri captus,vt dixi c.2.nu.9.Et videtur eſſe eius ſeruus.

2 Admittendum † autem nō eſt:ut homo liber ſit in perpetua ſeruitute.Eſt autem manifeſtum,ꝙ debitor ſeruiet per omnem vitam creditori,ſi debet redditum perpetuum magnæ quantitatis,cui annuæ operę pares eſſe non poſſunt.Comprobat̄ hæc opinio:qm̄ nemo poteſt locare operas ſuas in perpetuum, ut dixi c.j.nu.17.quod autem non poteſt fieri per pactum,nō poteſt fieri per ſtatutum,vt dixi c.2.nu. 9. Sed hanc opinionem ꝓbare non eſt animus.Primò:quia eſſet melioris cōditionis, qui debet viginti aureorū millia, & forſan ea turpiter prodegit,q̄ qui debet aureos decem. Deinde cum proſpiciatur creditori, cui debentur aurei decem,cur non proſpicietur ei, cui debētur aureorum decem millia cum magna ſua iactura.Certè ſtolidiſſimum eſſet illi proſpicere,hunc deſtituere. Præſertim qđ maiori coertione dignus eſt,& magis infamis, qui plurimum ęris alieni contraxit q̄ qui modicum.Poſtremò qui ingentem ſummam debet, rectius dicendus creditor, quam qui debet modicum quiddam,& in eo rectius quadrant verba legis.Vltimò nō ineptè ſuſpicari licet,eum qui maximam ſummam debet, rem exportaſſe,vel abſcondiſſe eluſis creditoribus, quare hic magis præmendus,q̄ debitor mediocris ſummæ. Nō obſtat, ꝙ eſſe in carcere per omnem vitam nō eſt admittendum: quia eſſet pręciſa quædam ſeruitus. Quoniam hic per addictionem liberamus debitorem a carcere,vt operis ſatisfaciat creditori, neque traditus creditori videtur eſſe eius ſeruus.

Non obſtat,ꝙ carcer pro debito non patiēdus, qm̄ debitum habet tractum ſucceſſiuum. Quoniam nego id eſſe verum: quamuis enim debitum habeat tractum ſucceſſiuum, pōt contingere,ut aliquis extraneus ſoluat pro debitore, & recurrens quotannis reditum extinguat.Deinde cum carcer admittatur pro his,quæ momento ſolui poſſunt, quanto magis pro his, quæ perpetuò augentur & creſcunt,cū creditor habeat iuſtiorem cauſam vrgendi, & debitor ſoluendi. Neque alicubi inuenio,qui regulam generalem ita reſtringat,tantum carcerē non admitto.Quando nullum eſt remedium illam effugiendi niſi ſolutione,Ita ꝙ non admittitur ceſſio bonorum,quod nōnullę gentes præpoſterè & impiè ſtatuerunt.Præterea nego carcerem pro ęre alieno inductum conſuetudine, Immo id videtur iure ſtatutum:vt ceſſans in ſolutione præmatur carcere, vt dixi c.primo ſupra. Non obſtat, ꝙ nemo poteſt locare operas ſuas in perpetuum:quoniam hic non locat operas in perpetuū, ſed momento liberatur,ſi ſoluat.Et numinis prouidentia maxime apparet in rebus iam cōploratis & ab humana ope deſtitutis. Quare quotidie videmus inopem ad maximum dignitatis & opulentiæ locum euectum.Eſt enim mira rerum humanarum varietas & forſan, de repente apparebit, qui pro debitore ſoluat, vel Chriſtus emoliet creditoris animum.

3 His ita definitis † videamus quid in hac ſpecie iudicandum. Paulus,Hieronymū ab hoſtibus aureis trecentis redemit,reuerſusq; ī patriā petit a Hieronymo, vt ſibi aureos trecētos ſoluat, & cū inops ſit, petit vt ſibi tradatur in ſeruitium per tantum tempus,ꝙ poſſit debitum reponere, puta per annos octo, vel decem iuxta debitoris induſtriam arbitrio iudicis. Opponit

Hieronymus, quod etiamsi Paulus pro eius libertate aureos mille hostibus soluisset, non est cogendus ei operas præstare per longius tempus, quam per quinquennium: quoniam hoc est lege præfinitum, citatque textum expressum in l. fin. C. de capti. & postlim. reuer. vbi hæc verba legimus. Decet redemptos aut datum per se pretium emptoribus restituere, aut laboris obsequio & operæ quinquennij vicem referre beneficij.

4 Quid iuris † certè verius videtur, Hieronymum cogendum seruire per tempus congruēs ei pretio quod pro eius libertate hostibus est solutum. Moueor, quoniam d. l. fi. loquitur de iure ciuili, quo debitor liberatur cedendo bonis, neque cogitur seruire creditori, etiamsi soluendo non sit, vt dixi. c. j. nu. j. At cū iure Hispanico omnis debitor cogatur seruire, si soluendo non sit, certè aptius & rectius cogendus, qui debet ex causa redēptionis, quam alius. Nam adeo iusta ea causa visa fuit, ut ex ea sola debitor inops de iure ciuili cogatur seruire, vt dixi ca. j. nu. 65. Cum ergo ea causa seruitio digna visa fuerit eo tēpore, quo pro debito nemo seruiebat, certè hodie quando apud nos lex est generalis, vt debitor inops seruiat per tempus a iudice taxandum, efficacius & vehementius lex exercenda in eum, qui etiā iure ciuili visus est dignus, qui seruiret. Nam hic, qui tantum beneficium accepit, nimirū libertatis munus, durius cogendus, quàm qui ex alia causa debet, ideo non per quinquennium, sed per tempus a iudice taxandum seruire debet. Sed certè durum vr̄ recedere a taxatione legis, præsertim cum suspicari liceat illud taxari tam strictè: quoniam captus redit omnibus fortunis spoliatus. Et vt qui diu fuit miser, numinis indulgētia lętetur, quæ opinio ęquior est. Sed est quæstionis, quid si Paulus pro libertate Hieronymi hostibus dedit aureos decem, an Hieronymus cogēdus seruire per quinquēnium iuxta præfinitionem. d. l. fi. qui redemptum si soluendo nō sit iubet redēptori seruire per quinquēnium. Et certè hoc casu seruanda vr̄ præfinitio d. l. fin. qm̄ non rōne pretij absolute sed rōne beneficij in redemptum collati iubet vt redemptori seruiat; nam si redemptus deberet ex alia causa, quam redemptionis, non posset cogi ad seruitiū: vnde manifeste infertur, quod dispositio d. l. fi. non est nata simpliciter ex precio dato, sed ex precio dato pro redēptione beneficio inestimabili, quo quis patriæ parentibus & libertati restituitur. vnde licèt pretium sit exiguum, videtur quod debet seruire per tempus taxatum à lege. Sed obstat, quod lex ipsa dicit, quod vbi primum redemptus soluit pretium redemptori, est liber, neque detineri potest ratione collati beneficij.

4 Vnde infertur † quod lex non vult operis pensari beneficium, nisi quousque reponat pretium, & quod si reponit pretium, non tenetur seruire: cum autem hodie generale sit creditum solui operis, videtur quod si operæ vnius anni ęquiualeant pretio dato pro redemptione, quod nō tenetur seruire per quinquēniū, iuxta taxationem. d. l. fi. Nō obstat, quod dispositio. l. fi. nō est nata simpliciter ex precio dato sed ex redēptionis maximo beneficio. Nam id beneficium nō parit actionem in plus, quam vt redemptus teneatur soluere pretium, quod pro eius libertate hostibus est datum, vt in d. l. probatur.

5 Neque obligatio, qua quis adstringitur reponere beneficium, parit actionē: vt notatur in l. sed & si lege. § scire. ff. de peti. hęredi. Ias. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. Sed illud notādū, adeo redemptori deberi pretium redēptionis: vt pater teneatur soluere redemptori pretium, quod soluit, vt eius filium liberaret ab hostium captiuitate.

6 Quoniam † pater saltem necessitate causatiua tenetur filiū redimere a captiuitate, ne priuetur eius hæreditate. auth. si captiui. C de epis. & cleri. ergo redemptor gerit negotium patris, & sic pater tenetur illud approbare & soluere. l. soluendo. ff. de neg. gest. l. nam & Seruius. ff. eo. tit. Melior textus in l. quamuis. ff. sol. matr. cum l. seq. & ita nominatim docet Paul. consi. 443. viso puncto supradicto dico. num. j. lib. j.

Quod ampliat, etiam si filius mortem obierit, anteq̄ domū accesserit: nam sufficit negotium initio vtiliter gestum, licet postea euentus non sit ex animi sentētia. l. sed an vltro. §. j. ff. de neg. gest. Deinde nō prætereundū, quod si ei qui me a vinculis vel a potestate hostiū liberauit, summam immēsam donem, certè nō possum ob ingratitudinem reuocare donationem: qm̄ donatio remuneratoria nō cēset donatio, vt dixi in meo tract. de nō melio. filia dotis ratio. c. 17. nu. 14. & nominatim in redemptio a vinculis vel ab hostibus notat Bal. in c. j. § fi. quæ fuit pri. causa benefi. amitten. & in c. j. col. 3. an mutus, vel surd. Iacobinus S. Georgius in in tract. feudorū, fol. 34. col. fi. Lupus in rep. rub. de dona. §. 50. limita secundò nu. 7. fol. 29. arg. l. si pater. §. 1. ff. de dona. Non prætereundum, quod traditio Pauli. d. consil. 443. (scilicet quod pater tenetur soluere pretium, quod quis soluit pro redemptione filii sui) confirmatur efficacissime.

9 Qm̄ † pater viuens & valēs tenetur in vita sua assignare filio legitimā, si detinet in carcere pro delicto, & multomagis si pro debito ciuili: si. n. pro dote dāda & pro alimētis, multo magis pro vita filii cōseruāda & pro libertate. Nā carcer perpetua & seruitus morti comparātur. l. intercidit. ff. de cōdi. & demōst. l. seruitutem. ff. de reg. iur. facit text. in auth. si captiui. C. de epis. & cler. & hunc casum audisse se a Cancellario Franciæ testatur Benedict. in repe. Raynutius. in verbo in eodem testamento. nu. 215. de testa. & sequitur Berengarius Fernādus in repet. l. in quartā, nume. 136. versi. 5. etiam. ff. ad l. Falc. Hæc Benedicti, & Berengarij opinio summam ęquitatem præsefert: si. n. filio de iure ciuili cogor dare donationem pp nuptias in vita, vt dixi in tract. de nō melio. filiab. c. 8. nu. 24. in fine, multo magis videor cogendus dare, vt eximatur a carcere, & liberetur à potestate creditoris, quæ seruitus & captiuitas quædam est. Maiusque beneficiū confert in filium eruendo cum à carcere, quam dādo donationem pp nuptias, magisque in hoc paternam pietatē exercet. Sed vereor, ne tātę equitatis opinio vera sit, arbitrorque in iudiciis locū nō habituram. Primò, si hanc apperiamus ianuam, quo euadet, quo non penetrabit iuuenum profusio, quis erit sumptib. modus, quid nō machinabūtur fęneratores. Itaque maximum hinc periculum impendet iuuenilisque licētia optimo iure coercēda fouetur, cumque patris damno, pessimoque exēplo alitur. Deinde cum de iure pater non teneatur pro filio, vt in rubr. C. ne filius pro patre, cur auferetur a patre res sua, quam forsan ad vltimos nauigās Indos magnis sudoribus parauit. Cur damnum irrogabitur cæteris fratribus, dum pater neque negotiari, neque augere rem potest, cum portione quam cogitur tradere filio ob ęs alienum capto. Itaque hic maxima subest iniquitas. Præterea nulla est lex, quæ iubeat patrem dare ī vita sua legitimam filio ob debitum ciuile capto. Atque adeo nulla est prudens ratio, nulla publica vtilitasque hoc admittere cogat.

10 Postremò † hic longe alia ratio est, quam in dādis alimētis, dote, vel donatione pp nuptias. Nam nisi pater det alimēta, filius fame peribit, & nisi det dotem, vel donationē pp nuptias, filia nō inueniet maritū, neque filius vxorē. Quod aduersus naturalem ęquitatem & aduersus publicam vtilitatē esse vr̄. l. 1. ff sol. matr. Deinde est aduersus votum patris, qui iuxta a natura insitā procliuitatem cupit per nepotes memoriam nominis sui in posteritatem propagari, & libenter & vltro dotē dat. Quare & ęquū & reipublicæ vtile est, patrem cogi alere & dotem vel donationem dare filiis, præsertim quod dos succedit loco alimentorum.

11 Et † filia dotata a marito est alēda nō a patre, vt dixi in tract. de nō melio. filia, & pater tūc alimēta debita potius, quam donationem vr̄ dare. Rursus cū filio dat donōnem pp nuptias, potius lucratur, quam expēdit de iure ciuili, si quidem eo iure etiā vsustructus dotisque filiofamilias datur pertinet ad patrem. l. 1. & 2. C. de bon. quæ libe. & dixi in meo tract de solutione patriæ potestatis ex matrimonio. c. 1. Quid hoc ad iniquam impēsam, qua Benedictus & Berēgarius onerāt patrem, si quidem iniquissimum reputo obligare patrem ad ęs alienum, quod filius forsan alea, luxu, vel scortis cōxit. deindè si Berengarii & Benedicti opinio esset vera, non tractarent DD. an valeat statutū, vt pater cogat in vita soluere pro filio cōdēnato ob delictū, vti tractant in c. 2. de delic. puero. vbi Anania. Alex. in l. lex Corn. nu. 8. ff. de vulg.

12 Vltimò † est textus expressus in l. 1. C. ne filius pro patre. dictās patrē nō teneri pro mutuo, quod filius eius emācipatus cōxit. Nā si esset in potestate, defenditur senatuscōsulto Macedoniano, quōd autem verum esset, patrem nō teneri pro debitis filii, si per cuniculos & obliquas machinationes cogitur pro eo soluere, dando ei legitimam in vita iuxta debitam summam.

13 Neque quidquam suffragatur filio † quod est dn̄s in vita patris, & quod legitima est sibi debita: nam viuēte patre dn̄s nō est, neque quidq̄ sibi efficaciter debetur. l. 1. §. si impuberi. ff. de colla. bon. & dixi ī trac. de nō melio. filia. Illa. n. est cōis opinio, quod pater nō cogitur ī vita filio suo assignare legitimā: quia nō dēt eam nisi post mortē. Imo. & Alex. in l. lex Corn. ff. de vulg. Fabia. in repet. auth nouissima. ī 7. q. prin. C. de inoffi. testa. Rursus nō adiuuat Berengarii, & Benedicti opinionem ęquitas, quæ prima statim fronte legentibus occurrit, quod scilicet ęquissimum est filium a carcere liberare. Primò enim, si filius debet ex delicto, dignus est punitione, & indignus fauore.

14 Quare † iure cōstitutū est, vt licèt ad effugiēdū carcerē possit quis alienare rem restitutioni subiectam. Id negatur, si debitū, pp qd detinetur in carcere, pcedit ex delicto. Admitterē īn opinionē Berengarii, si in defectum solutionis filius esset occidēdus, vel mutilādus, vel ppetuo carcere præmēdus. Quia tunc tāta versatur ęquitas, quāta in alimētis, secus si alia pœna imponēda. Deinde si filius detinetur ob debitū ex cā ciuili, nō oportet Berēgariū reprę sentare carcerem, esse captiuitatē & seruitutē, cū eā cedēdo bonis possit effugere. l. pe. C. qui. bon. ced. poss. vbi hæc aptissima verba lego. Cū & si nihil in suo cēsu hi qui in potestate parentū sunt habeāt: tn̄ ne patiātur iniuriā, dēt bonorū cessio admitti. Certè si de iure pater per obliquum teneretur soluere pro filio dādo ei suā legitimā, non diceret lex, ut filius cederet bonis: cū cessio fiat, cū solui nō pōt, ne in defectū solutionis detrudātur in carcerē. l. 1. C. q bo. ced. poss. Præterea text. in auth. si captiui. in fi. C. de epis & cleri. licèt loquatur de redimēdo filiū a potestate hostiū, nō dicit, quod pater tenet̄ redimere filium assignando ei suā legitimā in vita, sed quod si eum non redimit, priuat̄ eius hæreditate, itaque amissionē hæreditatis, hoc est amissionē lucri lex denuntiat, non amissionē propriæ rei, dum cogitur filio tradere rem suam, hoc est legitimam, quam in vita non debet. An autem dispositio auth. si captiui. seruetur in Gallia, vide Rebuf. in proœ. regi. consti. gl. 5. num. 38. Præterea, vt ad nostram consuetudinem veniamus, quid piaculi est, si filius effugiat carcerem tradendo se in seruitium creditori, An oportet: vt sit ociosus, an oportet: vt iterum indulgens inguini & gulæ nouum æs alienum contrahat.

15 Neque obstat † quod antiquius est debitum, quo patri debet operas: nam filius patri debet operas obsequiales non artificiles vt dixi in tracta. de decima tuto. c. 2. num. 12. & illæ operæ obsequiales debentur ex congruentia non ex pecunia. Sed obiicis, quid si est aduersus honorem filii, certè nihil, quod pater filij amantissimus admittit, dici potest aduersus honorem, vel vtilitatem filij. Quare desinant stulte curiosi patrem filij sui iudicem esse, nullum inueniet æquiorem iudicem, nullum commodis suis magis fauentem. Ex his apparet traditionem Pauli dic. consi. 443. esse dubiam. Sed certè mihi placet, & quotiescunque filius esset occidendus, vel perpetuò carcere pręmendus, nisi solueret, probarem opinionem Berēgarii & Benedicti, vt pater teneretur in vita dare eis suam legitimam pro modo debitæ quantitatis. Deinde ex superioribus cōstat, filiumfamilias (nisi debeat ex mutuo) & generaliter filiū emancipatū cogendos esse subire dispositionē huius legis.

16 Nam † licèt filiumfamilias nō posse ob æs alienum capi, nec executari asseueret. Accursius in l. 3. §. sed vtrum. & in l. quod si minor. §. si seruus. in verbo condemnabitur. ff. de mino. contraria sententia vera & communis est, quam probat Bar. & DD. per textum ibi in l. pe. C. qui bon. ced. poss. nam si non posset capi, non esset necessaria cessio bonorum, vt dixi c. 3 num. 2. Bald. in tracta. de carcere q. 3. nu. 6. Bar. in l. si filio. nu. 2. nu. 8. ff. sol. matri. Aretin. in §. fi. col. 3. Insti. de actio. & ibi Ias. col. 2. Boer. in repe. l. consentaneum. nu. 165. C. quomo. & quan. iud. Hippo. in practica crimina. verbo, attingam. nu. 69. Cassan. in cōsue. Burg. rub. §. 2. nu. 14. ver. additio. Parisius cons. 94. nu. 41. lib. j. Bal. in l. si ex alio. C. quod cum eo. Ioan. Baptista Sāseuerinus in tracta. de debitore susp. & fugi. in 5. q. prin. vers. quartò quæro. nu. 8. qui dicit, Accursium rectè loqui, si intelligatur in minori. Nec requiritur consensus patris. Bald. in tracta. de carcere q. 3. Bar. l. fi. § j. ff. de verb. obl. Ancha. consi. 72. Boer. d. loco. nu. 166. & hoc esset indubitabile, si filius esset mercator.

CONSTANTII ROGERII.

De remedijs possessorijs.

SVMMARIVM.

PRO Tractatus nostri, de remedijs possessoriis, introitu, præmitto quod magnum est commodum possidētis per nota. in §. cōmodum. insti. de interdic. Idcirco cū ad ea quę sunt frugi humanę naturę cęcitas per fas & nefas satagat aspirare. Cōtra illud Cassiodori, li. 5. Epistolarum. pulchrū est commodum. fœda neglexisse lucrū. Ideò tam pro possessione recuperanda, quàm adipiscenda, necnon retinenda fiunt quotidie iurgia, rixæ, lites, & contentiones. Præsertim quia duo insolidum non possunt possidere l. 3. § ex contrario. ff. de acquiren. posses. quod declara: vt ibi dixi. Et ideò succedit illud Ciceronis, nā qcquid eiusmodi est, in quo non possunt plures excellere, in eo plerūque tanta difficultas fit. Vt difficile sit seruare sanctam societatem. Id declarat temeritas Iulii Cæsaris, quæ ferè omnia iura humana peruertit ob eum quem sibi opinionis obtinere principatum credebat, & male: quia scriptum est Deuteronomij 27. cap. Maledictus qui transfert terminos proximi sui. & in c. 19. Non assumes nec transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua. Videamus igitur primò de remediis recuperandæ possessionis, deinde de remedijs adipiscendæ, & postremo de remediis retinendæ: & quia ad hoc vt competat remedium recuperandæ oportet amissam esse possessionē.

1 Videamus breuiter † aliquos modos singulares amittendæ possessionis. Nam aliquādo amittitur per egressum possessionis: quod declara, vt notabiliter habetur per glos. in l. j. in princi. in glo. in verbo naturaliter. in fine, & ibi dixi. ff. de acqui. posses. Aliquando amittitur negligentia l. si de eo § si fortè. eo. titu. Aliquando amittitur mortui illatione l. qui vniuersas. § j. eo. tit. Item & iussu iudicis & ex 2. decreto. l. si finita. § Iulianus. cum ibi notatis. ff. de dam. infect. Item obliuione. l. peregrè. in principio. ff. de acquirend. possessio. Item per inundationem aquarum. l. 3. §. Labeo. eod. titu. Item & propter vanum timorem amittitur possessio, de quo dixi in l. 3. §. in amittenda præallega. Item per nunciationem noui operis. l. de pupillo § meminisse. l. prima, §. in operis. ff. de nouis operis nunciatio. Videamus ergo quando possessio fuit amissa per violentiam, vel culpam aduersarii de modis recuperandi. Et primò debes scire, quòd per edictum

2 † vnde vi. fuit prouisum contra spolantem, vel mandantem, aut ratum habentem. l. prima. §. deiecisse. ff. de vi & vi ar. & §. sed si cum quis. quòd remedium etiā datur soli detentatori: vt eadem l. §. si deijcitur. Sed quia per hoc non erat prouisum contra ingredientem non dolosè, sed ex temeritate auctorita. rescripti, vel sententiæ. Ideò prouisum fuit remedio. l. meminerint. C. vnde vi. contra tales cuius substantiam posui in l. iuste. ff. de acquirend. possess. dic vt ibi. sed adhuc, per hoc non erat prouisum contra dolosè occupantem possessionem absentis vacantem: quo casu dominus solus habebat rei vendicationem, & sic oportebat eum probare de dominio. Ideò ad auocandum talem possessionem occupatam

3 proditum fuit † remedium. l. cum quærebatur. C. vnde vi, quæ processit, etiam si sola naturalis vacans fuerit occupata; cum absens retinuisset ciuilem animo, & erit perutile remedium nō potenti probare possessionem tempore possessionis, seu ingressus illius. Quia intentando remedium. l. cum quærebatur, sufficit probare ante possedisse: licet tunc non possideret secundum Barto. ibi & Butri. in cap. sæpè. de restitu. spolia. Subiicit tamen, Butri. illam l. communiter intelligi in re vacante non possessa corpore animo, & hoc etiam ibi tenet glo. Item competit contra scientem, cuius erat res vacans, vel etiam credentem esse suam, ex iniustis rationibus: quia tunc est etiam dolus præsumptus: vt in dicta constitutione ibi, ridiculū omnium &c. Ita tenet Bartol. ibidem Hostien. & Butrius in dicto cap. sæpè. Cęterùm, quia si iustis rationibus fuit motus, & sic cessabat dolus contra occupantem talem rem vacantem, non erat proditum remedium: ideò prouisum fuit per remedium. l. inuasor. C. vnde vi. quæ tamen. l. non est pęnalis, sed solum prouidet de restitutione possessionis.

4 Sed † l. cum quęrebatur. est pęnalis & in iis duobus differunt istæ duæ constitutiones secūdū Bartolum ibi. Et attende quia intentans remedium l. cum quærebatur. debet probare se dominum illius rei vacantis, vt ibi dicit Bart. & ibi glo. innuit secundùm eum, & hoc idem tenetur probare intentans remedium. l. inuasor. Et sic intentantes ista remedia habebunt duo probare, scilicet se dominos & possessionem vacantem.

5 Ideo videretur vtilius intentare † simpliciter rei vendicationem, vbi sufficeret probare de dominio. Sed dic, secundùm Bar. ibi, quod fuerunt vtilia dicta remedia. Quia in his possessoriis proceditur magis summariè, nec requiruntur probationes ita liquidæ secundùm Bar in dict. l. inuasor. Sed qa per pręmissa non erat prouisum contra eum, qui ab initio non propria voluntate, sed auctoritate domini ingressus est, qui ex post facto non vult restituere. Ideo contra eos fuit proditum remedium. l. si quis conductionis. tit. C. locati. quę est singularis secundùm Bartolum ibi, in quo remedio non potest cōuentus obiicere de dominio etiam proprio. De quo posset obiicere, si conueniretur actione locati, secundùm Bartolum ibi & Butr. in dicto c. sæpe. Et contra eosdem ingredientes auctoritate domini, & postea non restituentes est etiam proditum remediū. l. non ab re. C. vnde vi. quia si in ea restituenda fuerint contumaces vsque ad sententiam, tenebuntur nedum ad restitutionē rei, sed etiam vltra ad æstimationem ipsius: vt vult. l. conductores. C locati. Et dicit gl. in dict. l. nō ab re. quod practicabitur cōditionaliter hoc modo. peto talem mihi condemnari ad restitutionem rei, & si fuerit contumax vsque ad sententiam peto cōdemnari ad ęstimationem ipsius rei, vnà cum ipsa re, quam practicam ibi multum commendat dicens facere ad multa. Cæterùm, quia ex præmissis solum prouisum erat contra temeritatem ingredientium, uel mandantium, aut ratum habentium, non autem contra successores contra quos oportebat probare de

de dominio. Nec erat proditum remedium possessorium, ideo fuit promulgata decretalis sæpe. de restit. spolia. quæ prouidet contra scienter succedentes expilatoribus, contra quos non competit interdum unde ui. l. cum à te. infra de ui & ui ar. Et prædicta constitutio fundatur super peccato scienter succedentis. Ideo seruaretur etiam in foro ciuili, secūdùm Butrium & Panor. ibi & est de mente Barto. in dicta l. cum à te. dicentis quòd licèt interdicto non possit agi, poterit tamen agi condictione ex illa decretali. Attende tamen: quia in dubio non præsumitur scienter succedere secundùm Goffred. Io. And. Butri. & Panor. in dict. cap. sæpe. licèt Hostien. ibi aliter dixerit, nisi secundùm Panormi. inuasio fuisset notoria capit. j. de postul. prela. vel succedens esset consanguineus inuasoris, argumen. in c. constitutus. de testibus, vel esset vicinus, cap. quosdam. cum sequenti extra de presump. & cap. 2 de renunc. lib. 6. & l. dolum. C. de dolo. & procedit nedum in scienter succedente raptori: sed etiam in quocunque alio qui sciuerit vitium rapinæ, licèt per mille manus iuisset secundùm Innocen. & Panormi. ibi, & dabitur etiam malefidei possessori aliàs non violento contra mediatum, & immediatum possessorem secundùm Innocen. & Panormi. ibidem. Sed quia per hoc non erat prouisum contra ementem, seu causam habentem bona fide à vitioso possessore, ideo contra talem subuentum fuit per constitutionem re integranda 3. q. j. secundum Bart. Cum. & Innocen. vt dixi in l. rem quæ nobis. de acquiren. posses. vbi hunc tractatum pono, & volunt etiam Glos. & Innocen. in dicto capitulo sæpe. Licèt Panor. in cap. cum ad sedem. eod. titu. dixerit illam constitutionem non competere pro rebus Laicorum, quòd est falsum, vt dixi, vbi supra. Cæterùm quia adhuc per præmissa non erat prouism bonæfidei possessori, qui ceciderat sine violentia alicuius à possessione aduersus eum qui etiam eandem possessionem 6 occupauerat bona fide † Ideo hoc casu prouisum fuit remedio legis si coloni. C. de agri. & censi. lib. 11. vt eleganter voluit Innocen. in dict. cap. sæpe. quod tamen non placet ibi Panor. nec Bartol. hic, videlicet in l. rem quę nobis. Quia tunc esset contra. l. siue autem. §. si duobus. supra de publicia. Sed Ange. in l. fin. §. sed cum in sententia. C. de furtis. Respondet, quod loquitur in petitorio, quæ responsio non est tuta: quia eadem est ratio in possesso. vnde vtrum in casu pręmisso competat aliquod remedium patebit ex infra dicendis. Prosequor igitur vlterius. Et 7 quia præmissa † remedia dantur possessoribus spoliatis seu priuatis possessione sua, non autem simplicibus detentatoribus: vt pote colonis, commodatariis, depositariis, & similibus detentatoribus, quibus non erat succursum per aliquod præditorum remediorum. Ideo domino eorum absente succursum fuit remedio l. j. C. si per vim, vel alio modo, vt possint recuperare rē nomine domini per condictionem illius. l. licèt non habeant aliud mandatum, & nedum possessionem absentium possunt detentatores præmissi remedio l. prædictæ recuperare, sed etiā alij propinqui parentes, vel amici, aut liberti, vel serui quantuncunque nullum habeant mandatum, & hoc etiam licèt ipsi nō fuerint expulsi: quia sufficit absentem fuisse spoliatum, vt concludunt glo. Barto. & Docto. in dicta l. j. quod est bene notandum. Cæterùm quia etiam per prædictum remedium non erat prouisum ipsis detentatoribus expulsis volentibus experiri & nomine proprio. Idcirco tunc fuit istis prouisum per officium iudicis & actionem in factum: vt vult glo. in l. fin. §. cum in secundam. & ibi Bartol. C. de furtis. qui dicit, hoc esse notandum, & idem tenet glo. in l. & ideo. §. fi. de condi. furt. & Bald. in l. 2. C. de furt. & Cu. in l. stipulatio ista. § hi qui. & ibi dixi. ff. de verb. 8 obliga. dicens quòd licèt † cadenti de tenuta non detur aliqua actio possessoria. Dabitur tamen pro recuperatione officium iudicis, licèt Iac. de Ra. Marti. Cy. & Iacob. Butr. vt refert Salyc. in dicto §. cum in secundam. ac etiam ipse Saly. aliter dixerint. Sed pro prima opinione adduco rationem: quia vbicunque æquum est alicui subueniri, cui rigor iuris nō tribuit actionem, tunc succurritur sibi per officium iudicis. l. quantus in fine supra de annu. lega. & l. seruos. de ali. & ciba. legatis, & l. planè. supra de peti. hæredi. & l. si & me. supra si cer. peta. ergo in casu pręmisso saltem ex æquitate debet subueniri per officium iudicis. 9 † Sed quia ista remedia non competunt priuatis possessione p casum fortuitum: vtpote per inundationem aquarum. Idcirco contra eos qui postea talem possessionem amissam occuparūt, proditum est prioribus possessoribus remedium restitutionis in integrum, vt notatur in l. 3. § Labeo. & ibi dixi supra eod. titul. Cæterùm quia aliquando contingit aliquem amittere possessionem ex facto suo, vtpote quando quis nunciat nouum opus simplici verbo. l. j. § in operis. & l. de pupillo. §. meminisse. ff. de oper. no. nuncia. Idcirco, tunc dubitatum fuit, an competeret aliquod remedium possessorium pro recuperanda ista possessione, & videbatur quòd non, ex quo meo facto amisi nunciando simplici verbo. Sed in contrarium est veritas; quia tu faciendo nouum opus, dedisti causam, & impulisti me ad annunciandum, ideo talis possessio in te translata per nunciationem meam dicitur violenta. Et ideo mihi pro recuperatione competit interdictum vnde vi, & volunt Dy. & Bartol. in dicto §. meminisse. & ibi dixi. Ex hoc infero, quòd cum sit talis possessio violenta, poterit incontinenti talis possessio recuperari. l. 3. §. cum qui. ff. de vi, & vi ar. Item infero, quòd nuncians statim facta nunciatione, poterit antequàm diuertat ad extraneos actus propria auctoritate recuperare istam possessionem amissam, vt etiam voluerunt Dy. & Bartol. in dicto §. meminisse. vbi latius dico. Do tamē tibi pulchram cautelam, per quam iste possessor poterit facere, quòd non erit violentus, videlicet satisdando statim facta nunciatione de opere demoliendo, per quam satisdationem efficitur verus, & non violētus possessor. l. si alius. § idem Iulianus. ff. quod vi, aut clam. Ideo sis cautus in practica. Sed quia per prædicta remedia non erat prouisum aduersus malignitatem colonorum, & inquilinorum, & aliorum possidentium nomine alieno, ex quorum facto, seu malignitate dominus priuatur possessione. Ideo domino ad recuperandum talem possessionem fuit proditum remedium l. fi. C. de acquiren. posses. Nam si isti possidentes nomine alieno tradāt alteri possessionem, vel deijciantur, dominus amittit possessionem, sed eam potest recuperare à possidentibus cōdictione ex illa l. fi. Cæterùm si dereliquisset possessionem. Possidens nomine alieno, vel proditoriè. constituisset se nomine alterius possidere, certè per hoc non priuaretur dominus possessione secundùm glos. Bartol. & Docto. in dicta l. fi. cuius intellectum latissimè prosequor in l. peregrè §. quibus. ff. de acquiren. possessio. Et dic ut ibi, & est ualdè singulare remedium propter ea quæ dixi in l. exitus. ff. de acquirend. possessio. Nam tu scis, quòd non potest deueniri ad extraneos possessores, uel contra fideiussores, 10 nisi prius sit facta discussio bonorum † & debitoris principalis. authen. hoc si debitor. C. de pigno. authen. præsente. C. de fideiuss. Sed pone quòd debitor pro obseruatione contractus obligauerit bona sua prout fit, & constituerit se illa tenere nomine creditoris, & posteà reperiantur penès extraneos. Certè poterit creditor recuperare possessionem illorum bonorum sibi obligatorum absque aliqua excussione principalis debitoris condictione ex dicta l. fina. & ita reperio eleganter dixisse Angel. in dicta l. exitus. Quòd nunquàm exeat memoriam. Sis ergo cautus ut semper in hypotheca generali facias apponi constitutum.

EXPEDITIS nunc remedijs recuperandæ possessionis. 11 Videamus de remedijs adipiscendæ. † Et dic quòd remedia adipiscendæ sunt ista, uidelicet interdictum quorum bon. & interdictum Saluianum, & constitutio l. fin. C. de edic. di. Adria. tollen. & interdictum quorum leg.

De interdicto quorū bonorum & saluiano habes text. in §. adipiscendæ. & sequenti, instit. de interdict. de interdicto quorum lega. est text. in l. j. in princip. ff. quorum leg. de edicto diui Adriani, constat est lege fina. C. de edict. diui Adria.

Et scire oportet, quòd interdictum quorum bonorum non 12 tantum competit † hæredi ab intestato, sed etiam uenienti ex testamento de iu. prætorio uel ciuili. l. 2. & ibi Salyc. C. quorum bono. & uult Bartol. in dict. l. fi. C. de edict. diui Adria. tollen. Et competit pro omnibus rebus, quæ erant in bonis defuncti, & sic siue per eum essent tempore mortis possessæ siue non. Quia res in bonis dicitur, etiam si postea possessa non sit: ut l. rem in bonis. ff. de acquirend. re. do. dummodo pro eis habeamus actionem, uel exceptionem ut ibi. Ita Bartol. in l. j. circa finem. C. quorum bonorum, per l. 2. §. hac actione. infra ui bo. ra. 13 & per l. j. in princip. ff. quorum bonorum. Ex quo nota, † quòd istud interdictum differt à remedio. l. fi. de edict. diui Adria. & à petitione hæreditatis: quia illa l. fin. habet locum non tantum pro rebus quę erant in bonis defuncti. Sed etiam quæ erant possessæ per defunctum tempore eius mortis, ut dicta l. fin. in glos. in uerbo fuerant, & ibi per Docto. Et idem in petitione hæreditatis. Quia satis est, quòd probet detentionem, uel possessionem defuncti: ut l. non tantum. in princip. & ibi gloss. & Docto. supra de petitio. hæredita. Item in alio discrepat à petitione hæreditatis: quia hoc interdictum non datur contra debitores hæreditarios, secus in petitione hæreditatis: ut habetur in l. 2. & ibi gloss. ff. eod. Et ex his apparet, quid sit probandum respectu rerum in hoc interdicto. Et quia supra dixi, quòd hoc interdictū habet locum etiam ex testamento, uidetur superfluum remedium dictæ l. fin. C. de edic. diui Adria. quod habet tantummodo locum ex testamento, quod non est uerum secundùm Docto. quia intentans remedium dict. l. fi. si testamentum esset in aliqua parte uiciatum non posset ueritas comprobari, nisi per eandem scripturam, dict. l. fi. quia fit missio ex notorio quod resultat ex inspectione dicti testamenti, ut dict. l. fin. Cæterum in isto interdicto, ac etiam in petitione hæreditatis posset, si testamentum esset uitiosum, ueritas comprobari per alias probationes: ut l. si unus. cum ibi no. C. de testamen. Ita dicit Bartol. in dicta l. fin. Et si uis practicam concipiendi libellum in interdicto quorum bonorum poteris sic dicere. Ago contra Titium possidentem talem hæreditatem, & bona ipsius hæreditatis pro hærede, uel pro possessore, uel qui detinet talem rem hæreditariam

riam illius tempore eius uitæ, & mortis, cuius ego sum hæres, ex testamento uel ab intestato, prout casus accidet, cuius hæreditatem adiui. Sed quia hæres debet constitui possessor bonorum defuncti, peto per vos & officium vestrum me in possessione hæreditatis, vel talium bonorum constitui, vel possessionem earum, vel talis rei mihi tradi, & dictum detentatorē condemnari, ad mihi tradendum dictarum rerum possessionem. Si autem quæsieris practicam dict. l. fi. dic quod concipietur libellus hoc modo.

DICO quòd Titius me hæredem instituit in tali suo testamento, quod coram vobis exhibeo, & produco in publicā formam manu talis notarii publici, non abolitum, nec in aliqua sui parte vituperatum, dico etiam, quod tempore eius vitæ, & mortis tenebat, & possidebat multa bona & inter cætera talem rem, & talem, Quare peto per vos, & officium vestrum me mitti & induci in corporalem possessionem dictorum bonorum, & omnium aliorum quæ tempore mortis dicti Titii per ipsum tenebantur & possidebantur. Et si quispiam comparuerit contradicens, peto ipsum condemnari ad admittendum id quod detinet de rebus prædictis, vt supra tēris & possessis per dictum Titium. Saluianum etiam interdictum, quod (vt dixi) etiā adi- 14 piscendæ possessionis est, datur super rebus † coloni, quæ sunt obligatæ domino pro mercede fundi, vel pro damno si quod intulit. § interdictum quoque. cum glo. insti. de interdictis. Interdictum quorum legatorum, datur aduersus legatarios, qui occuparunt propria auctoritate res sibi legatas sine voluntate hæredis: vt l. j in princip. ff. quorum lega. Præseruatur tamen ipsi legatario actio ad petendum legata vt ibidem, licèt istud re- 15 cipiat plura contraria, de quibus ibi. Vltimò † videamus de remedijs retinendæ possessionis, quod datur per interdictum, vti possidetis, in rebus immobilibus, quæ interdicta dantur, quando duo contēdunt se eandem rem mobilem, vel immobilem possidere, & declara vt in §. retinendæ. instit. de interdic. Et propter hanc possessionem vltro citroque prætensam fiunt quotidie scandala, quibus prudentes Iudices possunt obuiare secundùm quòd dixi in Rubrica. ff. de acquir. possessio. Quia poterit iudex ex officio cogere partes, vt vnus alteri porrigat libellum, vel etiam sine libello poterit hoc expedire, assumendo probationes. Ita di Spec. in tit. possessorii, & petitorii, spoliationisque cogno. § j. circa finem, vbi ponit alia pulchra consilia, & optimas cautelas. Et adde Bald in l. ordinarii. C. de rei vendica. post Iac. de Ar. & Butrig. in l. incerti. C. de incer. & Innocen. in c. in præsentia de probatio. quòd vbi duo contendunt se possidere, potest quilibet ipsorum implorare officium iudicis, quatenus alteri inhibeatur, ne accedat ad possessionem. l. fi. supra de offici. procu. Cęsa. quo facto iudex summatim cognoscet absque alio libello, & absque ordine iudiciario, quis eorum sit in possessione, & demum alteri inhibebit ingressum possessionis, donec cognitum sit in ordinario iudicio; quia ista summaria cognitio non præiudicabit ordinario iudicio etiam super possessione. l. pen. cum ibi no. supra de his qui sunt sui, vel alie. iuris. faciunt nota. in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iud. Et si in illa summaria cognitione non poterit informare iudex quis sit in possessione. Tunc debet sequestrare possessionem, seu fructus, ne partes veniant ad arma, per l. cuius. §. fi. cum sequen. quę incipit æquissimum. supra de vsufructu. Vbi etiam vide Bartol. & vtinam hæc benè seruarent iudices; quia non orirentur tot scādala, quot in dies videmus. Et sic sum expeditus de hoc Tracta. paruulo.

ACHILLIS PERSONALIS MIRANDVLANI,

De adipiscenda possessione, iuxta l. fin. C. de edicto D. Adr. toll.

1 DEFVNCTO Testatore plura hęredi remedia in testamēto eius vniuersaliter instituto, pro testatoris hæreditate cōsequenda, eiusque iura competunt, interq; † cætera imprimis sese illud offert famigerabile possessionis remedium adipiscendæ à iure ciuili proueniens, quod est remedium. l. fi. C. de edicto D. Adr. toll. vt dicit glo. in § restitutoria, in verbo bonorum possessori, Insti. de interd. Aret. in §. quadrupli. num. 25. Inst. de act. Zuccard. in d. l. fi. num. 385. quare primò igitur tractabo dictum remedium tanquam magis practicabile, deinde alia duo particulariter remedia, quæ hæredi quoq; sunt perutilia, vt successiuè ex infra dicēdis in eis tractatibus ordinariè liquidò patebit.

Et tu hæredis procurator primò aduertas, vt id scias remediū practicare, dignoscereque, quando hæredi competat, & cui, 2 cum multis in casibus † ab interdicto quorum bonorū differt, & vt videre possis in quibus differat, vide per te glo. in d. l. fin. in verbo, legitimo, & ibi Docto. & maximè. Ias. nume. 28. in tertia quæstione, & Zuccard. ibi post omnes alios nume. 385. & Aret. in § quadrupli, num. 26. versic. ex quo nota, Insti. de act. Rip. in Rub. ff. quorum bon. num. 2. Pract. Pap. in forma libel. quo pet. hæred. ex testa. in gl. coram vobis, nu. 2. Ruyn. consi. 28. lib. 5. & 3 benè omnia † notabis, vt secundùm casus occurrentiam scias discernere, quod remedium, qualeq; pro hærede proponendū sit, vt etiam dicit Rip. in Rub. ff. quorum bon. nu. 3.

Et inter cæteras differentias ponitur hæc, nam quorum bonorum hæredi tam ex testamento, quàm ab intestato succedē- 4 ti datur, vt in dicto tractato suo plenè dicam, † at remediū huius. l. fi. venientibus ab intestato non cōpetit, ex testamento autem tantùm sic, Bal. in l. j. col. j versi. & prodest. ff. de pet. hæred. Ias. in d. l. fi. num. 23. nu. 28. ver. 8. & ibi etiam Dec. nu. 29. ver. alia quæstio, & ibi quoq; Zuccard. nu. 306. Rip. in Rubr. ff. quorum bon. nu. 2 ver. 8. Pract. Pap. in forma libel. quo pet. hære. ex testa. in glo. coram vobis, nu. 2. in fi. Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. 7. dist. num. 12. & hæc est communis, vt refert sequendo Gozad. consi. 50 nu. 25. D. meus Soc. Iun. consi. 75. nu. 2. lib. j. Crau. consi. 173. num. 10. Roland. cons. j. nu. 5. lib. j. D. quoq; meus Cęphal. consi. 4. nu. 34. lib. j. ratioq; est in promptu, nam in tali remedio possessorio iudex per notorii modum procedit, quod notorium per testamenti exhibitionem inducitur, non aboliti, nec cancellati, non autem notoriū fieri potest per id, ꝙ quis 6 allegat defuncto proximiorē esse, cū hoc sit facti, & iudex † faciliter errare potest, Io. And. in addi. Spec. in titu. de testa. § fin. nu. 3. Pract. Pap. in forma libelli quo petitur hære. ex testa. in gl. 7 in omnib. nu. 2. quare † igitur si filius ab intestato suo patri succedat, non hoc sibi competit remedium d. l. fin. secundùm crebriorem Doct. opinionem, vt dixi, per iudicis autem officium tunc fauorabiliter imploratum in possessionē immittitur, Ias. in d. l. fi. nu. 23. Paris. consi. 22. nu. 67. lib j. & consi. 60. nu. j. lib. 3. D. meus Soc. Iun. consi. 75. nu. 17. lib. j. Marant. in tracta. de ord. iud. in 4. part. dist. 7. num. 13. quod de æquitate verum esse censeo, si non aliud eidem remedium competat, Rolan. consi. j. nu. 54. & pluribus seq. lib. j.

8 † Cautusq; semper sit hæredis procurator, ꝙ mortuo testatore, antequam defuncti possessio à tertio præoccupetur, vt statim omnium incontinentiq; bonorum possessionem per testatorem tempore eius mortis detentatorum apprehendat, ꝙ propria tunc equidem auctoritate facere potest. l. cum hæredes. ff. de acquir. poss. Bar. in d. l. fi. nu. 16. Bal. nu. 3. Dec. nu. 4. & Zuccar. nu. 107. C. de edicto D. Adr. toll. Alex. in l. à Diuo Pio. §. si super rebus, nu. 27. in fi. ff. de re iud. Rip. in rubrica. ff. quorum bon. nume. 2. ver. quinta, Plot. in l. si quando, nu. 85. & 93. C. vnde vi. Durant. in tract. de art. testa. tit. 2. cau. 20. nu. 2. Calcan. consi. 67. col. 2. in fi. Paris. consi. 54. nu. j. & seq. lib. 3. & consi. 37. nu. 22. eod. lib. 9 D. meus Soc. Iun. consi. 75. nu. 10. lib. j. cum hæres † nō leue cōmodum ex possessione apprehensa consequitur. §. commodū, Inst. de interd. Durant. in d. loco allegato vt supra nu. 2. Cag. in l. in pari, nu. 3. ff. de regulis iuris.

10 † Et si hæres in eā peruenerit, illamq; apprehendiderit, in illa à iudicè quoq; defendetur, si alius tertius ipsum hæredem in ea possessione sic apprehensa deinde molestare vellet, Dec. in d. l. fi. nu. 5. in fi. & ibi etiam Zuccard. nu. 102. Plot. in d. l. si quando, nu. 84. Paris. consi. 41. nu. 35 lib. 1. Syl. nup. lib. j. in verbo, Non est nubendum, nu. 81. & hoc iudicis officio spectat, possessorē in sua possessione defendere, vt ff. ne vis fiat ei, qui in poss. per totum. Pract. Pap. in forma libel. quo pet. hær. ex testa. in gl. missumq;, Cast. cons. 3. nu. 1. in fi. lib. 2. Grām. cons. 64. in ciuil. Dec. & uccard. vt supra, faciendo ipsi tertio pęnale præceptum in ea illum molestanti, vt ne ille ipsum hæredem in futurū in d. possessione molestet, ad illamq; non accedat, cum reserua tn̄ iuriū ipsius tertii, agendi in possessorio vel petitorio, si aliquod ius ei- 11 dem in dictis bonis habeat, & † cōpetat, habita prius informatione per iudicem summariissimè sineq; libello, de ipsius hęredis possessione, videlicet hæredem, & non tertium in possessione esse, Dec. in l. fi. nu. 7. C. de edicto D. Adr. toll. & ibi etiā Zuccard. nu. 111. Plot. in l. si quando, nu. 84. Cast. d. consi. 3. Cur. Sen. cons. 60. nu. 1. Paris. cons. 41. nu. 35. lib j. Gramm. consi. 64. in ciuil. D. meus Soc. Iun. consi. 77. nu. 2. lib. j. dummodo iudex hanc informationem citata parte suscipiat, Zuccard. in d. l. fi. nu. 112. quamuis non quoq; de graui præiudicio tractatur, Mars. in l. de vnoquoq;, nu. 31. ff. de re iudi. ꝙ ego hanc existimo opinionem esse veram, nisi periculum in mora sit, nam tunc iudex absque partium citatione hanc suscipiet informationem, repertoque hærede de pręsenti in possessione esse, tertio præcipiet, vt supra dixi, Alex. in l. de vnoquoq;, nu. 8. & etiam ibi Mars. nu. 49. ff. de re iud. Dec. in l. si pacto quo pęnam, nu. 5. & seq. C. de pact. Zuccar. in l. fi. nu. 110. C. de edicto D. Adriani toll. Marant. in tract. de ord. iud. in 6. part. in primo membro iudicii, in verbo, De citatione, nume. 15.

12 † Si autem defuncti bonorum possessio non sit vacans, à tertio

tio autem præoccupata ſit,& tunc dico,ꝙ hæres nō propria illā auctoritate apprehendere poterit,ratioq; in promptu eſt, nam poſſeſſor non ſua remouetur poſſeſſione,niſi eo citato,etiam ſi iniuſtus,& prædo eſſet,c.licèt Epiſcopus, de præb.in.6.& ita cō muniter commemorati patres,vt ſupra tenent.

13 † Et hæc quoq; concluſio procedit exiſtente ſtatuto poſſeſſionem in hæredem continuante,nā ſi poſſeſſio ab aliquo poſt defuncti mortem pręoccupata eſſet,non ab illa ſua remouetur poſſeſſione,niſi eo prius citato,Dec.in d.l.fi. nu.5. & ibi etiā Curt.Iun.col.pen.& Zuccard.nu.94.& nu.104. C. de edicto D. Adr.toll.Plot.in l.ſi quando,num.87.C.vnde vi.Imol.conſi.16. num.4.Alex.conſi.83.nu. 10. verſi. ſi ergo, lib.2.Soc.conſi.49. num.3.lib.3.Cur.Iun.conſi.127.nu.7.alias ſi hæres contrarium efficeret,ſibi quoque male conſuleret,Zuccard.in dicta l.fi.nume.108.& ſeq.

14 † Sed ego hanc ſentio concluſionem eſſe veram, ſi ſtatutū ſimpliciter loquatur, poſſeſſionem in hæredem continuando, nam ſi poſſeſſio bonorum defuncti poſt teſtatoris obitum ab aliquo tertio ſuo proprio nomine,& non hæredis apprehenſa fuiſſet,non tunc poſſeſſio in hæredem ſtatuti miniſterio ob tertij impedimentum tranſlata, continuataq; cenſetur, vt in terminis huius ſtatuti tradit Iaſ.in l.ſi ſorori,col.2.in princip. C.de iure delibe.& conſi.147.lib.2 & conſi.148.lib.4. & hæc eſt communis Docto.opinio, vt per Ripam in l.j.nume.37.ff.de acquiren.poſſeſſ.

15 † Si verò ſtatutum expreſsè poſſeſſionem in hæredem continuaret ſcriptum immediatè,ſiue hæres hęreditatem adiuerit, ſiue non,aliiſq; prohiberet,vt ne illam occuparent, & ſi apprehendiderint,nullius ſit momenti, ꝯcederetq; ipſi propria hæredi auctoritate eam accipiendi,tunc reor,ꝙ ſi abſq; violentia hęres bonorum defuncti poſſeſſionem propria apprehendiderit auctoritate,etiam ſi à tertio poſt teſtatoris obitum pręoccupata fuiſſet,nō illam reſtituere teneretur, tum quia illa facultas ꝓpria auctoritate ingrediendi à ſtatuto cōceſſa ita operatur, Rip. in c.ſæpe,nu.86.in fi.de reſti.ſpol.Zuccard.in l.fi.num. 90.C de edicto D.Adr.toll.Dec.conſi.191.col.pen.verſi. ſeptimò, Pariſ. conſ.j.nu.175 lib.j Crau.conſi.302.col.pen.circa medium,tum & quia ſi ſtatutum vult,ꝙ poſſeſſio bonorum defuncti per tertium occupata nullius momenti ſit,ergo perinde habetur,ac ſi

16 vacans eſſet,ſed † quando eſt vacans,hæres illam propria auctoritate apprehendere poteſt,l.cum hæredes.ff.de acqui.poſſeſſ.& vt ſupra dixi, ergo & hoc in caſu illam hæres propria accipere potuit auctoritate,abſq; eo, ꝙ illam ita captam reſtituat, Pariſ. conſi.41.num.8.& ſeq.lib.j.dummodo hæres ſtatim poſtquam ſciuerit,illam ab alio fuiſſe occupatam apprehendat,ſecus ſi id faceret ex interuallo,Plot.in d.l.ſi quando,nu.91.& ſeq.

17 † Sed tu hanc tempera concluſionem eſſe veram,quādo ſtatutum hæredi concederet auctoritatem propria auctoritate in bonorum poſſeſſionem hęreditariorum ingrediendi abſq; eo, ꝙ in ſtatuto fuiſſet dictum per vim,ſecus ſi per vim, in ſtatuto fuiſſet adiectum,tunc & quoq; per vim ingredi,apprehēdereq; eam poterit,Rip.in d.c.ſæpe,nu.87.Pariſ.conſi.41.nu.39.& ſeq. lib.j.& quomodo hæc cōcluſio procedat,& intelligatur, infra melius declarabo ſub illa quæſtione, an qñ poſſeſſio nulliter fuit data,ſit confirmanda,ſi nouiter eſſet danda ob notorietatē iurium ipſius ingreſſi, nam ibi plenè hunc diſcutio articulum, ad quem locum me remitto,ne idem repetam.

18 † Et exiſtente dicto ſtatuto , quæro ſi dictum remediū adipiſcendæ,vel potius recuperandæ,hęredi competat,tu declara,vt dicam in tract.interd.quorum bonorum, vbi plenè hunc articulum examinabo,ad quem locum pariter me reiicio.

19 † Et quamuis hæres regulariter poſſeſſionem oīum defuncti bonorum propria apprehendere auctoritate poſſit,d.l.cum hęredes,tñ ſi hæres vrbanius procedere vellet,in eamq; iudicis auctoritate ingredi, antequam in illam apprehēdēdo ab alio pręueniatur,iuxta conſtitutionem l.fi.C.de edicto D.Adria.tol. & tunc equidem quoq; ei permittitur, & in vtroq; modo, vt ſibi erit,& q̃ citius facere poterit,ſibi eſt ꝓuiſum,Rip.in rub.ff.quorum bon.nu.2.in 5.differentia,Plot.in l.ſi qñ,nu.93.C.vnde vi.

20 quæ † prouiſio huius.l.fi.non fuit neceſſaria,ſed ad benè eſſe tātum fuit ſancita,conſtitutaq;,Dec.in d. l.fi. nu.7.in fin.D.meus Soc.Iun.conſi.75.nu.12.lib.j.

21 † Et ſi poſſeſſio bonorum hęreditariorū poſt teſtatoris mortem vacans ſit ſtatutumq; allegatum nō extat , pluresq; d.poſſeſſionem adipiſci prætendant , omneſq; ad illam occupandā ſe præparant,non tūc iudex de facto ſe intromittere debet, nā ſi vnus in apprehendendo illam alteri præueniret,ille & quoq; in poſſeſſione defendetur,donec de iuribus aliorum in petitorio,vel poſſeſſorio cognoſcatur.Bald.in l.fi.nu.3.in fi.C.de edicto D.Adr.tol.& ibi etiam Dec.nu.5.in fi.& Zuccard. nu.102. Plot.in d.l.ſi quando,nu.84.Pariſ.conſi.41.nu.35.lib.j.

22 † Quę concluſio procedit,niſi timor eſſet,ne partes ad arma venirent. cui ſcandalo iudex ex officio nobili ſuo obuiare dēt, iuxta l.æquiſſimum.ff.de vſufr.alias ſuo priuabitur officio, Rip. in l.4.§ hoc autem iudicium,nu.19.ff.de dam.infec.& ideo hac rōne tunc ſe intromitteret,poſſeſſionemq; penès ſe ſimul cum fructibus auocabit, partibusq; præcipiet ſub pęna,ne in futurū ad poſſeſſionem accedant, donec ius partium videri,Spec.in tit.de libel.concep.§.nunc videndū,nu.14.Bal.in d.l.fi.nu.3. Dec.nu.6.& ibi etiā Zuccar.nu.102.ver.& hoc limitat.Rip.in d.§.hoc autem iudicium,nu.19.Plot.in l.ſi qñ,nu.94.C.vnde vi.Caſtr.conſi.3.lib.2.Curt.Sen.conſ.60.Sylua.nup.lib.j.in verbo,Non eſt nubendum,nu.81.Marſ.conſi.126.nu.11.& in l.de vnoquoq;,nu.101.ff.de re iud.Alex.in l.quod iuſſit,nu.3.Iaſ.nu.17.& Rip.nu.7.ff.de re iud.

23 † Et iudex antequam ad id præceptum deueniat, ipſi quoq; iudici conſtare debet ſaltem ſummariè, & abſq; libelli productione,de veriſimili timore ſcandali, partesq; citari debēt ad videndum aſſumere informationes, iurareq; teſtes ſub dicto veriſimili timore examinandos,cum de hoc iudici non credatur, niſi in actis de his oībus conſtet,Ang.conſi.107.nu.3.in fi.Dec. in d.l.fi.nu.6.in fi.& conſi.365.nu.13.Pariſ.conſi.41.nu.31.lib.j. Plot.in d.l.ſi quando,nu.95.in fi.

24 † Immò plerique cenſuere, ꝙ non citatis partibus iudex ſuo ex officio hanc informationem ſuſcipere poſſit, & ꝙ exiſtente veriſimili timore, ad huiuſmodi poſſeſſionis ſequeſtrationem deuenire debeat, cū ꝑcepto prædictis partibus emanādo.Capic. d.conſi.3.Cur.Sen.conſi.60.Fel.c.ſi qñ,nu.8.de reſc.Iaſ.in l.nec quicquam.§ vbi decretum,nu.7.ver.3.limita.ff.de off.procon. Rip.in l.de pupillo.§.meminiſſe,nu.26.ver.primus,& ver.quartus caſus ff.de noui oper. nunc. & in l.filiusfamilias.§.diui,nu.117.ver.fallit primò,& ver.fallit quartò, ff. de leg.j.Marſ.in l.de vnoquoq;,nu.101.ff.de re iud. Dec. conſi. 125.nu. 5.Marant.in tract.de ord.iud.in 6.par.in 3.memb.iud.in verbo,De citatione, nu.20.& nu.30. quam informationem iudex ex ſuo nobili officio, vtraq; quoq; parte contradicente, oīno ſuſcipere debet, Cur.Sen.conſi.60.nu.j.& cum capitulis partium, & ſine quoq; capitulis,Capic.deciſ.13.& ibi etiā Addit.Marſ.in l.de vnoquoque,nu.65.ff.de re iudi.Plot.in l.ſi quando,num. 96. in fi.& nu. 107.C.vnde vi.

Quòd ego autem non hāc arbitror opinionem eſſe veram, qñ periculum non ſit in mora,ne partes ad arma venirent;tūc partes ſemper ad hmōi informationem à iudice ſuſcipiendam citandæ ſunt,ſi verò periculum in mora ſit, & tale, ꝙ ſi partes ad hanc informationem ſuſcipiendam citarētur,de facili ad arma venirent,& ſcandala orirentur,& tunc informationem de prædictis,ac ſequeſtrationem,non citatis partibus,ſineq; capitulis,facere poterit,cum eo,

25 † caſu ob periculum moræ à regulis iuris cōis ſemper receditur.Dec.in l.ſi pacto quo pęnam,nu. 5.& ſeq.C.de pact.& in l.iubere cauere,nu.15.ff.de iuriſ.om.iud. & in auth.ſi quis in aliquo,nu.11.C.de eden.& conſi.125.nu.5. Alex.in l.j.nu.5.& ibi etiam Rip.nu.6.ff.de damno infecto.Marſil.in l.de vnoquoq;,nu.49.& nu.102.ff.de re iud.Zuccar.in l.fi. nu.102.verſi.cui adde,C.de edicto D.Adr.tol.Pariſ.conſi. 168. nu.14.lib.4.& vt ſupra alias dixi.

26 † Et periculum non in mora eſſe cenſetur,ſi vnus eorum, q̃ præparaſſet ad bonorum defuncti poſſeſſionem ſuſcipiendam fęmina,vel non armigerus eſſet,nam tunc dubium non erit,ꝙ partes ad arma deuenirent,nec ſucceſſiuè ſcandalum tam faciliè oriri poſſet,& propterea hoc in caſu iudex ad hanc informationem,vel ſequeſtrationem,uel præceptum committere, uel deuenire non poteſt,nec debet,niſi partibus prius citatis,Pariſ. conſi.41.nu.32.& ſeq.lib.j.

27 † Et ille, qui timet præueniri poſſe in apprehendēdo poſſeſſionem adipiſcenſionem,hac vtatur cautela,ꝙ arma ad poſſeſſionem adipiſcendam ſuſcipiat,& vt certo modo procuret, hoc ad iudicis notitiam deducatur,nam tunc iudex ſtatim conſtito ſibi de ſcandali timore per informationes , quas ex officio ſuo nobili recipere tenetur,citata parte,vel non, vt ſupra dixi, & prout moræ periculum dictabit,partib.præcipiet , ne illæ accedere debeant ad poſſeſſionem accipiendam ſub certa pęna, & ad ſe poſſeſſionē auocabit,fructuſq; ſequeſtrabit,& hoc modo iſte,qui prçueniri timet, ſubueniretur , & in pari termino cum eius aduerſario manebit,Zuccar.in d.l.fi.nu. 102.verſi.& ex hoc.

28 † Quam concluſionē non puto ueram eſſe,ſi unus illorū ad poſſeſſionem prius præueniſſet, illamq; apprehendiſſet , anteq̃ præceptum ſibi à nuntio daretur;nam ſi tunc poſt poſſeſſionis apprehēſionē præceptum ſibi porrectum à nūcio fuiſſet,in iudicio comparebit,allegabitq; ſe eſſe poſſeſſorē talis rei,& ita declarari,& aduerſario ſuo tm̄ pręcipi,ne ille in futurū ipſum poſſeſſorē in ſua poſſeſſione moleſtet , donec diſcuſſum fuerit de iuribus ambarū partium in iudicio poſſeſſorio, uel petitorio, & iudex habita prædicta informatione per relationem nuncij ſibi factam,dictum præceptum aduerſario committet,reuocato prius in hoc iudicio ſummariiſſimo præcepto illi comparēti emanato,non obſtante,ꝙ præceptum in iudicio ſummariſſimo non reuocari poſſit, ſed in alio ſic , cum à dicto præcepto

29 † reuocatio,& appellatio non permittatur.Spec.in tit.de libel. concep.nu.10.Bar.in d.l.fi.col.fi.in prin. & ibi Zuccar. nu. 361. Cagnol.in l.in pari,nu.7.in fi.ff.de reg.iu.Sal.in l.j.nu.3.prope fi. C.ſi de moment.poſſ.Plot.in l.ſi quādo,nu.107 C.unde ui.Addit.ad conſi.Curt.Sen.conſi.60.col.fi.Calc.conſi.83.nu.9.verſi. ſed & alia,Gram.conſi.2.nu.3.& ſeq.in ciuil.

30 † Nec teſtium quoq; reprobatio tam reſpectu perſonarū , q̃ dictorum admittitur,Abb.in c.veniens,il 2.nu.10.de teſti.& ibi etiam Fel.nu.13.Dec.in d.l.fi.nu.46.Marſ.in l. de vnoquoq;,nu. 135.ff de re iud.Cagn.in l.in pari,nu.7.in fi.ff.de reg. iur. Marāt. in tract.de ord.iud.in 4.par.diſt.9.nu.63.maximeq; hoc in iudicio ſummario,pręparatorioq; alterius iudicij poſſeſſorij,vel petitorij,in quo tractatur de momentaneo pręiudicio in nulla ꝯſideratione habito, meritò ſi repulſa teſtium tam reſpectu perſonarum,q̃ & eorum dictorum non datur,ꝙ ego cenſeo verū eſſe de reprobatione, quæ fieret per alios teſtes contra eos examinādos,ſed quò ad dicta, quę ex inſpectione eorundē atteſtationum contrariarum ipſorum teſtium comprehendatur, admittitur,& non reijcitur,ſecus verò erit,ſi lis in hoc remedio d. l.fi.conteſtaretur,nam tunc repulſa teſtium admitteretur,Zuccard.in l fi.nu.256.& ſeq.C.de edicto D.Adr.tol.

32 † Et licèt teſtium repulſa in præparatorio hoc iudicio nō admittatꝰ;tñ teſtes cum interrogatoriis ſunt examinandi , ſi interrogatoria erunt producta,Zuccard.in d.l.fi.nu.259.

33 † Emanatoq; dicto præcepto iudex terminum illi ad poſſeſſionem non peruento aſſignare poterit, vt libellum ſuper iudicio ordinario poſſeſſorio,vel petitorio,inchoando det, Caſtr. conſi.3.nu.2 in fi.lib. 2. facta prius poſſeſſionis cōfirmatione illius,qui ante præceptum ſibi datum poſſeſſionem apprehenderit,Zuccard.in d.l.fi.nu. 112.

34 quamuis † poſſeſſio illius ſit aſinaria,tñ in illa confirmatur , & defenditur , dummodo de præſenti in illa ſit,ſaluo iure alteri parti agendi vt ſupra, ſi aliquod ius ſibi cōpetat,Plot.in d.l.ſi qñ,nu.96. D.meus Soc.Iun.conſi. 146.nu.32.li.j.ſic

35 † ergo bene aduertat ille, qui ad poſſeſſionem peruentus eſt, anteq̃ præceptum ſibi fuerit datum , vt non pręcepti reuocationem petat , nam illud non reuocaretur,at tātū petat declarari,ſe defuncti bonorum poſſeſſorē eſſe , & in illa ſe defendi,aduerſarioq; illius præcipi , ne illum in ea moleſtet, nam tūc iudex ſibi conſtito citata parte, illum eſſe poſſeſſorē, illum quoq; pro tali declarabit, & in illa cōfirmabit,præcipiendo tantum illius aduerſario vt ſupra,Zuccard.in d.l. fi. nu. 102. verſi.& aduertendum.

36 † Vel & dici poteſt,ꝙ præceptum in iudicio ſummario tacitè hoc modo reuocatur: nā ſi præceptū hæredi ſcripto in teſtō emanatū,& poſſeſſor nō eſſet legitimus ꝯdictor,& hęres teſtm̄ produceret, non abolitum,nec cācellatum, nec in aliqua illius ſubſtātiali parte vituperatum, peteretq; ſe in defuncti bonorū poſſeſſionem tp̄e eius mortis penès illum repertorum immitti,ſi poſſeſſor nihil aliud allegat,niſi ſuam poſſeſſionem tm̄,tūc proculdubio hæredē non impediet in poſſeſſionem dictorum bonorum ſine alio libello immitti,Zuccard.in d l.fi.nu 324.& nu.339.Plot.in l.ſi qñ,nu.84.in fi.C.vnde vi.nam tunc libellus, & litis conteſtatio non requiritur,Bar.in d.l fi.nu.14.& ſeq. qui ibi à Doctoribus cōiter eſt receptus , vt infra in materia legitimi ꝯdictoris dicā:cū igiꝰ ita ſit, ſequitur neceſſariò,ꝙ hoc quoque caſu præceptum hoc modo in iudicio ſummario reuocaꝰ.

37 † Vel & ſecundò dici pōt , ꝙ præceptum in iudicio ſummario non reuocaꝰ,qñ ſeruatis ſeruandis fuiſſet factū, vt ſupra dixi,alias in illa ſemper erimus qōne,ꝙ ſicuti pręceptum de facto fuit factū,de facto quoq; reuocari debeat,Alex in l.de vnoquoque.nu.6.ff.de re iud.Zuccar.in d.l.fi.nu.102.in fi.& nu.109. ver. & ſicuti,Dec.conſi.366.nu.13. & ita in his terminis eſt intelligēdus Dec.in l.ſi pacto quo pęnā,nu.5.& ſeq. C.de pact.vbi diſputat,qñ id præceptum,citata parte,vel non reuocari poſſit, cum ſm̄ receptiſſimam doctorum cōcluſionem regulariter à dicto præcepto nō daꝰ reuocatio,nec appellatio in hoc iudicio ſummario,ſine nouo libello,ī ordinario ſic vt ſupra alias tetigi, ergo neceſſarium eſt,ꝙ Dec.in d.l.ſi pacto quo pęnū,nu.5.& ſeq. loquaꝰ qñ ꝑceptū non ſeruatis ſeruandis factū fuiſſet , vel & in alio caſu ꝑcedenti ꝓcederet,vt ſ̃ dixi,aliàs male perperamq;,& ꝯ cōem doct.opinionē loqueretur,vt ſupra oſtēdidi,igitur &c.

38 Et † ſi duo poſſidere contendūt, vnuſq; illorū dicat ſe poſſidere & in poſſeſſione eē pariterq; alius ſe in poſſeſſione aſſerit eſſe,& negat aduerſarium poſſidere,& alius eꝯ replicat, & hoc modo vnus aliū turbat,nemoq; ex iſtis vult ꝯ aliū libellum dare,ac offerre,& ſe actorem ꝯſtituere,iudexq; ſciat periculū eſſe, ne partes ad arma deueniant,ſcandalaq; inter eos oriantur , ob informationes à iudice ſuſceptas, tam de veriſimili timore ſcādali,citatis partibus,vel nō,prout moræ periculū dictabit,habitaq; incontinenti informatione , quis horum duorū in poſſeſſione de pn̄ti ſit,ſi poſſeſſio ēt aſinaria eſſet,illum poſſeſſorē in ea manutenebit,ꝑcipiendo ſub pęna aduerſario,ne in futurum dictum poſſeſſorē in dicta poſſeſſione ſua moleſtet, neq; ad eā accedat,ſaluo & ſemp reſeruato ſibi iure agendi ordinariè tam in poſſeſſorio,q̃ in petitorio,ſi aliqđ ius ſibi cōpetat , Spe.in tit. de libe.ꝯce.nu.14.Bal.in l.fi.nu.10.circa medium. C.de edic. di. Adr.tol.& ibi ēt Dec.nu.7.& Zuccar.nu.3.Plot.in l.ſi qñ.nu.96. & nu.99.C.vnde vi.Cag.in l.in pari.nu.7.ff.de reg.iu. Gram.cōſi.64.in ciuil.D.meus Soc.Iun.conſi.146.nu.30.& 32.lib.j.

39 † Et nō eo iudex caſu , ob armorum timorē ad deſperatū ſequeſtrationis remedium deuenire debet,cū poſſeſſorē de pn̄ti in ſua poſſeſſione ꝯſeruare teneꝰ, alteri aduerſario illū in ea turbāti ꝑcipiēdo,eo modo vt ſupra dixi,Bal.in d.l. fi.ſub nu.10.circa mediū,Iaſ.in l.quidā exiſtimauerūt,nu.4.ff.ſi cer. pet. Capic. deciſ.96.nu.11.& deciſ.13.& ibi quoq; Addit.Pariſ.ꝯſ.41.nu. 35. lib.j.nec eo tunc caſu ob periculū armorū à iuris tramitibus receditur,Bal.in l.ęquiſſimum.ff de vſufr.& in c.j.col.2. & ſeq. de ſequeſtr.poſſ.& fruct.Alex.in addit.ad Bar. in l. ſi vſufructus. §. ſed ſi inter duos.ff.de vſufr.Guid.Pap.quæſt.246.

40 † Quæ concluſio procedit, niſi poſſeſſio de pn̄ti ab ipſo poſſeſſore per vim vel clam fuiſſet occupata:nam tūc ille,qui poſſeſſionem habuiſſet anteriorem,illamq; probaret , huic nouo poſſeſſori præferreret,cum ille nouus poſſeſſor potius occupator,alteriuſq; poſſeſſionis turbator,q̃ poſſeſſor cenſetur , meritò ſi eo in caſu Iudex dicto occupatori nouo ꝑceptū relaxaret, actoremq; illum ꝯſtitueret, cū reſerua de qua vt ſupra Zuccar. in d.l.fi.nu 112.Plot.in d.l.ſi qñ,nu.99.ver.fallit,Pariſ.ꝯſ.37.nu. 18.lib.3.& ꝑſertim ſi poſſeſſionem de pn̄ti per vim,vel clam accepiſſet , aliàs ſi non de pn̄ti , ſed ex interuallo, ſecus erit, Plot. in d. l. ſi qñ nu. 99. in fi.nam

41 † qñ poſſeſſor antiquior toleraſſet alium recentiorē eo poſſediſſe,illeq; adhuc nouus poſſeſſor in poſſeſſione de pn̄ti repeririꝰ, eo in caſu hic nouus poſſeſſor in iudicio hoc mero poſſeſſorio ſummarioq; antiquiori ꝑfertur, Dec.in c.licèt cām.nu.9.ver.& prędicta,de ꝓbatio. Pariſ.ꝯſ.112. nu.75.& ſeq.lib.j.D.meus Soc.Iun.ꝯſ.146.nu.31.lib.j. cū poſſeſſor aſinarius, iniuſtuſq; in ſua poſſeſſione ꝯ nō poſſidentē defenditur,D.meus Soc.iun.d.conſ.146.nu.32.& vt ſupra dixi.

42 † Si autem vterq; illorum ꝓbaret ſe de pn̄ti poſſidere,in poſſeſſioneq; eſſe , vnuſq; eorum poſſeſſionē pn̄tē antiquioremq; ēt probaret,tūc reor,ꝙ ille,qui poſſeſſionem antiquiorē , vltra poſſeſſionem recētiorē,& de pn̄ti,probaret,alteri ꝑferaꝰ, reuſq; ꝯſtituatur,aduerſariuſq, actor,ꝑcipiēdo actori eo modo, & cū reſerua iurium ſuorum,vt ſ̃ dixi,Capic.deciſ.209.num. 2.& ſeq. Zuccar.in d.l.fi.nu.112.ver.ſed ſi adhibita,Plot.in d.l.ſi qñ.num. 100.Caſt.conſ.3 col. 2.prope fi.lib.2.cum melius probabit poſſeſſionem,vtranq; poſſeſſionem probando,videlicet antiquiorem,recentioremq;,merito ſi ille ita probans reus cōſtituatur, & alius actor,Curt.Sen.in addit.ſua ad conſ.60.

43 † Et in hoc termino cēſeo,bene fuiſſe loquutos Caſtr. Curt. Sen.& Zuccardū iam ꝑallegatos,& oēs alios ſuos ſequaces hāc propoſitionē tenentes, videlicet, ꝙ ille qui poſſeſſionē probat antiquiorem,in hoc iudicio ſummario alteri recentiorē tm̄ ꝓbanti ꝑfertur, dico , ꝙ illi Doctores ſunt intelligendi , qñ vltra poſſeſſionem antiquiorem , recentioremq;, ac de pn̄ti ꝓbaret: nam iſte tunc ita probās reus à iudice declaratur,& ſuus aduerſarius actor,cum reſerua,ꝑceptoq;,eo modo vt ſ̃ dixi,aliàs ſi dicti Doctores in aliis terminis,& alio modo intelligerenꝰ de directo eſſent ꝯ aliam cōem Doctorum præcedentē,quæ eſt , ꝙ quāuis poſſeſſor de pn̄ti iniuſtus,& ēt aſinarius ſit, in ſua defendiꝰ poſſeſſione,& reus ꝯſtituiꝰ,& alius tm̄ poſſeſſionē antiquiorem ꝓbans actor,eiq; ꝑcipitur cum reſerua,& eo modo,vt ſ̃ dixi,D.meus Soc.Iun.d.ꝯſ.146.nu.32.Plot.in d.l.ſi qñ,nu.99.& ut in ꝑcedēti articulo tetigi,& cōprobaui. quare

44 † ne hæc ꝯrietas naſcatur,q̃ oīnò eſt effugiēda,ſi cōmodè fieri p̄t,l.ubi repugnātia,& ibi Scribentes. ff.de reg. iur. & correctio

45 † huius cōis opinionis,vt ꝑ Scribētes in auth.quas actiones,C.de ſacroſ.ecc.neceſſariò cogimur fateri,hos Doct.eſſe intelligendos , & diſtinguendos,ut ſ̃ tetigi,& ideo ille,q utranq; ꝓbat poſſeſſionem,uidelicet,antiquiorē, & illam de pn̄ti, reus ꝯſtituiꝰ, & alter actor, poſſeſſionē de pn̄ti tm̄ ille actor ꝓbaret,ut ſ̃ dixi,attēto

46 † ꝙ poſſeſſio iunior ꝑmiꝰ clandeſtina, & non illi ꝓdeſt poſſeſſori poſſeſſionem tm̄ recentiorem ꝓbanti ꝯ aliū poſſeſſionē antiquiorē,recentioremq;,& de pn̄ti ꝓbantem,Fel.in c.licèt cām,nu.9. & ibi ēt Dec.nu.9.uer.3.de probat.Marant.in tract.de ord.iudi. in 4.par.diſt.7.nu.17.Alc.in tract.præſump.regula 2.ꝑſumpt.21. nu.14.Pariſ conſi.112.nu.73.lib.j.& cōſ.126.nu.2.& ſeq.lib.4.D. meus Soc.Iun.conſi.146.nu.30.lib.j.Roland.conſi.46.nu.41. li. 2.Plot.in d l ſi quando,nu.100.

47 Nec eo tunc caſu poſſeſſori † tm̄ poſſeſſionē recentiorē alleganti,ꝓbantiq; titulus patrocinatur ꝯ antiquiorem poſſeſſorē ultra poſſeſſionem antiquiſſimam,quoq; hanc recentiſſimā, & de pn̄ti probantem,Dec.in d.c.licèt cām,nu.9. uer. & iſta ꝯcluſio,& conſ.302.nu.8. Alex.cōſ.88.nu.12.lib. 5.nam ille

48 † titulus ſtāte antiquiori poſſeſſione aduerſarij ab iniuſto cenſeꝰ auctore habitus,nec poſſeſſori poſſeſſionē tm̄ de pn̄ti probāti ꝯ poſſeſſorem antiquiorem ultra poſſeſſionem de pn̄ti probantem prodeſt,Marant.in tract.de ord.iud.in 4.par. diſt. 7. ſub num.17. Plot.in d.l.ſi quando,num. 100. Rub.conſi.4.num.12.& ſeq. D. meus Soc.Iun conſi.146.num.30.lib.1.

49 Quam ꝯcluſionē † puto de iure eſſe ueram,ſi poſſeſſor antiquior articularet,aduerſariū ui,uel clam ſuæ antiquioris reſpectu poſſeſſionis poſſidere , aliàs antiquior poſſeſſor ſuccūberet, Bar.qui cōi ter eſt receptus in l.ſi de eo.§.ſi ſeruū,nu.4.ff.de acq. poſſ.

poss. Dec. in c. licèt cām, nu. 9. uer. & supradicta, de proba. Plot. in d. l. si qñ, nu. 100. Marant. in loco proximè allegato vt supra, Alex. cons. 110. nu. 4. lib. j. Rub. cõs. 4. sub nu. 2. D. meus Soc. Iun. cõs. 146. nu. 36. lib. j. & hæc est cõis Doct. opinio nemine reluctãte, vt per Crau. cons. 258. nu. 23. neq; sufficit † simpliciter dicere (50) vt clam possederit, nisi & quoq; ipse adiiciat expressè respectu suæ antiquioris possessionis, Bar. in d. §. si seruum, nu. 4. D. meus Soc. Iun. d. consi. 146. nu. 36.

51 † Et q̃uis soleat dici, vt ille qui titulatam hẽat possessionẽ, iura tanq̃ potiora hñs alio non titulatam hñti præferatur, Fel. in d. c. licèt cām, sub nu. 9. ver. quarta cã, Alex. cons. 76. nu. 5. lib. 2. Calcan. cõs. 36. nu. 19. Paris. cõsi. 112. nu. 79. lib. j. tñ ego vtiq; cẽseo id esse verum, qñ probationes in tpe, in cæterisq; hincinde pares sint, Bar. in d. §. si seruum, nu. 3. Dec. in d. c. licèt cām, nu. 9. ver. 4. & ibi ẽt Fel. in d. ver. quarta cã, Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõe, nu. 99. & seq. ff. de acq. poss. Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 7. sub nu. 17. & nu. 19. Paris. cõsi. 112. nu. 79. lib. j. Berous q. suis famil. q. 71. nu. 3. & nu. 6. secus verò erit, si probationes non æquales sint: quia vnus probat se de pñti possidere, & pro tpe quoq; præterito possedisse, & sic antiquiùs, & alius tñ de pñti, sed cum titulo, non hoc in casu, titulus eidem patrocinaẽ ↄ illum vtranq; possessionem, videlicet, antiquiorem, & de pñti ꝓbantẽ, & ꝑsertim † hoc in iudicio tam summariissimo, meroq; (52) possessorio, in quo regulariter nõ dñii exceptio admittiẽ, Alex. cons. 4. nu. 8. lib. 3. Addit. ad decis. Capic. 12. nu. j. & seq.

53 Et hæc ↄclusio † proculdubio procedit, qñ post possessionẽ recentiorem titulum hẽret, alias si ↄrium diceret, sequeretur, vt possidens de recenti fingeret rem sibi per alium alienari, vel donari & titulum supponeret, & tñ ille titulus sibi post possessionem alterius anteriorem habitus, nõ sibi hoc in iudicio possessorio tam summario proderit, ad ↄstituẽdum illũ reum, Alex. cõsi. 88. nu. 12. in fi. lib. 5. Crau. consi. 258. nu. 21. prope. finẽ. bene aũt fateor, ꝙ ille, qui possessionem cum titulo recentiorem ꝓbaret, & se ab isto antiquiori possessore titulum habuisse, tũc ille nouus possessor cum titulo reus ↄstituitur, & præceptũ antiquiori possessori fit, cum reserua vt s̃, Marãt. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 7. nu. 18. ratioq; in prõptu est, nam hoc vltimo casu possessor antiquiori non ꝓbat hunc nouum possessorem cũ titulo vi vel clam respectu suæ antiquioris possessionis possidere, prout de iure necessario requiriẽ, vt s̃ tetigi. cùm igiẽ id nullo modo ꝓbari possit, existente eo, ꝙ nouus iste possessor titulum ab antiquiori possessore habuit, sequitur concludenter, vt iste nouus possessor, & cum titulo possidens suam magis iustificat possessionem, quã antiquior possessor, meritò si in illa quoque possessione à iudice defendatur, & reus cõstituatur, & præceptum fiat aduersario cum reserua vt supra.

54 Immo pleriq; † censuere, ꝙ qñ possessor quoq; de recẽti publicè, palamq; titulũ habuisset, in possessionemq; ingressus fuisset, ꝙ tunc iste nouus quoq; possessor, reus cõstituitur, in suaq; possessione defenditur, cum eo in casu nõ dici potest, clam, vel vi possedisse, D. meus Soc. Iun. consi. 146. num. 33. & seq. lib. j. & præsertim si probauisset se ignorasse, tertium antiquius possedisse, Crauet. consi. 258. sub nu. 22. ver. aduertendum.

55 Vel & quoq; dici p̃t, † ꝙ in hoc summario iudicio ille reus cõstituitur, qui vltra possessionem recẽtiorem, ꝑsentemq; titulũ suæ possessionis probauit, dummodo alius nõ probauerit se antiquius possedisse, sed tñ simpliciter possessionem de pñti, cùm ceteris parib. ille vincit, qui titulum hẽt, Bar. in l. si de eo. §. si seruum, nu. 3. ff. acq. poss. Dec. in c. licèt cām, nu. 9. ver. 4. de probat. Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõe nu. 100. ff. de acq. poss. Berous q. suis famil. q. 71. nu. 6. meritò si eo in casu, ꝑceptum fit vt supra, illi non hñti titulum, neq; possessionem antiquiorem probanti, Plot. in d. l. si qñ, nu. 100. in fi. reusq; constituatur probans possessionem de præsenti & titulatam, vt supra dixi.

56 † Si verò extra prædictos casus simus, & iudex nescire possit quis horũ duorum in possessione sit, periculumq; in mora reperiatur, ne partes ad arma deueniant, tunc possessionem simul cum fructibus penès se auocabit, & vtriq; parti sub pęna præcipiet, ne ad hanc in futurum possessionem accedant, donec ordinariè super possessorio, vel petitorio, de iuribus eorũ in dicta recognitum fuerit. Bal. in l. fi. nu. 10. circa medium, & ibi ẽt Zuccard. nu. 112. in fi. C. de edict. D. Adr. tol. Ias. in l. quidam existimauerunt, nu. 4. ff. si cer. pet. Rip. in l. 4. §. hoc autẽ iudicium, nu. 19. ff. de dam. infec. Cag. in l. in pari, nu. 7. ff. de reg. iu. Plot. in l. si qñ, nu. 95. C. vnde vi. Capic. decis. 13. & ibi quoq; Addi. nu. j. Alex. ↄsi. 7. nu. 12. lib. 5. Cur. Sen. ↄsi. 60. in addi. col. fi. circa mediũ, subdens † ibi, ꝙ si vna ambarum partium institerit, dictum præceptum reuocari, nõ sine nouo libello audietur, sed declara, vt supra dixi, & vsq; huc fuit tractatum quãdo partes possessionem extraiudicialiter apprehendiderunt. (57)

58 Si hæres verò iudicis auctoritate in † bonorum possessionẽ testatoris penès eum repertorum tpe eius mortis immitti voluerit, sufficit testñ iudici porrigere, non abolitum, nec cancellatum, neq; in aliqua substãtiali parte vituperatum, & tunc hæres sine libello in possessionem immittiẽ; quia iudicis officiũ in testĩ executione liquidi imploraẽ, & illa qualisqualis petitio sine libello operatur, & ita seruat cõis practica. Bar. in l. fi. nu. 14. & seq. C. de edict. Diui Adr. tol. nam qñ in executiuis iudicis officium imploratur, nõ libellus requiriẽ. Ias. in l. nec quicquam. §. vbi decretum, nu. 74. ff. de off. procons. Rip. in l. 4. §. hoc aũt iudicium, nu. 107. in fi. ff. de dam. infec. Zuccar. in l. fi. nu. 247. C. de edic. D. Adr. tol. Cag. in l. vnica, nu. 67. ff. si quis ius dicenti. Vãt. in tract. de nullit. in tit. ex defectu process. nu. 51. & seq. D. meus Soc. Iun. consi. 75. nu. j. lib. 2. vbi asserit, hanc esse cõem Doc. opinionem, sed qualis qualis petitio sit, quæ in scriptis redigiẽ, † cũ (59) in iudiciis quantumcũq; summariis requiritur petitio viua voce in scriptis redigenda, Abb. in c. cum super, nu. 31. & seq. ff. de re iud. Bar. in d. §. vbi decretum, nu. 6. & ibi ẽt Ias. nu. 74. Aret. in §. quadrupli, nu. 29. Inst. de act. Dec. ĩ l. fi. nu. 13. & ibi quoq; Zuccar. nu. 246. C. de edict. D. Adr. tol. Mars. in l. de vnoquoq;, num. 146. ff. de re iud. & in pract. sua crim. in §. opportunè, nu. 70. Alexan. consi. 50. nu. 6. lib. 2.

60 Et aduertas tu hæredis procurator, † ꝙ illa qualis qualis petitio ab initio dari debet, antequam probationes fiant, cum articuli super petitione, & non econtra fundantur, Castr. cõsi. 454. num. 3. lib. j. in nouis.

61 Alij verò hanc † existimauere opinionem esse veram, ↄdictore nullo existente. sed secus est, legitimo ↄdictore apparente, nam tunc s̃m cõem Doct. conclusionem libellus offertur, Spec. in tit. de libell. concep. nu. 20. non obstante quicquid dixerit Bar. in d. l. fi. nu. 14. vt tradit Alex. in d. l. fi. nu. 15. & ibi ẽt Ias. nu. 17. Dec. nu. 32. Cur. Iun. nu. 6. Zuccar. nu. 245. & 251. Aret. in §. quadrupli, nu. 31. Inst. de actio. nam s̃m iuris regulam, siue aliqua actione, siue iudicis officio agatur, libellus semꝑ offertur, si legitimus appareat ↄdictor, Pract. Papiẽ. in for. libel. quo pet. hære. ex testa. in gl. quare cum, siue iudicium sit summarium, siue non, dummodo sñia ferri petatur, Aret. in §. prætereà, nu. 21. vers. quæro, Inst. de act. ratioq; in promptu est, nam legitimo ↄdictore apparente, res in hæredis fauorem non erit liquida, meritò si tunc libellus requiratur, secus verò est, ↄdictore non apparente; quia res est liquida, & tunc nõ libellus requiritur, Dec. in l. iubere, nu. 17. ff. de iurisd. om. iud. Alex. in l. intra dies, nu. 7. & ibi etiam Rip. nu. 3. in fi. ff. de re iud. & idem Rip. in l. 4. §. hoc autem iudicium, nu. 106. & seq. ff. de damno infecto.

62 Sed ego hanc puto cõclusionem esse † veram, qñ iudicis officium imploratur, in modumq; actionis proponatur, plenumq; aduersario præiudicium inferatur, quod erit, si legitimus extaret ↄdictor, & cum causæ cognitione, ordinarieq; procedatur, & tunc libellus requiritur: si verò modicum parti præiudicium generatur, semiplenaq; requiratur cognitio, prout est, qñ non legitimus extat ↄdictor, vel extat, & summariè procedatur, ꝓut erit in casibus, de quibus dicam in materia legitimi ↄdictoris, & tunc libellus nõ est necessarius, sed qualis qualis tñ petitio, quæ in scriptis redigatur. hancq; distinctionem approbat Abb. in c. cum super, nu. 31. & seq. de re iud. Bar. in d. §. vbi decretum, nu. 6. qui cõiter ibi recipitur, vt per Ias. ibi, nu. 72. & seq. & idem Ias. in §. superest, nu. 67. Inst. de act. & in §. tripli, nu. 29. & ibi quoque Aret. nu. 5. Insti. de act. Alex. in l. intra dies, nu. 4. & seq. ff. de re iud. vbi asserit, ꝙ Bar. in hoc cõiter est approbatus, hancq; secutus fuit opinionem Rip. in l. 4. §. hoc autem iudicium, nume. 106. & seq. ff. de dam. infect.

63 Et quamuis † Zuccar, in d. l. fi. nu. 251. & seq. dicat, ꝙ in causis quoq; celeritatẽ requirentibus libellus requiratur, tñ, non hoc sibi locum vendicet hoc in iudicio possessorio, in casibus summariè cognitionem requirẽtibus existẽte quoq; ↄdictore vltimæ voluntatis fauore; nam tunc cognitio summarijssimè fit, & absq; libelli porrectione proceditur, Zuccar. in d. l. fi. nu. 317. & seq. aliàs si Zuccar. in alio loco allegatus intelligeretur hoc modo esset sibimet contrarius, & in nihilo sibi crederetur l. eos. ff. de fals. hæc igitur sua omnino ↄrietas remoueatur; prout distinctione fieri debet, vt per Cag. in l. vbi repugnantia. ff. de reg. iur. necessarò cogimur fateri, illum esse distinguendum, intelligendumque, vt supra concludendo de iure esse dixi.

64 Et tu hæredis semper procurator † aduertas, ꝙ antequã quis pro ↄdictore admittatur, ad hoc, vt hæres sibi libellũ porrigat, ꝙ tu illum negas contradictorem esse: quia ille teneretur se docere talem esse, antequã ei detur libellus, vel petitio qualis qualis, s̃m casus occurrentiam (vt supra dixi) in scriptis à notario redacta, cum interim non de eius interesse cõstaret, prout de iure requiritur, ad hoc ut legitimus dicaẽ ↄdictor, meritò si hoc in casu non audiaẽ, nõ de eius interesse probato l. j. ff. de appel. cũ

65 in iudiciis † quantumcũq; summariis persona semper legitimãda sit, Alex. post Bart. & Sal. in l. 2. nu. 5. C. de edicto D. Adr. toll. & idem Alex. in l. à Diuo Pio. §. si super rebus, nu. 3. ff. de re iud. Fel. in c. ueniens, il 2. sub nu. 14. de testi. Ias. in rub. C. qui admitti. nu j. & seq. Dec, in l. fi. nu. 47. & ibi etiã Zuccar. nu. 253. C. de edicto D. Adr. toll. Cast. consi. 59. nu. 2. lib. j. Alex. consi. 59. nu. 2. lib. 2. & ibi addit. Paris. consi. 11. nu. 2. lib. 2. Vant. in tractatu de nullit. in titulo ex defectu inhab. seu mand. compar. nu. 3. Roland. consi. 46. nu. 2. & seq. lib. 2.

Et

66 † Et licèt quò ad legitimationem personæ probationes perfectè cõcludere debeant, & plena in his quoq; summariis iudiciis probatio requiratur, Dec. in l. fi. nu. 47. C. de edicto D. Adr. toll. Paris. consi. 11. nu. 2. lib. 2. tñ quò ad constituendum se contradictorem, & ad suum interesse probandum semiplena sufficit probatio, & non per iurm interesse probatur, Bar. in l. à Diuo Pio. §. si super rebus, in princip. ff. de re iud. Fel. in c. quod ad consultationem, nu. 20. circa medium, de re iud. Marãt. in tract. de ord. iudi. in 4. par. dist. 9. nu. 62.

Neq; illa semiplena probatio requiritur, quæ sit multum stricta & necessariò concludens, apparens autem tñ requiritur, ad constituendum se contradictorem, cum de modico hic agatur præiudicio, parum duraturo, momentaneoq;, in nulla consideratione habito, inuentoq; ad prorogandum immissionem, nõ autem ad eam tollendam, meritò si semiplena probatio, apparensq; tantum de suo interesse sufficit, Abbas in c. veniẽs, el 2. nu. 9. & ibi etiam Fel. nu. 13. & seq. de testi. & idem Fel. in c. cũ super num. 16. de re iudi. Dec. in l. fi. nu. 46. & ibi etiam Zuccar. nu. 254. C. de edicto Diui Adriani toll. Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 9. nu. 62. Vant. in trac. de nullit. in tit. quis poss. dic. de nullit. nu. 24. Roland. consi. j. nu. 31. lib. j.

67 † Neq; replicatio, seu tituli exceptio nullitatis cõtra ↄdictorem admittitur, cum de modico hic præiudicio tractatur, Fely. in d. c. veniens. el 2. nu. 13. in fi. nisi instrumentum vitium in se visibile habeat, quod ex eius inspectione colligitur, nam tunc nullitatis tituli exceptio proculdubio admittitur, Zuccard. in l. fi. nu. 255. C. de edict. Diui Adr. tol.

68 † Si verò hæres non negaret, petentem libellũ sibi offerri legitimum esse contradictorem; tunc tacitè illum pro contradictore admitteret, & in eo casu libellum offerre teneretur, Bal. in l. fi. nu. 10. & ibi etiam Zuccar. nu. 253. C. de edic. Di. Adr. tol. quarè igitur hæredis procurator semper cautus sit, vt neget illũ esse contradictorem, ad hoc vt oppositor in probatione grauetur, & suum saltem interesse apparens probet, vt supra dixi.

69 † Et si quis ad hæredis instãtiã simpliciter citatus sit, dico ꝙ per huiusmodi citationem hæres eũ pro contradictore admitteret. Bar. in d. l. fi. col. fi. ver. quandoq;, & ibi etiam Bald. nu. 42. Alex. col. 8. in fi. Ias. nu. 24. Dec. nu. 45. Cur. nu. 73. & Zuccar. nu. 358. Fel. in c. cum inter. nu. 11. & ibi etiã Dec. nu. 16. de exceptio. Vant. in tract. de nullit. in tit. quis poss. dic. de nullit. nu. 22. nisi si citatus sit, si sua putat interesse; qm̃ hoc in casu iste ita citatus non censetur habilitatus, & per consequens suum interesse (saltem apparẽs) probare tenetur. Aret. in §. quadrupli. nu. 29. in fi. inst. de act. Ias. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. nu. 18. & seq. ff. de off. procõsul. Fel. in d. c. cum inter. nu. 12. & ibi etiam Dec. nu. 16. Cagnol. in l. diffamari. nu. 15. C. de ingen. manumiss. Zuccard. post scribentes ibi in d. l. fi. nu. 369. Thom. Ferrat. caut. 205. Capic. decis. 8. num. 2. & seq. Afflic. decis. 2. nu. 9. & decis. 24. nu. 7. Alci. in tract. pręsump. regula 3. præsump. 3. nu. 3. Roland. cõs. 29. nu. 8. & seq. lib. 2.

Et si citatus ita conditionaliter excõicatus sit, non per hanc citationem habilitatus censetur, cum sit reus volũtarius, & nõ necessarius, Fel. in c. fi. sub nu. 6. de fid. instr. Dec. post Fel. ibi in c. cum inter. nu. 16. excep. Ias. in l. fi. nu. 24. & ibi etiam Zuccar. sub nu. 369. C. de edict. Diui Adr. tol. Rom. consi. 342. sub nu. 6. Roland. consi. 29. nu. 7. & seq. lib. 2. secus verò erit, si simpliciter citatus sit, nam tunc per hanc simplicem citationem censetur habilitatus, etiam si sit seruus, vel religiosus, vel filiusfamilias, qui sine suorum superiorum consensu in iudicio regulariter stare non pñt, & tunc proculdubio si iste simpliciter citatus sit, vnus eorum ad excipiendum, & ad se defendẽdum admittitur, Vãt. in tractatu de nullit. in tit. quis poss. dic. de nullit. nu. 30. & seq. quarè igitur tu Causidice caueas, ne simpliciter quem citari facias, sed cum conditione allegata. immo Zuccard. in d. l. fi. nu. 360. † dicit, ꝙ tutius sit, vt citetur, si ius habeat comparendi, & si interesse quoque habeat, vt ibi clare per eum.

71 Et aduertat quoq; † bene hæredis procurator, ꝙ in citatione conditionaliter emanata, non hæc addatur comminatio, videlicet, ꝙ si citatus in termino sibi assignato non comparuerit, ↄ eum in eius contumacia procederetur: nam illa citatio ob insertionem comminatoriam alterata censetur, & hr̃, tanquàm si citatio simpliciter emanata fuisset, Capic. decis. 8. nu. 4. Roland. cons. 29. nu. 18. lib. 2. bene autem verum erit, ꝙ si citatus cum comminatione prædicta esset contumax, contra illum absque alia citatione procederetur, Ias. in l. sancimus. num. 11. C. de iud. Dec. in c. j. nu. 26. ver. 2. limitatur, de iudi. Mars. in de vnoquoq;. nu. 111. ff. de re iud. Cag. in l. diffamari. nu. 26. C. de inge. manu.

† Et si citatus cum comminatione, ꝙ non comparẽdo in tali termino in citatione inserto iudex illum nõ amplius audiet, dico, ꝙ si citatus erit contumax, & in termino non comparuerit, regulariter amplius comparendo, nõ auditur, cum eo in casu non alia fuit opus declaratione, Aret. in rub. insti. de except. nu. 30. versi. aduertas tamen, Cagnol. in l. diffamari. sub nu. 16. & 18. & seq. C. de ingen. manumiss.

Si absq; verò cõminatione allegata † simpliciter citatus fuerit, & ꝙ sit contumax, postq; iussum, ante aũt immissionem cõpareat, re adhuc integra existente auditur, expensis autem prius hæredi refectis, iuxta formam auth. & qui iurat. in fi. C. de bon. auth. iud. possid. Bar. in d. l. fi. col. fi. ver. qñq; tempore, & ibi etiã Zuccar. post alios nu. 363. & 367. C. de edict. Diui Adr. tol. nam & quoq; videmus, ꝙ in casibus, in quibus trina requiratur citatio, si in prima, & 2. citatus non cõpareat, in tertia autem citatione sic, non auditur, nisi expensis prius refectis, Alex. in l. contumacia. nu. 18. ff. de re iud. Ias. in l. sancimus. nu. 18. C. de iud. Cag. in l. vnica. §. is videtur. nu. 21. ff. si quis iusd. non obtẽper. ita ergo & in proposito nostro dicendum est, ẽt si cõtumax minor, vel ecclesia sit, Ias. in d. l. sancimus. nu. 7. ratioq; est, nam illæ expensæ ob iudicis contemptum debentur, & iudex suũ parte quoq; non petente officium impartiri potest, Ias. in d. l. sancimus. nu. 7. ver. 7. amplia; Dec. in d. l. edita. nu. 95. C. de edi. ita ꝙ si vnus deficeret denarius, contumax non audiretur, nisi eo prius soluto, Ias. in d. l. sancimus. nu. 7. ver. 8. Mars. in l. de vnoquoq;. nu. 198. & sub nu. 200. ff. de re iud. Dec. cons. 34. nu. 6. & in d. l. edita. nu. 94.

74 Et præsertim si expensæ sint † taxatæ, realiter sunt soluendæ, nec hoc in casu depositũ sufficit, Ias. in d. l. sancimus. nu. 14. ver. sed occurrit, Dec. cons. 34. nu. 6. secus verò erit, si nõ à iudice essent taxatæ, & liquidatæ, nã tũc verbalis oblatio cũ fideiussore sufficit, Ias. in d. l. sancimus. nu. 13. & seq. Dec. in d. l. edita. nu. 94.

Ex quibus resultat conclusio clara, ꝙ citatus simpliciter, si sit contumax, & post iussum, sed ante immissionem compareat, auditur, expensis tamen prius hæredi refectis, Doct. communiter præallegati vt supra.

75 † Et ita tenendo non obstat (ni fallor) tex. in l. si eo tpe. C. de remiss. pig. nam dico, ꝙ d. l. si eo tpe, ibi nõ simplex præcesserat citatio, sed admonitio, videlicet ꝙ intra certũ tempus agere deberet, quæ admonitio (subsistente causa) sic fieri potest, Dec. in l. fi. sub nu. 47. & ibi ẽt Zuccar. nu. nu. 369. & seq. C. de edict. Diui Adr. tol. Cag. in l. diffamari. nu. 6. C. de ingen. manumiss. & fortius, nam ibi in d. l. si eo tpe, admonitus, non in termino, nec re integra existẽte, comparebat; quia alienatio iam perfectè facta erat, taliter ꝙ in tertii præiudicium retractari non potuit. mirũ igitur non est, si elapso termino, existenteq; alienatione, talis admonitus non fuit auditus, ẽt offerendo expensas reficere, & ita loquitur in his terminis d. l. si eo tpe, vt quoq; declarat Zuccardus in d. l. fi. nu. 371. sed in casu conclusionis nostræ præallegatæ res est integra; quia ante actualem immissionẽ contumax cõparet, neq; de tertii præiudicio tractaẽ, prout fit in casu d. l. si eo tpe. meritò si hoc in casu ↄdictor ↄtumax (expẽsis refectis) audiaẽ, Doctor cõiter ꝑallegati vt s̃, q de casu d. l. si eo tpe, tanq̃ ex diuerso, nõ bñ ad casum nr̃m inferẽ l. Papin. exuli. ff. de min.

Neq; quicquã dictæ ↄclusioni obstat dicere, ꝙ tex. in d. auth. & qui iurat in prin. loquatur decreto interposito, vt quis tædio affectus veniat responsurus. nimirum igitur est, si in dicto casu expensis refectis audiatur, cum ad hunc finem factum ita fuit, vt ille in iudicio veniat, ꝙ non sic est in casu nostro, igitur &c. ita arguit Zuccard. in d. l. fi. sub nu. 363. & deinde ibi subdit, & dicit, cogita, quia alii non dicunt.

Sed in effectu ipse Zuccard. in d. l. fi. sub nu. 367. melius sentiens tenet, ꝙ cõtumax refectis expẽsis audiatur, si post iussum, sed ante immissionem compareat.

76 Sed rationi argumenti in † ↄrium allegati per Zuccard. in d. l. fi. nu. 363. sic ego vtiq; respondere possum, & dicere, in iure satis compertum esse, contumacem oĩ in casu sic audiri debere expensis prius refectis. l. sancimus, & ibi Scribentes cõiter. C. de iudi. quæ lex non in primo tñ decreto loquitur interposito, verùm in oĩ generaliter casu, ergo & generaliter intelligi debet. l. de pretio. ff. de publi. cum similibus. dummodo re integra existente compareat, vt dicit expressè d. auth. & qui iurat, ibi. si redierit antequam prosequaẽ cãm resarciat oẽ damnum actori: & hæc fuit ibi ratio, nam re existente integra contumax audiẽ, refectis prius actori expensis, quæ ratio in nostro pñti casu militat; cum res integra existat, comparendo post iussum, sed ante immissionem. ergo idem ius debet esse, l. illud. ff. ad leg. Aquil. l. quidam. §. nummularios. ff. de eden. secus verò erit, si post immissionem contumax cõpareret; nã tunc nõ audiretur, ex quo

77 res non erit integra d. l. si eo tpe, & † executio excludit id quod transitus in rem iudicatam nõ excludit, Zuccar. in d. l. fi. nu. 367.

78 Quæ conclusio sibi locum quoq; † vendicet, si conditionaliter citatus fuisset, videlicet, si sua putat interesse, vel ius comparẽdi habeat; nam non in termino comparẽdo, & post iussum, sed ante immissionem, non auditur, nisi prius hæredi expensis resarcitis, iuxta d. l. sancimus, & d. auth. & qui iurat.

79 Nec prædictæ quicquam opinioni obstat † dicere, vt iste ita citatus, si sua putat interesse, non comparendo, non dicatur ↄtumax, iuxta doctrinã Fel. in c. cum inter, nu. 12. circa medium, extra de excep. si non contumax igitur ergo non refectis quoq; expensis auditur, Zuccar. in d. l. fi. nu. 364. vbi gloriatur se detegere istud dictum, & dicit ibi, pulcherrimum esse.

80 Verùm in hoc (meo quidẽ iudicio) ipse † Zuccar. valde decipitur, bene ego autẽ fateor, ꝙ ille ita citatus non contumax dici po-

ci potest,non in termino in citatione assignato comparendo, & ad hunc saltem finem vt contumax in expensis cōdemnari possit,Romanus consi.342.sub nu.6.ratioq; in promptu est,nā ita citatus reus voluntarius,& non necessarius est,Roma.vt supra,Fel.in d.c.cùm inter,nu.12.& ibi etiā Dec.nu.16. & vt alias supra tetigi.si reus igitur voluntarius sit, meritò non comparē do non dr̄ contumax,& ideo in expensis non cōdemnatur,sed non sic est,qñ reus sit necessarius & cōtumax: quia tunc à iudice in expensis condemnatur, quamuis actor in libello id nō peteret,Ias.in d.l.sancimus,nu.7.versic.12.immo, si iudex omitteret contumacem in expensis condemnare , de suo resarcire tenetur,d.l.sancimus,ibi.scituris.& ibi Ias.nu.21.sed ille ita conditionaliter citatus est reus volūtarius,vt supra dixi,meritò si 2tumax erit non in expensis condemnabitur,Rom.consi.342.sub nu.6.sed hæc consequentia nō valet, iste ita conditionaliter citatus,non in expensis (si erit contumax) condemnatur,ergo cō parendo,si contumax sit,& ante immissionem,sed post iussum compareat,vt audiatur,nisi expensis prius refectis,iuxta d.auth. & qui iurat,& d.l.sancimus,aliàs,si ille ita citatus,absq; expensarum refectione audiretur,sequeretur,vt ille modus citandi,qui ad actoris fauorem à doctorib. mediantibus iuribus adinuentus fuit,in eius damnum redundaret, contra l. quod fauore. C. de legi.& hæc citatio nihil operaretur contra l.si qñ. ff. de leg.j. c.si Papa,de priuileg.in 6.ad hoc, vt igitur dicta citatio aliquid operetur,necessarium est fateri,illum ita citatum & contumacē vt supra,non audiri debere,nisi refectis prius expensis , iuxta d.auth.& qui iurat,& d.l.sancimus.

81 Suadenteq; hac ratione, † nam si sic citatus nō compareret, in expensis non cōdemnaretur , & ille in hoc est priuilegiatus, non tñ dici debet,vt quoq; priuilegiatus sit, & cōparando vt s̄. audiatur nisi expensis prius resarcitis , cum priuilegia & specialia nō multiplicari debent.l.quod verò.ff.de legi.iuncto c.priuilegia,3.dist.D.meus Soc.Iun.consi.12.nu.16.lib.2.immo in dubio à regula cōi non est recedendum,vt per gl. in l.oīs diffinitio.ff.de reg.iur.Dec.consi.5.nu.2.& consi.104.nu.3.si ergo ita sit,& regulariter citatus contumax,deinde comparendo nō audiretur,nisi hæredi expensis prius resarcitis,d.auth.& qui iurat. ergo nec iste audiri debet,nisi illis prius refectis.

82 Et hæc conclusio † proculdubio procedit,considerata ratione,quare ille ita citatus non comparendo , in expensas condē natur,est hæc;quia non est reus necessarius, sed voluntarius, q non comparendo in citationis termino,non hæredē in expensis defaticauit,meritò si non eo quoq; casu in expensis condemnatur.quę ratio cessat,si ita citatus,post iussum,sed ante immissionem compareat; nam tunc constaret , hæredem in expensis defaticasse,non comparēdo in termino citato , & ante iussum, sed deinde in iudicio veniendo vt supra,nimirum vtiq; erit,si in hoc casu,ita citatus,& cōtumax,nō audiatur,nisi expensis prius

83 hæredi resarcitis, † nam ratio de qua in præcedenti casu cessat, ergo & eius dispositio,c.cū cessante,de appell.l.adigere. §. quāuis.ff.de iur.pat.ergo non est arguendum de illo casu,ad casum nostrum,subsistente diuersa ratione,cū ex diuersis non fit illatio.l.Pap.exuli.ff.de min.l.naturaliter §.nihil cōe.ff.de acq.pos.

84 Immo illa ratio,quæ in simplici citato est,† & non in termino comparente,& post iussum,sed ante immissionem tantum, est quoq; in hoc conditionaliter citato,qui post iussum,sed ante immissionem comparuit,ergo idem ius debet esse. l. à Titio. ff.de verb.obl.l.illud.ff.ad leg.Aquil.cum simil. quare igitur ex his omnibus simul conIectis concludo, hunc ita citatum non audiri debere,comparēdo post iussum,sed ante immissionem, nisi expensis prius hæredi refectis, iuxta formam & tenorem d. auth.præallegatę,& vt supra dixi,non obstante quicquid in cōtrarium dixerit Zuccard.in d.l.fi.nu.364.qui perperam, & male in hoc articulo loquutus fuit, & cōtra iura expressa & rationes, auctoritatesque pręallegatas.

85 Si iste autem citatus elapso termino † incontinenti compareat,& sic ante iussum de immittēdo, tunc proculdubio cēseo, hunc audiri debere,non expēsis refectis,cum paria sint,aliquid in termino fieri,vel incontinenti post terminum, Ias.in d.l.sancimus,nu.7.ver.limita.Dec.in l.lecta,nu.30.ff.si cer.pet.Rip.li.j. resp.c.8.nu.3. nam id quoq; in diffamationis materia videmus, si diffamanti à iudice terminus absq; cōminatione ad docēdū iura sua assignatur,elapso quoq; termino auditur,si ante declarationem per iudicem fiendam, de non audiendo amplius eū, compareat,non refectis ēt expensis; quia nō est suo iure priuatus,nisi post silentii impositionē, Aret.in rub.Inst.de excep.nu. 30.Mars.sing.283.& cōsi.127.nu.30.& seq.Cagn. in l.diffamari, nu.18.C.de ingen.manumiss.ita ergo & in proposito nostro dicendum est,q cum citatus elapso incōtinenti termino, & ante iussum de immittēdo, cōpareat, audit̄, nō expensis quoq; refectis,cum adhuc res sit integra,& contradictor non suo iure fuit priuatus, meritò si absq; refectione expensarum ille quoq; audiatur,Doct.præallegati vt supra.

86 Si citatus verò succubuit, † taliter q iussus de immittendo hæredem in possessionem bonorū defuncti tpe eius mortis penès eum repertorum emanauerit,non obstante citati contradictione. iste citatus, & succumbens amplius post iussum nō auditur,Bar.in d.l.fi.col.fi.ver.qnq; tpe,& ibi etiā Zuccar. nu. 362.

87 Et quæro,qñ in hoc † iudicio possessorio existente legitimo cōtradictore,ordinariè procedatur,& libellus sit necessarius, quō o libellus formatur,Sal.in l.fi.num.4. C.de edicto D. Adr.tollen.tradit ibi formā libelli,quæ quidem meo iudicio sibi locū vendicat non legitimo existente 2dictore,sed absq; eo,q libellus mutetur 2dictore apparēte vide formam libelli, quā tradit Aret.in §.quadrupli,nu.32.Insti.de act.Zuccar.plenius in d.l.fi. nu.265.pract.Pap.in forma libel.quo pet.here.ex testa.

88 Et quia hæredes † pro rata sua immitti in possessionē debēt, Dec. 2s.588.nu.8.quare igit hæredes semp aduertant,q qñ plures sunt hæredes, si vnus in bonorum possessionē defuncti tpe eius mortis penès eum repertorū peteret immitti, q ille petat, se in possessionem immitti respectu suæ partis tñ,aliàs petitio illius erit inepta,& succumberet,Castr.consi.44.nu.2.lib.j.

Et quamuis Pract.Pap.in for.libel.quo pet.hæred.ex testa.in gl.possidebat.nu.j.dicat,q bona hæreditaria in libello describi debeāt,& Aret.in § quadrupli,nu.32.Inst.de act.velit ēt,q bona ponant,vt deprehenditur ex eius libelli forma per eum tradita,& Zuccar.quoq; in d.l.fi nu.265.dicit,q aliqui adducunt, & in fi.libelli bona describunt:tñ ego arbitror,q in hæredis facultate sit,bona hæreditaria in fine libelli scribere,vel non,Sal.

89 in d.l.fi.nu.4. cum † id iudicium sit vniuersale,in iudicioq; vniuersali petitio bonorum absq; illorum expressione sufficit dūmodo bona mox hæreditaria in executione suæ iustificētur, Aret.in § curare,nu.7.Inst.de act.Ias.in §.actionū,nu.215. Inst. de act.Fel.& Dec.in c.in præsentia,nu.3.de prob.Scribētes cōiter in l.j.post gl.ibi.ff.de eden. Durāt.in tract.de art. testa.tit.1.cau. 20.nu.5.Alex.cōs.101.nu.9.lib.5.bene ḡr fateor,q magis expedit simul bona in libello poni,vt in sententia declaratur, qualia bona hæreditaria sint,Durant.in loco vltimo allegato.

90 Et si plures sint 2dictores, † non omnibus singularibus libellus offertur,sed vnus libellus pro oībus sufficit, cum oēs ad eūdem iudicem mittendi sunt.l.j.ff.de quibus rebus ad eund. iud. eatur.& si vnus quoque clericus sit,coram iudice seculari comparere tenetur,Bald.in l.fin.nume.45.C.de edict.D. Adr.tollen. quod intellige de clerico esse verum,nisi clericus possideret,& citatus fuisset,si ius comparendi habet,& si suam putat interesse, nam alii causam tunc communem cum clerico habentes, clerici fauore,omnes ad iudicem ecclesiasticum mittuntur,& hoc est,ne ipsa causa diuidatur,& ne super eodem facto diuersæ ferantur sententiæ Soc.in l.cum Senatus,num.11.ff.de rebus dub.& consi.12.nume.17.lib.j.Zuccard.in l.fin.nu.260.& nume.361.C.de edict.D. Adria.tollen.Mars.consi.67.nume.62. Paris.consi.154.in princip.lib.4.D.meus Soc.Iun.consi.34.nume.j.& seq.lib.2.

91 Et forus principalis † est,vbi maior bonorum pars hæreditatis reperitur.l.vnica,& ibi Bar.Bald.Salyc.& Ang.C.vbi de hæred.agitur.Bald.in d.l.fin.nume.45.circa medium, & ibi etiam Ias.nume.17 & hoc erit ad differentiam petitionis hæreditatis, quæ intentari potest,vbi reus domicilium habet.Bar.& Scribē tes communiter in d.l.vnica,licèt etiā intentari possit, vbi reus habeat maiorem partem bonorum hæreditariorum. l.si fideicommissum.ff.de iudi.Corn.consi.207.num. 2. versi. transeundum esse,lib.j.

92 Et aduertas bene, † q sententia in vno loco prolata nō aliis præiudicat,qui aliena ex iurisdictione sint; quia ille nō est suus iudex,ne ratione personæ,nec bonorum respectu , regula res inter alios acta &c.& quamuis omnes in loco,in quo maior bonorum pars est,ad contradicendum comparere debeant,intellige quò ad eos,qui sub eodem iudice sunt,cum quis non extra forum suum litigare cogatur,auth.si verò contigerit,C.de iud. Zuccard.in d.l.fi.nu.364.

93 Et ad illud,quod dixi supra,† quòd iudex competens ille tantum dicatur,in cuius territorio bona sunt, intellige respectu immissionis,sed respectu pronunciæ de immittendo in possessionem est competens,ille quoque iudex,non in cuius territorio bona sint,Bald. & Salyc.in d. l. vnica, dummodo contradictor extat legitimus,& sit illius territorii,cuius est ille iudex, qui pronunciat,hæredem in possessionem bonorum hæreditariorum penès defunctum tempore eius mortis repertorum mittendum:nam legitimo contradictore existente , & illi subdito,in executione suæ pronunciæ, iudici ordinario illius loci, in quo bona hæreditaria reperiantur, scribere poterit , vt ipsum hæredem in subsidium iuris,per vnum suæ curiæ nūcium , in possessionem immittat , nam tunc ille iudex ipsius loci ad litterarum alterius iudicis executionem ipsum hæredem in possessionem omnium bonorum testatoris defuncti,vt supra mittet, & imponet.l.cum vnus.§.is qui possidere,& ibi gl. Bart. & Scribētes. ff. de bon. auct. iudi. contradictore autem eidem non subdito existente. secus est ; quoniam in illo quoque casu pronunciari de immittendo non promulgare poterit,Bart.in l.fi. nume 13. & ibi etiam Bald.num.46.Dec.num.51,in fi. Zuccard. nu. 237. & seq.

& seq.C.de edicto D.Hadr.toll.non obstante quicquid dixerit Ias.in d.l.fi.nu.17.q 2rium annuere videtur,per tex.in d.l.vnica.

94 ¶Et hæres qui petit † litteras subsidiales alteri iudici scribere,debet instare,vt scribat̄,se hr̄dem,vel eius procuratorē,in bonorum possessionem talis testatoris prædefuncti tempore eius mortis penes defunctum repertorum immitti,etiā contra violenter resistentem,aliàs ille iudex,qui scribitur,id minimè facere poterit,Zuccar.in d.l.fi.nu.244.& iudex requisitus ad scribendum dictas litteras,non illas denegare poterit,& si illas denegauerit,ad eius superiorem recurritur, Alex.in l.a diuo Pio.§.j. nu. 14.& ibi etiā Ias.nu.1.& nu.19.ff.de re iud.Zuccar.in d.l.fi.sub nu. 244 quia nō scribendo partē grauaret , & a tali grauamine appellare,vel ad superiorem per modū querelæ recurrere potest, Cagno.in l.cum quædam puella,nu.33.ff.de iurisdict.omn.iudi.

95 Et iudex,in cuius † territorio sita sunt bona , non executionē sine litteris primi iudicis faciet, Alex.post Doc.in d.l.cū quædam puella,nu.15.& ibi etiam Ias nu.18.Dec.nu.17.in fi.& Cag. nu.33.vers.quartò colligitur , Zuccard.in d.l.fin.num.240.alias executio erit nulla,Crau.cons.134.num.22.& seq.

96 Quæ conclusio in sententia † arbitri non sibi locum vendicet,quæ sine litteris alibi ad iudicis tm̄ implorationē executioni demandatur,Ias.in l.a diuo Pio.§.j.nu.21.& seq.ff.de re iud.

97 Et quamuis iudex † per alterius iudicis litteras requisitus execution ē vni nuncio curiæ suæ committere poterit nō partibus quoque auditis,non tamen hanc executionē effectualiter cōmittere debet,nisi super sn̄ia exequenda prius natura consideratione habita,& videre prius acta,& ad suæ conscientiæ cōfirmationem iudicare debet,an dicta sentētia sit iusta, vel iniqua, & exequenda sit,vel nō.Oldr.cons.227.nu.2.circa medium.Ias. in d.§.j.nu.1.Cagno.in l.cum quædam puella , nu.33. vers.quintò colligit̄,ff.de iuris.om.iu.Calca.cōsi.119.nu.6.ver.nec videat̄.

98 Immo,si mero executori opponatur, † q sn̄ia ex iurisdictionis,vel citationis defectu nulla sit,tunc & eo casu sn̄iam nullā pronunciare poterit,& consequenter executionem non mereri,Soc.consi.83.nu.14.lib.4.Calca.cons.118.nu.3.in fi.& præsertim qñ hæc nullitas opposita in actis appareat, notorijssimaque sit;nam tunc supersedere debet,& super illam iudicare tenetur. l.si prætor.§.j.ff.de iud.Bald.in l.ab executione,nu.7.C.quor. appell.non recip.Fel.in c.decætero,nu.4.de re iud.& in c. pastoralis.§.quia verò,nu.17.vers.executor merus.de off.deleg. Zuccar. in d.l.fi.nu.242.Imo.cons.127.in fi.Rom.cons.51.Anchar.cons. 382.nu.8.& seq.Soc.cons.83.nu.23.lib.4.Calca.cons.118.nu.3.in fi.secus verò erit,si nullitas allegata non sit notorijssima;qa hoc in casu non pronuntiare debet,sed tantùm supersedere,nullitatisq; causam iudici scribenti remittere , qui super hanc nullitatem iudicare habeat,Bald.cons,341.num.6.libro 4.Soc.cons.59. num.4.lib.j. Zuccard.in d.l.fi.num.241.

Ego autem non hanc approbo conclusionem indistinctè veram esse,nisi super nullitate allegata a iudice , qui primò sentētiauit,& scripsit,non iam iudicatū fuisset;nā tunc non amplius iudicare poterit,nec iudex cui scribitur supersedere debet, nec remittere habet,sed illam omnino exeq tenetur. Abb.in c.decætero,nu.5.vers.3.membro,de re iud.Fel.in c.pastoralis.§.quia verò,num.17.vers.executor merus, de offic.de leg. Zuccard. in d.l.fi.num.242.in fin.Calcan.cons.118.num.4.in fine.

99 Quam cōclusionem † quoque censeo esse veram, qñ executio s̄m ius cōe petita sit,non autem s̄m ciuitatis statuta iudicantis.Fel.in c.postulasti,nu.11.vers.2.intelligentia,de foro compe. Alexand.in d.l.a diuo Pio.§.j.num.6.circa med.ibi quoque Ias. num.6.& seq.ff.de re iud.idem Ias.in l.cum quædam puella, nu. 20.ff.de iurisdict.omnium iud.rationibus ibi per eos allegatis.

100 Vel & nisi ille,qui scribit, † illi superior sit,cui scribit, quamuis ille cui scribitur,sententiam videat nullam, & notoriè iniquam esse,tamen illam omnino exequi tenetur, per text.clarū in c.pastolalis.§.quia verò, de offic. deleg.

101 Quæ conclusio † proculdubio in criminalibus nō procedit, quando de corporali pœna tractatur;nā tunc merus executor sententiam iniustam cōtra propriam eius conscientiā nō exequi debet.Abb.in d.c.decætero,n.5.& Fel.ibi nu.5.Ias.in §.si minus,nu.16.Inst.de act.Zuccar.in d.l.fi.nu.243. Mars.sing.349.in fi.& ratio in prōptu est;nā si per executorem sententia iniqua exequeretur in criminalib.vbi de pœna corporali tractatur,dānum eidem irreparabile faceret, meritò si ex abrupto nō illam exequi tenetur.Ias.in d.§.si minus,num.16.Mars.sing. 349.

102 Immo si fuissem ille executor, † vel ille cui per superiorem scribitur,& in causa ciuili quoque essem,si mihi constaret,sententiam esse iniustam,potius officio meo renunciarem , quàm q illam contra meam propriam conscientiam exequi voluissem,prout edocet Ias.in l.siue nostrā,nu.8.ff.de in lit. iur. Mars. in pract.crimin.§.opportunè,nu.11.aliàs animam meam perderem,& ad gehennam ædificarem,si superioris metu contra veritatem sententiam notoriè iniustam exequeret.c.quisquis.11. q.3.c.litteras,de resti.spol.& si essem iudex ecclesiasticus, & cōtra meam propriam conscientiam iudicarem,exequererq;,per annum ab officio suspensus remanerem , & ad æstimationem rei partis grauatæ vltra aliàs pœnas tenerer.c.cum æterni,de re iud.in 6 cle.j.§.verum,de heret.& ideo cum ius publicè reddidi,& casus iste mihi contingit,volui potius me ab officio iudicandi abstinere,quàm contra propriam meam conscientiam iudicare.quare hortor omnes iudices,qui iudicant , & exequū tur,q ita faciant,& obseruent,& hoc dictum ad aures ligent,de eoq; non sint immemores,& si aliter fecerint , iram Dei suprà se puocauerint.c.quisqs.11.q.3.cū veritatē omnino s̄m philosophū in j.Ethic.præhonorare tenemur , quæ cū non defenditur, opprimitur.c.error.83.distin. & de hoc hactenus satis dictū sit.

103 ¶Hæres producens testamentum,† non abolitum,nec cancellatum, neque in aliqua sua substantiali parte vituperatum, in possessionem immittitur, omniū bonorū tēpore mortis testatoris penes eum existentium,siue illa bona fuerīt a defuncto in dicto tempore tantum tenta,etiam si fuissent sibi depositata, vel commodata,per tex.in l.& non tantum.ff.de pet.hære.cum id remedium d.l.fi.ab hæreditatis petitione nō in hoc differat, gl.est in d.l.fi in verb.fuerunt.& ibi etiam Bar.col.pe.ver.aut allegat,Sal.nu.18.Ang.nu.5.Ias.nu.4.in fi.& Zuccar.nu.308.Aret. in §.quadrupli,nu.26.vers.ex quo nota,Inst.de act.Pract.Pap.in form.libel.quo pet.hære.ex testa.in gl.possidebat,nu.3.Plot.in l. si quando, nu.110.C.vnd.vi.Deci.cons.84.nu.1.& cons.588.nu. 8.& seq.& cons.218. nu.1. Calc.cons.67.num.9. Ruin.cons.107. num.1.libro 4.Curt.Iun.cons.30.num.11.Paris.consi.41.nume. 1.& consi.22.num.64.lib.j.D. meus Soc.Iun.cons.77.nu. 1.lib.j.

104 Quæ † conclusio quoque ampliatur pcedere , si fœmina hæres vniuersalis instituta sit,bonaq; sint feudalia , in quorū possessionem regulariter immittitur , saluo & reseruato agnato agendi ordinariè in possessorio,vel petitorio.Ioan.And. in add. Spec.in tit.de testa.§.pen.nu.39.Alex.in d.l.fi.nu.30. & ibi etiā Ias.num.26.Zucc.nu.92.vers.mihi magis placet. Dec.cons.424. nu 10.& seq.& cons.588.nu.9.& seq.Curt.Iun. cons. 21. sub nu. 9.& seq.& cons.30.nu.10.& cons.41.nu.5.& in tract.suo feud.in 3.par.nu. 23. Paris.cons.22.nu.64.& cons.41.nu.2.lib. j.D. meus Soc .Iun.cons.75.nu.26.& seq.& cons. 77. nume.1.lib.j. Afflict. decis 119.n.4.decis Pedemonta.26.nu.14.Plot.in l.si qñ,nu.110. vnde vi.clarissimus D.Ceph.qui fuit præceptor quoq; & pmotor meus honorandissimus, cons 30.nu.15.& cons.258.nu.2.& col.pen.in fi.Rol.cons.1.nu.48.& pluribus seq.lib.j.& hoc est,tū quia possessio testatoris in bonis feudalib.ī hæredē continuat, & hæc est magna limitatio ad l.cū hæredes.ff.de acqu.poss.q̄ est menti tenenda,vt tradit D.meus Ceph.cons.30.num.9.& seq. decis.Pedemon. 26.nu.14.tum & quia hæres quoque beneficio huius.l.fi.C.de edict.D.Hadr.tol. Domino præfertur. Zuccard. post Doct.in d.l.fi.num.92.vers.mihi magis placet, & de dominio deinde ī petitorio a iudice reseruato , vt suprà disputabitur D.meus Cephal.cons.30.num.15.& seq.Rolan.d. cons.1. nu.48.

105 Et sic agnati † regulariter non sunt legitimi contradictores ad impediendum hæredē in possessionē immitti.c.2. si de feud. fuer.controuers.inter dom.& agna. Deci.cons.488.nu.11.Curt. Iun.consi.30.nu.10.Paris.consi.41.nu.2.& seq.lib.j.D.meus Soc. Iun.consi.75.nu.28.lib.j.Roland.consi.1.num.48. libro j.

106 Quæ cōclusio etiam † ampliatur, si filia nō sit hæres vniuersalis in testamento paterno instituta , & quamuis eo in casu remediū d.l.fi.non illi cōpetat,vt in principio dixi,tamē si in inuestitura comprehensa sit,& illam producat abolitā, nec cancellatam,dico q illius virtute in possessionē feudorū mittit̄ vel ex iudicis officio implorato, Rolā.d cons.1.nu.60.vel remedio ordinario,idest,quorum bonorum,D.meus Cephal consi.30.numero 16.& sequenti.

107 Et hęc opinio etiā † procedit,quādo feudum sit fortilitium, nam fideiussione de restituendo per hanc filiā agnato præstita, si & quatenus agnatus in feudo ius haberet,tunc talis exceptio nō impediret,hanc filiā in possessionē feudi immitti, decis. Pedemōtani 26.nu.12.& præsertim si ambo sub vno & eodē Principe sint,Paris.cons.22. nu.100.& seq.lib.j. decis. Pedemontana 26.nu.18.Roland.consi.1.sub num.76.& pluribus seq.lib.j cum agnatus regulariter nō 2dictor legitimus sit,ad impediēdū filiā in possessionē horū feudaliū immitti ,ēt si incōtinēti ius suū pbare se offerat, D.meus Ceph.cōs.30.n.14.& seq.& nu.19.& si in hanc possessionem immittatur,quanto fortius in ea conseruatur,si in possessione reperiatur, D.meus Ceph. consil.30.nu.17.

108 Quam conclusionem † limita pluribus modis non procedere,& primò dico , quòd quando agnatus de facto admissus sit,ad probandum eius quasi dominium sine aliqua contradictione,& factis probationibus suum quasi dominium respiciētibus,tunc agnatus hęredi præferetur,nisi saltem tacitè contradictum sit,vtputa quando contra hæredem de quasi dominio sit oppositum,& hæres replicaret, petita per eum omnino fieri debere,etiam si opposita contra eum vera essent, tūc hæres ob tacitam contradictionem agnato præfertur , aliàs si non contradixisset,secus erit,Zuccard.in dict.l.fin.num.353.& sequenti.

109 ¶ Vel & secunda dicta † regula limitatur non procedere , quando agnatus incontinenti se offerat paratum exceptionem probare , quæ non altiorem requirat indaginem,

bona esse feudalia & ad masculos quoque solos transitoria esse, reor, φ hoc in casu filia hæres in bonorum possessionem feudalium non mittatur, tãquam ius quasi dominij notorium sit, ad se non spectare, Rip. in l. hoc interdictum. num. 12. quor. bonorum. & in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 101. ff. de acq. poss. Zuccard. in d. l. fin. nu. 437. vers. & prædicta, Plot. in l. si quãdo num. 3. C. vnd. vi. Curt. Iun conf. 21. nu. 10. Paris. conf. 22. nu. 99. lib. j. D. meus Soc. Iun. conf. 74. num. 2. lib. j. & D. quoq; meus Cephal. conf. 4. num. 16. & pluribus seq. & maximè si fœmina nihil verisimiliter allegaret, per qđ docere possit, se feudi capacem esse, decis. Pedemontana. 26. num. 21. vers. ex præmissis, & ratio est in promptu; quoniam agnati interest, φ possessio vacans non repleatur, cùm facilius possessionem possit vacãtem consequi, quàm φ per hæredem repleatur, Zuccard in d. l. fi. nu. 331. vers. istam ampliationem, & saltem licentia debet suspẽdi, donec secum summariè de iuribus suis discutiatur, non quò ad libellum qui sibi offeratur, Zuccard. in d. l. fi. num. 352. secus verò erit, si inuestitura intricata sit, & altiorem requirat indaginẽ, tunc proculdubio filia hęres in possessionem immittitur, decis. Pedemontana. 26. num. 21. vers. aut verò.

110 Vel & agnatus est † legitimus contradictor, si possideat, & statim ius suum probare offerat, D. meus Soc. Iun. conf. 74. num. 2. li. j. dec. Pedemontana. 26. sub num. 21. & seq. vbi asserit in dicto Senatu ita fuisse iudicatum, vel & quoq; si litem mouisset, aliàs si non possideret, vel statim ius suum probare non potuisset, vel litẽ nõ mouisset, his casi. agnatus nõ legitimus ɔdictor erit, & nõ hãc impediet immissionẽ fieri, Paris. conf. 22. n. 99. li. j.

111 Agnatusq; incontinenti † probare censetur, si in inuestitura sit nominatus, Roland. conf. 1. num. 30. libro j. decis. Pedemontana. 26. nu. 16. secus autem erit si in inuestitura nõ nominatur, geneologiaq; illius necessaria sit probanda, quæ equidem nõ facilè sit, nisi per testium multitudinẽ, meritò si hoc in casu agnatus ad hanc probationem non admittatur, altiorem indaginẽ requirentem, ius autem suum agendi ordinariè in possessorio, vel petitorio reseruatur si aliquod ius in feudo competat, Zuccard. in d. l. fin. nu 399. circa medium. & nu. 75. & 437. Dec. conf. 424. nu. 19. Grãma decis. 58. nu. 13. D. meus Soc. Iun. conf. 75. nu. 18. & seq. lib. j. & D. quoque meus Cephal. conf. 30. nu. 14 & seq. & num. 19. Roland. conf. 1. num 71. & seq. lib. j. decis. Pedemontana 26. & 16. num. 21. vers. ex præmissis.

113 Ego autem sublimito † omnes limitationes prędictas, & dico, illas esse veras, si agnatus defuncto proximior sit, qui in feudo succedat, nam tunc admittitur ad probandum statim exceptionem quasi dominij vt s̃. secus verò erit, si nõ proximior sit, neque in feudo post testatoris mortem succedat, licet sit agnatus, non propter id ad ita excipiendum admittitur, Ias. in præ lud. feud. num. 43. & seq. Alexand. conf. 91. num. 3. lib. j. Durant. in tract de art. testa. titu. 1 . caut. 20. num. 4.

114 Vel & si agnatus † possideret, ad instãtiamq; filiæ hæredis interrogatus sit, an feudũ possideat, & negatiuè respondeat, tunc in pœnam illius non ad hanc probationem admittitur, etiam si incontinenti se eam probare offerat, glos. est in l. fin. ff. de rei vend. quæ a Rip. post Ias. est recepta in l naturaliter. §. nihil cõmune. num 162. ff. de acquirenda poss.

115 Vel & si filia † hæres allegaret inuestituram pro se, aut consuetudinem, aut aliud verisimile extare, & probaret, tunc quoque filia in possessionem feudi immittitur, saluo iure agendi agnato ordinariè in possessorio vel petitorio, si aliquod ius sibi in d. feudo cõpetat, Plot in l. si quãdo. nu. 111. C. vnd. vi. Rolãd. conf. 1. nu. 67. li. j. decis. Pedemõtana 26. sub n. 14. & 21. & hæc est cõis Doct. opi. vt p D. meũ Soc. Iun. conf. 75. nu. 26. & seq. li. j. sed ego censeo hãc opin. esse verã, si filia allegaret, & pbaret inuestiturã p se, vel consuetudinẽ, & φ filia in feudo admittatᵗ, Rolã. d. conf. 1. nu. 70. nã nõ sufficit allegare posse esse, φ fuerit ad succedẽdũ in feudũ habilitata, cũ illa allegatio (absq; pbatiõe) nõ sibi pdest, Zucc. ĩ l. fi. n. 437. ver. & pdicta, C. de edic. Diu. Had. tol.

116 ¶ Et non solum † hæres in reiũ corporaliũ possessionem, verum & quoq; incorporalium immittitur, dũmodo incorporales corporalib. cohęreant, Bar. in l. interdicto. & ibi quoq; Rip. nu. 2. ff. quorum bono. Sal. in l. fin. nu. 21. in fin. & ibi etiam Zuccard. nu. 3. & seq. C. de edict. Diu. Hadr. tol. vbi dicit hanc esse cõmunem Doct. opinionem, cumq; hæc iura incorporalia possideantur, p illisq; interdictũ vti possidetis etiam competat, Rui. conf. 67. nu 4. & conf. 106. nu. 11. li. 5. Paris. conf. 112. nu. 65. li. j. & quõ ĩ his incorporalib. missio ĩ possessionẽ fiat, vide Sal. in auct. & qui iurat, nu. 55. C. de bon. auct. iud. possi. vbi dat modũ & formã, Rom. conf. 482. nu. 2. & remissiuè Zuccar. in d. l. fin. nu 315.

117 Sed p pstationib. † actionibusq; tm̃ personalib. q̃ a re sint separatę, & nõ rei inhęreãt, dico, φ p illis tm̃ hoc remediũ d. l. fin. nõ cõpetit, cũ illæ nõ possideantᵗ, Rip. & Zucc. & alij Doct. pallegati in locis pximè allegatis vt s̃. & vt dicã ĩ trac. quor. bon. vbi hũc articulũ satis fusius tracto, ad quẽ locũ me reijcio, ne idẽ repetã: bene aũt fateor, q d si in his pstationib. tm̃ personalib. hæres iniustè violẽterq; eis priuat⁹ sit, co ĩ casu certus datᵗ mod⁹ p quẽ hr̃s restituitᵗ, Abb. ĩ c. querelã, n. 2. de elec. Zucc. ĩ d. l. fi. n. 312.

118 ¶ Et remedium huius † l. fi. non tantum hæredi pro rebus vniuersalibus, sed & quoque pro particularibus competit: nam cũ quis hæres aliqua bona hæreditaria possideat, & alia non, dico, φ pro illis quæ nõ possidet, petere potest, se in illis cõfirmari, & pro illis quæ nõ possidet, se in possessionem immitti, Alex. in d. l. fi. nu. 31. & ibi etiam Ias. nu. 11. Dec. nu. 44. & Zuccard. nu. 178. vbi dicit, hanc esse crebriorem Doct. opinionem, quam ibi à nonnullis impugnationibus defendit, vt videri potest in fonte ibi per eum hancq; conclusionem approbat Guid. Papa q. 132. nu. 4. Rui. conf. 28. nu. j. lib. 5. Paris. conf. 60. n. 2. & seq. lib. 3. D. meus Soc. Iun conf. 97. nu. 47. lib. 2. sed an quando cõfirmari debeat, tractabo plenè infra in illo articulo, an possessio nulla sit confirmanda, ad quem locum me reijcio.

119 ¶ Et ad hoc vt † hæres scriptus in horum bonorum possessionem vt supra mittatur, necesse est, φ testamẽtum producat nõ abolitum, nec cancellatum, neq; in aliqua substantiali parte vituperatum, per tex. in d. l. fi. & ibi Scribentes communiter. & necesse est, φ vitiũ nõ in testamento legibile, visibileq; sit: nam si aliqua exceptio, vtputa nullitatis, vel falsitatis, vel φ testator manifestus vsurarius fuerit, opponatur, illamq; se in continenti offerat probaturum, non admittitur, ex eo, quia vitium in testamento nõ visibile, neq; legibile est, & hoc in iudicio summario procedit: nam omnis exceptio altiorem requirens indaginem reijcitur l. 2. C. de edict. Diu. Had. tol & ibi scribentes.

120 ¶ Et hæc conclusio † quoque procedit, si vna dictarum exceptionum opponatur, antequam hæres hæreditatem adiuerit, Alex. in d. l. 2. nu. 4. & ibi etiam Ias. nu. 3. Dec. consi. 84. col. 2. ver. ad ista breuiter, Rip. lib. 1. respons. c. nu. 82. Durant. in tract. de art. ti. 11. caut. 20. nu. 5.

121 Et hac ratione † videmus, φ si excipiens negat hæredem esse filium, non propter hoc impedit, hanc immissionem fieri, Ale. in l. j nu. 3. in fi. C. de edict. Diui Had. tol. Paris. cõ. 60. n. 8. li. 3. & si filius à patre ĩ testamẽto præterit⁹ sit, & alius institutus, si institutus hæres petat, se ĩ bonorũ possessionẽ vt supra immitti, & fili⁹ testamẽtũ excipiat, eẽ nullũ, φ omninõ erit nullũ, etiã si nullitas ab eo nõ dicat. Dec. in l. posthumus, n. 9. C. de bon. poss. cõtra tabul. Crau. cõs. 242. num. 4. tamen per hanc exceptionẽ, non hæc immissio fieri impeditur, si statim quoq; offerat se illa probare, ex quo vitium in testamento nõ legitur, altioremq; requirit indaginem, meritò si hęc exceptio in hoc iudicio summario reijciatur d. l. 2. & id vltimæ volũtatis fauore, quæ ex liquido cõstat d. l. fin. & ibi Zuccar. post Scribentes n. 280. Cag. in l. i pari, n. 8. in fi. ff. de reg. iur. nisi in testamẽto filius præteritus pro filio nominatus sit, quoniã tũc, absq; alia testiũ probatione, præteritio ex testamẽti inspectione probatur, vitiumq; visibile, legibileque in testamẽto reperit, meritò si præteritionis exceptio ĩ hoc vltimo casu statim ita probata hãc impediat immissionẽ fieri. Bar. in d. l. fi. nu. 2. ver. venio ad ɔtra. & ibi etiã Dec. nu. 36. & nu. 43. Cur. Iun. nu. 3. & Zuccard. n. 75. & n. 174. & seq. Ale. in l. j. nu. 3. ĩ fi. & ibi et Ias. ver. tertiã rationẽ. C. de edicto D. Had. tol. Dec. cõsil. 84. col. pe. ver. ad ista breuiter & ɔsi. 467. n. 12. in fi. & seq. & cõsi. 424. n. 19. Cur. Iun. cõsi. 31. nu. 9. D. meus Soc. Iun. cõs. 75. n. 18. in fin. & seq. lib. j. & vt infrà in materia legitimi contradictoris plenè tangam.

122 ¶ Et si vitiũ in testamẽto visibile sit, qđ oculata fide cõstat, & hæres testibus illud purgare, & testamẽtũ coadiuuare vellet, vt hãc cõsequatᵗ immissionẽ, an audiat, plerisq; stabilitẽ cẽsuere φ nõ, Fely in c. ex litteris, col. fi ver. nota sexto, de fide instr. Zuccard. in d. l. fi nu. 277. & seq. sed tu declara hũc articulum, vt in subsequenti articulo infra dicam rationibus ibi dicendis.

123 Et aduerte φ † rasura & cãcellatio in substãtiali parte debet esse, aliàs non hanc fieri immissionem impedit, tex. est clarus in d. l. fi ibi. nec ex quacũque suæ formæ parte vitiatum; & ibi Bar. nu. 3. Bal. num. 17. in fi. Salyc. nu. 9. in fi. Ang. nu. 2. Alex nu. 17. & Ias. nu. 19. ver. istam regulam. Bal. in l j. col. 2. ver. si autem notarius, ff. de his, quæ in testam. delen. Lanfr. in c. quoniam contra, in verbo instrumentorum productiones, nu. 49. de probat. Ale. consi. 233. nu. 6. lib. 6. A qua opinione dissentit Bar. in l. vnus, nu. j. C. de testa. vbi dicit, cancellationem sufficere esse, in quacunq; testamenti parte, non quoque substantiali, ad impediendum hãc immissionẽ in hoc iudicio summario fieri, quæ eius doctrina à Fely. fuit secuta in cap. ex litteris, num. 15. de fid. instr. & à Dec. in d. l. fi. num. 37. per tex. in d. l. fi. ibi ex quacunque sui parte vitiatum; ergo vitiatio, quæ reperitur, vel in substantiali parte, vel non, testamentum reddit nullum, quæ suspicio hac possessionis immissionem fieri impedit, vt ibi per Decium.

Zuccard. autem in d. l. fi. numero 283. reprobat Bartol. in d. l. i vnus, numero 1. & suos sequaces, & bene & iuridicè (meo quidem iudicio) & hoc per text. in d. l. fin. qui non simpliciter dicit, in quacunque parte: at subijciendo dicit, sui formæ parte vitiatum; ergo vitiatio in substantiali parte requiritur, quæ pro forma ipsius testamenti, essentiaque sit, aliàs rasura parte in alia non substantiali existens non hanc immissionem fieri impedit; quare igitur Barto. in d. l. i vnus, cõiter est reprobatus, vt tradit Alexand. post Doct. ibi in d. l. i vnus, n. 6. & Ias. num. 6. qui

qui post Fulg. dicit, Bart. ibi inaduertenter, lapsuq; linguæ fuisse locutum, quam cõclusionem puto esse veram: nam si vitiatio, & rasura non in substantiali parte sit, testamentum non suspectum reddit, Alex. consi. 233. nume. 6. lib 6. & conf. 175. num. 2. lib. 7. & ibi Addit. Paris. conf. 28. nu. 37. & nu. 44. lib 2. Crauet. cõsil. 134. nu. 27. meritò si dicta vitiatio in hoc iudicio tam summario non hanc immissionem fieri impediat. Alexã. conf. 104. num. 2. lib. 7. & Doct. communiter præallegati vt suprà.

124 † Et si diceretur, φ vitium in præfatione testamenti illud vitiat ex eo; q̃a ab ipso pœmio causa finalis colligatᵗ l. fi. ff. de hr̃d. insti. & cã finali cessante, ipsa quoq; testamẽti dispositio cessat. l. adigere. §. quãuis. ff. de iur. patr. c. cũ cessante, de appel. igitᵗ &c. Sed ego huic argumento respondeo, & dico illud esse verũ, si dubietas aliqua ex verbis substantialibus ipsius testamenti oriretur: nam tunc declarationem ab ipso prooemio reciperet: & si in hoc casu prooemium sit vitiatum, pars substantialis quoq; vitiata censeretur, & per consequens illa vitiatio hanc immissionem ĩ hoc iudicio tam summario fieri impediat, quod equidem non ita erit, si dubietas non ex verbis substantialib. orire t. Zuccard in d. l. fi. nu. 283. in fi. C. de edicto D. Hadr. toll. immo si vitiatio non in testamenti solennitate reperiatur, sed in vno tãtũ capitulo penitus separato sit, non propter huiusmodi vitiationem testamentum redditur falsum, nisi capitula connexitatem habeant, tex. est clarus in l. etiam § j. & ibi Bal. & scribẽtes. ff. de minor. glos. est in l. si ex falsis, in verbo firmis, C. de transactio. Fel. in c. ex literis, num. 15. vers. not. septimò, de fide instru. Lanf. in c. qm̃ ɔtra, in verbo Instr. pduct. n. 49. de pbat. Ias. in l. si ex falsis, nu. 9. ver. limita, C. de transa. Zucc. in d. l. fi. n. 284. & seq.

125 Et hac ratione videmus, † φ cum vna partita libri sit falsa, cæteræ non præsumuntur falsæ, nisi connexitatem habeant: secus verò erit, si diuiduæ & separatæ reperiantᵗ, & econtra, si vna sit vera, cæteræ non præsumuntur verę, aliàs facile materia delinquendi daretur, cum quis plures partitas veras scribere potuisset, & inter illas vnam falsam inserere, quæ de iure non permittitur, D. meus Cephal. conf. 85. sub num. 33. & sequẽ. immo malitiis hominum semper est obuiandum. l. ɔuenire. ff. de pac. dot. igitur &c. & propterea cum vitium in vno capitulo penitus separato, & connexitatem cum alio non habente, nõ aliud vitiat, d. §. j. Abb. in c. 2. nu. 10. vers. sed nunc vltra alios. & ibi etiã Fel. nu. 25 & Dec. nu. 20. de fide instru. Ias. in rep. l. admonendi, nu. 129 & ibi etiã Rip. n. 125. ff. de iureiur. Paris. conf. 47 nu. 10. & conf. 90. nu. 25. li. j. Crau. in tract. de antiq. tẽp. in j. par. num. 253.

126 Et si plures sint hæredes instituti, & † nomen vnius sit cãcellatum, in cæteris non cancellatis testamentum remanet firmũ, alijsque cohæredibus hæreditas applicatur, Crau. conf. 228. sub num 1. & cancellatio hæc alios cohæredes in possessionẽ mittendos esse non impedit, Zuccard in d. l. fin. num. 285.

Et quando capitula connexa, vel separata dicantur, vide Ias. in d. l. admonendi, numero 130. Dec. in capit. 2. num. 21. de fide instrum. Gramma. decis. 103. num. 155. & sequen.

127 † At ego arbitror hanc Zuccardi opinionem aliorumq; doctorum præallegatorum vt suprà veram esse, existente tantum cancellatione ante publicationem testamenti emanata: secus verò erit, si testamenti falsitas in vno capitulo substantiali verificaretur: nam dico, φ tunc testamentum in totum vitiaretur, si capitula quoque separata essent, secundùm receptiorem Doctorum opin. vt per D. meum Soc. Iun. conf. 40. num. 16. ver. vel etiam, lib. 2. & conf. 132. num. 7. & sequen. lib. 3.

Immo capitula non separata dici possunt, sed cõnexa, & correspectiua, cum in eodem testamento descripta reperiantur, & propterea si falsitas in vno instrumenti capitulo sit, totum instrumentum vitiatur, Gramma. decis. 103. num. 256. & sequen.

Et prout hoc quoque casu de libro dicitur, qui sit in vna partita falsus, in cæteris falsus censetur, cum ob falsificationem dictæ partitæ in cæteris fides scribentis detrahitur, D. meus Soc. Iun. conf. 132. num. 11. lib. 3. bene autem fateor, φ si vna partita libri sit vera, cæteræ non præsumuntur veræ, ne materia fabricandi falsum concedatur, sed non sic est, quando vna sit falsa; quia cæteræ præsumuntur falsæ.

128 Item & pariter de teste, † qui sit in vno capitulo falsus, in cæteris quoque capitulis separatis connexitatemq; in se non habentibus falsus præsumitur, Abb. in c. ex literis, colum. fin. versi. vltimo, & ibi quoque Fel. num. 15 vers. nota septimò, de fid. instrum. Bald. in l. fin. num. 18. C. de edict. D. Hadr. toll. Corn. conf. 232. num. 8. lib. j. Deci. conf. 105. nu. 5. vers. similiter testis, Bru. Ast. conf. 20. nu. 22. Rui. conf. 158. num. 29. libr. 5. Paris. conf. 24. num. 20. & seq. lib. 3. Gramma. conf. 141. num. 16. in ciuil. D. meus Soc. Iun. conf. 132. num. 10. lib. 3. Crauet. conf. 9. num. 10.

129 † Quæ conclusio ampliatur, si testis in vno etiam minimo falsus sit, in totum falsus redditur, Paris. conf. 104. nu. 141. & cõsi. 107. num. 58. lib. j. Crau. conf. 40. num. 10. & seq. etiam (vt dixi) si capitula sint separata, secundùm receptissimam doc. opinionem, vt per D. meum Soc. Iun. conf. 40. num. 14. in fin. & seq. & conf. 41. num. 13. & seq. libro 2. & conf. 132. num. 10. libro 3. & id propter iuramentum, quod est indiuiduum, Cagnol. in l. diem functo, num. 209. ff. de off. assess. Soc. conf. 56. num. 13. libr. 4. & conf. 136. num. 9. lib. j. vbi dicit, hanc esse communem doct. opinionem, Mars. conf. 31. num. 35. & seq. hancq; communem opinionem affirmat Paris. conf. 88 num. 82. libro 3. & consi. 53. nu. 19. & seq. lib. 4. D. meus Soc. Iun. conf. 40 num. 10. & seq. libro 2. Crau. conf. 9. num. 10. etiam si super articulo impertinenti falsus & periurus sit, & per verbum quoque credit, deponat; quia tunc in nihilo sibi creditur, Crau. conf. 6. num. 19.

130 ¶ Et si diceretur, φ † si probatio super capitulo impertinenti emanata sit, reijcitur, & si tanquam impertinens reijciatur; ergo non aduersario nociua est, meritò testes de falso non puniũtur, Barto. in l. damus, & ibi Bald. & cæteri Scribentes. C. de fals. Lanfr. in c. quoniam contra, in verbo Testiũ depositiones, nu. 35. de probat. Soc. conf. 60. num. 4. lib. 4. Mar. conf. 105. num. 11. Rub. con. 16. num. 5. Gramma. not. 36. num. 4. & sequ. & decis. 2. nu. 28. & hæc est communis, vt per Plotum in l. si quando, nu. 722. C. vnde vi. immo nec eo casu deierasse censetur, nam illa eorum attestatio super impertinenti non consecutiua, nec fides eorum qualificata est, tanquam prorsus impertinens, Sal. in l. si ex falsis, num. 13. C. de transact. Soc. dicto conf. 60. num. 4. immo & quoque falsitas, quæ negotium principale non tãgat, nõ facit, φ testes reprobentur, & aduocati, ita quotidie exclamant, Ias. in d. l. si ex falsis, num. 9. vers. limita, Lanfr. in cap. quoniam contra in verbo Instr. product. num. 49. de probat. Dec. in l. 2. §. creditum, num. 7. ff. si certum petatur. & conf. 162. num. 10. Grãma. conf. 23 num. 8. & sequent. & decis. 103. num. 144. minimeq; puniuntur, si extra articulum falsum deponant, cum illorũ depositio non nociua sit, Barto. in l. si quis legata, colu. fi. ff. de fals. Castr. conf. 290. num. 4. circa medium, libro j. Alexã. conf. 90. nu. 7. libro 3. Gramma. conf. 53. num. 7. in ciuil.

131 † Sed ego ad hanc conclusionem respondeo, sustinendo alteram opinionem, illamque declarando, vt infrà; & dico, non hanc valere consequentiam, nemini testes nocent, illiq; de falso non puniuntur, ergo falsum non dixerunt, & illorum dicta penitus & in totum non annullantur, nam hæc sunt penitus diuersa, vt infrà patebit. nam videmus, φ testes varij non probãt, nullaq; eisdem fides adhibetur. l. qui varia. ff. de testi. l. eos. ff. de fals. etiam si ad concordiam testes reduci possint, quoniam illorum reductio permittitur quò ad euitandum falsum, non quò ad probationis validitatem, Fel. in c. ex literis, num. 4. de fide instrumentorum. Addit. ad lecturam Abb. in c. cum contingat, de off. deleg. Dec. in l. secunda. §. creditum autem, num. 9. in fi. ff. si certum petatur. & in l. fin. nume. 37. vers. sed ista opinio, C. de edict. D. Hadr. toll. Alex. conf. 94. num. 2. libro 6. D. meus Soc. Iun. conf. 37. num. 57. lib. 2. Addit. ad tract. præsump. D. Alci. reg. 2. præsump. 28. num. 10. Berous quæstio. suis fam. quæst. 84. nu. 5. ergo ex his patet, non hanc valere consequentiam, testes variãtes de falso non puniuntur, ergo illorum depositio in totum non annihilatur, si in accessorijs solum quoque falsum deponant, D. meus Soc. Iun. conf. 41. num. 9. & sequen. libro 2.

132 † Immo testes circa accessoria variantes, licet ordinariè nõ de falso puniantur, tamen extraordinariè, iudicisq; arbitrio sic, Ias. in l. si ex falsis, num. 10. vers. circa hoc, C. de transact. & in l. 2. sub num. 16. C. de bon. poss. secundùm tab. Plot. in l. si quãdo, num. 718. C. vnde vi. Menoch. in titu. de arbitr. iud. lib. 2. centu. 2 casu. 309. num. 7. si igitur extraordinariè puniuntur, sequitur vtique, quòd illa depositio in accessorijs emanata a iudice in aliqua consideratione habetur, & si ita sit, quanto fortiùs illorũ depositio in totum annullatur, attento φ magis promptiora sunt ad annullandũ dicta testiũ, q̃ ad eos puniendũ, vt s̃. tetigi.

Et hæc conclusio pculdubio procedit, cũ ɔrietas ex eodẽ teste deprehendatur, nã tũc testis, qui est sibi ipsi varius, nõ pbat, si ad cõcordiam quoque reduci posset, Alex. conf. 94. nu. 2. lib. 6. & conf. 29. num. 9. lib. 7. Paris. conf. 24. num. 20. & seq. libro 3.

Et præsertim qñ ɔtrarietas sit certa, & manifesta, secus si præsumpta, vel apparẽs sit, Alex. conf. 190. nu. 1. lib. 7. Ias. in d. l. si ex falsis, nu. 11. ver. 3. limita, Rip. ĩ l. j. nu. 34. circa mediũ. ff. si cert. pet. sed secus fortè erit, si plures testes sibi adinuicẽ cõtrariãtes sint, & ɔtrarietas ab ipso teste nõ eliciatᵗ, sed a plurib. aliis testib. nam hoc in secũdo vltimo casu ad ɔcordiã reducuntᵗ, si fieri potest, Ruinus ɔsi. 149. nu. 29. lib. 5. aliàs rarò testiũ concordia locum haberet, Dec. in l. 2. §. creditum. num. 9. in fin. ff. si certum petat.

133 † Vel & testes sup accessoriis, vel sup impertinẽtib. falsum deponẽtes in totũ illorũ depositio vitiatᵗ, cũ veritatẽ nõ tã sup negotio prĩcipali, q̃ sup accessoriis quoq; & sup tota cã, dicere iurauerint, Lanf in c. qm̃ cõtra, in verbo Testiũ depositiones, nu. 85. & seq. de pbatio. & ob id iuramẽti ĩdiuiduitatẽ, s̃m receptissimã doc. ɔclusionẽ, vt per dñm meũ Soc. Iun. ɔs. 41. nu. 13. li. 2. nisi ratificatio sup articulo penitus ad cãm impertinenti facta sit, secus verò est, si ad cãm aliqualiter tãgat; qñ hoc vltimo casu depositio eorũ in totũ vitiatᵗ, Sal. in d. l. si ex falsis, nu. 13. Ias. in l. 2. nu. 16. in fin. C. de bono. poss. s̃m tab. Soc. conf. 60. nu. 4. lib. 4. secus ergo erit, si simpliciter veritatẽ deponere iurassent, Lãfr. in d. c. quoniam contra, in verbo Testiũ depositiones, nu. 85.

134 Et si sumus in dubio, an testes † simpliciter, vel super totam

cauſam veritatem dicere iurauerint, dico, quòd præſumuntur, ꝙ ſimpliciter iurauerint, ſecundùm veriorem & crebriorē Doctorum opinionem, vt per Lanfr. in dicto capit. quoniam contra, in verbo Teſtium depoſitiones, num. 86.

Sed quò ad propoſitum noſtrum ex his perſpiciaciſſimè cōſtat, ꝙ ſicuti teſtes, qui ſuper negotium principale, & ſuper totam cauſam veritatē dicere iurauerint, ſi ſunt diſcordes, & quoque in acceſſoriis depoſitiones illorum annullantur ob iuramenti indiuiduitatem, a fortiori hoc in præſenti caſu noſtro dici debet, ſi falſitas in vno ſubſtantiali capitulo, etiam penitus ab alio ſeparato, oculatè reperiatur, & ſic ob hanc falſitatem totū teſtamentum vitiatur, taliter ꝙ hæres in poſſeſſionem non hoc in iudicio quoque ſummario immittitur; quoniam fides notarij ob dictam falſitatem diminuitur, Dominus meus Soc. Iun. cōſ. 132. num. 7. & ſequen. lib. 3. tum & quoque quia teſtamentum ſua requiſita nō haberet, meritò ſi hæres eo in caſu in poſſeſſionem immitti impediatur, iuribus rationibus & auctoritatibus præallegatis vt ſuprà.

135 ¶ Sed ego quæro, † quando raſura, ſiue interlineatio, quæ in aliqua ſubſtantiali parte teſtamenti reperiatur, & ita bene correcta ſit, quòd ex manu eiuſdem notarij facta videatur, an ob illam interlineationem hæres in poſſeſſionem immitti impediatur. Circa hunc articulum varij vario modo loquuti fuere Doctores, & multi hanc partem affirmatiuam tenuerunt, ꝙ ob dictam interlineationem, ita bene deletam manu eiuſdem notarij, hæres in poſſeſſionem in hoc iudicio ſummario nō fieri impeditur, hancq; opinionem in primis tenuit gloſ. in l. fin. in verbo, prima figura, C. de edic. Diu. Had. toll. quam ibi ſequitur Bar. num. 3. Ang. num. 3. Alex. num. 18. & idem Alex. conſ. 14. & ſeq. lib. 6. & conſ. 104. num. 6. lib. 7. Pariſ. conſ. 28. num. 45. & ſequen. lib. 2. & maximè cum ex præcedentibus & ſubſequentibus deprehendatur, ſcripturam debere ſtare prout in raſura, & interlineatione continetur; nam tunc non eſt nociua, neq; ſuſpicionem inducit, Alexan. conſi. 233. num. 17. lib. 6. Menoch. in tit. de arbitr. iud. lib. 6. centur. 2. caſu 187. num. 41. & colligendo id ex præcedentibus, & ſubſequentibus, ſatis ex teſtamento conſtare dicitur, & verificatur id, quod habetur in d. l. fin. videlicet, teſtamentum per oculatam inſpectionem non vitiationem habere, meritò ſi hæres in poſſeſſionem virtute dictæ interlineationis non immitti impeditur, Dec. in l. fin. num. 37. verſ. quartò limitatur, C. de edict. Diu. Hadr. toll. Pariſ. conſ. 28. num. 46. lib. 2.

136 Et præſertim, † ſi notarius ſit mortuus, Curt. Iun. conſ. 162. quæ ratio quoque viget, ſi notarius ſit viuus, & hoc eſt: quia illa cancellatio tempore conditi teſtamenti, & ex teſtatoris uoluntate facta præſumitur, Lanfr. in c. quoniam contra, in verbo, inſtrumentorum productiones, num. 49. in fin. de probat. Alexā. d. conſ. 14. num. 16. & d. conſ. 104. num. 6. Corn. conſ. 118. col. 2. in princip. lib. 4. Pariſ. conſi. 28. num. 45. lib. 2. Rub. conſ. 95. num. 4. & hoc quoque: quia in fine teſtamenti eſt clauſula, actū &c. quæ teſtamenti publicationem, perfectionemq; denotat, Curt. Iun. conſ. 162. colum. 2. verſ. confirmatur.

137 Accedenteq; huic quoque † opinioni alia ratione, nam uidemus quotidie, ꝙ notarij dum teſtamentū conficiunt, & ſcribunt, & antequam illud legant, & publicent, has multoties faciunt interlineationes, & additiones, & hoc euenit; quia teſtatores notario committere ſolent, ꝙ talem, & talem clauſulam interlineent, & facta interlineatione dictarum clauſularum, aliam clauſulam alterius tenoris & ſubſtantiæ addant, quę remanere habeat, iuxta intelligentiam, & teſtatoris voluntatē, & ita per notarium exequitur, & omnino fit, & ideo hac ratione quādoque neceſſariæ ſunt interlineationes, cācellationesq;, & additiones in prothocollis, quæ ſępiſſimè reperiuntur, non tamē ex his aliqua arguitur ſuſpicio, vt in terminis tradit Corn. conſ. 118. num. 1. in fin. lib. 4. Pariſ. d. conſ. 28. num. 21. & ſeq. Iulius Clarus in tract. ſuis, in §. teſtamentum. quæſtio. 6. verſ. aliquando & 4. in fin. meritò ſi interlineationes, & cancellationes in teſtamēto originali repertæ non impediant hæredem in hoc iudicio ſummario immitti.

138 Alij autem contrarium cenſuere, † ꝙ immo ob hanc interlineationem & cancellationem factam hæres non in poſſeſſionem immittitur in hoc iudicio tam ſummario, etiam ſi interlineatio manu eiuſdem notarij facta ſit, nam illi non creditur, ex quo uariauit, l. qui varia. ff. de teſti. Bald. in l. fin. num. 17. C. de edict. Diu. Hadr. toll. & præſertim, ſi per literarum comparationem apoſtillatio probatur, tū quia comparitio literarum non plenam facit probationem, l. comparitiones C. de fide inſtrum. Sal. in d. l. fin. num. 11. tum & quia quoque teſtamentum nō oculatam habet probationem, iuxta requiſita, d. l. fin. meritò, ſi hæ interlineationes, additionesq; impediant, in hoc iudicio ſummario hæredem in poſſeſſionem immitti, ſecus verò erit in ordinario iudicio, Dec. in l. fina. num. 37. verſicu. 2. concluſio, & ibi quoque Zuccard. num. 288. & ſequen.

139 Et plerique † hanc exiſtimauere opinionem eſſe veram, ſi apoſtilla in dubium refricatur, an eiuſdem notarij manu ſit, ſecus ſi non in dubium refricat; quoniam hoc vltimo caſu tempore teſtamenti ſcripta præſumitur, meritò, ſi hæres eo quoque in caſu in poſſeſſionem immittatur, Zuccard. in d. l. fi. nu. 289. Crau. conſi. 88. nu. 2. & nu. 4.

Quam opinionem non arbitror indiſtinctè eſſe veram, nam non ſequitur per litterarum comparationem probatur, ſcripturam manu eiuſdem notarij eſſe, ergo dicta ſcriptura eſt publica, eidemque tanquam publicæ credatur, & ꝙ eodem tempore fuerit confecta, nam non notarius impeditur ſcripturas priuatas conficere, diuerſoque in tempore, ergo per comparationem tantum abſque alijs requiſitis ſolēnitatibus & qualitatibus non ſcripturis notarij tanquàm publicis fides adhibetur, Rub. conſ. 94. nu. 2. Crau. conſ. 216. nu. 16. igitur.

140 Et ideo alij autem hanc † Zuccardi ſuorumq; ſequaciū opinionem declarauere eſſe veram, ſi in fine, & in corpore inſtrumenti notarius fidem feciſſet, dictam interlineationem apoſtillationemq; manu ſua tempore conditi teſtamenti, iuſſuq; ac teſtatoris voluntate fuiſſe poſitam, & ſcriptam, & tunc apoſtillationi in locū interlineationis ſurrogatę crederetur; quia omnia ſua requiſita haberet. ſecus verò erit, ſi in margine hanc fidem faceret. nā ſi ſine die & Conſule erit, non præſumeretur illam tempore conditi teſtamenti fuiſſe deſcriptam, & per conſequens ipſi notario in hoc crederetur. hæc fuit principalis opinio Io. And. in addit. Specul. in tit. de inſtr. edit. §. oſtenſo, num. 15. incipiente, dixit Rolandinus, quam ſecutus fuit Abb. in c. ex litteris. nu. 3. ver. habes, & ibi quoque Fely. nu. 10. ver. quinta declaratio, de fid. inſtr. Bal. in l. j. col. 2. in fi. ff. de his quæ in teſta. delent. Alex. in l. ſi vnus, nu. 8. & etiam Iaſ. ibi n. 9. C. de teſta. Dec. in c. r. nu. 13. circa medium, de fid. inſtr. Cagnol. in l. ſi librarius. nu. 55. & 75. ff. de reg. iur. Anch. conſ. 242. nu. 1. & cōſ. 431. Alex. ꝯſ. 59. n. 5 & ibi addit. li. 2. Curt. Iu. cōſil. 145. n. 17. in fi. Marſ. ſin. 466. Durāt. in tract. de art teſta. ti. 10. caut. 6. n. 2. & ſeq. Crau. ꝯſ. 216. n. 2. & n. 5. Alci. ī tract. præſump. regula 3. præſump. 13. n. 21.

141 Plerique autem dixere, † ꝙ etiam quando fides hæc in margine à notario in eodemq; teſtamento fieret, probaret, Alex. ſibimet contrarius cōſi. 59. nu. 5. lib. 2. & eodem die indictioneque facta cenſeretur, Cagnol. in d. l. ſi librarius. nu. 25. & prout de inſtrumento in filia ſine die indictione & Imperatoris nomine reperto, dicitur nam hæc omnia cenſentur repetita, cum plures contractuum rogitus in eodem libro deſcripti reperiantur, & in princip. libri indictio, & Imperatoris nomen tantum deſcribatur, abſque eo, ꝙ in ſingulis inſtrumentis reperiatur; quia hæc omnia in ſingulis inſtrumentis repetita cenſentur, D. meus Soc. Iun. conſ. 102. no. 2. lib. 3. ita & in propoſito noſtro dici poteſt, ꝙ cum interlineatio, apoſtillatioq; in prothocollo teſtamenti in margine ſit ab eodem notario facta, adiectaq;, ita quoq; ſub eodem die & indictione celebrata cenſetur, & ideo probat: ſecus verò erit ſi in diuerſo teſtamēto facta fuiſſet, Ale. conſ. 59. nu. 5. lib. 2. Crau. con. 216. num. 8. & ſub nu. 14. vel ex diuerſis atramentis; nā tūc ꝯſtaret ex interuallo fuiſſe factam, & adiectam. quam additionē notarius ſine ſuperioris auctoritate non efficere potuit, & propterea dicta apoſtilla non probaret, Crauet. cōſi. 134. nu. 27. dominus meus Cephal. cōſil. 287. num. 27. & ſeq. ſecus verò erit, ſi eodē teſtō apoſtilla fuiſſet adiecta, & cū eodē atramento ſcripta. nam tunc probaret Menoch. in tit. de arbi. iudi. lib. 2. centur. 2. caſus 187. num. 35. & Doct. vt ſuprà.

142 Quam cōcluſionē alij † exiſtimauere eſſe verā quò ad ipſius notarij abſolutionē, ſi ꝯ notariū criminaliter agatur, nō aūt ꝙ dicta apoſtilla ſine die, & Cōſule, notarijq; ſigno appoſita, probare habeat, & hæc eſt cōmunis Doct. opinio, vt per Ruinū ꝯſ. 68. n. 4. in fi. & ſeq. lib. 4. nā cū de falſo ciuiliter agatur, videlicet, vt inſtrumēto nō fides adhibeatur, falſitatis ſuſpicio pro falſitate habetur, Curt. Sen. cōſi. 55. nu. 16. Crau. ꝯſil. 134. n. 26. & n. 39. Marſ. in rub. de fal. nu. 19. Grām. ꝯſil. 66. nu. 10. in ciuil. Pariſ. ꝯſi. 162. nu. 34. li. 4. Dominus meus Soc. Iun. ꝯſi. 132. nu. 12. li. 3. Curt. Iun. ꝯſil. 64. Alciatus in tractatu præſumpt. regula 3. præſumpt. 13. nu. 10. Et error cū in teſtamēti ſolēnitate ſit, teſtamētū arguit nullū, & de falſo ſuſpectū quò ad probationem, nō aūt quo ad notarij punitionē, Felyn. in c. ex litteris, nu. 4. de fide inſtr. & vt ſuprà aliàs tetigi, & ita etiā eſt intelligēdus Rip. in l. admonēdi, nu. 144. ff. de iureiur. vbi dicit, ꝙ ex abraſione falſitas præſumat, eſt intelligēdus quò ad probationē ciuiliter, non autem quò ad notarij punitionem, ſi criminaliter agatur, rationibus & auctoritatibus præallegatis. Ego autē pro mera huius articuli veritate ſic cēſeo diſtinguēdū eſſe. Primò dico, ꝙ aut ꝯſtat apoſtillā, interlineationemq; manu eiuſdē notarij eſſe, notariumque in fine inſtrumenti fidem feciſſe, qualiter ipſe notarius dictā clauſulam interlineauit, loco illius apoſtillam iuſſu, teſtatoriſq; volūtate ſurrogauit, meritò ſi hæres in poſſeſſionē immitteretur non obſtante interlineatione, & apoſtillatione: quia notarius de his omnib⁹ & ſingulis tēpore ꝯditi teſtamēti rogatus cēſet, & in hoc caſu benè ꝓcedit opinio Io. And. in addit. ad Spec. in ti. de inſtrum. edit. num. 15. incipiēte, Dixit Rolādinus, & ſuorum ſequacium, ita tradit Dec. poſt Bartolum & alios Scribentes in l. finali; nume. 37. verſ. tertiò fallit, & ibi etiam Zuccard. num. 291. C. de edicto D. Hadr. toll. Durant. in tract. de art. teſta. tit.

10. caut. j nu. 2. & ſeq. & alij commemorati patres vt ſuprà dixi, & in ſumma omnes doct. vnanimiter ita ſentiunt: nam ſi cæteri præallegati vt ſuprà volunt, ꝙ cum apoſtilla in margine ſine notarij ſubſcriptione neq; fides illius in teſtamenti fine reperiatur, probat ſi eiuſdē manu notarij ſcripta ſit, & appareat, ergo & a fortiori illi oēs doctores vnanimiter (nemine diſcrepāte) annuūt in prædicto primo caſu interlineationē, apoſtillāq; in locum illius ſurrogatam plenam fidē facere, non hācq; immiſſionē impedire poſſe; qm̄ teſtm̄ (vt dixi) ſua requiſita haberet, & qui contrarium probare voluerit, ſi probatio requirat altiorem indaginem non admittitur. l. 2. C. de edicto D. Hadr. tol.

Difficultas ergo eſt, qn̄ interlineatio in teſtamento ſit, & apoſtilla ſine notarij fide in fine inſtrumenti reperiatur; tamen cōſtat illam manu eiuſdē notarij ſcriptā fuiſſe, an probet, taliter ꝙ ꝓp illam interlineationem hæres non impediatur in poſſeſſionē immitti. ego autem diſtinguo, & dico, ꝙ aut notarius & teſtes teſtamentarij ſunt viui, ex quib. veritas rei faciliter haberi poteſt, & antequam teſtamenti copia a notario ſibi tradita ſit, hæres faciat iudici inſtantiam, ꝙ ꝑ rei veritate teſtes teſtamentarios examinet, perquirat, & cognoſcat, an interlineatio, apoſtillatioq; tēpore cōditi teſtamenti teſtatoris iuſſu, voluntateq; facta, adiectaq; fuerit, & ſi reperiat per depoſitiones dictorum teſtium clauſulam interlineatam, & aliam in locum illius fuiſſe teſtatoris iuſſu & voluntate ſurrogatam; tunc iudex ad inſtātiam partis interloquendo pronūciabit, & declarabit dictæ interlineationi, & apoſtillationi eſſe adhibendam fidē: qa notarium inuenit dictā clauſulā interlineaſſe, & aliā loco illius ſurrogaſſe voluntate teſtatoris tēpore conditi teſtamenti, & notarium de prædictis omnib. fuiſſe rogatū, & tunc ꝓculdubio interlineatio & apoſtillatio non impediret hæredem in hoc iudicio ſummario ī poſſeſſionem immitti, & in his terminis verificari pōt opinio gl. in l. fi in verbo Prima figura, & Bartoli, & ſuorum ſequacium in prima opinione præallegatorum, C. de edicto diui Hadr. toll. nā ſufficit, per teſtes, vel per ſcripturam probari, notarium de prædictis omnibus & ſingulis tempore conditi teſtamēti fuiſſe rogatū, Rub. conſi. 94. nu. 2. Crau. conſ. 216. nu. 7. hancq; opinionem annuit Curt. Iun. conſ. 162. nume. 4.

143 Nec prædictæ † concluſioni obſtare videtur illud, qđ a Iacobo Butr. allegatur in auct. ſi quis in aliquo, C. de eden. videlicet; ꝙ qn̄ iudicium eſt ſummarium, & oculata fide procedatur, ꝙ tunc vitium viſibile per teſtes non adminiculari poſſit, quod in noſtro equidem præſenti articulo erit, ſi interlineatio & apoſtilla in dubium refricatur, an teſtamenti tempore conditi teſtatoris iuſſu & voluntate fuerit facta, & ſcripta, vt dicit Zuccar. in d. l. fin. num. 277. & ſequen. & 289.

Sed ego cenſeo, veritatem omnino in contrariū eſſe in hoc præſenti articulo noſtro, nō obſtāte argumento in cōtrariū allegato, arguendo hoc modo; nā nulli dubium eſt, ꝙ teſtm̄ nūcupatiuū corā teſtib. confectum, a notarioq; in ſcriptis nondū redactum, ſi hæres coram iudice inſtat, teſtes teſtamētarios pro teſtamenti veritate & probatione examinari, & vt iudex lite nō cōteſtata, ad perpetuā rei memoriā eos examinat, citata parte, quod equidē facere poteſt, Fel. in c. ſicut, nu. 4. de re iud. & publicatis teſtib. ſi iudex teſtatorē inueniat, ſuū vltimum condidiſſe teſtm̄ nuncupatiuum, illudq; a notario nondum ī ſcriptis fuiſſe redactum, iudex tunc notario cōmittere poterit, ꝙ illud in ſcriptis redigat l. publicati, & ibi Alex. nu. 7. & etiam Iaſ. nu. 4. C. de teſta. D. meus Soc. Iun. conſ. 102. nu. 5. lib. 3. virtute dicti teſtamenti nuncupatiui hæredi cōpetit remediū huius. l. fin. vt dicit expreſsè gl. ibi, in verbo Depoſitionib. C. de edicto D. Hadr. tol. quæ a doctorib. ibi cōiter recipit, & vt dicā plenè infrà, vbi tracto illū articulū, an uirtute dicti teſtamēti nūcupatiui coram teſtib. confecti remedium d. l. fi. hęredi competat, nec ne, ad quē locū me reijcio; ſi ergo hæres virtute dicti teſtamenti nuncupatiui, per teſteſq; probati, deinde iudicis licentia, ac præcepto in ſcriptis a notario redacti, in bonorum poſſeſſionem teſtatoris repertorum penes eum tempore illius mortis immittitur; cur ergo denegare velimus, hæredem non poſſe per notarium & ꝑ teſtes teſtamentarios ꝓbare, interlineationes, apoſtillationeſq; fuiſſe factas, & adiectas, teſtamēti tēpore conditi, teſtatoris iuſſu, & voluntate, ſi totius teſtamēti ꝓbatio per teſtes probari, & adminiculari poſſit, & teſtamento hoc modo probato, hæres illius reſpectu in poſſeſſionē immittitur, iuxta d. l. fin. a fortiori ergo immitti debet, ſi illa pars tm̄, quę in dubium refricatur per

144 teſtes probatur, † quod argm̄ a fortiori in iure eſt ualidū, auct. multo magis, C. de ſacroſ. eccl. & illud argm̄, ꝙ eſt de toto quò ad totum, idem eſt de parte quò ad partē. l. quæ de tota. ff. de rei vend. ergo ſufficit conſtare, etiā per teſtes teſtamentarios, notarium rogatum a teſtatore fuiſſe, interlineare dictā clauſulam, & aliam loco illius ſurrogare, ad immittendum hæredem in poſſeſſionē, vt ſuprà dixi, Rub. conſ. 94. nu. 2. Crau. conſ. 216. nu. 7.

Et ſi alio modo intelligeret, ſequeret id abſurdū & inconueniens, ꝙ de rato, vel fortè nunq̄ hr̄s in poſſeſſionē immitteret, vt ſ. cū ſæpiſſimè contingat, ꝙ notarij in cōficiendis teſtamētis interlineāt, mutant, variant, & apoſtillāt teſtatoris præcepto & voluntate, vel fortè, qa notarius ſcribēs teſtm̄ nō bene intellexerat teſtatorē, vel teſtator nō bene intentionē ſuā notario declarauerat, & tēpore publicationis illius multoties teſtōr aſſerit, nō ita uelle, & minus, uel plus fuiſſe ſcriptū, q̄ ab eo dictum, vel fortè mutat ꝓpoſitū, & dicit, ſe uelle ſic, & ſic; & ideo hac rōne interlineationes ſolēt ſæpiſſimè euenire in conficiēdis teſtamentis, & loco clauſulæ interlineatæ aliā clauſulā ſurrogare; cū igiē ita ſolitū ſit fieri, vt etiā tradit Cor. ꝯſi. 118. nu. 1. in fin. lib. 4. neceſſariò cogimur fateri, hr̄dē immittendū in poſſeſſionē eſſe, nō obſtāte interlineatione & apoſtillatione in teſtamēto inſerta, per teſtes adminiculata, ꝙ tēpore cōditi teſtamēti facta, & ſcripta ſit, aliàs naſcereē hoc abſurdū, & incōueniēs, ꝙ de raro hr̄s ī poſſeſſionē immittereē in hoc iudicio ſummario, cū ferè oīa teſtamenta cū his interlineationib. & apoſtillis cōficiūtur, vnde ad euitandū hanc abſurditatē, quæ omnino eſt euitāda. l. nā abſurdū. ff. de bonis libert. īuitis dentib. fateri debemus, hæredem in hoc iudicio ſummario in poſſeſſionē immittendū eſſe, iuxta d. l. fin. conſtito per teſtes interlineationem apoſtillam fuiſſe iuſſu & uoluntate teſtatoris factam.

145 Et hoc accedente, † nā notarij ſimplicitas nō partib. nocere debet, gl. eſt in l. fi. in uerbo ſimplicitas, C. de fideiuſ. Ioā. de Am. conſi. 29. nu. 7. Crau. conſ. 147. nu. 5. D. meus Soc. Iun. conſ. 71. n. 2. lib. 3. ſi notarij ſimplicitas partib. nō noceat, hæredi vtiq; noceret, ſi teſtator notario cōmiſiſſet dictā interlineationē efficere, & apoſtillā loco illius adijcere, ſi de prædictis notarius propter eius tm̄ ignorantiā, nō in fine teſtamēti fidē feciſſet, prout de iure requiriē; qa maximū detrimentū erit hr̄di nō conſequi poſſeſſionē bonorū teſtatoris penès eū tēpore illius mortis exiſtentiū, cū maximū eidē erit cōmodū poſſidere. §. cōmodū. Inſti. de interd. vnde ne notarij ſimplicitas hr̄di noceat, fateri debemus, dictam interlineationē, & apoſtillā ꝓbari poſſe, fuiſſe tēpore cōditi teſtamenti factā, & ſcriptā, & hoc cōſtito, & ꝑ teſtes ꝑſpicuè declarato hr̄s ī poſſeſſionē immitti dēt, & ī his terminis ꝓcedit opi. gl. ī d. l. fi. ī verbo, Prima figura, & ei⁹ ſequaciū.

146 Si uerò teſtes ſint mortui, † & notarius ſolus viuat, ueritas tunc per teſtes haberi non pōt, & notario ſimplici quoq; cum ſuo iuramēto in hoc de eius laude, opprobrioq; tractāti nō crediē, facto quoq; partiū mixtio exiſtente, Zuccard. in d. l. fi. num. 293. Alexā. conſi. 105. nu. 4. lib. 2. etiā ſi notarius ſit bonæ famæ, Grām. conſ. 24. nu. 1. in crim. Durāt. in trac. de art. teſta. tit. j. caut. 6. nu. 3. ubi dicit hāc eſſe crebriorē Doct. opinionē, ſed ſubiungit ibi, niſi qualitas, perſonæq; ꝯditio, & cauſæ aliud ſuadeat; tm̄ Iaſ. in l. ſi duo. §. idē Iulianus, nu. 24. & ſeq. ff. de iureiur. hincinde recitat opiniones, tandē magis inclinat in primā opinionem, videlicet, ꝙ nō ſoli notario credatur, de eius opprobrio, uel laudeq; tractanti, a qua opinione ego non diſſentio, rationibus & cauſis infra dicendis; ſi ergo ueritas de dicta interlineatione, apoſtillationeq; nō haberi poſſit, & in dubiū refricaē, an notarius tempore teſtamenti conditi dictam clauſulam interlineauerit, loco illius aliam ſurrogauerit, meritò ſi hæres hoc in caſu in poſſeſſionem non immittatur, cum teſtamentum ſuis careat ſolennitatibus requiſitis, iuxta dicta l. fina.

Et in hoc caſu obiectio ſimplicitatis notarij ceſſat, nā ſi non per teſtes ꝓbaē, illū interlineaſſe, & apoſtillaſſe, iuſſu & teſtatoris uolūtate, tēpore cōditi teſtamēti, meritò non pōt dici, illud ꝓceſſiſſe ꝑꝑ defectū & notarij ignorantiā, q de prædictis oībus & ſingulis in fine teſtamēti fidē nō fecerit, cū nō ꝓbatur, & nō conſtat illū de prædictis fuiſſe tempore celebrationis teſtamēti rogatum, ſed tunc potius bene dici poteſt, ꝙ ius non deficit, probatio autem ſic. l. duo ſunt Titij. ff. de teſta. tut.

Et nō ſequiē, cōſtat, ꝙ manu eiuſdē notarij dictas interlineationē & apoſtillationē fuiſſe factas, & ſcriptas; ergo illę oēs tēpore cōditi teſtamēti factæ, & adiectæ fuerunt, niſi ꝓbetur, notarium de prædictis oīb. fuiſſe rogatū, Rub. conſ. 94. nu. 2. Crau. ꝯſ. 216. nu. 7. ꝓbatio utiq; fieri nō pōt, cū ipſi teſtes ſint mortui; ergo ob interlineationis, apoſtillationiſq; ſuſpicionē nō hr̄s in poſſeſſionē immittiē, cum teſtm̄ non oculatā veritatis inſpectionem habeat, prout in hoc iudicio ſummario requiriē, d. l. fi.

147 Et quāuis Grām. conſ. 65. nu. 18. in ciuili dicat, ꝙ depoſitioni notarij ſtatur, intellige tamē id eſſe uerū, cū contra notariū criminaliter agaē ad effugiendum illius pœnā, & præſertim quādo notarius bonæ famæ ſit, Boer. deciſ. 118. nu. 16. nō propter id in alio caſu probare habet, Fel. in c. ex literis, nu. 4. de fid. inſtru. Alex. conſ. 70. nu. 4. lib. j. Grām. ita quoq; affirmat, d. conſ. 65. nu. 25. cumq; etiā ſemper teſtamentum facilius reprobatur, ne ꝓbet, q̄ ut falſum arguatur, Crau. conſ. 56. nu. 20. & ut aliàs ſ̄ dixi, aliàs ſi ſoli notario abſq; teſtib. teſtamentarijs arederetur, id ſequeretur abſurdū, ꝙ malitiis, fraudibuſq; via erit aperta: nā in eius facultate erit, totam teſtamenti ſubſtantiam ſubuertere, & teſtamentum falſificare, mutando verū, addendoq; falſum, qđ de iure nō permittitur, nam eſſet contra l. conuenire. ff. de pac. dot. malitiis hominemq; fraudib. nō eſt indulgendū, potius aūt obuiandum eſt, D. meus Soc. Iun. conſi. 106. num. 37. lib. 3. Alci. in tract. præſump. regula. 3. præſump. 13. num. 5. in fin.

148 Et deſtructio quoq; illius † cōis opinionis ita diſtīguētis erit,

as qñ notarius sine iudicis auctoritate suū corrigere errorē possit, quæ hoc modo distinguit, & dicit, aut error in testamēti substātia est, aut est circa ea, quæ ad notarium pertinēt, vt est dies, & indictio, si est circa substātiam, tūc nō sine partis citatione, & absq; causę cognitione illū errorem corrigere pōt, Alci.in trac. p̄sum.reg.3.p̄su.13.n.6.si verò est error circa diē, & indictionē, & similia alia notario pertinētia, & tūc illa cōis subdistinguit, aut copia parti erat data, vel nō: si copia parti ipsius testamēti erat data, tūc neq; suū errorē corrigere, mutare, vel vnā sillabā nō addere poterit, absq; decreto iudicis valido, & sine causæ cognitione, aut copia non parti erat adhuc data, & tūc potest: nā intinēti suū errorē corrigere cēset, anteq̄ copia testamēti parti sit attributa, Fely.in c.ex litteris, n.6..& 8.de fid.instr. Cag. in l. si librarius.n.21.& seq.ff.de reg.iur. Durāt.in tract.de art.testa.ti.10. caut.4.n.3.Ale.ɔs.70.num.4.li.j.Soc.ɔs.277.num.6.lib.2. Paris. cons.28.num.41.& seq.lib.2.Gram.cons.68.nu.53.& seq. in ciuil.& cons.24 per totum, in crim. Et quamuis Ias.in l.admonēdi.in rep.num.163.ff.de iureiur.velit, q̄ notario viuēte, si instrumētū in solēnitatibus requisitis defectuosum sit, notarius possit instrumētum partibus traditum reficere, intellige tamē, hāc Ias.propositionem esse veram, illo prius docēte de errore, aliàs instrumētū erit suspectum, Rip.in d l.admonēdi.num. 162. nisi notarius sit mortuus; nā tūc instrumētum semiplenam faceret probationem, Alex.in l.de pupillo.§.qui nūciat. nu. 7. ff. de nou.oper.nūci.Ias.in d.l.admonēdi.in j.lect. n.87. & in rep. nu. 163.qui communiter est receptus, vt per Rip.ibi nu.164.si ergo error circa substātialia sit, notarius absq; causæ cognitione suū errorē corrigere nō potest, aliàs sibi male cōsuleret, vt per Ale. d.cōs.70.nu.4.& p alios Doct præallegatos ut suprà, ergo ex rationis idētitate dici debet, notariū nō potuisse īterlineare, apostillareq; in uerbis substātialibus dicti testamēti absq; iudicis decreto, & sine causæ cognitione. quod equidē totū cōtrariū erit, si ipsi notario solo absq; testibus testamētarijs crederet, si quoque per litterarū illius cōparationē cōstaret, illas interlineationes, & apostillationes manu eiusdē notarij esse scriptas, & īterlineatas, nō tñ sequit eas interlineasse, & apostillasse tēpore cōditi testamēti, & notariū de illis fuisse rogatū, Rub.ɔs.94.n.2.nisi in fine instrumēti & in corpore illi⁹ fidē faceret de prædictis interlineationibus & apostillis, aliàs d.fide ab eo prętermissa, sicuti nō crederet notario, pariter quoq; eius scripturis nō credit, Crau.cōs.6.nu.67.& ɔs.41 n.2.& propterea ex his cōcludo in hoc casu, hæredē in possessionē nō esse immittēdū, cū testamētum sua requisita necessaria careat, iuxta d.l.fi.& ibi Dec.nu. 37.vers.2.conclusio.

Et si diceretur, q̄ apostilla sine die sit, tamē cū fuit in eodem testamēto adiecta, & in princ.testamēti dies & indictio reperiātur, ergo dies & indictio sub eadem apostilla repetiti intelligūtur, Cag. in l.si librarius.n.25.ff.de reg.iur.Alex. cons.59. nu. 5. ver.nō obstat, li.2.D.meus Soc.Iun.cōs.102.nu.2.li.3.& alij cōmemorati patres ad id propositum præallegati vt suprà.

At ego id fateor esse verū, si cōstaret, notariū de dicta interlineatione, apostillationeq;, tēpore cōditi testamēti rogatū fuisse, sed rogatio per aduersantē cōtra hęredē negat, & nō probat per fidē notarij in fine testamēti, put de iure requirit, qa talis fides in fine testamēti nō est, neq; etiā per testes testamētarios p̄batur, se interlineasse, & apostillasse tēpore testamēti cōditi, ergo repetitio dici, & indictionis nō fit; quia nō sequitur, notari⁹ interlineauit, & apostillauit, ergo de dicta interlineatione, apostillationeq; rogatus fuit, Rub.cōs.94.nu.2.Crau.cōs.216.num. 7.& si alio modo diceretur, id absurdū sequeretur, q̄ in notarij facultate esset, post testamēti perfectionē tales & tales clausulas interlineare, & loco illarū aliàs adijcere, & deniq; totū testamētū subuertere, immo nō potest notarius suū errorē corrigere, circa verba substātialia absq; causæ cognitione, & sine iudicis decreto, secundùm crebriorem, verioremq; Doct.conclusionem, vt dixi suprà, igitur &c.

149 ¶ Et hac ratione, † pleriq; existimauere, q̄ productio originalis testamēti requiratur, ad hoc vt videri possit, an originale sit abolitum, vel in aliqua illius parte substātiali vituperatū, qđ equidē videri nō poterit, nisi originale producatur, ergo originale est producēdum, Bar.in l. 2.§.si quis duobus. ff. de secund. tab.Cast.ī l.fi.in 2.not.& ibi ēt Dec.nu. 13. ver.& qđ dicit, C.de edict.Diu.Had.tol.Durant.in tract.de art.testa.tit.xj.caut.20. n. 5.D.meus Soc.Iun.cons.ij.nu.ij.lib.ij.

150 Alij verò cōtrariū † cēsuere, q̄ immo sufficiat exhibitio exēpli testamēti auctēticati, & in publicam formā cū suis requisitis manu eiusdē notarij releuati ad immittēdū hæredē in possessionē, iuxta d.l fi.vt dicit Aret.in §.nihil autē, nu.6.& seq.inst.de testa.Pract.Pap.in form.libell.quo pet.hære.ex testa.in gl. nō abolitum, nu.4.Dec.sibi met cōtrarius, in auct.si quis in aliquo, nu. 15.C.de ed.Ias.in d.l.fin.nu.4.& ibi etiam Zuccard.nu.77.& seq. ratioq; in promptu est; nam originale penes notariū semper remanere debet.c.quoniam cōtra de probat.ibi, ita q̄ originalia penes scriptores maneāt.Paris.ɔs.28.n.24.lib.2.si originale ergo apud notariū remanere debeat, & nō parti tradi, sequit necessa rio, q̄ exẽplū solẽniter auctẽticatū sufficere dẽt, si ita exhibeať.

Neq; erit necesse originale exhibere, cū dictū exẽplū auctẽticatū eadẽ notarij auctoritate nitať, prout originale, ergo illud sufficere dẽt, Aret.in d.§.nihil autẽ.nu.7.Rip.in l.admonendi, nu.148.& plurib.seq.ff.de iureiur.nā originale petatur, vel exẽplū in dubiū refricetur: nā tunc iudex notariū ad exhibendum prothocollū cõpellere poterit, Lanfr.in c.qm contra, nu.21.& seq.de prob.Cagnol.in l.si librarius, nu.33.ff.de reg.iur.Rip.in d. l.admonendi.nu.149.D.meus Ceph.consi.287.num.36.sed secus verò erit, si exemplum in dubiū nõ reuocetur, & originale nõ petatur: nā tunc probaret, & exemplū sufficeret: cum interim præsumptio sit pro instrumento auctenticato.l.si.ff.de fide instr.Cur.Iun.in d.l.fi.nu.35.etiam si instrumentū originale nõ reperiretur, Cagno.in l.si librarius, nume.83.ff.de regu.iur.

Nec prædictæ opinioni obstat doctrina Bart.in § si qs duob. quia aut male loquitur, vel debet intelligi, qñ illud testamentum, quod exhibetur, merè exemplum sit, & non in publicam formā redactū, ita ad dictā doctrinā Bar respõdet Dec.i d.auct. si qs in aliquo, nu.15.& Zucc. in l.fi.nu.77.C.de edic.D.Had.toll.

151 ¶Et † similiter etiam sufficit ostendere testamentum exemplatum & auctenticatum cum suis requisitis manu alterius notarij, quando notarius de illo fuisset rogatus, & quoque defunctus fuisset, vel absens in longinquis partibus, vel ex alis suis similibus causis impeditus, dummodo alter notarius, qui illud releuat, & in publicam formam redigit, hoc faciat cum licentia & iudicis auctoritate, quæ licentia cum dicto testamento simul releuato exhiberi debeat, ita nobis obuiam, vt per Aret. i d §.nihil autẽ, nu. 6.Dec.in d auct.si quis in aliquo, nu.13.Zuccard.in l.fi.nu. 78.C. de edicto D.Hadrian.tol. Do.meus Ceph consi.287.nume.37.

152 † Resultat igitur ex prædictis cõclusio mea clara, secundùm magis communem, & veriorem Doct. conclusionem, q̄ non contradicente legitimo existente, exemplum cum suis requisitis auctenticatum exhibere sufficit; existẽte verò legitimo cõtradictore, petenteq; testamenti originale produci, & exhiberi, negante originale in contrarium manere, & tunc mediante iudicis præcepto originale exhibere tenetur; nam quando exemplum auctenticatum in dubium refricatur, originale est producendum.l.fin.& ibi Scribentes.C.de fide instrument. Dominus meus Ceph.consi.287.nu.36.& si illud cõstiterit, in aliqua illius parte substantiali vituperatū & cancellatum esse, tunc hæres in hoc iudicio tam summario in possessionem non immittitur, Ias.in d.l.fin.num.7.& ibi etiam Zuccard.post Doc. ibi numero 79.dummodo (vt dixi) illa interlineatio & apostilla nõ a testibus testamentarijs approbata sit, illam tempore conditi testamenti testatoris iussu & voluntate factam & adiectā fuisse, respectiuè vt suprà, alias interlineatio & apostillatio hæc impediret hæredem in possessionem immitti, cum testamentum suis careret requisitis, iuxta dict.l.fin.nisi notarius in fine testamenti, & in illius corpore fidem de dicta interlineatione, & apostilla faceret, nā tunc testiū probaret, & nõ vitiatū cẽseretur, merito vtique si hæres in possessionẽ immittitur, vt s.distinguẽdo dixi.

153 ¶Et caueat notarius, q̄ † ad petitionem testatoris non laceret, neque cancellet testamentum, de quo fuit rogatus, nam falsarius præsumeretur, Ripa in l.admonendi.nume. 150.ff.de iureiur.& iudicis arbitrio puniretur, Bar.in l.2.§ si plura.ff.quemadmo.testamen.aper.quam eius doctrinam approbat Lanfr.in cap.quoniam contra, in verbo, Instr.producit.num.30.de prob. Cagnol.in l.si librarius, num.56.ff.de regu.iur. Alexan.consi.74. num.2.libro j.Crau.consi.228.num.4.& ratio est in promptu, nam illa solennitas, quæ in conficiendo testamentum interuenit, eadem in dissoluendo illud interuenire debet, Cagnol.in l.nihil tam naturale, nu.2.& seq.ff.de regu.iur.Crau.consi.228. in princ.tum quia solitum est primum testamentum per secundum perfectum regulariter tolli.§.posteriore, Inst.quib.mod.testamen.infirm.l.si quis priore.ff.ad Treb. quod argumentum a solitis in iure est validum, argumento.l.patre furioso.ff.de his q̄ sunt sui vel alie.iur.cum igitur ita sit, ergo testamentum per notarium lacerari non debet, sed per aliud tollere, de quo solenniter rogatus sit, alias si alio modo diceretur, materia notario derelinquendi daretur, si testamentum sine alio rogitu, & testium solennitate delere, & illud lacerare poterit, quod non est dicendum; cum non malitiis hominum indulgendum sit, sed potius obuiandū, l.cõuenire.ff.de pac.dota.ergo ad remouendū hanc falsitatis facilitatē a notario perpetrādā, necessariò ex p̄dictis rationib.cogimur fateri, notariū nõ posse sine alio rogitu, & absq; testiū solẽnitate testiū delere, & lacerare, immo testes corā sepē testib.notario mandare dẽt, testiū aboleri, & cancellari, & tunc ita cancellatum irritatur, Crau.consi.228.in principio.

Et q̄a nõ est verisimile, ex simplici laceratione, sine alio rogitu, sineq; eadẽ solẽnitate, quæ in cõficiendo testiū interuenit, illud ex testatoris voluntate fuisse laceratum, immo facillime notario tūc credit, in margine asserti, testiū illud p errore fuisse ab eo interlineatū: nā ipsa illius attestatio est verisimilis, cum de contrario rogitu per illum non constat, cui verisimilitudini attenditur.l.quod non est verisimile.ff.quod metus caus.

Et

Et prout dicitur de libro priuato, qui non simpliciter probat, tamen cum verisimilitudinem contineat, tunc dicto libro fides adhibetur, Crau.consi.73.sub numero 41.tractaturq; in dicto casu de conseruando testamentum, neque de annullādo illud, attestaturque de eo quoque quod officio notarij attinet, meritò si in hoc casu (tot coniecturis concurrentibus) notario credatur, Iaso. in l.si vnus, numero sexto, in fin.C.de testament.

Instrumentoque lacerato absque lacerationis rogitu, tunc tunc de contentis in eo iuramento hæredis statur, Addi. est ad lecturam Barto.in dicto §.si plura. Dec.consi. 151.nume.18.

154 ¶Si † autem testamētum in scriptis conditum sit, quod pluribus equidem modis fieri pōt, vt per Durant.in tract.de art. testa.tit.2.cau.j.& 4.& plenius per dñm meum Soc.Iun.cons.24. lib.3.& manu testatoris sit scriptum, illudq; semper penes testatorem remaneat, in quo non tam facilè falsitatis suspicio cadere potest, vt per Durant.in loco allegato, caut.4. in fi. & hoc in casu censeo, testamentum ab ipso testatore fuisse interlineatū, & apostillatum: nam semper interlineatio & apostillatio ab eo obuenisse præsumitur, apud quem illud extitit, Ias.in l. si vnus, nu.9.C.de testa.Zuccard.in d.l.fi.nu.290. Rubri.cons.95.nume. 4.meritò vtiq; erit, si in hoc casu d.testamento exhibito, in scriptis condito, hæres in possessionem immittatur, iuxta d.l.fi.

Et hæc quoque opinio sibi locum vendicat, si testamentum reperiatur desigillatum, dummodo illud semper penes testatorem remanserit; nam tunc ab eo præsumitur interlineatum, & apostillatum, Alex.in d.l.si vnus, num.7.& hoc in casu illa opi-

155 nio verificatur, q̄ testamentum † in scriptis per literarum cōparitionem probatur, & illa probatio ita emanata valet, Soc.in l.si ita scripsero, num.3.prope fi.ff.de condi.& demon.Alex. cōsi.139.num.2.lib.6.Domi.meus Soc.Iun.cons.189.num.7.16.& 97.lib.. secus verò erit, si non testatoris manu sit scriptum, sed aliena tantum manu sic, quod equidem etiam fieri potest, vt p Durant.& dominum meum Soc.Iun. vt suprà, & tunc hoc in casu puto, sic distinguendum esse, aut hæres mortuo incōtinēti testatore palam & coram testibus testamentum inuenit, & illud coram eis legit, reperijtq; illud interlineatum & apostillatum esse, & tunc fraus cessat; quia illa interlineauit, & apostilla obuenisse ab ipso testatore præsumitur, penes quem testamentum semper extitit. Doct.præallegati vt suprà, meritò si in dicto casu hæres in possessionem proculdubio immittatur; secus verò erit, si post testatoris obitum incontinenti testamētū non sit repertum, nec visum, neque lectum cum dictis interlineationibus & apostillis, vt suprà dixi, & quamuis probatur, quòd viuēte testatore illud penes testatorem semper remansisset, non tamen sequitur, q̄ interlineationes & apostillationes ab ipso tātum testatore factæ & scriptæ fuerint, nam non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse.l.non hoc.C.vnde legit.l.neq; natales.C.de prob.& in dubio probatio contra probantem interpretatur, etiam si de materia fauorabili ageretur, Dec.in c.in præsentia, in fi.de probat.& consi.321.num.6.& consi. 531.nu. 5.immo eo in casu interlineationes, apostillationesq; ab ipso hærede præsumuntur emanatæ, penes quem testamētum post testatoris obitum extitit, Zuccar.in d.l.fin.num.290.cum igitur ita sit, meritò si hæres in possessionem non immittatur, cum testamentum suis careat requisitis, iuxta d.l.fi.

156 ¶Et plerique † hanc existimauere conclusionem esse veram, non aliqua consuetudine existente in ciuitate, vel eo in loco, in quo præsens iudicium agatur; nam si hæc consuetudo in cōficiendo testamenta, illaq; delendo, apostillandoq; vigeret, eidē quoque attenditur, cum consuetudo sit altera lex, licet non sit scripta l.de quib.ff.de legi.& ibi Scribentes, §.ex non scripto, Insti.de iur.natur.gen vel ciuil. & in conficiendo testamenta seruatur, Alex.consi.73.nu.6.vers.& verè, li.j.Dom.meus Soc. Iun. consi.59.num.22.lib.3.Rimi.Iun.in §.j.nume.342.& seq. Inst.de don.& multum circa vltimas voluntates operatur, taliter q̄ cōsuetudo valet de testando cum minori septem testium numero contra iuris formam, Ioā.de Am.consi.43.nu.3.nam ea quæ de testamenti solēnitate sunt, vt est locus, tempus, subscriptioq; testium, & similia, per consuetudinem tolluntur, Alexā. in l.de pupillo.§.qui nuntiat, nu.10.& pluribus sequen.ff.de noui oper. nun.quæ consuetudo inducitur, & valet, Principe quoq; ignorante, Curt.Iunior consi.162.num.3.

157 Et præsertim † cum consuetudo vigeret tanti tēporis, quod initij &c.nam tunc nō bona, vel mala fides, nec superioris sciētia requiritur, Ias.in l.de quibus, numero 45.ff.de legi.Dec.consilio 586.numero 2.

Et dispositio in qualibet materia a consuetudine regulatur, Cagnol.in l.si quis maior, num.72.C.de transa.act.vbi infinitas auctoritates allegat ad id propositum tendentes, idem Cagnol. tenet in rubri.ff.si quis ius dic.non obtemp. num. 24.

Consuetudo est origo, formaq;, ac principium omnium iurisdictionum, Crau.cons.238.num. 7.Principisq; potestatē habet, iurisdictionem tribuit ordinariam, legem scriptam, canonicamq; vincit, Ioan.de Ami.consi.43.num.9.& in opinionibus præualet, Soc.consi.169.num.13.lib.2.

Et consuetudo tripliciter practicari potest, iure actionis, per viam exceptionis, & iudicis officio mediante, Barto.in l.de quibus, num.16.& ibi etiam Ias.num.86.

158 Et † tria ad probandum consuetudinem sunt necessaria, videlicet vsus populi, frequentia vsus, ac temporis diuturnitas, Alex.consi.173.num.7.lib.6.Corn.cons.293.num.7.in fi.& seq. lib.j.Soc.consi.7.num.8.lib.j. Dec.consi.483.num.24.& seq.vbi dicit, hanc esse communem Doct. opinionem. idem affirmat Curt.Iunior consi. 184.num.10.Paris.consi.27.num.35.& pluribus seq.lib.j.Gramma cons.89.num.4.& seq.& consi.127.num. 4.in ciuil.Ioan.de Ami.cons.151.num.7.subdens ibi, q̄ si vnum substantiale deficeret, non censeretur consuetudo probata, vt ibi per eum, & per alios Doct.præallegatos vt suprà.

159 Et testes de vno actu † consuetudinem inducente deponentes, & alij de diuerso actu ad probandum consuetudinē deponentes non coniunguntur, Ripa in l.admonendi, nume.208.ff. de iureiur.immo sunt singulares, & consuetudinem non probant, secundum crebriorem Doct.opinionem, Alex.cons.173. num.7.libro 6 Soc.cons.10.num.1.libro 4.Dec. cons.275. num. 11.& cons.225.num.3.& cons.538.num.10.in fi.& seq.Brun. Ast. cons.36.num.8.Paris.cons.27.nume.39.lib.j.Gramma. cons.89. num.6.in ciuil.nisi consuetudo generalis vigeat, nam tunc testes singulares probant, Dec.cons.486.nu.2.in fi. Paris.cons.25. num 46. libro 4. dummodo depositiones testium ad eundem finem tendant, secundùm receptissimam Doct.conclusionem, vt per Io.de Am.cons.primo, num.61.& pluribus sequen.

Immo consuetudo generalis non alia indiget probatione, ex quo iudex in notoria consuetudine supplere potest, Ias.in l. iubemus, nu.4.C.de iud.Curt.Iun.cons.173.num.7.& cons.24. num.2.Dec.cons.655.num.26.& cons.540.num.12.& satis est, q̄ allegatur, & iudex suppleat, Dec.cons.559.nume.9.& cons. 586.nume.2.Curt.Iun.cons.171.in princip.& cons.173. Crau. consilio 104.

Et iudex ex officio, & non citata parte, in Camera se informare potest, Dec.cons.447.num.10.in fin.& sequen. Dominus meus Soc.Iun.cons.65.num.39.& sequen.libro j.

160 Immo plerique † censuere, q̄ in hac generali consuetudine tam notoria eius allegatio non sit necessaria, Grāma. consil.60. num.3.in ciuil.Crau.cons.137.num.5.quod ego falsum esse cēseo; cum notorium non releuat ab onere allegandi, sed illud tātum probandi, sic releuat, Ias.in l.de quibus.num.88.ff.de legi. nisi notorium ex actis constat, nam tūc absque eo q̄ allegetur, iudex supplere potest, Ias.in l.ex quocūque.num.36.& ibi etiā, Curt.Iun.num.16.ff.si quis in ius voc.non ier.Cagno. in l.lecta. nu.169.ff.si certum petatur.Dec.cons.163.num.8.circa mediū, vers.sed etiam ad hoc respondetur.

161 Alij autem sentientes † contrarium de hoc vlt.dicto, dixere, q̄ opinio contraria sibi locum vendicat in consuetudine, quæ respiciat ordinem procedendi, cum non maximi præiudicij sit, meritò si de illa iudex in camera se informare potest: secus verò erit in consuetudine, quæ causæ decisionem cōcernat, nam illa tunc citata parte probari debet, Dec.cons.402.nume.12.& consi.483.num.27.in fi & sequen.& consi.538.num.8.Soc.cōsil.36.num.11.& cons.39.num.28.lib.4.Curt.Iun.consi.184.nu. 9.in fin.immo consuetudo semper est probanda, vt exclamant omnes Doct.in d.l.de quibus, & Can.in c.fi.de consuetud. in 6. Dec.in tribus vltimis consiliis præallegatis, Paris.cons.27.num. 35.& sequē.libro j.& cons.46.num.67.eo.lib. Domi. meus Soc. Iun.cons.68.num.106.lib. 3.Crau.cons.96.num.4.& cons.134. num.5.in fin.& cons.325.num.1.

Vel & allegantes in contrarium loquuntur in generali vniuersaliq; consuetudine per totam Italiam vigēte, vtputa quòd collectæ forensibus imponantur, nam tunc sufficit, quòd hæc consuetudo allegetur, & iudex in camera informationem suscipiat, Curt.Iun.cons.61.num.7 & seq.& prout quoque est illa consuetudo vniuersalis per totam Italiam vigens, videlicet q̄ pensiones, canonesque de moneta currenti tempore solutionis soluantur; nam illa tanquam notoria, & generalis non probatione indiget, Curt.Iun.consilio 24.numero 1.& sequen. vel quòd sponsa ante matrimonium consummatum, & non vxor dicatur: nam illa consuetudo tanquam vniuersalis & notoria non alia indiget probatione: satis autem est, vt allegetur, & iudex suppleat, Dec.cons.540.num.12.Curt.Iun.cons.174.num.7. & prout quoque est illa consuetudo vniuersalis, quæ est, quòd regulariter delictum non punitur, nisi sequatur effectus. Crau. consi.137.numero 5.& sequen.

Et si de alia consuetudine particulari Doctores in contrarium sentientes loquantur, male & perperam loquuntur, cum (vt dixi) consuetudo plenè sit probanda: nam est quid facti, ideo articulari & probari debet, vt plenè traditur in l.2.C.quæ sit long.consuetud.& per Doct.in d.l.de quibus, Soc. consi.39. num.27.libro 4.& qui eam allegat, illam quoque probare debet.Corn.consi.322.num.10 libro j.Soc.consi.46.nu.51.& consi.181.numero 1.libro 4.

162 ¶Et † testes debent deponere de visu actus, cuius consuetudo allegatur, & de actuum frequentia, & tales visus eo animo & intentione factos fuisse, vt consuetudo inducatur, ita & taliter, quòd tacitum populi cōsensum, vel maioris partis interuenisse appareat, præsertimq; in his actibus voluntariis, qui meræ facultatis sunt, in quibus non consuetudo inducitur, vel non saltem ita facili, vt pulchrè per Deci. consi. 215. num. 2. & sequē. & per Crau. consi. 134. num. 6.

163 Et si testes simpliciter deponant, † consuetudinem esse, & ita obseruari, illam non probant, cum consuetudo sit iuris. §. ex non scripto, inst. de iur. naturali. & testes de facto tantùm deponere debent & non iudicare, & ideo non probant, Alex. consi. 173. numero 7. libro 6. Deci. consilio 483. numro 24. Curt. Iun. consil. 184. nume. 10. etiam si testes essent mille ita deponentes non probarent, Ioan. de Am. consil. 111. nu. 2. & consi. 151. num. 7. Crau. consi. 134. num. 6. & seq. & nume. 24. versiu. non obstat, testesq; etiam non interrogati de ratione consuetudinis congrua deponere debent, aliàs minime probarent. Deci. consilio 538. numero 10. etiam si periti sint. Paris. consi. 27. nu. 38. libro j.

164 Aduertantq; igitur optimè aduocati, † ad articulandum cōsuetudinem, vt in specie actus exprimant, super quibus consuetudo seruata fuerit, & cum temporis diuturnitate sit, aliàs non admittuntur, Curt. Iun. consi. 184. num. 10. Crau. consi. 134. num. 6. & seq. & ideo in formando articulos, & ad probandum consuetudinem magna requiritur diligentia, Curt. Iun. consil. 184. nu. 9. in fi. Paris. d. consi. 27. num. 36. & sequen. Crau. cons. 325. num. 1. & in practica consuetudo difficilis probationis sit, Cagnol. in l. 2. num. 94. C. de pact. inter empt. & vend. Deci. consi. 215. Paris. consi. 25. num. 20. libro j. neque iuramentum suppletorium ad probandum consuetudinem defertur, Alexan. consilio 173. num. 10. libro 6. Crau. consil. 325. num. 1. quare aduertat semper aduocatus in articulando consuetudinem: nam si illam bene articularet, eam quoque optimè probaret.

165 Et ad probandum † consuetudinem per instrumentum exhibitio plurium instrumentorum sufficit, ex quorum inspectione deprehendatur, ita fuisse obseruatum; nam illa tunc probatio, quæ ex plurium instrumentorum inspectione probatū, sufficit tanquam notoria, & non alia indiget probatione, Deci. consi. 11. num. 9. versic. ad hoc fundamentum, Curt. Iun. consil. 106. num. 5. in fi. Crau. consi. 134. num. 9.

Alij autem contrarium censuere, ꝙ immo ex productione plurium instrumentorum non consuetudo probatur, Ias. in l. de quibus. num. 96. ff. de legi. Paris. consi. 23. num. 13. lib. 4. ꝙ cēseo esse verum, quando instrumenta ab vno tātum notario cōfecta sint; nam tunc vnum testimonium erit. meritò si ille nullam efficaciam ad inducendum consuetudinem haberet, & in his terminis hæc 2. opinio procedit, secus verò erit, si a diuersis notoriis ad instantiam personarum diuersarum instrumenta fuissent confecta, & antiqua essent, hoc in casu proculdubio, illis productis, consuetudo erit probata, & ita in his terminis loquuntur Doct. primam opinionem tenentes, & hāc distinctionem quoque expresse approbat Crau. in tract. de antiqui. temp. in j. par. num. 75. in fi. & seq.

166 ¶Et quamuis nonnulli dixere, † ꝙ ad constituendum consuetudinem requiratur quoque, ꝙ in cōtradictorio iudicio obtenta fuerit, & super illam iudicatum fuerit, vt per Paris. consil. 98. num. 82. libro j. & consi. 31. num. 44. lib. 4.

Verumtamen ego hanc reor opinionem esse falsam, & hac ratione moueor; nam considero, quòd consuetudo nihil a lege differt, nisi tanquam tacitum ab expresso, d. l. de quibus, d. §. ex non scripto, sed sic est, lex absque iudiciario actu expresso inducitur, ita ergo & tacitè consuetudo inducitur, cum consuetudo quædam populi moribus constituta sit, quæ pro lege seruatur, cap. consuetudo, prima distin. Dec. in Rubr. extra de consuetu. num. 3. Ioan. de Am. consi. 43. num. 2. ergo ad constituendum consuetudinem non requiritur, ꝙ in cōtradictorio iudicio obtenta fuerit.

Et quamuis actus iudiciales consuetudinem inducant; tamē iudicium non est causa consuetudinis, sed bene ex illis actibus faciliter tacitus populi consensus deprehenditur, & probatur, Barto. in d. l. de quibus, num. 13. & sic prodest, quòd in contradictorio iudicio obtenta fuerit, non tamen est necessarium, secundùm crebriorem doct. opinionem, Corn. consi. 293. col. 4. in princip. libro j. & consi. 155. num. 6. libro 4. Soc. consil. 99. nu. 3. libro j. Ioan. de Am. consi. 43. num. 2. hancq; sequendo affirmat communem Crau. consi. 55. num. 6. & in tract. de antiqui. temp. in 4. par. num. 17. versic. sed contrarium. bene autem non dissentio, ꝙ ad constituendum consuetudinem contradictio saltem extraiudicialis requiratur, vt sentit Alexand. consi. 173. nume. 8. lib. 6. Crau. & alij commemorati patres vt suprà.

Et maximè, in actibus voluntariis, ex quibus consuetudo nō inducitur, Deci. consi. 437. numero 5. etiam si consuetudo immemorialis esset, Gramma. consil. 142. num. 1. nisi contradictio extraiudicialis, vel iudicialis interuenerit, ex qua ꝯtradictione consuetudo inducitur, vt dixi; ergo contradictio extraiudicialis saltem ad constituendum hanc consuetudinem in hoc casu requiritur, Doct. præallegati vt suprà.

167 ¶Verùm † licèt omnia requisita ad constituendum consuetudinem interuenerint, & probentur, tamen quo ad casum nostrum præsentis materiæ, illa consuetudo non admittitur, sed tā quam nulla, & iniqua ī illis casibus, in quibus (vt prædixi) reijcitur, existente interlineatione & apostillatione in testamento inserta, absq; eo, ꝙ notarius fidem fecerit, de illis in fine & corpore testamenti, ex quo dicta consuetudo est contra ius, per illamq; materia fabricandi testamētum falsum a notario, vel ab hærede daretur, cōtra l. conuenire. ff. de pactis dot. quare igitur tanquam iniqua, iniustaq; non valeret. c. fina. de consuetu. cum potius vna corruptela, quàm consuetudo dicatur, & ideo non valet, etiam si de principis consensu approbata esset, Fel. in cap. ad nostram, num. 4. de probat. Ias. in l. de quibus, nume. 68. ff. de legi. & in l. moribus, num. 1. ff. de vulga. & pupil. substi. Soc. consil. 92. num. 14. lib. 3. Deci. consi. 77. num. 6. Grammat. cons. 127. num. 5. in ciuil. Paris. consi. 27. num. 56. vers. item quando, libro j. D. meus Soc. Iun. consi. 98. nu. 19. & seq. lib. 3. Crau. consi. 137. num. 1. & seq. ex quib. patet, hanc esse communem, veriorem, & magis æquam opinionem.

Cumq; illa consuetudo nutritiua peccati est, & cōtra ius cōmune irrationabilis censetur, & ideo non valet, etiam si obseruata fuisset per tantum tempus, quod initij memoria hominū in contrarium non extat; nam illa potius corruptela, quàm cōsuetudo dicitur, Paris. d. consil. 27. nume. 46. & pluribus sequent. D. meus Soc. Iunior consi. 101. nu. 9. & seq. libro 2. immo solum ꝙ si contra ius, est irrationabilis, Franc. de Aret. consi. 44. nume. 2. Crau. consi. 96. nu. 3. & ideo est inualida, Dominus meus Soc. Iun. consi. 101. nume. 7. libro 2. a fortiori hæc erit inualidissima, cum per illam materia falsum fabricandi testamētum daretur, quod argumentum a fortiori in iure est validum, aucto. multo magis, C. de sacrosanct. eccles.

Nec dictæ opinioni obstat dicere, ꝙ consuetudo vim legis habeat, d. l. de quibus, & ibi per Scribentes, & ꝙ omnis ab ea dispositio regulatur, Cagnol. in l. si quis maior, nu. 72. C. de transactio. & vt adduxi pro parte contraria.

Nam ego respondeo, & dico, ꝙ dicta conclusio non sibi locum vendicat, quando consuetudo sit irrationabilis, & iniusta, materiamq; falsum perpetrandi præbeat; nam illa tunc irrationabilis est, nimirum si eidem quoque non attēdatur, iuxta cap. fi. & ibi Doct. de consuetu. Paris. consi. 27. num. 56. versicu. item quando, libro j. Dominus meus Soc. Iun. consi. 97. numero 19. & sequent. libro 3.

Nec obstat doctrina Alexandri in dicto §. qui nunciat, num. 10. & plurib. sequentib. vbi dicit, ꝙ consuetudo tollere potest, vt testamento sine testium subscriptione credatur, & licèt subscriptio testium adhibeatur, vt facilius falsitas remoueatur, tamen hoc non obstante dictæ consuetudini attenditur, cum subscriptio testium non de testamenti substantia sit, sed tantùm de solennitate, & sicuti consuetudo tanquam instrumentum publicum valet, capitu. cum dilectus, de fide instrument. ita pariter hæc quoque valere debet, vt ibi per Alexandrum.

Cui doctrinæ ego respondeo, & dico, ꝙ allegata per Alexād. in dicto loco sibi locum vendicant, quando non constaret in verbis substantialibus aliter fuisse scriptum, prout erat in ꝓposito suo articulo, vbi arguit de scriptura priuata ad subscriptionem instrumenti sine testibus, cui per consuetudinem inducitur credulitas, ac si instrumentum foret publicum, quę consuetudo valet, alia scriptura in contrarium non existente, dicto capitu. cum dilectus. secus verò erit in nostro præsenti articulo ꝓposito, in quo constat, verba aliter in verbis substantialib. fuisse scripta, quæ deinde reperiuntur interlineata, loco illius alia surrogata, meritò ne materia falsum fabricādi concedatur, necessariò cogimur fateri, consuetudinem hanc nō valere, vt interlineationi, apostillationi sine rogitu notarij & testium credatur, dicto cap. fin. ergo de articulo Alexandri ad casum nostrū tanquam ex diuerso non bene infertur. l. Papinianus exuli. ff. de minoribus.

Immo, si Alexan. doctrina rectè prospiciatur, magis pro hac mea opinione facit, quàm econtra; nam vult, ꝙ ea, quæ de instrumenti substantia sunt, non sine testiū subscriptione valeāt, & ideo nec d. consuetudo valet, vt ibi per eum, si ita est in casu nostro interlineatio, & apostillatio, sine notarij fide & sine rogitu & subscriptione testium est in verbis testamenti substātialibus; ego dictæ interlineationi, apostillationiq; non creditur, neque d. consuetudo quoque tanquam peccati nutritiua valet, secundùm Alexand. vt suprà allegatum.

168 ¶Et si consuetudo † longæua sit, non sine superioris licentia, & patientia valet; quia est contra ius commune, Gramma. consi. 142. num. 9. in ciuil. Crau. consi 96. num. 6. aliàs si contrarium diceretur, sequeretur, ꝙ inferior superioris legem tollere poterit, contra capitu. cum inferior, de maior. & obed. & vt habetur in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. & si populo hoc non permittatur expresse efficere posse, ergo & minus tacitè. l. qui ad certum. ff. loc. & verisimile est, ꝙ si superior de dicta consuetudine notitiam, & scientiam habuisset, illam quoque tanquā corruptelam extirpasset, Bart. in l. j. num. 6. & sequen. ff. de legi. Alexan. consi. 173. num. 12 libro 6. Soc. consi. 7. nume. 8. libro j. & consi. 209. num. 3. versic. & si dicatur, libro 2. Deci. consi. 538. num. 11. in fin. & seq. Parisius consi. 146. num. 3. libro 4. Gramma. consi. 142. num. 4. in ciuil. Crauet. consi. 134. nume. 25. & in tract. de antiq. temp. in 4. par. num. 153. & seq.

Et præsertim in istis vltimis voluntatib. in quibus de tota hominum facultate tractatur, meritò si scientia, & superioris patiētia requiratur; nam difficilè proculdubio Princeps dictam cōsuetudinem approbaret, si sciret, cum dicta consuetudine notarium posse totam testatoris volūtatem subuertere, & falsum testamentum fabricare, meritò si superioris scientia & patientia requiratur, Corn. consi. 293. numero 4. libro j. vel saltem in absentia superioris requiritur scientia, & patientia illorum officialium gubernationi illorum locorum præsidentium, Soc. consi. 202. num. num. 3. versicu. respondeo, lib. 2. quòd non in vltimū affirmare audeo, nisi officiales liberam, specialemq; auctoritatem condendi legem a superiore haberent; nam tunc dictorū officialium scientia & patientia sufficit, aliàs si non in mandatis hanc haberent auctoritatem specialissimam, quæ non præsumitur, nisi probetur: quoniam in generali concessione non veniunt ea, quæ ipsi Principi reseruata sunt, Deci. in l. Imperiū, num. 55. ff. de iurisdi. omniū iudic. meritò si tunc scientia, & patientia officialium non sufficiat, absque specialissimo mandato condendi legem carentium, cum inferior non possit iurib. sui Principis derogare, dicto cap. cum inferior; ergo nec consuetudinem iuri communi contrariam inducere.

Et quamuis Corn. consi. 155. numero 4. libro 4. dicat, quòd si consuetudo contra ius sit, ex longi temporis lapsu consensus Principis sicuti populi, vel maioris partis, præsumitur, vt ibi per Corneum.

Sed ego cēseo, ꝙ Corn. malè loquatur, cum velit de consensu populi, ad Principis consensum, ob lapsum decennij arguere, diuersęq; subsistunt rationes; nam elapso decennio tacitus populi consensus præsumitur & illi actus, per quos consuetudo fuit introducta, per populum pertractati fuere, meritò si elapso decennio omnes de populo ad huiusmodi consuetudinē inducendam consensisse præsumuntur, quod equidem nō sic est in Principe, qui nunquam dictos actus fecit, cum quibus cōsuetudo fuit inducta; ergo non est præsumendum Principem de dicta consuetudine scientiam habuisse; ergo de casu populi ad Principem (diuersa ratione subsistente) non fit illatio. l. Papinianus exuli. ff de min. l. naturaliter. § nihil cōmune. ff. de acquiren. poss. ergo ex his patet Corn. malè loquutum fuisse, de populo ad Principem arguendo.

Nec prædictæ cōclusioni obstat cons. Curt. Iun. in d. cōsi. 162. nu. 3. vbi dicit, consuetudinē valere, Principe etiam ignorante.

Nam respondeo, ꝙ Curt. Iun. in d. consi. 162. loquitur in casu testamenti inter liberos conditi, ęqualitate inter eos existēte, vt colligitur ibi, in d. cons. suo 162. num. 4. ꝙ testamentum satis priuilegiatum & fauorabile est, & coram duobus tantum testibus confectum valet, Ias. in l. hac consultissima. §. ex imperfecto, num. 6. & ibi Scribentes communiter, C. de testament. Dominus meus Soc. Iunior consi. 144. nu 32. & plurib. seq. lib. 2.

Toleraturq; dicta consuetudo eo in casu; quoniam ipsi quoque filij omnino æqualiter successuri erāt ab intestato; & sic ergo in dicto casu cessat omnis penitus mala sinistra falsitatis suspicio considerata, propter quam motus fui ad concludendū, consuetudinem non valere, & ideo cessante causa, effectus quoque cessat. l. adigere. §. quamuis, de iurepatr. c. cum cessante, de appel. in 6. quod equidem non sic est in aliis testamentis hæredibus extraneis vniuersalibus institutis, vel & quoque filiis, sed non hæredibus æqualiter institutis, nam tunc ob notabilē inęqualitatem priuilegium testamenti inter liberos conditi cessat, Dom. meus Soc. Iun. consi. 127. sub nu. 18. & seq. lib. j. & cōsi. 147. nu. 33. & pluribus seq. libr. 2. Crau. consi 152. nu. 2. & vt aliàs plenè dixi in tract. pet. hæredi. ad quem locum me reijcio. ergo arguere de casu magis fauorabili, ad minus fauorabilem, nō est licitum, Ias. in l. qui quartam, num. 8. ff. de leg j. arguereq; de casu speciali ad alium non valet. l. ius singulare. ff. de legi. Paris. cōsil. 2. num. 68. lib. 4. Dom. Rimi. Iunior in §. item vobis, nu. 82. Inst. per quas pers. nob acquir. ergo de casu Curt. Iun. ad casum nostrum, ob diuersitatis rationem, non bene fit illatio, dicta l. Papinianus exuli.

Vel & dici potest, ꝙ Curt. Iun. loquitur in casu, in quo populus auctoritatem iuri communi derogādi sine Principis auctoritate habebat, aliàs Curt. Iunior in d. consi. 162. malè loqueretur, vt tradit Crauet. in tract. de antiquit. temp. in 4. parte, nume. 134. versicu. secundò respondeo.

Vel & si aliis in casibus Curt. Iun. in d. cons. allegato loquutus fuisset, malè & perperam (meo quidem iudicio) cum inferior nō superioris legem tollere possit, d. c. cum inferior, quod profectò erit, si subditi, qui non auctoritatem legis condendæ non habent, iuri communi derogare possent, & materia propter dictam consuetudinem fabricandi falsum testamentum daretur. his igitur rationibus omnino dicta consuetudo tāquā iniqua, & contra ius commune non valet, secundùm receptissimam doct. conclusionem præallegatam, vt suprà dixi, à qua nephas erit in consulendo, & iudicando recedere; nam per imperitiam ille censetur iudicare, qui singulari opinioni, relicta communi sententia, viuis rationibus fulcita, inhæret, Zas. in l iusiurandi, nu. 15. & seq. ff. de iureiur. Alexan. consil. 95. nu. 6. lib. 2. Dec. conn. 282. nu. 16. Gram. consi. 32. nu. 14. in ciuil. & præsertim cū hæc sit ęquior & benignior: quia materiā perpetrādi falsitatem euitat, ergo est amplectenda, Paris. consil. 32. nu. 4. lib. 2. Gramm. consil. 4. nu. 9. & seq in ciuil.

Et quamuis Corn. consil. 188. nu. 10. lib. 4. velit, quòd consuetudo, quæ interpretationem tribuit, consuetum nuncupatur. l. quòd si nolit §. quia assidua. ff. de ædil. edict. quod cōsuetum nō superioris scientiam, & patientiam requirit, & in hoc consuetum à consuetudine differt, licèt omnes consuetudines appellentur, vt ibi per Corn. si igitur ita sit, potest dici, quòd id consuetum, quod consuetudo nominatur, ipsius testamenti interlineati & apostillati īterpretatiuum sit, an interlineatio & apostillatio tempore conditi testamenti iussu, & voluntate testatoris fuerit facta, & scripta; ergo consuetudo sine superioris scientia & patientia inducitur.

Sed ego huic obiectioni plures possum afferre respōsiones, de hac autem tantum vnica, & reali ero contentus, & dico, ꝙ condere legem, meri est Imperij, Principique soli conuenit, ergo & illius interpretatio text. est perspicuus in l. fin. C. de legi. Dec. in l. Imperium, nu. 40. ff. de iurisd. omnium iudi. si ergo eius interpretatio soli Principi competit, sequitur necessariò, quòd subditi sine superioris licentia legem condere, vel illam interpretari non possunt, ergo cons. Corn. præallegatum nihil nostræ conclusioni obstat.

Sed quicquid sit, conclusio mea quoque est, ꝙ hæc consuetudo iniqua, & iniusta, per quam materia falsum fabricandi testamentum daretur, non cum Principis auctoritate valeat, secundùm receptissimam doct. opinionem præallegatam, vt supra tetigi; bene autem fateor, quòd si à Principe tolerata esset, non per iudicem inferiorem auferri poterit, neque pro nulla declarari, cum inferior non superioris legem tollere possit, d. c. cum inferior. immo, si est dura, per inferiorem semper est seruāda. l. prospexit. ff. qui & à quib. Crau. consi. 137. nu. 8. & sequen.

Et ego quoque fateor, ꝙ dicta consuetudo praua, iniqua, & temeraria, notarium à falsi pęna excusat, Ias. in l. de quibus, nu. 9. & seq. ff de legi. Francis. de Aret. consi. 153. n. 2. Soc. cōs. 209. col. 3. in fi. lib. 2. Dec. consi. 9. nu. 5. & consi. 430. nu. 6. & consil. 473. nu 8. Paris. consi. 29. nu. 18. lib. 4. Gramm consil. 60. nu. 2. in ciuil. Plot. in l. si quando, nu. 324. C. vnde vi. sed non propter illam operatur, ꝙ dicto testamento interlineato, & apostillato in partibus substantialibus credatur, cuius virtute hæres in possessionem immitti possit, nisi fides interlineationis, & apostillationis in fine instrumenti, & in eius corpore scribatur, vt aliàs supra dixi.

169 ¶Si † autem testamentum non in aliqua substantiali parte abolitum, neque cancellatum sit, non existente contradictore, hæres in possessionem omnium bonorum penes testatorem tempore eius mortis repertorum immittitur, iuxta d. l. fi. & id remedium non solum quoque hæredi nominato in testamento in scriptis celebrato competit, verùm etiam in testamento nuncupatiuo à notario in scriptis redacto, vel & quoque in testamento nuncupatiuo coram testibus confecto, dummodo prius testes examinentur, & publicentur, & testatoris voluntatem ita fuisse probent, si deinde à notario de iudicis cōmissione, & pronuntia illud testamentum in scriptis redigatur, & ita redactum, & in publicam formam à notario releuatum, & hæres coram iudice competēti illud producat, eius virtute in possessionem vt supra immittitur, iuxta l. fin. C. de edicto D. Hadr. toll. gl. est in d. l. fi. in verbo depositionibus, quæ ibi communiter est recepta, vt dicunt ibi Bar. nu. 17. Bal. nu. 40. Ang. & Saly. nu. 13. Alex. nu. 21. Dec. nu. 23. vers. sed huic argumento, & n. 39. & Zucc. nu. 297. ver. fallit primò, Spe. in titu. de testa. §. fi. nu. 29. Aret. in §. quadrupli, nu. 28. Inst. de act. Fel. in c. sicut, nu. 4. de re iud. Corn. cons. 172. nu. 5. & 8. lib. 2.

Et id rei conuenit, nam testamentum est voluntatis nostræ iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, l. j. ff. de testam. & cum interuenit scriptura ad euidentiorem rei probationem interuenire censetur, l. contrahitur, C. de proba. & ibi scribentes, D. meus Soc. Iun. cons. 144. nu. 27. lib. 2. Rip. in l. moribus. nu. 13. ff. de vulg. & pup. Rim. Iun. in §. j. nu. 18. & seq. instit. de dona. si ita est, testamentum dicitur, si per testes probatur, & sicuti quando testamentum in scriptis redactum sit, hæres regulariter in bonorum possessionem defuncti apud eum tempore eius mortis repertorum immittitur, iuxta d. l fi. & ibi scribentes, ergo ex rationis identitate debet esse, quando testamentum per testes nuncupatiuum probatur: nam vbi est eadē ratio,

ratio, idem ius debet esse, l. quædā. §. numularios. ff. de ed. l. a Titio. ff. de verborum obligatio. Ripa post scribentes in l. si constante, num 64. ff. soluto matrimo. nam tunc in materia comprehensiua non autem extensiua versatur, vt ibi per Rip. vt supra, idem affirmat Paris. consi. 16. num. 23. & sequen. lib. 3. & cōsilio 83. num. 16. 21. & 23. & sequen. eo. lib. Dominus meus Soc. Iun. cons. 8. num. 10. libro 2. meritò si eandem vim obtineat, ꝓut facit testamentum in scriptis redactum, dummodo illud a notario in scriptis ex iudicis auctoritate redigatur, & producatur, antequam hæres petat se in possessionē immitti, & hæc est mera veritas, & totus mundus ita practicat, vt tradit Sal. in d. l. fin. num. 13. & ibi Doct. communiter.

Et hac ratione videmus ꝙ vigente statuto, dicenteq́;, ꝙ instrumentum guarentigiatum executionem habeat paratam, si contractus absente notario coram testibus factus, ille contractus poterit in publicam formam redigi, faciendo testes examinare, & publicare iuxta formam l. publicati. C. de testa. deinde eo a notario ita in scriptis iudicis auctoritate redacto, executio illius peti poterit vigore dicti statuti, quod est verum in casib. in quibus testes ad perpetuam rei memoriam, lite non contesta ta, examinari, & publicari possunt, aliàs secus erit, Fel. in cap. sicut. num. 4. de re iud. Alexand. in d. l. fin. nu. 21. & ibi etiam Dec. num. 19. & Zuccard. num. 299. si ita est, testes ad perpetuā rei memoriam ad probationem testamenti nuncupatiui examinari, & publicari possunt. citatis autem illis quorum interest, & factis deinde his probationibus, illisq́; publicatis, notarius de cōmissione iudicis & illius auctoritate illud testamentum in scriptis redigere potest, Specul. in titu. de instr. edit. § ostenso, num. 25. & seq. l. publicati. & ibi Alexand. num. 7. & etiam Ias. post scribēres num. 4. C. de testa. Durant. in tract. de arti. testa. titu. 2. caut. 7. num. 1. Corn. consi. 172. num. 8. libro 2. & consi. 157. num. 12. in fin. lib. 4. Dominus meus Soc. Iun. consi. 144. num. 27. & seq. libro 2. meritò si dictum testamentum nūcupatiuum ita in scriptis a notario redactum paratam habeat executionē, cuius virtute hæres in possessionem immittitur, iuxta d. l. fin.

Nec prædictæ conclusioni obstat illud, quod dicit Curt. Iun. in d. l. fin. num. 66. vbi vult, ꝙ si d. l. fin. non procedat, si testamētum sit vitiatum, nam illud nō testibus adiuuatur, iuxta doctrinam Barto. in d. l. fin. num. 15. in fin. multo ergo minus, si solis testibus iuuatur; quoniam illa est fortior probatio, vt ibi per eū.

Sed ego huic obiectioni respondeo, & dico, ꝙ interlineatio testamenti & apostillatio, quæ reperitur in testamento sine fide notarij in fine testamenti & in eius corpore per testes probari potest, illam iussu & testatoris voluntate fuisse factam & scriptam, Crau. cons. 216. num. 7. aliàs si alio modo intelligeretur, sequeretur id absurdum, & inconueniens, ꝙ notarij simplicitas hæredi vniuersali noceret, si hæres in possessionem in hoc iudicio summario non mitteretur ob dictam interlineationem & apostillationem, quæ ex notarij defectu cum suis necessariis de iure requisitis non accommodata, & scripta fuit, cum maximū sit hæredis commodum, possessionem bonorum testatoris habere, & consequi. §. commodum, Inst. de interd. ergo ne notarij simplicitas hæredi noceat, quæ minimè nocere potest, glos. est in l. fin. in verbo simplicitas, C. de fideiuss. communiter est recepta, vt per Soc. Iun. consi 71. num. 2. libro 3. necessariò vtiq; cogimur fateri, testamentum per testes adminiculari posse.

Et sicuti testamentum totum nuncupatiuum coram testib. sine notario confectum per testes probari potest, eoque probato, in scriptisq́; a notario iudicis auctoritate redacto, coramq́; deinde iudice competenti producto, illius virtute hæres in hoc iudicio summario in possessionem immittitur, vt præsupponunt omnes doctores communiter præallegati vt suprà; cur ergo denegare velimus, ꝙ testamenti pars per testes non adminiculari possit, si totum testamentum per testes adiuuatur? quapropter necessariò cogimur dicere, testamētum illa in parte vitiata per testes adminiculari posse.

Et præsertim, si illa adminiculatio fiat, antequam illud testamentum in iudicio producatur; nam hærede attestationum testium adminiculationem in scriptis examinatorum producente, simul cum eodem testamento, testamentum proculdubio oculatam probationem ex eius inspectione apparentem haberet, iuxta terminum d. l. fin. immo & concludētem, ergo hæres in possessionem virtute dicti testamenti immittitur, vt aliàs suprà concludendo dixi.

Præterea adduco aliud bonum simile, nam sicut hæres hæredis, qui non in testamēto sit nominatus, vel substitutus, q quoque in eo non sit specificatus, se hæredem primi hæredis probare poterit, vel substitutum esse, & ita in hoc testamentum per testes adminiculatur, Barto. in d. l. fin. num. 10. & sequ. qui communiter est receptus, vt ibi per Ias. num. 7. versic. sed licèt, & ibi etiam Dec. num. 23. vers. moderni, & Zuccard. num. 192. & vt infrà dicam, & circa huius liquidationis probationem summariè proceditur, Zuccard. in d. l. fi. num. 175. sed sic est, cur ergo ex rationis identitate denegare velimus testamentum in illa interlineationis, apostillationisq; parte nō ꝑ tests adminiculari posse, qđ argumētum ex rationis idētitate est validum. l. à Titio. ff. de ver. oblig. l. fi. C. ad leg. Falcid. & c. cōstitutionū, de reg. iur. in 6. cum vulgaribus. & tāto fortius ne notarij simplicitas hæredi noceat, quia lex facere potest? vt dixi; ergo ex his cōcludo testamētū per testes adminiculari posse, ergo & id nūcupatiuum coram testibus cōfectum, & in scriptis à notario testibus prius examinatis de iussu iudicis redactum, probat, secūdùm crebriorē Doct. cōclusionē: sic ergo obiectio Cur. Iun. in contrarium allegata ex his penitus remanet euacuata.

170 ¶ Et nōnulli cēsuere, ꝙ† productio testamēti nō tātum sufficiat ad mittēdum hæredem in possessionem, nisi hęres probet testatorem saltem per famam, vel per iuramentum, vel aliqualiter fuisse defunctum, cum per exhibitionem testamenti tātū nō testatoris mors probatur, nam varijs ex causis cōtingere potest, testamentum penès hæredem extitisse, Alex. in d. l. fi. n. 9. & ibi etiam Dec. num. 28. in fi. Pract. Pap. in for. libel. quo pet. hær. ex test. in gl. in verbo Possidebat, nu. j. & seq. & qui allegat testatorem fuisse mortuum, eius mortem probare debet, decis. Pedē. 108. nu. 5. Alij autem sentientes in contrarium existimauere, ꝙ testamenti productio sufficiat, absque eo, ꝙ probetur, testatorem vitam cum morte mutasse; nam hæredis iuramentum in hoc iudicio summario, executiuo, ꝙ nō est necessarium, Bar. in d. l. fi. n. 1. & ibi etiam Ias. nu. 13. & seq. & Curt. iun. ibi nu. 54. dicit opinionem Bar. esse communem, cum qua ipse transit, & illam quoq; sequitur Aretin. §. quadrupli, n. 30. in fi. & in §. actionum, nu. 195. inst. de act. Alex. cōsi. 101. nu. 9. li. 5. Ruin. consi. 28. n. 2. circa medium, lib. 5. Durant. in tract. de art. testa. titu. 11. caut. 20. numero 5.

Zuccard. autē in d. l. fi. n. 199. & seq. arguit pro & cōtra, tamē ibi nu. 203. in illa opinione residere videtur, ꝙ quādo notarius à iudice cum causæ cognitione testamētum hæredi exhibere coactus fuisset, & illud in publicam formam releuare, eidemq; tradere, si eo in casu hæres produceret testamētum, nō testatoris mortē probare tenetur, cum per testamēti tātū exhibitionē illius mors probatur, tex. est perspicuus in l. 2. §. si dubitetur. ff. quemad. testam. aper. & hoc in casu vult, vt loquatur Bart. in d. l. fi. num. 11. & sui sequaces, sed vltra casum prædictum sentit ibi Zucc. nu. 204. ꝙ mors testatoris vltra testamenti exhibitionem in hoc iudicio executiuo per hæredis iuramentum probatur, & allegat Dec. in d. l. fi. nu. 28.

Ego autem in tanta Doctorum varietate sic reor, (pro mera huius articuli veritate) distinguēdū esse, & dico, ꝙ aut sumus in iudicio possessorio momētaneo, nō existēte possessore, vel existēte, & nō legitimo cōtradictore, vel existēte cōtradictore legitimo, si nō vtiq; possessor extaret: tūc proculdubio hæres ꝑ testamēti tātum exhibitionem nō aboliti, neq; in aliqua illius parte substātiali vituperati, in possessionem immittitur, absque eo, ꝙ testatoris mors alio modo probetur, cum testamētū quò ad hāc immissionem ex sola illius inspectione executionem mereatur, nō aliam probationē requirēs, nisi testamēti exhibitionem nō vituperati, neq; cācellati, nō possessore existēte, iuxta l. fin. C. de edicto D. Hadr. toll. & ibi Bal. nu. 13. ver. nota, ita animaduertit Rip. in rub. ff. quo. bon. n. 2. ver. quarta differētia; nam vbi nō est cōtradictor, iudex facilis debet esse ad immittēdum hæredem in possessionem, Bal. in d. l. fi. n. 13. ver. quintò nota, Cag. in l. in pari, nu. 4. prope fi. ff. de reg. iu. cum dictam immissionem iudex absq; tertij præiudicio facere debet, Zuccard. in d. l. fi. nu. 267. ver. & idem est, ergo in dicto casu tractatur de nullius præiudicio, & de momētanea possessione, quę in nulla habetur cōsideratione, Dec. in l. fi. n. 34. C. de pact. Gram. cōsi. 2. n. 3. & seq. in ciuil. & vt aliàs dixi, meritò si hoc in casu, nō probatio mortis testatoris sit necessaria, nisi illa, quæ per testamētum fit, & ideo Dec. cōsi. 218. nu. j. dicit, ꝙ hæres producēs testamētū nō abolitum, neq; cācellatum, suam habet intētionē fundatā, cuius virtute in possessionē immittitur; ergo sentit ibi Dec. ꝙ testamēti tātum exhibitio sufficit absque eo, ꝙ testatoris mors probetur, ita & quoq; magis exprese affirmat idem Dec. cōsi. 84. nu. j. & cōsi. 475. nu. 4. Curt. iun. consi. 92. nu. j. Rip. in rub. ff. quo. bonor. nu. 2. ver. quarta differētia, & in his terminis loquūtur Ias. & sui sequaces in l. fi. n. 13. & seq. C. de edicto D. Hadr. toll.

Nec obstat, ꝙ Corn. cōsi. 10. nu. 4. ver. his tamen, lib. j. dicat, ꝙ cum de alterius successione agatur, mors sit plenè probāda, præsertimq; si defunctus in ciuitate, patriaq; sua mortuus sit, hancque opinionem sequitur Dominus meus Soc. Iun. consi. 26. n. 10. libro secundo.

Ego autem huic obiectioni dupliciter respondeo, & dico, ꝙ Corn. & Soc. Iun. ibi loquuntur, quando de successione ab intestato tractatur, nam tunc hæres in possessionem non immittitur, iuxta l. fin. C. de edicto D. Hadr. toll. quæ l. hæredi ab intestato succedenti non competit, Scribentes communiter in d. l. fi. & vt supra in principio huius tract. dixi, sed quando hæres testamentarius sit, tunc ob testamenti notorietatem, illiusque fauore, & priuilegio hæres summariè, & executiuè in possessionem immittitur, ergo de casu Corn. Socinique Iun. tanquam ex diuerso non fit illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minoribus.

Vel

Vel & secundò respondeo, & dico, ꝙ argumentum Corn. & Soc. Iun. vendicet sibi locum, cum per viam peritorij de alicuius hæreditate tractatur; nam tunc ordinariè proceditur, & de graui præiudicio tractatur, meritò si plena mortis probatio requiratur, Aretin. in §. actionum, num. 105. Inst. de actio. Lanfr. in cap. quoniam contra, in verbo, Testium depos. nume. 185. & sequen. de prob. Alexand. consi. 25. num. 4. & seq. libro 4. Boer. decis. 288. Crau. in tract. de antiq. temp. in j. par. num. 264.

Et licèt plerique censuere, ꝙ immo etiam quando per viam possessorij ordinariè, plenarieq; agatur, tunc mors sit plenè probanda, Cagn. in l. in pari, num. 8. ff. de regu. iur. tamen ego puto, semiplenam probationem sufficere, & præsertim ī isto iudicio possessorio, in quo non de toto præiudicio ipsius possessionis tractatur, quamuis communis Doctorum opin. sit in contrarium, vt dicam in tract. quor. bon. ad quem locum me reijcio. sed quicquid sit, satis mihi est, ꝙ hic non de possessione ordinariè discutitur, sed executiuè, & summariè hæres in possessionē immittitur, non contradictore, possessoreq́; aliquo existente, ergo penitus sumus extra difficultates Corn. & Domini mei Soc. Iun.

Nec quicquam releuat dicere, ꝙ constare debet bona per testatorem suæ mortis tempore detenta fuisse, iuxta d. l. fi. sed sic est, ergo per testamenti tantum exhibitionem hæres in possessionem non immittitur, ergo mors quoque vltra testamēti exhibitionem probanda est.

Nam huic obiectioni dupliciter respondeo, & dico, ꝙ hæres ab onere probandi releuatur; nam hæres procurando nuntio præcipi, vt ipsum hæredem in bonorum possessionem detentatorum tempore mortis testatoris immittat, deinde nuntius referat, se hæredem immisisse in possessionem talium bonorum per testatorem tempore eius mortis detentatorū, designando bona per latera, confiniaq́;, & tunc non hæredi erit necesse aliter liquidare, ꝙ illa bona per testatorem tempore eius mortis possessa, vel detenta fuerint; quia nuntio referenti eo modo vt suprà creditur. l. j. § cura, de offi. præfect. præt. l. 2. & ibi Sal. C. ne vxo. pro marit. & qui cōtrarium voluerit dicere probare tenetur, Dec. in l. fin. nume. 17. & ibi etiam Zuccard. num. 122. C. de edicto D. Hadr. toll.

Et hæc opinio sibi locum propriè vendicet, secundum hanc primam distinctionem nostram, cum non extat aliquis possessor, & contradictor, qui ante dictam immissionem in iudicio coram iudice comparuerit, & dixerit, se in possessione talium bonorū esse, & in eis meliora, potioraq́; iura habere, quare institit, ꝙ alius in dictam possessionem eo non citato non immittatur, aliàs si secus factum fuerit, de nullitate, inualiditateq́; dictæ immissionis protestatur, & tunc eo in casu dicta possessionis immissio per nuncium emanata erit nulla, neque ipse ad ꝓbandum contrarium, de eo, ꝙ nuncius ad hæredis fauorem retulit, arctabitur, Zuccard. in leg. fi. numero 123. C. de edicto D. Hadr. toll. ergo sentit expresse Zuccard. ibi, ꝙ nō existente possessore, & contradictore, qui non protestatus prius fuit, absque dubio hæres in possessionem bonorum per testatorem tempore eius mortis detentatorū, per nuncium vt suprà immittitur, non testatoris morte probata, cum nuncio hoc in casu credatur, vt ibi per Zuccard.

Vel & secundò dico quò ad hanc immissionem, hæres non ꝓbare tenetur, bona tempore eius mortis per testatorem fuisse detenta, sed sufficit probare, testatorem tempore eius vitæ dicta bona possedisse; nam tunc vsque ad eius mortem cōtinuasse præsumitur, nisi contrarium probetur, Zuccard. in l. fin. num. 202. & sequen. C. de edicto D. Had. toll. Gramma. consilio 135. num. 5. & seq. in ciuil. Ioan. de Am. consi. 64. num. 3. si hæres cōtinuationis possessionem allegaret, Dec. in l. 2. nu. 67. C. de edē. Alexand. consi. 238. num. 11. lib. 6. Alcia. in tract. præsump. regula 2. præsumpt. 20. num. 2. & 5. & hæc est crebrior doct. opinio, vt per Dominus meus Soc. Iun. consi. 146. num. 8. lib. j.

Quam conclusionem existimo esse verā, si non alius in possessione reperiatur, vel non aliquis existat contradictor: nam possessore & contradictore non existente, hæres probando, ꝙ defunctus semel possedit, suam habet fundatam intentionem, Alciat. in d. tract. regula secunda, præsump. 21. nume. 5. in fin. & prout in simili dicitur de substituto in pupillari ætate, qui non tenetur probare institutum in pupillari ætate mortuum fuisse, Dec. in cap. in præsentia, numero 50. versi. prædictis, de probat. Alciat. in dicto tract. regula 2. præsump. 14. num. 7. sed ego id vltimum (quod de substituto dicitur) non ita indistinctè affirmare audeo, nisi esset possessor & reus, nam tunc eo possidente ei fauendum erit. §. commodum, Insti. de interdict. decis. Pedemōtana 108. numero 18. & ibi quoque Purpur. in sequenti consilio post dictam decisionem inserto, numero 4. aliàs secus erit, si actor, vel non possessor erit, Ripa in l. ex facto. §. si quis autē, numero vndecimo, ff. ad Trebellianum. ita ergo & in proposito nostro dico, ꝙ cum alius non possideat, neque contradictor existat, & probatur testatorem (dum vixit) semel possedisse, meritò si possessio in ipsum testatorem vsque ad eius mortem continuata præsumitur; ergo probatio mortis testatoris in isto casu non erit necessaria fieri, sed tunc per testamenti exhibitionem probatur.

171 Si † autem alius esset possessor, qui negaret ea, quæ de hæredis intentione sint (quod equidem facere potest) vt tūc dico, ꝙ hęres qualitates d. l. fin. requisitas probare tenetur, videlicet testatorem tempore eius mortis talia, & talia bona possedisse, vel detinuisse, Dec. in l. fin. nume. 40. ver. secundò limitatur, & ibi etiam Zuccard. numero 325. & 336. C. de eden. D. Hadrian. toll. ergo hoc in casu mors vltra testamēti exhibitionem est ꝓbanda; quia non sufficit probare defunctum tempore eius vitæ talia, & talia bona possedisse, ad hoc vt quoque tempore eius mortis possedisse censeatur, cum alius in possessione de præsenti sit, meritò si possessio in defunctum non continuata præsumitur, Rubri. in l. naturaliter. §. nihil commune, num. 31. versic. sed replicari. ff. de acquirenda posses.

Neque hæredi vniuersali sufficit continuationem possessionis allegare, cui non creditur asserēti testatorem tempore eius vitæ possedisse, & in possessione vsque ad eius mortem continuasse, si alius in possessione de præsenti inueniatur, Alciat. in tract. præsump. regula 2. præsumpt. 21. num. 5.

Accedente quoque ratione; quia qui semel possedit, hodie præsumitur possidere, quādo ipsemet huiusmodi continuationem ad suum tantum commodum allegat, secus verò erit, si vnus alius hanc possessionis cōtinuationem allegaret ad fauorem alterius. Soc. consi. 13. num. 15. ver. confirmatur, libro 4. Alci. in tract. præsump. regula 2. præsump. 21. nume. 9. sed sic est, testator non est ille, qui ad suum commodum possessionis continuationem allegat, hæres autem eius tantum est, ergo non cōtinuatio præsumitur, ergo hoc in casu mors necessariò (vltra testamenti exhibitionem) est probanda.

Ego bene autē arbitror hoc in casu, sufficere testatoris mortem per hæredis iuramentum, vel per famam, vel aliqualiter ꝓbari, nam non hic ordinariè de possessionis præiudicio plenarieq; tractatur, sed de momentanea possessione in nulla consideratione habita, vt aliàs tetigi, & immissio possessionis summariè & executiuè sineq; tertij præiudicio fit, meritò si nō tam exquisita requiratur probatio, Cagnol in l. in pari, secundùm crebriorem Doct. opinionem, vt per decis. Pedemontanam 99. num. 37. & in his terminis vendicet sibi locum opinio Alexan. & suorum sequacium in d. l. fin. & iudex ex officio suo qualitates inquirere requisitas habebit a dict. l. fin. Zuccard. in dict. leg. fina. numero 336.

Et in his terminis quo ad hanc probationē bene faceret text. in l. 2. §. si dubitetur. ff. quemadmo. testa. aper. inductus a Zuccardo in d. l. fin. num. 203. nam si notarius a iudice cum causæ cognitione coactus erit, testamentum releuare, & illud hæredi dare, & processus coactionis in præsenti iudicio simul cum testamento in publicam formam releuato producatur, tunc testatoris mors præsumptiuè probatur, & licet acta inter alios acta non aliis præiudicent, vt habetur in toto titu. capitu. res inter alios acta, & testibus in alio iudicio inter aliàs personas examinatis non credatur, tamen cum sint mortui eisdem præsumptiuè creditur, Rip. in l. admonend. num. 203. ff. de iureir. & in l. 2. num. 36. C. de eden. si mors testium probatur, secus verò erit si testes viuerent; nam tunc non probarēt, & hæredi imputatur, cur testes adhuc viuentes non reexaminauerit, l. fina. C. de testi. Barto. in l. admonendi. num. 45. ff. de iureiur. & ibi etiam Ias. in j. lect. num. 98. & in 2. lect. nu. 242. & ibi quoque Rip. num. 202. Soc. in tract. fal. regula 229. in vlt. fal. Ias. in l. 2. num. 20. & seq. C. de ed. Mars. sing. 435. sed quò ad casum nostrum sufficit, ꝙ testatoris mors presumptiuè probetur, ꝙ erit, si processus coactionis producatur, vt dixi, ex quo executiuè proceditur, & de momentanea possessione in nulla consideratione habita tractat̄, meritò si in hoc casu sufficiat productio testamenti simul cū dicto processu absque alio modo testatoris mors probatur, & in his terminis bene loquitur Zuccard. in d. l. fin. nu. 103. vbi inducit text. in d. § si dubitetur, vt dixi.

Si verò legitimus contradictor, qui possessor esset, & similē titulum allegaret, cuius virtute ordinariè, & plenariè de iuribus vtriusque cum causæ cognitione ī possessoria discutitur, & tūc dico, ꝙ per solam testamenti exhibitionem nō testatoris mors probatur, sed requiritur, ꝙ testatoris mors exquisitè probetur, Bald. in l. fin. num. 13. vers. septimò nota, C. de edict. diu. Had. tol. ratioq; in promptu est; quia discussa hincinde causa possessio habenti potiora iura datur. Bald. in d. l. fin. num. 12. Cagnol. in l. in pari. num. 4. in fin. & sequen. ff. de regu. iur. meritò si eo in casu probatio mortis testatoris exquisita requiratur.

Et exquisitè dicitur probari, si saltē semiplene probatur, quæ semiplena probatio sufficit, etiam si ordinarie agatur, per rationes & auctoritates per me allegandas in tract. quorum bon. ad quem locum me reijcio, ne idem repetam.

Verùm quicquid sit, satis mihi est, ꝙ si ordinariè agatur, & cum causæ cognitione, existente legitimo contradictore necessaria sit ꝓbatio mortis testatoris, quæ fieri debet vltra testamenti

menti exhibitionem,& plene, si tenueris opinionem Cagnol. in d.l.in pari.nu. 4. in fi.& seq. vel semiplene, si meam sequeris opinionem dei iure veriorem,vt dicam in subseq̄uēti tractatu.

172 Et † tria in hoc iudicio adipiscēdæ agēdo ordinarie ab hæredе sunt probanda,& primò,ꝙ testamentum sit solenne,& non in aliqua substantiali parte uituperatum, quæ probatio ꝑ ocula tam testamenti inspectionē apparētē sit,d.l.fi.2.ꝙ res in quibus petitur fieri immissio,ĩ bonis testatoris tempore eius mortis fuerint,& sic in determinato tempore,aliàs succūberet,Castr.consl. 454.nu.1.lib.1.in nouis,quod censeo esse uerū,si possessor legitimusq; ꝯdictor extaret , nam tunc continuatio possessionis nō præsumitur,ꝓbando defunctum tpe eius uitæ possedisse, existēte possessore de præsenti,& legitimo contradictore,& ideo necesse est , quòd hæres probet , testatorem tempore eius mortis possedisse,uel detinuisse dicta bona,Alexan.cons.4. nu.16.in fi. lib.2.scribentes cōiter in d.l.fi.post gl.ibi in uerbo, fuerūt,cōiter receptam.tertiò requiritur,quòd testatoris mors probetur,quæ non præsumitur,nisi probetur , & quòd prædicta tria sint necessariò probanda,tradit Pract.Pap in form.lib.quo pet.hæred. ex testa.in gl.in uerbo possidebat,nu.1.

172 †Et quàmuis non deficiāt,qui credunt , quòd hæres quoque hæreditatis æditionem probare teneatur,Paris.cons.41. in prin. lib.1.D.meus Soc.Iun.cons.75.num.10.lib.1.& saltem apparentem,Bal.in l.fi.nu.16.C.de edict.Diu.Had.tol.tñ ego ab opinione ualde dissentio? quia hætes exhibendo testamentum & petēdo se in bonorum possessionem testatoris prædefuncti immitti,censetur hæreditatem illius adire,cū hæreditatis aditio quoque animo fit,l.gerit,l.pro hærede,ff.de acquir.hæred. & ibi scribentes,quæ hæreditatis aditio sufficit,ita fieri,glo. est in d.l.fi.in verbo legitimo,vers.item differt,& ibi Bar.num.19.& Zuccard. nu.168.& seq.Alex.in l. 2.nu. 4.& ib etiam Ias.nu.13.C.de edict. Diu.Had.tol.Aret.in §.quadrupli,nu.28.inst.de act.Corn.cons. 172.nu.5.& seq.lib.2.nisi sit minor uel mulier,qui sine certa solennitate non adire potest, & tunc reor , quòd ex illo actu non hæreditatis aditio præsumatur , nisi probetur , ergo hoc in casu ultra testamenti exhibitionem aditio est probanda , Zuccard. in d.l.fi.nu.169.in fi.

Vel & quoque hæres aditionem hæreditatis probare tenet̄, quando quis ante dictam licentiam,uel iussum, de immittēdo in possessionem compareat,& probet,titulum ab alio in in uita defuncti acquisisse, & possessionem acquisitam à seipso uel ab alio habuisse; nam ad hoc vt dicta possessio dicatur vitiosa , distinguitur,an occupata fuerit, non adita hæreditate , & tunc nō uitiosa erit,aliàs secus est, ergo hoc ĩ casu hæres hæreditatis aditionem probare tenetur , ʒuccard.in d.l.fi.nu.348.in fi.

174 Et † id quoque arbitror esse dicendum, quando hæres hæredis petat se in bonorum possessionem immitti, cui hoc remedium d.l.fi.competit,ut infra dicam, nam tunc ultra testamenti exhibitionem probare tenetur,primum hæredem primi testatoris hæreditatem adiuisse , & se hæredem primi hæredis esse, aliàs his requisitis non probatis nō in hanc immittitur possessionem ; nam per testamenti tantum exhibitionem hæ qualitates d.l.fi.requisitæ non probantur, quę oĩno sunt probādę, ut remedium d.l.fi.hęredi hr̄dis competat,Bar.in l.fi.nu.11. Bal.nu. 38.Ias.nu.7.in fi.C. de edict. Diu. Had. Aret.in §.quadrupli.nu. 28.inst.de act.Dec.cons.588.nu.11.in fi. & similes persone semꝑ aliquid extrinsecus ultra testamenti exhibitionem probare debent,prout est substitutus,fideicommissarius, fiscus , & similes, Aret.in d.§.quadrupli.num 28.vers.sed tamen,Bart.in d.l. fi.nu. 10.Ias. nu.7. in fi. & ʒuccard. nu.174.& nu.185.D.meus Soc.Iun. cōsil.97.nu.45.lib.2.& ut infra suis locis plene dicam.

Et ad liquidationem harum qualitatum summariè proceditur , Zuccard.in d.l.fi.nu.175.& seq.prout quoq; fit,de omnibus emergentibus ante litem contestatam oppositis, Specu.in titu. de posit.in §.quinto.num.2. Lanfr.in c.quoniam contra, in verbo testium,depositiones,nu.51.de probat.Ang. cōs.161.num.2. Soc.in tract.fallent.regula.404.in 2.fal.

175 Et iudicium quantumcunque summarium sit , per personas litigātes legitime fundari debet,Alex. post Bar. & Sali.in l.2.nu. 5.& ibi etiam Ias.nu.4.C.de edict.Diu.Hadr. tol. & idem Alex. cons.59.nu.2.lib.2.& ibi est addit.Ias.in rub. C. qui admitti, nu. 1.& seq.Bal.in l.fi.nu.42.vers.octauò,Dec.nu.47. & Zuccard.nu. 253.C.de edict.Diu.Hadr.tol.Castr. ꝯsi.429. nu.2.lib.1.in nouis. Vant.in tract.de nullit.in titu. ex defectu inhabil. seu mand.cōpar.nu.3.Roland.consi.46.nu.2.& seq.lib.2.

Et requiritur,quòd personę legitimatio tempore actus,& nō ex post fiat,& superueniat. Vant. in loco proximè allegato nu. 3.& ideo si immissio possessionis fulminanter concedatur , & fiat,non auditis quoque partium iuribus,sed eo die quo fuit petita,fuit & quoque concessa,& facta,& sic sine causæ cognitione,non ualet,D.meus.Soc.Iun.cōs.92.nu.1.li.1.& perinde habet̄, ac si non facta fuisset,Gram.cons.136.num.2.in ciuil.at ego.id vltimū cēseo uerùm esse , si possessor , & legitimus contradictor extaret,qui non sua priuatur possessione , nisi eo citato , c.licèt ep̄s de preben.in 6.secus uerò erit,si possessio esset uacans,quia tunc immissio fieri potest sine citatione,& conceditur,Barto.in d.l.fi.nu.16.& post oēs scribentes Zuccar. ibi.nu.266.& ut infra plenius dicam,si non alius legitimus contradictor extat, qui sit citandus,l.de vno quoque. & ibi scribētes.ff.de re iud. sed quicquid sit,in omni casu concludo,ꝙ hæres primi hæredis, substitutus,fideicommissarius, fiscus,& similes personæ, per solam testamenti exhibitionem non in bonorum possessionem testatoris prædefuncti immittuntur , nisi prius & ante omnia corū personas liquident,vt supra dixi.

176 ¶ Et quæro† an remedium d. l. fi. hæredi conditionali ante conditionis euentum competat , præsupposita illa conclusione pro vera,ꝙ hęres sub conditione institui potest , Cagnol. in l.actus legitimi.num.18.ff.de reg.iur. Vinc. de Herculanis inter cons.D.mei Soc.Iun.cons.87.nu.8.li.j.& plerique dixere,ꝙ sic, nam sicuti hæres conditionalis ante conditionis euētum possessionem agnoscere potest,l.si sub conditione.ff.de bon. poss. secundùm tabul.multo fortius id remedium eidem competere debet,Ias.in l.j.ver.gl.propter hoc,C.de edict.Diu. Hadr.tol.

Fortificatur hæc conclusio, nam dictus hæres possessionem propria auctoritate,& de facto capere potest,tex. est cum gl. in l.inter omnes.ff.qui satisd. cogā. & ille ius suum non tunc perdit,Socin.in d. l.inter omnes.nu.12.& ibi etiam Ias.nu.10.sed sic est,ergo multo magis sibi licitum est,auctoritate iudicis possessionem bonorum defuncti capere , ergo dictum remedium ei competit.

Et tanto fortius,cum dictum remedium sit fauorabile,hæredique prouidet,vt ille in bonorū defuncti possessionem iuxta testatoris voluntatem immittatur.l.vel negare. ff. quemad. testam.aper.si igitur fauorabile est, in fauorabilibus extensio fit; ergo ad hæredem conditionalem,& sic quoque ad im propriū extenditur,Alex.in l.j.nu.11.in fin.C.de testam.Rip. in l. si constante,nu.86.ff.sol.matr.Zuccard.in l.fin.nu.167.ver.pro opinione mea,C.de edicto D.Hadr.toll.ergo remedium in dicto hæredi quoque conditionali competit.

Præterea tex.in d.l.fin.nō aperit,ꝙ hæres sit purus,vel conditionalis,sed simpliciter tātum dicit, ꝙ si quis institutus ex asse, vel ex parte testamentum ostenderit non cancellatum : ecce igitur,ꝙ d.l.fi loquitur simpliciter,& generaliter de hærede,ergo & generaliter intelligi debet.l.de pretio ff.de public.& cum nō distinguat,nec nos dististinguere debemus.l.3.in fi. ff. de off. præsid.l.j.§.generaliter.ff.de leg.præst.c.dilectissimis,& ibi gl.in verbo,coniuges,12.q.j.cum simil.& cum ita sit,ergo d.l.fi.intelligitur,ibi quoque loqui de hærede cōditionali,ergo hæres conditionalis in possessionem immittitur,iuxta d.l.fi.

Et præsertim cum d.immissio à iudice absque tertij præiudicio conceditur,prout iudex illam omnino ita concedere debet,Zuccard.post Scribentes communiter in d.l.fi.nume. 267. versi.& idem est.

Alij autem præmissis non obstantibus contrarium censuere,& intrepidè dixere,ꝙ tale remedium d.l.fi.hæredi conditionali ante conditionis euentū non competat , quorum opinio mihi quoque magis placet;quia conditio nihil ponit in esse.l.si quis sub conditione.ff. si quis omis. causa testam. & cum ita sit iudici notorium,illū ante conditionis euentum non esse hæredem,meritò si dictum remediū hæredi conditionali non competat;quia tantum hæredi datur,ita hanc approbat , & defendit opinionem Zuccard.in d.l.fi.nu.224.& ibi ad contraria respondet,vt in fonte videri pōt , ad quē breuitatis causa me remitto.

Et quamuis Alex.in d.l.fi.nu.14.se remittat ad dicta per eum in l.j.nu.3.C.de edicto D.Hadr.toll.& ibi Alex. prima facie velit,tale remedium eidem competere , tamē cum se remittit in fin.ad dicta per Specul.in ti.de testam.§.sequitur,nu.37.& Spec. ibi dicat,id remedium d.hæredi non competere,ergo Alexan. hāc quoque opinionem sentire videtur,cum intelligi debet secundùm auctoritatem Spec.allegatam,iuxta doctrinam Bart. in l.non solum.§.liberationis.ff.de liber.leg. & licèt ʒuccard.in d.l.fi.nu.224.alleget Alexandrum pro parte contraria,tamē in hoc mihi videtur illum errasse,cum potius pro hac faciat opinione,quàm econtra.

Et ita tenēdo non obstat,ꝙ hæres conditionalis bonorum possessionē agnoscere possit.l.si sub conditione.ff.de bon.poss. secundùm tabul.tamen dico,ꝙ propter hoc talis agnitio non effectum possidendi ipsi bonorum possessori tribuit,sed ius tantum administrandi §.quos autem,Inst de bon.poss. & ibi Aret. nu.7.& nu.10.& ibi quoque Porcius nu.14.& Ias.ibi in addit.sua, nu.7.idem Ias.in l.j.§.de illo,nu.22.ff.ad Treb.Zuccard.in l.fin. num.224.in fin.& seq.C.de edicto D.Hadr.toll.D.Rimin. Iun. in §.item vobis,nume. 60. Inst. per quas pers.nob.acquir.ergo non sequitur , hæres conditionalis ante conditionis euentum bonorum possessionem agnoscere potest,ergo remedium d.l. fi.eidem competit,nam hæc remedia sunt diuersa, vt ex supradictis patet;ergo non est licita argumentatio de vno ad aliud, tanquam ex diuerso.l.Papinianus exuli.ff.de min.cū similibus.

Nec refert dicere , quòd dictus hæres possessionem propria capiendi auctoritate habet;ergo remedium d.l.fin.ei competit nam

nam hæc consequentia non valet, cum in hoc remedio nō iudici permittitur,hæredem in possessionem ponere , nisi per exhibitionem testamenti,& per oculatam eius inspectionem sibi constaret,illum esse hæredem,vt perspicuè dicit text.in dict.l.fi. quod equidem in casu nostro non constare potest, si conditionalis hæres sit,non purificata eius conditione,quæ conditio nihil ponit in esse,dict.l.si quis sub cōditione.l. cedere diem.ff.de verborum significa.& suspendit illum esse hæredem, cū sit conditio de futuro,Ias. in l.conditio in præteritum, num.1.ff.de verborum oblig.si hæres igitur suspendatur,ob conditionem (sub qua fuit institutus) non adimpletam , meritò remedium dict.l. fin.eidem non competit,cum primum cessat requisitū,de quo in d.l.fin.videlicet,se non esse hæredem tempore petitionis immissionis,ergo effectus d.l.fi.cessat.l.adigere.§.quamuis , de iur. patr.capitu.cum cessante,de appellat.ita arguit Dec. consi.629. numero 1.Cagnol.in l.in omnibus,num.30.& seq.ff.de reg.iur.

Bene autem fateor,quòd si dictus hæres bonorum possessionem agnoscere voluerit,poterit petere, se associari ab vno nūcio curiæ iudicis,& propria auctoritate possessionem apprehēdet,quæ associatio a iudice non denegatur:secus verò erit,si peteret se in possessionem a iudice immitti,quod equidem iudex id minimè facere potest,& ratio est in prōptu ; quia iudex suos iuris terminos seruare tenetur, Sal.in l.creditores,num.29.vers. pro cuius,C.de pignor.Ias.in l.2.num.115.C.de iu.emphyt. Zuccard.in d.l.fin.num.158.vdrsicu.ego aliter, Afflict.decis.326.seruando igitur terminos iuris,de iure hæredem in possessionem immittere non potest,nisi per exhibitionem testamenti,per qđ constat,illum esse hæredem,sed sic est,hæres conditionalis ante conditionis euentum non est hæres,cum conditio nihil ponat in esse,dict.l.si quis sub conditione,dict.l.cedere diem.ergo iudex hunc hęredem conditionalem non in possessionem immittere potest,secundùm d.l.fin.

Vel & si hæres conditionalis peteret se in possessionem immitti pro agnoscenda bonorum possessione , non immittitur virtute d.l.fin. sed in sua materia agere debet ordinariè , præter casum d.l.fin.Dec.in dict.l.fin. numero 24. & ibi quoque Zuccard. numero 158.

Nec valet dicere,quòd hoc remediū sit fauorabile , ergo ad hæredem conditionalem extēditur:nam dico , quòd censetur fauorabile,quando testamenti executio iuxta testatoris voluntatem fit.l.uel negare.ff.quemadmo.testamen.aper. si igitur ita sit,& testator noluit illum esse suum hæredem, nisi prius adimpleta & uerificata conditione, & si ante conditionis euentum in possessionem immitteretur,de directo contra testatoris voluntatem fieret,& hoc in casu dictum remedium non erit fauorabile,ergo ad hæredem conditionalem non extenditur,meritò si hæres conditionalis ante conditionis euentum in possessionem non immittitur,iuxta dict.l.fin.sic ergo assumptum argumenti contra partem aduersam retorquetur:nam sicuti propositum in proposito operatur,ita & oppositum in opposito.l. fin.§.si filius,& ibi Barto.ff.de leg.3 & contrariorum contrariis eadem est disciplina,Iason in Rubrica.ff.de acquirenda possess. numero 10.& sequen.

Et hac ratione euacuatur illud , quod vltra Doct. pro parte contraria adduxeram,videlicet , d.l.fin. generaliter de hærede loqui,ergo generaliter est intelligenda, ergo in hunc hæredem conditionalem verificatur , & ideo in possessionem immittitur,iuxta dict.l.fina.

At ego respondeo,& dico,negando hæredē conditionalem (pendente adhuc conditione) vllo modo hæredem testatoris dici posse; quia conditio nihil ponit in esse.l.si quis sub conditione dandorum decem.ff si quis omis.causa testam. Paris consilio 19.num.45.libro 2.D.meus Soc. Iun.cons.82. num.18.lib. j.& conditio de sua natura institutionis effectum suspendit.l.cedere diem.ff.de verborum signi.Cagno.in l.in omnibus, nu.25. ff.de regu.iur.Paris.cons.19.num.45.& pluribus sequen.libro 2. D.meus Soc.Iun.cons.1.num.33.libro j.nedum quando est expressa,sed & quoque tacita,Dec.cons.2.nu.4.D.Riminald. Iun. in §.item vobis,num.68.Insti.per quas perso.nob.acqui.& ideo sequitur conclusio clara,quòd ea,quæ in conditione ponūtur, non in dispositione sunt,d.l.si quis sub cōditione,D. meus Soc. Iun.consi.177.num.7.libro 2.& ponere in conditione non est ex testamento vocare, non conditione adimpleta , Dominus meus Soc.Iun.cons.177.num.28.lib.2.& cons.65.nu.60.lib.j.

Et hac ratione ad hæreditatem sub conditione vocatus nunquam hæreditatem consequi potest,nisi prius conditionē adimpleat,Paris.cons.19.nu.47.& sequen.libro 2. & regulare est, quòd in qualibet conditionali dispositione,quis ex ea agere, & excipere non potest,nisi conditio prius extet, d.l.cedere diem. l.pecuniam.ff.si certum petatur,conditioneq; igitur nō impleta institutio conditionalis nō locum habet ; quia cessante causa,cessat effectus,Cagnol.in d.l.in omnibus , nu.30.& seq.Dec. consi.629.nu.1.& ideo si ante diem agit,malè agit,Cagno.in d. l.in omnib.nu.19.& ante diem dicitur agere , cum conditio nō sit impleta.l.pecunia,in fi.ff.si cer.pet.defectusq; conditionis nō facit quem priuari,sed effectum operatur , vt pro non instituto habeatur,d.l.pecunia.ibi perinde est. Paris.d.cons.19.nu.51.si ergo conditio ante conditionis euentum nihil in esse ponat , institutionemq; suspendat,& vocatus conditionaliter non ex testamento vocatus censetur,non impleta conditione , & agens ante conditionis euentum agere non potest, & si egerit , malè egerit,& pro non instituto habeatur:sequitur igitur ex his conclusio clara,hæredem conditionalem ante conditionis euentū non posse petere,se in possessionem immitti, iuxta d.l.fi.cū oĩa requisita d.l fin.in hærede conditionali non uerificentur,cum non sit hæres,& pro non instituto habeatur , ergo remedium d.l.fin.eidem nullo modo competit.

Et quando lex loquit̄ præsupponendo aliquid, dispositio legis nō sibi locū uendicat,nisi præsuppositū uerificetur,Dec.cōsil.259.nu.6.sed sic est,d.l.fi.præsupponit:vt hr̄s in testamēto sit scriptus,& institutus,iste cum sit conditionalis, ante conditionis euentū pro non instituto habetur,d.l.pecunia , ergo d.l.fi.in isto hærede conditionali non verificatur , & eidem non competit; quia non entis nullæ sint qualitates.l.eius qui.ff.si cer.pet. & ita limitat d.l.de pretio , Soc. in tract fallen.reg.229.in j.fall.

Et pleriq; censuere,hanc conclusionem ꝓcedere posse, quādo conditio de futuro sit; nā illa potest esse , & non esse,& illa propriè conditio est,Ias.in l.cum ad præsens,nu.4.ff.si cert.peta. Rip.in l.Stichum q meus erit,nu.1.ff.de leg.j.D. meus Soc. Iun. cons.1.nu.32.& seq lib.j.meritò si tunc ante conditionis euentum nulla obligatio,neque actio sit nata,& successiuè remediū dict.l.fin.eidem non competit.

Si verò conditio præsens tempus respiciat, quæ nō est ꝓpriè conditio,neque ortum actionis,& obligationis impedit, & pro pura habetur.l.cum ad præsens.ff.si cert.pet.Ias.in l. conditio in præteritum,nu.1.ff.de verb.obl.Cag.in d.l.in omnib.nu.24.merito si huic hæredi conditionali remediū d.l.fi.cōpetat, sed ego reor,hanc cōclusionem esse ueram,si cōditio liquidatur , & ꝓbaturꝙ adimpleta fuerit,prout omnino facere debet , quando aliquid conditionale in iudicio deducatur,Dec.cons. 585.nu.1. & cons.629.nu.2.Cag.in d.l.in oĩb nu.33.quæ cōclusio ꝓcedit, siue cōditio de futuro sit,siue de præsenti; nam in omni casu requirit̄ liquidatio cōditionis,licet vna sit ꝓpriè , alia impropriè, & ideo conclusio cōiter a Doctorib.est ꝓposita, ꝙ hæredi cōditionali ante conditionis euentū remediū d.l fi.non cōpetat,nisi prius conditione adimpleta,& uerificata,Corn.cons.172.col. 5.lib.2.Scribentes communiter in d.l.fin.& in locis vt suprà ꝓallegatis; nam verificata conditione illa institutio pro pura habetur,Dec.cons.613.columna 2.in princip.

177 ¶Et † non tantum hæredi puro uerum quoque hæredi hæredis hoc remedium.l.fi.C.de edicto D.Hadr.toll.cōpetit, Bart. in d.l.fi.nu.11.Bald.nu.38.Ias.nu.7.ꝓpe fi.Dec.nu.29.& Zuccard. nu.191.& seq.Aret.in §.quadrupli,nu.28.circa medium,Institu. de actio.Iason in l.qui liberis,§.hæc verba, num. decimotertio, ff.de vulga.& pupilla.subst.Dec.cons.588.num.11.in fin.

Et remedium id ĩ hoc a petitione hæreditatis nō differt, quæ & quoque hæredi hæredis competit , Afflict.decis.374.nu.3.& ratio est in promptu,quoniam hæres hæredis est primi testatoris hæres.l.fi.C.de hæred.instit.l.in annalib.C.de legat.Alexand. cons.98.nu.10.lib.2.D.meus Soc.Iun.cons.34. nu. 16. vers. vel etiam,lib.3.& nedum hæres hæredis, sed vlteriores quoque testatoris hæredes sunt.l.hæredis appellatio.ff.de verborum sign.

Et quamuis non propriè sint hr̄des,sed sub lata significatione veniant,hoc nihil refert,cum ad eos extendatur , ex quo id remedium est fauorabile,Zuccard.in dict.l.fin.num.192. versic. quod dictum,& num.167.vers.tertiò pro opinione mea.

Sed contra hāc cōem Doct.conclusionē valde urget.l.fin.C. de edicto D.Hadr.toll.quæ loquit̄ in hærede scripto,vt colligit̄ ex illo uerbo d.l.ibi ostenderit,& ex rubri.& ex l.2.C.de edicto D.Hadr.tol.sed sic est,hr̄s heredis non est scriptus , neq; appellatione hæredis uenit.l.cum filio.l. qui liberis.§. hæc uerba, ff. de vulga.& pupillar. substitu. meritò si remedium dict. leg.fin. hæredi hæredis non competat.

His autē non obstantib.non recedas a cōi Doct. cōclusione, nam etsi tex.in l.fi.C.de edicto D.Hadriani tollēdo , de hærede scripto loquatur;tamen uēdicet sibi locum in herede hæredis, qui sub isto hr̄de scripto comprehenditur, facit tex.in l.j.iuncta cum gl.in verbo scripto,C.quorū legat.& ibi not.Bal.num.3.& seq.& Sal.ibi quoq; nu. 1.facit etiam d.l.j.iuncta.l.j. §.hoc interdictum,ff.quorū legat.Ias.in l.fi.nu.3.uers.4.C.de hæred.institu. idem Ias.in l.fi.nu.12.Dec.nu.24.& Zuccard.nume.189. vers.pro qua,& num.192.vers.qua ratione,C.de edicto D.Hadr.toll.

Nec dictæ opinioni obstat tex.in d.§.hęc verba, qm̄ ille text. loquitur,quādo hr̄s ex persona sua venire vult,sed Bart.loquit̄, quando heres heredis ex primi hæredis persona venit,cui tunc hoc beneficium.l.fin.C.de edicto D.Hadr. toll. competit ; nam id remedium adipiscendæ ad hæredes est transmissibile , dicto §.hoc interdictum,Zuccard.in l.fin.nume.196.C. de edicto D. Hadr.tollen.si est transmissibile, & ad hæredes transeat ; ergo omnes hæredes in infinitum sub hæredis appellatione cōprehenduntur,

hendùntur,& veniunt,aliàs secus erit,Ias.in l.Gallus.§. etiam si parēte,nu.36.vers.vltimò quærit,ff.de liberis & posthum. ergo hoc remedium hæredi hæredis , qui ex persona primi hæredis venit,competit,hanc solutionem affert.Ias.in dicto §. hæc verba,nu.13.Curt.Iunior in l.fi.nu.53.secutam à Zuccardo ibi , nu. 193 C.de edicto D.Hadriani tollē.subdēs ibi Zuccard.ꝙ hæc solutio quo ad articulum præsentem nostrum quadrat , sed quo ad terminos d.§ hęc verba,nō procedit,per tex. in l. in annalibus, C.de legat.vbi hęres hæredis ex persona sua in legato annuo Titio & hæredibus præstando venit.ecce igitur , ꝙ prima solutio quo ad d.§ hæc verba,non est bona,neque eidē ꝯuenit.

Doctores autem maximoperè super solutione dicti contrarij & harum legum laborauerūt, pluresq; attulerūt solutiones, & nōnulli dixere,ꝙ d.§ hęc verba,procedit;quia ibi loquitur in dispositione hominis,in qua hæres hæredis nō venit , sed secus est in dispositione legis,in qua hęres hæredis venit,l.j. C. quor. legat.& ibi gl.& scribentes,cui opinioni adhęret Dec.in d. l. fi. nu.29.C.de edict.Diu.Hadr.tol.& ibi etiam Curt. nu. 57. à qua opinione ego dissentio,per tex.l.fi.C.de hęred.inst.& per d.l. in annalibus,quæ iura in materia testamentaria,quæ est hominis, loquuntur,& tamen hæres hæredis venit,ergo dicta solutio est falsa,& à veritate deuiat,& prædictam distinctionem expresse reprobat Ias.in d.§.hęc verba,Zuccard.in l.fi.num.193. vers. cui solutioni,C.de edict.Diu.Had.tol.Cagnol.in l. qui successionē, nu.11.vers.quintò lim.ff.de reg.iur.

Alij verò alio modo distinxere,& dixere,ꝙ d.§. hæc verba, procedit,quia ibi censetur testatorem affectionem erga substitutum gessisse,quæ contra substituti hæredem non habita dici potest,meritò si hæres hæredis in d.substitutione non comprehenditur,Alex.in l.cum filio nu. 2.ver.& est ratio.ff. de vulg. & pup.subst.si nulla autem affectio magis verisimiliter in hęredescripto quàm in non scripto considerari potest, tunc hæres hæredis sub hæredis appellatione venit,Alciat.in l.hæredis appellatio,colum.i.versi.sed & si ff.de verborum significat.Cagn. in l.qui per successionem . numero 6.ff.de regul.iur.& affectionem habere censetur,qn̄ testator mentionem de hærede facit si facit mētionē de suo , tūc nō de hærede hæredis intelligitur, si de hęrede autem extraneo mētionē faceret , tūc hæredis appellatione omnes in infinitum comprehēdūtur per l. ī annalibus.C.de legat.& per l.fi.C.de hæred.inst.& ratio est in hoc 2.casu,nam testator nō primos magis quàm alios cognoscebat , ꝙ nō sic est,quādo de proprijs hæredibus mētionē facit ; nam eo in casu de primis tantùm hæredib.intelligitur,ad quos testator tātum affectionem habuit,& in hoc 2.casu loquitur,d.§ hæc autem verba,ita tradit Ias.in d.§.hæc autem verba nu.6 Alci.in d. l.hæredis appellatio,col.2 in princ.Cagno. in d.l.qui per successionem.col.j.ver.quintò lim.

Zuccard.autem in d.l.fi.nu.193.in fi.C.de edict.Diu.Had.tol. videtur inter dentes hanc distinctionem approbare, tādem ibi n.195.ver.sed nec ista,dicit,ꝙ hæc distinctio nō sine dubitatione trāsit,per tex.in l.si peculium § hæredi,& p l.seruus si hæredi. ff.de statuliber.in quibus iuribus ꝓbatur , ꝙ iussus dare hæredi, satisfit,dādo hæredi hæredis, & tn̄ testator iussit hæredi debere dari ob eius affectionē,qua prosequebatur,instituēdo ēt eū, vt ibi per Zuccard. Mihi autē proculdubio nō placet illa opinio,ꝙ tex.in d.§ hæc aūt verba,sibi locū vēdicet,qn̄ de hærede mētio fit,& sic de filio suo,sec⁹ est,si de extraneo:nā tūc ī hoc secūdo casu ī infinitū oēs hæredes cōprehēdūtur,& nescio videre, vnde hæc distinctio eliciatur,nisi ex doctorū capricio,& sic sine lege ergo erubescimus,l.illā C.de collat.cū sim.nā equidē tex. ī d. §. hęc aūt verba,nō aperit,ꝙ hrd̄es scripti sint filij, sed dicit , quisquis mihi hæres filio meo substituo qui d.§ hæc autē verba, cū generaliter loquatur,generaliter intelligi debet, l. de pretio.ff. de public.cū sim.si igitur ita intelligatur,ergo in hærede extraneo verificari potest,prout etiam tex.in d. §. hęc autem verba, pręsupponere videtur,vbi vult,ꝙ nec pater,nec dominus ad dictam substitutionem admittatur , ergo expresè sentit , quòd hæres sit alterius filius,vel seruus alienus,ergo non est suus, sed extraneus,& tamen d.§.hæc autem,non vult,quòd hæres hæredis ad dictam substitutionem veniat,ex quo ex testatoris iudicio nō venit,ergo patet,quòd quando etiā sit extraneus , hæres hæredis non venit,ergo distinctio præallegata non est bona , sed penitus falsa.

Et sicuti tex.in l.fi.C.de hæred.inst.in hærede extraneo loqtur,& hæres hæredis sub antiqua regula venit,& tex.in d.§. hæc autem verba,in hærede etiam extraneo loquitur, & tamen hæres hæredis nō venit,ergo hæc iura remanēt penitus discrepantia,& ꝯtria. Zuccard.verò ī l.fi.nu.195.versi.qua de re C. de edict. Diu.Had.tol.solutionē harum legum affert,& dicit,ꝙ hæredis appellatione hęres hęredis regulariter venit,& in his terminis loquitur Bar.& cōmuniter Doct.in l.fi. C. de edict. Diu. Hadr. tol.sed in paucis equidem speciebus appellatione hęredis proximus tantum hęres venit,vt puta in substitutione impuberis facta per hęc verba , quisquis mihi hęres erit , prout loquitur tex.in d.§.hæc autem verba.

Et hanc solutionem expressè affert tex.l.sciendum.ff.de verb. signi.& d.l.sciendum, specialitatis rationem assignat,& dicit, ꝙ hæres hæredis est incertus,quasi ꝙ d.l.sciēdum , declarare velit, tex.in d.§.hæc autem verba,dum dicit,ꝙ non ex testatoris iudicio venit,nam cum sit incertus, testatoris iudicium pupillarem substitutionem facientis,super eo cadere non potuit, tandem Zuccard.ibi dicit,ꝙ super hac solutione cogitetur.

Ego autem quoque dico , ꝙ hæc distinctio non dubitatione caret,quia d.l.in annalib hæredes in infinitum comprehendūtur,& tamen legata ibi certæ personæ relicta erant,& quoque eius hæredibus,& sic generaliter & incertis,& tamen hæres hęredis in infinitum venit,ergo non sequitur, mentio de hærede generaliter fit,& sic de incerto hærede,ergo propter hoc hæres hæredis non venit,immo non obstāte dicta generalitate , & incertitudine hæres hæredis venit,l.in annalibus C.de legat. ergo d.l.in annalibus,videtur contraria d.l.sciendum , & sic quando putamus Scyllam euitare, in Caribdim incidimus.

Sed tu has leges ita contrarias hoc modo declarare poteris, si hanc Zuccardi solutionē tenere volueris,& dicere, ꝙ d.l.sciēdum,procedit,quia illa generalitas,videlicet quisquis mihi hæres erit,certis in personis non verificari potest, merito si eo in casu hæres hæredis non venit,ex quo testatoris iudicium ad incertas personas non extenditur,d.l.sciendum , & ibi Alci.

Sed in d.l.in annalibus,non illa tantum legata certæ personæ relicta erant,sed eius quoque hæredib.& sic in numero plurali,taliter ꝙ ex testatoris iudicio omnes hæredes in infinitum veniunt,vt ibi in d.l.in annalibus,dicitur, vbi Alexan. & cæteri scribentes,Barto.in l.j.colum.pen.ff.de const.princip. Plot. in l. si quando.num 847.C.vnd.vi.meritò si hæredis appellatione, eo in casu omnes hæredes in infinitum comprehenduntur.

Sed Crau.cons.155.nu.6 dicit declarando id dictum,hocque restringendo,ꝙ si testator filiam & eius hæredes vocaret,& tūc hæredis appellatione omnes eius descendentes tantum in infinitum veniunt,sed si testator diceret,& quoscunque hæredes, & tunc omnes etiam extranei hæredes propter illam vniuersalitatem comprehenduntur, vt ibi per Crau.

Solutio autem harum legum non mihi equidem difficilis videtur,si rationes dictarum legum rectè inspiciantur, prout quilibet prudens iurisconsultus facere debet,cum legum ratio illarum anima sit,a qua tota illarū vis dependet,l.a Titio.ff.de verbo oblig.cum sim.quare pro enucleatione dictarum legum dico sic,ꝙ in tex.l.cum filio,& in l.qui liberis.§.hæc autem verba ff.de vulg.& pupilla.subst.hæres hæredis ad substitutionem nō admittebatur; qa testator filio suo impuberi substituerat,& dixerat,quisquis sibi hæres erit,ergo vt quis ad substitutionem vocetur,necesse est,ꝙ conditio prius illum verificetur,videlicet ꝙ ex testamento iuxta testatoris voluntatē hæres sit ,l.cedere diē. ff.de verb.sign.quæ in testamenti interpretatione primum locum obtinet,l.in conditionibus,in princip.ff.de condi & dem. & totum facit,l.ex facto.la secunda.§ rerum autem italicarum, ff.de hæred.inst.l.si mihi & tibi.§.fin.ff.de leg.j.si testatoris volūtas in testamentis præualet & testator velit, ꝙ quisquis sibi hæres erit,ad substitutionem admittatur , hæres hæredis nō in prædicto casu erit testatoris hæres,non verificata in j hærede cōditione,nec ad dictam substitutionem ex testatoris iudicio vocatur, meritò si ad dictam substitutionem non admittitur , vt in dictis iuribus expressè dicitur.

At in d.l.in annalibus, hæres hæredis in infinitum ex testatoris iudicio venit; quia dicta legata , & fideicommissa certæ personæ non tantum erant relicta,sed quoque hæredibus hæredis, & sic ergo hæredes hæredis ex testatoris iudicio veniunt , vt in d.l.in annalibus,legitur,& ibi scribentes:si verò dicta legata certæ personæ fuissent relicta,& non fuisset adiectum:& eius hæredibus:& tunc hæredes hæredis nō ex testatoris iudicio venirēt, meritò si ad dicta legata & fideicommissa non admitterentur.

Similiter.l.fin.C.de hæred.inst.ibi,hæres hæredis ex testatoris iudicio venit,nam legitur ibi testatorem Sempronium sibi instituisse,si ipse testator hæres Plocij extiterit , at nisi mediante sua persona Sempronius ex iudicio testatoris ad Plocij hæreditatē succedere non potest,necesse est ergo, ꝙ Sempronius tāquam hæres Plocij mediante testatoris persona ad hæreditatem Plocij veniat,cum non alio modo ex testatoris iudicio venire potest,vt in d.l.fin.dicitur,ecce ergo,ꝙ hæres hæredis in institutionibus,legatis,fideicommissisq; non venit,nisi ex testatoris iudicio veniat,ergo & prædictæ leges non sunt ad inuicem contrariæ,& discrepantes,immo conformes sunt,si ratio illarum rectè respiciatur,cum oēs semper ad idem tendant , vt s.deduxi.

Non obstat tex.l.si peculium.§.hæredi,& l.seruus si hædi.ff.de stat.liber.nā ibi per solutionē non tm̄ hæredi factam, at hæredi hæredis primo hærede defuncto,ille seruus liber effectus fuit, & liberatur,prout etiam dicit Cagnol.in l. qui per successionē, nu.5.ff.de reg.iur.& ibi non tam suæ libertatis fauore procedit, sed & tum quoque ex testatoris voluntate, videlicet ꝙ solutio non solum hæredi,sed hæredi hæredis fieri possit , vt colligitur in d.§.hæredi,ibi in illo vers.sed si hoc sensit testator , etiam in legatario

legatario idem dicēdum est.ergo præsupponit d.§.hæredi,ꝙ solutio ex testatoris voluntate a manumisso fieri possit,non tantum hæredi hæredis,& ita est etiam intelligēda d.l.seruus si hæredi,cùm vna lex ab alia declarationē recipiat l non est nouū. ff.de legi.ergo semper per dicta oīa iura præallegata comprobatur,ꝙ hęres hęredis non venit,nisi ex testatoris iudicio veniat, vt in dictis iuribus præallegatis expresè dicitur.

Nec dictis iurib. obstat,l.hæredis appellatio.ff.de verb.oblig. nam illa lex,impropriè & sub lata significatione intelligitur,videlicet ꝙ hæredis appellatione omnes hęredes veniant,vt in d. l.hęredis appellatio,dicitur,sed dico, ꝙ hæredes impropriè veniunt,si in fauorabilib.casib.simus , vt est præsens remedium.l. fi.C.de edicto D.Hadr.toll.vt aliàs suprà tetigi. meritò , si tunc sub hæredis appellatione hæres hęredis veniat;nam quando legis dispositio est fauorabilis,est amplianda ad casum, qui sub lata verborum significatione comprehendi potest , iuxta regulā odia restringi,fauoresq; ampliari conuenit,in 6.Corn.cōs.172. colum.5.in prin.li.2.attēto, ꝙ id remediū ad hęredes est transmissibile,Zuccard.in l.fin.nume.196.C.de edicto D. Hadriani toll.ergo hæres hæredis non ex sua persona veniens,sed tanquā hæres primi hæredis testatoris , & sic tunc etiam propriè venit, licet mediante persona primi hęredis venit,Cagno.in l.qui per successionē,nu.11.vers.quartò limita.ff.de reg.iur.meritò,si tūc eo in casu remedium hoc hæredi hæredis competit , vt s.dixi.

Si verò quando simus in materia stricta , odiosaq; , prout est substitutio,vt dicit Alex.cons.59.num.5.vsque ad finem consilij,lib.3.Ias.in l.fi.num.4.C.de hær.institu.Dec.cons.636.nume. 6.in fin.& seq.Ruin.cons.53.num.4.vers.sed his omnib.& nu.8. lib.2.Paris.cons.31.num.19.& seq.& num.27.lib.2.& ob eius restrictionem solet dici,hoc casu substitutio nō loquitur;ergo nō facta censetur.Rub.cons.144.num.3.Paris.cons.41.num.24.lib. 3.Dominus meus Soc.Iun.cons.155.num.6.li.2.sed sic est , ergo eo in casu hæredis appellatione hæres hęredis non comprehēditur,tanquam materia odiosa,strictaque ; & prout loquitur d. l.cum filio,dicto §.hæc autem verba,d.l.sciendū, nisi hæres hæredis ex testatoris voluntate veniat,vt dicit d.l.in annalibus, & l.fi.C.de hære.inst.& d.§.hæredi,& d.l.seruus si hæredi , vt suprà ostendidi.ecce igitur,ꝙ si Doctores intimos legum & nō verborum cortices inspexissent,dubio procul nō ita elaborassent, & non tot membranas denigrassent,cum oculata inspectione omnes prædictæ leges non sint discrepantes,& ad vnam citharam sonant & in ratione penitus concordantes sunt , vt suprà dixi & satis plenè,& rectè demonstraui.

178 ¶Et quoque remedium † l.fin.C.de edicto D. Hadriani toll. non tantum hæredi hæredis ex testamento primo hæredi succedenti competit,sed ipsi quoq; hæredi hęredis primo hæredi ab intestato succedenti datur,cum ad id remedium non ex persona sua veniat,ex primi autem hæredis persona tantum venit;iō non curatur,an primo hæredi ex testamento , vel ab intestato succedat,dummodo primus hęres ex testamento testatori successerit, & præsertim cum id remedium ad hæredes transmissibile sit,l.j.§.hoc interdictum,ff.quorum leg.sed sic est, ergo hæredi hęredis ab intestato etiam primo hæredi succedenti competit,dummodo primus hæres ex testamento testatoris prædefuncti extiterit,Zuccar in l.fi.nu.196.C.de edicto D.Hadr. toll.

Sed tu contra hanc conclusionem , sic fac argumentum , & dic,ꝙ aut primus hæres testatoris hæreditatem defuncti adiuit, vel non.si adiuit,ergo non illa amplius hęreditas testatoris prædefuncti dicitur,sed ipsius tantum hæredis patrimonium censetur.l.sed si plures.§.si filio.ff.de vulg.& pup.subst.no.in l.j.§.veteres ff.de acquir.poss.Ias.in l.fin.num.11.C.de edicto D.Hadr. toll.Rip.in l.filiusfamilias.§.diui,nume.56.ff.de leg.j. Dec.cons. 655.num.34.Paris.cons.20.num.1.lib.2.si illius patrimoniū est, qui adiuit.frustrà igitur hæres hæredis petit se immitti in bonorum possessionem hæreditariorum testatoris prædefuncti , cū non entis nullæ sint qualitates.l.eius qui,ff.si certum petatur.& cessante ratione hęreditatis testatoris ob primi hæredis aditionem;ergo & dispositio d.l.fin.cessare debet , cap.cum cessante, de appella.l.adigere.§.quamuis.ff.de iur.patr.ergo remedium d. l.fin.hęredi hęredis non competit.

Si autem hæres testatoris non hæreditatem illius adiuit,iura hr̄ditaria ad hæredes suos transmittere nō potuit regulariter l. quoniam sororem, vbi Bar. Alex.& alij Scribētes,C.de iure delib.Paris.cons.40.nu.10.lib.3.nisi ipse intra annum,qui ad deliberandum sibi datur,sciens hæreditatem sibi esse ex testamento delatam decedat:nam tunc ipse residuum tempus deliberādi ad suos hæredes transmittit,l.cum antiquiorib.& ibi Doct.C. de iur.delib.vel nisi transmittens de liberis sit; nā tunc ad quoscunq; hæredes etiam extraneos transmittit,s̄m crebriorem, & veriorē Doct.opin.vt per Dominum meum Soc.Iun.cons.119. nu.14.& plurib.seq.lib.j.quamuis nonnulli dicant necessarium esse,ꝙ hęres sit de liberis,& ad quos hęreditatē trāsmittit, quoque de liberis sint,Guid.Pap.q.909.Rub.cons.8.nu.4 Gramma. decis.103.nu.45.tamē opin.Domini mei Soc.Iun.vt s̄.mihi magis placet,rationib. vt ibi per eum allegatis: si hæres ergo sit extraneus,sumus in regula prædicta,videlicet , ꝙ hæres non adita hęreditate iura hæreditaria ad hæredes non transmittit , & successiuè nec ius petendi in possessionem immitti. meritò si ipsi hæredi hęredis eo in casu remedium d.l.fin.non competit.

Verùm his non obstantibus,non recedas a prima opinione iam firmata,& reor,primam rationem dicti argumēti, nihil primæ conclusioni,ut s̄.firmatę obstare:nam eidem vnico verbo respondeo,& dico,non hanc valere consequentiam,hæres hæreditatem adiuit,& post aditionē hęreditas patrimoniū adeūtis fit.ergo remedium d.l.fin.hęredi hęredis non cōpetit , & falsitas dicti argumenti comprobatur;nam per hęreditatis aditionem hęres dominium reum hæreditariarum consequitur , sed possessionem illarum minimè , cum illa sit facti, nisi corporaliter apprehendatur.l.cum hęredes.ff.de acquirend. poss.Ias.in d. l.fin.num.9.Rip.in l.j.§.sed quoties,nu.6.in fi.ff.ad Treb. Dominus meus Soc.Iun.cons.18.nu.24.lib.2.si post ergo aditionē necessaria sit possessionis apprehensio;ergo remedium adipiscendæ hęredi hęredis competit pro adipiscenda possessione.

Et hęc conclusio fortificatur,nam videmus,ꝙ ad hoc, vt primo hęredi hoc competat remedium,necesse est, ꝙ hæreditatē adiuerit,quæ aditio solo animo fit,in petendo se in bonorum possessionem immitti,iuxta d.l.fin.vt s̄.dixi,in illo articulo , dū disputaui,an sit necesse vltra testamenti exhibitionem hæreditatis aditionem probare ubi plenè ibi dixi. si hęreditatis aditio sit necessaria ad hoc, vt tale remedium hæredi competat. ergo sequitur,ꝙ allegata argumenti consequentia in contrariū adducti penitus est falsa;ergo hęredi hęredis ex primi hęredis persona ad hanc hæreditatem venienti remedium id adipiscendæ competit,ad consequendam possessionem bonorum hæreditariorum testatoris prædefuncti,vt s̄.in conclusione dixi, nisi primus hęres iam sua in vita possessionem adeptus fuisset,& deinde a possessione cecidisset;nam secundus hęres ex primi hæredis persona,& iure veniens,vt suprà sæpius in conclusione dixi, dictum remedium ei non competit, cum non ei concedatur, qui a possessione cecidit,§.adipiscendæ,ver.si itaque. Inst.de interd.Ias.in l.fin.num.9.& 11.Dec.num.4.in fin.& Zuccard.num. 198.C.de edicto D.Hadr.toll.

Si primus autem hæres hęreditatem non adiuerit , & hæres sit extraneus,in prędicta regula simus,& tunc profectò nulli dubium erit,hoc remedium eidem non competere,cum secūdus hęres ex primi hęredis persona veniat , & non ex sua persona. meritò si primo hęredi (non adita hęreditate) nō id remediū competit, Zuccard.in d.l.fin.num.170.& vt aliàs suprà tetigi;ergo nec huic suo hęredi secundo competit, ne secundus melioris sit conditionis,quàm primus,quod esse non debet,per text. in l.fi.§.si creditor,ad Velleia.ergo ex his necessariò concludo, hoc remedium dict.leg.fina. hęredi hæredis in hoc casu non competere.

Sed si essemus ī vno casu dictarū fallentiarū,videlicet,ꝙ hr̄ditas non adita ad suos hr̄des transmittat , & tūc quoq; arbitor, eo in casu hr̄di hr̄dis id remediū dare , cùm hr̄s hr̄dis iura hr̄ditaria,dominaq; bonorū hr̄ditariorū ex primi hr̄dis ꝑsona hēt, d.l.cum hęredes,& ibi Scribentes. ergo ad consequendum corporalem possessionem remedium adipiscendę eidem cōpetit, & conceditur,ex quo dictum remedium ad hęredes est transmissibile,d.§.hoc interdictum,& vt suprà dixi,igitur &c.

179 ¶Et† quamuis non desunt,qui existimarunt,ꝙ si primus hęres defuncto ab intestato successisset,si secundus hęres hęredis ex testamento primi hęredis confecto, primo hęredi succederet,quod id remedium eidem competeret, ad consequendum possessionem bonorum hęreditariorum illius , cui primus hęres successit;Bald.in l.j.col.j.vers.pone ergo,ff.de pet. hęred.

Curt.autem in l.fin.nu.53.C.de edicto D.Had.tol. de hoc dicto valde dubitauit,& Zuccard.ibi num.197.reprehendit dictū Baldi,& dicit,illud procedere hęreditatis respectu huius primi hęredis,cui ex testamēto successit,si dicta bona hęreditaria hęres tempore eius mortis possedit,vel detinuit : si secundus autē hęres ex testamento primi hęredis,qui primo defuncto ab intestato successit,velit,tanquam bona primi defuncti hęreditaria in possessionem immitti,nullo equidem modo potest, cùm id remedium succedenti ab intestato non conceditur,vt supra dixi,& sicuti primo non competit, ergo nec huic secundo competeret,cùm iste hęres hęredis non habeat,nisi ea iura,quæ primus hæres habebat,& si primus non habet id ius adipiscendæ; ergo illud in suum hęredem non transferre potuit;quia nemo dat quod non habet.l.traditio,ff.de acquiren.rer. domi.l.nemo plus iuris,ff.de regul.iur.

Et id conuenit, ne secundus hæres melioris conditionis sit, quàm primus,l.fi.§.si creditor,ff.ad Velleianum.ergo ex his necessariò concluditur, dict.remedium hæredi hæredis in dicto casu non competere,& licet Zuccard.in dicta l.fin.num. 197.in fin.dicat,Bal.auctoritatem esse magnam; tamen ibi concludit, illum malè loquutum fuisse, nisi declaretur eo modo , & eo in casu,vt dixit suprà, cui opinioni ego quoque annuo , & dico, Baldum perperam,& malè loquutum fuisse , rationibus præallegatis,

legatis, & de auctoritate Bald. quamuis illa sit magna; tamen in hoc nihil curandum est, cum contra iura apertissima, & tam cōtra perspicuam rationem præallegatam loquatur; nam Doctorum auctoritas non legi præualet, immo ab ea depēdet, & erubescimus, cum sine lege loquimur, l. illam, C. de collat. cum simil. igitur &c.

180 ¶Si † hæres in re certa institutus sit, hærede vniuersali dato, non eidem regulariter competit beneficium, l. fin. C. de edicto D. Hadr. toll. & ratio est; quia dictus hæres legatarij loco habetur, l. quoties, C. de hæred. institu. tum quia etiam iura actiuè & passiuè non in eum transeunt, D. meus Soc. Iun. consi. 10. num. 2. lib. j. & hæc opinio principalis fuit glo. in d. l. fin. in verbo, Ex parte. quæ a Doct. ibi communiter recipitur: & maximè per Alexand. ibi num. 6. in fin. Rip. in l. j. num. 16. ff. quorum bonorum. Paris. cons. 54. num. 8. & consi. 74. nume. 41. libro 3. Practi. Pap. in form; libell. quo pet. hæred. ex testamen. in glo. in omnibus, nume. 1. Et quamuis hæc opinio a Curtio Iun. in d. l. fin. ibi num. 38. & seq. reprobetur: tamen pulchrè a Zuccardo ibi defenditur, respondendo omnibus particulariter obiectionib. Curt. Iuni. ad quem ob eius rationes me remitto, cum in fonte videri possit.

Si nullus autem hæres vniuersalis a testatore in testamento datus sit, ille tunc in re certa institutus, loco hæredis vniuersalis est, l. j. §. si ex fundo, ff. de hæred. institu. l. cohæredi, §. fi. ff. de vulga. & pupilla. subst. Alexand. cons. 98. num. 10. libro 2. secundùm crebriorem Doct. opinionem, vt per dominū meum Soc. Iun. cons. 10. num. 16. libro j. & hoc est, ne testator pro parte testatus, & pro parte intestatus decedat, vt l. ius nostrum, ff. de regu. iur. nec equidem testator facere potest, quin leges suo in testamento habeant locum, l. nemo potest, & ibi doct. ff. de leg. j.

Et hac ratione, hæres re in certa institutus per ius accrescendi vniuersalis hæres fit, Pract. Pap. in form. libell. quo pet. hæred. ex testamen. in glo. in omnibus, num. 3. Ripa in l. Centurio, nu. 95. versicu. videmus, ff. de vulg. & pupilla. subst. Dominus meus Soc. consi. 111. num. 5. & pluribus sequē. libro j. quod ius accrescendi ex tacita testatoris voluntate obuenit, secundùm receptiorem Doct. opinionem, vt per Cagnol. in Rubri. C. quando non pet. par. num. 21. & seq. & per Dominum meum Soc. Iun. consi. 139. num. 23. & seq. libro j. hæredi vtique vniuersali id datur remedium; ergo & in hoc quoque casu huic in re certa instituto competit, glo. in d. l. fin. in verbo, Ex parte. & ibi Decium post Scribentes num. 23. vers. primus, & Zuccard. ibi quoq; numero 159. vers. fallit primò, Aretin. in §. quadrupli, numero 28. prope fin. Institu. de actio. Alexand. in l. quoties, colum. 3. versi, pro hoc, C. de hæredibus institu. Pract. Pap. in form. libell. quo pet. hæredi. ex testam. in glo. in omnibus, num. 3. & sequen.

Vel & hærede vniuersali quoque dato, sed hæreditate repudiante, & huic tunc in re certa instituto hoc beneficium conceditur, ex quo tota sibi hæreditas accrescit, secūdum crebriorem Doctor. opinionem, vt dicit Alexand. in d. l. quoties, colū. 3. in princip. Sal. in d. l. fin. num. 5. Ias. num. 7. vers. breuiter veritas, Dec. num. 23. vers. primus, & Zuccard. nume. 159. vers. tertiò fallit, Aret. in d. §. quadrupli, num. 28. in fine.

Et hæc opinio non solùm procedit, si hæres vniuersalis hæreditatem repudiat, verùm & quoque si hæreditate non adita decedat; nam tunc rei mentione detracta, ille institutus in re certa loco hæredis vniuersalis succedit, d. §. si ex fundo, & p cōsequens, hoc eidem remedium datur, Pract. Pap. in form. libell. quo pet. hæred. ex testam. in glo. in omnibus, num. 3.

Sed Ias. in d. l. fin. num. 7. prope fin. contra hanc conclusionē sic argumentatur, & dicit, remedium huius l. fin. hæredi scripto competit, vt colligitur in d. l. fin. in verbo ostenderit. & expresè dicitur in Rubr. & in l. 2. C. de edicto D. Hadr. toll. sed sic est, hęres re in certa in testamento institutus, non legitur, quod hæres vniuersalis, sed particularis tantum sit; nam legitur illud, quod oculis corporeis sine interpretatione in testamento videri potest, l. j. ff. de his, quę in testamen. delen. Dominus meus Soc. Iun. consi. 131. num. 72. & seq. lib. j. ergo non hoc eidem remedium competit. Et quamuis Ias. ibi a communi nō recedit; quia dicit, quòd oportebit, vt ille in re certa institutus probet, hæredē vniuersalem repudiasse hæreditatem, vel absq; hæreditatis aditione defunctum fuisse, vt ibi latiùs per eum, & vt aliàs dixi suprà, non tamen propter hoc obiectioni contrariæ respondet.

Sed ego equidem huic argumento vnico verbo respondeo, & dico, quòd institutus in re certa non hærede vniuersali dato, vel dato, & hæreditatem repudiante, vel mortuo non hæreditate adita, testatoris voluntate (detracta rei mentione) hæres vniuersalis est, dicto §. si ex fundo. nam ius accrescendi ex tacita testatoris voluntate prouenit, secundùm communem Doc. opinionem, vt per Cagnolum in l. vnica, numero 21. C. quando non pet. part.

Et id iuri conuenit, ne testator pro parte testatus, & pro parte intestatus decedat; nam esset contra leg. ius nostrum, ff. de regulis iuris si ex testatoris ergo voluntate ex verbis in testamento expressis deprehendatur, illum esse hæredem vniuersalem, ergo ille casus non censetur omissus, sed in testamēto scriptus; nam illud omissum nō dicitur, quod ab aliquo verbo expresso, vel subsequenti veniat, Ias. in leg. cum res, numero 18. ff. de legat. prim. Zuccard. in dict. leg. fin. numero 189. versic. pro qua, & numero 190. versicu. ad quintum, Curt. Iun. consilio 121. numero 11. Paris. consilio 16. numero 24. libro 3. Dominus meus Soc. Iun. consilio 8. numero 12. libro 2. Crau. consilio 130. numero 7. & consilio 62. numero 14. cumq; voluntas istius scripta, quæ colligitur, ex præcedentibus, vel subsequentib. verbis, in testamento insertis, magis quam verba attenditur, aliàs si ex dictis verbis non comprehendatur, secus est, Ripa post Doct. in leg. hæredes mei. §. cum ita, numero 34. & ibi etiam Torniel. numero 63. ff. ad Trebell. Cagno. in leg. j. numero 53. C. de pact. Dec. consilio 15. num. 6. & consi. 514. colum. fin. versic. vltimo, Ruin. cons. 179. numero 7. in fin. libro 2. Paris. consi. 35. num. 13. & consi. 66. numero 12. libro 3. Curt. Iun. cons. 121. num. 11. Rub. consilio 68. numero 2. versicu. præmissis, Dominus meus Soc. Iun. cons. 1. numero 27. & consilio 78. numero 32. & sequen. libro 3. si voluntati igitur scriptæ ex testamento collectæ attenditur, & non hærede vniuersali dato, vel dato, hæreditatemq; repudiante comprehenditur (in his casibus) testatorem voluisse, illum in re certa institutum suum esse hæredem vniuersalē, rei mentione detracta, dicto § si ex fundu, & Scribentes communiter in dict. leg. quoties. ergo iste in re certa institutus, tunc hæres vniuersalis in testamento scriptus censetur: & sic ergo p hærede vniuersali legitur, cum ex testamenti verbis comprehē ditur, illum eo in casu esse hæredem vniuersalem institutum, glos. est in leg. j. in verbo, Extrinsecus, ff. de his quæ in testamen. delen. si hoc modo oculata testamenti inspectione legatur, illum hæredem esse vniuersalem; ergo eidem remedium dict. l. fin. competit, & ita Iasonis argumentum euacuatur in contrarium adductum, ita quoque ad contraria respōdet Dec. in dict. leg. fina. numero 24.

Et quamuis Zuccard. in dict. leg. fin. numero 163. dicat, quòd Decij responsio non dubitatione caret, per ea, quæ tradit Fel. in capitu. translato, de const. Ias. in leg. ait prætor, numero 6. & sequen. ff. de noui oper. nunc.

Sed ego respondeo, & dico, quòd Fel. & Ias. loquuntur, quando dispositio contra ius commune sit & in odiosis simus; nam tunc lex aliquid expresè requirēs fieri, pariter requiritur, quòd mentio fiat specialis, & expresè, & non per coniecturas, vt ibi per Fel. & Ias. sed nos in præsenti articulo proposito sumus in casibus, qui non contra ius commune sunt, sed secundùm ius commune, videlicet, quòd hæres particularis non hærede vniuersali existente, vel existente, & hæreditatem repudiante, & sic de similibus, loco hæredis vniuersalis succedit, vt suprà tetigi, & sumus in casu fauorabili, in quo de modico tractatur præiudicio, vt dicit Dec. in loco allegato vt suprà, sed in fauorabilibus legis dispositio ampliatur, & sub illa omnis casus comprehenditur, qui sub lata verborum significatione venit, iuxta regulam, odia, de regulis iuris in sexto. Cornel. consilio 172. colum. 5. in princip. libro 2. Zuccard. in dict. l. fin numero 167. vers. secundo. meritò si hæres particularis in prædictis casibus loco hæredis vniuersalis succedens, hæres vniuersalis dicatur.

Cumque in testamenti interpretatione illud semper expressum dicatur, quod ex verbis præcedentibus, vel subsequentibus colligitur, Ias. in dict. leg. cum res, numero 18. & alij Doct. ad id propositum vt suprà præallegati, & testatoris tunc voluntas, & non verba attenditur, vt dicunt commemorati patres in locis præallegatis vt suprà.

In hancq; reincidit quoque opinionem Zuccard. in dict. leg. fin. numero 162. vbi vult, quòd omnis extrinsecus ex ipsa littera, vel ex vi ipsius litteræ legi potest, in testamento dicitur expressus, & scriptus, iuxta glo. in dicta l. j. quòd enimuerò nihil aliud est dicere, nisi illud, quod ipse Dec. ibi dicit; ergo Decius in hoc a Zuccardo non merebatur reprehendi, & sic solutio dicti argumenti prius fuit Decij, quàm Zuccardi, licet Zuccard. sibi illam ascripserit, hancq; solutionem intra dentes sentit Ias. in d. leg. finali, numero 12. Zuccard. post alios doct. ibi in loco vt suprà allegato, Corn. cons. 172. columna 5. libro 2.

181 ¶Et † nonnulli quoque censuere, quòd id remedium hæredi in re certa instituto concedatur, hęrede vniuersali dato, non hæreditate adita; nam si hæres vniuersalis non hæreditatem adiuerit, illa institutio tunc naturam vniuersalis institutionis ob spem iuris accrescendi sapit, cuius virtute remedium hoc sibi competit, Barto. in leg. finali, numero octauo. C. de edicto D. Hadria. tollen. tamen communiter ibi est reprobatus, vt dicunt Ange. in dict. lege fina. columna prima. versiculo in gloss. 4. & etiam Sal. ibi numero quinto. Alexand. numero 6. in fin. Iaso. numero 7. versiculo gloss. in verbo, Deci. numero 23. versiculo sed contrarium, & Zuccard. numero 159. versiculo fallit secundò. Aretin. in §. quadrupli, numero 28. prope fin. Institu. de actio. Alexand. in dict. leg. quoties, numero 7. & hæc opinio in puncto iuris est verior, vt etiam dicit Rip. in leg. prima. numero 18. ff. quor. legat. ratioque in promptu est: nam nō

delibera-

deliberatione per hęredem vniuersalem interim facta, an hæreditatem adire velit, vel repudiare, non est hæres vniuersalis ille hæres particularis in re certa institutus per ius accrescēdi, cum tale ius à futuro dependeat euentu, qui nihil in esse ponit, l. si quis sub conditione. ff. si quis omiss. caus. testa. sed sic est, ergo non sibi nullo modo hoc remedium eidem competit, nā verba d. l. fi. non ei conueniunt, cum tantum in hærede scripto loquantur, cui remedium d. l. fi. competit, iste non est scriptus, nec per ius accrescendi fit, pendente adhuc deliberatione per hæredem vniuersalem fienda. ergo patet, ꝙ verba d. l. fi. ei non conueniunt, ergo nec eius dispositio. l. 4. §. totiēs. ff. de dam. infecto. & quamuis dictus hæres re in certa institutus non habeat interim à manu cuius capere possit, hoc nihil refert, nam & quoq; legatarius per hæredem non hæreditate adita, non habet à quo suum capiat legatum, & tamen non ei hoc competit beneficium, Zuccard. in l. fi. num. 159. versi. fallit secundò, in fin. C. de edicto D. Adria. tollen.

182 Si † quis autem in re incerta hæreditaria institutus sit, sed nō in tota hæreditate, vt puta in tertia hæreditatis parte, tunc proculdubio beneficium d. l. fi. eidem competit, Cagn. in l. qui per successionem, nu. 7. ff. de reg. iur. nam eo in casu verba d. l. fi. cōueniunt, ibi, ex parte institutus: ergo & eius dispositio dicto §. toties.

183 Pleriq; quoq; censuere, ꝙ † quando filius sua in legitima institutus sit, ꝙ tunc ipsi filio pro consequenda possessione legitimæ suæ beneficium d. l. fi. competit, Bal. in d. l. fi. num. 38. Rip. in l. j. nu. 16. & seq. ff. quor. bon. à qua opinione ego valde dissentio, nam legitima est quota bonorum, & non hæreditatis pars, ex quo ære alieno deducto filio debetur, l. Papinianus. §. quarta. ff. de inoff. testam. secundùm crebriorem doct. conclusionem, vt dicit Alex. in l. ita tamen, §. si patronus, num. 2. ff. ad Treb. Ias. in auth. nouissima, nu. 3. C. de inoff. test. Rip. in l. j. nu. 17. ff. quorum bon. dominus meus Soc. Iun. consi. 124. nu. 10. lib. 2. neq; in hūc filium in sua legitima institutum iura hęreditaria actiuè, & passiuè transeunt; quia illa (deducto ære alieno) filio debetur, d. §. quarta. in hærede autem vniuersali, vel particulari in re incerta hæreditaria instituto nō sic est, Aret. in §. actionum autem, nu. 99. Insti. de act. dominus meus Soc. Iun. consi. 107. nu. 26. lib. 3. Crau. cons. 109. nu. 7. & seq. sed sic est, ergo in legitima institutus non potest dici, ꝙ sit hæres scriptus, ergo beneficium d. l. fi. eidē filio non conceditur; nam hæredi tantum scripto in tota hæreditate, vel in incerta hæreditatis parte competit, vt in d. l. fi. ibi, ex asse vel ex parte institutus, iste filius nō est in tota, nec in parte institutus, cum legitima sit bonorum quota, & non hæreditatis pars, ergo ei hoc beneficium d. l. fi. non datur.

Præterea, si legitima (deducto ære alieno) debeatur, dicto §. quarta. necessarium igitur est, ꝙ omnia bona depositata, & per testatorem tempore eius mortis detenta deducantur, & si hoc fit. sequitur ergo, ꝙ verba d. l. fi. ei non conueniunt, cum hæredi vniuersali id remedium datur, etiam pro bonis depositatis, detentisq; per defunctum tempore eius mortis, d. l. fi. ergo & eius dispositio filio non competere debet, d. §. quoties. & propterea ex his rationibus concludo, beneficium huius l. fi. filio pro consequenda eius legitima non competere, Alexan. in l. fi. nu. 6. C. de edicto D. Adr. tol. cuius opinionem simpliciter sequitur ibi Ias. nu. 7. in fi. Dec. nu. 24. prope fi. & Zuccar. ibi quoq; post alios Scribētes, nu. 163. & seq. Bal. in l. incerti, nu. 12. C. de interd. Aret. in §. actionum autem, nu. 99. & ibi etiam Ias. nu. 216. & 227. Insti. de act. Crau. cōs. 109. nu. 5. ex quibus patet hanc esse receptissimam, veriorem q; doct. conclusionem, & in hoc id remediū ab hæreditatis petitione non differt, vt ex auctoritatibus doct. præallegatis perspicuè deprehenditur.

Et quò ad remedium istud hæc quoq; opinio ex alia ratione comprobatur, nam legitima à causa intestati initium sumit, & ab ea regulatur, gloss. est communiter approbata in l. Papinianus. §. vnde quis, in verbo, Sextans, ff. de inoffic. test. dominus meus Soc. Iun. consi. 67. num. 61. & seq. lib. 2. subdens ibi Soc. Iun. quòd hinc dicitur, legitimam tantum his qui ab intestato veniunt deberi.

Et hac ratione, si pater certum quid filio relinquat, iubendo illi talis relicti contentum esse, nō obstante hac prohibitione filius supplementum legitimæ suæ petere potest, §. cæterùm, in auth. vt cum de appell. cognoscit. dominus meus Soc. Iun. consi. 25. nume. 10. lib. j. si contra igitur testatoris voluntatem filius legitimę supplementum petere potest, & legitima ab intestato & à causa intestati initium sumat, & ab ea regulatur, & sic filius in legitima ab intestato quoq; succedat, vt supra dixi. meritò si filio in legitima instituto hoc beneficium dictæ l. fi. non competat, cum succedenti tantum ex testamento, & non ab intestato datur, vt supra in prin. huius tractatus dixi.

Nec prædictæ opinioni obstat l. 2. §. si quarta, ff. fam. ercis. per quem mouebatur Bal. in d. l. fi. in contrarium allegatus; nam dico, ꝙ licèt ibi arrogatus, pro cuius quarta actio sibi vtilis familiæ erciscundæ competat, non tamen propter id sequitur, ꝙ sit hæres; quia ibi in contrarium dicitur, videlicet, quòd nō est hęres, vt in d. tex. expresè colligitur, ibi, neque hæres. si ergo non est hæres, non principale verificatur requisitum, dicta l. fin. videlicet, quòd sit hæres scriptus, ergo d. §. si quarta, nihil conclusioni nostræ obstat.

Bene autem fateor, ꝙ si filius in sua legitima institutus sit, non hærede vniuersali dato, vel dato, & illam repudiante, vel hærede vniuersali defuncto testatore viuēte, tota hæreditas ipsi tunc filio in legitima instituto accrescit, d. §. si ex fundo, Ias. in auth. nouissima. num. 13. in fi. C. de inoff. testa. meritò si in eo casu remedium d. l. fi. filio competat, non ex eo tantum, ꝙ in legitima institutus sit, sed quia ob ius accrescendi ille tanquam hæres vniuersalis institutus venit, vt supra dixi de hærede in re certa instituto, ergo remedium id filio in legitima instituto competit, vt in prædicto articulo latius dixi, quæ omnia ibi allegata ad hoc propositum faciunt.

184 Quid si filius vniuersalis † hęres institutus sit, existente statuto defuncti possessionem ipso iure in hæredem continuare, an illi beneficium huius l. fi. competat, tu declara hunc articulum, vt plenè in tractatu interdicti quorum bonorū dicam, ad quē locum me reiicio, ne idem repetam.

185 Remediumq; id quoq; substituto † expresse per vulgarem & pupillarem (verificata prius eius conditione) competit, l. j. C. de edict. Diu. Adr. tol. & ibi doctores, gl. est in d. l. fi. in verbo, ex parte, ibi à doct. communiter recepta, quia substitutio est conditionalis institutio, l. j §. id quod ex substitutione. ff. ad l. Falc. Ias. in l. licet Imperator. nu. 27. ff. de lega. j. Cor. consi. 172. col. 5. lib. 2. & sic est 2. institutio, gl. est in rub ff de vulg. & pup. subst & ibi scribentes, Alex. in l. j. nu. 3. & ibi etiam Ias. C. de edict. Diu. Adr. tol. Dec. in l. in testamento. la j. nu. j. C. de testa. milit. & in l. precibus. nu. 5. C. de impub. & aliis substi. & substituere nihil aliud est, q̄ in eius locum alium hæredem surrogare, l. fin. C. de hæred. inst. Curt. Iun. consi. 73. num. 7. ergo adueniente casu substitutionis tunc ille dicitur testatoris hæres, D. meus Cęphal. qui fuit præceptor & promotor meus honorandiss. in consi. 245. nu. 53. si ergo substitutus in locum instituti in omnibus & per omnia cū omnibus suis qualitatibus conditionibusq; surrogatur, Ias. in d. l. licèt Imperator. num. 25. primo hæredi hoc remedium competit, ergo & huic substituto, loco primi hęredis surrogato, Bar. in l. fi. nu. 10. C. de edict. Diu. Adr. toll. vbi etiam Bal. nu 6. in fin. Ang. col. 2. in prin. in vers. in ea gl. Alex. nu. 9. Ias. nu. 12. Dec. nu. 27. Cur. Iun. num. 50. & Zuccar. num. 185. Aret. in §. quadrupli. num. 28. inst. de act. Ias. in l. precibus. nu. 17. in fi. C. de impub. & aliis subst. Rip. in l. centurio. nu. 51. ff. de vulg. & pup. subst. Corn. consi. 172. col. 5. lib. 2. dummodo substitutus substitutionis casum euenisse probet, aliàs nō hac probatione facta, substitutus succumberet, & eidem tunc remedium id non competeret, D. meus Soc. Iun. cōsi. 97. nu. 45. lib. 2. & alij commemorati patres omnes in locis præallegatis vt supra.

Quòd & quoq; Aret. Dec. Curt. Iun. & Zuccard. & Cor. in locis pręallegatis affirmant, hanc opinionem in substituto tacitè (conditione adueniente) verificari, cui beneficium huius l. fi. cōpetit, ab opinione quorū ego non dissentio; nam licèt ipse substitutus in testamento expresse, & nominatim non reperiatur scriptus, prout requiritur, vt in possessionem immittatur, d. l. fi. ibi: ostenderit; tamen, cum ex vi verborum testatoris deprehēdatur, illum esse substitutum, satis in testamento legi dicitur, secundùm tex. iuncta cum glo. ibi, in l. j. ff. de his quæ in testa. delent. & scriptura tunc plus significat, quam loquatur, Aret. in d. §. quadrupli. num. 28.

Et illa ratio, quæ in substituto viget expresso, viget & quoq; in tacitu, & tunc sumus in interpretatione intellectiua, & comprehēsiua, quæ inesse dicitur, sicuti species inest generi, Zuccar. in d. l. fi. nu. 190. ver. non obstat, Rip. in l. si constante, num. 63. & seq. ff. sol. matr. D. Rim. Iun. in prin. inst. de don. nu. 272 & pluribus seq. & nu. 610. & plurib. seq. Dec. cons. 227. nu. 8. & cons. 372. nu. 7. Paris. latè consi. 16. nu. 25. & seq. lib. 3. D. meus Soc. Iun. cōsi. 8. nu. 10. lib. 2. & cons. 39. nu. 49 & consi. 43. nu. 47. lib. 3. Berous quæst. suis famil. q. 45. nu. 6. & seq. Crau. in trac. de antiq. temp. in quarta par. num. 44. versi. sed contrariū, merito si verificata eius conditione, ei quoq; tacitè substituto remedium d. l. fi. competat, prout dicitur de instituto, non in testamento nominato, de substituto, & de similibus, quibus hoc remedium competit, licèt expresse hęredes in testō non sint scripti, neq; noīati, Cor. d. consilio 172. columna 5. & vt alias in præcedentibus articulis plenè dixi, comprobauique, ad quos locos me reiicio, ne idem repetam.

186 Fideicommissarius † autem nulla restitutione saltē ei verbaliter facta, quæ fieri potest, l. restituta. ff. ad Treb. nullū ius regulariter in bonis fideicommisso subiectis habet, l. j. l. restituta. l. facta. ff. ad Treb. §. restituta. insti. de fideicōmiss. hære. & ibi scribētes, nam bona per fideicōmissum sibi relicta, ex hæredis manu capere debet, Zuccar. in d. l. fi. nu. 165. in fi. Dec. cons. 243. nu. 3. & cōs. 438. nu. 15. Paris. ꝯs. 54. nu. 3. & ꝯs. 53. nu. 103. & seq. li. 3. D. meus Soc. Iun. cōs. 92. num. 6. & seq. lib. j. aliàs si regulariter propria auctoritate possessionem apprehenderet, puniretur, & suo

omni

omni iure priuaretur, iuxta l. non dubium. C. de lega. quæ pęna quoq; in fideicommissario sibi locum vendicat, Rip. in l. Centurio. num. 52. ff. de vulg. & pup. subst. Plot. in l. si quando. num. 54. C. vnd. vi Dec. cons. 424. nu. 17. in fi. & cons. 438 num. 15. in fi. Paris. consi. 53. num. 105. & cons. 53. num. 4. lib. 3. meritò ex his concludo, hoc remedium fideicommissario regulariter nō competere, l. fi. C. de codicil. & ibi Alex. post scribentes, num. 7. & ēt Ias. num. 4. gl. est in l. fi. in verbo, ex parte, C. de edict. Diu. Adr. tol. & ibi etiam num. 10. Bal. nu. 39. Saly. num. 6. Ang. col. j. in fi. & seq. Alex. nu. 7. Ias. num. 8. Dec. num. 24. in fi. & seq. Cur. Iun. num. 34. & Zuccard. num. 165. Aret. in §. quadrupli. nu. 28. inst. de act. in l. precibus, nu. 17. in fi. C. de impub. & aliis subst. Rip. in l. Centurio, nu. 51. ff. de vulg. & pup. subst. Guid. Papa q. 132. nu. 9. Corn. consi. 172, col. 5. circa medium, lib. 2. Paris. consi. 54. nume. 5. & consi. 103. num. 103. & seq. lib. 3. Rub. consi. 64. num. j. D. meus Soc. Iun. cons. 92. nu. 8. lib. j. Durant. in tract. de ar. testa. tit. 11. caut. 20. num. 5. in fi. Boer. decis. 156. num. 13. & ex quibus patet, hanc esse communem doct. conclusionem, & ideo fideicommissarius valde erraret, si ante restitutionem ab hærede sibi factam remediū id intentaret, Boer. decis. 156. nu. 13. & Doc. communiter præallegati vt supra.

Et quamuis disputatiuè loquendo Modernus Corrigiensis in l. fi. nu. 167. C. de edict. Diu. Adr. tol. inducat l. fi. C. de codicil. contra dictam communem Doct. opinionem; arguendo hoc modo, quod d. l. fi. C. de codicil. dat illi potestatem (qui hanc petit immissionem) viam eligendi, per quam velit, hāc immissionem fieri, videlicet, an tanquam hæres, vel fideicommissarius, ergo ille tex. vult; vt tale remedium fideicommissario competat, nam si hoc remedium eidem nō competeret, frustra d. l. fi. dixisset, fuisse in electione illius, qui peteret, vel vt hæres, vel vt fideicommissarius. cum ergo in eius electione sit, ergo fideicōmissario hoc remedium competit.

Et nō possumus dicere, ꝙ in d. l. fi. C. de codicil. de fideicommissario loquatur, cui restitutio verbaliter facta sit, nā hæc erit mera diuinatio, cum ille tex. pręsupponit, nullam eidem restitutionem fuisse factam, aliàs in sua electione nō erit, si iam fideicommissi restitutio verbaliter emanata fuisset, quoniam declarauisset, se nolle hæredem esse: cum in eius igitur electione sit, vt præsupponit ibi ille tex. ergo restitutio iam nō erat facta, ergo tex. in d. l. fi. C. de codicil. ita inductus de directo contra communem Doct. opinionem probat, ergo cōmunis non vr̄ vera.

Et præsertim cum remedium id sit fauorabile, vt supra sæpe tetigi, ergo ad fideicommissarium extenditur, qui sub lata verborum significatione hæres dicitur. l. hæredis appellatione. la 2. ff. de verb. signi. cumq; etiam in materia correctoria licita est extensio ad casum, qui sub larga vocabuli significatione comprehēditur, secundùm communem doct. opinionem, Zuccar. in l. fi. nu. 304. C. de edict. Diu. Adr. tol. Ias. in auth. quas actiones. nu. 24. C. de sacros. eccl. Crau. consi. 173. nu. 11. etiam si essemus in materia odiosa, Crau. consi. 155. nu. 8. ergo remedium id ad fideicommissarium extenditur & eidem competit, cum hic simus materia fauorabili & limitatoria. Zuccard. in d. l. fi. nu. 55. ver. nec obstat si dicatur, meritò si de stricto casu ad largum fit extensio, Dec. in l. qui se patris. nu. 26. post Ias. ibi. C. vnde liber. Rip. in l. si constante. num. 78. & seq. ff. sol. matri. Zuccard. in d. l. fi. num. 348. prope fi.

Et hoc non est absonum, vt prius possessor efficiatur, quamuis nullum ius in bonis habeat, vt per Zuccard. in l. fi. nu. 169. C. de edict. Diu. Adr. tol. tandem Zuccard. ibi. nu. 166. dicit, quòd præmissis non obstantibus à communi docto. opinione in iudicando, & consulendo non est recedendum, non propter id, ad contraria respondet, vt ibi perspicue patet, & ibi num. 169. dicit cogita.

Ego autem arbitror vlla absq; difficultate cōmunem verissimam esse, nō obstantibus per Zuccar. ibi adductis, & profectò, si considerare velimus l. fi. C. de codicil. proculdubio probat cōmunem doc. opinionem, de iure verissimam esse, neq; ille tex. contra communem retorqueri potest, inducendo l. fi. C. de codicil. hoc modo, & dico, ꝙ d. l. fi. in prin. dicit, ꝙ si quis agere ex testamēto de hæreditate voluerit, ad fideicommissi persecutionem aspirare cupiens, minimè permittatur, & ibi ille tex. rationem reddit, quia actiones sunt diuersæ ad petendum directè hęreditatem, vel fideicommissum eligendoq; vnam viam, aliam sibi præclusisse censetur, vt ex illo tex. perspicue colligitur, ibi: sciens se vnius electione alterius sibi aditum præclusisse: si ergo ad petendum hæreditatem directè, vel fideicōmissum per remedia penitus contraria procedatur, sequitur vtiq; necessariò, ex illo tex. remedium l. fi. C. de edict. Diu. Adr. tol. nō huic fideicommissario competere, sed hæredi vniuersali tantum, ergo ille tex. pro communi, & non contra communem probat.

Et quando l. fin. C. de codicil dicit, si petierit se in possessionē immitti, idest secundùm l. fi. C. de edict. Diu. Adr. tol. tūc propositum suæ intentionis explanat, cur velit, ꝙ suæ intentionis propositum declarat, si remedium l. fi. C. de edict. diu. adr. tol. fideicōmissario cōpetat, equidem autem per uias contrarias hæres directus, & fideicommissarius agunt. meritò si actor, tunc propositum suæ intentionis explanare debet, quasi sensus illius literæ sit, videlicet, & si petierit se in possessionē immitti, dēt prius, & statim suam declarare intentionem: nam si tanquam hæres in possessionem petierit se immitti, cui tale remedium adipiscēdæ competit, ad huiusmodi remidium admitteretur, quasi sentit tex. ibi, ꝙ si tanquam fideicommissarius petierit in possessionem immitti, non immitteretur, cum fideicommissarius fideicommissum ex manibus hæredis capere debet, d. l. restituta, d. l. facta, & vt supra tetigi, & hac ratione tex. in l. fi. C. de codic. vult, vt declarationem suæ intētionis facere debeat, cum diuersa remedia hæredi & fideicommissario competant.

Ex his igitur patet, hanc consequentiam non valere, est in illius electione, ergo remedium ei competit, nam l. fi. C. de codicil. hoc non dicit, immo totum cōtrarium apertè vult, cum in principio dicit, ꝙ qui agere de hæreditate voluerit, ad fideicōmissum aspirare minimè permittatur, cū facta electione vnius viæ, altera tāquam sibi incompatibilis denegatur: vt in illo tex. expresè legitur; nam si remedia non incompatibilia, & contraria essent, per electionem vnius remedii, aliud non tolleretur, Cagnol. in l. vinum. nu. 33. ff. si certum pet. & in l. vbi repugnantia, col. pen. ver. tertio limit. ff. de regul. iur. dominus meus Soc. Iun. consi. 105. nu. 30. li. 2. si in nostro igitur articulo, per electionem vnius remedij aliud sibi præcludatur. l. fi. C. de codicil. & ꝙ per remedia contraria hæres directus, & fideicommissarius procedunt, & quod vni competit, alteri denegatur, sequitur necessariò, ꝙ si fideicommissarius peteret, se in possessionē immitti, iuxta l. fi. C. de edicto D. Adriani tollen. hoc sibi non permittitur, & l. fi. C. de codicill. expresè in contrarium dicit, vt supra demonstraui, igitur &c.

Et sensus literæ l. fi. C. de codicill. ita suadet, vt contrarietas remoueatur, quæ equidem maxima erit, si permitteret hæredem & fideicōmissarium in possessionem immitti, & quod in principio d. l. fi. velit, ꝙ per electionē vnius remedij aliud tollatur, quare igitur, vt hæc contrarietas remoueatur, quæ omnino distinctione est remouenda, si commodè fieri possit, Dec. in l. & quæ à Diuo, nu j. & seq. C. de eden. Cagno. in l. vbi repugnantia, nu. 4. ff. de reg. iur. dominus meus Soc. Iun. cons. 119. nu. 21. lib j. & consi. 134. num. 96. lib. 3. cum legislator nō possit simul repugnantiam in esse producere, Cagno. in d. l. vbi repugnantia. nu. 3. sequitur ergo, ꝙ si vnum remedium fideicommissario (tanquam fideicommissarius veniens) competat, ꝙ aliud sibi denegatur, nisi ad hæreditatem eligeret venire non vt fideicommissarius, sed vt hæres, cui tunc competit remedium, l. fi. C. de edicto D. Adr. toll. & ita euacuatur argumentum Zuccar. circa l. fi. C. de cod. in contrarium adductum.

Vel & dato, sine veritatis præiudicio, ꝙ l. fi. C. de codicil. fideicommissario permittat hoc remedium competere, (quod nō admitto per prędicta) tamen adhuc dicerem d. tex. ibi esse intelligēdum, si fideicommissi restitutio ab hærede verbaliter fideicommissario facta sit, antiquam electio petendi fideicommissum fiat; nam tunc eo in casu fideicommissarius petere poterit, se in possessionem immitti iuxta l. fi. C. de edicto D. Adriani tollen. & hæc expositio ibi in l. fin. C. de codicill. à Docto. communiter recipitur, vt post Scribentes ibi tradit Alexand. num. 7 & etiam Ias. num. 4. Rip. in l. Centurio, nu. 51. ff. de vulg. & pupil. subst.

Et hæc interpretatio suadetur, nā per huiusmodi intellectū res ad ius antiquum reducitur, ex eo, quia iura sūt apertissima, ꝙ fideicommissarius fideicommissum ex hæredis manibus capiatur, d. l. restituta, d. l. facta, d. §. restituta, & iura actiuè & passiuè in fideicommissarium non transeunt, nulla sibi restitutione facta, iuribus præallegatis, ꝙ in hærede vniuersali non sic est, in quem iura actiuè & passiuè transeūt. Aret. in §. actionum autē, nu. 99. Inst. de act. Alex. consi. 98. nu. 10. lib. 2. sed sic est, meritò si fideicommissario hoc remedium (non facta sibi restitutione saltem verbaliter) non competat, & si d. l. fin. C. de codicil. velit vt competat, necesse est, ꝙ præsupponat, restitutionem fideicōmissi saltem verbaliter fideicommissario factam fuisse, & quia hęc interpretatio est fauorabilis, ideo admittitur, Gram. dec. 92. num. 15. dominus meus Soc. Iun. consi. 168. num. 65. lib. 2. aliàs si alio modo intelligeretur, maxima quippe oriretur inter has leges contrarietas, videlicèt, ꝙ iura antiqua velint, fideicommissarium non posse suum fideicōmissum cōsequi, nec in eo quicquam habere regulariter, nisi ex hæredis manibus capiat, vel restitutio saltem verbaliter fideicōmissario facta sit, & ꝙ l. fi. C. de codicil. velit illum posse petere se in possessionē immitti, quare vt hæc contrarietas euitetur, quæ omnino est euitanda, vt per Scribētes ī auth. quas actiones, C. de sac. eccl. D. meus Soc. Iun. cōs. 132. nu. 27. lib. j. si distinctione fieri possit. Cag. in l. vbi repugnantia, nu. 4. ff. de reg. iur. necessariò cogimur fateri restitutionem verbaliter ab hærede in d. casu l. fi. C. de codicil. fideicommissario prius fuisse factam, aliàs remedium l. fi. C. de edicto Diui Adriani tollen. ei non competeret.

187 ¶ ET † hæc interpretatio ex alia ratione fortificatur: nam & quoq; in correctorijs extensio fit, quādo per talem extensionem res ad ius antiquum reducatur, Rip. in l. si constāte, nu. 61. ff. soluto matr. Gram. decis. 92. nu. 15. Crau. consi. 140. nu. 9. & consil. 173. nu. 9. ergo ad huiusmodi intellectum est deueniendum, cum per illud res ad ius antiquum reducatur, & sic l. fi. est intelligenda, ꝙ fideicommissario saltem prius verbaliter restitutio facta sit, aliàs remedium, l. fi. C. de edi. D. Adr. tol. nunquam eidem competeret.

Et hoc quoq; suadente, nam non est nouum, ꝙ lex noua per antiquam declaretur, l. non est nouum, cum duabus legibus sequen. ff. de legi. Io. de Am. consi. 11. nu. 27. & lex generaliter loquens per alium distinguitur, d. l. non est nouum, c. cū dilectus, de consuet. Paris. consi. 68. nu. 81. lib. 4. Io. de Am. consi. 11. nu. 20. & 23. dominus meus Soc. Iun. consi. 119. nume. 20. & seq. & consi. 131. nu. 36. lib j. & consi. 142. nume. 9. lib. 2. & lex addens fm̄ terminos legis additæ intelligitur, Mazzol. Regiens. inter consi. domini mei Soc. Iun. cons. 144. nu. 55. lib. 3. & lex aliam legem interpretans secundum legis naturam interpretatæ intelligitur, Paris. consi. 69. num. 34. lib. 3. & ad habiles terminos minusq; aliis nociuos, restringitur, Paris. cons. 9. nu. 54. lib. 2. dominus meus Soc. Iun. consi. 119. nu. 20. lib. j. immo ius nouum generaliter loquens recipit interpretationem, vt minus ius antiquū corrigat q̄ possibile sit, Rip. in l. nemo potest, nu. 52. in fin. ff. de leg. j. Io. de Am. consi. 11. nu. 23. sed sic est, lex antiqua vult, ꝙ fideicommissarius fideicommissum ex hæredis manibus capiat, & id est minus hæredi pręiudiciale, ex quo suam detrahere possit quartam, d. l. restituta, d. l. facta, & re, vel verbo ab hęrede capere dicitur, iuribus præallegatis, ergo l. fi. C. de codicil. ita est intelligenda, ꝙ restitutio fideicommissi prius verbaliter ab hærede sit facta antequam electionem faciat.

Et hæc interpretatio quoq; erit fm̄ ius antiquū, iuxta quod ius nouum est intelligendum, & hoc modo ius antiquum non est correctum; ergo hunc intellectum. l. fi. C. de codicill. ita est tenēdum, & hoc in casu remedium l. fi. C. de edicto D. Adr. tol. huic fideicommissario competeret, prout omnes Scribētes in l. fi. C. de codicil. ita ibi intelligunt.

Hęcq; interpretatio ita ex alia ratione corroboratur; nam in iure est compertum, ꝙ vt priores leges per posteriores tollantur, necesse est, ꝙ constet legislatorem iura antiqua tollere voluisse, Io. de Am. cons. 11. nu. 26. constaretq;, si priori expresè legi derogasset, prout de iure requiritur glo. est, quam ibi Bart. & Doct. communiter sequuntur in l. decurionibus, C. de silentiar. li. 12. Rip. in l. nemo potest, nu. 52. in fi. ff. de leg. j. dominus meus Soc. Iun. consi. 131. nu. 28. & 45. lib. j. sed sic est, in casu l. fi. C. de codicil. non cōstat Imperatorem iuribus antiquis derogare voluisse; nam hoc ibi non legitur, neq; derogatio subauditur, cū regula sit, ꝙ per interpretationē, subauditosq; intellectus, neq; legum correctio inducitur, gl. est communiter recepta in c. cupientes, §. ꝙ si per viginti, de elect. in sexto. Berous quęst. suis famil. q. 119. nu. 5. in fi. etiā ex rationis maioritate fm̄ crebriorē, verioremq; Doct. opinionem regulamq;, vt tradit Ias. in auth. quas actiones, num. 21. C. de sacros. eccle. Ripa in l. si constante, nu. 58. & seq. ff. sol. mat. & in l. nemo potest, nu. 49. in fi. ff. de leg. j. Gram. decis. 92. nu. 14. & seq. Dominus meus Soc. Iun. cōsi. 131. nu. 50. lib. j. ergo hoc in casu iura antiqua remanent incorrecta, per quæ sancitur, fideicommissarium fideicommissum ex manibus hæredis capere debere, iuribus præallegatis; ergo ante restitutionem nullum ius habet, sed post restitutionem iura actiuè & passiuè in illum transeunt, l. j. ff. ad Treb. meritò l. fi. C. de codicil. est intelligenda, ꝙ restitutio verbaliter saltem ab hærede eidem facta sit, antequam ius petendi fideicōmissum eligat.

Et ita intellecto tollitur illud quod dicit Zuccar. in l. fi. C. de edicto D. Adr. tol. in contrarium allegatus, vbi inducit l. fi. C. de codicil. vbi vult d. l. fi. pręsupponere ante restitutionem factam in electione fideicommissarij esse eligere viam per quam fideicommissum ipse petat & consequatur, & cum ita esset, ergo remedium l. fi. C. de edicto D. Adr. tol. ei cōceditur, cui argumēto ego satis perspicuè respondidi vt supra.

Et si l. fi. C. de codic. velit, ꝙ fideicommissario hoc remediū competat, necesse est, ꝙ terminis habilibus loquatur, D. Riminald. Iunior in §. j. num. 50. Inst. per quas pers. minus nob. acqui. iuriq; antiquo, quàm sit possibile, derogetur, & ita intelligitur d. l. fi. C. de codicil. vt supra tetigi. si igitur ita sit, sequit̄ ergo de iure l. fi. C. de codicil. esse intelligendam, ꝙ in facultate fideicōmissarii sit eligere viam, qua fideicommissum petere & consequi velit, facta eidem prius restitutione, ante electionem fiendam; quia ita intellecto, d. l. fi. loqueretur in terminis habilibus & minus iuri antiquo derogaretur. ergo d. l. fi. ita est intelligenda, Doct. communiter præallegati, vt supra.

188 Nec obstat † dicere, ꝙ hæredis appellatione largo modo fideicommissarius comprehendatur. l. hæredis appellatione, la 2. ff. de verb. sign. qui est hæres primi testatoris, cui per fideicommissum succedit, l. cohæredi. §. cū filiæ. ff. de vulg. & pup. substi. Paris. cons. 53. num. 89. lib. 3. Dominus meus Cęphal. consi. 245. num. 53. & hac ratione, quādo lex de hærede loquitur, in fideicommissario quoq; sibi locum vēdicet. Ias. in l. i. §. de illo, nu. j. ff. ad Trebel. & sicuti hęres ius deliberandi ad hæredes trāsmittit, l. cum antiquioribus, C. de iure delibe. ita & fideicōmissarius vniuersalis, Ias. in d. §. de illo, num. 4. Zuccard. in l. fi. num. 167. vers. secundò pro opinione mea, C. de edicto D. Adr. toll. & nō solum fideicommissarius moriens, post aditam hæreditatem, sed & ante fideicommissi restitutione, illud ad hæredes trāsmittit, secundùm receptissimam Doct. opinionem, vt per Ripam in l. cum filiofa. nu 73. ff. de leg. j. verum & quoq; ante hæreditatem aditam secundùm crebriorem Docto. opinionem, vt per Rip. in d. l. cum filiofa. nu. 76. sed sic est, in materia etiam odiosa, & correctoria licita est ad casum extēsio, qui sub lata verborum significatione venit, Crau. consi. 155. nu. 8. & vt in contrarijs adduxi; à fortiori ergo hoc in casu, vbi materia est fauorabilis, Alci. in d. l. hęredis appellatione, la 2. ergo hoc remediū ad fideicommissarium extenditur, & successiuè eidem competit.

Sed ego huic breuiter argumento respondeo, & dico, ꝙ hęredis appellatione fideicommissarius sub lata verborum significatione comprehenditur, hæc autem opinio procedit, quando fideicommissi restitutio eidem verbaliter facta sit, vel quando fideicommissarius sit casibus, in quibus iura ipso iure in eū transeunt, de quibus per gl. magistralem in l. pen. §. cum autem, in verbo, ipso iure, C. ad Treb. & ibi Scribentes, Ias. in l. j. §. sed & quoties, nu. 2. & seq. & ibi Alex. & Rip. ff. ad Treb. Ias. in l. j. §. de illo, nu. 11. & pluribus seq. & ibi post eum Rip. ff. ad Treb. & tūc censeo, ꝙ istis in casibus hæredi sit similis, l. si filius, ff. quod cum eo. & ibi Bar. & Bald. ita quoq; idem affirmat Bald. in l. fi. nu. 39. & Zuccard. num. 177. versi. confirmo, C. de edict. Diu. Adr. tol. ratioq; est in promptu; quoniam in prædictis casibus iura actiuè passiueq; in fideicommissarium transeunt, l. restituta, l. facta, ff. ad Trebel. prout est in hærede, in quem iura hæreditaria transeunt, hæreditate adita, l. cum hæredes. ff. de acquir. poss. si hæredi igitur tunc similis sit, hæredi hoc beneficium competit, ergo & huic fideicommissario, Bart. in l. fi. nume. 9. C. de edict. Diu. Adr. tol. & ibi etiam Zuccard. nu. 174. 183. & 374. Rip. in l. Centurio, num. 51. ff. de vulg. & pup. subst. Alex. consi. 4. num. 16. in fi. & seq. lib. 2. Rui. consi. 28. num. 2. & seq. lib. 5. Durant. in tract. de art. testa. tit. 11. caut. 20. num. 5. in fi. Guid. Papæ q. 132. num. 9. & doct. communiter in locis in prin. huius articuli præallegatis, & vt infra dicam in materia legitimi contradictoris, in versic. fideicōmissarius, vbi plenè hunc articulum tractabo, quam cōclusionem puto esse veram, si fideicommissarius liquidaret, se esse in casu, in quo iura fideicommissi ipso iure in eum transeunt, vel ꝙ fideicommissi restitutio saltem verbaliter ab hęrede sit facta, quam liquidationem simul in eodem processu facere potest, Zuccard. in l. fi. nu. 176. C. de edict. Diu. Adr. tol.

189 Et hæc quoq; † opinio tunc ampliatur, & procedit, non tantum quando fideicommissum in testamento sibi relictum sit, verum & etiam in codicillo, licèt plerique in contrariū tenuerint, prout Ang. in l. fi. col. 2. in princip. C. de edict. Diu. Adr. tol. glo. est in l. fi. in verbo, ex more, C. de codicil. & ibi etiam Ang. colum. fi. in princip. & Salycet. ibi etiam num. 10. & Ias. num. 16. & præsertim quando codicillus in testamento non sit cōfirmatus, secus verò erit, si in testamento confirmaretur, quæ distinctio valde applaudet Curt. Iun. in l. fi. nume. 87. C. de edict. Diu. Adria. tollen.

Sed ego ab ista distinctione multum dissentio, & dico, sufficere fideicommissum indistinctè fideicommissario in codicillo esse relictum, & hac ratione moueor; quia testamenti appellatione codicillus largo modo venit, secundùm gl. communiter receptam in l. 2. in verbo, personales, C. com. de lega. & exhibendo codicillum, per quem constat fideicōmissum sibi fuisse relictum, probare censetur per scripturam vltimæ voluntatis se esse fideicommissarium, quæ voluntas tanquam notoria executionem habet, iuxta dicta l. fina. C. de edicto Diui Adriani tollen.

Et præsertim, quia id remedium est fauorabile, vt sæpe supra dixi, meritò si ad fideicommissarium in codicillo relictum extenditur, Bald. in l. fin. num. 39. in fi. & seq. C. de edict. Diu. Adr. tol. & ibi etiam Alex. nu. 7. Dec. num. 26. & Zuccard. num. 173. Rub. consi. 64. vbi liquido patet, hanc esse communem, veriorem q; doct. opinionem, à qua in iudicando, & consulendo nō est recedendum, non obstante quicquid dixerint Ang. & sui sequaces in contrarium præallegati.

Neq; principali meæ conclusioni præcedenti, & propositæ, hæc q̄ntia obstat, & non valet fideicōmissarius vniuersalis ius suum ad hæredes transmitti, nulla sibi etiam restitutione facta. ergo remedium id eidem conceditur: nam profectò, si hæc valeret consequentia, sequeretur, ꝙ hæres ab intestato, qui ius trāsmittēdi habet, iuxta l. cū antiquioribus, & ibi per scribētes, C. de iur. deliber. hoc remediū eidem permitteret, & tn̄ minimè eidē cōcedit, vt in prin. huius tractatus dixi, ergo nec ad hūc fideicōmissariū dispositio l. fi. C. de edi. D. Adr. tol. extēdit. Crau. cons. 173. nu. 10. Neque prædictæ opinioni obstat dicere, quòd hæres hoc in remedio possessorio prius possessor fit, quàm hæres,

res, & priusquàm iura hæreditaria habeat, nā si falsi quæstio ante aditionem hæredi mota sit, ob prædictam falsi dubitationē propositam hæres hæreditatem adire non poterit, l. cū falsum, ff. de acquir. hære. & tamen hæc exceptio falsi proposita in hoc possessorio reiicitur, neq; hæredi impedit immissionem fieri, iuxta l. fi. C. de edict. Diu. Adr. toll. si testamentum per eum non abolitum, neq; in sua substantiali parte cācellatum exhibeatur, iuxta d. l. fi tex. est in l. 2. & ibi Alex. nu. 4. & Ias. nu. 3. C. de edict. Di. Adr. tol. ita ergo & de fideicommissario dici debet, φ licèt iura fideicommissi ante restitutionem non habeat, propter id non impeditur tanquam hæres in possessionem immitti, ita contra communem arguit Zuccard. in l. fi. num. 169. C. de edi. Diu. Adria. tollend.

Ego autem huic argumento respondeo, & dico, φ regulariter, vt hæredi hoc beneficium, l. fi. C. de edict. Diu. Adr. tol. competat, necesse est, hæreditatem adiuerit, quæ solo animo tacitè declarato fit, petendo se in bonorum possessionē immitti, Zuccard. in d. l. fi. num. 169. versi. & ex his, & vt aliàs supra plenè tetigi. ergo quando opponitur, testamētum esse falsum, & hæres non obstante dicta exceptione proposita in possessionem immittatur, iste casus est specialissimus, cum in contrarium sit regula, vt legitur in d. l. 2. & non ita specialiter sancitur in fideicōmissario, immo totum contrarium in legibus reperitur constitutum videlicet φ fideicommissarius nō fideicommissum cōsequi possit, neq; illud regulariter apprehendere, nisi ex hæredis manibus capiat, aliàs in pœnam l. non dubium. C. de lega. incideret, quæ lex vendicat etiam locum in fideicommissario, vt supra dixi, meritò non est licitum de casu speciali hęredis expresso arguere ad casum fideicōmissarii nō specialem expressum, cum de vno casu speciali cōcesso ad alium nō expresse cōcessum, non arguatur, l. ius singulare. ff. de legi. gl. est in l. à diuo Pio. in prin. ff. de re iud. Paris. consi. 2. nu. 68. lib. 4. D. Rim. Iun. in §. item vobis, nu. 82. inst. per quas pers. nob. acq. & ius singulare ad consequentias non trahitur; quia de iure minimè permittitur. l. quod verò. ff. de legi. & propterea ex his concludo, nō esse licitū arguere de casu specialissimo hæredis expresso ad casum fideicommissarii non expressum, subsistentibus legibus in contrarium volentibus, fideicommissarium non posse regulariter fideicōmissum consequi, nisi ex hæredis manibus capiat, meritò si quoque id remedium regulariter non eidem competat.

Et hæc opinio ex alia ratione fortificatur; nam quādo lex alicuius fauore prohibitiua sit, & alia deinde pmissiua reperiatur, quæ generaliter loquatur, illa prohibitiua in concursu illarum in casu particulari præualet, l. si Ruffinus. § j de milit. testa. & ibi Ias. nu. j. D. meus Soc. Iun. cōs. 131. nu. 51. lib. j. sed sic est, lex regulariter fideicommissario prohibet, ne fideicommissum apprehendat, nisi ex manibus hæredis capiat, aliàs in pęnam l. nō dubium, C. de legi. incideret, at l. fi. C. de edict. Diu. Adr. tol. generaliter loquitur, videlicet hæredem in testō vniuersalem scriptū in possessionem esse immittendum; & quamuis ad fideicōmissarium extēdatur, intelligitur tū restitutione fideicōmissi prius saltem verbaliter sibi facta; quia tūc tantum hæredi est similis, vt supra dixi, ergo ad fideicōmissarium nulla sibi restitutione facta non extenditur, nisi sit in illis casibus, in quibus iura in fideicommissarium ipso iure trāseunt, ergo in cæteris casibus in concursu huius l. fi. generaliter loquentis, lex circa hūc fideicōmissarium prohibitiua remanet, quæ in hoc attenditur, & præualet, d. § j. & Doct. præallegati vt supra.

189 Et alia quoq; ratione accedēte, † nam lex includit prædictos casus tm̄, in quibus fideicōmissario beneficium huius l. fi. competit; ergo in aliis casibus censetur exclusus, cum inclusio vnius sit alterius exclusio, l. cū prætor. ff. de iud. & vltra dictos casus fideicōmissarius pprię & impropriè institutus, & substitutus nō censetur, Dn̄s meus Soc. Iun. cons. 34. nu. 16. lib. 3. meritò si non hoc beneficium l. fi. fideicommissario competat, & ita defenditur hæc opinio à morsibus Zuccar. in ꝯtrium allegati in d. l. fi. & quamuis Zuccar. ipse in d. l. fi. nu. 166. dicat, φ à prædicta cōi in iudicando & consulendo non sit recedendum, & in hoc bene loquatur, tn̄ ibi nu. 169. reliquit cogitandum, φ equidem nō ita effecisset, si non de hac cōi dubitasset, φ minimè hæsitandum est, vt perspicuè ex præallegatis per me perpenditur, igitur &c.

190 Si † verò fideicommissario fideicōmissi restitutio iam realiter & effectualiter sit facta, pculdubio eo in casu arbitror fideicōmissario beneficium huius l. fi. C. de edicto D. Adr. toll. nō cōpetere, motus sum hac ratione; nam si fideicōmissarius possessor sit constitutus, frustra petit se in possessionem immitti, cū illam habeat; bene autem hoc remedium eidem daretur ad confirmandum illum in sua possessione. Bar. in l. fin. nume. 9. C. de edicto D. Adr. tol. & ibi etiam Saly. nu. 6. Ias. nu. 11. Alex. nu. 31. Dec. nu. 26. & Zuccar. nu. 178. Guid. Papæ q. 132. nu. 4. Ruin. consi. 28. nu. j. li. 5. Paris. consi. 60. nu. 2. lib. 3. D. meus Soc. Iun. consi. 97. num. 47. lib. 2.

191 Hocq; † remedium non illi etiam competit, qui à possessione cecidit, §. adipiscendæ, versi. si itaque, Insti. de interd. Ias. in §. actionum, num. 239. Inst. de act. & in l. fi. num. 8. & seq. C. de edicto D. Adr. toll. & ibi etiam Dec. num. 24. & Zuccard. nu. 177. & seq. Pract. Pap. in for. libel. quo pet. hære. ex testa. in gl. actiã num. 1. & vt dicam plenè in subsequenti tractatu, ad quem locum me remitto.

Immo hac ratione pleriq; censuere, φ si hæres possessionem adeptus sit, & verbaliter tantum fideicommissario fideicōmissum restituit, φ tunc non dicto fideicommissario beneficium huius l. fi. competit, & ipsi hoc vnico mouentur fundamento; nam hæres postquàm possessionē adeptus sit, iura amplius non hæreditaria dicuntur, sed ipsius tantum & illius patrimonium fiunt, Rip. in l. filiusfa. §. Diui, num. 56. ff. de leg. j. Dec. consi. 281. num. 5. versi. & hoc confirmatur, & consi. 655. nu. 34. Paris. consi. 20. num. j. lib. 2. Rub. consi. 150. nume. j. sed sic est, sequitur necessario hoc in casu fideicommissarium non posse petere, se in possessionem immitti, cum illa bona non sint testatoris hæreditaria, sed ipsius hæredis effecta sunt, postquam hæreditatem adiuit; meritò, si hoc beneficium fideicommissario denegatur, cum non entis nullæ sint qualitates. l. eius qui. ff. si cert. pet.

Verùm his & similibus, quę in contrarium adduci possunt, non obstantibus, puto opinionem contrariam de iure esse veriorem, non obstante, φ hæres fideicommissum fideicommissario restituerit, & hæreditatem adiuerit, Ias. in §. actionum autem, nu. 339. Inst. de act. & vt satis plenè dicā in subsequenti tract. ad quem locum me reijcio, ne idem repetam.

Et ad ea, quæ in contrariis adducuntur, dupliciter respōdeo. Primò, vt supra aliàs dixi in illo articulo, vbi disputaui, an remedium hoc non tantū hæredi hæredis ex testamento primo hæredi succedenti competit, verùm & quoq; ipsi hæredi primo hæredi succedenti, ad quem locum me reijcio.

Vel & secundò respondeo, & dico, φ allegata in argumento contrario vt supra procedunt, quando hæres vniuersalis simpliciter institutus sit; quia tunc si hæreditatem adiuerit, possessionem; bonorum hæreditariorum apprehenderit, hæreditas testatoris proprium patrimonium illius fit; meritò si remedium huius l. fi. hæredi hæredis ex persona primi hæredis prouenienti non competit; secus ergo est, quando grauatus sit, bona hæreditaria tali fideicommissario restituere; quia tunc per hæredis adictionem, non illius patrimonium fit, sed nomē hæreditatis testatoris obtinet; meritò, si fideicommissario, cui verbaliter fideicōmissi restitutio ab hærede sit facta, hoc remedium d. l. fi. competat, ita ad contraria respondet Alex. in l. fin. num. 8. C. de edicto Diui Adr. toll. & ibi etiam Ias. num. 11. Cur. Iun. num. 44. & Zuccar. num. 177. D. meus Soc. Iun. consi. 13. nu. 33. lib. j. & iste distinctionis casus mihi placet, sed à primo casu ipsius distinctionis valde dissentio, vt expressè declaraui in illo articulo pauloante antè allegato.

Et quò ad conclusionem articuli hic principaliter tacti hæc opinio fortificatur ex alio; nam sicuti hoc remedium pupillari substituto competit, quamuis primus hæres hæreditatem adiuerit, & effectus sit hæres, secundùm crebriorem Doct. conclusionem, vt per Scribentes in l. fi. C. de edicto D. Adr. tol. & vt supra dixi, ita ergo ex rationis identitate huic fideicommissario hoc beneficium competit, quod argumentum ab identitate rationis in iure est validum, l. à Titio. ff. de verb. oblig. l. illud. ff. ad l. Aquil. cum sim.

Bene autē fateor, φ fideicommissarius probare tenetur, casum fideicommissi euenisse, & restitutionem verbaliter tantum sibi factam fuisse, vel se esse in casibus, in quibus iura ipso iure transeunt, aliàs non hac liquidatione facta succumberet, Zuccard. post Scribentes ibi, in dicta l. fin. num. 174. Corn. consi. 172. colum. 5. lib. 2. dominus meus Soc. Iun. consil. 97. nume. 45. li. 2. & vt aliàs supra tetigi, & in hac liquidatione summariè proceditur, illis ceratis, quę ladi possunt, Zuccard. in dicta l. fin. nume. 175. & quomodo hæc liquidatio fiat, vide Zuccard. in dicta l. fi. nume. 176.

192 Et † quia hic de substituto & fideicommissario dixi, in quorum materia non omittam tāgere vnam quęstionem pulchrā, practicabilemq; à doctoribus; diuersimodè, satisque confusè, variisque in locis pertractatam, quæ est talis, vt infra, videlicet; Sempronius testator in vltimo suo testamēto filiabus suis certam dotem iure legati & institutionis reliquit, filiosq; suos hæredes masculos vniuersales instituit cum hoc onere, φ vno ipsorum filiis masculis decedente, alios eidem superstites substituit, & oibus sine filiis decedentibus, eidem substituit Caium; & fratres suos ex vno ipsius testatoris fratre natos, quibus alienationem prohibuit quocunque modo fieri, & hoc fecit; quia omnino voluit, vt omnia eius bona hæreditaria in ipsius testatoris familia, domoque remaneant. mortuo testatore ipsi omnes filij masculi (seruatis deinde seruandis) hæreditatem paternam adiuerunt, sineq; filiis decesserunt, nisi vnus illorum, qui alis fratribus suis fuit substitutus, & in tota illorum hæreditate successit. deinde cōtingit, φ iste vltimus decessit relictis post se filijs masculis viuis, qui deinde omnes illi filij nati ex isto filio ipsius testatoris sine filiis ex hac vita migrauerunt. quæritur, his stantibus, an dictum fideicommissum ob alienationis prohibitionē

cum adiectione verborum prȩallegatorum in casu figurato ad filios filiorum extēdatur, ita φ filii filiorum sine filiis defuncti Caius, & eius fratres ad fideicommissum vocentur, vel potius extinctum dicatur ob mortem vltimi filii testatoris, qui cum filiis masculis viuis decessit.

193 Et † primo aspectu videbatur dicendum, fideicommissum in vltimi filii testatoris personā expirasse, qui masculis filijs existētibus decessit, licèt postea filii ipsius filii sine filiis decesserint tamen propter id substitutio, quæ ob filiorum existentiam euanescit, non reuiuiscit. Oldr. consi. 21. num. j. Soc. consi. 62. num. 11. lib. 3. Dec. consi. 287. nu. 7. circa medium, & consi. 384. nu. 6. versi. nec obstat, & consi. 636. nu. 4. Ruin. cons. 105. lib. 2. & consi. 131. num. 4. lib. 3. Cur. Iun. consi. 92. num. 5. Rub. consi. 31. nu. 3. Rip. in l. ex facto, §. si quis autem, in princ. not. ff. ad Treb. Paris. consi. 44. nu. 2. & consi. 86. num. 2. lib. 2. Dominus meus Soc. Iun. cons. 111. num. 21. lib. j. Tiraq. in l. si vnquam, in gl. verbo, Susceperit, nu. 153. C. de reuocan. don. Crau. cons. 67. nu. 8. & cōsi. 98. nu. j. & 4. & cons. 161. nu. 6. & consi. 208. nu. j. & nouissimè D. meus Cęph. cons. 114. nu. 5. & consi. 269. nu. 20. ex quibus patet hanc esse communem doct. opinionem.

194 Non obstat, φ † alienationis prohibitio Caio & aliis suis fratribus substitutis sit facta cum hac conditione, vt hæreditas in domo & ipsius testatoris familia remanere habeat; nā hæc prohibitio est personalis, ipsisq; substitutis restricta, & illa intelligitur, casu quo sua venerit substitutio, quod equidem ob filiorū existentiam euanuit, vt supra dixi. ergo locum hic vēdicare nō potest; cum hæc qualitas sine subiecto nō stare possit, l. eius qui in prouincia. ff. si certum pet. & in his terminis tradit Alex. consi. 59. num. 9. & seq. lib. 3. & consi. 139. num. 3. lib. 6. Soc. consi. 53. num. 10 & seq. lib. j. Ruin. cons. 153. num. 5. lib. 2. & cum hæc igitur prohibitio quo ad Caium & suos fratres fuerit facta; ergo tāquā odiosa ad institutos nō extenditur, ergo ob mortem vltimi filii testatoris, qui cum filiis decessit substitutio euanuit, & illa alienationis prohibitio tātum Caio & fratribus suis facta, adueniente casu conditionis, quæ non obuenit, ergo euanuit, & per consequens in hoc articulo proposito sibi non locum vendicat, Ias. in l. fi. num. 4. C. de hæred. insti. & in l. si quis per hæredem, C. de insti. & subs. Rip. in l. ex facto, §. si quis autem, num. j. ff. ad Trebell. Alex. dicto cons. 59. num. 5. vsque ad fi. consilii lib. 3. Dec. consi. 636. num. 6. in fi. & seq. Bertrand. consi. 178. lib. 2. Gratus consi. 68. num. 5. lib. j. & consi. 19. lib. 2. Ruin. consi. 53. num. 4. versi. sed his omnibus, & num. 8. & consi. 128. lib. 2. Paris. consi. 31. num. 19. & sequen. & num. 27. lib. 2. Dominus Soc. Iun. consi. 198. num. 31. & seq. lib. 2. Berous consi. 84. nu. 39. 40. 57. lib. 2. Crauet. consi. 161. num. 6. & seq. & consi. 208. & nouissimè clarissimus Dominus Cęph. præceptor, promotorq; meus honorandissimus, qui tempestate nostra in hac legali scientia legendo, & consulendo, primum locum obtinet, hanc opinionem sequitur consi. 17. num. 12. & fusiùs consi. 269. per totum, vbi arguit ad partes, & ad omnia contraria respōdet, vt in fonte ibi videri potest, & Ruin. consi. 150. nume. 10. admittunt pro vera Alexand. decisionem in dicto consil. 59. ob prohibitionem Caio & fratribus suis substitutis tantum restrictam, & nō institutis extensam.

195 Et hac ratione accedente: nam videmus, φ si testator suos filios hæredes instituisset, & si ipsi vel eorum filij sine filiis decesserint, velit, φ eius hæreditas Caio restituatur, tunc filii in conditione positi non sunt, nisi priuatiuè vocati, & successiuè non grauati, secundùm magis communem, & veriorem Doct. opinionem, non obstante quicquid dixerit Bart. in l. Centurio, nu. 37. ff. de vulg. & pup. subst. qui communiter ibi est reprobatus, vt dicit dn̄s meus Soc. Iun. cōsi. 112. nu. 24. lib. j. & consi. 176. nu. 20. lib. 2. ratioq; est in promptu; qm̄ filii testatoris tantum sunt grauati, non autem eorum filii, & cum ita sit; meritò nō est tractandum, an filij filiorum grauati, vel vocati censeantur, cū illis nullum grauamen sit iniunctum. Soc. consi. 250. lib. 2. Dec. cōsi. 422. num. 2. Bellon. consi. 81. nu. 5. Rubeus cons. 144. nu. j. Dominus meus Soc. Iun. cōs. 176. nu. 20. li. 2. Iulius Clarus in tract. suis, in §. testamentum q. 77. & seq. & ab hac opinione in iudicādo, & consulendo non est recedendū, vt tradit Paris. consi. 89. nu. 31. lib. 2. nam si filii filiorum non fuere vocati, ergo nec grauari potuerunt, l. ab eo, C. de fideicommis. l. planè, la 2. §. fi. cum l. seq. & l. ciuitatis, §. fi. vbi Bar. ff. de leg. j. Crau. consi. 161. nu. 17. & testator onus alicui adiiciens, non per hoc illi tacitè relinquere videtur, l. hęreditas ad Statium, & ibi Bal. ff. de hęre. insti. l. sed si sic. §. j. & l. fi. in prin. ff. de leg. 3. ita quoq; bene discurrit Ias. cōsi. 144. col. pen. lib. 2. & ibi probat, φ illa regula, qui vult consequens &c. nō fideicommissis sibi locum vēdicat, si ergo in prædicto casu substitutio irritaretur, decedentibus filiis, superexistentibus eorum filiis, & si hæc cōclusio procedit, vbi filii filiorum expresse nominati sint, quāto magis in nostro igitur prȩsenti articulo proposito procedit, vbi filii filiorum nō sunt nominati, neque vocati? Ergo substitutio Caij & fratrum suorum ob filiorum existentiam vltimi filii testatoris post eius mortē euanuit, quod argumentum à fortiori in iure est validum, auct. multo magis, C. de sacrosanct. eccles.

196 Et si diceretur, φ † filij sub masculinitatis nomine nominati fuerunt, ergo dicuntur vocati, vt dicit Guid. Papæ quæst. 148. tamen idem Guid. Pap. dicit, nunquam potuisse hanc suam in practica opinionem obtinere, immo in cōtrariū fuit decisum, vt ipse ponit quæst. 600. & bene, vt tradit Paris. consi. 31. nu. 19. & plurib. seq. lib. 2. & hæc est magis communis & verior doct. opinio, prout ad partes disputando, illam ita defendit, & asserit Cagn. in l. j. nu. 48. & pluribus seq. C. de pact. & ibi etiam Rip. nu. 8. & idem Rip. in l. Centurio, num. 162. ff. de vulg. & pup. substit. dominus meus Soc. Iun. cōsi. 177. nu. 10. lib. 2. hancq; magis communem verioremq; Doct. opinionem nouissimè asserit Iulius Clarus in tract. suis, in §. testamentum, q. 79.

Et tanto fortiùs hæc opinio in casu proposito procederet, si statutum (prout est per totam Italiam) extaret, φ existentibus masculis filiæ non succedant, tunc filii sub masculinitate nominati, non censentur vocati, Rip. in l. j. numero 5. in fin. & ibi etiam Cagnol. nume. 53. versi. rursus, C. de pact. & ibi quoque Zuccard. nume. 74. dominus meus Soc. Iun. consi. 177. nume. 19. & seq. lib. 2.

197 † Et nec quicquam in articulo præsenti proposito consideratur ratio agnationis illiusque fauor conseruandæ, cum ex tali fauore & ratione non sunt addendæ, seu somniandæ substitutiones vltra testatoris dispositionē, alioquin substitutiones ad infinitum traherentur, quod non est dicendū, Dominus meus Soc. Iun. consi. 177. num. 12. lib. 2. Crau. consi. 161. num. 6. & nume. 17. in fin. cum ergo dicta substitutio ob mortem vltimi filii testatoris cum filiis decedentis euanuit, meritò illa prohibitio substitutis tantum facta, videlicet, Caio & suis fratribus, nō ad filios testatoris porrigitur, neq; etiam ad filios filorum eorū extenditur, Cagnol. in dicta l. j. nume. 52. versi. ad quartum, Dominus meus Socinus Iun. consi. 108. nu. 31. & seq. & consi. 155. num. 10. & seq. lib. 2. Crau. consi. 161. num. 17. in fi. & seq. & consi. 306. num. 6. præsertim in fideicommissis, vbi de persona ad personam non extensio fit, l. si quis ita. §. pen. ff. de testam. tuto. Aret. in l. Gallus. §. & quid si tantùm. colum. 3. versic. 2. adde, ff. de liber. & posthum. Dec. in l. illam. num. 11. C. de collat. & consil. 218. nume. 9. Crauet. consi. 161. numero 11. & vt plenè tetigi supra.

198 Et si agnationis † fauor ob dictam alienationis prohibitionem fuit consideratus, potest dici, vt tantum fuerit consideratus in casu expresso, idest si filii testatoris sine filiis decesserint, & adueniente Caij & fratrū illius substitutionis casu, quod equidem in articulo præsenti proposito non euenit; quia vltimus filius cum filiis viuis superexistentibus decessit. ergo ille agnationis fauor in alio casu non consideratur, Alex. cons. 59. nume. 21. versi. non obstat etiam, lib. 3. D. meus Soc. Iun. consi. 108. num. 31. & seq. lib. 2. & consi. 4. num. 21. & seq. lib. 3. Crau. cōsi. 161. & consi. 208.

199 Nec aliqua † ratio persuasiua sufficit imaginari, per quam dicatur testatorem aliquid voluisse, vel cogitāsse, nisi illud disposuerit, vel aliquo modo ex illius verbis inducatur, vt per illum textum tradunt Bal. & Imo. & alii scribētes in l. quidam filium. ff. de hæred. inst. Paris. cons. 89. nu. 33. lib. 2. D. meus Soc. Iun. cōsi. 176. nu. 9. li. 2. sed sic est, in casu proposito verba nedum fideicommissum important, immo omnino in contrarium sonāt; nam testator dicit, omnibus suis filiis hæredibus vniuersalibus sine filiis decedentibus, Caium & eius fratres eisdem substituit, quibus eo in casu hæreditatis alienationem prohibuit. cum ergo vltimus filius testatoris filios post eius mortē reliquerit, meritò fideicommissum cessat, & hæc conclusio indubitata, & vera est, vt dicit D. meus Soc. Iun. consi. 4. nu. 14. & seq. lib. 3. consi. 177. nu. 17. lib. 2. Crau. consi. 161. & con. 208.

Et si quoq; diceret, φ si testator interrogatus fuisset, fideicōmissum in filios filiorū extare ob prohibitionē prædictā, ita verisimiliter disposuisset, ergo hoc in casu fideicōmissum pro expresso haberi debet, iuxta gl. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact.

Sed ego huic obiectioni respōdere possum, & dicere, φ illud nō sufficit, ex quo verba nullo modo illud importare (per prędicta) possunt, & quia testatoris mens ex verbis colligitur, & verba sonāt in ꝯtrium, ergo nō † verisimile est, φ testator ita respō-

200 didisset, & si voluisset, expresse dixisset, non dixit, ergo noluit, arg. l. vnicæ. §. sin autē ad deficientis. C. de cad. tol. c. inter corporalia, de translat. prælat. c. ad audiētiam, de decim. ita in his ferè terminis tradit D. meus Soc. Iun. d. cōsi. 4. nu. 16. & seq. & consi. 111. nu. 31. lib. j. Paris. consi. 89. nu. 33. lib. 2. Crau. consi. 161. nu. 13. & seq. & testator semper præsumitur velle id, quod verbis expressit, de quo latè per Tiraq. in l. si vnquā, in verbo, libertis, nu. 14. & pluribus seq. C. de reuocad. don. Rip. in l. hæredes mei. §. cum ita, num. 32. & seq. ff. ad Treb. Rui. consi. 163. j. col. & consi. 77. col. fi. lib. 2. & cōs. 7. nu. 12. & consi. 95. lib. 3. Cur. Iun. cōs. 63. & 169. in prin. Crau. consi. 161. nu. 14. & consi. 208.

201 Et ꝯiecturæ ad † inducēdū fideicōmissū necessariæ vel multū pbabiles dēnt esse, Ias. in l. vel singulis. ff. de vul. & pup. subst. & ꝯs. 143. li. 2. Rip. in d. §. cū ita, nu. 17. & nu. 34. & qui se sup testa-

toris voluntate fundat, illam euidenter docere debet, Rip. in d. §. cum ita, nu. 56. D. meus Soc. Iun. consi. 185. nu. 3. lib. 2. Craue. consi. 161. num. 16. alias interpretatio fieret contra fundantem se in voluntate dubiosa. Crau. consi. 208. nu. 3. testator vtiq; in nostro præsenti casu figurato non expressit se voluisse, ꝙ decedentibus suis nepotibus sine filijs Caius & sui fratres fideicommissum consequi & habere possint: & nulla extat probabilis, necessariaq; cõiectura, per quam arguatur, testatorem suos nepotes, idest, filios filiorum onus fideicõmissi voluisse grauare, immo in contrarium perspicuè patet, vt supra plenè dixi, ergo fideicõmissum in istis nepotibus etiam sine filiis defunctis extinctum est, & ita in dubio pronunciandum est, fideicommisso locum non esse, vt persona onerata minus fuerit grauata, quã possibile sit, l. vnum ex familia §. si rem, l. si ita relictum, in fi. ff. de leg. 2. l. nũmis. ff. de leg. 3. D. meus Soc. Iun. consi. 185. num. 9. & seq. lib. 2. Crau. consi. 161. & consi. 208.

202 Et sufficit † nobis dicere, ꝙ regulariter in substitutionibus solet dici, hoc in casu substitutio non loquitur, ergo non facta censetur, Paris. consi. 41. nu. 24. lib. 3. Rub. consi. 144. nume. 3. D. meus Soc. Iun. consi. 155. nu. 6. & consi. 176. num. 8. lib. 2. Crau. consi. 208. num. 3. & consi. 161. num. 16. Excellẽtissimus D. quoque meus Cęph. consi. 114. nu. 3. & hæc sunt, quæ in præsenti articulo figurato hæsitationem faciunt.

Veruntamen his & similibus quæ in cõtrarium adduci possunt non obstantibus, arbitror opinionem contrariam de iure esse veriorem, magisq; æquam, & ideo amplectendam esse, videlicet, ꝙ cum filij vltimi filij testatoris prædefuncti sine filiis decesserint, Caium & eius fratres ad fideicommissum vocatos esse, vt ex infra dicendis clarissimè & perspicuè patebit.

Et pro euidentia huiusq; conclusionis fundamento pręmitto 203 illud ineuitabile fundamentum, † ꝙ in materia testamentaria ante omnia testatoris voluntas perquirẽda est, quæ in testamenti interpretatione primum locum obtinet, l. in conditionibus, in princ. ff. de cond. & dem. & totum facit l. ex facto. la grãde, circa medium. ff. de hæred. insti. l. si mihi & tibi. §. fi. in fi. ff. de leg. j. & ideo ante omnia attendi debet. l. qm̃ indignum. C. de testa. & tunc omnis verborũ rigor ipsi voluntati postergatur, arg. l. 3. C. de liber. præter. & præsertim cum de fideicõmissis tractat, vt in præsenti articulo proposito contingit, l. cum virum. C. de fideicommiss. l. hæredes mei. §. cum ita, vbi docto. ff. ad Treb & sufficit testantis voluntatem per coniecturas percipi, l. cum proponeretur, vbi gl. & doct. de leg. 2. & Alex. consi. 100. nu. 5. lib. 4. dicit materiam fideicommissariam in defuncti voluntate fundari, vt sufficiat illam quibuscunq; verbis, præsumptionibus, cõiecturisq; ostendere, ad inducendum fideicommissum. ita etiã affirmat Soc. consi. 26. nu. 2. & pluribus seq lib. 4. Dec. consi. 23. nu. 3. Paris. consi. 25. nu. 31. & seq. lib. 3. D. meus. Soc. Iun. cõs. 145. nu. 16. lib. 3. & D. quoq; meus Cęph. cõsi. 188. nu. 5. & seq. & ideo nutu fideicommissum inducitur, Cagn. in l. j. nu. 47. C. de pact. & per verba etiam enunciatiua, Paris. consi. 66. nu. 23. & plurib. seq. & consi. 68. nu. 33. & pluribus seq. lib. 3. immo nedũ per verba expressa, sed & quoq; tacita, Paris. latè cons. 72. nu. 7. & seq. & cons. 88. nu. 4. & seq. lib. 2. & cõsi. 25. nu. 34. & seq. lib. 3. Cur. Iun. cõs. 121. nu. 10. & fortius etiam si verba testatoris sint defectiua, fideicommissum inducitur, vt pulchre dicit D. meus Soc. Iun. cons. j. nu. 8. & pluribus seq. lib. 3. Paris. consi. 5. nu. 12. & consi. 6. nu. 5. & seq. & consi. 66. num. 23. & pluribus seq. lib. 3. ratioq; est in promptu; quia in fideicommissis qñq; minus est scriptum, q̃ à testatore fuerit, Soc. con. 26. nu. 4. in fi. lib. 4. Paris. consi. 7. nu. 42. li. 3. Alc. in tract. præsump. regula j. pręsump. 9. nu. j. meritò si in fideicommissis coniecturata testatoris volũtas sufficiat, quæ ex aliquibus coniecturis tacitè colligatur, tex. est rotundus in l. vnum ex familia. § si omissa. ff. de leg. 2. Cur. Iun. cons. 121. nu. 13. Paris. consi. 41. nu 15. & seq. lib. 2. & consi. 43. nu. 87. & consi. 25. nu. 31. & pluribus seq. lib. 3. nam vbi sensus testatoris habetur, ẽt per coniecturas, à vi naturaq; coniunctionis verbalis receditur, Paris. cons. 25. nu. 32. & seq. lib. 3.

204 Et quamuis consulentes † testatoris verbis inhærent, & aliquando voluntati, prout pecuniæ eos impellunt, tamen nunq̃ à testatoris voluntate recedas, pręsertimq; in fideicõmissis, quotiescunq; ex coniecturis in testamento collectis talis voluntas comprehendatur, quæ tunc pro omissa non habetur, Cur. Iun. consi 121. nu. 10. ver. cum igitur, & nu. seq. Paris. cons. 5. nu. 45. & consi. 17. nu. 15. & pluribus seq. & consi. 25. nu. 38. lib. 3. Rub. cõs. 68. nu. 2. versi. præmissis.

205 Hoc ita præmisso, existente firmo, & valido, dico, ꝙ † testator substitutis alienationem prohibuit, causam adiiciẽdo; quia omnino vult, dictam hæreditatem in familia, ipsiusq; testatoris domo remanere, quæ testatoris verba sunt dispositiua & fideicõmissum inducunt, Soc. in l. qui Romæ. §. cohæredes. nu. 18. ff. de verb. oblig. Dec. consi. 23. col. 3. vers. sextò moueor, Paris. cõsi. 88. nu. 21. & pluribus seq. lib. 2. D. meus Soc. Iun. consi. 140. nu. 9. lib. 3. Crau. consi. 130. num. 10 & id transit absque difficultatę, si hęc igitur verba substitutis fideicommissum important, ergo quoque ex coniecturata testatoris volũtate idem quo ad institutos & eorum filios dicitur; nam si testator vult omnino, ꝙ illius hæreditas in sua domo, familiaque remaneat, id equidem (meo iudicio) obuenire non potest, nisi necessariò hæc alienationis prohibitio ad institutos, eorumq; filios extendatur; quia qui vult consequens, necessariò videtur velle antecedens, l. ad rem mobilem, l. ad legatum, ff. de procur. l. 2. cum sua materia. ff. de iurisdi. om. iud. cum igitur ita sit, & filii filiorum sine filiis decesserint, meritò Caius & sui fratres ad dictum fideicommissum vocantur, ita ad probãdum fideicommissum arguit Rub. cons. j. nume. 15. Paris. consi. 6. nume. 19. & consi. 52. num. 29. lib. 3. & consi. 41. num. 23. & seq. lib. 2. & consi. 72. nu. 86. lib. 4. Alci. in l. filiusfa. §. Diui. nu. 38. & seq. de leg. j. D. meus Soc. Iun. consi. 1. nume. 13. 17. & sequen. lib. 3. & D. quoque meus Cęphal. consi. 114. num. 17.

206 Et id suadente, nam licèt † altercatio inter doctores reperiatur an filii in conditione positi censeantur vocati, & aliqui censuere ꝙ non, iuxta gl. in l. Lucius, la 2. ff. de hęre. inst. & ratio est; quia conditio, nihil ponit in esse. l. si quis sub conditione dandorum decem, ff. si quis omiss. cau. testa.

Alii autem contrarium cẽsuere, quòd tacitè vocati sint, quæ tacita mens in fideicommissis sufficit, & hæc opinio est multũ æqua, benigna, & communis, & si iudex in iudicando illam sequeretur, non peccaret, vt dicit Paris. consi. 66. nume. 16. & pluribus seq. lib. 3. & quamuis altera opinio iam erat communis, hodie tamen ista est magis communis, & verior doct. opinio, vt tradit D. meus Soc. Iun. cons. 78. num. 12. & consi. 145. num. 35. lib. 3. consi. 174. nume. 21. lib. 2. vbi allegat plures auctoritates ad id propositum tendentes, vt in fonte videri potest.

Alij autem pro concordia harum opinionum sic distinxere quòd aut illi, qui sunt instituti, non sunt ipsius testatoris descẽdentes, & hoc in casu proculdubio filii in conditione positi nõ censentur vocati, si verò instituti testatoris descendentes sint, nullaque alia subsit coniectura, per quam argui possit testatorẽ eos uocare uoluisse & tunc equidem procedit opinio glo. in d. l. Lucius. si uerò aliqua in testamento coniectura subsit, per quã deprehendatur testatorem uoluisse hos filios in cõditione positos uocare, & tunc censentur uocati, & in hoc casu procedit illa 2. opinio relata & à Paris. secuta, d. consi. 66. nume. 16. & ita nouissimè distinguendo declarat Iulius Clarus in tract. suis in § testamentum q. 77. & pluribus sequen. ubi recitat opiniones hincinde, tandem ibi uers. nihilominus, concordat opiniones, ut supra dixi, idem affirmat Paris. consi. 5. nume. 35. lib. 3. Crau. consi. 24. nume. 13. & hæc est magis communis hodie, ut dicit D. meus Soc. Iun. consi. 145. num. 36. lib. 3. & consi. 175. nu. j. lib. 2. & fusius cõsi. 174. nu. 22. eo. lib. subdens ibi ꝙ qualis coniectura debeat esse, iudicis arbitrio relinquitur.

207 Et † quælibet leuis coniectura sufficit & ad effugiendum gl. in d. l. Lucius, Corn. consi. 101. nume. 4. circa medium, lib. 4. & consi. 97. num. 4. circa medium, lib. j. Dec. consi. 242. in fi. Paris. consi. 5. nu. 5. & seq lib. 3. Dominus meus Soc. Iun. cons. 141. nume. 8. & seq. & consi. 145. nu. 36. lib. 3. Crau. consi. 62. nu. 6. & cõsi. 113. nu. j. in fi.

Ex quibus ad casum nostrum infero, quòd cum instituti de testatoris descendentibus sint, & quamplures extant coniecturæ, per quas ex testamento perspicuè comprehendatur, testatorem suam hæreditatem in familia, domoque sua uoluisse cõseruare, ut sigillatim patebit; meritò negari non potest, quin filiorum filii fuerint uocati, & successiuè grauati: & quia filii filiorum omnes sine filiis decesserunt; meritò si fideicommissum non est extinctum, sed in persona Caij & fratrum illius perdurat.

208 Primaque coniectura est, † nam filii sub masculinitatis nomine nominati sunt, & quamuis maxima inter Doctores altercatio reperiatur, an si uocati censeantur; quia iam communis erat pro parte negatiua, ut in contrarium dicebatur supra, tamen hodie magis communis est pro parte affirmatiua, uidelicet, quòd filii sub masculinitatis nomine nominati sint uocati, Paris. consilio 5. numero 36. & consil. sequen. num. 17. & nume. 23. lib. 3. ubi dicit, quòd ab hac opinione in iudicando & consulendo non est recedendum, idem affirmat Crau. consilio 130. numero 2. & consilio 62. numero 15. uersicu. quinta coniectura, Dominus meus Socin. Iun. consilio 151. numero 12. lib. 2. & consilio 145. numero 37. lib. 3. ubi dicit se sæpe consuluisse, & ita solitum esse tenere in dicta l. Centurio, & idem Socin. Iun. consilio 141. numero 7. & sequen. lib. 2. & ita aliàs Brixiæ fuit iudicatum, ut refert sequendo Dominus meus Cœphal. consilio 115. numero 23. & consilio 251. numero 77. in loco etiam existente statuto, quòd existentibus masculis, fœminæ excludantur, Dec. consilio 546. numero 2. & sequen. Paris. consilio 66. numero 60. lib. 3. Curt. Iunior consilio 121. numero 16. D. meus Soc. Iun. consi. 145. nume. 38. lib. 3. Crau. consi. 130. num. 2.

209 Et prima † equidẽ opinio procedere poterit, si simpliciter de masculis dictũ fuisset, at quia ultra masculinitatis cõiecturã cõprehenditur ꝑ aliam coniecturã in testamento insertã, testatorem masculis suam voluisse relinquere hæreditatẽ, causa suam ꝯseruandi agnationem, hoc in casu proculdubio filij in ꝯditione positi cẽsentur vocati, ita declarat Rip. in l. Cẽturio, nu. 163. & seq. ff. de vulg. & pup. subst. & in l. prima, num. 9. & seq. & ibi quoq; Cagnol. num. 53. versic. procedit, & nume. 54. C. de pact. Dec. consi. 270. in fi. Ruin consi. 144. num. 9. circa medium, ver. secundò dicta interpretatio, lib. 2. Paris. consi. 6. num. 16. & cõs. 66. num. 46. & 49. lib. 3. vbi dicit hanc esse communem Docto. opinionem, idem affirmat Crau. cõsi. 62. nume. 9. & consi. 130. num. 4. D. meus Soc. Iun. consi. 78. num. 13. & seq. & consi. 141. num. 7. lib. 2. magisq; nouissimè Iul. Clar. in tract. suis in § testamentum, q. 79. versi. quinta, Hier. de Manfredis in tracta. suo de attentatis, in 6. par. num. 3. vbi recitat opiniones hincinde. tandem concludit, vt supra: ita quoq; affirmat præclarissimus D. meus Cęphal. cõsi. 352. num. 82. sed sic est, in casu proposito plures extant vrgentissimæ coniecturæ, ex quibus deprehenditur, testatorem suam voluisse cõseruare agnationem, & prima est; quia testator fęminas dotat, & à substitutione excludit, nominando masculos sub masculinitatis nomine tm̃, Rub. cõs. 150. num. 2. vers. præmissis, Dñs meus Soc. Iun. cons. 136. num. 38. & seq. lib. 3. & præsertim existẽte statuto fęminas ob masculos excludente, Zuccard. in l. fi. nu. 69. in fi. & seq. C. de edicto D. Adr. toll. Ruin. consi. 158. nu. 5. versi. sed præmissis, & pluribus, seq. li. 2. Paris. consi. 18. nu. 34. & pluribus seq. lib. 2. & consi. 41. nu. 19. & 41. & 46. lib. 3. Rub. consi. 141. num. 7. & consi. 150. num. 2. vers. præmissis, alienationemq; suæ hæreditatis ipsis expresse substitutis prohibuit, rationem ibi subiiciens; quia vult, vt dicta hęreditas in sua familia, & domo, remaneat, ꝙ equidem testator id non effecit, nisi causa eius agnationem conseruandi, & enimuerò si testator de hoc fuisset interrogatus, ita verisimiliter dispo suisset, & expresse dixisset, existentibus tot & tantis coniecturis vrgentissimis in dicto testamento insertis, ex quibus deprehenditur, testatorem filios filiorum vocasse, & eos grauasse, Paris. consi. 5. nu. 42. lib. 3. & alii Doct. præallegati vt supra, & ita quilibet iudex sani iudicij ita diiudicabit, cum in eius arbitrio sit credere, an filii in conditione positi sint à testatore vocati, vt tradit Clarus in d. § testamentum, q. 79. in fine.

210 Et id † in præsenti articulo nostro proposito procedit, hac ratione incõuincibili; nam sicuti testator honorẽ voluit in his substitutis agnatis ex fratre suo natis cõseruare, vt satis perspicuè ex alienationis prohibitione deprehenditur: quia vult, suã hæreditatem oĩno in sua familia & domo remanere, quæ prohibitio à testatore expresè fuit facta, cã suam cõseruandi agnationem; & si hæc ratio à testatore in testõ non expressa fuisset, cum alia cõgruens ratio assignari non potest, nisi hæc: ergo illa pro expressa habetur ſm gl. Bal. & Scribẽtes in l. quamuis, C. de fideicommiss. ita in propriis terminis tradit Paris. cõs. 5. nu. 22. & 29. & cons. seq. nu. 13. & consi. 66. nu. 43. lib. 3. cum per diuitias familiarũ honor cõseruatur, l. j. C. de custod. reorum, & per contrarium familiæ paupertate sordescunt, l. quisquis, C. ad leg. Iul. Maiest. l. j. C de dignit. lib. 12. vbi Bar. Soc. consi. 26. num. 8. lib. 4. Paris. consi. 6. num. 15. & cons. 17. num. 10. & seq. lib. 3. Dominus Riminald. Iunior in §. hoc quoq; à nobis, nu. 14. Inst. per quas pers. nob. acqui. si ergo testator in his substitutis honorem ob hanc prohibitionem conseruare voluit, qui in longiori gradu sibi sunt, q̃ isti instituti sint, qui sunt eius filii, quanto magis dicendum est, naturali ratione, & verisimilitudine, quæ est cognata naturæ, testatorẽ voluisse hunc honorẽ in propriis filiis, descendentibusq; conseruare iuxta cõe votum parẽtum, l. scripto, in fi. ff. vnde lib. meritò vtiq; si hæc alienationis prohibitio ad filios filiorum tanquam fauorabilis extẽdatur, & cum ita sit, ergo fuere vocati, & pariter grauati, Dominus meus Soc. Iun. consi. 78. num. 28. & pluribus seq. lib. 3. & dominus meus quoq; Cęph. consi. 114. nu. 27. & seq.

211 Præsertimq;, cũ † tam de enixa, geminataq; testatoris voluntate constat, testatorem voluisse agnationem, eiusq; familiam conseruare, vt expresè deprehẽditur, (vltra masculinitatis qualitatem) per expressam alienationis prohibitionem cum causæ adiectione, & etiam per alias tot prænarratas coniecturas, quæ geminata testatoris voluntas multum operatur ad concludẽdum, ꝙ filii & filii filiorum dicuntur vocati, & grauati, arg. l. balista. ff. ad Treb. ita in proprijs terminis arguit Paris. d. cõs. 5. nu. 5. nu. 20. & consi. 66. nu. 36. & seq. lib. 3. & consi. 37. nu. 29. & seq. lib. 2. dominus meus Cęph. consi. 114. nu. 24. si hæc igitur ratio à testatore considerata fuit, per quam suam voluit hæreditatem in eius familia, & domo cõseruare, resultat vera hæc cõis doct. conclusio, ꝙ fideicõmissum per hæc verba allegata fuit inductum, & ad filios filiorum transcẽdit; quia filij filiorum masculi dispositiuè vocati fuere, Paris. cons. 6. nu. 16. lib. 3. & præsertim cum illi de ipsius testatoris descendentibus sint. Cagn. in l. j. nu. 54. C. de pactis, & alij commemorati patres, vt supra dixi.

212 Prætereà, solida † & cõis doct. cõclusio est, fideicommissum ampliari, restringi, declarari, limitariq; per rationẽ, & causam, quibus testator ad conficiendum testamentum motus fuit, ergo causa, & ratio est attendenda, nõ autem illud, quod dicitur, vt habetur in l. cum pater, §. dulcissimis, ff. de leg. 2. Ias. in l. filiusfam. §. Diui, in responsione nu. 146. in fi. & nu. 152. & ibi etiam Rip. nu. 108. versi. secundò restringe, & Alcia. nu. 38. & seq. ff. de leg. j. Soc. consi. 249. nu. 26. & consi. 250. nu. 4. vers. prætereà, lib. 2. Paris. consi. 6. nu. 20. lib. 3. & consi. 88. nu. 25. lib. 2. & consi. 72. num. 87. & seq. lib. 4. dominus meus Cęphal. consi. 114. num. 33. & ratio est in promptu; quia in fideicommissis quãdoq; minus est scriptum, quàm dictum, Cur. Iun. cõsi. 121. nu. 13. & vt in pręmisso meo huius præsentis quęstionis propositę dixi, sed sic est, ratio per quam motus fuit testator ad prohibendum alienationem, fuit hęc; quia honorem suæ domus & familiæ conseruare voluit, vt expresè in testamẽto legitur, qui honor per diuitias conseruatur, & per contrarium paupertate sordescit, quæ ratio magis filijs, & filijs filiorum testatoris conuenit, q̃ Caio & fratribus suis substitutis, ergo hæc prohibitio ad ipsos institutos, & eorum filios porrigitur; cum vna testamẽti pars per aliam declaratur, l. j. ff. de reb. dub. Rub. consi. 53. nu. 5. versi. quo casu, & præcedentia quoq; per subsequentia declarãtur, l. si seruus plurium, §. fi. l. qui filiabus, ff. de leg. j. Crau. cons. 297. num. 5. tum & quoq; propter causæ adiectionem, quę dicto generalior est, meritò si alienationis prohibitio ad institutos, & ad eorum filios extenditur, ergo sunt vocati, & quoq; grauati, Paris. cõsi. 41. nu. 23 & pluribus seq. lib. 2. D. meus Cęph. consi. 114. num. 23. & pluribus seq. & cæteri doct. præallegati vt supra.

113 Et † si testator de hoc interrogatus fuisset, ita verisimiliter expresè disposuisset, vt ex coniecturis perpenditur præallegatis in dicto testamento insertis, ergo pro non omisso, sed expresso habetur, iuxta gl. in l. tale pactum, §. fi. ff de pact. ita in his terminis tradit Paris. consi. 5. nu. 42. lib. 3. Ias. in l. cum res, num. 5. ff. de leg. j. Cur. Iun. consi. 121. Rub. consi. 68. nu. 2. versi. præmissis, Crau. consi. 62. nu. 14. & consi. 130. nu. 7. D. meus Cęphal. consi. 114. nume. 17.

Et hæc opinio d. gl. præsertim in fideicommissis procedit, in quibus tantum testatoris voluntas inspicitur, Ruin. cons. 179. in fi. & seq. lib. 2. Paris. consi. 17. nu. 10. & pluribus seq. lib. 3. D. meus Soc. Iun. consi. 145. nu. 21. lib. 3.

Ex quibus omnibus simul coniunctis concludo, ipsos nedũ filios fuisse vocatos, sed & quoque filios filiorum, & successiuè ex coniecturata testatoris uolũtate à testamento collecta (quę in fideicommissis sufficit) illos grauatos fuisse, quo ita existẽte, resultat conclusio clarissima, ꝙ cum filij filiorum sine filijs decesserint, fideicommissum in personam Caij & fratrum suorũ esse verificatum, & eidẽ iuxta testantis dispositionẽ pertinere.

Tota igitur præsens difficultas consistit in respondendo cõtrariis, & quamuis responsio ex præallegatis eliciatur; tamen vt res clariùs prospiciatur, eisdem sigillatim, & particulariter respondebo.

Primò, non obstat dicere, ꝙ substitutio euanuit, cum filij instituti existentibus filiis decesserint, vt dicit Oldr. d. consi. 21. & cæteri sui sequaces.

214 Nam respondeo, & dico, ꝙ † allegata per Oldr. procedunt, quando substitutio simpliciter facta sit, & nihil aliud subsequatur, per quod arguatur, testatorem voluisse, vt illud fideicommissum ad filios filiorum transiret, etiam cum eadem qualitate, si illi sine filiis decesserint, sed iste non est casus noster; quia in præsenti casu figurato testator vult, illius hæreditatem in sua familia & domo remanere, & hac ratione alienationis prohibitionem fecit, per quã, & per alias tot & tantas coniecturas iam pręnarratas satis apertissimè deprehenditur, testatorẽ eius agnationem conseruare voluisse, sed sic est, ergo nedum filij, sed filij quoq; filiorum vocati censentur, & ex coniecturata testatoris voluntate grauati, quæ voluntas tacita ex testamento coniecturata ad inducendum fideicommissum sufficit, ita ad consi. Oldradi respondet Paris. consi. 66. num. 58. lib. 3. & cons. 41. nu. 64. & pluribus seq. lib. 2. Dec. cons. 270. in fi. Rui. cõsi. 158. nu. 14. lib. 2. Cur. Iun. consi. 121. nu. 15. Crauet. cons. 306. nu. 4. in fi. & con. 326. nu. 16. Dominus meus Cęphal. consi. 114. nu. 12. & seq. & consi. 283. num. 28.

Nec obstat dicere, quòd hæc alienationis prohibitio tantum Caio, & fratribus suis substitutis fuerit facta, casu quo filij instituti sine filijs decesserint, nullumque grauamen filijs filiorum iniunctum fuit, sed dicta prohibitio tanquam personalis ad Caiũ, eiusq; fratres fuit restricta, ergo ad institutos & ad eorum filios tanquam odiosa non extenditur, igitur &c.

215 Respondeo huic argumento, & dico, quòd † licèt hæc prohibitio substitutis facta fuerit, & non institutis, nec eorum filijs expresè; tamen ex coniecturata testatoris voluntate ex testamento percepta (quæ in fideicommissis sufficit) facta censetur, & ad ipsos institutos, eorumque filios extenditur, Paris. cõsi. 52. nu. 35. lib. 3. dominus meus Cęphal. consi. 114. nu. 31. & seq. nam si testator per hãc alienationis prohibitionem voluit honorẽ, dignitatemq; Caio & suis fratribus substitutis ꝯseruare, q honor per diuitias cõseruat, & ꝑ inopiã diminuit, vt aliàs dixi, q̃to magis verisimile sit, testatorẽ voluisse hunc honorẽ suis filijs, & descendentibus ꝯseruare, tanq̃ sibi magis ꝑdilectis, cùm in

in hac substitutionis materia interpretatio ita fieri debet, ne minus dilecti melioris conditionis sint, quàm magis dilecti, Ruy. consi. 153. nume 6. lib. 2. & consi. 168. nume. 20. lib. 3. Dominus meus Soc. Iun consi 129. num. 36. post primum, lib. 3. Crau. cōs. 155. num. 6. in fi. & Dominus quoque meus Cephal. consi. 114. nume. 31. ergo necessarium est, ex coniecturata testatoris voluntate à testamento collecta dici, hanc prohibitionem ad institutos, eorumq; filios extendi ne absurdum nascatur, ꝙ substituti sint testatori magis prædilecti, quàm instituti, & eorum filii: ita respondendo ad contraria arguit Dominus meus Soc. Iunior consi. 129. nume. 26. in fi. lib. 3. Paris. consi. 52. nume. 29. lib. 3. & dominus quoque meus Cephal. consi. 251. nume. 75. & num. 82. & tunc ex ratione præallegata extensio de persona ad personam fit, quando eadem ratio, & testatoris mens, in vtroque concurrit, Ias. in l. Titius §. Lucius, num. 3. & 7. ff. de liber. & posthu. Curt. Sen. consi. 75. nume. 14. versi. & sic vbi ratio, Curt. Iun. consi. 121. nume. 14. Paris. consi. 66. nume. 66. & pluribus sequen. lib. 3. vbi dicit, quòd hæc opinio est verior, æquior, & communior. idem pariter affirmat D. meus Socinus Iun. consi. 129. num. 35. & pluribus seq. lib 3. subdens ibi, hanc opinionem esse verissimam, non obstante quicquid in contrarium dixerit Aretin. in l. Gallus, §. & quid si tantùm, ff. de liber. & posthum. hancque sequitur opinionem Crau. consi. 155. nu. 7. quam vti quoque crebriorem & verissimam refert & sequitur D. meus Cephal. consi. 114. nu. 30.

216 Et † quamuis idem Cephal. consi. 169. nume. 50. dicat, quòd Curt. Iun. dicto consi. 121. nume. 16. communiter reprobatur, tamen dico, quòd Dominus Cephal. in hoc ibi valde decipitur, salua tanti hominis auctoritate: nam allegata per eū ibi in suo præmisso loquuntur, quando nō sit adiecta causa, prout est hic, igitur &c. quam opinionem meam quoque affirmat veriorem & sequitur idem Dominus Ceph. in consi. 114. num. 29. & pluribus seq. ergo hæc opinio mea tanquam verissima est tenēda, & ab illa in iudicando & consulendo non recedas.

217 Et † in hoc quoq; limitatur illa regula, quæ dicit, ꝙ inclusio vnius alterius sit exclusio; nam dicta regula non sibi locum vēdicat, cum in vtroq; casu eadem ratio includendi vigeat, Dec. in c. 2. requiris, nu. 2. de app. ita ad contraria respondet Paris. ꝯs. 5. nu. 43. & consi. 52. nu. 20. 23. & 24. lib. 3. & cons. 111. nu. 39. lib. j. Dominus meus Cephal. consi. 114. nu. 31. & seq.

218 Et † sicuti substitutio in vno casu facta ad alium casum ex rationis identitate trahitur ex præsumpta testatoris voluntate, ēt contra naturam, & verborum proprietatem, Crau. consi. 326. num. 8. & seq. ergo & in hoc casu hæc prohibitio ad hæredes & ad eorum filios est extendenda ex coniecturata testatoris voluntate percepta, vltra prohibitionem ex tot & aliis prænarratis coniecturis in testamento insertis, vt supra tetigi. ergo nedū filii, sed filiorum filii vocati, & grauati censentur, ita limitatur, l. ab eo, C. de fideicommiss. vt dicit Paris. cons. 88. num. 28. & cōs. 57. nu. 22. & pluribus seq. lib. 2. Alc. in d. §. Diui, nu. 38. & seq. dominus meus Soc. Iun. consi. 78. nu. 37. lib. 3.

219 Et † quamuis hęc alienationis prohibitio nominatim Caio, & fratribus suis facta fuerit, tamen ob causæ adiectionem quæ est; quia testator vult, ꝙ eius hęreditas omnino in familia, & domo sua remaneat, illa prohibitio tunc efficitur realis, & nō personalis, & illa adiectio causæ facit, vt à proprietate verborū recedatur, & dispositionem extendit; meritò si hæc alienationis prohibitio intelligatur, non tantum Caio & fratribus suis substitutis facta, sed & quoq; institutis, & illorū filiis, Ias. in l. filiusfam. §. Diui, nu. 152. & etiam ibi Rip. nu. 108. versi. 2. restringe, & ibi quoq; Alcia. nu. 38. & seq. ff. de leg j. Rom. consi. 457. num. j. Cur. Sen. consi. 40. num. 17. versic. quod etiam, & seq. nu. Curtius Iunior consi. 121. num. 11. Paris. consi. 5. num. 21. & pluribus seq. & consi. 52. nu. 20. & pluribus seq. & nu. 35. lib. 3. & consi. 88. nu. 18. in fi. & nu. 23. & seq. eo. lib. & consi. 32. nu. 37. lib. j. & cōsi. 72. nu. 87. & seq. lib. 4. Rubeus consi. j. nu. 11. ver. pręmissis. & sic ergo ob adiectionem causæ absolute extensio de persona ad personam conceditur, licèt regulariter difficiliùs fiat, vt in contrariis dicitur, ita tradit clarissimus D. meus Cephal. consi. 114. nume. 30. & pluribus sequen. vbi asserit, hanc esse crebriorem doct. opinionem.

220 Hacq; ratione videmus, ꝙ † si testator in vita alienationem prohiberet; quia vellet, vt bona in eius familia remanerent, tūc hæc alienationis prohibitio extenditur. ita ꝙ nō poterit aliquo modo alienare ēt post mortem, ex quo ratio, per quam mouetur testator ad faciendum huiusmodi prohibitionem, dicto generalior est, & illi attenditur & non dicto, Soc. consi. 249. nu. 26. lib 2. Paris. consi. 32. nu. 17. & seq. lib. j. & consi. 31. nu. 36. & seq. lib. 2. Rub. consi. 16. num. 10. in fi. & sic prohibitio ad certū tempus facta, & restricta, ex cā & ratione cēsetur perpetua, Paris. cons. 16. nu. 46. & consi. 52. nu. 24. & seq. lib. 3. nam profectò semper à rōne & à causa per testatorem considerata fideicommissum ampliatur, restringitur, & declaratur, Paris. cons. 66. nu. 42. & pluribus seq. lib. 3. & cons. 72. nu. 87. lib. 4. ratio igitur per quā motus fuit testator in articulo præsenti proposito, ad efficiēdū huiusmodi prohibitionē, fuit hæc, vt hæreditas in eius familia, & domo conseruetur, vt colligitur expresè ex verbis dispositiuis ibi, vltra alias coniecturas prænarratas, quod equidē esse non pōt, si hæc alienationis prohibitio ad filios institutos, & illorum filios non extendatur, Paris. pulchrè cons. 72. num. 86. lib. 4. Dominus Soc. Iun. cōs. j. nu. 17. & seq. lib. j. & Dominus quoq; meus Cephal. cons. 114. nu. 17. nam si testator vult, vt bona sua in familia remaneant, ergo perinde est, ac si familiæ reliquisset, Dominus meus Cephal. cōs. 251. nu. 56. sed sic est, ergo filii filiorum ad fideicommissum dispositiuè, & non priuatiuè fuere vocati, & grauati, Paris. cons. 30. nu. 31. & pluribus seq. lib. 2. & cons. 66. num. 46 & seq. lib. 3. attēto (vt dixi) prohibitio alienationis ob causæ adiectionem est realis, & non personalis, Parisius cons. 37. num. 22. & 26. & seq. lib. 2. & cons. 17. nu. 29. lib. 3. Durant. in tract. de art. testa. titu. 8. caut. secūda, nu. 3. & alii Doct. ad id propositum præallegati vt supra, & illa prohibitio tunc est fauorabilis, & non odiosa, & de persona ad personam non nominatam extenditur, Durant. in loco allegato vt supra, Paris. ꝯsi. 52. nu. 26. & seq. lib. 3. Dominus meus Cephal. cōsi. 114. nu. 32. secus verò est, si sine adiectione causæ; quia tunc odiosa erit, & non extenditur, vt in cōtrarium dicebatur, ita distinguēdo declarat Rub. cons. j. nu. 12. & seq. Paris. cons. 52. nu. 24. & seq. lib. 3. & cons. 72. nu 84. & seq. lib. 4.

221 Et præsertim, † cum ratio à testatore adiecta per verba dispositiua fuit facta (vt dixi) & non per verba enunciatiua; nam illud verbum vult, post prohibitionem adiectum in vltimis voluntatibus dispositionem inducit, l. Pamphilo. §. propositum, ff. de leg. 3. meritò si hoc in casu prohibitio alienationis vltra personas nominatas extendatur, quibus prohibitio erat restricta, Ripa in d. §. Diui, nu. 110. ver. declara, & ibi etiam Alciat. nu. 38. & seq. Paris. cons. 30. nu. 32. & seq. lib. 2. & cons. 52. nu. 26. & pluribus seq. lib. 3

222 Et hæc † quoq; opinio ex alio fortificatur; nam videmus, si quando testator alienationem simpliciter prohiberet, nō exprimendo extra familiam, at causam subiiciendo, vt in familia bona remaneant; tunc iste casus est dubitabilis, an fideicōmissum simpliciter inducatur; secus verò erit, si testator subiiceret, & hoc qa vult, vt bona alienari prohibita in familia sua remaneant: nam tunc clarum erit, fideicommissum induci, non solum in casu contrauentionis, sed etiam post mortem, & iste casus à præcedēti differt: quia vltimus casus per verba dispositiua fuit factus, vt denotat illud verbum, vult, post prohibitionem adiectū, Paris. consi. 30 nu. 22. & seq. lib. 2. Dominus meus Soc. Iun. cōs. 140. nu. 7. in fi. & seq. lib. 3. & Dominus quoq; meus Cephal. cons. 114. sub. nu. 22. ver. pro qua, & nu. 35. ita ergo & in pposito nostro dici debet: nam ex eo ꝙ prohibitio per verba dispositiua fuit facta, meritò si dicatur, testatorem fideicōmissum inducere absolutum omnibus voluisse, & illud tanquam fauorabile ad institutos, & ad eorum filios propter huiusmodi prohibitionem dispositiuam extendere, vt dicunt doct. præallegati. ecce igitur non hāc valere consequentiam, alienationis prohibitio Caio, & suis fratribus fuit facta, ergo ex coniecturata testatoris voluntate ex testamento percepta, ex identitate, vel ex rōnis maioritate, ad institutos illorumq; filios nō extēditur, cū in cōtrarium de iure sit verius, vt supra dixi, igitur &c. idem affirmat Paris. cōs. 43. nu. 88. & 90. lib. 3. & consi. 52. nu. 35. eo. lib. & dn̄s meus Ceph. hanc opinionem sequitur, asserendo esse crebriorem in cōs. 114. nu. 30. & pluribus seq. vbi dicit, ꝙ ratione allegata extēsio de persona ad personam fit, licèt difficiliùs pmittatur, quàm de casu ad casum, vt ibi clarè per eum, aliàs si alio modo intelligeretur, id absurdum, inconueniensq; sequeretur, ꝙ vna pars testamenti nō aliam declararet, & ꝙ præcedētia per subsequentia non interpretarentur, cum in contrarium de iure cautum perspicuè reperiatur, iuxta l. primam, ff. de reb. dub. l. si seruus plurium, §. fi. & l. qui filiabus, ff. de leg. j. Paris. cōs. 46. nu. 86. & cōs. 17. num. 17. lib. 3. & consi. 41. num. 25. & seq. lib. 2. Rub. consi. 53. num. 5. versi. quo casu, Crau. consi. 297. num. 5. & ꝙ in fideicommissis volūtas non totum efficeret, quod equidem esset ꝯ l. ex facto, la grande, ff. de hæred. insti. & ꝙ ex coniecturis in testamentis insertis fideicommissum non induceretur, & per verba enunciatiua, immo etiam defectiua, contra illud quod dixi in præmisso huius meæ conclusionis fundamento pro ineuitabili inducto, cum tot & tantis actoritatibus corroborato, iuxta magis communem, veriorem, & æquiorē Docto. opinionem, vt videri, dinumerariq; potest, ex auctoritatib. per me in dicto pmisso allegatis, vt ne hęc legū igit correctio oriat, q̄ oīno est euitanda, vt p Scribētes in auth. quas actiones, C. de sacros. eccl. & ne ēt tot absurditates nascant, quę oīno sunt effugiendę, l. nam absurdū, ff. de bonis libe. ēt verba impropriādo, in vltimis pˀsertim volūtatibus, Crau. cōsi. 130. nu. 8. & Dn̄s meus Soc. Iun cōsi. 122. nu. 29. lib. 3. & nę testatoris voluntas ex testamento coniecturata periret, cui penitus fauere debemus, ut oīno obseruetur, Crauet. cōsi. 147. col. fi. uer. postremò, & cōsi. 204. nume. 4. Dominus meus Cephal. consi. 114. nume. 19. & sequen. necessariò utique concludēdum est, ex coniecturata testatoris

voluntate ex testamēto percepta, & ex aliis rationibus præallegatis, testatorem filiis, & eorum filiis, simul cum cæteris substitutis alienationem prohibuisse; nam testator voluit omnino, vt eius hæreditas in familia, & domo sua remaneat, quæ causa suam conseruandi agnationem fuit facta, ideo est fauorabilis. Rub. consi. j. num. 12. & seq. Paris. consi. 52. nume. 26. & seq. lib. 4. meritò si hęc alienationis prohibitio ad institutos, & illorum filios, ob generalitatem dicti, & adiectionem causæ factæ per verba dispositiua extenditur, vt dicunt omnes patres vnanimiter commemorati vt supra.

223 Nec † prædictæ conclusioni obstat consilium Alex. 59. lib. 3. in contrarium adductum, in quo aduersantes suum totum capitale fundamentum faciunt: nam si ibi rectè aduertatur, non mouetur Alexander ad cōsulendum solum ob restrictionem prohibitionis substitutis naturalibus tātum factę: sed qa substitutio suo in casu sub conditione fuit facta, videlicet, si instituti sine liberis, vel sine testamento decederent, ita ꝙ condito testamento per institutos illa conditio expirabat, & vt ne testator se incontinenti corrigeret, prout non præsumitur. l. nam ad ca. ff. de cond. & demonst. & ne testamētum in suo casu ꝯrietatem contineret, prout erit; quia substituere naturales, si instituti sine testamento decederent; decedentes igitur cum testamento, & deinde testatorem velle, ꝙ illa prohibitio ad institutos extendatur, maxima erit contrarietas, & verborum implicatio, quæ ꝯrietas omnino est fugienda. l. vbi repugnantia, vbi Dec. & Cagnol. ff. de reg. iur. immo à verborum proprietate receditur, vt ꝯrietas fugiatur, Crauet. consi. 297. nu. 5. versi. decimò. meritò si Alexand. in d. consil. 59. concludat in suo casu, prohibitionem quoq; in necessitatis casu factam ad institutos non esse extendendam, quin per testamentum alienare possint, iuxta expressam testatoris dispositionem, vt tradit perspicuè Alex. d. ꝯsi. 59. nu. 6. in fi. & seq. & nu. 13. sed in proposita quæstione nostra nulla reperitur ꝯrietas, si illa prohibitio alienationis etiam ad filios & eorum filios extendatur, nam institutis & illorum filijs non per testamentum alienationem fieri permisit, vt erat in casu Alexandri d. consi. 59. nec alio quocunq; modo; quia voluit testator, vt hæreditas sua ī sua familia remaneat. ergo de casu Alexandri ad casum nostrum tanquam ex diuerso non bene fit illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minor. cum simil. attento, ꝙ in nostro casu hæc alienationis prohibitio institutis, & illorum filiis quoq; ob causæ adiectionem cēsetur facta; nam & quoq; quia magis institutis, q̄ substitutis conuenit, ex quo ipsi magis à testatore prædilecti fuere, Crau. consi. 147. num. 2. tum & ob rationis identitatem, vt aliàs suprà dixi.

224 Et † si rectè aduertatur, Rubeus d. consi. j nu. 11. & seq. vult, ꝙ prohibitio filiis cum adiectione prædictæ causæ facta ad nepotes extendatur, & tamen ad filios tantum restricta erat, prout quoq; idem affirmat Paris. consil. 52. nu. 29. & 35. lib. 3. D. meus Ceph. consi. 114. nu. 29. & seq. ecce igitur, ꝙ propter adiectionē causæ ad alias personas non nominatas, & quibus quoque phibitio non facta sit extenditur, qn̄ ꝯrietas ob huiusmodi extensionem non fieret, prout erat maxima ꝯrietas in casu Alexan. d. consi. 59. num. 6. in fi. & nu. 13. ꝙ non sic est in quæstione nostra proposita, ergo extensio quò ad prohibitionem ad institutos & ad eorum filios fit ab adiectionem causę, & propter alias rationes prænarratas.

Et id est, quod volunt Rub. & Ruyn. quando admittunt pro vera decisionem Alex. in d. consi. 59. aliàs Rubeus esset sibimet ꝯtrius in eodem consilio; quia modo affirmatiuè loqueretur, modo negatiuè, & sic titubaret, ergo sibi non crederetur. l. eos. C. de fals. idem pariter de Ruyno diceretur, qui esset sibimet cōtrarius, ex quo hanc opinionem meam in alio suo cōsi. secutus fuit, id est in consi. 158. nume. 14. lib. 2. quod non est de tantis viris dicendum. ergo doctrina Rubei, & Ruini est intelligenda secundùm doctrina Alexādri, iuxta doctrinā Bartoli in l. non solùm. §. liberationis. ff. de liber. leg. & vt suprà dixi, sed in quæstione nostra proposita hæc ꝯrietas non erit; quia nunquam alienatio institutis permissa fuit, concurritq; adiectio causæ in testamento insertæ, ergo alienationis prohibitio ad institutos, & ad eorum filios quoq; extenditur, ergo filii filiorum sunt vocati, & ex coniecturata testatoris voluntate à testamento collecta grauati, quæ tacita volūtas in fideicommissis sufficit, etiā si verba essent defectiua, vt in præmisso meo fundamento dixi, aliàs si alio modo intelligeretur, voluntas testatoris periret, cui fauere debemus, vt illa omnino obseruetur; quia sine dicto fideicommisso in filios & filiorum filios translato testatoris hæreditas omnino in familia sua non cōseruaretur, ex quo ad extraneos transire potuisset, nec ad hoc vt testatoris uoluntas pereat, dici debet, dictos institutos & illorū filios fuisse vocatos, & quoque grauatos. ergo cùm ita sit, & filii filiorum sine filiis decesserint, meritò si Caius & eius fratres ad dictum fideicommissum sint vocati, & ad illos fideicommissum pertineat, Dn̄s meus Soc. Iun. ꝯsil. j. nu. 17. & seq. lib. 3. Paris. consi. 41. nu. 63. & pluribus seq. libro secundo, & consi. 52. numero 24. & pluribus seq. libro tertio.

225 Et † quamuis hæc alienationis prohibitio cum adiectione causæ per verba dispositiua in fine testamenti fiat, tn̄ hoc nihil refert, nam prioritas, vel posterioritas non attenditur cum illa prohibitio in eodem testamento fiat, Dominus meus Soc. Iun. consil. 78 nu. 38. lib. 3. & pręsertim in his vltimis voluntatibus, in quibus omnis verborum rigor & forma postergatur, vbi de testatoris mente constat: nam verba proferentis intentioni seruire debent, & non per ꝯriū. l. scire oportet. §. aliud. ff. de excus. tut. c. secundò requiris, de appellat. Dn̄s meus Soc. Iunior consi. 160. nu. 64. lib. 2. ergo ex his concludo in fauorem Caij & fratrū suorum, non obstāte quicquid dixerint Alex. Rubeus, & Ruyn. in contrarium allegati, quibus responsum fuit per me satis perspicuè, ut ex præallegatis patet.

Et ita tollitur illud, quod in ꝯrium dicebatur, videlicet, ꝙ filiis filiorum per testatorem nullum grauamen fuit iniunctum, meritò vtique non est tractandum, an illi à testatore vocati, & grauati fuere, ut per Bello. consi. j. nu. 9. in fi. & per alios sequaces in contrarium supra præallegatos.

226 Nam nego, ꝙ † filij filiorum in nostra quæstione proposita non fuerint vocati, & grauati, & licèt non expresse, saltem tacite eo modo, quo illorum parentes fuerunt, propter tot & tātas cōiecturas in testamento insertas, & pręsertim ob adiectionē causæ per verba dispositiua factam, ex quibus perspicuè deprehenditur, testatorem illos vocare, & grauare voluisse, quæ tacita voluntas in fideicommissis sufficit, etiam si verba essent defectiua, quanto magis cum sint dispositiua, & non enuntiatiua, ut sępè dixi, & demonstraui, ita ꝙ illud non dicitur omissum, sed expressum. meritò si ad filios filiorum institutorum extenditur: ita ad contraria respondet Paris. consi. 5. nu. 45. & ꝯsi. 16. num. 43. lib. 3. & consi. 41. nu. 64. usque ad fi. consilij. & cons. 30. nu. 32. & seq. & consi. 37. nu. 21. & seq. lib. 2. Ruyn. consi. 179. numero septimo, in fi. & seq. lib. 2. Curt. Iun. consil. 121. nume. 10. & seq. Rub. consi. 68. nume. 2. versi. præmissis. D. meus Soc. Iun. consi. j. nu. 27. lib. 3. & D. quoque meus Cephal. consi. 114. num. 36. & pluribus sequen. ubi dicit, hanc esse receptissimam doct. conclusionem.

Nec quicquam facit dicere, ꝙ filii sub masculinitatis nomine nominati non dicuntur uocati, existente statuto ꝙ existentibus filiis masculis filiæ, & aliæ fœminæ non succedant, ut in argumento contrario dicebatur.

227 Nam huic obiecto respondeo, & dico, ꝙ † hæc opinio locū sibi uendicare poterit, cum nō extaret, nisi illa cōiectura huius qualitatis masculinitatis: at verò secus est, qn̄ cum illa cōiectura cæterę coniecturæ cōcurrāt, ex quibus arguatur, testatorem omnino eius agnationem conseruare voluisse, & ratio vigeat tam in istis in conditione positis, q̄ in ipsis dispositiuè positis; nā tūc uocati cēsentur, Paris. consi. 5. nu. 42. & consi. 17. nu. 29. lib. 3. & consi. 41. nu. 67. & seq. lib. 2. D. meus Soc. Iun. consi. 78. nu. 13. & pluribus seq. lib. 3. & D. quoque meus Cephal. consi. 114. nume. 16. & seq. & alii cōmemorati patres ad id propositū præallegati ut supra. sed sic est, in casu nostro quamplures vrgentissimæ cōcurrūt cōiecturæ, ut supra cōglutinaui, ex quibus deprehenditur testatorem per huiusmodi prohibitionem, quæ fuit cum adiectione causæ facta per verba dispositiua, eius agnationem omnino conseruare voluisse, ut sępè dixi, ergo filii filiorum sunt vocati, & grauati, Paris. latè consilio 41. numero 64. vsque ad fi. consilii. libr. secundo, & consilio 52. numero 24. & pluribus seq. lib. 3.

Nec releuat dicere, ꝙ substitutiones non sunt addendæ, seu somniandæ, ob agnationis fauorem cōseruandæ, ultra testatoris dispositionem, alioquin ad infinitum substitutiones traherentur, quod non est dicendum, igitur &c.

228 Ego † autem huic obiectioni respondeo, & dico, ꝙ in quæstione nostra proposita, substitutio nō additur, neque augetur, neque vltra testatoris volūtatem, & dispositionem somniatur, immo intelligitur s̄m volūtatem testatoris comprehensam, ex tot & tantis coniecturis in testamento insertis, & ex rationibus ex illo collectis, vt supra latè tetigi, quæ coniecturæ ad inducendum fideicommissum sufficiunt. igitur &c. Paris. latè consi. 41. numero 15. vsque ad fi. consilij lib. secundo, & cōsi. 25. nume. 31. & pluribus seq. lib. 3. D. meus Cephal. consil. 114. numero 29. in fi. & seq.

Et cum hac ratione quoque tollitur, illud, quòd dicebatur, videlicet, ꝙ fauor agnationis ob prædictam alienationis prohibitionem tantum in casu expresso dicitur consideratus, idest, si filii testatoris sine filiis decesserint, & aduenien te illorū substitutionis casu.

229 Nam respondeo, † ꝙ immo agnationis fauor semper in quęstione nostra proposita fuit consideratus, & non ad Caium & eius fratres substitutos tantum fuit restrictus, sed extensus ad institutos & illorum filios ob rationis identitatem, & maioritatem, & ob adiectionem causæ per verba dispositiua factam, ut supra dixi, & plenè tetigi, aliàs id absurdum nasceretur, videlicet, ꝙ Caius & eius fratres & testatoris nepotes gradu in lōgiori sibi existentes, q̄ eius filij, & sui descendētes, magis à testatore prædilecti,

prædilecti, quàm instituti, & eorum filii essent: nam honor ob huiusmodi prohibitionem in illis conseruatur, cum familiæ ob paupertatem sordescunt, & per contrarium ob diuitias honorantur, & hac ratione alienationis prohibitio à testatore fuit facta, causa eius agnationem & illius honorem conseruandi, & propterea negari non potest, quin hæc prohibitio ad filios filiorum testatoris descendentium extendatur, aliàs ꝯ commune votum parentum erit. l. scripto. in fi. ff. vnd. libert. ita ad contraria respondet D. meus Soc. Iun. consil. 129. nu. 36. in fi. lib. 3. Ruyn. consi. 151. nu. 10. lib. 2. Paris. consi. 43. numero 88. & pluribus seq. & consi. 52. nume. 24. & pluribus seq. lib. tertio, Crau. consi. 155. nume. sexto, in fin. Dominus meus Cephal. ꝯsil. 114. nume. 31. & seq.

Pariterq; euacuatur illud, quod in contrarium dicebatur, videlicet, ꝙ non sufficit testatorem voluisse, ipsos nedum filios vocare, sed etiam filios filiorum, nisi eius voluntas in dispositionem transiuerit, iuxta l. si quis filium. & ibi Alex. nume. 4. & Ias. colum. 2. versi. limita. ff. de hæred. inst. & ideo non sufficit dicere, ꝙ si testator fuisset interrogatus, ita verisimiliter responcere, ꝙ si testator fuisset interrogatus, ita verisimiliter respondisset, si eius voluntas in dispositionē non transiuerit, igit &c.

230 Quia huic obiectioni † respondeo, & specialiter dico, ꝙ allegata in ꝯrium procedunt, si ex coniecturis in testamento insertis mens testatoris non comprehendatur; quia tunc magis verba quàm voluntas attenduntur, ex quo testatoris voluntas ita retenta est abortiua, & nihil operatur. l. si repetendi. C. de cond. ob causam: secus verò erit, si testatoris voluntas ex coniecturis in testamento insertis deprehendatur; quia tunc in hoc secundo casu voluntas & nō verba attenditur, & præsertim in fideicommissis, Rip. post doct. in l. hæredes mei. §. cum ita. nu. 34. & ibi quoq; Torniellus nu. 63. ff. ad Treb. Cagn. in l. j. nu. 53. C. de pact. Zuccardus in l. fi. nu. 189. versi. pro qua, & nu. 190. versi. ad quintum. C. de edict. D. Had. tol. Dec. in his terminis tradit ꝯsil. 16. nu. 6. & consi. 514. col. fi. versi. vltimo, Ruin. consi. 179. nu. 7. in fi. lib. 2. Paris. consi. 35. nu. 13. & consi. 25. num. 32. & pluribus seq. & consi. 66. nu. 12. lib. 3. Curt. Iun. consi. 122. nume. 11. Rub. consi. 68. nu. 2. versi. præmissis, D. meus Soc. Iun. consil. 1. nu. 27. & consi. 78. nu. 32. & seq. lib. 3. & D. quoque meus Cephal. cōsil. 114. nu. 14. & sub nu. 29. & pluribus seq. & consi. 169. num. 12. sed sic est, in quæstione nostra proposita coniecturæ sunt in testamento insertæ, & ex testamento satis vrgentissimæ, & perspicacissimæ colliguntur, per quas deprehenditur, testatorē voluisse, nedum filios suos, sed etiam filios filiorum vocare, & grauare, qui filii filiorum sine filiis decesserūt. meritò si Caius & eius fratres substituti ad fideicommissum veniunt.

Similiterq; tollitur illud, quod in ꝯrium arguebatur, videlicet, ꝙ si testator voluisset filiis, & filiis filiorum alienationem prohibere, illosq; vocare, & grauare, expresse id fecisset, cum nō fecit, ergo noluit, argumento l. vnicæ §. sin autem ad deficiētis. C. de cad. tol. Crau. consi. 161. nu. 14.

231 Ego autem huic quoq; † opinioni respondeo, negando testatorem non hanc prohibuisse alienationem, nedum filiis institutis, verum etiam filiis filiorum, cum testatoris voluntas ex coniecturis in testamento insertis, collectisq;, apertissime ita deprehenditur, tum quoq; ob rationis identitatem, & maioritatem, tum & quoq; ob alienationis prohibitionem, cū adiectione causæ per verba dispositiua factam, ex quibus rationibus & verbis fideicommissum inducitur, etiam si verba essent defectiua, quanto magis cùm sint clara, perspicua, & in ipso testamento inserta, & leguntur, ex quibus deprehenditur, fideicommissum fuisse inductum per mortem filiorum sine filiis, ita ad contraria respondet D. meus Soc. Iun. consi. j. nu. 27. vers. & pro eadem, lib. 3. Paris. consi. 18. nu. 35. lib. 2. & consi. 25. nu. 38. lib. 3. Crau. consi. 62. nu. 14. quia id quod ex rationis identitate venit, semper expressum, & non tacitum dicitur, Ias. in l. prætor ait, nu. 3. ff. de nou. oper. nunci. neque in hoc casu sumus in extensione, sed in intensione tantùm, D. meus Cephal. cōsi. 114. sub nu. 29. & seq. num. 32.

Per eandemq; viam tollitur etiā illa regula, quæ dicit, in hoc casu substitutio non loquitur, ergo nō facta censetur, vt in vltimo argumento in contrarium adducto dicebatur.

232 Sed ego huic argumento respondeo, † & dico, ꝙ illa regula sibi non locum vendicet, qn̄ ex verbis testamenti colligatur, mentē testatoris in ꝯrium esse, vt in præsenti quæstione nostra reperitur, & tacita sufficit, dū modo ex coniecturis in testamento insertis deprehendatur, ita ad dictam regulam respondet D. meus Soc. Iun. consi. 151. nu. 9. lib. 2. Paris. consi. 25. nume. 38. lib. 3. & hoc in casu semper magis uoluntas, quàm verba attenditur, vt supra sæpè dixi.

Et hac ratione uidemus, ꝙ fideicommissum cōditionale ad filios regulariter non transmittitur, tn̄ si ex coniecturata testatoris voluntate aliud constare possit, tunc fit transmissibile, & econtra, & ratio est in promptu; quia testatoris volūtas est illa, quæ totum facit, ut dixi in præmisso meo fundamēto: ita declarat Paris. consi. 66. nu. 30. & seq. & consi. 52. num. 18. lib. 3. Ruyn. consi. 179. nu. 5. lib. 2. D. meus Soc. Iun. consil. 141. nume. 20. lib. 2, Crau. cōsi. 306. nu. 4. D. meus Cephal. consi. 114. num. 12. & pluribus seq. & nume. 34. ita ergo dici debet de substitutione, quæ licèt expresse non fiat, tn̄ si ex coniecturata testatoris volūtate in testamento percepta comprehendatur, testatorem voluisse substitutionem efficere, ergo illa censetur facta, D. meus Cephal. consi. 114. nu. 12. & seq. num. 20. & seq. sed sic est in casu nostro perspicacissime ex coniecturis in testamento insertis, sępè per me præallegatis, & conglutinatis apparet, testatorē voluisse Caium, & eius fratres, non solum filiis suis propriis, at etiam filiis filiorum substituere, si ipsi sine filiis decesserint: cum ergo filii filiorum sine filiis decesserunt, meritò si fideicommissum Caio & eius fratribus debeatur, uam purificata conditione perinde hr̄, ac si ab initio fideicommissum purum eisdem relictū fuisset. l. fi. §. Titius, & ibi scribentes. ff. de vulg. & pup. subst. Dec. consi. 187. col. j. Paris. consi. 11. num. 63. lib. j. D. meus Soc. Iunio. consi. 194. num. 38. lib. 3. D. Rim. Iun. in princip. inst. de don. numero 368. & ideo ex his omnibus simul coniectis concludo, casum fideicommissi ob mortem filiorum sine filiis defunctorum obuenisse, & Caium & eius fratres substitutos (illi sine filiis decedentibus,) ad dictum fideicommissum esse admittendos, & illud ad eos spectare s̄m testatoris volūtatem, & dispositionem expresse ostensam, vt supra, & ita credo ꝙ quilibet iudex sani iudicij (adueniente prædicto casu figurato) ita diiudicabit.

233 Et redeundo igitur † ad materiam nostram principalem dico, ꝙ Episcopo pro pauperibus vniuersaliter īstitutis remediū huius l. fi. C. de edict. D. Hadr. tol. conceditur, arguendo hoc modo, Episcopus hæredis officiū hoc in casu pro pauperibus exercet. l. si quis ad declinandam. C. de Episcop. & cler. Zuccard. in d. l. fi. num. 207. Boer. decis. 38. nu. 24. Crau. consi. 323. col. 2. vers. sed executor, hæredi vtique vniuersali in testamento scripto hoc remedium competit, iuxta l. fi. C. de edict. D. Hadr. tol. ergo & pariter huic Episcopo, licèt non sit scriptus, tn̄ pro pauperib. scriptis hæredibus vniuersalibus petendo se in possessionē bonorum per defunctum tempore eius mortis possessorum, & detentatorum immitti, nomine pauperum est immittendus; quia illi cēsentur, qui huiusmodi immissionem petunt. l. certè. §. j. ff. de prec. & prout in simili dicitur de procuratore, tutore, curatore, & de similibus. Bar. in l. fi. num. 12. C. de edict. D. Hadr. tol. & ibi etiam Bald. numero 38. versi. idem in Episcopo, Alex. nume. 10. Ias. nume. 15. Dec. numero 29. & Zuccard. nume. 206. & seq. ubi ad contraria respondet, Aret. in §. quadrupli. nume. 28. inst. de acti. doct. communiter in princip. huius articuli præallegati vt suprà.

234 Quæ conclusio limitatur † non procedere, quando executor pro pauperibus à testatore institutis relictus sit, cui hoc remedium pro pauperibus, & non Episcopo competit, Zuccard. in d. l. fi. nume. 207. versi. hanc conclusionem, & ideo Alex. ꝯsil. 4. nume. 17. lib. secundo, modum practicandi dat, ut primò executori testamentario denūcietur, an executoris officium in testamento testatoris prædefuncti sibi relictum, acceptare velit, & si illud susceperit, tunc & eo casu compelli potest, ut ille agat, & remedium dic. l. fina. intentet. illo autem inuito, & recusante non compellitur ad suscipiendum executoris officium, sed tunc illud ad Episcopum deuoluit, cui hoc remedium datur, vt ibi per Alex.

235 Et † si executor testamentarius re non agnita decesserit, non institutio caduca fit, quia Episcopus in eius locum surrogatur, qui testatoris voluntatem exequi, & adimplere tenetur, Boer. decis. 38. num. 23. nisi de contraria testatoris uoluntate constiterit; nam tunc huiusmodi officium non ad Episcopum trāsibit, at ad eius hæredes tantum, iuxta testatoris uoluntatem, Curt. Iun. consi. 66.

236 Si † executor autem testamentarius per annum negligēs fuerit, tunc illud officium quoq; ad Episcopum transibit. l. nulli. C. de Episcop. & cler. c. nos quidem, de testam. Durant. in tract. de art. testa. titu. 7. caut. 6. nu. 1. & annus executori currit, si Episcopus eum interpellauerit, quia à die admonitionis sibi emanatæ annus incipit currere, & non ante. Soc. consil. 174. nu. 12. lib. 2. Boer. decis. 39. numero decimoquarto, & hæc opinio procedit, nisi testator tempus à lege datum exequendi executori prorogasset, quod equidem facere potuit, Durant. in dic. tract. titu. 7. caut. 6. numero 2.

237 Et † id remedium quoque Episcopo nō competit, nisi prius electione pauperum ab executore testamentario facta, cui hæc eligendi facultas à testatore in testamento attributa fuit: meritò si tunc interim huic tantum executori, & nō Episcopo hoc remedium datur, qui executor ī hoc officium pauperum institutorum exercet, & illo fungitur, iuxta l. si quis ad declarādam. iuncta cum l. nulli. C. de Episc. & cler. facta igitur pauperum electione, ille executor suo officio functus est. meritò si hoc in casu non executori, sed Episcopo hoc remedium datur, Zuccard. in d. l. fi. nu. 211.

238 Verùm † siquidem pauperes in re certa sint instituti, hærede vniuersali dato, non loco hæredum sunt, sed illi tātum legatariorum

riorum loco habentur. l. quoties. C. de hæred. inst. l. j. §. si ex fundo. ff. eo. tit. Bart. in l. Centurio. num. 23. & ibi quoque Rip. num. 106. ff. de vulg. & pup. subst. Paris. consi. 74. num. 41. & 55. libr. 3. ita ꝙ executor, vel Episcopus respectiuè agentes vt suprà, loco legatariorum habentur, personas pauperum repręsentantes: nā illi tales iudicantur, quales sunt illi, propter quos dati sunt, & exequantur, Bart. in l. Centurio. nu. 23. ff. de vulg. & pup. subst. Paris. consi. 74. num. 42. lib. 3. sed sic est, ergo remedium huius l. fi. eisdem non competit, Rip. in l. j. nu. 16. ff. quor. bon. ipsi autem hoc in casu actiones pauperibus competentes intētabunt, Bar. in d. l. Centurio. nu. 23. in fi.

Si nullus autem alius hæres vniuersalis daretur, tunc pauperes loco hæredis sunt, & ideo quoq; eorum agentes, d. l. si quis ad declinandam, d. l. nulli, meritò si eidem executori, Epōq;, respectiuè pro pauperibus vt suprà agentibus in isto casu hoc remedium concedatur, Alex. consi. 4. nu. 16. lib. 1. Paris. ꝯsi. 74. nume. 57. lib. 3. Rip. in d. l. Centurio. nu. 105. & ad id propositū conferunt ea, quæ aliàs dixi in illo articulo, vbi disputaui, an qn̄ remedium huius l. fi. hæredi competat in re certa instituto, hærede vniuersali dato, ad quem locum me reijcio.

239 Sed † si pauperes in re certa substituti sint, per verba directa, & ciuilia, & hæres vniuersalis testatoris hæreditatem recusauerit, & tunc proculdubio pauperes per ius accrescēdi ad vniuersam hęreditatem censentur vocati, Bart. in d. l. Centurio, nu. 35. & ibi etiam Ias. numero 35. & Rip. nume. 95. & seq. Paris. consi. 74. nume. 67. libro tertio, & tunc executoribus pauperum hoc remedium competit.

Si verò pauperes ad rem certam per verbum commune, & obliquum sint vocati, & tūc non possunt dici per ius accrescendi ad vniuersum, & totum ius hæreditarium vocati, Bart. in d. l. Centurio. nu. 35. & seq. & ibi etiam Docto. Paris. d. consi. 74. numero 45. D. meus Soc. Iunio. consilio 64. nume. 15. libro tertio, meritò si hoc in casu remedium huius l. fin. pauperum executoribus denegatur.

240 Fiscus † hæreditatem indigno hæredi in testamento scripto auferēs loco ipsius hæredis habetur. l. inter eos. §. fi. ff. de fideiuss. l. 2. C. ad leg. Iul. de vi. & in fiscum iura actiuè, passiueq; hæreditaria transeunt, & creditoribus hæreditariis satisfacere tenetur. l. ex facto. §. ex facto. vbi Rip. nume. 5. ff. ad Treb. & ius tam agēdi, q̄ conueniendi, excipiendiq; in fiscum transit, d. l. secunda, & ibi Saly. Corn. consi. 190. nu. 4. lib. j. Cagno. in l. in pari. § hi qui. nume. j. ff. de reg. iur. Dominus meus Socin. Iunio. consi. 74. numero 9. lib. 3. Roland. consi. 31. nu. 33. & seq. hæredi vtique scripto remedium huius l. fi. competit. d. l. fin. ergo & huius fisco in locum hæredis scripti surrogato, nam sicuti indigno daretur, pariter & quoque huic fisco in eius locum surrogato conceditur. Bald. in d. l. fin. num. 38. versi. idem in hærede, & ibi quoque Zuccard. numero 226. Aret. in §. quadrupli. nume. 28. circa medium, Insti. de actio. & in hoc non differt id remedium à petitione hæreditatis, quæ fisco quoque competit. Dec. consil. 235. col. pen. prope fin.

241 Nec † obstat dicere, ꝙ ille, à quo hæreditas tāquam indigno aufertur, saltem nomine non desinit hæres esse. Ias. in l. l. ex facto. §. Iulianus. num. 3. ff. de vulg. & pup. subst. & ad hoc ut fiscus hæredi indigno hæreditatē auferat, necesse est, ꝙ hæreditatem adiuerit, & hæres effectus sit, aliàs si illam repudiaret, fiscus hæreditatem indigno non auferret, nisi constaret se illam repudiasse, causa fiscum fraudandi. Soc. in l. prima, num. 30. ff. de vulg. & pup. subst. Ias. in l. ex facto. §. Iulianus. num. 2. ff. eod. titu. Cornel. consi. 141. num. 4. lib. 4. Mars. consi. 93. nume. 15. & 18. D. meus Soc. Iun. consi. 3. nume. 14. & 16. lib. 3. & qn̄ fiscus in locum hæredis succedit, non tanquam hæres, sed vt possessor, & non ad onera tenetur, nisi quatenus bonorum vires patiantur, & non vltra, Ang. in l. inter eos. §. fi. post alios scribētes ibi. ff. de fideius. Soc. in l. j. nu. 30. ff. de vulg. & pup. subst. & consil. 46. nu. 21. lib. 4. Corn. consi. 190. num. 4. libr. j. etiam si non inuentarium confecerit, Rip. in d. §. ex facto. nu. 7. sic igitur fiscus non erit proprie, sed improprie hæres, Bal. & Ang. in l. inter eos. §. fi. ff. de fideiuss. Rip. in l. ex facto. §. si quis autem ita, nu. 13. ff. ad Treb. Curt. Sen. consi. 14. nume. 2. Socin. consil. 46. nume. 21. lib. 4. si ergo fiscus non erit propriè hæres, sed impropriè, & bonorum possessor efficiatur, & non hæres, cum ille, à quo hæreditas vt indigno auferat, non desinat nomen hæredis habere, sequitur vtiq. cōclusio clara, ꝙ remedium d. l. fi. eo in casu, fisco non competat, cum solum hæredi scripto concedatur. l. fi.

Sed ego huic argumento rn̄deo, & dico, ꝙ allegata in ꝯrium procedunt, si fiscus ex sua persona petere voluisset, se in possessionem bonorum testatoris tempore eius mortis possessorum, vel detentatorum immitti, iuxta d. l. fi. secus verò est, si peteret se in possessionem immitti, tanquam ex indigni persona prouenièns, & tunc proculdubio admittitur; Zucc. in d. l. fin. numero 226. prout in simili tetigi supra in illis articulis, ubi disputaui, an hæredi hæredis hoc remedium competat, quæ allegata ibi ad id propositum faciunt, ad quem locum me reijcio, ne idem repetam.

242 Et † omnia beneficia, quæ confiscati sunt, fisco quoq; competere censentur, Bal. in l. inter eos. §. fin. ff. de fideiuss. & sicuti fisco hæreditatis petitio competit, licèt non sit propriè hæres. Corn. consi. 278. num. 12. & seq. lib. 4. Dec. consi. 235. colum. pe. propè fin. ergo & remedium id fisco competere potest, qui ex indigni persona, & non ex sua, proueniat Zuccard. in d. l. fin. numero 226. & vt suprà sępè tetigi, præsertim si hæres scriptus nōdum tenutam bonorum hæreditariorū adeptus sit, aliàs si d. bonorum tenutam accepisset, fiscus ex persona hæredis ad hmōi remedium venire non potest; quia in hoc secūdo casu sibi hoc remedium non competeret, Zuccardus in dicta l. fina. numero 226. in fin.

Et tu semper aduertas fiscalis procurator, ꝙ qn̄ intētas remedium. d. l. fin. facias probare (vltra testamenti exhibitionem) ꝙ hęres, in cuius locū fiscus successit, & surrogatur, erat indignus, & sic similiter dicendum erit de aliis similibus personis, quæ aliquid extrinsecus vltra testamēti exhibitionem probare tenentur, Aret. in §. quadrupli. nu. 28. circa medium. Institu. de act. & vt aliàs suprà in præcedentibus articulis dixi.

243 Et † hæreditas quoque quando est iacens, curator ipsi hæreditati datur, cui etiam hoc remedium competit, Dec. consilio 509. in fin.

244 Et † quando hæres testamentarius petit se in possessionem immitti, quæro an pars sit citanda. Bart. in d. l. fi. nu. 16. hoc modo distinguit, si bona à nemine possideantur, non tunc partis citatio requiritur; nam si bona sint vacantia, non est qui citetur, & sicuti possessionem vacantem sua auctoritate potest accipere. l. cum hæredes. ff. de acquir. poss. ita & pariter si iudicem adiuerit; quia hoc in casu citatio non est necessaria, quam eius doctrinam secutus fuit Bald. in d. l. fi. num. 5. & seq. Salyc. num. 16. circa medium. Alex. nu. 16. Ias. nu. 18. Dec. nu. 32. & Zuccard. nu. 266. Aret. in §. quadrupli. nu. 29. versi. re quæro, Inst. de act. Mars. in l. de vnoquoq;, nu. 79. ff. de re iud. Rip. in rubr. ff. quor. bon. nu. 2. versi. quinta differentia.

245 Alii autem censuere, ꝙ † citatio saltem generalis requiratur: nam posset esse, quòd venientes ab intestato lędantur, ergo sunt citandi. l. nam ita Diuus. ff. de adopt. Curt. Iunio. in d. l. fin. numero 63. Pract. Pap. in form. lib. quo pet. hæred. ex testam. in glo. quare cum.

Cæteri autem existimauere, id procedere, & esse verum, ad finem præiudicandi incertis ab intestato venientibus, nam eo in casu citatio saltem generalis requiritur, verùm ad validitatem huius iudicii, & huiusmodi sententiæ interlocutoriæ ferè nullius momēti, & præiudicii non citatio requiritur, Zuccard. in d. l. fin. nume. 267. subdens ibi quoque Zuccard. id procedere, si bona ab alio possideantur, sed ignorantiam hæres illius possessionis haberet; quia tunc nō requiritur eius citatio, nam paria sunt, non esse, uel esse, & non apparere: & istud est quò ad validitatem sententiæ, sed quò ad præiudicium aduersarii incerti citatio generalis est necessaria, & requiritur, ut ibi per Zuccard.

246 Sed † tu tempera id vltimum procedere, & esse verum, qn̄ de ipso possessore certitudo diligenti inquisitione facta, de facili haberi non potest; nam tunc citatio generalis sufficit: si autem certitudo de possessore facile haberi potest; tunc nō requiritur citatio generalis, sed specialis tantum, Anchar. consil. 133. nu. 3. in fi. & seq. Alex. consi. 5. nu. 2. lib. 2. & consil. 98. nu. 4. lib. 7. Soc. consi. 13. nu. 5. lib. 4. Zuccard. in d. l. fi. nu. 108. & seq. & num. 270. Crauet. consi. 221. nume. 11. Vant. in tract. de nullitate, in tit. ex defectu citationis, nume. 142. etiam si statutum citationem per proclama fieri permitteret: nam intelligitur quò ad illos, qui ius in re habent, sed faciliter nescitur, non autem quò ad possessorem, scientia cuius faciliter per inuestigationem habetur, Alexand. consi. quinto, colum. 2. in princip. libr. 2. Ruin. ꝯsi. 67. numero 25. lib. 5.

247 Et ideo † si aliquis possidet, & certus sit, specialiter est citandus, s̄m doctrinam Bartoli in d. l. fin. nu. 16. quæ ibi à Doctorib. communiter recipitur præallegatis, Mars. in l. de vnoquoque. num. 145. ff. de re iud. Paris. consi. 31. nume. 29. & seq. lib. quarto, Vant. in tract. de nullit. in tit. ex defectu citationis, nu. 141. in fi. & seq. Crau. consi. 172. nu. 10. in fi. Dominus meus Cephal. cōsil. 203. nu. 17. ratioq; est in promptu; quoniam iniustus possessor non sua priuatur possessione, nisi prius citetur cap. licèt Episcopus, de præb. in 6. Ias. in l. si pacto quo, num. 9. C. de pact. Docto. communiter præallegati vt suprà.

248 Et † si hæres quoque iudicis auctoritate in possessionem non possessore citato ingrediatur, à pœna l. meminerint. C. vnde vi. nō excusatur, allegans se ignorasse, possessionem fuisse plenā, vt tradunt communiter Scribentes, in l. iuste possidet. ff. de acq. poss. Ias. in l. iubere. nu. 4. in fi. ff. de iurisd. omn. iud. Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 59. ff. de acquir. poss. Zuccard. post Scribentes ibi in d. l. fi. nu. 108. & seq. Anch. cons. 133. nu. 4. Alex. consi. 5. num. 2. lib. 2. Dominus meus Soc. Iunio. consi. 18. nume. 28. & seq. lib. 2. Crau. consi. 221. nume. 11. Vant. in tract. de nullit. in ti. ex defectu citationis, nu. 142. in fi. etiam si decretum aliquo

aliquo in casu concederet potestatem hæredi propria auctoritate possessionem accipiendi: nam tale decretum intelligitur, qñ possessio sit vacans,& ab alio non detineatur; nam cum possessio sit detenta,possessoris citatio requiritur,Dec.in d. l.fi.nume.5. Ripa in d.§. nihil commune. nu. 59.& hoc in casu iudicis auctoritas iniustè, vel non ritè procedẽtis ipsum ita ingressum à restitutione fructuum perceptorum & percipiendorum non excusaret, Ias.in d.l.iustè possidet.nu.27.declarando, & limitando hanc opinionem, vt infra in materia legitimi contradictoris,& quoque in subsequenti quæstione dicam.

249 Et † tu procurator semper aduertas ad illud,quod suprà dixi, videlicet,ꝙ possessor sit citandus,dico istud esse verum, quãdo hæres nedum peteret se in possessionem immitti, sed & quoq; petit se in possessionem induci,& immitti; nam tunc possessoris citatio requiritur,ex quo ille non sua priuatur possessione, nisi prius citetur,d.c.licèt Episcopus,& quando iura permittũt absq; citatione fieri,loquuntur non legitimo existente in possessore,Bald.in d.l.fi.nu.41.propè fin.& ibi etiam Saly. num.17. versi.item addit,& Zuccard.nu.346.secus verò erit (etiam existente possessore) quando hæres scriptus tantum peteret, pronuntiari,& declarari,se heredem esse,& in possessionẽ immitti debere,nam in hoc vltimo casu reor,ꝙ necesse non sit, possessorem citari,ex quo tunc non de sua tractatur possessione, nec de remouendo illum ab ea,Saly.& Alex.in d.l.fi.nu.16.& ibi ẽt Zuccard. nu.268.& seq. bene autem laudarem, ꝙ iudex in sua pronuntia ad abundantiorem cautelam,semper ius tertij reseruaret, ut etiam dicit Bal.in d.l.fin.num.41.Zuccard.num. 267. versi.& ideo caute.

250 Conclusio † mea est perspicacissima ſm crebriorem Doct. conclusionem,ꝙ hæres scriptus à iudice,seu ab eius executore, non in possessionem immittitur,nisi possessore prius citato,si possessor extaret,dic.c.licèt Episcopus.ponamus ergo,ꝙ hæres scriptus (nõ possessore citato) in possessionem immissus fuit, si post immissionem possessor coram iudice compareret,diceretq; dictam immissionem fuisse nullam,neque in sui præiudicium fieri potuisse;quia fuit facta nulliter,& de facto, illo non citato,neque suis iuribus auditis, & non intellectis, & absque causæ cognitione,ideo tanquam nulla omnino est reuocanda, & quatenus de facto processit,de facto quoque instat illam reuocari,iuxta regulam l.j.§.j.ff.si mul.ventr.nom.& hoc per l.fi. C.si per vim vel alio modo.

Et hoc quoq; in casu Butrig.in l.fi.C.de edicto D.Hadr.toll. instruit aduocatum illius,qui in possessionem immissus fuit,ꝙ replicat dictã immissionem fuisse,& esse validam, & quatenus nulla sit,(ꝙ non credit) tunc & eo casu petit illam de nouo sibi dari,cum notorijssimè constat,bona dictæ possessionis iã fuisse per testatorem defunctũ tempore eius mortis possessa, aut detenta,& illam nouiter datam confirmari,ex quo partis aduersę non interest,hanc reuocationem fieri, & ideo illa possessio ita nouiter data erit confirmanda, argu. l.primæ C.de Carb.edict. l.fi.ff.quod cũ eo,vt dicebat Butrig.in l.fi. C.de edicto D.Hadr. toll.quàm eius doctrinam secutus fuit Salyc.ibi in d.l.fi.nu.20. vbi illam à nõnullis defendit impugnationibus, quæ in ꝯtrium vrgere videbantur.idem tradit Angel.in l.si finita.ff.de damno infecto.& ibi etiam Alex.nume.8.idem Aret.in §.quadrupli.numero 3., Insti.de act.D.meus Ceph.consi.168.num.60.& cõsi. 223.numero 22.& ratio (vt dixi) est in promptu,nam illud qđ nulliter est factum,non reuocari debet,cum de nouo sit faciendum,ubi non factum sit,per tex.clarum in l.fin.§.fin.ff.qđ met. caus.Ias.in l.fi.num.18.C.de edicto D.Hadr.toll.& in l.si pacto quo,nu.11.versi.tu limita.C.de pac.& ibi etiam Curt. Sen.nu.8. & Dec.nume.quinto,& idem Dec.in c.cum cessante,nume.21. propè fin.de appell.& in c.j.col.fi.de confirm.vtil.vel inutil.& consi.191.in fi.& consi.449.num.17.& seq.Ruy.consi.91. col. fin.lib.quinto,Curt.Iun.consi.127.nume.5.Paris.consi.41. numero 15.lib.j.& consi.81.nume.17.lib.2.Gramm.consi.secundo,numero 11.in ciuil.& consilio 40.nume. 27.in crim. Crau. consi.65.nume.quarto,& consi.140.nume.nono, & consi.179. nume.sexto.D.meus Ceph.consi.168.numero 60.& consi.223. nume.22.Negus.in tract. de pignor. in secundo membro, tert. par.numero 23.Cagn.in l.nemo prædo.nume.3.ff.de reg.iur.ex quibus patet hanc esse communem Docto.opinionem, prout etiam illam asserit sequẽdo Vant.in tract.de nullit.in tit.quib. mod.sent.nulla defend.nu.129.& seq.

Et hæc opinio tãto fortiùs in nostro præsenti casu procedit, testamenti fauore,ꝙ executionem habet paratam : ut hr̃ in l.fi. C.de edicto D.Hadr.toll.notoriamq; rem facit, ut per Abb. in c.cum olim,de cens.quare igitur testamento exhibito, recuperare nitens repellitur,Durant.in tract.de art.testam.tit.11.caut. 20.nu.8.cumq; executio excludit id, quod non excludit transitus in rem iudicatam.Zuccard.in l.fin.nume.367.C. de edicto D.Hadr. toll. faciliusque semper exceptio conceditur, q̃ noua actio,Ias.in l.impuberibus.nume.8.ff.de acquir. hæred. istiusq; est perperam factum cõfirmari, q̃ nouo iudicio instituto illud idem consequi,Gramm.cons.40.num.27.in crim. multaq; per modum excipiendi consequuntur,quæ non per modum agenti consequerentur,ut in his terminis tradit Pract. Pap. in form. libell.quo pet.hæred.ist.man.in glo.ac etiam num. secundo, nimirum vtique est,si hæc immissio sustineatur,cõfirmeturq; cum nouiter sit danda,illaq; data est confirmanda l.fin.§.fin.ff. quod met. caus. attento, quod iudex non leuiter à se impetrata reuocare debet, sed potius confirmare, Curt.Iunio.consilio 127.nume.quinto.

251 Alii autem contrarium censuere, tenentes † huiusmodi immissionem, non ordine seruato, neque citata parte factam, nõ posse de iure confirmari, sed de nouo dari, Ias.in l.secunda,numero 11. C.de iure emph. Dec.in l.fin.numero 35.C.de edicto D.Hadr.toll.Plot.in l.si quando,nume.97.C. vnde vi.Anchar. consi.292.& post eum Rom.consi.158.num.4.& seq.vbi dicit, ꝙ imperiti sunt,qui allegant Ang. in l.si finita. Gram. consil. 86.nume.27.& seq.& magis amplè consil.150.nume.11.& seq. in ciuil. Rolan.consi.41.num.23.& pluribus seq.lib.j.Rolan.ps.5. nume.18.& consi.41.num.12.& pluribus seq.lib.2.decis. Pedemon.34.num.12.& seq.

Neque heres hoc in casu replicare poterit, ꝙ immo fuit aliqua,& quatenus sit nulla,petit cõfirmari,vel de nouo dari. Bar. in l.fin.col.fin.versi.vero venit,C.de edicto D.Hadr.toll. cũq; a iudice ipsi tanquam ante omnia est restituendus, Dec.in l.fin.nu. 35.C.de edic.D.Hadr.toll.& in c.referente, nu.2.de preb. Rub. in l.naturaliter.§.nihil commune,num.105.in fin.& ibi etiam Rip.num.58.& seq.ff.de acquir.poss.Doct.communiter in l.iuste possidet.ff.de acquir.poss.Dominus meus Soc.Iunior consi.92. lib.j nam tunc pro iudice non præsumitur,qui possessore nõ citato concesserit heredi in possessionem immittit,nullo iuris ordine seruato. Barto.in l.meminerint,nu.2.in fin. C.vnde vi. Abbas in c.cum querente,num.3.de rest.spol.Rip.in d.§.nihil cõmune,num.60.Gramm. dicto consi.150.nu.23. Paris.cons.125. num.32.& seq.lib.j.Mars.in pract.§.secundo, num.81. Alciat.in tract.præsump.regula 3.præsumpt.9.num.23.& seq. Dominus meus Ceph.consi.289.num.13. Rolan.consi.6.num.35.lib.3.immo iudex procedendo iuris ordine non seruato priuata persona censetur,violentiamq; committere dicitur,Rip.in d.§.nihil commune,num.59 Gramma.d.consi.150.nu.38.meritò si possessio ita obtenta tanquam violenter occupata non sit confirmanda,cum improbo possessori auctoritas retinendi non datur,l.3.& ibi Scribentes,C.vnde vi.Ias.in l.iuste possidet,num.5. ff.de acquirenda possess.Zuccard.in l.fin.nume.181.C.de edicto Diui Hadriani tollen.Dominus meus Soc.Iunior consi.27.numero 10.libro secundo.

252 Et id etiã procedit,si † spoliator Principis auctoritate in possessione confirmaretur; nam adhuc spoliatus restituendus est, non confirmatione principis obstante,dicta l.3.& l.fin.C.si per vim vel alio modo.Ias.in l.iuste possidet, num.5.& in l.clam possidere.§.qui ad nundinas,num.26.ff.de acquir. poss. Rubeus in d.§.nihil commune, num.90.& seq.& ibi etiam Rip.nu.63. Alexan.consi.3.num 9.lib.5.Gramma.d.consi.150.nu.3. Crau. in tract.de antiq.temp in 4.par.num.209.Rol.consi.6.num.31.& seq.lib.2.nam possessionem iniustam non tuetur prætor,l.commune.§.inter prædones,ff.communi diuid.l.2.& 3.ff.vti possi.l. improba,C.de acquirenda possess.decis. Pedemontana.34.sub num.26.& eo in casu,quod ad possessionem, non tantum fit restitutio possessionis,sed etiam fructuũ perceptorum,quos non suos facit,Fel.in c.Ecclesia Sanctæ Mariæ,num.25.de constit. & ita fuit iudicatum per Senatum Pedemontanum,ut in eius decis.99.sub nu.27.liquido constat,Ias.in d.l.iuste possidet, nu.27.

253 Et spoliatus † quoq; ad omnes expensas in lite factas, in cõuocandis; etiam amicis,& ad omne suum interesse per eum passum vsque ad vnum minimum quadrantem restituitur. Ias. in auct.qui rem,num.16.versi.5.adde,C.de sacrosan. eccles. Rip. in d.§.nihil commune.num.50.Plot.in l.si quando num.73. & seq.C.vnd.vi.Curt.Iunio.consil.41.numero 16.versic.quinto, Crau.consilio 140.num.3.Roland.consi.sexto,sub num. 42.& seq.lib.secundo.

254 Et hæc † conclusio non tantum contra spoliatorem procedit,at quoq; contra illum, qui spolium suo nomine ratum habuit.Ripa in d.§.nihil commune.num.51.immo spoliatus per tantum tempus in possessione remanere debet, quantum spoliator stetit,antequam super iuribus suis audiatur. Crau.consil. 140.nume.3.Roland.d.consi.6.num.43.at ego id vltimum censeo esse verum,si omnibus bonis suis,vel maiori bonorum parte spoliatus sit,aliàs secus est.Rip.in d.§.nihil commune.nu.49. sed satis nobis est, ꝙ possessionis restitutio ante omnia fiat,& hoc in casu est reuocare etiam absque litis contestatione, quod inordinatè factum est.Ripa in d.§.nihil commune.num. 186.Gram.d.consi.150.nu.18.Paris.consil.41.nu.25.& seq.lib.j. Rolan.consi.5.nu.18.lib.2. quando hanc reuocationem citata parte faciat.Soc.consi.32.propè fi. lib.j.si processerit citatio in spoliatione, aliàs secus erit, Grammat.consil.150.nu.20. & seq.in ciuil.

255 Et † sicuti iudex fuit facilis ad faciẽdum, ita facilis debet esse ad

ad perperam factũ reuocandũ d.l.j.§.j.ff.si muli.ventr.nom.&c. Ias.in l.quod iussit.num.32.in fin.& seq.ff.de re iud. Zuccard.in l.fi.num.109.versi.& sicuti.C.de edicto D.Hadr.toll. Paris.cõsi. 100.num.30.& seq.lib.j.Roland.d.consi.5.nu.18. Vant.in tract. de nullit.in tit.quid sit nullit.& vnd.dic.num.17.ergo ex his patet restitutionem omnino fieri debere, & possessionem nullo modo spoliatori esse confirmandam: nam non illam tãquam ex abrupto concedere potuit,Paris.cõsil. 100.nu.30.& seq.lib.j. Rol.d.cons.5.nu.20.& hæc est opinio Doctorum contra aliam opinionem præallegatam.

256 Cæteri † autẽ has volentes concordare opiniones,hoc modo distinxere,ꝙ prima opinio,quæ fuit Butrig.& Salyc. in l.fin. C.de edicto D.Hadr.toll.possit procedere, qñ spoliatus simpliciter petat pronunciari,& declarari dictam immissionem fuisse nullam, & si immissus in possessionem negaret, illam fuisse & esse nullam,& quatenus nulla appareat, (quod non credit) petit illam sibi de nouo dari,& datam confirmari, ex quo notorijssime iuribus suis constat,tunc si spoliatus nihil eidem replicaret,consentire censeretur,qui tacitus cõsensus in nõ replicando sufficit, cap.j.de restit.spol. Alex.in d.§.nihil commune.numero 31.& ibi etiam Rip.numero 72.Soc.in l.iuste possidet.numero octauo.ff.de acq.poss.Zuccard.in l.fi. num.353. C.de edicto D.Hadr.tollen.Dec.consi.84.col.2.in fi.Paris.consi.11.num. 18.& consi.118.nume.9.& consi.107.nume.25.& consi.j.nume. 172.lib.2.Crau.consi.j nume.11. Negus.in tract.de pignor.in 2. memb.tertiæ par.nume.22.Berous quæst.suis famil.q.3.num.4. meritò si hoc in casu possessio spoliatori nouiter daretur,& data confirmaretur,Gozad.consi.50.nu.19.Crau.consi.302.nu.5. & seq.Paris.consil.53. nu.107.& seq. lib.3.& in his terminis loquuntur Butrig.Salyc.& alii eorum sequaces.

257 Si verò spoliatus spoliatori † replicat, se ante omnia reintegrari debere,& hoc in casu hæc secunda opinio procedit,videlicet,& possessio nulliter accepta non confirmatur, immo ipse spoliatus ante omnia restituitur, Soc.in l.iuste possidet. num.8. ff.de acquir.poss.Dec.consi.84.nume.2.& consil. 200. nume.2. Negus.in tract.de pignor.in 2.membro,secũdæ partis. num.22. quia improba possessio non confirmatur.d.l.3.& ut suprà dixi. quare igitur Zuccard.in l.fi.num.273.C.de edicto D.Hadr.toll. dicit,ꝙ prima opinio procedere potest in omnibus casibus, in quibus spoliatus non ante omnia sit restituẽdus, & per ꝯtrium, ꝙ secunda opinio procedit in omnibus casibus,in quibus spoliatus ante omnia sit restituendus,quos casus congessit,& declarauit Rip post Alexandrum & Docto. in d.§.nihil commune, nu.46.& pluribus seq.vbi regulam cum suis ampliationibus,& fallentiis ponit,declarando ibi,in quibus casibus spoliatus ante omnia sit restituendus, vel non.

Mihi autem hæc Zuccardi cõclusio non placet, tanquam nimis generalis,neq; nostro bene casui adaptatur, si rectè aduertatur;nam in materia recuperandæ, spolijq; non fit possessionis restitutio ante omnia, vel possessionis confirmatio, etiã in casibus, in quibus restitutio ante omnia fieri deberet, nisi lite prius contestata,causaq; ordinariè cognita, seruatisq; seruãdis, Ias.post Doct.in d.§.nihil commune.num.165.& 167.& ibi ẽt Rip.nu.182.Zuccard.in l.fi.nu.439.C.de edicto D.Hadr.tollen. & hæc est communis Docto.opinio,vt illam refert & sequitur Roland.consi.94.num.4.lib.2.

258 Et † litis contestatio est lapis angularis totius iudicij, cuius omissione totus vitiatur processus,quæ litis contestatio per iudicem etiam de cõsensu partiũ regulariter tolli nõ pōt. Vant. in tract.de nullit.in tit.ex defectu process.nu.28.& 30. Roland. consi.75.nu.34.& seq.lib.2.sed sic est,ergo restitutio,uel cõfirmatio nõ fieri potest,nisi prius lite cõtestata,& seruatis seruandis,vt suprà dixi.at hic in quæstione proposita,cognitio possessionis tractatur,quæ hæredi per iudicem non possessore citato, nulloq; iuris ordine seruato attributa fuit,an sit reuocanda vel de nouo danda,& nouiter data cõfirmãda, quæ cognitio absq; litis cõtestatione fit.Bar.in l.fi.col.fi.versi.si verò non allegat.C. de edicto D.Hadr.toll. Rip.in d.§.nihil commune.nume.186. cum ordo sit reuocare sine ordine, quod inordinatè factũ est, ut ibi per Rip. & ut aliàs suprà dixi. ergo de materia spolii, & reintegrandæ, in qua restitutio cum causæ cognitione fit, in casibus in quibus spoliatus reintegrari,vel spoliator in illa confirmari deberet, tanquam à nostro casu diuersa non fit illatio. l.Papinianus exuli. ff. de mino.l.naturaliter.§.nihil commune. ff.de acquir.poss.

259 Præterea † si eius possessio violenter fuit capta,vt præsupponit Zuccard.in loco allegato, videlicet, ꝙ illa fuerit, de qua in quæstione sua,nonne ergo ab omni iure suo cecidit? Certè sic, per tex.l.meminerint,C.vnde vi. & vt aliàs suprà tetigi : si ergo ab omni iure suo cecidit, ergo nõ ad huiusmodi suę possessionis confirmationem admittitur, cum improbus possessor nõ in possessione retineri debet, l.3.& ibi Scribentes, C.vnde vi. Prætorq; iniustam possessionem non defendit, decis. Pedem. 34.sub num.26.ergo absq; eo,ꝙ spoliatus replicat, se ante omnia reintegrari, spoliator non in ea confirmatur, d.l.3.& licèt probationes pro spoliatoris parte sint factæ, tamen nihil releuant,cum impertinentia deducta, vel in causa probata nõ causam coadiuuant,l.ad probationem,C.de probat. Anch.consil. 292.num.3.Alex.in l.fi.num.23.in fi. C.de edicto D.Hadr.toll. ergo opinio Zuccardi ex his non videtur vera.

260 Rip. verò qui hanc sentit † difficultatẽ, videtq; omnino leges se adinuicem contrariantes esse,nam tex. l.meminerint.& l.fi.C.vnd. vi,non possessorem permittunt ex abrupto, eoq; nõ citato,sua priuari possessione, & si possessor inordinate remoueatur;tũc spoliator vim possessori infert, & successiue ab omni iure suo cadit.

Deinde autem alia ex parte Rip.uidet tex.l.fin.§.fin.ff.quod met.causa,totum decidentem ꝯtrium, nam licèt quis impulsus sit sine iuris ordine soluere, & solutio nulliter sit facta, tamẽ si illius creditor reperitur verus,cui soluit,decidit ibi iurisconsultus,ꝙ inciuiliter esset solutionem respectu veri debiti infirmare,ecce igitur quanta ꝯtrietas his in legibus reperiatur. Et ideo multi has enixi fuerunt cõcordare leges,& plures eisdem attulerunt responsiones,vt videri à Ias.potest in l.iubere.nu.5.ff.de iurisd.om.iud.& à Gram.consi.150.num.33.in ciuil.& à Rip.in d.§.nihil commune.num.74.tandem Rip. ibi volens has euitare ꝯtrietates,pro sua vltima opinione concludit,ꝙ tenuta nulliter concessa per iudicem cõfirmari debet,si petatur,& de iure petentis constat nisi ex condictione d.l.meminerint.agatur,nã non tunc eo in casu huius vllo modo possessionis cõfirmatio fieri potest, vt ibi clarè per Ripam: si possessionis igitur confirmatio pręter dictum casum fieri potest,sequitur vtiq;,ꝙ oībus in aliis casibus præter exceptum, si de iure petentis constat possessio immisso confirmatur,cum exclusio vnius,sit alterius inclusio.l.cum prætor.ff.de iud.

Mihi autem quoq; non placet, ꝙ hæc Ripæ opinio ita indistinctè intelligatur prout ipse loquitur:nam si sit verum ꝙ præter casum prædictum, in cæteris omnibus casibus indistinctè vbi constat de iure petentis confirmationem, possessio illius (licèt nulliter sibi assignata fuerit,) cõfirmatur,sequitur, ꝙ ipse Rip.de directo loquatur ꝯ tex.c.porrò,de diuort.ubi parentela erat publica, & notoria,& tamen dicit ibi tex. ꝙ maritus ad suã recipiendum vxorem compellitur. ecce ꝙ nõ sufficit ut res sit notoria, quin ante omnia restitutio fiat : si fit ergo restitutio, ergo non confirmatur,etiam existente notorietate dictæ parẽtelę,ergo ex his patet Ripam malle loqui,si ita indistinctè intelligatur, prout loqui videtur.

Et per contrarium ad id etiam facit l. si coloni. C.de agr. & cens.lib.11.nam ibi violentia nõ aderat, & tñ ante omnia dicti serui restitutio fit,reiecta dominij exceptione,& hoc quoq; ob generalitatem c.reintegranda 3.q.j.quod c.loquitur, siue spoliatus per vim à possessione ceciderit,siue per quamcũq; causam, ergo patet,ꝙ etiã cessante violentia in possessorio reintegrandæ proprietatis exceptio reijcitur.Alex.in l. naturaliter. §. nihil commune.num.15.& seq.& ibi quoque Rip.num.73. ff.de acq. poss.& hæc est magis communis,ut refert,sequendo Ias. in l.rẽ quæ nobis.num. 19.ff.de acquir.poss.iuxta quam opinionẽ Ias. ibi asserit se ꝯsuluisse,& ratio quippè est in promptu;qm̃ prędo ante omnia est restituẽdus.c.in litteris,de rest. spol.& põt stare, ꝙ dominium sit tuum,& ꝙ hanc possessionem habeam; nam proprietas cum possessione nihil commune habet.d.§.nihil cõmune,& ibi Ias.nu.20.quæ ꝓprietatis quæstio reseruatur, prius restitutione possessionis facta.d.l.si coloni,etiam si incontinenti spoliator plenarie suum offerat probare dominium,nõ auditur,nisi prius restituta possessione spoliato. Rip. in d.§.nihil cõmune.nu.52.& hoc per tex.c.litteras.§. propterea, de rest. spol. ergo ex prædictis patet,ꝙ opinio Rip.in dic.§.nihil commune. num.74.non videtur indistinctè vera, aliàs sequeretur destructio totius materię d.l.si coloni,& frustratoriè elaborasset Rip. & cæteri Doct.inaneq; denigrassent membranas, in ponendo regulam cum tot,& tantis ampliationibus,limitationibusq; in hac spolii materia,prout omnes doct.fecerũt in d. §.nihil commune,si tota spolij conclusio,ac eius materia in hac tantũ propositione firmissima resolueretur,prout affirmabat Rip.in d.§. nihil commune.nu.74. videlicet an constet de iure ipsius confirmationem petentis,vel non:si constat, nunquàm datur reintegratio,nisi quando intentaretur remedium d.l.meminerint. si hæc igitur propositio stip.fuisset vera, destruerentur oẽs ampliationes fallentięq; in hac materia spolii reintegrandæq;,per Rip.& alios doct.in d.§.nihil commune,traditæ,vnde ne nascatur id absurdum,& inconueniens,quod argumentũ ab absurdo euitando in iure est validum.l.nam absurdum. ff. de bon.libert.necessariò vtique cogimur fateri, conclusionem Ripæ in d.§.nihil commune.nu.74.nõ veram indistinctè fuisse, nec ita intelligendam esse,prout ipse Rip.proponit,& concludit,aliàs male,& perperam (meo quidem iudicio) loqueretur.

Decis.autem Pedemontani 34.nume.25. arguebat possessionem nulliter obtentam, nullo modo confirmari posse:nam licèt ex actu nullo, & traditione subsecuta naturalis possessio acquiratur;cum res facti iure ciuili infirmari nequit, tñ propter

hoc non iuxta,& irreuocabilis erit:nam semper irritari & reuo cari poterit. At ego dico, ꝙ iste non est casus noster propositæ quæstionis;bene autem fateor,ꝙ illud,quod est nullum, nullo modo confirmari potest;cum non entis nullæ sint qualitates,l. eius qui.ff.si certum petatur.sed ꝙ de nouo dicta possessio dari possit,antequam restituatur, & ipsa data illam nouiter confir- mari,hoc non nego in quibusdam casibus, vt infra ponā in di- stinctione mea,& vt loquuntur doct. primam opinionem te- nentes,& sed in casu dictæ decis.Pedemon.videlicet ꝙ fideicō- missarius non detracta prius legitima, & quarta, per hæredem in dicta possessione per illum apprehensa nulliter non possit in illa confirmari,dicta decis.bene in suo casu loquitur & quo- modo iste autem articulus fideicommissarij sit intelligendus, tu distingue,vt j.plenè dicam in articulo legitimi ꝯtradictoris.

261 Ego autē † pro mera huius articuli veritate sic puto distin- guendum esse,& dico,ꝙ aut loquimur in materia nostra l. fin. C.de edict.Diu Hadr.vel præter eam:si in materia igitur nostra loquimur,videlicet quando hæres in bonorum possessionem testatoris per illum tempore suæ mortis possessorum,vel detē- tatorum immissus sit,non possessore citato,ī executione testa- menti iudici exhibiti,non aboliti,nec cancellati, neque vitupe rati,in aliquibus suis partibus substantialibus , iuxta l.fina.C.de edict.Diu.Hadr tolt.& ibi per scribentes,& tūc subdistingue,& dic,ꝙ aut possessor non citatus non erat ꝯtradictor legitimus, vel erat:si non erat,sed tantum possessor,ex quo narrat,dictam immissionem tantum esse nullam respectu citationis non sibi emanatæ,& ideo instat illam tanquàm de facto factam & nulli- ter,omnino esse reuocandam,hæresq; scriptus, & in possessio- nem iam immissus per contrarium negat,illam esse nullam,& quatenus appareat nulla (quod non credit) tūc petit illam de nouo dari,& ipsa nouiter data,illam confirmari,ex quo noto- rijssimè de iuribus suis per testamenti exhibitionem constat;cū testamentum executionem habeat paratam quò ad hanc pos- sessionis immissionem,Zuccard.in d.l.fin.num.114.& tale præ- sumitur,quale in prima eius facie apparet,d.l.fin.& ibi Dec nu. 15.remq; facit notorijssimam.Corn.cons.225.colum pen.vers. non obstat.lib.3.dec.cons.423.nume.10.& seq. & cons.450.nu. 2.& seq.Cagno.in l.si librarius num.12.ff.de regu iur.Duran in tract.de arte testa.titu.11.caut.20.num.8.prope fi.meritò si hoc in casu hæc immissio confirmatur,cum inciuile sit,hāc immis- sionem reuocare,constando notorijssimè per testamēti instru- mentum illam de nouo esse dandam,ergo si daretur,illa noui- ter danda confirmaretur,vt circuitus euitetur,tex. est ad litterā in l.fin.§ fin.ff.quod met.causa,& ita dicunt doct. primam opi- nionem tenentes in principio huius articuli præallegati.

262 Et id rationi conuenit,† nam si non erat legitimus cōtradi- ctor,ergo non erat citandus;quia hanc immissionem non im- pedire poterat.Alexa.in l.fin.nu.16.circa medium. C.de edict. Diu.Hadr.tol.& ibi etiam Zuccard num.324.& num.339. Rip. in d.§.nihil commune num.184.Mars.in l.de vno quoque.nu. 109.ff.de re iud.at equidem iste citationis actus tantū fit,vt pos- sessor non sua priuetur possessione,nisi citet,c.licet episcopus, de præb.in sext.& ibi not.cumq; etiam in causis summariis par- tis citatio requiritur,vt not.per scribentes in clem.sæpe.de ver- borum sig.Paris.cons.45.num.11.lib.4.Vant.in tract.de nulli. in titu.ex defectu processus.num 52.si iste igitur possessor in casu præsenti proposito citatus fuisset,non hanc hæredis immissio- nem impedire potuerat,vt supra dixi,ergo illa immissio per iu- dicem,illo non citato,& absente,fieri potuit.Abb.in c.item cū quis,nu.10.de rest.spoliat.& in c.accepta,nu.6.eodem tit. Mars. in l.de vno quoque.num.77.& seq.ff.de re iud.& in pract.§.ag- gredior num.127.Paris.cons.1.nu.35.li.j.Grām.decis.36.nu.73. Alci.in c.cum non ab homine,num.119.de iud.& ratio equi- dem in promptu est;nam sicuti eo inuito,& præsente iudex di- ctam immissionem ob testamenti notorietatem cōcedere po- test,pariter & quoque eo ignorante,& non citato, hāc præsen- tem immissionem permittere potuit,l.4.§.illud.ff.de fid.libert. l.qui potest inuitis,& ibi Cagno.num.6.ff.de reg.iur.Ias.in l.nec quicquam.§.vbi decretum.nu.7.vers.2.limit.ff. de off.procon- sul.Mars.in l de vno quoq;.nu.66.& seq.ff.de re iud. Dec. con. 698.num.3.Alci.in d.c.cum non ab homine.nu.119 Grām.decis. 36.num.73.Marant.in tract.de ord.iud.in sexta parte in j. mem- bro iudicij num.5.ergo iudex hæredis scripti possessionem ei- dem confirmaret,cum de nouo sit danda, & data confirmāda, ad hoc vt circuitus effugiatur,qui omnino euitandus est, l.j.C. com.de leg.glo.est fin.iuncta cum text.l.dominus testamento, ff.de cond.indeb.& illud quod per pauciora fieri potest, nō per plura fit,l.omnem honorem C.quand. prouoc. non est necess. meritò vtique si hæc hæredis possessio non sit reuocanda, sed potius de nouo est danda,& data est confirmanda,decis. Pede- montana 34.nu.11.uers.non etiā,& nu.15.vers.idq; eo maximè.

263 Et tanto fortius hæc opinio † in præsenti casu nostro proce- dit;cum hæc immissionis cognitio summarijssimè fit, & iudi cis officio expeditur.Zuccard.in l.fin.num.324.C.de edict.Diu. Hadr.tol.sed equidem vbi determinatio non in figura iudicij, sed iudicis officio fieri potest, nunquam citatio partis requiri- tur.Mars.in l de vno quoque,num.65.ff.de re iudi.Rip.in l. de pupillo §.meminisse,num.26.vers.4.casus,ff.de nou.oper. nun- ciat.& in l.filiusfamil §.diui,num.117.in prima & quarta fallen- tia.ff.de leg.j.ergo & hanc immissionem non possessore citato iudex afficere potuit,de iureq; fuit facta,meritò est cōfirmāda.

264 Præsertimq;, † cum iste sua possessione priuatus non allegat nisi nullitatem, & non aliquam iustam causam, per quam di- ctam immissionem impedire potuisset, non allegando vtique aliquid releuans nisi se non citatum fuisse,meritò si non audi- tur,Alex.in l.non solum §.morte,nu.47.ff.de nou.oper nunci. Mars.in l.de vno quoque,num.66.& seq.& num.75.ff.de re iu- di.Vant.in trac.de nullit.in tit.qb.mod.sent.nulla reper.n. 107.

265 Et quoque si aliquid † allegat,ꝙ non sit exclusiuum intentio nis hæredis,nō auditur,sed ius agendi tale in ordinario iudicio sibi reseruatur.Zuccard.in l.fi.nume.367.C.de edict.Diu Hadr. toll.meritò si hoc in casu dicta immissio confirmatur;nam in- ciuile erit illam reuocare,cum ob testamēti exhibitionem illa de nouo sit danda,iuxta d.l.fin ergo nouiter data est cōfirman- da,& in simili casu bene allegatur.l.fi.§ fi.ff.quod met.causa.

266 Vel saltem † negari non potest in præsenti casu nostro,quòd possessor non citatus tempore dictæ sententiæ immissionis,& nunc comparens,nihil releuās allegat, per quod impedire hāc immissionem potuisset,nisi se non fuisse citatum, ergo p hanc suam nouam præsentiam in iudicio factam defectus citationis purgatur,meritò si possessio hæredis scripti tanquàm ęqua, & iuridica confirmatur;vt in simili dicunt doct. de iudice appel- lationis,qui sententiam nullam respectu citationis tantum cō- firmat,si sit iusta,& ęqua,ex quo citationis defectus per nouam præsentiam purgatur. Dec.in rub.extra de appel.num.12. Alex. consi.53.lib.5.& hæc est cōmunis doct.opinio,vt refert sequen- do Vant.in tract.de nullit.in tit.quibus mod.sent.nulla defend. nu.129.& seq.Crau.consi.140.nu.8.

Et hoc stante,cessat ratio c.licèt episcopus. de præb.in sexto, quod capitulum possessoris citationem requirit, sed cū in hac possessionis cōfirmatione hæredis scripti spoliatus præsens fue- rit,per quam illius citationis defectus purgatur, & cum ita sit, meritò non potest dici illum sua possessione spoliatum fuisse, eo non citato;quia in hoc casu cessat ratio d. c.licèt episcopus, ergo & eius dispositio.c.cum cessante.de appell. meritò si hæc confirmatio amplius non irritatur, sed confirmatur; cum iam intentioni legis fuit satisfactum. Vant. in tract.de nullit.in titu. quibus mod.sent.nulla reper.num.107.

Vel & secundò dico,ꝙ d.c.licèt episcopus, locum sibi vendi cat,quando possessori aliquod sibi ius competat: prout ille tex. in fi.innuit:nam non tunc possessio eidem auferri potest, nisi cum causæ cognitione,ut in subsequenti distinctionis casu di- cam;at verò notorijssimè ex actis constat, non aliquod ius sibi competere,ut erit casus præsens noster, ex quo nō allegat, nisi nullitatem ob citationis defectum, & nihil aliud releuans, per quod impedire hanc immissionem potuisset, meritò si hoc in casu possessoris citatio non requiratur. Abb in c. cum accepta. num.6.de rest.spol Felyn.in c.cum Ecclesia Sanctæ Mariæ, nu- mero 20.de const.Mars.in l.de vno quoque.nu.77. & seq. ff.de re iud.& in pract.in §.examinanda. nu.8. Dec. in l.si pacto quo pœnam.num.5.C.de pact.& in c.peruenit.nume.3.versi.secun- dùm hoc,de appellat.& consi.191.nume.10.versi.non obstant, Zuccard.in l fi.nume.110.versi. prædicta.C.de edict.Diu.Hadr. toll.Rip.in l.soluto matrimonio.§.voluntatem.nume.21.ff.sol. mat.Marant in tract.de ord.iud.in sexta parte,in 1.membro iu- dicij.num.5.Paris.consi.j.num.32.& seq.& consi.101.num.123. & seq.lib.j.& consi.111.nume.7.& seq.lib.4.Dn̄s meus Soc.Iun. consi.77.num.130.lib.j.Crau.consi.quinto,nume.sexto, & seq. præsertimq; hoc in casu vbi nō causæ cognitio requiritur,ergo nec quoque citatio.Mars.in d.l.de vno quoque.nume.75.Paris. consi.101.num.119.& seq lib.j.& vt aliàs dixi,& dicam.

267 Nec † dictæ conclusioni obstat id, quod dicit Rip. in c. sępè, num.86.de rest.spoliat. vbi reprehendit Decium in consil.191. & dicit,quomodo iudici notorium esse potest,spoliatum ius in dicta possessione nō habere;cum citatus nō fuerit,neq; iura sua allegare potuit,ut in simili dicit tex.in cle.pastoralis, de re iud. ergo spoliatus sua iura allegare non potuit, impossibile vtique est, iudici notorium esse, spoliatum in re spoliata nullum ius habere, & cum ita sit,non procedit ergo conclusio mea præal- legata, de iureq; non subsistit.

Hæcque conclusio quoq; ampliatur procedere, si illud noto rium ex actis de præteritis allegatur constare; cum potest esse, ꝙ post illo actu spoliatus ius ab eo acquisiuerit,in cuius fauorē sententia occasione dictorum actorum prolata fuit,& cum ita potest esse, necessarium est, vt saltem spoliatus citatus fuisset, antequam sua priuaretur possessione,ad videndum,& audien- dum,per iudicem fieri declarationem,actum de quo quæritur, fuisse,& esse notorium, aliàs notorium non diceretur, Bart. in l.emptorem.num.3. ff.de act. empt. Abb.in c.cum ad nostram, el 3.de iureiur. Dec.in c.peruenit.numero 3.versi. & eo casu,de appell.

appell.& consil.483.num.27. & maximè cum nihil tam noto- rium sit,quin contra illud aliquid dici possit,ergo citatio ad hu iusmodi saltem declarationem est necessaria, Mars.in l.fin.nu. 33.ff.de iurisd.om.iud. Alciat.in ca. cum non ab homine, num. 118.de iud.ad discutiendum factum,de quo quæritur esse noto rium, Rip.in l.is cui bonis,nu.28.ff.de verb.obl.Boss.in tit quo- modo proced.in crim.not.num.4.Iulius Clarus in pract. §.fi.q. 31.vers.item adde,&c.

Verùm his non obstantibus non à mea opinione præallega ta recedas,& ratio equidem in promptu est; quoniam ille iam possessor non allegat,nisi immissionis sententię nullitatem ob citationis tantùm defectum, & nihil aliud releuans, meritò si non auditur.Mars.in d.l.de vnoquoque, num.66. & seq. & ut aliàs suprà dixi,immo iuribus allegatis per immissum non con tradicendo,tacitè illius iura comprobat,cap primo,de rest.spo liat.quæ comprobatio per acta de præsenti facta rem afficit no torijssimam,cum acta rem notoriam faciunt, ca.cum olim,ubi Abb.de verb.sign. Paris consil.53.num.106.& seq.lib.3.& con- sil.111.nu.7.& seq.lib.4.meritò si hoc in casu notorietatis rei de- claratio non fuit necessaria.Paris.d.consil. 111.nume.7 & seq.& consil.101.nume.123.& seq.lib.1. licèt in alijs casibus fortè sic. Vant.in tract.de nullit.in tit. quis poss.dic.de nullit. nume.53.si necessaria non sit huiusmodi notorietatis declaratio in præsen ti casu,& notorium fit,per acta de præsenti petentem se reinte- grari ius in re non habere, cum nihil aliud allegat, nisi tantum citationis defectum,& nihil aliud releuans;meritò si dicta pos- sessio hæredi scripto de nouo conceditur, & nouiter data con- firmatur,ad hoc ut circuitus euitetur,cap.significasti,de diuor. & l.fi.§.fi ff quod met.causa,& in hoc casu bene loquuntur Do cto primam opinionem tenentes.

Sed tu tempera hanc conclusionem procedere, remota hæ- redis violentia in ingrediendo in dictam possessionem, aliàs si cum violentia ingressus sit,secus erit;nam tex.l.meminerint,& l.si quis in tantam,C.vnde vi.pręsupponunt dominium rei spo liatoris esse, & tamen si per vim in possessionem ingressus sit, volunt spoliatorem omni iure suo priuari.Anch.consi.133.nu me.4.Decius consil.191.col.pen.vers.septimo,Paris.consil.1. nu me.175.lib.1.Rip.in cap.sæpe,num.86.in fi.de resti.spol. intelli gendo tamen hanc conclusionem esse ueram, si sine executo- ribus per vim in possessionem ingressus fuerit, aliàs si cum exe- cutoribus possessionem apprehēdidit,secus erit. Bart.in d.l.me minerint,nume.8.Alexand.consil.52.nu.3.lib.7. Negus.in trac. de pign.in 2.membro,tertiæ par.nu.22.Plot.in l.si quando, nu. 735.C.vnde vi.intelligēdo semper hunc articulum, ut infra in sequenti distinctione declarabo.

Vel & quoque si per vim & sine executoribus in possessionē ingressus sit in pœnam d.l.meminerint.& dicta l.si quis in tan- tam, C.vnde vi.incidit, cum non soleat hæc licentia concedi, nisi possessore prius citato,quādo possessor sit certus extare, & reperiatur Mars in d.l.de unoquoque, num.78.& seq.uel quan do de facili possessoris certitudo haberi possit.Zuccard.in l.fin. num.108.C.de edicto D.Hadr.toll.quæ conclusio procedit, si expulsus contra hæredem intentaret remedium d. l. meminerint,& d.l.si quis in tantam,aliàs secus erit.Rip.in l.naturaliter, §.nihil commune,num.74.in fi.ff.de acqui. poss. Berous quæst. suis famil.q.3.num.4.in fi.& seq. & ut infrà satis pleniùs dicam, expulsus ergo petendo simpliciter (absque eo, quòd agat reme dio d.l.meminerint) possessionis reuocationem de facto fieri, sicuti de facto fuit concessa, citationis defectum tantum alle- gādo,& nihil aliud releuans,& per contrarium hęres in posses- sionem immissus petat illam de nouo dari, & ipsa data illā con firmari,ex quo partis aduersæ nō interest, hanc reuocationem possessionis fieri, existentibus suis iuribus notorijssimis ob te- stamenti exhibitionem apparentibus, quibus iuribus expulsus non contradixit, meritò si possessio hæredi de nouo daretur, & illa nouiter data confirmaretur,absq; eo,quòd hæres posses- sionem expulso restituat, ut suprà concludenter & iuridicè di xi,& hanc conclusionem legibus,rationibus,& auctoritatibus comprobaui.

268 Si † verò existente legitimo possessore, & cōtradictore,qui paritatem tituli habeat, cum quo erat ordinariè procedendū, & litigandum; vt in materia legitimi contradictoris dicam, & hæres in possessionem ingressus sit auctoritate, licentiaque a iu dice sibi concessa,licèt nulliter & possessore, legitimoq; cōtra- dictore non citato,si deinde sua priuatus possessione cōpareat, & dicat,se fuisse sua possessione spoliatū,eo non citato, & abs- que causæ cognitione,& sic perperam,& nulliter, allegandoq; titulum similem tituli hęredis habere, & illud exhibeat,petatq: instādo, ꝙ sicuti iudex de facto illum sua possessione spoliauit, quòd de facto quoque eum in illam ante omnia reintegret, si hæres in possessionem immissus negat dictam immissionē fuis se & esse nullam, & quatenus nulla appareat; tunc petit illam nouiter dari,& illa data,eam confirmari, ex quo notorijssimè de iuribus suis constat per testamenti exhibitionem : si autem spoliatus replicabit,se fuisse spoliatum absq; causę cognitione, & pariter petat se ante omnia esse contrario imperio in suam possessionem reintegrandum, antequam de iuribus suis discu- tiatur,& hoc in casu proculdubio arbitror, illū ante omnia ad suam possessionem reintegrandum esse. Ratioque est in prom ptu, quoniam ille spoliatus non sua priuari debebat possessio- ne,nisi cognitis prius ac discussis iuribus partium ordinariè, li- te contestata & causa cognita l fi ibi. non autem legitimo mo do,C.de edicto D.Hadr.tollen.& ibi Bartol.num.21.versic.aut comparet Dec.num.41.versi.similiter, Zuccard num.328.& ut in articulo legitimi contradictoris dicam; illis igitur nō discus- sis,eo nō citato,sua possessione spoliatus fuit, & sic ex abrupto, & sine iudicio, meritò ante omnia ad suam possessionē uenit restituendus,absq; eo, ꝙ hæres scriptus spoliator super iuribus suis audiatur,tex est clarus in c.conquerente, de rest.spol.l.me- minerint, C.unde vi.Zuccard.in d.l.fin.nu.439. in fi.Plot.in l.si quando,num.732.in fine,C.vnde vi. hæcque restitutio absque litis contestatione fieri debet; cum ordo sit reuocare sine ordi ne,quod inordinate, & absque cognitione factum est. Rip. in dicto §.nihil commune,nume.186.Alexan.consil.5. num 4.li. 5.Mars.sing.175.Gram.cons.150.num.18.in ciuil.Paris.consi.41. num.25.& seq.lib.1.

269 Et † iudex sicuti fuit facilis ad ita faciendum,pariter & quo- que debet esse facilis ad perperam factum reuocandum,l.1.§ 1. ff.si mul.ventr.nom. Vant.in trac.de nullit. in tit. quid sit nulli- tas,& und.dic.nu.16.& seq. & spoliator non tantum ad restitu- tionem rei, verum etiam ad omnes fructus perceptos tenetur. Ias.in l.iuste possidet,nu.27.ff.de acq poss.

270 Et hæc opinio comprobatur † nam quando spoliatus tantū citationis defectum allegat,nihilq; aliud releuans, nō auditur. Alex.in l.non solùm,§ morte,num.47 ff.de noui oper.nunc.& ut in præcedenti distinctione tetigi.ergo a contrario casu,si cau sas allegaret (præter nullitatem ob citationis defectum) illasq; probaret,prout de iure requiritur; nam tantum allegare non sufficit,verumque probare oportet, Dec.in dicta l.fin.num.43. in fi.& ibi etiam Zuccard num.366.& num.369. in fi. compro- bando igitur causas per quas comprehendatur illum legitimū contradictorem fuisse,& esse; meritò si auditur, nam sicuti pro- positum in proposito operatur, ita & oppositum in opposito, l.fi.§.si filius,ubi Bart.ff.de leg.3.si ille igitur audiatur, & secum de iuribus illorum ordinariè & cum causæ cognitione discuti debet,d.§.sinautem,& lis non fuerit tempore spoliationis con- testata, ex quo non fuit citatus, & ex abrupto, & sine ordine iudiciario, & non intellectis suis iuribus spoliatus fuit, meritò ante omnia ad suam pristinam possessionem est restituendus, d.c.conquerente,Zuccar.in d.l.fi.nu.439.in fi. deinde ordinariè de iuribus eorum discuteretur.d.§.sinautem, & ibi Dec.num.5. Zuccard.nu.108.& cæteri Scribentes ibi.

271 Confirmaturq; ex alio,nam † quando iudex procedit extra- iudicialiter in casibus,in quibus ordinariè & cum causæ cogni- tione sit procedendum,sua aliquem possessione spoliādo,pro- culdubio spoliatus ante omnia hoc in casu reintegratur, ante- quam spoliator super iuribus suis audiatur, dicto cap. conque- rente,Zuccard in dicta l.fi.num.439. in fi. etiam nullo iuris or- dine seruato,Felyn.in cap.dilectus,el primo,ver.fallit primò, de rescrip.Crau.consil.302.num.2.vers.venio, & vt supra dixi, sed sic est,in casu nostro legitimus extabat contradictor,qui nō sua erat possessione priuandus, nisi prius suis iuribus ordinariè di- scussis,& cognitis,d.l.fi.ibi.non autē legitimo modo,sed ita mi- nimè fuit factum, & obseruatum, ergo spoliatus ad suam prius possessionem reintegratur, antequam hæres scriptus spoliator super iuribus suis audiatur,d.c.conquerente, Zuccard. in d. l.fi. num.439.in fi.pręsertimque cum spoliatus petat,se ante omnia ad suam possessionem restitui, antequam spoliator super iuri- bus suis intelligatur.Negus.in tracta.de pignor.in 2.memb. ter- tiæ part.num.22.declarando tamen hoc ultimum, ut infrà suo loco dicam.

272 Hęc quoque opinio ex alio corroboratur,nam † sicuti quan do sententia respectu totius processus sit nulla, a iudice appel- lationis confirmari non potest. Gramm. consil.96. nu.primo, & seq.in ciuil.Roland.consil.41.num.20.& sequen. & num.40. lib.primo,immo eo casu iudicis officium est, cassare sentētiam nullam super inepto libello prolatā, reseruato iure (si aliquod ius sibi competeret) ei iterum aptè agendi. Alexand. consilio 187.nu.1.in fi.lib.6.Dec.cons.62.nume.3. vers.& cum isto casu, Gramm.cons.96.nu.1.in ciuil.Rolan.cons.41.nu.21.& seq.li.1. Vant.in tract.de nullit.in tit.ex defectu process.num.2.. & seq. ita ergo & in proposito nostro dici debet, quòd iudex irritare debet dictam immissionem, hæredi scripto nulliter, & ex ab- rupto, nulloque iuris ordine seruato concessam, & ante om- nia spoliatum ad suam possessionem reintegrare, saluo & re- seruato hæredi agendi ordinariè vt suprà, si aliquod ius eidem competeret, ex quo spoliatus non debebat sua priuari posses- sione, nisi eo citato, lite contestata,& causa ordinariè cognita, l.fin.ibi.non autem legitimo modo, C.de edicto D.Hadr. tollē. vbi Bart.nu.21.vers.aut comparet,& alij Scribentes ibi iam prę- alle-

allegati: si spoliatus igitur reintegratur ante omnia, ergo possessio spoliatoris non confirmatur, nec confirmari potest in hoc casu, vt dixi suprà.

273 Nec † prædictæ cōclusioni obstare habet illud, quod in præcedenti distinctione dicebam, videlicet, testamentum per hæredem exhibitum rem notoriam facere; nam id equidem procedit, & est verum, si dictum testamentum per aliud simile testamentum non offuscaretur, nunc per spoliatum exhibitum, & per aliàs rationes & causas ab illo allegatas, probatas, & exhibitas, & cum ita sit; meritò vtique si testamentum hæredis rem notorijssimam non faciat. Dec in cap. licet causam, num. 10. de probat. Cagno. in l. si quis maior, num. 80. C. de transact. Mars. sing. 467. col. 2. Soc cons. 4. num. 2. in fi. & seq. & cons. 51. nu. 6. lib. j. Crau. cons. 299. num. 8. & cons. 302. col. 4. in fin. meritò ergo hęres in dicta possessione non confirmari potest, ex quo non iura sua notorijssima habet, existentibus illis ipsius spoliati exhibitis & probatis, & aliis rationibus, de quibus vt suprà.

Immo illa possessio irritanda est, & sicuti hæredi scripto fuit data, & de facto, & ex abrupto concessa, contrario quoque imperio est reuocanda, & spoliato ante omnia est consignanda, l. j. §. j. ff. si mul. ventr. nomi. Vant. in tract. de nullit. in tit. qd sit nullit. & vnd. dic. num. 16. & seq. Roland. cons. 6. num. 21. li. 2. saluis & semper reseruatis iuribus hæredi spoliatori agendi aptiùs ordinariè, si aliquod ius in dicta possessione haberet. & in his terminis benè loquuntur Doct. secundam opinionem sequentes in princ. huius articuli præallegati.

274 Quæ † conclusio quoque ampliatur procedere, in contradictore legitimo, cum quo non ordinariè, sed summariè sit procedendum: benè autem cum causæ cognitione, vt puta si titulum dissimilē tituli hæredis allegaret, vt infrà plenè in articulo legitimi contradictoris dicam, & iudex si sine causæ cognitione, illoque non citato, hæredem in possessionem immisisset, si deinde spoliatus compareat, & dicat, se in suam possessionem ante omnia reintegrari debere, antequam hæres super suis iuribus audiatur, & sicuti de facto fuit spoliatus de facto quoq;, & ante omnia ad suam possessionem reintegrādus est, & tunc censeo, spoliatum ante omnia esse reintegrandum, anteq̄ hęres sua iura probare possit, neque ad ea probanda admittatur, ratioq; est in promptu; nam communis, solidissimaq; Doc. conclusio, est, ꝙ si iudex absque causæ cognitione procedat, non citataq; parte, neque partibus auditis, in casibus in quibus ordinariè, vel cum causæ cognitione sit procedēdum & extra eius officium procedat, ꝙ erit regulariter in omnibus casibus, in quibus de tertii præiudicio plenariè tractatur, Vant. in tract. de nullit. in tit. ex defectu process. num. 51. Roland. consi. 6. nume. 10. & pluribus seq. lib. 3. & in his casibus, tanquam priuatus, & non vt iudex procedit, spoliando aliquem sua possessione, & ideo in his quoq; casibus iudex tenetur spoliatum ante omnia reintegrare, antequam spoliatorem audiat, & ad iura illius probanda admittat, tex. est clarus in c. conquerente, de restit. spol. l. meminerint. C. vnde vi. Felyn. in c. dilectus, el primo, num. j. in 3. fall. de rescrip. Rip. in d. §. nihil commune. num. 58. Cagn. post Dec. in l. non videntur. §. qui iussu. nume. 6. ff. de reg. iur. Dec. consi. 125. num. 5. versi. nec obstat, & consi. 449. nu. 16. versi. & ista conclusio, Crau. consi. 302. nume. quarto. Mars. in pract. §. nunc videndum. num. 38. & seq. Alciat. in tract. præsump. 9. num. 27. & seq. cum nihil operetur iudicis auctoritas, nō ordine iuris seruato. Dn̄s meus Ceph. ꝯsi. 289. nu. 13. & seq. Roland. consi. 6. num. 12. & pluribus seq. li. 2. & maximè si spoliatus petat se ante omnia reintegrari, antequam spoliator audiatur. Negus. in tract. de pigno. in 2. memb. secundæ par. nu. 22. ita & in proposito nostro dico, ꝙ cum iudex illum absq; causæ cognitione sua possessione priuauit, immittendo hæredem scriptum in possessionē, eo non citato, neq; iuribus ambarum partium prius summariè discussis, prout de iure requiritur, vt in materia legitimi ꝯdictoris dicam, & spoliatus instat se ante omnia reintegrari, meritò si reintegratur, antequam hæres iura sua probare possit, neq; sup illis audiatur, d. c. conquerente Zuccard. in d. l. fi. nu. 439. in fi. & Doct. communiter præallegati vt suprà.

275 Et ad hoc bene facit illud, quod alias tetigi, ꝙ † quādo spoliatus comparet, nullitatem ob citationis defectum tantum & nihil aliud releuans allegat, tunc spoliatus non auditur, ad impediendum hæredem in possessione cōfirmari, qui instat, & petit, dictā immissionem ob notorietatem iurium suorum sibi nouiter dari, & illa nouiter data, eam cōfirmari, Alex. in l. nō solū. §. morte. num. 47. ff. de noui oper. nunc. Zuccar. in d. l. fi. nu. 367. & cæteri Docto. ad id propositum vt supra allegati, ergo à ꝯrio sensu, si spoliatus aliquid releuans allegaret, hæres non audiretur, allegatq; spoliatus in nostro casu dictam possessionē absq; causæ cognitione, fuisse hæredi scripto per iudicem cōcessam, & sic non fuisse eidem rectè & ritè datam, prout requirebatur, eo existēte possessore, titulumq; suæ possessionis habēte, & illū exhibēte. d. §. sinautē. ergo spoliatus penitus & ante omnia est restituēdus, anteq̄ hæres audiatur, d. c. conquerente, & ut suprà comprobaui.

276 Immo † hæres in possessionem immissus ex licentia iudicis nulla (existēte statuto puniēte ingrediētes, alienasq; possessiones turbātes) nō pœnam statutariam euitaret; cum in lata culpa sit, qui licētia iudicis nulla vtitur, & de violentia quoq; tenetur. § primo. Insti. de vi bon. rapt. quæ lata culpa dolo ęquiparatur, qn̄ pœna imponatur pecuniaria. Bart. consil. 91. nu. 3. & seq. & in l. iuste possidet. ff. de acquir. poss. & ibi Alexan. nume. 32. & etiam Ias. nume. 24. qui dicit, ꝙ Bart. ibi cōmuniter est receptus. Rip. in d. § nihil commune. nu. 59. & seq. Zuccard. in l. fi. nume. 108. C. de edicto D. Hadr. toll. Plot. in l. si qn̄. num. 53. C. vnde vi. Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 16. nu. 52. Anch. consi. 133. num. 3. in fi. & seq. Alex. consi. 119. num. 20. lib. 2. Soc. cōsil. 158. nu. 16. lib. 2. Dom. meus Soc. Iun. consil. 18. num. 28. libro 2. Rol. consi. 6. nu. 26. lib. 2.

277 Et quamuis soleat dici, ꝙ † quælibet iusta causa, quoq; colorata, & bestialis illum à pœna excusat. l. igitur. §. potest, ibi, quis iustis. ff. de liber. caus. non tn̄ propter id illum excusat, cum de pœna legali, vel statutaria pecuniaria tractatur, prout est in casu præsenti. Alex. in d. l. iuste possidet. nu. 32. & ibi etiam Ias. numero 32. & seq. idem Alex. consi. 119. nume. 20. lib. 2. Paliotus inter consilia Alex. consil. 137. nume. 11. lib. 4. Dominus meus Soc. Iun. consi. 18. num. 32. & seq. lib. 2. Alciat. in tract. præsump. regula 3. præsump. 3. num. 6. Dominus meus Cephal. consi. 242. num. 5 ꝙ ego hanc sentio opinionem esse veram, præsertim in actore, Grām. decis. 83. nu. 2. sed fortè secus est in reo. Franc. de Aret. cōsi. 149. num. 8. Curt. Iun. consi. 34. num. 8. sed sic est, hæres possessionem apprehendidit ob licentiam iudicis nullam, & in illo casu actoris officio functus est. meritò ergo pœnam statutariam non euitat, per quam omni suo iure priuatur, ergo hæres non auditur, sed spoliatus ad suam possessionem ante omnia restituitur.

278 Ego † autem cēseo hanc cōclusionem esse veram, si iudex licētiam ingrediēdi nulliter cōcessit, & tanquam priuatus, quod est, qn̄ extraiudicialiter ꝓcedit in casibus, in quibus ordinariè, vel cum causæ cognitione erat procedēdum, & quoque quando extraiudicialiter procedit, nō iuribus partium auditis, sineq; causæ cognitione, vel incompetēs sit. Crau. consi. 302. nu. 4. Rolan. consil. 6. nu. 27. & seq. lib. 2. uel in summa quando aliquem extra eius officium spoliat; tunc tanquam priuatus procedit, & illo in casu spoliato ante omnia restitutio fit, c. conquerente, de rest. spol. l. meminerint. C. vnde vi. Felyn. in d. c. dilectus, el 1. num. j. in tertia fallentia. Crau. consi. 302. num. 4. neque iudicis auctoritas operatur, non iudiciario iuris ordine seruato, ita ꝙ si quis in possessionem virtute dictæ licentiæ nulliter concessæ ingressus sit in casibus, de quibus suprà, illa ingressio non iudicis auctoritate censeretur facta, Dominus meus Cephal. consi. 289. num. 13. & seq. Rol. consi. 6. nume. 12. & pluribus seq. lib. 2. & in dictis casibus pro iudice non præsumitur, non debito iuris ordine seruato in procedendo. Mars. in pract. §. nunc videndum, nume. 38. Roland. d. consi. 6. num. 34. & seq. ex quibus infero ad casum nostrum ꝙ cum iudex hæredem scriptū in possessionem non immittere poterat, nisi possessore prius citato, auditisq; suis iuribus, & cum causæ cognitione, prout de iure requiritur, immo totum ꝯrium in præsenti casu nostro, obseruauit ergo perperam, nulliter & malè, & tanquàm priuatus id fecit, meritò ergo hæres in pœnam statutariam incidit.

Secus verò est, quando iudex nō procedit ut priuatus, quod erit: cùm in iudicii forma procedat, & processus fabricatur, sed aliquam tantum solēnitatem iudiciariam omittat, ut puta litis contestationem, ob quam omissionem licentiam cēsetur nulla, nō tamen propter hoc spoliatus ante omnia reintegraretur, nisi spoliatus prius possessionem priorem, spoliationē, & iniustitiam spoliationis probaret, & hoc ad priuatorum differentiā erit, cum pro iudice in casu isto semper præsumatur, glo. est fi. in c. præsentium. 7. q. j. à Docto. communiter recepta. Felyn. in c. dilectus, el 1. num. 1. de rescrip. Ias. in l qui in aliena. §. Celsus. num. 29. ff. de acquir. hær. & in l. iuste possidet. num. 3. ff. de acq. poss. Dec. consi. 449. num. 16. & 30. Curt. Iun. consi. 5. nume. 8. & fusius consi. 302. Rolan. consi. 6. nume. 34. & seq. lib. 2. Negus. in tract. de pigno. in 2. memb. secundæ part. nume. 22. si hoc igitur in secundo casu non restitutio spoliato fit, nisi dictis tribus requisitis prius probatis, meritò si tunc in pœnam statutariā non incidat, hancque secutus fuit opinionem in his terminis Ias. in d. l. iuste possidet, numero 22. vbi dicit, quòd hæc est pura, & mera veritas.

279 Et profectò † si quis hanc intelligere voluisset opinionem procedere, etiam quādo iudex aliquem sua priuat possessione, ordine iudiciario, citata parte, seruatisq; de iure seruādis, ꝙ ipse ita priuatus & sua possessione expulsus admittatur, ad probandum dicta tria requisita, de quibus fit mentio suprà, & illis probatis reintegratur, dico, ꝙ si hoc esset verum, sequeretur id absurdum, & inconueniens, ꝙ sententia nunquam in rem iudicatam transiret, neque pro veritate haberetur, quod nō est dicendum; quia erit contra text. l. ingenuum. ff. de statu hom. & l. res iudicata, & ibi Cagnol. nu. 3. ff. de reg. iur. & sic finis nunquam litibus

litibus imponeretur, contra l. properandum. C. de iud. vnde nefarium legum correctio nascatur. l. præcipimus. C. de appell. & absurdum quod omnino euitandum est l. nam absurdum. ff. de bon. libert. necessario vtique cogimur fateri, expulsum ad hanc iniustitiæ probationem non esse admittendum, cum seruatis de iure seruandis sententia fuit prolata, in remque iudicatam transiuit, & pariter executa fuit, & ideo sententia de iure valet, proculdubio si regulariter expulsus ad hanc reintegrationem non admittatur, & per cōsequens nec ad probationem, Abb. in c. conquerente, num. 8. de rest. spol. Felyn. in c. cùm dilectus, el primo, nu. 1. in 3. fall. de rescrip. Dec. in c. quoniam ꝯ, nu. 34. de prob. & consi. 19 . col. 4. versi. quinto, & consi. 125. nu. 3. in fi. Paris. consi j. nu. 165. Crau. consi. 5. nu. 8.

280 Et ratio est in promptu, nam † licèt sententia sine probationibus prolata sit, tamen valet, cum probationes non de iudicij substantia de sua natura sint, sed ad bene esse, quamuis malè faciunt iudices, sine probationibus aliquem cōdemnare; tamen si ille ꝯ quem prolata sit, non appellat, in rem iudicatam trāsit, & de iure ualet, Abb. in d. c. conquerente. nu. 7. Felyn. in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ, num. 24. de const. Dec. in c. qm̄ contra, nu. 36. de probat. & in l. is apud quem, num 37. C. de eden. & in l fi. nume. 50. versi. si verò. C. de edicto D. Hadr. toll. Alex. cōsi. 105. numero 4. lib. 5. Paris. consi. 79. nu. 8. & 11. lib. j.

Quæ conclusio quoque ampliatur, si iudex probationes admittere noluisset, & ab illa non admissione pars non appellasset, sententia in rem iudicatam transiuisset, & valeret, Vant. in tract. de nullit. in tit. ex defectu process. numero 39. si sententia igitur sine probationibus de iure valeat, & in rem iudicatā transeat, meritò ergo post dictam sententiam in rem iudicatā translatam expulsus nō ad huiusmodi iniustitiæ probationem admittitur, ergo non reintegratur, secundùm crebriorem Doct. conclusionem præallegatam, & vt suprà dixi.

Et propterea quando Doct. dicunt, ꝙ si iudex ad spoliationē vt iudex processerit, tunc spoliatus nō auditur, nisi spoliationis iniustitiam, aliaq; duo requisita præallegata probet, necessariò vtique cogimur fateri hanc conclusionem esse intelligēdam: cum iudex seruatis de iure seruandis ad spoliationem hanc ꝓcessisset, vna autem tantum solēnitatē iudicij substantiali omissa, nam tunc sententia non valet; bene autem expulsus non ad suæ possessionis reintegrationem admittitur, nisi possessionem priorem, spoliationem, & iniustitiā spoliationis probet ad differentiam priuatorum: cum pro iudice præsumatur, gl. in d. c. præsentium, & Doct. ad id propositum vt suprà præallegati, & hæc est pura, & mera veritas conclusionis prædictæ: at cum in casu nostro non ut iudex, sed vt priuatus licentiam hæredi in possessionem ingrediendi concessit, ex quo illam protulit, possessore legitimo contradictore non citato, & absq; causæ cognitione, titulum suæ possessionis habente, cum quo summariè de iurib. hincinde eorum erat discutiēdum, antequam iudex hæredem in possessionem immitteret. l. fi. §. sinautē. C. de edicto D. Hadr. toll. & id minimè obseruauerit, meritò si hoc in casu restitutio suæ possessionis spoliato ante omnia fit, & antequam hęres sup iuribus suis audiatur, immo si spoliatus contra hæredem in possessionem ingressum remedium statutarium intentaret, dico, ꝙ virtute dicti statuti omni iure suo priuaretur, & in pęnam statutariam incideret, incidendo igitur in dictam pœnam, ergo absolutè hoc in casu hæres non audiretur.

281 Si † verò iudex nullo iuris ordine seruato, neque hærede citato, licentiam hæredi iam cōcessam reuocat, & reintegrat spoliatū ad suam possessionem, & spoliatus in illam ingressus fuerit, virtute licentiæ iudicis sibi concessæ, non propter hoc in aliquam pœnam incidit, & si hoc in casu hæres deinde compareret, allegaretque, se sua possessione iam à iudice sibi concessa spoliatum fuisse, ex abrupto, eo non citato, & nullo iuris ordine seruato, & ideo instaret illum esse reintegrandum, non ꝑꝑ id reintegraretur. Rip. in c. sępe, num. 86. in fi. de rest. spol. & ratio est; nam illud quod à iudice inordinatè factum fuit, ꝯrio quoque imperio potuit reuocari. Ripa in d. §. nihil commune, nume. 186. Gram. consi. 150. nume. 18. in ciuil. Roland. consi. 6. nu. 21. lib. 2. si hæc igitur reuocatio non in figura iudicij fit; ergo nec hæredis citatio requiritur, Mars. in l. de vnoquoque, nume. 65. ff. de re iudi. ergo dicta reuocatio, & integratio respectiuè vt suprà, ritè, & rectè fuit facta, taliter ꝙ reintegratus non in aliquam pœnam incidit, neque hæredi scripto ante oīa ipsam possessionem restituere tenetur, Abb. in c. conquerente, nu. 7. de rest. spol. Dec. consi. 191. col. 4. versi. 5. & consi 125. num. 3. in fi. Paris. consi. j. nu. 165. lib. 1. Curt. Iun. consil. 175. nume. 5. Crau. consi. 5. nu. 8. & consi. 4. num. 11.

282 Quòd † enimuerò hanc censeo conclusionem esse veram, si reintegratus in possessionem sine violentia ingrediatur: secus verò si cum violentia, nam tunc in pœnam d. l. meminerint, & statutariam incidit. Rip. in d. c. sępè, nu. 86. Paris. consi. j. numero 175. libro primo.

283 Et † quamuis in executione sententiæ validæ iudex licētiam ingrediendi in possessionem propria auctoritate attribuere potuit. Ias. in l. non dubium, num. 4. C. de legat. secundùm receptissimam Doct. conclusionem, ut per Tiraq. in tract. de iur. const. in 3. par. lim. 17. nu. 12. & seq. tamen hæc communis conclusio intelligitur, ut procedat, nisi resistētem inuenerit possessorem: nam si inueniat, & eidem resistat, non per vim illum sua possessione expellere debet, & si aliter fecerit, in pœnam d. l. meminerint. incidit. Abb. in c. accepta. nume. 6. in fi. de rest. spol. Bart. in l. iustè possidet. nu. 2. ff. de acq. poss. & ibi quoque Alex. nu. 28. & seq. qui Bar. ibi communiter est approbatus, ut tradit Rip. in c. sępè. nu. 86. & seq. de rest. spol. & in l. in quartam. nu. 118. ff. ad l. Falc. Paris. consi. 1. num. 175. lib. j.

Et licèt Ias. in d. l. iustè possidet. nu. 13. dicat, ꝙ ille qui licentiā in possessionem ingrediendi à iudice habuit, etiam contra resistentem per vim ingredi potuit, tamen Ias. ibi num. 21. dicit, ꝙ difficile est ab opinione Bart. communiter recepta in practica ob eius auctoritatem recedere, & est valde ęqua, ne ad arma deueniatur. l. ęquissimum. ff. de vsufr. ideo est sequenda, ut ibi per Ias. idem quoque affirmat Ias. in l. 2. num. 111. C. de iur. emphyt. Rip. in d. c. sępè. num. 87. in fi. Cagnol. in l. non est singulis. nu. 6. ff. de reg. iur.

Quæ conclusio declaratur procedere, nisi primus spoliator per vim ingressus sit, si secundus per vim quoque ingrediatur, vterque illorum in pęnam incidisset, meritò si hoc in casu delictum mutua tollatur cōpensatione. Felyn. in c. dilecti, col. fin. de excep. Rip. in d. c. sępè. nu. 86. in fi. & in l. centurio. num. 53. ff. de vulg. & pupill. subst. & prout in simili dicitur de iniuria priuata, quæ mutua compensatione tollitur. Alex. l. illud elegāter. nume. 5. ff. quod quisque iur. Ang. in tract. malefi. in verbo, verba iniuriosa & contumeliosa, num. 10. Massuer. in pract. sua in tit. de iniur. nu. 12. quod censeo esse verum, si verba iniuriosa circa idem tendant, & actio iniuriarum ciuilis mota sit; nā quò ad priuatam vindictam mutua tollitur compensatione: secus verò erit, si criminaliter mota sit; nam tunc non mutua cōpensatione aufertur, tex. est perspicuus ī c. intelleximus. & ibi Abb. nu. 5. & 6. de adulter. & in c. j. nu. 1. de iniur. Fely. in c. dilecti. col. pe. versi. 3. declaratio, de excep. Lancel. Conrad. in pract. sua de prætor. inst. in §. 3. in verbo de iniuriantibus, num. 34. versi. 14. & sic ergo respectu fisci iniuria perdurat. Cagnol. in l. si qs maior, num. 94. C. de transact. ita & in proposito nostro dico, ꝙ sicuti primus spoliator per vim in possessionem ingressus sit ob licentiam iudicis sibi datam, ꝙ pariter quoque reintegratus, qui licentiam ingrediendi in suam pristinam possessionem à iudice habuit, si per vim ingressus sit, illorum delicta mutua compensatione quò ad priuatam vtilitatem tolluntur, & in nulla consideratione habentur. Doct. communiter præallegati vt suprà.

285 Vel & secundò dico, † ꝙ prima conclusio declaratur procedere, nisi hæres scriptus cum iustitiæ executoribus in possessionem per vim ingressus sit; nam eo in casu non in aliquam pœnam incidit. Bar. in d. l. meminerint. num. 8. & ut aliàs tetigi: sed tunc expulso per viam appellationis succurritur, secūdùm formam l. ab executione. C. quor. appell. non recip. vel aliis remedijs. Roland. consi. 5. nu. 17. lib. 2.

286 Vel & tertiò † declaratur nō procedere, etiam si quādo sine executoribus in possessionem auctoritate sibi a iudice cōcessa per vim ingrediatur, dummodo pro resistētia repulsanda, non ad iudicem accedere potuit, ad impetrandum eius familiā, nisi cum maxima eius verecundia, periculoq;: nam in hoc casu, nō in dictam pœnam incidit, aliàs si sua sine verecundia, vel sine eius periculo, ad iudicem pro impetranda sua familia accedere potuit, & non profectus sit, proculdubio hoc in secūdo casu in pœnam incidit, Rip. in d. §. nihil commune. nu. 62.

287 Et ad illud quod † dixi supra, videlicet, ꝙ in casu quo regulariter ingrediens per vim etiam auctoritate à iudice sibi rite & rectè data in pœnam incidit, & spoliatus ante omnia ad suam possessionem reintegratur, dico, quòd prædicta conclusio procedit, si spoliatus contra ingressum per vim in possessionem remedio d. l. meminerint, agat, quoniam ille spoliator omni iure suo priuatur, etiam si dominium rei spoliatæ spoliatoris sit: cū etenim Dominus à violentia contra possessorem inferenda se abstinere debet, etiam si possessor sit prædo c. in litteris. de rest. spol. l. si quis in tantam. C. vnd. vi. Plot. in l. si quando. numero octuagesimoquarto, in fin. C. vnd. vi, si iste sua vtique possessione priuatur, & omni iure suo, quod in dicta re habet, meritò, si hoc in casu, ille sui dominii notorietatem non allegare possit. d. l. meminerint. Rip. in d. §. nihil commune. numero septuagesimoquarto, in fi. Zuccard. in l. fin. nume. 181. C. de edict. Diu. Hadr. tollen. Dominus meus Socin. Iunio. consi. decimooctauo, numero vigesimosexto, & seq. libro secundo, etiam si sententia (vt dixi) sit valida, Dominus meus Socin. Iun. d. consi. decimooctauo, numero trigesimoprimo, in fi. à fortiori igitur hæc conclusio procedit, quando est inualida, auct. multomagis. C. de sacros. eccles.

288 Si verò sententia sit valida, † & spoliatus cōtra ingressum p vim remedio d. l. meminerint, non agat, dico ꝙ spoliatus ante oīa non restituitur, ex quo sententia valet, in remq; iudicatam tran-

transiuit, & executa fuit, meritò expulsus non ante omnia restituitur. Abb. in d. c. conquerente num. 7. Paris. consi. j. nu. 165. lib. j. Crau. consi. 5. nu. 8. & ut suprà aliàs tetigi.

289 Si autem est † inualida, & tunc subdistingue, & dic, ꝙ aut sententia est nulla, ex quo iudex vnam solennitatem iudiciariam tantum omisit, in cæteris autem iudicij ordinem obseruauit, & tunc spoliatus non ad suam possessionem ante omnia reintegratur, nisi prius possessionem priorem, spoliationem, & iniustitiam spoliationis probat ob præsumptionē quam pro se habet iudex, ad priuatorum differentiam. Felyn. in c. dilectus, el primo, num. j. de rescrip. Ias. in l. iustè possidet, num. 3. ff. de acq. poss. & vt suprà dixi.

Si autem sententia sit nulla, ex quo iudex non citato possessore, & absque causæ cognitione, & ex abrupto, nullo iuris ordine seruato, illam protulit, cuiusvirtute possessorem spoliauit, & tunc dic, ꝙ aut sumus in casu, in quo nullo iuris ordine seruato procedi potest, & expulsus comparendo non nisi citationis defectum tantum allegat, & tunc quoque non ante omnia restituitur, sed potius hæres in possessione confirmatur ob notorietatem testamenti, & iurium suorum, quæ ex non cōtradictione expulsi dilucidantur, rationibus, legibus, & auctoritatibus, vt supra, in prima mea distinctione principali huius articuli allegatis, & ibi plenè dixi.

Si simus autem in casu, in quo ordinarie, uel saltem cum causę cognitione sit procedendum, & tamen iudex illam ex abrupto protulit, & censeo hoc in casu, spoliatum ante omnia esse reintegrandum, antequam spoliator super iuribus suis audiat, c. conquerente, de rest. spoliat. si spoliatus petat, se ante omnia reintegrari debere. Negus. in tract. de pign. in secundo membro secundæ partis. nume. 22. nam si spoliatori permitteret, probationes super dominium respicientes facere, neque replicaret, contradiceretq;, sibi præiudicium afferret, & tacitè consensisse censeretur, c. 1. vbi Abb. & scribentes, de rest. spoliat. Paris. cōsil. 113. nume. nono, lib. primo, ita ꝙ factis probationibus dñium pro parte ingressi respicientibus, liquidò cōstaret rem esse suā, & ad se spectare, & pertinere: quia acta rem notoriam faciunt, c. cum olim, vbi Abb. de verb. sig. not. scribentes in c. quoniam contra. de probat. Dec. consi. 191. col. 4. versi. 4. facit, Paris. cōsil. 53. num. 106. lib. 3. Crau. consi. 302. num. 5. in fi. meritò si in hoc quoque casu spoliatus non ante omnia reintegratur, Alex. in l. naturaliter. §. nihil commune. nume. 31. ff. de acquir. poss. & ibi etiam Rip. num. 72. Soc. in d. l. iuste possidet, nume. 8. in fi. Dec. in l. edita, nume. 82. & seq. C. de edict. & consi. 19. col. 5. versi. 4. facit, Zuccard. in l. fi. num. 353. C. de edict. Diu. Hadr. tol. Addit. ad decis. cap. 28. num. 10. Cast. consi. 454. nume. 3. propè fi. lib. j. Gozad. consi. 50. nume. 19. Paris. consi. j. nume. 171. lib. j. & consi. 53. num. 106. & seq. lib. 3. & consi. 11. nu. 18. lib. 4. Crau. consilio 399. col. tertia, versic. tertio, & consi. 302. nume. 5. & seq. Berous quæst. suis famil. q. 3. num. 4.

290 Et si plerique † velint, ꝙ probationes dominium respicientes sint impertinentes, & possessionem tantum corroborant, non propter hoc dominium rei probant, ita ꝙ victoriam spoliator reportare possit. Rip. in d. §. nihil commune. numero 99. Zuccard. in l. fi. nu. 132. C. de edict. Diu. Hadr. toll. Dec. consi. 84. col. fi. versi. nec obstat, Paris. consi. 60. nume. 7. lib. 3. & maxime, cum prius de possessione semper tractandum sit, antequam ad petitorium deueniatur. l. incerti. C. de interd. Curt. Iunio. consi. 92. nu. 2. tamen arbitror istorum opinionem esse veram, si probationes dominium respiciētes in hoc possessorio (reluctante spoliato) fiant, & à iudice admittantur cum hac protestatione, ꝙ illę tantum possessionem iustificāt, & si & quatenus sint admittendæ, & quia in hoc possessorio sunt impertinentes, meritò, si illæ tunc spoliatum non impediunt, ante omnia esse reintegrandum, Alex. in d. §. nihil commune. nu. 31. Dec. consil. 84. col. fi. Paris. consi. 107. nu. 25. lib. j. cum semper prius de possessorio, quàm de petitorio sit tractandum. d. l. incerti, & in his terminis bene loquitur opinio istorum in contrarium tenētium: secus verò est, si sine protestatione, simpliciterq; (non reluctante spoliato) admittantur, & per ingressum in possessionem huiusmodi probationes dominium respicientes fiant, & probentur; tunc proculdubio dico, ꝙ illę non tantum possessionem corroborant, sed & quoque probant dominium rei spoliatoris esse, & ad eum pertinere, quæ proprietatis exceptio tāquam notoria non reijcitur, sed admittitur. Abb. in c. in litteris, num. 29. de rest. spol. Rip. post Scribentes in d. §. nihil commune, nume. 72. Cagnol. in l. nemo prædo, num. 3. ff. de reg. iur. quia petitorium tam notorium possessorij causam absorbet. cap. j. & ibi Scribētes, de rest. spol. Zuccard. in l. fi. nu. 352. & seq. C. de edicto D. Hadr. toll. Paris. consi. 113. nu. j. lib. j. Crau. consi. 302. col. 4. in fi. & vt infrà quoque dicam.

291 Verùm etiam, si † alios præter casus narratos, cum regula, ampliationibus, limitationibusq;, de quibus vt suprà, ultra materiam l. fi. C. de edicto D. Hadr. toll. quis instrumentum haberet, cum pacto constituti, executiuiq;, coramq; iudice compareret, illudq; produceret, peteretq;, in executione dictorum pactorum se in possessionē bonorum sui debitoris immitti, pro summa scutorum in dicto instrumento contenta, iudexq; viso incontinenti instrumento licentiam ingrediendi in possessionem bonorum sui debitoris propria eidem auctoritate concedit, non citato possessore debitore, & creditor in eam per vim ingrediatur, illoq; ita ingresso, si deinde spoliatus compareret, & contra spoliatorem remedio l. meminerint. C. vnde vi. ageret, libellum in scriptis porrigendo, iuxta formam ibi in d. l. meminerint, à Doct. communiter traditam, creditorq; excipiēdo diceret, iura sua esse notorijssima, in dictis bonis per illum apprehensis, stante eius credito cum illo, & pacto constituti, executiuiq;, de quibus in instrumento publico, quod pro præmissorum iustificatione illud produceret, & diceret, ꝙ probatio, quæ per dictum instrumentum fit, probatio probata, & nō probanda censetur, Cagn. in l. si librarius, nu. 81. & seq. ff. de reg. iur. Alcia. in tract. præsump. reg. 3. præsump. 13. nu. 8. Vant. in trac. de nullit. in tit. quis poss. dic. de nullit. num. 54. versi. intellige, & de instrumēto dici solet, noli me tangere; quia Cæsaris sum, Crau. consi. 31. nu. 7. meritò, si iudex dictam licētiam propria eidem ingrediendi auctoritate concedere potuit, etiam debitore possessore non citato, etiam per vim. l. creditores. & ibi Scribentes cum sua materia. C. de pign. quia in notorijs iuris ordo relaxatur, Mars. in l. de vnoquoque. num. 77. ff. de re iud. & in pract. §. aggredior. nu. 125. & seq. Alciat. in c. cum non ab homine, nume. 119. de iud. Paris. consi. j. nume. 34. & seq. lib. j. & consi. 147. nu. 12. & pluribus seq. lib. 4. & si possessor citatus fuisset, dictam licētiam super re tam notorijssima non impedire potuisset, & si illo p̄sente & inuito sibi data fuisset, ergo eo absente, & ignorante illa concedi potuit. l. 4. §. illud. ff. de fideicommiss. libert. l. qui potest inuitis, & ibi Cagn. nu. 6. ff. de reg. iur.

292 Pro spoliati † autem parte replicatur instrumētum rem notoriam non facere; quia contractus in dicto instrumento insertus est simulatus, & ī specie causam simulationis & radicem allegat, & equidem ita excipere debet, aliàs exceptio tanquam generalis & obscura non valeret. Aret. in §. fuerat. nu. 22. versic. aduertas. Inst. de act. & in §. sequitur, num. 33. vers. virtus. Inst. de excep. Cagnol. post Dec. in l. imaginaria. num. 7. ff. de reg. iur. Felyn. in c. si cautio, sub num. 67. de fide instr. Cępol. caut. 106. Dec. consi. 648. nu. 6. & consi. 36. nu. 6. circa medium, Paris. consi. 58. nu. 7. lib. j. & consi. 86. nu. 21. lib. 3. & si citatus fuisset, iura sua deduxisset, & exceptiones cōtra contractum in instrumento insertum allegasset: & quia ipse spoliator possessionem per vim apprehendidit, illamq; occupauit, illo non citato, auctoritate sibi à iudice nulliter data; meritò omni suo iure (quod in dicta re habebat) priuatus fuit si aliquod ius habuisset, quod non credit, quare petit ex officio iudicis fauorabiliter implorato, pnunciari, & declarari, spoliatorem ab omni iure suo cecidisse, & ipsum spoliatum ante omnia esse reintegrandum.

293 Ego † autem his propositis, exceptis, replicatisq;, hincinde maturè consideratis, arbitror disputatiuè loquendo, dici posse, spoliatum de iure ante omnia esse reintegrandum, & iudicem teneri declarare spoliatorem omni suo iure esse priuatū, quod in dictis bonis apprehensis habebat, & hoc per tex. clarum l. meminerint. C. vnde vi. qui præsupponit, dominium ipsius spoliatoris esse, & tamen vult, ꝙ spoliator possessorem sua possessione sine citatione spoliando, omni suo iure priuetur, & hoc est, ne exinde iniuriarum nascatur occasio, vnde iura oriuntur, ut ibi in dicto tex. expressè legitur; cum ergo iste creditor, eo non citato, & existente possessore, suam inuasit possessionem, & illam occupauit, virtute dictæ licentiæ sibi non ritè datæ; meritò in pœnam d. l. meminerint, incidit. Ias. in l. iustè possidet, nu. 12. & ibi Docto. communiter. ff. de acquir. poss. Alex. ꝯsi. 5. num. 2. lib. 2. Dominus meus Soc. Iun. consi. 18. num. 28. & seq. lib. 2. Crau. consi. 221. num. 11. & propterea spoliator non allegare potest, iura sua super dictis bonis notorijssima esse, & si allegaret, non audiretur. Rip. in d. §. nihil commune. numero 74. in fi. & in c. sępè, nu. 86. de rest. spol. Dec. consi. 191. col. pe. versi. tertio, & consi. 57. nu. 6. D. meus Soc. Iun. consil. 18. nu. 11. & seq. lib. 2. Berous quæst. suis famil. q. 3. nu. 4. in fi. & seq.

Præterea, vltra allegata per me vt suprà, dico, ꝙ in præsenti casu nostro non allegari potest illud, quod de instrumento dicitur, videlicet, quod rem notoriam faciat, & super notorijs iuris ordo relaxetur.

294 Nam responderi potest, ꝙ † indistinctè, instrumentum rem notoriam non faceret; cum contra illud de iure permittatur opponi, & si opponatur, & exceptio proposita instrumentum offuscat, ergo illud rem notoriam non facit. Dec. in c. licèt causam, nume. decimo, de probat. & vt aliàs suprà tetigi num. 273. quare igitur vt instrumētum dicatur notorium, & iudex super tali notorio pronūtiare possit, necesse est, ꝙ pars prius citetur, ad videndum pronuntiare, & declarare, instrumētum rem notoriam facere, Bart. in l. emptorem, num. 3. ff. de act. emp. Abb. in cap. ad nostram, el tertio de iureiur. Dec. in cap. peruenit, el primo, numero tertio, versi. & eo casu, de appell. & consil. 483. numero 27. Mars. in rub. ff. de fals. numero 48. cum vix tale notorium

torium dari possit, quin & quoque aliqua exceptio cōtra illud excipiatur, & ad cognoscendum veritatem facti pro notorio allegati requritur citatio partis & cognitio causę, Rip. in l. is cui bonis. nume. 27. & seq. ff. de verb. obl. Mars. in l. de vnoquoque, nume. nono. ff. de re iud. Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 31. versi. item adde &c. ideo creditor prius instare debebat, citato possessore, iudicem declarare instrumentum, de quo in causa, esse notorium, & rem notoriam facere, antequam possessionē debitoris apprehenderet, Alc. in c. cum non ab homine, num. 118. de iud. & hæc cautela Vant. optimè fuit commendata in tract. de nullit. in tit. quis poss. dic. de nullit. nume. 53. & à Decio in dicto ca. peruenit, in fi. non hac igitur declaratione facta, eo modo vt dixi suprà, non potest dici instrumentum rem notoriam facere, & per consequens iudicem non potuisse tam fulminanter, & nullo iuris ordine seruato, dictam licentiam asserto creditori concedere. Cum ergo ordo iudiciarius nō fuit seruatus in concedendo dictam licentiam, & possessore non citato, illum sua priuauit possessione; meritò si dictus occupator in pœnam d. l. meminerint, incidit, & omni suo iure sit priuandus per sententiam declaratoriam à iudice fiendam, Alexand. in l. naturaliter. §. nihil commune, numero decimoquarto, versi. nec obstat. ff. de acquir. poss. & ibi quoque Rip. num. 45. Mars. in rubr. ff. de fals. num. 32.

Et ꝙ in dictam pœnam incidat, & puniatur, in propriis terminis tradit Salyc. in l. creditores, nume. 29. C. de pign. Rip. in d. c. sępè, nume. 86. & gesta per spoliatorem (non citato possessore) non valēt, ex quo citatio per Imperatorem quoque non tolli potest tex. est clarus in clem. pastoralis, prope fi. & ibi Scribentes, de re iud. D. meus Soc. Iun. consil. 18. nu. 30. & seq. lib. 2. Socin. consi. 54. nu. 4. lib. 4. Dec. consi. 544. nu. 20. Vant. in tract. de nullit. in tit. ex defectu process. nu. 36.

Nec quicquam prædictæ conclusioni obstare videtur illud, quod dicitur de pacto executiuo, iuncto constituti pacto.

295 Nam respondeo, & dico, ꝙ † si spoliatus citatus fuisset, cōtra instrumentum excipere potuisset, pariter & contra dicta pacta tanquam instrumento accessoria; nam illud quod est de toto quò ad totum, idem est de parte quò ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei vend. & sicuti ob nō citationem emanatam instrumentum hoc in casu non eidem prodesse potest, minimè & pacta in dicto instrumento inserta; cum regulariter accessorium sui principalis naturam sequitur, c. accessorium, de reg. iur. in 6. & sublato principali fundamento omnia accessoria exinde fluentia corruunt, Crau. consi. 75. num. 27. Tiraq. in trac. de iur. const. in 3. par. lim. 7. num. 39. & seq.

296 Et hoc accedente, nam † cum ipse creditor iudicem adiuit, ab eoq; petijt, se in executione pacti executiui in possessionem immitti, sine reserua pacti executiui, in eo sibi præiudicium attulit, & licentiæ ingrediendi propria auctoritate renunciauit, taliter ꝙ ad viam facti amplius redire non potest; nam illa via, quam sibi elegit, sibi pateat, Alex. consi. 130. nume. 12. lib. 4. Ias. in l. 2. num. 114. C. de iure emph. Dec. consi. 146. nume. 6. Ruin. consi. 127. num. 12. lib. 5. Negus. in tract. de pigno. in 4. par. prin. num. 25. Tiraq. in tract. de iure const. in 1. par. nume. 42. si igitur per accessum ad iudicem sine alia reserua, tacitè pacto executiuo renunciauit, meritò non potest creditor dicere, se illius virtute in possessionem intrasse, & adeundo iudicem simpliciter, iudex iuris terminos seruare debebat, in concedendo licētiam creditori ingrediēdi in possessionem, & sic creditor tenebatur possessorem citare; cum nemo sua possessione sit priuandus, nisi prius citetur, cap. licèt Episcopus, de præb. in 6. & ratio est in promptu; nam sicuti multa contra sentētiam in executione opponi possunt, ita & pariter contra immissionis petitionem fiendæ in executione pacti executiui, si ita est, ergo citatio erat necessaria, Salyc. in l. creditores. nu. 29. C. de pignor. Afflic. decis. 97. num. 3. & decis. 326. Negus. in tract. de pignor. in 4. parte princ. nume. 24. si citatio igitur fuit necessaria, & licētia ingrediendi absque citatione ipsi ingresso fuit concessa, cuius virtute in possessionem per vim ingressus fuit, meritò in pœnam d. l. meminerint, incidit.

297 Et † per vim quoque spoliatus censetur deiectus, si ad suam possessionem reuersus fuit, & creditor illum non admisit. Bald. in l. si quis in tantam. nume. 19. C. vnde vi. Alex. in l. si cum dotem. §. si autem in sęuissimo, nume. 7. ff. sol. matr. Corn. consi. 207. nu. 18. lib. 2. Soc. consi. 122. num. 17. lib. 4. Durant. in trac. de art. testam. titu. sexto, caut. 12. num. 1. D. meus Socin. Iun. consil. 18. nume. 15. lib. 2. Crau. consi. 243. num. 9. in fi. Roland. consi. 6. nu. 37. & seq. lib. 2.

Et si spoliator duræ ceruicis esset, qui citationem allegaret non necessariam fuisse, existente eius instrumento, quod rem notoriam facit.

298 Dupliciter respondeo, & dico, quòd † instrumentum rem notoriam facit, si prius declaratio notorij dicti instrumenti (citata parte) à iudice sit facta, aliàs secus erit, cū contra instrumētum multa opponi possunt, ita ꝙ si spoliatus fuisset citatus, dictas exceptiones, iuraq; sua ꝯ instr̄m allegasset, & iudicem in suam sn̄iam retrahere potuisset, meritò ergo veridicè spoliator non potest dicere dictum instrumentum rem notoriā facere.

Vel & secundò dato, & non concesso, ꝙ instrumētum rem notoriam efficeret, tamen dico, ꝙ possessoris citatio fuit necessaria, nam si creditor petijsset se associari, non requirebatur citatio: at quia petijt se in possessionem immitti, iuxta quam petitionem iudex licentiam eidem dedit, non citato possessore, prout de iure requiritur, cuius virtute in possessionem ingressus est, meritò in pœnā d. l. meminerint, incursit, ita distinguendo declarat Salyc. in l. creditores. nu. 29. C. de pigno. Afflic. decis. 97. nu. 3. Zuccard. in l. fi. nu. 158. versic. ego aliter. C. de edicto. D. Hadr. toll.

299 Et † si iste spoliator allegaret, se id non fecisse, causa alienam inuadendi possessionem, potius autem suam defendēdi ob pactum executiuum constituti pacto adiunctum, & ob iudicis licentiam sibi attributam, & sic iustis de causis, & non malo animo motus fuit, quæ causæ cum sint iustæ, illum à dicta pœna excusant, Bald. in l. si quis in tantam. nume. 18. & ibi etiā Salyc. in 11. opp. C. vnde vi. Soc. consi. 122. nume. 21. & seq. lib. quarto. Mars. sing. 167. Rip. in l. Centurio. nume. 53. ff. de vulg. & pupill. subst. & in c. sæpè, num. 83. de rest. spol. Plot. in l. si quando, numero 54. in fi. C. vnde vi.

300 Respondeo, ꝙ † non dolus, violentia autem tantum consideratur, & etiam simplex violentia, quæ est, quando non possessore citato in possessionem ingrediatur, nam tunc inuadens etiam in rem suam omni iure suo priuatur. dic. l. meminerint. Corn. consi. 207. nu. 19. lib. 2. Rip. in d. §. nihil commune. nu. 59. & seq. Dn̄s meus Soc. Iun. consi. 18. nu. 34. lib. 2. Plot. in d. l. si qn̄. num. 53. Roland. consi. 6. nu. 26. lib. 2. sibiq; imputatur, cur non propria auctoritate ingressus sit, iuxta licentiam in instrumento à parte sibi datam, vel non à iudice tantum associationem petierit, facta tamē prius declaratione notorij dicti instrumenti (citata parte) per iudicem, vt suprà dixi, uel si esset Dominus prædij, cur non egerit pro sui dominii recuperatione remedio reali cōntra possessorem, ut habetur in toto titu. ff. & C. de rei vend. ita in terminis tradit Dominus meus Socin. Iun. consi. 18. num. 27. lib. 2. cum spoliator igitur hoc non obseruauerit, sed voluerit in eam ingredi, & per vim, ob licentiam sibi à iudice concessam, non possessore citato, & sic ex abrupto, & nulliter, meritò si in pœnam d. l. meminerint, incursit, Alexand. consil. 119. nume. 20. lib. 2. & in l. iustè possidet, nume. 32. & etiam Ias. num. 24. ff. de acquirenda posses. Socin. consi. 158. num. 16. lib. 2. cumq; etiam prædo à iudice non sit sua possessione priuandus, nisi illo prius citato, c. in litteris, de rest. spol. Plot. in l. si quando. nu. 87. C. vnde vi. & est propriè tex. d. l. meminerint, qui fuit inductus ad puniēdas huiusmodi violentias, quæ à dn̄is circa res suas inferuntur. Dn̄s meus Socin. Iunior d. consi. 18. nume. 26. hancque opinionem sentit Rip. in d. §. nihil commune, nu. 74. in fin. vbi vult, ꝙ confirmatio possessionis occupatoris nō fiat, etiam si notorijssime de proprietate rei constaret, si spoliatus ageret ꝯ spoliatorem, remedio d. l. meminerint. ita & quoque tradit Berous quæst. suis famil. q. 3. nu. 4. in fi. & seq. & vt aliàs tetigi, ita ꝙ ex illorum auctoritatibus, & ex aliis suprà allegatis comprobatur, spoliatorem omni suo iure esse priuādum; quia ille in pœnam d. l. meminerint, incursit.

301 Sed vltra præmissa dico etiam, ꝙ † dictum pactum executiuum non est clarum, existente simulationis exceptione, cōtra ꝯctum in instrumento insertum opposita, per quam instr̄m offuscatur, vt ī principio huius articuli dixi, meritò si allegatio dicti instrumenti spoliatori non prodest, quin per iudicem declaratur, illum omni suo iure esse priuatum, iuxta dictam l. meminerint, cum in possessionem alienam per vim ingressus sit, propter licentiam à iudice sibi nulliter concessam.

Et allegare, ꝙ ipse non ita sit ingressus causa iniuriam possessori inferendi, sed iustis ex causis motus fuit, quæ causæ illū à dicta pœna excusare debent.

302 Ego autem dico, † ꝙ si hæc allegatio illum à dicta pęna excusaret, sequeretur, ꝙ d. l. meminerint, nunquam sibi locū vendicaret, cum quilibet potuisset dicere, se in possessionem alienam fuisse ingressum, non animo iniuriam possessori inferendi, sed quia credidit, ita sibi licitum fuisse, ob licentiam sibi à iudice concessam, quamuis illa sit, uel appareat nulla, vnde nec d. l. meminerint, sit superflua, quod non est dicendum, cū nulla lex sine aliqua operandi virtute debet esse. l. si quādo. ff. de leg. j. c. si Papa, de priuileg. in sexto. meritò, si necessariò cogamur fateri, spoliatorem ob prædictas causas non esse excusandum, attento ꝙ quælibet causa illum non excusat, tractando de pœna legali, vel pecuniaria, ut fit in præsenti casu nostro, Ias. in dicta l. iustè possidet, nume. 32. & seq. Alc. in tract. præsumptionum, regula tertia, præsumptione 30. nume. sexto, & ut aliàs supra dixi, igitur &c.

303 Nec obstat dicere, † ꝙ sicuti præceptum executiuum fieri potest, & est validum, existente pacto executiuo instrumētali, cuius virtute si possessio ei, in cuius fauorem præceptum sit factum, relaxatur, & ipse in eam ingrediatur, nō incidit in pęnam d. l. me-

d.l.meminerint,Bar.in l.si quis in tantam.num. 24.& ibi etiam Saly.num.9.in fi.C vnd.vi.Ias.in l.nec quicquam. §. vbi decretum.num.7.ff.de offi.procõs.l.Rip.in l.filiusfam § diui.nume. 117.in fi.ff.de leg.j.ita ergo,& si virtute dictæ licentiæ sibi (non citato possessore)in possessionem ingrediatur à iudice cõcesse, in executione pacti executiui,pęnam non meretur;quia quod fit lege permittente,puniri non debet. l.Gracchus. C. de adult.

304 Sed ego † huic argumento respondeo, & dico, ꝙ existente exceptione simulationis in specie contra cõtractum in instrumento insertum opposita, si illa vera liquidabitur, proculdubio cæterę omnes clausulæ censerentur simulatæ, nihilq; operarentur,neq; valerent,Bar.in l.nemo potest.nu.11.& ibi etiam Crot.col.20.versic.aduerte tamen, & cæteri scribentes ibi.ff.de leg.j.Paris.consi.55.num.23.lib.1.& consi.53.& num.40.eo.lib. Rub.consi.119.nume.2 neq; ex eo transfertur possessio neque dominium per pactum constituti & precarii,quia illæ clausulę nullius effectus sunt. Paris.d.consi.55.nume.21. & seq.& 9ctus simulatus & fictitius carens consensu, & substantia in spiritu, nihil operatur;quia est tanquam corpus sine anima.Paris.d.9si. 55.nume.24.si ergo dictæ clausulæ nihil valent, meritò vtique spoliator in pacto executiuo fundamentum aliquod non facere debet, & sic ratio argumenti in contrarium allegati cessat, ergo & dispositio dicti argumenti.l.adigere.§.quamuis. de iur. patr.c.cum cessante.de appell.in sexto.

305 Præterea dico, † ꝙ ratio longe diuersa subest à prædicto casu ad casum nostrum;nam in obiectione contraria si possidens sua priuatus sit possessione, illa vtique priuatio cum ipsius priuati consensu fuit facta;nam præcepto sibi à iudice emanato ille comparere debebat,& allegare in specie contractum instrumẽti fuisse,& esse simulatum uel se soluisse, uel sibi fuisse illud creditum renunciatum,uel alias exceptiones similes proponere,quæ contra instrumenti contractum excipi possunt, & illis exceptionibus verificatis,illę penitus instrumentum elidunt, & illo utique sublato cum omnibus suis clausulis, præceptum quoque annullatur & remouetur tanquam nullissimum, cũ à præceptis & à vijs executiuis non sit inchoandũ l.j.C.de execu. rei iud.nam antequam iudici non causa cognita constat, non præcipere potest.Bald.consi.177.nume.2.in fi. lib.3. Cagnol.in l.vnica.num.102.ff.si quis ius d.& ideo videmus, ꝙ ille, cui præceptum sit factum,in sua possessione perseuerare potest, & fructus colligere non obstante præcepto à iudice sibi emanato, stantibus exceptis,& propositis per illum vt supra, l. sciendum. §.si fundum.ff.qui satis.cogan.nam si citatus fuisset, iudicem in suam trahere sententiam potuisset, antequam sibi mandaret, meritò si in sua possessione (non obstante præcepto) perseuerare potest.Aret.in § curare,nume.17.inst.de act.Plot.in l.si qñ. num.105.C.vnd.vi,& præceptum suspenditur,donec possidens summariè suas probat exceptiones.Plot.in d.l.si quãdo. nu.91. illisq; hoc modo probatis in iudicio summario, præceptum reuocatur, tanquam iniustum, aliàs illis in hoc iudicio summario non probatis,possidens illi præcepto parere teneretur, aliàs mulctabitur.Plot.in d.l.si quando, num.105. si sine igitur alia comparitione,sineq; iurium suorum exceptione iste possidens suam relaxat possessionem illi,in cuius fauorem præceptũ fuit factum,sibi imputatur;cum tacitè videatur fateri, se nõ ius in prædio habuisse,& per consequens præceptum fuisse & esse validum, qui tacitus consensus in non contradicendo in iudicio sufficit.l.cum ostendimus. §. fideiussores. ff. de fideiuss. tut. Rip.in d.§.nihil commune.num.72.& si ergo iste per vim compulsiuam sua priuatus fuit possessione, nõ ad illam restituitur, allegando simplicem tantum nullitatem.l.fi.§. fi. ff. quod met. causa, cum ex spoliati consensu illi possessio fuit relaxata,ergo cessat ratio d.l.meminerint,& per consequens, & eius dispositio, cap.cum cessante, de appell. in sexto l.adigere. §. quamuis, de iur.patr.

306 Secus verò erit, † si non per viam præcepti sed virtute licentiæ sibi à iudice non ritè datæ spoliator ingressus sit, & spoliatus per vim expulsiuam sua possessione sit deiectus; tunc non dici potest,tacitum illius consensum interuenisse,cum nõ fuerit admonitus,neque citatus,ad dicendum, & docendum iura sua,prout poterat facere ille cui præceptum erat factum. Cum igitur ex abrupto, fulminanter, & uelo leuato licentia ingrediẽdi sibi à iudice fuerit data, cuius virtute in possessionem ingressus sit,meritò si ingrediens ceciderit in pœnam d. l.meminerint, quæ constitutio, d.l.fuit ad hunc finem ab Imperatore inducta,ne quis sua priuetur possessione, nisi illo prius citato, aliàs spoliator omni suo iure priuabitur,etiam si spoliator esset dominus rei, & hoc est, ne iniuriarum nascatur occasio, vnde iura oriuntur.d.l.meminerint.Ias.in l.iubere.nu.5. ff. de iurisd. om.iud.Rip.in d.§ nihil commune,nume.74. Gram.consi.150. nu.33.in ciuil.si ratio igitur diuersa sit à præcedenti casu ad casum nostrum,meritò si de illo ad hunc non fiat argumentatio, quoniã ex diuersis non fit illatio l.Papinianus exuli. ff.de min. & ideo ex his concludenter dici potest, hunc ita ingressum omni suo iure esse priuandum, si aliquod ius in dicta re haberet, restituendo quoque spoliato possessionem ante omnia, iuxta d.l.meminerint.

307 Si autem † quoque spoliatus agendo remedio d.l.meminerint, & nihil contra spoliatoris instrumentum alleget, neque excipiat, tacitè illud confirmat, qui tacitus consensus in non contradicendo in iudicio sufficit.l.cum ostendimus.§. fideiussores.ff.de fideiuss.Rip.in d.§.nihil commune,nume.72.si ergo spoliatus affirmat instrumentum esse validum, veritatemque continere,& in eo pactum executiuum, & constituti, reperiatur, meritò si ille in possessionem per vim propria auctoritate ingredi potuit,Bar.in l.creditores.numero decimonono, & ibi Saly.quoque nume.12.C.de pignor.Gozad. consi.28. nume.15. & consi.95 nume.8. D.meus Soc.Iun.consi.146.nume.7.& seq. 9.lib.j.si spoliator vtique in illam propria auctoritate ingredi potuit,& iudicis licentia sit nulla;quia spoliatus non fuit citatus, meritò perinde igitur habetur,ac si sua auctoritate propria in possessionem intrasset,Bar.in d.l.creditores.numero 26 circa medium.Tiraq. in trac.de iur.const.in tertia par.lim 17.numero 13.ergo per dictum ingressum,etiam per vim,ingressor non puniatur,sed potius in sua possessione confirmetur,gl.est secunda in d.l.meminerint,Bar.in d.l.creditores.numero 26.circa medium.Aret.in §.actionum autem.nume.16.inst.de act.Ias.in l.secunda,nume.112.C.de iur.emphit.Zuccar.in l.fi.nu.230.C.de edict.D.Hadr.toll.neque eo in casu spoliatus de spolio excipere potest. Paris. consi.5.num.27.lib.4.

308 Et vltra † allegata ratio in promptu est; nã si spoliatus nihil contra instrumenti contractum allegat,neq; excipiat,tacitè illum confirmat.d.§. fideiussores.confirmandoq; illum esse verum, & instrumentum veritatem continere, meritò si instrumentum rem notorissimam facit, Dec.in c.licet causam.num. 24.de probat.Cagno.in l.si librarius nume.81.& seq.ff.de reg. iur.& vim diffinitionis causæ habet.Crau.consi.31.nume.7.D. meus Cephal.consi.218.nume.primo,& seq.& nume.7.& seq. & illud notorium, cum ex actis præsentibus quoque constat, ob non spoliati contradictionem.d.§.fideiussores.nullam notorietatis declarationem requirit,Dec.consi.302.col.fi.in prin. Vant.in tract.de nullit.in tit.quis possit dic.de nullit.num.53.& super notoriis iuris ordo relaxatur,Dec.in c.cũ speciali.§.porro nume.secundo,circa medium,de appellat.Marsi.in pract.§. aggredior.num.125.& vt aliàs tetigi,si iuris igitur ordo relaxatur,ergo citatio nõ fuit necessaria; nam illud quod fieri potest eo præsente,& inuito, pariter & illo absente & non citato.l.4. §.illud.ff.de fideicommiss.libert. meritò si ipse creditor per dictam ingressionem non in aliquam pœnam incidit, existente instrumento cum pacto constituti,& executiui,in instrumẽto inserto,iuxta doctrinam Bar.in d.l.creditores.sub num.26.

309 Et hoc † accedente cum d.l.meminerint, tantum fuit inducta causa refrenandi violentias, iniustasq; illorum uoluntates, qui licentiam impetrabant in possessiones alienas ingrediendi per viam rescripti,siue per iudicis viam,nulla intimatione possessori emanata; & quia satis iniquum est, ut quis sua priuetur possessione,nisi prius possessore citato,hac ratione Imperator in dicta legis constitutione decreuit, & sanciuit, ꝙ si quis non citato possessore in alienam possessionem spoliato, omni iure suo priuatur,quod in dicta re habebat,& haberet,restituendo rei possessionem spoliato,ut perspicue legitur in d.l.meminerint,quæ ratio d.l.cessat, quando quis possessionem alicuius propria ingredi auctoritate potuit, ob licentiam conuentionalem sibi à parte in instrumento datam, quæ sit cum constituti pacto adiecta, ex quo constituens possessor non dicitur possidere,sed ille tantum pro quo posidet. l. quod meo.l. generaliter.& ibi Alex.& scribentes.ff.de acquir. poss. in quem uirtute pacti constituti fuit translata verè possessio ciuilis & naturalis. l.certè.§.primo.ff.de prec.secundum receptissimam doct.conclusionem. l.si is qui pro emptore.nume. 395.& seq.ff.de vsucap.Tiraq.in tract.de const.in secunda par.in prima ampliatione,numero secundo,& seq.vsque ad fi.dictæ ampliationis.Roland.in quæst 75.num.25.super statuto de lucro dotis,& ut satis ample in trac. quorum bonorum. dicam,ad quem locũ me reijcio,ne idem repetam: si ergo ob pactum constituti vera possessio ciuilis ac naturalis in constitutarium translata fuit,& licentia possessionem propria apprehendendi auctoritate sibi conuentionaliter à parte data fuit, ut in instrumento legitur, sequitur necessario ipsum constitutarium in possessionem constituentis potuisse propria ingredi auctoritate.d.l.creditores,& cũ ita sit ingressus, etiam per vim, in dictam pœnam nõ incidit,ratioq; in promptu est;nam constitutarius violentiam possessori non intulisse censetur, suam autem tantum possessionem defendisse à parte & à iure sibi permissam,Bar.& Saly.in d.l.creditores.

310 Augente quoque † hac ratione;quia d.l.meminerint,sibi locum vendicat,ꝙ simus in dubio, a ppria auctoritate possessionẽ aggredi potuit,& Dec.consi.69.titu.in fi.nos autẽ sumus in casu perspicuo,& certo,illũ ob constitutũ & pactum executiuũ in instrumẽto insertũ,ppria auctoritate in possessionẽ ingredi potuisse, vt clare deprehenditur ex non contradictione iudiciali ipsius spoliati,per quam taciturnitatem arguitur,illum fateri instrumentum veritatem continere,d.§.fideiussores.si propria igitur auctoritate possessionem ingredi potuit, etiam per vim,meritò sequitur hæc conclusio clara,ꝙ actio d.l.meminerint,non spoliato competit,& per consequens succumbet, cũ nemo sine actione agere possit,l.si quid possessor.§.sicut. in fin. ff.de peti.hæredi.

Et hoc quoque modo tollitur illud fundamẽtum, per quod dicebatur,si spoliatus ageret remedio d.l.meminerint,spoliatori non permitteretur,proprietatem & dominium ipsius rei spoliatæ excipere,Rip in d.§.nihil commune,num.74.in fin.

311 Nam respondeo,& † dico,id esse verũ, si remedium d.l.meminerint,sibi competeret,sed non hæc valet consequẽtia, agit remedio d.l.meminerint,ergo illa actio sibi cõpetit, nisi requisita dictæ legis probaret,Cast.cons.81.colum.2.ver.nec sufficit, lib.2.in nouis, ꝙ equidem spoliatus in casu nostro non facere potest,tum ob rationem in præcedenti argumento allegatam, tum quia perspicuè constat, ob eius non contradictionem in iudicio emanatam instrumentum valere,continereq; veritatẽ, & rem notoriissimam facere,vt suprà aliàs dixi; meritò si virtute pacti executiui,constitutiq; in instrumento inserti, ꝑ vim quoque possessionem ingredi potuit,Barto.& Sal.in d.l.creditores.Alex.cons.105.num.17.lib.3.Ias.in l.2.nu.110.C.de iure emphyt.non obstante ratione l.non est singulis,ff.de regu.iur.nam illa lex non sibi locum vendicat,quando licẽtia propria auctoritate ingrediendi a parte ingresso datur,Ias.in d.l.2.num. 110.

Et si diceretur,quòd licentia iudicis est nulla, quia possessor non fuit citatus.

312 Ego huic obiectioni † respondeo,& dico,quòd si licentia iudicis fuit,& sit nulla,ergo perinde habetur,ac si ipse creditor in possessionem propria auctoritate ingressus sit, quod equidem facere potuit,vt suprà dixi, meritò si in dicta possessione cõfirmatur.Barto.in l.creditores,sub num.26.Zuccard.in l.fin.num. 230.C.de edicto D.Hadr.toll.Dominus meus Cephal.cõsi.272. num.77.& cæteri Doct.pręallegati,qui in his terminis loquuntur,cum clarum sit,& notorium, illum propria potuisse auctoritatę,sibi a parte concessa,in eam ingredi,prout est in casu pręsenti,stantibus rebus vt suprà, aliàs secus erit.

313 Nec obstat dicere,quòd † facultas propria intrandi auctoritate in possessionem operatur,ingressum possessionem nõ restituere teneri,quando illam absque violentia habuit, aliàs secus erit,Rip in cap.sæpe,num.86.in fin.de restit.spol. Dec. cons. 191.colum.pen.vers.septimo,Paris.cons.1.num.175.lib.j.Craue. cons.302.colum.penul.circa medium.ergo sentiunt dicti commemorati Patres,quòd si illa possessionis apprehẽsio cum violentia sit, illa vtique facultas propria possessionem auctoritate apprehendendi, ipsi ingresso non prodest.

Sed ego huic argumento respondeo,& dico, ꝙ dicti Docto. loquuntur, quando pars propria ingredi auctoritate possit, vt puta quando res est confiscata;quia camera rei possessionẽ confiscatæ propria apprehendere auctoritate potest.Doc.communiter allegati vt suprà,vel quando licentia sibi in possessionem intrãdi propria auctoritate sit à iudice data; nam dico, ꝙ in his casibus per vim ingredi non potest.Rip.in l.in quartam,numero 118.ff.ad leg.Falc.secundùm veriorem & crebriorem Doct. opinionem in principio huius articuli præallegatam, & vt aliàs suprà tetigi:secus verò est, quando hæc intrandi facultas à parte concedatur,cum adiectione pacti constituti,prout in instrumentis quotidie fit,& tunc per vim cõtra resistentem in possessionem propria auctoritate ingredi poterit;nam non dicĩt possessionem possessoris tollere,sed virtute pacti constituti, iuxta l.quod meo.ff.de acquir.possess.possessionem suam se defendere,& in illa per vim insistere potest,Ias.in l.2.num.104.& seq.& num.117.C.de iure emphyt.Ruynus consi.127.num.7.& pluribus seq.lib.5.Tiraq.in tract.de iur.const.in 1.par.numero 37.sed ego censeo hanc conclusionem esse veram, si possessor sit singularis successor constituentis: quia creditor incontinenti per vim in possessionem ingredi poterit,& in illa quoq; per vim se defendere,& insistere;secus verò erit,si ex interuallo,cõtra singularem successorem resistentem per vim ingredi voluerit; qa hoc in casu violentia contra resistentem non de iure eidem permittitur, & illa non vti potest, Ruynus consil.127.nume.9. & seq.lib.5.Tiraq.in tract.de iur.const.in 1.par.nume.45.Crau. consi.154.num.4.

314 Nec † prædictæ conclusioni obstare videtur illud quod de dño emphyteutæ dr̃,qui ciuilem quoq; possessionem hẽt, & tñ non propria auctoritate emphyteutam,non canonem soluentem,& de facto resistẽtem,expellere potest,neque in sua illum possessione turbare,Bart.in l.secunda, numero tertio. C.de iur. emph.Alexand. consilio 105.numero decimoseptimo.& seq. libro tertio. Dec.consi.191.colum.penult.versic.septimò,Iulius Clarus in tract.suis, in §.emphyteusis,num.vndecimo,etiam si constaret, illam rem esse emphyteuticam,Crau.consi.202.col. pen.circa medium.

Huic autem argumento multipliciter responderi potest, & dici, quòd non desunt,qui in materia emphyteuticaria contrarium censuere,videlicet, Dominum emphyteutæ emphyteuticarium expellere posse,quando ille non negat rẽ esse emphyteuticam,Bald.in l.secũda,numero nono.C.de iur.emph.Dec. consi.146.nume.7.Rub.consi.10.nume.6.in fi.Dominus meus Socinus Iunior consil.35.nu.13.lib.3. Crau. consi.302.col.pen. circa medium.

Alii autem fœdere distinctionis existimauere, ꝙ Doct.contrarium tenentes loquantur,quando resistentia ab emphyteuta per vim domino sit facta,& dominus desistat ĩ possessionem ingredi;tũc Doct.distinguentes volunt, ꝙ in illo casu Dominus suam ciuilem amittat possessionem,ita ꝙ si deinde ex interuallo ad suam possessionem redire voluerit, & per illam per vim ingredi possessore de facto resistẽte,minimè poterit, cum hoc in casu violentia non sibi de iure permittitur; secus verò erit,si incontinenti in possessionem per vim ingrediatur;quia hoc in secundo casu violentia sibi de iure conceditur,ita concordando opiniones distinguit Ias.in l.secunda,nume.103.in fin.C.de iure emph.Tiraq in tract.de iur.const.in 1.par.nume.45.& 60. quamuis Ias.in d.l.2.num.108.in fi dicat, ꝙ communiter in cõtrarium tenetur,& ideo Iul.Clar.in d.§.emphyteusis,nume.11. dicit, ꝙ Dominus emphyteutæ prudentius ageret, si in possessionem iudicis auctoritate intraret.

Alii autem dixere, ꝙ in domino emphyteutæ est speciale, secus est in locatore,& in aliis contractibus, Alex.consi.105.nume.17.lib.3. & cum ita sit,ergo argumentum Domini emphyteutæ in contrarium allegatum non obstaret.

315 Verùm † quicquid sit in Domino emphyteutæ, satis mihi videtur, ꝙ longe diuersa sit ratio à Domino emphyteutæ ad casum nostrum,ergn de illo ad hunc non debet fieri illatio. l.Papinianus exuli.ff.de min.cum sim. ꝙ inter prædictos duos casus diuersa sit ratio,euidenter demonstro; nam dominus emphyteutæ ciuilem tantum possessionem habet, emphyteuticarius autem naturalem, vt concludunt omnes Doct. præallegati ut suprà:constitutarius autem ciuilem, naturalem, veram & propriam habet, ac si traditio interuenisset, & hoc propter pactũ constituti,Ias.in l.2.num.104.in fi.& in l.fi.num.133. C.de iure emph.& in l.si is qui pro emptore,num.395.& seq.ff.de vsucap. Ruyn.consi.61.nu.12.lib.3.Paris.consi.172.num.2.lib.4.Afflic. decis.139.num.9.Boer.decis.112.nume.5.in 1.par.Tiraq.in trac. de iur.const.in 2.par.in 1.ampl.num.2.& seq.& nume.7. in fi.vbi asserit hanc esse communem Doc.opinionem, quam semper assequi solet, ut ibi per eum, & prout quoque ita affirmat Dñs Rimin.Iunior in §.1.nu.77. Inst.de don.si vera vtique possessio ciuilis, naturalisq; per constituentem in cõstitutarium transferatur,& sit translata;meritò si constitutarius per vim in possessionem propria ingredi auctoritate potuit, cum non alienam occupare possessionem cẽseatur, ac potius suam possessionem defendere,& in illa quoque insistere, & perseuerare, iuxta doctrinam Bar.in d.l.creditores,num.19.communiter receptam, vt aliàs suprà tetigi. ꝙ enimuerò secus est, in domino emphyteutæ,qui ciuilem tantùm possessionem habet, & emphyteuta naturalem,ut per Scribentes in d. l.secunda, per quam ciuilem non sibi de iure permittitur per vim in possessionem ingredi, emphyteuta possessore de facto resistente, & hoc causa rixam euitandi; nam singulis non debet esse permissum illud, quod publicè per magistratum fieri potest.l.nõ est singulis. ff.de reg. iur.& ideo non ab re decreuerunt, ꝙ Dominus emphyteutæ consultius faceret, si in facti contingentia iudicis auctoritate possessionem apprehenderet,ut per Ias.in d.l.2.num.108.in fi.& per Iulium Clarum in tract.suis,in §.emphyteusis.nu.11. meritò si de casu Domini emphyteutæ ad casum nostrum non illatio fieri debet. l.Papin. exuli. ff. de minor. l.naturaliter. §.nihil commune.ff.de acquir.poss.igitur &c.

316 Et † profectò valde admiratus sum de Ias.qui has duas Barto. doctrinas censuit fuisse, & esse adinuicem contrarias,uidelicet doctrinam Bartol.in d.l.creditores, numero decimonono, & alteram eius doctrinam in dic.l.secunda,numero tertio,& pro illarum concordia plures fœdere distinctionis responsiones attulit, quibus, si rectè aduertisset,& ad allegata per me vt suprà, non reperijsset illas discordantes, & cõtrarias esse:bene autem ob rationes diuersas ab ipso Bartol. fuit in dictis locis declaratum & tentum, & vtrunque dictum illius (si rectè & internè introspiciatur) optima ratione fuit dictum. Conclusio igitur ex præallegatis perspicua, & satis vera resultat, quòd si etiam in instrumento emphyteutico licentia expresse Domino emphyteutæ propria in possessionem auctoritate ingrediendi data fuisset, & illa pacto constituti adiuncta sit, proculdubio licitum erit domino emphyteutæ propria auctoritate, & per vim in possession em ingredi, & emphyteutam canonem non soluentem expellere, Bart. in d.l.creditores,nume.decimonono, Ias.in d.l.secunda, nume.109.Curt.Iunio.consi.127.num.tertio. Rub.consi.10.nume. septimo,secundùm crebriorem,& veriorem Doc. opinionẽ,vt aliàs suprà dixi:secus verò est,si in instru-

mento non pactum constituti extat, & licentia expressè domino emphyteutæ ingrediendi possessionem propria auctoritate non sit data, si emphyteusim ad dominum emphyteutæ deuolueret; tunc per vim dominus emphyteutę in possessionem ingredi, & illum expellere (non canonē quoq; soluentē) propria auctoritate non poterit, & in his terminis vendicet sibi locum doctrina Bartoli in d.l.2.nu.3.& hoc modo remanet defensata hæc opinio mea, distinguendo & declarando, vt suprà dixi.

317 Veruntamen † ego arbitror quoque, ꝙ in puncto iuris hæc propositio de iure sustineatur, videlicèt, quòd indistinctè ille, qui propria in possessionem auctoritate ingredi potest, licētia conuentionaliter in instrumento sibi à parte data, cōstituti pacto adiuncta, quòd etiam, si licentia à iudice sibi concederetur (non possessore citato) ingrediendi in illius possessionem, & in illam per vim ingrediatur, ꝙ propter hoc non incidit in pœnam d.l.meminerint, & per consequens expulso per vim remedium huius l.meminerint, non competit, etiam si contra contractum instrumenti exciperet simulatum fuisse & esse, & simulationem in specie allegaret, nisi illa ab eo probaretur, ut inferius liquidò demonstrabo.

Et primò pro principali præmisso huius meæ conclusionis motus fui hoc ex vnico fundamēto; nam iudem, qui instrumentū, pactionesq; in illo insertas vidit, cognouit, illum propria auctoritate in possessionem ingredi potuisset, & ob pactum constituti, per quod vera, ciuilis, naturalisq; possessio in illum fuit translata, & sic propter instrumenti notorietatem quid iudex fecit, confirmauit, approbauitq; licentiam, propria possessionē auctoritate ingredi, & id fecit tanquam merus executor, in executione dictorum pactorum tam notoriorum, Paris.consi.147. nume.9.lib.4.Crau.consi.5.nume.7.in fi. Gramm.decis.36.numero 44 & seq.Blanc.in tract.de compromiss.q.4.nume.43.ꝙ iudex equidem sine partis citatione facere potuit; quia instrumentum rem notoriam facit, Cagnol.in l.si librarius num.81.& seq.ff.de reg.iur.Dec.cōsi.36.Gramm decis.45.num.9.& seq. Crau.consi.31.nu.7.Alciat.in tract.præsum.reg.3.præsump.13. num.8.& Dominus meus Ceph.consi.218.nume.1.& seq dicit, instrumentum vim decisionis causæ habere, & pro veritate habetur, cumq; in notorijs iuris ordo relaxatur, Mars.ī prac.crim. §.aggredior.nu.125.Paris.consi.147.nu.8.& seq.lib.4.Gramm. decis.36.num.55.& seq.meritò si hoc in casu iudex hanc licentiam ingrediendi in possessionem huic creditori cōcedere potuit, virtute tam dictæ licētiæ, quàm & quoque dictæ pactionis creditor illum de dicta possessione expellere potuit, quæ expulsio de iure sustinetur, & valet, Felyn.in c. Ecclesia Sāctæ Mariæ, num.20.extra de constitut.Dec.in l.si pacto quo pœnam nu.5. C.de pact.& consi.191.col.3.in fi.Rip.in l.filiusfamil.§.Diui numero 117.in fi.ff.de leg j.Zuccard.in l.fi.num.110.versi. prædicta.C.de edicto D.Hadr.toll.Curt.Iun.consi.127.num 6 Crau. consi.5.num.6.in fi.& seq Gram.decis.36.nu.70.& seq.& cum ita in illam ingressus sit, in ea quoque persistere potest. Dominus meus Soc.Iun.consi.35.nu.13.lib.3.& dominus etiā meus Cephal.consi.272.nu.77.& faciunt allegata per Iasonē in l.nec quicquam.§.vbi decretum, numero septimo.ff.de offi.proconsul.Rip.in d.§.Diui, nume.117.in fi.cùm igitur ita sit, meritò si remedium d.l.meminerint, expulso non competat.

318 Et † tanto fortiùs, cum d.l.meminerint, hoc in præsenti casu non sibi locum vendicat: nam non in illo loquitur, qui propria possessionem auctoritate ingredi potest, at tantum in eo qui quærit per rescripti siue iudicis viam in alterius possessionē (non possessore citato) immitti, quod equidē si propria auctoritate possessionem ingredi posset, inane perquireret se in possessionem per rescripti viam immitti, cū quis frustra precibus illud petit, quod à iure communi sibi conceditur.l.fi.in fi.ff.ad munic.l.Imperatores.ff.de priuileg.cred.l.j.C.de thesaur.lib.10. sed iste creditor in casu nostro hanc licentiam conuentionalem propria ingrediēdi auctoritate habet, ergo per huiusmodi ingressum non punitur pœna d.l.meminerint, cum ille non violentiam possessori intulisse censetur: suam autem tantum possessionem defendisse, ꝙ sibi licitum fuit, etiam per vim, existente pacto executiuo iuncto cum cōstituti pacto in dicto instrumento insertis, Tiraq.in tract.de iur.const.in 1.par.nu.37.& alii Doct.ad id propositum prꝗallegati, & vt suprà dixi.

Nec obstat dicere, ꝙ instrumentum rem notoriam non facit, quando contra illud opponatur, igitur &c.

319 Sed ego respondeo, & dico, hanc † consequentiam non valere, contra instrumētum opponitur, ergo pactum executiuum, & constituti, non valet: nam non sufficit opponere, sed exceptiones probare oportet.l.si prius. ff.de noui oper. nunc.& ibi glo.& Scribentes, cap.dilecti, ibi, opposita & probata, de excep. & istæ exceptiones summarijssime, & sine libello cognoscuntur, Bart.in d.l.creditores.nume.26.& ibi etiam Salyc.nume.29. Alex.consi.131.nume.5.lib.4.Ias.in l.2.num 113.circa medium. C.de iure emphyt.Negus.in tract.de pignor.in 4.par.prin.num. 24.Blanc.in tract.de compromiss.q.4.nu.43.

Et hæc quoque propositio procedit, si bene pars contradiceret, Ias.in d.l.2.numero 111.versi.subdit, & præsertim hæc conclusio est vera, si pactum executiuum & cōstituti in instrumento extaret: secus verò erit, si probandum sit per testes, nā tunc libellus & litis contestatio requiritur.Bar.in d.l.creditores, numero 26.versi.præterea, & ibi quoque Salyc.nu.29.versi.aduerte, Negus.in loco & numero allegato vt suprà: in casu autē nostro dicta pacta in instrumento leguntur, ergo illæ exceptiones per opponentem summariè sunt probandæ, vt suprà dixi. illis autem non probatis, liquidò constaret, illas non fuisse veras, & creditorem propria auctoritate, & per vim, in possessionem ingredi potuisse; & quia quoq; per nouam spoliati præsentiam in iudicio emanatā, citationis defectus purgatur: meritò, si dicta possessio ingresso nouiter datur; & illa ita nouiter data confirmatur.l.3.§.si quis missum.ff.de Carb.edic.ad hoc vt circuitus euitetur.l.fin.§ fin.ff.quod met.cau.ita in propriis terminis tradit Bar.in d.l.creditores.nu.26.circa medium, Aret.in §.actionum autem, nu.16.Inst.de act.Ias.in l.2.nu.112.& seq.C.de iure emphy.Zuccard.I l.fi.nu.230.circa mediū.C.de edicto D.Had.toll.Paris.consi.172.per totum.lib.4.D.meus Soc.Iun.consi.35. nu.13.lib.3.decis.Pedem.34.nu.19.

320 Et † quamuis Crau.cōsi.171.nu 17.dicat, ꝙ si creditor in possessionem ex primo decreto missus sit, eādem rem ratione hypothecæ non retinere possit, & hoc est; quia non eo nomine missus fuit, tamen Dec.contrarium tenet, consi.449.nume.22. cuius auctoritate Senatores Pedemontani nō audent opinionem Crau.affirmare, ut patet in eorum decis.34.nu.17.& ideo in casu nostro licèt creditor ob licentiam iudicis nullā in possessionem ingressus sit; tamen quia per acta de præsenti notorijssimè constat ob non suas exceptiones probatas, illum propria auctoritate possessionem aggredi potuisse, & instrumentum veritatem continere ita ꝙ perspicuè patet, si possessor citatus fuisset, non hanc immissionem impedire potuisset; ergo illius citatio non fuit necessaria, nam si dicta licentia sibi fuisset concessa, illo præsente & inuito, pariter & quoque eo ignorāte & nō citato.l.4.§.illud ff.de fideicommiss.lib.l.qui pōt inuitis, & ibi Cagnol.nume.sexto.ff.de reg.iur.meritò si iste ita ingressus non in aliquam pœnam incidit, licèt possessor in cōcedendo hanc licentiam non citatus fuerit, Ias.in l.nec quicquam.§. vbi decretum.nu.7.ff.de offi.proconsul.Rip.in d.§.Diui, num. 117.in fi.D.meus Socin.Iunio.consi.35.nume.13.lib.tertio.Marant.in trac.de ord.iud.in sexta par.in tit.de citatione, nume.5. & ideo potius in sua possessione à iudice est tuendus, cum constituens non dicatur possidere, sed ille pro quo cōstituit.d.l.qđ meo, officium cuius est manutenere possessorem in sua possessione.Dec.in l.fi.nu.5.in fi.& ibi etiam Zuccard.num.102.idem Dec.consi.467.nu.16.

321 Et hac ratione accedente, nam † creditor pactum executiuū contra tertium & singularem successorem possessorem (eo nō citato) & per vim exercere potest, dummodo pacto executiuo adiectum sit constituti pactum in instrumento crediti, licet etiam creditum non sit liquidatum, Alexand.cons.85.nume.5. lib.3.Corn.cons.82.num.8.lib.3.Soc.cons.82.num.8.lib.3.Aret. cons.21.num.5.Gozad.cons.42.num.11.& seq.Rui.cōsi.152.nu. 4.vers.secundò respondetur, lib.4.Afflict.decis.139.num.5.Tiraquel.in tract.de iur.const.in j.par.num.38.& 43.si prius cōstabit, illum habere causam a principali debitore, Soc.cōsi.96.nu. 12.lib.4.Tiraq.in tract.de iur.const.in j.par.num.48.& hanc deiectionem per vim contra singularem successorem creditor facere potest, dummodo incontinenti id agat; quia ex interuallo resistentem de facto non expellere propria auctoritate potest, Ias.in l.2.num.104.& seq.C.de iur.emphyt.Ruin.cons.127.nu. 7.& seq.lib.5.Tiraquel.in tract.de iur.const.in j.par.nume.45.si ergo constitutarius incontinenti singularem successorem propria per vim auctoritate sua possessione expellere potest, ergo & iudex dictam licentiam eidem concedere potuit, eo non citato; quia illud quod potest fieri eo præsente, & inuito, pariter & illo absente, & ignorante, l.4.§.illud, ff.de fideicōmiss.libert. & cum ita sit, & constitutarius hanc possessionem apprehendit, meritò si in pœnam d.l.meminerint, non incidit.

322 Et si velimus, quòd † factum iudicis, partis factum censeatur, Zuccard.in l.fin.num.108.C.de edicto D.Hadr.tollen.tu igitur sic arguas, & dic, constitutarius propria possessionem auctoritate aggredi potuit, d.l.creditores.ergo & ipse iudex (factum cuius partis factum iudicatur) hanc licentiam propria auctoritate in possessionem ingrediendi (non possessore citato) concedere potuit, & de iure sustinetur, ita quòd creditor in dicta possessione confirmatur, Aretin.in §.actionum autem, nu.16.Inst. de actio.Paris.cons.108.num.26.& seq.lib.j.Tiraquel.in tract. de iu.const.in 3.par.limi.17.num.13.

323 Et † si licentia iudicis non valet, ex quo possessor non fuit citatus, ergo habetur, ac si non concessa fuisset, Roland.cons.20. nume.45.libro 2.& paria sunt non esse, seu esse, & nulliter esse, Dec.in l.prima.§ hæc autem verba, numero sexto.ff.quod quisque iur.& consilio 360.numero secundo. Ripa in leg.4.§.condemnatum, numero 3.& sequenti.ff.de re iudi.Dominus meus Soc.

Soc.Iun.consi.49.numero 2.& seq.lib.2.Crau.consi.115.nu.7. cum igitur dicta licentia nullum effectum habeat, nihilq; operatur, & ille propria vtiq; auctoritate ob pactum executiuum & constituti in instrumēto insertum, in possessionem per vim intrare potuit; perinde ergo habetur, ac si propria auctoritate possessionem apprehendidisset, Bart.in d.l.creditores, num.26. versi.multæ enim.C.de pignor.Aret.in dic.§.actionum autem, num.16.Dec.in l.fi.nume.quinto, versi.& etiam.& ibi quoque Zuccardus num.108.& fusius numero 230.circa medium.C.de edict.D.Hadr.toll.Soc.consi.82.nume.8.in fi.lib.3.Paris.consil. 108.nume.26.& seq.lib.primo, & consi 172.num.8.& seq.lib.4. Dominus meus Soc.Iun.consi.35.num.13.lib.3.Tiraq.in tract. de iure const.in 3.par.limit.17 numero 13.Dominus meus Cephal.consi.272.num.77.Roland.consi.28.numero 45.libro secundo, quod equidem facere potuit, d.l.creditores.meritò (si citata parte) in dicta possessione sit confirmandus, Barto.in dicta l.creditores, numero 26.versi.multæ enim, Socin consi.82. nume.8.in fi.lib.3.

324 Et hæc conclusio corroboratur, nā † quando in aliquo actu non iudicis præsentia requiritur, si interuenit, & non solēniter, non actum vitiat, Ias.in l.naturaliter.§.nihil commune, nume. 177.ff.de acquir.poss.sed sic est in casu nostro, iudicis auctoritas non requirebatur: nam creditor propria auctoritate possessionem, & per vim ingredi potuerat: cum igitur iudicis auctoritas interuenerit, & non tam solenniter, non propter id illa possessionis apprehensio vitiatur.

Et tanto magis, cum nō præsumitur, hunc creditorem viam iuris, sed potius facti eligere voluisse, cum sine possessoris citatione per vim possessionem accepit, & in illa quoq; se defendit, à iure sibi permisso, Paris.consi.172.nume.8.& seq.lib.quarto, meritò si possessio ita apprehensa, omnino eidem (citata parte) sit confirmanda, iuxta doctrinam Barto.in d.l.creditores, nume.vigesimosexto, versi.multæ enim, secutam à Soc.d.cōsilio 82.sub nume.8.

Tota hæc igitur præsens difficultas ad hunc reducitur articulum, an † constitutarius, qui se ad iudicem absque pacti executiui reserua contulit, sibi in dicto pacto executiuo præiudicauerit, ita ꝙ amplius non eo vti possit, & communiter Scribentes sentiunt, illum ad viam facti non amplius redire posse; nā illa via, quam sibi elegit, sibi quoq; pateat, arg.l.si mulier.§.vltimo. ff.quod met.causa.Bald.in l.2.in 10.q.de seruit.& aq.Dec.in l.fi. nume.31.& ibi etiam Zuccard.nume.230.C.de edicto D.Hadr. toll.Rip.in l.de pupillo.§ meminisse.nume.14.ff.de noui oper. nunciat.& in cap.cum M Ferrariensis, nume.98.de const.Alc. in c.j num.30.de offi.ord, Ruyn.consi.127.num.12.lib.5.Tiraq. in tract.de iur.const.in 1.par.nume.39.

(325 in margin)

Quæ conclusio limitatur non procedere, quando creditor protestatur ius facti sibi saluum esse; nā hoc in casu ad viam facti redire poterit, non obstante, ꝙ ad iudicem adiuerit, Iason in l.2.nu.114.circa medium.C.de iure emphyt.Dec.consi.146.numero 8.in fi.& cōsi.460.nu.10.& pluribus seq.Rip.in d.c.cum M.Ferrariensis.num.98.Alciat.in c.j.nu.30.de offic.ord.Tiraq. in d.tract.in 1.par.nu.42.

Alii autem contrarium indistinctè censuere, Bal.qui fuit sibimet contrarius, hoc affirmat in l.2.num.10.C.de iure emphyt. Alex.in l.prima.§.in operis, num.2.ff.de noui oper.nunc.& in l.quemadmodum.numero tertio.ff.de acquir.possess.ubi asserit, quòd ita communiter à Doct.tenetur, hāc opinionem sentit Corn.consi.202.sub nu.7.lib.4.& D.meus Soc.Iun.consi.35. nume.13.lib.3.

Ias.autem in l.2.nume.115.C.de iure emph.has duas opiniones fœdere distinctionis hoc modo concordare censuit, videlicet, ꝙ prima opinio ꝓcedat, cum ad iudicem iret, eo ꝙ suspicaret, se posse ex possessoris potentia sua possessione repelli: nā enim verò tunc ciuilem amittit possessionem, iuxta l.clā possidere.§.qui ad nundinas.ff.de acqui.possess.si autem ad iudicem se confert, non ex eo, ꝙ possessoris potentiam timeat: at quia vult vrbanius procedere, & hoc in secundo casu non suam ciuilem possessionem amittit, & in his terminis hæc secūda opinio præallegata loquitur, quæ distinctio ante Ias.ab Alex.fuit tradita in l.si de eo.§.si fortè, num.7.ff.de acq.poss.& hæc quoq; à Zuccardo fuit secuta in l.fi.nume.231.C.de edicto D.Hadria. toll.mouturq; Alex.ibi ob Bartoli doctrinam in l.j.§.interdū autem, num.1.ff.vti possid.qui Bart.ibi dicit, ꝙ ille cui possessio sua clam sit occupata, si propria auctoritate non illum expellit, ne alicuius mali auctor sit, non propter id suam ciuilē possessionem amittit: secus autem erit, si hoc faceret ex eo, ꝙ occupatoris potentiam timeret, se ab illo repelli, & tunc suam ciuilē possessionē amittit, ex qua Bar.doctrina elicitur distinctio præalleg.quam ēt sequutus fuit Alc.in c.j.nu.29.ff.de offic.ord.

Sed dubium est, an qn̄ se ad iudicē confert, causa malum euitandi, & dic, ꝙ eius animus hoc modo cognoscitur; nam quando constitutarius in iudicio coram iudice comparet, & familiā illius a iudice petit, vt illum in tenutam, & corporalem dictæ rei possessionem associet, causa malum euitandi, & ut vrbanius procedat, in executione pacti executiui, constitutiq; cōuentionalis, in instrumento appositi, & instrumentum pro præmissorum iustificatione producit, tunc profectò non partis citatio requiritur, & per consequens hoc in casu prima opinio distinctionis procedit: secus verò erit, si iudici peteret se in possessionem bonorum sui debitoris immitti; quia tunc partis citatio requiritur, & hoc in secundo casu. Secunda opinio dictæ distinctionis procedit, ita distinguendo declarat Salyc.in d.l.creditores.nu.29.versic.pro cuius, Alex.consi.131.nu.3.& seq.lib.4.Ias. in l.2.num.113.C.de iure emph.Zuccar.in l.fi.nu.158.vers.ego aliter.C.de edicto D.Hadr.toll.Dominus Riminald.Iunior in prin.Inst.de don.num.542.versi.tertio quoque, Paris.cōsil.172. num 13.lib.4.Afflic.decis.326.Marant.in trac.de ord.in 6.par. in tit.de citatione, num.11.in fi.Negus.in tract.de pign.in 4.par. princip.num.24.

326 Veruntamen, si † rectè aduertatur, nos in præsenti casu proposito extra omnes penitus has difficultates sumus, nam creditor per aditum ad iudicem non viam iuris; potius autem facti viam elegit, quia non institit debitorem citari, prout equidem fecisset, si iuris viam sequi voluisset. Cum ergo iudicis licentia ex possessoris defectu non citati sit nulla: perinde igitur hr̄, ac si creditor propria auctoritate in possessionem intrasset, Zuccard.in d.l.fi.nu.230.versi.& cum dicitur, cumq; actus in dubio semper præsumitur factus eo modo, quo sibi vtilior sit.l.quoties.ff.de reb.dub.l.quoties.ff.de reg.iur.Rip.in l.j.§.si quis ita, num.18.ff.de verb.oblig.Alciat.in tract.præsump.regula 3.præsump.36.nume.5.Crau.consi.106.nume.9.magis sibi vtile est, ꝙ ad iudicem iuerit, causa urbanius procedēdi, quàm ꝙ in dicto pacto executiuo sibi præiudicium afferre voluerit, quæ eius voluntas verbis, vel factis declaratur.l.Paulus.ff.rem rat.hab.deprehenditurque ex actu præcedenti, vel subsequenti.l.si seruus plurium.l.qui filiabus.ff.de leg.j.ex creditoris actu utique satis perspicuè constat, se viam iuris eligere noluisse, sed potius facti elegisse, cum propria auctoritate (non parte citata) in possessionem ingressus sit, & propterea citata parte in illa venit confirmandus, Bart in d.l.creditores, nume.26.versic.multæ enim, Soc.consi.82.sub nu.8.lib.3.

327 Hinc est, ꝙ † si creditor ad iudicem incompetentem iret, dicto pacto executiuo nō renunciaret, ex quo creditor bene sciebat, illum esse incompetentem, & ideo per huiusmodi accessum ad iudicem creditor facultatē propria auctoritate intrādi non amisisse censetur, Zuccard.in d.l.fin.num.239.versi secundò respondeo.ita ergo in proposito nostro dico, ꝙ cum sciret iudicem non posse ipsum in possessionem immittere, nisi possessore citato, c.licèt Episcopus, de præb.in 6.quia quilibet scire leges præsumitur.l.leges sacratissimæ.C.de legi & ipse nō institerit possessorem citari; meritò si perspicuè constat, se noluisse viam iuris eligere, sed propria auctoritate in possessionē intrasse, & per consequens, si citata parte, in illa venit confirmandus, iuxta doctrinam Bar.in d.l.creditores.nu.26.vers.multę enim, communiter à Doct.præallegatis receptam.

Et tāto magis, cum debitor in comparitione sua summariè exceptiones contra contractum instrumenti propositas non probauit, ex quarum nō probatione notorijssimè constat, debitorem non ius in re habere, sed rem creditoris esse; meritò vtique si creditor in dicta possessione ita apprehensa confirmatur, Paris.consi.108.nume.27.lib.j.ad hoc ut circuitus euitetur l.fi.§.fi.quod met.causa.

328 Immo † in fortioribus terminis loquitur Alci.in c.j.nu.32. ff.de offi.ord.vbi dicit, ꝙ si creditor iudicē adiuerit, permittatq; instantia labi, refectis expensis, denuo propria auctoritate bona debitoris accipere poterit, nam vnum eligens remedium pro executione sui crediti instrumentalis, non ad alia remedia impeditur redire.l.si se non obtulit.§.ex conuentione, & ibi Rip. ff.de re iudic.cum in executiuis plura eodem tempore remedia intentari possint.Bart.in l.consentaneum.in vlt.col.C.quo modo & quando iud.Alciat.in c.j.num.31.ff.de offi.ord.& maximè quoque, cum hæc remedia sint diuersa, & ad eundem finem tendant, quo casu per electionem vnius remedii aliud nō excluditur, Cagnol.in l.vinum, nu.33.ff.si cert.pet.Dec.consil. 460.numero octauo, & seq.Crau.consi.16.nu.9.à fortiori igitur in casu nostro hoc dici debet; quia non constat creditorem iuris viam eligere voluisse, sed potius facti, ex quo propria auctoritate in illam ingressus est, meritò si in illa sit cōfirmādus; nam si licentia iudicis sit nulla, ob defectum possessoris non citati; perinde ergo est, ac si propria auctoritate possessionem apprehendidisset, meritò absque difficultate creditor in possessione à iudice confirmatur, Bar.in d.l.creditores, versi.multæ enim, & alii Docto.communiter ita tenentes, & in præsenti articulo præallegati vt suprà.

Ego autem bene fateor, ꝙ si creditor institisset, debitorem coram iudice citari, & ita citatus fuisset, & compareret, & si creditor deinde voluerit propria auctoritate in possessionem ingredi, & iudicium relinquere, id minimè facere potest; quia pendente lite illam quoque ad finem secūdùm iuris terminos redu-

reducere debet, & litis finem expectare; nam si viam iuris sibi elegit, illam quoque sequi debet, Bald. in l. 2. in 10. quæst. de seruitut. & aqua. Decius in l. fi. nu. 31. & ibi etiam Zuccard. nu. 230. C. de edicto Diui Hadr. toll.

329 Et iudicium † inter creditorem & debitorem inceptum esse & extare censetur post dictam citationem emanatam: & licèt variè sint doct. opiniones, an iudicium à citatione, vel potius à litis contestatione incipiat, ut per Rip. post Iasonem, & alios doct. in rub. C. de eden. nume. 3. & per Dec. & Rip. in rub. extra de iud. & per scribentes in l. is apud quem. C. de eden. qui concludunt, ꝙ iudicium propriè à litis contestatione formatur, impropriè autē & largo modo à citatione, s͠m receptissimam doct. conclusionem, ut per Rip. in rub. C. de eden. nume. 3. & in rub. extra de iud. nu. 2. & seq. tñ dico, ꝙ in his causis summarijs iudicium dicitur ceptum & à citatione pendere, existente citato, & ꝯdictore, Alex. consi. 50. nu. 7. lib. 2. Soc. consi. 95. num. 2. lib. 1. Crau. consi. 270 nume. j Afflict. decis. 346 nu. 6. versi. sed ꝯriam, Marant. in tract. de ord. iud. in quinta par. principali numero 4. Plot. in l. si qñ. num. 163. C vnd. vi, si iudicium igitur incipiatur inter creditorem & debitorem post citationem ad instantiam creditoris debitori factam, & super dicto credito lis inter eos pendeat, ergo creditor à iudicio iuris sibimet electo desistere, & ad viam facti non redire poterit, sed illa via quam sibi elegit, sibi quoque pateat: secus ergo erit, si iudicium inter illos non penderet, quia tunc in illius facultate erit, via facti & non iuris vti, & propria auctoritate ius sibi facere poterit, iuxta pactum executiuum & constituti, Tiraq. in tract. de iur. const. in prima par. num. 70. cum ergo in præsenti casu nostro debitor non citatus fuerit, & commisso citandi illum non fuerit data, & creditor non institerit illum citari, meritò si creditor ꝓpria auctoritate sibi à parte data, cum adiectione pacti constituti, ut clarè in instrumento legitur, uti potuit, non obstante ēt, ꝙ à iudice hanc licentiam propria auctoritate possessionē apprehendendi impetrauerit, cum dicta licentia sit nulla, ergo perinde habetur, ac si non concessa fuisset, & si propria auctoritate in possessionem intrasset, meritò si in illa quoque confirmatur. Bartol. in d. l. creditoris, numero 26. versi. multæ enim, & ita arbitror iuris esse, & hoc modo remanet defensata hæc opinio mea.

330 Deinde quæro, an quando † iudex declarat, hæredem in possessionem esse immittēdum, omnium bonorum possessorum, & detētatorum per defunctum tempore eius mortis, iuxta l. fi. C. de edict. Diu. Hadr. tol. & possessor se ab hac declaratione iudicisq; pronuntia appellat non obstante autem appellatione, si iudex in executione suæ sententiæ vni nuncio curiæ suę committat, ut hæredem in possessionem dictorum bonorum effectualiter, & corporaliter immittat, & nuntius prout à iudice in mandato habuit, ita exequatur, si possessor hanc immissionem per attentati viam reuocare voluerit, an hanc ita de iure reuocationem petere poterit; & quia resolutio præsentis articuli est satis difficilis, ideo altius exordiat, & in primis quæro, an ab huiusmodi pronuncia de iure appellatio permittatur: nam si appellatio non de iure concederetur, neq; valeret iudicium, & attentatorum causa cessaret; nam nō potuisset dici aliquid attentatum fuisse, meritò si dicta immissio non per attētatorum viā reuocaretur, Guid. Papa q. 213. nume. 6. Paris. consi. 41. num. 36. & seq. & consil. 08. nu. 21. & pluribus seq. lib. j. Dominus meus Socinus Iunior consi. 138. nume. 17. lib. 3. Vant. in tract. de nullit. in tit. quot. & intra quod temp. nu. 48. & seq. & ut inf. etiam plenius dicam.

331 Dico igitur, ꝙ † circa hanc appellationem varij vario modo locuti fuere doct. nam plerique existimauere, ꝙ de iure ciuili in causa mera possessoria (quò ad actum deuolutiuum) appellatio permittatur, sed quò ad actum suspensiuum, quominus executio committatur, minimè, & executione ita prius facta iudex ad quem de iustitia vel iniustitia appellationis cognoscet, Bartol. in l. secunda, colum. secunda, ad fi. versi. possumus etiam dicere. ff. de appellat. recip. Bald. in l. secunda. colum. fin. versi. sed Bart. dicit. C. de episcop. & cler. Abb. in c. cum ad sedē, colum. pen. vers. & inter cætera, de rest. spol. ubi refert se secundùm hanc opinionem consuluisse, prout patet in eius consil. 152. lib. secundo. Ang. consi. 107. numero tertio, versic. nec obst. Paris. consi. 108. nume. 20. lib. primo Io. de Am. consi. 6. nu. 36. Cagnol. in l. vnica § fin. nume. 25. ff. si quis ius dic. non obtemp. & in l. in pari. nume. sexto, & octauo circa medium. ff. de regul. iur. Berous quæst. suis famil. quæst. 91. nume. primo, & pulchrè Afflic. decis. 269. nume. 3. & seq. vbi dicit, hanc opinionem in consi. Neap. obseruari vidisse, ita quoq; affirmat in terminis nostris Marant. in tract. de ord. iud. in sexta par. in secundo actu, vltimæ par. num. 294. vbi asserit, hanc esse commune, doct. opinionem, quæ in illo Regno seruatur, & idem Maran. in eodem tract. in 4. par. 7. dist. num. 9. & præsertim (cautione præstita) de restituendo possessionem dictorum bonorum, si opus fuerit, decis. Pedem. 26. nume. 12. si hoc igitur in casu non appellatio permittatur, quin executio sententiæ fieri possit, sequitur necessariò, quòd ex illa executione non innouatum dici potest, meritò si causa attentatorum cessat, Paris. d. consi. 108. num. 24. & pluribus seq. Rolan. consi. 77. nume. 20. & seq. lib. 2. & alii doct. præallegati vt suprà.

332 Alij † autem indistinctè censuere, ꝙ ab hac immissionis sententia regulariter possessori non datur appellatio, & hoc testamenti, vltimeq; uoluntatis fauore l. fi. ff. de appell. nam interest reipublicæ testamētum valere, effectumq; habere: ut omnino voluntas defuncti exequatur, & ideo hac ratione non permittitur appellatio, Berous q. suis famil. q. 44. tum & quoq; propter ius notorium, ꝙ hæres ex testamento non abolito habet, Bald. in l. quisquis. C. quor. appellat. non recip. glo. est in l. fi. in verbo, missus. C. de edict. Diu. Hadr. toll. & ibi Bar. nume. 6. versi. venio ad tertiam, & ibi etiam Salyc. nume. 22. versic. quæro. Alex. nume. 28. Ias. nume. 29. Dec. nume. 47. versi. præterea, & nume. 49. & seq. & ibi quoque post omnes alios Zuccard. num. 167. versi. secundò, & num. 389. Lanfr. in c. quoniam contra, in verbo interlocut. & appellat. nume. 102. versi. vigesimò fallit, & nu. seq. de probat. Cagno. in l. pari. nume. 8. in fi. ff. de reg. iur. Bal. consi. 141. & consi. 330. lib. j. Paris. consi. 54. nume. 38. in fi. & seq. libr. 3. Roland. consi. 38. num. 13. lib. 2. & in terminis huius legis idem Roland. consi. 77. nume. 12. lib. 2. Pract. Pap. in form. libell. quo pet. hæred. ex testa. in glo. quare cum, & in glo. per vestram diffinitiuam, Durant. in tract. de art. testam. tit. 11. caut. 20. num. 7. in fin. Marant. in tract. de ord. iud. in sexta par. in secundo actu vlt. par. in tit. de appellat. nume. 311. Dec. in l. 1. nume. sexto. C. de bon. poss. secund. tabul. & consi. 28. num. quarto, versi. secundo, respondetur, Guid. Papæ quæst. 142. nume. 8. D. meus Soc. Iun. consi. 138. num. sexto, lib. tertio, & consi. 18. num. 16. lib. j. Crau. consi. 273. num. 14. Berous quæst. suis famil. q. 44. Vant. in tract. de nullit. in titu. quis poss. dic. de nullit. nume. 34. Paris. consi. 54. nume. 38. in fi. & seq. lib. 3. Tiraq. in tract. de retract. in verbo Le mort saisit le uif. in sexta par. principali, declaratione sexta, quę appellatio non tantum prohibetur quò ad effectum deuolutiuum, sed & quoque suspensiuum, & Barto. in d. l. 2. in opinione cōtraria allegatus est communiter reprobatus: ut affirmat Roland. consi. 77. nu. 15. & seq. lib. 2. & hoc est ēt; quia hic tractatur de causa mera possessoria momentanea leuis præiudicij, penes hæredem duratura, si ꝯ illum in possessorio vel petitorio per contradictorem ageretur, & contradictor victoriam in dictis iudiciis obtineret, ex quo in possessionem à iudice, vel de eius commissione immissus fuit cum reserua iurium tertii, & contradictoris, si aliquod ius in dictis bonis haberet cognoscendi ordinariè in possessorio, uel petitorio, ut per Scribētes in d. l. fi. meritò si in hoc casu denegatur eidem appellatio. Bart. in d. l. fi. versi. quandoq; tempore, & ibi etiam Zuccard. nume. 362. Dec. in l. prima, nume. sexto. C. de bon. possess. secundùm tabul. & consi. 424. nu. 20. Rip. in l. interdicto. nu. 10. ff. quor. bon. Cagno. in d. l. pari, nume. 8. Plot. in l. si quando. num. 110. C. vnde vi. Marant. in tract. de ordi. iud. in quarta part. dist. nona, numero 43. Paris. consilio vigesimosecundo, nume. 98. in fin. lib. primi. Dominus meus Socin. Iunior consi. 75. numero decimoseptimo, in fin. & numero vigesimosecundo, & pluribus seq. lib. primo, Gozad. consi. 50. numero tertio, & seq. Vant. in tract. de nullit. in titulo quis poss. dic. de nullit. numero trigesimoquarto. Berous quæst. suis famil. quæst. 91. numero 8. Roland. consi. 77. numero 12. lib. secundo.

333 Quæ † regula quoque ampliatur, locum habere, vigente statuto, & permittente, à causis possessoriis appellari posse, tamen rationibus allegatis non intelligitur, quòd ab hac sententia possessoria tanquam nimis priuilegiata appellari possit, Berous quæst. suis famil. q. 44. num. 2. & seq.

334 Cæteri † autem existimauere, ꝙ licèt à s͠nīa sup possessorio prolata nō regulariter de iure ciuili ꝓmittatur appellatio; tñ secus est ab interlocutoria incidēter inordinatè lata; qm̃ tūc datur appellatio, Dec. in l. j. nu. 6. versi. 5. C. de bo. poss. s͠m tab. & in l. fi. nu. 47. versi. ꝑterea. C. de edic. D. Hadr. toll. Cagno. in l. vnica. §. fi. nu. 25. ff. si quis ius dic. nō obtemper. Maran. in trac. de ord. iud. in secundo actu vltimæ par. nu. 297. & in 4. par. dist. 9. nu. 45. Alciat. in l. si quis in conscribendo. C. de pact. fol. 413.

Zuccard. verò in d. l. fi. nu. 393. ab hac opinione dissentit: nam illa ratio, quare à diffinitiua nō appellatur, in hac quoq; interlocutoria viget, ergo idem ius debet esse. l. quædam. §. nummularios. ff. de eden. l. à Titio. ff. de verb. oblig. à diffinitiua utique in possessorio prolata non appellatur; quia grauamen per illam illatum reparari potest, glos. & Doc. in l. j. C. si de momen. poss. fuerit appellatū, & est prolata super mero possessorio momentaneo, quæ non tollit causam ordinariè in possessorio cognoscendam, vel in petitorio, si aliquod ius sibi competeret, Marant. in trac. de ord. iud. in 6. par. in secundo actu, vltimæ par. numero 301. ergo nec ab hac interlocutoria appellari potest.

Ego autem arbitror Zuccardi opinionem esse veram, qm̃ interlocutoria de immittēdo in possessionem citata parte, seruatisq; seruandis, sit lata: nam tūc nō ab hac interlocutoria appellatur, sicuti nec à diffinitiua ob rōnis identitatem, arg. l. à Titio. ff. de verb. obl. sed quia Dec. & alii Doct. præallegati loquuntur, quando interlocutoria incidenter, inordinateq; sit lata, ab illa appellatur: & ratio est; nam cognoscere iuris ordine non seruato, est ius alterius auferre. Mars. in pract. crim. §. 2. nu. 67. in fi. & seq. & scire quid facias, & nescire quo ordine facias, nō est perfectæ cognitionis. Curtius Sen. consi. 59. nu. 2. immo vera iustitia fit, cum iuris ordo seruatur, Ias. in l. iustitia, nu. 5. ff. de iustit. & iure. Dec. cōsi. 483. nu. j. qui ordo iuris tam ab ordinario, quàm à delegato seruari debet, si inter matrem quoque & filium ageretur, & sic in quocunq; foro, siue possessorio, siue petitorio, regulariter iuris ordo est seruandus. Vant. in tractatu de nullit. in titu. ex defectu process. nu. 5. & seq. & iuris ordo tam in ordinarijs, q̃ in extraordinarijs seruatur. Mars. in pract. § quæso, nu. 81. immo Papa ordinem iudiciarium in foro laicorum non tollere potest. Vant. in tract. de nullit. in titu. ex defectu process. nec partes ordinem iudiciarium remittere possunt: cum ille ob publicam vtilitatem fuit introductus. Mars. in dicto §. 2. nu. 83. & seq. Vant. in d. tract. in d. tit. nu. 9. & seq. & hac ratione interlocutoria de immittendo hæredem in possessionem, non contradictore citato, lata, si post iussum, sed ante immissionem compareret, incontinentiq; de iure suo probaret; tūc iudex teneretur illum admittere. Dec. in d. l. fi. num. 45. ver. in secunda, & ibi etiā Zuccar. num. 365. & si iudex illum non admitteret, ille ab hac non admissione appellare poterit: cum dicta pronuncia sit euidenter nulla, & iniqua, quæ iniquitas ex actis constat; quia acta rem notoriam faciunt, c. cum olim, & ibi Abb. de verb. sig. aliàs si contrarium diceretur, sequeretur id absurdum, ꝙ iudex ius nostrum sine facto nostro auferre poterit, quod non est dicendum: cum Princeps sine causa id minimè facere potest, secundùm crebriorem Doct. opinionem, vt per Crau. in tract. de antiq. temp. in 4. par. nu. 9. & per Dominum meum Soc. Iun. consi. 65. num. 6. lib. 2. ergo minimè inferiori Principis permittitur: si iudex igitur ius nostrum nostro sine facto non tollere possit, & ab hac non admissione appellatio non cōcederetur, esset tollere ius nostrū sine causa, & absq; facto nostro, meritò si ab hac interlocutoria tam nulla, & euidenter iniqua, & tam inordinatè lata datur appellatio, & in his terminis bene verificatur prima opinio, quæ est communis, vt ex auctoritatibus præallegatis colligitur, & vt quoque asserit Dec. in l. fi. num. 47. ver. præterea, C. de edicto D. Adr. toll.

335 Si † verò contradictor nō appareret, & iudex pronunciaret, hæredem esse in possessionem bonorum per testatorem tempore eius mortis possessorum, detentatorumq; immitti, & deinde iuberet vni nuncio curiæ suæ; vt illum in possessionem dictorum bonorum immitteret, & ita immissus fuit, si mox contradictor appareret, voluissetq; ab hac interlocutoria appellare, nō poterit; quia ordinatè dicta pronuncia fuit prolata, & secundùm ius; & quia ab executiuis nō datur appellatio, nisi modus exequendi excedatur, l. ab executione, C. quorum appellat. recip. ergo nec ab ista interlocutoria tanquam executiua, & in his terminis bene loquitur Zuccard. in d. l. fi. nu. 393. non tamē propter hoc Zuccard. Dec. & alios Doct. præallegatos reprehēdere debebat, qui loquuntur, quando pronūcia inordinatè sit prolata, & isti casus sunt satis diuersi, ergo non licet de vno ad alium arguere. l. Papinianus exuli, ff. de min.

336 Ego † bene autem fateor, ꝙ si illa ratio, quæ in interlocutoria viget, in diffinitiua extaret, idē ius debet semper esse, & ecōtra, ob rationis identitatem, l. illud, ff. ad leg. Aquil. l. à Titio, ff. de verb. oblig. & hoc modo hæc limitatio in hac causa possessoria non caderet; & quia à diffinitiua inordinatè prolata in possessorio appellatur, Dec. in l. j. nu. 6. ver. quintò, C. de bo. poss. secundùm tabul. Maran. in tracta. de ord. iud. in 6. par. in secundo actu, vltimæ par. nu. 304. & vt infra pleniùs dicam, ergo ex rationis identitate ab hac interlocutoria incidenter, inordinateque prolata appellatio conceditur, Doct. præallegati vt supra.

337 Petereà, licèt † regulariter de iure ciuili à sententia mera possessoria, quæ sit momentanea, non permittitur appellatio, Marant. in tract. de ord. iud. in sexta par. in secundo actu, vltimæ par. num. 301. tamen puto hoc esse verum, parte opponente, & contradicente, secus verò est, si pars non cōtradiceret; quia tūc proculdubio à dicta pronuncia permitteretur appellatio, Bald. in l. fin. sub nume. 42. C. de edicto Diui Adriani tollen. Decius in l. prima, num. 6. versi. quartò, C. de bon. posses. secundùm tabul. Dominus meus Soc. Iun. consi. 18. num. 7. & 16. lib. j. Crau. consi. 273. num. 14.

Permittitur quoque appellatio, quando iudex à quo appellationem admisit; quia tunc appellans appellationē prosequendo, in dicta appellatione obtinere poterit, Ias. in l. j. num. 5. C. de bon. poss. secundùm tabul.

Vel & quoque appellatur à sententia possessoria super inordinato processu lata, Ias. in d. l. j. nu. 5. ver. limita secundò, & ibi quoq; Dec. nu. 6. vers. quintò, Marant. in tracta. de ord. iud. in 6. par. in secundo actu, vltimæ par. nu. 300.

338 Et † si hoc in casu appellatio illi, cōtra quem sententia profertur, denegatur: tamē saltem de eius nullitate dicere poterit. Ias. in d. l. j. num. 5. vers. tertiò, & in l. j. nu. 6. ff. de iust. & iure. Dec in l. fi. nu. 50 & ibi etiam Zuccar. num. 397. & nu. 481. C. de edicto D. Adr. tol. Plot. in l. si quando, num. 72. C. vnde vi. Parisiu. consi. 54. nu. 41. & pluribus seq. lib. 3. secundùm receptissimams Doct. conclusionem, vt per Vant. in tract. de nullit. in titu. quis poss. dic. de nullit. nu. 33. & seq.

Sed ibi Vant. nu. 36. declarat, hanc communem procedere, si nullitas principaliter intentatur, secus erit, si accessoriè. Ego autem puto nullitatem principaliter intētari, si appellans in libello dicat hoc modo, dico sentētiam esse nullam, & si quę est, appello, tunc proculdubio nullitas æquè principaliter, & non accessoriè intentatur, Ias. in l. j. nu. 7. ff. de iusti. & iur. & in l. j. nu. 5. & ibi etiam Dec. col. pen. in prin. versi. sexto, C. de bonorum posses. s͠m tabul. idem Dec. in c. dilecto, nu. 6. & seq. de appellat. Zuccar. in d. l. fi. nu. 398. vbi asserit hanc esse communem Doc. opinionē, Alex. consi. 2. nu. 13. lib. 3. non obstante doctrina Saly. in l. vnica, C. si de moment. poss. fuer. appellat. secutā à Lanfr. in c. quoniam contra, in verbo, Interloc. & appellat. num. 59. de probat. cum omnes Doc. præallegati illam Salyceti doctrinam reprehendunt, rationibus & causis, vt ibi per eos; tamē hæc nullitas non executionem retardat. Marant. in tract. de ord. iud. in sexta par. in secundo actu, vltimæ par. nu. 292. iuxta doctrinam Bar. in l. 2. ff. de appellat. recip. communiter receptam, & in cōsi. Neapolitano obseruatam, vt supra dixi, dummodo nullitas non promptu sit, Io. de Amic. consi. 6. nu. 36. nam si est in promptu, iudex quoq; ordinarius, qui illam protulit, reuocare eā poterit, vt in terminis nostris tradit Paris. consi. 54. num. 43. lib. 3. nam comparēdo ante immissionem, sed post iussum, auditur, probando suum incontinenti interesse, si pronuncia de immittendo (illo non citato) fuit lata, Dec. & Zuccar. vt supra.

339 Vel † & quoq; tertius, cum quo iudicium non extitit, ab hac immissionis sententia appellare poterit; nam quāuis in his casibus appellatio regulariter sit prohibita, intelligitur respectu litigantis, & non tertij, qui nō in iudicio extitit, Abb. in c. cum super, nu. 26. & ibi etiam Felyn. num. 11. de re iud. Lanfr. in c. quoniam contra, in verbo, Interloc. & appella. nu. 29. ver. aut in secundo, de probat. Rip. in l. filiusfa. §. Diui, nu. 62. ff. de leg. j. Zuccard. in l. fi. nu. 399. C. de edicto D. Adr. tol. Vant. in tract. de nullit. in tit. quis poss. dic. de nullit. nu. 19. Rolan. cons. 6. nu. 5. & 17. lib. secundo.

Quæ conclusio quoq; ampliatur, si principalis recusaret, & permittere noluisset, illum appellare posse; tamen sibi cōcederetur appellatio, Fely. in c. cum super, sub nu. 11. ver. ampliat, de re iud. Crau. consi. 220. nu. 3. Vant. in d. tract. in d. tit. nu. 21. etiam si reus cum actore transigeret, tertius ipsam appellationem pro suo interesse prosequi poterit, Abb. in d. c. cum super, nu. 27. & ecōtra, si tertius remouere voluerit illum, cum quo iudicium fuit cęptum, minimè facere potest, cum negocium ad vtrunq; principaliter spectet, secus erit, si in consequentiam eisdem spectaret, Abb. in d. c. cum super. num. 29.

Et quod de tertio appellante dixi, qui appellare potest in casibus, in q̃bus principali quoq; victo de iure cōi appellatio denegatur, meo quidē iudicio procedit hæc ꝯclusio, si tertius ignorantiam de dicta lite habuit, secus si sciuit: nam si sciuisset, & non in termino comparuisset, sibi imputaretur, meritò si hoc in casu sibi quoq; denegaretur appellatio, Abb. in d. c. cū super, num. 26. & ibi etiam Fely. nu. 11. & nu. 16. vers. ꝙ si tertius sciuit, Lanfr. in d. c. quoniam cōtra, in verbo, Interloc. & appellat. nu. 99. versi. aut in secundo, Alex. in l. Titia diuortium, nu. 2. ff. solu. matr. Afflic. decis. 235. Paris. consi. 107. nu. 82. & seq. lib. j. Crau. cons. 14. num. 5. Vant. in loco allegato vt supra nu. 26. ver. & intellige. & ideo cautela est, ꝙ talis tertius iuret qualiter, nuper & præsertim à decem diebus, & citra notitiam sententię immissionis, à qua cum possit se aliquo modo lædi, appellat. Fely. in d. c. cum super, num. 11. & si victor proponat hunc tertium vsque à principio litis notitiam habuisse, hanc sciētiam probare debet, cum in dubio scientia nō præsumitur, regula ignorātia, de reg. iur. in 6. & maximè in alienis factis. l. fi. ff. pro suo, Rip. in lib. j. respons. c. 8. nu. 5. in fi. & seq. si tertius igitur, qui ignorātiam dictæ litis & sententiæ habuit, nisi à decem diebus & citra, à dicta sententia se appellare poterit, ergo ex rationis identitate iste possessor, qui est contradictor, à prædicta pronūcia, iudicisq; declaratione, de immittendo hæredem in possessionem, appellari poterit; cum non fuerit citatus, neq; scientiam dictæ pronunciæ habuit, nisi à decem diebus & citra, Zuccar. in d. l. fi. nu. 399. in fi. Marant. in tract. de ord. iud. in 6. par. in secūdo actu, vltimæ par. nu. 300. & quomodo libellus per tertium formatur, & officium iudicis sit in sententiando, vide Lanfr. in d. c. quoniam contra, in verbo, Interloc. & appel. nu. 99. propè fi.

340 Bene † autem aduerte ad illud, quod de tertio dixi, videlicet, ꝙ à sententia de immittendo hæredem in possessionem se appellare possit, declara eo modo vt supra tetigi: sed tu hāc quippe propositionem restringe esse veram, si tertius hæreditatem possideat, & nō fuerit citatus, si post iussum ante autem immissionem compareat, & de suo incōtinenti interesse probat, hoc in

in caſu proculdubio auditur, & de ſuis cum hærede iuribus diſcutitur. Abb. in c. veniens, el 2. in 4. no. de teſti. & vt ſatis plenè in materia legitimi contradictoris dicam: ſi hunc igitur tertiũ iudex recuſauerit velle admittere, ab illa non admiſſione, ſe appellare poterit, cum ignoranti & non in iudicio vocato ſtatus ſuæ poſſeſſionis nõ mutari debet, l. fi. C. ſi per vim vel alio mod. c. j. de cau. poſſ. & propriet. Abb. in c. cum ſuper, nu. 33. de re iud. Bar. in l. fi. col. fi. ver. ſi verò venit, C. de edicto Diui Adr. toll. & ibi Scribentes: nam ſine cauſa, iniuſteq; ſua poſſeſſione priuaretur, à qua ſine citatione non eſt remouendus, c. licèt epiſcopus, de præb. in ſexto, & ibi no. ſi ergo iniuſte, & ſine cauſa poſſeſſio tertio auferatur, ob nõ dictam admiſſionem, meritò ſi à non dicta admiſſione appellatio ſibi cõcedatur, Marant. in tracta. de ord. iud. in ſexta par. vltimæ par. in ſecundo actu, nu. 300. dummodo ſui cauſam intereſſe in appellatione narrat, & inſerat, aliàs appellatio pro infecta haberetur, Fel. in d. c. cum ſuper, col. fi. ver. concurrebat.

Vel & quoq; tertius non citatus appellare poterit, quando bona hæreditaria ſint vacantia, & à nemine poſſideantur; quia tunc ſua intereſt, ne poſſeſſio hæc ab hærede apprehendatur; cũ poſſeſſio facilius vacans conſequitur, quàm ꝙ ab alio occupatur, ideo hoc in caſu comparendo poſt iuſſum, ſed ante immiſſionem audiri debet, ad impediendum executionem dictæ ſententiæ, donec interim de ſuis ſecum iuribus diſcutiatur, dummodo iſte tertius ſuum incontinenti intereſſe (ſaltem apparẽs) doceat, Zuccar. in d. l. fi. num. 331. verſ. iſtam appellationem, & vt ſæpe in materia legitimi contradictoris plenè tangam, & ſi tertius hoc in caſu à iudice repellatur, & non audiatur, volẽs iudex ſuam omnino pronunciam exequi, illum iniuſtè repelleret, & malè, ac perperam ſe gereret, meritò ſi tertius tunc non ab illa admiſſione ſe appellare poterit, tanquam ab illa non admiſſione grauatus, cuius interſit, l. j. ff. de appellat. recip.

Et ſi etiam tenere volueris, ꝙ his in duobus tantum caſibus præallegatis à ſententia de immittendo ſine alio actu, comparitioneq; tertius immediate appellare poſſit; tunc ſic argumentari poteris, & dicere, citatus ſi ſuccumbit poſt iuſſum, non audiri debet, & appellatio à iure ſibi nõ permittitur. Bar. in d. l. fi. col. fi. ver. quandoq; tpe, & ibi quoque etiam Zuccar. nu. 362. ſi citatus igitur ſuccumbens à dicta ſententia appellare non poſſit, ergo à contrario ſenſu ſentiunt doct. ibi, ꝙ ſi non citatus fuerit, immediate à dicta pronuncia appellare poterit; quia ſicuti propoſitum in propoſito operatur, ita & oppoſitum in oppoſito, l. fi. §. ſi filius, & ibi Bar. ff. de leg. 3. & contrariorũ contrariis eſt eadem diſciplina, vt per doct. in Rub. ff. de acqui. poſſ. ſed iſte tertius non habuit ſcientiam de dicta lite & de dicta ſententia, niſi à decem diebus & citra, meritò ſi appellatio à dicta pronũcia immediate ſibi de iure permittatur, Abb. in d. c. cum ſuper, nu. 26. & ibi etiam Fely. nu. 11. quia ſatis iniquum erit ignorãti, & non citato ſtatum ſuæ poſſeſſionis mutare, l. fin. C. ſi per vim vel alio modo, & in his terminis bene loquitur Zuccar. in d. l. fi. nu. 399. vbi vult, ꝙ reſpectu tantum litigatoris appellatio denegatur, ſed tertio permittatur, qui in iudicio non extitit, & ſcientiam de dicta lite non habuit, niſi à decem diebus & citra.

Sed ego equidem reor, ꝙ iſte tertius de iure ſibi melius conſuleret, & eidem tutius erit, ſi faceret eo modo, vt in dictis duobus caſibus dixi, nam comparendo incontinentiq; ſuum intereſſe probando, ſi non à iudice audiretur, de iure ab illa non admiſſione appellare poterit, quę ſibi de iure cõceditur, quia vere eſt grauatus, cũm ſua interſit, ne à ſua remoueatur poſſeſſione, niſi eo citato & cognitis prius ſuis iuribus, vel & ſi poſſeſſio ſit vacans, à nemineq; poſſideatur, per hęredem repelli nõ poteſt, quia ſemper erit grauatus, meritò ab illa nõ admiſſione appellatio ſibi cõcedatur, l. j. ff. de appellat. recip. ſi audiatur; & voluerit ſine alia comparitione, ſineq; alia inſtantia immediate à dicta pronuncia appellare, grauamen non tam præiudiciale extiterit, cum poſt dictam pronunciam comparendo, iuſq; incontinenti ſuum docendo, auditur, Abb. in c. veniens, el 2. in 4. no. de teſti. & vt alias tetigi, ſi audiatur, non eſt grauatus, & grauamine non exiſtente non appellatur, d. l. j.

341 Si hæreditas † autem ab alio poſſideatur, & poſſeſſor citatus fuerit, & non iſte tertius, & tunc tertius comparendo non auditur, ſi impedire voluerit hæredem in executione dictæ pronunciæ in poſſeſſionem immitti, cum ſua non interſit, ex quo eo modo, quo poſſeſſionem à primo poſſeſſore auocare poterit, pariter eodem modo ab iſto hærede in poſſeſſionem immittẽdo. meritò ergo ſi huiuſmodi immiſſionem nõ fieri impedit, Innoc. in c. veniens, el ſecundo, & ibi etiam Fely. nu. 9. de teſti. ꝙ cõmuniter eſt receptus, Caſtr. conſ. 179. nu. 9. lib. j. in nouis. Zuccar. in d. l. fi. num. 433. Vant. in tract. de nullit. in tit. quis poſſ. dic. de nullit. num. 23.

342 Et ſi tertius vult agere, † debet libellum producere, & ordinarie procedere, cum ius tertii non ſummarie cum hærede diſcutitur; quia eſt ſeparatum à iure illius, contra quem fuit pronunciatum, Zuccard. in d. l. fi. num. 346. in fi. & ſicuti poſſeſſor qui citatus fuit, & ſuccubuit, nõ ab iſta immiſſionis pronuncia appellare poterit, ergo nec iſte tertius, Abb. in d. c. cum ſuper, nu. 25. qui tertius venire debet in eo ſtatu, in quo cã reperit, nullamq; nouationẽ facere debet. Fely. in d. c. cũ ſuper. nu. 15. de re iudi. Alex. conſ. 82. nu. 6. lib. j. Pariſ. cõſ. 107. nu. 107. lib. 3. Crau. conſi. 14. nu. 4. & conſi. 220. nu. 8. ſi non nouationem facere poteſt, ergo nec appellationem inteponere poterit, quia appellatio eſt nouatio, ex quo victo non permittitur appellatio, ergo nec huic tertio, Abb. in d. c. cum ſuper. nu. 25. & ita iuris eſſe arbitror, concludendo vt ſupra dixi.

343 Redeundo † ad materiam igitur noſtram principalem, dico, ꝙ quamuis regulariter à ſententia poſſeſſoria nõ appellare poſſit, tamen hæc regula non procedit, quando miſſus in poſſeſſionem interim fructus lucraretur; nam tunc eidem non denegaretur appellatio, Afflic. deciſ. 77. nu. 8. & ſeq. Marant. in tract. de ord. iud. in ſexta par. in ſecũdo actu, vltimæ par. nu. 302. (limitando etiam dictam regulam pluribus aliis modis), vt ibi per eum.

344 Vel & quoq; hæres à dicta ſententia in poſſeſſorio contra ſe lata appellare poterit, ex quo ceſſat ratio prohibitiua, de qua in d. l. fi. vt per Zuccar. ibi nu. 396.

Vel & † quamuis appellatio de iure ciuili regulariter à ſentẽtia ſuper mero poſſeſſorio momentaneo lata prohibeatur; tamen ſecus eſt de iure canonico, per quod appellatio à qualibet ſententia ſuper poſſeſſorio quoq; promulgata permittitur, cle. j. de cauſ. poſſ. & propriet. c. cum ad ſedem, de reſti. ſpol. Ang. in l. momentaneæ in fi. C. vnd. vi, Cor. conſi. 172. nu. 24. li. 2. Alex. conſi. 99. nu. 2. lib. 5. Pract. Pap. in form. libel. in cau. ſpol. poſſ. in glo. per veſtram diffinitiuam nu. 3. Marant. in tract. de ord. iud. in quarta par. diſt. 9. nu. 44. in fi. & in ſexta par. in ſecundo actu, vltimæ par. nu. 295. & num. 301. prope fi. Afflict. deciſ. 269. nu. 2. Dec. in l. j. nu. 6. verſi. tertiò, C. de bon. poſſ. ſm tabu. Rip. in l. rẽ quæ nobis num. 30. ff. de acquir. poſſ. & in l. interdicto. nu. 10. ff. quor. bo. & in c. ſæpe. ĩ fi. de reſt. ſpol. Zuccar. in l. fi. nu. 394. C. de edict. D. Adr. tol. Plot. in l. ſi quando nu. 72. C. vnd. vi, Curt. Iun. conſi. 168. nu. 39. Rolan. conſi. 38. nu. 13. lib. 2.

345 Quam concluſionem † puto eſſe veram, ſi cauſa in appellatione inſeratur, alias de iure quoque canonico appellatio non permittitur, & ſi fieret, non valeret. Lanfr. in c. quoniam cõtra. in verbo, interloc. & appell. nu. 118. de probat. qui licèt de iure ciuili loquatur; tamen eius dictum intelligitur eſſe verum de iure canonico. Zuccar. in d. l. fi. nume. 248. & 394. verſ. hanc fallentiam, C. de edict. D. Adr. tol. Rub. conſi. 51. prope fi. Marant. in tract. de ord. iud. in ſexta par. in ſecundo actu, vltimæ par. nu. 143. Addit. ad Capell. Tholoſ. in deciſ. vlt. nam allegando iuſtã in appellatione cauſam, præſumptionem pro ſe habet. meritò ſi tunc iudex appellationem appellãti deferre teneatur. Marãt. in vltimo loco vt ſupra allegato, & ita eſt intelligendus Bal. in l. quiſquis. num. j. in fi. C. quor. appellat. non recip. vbi dicit, ꝙ iuſta ex cauſa ab immiſſionis pronuncia appellari poteſt, ergo cã in appellatione eſt dicenda: & quia ius canonicum in terris eccleſiæ ſubiectis ſeruatur, ergo & appellatio in dictis locis ab huiuſmodi pronuncia poſſeſſoria cõceditur. Afflict. deciſ. 269. nu. 2. Alex. d. conſi. 99. nu. 2. in fi. Cur. Iun. conſi. 168. nume. 38. Zuccar. in d. l. fi. nu. 394. & ius canonicum magis quàm ius ciuile eſt ſanctiſſimum, permittẽdo appellationem: nam vult lites cum iuſtitia & ſine grauamine pertranſire, Rub. conſi. 51. col. fi. verſic. non obſtat id.

346 Et quamuis † pleriq; cenſuere, ꝙ in cauſa reintegrãdæ 3. q. 1. appellatio denegatur, dico, ꝙ illorum opinio procedit de iure ciuili l. j. & ibi doct. C. ſi de mom. poſſ. fuer. appella. tamen ſecus eſt de iure canonico appellationem permittẽte à qualibet ſententia fieri, c. cum ad ſedem, de reſti. ſpol. clem. j. de cauſ. poſſ. & propriet. & vt ſupra dixi, & quia reintegrãda in foro laicali quoque vtitur, ergo debet cũ ſuis qualitatibus vti, meritò ſi appellatio in foro laicali, & in terris quoq; Imperij permittatur, Pract. Pap. in form. libell. in cauſ. ſpol. poſſ. in gl. per veſtram diffinitiuam, num. 3 quam eius doctrinam ſequutus fuit Rip. in c. ſæpe, in fi. de reſti. ſpol. & in l. rem quæ nobis, nume. 30. ff. de acquir. poſſeſſ. Dec. in c. Eccleſia Sanctæ Mariæ, num. 53. verſi. intelligitur tamen, de conſt. Soc. conſi. 97. nu. 3. lib. j. Plot. in l. ſi quando, num. 72. C. vnde vi.

347 Et ſi † Rip. in l. interdicto, num. 10. ff. quorum bon. dicat, opinionem Papiẽſis ſibi videri periculoſam eſſe, tamen puto, ꝙ illa ſit tutiſſima, tum ob rationem præallegatam, tum & quoq;, quia in reintegranda requiritur plenariè probatio poſſeſſionis antiquioris, meritò ſi & quoq; à ſententia in reintegrãda prolata appellatur. Rip. in l. naturaliter, §. nihil commune, num. 185. verſic. vnde ego dicerem, ff. de acquirẽ. poſſeſſ. Zuccard. in l. fi. num. 257. circa medium, C. de edicto Diu. Adriani tollen. Cagnol. in l. in pari, nume. 7. & ſequen. ff. de reg. iur. Plot. in l. ſi quãdo, nume. 112. & pluribus ſequẽ. C. vnde vi. & tanto magis hęc concluſio procedit, quando probatio in petitorio victo difficilis ſit, tunc ab huiuſmodi ſententia poſſeſſoria ei permittitur appellatio, Marant. in tract. de ord. iud. in 6. par. in ſecũdo actu, vltimæ par. nu. 301.

Pręterea dato (abſq; veritatis præiudicio) ꝙ à ſententia ſuper poſſeſ-

-ſorio lata appellatio prohibeatur; tamẽ ego arbitror, hãc concluſionem non procedere, quando ſententia ſit nulla, & iniqua, quæ ex actis notoriè conſtat; quia tũc proculdubio appellatio à dicta ſententia de iure permittitur, Alex. conſ. 91. nume. 2. lib. 6. Rub. con. 51. nu. 4. Plot. in l. ſi quando, nu. 255. C. vnde vi. Marant. in tract. de ord. iud. in 6. par. in 2. actu, vltimæ par. nu. 304. etiam ſi ſtatutum appellationem, nullitatemque tolleret, Plot. in dicta l. quando, num. 255. Ruin. conſi. 27. nu. 5. verſic. & prædicta, lib. 5. Vant. in tracta. de nullit. in titu. quis poſſ. dic. de nullit. num. 51.

348 Et † quamuis regulariter appellatio à ſententia de immittẽdo hæredem in poſſeſſionem bonorum poſſeſſorum, detentatorumq;, per teſtatorem tpe mortis teſtatoris prædefuncti, iuxta l. fi. C. de edicto D. Adr. toll. non de iure cõcedatur; tamẽ ex iuſta cauſa contradictori in integrum reſtitutio non denegatur, vt dicit gloſſ. communiter approbata in l. vnica, C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell. Pract. Pap. in forma libelli quo pet. hæred. ex teſtamento, in glo. per veſtram diffinitiuam, Guid. Papæ q. 132. nume. 8. Soc. conſi. 242. nume. j. lib. 2. Zuccard. in l. fin. num. 403. C. de edicto Diu. Adria. tollen. D. meus Cęphal. conſil. 215. num. 28.

349 Vel † & licèt appellatio ſit prohibita, tamen ſupplicatio, vel querela cenſetur permiſſa, ex quo dicta remedia penitus diuerſa ſunt, Dec. in l. fi. num. 51. C. de edicto D. Adr. tollen. & conſi. 531. num. j. & ſequen. Marſ. in pract. crim. §. opportunè, nu. 60. Pariſ. conſi. 164. num. 18. lib. 4. Ruin. conſi. 157. col. penult. lib. 5. vbi aſſerit hanc eſſe communem Doct. opinionem, & ſupplicatio ex mera ipſius Principis gratia, benignitateque conceditur, Marant. in tracta. de ordi. iudi. in 6. par. in ſecundo actu, vltimæ par. nume. 18.

Et aduerte, ꝙ ſupplicans nõ de eius Principe, vel de illius cõſilio conqueratur, ad differentiam appellationis, aliàs ſupplicatio non valeret, Roland. conſi. 38. nu. 19. & ſeq. lib. 2.

350 Et † quamuis ſtatutum appellationem auferat, nõ tamẽ ſupplicationem tollit, quando ex natura cauſæ appellatio de iure communi non prohibita ſit, at ſtatuti neceſſitate tantùm, aliàs ſecus erit, Roland. dicto conſi. 38. nu. 20. verſ. ad ſecundum, Dominus meus Cęphal. in terminis huius ſtatuti Mirandulani tradit conſ. 163. nu. 6. & pluribus ſeq. in qua cauſa ego illius opinionem ſequendo conſului, & victoriam me exiſtente aduocato, pro dicto clientulo meo ad eius fauorem obtinui, ſed à pronũcia de immittendo hæredem in poſſeſſionẽ regulariter de iure cõmuni ex natura cauſæ appellatio prohibetur, vt ſupra latiùs tetigi. Ergo in hoc caſu exiſtente ſtatuto appellationem etiam auferente, pariter & ſupplicatio tollitur, Docto. communiter præallegati vt ſupra.

Et ſupplicatio & querela permittitur, quando ob perſonę iudicantis excellentiam appellatio prohibeatur; ſecus verò erit, ſi ex natura cauſæ appellatio denegatur, nam tunc quoque non permittitur querela, nec ſupplicatio, Dec. in d. l. fi. num. 50. & ibi etiam Zuccard. nume. 404. & ſeq. Pariſ. conſi. 54. num. 39. lib. 3. Roland. conſ. 38. num. 10. & pluribus ſeq. lib. 2. vnde cum in caſu noſtro ex natura cauſæ appellatio prohibeatur, ergo & querela, & ſupplicatio.

Et malè faciunt Principes, qui concedunt ſententias reuideri, quæ in rem iudicatam tranſierunt, Cagnol. in l. ſi quis maior, nu. 91. C. de tranſact. & præſertim, quãdo ex natura cauſæ appellatio prohibeatur, Doct. communiter præallegati vt ſupra.

351 In † caſibus igitur, in quibus querela, & ſupplicatio permittitur, ſi aliquid innouatum ſit, non attentatorum priuilegio illud reuocatur, ex eo quia attẽtatum valet: bene autem illud innouatum per querelæ viam reuocatur, & reuocatio per ſuperiorem fit, Abb. in c. paſtoralis, nu. 11. & nu. 15. & ibi etiam Francus in 3. col. de appell. & in c. vt debitus, n. 17. eo. titu. Marant. in tract. de ord. iud. in 6. par. in 2. actu, vltimæ par. nu. 105. cum pendente querela, vel iudicis recuſatione nil nouari debet, Bald. in l. appellatione, num. 2. & ſeq. & ibi etiam Salyc. num. 5. & ſeq. C. de appellat.

352 Regulariter † ergo attentata poſt appellationem à ſententia de immittendo hæredem in poſſeſſionem lata iuxta l. fi. C. de edicto D. Adr. tollen. vel iuxta interdictum quorum bonorum, non reuocantur. Innoc. in c. paſtoralis, nu. 3. de offic. deleg. Bal. in l. quiſquis, C. quorum appellation. quæ ſit iuſta, Zuccard. d. num. 395. verſ. ex quibus.

353 Et † quando ſumus in caſibus fallentiarum, de quibus vt ſupra, in quibus appellatio ab hac ſententia in hoc remedio poſſeſſorio prolata permittatur, tunc diſtingue, & dic, aut eſt interlocutoria, vel non: & interlocutoria dicitur, quando ſine cauſę cognitione fit, Pract. Papien. in form. libell. quo pet. hæred. ex teſtam. in glo. per veſtram, Zuccar. in d. l. fin. num. 393. circa medium, & ſi eſt interlocutoria, per eundẽ iudicem, qui illam protulit reuocatur, Pariſ. conſi. 54. num. 43. lib. 3. & quamuis Pariſ. ibi nu. 42. dicat, ꝙ ſententia de immittẽdo poſſit diffinitiua dici, tamen puto, ꝙ in hoc Pariſ. malè loquatur, cum ſolum diffinitiua dicatur, quando contradictor extat, & cum cauſę cognitione à iudice proferatur, Zuccar. in d. l. fi. nu. 439. & in hoc ſecũdo caſu bene loqueretur Pariſ. d. conſi. 54. nu. 42.

354 Et ſi † ab interlocutoria appellatur, pendenteq; appellatione hæres à iudice in poſſeſſionem in executione dictæ pronunciæ immiſſus ſit, & appellans per attentati viam procedere velit, & immiſſionem hanc per attentati viam reuocare, reuocatio duplici modo fit.

Primò iudicis officium principaliter ſine libello ſuper illius reuocationem intentando, oblata, tñ quali quali petitione, vt habetur in c. non ſolùm, de appellat. in 6. & ibi Canon. ſecundo modo appellationem acceſſoriè proſequendo, libello coram ordinario porrectò, Cardi. Alex. Francus & Dec. in c. conſuluit, el 2. de appella. Marant. in tract. de ordi. iudi. in 6. par. in ſecũdo actu, vltimæ par. num. 396. ſi ergo appellans ad reuocationem attentatorum iudicis officium principaliter implorat, & tunc dic, ſi appellatio eſt interpoſita inhibitioq; iudici, partiq; legitimè ſit facta, poſtq; inhibitionem iudex hæredem in poſſeſſionẽ immittet, & hoc in caſu reor, immiſſionem hanc ante omnia debere reuocari, non ſine litis expectato, c. non ſolùm, de app. in 6. Ang. in l. per hanc, num. 6. C. de tempor. appel. Fely. in c. ſuper quæſtionum, §. fi. num. 20. de off. deleg. Lanfr. in c. quoniam contra, in verbo, Interloc. & appella nu. 130 de prob. Alex. cõſ. 99. num. 4. lib. 5. Soc. conſi. 45. nu. 7. & ſeq. lib. j. Dec. cõſi. 103. nu. 1. & in c. conſuluit, el 2. nu. 6. in fi. de appel.

Et requiritur (vt dixi) ꝙ inhibitio non tantùm iudici, ſed & parti quoq; fiat, Saly. in l. appellatione, num. 9. C. de appell. Maran. in tract. de ord. iud. in ſexta par. in ſecundo actu, vltimę par. num. 391. & ꝙ canonicè facta ſit, d. c. non ſolùm, Fely. in d. § fin. nume. 20. Pariſ. conſi. 172. nume. 14. lib. 4. Roland. conſi. 77. nume. 23. lib. 2.

355 Et † vt dicatur legitimè facta, requiritur, ꝙ conſtet, appellationem fuiſſe interpoſitam, ſecundò ꝙ iudex cauſæ veritatem cognoſcere inceperit, vt no. Io. And. & alij in d. c. non ſolùm, Rot. deciſ. 389. & 412. nu. 2. in nouis, Pariſ. conſi. 208. nu. 5. & ſeq. lib. j. & conſi. 172. num. 9. & ſeq. lib. 4. Roland. conſi. 77. num. 24. lib. 2. & citata quoq; parte fiat, alias non valeret, Anch. cõſ. 234. nu. 2. Franc. de Aret. conſi. 75. num. 9. Alex. cõſi. 68. & ſeq. lib. 2. Pariſ. conſi. 272. num. 15. lib. 4. & hæc eſt crebrior Doct. concluſio, vt habetur per Marant. in tract. de ord. iud. in 6. par. in ſecundo actu, vltimæ par. nu. 196. quam & quoq; communem aſſerit Roland. conſi. 77. num. 24. & ſeq. li. 2. & ſi inhibitio ſit nulla, nõ ligat iudicem à quo, Pariſ. conſi. 108. num. 9. & ſeq. lib. j. Roland. conſi. 77. num. 26. & ſeq. lib. 2. cõcluſio ergo eſt, ꝙ iudex ad quẽ inhibere iudici à quo, & parti quoq; non poſſit, niſi prius ſuper meritis cauſæ cognoſcere inceperit: ſed ego hãc cõcluſionem arbitror eſſe veram, & procedere poſſe, cum ſit appellatum in caſu, in quo nõ debuit appellari, vel qñ cã in appellatione inſerta ſit iniuſta, vel appellatio fruſtratoria, vel friuola: nam his in caſibus iudex ad quem non inhibere debet, niſi prius cauſæ cognitionem ſuper iuſtitiam appellationis adhibeat, aliàs inhibitio non valeret, tex. eſt in c. Romana, §. ſi verò, & ſeq. de appellatio. in 6. & ibi Dom. Io. And. Archi. & Doct. Rota deciſ. 412. in nouis, Marant. in tract. de ord. iud. in 6. par. in 2. actu, vltimę par. nu. 196. Berous q. ſuis famil. quæſtio. 124. nu. j.

356 Et † ad hoc vt inhibitio non fiat, niſi prius ſuper meritis cognoſcatur, neceſſe eſt, ꝙ appellatus coram iudice ad quem cõpareat, & eidem exponat, qualiter appellans nõ in termino iuris appellauit, vel in appellatione legitimam cauſam nõ expreſſit, vel aliud exponat, per quod in dubium refricatur iuriſdictio iudicis ad quem, & appellatio ad eum nõ ſit deuoluta: ſecus verò erit, ſi appellatus non compareret coram iudice ad quem, & non exponeret, vt ſupra dixi, & per cõtrarium appellans inſtaret, inhibitionem fieri debere, tunc per iudicem ad quem, abſq; cauſę cognitione, & ſine alio inhibitio committitur: cautus igitur appellatus debet eſſe, vt incontinenti compareat, & prædictas exceptiones iudici ad quem proponat, ſi inhibitionem impedire voluerit, ne fiat, niſi cum cauſę cognitione, Ang. in l. per hanc, nume. 4. C. de tempor. appellatio. Lanfran. in c. quoniam contra, in verbo, Interloc. & appell. nu. 128. de probat.

Vel & iudex quoq; appellationis ſine partis citatione inhibere poteſt, ſi pronunciauerit, appellationem deuoluere, & ſe in appellationis cauſa iuriſdictionem habere; tunc notoriiſſimè cõſtaret, appellationem nõ eſſe friuolam, & ex iuſta cauſa fuiſſe interpoſitam. meritò ſi tũc inhibitio ſine partis citatione fiat, & legitimè facta dicatur, Berous q. ſuis famil. q. 124. nu. 1. ſubdens ibi num. ſeq. ꝙ poterit etiam ſine partis citatione inhibere, ſi iudici ad quem cauſa principalis committatur, cum poteſtate citandi, inhibẽdiq;, prout appellationum cauſæ quotidie committuntur, dummodo in ipſa delegatione totius delegationis tenor ponatur, vel committat illum citari ad accipiendũ commiſſionem cauſæ appellationis, ſibi cum auctoritate citandi, inhibendiq; delegatæ: nam quamuis tunc citatio nondum exequuta ſit, tamen inhibere poterit, vt ibi clarè per Beroum.

Et licèt inhibitio poſt concluſum in cauſa non fieri poteſt, Rot. deciſ. 674. in antiquis, tamen declara, hanc concluſionem eſſe

eſſe veram, ſi verè in cauſa ſit concluſum, ſecus ſi tacitè, vt puta per miſſionem citationis ad ſententiam per vnam tantum partem emanatam, Bero. q. ſuis famil. q. 124. nu. 3.

357 † Et ſi anteq̃ iudici à quo inhibitum ſit, iudex in executione illius ſententiæ vni nuncio curiæ ſuæ committeret, hæredem in poſſeſſionem ponere, & nuncius iudicis præcepto obediēs, heredem in poſſeſſionem corporaliter immitteret, hæc immiſſio per attentati viam non reuocatur, niſi fine litis expectato, d. c. non ſolùm, Ang. in d. l. per hanc, num. 6. Feli. in c. ſuper quæſtionum, § fi. nu. 20. de off. deleg. Lanfr. in dicto c. quoniam contra, in verbo, Interloc. & appella. num. 130. Alex. conſ. 99. nume. 4. in fi. lib. 5. Soc. conſi. 45. nu. 7. & ſeq. lib. j. Berous q. ſuis famil. q. 120. nu. 14. nam ſemper ante inhibitionem, appellatione pendente, ab interlocutoria factam, innouari poteſt, Bal. in l. appellatione, nu. 6. & ibi etiam Saly. nu. 9. C. de appel.

358 Quam † cōcluſionem, puto eſſe veram, niſi iudex à quo appellationem admiſerit; quia per delationem appellationis inhibitio ſibi facta cenſetur, meritò ſi attentata poſt appellationē ante omnia reuocantur, Ang. in l. per hanc, nu. 3. in fi. C. de tēp. appellat. Lanfr. in dicto cap. quoniam contra, in verbo, Interlocu. & appella. num. 130. Marant. in tract. de ord. iud. in 6. par. in ſecundo actu vltimæ par. nu. 198. attento ꝙ hoc in caſu appellatio in iſto poſſeſſorio ſuſtinetur, & valet, cum à iudice à quo fuerit admiſſa, Iaſ. in l. j. nu. 5. C. de bon. poſſ. ſecundùm tab. & vt ſupra alias tetigi.

Sed limita hanc concluſionem eſſe veram, niſi iudex à quo appellationem conditionaliter deferret, ideſt, ſi & inquantum iuris ſit, nam hoc modo in caſibus prohibitis pro non admiſſa haberetur. Roland. conſi. 77. nu. 18. & ſeq. lib. 2.

Et aduerte bene tu procurator, qui cauſam attētatorum mouere intendis, vt in primis videas, ſi in ipſis attentatis iuſtitiam foueas; nam ſi in attentatis ſuccumberes, fatalia tibi currerent, & maximum clientulo tuo damnum hoc modo afferres. Rot. deciſ. 102. in nouis, Alex. conſi. 68. nu. 3. lib. 7. Gramm. cōſi. 148. nu. 6. in ciuil. & conſi. 54. num. 20. in crim. ſecus verò eſt, ſi attentatorum cauſa non calumnioſè reperta fuerit, nam tunc fatalia non tibi currerent, Vant. in tract. de nullit. in tit. ſi quot. & infra quod temp. num. 14.

359 Si † autem à ſententia diffinitiua appellatur, & in appellatione cauſa inferatur, ſi appellatione pendēte aliquid innouatur, quod alteri ſit parti præiudiciale & per viam attentati innouatum reuocare voluerit, illud proculdubio ante omnia reuocatur, non fine litis expectato, d. c. non ſolùm, l. vnica, & ibi Bar. ff. nil nouar. appellat. pend. Iaſ. poſt Aret. in l. naturaliter, § nihil commune, num. 130. & pluribus ſeq. ff. de acqui. poſſ. Dec. in c. conſuluit, el 2. num. 6. prope fi. de app. Lāfr. in d. c. quoniam cōtra, in verbo, Interloc. & appell. nu. 130. Soc. cōſ. 45. nu. 7. & ſeq. lib. j. Io. de Am. conſi. 83. nu. j. & ſi iudex non ante omnia attentatum reuocaret, nimiam parti iniuſtitiam appellanti efficeret, Franc. in c. conſuluit, el 2. nu. 8. de appel. Afflict. deciſ. 98. num. 5. in caſu autem pręſertim noſtro vbi requiritur, ꝙ cauſa in appellatione inferetur, vt appellatio à ſententia diffinitiua permittatur, & attentatum appellatione pendente ante omnia reuocatur, l. ſciendum, ff. de appellat. Innoc. in c. paſtoralis, nu. 3. de off. deleg. Lanfran. in d. cap. quoniam contra, in verbo, Interlocut. & appellat. nume. 128. verſic. in ſecundo caſu, Zuccard. in d. l. fi. num. 395. & num. 400.

Et ſi à ſententia diffinitiua appellatur, inhibitio non eſt neceſſaria; quia lex eſt illa, quæ de per ſe inhibet, d. c. non ſolùm, l. vnica, ff. nil nouar. app. pend. l. appellatione, & ibi Bal. num. 6. & etiam Saly. nu. 9. C. de appel.

360 Cumq; † regulariter appellatione pendente nil innouandū ſit, d. c. non ſolùm, l. vnica, & ibi Bart. ff. nil nou. appella. pend. l. appellatione, & ibi Doct. C. de app. Iaſ. & Dec. in l. j. num. j. C. de bon. poſſ. ſecundum tab. Old. cōſi. 206. nu. j. Pariſ. conſ. 105. nu. 33. lib. j. & conſi. 28. nu. 26. lib. 4.

Quæ regula procedit & etiam ampliatur, ſi appellatio in dubium refricatur, an ſit admittenda, vel ne, Lanfr. in d. c. quoniā contra in verbo, Interloc. & appel. nu. 128. verſ. in 2. caſu, Iaſ. in l. j. num. j. C. de bon. poſſ. ſecundùm tabu.

Ampliatur quoq; termino pendente ad appellandum dato; nam ſi in dicto tempore aliquid innouatur, illud incontinenti & ante omnia reuocatur, d. c. non ſolùm, d. l. vnica, & ibi Bart. Ang. in d. l. appellatione, Lanfran. in loco allegato vt ſupra nu. 130. Iaſ. in l. j. nu. j. C. de bon. poſ. ſecundùm tab. Alex. cōſ. 99. nu. 3. lib. 5. Marant. in tract. de ord. iud. in ſexta par. in ſecundo actu, vltimæ par. nu. 389.

Ampliatur, etiam ſi appellatio reiecta ſit, ſm cōmunem intellectum doct. in d. l. appellatione, dummodo appellans deinde appellationem proſequatur, & à dicta ſententia appellatur: ſecus verò eſt, ſi non deinde appellauerit: quoniam tunc attentatum nō reuocatur, Ang. in d. l. appellatione, & attentatum nō reconualeſcit, ſi appellatio deferatur, vel ei renūciatum ſit, Iaſ. in l. j. num. j. C. de bo. poſſ. ſm tab. quam cōcluſionem reor eſſe veram, ſi deſertio in actis conſtaret, Vāt. in tract. de nullit. in tit. quo. & intra quod tempus, nu. 48. & vt infra dicam.

361 Et cōcluſio ergo eſt, † ꝙ ſi innouatio pēdente appellatione à diffinitiua ſententia fiat, regulariter incōtinēti & ante omnia, nullo iuris alio ordine ſeruato, attentata reuocantur, cū in hoc attētatorum remedio de plano, ſine libello, litiſq; cōteſtatione proceditur, ſecūdùm Hoſt. Io. And. & Card. in c. j. vt li. pēd. & vt not. in clem. 2. vt lit. pēd. Abb. in c. bonæ memoriæ. nu. 16. & ſeq. de appell. & in c. parte. col. fi. de reſcrip. Bal. in d. l. appellatione, nu. 4. & ibi etiam Salyc. num. 7. Philippus Frāc. in c. dilecti. el 3. num. 3. de appellat. Feli. in c. dilecti. num. 4. ſub verſi. geſta principaliter, de maior. & obed. Dec. in c. cum teneamur. nu. 5. de app. Thom. Ferrat. cau. 58. num. 4. Capic. deciſ. 72. Affli. deciſ. 351. nume. 1. Alex. cōſi. 99. nu. 9. lib. 5. Pariſ. cōſi. 82. nu. 27. & ſeq. lib. 4. nā ſicuti attentata de facta fuere facta, ita & ante omnia ſunt reuocāda. Abb. in d. c. bonæ memoriæ. nume. 16. propè finem. Lanfran. in dicto c. quoniam contra, in verbo, interlocu. & appella. nu. 130. Rip. in c. ſæpe, nu. 10. de reſt. ſpol. Vant. in tract. de nullit. in tit. quot & quibus mod. nullit. propo. poſſit, nu. 28.

Et hæc reuocatio iudicis officio fit, Alex. cōſi. 99. nu. 9. lib. 5. meritò ſi lis ſuper attentatis nō cōteſtatur, Bal. in d. l. appellatione, nu. 6. & ibi quoq; Saly. nu. 8. ſed attētata ante omnia reuocātur, antequam aduerſarius ſuper meritis cauſæ audiatur d. c. nō ſolùm, & d. l. appellatione. Alex. d. conſi. 99. nu. 7. Afflict. deciſ. 98. nu. 3. & doct. communiter præallegati, vt ſupra.

362 Alii autem † exiſtimauere, ꝙ ſi appellans patiatur litem cōteſtari, & nō petat attētatorum reuocationem ante omnia fieri, ꝙ tunc finis litis expectatur, Bar. in l. vnica. col. j. circa mediū. ff. nil nou. appellat. pend. Dec. in c. cōſuluit. el ſecundo, num. 5. verſi. & notandum eſt, de appellat. & in l. j. nu. 2. C. de bon. poſſ. ſecundùm tabu. quarè igitur tu appellantis procurator ſis cautus, vt ſtatim attentatorum reuocationem petas, antequam vlterius procedatur, Bar. & alij doct. vt ſupra allegati.

Pleriq; alij contrarium cēſuere, ꝙ immo attētata in quacūque iudicij parte reuocātur, dummodo illorum reuocatio ante cōcluſionem in cauſa petatur, cum per litis conteſtationem remedium attētatorum non renunciatum cenſetur, tanquam in hoc priuilegiatum, Rot. deciſ. 185. & 57. in nouis, 306 in antiquis. Capic. deciſ. 15. nu. 188. Thom. Ferrat. caut. 58. nu. 4. prope fi. Marant. in tract. de ord. iud. in ſexta par. in ſecūdo actu, vltimæ par. nu. 392. Vāt. in trac. de nullit. in tit. quot & quibus mod. nullit. propo. poſſ. num. 23. & exiſtente partis negatione, nō poteſt dici notoriè cōſtare, in cauſa eſſe cōcluſum, Alex. d. cōſ. 99. nu. 8. ergo ſecūdùm opinionem dictorum doctorum vis non eſt facienda, an attentata ab initio, vel poſt litem conteſtatam reuocentur; dummodo petitio reuocationis attētatorum ante concluſum in cauſa ſit facta, ſecundùm veriorem doct. opinionem, vt per Io. de Am. conſi. 83. nu. 2.

Sed ego arbitror, has duas opiniones cōtrarias (fœdere diſtinctionis) ſic cōcordari poſſe, videlicet, vt prima opinio procedat quādo innouationes ante litem cōteſtatam fiāt, neq; per appellantem petatur, illas ante omnia, & ſtatim reuocari, permittēdo litem cōteſtari, & ad vlteriora procedi, ita ꝙ in iudicio non cōtradicendo, cōſentit, attētata ante omnia nō eſſe reuocāda, niſi fine litis expectato, qui tacitus cōſenſus in nō replicādo in iudicio ſufficit c. j. de reſt. ſpol. Pariſ. cōſ. 113. num. 9. lib. j. meritò ſi hoc in caſu finis litis expectatur: ſi verò nouationes poſt litē cōteſtatam fiāt, & tūc reuocatio attētatorum vſq; ad cōcluſionem in cauſa peti poteſt, ex quo nō imputari poteſt appellāti, cur reuocationem attētatorum ante litem cōteſtatam nō petierit: & in his terminis bene loquitur hęc ſecūda opinio, & hac ratione videmus, ꝙ ſi poſt ꝯcluſum in cauſa innouationes fiāt, ꝙ & quoq; illarum reuocatio ante omnia fieri poteſt, etiā poſt cōcluſum in cauſa, Afflict. deciſ. 352. nu. 3. & ſeq. ita ergo ex rationis idētitate, ſi poſt litē cōteſtatam innouationes tm̄ fiāt, reuocatio illarum quoq; fieri permittitur vſq; ad ꝯcluſum in cā, & hoc modo diſtinguēdo, cithara horum Doct. concordatur.

363 Aduertaturq; ſemper, † ꝙ quādo cauſa attentatorum ſimul cum negocio principali & nullitatis committitur, cēſetur cōmiſſa cauſa attētatorum de attentatis ante cōmiſſionem emanatis, & non poſt. Berous q. ſuis famil. q. 120. nu. 13.

Et attētatorum cumulatio cum appellatione admittitur, & ſe adinuicem compatiuntur, ante, & poſt litem conteſtatam, vt habetur in c. nō ſolùm, de appella. in ſexto, & ibi Io. And. Gem. Franc. not. tamen opinio horum doct. in hoc vltimo dicto intelligitur, & diſtinguitur, vt ſupra dixi.

364 Sciasq; etiam tu procurator, † ꝙ remedium attētatorum eſt pinguius, q̃ poſſeſſorium recuperandæ, Abb. in c. bonæ memoriæ, num. 16. & pluribus ſeq. & ibi etiam Dec. nu. 7. de appell. Fely. in c. dilecti. col. pen. ver. geſta principaliter, de maior. & obed. Rip. in c. ſæpe. num. 10. & ſeq. de reſt. ſpol. & in l. naturaliter § nihil commune. nume. 66. & pluribus ſequē. ff. de acquiren. poſſ. Alexan. conſi. 99. num. 9. & ſeq. lib. 5. Dec. conſi. 103. nume. 1. & conſi. 200. col. 2.

365 Et arguendo † per attentatorum viam, ſatis eſt probare poſſeſſionem tempore appellationis, ſeu litis motæ ſimpliciter, & quòd

ꝙ tunc aduerſarius in poſſeſſione reperiatur, & ſit. Abb. in d. c. bonæ memoriæ, nume. 19. & 21. & ibi etiam Franc. nume. 14. Fely. in c. dilecti, col. pen. circa medium, de maior. & obed. Iaſ. in d. § nihil commune, num. 132. Rip. in d. c. ſæpe, num. 10. Rot. deciſ. 14. in nouis, & deciſ. 89. in antiquis, Caſſ. in tit. de reſt. ſpol. deciſ. 3. quam concluſionem puto eſſe veram, niſi ille qui attentauit, præſumptionem pro ſe ex aliqua veriſimili cauſa habeat, per quam arguatur, ſe non attētaſſe, ſed potius ſuam continuaſſe poſſeſſionem, & ideo probare debet ſe verè tempore attentationis poſſediſſe; quia tunc in attentatis obtinebit, Dec. conſi. 103. col. pen. circa medium: nam qui ſuam continuat poſſeſſionem, non innouare cenſetur, Plot. in l. ſi quando, ſub nu. 105. C. vnde vi, & ille in ſua poſſeſſione continuare poterit, nō obſtāte inhibitione ſibi à iudice emanata, Dec. conſi. 360. nu. 20.

Et † aduerte etiam, ꝙ contra petentem attētata reuocari, alterius ſpolij exceptio non obſtat, etiam ſi ius petētis reuocationem nō conſtat, ratioq; eſt in promptu; quia hæc ſpoliatio, ſeu innouatio, quæ lite pendente, vel appellatione fit, eſt odioſior, q̃ ſit illa, quæ extra iudicium fit: nam illa, quæ iudicio pendente fit, lædit iudicem, partem, & ius, & ex mero iudicis officio reuocatio attentatorum fit, merito ſi exceptio alterius ſpolij & defectus notoriæ proprietatis obſtat, vt non attētata ante omnia reuocentur, cùm omnino his non obſtantibus ante omnia ſtatim reuocari debent, Abb. in d. c. bonæ memoriæ, nu. 20. & ſeq. & ibi etiam Frāc. col. 2. ver. 3. 4. & 5. Iaſ. in d. §. nihil commune, nu. 133. & ibi etiā Rip. nu. 167. & ſeq. & in d. c. ſæpe. nu. 10. & pluribus ſeq. Oldr. conſi. 206. nu. j. Alex. d. conſi. 99. nu. 9. Dec. conſ. 200. col. fi. Marant. in tracta. de ord. iud. in ſexta par. in ſecundo actu vltimæ par. nu. 393. & ſeq.

Pleriq; autem contrarium cenſuere, ꝙ immo, quando notoriè conſtat, appellantem non ius in proprietate habere, tūc attentata non reuocantur, ſi proprietatis exceptio opponatur, & maximè cùm attentatorum reuocatio ad inſtantiam partis petatur. Rot. deciſ. 14. in nouis, Caſſ. deciſ. 3. in tit. de reſt. ſpol. Guido Papæ q. 213. nu. 6. Afflict. deciſ. 98. num. 6. immo fortius alij exiſtimauere, ꝙ hæc quoque opinio procedat, ſi hæc attētatorum reuocatio iudicis officio fieri petatur, Pariſ. cōſi. 108. num. 27. lib. j. ſed Afflict. deciſ. 352. nu. 5. dicit, ſe in Regia camera vidiſſe, ſummariè pronunciari, attentata eſſe reuocanda, tamen poſſeſſio appellanti non fuit reſtituta, idem affirmat Rot. deciſio. 14. in nouis.

Abb. autem in c. bonæ memoriæ, nu. 22. de appell. indiſtinctè tenet, ꝙ attentata reuocantur, etiam ſi proprietatis defectus ipſius appellantis conſtat notoriè, ſiue reuocatio ad partis inſtātiam, ſiue iudicis petatur; quia iudex, & pars ſunt læſi, vt ibi per Abb. & addit ad conſi. Alex. 99. nu. 9. lib. 5. dicit, ꝙ hæc opinio practicatur, cùm attentans non audiatur, allegando proprietatis notorietatem in re attentata habere, immo ſi attentans in principali cauſa vincat, adhuc pro forma attētata reuocantur, & ita fuit in Regia Neapoli camera iudicatum, quamuis deinde attentatorum reſtitutio non fuerit facta, Afflict. deciſ. 352. nume. 4. & ſequen.

Sed tu pro horum cōcordia doctorum, qui inter ſe pugnāt, vt ſupra tetigi, ſic diſtingue, & dic, aut attentans ſimpliciter admiſſus fuit ad probandum iura ſua, illaq; probata, notorijſſimè proculdubio conſtaret, appellantem in re attentata non ius habere, cum acta rem notoriam faciant, Dec. conſi. 302. col. fi. in princ. & tacitus cōſenſus tam iudicis, quàm partis extitit, ex quo à iudice ad probandum iura ſua admiſſus fuit, & appellās dictæ admiſſioni non contradixit, & taliter ꝙ in iudicio tacendo cōſentire cenſetur, c. 2. de accuſ. in 6. Crau. conſ. j. num. 11. qui tacitus conſenſus in iudicio ſufficit, l. cum oſtendimus §. fideiuſſores. ff. de fid. tut. meritò ſi hoc in caſu cauſa attentorum ceſſat, tanquam in actis tacite renunciata, Pariſ. conſi. 41. num. 37. & conſi. 113. num. 5. & pluribus ſeq. lib. j. Crau. conſi. 299. col. 3. & ſeq. & conſi. 302. num. 5. & ſeq. ſi igitur eſt renunciata, ergo amplius non reconualeſcit, & per conſequens attentata non reuocantur, Rot. deciſ. 357. num. j. in fin. Iaſ. in l. j. nu. j. C. de bon. poſſ. ſecundùm tabul. Pariſ. cōſi. 41. nu. 36. lib. j. Vant. in tract. de nullit. in tit. quot. & intra quod temp. nu. 48. & in his terminis hæc ſecunda opinio procedit.

Aut attentans non fuit ad iura ſua probandum in re attētata admiſſus, ex quo aduerſarius ſuus inſtetit, illum non debere audiri, niſi prius reuocatione attentatorum facta; & tunc attētata ante omnia reuocantur, antequam attētans ſuper meritis cauſæ audiatur, d. c. non ſolùm, & in his terminis loquitur prima opinio, propterea tu appellantis procurator ſis cautus, vt non permittas probationes ſuper meritis cauſæ fieri, niſi prius reuocatione attentatorum facta, quæ omnino eſt facienda ante omnia, ſi ad huiuſmodi reuocationem inſtabis, dicto c. non ſolùm, l. j. & ibi Doct. ff. nil nou. appel. pend.

367 Et † vt hanc pleniùs attentatorum materiam habeas, & illam ſcias practicare, debes ſcire, quòd regulariter attentata per tertium non ante omnia reuocantur, Rot. deciſ. 58. in antiq. Afflict. deciſ. 354. numero 20. Vant. in tracta. de nullit. in titu. quis poſſeſſ. dic. de nullita. numero 20.

Quæ regula primò limitatur nō procedere, ſi tertius cauſam à vitioſo habuiſſet, vel cum appellato innouaſſet, nam hoc in caſu, ſi ſpoliatus contra hunc tertium per attentatorum viam ageret, ante omnia reintegraretur, Afflict. deciſ. 354. nume. 21. Vant. in tract. de nullit. in titu. quis poſſ. dic. de nullit. num. 20. Dominus meus Socin. Iunior conſi. 52. nu. 13. lib. 2. ſecus verò erit, ſi tertius de per ſe principaliter poſſeſſionem intraſſet: nā reſpectu innouationis non innouatum dici poteſt, ex quo appellatio contra illum non eſt, meritò ſi reuocatio huius poſſeſſionis ita per tertium apprehenſę non fit, niſi ordine iuris ſeruato petatur, glo. eſt in verbo, Reducendum, c. non ſolùm, de appellat. in 6. Abb. in d. c. bonæ memoriæ, nume. 16. & 18. & ibi etiam Franc. col. j. & ſeq. Marant. in tranct. de ord. iud. in 6. par. in ſecundo actu, vltimæ par. nu. 163. niſi iudicis iuriſdictio per attentata impediatur: nam ſi impeditur, tunc per iudicem ad quem attentata reuocantur per viam attentatorum: ſecus verò ſi non iudicis iuriſdictio impediatur: nam hoc in ſecūdo caſu attentata per iudicem ad quem non reuocantur, ſed per ordinarium tātùm, ordine iuris ſeruato, Io. And. in d. c. nō ſolùm, in gl. fi. circa primum. Ang. in l. per hanc, num. 6. C. de temp. appell. Dec. in c. cum teneamur, nu. 6. de appel.

368 Et † poſſeſſor, qui reali actione, vel perſonali principaliter conueniatur, ſi lite pendente rem poſſeſſam & tertio litigioſam effectam cedat, hæc ceſſio nō de iure ſibi permittitur, quāuis lite pendente ille ſua vti poſſit poſſeſſione, c. j. & 2. vt lit. penden. & continuando poſſeſſionem non attentat, & ideo cauſa attentatorum ceſſat, Card. in clem. fi. vt lit. pend. Dec. conſ. 103. col. j. Capic. deciſ. 72. Berous quæſt. ſuis famil. q. 120. nu. 13. tamē dico, ꝙ ille ſua vti poteſt poſſeſſione dummodo illa abſq; litis, partiſque præiudicio vtatur: nam ſi aliquod liti, partique præiudicium afferat, quod equidem erit, ſi alicui pendente lite rem cederet, & tunc reor, ꝙ hoc in caſu, ceſſio proculdubio per attentatorum viam reuocatur, Ripa in c. cùm M. nu. 193. ver. poteſt reſponderi, de conſt.

369 Secundò † etiam prima regula limitatur, de æquitate canonica non procedere, cuius virtute, ſi tertius etiam non ſit ſpoliator, remedium attentatorum contra hunc tertium ſingularē ſuucceſſorem competit. Card. Alex. Franciſc. & Dec. in c. bonæ memoriæ, nu. 7. de appellat. Dominus meus Soc. Iun. conſi. 52. nu. 11. & ſeq. lib. 2. etiam ſi tertius in vitium nō ſucceſſerit, Fely. in d. c. dilecti, nu. 4. ver. geſta principaliter.

370 Attentanſq; † appellatione pendente, rem non tantùm innouatam reſtituere tenetur, verùm & omnes quoque fructus ex dicta re perceptos, à die appellationis interpoſitæ, tex. eſt in c. bonæ memoriæ, in fi. de appellat. Dec. conſi. 200. num. 1. Marant. in tract. de ord. iud. in ſexta par. in ſecūdo actu, vltimæ par. nu. 395. ſimul cum expenſis per appellantem factis, Dec. in d. c. bonæ memoriæ, num. 8. & ſi iudex in ſententia attentantem in expenſis non condemnaret, quippe illum mox condemnare poterit, Rot. deciſ. 473. in antiquis.

371 Et † innouationis reuocationem per attētatorum viam petendo, tutius eſt, ad effugiendum Doc. opiniones, ꝙ appellans in libello dicat, omnia attentata poſt appellationem ante omnia eſſe reuocanda, ſed ea quoque quę contra appellationem innouata fuere, vt dicit Addit. ad lecturam Abb. in c. cōſuluit, el 2. de appell. ſed Abb. ibi nu. 7. Doctorum opiniones recitat, tamen ibi dicit, & concludit, ꝙ iudiciorum curſus admittitur, & ſufficit dicere, peto omnia poſt appellationem innouata reuocari. idem affirmat Oldrad. conſi. 206. nume. 7. ſed Dec. in dicto cap. conſuluit, numero 5. dicit dictum Abb. procedere poſſe, ſi pars non oppoſuerit: ſecus autem ſi pars opponet, quia tunc libellus generalis non ſufficit, niſi ex narratis in libello comprehendatur, id quod libellans dicere velit, vt ibi per Decium.

372 Et omnia attentata † veniunt irritanda, quæ poſt appellationem iudicialem legitimè interpoſitam fiunt, licèt cōtra appellationem de directo non ſint: ſecus verò erit in appellatione extraiudiciali, in qua tantùm retractantur innouata, quæ poſt appellationem, & contra appellationem fiunt, Abb. in d. c. conſuluit, el 2. nu. 7. Felyn. in c. dilecti, col. fi. de maior. & obed. Dec. in c. ſolicitudinem, nume. 4. de appella. Soc. conſi. 45. nume. 5. lib. j. & rationem inter hos caſus differentiæ aſſignat Lanfran. in d. c. quoniam contra, in verbo, Interlocu. & appellat. nume. 130. Marant. in tract. de ord. iud. in 6. par. in ſecundo actu, vltimæ par. num. 390.

373 † Attentataq; appellatione pendente iudiciali, vel extraiudiciali ipſo iure ſunt nulla, ſi appellatio legitimè interpoſita ſit, & per attentatorum viam reuocentur, d. c. nō ſolùm, cum ſua materia, Abb. in d. c. conſuluit, el 2. num. 8. Alex. cōſi. 99. nu. 5. lib. 5. Pariſ. conſi. 28. nu. 29. lib. j. bene autem verum eſt, vt attētata in appellatione extraiudiciali reuocentur, neceſſe eſt, ꝙ appellatio iudici, & parti intimata ſit, aliàs iudex, & pars, in attentatorū cauſa ſine metu procedere potuiſſent, ex quo attentata, per illos qui appellationem ignorant, non reuocantur, Franc. in c.

bonæ

bonæ memoriæ,nu.42.de appellat. Canon.in c.ſi iuſtus metus, eo.tit.Marant.in tract.de ord.iud.in 6.par.in ſecundo actu,vltimæ par.num.391.

374 Et † innouata pendente appellatione à diffinitiua ſententia regulariter ſtatim & ante omnia reuocantur, d.c.nō ſolùm, & vt ſupra ſæpe tetigi,etiam ſi appellatio deſeratur, renuncieturque,Abb.in c.cum veniſſent,nu.9.circa medium,de eo qui mittit.in poſſ.Iaſ.in l.j.nu.j.& ibi etiam Dec.nu.2.C.de bon.poſſ. ſecundum tabu.Rot.deciſ.130. in nouis.niſi deſertio in actis conſtaret,& declaratum eſſet,appellationem fuiſſe deſertam; quia hoc in caſu attenta nō reuocātur,Rot.deciſio.j. in nouis. Guid. Papæ q.213.num.6.Vant.in tract.de nullit.in tit. quot. & intra quod temp.nu.48.& vt aliàs tetigi.

Et quamuis Marant.in tractatu de ord.iud.in ſexta par.in ſecundo actu,vltimæ par.num.188.& ſeq. velit, ꝙ hæc declaratio per iudicis appellationem non requiratur,& ibi modum reuocandi attentata dat: tamen ego arbitror hanc concluſionē eſſe veram, niſi eſſemus in caſu, in quo, ex ſtatuti forma tempora appellationis proſequendæ eſſent vtilia,vt puta, quando ſtatutum velit, ꝙ appellationis cauſa intra triginta dies expediatur: tunc enimuerò à iudice appellationis neceſſariò ſuper appellationis deſertionem requiritur declaratio, aliàs attentata reuocarentur,Francus in c.ex ratione,nu.101.de appell.

375 Et † attētata non reuocātur; cum appellatio iniuſta, fruſtratoriaq; ſit,& non legitimè interpoſita,nam paria ſunt,non appellare,& fruſtratoriè appellare,Abb.in c.cum veniſſent,num.10.de eo qui mitti.in poſſ.Docto.in l.4.§.condemnatum, ff.de re iudi.& ſi appellatio non extat, nō poteſt dici innouatum, & cauſa attentatorum ceſſat,& ideo ſi attentata non reuocantur, Guid.Papæ q.213.num.6.Pariſ.conſil.41.num.36.& ſeq.& cōſ.108.nu.26.lib.j.Dominus meus Soc.Iun.conſi.138.nu.17.lib.3. Vant.in tract.de nullit.in tit.quot.& intra quod temp.num.48.& vt aliàs ſupra dixi.

Et in quibus aliis caſibus attentata poſſint fieri, & non reuocantur,vide remiſſiuè Iaſ.in l.j.nu.3.C.de bonorum poſſ.ſecundùm tabu.& vt ſupra aliàs retuli.

376 Sed † ſi ſpoliatus ſiue per vim, vel clam, & contra ſpoliatorē agat remedio.c.reintegrāda,3.q.j.& l.ſi coloni, C.de agr.& cēſ. lib.11.& ſpoliator proprietatis exceptionem opponat, dico, ꝙ illa proculdubio reijcitur, per tex.clarum d.l.ſi coloni, nam ibi violentia non aderat, & tamen ante omnia ſerui reſtitutio fit, reiecta dominij exceptione, & hoc etiam ob generalitatem d. c.reintegranda,quod c.loquitur,ſiue ſpoliatus per negligentiā, ſiue per vim à ſua poſſeſſione ceciderit, ſiue per quamcunque cauſam, ergo patet, ꝙ violentia in poſſeſſorio recuperandæ ēt ceſſante proprietatis exceptio regulariter reiicitur,c.item cum quis,& ibi Abb.num.j. de reſt.ſpol.Alex.in l.naturaliter §.nihil commune.num.15.& ſeq.ff.de acq.poſ. ſecundùm magis communem veriorem q; doct.concluſionem,vt habetur per Iaſ. in l.rem quæ nobis,num.19.ff.de acq.poſſ. iuxta quam aſſerit ſe ſæpiſſimè conſuluiſſe,& ibi etiam Soc.num.20.ver.ſed circa prædicta dubitatur,Dec.conſi.57.num.6.Zuccard.in l.fi.nu.134.C. de edict.Diu.Adr.tol.Plot.in l.ſi quando,nu.732.& ſeq.C.vnd. vi,Balbus in tract.præſcrip.in quarta par. quartæ par. principal. verſ.vigeſimoquartò,nu.3.& ſeq.Pariſ.conſ.107.num.36.lib.j. Io.de Ami.conſi.97.num.10.D.meus Soc.Iunior conſi.68.nume.129.lib.3.

Rip.autem in d.§.nihil commune, nume. 73.dicit, ꝙ opinio Alex.(quæ eſt communis) procedit,quādo ſine iuſta cauſa a poſſeſſione cecidit,ſecus verò eſt,ſi ſpoliatus ageret, tāquam à Domino priuatus fuiſſet;quia tunc proprietatis exceptio in reintegrāda admitteretur.ego autem fateor id dictum ſuum proculdubio eſſe verum,ſi ſpoliatus fateretur, ſe à Domino rei ſpoliatum fuiſſe:nam ob eius confeſſionem in iudicio emanatam nō aliam probationem requirentem cōſtaret notoriè; & liquidò, proprietatem rei ſpoliatoris eſſe,meritò,ſi hoc in caſu proprietatis exceptio in reintegranda admittatur, vt infra dicam, ſed regulariter ergo proprietatis exceptio reiicitur.

377 Quæ concluſio quoq; † ampliatur,ſi ſpoliator ſe incontinēti ſuum plenariè dominium probare offerat, niſi prius poſſeſſione ſpoliato reſtituta.Bar.in d.§.nihil commune,nu.3. & ibi etiam Alex.nu.10.Iaſ.nu.43.& Rip.nu.52.& lib.j.reſpon.c.j. nu.83.Soc.in l.rem quæ nobis,nu.20.circa medium,ff.de acq. poſſ. Iaſ.in l.2.num.j.C.de edict.Diu.Adr.tol.Plot.in d.l.ſi quādo,nu.732.in fi.Roland,conſi.j.nu.26.lib.j.non obſtante ꝙ Pariſ.conſi.j.num.171.lib.j.dicat, doct.vario modo in hoc articulo locutos fuiſſe,tamen de iure verior,communiorq; eſt, proprietatis exceptionem in reintegranda non eſſe admittēdam, tex.eſt ad literum in cap.literas.§.propterea de reſt.ſpol. niſi proprietatis exceptio notoria ſit, quæ in reintegranda quoq; non reiicitur, ad impediēdum poſſeſſionis reſtitutionem fieri,Rip. poſt doc. ibi in d.§.nihil commune,num.70.Alex.conſi.77.nu.12.lib.2. Dec.conſi.191.nu.9.ver.4.& conſi.449.nu.20. Ruin.conſi.27.nu.5.ver.& prędicta,lib.5.Gozad.cōſi.50.nu.19.Pariſ.conſ.j.nu.169.& ſeq.& conſi.10.nu.68.lib.j.Cur.Iun. conſ.175.num.5.vbi dicit hanc eſſe communem doct. opinionem, Gram. conſi.1.nu.11.in ciui.D.meus Soc.Iun.conſi.48.nu.13.lib.2. Crau. conſi.248.num.6.verſi.nec obſtat, & hoc eſt,quia in notoriis iuris ordo relaxatur,Dec.conſi.506.nume.4.Rip.in d.§.nihil commune,num.186.in fi.

378 Difficultas igitur erit in † cognoſcēdo, an quando dominiū rei ſpoliatæ ex ſpoliatoris parte notorium dicatur, taliter ꝙ in iudicio reintegrandæ non reiiciatur,& dic,ꝙ quando ſpoliatus narrat ſe à domino priuatum fuiſſe,quę eius confeſſio ita in iudicio facta notoriiſſimè dominium rei ſpoliatæ ſpoliatoris eſſe probat,meritò ſi hoc in caſu exceptio proprietatis in reintegranda admittatur,vt habetur in c.ſignificaſti,de diuor. & in c. ad decimas,de reſti.ſpol.Alex.in d.§.nihil commune,nu. 27.& ibi etiam Rip.nu.73.& Rub.nu.83.& ſeq.Dec.conſ.191.nu.9.in fi.& ſeq.Pariſ.conſi.10.nu.68.lib.j.

379 Vel & quando † præſumptio de iure communi contra agētem ſit,vt in c.ad decimas,de reſt.ſpol.Alex.in d.§. nihil cōmune,nu.23.Gram.conſi.2.nu.10.& ſeq.ego hanc autem fallentiā nō puto eſſe veram;quia poteſt eſſe, ꝙ ius in re ſpoliata ſpoliato competat,dominiumq; rei eidem ſpectat,meritò ſi ita de facto à ſpoliatore ſua poſſeſſione nō ſpoliari potuit,niſi illo prius citato c.licèt epiſcopus,de præb.in ſexto.

Non obſtat d.c.ad decimas,nam ille tex.loquitur, quādo exceptio ſpoliati intentionem ſpoliatoris fundat,vt in præcedenti limitatione dixi, meritò ſi in illo caſu proprietatis exceptio admittatur,Abb.in c.in literis.num.29.de reſt. ſpol. quod ergo non ſic eſt, quando ſpoliati exceptio intentionem ſpoliatoris non fundat,ergo hæc duo neceſſariò requiruntur, videlicet vt non ſolùm iuris præſumptio ſit, quæ ex ſpoliati parte iniuſtitiā poſſeſſionis oſtendat,ſed quoq; neceſſe eſt, vt poſſeſſionē ſpoliatoris iuſtificet,Rip.in d.§.nihil commune,nu.78. declarādo hanc limitationem pluribus aliis modis,vt ibi per Rip.

380 Vel † & niſi quando exceptio proprietatis per inſtrumentū tantùm probetur,& non aliqua facti probatio requiratur,tunc enimuerò illa probatio erit notoria,& in iudicio reintegranda quoq; admittitur, Abb.in d.c.in literis,nu.29.& in c. item cum quis,nu.10.de reſt.ſpol.Alex.in d.§.nihil commune,num.28.& ibi etiam Iaſ.nu.46.Dec.conſi.302.col.fi. in princip. Curt. Iun. conſi.127.num.6.quia illa exceptio eſt probata, & non probanda,Zuccard in l.fi.num.75.verſ.ex quibus,C.de edict. Diu. Adr. tol.quam concluſionem reor eſſe veram,ſi ſpoliatus nihil contra inſtrumentum, vel eius contractum excipiat, neq; probet, aliàs ſecus erit,Crau.conſi.299.nu.8.& conſi.302.col.4.in fi.

381 Vel † & niſi,exceptio proprietatis ꝓpoſita ſit admiſſa,& probata,parte non reluctante,neq; proteſtante, dominii exceptionem non eſſe admittendam; nam his probationibus dominiū reſpientibus factis,in actisq; apparentibus, reſultaret concluſio clariſſima,dominium rei ſpoliatę ſpoliatoris eſſe,& notoriè ad illum ſpectare;quia acta rem notoriam faciunt, c.cū olim, vbi Abb.de verb.ſig.Dec.conſi.191.nu.9 verſ. quartò,& conſi. 302. col.fi.in prin.Pariſ.conſi.j.nu.170.lib.j.Crau.conſ.302.nu.6.meritò ſi proprietatis exceptio non reiicitur;cum eo in caſu ſit ꝓbatio probata,& non probanda,c.j.de reſt.ſpol. Abb. in c. in literis.nu.29.de reſt.ſpol Bal.in l.fi.nu.42.verſi.2.eneruādo,C.de edict.D.Adr.tol.Alex in d. §. nihil. commune.nu.31.& ibi etiā Iaſ.nu.43.& pluribus ſeq. vbi aſſerit hanc eſſe communē doct. opinionem,quamuis ibi dicat,ꝙ diſputatiuè loquēdo, contrarium ſuſtineri poſſit,& male meo quidem iudicio, vt ego infra ad eius iura in cōtrarium per illum allegata reſpōdebo,hāc opinionem ſequitur Crau.conſi.248.nu.5.& ſeq.

Et hāc quoq; communem Doct.opinionem ſequitur Rip.in d.§.nihil commune,nu.72.& ibi etiam Rub.nu.82.Cagno in l. nemo prædo,nu.3.ff.de reg.iur.Alex.conſi.77.nu.13.lib.3.Dec. conſi.302.col.fi.Curt.Iun.conſi.175.nu.5. Pariſ.cōſi.j.nu.170.& ſeq.& conſi.112.nu.61.& conſi.113.num.6.& ſeq.lib.j.& cōſi.11.num.10.lib.4.Grammat.conſi.169.num.9.in ciuil.Crau.cōſi.299.col.3.in fi.& ſeq.& ratio eſt in promptu; quia tam notoriè apparētem proprietatem rei ſpoliatæ ad ſpoliatorem ſpectare & eſſe,meritò ſi illa proprietatis exceptio ita probata in iudicio reintegrādæ nō reiiciatur;cum fruſtra poſſeſſorium tractatur tam notoriè petitorium apparēs,ex quo petitorium poſſeſſorii cauſam abſorbet,c.j.& ibi ſcribētes,de reſt. ſpol. Pariſ.d.cōſi.113.num.5.Crau.conſi.299.nu.8. ver.ſi itaq;,& cōſi. 302.col. 4.in fi.& conſi.248.num.5.

Et prout in ſimili dicitur de illo,qui ſententiam pro ſe obtinuit, quæ in rem iudicatam tranſiuit, ſi deinde paſſus ſit ſuper illius iniquitatem diſputari, nō mox quoque exceptionem rei iudicatæ opponere poterit,quamuis exceptio litis finitæ ſit, Io. de Am.conſi.33.nume.35.ita ergo & in propoſito noſtro dici dobet,ꝙ exiſtentibus probationibus dominium rei ſpoliatæ reſpicientibus factis,non contradicente ſpoliato conſenſiſſe cēſetur illas eſſe admittendas,meritò ſi illis ita probatis,ipſæ quoque in iudicio reintegrandæ admittantur, cum cauſa petitorij cauſam poſſeſſorii abſorbeat.c.j.& ibi Canon.de reſt.ſpol.ſecus ergo erit,ſi ſpoliatus ſe oppoſuerit,ne probationes dominium reſpicientes admittantur:nam illo contradicente ſi admitterētur,non ei præiudicabunt, quin ſpoliatus ante omnia in ſuam poſſeſſionem reintegretur.Gram. deciſ.89. nu. 3. ſed ego puto non ſufficere ſimplicem cōtradictionem ad inualidādum hāc probationem dominium rei ſpoliatæ reſpicientem, ſed requiritur, ꝙ ab illa admiſſione dictarum probationum appelletur, Crau.conſ.248.nu.4.aliàs non ſe appellando conſentire cenſetur,meritò illis admiſſis,probatiſq;,abſq; alia cōtradictione,appellationeq;,ſi ſuper illis quoq; iudicatur,cum (vt dixi) cauſa ꝓprietatis cauſam poſſeſſorij abſorbeat, Curtius Iun.cōſi.175.nume.2.Crau.conſi.299.num.8.& cōſi.301.col.pe in prin.& ideo bene tu ſpoliati procurator aduertas, vt non tantum contradicas,ſed à dicta quoq; illarum admiſſione appelles.

382 † Et ſi diceretur,ꝙ in libello de poſſeſſione tātùm fuit dictū, & ſententia libello conformis eſſe debet,l.vt fundus,ff.comm. diuid.ergo ſententia ſuper petitorio nō profertur,ſed ſuper poſſeſſorio tantùm,iuxta libellum.

Ego huic autem argumento reſpōdeo, & dico, illud eſſe verum, niſi proſequutio ſuper vtrunq; facta ſit; quia tunc ſuper proſequutis ſentētia proferri poteſt;& ideo igitur ſuper dominio probato, Pariſ.conſi.113.num.j.& ſeq.lib.j. & ſi proprietatis exceptio ab initio proponatur,& lis conteſtetur, ſpoliato non reluctante, neque contradicente, iuxta doctrinam Aret. in §. quadrupli,Inſtit.de act.ſuper dominio iudicatur,non tanquam incidenter probato,Dominus meus Cęphal.conſi.289. nu.34.

383 Et in iudicio quoque † reintegrandę communiter Doct.cēſuere, ꝙ rei iudicatæ exceptio circa proprietatem in rei fauorē conuenti prolatæ obſtat, vt latè habetur per Alex. in d. §.nihil commune,nume.12.& pluribus ſeq. & ſpoliato imputatur cur in poſſeſſorio prius,quàm in petitorio non egerit, iuxta conſilium Caij Iuriſconſulti in l.is qui deſtinauit,ff.de rei ven.& paſſus fuerit ſuper dominio rei prius agi, & pronunciari, meritò ſi tunc exceptio rei iudicatæ circa proprietatem in rei fauorem prolatæ obſtat dicto c.j. & ibi Scribentes communiter præallegati vt ſupra.

Quam concluſionem enimuerò puto eſſe veram, & procedere poſſe, ſi ſententia in petitorio in rei fauorem fuerit prolata;quia probauerit ſe dictæ rei dominum eſſe.ſecus verò erit, ſi in fauorem rei promulgata ſit,ſolum ex eo, ꝙ actor non ſuam probauit intentionem; quia tunc per ſententiam nō probatur, ſe dominum rei ſpoliatæ eſſe,l.ſed & ſi poſſeſſori, ff. de iureiur. meritò ſi eo in caſu exceptio rei iudicatæ non impediat, rei reſtitutionem ante omnia fieri, Alex.in d.§.nihil commune, nu. 12.& ibi etiam Rip.nu.44.

Quæ concluſio quoq; procedit,ſi ante ſpolium ſententia in petitorio promulgata ſit,nam poteſt eſſe,ꝙ poſt ſentētiam ſpoliatus rei ſpoliatæ dominium acquiſiuerit; ergo per dictam ſententiam non probatur,dominium ſpoliatoris ſuum eſſe,meritò ſi rei iudicatæ exceptio non reſtitutionem hāc fieri impedit: ſecus verò erit,ſi poſt ſpolium lata ſit,Alex. & Rip.præallegati in locis vt ſupra.

Et ſi ſpolium fuit factum, ante ſententiam in petitorio contra ſpoliatum promulgatam, ſpoliatus profectò nō poteſt ſe ſuper pęnam,l.ſi quis in tantam,C. vnde vi.fundare, ratioque in promptu eſt; nam ſpoliatus in petitorio agens ius ſuum omne deduxit:& ideo ſi ſuccubuit, etiam reſpectu pœnæ ſuccubuiſſe cenſetur meritò ſi ſpoliatus amplius non allegare poſſit ſpoliatorem in pœnam d.l.ſi quis in tantam,incidiſſe,Rip.in d.§.nihil commune,num.45.

384 Et tu cauſidicè quoq; ſemper aduertas,ꝙ † exceptio proprietatis notoria in reintegrandæ iudicio non reijcitur,vt ſupra dixi,ſed tu intellige hāc propoſitionem eſſe veram,ſi illa proprietatis notorietas iudici,vt iudici conſtaret,ſecundùm receptiſſimam Doct.concluſionem,vt habetur per Alex.conſ.117.num. 10.lib.4.& ideo non ab re dixit Rubeus conſ.167.num.8. quòd prædo non reſtituitur, ſi de dominio ſpoliatoris in iudicio cōſtat,ex quo dominii probatio eſt probata,& nō probanda,meritò ſi exceptio proprietatis tam notoria in hoc iudicio reintegrandæ non reiicitur,d.c.j.& vt ſupra plenè aliàs dixi.

Et hæc quoq; concluſio comprobatur per text. clarum in c. porrò,de diuort.vbi ille tex.apertè dicit,ꝙ ēt ſi parentela ſit publica,& notoria, maritus abſq; iudicio eccleſiæ ſuam compellitur recipere vxorem dimiſſam;quia illa parentela ibi in iudicio non erat cognita,in fine verò d.capituli legitur, quòd ſi iudici cōſtaret Eccleſiaſtico,vt iudici, illam parentelam eſſe notoriā, eo in caſu matrimonium ex officio illicitū diſſoluere tenetur, ergo ex dicto text.deprehēditur,ꝙ ſi iudici Eccleſiaſtico, vt iudici conſtaret,illam parētelam eſſe notoriam, eo in caſu iudex Eccleſiaſticus matrimonium ex officio illicitum diſſoluere tenetur, ergo per dictum capitulum probatur, ꝙ illa notorietas iudici,vt iudici conſtare debet, ad hoc vt proprietatis exceptio notoria dicatur, & impediat reſtitutionem rei ſpoliatæ ſpoliato fieri, & ita in his terminis loquitur capit. ſignificaſti, de diuort. in contrarium allegatum à Iaſ. in dicto §. nihil commune,nume.46.

Et ſi quis ſubtiliter diceret, quòd in dicto c.porrò, parentela erat à marito propoſita,ergo erat publica & notoria, & tamen reijcitur, ergo illud capitulum contra noſtram concluſionem apertè facit.

Ego autem huic breuiter obiectioni reſpōdeo, & dico, ꝙ in d.c.porrò, ibi exceptio parētelæ à marito ſimpliciter proponebatur,non allegando parentelam fuiſſe & eſſe publicam, & notoriam, ideo hac ratione maritus ſuam compellitur recipere vxorem,non obſtante notorietate parentelæ,vt in d.c. dicitur, ratioq; diciſionis dicti cap.porrò,poteſt eſſe; quia non ſufficit, ꝙ dicta parentela ſit notoria,niſi eius notorietas,iudici allegetur,& vt iudici conſtet.Alex.d.conſi.117.nu.10.nam ſæpe multa dicuntur notoria, quæ non ſunt,c.conſuluit, el j.de appella. Abb.conſi.33.num.4.lib.j. Rom. conſi.324.nume.4. circa medium. & ideo cautela eſt, ꝙ per iudicem declaretur, illud eſſe notorium,Bart.in l.emptorem,nume.3.ff.de actio. empt. Dec. in cap.peruenit,nume.3. verſic. & eo caſu,de appellat.& conſi.483.num.27.

385 Et † quamuis notorium probatione non egeat, tamen allegatione indiget,& præſertim cum pars in iudicio ſit præſens,& notorietatem non allegat;nam eam non allegando, ei renunciaſſe cenſetur, meritò ſi in eo caſu notorietas in nulla à iudice habetur conſideratione,Iaſ.in l.ex quacunq;,num.36 ff.ſi quis in ius voc.non ier.in caſu igitur d. c. porrò, maritus in iudicio erat præſens,vt clarè in eo legitur,ibi dum dicit: quia eam fuiſſe cognatam vxoris defunctæ proponit:ſi ita ergo à marito ꝓponebatur,ergo neceſſarium erat, vt ille in iudicio præſens eſſet,cum priuatio præſupponat habitum,vt habetur in l.decem, ff.de verb.oblig.ſi in iudicio igitur præſens fuit,& non hanc allegauit parētelam fuiſſe notoriam,tacitę notorietatis exceptio à marito renunciata cenſetur.meritò igitur ſi eo in caſu,nō obſtante notorietate parentelæ maritus ſuam recipere vxorem compellatur, ergo d. c. porrò, ita intellectum non obſtat concluſioni noſtræ firmatæ.

386 Nec quicquam refert dicere, † ꝙ nihil commune proprietas cum poſſeſſione habet,d.§.nihil commune,& ibi Iaſ.num. 20.& 46.verſi.ſecundò igitur &c.

Nam reſpōdeo,id eſſe verum, & regulariter procedere poſſe, niſi ſpoliatus in petitorio egiſſet & ſuccubuiſſet; nam tunc exceptio rei iudicatę notoria circa proprietatem in iudicio reintegrandæ non reijcitur,d.c.j.Cag.in l.nemo prædo,nu.3. ff.de reg.iur.Crau.conſi.248.nu.5.

Et quamuis Iaſ.in d.§.nihil commune,nume.46.dicat,c.primum,de reſt.ſpol.loqui,quando ſuper vtroq; fuerit pronunciatū,videlicet ſuper dominio & ſuper poſſeſſione, prout & quoque in eiſdem terminis affirmat Pariſ.conſi.j.num.171.lib.j.tamē Iaſ.ibi dicit in loco allegato hanc eſſe meram diuinationē, & non tutam,ſed ego illam arbitror penitus eſſe falſam,& à veritate abhorrere:nam perſpicuè conſtat in d.c.j. ſpoliatum ante omnia eſſe reintegrādum, nō obſtante exceptione proprietatis propoſita, niſi ſpoliatus admiſſioni proprietatis ꝯſentiret: nam illo conſentiente diaconus eccleſiæ ad proprietatis exceptionem admiſſus fuit:ſi ergo non conſenſiſſet, nō ad hanc ꝓprietatis probationem admiſſus fuiſſet.ergo ibi probatur, ꝙ in d.c.j.de mero poſſeſſorio & non de petitorio tractabatur:nam ſi ſuper vtroq; iudicium,videlicet poſſeſſorium, & petitorium ibi fuiſſet agitatam, non profectò conſenſus ſpoliati requirebatur, ſed abſolutè diaconus eccleſiæ fuiſſet admiſſus ad probandum proprietatem rei:cum igitur abſq; cōſenſu nō admittitur, & cum conſenſu ſpoliati admiſſus fuit, meritò vtiq; concludo d.capitulum primum, in iudicio tantùm mero poſſeſſorio, & non in petitorio loqui,ergo Iaſ.vt ſupra malè & perperam loqueretur in intellectu,d.c.j. ſi velit, ꝙ illa diuinatio ſua ſit vera.

387 Et pro complemento † reintegrandę in hoc tantùm articulo ſcias quoq;, ꝙ non proprietatis exceptio reiicitur,ſi poſſeſſorium reintegrandæ contra aliquem agas pro alicuius fortilitij, caſtriq; recuperatione,ratioq; in promptu eſt: nam ſi ſpoliatus non amiſſa proprietatis exceptione,probationeq;,ante omnia reintegraretur, ſi deinde cōtingeret cum eo iudicium ſuper ꝓprietatem dicti caſtri agere, & ſpoliatus iam reintegratus ſentētiam in petitorio contra ſe reportaret,deindeq; noluiſſet caſtrū victori reddere,difficilè ſententia exequeretur,hac ratione dominii quæſtio in iudicio reintegrādæ amittitur,antequam ſpoliatus ad eius reſtitutionem admittatur,Caſtr. in l. 2. & ibi etiā Iaſ.nu.j.in fi.C.de edicto D.Adr.toll.Alex.in d.§.nihil commune,nu.20.& ſeq.& ibi etiam Rip.nu.75.& ſeq.& in terminis feudi Carpi in his terminis cōſuluit Soc.conſi.87.nu.24.lib.3. Dominus meus So.Iun.cōſ.67.nu.25.lib.j.Pariſ.cōſi.1.nu.177.lib.j.

Et quamuis pleriq; intelligerej velint, hanc propoſitionem eſſe veram, ſi ſpoliatus & ſpoliator non ſub eodem Principe ſint,ſed ſecus erit, ſi ambo eſſent ſubditi vnico tantum Principi,qui ipſis duobus imperaret;quia tunc etiam proprietatis probatio in iudicio reintegrandę reiicitur, Rubeus in d.§.nihil cōmune,nu.95.Pariſ.conſi.22.nu.102.& 104.lib.j. Rolan. conſi.1. num.77.& ſeq.lib.j.

Sed

Sed ego quoq; arbitror, q spoliatus & spoliator sub eodem Principe sint, q propter hoc proprietatis quæstio non reijcia-tur,cum de fortilitio tractatur,cuius recuperatio sit valde diffi-cilis.Ratioq; est:nā quid interest,q ambo Imperatori sint sub-diti,si spoliatus ante omnia non quæstione proprietatis admis-sa reintegratur, & deinde sententia in petitorio contra se fera-tur,nolitq; castrū , fortilitiumq; victori domino reddere,quo-modo absq; difficultate magna,& sine expensis maximis Impe rator sententiam effectualiter exequeretur, & compelleret vi-ctum victori ad relaxādū illud,si se Christianissimo Regi equa-lis potentię illius Imperatoris recōmendaret, illeq; patrociniū illius susciperet, proculdubio hac ratione fortilitij recuperatio esset perdifficilis, vt quotidie per experientiam videmus, quæ est rerum magistra,c.quàm sit, de elect.in 6. & ideo concludo, & bene, q quando tractatur de fortilitio, quæstio dominii in iudicio reintegrandæ indistinctæ admittitur,& discutitur,Soc. dicto consi. 87. nume. 24.decisio. Pedem.26.sub nume.6 Rub. consi.13.sub num.17.

388 Et † hęc ꝯclusio cōprobatˉ;nā videmus,q si emphyteuta irre qsita ecclesia rē emphyteuticā alienaret,cū reserua & ꝓtestatio ne,q oīa iura ecclesiæ semper salua & reseruata sint,& nō aliter nec alio modo &c.q tunc emphyteuta in cōmissum nō incide ret,Abb.in c.2.nu.10 de feud.Fel.in c.q̄ in ecclesiarū,nu.85.ver. saluatur,de const.Ias.in l.fi.num.142.C.de iure emph. Alex.cō-si.3.nu.4.lib.j.Cur.Sen.consi.8.nu.3.vsq; ad fi.consilij Rip. lib.j. respons.c.2.num.4.circa medium , & in c.cum M. Ferrariensis, nu.80.de consti.Iacob.de Sancto Georgio in tract.suo de feud. sub ver.& cum pacto,nu.23.fol.46.Mem.Catel. Cottæ incipiē-te,in verbo,Emphy.alienans irrequisito domino,& Guid.Papę q.163.asserit ita fuisse iudicatum Gozad. consi. 3. nu. 22.& seq. Paris.consi.6.nu.24.& seq.lib.4.Rub.consi.146.nu.j. Gram.de-cis.49.num.4.D.meus Cęphal.consi.296.num.11 quam opinio nem tanquam magis crebriorem & æquiorem sequitur Rol. consi.51.sub nu.30.ver.verum istam partem, lib.2.nisi emphy-teuta (alienatione secuta) emptori emphyteuticum traderet,& emphyteuticum sit vnum castrum,vel fortilitium,recuperatio cuius sit valde perdifficilis,tunc reor, q non obstante protesta-tione & reserua facto contraria,alienans in commissum incide ret,Fely.in d.c.quæ in ecclesiarum,nu.85.versic.secundus casus, Rip.in c.cùm M.num.nu.80.de const.& in lib.j.respons.c.2. nu. 18.& num.& 21.quæ opinio Fely.vt supra semper Curt.Iun.pla cuit,prout ipse attestatur in tract.suo feud.in 4.par.nu.112.Cot. in memor.in verb.Alienans irrequisito Domino,fol.265.Cur. Sen.consi.8.nu.10.Rub.consi.13.num.18.Tiraq.in tract. de iu-re const.in 3.par.lim.26.num.6. Iulius Clarus in tract. suis in §. emphyteusis,num.13.vers. item quæro,Roland.consi.51.num. 30.lib.2.& hæc est communis Doct.distinctio,à qua in iudican do,& consulendo non est recedendum,immo D. meus Cęph. consi.223.num.38.& seq.indistinctè tenet,q (traditione facta) conditio domini semper durior fit,& per consequens emphy-teuta in commissum incidit.

Sed ego arbitror , q eius opinio sit intelligenda secundùm Doctorum opinionem distinguentium vt supra,aliàs si Domi nus Cęphalus alio modo intelligeretˉ (salua pace tanti viri) ma-lè (meo quidem iudicio) & perperam loqueretur,& contra cō-munem Doct.præallegatam: nam proculdubio si emphyteuti-cum non sit vnum fortilitium,&ecclesia alienationi cōsentire noluerit, nōne illius recuperatio semper facilis erit , sicuti em-phyteuticum ad venditoris manus extitisset,certè sic,ergo con ditio domini (traditione etiam secuta) non fit deterior ob alie-nationem cum dicta clausula factam,ita ergo & opinio D. mei Cęphalis in d.consi.223.nu.38.& seq. est intelligenda secūdùm distinctionem communiter præallegatam , opinioni quorum ita distinguentium,& veritati adhærentium creditur.Alciat. in tract.præsump.regula j.præsump.51.nu. 3.in fi. Dominus meus Soc.Iun.consi.121.num.36.lib.2. Rim.consi.50.num.2.lib.1.& D.quoque meus Cęphal.cons.278.num. 112.ita & in proposito nostro dico, q licèt proprietatis quæstio regulariter in iudicio reintegrandę reijciatur,non tamen sic est,quando de fortilitio, vel castro aliquo tractatˉ,cuius recuperatio esset difficilis, si spo liatus ante omnia reintegraretur, spoliatore super rei dominio nō audito: nam tunc proculdubio quæstio proprietatis admit-titur,Rub.consi.13.nu.17.& seq.Rolan.consi.j.nu.33.lib.j.

Bene ego autem fateor,q si spoliatus cautionem de restituē do fortilitium præstaret , casu quo in petitorio cōdemnaretur, & ambo sub eodem Principe sint , tunc proculdubio arbitror quæstionem dominij in iudicio reintegrandæ non debere à iu-dice admitti,Rubeus d.§.nihil commune,nu.95.Paris.cons. 22. num.103.lib.1.Roland.consi.1.num.79.lib.1.decis. Pedemon-tana 26.num.18.

389 Vel & † etiam proprietatis quæstio in hoc reintegrandæ iu-dicio admittitur, si possessio erat vacans eo tempore, quo do-minus illam apprehendidit, & dominium rei spoliatæ statim spoliatoris esse probatur,Soc.in l.rem quæ nobis,num. 20.ver. ad quam obiectionem,ff.de acqui.poss.Dec.consi.191. col. pen. versi.tertio,Paris.consi.1.num.172.lib.j.Crau.consi.322.nume. 4.versi.quinto.

390 Vel & quoq; † nisi res sola facti veritate inspecta cognosca-tur,virtute cuius clausulæ ordo iudiciarius tollitur. ergo & hoc in casu proprietatis quæstio non reijcitur, si incontinenti pro-batur,Dec.consi.449.nu.2.1.Paris.consi.11.nu.2.in fi.lib.4.Rub. consi.4.nu.12.Crau.consi.299.nu.8.versi.quartò respondeo,el.j. & consi.248.in fi.

Et sic in omni ferè materia explicatus remanet iste nodosus articulus,an quando possessio à iudice nulliter datur,si notoris-simè de iure possessoris in proprietate rei spoliatæ cōstaret, vel incontinenti constare potest,sit nouiter danda, & illa data sit confirmanda;& si quæstio domini admittatur,antequam spo-liatus reintegretur, vel si potius spoliatus ante omnia restitua-tur,antequam spoliator super iuribus suis audiatur: tu igitur re-curre ad dicta per me allegata vt supra,& perfectam illius reso-lutionem,declarationemque habebis.

391 Nunc modo superest,† q pro complemento totius materiæ præsentis tractatus vnum alium discutiam articulum,cuius ma-teria clauis præsentis tractatus fundamentalis est;cum omnes alij ferè articuli ab isto articulo connexitatem,dependentiamq; quandam habeat vt ex præallegatis liquidò,& facillimè digno scitur,quare igitur discutiam,& quæram,an & quādo quis legi-timus contradictor dicatur.Bar.autem post gl.in l.fi.C.de edi-cto D.Adr.toll.num.20.& seq.hunc articulum declarat,& ibi etiam Bal.42.Salic.num.19.Ang.nu. 6.Alex.num.23.Ias.nu.23. versi.assumo,Dec.num.40.& seq.Cur.Iun.num.70.& seq.Zuc-card.nu.316.& pluribus seq.at quia Doctores satis obscurè, in-tricateq; hanc declarauerunt materiam,superq; illam Moder-ni suas dilatauerunt fimbrias,eiusque terminos replicauerunt, vnum inculcātes terminum cum alio,ita q veritas ex illorum dictis non satis multum bene comprehenditur. quare pro ma-iori igitur facilitate huius articuli rem succinctè,breuiterque q potero,pertractabo.conclusiueq; procedendo, materiamq; in tria capita principaliora diuidendo,vt omnes Doct.faciunt.

Et primò dico , q aut contradictor comparet ante licentiam de ingrediendo in possessionem, vel de immittendo in pos-sessionem.

Secundò, aut comparet post dictam licentiam, vel iussum, sed ante ingressum.

Tertiò,aut post licentiam,& etiam post ingressum.

392 Circa primum caput,† si tu procurator quæris, an competēs ante licentiam de immittendo hæredem scriptum in possessio-nem bonorum possessorum,vel detentorum per testatorem prædefunctum tempore suæ mortis hæredi à iudice datam, le-gitimus dicatur contradictor,ad impediendum hæredem sum-marijssimè, & absq; libello ob solam testamenti inspectionem non aboliti,neq; cancellati,in possessionem immitti, & dic cō-clusiuè,q si contradictor non possidet, non auditur, ad impe-diendum hoc summarium iudicium nō fieri , etiam si titulum similem allegat,Ang.in l.j.C.de edicto Diu.Adr.toll.vel dissimi-lem.vel allegat deficere ea,quæ de hæredis intentione sunt.Ra-tioq; enimuerò in promptu est: nam si non est possessor, nihil ab eo petitur,prout fieret,si possideret, vt ex libelli forma colli-gitur,quam in principio huius ferè tractatus posui,meritò si li-bellus non offeratur,arg.l.penultimæ.ff.de eden.& si non offe-ratur,ergo in his omnibus casibus summariè proceditur, Bart. in d.l.fi.nu.21.versi.primus casus,& ibi etiam Alex.nu.23.versi. primo casu,Dec.num.40.& Zuccar.num.319.& pluribus seq. nu.331.versi.istam ampliationem,Dec.consi.84.col.2.ver.secū-dò quia, Paris.consi.22.nume.99.lib.j.D.meus Soc.Iun.consi. 75.num.18.lib.j.

393 Sed bene aduertat iudex,q † contradictor allegando ea defi-cere,quæ de hæredis intētione sint,perquirere tenetur,& vide-re,an illæ qualitates à d.l.fi. requisitæ extant, quæ omnino sunt verificandæ,aliàs nō hæredem in possessionem immitteret,De-cius in d.l.fi.nu.40.ver. secundò limitatur, & ibi etiam Zuccar. nume.336.

394 Immo † in fortioribus terminis pleriq; existimauere, quòd si contradictor ante licentiam datam comparet,& non possi-deat,non legitimus censetur contradictor,etiam allegando ti-tulum ad suspendendum licētiam, donec secum summariè de iuribus suis cognoscatur;cum de essentia cōtradictoris ex cō-tradictoris parte possessio requiratur,tex.cit.perspicuus in d.l.fi. ibi.nō autem legitimo modo ab alio detinentur. Dec.in d.l.fi. nu.40.& etiā Zuccar ibi nu.319.& 320.& seq. Dec.cōs.84.col. 2.vers.2.quia,dīs meus Soc.Iun.d.consi.75.nu.18.Vant.in trac. de nullit.in ti quis poss.dic.de nullit.nu.22.in fi.Rolan.cōs.j.nu. 71.lib.j D.meus Ceph.consi.30.sub nu.17.19.& 21.

Sed ego hanc puto cōclusionem esse veram, si bona hæredi-taria ab alio,& non à contradictore essent apprehensa, cōtradi-ctor nō auditur,ad impediendum hanc immissionem fieri, ex quo sua nō interest:nam eo modo , quo possessionem à primo possessore auocare poterit,pariter & eodem modo ab isto secū do possessore,Vant.in loco allegato vt supra nu.22.in fin. secus

vero

verò erit,si bona hęreditaria vacarent , etiam si cōtradictor nō possideret,& titulum allegaret:qui titulus si sit verus, illum an-teponi faceret,prout infrà suis locis exemplificabo, & inconti-nēti se offerret probare iura sua,quæ in re hæreditaria habebat, prout de iure requiritur,ad hoc vt audiatur,l.2.& ibi Doct.C.de edicto D.Had.toll.Castr.cons.454.nu.2.& seq.lib.j.D.meus Soc. Iun.dicto cons.75.num.18.Roland.d.cons.1.nu.71.& per Scribē tes communiter in d.l.fi.& vt infrà dicam in illo articulo fidei-commissarij,vbi tractabo, an quando quis incontinenti dicatˉ probare,meritò si in hoc casu iste erit cōtradictor legitimus, ad suspendendum licentiam donec de suis secum iuribus summa-riè cognoscatur,& discutiatur.Zuccar in d.l.fi.nu.331.vers.istā ampliationem,& nu.374.& ibi respōdet ad tex.in d.l.fi.ibi, legi-timo autem modo detineatur:& ratio est, quia tūc sua interest, ne possessio vacans repleatur, cū quis possessionem facilius va-cantem consequitur,quàm q per alium repleta sit.Bal. in d.l.fi. nu.10.& vt in simili dicit Ias.post Bart.in l.a diuo Pio §.si super rebus,nu.8.ff.de re iud Fel.in c.veniens , el 2.nu 9.de testi.Castr. cons.179.num 9.lib.j.Pract.Pap.in forma execut.sent.in glos.sa-piens,nu 16.Vant.in tract.de nullit.in tit.quis poss.dice. de nul-lit.nu.33.ego autem bene fateor, q si titulum allegaret,qui si ve rus esset,non cōtradictorem anteponi faceret,vel saltem, q sua non intersit,hæredem in possessionem bonorum hæreditario-rū immitti,vt tetigi,& tunc proculdubio, titulum hunc allegās non auditur nō possidēdo, ne circuitus inutilis fiat,l. dñs testa-mēto.ff.de cōd.& dem Zucc.in d.l.fi.n.337.in fi.& n.346. vers.2.

395 ¶Si † verò contradictor possideat, possessionemq; simplicē sine titulo allegat,dico, q illa sola simplex possessionis allega-tio non suspendit hæredem in possessionē immitti,Zucca.in d. l.fi.nu.324.nā illa simplex possessio tantū operatur, q possidens sua non priuatur possessione,nisi eo citato,c.licet Episcopus,de præb.in 6.Zuccar.in d.l.fin.nu.324.& nu.339.Plot.in l.si quādo, nu.84 in fi.C.vnd.vi.nō tamē ꝓpter illam tantum possessionē ille constituitur contradictor legitimus,ad suspendendū,ne hæ-res scriptus in possessionem immittatur;quia potest esse, q eius possessio fuit vitiosa,quæ eidem minimè prodesset,Zuccard.in d.l.fi.nu.339.nisi possessio a defuncto,vel ab eius hærede habita sit:nam tunc possessor suæ possessionis qualitatem allegans au ditur,donec secum summariè de iurib. suis discutiatur , Dec.in d.l fi.nu 40.vers qđ dictum est & ibi etiam Zuccar.nume.340. hæcq; præsertim limitatio procedit,si hæres specificat bona per contradictorem possessa:secus verò erit, si non dicta bona spe-cificaret & omnia bona contradictor non possideat,& tūc cō-tradictor quoque non auditur,sed satis sibi est, q non sua priua tur possessione nisi illo prius citato,Zucc.in d.l.fi.n 340.& seq.

396 ¶Et si possidens citatus sit,† ante dictam licentiam a iudice hæredi datam an contradictor dicatur legitimus,dic vt aliàs in prin huius ferè tract.dixi,nu.69.fol.19.vbi hūc artic.materiamq; citationis,& quomodo citatio fieri debeat,declaraui,ad quem locum me reijcio,ne idem repetam,& quis etiam contradice-re poterit,si non citatus fuerit, Paris.cons.81.nume.16.lib.2.de-clarando tamen in terminis suis,vt infrà dicam.

397 Si † contradictor autem possideat,titulumq; dissimilem titu-li hæredis allegat,siue titulum ab ipso defuncto,siue ab alio ha-buerit,& possessionem a seipso post testatoris mortem, non il-le hanc impedit summariam cognitionem fieri ; nam allegare titulum dissimilem,& possessionem a seipso , nō est quicquam allegare quò ad impediendum id summarium iudicium fieri, Bar.in d.l fi.nu.21 ver.si verò allegat alium titulum,& ibi etiam Alex.nu.23.in fi Zuccar.nu.326.& seq.si verò iste contradictor acceperit possessionem eo tempore, quo erat vacans , illa pos-sessio nō erit vitiosa,prout de iure requiritur D.meus Soc. Iun. cons.75.nu.18.lib j.meritò si contradictor est legitimus , ad im-pediendum licentiam de immittendo hęredem scriptū in pos-sessionem,donec secū de suis summariè iurib.discutiatur, Bald. in d.l.fi.nu.42.vers.quintò opponendo , & ibi etiam Sal.nu.19. vers.tertio casu,Dec.num.41.vers quid autem, Curt.Iun.num. 72.Zuccard.num.343.& seq Guido Papa quæst.132.

398 ¶Si † titulū aūt cōtradictor similē allegat , & in possessione fit,possessionē simul cū titulo allegās,nō fit possessionis immis-sio,nisi prius secū ordinariè de iurib. suis discutiatur , & ita iu-dex ꝓnūtiare dēt,nō huic summarię cognitioni locū esse: ordi nario autē iudicio ꝯ ꝯdictorē ꝑ hrd̄e scriptū esse agēdū,Bar.in d.l.fi.n.21.ver.aut cōparet,& ibi ēt Ang.n.6.circa mediū , Dec. num.41.vers.similiter,& Zuccard.num.4:8 & vt aliàs tetigi.

Quę cōclusio ampliatur quoq; procedere,si contradictor al-legat,se esse in alio testamento ab alio confecto institutum, dū modo suum testatorem alleget tempore suæ mortis dicta bona possedisse,ob rōnis idētitatē,Zucc.in d.l.fi.nu.328.& 337. Rui. cons.28.nu.2.lib.5.secus verò erit,si nō possideat,neq; neuter il-lorū,& cōtradictor ante immissionē veniat,& incōtinenti iura sua ꝓbare offerat,dico quoq; in hoc casu summariè , & sine li-bello de iurib.suis discutiˉ,cognosciturq;,& mittiˉ in possessio-nē ille, q potiora iura hēt,gl.est ī l.2.in verbo,quāuis.C.de edic. D.Hiad.toll.q̄ opinio fuit Alderici glossatoris in d.l.fi.quā Sal. ibi sequutus fuit num.19.circa med.Ange.numero 6.Alexand. nu.23.Ias.nu.23.ver.assumo,Dec.n.40.ver.& videbimus,& Zuc card.n.328.Ruin.cōsi.151.n.5.lib.2.Paris.cons.81.n.15.& seq.lib. 2.non obstāte, q Bal.ī d.l.fi n.10.velit quoq; , q in illo casu li-bellus requiratur;quia ipse malè loquitur , & contra commu-nem Doct.opi.vt ex auctoritatib.præallegatis liquidò constat, quare à communi opi.in iudicādo & consulendo nō recedas.

Sed ego dico, q incontinenti se probaturum offerre tene-tur,quando se opponat excipiendo:secus verò erit,si peteret se in possessionem immitti;nam tunc non teneretur se offerre pa ratum sua incontinēti iura probare,Ruin.consi.28. nu.11. circa medium,libro quinto.

399 Et si quæris † igitur quis horum duorū præferatur. Dic, si in-stitutionis titulus eiusdem testamenti sit,& ambo vniuersaliter sint instituti, res est perspicua , q quilibet illorum ī possessionē immittitur:si vnus autem illorum alterius testamenti hæres sit, tūc dic,aut eiusdem testatoris est, & regulariter ille præfertur, qui in vltimo testamēto hæres scriptus sit ; quia per secundum testamentum primum derogatur,§.posteriore,Institut. quibus testam.infirm.Zuccard.in dicta l.fi.n.355.

Sed ego hāc limito conclusionem non ꝓcedere, si testator suo in primo testamēto clausulam ad sequētia derogatoriam posuisset,& non ī secūdo clausula specialis derogatoria sit,pro-culdubio primum per secūdū non tollitur ; quia secūdū testa-mentum cēsetur testatoris volūtate carere , secūdū receptissi-mam Doct.opinionem,Soc.in l.si mihi,§.in legatis,nu.6.circa medium ff.de leg.1.& consil.98.num.6. lib. 3. Gozad. consilio 98.nu.10 Mars.in l.j.§.si serui quasi , num.22.ff.de quæst. sed tu hanc equidem limitationem sublimita non procedere,quādo in secūdo testamēto liberi sint æqualiter,& vniuersaliter insti-tuti;quoniam tūc sine clausula derogatoria primum liberorū fauore reuocatum intelligitur,Ias.in l.sancimus,col.3.versi. ex hac fallentia,C.de testa.& de priuilegio liberorū satis plenè di-cam in tract.pet.hæred.ad quem locum pro nunc me reijcio.

Verùm si sumus in regula,de qua vt suprà,& testamenti pri-oritas non appareat; quia nescitur, quod horum duorum prius , vel posterius sit,ex quo ambo eodem die confecta fue-re , & testamenta eiusdem testatoris sint,si hoc in casu quæris, quis horum duorum præferatur,tu pone regulam,& illam de-clara cum suis limitationibus , vt per Ias.in d.l. fin. num.30.& etiam per Dec ibi numero 52.& sequent.& per Zuccardum numero 407.& pluribus sequen.& per Iulium Clarum in trac. suis in §.testamentum,nu.99.in fine.

Si testamenta autem à diuersis testatoribus cōfecta fuerint, dico, q ille hæres præfertur cuius testator dicta bona tempore suæ mortis possidebat,vt in d.l.fi.ver.sancimus.dummodo alle-get,probetque,suum testatorē tempore suę mortis,dicta bona possedisse,vel detinuisse.Zuccard.in d.l.fi. num. 328.& nume. 337.Ruin consil.28.nu.2.lib.5.

Si autem probatur vtrunque testatorem suæ mortis tempo-re dicta bona possedisse,tunc ille heres præfertur,cuius testator primus fuerit mortuus,quasi q possessio per secundum vitiosa fuerit habita,quæ cum ita sit,minime eidem prodesset,Zuccar. in d.l.fi.nu.355.in fi.& vt aliàs sæpe dixi.

400 ¶Verùm † si contradictor titulum dissimilem allegat , qui ex eodem testamēto oriatur,vtputa dicat,se esse fideicommis-sarium,& tunc distingue,& dic,aut fideicommissarius contra-dictor possidet,vel non possidet:si nō possidet,regulariter non est legitimus cōtradictor ad impediēdū heredem scriptum in possessionem immitti,Bar.in d.l.fi.nu.22.& ibi etiam Bal.n. 42. ver sicu.tertiò,Saly.nu.21.Alexand. num.24.Ias. num. 28.Dec. nu.40.ver.secundò ampliatur,& nu.48.Zuccard.nu.321.& 335. & 373.Dec.84 col.2.ver.secundò quia,Cur.Iun.cons.92. nu. 1. Boer.decis.156.nu.1.etiam si sua incontinenti iura docere velit nam quamuis cōstet illum esse fideicommissarium;tamen nul lum ius ante restitutionem sibi factam reipsa,vel verbo habet, l.restituta ff.ad Trebell.§.restituta,inst.de fideicommi.Rip.in l. centurio,nu.51.ff.de vulg.& pup.subst.meritò si fideicommissa rius hoc in casu legitimus contradictor nō censeatur, Dec.cōs. 424.nu.18.& in d.l.fin.nu.48.& etiā ibi Zuccar.nu.373.D.meus Soci.Iunior consil.75.nu.18. libr.j. Rolan.consi.j.nu71. lib.j.

401 Cumq; † q regulariter fideicōmissarius possessionē nō pro-pria apprehēdere auctoritate potest,scribētes in d.l.restituta,& in l.facta.ff.ad Treb.Rip.in l.j.nu.1.ff.quor.legat.& in l. in quar-tā,n.113.ff.ad l.falcid.Plot.in l.si quādo,n.54.C.vnd.vi,Durant. in tract.de art.testa ti.5.caut.32.n.j.Dec.cons.438.n.15.in fi. D. meus Soc.Iun.consil 92.nu.5.& seq.li.j.Boer.decis. 156.nu.13. deci.Pedemōtana 34.n.22.& seq & vt aliàs tetigi,& si illam pro pria apprehēdiderit auctoritate,omni suo iure priuabitur, iux-ta l.nō dubiū,C.de legat. quæ sibi quoq; in fideicōmissario lo-cum vēdicat,Durant.in d.tract.ti.5.caut.32.n.j.Dominus Rim. Iun.ī principio,inst.de don.n.534.& vt aliàs supra plene tetigi.

Et licèt aliqui existimauere,hanc conclusionem procedere, nisi hæres declarasset,se nolle quartā detrahere:nam enimue-rò fideicommissarius non in pœnam incidisset , rem propria

auctoritate

auctoritate occupando, Ias.in d.l.non dubium,num.1.Rip.in l.j.num.7.ff.quor.legat.D.Rim.Iun.in princ.inst.de don.num.538.tamen istorum opinionem puto esse verā, respectu quartæ tātum,secus verò est si hæres prætēderet, velle fideicommissum, & legatum,ob aliàs rationes,quàm quartæ impugnare: nam in isto casu fideicommissarius non ius sibi dicere poterit, Rip.in l.j.num.25.ff.quorum legat.

402 Et † quamuis nonnulli alij velint, quod si possessio sit vacans, fideicommissarius possessionem propria auctoritate capere possit.Paris.cons.12.nu.118.lib.2.& maximè antequam hęres hęreditatem adiuerit,Rub.cons.43.nu.3.tamen ego bene arbitror, quod in illo casu,non incidat in pœnam d.l.non dubium, sed ad possessionis restitutionem tenetur. Dec.in d.l.fin.nu.48.vers.bene verum est,& cons.243.nu 4.Durant.in d.tract.ti.6.caut.12.n.1.Plot.in l.si quando,nu.54.C.vnd.vi,D.Rim.Iun.in princ.inst.de don.nu.534.D.meus Cephal.cons.289.nu.27.decis.Pedemontana 34.nu.20.& seq.& ideo fideicōmissarius non impedit hæredem scriptum in possessionem immitti nisi possessione hęredi prius restituta:nam ante restitutionem possessio fideicōmissarij est vitiosa,& ideo eidem non prodest. Dec.in d.l.fi.nu.48.vers.si aut.& ibi etiam Zuccard.nu.379.& seq.Dec.cons 84.col.2.vers.similiter,& cons.424.nu.15.& cons.438.num.15.& cons.467.nu.12.Curt. Iun.cons.92.nu.4. Paris.cons.53 nu.104.& seq.& cons.seq.nu.6.li 3.& cons.81.nu.15.& seq.lib.2.D. meus Soc.Iun.cons.75.num.18.lib.j.Durant.in d.tract.titu.5.caut.32.nu.1.cum sit iustius,congruentiusq;, quod fideicommissarius bona fideicommisso subiecta de hæredis manu capiat, quàm quod hæres ab illo legitimam petere habeat,& alia quæ sibi debētur,Paris.cons.44.num.50.libro 3.

403 Alij † autem hanc quoque conclusionem censuere verā esse,si restitutio fideicommissario ipso iure facta sit,prout in multis etiam casibus fit,de quibus per glo.magistralem in l.pe.§.cū autem.in verbo,ipso iure,C.ad Treb.& per scribētes in l.j.§.sed quoties,ff.ad Treb.& per Crauet.cons.303.nu.16.nam in prædictis quoque casibus actualem ab hærede possessionē apprehēdere debet,l.cum hæredes.ff.de acquir.poss.Rip.in d.§.sed quoties.nu.6.in fi.Plot.in l.si quando.nu.848.C.vnd.vi,D.Rim. Iun.in princip.inst.de don.nu.535.Crauet.in l.j.nu.141 in fi.& seq.ff.de leg.j.Alex.cons.82. num.3.lib.2. Dec.cons. 243.nu.5.& cons.424.num.15.& cons.438. num.15.& cons.462.num.12.opinionem,quorum puto veram esse,si hæres possideat, secus autem est,si non possideat;nam tunc in prædictis casibus fideicōmissarius possessionem propria auctoritate accipere poterit, Zuccard.in d.l.fi.num.375.Paris.cons.12.num.118.lib.2.& cons.54.num.32.lib.3.& hac ratione videmus, quod si hęres conditione fideicommissi pendente,bona fideicommisso subiecta alienat, quod equidem facere potest,conditione autem deinde adueniente,vel fideicommissi die,alienatio per hæredem iam facta reuocatur.l fi.C com.de leg.Plot.in d.l.si quando. num 849.in fi.neque in illo casu possessionem ex hęredis manu capit, Bal.& Sal in d.§.cum autem,Dec.in c.in præsentia,num.3.vers.nec obstat,de probat. Corn.cons.101.num. 11.lib.4. Crauet.cons.19.num.12.etiam si alienatio per grauatum in vltima volūtate sit facta,Crauet cons.19.num.13. vers sexto.

404 Hancq; † etiam oritur illa conclusio, quod si fideicōmissario primo restitutio semel facta sit,secundo non est facienda, sed ille rem fideicommisso subiectam propria auctoritate apprehendere poterit,vt circuitus euitetur d.§.cum autem.& ibi Sal.nu.8.& doct.communiter, Paris.cons.12. nume.117.lib.2. D.meus Cephal.cons.215.num.27.

Et præsertim hæc conclusio proculdubio procedit, canonica æquitate considerata,Dec.in d.c.in præsentia,nu.3.vers. nec obstat,Paris.d.cons.12.nu.115.quę est in terris Ecclesiæ,& inter subditos obseruāda,Paris.cons.53.nu.115.li.3.si in prædictis igitur casib. fideicommissarius possessionem dictorū bonorum propria accipere poterit auctoritate, & non tenetur ex hæredis manu capere,præsertim si hęres non possideat, ergo a fortiori si sunt vacātia,Paris.d.cons.12. nu.118.quod argumentū a fortiori in iure est validum auct.multo magis.C.de sacros.eccle.& cū ita sit,ergo fideicommissarius in prædictis quoque casibus legitimus est contradictor ad suspēdendum, ne hæres in possessionem mittatur,donec secum de iuribus suis summariè,& sine libello discutiatur,si iste contradictor ante immissionem cōpareat,Zuccard.in d.l.fi.nu.374.& seq. Rip.in l.centurio,nu.51.ff.de vulg.& pup.subst quoniam sua interest,ne possessio vacans repleatur,Fel.in c.veniens,el secundo,nu.9.de resti.Zuccard.in d.l.fi.num.331.vers.istam ampliationem,& nu.374.& seq.Paris.cons.22 nu.99.lib.j.bene autem verum est, quod si fideicommissarius in his casibus summarium iudicium impedire voluerit,nō poterit.Zuccard.in d.l.fin.num.374.& seq.

405 Præterea † fideicommissarius possessionem bonorum fideicommisso subiectorum propria auctoritate apprehendere potest, si licentiam a testatore capiendi illam habeat, quæ non tantum expresè, verum & quoque tacitè conceditur, vtputa si testator illum suum executorem constituat, vel in vita bona fideicommissario assignat. in his ergo casibus fideicommissarius possessionem propria auctoritate, sine vitio, & absque metu alicuius pœnæ apprehendere poterit, Ias. post doct. in l.non dubium.nu.2.& nu.4.ver.sed redeundo, C.de legat.& in l.centurio.nu.46.& seq.ff.de vulg.& pup.subst.Dec.in l.fi.num.48.ver.& quod dictum est,& ibi etiam Zuccard. num.376.C.de edict.Diu.Hadr.tol.Rip.in l.j.nu.7.& nu.9.& seq.& nu.15.ff.quor.legat.& in l.nemo potest,nu.64.ff.quor.leg.j.D.Rim.Iun.in prin.inst.de don.nu.539.& pluribus seq.Plot.in l.si quando.nu.54.C.vnd.vi.Dec.cons.84.col.2.ver.nam sine vitio.& cons.243.col.2.in prin.& cons.424.nu.13.in fi.& seq Paris.cons.81.n.15.& pluribus seq.lib.2.& cons.54.nu.30.& seq.lib.3.Rub.cons.43.nu.4.D.meus Soc.Iun.cons.113.nu.42.lib.1.Durant.in tract.de art.testa.tit.2.caut.3.nu.5.& tit.6.caut.12.nu.4.Tiraq.in trac.de iur.const.in secunda par.ampliat.24.num.5.Boer.decis.156.num.17.& seq.

406 Immo nonnulli censuere, quod † quamuis his in casibus fideicommissarius per vim contra hæredem possessorem resistentem in possessionem ingredi nō possit,tamē si ingrediatur,non in pœnam d.l.non dubium,incurrit:nam ille fideicommissarius non vim infert,sed tantum violentiam à iure sibi permissam repellit,& si violentia extat,ex vtraque quoque parte est,quæ mutua tollitur compensatione,secundùm receptissimam & cōmunē doct.opinionem,vt per Rip.in l.centurio,nu.53.ff.de vulg.& pup.sub.à Ploto secutam in d.l.si quando,nu.54 in fi. à quo cōmuni ego valde dissentio:nam in illo casu, si violentia à iure permitteretur,facillimè materia veniēdi ad arma daretur,contra l.æquissimum.ff.de vsufr.cumq; singulis permitti nō debet illud, quod magistratibus conceditur,l.nō est singulis.ff.de reg.iur.& hac quoque ratione videmus, quod si iudex licentiam propria parti auctoritate in possessionem ingrediendi concederet, in executione alicuius sententiæ, si ille per vim contra possessorē resistentem possessionem acciperet, punitur; quia hæc violentia nō sibi censetur permissa,Bar.in l.iuste possidet, nu.3.ff.de acquir.poss.qui ibi est communiter approbatus,Rip.in c.sæpe.n.86.& seq.de rest.spol.& in l.j.nu.19.ff.quor.legat.& vt aliàs plenè tetigi.

407 Cumque † bene fideicommissario prouisum sit, si ille in casibus violentiam timeat in adipiscenda possessione sibi inferi, potest iudicis officium implorare, vt illum associet per vnum nuntium curiæ suæ in corporalem possessionem,quod officii iudex impartiri tenetur,vt manu militari impedimentum remoueat,Fely.in rub.extra de treg.& pac.col.fi.Durant.in tract.de art.testa.ti.5.caut.3.nu.3.in fi.& in hoc bene fideicommissarius sit cautus,petere associationem,& non missionem: nam si missionem peteret,non illam iudex concedere poterit,nisi prius hærede possessore citato,D.Rim.Iun.in prin.inst.de don.nu.541.ver.tertio quoque Boer.decis.156.nu.16.& sic secundùm iuris terminos Zuccard.post Dec.in d.l.fi.nu.58.& 376.si in his igitur casibus fideicommissarius propria auctoritate possessionem sine vi apprehendere potest,ergo & iudicis auctoritate,secundùm terminos iuris,ergo legitimus est contradictor,ad impediendum hæredem in possessionem immitti, donec secum summariè de iuribus suis discutiatur,Dec.in d.l.fi.nu.48.ver.& quod dictum est,& ibi etiam Zuccard.num.376.

Quam conclusionem arbitror esse veram si fideicommissarius suum incontinenti ius docere possit,Dec.in l.fi.num.43.& etiam Curt.Iun.nu.46.& Zuccard.n.377.& seq.C.de edict.Diu.Hadr.tol.Rip.in l.j.nu.23.ff.quor.legat.Dec.cons.84.col.2.vers.ex quo alia,Paris.cons.53.n.110.lib.3.Dominus meus Soc.Iun.consilio 75.numero 18.lib.j.& D. quoque meus Cephal.consilio 4.numero 17.

408 Et † quando probatio incontinenti posse fieri dicatur, variè etenim sunt doctorum opiniones;nam vna opinio est, quod incontinenti dicitur fieri,quod infra duos menses fit. alij doct. dixere,incontinenti fieri,quod infra octo dies fit,vel plures alij autē existimauere, quod iudicis arbitrio statur,& Guido Papæ q.112.nu.2.& seq.has opiniones refert,tandem in hac vltima residet,quæ est ab Alex.approbata in l.2.n.2.C.de edict.Diu.Hadr.tol.à Ruino in l.j.§.qui præsens.n.xj.ff.de ver obli.& à Ploto in l.si quando,nu.92.C.vnd.vi.Zuccard.autem remissiuè loquitur in d.l.fi.nu.275.videq; Bertachinum in repertorio suo, in verbo incontinenti,& Paris.cons.xj.nu.18.& seq.lib.2.& dec.Pedemontana 26.nu.16.& Io.de Am.cons.63.nu.5.& seq.

Sed ego dico quod ad materiā hāc præsentē nostrā,fideicommissarius ius suū incōtinēti probare dicit,si intentū suū iudicio per cū producto nominatus sit,aliàs verò erit,si fideicommissarius per verborum interpretationē dicere velit, se fideicommissarium esse,quę exceptio altiorem requirit indaginem,& in hoc remedio executiuo reijcitur,ad impediēdū hæredē ī possessionē immitti,illaque autem exceptio in alio tantum iudicio reseruatur.Dec.cons.424.numero 7.& sub num.18.& seq.& consilio 467 numero 13.Rui.consilio 27.num.7.lib.5.D meus Soc.Iun.cons.75.num.18.in fi.& seq.li.j.D.quoq; meus Cephal.cōs.152.num.4.Roland.cons.j.numero 72.& pluribus seq.lib.j.meritò si illa

si illa probatio,quæ per testamenti inspectionem fit,vel per hęredis confessionem,sine alia testium probatione admittatur,secus ergo erit,si per testes dicta exceptio sit probanda:nam tunc incontinenti non probatur,ideo in hoc iudicio tam executiuo summarioq; reijcitur,decis.Pedemontana 26.num. 16.

Hacq; ratione videmus, quod statutum dans instrumento executionem,in non nominato in eo sibi locum non vendicat,Zuccard.in l.fin.num.278.& seq.& nume.339.circa medium, C.de edict.D.Hadr. tollen.

Hincq; est etiam, quod si de filio mentio in testamento nō sit facta,& ille incontinenti se offerat præteritionis exceptionem probare,dico, quod illa exceptio non admittitur altiorem indaginē requirens,ad impediendum hæredem scriptum in possessionē immitti,l.2.& ibi Scribentes,C.de edicto D.Hadr.tollē.Alexan.in d.l.fin.num.23.vers.secus si allegat,& cons.101.num. 11.lib.5.Dec.cons 84.colum.2.vers.ad ista breuiter,Paris.cons.60.num.8.lib.3.Rip.lib.j.respons.c.j.nu.82.Dominus meus Soc.Iun.cōsi.75.num.19.lib.j.Roland.cons.1.num.72.& plurib.seq.lib.j.Durant.in tract.de art.testa.tit.11.caut.20.num.5.& id vltimæ volūtatis fauore,Zuccard.in d.l.fin.num.378.Cagn.in l.in pari,num.8.in fi.ff.de reg.iur.secus verò est,si mentio de ipso filio præterito in testamento fiat,tunc præteritio illius per testamenti exhibitionem,sine alia testium probatione,probatur, & illa probatio incontinenti dicitur fieri.meritò, si in hoc iudicio summario admittatur,ad impediendum hæredem in possessionem immitti,donec secum de iuribus suis summariè discutiatur, Bart.in d.l.fin.num.2.ver.venio ad contraria & ibi etiam Dec.num.43.circa medium, Curt.Iun.num.3.274.& 277.& Zuccard.nu.75.Ias.in l.j.vers.tertiam rationem,C.de edicto D.Hadr.tollen.Curt.Iun.cons.31.num.9.Ruin.cons.28.nu.11.circa medium,libro 5.Paris.cons.11.num.18.lib.2.Dominus meus Ceph.cons.4.sub num.20.& seq.nam omnis quæ de iure libris apertis probatur,nunquam reijcitur,prout de instituto & substituto dicitur,Ias.in d.l.j in fin.D in d.l.fin.num.35.in fin.& ibi etiam Zuccard.nu.255.nisi hæres Trebellianicam detrahere velit, vel fideicōmissum impugnare;quia tunc hæres scriptus non impeditur, se in possessionem immitti, ex quo fideicommissarius fideicommissum de manu hæredis capere debet,& non propria auctoritate ius sibi dicere potest, Alex.in d.l.fin.nume.24.Rip.in l.j.nu.25.ff.quorum lega.Ruin.cons.139 num.5.vers.& quamuis, lib.2.D.meus Ceph.cons.289.num.27.

409 Verùm & quoq;,licet † exceptio altiorem requirens indaginem non admittatur ad impediendum hæredem in possessionem immitti, vt suprà dixi:tamen hæc regula limitatur non procedere in exceptione præscriptionis, quæ in hoc est priuilegiata,vt finis litium sit,Bal in l.fin.num.33.& ibi etiam Dec. num.22.C.de edicto Diui Hadriani tollen. per quam tollitur remedium dictæ l.fin.& hoc per text.in d.l.fin. Dominus meus Soc.Iun.cons.77.nu.159.lib.j.Io.de Am.cons.63.num.1.& 9.

Et maximè si præscriptio esset completa, quæ enimuerò impedit hæredem in possessionem immitti, Ang.in d.l.fi.col.pen.circa medium,& ibi quoque Bald.num.34.in fin.Dec.num.43.in fin.& Zuccard.num.354.vers.ex quibus,Balb.in tract. præscri.in prima par.prin.q.9.num.3.in fin.quam conclusionem puto esse veram,si præscriptio in vim dilatoriæ, & ad processum opponatur,& sit liquida,vel incontinenti probari possit,tunc profectò illa est exceptio litis finitæ, & litis contestationem impedit,& penitus ac in totum aufert remedium d.l fin.glos.est in d.l.2.in verbo,quamuis,in fin.C.de edicto D.Hadriani tollen.Sal.in d.l.fin.num.26.& ibi etiam Dec.num.22.Cagno.in l.2.num.82.C.de pactis inter empt.& vend.Castr.cons.454.nume.3.vers.quarta & vltima,lib.4.in nouis,Io.de Amicis cons.48. num.2.& seq.Crau.cons.124.num.14.Balb.in tract.præscrip.in j par.prin.quæstio.9.num.2.& seq.& ibi remissiuè declarat, quādo statim,& cito præscriptio liquidari dicatur,vt ibi per eum:& vide etiā Ioan.de Am.cons.63.num.2.& seq.

410 Vel † & quoque præscriptionis exceptio litis ingressum impedit,etiam si incontinenti præscribens non offerat se illā probaturum, dummodo probationes præscriptionem probantes absque hæredis scripti contradictione admittantur, Alexā. cōs.213.num.1.lib.2.& ibi etiam apostillans; nam illis admissis sumus in probata,& non in probanda,prout in simili de fideicōmissario dicitur,qui iura sua probasset, erit contradictor legitimus,si hæres etiam passus sit illum possidere; nam illius possessio ob tacitum hæredis consensum non est vitiosa, & in probatis,& non probādis extat,meritò si ille impediat hæredem scriptum in possessionem immitti,Paris.cons.53.num.110.lib.3.declarando hanc conclusionem, vt ego infrà dicam.

Et tu procurator aduertas bene ad illud, quod suprà dixi, videlicet, quod fideicommissarius in testamento executor datus propria auctoritate bona fideicommissi apprehēdere potest, & ita accepta,possessio illius non erit vitiosa,secundùm crebriorem, vrioremq; doct.opinionem præallegatam, vt suprà:tamē ego declaro,dictam conclusionem esse veram,si solus executor in testamento datus sit:secus verò erit, si plures darētur executores,nisi insolidum fuissent dati; quia tunc possessionem propria auctoritate capere poterit,sed si non insolidum secus erit,Deci.cons.243.colum.2.vers.nec obstat huic conclusioni.

Vel & nisi alius executor sit suus aduersarius, nam tunc si in possessionem a iudice missus fuisset, in illa quoque confirmaretur,Paris.cons.81.num.21.libro 2.

411 ¶Si fideicommissarius † autem vniuersalis sine vitio possideat,prout erit in casibus propositis,declaratisq;,vt suprà,& vltra prædictos casus fideicommissarij possessio non quoque vitiosa erit,si hæres patientiam fideicommissario possidendi per longum tempus præstitisset,quæ patientia loco traditionis haberetur,Parisius cons.53.num.11.& seq.lib.3.& præsertim cùm grauatus sciuisset,se teneri illam possessionem fideicommissario restituere,prout in dubio præsumitur, nisi in contrarium probetur,Paris.dicto cons.53.num.112.si præter igitur casus narratos fideicommissarius possideat,possessio illius est vitiosa, neque eidem prodest; meritò si legitimus contradictor non sit, Roland.cons.1.num.71.libro j.& vt aliàs suprà tetigi.

Si autem fideicōmissarius sine vitio possideat,prout in dictis casibus prænarratis erit,& suum incontinenti ius probare paratus sit,profectò ille legitimus contradictor erit, ad suspendendùm hæredem in possessionem immitti, donec secum de suis iurib.summariè discutiatur,Bar.ī d.l.fi.nu.22.qui communiter per Scribentes ibi est receptus,& per Dec.post alios ibi nu.48.& per Zuccardum nu.377.Dec.cons.424.nu.18.vers.non obstat, Ruin.cons.27.nu.7.lib.5. Paris.cons.12.nu.114.lib.2.& cons.53.num.110.lib.3.Dominus meus Soc.Iun.cons.75.nume.18.lib.j.& quoque Dominus meus Ceph.cons.4.sub num.17.

Et ius suum incontinēti probare dicitur,si de illo expresè mētio in testamento facta sit,aliàs secus erit,Decius cons. 424. nu.18.in fi.& seq.Do. Ceph.cons.4.nu.17.& seq. Rolan.cons.1.nu.72.& pluribus sequent.libro j.ita etiam annuit Ripa in l.j.num.23.ff.quorum legat. & aliàs suprà tetigi.

Quam conclusionem limita nō procedere, si hæres Trebellianicam detrahere possit,& velit;nam in isto casu non erit legitimus contradictor,ad suspendendum hæredem scriptū in possessionem immitti,Alex.in d.l.fi.nu.24.sed totum hæredi hæreditatem restituere tenetur,Rip.in l.j.nu.23.ff quorum lega.Boerius decis.156.nu.2.& nu.5.Ruin.cons.139.nu.5.vers.& quamuis,lib.2.& cons.140.nu.3.vers.sed præmissis,li.5.Paris.cons.53.nu.113.lib.3.& Dominus meus Cephal.cons.289.nu.27.lib.2.secus verò erit,si quarta hæredi non debeatur; quia tunc non fit restitutio,Paris.d.cōs.53.nu.113.& seq.& alij doct. præallegati vt s.

412 Dec. † autem in d.l.fi.nu.48.prope fi.contra hanc distinctionem communiter receptam insurgebat,arguendo hoc modo, si fideicommissarius de hæredis voluntate possideat, non quarta ipsi tunc hæredi debetur,tanquam tacitè remissa,& si nō debeatur; ergo fideicommissarius hoc in casu indistinctè contradictor legitimus erit,ex quo fundamentū doctorum in contrarium distinguentium cessat,igitur &c.

Curt.autem Iun.cons.92.nu.4.dicit id esse verum, nisi hæres persuasus fuisset,illum esse fideicommissarium, hacq; tantum ratione consensisset,illum accepisse possessionem,& possedisse:nam profectò si hæres deinde reditus fuisset certus,illum nō esse fideicommissarium,talis quoque consensus non eidem prodesset,vt ibi per Curt. Iun.

413 Verùm † ego non huic Decij opinioni assentio,nam illa approbatio quæ fit,tacitè relationē ad cōtēta in testamēto hēt: iō sm ibi disposita,venit intelligenda,cū relatū in referente cū omnibus suis qualitatib.cōtinetur,Bar.in l.si quis seruū, §.fi.nu.5.ff.de leg 2. Dec. cons 687.nu.3. Paris.cons.43.nu.39.li.3 & vltra eius intentionem nō extenditur,l nō omnis,cū sua materia,ff.si cer.pet.& cū ita sit, Trebellianica hodie sm testatoris voluntatē, & nō cōtra eius voluntatē detrahitur,Rip.in l.nemo pōt,nu.45.ff.de leg.j.Dn̄s meus Soc.Iun.cons 170.nu.24.& seq.li2. Cra.cons.294.nu.2.ergo hæres per huiusmodi tacitū cōsensum nō Trebellianicæ renūtiasse censet,Cur.Sen.cons.75.nu.6.& seq.Dec.cons.256.col.fi.ver.nō obstat quod saltē, & cons.688.nu.7.vbi asserit hanc esse cōem doc.opinionem,Paris cōs.43.nu.32.in fi.& plurib.seq.lib.3.Crau.cons.200.num.6.in fi. Dominus meus Cephal.cons.153.num.75.& num.78.ita etiam annuit Zuccar.in d.l.fi.num.382.versicu.si verò possideret, licet ibi referat aliā distinctionem,vt infrà dicam:nam tacitus consensus non tantæ videtur potentiæ,quantæ expresus, ad aliquid contra iuris regulas inducendum,Crauet.cons.200.num.8.in fin.attento quod renunciatio in dubio non præsumitur; quia erit donatio, c.super hoc,de renunciatio.leg.cum de indebito, ff.de probat. quæ renunciatio non inducitur, nisi expresè fiat, Crauet. consilio 123.numero 12.& consil.200. numero 8.in fin.& numero 10.li non ex illo igitur tacito consensu renunciatio quartæ arguatur, quin suam Trebellianicam detrahere possit, iuxta testatoris voluntatem, vt suprà dixi,& permittente iure, lege.Gracchus C.de adulte.non obstante Anchara. consilio 151. secuto a Rubeo consilio 43.numero 11. versiculo præmissis, communiter a doct. præallegatis reprobato, ex quo Ancharan. & Ru-

& Rubeus loquuntur in expressa approbatione per verba ampla facta secus verò est in tacita,dominus meus Cephal.consil. 153.nu.76.& seq.nos vtiq; sumus in tacita,meritò si hæres scriptus Trebellianicam detrahere voluerit,fideicommissarius cōtradictor non sit legitimus ad impediendum hæredem in possessionem immitti,nisi tota prius hæreditate hæredi restituta,secundùm crebriorem doct.opinionem.

414 Et † quamuis plerique velint, q hæc propositio sibi locum vendicet , cum Trebellianica filio in testamento paterno non sit prohibita:secus verò si prohibita sit,quia tūc per testamenti approbationem illa censetur remissa,& in his terminis procedat Ancharani opinio consi.151.ita tradit Paris.consil.17. nu. 19 & sequen & consil.16.nu.60.lib.2.& consi.26.nu 32. eo. lib. Curt.Iun.cōsi.54.nu.11. Cag. in l.Papinianus,§.meminisse,nu. 17.ff.de inoff.testam.& ratio est,nam si Trebellianica sit prohibita,contra testatoris voluntatem deducitur , & in his quoque terminis illa communis doct.opinio loquitur, quæ vult, quòd Trebellianica cōtra testatoris voluntatem , & non secundùm eius voluntatem detrahatur,tex.est clarus in c.Rainaldus , in fi. de testa.Soc.in l.prima,§.si hæres,nu.7.ff.ad Trebell.Ias.in l.j. n. 57.& ibi etiam Crau.nu.135.ff.de legat.j.idem Crau. consil.194. nu.2.Rip.sibimet contrarius in l.in quartam nu. 114. circa medium,ff ad legem Falcid dominus meus Soc.Iun.consi.170 nu. 24.& pluribus seq.lib.2. Clarissimus & dominus meus quoque Ceph.conf.153.nu.74.& hoc modo vterque illorum opinio saluatur,& hanc quoque distinctionem sentit gloss.in d.capitulo Rainaldus,in fi.

415 Alij † autem censuere,horum opinionem procedere posse,si testamēti approbatio expressè cum iuramento sit facta,vt loquitur Cur.Iun.consil.21.nu 3.& Paris.consi.j nu.99.in fin. & pluribus seq.& nu.113.lib.sed tu dic,q etiam hæc opinio procedit,si sine iuramento approbatio sit facta,dummodo expressè, & per verba ampla fiat,dominus meus Ceph.consi.153. nu 7 . & seq & nu.76.& 78.secus verò erit,si hæres testamentum tacitè approbaret;nam lex in hoc secundo casu videretur , quodāmodo resistere,ne hæres adeundo dicatur defuncti voluntatē approbare,Parisius consil.43.nu.37.& seq.lib. 3. D. meus Ceph. conf.153.numero 75.& 78. & per alias rationes præallegatas,& vt infrà dicam.

Zuccard.aūt in d.l.fi.nu.382.dicit,opinionē Decij procedere posse,si post aditam hæreditatem hæres consensum suum præstiterit,secus verò si ante,nam in hoc secundo casu voluntas illius tantum accommodata erit , & quarta tacitè remissa non censetur , sed illa omnino hæredi debetur , meritò si respectu quartæ per hæredem detrahendæ fideicommissarius nō legitimus contradictor sit.

Sed Rip.in l.prima,nu.8.ff.quorum legat putat hanc vltimū casum procedere,quando hæres,non vt hæres,sed vt Titius cōsentiret,vel protestat̄ se nolle per hunc consensum hæreditatē adire:nam illa protestatio declaratoria animi sui operatur,& sibi prodest,Ias.in l.pro hærede,nu.5.ff.de acquir.hæred.secus verò erit,si suum simpliciter assensum absque protestatione accōmodaret;quoniam per huiusmodi assensum censeretur hæreditatem adijsse,l gerit,l.pro hærede , ff.de acquir. hæred. & ille assensus ita simpliciter accommodatus sibi noceret, vt per Rip.vt suprà.

416 Ego † autem nō hāc existimo sententiam Ripæ esse veram, cum hæres simpliciter consentiendo,nihil facit,facienti autem tantum annuit,l.aliud est vendere,ff.de reg.iur.& tamen lex in hæreditatis aditione considerat,q hæres eius animum expressè,pureq;,& non conditionaliter declarat,Crauet. consil. 312. nu 3.in fin.& sequen.vel q hæres rebus hæreditarijs vtatur, vēdendo,colendo,locādove,§.item extraneus,Institut.de hæred. qualit.& different.& ibi Areti.numero sexto.Ias. in dicta l. pro hærede,numero duodecimo.Durant.in tractatu de art.testa.ti. 11.caut quinta,nu.j.alias hæredis mens erit in corde retēta,quæ nihil operatur,l.si repetendi,C.de cond.ob caus.

417 Et † in actibus dubijs,qui aditionē,& citra, interpretari possunt,non hæreditatis aditio præsumitur , & tunc declarationi non hæredis tantùm sed hæredis quoque hæredis regulariter statur,Ias.in l non solùm § morte nu.14.versi.tertia conclusio, ff.de nou.oper.nuntiat Alex.conf.32.nu.2.li.3.Crau. conf. 197. nu.. .& seq & qui aditionem allegat,illam quoque probare debet,D.meus Soc.Iun.conf.94.nu.36.lib.j.Crau. conf. 197. nu.5. 5.& probatio debet esse concludens , aliàs non releuat , Crau. conf.33.nu.2.& cum igitur ita sit,& hæres solum tacite consentiat,& nihil de facto faciat,neq; suam expresse intētionem declaret,in actuq; dubio,potius nō aditio,quàm aditio iudicatur, declarationiq; hæredis quoque in dubio cum eius iuramento statur,nisi in contrarium cōcludenter probetur,meritò si hoc in casu non aliter hæredis voluntate declarata , neq; expressa, quò ad aditionem , hæres semper declarare poterit , illum per hunc tacitum consensum non hæreditatem adiuisse,ergo hoc modo iste tacitus consensus semper ante hæreditatis aditionē erit,& in quarta sibi non præiudicauit,& ideo hæredi debetur,

Rim.Iun.in princ.inst.de don. num. 537.& cum veritas ita sit, meritò distinctio Zuccardi inanis,& frustratoriè posita cēsetur.

418 Et propterea quo ad remissionem non curo,an hæres taciti cōsensum ante aditionem,vel post præstiterit,cum ex illo tacito cōsensu nō Trebellianicæ renūtiatio arguatur,Curt.Sen Dec. Paris.& Crau.in consilijs præallegatis.nam ille tacitus consensus nō est tāti vigoris,vt est expressus, renūtiatioq; est strictiuris,& ideo nō præsumitur,vt supra dixi,igit & c & tāto fortius cū hic de maximo præiudicio tractatur,Bar.in d.l.quæ dotis nu.24. ff.sol.matr.vereq; loquēdo,tacere est quoddā mediū,inter cōsentire,& dissentire,Bar.in d.l.quæ dotis.n.21.Cag.in l.qui tacet. ff.de reg.iur.immo propter hoc,si hæres hæreditatē adierit,nō testatoris voluntatē in hoc approbare cēsetur, taliter q Trebellianicā nō detrahat,sed eius volūtas cū legis dispositione sic cōformare intelligitur,quæ vult hæredem Trebellianicē detrahere posse,& lex quodammodo resistit,ne hæres adeūdo hæreditatem dicatur in hoc defuncti voluntatē approbare,D.meus Cephal conf. 153.nu.75.& 78.meritò ex his indubitatissime cōcludo,q per tacitum hunc consensum hæres Trebellianicæ nō renuntiasse intelligitur,etiam si post hæreditatem aditam huiusmodi tacitum consensum præstiterit.

Neque ex illo tacito cōsensu(qui oritur ex testamenti approbatione)sit aditio,vt supra dixi, verum etiam si fieret, & filius hæres sit sine beneficio l.& inuentarij,nō per hāc aditionem Trebellianica priuatur,si illam tenebis communem doct. opinionem per totum mundum obseruatam,videlicet q filius hæres absq; beneficio l.inuētarij Trebellianicā nō amittat,Ias.& 419 l.Marcellus,nu.68.in fi.ff.ad Treb.& in rub.ff.eo.ti.nu.7. Cag. in l Papinianus § meminisse,n. 15.& seq.ff.de inoff.testa.& hæc est seruanda;quis consuetudo illam admisit,quæ est optima legum interpres,D.meus Soc.Iun.conf.17.nu.9.& conf.31.nu. 58.lib.1.vbi affirmat hanc esse magis communem, veriorem, æquioremq; doct.opinionem,pro qua sæpissime iudicatū fuit, quam communem secutus fuit Dec.conf.218.nu.5.Paris.conf. 30.nu.2.lib.3.Rui.conf.163.nu.14.lib.2.D.meus Soc.Iun.consi. 28.nu.1.lib.2.Rip.in l filiusfam.§.Diui,nu.30.in fi.ff.de leg.j.& l nemo potest,nu. 52.ff.eo.ti.& nouissime hanc esse magis cōmunē,veriorē,æquioremq; doct.opinionē, asserit Iulius Clarus in tract.suis,in §.testamentum,nu.61.ver.difficultas est, & q dicit in cōtrariū valde errat,vt dicit D.meus Soc.Iun. cōs. 112. nu.3.lib. 3. hancque opinionem pluribus rationibus defendit Crau.cons.17.

420 Et † fructus in quartam liberis primi gradus nō imputantur, Cag.in d § meminisse,nu.10.& seq.& nu.16.Crau.in l.j. nume. 148.ff.de leg.j.Paris.inter cons Domini mei Socini Iunioris cōs. 132.nu.j.& seq.libro j.

421 Verum † equidem, si alteram tenere volueris opinionem, videlicet,q nō ob inuentarij confectionem filius hæres Trebellianicā perdat,quam secutus fuit Dec.sibimet cōtrarius in cōs. 236.nu.5.ver.alia est opinio,& cōs.480.nu.16.Cur.Iun.cōs.54.nu. 7.& seq Paris sibimet cōtrarius cōs.126 nu.37.lib.j.& cōsi.j.nu.88.& cōsi.27.nu.18.li.3.& cōs.16.nu.65.& seq.li.2.vbi asserit hanc esse magis cōmunē & veriorē doct.opinionē , iuxta quā sæpissime fuit iudicatum,hancq; asserit communē Rui.cons.37.nu.13.li. j.Rub.cons.2.nu.24.& pluribus seq.& conf.43.nu.12.à qua in iudicando,& consulendo,non est recedendū,vt dicit nouissime Excellentissimus D.meus Cephal.conf.153.num.67.& pluribus seq.& numero 72.

422 Quam opinionem ego arbitror (disputatiue loquendo) in puncto iuris esse veriorem,cōsiderādo rationem,per quam dicitur,q extraneus hæres (nō cōfectō inuētario) Trebellianica priuatur,quæ fuit hæc,nam hæres præsumitur tot bona occultasse ad eius Trebellianicam sufficientia. & ne legatarij quoq; vel fideicōmissarij defraudētur , hac rōne hæres nō inuētario cōfecto Trebellianica priuatur , vt dicit text. clarus in §. sancimus.in auct.de hæred & Falcid Curt.Iun.cōs.54.num. 8. & seq. quæ ratio militat tam in filio,quàm in hærede extraneo, ergo idem ius debet esse,l.illud ff.ad l.Aquil.l.quidā.§.nūmularios. ff.de ed.cum sim.

423 Et † sicuti pater omnia eius bona dilapidare potest, illo viuente,& nihil filio præter eius legitimam relinquere, ergo & quoque ipsi filio i suo testamento Trebellianicam prohibere poterit,Rub.consilio 2 numero 20.& seq.& consilio 73. num. xj.vbi asserit hanc esse crebriorem , veriorem que doctor.opinionem,Curt.Iun.consilio 54.Rui.consilio 37.numero 15.lib. j.Paris.consilio 26.numero 25.& seq.libro 2.si illam igitur filio prout extraneo prohibere posset,ob rationis identitatem, meritò si filius hæres sine beneficio lege & inuentarij , sua priuatur Trebellianica, doct. communiter in secunda opinione præallegati.

424 Nā quādo filius Trebellianicā detrahit id nō facit tāquā filius,sed vt extraneus,meritò si fructus per illum percepti in dictā Trebellianicā imputātur,prout extraneo fit.D.meus Ceph. conf.153.num.70.vbi plures coras cōgerit. per quas comprobatur quoque ita fuisse iudicatum,prout etiam Romæ ita asserit fuisse

fuisse iudicatum,Paris.conf.27.num.15.& 19.libr.3.& conf.93. num.46.lib.2.& maximè quando grauatus alteri, quàm descēdenti,restituere teneretur,secundùm receptissimam doct. opinionem,vt per Roland.conf.30.num. 8. lib.j.& quando etiam filius hæres duas quartas detrahat : nam tunc testator mandare potest filio,vt filius eos in Trebellianicam computet,Crau.cōsilio 16.numero 10.& sequen.

425 Sed ego equidem arbitror,q † si præsens articulus in aliqua contingat ciuitate disputari,& vna dictarum opinionum a cōmuni vsu,obseruantiaq; recepta sit,prout multoties primā opinionem hic in terra Mirandulæ & in ciuitate Mantuæ , & alibi obseruare vidi,& hoc in casu ab illa in dictis locis in iudicādo & consulendo non recederem,& iudex qui ita iudicaret , rectè, iusteq; faceret,& si altera opinio in alia ciuitate ex vsu seruaret̄, ab illa quoque secunda opinione in iudicando , & consulendo non recederē,& si iudex ibi ita iudicaret,bene , & iustè faceret, Crau.consi.16.in fin.Iulius Clarus in tract.suis in §.testamentū, num.61.vers.difficultas est,in fin.& ratio huius meæ conclusionis est;quia consuetudo est optima legum interpres,& minimè mutatur illud,quod a longa consuetudine in aliqua ciuitate recipitur,l.minimè,ff.de legib.vt in proprijs terminis tradit Crauet.consilio 16.in fin.

426 Sed † redeundo ad rem nostram principalem pro illius resolutione,vnam solidissimam conclusionem facio, quæ est, q filius hæres per tacitū consensum Trebellianicæ non renunciasse censetur,siue ille consensus tacitus ante aditionem,siue post præstitus fuerit,cum per aditionem filius hæres non sua priuat̄ Trebellianica,etiam si sine beneficio l.& inuentarij hæreditatē adierit,nisi in vna ciuitate simus, in qua consuetudo vigeat , & per quam secunda opinio præallegata obseruatur,& si sit hæres extraneus,qui per hæreditatis aditionem sine beneficio l. & inuentarij,Trebellianica priuatur,id non euenit ob tacitum consensum,sed quia sciebat,q si hæreditatem sine inuentario adiuerit,Trebellianicam amiserit,cum quilibet scire ll.præsumit̄, l.leges sacratissimæ,C.de legi.non ex illo igitur tacito consensu, in permittendo fideicommissarium possidere, hæreditatis aditio arguitur,Dominus Rimin.Iun.in princ.Instit.de don.num. 537.& vt suprà tetigi,neque ex eo tacito consensu Trebellianicæ renunciauit,rationibus,iuribus, auctoritatibusq; præallegatis:secus autem est,si expressè testamentum cum iuramēto hæres approbasset,vel etiam absque iuramento , dummodo testamenti approbatio expressè sit facta,& Trebellianica in testamēto paterno hæredi prohibeatur,tunc profectò dico , filium per testamenti approbationem expressam in Trebellianica sibi p̄iudicasse,Curt.Iun.conf.21.num.3.Paris.conf.1.num.99.in fin. & pluribus seq.& num.113.lib.3.Dominus meus Soc.Iun. conf. 170.num.24.& pluribus seq.libr.2. & Dominus quoque meus Ceph.conf.153.num.73.75.& seq.& 78.& vt aliàs tetigi.

Si autem hæres hæreditatem cum beneficio l.& inuentarij adierit,non testatoris voluntatem in hoc approbare censetur, quin Trebellianicam detrahat,ex quo illius voluntas iuri conformis esse præsumitur,Dominus meus Cephal. conf. 153.nu. 75.& 78.quare igitur in omnibus casibus prænarratis,in quibus filius hæres scriptus in Trebellianica sibi præiudicauerit, in illis indistinctè quoque casibus fideicommissarius possidens cōtradictor legitimus erit,ad suspendendum hæredem in possessionem immitti,donec secum summariè de iurib.suis discutiatur: secus verò erit in alijs casibus, in quibus non in Trebellianica sibi præiudicium attulerit,secundùm crebriorem , vrioremq; doct.conclusionem,in principio huius articuli præallegatam: bene autem quoque fateor,q quando quarta hæredi debeatur, illaq; sit certa,& fideicommissarius illam quartam tātum restituat,in cæteris liberatur,secus verò erit si quarta non sit certa; nam in hoc casu dico,q fideicommissarius, totam hæredi hæreditatem restituere tenetur,antequàm fideicommissarius sup illius fideicommisso audiatur,Zuccard.in d.l. fin.nu. 382. in fi.

427 ¶Sed quò ad legatarium,† qui comparet,& titulum sui legati allegat,ad suspendēdum hæredem in possessionem immitti , donec secum summariè de iurib.suis discutiatur,dico,q si non possidet,non erit legitimus contradictor:si verò possideat,est legitimus contradictor,Zuccard.in d.l.fin. num.383.declarando hunc articulum,eo modo,vt de fideicommissario dixi,cum legata fideicommissis penitus adæquantur,l.j.& ibi Scribentes,ff. de leg.j.ergo idem ius debet esse,l.illud , ff.ad leg. Aquil.l.quædam,§.nūmularios,ff.de eden.cum simil.quare de legatario cōcludo,in omnibus & per omnia,prout de fideicōmissario dixi.

428 ¶Et † quò ad substitutum tu dic,vt per Ias.post Alex.in l.j.C. de edicto D.Hadr.toll.& per Zuccard.in dicta l.fin.nume. 335. versicu.istam ampliationem.

429 ¶Si autē quæris, † an filius dicatur legitimus cōtradictor , q non tm̄ titulū suæ legitimæ docet:at etiā possessionē post testatoris mortē quæsitā,& dic regulariter, q nō , cū nō in sua fuerit facultate illā eligendi partē,in qua suā legitimā consequi velit: illa aūt bona de æquitate hæreditaria filio p sua legitima a iudice consignāda sunt,cuius arbitrio hæc consignandi facultas datur;nā filius pro sua legitima non de bonis hæreditarijs melioribus,vel deteriorib.sed de mediocrib. tantum habere potest, Ias.post Alexan.in l.Marcellus,§.res quæ, num.16.ff.ad Trebellianum.Rip.in l.in quartam,num.111.& seq.ff.ad leg. Falcid.

Et quamuis filius rē alienat hæreditariam,res alienata in eius legitimam imputatur regulariter, s̄m crebriorē Doct. opinionem,& per dn̄m meum Soc.Iun. conf.136. nu. 14.lib.j. præsertimq; si alienatio viuente filio facta sit, Rip.in d.l.in quartā nu. 96.& seq.& nu.120.tn̄ si iudex alienationē non approbat,constatq; sibi illam malitiosè & fraudulenter factam fuisse,dico in hoc casu,rem alienatam non in suam legitimam cōputari , ex quo non in sua fuit facultate bona eligendi, in quibus suam legitimā consequi vellet,Dec.conf.236.nu.10.Rip.in d.l.in quartam,nu.98.nec dicta alienatio præiudicium quoque fideicommissario attulit,D.meus Soc.Iun.conf.181.nu.91.& seq. lib.2.& quando alienatio malitiosè,& fraudulenter facta dicatur,declara,vt per Dec.& Rip.vt suprà,ergo ratione semper incertitudinis pro sua legitima rem aliquam hæreditariam regulariter nō propria apprehendere auctoritate potest,Bar.in l.2.C.quand.& quibus quart.pars deb.lib.10.Rip.in d.l.in quartam , nume.113. Alex.conf.134.lib.4.Curt.Sen.consi.vltimo , col.4.vers. vel respondemus,Dec.conf.236.nu.9.Paris.conf.54.num. 34.lib.3.& si possessionem dictorum bonorum propria auctoritate acceperit,illa possessio erit vitiosa,& eidem non prodest , Zuccard. in l.fin.num.384.C.de edicto D.Hadr.toll.& Doct.communiter ad id propositum præallegati vt suprà.

430 Quam † conclusionem limita non procedere , si illam prætoris auctoritate adeptus sit; quoniam legitimus tunc contradictor erit,donec declaratum fuerit,quantum sibi pro legitima debetur,& in quibus bonis debeatur,Castr.conf.215.num. 5.libro 2.in nouis,Paris.conf.81.num.14.in fi.& seq.& nu. 21.lib.2. Zuccard.in d.l.fin.nu.375.& maximè cum in iudicis facultate fuerit,filio rem pro sua legitima consignare,vt suprà dixi.

Et quamuis appellatio a iudicis declaratione in hac consignatione permittatur,quando ipse illam non de mediocribus rebus hæreditarijs consignat , Rip. in d.l.in quartam,nu.122.& 125.non tamen propter id efficitur,quin iste filius legitimus dicatur contradictor,ad impediendum hæredem in possessionē immitti,donec secum summariè discutiatur , quis illorum potiora & meliora iura habeat , quando aliquam rem auctore p̄tore p sua legitima possideat, cum præsumptio bona pro prætore accipitur,nisi donec contrarium probatur,glos. est in cap. præsentium,7.quæstione prima.

431 Vel † & quoq; filius dicitur legitimus contradictor , cum in re certa pro illius legitima a testatore institutus sit, & ratio est; quia in hoc casu filius rem hæreditariam certam propria auctoritate accipere poterit , Ias.in l.non dubium, nu.4. vers.3.nota, C.de lega.Dec.in d.l.fin.nu.24.ves.immo & ibi etiam Zuccard. nu.158.Rip.in l.j.nu.16.ff.quor.legat.& in d.l.in quartā, nu.116. D.Riminald.Iun.in prin.Inst.de don.nu.555.Rub. consi.53.nu. 5.Durant.in tract.de art.testa.tit.6.caut.12.nu.2.& eius possessio non est vitiosa,meritò si hoc in casu ille sit contradictor legitimus,& ī omnib.quoq; alijs casib.& dic, put de fideicōmissario tetigi,vt etiā dicit Zuccar.in l.fi.nu.384.C.de edict.D.Hadr. toll.

432 ¶Si autem contradictor † ante dictam licentiam vel iussum de titulo doceret inter viuos a testatore , vel ab hærede habito, & de possessione post mortem a seipso: nam si possessio viuente testatore fuisset apprehensa,res erit clara,cum hæres non sua probaret requisita,prout de iure requirit̄,iuxta d.l.fi.& vt aliàs dixi: tamen in prædicto quoq; casu proposito possidens cōtradictor est legitimus,immo etiam obtinebit; quia hæres de euictione tenetur,& actio quem de euictione tenet,eundem agētem repellit exceptio,l.vendicantem,ff.de euictio.Alexā. conf. 3.nu.1.lib.3.Curt.Sen.conf.63.nu.19.vers.quo casu,præsertimq; si possessio tempore quo illam apprehendidit erat vacans , Bal. in d.l fin.nu.42.vers.3.casu opponendo,& ibi etiam Sal. num. 19.versicu.tertio casu,Afflict.decis.119.sub num.6.Domi.meus Cephal.conf.4.numero 35.

Sed & quoque hanc conclusionem puto procedere , si possessio apprehensionis tēpore plena fuisset,& non vacās , dūmō tituli verba ita sint ɔcepta,ex quib. deprehendatur , licentiā p̄pria capiendi auctoritate eidem fuisse a defuncto , vel ab hærede datā,p̄ut erit,p illa verba in instr̄o apposita, videlicet , dedit, vēdidit & tradidit,Alex.in l.p̄dia,nu.8.ff.de acqui.poss.Lanfr.in c.qm̄ ɔ,in verbo,testium deposit.nu.164.de p̄ba. Soc. conf.55. nu.3.lib.4.Creu.conf.245.nu.13.Rol.conf.51.nu.31. libro 2.

433 Et hæc † quoq; licentia in possessionē p̄pria auctoritate ingrediendi eidē conceditur,per pactum cōstituti & executiuū, à notarijs in instrumētis apponi consuetū,quę pacta p appositis semper habentur,Fel.in c.ex literis,nu.12.de fide instrument. & in capitu.cum M.num.7.de const.Lanfran.in dicto capit. quoniam contrà,in verbo,testium deposit.num.163 .vers. & ideo, Ripa in l.Centurio,numero 81.ff.de vulga.& pupill. subst. Soc. consilio 131.numero 16.& consilio 55.nume.11.lib.4.Dec.consilio 449.numero 24.in fin & sequē. Paris.conf. 172.nu.2.lib.4.

Dominus meus Soc.Iun.cons.41.nu.27.lib.3.Marant. in tract. de ord.iud.in 4.par.distin.20.nu.11.vers.quod tamen, Tiraq.in tract.de iur.const.in lim.31.nu.5.& seq.non obstante, ꝙ Ias.in l.vt liberis,nu.14.C.de collat.dicat, multoties vidisse ī facto dubitare,& Cagn.in l.si librarius,nu.50.in fi.ff.de reg.iur.communem affirmat esse in contrarium;cum ex dictis auctoritatib.præ allegatis liquido constat, veritatem totam in contrarium esse, & si Cagn.auctoritates per eum allegatas in fonte bene prospexisset,proculdubio cognouisset,se errasse,asserendo communē esse in contrarium, immo magis communis Doct. opinio est, ꝙ pactum executiuum & constituti per notarium in instrumēto semper apponi debet,tanquam solitum & consuetum, etiā si a contrahentibus non expressè dictum fuerit,vt suprà perspicuè per auctoritates allegatas,vt suprà ostendidi.

434 Quæ † pacta contra singularem successorem exerceri possunt,illo absente,& nō citato,nullaq; etiam liquidatione facta, Alex.cons.85.nu.2.lib.6.& cons.85.nu.5.lib.3. Soc.cons.82.nu.8.libr.tertio. Gozad. cons.42.nu.11.& seq.& cons.95.nu.8.Afflict.decis.139.nu.5.Tiraq.in tract.de iur.constit.in j.par.nu.43. ex quib. infero, ꝙ si contradictor possessionem accepisset, tēpore, quo etiam ab alio erat præoccupata, possessio illius non erit vitiosa,cum ita permissum sibi a iure,& a parte fuerit,illam propria auctoritate capiendi,& cum non sit vitiosa,meritò si ille contradictor sit legitimus, non tantum ad suspendendū hæredem in possessionem immitti,donec secum summariè de iuribus suis discutiatur,verùm etiam victoriam contra hæredem in hoc iudicio reportabit,sm opinionē Azonis a glos. relatam in l.fin.in verbo,Legitimo,C.de edicto D.Had. toll.secutam ibi a Bar.nu.21.vers.secūdo casu,ab Alexandro nu.23.a Decio nu. 41.vers.nisi dicamus,a Curtio Iun.nu.72.& a Zuccardo nume. 343.vers.istam ampliationem,& nume.343.vers.in casib.& nu. 356.hancq; opinionem secutus fuit Aret.in § quadrupli,num. 30.Inst.de actio.Guid.Papa quæstio.132.nu.7.D.meus Soc.Iun. cons.77.num.160.& seq. libro j.

435 ¶Si † contradictor verò ante iussum compareret, titulumq; ab alio viuente testatore allegaret; possessionem autem a seipso,post testatoris mortem probaret & non dominium sui auctoris,proculdubio ille succumberet,Bart.in d.l.fin.nu.21.vers. aut allegat,& etiam Sal.ibi num.19.vers.nec etiā obstat.Alexā. nu.23.Ias.nu.23.in fi.Dec.nu.42.vers.circa primam nam quamuis contradictor in vita testatoris prædefuncti titulum ab alio habuerit,non propter hoc sequitur, auctorem illius licentiam eidem dare potuisse,bonorum possessionem dicti testatoris apprehendendi,Crauet.cons.124.nu.12.& si illam acceperit, meritò si possessio illius erit vitiosa,l.si ex stipulatione,ff.de acqui. poss.Alex.in d.l.fin.nu.23.circa medium.etiam si possessio tempore apprehensionis vacans fuerit,Bar.in l.fin.nu.10.C.vnde vi, ex quo possessio post hæreditatis aditionem fuit hæredis,& retrofingitur fuisse testatoris tempore suæ mortis, l. hæres quandocunque,ff.de acquirenda hæreditate.

Et quamuis Bar.in l.fin.nu.10.C.vnde vi,dicat ad hanc fictionem non attendi debere:tamen ego reor, ꝙ illa opinio sua in suo casu procedat,propter illam legē quæ est pœnalis: secus verò est in casu nostro fauorabili,vt aliàs dixi,& ideo d. fictio ad alium casum ob rationis identitatem extenditur, Dec.in l.qui se patris,nu.26.C.vnde lib.Rip.in l.si constante,nu.79.& 86.ff. sol.matr.Zuccar.l.fi.nu.348.prope fi.C.de edict.D. Hadr.toll.cū ergo ita sit,constat apertissimè possessionem huius cōtradictoris esse vitiosam,meritò si eidem nō prodest,& succumbat, sm opin.Iac.Butrig.in l.fin.C.de edicto D.Had. tol.secutam ibi ab Alexan.nu.23.circa med.a Decio nu.48.ver.potest responderi, & a Zuccar.nu.348.& seq.hancq; opinionem secutus fuit etiā Dec.cons.83.col.2.vers.similiter,& cons.424.nu.18.Paris.consi. 54.num.110.lib.3.Dominus meus Soc.Iun.cons.75.nu.18.lib.j. & dic quoq;, prout de fideicōmissario vitiosè possidente dixi.

436 Et † per hanc rationem euacuat̄ illud,quod a Petro & a Cyno dicebatur,de paritate tituli,& possessionis: nam cum huius contradictoris possessio sit vitiosa,eidem non prodest, Zuccar. in l.fin.num.349.in fi.C.de edict.D.Hadr.toll.& solus titulus nō illum contradictorem legitimum facit, neque in causa interesse habere,quoniam ex solo titulo non suum probat interesse, Alexan.in l.fin.num.23.in fin.Ias.num.27.& Dec.num.40.C.de edict.D.Hadr.toll.meritò si iste ꝯtradictor in hoc iudicio executiuo,summarioq; succumbat, & hæres sua requisita probando,in possessionem bonorum defuncti penes testatorem tempore mortis suæ repertorum,immittatur,Sal.in l.fin.nu.19.ver. nam quando & Zuccard.nu.351.C.de edict.D.Had. toll. Alexā. cons.4.num.13.& 16.in fin.lib.2.quasi hæreditas in hęredis persona fuerit spoliata,quæ eidem est restituenda, licet hæreditas ꝓpriè non possideatur,l.j.§.Scæuola,ff.si quis test.liber.esse iuss. fuerit,Afflict.decis.119.num.6.& seq.Dec.consi.58.nume.12. Roland.consilio 1.numero 76.libro j.

437 ¶Si † autem contradictor possessionem ac titulum illius,ab alio post testatoris mortem habitum, & dominium sui incontinenti auctoris probat,ꝑfectò hæredem impedit in possessionem immitti,victoriamq; obtinet; quia dominium contradictoris quam ipsius hæredis publiciana potentius est,l.si ea res.§. fin.ff.de actio.emp.Bart.in l.fin.num.21.vers.sed si probaret.& etiam Bald.ibi,nu.42.vers.6.opponendo,Alex.num.23.vers.sed in hoc,Ias.num.23.vers.quare dicitur, Dec.nu.43.in fi. & Zuccard.num.352.C.de edict.D.Hadr.toll.sed secus est, si de quasi dominio auctoris sui probat;quia dico,ꝙ in hoc casu iste contradictor non obtinet; quia tex.in d.l.fin.in fin.præscriptionem bene completam considerauit,Ang.in d.l.fi.col.pen.circa medium.& ibi etiam Dec.nu.43.in fin.nisi contradictor possessionem tempore mortis testatoris se etiam habuisse probaret: nā non ratione tunc quasi dominij hæres excluditur, sed quia hæres non sua probauit requisita, videlicet bona tempore testatoris ab illo fuisse possessa,prout de iure requiritur,iuxta d.l.fi.& ibi etiam Bar.nu.21.vers.si verò probat, etiam si possessio cōtradictoris sit vitiosa; quia non curatur de iure possessoris, si non de iure actoris,constat,& ideo hoc erit, non respectu contradictionis,sed quia hæres fundamentum suæ intentionis non probat. Dec.in d.l.fin.numero 40.in fin & ibi etiam Zuccard.num. 328.in fin.& numero 345.

Sed si contradictor non probaret, se tempore mortis testatoris possedisse,& hæres sua probaret requisita; tunc censeo, ꝙ ratione possessionis testatoris,ille hæres præfertur huic contradictori,& victoriam in hoc iudicio summario,& executiuo,obtinet,l.si autem.§.si duobus.ff.de public.cum hæc noua contradictoris possessio post testatoris mortem acquisita, eidem tanquam vitiosa non prodest, Zuccard.in dicta leg. fin. numero 354.& vt aliàs dixi.

438 Et † ad illud quod dixi supra, videlicet, ꝙ contradictor qui possessionem post testatoris mortem acquisitam, & titulū ab alio habuisse,& incontinenti auctorem suum dominium, probat,obtinet,dico etiam,illam conclusionem esse veram,si non incontinenti offerat se probaturum,dummodo de facto sit admissus, & præmissa omnia probaret; quia tunc causa dominij notoria erit,meritò si causam possessoriam absorbeat, Zuccar. in dict.l.fin.nume.353.Paris.cons.53.num.107.& seq.lib.3.Crau. consi.302.columna penulti.in princip.

Et quamuis nonnulli limitant,non hanc procedere conclusionem,quando quoque tacitè contradictum sit,Zuccard in d. l.fin.num.354.Alexand.cons.158.in fin.lib.2.Gram.decis.89.nu. 3.tamen ego opinioni istorum non annuo,nam si iudex (non obstante hæredis replicatione) contradictorem sine conditione ad probandum de dominio rei admittat, & ab illa admissione hæres non appellat, tacitè consentire videtur, vt contradictor dominium rei sui auctoris esse ꝓbet, meritò si hæres hoc in casu (facta hac probatione per contradictorem,) succumbat,Dec.in l.edita.numero 84.C.de edict.Crau. consi.299.columna 3.& seq.& vt aliàs supra plenius tetigi.

439 ¶Sed † si contradictor post iussum, sed ante immissionem, compareret,& hoc in casu distinguo,& dico, aut contradictor citatus fuit,vel non,si citatus fuit,& a iudice suis iuribus auditis & cum causæ cognitione sententiam contra se reportauit, & succubuit,amplius in hoc iudicio executiuo non auditur, Bart. in d.l.fin.col.fin.vers.quandoque tempore,& vt aliàs dixi.

Sed si citatus ꝯtumax erit, auditur expēsis prius hr̄di resarcitis,l.sancimus C.de iud.aut.& qui iurat.C.de bon.auct.iudi.poss.

440 ¶Si † post autem iussum sed ante immissionē contradictor citatus sit,distinguo,& dico,aut citatus fuit simpliciter,vel si ius comparēdi & interesse habeat:si simpliciter, & tunc dico, ꝙ de iuribus suis secum summariè discuti debet,antequam hæres effectualiter in possessionem immittatur,Zuccard.post Scribentes communiter in l.fin.num.358.C.de edict.D. Had.tol.sed secus erit,si conditionaliter citatus fuerit,tunc suum interesse saltem apparens probare debet,Abb.in c.veniens.el secundo, nu. 9.& ibi etiam Fel.num.13.de testi.& ratio est; quia per hanc citationem non habilitatus,neque approbatus censetur, vt aliàs plenè in principio huius ferè tractatus tetigi, vbi citationis materiam plenè declaraui,ad quem locū me reiicio;ne idē repetā.

Si autem nō citatus fuerit,& post iussum sed ante immissionem compareret,& de suo incontinenti interesse saltem apparens,fidē faciat,dico,ꝙ ille auditur, Abb.in c. veniens,el 2.nu.1. vers.not.quod etiam,de testi.Dec.in l.fin.nume.45. vers.in 2.& ibi etiam Zuccard.numero 365.C.de edict. Diui Hadr.tollen.

441 Quæ † conclusio etiam ampliatur,si ꝯtradictor citatus fuisset,& hæres immissionis sentētiam obtinuisset, si post iussum, sed ante immissionē,alius tertius qui in hæreditate ius habeat, non citatus fuisset,in iudicio tamen compareret, suumque interesse incontinenti saltem apparens probaret,audiretur,si bona hæreditaria sint vacantia;nam ille tertius possessionem magis facile consequeretur vacantem, quam ꝙ per alium repleatur,& ideò sua interest,ne possessio vacans huic hæredi tradat̄, & hæres in possessionem immittatur, antequam de iurib. suis discutiatur,meritò si iste tertius audiat̄,Fel.in d.c.veniēs.el 2.nu. 9.de testi.Castr.consilio 170.numero nono,libro primo,in nouis, secus verò erit, si hæreditas a primo contradictore citato

præoccu-

præoccupata fuisset;quoniam tunc iste tertius non audiretur, ad impediendum hanc immissionem rei non vacantis fieri,ab alio autem occupari,nam eo modo,quo possessionem, a dicto primo auocare potuisset,eandem rem ab isto hærede auocare poterit,& ideo sua non interest,hæredem scriptū in possessionem immitti,meritò si iste tertius in hoc casu nō audiatur, Fel. & Castr.vt supra, Pract.Pap.in form.execut.sent.diffinit.in glos. sapiens,numero 16.Vant.in tract.de nullit.in titu.quis poss.dic. de nullit.num.23.in fin.

Et si tertius diceret, ꝙ aduersarium magis duriorē haberet, dico,ꝙ tunc sibi per cautionem hæredis prouidetur, iuxta l.is à quo.ff.de rei vend.Fel.in dicto capitu.veniens,el 2.sub nume.9. vers.aduerte, Pract.Pap.in loco allegato vt suprà num.16.

Sed in casibus in quibus legitimus contradictor admittatur, an iura tam hæredis,quàm legitimi contradictoris, summariè, vel ordinariè discutiantur,& quis illorū victoriam reportabit, distingue,& declara,vt aliàs suprà plenè posui, ad quem locum me remitto,ne sim longior.

442 ¶Si † quis autem post iussum,& immissionem compareret, & non de directo veniret,ad contradicendum immissioni hæredis iam per iudicem factæ,sed ad petendum principaliter tātum,se in bonorum possessionem per testatorem defunctum tempore suæ mortis penes eum detentorum immitti,producēdo vltimum testatoris testamentum,non abolitum, neque cācellatum,& tunc dico,ꝙ iste hæres primus ita immissus auditur,suam legitimam contradictionem allegando, eo modo, vt aliàs tetigi,& quis horum duorum victoriā reportabit, distingue,& declara,vt aliàs suprà plenè dixi.

Si autem post immissionem quoque cōtradictor in iudicio veniret,allegaretq;,probando se possedisse,neque citatū fuisse, instaretq; dictam immissionem nulliter esse, neque in sui præiudicium fieri potuisse,& peteret,se ante omnia reintegrari, & sicuti dicta immissio de facto fuit facta cōtrario quoque imperio est reuocanda,cum status suæ possessionis nō sibi (eo ignorante & non citato) mutari potuit,l.meminerint,C.vnde vi. & iō hoc in casu Bar.in d.l.fin.col.fi.ver.si verò venit,C.de edicto D.Hadr.toll.vult ꝙ statim dicta immissio pronuntietur nulla, taliter ꝙ Bar.ibi præsupponere videtur, iussum non replicare posse,illam fuisse aliquam,& quatenus nulla appareat, (quod non credit) petere illam de nouo sibi dari,& datam confirmari,cum notorijssime de iuribus suis constet,sed quomodo præsens articulus intelligatur, tu pro mera huius articuli veritate distingue,& declara eo modo,vt fusius,& plenè declaraui.

443 ¶Et † aduerte,ꝙ tex.in l.fin.C.de edict.Diui Hadr.toll.dicit, ꝙ cum hæres in possessionem mittatur, illam cum publicatione publicarum personarum accipiat:ex quibus verbis nota per Bar.ibi in fin.ꝙ ille,qui ex iudicis licentia possidet, immissionē per publicum instrumentum probare debet,quia per testes fieri non sufficit.

Sal.autem ibi num.4.in fin.dicit,sufficere,ꝙ nuntius ex commissione sibi a iudice facta,apud acta referat, se hæredē in possessionem induxisse,& vterque modus erit practicabilis, & bonus,quam eius doctrinam secutus fuit ibi Ang.sub num.1. vers. in textu ibi cum testificatione,etiam Alexan.ibi, nu.26. Ias.nu. 4.vers.quarto requiritur,vbi Ias.allegat Sal.& Ang.vt supra. ergo secundum illorum doctrinam intelligi debet, iuxta doctrinam Bar.in l.non solùm.§.liberationis ff.de liber. legat.hancq; secutus fuit opinionem Dec.in d.l.fin.nu.18.vers. vel secundo, opiniones quorum ibi a Zuccardo reprehenduntur, num. 124. vers.& eam cum testificatione publicarum personarum, nam Zuccardus ibi dicit, ꝙ text.allegatus non dicit,ꝙ mittatur cum testificatione publicarum personarum, cum iā ibi Imperator superius dixerat,mittatur:deinde autem dicit: ꝙ illam cum testificatione publicarum personarum accipiat: quæ verba non ad illam immissionem referuntur, sed ad acceptationem possessionis tantum,ergo &c.

Sed mihi parcat iste tantus vir,qui malè, & perperam (meo quidem iudicio) loquitur,& contra communem,veriorémq; doct.opinionē,nam velim vt ipse mihi dicat, quid voluerit dicere Imperator ibi,quando dixit, ꝙ mittatur in possessionem earum rerum,quæ testatoris mortis tempore fuerunt,profectò nihil aliud,nisi ꝙ hæres cum effectu in possessionem immittatur,taliter ꝙ possessionem omnino corporalem accipiat, cum etenī verba legis cū effectu semꝑ sunt intelligēda,ad not.ī l.j.§. hæc aūt.ff.qđ quisq; iur.& in l.2.C.cō.de leg. Paris.cōsi.5.n.39.li. 4.D.meus Soc.Iun.cōsi.34.n.10.li.j.& iō nō ab re Bar.allegatus, & cæteri doc.in dictis locis allegati dicūt,hr̄dē teneri immissionē ꝑ publicū instr̄m ꝓbare, p̄supponētes, ꝑ noīationē immissionis,subintelligi,possessionis acceptationē,& hoc mō sustinetur illa opi.Ias.ī d.l.fi.nu.4.ver.4.requirit̄,& ī l.cū ꝓponas filios. sub nu.5.C.de pact.non obstantib.impugnationib.Zuccardi p̄allegatis,quæ remouentur rationib.allegatis, & infra dicendis.

Bene ego autem fateor,ꝙ quando doct.cōiter allegati voluerunt,hanc possessionis acceptationem,non posse probari, nisi per instr̄m,vel per acta,ex nuncij relatione,& nō ꝑ testes,dico, ꝙ in hoc doct.perperam loquūtur,& hallucinati fuere,cū verba d.l.fi.ibi,hoc non dicant, sed sunt intelligenda eo modo, vt infra declarabo,secundum sensum illorum verū,illa verba d.l. fi.ibi videlicet, mittatur quidem ī possessionem earū rerū quę testatoris mortis tempore fuerūt, & eam cū testificatione publicarum pessonarū accipiat:intellectus igitur horum verborū est,ꝙ hæres in possessionem mittatur bonorū, quæ penes testatorem defunctum tēpore eius mortis esse reperiebātur, ita ꝙ hæres cū effectu possessionem illam apprehendat, cū verba cū effectu sunt intelligenda,d.l.secunda.

444 Et † quamuis hæres illam ingressionem tantum iudicis auctoritate facere possit,tamen si possessorem inuenerit resistentem,non illa ingressio sibi de iure permittitur,sed immo eidem prohibetur, Abb.in l.acceptam,nu.6.in fi.de restit.spol. Bart.in l.iuste possidet,nu.3.ff.de acqui. pos. qui communiter est receptus, vt per Ripam in c.sæpe,nu.86.& seq.de rest.spol.& vt aliàs plenè tetigi,nisi cum auctoritate iudicis, & executoris præsentia,in ipsam possessionem ingrediatur, & illam apprehendat, Bar.in l.meminerint,nu.8.C.vnde vi.cum nō singulis permittatur illud,qđ iudici cōceditur,l.nō est singulis,& ibi Scribētes,ff. de reg.iur.hac tantum ratione Iustinianus Imperator ibi hæredem admonet,vt cum testificatione publicarū personarū possessionē capiat,id est,cum iustitiæ executoribus,ad euitandum scandala,rumores,pœnasq; legales,de quibus aliàs dixi:non tamen propter id sequitur, quin hæres possessionem iudicis auctoritate accipere possit,si possessorem non resistentem inueniet,nisi publicū fiat instrumētū,cū scriptura instrumēti non de essentia acceptationis possessionis sit:bene ego autē fateor, ꝙ ad faciliorem tantū illius publicationem fieri potest,iuxta l. contrahitur,ff.de pignor.& huic quoque opinioni annuit Dec. in l.fi.n.18.C.de edicto Diui Hadriani tollen.& in l. pactum qđ bona fide,n.3.in fine.C.de pact.

445 Et † veritas huius sensus perspicuè demonstratur, nam si esset verum,ꝙ possessionis apprehensio,nisi tantum per instrumētum,& non per testes probari possit, sequeretur destructio illius communis opinionis,quæ ita se habet,ꝙ in materia possessoria; & pręsertim in hac, in qua tractatur de momentanea possessione leuis præiudicij,ad ilam probandam sufficere semiplenam tantùm probationem,vt Doct.in dicta l.fi. & sparsim, varijsque in locis,ita affirmāt esse,Dec.in l.Carbonianum, nu. 2.C de Carbon.edic.Cagnol.in l.in pari,nu.8.ff.de reg.iur.Plot. in l.si quando,n.114.C.vnde vi.Crau.consi.158.nu.12.si semiplena probatio tantum sufficiat,sequitur necessariò possessionis acceptationem etiam per testes probari posse, & cum ita sit, resultat intellectus meus ad dicta verba d.l.fi.verus.

446 Prætereà † si à sufficienti partium numeratione arguere velimus,quod argumentum in iure est validissimum,tex.est & ibi Bar.in l.patre furioso,ff.de his qui sunt sui vel alien.iur.§ actionum,Inst.de act.c.venerabilem,de elect.c.quoniam contrà,de probat.facillimè inueniemus,hac in acceptatione possessionis, nō scripturā fuisse necessariā,nā gl.quæ est magistralis ī hac materia in c.j.§.postq̄,ī verbo,In scriptis,de cēs.ī sexto.casus omnes cōnumerat,ī quibus scriptura essētia actus requirit̄,& ita quoq; facit Dec.ī d.l.pactū qđ bona fide,n.2.& seq.& tñ ibi nō legit̄,ꝙ hæres apprehēdēdo possessionē,de substātia acceptationis possessionis instrumētū cōficere teneat̄,qđ equidē erit,si scriptura substātialis illius fuisset,sed qa satis est, ꝙ hæres iudicē per testes certū reddat,se possessionem licētia iudicis apprehēdidisse, & in ea quoque insistere,& esse, si de illius possessione in futurum dubitari contigerit.

447 Nec † refert,qua probationis specie apprehēsio possessionis, ipsaq; possessio demōstratur,l.certum,ff.si certū pet.& cū in iure cautum hoc nō reperiatur,possessionis apprehēsionē per instrumētum ꝯstare debere, immo totū ꝯtrariū per casuū dinumerationē reperit̄ esse,de quibus per gl.& Deciū vt suprà. meritò si possessionis apprehēsio sine instrumēto,per hæredē scriptum facta,de iure valeat,dūmodo per testes probetur, & in simili faciūt allegata ꝑ Dominū Riminaldū Iuniorē ī §.primo, n.18.& pluribus seq.Instit.de don.& sicuti possessio apprehēsionisq; suæ possessionis probatio per testes ī quolibet iudicio intētato de iure fieri permittitur;cur ergo,& qua ratione denegare velimus,hāc probationē per testes hoc ī iudicio fieri nō posse, cū illa ratio,quæ ī vno militat iudicio, sibi locū ī alio quoq; iudicio vēdicet,ergo idē ius debet esse,l.à Titio,ff.de verbor.obligat.l.illud,ff.ad legē Aquiliā.l.quædā,§ nūmularios,ff.de eden. immo à fortiori,hęc probatio in hoc iudicio nō tā præiudiciali est admittēda,qđ argumētū à fortiori ī iure est validū,auctēt. multo magis,C.de sacrosanctis ecclesij.ergo opinio ꝯ̄ria est falsa,& mea opinio succedit vera.

448 Et † profectò, si Iustinianus Imperator in d. l. fina. dicere voluisset, quòd de apprehensionis possessionis essentia instrumentum notarij ad illius probationem necessarium fuisset, expressè ibi hoc sciuisset dicere, & dixisset:cùm igitur non ita dixit, ergo intelligere noluit, argu. l.vnicæ.§.sin autem ad deficientis,C.de caducis tollendis, cap. inter corporalia,de transl.prælat.cum sim.& illa verba d.l.fi.& eam

eam cum teſtificatione,ad præcedentia continuatiuè veniunt, per illam dictionem, Et quæ eſt continuatiua. Dec.in capitu. ex parte,ſub num.12.de reſcrip.Plot.in l.ſi quando,num.302. & ſequen.C.vnde vi.Pariſ.conſ.36.nume.22.libro j. ergo illa verba ſunt interpretanda vt ſuprà dixi,cum ille ſenſus dictorum verborum (rationibus præallegatis) verus ſit.

Nec quicquam dictæ concluſioni obſtat dicere, ꝙ illa verba,& eam cum teſtificatione non fuerint ibi ab Imperatore cõſilio prolata,cum hoc in iure non probatur, vt tradit Zuccard. in dict.leg.fin.num.125.in fin.C.de edicto D.Hadr.toll.

449 Ego autem huic obiectioni reſpõdeo,& dico, ꝙ † immo in iure ſatis cautum reperitur,hæredem ob licentiam ſibi a iudice datam,non in poſſeſſionem per vim contra reſiſtentem ingredi debere,niſi mediantibus iuſtitiæ executoribus,vt ſuprà alias dixi,cum vna lex aliam declarat,l.nam & poſteriores, ff.de legi.hac ideo ratione Imperator hęredem ibi admonuit, vt cũ teſtificatione publicarum perſonarum,ideſt,cum præſentia,auctoritateq́; executorum iuſtitiæ ipſam poſſeſſionem apprehendat,vt euitet rumores,pœnasq́; legales, in quas inciderit, ſi per vim ſine berruariis poſſeſſionem apprehendiderit, vt aliàs dixi, & ita fortè ſentire voluit Iaſ.in dicta l.fin num.4.in fin.& quoq; ibi Dec.num.18.& in d.l.pactum quod bona fide,num.3.in fin. quare ex his indubitantiſſimè concludo,ſcripturam de eſſentia apprehenſionis poſſeſſionis non neceſſariam eſſe,ſed ſufficere illam per teſtes probari,iuribus,rationibus, auctoritatibusq; p̄allegatis,& ſic iſte non huius tantum concluſionis finis ſit, ſed etiam huius præſentis tractatus.

ACHILLIS PERSON. MIRANDVLANI.

De interdicto quorum bonorum.

450 CVM † iam ſatis plenè demonſtrauerim materiam adipiſcendæ poſſeſſionis a iure ciuili prouenientis, & quomodo in iudicio deducatur, & practicatur, nunc modò ſupereſt,vt tractem materiam interdicti quorum bonorum, quæ in multis a præcedenti tractatu differt, vt ibi iam dixi,in multisq; tamen cum hæreditatis petitione conuenit,quamuis etiam in pluribus caſib. differat,& in quibus differat,vide Barto.in l.j.num.4. in fin.ff.quorum bonorum.Sal.in l.prima,num.10.C.eodem titu.Aret.in §. quadrupli,num.26.Inſtitu.de actio.Rip.in l.interdicto, num.7. ff.quorum bonorum.Marant.in tract.de ord.iud.in 4. par. diſt. 7.num.7.& ſeq.& tu hęredis procurator bene ad iſta omnia aduertas,vt ſcias,quale remedium pro hærede ſit proponendum.

451 Aduertasq;,ꝙ † ſemper melius eſt intentare interdictũ quorum bonorum, quàm hæreditatis petitionem, cum id ſit pinguius remedium,Gozad.conſ.50.nu.5.Maran. in tract. de ord. iud.in 4.par.diſtin.7.num.9.& eſt etiam generalior remedio.l. fin.C.de edict.D.Hadr.toll.cum id remedium interdicti quorum bonorum tã hæredi ab inteſtato,quàm ex teſtamento ſuccedenti competit,Dominus meus Soc.Iun.conſi.75.nume.11. libro j.& vt infrà dicam num.167.

452 Et † interdictum dicitur quaſi inter duos dictum,vt no. Inſt. de interd.in princ.& in l.j.in princ.ff.de interdict.Sal.in Rub.C. de interd.in fin.Aretin.in §.quadrupli, numero 25. prope fin. Inſt. de actio.

453 Et † ſpecies interdictorũ eſt triplex, nam aliud eſt adipiſcendæ,aliud recuperendæ,aliudq́; retinendæ, Sal.in Rubr.C.quorum bonorum nu.1.Alexand.in l.naturaliter, §.nihil commune,num.2.ff.de acquiren.poſſeſſ.Marant. in tract.de ord.iud.in 4.par.diſt.7.numero 2.

454 Et † duo ſunt remedia adipiſcendæ poſſeſſionis principalia, vnum a iure ciuili introductum,quod eſt remedium.l.fin.C.de edicto D.Hadr.toll.alterum autem de iure prætorio, quod eſt interdictum quorum bonorum,gloſ.eſt in verbo, Poſſeſſori.§. ſumma,Inſtitu.de interd.Alexan.in §.quadrupli,nume.25.Inſt. de actio.& id vltimum dicitur directum, illud autẽ quod a iure ciuili prouenit,vtile,Aretin.in §.ſequens,nume.1.Inſt.de interd.& in d.§.quadrupli,num.25.Rip. in l.j. num.1.in fin.ff.quorum bonorum D.meus Soc.Iun conſ.75.num.4.libro j. Marãt. in tract.de ord.iud.in 4.par.diſtin.7.num.7.& ibi etiam Marant. ſubdit,ꝙ directum ei datur,qui ad vniuerſam agit hęreditatẽ,& ad huiuſmodi tantum effectum fuit inductum,l.j.§.fin.ff.quorum bonorum vtile autem ei competit, qui ad vnam rem particularem agit,Marant. vt ſuprà, Soc.conſ.33.num.19.lib.j.Roland.conſ.75.num.4.& ſequ.& conſ.94.num.1.& ſeq. libro 2.a qua opinione ego valde diſſentio,quia dico, ꝙ non tantum directum,ſed & quoque vtile pro rebus ſingularibus hæreditariis hæredi competit,Ripa in l.hoc interdictum,num.15.vſque ad fin.d.l.ff.quorum bonorum.& vt ex infrà dicendis liquidò patebit,vbi diſputabo,an hoc interdictum pro rebus ſingularibus hæredi competat,numero 480.

455 Et † interdictum quoque adipiſcendæ,vltra remedium quorum bonorum,in interdicto quorum legatorum exemplificari poteſt,& hæredi competit ad auocandum legati poſſeſſionẽ, a legatario propria auctoritate acceptam, & quamuis ante aditam hęreditatem legatarius accipiens propria auctoritate legatum,a ſuo iure non cadat,l.non dubium,C.de legat.tamẽ illud legatum hæredi reſtituere tenetur, ex cuius manu legatum accipere debet,& præſertim ſi hęres Falcidiã detrahere vult, Marant.in d.tract.in 4.par.diſt.7.num.10.

Doct.autem temperant hanc concluſionem, & dicũt illam eſſe veram,ſi quarta ſit incerta:ſecus verò ſi cèrta ſit, nam tunc non totum legatum reſtituere tenetur, ſed illam tantum partẽ certam,Zuccard.in l.fin.num.380.verſ.limitatur,& nume.382. in fin.C.de edict.D.Had.toll.at ego reor,id eſſe verum, ſi hæres tantum prætendit velle Falcidiam detrahere: ſecus verò erit, ſi hæres prætenderet,velle legatum impugnare, tunc enimuerò legatum legatarius integrum reſtituere tenetur,Rip.in l.j.num. 25 ff.quorum legat.

Et vt hæredi hoc interdictum contra legatarium competat, neceſſe eſt, ꝙ reus titulo pro legato poſſideat,l.j.§.quia autem, ff.quorum legat.& vt ſcias,in hoc interdicto cõtra legatarium libellum conficere,vide remiſſiuè Marant.in d.tract. diſt.7. nu. 10.in fin.& exemplificari poteſt hoc interdictum adipiſcendæ in tribus aliis caſibus,de quibus per Marant.in loco allegato vt ſuprà num.11. & ſeq.

456 ¶ Verùm,quia intentio † mea eſt hic pertractare interdictũ quorũ bonorum principaliter; ideo has aliàs materias prætermittam,& imprimis quæro,an in hoc interdicto quorum bonorum de iudicij ſubſtantia requiratur libellus, litisq; cõteſtatio, & puto ꝙ ſic.Barto.in l.fin.num.15.& ibi etiam Iaſ.nu.28.verſ. primo,C.de edicto D.Hadr.toll.Aret.in §.quadrupli,nume.26. verſ.aduertas tamen,Inſt.de actio.Alex.in l.naturaliter, §. nihil commune,num.95.& ibi etiam Iaſ.nume.165.& Rip. nu. 182. ff.de acquir.poſſeſſio.& idem Rip.in Rubrica,ff.quorum bonorum.numero 2.verſ.ſexta,Roland.conſ.75.nume.32.libro 2. & hæc eſt crebrior Doct.opinio,vt per Rolan. conſ.94. num.3.& ſequen.& numero 21. libro 2.

457 ¶ Et ſi † vis ſcire quomodo in hoc interdicto libellus concipiatur,vide Spec.in titu.de teſtam.§.nunc videndum,in princi. Are. in §.quadrupli,num.27.Inſt.de actio.Pract.Pap.in form.libell.quo pet.hæred.ex teſta.vbi expreſsè dicti libelli formã ponit,Marant.in tract.de ord.in 4.par.diſtin. 7.num.4.Rip.in l.interdicto,num.11.ff.quorum bonorum.Soc.conſ.33.num.19. libro j.Rolan.conſ.75.num.3.libro 2.& iſte modus hunc proponendi libellum,ab hæreditatis petitione differt; nam in petitione hęreditatis actor ſe hæredem pronunciari petit, vt in l.licet, ff.de petit.hęred.Alex.in §.actionum autem, nu.104.& ibi etiã Iaſ.num.237.Inſt.de actio.Roland.conſ.48.num 6.libro j. & actor autem in hoc interdicto petit ſe poſſeſſorem cõſtitui, vel poſſeſſionem ſibi tradi,in illamq́; immitti,Barto.in l.j. num.8. & ſeq.C.quorum bonorum.Areti.in §.quadrupli, nu.27. Inſt. de actio.Roland.conſilio 75.nume. 6.libro 2.& alij Doct.præallegati vt ſuprà.

458 ¶ Et † id interdictum quorum bonorum ſimul cum petitorio regulariter cumulari poteſt,cap.paſtoralis, de cauſ. poſſeſſi. & proprietate.Doct.in l.incerti.C.de interd.Barto.in l. naturaliter.§.nihil commune,num.16.& ibi etiam Rip.nume.142.ff.de acquirenda poſſeſſio.Soc.in tract.Fallentiarum, in regula 188. vbi dicit hanc eſſe communem Doct.opinionem.

Et ſi quis diceret,ꝙ qui agit interdicto quorum bonorũ, dicit,ſe nunquam poſſediſſe,§.pro poſſeſſore,verſi.ſi itaque, Inſt. de interd.ſi nunquam poſſedit, ergo non eſt dominus, l.traditionibus,C.de pact.ſi non eſt dominus, ergo nec petitorium ſimul cum hoc interdicto adipiſcẽdæ intentare poteſt, & ob cõtrarietatem cumulatio non admittitur,Bald.in l.incerti,nume. 8. C. de interdi.

459 Ego † huic autẽ obiectioni reſpondeo,& dico, ꝙ immo hæc duo remedia ſimul cumulari poſſunt,non obſtante contrario allegato:nam poſſeſſorium adipiſcendæ non competit, niſi ex cauſa ſucceſſionis,ex qua dominium ſine traditione transfert, l.cum hæredes,ff.de acquirenda poſſeſſio. & hæc concluſio locum habet,ſi vniuerſalis ſucceſſio ſit: ſecus verò ſi particularis eſt,cum quorum bonorum ſingulari ſucceſſori non competit, l.prima,C.quorum bonorum,quæ concluſio ſanè eſt intelligẽda,& procedit,alio hærede vniuerſali dato:ſecus verò,ſi nullus, hæres vniuerſalis conſtitueretur,vel dato hærede vniuerſali & hæreditatem repudiante: quia tunc ſingularis in locum illius ſurrogatur,& pro hærede vniuerſali habetur,Alexand.in l.quoties,colum.3.in princ.C.de hæred.inſt.Aretin.in d.§. quadrupli, num.28.in fin.Rip.in l.j.nu.16.& 18.ff.quorum bonorum meritò ſi eidem quoque hæc cumulatio permittatur.

Sed regulariter ſingulari ſucceſſori non competit, prout filio,qui in ſua legitima inſtitutus ſit, Bald.in l.incerti, nume.12. C.de

interdict.Iaſ.in §.actionum autem, nume.227.Inſt.de act. quamuis Rip.in d.l.j.num.17.teneat contrariũ, cum ipſe (meo quidem iudicio) malè loquatur,& contra communem Doct. opinionem, vt ſatis perſpicuè in pręcedenti tractatu dixi,ad quẽ locum me reijcio.

Sed quicquid ſit,ſatis mihi eſt, ꝙ dominium ĩ hæredem vniuerſalem ſine traditione transfertur,d.l.cum hæredes.meritò ſi petitorium cum interdicto quorum bonorum cumulari poſſit,niſi ratio repugnantiæ inſurgat,Bald.in l.incerti, nume.12. & ibi etiam Sal.num.5.& Ange.num.2.C.de interdi. & alij Doct. communiter præallegati vt ſuprà: quam concluſionem limita,vt per Socinum in tract.fallent.ſub regu.188.& per Rip.in d. §.nihil commune,num.142.& ſeq.

460 ¶ Et † ſi petitorium,poſſeſſoriumq́; ſimul intentantur, regulariter poſſeſſionis quæſtio prius terminari debet, l.incerti iuris,vbi Ange.C.de interd.Dec.conſ.467.num.1.& conſ.588.nu. 8.D.meus Soc.Iun.con.75.num.1.& ſequen.libro j.

Sed Iaſ.in d.§.nihil commune.num.180.& ibi etiam Rip.nu. 191.affirmant debere determinari prius illud, de quo primo cõſtat,& in hoc inter ius ciuile & canonicum differentia non reperitur,vt ibi per eos,quam concluſionem ego arbitror nõ eſſe veram,quando petitorium & poſſeſſorium ſimul ratione cõuentionis & reconuentionis proponantur, & tractentur: nam tunc ambo ſub eadem ſententia terminantur,Rip. in d. §.nihil commune.numero 192.D.Berous quæſtio. ſuis famil. quæſtio. 23.numero 11.

Quæ concluſio non vendicat ſibi locum in omnibus caſib. in quibus in poſſeſſorio abſque libello litisq́; conteſtatione proceditur,vtputa quando duo prætendunt poſſidere & in poſſeſſione eſſe,tunc prius eſt diſcutiendum de illa poſſeſſione aſinaria,quàm de proprietate ad conſtituendum actorem & reum: & in his terminis locutus eſt Dec.conſ.467. num.1. & D.meus Soc.Iun.d.conſ.75.num.1.& ſequen.idem videtur ſentire Rip. in d.§.nihil commune.num. 193.

Et prima quoque regula limitatur non procedere, quando reſcripti forma delegationis vtrunque dicat iudiciũ poſſe ſub vna & eadem ſententia terminari,& dico, ꝙ tunc poſſeſſoriũ & petitorium ſimul eſt terminandum, Alexand.in dict.§.nihil commune.nu.98.& ibi etiam Rip. num.193.Berous quæſt. ſuis famil.quæſtio.23. num.8.& ſeq.

Quam concluſionem ſublimita non eſſe veram,ſi partes cõſentiant, vt poſſeſſionis cauſa prius tractetur,& decidatur; nam tunc iudex delegatus prius poſſeſſorium, quàm petitorium decidere poterit.& ratio eſt;quia reſcriptum delegatorium in fauorem litigantium a Principe fuit factum, meritò ſi illi renuntiare potuerunt,l.ſi quis in conſcribedo,& ibi Doct.C. de pact. & cum illi renuntiarunt, meritò ſi iudex delegatus poſſeſſoriũ prius quàm petitorium decidere poſſit, Rip.in d.§.nihil commune numero 173.& etiam quando reus nihil opponat: ſecus verò erit, ſi partes non conſentirent, & reus etiam ſimpliciter contra libellum opponeret,quamuis exceptio formaliter non ſit propoſita;tamen puto iudicem delegatum non poſſe prius diffinire poſſeſſorium,quàm petitorium, Rip.in d.§.nihil commune,numero 173.in fin.

Et in omnibus caſibus,in quib. poſſeſſorium. & petitorium ſimul ſit diffiniendum;ſi tamen prius ſuper vno, quàm altero iudicatur,ſententia mero iure valebit, cum peruerſio ordinis ad cauſam,non ipſo iure ſententiam vitiet.ſecundùm gloſ.in l. j.C.de appellat.quæ communiter eſt recepta, vt refert ſequendo Alexand.in dicto §.nihil commune, nume.98.& ibi etiam Rip.num.195.quam concluſionem puto eſſe veram, ſi pars nõ opponeret:ſecus verò erit,ſi opponeret,Rip.in d.§. nihil commune,numero 173.in fin.

Et quis autem effectus reſultat,& qualiter ſentẽtiæ ſuper petitorio & poſſeſſorio latæ ſint exequendæ, vide remiſſiue Ripa in dicto §.nihil commune. numero 196.

461 ¶ Et † interdictum quoque adipiſcendæ,& recuperandæ, ſimul cumulari nõ poſſunt,& ratio eſt;quia agens interdicto recuperandæ aſſerit,ſe poſſediſſe,& ſua nũc fuiſſe poſſeſſione ſpoliatum,capitu.olim,de reſtitu.ſpoliat.interdictum autem quorum bonorum præſupponit actorem nunquam poſſediſſe; nã hæredi non datur,qui ſemel poſſeſſionem apprehẽdidit,§.pro poſſeſſore.verſ.ſi itaque,inſt.de interd.Iaſ.in l.j §.veteres. num. 18.ff.de acquirenda poſſeſſio. Alexan.conſi.183. numero 3.lib. 5.impoſſibile igitur eſt,ꝙ hæc duo remedia ſatis repugnantia ſimul cumulentur,l.vbi repugnantia.ff.de reg.iur.nam aliquis actum in ſe repugnantem non producere poteſt,Iaſ.in dict.§.nihil commune,numero 160.Dec.in leg.edita,numero 62. verſi. & ad iſtam regulam,C.de ed.Cagnol.in dict.leg.vbi repugnantia Capit.deciſ.96.numero 6.& octauo, hinc eſt, quòd quamuis ruſticus ob contrarietatem excuſetur, tamen quando talis cõtrarietas ex actis conſtat, iudex ex officio quoq; parte nõ opponente libellum hanc contrarietatem continentem reijcere poteſt,Barto.in dicto §.nihil commune,nume.33.& ibi etiam Iaſ.numero 162.Ripa numero 171.

Et ſi iudex hunc libellum non reijceret,& pars non opponeret,an proceſſus ſuper vtroque valeat.& Bar.in d.§. nihil commune,dicit,id à proſequutione proceſſus facta dependere: nã ſi vtrunq; proſequatur,tanquam contrarius ſe ipſum excludit, ſi alterum tantum,proceſſus valeat,& ſententia ſuper illo ferri poteſt,cuius doctrinam ſequitur Rip. in d. §. nihil commune. nu.172.declarãdo etiam vt ibi per eum,ſic itaq; ex his ſatis perſpicuè patet, qualiter hæc duo remedia ob contrarietatem nõ cumulari poſſunt.Bal.ĩ l.ĩcerti n.25.ver.vndecimo,C.de interd. Alex.in d.§.nihil commune,nu.90.& ibi etiam Iaſ. n.153.Zuccard.in l.fi.nu.182.in fi.C.de edict.D.Hadr.tol.Rui. conſ. 27.nu. 6.verſi,nec obſtat,lib.5.

462 Hæc † autem iudicia poſſeſſoria bene circa diuerſa ſimul cumulari poſſunt,vtputa, remedium recuperandæ ratione naturalis poſſeſſionis ſpoliatę,adipiſcẽdæ verò ratione ciuilis, Caſt. ꝯſi.95. nu.2.lib.2.in nouis,Soc.in regula 187.in vl.fal.Iaſ.in d.§. nihil commune,nu.154.& ibi etiam Rip.nu.163. idem dicendũ eſt de interdicto retinẽdæ, & adipiſcendæ: nam ciuilis animo retinetur,& naturalis corpore,l.j.in prin.ff.de acquir. poſſ. quæ poſſeſſiones (vti diuerſæ)penès diuerſos eſſe poſſũt,& quilibet per ſe in ſolidum,l.ſi duo.ff.vti poſſid.meritò ſi hæc poſſeſſoria diuerſis reſpectibus cumulari poſſunt,Iaſ.in d.§.nihil commune,n.154.& alij doct.præallegati vt ſupra,& de his hactenus dictum ſit de cumulatione,cùm hic meum nõ ſit principale off. cumulationis materiam tractare,ſed de his tantum pertinentibus ad materiam interdicti quorum bonorũ dixi,& ſi vis materiam cumulationis ſcire,vide ſcribẽtes in d.§.nihil commune, & Dec.poſt alios,in l.edita.C.de ed.quibus in locis ſatis plenè ꝑ eos hæc cumulationis materia diffuſeq́; pertractatur, ad quos me remitto,cùm in fonte videri poſſint.

463 ¶ Et † interdictum quorum bonorũ hæredi competit cõtra illum,qui pro hærede,vel pro poſſeſſore,poſſidet,l.2. C. quor. bon.§.adipiſcendæ.inſt.de interd.Saly.in rub.C. quor. bon. nu. 3.& ibi etiam Bal.Rip.in rub.ff.quor.bon.nu.2.ver. tertia, & in l.j.nu.2.ff.eo.ti.D.meus Soc.Iun.cõſ.75.n.6 lib.j.& in hoc petitioni hæreditatis æquiperatur, Rip.in d.l.j.nu.3.Marant.in trac. de ord.iud.in quarta par.diſt.7.nu.4.Corn.conſ.18. col. 2. circa medium,li.j.D.meus Soc.Iun.d.conſil.75.nu. 6.& ſeq.Roland. conſil.75.num.16.& ſeq.li.2.

Sed ſi quis diceret,ſi hoc interdum cõtra illũ datur, qui pro hærede poſſidet,nõne id ſatis iniquũ eſt;quia hæres manutenerí debet in poſſeſſione bonorum tempore mortis teſtatoris penes illum repertorum,& non reijci?

Sed ego huic obiecto reſpõdeo,& dico,obiectionẽ contrariam procedere exiſtẽte titulo pro hærede falſo & putatiuo, vt in obiecto cõtrario dicitur,ſed ſecus verò erit,ſi titulus verus ꝑ hærede extaret.Rip.in l.j.n.6.ver.ſecũdò oponitur,ff.quor.bon.

464 Et † pro hærede autem poſſidere dicitur, qui ſe hæredem putat eſſe,pro poſſeſſore verò is poſſidet,qui nullo iure rem hęreditariam,vel etiam totam hæreditatem,ſciens ad ſe non pertinere,poſſideat,§.pro hęrede.& ibi not.Aret.n.4.inſt.de interd. l.pro hærede,& ibi ſcribentes.ff.de pet.hæred.Rip.in l.j.n.6.ver. ſecundò opponitur,ff.quor.bon.

465 ¶ Et † ad hoc,vt id interdictum hæredi competat,neceſſe eſt, ꝙ aduerſarius rem hęreditariam poſſideat,§.adipiſcẽdæ,inſt.de interd.aliàs hęredi vero nõ cõcederetur;cùm interdictum dicatur inter duos dictum, Aret.in §.ſequẽs diuiſio,nu.3. inſt.de interd.& in §.quadrupli.nu.25.ver.aduertas,inſt.de act.Iaſ. in l. fi. n.28.ver.nam remedium.C.de edict.Diui Had.tol.

Quam concluſionem puto etiam eſſe veram,ſi reus nõ poſſideat,dummodo dolo poſſidere deſierit, quãdo in hoc quoq; caſu interdictum quorum bonorum contra illum competit, l.j.ff.quor.bon.l.2.C.eo.ti.nam paria ſunt, ꝙ quis poſſideat, vel dolo poſſidere deſinat,l.qui dolo,& l.parem,vbi Cag. ff. de re. iur.Saly.in l.2.nu.2.C.quor.bon.

Et ſi quis diceret, ad quem effectum contra illum conceditur,ſi non poſſideat?

Reſpondeo,ꝙ datur,vt poſſeſſionem reſtituat,ſi poſſeſſio ad illum poſt inchoatum iudicium peruenerit,vel vt rei æſtimationem ſoluat,& intereſſe quantum in litem iuratum ſit, l. ſi poſſeſſor.§.reſtituere,& ibi gl.& Scribentes.ff. de pet. hæred. l. ſed & ſi lege §.ſi ante litem.ff.eo.tit.Rip.in l.j.n.4.ff.quor.bon.Plot. in l.ſi quãdo,nu.512.C.vnde vi, etiam ſi res ab alio ſit vſucapta; nam qui dolo malo poſſidere deſijt,quorum bonorum tenet, l.j.& ibi Rip.nu.11. ff. quor.bon. & excipiens de iure tertij, qui dolo,vel culpa cauſam tertio illud ius acquirendi,dedit,nõ auditur,Rip.in loco proxime allegato vt ſupra.

466 Et † in primis tu hæredis procurator animaduertas,vt facias interrogare reum conuentum,an dictam rem teneat, vel poſſideat aut dolo,vel culpa tenere,& poſſidere deſierit, quia ille (quò ad eius damnum) pro poſſeſſore habetur, l. qui dolo, vbi Cag.ff.de reg.iur.quibus interrogationibus reus reſpondere tenetur,Cag.in d.l.qui dolo,nu.3.

Et quorum bonorum vendicat ſibi quoque locum, ſi reus tempore litis motæ non poſſideat, dummodo ante ſentẽtiam

poſſidere

possidere incipiat,secundùm communem intellectum datū.l. p.ff.quorum bonorum contra quem tenet Rip. in d.l.j.num.10. & hac ibi mouetur ratione;nam in interdicto quorum bonorum,possessio principaliter, & non in consequentiam petitur, Barto.in l.j.num.4.ff.quorum bonorum.Berous quæst.suis fam. quæstio.91.nu.8.in petitione autem hæreditatis non ita est,ergo requiritur,q reus tēpore litis contestatæ possideat,aliàs possessio non in iudicium venit,l.non potest.ff.de iud. Ripa in d.l. j. numero 10.

Et si tu tenebis communem intellectum.d.l.j.a doctoribus communiter traditum,declarabis,illud esse verum, nisi reus ne garet se quicquam possidere ab actore petitum;nam in hoc casu iudicium interdicti quorum bonorum locum non haberet, etiam q reus rem ab actore petitam possidere inceperit, & ratio est in promptu:quia quorum bonorum non competit, nisi contra possidentem pro hærede,vel pro possessore, Ripa in d.l. j.numero 10.in fin.

467 ¶Et nonnulli censuere, † q remedium quorum bonorum hæredi ab intestato tantum succedenti competat, l.2.C.quorū bonorum.Dec.cons.424.num.10.Dominus meus Soc. consil. 75.numero 5.libro j.& hoc est;quia hæredi ex testamento succedenti per aliud remedium est l.fin.C.de edicto D.Hadr. tollē.

Alij autem in contrarium existimauere esse,videlicet, q hæredi non tantum ab intestato succedenti , sed & quoque ex testamento hoc interdictum competit,& id procedit ob generalitatem l.primæ,ff quorum bonorum. Sal.in l.2.numero 4.C. quorum bonorum.Aretin.in §.sequens,num.1.Inst. de interd. & in §.quadrupli,num.25.circa medium,Inst.de act.Pract. Pap. in form.libell.quo pet.hæred.ex testamen.in glo j.nume.2.Marant.in tract.de ord.iud.in 4.par.dist.7.nume.2.Rip. in Rubri.ff. quorum bonorum in octaua differentia,Roland. cons.1.num. 13.libro j.quæ opinio quoq; mihi communis placet; cum vnū remedium per aliud non sit superfluum, immo nostra intersit plura remedia habere,Sal.in d.l.2.in fin.& ista duo remedia se adinuicem habent,vt excedentia,& excessa,Rip. in Rubrica.ff. quorum bonorum,numero 3.

468 Nec † prædictæ cōclusioni obstat l.2.C. quorum bonorum. nam illa lex ibi secundùm casus figurationem loquitur , a quibus verbis narratiuis facti in d.l.2.positis non est licitum arguere ad decisionem iuris,vel causarum,Ias.in l.qui Romæ, §. Callimachus,num.6.ff.de verborum obligatio.& in l.serui electione,§.cum fundus,num.2.ff.de legat.j.Dec.in l.quamdiu,num. 21.& sequen.C qui admitt.ergo dicta verba in d.l.2 inserta nō negant, quin etiam quorum bonorum hæredi ex testamento succedenti competat.

Et profectò,si iste casus fuisset figuratus in d.l 2. videlicet, q hæres ex testamento successisset, Iustinianus Imperator ita pariter decidisset,& id ob generalitatem l.primæ, ff.quor. bonor.

Et ita pariter respondendum est auctoritatibus Decij,& Domini mei Soc.Iun.in contrarium allegatis ; nā illorum decisiones loquuntur in casu ad illos transmisso,in quo sibi proponebatur hæredem ab intestato succedere, non tamē propter hoc dicti Iurisconsulti in suis consiliis negant,quin hoc remedium quorum bonorum competat hæredi ex testamento succedēti, ob generalitatem d.l primæ,cum proculdubio interdictū quorum bonorum hæredi tam ab intestato, quàm ex testamento succedenti competit, ad similitudinem petitionis hæreditatis: quia interdictum quorum bonorum in omni ferè casu locum habet,vbi & petitio hæreditatis sibi locum vendicat, Aretin.in §.sequens diuisio,num.2.& 6.in fine.Institu. de interd. Calcan. cons.67.num.8.Roland.cons.1. num.8.& pluribus seq. lib.j.sed sic est,petitio hæreditatis datur hæredi tā ex testamento, quàm ab intestato succedenti l.j.& ibi glos.ff.de peti.hæredi.Aret.in §. actionum autem,num.104.& ibi etiam Ias.num.114. Institu.de actio.& vt in tractatu petitionis hæreditatis plenè dicam, & remedia ista in omni ferè casu sunt similia,meritò si quorum bonorum hæredi tam ab intestato, quàm ex testamento succedenti competit.

469 ¶Et hæres in possessionem † omnium bonorum possessorum per defunctum tēpore suæ mortis mitti debet, l.2 C.quorum bonorum.Dec.cons.84.num.1. Parisius consi.41.nume.1. libro j.D.meus Soc.Iun.cons.75.num.21.lib.j.& in omnib.quoque bonis,commodatis,depositis , & per defunctum tempore suæ mortis detentis,& in hoc cum hæreditatis petitione conuenit,vt in l.non tantum,in princ.ff.de petit.hæredi.Bald.in l.j.nu. 10.prope fin.C.quorum bonorum. Pract. Pap.in forma libell. quo pet hæred.ex testamen.in glo.possidebat, nu.3.Ruin.cons. 107.num.1. libro 4.

Et etiam in bonis tempore suæ mortis non possessis,quoniā in bonis dicitur esse,si quoque possessio non sit,vt in l.rē in bonis,ff.de acquir.rerum dom.dummodo in illis defunctus actionem,vel exceptionem tempore suæ mortis,habuerit, Barto. in l.j.num.12.C.quorum bonorum.Aretin.in §.quadrupli, nume. 26.vers.quæro pro quibus,Inst.de actio.

470 Et † quamuis regulariter pro iuribus , actionibusq; incorporalibus, quorum bonorum, nō datur.l.2.ff.quorum bonorum. Barto.in l.j.num.11.C.quorum bonorum.Sal.in Rubrica, C.eodem titu.Pract.Pap.in form.libell.quo pet.hæred.ex testamē.in glo.coram vobis,num.2.tamen id non procedit, quādo incorporalia corporalibus cohæreant, Barto.in l.fin.in fin.& ibi Sal. C.quorum bonorum.Alexan.in l.3.num.2.ff.de acquir. posses. hinc est,q pro vsufructu,alijsq; seruitutibus, quorum bonorū, datur,Rip.in l.interdicto,num.2.ff.quorum bonorum. Zuccar. in l.fin.num.314.C.de edicto D.Hadr.tollē. & hinc quoque videmus,q licet contra debitores hæreditarios hoc interdictum non detur,l.interdicto,& ibi Rip.num.1.ff.quorum bonorum. Marant.in tract.de ord.iud.in 4.par.distin.7.num.8. in fin.tamē cum debitores in re,& in persona sint obligati, contra eos etiā quorum bonorum datur,Barto in d.l.interdicto, & propterea ex his satis perspicuè patet,quorum bonorum pro iurib. actionibusq; ad personam etiam cohærentibus permitti, secundùm crebriorem Doct.opinionem,vt per Zuccard.in l.fin.num.311. C.de edicto D.Hadr.tollen secus verò erit de præstationibus personalibus tantum , licet etiam pro eis detur quidam status, per quem hæres restituitur,ad illam personalem actionem,si in illo statu iniustè,vel violenter priuatur.Zuccard.in l.fin. nume.312. C.de edicto D.Hadr. toll.

471 ¶Et hæres † quoque in possessionem mittitur bonorum feudalium per defunctum tempore suæ mortis possessorum, detentorumq;,non obstante agnati contradictione, qui regulariter non est legitimus contradictor,ad impediendum hæredem in possessionem feudalium mitti,cap.2.si de feud. fuer. controuers.inter do.& agn.Zuccard.post Scribentes communiter in l. fin.num.92.vers.mihi magis placet,C.de edicto D.Hadr.tollē. Plot.in l.si quando,num.110.C.vnde vi.Dec.cons.488.num.11. Curt.Iun.cons.30.num.10.Paris.cons.41.nu.2.& seq. Dominus meus Soc.Iun.cons.75.num.28.libro j.Roland. cons.j.num.48. libro j.donec de iure,illiusq; proprietate in petitorio ordinariè cognoscatur,Durant.in tract.de arte testa.titu.11.caut.20.num. 4.Dec.consi.424.num.10.& sequen.& cons.588.num.9.Curtius Iunior cons.30.nume.10.& cons.108.num.14.Dominus meus Soc.Iun.cons.75.num.28.& seq.libro j Roland.d.cons.1.nume. 48.quia regulariter interdictum quorum bonorum per dominij exceptionem non impeditur,sed in petitorio reseruatur, l. fin.C quorum bonorum.Dec.cons.424.num.20.& cons.467. num.14.Durant.in tract.de art.testa.titu.11.caut.20.num.8.prope fi.Plot.in l.si quando,num.110.C.vnde vi. idem dicendū est, de emphyteuticis ecclesiasticis,Zuccard.in l.fin.num. 92. versi. mihi magis,C.de edicto D.Hadr.toll.Plot.in l.si quando, num. 110.C.vnde vi.Dec.cons.467.nume.9.in fin. & seq. Paris.cons. 41.numero 1.& seq.libro j.

472 Quæ conclusio quoque procedit † si filia sit hæres vniuersalis,vel vna alia fœmina,quæ sit transuersalis,dummodo defuncti hæres vniuersalis sit,Ias.in præl ud.feud.num.45. Afflict.dec. 119.num.4.D.meus Soc.Iunior cons.75.num.29.libro j.Rolād. cons.1.num.61.libro j.& hoc est; quia defuncti possessio in his bonis feudalibus in hæredem vniuersalem continuat, D meus Cephalus cons.30.num.9.& seq.decis.Pedemontana 26.num. 14.meritò,si in hoc iudicio possessorio filia hæres agnato regulariter præferatur, vt commodum suæ possessionis habere possit,§.commodum,Inst.de interd.donec de iure agnati in petitorio ordinariè cognoscatur,Paris.dicto consi.41.num.3.& seq. Roland.d.consi.j.num.48.

473 Quæ † regula limitatur non procedere, si agnatus possideret,offerendo se incontinenti ius suum probare,dico,quia ille auditur,& si probaret se potiora iura in feudo habere,hæredi præfertur; quia hæredi tunc obstat exceptio dolo facis petere, qd restituturus es,l.dolo facit,ff.de excep.cap.dolo facit,de regulis iuris in 6 glo.est communiter recepta i l.j.in verbo, Restituas, vbi etiam Ang.num.5.ff.quorum bonorum.Bald.Sal.& Ange. in l.fin.C.quorum bonorum.Sal.in l.incerti,nu.12.vers. in possessorio vero adipiscendæ,C.de interd.Aretin.in §.quadrupli, num.26.in fin.Inst.de actio.Rip.in l.hoc interdictum, num.12. ff.quorum bonorum & lib.j.respons.suorum,cap.j.num.83.vbi dicit hanc esse communem Doct.opinionem, & ita quoq; affirmat Afflict.decis.14.num.4.Ias.in l.3.§.genera,num.13.vers. acquirenda possessio.Zuccard.in l.fin.num.480.& num.437.vers. & prædicta,C.de edicto D.Hadr.tollen.Neguf.in tract.de pign. in 2.memb.secundæ par.num.21.Ruin.consi.27.num.6.in fin. lib.5.D.meus Soc.Iun.consi.75.nu.8.libro j.& D. quoq; meus Ceph.consi.4.num.36.libro j.& hoc per text.l.si is a quo.ff.vt in possessio.lega.ad hoc vt circuitus euitetur,iuxta l.Dominus testamento,& ibi not.ff.de condi indeb.tum & quia, possessionē & titulum habet, & contra titulo possidentem regulariter hæredi quorum bonorum non datur.Bartol.& Doct.in l.hæreditatis,C.de petit.hæred.l.j.& ibi not.Bart.num.3.ff.quorum bonorum.Bald.in Rubrica.C.quorum bonorum.& ibi etiam Sal. num.4.Areti.in §.quadrupli,nu.25.vers.præterea,Inst.de actio. Alexan.consi.9.num.13.libro j.Ias.in præl ud.feud.nume.41.& ratio est; quia hæres se in titulo & defuncti possessione fundat; reus autem quoque fundatur ex titulo inuestituræ,& ex possessione de præsenti,meritò si agnatus hæredi præfertur,Zuccard. in l.fin.numero 41.versiculo.circa primum,& numero 419.C.de edicto D.Hadr.tollen.

474 Hanc † autem limitationem tribus modis sublimita.Primò dico,q dicta limitatio procedit,si agnatus expressè,& per nomen proprium nominatus sit in inuestitura,Roland.consilio 1. nume.30.lib.j.decis.Pedemontana 26.num.16.secus verò est,si in inuestitura nō nominatur, & eius genealogia per testes sit probanda,agnatus non auditur, etiam si se obtulerit ius suum incontinenti probare:sed in hoc vltimo casu hæres in possessionem mittitur,saluo & reseruato agnato iure suo (si aliquod in feudo habeat) ordinariè in petitorio agendi, Domin. meus Soc.Iun consi.75.num.18.& sequen.lib.j.& Dominus quoque meus Cephal consi.30.num.14.& sequen.& nume.19.Roland. consi.1.num.71.& sequen.lib.j.decis.Pedemontana 26.num.16. & nume.21.versicu.ex præmissis,nam quotiescunque dominij exceptio altiorem requirit indaginem,illa non admittitur, sed in petitorio semper reseruatur,per text.clarum in l.fin.C.quorum bonorum.Afflict.decis.14.num.4.& 10.in fin.Dec.consil. 424.num.18.& sequen.& consi.467.num.13.& sequent.Dominus meus Soc.Iunior consi.75.num.20.libro j.

475 Secundò † etiam limitatur non procedere, quādo remediū adipiscendæ in pœnam rei conuenti intentatur; nam tunc dominij exceptio non admittitur,secundùm glos.fin.in l.fin.ff.de rei vend.Rip.post Ias in l.naturaliter,§.nihil commune, nume. 30.ff.de acquirenda possessio.

476 Vel † & tertio exceptio proprietatis non admittitur, si possessio agnati sit vitiosa.vt puta quando ille in inuestitura nō sit expressè nominatus, & per vim possessionem præoccupauerit, Ripa in l.hoc interdictum,num.12.in fin.ff.quorum bonorum. Zuccard.in l.fin.num.181.C.de edicto D.Hadr.tollen.Dec.consilio 423.sub num.18.& consi.467.num.12.D.meus Soc.Iun.cōsi.75.num.18.lib.j.Roland consi.1.num.71.libro j.

Et possessio etiam vitiosa dicitur,si illam propria auctoritate apprehenderit.Dec.in l.fi.num.48.vers.si autem,& ibi etiā Zuccard.num.379.C.de edicto D.Hadr.toll.idem Dec.consil. 424.num.14.prope fin.& num.18.vers.nec obstat,& consi.467. num.12.Crauet.consi.134.nume.23.

Quam limitationem non puto esse veram, si agnatus in inuestitura expressè nominatur,& in illa constituti,executiuique pactum reperiatur,virtute quorum censeo agnatum proculdubio in possessionem per vim ingredi potuisse.Barto.in l.creditores,num.19.& ibi etiam Sal.numero 12.C.de pignor. Ias.in l. 2.num.10.& sequen.C.de iure emphyt. Tiraquell.in tract.de iure const.in prima par.num.37.Roland.consi.5.num.22.lib.2.a fortiori ergo sine vi,auct.multo magis,C.de sacrosanct.ecclesi. meritò si agnatus per proprium nomen in inuestitura nominatur,& defuncto proximior sit, hæredi præferatur, decis. Pedemontana 26.numero 6.

Secus verò erit,si agnatus possidens in inuestitura nominatur,sed defuncto non proximior sit,& de iure tantum tertij opponat,non admittitur,ad impediendum hæredem in possessionem feudi per defunctum tempore suæ mortis detenti mitti. Ias.in prælud.feud.num.44.Alexand.cons.91.num.13.versic.nec poterat, libro primo.

477 Et † exceptio dominij non admittitur etiam,si reus incontinenti offerat se illam probaturum , existente statuto possessionem in hæredem immediatè sine alia apprehēsione continuāte,& ratio est;quia in hoc casu adipiscendæ naturam recuperādæ sapit,& sicuti in recuperanda exceptio dominij reijcitur, vt per Scribentes in l.naturaliter.§.nihil commune, ff.de acquirēda possession.ita & in interdicto quorum bonorum.Dec.consi. 84.col.2.ver.& iō,Ripa in Rubr. extra de caus.poss.& ppr.nu. 24.in fi.& in d.§.nihil cōe,nu.98.in fi.Parisius cōsi.41.nu.13.lib. j.sed an hæc limitatio sit vera, ex infra dicendis patebit, vbi tractabo illum articulum,an existente statuto possessionem ī hæredē continuante,si recuperanda, vel adipiscēda hrdi cōpetat.

478 Et † necesse est , ad hoc vt interdictum quorum bonorum hæredi cōpetat, q agnatus feudum possideat , §. adipiscendæ, Inst.de interd.Roland.consi.1.nume.71.lib.j.quia id interdictū dicitur quasi inter duos dictum,Aretin. in §. quadrupli , nume. 25.versicu.aduertas,Institut.de actio.

479 Et † circa hāc feudorū materiam,in hoc articulo proximè tacto,tu declara,vt aliàs in præcedēti tractatu tetigi, præter q ibi cognitio causæ fit summarie,quia remedium l.fin. C. de edicto D.Had.tol.regulariter est summariū,vt ibi p Doct.Parisius cōsi. 11.n.2.li.2.īterdictū verò quorū bonorū est remediū ordinariū. Dñs meus Cephal.ↄs.30.n.16.& seq.ī quo ad cognitionē causæ nō pcedit,nisi ordinarie,porrecto libello, & lite ↄtestaa, quæ litis ↄtestatio de iure requiritur,Rip.post doc.in l.naturaliter.§. nihil commune, nu. 182. ff.de acquir. posses.& vt in principio

480 huius ferè tractatus dixi.¶Quæro , an quorum † bonorum hæredi pro rebus singularibus competat. & plerique censuere, quò d nō,sed pro rebus tātum vniuersalibus.Pract.Pap. ī forma libell.quo pet.hæred.ex testa.in gl.coram uobis, nu.2. Roland. consil.j.n.5.lib.j.& hoc per tex. l. primæ. §. hoc interdictum, ff. quorum bon.& ideo Soci.consil.33.n.19.lib.j. dicit, q interdictum quorum bonorum directum pro hæreditatis occupatione competit,pro rebus autem singularibus vtile,quod est remedium l.fin. C. de edicto D. Hadr. toll. cuius doctrinam sequitur Marant.in tract.de ord.iud.in 4.par.dist.7.num.7.Roland.cons. 75 num.4.lib.

Alij autem contrarium existimauere,videlicet interdictum quorum bonorum non pro rebus tantum uniuersalibus hæredi competat,sed & quoque pro particularibus glo est in l.si ex edicto,in verbo,Possideat,C.quor.bon. tex. est etiam cum gl.in §.adipiscendæ,in verbo,Quod ex his,& ibi not.Aret.nu. 5. Inst. de interd.& idem Aret.in §.quadrupli,n.25.ver.ex quo, Inst. de actio.Bart.& Ang.post gl.in l.prima.§. hoc interdictum , & ibi etiam Rip.n.15.& 18.in fi.ff.quor.bon.& hæc est cōmunis Doct. opinio,ut per Rip.in l.j.§.quia autem,n.12.ff.quor.legat.

Et hæres bonorum partem hæreditariorum possidēs,pro adipiscēdis alijs bonis hæredi quorum bonorum datur,Ruin.cōsi. 28.n.j.li.5.& non tantum vtile,sed & quoq; directum,Rip.in d. §.hoc interdictum,n.18.prope fin.

Quæ opinio quoq; mihi placet , nō obstāte quicquid dixerit Soc.Marant & Roland.& vt supra in cōtrarium allegati,qui ad cōcludēdum in cōtrarium ita mouētur,per tex.in dicto §. hoc interdictum,qui tex.(meo quidem iudicio) nō obstat; quia ibi subauditur dictio taxatiua,secūdùm Rip.post Bar.Ang & alios in d.§.hoc interdictum,quæ subauditio taxatiua ita intellecta, d. §. hoc interdictum , magis pro hac communi , quam econtra faceret.

481 Bene autem fateor,q † contra debitores hæreditarios regulariter hæredi quorum bonorum nō cōceditur,l.interdicto , ff. quorum bon.& in hoc ab hęreditatis petitione differt, quę cōtra debitores cōtēdētes se hæredes esse datur,l.etiam,§.fin.ff.de pet.hęre.Marant.in tract.de ord.iudi.in quarta par. septima distinct.sub num.8.& hæres contra debitores solutionem denegātes iudicis officio eos cōuenire poterit.Ang.ī d.l.interdicto,

Quæ regula limitatur non procedere , cum debitores in re, & in persona obligati sint;quia tunc hęredi quorum bonorum cōtra illos competit, Bar.in dicta l.interdicto,& ibi etiam Ang. nu.2.Alex.in l.3.nu.2.ff.de acquirenda possess.Zuccard.in l. fin. nu.311.C.de edicto D.Hadr.toll.& vt aliàs suprà tetigi.

482 ¶ Et pro obtinēdo † victoriam in hoc iudicio interdicti quorum bonorum , procurator hęredis pro parte sua probare debet,se ab intestato,vel ex testamento, hæredem esse : si ab intestato, debet articulare, & probare , q ipse est de liberis, vel de pximioribus agnatis,& defuncti hæreditatē adiuerit,vel agnouerit:si autem ex testamēto succedat,dico, q sufficit producere testamentum nō abolitum,neq; cācellatum in aliquo substantiali parte Secūdò in his duobus casibus probare debet,defunctum possedisse,vel tenuisse talia,& talia bona tēpore suæ mortis,& hoc modo omnia in hoc interdicto quorum bonorum necessaria erunt probata, Aret.in §.quadrupli,n.25. in fin. Inst. de act.Durant.in tract de art.testa.ti.11.caut.20.nu.4.Afflict.decis.14.nu.3.Marant.in tract de ord.iud in 4.par distinct.7.num. 4.Franc.de Aret.consi.103.nu.3.in fin.Calcan.cōsi. 67. col. 3. in prin.Gozad.cons.50.n.5.Purpur.in quodam consilio suo inserto inter decisiones Pedemontanas,post decis.108. nu.j. Rolan. cōsi.75.nu.13.& consi.94.n.5.li.2.& hæc probatio sufficit absq; eo, q hæres probet defunctum fuisse dominum bonorum hæreditariorum , cum dominij probatio non sit necessaria, Gozad.consil.50.num.5.

Et si hęredis procurator nō probaret suum principalem defuncti hęredem esse,illiusq; hęreditatem legitime adiuisse, vel illam de iure prætorio agnouisse , succumberet ; quia requisita interdicti quorum bonorū nō probaret,l.j.& ibi not. ff. quorū bon.Marant.in tract.de ord.iud.in 4.par.dist.7.n.4.Alex.ↄs.176. nu.j.lib.5.Paris.cōsi.48.n.9.l.3.Gozad.cōsil.50.nu.15.Roland.ↄs. 75.nu.3.in fi.li j.præsupponēdo etiam,fuisse probaturū pro parte sua,reum pro hærede,vel pro possessore,possidere;quia interdictum quorum bonorū tātum cōtra possidētem pro hęrede, vel pro possessore,permittitur,l.2.C.quor.bonorum,§.adipiscēdæ,Inst.de interd.Rip.in l.prima,nu 2.ff.quor.bon. & etiam cōtra illum,qui dolo possidere desijt, Rip. in d.l.1. nume 4.quare igitur bonum erit , vt reo interrogationes facias, & eisdem respondeat : quia hoc modo per eius fortè responsiones ab hac probatione releuabis.

483 ¶ Et regulariter † quorum bonorum contra titulo possidentem nō datur,l.j.& ibi not.Bar.n.3.& Rip.nu.2.ff.quorum bon. Bal.in rub.C.quorum bon & ibi etiam Salic.nu. 4. idem Salyc. in l.si ex edicto,nu.2.C.quorum bon.Aret.in §. quadrupli , nu. 25.ver.præterea,Inst.de act.Corn.cōsil.329.col.8.ver.ideo hęredibus,lib.j.Marant.in tract.de ord.iud.in 4.par.dist.7. sub num. 4.in fi.Roland.cōsi.75.num.16.& seq.lib.2.& ratio est ; quia hæres in titulo & defuncti possessione fundatur, reus titulum & possessionem habet,ergo reus ratione sui tituli & possessionis præfertur,

præfertur, cum in pari causa conditio possidẽtis est potior, Bar. & doc. in l. hæreditatis, C. de petit. hæred. Dominus meus Soc. Iun. consi. 75. nu. 12. & seq. lib. j. & in hoc interdictum quorum bonorum petitioni hæreditatis æquiparatur, Rip. in l. hoc interdictum, nu. 2. ff. quorum bonor. Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 7. nu. 4. Corn. consil. 18. col. 2. circa medium, lib. j. Gozad. cõsil. 50. nu. 13. Calcan. consil. 67. nu. 8. Dominus meus Soc. Iun. cõsil. 75. nu. 6. & seq. lib. 2. Roland. cons. 75. nu. 16. & seq. lib. 2. & ideo hæc regula est limitanda in omnibus casibus in quibus petitio hęreditatis limitatur, vt in tractatu petitionis hęreditatis dicam, quando quæritur, an petitio hæreditatis contra titulo possidentem detur, ad quem locum me reijcio, ne idem repetam, si ergo contra titulo possidẽtem nõ datur regulariter, ergo contra possidẽtem sine titulo hoc interdictum quorum bonorum cõceditur, dummodo nihil usucaptum, vel præscriptũ sit, Bar. in l. j. nu. 15. C. quor. bon.

484 Aduerte autem, † ꝙ error iustus pro titulo habetur quò ad præscriptionem: nõ autem quò ad excludendum agẽtem interdicto quorum bonorum, Ias. in §. actionum autem, n. 122. Inst. de act. Rip. in l. j. nu. 7. ff. quor. bon. D. meus Soc. Iun. cõs. 75. n. 13. li. j. decis. Pedem. 56. nu. 6.

Et an requiratur præscriptio longi, vel lõgissimi temporis, id est, triginta annorum, dic, vt dicam in subsequenti tract. petitionis hæreditatis, distinguẽdo eo modo, vt ibi dicam; nam interdictum quorum bonorum & petitio hæreditatis in hoc se cõueniũt, æquiparãturq; Aret. in §. quadrupli, nu. 25. circa medium, Inst. de act. decis. Pedemontana 56. n. 6.

485 ¶ Et deinde quæro, † si in hoc interdicto quorũ bonorum, plena, vel semiplena probatio requiratur, & nõnulli dixere, plenam probationem requiri ex eo; quia de pleno ipsius possessionis præiudicio tractatur; cum maximum commodum sit possidere, §. commodum, & §. retinẽdæ, Inst. de interd. meritò si plena requiratur probatio. Salyc. in l. j. n. 9. C. quorum bon. Rip. in l. interdicto, n. 8. ff. quorum bon. & ĩ l. si cõstãte, n. 17. ff. sol. matr. Cag. ĩ l. ĩ pari, n. 4. ff. de reg. iur. & hæc est cõmunis Doct. opinio, vt refert sequẽdo Alex. consi. 187. nu. 3. lib. 7. & cõsi. 139. nu. 14. & ibi etiam apostillans, li. 6. Gramm. consi. 150. nu. 35. in ciuilibus, Rol. consi. 50. nu. 15. ver. nec obstat, lib. 2.

486 Quæ † cõclusio vẽdicet etiam locum ĩ quocũque iudicio possessorio, etiam summario. Vãt. in tract. nullit. in ti. ex defectu process. n. 38. & hoc per tex. l. primæ, C. quorum bon. in verbo, Si probaueris. quod verbum habet sensum veræ, & proprię probationis; nam quãdo probatio à lege exigitur, nõ semiplena ꝓbatio cum iuramẽto sufficit, sed propria, veraq; requiritur probatio, Fel. in rubrica extra, de probat. n. 4. sed sic est, ĩ interdicto quorum bonorum, lex probationẽ requirit, dicta l. prima, ergo debemus ĩtelligere de probatione propria, & nõ de impropria; cum verba etiam semper in potẽtiori significatu intelligantur, Ias. in l. vt inter diuinum, n. 12. C. de sacros. eccle. & in rub. ff. de noui operis nunc. nu. 19.

487 Alij † autem cõtrarium cẽsuere, ꝙ immo in hoc interdicto quorum bonorũ semiplena sufficiat probatio, Bar. in l. prima, num. 10. C. quorum bon. Aret. in §. quadrupli, nu. 26. Inst. de act. Alex. cõsil. 70. nu. 11. & seq. lib. 6. Gozad. consi. 50. nu. 5. Durãt. in tract. de art. testa. ti. 11. caut. 20. nu. 6. Marant. in tract. de ord. iud. in quarta par. dist. 9. n. 43. circa medium, Berous quæst. suis famil. q. 71. nu. 6. in fi. & ratio est; quia causa possessoria est parui præiudicij, meritò si semiplena tãtũ sufficiat probatio, Dec. in l. Carbonianum, nu. 2. C. de Carbon. edict. & consilio 56. nu. 1. & cõsi. 663. nu. 2. Marsil. sing. 433. Ruin. consi. 108. nu. 18. lib. 5. Crauet. consil. 158. nu. 12. Roland. sibimet contrarius consil. 75. n. 14. & seq. lib. 2. decis. Pedemontana 99. nu. 37. vbi asserit hãc esse communem Docto. opinionem.

488 Alij † autem fœdere distĩctionis enixi fuere, has duas opiniones hoc modo cõcordare, vt prima opinio procedat, quando plenariè de possessione tractatur, quæ sit allatura remedium in possessorio alteri parti irreparabile: secus verò est, si possessio sit momentanea, parui præiudicij, & in remedio possessorio reparari possit, prout est illa, quæ in iudicio summarijssimo ordinatũ ad finem, vt ne lite pendẽte super proprietate, vel possessione partes ad arma veniant, & vt sciatur, quis sit actor, & quis reus, & illa possessio est tãquam alterius iudicij ordinarij præparatoria, & sic est momẽtanea: meritò, si nõ plena requiratur probatio, sed semiplena tantum sufficiat, Fely. in rubrica extra de probat. nu. 5. ver. sed limita, & ratio est. nam illa, quæ sunt momentanea, in nulla consideratione habentur. Dec. in l. si C. de pact. Marsil. in l. fin. nu. 155. ff. de iurisd. omn. iud. Soc. con. 54. nu. 28. li. 4. Gramm. consi. 2. nu. 3. in fin. & sequen. in ciuilibus, & ĩ his terminis loquuti fuere Doct. secundam opinionem tenẽtes: ita distinguendo declarat Deci. in capitulo causam quæ, numero 3. in fi. extra de iud. Alexand. in l. à Diuo Pio, §. si super rebus, numero 2. ff. de re iudi. Castren. consilio 3. numero secundo, lib. 2. & est additio ad decis. Capic. 13. n. 1. Zuccard. in l. fi. n. 83. & 257. circa medium, C. de edicto D. Hadr. tollen. Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. nu. 185. ver. vnde dicerem, ff. de acq. poss. Cagno. in l. in pari, n. 6. ff. de regu. iur. Plot. in l. si quãdo, nu. 112. C. vnde vi, Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 9. num. 43. & seq. Vant. in tract. de nulli. in tit. ex defectu ꝓcessus, n. 51. & seq.

489 Difficultas † ergo est in cognoscendo, si possessio, quæ hæredi datur, in hoc iud. interdicti quorum bonorum ab hærede intentato sit maximum, perpetuumq; alteri parti præiudiciũ, allatura. & mea quidem sententia videtur ꝙ non: nam hæres rẽ petitam probans tempore mortis defuncti per illum possessam vel detentam fuisse ipsumq; illius defuncti hæredem esse, proculdubio in hoc iudicio possessorio regulariter obtinebit, non obstãte, ꝙ reus ab ipso defuncto spoliatus fuerit, vel rem in depositum penes defunctum relaxauerit, vt l. nõ tantum, in princip. ff. de pet. hæred. Bal. in l. j. nu. 10. prope fi. C. quorum bonorũ. Rui. cons. 107. nu. 1. lib. 4. & vt supra aliàs tetigi. dictis igitur probationib. per hæredem factis, reus possidens regulariter hæredẽ impedire non poterit, quin ipse in possessionem rei petitæ mittatur, l. 2. C. quorum bonorum. l. non tantum. ff. de pet. hæredi. Dec. cons. 84. nu. 1. D. meus Soc. Iun. cons. 75. nu. 21. lib. j. nam vt aliàs dixi, vt sit legitimus contradictor, necesse est, ꝙ rẽ de qua agitur possideat, & non vitiosè, & suum ius incontinenti doceat, Rip. in l. hoc interdictum. nu. 12. ff. quorum bonorum. D. meus Soc. Iun. cons. 75. nu. 18. lib. j. præoccupando igitur rem petitam post defuncti mortem propria auctoritate, reus dicitur vitiosè possidere; quia possessio vitiosa censetur illa, quæ propria auctoritate acquiritur, l. si ex stipulatione. ff. de acquir. poss. Zuccard. in l. fi. nu. 348. vers. si probat, C. de edict. D. Hadr. toll. Dec. cons. 84. nu. 1. circa medium, Craue. cons. 134. nu. 23. cum sit igitur vitiosa, non est cõsiderabilis, nec ei quicquam prodest. Bald. in l. j. nu. 16. C. de seruit. & aq. Paris. cons. 113. nu. 35. lib. j. meritò si hæres in possessionem mittitur, donec de iuribus aduersarij in alio iudicio ordinariè cognoscatur, Dec. cons. 424. nu. 10. & seq. & cons. 588. numero 9. Curt. Iun. consilio 108. numero 14. Dominus meus Soc. Iun. cons. 75. numero 26. & seq. libro j.

490 Et ideo, si † reus in alio iudicio contra hæredem remedium c. reintegranda 3. q. prima. intentabit, & sua requisita in illo iudicio necessaria probabit, proculdubio obtinebit, & ante omnia ad eius possessionem reintegraretur, c. conquerente, de restitu. spol. l. meminerint, C. vnde vi, cum reintegranda competat contra illum, qui possessionẽ ab auctore vitioso habuit, Ripa in c. sæpe. nu. 28. in fin. de caus. poss. & propriet. Rub. in l. naturaliter. §. nihil commune, nu. 43. ff. de acquirẽ. poss. Paris. cons. 1. nu. 166. lib. j. vbi dicit hanc esse communem doct. opinionem. ergo ex his perspicuè patet, ꝙ possessio, quæ hæredi in interdicto quorum bonorum datur non perpetuum reo afferat præiudicium, si in alio iudicio (vt dixi) de bonis iuribus rei constiterit, & cum ita sit, meritò, si in iudi. interdicti quorum bonorũ semiplena tantum sufficiat probatio, secundùm doct. distinguẽtes vt supra, Barto. in l. j. nu. 10. C. quorum bonorũ. Doct. cõiter in 2. opinione præallegati, & ita etiam tradit Marant. in tract. de ord. iud. in quarta par. dist. 9. num. 43. vers. in ista varietate.

491 Et † quamuis Marant. ibi moueatur ad ita concludendum; quia præiudicium in hoc iudicio reo illatum de facili in petitorio reparari potest: tamen ego dico, ꝙ si hęc ratio sua fuisset vera, sequeretur indistinctè, ꝙ in quolibet iudicio possessorio, & etiam in remedio reintegrandæ, semiplena sufficeret probatio; quia reus, qui in possessorio succumbit, contra eum in petitorio agere potest, vt per Scribentes in l. naturaliter. §. nihil commune, ff. de acquir. poss. & per Curt. Iun. cons. 41. nu. 16. versicu. quinimmo, & tamen eo in iudicio reintegrandæ, plena requiritur probatio secundùm communem doct. opinionem, vt per Plotum in l. si quando, num. 115. C. vnde vi, & secundùm distinctionem traditam per Doct. vt suprà, quorum opinioni ita distinguentium creditur, tanquam veritati adhærentium, Riminald. consi. 50. nu. 2. libr. j. Dominus meus Soc. Iun. cons. 39. nu. 78. & cons. 121. nu. 36. lib. 2. ergo ex his patet, ꝙ ratio per Marãtam vt suprà allegata, non est bona, neque rationabilis, & successiuè nõ est tenenda. Bene autem eius dictum valet, de iureq; sustinetur, præsertim hoc iudicio quorum bonorũ, ex quo non tractatur de possessione penes hęredẽ perpetuò duratura, si reus in alio iudicio possessorio, vel petitorio (vt sibi melius opportunum videbitur) de suis iuribus, vel de suo spolio a prædefuncto emanato probabit, vt suprà dixi. ergo hoc iudicium possessorium est momentaneum, paruiq; præiudicij, & in alio iudicio possessorio, uel petitorio de facili reparari potest: meritò, si semiplena sufficiat probatio, secundùm crebriorem Doct. opinionem, vt per decis. Pedemontana 99. numero 37. & per Roland. consi. 75. num. 14. & sequen. libro 2. & per Doct. communiter præallegatos secundam opinionem tenentes.

492 Et hæc † conclusio proculdubio procedit: nam negari non potest, quin id iudicium alterius iudicij præparatorium sit, vt ex præallegatis rationibus perspicuè colligitur: meritò, si probatio tantum semiplena in hoc iudicio interdicti quorum bonorum sufficiat, Zuccard. in l. fin. numero 257. versic. & ideo, C. de edicto D. Hadria. tollen.

Et ita tenendo non obstant (ni fallor) rationes adductæ per Sal.

Sal. in l. j. num. 9. C. quorũ bonorũ. vbi vult, ꝙ in hoc interdicto plena requiratur probatio: quia nõ est modici præiudicij, cum non aliud post se simile expectat, nisi forsan petitorium ab aduersario intentandum, non de necessitate, de sua tantum volũtate, tum quia à sñia in hoc iudicio possessorio promulgata nõ permittitur appellatio, ergo est nimis præiudicij, ergo probatio plena est necessaria, Docto. distinguentes præallegati vt suprà.

493 Sed † ego his rationibus respondeo, & dico, verum esse, ꝙ à sñia in hoc iudicio possessorio momentaneo promulgata regulariter non appellatur, Bar. in l. j. nu. 12. & Salyc. col. 3. in prin. C. quorum bon. & idem Salyc. in rub. C. eod. tit. nu. 7. uers. quartò & septimò, Ias. in l. naturaliter, §. nihil commune, nu. 168. in fine, ff. de acquir. poss. Pract. Pap. in form. libel. quo pet. hær. ex testa. in gl. quare cum, in fi. Gozad. cons. 50. n. 3. & seq. Berous q̃st. suis famil. q. 91. nu. 8. Rolan. cons. 38. nu. 13. & cons. 77. n. 9. & seq. lib. 2. vbi asserit hanc esse communem Doct. opinionem.

Et præsertim non appellatur ad effectum retardandi executionem, præstita saltem cautione de restituendo possessionem, si opus fuerit, Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 7. num. 9. & in 6. par. in 2. actu, num. 173. Durant in tract. de art. testa. tit. 11. caut. 20. nu. 7. in fi. Berous quæst. suis familiarib. q. 91. nu. 1. decis. Pedem. 26. nu. 12.

Sed Roland. cons. 77. nu. 15. & seq. li. 2. dicit, quòd appellatio, non tantum quò ad effectum deuolutionis, sed & quoque suspensionis prohibetur.

Sed quicquid sit, satis mihi est, quòd à sententia in hoc interdicto prolata in terris Imperij, & de iure ciuili appellatio non permittitur, quamuis non desunt, qui dicant, appellationem de iure canonico regulariter non esse permissam, quæ opinio tñ uidetur periculosa, immo penitus falsa, per tex. in c. cum ad sedem, de restit. spoliat. Rip. in l. interdicto. nume. 10. ff. quor. bon. Zuccard. in l. fi. nu. 394. C. de edict. Diu. Hadr. toll. Alex. consil. 99. nume. 2. & seq. libr. 5. Marant. in tract. de ord. iud. in quarta par. dist. 9. nu. 44. tamen ego bene dico, hanc consequentiã non valere, à sententia in iudicio interdicti quorum bonorum prolata non datur apellatio, ergo est maximi præiudicij, immo appellatio in hoc iudicio mero possessorio solum reijcitur; quia est parui, momẽtaneique præiudicij, cum illa possessio non lõgo, perpetuoque tempoae penes hæredem sit remãsura, si reus in alio iudicio effectus actor probauerit circa possessionem se à defuncto spoliatum fuisse, vel in petitorij iudicio dominium dictæ rei ad se pertinere, ergo est parui præiudicij, & hac tãtum ratione prohibetur appellatio, secundùm crebriorem doct. opinionem, vt per Roland. consil. 38. nu. 13. lib. 2. & alios doct. præallegatos.

494 Et vt in simili videmus, quòd quando iudex in iudicio summarijssimo constituit vnum actorem, & alterum reum, præcipiendo actori, ne reum possessorem in sua possessione etiam asinaria molestare habeat, sub pœna, saluo iure ipsi actori agendi ordinariè in possessorio, vel petitorio, si aliquod ius sibi competat, dico, quòd à dicto præcepto momentaneum præiudiciũ actori afferente non permittitur appellatio, l. 1. & ibi Saly. nu. 3. & seq. C. si de mom. poss. Specu. in tit. de appellat. §. 2. nu. 8. Imol. cons. 55. num. 5. Ang. cons. 46. nu. 3. in fi. vers. contrarium est veritas, Castr. cons. 3. num. 2. in fin. vers. tertio, lib. 2. Dec. in l. fi. nu. 51. in fi. & num. 52. in fi. C. de edict. Diu. Hadr. toll. & cons. 28. n. 1. in fi. & seq. Cagnol. in l. in pari, num. 7. in fi. ff. de reg. iur. Plot. in l. si quando, num. 107. C. und. vi, Calcan. cons. 83. nu. 9. vers. sed & alia, Curt. Sen. cons. 60. in additione per illum ad d. cõs. facta, Io. de Am. cons. 6. num. 43. Paris. con. 108. num. 13. 22. & 26. lib. 1. D. meus Soc. Iun. cons. 18. nu. 15. in fi. & seq. lib. 1. Marant. in trac. de ord. iud. in quarta par. dist. 9. num. 44. & in sexta par. vltimæ par. in secundo actu, nu. 301. ita ergo ex rationis identitate, nec ab ista sententia mera possessoria in hoc interdicto quorum bonorum promulgata nõ permittitur appellatio; cum illa possessio sit momentanea, parum penes hæredem duratur, si reus in alio iudicio probauerit se ius in dicta re habere, Berous quæst. suis famil. q. 91. nu. 8. & alij doct. præallegati secundam opinionem tenentes.

Et quamuis hæc sententia mera possessoria in hoc iudicio interdicti quorum bonorum prolata non aliud post se simile expectat; non tmen sequitur, ergo appellatio est concedenda; nam etiam iudex per uiam pręcepti constituit actorem, iubens sub pœna ipsi, ne vadat in dictam possessionem, cum reserua iurium illius agendi ordinariè in possessorio, vel petitorio, si aliquod ius eidem competat, illa declaratio ac pronuntia dicti præcepti non aliud simile post se expectat, & tamen in illo casu ob parum præiudicium reijcitur appellatio, ergo ex his perspicuè patet, illam consequentiam non valere, cum solum hic prohibeatur appellatio; quia est sententia mera possessoria, parui præiudicij alteri parti, & hoc modo tolluntur rationes in contrarium adductæ per Salyc. in l. 1. nu. 9. C. quor. bon.

495 Tolliturque † pariter id, quod dicit Felin. in rubrica extra de probat. nu. 4. ubi dicit, ꝙ q̃ñ lex probationem requirat, intelligitur de perfecta & plena, si ita est, l. 1. C. quor. bon. probationem requirit, ibi, si probaueris: ergo probatio plena in hoc iudicio interdicti quorum bonorum reqiritur.

Sed ego huic argumento respondeo, illud esse uerum, q̃ñ de graui præiudicio tractatur; secus si de momentaneo; nam tunc non plena requiritur probatio, semiplena aũt tm̃ sufficit. Felin. in rubrica extra de prob. nu. 5. vers. secundò limita. Alexand. in l. à Diuo Pio, §. si super rebus, n. 2. ff. de re iud. Zuccard. in l. fi. nu. 257. circa medium, C. de edicto D. Hadr. toll. Marant. in tractatu de ord. iud. in 4. par. dist. 9. num. 43. decis. Pedem. 99. num. 37. & Doct. communiter distinguentes præallegati vt suprà, cum possessio momentanea in nulla habetur consideratione. l. 1. C. si de moment. poss. Socinus consi. 53. nu. 28. lib. 4. Gramm. cons. 2. nu. 3. in fi. & seq. in ciui. Mars. in l. fi. num. 155. & seq. ff. de iurisd. om. iudic. sed sic est in casu nostro tractatur de mera, & momẽtanea possessione: meritò si semiplena tãtum probatio sufficit, decis. Pedem. 99. nu. 37. vbi asserit hanc esse communem Doc. opinionem.

496 Et aduertas bene, † ne decipiaris, ad illud, qđ nõnulli Doct. dicere voluerunt, ꝙ iudicium plenarium censetur, vbi ordo iudicij obseruatur, & successiuè in eo plena probatio requiratur. Plot. in l. si q̃ñ, nu. 114. C. vnde vi. sed sic est, lis in hoc iudicio quorum bonorum contestatur, Rip. post Doc. in l. naturaliter, §. nihil commune, nume. 182. ff. de acqui. poss. ergo probatio plena requiritur.

Huic ego autem argumento respondeo, & dico, verũ esse, ꝙ in causis possessorijs præiudicialibus, in quibus exceptiones altiorem indaginem requirentes admittuntur, & vbi plenariè de possessione cognoscitur, & deciditur, penès quem perpetuò illa sit remansura, & tũc plena proculdubio requiritur probatio, & non semiplena sufficit, & in his terminis bene loquitur argumentum in contrarium adductum: at iste non est casus noster: nam in nostro casu regulariter exceptiones altiorem requirentes indaginem non addmittuntur, sed reo agendi ordinariè in petitorio, vel in alio iudicio reseruantur, l. fina. C. quorum bõ. Dec. consi. 424. num. 18. & seq. Afflict. decis. 14. num. 4. & nu. 10. in fi. & hęres in possessionem omnium bonorum per defunctũ tempore suæ mortis possessorum mittitur, l. 2. C. quorum bon. etiam si dicta bona defuncto depositata, & cõmodata fuissent, & in hoc cum hæreditatis petitione id interdictum quorũ bonorum conuenit, l. non tantùm, ff. de pet. hæred. Bald. in l. 1. nu. 10. prope fi. C. quor. bon. meritò, si in iudicio interdicto quorũ bonorum semiplena probatio sufficiat, Cagnol. in l. in pari, nu. 8. in fin. ff. de reg. iuris. s[e]c[undu]m crebriorem Doct. opinionem, vt decis. Pedemont. 99. nu. 37. cum interdictum quorum bonorum sit merum possessorium, & nõ plenè alteri parti præiudicat, nimirum est, si semiplena tãtum probatio sufficit, Zuccard. in l. fi. nu. 83. C. de edicto D. Hadr. tollen. Crau. cons. 158. nu. 12. Rolan. cons. 75. nu. 14. & seq. lib. 2. Berous quæst. suis famil. q. 71. num. 6. in fin. & censeo, quòd hæc sit pura, & mera veritas, tamen super hoc cogitabis.

497 Et aduertas, † ꝙ illa semiplena probatio per vnicum testem fieri non sufficit, nisi ille omni exceptione maior sit, quæ eius qualitas est articulãda, & probanda, aliàs succumberet, Zuccar. in d. l. fin. num. 38. versic. & aduertas, Rolan. consi. 50. num. 16. in fin. lib. 2.

498 Et hæres † in suis probationibus faciendis debet semper esse cautus, ne dicat, nec fateatur, se rem petitam possedisse, & ab illa cecidisse; quia hoc interdictum sibi non competeret, text. est ad litteram in §. adipiscendæ, vers. si itaque, Inst. de interd. Saly. in rubrica, C. quorum bono. nu. 6. circa medium, Alexand. in l. naturaliter, §. nihil commune, num. 2. ff. de acquir. poss. & cons. 183. nu. 3. lib. 1. Ias. in l. 1. §. veteres, num. 18. ff. de acquir. poss. & in l. fin. num. 9. C. de edicto D. Hadr. toll. & in §. actionum autem, nu. 239. Inst. de act. Pract. Pap. in forma libell. quo pet. hæred. ex testa. in glo. ac etiam, num. 1. Durant. in tract. de art. testa. titu. 11. caut. 20. nu. 6. Maran. in tract. de ordi. iud. in 4. par. dist. 7. nu. 5. & seq. Rolan. cons. 75. nu. 20. & seq. lib. 2.

499 Immo † plerique hac ratione censuere, quòd fideicommissario, cui per hæredem possessio solo verbo restituta sit remedium adipiscendæ nõn competat, sed hoc puto falsum esse, Ias. in dicto §. actionum autem, nume. 339. & in l. fi. nume. 8. & seq. & num. 11. & ibi etiam Dec. nu. 24. in fi. C. de edicto D. Hadr. toll. Rubeus consi. 64. nu. 1. quare reus omni suo conatu perquirere debet, an probare possit, hæredem quandoque post defuncti obitum possedisse rem petitam; nam si huiusmodi probationem efficeret, hæres succumberet, Alex. consi. 83. nu. 3. li. 5. & in hoc, quorum bonorum ab hæreditatis petitione non differt, Rolan. cons. 1. nu. 16. lib. 1. & cons. 75. nu. 20. & seq. lib. 2.

500 Et † interdictum quorum bonorum pro eadem re, nisi semel, intentari potest, pro diuersa autem re bene intentatur, Salyc. in rub. C. quor. bon. num. 6.

501 Sed quæro, an † existente statuto (vt est Ferrariæ, Bononiæ, & Mediolani) possessionem in hæredem continuare, si hæredi competat adipiscẽdę, id est, interdictum quorum bonorum, & remedium l. fin. C. de edicto Diui Hadr. toll. vel potius reintegranda,

granda.& Doct.qui tenēt,ꝙ adipiscēdæ tantùm, & nō reintegrāda hæredi competat,dubium eisdem prima frōte hæc infra scripta ratio faciebat;nam si possessio statuti vigore in hæredē cōtinuat,hæres igitur possedisse cēsetur, & cum ita sit, meritò, si remedium adipiscendæ hęredi nō cōpetit, cū quorū bonorum nō datur illi,qui semel possedit,§. adipiscēdæ,vers. si itaq; Inst de interd.tamē hac ratione nō obstāte in præsenti articulo Doct.cōtrarium cēsuere;nam licèt possessio iuris statuti ministerio sit acquisita, nō propter id naturalis possessio (quæ est facti) fuit acquisita, ergo hæres pro illa recuperāda interdicto quorum bonorum agere potest,Bal.in l.ea lege,nu. 10.in fi. & seq.C.de cōd.ob caus.dat.& in auct.defuncto, C.ad Tertull. Ias. in l fin.nu.10.& Dec.nu.26.ver.& eodem modo, C. de edicto D.Hadria.toll.Rip.in l.1.§ hoc interdictum, col. 4. ff. quorum bon.Afflict.decis.299.nu.19.Alex.in l.in suis,nu.9.ff.de liber.& posthum.vbi asserit hāc esse communem doct.opinionem, & idem tenet in l.si sorori,nu.2.C.de iure deliber. vbi dicit, quòd si quorum bonorum hęredi nō competeret,resultaret ꝙ statutum in cuius fauorem fuit introductum, in eius odium retorqueretur, contra l. quod fauore, C. de legi. quare ne id absurdum nascatur dicendum est,quorū bonorū respectu corporalis possessionis hęredi competere, cuius doctrinā sequit Ias.in d.l.si sorori,col.j.el j.ver.limita tamen,& idem Ias.in l.fin.n.10. & Dec.n.26.ver.& eodem modo,C.de edicto D.Had.tol. Plot. in l.si quando,nu.86.C.vnde vi.Alex.cons.83.nu.10.& seq.lib.2. Dec.consi.84.nu.1.vers sed vlterius,& cons.588. nu. 8.& seq.& consi. 67.sub nu.3.Curt.Iun.consil.108.nu.20.& seq.& consil. 127.in fi.Ruin.consil.27.nu.6.li.5.Paris.consi.41.nu.8.li.1.Alcia. in tract.præsump.in principio,in tertia par. nu. 7. & hāc quoq; opinionem secuti fuere antiqui,& Moderni doctor.vt nouissimè asserit Roland.consi.46.nu.34.& seq.libro secundo.

502 Quæ † opinio quoque procedit tam in filio,quàm in hęrede extraneo,in quem possessio naturalis sine apprehensione non continuatur,l.cum hæredes,ff.de acquir.pos.l.fi. C.de edicto D. Had.toll.meritò,si filio quoque denegatur reintegrāda,& quorum bonorum sibi concedatur, secūdùm receptissimam doct. conclusionem,vt per Rolandum consil.46.nu.28.& seq. lib.2.

503 Et si † hęres statuti ministerio remedium reintegrandę intētare voluerit tāquam spoliatus, male ageret, & succumberet. Alex.in d.l.in suis,nu.9.Ias.in d.l.si sorori,col.2.ver. secundò limita,Rip.in rubrica extra de caus.pos.& propriet.nu. 24. Curt. Iun.cons.108.nu.23.circa medium,& cōsi.127.nu.7.ver. ad prędicta,Ruin.consi.27.nu.6.lib.5.Paris.consi.41.nu.8.in fi.lib.j. nā ex tali possessione possessorium recuperandę nō competit,secundum communem doct.opinionem,vt per Alciatū in tract. præsumpt in prin.in 3.part.nu.7.

504 Immo nōnulli cēsuere,† ꝙ existēte dicto statuto, exceptio proprietatis,dominijq; nō admittatur,etiam si incōtinēti offeratur probare;cum in hoc casu interdictum quorū bonorū duplicem sapiat effectum,idest,possessionis recuperādę & adipiscendę,Rip.in rubrica extra,de caus.posses.& propriet.num.4. Zuccard.in l.fin.nu.89.in fin. C.de edicto D. Hadr. toll. Decius consi.84.col.2.ver.pręterea,& consi.588.nu.12. circa medium, Paris.consi.41.nu.13.circa medium,lib.i.Afflict.deci.299.num. 20.opinionem quorum ego improbo, vt infrà demonstrabo.

505 Alij autem dixere,† ꝙ nō interdictum quorum bonorum, sed reintegranda hęredi tantum competat,Apostillās ad cōsil. 83.sub nu.12.in verbo,A.lib.2.Dec.consi.467.n.16.& seq. Soc. in l.rem quę nobis,n.1 .ver.quarto,& vltimò,ff.de acquir. pos. & ibi Soc.duobus mouetur fundamentis;nam licèt actus possessionem transferendi sit fictus;tñ vera possessio acquirit,ac si vera traditio interuenisset,l.certè,§.j.ff.de preca.ideo hoc rōne potius possessoriū recuperandę,q̃ adipiscēdæ,hęredi cōpetit. & posito,ꝙ hæredi vera possessio non sit acquisita, ficta autem tātum,tamē dicit ibi Soc. in loco allegato, ꝙ adhuc sibi videtur remedium reintegrandę pro ficta possessione locum habere, tenendo ꝙ capitulū reintegranda, 3.quęst.prima, in animę fauorem fundatum sit.

506 Sed † alij putauerunt hanc Socini opinionem esse veram, si possessio vera statuti ministerio ī hęredē sit trāslata, & vere tā respectu ciuilis,quā & quoq; naturalis trāslata cēset, si statutū possessionē ī cōtinēti,immediateq; in hęredē scriptū absq; alia possessionis apphēsione ꝯtinuaret,alijs ꝓhibēdo,ne possessionē hęreditariā occupēt, & si illi eā acceperit nulliꝰ sit momēti;tūc vera possessio ꝓculdubio ī hęredē statuti ministerio trāsfertur ita ꝙ si tertius post defuncti obitum possessionem pręoccupauerit,hęredi sua possessione à tertio spoliato contra illum reintegranda competeret. Dec.consilio 467.nu.16.& seq. Paris.ꝯs. 41.nu.10.lib.j.Zuccard.in l.fi.nu.89.ver.quę opinio,C. de edicto Hadr.toll.Cag.in l.hęredem,nu.23.ff.de reg.iur.Plot.in l.si quādo,nu.14.ver.secundo quia C.vnd.vi.

507 Verùm † Rip.qui hanc sentit difficultatem,tantamque Doctorum varietatem : quia aliquando Docto. dicunt, quòd hæredi adipiscendę datur, & aliquando recuperandę, tanquam subtilis,ingeniosissimusq; doctor enixus fuit, velle cōprobare, & sustinere, ꝙ existente dicto statuto hæredi non tantum adipiscendæ competit, sed & quoque recuperandæ, & sic vtrunq; remedium, & hanc opinionem tradit Rip.in l.j.nu.14.ff.quorū bonorum, sed magis diffusè & eleganter ille hæc approbat opinionem in lib.j.respons.c.j.nume.84.& seq.Paris.illam quoque sequitur cons.41.num.8.& 10.libro j.Zuccard.in l.fi.num.182.C. de edicto D.Hadr.tollend.

Et primò ad probandum, ꝙ adipiscendæ hæredi competat, mouetur ibi Rip.ex illa ratione a Doct. communiter recepta, præsertim; ab illis, qui tenent hæredi tātum adipiscendæ, & nō reintegranda competere, & ratio est ista; quia licet ob iuris statutum possessio vera sit acquisita, non tamē possessio facti acquiritur, & pro illa adipiscenda hæredi quorum bonorum competit, Rip.in lib.j.respons.c.j.nu.81.& ita Mediolani practicatur, vt asserit Dec.cons.467.sub num.3.Paris.cons.41.num.8.libro j.

508 Ad † probandum verò, ꝙ reintegranda hæredi quoque competat, sic vult, mouetur Rip.ibi, & dicit, clarum est, ꝙ statutū verum transfert possessionem in hæredem, quoque naturalē, corpoream; & quamuis actus transferendi sit fictus, possessio tamen vera est, l.certè, §.j.ff.de preca.& sic lex actum fingit corporeum in ipsum hæredem fuisse, & esse continuatum per text.in c.contingit, vbi Bald.de dolo & contuma.Dec.cons.467.num. 19.si vera vtique possessio in hæredem sit trāslata, & deinde ab vno tertio fuerit spoliatus: meritò, si pro illius recuperatione reintegranda hæredi competat, Paris.cons.41.num.10.libro j.

Et posito quoque ꝙ vera possessio corporalis in hæredē per statutum non sit translata, ciuilis autem tantum, tamen adhuc ipse Rip.ibi dicit, recuperandam hæredi competere, & ratio est; nam ciuilis possessio ius insistendi cæterosq; ciuiles effectus producit, & ideo si ciuilis possessor venerit causa in sua insistendi possessione, & non admittatur ab ipso ingresso, proculdubio illum sua possessione spoliaret: meritò, si pro illa recuperanda interdictum recuperandæ hæredi competat, l.clam possidere, §. qui ad nundinas, ff.de acquir.possess.ita concludit Rip.in d.c.j. num.84.in fin.& pluribus sequent.

Dicere, ꝙ hæc duo remedia, idest, adipiscendæ, & recuperandæ, contraria & incompatibilia sunt: quia vno concesso, necesse est, vt aliud denegetur.

509 Hinc † obiectioni respondet Rip.vltimo in loco allegato, & dicit id esse verū, sed est in ipsius hæredis facultate eligere, quale remedium dictorum duorum hæres intētare velit: quia quando plures hæredi actiones competūt, ipse eligere potest, quam malit. l.quod si hæredem, §.eligere, ff.de tribut.l.nemo ex his, §. quoties, ff.de reg.iur. eligendo igitur remedium quorum bonorum, statuti beneficio renunciare cēsetur, quod statutum in eius fauorem introductum fuit, cum quilibet suo possit renunciare fauori, l.si quis in conscribendo, & ibi doct.C.de pactis. alias sequeretur, ꝙ illud statutum, quod fuit in hæredis fauorem introductum, in odium illius retorqueretur, contra l. quod fauore, C.de legi.ꝙ minimè dici debet, & propterea concludendum est, in hæredis facultate esse, eligere, quorum bonorum, ꝓut etiā ꝯcludit Zucc.in l.fin.nu.182.C.de edict.D.Hadr.tol.

Si verò hæres recuperanda vti velit, & tunc statuti beneficio vtitur, & id remedium reintegrandæ quoque ob statutum hæredi competit, & hoc modo Rip. approbat, & quoq; defendit, vtrumque remedium hæredi competere.

510 Sed † salua pace tanti hominis, mihi videtur nimis absurdū dicere, ꝙ hæc duo remedia incompatibilia & ad se inuicem cōtraria, ipsi hæredi in vno instanti temporis competere possint; nam concedendo hæredi vnum remedium prædictorum, necessarium est, ꝙ alterum excludatur, eiq; denegetur, arg.l.cum prætor, ff.de iud.cum sint penitus contraria, & nemo possit actum in se repugnantem producere, Ias.in l.naturaliter, § nihil commune, num.160.ff.de acqui.possess. Dec.in l.edita.num.62. vers.& ad istam regulam, C.de ed.l.vbi repugnantia, & ibi Cag. ff.de reg.iur.Tiraquel.in tract.de iur.consti.in 3.par.7.lim.num. 6.& pluribus seq. meritò necessariò dici debet, ꝙ si recuperanda hæredi competat, statuti vigore transferentis possessionem ciuilem & naturalem veram in hæredem, quod non eidem cōpetat interdictum quor.bonor.cui non datur, qui possessionem habuit, & a possessione ipsa cecidit, §.pro possessore, vers.si itaq; Inst.de interd.doct.ad id propositum præallegati vt suprà.

Non obstat dicere, ꝙ si adipiscendæ hæredi ob statutum nō competeret, sequeretur, ꝙ statutum, quod in hæredis fauorem introductum fuit, in eius odium retorqueretur, vt quoque dicebat Alex.in l.si sorori, num.2.C.de iur.deliber.

Quia huic ego rationi respondeo, & dico, ꝙ hæc ratio non multum vrget: nam statutum non hæredi incommodum affert, cum sine alio discrimine, illum possessorem bonorum hæreditariorum prædefunctis faciat, quarè hæres nō potest in illo casu intentare interdictum quorum bonorum, quod habenti possessionem denegatur, d.§.pro possessore, vers.si itaque.

511 Dicere, ꝙ † hæres statuti beneficio renuntiare possit, erit tantum si Rip.& Zuccar.dixissent, hęredē beneficio possessionis, & veræ possessioni renuntiare posse, si hæres igitur veræ possessioni renuntiaret, necessarium est (inuitis dentibus fateri) hæredem possessionem habuisse;cum priuatio pręsupponat habitum,vt not.in l.decem.ff.de verb obli.si illam vtiq; statuti ministerio verè habuit,& ab illa cecidit, meritò si interdictū quorum bonorum hęredi nullo modo competere possit,d.§.ꝓ possessore,vers.si itaque,cum & quoque renuntianti non datur regressus ad iura renuntiata l.postquam liti, C.de pact. & sic hoc modo non dici potest hæredi hæc duo remedia incompatibilia simul & in vno instanti temporis competere posse, sed vnū remedium tantum,& profectò tota difficultas præsentis articuli consistit in cognoscendo, an propter statutum possessio vera in hæredem fuerit translata, nam si ciuilis & naturalis in hæredē fuerit translata, hæredi quorum bonorum nō competeret, sed reintegranda tantum:ergo allegata per Rip. & Zuccardum minimè intentioni nostræ obstant.

512 Si verò † possessio vera hæredi statuti ministerio non erit acquisita,non erit verum,ꝙ recuperanda eidem competat, cum hæc possessio tantùm ciuilissima dicatur, quæ iuris ministerio absq; vlla apprehensione acquiritur,Rip.in Rub.extra, de caus. poss.& propriet.nu.23.& ciuilissima in hoc a ciuili differt; quia ciuilis de per se effectum recuperandæ parit, hæc autem ciuilissima possessio minime,Rip.in d.Rub.num.23.& seq.Paris.cons. 41.nu.7.lib.j.& ita tenent omnes præallegati doct.huic opinioni adhærentes,videlicet,reintegranda virtute statuti non competat,ergo ex his perspicuè patet, vtrunque remedium hæredi eodem tempore non competere, etiam si hæres voluerit, sed vnum tantum remedium,& propterea Rip. Zuccard. & Paris. male,& perperam loquuti fuere,asserentes,vtrunq; remediū in eodem instanti temporis statuti ministerio hæredi competere.

513 Sed † alij doct.præclarissimi hanc videntes difficultatem, illamq; prospicientes,sub verborum inuolucro, velamentoque existimauere,se Scyllam nodosamq; hanc difficultatem effugere posse,& in Caribdim inciderunt:nam dixere,existente statuto,remedium adipiscendæ hæredi competere, & statutū id operatur,ꝙ hoc in casu interdictum quorum bonorum naturam sapit recuperandæ,Dec.cons.84.col.2.vers.præterea, Afflict. decis.299.nu.20.Durant.in tract de art.testa.tit.11.caut.20.num.8. prope fi.Paris.cons.41.nu.13.lib.j.Rip.in rub.extra,de caus. poss. & propriet.num.24 Zuccard.in l.fin.nume.89.in fin.C.de edict. D.Hadr.toll.Plot.in l.si quando.num.92.C. vnd.vi.

Et dictorum verba Excellentissimorum Doctorum in hac ostendunt materia,illos dubitatiuè locutos fuisse, nesciuisseq; discernere,an existente dicto statuto remedium adipiscendæ, vel recuperandæ hæredi competat, vt ex illorum verbis satis perspicuè perpenditur.

514 Nam videmus † ꝙ Dec.in d.cons.84.col.2.vers.& ideo, dicit aliquando,ꝙ recuperanda propter statutum hæredi competit, & tamen ibi in princ.tenet,ꝙ adipiscendæ hæredi datur: similiter dicit Paris.cons 41.lib.j.quoniam ibi nu.10. dicit reintegrādam hæredi competere,in princip.& in fi.dictæ dubitationis,& nu.8.concludit,ꝙ interdictum adipiscendæ hęredi cōpetit.itē & similiter facit Plot.in d.l.si quando. quia ibi nu.14.in fi.dicit, ꝙ ob statutum recuperanda hæredi conceditur, deinde ibi nu. 86.dicit,ꝙ adipiscendę competit, & ita faciunt alij commemorati doct.vt supra,ergo ex hac illorū titubatione satis manifestissime constat,illos (salua eorum pace) non hanc rectè materiam intellexisse; quia non extitissent tam varij sibimet, prout fuere,cum hæc duo remedia penitus contraria, incōpatibiliaq; sint,vt supra sæpe tetigi; quoniam nō est verum,ꝙ respectu statuti interdictum adipiscendæ naturam recuperādæ sapiat, & ꝙ si proprietatis exceptio opponatur, reusq; in promptu offerat, illam probaturum,non admittatur ; nam ab his doctorib. hanc opinionem tenentibus scire vellem,quid operatur statutum in hoc,si recuperanda hæredi denegatur, & si hæredi conceditur, necessarium est,ꝙ hæredi quorum bonorum nō competat, vt supra dixi:somnium igitur est,& contra adipiscendæ naturam dicere,ꝙ adipiscendæ statuti ministerio naturam recuperandæ sapiat,& proprietatis exceptio in promptu oblata non admittatur:nam si verum ita esset,erit dicere,ꝙ hæc duo remedia respectu hæredis personæ,in vno instanti temporis,in vnoq; iudicio hęredi competant,ꝙ erit valde absurdū,& erit immiscere quadrata rotundis,ob euidentem contrarietatem,repugnātiamq;, l.vbi repugnantia.ff.de reg.iur.ergo non est dicendum , ꝙ proprietatis exceptio in promptu oblata in hoc remedio adipiscēdæ non admittatur,cum non altiorem requirat indaginem, incontinentiq; probari possit.Dec.cons.467.nu.12.ver.præterea, secundùm crebriorem doct.opinionem,vt per Rip.in l.hoc interdictum.nu.12.ff.quor.bonor.& per Afflictum decis.14.nu.4. & per Paris.cons.11.nu.18.lib.2.& vt supra aliàs dixi : secus verò erit,si dominij exceptio non incontinenti probari possit,altiorem requirens indaginē,& tunc quoq; illa exceptio in iudicio interdicti quor.bonor.reijcitur,in alioq; iudicio reseruatur,l.fi. C.quor.bon.Dec.cons.467.nu.14.& sic in hoc (meo quidē iudicio) Dec.Paris.Plot.& cæteri doct.illam opinionem sequentes hallucinati fuere,grauiterq; errauerūt,& de tātis viris p̃t dici illud Horatij dictum,ꝙ quādoq; bonus dormitat Homerus.

515 ¶Sed † in hac (quid igitur) tam nodosa difficultate tenendum sit,ego autem ꝓ huius articuli veritate,& ꝓ cōcordia, tot Excellentissimorum doctorum,censeo, ita distinguendum esse,& mea ex hac distinctione oculata veritas patebit,ꝯstabitq;, omnes doct. (si in suis paribus terminis iura ad factum adaptauissent) rectè sensisse,beneq; loquutos fuisse.

516 Dico igitur in primis, ꝙ † existenre statuto possessionem in hæredem continuante,post defuncti obitum, si statutū ita simpliciter loquatur,& vnus tertius post defuncti mortem possessionem non apprehendidit,proculdubio reor, ꝙ interdictum quorum bonorum & reintegrandam hæredi non competere, & ꝙ interdictum quorum bonorum hoc in casu hæredi denegatur,probo;nam interdictum dicitur quasi inter duos dictum, vt not.inst.de interd.in princ.Sal.in Rub.C.de interd.in fi.Ripa in Rub.ff.quor.bon.nu.2.in quinta differentia,meritò si nemine possidente quor.bonor.hæredi non concedatur, Aret.in §. sequens.nu.3.inst.de interd.Rip.vt supra, cum quoque non datur,nisi aliquis pro hęrede vel pro possessore possideat, l.2.C. quorum bonorum.§.adipiscēdæ,inst.de interd. si nullus igitur tertius in possessione reperiatur, concludenter necessariò dici potest,quorum bonorum hæredi non competere.

517 Neque etiam † recuperanda hæredi conceditur; cum nullus sit,qui ante illum possessionem bonorum hæreditariorum apprehendit, neq; hęres ab aliquo sua fuit spoliatus possessione, prout requiritur in c.reintegranda.3.q.j.tunc autem hæredi ꝓuidetur, vt ipse antequam in illa a tertio præueniatur possessionem propria auctoritate bonorum possessorum vel detentatorum tempore mortis defuncti per eum apprehendat, & in illā ingrediatur,& in ea quoque insistat,Bal.in l.fi.nu.3.& ibi etiam Zuccar.nu.107.post alios doct.C.de edict.D.Hadr.tol.Plot.in l. si quando,nu.93.C.vnd.vi, Durant.in tract.de art. testa titu.11. Caut.20.nu.2.D.meus Soc.Iun.cons.75.num.10.lib.j.cum hæres nō leue cōmodum ex possessione consequitur,§.commodum,inst.de interd.Durant.in loco allegato vt supra num.2.

718 Et si † hæres testamentarius vniuersalis erit , nolueritq; possessionem propria auctoritate accipere, sed cum iudicis licētia in illam tantùm ingredi,ꝓut sibi melius erit,animaduertat hæres,ꝙ quàm citius facere poterit,id faciat porrigendo testamentum non abolitum,neque in aliqua parte substantiali vituperatum, & tunc iudex hæredem in possessionem mitteret, iuxta l. fi.C.de edict.Diu.Hadr.tol.vt tradit Rip.in Rub.ff. quor. bono. nu.2.vers.quinta.Plot.in d.l.si qn̄.nu.93.& si hęres autem abintestato erit,in hoc casu quor.bonor.ei non competit, vt deprehenditur,ex rationib.auctoritatibusq; præallegatis,& tunc implorabit iudicis officium,per quod de æquitate,hæres in possessionem mittitur,Ias.in l.fi.nu.23.C.de edict.D. Hadr.toll.Paris. cons.22.num.67.lib.j.D meus Soc.Iun.cons.75.nu.17.lib.j.Roland.cons.1.num.54. & pluribus seq.lib.j.

519 Et si † alius deinde tertius voluerit,illum in dicta possessione ita apprehensa molestare,iudex illum defendere, & in illa manutenere tenetur,Dec.cons.467.nu.16.& in l.fi.nu.5.in fi. & ibi etiam Zuccard.nu.102.C.de edict.D.Hadr.tol.præceptum pœnale ipsi tertio faciendo,ne hæredem in futurum in dicta possessione molestet,cum reserua tamen iurium ipsius tertij ordinariè,in possessorio,vel petitorio,agendi,si sibi aliquod ius cōpetat,vt tradunt communiter doct.in l.fi C.de edict.D.Hadria. toll.& vt in præcedenti tractatu plenè tetigi, & hoc modo hæredi de remedio magis opportuno,facilioriq;,prouisum est, & hoc in casu concludo remedium quorum bonorum, recuperandæq; hæredi non competere.

520 ¶Sed † si statutū loquatur simpliciter, in hæredem cōtinuādo possessionem,& dico ꝙ si antequam verus hæres hæreditatem adiuerit,possessionemq; bonorum hęreditariorum apprehendiderit,possessio post defuncti mortem per tertium occupata sit,censeo,ꝙ hoc in casu possessio (ob tertij impedimentum) in hæredē non sit translata,Ias.in l.si sorori,col.2.in prin. C.de iur.deliber.Dec.in l.fi.nu.34.Cur.Iun.col. pe. & Zuccard. nu.90.C.de edict.D.Hadr.tol.Rip.in l.j.nu.37.ff.de acquir. poss. vbi dicit hanc esse receptissimam doct. conclusionem, Alexā. cons.83.nu.3.lib.2.Soc.cons.49.nu.3.lib.3.Rui.cons.25.li.4.Paris.cons.54.nu.33.lib.3.Rub.cons.121.nu.3.vers.2.& nu.5.Rolā. cons.46.nu.34.& seq.li.2.meritò si hoc in casu hæredi quor.bo. competat;cum contra hæredem cessat ratio obiectionis continuationis huius possessionis, Ruin.cons.27.num.6.lib.5.Ripa in d.l.j.num.47.& alij Doct præallegati vt suprà.

521 Et † quāuis Ias.& Zuccar.vt s̃.velint ītelligere ibi,ꝙ adipiscēdę nō datur hęredi,si alius ante hęredē ī possessionē sit ingressus,tamē dico,ꝙ si doctores præallegati loquantur,existēte statuto simpliciter tantum possessionem in hęredem continuante malè,& perperam (meo quidem iudicio) loquerentur, sequereturq;,ꝙ statutum quod fuit in hæredis fauorem introductum,in odium illius retorqueretur,contra l.quod fauore,C.de legi.vnde ad euirandum hanc absurditatem necessariò cogimur fateri,hæredi etiam in hoc casu interdictum quor.bonor.

compe-

competere, & in hoc bene cōuenit dicta ratio Alex. in d. l. si sorori num. 2. & cessat ratio contra Alex. adducta per Zuccardū in l. fi. num. 182. vers. & istud, C. de edicto D. Hadr. toll.

522 At † quia possessio in hæredem statuti ministerio simpliciter loquentis non continuat, si per tertium ante hæredem apprehensa post defuncti obitum & non ante fuerit, Ias. & Zuccar. vt suprà, qui tertius sua possessione a iudice non est remouendus, nisi eo citato, c. licet Episcopus, de præbend. in 6. Alex. cons. 83. nu. 12. ver. videmus, & num. seq. lib. 2. Zuccard. post Dec. & alios in d. l. fi. nu. 94. & nu. 103. & si hæres possessionem per tertium præoccupatam propria auctoritate apprehendere maluerit, sibi malè consuleret, Alexan. cons. 83. nu. 8. & seq. lib. 2. Zuccar. in l. fi. nu. 107. & seq. C. de edicto D. Hadr. toll. meritò, necessariò vtique cogimur fateri, interdictum quorum bonorum hæredi cōpetere, ne statutum in cuius fauorem fuit introductum, in eius odium redundaret, contra l. quod fauore, C. de legi. igitur &c.

523 Et si † adipiscendæ hæredi non competeret, neque etiam reintegranda eidem concederetur, ex quo possessio in hæredē nō cōtinuatur, existente dicto statuto tantum simpliciter loquente, Ias. in d. l. si sorori, col. 2. in prin. Zuccar. in d. l. fi. nu. 90. Rip. in l. j. nu. 37. ff. de acqui. poss. Curt. Iun. cons. 127. in fi. Roland. consi. 46. nu. 34. & seq. lib. 2. & in hoc casu non erit prouisum hæredi de remedio ordinario, ꝙ est valde absurdum, & si reintegranda hæredi non competat, ex quo statutum possessionem in hęredem non continuat simpliciter loquens, cur hæredi quorum bonorum denegatur, tanquam remedium reintegrandæ contrarium, Ruinus cons. 26. nu. 6. vers. nec obstat, lib. 5. meritò ex his concludo, hæredem, hoc in casu interdicto quorum bonorum contra hūc tertium possessorem agere posse, si iste tertius possessor pro hærede, vel ꝑ possessore possideat, iuxta l. primā, C. quor. bonor. & si pro hærede, vel pro possessore, non possideret, aliud remedim adipiscendæ hæredi competeret, idest l. fi. C. de edicto D. Hadr. toll. quod pariter est possessorium, dūmodo hęres sit hæres vniuersalis testamentarius; cum tale remedium venientib. ex testamento tātum, & non abintestato competit, Ias. in l. fi. nu. 28. vers. octauam & ibi etiam Zuccar. nu. 306. C. de edicto D. Hadr. toll. Rip. in Rub. ff. quor. bonor. in octaua differentia, Goza. cons. 50. numero 25. vbi asserit hanc esse communem doct. opinionem.

524 Et † remedium d. l. fin. contra quemlibet possessorem etiam cum titulo possidentem datur, Bar. in l. fi. num. 5. circa medium, & ibi doct. communiter, C. de edicto D. Hadr. toll. Rip. in Rub. ff. quorum bonorum, num. 2. in tertia differētia, Ruin. cons. 28. num. [illegible] lib. j. Paris. cons. [illegible]o num. i. lib. 3.

525 Et † si hæres ab intestato succederet, & nullum remediū possessorium sibi competeret, tunc per officium iudicis fauorabiliter imploratum in possessionem mitteretur: nam si remediū ordinariū hæredi denegatur; tūc remedium eidē extraordinarium conceditur, quod est iudicis officium, Ias. in l. j. nu. 8. circa mediū, ff. de iurisd. omniū iud. Mars. sing. 406. Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 7. nu. 13. Paris. cons. 60. nu. 1. lib. 3. Dominus meus Soc. Iun. cons. 75. nu. 14. vers. vel etiam, & nu. 17. lib. j. & hoc procedit de æquitate, iuxta l. si me & Titium, ff. si certum petatur. Roland. cons. 1. num. 54. & seq. lib. j.

526 ¶ Si possessio autem in vita † defuncti per tertium sit occupata, nullo modo dici potest, defunctum dicta bona tempore eius mortis possedisse, vel detinuisse: meritò si hæredi quorum bonorum, non conceditur, cum solum datur ad euocandū bonorum possessionem, quæ defunctus tempore eius mortis possidebat, l. 2. C. quorum bonorū. Dec. cons. 424. nu. 10. Dominus meus Soc. Iun. cons. 75. num. 21. lib. j. & in his terminis loquuntur Ias. & Zuccar. præallegati in locis vt suprà, vt declarat Curt. Iun. cons. 108. num. 23. & cons. 127. num. 7.

527 Neque † etiam reintegranda hæredi ministerio statuti competit, cum defunctus tempore suæ mortis dicta bona per tertiū illo viuente præoccupata non possidebat: meritò, si in hoc casu continuatio possessionis statuti virtute non fit, Alexā. cons. 83. num. 3. lib. 2. Curt. Iun. cons. 108. nu. 21. & seq. & cons. 127. num. 7. Zucc. in l. fi. num. 90. vers. qđ tamen, C. de edicto D. Hadr. tollen.

528 Quam † conclusionem puto esse veram, si libellus in hæredis persona formatur: secus verò erit si in defuncti persona firmaretur; quia tunc recuperanda hæredi competeret, non statuti ministerio, sed ex eo; quia defunctus a tertio sua possessione spoliatus fuit, ita ꝙ si libellus in defuncti persona formaretur, reintegranda hæredi concederetur, Rip. in c. sæpe, num. 58. de rest. spol. Cagno. in l. hæredem, num. 22. ff. de reg. iur. Plot. in l. si quādo, nume. 838. circa medium, C. vnde vi. Apostill. ad lecturam Alex. in l. si sorori, in verbo, A C. de iur. de lib. Dominus meus Soc. Iun. cons. 34. num. 1. in fin. & cons. 118. num. 23. libro 3. Dominus quoque meus Ceph. cons. 48. nume. 41. Roland. cons. 50. num. 6. & num. 15. libro 2. & prout in simili dicitur de publiciana, Alexand. cons. 4. num. 9. & cons. 98. num. 8. lib. 2. Zuccard. in l. fin. num. 349. C. de edicto D. Hadr. toll.

529 Sed tu † tempera id vltimum in reintegranda procedere, si defunct⁹ dum viuebat, ab isto tertio sua possessione fuerit spoliatus ob quam occupationem tertius cū vitio possideret: meritò, si reintegranda hæredi contradictum occupatorem concedatur. Dec. cons. 467. colum. fin. circa medium, Zuccard. in d. l. fi. num. 89. vers. quæ opinio, Plot. in d. l. si quando, sub nu. 838. secus verò erit, si iste tertius cōtractus occasione alicuius cum defuncto in eius vita initi in possessione reperiatur; nam tunc iuste censetur possidere, siue possessionem ante mortem defuncti, siue post acceperit, dummodo causam iustam, titulumque a defuncto habuerit, & hoc in casu arbitror, reintegrandam hæredi non competere, statuto quoque existente possessionē immediatè in hæredem continuāte, Curt. Iun. cons. 108. num. 21. & seq. & cons. 127. num. 7. ex quo habebat titulū, meritò, si possessionem vacantem post defuncti obitū accipere potuit. Dec. in l. fi. nu. 42. ver. sed ad hoc, C. de edicto D. Hadr. toll.

530 Vel & † quoque reintegranda hæredi non competit, quādo defunctus eo viuente ob eius negligentiam decēnio omiserit, possessionem ab isto tertio præoccupatam petere: nā tunc culpa, & facto suo a possessione cecidit, quæ culpa in omittendo sufficit: meritò, si reintegranda defuncto non competijt, & successiuè, & suo hæredi non competit, Alexand. in l. si de eo, § forte, num. 4. vers. longum autem tempus, ff. de acqui. poss. & cons. 6. num. 14. lib. 3. Soc. in l. rem quæ nobis, num. 8. in fi. & seq. ff. de acquir. poss. Fel. in c. vigilanti, in sexta limi. de præscrip. & in c. licet causam, num. 9. vers. limita tamen, & ibi etiam Dec. num. 9. vers. prædicta conclusio, de probat. Rip. in c. sępe, num. 27. de restitu. spol. Corn. cons. 329. col. 7. vers. & si occupatam, lib. j. Cur. Sen. cons. 24. num. 4. Ruin. cons. 49. sub num. 9. lib. 4. Paris. cons. 112. num. 76. lib. j. Dominus meus Soc. Iun. cons. 48. nume. 12. in fi. lib. 2. Alciat. in tract. præsumpt. reg. 2. præsump. 21. nu. 11. vers. sed tu aduerte. Roland. cons. 50. num. 15. & num. 26. lib. 2.

Quam conclusionem puto esse veram, si possidens bona fide possideret, si verò mala fide secus erit. Balbus in tract. præscr. in quarta par. princip. quæst. 24. num. 5. in fi. & num. 7. in fi. Paris. cons. 112. num. 77. & seq. lib. primo.

Vel & quoque si ab auctore malæ fidei causam non habuisset. Roland. cons. 72. num. 21. lib. 2. & ꝙ reintegranda defuncto non competat post lapsum decēnij, requiritur, ꝙ defunctus fuerit pręsens & non absens, vidisserq; illum possidere, & nihil ei contradixisset, cum reintegrāda spatio decem annorum inter pręsentes & viginti inter absentes (quò ad priuatas personas) præscribitur Roland. d. cons. 72. num. 21. immo & quoq; si defunctus tempore quo viuebat fuisset absens, & res vacasset, & a nemine fuisset possessa eo tempore, quo per hunc tertium fuit apprehensa, si per illum suo proprio nomine per decenniū fuerit possessa, proculdubio reintegranda quoque defuncto non competijsset, successiuè nec suo hæredi competeret, Roland. cons. 50. num. 26. libro secundo.

531 Si † autem statutum simpliciter loqueretur, & contingeret, legatarium possessionem legati sui apprehendere ante hæredē post defuncti mortem, si hęres Falcidiam detrahere voluerit, ꝑculdubio legatarius legatum hæredi restituere tenetur, & ratio est in promptu: quia legatarius legatum ex manibus hæredis accipere debet, & hoc in casu hæredi adipiscendæ quorum legatorum competit quamuis legatarius a defuncto causam habeat, Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 7. num. 10.

Quam conclusionem puto esse veram, si quarta sit incerta, secus verò erit, si certa sit, nam totum tunc legatum non restituere tenetur, sed illam tantum partem certam. Zuccard. in l. fi. num. 380. vers. limitatur, C. de edicto D. Hadr. toll. & maximè, si hæres prætendit Falcidiam tantum velle detrahere: secus verò erit, si hæres prætenderet velle legatum impugnare: quia dico, ꝙ hoc in casu totum & integrum legatum restituere indistinctè teneretur, Rip. in l. j. num. 25. ff. quorum legat.

532 ¶ Si statutum expressè † possessionem immediatè in hæredē continuaret, siue hæres hæreditatem adiuerit, siue nō, aliisq; prohiberet, ne illi possessionem defuncti occupent, & si apprehendiderint, illa possessio sit nullius momenti, hoc statuto ita amplissimo existente, dico, quòd si vnus tertius post defuncti ꝑ mortem, & ante hęredem, possessionem bonorum defuncti ꝑ occupat, hæredi interdictum adipiscendæ non conceditur, sed reintegrāda statuti ministerio, & ex persona sua competit, ego motus sum hac ratione; quia statutum loquens eo modo, vt suprà dixi, continuat veram possessionem in hæredem, non tātùm ciuilem, sed & quoque naturalem, & in illum illam transfert, & quamuis actus acquirendi sit fictus, tamen acquisitio vera, & propria est. Decius consilio 467. numero 17. & vt dicimus de pacto constituti in aliquo instrumento inserto, quòd est actus fictus, leg. quod meo, ff. de acquirenda possessione virtute cuius vera possessio ciuilis, & naturalis in constitutarium transfertur, leg. certè, §. primo, ff. de precar. Iaso. in leg. non dubitabatur, numero 133. C. de iure emphyteut. Afflict. decis. 139. numero nono, ergo idem dicendum est de statuto tam amplissimo possessionem immediatè in hæredem continuante, quòd possessionem ciuilem, naturalemque, veram, ac propriam in hæredem transferat, Ripa in l. j. num.

nume. 37. ff. de acquirenda poss. & in libro j. respons. capitu. j. numero 88. Dec. consi. 467. nume. 15. in fin. & sequen. Paris. cōsi. 172. nume. 2. lib. 4. Durant. in tracta. de artic. testa. titu. 6. caut. 42. nume. 3. Tiraq. in tracta. de iur. constit. in 2. par. in j. ampliat. nume. 1. & sequen.

533 Et † quamuis Tiraq. ibi disputatiuè loquēdo, in contrarium arguere videatur; tamen ibi num. 7. in fin. dicit, communē Doctor. opinionem esse, quòd ex actu ficto transfertur vera, propriaq; possessio, quam magis communem solet assequi, vt ipse ibi attestatur, quam magis receptiorem affirmat Ias. in l. si is qui pro emptore, num. 395. & seq. ff. de vsucap. Dominus Riminal. Iun. in § j. num. 77. Inst. de dona. à qua communi in iudicando, & consulendo, non est recedendum, si possessio igitur vera propriaq; ciuilis, naturalis statuti ministerio in hæredem transfertur, sequitur necessariò, reintegrandam hęredi competere, Soc. cy. in l. rem quæ nobis, num. 13. versi. quartò & vltimò, ff. de acquir. poss. Zuccar. in l. fi. nu. 89. versi. quæ opinio, & num. seq. C. de edicto D. Adr. toll. Plot. in l. si quando, num. 14. prope. fin. & num. 838. C. vnde vi. Dec. consi. 467. num. 16. & pluribus sequē. Rip. lib. j. resp. c. j. nu. 84. in fi. & seq. Afflic. decis. 40. nu. 14. Tiraq. in tract. de iur. const. in j. par. nu. 69.

534 Et † si Alex. in consi. 83. num. 12. lib. 2. pro vero habuisset, veram, propriamq; possessionem, ciuilem, naturalemque, statuti ministerio in hæredem transferri, prout est, secundùm magis communem, crebrioremq; Doct. opinionem, vt per Tiraq. in tract. de iur. consti. in 2. par. in j. ampliat. num. 7. in fi. & per Dec. consi. 467. num. 16. & seq. & illam quoque sequitur Apostillās ad d. consilium Alex. 83. in verbo, A & omnes alii commemorati patres vt supra, nulli profectò dubium est, ꝙ Alex. in d. consi. 83. nu. 12. determinauisset, potius recuperandam, & nō interdictum adipiscendæ hæredi competere, & sic d. consi. Alex. magis pro hac parte, quàm econtra faceret.

Et in his quoque terminis voluerunt loqui Doctores, tenentes hoc in casu interdictum adipiscendæ naturam recuperādæ sapere. Dec. consi. 84. col. 2. vers. præterea, & consi. 467. nu. 15. in fi. & seq. Paris. consi. 41. num. 9. & seq. lib. j. sed vtique melius sensissent, si dixissent, reintegrandam hæredi, & non interdictum adipiscendæ dari, existente possessionis trāslatione, verè, & propriè in hæredem statuti ministerio vt supra: nam nō hæredi adipiscendę competit, qui à possessione cecidit, d. § pro possessore, versi. si itaque, Insti. de interd. si adipiscendæ hæredi denegatur ex eo; quia ab isto tertio sua possessione fuit spoliatus, necessariò cogimur fateri, reintegrandam hæredi competere, quæ est adipiscendæ contraria, Ruin. consi. 27. num. 6. versi. nec obstat, lib. 5. & sic ergo Dec. Paris. & cæteri Doctores dictam opinionē tenentes rectè sensissent, si aperto ore conclusissent, reintegrandam hæredi competere, & non sub illa verborum nobilitate, obscuritateq; loquuti fuissent, videlicet ꝙ hoc in casu adipiscēdæ naturam recuperandæ saperet: quia hæc est quædam chimera, & illorum phantasia, & est immiscere quadrata rotundis, cū hæc duo remedia sint penitus contraria, & in eodem libello cumulari non possunt, Bal. in l. incerti, nu. 25. versic. vndecimò. C. de interd. Alex. in l. naturaliter, § nihil commune, nume. 90. & ibi etiam Ias. num. 153. ff. de acqui. possess. meritò concludendū est, illos voluisse dicere, reintegrandam, & non adipiscendæ hęredi competere, secundùm magis communem, veriorem que Doc. opinionem, vt supra dixi, & viua ratione comprobaui, & si modo alio loquerentur, perperam & malè loquuti fuissent, & sine lege, & propterea erubescimus, l. illam, C. de collat.

535 Et † quamuis etiam Ruin. consi. 27. lib. 5. voluerit defendere in terminis decreti Mediolanensis, reintegrandam hęredi non competere cōtra tertium ingressum, in possessionē bonorum per defunctum tempore eius mortis possessorum, vel detentatorum, hæreditate iacente, moueturque Ruin. ibi, allegans legē fingere non posse, hæreditatem iacētem habere posse ciuilem, corporalemque possessionem; nam hæreditas iacens non subiectum habet, cum quo possessionem corporalem tangere possit, & id quod per naturam impossibile est, nō cadit fictio, § minorem, Insti. de adop. & vbi veritas locum habere non potest, ergo nec fictio, l. qui ad certum, ff. locat. Dec. consi. 64. colum. 3. circa mediū, possessio vtique vera & corporalis in hæredem statuti ministerio non censetur translata, stante apprehensione illius ante hæredem per tertium facta, ergo nec tacitè trāslata dici potest, & cum ita sit, necessariò sequitur, reintegrandam hæredi non competere, sed adipiscendæ tātum, & hoc in casu tertius possessionem ingressus, offerens dominiū rei possessæ virtute fideicommissi incontinenti probare suum esse, auditur, & in possessione à iudice de iure manutenetur, non obstante statuto Mediolanensi, vt ibi per Ruinū satis amplissimè hanc opinionem comprobantem, & ita practicatur Mediolani, vt attestatur Alex. consi. 82. sub nu. 4. lib. 2.

536 Verumtamen † non obstantibus per Ruinum adductis, intrepidè hoc in casu censeo, reintegrandam hæredi, & non adipiscendæ, competere, vt supra plenè demonstraui, & dixi, ex quo possessio in hæredem verè, ciuiliter, & naturaliter, statuti ministerio tam amplissimè loquentis fuit translata, hæreditate quoque per hæredem non adita, legibus auctoritatibusq; præallegatis, ad id propositum vt supra, à Doctoribus communiter receptis, viuis rationibus per me comprobatis, vt supra demonstraui.

537 Et satis † exploratissimum in iure est, id statutum valere, & de hoc non est dubitandum, Dec. consi. 467. nume. 3. & nume. 15. circa medium, Zuccard. in l. fin. nume. 88. vers. & est ęquum, C. de edict. D. Adr. tollen. Rip. lib. j. respons. cap. j. num. 80. Paris. consi. 41. nume. 5. lib. 1. si statutum igitur est validissimum, illud immediate in hæredem (siue hæres hæreditatem adiuerit, siue non,) possessionem continuat, & transfert, & si alius illam acceperit, vult, vt nullius sit momenti, ex cuius verbis comprehenditur, illud voluisse, possessionem veram, ciuilem, naturalemque in hæredem transferre, meritò, si contra illius possessionis occupatorem post defuncti obitum apprehensæ, reintegranda, & non adipiscendæ, hæredi competat, Dec. consi. 467. num. 18. & seq. nam ille, qui semel possessionem habuit, ab eaque cecidit, non sibi adipiscendę conceditur, d. §. pro possessore, ver. si itaq;, si hæredi adipiscendæ non datur, resultat necessariò conclusio clara, quòd reintegranda hæredi competat, tanquam adipiscendæ contraria. Cagnol. in l. hæredem, nume. 23. & ff. de reg. iur. & vt aliàs tetigi.

Nec quicquam releuat dicere, ꝙ statutum fingere non possit, vt hęreditas iacens possideat, cum fictio non super eo cadat, quòd per naturam impossibile sit.

538 Nam † huic obiectioni respondeo, & dico, ꝙ lex fingit hæredem possidere, in eumque possessionem cōtinuare, & hoc modo intelligendo, non erit fictio per naturam impossibilis: cum hæres corporaliter illam apprehendere possit, fictio igitur est secundùm naturam, ergo est possibilis, ergo hæc fictio valeret, retorquendo à contrario sensu rationem obiectionis contra Rui. quod argumentum à contrario sensu est in iure validissimom, vt per Scribentes in l. j. ff. de off. eius, & sic Ruini obiectio ruinat, ratione sua cessante, l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patro. c. cum cessante. de appell. & non est absurdum, ꝙ prius efficiatur possessor, quàm hæres, Zuccar. in l. fi. nu. 90. vers. ꝙ credo, C. de edict. D. Adr. toll.

Et præsertim, cum statutum non dicit simpliciter in hæredē, sed dicit: in hæredem immediate, siue hæres hęreditatem adiuerit, siue non, sufficit ergo, vt hæres sit, licèt hæreditatem non adierit, ad hoc vt possessio in illum statuti ministerio cōtinuetur, Zuccar. in vltimo loco præallegato vt supra.

Et in eodem met casu Ruini, & in propriis terminis contra Rui. consuluit clarissimus Dec. cons. 467. nu. 15. in fi. & seq. existente validitate statuti, de qua non est hæsitandum, Doctores communiter præallegati vt supra.

Et si opinio Ruini fuisset vera, quòd non reintegranda, sed adipiscendæ tantum hæredi daretur, quid etenim operarentur illa verba in statuto apposita, vbi prohibet, ne alius possessionē occupet, & si apprehendiderit, nullius momenti sit, profectò nihil, & essent frustratoriè apposita, quòd equidem dici non debet, cum † vna sillaba in statuto non sine aliqua operandi virtute debet esse, l. si quando. ff. de leg. j. c. si Papa. de priuileg. in sexto. Paris. consi. 66. num. 9. lib. 2. Crau. consi. 175. nume. 8. meritò ex dictis verbis necessariò fatetur, possessionem in hæredē verè ciuiliter & naturaliter continuare, non obstante quòd fideicommissarius possessionem præoccupauerit; quia illa est cū vitio. Dec. consi. 467. nume. 12. versi. & ista cōclusio, & ideo nullius est momenti, Paris. consi. 41. nume. 9. & sequen. lib. j. & maximè in hoc casu, existente statuti validitate, de qua non est ambigendum, vt dixi, & id etiam non negat Rui. cons. 27. nume. 7. in fin. lib. primo. & cum igitur ita sit, resultat conclusio clara, quòd reintegranda, & non adipiscendæ contra possessionis occupatorem hæredi competit. Parisius consilio 41. numero 10. lib. primo.

(539 in margin beside "bet, cum † vna sillaba")

540 Præterea † si opinio Ruini fuisset vera, videlicet quòd statutum non possit possessionem in hæredem ante aditam hæreditatem continuare, & statutum Mediolani expressè diceret, siue aditam hęreditatem, siue non; prout dicit statutum Ferrariense, sequeretur destructio illius communis opinionis permittētis, quòd per actus fictos vera possessio, ciuilis, naturalisque ante apprehensionem transferatur, de qua per Ias. in l. cum dubitabatur. nume. 133. C. de iur. emphyt. per Rui. cons. 224. nume. 4. lib. j. & per Tiraq. in tract. de iur. const. in secunda par. in prima ampliat. num. j. & seq. & per alios doct. ad id propositum preallegatos, quòd minime dici debet, cum correctio legum sit euitanda, auct. quas actiones, & ibi scribentes, C. de sacrosan. Eccle. meritò dici debet, hanc possessionis continuationem ciuiliter, & naturaliter ante illius apprehensionem, hæreditatemq; etiā non aditam, in heredem statuti ministerio transferri, cum possessio ingressi illius preoccupatoris nullius est momēti, & perinde habetur, ac si ille non in possessione esset, quò ad hęredis pręiudicium & quò ad effectum iuris, per verba clara ipsius statuti ita affirmantis. Dec. cons. 467. nu. 18. Paris. cons. 41. nu. 9. & seq.

ſeq.lib.j.& maximè ſi ſtatutum diceret,ſiue hęreditatem adiuerit,ſiue non,prout ſtatutum Ferrarienſe expreſſe loquitur. Zuccar.in l.fi. num.90.in fi.C.de edict.Diu.Adr.toll. cum poſſeſſio igitur ciuilis, naturaliſq; vera in hæredem ſtatuti miniſterio ſit tranſlata,illaq; à tertio illo præoccupata fuerit,meritò ſi reintegranda hæredi ſpoliato ſua poſſeſſione in illum cōtinuata à ſtatuto,contra dictum occupatorem competat,Dec.cōſi.167.nu.16.& ſeq.Pariſ.conſi.41.nu.10.lib.j.Zuccar.in d.l.fi.num.89.ver. quæ opinio, Cagn.in l hæredem. nu.23. ff.de reg.iur.Plot.in l.ſi quando,nu.14.ver.ſecunda quia,C.vnd.vi.

541 Quæ † concluſio in fideicommiſſario vniuerſali non ſibi locum vendicat,in quē defuncti poſſeſſio,ſtatuti miniſterio,non continuatur;nam fideicōmiſſarius eſt hæres fictus, & ideò ſtatutum,quod iuris communis correctorium eſt,loquens de hęrede,intelligitur de vero & non de ficto. Alex.cōſ.82.nu.6.li.2. Rub.conſ.121.nu.3.Zuccar.in l.fi.nu.93.C.de edict.D. Adr.tol. Plot.in l.ſi quando,nu.848.C.vnd.vi,meritò ſi in fictum & abuſiuum hæredem poſſeſſio non cōtinuatur, & oportet vt hæres tempore mortis efficax ſit, & non ex interuallo temporis fiat. Rui. conſi.27.num.5.ver. ad confirmationem,lib.5.Plot. in l.ſi quando,nu 849.C.vnd.vi.

542 Nec † in hæredem hæredis poſſeſſio continuatur,Rub. conſ.121.nu.3.Plot.in d.l.ſi quando.nu.847. & ſeq. niſi primus hæres ad ſuccedendum fuiſſet incapax ex eo; quia fuiſſet deportatus, vel in ordinem fratrum minorum obſeruātium ingreſſus fuiſſet;quia hoc in caſu ille ſecundus hæres efficitur primus hæres, meritò ſi in illum poſſeſſio ſtatuti miniſterio cōtinuatur. Plot. in d.l.ſi quando.nu.847.in fi.

Neq; poſſeſſio rei feudalis in hæredem continuatur;cum talis poſſeſſio iuri perſonali cohęreat, & ius perſonale ſemper à dicto ſtatuto excepturatus intelligitur.Rub.conſi.121.Cur.Iun. in l.fi.nu.83.C.de edi.D.Adr.tol. à qua opinione ego valde diſſentio;nam ſi hæredi adipiſcendæ competeret,illius virtute hæres in poſſeſſionem mitteretur, etiam ſi conſtaret rem eſſe feudalem,& idem de emphyteutico, & de vſufructu, cum tale ius ad hæredes eſt tranſitorium:meritò,ſi feudi poſſeſſio ſtatuti miniſterio in hæredem continuatur,& transferatur.Zuccar.in l.fi. nu.92.verſi.mihi magis,C.de edicto D.Adr.tol. & ſi à tertio dicta poſſeſſio fuiſſet apprehenſa,illa erit nullius momenti; quia ſtatutum ita expreſsè dicit,Dec.conſi.467.nu.16 & ſeq.Pariſius conſi.4 .nu.9 lib.j. & hæres ſtatuti miniſterio cōtra dictum occupatorem remedio recuperandæ intētare poterit,vt ſupra dixi,cum tale ſtatutum hæredi eſt fauorabile,Zuccar. in l.fi.num. 88.C.de edict. Diui Adr.tol.

544 Sed † exiſtente dicto ſtatuto,duo ſe prętendunt defuncti hæredes eſſe,& in vno inſtanti poſſeſſionem rerum hæreditariarū occupant, quamuis vnus in effectu ſit verus hæres, & alius nō, & ſtatutum prohibeat,ne alius poſſeſſionem occupet, & ſi illā occupauerit,nullius momenti ſit, dico, ꝙ ſi ambo prætendant pro hærede,& non pro alia cauſa poſſidere, non obſtante ſtatuto poſſeſſionem annullante,niſi ſit hæres,ille qui prætendit hęredem eſſe,licèt de titulo ſuo non probet,obtinebit,ſi ſuam ꝓbabit poſſeſſionem antiquiorem eſſe; quia hoc in caſu interdictum retinendæ ſibi locum vendicat.Berous q.ſuis famil. q.71. nu. 4. vbi loquitur in terminis ſtatuti Bononienſis poſſeſſionē in hæredem continuantis,& concludit Berous vt ſupra.Et Addit.ad tract.D.Alc.de præſumptionibus in princ.in 3. par. nu.7. in fi.dicit,ꝙ hoc in caſu interdictum vti poſſidetis, ita quotidie in Frācia practicatur:& ratio quippè in promptu eſt;quia in interdicto vti poſſidetis,vbi materia ſolum eſt poſſeſſoria, nō ꝓprietatis quæſtio admittitur,Alex.in l.naturaliter. §.nihil commune.nu.10.ff.de acq.poſſ.Rip.lib.j.reſponſ.c.j.nu. 94. D. meus Soc.Iun.cōſ.126.nu.7.lib.j. niſi probationes vtriuſq; partis ſint æquales;nam tunc titulus admittitur,& prodeſt,& ille,qui titulum non habet,ſuccūbit,Bar.in l.ſi duo.in prin.ff.vti poſſ. Dec. poſt Scribentes ibi in c.licèt cauſam,nu.9.ver.quartò,de proba. Rip.in d.§.nihil commune.num.99.& ſeq.Ruy.conſi.67. nu.5. circa medium,lib.5.Pariſ.conſi.107.nu. 77.& 80.lib.j. Berous q. ſuis famil.q.71.nu.6 cum dicti duo igitur prætendentes ſe hæredes eſſe,& in vno inſtanti temporis defuncti poſſeſſionē occupauerint,meritò neceſſarium eſt;vt probationes illorū (quò ad poſſeſſionem) ſint æquales, & cum ita ſint,ſi verus hæres titulum probaret,& alius non, dico ꝙ verus obtineret;cum poſſeſſio defuncti in hæredem ſtatuti miniſterio cōtinuatur & nō in fictum,abuſiuumq; hæredem, Ruy.conſ.27.nu.5.ver.ad cōfirmationem,lib.5 Plot.in d.l.ſi quando,nu.849.

Si autem non conſtaret, quis horum duorum poſſeſſionem prius occupaſſet, probationes illorum quò ad poſſeſſionē igitur ſunt pares,meritò ſi ille qui probat titulum, præferatur illi, titulum non habenti, cumq; poſſeſſio defuncti miniſterio ſtatuti in hæredem tranſlata cenſetur.Addit.ad tract.D.Alc.de pręſump.in 3.par.nu.7.& ſic erit quò ad poſſeſſionem priorē,meritò verus hæres obtinet,& abuſiuus etiam in interdicto vti poſſidetis ſuccumbit,doct.communiter pręallegati vt ſupra.

545 Immo † cenſeo, ꝙ in omnibus prædictis caſibus indiſtinctè verus hæres victoriam in interdicto quoq; vti poſſidetis ſit reportaturus,ſi ſtatutum poſſeſſionem in hæredem ſcriptum immediatè cōtinuaret,ſiue hæres hæreditatem tempore occupationis illius poſſeſſionis adiuerit,ſiue nō,& ſi alius illam apprehendiderit,nullius ſit momenti:ſi hæres igitur abuſiuus fundare ſe voluerit in ſtatuto poſſeſſionem in hæredem continuāte, id minime facere poterit cum ſtatutum poſſeſſionem in verū hæredem,& non in abuſiuum continuat,Plot.in d.l.ſi qñ.num. 849.ſi hęres verò abuſiuus ſe in poſſeſſione ꝑ illum poſt teſtatoris mortē præoccupata fundaret,id minime facere pōt, & eidē nō prodeſt,ex quo illa perinde hr̄,ac ſi non extaret quò ad effectum iuris,& ad hæredis præiudicium. Dec.conſ.467.nu.18.Pariſ.conſi.41.nu.9.& ſeq.lib.j. poſſeſſorio igitur veri hæredis ſtatuti miniſterio eſt antiquior,meritò ſi verus hęres in interdicto vti poſſidetis obtineat, & in hoc caſu interdictum vti poſſidetis in Regno ita Galliæ practicatur,vt atteſtatur Addit.ad tract.D. Alci.de præſup.in prin.in 3.par.ſub nu.7.

Neq; prædictæ concluſioni obſtat illud, quod dixit Berous quæſt.ſuis famil.q.71.nu.4.& ſeq.

546 Nam dico,ꝙ † allegata per eum ibi,in ſuo caſu procedunt, exiſtente ſtatuto Bononienſe ſimpliciter de hærede loquēte: nam ſufficit ſe hæredem defuncti prætēdere, ad hoc vt ſtatuti verba in illum verificentur,ſed non ita eſt in caſu noſtro, vbi ſtatutū requirit, ꝙ hæres ſit ſcriptus,cum occupator nō hæres ſcriptus ſit;quia eſt abuſiuus,verba ſtatuti abuſiuo hæredi non ꝯueniūt, ergo nec illius diſpoſitio,l.4.§.totiens,ff.de dam.infecto.& cum ſtatutum loquatur cum certa qualitate,ad hoc, vt illud locum habeat,neceſſe eſt, illam qualitatem per ſtatutum allegantem, & in eo ſe fundantem,verificari,probariq;,Bar.in l.j.ff.de cond. ex lege,& in l.j.§.ait prætor.ff.ne quid in flum. publi.Alex.conſi.88.nu. 2.lib.4.Dec.conſi.434.nu.5.Pariſ.conſi.62.nu.38.lib.4. D.meus Soc.Iun conſi.72.nu.22.lib.2.Crau.conſ.313.nu.j. verſ. dico,Plot.in l.ſi quando.nu.355.C.vnd.vi,ſed ſic eſt, hæc qualitas hæredis ſcripti in hærede abuſiuo non verificatur, ſed hæredetātum vero ſcripto, meritò ſi poſſeſſio ſtatuti miniſterio nō in hæredem abuſiuum, ſed in verum tantū ſcriptum continuatur:& cum ita ſit, poſſeſſio veri hæredis probaretur antiquior, ergo ſi verus hæres in hoc interdicto vti poſſidetis obtineret. Doct.communiter pręallegati vt ſupra,& iſte eſt finis huius articuli,& quoq; præſentis tractatus.

ACHILLIS PERSON. MIRANDVLANI.

De petitione hæreditatis.

547 DECLARATO, finitoque tractatu interdicti quorum bonorum, & † quomodo in iudicio deducatur, practicaturq;: nūc ſupereſt,quòd materiam petitionis hæręditatis tractem, quæ multis in caſibus cū interdicto quorum bonorum conuenit, quamuis in pleriſq; quoque caſibus differat glo. eſt,& ibi Scribentes in rubr.C. quor.bono. Barto. in l.prima numero 4.ff.quorum bonorum. Salyce.in l.prima,numero 10.C.eodem titu. conuenitque etiā in hoc, quod ſicuti quorum bonorum hæredi tam ex teſtamēto, quàm abinteſtato ſuccedenti competit, vt in præcedēti tractatu dixi,ita & petitio hæreditatis,text.eſt cum gloſ.in l.prima, ff.de petitio.hæred.Pract.Papien.in forma libell. pro hæred. abinteſtato in gloſſ. 1.nume. j. & vt infra ſatis plenè dicam numero 406.fol.346.

548 Petitioque † hæreditatis fit,vbi reus domicilium habet, licèt res hæreditariæ ibi non reperiantur, ad differentiam poſſeſſorij adipiſcendæ,l.vnica C. vbi de hæred. agitur, & ibi gloſ. Bart. Bald.Salyc.& Ang.

549 Et † libellus in hęreditatis petitione hoc modo formatur, dico,quòd neceſſe eſt, vt actor narret, Caium patrem ſuum de tali menſe & anno ex hac vita migraſſe, & ſe illius hęredem eſſe,vel ex teſtamento vel abinteſtato,ſecundùm quòd caſus cōtinget,& dictum Caium poſſediſſe, vel detinuiſſe petias terrarum, de quibus in calce libelli, vſque in tempus mortis illius, & illas in hęreditate patris ſui remanſiſſe, quas Titius ſine aliquo iuſto, vel ſaltem valido titulo tenet, & occupat; quarè petit per vos iudicem, & eius officium, fauorabiliter imploratum, pronunciari, & declarari, ſe eſſe hęredem dicti Caij ſui patris & dictum Titium detentatorem ipſarum petiarum condēnari ad relaxādū, & reſtituendū ſibi hęredi dictas petias terrarum ſimul cum fructibus perceptis,& percipiendis,petens ſibi ſuper pręmiſſis omnibus & ſingulis ius & iuſtitiam miniſtrari &c. omni mel.modo &c.

Et

550 Et † quamuis pleriq; velint,ꝙ hæres in libello non exprimere teneatur,an ſit hæres ex teſtamento,vel abinteſtato, Aret. in §.actionum autem,num.104.verſi.vel etiam,& ibi Iaſ.nu. 237. inſti.de act.Alex.in l.j.num.20.& ibi etiam Iaſ.nu.29.ff. de edi. poſt Bar.ibi num.7.Ang in l.ſi hæreditatem,nu.j.ff.de pet.hære. & conſi.161.nu.1.Alex.conſi.183.nu.j.& conſi.184. nu. j. lib. 5. Rui. conſi. 160.nu.j.lib.5.Io.de Am.conſ.120.nu.4.Rolan.cōſ. 48.nu.6.lib j.niſi iudex viderit,cauſa cognita, multum rei conuenti intereſſe;quia tunc hęredem cogere poterit ad declarandum,an ſit hæres Caij prædefuncti abinteſtato,vel ex teſtamento,Bar.in l. 3.ff.de pet.hæred.

Alij autem contrarium cenſuere,ꝙ immo hęres ſuam teneatur exprimere qualitatem,videlicet,an hæres ex teſtamēto,vel abinteſtato ſit. Iaſ.in §.actionum autem.num.214.inſt.de act.& Aret.quoq; non ſine quare in l.hæreditatem.nu.j.ff.de pet. hæred.& in d.§.actionum autem,nu. 104. ponit in forma præſentis libelli ꝙ hæres dicat, an ſit hæres ex teſtamento, vel abinteſtato,quę qualitas in libello eſt neceſſaria,prout & quoq; illam ponit Spec.in tit.de iud.in 4.par.§.j.nu.j.& ſeq.Pract.Pap.in forma lib.pro hæred.ab inteſtato,quæ opinio quoq; mihi placet, de iureq; verior videtur, & maximè reo opponente libelli generalitatem,inſtanteq; iudicem actorem compellere ad declarandum,an ſit hæres ex teſtamento,vel abinteſtato, interrogationi cuius reſpondere tenetur.Ange.in l.fi.nu.6 C.de codicil. nam multum rei conuenti intereſt.Bar.in l 3.ff.de pet. hære. ad hoc vt reus poſſit deliberare reſpondere,an cedere,vel contendere velit,iuxta tex.l.p.ff.ed.& ibi Scribentes communiter, quā deliberationem mature minime facere poteſt,ſi cauſam ignoret,per quam actor declarari velit,ſe Caij.hæredem eſſe:nam ſi actor allegaret hæreditatem Caij ex teſtamento ſibi pertinere, reus forſan ſciret, ſi illud teſtamentum eſſet inofficioſum, vel inutile,inualidumq;,& deliberare reſpondere poterit, an velit cedere, vel contendere, quam deliberationem non facere poteſt,ſi certa cauſa in libello non exprimatur, quæ debet eſſe habilis,ex qua inferatur concluſio certa ad condemnationem,& ideo libellus debet eſſe certus,l.j.& ibi doc.ff.de ed & maximè, quia hic de proprietate,& non de poſſeſſione ꝯtenditur, quarè facta igitur dicta declaratione, ſi deinde alia cā in iudicio apta probaretur, non tamen ſuper illam ſequeretur condemnatio, Iaſ.poſt Doct.in l.j.nu.37.ff. de ed. & in propriis terminis ita tradit D.meus Soc.Iun.conſi.44.lib.3.

551 Hincq; illa ſurrexit practica,ꝙ † cum iudex ex vna cauſa videat malè pro actoris parte actitatum fuiſſe,& ex actis cōſtaret, ꝙ ex alia cauſa bene agere poterit, abſoluit reū ab obſeruatione pręſentis iudicii,ſaluo actori iure iterum ex alia cauſa in alio iudicio agendi,c.examinata, & ibi omnes Canon. extra de iud. Bal.conſi.338.num.6.lib.5.Caſtr.conſi.65.nume.j.lib.j.Iaſ.in d. l.j.nume.39.Afflict.deciſ.60.nume. 4. Cagnol.in l.lecta.nume. 178.ff.ſi cert.pet.

552 Et † propterea procurator rei conuenti debet eſſe cautus, libelli generalitatem ſemper excipere,inſtareq;,vt actor interrogetur,an ſit hæres ex teſtamento,vel abinteſtato,ad hoc vt deliberare poſſit,an velit cedere,vel contendere:ſecus verò erit, ſi reus generalitatem libelli non exciperet, nam tunc libellus ſuſtineretur,& valeret,l.j.in fi.C.de annal.excep. Bar. in l.j.nu.15. & ibi etiam Iaſ.poſt doc.ff.de ed.idem Iaſ.in l cum quid. nu.32. ff.ſi cer.pet.Ang.in l.fi.nu.6.C.de codicil. Vāt.in tract. de nullit. in tit.ex defectu proceſſus, nu. 26.& in his terminis bene cēſeō loqui doctores primam opinionem tenentes.

553 Et † in libello quoq; dixi, ꝙ hæres petere debet, ſe declarari hæredem, aduerſariumque ſibi ad reſtituendum cogi. Bart. in l.3.ff.de pet.hæred & in l.j.num.4.ff.quor.bon.Ang.conſi. 161. num.j.Alex.cōnſi.183.num.j.lib.5.Iaſ.in l.j. nu.29 ff. de ed. ſed ego arbitror ſufficere poſſe, ꝙ concludatur pronūciari, declarariq;, hæreditatis partem, vel totam ſibi tanquam hæredi ſpectare vel pertinere;nam ex eo ſolum, ꝙ actor petat hanc reſtitutionem vt hæres ſibi fieri,tacitè cenſetur declarari, ſe Caij hęredem eſſe,Aret.in §.actionum autem.nu.104.in fi.inſt.de act. Dec.in l.j.num.25.ver.ſed iſta ſaluatio,C.de ed.Rolan. conſ.90. nu.4.lib.2.ſed ego. ab initio laudarem ad euitādum doctorum opiniones, quòd expreſſe petat, ſe hæredem declarari, vt in libello dixi.

554 Et † natura libelli propria in hæreditatis petitione non eſt, ꝙ petatur reum condemnari ad reſtituendum hæreditatē, ſed petatur declarari actorem eſſe hęredem,iudicisq; officio reum condemnari, ad reſtituēdum quicquid de hæreditate poſſidet, l.licèt.ff.de pet.hæred.Alex.& ibi doct.in l.j.nu.20.ff.de ed.

555 Et † ſufficit petere hæreditatem abſq; eo, ꝙ res hæreditariæ ſpecificētur:nā in iudicijs vniuerſalibus libellus generalis abſq; rerū expreſſione ſufficit,gl.eſt in l.j.ff.de ed.quæ ibi à Bar. Alex. num.20.& ab alijs doct.communiter eſt recepta,Iaſ.in §.actionum autem.nu.215.inſt.de act.Pract.pact.in forma libel.in act. real.declar.in gl.j.num. 12. ſed ſatis eſt, ꝙ tempore executionis res hæreditariæ exprimant, & liquidentur,Bar.in l.edita in principio.verſ.contra hoc oppo.& ibi etiam Alex.num. 5. Iaſ. ſub nu. 12.& Dec.ſub num. 25. C. de ed.l.4.ff.de pet. hæred. Fely.in c.in præſentia.nu 3.& ibi etiam Dec.nu.3.de proba.idem Dec.conſ. 322.nu.3.ver.3. & ideo quoq; in his iudiciis vniuerſalibus ſentētia generalis ſuſtinetur. Vant.in tract.de nullit.in tit. ex defectu proceſſus, nu.106.

556 Quæ † concluſio limitatur non procedere,quando res hæreditariæ particulariter,& expreſſe in libello ſint ſpecificatę;quia ſi aliæ res poſt litem conteſtatam reo conuēto ſuperuenerint, hæres illas libello addere non poterit:nam additio,vel diminutio alicuius rei poſt litem conteſtatam non fit, ſicuti non fit in alijs ſingularibus iudiciis Spec.in tit.de libelli concept §. nunc oſtēdamus.ſub nu.j.Bar.in l.edita.in prin.in verſ.cōtra hoc oppo.& ibi etiam Saly.nu. 11.ver.circa primum,Alex.nu.5.Iaſ.nu. 11.verſ.prima eſt,& nu.ſeq.& Dec.num.25.C.de ede.niſi dictæ aliæ res in libello non ſpecificatæ hæredi per ius accreſcēdi obuenerint;quia dico ꝙ hæres illas addere poterit: nam obſtante litis conteſtatione,Dec.in d.l.edita.nu.25.in fi.

557 Alij autem contrarium exiſtimauere, ꝙ immo, ſi in libello petitionis rem particularem ſpecificaret, & peteret, & aliæ res ante condemnationem reo conuento obuenerint, quæ ſint hęreditariæ,illas vſq; ad ſententiam libello ſuo addere poterit,nō obſtante litis conteſtatione,gl.eſt in l.edita in verbo, emendari,C.de ed.Alex.in l.j.num.20.ff. de ed. vbi dicit hanc eſſe communem doct.opinionem,& iura ſunt expreſſa in l.4.in l.ſi quo tempore.ff.de pet.hære.in quibus iuribus habetur, ꝙ cōtrouerſia de vna re tantum erat, & tamen ibi dicitur, ꝙ ſi aliæ res reo conuento ſuperuenerint, ad reſtitutionem etiam illarum rerū ſuperuenientium teneretur.

Sed his non obſtantibus,non recedas in iudicando, & cōſulendo à prima opinione de iure vera, & communiter recepta: & ego hac ratione moueor: nā ſi res particularis in libello ſpecificatur,iudicium eſt ſingulare,& non generale, & idem iudicatur quod de ſingulari ob rationis identitatē:ſed ſic eſt,in iudicio ſingulari res non veniunt,quę poſt iudiciū cęptum reo obueniunt, l.non poteſt.ff.de iudi.ergo nec in iſto iudicio particulari petitionis hæreditatis.

Non obſtant iura in contrarium allegata:nam dicta iura loquuntur,quando petitio hæreditatis generaliter contra poſſidentem vnam rem tantùm hæreditariam, abſq; rei ſpecificatione intentatur,& hoc expreſſe dicit tex. in d.l.4.quia ibi non dicitur, ſi petam vnam rem, ſed dicitur, ſi petam hæreditatem: & ſic d.l.4.loquitur generaliter,quando actor generaliter peteret porrigeretq; libellum petitionis hæreditatis abſq; ſpecificatione rei contra poſſidentem vnam rem hæreditariam,meritò ſi ille reus,ꝙ deinde cęperit (poſt litem conteſtatam) poſſidere, reſtituet,& in hoc caſu rerū additio,vel diminutio libello vſq; ad ſententiam de iure permittitur,doct.communiter in prima opinione præallegati:ſecus verò erit, ſi ſpecificatio vnius particulariter rei in libello facta ſit; quia tunc iudicium iudicatur ſingulare, non generale, meritò ſi hoc in ſecundo caſu additio libello poſt litem cōteſtatam actori non fieri permittatur, d.l.non poteſt.

558 Et dico quoq; ꝙ † liquidatio rerum hæreditariarum in executione non de iure hæredi conceditur,& ratio eſt; quia ſi ſententia cōdemnatoria particularis ſit, ergo & illius executio debet eſſe particularis,ſed generalis executio fit, quādo generaliter petitio hæreditatis contra reum fuiſſet intētata ſine aliqua rei particularis hæreditatis ſpecificatione;& tunc ſufficit generalis condemnatio. meritò ſi hoc in caſu liquidatio rerum hæreditariarum (quæ iudicis officio fit) de iure permittatur,Scribentes communiter in l.j.ff.de ed.

559 Et † aduertas tu hæredis procurator, ꝙ hæreditatis petitionē reiq; vendicationem nō cumules; quia iſtæ duæ actiones in eodem libello non ſimul intentari poſſunt. Bal.in l.ſi poſt.num.6. C.de pet.hæred.Caſtr.in l.regulariter.nu.13. ff.de pet.hære.Prac. Pap.in forma libel.pro hæreditate abinteſtato,in gl.j.nu.10.Iaſ. in l.vt reſponſum.nume. 2. C. de tranſact.& præſertim ad eandem rem, Bald.in d.l.ſi poſt.num.6.Alexan.conſi.184.num.6. lib.5.& conſi.89.num.2.lib.2.Ruyn.conſi.160.num.2.lib.5. Roland.conſi.48.num.7.lib.j.

Sed ſi hæreditatis petitio pro vniuerſo proponatur & rei vēdicatio,pro re ſpecificata certa, bene in hoc caſu admittitur cumulatio; quia iſtæ actiones nō ad idem proponi videntur. Bal. in d.l.ſi poſt,nu 6.Pract.Pap.in for.libel.pro hæred. abinteſtato, in gl.j.nu.10.Dec.in l.edita ſub nu.63.C.de ed.Crau.conſ.16.ſub nu. 8.& in his terminis dico loqui Soc.in tract. ſuo fallētiarum in regula 296.in prima fallentia,vbi dicit,ꝙ rei vendicatio petitioq; hæreditatis in eodem ſimul libello cumulari poſſunt.

Vel & harum quoq; duarū actionū cumulatio admittit, qñ cumulationis exceptio per rerum ante litē ꝯteſtatā non ſit oppoſita:ſecus verò erit,ſi dicta exceptio cumulationis ꝓponeretur qa tūc cumulatio dictarū actionū nō admittit.Bal.in d.l.ſi poſt, nu.6.Frāc.de Aret.cōſ.103.nu.4.Alex.ꝯſ.89.nu.2.lib.2. Rip.in l. naturaliter.§.nihil commune,nu.177.& 179.ff.de acqui. poſſ.

Vel & ſi narratio in rei vēdicatione in petitioneq; hæreditatis

tis sit facta,sed conclusio in hæreditatis tantum petitione fit, libellus de iure sustinetur,& valet,Bal.in d.l.si post.num.6.Castr. consi.138.col.j.in fi.lib.2.in nouis.

Valet & quoq; cumulatio,si hæc duo remedia conditionaliter intentantur,Ias.in l.j.nu.9.C.de inoff.testa. Rip.in l.naturaliter.§.nihil commune,nu.180.in fi.ff.de acquir.

Vel & libellus etiam sustinetur, si clausula super quibus &c. in fine libelli sit apposita,Ias.in §.omnium,nu 148.inst. de act. Franc.de Aret.consi.103.nu.4.versi.3.

560 Sed hanc † vltimam fallentiam non audeo tam simpliciter affirmare:nam quamuis hæc clausula super quibus &c.sit vtilissima,non tamen libellum à cõtrarietate defendit , Ias.in §.omnium.nu.152.inst.de act. Rip. in l.naturaliter. §. nihil cõmune. nu.178.ff de acqui.poss.Capic decis.96.nu.6.& 8.Alex cõsi.96. nu.7.& cons.110.nu.2.lib.5.Soc.cons.122.nu.2.lib.4.Dec.cons. 62.nu.2.ver.sed tamen ad hoc,Paris.cons.7.nu.21.consi.31.nu. 11.16.& 17.lib.j.& prout quoq; dicitur de clausula omni meliori modo &c.quæ hanc petitionis hæreditatis,reique vendicationis cumulationem non sustinet potestatis defectu,Roland. cõsi.48.nu.7.lib.1.

561 Quam † conclusionem limito non procedere in casibus, in quibus sola facti veritate inspecta proceditur,virtute cuius clausulæ iudex manum regiam habet:meritò si sententia super inepto prolata valeat,& de iure sustineatur,Franc. de Aret. consi. 103.nu.4.versi.3.Rip.in d.§.nihil commune, nu. 181. & si actor, in hoc casu, vnam causam in libello deduxerit , & vnam aliam in processu probauerit,in illa probata obtinebit,Alex.in l.si ita stipulatus.§.Chrysogonus,nu.8.& ibi etiã Ias.nu.33. ff. de verb. oblig.Mars.sing.272.Gram.decis.103.nu.41.

562 Et quamuis † hereditatis petitio,& rei vendicatio æquiparẽtur,l.si autem,§.sed & is,ff de rei vend.Ias.in d.§. nihil commune,nu.92.tamen dico,ꝙ dictæ actiones non simulantur , prout querela inofficiosi testamenti , quæ simul cum petitione hæreditatis in eodem libello non intentatur.Ias.in l j.nu.8.& seq.C. de inoff.testa.& si fideicommissarius sit vniuersalis,nõ hæreditatis petitione conueniri potest, sed prius contra fideicommissarium querela inofficiosi testamenti est agendum, & testamẽto per querelam rupto fideicommissarius pro hærede possidere censetur:meritò,si tunc eo tempore,& eo casu,contra illum petitio hæreditatis de iure permittatur , secundùm communẽ intellectũ,l.j.C.de inoff.testa.à gl.Bar. Bal. Saly.Ang & à Ias.ibi in principio communiter receptum, qui omnes hac vnica mouentur ratione:nam querela non intentari potest,nisi hæreditate prius per scriptum hæredem adita,l filiusfa.§. sed cum exhæredatio.ff.de bonorum poss.contra tabu.petitio autem hæreditatis hæredi vero contra possidentem pro hærede , qui non sit hæres,vel pro possessore cõpetit : ergo hæc duo remedia in eodem libello non simul cumulari possunt,Ias.in l.j.nu.8.vbi post Doct.C.de inoff.testa.

Quæ conclusio limitatur non procedere, si dictæ duæ actiones in eodem libello conditionaliter proponantur ,& dicatur hoc modo,videlicèt,peto testamentum rumpi;quia est inofficiosum,& eo rupto hæreditatem restitui , vt edocet gl.in l. qui de inofficioso,in verbo,Exercere in fi.ff de inoffic. testa. quam opinionem sequitur Saly.in l.j.nu.3.in fi.C.de inoff.testa. & ibi etiam Ias.nu 9.Alex.cons.52.nu 8.in fi.lib.2.Castr.cons.95. nu. 2.lib.2.in nouis,Rip.in d.§.nihil cõmune,nu.180.in fi.Zuccard. in l.fi.nu.175.& seq.C.de edicto D.Adr.tol.Cagn.in l.vbi repugnãtia,col.fi.ver.6.lim.ff.de reg.iur. non obstante quicquid dixerint,Ang in l.j.nu.6.C.de inoff.testa.Cag.in rub ff.de inoff. testa.nu.12.ob doctrinam Guliel.de Cun.in d.l.j.quia illorum iura,per eos ibi allegata,loquuntur,quando absolutè,& non subordinatè,conditionaliterq; dictę actiones proponantur,prout loquitur l.gemma.ff.ad exhibẽ.secus verò erit, si ordine successiuo,& conditionaliter querela inofficiosi testamẽti , petitioq; hæreditatis simul in eodem libello cumulãtur: nam hoc in casu illarum cumulatio de iure permittitur, libellusq; sustinetur, & valet ex quo petitio hęreditatis in tempus permissum cõfertur.Saly.in l.j.nu.3.in fi. C.de inoff.testa.

563 Verùm quoq; † si disputatiuè loquendo tenere volueris, ꝙ immo querela inofficiosi testamenti , & petitio hæreditatis in eodem libello principaliter & sine conditione simul cumulari possint,pro suo fundamento adducere poteris tex.in l.j.C.de inoff. testam. qui text.ibi dicit,ꝙ filio querela inofficiosi testamenti contra fideicommissarium competit,& fideicommissarius tenetur,ac si perinde pro hærede , vel pro possessore possideret.ecce ꝙ istæ duæ actiones ibi adæquantur,& æquiparãtur, per illam dictionem perinde,quæ perfectam denotat similitudinem.Ias.in d.l.j.num.2.Dec.consi.361.num.4.Plot.in l.si quãdo.num.215.C.vnde vi.& si æqualitas illarum actionum,identitasq; non extaret, profectò Iustinianus Imperator ibi in d.l.j. non hanc effecisset illationem, arguendo de fideicommissario ad possidentem pro hærede,vel pro possessore, inferendo querelam inofficiosi testamenti ad hæreditatis petitionem , cum ex diuersis non fit illatio,l.Papinianus exul.fi.ff.de min.l.natura-

liter.§.nihil commune.ff.de acquir. poss. si illatio igitur ista ab Imperatore fiat,sequitur conclusio clara,ꝙ querela inofficiosi testamenti non petitioni hæreditatis sit cõtraria: similis autem bene,ergo cumulatio harum actionum de iure in codẽ libello fieri permittitur,& fieri potest ,cum ratio Doctorum in cõtrarium tenentium cessat,ergo & illorum conclusio,l.adigere.§. quamuis,de iur.patr.c.cum cessante,de app.

Et ad quid etenim Imperator in d.l.j.ibi dixisset, & arguisset, querelam contra fideicommissarium accommodari posse,ac si perinde,pro possessore,vel pro hærede possideret , si per prædicta verba inofficiosi testamenti querelam significare noluisset,similitudinem cum hæreditatis petitione quandam habere, certè nihil, cum ad querelandum testamentum nõ requiratur fideicommissarium pro hærede, vel pro possessore, possidere, sed illum tantum hæredem verum in testamẽto scriptum esse, & hæreditatem adiuisse,l. filium ,§. sed cum exhæredatio.ff.de bon.poss. contra tabu.illa igitur verba,pro hærede, vel pro possessore,in d.l.j. à Iustiniano Imperatore ibi apposita essent superflua,& nihil operarentur,& deuento nobis seruirent,ꝙ non ita existimari debet; cum nulla equidem in legibus syllaba debet esse superflua , otiosaq;,& sine aliqua operandi virtute, l. si quãdo,ff.de leg.j.cap.si Papa,de priuileg.in 6.attẽto maximè,ꝙ omnia superflua à Iustiniano Imperatore resecata fuere,§.quibus, in prima Const.C.quare igitur ad effugiendum hanc superfluitatem ingenuè fateri debemus, Imperatorem ibi ex dictis verbis intelligere voluisse, ꝙ sub querela implicitè hæreditatis petitio comprehendatur, sed sic est, ergo istæ duæ actiones in eodem libello absolutè,indistinctéq; cumulari possunt.

564 Et † hoc modo intellecto,illa dictio, Perinde,in d.l.j. à Iustiniano posita ibi staret propriè,& non erit interpretanda, idest exinde,cum dictio. Perinde perfectam, propriamq; denotet similitudinem.Ias.in d.l.j.nu.3.vbi allegat multa ad id propositũ conferẽtia,& verba si propriè capi possunt , semper ita sunt accipienda.l.non aliter,ff.de leg.3.§ hæc autem verba,vbi Bart. ff. de neg gest.& sic verè,& naturaliter,Dec.consi.443.nu.2.3.& in suo potentiori significatu, aliàs impropriè intelligeretur, Soc. consi.25.nume. 8. lib. 3. & hac ratione semper interpretatio ex verborum proprietate admittitur,in materia etiam odiosa, pænaliq;,Crau consi.118.num.12.si ita est,illa dictio,Perinde,propriè intelligendo eam eo modo vt supra dixi,secundum verum, propriumq; eius significatum intelligitur,ergo ita est intelligenda, & cum ita capiatur , resultat conclusio clara , ꝙ cumulatio querelę inofficiosi testamenti,petitionisq; hæreditatis simul in eodem libello nõ est prohibita,sed permissa: nam omne quod in iure nõ prohibetur,regulariter cõceditur, l.necnon.§.quod eis ff.ex quib.caus.maior.&c.

565 Nec † quicquam releuat ratio in contrarium per Ias. adducta in d.l.j.nu.8.vbi dicit,ꝙ querela non sibi locũ vẽdicat,si verus hęres scriptus hæreditatẽ non adiuerit, in petitione aũt hæreditatis secus est ꝙ solum supponit, ꝙ aliquis pro hærede,vel pro possessore possideat,non tamen requirit,ꝙ ille sit verus hæres,sed sufficit,vt ille credat,se tantum hæredem esse; ergo hæ duæ actiones penitus sunt contrariæ, ergo absolutè in eodem libello non admittuntur , & ita per plura argumenta ad huiusmodi finem tendentia hãc opinionem ante Iasonem affirmat Salyc.in d.l.j.num.3.

Sed tu huic facillimæ rationi, & omnia prædicta vnico verbo respondere poteris,& dicere, verum esse, vt querela locum habeat,necesse est, ꝙ per hæredem scriptũ hæreditas fuerit adita,l.filium,§ sed cum exhæredatio,ff.de bon poss. contra tabu. non tamen propter id sequitur,ꝙ ille hęres scriptus sit verus hæres.immo verus hæres dicitur filius,sine causa exhæredatus,qui à prætore paternam hæreditatem consequi potest,argumento l.nemo videtur,ff.de in integ.rest.& per contrarium non acquirere hæreditatem dicitur ille, cui cito hæreditas auferri potest, arg.l.non videtur.ff.de acqui.poss.nam propriè hæres dicitur,ꝙ est hæres re,& nomine.Dominus meus Soc. Iun. consi. 11.nu. 3.lib. j. si filius igitur dicitur verus hæres, necesse est, ꝙ scriptus nõ sit verus,alias si ambo essent veri hæredes,sequeretur id absurdum , & inconueniens, ꝙ testator pro parte testatus, & pro parte intestatus decederet,quæ maxima inter illos pugna,controuersiaq; extaret,à iure non permissa,l.ius nostrũ, & ibi Doc. ff.de reg.iur.necesse est igitur,ꝙ filius ab intestato succedens sit verus hæres dicta l.nemo videtur,sed scriptus hæres non sit verus; quia inclusio vnius est exclusio alterius, l. cum prætor.ff. de iudic.

566 Et † prout in simili de electo pro milite dicitur, qui ob dictã electionem nõ est verè miles, nisi in militum numero recipiatur,l.ex eo,cum suo §.fi.de mil.testa.

Bene autem tãtum dici potest,ꝙ in querela inofficiosi testamenti requiritur,vt hæres scriptus hæreditatem adiuerit, & illã possideat,ad hoc vt filio querela sibi locum vendicet , aliàs nõ hæreditate adita,nec per alium occupata filius ab intestato hæres hæreditatem cõtra tabulas propria accipere auctoritate poterit,d.§ sed cũ exhædatio, non tñ ex illa additione verus hæs efficitur,

ficitur,cùm verus dicatur filius actor,vt supra tetigi. ergo ille tã

567 tum pro hærede habetur,† idem & similiter in petitione hæreditatis est,quæ ad hoc,vt locum habeat, requiritur , ꝙ conuentus illam pro hærede,vel pro possessore possideat, credendo se verum hæredem esse,cum in effectu non sit,l.pro hærede,ff.de

568 pet.hære.& nemine † illam possidente, verus hæres hæreditatẽ propria auctoritate apprehendere poterit , & in illam ingredi, in ea quoq; insistere,Bal.in l.fi.num.3.C.de edicto D. Adr. toll. Rip.in rubr.ff.quorum bon.nu.2.vers. quintò, Dominus meus Soc.Iun.consi.75.num.10.lib.j.cum non leue commodum hr̃s ex possessione ꝯsequeretur,§.commodum,Inst.de interd. ecce igitur,ꝙ istæ duæ actiones æquiparantur,& non sibi adinuicem contrariæ sunt,nam licèt tantum nomine contrariæ sint , non tamen sunt in ratione,vt supra tetigi, ergo idem ius debet esse. Rip.in l.naturaliter,§.nihil commune,num.22.ff.de acqui. pos-

569 ses. & † diuersitas casuum non tollit modum arguendi de vno casu ad alium,nisi ratio diuersitatis reddatur , Crau. consi. 187. nu.2.& in tract.suo de antiq.tẽp.in j.par.nu.11.si istę igitur actiones in ratione sint similes,& æquiparatæ;meritò,si illæ in codẽ libello absolutè cumulari possunt.l.j. C.de inoff. testa. & vt supra plenè ostendidi.

570 Sal.† verò,qui fuit Doctor præclarissimus,& perspicacissimi ingenij,aduertens ꝙ d.l.nemo videtur,& d. l.ex eo , cum suo §. eneruabant,& penitus omnia argumenta tollebant, per illum & per alios Doct.ad fauorem communis opinionis adducta ipse Salic.in d.l.j.nu. 3. ver.nec etiam obstat,enixus fuit,duas dictis iuribus afferre responsiones.

Primò dixit, ꝙ illa iura in actu fauorabili loquuntur , nos in odioso,contra testatoris prædefuncti voluntatem , igitur &c.

Secundò,ꝙ illa iura loquuntur inspecto exitu & effectu, nõ quantum ad propositionem actionum contrariarum, vt præsupponit Salyc.in d.l.j.quod sint querela inofficiosi testamenti, & petitio hæreditatis.

571 Tu † autẽ eidem quoq; verè replicare poteris, & primæ eius rationi respondere,& dicere,ꝙ nos in casu satis fauorabili versamur:nam satis impium & inhumanum est,ꝙ filius sine iustis causis de quibus mẽtio fit in §. aliud quoq; capitulum, in auth. vt cũ de app. cognosc.hæreditate priuetur paterna , & vnus extraneus bona hæreditaria possideat , illisq; fruatur, l. cum auus, ff.de cond & demon.arguendo ibi à contrario sensu : si iniquũ igitur est,ꝙ filius sine causa hæreditate paterna priuetur,fauorabile igitur est,ꝙ ipse paternam consequatur hæreditatem,ergo iura allegata in casu fauorabili loquuntur,ergo obiectio cõtraria cessat,& conclusio mea remanet firma.

572 Et si Sal.† diceret,ꝙ casus noster est odiosus ex eo,quia filius contra testatoris,patrisq; voluntatem venit , tu autem eidẽ replica,ꝙ immo hoc in casu testatoris voluntas non ita pręsumitur esse,cum credatur,ꝙ quilibet, qui sanæ mentis sit , voluerit bona sua ad eius posteros obuenire,& ita commune votum parentum semper solet esse,ratioq; naturalis mouet, inclinatque hominum mentem ad ita credendum l.scripto.ff. vnde liber. l. cum ratio.ff.de bon.damna.cum immo naturale sit,ꝙ filii procreentur,& educentur, vt ex his filiis suis alii quoq; liberi descẽdant,per quos testatoris memoria conseruetur, & immortalis fiat:nam (vt dicunt Philosophi) homo qui in indiuiduo conseruari non potest, dicto modo in specie conseruari cupit , & hoc est,quod voluit l.liberorum § fi.ff.de verb.sig. quare lex ad huiusmodi rationem semper animaduertens , fuit valde vigilans filiis prouidere:nam si filii sine causa sint exhæredati, vel præteriti,lex filio querelam inofficiosi testamenti illud rumpendi cõcedit,vt mediante iudicis officio paternam consequatur hæreditatem,vt habetur in toto tit.ff.& C.de inoff.testa.

573 Si autem filij sint hæredes † omnes vniuersales æqualiter in testamento coram duobus tantum testibus confecto instituti, illud testamentum sustinetur,& ad illorum fauorem valet,etiã si fœminę essent testes,& non à testatore rogatæ,& ad testamẽtum ad improuisum tantum accessissent,l.hac consultissima.§. ex imperfecto,& ibi Alex.nu.5.& etiam Ias.nu.6.& alii,C.de testa.Alex.consi.105.nu.4.lib.7.D.meus Soc.Iun.cons.144. num. 32.& pluribus seq.lib.2.Iul.Clar.in trac.suis in §. testamentum, nume.8.versicu.secundò infertur, vbi dicit hanc esse communem Doct.opinionem.

574 Et hæc † conclusio procedit etiam,si primum testamentum solemne inter extraneos conditum fuisset , & secundum testamentum inter liberos coram duobus tantùm testibus conditũ sit , proculdubio primum liberorum fauore per id secundum tollitur.Bal.consi.292.num.j.lib.j. Alex.consi. 146.nu.4.lib.2. & consi.105.nu.6.lib.4.& consi.131.nu.2.& seq.lib.7.Gram.consi. 31.nu.5.in ciuilibus,Dominus meus Soc.Iun.consi. 144. nu. 35. & pluribus seq. lib. 2. cum in testamento inter liberos condito subintelligitur clausula codicillaris,&omni meliori modo &c. D.meus Soc.Iun.consi.144.nu.36.lib.2.

575 Et hac † ratione,si quæstio inter liberos,& piam causam occasione prioritatis testamenti sit,& ignoratur,quod illorũ duorum fuerit prius,dico,ꝙ præfertur illud, in quo filii sint institu-

ti,si illud sit filiis pinguius,secus si deterius sit,quia tũc testamẽtum aliud præferetur.Alciat in tract præsump.reg. 3. præsump 43.num.2.nam qui vult Deum instituere, & filios exhæredare, alium quęrat,quàm Augustinum,vt dicit tex.in c.quicunque, 17.q.4.Bald.consi.22.num.j.lib.j.D.meus Soc.Iunior consi.144. nume.40.lib.2.

576 Et † in dubio semper pro venientibus ab intestato est pronũciandum,Zuccard.in l.fi.num.410.C.de edicto D.Adr.toll. Paris.consi.67.num.114.lib.3.D.meus Soc.Iun.cons.144. num.66. lib.2.immo lex tantam curam,diligentiamq; prouidendi filiis habuit,quæ voluit, & sanciuit , ꝙ ad tollendum primum testamentum inter liberos conditum per secundũ inter extraneos confectum necessaria sit in hoc secundo clausula specialis derogatoria,& generalis nõ sufficit,tex.est in auth.hoc inter liberos,& ibi Doct.communiter,C.de testa.& in l.si quis , in princ. ff.de leg.3.Soc.in l.si mihi.§.in legatis,nu 10.ff.de leg.j.Cor. cõsi.31.nu.17.lib.2.Rimin.cons.110.nu.6.lib.j.Soc.consi. 229. nu. 11.lib.2.& hæc est communis Doct.opinio,vt refert sequendo Cur.Iun.consi.169 nu.8.& seq.D.meus Soc.Iun. consi. 183.nu. 35.lib.2.Crau.consi.143.nu.7.& hoc fuit filiorum fauore introductum,Ias.post Doc.in d.auth.hoc inter liberos,nu.3.D.meus Soc.Iun.consi.127.nu.3.lib.j.

577 Et si † primum & secundum testamentum etiam inter liberos cõditum sit,cui statur,& distinguo,& dico,ꝙ si primum testamentum omnibus filiis magis fauorabile sit,ex eo quia ęqualitas inter liberos seruaret:in secundo verò testamẽto inæqualitas sit,& in secundo clausula specialis derogatoria non reperiretur, & nulla causa mutandi primum testamẽtum superuenerit,& tunc dico,ꝙ primum huic secundo præferretur, Bal.in d. auth.hoc inter liberos,nu.4.Sal.nu.2.& Ias.nu.j.in fi. vers.& pro hoc infero,Cor.consi.31.nu.19.lib.2. vbi dicit hanc esse cõmunem Doct.opinionem,Alex.cõsi.163.nu.8.lib.7.& ibi Apostillans in verbo , B. dicit, ꝙ ex hoc vnico fundamento consilium Alexandri ibi sustinetur,Soc.consi.163.nu.13.lib.2.& in l.si mihi & tibi.§.in legatis,nu.10.ff de leg.j.Dec.consi.631.nu.4.

Si secundum verò testamentum omnibus liberis fauorabilis sit,& hoc in casu arbitror, ꝙ secundo & non primo testõ statur.D.meus Soc.Iun.consi.144.nu.57.ver.& maximè,lib.2.

578 Et † testamentum filiis fauorabile censetur , cum æqualitas inter liberos seruetur.Rip.in l.Centurio,nu. 86. circa medium, ff.de vulg & pup.subst.Cor.consi. 31. nu.19.circa medium,li.2. Rimin.cons.331.nu.11.& seq.lib.j.& cons.110.nu.6.& 16. circa medium, lib. 2. & ibi est etiam additio Domini Riminal. Iun. qui dicit,hanc esse crebriorem Docto.opinionem, Paris.consi. 35.num.31.lib.2.

Vel & testamentum dicitur fauorabile,in quo minora legatorum onera reperiantur,& Natta in d.auth hoc inter liberos, col.2.ver.prima quęstio,dicit,ꝙ hæc est verior, & communior Doct.opinio,sed mihi videtur,ꝙ id priuilegium filiis cõcessum intelligatur,si pater in omnium fauorem ęqualiter disponeret, non in vnius fauorem tantùm,vel aliquorum,alio excluso,vel minus relicto,Corn.consi.49.nu.3.lib.j.Dec.cons.105.nu.6.Durant.in tract.de art.testa.ti.3.cau.j.nu.7.in fi.vbi dicit, hanc esse communem Doct.opinionem , & tanquam magis veriorem, crebriorẽ,& æquam illam sequutus fuit D.meus Soc. Iun. cõsi. 127.nu.18.in fi.& seq.lib.j.& cons.147.nu.33.& pluribus seq.lib. 2.Crau.cons.152.nu.12.lib.j.D.meus Cęphal.cons.271.num.9.& seq.Boer.decis.241.nu.4. & seq.dummodo inæqualitas non sit in modica,sed in notabili inæqualitate.D.meus Soc. Iun. cons. 189.num.85.lib.2.& cons.59.nu.24. lib. 3. Iulius Clarus in tract. suis,in §.testamentum,nu.14.ver.sed nunquid. nõ obstante quicquid in contrarium dixerit ipsemet D.meus Soc.Iun.tanquam sibi ipsi varius in cons.24.lib.3.Cor.cõs.21.nu.10.in fi.lib.4. vbi dicit, ꝙ fauori maioris filiorum partis attenditur , quæ Cornei opinio annis elapsis à quodam Doctore Corrigiensi secuta fuit in quadam causa inter tres fratres de Marchesinis Mirandulanos vertente , illo consultore electo ad decidẽdum prædictam causam,me illius filii existẽte aduocato,cui minor pars in secũdo testamento absq; clausula speciali derogatoria erat relicta, sed quantum ille Doctor à veritate deuiauit, satis perspicuè ex præallegatis perpenditur; & maximè , cum eo in casu primum præcedebat testamentum inter liberos validum , quibus pater æqualiter reliquerat,quo casu causa intestati cessabat:meritò,si primum testamentum erat huic secundo testamento præferẽdum,Dominus meus Soc.Iun.consi.24.num. 9. lib 3.& omnes Doctores ferè vnanimiter dicunt,ꝙ illud testamentum,in quo inter liberos maior seruatr æqualitas,semper alio præfertur speciali derogatione primi testamenti carente,Cor.consi. 21. nu. 10.lib.2.Alex.cons.105.nu.6.lib.4.Rim.d.consi.331.nume.11.in fi.& seq.vbi dicit,ꝙ ista opinio est magis æqua,& communior, Paris.consi.35.num.23.& 31.& consi.34.num.46.lib. 2. Crauet. consi.143.num.7.lib.j. & ideo secundum testamentum absque clausula speciali derogatoria sustinetur,& valet inter liberos,si æqualitas à patre in secundo testamento inter omnes liberos fuerit seruata,Dec.in l.j.nu.2.C.vnde lib.& consi.105.num.6. &

consi.349.num.9.& consi.475.nu.11.versi.tertiò responderi, & consi.631.nu.4.quæ opinio est multū æqua,& naturalis,ad hoc vt æqualitas inter liberos seruetur,prout esse debet,iuxta l. vt liberis,C.de collat.& ab illa in iudicando, & consulendo non est recedendum,Alex.consi.163.nu.8.lib.7.D.meus Soc.Iun.cons. 127.nu.j.lib.j.Crau.consi.143.nu.7.

579 Quæ † æqualitas est tantæ efficaciæ,& à iure in consideratione habetur,q si duo testamenta inter liberos condita reperiantur,& primum sit perfectum,& secūdum imperfectum, sed secundum omnibus filiis magis fauorabile sit,dico,q per secundum tollitur primum,& ecōuerso, & id prouenit ratione ęqualitatis inter liberos conseruandæ. Alex. consi. 105.num. 6.lib.4. Cor.cons.21.nu.10.in fi.lib.4.& hæc est communis Doct. opinio,vt refert sequendo Paris. consi. 34.nu.46.& cons.35.nu.11. 23.& 31.& consi.144.nu.57.versi.& maximè,lib. 2.Crau.cons. 152.num.12.

580 Quæ † cōclusio ampliatur quoq;, si id vltimum per notariū non sit recitatum, dummodo corā testibus probetur perfectū fuisse;quia dico,q liberorū fauore id vltimum sustinetur, Dominus meus Soc.Iun.cons.144.nu.59.& seq.lib.2.quia illud nō ratione voluntatis imperfectum censetur, sed solemnitatis tantum,D.meus Soc.Iun.d.consi.144.nu.61.

581 Quam † conclusionem quoq; ampliare voluit Dom. meus Soc.Iun.d.consi.144.nu.65. etiam si testamentum ratione voluntatis sit imperfectum,licèt dicat ibi,q super hoc in dicto casu non magnum facit fundamentum; cum pleriq; in cōtrariū tenuerint,sed ego proculdubio dico, q veritas est in cōtrariū: nam si testamentum ratione voluntatis imperfectum sit,nō sustinetur,neq; de iure valet.Rub.cōsi.24.nu.15.D.meus Soc.Iun. melius sentiens in cons.147.nu.30.& pluribus seq.lib.2. vbi dicit hanc esse communem Doct. opinionem , quam nouissimè sequitur Iulius Clarus in tract.suis,in §.testamentū,q.9. sic itaq; ex prædictis resultat conclusio clara, q lex semper filiis fauorabilis censetur,si liberorum fauor versatur, secundùm receptissimam doct.conclusionem.

582 Qua † conclusione ita firmissima existente , dico q redeundo ad materiam nostram principalem vt supra tactā , respectu filii ab intestato succedentis,res est fauorabilis:respectu autem testamenti est odiosa.At cum fauor & odium concurrunt , videlicet,q dispositio partim sit fauorabilis, & partim odiosa , & sic mixta sit,in totum iudicatur fauorabilis pulchrè Crau.cons. 118.num.9.& seq.sed sic est,ergo cessat ratio in contrarium per Saly adducta in l.j.nu.3.versi.nec obstat,C.de inoff.testa.vbi respōdebat ad tex.in l.nemo videtur,ff.de in integ.rest.ad l. ex eo, cum suo.§ ff.de mil.test.

Quò verò ad secūdam responsionem Saly. in loco vt supra, vbi dicit,q d.l.nemo videtur,& d.l.ex eo,cum suo,§.loquūtur inspecto exitu,& effectu, non quantum ad propositionē actionum contrariarum.igitur &c.

583 Tu † verò quoq; eidem replica , & responde , q hæc est vna truffa,salua tanti viri pace, quis est ille qui hanc efficit differentiam inter principium,& exitum, cum satis perspicuū sit , & iustum,omnia à fine appellari,& omne à suo diffiniri fine,secundùm Arist.in secundo de anima,tex.49.& in primo Ethic. 9. & & hac ratione omnia,quæ tendunt ad finem, secundùm suum finem iudicantur,& scḋm ipsius finis naturam regulantur,Soc.cōsi.67.nu.39.lib.j.Crau.consi.137.nu.14.& finis quando habet à principio necessariam consequentiam,idem de fine iudicatur, quod de principio,Soc.consi.151.nu.10. lib.j. si principium igit̄ à suo fine,& finis à prin.denominatur,ergo sequitur, q finis & principium sit idem , & nulla inter principium & finē subsistat differentia,ergo iura allegata,quæ & si loquerentur de fine,exituq; & effectu finis,ad casum nostrum bene adaptarētur, ac cōferrēt,maleq; igit̄ & perperā in hoc abloquutus fuit Sal.in d.l.j.

Dicere deinde,q querela inofficiosi testamēti,& petitio hæreditatis sint contraria,hoc expresse negatur,& doct.in contrarium tenentes à veritate deuiāt,vt supra tetigi, cum ergo dictæ duæ actiones in eodem libello simul cumulantur, meritò si illa cumulatio admittatur, & hoc modo opinio mea ab impugnationibus contrariis remanet defensata.

584 Sed † non obstantibus adductis per me in practica, in iudicādo,& consulendo non recedas ab alia opinione,quæ est cōmunior,de iure quoq; verior,videlicet,q querela inofficiosi testamenti,& petitio hæreditatis in eodem simul libello non cumulari possunt,nisi cōditionaliter,& subordinatè proponant̄; qa enimuerò illę duę actiones ita conditionaliter propositę in eodē libello admittuntur,gl.in l.qui de inofficioso,in verbo,exerçere,in fi.ff.de inoffic.testa.Saly.in l.j.nu. 3. in fi.& ibi etiam Ias. nu.9.C.de inoffic. testa. Docto. communiter præallegati hanc opinionem tenentes.

Et quia supra dixi , q testamentum inter liberos conditum clausulam ad sequentia testamēta derogatoriam habet , taliter quòd per secundum testamentum non reuocatur primum , non data in secundo æqualitate , nisi in secundo extaret clausula spālis derogatoria,d.auth.hoc inter liberos,& ibi Scribētes, & Doct. communiter ad id propositum præallegati vt supra.

585 Et † pro huius articuli perfecto complemento materia eius amplissimè tractabo,& primò dico,q nōnulli existimauere,d. auth.hoc inter liberos,sibi tantum locum vendicare, cum primum testamētum inter liberos conditum ex testatoris manu sit scriptum.Ang.in d.auth.hoc inter liberos, Alex. consi. 146. nu.11.versi.vel secundum,lib.2.

Alij autem contrarium censuere,q immo,siue testamentum ex testatoris manu sit scriptum, vel nuncupatiuum,si erit inter liberos conditum, clausula semper ad sequentia testamēta derogatoria in eo intelligitur,& Angelus met ibi,in d. auth. hoc inter liberos,fatetur, omnes doct. contra illius opinionem tenere,& Alex.quoq; ibi num.2.in fi.dicit,q propter doct.auctoritatem contrarium tenentium oportet opinioni, quę est ɔtra Angelum,acquiescere,& ipsemet Ang. tanquam sibi ipsi contrarius,& melius sentiens contrariū tenuit in auth.de testa.imperfect.in §.& si quidem,in principio,col 8.vbi dicit, q licet testamentum in scriptis sit conditum,siue nūcupatiuum, clausula in secundo testamento specialis derogatoria primi testamēti inter liberos conditi regulariter requiritur , aliàs sine clausula speciali derogatoria primum non reuocatum censetur, Bal. in d.auth.hoc inter liberos,nu.5.& ibi etiam Saly.nu.3.& Ias.ibi nu.2.dicit,omnes doct. contra Angelum tenere.

Quæ opinio mihi quoq; placet,nam & si iura de testamento in scriptis à patre inter liberos condito loquuntur, & dicat expressè illud reuocari debere; tamen idem de nūcupatiuo dicēdum est, ex eo quia regulariter hæc duo testamenta æquiparantur,§.fi.inst.de testa.& cum duo casus à lege antiqua æquiparātur,lex noua corrigens in vno,in alio quoq; corrigere cēsetur, gl.est fi in l.si quis seruo,C.de furt.vbi habetur,q illud,quod est in d.l.in seruo determinatum, in filio quoq; locum habet, idē tenet Bar.in auth.sed cum testator.nu.4.C.ad l.Falc.& hāc opinionem contra Angelum tenet Natta in d.auth.hoc inter liberos,col.3.ver.secunda quæstio,& sic Ange. in d.auth.hoc inter liberos,est communiter reprobatus,Rim.consi.110.nu.16.in fi.lib.j.& propterea non recedas in iudicando, & cōsulendo ab opinione,quæ est contra Angelum,vt tradit quoq; Iulius Clarus in tract.suis,in §.testamentum,nu.11.

586 Alij † autem dixere,q licèt in secundo testamento inter extraneos condito clausula specialis primi testamenti inter liberos conditi derogatoria requiratur;tamen asserūt,id procedere,si plura testamenta extarent,secus verò est,si vnum tantum testamentum præcedat;nam eo in casu clausula generalis derogatoria sufficit.Bar.in l.si quis in prin.nu.9.ff.de leg.3.Rom.cōs. 385.nu.7.Castr.consi.408.in fi.lib.2.Soc.cons.2.nu.13.lib.3.

Communiter autem doctores cōtrarium tenuere, q immo requiratur derogatio prioris testamenti , licèt vnicum tantum testamentum præcedat,Soc.sibi ipsi contrarius in l.si mihi §. in legatis,nu.7.ff.de leg.j.Ias.in l.sancimus,nu.14.versi.ista limitatio est falsa, C.de testa.vbi asserit , hanc esse communem doct. opinionem.idem affirmat Alex.consi.163.nu.9.& consi. 172. nu.j.circa medium,lib.7.& consi.25.nu.4.lib. 3. Rim. consi.12. nu.29.& seq.lib.j.Iulius Clarus in tract.suis.in §.testamētū, nu. 99.ver.& hæc quidem,vbi refert,hanc esse magis communem doct.opinionem,à qua in iudicando, & consulendo nō est recedendum,& ego opinioni illorum adhæreo, mouerorq; hoc vnico fundamento:nam in omni casu vnicum tātum testamē tum præcedit,quod sit validum;quia si non est validum, nō dicitur testamentum; & in nulla consideratione habetur, Corn. consi.241.nu.j.lib.2.Cur.Iun.consi.46.nu.7. ex eo quia testatoris voluntas deficit,quæ ex testamento fomentum recipit, meritò si intelligitur de testamento valido,& nō de inualido,Dec. consi.176.nu.4. Crau.consi.143.nu.17. nam duobus quis testamentis validis diuersis in temporibus conditis, non decedere potest,Crau.consi.143.nu.4.ergo necesse est, q vnicum tātum testamentum præcedat,& non plura, & tamē in omni semper casu requiritur clausula specialis derogatoria prioris testamēti inter liberos conditi,aliàs illud per secundum testamentū non regulariter reuocatur,d.auth.hoc inter liberos, secūdùm receptissimam Doct.cōclusionem præallegatam,nō obstante quicquid dixerit Bar. in l.si quis in principio testamenti, nu.9.ff.de leg.3.qui communiter est reprobatus,vt per Iulium Clarum,in d.§.testamentum q.99.ver.& hæc quidem.

587 Nonnulli autem volentes † secundum testamentum absq; clausula speciali derogatoria sustinere, dixerunt, quod si hoc in secundo testamento clausula codicillaris reperiatur futurum tempus respiciens,quod propter illam clausulam venientes ab intestato rogati censentur, hæreditatem in hoc testamento vocatis restituere, l.ex testamento , vbi gloss. C.de fideicommiss. & in l. ex ea.§. ex his verbis, vbi Bartol. ff.de testamen.idem Bartol.in l.prima, num.17. ff. de iure codicil. Alexand.consi.9.colum.penult.in fin.lib.j.Curt.Iun.consi.71.nume. 12. & consil.59. numero 8. Crauet.consil. 210 numero 4. versic.operabitur.

Et omnia legata in testamento relicta etiam debentur, si in secundo

secundo testamēto clausula specialis derogatoria nō reperiat̄, Dominus meus Soc.Iun.consi.124.num.57.lib.j.

Et hæc quoq; conclusio ampliatur, si illi ab intestato , vel ex testamento succederent , qui in omni casu vocatis in secundo testamento hæreditatem restituere tenentur,per l.si quis. ff. de iur.codicill. Bar.in l.j.num.3.ff.eo.titu.qui cōmuniter est approbatus,vt refert illum sequendo D.meus Soc.Iun.consi.106.nu. 37.lib.j.non obstante quicquid dixerit Bar.in l.si iure,nu.3.ff.de leg.j.qui communiter est reprobatus,vt dicit D.meus Soc. Iun. consi.106.num.37.& consi.145.nu.8.& seq. lib. 2. nam si testator velit,q secundum testamentum valeat,& in futurum valere possit in vim codicilli, donationis causa mortis , & inter viuos, & cuiuscunq; vltimæ voluntatis , & omni meliori modo quo valere pōt,& non valere possit , nisi hæc clausula specialis derogatoria subsistat,ergo clausula specialis derogatoria ob dictam clausulam codicillarem in secundo testamento appositā est intelligenda, ad hoc vt testamentum iuxta testatoris voluntatem sustineatur & suum plenum consequatur effectum,cum testatoris voluntas semper omnibus verbis præualeat, l. 3. in fi. C.de libe.pręter.& ante omnia est attendenda,l.qm̄ indignum, C.de testam.& primum obtinet locum, l.in conditionibus primum locum,ff.de cond.& demonst.& totum facit,l.ex facto,la grande.ff.de hæred.inst.& illa pedetentim sequi debet,etiā verba impropriando, si saltem voluntati testatoris conuenire possint,Alex.in l.si quis filium,num.4.& ibi etiam Ias.col.2. ver.secundò intellige,C.de liber.pręt.sed sic est,volūtas testatoris est, q secundum testamentum valere habeat , & in futurum possit omni meliori modo quo pōt:meritò,si per dicta verba,quę maximi effectus sunt, iuxta doctrinam Bart. communiter receptā in l.j.§.si quis ita. ff. de verb.oblig. primum testm̄ censeatur per scḋm reuocatum,& in eo clausula specialis derogatoria intelligatur,aliàs si alio modo intelligeretur,sequeretur id absurdum,& inconueniens,q clausula derogatoria ad sequentia testamenta in testō inter liberos subintellecta,scḋm gl.& doct.in l.cohæredi. §.cum filię.ff.de vulg.& pup.subst.Rui.in l.j.§.si quis ita,nu.15.ff. de verb. obl. & alios doct. ad id propositum allegatos vt supra, multum testatori ignaro fuisset captiosa , qui nesciuit specialē derogationem in secundo testamento requiri, credidítq; clausulam codicillarem,& omni mel.modo &c.sufficere ad reuocationem primi testamenti inter liberos conditi , quare ne testator igitur remaneat deceptus , ingenuè fateri debemus , primū testamentum per secundum ob clausulam codicillarem in illo continentem fuisse reuocatum,Dominus meus Soc. Iun. consi.145.num.10.vers.& ista opinio,lib.2.

588 Et si † testator de hoc fuisset interrogatus, verisimiliter ita expresse disposuisset,ergo primum testamentum pro reuocato habetur,quod argumentum à tacita disponentis mente in iure est validum,glos.est in l.tale pactum,§.fi.ff.de pact.Ias.in l. cum res,num.18.ff.de leg.j.Paris.consi.16.nu.43.lib.3.quæ gl.licèt in contractibus loquatur , in testamentis sibi locū quoq; vēdicat, secundùm receptissimam Doct.conclusionem, vt refert sequēdo Dominus meus Soc.Iun.consi.122.nu.32.lib.3.

589 Nec dici pōt, q † clausula codicillaris potius ex notariorum consuetudine, q̃ ex testatoris voluntate apposita censetur;quia immo clausula codicillaris ex testatoris mente apponitur , ex quo apponi consueuit,argum l. q si nolit, §. quia assidua, ff. de ædil.edict.cum testamentum corā testatore legatur,& ideo notarius tantùm scribere intelligitur id , quod testator voluit , & quod sibi dixit,iniunctumq; fuit,Cor.consi.225.col.pe.ver. nec obstat,lib.3.Dec.consi.422.nu.9.& cōsi.450.nu.2.& seq. & cōs. 490.nu.10.Cag.in l.si librarius,nu.12.ff.de reg.iur.

590 Sed alii contrarium censuere, q † immo si in secundo testamento clausula specialis derogatoria non extat,primum testamentum inter liberos conditum, clausulam ad sequentia testamenta derogatoriam habēs,iuxta d.auct.hoc inter liberos , per secundum testamentum id primum non censetur reuocatum: nam secūdum speciali derogatione carens in illo nō deficit testamentum solemnitas,sed voluntas testatoris tm̄,Ias.in l.si mihi & tibi.§.in legatis in prima repetitione,nu.4.& 14.ver. contra.ff.de leg.j.Castr.consi.443.per totum, lib.2.Cor.cons.31.nu. 20.lib.2.Rub.consi.24.nu.12.prope fi.Crau.consi.90.nu.5.

591 Et † clausula derogatoria in testamento inter liberos condito subintellecta fuit,tam liberorū fauore, q̃ & quoq; primi testamenti,causa illud conseruandi:nam per aliquas falsitates excogitatas subuerti potest: ad remouendum igitur dictas falsitates Imperator decreuit,& sanciuit, vt in d. auth. hoc inter liberos, vt ibi asserit Natta in tertio præmisso , & in prima etiā eius quęstione,& lex multum fuit vigilans,vt in vltimis falsitates voluntatibus tollantur,remoueanturq;, Dec.cōsi.561. nu.5. Paris. consi.19.nu.28.lib.3.Crau.consi.90.nu.5.& ideo si clausula specialis derogatoria hoc in secundo testamento deficit testatoris voluntas deficere censetur, & mala suspicio contra secundum testamētum extat,Soc.in d.§.in legatis,nu.6.circa medium, vbi dicit hanc esse communem doct.opinionem, & consi. 98.nu. 6.lib.3. Gozad.consi. 98. nu.10. meritò si per secundum testamentum speciali prioris testamēti derogatione carens , primū inter liberos conditum non intelligitur reuocatum,l.si quis in principio,ff.de legat.3.Crau.consi.90.num. 5.& testatoris volūtate carendo,illud non dicitur testamentum ex quo à testatoris voluntate vires sumit,l.j.ff.de testa.& in prin.Inst. de testa. si secundum igitur nō est testamentum , & primum sit validum , ergo in fauorem quoq; primi testamenti est pronunciandum, Crau.consi.143.nu.15.& seq.

592 Et † annullato secundo testamento ob defectum voluntatis testatoris , clausula pariter codicillaris in eo apposita annullat̄, l.ab intestato.§.fi.in fi.& ibi gl.fin.ff.de iure codicill. Bart.in l. si iure,nu.4.ff.de legat.3.Bald.in d.auth. hoc inter liberos,nu.4.& in l.j.C.de codicil.& ibi est tex.& ibi etiam Ias.num. 3. & idem Ias.in rub.ff.de leg.j.nu.15.Dec.consi.361.nu.3.& 9.& consi.561. num.2.versi.his tamen,Ruinus consi.2.num.j.lib.3.Paris.consi. 20.num.88.lib.j.Curtius Iun.consi.169. nu.12.& consi.163.nu. 16.Tiraq.in tract.de iur.const.in 3.par.limi.7.nu.39.

593 Et † vt in simili de cōtractu simulato dicitur: nam illo simulato reperto , & ita per iudicē declarato , omnes clausulæ in eo appositæ redduntur simulatæ,& nullæ,Cagnol.in l.fin. nu.273. ver.sed oppo.C.de pact.Dec.consi.587.nu.10.Paris.cons.53.nu. 40.lib.j.ita & annullato quoq; secundo testamento ob voluntatis defectum omnes clausulæ in illo insertæ annullatæ cēsentur,Aret.in §.ante Augusti,num. 11.Inst.de codicil. nam testamentum nullum non in aliqua consideratione habetur , Cor. cons.241.num.j.lib.2. Paris.consi.35.num.12.lib.2.Cur.Iun.cōsi.46.num.7.ergo & clausulę in illo appositæ;quia accessorium naturam sui principalis sequitur,regula accessorium,de reg.iu. in 6.igitur &c.

594 Et vltra præmissa,communis doct.conclusio est,q † clausula codicillaris præsumitur potius ex notarij stylo apposita,q̃ ex partium voluntate,ergo nihil operatur,Bar.in l.j.nu.10.in fi. ff. de iur.codicil.Aret.in §.posteriore,nu.j.Insti.quibus mod.testa. infirm.Alex.consi.52.nu.28.& seq.lib.4.Dec. in l.vt liberis, nu. 18.C.de colla. qui Bar. vt supra allegatus est communiter receptus,vt tradit Cur.Iun.consi.101.num.11.Parisius consi.20. nume.87.lib.j.& consi.60.num.27.lib.2.& consi.19.num.19.in fi. & sequen.lib.3.Rub.consi.112.col.2.versic.& maximè, & consi.125.nume.j.versic.præmissis, Dominus meus Soc. Iun. consi. 116.num.21.lib.2.

595 Et † prout in simili dicunt doct.de clausula iuramenti , & de similibus,quæ in instrumentis apponuntur: nam ille ex notarij capite,& de illius consuetudine, q̃ ex contrahentium parte,pręsumuntur appositæ,meritò dictæ clausulæ nihil operātur. Abb. in c.cum contingat,num.24.de iureiur.Aret.in §.idem iuris est, nu.28.in fi.Inst.de except.Dec.cons.305.num.4.in fi.& num.6. circa medium,Paris.cons.20.nu.87.lib.j.D.meus Soc.Iun. cōsi. 48.nu.39.& consi.144.nu.37.lib.j.& consi.116.nu.21.lib. 2.

596 Et id suadente † nam notarij sępe clausulas in testamēto apponunt,quas non intelligunt,& testatores quoq; nesciūt, quid eæ importent,& ideo nihil operantur. Alex.consi.52. num. 28. & seq lib.4.Soc.consi.250.nu.8.& consi.159.nu.25.lib.2.& cōs. 93.nu.num.17.lib.4 Gozad.consi.80.nu.15.in fi.Rip.in l. Centurio,num.82.ff.de vulg.& pup.subst.D.meus Soc.Iun. cons.116. nu.21.& consi.159.nu.25.& consi.158.nu.18.lib.2. Crau. consi. 75.nu.4.meritò,si fundamētum aliquod super clausulam codicillarem non fieri potest,nec ex ea argui, clausulam specialem derogatoriam primi testamenti sub illa comprehendi , ex quo per præallegata in secundo testamento voluntas testatoris deficit:meritò,si clausula codicillaris nihil operatur , D.meus Soc. Iun.consi.153.nu.4.lib.2.

597 Sed pro resolutione † huius articuli ob doctorum varietatē valde intricati plerique hoc modo distinxere , aut testator est ignarus,& illiteratus,vel nō:si est literatus,illa clausula codicillaris ex stylo notarii potius apposita præsumitur,q̃ ex testatoris voluntate:meritò,si hoc in casu nihil operatur;cū semper clausula codicillaris nihil operetur,vbi voluntas testatoris deficere creditur,Rub.consi.24.num.14.prope fi.D.meus Soc.Iun.consi.153.num.4.lib.2.& consi.29.nu.9.& consi.33.nu. 21.& consi. 100.nu.35.lib.3.vbi allegat doctrinam Bar.in l.j.in 4.q.ff.de iure codicill.si verò testator fuisset literatus , illa clausula præsumit̄ ex testatoris voluntate,& non ex stylo notarii apposita,& tunc operatur,ita distinguendo declarat Rub.consi.112.nu.2.& consi.125.num.j.versi.& præmissis,Paris.cons.10.nu.11.& seq.lib.3. Rip.in l.si vnquā,nu.42.prope fi.C.de reuoc.don. D. meus Soc. Iun.consi.153.nu.2.in fi.& nu.5.lib.1.

598 Quorum † distinctioni alij contradixere,dicentes, testatorē ignorantiam de clausula codicillari non habuisse , cum illa sibi à notario tempore publicationis testamenti vulgarizata fuit , ita q eandem sciētiam de illa habere potuit,prout ipsemet notarius,ergo clausula codicillaris non ex stylo notarii, sed ex testatoris voluntate apposita censetur,Corn. consi. 225.col.pen. versi.nec obstat,lib.3.Rip.in l.Centurio,nu.83.in fi.& seq. ff. de vulg.& pup.subst.

Rubeus verò consi.112.num. 2 huic obiectioni respondet,& dicit,

dicit, nõ sufficere notarium clausulam hanc codicillarem vulgarizasse, nisi testator in hac legali scientia literatus extitisset; quia non sequitur, clausula codicillaris à notario fuit vulgarizata, ergo testator vim, & efficaciam dictæ clausulæ percepit, ita quoque affimat Rip.in l.si vnquam, nu.42.in fi. & seq. C. de reuocand.don.

599 Et dici potest, ꝙ † notarii sunt docti tantum in titulo de iur. & facti ignorantia, quorum ignorantia destruit mũdum, & ipsi bonorum conscientias virorum in periculum ponũt, Rip. in d. l.Cẽturio, num.83. Crotus in l.sciendum, col.10.vers.tertius casus, ff.de verb.oblig.Cagnol.in l.si librarius, nu 3.ff.de reg.iur.& notarij ob illorum ignorantiam aliquando aliis lucrum, aliisq; damnum afferunt, contra testatoris voluntatẽ, Durant.in trac. de art.testa.tit.2.caut.11.nu.7.in fi.nam sicuti Italus linguã Teutonicam nescit, ita & notarii efficaciã clausulæ codicillaris nesciunt, cum peritissimi eius importãtiam vix scire possint. Rub. consi.125.nu.1.versi. præmissis, Paris.consi.10.nu 12.lib.3. Rip. in d.l.si vnquam, nu.43.si ergo notarii importantiã huius clausulæ nesciunt, quomodo alijs eas explanare, declarareq; potuerunt? Cum nemo dat, quod non habet, l.traditio.ff.de acqui.rer. dom.l.nemo plus.ff de reg.iur.ergo necessariò fateri debet, notarium nesciuisse clausulam hanc codicillarem testatori explanare, & illum de efficacia illius certiorem reddere, ergo clausula codicillaris in secundo testamento inserta nihil operaretur, si notarius in hac legali scientia non sit literatus. non dico tantum simpliciter literatus, sed oportet, ꝙ in hac legali sciẽtia peritus sit, taliter quòd clausulam codicillarem testatori, & eius importantiam declarare potuit.

600 Ripa † autem qui huic adhæret opinioni, sentiens hanc difficultatem, enixus fuit cautelam præbere, ad eruendum veritatẽ huius articuli, & ideo Rip.in d.l.Centurio, nu.88.versi. vltimò, dixit, bonum esse, facere notarium à iudice interrogar, quid importat clausula codicillaris, & si notarius illam explanare nesciuerit, tunc eris de illius ignorantia certus, & hoc in casu clausula codicillaris nihil operatur.

Cagnol.autem in l.si librarius, nu..37.ff.de reg.iur.dicit, ꝙ nõ notario creditur, asserenti se ignorare importantiam clausulæ codicillaris, ex quo ius parti acquisitum est, aliàs si notario crederetur, erit in illius facultate ius quæsitum tertio tollere, ideo hac ratione notario asserenti se nescire importantiã huius clausulæ codicillaris non creditur, & ibi Cagnol. asserit hãc esse cõmunem doct.opinionẽ, quę opinio ante eum fuit Fulg.& Alex. in l. sciendum. ff.de verb.obl. & ab Alciato fuit secuta in tract. præsump.reg.3 præsump.13.nu.3 & pluribus seq.

Mihi autem hæc opinio ita indistinctè placere non potuit: nam ius tempore testamenti, vel contractus quæsitum intelligitur cum hac præsumptione, vel conditione, si notarius clausulas intelligeret: nesciens igitur vim, & efficaciam illarum, nõ ius tertio aufert: quia illud ius tertio non est quæsitum, ergo notario creditur, Dec.in l prima, nume.14. & ibi quoque Rip.nume.31. ff. si certum petat. vbi Rip. dicit opinionem Decij esse magis veriorem.

Et si Fulg.Alex.Cagn. & Alciat. nolunt, notarium ius tertio quæsitum præiudicare posse, cur velint, ꝙ illius ignorantia tertio

601 præiudicet, † cum satis exploratissimum sit in iure, simplicitatem notarii partibus non debere nocere, gl.est in l. fi. in verbo, simplicitas, C.de fideiuss. Io.de Am.consi. 29.nu.7. D.meus Soc.Iun.consi.71.nu.20.lib.3.Crau.consi.147.nu. 5. & notarius sępe ponit clausulas ex suo capite, quas non intelligit, Soc.consi.150.nu 25.lib.2.& cons.93.nu.27.lib.4.Rip.in l.Centurio, nu. 82.ff.de vulg.& pup.subst.Cag.in l.si librarius, nu.11.ff. de reg. iu. Dominus meus Soc.Iun.consi.116.nu.21. lib.2.& omnes notarij præsumuntur indocti, doctiq; tantum in titulo de iure & facti ignorantia, Rip.in d.l.Centurio, nu.83.Cagno.in d.l.si librarius, nu.3. Durant.in tract.de art.testa.tit.2.caut.11.sub nu.7.cõ-

602 trahentes † vtiq; iuri non renunciarent, nescientes importãtiã harum clausularum: cum quilibet iuri quod ignoret renunciare non præsumitur, l.cum à matre. C de rei vẽd.meritò dici debet, ꝙ attestationi notarii cum eius iuramento statur, l. si quis decurio, §.fi & ibi gl fi.C.de fals Soc.cõsi.229.nu.2.& cõsi.244. nu.10.lib.2.Io.de Am.consi.137.nu.12.Zuccar.in l fi.nu.292.C. de edict.D.Adr.tol.Blanc.in repe.l.fi.nu.393. ff. de quæst. Crau, consi.88.nu.20.

603 Et † sicuti de verbo aliquo in instrumento apposito declarationi notarii statur, Alcia.in tract.præsump.reg.3.præsump.13. nu.22.cui quoque facultas extendẽdi, imbreuiaturamq; declarandi datur, Parisius cõsi.28.nu.38.lib. 2. quæ declaratio sibi de iure permittitur, cum qui declarat, nihil noui facit. Dec. in l. petens, nu.6.C.de pact.Cag.in l.exigere dotem, nu.15.ff.de iud. D. meus Soc.Iun.consi 95.nu.76.lib.3. hincq; surrexit illa propositio clara, videlicet, declarationem probationis in termino factę post terminum fieri posse, Dec.in c.causam, nu.16.de prob.Rui. consi.133.nu.6.lib.5.etiam post conclusum in causa, & postquã ius parti quæsitũ sit. Rip.in l.j.nu.24.ff.si cer. pet. ita ergo & notarius declarare poterit, an clausulam codicillarem ex consuetudine sua, vel potius ex testatoris voluntate apposuerit, cũ de illius veritate incerti simus, Paris.consi.48.nu.27.lib.j.

604 Et † assertioni cuius standum est, circa ea, quæ ad eius officium spectant, Ias.in l.de his, num.7.versi.primo, ff. de transact. Mars.singu.462.

605 Quæ † conclusio proculdubio procedit, si notarius ab omnibus publicè pro bono legali q; reputatur; quia tunc enimuero ei creditur, D.meus Soc.Iun.consi.147.nu.12.in fi.& seq.& consi.96.nu.2.lib.2.& præsertim, cum notarius à contrahentibus approbatus quoq; fuit, qui illum elegerunt, in conficiendo instrumentum: meritò, si illi declarationi illius stare tenentur, de cõtentis tam in instro, q̃ in testamento, taliter ꝙ attestationi illius se sine alio non opponere possunt, prout in simili dicitur de teste à partibus approbato, qui contra producentem illum probat, licèt de eius credulitate deponat, Rom.consi.194.nume.6. Ias.in rubr.ff.de iureiur.nu.9.D.meus Soc.Iun.consi.69.nu.11.& seq.lib.j Crau.consi.201.nu.7.& consi.226 in fi.

606 Bene autem est, ꝙ † si probaretur, notarium tempore conditi testamenti in hac legali scientia doctum fuisse, & esse, procul dubio ob præsumptionem, quam contra se habet, dicto notario non crederetur, neganti se nescire importantiam clausulæ codicillaris in testõ per eum appositæ, Crau.consi.171.num.9.

607 Et † hæc notarii declaratio quoq; nõ requiritur, q̃n testator in hac nobilissima legali scientia doctus fuisset, & ita probaret; quia tunc præsumitur clausula codicillaris in testamento apposita ex testatoris voluntate, & non ex stylo notarii, ex quo testator permisit notario clausulam codicillarē sibi legere, & vulgarizare, quod equidem non ita fecisset, si ex eius voluntate dicta clausula codicillaris non fuisset apposita, ex quo illam bene intelligebat; cum in hac legali sciẽtia erat doctus, Rip.in l.si vnquam, nu.42.in fi.& seq.C.de reuocan.donat. Rubeus cõsi.112. num.2.& vt supra dixi, & vt in simili dicitur, quando clausulæ in instrumento rationabiliter apponuntur: nam illæ ex partiũ voluntate & non ex stylo notarij appositæ censentur, alias secus erit, Tiraq.in tracta.de iur.const. in 3.par.lim.31.nume.14.& in his terminis bene potest procedere opinio Fulg.Alex.Cagnol. & Alcia.vt supra, quam opinionem puto esse declarandam, vt infra plenè dicam.

608 Ex † prædictis vtiq; resultat doctorum cõclusio firmissima, ꝙ si testator in hac legali sciẽtia literatus fuisset, illa clausula codicillaris proculdubio ex eius voluntate & non ex stylo notarij apposita censeretur, & ideo operaretur, virtute cuius clausulæ secũdum testamentum sustinetur, ac si in eo clausula specialis derogatoria prioris testamenti inter liberos conditi specialem requirentis derogationem apposita fuisset: si verò per notarii aduertentiam, qui fuit & sit peritus, & testatorem de importantia clausulæ codicillaris reddidit certũ, & tunc quoq; fm testamentum valebit, si notarius autem illiteratus fuisset, qui importantiam clausulæ codicillaris testatori ignaro declarare nesciuisset; & tunc clausula codicillaris nihil operaretur; quia ex stylo notarij & non ex testatoris voluntate apposita præsumeretur, meritò si secundum testamentum speciali derogatione prioris testamenti carens annullatur, existente primo inter liberos condito.

Mihi autem hæc opinio ita intellecta nullo modo placere potest, sed illa penitus est reijcienda, tanquam à veritate deuia, vt satis perspicuè ex mea declaratione patebit. quare igit reor, pro huius articuli veritate hoc modo distinguendum esse.

609 Et primò dico, quòd † si testator esset ignarus, & coram septem testibus notarioque dixisset, se velle primum testamentum omnino inter liberos conditum per id secundum reuocare, & notarius, qui fuisset ignorans, credidisset, primum testamentum per secundum clausulam codicillarem continens, absq; speciali derogatione fuisse reuocatum, & dico, ꝙ si per testes probatur, testatorem ita dixisse, & mẽtẽ illius omnino fuisse talem, proculdubio primum testamentum censetur reuocatum ob clausulam codicillarem in secundo testamento insertam; quia tunc sumus extra omnem difficultatẽ, ex quo sumus de testatoris voluntate certi, Paris.cõsi.19 nu.19.in fi.& seq. lib. 3 & in simili faciunt allegata per Fely.in c.ex literis.nu.15. versi. nota quintò, de fid.instru. & per Zuccar.in l.fi.nu.282. circa medium, C.de edict.Diu.Adr.

610 Et id rationi conuenit, ne † testator ex notarij ignorãtia deceptus remaneat, quæ eius ignorantia partibus nocere non potest, neq; debet, gl.est fi.in verbo, simplicitas, C.de fideiuss. Io.de Am.consi.29.nu.7.Crau.consi.147.nu.5.

611 Et † sicuti argũ à tacita testatoris volũtate sumitur, & est validum, prout fit, q̃n arguitur, ꝙ si testator fuisset interrogatus, an ita vellet, verisimiliter rñdisset, ꝙ sic, tũc illud pro expresso apposito q; in testõ habetur, vt not.per gl.in l.tale pactum.§ fi. ff.de pact.Ias.in l.cum res.num.18.ff.de leg.j.Dec.consi.7. num. 5.circa medium, Cur.Iun.consi.19.nu.5. si ita est in tacita voluntate verisimili, quanto magis in expressa, & per testes testamentarios probata, quod argũ à fortiori in iure est validum, auct. multo magis, C.de sacrosf.Ecc. ergo in hoc casu dici debet, clausulam

sulam codicillarem vim specialis derogationis habere, cuius virtute primum inter liberos conditum per id secundum censetur reuocatum, ita ꝙ huic secundo & non primo attenditur.

612 Si † testator verò ignarus huius sciẽtiæ legalis fuisset, & idem quoque notarius, & nullum verbum de reuocatione primi testamenti inter liberos conditi à testatore fuisset dictum, & ita per testes testamentarios probatur, & tunc proculdubio constat, clausulam codicillarem in secundo testamento potius ex notarij stilo, quàm ex testatoris volũtate appositam fuisse, quæ à notario solet apponi, licèt testator de dicta clausula illũ non rogauerit, neque illius virtutem intellexerit. Ias. in l.cum ex filio, nu.2.ff.de vulg.& pup.subst.Crau.consi.75.num.4.meritò si clausula codicillaris nihil operatur, & per secundum nõ fuerit primum reuocatum, & hoc in casu loquuntur, & bene vnanimiter omnes doctores præallegati conueniunt.

613 Si hæc † autem certitudo à testibus testamentarijs haberi nõ possit; quia omnes testes decesserint, & tũc subdistingue, & dic, aut testator erat in hac legali scientia peritus, vel non: si erat peritus, bene sciebat, primum oportere testamẽtum inter liberos conditum specialiter derogari, iuxta d.auct. hoc inter liberos, cum quilibet præsumitur scire leges, l. leges sacratissimæ. C. de leg.cum igitur hoc sciret, & de iure præsumitur, & hanc reuocationem specialiter in secundo testamento non apposuerit, ergo præsumptiue constat, testatorem noluisse per secundum testamentum reuocare primum inter liberos conditum specialem requirens reuocationem, ergo clausula codicillaris contra testatoris voluntatem nõ potest dici prioris derogationem testamenti obtinere, merito, si hoc in casu nihil operatur, Dec. in l.precibus nu.18.C.de impub.& aliis subst.

Suadenteq; ratione; nam sicuti testator in d. secundo testamento clausulam codicillarem posuit, ita pariter specialẽ derogationem primi testamenti apposuisset, si primum inter liberos conditum derogare voluisset, & rem clarissimam, exquisitamq; reddidisset, ex quo in illius facultate erat ita efficere, pp

614 eius peritiam in hac legali scientia † litteraturamque, & actus semper fit validus, vbi voluntas, & potentia cõcurrunt, Afflic. decis.305.num 7.D.meus Soc.Iun.consi 120.num 4 lib.2. cum ergo id non fecit, constat vtique apertissime testatorem noluisse primum testamentum derogare, arg l.vnicæ. § sinautem. ad deficientis.C.de cad toll.c ad audientiam, de decim. & in simili faciunt adducta per Dec.consi.599.num.6.versi. non obstat, & per Crau.consi.161.nu.8. cum testatoris voluntas iuri communi conformis redditur l.si duo, & ibi Scribẽtes. ff.de acquir. hæred.de iure igitur communi derogatio specialis primi testamenti inter liberos conditi requiritur, quod equidem hãc specialem derogationem in hoc secũdo testamento apposuisset, si primum derogare voluisset, cum igitur hoc expresse non fecit, meritò præsumitur, per id secundum testamentum speciali derogatione carens, à primo ex defectu volũtatis nõ deuiasse. Paris.consi.35.nu.11.& seq.lib.2.

615 Fortificaturq; hæc conclusio ex alia ratione † nam si duo reperiantur testamenta inter liberos condita, & primum testamentum sit imperfectum, & secundum perfectum, primũ autẽ omnibus filijs magis fauorabile sit, per secũdum primum non tollitur, & econuerso, & id procedit ratione ęqualitatis inter liberos conseruandæ, Paris.consi.35.num.11.23. & 31.lib.2.fm crebriorem doct.opinionem, a qua in iudicando, & consulendo non est recedendum, vt supra tetigi, quanto minus dicere debemus primum testamentum perfectum inter liberos conditum per id secundum imperfectum respectu voluntatis speciali carens derogatione non tolli, quod argumentũ à fortiori in iure est validum, auct.multo magis.C.de sacros.eccles.

Nonne videmus, ꝙ lex multum vigilauit, vt filii omnino secundùm commune votum parentum succedant. l. scripto. in fi. ff.vnd.liber. & ęqualiter. l.vt liberis. C.de collat.cur ergo velint docto.dicere, ꝙ secundo existente testamento inter extraneos condito, speciali carente derogatione, ꝙ primum testãm inter liberos conditum tollatur; nam qui vult Deum instituere, & filium exhęredare, alium quærat quàm Augustinũ, c.quicunque.17.q.4.quare ex his concludo, primum per secundum speciali carens derogatione non fecisse reuocatum.

616 Nec † quicquam operatur clausula codicillaris, & omni meliori modo, in secundo testamento apposita, quæ duæ clausulę ęquiparantur Felyn.in c.cum super, num.11. vers.quartus effectus, de offi.deleg.

617 Nam ego respondeo, & dico, ꝙ † pro forma clausula specialis derogatoria in secundo testamento requiritur, præcedente primo inter liberos existente valido, vt primum per secundum tollatur, d.auct.hoc inter liberos.si ita est, & specialis derogatio primi testamenti in secundo non extat, id secundum in forma sua essentiali peccaret.merito si clausula codicillaris secũdum testamentum non sustineat; quia hoc in casu testamentum valere non potest eo modo, quo potest, secundùm crebriorem doct.opinionem, Soc.in l.j.§.si quis ita.nu.9.ff.de verb.oblig.& ibi etiam Ias.num.23.versi.ista regula, & ibi quoque Ruyn.numero 14.& seq. & idem Ruin. consil.13.nu.11.lib.j.Ias.in l.non codicillum.nu.4.& in l.sancimus in 8.fal.C.de test.Alc. in trac. præsump.regula 3.præsump 34.nu.10.& seq.

618 Et † quando lex à princip.actui resistit, ne certo modo fiat, si eo modo fieret, nunquam valeret, prout valere potest, Ias. in d.l.sancimus.in 8.fal.Rip.in d.§.si quis ita, nu.32. sed sic est, lex resistit secundo testamento speciali derogatione carente illud posse primum inter liberos conditum auferre, requirens de essentia reuocationis d.primi testamenti clausulam specialẽ derogatoriam in secundo testamento esse appositam, d auct. hoc inter liberos, sine qua deficit testatoris voluntas, Castr.consilio 443.lib.2.& censetur testatorem actum allusorium efficere voluisse per id secundum testamentum speciali derogatione carens, Alc.in trac.præsump.regula 3 præsump.34.nu.10.in fi.meritò, si clausula codicillaris (quò ad reuocationem primi testamenti) nihil operatur, Rub.consi.24.num 14.prope fi.D.meus Soc.Iun.consi.153.nu.4.lib.2.& consi.29.nume.9.lib.3.vbi dicit hanc esse crebriorem doct.opinionem, immo potius iudicandum est secundum testamentum esse nullum, q̃ ꝙ illud cõtra testatoris voluntatem sustineatur. Ias. post Alexandrũ & Doc. no.in l.uerbis ciuilibus, numero sexto.& seq.ff.de vulg. & pup. subst.Cagnol.in l.fi.numero 276.versi.ex quo patet. C.de pact. Alc.in dic tract.regula tertia, præsump.34. numero 10.versicu. quinto obstat.

619 Neque † id quicquam difficultatis in se habet, cum testator in hac legali scientia peritus erat, necesse est, ꝙ quoq; sciret secundum testamentum speciali carẽs derogatione, primũ inter liberos conditum non reuocare & secundum voluntatis defectu omnino esse nullissimum. Felyn. in c. cum super. nu.10.de offi.deleg. Rip post docto.communiter in d.§.si quis ita.nu.29. Alc.in d.tract.regula 3. præsump.31. nu.4. meritò si secundum testamentum absque clausula speciali derogatoria non sustineatur eo modo, quo valere potest.l.an inutilis.ff.de accepti.& testator in illo vlt.testamento tantum nugasse censetur, argu. l.non solùm.ff.de act.& oblig. Felyn.in c.cum super, nume.10. & ibi etiam Dec.col fi propè fi.de offi.deleg.Soc. in d.§. si quis ita.nu.6.circa medium.& nu.9.in fi.& ibi etiam Rip. nume.29. & Ruin. ibi quoque nu.30.Cagnol in l.fi.num. 275. C.de pact. Alc.in d.tract.regula 3.præsump.31.nu 4.

Et præsertim cum de forma essentiaq; secundi testamẽti requiritur, ꝙ ĩ illo clausula specialis derogatoria apponatur, aliàs primum testamentum remanet firmissimum, si de essentia vltimi testamenti hoc requiratͣ, & testator peritissimus bene sciebat, secundum testamentum alio modo valere non posse, meritò constat, in hoc secundo testamento testatorem tantum nugasse, & testari noluisse, Ruin.d.§.si quis ita, nu.30.

620 Et † annullato secundo testamento, clausula quoque codicillaris annullatur, Alc. in d.trac. regula 3. præsump.34 nu.11. in fi & ut aliàs tetigi.

621 Quæ † conclusio dubio procul procedit, alio existente testamẽto validissimo inter liberos condito, huic secũdo testamento repugnante, nam causa intestati cessat, meritò si secundum testamentum non sustineatur eo modo, quo valere potest. Ias. in l.verbis ciuilibus.nu.21.versi.dices tu.ff.de vulg.& pup.subst. Paris.consi.35.nu.11.& seq lib.2.D.meus Soc.Iun.consi.183.numero 34.lib.2.Crau.consi 143.nu.15.& seq.

622 Et † huic quoq; proposito bene sibi locum vendicat illa regula, quæ dicit, quod potui nolui, qđ volui, adimplere nequiui. l.multum.§ fi.C.si quis alteri vel sibi, Rip.in d.§.si quis ita.num. 30.& in ambiguo sermone non vtrunque diximus, sed id duntaxat quod volumus.l.in ambiguo.ff.de reb.dub.

623 Et † non sufficit dicere, testatorem per illam clausulam codicillarem primo testamento derogare voluisse, postquam id non dixit & specialiter non expressit.l.quotiẽs.ff.de hæred.inst. Crau.consi.161.nu.14 ꝙ testator equidem hanc facillime specialem derogationem in secundo testamento apposuisset, si primo derogare voluisset: cum igitur id non fecit, ergo præsumitur noluisse primo testamento derogare, argumẽto. l.vnicæ. § sinautem ad deficientis.C.de cad.toll.in c.inter corporalia, de translat.prælat.c.ad audientiam.de decim.& testatorem peritissimum voluisse secũdum testamentum remanere nullissimũ, Rip.in d.§.si quis ita, num.29. & ideo clausula codicillaris tanquam generalis nihil contra testatoris voluntatem operatur. Dominus meus Socin.Iun. d.consilio 153. numero quarto, & consi.29.nu.9.lib.3.

624 Suadeturq; † hæc conclusio alia ratione; nam in testatoris voluntate nihil debet subaudiri, Crau consi.161.nu.15.subauditio vtique fieret, si per clausulam codicillarem in secundo testamento insertam intelligeretur, primum inter liberos conditũ fuisse derogatum. quæ subauditio non fit, ergo clausula codicillaris tanquam generalis nihil operatur quò ad reuocationem primi testamenti inter liberos conditi specialem derogationẽ de eius essentia requirentis, ergo primum per secundum non censetur reuocatum.

Et si quis diceret, ꝙ opinio præallegata sibi locum tantũ in testa-

testamentis vendicat, quando cõtentio, & altercatio oriretur propter duo testamenta à testatore confecta: secus verò est, si nominatus in secundo testamento velit bona hæreditaria cõsequi virtute donationis inter viuos, vel causa mortis, quæ inesse in clausula codicillari reperitur; quia tunc victoriam contra filios obtinebit, absque alia speciali derogatione prioris testamenti inter liberos conditi existente.

625 Sed † ego huic obiecto respondeo, & dico, ꝙ quamuis donatio inter viuos, & causa mortis, ĩ clausula codicillari inseratur: non tamen propter hoc sequitur, ꝙ annullato testamento donatio inter viuos, & causa mortis non irritetur: quia immo dico, ꝙ annullatur, ex quo viam testamenti & illius naturam sequitur, cum in testamento apponatur, vt no. Bal. & alii Docto. in l. hæredes palam. §. fi. ff. de testam. Modernus Rimi. in §. j. numero 361. Inst. de don. aliàs si opinio cõtraria esset vera, sequeretur ꝙ hæreditas per contractum conferetur, contra l. hæreditas. C. de pact. conuent. Alex. consil. 28. nu. 4. in fi. & seq. libro 3. Ruyn. in d. §. si quis ita, numero 14. propè fi. Cagn. in l. fi. nu. 276. in fi. C. de pact.

Et si diceretur, verum esse, hæreditatem ob donationẽ inter viuos non conferri posse; tamen per donationem, quæ cã mortis fit, confertur, Dec. in l. licèt. nu. 10. C. de pact. Cagn. in l. fi. numero 278. C. de pac. igitur &c.

Sed ego quoque replico, & dico, ꝙ per donationem causa mortis hæreditas datur, quando simpliciter ꝯctus donationis fit: secus verò erit, si constaret, testatorem suum vltimum testamentum condere voluisse: prout erit, si hæredem vniuersalem sibi instituerct, Crau. in l. j. nu. 121. ff. de leg. j. & tunc illud testm̃ in vim codicilli non sustinetur, nec donationis causa mortis, ex quo cõstat testatorem voluisse potius nugari, quàm codicillare, donareq; . Dec. in d. l. licèt. num. 2. Ruyn. in d. §. si quis ita, nume. 15. & seq. & num. 23. in fi. Cagnol. in l. fi. num. 278. in fi. C. de pact. Paris. consi. 35. nu. 9. & seq. lib. 2. meritò, si secundum testamentum speciali carẽs derogatione in vim codicilli, donationisq; causa mortis non valeat, neque sustinetur, & sic obiectio ꝯtria cessat, & per ꝯñs conclusio mea remaneat firmissima.

626 Si † autem testator sit illiteratus, & notarius peritus, & per testes testamẽtarios non probatur, testatorem voluisse primum testamentum reuocare specialiter, & tunc arbitror clausulam codicillarem vim specialis derogationis non habere. Ratio est in promptu: quoniam, si notarius erat peritus, necesse est, quòd specialem sciret derogationem primi testamenti inter liberos conditi hoc in secũdo requiri: cum igitur hoc sciuerit, & priori testamento specialiter non derogauerit, prout de iure requiritur, d. auct. hoc inter liberos, meritò cõstat primum per secundum non fuisse reuocatum, & notarium clausulam potius codicillarem ex stilo suo, quàm ex testatoris voluntate apposuisse, & testatorem hoc in secundo testamento nõ testari, potius autem nugari voluisse. meritò si hoc in casu clausula codicillaris nihil operatur, Rip. in dic. §. si quis ita, numero 29. & vt aliàs suprà tetigi.

Si in dubio autem sumus ob mortem notarij & testium testamentariorum qui testatoris voluntatem referre, ac testari non possunt, an testator primum inter liberos conditum per secundum reuocare voluerit, & ignoratur, si testator & notarius in hac legali scientia periti extiterint: & in hoc casu reor, primum testamentum per secundum inter extraneos cõfectum speciali carens derogatione non fuisse reuocatum: & hac moueor ratione: nam negari non potest, quin de testatoris voluntate certi simus in primo testamento expressè declarata, sed hoc in secundo testatoris volũtas in dubium refricatur, si per clausulam codicillarem primum testamentum reuocare uoluerit, ut ex auctoritatibus hincinde deductis, & ex doctorum conflictu, vt suprà retuli satis perspicuè perpenditur, sed sic est, voluntas dubiosa non censetur voluntas, Crau. consilio 143. numero 15. & seq. & interpretatio contra fundantem in ea fit, Crau. consilio 208. numero tertio, & in voluntate dubiosa fundamẽtum aliquod fieri non potest Crau. consi. 143. nume. 17. & consi. 32. numero 7. meritò, si primum testamẽtum per id secundum non reuocatum censetur.

Quare ex his resultat conclusio mea firmissima: clausulam codicillarem vim derogationis primi testamenti non obtinere, nisi testator esset ignarus, & per testes testamentarios probaretur, testatorem notario dixisse, ꝙ scriberet, & se rogaret, qualiter volebat primum testamentum inter liberos conditum ꝑ talem notarium reuocare: notarius autem, qui extitit ignorãs, specialem omisit derogationem in secundo testamento inter extraneos condito apponere, credens clausulam codicillarem vim specialis derogationis habere, ideo ne notarius hæredi & aliis in secundo testamẽto nominatis præiudiciũ ob eius ignorantiam afficiat, quod minimè de iure permittitur, iuxta gl. in l. fin. in verbo. Simplicitas. C. de fideiuss. de æquitate necessariò concludo, hoc in casu tantum, clausulam codicillarẽ vim specialis derogationis habere, in aliis autem casibus minimè.

Et hæc opinio mea cum sit contra communes Doct. cõclusiones, & ab aliis Doctoribus hucusque non ita fuerit declarata, difficile erit, hodiernis temporibus iudices, qui potius auctoritatibus, quàm rationibus, & legibus mouẽtur, ꝙ hanc meam opinionem in iudicando sequi velint.

628 Verùm, † si veritatem omnino prosequi voluerint, quam suo omni conatu perquirere debent, & omne potius scandalũ tolerare, quàm ꝙ veritas relinquatur, Dec. in c. quoniam contrà, num. 5. de proba. Rip. in l. is apud quem, num. 3. C. de eden. & viuis voluerint adhærere rationibus, vt efficere debẽt, cum communis non sit tenenda, si contraria melioribus fulcitur rationibus, Curt. Iun. consi. 63. nume. 3. D. meus Socin. Iun. consi. 107. nu. 40. lib. 3. Alcia. in tract. præsump. reg. j. præsump. 41. nu. 3. non vereor, quin illi in iudicando hanc meam sequantur opinionẽ, viuis rationibus, naturalibus, legibus, æquitateq; scripta fundatam, vt dixi, & vt supra satis plenè demonstraui.

629 Quæ † conclusio pluribus modis limitatur non procedere, & primò si noua causa mutandi primum testamentum superuenerit, & illa causa probaretur, hoc in casu censeo, primum testamentum per id secundum speciali carẽs derogatione fuisse reuocatum, & secundum testamentum primo præualere, Ias. post Scribentes in l. sancimus nu. 14. versic. secundò limitat. C. de testa. Dominus meus Socin. Iunio. cons. 124. numero 52. libro primo, Iulius Clarus in tract. suis in §. testamentum. q. 99. versi. cæterùm.

Secundò quoque tollitur primum testamentum absque speciali derogatione in secundo testamento inserta, quando tempus decem annorum inter primum, & secundum testamẽtum effluxerit, non obstante quicquid dixerint Aret. & Ias. in d. l. sancimus, sub quarta fall. cum per tale templus obliuio clausulæ specialis derogatoriæ in primo testamẽto insertæ præsumitur, ita ꝙ derogatio specialis in secundo testamento, non ex defectu voluntatis testatoris, potius autem ex memoriæ defectu, omissa censetur: meritò, si hoc in casu secundum testamẽtum absque speciali derogatione prioris primo præualeat, illiq; præferatur. Paris. consil. 10. nu. 17. lib. 3. vbi dicit hanc esse communem Doct. opinionem, Ruyn. consi. 11. num. 10. lib. 2. Rub. cõsil. 24. sub numero sexto, & seq. Iulius Clarus in d. §. testamentum. q. 99. vers. scias etiam.

Reuocatur quoque sine speciali derogatione pluribus aliis modis, de quibus per Ias. post Scribentes ibi in d. l. sancimus, numero octauo, & pluribus seq. & per Iulium Clarum in d. §. testamentum, quæst. 99.

630 Redeundo igitur ad † materiam nostram principalem petitionis hæreditatis dico, ꝙ Ias. in l. j. nu. 6. C. de inoffic. testam. dicit, ꝙ quamuis petitio hæreditatis directa, & vtilis reperiatur; tamen non ex conuenti persona, sed respectu agentis directa, & vtilis dicitur: nam si agens est hæres de iure ciuili; petitio hæreditatis directa sibi competit, de qua loquitur titulus. ff. de pet. hæred. si verò hæres de iure tantum prætorio sit, & tunc bonorum possessio, & hæreditatis petitio sibi cõpetit, de qua loquitur tit. ff. de bon. poss. hæred. peti. si verò fideicommissarius est ille, qui agit, & tunc quoque hæreditatis petitio vtilis sibi competit, de qua loquitur tit. ff. de fideicom. hæred. peti.

A qua opinione ego valde dissentio, dũ Ias. velit, ꝙ respectu tantùm actoris, & nõ rei vtilis, vel directa dicatur, prout est, qñ actor prætendit se fideicommissarium esse, vel de iure prætorio hæredem. Ego autem bene fateor, ꝙ illis in duobus casibus petitio vtilis actori competat, & vtilis dicatur, vt etiam dicit Alex. consi. 186. num. 6. lib. 5. non tamen nego deinde, quin respectu cõuenti petitio hæreditatis vtilis alio modo dici possit, vt legitur in exemplis traditis in tex. l. etiam. §. primo. ff. de pet. hæred. ibi actor asserebat, se directum, & verum hæredem esse; tamẽ quia emptor actione petitionis hæreditatis tenebat: quia modice illam hæreditatem emerat, uel venditor non reperiebatur, concludit ibi Iurisconsultus, ꝙ petitio hæreditatis vtilis contra talem emptorem conceditur. Ecce, ꝙ tex. est ibi clarus, qui cauillari non potest, quin conuenti respectu vtilis etiam dicatur, ideo glo. quæ est magistralis in rub. ff. de rei vend. dicit, ꝙ directa & vtilis ad actorem, directo & vtiliter ad reum refertur, ergo d. glo. aperto ore sensit, ꝙ tam respectu actoris, quàm etiam rei directa, & vtilis actori conceditur, ergo ex his patet, Iasonem in d. l. prima, nume. sexto, malè, & perperam loquutũ fuisse, tamen bene verum est, ꝙ ex parte conuenti differentia est, an directè, uel vtiliter reus cõueniatur, prout in simili dicit glo. magistralis in rub. ff. de rei vend.

631 Et si quis bona particularia alienaret, † quæ fideicommisso subiecta essent, hæc alienatio valeret, dummodo fieret ab ignorante, qui nesciuisset fideicommissum extare. l. fi. ff. de leg. 2. & ideo procurator actoris semper cautus debet esse; vt alienantis scientiam deducat, & alienantem probet, sciuisse rem alienatam restitutioni fideicommissi suppositã fuisse, aliàs actor succumberet, Alexand. consi. 3. nume. 3. lib. 3. & consi. 176. num. 5. libro quinto.

632 Et petitio † hæreditatis est actio bonæfidei. §. actionum, Inst. de act. l. fin. in fi. & ibi Bal. & Salyc. nu. 2. C. de pet. hæred. Plot. in l. si quãdo, nu. 517. C. vnde vi. & ideo in litem contra dolosum iuratur, Plot. in d. l. si quando. nu. 507.

633 Et hæreditatis petitio † non simpliciter realis dicitur, sed est realis, & personalis, & sic actio mixta nuncupatur, Bald. in l. si post. nu. 4. C. de pet. hæred. & in l. hæreditatis, nu. 3. & Salyc. nu. j. C. eo. tit. Ias. in rubr. C. de inoff. testam. nu. 3. Rip. in l. j. num. 7. ff. quor. bon. Balbus in tract. præscrip. in 4. par. quartæ par. princip. quæst. 16. nu. j. in fi.

Alij autem contrarium censuere, ꝙ immo petitio hæreditatis est mere realis, Ias. sibiipsi contrarius in l. si quis agere, nu. 14. C. de codicill. & in l. edita, nume. 11. in fi. C. de ed. & in l. prima, nu. 29. ff. de ed.

Alii verò concordando opiniones distinxere hoc modo, ꝙ petitio hæreditatis dominij respectu est merè realis, quod dominium sequitur possessorem ad rem sibi tradendam, & ideo concluditur affirmatiuè, sicut in rei vendicatione, & hoc in casu loquitur vltima opinio Ias. præallegata, sed quia dicitur habere etiam quasdam præstationes personales respectu rerum, quæ à debitoribus sunt exactæ, & respectu pretii rerum venditarum. l. sed & si lege. §. petitio. ff. de pet. hære. nam ad exacta, & ad pretium rerum agitur ad dandum, & contra solam exactoris personam agitur, & hoc in casu est mixta, Ang. in l. sed & si lege. § bonæfidei, nu. j. ff. de pet. hæred. & in his terminis loquuntur Doctores primam opinionem tenentes, ita distinguendo declarat Bal. consi. 326. nu. j. versi. secũdus, lib. 2. Corn. consi. 47. num. 8. lib. 4. Rip. in rub. ff. si cert. pet. num. 7.

Verùm etiam, si velimus indistinctè alteram Docto. opinionem tenere, videlicet, ꝙ hæreditatis petitio sit mere realis, & non mixta, possumus dicere, ꝙ dictæ præstationes personales accessoriè, in consequentiamq; veniunt, & non principaliter, sed hæreditatis petitio non à suo accessorio, sed à suo principali tantum denominari debet, meritò hac ratione illa merè realis censetur, Aret. in §. sed iste, nu. 12. versi. sed ego teneo, Inst. de act. Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 7. nu. 9.

Et in quibus casibus actiones reales à personalibus differãt, vide Rip. in rub. ff. si cert. pet. nu. 8.

634 Et petitio † hæreditatis datur contra illum, qui pro hærede, vel pro possessore possidet, etiam minimam rem hæreditariã, vel aliquod ius incorporale. l. regulariter. ff. de pet. hęred. l. hæreditatis. C. eo. tit. Aret. in §. actionum autem, num. 100. & Ias. numero 232. Inst. de act. Corn. consi. 47. num. 8. & consil. 91. nu. 1. lib. 4. præter seruitutem prædijs hæreditariis debentem, quæ nõ in hæreditatis petitione cadit, sed pro illa actione propria negatoria videlicet, & confessoria agi debet, Ias. in d. § actionum autem, num. 232. in fin.

Hæredięq; etiam competit ad consequendum res hæreditarias aduersus quoscunque possessores, siue vniuersales, siue particulares, Ias. in l. vt inter diuinum, num. 23. C. de sacros. eccles. etiam contra quemcũque singularem rei successorem. l. licèt minimam. ff. de pet. hæred. Pract. Pap. in form. lib. quo pet. hæred. ex testa. in glo. j. nu. 4.

Et ad rem petitio hæreditatis singularem datur, Rip. in l. j. §. quia autem, num. 12. ff. quor. legat. etiam contra debitores hęreditarios, si debiti respectu se hæredes esse contendunt. l. etiam. §. fi. ff. de pet. hæred. Ias. in §. actionum autem, num. 228. Inst. de act. Marant. in tract. de ord. iud. in 4. par. dist. 7. num. 8. si debitor verò hæreditarius non contendit se hæredem esse, sed aliã tantum causam allegat, per quam soluere negat, & tunc hac actione non conueniri potest. l. si debitor, & ibi Bart. ff. de pet. hęred. Aret. in d. §. actionum autem, nu. 101. & Ias. nu. 228.

635 Et † quando agitur contra debitorem respectu debiti hæreditarij tanquam contra iuris possessorem, aliæ interrogationes fieri debent, de quibus infra remissiuè Iason. in d. §. actionum autem num. 299.

Et aduertat hæredis procurator, ad interrogandum reum, an velit contendere se esse hæredem, vel possessorem rei singularis, vel debiti: & si responderit, ꝙ sic, actor tunc tutius illum hæreditatis petitione conuenire poterit: si verò negatiuè responderit, minimè reus conueniri potest, cum hæreditatis petitio non competit, nisi contra reum, qui pro hærede, vel pro possessore possidet, d. l. regulariter. d. l. hæreditatis, Rolan. consi. 1. nu. 10. lib. 1. sed tunc reum actione reali, vel publiciana conuenire poterit, Pract. Pap. in form. lib. pro hæred. ab intest. in glo. j. numero nono.

636 Dixique, ꝙ † hæreditatis petitio tantum contra illum, q pro hærede, vel pro possessore possidet datur, Calcan. consi. 67. numero quinto, circa medium. sed ego censeo, hanc conclusionẽ esse veram, si possessor dicit, se hæredem illius esse, cuius actor est, secus verò erit, si alterius erit: quia tunc hæreditatis petitio contra illum actori non competit, Ang. consi. 229. nu. 2.

637 Et pro † hærede possidere censetur ille, qui tanquam hæres possidet, cum in effectu verus hæres non sit, licèt credat se hęredem esse, si non aliquam verò causam, vel iustum titulum allegit, & tunc pro possessore possidere cẽsetur. l. pro hærede. ff. de pet. hæred. Spec. in tit. de interrog. § j. nu. 2. Aret. in §. actionum autem, nu. 100. versi. quis dicatur, & Ias. nu. 217. Inst. de act. Alex. in l. quod vxor, numero primo. ff. de acq. poss. in l. j. num. 2. C. de inoff. testam.

Et tribus modis quis pro hærede possidere potest, gl. in d. l. ꝑ hærede, Ias. in l. j. nume. 2. C. de inoff. testam. Rip. in l. j. nu. 6. vers. tribus. ff. quor. bon.

Immo pro possessore possidere censetur ille, qui allegat se ꝑ hęrede possidere, nullam autem causam de iure, vel de facto habet, credendi hæreditatem ad se pertinere: nam testamẽtum non allegat, in quo institutus sit, & si allegat, nullam de illo fidem facit, neque propinquitatem probat, taliter ꝙ ille cẽsetur prædo, & non tantùm tenetur ad res, quas possidet, sed etiam ad illas, quas dolo possidere desierit, vel de pretio, & de fructibus perceptis, & percipiendis, & de quibus verisimiliter percipi poterunt, & de omnibus damnis, & interesse veri hæredis. l. sed & si lege. §. quod autem ait, ut ibi Bart. & Castr. post gl. ibi. ff. de pet. hęred. & iuramento veri hæredis in litem cõtra reum conuentum statur de prædictis omnibus & singulis vt suprà, præuia tamen taxatione deinde per iudicem fienda, Plot. in l. si quando, num. 508. & nu. 510. C. vnde vi.

Quæ conclusio de iure quoque procedit, si reus conuentus scit hæreditatem sibi auferri posse; quia scit testamentum inofficiosum esse, vel se indignum, & incapacem, vel tacitã fidem testatori præstitisse, de restituendo hæreditatẽ incapaci: si ergo his in casibus hæreditatem adiuerit, in dolo, malaq; fide esset, & ideo prædo erit, etiam ante litem motam, & contra eum in litem iuratur de prædictis omnibus & singulis, ut suprà l. prædonis, vbi Castr. ff. de pet. hær. Plot. in d. l. si quando, nume. 509. & hoc in casu sibi locum vendicat illa regula, videlicet, ꝙ parum enim refert, an quis dolosè ab initio versatus sit, an postea cœperit facere. l. sed & si lege. § sed fructus. ff. de pet. hær.

638 Sed † si reus conuentus in iure, vel facto errasset: quia credidisset, testamentum rectum fuisse confectum, & mox inutile reperiatur, vel si alius agnatus decessisset, & putasset hęreditatem sibi potius, quàm alio deferri, & hoc ante litem motam, ille nõ dicitur prædo, & error illum excusaret. d. § sed & fructus, versi. scire autem, sed post litem motam bonæfidei & malęfidei possessor æquiparantur, Scribentes communiter in l. j. C. de pet. hæred. Plot. in d. l. si quando. nu. 514.

639 Et † ideo cauti aduocati semper in primis, antequam iudiciũ inchoetur, faciunt reum interrogare, an ipse talem rem hæreditariã possideat, & quo titulo, & quamuis reus iudicio reali conuentus nõ suæ possessionis qualitatem dicere teneatur. l. in speciali. ff. de rei vend. tamen secus est in petitione hęreditatis. l. cogi. C. de pet. hær. & ratio est in promptu; quia in hæreditatis petitione titulum habens non cogitur iudicium pati: meritò ne frustra contra illum procedatur, reus de titulo interrogandus est, cui interrogationi respondere debet. Bal. in d. l. cogi, numero quinto, & ibi etiam Salyc. nu. 3. Ias. in §. actionum autem, numero 224. Inst. de act.

640 Et si † reus respondiderit se titulum nescire, actori sufficit, ut petitio hæreditatis sibi cõtra reum competat, Aret. in d. §. actionum autem, sub nu. 101.

641 Vel † & si reus titulũ dicere noluerit, iudex illum tũc compellere potest, ad contestãdum litem: si post autem lite contestatam titulum allegaret, illudq; probaret, sibi proderit, cum titulus post litem cõtestatam opponi etiam potest, Bar. in d. l. cogi, nume. 5. & ibi Doct. Io. de Am. consi. 118. nume. 3. tamen ille tũc omnes expensas litis actori resarcire tenetur, ex quo actorẽ temerè defaticauit. Bal. in d. l. cogi, nu. 11. & ibi etiam Ang. numero 6. Io. de Am. consi. 119. nume. 4. in fi. & seq. non obstante quicquid dixerit Salyc. in d. l. cogi, nu. 7.

642 Et hoc † in iudicio petitionis hæreditatis quomodo interrogationes fieri debeant, vide Specul. in tit. de interrogat. §. j. numero. 2. Bal. in d. l. cogi, nu. 8. & ibi Scribentes, & cons. 325. & 326. lib. 2. Aret. in d. §. actionum autem, nu. 101. & ibi etiam remissiuè Ias. nume. 226.

643 Et si reus res † hęreditarias alienauerit, pretiumq; acceperit, ad quod conueniri potest: quia vna res in vniuersalibus (vt in hæreditate) loco alterius succedit. l. si rem & pretium. ff. de pet. hæred. Dominus meus Soc. Iunior consi. 19. nu. 1. lib. 2. & interrogatur, an rem hæreditariam possideat; si respondiderit, quòd non, & de mendacio conuincatur, an in translatione possessionis huius pretij puniatur, & glo. in l. fi. ff. de rei vend. dicit, ꝙ sic, sed ego puto id esse verum, si reus indefinitè interrogatus sit, secus verò est, si de rebus particulariter tantum hæreditariis: quia tunc ad translationem huius pretij possessionis non punitur, & ideo bonum est, ꝙ interrogationes indefinitè, & non particulariter fiant, Bal. in d. l. cogi, num. 12. & Salyc. nu. 8.

644 Quid † si reus interrogatur, an totã rem possideat, & in possessione in parte, & non in toto mentiatur, an tota possessio, vel illa pars tantùm, in qua mentitus sit, in actorem transferatur: & reor, illam tantùm partem in illum transferri, in qua mentitus sit,

sit, Bald. in d.l.cogi, numero decimotertio, versi. sed pone.

645 Quid † si interrogationes sint omissæ, & actor solum ꝓbat, se esse hæredem, & dictam rem per defunctum tempore eius mortis fuisse tentam, vel possessam: at reum dictam rem possidere non probaret, an obtinere actor possit, & prima fronte videbatur dicendum ꝙ sic: nam reus est in culpa, tolerādo litem secum contestari. In contrarium autem se habet communis Doct. opinio, tum quia reus non fuit interrogatus, meritò nihil est, ꝙ sibi imputetur, tum quia litem per negationem cōtestando, pariter se possidere negasse censetur, actori vtique est imputandum, cur passus sit, litem contestari, meritò si reus absoluitur, Bald in d l.cogi, numero 13. & ibi etiam Saly. nume. 8. versi. quæro actor.

646 Verùm † si iudex actori propitius erit, poterit declarare, talem rem actori pertinere, & si deinde probabit reum dictam rem possidere, contra illum executio fieret, quare talis sententia actori semper vtilis erit, Bald. in d.l.cogi. nu. 13. & ibi quoq; Salyc. nume 9.

647 Et † ideo si ante litem contestatam reus rem hæreditariam non possideat, post litem autem contestatam reus tantùm possidere ceperit, iudicium valeret: nam restitutio in consequentiam in hæreditatis petitione venit, & principaliter petitur, ꝙ actor hæres declaretur: restitutio autem iudicis officio fit, meritò si in petitione hæreditatis sufficit, ꝙ reus post litem contestatam possidere inceperit, Rip. in l. prima, numero decimo. ff. quor bon.

648 Et † si hæreditatis possessor suo ex capite aliquam rem alienauerit hæreditariam, postquam hæreditatis petitione cōuentus sit, nunquid hæc valeat alienatio, de iureq; sustineatur: & dico, ꝙ non: nam in vniuersali iudicio petitionis hæreditatis res per solam controuersiæ mentionem litigiosa efficitur. l. diuus. in princ. & l. sed & si lege. §. si ante litem. ff. de pet. hæred. Salyc. in l.j. nu. 5. C. de pet. hæred. Plot. in l. si quando, num. 512. C. vnd. vi, controuersia ante litem motam, & extra iudicium proprie dicitur, d. §. si ante litem, Rip. in l. res iudicata. nume. 2. ff. de re iud. D. meus Soc. Iun. consi. 150. num. 12. & pluribus seq. lib. 1. & in iudicio vniuersali id speciale est, secus verò est ī iudicio particulari. Saly. in l.j. nu. 5. C. de pet. hæred.

649 Si † sine autem iudice res tempore perituras alienauerit, ut puta fructus, & similia, & de restituendo pretium illarum satisdederit, alienatio valebit, aliàs secus erit, d.l. diuus, in princip. & ibi Cast. Aret. in §. actionum autem. nume. 103. & ibi etiam Ias. num. 231. inst. de act.

650 † Vel & cū causæ cognitione, iudicisq; licentia res & quoq; nō tempore perituras alienare poterit, quę causę cognitio versatur, si aliquid necessarium ad funus impendi debeat, vel si cibaria familiæ hæreditatis necessaria sint, vel si pignus à creditore distraheretur, si intra diem non luatur; nam tunc in his casib. alienatio à iudice ꝑmittitur, si iudici ęquum videbit̄. d. l. diuus, vbi Ang. nu. 2. & idem Ang. in l. item veniunt, nu. j. ff. de pet. hęred. & in d. §. actionum autem. nume. 103. & Ias. nu. 231. Cępol. caut. 90. & in his quoque casibus, nuda sufficit cautio. d.l. diuus. vbi Castr.

651 Verùm † si præter casus limitatos vt supra, quis hæreditatem scienter litigiosam emerit, contra emptorem hæreditatis petitio datur: quia talis titulus pro non titulo habetur, & sibi non prodest: immo si emptor hæreditatis petitione conueniatur, ad omnes quoque fructus tam ante litem cōtestatam, q̄ etiam ex post perceptos tenetur, text. est clarus in l. si post motam. & ibi Bar. Bald. Salyc. & cæteri Scribentes. C. de pet. hæred. Io. de Am. consi. 54. num. 6. & si in dicta re empta plantaret, & ędificaret, omne id Domino cederet. §. & ex diuerso, inst. de rer. diuis. Io. de Am. consi. 54. num. 10.

652 Et si † malęfidei possessor rem hæreditariam alienaret, siue ante litem motam, siue post, non tantum ad rei restitutionem condemnabitur, sed quoque ad interesse veri hæredis, simul cū fructibus perceptis, & percipiendis. l. sed & si lege. §. si ante litē. ff. de pet. hæred. glo. est magna in fine l. sequitur. §. fructus. ff. de vsucap. Salyc. in l. certum. sub nu. 4. C. de rei vend. immo in litē contra illum iuratur, si hæreditatis petitione conueniatur. multo igitur magis, si post litem contestatam, vel litem motam huiusmodi alienationem fecerit, Plot. in l. si quando, num. 512. C. vnd. vi: idem quoque erit, si rem communem alienaret, sciens partem rei alterius esse, Plot. in d.l. si quando num. 517.

653 Si † emptor autem ignorasset, litem super re empta ob temporis antiquitatem motam fuisse, & ita liquidò probaret, tunc ad fructuum restitutionem non tenetur, nisi à die contestationis litis, vel à die controuersię motę. d.l. si post motam. § j & ibi not. per gl. & si rem ignoranter alienatam emerit, & melioramenta bona fide necessaria in re ita empta fecerit, dico, ꝙ indistinctè dicta melioramenta per modum excipiendi recuperabit, Castr. consi. 94. col. 2. versi. quantum vero ad melioramēta, lib. 2. in nouis. Neguz. in tract. de pign. in quarto membro, quintæ par. num. 19. Boer. decis. 44. sub nu. 24.

654 Et † inter bonam aliquando ac malam fidem datur medium: videlicet nō bona fides, nec mala, neq; in totum sibi locū vendicat effectus bonæfidei, neque etiam malæfidei: & tunc surgit conclusio clara, ꝙ fructus restitui debent illi, qui extant, vel si consumpti sunt, quatenus locupletior sit effectus. Felyn. in c. de quarta, sub nu. 31. de præscrip. Alex. in l. iuste possidet, nu. 21. ff. de acquir. poss. Paris. consi. 100. nume. 34. lib. 3. D. meus Soc. Iun. consi. 150. nu. 19. & seq. lib. j. nam error facti, vel iuris conuentū à malafide excusat hæreditatem possidentem & per cōsequens à fructibus percipiendis. l. sed & si lege. §. sed fructus, versi. scire autem. ff. de pet. hæred.

655 Quam † conclusionem puto esse veram, & procedere, ante litis contestationem: post litem autem cōtestatam, vel motam minime; nā omnes possessores abinde sunt pares, & quasi prædones de fructibus perceptis, percipiendisq; & ad omne interesse tenentur, d.l. sed & si lege. §. si ante litem, & ibi doct. & in l.j. C. de pet. hæred. Ias. in d. §. actionum autem, nume. 234. & sic post litem motam bonæfidei possessor à malafidei non differt. d. §. si ante litem, & l.j. l. certum. C. de rei vend.

656 Bene autem verum est, ꝙ † ante litem contestatam, vel motam bonæfidei possessor nō ita tenetur: quia fructus suos facit. l. quæsitum in fi. l. bonæfidei. ff. de acquiren. rer. dom. nisi fructus extant, vel quatenus locupletior effectus fuerit. l.j. & ibi doct. C. de pet. hæred. l. si & rem & pretium. ff. eo titu. l. certum. C. de rei vend. Ang. in l. item veniunt. §. fructus. nume. 2. ff. de pet. hæred. Pract. Pap. in forma lib. quo pet. hæred. ex testa. in gl. Ꝯditionibus. nu. 4. Dec. consi. 282. nu. 5. & hoc est propter ęquitatem. l. si me & Titium. ff. si cert. pet. & hæc est communis docto. opinio, vt per Alexandrum in l. in insulam. §. fructus. nume. 6. versi. sed Bar. ff. sol. mat. secutam à D. meo Soc. Iun. consi. 150. nume. 21. & numero 37. lib. j.

Quæ opinio in iudicio vniuersali est ęquissima, prout est in hæreditatis petitione: secus verò est in iudicio particulari secundùm crebriorem doct. opinionem, à qua in iudicando, & consulendo non est recedendum, vt per Curt. Sen. consi. 71. col. 9. versi. & posito, nam in iudicio vniuersali illa commoditas, quę ex fructuum cōsumptione percipitur, loco rei & loco fructuū succedit. l. si rem & pretium. ff. de pet. hæred. in singulari autem iudicio minime. Bal. in l. si post. nu. 2. C. de pet. hære. & in d. l. & ex diuerso nu. 2. ff. de rei vend.

657 Et † an locupletior effectus fuerit, tempus rei iudicandæ inspicitur. l. si à non domino. §. quo tempore. ff. de pet. hæred. glo. est ī d.l.j. in verbo, Locupletiores, & ibi Saly. nu. 6. in fi. l. fructus. ff. de rei vend. & præcipuè quando est causa moderandi condemnationem, secus verò erit, si causa esset actionem concedendi, nam hoc in secundo casu tempus litis contestatæ inspicitur. Bar. in d. §. quo tempore, nu. 2.

658 Et † nonnulli existimauere, illum cum illis locupletasse præsumi, nisi ipse probaret, se illos in mala parte cōsumpsisse, Ang. in l. vtrum, nu. 4. ff. de petit. hæred. Dominus meus Socin. Iunior consi. 150. nu. 38. & seq. lib. 1.

Alii autem contrarium censuere, ꝙ immo in dubio ille non præsumatur se locupletiorem effectum fuisse, nisi id perspicuè constet, Felyn. in c. de quarta, sub num. 31. de præscrip. Curt. Sen. cons. 71. nu. 11. non obstante quicquid dixerit Ang. in d.l. vtrū, vt tradit Curt. Iun. consi. 6. nu. 26. in fi. & consi. 28. numero 14. versi. postremo.

Quæ conclusio mihi dę iure videtur verissima: nam non credo, ꝙ sufficiat probare reum fructus in suos vsus conuertisse, ad probandum illum locupletiorem effectum fuisse, cum possit esse, ꝙ splendidius vixerit, quàm efficere debebat, & hac rōne fructus consumpserit, & ideo procurator hęredis in actu practico cautus esse debet, vt articulet & probet, possessorem bonæfidei fructibus consumptis locupletiorem fuisse factum, & speciem locupletionis articulare, & probare debet, Curtius Sen. consi. 71. numero 11. Cagn. in l. ex pœnalibus, numero tertio, & seq. ff. de reg. iur.

659 Sed ego puto animaduertendum esse, † ad illam propositionem communiter receptam, quæ est, ꝙ post litem cōtestatam possessor bonæfidei à malęfidei non differat, sed ante litem cōtestatam tantùm, contra hanc conclusionem insurgebat tex. in l. hæres furiosi. §. fructuum. ff. de pet. hæred. qui tex. totum dictæ propositioni contrarium annuere videbatur, ex eo quia ille tex. litteraliter intellectus dicit, ꝙ post hæreditatem petitā vsuræ fructuum perceptorum non præstantur (intellige venditorum, vel consumptorum secundùm Salyc. in l. prima, colum. fin. in fi. C. de pet. hæred.) sed ante litem contestatam tantùm, vt ibi ille tex. dicit.

Quæ enim elocutio, quātum iuri naturali abhorreat, nemo est, qui ventriculos cerebri ad reuersum nō habeat, quin illam diiudicet, & cognoscat, cum litis contestatio eo in casu actori magis noceret, quàm econtra, si dic. §. fructuum, eo modo intelligatur, vt suprà dixi, contra l. solet. ff. de reg. iur. & ibi Cagn. igitur &c.

Glossa-

Glossatores autem in d. §. fructuum, & etiam in l.j. in verbo, Vsuras, in fi. & ibi etiam Salyc. post Doct. num. sexto. C. de pet. hæred. enixi fuere d. §. fructuum, enucleare, pluresq; responsiones, sed non veras ei attulerunt, & ipsi satis intricatè, obscure, perplexeque loquuti fuere, & contra rationem naturalem, ita ꝙ ex illorum dictis nihil ferè boni (meo quidem iudicio) colligi potest.

Et pro intelligentia, ac responsione, d. §. fructuum, omnibus ferè durissimi, & non sine quare, Bart. prætermisit d. §. fructuū, commentare, qui Bar. post Accursium clauis, lucernaq; veritatis omniumque iurium fuit, & omnia ferè iura commentauit, præter hunc §. fructuum, satis perdifficilem, & scabrosum, maleque à Doctoribus intellectum, qui declaratione magis, q̄ alia iura indigebat.

Verùm quicquid sit, censeo, ꝙ dic. §. fructuum, sit hoc modo intelligendus, vt infrà videlicet, præmisso igitur hoc, ꝙ Papinianus Iuriscōsultus ibi proculdubio de bonæfidei possessore tantùm loquitur, semꝑ, & continuatiuè, vt ibi omnes quoq; Doc. fatentur, quo præmisso ita emanato, dico, ꝙ post hæreditatem petitam vsuræ fructuum perceptorum, videlicèt ante litē contestatam à bonæfidei possessore non præstantur: nam nō intelligere possumus, post litem motam vsuras etiam à bonæfidei possessore non prętari, cum (vt dixi) post litem contestatam, vel motam possessor bonæfidei, & malęfidei ęquiparantur. d. §. si ante litem, Scribentes communiter in l.j. C. de pet. hæred. si ęquiparantur, adęquatio in omnibus, & per omnia fit, ut per Doc. in l.j. ff. de leg. 1. sicuti igitur malæfidei possessor ad vsuras, & ad fructus post litem contestatam percipiendos tenetur, vt ꝑ Doct. in l. 1. C. de petit. hæred. ergo & bonæfidei. d. §. si ante litē, ergo non debemus intelligere, ibi, in d. § fructuum, ꝙ vsuræ fructuum à bonæfidei possessore post litem contestatā perceptorum non præstentur: quia malè & perperam loqueretur, cōtra iura perspicacissima præallegata, † & correctio dictarū legum

660 nasceretur, quæ oīno est euitanda Ias. post Scribentes in auct. quas actiones num. 2. C. de sacros. eccles. Alex. consi. 25. nu. 13. lib. 5. D. meus Soc. Iun. consi. 131. nu. 27. lib. 1. quare intelligere debemus d. § fructuum, hoc modo, ꝙ licèt vsuræ fructuū ante litem motam perceptorum bonæfidei possessori ab actore petantur, non tamen præstantur.

Verùm quoniam contra hanc intelligentiam obiectio fieri poterat, arguendo hoc modo: nam sicuti omne augumentum hæreditarium in hæreditatis petitione venit. l. item veniunt. §. item non solùm ff. de pet. hæred. & quatenus fructus extant, & si non extant, effectus fuerit locupletior bonæfidei possessor illos, vel illud lucrum actori restituere tenetur. l. 1. C. de petitione hæredit. cur ergo & quoque non ita sit dicendum de vsuris fructuum perceptorum ante litem motam.

Papinianus autem compilator d. § fructuum, hanc aduertēs obiectionem, ibi respondidit pulchrè, & bene, allegans diuersitatis rationem à præcedenti casu subesse: nam hoc in secundo casu honestum est, & iuri, ęquitatiq; cōuenit, ꝙ bonæfidei possessor hæreditatis augumentum actori illud petenti restituat: nam effectus fuit locupletior ex eo: quia hæreditas fuit aucta il-

661 laq; auctio hæredi accrescit. d. §. item nō solùm, † & ęquum est neminem fieri locupletiorem cum alterius detrimento. l. nam hoc natura. ff. de cōd. indeb. & bonæfidei possessor non in hoc aliquod damnum sustinet, prout est, si condemnatur ad vsuras fructuum perceptorum ante litem motam, vel contestatam, ad quas minimè tenetur, l. prima. C. de pet. hæred. quare igitur Papinianus ibi in dict. §. fructuum, hoc in primo casu decidit, ꝙ vsuræ fructuum perceptorum ante litem motam à bonæfidei possessore non præstātur, & ibi deinde dixit, diuersa ratio illorum est, qui fructus perceperunt, cum eisq; hæreditatem ante actionem hæreditatis illatam auxerunt, & illa dictio, Et, ante illud verbum, Auxerunt, est intelligenda, secundùm quoque Salyc. in d.l.j. numero sexto, versi. restat, & tunc: nam & si illa eorum fructuum augumentatio in hæreditate etiam ante litem motam (ea existente) veniat, hærediq; accrescat, non tamen sic debet esse de vsuris fructuum perceptorum ante litē motam, cum nec de fructibus percipiendis ante litem contestatam bonęfidei possessor tenetur, ergo nec de vsuris, d.l. 1. in fine.

Sensus igitur, verusq; spiritus. d. §. fructuum, hoc modo breuiter succincteq; sumendus est, vt infrà videlicèt, ꝙ licèt vsuræ fructuum ante litem motam perceptorū ab actore bonęfidei possessori petantur, & hanc tantum petitionem fecit, postquā hæreditatem petiit, non tamen præstantur, ꝙ non sic est de fructibus ante litem motam perceptis, qui hæreditatem auxerunt: nam illud augumentum simul cum hæreditate restituere tenetur, ratione vt suprà per me præallegata.

Et hęc est mera, vera intelligentia, puraq; anima d. §. fructuū, qui si alio modo intelligeretur, aliis omnino iuribus repugna-

662 ret, † quæ contrarietas distinctione est remouenda, si fieri potest, prout in qualibet fit dispositione, Ang. in l. item veniunt. §. cæterùm. in fi. ff. de petit. hæred. Cagnol. in l. vbi repugnantia. nu. 4. ff. de reg. iur.

663 Et tanto fortiùs, † vt legum correctio euitetur, quæ omnino est euitanda, ut per Scribentes in auct. quas actiones. C. de sacrosan. eccl. & per Dominum meum Socinum Iun. consi. 131. num. 27. lib. 1. cum correctio tot iurium in contrarium præallegatorum non præsumitur. l. præcipimus. C. de app. nam priores leges à posterioribus interpretationem recipiunt, & econtra, nisi sibi sint adinuicem contrariæ; nam tunc priores per posteriores tolluntur. l. nō est nouum, cum duabus legibus seq. ff. de legi. cum ergo ita sit, necesse est, ꝙ tex. in d. § fructuum, eo modo vt suprà dixi intelligatur, cum alia iura ita sint apertissima. d.l. 1. & d. § si ante litem, à quibus limitationem & declarationē recipere debet, & quia l. 1. C. de pet. hæred. est posterior d. § fructuum meritò cogimur fateri, illi § fructuum, fuisse per d.l. primam derogatū. l. sed & posteriores. ff. de legi. igitur &c. & ideo ex his concludo, intellectum per me d. §. fructuum, illatum de iure esse verissimum, & amplectendum.

664 Bonæfidei possessor † si rem hæreditariam alienauerit, & pretium receperit, vel rem permutauerit; tunc non in actoris facultate erit hac hæreditatis petitione ad pretiū, vel ad ipsam rem hæreditariam agere, cum bonæfidei possessor hac tātum actione conueniri potest ad rem, quam pro re hæreditaria habuit, & nō ad ipsam rem hæreditariam. Aretin. in § actionum autē. nu. 102. Inst. de act. D. meus Soc. Iun. consi. 19. num. 1. lib. 2. & si non pretium habuit, sufficit actionis actori cedere. l. si quid possessor. §. bonæfidei. ff. de pet. hær. immo bonæfidei possessor ad pretium receptum iam consumptum non tenetur, nisi quatenus locupletior sit factus. l. vtrum. ff. de pet. hæred.

665 Et † si rem hæreditariam vendiderit, & ex eodem pretio aliā rem emerit, non ad dictam rem emptam, sed ad pretiū tantum hac actione illum conuenire poterit. l. sed & si lege. §. itē si rem distraxit. ff. de pet. hæred. Alexand. consi. 186. sub numero sexto, libro quinto.

666 Et † si possessor bonæfidei rē hæreditariam deinde redemerit, ab actore non conueniri potest, nisi ad rem, & non ad pretium, & si aliquid eius occasione accessit, lucrū illud simul cū re restituere tenetur. l. si & rem & pretium, & ibi Castr. ff. de pet. hæred. bene autem fateor, ꝙ si rem alienatam non redemerit, in actoris facultate erit, rei vendicatione agere contra emptorem, vel contra venditorem ad pretium petitione hæreditatis, quatenus locupletior sit factus, & quatenus venditor teneri possit, D. meus Soc. Iun. consi. 19. nu. 2. lib. 2.

667 Et illa regula quæ dicit, ꝙ † vna res loco alterius succedat, in vniuersalibus iudiciis sibi locum vendicat, ut in hæreditatis petitione est. l. si rem & pretium. ff. de petitione hære. Ang. in l. itē veniunt, num. 1. ff. de pet. hæred. secus verò est in rei vendicatione: nam in illa vna res non alterius loco surrogatur. Alex. cōsi. 186. num. 4. & nu. 6. lib. 5.

668 Si possessor † autem bonæfidei rem aliquam hæreditariam consumeret, quæro an teneatur, si mox à verò hærede conueniatur, tu distingue, & dic, aut ex re consumpta ille, qui rem cōsumpsit, non fit locupletior, & tunc res consumpta pro parte ad damnum consumantis cedit, & pro parte ad damnum veri hæredis. l. sed & si lege. § adeo. vbi glo. & Doct. ff. de pet. hæred. si autem ex dicta re consumpta locupletior factus sit, tunc ad rei ęstimationem consumptor tenetur, Dominus meus Soc. Iun. consi. 150. num. 36. & seq lib. 1. si autem in malafide esset, omnino tenetur: quia rem consumere non debebat, de qua sciebat controuersiam fieri, & ad alium pertinere, D. meus Socin. Iun. consi. 150. nu. 35 lib. 1.

669 Et si † quis bonafide expensas funerales fecerit, si deinde cōdemnabitur hæreditatem restituere, deducet sumptus, quos se in funeralibus defuncti exequiis fecisse probat. l. in restituēda, & ibi Doct. C. de pet. hæred. nā deductis expensis hæreditas est, Durant. in tract. de art. test. tit. 6. caut. 42. num. 4. quia etiam fructus dicuntur illi, qui deductis impensis, & oneribus remanent. l. fructus. ff. sol. matr. Dominus meus Cęph. cons. 290. nume. 16. idem dicitur de pecuniis hæreditariis quoque creditoribus solutis, quæ deducuntur. l. de hæreditate. C. de petit. hæred. l. ꝙ si possessor, & ibi Bar. ff. de pet. hæred.

670 Et † expensas quoque bonæfidei possessor deducet, quæ in proxenetis, bannitoribusq; fiunt causa rem hæreditariā subhastandi, occasione soluendi creditores hæreditarios, Boer. decis. 44. num. 26. versi quinimmo.

671 Quæ † conclusio etiam locum vendicat, si fuerit & sit malęfidei possessor, dummodo in eius animo destinauit, vt solutio commodo veri hæredis sit. Boer. decis. 44. sub nu. 14. ubi asserit hanc esse ęquiorem, crebrioremq; Doct. opinionem.

672 Et † de his expensis & solutionib. non simplici dicentis verbo se expendisse creditur, sed illas omnino probare debet, Paris. consi. 33. num. 51. libro primo, cum expensæ non præsumantur factæ, nisi probentur, Bart. in l. si quid possessor, col. 1. in fi. ff. de pet. hæred. Ang. in d.l. restituenda, num. 3. Corn. consilio 36. num. 6. libro 2.

Saltemque coniecturalis probatio verisimilisq; arbitrio boni viri requiritur, Bald. in d.l. in restituenda, nu. 1. versi. secundò

not.

not & Salyc.ibi dicit,ꝙ expensæ per soluentis sacramentū probantur, si arbitrio boni viri verisimiles sint. Ego autem puto id esse verum in expensis paruis,secus verò est in magnis, quæ per scripturas, vel per testes, vel alio legitimo modo probādæ sunt,Boer.decis.44.sub nu.25.

673 Et si † expensæ probantur, tunc de suis propriis pecunijs solutæ præsumuntur,meritò,si per eum deducantur. Bal.in d.l.in restituenda,in 2.not.

674 Et si † quis rebus in hæreditariis melioramenta bonafide effecerit,an sibi per retentionis viam consulitur,antequam hæreditatem restituat,dic, ꝙ quandoque ius excipiēdi conceditur, quandoque ius agendi ad ęstimationem expensarum, & qñq; potestas eximendi,tollendiq;, quandoque nulla prædictorum facultas datur,& ideo cōsiderandæ sunt expensæ, melioramentaq; factæ & facta, an volūtariæ fuerint & ad ornatum tantùm factæ,an necessariæ, vel vtiles,Paris.consi.33.nu.53.& seq.lib.1. & consi.55.nu.24.lib.3.

675 Et † quæ expensæ sint necessariæ,& quæ vtiles, & quæ voluntariæ ad ornatum tantùm factæ tex.est qui hoc declarat,in l.impensæ,& ibi Alc.ff.de verb.sig. Castr.consil.377.nu.j.lib.j.Paris.consi.33.nu.55.lib.j.& quando melioramenta tollere possit,declarat Cast.d.consi.377.num.j.tex.est in l.fundo. ff. de rei vend. Alciat.in d.l.impensæ.

676 Et † est in actoris facultate,ꝙ ędificatum tollatur,vel soluendi expensas, quas in dicta melioratione bonæfidei possessor fecit.d.l.in fundo. Ias. in l.fi.nume.29. C.de iur.emphyt.Alciat.in d.l.impensæ in verbo, Vtiles, circa medium.Iulius Clarus in §. feudum.q.88. dummodo ne res sit deterior, quàm si ab initio non ędificatum foret,dicta l.in fundo,Alciat. in loco proximè allegato vt suprà.

677 Et si Dominus † rei eliget ęstimationem melioramentorum soluere non fit ęstimatio,prout ędificium integrum, incorruptumq; valet,sed prout rudera valent ab ędificio separata, Ias. in d.l.fin.num.29.secundùm communem Docto.opinionem, vt per Beroum quæst.suis famil.q.96.nume.4.versi. si verò feudum,sed Iulius Clarus in §.feudum.q.88. dicit, ꝙ opinio cōtraria est ęquior,& ꝙ ab illa in iudicando nō recederet, & æstimatio non fit,prout vendi poterat,sed potius,prout in eo aliàs fuit expensum,Ias.in l.j.§.si hæres percepto,nume.10. ff.ad Trebell. dummodo (vt dixi) melioramenta tempore restitutionis non sint deteriorata,vtputa si centum in melioramentis expēdidit, & tempore restitutionis melioramenta, nisi in quinquaginta reperiantur, tunc nisi quinquaginta non debentur, Negus.in tract.de pign.in quarto memb.quintæ par.nu.16.Boer.decis.44. sub nume.25.ergo vt melioramentorum expensæ debeantur, non sufficit tantum fuisse impensum, nisi & quoq; res meliorata sit,& hæc duo copulatiuè requiruntur,ꝙ sit impensum, & res sit meliorata.quarè sis cautus in articulando expensas, & illas probando, vt concludas tam circa expensarum quantitatem, tam & quoq; circa rei meliorationem,deducendo ꝙ in tātum res propter expensas pretiosior est,quàm ante esset,aliàs nō obtineres, Negusan.in tract.de pign in quarto memb quintę part. numero duodecimo.

678 Et † expensæ quæ fiunt in deboscando,& terras arando,non reficiendæ sunt: si vero in plantandis vitib. vel arboribus factæ sint, si arbores sint fructiferæ, vt vites,poma,& similes, & tunc reficiuntur,Negus.in loco proximè allegato vt suprà, faciendo ęstimationem eo modo vt prædixi: secus verò erit, si plantator malęfidei possessor extitisset,& esset:quia si plantaret,illud domino rei cederet,Io.de Am.consi.54.nu.10.

679 Et si † tanquam negotiorum gestor expensas fecerit,eas sine lęsione prioris status rei deducet,si necessariæ fuerint,& illas iudicis officio repetet.l.domum.C.de rei vend. Alc. in d.l.impensæ,in verbo, vtiles,in fi.

680 Et † bonæfidei possessor pro expensis necessarijs in re factis, ipsam rem quoque retinere poterit, donec melioramenta necessaria sibi soluta fuerint,arg.l.in fundo.ff.de rei vend. Cornel. consi.147.num.18.lib 2.Alex.consi.154.num 4.in fi.lib.6.Paris. consi.55.nu.24. lib.3. Boer.decis.44.nu.24. Cagn.latè in l.2.numero 153.& seq.C.de rescind.vend.

681 Bene † autem fateor, ꝙ illa melioramenta cum fructibus ꝑ illum perceptis compensantur, etiam si melioramenta fuerint necessaria,prout est in hærede putatiuo,qui expēsas fecisset circa rei reparationem,siue in faciendo de nouo,siue in soluendo debita,& hoc per textum l.sumptus l.emptor. ff.de rei vend.gl. est in l.certum,in verbo,extantes.C.de rei vend.& ibi etiam Salyc.nu.3.in fi.Ang.in d.l.sumptus Alex.consi.154.num.5.lib.6. Negus.in tract.de pign.in 4.memb.quintæ par. nume.12.& seq. Boer.decis.44 nu.15.& seq.

Et quamuis dicta iura in rei vendicatione loquantur,tamen ex rationis identitate sibi locum in petitione hęreditatis vendicant.D.meus Soc.Iun.consi.150.nu.31.& seq. lib.j. nam quādo bonæfidei possessor ex re aliena respectu possessionis tantum fructus perceperit,illi tunc ita percepti cū melioramentis compensantur,Ang in d.l.emptor,num.j.prout & in paraphernali-

682 bus quoque fit:nam expensæ, † quæ per maritum in rebus paraphernalibus fiunt,cum fructibus per eum perceptis compensantur.Io.de Am.consil.54 nume.5.& seq.Berous quæst.suis famil.quæst.22.

683 Et † ita quilibet Dominus,qui ad rem & ad fructus tempore meliorationis agere potest,compensare debet fructus cum meliorationibus,quatenus melioramenta fuerint facta,Alex.consi.154.nu.5.lib.6. Negus.in d.tract.in 4.memb. quintæ par.nu.12. & seq.Boerius decis.44. nume.20.& 24. circa medium,Berous d.quæst.22 num.2.& seq. nam sicuti ex equitate fructus ob bonam fidem bonæfidei possessori conceduntur, ita ex eadē equitate in expensis meliorationum imputari debent, Negus.in loco allegato vt supra nu.13.in fi.

684 Secus † verò est,si bonæfidei possessor fructus ex re sua percepisset,quæ in tempus restituenda erat,non tunc fructus cū meliorationis computantur,Bald.in l.emptor.prope fin.ff.de rei vend.Castr.consi.94.col.2.versi. quantum verò ad melioramenta,lib.2.Alex.in l.in insulam.§ fructus.nu.6. versi. vltimo.ff.soluto matrim.Curt.Iunior consi.6.sub nume.27.Paris.consi.33. nume.53.& seq.lib.j.ita hanc quoque distinctionem sequitur Alexan.Negus.Boer.Bero.in locis præallegatis vt suprà,ratioq; in promptu est,nam viuente grauato fructus percepti erāt sui: meritò,si melioramenta per illum in re necessaria facta non cum fructibus per illum perceptis compensantur, Castren.dicto consi.94.col.2.versi quantum ad id,Boerius decis.44.nu.21. & alij Doctores præallegati vt suprà.

685 Et hac ratione videmus,ꝙ † melioramenta per emphyteutam † re ecclesiastica facta,si res emphyteutica per lineam finitam ad ecclesiam reuerterit, & non propter eius culpam, vel non dolum, vel propter canonem non solutum, dico, ꝙ illa melioramenta hæredibus & quoque extraneis ipsius emphyteutæ mortui debentur,Bald.in l.emptor.in fin.ff.de rei vend. Ias.in l.fi.nume 27.C.de iur.emph.Dec.consil.518.Iulius Clarus in tract.suis in §.emphyteusis,nu.45.& in §.feudum, quæst.88. Berous quæst.suis famil.q.96.nu.4.versi.si verò feudum,nisi pactum inter emphyteutam & dominum in contrarium extaret, quia illud valeret, & seruaretur, Ias.in d.l.fi.num. 28. tamen si pactum nō extaret,melioramenta debentur,& tunc quoq; compensatio non fit cum fructibus per emphyteutam perceptis, Bald.in d.l.emptor.Ias.in dic.l.fin numero 52.Negus.in d.tract. in quarto membro,quintæ par.nume.14.Boer.decis.44.numero 19.in fin.

Quæ conclusio etiā ampliatur,si melioramenta per emphyteutam de fructibus rei emphyteuticæ facta sint, quoniam illa melioramenta non cum fructibus per eum perceptis compensantur,sed per eius hæredem deducuntur, & sibi per retentionis remedium consulitur, Parisius consilio 55. numero 23. & seq. libro tertio.

686 Idem † quoque dicitur de expensis necessariis per maritum in rebus dotalibus factis,quæ dotem minuunt,dummodo non modicæ sint,Afflic decis.359.nume.2.& ratio est in promptu; nam matrimonio durante fructus rei dotalis mariti sunt.l.pro oneribus.C.de iure dotium.meritò,si illi fructus cum melioramentis non cōpensantur,Negus.in dicto tract.in quarto membro,quintæ par.num.13.immo,si maritus rebus in dotalibus expensas fecerit necessarias,& soluto matrimonio vxor in mora sit expensas hæredibus mariti soluendi, illos fructus suos faceret, ad meliorationem portionem respicientes. Negus. in dicto tract.in 4.membro,quintæ par.nu.10.in fi. vbi dicit hanc opinionem esse veram, & ꝙ illam Florentiæ seruari vidit.

Quam conclusionem reor esse veram, si expensæ vtilitatem perpetuam rei dotalis respiciāt,& magnæ sint: secus verò erit, si non perpetuam afferant vtilitatem,vel modicæ sint: nā hoc in secundo casu maritus illas non deducet, sed cum fructibus perceptis compensabit.Alc.in d.l.impēsæ,in verbo,necessariæ, in fi.Boer.decis.44.sub nu.5.& in hoc iudicis officium residet, Parisius consi.33.nu.56.lib.j.

637 Et † qui habet expensas de fructibus deducere, pretium operarum suarum detrahere poterit, quas in fructibus quærendis posuit,Boer.decis.44.nu.23.versi.& ideo.

688 Ex his † ergo resultat conclusio clara,ꝙ bonæfidei possessor, prout est hæres putatiuus,qui tantum respectu possessionis fructus ex re aliena perceperit; tunc melioramenta cum fructibus compensabit:secus verò si ex re sua perceperit, quæ in tempus erant restituenda,hoc in secundo casu melioramenta cum fructibus perceptis non compēsantur, secundùm crebriorē Doc. opinionem præallegatam,Alexand.d.consi.154.nume.5.Curt. Iun.consi.sexto,sub numero 27.D.meus Soc.Iun.consi.150. numero 31.& seq.lib.primo.Negus.in d.tract.in 4 membro quintæ par.nume.12.& seq.Boer.decis.44.num.15.Berous quæst.suis famil.q.22.num.4.

689 Verùm licet † hæc sit magis communis Doct. opinio, videlicet, ꝙ bonæfidei possessor, qui respectu tantùm possessionis fructus ex re aliena percepit, teneatur melioramenta cum fructibus perceptis compensare,vt perpenditur,ex auctoritatibus præal-

præallegatis:tamen si tu contrariam de iure opinionem sustinere volueris,& illam sequi,sic argumentari poteris,& dicere, quòd bonæfidei possessor fructus ante litem motam suos facit. l.quæsitum in fi.l.bonæfidei.ff.de acquir.rer.dom. Castr. consi. 94.col.2.versi præterea.lib.2.in nouis,nisi fructus extent, l.certum.C.de rei vend.& ibi Salyc.num.3. vel nisi propter illos locupletior effectus sit.d.l.certum l.si rem & pretium.ff.de pet.hæred.l.j.& ibi doct.C.eo.tit.sed sic est, sequitur conclusio clara,ꝙ præter duos casus limitatos,fructus restituere nō tenetur, ergo non tenetur melioramenta cum fructibus perceptis compensare,aliàs si velimus tex in d.l.sumptus,& in dic. l.emptor,in his quoq; terminis loqui,sequeretur id absurdum & inconueniēs, ꝙ priores leges tollerent posteriores,& erit contra naturæ ordinem,cum immo priores leges, quæ posterioribus ꝯtriæ sint, per nouas tolluntur, & non econtra. l. sed & posteriores. ff.de legi.meritò si iura noua possessori bonæfidei permittunt (præter duos casus limitatos) fructus suos ante litem motam perceptos efficere,& non cum fructibus compensare; quia includendo dictos duos casus, ergo in cæteris prohibere videntur, cum inclusio vnius sit alterius exclusio.l.cum prætor.ff.de iud. ergo in cæteris dicta iura sunt generaliter intelligenda.l.de pretio.ff. de public.cum sim.

Et si Imperator intelligere voluisset,in d.l.j.& in d.l.certum. melioramenta cum fructibus à bonæfidei possessore compensari,& fructus proprie suos non efficere, sciuisset expresse dicere,prout dixit,in dictis duobus casibus limitatis vt supra: cum igitur hoc expresse non dixit, meritò intelligere noluit, argu. l.vnicæ.§.sin aūtem ad deficientis.C.de cad.toll.& in his terminis bene loquitur Boer.decis.44.num.19.versi.& maior pars,& num.23.& seq.vbi concludit,bonæfidei possessorem non teneri fructus cum melioramentis compensare,ex quo fructus percepti,consumptiq; ante litem,si non cum illis locupletatus sit, effecti fuerunt sui.

Et si hoc quoque casu hæc daretur compensatio,erit in vno instanti,& simul dicere,ꝙ fructus essent sui,& non sui,& ita valde ridiculosum erit:nam magna implicaretur contrarietas,& repugnantia, quæ de iure non permittitur. l. vbi repugnantia. ff.de reg.iur.igitur &c.

Immo sicuti videmus, ꝙ fructus per maritum ex rebus dotalibus,vel per emphyteutam ex re emphyteutica perceptis,non cum melioramētis compensantur, hac vnica tantum ratione, ex quo viuente marito & emphyteuta efficiuntur sui, vt supra dixi: ita ergo & fructus quoq; in casu proposito per bonæfidei possessorem percepti ante controuersiam efficiuntur sui, nisi extent,vel cum illis locupletatus sit. d.l.j. d.l.certum. si vtiq; illi sui effecti fuere,ergo illi pręter duos casus limitatos(ex rationis identitate) non cum melioramentis compensantur.

Nec quicquam prædictæ propositioni obstat dicere, ꝙ sicuti ex ęquitate fructus bonæfidei possessori conceduntur, ita ex eadem ęquitate cum expensis melioramētorum imputari debent,ut per Negus.ꝯrium tenentem ita arguebatur in tract. de pignor.in quarto membro quintę par.nu.13. in fi.

690 Nam † huic forti & colorato argumento respondeo, & dico,illud esse verum & procedere posse,si constaret,vel apparere potuisset, ꝙ cum fructibus perceptis, vel illis mediantibus, bonæfidei possessorem melioramenta in re hæreditaria necessaria,vel vtilia,effecisse; illi tunc cum melioramentis computantur,ex quo cōstaret eo in casu,illum cum eis locupletatum fuisse,ad quorum restitutionem tenetur.l.j.C.de pet.hære.l.certum.C.de rei vend.meritò si dicto quoque casu fructus cū melioramentis computantur, d.l.sumptus. d.l.emptor.secus verò erit,si non constaret,illum dicta melioramenta cum fructibus rerum hæreditariarum perceptis effecisse:nam eo tunc casu nō fit compensatio,ex quo cessat ratio,quę pręcedenti casu viget, ergo & eius dispositio. l.adigere.§. quamuis. de iur. patr.c.cum cessante,de appellat.& tunc sumus propriè in termino d. l.primæ,& d.l.certum,quia fructus ante litem motam effecti fuerūt sui, igitur &c.

Bene autem verum est ꝙ si bonæfidei possessor suum patrimonium alienaret, causa faciendi melioramēta necessaria vel vtilia & voluisset petere fructus, vel interesse pecuniarum suarum,ꝙ hoc in casu fructus percepti ex rebus hæreditarijs cum istis compēsantur ex eadem ęquitate, loquitur Negusantius in loco allegato vt & supra, sed illi cum sorte nō compensantur; quia illi fructus iam consumpti effecti fuerunt sui, meritò si nō cum melioramentis quò ad veram sortem expensam nō computantur,Boer.decis.44.num.26.

Et si doctorum rationes rectè in contrarium tenentium cōsiderantur,magis pro hac opinione mea,quàm econtra, faciunt. Nam Alex.d.consi.154.num.5.lib.6.& Berous d.quæst.22.nu.2. dicunt,ꝙ fructus à bonæfidei possessore percepti in impensam computantur,per illum vtiliter vel necessariè factā, si tales fructus de iure ei spectabant,qui rem petit sibi restitui: secus verò erit,si fructus eo tempore ad illum non spectassent, & hoc per glo.cōmuniter receptam in d.l.emptor,in verbo, superfluum, in fi.vt per Alexandrum & Beroum supra,sed sic est in casu nostro,vero hæredi fructus iam consumpti non eo tempore spectabant, sed putatiuo tantū hæredi,qui in bonafide extitit, meritò eos non restituere tenetur; quia illi effecti fuere sui, dummodo fuissent percepti ante cōtrouersiam, vel litem motam, & non extarent,vel non cum eis locupletatus fuerit. d.l.certū. d.l.j.& ibi scribentes,meritò si hoc in casu hæres putatiuus fructus cum melioramentis non cōpensat,& hoc modo hæc mea opinio à contrariis impugnationibus tanquam ęquior, & de iure verior remanet defensata.

691 Quid † si melioramenta & expensas necessarias vtilesque in res hæreditarias fecerit,illasq; retinere voluerit, nunquid possit? distinguitur, aut est bonæfidei possessor, & dictas expensas consequitur,si res extat,siue combusta sit:si est malęfidei, illas non consequitur,nisi quatenus res extat, & res melior effecta sit.Alc.in l.impensæ,in verbo,vtiles,circa medium,de verb.sig.

Quæ distinctio mihi nullo modo placere potest; nam si est bonæfidei possessor, qui centum expendidisset, si restitutionis tempore melioratio non sit,nisi in quinquaginta, nō nisi quinquaginta debentur.Negus.in tract.de pig. in quarto membro, quintæ par.num.12.& 16.Boer.decis.44.sub nume.25.si res non extat,melioratio quoque non est,ergo non debetur, doct.allegati suprà,& vt aliàs tetigi.

Si verò est malæfidei possessor,& meliorasset rem hæreditariam,illæ expensę non debentur,cum illa melioratio Domino rei cederet.§.& ex diuerso,inst.de re.diuis.Io.de Am.consil.54. num.10.ergo in omni casu patet, distinctionem Alciati nō de iure esse veram.

692 Et † si malæfidei possessor esset, qui bona hæreditaria alienaret,erit in veri hæredis facultate agere hac actione ad rem, vel ad pretium.l.si à non domino.§.si pręedo.ff.de pet.hæred. Aret. in §.actionum autem.sub num.102.inst.de act.Plot.in l.si quando.nu.510.C.vnd.vi,nisi alienatio,quam fecerit, fuerit necessaria,& expediēs;nam hoc in casu in petitione hęreditatis venit, ꝙ ex contractu tantum habito super re hæreditaria percepit. l.item veniunt.in princ.ff.de pet.hæred. & ibi Ang. in princ.in d.§.actionum autem,sub nume.102.versic.aut erat,nam prædo bona hæreditaria cum causa alienare potest.l.diuus.ff.de pet.hęred. Ang.in d.l.item veniunt,num.1.

593 Et † si aliquid vtile pro hæreditate prædo emerit, in hac hæreditatis petitione venit,dummodo pretium,si de sua bursa,pecuniaq; solutum fuerit, eidem restituatur, d.l.item veniunt, in princip.Aret.in d.§.actionum autem,sub nume. 102. Boer.decis.44.nu.25.prope fin.

694 Et † prædo pluribus dicitur modis,vt aliàs dixi,& latè ꝑ Plot. in l.si quando.nu.508.& pluribus seq.C.vnd.vi,& quando quis est prædo,tenetur ad restitutionē nedum fructuum perceptorum,sed & quoque percipiēdorum.l.sed & si lege. §. qđ autem ait.& ibi Bar.ff.de pet. hęred.l.domum.C.de rei vend.Ias.in d.§. actionum autem,nu.234.siue ante litem cōtestatam,siue post, Plot.in d.l.si quando.nu.512 & quoq; prædo ad emēdationem damni rei hæreditariæ consumptæ, vel deterioratæ tenetur, si res hæreditaria consumatur,vel eius dolo deterioratur, Dominus meus Socin.Iun.consilio 150.numero 35. libro primo, & hoc quoque in casu contra eum in litem iuratur, Plot.in d.l.si quando,num.508.& seq.

695 Et † fructus in casibus,ī quibus peti possunt,(vt dixi) eodem iure cum ipsis rebus hæreditariis veniunt,glo.est in verbo, fructibus,in l.si post motam,vbi etiam Bartol.num.3. & seq.& ibi etiam Salyc.num.1.& 4.C. de pet. hæred. & ratio est:nam iudicium vniuersale augumentum diminutionemq; recipit.l.item veniunt.§.item non solum.ff.de pet. hæred. Bar.& Saly.in d.l.si post motam,Aret.in §.actionum autem.nu.103. vers.ac etiam, vbi etiam Ias.num.235.& seq inst.de act.

696 Et hæreditas † fructibus augetur,cū ab eo possideatur, à quo peti potest. d.l. si post motam. §. fructibus, intelligendo vt supra plenius dixi,hinc est,ꝙ si oues natę sunt deinde ex aliis alię, hæ quoque quasi augumentum restitui debent. l.ꝙ si oues.ff.de pet.hæred.

697 Iudicium † autem particulare,quod certos habet limites,nō vltra progredi potest,meritò si in iudicio particulari fructus nō veniunt.glo.est in dic.l.si post motam in verbo,fructibus,& ibi Bald.numero secundo, & Salyc.nume.10.Ias.in d.§.actionum autem.num.235.nisi fructus sint pendentes, nam tunc reor, ꝙ in rei vendicatione veniant.l.fructus pendentes. ff.de rei vend. Bar.in d.l.si post motam,nume.5.secus verò erit,si fructus à terra erunt separati:nam tunc aliæ res dicuntur, Bart. in d.l.si post motam,num.5.

698 Præterea dico,ꝙ † in vniuersali quoque iudicio, vtputa petitionis hęreditatis, non in libello fructuum specificatio est necessaria,d.§.item non solùm,vbi Ang.sed ex iure intentato veniunt;quia petitio hæreditatis est apta illos comprehendere:secus verò est in rei vendicatione,in qua,si fructus petere voluerit,debet illos specificare,cum rei vendicatio non sit apta illos comprehendere,nisi in libello demōstrantur, Bar.in d.l.si post motam,

motam, num. 3. & seq. & ibi etiam Bald. nume. 2. Saly. nume. 10. Ias. in d. §. actionum autem. num. 235. & seq. at ego hanc intelligo conclusionem esse veram, & in rei vendicatione loqui, de fructibus ante litem contestatam perceptis: nam post litem cōtestatam illi veniunt, licèt in libello non specificantur, Bald. in d. l. si post motam. nume. 2. & si fructus ante litem contestatam percepti, in rei vendicatione in libello particulariter non nominantur, & actor ad fructus quoque agere vellet, nouo iudicio opus est, Bart. in d. l. si post motam. nu. 4.

699 Et si controuersia † de hæreditate sit, legatarii contra hæredem scriptum agere possunt, & præstita cautione suum consequuntur legatum, vel litis euentum expectare possunt: creditores autem cautione non præstita, contra possessorem, vel hæreditatis petitorem agere possunt, & si possessor deinde succumbet, deducet omne quod soluerit: si verò à petitore soluantur, & mox succumbat, petitor à possessore hæreditatis repetet, tex. est ad litteram in l. fi. & ibi Doct. C. de pet. hæred. sed si hæres, qui grauatus fuit hæreditatem tali restituere, legatarios vel creditores hæreditarios ex sua bursa, pecuniaque soluet, repetet omne solutum à fideicommissario, qui ad dicta onera tenebatur. l. 1. & 2. C. ad Trebell. Paris. consi. 55. num. 27. lib. 3.

700 Quæro nunquid † eo in casu electio legatariorum sit in exigendo, vel cauendo, vel potius hæredis in retinendo legata, & illa retinendo, & cauēdo. Dic, ꝙ in dubio electio legatariorum est: nam licèt in alternatiuis in dubio regulariter debitoris electio sit. l. plerunq;. §. fin. ff. de iur. dot. regula, in alternatiuis. de regul. iur. in 6. glo. est in l. fi. in verbo, Cautione, in fi. & ibi Bald. num. 5. & Salyc. col. 3. in 8. oppos. C. de pet. hære. Imol. consi. 13. num. 6. Rom. consi. 192. num. 1. Soc. consi. 56. sub num. 5. & seq. lib. 1. Ias. in l. quæ de legato, num. 12. ff. de leg. j. Afflic. decis. 397. num. 7. versi. in hac dubitabili, Parisius consi. 33. num. 51. lib. 1. tamen in vltimis verò voluntatibus secus est, in quibus in dubio electio legatariorum est, glo. est fin. in l. plerunque. §. fin. & ibi Bald. & Salyc. in loco proximè allegato vt suprà. ff. de iur. dot. Ias. in d. l. quæ de legato, num. 12. Dec. consi. 12. numero 2. versi. tertiò facit, & hæc est communis Doct. opinio, vt per Cornel. consi. 215. sub num. 3. lib. 4. & per Durant. in tracta. de art. testa. tit. 6. caut. 13. nu. j. electione autem facta non erit ei licitum variare, Anch. consi. 214. num. 3. Corn. consi. 76. nu. 2. lib. 3. Afflic. decis. 397. num. 7.

701 Et si diceretur, ꝙ † licèt creditor, qui debitoris bona habeat sequestrata, debitum debitori quoque petere potest, tamen dico, id esse verum in creditore, qui non sit satisfactus, Dec. cons. 12. nu. 2. propè fin. sed non sic est in legatario, electione facta, Doctores præallegati vt suprà.

702 Et qualis sit † congrua cautio hæredi à legatariis præstanda, declara, vt per Bald. in l. fi. num. 7. C. de pet. hæred. & ratio quare à legatariis & non à creditoribus præstatur, est ista: quia credita non possunt fieri indebita, sed legata sic, glo. est in d. l. fin. in verbo, Satisdatione, ita ꝙ si creditoribus soluit de hæreditate, perinde est, ac si nec debitum, nec pecunia per illum soluta fuit: si de suo autem proprio soluit, & dico, ꝙ solutum ex hæreditate deducet, Boerius decis. 44. num. 25. propè fin.

703 Si hæres † autem putatiuus non cautione à legatario habita, legatum indebitum soluerit, nunquid ipse illud indebitum solutum imputat vero hæredi, saltem per retentionem, & dic regulariter, ꝙ sic, si ante controuersiam motam illud legatum indebitè soluerit. l. ꝙ si possessor. ff. de pet. hære. secus vero erit, si post controuersiam motam legatum soluerit: nam in culpa erit, immo in dolo: meritò, si hoc in secūdo casu periculum hæredi putatiuo spectaret, ita absq; cautione soluenti. l. si quid possessor. §. sed & si Senatus. ff. de pet. hær. glo. est in d. l. ꝙ si possessor, in verbo, Satisfaciat, & ibi Bart. & Ang. D. meus Socin. Iun. consi. 150. nu. 51. in fi. & seq. lib. j.

704 Si † hæres putatiuus ante cōtrouersiam motam legatum indebitum soluet, illud credendo fuisse debitum, ex quo in testamento scriptum, & legatum erat, in quo ipse se hæredem prætendebat esse, & solutionem de rebus hereditariis fecit, dico, ꝙ illa solutio proculdubio vero hæredi in restitutione hæreditatis imputatur, & tanto minus condemnari debet, cessa eidem condictione indebiti, quam habet. l. ꝙ si in diem. §. fi. in fi. ff. de pet. hæred. glo. est in l. si quid si possessor, in verbo, Vti debebit, versi. si vero indebitum. ff. de pet. hær.

705 Quæ † conclusio quoque ampliatur, si de suo proprio legatum soluisset, dummodo iustam causam habuerit, credendi legatum fuisse debitum, & non indebitum, glo. est in d. verbo, Vti debebit, versi. nisi iustissima. quam opinionem dicit esse veram Ang. in d. l. ꝙ si possessor, in fi. secus verò erit, si alicui prætenso creditori indebitum soluerit, non in testamento nominato, dico, ꝙ si de suo proprio soluerit, illud solutum vero hæredi non imputabit, sed hæres putatiuus solutum creditori non debitum repetet, d. §. sed & si Senatus, Dominus meus Socin. Iun. dicto consi. 150. num. 50.

706 Quæro, an petitio † hæreditatis hæredi tam ex testamento, q̃ & quoque ab intestato succedenti competit. & dico, ꝙ sic, text. est, & ibi glo. in l. j. ff. de peti. hæred. Bal. consi. 457. num. j. libro 3. Aret. in §. actionum autem, nume. 104. & Ias. nume. 114. Inst. de act. Pract. Pap. in form. lib. pro hæred. ab intest. in glo. j. nume. j. Rolan. consi. j. num. 13. lib. j. & hoc siue hæres sit in solidum, siue pro parte sit. l. licèt minimā. ff. de pet. hær. Aret. in d. §. actionum autem, num. 99. & Ias. num. 216. siue hæres per se sit, siue ꝑ mediam personam alterius quoque extranei sit, Aret. in d. §. actionum autem, nume. 98. & Ias. num. 214. D. meus Soc. Iun. consi. 19. nume. j. & seq. lib. 2.

707 Et † petitio hæreditatis non tantum hæredi, sed & hæredi hæredis competit, Afflict. decis. 374. nu. 3. etiam si successores mille fuissent, quorum vnus alteri successisset, vltimo hæredi petitio hæreditatis competeret, Ias. in d. §. actionum autem. nu. 209.

708 Petitioq; † hæreditatis fisco quoq; competit, qui per confiscationem fuit hæres, & contra possidentes pro hærede, vel ꝓ possessore agere poterit. Francis. de Aret. consi. 103. num. 3. in fi. & seq. & fisco quoque competit, quando ille indigno succedit, in quem iura actiuè & passiuè transeunt, Dec. consil. 235. col. pen. propè fi. Alex. consi. 172. nu. 4. lib. 5.

709 Filio autem † hæreditatis petitio pro legitima sua consequenda non competit, Bald. in l. incerti, num. 12. C. de interd. Aretin. in actionum autem, num. 99. & Ias. num. 216. & 227. Inst. de act. Alex. in l. fi. nume. 6. & Zuccard. nume. 163. & seq. C. de edicto D. Hadr. toll. Crau. consi. 109. sub num. 5. non obstante q̄cquid in contrarium dixerit Balb. in tract. præscrip. in 4. part. quintæ par. princip. quæst. 23. nu. 3.

Quæ cōclusio quoq; ampliatur, si filius à patre in legitima institutus sit: nam legitima est quota bonorum, & non hæreditatis, quæ deducto ære alieno filio debetur. l. Papin. §. quarta. ff. de inoffic. testam & iura actiuè & passiuè in filium non transeunt, qui in legitima tantum sit institutus: quia (vt dixi) illa ęre alieno deducto filio debetur, d. § quarta, sed non sic est in hærede vniuersali, sed particulari, in hæreditate incerta instituto: meritò, si dicto filio in legitima tantum instituto hæreditatis petitio non competat, Aret. & Ias. in locis præallegatis vt suprà, nisi filius in sua legitima institutus, non dato hærede vniuersali, vel dato & hæreditatem repudiante, vel hærede vniuersali defuncto viuente testatore: nam tota hæreditas filio accresceret. l. 1. §. si ex fundo. ff. de hær. inst. l. cohæredi §. fin. ff. de vulg. & pupill. substit. Ias. in auct. nouissima. nu. 13. in fi. C. de inoff. testam. meritò, si in hoc quoque casu petitio hæreditatis filio competat, & in hoc non differt petitio hæreditatis à remedio quorum bonorum, & à remedio. l. fin. C. de edicto Diui Hadr. toll. vt ibi latè dixi, ad quem locum me reijcio ne idem repetam.

710 Et in petitione † hæreditatis veniunt omnia bona, quæ simpliciter defunctus tempore suæ mortis detinebat, videlicet cōmodata, vel deposita, siue corporalia, siue incorporalia, & iura. l. non tantùm. ff. de pet. hære. Ias. in tit. de prælud. feud. nume. 4. propè fin. & in d. §. actionum autem, numero 232. Pract. Pap. in forma lib. pro hæred. ab intesta. glo. j. num. 8. Alex. consi. 73. numero 4. lib. 5. Curt. Iun. consi. 30. nume. 11. Rolan. consi. 44. numero 4. lib. j. & bona feudalia, emphyteuticaq; etiam veniunt, Ias. in d. §. actionum autem, num. 233. & in l. j. num. 72. C. de iur. emphyt. dummodo in rebus feudalibus non aduersus filium, vel alium agatur, qui in feudo incontinenti post defuncti mortem succedat, & ad quem feudum spectat: quia cōtra illum petitio hæreditatis non datur, Alexand. consil. 91. nume. 13. lib. 1. Ias. in prælud. feud. nu. 43. Durant. in tract. de art. testa. tit. 11. caut. 20. nume. 4. decis. Pedemonta. 26. numero 16. secus verò erit, si feudum filio non spectaret, vel agnato, qui post defuncti mortem in feudo non succederet, licèt in inuestitura comprehēsus esset, tamen hoc in secundo casu dico, ꝙ petitio hæreditatis ꝯ illum competeret. l. non tantùm. ff. de pet. hæred. Alex. cōsi. 91. nume. 13. lib. j. Ias. in tit. de pręlud. feud. num. 43. & seq. Duran. in trac. de art. testa. tit. 11. caut. 20. num. 4. Curt. Iun. consil. 30. nu. 10. & hæc est verior & cōmunior doct. opin. vt per D. meum Soc. Iun. consi. 75. nu. 30. lib. j.

Et quamuis Alex. d. consi. 91. nu. 12. plures alias Doc. opiniones recitat, & prima est, ꝙ emphyteuticum in hæreditatis petitione venit, si à priuato & non ab ecclesia concessum fuisset, vel quando quis emphyteusim pro se & suis hæredibus accepisset: nam tūc emphyteuticum in petitione hæreditatis veniret, secus verò est, si sine illa dictione, hæredibus, acquiratur, ut ibi per Alex. quæ opinio quoque fuit sequuta à decis. Pedem. 26. num. 17. tamen Alex. in d. consi. 91. num. 13. in prima opinione residet, & dicit, ꝙ illa est pura & mera veritas, à qua in iudicando, & consulendo non est recedendum.

711 Et in petitione † hæreditatis sufficit probare defunctum possedisse, vel detinuisse rē petitam tempore eius mortis, & agentem esse hæredem. l. item vidēdum. §. fi. cum l. seq. ff. de pet. hęr. & ibi Bart. & Scribentes, Franc. de Aret. consi. 103. nume. 3. in fi. Corn. consil. 207. nu. j. lib. 1. Calcan. consi. 67. col. 3. in princ. Gozad. consi. 50. num. 1. Durant. in tract. de art. testa. tit. 11. caut. 20. nume. 4. & si actor non probaret, se esse hæredem, & legitimè hæreditatem adiuisse, sibi hęc actio nō competeret, & hęc duo necessariò ex actoris parte sunt probanda, aliàs succumberet, Alex. consi. 176. nu. j. lib. j. Paris. consi. 48. nume. 9. lib. 3. præsupposita interrogatione pro actoris parte, responsioneq; pro rei parte, qualiter reus possideat, pro hr̄de, vel ꝓ possessore, aliàs ꝯ illum petitio hr̄ditatis non daretur. d. l. regulariter. d. l. hr̄ditatis.

712 Et non sufficit, † ꝙ reus detineat, sed necesse est, ꝙ possideat, per tex. in l. etiam si putauit. §. si quis absentis. ff. de pet. hær. Soc. consi. 122. nu. 11. lib. 4.

Et hoc etiam per tex. l. regulariter. ff. de petit. hæred. qui dicit, ꝙ reus pro hærede, vel pro possessore possidere debet, & non dicit detinere, & aliud est possidere, & aliud detinere, Prac. Pap. in form interrog. fiendæ cum reo cōuento, in act. real. in gl. vel ēt, & aliud est quoque possidere, & aliud est in possessione esse, Dec. in c. consultationis, nu. 5. de offi. deleg. Curt. Iun. consi. 168. nu. 37. Negus. in trac. de pign. in 4 par. princip. num. 10.

713 Et † quamuis appellatione possessionis veniat etiam detentatio, Zuccard. in l. fi. nu. 309. C. de edicto D. Had. toll. tñ dico, ꝙ hoc intelligitur largo modo, Ias. in l. j. num. 36. ff. de acq. poss. & detentatio est simplex custodia, sed in possessione ius adest, Ias. in d. l. j. nu. 36. ergo possessio & detētatio inter se differunt, vnde non bene de vno ad aliud infertur, tanquam ex diuerso. l. Papinianus exuli. ff. de min. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poss. meritò si contra detinentem tantùm petitio hæreditatis non datur, nisi nomine alterius, pro quo detinet, conueniatur. d. §. si quis absentis.

714 Sed † in dubio quis proprio nomine possidere censetur, nisi illum nominet, pro quo detinet, & non nominando, ipse conueniri petitione hæreditatis potest. Plot. in l. si quando, nu. 88. C. vnde vi. malè igitur & perperam loquutus est Corn. consi. 47. nu. 8. & consi. 91. nu. j. lib. 4. Calcan. consi. 67. nu. 5. circa medium, vbi dicunt, sufficere reum possidere, vel detinere, ad hoc, vt petitio hæreditatis contra illum competat.

715 Et † ex actoris parte non requiritur, titulum, defunctique dominium probari: nam hæc probatio extra naturam iudicij petitionis hæreditatis erit. Bald. in l. hæreditatis, nume. 4. in fi. C. de petit. hæred. Castr. consi. 138. nu. 1. circa medium, lib. 2. hinc est, ꝙ res commodatæ, vel depositæ, & similes, tempore mortis penes defunctum existentes in hac hæreditatis petitione veniūt, l. & non tantum ff. de pet. hæred. Bald. in l. hæreditatem, num. 1. C. in quibus caus. cess. long. tempor. præscrip. Alex. consi. 73. numero 4. lib. 5. Ias. in titu. de prælud. feud. nu. 44 & in §. actionum autem, nume. 232 Inst. de act. Curt. Iun. consi. 30. nu. 11. Calcan. consi. 67. col. 3. in fi.

Et ideo, si quis bona alicuius peteret, tanquam eius hæres, licèt in libello diceret, illum fuisse dominum, non tñ id probare tenetur: sufficit autem tantum defuncti possessionem probare, Bald. in d. l. hæreditatem, nu. j. Castr. consil. 138. nu. 1. & seq. lib. 2. Corn. consi. 207 nu. 1. lib. 1.

716 Bene autem verum est, ꝙ † reus dominij exceptionem opponere potest, per regulam dolo facis petere, quod restituturus es, & tunc dominij exceptio admittitur, Aret. in d. §. actionum autem, nu. 103. in fi. quam cōclusionem dico esse veram, si excipiens incontinenti dñium paratus sit probare: nam tunc dñij exceptio non reijcitur, aliàs secus erit, Ias. in l. 3. §. genera. nu. 25. ff. de acquir. poss. Rip. in l. 1. nu. 12. ff. quo. bon. Negus. in tract. de pignor. in 2. memb. tertiæ par. nu. 21.

Quæ conclusio limitatur non procedere, quando reus cum vitio in possessione esset, Rip. in d. l. j. nu. 12. in fi. & limita etiam dictam conclusionem aliis duobus modis, vt per Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. nu. 101. & seq. ff. de acquir.

717 Si verò † reus exciperes illam rem tertio, & non actori spectare, propter hanc exceptionem actor non repellitur: nam dato, ꝙ actor rei dominiū non habeat, tñ ei satis est, ꝙ res per defunctum tempore eius mortis fuerit possessa, vel detenta. d. l. & nō tantum, & licèt exceptio tertii in rei vēdicatione actorē excludat, non tamen in petitione hæreditatis sic est, Alex. consi. 91. num. 13. versi. nec poterit. lib. 1.

718 Et si † quis ex testamento hæres sit, & illud producat, testatoris mors absq; alia eius probatione probata cēsetur, Calcan. consi. 67. col. 3. in prin. Ruyn. consi. 28. nu. 2. circa mediū, lib. 5.

Quam conclusionē in petitione hæreditatis reor nō esse veram, tum quia variis ex causis testm̄ apud hæredem reperiri potest, tum quia de alterius successione & cum causæ cognitione tractatur, meritò si mors sit plenè probāda, si defunctus in ciuitate vel patria sua mortuus sit, Aret. in d. §. actionum autem. nu. 105. Lanfranc. in c. qm̄ contra, in verbo, testium depos. nu. 185. & seq de probat. Corn. consi. 10. nume. 4. versic. his tamen. lib. 1. Alex. consi. 25. nume. 4. & seq. lib. 4. D. meus Soc. Iun. consil. 26. nu. 10. lib. 2. Boer. decis. 288. num. 1. Crau. in tract. de antiq. temp. in prima par. nu. 264.

719 Si † verò in longinquis partibus testator mortuus sit, & per quinquennium absens extiterit, & de illo scientia nūquam fuerit habita, mors testatoris per famam probatur, Bar. in l. 2. §. ꝙ si dubitetur. ff. quemad. testa. aper. si fama legitime articulatur, & probatur, prout de iure requiritur, Dec. consi. 575. nu. 7. & seq. D. meus Cephal. consil. 65. nu. 44. & pluribus seq. & plenè hunc articulum tetigi in tract. adipiscendæ poss. à iure ciuili prouenientis, ideo tu dic, vt ibi declaraui.

720 Si hæres † autem ab intestato sit, debet quoq; probare se liberum, vel agnatum proximiorem esse, & nō sufficit, se esse agnatum, nisi quoq; probet se esse proximiorem defuncti, & illius mortem probare debet, & prædicta omnia plenè, aliàs succumberet, Aret. in d. §. actionum autem. nu. 105. in fi.

721 Et † si actor in hæreditatis petitione ageret, & diceret se ab intestato hæredem esse, si per reum conuentum testm̄ defuncti producatur, dico, ꝙ actor malę ageret, & succumberet, & ius iterum agendi (si eidem competeret) reseruaretur, Bal. consilio 457. num. 1. lib. 3. & consi. 404. num. 1. lib. 5.

722 Et † caueat quoq; hæres dicere, se dictam hæreditatem possedisse, idest, bona hæreditatis, & possidere desiisse; quia ei petitio hæreditatis non competeret, Alex. consi. 183. nu. 2. & consil. 185. num. 2. lib. 5 & consi 89. num. 1. lib. 2. Aret. in d. §. actionum autem. nu. 106. & Ias. ibi nu. 238. idem Ias. in l. vt responsum. numero 2. C. de transac. Durant. in tract. de art. test. titu. 11. caut. 20. nu. 6. Io. de Am. consi. 120. nu 6. vbi dicit, hanc esse communem doct. opinionem, D. meus Soc. Iun. consil. 47. nu. 23. lib. 2. & in hoc petitio hæreditatis ab interdicto quorum bonorum non differt. Roland. ꝯsi. 1. nu. 16. lib. 1. & consi. 75. nume. 20. & seq. lib. 2.

Et ideo cautela est, ꝙ reus positiones producat, in quibus dicat, actorem rem petitam post defuncti mortem possedisse: nā si actor respondebit ꝙ sic, succumbet, Specul. in tit. de posit. §. vltimo, nu. 9. vel si reus probaret actorem quandoque post defuncti mortem possedisse, succumbet, Aret. in dic. §. actionum autem, nu. 106. & ibi Ias. num. 238. & idem Ias. in l. edicto. nu. 9. C. de edict. Diu. Hadr. toll. Alex. consi. 89. nu. 1. lib. 2. Marant. in tract. de ord. iud. in quarta par. dist. septima. nu. 6. & alii doct. cōmuniter præallegati vt supra, non obstante quicquid dixerit Bal. cons. 12. num. 5. lib. 1. & Pract. Pap. in form. libel. quo pet. hæred. ex testa. in glo. in verbo, ac etiam, nu. 1. cum contra communem doct. opinionem loquantur, à qua in iudicando & consulendo non est † recedendum: nam ille iudex, qui singulari inhæret opinioni, relicta communi sententia per imperitiam iudicare præsumitur, Ias. in l. iusiurandū. nu. 15. & seq. ff. de iureiur. Alex. consi. 95. nu. 6. lib. 2. Dec. consi. 482. num. 16. & erit contra stimulum calcitrare. Crau. consi. 91. num. 11. in fi. & iudex suam læderet conscientiam, D. meus Soc. Iun. consi. 131. num. 2. lib. 1.

723

724 Et † procurator actoris semper dēt animaduertere antequā agat, ne iudicium petitionis hæreditatis ꝯ titulo possidētē proponat, cum regulariter petitio hæreditatis contra titulo possidentem non detur. l. regulariter. ff. de pet. hæred. l. hæreditatis. & ibi Doct. communiter. C. de pet. hæred. Bald. consi. 457. num. 2. lib. 3. Ang. consi. 161. nume. 1. versi. super tertio, Corn. consi. 23. num. 2. circa medium, lib. 1. Alex. consi. 186. nume. 2. lib. 5. Ias. in l. vt inter diuinum, nu. 19. C. de sacros. Eccles. & in §. sed istæ, numero 24. & in §. actionum autem, num. 218. inst. de act. Gozad. consi. 50. num. 13. Paris. consi. 48. nu. 14. lib. 3. D. meus Socin. Iun. consi. 75. num. 7. & consi. 77. num. 150. lib. 1. Balbus in tract. præscrip. in quarta part. princip. quæst. 16. nume. 2. & in l. Celsus. nume. 10. ff. de vsucap. Roland. consi. 1. nu. 15. lib. 1. & consi. 75. numero 16. & seq. lib. 2. & in hoc petitio hæreditatis ab interdicto quorum bonorum non differt. decis. Pedemontana 56. nu. 1. & seq. Roland. d. consi. 75. nu. 16. & seq. & ratio est in promptu; nam ille qui titulo possidet, titulum, possessionem iusq; ęquale cum actore habet, meritò si actio præualeat; cū in pari causa melior cōditio possidentis est. l. si nautem. §. si duobus. cū l. seq. ff. de public. c. in pari. de reg. iur. ī sexto, meritò si regulariter petitio hæreditatis contra titulo possidentem non datur; Scribentes communiter in d. l. hæreditatis, Ias. in l. prima, numero decimo. C. de inoffic. testam. & in dict. §. actionum autem, nu. 218. Alex. consi. 186. numero tertio, libro quinto. Roland. consilio septuagesimoseptimo, nume. 16. & seq. libro secundo, & cæteri doct. præallegati vt suprà.

725 Quæ † regula pluribus limitatur modis, primò non procedit, quando possessor scit titulum esse nullum, & pro non titulo haberi; quia tunc talis titulus petitionem hæreditatis non excludit. l. nec vllam. § 1. ff. de pet. hæred. l. quod vxor. ff. de acq. possess. glo. in l. hæreditatem. in verbo, non possit. C. in quibus cess. long. temp. præscrip. Bald. consi. 457. nume. tertio, libro tertio, & consilio 404. nume. secundo, propè fi. lib. quinto, & in l. fi. nume. 35. & ibi etiam Alex. num. 29. Ias. nu. 36. & Zuccard. nu. 434. C. de edict. Diu. Hadr. toll. Ias. in l. 1. num. 10. versic. 10. C. de inoffi. testam. & in d. §. actionum autem, num. 218. & 222. Balbus in Repet. l. Celsus. nume. 10. ff. de vsucap. Rip. in l. 1. nu. 7. ff. quor. bon. Alexand. cons. 147. num. 3. & seq. lib. 7. Ruyn. consilio 147. num. 18. lib. 3. Afflict. decis. 374. num. 7. Roland. consi. 48. numero 12. & seq. libro primo, & hoc in casu cessat ratio per Bartol. & alios reddita in dic. l. pro hærede, quæ est, quòd in pari causa conditio possidentis potior sit, d. c. in pari, sed dispar est; quia agens verum titulum habet, & reus minimè, nisi titulum tantū: meritò si petitio hæreditatis contra titulo putatiuo possidentem

sidentem datur, Alex.consil.147.nu.4.lib.7.Roland.consi.48. nume.13.& seq.lib.j etiam si talis titulus ex defectu solennitatis esset nullus.Roland.d.consi.48.sub nu.20.

726 Et † quamuis iustus error pro titulo habeatur,dico, id esse verum, quantum ad vsucapionem & ad præscriptionem, non tamen pro titulo habetur quantum ad repellendum actorem, qui hæreditatis petitione agit, Bal.in l.fi.nu.35. & ibi etiam Ias. nu.36.C.de edict.Diu.Hadr.tol.Castr.consi.70. nu.9.versi. breuiter,lib.j.Alex.consi.147.num.3.& seq.lib.7.Bart.in l.j.num.3. & Rip.num.7.ff.quor.bon.Ias.in d.§.actionum autem. nu.218. & 222.Afflict.decis.374.num.7.D.meus Soc.Iun.consi.75. nume.13.lib.j.Roland.consi.48.num.12.& seq.lib.j.Decis.Pedem. 56.nume.6.& præsertim, si error in facto sit, secus verò est,si in iure,& à iure reprobatus sit;quia talis titulus nō iustam præbet causam præscribendi.Afflict.decis.374.num.3.& seq.

727 Et quæro † an titulo putatiuo existente ad vsucapiendum, vel ad præscribendum sufficienti,si longi temporis præscriptio requiratur,vel potius illa 30.vel 40.annorum. Doctores circa hunc articulum varij vario modo loquuti fuere,& plerique censuere,ꝙ longi temporis præscriptio sufficiat, videlicet decem ann.inter præsentes,& 20.inter absentes, gl. est in l.hæreditatē, in fi.C.in quib.cess.long.tempor.præscrip. Balb.in l.Celsus, nume.7.versi.ampliat ff.de vsucap.Cast.cōsi.195.nu.4.lib.2. Dec. consi.272.nu.9.Paris.consi.48.num.15.lib.3. D.meus Soc.Iun. consi.77.nu.157.lib.j.& consi.47.nu.22.lib.2.

Alii autem dixere,hanc conclusionem esse veram in rei vēdicatione,secus verò est in hæreditatis petitione,Bald.in l.hæreditatis,num.2.in fin.C.de pet.hæred.Alex.in l.fin.num.28.in fi. & Ias.nu.35.in fi.C de edicto D.Hadr.toll.nam quando quis credat testamentum valere,& non valeat,petitio hæreditatis præscriptione longi tēporis præscriptione non præscribitur.l.nunquam.ff.de vsucap.Abb consi.19.num.j.versi.aut errabat, lib.2. & ideo spurius qui suam valere credidit legitimationem, non longi temporis præscriptione præscribit,sed præscriptione tantum longissima, id est, 30. vel 40.ann. cum in hac longissima præscriptione titulus ad præscribendum non requiritur, at bona tantum fides sufficit,Rom.consi.127.nu.2. Dec.consil.367. nu.5.Balb in trac.præscrip.in 4.par.quartæ par.prin.q.18.nu.6. Rip.in l.j.nu.8.& seq ff quor.bon.Rub.consi.75.nu.4. vbi dicit, hanc esse communem Doc.opinionem,Crau.in trac.de antiq. temp.in quarta par.nu.161.

Ego autem reor, hanc secundam opinionem procedere in eo,qui titulo caret; at rem hæreditariam pro hærede, vel pro possessore possidet:nam tunc præscriptio longi temporis contra verum hæredem non sufficit, & hoc per tex.clarum in l.hęreditatis,ibi,præscriptione longi temporis non summoueri.C. de pet.hæred.& ibi Bald.nu.2.versi.tertiò,& Salyc.num.3.Alex, in d.l.fi.num.28.versi.vnde teneo, Paris.consi.48.num.13.lib.3. secus verò est in eo,qui titulum habet,& in vno ex illis casibus à iure permissis sit, qui hac conueniri actione possit: quia hoc in casu censeo,præscriptionem longi temporis sufficere, text. est cum glo.in l.hæreditatem,& ibi Bald.& Salyc.C.in qb.caus. cess.long.temp.præscrip.Alex.in d.l.fi.nu.28.versi. vnde teneo, & consi.186 sub nu.3.lib.5.Paris.cons.48.nu.15.lib 3. Dominus meus Soc.Iunior consi.77.num.157.lib.j.& consi.47.num.22. lib.2.Crau.consi.272.col.2.Decis.Pedem.56.nume.9.vers.contrarium & num.11.& in his terminis loquuntur Doc. primam opinionem tenentes.

Nec prædictæ opinioni quicquam facit oppositio Balbi in dicto tract.præscrip.in quarta par.quartæ par. princip.q.16.num.j. vbi dicit, ꝙ si petitio hæreditatis non longo tempore præscribatur,nisi possidens titulum habeat,si titulum vtique haberet, frustra de præscriptione tractaretur:nam qui titulum habet,hęreditatis petitione non conueniri potest.d.l.regulariter,d.l.hæreditatis,& ibi Scribentes,meritò si petitio hæreditatis non nisi spatio triginta ann.præscribatur.

728 Ego huic † autem argumento respondeo,& dico, ꝙ in hoc valde decipitur Balbus ibi:nam quando Doct.dicunt,ꝙ ad præscribendum longo tempore titulus requiratur, intelligunt de titulo putatiuo, & in casibus à iure permissis, in quibus actori permittitur,illum posse possidentem cum titulo hęreditatis petitione conuenire,ergo distinctio mea præallegata remanet vera,& reperij deinde decis.Pedem 56.nu.11.hanc distinctionem quoque approbare.

729 Ratioq; † diuersitatis hos inter casus in promptu est: nā qñ petitio hæreditatis contra titulo possidentem datur, naturam suam, suosque terminos excedit:meritò, si hæreditatis petitio longo tempore præscribitur,glo.est in d.l.hæreditatem, in verbo,non possit,& est etiam glo. fi.in d.l.hæreditatis, à Balbo ibi secutam,num.2.& ibi quoq; à Salyc.num.3.glo.est quoque in l.fin.in fin.C.de edicto D.Hadr.toll.& Ias.ibi sub num.35.dicit, hanc opinionem in se esse veram, & multum notabilem, Dominus meus Soc.Iun.consi.77.num.157.lib.1.decis. Pedem.56. sub nume.9 & nu.11.& si contra illum,qui pro hærede possidet, datur,non suam in aliquo excedit naturam: meritò, si eo in casu tempore solum lōgissimo hæreditatis petitio tollitur, Ang. consi.84.nu.2.& consi.161.nume.1.versi.de secundo, Rip.in l.j. num.9.ff.quor.bon.D.meus Soc.Iun.consi.47.nume.22.lib.2. decis.Pedemont.56.num.9.& 11.

Et sicuti omnis actio spatio longissimo summouetur, l.sicut. l.omnes.C.de præscrip.30.ann.successiuè & hæc hæreditatis petitio longissimo tempore tollitur, Bar.& Salyc.in d.l.hæreditatis,num.2.Alex.in l.quod vxor,nu.2.in fi.ff.de acquir.possess.& in l.fi.nu.29.C.de edicto D.Hadr.toll.Ias.in l.1.nu.10. versi.10.C. de inoffi.test.Balb.in d.l.Celsus.num.10.& num.12.versi.3.& in tract.suo præscrip.in 4.par.4.par.prin.q.16.num.5. Afflic.decis. 374.nume.2.Alex.consi.129.numero 10.libro sexto, & consil. 73.numero secundo,lib.quinto,& consi.147.nu.3. lib.septimo, vbi dicit,hanc esse communem Doc.opin.à qua in iudicando, & consulendo non est recedendum, Dec.consil.272.nume.9. Paris.consi.48.num.3.lib.3.D.meus Soc.Iun.consi.77.nume. 158.lib.1.& consi.47.nu.19.lib.2.

730 Et hæc conclusio sibi quoq; locum vendicat, quando † quis rem hæreditatis particularem possideat:nam quamuis præscriptio 30.ann.tunc hæreditatis petitionem in sua totalitate, vel vniuersitate non eneruet, tamen sufficit, ꝙ in sua particularitate,& in re præscripta illam minuat,& tollat, Saly.in d.l.hæreditatis,nu.2.Rip.in l.1.nu.7.ff.quor.bon.

731 Et † excipiens semper cautus debet esse, qui pro hærede possidet, quòd excipiendo non tantum sibi titulo putatiuo innitatur, sed etiam præscriptione, aliàs succūberet, quamuis res fuisset præscripta, Rip in l.1.col.3.in prin.ff.quor.bono.immo ꝙ non sit bonum allegare titulum:nam si titulum allegaret,& ab initio iniustus fuisset, possidens non præscribere potuisset:at dicere debet se tanto tempore, iustaq; ex causa rem præscripsisse, Paris.consi.66.nu.28.lib.3.

732 Et † cum error facti in titulo putatiuo sit, præscriptio longi temporis sufficit ad tollendum hæreditatis petitionem, vt sup. dixi:si verò iuris error sit, nequaquam:nam iuris error rem per longum tps præscribere non sufficit. l.nunquam ff.de vsucap.

733 Immo plerique censuere,ꝙ † iuris quoq; error longissimā impediat præscriptionem: nam bonam fidem non inducit, quæ hodie de iure canonico est necessaria, Felyn.in c.de quarta, nume.35.de præscr.Cast.consi.70.nu.10.lib.1.Soc.consi.29.nu.22. versi.verum prædictis,lib.1. Cur.Iun.consi.185.num.5.Calcan. consi.76.nu.16. Bero.quæst.fuit famil.q.4.nu.4.

Alij autem ℨrium existimauere, ꝙ iuris error longam tantum præscriptionem impediat per tex.in d.l.nunquam, sed præscriptionem longissimam minimè, Roman.consi.121.num.2. Castr. sibimet ℨrius, consi.3.nu.5.& consi.81.num.4.versi.nec obstat.lib.2.Soc.cōsi.53.nu.11.& 14.lib.4.Dec.consi.272.nu.9. Balb.in d.l.Celsus.nu.15.& in d.trac.præscr.in 4.par.4.par.prin. q.18.nu.7.q.18.nu.7.Rip.in l.j.nume.9.ff.quor.bon.Rub.consil. 75 nu.4.& consi.154.nume.8.in fi.Alc in tract.præsump.reg.3. præsump.5.nu.5.ver.posset distingui, Crau.consi.6.nu.19.

734 Et † quamuis mala fides in præscriptione ann.30.secundum Canones noceat, vt in c. fin.de præscr. tñ censeo,ꝙ præscriptio 30.ann.cum bona tantum fide procedit, etiam validitate iusti tituli cessante,l.si fur ff.de vsucapio.nam bona fides non ex iustis tantum causis,verùm quoq; ex iniustis,temerariisq; inducitur, Ias.in l.si quis id quod,nu.35.in fi.ff.de iurisd. omnium iud. Dec.consi.27.num.9.Curt.Iun.consi.28.num.11.

735 Plerique autem alij voluere,ꝙ † iuris error præscriptionē impediat,quando iuris error non sit probabilis, secus verò si probabilis sit,quia tunc quò ad præscriptionem prodest, Felyn.in c.de quarta,num.27.de præscrip.Soc.consi.33.nu.10.lib.4.

Et præsertim si lex contractui non resisteret: at tantum assisteret,& præscribens de lucro captando non tractaret, sed de damno euitando; tunc error iuris ad præscribendum sufficit, aliàs secus erit, Crau.in tract.de antiq. temp. in quarta par. nu. 162.versi.quid tenendum,& num.seq.& ibi dicit hanc propositionem sine dubio procedere, in minore, milite, & rustico, qui de facili subueniuntur, secus verò est in doctore contra iuris formam & solennitatem cōtrahente: immo ego autem dico, ꝙ si error iuris sit,& de damno ipsius Doctoris tractatur, ꝙ ille subuenitur, Ias.in l.non amplius.§.si certum. nume.6.in fi.ff.de leg.j.Castr.consi.412.num.3.lib.2.Dec.consi.408.num.6.Crau. consi.225.num.11.igitur &c.

736 Et † error iuris est probabilis, qñ ius est obscurum, vel qñ apicibus iuris sit, Curt.Iun.consi.28.num.9.nam error iuris dubij æquipollet errori facti. Ias.in l.iuris, nu.2.& Dec.nu.9.C. qui admitti.Balb.in l.Celsus.nu.17.versi.primo limitatur.ff.de vsucap. Rom.consi.123.num.2.circa medium, Curt.Iun.consil. 28.nu.8.& seq.D.meus Soc.Iun.consi.116.nu.83.lib.j.

737 Dixere † autē alii hanc conclusionē esse verum quò ad fructuum acquisitionē,non autem quò ad præscribendum, gl.est in verbo, Et non puto l.quod vxor.nu.4.ff.de acq.poss.Balb.in d.l.Celsus.nu.18.Plot.in l.si quando,nu.268 in fi.C.vnde vi,Soc.consilio 33.nu.10.lib.4.Curt.Sen.consil.71.nu.10. Curt.Iun.consi.6. nu.26.

num.26.& consi.28.nume.6.Alc.in tract.præsump.reg.3.præsump.5.num.5.vbi dicit hanc esse communem Doct.opinionem,& de minori præiudicio tractatur,fructus,quàm rē acquirendo,Curt.Sen.consi.71.col.6.circa medium, & solet dici, ꝙ non curatur de titulo ad fructuum acquisitionem,dummodo bona fides adsit, Neguſ. in tract.de pignor.in quarto membro quintæ par.num.12.

738 Et † inter bonam fidem & malam datur medium, Felyn.in c.de quarta,num.31.in fi.de præscrip.D.meus Socin.Iun.consi. 150.nume.19.libr.j. quod medium quò ad acquisitionem fructuum sufficit,non autem ad præscribendum, Bar.in l.sed si lege.§ scire.nu.4.ff.de pet.hær.Alciat.in d.loco allegato vt suprà num.5.versi.nec obstat.

739 Et † præsertim quò ad fructus industriales,qui in recompensationem culturæ dantur; cum de eius damno tractatur, non autem de lucro,glo.est in l.quæsitum, in verbo. Assumptos, & in l.bonæfidei,in verbo. Sed omnes, & in verbo, Pœnæ.ff.de acquir.rerum dom.Bal.in l.ex diuerso,sub nu.2.ff. de rei vendi. Curt.Sen.consi.71.col.6.circa medium,Curt.Iun.consi.28.numero 3.secus verò erit quò ad fructus naturales,quos restituere tenetur,gl.est in l.sequitur.§.fructus,in verbo, Non fuerit.ff.de vsucapio. ex quo tunc de lucro ipsius præscribentis tractatur. Felyn.in c.de quarta,num.30.de præscrip.Alex.in l.Nesennius. §.fundum.nu.6.ff.de re iud.etiam si consumpti essent,Curt.Senior consi.81.nu.8.glo.& alii Doct.præallegati vt suprà.

740 Et † fructus naturales sunt, in quibus plus natura operatur, quàm industria, vt sunt poma,& similes:industriales autē sunt, in quib. plus industria, quàm natura operatur, Curt. Sen. consilio 71.num.7.

741 Sed alii contrarium censuere, ꝙ † quando iuris error sit, & non facti,& titulus ad non titulum reducatur,talis titulus non prodest illi talem titulum habenti,Abbas consi.19.nu.j. versic. aut errabat,lib.2.D.meus Socin.Iun.consi.150. num.26.libro j. etiam quò ad acquisitionem fructuum, quin ad illorum restitutionem condemnetur,l.filio.§. contratabulas, vbi Bart.ff.de inoff.test.Abb.in c.cum causa,nu.5.de offi.deleg.Fely.in c.cum causam,nu.27.de re iud.& in c.de quarta,nume.25.& nu.29.de præscrip.Rom.consi.455.nu.25.versi.his tamen,& num.seq.

Et prędsertim si fructus extant;quia de consumptis non tenetur,Abb.consi.34.nu.j.in fi.lib.j. vel & quò ad fructus consumptor,illos non restituere tenetur, nisi quatenus cum eis locupletatus sit,glo.est in l.sed & si lege.§.sed & fructus,in verbo.Et non puto ff.de pet.hæred.l.j. C.de pet. hær. Pract. Pap.in forma libel.quo pet.hær.ex testam.in gl.in verbo,Contradictionibus, nu.4.D.meus Soc.Iun.consi.150.numero 21.lib primo,& teneatur de fructibus perceptis tantùm, si cum illis locupletatus sit, & non de percipiendis,Plot.in l.si quando.num.280.quā conclusionem arbitror esse veram, ante litem contestatam: secus verò est post litem contestatam: quia dico, ꝙ hoc in secundo casu tenetur non tantum ad restitutionem fructuum perceptorum,sed & quoque percipiendorum, & ad omne suum interesse,& contra illum in litem iurari potest,Plot.in d.l.si quādo, numero 514.

Nōnulli alii distinxere,primam opinionem procedere posse,quando præscribens probaret,se in iure errasse, vt puta se peritiores consuluisse,qui sibi retulissent contractum valere, tūc quò ad restitutionem fructuum excusatur, Bart. in l.sed si lege. §.scire,nume.2.& seq.ff.de pet.hær.Felyn.in c.de quarta,nu.28. & seq.de præscrip.Alex.consi.121.num.14. lib 4.Rub.consi.75.

742 num.5.Crau.consi.225.num.11.† cum periti quandoq; falluntur.l.2.§.Seruius autem Sulpicius.ff.de orig.iur. Curtius Iunior consil.6.sub nume.26. Alcia.in tract.præsump.reg.3. præsump.

743 31.num.j.quæ iuris quoque ignorātia ex coniecturis,iudicijsq; & per sacramentum ipsius præscribentis probatur, si præscribens sit persona fide digna,Balb.in l.Celsus, num.23. in fi.ff.de vsucap.Curtius Sen.consi.71.nume.15. Curt.Iun.consi 28.numero 9.Alc.in trac.præsump.reg.3.præsump.30.nu.6.

744 Et hæc maximè conclusio procedit,si contractus non a iure reprobatus sit,vtputa,ꝙ non sit simulatus, vel fęneratitius, sed lex tantum contractui assisteret,& non resisteret,tunc præscribens fructus suos faceret,Felyn. in d.c.de quarta, sub nume.31. Curt.Iun.consi.6.num.26.Alci.in tract.præsump.regula 3.præsump.30.nu.2.& seq.Plot.in l.si quando, num.262. C.vnde vi, Rim.Iun.in §.2.nu.44.Inst.quibus alien.licet vel non, etiam si fructus extarent, & cum illis locupletatus sit. l.sequitur.§. fructus, & ibi glo.& Bar.ff.de vsucap.Saly.in l.certum. nu.3.versic. sed vnum attende. C.de rei vend Curt.Sen.consi.71. nume.10. Curt.Iun.consi.6.num.26.

Si conuentus verò iuris errorem non probaret, & lex ℨctui expresse resisteret:qa esset fęneratitius,vel simulatus, & de iure prohibitus,& tunc præscribens fructus vtiq; suos non efficeret, Bar.in d.§.scire.num.5.& seq. Fely. in d.c.de quarta.nu.31.Balb. in d.l.Celsus,nu.19.& seq.Alex.consi.121.nu.13.& seq.libro 4. Curt.Iun.consi. 6.nume.26.immo eo in casu ad restitutionem fructuum perceptorum, percipiendorūq; tenetur,Soc.in l.rem quæ nobis,nu.22.ff.de acq. poss.ex quo in dolo præsumpto est, existēte ℨctu expresse à iure reprobato, Alc. in tract. præsump. regula tertia,præsump.30.nu.3.Plot.in l.si qñ.sub num 262.C. vnd.vi, & in his quoque terminis loquitur Rom. ℨs.455.& alii sui sequaces illā propositionē tenentes, videlicet ꝙ qñ error iuris sit,& non facti,& titulus ad non titulum reducatur,talem titulū quò ad acquisitionē fructuū non prodesse, Curt. Senio. cons.71.col.9.versi.ex his etiam,& quando lex dicatur ℨctui assistere,vel resistere,vide remissiuè Balb. in d.l.Celsus. num.20. vltra allegata per me sup.& inf.& Plot.in d.l.si quando.nu.263.

745 Et † quò ad hanc distinctionem respectu fructuū dico esse veram in præscriptione longissima,idest 30.& 40.ann.& non in præscriptione longi temporis,si lex ℨctui non expresso resisteret,sed tantum assisteret prout est, qñ ℨctus sua careat solennitate,& iuris error probatur:nam tunc præscriptio longissima ad præscribendum sufficit,in qua bona fides requiritur, & mala absit:secus verò est, si lex ℨctui expresse resisteret, prout est, qñ ℨctus sit simulatus, vel fęneratitius: nam tunc præscrip.30. ann.ad præscribendum non sufficit,Alex.consi.121.num.13.& seq.lib.4.Balb.in d.l.Celsus.nume.20.versi.4.limitatur,Crau.in trac.de antiq. temp. in 4.par. nu.164. nam si contractus à lege expresse reprobatus sit, iuris error non causam iustam præscribendi dat,etiam per præscriptionem longissimam, ut in terminis petitionis hæreditatis tradit Afflic.decis.374.nu.4.

746 Bene verum est,ꝙ † existente præscriptione 30. ann. in dubio bona fides præsumitur, licèt nullus titulus appareat, Curt. Iun.consi 28.num.4.quæ bonafides ad præscribendum sufficit, Dec.consi.272.nu.9.& satis est,vt bona fides allegetur,licèt nō probetur.Paris.consi.93.nu.26.& seq.lib.3.

747 Quæ † conclusio quoque ampliatur procedere, qñ mala fides ab initio præsumpta esset, quæ per præscriptionem longissimam purgatur, taliter ꝙ illa amplius allegari non potest, vt supra dixi:secus verò erit,si mala fides non esset præsumpta,sed verè probatur,probando per instrumentum,vel per partis confessionem,præscribentem scientiam rei alienæ habuisse, & tūc enimuerò præscriptio 30. & 40. ann. & etiam tanti temporis, quod initij &c.ad præscribendum non sufficit,Crau.in tract.de antiq.temp.in quarta par.nu.165.& seq.& nu.169. versic.sed ista responsio,& consi.146.nu.6.& seq.D.Rim Iun.in prin. inst. per quas pers.nob.acquir.nu.24.& Fely.in c. de quarta, nu.35.in fi. dicit,ꝙ ille,qui titulum ex contractu cum minore vel Ecclesia inito habet, & scit aduersus illum titulum restitutionem peti posse;tunc ille non censetur titulum ad præscribendum habere,cum non sit in bona fide,quod censeo esse verum,si probatur præscribentem hanc scientiā habuisse,aliàs secus erit,Doc. præallegati vt suprà.

748 Secundò dico,ꝙ † petitio hæreditatis ℨ titulo possidentem datur,quādo quis pro pretio hæreditatem exiguo emisset, vel quia venditor non repertus fuisset,tunc arbitror, ꝙ in his casibus petitio hæreditatis contra hunc ementem cōceditur, non obstante eius titulo allegato,tex.est apertus in l.etiam.§. si quis hæreditatem,cum § seq.ff.de pet.hæred.glos.est in l.j.in verbo, teneatur,in fi.C.de inoff.testa.& in l.hæreditatem, in verbo,nō possit.C.in quib. caus.cess.long. temp.præscrip. Saly.in l.2.nu.8. C.de pet.hæred. Alex consi.186.nu.2 lib.5.Soc.in tract.fallen.regula,296.in quinta fall.Ruyn.consi.147.num.18.lib.3.

749 Idem † pariter quoque dici potest, qñ quis hæreditatē quasi vacantem à fisco emisset,ꝙ ℨ dictum emptorem petitio hæreditatis permittitur,& sic tunc quoq; ℨ titulo possidentem erit. l.etiam.§.item si quis à fisco.ff.de pet.hæred.glo.est à doc.communiter recepta in l.hæreditatē,in verbo, an possit. C. in quib. caus.cess.long.temp.præscrip.

Sed Saly.in l.secunda,numero 8.circa medium. C.de pet.hæred.dicit,ꝙ hodie talis emptor conueniri non potest,sed fiscus tantùm vsque ad quadriennium,per tex.in l.2.ibi in verbo, nec posse,& ibi not. Bal.Saly.& communiter doctores.C.de quadr. præscrip.

Ego autem dico,hanc conclusionem esse veram,si Princeps rem alienasset, quam bona fide possidebat, vt tradunt doct.in d.l.2.quia mox de bona vel mala fide recipientis non curatur, dummodo causam à Principe habeat;nam tunc dominium in illum transfertur,sine aliqua inquietudine apud illum mansurum.Bal.in l.2.numero 3.C.de quadr.præscri. D.meus Soc.Iun. consi.94.num.21.lib.2.

750 Tertiò † petitio hæreditatis contra hæredem hæredis vel possessoris datur;quia titulus hæreditarius nō hæreditatis petitionem excludit.l.etiam. §. hæredem. ff. de pet. hæred. Franciscus de Aret.consi.103.numero 4.circa medium,& in simili faciunt allegata per D.meum Socin. Iun.consi.156.num.26.lib.j.prout quoque titulus diuisionis petitionem hęreditatis non tollit:nē licèt iustus error quò ad vsucapionem pro titulo habeatur; tamen non habetur pro titulo,vt agens hæreditatis petitione repellatur.doctrina est Bartoli in l.j.num.3.ff.quor.bon. secuta à decis.Pedem.56.nu.6.

751 Quartò petitio † hæreditatis datur contra emptorem

quotam hæreditatis, dummodo agat ad res singulares, & non ad quotam, nam quamuis emptor titulum in quota habeat, nō tamen titulum in rebus particularibus habet, meritò, si hoc in casu petitio hæreditatis contra res singulares concedatur. Roman. sing. 340. Soc. in tract. suo fallen. in regula 296. in tertia fallen. Ias. in leg. j. numero 10. in nona fallen. C. de inoff. testa. Zuccard. in leg. fin. numero 435. C. de edict. D. Hadr. tollen.

752 Vel & quoque † contra titulo possidentem relaxatur, quando illa emptio ex solennitatis defectu non valeat, Roland. consilio 48. sub num. 20. lib. j. & vt suprà aliàs tetigi in j. limitatione huius regulæ præallegatæ.

753 Quintò dico, quòd † hæreditatis petitio contra titulo possidentem datur, quando possidens titulum depositi, vel commodati allegat, qui titulus ad dominij translationem, & etiam ad vsucapionem non est aptus, prout de iure requiritur, meritò si ille titulus ad excludendum hæreditatis petitionem non sufficit, leg. hæreditatis. in fin. C. de petit. hæredit. Salyc. in leg. cogi, numero nono versiculo quæro, C. de petit. hæredit. Soc. in tract. fallentiarum suarum, in regula 296. in sexta fallentia.

Sed Bald. in dicta leg. cogi, numero 10. dicit hanc propositionem esse veram, nisi actor se ex simili titulo fundaret; nam in simili titulo, in parique iure possidentis conditio est potior.

Sal. autem in dicta l. cogi, numero 9. versiculo quæro, in contrarium tenet, & aliter distinguit, & dicit, quòd aut reus titulū commodati, vel depositi allegat, se ab eodem defuncto habere, & tunc hæredem non excludit, immo tanto magis tenetur, aut ab alio, & tunc dilatio ei datur, ad notificandum illi vt veniat defensurus, quo non veniente, actor poterit illum conuenire ex quo talis titulus ad dominij translationem, ad vsucapionemq; non est aptus. Sal. & Soc. vt suprà.

Ego bene autem fateor, ꝙ iudicium proprio nomine contra alieno nomine possidentem nō moueri potest, ex quo pro hærede vel pro possessore non possidet, prout in petitione hæreditatis requiritur, l. regulariter. ff. de pet. hære. l. hæreditatis. C. de pet. hæred. nomine autem absentis res eidem est petēda, nisi fortè reus dixerit, se possidere: nam tunc tanquam prædo conueniri potest, text. est perspicuus in l. etiam. §. si quis absentis. ff. de pet. hæred. hinc est, vt aliàs dixi, ꝙ contra debitorem hæreditarium petitio hæreditatis non datur, si non contendat se esse hæredem, sed propter aliā causam denegat soluere, l. si debitor, & ibi Bar. ff. de peti. hær. Are. in §. actionū aūt, nu. 101. inst. de act.

754 Sextò & vltimò, petitio hæreditatis contra titulo possidentē conceditur quando reus cōuentus titulum post defuncti mortem habuisset, secus verò erit, si ante mortem, Bald. in l. fin. numero 28. C. de edict. Diui Hadria. tollen. Roma. sing. 340. Cast. consi. 138. num. 4 lib. 2. in nouis Alexan. cons. 90. num. 10. versic. facit ad hoc, libro 2. Soc. in tract. fallentiarum, regula 296. in secunda fallen. Ruin. consi. 169. numero 3. & sequen. libro 5. Crau. cons. 277. columna 2. ver. similiter, decis. Pedemon. 56. numero 4. versic. prædictis, Marant. post tract. suum de ord. iudi. in nona disputa. numero 20. & ita aliàs sæpissime Bononiæ iudicatum fuit, vt attestatur Roland. cons. 48. num. 11. libro j. subdens ibi, ꝙ opinio Baldi nō est ꝯ cōem, sed forsan in iudicādo durū erit ab hac opinione ꝯtraria recedere, quę est subsequēs, vt infrà dicā.

Alij autem contrarium censuere, siue reus habuisset titulum in vita defuncti, siue post, nunquam hæreditatis petitio contra illum datur, Aretin. in § sed istæ, num. 30. circa medium, Inst. de actio. Alexand. in l. fin. num. 28. vers. sed quia. C. de edict. D. Had. tollen. Ias. in d. §. actionum autem, nume. 218. & in l. j. nume. 10. vers. istam limita. C. de inoff. testa. a qua opinione tanquam a cōmuni in iudicando & consulendo non est recedendum, vt refert sequendo Alexand. cons. 184. num. 3. & 186. nume. 2. & seq. & cons. 73. num. 5. & seq. lib. 5. Ruin. consi. 174. num. 15. libro j. & cons. 25. num. 2. lib. 4. Zuccard. in l. fin. num. 420. C. de edict. Diu. Had. tol. vbi quoque dicit hāc esse crebriorem doct. opinionē.

Quæ opinio mihi quoq; placuit, per tex. in l. etiam. §. j. & seq. ff. de petit. hæred. vbi habetur, quòd quando hæreditas pro paruo pretio sit vendita, vel venditor non reperiatur; tunc illis in duobus casibus specialib. petitio hæreditatis contra titulo possidentem datur, ergo ibi probatur quòd ius commune est in contrarium, Alexand. dicto consilio 73. numero quinto, & dicta consilio 186. numero secundo, in fin. & ratio equidem in promptu est; nam reus conuentus non contendit, se pro hærede, vel pro possessore possidere: meritò, si contra illum petitio hæreditatis non conceditur, dicta leg. pro hærede, sed simus in regula, quæ est, quòd possidens cum titulo hæreditatis petitione non conueniri potest, dicta leg. hæreditatis, & ibi Scribentes, Alexand. dicta consilio 186. numero 6. versicu. sed quò ad tertium. tum & quoque; quia opinio Baldi in cōtrarium allegata non iure probatur, neque verificatur, ergo regula est tenenda. Zuccard. in d. l. fin. num. 420. & Roland. consi. 48. nume. 11. in fin. lib. j. dicit, ꝙ in iudicādo durum erit forsan ab hac opinione recedere, licet ibi opinioni contrariæ annuat.

755 Quæ † conclusio quoq; ampliatur, & ꝓcedit, siue reus prius acquisiuisset possessionem, quàm titulum, post defuncti obitū; nam hoc nihil refert, an titulus & possessio simul acquirantur, vel de per se; cum semper eadem ratio sit, Ias. in l. prima, numero 10. in 7. fall. C. de inoffi. testa. & in §. actionum autem, nu. 219. Inst. de act. Zuccard. in l. fi. nu. 420. versi. & ista conclusio, & seq. nu. C. de edicto D. Hadr. toll. & præsertim si titulus sit validus, secus verò erit, si inualidus sit: quia tunc contra illum petitio hæreditatis de iure hæredi conceditur Rol. consi. 48. nume. 12. lib. j. & Doct. in 1. limit. præallegati.

756 Vel † & quoque hæredi petitio hæreditatis conceditur, quando reus cōuentus titulum post defuncti mortem habuisset ab eo, qui nullum ius in re habuisset, & sicuti petitio hæreditatis contra venditorem daretur, similiter ex eadem ratione cōtra emptorē dari debet, ne emptor melioris sit conditionis, quàm auctor suus, Bar. Bal. & Ang. in l. cogi. nume. 7. C. de pet. hær. Ias. in l. j. num. 10. versi. tu aduerte. C. de inoff. testa. Cast. consi. 138. num. 4. lib. 2. Alex. consi. 184. nume. 5. lib. 5. Rol. consi. 48. nu. 22. lib. j. aliàs si contrarium diceretur, quilibet legem de facili eluderet, simulando donationem, vel aliquem alium titulum, quę simulatio difficilis probationis est, & ideo aduocati nostri temporis pro consilio clientulis suis dant, vt rem emptam donent, ad excludendum hæreditatis petitionem, sed minimè id debet eidem esse permissum, ne via fraudandi lęgem aperiatur, cōtra l. conuenire. ff. de pact. dot. ita tradit Marant. post tract. suum de ord. iud. in nona dispu. nu. 20. Ias. in §. actionum autem, nu. 221. Inst. de actio. & ideo Salyc. in l. si post motam, numero quinto. C. de petit. hæred. dicit, quòd tunc sufficit probare illum ante titulum acquisitum possedisse, qui hæreditatis petitione conueniri poterat.

Alii dixere, id esse verum, si acquirens in mala esset fide, secus si in bona, Alex. consi. 186. nu. 3. lib. 5. & in l. fi. col. pen. & ibi etiam Zuccard. nu. 421. versic. & prædicta. C. de edicto D. Hadr. toll. vbi Zuccard. dicit hanc esse cōmunem Doct. opinionem.

757 Et si † fideicommissarius ille esset, qui petitionem hæreditatis vtilem intentaret contra emptorem rem fideicommisso subiectam, debet probare, ꝙ hæres qui illam alienauit, sciebat eam tempore alienationis fideicommisso subiectā esse, & ideo cautus semper actor debet esse, vt alienātis scientiam deducat, aliàs succumberet, Alex. cons. 186. nu. 5. & 7. lib. 5. prout dicitur de illo, qui post litem motam emit: quia actor debet probare, reum conuentum post litem motam emisse: nam scientia, & lis mota non præsumitur, nisi probetur. Bal. in l. si post motam, sub nu. 4. C. de pet. hæred.

758 Et † quomodo libellus tunc per fideicommissarium contra emptorem formatur, in quem ipso iure, absque aliqua reali restitutione, vel verbali, dominium sit translatum, vide Castr. consi. 94. col. 2. versi. quantum verò ad id, lib. 2. in nouis.

759 Ego † autem pro mera resolutione huius sextæ & vltimæ limitationis, sic puto distinguendum esse, & dico, ꝙ aut iste reus cōuentus post defuncti mortem titulum ab eo habuit, qui nullum ius in re habebat, & titulum ante iudicium motum simul cum possessione habuit, & hoc in casu dico, ꝙ talis titulus reo conuento prodest, Bar. in l. 3. §. opus, num. j. ff. de alien. iud. mut. cau. facta, vbi dicit, ꝙ actio in factum tunc contra venditorem datur, qui illum petitione hæreditatis priuauit, ergo Bar. ibi annuit, ꝙ tunc titulus emēti prodest, vt petitione hæreditatis non conueniri possit, vt est glos. in l. nec vllam. §. omnib. ff. de pet. hær. Marant. post tractatum suum de ord. iud. in 9. disput. nu. 21. Ruyn. consi. 160. num. 4. lib. 5. & ita est intelligendus Ias. in d. §. actionum autem. nu. 220. vbi hanc nesciuit difficultatem enucleare, & Bar. simul concordare.

Non obstat aliud dictum Bar. in d. l. cogi, nu. 7. vbi loquitur, quando conuentus titulum post litem motam acquisiuisset: at in casu d. §. opus. loquitur, quando ante iudicium motum titulum acquisiuit, ergo de illo ad casum nostrum, tanquam ex diuerso, non bene infertur. l. Papin. exuli. ff. de min. & ratio huius generalis conclusionis est; nam ante acquisitionem tituli reus non possidebat: meritò, si causa cessat, ob quam fraus, & procuratio tituli præsumatur, quæ nunquam præsumi debet, nulla causa subsistente, Bar. in l. post contractum. ff. de don.

861 Neque † prædictæ conclusioni obstat dicere, ꝙ iste vēditor non plus iuris in emptorem trāsferre potuit, q̄ ipse habuit. l. nemo plus iuris. ff. de reg. iur. l. traditio. ff. de acq. rer. dom. nā hoc nō nego, sed quò ad casum nostrum dico, ꝙ titulum bene trāsferre potuit, sm̄ Bart. in d. §. opus. nu. j. contra quem hæreditatis petitio non datur. d. l. hæreditatis.

762 Hanc † autem intellige conclusionem esse veram, nisi iste acquirēs tituli acquisitionem procurasset, ut ei subueniret, qui hæreditatis petitione conueniri poterat: nam tunc ille titulus illum ab hæreditatis petitione non defenderet, & etiam in omnibus casibus, in quibus verè, vel præsumptiuè de fraude constare possit, ꝙ emens de eo participauerit: nam tūc illis in casibus hæreditatis petitio contra hunc possidentem datur, Salyc. in l. si post motam. nu. 5. C. de pet. hær. Ias. in §. actionum autem, num. 221. Inst. de act. Zuccard. in l. fi. nu. 429. versi. secundo casu, & seq. num. C. de edicto D. Hadr. toll.

763 Si verò titulum † post defuncti mortem, & post possessionē, ante litem motam acquisiuit ab eo, qui nullum ius in re habebat, & tunc dico, ꝙ si in dubium fuisset, se petitione hæreditatis conueniri posse, aut spes fuisset, ne conueniretur, & hoc in casu petitio hæreditatis cōtra illum sibi competit, aliàs secus erit, & tria sunt necessariò probanda. Primò, ꝙ titulum post possessionem acquisiuit. Secundò constare debet, ꝙ dubium aderat, vel timor ne cōueniretur. Tertiò quoq; probare debet, acquisitionem ab illo factam fuisse, qui nullum ius in re habebat, sed hæreditatis petitione conueniri poterat: his tribus probatis, petitio hæreditatis contra hunc possidentem cum titulo conceditur, aliàs illis non probatis, secus erit: quia agendo contra illum petitione hęreditatis succumberet, Zuccard. in l. fi. nu. 428. C. de edicto D. Hadr. toll. & in his terminis loquutus est Ang. in l. si is qui bonis. ff. de acquir. hæred.

764 Aut iste titulum † ante litem motam habuit ab eo, qui ius plenum habebat, & hoc in casu dico, ꝙ ille petitione hæreditatis non conueniri potest: aut ab eo, qui non plenum ius habebat, sed tale ius tantum, quò mediante ab hærede conueniri nō poterat, & similiter petitio hæreditatis contra illum nō datur, nisi actor probaret reum conuentum talem titulum procurasse, Zuccard. in d. l. fin. num. 429.

765 Si lite autem pendente † titulum ab eo acquisiuit, qui nullū ius in re habebat, & si possedisset hæreditatis petitione conueniri potuisset, tunc proculdubio dico, ꝙ talis titulus eidem nihil prodest, quin hæreditatis petitione conueniatur. Ratioque est: quia ipse fuit conuentus, & videns, ꝙ res sibi auferri poterat, qd fecit, ab illo qui nullum ius in re habebat, acquisiuit: meritò, si à lege præsumatur, illum sibi titulum procurasse in fraudem, vt ipse agentem repelleret, & sibi per phas, & nephas succurreretur: meritò, si petitio hæreditatis contra hunc titulo possidentē datur, Ang. Imo. & Aret. in l. si is qui bonis. ff. de acquir. hæred. Bart. Bal. & Ang. in l. cogi. nu. 7. C. de pet. hæred. Alex. in l. fi. numero 28. propè fin. C. de edicto D. Hadr. toll. & consil. 73. nu. 6. lib. 5. Zas. in §. actionum autem, nume. 220. & seq. Inst. de act. vbi dicit, hanc opinionem litteris aureis scribi debere: nam actio ante titulum orta non competere desinit titulo superueniente, & hoc ad remouendum fraudes, Salyc. in l. secunda, numero quinto. C. de pet. hæred.

766 Et † quamuis Salyc. in d. l. 2. nu. 2. & Ias. in d. §. actionum autē, num. 221. titulum requirere videantur procuratum; tamen dico, ꝙ satis perspicuè de procuratione iuris præsumptione constare censetur, quæ iuris præsumptio est liquidissima probatio, nisi de bona emptoris fide probetur, Zucc. in l. fin. nu. 423. C. de edic. D. Hadr. toll.

767 Si reus † verò conuentus titulum ab eo lite pendente acquisiuit, qui plenum ius in re habebat, & dico, ꝙ si acquirens in bona, vel mala fide sit, siue huiusmodi titulum, siue non procurauit, dico, ꝙ hoc in casu talis titulus omnino eidem prodest, & hæreditatis petitionem excludit, nisi talis titulus esset fictitius, & simulatus, nam tunc enimuerò eidem non prodest, ex quo titulus talis possessionem & dominium non tribuit, Bald. in d. l. cogi. numero 7. versi. si autem, Alex. consi. 73. num. 6. libro 5. Zuccar. in d. l. fin. nu. 424.

Si tribuens verò titulū non plenum ius haberet, tale autem ius tantum, quo stante, hæreditatis petitione non conueniri potuisset, & hunc post litem motam titulum acquisiuisset, dico hoc in casu, alio non docto, titulus reo proderit, & ratio in promptu est: quia titulus non procuratus præsumitur, cū quilibet in dubio bonus censetur, nisi contrarium probetur. l. meritò. ff. pro soc. & in hoc fortè plurimum iudicis arbitriū potest.

768 Si † agēs verò de procuratione tituli verè, vel præsumptiuè probaret, dico, ꝙ tunc titulus non eidem prodesset: quia actor bonam habet fidem, reusq; cōuentus malam, qui titulus cum mala fide acquisitus conuentum à petitione hæreditatis non defendit, l. 2. C. de petitio. hæred. l. nec vllam. §. primo. ff. eo. titu. glo. est in dicta l. nec vllam. §. item in titulo, in verbo, item in titulo, Alexand. in l. quod vxor, nume. 4. in fin. ff. de acquir. poss. Zuccard. in dicta l. fin. nume. 436. & seq. Rip. in l. j. nume. nono. ff. quorum bon.

769 Si † titulus verò lucratiuus reo post litem motam conuento superuenerit, & tunc censeo, ꝙ ille hæreditatis petitione conueniri non possit; nam omnis sinistra suspicio cessat: meritò, si talis titulus eidem prodest, Salyc. in l. cogi, nume. decimo. C. de pet. hæred. Aret. in §. actionum autem, numero 100. propè fin. Inst. de actio.

Quæ conclusio procedit in casu dubio, secus autem est in casu certo, & perspicuo, in quo constare possit, titulum hunc procurasse: quia tunc talis titulus ita procuratus non eidem ꝓdest, quin petitione hæreditatis conueniatur, Salyc. in l. si post motam, num. 5. C. de pet. hæred. Zuccard. in l. fi. num. 426. & seq. C. de edicto D. Hadr. toll.

770 Si quis † autem titulum, vel possessionem tantùm in vita defuncti habuisset, nunquam contra illum petitio hæreditatis daretur, ratione allegata per Zuccard. in dicta l. fin. numero 417. versi. circa primum, & numero sequent.

771 Et si quis diceret, quomodo † in prænarratis casibus titulus reo prodesse possit, qui post litem motam superuenit, si res per litis contestationem litigiosa fuit facta. l. fin. C. de litig. l. 2. C. de pet. hæred. taliter ꝙ dicta res alienari non potest in præiudiciū actoris, ego fateor vtique id verum esse, si reus conuentus alteri post litem motam, & contestatam rem litigiosam alienaret, secus verò est, si ab alio sibi alienaretur; nam tunc alienatio valeret, & suam possessionem cōfirmaret. Bar. in d. l. cogi. nu. 6. & etiam Bald. ibi numero 7. & propterea declara, & distingue, vt suprà dixi.

772 Et † quomodo sententia in hæreditatis petitione sit formanda, vide Are. in §. curare. nu. 6. Inst. de act. & si generalis & incerta proferretur, valeret: quia propter id non vitiaretur. Vant. in tract. de nullit. in tit. ex defectu process. nume. 106. & ita finitur iste tractatus petitionis hæreditatis.

MARCI ANTONII CVCHI.

De mentiente circa possessionem.

SVMMARIVM

1 *Rei vendicatio requirit duo extrema, dominium s. & possessionem.*
2 *Rei vendicatio competit etiam contra eum, qui desijt dolo possidere.*
3 *Actio est vtilis, quæ datur contra eum, qui desijt dolo possidere.*
4 *Idem, si culpa desierit possidere.*
5 *Dummodo post litem contestatam desierit possidere.*
6 *Desinens dolo possidere ante litem contestatam tenetur actione in factum.*
7 *Videtur dari actionem in rem etiam, quod ante litem contestatam desierit possidere.*
8 *Etiam qui dolose acquirere possessionem desijt, tenetur rei vendicatione.*
9 *Possessor non liberatur, quin posit rei vendicatione conueniri, etiam, quòd agi posit contra eum qui dolo desiit possidere.*
10 *Possessore suscipiente in se iudicium eximitur ille, qui dolo desiit possidere.*
11 *Possessor & ipse dicitur rei vendicationem in habitu habere & potentia.*
12 *Rei vendicatio quandoq; competit etiam contra eum, qui neque possidet, neque dolo desiit possidere, sed quem speratur breui possessurum.*
13 *Regulariter rei vendicatio requirit duo prædicta extrema.*
14 *Rei vendicatio non est remedium possessorium, quamuis detur contra possessorem.*
15 *Rei vendicatio est remedium petitorium.*
16 *Ratio dicti huius.*
17 *Hyppothecaria actio est remedium petitorium non possessorium, quamuis auocet possessionem.*
18 *Libellus in rei vendicatione quomodo formetur.*
19 *Reus est interrogandus in rei vendicatione, an possideat.*
20 *Conuentus rei vendicatione, si non possideat, absoluendus est etiam diffinitiuè, si lis contestata sit.*
21 *Offerens se liti quamuis non possideat, condemnandus est.*
22 *Interrogatio an quis possideat fieri potest tam ante litem contestatā q̄ post.*
23 *Iudiciū in rei vendicatione procedit contra eū, qui nō possidet, nec fuit interrogatus, sed iudiciū in se suscepit, sed dicens se non possidere, absoluitur.*
24 *Iudicium procedit, si nunquā respōdit, se nō possidere, quāuis nō possideret.*
25 *Casus quo non impeditur cumulatio petitorij cum possessorio.*
26 *Tex. in l. si à te. ff. de excep. rei iudi. plures habet lecturas.*
27 *Limitatio ad d. l. si à te.*
28 *Alia declaratio ad d. l. si à te.*
29 *Casus legis nostræ.*
30 *Fictio non debet plus quàm veritas operari.*
31 *Ratio decisionis huius legis nostræ.*
32 *Nemo facit conditionem suam deteriorem mentiendo.*
33 *Negans se possidere, videtur possessionem suam neglectam habere.*
34 *Possessione sua priuatur, qui eam non defendit.*
35 *Mentitus in iudicio videtur iudicis maiestatem offendere.*
36 *Contumax in non respondendo punitur.*
37 *Mendacium est causa, vt aliquis iure suo priuetur, quando est factū iudici.*
38 *Aliud est, quòd priuetur quis possessione, aliud quòd ipso iure amittatur.*
39 *Actionem pati non dicitur quis ex libello porrecto.*
40 *Peti dicitur per litis contestationem.*
41 *Negans se possidere non pati potest rei vendicationem.*
42 *Paratus soluere non potest actionem pati.*
43 *Omnia iudicia sunt absolutoria, nisi actoris intersit ratione expensarum.*
44 *Nemo cogitur agere, vel accusare.*
45 *Statuta de bonis ad proclamata vendendis an sint cōformia iuri communi.*
46 *Nemo inuitus cogitur iudicium suscipere.*
47 *Conuentus actione personali euadit sententiam fatendo debitum.*
48 *Iudex facit præceptum confesso debitum, vt soluat.*
49 *Confessione inducitur litis contestatio secundùm aliquos.*
50 *Præceptum de soluendo factum in confessum est sententia interlocutoria.*

51 Paratus soluere euadit sententiam.
52 Etiam si confiteatur solùm post litem contestatam.
53 Differentia an quis sit paratus soluere ante litem contestatam, an post.
54 Quomodo procedatur contra eum, qui neque vult soluere, neque confiteri, neque litem suscipere.
55 Missio in possessionem bonorum prouidet, cum quis non vult litẽ contestari.
56 Reus negans possidere, an omnino possit euadere litem in rei vendicatione, quamuis re vera possideat.
57 Reo non possidente, contra quem actum est, potest tamen actoris ius declarari.
58 Actoris interest declarari ius suum propter fructus, & accessiones, etiam q̃ reus non possideat.
59 Declaratur hæc lex, quomodo quis non compellatur actionem pati negando, se possidere.
60 Reus non possidens absoluitur, quia non possidet, sed tamen poterit ferri sententia declaratoria super iure actoris, si actor ius suum probauerit.
61 Sententia declaratoria non est minoris virtutis, quàm condemnatoria.
62 Sententia absolutoria non prodest, nisi eo tempore, quo non possidet.
63 Sententia condemnatoria lata contra non possidentem; quia liti se obtulit, an possit mitti executioni contra eum, si possessio ad eum peruenerit.
64 Sententia, quæ potest mitti executioni contra eum, qui absolutus est, multo magis debet mitti posse executioni contra eum, qui est condemnatus.
65 Liti se offerre quis dicatur.
66 Sententia non potest mitti executioni contra reum, quando possessio ad eum peruenit ex noua causa.
67 Negans se possidere absoluendus est, licèt verè possideat, quando actor non probauit de possessione ipsius.
68 Potest tamen hoc casu declaratoria sequi iuris actoris.
69 Probatio possessionis ab actore contra possidentem & negantem facta quos effectus operetur.
70 Possessio legis nostræ videtur intelligenda de ea quæ rei incumbit.
71 Mendacium licere, an probetur in lege nostra.
72 Verba legis nostræ, quòd licet vnicuiq; dicere se non possidere, declarantur.
73 Mendacium punitur in translatione possessionis.
74 Mendacium aliud simplex, aliud duplex.
75 Mendacium aliud benignitatis, aliud iocosum, aliud malignum.
76 Mendacium iudiciale est execrabilius cæteris.
77 Mendacium iudiciale regulariter est mortale, sed quocunque veniale.
78 Leuitas rei excusat à peccato mortali in omni crimine, & numeris sequentibus.
81 Mendacium quid sit.
82 Diffinitio mendacij intelligitur de mendacio malignitatis.
83 Mendacium malignitatis solum deturpat famam, non alia mendacia.
84 Mendacium quòd dicatur esse execrabilius in Principe, quàm in alijs.
85 Mendacium dicere, & mentiri differunt apud humaniores scriptores.
86 Secus apud legistas.
87 Conuitium non est, si alicui obijciatur, quòd non dicit verum.
88 Omne non verum est in se falsum.
89 Potest quis alteri dicere, quod mentitur, vt defendat honorem suum.
90 Verba illa. Saluo honore tuo, non excusant ab iniuria.
91 Litis contestatio inducitur per illa verba. Tu mentiris.
92 Mendacium legibus punitur.
93 Mendacium non caret dolo.
94 Obripiens Principi punitur.
95 Debitor, qui negauit debitorem, amittit ius cessionis.
96 Possessor pignoris negans rem eius esse, cuius esse actor asseuerat, quomodo puniatur.
97 Negans se accepisse indebitum, quomodo puniatur.
98 Debitor negans se debitorem perdit beneficium, ne conueniatur, nisi inquantum facere potest.
99 Negans se talem perdit beneficium competens ex tali qualitate.
100 Administrator negans se habere bona, quæ habet, præsumitur in dolo.
101 Administrator negans se administratorem, præsumitur in dolo.
102 Mendax patitur iuramentum in litem sicut dolosus.
103 Negans scienter positiones, præsumitur in dolo.
104 Vasallus negans rem esse feudalem priuatur feudo.
105 Negans appellationem non potest ea appellatione vti.
106 Emphyteuta negans rem esse Emphyteuticam, non ideo priuatur iure suo.
107 Negans immixtionem abstinendi beneficium perdit.
108 Reo negante debitum in substantia, quantitas debiti vel qualitas poterit contra eum probari iuramento, & num. seq.
109 Declaratur ex Craueta.
110 Secus si qualitatem, vel quantitatem negauerit.
111 Venditor dicens, rem quam vendit, nulli esse obligatam, tenetur pœna falsi, vbi sit obligata.
112 Secus si tacuerit.
113 Dans vnam rem pro alia committit crimen stellionatus.
114 Affirmans pro vero, quod non est, in dolo.
115 Exceptionibus contrarijs pluribus vti quis nõ potest impunè, illis casibus, quibus mendacium punitur.
116 Nemo ex mendacio priuatur iure suo, nisi iure expressum sit.
117 Negantis pœna augetur nunquam, vbi statuta pẹnam ipso iure imponunt.
118 Causam iustam fouens, quando possit malitia vti.
119 Mendacium in iudicio factum, vt iusta causa sustineatur, non est peccatum mortale.
120 Nisi iuramentum violaretur, aut graue præiudicium resultaret.
121 Potentem à me pecuniam, quam dicit se mihi mutuasse, si eam restitui, possum repellere negando petitionem.
122 Qui pecuniam sibi mutuatam restituit, potest negare positionẽ actoris, qua dicit, eum pecuniam debere.
123 Pecuniam acceptam mutuò qui restituit, potest negare se eam accepisse.
124 Licitum est calumniari contra calumniantem.
125 Peierans in iudicio criminali ad sui defensionem, non punitur hoc seculo.
126 Vnusquisque redimere potest quoquomodo sanguinem suum.
127 Negans per mendacium se possidere, an puniatur pœna legis Corneliæ.
128 L. si quis obrepserit. de fals. procedit in obreptione probatoria.
129 Narrationem falsam producens non tenetur falsi, sed qui falsa probauit.
130 Lege si quis obrepserit. procedit etiam contra eum, qui obrepsit Iudici.
131 Obripiens Iudici non punitur ex lege Cornelia, sed pœna arbitraria.
132 Negans per mendacium se possidere non punitur neque pœna legis Corneliæ, neque pœna arbitraria.
133 Probatio est quid diuersum à responsione ad interrogationem.
134 Lex nostra procedit in quacunque possessione, & detentione.
135 Detentor quomodo patiatur translationem detentionis ex mendacio.
136 Dominus nullum præiudicium patitur, licèt detentio auferatur detentori.
137 Detentor malè agit, negando se detinere.
138 Detentor dominum non nominans in Iudicio præsumitur in dolo.
139 Præfectus alicui negocio, videtur habere administrationem in omnibus illi negocio pertinentibus.
140 Negociator omittens domino denuntiare id, quod ad eum pertinet, præsumitur esse in dolo.
141 Sententia lata contra colonum, vel alium detentorem non facit præiudicium domino.
142 Dominus non est priuandus sua possessione, & si executio facta sit contra colonum.
143 Detentor, qui verum Dominum in iudicio non nominat, cadit in hanc legem.
144 Possidens suo nomine & dicens se possidere alieno nomine incidit in hanc legem.
145 Nominans potentiorem priuatur iure suo, nedum possessione, & numero sequen.
147 Legis nostræ pẹna procedit etiam in hypothecaria.
148 Item in Publiciana.
149 Item in petitione hæreditatis.
150 Etiam, quòd petitio hæreditatis intentetur contra singularis rei possessorem.
151 Etiam, quòd re vendita habeat pretium.
152 Pretium succedit loco rei.
153 Pretium habens rei hæreditariæ potest negare se rem hæreditariam possidere, vbi specificè de aliqua re sit interrogatus.
154 Contra Guliel. Cun. qui contrarium tenebat.
155 Interrogationes fiunt super facto non super iure.
156 Quomodo facienda sit interrogatio contra eum, quem prætenditur possidere aliquam rem hæreditariam.
157 Qui dolo desijt possidere non mentitur, nec punitur, si neget se possidere.
158 Interrogatio facienda, an dolo desierit possidere.
159 Idem in aliis vniuersalibus iudiciis, ut pretium loco rei succedat.
160 Procedit lex nostra etiam in remedio possessorio ex Edicto D. Hadriani.
161 Lex nostra ponit regulam generalem, secundùm Barbatiam.
162 Remedium ex Edicto D. Hadriani est personale.
163 Item est possessorium.
164 Lex nostra habet locum in petitorio, & vbi agitur circa rem ipsam.
165 Lex nostra loquitur in rei vendicatione duntaxat.
166 Glossa in § illud quoque. in quo casu loquatur.
167 Edictum D. Hadriani non potest dici petitorium, licèt succedat loco petitionis hæreditatis.
168 Lex nostra an procedat in possessorio recuperandæ.
169 Ratio, cur lex nostra non habeat locum in possessorio recuperandæ.
170 Lex nostra habet locum etiam, cum mendacium est factum in qualitate.
171 Azo, & Placent. confutati à Bart.
172 Nemo tenetur respondere de titulo suæ possessionis in rei vendicatione.
173 Possessio simplex tantum facit in rei vendicatione, quantum in petitione hæreditatis facit modificata detentio.
174 Negatio facta his verbis, non possideo, & quatenus reperiar possidere, dico quòd iusto titulo possideo, facit cadere in pẹnam.
175 Exceptione dicitur quis intentionem actoris negare.
176 Non præsumitur quis incontinenti se corrigere.
177 Neminem prohiberi vti pluribus exceptionibus, quomodo sit intelligendum.
178 Quòd excipiens non dicatur negare, quomodo sit intelligendum.
179 Contumacia habetur pro negatione quò ad hanc pẹnam.

180 Contumax in respondendo, & mendax ẹquiparantur.
181 Contumax habetur pro confesso, vbi contumacia est vtilis actori.
182 Actori vtilius est, quòd reus habeatur pro negante, quò ad casum legis nostræ.
183 Dominij probatio difficillima est.
184 Nemo ob contumaciam priuatur tota causa.
185 Supradicta regula plures exceptiones patitur.
186 Contumax ad iussum Iudicis potest iure suo priuari.
187 Lex nostra procedit, siue interrogatio ante litem contestatam sit facta, siue post.
188 Iudicis maiestas non minus lẹditur per mendacium ad interrogationem factam post litem contestatam, quàm si interrogatio facta sit ante.
189 An procedat, cum responsio facta est ad positiones.
190 Culpa maior adscribitur ei, qui vult impedire, ne iudiciũ inchoetur, quàm ei, qui impedit prosecutionem.
191 Decij locus.
192 Lex nostra videtur loqui tantùm de interrogatione facta ante litem contestatam.
193 Actionem quis pati dicitur contestatione litis.
194 Lex nostra locum habet etiam in responsione data ad positiones.
195 Positiones faciens periclitatur.
196 Positiones faciens fatetur positiones.
197 Reus responsurus positionibus debet iurare de calumnia.
198 Actor grauatur onere probandi, cum reus positiones negat.
199 Leges punientes mendacium non se restringunt ad interrogationem factam ante litem contestatam.
200 Iudicis Maiestas læditur etiam per mendacium factum ad positiones.
201 Lex nostra intelligi potest etiam de responsione facta ad positiones.
202 Actionem pati is demum dicitur, contra quem fit executio.
203 Lex nostra ponit exemplum ad frequentiorem vsum.
204 Raro contingere solet, vt quis positiones faciat ad probationem possessionis rei.
205 Incautus est, qui cum possit facere interrogatoria, facit positiones.
206 Decij dictum reiectum.
207 Libellus non requiritur in translatione possessionis ex lege nostra.
208 Negans se possidere, cum possideat, possessioni renunciat.
209 Libellus datur etiam in officio Iudicis nobili.
210 Libellus non est necessarius in officio iudicis nobili, quando non proponitur per modum actionis.
211 Libellus non requiritur in officio iudicis nobili, quando impetratur super re liquida.
212 Pẹnæ petitio resultantis ex aliquo emergenti non desiderat nouum libellum.
213 In notorijs non requiritur ordo Iudicij.
214 Iudicis officio expedienda videntur habere causam odiosam.
215 Executio huius legis quomodo fiat in practica.
216 Litis contestatio an sit in hoc iudicio necessaria.
217 Emergentia quæ impediunt litem contestari, desiderant litis contestationem.
218 Negans se possidere non videtur litem contestari.
219 Libellus non requiritur, nec litis contestatio, neque litis contestatio inducitur per responsionem negatiuam in terminis legis nostræ.
220 Procedit lex nostra, etiam quòd actor velit procedere in petitorio.
221 Reus quandoque onus probandi suscipit.
222 Possessio in reo non dicetur inueniri ex lege nostra; quia translata sit.
223 Actor obtenta possessionis translatione poterit tamen agere & petere se dominum declarari.
224 Translatio hẹc possessionis non reuocatur intra annum.
225 Missionem passus ex primo decreto recuperare potest possessionem intra annum.
226 Procedit hæc lex etiam, quòd reus velit incontinenti probare dominium.
227 Possessoria regulariter admittunt exceptionem illam, dolo facis, qui petis &c.
228 Possessorium recuperandæ non admittit exceptionem, dolo facis qui petis &c.
229 Exceptio proprietatis notoriæ an obstet huic possessorio.
230 Plus est notorium esse, quàm incontinenti probari posse.
231 Notoria non egent probatione.
232 Notoria nunquam censentur exclusa à lege vel statuto, quæ omnes exceptiones excludant.
233 Possessorium recuperandæ admittit exceptionem notoriæ proprietatis.
234 Etiam quòd spolium factum sit lite pendente.
235 Spolium factum lite pendente est execrabilius.
236 Prædo notorius ex processu non est restituendus.
237 Possessorium nostræ legis quod est adipiscendæ, non habet maiora priuilegia, quàm possessorium recuperandæ.
238 Notorium dicitur ius possessoris per confessionem actoris.
239 Notorium dicitur, si testes iam admissi fuerint, & probarint.
240 Acta facient notorium saltem ipsi iudici.
241 Testium probatio facit rem notoriam.
242 Publica documenta faciunt notorium.
243 Instrumentum est probatio probata.
244 Instrumentum facit rem manifestam.
245 Instrumenti decisio habetur pro decisione legis. & seq.
247 Supradicta procedunt, etiam quòd instrumentum non habeat executionem paratam, nec sit guarentigiatum.
248 Instrumenta regulariter non habent executionem paratam.
249 Instrumenta, quibus aliqua exceptiò opponi potest, non faciunt rem notoriam.
250 Possessio transferenda non est in omnibus illis casibus, quibus dominij exceptio notoria est tam in lege nostra, quàm in possessorio recuperandæ.
251 Lex nostra procedit etiam in beneficialibus, & spiritualibus, & seq.
253 Spoliatus beneficijs restituendus non est, nisi probet titulum coloratum.
254 Spoliatus restituendus non est ad beneficium reseruatum, quod ipse non habuit ex reseruatione.
255 Reseruationes contentæ in corpore iuris sunt notoriæ.
256 Reseruatio inficit possessionem.
257 Inficit etiam detentionem.
258 Exceptio execrabilitatis obiecta post spolij probationem reseruatur in causa petitorij in Rota, & spoliatus restituitur.
259 Distinctio in prædicto articulo secundùm Mandosium.
260 Reseruatio inficit possessionem simul atque facta est, etiam antequam obijciatur.
261 Lex nostra procedit etiam in actione in rem, quæ datur ad incorporalia.
262 Possessio non datur in rebus incorporalibus.
263 Actio in rem datur etiam possessori in rebus incorporalibus.
264 Confessoria datur contra possessorem.
265 Dicens se possidere, cum non possideret, incidit in pẹnam.
266 Offerre se liti quis dicatur.
267 Iudicium in se suscipiens cum non possideret, non dicitur, se liti offerre, nisi interrogatus fuerit.
268 Offerentis se liti quæ pẹna sit. & seq.
270 Offerens se liti, cum non possideat, debet soluere æstimationem rei.
271 Possessor verus non liberatur, licèt alius se offerat liti, & consecutus sit actor ẹstimationem ab eo.
272 Personæ Ecclesiasticæ offerentes se liti non continentur in supradictis.
273 Procedit hæc lex etiam in eo, qui non possidet, sed desijt dolo possidere.
274 Procedit etiam in vasallo & emphyteuta.
275 Procedit hæc lex tunc solùm, cum actor est grauatus onere probandi.
276 Reus qui semel negauit, potest deinde confiteri & euitare pẹnam.
277 Pẹna huius legis non procedit, si actor iuramento probarit possessionem rei.
278 Quod intelligendum, nisi probatum sit semiplenè saltem.
279 Probaturq; ratione.
280 Pẹna hæc non habet locum, si reus ante litis contestationem confitetur.
281 Reuocatio negationis fieri potest etiam lite contestata, dummodo non sit conuictus probationibus.
282 Pœna legalis imposita neganti euitari potest pẹnitentia quãdocunque ante sententiam.
283 Qui prius confessus fuit, non potest deinde negare.
284 Reuocatio negationis non facit euitare expensas.
28[illegible] Actor potest vti confessione rei, si velit.
286 Reuocans negationem non consequitur beneficium à statuto confitenti concessum.
287 Mendacium hoc non punitur, nisi responsio sit data ad interrogationem in iure à iudice factam cum comminatione.
288 Negatio facta per clausulam generalem, nego narrata &c. non facit incurrere hanc pẹnam.
289 Negatio facta super libello inepto non facit incurrere hanc pẹnam.
290 Etiam si præcesserit, vel subsecuta fuerit libellum interrogatio, vel in libello facta sit.
291 Negatio facta sine dolo, vel lata culpa non punitur.
292 Actor probare debet, quòd reus sciebat se possidere.
293 Dolum vel latam culpam requiri probatur.
294 Lata culpa quomodo præsumatur.
295 Pẹna hæc non habet locum, si interrogatio per iudicem annullata sit.
296 Possessio non perditur ipso iure per negationem.
297 Peti debet, vt possessionem ingrediendi licentia detur.
298 Mendacium non facit, vt sententia feratur super principali.
299 Possessio non transfertur, vbi notorium est ius proprietatis in reo.
300 Possessionis translationem passus auditur super dominio vsque ad annos decem.
301 Præscriptio decem annorum currit contra hunc, qui translationem possessionis passus est propter negationem.
302 Præscriptio decem annorum non procedit sine titulo.
303 Præscribere non potest is, in quem translata non est conditio vsucapiendi.
304 Dominus non potest amplius fieri dominus.
305 Sententia lata in actione reali non transfert dominium.
306 Titulum habet, qui authore prætore possidet.
307 Lex nostra non procedit in actionibus personalibus.
308 Contrarium videtur dixisse glossa.
300 Possessionis translatio peti debet prius, quàm causa terminetur in petitorio.
310 Notorium efficitur per sententiam.
311 Possessorium recuperandæ cessat, cum sententia lata est in rei fauorem.
312 Possessionis hæc translatio fit causa ordinandi iudicij in petitorio.

313 Possessorio videtur renuntiare, qui petitorium prosequitur.
314 Spoliatus, qui patitur litem fieri super petitorio, videtur renuntiare possessorio.
315 Officium Iudicis mercenarium cessat post terminatum iudicium.
316 Quæ fiunt post litem contestatam, pertinent ad Iudicis officium mercenarium.
317 Missio in possessionem fit ex officio Iudicis nobili.
318 Mentiens circa qualitatem possessionis non punitur hac lege.
319 Non fit hæc translatio, vbi proceditur sola facti veritate inspecta, si probationes im promptu sint super proprietate.
320 Spoliatus non restituitur, cum prædo habet probationes in promptu super proprietate, quando proceditur sola facti veritate inspecta.
321 Argumentum valet à possessorio recuperatorio ad hoc nostrum possessorium.
322 Mendacium hoc non punitur, nisi in ea re, in qua factum est.
323 Pœna non egreditur delictum in his, quæ diuisionem admittunt.
324 Pœna hæc non habet locum, si actor non benè specificauerit bona.
325 Duæ demonstrationes sufficiunt ad rei indicationem.
326 Fallit, si quis incideret ex hoc in pœnam.
327 Pœna euitatur, modò vna ex demonstrationibus vera non reperiatur.
328 Dolus non probatur, nec lata culpa, si quis neget rem non rectè demonstratam.
329 Pretium habens, & negans rem habere, non mentitur in rei vendicatione.
330 Mendacium prælati non facit transferri possessionem.
331 Mendacium prælati non nocet Ecclesiæ.
332 Prælatus desinens dolo possidere Ecclesiæ damnum non dat.
333 Prælatus non facit incidere Ecclesiam in pœnam legis si quis in tantam.
334 Ripæ opinio approbata.
335 Translatio possessionis in lege nostra potest esse causa, vt dominium amittatur.
336 In lege nostra transfertur possessio in actorem, quam nunquam habuit.
337 Prælato mentiente circa possessionem, actor debet possessionem probare, & petitorium prosequi.
338 Negotium hoc non admittit diuisionem, vt possessio transferatur solum, dum prælatus viuit.
339 Translatio possessionis non fiet in lege nostra, vbicunque difficilis esset postmodum recuperatio futura.
340 Spoliatus non restituitur, vbi recuperatio difficilis esset.
341 Contrarium author defendit. & seq.
343 Animæ salus cuicunque rei præferenda est.
344 Appellatio permittitur in causis, quibus damnum irrecuperabile infertur.
345 Damnum corporeum est maius, quàm damnum rerum.
346 Personæ quæ Iudicem promptum non habent, sua authoritate possessionem recuperare possunt.
347 Idem, si paterentur enorme damnum.
348 Promptum est leges legibus concordare.
349 Decisio Bartoli in l. si alius. §. bellissimè. non est tuta.
350 Quòd res difficilis recuperationis sit, debet nocere etiam spoliatori.
351 Distinctio Fabij in §. nihil commune, reprobata.
325 Eligens viam iudicij non potest redire ad viam facti.
353 Concedens precariò non potest propria authoritate expellere possidentem, vbi res ad iudicium deducta est.
354 Limitatur.
355 Conclusio contra communem, quòd spoliatus sit restituendus, etiam quòd difficilis recuperatio esset.
356 Consulitur, vt cautio offeratur.
357 Contrarium conclusionis prædictæ in nostro possessorio esse dicitur.
358 Diuersæ rationes militant in nostro possessorio circa hunc articulum, quàm in possessorio recuperandæ.
359 Vitium, quod rem ipsam afficit, maius est, quàm vitium extrinsecum.
360 Possessionis translatio non fit ex lege nostra, vbi difficilis sit recuperatio.
361 Nec vbi immineret scandalum.
362 Abbati agenti ad recuperationem Monachi an possit opponi exceptio proprietatis, non facta restitutione.
363 Ripæ sententia reiecta.
364 Frequens habitus monachalis mutatio est graue scandalum.
365 Guidonis Pap. limitatio ad legem nostram, vt non procedat contra detentorem.
366 Lex nostra loquitur de possidente non de detentore.
367 Debet tamen intelligi etiam in detentore.
368 Rationes, quæ habent locum in possidente, militant etiam in detentore.
369 L. Officium. dicit actionem in rem competere etiam contra detentorem.
370 Detentores si negent, se possidere, non cadunt in hanc pœnam.
371 Cadunt tamen si negent, se detinere.
372 Et interrogati super possessione non debent respondere super detentione.
373 Forma interrogandi reum complectens etiam detentionem.
374 Negatio detentoris non nocet vero possessori, vel domino.
375 Lex nostra non procedit, vbicunque negatione alia exceptio additur, cuius probandæ onus incumbit ipsi reo.
376 Contrarias exceptiones proponere quis potest, vbi onus probandi in se suscipit.
377 Exceptiones plures quæ concurrere possint, proponi possunt.
378 Responsio ad consilium Barbatiæ.
379 Regula negatiua procedit, vt quibus in casibus spoliatus restituendus non est, eisdem nec transferatur possessio ad actorem propter mendacium.
380 Affirmatiua tamen non valet, vt quibus in casibus spoliatus restituitur, eisdem & possessio propter mendacium transferatur.
381 Omnes personæ, quæ repelluntur ab agendo, non restituuntur, si fuerint spoliatæ, nec consequuntur dominij translationem.
382 Excommunicatus spoliatus non restituitur, nec consequitur translationem possessionis ex mendacio rei.
383 Idem in heretico, Antipapa, Simoniaco, Criminoso. vsque ad nume. 388.
399 Possessio cuius temporis probanda sit.
390 Bartoli sententia circa hoc.
391 Ratio sententiæ Bartoli.
392 Bartoli verba perpensa.
393 Possessio amittitur solo animo.
394 Intellectus ad hanc legem reiectus ab authore.
395 Animus declaratur verbis.
396 Declaratur etiam factis.
397 Plus est declarare factis, quàm verbis.
398 Possessio non amittitur solo animo.
399 Responsio ad rationem Bartoli per authorem.
400 Interrogatus an possideat, videtur interrogari de plena possessione.
401 Qui animo possidere desiit, non potest negare se possidere, si detinet.
402 Interrogandus est reus, an possideat, vel detineat.
403 Remedium possessionis adipiscendæ in lege nostra contentum, non solet enumerari a Doctoribus inter alia remedia adipiscendę.
404 Remedia adipiscendæ quæ sint.
405 Remedium hoc possessorium fortè omissum est, tanquam mercenarium.
406 Remedium nostrum possessorium est ex officio Iudicis nobili.
407 Translatio qualib[illegible] [po]ssessionis fit ex officio Iudicis nobili.
408 Missio in possessionem contra contumacem non defendentem ex officio Iudicis nobili est adipiscendæ.
409 Missio in possessionem ex primo decreto videtur prębere solam detentionem.
410 Nonnulli casus excipiuntur.
411 Missio ex primo decreto dat possessionem, quando habet vim secundi decreti.
412 Idem si permittatur ei lucrari fructus.
413 Missus ex primo decreto in actione reali possidet, ex magis communi.
414 Multi tenuerunt communem opinionem esse in contrarium.
415 Possessorium adipiscendæ est etiam remedium, quod datur ex secundo decreto in actionibus personalibus.
416 Item illud quod datur ventri, vt in possessionem mittatur.
417 Possessoria omnia dantur Iudicis officio nobili.
418 Appellandum est Iudice non curante possessionem dare ex hac lege.
419 Procedere non debet in petitorio, qui vult possessionem in se transferri ex hac lege.
420 Appellari non potest regulariter à sententia in possessorio.
421 Distinguitur in eo articulo, an à possessorio appellari possit.
422 Appellatio in possessorio non impedit executionem, sed facit causæ cognitionem deuolui ad superiorem.
423 Idem in possessorio nostræ legis.
424 Vtilis est appellare in hoc possessorio, quàm petitorio agere.
425 Qui deposuit sequestro an possideat.
426 Lege licèt. ff. depositi. & l. interesse. ff. de acquirend. possess. videntur contrariæ.
427 Glo. in d. l. licèt. non rectè conciliat eas leges.
428 Nec glossa in d. l. interesse.
429 Distinctio illa, an depositio fiat ab vtraque parte, an ab altera, reprobata.
430 Sequester propriè qui sit. & seq.
432 Prædictæ leges conciliatæ.
433 Intellectus nouus ad l. interesse.
434 Ratio cur possessio amittatur, cum vtraque pars consentit.
435 Duo non possunt eandem rem simul possidere.
436 Sequestrum necessarium, quod à Iudice fit non transfert possessionem.
437 Contrarium tenet Author.
438 Declaratur opinio contraria doctorum.
439 Possessio translata per iudicem in sequestrem prodest victori ad vsucapionem.
440 Sequestrum necessarium transfert possessionem in sequestrem, vbi constat de voluntate Iudicis.
441 Sequester modo rem detineat, potest conueniri, & cadere in hanc legem.
442 Qui sequestro deposuit pariter in hanc legem cadere potest.
443 Nisi transtulisset omnem possessionem.
444 Possessionis probatio resultat ex probatione detentionis.
445 Detentio est facti, propterea facilè probari potest.

FVRIVS

FVRIVS ANTHINVS.

L. In rem actionem pati non compellimur, quia licet alicui dicere, se non possidere: ita tamen, vt si possit aduersarius conuincere, rem ab aduersario possideri, transferat ad se possessionem per iudicem, licèt suam esse non probarit.

Quatuor sunt huius legis partes, nam prima pars tradit regulam, secunda affert regulæ rationem, quæ est ibi, quia licet. tertia limitationem, ibi. Ita tamen. quarta & vltima, ibi, licet suam esse, dictam limitationem ampliat. Compendiosis verbis sensus hic elicitur, videlicet. Negans se possidere non conuenitur rei vendicatione, sed tamen mentiens possessione priuatur.

PRAEMITTE, quò cætera tibi clariora fiant, 1 † Quòd in rei vendicatione requirunt̃ duo extrema, alterum, quod est dñium, ex parte actoris, alterũ, quod est possessio, ex parte rei. l. j. vbi gl. C. de aliena. mutan. iudi. cau. facta. §. nanque agit vnusquisque, vbi gl. in ver. possidet, insti. de 2 actio. de quo tamen per Ange. & Iasonem ibi. † Satis tamẽ fuerit, vt actio hæc detur, quod desierit dolo possidere, nam perinde conuenietur, ac si possideret, l. qui dolo, & l. parẽ. vbi Dec. & Cagnol. de regul. iur. & l. si autem. §. sed si quis. & l. ꝙ si dolo supra eo. reg. pro possessore. in 6. Bar. in d. l. vn. C. de alienat. iud. 3 mut. cau. facta. † hoc verò casu, cum dolo desijt possidere, actio erit vtilis, non directa. Bar. in l. quanquam. § Iulianus. ff. de acq. 4 plu. arcen. glo. Dec. & Cagnol. in d. l. qui dolo. † & fortè etiam 5 idem erit, si culpa desijsset possidere. Cagnol. vbi supra, † quæ tñ intelligenda sunt, scilicet si post litem contestatã possidere 6 desijsset, † nam si ante litem contestatam possidere desijsset, nõ rei vendicatio, sed actio in factum contra eum competeret ex titulo illo, de alienatione iudicij mutãdi causa facta. Ab. c. j. nu. 5. extra de aliena. iud. mutan. cau. fac. Ias. in §. omniũ. nu. 77. inst. 7 de act. † sed tu tamen vide textum in l. si autem. §. sed & is. supra eo. qui ait, quod etiam, qui ante litem cõtestatam desijt do-8 lo possidere, tenetur actione in rem; † Tenetur item rei vendicatione ille, qui dolosè omisit possessionem acquirere. l. j. §. toties. in ver. sanè quęstionis fuit. ff. si quis omis. cau. testam. In quo 9 tamen sciendum est, † ꝙ licèt agi possit contra eum, qui dolo desijt possidere, nõ propterea tñ liberatur ille, qui possidet, quin & ipse conueniri possit, l. etiam. §. item si quis dolo. ff. de pet. hæ-10 red. † quin etiam, si possessor in se iudicium suscipiat, eximetur 11 ille, q dolo desiit possidere. Dec. in d. l. qui dolo. de reg. iu. † Nec prætereundum tñ, ꝙ etiam ille, qui possidet, dicitur ipse quoq; rei vendicationẽ habere in habitu, & potentia, Ang. in l. si au-12 tem. §. possidere. in fi. supra eo. † Competit etiam interdum rei vendicatio contra eum, qui neq; possidet, neq; dolo desiit possidere, sed quem speratur breui esse possessurum, Barba. in c. fin. per illum textum, extra de iudi. apostillant. ad Bar. in d. l. j. C. de 13 alienat. iudic. mutan. cau. fact. in versi. requiruntur. † Regulariter tamen loquendo in rei vendicatione particulari duo extrema requiruntur, vt supra dixi, nempe dominium ex parte actoris, possessio autem ex parte rei, ideoq; fit, ꝙ huiusce legis decisio vt fieret, necessarium erat.

14 † Nec ideo tamen credat quis, rei vendicationem remedium possessorium esse; quia contra possessorem dirigatur, & ab eo 15 auocetur possessio, † erit enim nihilominus remedium petitorium, l. actio in personam. ff. de actio. & obli. l. qui petitorio. su-16 pra eo, † cuius rei ratio est, ꝙ, quamuis possessionem auocet, non tamẽ in possessione iuris sui, & intentionis suæ fundamẽ-17 tum iacit, sed ratione dominij, quod penès se est, † quemadmodum etiam hypothecaria actio auocat quidem possessionem, à reo, sed tamen, quia ratione iuris hypothecæ, quam habet, nõ ratione possessionis vllius, qui, quam habeat, vel habuerit, non dicitur possessorium remedium, sed petitorium, Bar. in l. j. C. de 18 saluiano interdicto. † Sic etenim libellus in rei vẽdicatione formatur; nam actor petit, sed dñm declarari, & rem sibi restitui, 19 Bart. in l. ex. diuerso. §. fin. ff. de rei vendicat. Angel. Aret. & Ias. in §. omnium. instit. de act. † Hac igitur ratione, quia possessio requiritur ex parte rei, propterea actori consuluitur, vt prius q̃ libellum det in rei vendicatione, & litem moueat, reum interrogari curet, an possideat, vel dolo desierit possidere, ne frustra experiatur, si ille reperiatur non possidere d. l. qui petitorio su-20 pra eo. & l. si fundus. §. in vendicatione. ff. de pignor. † nã si ageret contra eum, qui non possideret, ille absoluendus esset etiã diffinitiuè, vbi contestata lis fuisset, d. l. si fundus. §. in vendicatione, de pignor. quod sanè intelligendum, nisi ille defensioni se obtulerit sine causa, cum nõ possideret, nec dolo fecisset, quominus possideret, & actor id ignoraret; tunc enim absoluen-21 dus non esset, † Sin autem, cum à Titio petere vellem, aliquis dixerit se possidere, sicque liti se obtulerit, hoc autem probatum sit, omnimodo condemnandus erit l. is qui destinauit, cum duab. seq. supra eo.

22 † Hæc verò interrogatio, non solùm ante litem contestatã, sed & postea fieri potest, si ante facere eam oblitus sit, gl. in d. l. 23 qui petitorio. in fin. secundæ glossæ: † nam, si fortè contigisset actorem intentasse rei vendicationem contra eum, qui non possidebat, neq; dolo fecerat, quominus possideret, nec eum interrogauerat, an possideret, vel ne, sed ipse litem vltrò suscepisset, teneret quidem iudicium, verùm tamẽ interrogari postea posset, quamuis contestata iam lis esset, & tunc, si responderet, se non possidere, absolueretur diffinitiuè per d. l. si fundus. §. in vẽdicatione, vt dicit Imola ĩ d. l. naturaliter. §. nihil cõmune in quarta combinatione Bartoli. col. 5. num. 7. vers. item adde cir-24 ca quartam. ff. de acq. possess. † Si autem nunquam interrogatus fuisset, nec vnquam excepisset, procederetur, veluti si verè possideret; quia videretur se liti obtulisse, & tanquam sese liti offerens condemnandus esset d. l. is qui se obtulit. ex distinctio-25 ne ibi tradita, † Et hic fortè esse posset casus, in quo non impediretur cumulatio petitorij cum possessorio recuperandæ, vt per Imol. Alexand. Ripam in d. §. nihil commune. per l. si à te. ff. de except. rei iudic. vbi Barto. quia tunc non obstare illa regula, seu causa, quę solet impedire cumulationem, videlicet contra-26 rietatis & repugnantiæ ratio, † in illo enim textu habetur, ꝙ si quis fundum, quem putabat se possidere, defenderit, mox emerit, & secundùm petitiorem res iudicata sit, an restituere eum cogatur, si quis dubitet, Neratius diffinit, si actori iterum petenti obiiciatur exceptio rei iudicatæ, replicare eum oportere de re secundùm se iudicata; qui quidem textus plures intellectus recipit nam Accursius ibi, in versi. si quis fundum. Tres intellectus affert, ex quibus vnus est, quòd sententia in fauorem actoris lata sit, condemnato reo, & declarato actoris iure. Alter, ꝙ reus absolutus fuerit; quia non possidebat, & ius actoris minimè fuerit declaratum. Tertius fuit intellectus, quòd sententia in vna parte pro actore, in altera pro reo lata sit; pro actore quidem in eo sit lata; quia ius ei competere sit declaratum, pro 27 reo autem, dum absolutus fuit, eo quia non possidebat, † qui tamen textus si iuxta illum intellectum exaudiatur, vt ferri sententia diffinitiua possit pro actore, qua sententia actor declaretur Dominus, licèt reus non possideat, declarandus est, non procedere, si actor ipse possideret; tunc enim libellus non teneret, vt dicit Alexand. in dicto §. nihil commune. in 3. lectura. 28 ff. de acquiren. possess. per text. in c. examinata. de Iudic. † idemque si aliunde actor certus esset, reum non possidere, tũc enim nõ ab alio, sed à se actor decipitur. l. nam & si actor, quę est l. sequen. ad l. is qui se obtulit. ad quod Mathesillan. in singu. 137. nota quòd si actor. Felyn. in c. examinata. colum. prima, de iud. & in c. pen. colum. 5. de except. Ripa in d. §. nihil. commune. nume. 162. in fi. numeri illius.

Quæ quidem præmittenda censui, quòd nõ paruam lucem afferant plerisque ex his, quæ in materia legis nostræ sunt tra-29 ctanda. † Vertitur itaque hac in lege quæstio. Si reus, qui verè possidebat, negauerit, se possessorem esse, quidnam hoc casu agẽdum sit; hic etenim casus ad nullum eorum, quos supra delibaui, pertinere videtur, cum scilicet possidet reus, neq; id negat, vel cum dolo desiit possidere, aut culpam, ante litem contestatam, vel post, vel dolo omisit acquirere possessionem, qui nancisci poterat, vel breui possessionem acquisiturus erat, vel cum omnino non possidet, vel cum defensioni se obtulit, quãuis non possideret: Hæc inquam species à prædictis diuersa est. Deciditur autẽ in lege nostra, eum quidem, qui mentius est, dicens se non possidere, cum re vera tamen possideret, in rem actionem pati non compelli; quia licet alicui dicere, se non possidere; si tamen possit aduersarius conuincere, rem ab aduersario possideri, transferret ad se possessionem per iudicem, licet suam esse non probarit.

Duæ igitur sunt in hac lege præcipuæ decisiones, Altera, ꝙ actionẽ in rem pati quis non compellitur, si neget se possidere. Altera, ꝙ mẽtiens dum negat se possidere, ex hoc priuatur possessione, eaque in aduersarium transfertur.

Videbatur autem prima decisio non modicam dubitandi rationem habere, nam si ille, qui non possidet, sed dolo desiit possidere, conueniri tamen rei actione potest d. l. qui dolo. d. l. parem. d. l. ꝙ si dolo. d. l. si autem. §. sed si quis d. c. pro possessore. multò magis videbatur conueniendus, qui re vera possidet, li-30 cèt se possidere neget, † ne plus operetur fictio, quàm veritas. l. filio quem pater. ff. de liber. & posthum. sic pariter, si is qui non possidet verè, sed tamẽ liti sese veluti possessor, cõueniri potest, d. l. is qui se obtulit, cur non & multò magis eum dicamus, pati actionem debere, qui verè possessor sit, sed & textus in d. l. si à te. §. j. secundùm vnum intellectum videtur aduersari, dum sup-31 ponitur, † declarari posse diffinitiuè de actoris iure, & si reus ne quaquam possideat, quod non fieret, nisi actionem pati reus cõpelleretur, idest, nisi lis foret contestata. Sed tamen, quia is qui mentitur, negans se possidere, cum re vera possideret, plus incõmodi & damni sensurus est, quàm ex eo sentiret, si actionem in rem pati compelleretur, cum possessio ab eo in actorem transferatur, & ex reo fiat actor, sicq; illud cõmodum perdat, quod possessori competere solet. §. commodum. inst. de interdictis. cum sim il. eò factum est, ꝙ actionem pati nõ compellitur, idq; in pę-

in pęnam mendacij alteri pernitiosi, quod in prædictis casibus faciendum non erat, cū non admissum esset tantū peccatū, nō igitur releuatio est, si actionem pati non cōpellatur, sed potius grauamen & onus, quum ex possessore actor efficiatur.

Videbatur quoq; altera decisio posterior non carere dubi- 32 tatione, quandoquidem scriptum est; † quia non facit quis con ditionem suam deteriorem mentiendo, nec ideo, quis iure suo priuatur regulariter. Dec. l. nemo ex his. de reg. iur. certæ enim constitutæ sunt causæ, quibus iure suo quis priuari possit, nec facilè ad priuationem procedēdum est. §. cum igitur. in Auth. de non eligen. secun. nub. gl. c. fi. de iure patronat.

33 Verùm enimuerò † is, qui se possidere negat, videtur possessionem suam neglectam habere, & quasi de ore suo iudicium passus illa meritò priuandus est, arg. l. si quis vi. §. differentia. ff. de acq. possess. & in alium transferri debet, ad quem verò debet rectius transferri, quàm ad eum, qui eam dominiumq; etiam rei 34 ipsius ad se spectare de iure contēdit, † sic etiam possessione sua priuatur, qui eam non defendit, l. si prius. vbi Barto. de oper. no. nunc. & ad alium ex aduerso litigantem transfertur: vt ibi Doctores. Hic igitur est vnus ex illis casibus, quibus potest quis iure suo priuari, ea quoque ratione, præter supradictas inductus, 35 † quia is, qui in iudicio mentitur, videtur Iudicis maiestatem lędere, cum eius auctoritate, & Imperio sit interrogatus, argu. l. 36 si prætor. ff. de iudic. † qua ratione pariter & ille, qui nihil respōdet, sed tacet, puniendus est. l. de ætate. §. quia tacuit. ff. de inter- 37 rogat. act. c. 2. de confess. in vi. † quod ergo dicitur, neminem mentiēdo facere conditionem suam deteriorem, nec ideo iure suo priuari, id exaudiendum est, nisi ipsi iudici mendacium: dixerit: nam tunc grauius puniendus est; quia iudicem, & partem simul offendit, l. debuit. ff. de interrogat. act. & faciūt notata in l. si à te. ff. de except. rei iud. propterea Glo. j. hic ponit exemplū, quando à Iudice fuit de hoc interrogatus, de quo & nos infra. Nec tamen te moueat, ꝙ eadē glossa videatur vnum dicere cōtrarium priori rationi à m dictæ, dum ait, quod non propterea negando se possidere perdit possessionem, quia volūtatem nō habuit eam amittendi, quamuis enim ego proximè supra dixerim, videri eum possessionem pro neglecta habere, & ideo priuandum esse ea, non tamen dixi, ꝙ eam amittat, quemadmodū eam amittit, qui animum possidendi non habuit, sed dixi pri- 38 uandum esse ea, quasi neglectam eam habeat; † aduersa autem hæc sunt, ꝙ eam ipso iure amittat; quia possidendi animum habere desierit, vel ꝙ priuandus sit, perinde ac si eam neglectam haberet, de hoc tamen aliàs.

39 Noto primò ibi, in rem actionem pati &c. † ꝙ non dicitur quis actionem pati, & si libellus contra eum porrectus iam sit, nisi lis sit contestata, † quemadmodum etiam petitum non dicitur, nisi iudicio per litis cōtestationem accepto. l. amplius nō petitum. ff. rem rat. haberi.

40 Noto secundò, † ꝙ non cogitur quis pati rei vēdicationem, 41 si respondeat, se non possidere, † sic etiā non cogitur quis actio- 42 nem pati, si paratus sit soluere id, quod à se petitur; † hinc est, ꝙ 43 omnia iudicia esse absolutoria dicuntur. §. fin. insti. de perpet. & temp. actio. quod scilicet intellige, nisi actoris intersit ratione expensarum, alteriusve interesse iudicium finiri: iuxta notata 44 in l. Iulianus. ff. de condict. indeb. † Sic & econtra nemo cogitur agere, vel accusare inuitus, vt in titulo. C. vt nemo inuit. agere compellatur. in rubr. & nigro, exceptis tam quibusdam casibus, de quibus per glos. in d. l. j. C. vt nemo inuit. & in l. diffama- 45 ri. C. de ingen. manumiss. † ex quibus videtur elici posse, quòd decreta, seu statuta, quæ plerisq; in locis præsertim Mediolanēsis totiusq; Insubriæ prouinciæ vigent, vt cum bona aliqua veneunt, fiant proclamata; vt quisquis in illis ius prætendit certo dierum termino ius suum deducat, ac probet; nō sint huiusmodi statuta iuri communi conformia, cum illis agere quis compelli videatur, sed pro eiuscemodi statutis tamen facit l. si eo tēpore. C. de remiss. pignor. in l. locorum. C. de omni agro deserto. lib. 11. de quo per Bartolum, Alexandrum, Iason. Socynum, Ripam. in l. rem quæ nobis. ff. de acquir. posses. Bart. inquam & Alexand. colum. fin. Ias. colum. pen. Rip. nume. 41. vide & Plotum in repetit. l. si quando & in Iudice illius tractatus. in versi. decreti dominij Mediolani sub rub. de bon. ad crid. ponen. qui latè multa in vtranq; partem adducit, sed tandem concludit, esse conforme iuri communi, multaque ibi ad hoc decretum pertinētia subdit; Ac, vt redeam ad propositum, videtur hoc ge- 46 nerale esse, vt † quemadmodum quis agere non compellitur, non compellatur pariter iudicium suscipere, & actionem contra se, ac inuitus se defendere. glo. in d. l. j. C. vt nemo inuit. ager. compel. Qua tamen in re paulò altius exordiēdo, vt sciam, quō effugere iudicium, aut quatenus possit, sic dicas: Quod in ciuili- 47 bus causis, † si reus conuentus actione personali velit litem euitare, potest à principio debitum fateri, sic enim euadet sniam 48 diffinitiuam, † sed Iudex tantùm ei faciet pręceptum, vt soluat, l. proinde. §. fi. ff. ad legē Aquil. l. j. & 2. ff. de confes. habetur enim 49 pro iudicato, † Nonnulli tamen dicunt, confessione litis contestationem fieri, de quo per Bartol. in l. si reus paratus. ff. de procur. post glo. in l. j. C. de litis contestat. Docto. in l. si debitori. ff. de iudic. Rot. Bissigneti in tit. de lit. contestat. decis. 15. Sed hoc tamen parum videtur interesse, quò ad effectum exactionis, an litis contestatio inducatur confessione in iudicio facta, an minus. Constat enim inter omnes tale præceptum fieri posse, & 50 valere, executionemq; sortiri. † Dicetur autem huiusmodi pręceptum sententia interlocutoria sententiæ diffinitiuæ habens vigorem. Felyn. in Rubr. extra de re iudi. nu. 5. videlicet, si tale pręceptū emanarit post datum libellum, cuius libelli occasione confessio facta fuerit, ac præceptum de soluendo, Bar. in d. l. j. ff. de confess. Felyn. vbi supra.

51 † Euadet multò magis iudicium reus, si debitum à petitum soluere paratus sit, vt diximus etiam supra, l. si reus paratus, vbi 52 Bart. & Paul. de Castr. ff. de procuratorib. † quod procedet, non minus ante litem contestatam, quàm post, §. fi. insti. de perpet. 53 & tempo. action. † hoc tamen intererit, an post litem contestatam, vel prius offerat quis se paratum soluere, nam post litem contestatam fiet absolutoria ab obseruatione iudicii, quæ tamen intelligas, vt proximè dictum est, nisi actoris intersit ad iudicium procedere etiam facta solutione, vt propter fructus, vel accessiones, vel expensas hactenus factas, vt dicit Pau. de Castro in d. l. si reus paratus. colum. prima, in princip. per l. non vtique. 54 supra eo. Capella Tholosana in quæst. 5. † ꝙ si reus nolit neque confiteri, neque soluere, neque litem suscipere, cogetur tunc pignoribus captis, vel mulcta indicta litem litem contestari, si Iudex ita viderit expedire, & poterit etiā, si ita ei sederit, eum detinere in palatio, quousq; litem contestatus fuerit, vt dicunt Bal. Castren. & Iason. in l. inter stipulantem. §. si stichum. ff. de verb. obligat. ex eo quidem textu dum ait, Iudicium contra inuitum 55 reddi. † Quæ tamen intelligenda puto, nisi per missionem in possessionē bonorum rei conuēti possit actori plenè esse cōsultum, vt dicit glo. magna in authen. qui semel, super ver. locum habet, post med. glossæ C. quomodo & quan. iud. in illis verbis. & idem dico, si est præsens, vbi Bart. colum. 4. nume. 19. & Apostillantes ad ipsum Bartolum ibi. Felyn. in c. cum olim. col. j. de testib. & in c. j. col. fi. in fi. de lit. contestat. num. 23. Alexan in apost. ad Bartolum in l. j. vers. narrationem. circa medium. C. eo. de litis contestat.

Noto secundò hanc legem ad hoc, videtur enim ex sui narratione supponere, ꝙ si reus, se non possidere dicat, quamuis actor deinde probet, eum possidere, tamen poterit contra eum rei vendicationem intentare, sed solùm obtinebit, ꝙ possessio 56 ad se transferretur, quod quidem mirum est, † cum etsi reus nō possideat, possit tamē ius actoris declarari, quamuis etiam reus absoluendus esset, l. si à te. §. si fundum. ff. de except. rei iudi. secūdùm tertium intellectum Accursij à nobis relatum supra. Si ergo iuxta illum intellectum is, qui verè non possidet, actionem tamen pati compellitur, ita vt possit etiam ferri sententia diffinitiua, qua declaretur super iure actoris, ergo idem videbatur, & multò magis dicendum, cum reus conuentus possidere con uictus est, vt actionem pati compellatur, quamuis neget se pos- 57 sidere: † Neque enim sine effectu & vtilitate erit fortasse, ꝙ agere possit; fortè enim sic Iuribus suis confidit, vt speret non futurum sibi difficilè probare, se dominum illius rei esse, idq; oportet fortasse declarari propter fructus, & accessiones.

58 † Sed tamen ne credas, quòd propterea impediendus sit agere ad fructus, & redditus, nam aliqui posset contingere, quod damno esset ipsi actori possessionem ad se translatam esse, vbi agere ad fructus nō posset, nec vlterius prosequi iudicium petitorium; fortè enim maioris pretij erāt fructus percepti, quàm intersit possessionis translatio: non est igitur hic textus ita simpliciter intelligendus, ꝙ vbi reus negauit se possidere, transferatur ab eo possessio ad actorem, nec possit ammodo actor amplius prosequi iudicium, etiam ꝙ prosequi velit, sed ꝙ contentus esse debeat possessione in se translata, hic quippe intellectus 59 non est ferēdus, † sed hoc modo intelligi debet, videlicet ꝙ nō cogatur reus pati actionem in rem eatenus, quatenus probatū non sit eum possidere: quandiu enim possessio rei probata non fuerit, & ipse non fuerit conuictus de mēdacio, verum erit, agi contra eum actione in rē non posse, sed vbi conuictus fuerit, eū possidere, tunc quidē agi contra eum poterit; neq; enim hic text. hoc negat, nam dum dicit, ꝙ actionem in rem pati non cōpellitur, si neget se possidere, intellige, nisi conuictus fuerit de mēdacio, & quamuis dicat tex. postmodùm, ꝙ si conuictus fuerit possidere, transferetur ab eo possessio, nō tamē negat, quin tunc etiam pati actionem teneatur; hoc enim omisit tanquam notū, & illud expressit, quod erat magis ambiguum, & insigne: hunc intellectum sensit ēt Ang. hic, & Soc. in d. l. si à te. col. 2. circa med. ver. vel etiam dicas, dum ait sic. Ideo autem fuit processum in iudicio, quia actor voluit probare ipsum possidere, & non probauit, quod facere poterat, iuxta illud, quod habetur in l. fi. ff. de rei vendicat. Dicas igitur, ꝙ vbi quæritur, an possit rei vendicationem intētare contra eum, qui vel non possidet, vel se possidere negauit per mendacium, sic distinguendum est secundùm infrascriptos casus.

Primus

60 Primus est casus, † quando actū est contra eum, qui nec possidebat, nec se obtulerat, nec dolo fecerat, aut culpa quominus possideret, absoluendus erit reus; quia non possidet, sed tamē si actor probauerit de iure suo, poterit ferri sententia declaratoria super tali iure, cuius sententiæ effectus erit; quia, si postmodum peruenerit possessio ad reum, poterit ea sententia contra eum fieri executio. Bald. in l. cogi. ad fin. C. de petit. hæred. & in Rub. ff. de rei vendicat. per text. in l. sed & si possessori. in princip. ff. de 61 iureiuran. † quia sententia declaratoria non solet esse minoris virtutis, quàm condemnatoria. l. ex diuerso. §. j. ff. de rei vendic. l. in summa. ff. de re iudic. & quia si huiusmodi sententia declaratoria executionē in possessione superuenięti non sortiretur, frustra lata videretur, aut certè parui effectus esset; quamuis enim hoc operari possit, vt si veteri actione iterum agatur, possit dominium hac sentētia probari d. l. sed etsi possessori. & no. in d. l. ex diuerso. §. j. quia tamen id raro contingere potest, vix 62 in consideratione habendum est. † Et hæc est cōmunis opinio, vt testatur Bartolomęus Soc. in d. l. si à te. §. si quis fundum. col. secunda: quamuis enim absolutoria lata sit, non tamen ei prodest, nisi quo tempore non possidet, sed superuenięte possessione aliud est dicendum.

63 Secundus est casus, † cum sententia condēnatora lata est cōtra non possidētem, vt quia se liti obtulit, an contra eum possit executio fieri ex dicta sententia, si ad eum possessio perueniat, qui casus videtur ferè ex supradicto decisus, & quidem à maio- 64 ri: † nam, si contra eū, qui absolutus est, executio fieri pōt, multò magis contra eum, qui condēnatus est, fieri poterit, & probatur satis liquidò, in d. l. sed & si possessori. arguendo à iureiurando ad sententiam, vt ibi per Bar. ff. de iureiurando.

65 † In quo tamen sciendum, quòd ille dicitur se liti offerre, qui nec possidebat, nec putabat se possidere, sed sine vlla causa litem suscepit: nam, si putaret se possidere, non diceretur, se liti offerre.

66 Quæ † supradicta sunt tn̄ intelligenda, modò possessio non superueniat ex noua causa: nam, si ex noua causa superueniret, non posset ex ea fieri executio, vt per doctores præsertim Soc. in d. l. si à te. §. si quis fundum.

67 Tertius est, † cum ille, qui possidet, negat se possidere, & tunc dicendum est, ꝙ si quidem ad interrogationem actoris ita respondit, actorq; nullam probationem facere velit, non dubiū est, ꝙ reus erit absoluendus, quasi deficiēte vno extremorum, quæ requirūtur in rei vendicatione, tuuc sequetur sententia ab- 68 solutoria, † poterit tamen etiam sequi declaratoria iuris acto- 69 ris, si ipse actor de iure suo probarit ex supradictis: † Si verò actor maluerit probare possessionē rei, poterit hoc facere; quo probato hoc consequeretur, primum quidē consequetur trāslationē possessionis ad se, quæ operabitur, vt aduersarius de reo efficiatur actor, Item consequetur, vt possit nihilominus rei vēdicationem cōtra ipsum reum prosequi, licèt ille negauerit se 70 possidere: † Est tamen aduertendum, ꝙ possessio, de qua hic, videtur intelligenda de possessione illa, quæ ipsi rei incumbit, non de possessione ciuili, quæ in animo consistit, argum. l. officium. vbi not. supra eo. nam interrogatio quæ fit, de corporali est intelligenda.

71 Tertiò noto, ibi, licet alicui dicere se non possidere. † ꝙ licèt alicui dicere mēdacium, ex quo comprobatur reg. l. nō omne, de reg. iur. vt scilicet, nō omne, quod licet, honestum sit, immò amplius hic videtur probari, ꝙ etiam id pęnam mereatur quādoque, quod licitè fit, contra l. Gracchus. C. de adult. & similes: hic enim dicitur, ꝙ licet vnicuiq; dicere, se non possidere, & tamen, si quis dixerit, se non possidere, quamuis verè possideret, punitur in translatione possessionis ad actorem.

72 † Sed responde, ꝙ hæc lex non dicit, ꝙ liceat mendacium dicere, sed tantùm ꝙ licet alicui dicere se non possidere, debet autem de illo intelligi, qui re vera non possidet, nō de eo qui possidet, vel dic, ꝙ licet de facto, hoc est, quia prohiberi nemo potest, de facto, quin dicat, ac respondeat, quicquid velit.

73 Quartò noto, † ꝙ mendacium punitur in translatione, & pri- 74 uatione possessionis, † distingui autē solet mendacium, vt aliud sit mendacium simplex, aliud mendacium duplex. l. & elegan- 75 ter. §. fi. cum l. sequen. ff. de dolo. † Item triplex esse dicitur mendacij species, alia quidem malignitatis, quod fit causa alicuius decipiendi, alia iocosa, cum scilicet nemo læditur. Tertia benignitatis, seu pietatis, cum, vt alteri prosit, quis mendacium dicit, Gloss. in cap. ne quis. in prima gloss. 22. quæst. 2. Ac sciendum, 76 † ꝙ mendacium in iudicio factum execrabilius est his, quæ extra iudicium fiunt: plerisq; enim casibus mendacium in iudicio factum crimen lætale æstimabitur, quod, si extra iudicium factum esset, veniam mereri posset, dūmodò his in negocijs factum sit, quæ ad iudicium pertinent. Tho. & Caietan. 2. 2. q. 69. artic. primo, & quæst. 110. articulo 4. ad quod citari solet tex. noster, & fa. etiam tex. in l. de ætate. §. si cum esset. ff. de interroga. actio. etiam si accidat in re leuissima; quia calor, & auctoritas iudicij potest ex veniali mortale efficere, & ex leui graue, quod tamen postremū nō probatur à Didaco in lib. primo variar. re- 77 solut. cap. j. num. 2. † qui opinatur posse nonnunquam mendacium in iudicio factum veniale crimē esse, si in leui re commit- 78 tatur, † si quidem omni in materia rei leuitas à peccato mortali excusat. c. vnum. 25. distinct. ad finem, Thom. 2. 2. quæst. 88. artic. 5. & 6. citatque ad id probandum auctoritatem Martini ab Azpilcueta in cap. vlti. de pęniten. & Dominic. Soto in re- 79 lect. de secret. memb. 2. quæst. 7. conclu. 2. † aitque ita esse intel- ligendum, quod scribit Imola in cap. primo, de mutuis petit. 80 num. 13. & Alexan in l. qui totam. ff. ad Trebel. † dum sentiunt, mendacium in iudicio factum, quandoque esse peccatum veniale non mortale, ita sanè intelligendum est, cum in re leui mendacium factum est.

81 † Mendacium autem est falsa vocis significatio cum intentione fallendi secundùm Augustinum, quem refert Glossa in l. de ætate. §. si cum esset, in versi. mendacij. ff. de interrogat. act. 82 vbi etiam Baldus, † quam quidem mendacii diffinitionem patet in primam speciem tātùm, quæ est malignitatis, cadere pos- 83 se: † & hanc tantùm speciem crediderim hominis famam de- 84 turpare, † hocq; modo intelligēdū arbitror, quod traditur, mēdacium in Principe, quàm in cæteris longè execrabilius cēseri, 85 Rol. à valle consi. j. num. 34. † & quamuis apud professores literarum humaniorum, Mendacium dicere, & mentiri inter se differant, vt est apud Aulum Gellium libro 11. cap. 11. noct. Atticar. qui referens verba Publij Nigidij sic ait, Qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur, qui mendacium dicit, ipse fallitur. Item, qui mentitur, fallit, quantùm in se est, at, qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est. Item vir bonus (inquit) pręstare debet, ne mentiatur, Prudens, ne mēdacium dicat, alterum incidit in hominem, alterum non. 86 † quamuis inquàm sic interpretentur illi, secus tamen ac fortè verius intellexisse & interpretati esse hæc verba videntur Iurisconsulti, & ex citata l. de ætate, in versic. mendacii, deprehendi potest, vbi, quem supra dixerat, mendacium dixisse, deinde paulò infra dicit, eum mentiri, sicque pro synonomis hęc habere videntur; quæ Iurisconsultorum interpretatio magis à communi vsu recepta videtur, his præsertim, qui subtilissimis apicibus honorem tueri, & Monomachiæ præcepta tradere profitentur: nam, siue quis alteri obiecerit, quod mētiatur, seu quòd mendacium dicat, eodem sensu accipiunt, factumque ei conuitium opinātur. Augustinus tamen in Soliloquijs ait, ꝙ nō omnis vult fallere, qui mētitur. Nam & mimi, & comędiæ, & multa poęmata mendaciorum plena sunt, delectādi potius quàm 87 fallendi voluntate. † Illud quidem apud omnes in confesso est, ꝙ non videtur conuicio aliquem afficere, honoremve illius deturpare velle, qui improperet, non dixisset eū verum, aut eū dicere falsum; quia non videatur his verbis significare, quod ex proposito, aut fallendi animo ex certa scientia verum subticuerit, Salycet. & Alex. in l. de tutela. C. de rest. in integr. per tex. ibi. cum glo. Ias. in l. si quis extraneus. colum. j. ff. de acquiren. hære- 88 dita. † cum omne non verum sit in se falsum, per text. in Auth. 89 de fide instru. in princip. † licebit tamen interdum alicui etiam citra pęnam iniuriarum dicere alteri, tu mentiris. videlicet, si ille prius aliquid contra me obiecisset, quod honori meo & famæ bonæ detraheret, gl. & Bar. in l. quæ omnia. §. j. ff. de procuratorib. in versi. mentiri. in fin. quia licitum est iniuriam retorquere in eum, qui prior intulit iniuriam. l. qui cum maior. §. si libertus. ff. de bon. libertor. l. si quis in graui. §. vtrum. ff. ad Syllanian. l. libertus à patrono. ff. de in ius vocan. & impium est famā propriam negligere. Non sic tamen nos exemplo suo docuit Iesu Christus Dominus noster, qui cū malediceretur, non cō- 90 minabatur. † Quòd si nullo affectus cōuitio, nullave iniuria aliquem dixerim mentiri, non ideo excusatione dignus ero, quod addiderim hæc, vel similia verba. videlicet, saluo honore tuo, Bart. in l. Apud Labeonem. §. ait prætor. versi. & ideo puto. ff. de iniur. & in d. l. si quis extraneus. ff. de acquiren. hæreditate, vbi etiam Pau. Castr. & Iason, & Dec. in consi. 686. colum. pe- 91 nult. nume. 11. † Quinetiam asserunt Doctores, litis contestationem hisce verbis induci vel similibus, videlicet, tu dicis mendacium, vel, tu mentiris, vt dicunt Baldus, Angelus, Imola. Alexand. in l. turpia. de lega. j. Ias. in dicta l. si quis extraneus. ff. de acqui hæredit.

Redeundo autē ad propositum, dicebam mendacium legi- 92 bus puniri, vt hac l. nostra, item exemplum est in d. l. de ætate. §. si cum esset. ff. de interrogator. act. vbi pulcherrimus est text. ꝙ si quis cum esset ex semisse hæres, dixerit ex quadrante, mendacij pęnam hanc feret, quòd insolidū conuenietur, non enim 93 (inquit text.) mentiri debuit. Nec immeritò certè. † Neque enim caret delicto mendacium, cum dolū in se contineat. l. falsus. §. si quis. ff. de furt. l. si quis affirmauerit, in princ. & l. quòd si 94 creditor. ff. de dolo. † Item patet puniri mendacium in l. si quis obrepserit. ff. ad leg. Cornel. de fal. vbi si accusatus fuerit aliquis, quòd obrepserit Principi tam per acta, quàm per libelli interpellationem, & probatum fuerit, pęnas temeratoris luit; quia falsum fecerit, ad quod Felyn. in c. nonnulli. §. sunt & alii. num. 44. versic. amplia septimò. de rescrip. Abb. in cap. super literis.

colum.

colum.j.in primo nota.eo.titu.de rescript. † Sic etiam debitor,
qui se inficiatus est, esse debitorem. si conuictus fuerit, amittit
ius cessionis,vt dixit Ang.in §.j.colum. 3. versi. quæro quid si à
principio instit. de actio. contrarium tamen tenent Salycet.in
l.prima. C. qui bon. ced. possunt, & Dec.in l.nemo ex his. nu-
me.7.de regu.iur.

Habetur etiam exemplum in authen. item possessor. C. qui
potior.in pignor. vbi est casus nostro quàm simillimus,videli-
96 cet,† ꝙ possessor pignoris negans rem eius,cuius actor eam es-
se asseuerat,si probata ea intentione nitatur rem retinere,dicēs
ex hypotheca vel alia causa in eandem personam delata se pro
pinquiorem esse,quàm qui mouet causam,prius transferat pos
sessionem, quàm ius suum proponat; Sic fit etiam in l. cum de
97 indebito.ff.de probat.† nam cum de indebito quæritur, si quæ-
stio sit,quis probare debeat,nō fuisse debitum,res ita temperan
da est,vt,si quidē is,qui accepisse dicitur rē, vel pecuniam inde-
bitam,hoc negauerit,& ipse,qui dedit,legitimis probationibus
solutionē probauerit,sine vlla distinctione,ipsum,qui negauit,
pecuniam accepisse,si vult audiri, compellendum esse ad pro-
bationes præstandas,ꝙ pecuniam debitam acceperit;nā absur-
dum est,eum,qui ab initio negauit,pecuniam accepisse, post
fuerit cōuictus, eam accepisse, probationem non debiti ab ad-
98 uersario exigere.† Item debiter,qui se debitorem inficiatus est,
perdit beneficium,ne conueniatur,nisi quatenus facere potest;
Fely.in c.exceptionibus.col.4.de excep.Port.Imola in lib.j.cō-
99 mu.opin.reg.30.† ac generaliter persona, quæ negat se talem,
perdit beneficium sibi competēs ex tali qualitate.l.sed si ex par-
te.in fi.prin.ff.quod cum eo,qui in aliena potest. gl. in §.item si
socius.in vltima glo.vbi Ang. Aret. insti. de act.& vide multos
alios casus per eundem Ang.Are.in §.& quia.nu.3.inst.de fidei
com.hæreditat.per illum tex.vide etiam tex. in l.si vnus. §. fi. ff.
pro socio,& in l.contra qui propriam.vbi Bart.Ang.Salycet. C.
de non nume.pecun.

100 † Item,si quis administrator,puta tutor,vel curator,vel ad-
ministrator alicuius societatis,hospitalis,vel hęreditatis,aut al-
terius loci deprehēsus in mēdacio fuerit,vt, quia dixerit, se nō
habere bona,quæ habebat,ex his,quæ administrabat, vel nega-
uerit ea bona esse sui principalis, vel confessus fuerit,se habere
vnum librum tantùm,cùm plures haberet, vel negauerit posi-
tiones sibi factas,conuictusq; fuerit,præsumitur esse in dolo, &
poterit contra eum iurari in litem,& tanquàm dolosus, & su-
spectus remoueri ab administratione. Soc.consi. 213.col. 2,in
princip.& col.pen.lib.2.Ancharan.consi.316.colum. 1. idq; ar-
gumento huius nostræ legis,& argum. text.in l.rem non nouā.
§.fi.C.de iudi.& in proęmio digestorum.circa finem,& in l.ex-
cellentia.C.de erogatione milit.annonæ.lib.12.

101 † Idemq; erit,si per mendacium negauerit,se fuisse negocia-
torem,tutorem,vel administratorem,Socy.consi.190.colum.
pen.& fin. Plot. in repetit. l. si quando. num. 212.Hinc etiam,
102 quia (vt diximus) ex mendacio probatur dolus, infertur, † ꝙ
d.l.si quando.C. vnde vi. concedens facultatem iurandi in litē
contra dolosum, habet locum etiam contra mendacem. Plo-
tus ibidem nu.653.per l.si quis affirmauerit.§.j.& l.quòd vendi
tor.§.j.& l.eleganter.§.idem Pomponius.ff.de dolo, & l. falsus.
§.si quis.ff.de furt.citatque etiam Socynum in d.consi. 213. col.
2.num.5.lib.2.

103 † Item negans positiones super facto proprio negantis, aut
alterius,de quo ipse plenè sit instructus,si conuincatur de men
dacio,poterit contra eum iurari in litem à ponente super dam
nis,interesse,& expensis passis per ponentem.Ancharan. cons.
310.incipien. in causa. colum. j. Socin.d.consi.213.columna 3.
Plot.vbi supra per l.in actionibus,& l.nummis. vbi gloss. fin. in
104 fi.ff.de in lit.iuran.† Item Vasallus,qui negat rem feudalem es-
se,feudo priuatur.Innocen.& Abb.in c.cæterùm.colum.fin.de
iudic.Bald.in cap. primo.§.vasallus.primo.si de feudo fuer.con-
105 trouer.inter Dom.& agnat.† Item, qui negat aduersarium ap-
pellasse,non potest ea appellatione inniti,Felyn.c.ex parte. co-
106 lum.prima,de rescript.Guido Papæ singul. 386. † Emphyteu-
ta verò negans rem esse Emphyteuticam non ideo priuatur iu-
re suo,& emphyteusi.Bald.in d. cap. j.§. vasallus. Ias. in l. 2.co-
lum.29.C. de iure emphyteut. Purpurat. in l. 1. colum. 9. C. de
transact. Marsil. singul. 242. sed contrarium tenet Angel. hic.
Alber.in l.2.C.de iure emphyt.quod fortè est verius,cum à feu
do ad emphyteusim argumentum procedere soleat, neque cō-
cludens diuersitatis ratio subsit, præsertim & stantibus prædi-
107 ctis decisionibus; † Item negans immixtionem abstinendi be-
neficium amittit, & negans pretium rerum priuandus est iu-
re suo. Cassan. consil. 21. colum. 9. Port.Imola vbi supra.

108 † Item reus negans debitum, & de mendacio conuictus, pro-
bata veritate debiti, licèt qualitas, vel quantitas probata non
sit,vel pecuniæ,vel rerum æstimatio,super qualitate ipsa tamē,
vel quantitate actoris iuramento standum erit. Mendacij ete-
nim hæc pœna erit, vt contra eum debiti substantiam probari
sufficiat,quamuis qualitas,aut quantitas non probetur, Docto.
in l.j.ff.de in lit.iur. Barto.in l.admonendi.num.40.ff.de iureiu-
ran.Dec.in d.l.in actionibus.nume.13.versi.& vlterius,& in cō-
si.146.& in l.certi condictio.§. quoniam.colum. 3.circa med.
ff.si certum petat.& in l.fin. colum.fin. C.de edendo.& in cap.
109 primo.de probat.† quod tamen intelligendum, si reus factum
negauerit,ex quo debitum illud resultat.Craueta in trac. de an-
tiquitate tempor.ver.vidimus, seu in versic. secundò limitatur.
110 nume.15.in fin.numeri,& nume.16.in princip.† aliud enim di-
cendum esset, si non substantiam ipsam debiti, & factum, sed
quantitatem duntaxat,vel qualitatem,numerumque negasset.
Craueta vbi supra.Purpurat.in l.admonendi.nu. 265.Plotus in
d.repet.l.si quando.nu.661.

111 Item,† qui in venditione dicit, rem, quam vendit,nulli esse
obligatam;cum tamē obligata esset,falsi pęna tenetur,l.si à de-
bitore,vbi gloss.& Barto. ff. de fals. & poteris contra eum in li-
112 tem iurari. Plot.vbi supra nume.667. † Si tamen non expressis
verbis mentitus sit, sed tantùm tacuerit, quòd res obligata al-
teri esset, teneretur ex crimine stellionatus ad pœnam arbi-
trariam.l.3.vbi gloss.ff.de crim.stellionat.& l.j.§.primo.ff.de pi-
gnor.act.ideoque contra eum in litem iurari poterit, glo.in d.
l.nummis.in fin.Docto.in dicta l. in actionibus. Plot. vbi supra,
nume.668.

113 † Sic etiam stellionatus crimen committit, qui mendacium
in eo facit,dum aliam rem tradit pro alia. d. l. 3. §.primo.vbi gl.
114 de crim. stellion. Plot. vbi supra nume. 669. † Item affirmans
pro vero, quod non est, puta, aliquem esse virum probum,
vel animal nō esse morbosum,in dolo esse dicitur.l.si quis affir
mauerit.ff.de dolo.& dicens,vas esse integrum, cum non sit,te
netur ad interesse,l.tenetur.§.si vas.ff. de act. empti. Dec. in l.j.
in 3.lectu. colum. pen. C. de senten. quæ pro eo quod interest.
multaque alia vide pertinentia ad pęnam mendacij per Crau.
in consi. 192. nume. 13. Hæc verò libenter attigi,tum quia fre-
quentissimè quæstiones huiusmodi in foro versantur,tum etiā
115 quia ad decisionem illam deseruient,† qua traditum est, quòd
omnibus illis casibus,quibus mendaciū de iure punitur,non li-
cebit alicui pluribus exceptionibus contrariis vti citra menda-
cii pęnam à iure illi mēdacio impositam,quamuis alioqui plu-
ribus exceptionibus vti nemo prohibeatur.Bar.in l. nemo pro-
hibetur.ff.de except.Bald.in hac l.nostra in fin. & idem Bald.in
authen. contra qui propriam. in 2. colum. versic. modò sequi-
tur.C.de non num. pecun. vbi ad hoc citat hanc nostram legē.
& ibi etiam Salyc. in d. authen. contra qui propriam. Andreas
Barbat.in consi.36.difficile est,colum.3.lib. 3. qui ex hoc infert
ad conclusionem, de qua nos infra in limitationibus, seu am-
pliationibus. Angel. in §. illud. 2. in Authen. de trien.& semis.
Socyn.in d.l.nemo prohibetur.colum. 2.num.6.Deci.in d.l.ne-
mo ex his.num.7. qui ex hoc infert, non satis videri tutam de-
cisionem Angeli Aretini in dicto §.fin. colum.3.versic.quæro
quid si à principio,insti.de act. quòd scilicet debitor, qui nega-
uit debitum,si postea cōuictus cōfiteatur, perdit beneficiū ces-
116 sionis propter mendacium. † Regulariter tamen dicēdum est,
ex mendacio priuari iure suo neminem, nisi in iure sit expres-
sum,vt eo in casu priuetur, vt ait Decius in d. l. nemo ex his.de
reg.iur. ad quod non inconuenit illa decisio Bartoli in l. quod
seruo. §. si conseruum. ff. de pecul. legato. qui ex eo textu ait,
117 † quòd,vbi statuta pœnam ipso iure imponunt, nunquam au-
getur pęna contra negantem; quia condemnatio videtur fieri
tanquam contra non negantem,& ideo pœna(inquit) in nega
tione nunquam augetur.Sequitur Angel.de maleficijs, in vers.
comparuerunt inquisiti, & partem negant &c. num. 6. vbi ad-
ditio Augustini Ariminen.& huius quæstionis occasione non
esset ab re scrutari,an liceat ei,qui ius fouet,quò debitum iusti-
tiæ consequatur,in iudicio mādacium dicere;sed hanc quæstio
118 nem sic dirimunt Doctores,† posse quidem eum,qui ius fouet,
aliqua malitia, vel cauillatione vti, quo causam suam tueatur,
modò tamen absit falsitas & mendacium. Abb. in cap. primo,
num.7.de his,quæ met.cau. Bald. in Rub. C. de fide instrumen.
versi.incidenter.Felyn.in c.olim.colum.2.circa fin.versic.dum
dicit Abbas.de rescript.Alciat.in tracta.de præsumpt. in reg. 2.
præsumptio.31.in fin.& regu. 3. præsumptio. 27.Deci.in l.ea est
119 natura cauillationis.de regu.iuris. † Sed tamen, & si menda-
cium fiat in iudicio, vt causa iusta sustineatur, non erit illud
mendacium lætale,sed crimen venia dignum, vt dicit Imol. in
cap.primo.de mutuis petit.nume. 13.nec refragatur Alexan. in
120 d.l.qui totam.in prima colum.ff. ad Trebel. † quod sanè intel-
intelligendum,nisi iuramenti religio violaretur,vel graue prę-
iudicium versaretur; vt declarat Didacus in lib. primo uariar.
resolu.cap.2.fol.mihi 29.qui Didacus eodem in loco fusissimè
tractat,An qui mutuam pecuniam acceperat,ac reddiderat,se-
creto,si rursum dicta pecunia à creditore petatur cōtra se,pos-
sit ueram illam mutuationem negare, ac post multa idem Di-
dacus ita hanc quæstionem finit constituendo tres species.

121 † Prima est, cum actor petit à me pecuniam, quam dicit,se
mihi mutuasse,nam si eam restitui,possum petitionem negare;
quia nullum hic subsit mēdacium,sic enim nego me ei obliga-
tum esse ad restitutionem,quod uerum est,quippe cum iā resti-
tuerim

122 tuerim. † Secunda, quòd, si positio contra me data sit, qua
continetur,me accepisse pecuniam mutuā,eamq; debere,pos-
sum eam negare,ꝙ verum non sit, me eam debere: & hæ duæ
123 priores species satis certæ sunt;† sed tertia species longè est ma-
gis ambigua, cum scilicet positiones distinctæ datæ sunt, qui-
bus ego simpliciter interrogādus sim, an recitatam pecuniam
ab actore acceperim:& in hoc persistūt,neq; aliud addatur, an
scilicet ea debeam, cogor. n.hic simpliciter respōdere negādo,
vel cōfitendo,me ea accepisse; & hoc quoq; casu idē Didacus
124 credit negari ea posse, † quòd licitum sit calumniam & dolum
interrogantis,qui verè scit nihil me debere,sed restituisse,quod
debebam,his artibus eludere,hoc scilicet intellectu, quasi nec
vnquam acceperim illud,quod iam restitui, & quasi mutuatio
illa, eiusque obligatio per solutionem & restitutionem sit re-
scissa: cū eīn ego interrogor,an mutuū acceperim, eo etenim
sensu positio facta creditur;verùm cum obligatio sit iam subla
ta solutione,nihil pecco,si respondeam, me nihil mutuò acce-
pisse: quæ verba hanc interpretationem accipiunt,scilicet, me
nihil accepisse,quod restituere tenear,& cuius obligatio super-
stes sit; quod quidem summopere notandum est; rara etenim
adeò temporibus nostris est fides, vt possit hoc factum fre-
quenter contingere; & prodesse potest in literis monitoriis,
quarum in rebus occultis in foro ecclesiastico frequentissimus
vsus est.

Nec omittendum censeo casum, in quo mendacium etiā in
iudicio cum periurio factum,criminalem tamen pœnam nul-
125 lam sustinet,videlicet, † si quis à iudice interrogatus super cri-
mine cum iuramento id neget,se fecisse,quamuis enim postea
id conuincatur fecisse, non tamen veluti periurus plecti pote-
126 rit,† quia traditum est, licere vnicuiq; sanguinem suum quo-
quomodo redimere. Alex.in apost.ad Bart.in l.j. ff.de bon. eor.
qui ante senten.mor.sibi consciuerunt.Angel.in tract.de male
ficiis.versi. quod fama publica. nume. 46. vbi addit. Augustini
Ariminen.& Bernard. Landr. Dec.consi.234.colum. 2. nume.
3.Sylua nuptialis in versi.monitoriæ.fol.mihi.233.nu. 44 Boss.
in pract.crim.

Quæ si vera sunt, cur nam permittitur huiusmodi iuramen-
tum reis deferri?in quo scimus,& si certè delinquentes sint, ve-
rum tamen negaturos?&,quamuis peierent,nullam periurij pę
nam laturos,quotus enim quisq, est,qui periurii timorem velit
mortis, alteriusve supplicij metui præferre? Quocirca non erat
fortasse nota dignus ille Iudex, qui simulabat iuramentum reo
offerre,nec tamen illud deferebat,vt tradit Neuizan. vbi supra,
& optarem ego propterea vt mos iste,& lex iurisiurandi,quod
delinquētibus defertur,abrogaretur omnino: si modò id opta-
re fas piumque iudicetur, nec enim alio modo votum meum
interpretari volo.

127 Quæritur deinde, † an iste, qui per mendacium negauit, se
possidere,ideoq; absolutus fuit per obreptionem,puniatur pœ-
na legis Corneliæ,vel saltem extraordinariè tanquam obrepse
128 rit per l.si quis obrepserit.ff.ad leg Cornel.de fal.† quæ quidem
lex procedit in obreptione probatoria,non autem in narrato-
129 ria, † nam producens falsam narrationē non tenetur falsi, sed
ille tantùm,qui falsam probationem producit, vt dicit Bal.in l.
quicunq;.colum.fin.in princip. C.de seruis fugitiuis, & in l.si vt
proponis,secunda,in fi.C. quomodo; & quando Iudex,vbi ait,
d.l.si quis obrepserit, intelligendam esse circa substantialia, &
decisiua, sequitur Dec. in consil.175.colum. 4.ante med.& co-
lumna octaua circa medium, versiculo, vltimo non obstat.
130 † & videtur ea lex procedere,& locum habere non solùm con
tra eum,qui obrepsit principi,sed etiam contra eum, qui obre-
pserit iudici,vt dicit Felyn.in cap.nonnulli.§.sunt & alii,colum.
tertia,versic.amplia tertiò, qui citat Andr. Barbatiam ibi, con-
131 tra Baldum:† quo tamen casu pęna non erit ex lege Cornelia,
sed erit pęna arbitraria, vt tradit idem Felyn. in d. §.sunt & alij.
colum.7.in fi.num.44.versi.amplia septimò. Quod autem atti-
132 net ad quæstionem propositam, † non credam ego hunc, qui
negauit per mendacium,se possidere,incidere neq; in legē Cor
neliam, neque in pœnam extraordinariam aliam quàm hanc
trāslationem possessionis in aduersarium; satis enim plectitur,
dum possessionem amittit,nec aliam in iure pęnam contra eū
inductā reperio, nec dicitur hoc admissum in probationibus,
133 † aliud enim est probatio, aliud respōsio ad interrogationem,
arg.l.eum qui.ff.de iureiurando.

Deueniēdo autem ad principalem decisionem legis nostrę,
dum in ea habetur, ꝙ negans per mendacium se possidere,pos
sessione priuatur,eaq; in aduersarium transfertur, ea exornāda
134 est pluribus modis. Ampliandam igitur credo primò,† vt pro-
cedat in quacunq; possessione,ratione cuius possit intentari rei
vendicatio, cum igitur rei vendicatio detur ad possessionem
etiam naturalem solam,& ad ciuilem solam, item etiam ratio-
ne solius detentationis,l.officium. vbi glo. in verbo peti posse,
supra eo.Glo.Bart.& Baldus in l.secunda.C.vbi in rem actio &
colligitur ex notatis in l.naturaliter.§.nihil commune.ff.de ac-
quirend.possessione, si quis reperiatur possidere tantùm ciuili-
ter,vel naturaliter,negetque se possidere, non poterit is deinde
ex tali sua possessione subsidium aliquod petere,quippe cum iu
135 dicis officio in actorem sit transferenda; † verùm ambigi po-
test,quomodo in detentore solo exemplum poni poterit, nā,
si transferatur ab eo in actorem detentio illa, mendacium ip-
sius detentoris oberit vero Domino, quod erit contra illam
regulam, quòd non debet alteri per alterum iniqua conditio
inferri;nam & si colonus meus, vel inquilinus, vel commoda-
tarius,vel depositarius, vel is, qui est in possessionem causa rei
seruandæ,negent se detinere,non videtur ęquum,vt hoc possit
præiudicium Domino afferre.

136 † Verùm dicas, ꝙ nulla per hoc iniqua conditio Domino
affertur, sed illi detentori duntaxat, neque enim plus iuris in
actorem transferetur,quàm quod esset in ipso detentore, quā-
diu igitur potuisset in detentione manere, tamdiu actor eam
habebit,nec longiori tempore, vt dicit Baldus in dicta l.secun-
da,columna tertia.numero 14.C.vbi in rem actio,quærit enim
ibi Baldus, Vtrùm missio facta contra colonum Domino non
citato præiudicet Domino, & decidit, non præiudicare; quia
Iudex nunquam intendit ei præiudicare,qui nō est citatus, nec
137 etiam posset præiudicare,si vellet; † malè tamen & incautè se-
cum aget huiusmodi rei detentor, si potius voluerit detentio-
nem,vel possessionem,quam nomine alieno habet, inficiari, q̄
Dominum ipsum in iudicio nominando se eximere iuxta cō-
138 silium traditum in l. 2. C.vbi in rem actio,† cum si dominum
139 nominare omittat,eiq; denūciare, in dolo esse videat, † nanq;
vbicunq; aliquis alium præponit certo negocio, videtur eum
quò ad omnia illi incumbentia administratorē facere.l. 2. ff de
oper.no.nunciat.l. in fi.ff.vsufruct.quemadmo.cau.& argu. l. j.
140 C.si per vim vel alio modo, † qui propterea si omittat Domi-
no denunciare id quod in præiudicium ipsius agi sciat,etiam de
facto,& in sola possessione,dolo carere nō videtur, arg. l. Item
quæritur.§.exercitus.ff.locati.& l.si procurator.§.si ignorantes.
ff.mandati.ita quidem docet Bald.in d. l.secunda. columna se-
cunda,iuncto fine colum.antecedentis,versic. secūdò interest.
C. vbi in rem actio. & magis specificè hoc dicit Castrensis ibi.
in d.l. 2. colum. prima.ad fin. ꝙ scilicet etiam à simplici deten-
tore possit detentatio auferri,si neget,se detinere,ibi in versicu
lo secundò est vtilis,qui his ipsis verbis vtitur,dicens. Secundò
est vtilis prouisio huius legis ipsi colono,vel inquilino conuen
to;quoniam ante istam legē cogebatur subire iudicium, postq̄
detinebat,si nolebat detentionem dimittere, per d.l.officium.
de rei vendicat.iuncta.l.fin.nunc verò per legem istam(inquit)
poterit declinare iudicium &c. & Barto. pariter ibi. nu. 17 ait,
141 † ꝙ sententia lata contra colonum,aliumve,qui alterius nomi
ne possideat, vllum minimè præiudicium afferre potest, per l.
142 fi.C.si per vim vel alio modo,† additque, ꝙ etiam facta execu
tione, & re ad actorem translata, non ideo priuandus erit Do-
minus possessione sua,si quam habeat,arg.l.fi.C. si per vim vel
alio modo.sequitur Saly.ibi.colum.4.versic.quæro quintò,nec
alij aliter sentiunt.Alex in l.peregrè.§.quibus.ff. de acquir. pos-
sess. idemq; prius dixerat Speculator in tit.de primo & secundo
decreto.§.restat.num 19.

143 Amplia secundò,† etiam quòd iste qui alieno nomine pos-
sidet,vel detinet non solùm negauerit se possidere, sed verum
dominum in iudicio interrogatus non nominauerit;nam nihi
lominus detentatio illa,seu possessio, quam alieno nomine ha
bet, in actorem propter hoc mendaciū transferretur. Bal. hic
Specul. in titul. de primo decreto. §. restat, & idem si dixerit,
se suo nomine proprio possidere, cum alieno possideret, Spe-
cul.ubi supra.

144 Amplia tertiò † etiam, quòd dixisset, se possidere alieno
nomine,cum suo nomine possideret.Bald.hic Angel. Aret.in
§.omnium autem actionum.colum.6.& septima. uersi.quæro
quid econtra,si tempore litis contestatæ. inst. de act. Rom.cōs.
70.colum.3.uersi.ultimò quærò,an dispositio.Marsil. in singul.
242.Abb.in c.quoniam frequenter.§.quòd si super.extra, ut li-
te non contest.& ante eos hoc dixerat Specul.in titulo de pri-
mo decreto.§.restat.num.20.uersi.quid si nominans.ibi.prædi-
ctam quoq; pęnam. ubi ait, prædictam quoq; pęnam patietur
nominans nominato dicente, ꝙ ille eius nomine possidet, ut
in d.l. fi. ff. de rei uendic. sequitur Portius Imola,qui supradicta
allegat,in libro primo communium opinionum, reg.30. am-
plia.tertia.uide etiam addit. ad Pract. Pap. in forma interroga-
tionis fiendæ.in fi.

145 Procedet † autem multò magis prædicta ampliatio,si aliquē
potentiorem in iudicio nominarit, cum uerè ipse reus conuē-
tus, non autem ille potens possideret, quod fortè fecerat, ut
alius Iudex priuilegiatus nō ordinarius adiretur,finge enim no
minasse eum Senatorem,aut aliquem,qui non possit conueni-
ri,nisi sub Capitaneo Iustitiæ, ut per constitutiones Mediolani
146 disponitur, uel finge, quòd nominauerit Episcopum, † certè
hoc casu hoc modo iste,qui sic mentitus est,non solùm posses-
sione priuabitur, sed, quod plus est, priuabitur etiam omni iu-
re,ut dixit Bald.in l.prima.C.de his,qui poten.nom.nume. pri-
mo,

mo, per illam legem. Marianus Socin. in cap. quoniam frequen
ter. §. quòd si super. colum. 1. vt lite non contesta. Port. Imol.
vbi supra ampl. 5.

147 Quartò amplia, † vt procedat nedum in rei vēdicatione, sed
etiam in hypothecaria actione. l. si fundus. §. in vendicatione. ff.
de pignor. vbi Bart. in primo not. nume. primo, qui allegando
hanc legem nostram ait, in illo iudicio hypothecariæ actionis
distinguendum esse eo modo, quo distinguitur in rei vendica-
tione, an conuentus possideat. ad quod etiam Apostillan. ad
Bartho. hic.

148 Quintò amplia † etiam in publiciana actione, & generaliter
in qualibet actione in rem directa, & vtili, & in quocunque
etiam, qui neget auctorem suum fuisse Dominum, glo. per illū
tex. in Auth. de trien. & semis. versi. cōuentus. §. illud quoq;. Ias.
in §. sed istæ. nu. 37. inst. de act.

149 Sextò amplia † etiam in petitione hæreditatis, nam & ille à
quo petitur hæreditas si neget, se possidere possessione priuabi
tur, eaq; transferetur in actorem. glo. & Barto. hic num. 5. & idē
ait glo. in d. § illud quoque. in versi. conuentus. in Authen. de
150 triente & semis. ad fin. † quod procedit, etiamsi petitio hæredi-
tatis intentetur contra singularis, seu particularis cuiuspiam rei
possessorem, vel debitorem; nam si neget ille, mittetur actor
in possessionem illius rei, si talis sit, quæ possideri possit. Glo. &
idem Bar. hic, num. 8. & alii transeunt simpliciter, & Barb. in cō-
si. 36. lib. 3. col. 5 circa med.

151 Septimò ampliarem ego, † & si quis non amplius hæredita-
riam rem possideret, sed accepto pretio eam rem possidere de-
sisset: nam, si interrogatus responderit, se nihil hæreditariū pos
152 sidere mendacium faciet; † cum pretium succedat loco rei. l. si
rem & pretium. vbi Barto. & Angel. ff. de petit. hæreditat. Bart.
in l. si à debitore. ff. quæ in fraud. credit. Barbat. in d. consi. 36. co-
lum. 5. circa med. Gloss. Barto. hic Bald. in l. cogi. colum. tertia,
153 nume. 12. C. de petit. hæredita. † qui tamen Baldus hoc ita de-
mum declarat procedere, si interrogatus fuerit indefinitè, an
possideat, verùm si aliquibus hæreditariis corporibus specificè
expressis interrogatus fuerit, an ea, vel eorum aliquod possi-
deat, rectè respondere poterit, se ea nō possidere, nec mentiet,
quamuis pretium habeat, nec propterea transferēda erit ab eo
possessio; quia in veritate non possidet, licèt iuris fictione possi-
154 dere videatur, † quamuis Gulielmus antiquus Doctor contra-
rium teneret, qui opinabatur, non secus puniri eū, qui mētitur
inspecta fictione, quàm eum, qui mentitur veritate inspecta,
155 † sed mihi magis placet opinio Baldi, nam huiusmod interro-
gationes fiunt super facto, non super iure, cum nominatim ex-
156 primūtur corpora. † cautus igitur sit is, qui petitionē hæredita-
tis intentaturus est, vt non solùm interroget, an possideat tale
quid hęreditariū. sed pręterea adijciat, aliamve hæreditariā rē,
vel pretiū eius; sic. n. remouebunt oēs difficultates, & melius est
ante ꝓuidēdo ꝯsulere, q̄ post vulneratā cām remediū quærere.

157 † Quinimmo addit ibi idem Bal. aliud, quod non est specia-
li annotatione profectò indignum, nempe, Quòd si is, qui dolo
desiit possidere interrogatus vtrùm possideat, respōderit, se nō
possidere, non erit ob hæc puniendus nec possessio ab eo trās-
ferenda eadem videlicet ratione, quam proximè diximus, hoc
est, quia is non dicitur mētiri, si veritatem inspiciamus, licèt in-
158 specta iuris fictione mentiri videatur, † quocirca hoc pariter ca
su erit vlterius procedendum, & interrogandus (si actor modò
certus esse cupit, ac rem suam consultè agere) interrogabit in-
quàm, an dolo desierit possidere, neq; enim captiosa habenda
est huiusmodi interrogatio, &, cum ei respondere teneatur ad
libellum, nulla ratio est, quin etiam ante litem contestatam ad
interrogationem pariter ei respondere debeat.

159 Quare † & idem videtur dicendum in quibuscunque aliis iu
diciis vniuersalibus, in quibus pretium loco rei succedit, de qui
bus per gl. & Bart. in d. l. si rem & pretium. ff. de petit. hæreditat.
Doc. in l. mater. C. de rei vendicat. in Rubr. soluto matri. hic sci-
licet, quæ competunt ad rem, nēpe, vt possidentes pretium mē-
tiantur, & puniantur, & puniantur, si negant possidere se.

160 Octauò amplia, † ꝙ pęna huius legis procedit etiam contra
eum, qui cōuenitur remedio possessorio prodito ex l. fin. C. de
Edicto Diui Adriani, vt dilucidè explicat idem Andr. Barbatia
in d. consi. 36. colum. 5. ad fin. lib. 3. his quidem rationibus; quia
(inquit) hæc. l. nostra in quacunq; actione locum sibi vēdicat,
quapropter ob mendacem possessoris negationem actor pro-
bandę possessionis onere grauatur, nedum in rei vendicatione,
161 † generalem enim (inquit) regulam ponit hæc lex, vt mentiens
in negando possessionem, ipsam possessionem amittat, neque
in rei vendicatione specialis hæc est decisio. Item cum sine con
trouersia receptum sit, etiam in petitione hęreditatis locum eā
habere, vt proximè dictum est, idem quoq; necessariò dicendū
est in remedio prædicto ex d. l. fi. C. de edicto Diui Adr. tollen.
cum detur, vel denegetur contra possessores bonorum his casi
bus, quibus petitio hæreditatis dari, vel denegari solet, vt per
scribentes in d. l. fin. C. de edicto Diui Adr. hocque etiam non
respuit glo. in d. § illud quoque. in versi. conuentus. in fi. in Au-
then. de triente & semisse, ad quam Ias. in §. sed istæ. numero
162 37. insti. de act. Tu tamen aduerte, † quia remedium ex d. l. fi. de
Edicto Diui Adriani, est personale. Castren. in d. l. fin. nume. 4.
qui ait esse condictionem ex ea lege, & sic actionem persona-
163 lem, † item nulli dubium, esse illud remedium possessorium, vt
164 ex eadem ipsa lege manifestum fit, † at lex nostra locum habet
solùm in petitorio, & vbi quæstio versatur circa rem ipsam, vt
dicit gloss. hic in versi. per iudicem. versi. sed nonne debet, cla-
riusque Barto. hic colum. penul. nume. 7. versi. dic clarius, &
Abbas in cap. penul. colum. 5. sub nume. 18. versic. item requiri-
tur, quod agatur petitorio. de iuramento calum. quare non vi-
detur in hoc possessorio ex edicto Diui Adr. legem hāc proce-
dere, neq; refert, quod dicitur, videri legem istā generaliter lo-
165 qui, nedum in rei vendicatione, † nam respondeo, immò legē
hanc loqui de rei vendicatione, seu actione in rem tantùm nō
autē de possessorio remedio, neq; de actione personali, in per-
sonali enim actione id procedit, quod habetur in d. l. de ætate.
§. qui tacuit, secundùm Gl. & Bartolum hic.

166 † Glossa autem in d. §. illud quoque. in versic. conuentus, nō
loquitur in casu legis nostræ, sed vbi quis mentitus est circa rem
ipsam non autem circa possessionem, iuxta casum illius tex. d.
167 §. illud quoq;. † videtur ergo hæc ampliatio inter limitationes
potius reponenda, & quamuis illud edictum sit loco petitionis
hæreditatis, nemo tamen dixerit esse remedium petitoriū, sed
possessorium esse manifestissimum est.

168 Nonò † ampliandum hoc videtur etiam in possessorio recu
perandæ, ex his, quæ tradit Aretin. in l. naturaliter. §. nihil com-
mune. ff. de acquiren. possess. dum circa illam conclusionem, ꝙ
possessorium recuperandæ ab vno propositum facit silere pe-
titorium ab aduersario prius intentatum ratione priuilegij, quo
spoliatus fruitur: ad hanc inquam conclusionē redditur ratio p
Aretinum, vbi supra, ꝙ hoc contingit ratione præiudicij; nam
qui petitorium intentat, rem possidere ait, rursus & ipse reus,
dum reconuenit actorem possessorio recuperandæ, pariter ait
illum possidere, & quamuis (subdit ibidem Aret. id quod præser
tim casum nostrum attingit) videatur, ꝙ agens petitorio possit
ipsum reum agentem ad recuperandum conuincere de menda
cio, respondet Aretinus, ꝙ idem fieri poterit in interdicto recu
perandæ, in quo examinatur ēt quis possideat; sequitur ibi Ripa
nu. 157. quamuis illam rationem dicat coincidere cum ratione
Bar. de cuius rei tū veritate fusius agendū esset. hoc certè, quod
attinet ad quæstionem nostram, eodem morbo videtur labora
re, quo præcedentem proximè quæstionem laborare diximus,
ꝙ scilicet mendacium possessionis transferēdæ cām, & vim nō
169 habeat; quia non petitorio agatur: † ꝙ, si quis me rogarit, cur
nam spoliatus hoc non consequatur, vt possessio in se transfe-
ratur pp mendacium spoliatoris, qui se possidere negat, attētis
maximis priuilegijs, quæ spolio alioqui cōceduntur, cum tū
intentat in rem actionem hoc commodi habeat. Respondere
Ego, eum, qui in rem actus est, multùm onerari in probatio-
ne Dñij sui, vel iuris. l. fi. C. eo. propterea hoc cōsequitur, vt hoc
saltē releuari debeat, spoliatus verò plura priuilegia cū habeat,
illis contentus esse debet, præsertim, quia facilior fortè exitus
erit ei, neque illi opus sit ad hoc remedium confugere.

170 Decimò amplia, † etiam, ꝙ mentitus sit circa qualitatem &
titulum possessionis, cum circa substantiam verum confessus
fuisset, puta, quia confessus sit, se possidere quidem, sed alium ti-
tulum expresserit, ꝙ cum, quo verè possidebat, vt, quia dixerit,
se possidere pro emptore, cum alio titulo possideret: nam, si eū
titulum, quem asserit, non probauerit, vti conuictus de menda
cio, quia asserrum titulum non probarit, puniendus erit in pos
sessionis translatione, quod Azo. & Placen. relati à Bartolo hic
docuerunt, Itaq; hi non solùm hunc puniri credunt, sed ēt ad
cum spectare onus probādi eū titulū, quo se dixit possidere, &
valde mirandū est, ꝙ eo ipso videatur de mendacio conuictus,
quo nō probat, quod asserit. meritoq; à Bar. confutatur hic, ea
171 videlicet ratione, † ꝙ non incidit quis in pœnam huius legis, ni-
si aduersarius probandi onere grauatus sit, de quo nos infra nō
dicetur autē quis probandi onere grauatus sit, si aduersario onus,
quod asserit, probandi incumbat: ꝙ, si ipse actor probaret, titu-
lum nullum esse, quem reus prætendit, vt quia à furioso emerit,
aliove, qui potestatem vendendi non haberet, tunc vtiq; velut
mentiens possessione priuandus erit, ꝙ autem mētiens in qua-
litate possessionis priuetur possessione, tradit etiā Ias. in §. om-
nium. col. 42. inst. de act. Port. Imol. in d. conclus. 30. lib. 3. Com-
mu. opin. in 7. ampla. Tamen Franc. Curt. apostil. ad Io. Petr.
Ferrar. in sua practica in forma interrogationis fiendæ reo cō-
uento in ver. teneat, possideat, inquit, ꝙ conuentus rei vendica-
tione non tenetur respondere de qualitate suæ possessionis, ci-
tat Pau. Cast. in consi. 196. incip. super primo dubio. lib. 2. quod
172 consiliū non reperio, † sed verum est, ꝙ non tenetur responde-
re quis super titulo suæ possessionis in rei vendicatione, quāuis
in petitione hæreditatis cogatur respondere, an pro hærede, an
173 pro possessore possideat; † nam tū facit in rei vēdicatione sim-
plex possessio, q̄tum in petitione hæreditatis modificata detē-
tio.

tio. l. cogi. ubi gl. uer. pręter eū. circa med. C. de petit. hæred. hæc
igitur ampliatio restringenda est ad petitionem hæreditatis, vt
supra in petitione hæreditatis mentiens super possessionis qua-
litate ea priuetur, non autem mentiens in rei vendic.

Vndecimò amplianda eꝯ supradicta conclusio; nam locus
174 ei esse poterit, † & si non absolutè, & purè negasset, se possidere,
sed his vel similibus verbis, puta dicendo, non possideo, & qua
tenus reperiar possidere, dico ꝙ iusto titulo possideo, ꝙ hac ra-
tione probatur, aut enim cōsideramus prima verba, quibus ex-
plicitè inficiatus est, se possidere, & tūc omnia ambiguitate va-
cat, nec vlla difficultas remanet, quin simus ī casu legis nostrę:
nam si actor cōtrarium probauerit, possessionem ad se transfe-
ret. Aut posteriora verba duntaxat consideramus, illa scilicet,
quatenus reperiar possidere, dico, ꝙ iusto titulo possideo, &
hoc casu non potest certè dici, hæc verba esse affirmatiua, nec
ꝙ confiteantur possessionem; immò potius negatiua dici pñt,
cū in actorē probationis onus trāsferant, vt ille probare tenea-
tur, reum possidere. Aut deniq; oīa hæc verba consideramus si
mul & coniunctim accepta, & hoc quoq; casu, cum responsio
huiusmodi à negatiua incipiat, satis negare videtur, nec condi
175 tionalis rñsio subsequens facit, quin negasse videatur: † nam ꝑ
exceptionem reus dr̄ aduersarij intentionem negare, gl. in c. ex
ceptionem. de regu. iur. in 6. & gl. in c. cum venerabilis. vbi Inn.
de except. Si ergo per exceptionem simplicem dr̄ quis actoris
intentionem simpliciter negare, multò magis, vbi negatiua iā
176 pręcessit. Item quia, cū iam simpliciter, aperteq; negauerit, † nō
est vtiq; dicendus se correxisse per rñsionem statim subsequu-
tam, arg. l. non ad ea. ff. de condit. & demonstr. nam si voluisset
primā negationem reuocare, eamq; corrigere, hoc fecisset cla-
177 rè & explicitè, arg. c. ad audientiam. de decim. † Et quamuis di-
catur, neminem prohiberi pluribus exceptionibus vti, id sanè
intelligendum est, nisi illæ exceptiones ita contrariæ sint, & ta-
le mendacium dicant, quod à iure pęnam mereri soleat, ex Bal.
& Salycet. in d. authen. contra qui pro priam, & diximus supra,
178 † quod ergo tradunt Doctores in cap. cum venerabilis. de ex-
cept. vbi Abbas, Innocē. Bald. quòd s. ille, qui excipit, non dici-
tur negare, intelligendum est, nisi negatio explicita iam præces
sisset. His quidem rationibus quāuis prolixioribus verbis hanc
conclusionem ex facto consultus respondendo tenuit An-
dreas Barbatia in cons. 36. colum. 2. & 3. lib. 3. quod verissimum
arbitror, si quidem actor non minus grauatur per hanc respon
sionem, quàm si explicitè negasset, nec vllam conditionem
adiecisset, quod tantò magis procedit, si actor eam responsionē
acceptarit, quatenus sui fauorem spectet, in ea verò parte, quæ
sibi præiudicium afferat, eā se respuere testatus sit, vt idem Bar-
batia ibi pro sequitur.

179 Amplianda est etiam hæc conclusio, vt locus ei sit, † etiam
si non negauerit expresè, sed solùm contumax fuerit in respō-
dendo, cum interrogatus esset, arg. l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de
180 interrogator. act. † vbi contumax in respondendo & mendax
æquiparantur, hæc enim verba sunt illius tex. quasi negauit se
hæredem, nam, qui omnino non respondit, contumax est, con
tumaciæ autem pęnam hanc ferre debet, vt insolidùm conue-
niatur, quemadmodum si negasset; quia prætorem contemne-
re videtur, facit gl. in c. fi. in ver. confesso. de confes. in 6. quæ di-
181 cit, † ꝙ contumax tunc demum habetur pro confesso, quando
confessio esset vtilis actori, verùm, si ei vtile esset potius, quod
182 negasset, haberetur pro negante: † vtilius autem esset ei, quòd
habeatur pro negante, quia sic efficitur de actore possessor &
reus, nec ei necesse erit ammodò ius suum, vel dominium pro
183 bare. l. fi. C. eo. tit. † cum tamen dominij probatio difficillima
habeatur, glo. & Doct. in l. cum res. C. de proba. Ias. in l. rem quæ
nobis. num. 28. post alios. ff. de acquiren. poss. ad hoc etiam con-
gruit. l. si prius. vbi Bart. in prima oppositione tertiæ partis, dum
soluit oppositionem factam de l. cum de indebito, in §. primo.
ff. de probat. dicens negationem id operari in d. l. cum de inde-
bito, quod operatur contumacia in d. l. si prius. post gloss. ibi.
184 † quamuis enim ob cōtumaciam nemo tota causa, & iure suo
priuari soleat regulariter. l. properandum. §. sin autem reus. C.
de iudic. l. 2. in fi. C. vbi in rem actio. gl. in l. prima. §. fin. ff. si quis
iusdicen. non obtēperau. ea tamen regula multas patitur exce-
185 ptiones, eamq; inter cæteras: † cum scilicet pœna priuationis
non directò ad totam causam amittendam ordinata est, sed per
consequens hoc deinde cōtingit, vt in casu nostro, quo actoris
partes contumax sustinere cogitur, quò fiat, vt si dominium
ipse probare nequiuerit, in causa succūbet. l. cōtumacia. in prin.
ff. de re iudi. cum simil. ita quidem dicit Alcia. in d. l. si prius. in
186 sexto casu. de oper. no. nunciat. † sed & alia ratione hoc contin
gere potest; quia scilicet aduersus iussum Iudicis sibi in præsen
tia comminantis contumax fuit, quā rationem reddit idem ip-
se text. in d. l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de interrogat. act. & scribē.
ad dictum capitulum secundum, de confes. in 6. Alcia. vbi su-
pra in quarto casu. & ad hoc conueniunt, quæ diximus supra in
rationibus deci dendi.

187 Ampliari etiam posse videtur, † vt procedat conclusio no-
stra nō minus, cum facta est interrogatio post litem contesta-
tam, quàm si facta sit ante: idq; ex Gloss. in d. l. qui petitorio. in
versi. vtitur. ad fin. cum qua transeunt ibi Doctores, & Barto.
in l. j. ff. de interrogator. act. qui aiunt, posse fieri illam interroga
tionem etiam post litem contestatam, si oblitus sit interroga-
re ante litis contestationem, quod verum credo ex l. vbicunq;.
ff. eod. tit. de interrogator. act. sequuntur Doct. videlicet Alex.
Ias. Imol. in l. naturaliter. § nihil commune in 4. cōbinat. Bart.
ff. de acq. poss. quapropter si interrogari potest etiam post litem
contestatam, ergo si ad ipsam interrogationem mētitus fuerit,
188 habebit pariter locum hæc lex, † cum vtroq; casu pariter læda-
tur, & contemnatur maiestas Prætoris, & vtroque casu actor
probandi onere grauetur: quamuis igitur verum sit, hanc inter
rogationem fieri debere ante litem contestatam. d. l. qui petito
rio. supra eo. l. qui seruum § in iure. infr. de interrogat. act. Si ta-
men contigerit, factam esse post litem contestatam, non ante,
idē sequetur effectus quod attinet ad casum legis nostræ: nec
189 valde hęrēdum arbitror in hac re. † Magis fortè ambigi posset,
vtrùm idem recipiendum sit, si nō ad interrogationem, sed ad
positiones in iudicio factas mentitus fuerit: videtur: enim con-
siderari posse aliquam differentiæ rationem, quippe interroga
190 toria fiunt ad ordinandum iudicium. † quare videtur magis in
culpa esse, qui iam tum à principio reluctatur, ne iudicium or-
dinari, suoq; cursu incipi & progredi possit; quàm ille, qui iam
cępto iudicio illud euitare enitit; neq; enim debebat actor iu-
dicium incipere, si probationes in promptu non habebat, cum
debeat instructus ad iudiciū accedere. l. qui accusare. C. de edē-
do. l. si quando. C. de dilat. l. nimis graue. C. de testib. c. primo, de
probat. Doct. in l. j. C. de edendo, cum ergo actor iudicium iam
sit ingressus, non est, ꝙ de reo conqueratur, sed à principio vi-
res suas ex probationibus metiri debuerat, interrogationisque
remedio vti, & ꝙ respondens positionibus per mendacium se
non possidere, non cadat in pęnam huius legis, tacitè sentit ēt
Decius in d. l. j. C. de Edendo. in 5. nota. sub nume. 8. venatur eīn
ibi Decius rationem, curnam reus non teneatur actori edere
ad fundandam eius intentionem, & tamen tenetur responde-
re positionibus, ex quibus positionibus resultare potest auxiliū
probationi actoris, atq; inter cæteras hāc reddit rationem De-
191 cius ibi, & in c. primo de probation. † quia (inquit) hæc positio-
num facultas, quæ actori conceditur, non cogit, neque arctat
reum, cū possit negare positionem. Sicq; Decius admittit, pos-
se reum negare positionem impunè, ꝙ attinet ad alias pœnas
extra periurium, in quod incidit propter iuramentum calūnię:
generaliter enim loquitur Decius nec videtur excipere casum
hunc, quando positiones fiunt in iudicio hoc rei vēdicationis
alteriusve in rem actionis.

192 Quin † & lex nostra de negatione ante litem cōtestatam fa-
cta duntaxat loqui voluisse videtur, & sic non de responsione
facta ad positiones (quippe non nisi post litem contestatam po
sitiones fiunt regulariter, licèt interdum quoq; ante contesta-
tionem eas fieri posse traditum sit, Bar. in d. l. vbicunq;. ff. de in-
terrogat. act.) quod probatur illis verbis, videlicet, In rem actio
193 nem pati non compellimur, † pati enim dicitur quis actionem
litis contestatione, arg. l. amplius non petitum. ff. rē rat hab. vbi
Bart. & Castr. & ad hoc faciunt, quæ dicta sunt supra de interro-
gatione facienda ex gl. in d. §. illud quoque.

194 Ego † tamen idem credam in respōsione hac reddita ad po-
sitiones factas, quod in aliis interrogatorijs, immò, & maior ra-
195 tio his inesse videtur, † cū ille, qui ponit, periclitetur, quod nō
196 facit is, qui solùm interrogat; † nam, qui ponit, fatetur positio-
nes, non sic ille, qui interrogat. Bartol. in d. l. j. ff. de interroga.
act. Deci. consi. 310. colum. pen. Doct. in d. l. j. C. de edendo. ęquū
est igitur, vt quo casu actor maiori periculo se exponit, maio-
re quidem rei vtilitate, sentiat inuicem non minus commo-
197 dum ex tergiuersatione rei. † Præterea actor cum facit posi-
tiones, reus tenetur prius de calumnia iurare, quàm positioni-
bus respondeat. l. 2. § quod obseruari. ff. de iuramen. calum. si er-
go punitur in possessionis translatione is, qui nullū iuramentū
præstitit; quanto magis puniendum dicemus, qui contra iura-
198 mentum à se præstitum mentitus est? † Item non minus graua
bitur actor onere probādi, si reus positiones neget, quàm si in-
199 terrogatoria ante litem contestatam facta negauerit; † nec alię
leges, quæ neganti pęnam imponunt, magis loquuntur de re-
sponsione ad interrogatoria data, & ante litem contestatam,
quàm data post litem contestatam, & ad positiones. d. §. illud
quoq;. d. Auth. item si possessor: nec minus fiunt hæ positiones
auctoritate iudicis, & ad eas respondere auctoritate Iudicis cō-
200 pellitur, quàm alijs interrogatorijs, † vnde pariter Iudicis maie
stas læditur. d. l. de ætate. §. qui tacuit d. l. debuit. ff. de interrogat.
201 act. † Nec lex nostra refragatur, quam enim prius dictum legis
ad interrogationes ante litem contestatam factas videarur cō-
202 modius aptari, † nec tamen eū malè sentire crediderim, quis-
quis dixerit, eum demū actionem pati, qui executionem perfe
rat, non qui litem contestari cogitur, † vel dicas, ꝙ licèt lex po-
nat exemplum ex frequentiori vsu, cū fit interrogatio ante litē
conte-

contestatam, non tñ propterea interpretandum est, quin idem voluerit etiam, cum post litem contestatam mendacium factū est, ar. l. 2. versi filio de vulg.

204 Non † crediderim tamen frequenter hanc quæstionem cō-205 tingere posse, nisi actor malè cautus sit, † cùm enim possit interrogatoria facere in quacunq; iudicij parte, si ante litem contestatam interrogare oblitus sit, cōsilio careret, si positionum cancellis se coarctare, & restringere vellet. Bar. in d. l. j. & l. vbicunque. ff. de interrogat. act.

Amplianda est igitur prædicta conclusio, vt procedat, nō solùm si interrogatio facta sit ante litem contestatā, sed & si post, Item vt procedat, & cum mendacium est factum responden-206 do positionibus, † Et quod videtur sensisse Decius in d. l. j. C. de edendo, videlicet, posse quem impunè positionem negare excepta periurij pęna, verum esse non credo, præsertim si voluit hoc intelligere de eo, qui negauit se possidere.

207 Decimosextò amplia, † vt procedat, fiatq; hæc possessionis translatio etiam sine nouo libello. glo. in dicto §. illud quoque. in versic. & legem. in fin. in Authen. de triente, & semisse. Barto. hic columna prima, numero 2. Roman. in dicto consilio 70. colum. penult. numero 7. versic. tertiò principaliter quæro. ac sine litis contestatione, sed iudicis officio nobili. Bald. in l. fi. C. de execut. rei iudic. Ias. in §. omnium colum. 14. versic. & aduer-208 te, quòd talis translatio. inst. de act. † quod ea ratione contingit; vel quia iste negando se possidere possessioni renunciat, vnde potest Iudex officio suo eam possessionem aduersario dare. l. non alienum. ff. de interrogator. act. vel id fit in pœnam mendacij, quocirca, quemadmodum contra non venientem mittitur actor in possessionem ex primo, vel secundo decreto, sic & contra hunc mendacem fit executio per officium Iudicis transferendo ab eo possessionem absque nouo libello: probatque hoc etiam lex nostra, cum dicit, transferendam esse posses-209 sionem per Iudicem, † quamuis enim in officio quoq; iudicis nobili detur libellus: vt per tex. in c. fi. extra, de offic. iudic. Bart. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsul. in Ru-210 bric. ff. de interrogator. actio. tamen verum est, † quòd si non proponatur per modum actionis, libellus non sit necessarius, vt ibidem ait Bart.

211 † Item non requiritur libellus in officio Iudicis, quando imploratur super eo, quod est liquidatum. Innocen. cap. fin. colum. penulti. de Iudic. Barto. in l. iubere cauere. ad fin. & ibi Deci. nume. 17. ff. de iurisdict. omnium iudic. magis certè liquida res non potest esse, quàm per assertionem partis in iu-212 dicio factam coram Iudice. † Item, vbicunque pœna resultat ex aliquo emergenti in iudicio, illa pœnæ appositio nunquam desiderat nouum libellum, aut litis contestationem. Bald. in l. supplicare, in vltimo not. nume. 6. C. vt lite pendente. ibi quia ista est pœna emergens &c. hæc quidem pœna ex negatione 213 causatur in iudicio facta. † Item in notoriis non requiritur Iudicis ordo, c. ad nostram. de iureiuran. notorium verò quis neget esse hoc quod Iudici ex confessione & dicto ipsiusmet rei constat. & Bal. in l. fi. col. 2. in fi. nu. 7. ait, officium iudicis, quod sumit vim ex actis, libellum non requirere, etiam si possessionē transferri petatur. Innoc. c. ex insinuatione. de app. cum similibus. non est igitur admittendum, quod ait glo. j. hic, nempe dū tradit, dari condictionem ex lege, quam glossam meritò Bart. hic refellit, quamuis Ang. non abnuat: quare videretur inferri 214 posse, quòd, cum officio iudicis expediatur, † propterea causa hæc quæ iudicem mouit, odiosa, execrabilisq; sit, hanc enim cōsequentiam facit Areti. in d. § nihil commune. in 4. combinat. quam tamen consequentiam minimè admittit Ripa ibi. num. 158. stet igitur conclusio, fieri hanc translationem possessionis sine libello per officium Iudicis, tum quia ille videtur possessionem pro derelicta habere, tum quia statur cōfessioni ipsius contra se, qui negauit se possidere.

215 † Hoc igitur modo huius rei executio in vsu forensi fiet; qa scilicet, vbi reus se negauerit possidere, actor petet sibi licentiā intrandi possessionem per iudicem dari, veluti rei vacantis, saluo iure tertij cuiuslibet, nec poterit huic licentiæ reus ɔtradicere, cum sua nihil intersit, quandoquidem ipse negauit se possidere. Sic docet Ange. hic colum. fin. in princ. allegando textum in d. l. qui seruum. §. in iure. ff. de interrogator. act. Bald. in l. fi. C. 216 de execut. rei iudi. † Videtur quidem aliqua difficultas in hoc superesse, an lis cōtestatio sit necessaria, nam aliqui crediderūt, contestandam esse litem etiam sine libello, & quamuis emergentia in iudicio litis contestationem requirere non credātur, 217 † vbicunq; tamen propter hæc emergentia litis cōtestatio impeditur in principali, ea quoq; litis contestationē desiderare creditur. Ang. hic, quæ tamen inspectio ad nihil ferè deducitur, si verum est, quod dicit glo. in d. §. illud quoque, nempe, eo ipso litis fieri contestationem super possessione, cum reus interroga-218 tus an possideat, negat, se possidere, † quod sanè mihi non facilè persuaderi sinam, cum neq; actoris, neq; rei animus fuerit ea interrogatione, vel responsione litem super possessione contestari, sed super petitorio tm̄, cuius ordinandi gratia facta est illa interrogatio. Sicq; glossam illā suis proprijs telis confodi posse constat, hoc enim argumento ipso idem Accursius in simili proposito vsus fuit, dum tenuit litem non contestari super peti-219 torio per hanc negationem: † Non est igitur dicendum litis cōtestationem induci, nec etiam requiri, neq; libellū, sed solo iudicis officio rem absolui posse, ad simplicem actoris petitionem iuxta modum per me iam traditum, qui longè breuior, faciliorque erit.

220 Decimoseptimò ampliarem † ego hanc conclusionem, vt procedat, etiam si actor velit in Iudicio petitorio procedere, nec reum cogere curet, ad sustinēdas actoris partes; neq; enim ei inutile quādoq; erit, vt aliàs diximus, declarari se dominum 221 rationibus tunc adductis; † nec nouum est, ꝙ reus in se onus probandi interdum suscipiat, vt in l. circa. ff. de probat. Aret. in §. omnium. insti. de actio. super glo. in ver. dicat, & ibi etiam Ias. num. 112. & seq. & quamuis in rei vendicatione duo illa extrema sint necessaria, de quibus diximus suprà, videlicet dominiū 222 ex parte agentis, possessio ex parte rei, † quæ quidem possessio ex parte rei hic non reperitur adesse, cum in actorem sit translata, id tamen est intelligēdum, possessionem requiri in eo, quo ad hoc, vt possit ferri sententia contra eum, qua condemnetur ad restituendum, qui est finis, & effectus actionis in rem, verùm quò ad hoc, vt sententia ferri possit declaratoria super iure agentis, non est necessaria possessio ex parte rei, vt patet ex dicta l. si à te. in princ. & §. primo. cum ibi not. ff. de except. rei iudica. & diximus suprà.

223 † Poterit igitur actor in primis contra reum mentientē obtinere, vt ad se transferatur possessio rei, quam petere volebat, seu, quam petiit, deinde, si videat reum contra se litem mouere nolle, poterit ipse iudicium cęptū prosequi nihilominus, & petere se Dominum declarari, & reum in fructibus, & obuentionibus erga condemnari.

224 Decimooctauò amplia, † ꝙ hæc trāslatio possessionis perpetua firmaq; erit, quoad pro reo fuerit in petitorio iudicatum, neque enim, & si intra annum paratus sit iudicium suscipere, propterea possessionem recuperabit, licèt expensas soluere sit paratus. Butr. & Abb. in c. cum causam. de iuramento calum. Roma. in d. consi. 70. Fely. in c. cæterùm. col. pen. num. 18. de iudic. Port. Imol. in d. reg. 30. in prima amplia. quod est in pœnam 225 mendacij, † quamuis missionem passus propter contumaciam ex primo decreto, si intra annum reuertatur, eā recuperet, vel intra aliud tempus secundùm varias Doctorum opiniones. l. fi. C. de iure don. impetran. Doct. post glo. in l. si finita. §. si plures. ver. prius. ff. de damno infecto. Sic videre potes maiorem mendacij, quàm contumaciæ pęnam à iure constitutam esse, quod ad multas decisiones argumentum præstare potest, tam supra dictas, quàm infra dicendas.

226 Decimononò amplia, † ꝙ pœnam hanc translatio nis possessionis feret mentiēs in possessione, etiam, ꝙ paratum se offerat mox probaturum dominium ipsius rei, quod Accurs. hic in fi. vlt. gl. Barto. Bald. Ang. tradiderunt. Abb. in c. cum causam. colum. 5. circa med. sub num. 18. ver. item requiritur, ꝙ agatur petitorio. de iuramento calumniæ. ibi, nūquid autem reus debet admitti volens probare &c. Ange. Aret. in §. omnium. colum. 11. insti. de act. vbi etiam Ias. & idem Ias. in d. l. naturaliter. §. nihil commune. num. 42 Ripa ibi. num. 102. & 103. Gomes. in §. ex maleficiis. num. 16. insti. de act. Port. Imola in d. regu. 30. lib. 1. commu. opin. ampl. 2. & Accursius ipse perpetuò constans in hac sententia fuit, nempe in d. authen. item possessor, in princ. vltimæ glo. quæ est in versic. transferat. C. qui pot. in pignor. & in l. dolo. ff. de doli except. circa princip. primæ gloss. & in l. inuitus. §. cui damnus. in fin. secundæ glo. de regu. iur. quod quidē 227 euenit in mendacii pęnam, † cum alioqui etiam in quibuscunque adipiscendæ possessoriis, quamuis priuilegiatis admmittatur illa exceptio, Dolo facis, qui petis, quod es restiturus, & qui paratus est mox dominium probare, possessionem dimittere 228 non teneatur, † quod tamen in possessorio recuperandæ secus est. cap. literas. §. pen. & fin. de restit. spoliat. Specul. in titu. de pe-229 tit. & possess. nec vllus dubitat. † Verùm non ab re ambigi quis poterit hic, an idem sit, si exceptio proprietatis notoria sit, an nihilominus transferenda erit propter mendacium possessio, 230 † plus enim est, notorium aliquid esse, quàm quod incontinen-231 ti probari possit; † cum notoria ab hoc probationis onere sint 232 immunia, † notoriaq; à lege, vel statuto exceptiones quaslibet excludente nunquàm seclusa censentur. Bald. in Rubric. C. de probat. nume. j. Pau. Castren. cons. 44. in præsenti quæst. colum. j. lib. j. Felyn. in cap. ex parte secundo, in quinta fallen. de offic. 233 delegati, † & quamuis doctores negent, in possessorio recuperandæ admitti exceptionē dominij, quod prædo offerat incontinenti se probaturum, fatentur tamen admitti exceptionē notoriæ proprietatis debere. Ripa in d. §. nihil commune. num. 70. 234 per text. in cap. ad decimas. de restitu. spoliat. lib. 6. † etiam, 235 quòd spolium factum sit lite pendente, † quamuis illud spoliū 236 execrabilius sit. Rot. decis. 14. fuit dubitatum, in nouis, † & ꝙ prædo notorius, si spoliatus sit, non debeat restitui, vt puta, si

ex processu constat, eum esse prædonem, dixerunt Innocent. & Abb. in cap. cum Ecclesia Sutrina. de causa possession. & proprieta. Innocent. quidem. columna prima ad med. Abb. numero 26. versicu. secundo quòd prædio. idem Abb. in cap. in literis. numero 7. & 27. de restitu. spoliat. Rub. Alexan. consi. 167. colū. 4. Craueta consi. 248. columna 2. in fin. numero 6. versicu. nec obstat, quod dicitur, quamuis alioqui spoliatus ante omnia restituendus sit, etiam si prædo vellet statim ius suum probare: vt no. in dicto §. nihil commune, & in cap. sæpe, & cap. in literis. de restitut. spoliat. cum igitur hoc procedat in possessorio recuperandæ, videtur, quòd pariter ꝑcedere debeat in hoc nostro pos-237 sessorio adipiscendæ, † quod licet ob mendacij crimen priuilegio maiore perfruatur, quàm alia adipiscendæ possessionis possessoria, nemo tamen dixerit maiore priuilegio frui, quàm spolium. quapropter si spoliatus restituendus non est, cum obstat notorius defectus proprietatis, eadem ratione & is, qui mētitus est, priuari non debet possessione, si ius suum notorium sit.

238 † Dicetur autem notorium esse ius possessoris, si ipsemet actor hoc confessus fuerit, vt dicit Abbas in cap. primo, in 4. nota. de restitu. spoliat. & ibi Berous num. 27. Innocen. in cap. constitutus. de filijs presbiteror.

239 † Idemq; dicam, si testes iam recepti, admissique probassent possessoris ius, vt ait Abbas, vbi proximè suprà, finge enim, ꝙ oblitus fuisset actor interrogare super possessione reum ante litem contestatam, & post factas probationes, eum interrogauerit super possessione, vtiq; si ex probationibus resultaret probatio iuris ipsius possessoris, quamuis in possessione fuisset menti-240 tus, ea non priuabitur; ex hoc enim resultabit notorium, † cum acta faciant notorium, saltem ipsi iudici, Abb. cap. olim. de verborum significatione. Decius vbi suprà. Neuizan. consil. 34. nu-241 mero 3. cum simil. † vt probatio per testes facta rem notoriā, & euidentē reddit. l. fi. C. de ꝓbat. & hoc in specie docuit Abb. in dicto cap. primo. de resti. spoliat. in 4. not. & Berous ibi. Crau. cons. 299. numero 8. & cons. 302. num. 3. & sic in quibuscunque actis proinde in eo iudicio factis, cum res fiat notoria, pariter dicendum erit, non fieri restitutionem, si dominium aut ius possessoris fuerit probatum. Dec. cons. 91. numero 9. colum. 2. vers. quartò facit, Craueta vbi suprà, & ante eos Innoc. in cap. cum 242 Ecclesia Sutrina de cau. posses. & proprie. † Idemque erit, si de iure vel dominio spoliatoris probatio ex publicis documentis 243 proferatur, † quandoquidem instrumentum est probatio probata. Bald. l. quoties. in fin. C. de iudic. l. pupillus. C. de vsur. pupil. l. interest. C. de solut. Dec. cons. 36. columna secunda. in princ. 244 † & facit rem manifestam etiam in his, quæ colliguntur ex in-strumento indirectè. Abb. cap. cum olim. numero 10. de censib. 245 Bald. l. ad probationem. C. de probation. † & non magis dubiū esse debet ī quæstione aliqua, vbi habeat casum decisum instrumento publico, quàm si lege aliqua decisus foret. Bald. consilio 215. proponitur, quòd inuestituræ. columna secunda, circa fin. 246 libro secundo. † habet enim instrumentum vim diffinitionis causæ. Bald. cons. 233. incip. si per instrumenta. libro primo: quocirca satis dicetur res esse notoria, ita & alia probatione opus non sit, meritoq; non debeat spoliatus restitui, & consequēter, nec is qui mentitus est, sua possessione propter mendacium pri-247 uari; † neq; ego desiderari opinor, vt tale instrumentum ex his sit, quæ promptam paratamq; executionem sortiūtur, quę vul-248 gò instrumenta guarentigiata appellātur. † ex regula quidem instrumenta non habent executionem. l. minor vigintiquinq; annis cui fideicōmissum. ff. de minor. Ias. in l. j. nu. 9. ff. de iureiur. & in l. j. colum. 5. in fin. ff. de edendo. Couarru. lib. 2. var. resolut. cap. 11. per totum id capitulum, sed statutis vel constitutionibus, vel partium pactis instrumento appositis id contingit. quomodocunque tamen, aut qualiacunque sint ipsa instrumenta, & si executionem paratam non habeāt, tamen liquidā, notoriāq; rem facient, propterea possessionis translationē, vel restitutionem impedire poterunt, quamuis aliud opinatus fuerit Corset. in fallen. 35. ad regul. ꝙ spoliatus ante omnia est restituen.

249 † Quæ tamen sic intelligas moneo, nisi aliqua exceptio contra instrumētum opposita fuerit, quæ lucem illius obtenebret, puta si statuti verba illum sensum non admittant, aliudve simile. Barto. Castrē. Alex. Alciat. in l. si causa cognita. C. de transact. Dec. cons. 351. nu. 9. Craue. consi. 306. num. 6. Et ne diutius his 250 immorer. † concludo, omnibus illis casibus, quibus iudici notorium sit, reum conuentum rei vendicatione Dominū ipsius rei esse, priuari eum nō oportere possessione, quamuis per mēdaciū, negauerit se possidere, quemadmodum nec prædo possessionem restituere tenetur, vbi notorium est, eum esse dominum. Cùm enim verè dominus esset, ferendus fuit, licet in possessione mentitus sit.

251 Vigesimò amplia, † quòd procedit etiam in beneficialibus, & spiritualibus, vt ait Ang. hic. in vers. transferat, allegando Innoc. in cap. cum venissent, in glo. super vers. quò ad proprietatē. 252 de resti. in integ. † hoc tamen, quod de beneficialib. & spiritualibus dictum est, intelligendum ego opinor, modò is qui agit, titulum aliquem probet, neque enim possessio in beneficialibus vel spiritualibus dari potest absque probatione alicuius ti-253 tuli colorati, † adeò quòd spoliatus restituendus non est, nisi aliquem titulum coloratum probarit. glo. vlt. in clemēt. vni. de causa poss. & proprieta. fa. text. in cap. patet. 3. q. j. Rota in antiq. decis. 7. nota ꝙ vbi agitur possessorio, & 46. & 93. Quintili. Mādos. in prima reg. Cancel. q. 3. num. 2. iuxta declarationem Ripæ in §. nihil commune. num. 71. vers. 3. fallit. & per text. in cap. j. de regu. iur. quapropter videtur, ꝙ si reus idemq; possessor beneficium reseruatum possideat ex reseruationis causa, & interrogatus ab eo, qui litem moturus est, an possideat, negarit, se possidere, non teneatur tamen ei propter mendacium tradere possessionem, si ille beneficium ab alio impetrauit, quàm a S. Pontifice, alterove potestatem habente beneficia reseruata conferen-254 di, † quemadmodum etiam spoliatus restituendus non est ad beneficium reseruatum, si ipse ex reseruationis causa illud non obtineat; Si igitur possidens beneficium, illudq; se negās possidere ostendat beneficium esse ex reseruatis, propterea q; actorem ī eo ius non habere, effugiet amissionem possessionis, siue 255 id ꝑcedat, † quia reseruationes sunt notoriæ, q̄ præsertim sunt insertæ in corpore iuris, vel etiam in regulis Cancellariæ, quo casu locum haberent, quæ diximus in proximè antecedēti am-256 pliatione, seu id procedat, † quia reseruatio inficit possessionē, Abb. cap. in literis. de restitu. spolia. num. 28. & in cap. item cum quis. colum. 2. eod. tit. Aeneas Falco in in tract. de reseruat. in 11. 257 effectu, num. 3. † immo etiam inficit detentationem Rota Bissigneti prima, de resti. spolia. vtranque rationem ī spolio affert Soc. in l. rem quæ nobis. col. 10. vers. sed tamen consideran. nu. 19. sed tandem persistit in vltima; Sed Quintilian. vbi suprà, ait 258 obtentum Romæ fuisse ī Rota, † quòd exceptio reseruationis ex cap. execrabilis (quam ipse appellat exceptionem execrabilitatis) post spolium probatum obiecta, fuit reseruata in causa 259 petitorij, & spoliatus restitutus fuit, † quapropter sic ipse distinguit, quòd exceptio reseruationis opposita sit, antequam causa super spolio instructa sit, & prius quàm spolium sit probatum, tunc quidem reseruatio illa possessionem inficiat, & consequēter spoliatū restitui impediat: nam is, cui reseruatio obstat, verus possessor dici non potest, impedimento reseruationis, quæ possessionem inficit, quare ad possessionem, quam nunquā habuit, non est restituendus. Si verò probatio plena super spolio facta iam erat, quo tempore obiecit spoliator exceptionem reseruationis, tunc locum habeat decisio supra recitata sequuta 260 in auditorio Rotæ. † Tu tamen caue; quia reseruatio non solùm inficit possessionem, quando opposita est ante spoliū probatum, sed eam inficit, simul atque reseruatio facta est, & ideo etiam priusquam obiecta per exceptionem fuerit. c. si eo tēpore. de elect. in 6. vbi gl. in ver. ignoranter, ex quo nihil videt referre, quod demum post probatum spolium obiecta fuerit, cū non ipsa exceptionis obiectio, sed reseruatio, vt dixi, possessionem inficiat; Sed post hanc leuem digressionē sic statuas; possessorem, qui titulum coloratum beneficij ostenderit, quamuis se possidere negauerit, non tamen teneri possessionem tradere ei, qui titulum coloratum nō habebat, vt quia reseruatio, aliave causa ei obstaret, & idem dicas in alijs spiritualibus, quę titulum requirunt, nec possessione sola contentantur, vt not. in cap. cū Ecclesia sutrina. de causa posses. & proprieta. in cap. cum venissent. de restitu. in integrum.

261 † Vigesimoprimò idem dicam in actione in rem, quæ com-262 petit pro rebus incorporalibus, † quamuis enim in his non detur possessio, sed quasi possessio. l. sequitur. §. si viam. ff. de vsuca. 263 & leg. si ædes. § libertas. ff. de seruitu. vrban. prædior. & † quamuis in iuribus incorporalibus detur actio in rem etiam possessori, nempe negatoria, quapropter non videatur eo casu necessaria interrogatio, an possideatis, cum quo acturus sim, cū ego actor possideā. §. æquæ si agat. in versic. qđ genus. inst. de actio-264 ni. † cum tamen quis confessoriam actionem intentat, tunc qdem prætendit, rem in possessione esse: vt per glos. in dicto cap. cum Ecclesia Sutrina. quare videtur & tunc, interrogationem ante litem contestatam, an reus possideat, fieri vtile esse, in eaq; mentiens translationem ex hac lege patiatur; sed tamen perrarò hoc contingere crediderim, vt acturus actione in rem pro rebus seu iuribus incorporalib. aliquem interroget, an possideat, ne fortè hac interrogatione sibi ipsi præiudicium faciat.

265 Vigesimosecundò amplia, † quod è contra punitur pariter ille, qui dixit, se possidere, quamuis non possideret. l. is qui se obtulit, cum ibi. no. suprà eo. diximusq; etiam suprà in princip. & est tex. in l. qui se obtulit. & l. etiam. §. non solum. in fin. ff. de petit. hæreditat. & vide omnino textum pulcherrimum in l. pen. 266 ff. de dolo malo. † Is autem dicitur liti se offerre, qui interrogatus in iudicio vtrum possideat, responderit, se possidere, quam-267 uis re vera non possideret, † at si interrogatus non fuisset, & si iudicium suscepisset, non tamen diceretur liti se obtulisse. Bar. d. l. is q se obtulit, & d. l. qui se obtulit, & d. l. si a te. §. primo. Bal. in l. cogi, ad fin. C. de petit. hæreditat. Abbas in c. examinata. de iudicijs. Fel. in cap. aduersario, columna secunda. nume. 3. de exceptio. qui Doctores præterea dicunt (id quod notandum) quod

quòd sufficiet etiam interrogationẽ factam esse extra iudiciũ, dummodo fides in iudicio de responsione fiat.

269 † Pœna autem huius, qui se liti obtulerit, hæc legibus tradita est, quòd perinde condemnandus erit, ac si possideret, d.l.is qui se obtulit, & l.si quis in iure interrogatus.2.& l. confessionibus. in princip.& l.qui ex parte, & l.qui seruum.in princip.ff.de interroga.actio.& l.de ætate.§.j.& §.si quis interrog. respondit.ff. eo. de interroga.actio.non potest quidem omnino condemnari, veluti si possideret, neque enim possessionem, & tẽ tradere po-270 terit, quam in sua potestate non habet, † sed æstimationem ipsius soluere compelletur, vt dicit glos prima in l.si is, qui se obtulerit.ff.eodem per illum text.cum qua glossa transeũt docto-271 res; † nec propterea tamen liberatur verus possessor, quamuis actor æstimationem sit consecutus ab eo.l.qui se obtulit, cum glos.ibi, per text.in d.l.qui seruum. in princip.ff.de interrogat. 272 actio.Fel.in dicto capitu.aduersario.numero tertiò. † quod tamen de iure canonico non procedit in personis Ecclesiasticis, de quo nos infrà in limitationibus.

273 Vigesimotertiò amplia, † vt procedat, etiam si re vera non possideret, sed per alienationem desijsset dolo possidere. Ias. in dicto §.omnium.columna 42.institu.de actio. Portius Imola vbi suprà.

274 Vigesimoquartò † procedit etiam in vasallo, & emphyteuta Ang.hic.Port. vbi suprà.

Hæc verò conclusio & decisio quamplures admittit declarationes, ac limitationes, quibus expositis doctrina hæc valde vtilis ad forensem vsum fiet.

275 Imprimis igitur declaranda est, † vt procedat ita demum, si 276 actor grauatus fuisset onere probãdi ipsam possessionem, † ꝙ si reus deinde eam confessus fuisset, ita vt actori nihil probare opus fuerit, aliud dicendum erit: vt consultus respondit Gratus consi.37.colum.secunda lib.2.Portius in d.reg.30.in fin.quæ reuocatio, seu confessio quando fieri possit, postea differemus.

277 † Hinc & tradi videtur posse, quòd si iureiurando actoris ea possessio probata sit, non fiat locus huic pœnæ, vt ait Accurs. hic, argumen.l.eum qui.ff.de iureiurand.sequitur Barto.nec cæteri dissentiunt, Ias.in dicto §.omnium. colum.41.num.103.qđ & ego probo, si de iuramento voluntario, quod a parte vltrò delatum est, intelligatur, verùm si de iuramento necessario, quod in probationis supplementũ defertur, intelligi quis velit, aliud 278 dicendum censerem; † cum non possit dici actorem a probationis onere immunem abijsse, cum semiplenè probauit, quod tradiderunt Salycet.Castren.Roman. Iason in d.l.eum qui.ad finem principij: quamuis Barto.Bald.Fulgl.& Alexan.ibi aliud docuerint, & propterea magis recepta hæc videatur sententia, 279 † cui tamen plurimùm obest, quia quantùm in ipso reo fuit, actor certè probandi onus sustinuit, cum reus neq; per confessionem, neque per negationis reuocationem, nec per iuramenti delationem vlla ex parte actorem onere probãdi leuarit, sed quicquid leuaminis actor habuit, illud a iure non a reo consequutus est, at iura cum mendaci indulgent, ei veluti crimẽ suũ pertæso condonant, quod in eo, qui semiplena probatione, ac iureiurando necessario a iudice delato conuictus est, minimè deprehensum dici potest.

280 Secundò principaliter ex prædictis declara, † Conclusionẽ nostram non procedere, vbicunque ipsemet reus, quod prius negauerat, mox, idest, ante litis contestationem fassus sit, quod & proximè diximus suprà. Glos.hic Barto.& cæteri per text. in leg.electio.§.neque. ff.de noxalibus. text.& gloss.in leg. inde Neratius.§.hæc actio. versicu. in duplum.ff.ad leg. Aquili Fel. in c.cæterum.colum.pen.ad fin.de iudic.Iason in d.§.omnium. colum.14.& 15.Roman.in d.cons.59.colum.fin.in fin.& cons. 70.colum.secunda.Alex.in l.hæreditatum.§.fi.ff.ad legem Falcid.Ang.in l.si dubitetur.§.primo.ff.de fideiussor. Hipp.in Rub. 281 de fideius.num.77.Imola Port.vbi suprà, qui multa alia ad hoc citat. † Satis tamen erit, vt reuocare negationem queat, si conuictus non sit, nam licet contestata lis iam sit, modo adhuc factæ probationes non fuerint, nec de mendacio conuictus, res adhuc integra dicetur, vt fateri possit, quod prius inficiatus fuerat, pœnamq; hanc translationis possessionis euitare.l.de ætate.§.fin.vbi Bald.infrà de interrogat.actio.eius textus hæc sunt verba, videlicet.Celsus quoq; respõdit, licere respondenti pœnitere, si nulla captio ex eius pœnitentia sit actoris, quod verissimum mihi videtur, maximè si quis postea plenius instructus quid faciat, instrumentis, vel epistolis amicorum iuris sui edoctus, quæ verba referre placuit; quia valde elegantia in hoc articulo mihi visa sunt, idem Bald.hic, & in cap.primo.§.porrò, quę fuit prima causa benef.amitten.in colum.penul.vbi sic ait, ꝙ si confitetur nondum liquidato negotio per probationẽ testiũ, tunc vitat damnum, quod ex negatione emergebat, idẽ ait Ias. in §.item seruiana.num.79.in fin.inst.de actio.Roman.in d.cõsilio 59.colum fin.ibi.in versi.tertiò quia cum hæc pœna, & in d.cons.70.colum.3.in versic.tertiò cum hæc sit pœna.& Andr. Barbat.in d.consi.36.colum.prima.lib.3.Marian.in cap.quoniã frequenter.§.quòd si super. vt lite non contest. Gozad.consil. 66.in fin.hæcq; ex not.in l.contra negantem.C.ad legem Aqui. in l.ea quæ.C.de condict.indeb.in authẽt.contra qui propriam. C.de non nume.pecun. argum l.conductores.l.locati.l. non abre.C.vnde vi.l.qui cum maior.§.accusasse.ff.de bon.liber.quæ iu-282 ra solent ad hoc citari, † ꝙ pœna legalis imposita neganti euitari potest pœnitentia quandocunque ante sententiam.Hæc tamen nonnullas recipiunt declarationes.

283 † Prima est, vt prædicta non procedant in casu contrario, cũ scilicet prius confessus fuit, deinde negauit; nam tunc ad negationem vti posteriorem, non ad confessionem est respiciendũ, argumen.leg pacta nouissima.C.de pac.cum similibus.ita dixit Glos.a Doctoribus ibi recepta in §.item mixta.in verbo, distulerit, inst.de actio.Doct.in d.l.eum qui.ff. de iureiuran.

284 † Item sublimita, quòd quamuis reuocatio negationis prosit reo, vt euitet translationem possessionis, non tamen faciet, quominus in expensis ex causa mendacij factis condemnetur. Apostil.ad Iasonem in §.si quis in fraudem.numero.79.inst.de actio.

285 † Tertiò sublimita, quòd potest tamen actor, si nolit, non vti ea confessione, Io.Fabri.Io.Plat.Nicolaus Neapo.in §.item mixta.inst.de act.qui.§.item mixta.legitur cum §.ex maleficijs.

286 † Quartò intelligas, quòd quamuis iste, qui reuocauit suam negationem, audiatur ita, vt pœnam a lege inflictam euitet, nõ tamen consequetur beneficium a statuto confitenti concessum. Ange. hic. Bald. in l.error. numero 11. C. de iur.& facti ignor. Ange. Arctin. in dicto §. item mixta. Iaso. in dicta lege eum qui.

287 Tertiò principaliter limita hanc conclusionẽ, & declara † eã procedere, si modo in iure interrogatus fuerit a iudice, comminatione ei facta, vt, nisi respondisset, aut, si verum non respondisset, puniretur ĩ translatione possessionis, vel etiam si dixerit, se puniturum eum in pœnis iuris.Bartus hic, & in l.si prius. vbi etiam Alciat.de oper.no.nunciat.quod etiam in libello, cũ pręcipitur reo, vt libello respondeat sub pœnis iuris.

288 Quartò limita principaliter, † pœnam non incurri, si negauerit hac clausula generali solita apponi in instrumentis, videlicet, nego narrata prout narrantur.Alexand.in l.etiam.§.licet. colum.3.ff.solu.matr.Fel.c.j.colum.pen.de lit.conte.& in c.cæterùm.de iudic.Arctin.in §. item socius.inst.de actio.Ias.in d.§. omnium.& dict.l.eum qui, colum.penul.de iureiur. Páris.cons. 100.colum.penul.Portius Imola vbi suprà.

289 Quintò † non procedit conclusio seu decisio legis nostræ, si negatio facta fuerit super libello inepto, Apostil.ad Barto.hic. Fel.in d.cap.cæterùm.de iudic.& in c.ex tenore.col.3.in fin. de caus.posses.& propr.Alex.in d.l.etiam.§.licet.solu.matr.Cassan. cons.38.col.2.Barba.& Roma, vbi supra, Imo.vbi suprà.

290 † Quamuis enim in libello non semper interrogatio fiat, sed quandoque ante, quandoque post, & quandoque etiam simul cum ipso libello pro diuersis vsibus curiarum, siue tamẽ interrogatio libellum pręcesserit, seu subsequuta fuerit, seu etiam in libello ipso facta sit, libello tamen existente inepto, omnia pariter vitiabuntur, videlicet responsio, & omnia, quæ inde sequi deberent, nullius effectus erunt.

291 Sexto, limita, † nullam incurri ex tali mẽdacio pœnam, vbi sine dolo & culpa lata id negasset, vt quia reus nesciret, se possidere, fortasse.n.per colonum, aut inquilinum possidebat, aut seruum, aut filium.l.j.§.item acquirimus.& seq.ff.de acq.posses. §.item nobis.vbi glo.inst.per quas person.nob.acq.potestq; cõtingere, ꝙ quis, hæc sedulò non curet alijs negocijs implicitus, puta, mercimonijs, militia, causis forensibus, aut disciplinis, qđ genus hominum vt plurimùm rusticæ rei curã alijs relinquũt, & vix singulorum prædiorum quæ possideant, nomina, aut certè loca situs, & fines tenent; hi certè credi possunt, quandoque possessionem per ignorantiam excusatione dignã negasse, pro ptereaq; pœnam hanc ferre non debent, arg.l.fin.C.de furt.& l. 292 de ætate.§.ex causa.ff.de interroga.actio. † propterea cautus sit actor, qui possessionem pro mendacio in se transferre cupit, vt non solùm probet, ꝙ ille possidebat, sed etiam, probare debet, quòd sciebat, se possidere, quod monuit Barto. hic, numero 9. 293 † at quòd dolus vel lata culpa requiratur, vt in pœnam hãc incidat, dixit Accurs. hic. Bald.in dict.c.primo.§. vasallus. primò per illum text.in versicu.ex certa scientia.si de feudo fuer.controuersi.inter dom.& agnat.Bald.in l.eam quam.colum.j.C.de condict.indeb.Abb.in cap.cum causam.columna 3.de iuramẽ. calum.Rom.in d.consi.70.colum.3.Ias.in d.§.omnium.& in d. l.eum qui.de iureiur.Alex.consi.35.lib.5.Fel.c.cæterũ.colũ.pen. circa fin.de iudi.Alc.in l.si prius.de oper.no.nuntiat.Grat.cons. 37.col.j.li.2.Por.Imo.d.ꝯcl.30.li.j.q multa ex supradictis citat.

294 † Lata autem culpa in eo vtique dicetur fuisse, qui ignorans mentitus sit, cum vir esset negocijs suis nauiter pręesse consuetus, nec alteri eorum curam demandare.

295 † Septimò non erit locus nostræ legis decisioni, vbi respõsio annullata, reprobataque fuerit per iudicis sententiam, vt qa ad capitula impertinentia a iudice reiecta responsum fuisset, nullus enim effectus, nullaque parti vtilitas ex sententia a iudice reprobata oriri potest, Innocen.in c.mulieri.extra de iureiur.Bal.in l.si quis in hoc genus.C.de Episcop.& cleric.& in hac ipsa specie nostra sic respondit consulendo Roma.in d.cons.59. colum.penul.num.10.vers.secundò principaliter me mouet.

Octauò scias pro declaratione huius materiæ, & consequenter ad limitationẽ huius decisionis, quòd licet iste propter men-296 dacium priuetur possessione, † non tamen censetur esse perdita ipso iure, & sine facto iudicis, sed oportet, vt ipse iudex eam transferat, quod textus ipse declarat illis verbis, transferat ad se possessionem per iudicem, quæ in hoc perpendit Angelus, ꝙ 297 & glossa nostra sensit; † cautus ergo sit actor, vt post negationem factam petat sibi licentiam ingrediendi possessionem quò ad præiudicium rei per iudicẽ dari, quòd & supra aliud tractantes edocuimus.

298 Nonò † hoc mẽdacium operari non debet, vt sententia feratur in quæstione principali, ne ius conuenti absorbeatur, vt dicit glos.in dicto §.illud quoque.in versicu.& per legem.ibi.non ergo datur sententia, in Authen. de triente & semiss.& quam glossam obseruandam monet Ange.ibi.ad limitationem legis nostræ, quòd licet translatio possessionis propter mendacium fiat, per eam tamen translationem ius, quod habet in re, non absorbetur, nec super iure debet ratione mẽdacij ferri sentẽtia.

299 Decimò limita non procedere, † vbi proprietatis ius in reo notorium esset, argumen.cap.ad decimas.de restitu. spoliat.in 6.vbi non restitui cogitur prædo, qui ius notorium habet, quãuis alioqui spoliatus ante omnia sit restituendus, etiam quòd proprietatis ius, & dominij haberet l.colonus.l.cum fundus.ff. de vi arm.l.si quis ad se fundum.C.ad legem Iulia.de vi publ.c. in literis, de restit.spolia.de quo diximus etiam suprà in amplia.

300 Vndecimò scias † quòd hic reus, qui possessionis translationem propter mendacium passus est, audietur tamen super dominio vsque ad decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes: quemadmodum dicitur etiam de eo, qui missus est in possessionem ex primo decreto contra eum qui non defendit, vt per gloss.vbi etiam Doctores in l.secunda.in vlti.gloss.C.vbi 301 in rem actio; † post decem annos verò inter præsentes, & viginti inter absentes non audietur; quia præscriptio obstabit, vt dicit ea.glos.cum qua & transeunt Barto.Bald.Pau.& Salyce. Videbatur tamen prima facie longius tempus ad præscriptionem desiderari, tùm quia nullum titulum prætendit, ex quo possessio in eum translata dici possit, quippe possessio in eum translata est propter mendacium rei, non autem ex titulo, quem ipse 302 prætendat, † quare non videbatur præscriptio decem annorũ sine titulo procedere.l.nullo.C.de rei vendicat.tum etiam, qa iudex transferendo in eum possessionem non creditur habuis-303 se animum faciendi, & constituendi eum Dominum, † quare, cum non sit translata vsucapiendi conditio, nec videtur vsucapere posse.l.clauibus.ff.de contrahend.emptio.&, quòd iudicis animus non fuerit, dominium transferre, hinc patet; quia ille 304 dominum se asserebat, † quare non potest amplius fieri dominus.leg.3.§.subtilius.ff.de condict.cau.da.§.namque si cui, inst. 305 de actio. † quemadmodum etiam dicitur, quòd sententia lata in actione reali, siue sit condemnatoria in actoris fauorem, qui dominus erat, siue absolutoria in fauorem rei, qui dominum se probauit rei petitæ, non transfert dominium, nam, cum Domini essent, non poterat amplius dominium in eos transferri, qđ habebant, neque iudex hanc creditur intentionem habuisse. Barto.Ias.& reliqui in leg.ex hoc iure ff.de iusti.& iure, per text. in leg.Pomponius.§.iussu.ff.de acquirenda possessione.Sic vide batur pariter dicendum, quòd iste actor, qui dominum se asserebat, non fuisset missus in possessionem, vt dominus efficeretur, & per consequens, quòd nec transferretur in eum vsucapiẽdi conditio.Ad quæ tamen ex supradictis videtur posse respon-306 deri, † ꝙ satis dicitur habere titulum is, qui authore iudice possidet.leg.iuste possidet.ff.de acquirenda possessio.sic respondet. dict.glos.in leg.secunda.C.vbi in rem actio.vel dicas, quòd satis dicitur titulum habere, nempe eum, ex quo rem vendicabat, vel dic, quòd saltem habebat titulum generalem pro suo, argum.l. si is qui pro emptore.ff.de vsucapion.& leg.eum qui ædes, post princip.eodem titu.Quæ tamen ne intelligas, vbi translatio detentionis solius facta est, vel solius corporalis possessionis, vt qa ipse reus solam detentionem, vel corporalem possessionem habebat, cum hæ non sufficiant ad vsucapionem.Barto. in leg.j.ff. de acqui. posses.& suprà diximus, non debere ex mẽdacio detentatoris, vel eius, q corporaliter possidet, domino præiudiciũ inferri.Creditur etiam iudex habuisse animum constituendi conditionem vsucapiendí, cum pro actore tulit sententiam.

307 Duodecimò limita, † vt lex nostra procedat solùm in actionibus in rem, quemadmodum loquitur, & prout loquitur etiã tex.in d.§.illud quoq;.in Auth.de triẽte & semisse, & in d. auth. item possessor, non etiam in personalibus, & sentit hoc gl. in d. §.illud quoque.in vers.conuentus.ad fi ibi: licet enim personaliter agatur &c.hocq; apertis verbis expressit Abb. in d. c.pen. colum.5.circa med.de iuramen.calum. diximusq; etiam suprà in amplia.dum ageremus, an habeat locũ in possessorio ex edi-308 cto Diui Hadr.dicit tamen eadem glo. † quòd vbi possessio petitur per condictionem, vt l.indebiti.§.si nummos. ff. de condi. indebi.& in l.2.ff.de triticar.& quocunque iure petatur possessio, idem erit dicendum, quamuis enim (inquit) personaliter agatur, res tamen, idest, possessio petitur, vel quasi in rem, vel ad rem agitur, quam glossam sequitur Ias.in §.sed istæ.numero 37. institu.de actio.

309 Tertiodecimò declara, † quòd talem translationem petitam esse oportet, antequam causa terminata sit in petitorio, nam, si terminata esset, quia absolutorio sententia secuta sit, quia reus & possessor dominus esset, absorberetur possessio, vt dicit iam suprà citata glo.in d.§.illud quoque, in vers.conuentus, & cum dixerimus suprà, quod si notoria sit causa proprietatis, cessabit 310 hæc translatio, † certè notoria efficitur res per sententiam, & acta ipsi iudici, vt suprà dictum est, & probatur in l. emptorem. in princip.ff.de actio.emp.Bar.in l.ictus fustiuã.ff.de his, qui no. 311 infam.ac, cum ex magis recepta sententia cõtra Bartolũ † possessorium recuperandæ cesset, vbi sententia absolutoria lata est in rei fauorem; quia ius suum probarit, vt Alexan. Iason. Ripa, alijque recentiores testãtur in sæpe citato.§. nihil commune.l. naturaliter, idem pariter in hoc iudicio adipiscendæ est dicẽdũ, quod recuperatorio quidem iudicio ĩterdum par esse videtur; nunquam tamen illius priuilegijs præferri comperimus. Adde 312 &, † quòd translatio hæc possessionis causa ordinandi iudicij fit, vt hæc lege nostra, quorsum igitur translatio hæc fiat, vbi iudicium non solùm fuerit ordinatum, sed etiam sententia finitum, & terminatum? Sibi igitur imputet, qui a principio trãsferri post negationem minimè petierit, sed, cum posset rei possessorisque commoda habere, maluerit petitoris partes sustinere, 313 † quin etiam videtur possessorio, eiusq; commodo renuntiasse, cum eo se posito petitorium ipse prosequutus est, vt pari exẽplo tradunt Doctores ferè omnes in dicto § nihil commune, sic intelligentes textum in cap.primo, de restitu. spoliat. ad quem textum pariter videndus est ibi Abbas, & nouissimè Berous, hic quidem numero 20.ille prior in tertio notabi. qui di-314 cunt, † quòd si spoliatus passus fuerit litem super petitorio agi, videtur posessorio iudicio renuntiasse. Si ergo hoc locum habet, quando is, cui ad posessionem ius competebat, patitur aduersarium petitorio agere, quantò magis locum habebit, si ipsemet, cui posessorium competebat, eo omisso petitorium intẽ-315 tet? quod passim receptum est: † nec te moueat, quòd officium iudicis eset post terminatum iudicium.l.4. C.depos.l.terminato.C.de fructib.& lit.expen.nam id verum traditur else in offi-316 cio iudicis mercenario, quod deseruit actioni; † quãuis enim ea, quæ post litis contestationem fiunt, pertineant ad mercenarium iudicis officium.l.ædiles.§.item sciendum.in vers.cæterũ, & l.ꝙ si nolit.§.si mancipium.in fin.ff.de ædil.edicto.id tamen est intelligendum de his, quæ ex ipsa actione emergũt, puta, de 317 fructibus, & expensis.† Sed missio in posessionem fit ex officio iudicis nobili.c.penulti.& fin.de offic.iudic. sic in restitutione posessionis ait Ripa in dicto §.nihil cõmune.in vers. tu dicas, ꝙ regula.sub num.58.Gramma. decis.19.

318 Decimoquartò limita, † quòd si mentitus fuerit circa qualitatem posessionis in rei vendicatione non ideo punietur; quia non cogitur quis titulum suæ posessionis dicere nisi in petitione hæreditatis, seu alijs actionibus vniuersalibus, secus in rei vẽdicatione.d.l.cogi.vbi glo.& Doct.C.de petit.hæred.& dictum est etiam suprà in ampliat.

319 Decimoquintò non videretur hoc procedere, † vbicunque ex forma statutorum fortè, vel constitutionum procedendum eset sola facti veritate inspecta; tunc enim, si reus in promptu haberet probatiẽnes super dominio, & proprietate, quamuis in posessione mentitus fuiset, non videretur priuandus posession, eodem exemplo, quo dicitur in posessorio recuperãdæ, 320 † in quo spoliatus non restituitur, si prædo paratus sit illico ꝓbare dominium & proprietatem, vbi procedendum sit sola facti veritate inspecta. Dec.cons.449.col.3.circa fi. Rubeus Alexãdrinus cons.4.colũ.pen.post med.Crauuta cons.299.columna 321 pen.ad med. vers.quartò respondeo.† Semper enim argumentari licere opinor a posesorio recuperatorio ad posesorium hoc nostrum adipiscendæ, quod ex mendacij causa proficiscitũ, cum ita passim argumentari videamus Doctores: ex quo inferemus postea ad plures alias limitationes, ac qui omissi fuerint casus, ex pręsenti regula decidere ferè oẽs licebit qbusdã saluis.

322 Decimosextò † non pnnietur hoc mẽdacium nisi in ea re, in qua factum est; quare, si reus interrogatus sup maiori bonorũ quantitate, partem eorũ per mendacium negauerit, se possidere, eius tantùm partis posessionẽ actori dare tenebitur, circa quam fuerit mentitus, vt est tex.in l.qui seruum.§.in iure.& §.fi. ff.de interrogat.action.glos.in titul.si de feudo fuer.conten.inter Domin.& Agnat.vasalli.§.vasallus.in versicu.ex certa scientia. quam omnes scribentes ibi probant, post Baldum, licet in contrariam partem argumentatus ibi Baldus: & idem Baldus 323 in dicta leg.cogi.C.de petitio.hæreditat.† quia pœna delictum egredi non debet in his, quæ diuisionem admittunt.l.rescriptũ. ff.de

ff. de his quibus vt indign. cum similibus. Iason in dicto §. omnium. columna 42. numero 105. inst. de actio. Port. Imol. in d. regul. 30. limit. antepenul.

324 Decimoseptimò † non erit locus huic pœnæ, si actor non rectè specificauerit bona, quæ petebat, cum suis coherentijs, ita vt posset reus certificari, an ea bona possideret, vel ne, adeò quidem, vt si in aliquibus finibus & coherentijs per actorē expressis error deprehenderetur, quamuis reliqui omnes præter vnū inuenirentur iusti, posset tamen reus tutò, & impunè absq; metu huius legis negare, se possidere eam rem illis finibus descriptam, vt consuluit Alexand in consil. 35. incip. In causa & lite. 325 libro 5. † quamuis enim sufficiat, rem duabus veris demonstrationibus esse indicatam, & vna demonstratio falsa nō obsit in probanda rei identitate. Barto. in l. demonstratio falsa, in princ. in 7. quæstio. ff. de condi. & demonstra. & not. in l. si quis in fun 326 di vocabulo. ff. de leg. j. † id tamen locum non habet, vbi quis vellet ex probatione huiusmodi alium in pœnam incidere, 327 † sufficit enim, aliquam ex demonstrationibus veram non reperiri, vt pœna euitetur. l. in testamento. prima. ff. de conditio & 328 demonstratio. † neque enim hic dici potest dolo aut lata culpa negasse, quapropter hanc pœnam ferre non debet, vt diximus supra, quibus adde Guid. Pap consilio 3. Marsi. sing. 242. Afflict. 329 decis. 18. Decimooctauò † si quis conuentus rei vendicatione rem quidem ipsam non habeat, sed pretium eius, quia eam vēdiderit, negetque se rem petitam non possidere, nō mentietur, nec pœnam aliquam feret, quamuis in petitione hæreditatis aliud esse diximus suprà in ampliationibus. Andr. Barbat. dict. cons. 36. colum. 3. ad fin. & colum. seq. libro tertio.

330 Decimononò declara, † quòd mendacium Prælati possidētis rem Ecclesiasticam non faciet in actorem transferri posses 331 sionem rei, quam possidet, † ne prælati delictum in damnum Ecclesiæ redundet, contra. c. & ne si Episcopum. 16. quæst. 6. & c. Ecclesia primo. extra, vt lite penden. vbi glos. vlti. in ver. laborent, Barto. in tract. de differen. inter ius cano. & ciuil. colum 5. num. 38. quæ glos. & Barto. non quidem loquūtur in casu legis nostræ; sed in casu contrario, s. legis is qui se obtulit, quando is, qui non possidebat, obtulit se liti dicens, se possidere vtroque enim casu pariter eadem ratio militat, ne scilicet delictum per 332 sonæ damno sit Ecclesiæ. † quemadmodum etiam dicitur, ꝙ prælatus, qui dolo desijt possidere, nullum ex hoc præiudicium infert Ecclesiæ. glo. in c. pro possessore. in gl. magna. post med. 333 ibi. item nota quòd hæc regula. de regu. iur. in 6. † & Prælatus pariter non facit incidere Ecclesiam in pœnam. l. si quis in tantam, vt ait glo. in dict. l. si quis in tantam, in gl. magna ante med. ibi, septimò de Abbate, Prælato &c. Rip. in c. sæpe. nume. 95. de resti. spolia. & in l. fin. num. 174. C. de reuocā. donat. & quamuis videatur, dici posse, quòd saltem quandiu viuit ipse Prælatus, qui mentitus est, possessione priuari debeat, si minus post mortem eius, Ecclesia hoc damni ferre tenetur, arg. tex. in c. j §. fi. de 334 capit. Corradi prout per eum tex. tenet Abb. in d. c. sæpe † magis tamen placet opinio ipsius Ripæ ibi. tam ex rationibus per eum adductis, quàm etiam alia ratione in quæstione legis no 335 stræ; † quia hæc trāslatio possessionis, quæ fit in l. nostra in pœnam mendacij, potest esse longè pernitiosior, cum ex ea possit deinde amitti dominium & proprietas, si Ecclesia non habeat vnde possit probare iura sua, & sic esset quædam alienatio, quā 336 prælatus facere non potest, † maius etiam damnum versatur in hac translatione, quàm in restituenda possessione spoliato; nam hic in nostra lege transfert, quod suum est, in aduersariū, sed in possessorio recuperatorio restituit illud, qđ alterius erat, quodq; ei prius ademerat, nec tantùm est læsus actor ex mendacio, quantum spoliatus ex rei spoliatione, neque obstat (vt addit idem Ripa.) d. §. fi. de capitu. Corradi; quia illud prouenit 337 ex natura contractus: † Reliquum igitur erit, vt, qui actionē in rem intentaturus est contra Ecclesiam, si Prælatus negauerit, se possidere, ꝓbet possessionem ipsius, quæ probatio operabitur, vt iudicium fieri, & finiri possit, non tamen, vt petitoris partes Ecclesia teneatur suscipere, nec quidem prælato ipso, qui men 338 titus est, in humanis agente † neque enim hoc negocium diuisionem admittit.

339 Vigesimò † limitandam crederem hanc decisionem, vt ei locus non sit, vbicunque recuperatio ipsius rei difficilis futura esset post sententiam diffinitiuam, qua pronuntiatum fuisset super iure & dominio huius prioris possessoris, qui 340 negauit se possidere, † quemadmodum etiam fieri dicitur in possessorio recuperatorio, in quo spoliatus nō restituendus est, si difficile postmodum fuerit lata sententia possessionem e manibus ipsius extorquere, vbi ad eius manus redijsset, vt frequentissimi ac ferè omnes Doctores tam iuris Cæsarei, quàm Pontificij tenuerunt in cap. litteris. de rest. spoliat. & in l. naturaliter, §. nihil commune. ff. de acquir. posses. & Paul. Castren. in l. 2. col. 2. in fin. & ibi etiam Alex. & Ias. C. de Edict. Diui Hadr. tollē. At, quamuis propositum nostrum non sit, hanc materiam possesso 341 rij tractare, quia tamen hic incidit, nō omittam monere, † Cōclusionem hanc nulla lege probari, eo modo, quo Doctores eam asserunt, & quem nos diximus, posito, quòd scilicet spolia 342 tus non sit restituendus, cum difficilis est recuperatio: est † quidem verum, neque id inficiari possumus, quod ait text. in dicto cap. litteras, videlicet, quòd cum agitur de salute animæ, & cum timor est necis, restitutio facienda non est, verùm, quòd faciēda non sit, cum difficilis est restitutio, nullum est verbum: non est igitur facienda hęc consequētia, vt, quod dicitur de pericu 343 lo animæ & vitæ, censeatur etiam dictum de rebus; † cum animæ salus cuicunque rei sit, quantumuis pretiosissimæ præferēda. l. sancimus. C. de sacrosanct. eccles. c. cum infirmitas. in fi. de pœniten. & remissi. c. præcipimus. 12. quæst. prima. & in cap. si habes. ad fi. 24. q. 3. vbi dicitur. Et si vna anima post istam seueritatem disciplinæ, qua tota domus ista anathematizata est, sine Baptismate de corpore exeundo perierit, innumerabilium mors corporum, si de Ecclesia homines innocentes abstrahātur violenter, & interficiantur, huic damno comparari non potest.

344 † Nec quicquam referre arbitror, quòd liceat appellare in causis, quę alioqui appellationem respuunt, vbi damnum infertur, quod sarciri nequit l. 2. ff. de appella. recip. iuncta. l. ante sententiam. C. quor. appellat. non recip. quam rationem affert Rip. in §. nihil commune. num. 75. nam respondeo, quòd & ibi agi 345 tur de damno corporeo, † quod damno rerum longè est magis æstimandum. l. in seruorum. §. fin. ff. de pœnis. §. pe. in authēt. vt nulli iudic. Dec. in l. Imperium. colum. 8. in fin. ff. de iurisdict. omn. iudi. Craueta cons. 787. colum. 4. circa med. quod nec nos negamus, cū & hoc admittat text. in d. c. litteras. sed dico, quòd non valet argumentum a damno corporis ad damnum patrimonij; Item quod dicit Bart. in l. si alius. §. bellissimè. ff. quod vi aut clam. & Fel. in dict. cap. si quando. de rescrip. allegati a Ripa. vbi supra non probat, aut præbet aliquod subsidium conclusio 346 ni supradictæ, & si quę aliæ similes decisiones reperiuntur, † nā loquitur Barto. in prima decisione, quando inter personas agitur, quibus non datur iudex, vt quia non recognoscant superiorem, quamuis enim vnusquisque etiam, qui non recognoscit superiorem, debeat tamen summum Pontificem, vel Imperatorem adire: quia tamen non sine longa mora & dispendio explicari res posset in supremo Concistorio Principis, propterea videtur eis hoc licere, vt suum recuperare possint, sed de hoc aliàs, hic autem non est locus, in quo Ripa huius decisionis fundamentum iacit, sed in posteriori; in alia igitur parte Bartolus 347 ait, † quòd si pateretur quis enorme damnum, puta, si quis abegisset animalia tua, quæ facilius pereunt, vel vinearum possessionem tibi ademisset, quæ facilè intereunt, nisi cura adhibeatur, licebit tibi, qui tale detrimētum passurus essem, mea authoritate ea recuperare, quamuis alijs in rebus, quarum non est tā facilis interitus, hoc non permitteretur hęcq; ex glossa ibi. ad quam tamen decisionem potest sic responderi, imprimis nō rectè videri ex doctoris priuati decisione sumere limitationem adeò insignem, tantiq; momenti ad decisionem tam clarè legibus Pontificijs, & Cæsareis expressam, qualis ea est, ꝙ spoliatus ante omnia sit restituendus. d. c. item cum quis. d. c. in litteris. de resti. spolia. d. l. si quis ad se fundum. C. ad legem Iul. de vi public. 348 cum similib. † promptum est quidem leges legibus aut canonibus declarari, & limitari, l. vn. C. de inof. dot. verùm leges claras, & apertas ex sententia aliqua Doctores priuati coarctare, periculosum ego existimo, nec id fieri debere concedo, quando lege non adiuuatur; quinetiam Bartolus de his rebus loquitur, quę facilè intereunt, quod si sequeretur, vtrique nō minus spoliatori, quàm spolium passo detrimentum afferret, nos ve 349 rò, cum difficilis est recuperatio: item, † quāuis est decisio Accursij & Bartoli videatur inniti verbis dictę legis. si alius. §. bellissimè, illis, videlicet, nisi ex magna, & necessaria causa, adeò tamen lata ea verba sunt, vt vix hunc sensum admittere possint: videtur quidem magna esse causa, vbi est difficultas in recuperatione, & quodammodo necessaria videtur: verùm si iam recuperauit semel, idq; etiam propria authoritate absque aliquo iudicis facto, cur non credamus idē & multò magis adhibita Pręt oris authoritate vel Principis manu consequuturum? &, quāuis dici posse videatur, non eandem omni tempore occasionem, cū occasio præceps esse dicatur, sese offerre, quapropter, & si semel arrepto tempore in se, vt ius suum transferre potuerit fortuna concessum sit, non idem fortè, vbi semel è manibus 350 dimiserit, tempus rediturum; responderi tamen potest, † idem ius contra ipsum spoliatorem esse in consideratione habēdū: nam, si in petitorio succumbat, difficile pariter fiet rem è manibus eius auocare, vbi ipsi interim relinquatur, quoad res diffinita sit, melius erit igitur regulam seruare, & spoliatum restituere, cum difficultas restitutionis non minus debeat considerari pro spoliato, quàm econtra.

351 Nec † tuta videtur Fabij distinctio in dict. §. nihil commune. num. 57. dum fœdus inter Claudium Seisellum & Aretinus in eo. §. contra cęterosq; omnes Doctores componere studens, receptę sententię ita demum hęrendum esse pronuntiauit, si iudex aditus a spoliatore fuisset, vt rem suam recuperaret, nec id obtinere potuisset, sin iudicis officiū, & potestatem nūquā petijsset,

tijsset, non esse spoliatorem in possessione permittenda, sed ad restitutionem cogendum: Cum iuris decisiones huic distin 352 ctioni manifestè aduersentur, † satisque notum sit, eum, qui viam iudicij ingressus iam fuit, nō posse veluti errore cognito, viam facti deteriorem eligere, argum. l. de pupillo. §. meminisse. ff. de oper. no nuntiat. l. si mulier. in fin. ff. quod metus caus. ex quo infert Bal. in l. 2. columna 5. numero 29. versi. decimò quarto. C. de seruitu. & aqua, † quòd concedens precariò nō potest 353 expellere propria authoritate possidentem, cum de hoc pēdet iudicium, ne iudicium inchoatum ludibrio sit, & ne priuati in potestate sit iudicium euertere. sequitur Aretin. in l. clam possidere. §. qui ad nundinas. columna antepenult. versicu. nisi ciuiliter, vbi etiam Claud. columna 4. vers. hanc tamen conclusionem. ff. de acquir. possessio. Ias. in l. 2. colum. 35. vers. quid autem sit. C. de iure emphyteut. Dec. cons. 146. colum. tertia. nume. 6. 8. 9. & in cons. 400. colum. pen. versicu. quartò respondetur. Alex. cons. 130. in causa strazolorum, columna 5. ver. & sic ex isto infertur. libro quarto. Ripa in d. §. meminisse. num. 7. & plures alij, quos memorat Andr. Tiraquell. in tract. de constitu. posses. in prima ampliat. num. 39. & quamquàm idem Bald. in d. l. 2. C. de iure emphyteut. non præstiterit in hac sua sententia, est tamen communi calculo recepta, vt videre licet ex allegatis per eundem Tiraquell. vbi suprà vsque ad numerum 43. Item quamuis ea decisio ita demum videatur procedere, si ex remedio electo plenè possit esse consultum, aliàs secus, vt pet Ange. in l. qui re 354 stituere. colum. 2. ad fin. in glo. fin. ff. de rei vendica. † loquitur tamen ibi Ang. de duobus remedijs executiuis, nos verò loquimur de vno remedio ordinario, altero executiuo, & cum duo remedia non erāt paria, sic pariter euitare poteris limitationes ad hanc regulam traditas ab Alciato in cap. pernitiosam. num. 27. vsque ad num. 33. de offic. ordin. si quæ ibi sint, quæ videātur nobis aduersari, quòd si velit Fabius supponere, iudicem aditum pronuntiasse iam, ipsum restituendum, sed, cum nihil superesset aliud, quàm re ipsa eum restituere, nec iudex id facere posset, aut curaret, ipsum sibi propria authoritate eam recuperasse, tūc quidem eius opinioni accedam per l. 2. C. quando lice. vnicuique sine iud. se vindica. verùm non credo, hanc esse Doctorum quæstionem: clarissima enim tunc res erit, cum iudicis ꝓnuntiatio rem notoriam efficiat, quo casu nō datur restitutio spoliato, vt suprà dictum est.

355 Quare † ego concludo, communem opinionem, quę habet, spoliatum non esse restituendum, vbi difficilis recuperatio esset, nulla probari lege, nec ratione cōcludenti, nec veram esse, quicquid præcitati Doctores, eorumq; sectatores innumeri aliud senserint, docuerint, aut ex facto consulti clientib. suis responderint: nam, si difficilis est recuperatio, cur magis apud vltimū prædonē, quàm apud primum dimittatur, cum vltimum spolium absorbere primum traditum sit, c. item cū quis. de re 356 stitu. spoliat. † Cautius quidem, & vtrique parti consultius esset, si & huic, qui restituere cogitur, idonea cautione satisfiat, nec modicum eñ lucratus censebitur, si hanc cautionem fuerit cōsecutus: neq; tunc vllo modo arbitrarer ambigendum, vt per Claud. Aquen. in d. §. nihil commune. columna 4. versicu. circa quintam fallentiam & versiculo limitabam etiam & ibi etiam Moderni Florent. numero 97. & Anthonius Matheus. & Zasius. Boer. decis. 238. columna penul. vsque ad fin. in vers. maximè iungendo sequentem limitationem. Roland. a Valle cons. primo, num. 79. vers. tertiò respondetur: tunc certè restitutionē denegare non posset, hocq; melius esset, vt euitētur opiniones, & præsertim authoritas communis opinionis.

Sed ne ab itinere nostro errasse credamur, propositam quæstionem legis nostræ repetamus. Dico igitur, ꝙ cum ex hac sententia nostra videatur concludendum, ꝙ spoliatus semper restituendus est, etiam, ꝙ difficilis recuperationis esset res, super qua vis facta est, vel spoliatio, præsertim si spoliat⁹ cautionē offerat de restituēda re, si aduersarius fuerit in petitorio superior, propterea idem dicendum videatur, etiam in hoc possessorio adipiscendæ causato ex dolo, culpa, & mendacio possessoris; cū hoc possessorium æquiparetur possessorio restitutorio, quare, & si res, super qua actionem in rem intentaturus sum, & qua te negasti possidere, esset arx munitissima, & quæ nō nisi maximo opere, sumptu, sanguine, & sudore posset recipi, transferri tamē 357 eā in pœnam mendacij oporteret. † Verū (vt ingenuè fatear) hoc in negotio diuersum esse in possessorio nostro, quàm dixe 358 rim in restitutorio possessorio, existimarem; † aliæ. n. rationes in eo militant, q̃ in hoc nostro, siquidem in illo spoliatur iā docuit, posse rem a possessoris manu auferri, & se artem, qua id fieri possit, optimè callere, quod hic dici non potest. Item in illo possessor cum vitio tenebat, vnde nil mirum, si vitiosa posses 359 sio ei auferri debeat, † & magis est, quod vitium in ipsa re sit, possessionemque ipsam afficiat, quàm si extrinsecus veniat, argumen. §. furtiuæ. institut. de vsucapion. leg. vitia. C. de acquirē. possessione. sed possessor nostræ legis nullo ī vitio erat possidendo: inhumanum igitur, & quodammodò impium videretur, ob solum mendacium in discrimen hoc eum adducere, non solùm vt possessionis, sed etiam rei ipsius iacturam pateretur; Sic enim pœna maior delicto esset, pœna quidem diceretur maior, nam & periculum ipsum, & metus amittendæ rei ipsius, altera pœna est, item pœna esset, difficillima ipsius rei recuperatio, ac quia fortè ex hoc amplius non daretur ad ipsam rem accessus, seu regressus; etiam quòd in pe 360 titorio obtineret: † Quæ quidem opinio certior procederet, si receptam suprà sententiam teneremus, scilicet, quòd etiam in iudicio recuperatorio non esset restituendus spoliatus, vbi restitutione facta difficilis datur regressus; Hoc igitur casu (meo iudicio) poterit inter possessorium nostrum, & possessorium recuperandæ discrimen esse, quamuis ex regula plerisque in casibus conueniant, & pro limitatione propterea hæc quoque collocanda esset, nempe, vt possessor negans falsò possidere se, priuetur possessione ita demum, nisi difficilis postea sit recuperatio, vbicunque in petitorio obtinuisset. Si tamen idonea cautio offerretur, aliud dicam. cap. primo, de dolo & contuma. l. si fideiussor. §. fin. ff. qui satisda. cogant.

361 Potest † etiam legis nostræ decisio limitari, vt non sit facienda hæc possessionis translatio, vbicunque ex ea scandalum & offendiculum populi aliquod oriri posset, vt in recuperatorio pariter iudicio est decisum; quæ fuit sententia Butrij, in cap. ex parte. colum. fin. de restitu. spoliat. post Glosam in c. imprimis. prima glo. 2. quæst. prima. probata ab Alexand. Rip. & plerisque alijs in d. §. nihil commune. & a Felino in cap. nihil cum scanda 362 lo. in 6. fallen. de præscrip. † ponūt autem huius rei exemplum Doctores, veluti, si agat quispiam Abbas ad recuperationem sui monachi contra Monasterium diuersi habitus, & possessionis; nam poterit opponi exceptio proprietatis etiam non facta restitutione, quia, si restituendus esset in primis ante cognitionem, & decisionem petitorij faciēda esset habitus mutatio, ita ꝙ iam tertia mutatio contingeret, quòd si istud Monasterium posterius detineret in petitorio, quarta rursus mutatio daretur, sic monachus iste in noua semper metamorphosi esset, & tanquam Protheus nunc hanc, nunc illam formam, faciemque in 363 dueret, quod indignum certè indecorumque esset: † & quamuis Ripa in d. § nihil commune, dicat, leue hoc scandalum fore, nec consideratione dignum, cum id nonnunquam iure permittatur, vt quis habitum mutet, veluti, cum ad angustiorem pro 364 fessionem se transfert. cap. licèt. de regular. † ego tamen hanc non leuem, sed valde grauem populi offensionem futuram dico toties repetitam, iteratamq; habitus depositionem, & susceptionem, quamuis vna tantùm mutatio, quæ deinde permansura est, non reijciatur. d. c. licet. Ego certè huiusmodi inuersioni, si aliud mihi contrarium non suaderet, facilè non subscriberē, idq; tam in nostræ legis possessorio, quàm in quouis possessorio ad recuperationem prodito. Siue igitur eiusmodi scandalū, seu aliud, præsertim qđ causam peccato præbere posset, imminere videatur, si possessionis translatio ante petitorij cognitionem fiat, eam omittendam existimarem.

365 Non omittam, † quòd Guido Papæ consi. tertio, colum. fin. num. 4. vers. præterea & quartò, ponit aliam limitationē ad legem nostram nempe, vt non sit ei locus, si non agatur contra possessorem, sed contra detentorem tantùm: nam si detentor 366 mentitus fuerit, non propterea incidet in hanc pœnam; † qa (inquit) lex nostra loquitur de possidente non autem in detinente, ideoq;, cum sit odiosa, non est etiam contra detentorem extendenda; Non tamen supra in ampliationib. cōtrarium diximus, ampliauimusq;, vt procedat etiam in detentatione, idq; 367 verius credo, † cum enim lex nostra loquatur in actione in rē, vtique de omni possessione intelligenda est, ad quam actio in rem competere potest, ergo & ad detentionem, vt §. omnium autem. in versicu. namque agit. inst. de act. & l. vn. C. de alienat. 368 iud. mut. causa facta. iuncta. l. officium supra eod. † &, cum hæc translatio in pœnam mendacij eius detur, quod in iudicio factum est, quodq; ī causa esset, ne iudicium ordinari posset, hæc profectò omnia non minus contingunt in eo, qui solam detētionē habebat q̃ in eo, quò possidebat, nec minus præiudiciū sensurus esset actor ex huius mendacio, quàm ex mendacio veri possessoris, quòd si hæc pœna contra detētorem exerceri nō 369 possit, ferè inanis, & elusoria reddetur d. l. officium † & quamuis eadem lex, officium, dicat, detentores non possidere, dicit tamen & contra eos competere ī rem actionem, ergo & omnia, quæ de possessione in rem actione dicuntur, in ea quoque dicta 370 intelligi debent. † Illud quidem admittendum opinor, quòd, si depositarius, vel commodatarius, vel conductor, vel, qui legatorum seruandorum causa, vel dotis, vel ventris, aut rei seruādæ causa in possessione sit, vel cui damni infecti nomine nō cauetur, alijve si qui similes, qui non possident, interrogati in iudicio fuerint, vtrum possideant, negauerintq; se possidere, nō cadent in hanc pœnam; quia nō dicuntur esse mentiti, cum non 371 possideant. d. l. officiū. † si verò interrogati fuerint, ad detineāt, negentq; se detinere, profectò nō credam excusari eos, quominus in hanc legem cadāt, detentioq; eorum ad actorē transfer 372 renda sit; † Verùm ambigi potest, an interrogati vtrùm possideant,

sideat, teneantur saltem respondere super detētione, quam habent: & credo Ego, non teneri eos aliquid super detentione respondere, cum super ea non sint interrogati, quod fortè voluit dicere etiam ipse Guido.

373 † Cum igitur intentaturus fueris actionem in rem, memineris reum interrogare, non solùm an possideat, vel dolo desierit possidere, sed etiam an detineat, vel dolo desierit detinere, quo negante, se rem detinere per mendacium, detentatio ei auferetur, transferreturque ad actionem; 374 † non tamē credo, quòd ex hoc dominus, verusque rei possessor suscipere teneatur actoris partes, cum ipse nihil deliquerit, vt diximus suprà in prima ampliatione, probauimusque hoc dictum grauissimis authoritatibus, quapropter non est metuenda Guidonis authoritas, quamuis alioqui contemnenda non sit, nec eius est opinio tenenda in hoc articulo, nisi me consilium meum fallit.

375 His addi potest & alia declaratio, † quæ est, vt legis nostræ decisioni locus non sit, vbicunque negatione facta aliam exceptionem illi contrariam addit, cuius probandæ onus sibi incūbit, vt (verbi gratia) si reus dicat, Ego non possideo, & quatenus inueniar possidere, ego emi a te, vel eam mihi donasti: vt in simili dicitur in cap. auditis. vbi Innocent. de præscript. Castren. in l. nemo ex his. vbi Soc. columna secunda in tertia con-376 clus. numero quinto ff. de except. qui sic ait, † quòd vbi reus ꝓponit contrarias exceptiones, & sibi incumbit onus probandi, tunc potest illas proponere, puta, exceptionem præscriptionis, & solutionis, vel priuilegij; quia ex hoc non grauatur aduersarius onere probandi, vt ibi dicit esse etiam ex mente Bartoli, & Cumani, additq; ibi Soc. hanc conclusionem declarari a Ioan. Andrea in regula. nullus pluribus. in mercurialibus, de regulis iuris in 6. procedere eo demum casu, quo propter negationem reus puniretur in aliquo, si conuictus esset, vt in l. cum de indebito. ff. de probat. in authent. contra qui propriam. C. de non nume. pecun. secus vbi ex mendaci negatione non esset in aliquo puniendus; nam tunc ei conuicto saltem deneganda esset audientia. Sic in quæstione legis nostræ cum reus respondit, se non possidere, & quatenus possideat, habuisse causam ab actore, ex hac responsione certè fatetur actorem fuisse dominum, propterea ad se onus spectabit probandi illum sibi vendidisse, vel donasse, cum ergo nulla probatione actor grauet, nō est, ꝙ ex negatione reus pœnam ferat. ex his, quæ dicta sunt s.

377 † Adiuuaturque ex eo, quod ait Dyn. in dict. reg. nullus pluribus. numero sexto. vbi tradit hanc doctrinam in eo articulo, an possit quis vti pluribus exceptionibus, ait enim, quòd si proponuntur plures exceptiones simpliciter, tales quidē, quæ possint concurrere, tunc licebit eas proponere simul, & diuersis temporibus quòd si iure impossibile sit, vtranque simul conuenire, vt quia altera neget, altera affirmet, non liceat tunc eas simul proponere, citatque in hanc suam distinctionem legem hac nostram, & dict. authenticam contra qui propriam, cum alijs similibus, ex qua distinctione satis indicat, se sentire, ꝙ & in lege nostra non repellatur, nec puniatur negatio, quæ concurrere possit cum alia exceptione simul proposita.

378 † Neque hæc credas aduersari his, quæ suprà diximus, ex cōsilio Barbat. cons. 36. li. 3. quia ibi non reclinabatur onus probādi in ipsum reum possessorem per ipsius responsionem, immo ea responsio actorem grauabat, quod in casu per nos proposito secus esse diximus.

Possent & plures aliæ declarationes hic afferri, & huic nostræ legi accommodari ex his, quas Doctores dare solent ad illam regulam, quòd spoliatus ante omnia restituendus est, quas hic non transcribam.

379 † Illud certè dicam, valere posse regulam negatiuam, vt quibus in casibus spoliatus restituendus non est, eisdem nec transferri debeat possessio in actorem ex causa mendacij; quia si nō restituitur spoliatus cōtra eum, qui tantum admisit delictum. l. si quis in tantam. C. vnde vi, cum similib. multò minus (vt sæpe diximus) debet concedi, quòd is, qui nunquam habuit pos-380 sessionem eam acquirat ex solo mendacio possessoris: † affirmatiuè autem hoc non concederem, vt quandocunque spoliatus restituitur, eodem casu & mendax transferre teneatur possessionem in actorem, cum multi casus cōtingere possint, quibus ex mendacio non cogetur possessor in actorem transferre possessionem, & tamen erit spoliatus restituendus; vt etiam suprà vidistis proximè casum vnum.

381 Omnes † autem illæ personæ, quæ ab agendo repelluntur, quæ pariter eadem ratione restituēdæ non sunt, si spoliatæ fuerint, eædem pariter consequi non poterūt, vt ex negatione possessoris in se possessio transferatur, cuiusmodi personæ sunt.

382 † Excommunicatus, cap. intelleximus de iudicijs cap. excommunicamus. c. credentes. de hæretic. repelliturq; excommunicatus etiam a possessorio recuperandæ glos. cap. primo. versicu. audientia, in fin. 23. distinct. gloss. cap. ex insinuatione. versicu. aliud canonicum. extra de procurat. Abb. cap. a nobis. in quarto notab. de except glos. in cap. dilectus filius. in versic. excommunicationis, de rescript. Ias. in leg. prima, in princip. columnæ tertiæ. circa med. de oper. no. nuntiat. Ripa in dicta §. nihil commune. numero 86. Fel. in cap. dilectus filius. primo. columna penulti. numero 11. versicu. nota regulam, de rescript. Si enim iudicium in principali est nullum, ergo & omnia ab eo dependētia irrita erunt, veluti est interrogatio, & responsio ad interrogationem.

383 † Eadem ratione idem erit dicendum in hæretico, qui agere velit, ex glos. in cap. quo iure. octaua distinctio. versicu. nam iure, quæ glossa dicit hæreticum nihil possidere posse, & propterea nec, si spoliatus sit, restituendum esse, Ripa dicto §. nihil commune. numero 88. vnde frustra in eum transferatur possessio, 384 quam tenere non potest. † Idemque dicam in Antipapa, & Tiranno & Simoniaco agente ad beneficium, & quocunque criminoso tali crimine irritito, quod ipso iure priuationem beneficij inducat, cum huiusmodi personis non detur restitutio ad possessionem, quare multò minus concedenda est eis noua ac-385 quisitio, † vt de Antipapa ait Mart. Lauden. in tractatu de prin-386 cipio versiculo sed ante. † de Simoniaco tradit gloss. Archidiaco. & alij. in cap. primo. tertia quæstione prima. facit cap. tan-387 ta. cap. accusatum. de simonia. † de Criminoso Abb. ī cap. item cum quis. de restitu. spolia. Cardin. Alexand. tertia quæstio. prima, in summa. Ripa, qui omnia supradicta refert, in §. nihil com-388 mune. numero 9. † qui idem dicit in depopulatore & quibusdam alijs.

Ad huiusce legis interpretationem opportunū est etiā scire, cum reus se possidere negat, ita quòd actori onus probandi incumbit possessionem ipsius, cuiusnam temporis ea possessio probāda sit, an scilicet eius temporis, quo interrogatus fuit, an 389 & temporis antiquioris. † Ac proculdubio, si eius tēporis, quo interrogatus fuit, possessionem probare possit, melius tutiusq; actori erit, nec locus vllus ambigendi relinquetur. Sed ambigi quidem potest, an hoc necesse omnino sit, vt probatio eius ipsius temporis fiat, quo fuit interrogatus, & negauit.

390 † Et Barto. quidem hic columna secunda in princip. versicu. vel possumus dicere, ait, minimè opus esse ꝓbare, quòd aduersarius possideret eo tempore, quo negauit, sed satis esse, si ꝓbe-391 tur, possedisse eum vsque ad tempus negationis, † quia videatur actionis sibi mouendæ metu reus possessioni renuntiasse, si nullus actus appareat alius, propter quē præsumi possit, ipsum 392 possidere desijsse præter hanc inficiationem: † cuius quidem Bartoli verba perpendenda moneo, dum dicit, probandam esse possessionem vsque ad inficiationis tempus, quæ videntur parùm ambigua, sed hanc Bartoli mentem fuisse opinor, ꝙ possessio eius temporis probari debeat, quo interrogatus fuit, quamuis deinde aliquod interuallum intercesserit temporis a die, quo interrogatus fuit, ad diem, quo respondit, vt sæpe contingit, & interim temporis ipse possidere desierit, perinde tamē habebitur ac si tempore negationis possideret, neque aliud credo Bartholum sensisse: aut dixisse, dicitur enim possedisse vsq; ad negationis tempus, cum possidere inuenitur tempore, quo interrogatus fuit, & negationis tempus intelligitur exclusiuè, hocque casu ait, possessionem ideo in actorem transferri; quia reus eam pro derelicta metu actionis habuerit. l. non alienum. ff. de interrogat. actio. quęque propterea sic dixit Barto. quia videbatur ei, non posse probari possessionem eius temporis, quo 393 negauit se possidere, † quandoquidem solo animo amittitur possessio leg. tertia. § in amittenda. ff. de acquirenda possessio. quem animum declarauit eo ipso, quo interrogatus in iudicio negauit, se possidere, sicque non dicitur mentitus, cum ergo de mendacio non conuincatur, ideoque non possit ea ratione veluti mendax possessione priuari, erit saltem ea transferenda 394 (inquit Bartolus) eo, quod eam derelictam habuerit: † qui tamen intellectus ad legem nostram accommodari non potest, cum supponat, quòd reus possideret, & quòd probata fuerit possessio, non ergo dicit, quòd applicetur possessio actori tanquam a reo derelicta, sed, quòd transferretur, quia probatum est, illum possidere, licet negauerit; verior igitur solutio erit, quam Bartolus secundo loco attulit coniuncta cum prima, nempe, quòd licet responderit, se non possidere; non tamē 395 habebat animum dimittendæ possessionis, & † quamuis animus declaretur verbis, nec videatur qs dixisse, quod prius mēte non agitarit. l. Labeo ff. de suppellect. leg. & glos. magna ante 396 finem. in l. si duo. ff. de acquirenda hæredita. † tamen aliud declarabat facto, cum possessionem actu nō dimitteret, sed ei in-397 sisteret, † plus autē est facto aliquid operari, quàm verbis, mēsque & animus factis melius declarant, & aperiuntur, quàm verbis. l. Paulus respondit. ff. rem rat. haberi. elegans tex. in l. si tamē. §. ei qui. ff. de ædilit. edicto. in cap. dilecti filij Ioan. & Nu. §. primo. extra de appellat. vbi Dec. in secundo no. & idem Dec. in cons. 367. colum. 2. num. 3. & cons. 21. col. 2. circa princ. † & possessio non solo animo amittitur, sed oportet vtroq;, videlicet. animo, & corpore in contrariū actum esse. l. quēadmodū. ff. de acq. poss. & quāuis tex. in d. l. tertia. §. in amittenda. contrariū videatur dicere, videlicet, ꝙ, si in fundo sis, & tamen nolis eū possidere, ꝓtinus amittis possessionē, illa tñ lex plures solutiones &

& declarationes recipit, vt per glos. ibi. & Doctores, ac certè in quæstione legis nostræ dici non potest, quòd habuerit animum derelinquendi possessionem, nam sic respondit, vt se a lite & ab actione in rem eximeret, nō autē, vt possessionem relinqueret.

399 † Alio etiam modo respōdere potes oppositioni motæ per Bartolum, quòd licet in actione in rem mouenda sufficiat, reum etiam ciuiliter possidere, vt suprà diximus, tamen quia in executione ipsius magis inspicitur possessio naturalis, quæ ipsi rei insistit, nempe ea est, quæ restituitur, vt suprà dictum est, 400 cum sequuta fuerit sententia condemnatoria, † propterea, cū interrogatur quis, an possideat, non solùm interrogatus censetur an ciuiliter, idest animo possideat, sed etiam censetur interrogatus, an possideat corpore, idque principaliter quidem, & in primis propter executionem, de plena ergo possessione fit interrogatio, at si reus possidet vtroque, videlicet, ani-401 mo & corpore, † quāuis animo desinat possidere eo ipso, quo negat, se possidere, & ea ratione quò ad possessionem, quæ animo detinetur, non mentiatur, negari tamen non potest, quin mentiatur saltem, quò ad possessionem illam naturalem, quæ corpore detinetur, aut saltem quò ad detentationem, quapropter tanquàm mendax hac quoq; corporali, seu naturali pos-402 sessione, aut detentatione priuatur, † & quò planius res procedat, consulam ego semper, vt aliàs quoque suprà dixi, quòd interrogetur, an possideat, vel detineat. Sed iuxta praxim suprà ex Angelo recitatam, quòd scilicet reo negāte se possidere, petat actor, se mitti in possessionem, quò ad præiudicium rei, saluo tamen iure tertij, multæ remouebūtur difficultates, nec erit necesse alicuius temporis possessionem probare.

403 Postremò † vides hac in lege nostra vnum remedium adipiscendæ possessionis nō obuium omnibus, nam ferè omnes, qui enumerandis adipiscendæ possessorijs remediis studium adhibuerunt, hoc remedium, quamuis alioqui valde insigne posthabuerunt, Robertus quidem Maranta in suo Speculo ordinis iudiciorum, in septima principali distinctione iudiciorum q̄n-404 que enumerauit, † videlicet, interdictum quorum bonorum, interdictum quorum legatorum, interdictum Saluianum, remedium ex l. fin. C. de edicto Diui Hadriani, & postremo iudicis officium, quod iudicis officium hoc quoque nostrum remedium complecti posset, crederemque eum voluisse sub hoc remedio hoc nostrum includere, nisi ipse se coarctasset exemplo ad iudicis officium, quod datur illi, qui beneficium obtinuit, ex Abbate ī capitulo pastoralis colūna quarta. versiculo, & scias. de causa possess. & propr. & in capitulo accedens. vbi Abb. de accusation. neque aliquod de hoc nostro ne quidem verbum mi nimum fecisset, & tamen, cum speciali nota dignum sit, negligi non debuerat, l. item apud Labeonem. §. ait Prætor. in ver-405 siculo hoc edictum. ff. de iniur. cum similibus † nisi fortè ideo missum factum est, quod creditum sit, hoc esse iudicis mercenarium officium, longum verò esset singulos casus prosequi, ac enumerare, quib. Mercenarium iudicis officium ad posses-406 sionem datur: † cuius tamen contrarium Ego semper tenui, & teneo, quum & hoc senserit Barto. hic, dum negat condictionē ex hac lege ad hanc possessionem dari, ne videatur deinde hoc iudicis officium actioni deseruire, quod pariter dicendum exi-407 stimo non hoc casu legis nostræ tantùm, † sed in omnibus cæteris huic similibus, quibus possessionis translationem fieri cōtingat, puta in d. §. illud quoq;. 2. in authē. de trien. & semiss.

408 † Accedere potest etiam, & inter possessoria adipiscendæ enumerari illud, quod ex officio pariter iudicis fit contra contumacem non defendentem, puta eum, qui passus est primum, vel secundum decretum, vt l. si finita. § si plures. cum sequentibus. ff. de damno infecto, vel, cum mittitur quis ī possessionem 409 causa rei seruandæ. l. is cui. ff. vt in poss. legat. † quæ tamen remedia ad detentationem potius, quàm ad possessionem pertinere videntur, scilicet, quando in possessionem ex primo decreto in personali actione missio facta est, & causa rei seruandæ l. si duo. §. creditores. ff. vti possideris. dict. l. is cui. Barto. in l. stipulatio ista §. hæc quoque. ff. de verborum obligatio Ias. & Soc. in l. j. §. seruum. ff. de acquirenda possessione. Deci. in capitu. consul-410 tationibus. de offic. delegat. † nisi vel adhibita solerti causæ cognitione in possessionem hāc ex primo decreto missus fuisset, vt nonnulli opinati sunt, Bald. in l. consentaneum. numero 30. C. quomodo & quando iud. & in authent. ei qui. C. de temp. ap-411 pellat. Fel. & Dec. in dicto capitu. consultationib. † vel nisi hoc 412 primum decretum secūdi decreti vim habeat, † vel fructus ei lucrari statuto fortè, aut constitutione permissum sit, Modern. 413 post antiquos in dict. l. si finita. §. Iulianus. † In reali verò actione missus in possessionem ex primo decreto possidet ex frequētius admissa Doctorum sententia, Bart. in l. 3. § genera. ff. de acquirenda possessione. & in l. si prius. ff de oper. no. nuntiat. vbi etiam Alexand. & Iaso. Dec. in dicto capitu. consultationibus. Negusantius in tract. de pignor. parte tertia, membro secundo, 414 numero sexto, † quamuis nec defuerint, qui testati sunt, pluribus, grauioribusque authoritatibus contrariam sententiam defendi, quòd scilicet etiam in actione reali missus in possessionem ex primo decreto non possideat, scilicet, Modern. in dicta leg. si finita. §. Iulianus.

415 † Recensetur quoque inter possessoria adipiscendæ remedia illud, quod ex officio iudicis competit per secundum decretum in actionibus personalibus, de quo ī l. si finita. §. si quis autem. ff. de damno infecto. vbi scriben. in cap. quoniam frequēter. in fin. extra, vt lite non contesta. vbi Doct. & de his plenè Guido. Pap. in trac. de primo & secundo decreto. num. 38.

416 Item † remedium, quod competit ventri, vt in possessionem mittatur, esse proditum ad acquirendam possessionem indubitati iuris est, de quo totus titulus. ff. de ventre in possession. mitten.

417 † Quæ quidem omnia possessoria officio iudicis nobili expediuntur, & sunt facti non iuris, vt per glo. magnam in d. l. si finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. vbi Doct. Barto. & Doctores in l. iubere cauere. ff. de iurisdict. omn. iudic. & in Rub. ff. de ventre in possessio. mittendo.

Super est nunc videre, q̄d faciēdū sit huic actori, si iudex deneget ei in possessionem hanc dare, an appellare possit, & quid ecōtrà, si ei data per iudicē fuerit, an reus inuicē appellare possit; & impedire ne possessio transferatur per interpositionem appellationis? Quò ad hoc primum, licet nihil reperiam in specie huius possessorij decisum; tamen licere opinor ab alijs possessorijs præsertim recuperatorijs ad hoc nostrum sumere argumentum. Vtroque casu opinor ego appellationis remedio esse 418 vtendum, † nam & cum iudex non curat mihi possessionē dare, sed me ordinario tramite causam agere vult, quemadmodū actores facere solent, non minus appellare potero, quàm si expressè pronuntiasset, possessionem transferri non debere, vt in recuperatorio possessorio ait Franciscus Aretin. in sæpe citata l. naturaliter. §. nihil commune. columna 4. circa med. ver. quid si opponitur ista exceptio, sequitur Craueta in consi. 299. colū. penul. numero 8. Fel. in c. inter monasterium. colum. 14. post med. vers. fortè tamen est necessaria, de re iudic. nam, si vel ipse actor faceret positiones super petitorio, vel permitteret aduersarium id facientem, videretur possessorio renuntiare, vt etiā 419 suprà dictum est per text. in cap. de restitut. spoliat. † animaduertat igitur, ne sibi ipsi noceat procedendo in petitorio, & faciendo positiones, vel probationes super eo, nec permittat, aduersarium id facere, quòd si reus eas fecerit, admiseritque eas iudex, protestetur ipse, quòd prius transferatur in se possessio, quàm super eis cognoscatur, & iudice hoc facere negligēte interponat appellationem.

Quid verò è contra, si iudex pronuntiat transferendam esse possessionē in actorem, an licebit reo appellare? Qua in re sciē-420 dum est, imprimis, † ꝙ ex regula non conceditur appellatio a sententia lata in possessorio, quodcunque id possessorium sit, siue adipiscendæ, seu retinendæ, seu recuperandæ. l. j. vbi glos. & Barto. C. si de momenta. possess. fuer. appellat. & in l. quoquis. C. quorum appella. non recip. & l. 2. vers. quæro, quæ est ratio. ff. de appella. recip. Archidiaco. in 2. quæstio. 6. §. de possessione. Abb. in c. cum ad sedem de restitu. spoliat. Ang. cons. 107. Decius qui hanc ait communem in cons. 28. colum. 3. num. 4. vers. secundò respondetur, quamuis multi contrarium tenuerint, de quo Ri-421 pa in c. sæpe. de restitu. spoliat. † videtur tamen hæc fœdere di-422 stinctionis libertius accepta sententia, † vt in possessorio quouis appellatio nulla executionem suspēdere aut retardare possit, quamuis cognitio propterea fieri nō prohibeatur, & deuoluatur negotium ad superiorem. Barto. d. l. 2. col. 3. ff. de appellat. reci. Abbas in d. c. cū ad sedem. col. pe. & antepen. Dec. d. cons. 28. Maranta in Speculo, in vltima parte iudi. 2. artic. princi. nu. 423 239. & ita vsus obseruat, quapropter idem opinor dicēdum in hoc nostro possessorio, nempe, vt per appellationem retardari non possit, cum sit futurum parui præiudicij, quandoquidem (vt in cæteris possessorijs) in iudicio petitorio sarciendum est damnum, & quamuis magnum commodum sit possidere, præsertim attento, quòd onus probandi in aduersarium transfertur. §. commodum, inst. de interdict. cum simil. id tamen in cōsideratione haberi non solet, frustra quidem hic expectabitur 424 deuolutio ad superionē, si reus in petitorio cognosci velit, † sed tamen, quia vtilius fortè erit ei, q̄d etiam super hoc possessorio cognoscatur, vt quia aliquas causas alleget ex his, quas proximè diximus in limitationibus, poterit translata in actorem possessione, per appellationem demonstrare, eam transferri non debuisse, si quas causas habebat, & sic onus petitoris detrectare, quod maximum est.

Non omittam quæstionem hanc subijcere, de qua olim cōtrouersiam non leuem agi vidi, an scilicet, si quis rem deposuerit in sequestro, interrogatusq; vtrùm possideat, responderit se nō possidere, incidat in pœnam huius legis, ita quòd possessio-425 ne priuandus sit, ac fiat ex reo & possessore actor. † Cuius difficilis quæstionis solutio ex hoc prima facie pendere videtur, an scilicet possideat is, qui ī sequestro deposuit, an verò ipse, penes 426 quem sequestrum est repositū. † In quo articulo, cū duæ leges inter se pugnare è diametro viderētur, nempe. l. licet. § rei. ff. de positi,

poſiti, quæ ait, rei depoſitæ dominium & poſſeſſionem a deponente retineri, niſi apud ſequeſtrum ſit depoſita, nam tunc demum ſequeſter poſſidet, id enim agitur ea depoſitione, vt neutrius poſſeſſioni id tempus procedat. & l. intereſſe. ff. de acquirẽda poſſeſſio. quæ ait, intereſſe, qua mente apud ſequeſtrum res deponatur, nam ſi dimittendæ poſſeſſionis cauſa, & hoc apertè fuerit approbatum, ad vſucapionem poſſeſſio eius partibus nõ procederet, &c. ſic videre eſt in priore lege dici, in ſequeſtro id agi, vt neutrius poſſeſſioni id tempus procedat, ſed in poſteriore lege dicitur, ꝙ ſi apertè fuerit probatum, dimittendæ poſſeſſionis cauſa, ſequeſtro eſſe poſitam &c. Ergo ſequitur, non eſſe verum id agi depoſitione, vt poſſeſſio illa non proſit, neque id tacitè contineri, quorſum enim probatio neceſſaria eſſet, tam aperta præſertim, ſi id tacitè actum videretur, 427 † nec rectè conciliantur hæ leges ab Accur. in ipſis legib. nam in d. l. licèt. in verſ. agitur, quæ eſt vltima, glo. ait, tacitè hoc innui, niſi contra probetur, citatq; in hoc d. l. intereſſe, quæ quidem lex non dicit, debere probari, ꝙ hoc non agatur tacitè, immo cõtrarium dicit, 428 nempe oportere probari, hoc actum eſſe, † neque ſatisfacit ſolutio gloſſę in d. l. intereſſe, in verſ. approbatum: dum dicit, eo ipſo probari, ꝙ non probatur contrarium, ſi enim verum eſſet, quod ait glo. eo ipſo probari animum habuiſſe dimittẽdæ poſſeſſionis, cur nam exigeret ille textus, vt aperta fieret probatio? neque enim ſatis fuit Iuriſconſul. ibi dixiſſe, hoc debere probari, ꝙ animum dimittendæ poſſeſſionis habuerit, dũ apud ſequeſtrem depoſuit, ſed præterea etiam vult, ꝙ apertè probetur, ergo non eſt verum, ſufficere, quod contrarium non probetur.

429 † Neque mihi arridet illa diſtructio, an ſequeſtrum a plurib. fiat, an ab vtroque, an ab vno, vt. ſ. primo caſu non amittat poſſeſſio, altero amittatur, cum tex. in d. l. intereſſe loquatur ex intellectu Doctorum de ſequeſtro facto ex volũtate partium, & tamen probari vult, factum eſſe animo poſſeſſionem dimittẽdi, non ergo ſequeſtrum a plurib. factum, ex ſua natura poſſeſ-430 ſionem in ſequeſtrem trãsfert: † quinetiam † ſequeſter is pro-431 priè dicitur, cuius fidem plures in deponendo ſequuntur d. l. licet in princ. l. propriè. ff. eo. depoſiti. l. ſequeſter. ff. de verborum ſignifi. Et quod l. intereſſe loquatur de ſequeſtrò facto a partib, indicant verba ipſius legis. ibi. ad vſucapionẽ poſſeſſio eius par-432 tibus non procederet. † Tu dicas eas leges minimè inter ſe vllam antinomiam habere, ac ne fruſtra conteram tempus in recenſendis conciliationibus Doctorum, videlicet Ioan. Fabri in l. j. C. de prohib. ſequeſt. pecu. & in §. retinendæ inſt. de interdict. Aretini in d. l. intereſſe, & Curtij poſt veteres Iuriſconſultos in 433 d. l. j. C. de prohib. ſequeſtr. pecun. & mod. ſic declaro, ꝙ lex † intereſſe, non requirit probationem, ꝙ dimittendæ poſſeſſionis cauſa ſequeſtrum ſit factum, ſed requirit approbationem, ideſt, ꝙ vtraque pars ĩ illam perſonam ſequeſt. conſenſerit, vt penes eum in ſequeſtro deponeretur res aliud ſi quidem eſt probare, quàm approbare, approbamus id, quod placet, qđ laudamus, in quod conſentimus, probamus cum ſic eſſe demõſtramus argumentis, teſtibus, documentis, rectè ergo dicit textus, ꝙ ſi partes approbarint, ideſt, conſenſerint, vt fieret ſequeſt. & vt dimitteretur poſſeſſio. tunc poſſeſ. eis non proderit, requirit ergo approbatio, non probatio, ſic conueniet vtraque lex, vt. ſ. ſequeſtrum factum a partib. de re, cuius poſſeſſio. quæſtio inter ipſos vertebatur, transferat poſſeſſionem ab ipſis partibus ſequeſtrẽ 434 † cuius rei ratio eſt; quia cum ipſi de poſſeſſione ipſa inter ſe cõtenderent, voluerunt interim, dum quæſtionis diffinitio pende-435 ret, alterutri ex partibus præiudicium fieri, † vterque enim poſſidere non poterat. l. ſi vt certo. §. ſi duobus vehiculum ff. commodati l. 3. § è contrario. ff. de acquir. poſſ. nec alter tantùm vt poſſideret, ſi pacem fouere volebant, permittendũ erat, ex hoc igitur, ꝙ de poſſeſſione agitur, & ꝙ inter ipſos cõtendentes cõuentum eſt, vt apud tertium deponatur, ſatis apparet, voluiſſe eos poſſeſſionẽ a ſe dimittere, & apud illum tertium eſſe: & ſic vtraque lex in eodem caſu loquitur, non in diuerſis, nec igitur diſtinctiones aliæ quærendæ ſunt: vt concilientur inter ſe, nec poteſt dari alia ſpecies ſequeſtri voluntarij, cum (vt dixi) non dicatur ſequeſtrum, niſi, qđ a pluribus fit, at ſi alter tantùm poſſideat remq; deponat, donec lis terminetur, nõ dicuntur plures, 436 ſed vnus tantùm depoſuiſſe, quare non erit ſequeſtrum. † Sequeſtrum verò neceſſarium, quod a iudice fit, poſſeſſionem ad ſe auocando, vel apud tertium deponendo, id quidẽ inter omnes conſtat, poſſeſſionem non transferre, ſed eam adhuc penes dominum manere, vt per doct. in d. l. intereſſe, & l. p. C. de proh. 437 ſequeſt. † Ego verò credo, ꝙ etiam, ſi fiat per Iudicem, cum de poſſeſſione ipſa contentio erat, tamen quod ſequeſtrem poſſeſſio erit; quia ad alium finem facta non eſt ſequeſtratio, niſi, vt neutri poſſeſſio prodeſſet, vt in caſu, quem ponit Barto. in l. ſi vſufructus. § j ff. de vſufruct. Bald. in l. fin. colum. 2. & ibi Dec. col. pariter. 2. num. 6. verſ. & hoc procedit. C. de edicto D. Hadr. toll. Alexan. conſ. 7. colum. pe. lib. 5. Iaſ. l. quidem æſtimauerunt. num. 4. ff. ſi certum peta. Plot. qui hæc & alia allegat in l. ſi quã-438 do. num. 95. † &, quod dicunt Doctores, ex ſequeſtro neceſſario non transferri poſſeſſionem, intelligo, quãdo lis erat ſuper 439 proprietate, non ſuper poſſeſſione: † credo tamen, ꝙ hæc poſſeſſio in ſequeſtrem tranſlata proderit illi, qui ſuperior in iudicio fuerit, quò ad vſucapionem, ſed vbicunque dictum eſt perdi poſſeſſionem, reliquiæ tamen remanent, nec propterea ex reo efficietur petitor, Saly c. dict. l. j. C. de prohib. ſequeſt. pecun.

440 Item † ex ſequeſtro neceſſario transfertur poſſeſſio, quando conſtat Iudicem hoc facere voluiſſe. Barto. d. l. intereſſe. & in d. l. j C. de prohib. ſequeſt. vbi etiam Bald. & Saly. Abb. dicto c. j. de ſequeſt. poſſeſ. num. 19. per text. in cle. j. eodem titu. Alba. conſ. 75. Circa hæc volui fuſius vagari, quò melius quæſtio intelligatur.

441 Quod igitur quæſtionem noſtram tangit, † ego credo, ꝙ ſequeſter, dummodo rem obtineat, poſſit conueniri actione in rem, quemadmodum & depoſitarius, & commodatarius, alijq; detentores. gloſ. in c. examinata. verſ. poſſidebat, circa med. pro-442 pterea & teneatur reſpondere, etiam circa detẽtionem. † Is verò, qui in ſequeſtro depoſuit, pariter tenetur reſpondere: nam, cum poſſit quilibet, quoquomodo poſſideat, vel detineat, conueniri actione in rem, vt ſæpe diximus, ergo videtur interrogatus de quauis poſſeſſione, cuius ratione conueniri poſſit, & conſequenter ſuper ea reſpondere tenetur, ſi vel poſſideat tantùm 443 ciuiliter, vel naturaliter. † Si tamen poſſeſſio omnis in ſequeſtrem fuiſſet tranſlata, vt in prædictis caſibus, tunc certè nõ mẽtiretur, nec ideo priuandus eſſet. Probandæ autem poſſeſſionis 444 praxis, † quò ad legem noſtram in hoc erit, vt detentatio probetur; nam detentatione probata. & poſſeſſionis probatio videbitur facta Dec. conſ. 56. colum. j. in fin. Alb. conſ. 74. nume. 18. 445 † nam cum detentatio ſit facti, melius poterit probari, quàm poſſeſſio, quæ eſt iuris.

Hæc ſunt, quæ importuna amicorum flagitatione aduerſus voluntatem meam, & ferè coactè de manib. meis excuſſa ſunt, adeò quidem, vt vix vno oculo hos duos puſillos tractatus recognoſcere potuerim, quos iam ſuprà decem annos inter alia ſcripta mea deliteſcere vix memoriæ tenebam, quapropter excuſationem mihi condonari merebor, ſi nõ vel magna authoritatum copia eorum præſertim, qui poſtea prodierunt exornata ſunt, vel caſus plures non perſequuntur, quæ velim benignus lector amicis vlnis excipiat. Laus Deo.

VERGINII DE BOCCATIIS DE CINGVLO I.C. Romani.

De interdicto vti poßidetis, Siue de manutenentione in poſſeßione.

PROEMIVM.

QVONIAM parum eſt poſſeſſiones rerũ acquirere, vel recuperare, niſi retineantur, & conſeruentur; & ob id de retinenda, cõſeruanda, & manutenenda poſſeſſione aliqua dicere decreui: nam cùm Prætor inhibeat, ne vis fiat ingredienti ĩ ſua poſſeſſione, ſtatim aduerſarium cedere, & vacuam poſſeſſionem relinquere iubet, quod eſt multo plus quàm reſtituere. l. penult. §. fi. ff. de acquirenda poſſeſſione. & ſolet a Curialibus in Romana Curia dici, mandatũ de manutenendo (quod eſt interdictum vti poſſidetis) habere vim trium ſententiarum conformium, & brachij ſecularis, & per hoc interdictum furor armorum vitatur, §. retinendæ. inſtitu. de interdi. & ibi Theofilus in §. quàm dictũ ſit, & ob haſce cauſas res vtiliſſima videtur pro litium remotione, & pacis cõſeruatione tractare de manutentione, ſiue de retinenda, vel cõſeruanda poſſeſſione, quæ ſinonima ſunt, quò ad effectum, vt declarant Roman. & Alexand. in l. j. C. de Carbonian. edict. & Menoch. de retinenda in præludiis num. 15. & ſequent. exploſa Baldi, & ſequacium opinione; & licet doctiſſimi viri, & Iuriſcõſulti clariſſimi de ea tractauerint, tamen libet mea (qualia ſint) pro legentiũ vtilitate, in lucẽ dare. Lector itaq; boni conſulat.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum eſt forma, ſeu conceptio verborum, quibus Prætor iubebat aliquid fieri prohibebat.*
2 *Interdicta ſimplicia ſunt in quibus vnus eſt reus, alter actor, & quæ ſint. Actor & reus quis ſit. ibid.*
3 *Interdicta duplicia ſunt, in quibus vterque actor & reus eſt.*
4 *Interdicta ſunt etiam recuperandæ vel adipiſcendæ poſſeſſionis.*
5 *Interdicta perſonalia ſunt in rem concepta.*
6 *Interdicta quæ continent cauſam proprietatis, quæ.* Inter-

7 *Interdicta quædam pertinent ad rem familiarem, vt ſunt interdicta adipiſcendæ, recuperandæ, & retinendæ poſſeſſionis, & hæc non continent in ſe proprietatem.*
8 *Interdictum vti poſſidetis competit in præſens, de itinere in præteritum.*
9 *Interdicta quædam ſunt annalia, & quædam perpetua.*
10 *Interdicta quædam prohibitoria, quædam reſtitutoria, & quædam exhibitoria.*
11 *Interdicta noxalia ſunt quæ pro noxa dantur.*
12 *Interdicta ſunt accommodata ad publicam vtilitatem, & hominum cauſa. Item ſui iuris tuendi cauſa. ibi. nu. 13. Item ad cauſas priuatas ibi. nu. 14.*
15 *Interdicta non infamant, ſed de facto damnatus interdicto vnde vi, & quòd vi aut clam infamat.*
16 *Interdicta retinendæ poſſeſſionis ſunt vti poſſidetis, & vtrubi.*

De interdictis in genere. CAP. I.

QVONIAM de interdicto vti poſſidetis tractandum eſt ĩ ſpecie, videamus primò in genere quid ſit interdictum & text. inſtitut. de interdict. in princip. dicit, 1 † quòd eſt forma, ſeu conceptio verborum, quibus prætor iubebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat, cũ de poſſeſſione inter aliquos cõtendebatur; & quæ fuerit illa forma verborum declarat Theofilus in inſtitu. dicto titu. de interdictis, in princip. Et ideo dicũtur interdicta, quia inter duos dicta ſunt. §. ſumma. inſtitu. de interdict.

2 Quædam † ſunt interdicta ſimplicia, in quibus vnus eſt reus alter actor, vt ſunt interdicta omnia reſtitutoria, vel exhibitoria, vel prohibitoria § tertia. inſtitu. de interd. & ibi dicitur, ꝙ ille qui deſiderat exhiberi vel reſtitui rem, actor eſt, & reus qui ſe opponit.

3 Quædam † duplicia ſunt, in quibus vterque eſt actor & reus, vt ſunt interdicta vti poſſidetis & vtrubi. §. tertia. inſtitut. de interdi. & l. 2. in princi. ff. de interdi. & l. 3 § hoc igitur. ff. vti poſſide. & Theofilus inſtitu. de interdict. § cum dictum. in quibus locis ponuntur exempla actoris & rei, & duplicia vocantur: qa quilibet ſuſtinet partes rei, & actoris.

4 Duplicia † etiam ſunt interdicta recuperandæ vel adipiſcendæ poſſeſſionis l. 2. § fin. ff. de interdict.

5 Perſonalia † ſunt interdicta in rem concepta. l. j. §. penul. ff. de interdict. vbi gloſ. & Doctores.

6 Quædam † ſunt interdicta, quæ continent cauſam proprietatis, vt ſunt interdicta de itinere actuque priuato, & quæ proponuntur de locis Sacris & Religioſis, & interdicta de liberis exhibendis, quæ competunt iuris tuendi cauſa. l. 2. §. quædam. ff. de interdict. verſ. item alia de liberis exhibendis.

7 Quædam † competunt ad rem familiarem, & hæc non continent cauſam proprietatis ſed poſſeſſionis, vt ſunt interdicta adipiſcendæ, recuperandæ, & retinendæ poſſeſſionis. l. 2. §. vt nõ ſit minus, & § hæc autem. ff. de interdict.

8 Et † interdictum vti poſſidetis competit in præſens, & interdicta de itinere actuque priuato, & de aqua æſtiua in præteri⸗ competunt. l. j. §. interdictorum. ff. de in interdict.

9 Quædam † ſunt annalia, & quædam perpetua. l. j. in fin. ff. de interdict. & ſic quis agere debet intra annum & diem turbationis, Rebuff. ſuper conſt. reg. part. 3. de materia poſſeſſoria, arti. 2. gloſ. j. numero 1. car. 156.

10 Quædam † enim ſunt interdicta prohibitoria, quibus prætor vetat aliquid fieri, aliqua reſtitutoria, quibus prætor iubet aliqđ reſtitui, & aliqua exhibitoria; cum prætor mandat aliquid exhiberi. §. ſumma. inſtitu. de interdict. & ibi ponuntur exempla, & leg. j. §. interdictorum. ff. d. titu. & Theofilus inſtitut. de interdict. §. ſumma.

11 Sunt † etiam interdicta noxalia, quæ ob delicta ſeruorum, quos in poteſtate habemus, dantur l. vlti. ff. de interdict. videlicet cum vi deiecerunt, aut vi, aut clam opus fecerunt, ſed officio iudicis cogitur dominus ſua impenſa aut rem reſtituere, vel intereſſe ſoluere, vt d. l. fin.

12 Et † interdicta ſunt accommodata hominum cauſa, vel ad publicam vtilitatem pertinentia, vel ſui iuris tuendi cauſa, vel officij, vel rei familiaris tuendi cauſa: publicæ vtilitatis tuendi cauſa competit interdictum, vt via publica vti liceat, & flumine publico, & ne quid fiat in via publica. l. 2. §. hominum. ff. de interdict. & l. j. in princip. eodem titulo.

13 Sui † iuris tuendi cauſa competunt interdicta de liberis, & liberto exhibendis, & officij cauſa, vt puta de homine libero exhibendo. l. 2. ſ. hominum. verſ. iuris ſui. ff. de interdict.

14 Sunt † etiam accommodata interdicta ad cauſas priuatas. l. ſanè. in fin. ff. de iniuriis, quando maris ius proprium ad aliquẽ pertinet, & competit ei interdictum vti poſſidetis, ſi prohibetur ius ſuum in mari exercere. d. l. ſanè.

15 Interdicta † nõ infamant infamia iuris, ſed de facto damnatus interdicto vnde vi, & quod vi aut clam infamat. l. vnde. ff. de vi & vi armata.

16 Interdicta † retinẽdæ poſſeſſionis ſunt vti poſſidetis & vtrubi, quæ competunt, quando agitur petitorio ſuper aliqua re, cũ ante quæratur quis poſſideat & quis ſit actor vel reus, cum maximum ſit commodum poſſidere: & quia melius eſt rei partes, quàm actoris ſuſtinere; quia actore non probante, reus & ſi nihil ipſe præſtiterit, abſouitur. §. retinendę. inſtitu. de interd. & Theofilus eodem tit. §. quam dictum, & ideo de hoc interdicto retinendæ aliqua dicere decreui.

SVMMARIVM

1 *Vti poſſidetis interdictum vocatur in Curia Romana mandatum de manutenendo, alij vocant ſummariiſſimum poſſeſſorium, in Gallis vocatur recredentia, vel caſus nouitatis, in Hiſpanijs interim.*
2 *Retentio eſt legitima detentio corporea & mentalis vera vel ficta gratia poſſidendi rem.*
3 *Interdictum vti poſſidetis datur poſſidenti non vi, clam, vel precario. & numero 11.*
Vti poſſidetis datur ſolum poſſeſſori.
4 *Vti poſſidetis ratio fuit, vt ſeparata ſit poſſeſſio à proprietate.*
5 *Vis quando fiat poſſidenti, declaratur pluribus exemplis.*
6 *Clam poſſidere dicitur, qui furtiue ingreſſus eſt poſſeſſionem.*
7 *Precarium quid ſit, & quæ precaria poſſeſſio.*
8 *Poſſeſſio ciuilis domini contra precariam poſſeſſionem debet manuteneri.*
9 *Precaria poſſeſſio non eſt manutenenda.*
10 *Precaria poſſeſſio manutenenda eſt contra tertios, non contra dominum.*
12 *Vi & clam poſſidens contra tertium manutenendus eſt.*
13 *Vti poſſidetis contra moleſtantem, qui non poſſidet.*
14 *Vti poſſidetis datur, quando duo prætendunt poſſidere, ne deueniatur ad arma.*
15 *Vti poſſidetis competit pro poſſeſſione cuiuſuis rei corporalis immobilis, ſi in ea turbari contingat. & pro re mobili exiſtente in domo, vel in fundo, ex quo cohærent domui, ibidem.*
16 *Vti poſſidetis datur ſiue pro tota re, ſiue pro parte.*
17 *Vti poſſidetis datur habenti ius in mare.*
18 *Vti poſſidetis datur etiam ei qui continuat poſſidere lite pendente.*
19 *Vti poſſidetis datur ciuiliter poſſidenti.*
20 *Vti poſſidetis datur eunti ad iudicem, qui non ſuſpicat ſe poſſe repelli.*
21 *Vti poſſidetis datur hęredi in locis, in quibus adeſt ſtatutum, quòd poſſeſſio defuncti continuetur in hæredem.*
22 *Vti poſſidetis datur hęredi occiſi à turbatore; quia hæres occiſi habetur pro poſſeſſore.*
23 *Vti poſſidetis datur hęredi, ſi turbatio cępta eſt hæreditate iacente. Hæredi quibus caſibus detur mandatum de manutenendo, à numero 21. vſque ad numero 24.*
25 *Canonico regulari prouiſo ab ordinario de beneficio ſeculari cuius poſſeſſionem accepit, datur mandatum de manutenendo.*
26 *Vaſallo datur mandatum de manutenendo in poſſeſſione ſui feudi, ex quo naturaliter poſſidet.*
27 *Emphiteutæ datur mandatum de manutenendo.*
28 *Rectori Eccleſię turbato in poſſeſſione iuris rectorię datur manutentio.*
29 *Patrono Eccleſię turbato in quaſi poſſeſſione prętentandi rectorem, cum Eccleſia patronata vacat, datur manutentio.*
30 *Decimas exigendo à certis perſonis datur manutentio.*
31 *Titulus an exhibẽdus ĩ exactione decimarũ, quãdo agitur pro manutẽtionẽ.*
32 *Laici habentes exactionem decimarum ex priuilegio debent titulum producere, vt obtineant manutentionem.*
33 *Laici probantes exegiſſe decimas per tempus immemorabile, & allegantes titulum habitum ab Eccleſia ſunt decimarum capaces.*
34 *Titulum in exactione decimarum clerici producere debent.*
35 *Clericus beneficiatus exiſtens in poſſeſſione exigendi decimas titulum producere non tenetur.*
36 *Decimas exigens de agnis tantum debet manuteneri.*
37 *Titulus pro exactione decimarum acquiritur pluribus modis. & numeris quatuor ſeqq.*
43 *Preſcriptio decem annorum an det titulum ad obtinendum in retinenda.*
44 *Intellectus l. ſi duo §. item videamus ff. vti poſſid.*
Vitium radices habens in fundo alieno debet manuteneri, antequam præcidantur per vicinum ibid.
45 *Superficiem habenti in fundo alieno datur mandatum de manutenendo in ſuperficie, & domino ſoli in ſolo.*
46 *Spoliatori datur manutentio, antequam conſtet de violentia.*
47 *Colonus qui nũmis colit, vel habet aliqđ ius in re locata, debet manuteneri.*
48 *Colonus qui ſolum detinet & non poſſidet, non debet manuteneri.*
49 *Colonus quando interuertit poſſeſſionem domini, debet manuteneri.*
50 *Conductor, vel inquilinus ad tempus debet manuteneri.*
51 *Sequeſtrata poſſeſſione ex cauſa neceſſaria datur ſequeſtrum paſſo manutentio. & quando eſt timor ſcandali ibi nu. 101.*
52 *Sequeſtrum factum voluntate partium priuat poſſeſſorem poſſeſſione, ideo ei non datur manutentio.*
53 *Sequeſter quando poſſideat, & debeat manuteneri.*
54 *Iuſtitiæ miniſter ſi auocat ad ſe poſſeſſionem, non poſſidet pro ſuo, & non debet manuteneri.*
Interdictum, ne vis fiat, datur illi qui poſſidet cauſa cuſtodię. ibid.
55 *Manutentio datur ei qui eſt in poſſeſſione iuris paſcendi.*
Paſcendi ius habens & poſſidens manuteneri debet.

56 Poſſidens

56 *Possidens ex secundo decreto debet manuteneri.*
57 *Creditores missi in possessionem ex primo decreto possident causa custodiæ, & ideo non sunt manutenendi, sed iuuat illos interdictum ne vis fiat.*
58 *Possidens ex primo decreto propter magnam contumaciam debitoris debet manuteneri.*
59 *Legatarius vel fideicommissarius missus in possessione debet manuteneri.*
60 *Possidens ex primo decreto post annum debet manuteneri.*
61 *Possidens ex interdicto Saluiano debet manuteneri, secus si actum est hypothecaria.*
62 *Possessio acquisita vigore mandati conditionalis est considerabilis & manu tenenda.*
63 *Cessionarius rerum incorporalium debet manuteneri.*
64 *Cessionarius rerum corporalium cum traditione vel constituto debet manuteneri.*
65 *Cedens simpliciter rem corporalem debet manuteneri, donec cessionarius capiat possessionem, vt in beneficialibus.*
66 *Cedens simpliciter beneficium in manibus Papę; quia tunc non habet animum possidendi, non debet manuteneri.*
67 *Cessionarius potest agere nomine cedentis contra tertium turbantem cedentem, quia sua interest illum non turbari.*
68 *Cedi potest alteri ius retinendi possessionem.*
Cedi potest interdictum vti possidetis. ibid.
69 *Possessio non transfertur in in corporalibus sine constituto in instrumento cessionibus vel simili.*
70 *Cessionarius non apprehensa possessione rei cessæ non potest manuteneri.*
71 *Subrogatus gratiosè non bebet manuteneri ante captam possessionem vigore subrogationis.*
72 *Possessio beneficij capta in Ecclesia operatur, ꝙ debeat super oĩbus bonis Ecclesiæ manuteneri.*
73 *Possessio capta in re persona vnius domus principalis non censetur aliorum corporum separatorum capta.*
74 *Manutentio competit possessori ædium aduersus eum qui tigna immittit.*
75 *Interdictum vti possidetis datur contra successorem illius, qui clam possidebat, etiam quòd ille successor fuisset in bona fide.*
76 *Interdictum vti possidetis contra tutores, curatores, sindicum, procuratorẽ, & similes turbantes nomine alieno, & ipsos mandantes datur.*
77 *Interdictum præfatum datur ei qui cępit rem vendicare.*
78 *Vsufructuario datur hoc interdictũ, etiam quod dominus habeat possessionem vel vsum.*
79 *Seruitutis quasi possessione probata datur manutentio.*
80 *Manutentio datur ei qui est in possessione macinandi ad certũ molendinum.*
81 *Manuteneri debet quem iudex reperit possessorem, quando nullus vult se declarare actorem.*
82 *Possessio vltima acquisita clam vel precario non debet manuteneri.*
83 *Possidenti datur interdictum, quando ego aufugi de domo, vel reliqui rogan ti me non per vim vel rogatiouem.*
84 *Possessio primo acquisita debet mauuteneri.*
85 *Detentori datur manutentio, quia status ante litem motam, vel contestatã debet attendi.*
86 *Possessio capta de titulo beneficij est manutenenda, etiam non constructa Ecclesia integraliter. volente eo qui construere facit Ecclesiam ibi nu. 88.*
87 *Prędo tuendus est in sua possessione, cum de facto molestari non possit.*
88 *Clausula, ex nunc prout ex tunc, in actu conditionali solum operatur conditione impleta.*
Possidenti ex falsa causa vel elidibili non suffragatur edictum ne vis fiat. ibid.
Possidens Ecclesiam vel titulum beneficij de consensu dotantis Ecclesiam debet manuteneri. ibid.
89 *Interdictum vti possidetis datur contra vicinum habentem tectoria in pariete mea & in parte sua.*
Tectorium est quædam incrustatio in pariete, quæ fit calce & gypso. ibid.
Arenatum fit ex calce & arena. ibid.
Marmoratum fit ex marmore triplici varietate communi & calce. ibid.
Murus in summiate aliqoando vocatur tectorium ibid.
90 *Cœnaculum habenti datur interdictum.*
Cœnaculom est membrum domus superius, & quibus mẽbris consistat. ibid.
91 *Successor in beneficio si agit super aliqua re beneficij, super qua turbatur, datur Ecclesiæ interdictum vti possidetis.*
92 *Possessio conditionalis quamuis non sit vera possessio, tamẽ manuteneri debet, ne vis fiat illi qui est in possessione.*
93 *Possessio antiquior manuteneri debet; quia iustior præsumitur, & posterior clandestina.*
94 *Possessio prima, in qua non eijcitur colonus defuncti, non est manutenenda.*
Possessio hæredis cum recognitione colonorum est manutenenda.
95 *Possidens Ecclesiam debet manuteneri, non possidens bona Ecclesiæ.*
96 *Possessio cum fructuum perceptione est manutenenda in confictu alterius possessionis.*
97 *Possessio antiquior sine titulo manuteneri debet contra aliam iuniorẽ possessionem cum titulo.*
98 *Possessio in cõflictu possessionũ habens antiqorẽ titulũ debet manuteneri.*
99 *Possessio probata paribus testibus, illa præfertur quæ habet titulum.*
100 *Possidens de tempore litis contestatæ debet manuteneri.*
101 *Iudex parti non possidenti præcipere debet, ne vadat ad possessionem, quã alter possidet.*
102 *Praferri quis debeat in manutentione in conflictu testium, vel aliàs.*
Possidere prætendentes de præsenti quis proferri debeat. ibid.
103 *Possidenti iustè manutentio dari debet, alteri verò probibitio, ne accedat, fieri debet.*
104 *Possidẽs iniustè quò ad vnum non quò ad turbantem, debet manuteneri cõtra turbantem.*
105 *Possidens iniustè quò ad turbantem non debet manuteneri.*
106 *Hæredis possessio secundo loco capta, continuata tamen, est manutenenda.*
107 *Hæredis possessio in bonis feudalibus, cui assistit statutum, est manutenẽda.*
108 *Possessor clandestinus qui possedit per annum domino sciente & patiente, debet manuteneri.*
109 *Possessione missus ratione hypothecæ debet manuteneri; quia potest rẽ hypothecatam retinere.*
110 *Creditor missus in possessionem ex conuentione facta cum debitore, debet manuteneri.*
111 *Missus in possessionem vnius fundi ignorãter, vbi debuisset in possessionem alterius poni, manuteneri debet.*

¶Quando detur interdictum vti possidetis, siue mandatum de manutenendo. CAP. II.

1 HOC † interdictum vti possidetis, vel retinẽdæ, in Curia Romana vocatur mandatum de manutenendo possessorem in possessione rei, in qua existit, & datur ei qui probat possedisse tempore litis cõtestatæ. Bart. in l. ait prætor. §. quod ait. num. 2. & 14. ff. vti posside. § hodie. institu. de interdict. Alij nominant hoc interdictum summarijssimum possessorium, Neuizan. cons. 81. num. 7. in Gallis recredẽtia, vel casus nouitatis vocatur, Tiraquell. in tractat. le mort saisit le viff. parte 6. declarat. 9. in fine ibi vindicie, idest (vt vulgò vocamus) recredentia, solet ei adiudicari secundùm notata in l. vlti. C. de edicto diui Adr. toll. & Menoch. de retinenda, remedio vlti. num. 4. & seq. sed in tertio remedio num. 10. & sequent. dicit ꝙ recredentia dicitur cum possessio conceditur a iudice parti custodiæ causa, & allegat Rebuff. super constit. Regiis Tomo tertio in tract. de materia possessoria, arti. j. gl. j. num. 10. qui dicit ꝙ possessorium retinendæ, habet duo capita, in primo traditur custodia rei contentiosæ, quæ si decernatur a iudice alteri partium, recredentia vocatur, & possidetur manu regia auctoritate prætoris, quasi dicat, ꝙ manus regia, & recredẽtia detur cã non cognita, & in secundo capite examinantur testes & producuntur instrumenta & alia iura, & datur manutentio causa cognita, & ideo dicit in secundo capite recipiũtur testes, & iudex his visis manutenet vnam partem, vt d. glo. j. nu. 12. & 13. & huic secundo capiti conuenit interdictum vti possidetis. In Hispanijs vocatur hoc iudicium interim, Didacus in tractatu practicarum quæstionum capitu. 17. Ioann. Bolognettus vocat hoc iudicium conseruandæ possessionis in l. naturaliter. §. nihil cõmune. num. 442. ff. de acquirenda possessio.

2 Retentio † est legitima detentio corporea & mentalis, vera, vel ficta, gratia possidendi rem, Didacus in possessor. in 2. parte relectionis in initio num. 2. car. 150. de regu. iur. lib. 6. Menoch. in præludijs de retinenda, num. 3. dicit, ꝙ retinere possessionem nihil aliud est, quàm assecutam possessionem, & apud me existentem tueri, & conseruare pro qua retentione datur interdictum vti possidetis, & vtrubi, & propterea libuit in primis videre quibus, & quando detur hoc interdictum vti possidetis.

3 Et † datur hoc interdictum possidenti non vi, clam, vel precario, & est prohibitorium, ne vis fiat possessori; quia prætor vim fieri vetat possidenti. l. j. in prin. & §. est hoc interdictum. ff. vti posside. & l. j. C. vti posside. Sed verè aut fictè possidẽti datur ex interpretatione iuris vel consuetudinis Gudo Papę dec. 552. Rebuff. super constitut. Regiis, Tomo 3. in tract. de materia possessoria, articulo 2 glo. 3. num. 9. & sufficit, ꝙ quis possideat ciuiliter, vel naturaliter. Barto. in d. l. j. in prin. & §. interdictum. ff. vti posside. Alexand. cons. 80. libro 2. Menoch. de retinenda reme. 3. q. j. num. 18. Vnde si quis conuenitur ab eo, qui non possidet, absoluitur; quia hoc iudicium datur solum possessori. § hodie. institut. de interdict. Barto. in l. j. C. vti posssid. Ruin. consilio 28. numero sexto, libro quarto.

4 Et † ratio huius interdicti fuit, vt separata sit possessio a proprietate; quia quis potest esse possessor, non dominus. Et è cõtra, & quando agitur super proprietate ferè semper super possessione contentio est. l. j. §. huius interdicti. ff. vti possid. & §. retinendæ institu de interdi. & facit l. exitus. ff. de acquir. possess.

5 Et † quia non datur possidenti per vim, videamus quãdo vis fiat: & vis fit possidenti, quando quis non sinit possidentem vti arbitrio suo, siue in serendo, siue in fodiendo, siue in arando, siue in ædificando, vel quando non permittit possessionem liberam possidenti. l. vim facit. ff. de vi & vi armata, & l. 8. § sed & interdictum. ff. si seruitut. vendicet. & l. 3. § hoc interdictum. ff. vti posside. ibi, quando quis in suo ædificare prohibetur, cũ prohibeat eum vti sua possessione, & idem in inquilino, dicta l. 3. §. cum inquilinis, & in eo qui non permittit vitem quam in suo habet radicem præcidere, vel transplantare, vim facit d. l. 3. §. item videamus. ff. vti posside.

6 Clã † possidere dicitur, qui furtiuè ingressus est possessionẽ eo ignorante, quem sibi controuersiam facturum suspicabatur, & ne faceret timebat, non enim ratio obtinendæ possessionis, sed origo nãciscẽdę exquirẽda est, l. clam possidere. ff. de acquir. possess. vnde si ab initio bona fide possedi, postea sciui rem esse tuam, & celare cępi, non dicor clam possidere. l. si de eo. §. seruum tuum. ff. de acquir. posses. nec minus clam possidere dicitur, qui domino sciente possidẽt d. l. clã. ver. nec quẽquã.

7 Precarium † est, quod precibus petenti vtendum cõceditur tamdiu, quamdiu is qui concessit patitur. l. j in prin. & l. 2. in fin. ff. de precario, & is q dedit ꝑcario, ciuiliter possidet, qui rogauit naturaliter. l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. posses. & l. & habet. §. eum qui. ff. de precario. & possidẽti ciuiliter datur interdictũ vt possidetis, glos. & Barto. in l. j. C. vti possid. Menoch. de retinend. remedio 3. num. 38. & seq. q. 4.

8 Sed † possidenti precario à me, antequam interuertat possessionem illius, qui precarium concessit, non potest dominum impedire, quin in sua ciuili possessione manuteneatur; quia dominus dum petit manuteneri reuocat præcarium, quod nõ durat, nisi tanto tempore quanto rogatus vult, cum sit beneficiũ & liberalitas concedentis l. secunda. §. 1. & l. interdictum. cum seq. ff. de prec.

9 Et † prætor non tuetur eum, qui precario possidet ante interuersam possessionem l. j. in prin. ff. vti pos. sed si ille, qui rogauit, interuertit possessionem rogati. vel rogatus deducit rem in iudicio, suspicãs se posse repelli ĩteruersa possessione, qui rogauit, debet manuteneri; quia prædo tuendus est in sua possessione. c. in literis. de restit. spol. sicut si is qui rogauit spolietur post interuersam possessionem restituitur, Bal. in l. 2. nu. 29. C. de seruit. & aqua Rota decis. 1. de rest. spol. in antiquis, tanto magis debet manuteneri, ne spolietur, donec videatur causa interuersionis, ad euitandum scandala quæ possent oriri.

10 Et † datur hoc interdictum ei, qui rogauit contra tertios, nõ autem contra dominum. l. qui precario. ff. de precario, & quoniam ille qui rogat perdit possessionem seruitutis, vt declarat Menoch de retinenda, remedio quinto, nu. 81.

11 Et ideo regula est, ꝙ non possidenti vi, clam, & precario datur hoc interdictum l. j. in prin. & §. perpetuo. ff. vti possid instit. de interdict. §. sed interdicto.

12 Intellige † & declara, vt nõ detur interdictum possidenti vi, clam, vel precario contra dominum, sed contra tertium datur interdictum; vt d. l. 1. § fin. ff. vti possid. & l. fin. C. de acq. poss. ibi aduersus extraneos vitiosa possessio prodest, & l. qui præcario. ff. de precario. & §. sed interdicto. instit. de interdict. Menoch. de retinenda. remedio. 3 nu. 19. vbi ponit aliàs declarationes.

13 Datur † hoc interdictum possidenti contra molestantem, qui non possidet, Decius in c. licèt causam. nu. 200. de probat. post Abbatem, & Bar. per eum allegatos.

14 Datur † enim hoc interdictum, quando duo prætẽdunt possidere, ne deueniatur ad arma. §. retinendæ. institut. de interdict. vbi gl. & Theophilus d. tit. §. quum dictum.

15 Et † competit. pro possessione. l. j. §. & §. 1. pen. ff. vti possid. & §. sed interdicto. instit. de interd. & pro possessione cuiusuis rei corporalis immobilis, si in ea turbari contingat, Bar. in d. l. 1. nu. 2. & Bal. & Saly c. in l. j. C. eodem, Menoch. de retinenda remedio. 3. q. 12. nu. 10. Et pro re mobili existenti in domo, vel in fundo, ex quo cohæret rei immobili, datur interdictum vti possidetis; quia propter cohærentiam rei immobilis videntur fructus existentes in fundo, & mobilia existentia in domo esse partem fundi & domus. l. si aliena ff. de vsucap. l. j. §. vtique. & §. seq. ff. de vi & vi armat. Rebuff. super constit. Regijs in tracta. de materia possessoria, articulo 5. gl. 2. nu 26. & seq. Sed pro istis mobilibus habemus interdictum particulare vtrubi. §. retinendę. insti. de interd & habemus titulum. ff. vtrubi. vt dicemus suo loco, vide etiam aliqua per Menoch. de retinenda, remedio 3. numero 283. & seq. q. 37.

16 Et † datur hoc interdictum siue pro tota re, siue pro in diuiso possidere se dicat l. 1. §. hoc ĩterdictũ. ff. vti possidet. & ibi Doct.

17 Competit † etiam, si quis in mari habet ius, hoc interdictum vti possidetis l. sanè si maris. ff. de iniurijs, & redditur ibi ratio in quantum mare spectat ad priuatam non ad publicam causam; quia in publica causa non datur interdictum priuato, vt in dicta l. sanè. vbi etiam glossa & alij.

18 Datur † lite pendente; quia per continuationem possessionis antiquę nihil innouatur: Imola in clem. fin. vt lite pend. Alex. in l. j. in additione ad Bar. C. de litig. & qui continuat non attentat, Paris. consi. vlt. in fine lib. 4. & nullus debet prohiberi vti iure suo lite pendente.

19 Datur † ciuiliter possidẽti hoc interdictũ, vtputa dño, qui locauit, vel ꝯcessit alteri vsumfructũ, vel donatario, qñ dominus sibi reseruauit fructus & in similibus casibus. gl. in l. j. § fin. ff. vti possid. & ibi Bar. n. 2. Menoc. de retinẽda, remedio tertio q. 2. n. 22. & seq. & potest esse ratio; qa si tertius spoliat vsufructuariũ, spoliat ẽt dominũ ciuiliter possidẽtẽ glo. in l. j. C. vti possid. vbi Bar. & Saly. in fin. Menoch. de retinenda, remedio primo n. 34. & 35. Ad euitãdũ igitẽ, ne dominus spoliet sua possessione, culpa vel negligentia vsufructuarij, dandum est mandatum de manutenendo domino ciuiliter possidenti, vt dictum est supra, & datur ciuiliter possidenti contra eum qui emit ab illo qui non possidebat, nec ciuiliter, nec naturaliter, Menoch de retinenda, remedio 3. numero 302. & turbatus in sua ciuili ab eo qui habet naturalem potest petere ab habente naturalẽ vt desistat cũ molestare in sua ciuili & restituat naturalem. Calcan. cons. 76. num. 3. Menoch. de retinen. remed. 3. nu. 23. & sequen. licet naturaliter possidens manuteneri debeat aduersus eum qui ciuiliter possidet. Didacus in tract. pratic. quest. c. 17. num. 5. Menoch. de retinenda, remedio vlti. num. 17. & seq.

20 Datur † etiam eunti ad iudicem, qui non suspicat se posse repelli, sed vt iudex ipsum manuteneat: quia iste dum vadit ad iudicem non perdit possessionem, & ideo iudex debet illum manutenere, Ruin. consilio 58. numero sexto libro 4. Mandell. de Alba cons. 78. numero 13.

21 Et † hæredi datur interdictum in locis in quibus extat statutum, ꝙ possessio defuncti continuetur in hæredem sine apprehensione, Guido Papæ decis. 552. colum. 2. vers. circa primum, Rebuff. super constitut. Regijs, Tomo 3. de materia possessoria, arti. 2. glos. 3. numero 10. Menoch. de retinenda, remedio 3. numero 59. & sequen.

22 Et † similiter datur interdictum, quando defunctus fuit occisus a turbatore, hæredi occisi; quia hæres occisi habetur ꝓ possessore. Bald in cap. licet causam, de probat. numero 34. & Bald. in leg. si adducta, numero quinto. C. de furtis, Menoch. de retinenda, remedio 3. num. 61.

23 Et † simile est, quando mota est lis super turbatione, & ante finitum iudicium turbatus moritur; tunc successor defuncti in lite obtinebit mandatum de manutenendo. Ant. Fel & Decius in cap. quia Gu. de iudicijs, & in cap. 2. vt lite pendente, Menoch. dicto 3 remedio. de retinenda, num. 62.

24 Datur † etiam mandatum de manutenendo hæredi, si turbatio cępta est hæreditate iacente, vel ante aditam hæreditatem: quia hæreditas possidet. l. denique. § quæsitũ. ff. quod vi aut clã. Bald. in dicto cap. licet causam. num. 34. de iudicijs, Menoch. de retinenda, remedio 3 numero 63. & isto casu forsan erit agendum nomine hæreditario, vt dicitur ĩ Ecclesia turbata vel spoliata; quia rector, vel prælatus agit nomine Ecclesiæ, Rota decis. 18. de restitu spoliat. in antiquis. Rebuff. de pacifi. possess. numero 149. & dixi alibi.

25 Dari † debet etiam Canonico regulari prouiso ab ordinario de beneficio seculari, cuius possessionem accepit hoc interdictum; quia interdictum vti possidetis datur possessori. l. j. ff. dicto titulo, quoniam si Canonicus regularis possidens beneficiũ seculare iusto titulo spolietur tali beneficio, debet restitui, ex quo possidet, & facit fructus suos, Rota decis. 9. de restitu. spolia. in antiq Fel. in c de quarta. columna 11. de præscript. tanto magis debet manuteneri.

26 Datur † etiã vasallo turbato in possessione sui feudi, ex quo naturaliter possidet. glos. in l. j. C. vti possi. & ibi Doctores, Ruin. cons. 53. lib. 3. num. 3. Menoch. d. remedio 3. de retinenda, num. 81. & sequen. quæstio 9. vbi extendit dictam conclusionem ad vasallum vasalli.

27 Et hac † ratione datur emphyteutæ hoc interdictũ; quia naturaliter possidet, Barto. in dict. l. j. num. 8. C. vti possid. Menoch. de retinenda, remedio. 3. nume. 84. quæst. 9.

28 Rectori † Ecclesiæ turbato in quasi possessione iuris rectoriæ datur hoc interdictum ex eo; quia rector possidet ius rectoriæ & ipsam rectoriã, & possidenti datur regulariter hoc interdictũ. Barto. in l. j. § hoc interdictum, ff. vti possid. Berous in cap. licet causam. num. 2. & 66. de probat. Menoch. d. remedio 3. de retinenda. numero 125. quæstio. 16.

29 Patrono † Ecclesiæ turbato in quasi possessione præsentandi rectorem cum Ecclesia vacat aduersus turbantem, conceditur mandatum de manutenendo, Rebuff. super constit. Regijs, tomo 3. in titul. de causis possessorijs beneficiorũ, in præfatione numero 7. Menoch. de retinenda, remedio 3. numero 131. & sequenti.

30 Et † illi qui est in possessione percipiendi decimas a certis personis datur mandatum de manutenendo, vel interdictum vti possidetis, Rebuff. in tractat. de decimis, num. 3. & 4. quæstione 9. Menoch. dicto remedio 3. de retinenda, num. 134. & seq.

31 Sed dubium est † si ille qui petit manuteneri in possessione exigendi decimas, teneatur docere de titulo, prout cogitur docere ille qui agit spolio super decimis, iuxta glo. in clement. j. de causa possessionis & proprieta. & Rota decis. 7. de proba. in nouis, Egid. decis. 49. & 50. Guido Papæ decis. 85. tenẽt, ꝙ teneatur docere de titulo: quia decimæ solum Episcopo, & rectori parrochialium Ecclesiarum de iure communi exactio cõceditur, & laici decimarum sunt incapaces, cap. fin. §. quod autem 16. q. j. & post Concilium Lateranense sunt omnino incapaces. cap. prohibemus, & c. quamuis. iuxta glo. in verbo concesserit, in fi. de decimis, & c. & plantare. de priuilegijs; & c. cum apostolica, circa finem, & ibi per Cardinalem & omnes, de his quæ fiunt à prælatis

prælatis sine cōsensu capituli, & ideo Episcopus & rector debēt producere suas bullas ad docen. ꝙ tanquam rector, vel Episcopus debet manuteneri; quia habent pro eis iuris communis assistentiam, cum sint Prælati, & quibus de iure solui debent decimæ, & sic tanto magis alij, qui non habent assistētiam iuris & pretendunt exigere posse decimas.

32 Et † ideo si laici habent decimarum exactionem ex priuilegio Apostolico, debent agentes pro decimis priuilegium Apostolicum producere pro colore tituli; cum ex dicto priuilegio fiunt capaces decimarum. Doctores in c. cum apostolica. de his quæ fiunt a Prælatis. Balbus in tract. præscrip. in prima parte quintæ partis, in septima quæst. nu. 19. & seq. & exhibito priuilegio, & probata quasi possessione exigendi decimas, prout requirit in hoc interdicto, debet laicis dari mandatum de manutenendo; quia fiunt capaces ex priuilegio, aliàs nō, quia decimæ sunt spirituales, Rebuff. in tract. de decimis q. 13. num. 38.

33 Sed † quando laici probant exegisse decimas per tempus immemorabile, & allegent cum possessione immemorabili titulum habitum ab Ecclesia, vel ꝙ possederunt decimas per dictū tempus a vasallis Ecclesiæ & tunc sunt capaces decimarum, Io. And. in c. cum apostolica. col. fin. de his quæ fiunt a præla. sine consensu capituli, & ibi Abb. col. fi. Dominic. & Franc. in c. 2. §. sanè. de decimis, lib. 6. Balb. in dicto tract. præscript. in d prima parte quintæ partis principalis. q. 7. col. 7. & isto casu debet manuteneri, aliàs possessio immemorabilis mille annorum laicis non suffragatur, quando laici nolunt recognoscere decimas in feudum ab Ecclesia, cum præsumantur possidere ex vsurpatione, & talis possessio vsurpata nō debet manuteneri: quia habet resistentiam iuris communis. Rebuff. in tract. de decimis, q. 13. num. 72. & multis seq. vbi declarat, quomodo laici decimis capaces fiant: & quia obstat notorius defectus tituli, vt latè declarat Didacus super quarto decretalium in epithome secundæ partis, c. 7 num. 10. car. 133.

34 Alij † clerici bñficiati sub iurisdictione alicuius parochialis Ecclesiæ positi debent titulum & possessionem probare: qa in aliena iurisdictione debet probari præscriptio 100. annorū, vel titulum allegare c. j. de præscrip. in 6. & decimę de iure communi debentur parochiali Ecclesiæ, c. cum contingat, de decimis, & sic alij clerici quando probant titulum, vel possessionem immemorabilem, debent manuteneri; quia beneficiatus non vult excludere in totū rectorem parochialis Ecclesiæ, sed vult cum eo concurrere, & in isto casu non habet locum. c. j. de præscript. in 6. Abbas in c. si diligenti. de præscript. & ibi Fel. num. 3. & seq. Balbus de pręscript. parte j. quintæ partis principalis. q. 8. num. 6. & 7. maximè si adest consuetudo in loco, ꝙ beneficiatus debeat viuere de fructib. dictæ parochialis Ecclesiæ. c. vt qsq;. de vita & honest. cleric. c. conquerente. de cleric. nō resid. & ibi Abbas col. j. Cassad. decis. 19. de præben. Alex. consi. 124. colū. 2. lib. 4. Aimo de antiq. tempor. part. 4. num. 179. & in istis casibus volens manuteneri, debet probare consuetudinē, pręscriptionem, vel priuilegium & possessionem, vel quasi exigendi decimas & eis debet dari mandatum de manutenendo ad perceptionem, vel quasi possessionem exigendi decimas, cū habeant possessionem, & titulum.

35 Sed si beneficiatus † est in possessione percipiēdi decimas in parochia aliena, rector parochialis Ecclesiæ, vt possit decimas percipere, non habet intentionem fundatam de iure communi ad effectum præmissum. Rota decis. 5. de officio vicarij, vbi dicitur, ꝙ rector habet intentionem fundatam, vt sit vicarius, & possit decimas, & iura parochialia petere. Cassad. decis. 4. de p̄bend. & facit l. 3. in prin. ff. de fideicom. libert. & non ad effectū. vt alium clericum possidentem priuet possessione decimandi, qui exigit decimas, sed possidet domum parochialis Ecclesiæ, ex qua satis probatur titulus, cum per possessorem domus incidenter deducatur titulus non principaliter, glossa, & Barto. in l. quidam in suo. ff. de condit. & demonstra. Imo. in clem. si duobus, not. 2. vt lite penden. Alex. cons. 10. nu. 3. lib. 4. maximè si appareret, ꝙ rector percipit a beneficiato quartam partem decimarum: quia tunc appareret, ꝙ de illis fructibus ambo viuunt, & propterea si beneficiatus docet de titulo sui beneficij, & possessione exigendi decimas in aliena parochia cum possessione domus parochialis, debet in ea possessione manuteneri non obstante oppositione rectoris, præterquàm in illa quarta parte decimarum, quam soluit rectori parochialis Ecclesiæ, & satis est beneficiato pro titulo exactionis decimarum possessio domus parochialis Ecclesiæ: quia non possideret domum parochialis beneficiatus, si non haberet titulum exigendi decimas in parochia aliena, & propterea non esset manutenendus in quasi possessione exigendi decimas in aliena parochia, quod secus, quando possidet domum parochialis Ecclesiæ, & est in possessione exigendi decimas, vt dictum est.

36 Et si † quis non est in possessione exigendi decimas de omnibus fructibus, sed de agnis tantum, nō debet manuteneri nisi de his, in quibus est in possessione: non aūt in aliis fructibus, in quibus non est in possessione; quia quantum possessum, tātum præscriptum. Rebuff. in tract. de decimis. q. 14. nu. 9. 10. & seq.

37 Et † quia in decimis exigendis requiritur titulus, vt dictum est supra pluries, videamus quot modis titulus pro exactione decimarum acquiratur, & primò per compositionem factam inter personas Ecclesiasticas, vel alias, auctoritate superioris decimę acquiruntur. Rebuff. in tract. de decimis. q. 13. nu. 16. & iste est titulus sufficiens, vt quis possit decimas exigere.

38 Secundò † per priuilegium Papæ alicui concessum acquirit titulus pro exactione decimarum, Rebuff. in dicto tract. de decimis. q. 13. num. 32.

39 Tertius casus est † vt titulus acquiratur transactione facta super decimarum exactione auctoritate superioris, Rebuff. in d. tract. de decimis. q. 13. num. 33.

40 Quartus casus est † vt quis exigat decimas consuetudine, & illa probata est legitimus titulus ad illas exigendum, Rebuff. in d. tract. de decimis. q. 13. nu. 40. & num. 67. vbi dicit, quòd consuetudo habet vim priuilegij.

41 Quintus casus est † quando quis ex præscriptione immemorabili exigit decimas allegando titulum vel feudum ab Ecclesia, Rebuff. vbi s̄. q. 13. nu. 55. & seq & nu. 69. & seq.

42 Sextus casus est † probatio temporis immemorabilis quasi possessionis exigendi decimas cum aliqua recognitione facta Ecclesiæ per laicum: quia præsumitur quòd ab Ecclesia laico traditæ sint decimæ in feudum, vel alio iure, postquàm Ecclesiam recognoscit, Rebuff. vbi supra nu. 76. & seq.

43 Quando † autem per decem annos præscribantur decimæ, & præscriptio det titulum ad obtinendum in remedio retinēdæ, vide Rebuff. in d. tract. decimarum, q. 13. num. 100. & ibi vide quamplura circa exactionem decimarum quæ possunt huic interdicto accommodari. quare si casus eueniat ad eum recurre.

44 Hic † libet declarare textum in l. si duo. §. item videamus. ff. vti possidetis, in quo dicit̄, si vicinus ex tuo fundo vites in suas arbores transduxit, potest dominus fundi denunciare vicino, vt vites præcidere debeat, postea sequitur in textu ponēdo aliū casum, videlicet vicinum posse vti interdicto vti possidetis de eo loco quo radices vitium continentur: nam si dominus impediuit vicinum, ne vites transduceret, vel præcideret, vim facit ei quominus possideat, nam qui colere fundum prohibet, possidere prohibet, & colere fundum prohibet, qui vitem vicino præcidere, vel transducere prohibet, & in hoc casu vicino datur interdictum transducere vel præcidere volenti vitem, & propterea dictus §. item videamus. continet duos casus, vnum ꝙ dominus potest agere contra vicinum, vt vites præcidat, vel transducat, & eum ad hoc via iuris cogere potest, & hic casus non pertinet ad interdictum vti possidetis. Alterum, quòd vicinus potest vitem in alieno fundo plantatam transducere, vel præcidere colendi causa, & si dominus fundi impedit illū trāsducere, vel præcidere, datur dicto vicino interdictum; quia dominus vult impedire culturam vitium, & sic possidere vitem, & hic videtur sensus clarus. d. §. item videamus. super cuius intellectu multum laborat Iacob. Men. de retinenda, remedio 3. nu. 239. & seq. quo loci reprehendit Bar. dicentem, quòd dominus fundi potest præcidere radices vitium propria auctoritate plantatarum in fundo alieno per l. fin. §. si ad ianuam meam tabulas fixeris ff. quòd vi aut clam, & l. quemadmodum §. j. ff. ad leg. Aquil. quo loci ex rescripto Adriani deciditur, quòd qui facit aliquid in alieno de facto, eodem modo remoueri debet, sed si de consensu domini quis plantauit in alieno, non potest dominus præcidere radices, sed debet denunciare, & via iudiciaria præcidere vites, & sic Barto. loqui videtur circa primum & secundum casum, & ideo videtur, quòd male reprehendatur à Menochio; eo quia si vites plantatæ sunt de consensu domini, nō potest illas præcidere dominus propria auctoritate, sed debet denunciare vicino, & agere via iudiciaria, interim est locus interdicto, si vicinus vult vites præcidere, vel transducere.

45 Postea † in d. l. si duo. sequit̄ alius §. item videamus. ff. vti possid. in quo dicit̄, si proiectū supra vicini solū nō iure haberi dicatur, interdictū vti possidetis nō cōpetit dño fundi, nec habēti proiectū in superficie super fundo, quia dn̄s soli solū possidet, & dominus superficiei cū ædibus superficiē possidet, & nō erat cōtētio quis debeat possidere solum, & quis proiectū factū in superficie, & propterea nō datur interdictū vti possidetis alicui ipsorū, sed videndum est in proprietate, an iure proiectū factū sit necne, & in hoc potior est dn̄s soli cōtra superficiariū, vt in §. cæterū. in d. l. si duo, nisi ex pacto in locatione apposito possit superficiarius proiectum retinere in superficie facta supra solū alienū, gl. in dicto §. itē videamus. in tertia lectura tenet, ꝙ dño soli det̄ interdictum in solo quod possidet, & superficiario in proiectu quē pariter possidet, & nō detur possidenti solum interdictum super proiectu, nec è ꝯ possidēti proiectū detur interdictū sup solo, quā glossam sequitur ibi Bar. & propterea videtur male reprehēdi à Menochio de retinēda, remedio 3. nu. 242. & seq. ideo cum illis transeo, quantum ad intelligentiam dicti §. item videamus. respectu interdicti retinendæ, sed respectu proprietatis vera est opinio Menochij, quia dominus soli excipiebat

excipiebat de iure suo, & de non iure superficiarij. Sed ista quæstio non est tractanda in iudicio retinendæ, sed in proprietate, & ideo Iurisconsultus illam omittit, & diffinit, neutri ipsorum interdictum competere, vel sequendo opinionem Cuiacij lib. 5. obseruationum. c. 22. vtrique competijsse interdictum domino soli in solo, & domino superficiei in superficie, & hic videtur intellectus glossæ. & Barto. ibi.

46 Spoliatori † vel deijcienti datur hoc interdictum, antequàm constet de violentia per confessionem spoliatoris, vel per sententiam & rem iudicatam, vel notoriè constet in actis de spolio violento per testes: quia multa potest spoliator allegare, vt assertus spoliatus non sit restituendus, & interim dū hæc discutiuntur, debet manuteneri. Paulus de Cast. consi. 3. lib. 2. Menochius verò de retinenda, remedio 3. q. 34. nu. 252. distinguit plures casus sed valde controuersos; ibi vide, & propterea spoliator prætensus si negat constare de spolio & violentia; quia statim ꝙ constitit de violentia non datur ei manutentio. l. j. § fin. ff. vti posside. nam (vt dictum est supra) hoc interdictum non datur possidenti vi, clam, vt precario, & Plotus in l. si quando. C. vnde vi. num 99. ad finem dicit dari spoliatori, qui de præsenti nō acquisiuit possessionē, sed ex interuallo, qui spoliator non est spoliandus ex interuallo, sed incontinenti, licet. l. si quis ad se fundum, vbi Cyn. Barto. Bald. & cæteri. C. ad leg. Iul. de vi publi. vel priuata, Ripa in §. nihil commu. num. 46. & 47. ff. de acqui. poss.

47 Colonus † qui nummis colit, vel habet aliquod ius, vel obligationem in re locata debet manuteneri etiam cōtra dominū; quia si spoliaretur a domino, restitueret̄ in possessione, in qua erat tempore spolij. l. colonus. ff. de vi & vi armata, & pariter iusta causa allegata per eum restitui debet contra emptorem, vel vēditorem. l. cum fundum. ff. d. titu. & dixi latè in tractatu de restitutione spoliat. in c. de colono, si ergo talis colonus restituit̄, debet etiā manuteneri, donec videatur ius coloni, quod potest esse impensa facta in re conducta, vel cultura prædij, vel fructuū recollectio ante separationem a solo, pro quibus habet ius retinēdi, vt declarat gl. in l. nō ab re. in verbo allegatio. C. vnde vi.

48 Colonus † qui solum detinet & non possidet, nec nummis colit, nec habet iustam causam retinendi, non debet manuteneri. l. 3. § si seruus. ff. de acquir. poss. & l. fi. ff. de vi & vi armat. Bertrand. cons. 210. lib. 2. in prima impressione, & dixi in d. c. de colono, de restitu. spoliat. quia hoc interdictum datur tātum possidenti. l. j. & §. est hoc interdictum. ff. vti posside. Menoch. latè de retinenda, remedio. 3. num. 46. & seq.

49 Si † verò colonus interuertit possessionem domini illū spoliando, debet manuteneri: quia prædo tuendus est in possessione sua. c. in litteris. de restitu. spolia. & quia colonus conduxit rē propriam, quæ conductio non valuit, glo. in verbo cedere, in d. l. non ab re. C. vnde vi. tunc pariter debet manuteneri; qa possidet pro suo, non vti colonus.

50 Et † conductor, vel inquilinus ad tempus debet manuteneri, si dominus promisit illum non expellere durante tēpore locationis, vel quia hypothecauit rem locatam, vel dominus cōstituit se possidere nomine coloni; & tunc quia habet possessionem & ius a domino, debet manuteneri, Soc. cons. 17. num. 17. libro 3. Gozad. cons. 99. num. 4. Tiraq. qui loquitur in conducto re perpetuo, in tractatu constituti, parte 3. limit. 14. nume. 12. & quia isti naturaliter possident, & propterea sunt manutenēdi. l. j. ff. vti posside. quia prætor vetat vim fieri possidenti, & ꝙ reddatur inquilino interdictum, tenet Menoch. vbi s̄. nu. 234. & seq. sed non contra dominum, vt num. 237. & seq.

51 Sequestrata † possessione alicuius ex causa necessaria: quia sequestrum non priuat aliquem possessione sua, vt per Cyn. Bart. Bald. & Curt. Senio. in l. j. num. 64. C. de prohib. seq. bonorū, manuteneri debet qui sequestrum passus est, Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 86. & seq. quam conclusionem declarat Gomes. in reg. de annali posses. q. 46. in fin. Papaz. in annot. ad deci. 2. de rescript. num. 50. Rebuff. super concordatis in tit. de annatis, vers. 3. in beneficialibus.

52 Si verò sequestrum fit voluntate partium super aliqua re, priuat possessorem possessione sua, aliàs non. Card. in clem. j. q. 18. de sequest. posses. & fruct. num. 22. per l. interesse puto. ff. de acq. poss. Cassan. consi. 47. num. 4. Gomes. in d. q. 46. in regu. de annali. in fin. Menoch. de retinenda, remed. 3. num. 91. & hoc casu nō sufficeret consensus vnius partis tantùm ad obtinendum mandatum de manutenendo, sed requireretur consensus vtriusque, per reg. l. nihil tam naturale. ff. de regu. iur.

53 Sed † si sequestrum fit: quia duo contendunt possidere eandem rem, & iudex, ne partes deueniant ad arma, apponit sequestrum super illa re; tunc sequester possidet non partes, & si aliqua partium peteret manutentionem, non obtineret mandatum de manutenendo: quia non possidet, & si fiat turbatio in possessione sequestrata, sequester debet manuteneri. Aretin. in l. interesse puto. ff. de acquirenda possessio. Menoch. de retinenda, remed. 3. num. 93. & remed. vlti. num. 45. non autem partes nisi post finitam controuersiam.

54 Verùm † si iudex auocat ad se possessionem partium contrauertentium rei sibi subiectæ ratione iustitiæ; tunc ille iustitiæ minister, si turbetur, non habet interdictum vti possidetis: quia pro suo non possidet. Io. Faber in § retinendæ. nu. 8. ver. quid si iustitiarius. instit. de interd. Henric Boic. in c. examinata. de iudicijs, quo loco dicit, quòd manus regia posita rei contentiosę, non priuat aliquem possessione sua. Menoch. de retinenda, remedio 3. num. 95. & seq. Sed hoc casu datur interdictum ne vis fiat, quod datur illi, qui possidet causa custodiæ, Ioan. Frab. in dicto §. retinēdæ. nu. 4. ver. quo ergo remedio, instit. de interdict.

55 Datur † etiam ei qui est in possessione iuris pascendi. Socin. consil. 91. numero 20. lib. 3. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 137. & seq.

56 Et † misso in possessionē ex secūdo decreto à prętore, q vult facere missum in possessione possessorem, vt in l. 3. §. vlt. ff. de acquir. poss. vbi Ias. nu. 10. debet dari mandatum de manutenendo, Menoch. de retinēda, remedio 3. nu. 163. & seq. & similiter quando primum decretum habet vim secundi. Menoch. vbi supra num. 202.

57 Creditores † missi in possessionem ex primo decreto regulariter non possident sibi, sed custodiæ causa, vt l. 3. §. creditores. ff. vt possid. & propterea eis non datur interdictum vti possidetis, quod datur possessori tantùm, vt l. j. ff. vti possid. datur interdictum, ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est à prætore, quod continet tuitionem possessoris; vt venientes in possessione coerceat. l. j. in princ. & §. j. ff. ne vis fiat, nec datur interdictū creditori misso in possessionem ex primo decreto in vim sententiæ diffinitiuæ, Menoch. numero 225. & seq. in 3. remedio, de retinenda.

58 Sed † missus in possessionem ex primo decreto ob magnam contumaciam debitoris, qui vocatus ad iudicium dixit se nolle venire, & iudex in suo decreto expressit istam magnam cōtumaciā debitoris, & ꝙ propterea faciebat creditorem possessorem bonorum debitoris, vt declarat Decius in c. consultationibus. nu. 12. de off. delegat. & Ludouic. Bolog. in l. si finita. §. Iulianus. nu. 190. ff. de damno infec. & Menoch. de retinēda, remedio 3. num. 185. vsque ad nu. 194. vbi differit, an hoc fieri possit à iudice, & concludit ꝙ potest fieri ex magna contumacia debitoris, ꝙ creditor fiat possessor bonorū debitoris ex primo iudicis decreto, pro quo facit, ꝙ missus in possessionem à iudice iuste possidet. l. & generaliter. in fine. ff. de noxalibus, & hoc qa iudex causa cognita possidere iubet. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. & facit, ꝙ qui comparauit auctore iudice bonæfidei possessor est. l. qui auctore. ff. de reg. iur. & Decius & Doctores in l. nō videtur. §. qui iussu. ff. de reg. iur. & qui iussu iudicis aliquid facit, non videtur dolo facere, quia parere necesse habet, dicta. l. non videntur. § qui iussu. ff. de reg. iur. & facit regula, ꝙ quis. de Reg. iur. in 6. vnde cum iuste possideat, qui auctoritate iudicis possidet. l. iuste possidet. ff. de acqu. pos. meritò illi debet concedi interdictum vti possidetis, quod conceditur possessori, vt. l. j. ff. vti possid.

59 Legatarius † vel fideicōmissarius missus in possessionem in casu. l. postquàm. §. Imperator. ff. vt legatorum nomine caueatur, manuteneri debet, concludit Menoch. de retinēda, remed. 3. num. 203. & seq.

60 Et similiter † missus in possessionem ex primo decreto post annum cum faciat fructus suos debet manuteneri: quia possidet, & hoc primum decretum habet vim secundi, Menoch. vbi s̄. nu. 206. & seq. infra annum tamē dubito cum eodē Menoc. ibi nu. 208. vsque ad nu. 216. & nu 217. limitat, quando missio in possessionem est facta post litem contestatam, vel esset quasi lis contestata, vt nu. 218.

61 Controuersa † est opinio, an missus in possessionem ex eo; quia actor agit hypothecaria, & ex primo decreto fuit missus in possessionē, dubitatur, an taliter missus possideat, aliqui tenēt possidere, aliqui contra, ideo causa eget magna discussione, vt fatetur Menoch. in dicto tertio remedio de retinēda, nu. 221. & seq. ad fugiēdum istam controuersiam consulo creditorem qui habet hypothecam, ne agat hypothecaria, sed agat interdicto Saluiano, vt dixi alibi: quia missus in possessione ex interdicto Saluiano possidet, & facit fructus suos, & ob id debet manuteneri ex d. l. l. 1. ff. vti possid. quia tale interdictum datur possessori.

62 Præterea † possessio quæsita vigore mandati conditionalis est considerabilis ad effectum manutentionis, quia manutētio vr̄ esse leuis pręiudicij, nam effectus sequi debet post impletam conditionem, Barto. in l. quibus diebus §. Termilius. col. 3. ff. de condit. & demonst. Fabius decis. 53.

63 Cessionarius † possessionis rei incorporalis acquirit rei incorporalis possessionem sine traditione, quia cessio in his incorporalibus loco traditionis habetur. Natta consi. 398. nume. 38. & talis cessionarius debet manuteneri, Iacob. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 259. & seq.

64 Et † cessionarius rerum corporalium cum subsequenti traditione: vel cum constituto si turbetur in sua possessione potest vti hoc interdicto. Natta consi. 398. nu. 38. vltra medium; quem

quem refert Menoch. de retinen. remedio 3. nu. 263. & seq.

65 Sed † si solum rei corporalis facta est cesio in fauorem alicuius, & traditio possessionis facta non sit cessionario, cedens manuteneri debet, donec tradat cessionario possessionem; cum cedens tantum possideat, & ex cessione simplici facti possessio non transfertur. Natta consil. 398. nu. 24. & 25. & consi. 399. nu. 5. prout in simili dicimus in cedente beneficium ad fauorem vnius in manibus Papæ; quia cedens possidet, quousque cessionarius capit possessionem, & si cedens spolietur à tertio restituitur, Cassad. decis. 4. de rest. spoliat. Achilles decis. 10. in eodē tit. ita debet manuteneri, si à tertio turbetur cedens in possessione beneficij cessi.

66 Verùm † si cessisset in manibus Papæ, vel ordinarij simpliciter, & nō ad fauorē alicuius personæ; q̄a cedēdo simpliciter nō habet cedens animum possidendi, nec titulum ad retinendum c. quod in dubijs. de renuntiat. & dixi in tractatu, de restit. spol. in c. de renunciat. quæ procedunt in beneficialibus, quòd talis simpliciter cedens non possidet, & propterea non debet manuteneri, nisi dicas, ꝙ resignans beneficium detinet vsque ad aduentum successoris & præsentationem literarum collationis resignatarij faciendam exequutori, qui debet resignatarium in possessionem beneficij ponere; nam forsan tunc contra tertiū debet etiam manuteneri vsque ad aduentum successoris in illo statu in quo existit, cum de iure can. omnis status debet manuteneri, & spoliatus restitui. c. querelam. de elect.

67 Posset † etiam cessionarius agere nomine cedentis cōtra tertium turbantem cedētē in possessione beneficij vel rei, ne turbaret eum in possessione; quia sua interest illum non turbari in possessione, quam sibi debet consignare. Io. Faber in §. retinendæ. nu. 8. insti. de interd. Guido Papæ decis. 551. col. 2. in fine, Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 265. & refert Bald. ita tenere in l. 2. col. 30. ff. de iureiuran. dum dicit, ꝙ interdictum vti possidetis conceditur cedenti non cessionario, & idem dici potest de rebus profanis; quia ante captam possessionem cedens possidet, non cessionarius.

68 Ius retinendi possessionem alteri cedi potest, Aymo consi. 191. nu. 2. ver. similiter ius recuperandi, & retinendi. Tiraq. de retract. parte. 1. §. 26. gl. 3. nu. 17. dicit, ꝙ facultas continuandi & retinendi cedi potest, & interdictum vti possideris etiam cedi potest. Natta consil. 398. nu. 7.

69 Sed † ꝙ per cessionem transferatur possessio sine constituto ī rebus corporalibus nullus dicit, vt bene perpēdit, & animaduerrit Natta consi. 398. nu. 25. quem refert Menoch. de retinēda, remedio 3. nu. 267. & seq. vbi explicat, qui Doctores loquātur in iuribus in corporalibus, qui in rebus corporalibus, & in alijs casibus ibi vide, quia bene loquitur, & tunc non datur interdictum: quia cessionarius non probauit facti possessionem, Gratus consi. 50. nu. 10. lib. 1.

70 Et si † aliquis cedit omne ius suum, quod habet super tali re vel beneficio, & facultatem intrandi & apprehendendi possessionem propria auctoritate, non propterea cessionarius potest manuteneri non apprehensa possessione; nam appellatione iuris non venit possessio facti, Natta dicto consi. 398. n. 10. & nō solum non venit possessio in cessione iuris, sed nec actio spolij, vt dixi ī tractatu de restitutione spoliat. in c. de subrogato, ideo sine constituto non est translata possessio in cessionarium, Natta dicto consi. 398. nu. 53. Menoch. de retinēda, dicto remedio 3. nu. 273. & Rota decis. 5. vt lite pend. in nouis, dicit ꝙ gratiosè subrogatus possit capere possessionem beneficij non obstante quocunque impedimento & lite, & ante captam possessionē nihil operatur gratiosa subrogatio.

71 Et † ideo gratiosè subrogatus per Papam in beneficio etiam quò ad possessionem, in qua defunctus existebat tempore obitus, non debet manuteneri ante captam possessionem, quia (vt dixi) gratiosa subrogatio operatur, ꝙ quis possit capere possessionem beneficij litigiosi non obstante quocunq; impedimēto, Gomes. in reg. de triennali q. 70. & hoc modo est intelligendum consil. Nattæ. 398. nu. 37 dum respondet dictæ decisioni 5. vt lite pend. in no. & non ꝙ quis per subrogationem gratiosam sine actu facti acquirat possessionem & debeat manuteneri, vide in tractatu de restit. spo. c. de subrogato.

72 Præterea † in beneficialibus capta possessione vacua Ecclesię omnium bonorum Ecclesiæ capta censetur: quia Ecclesia possidet eius bona, tanquàm accessoria Ecclesiæ, Rota decis. 18. de restit. spoliat. in ant. Didacus in tractatu variarum resolut. lib. 3. c. 16. nu. 8. & dictus rector, qui cępit possessionem Ecclesiæ, debet manuteneri circa omnia bona Ecclesiæ tanquàm accessoria, etiam ꝙ de illis possessionem non cęperit contra eum qui postea cępit possessionem Ecclesiæ & bonorum, & ita seruari vidi, & propterea non videtur vera opinio Mandos. super reg. 16. cancel. q. 23.

73 Secus † verò in profanis: nā si hæres cępit possessionē vnius domus hæreditariæ, & nō aliorū corporū hæreditariorum, in illis rebus in quibus cępit possessionē debet hęres manuteneri, nō aūt ī illis pro quibus non cępit possessionē potest manuteneri. glos. in l. 3. in princ. ff. de acquir. posses. vbi Barto. num. 4. Alexā. num. 15. Aymo cons. 258. Menoch. dict. remedio 3. num. 281.

74 Competit † etiam hoc interdictum possessori ædium aduersus eum qui tigna immittit in muro meo, ne turbetur possidēs murū a non possidente l. si duo. § si vicinus. ff. vti possid. & Bart. in l. j. §. hoc autem interdictum. ff. eod titu. Ang. Are. in §. retinēdæ. nu. 3. insti. de interdict. Menoch. d. remedio 3. nu. 290. & seq.

75 Datur † etiam hoc interdictum contra successorem illius, q̄ clam possidebat, etiam ꝙ ille successor fuisset in bona fidei; q̄a nemo plus iuris in alium transfert, quàm ipse habeat, Io. Fab. in §. retinendæ. num. 13. vers. item quæritur, insti. de interdict. Bart. in d. l. si duo. n. 3. ff. vti possi. Menoch. d. remedio. 3. nu. 303. & seq.

76 Prout † datur interdictum contra tutorem, curatorem syndicum, procuratorem, & similes turbantes nomine alieno, & datur ꝯ ipsos mandantes, Menoch. d. remedio. 3. nu. 306. & seq.

77 Et † datur ei, qui cępit rem vendicare l. naturaliter. §. nihil cōmune. ff. de acquir. pos. vbi glos. Barto. & omnes.

78 Datur † vsufructuario, etiam quòd dominus habeat possessionem vel vsum. l. 4. ff. vti posside. vbi glo. & Bart. Menoch. de retinenda, remedio. 3. num. 70.

79 Et † ei similiter datur, qui est in quasi possessione seruitutis probata quasi possessione, Menoch. de retinenda, remedio quinto, nu. 51. & sequen.

80 Et † illi dari debet, qui est in quasi possessione iuris macinandi ad certum molendinum prouenientis ex mera facultate accedere volentium ad macinandum, Barto. in l. j. § huius autem interdicti. vers. quæro vtrū. ff. vti possidetis, Chiffanen. decis. 94. incipiente, mandatum de manutenendo.

81 Si † duo prætendunt possidere, & vnus dicit se possidere, & & alter negat illius possessionem, & dicit se possidere, & hoc modo vnus alium turbat, & nullus vult contra alium libellum offerre, & facere se actorem; tunc iudex ad euitandum pericula & scandala vel furorem armorum debet capere ex officio suo informationes & probationes summarias super possessione de præsenti etiam quòd possessio vnius sit mera detentatio, & eū quem reperit possidere mandabit manuteneri in possessione, in qua existit, cum inhibitione alteri facienda, ne molestet dictum possessorem, & ne accedat ad locum, super quo est quæstio, reseruato iure agendi in possessorio plenario, & petitorio vtrique parti Bald. in l. fin. num. 10. C. de edict. diui Adrian. & ibi Decius num. 7. Zucchar. num. 3. Soc. Iun. cons. 146. nu. 30. libr. j. Achil. Personalis in tract. de adipiscen. in prin. num. 38.

82 Quam † conclusionem limita, nisi vltima possessio sit acquisita vi, clam, vel precario; quia Prætor nō tuetur talem possessorem. Zucard. in d. l. fin. num. 112. Achil. Personalis in tract. de adipisc. num. 40. & seq. Plotus in l. si quando. nu. 99. C. vnde vi.

83 Si † aliquis prece possidet domum meam, vel Titius venit ad domum meam cum armis, & ego aufugi, tunc datur interdictū possidenti nō mihi, nisi probem, ꝙ Titius rogauit pro illo qui possidet, vel ꝙ Titius mihi vim fecit, Io. Faber in §. retinendæ. num 13. versi. sed quid si reus non possidet, Menoch. de retinenda, remedio. 3. num. 309.

84 Possessio † vacās si primò acquiratur ab vno, postea ab alio, illa prima acquisitio manuteneri debet, Plotus in l. si quando. num. 84. & seq. C. vnde vi, quia secunda possessio est instrumentalis & vitiosa primo possessore nōn expulso, vt alibi dixi.

85 Detentori † datur interdictū; quia statum quo quis erat ante litem motam, vel tempore litis contesta. prætor tueri debet. Didacus in tract. Praticarum quæst. c. 17. num. 5. ver. sic immo, Neuizan. cons. 80. num. 3. Siluan. cons. 27. num. 3. Menoch. de retinenda, remedio vlti. num. 18.

86 Possessio † capta de titulo beneficij est manutenenda etiam non constructa Ecclesia integraliter, quia ille qui est ī possessione tituli in consequentiam est in possessione fructuū annexorum. Guido Papæ decis. 355. maximè quando capta est possessio tituli de consensu eius qui dotauit, & cōstruxit Ecclesiam, qui non reclamat, sed alius impetrans. Barto. in l. nemo potest. ff. de leg. j. Alexan. in l. ius publicum. de pactis, latè Felyn. in c. cū dilecti, in prima limitatione ampliat. 4. de rescript. ideo possessio non est vitiosa, cum non possideat vi, clam, vel precario respectu fundatoris. l. j. ff. vti posside. Fabius decis. 53. libro 2.

87 Prædo † etiam tuendus est in sua possessione; cum de facto molestari non possit, antequàm constet, ꝙ sit prædo per suam confessionem, quinimmo spoliatus debet restitui, c. in literis. de restitu. spolia. Anto. Gabriell. conclus. prima, in titu. de restit. spol. num. 4. & seq. & Didacus super quarto decretalium in epitome secundæ partis c. 7. num. 10. cart. 133.

88 Sed † si in rescripto constructionis Ecclesiæ daretur facultas rectori, postquàm Ecclesia est constructa; quia post implementum dispositionis effectus sequi debet nō ante; cū dictio postquàm importat conditionem l. quib. dieb. §. Termilius, vbi Bar. col. 3. ff. de condi. & dem. nō obstāte clausula, ex nunc prout ex tunc, respiciēs actū futurū, quæ solū operatur cōditione impleta, clem. j. de cōces. præben. & ꝑpterea misso in possessione ex falsa cā vel elidibili nō suffragatur edictū, ne vis fiat. l. j. §. ꝑinde. ff. 2. ne vis fiat, & hoc cōtradicēte qui cōstruxit Ecclesiam & dotauit, & de cuius tantum interesse agitur, cum ipse solus priuetē possessione rei datę in dotem Ecclesiæ cōstruēdæ, nō ille q̄ impetrauit Ecclesiā, & vult impedire manutētionē possessionis illius, q̄ possidet de cōsensu dotātis, q̄ cōsensus facit, ꝙ possessio nō sit vitiosa, & ꝑpea dicta possessio manutenēda est; quia non possidet vi, clā, vel precario, respectu dotantis l. j. ff. vti possidet.

89 Datur † etiam interdictum vti possidetis contra vicinum, qui habet tectoria in parte mea, & in parte sua, vt ea tollere compellatur. l. 3. §. si vicinus. ff. vti possid. tectorium est quædam incrustatio & tegumentum, quod fit calce & gypso, quo operiūtur parietes, & fit interdum, vt parietis claudantur foramina, vel vt eum à pluuia defendat, seu vt in eo picturæ apponātur: hinc tectorium opus, & cōtinet arenatū, quod fit ex calce & arena, & marmoratum quod fit ex marmore tuso triplici varietate communi & calce, & continet tollisationem, quod ex gypso fit ad illiniendum parietem, & murus in summitate quādoque vocatur tectorium, vt declarat Rebuff. in l. in rutis & cæsis 241. ff. de verb. sig. cart. 1068. & Budęus in Pandectis in l. quod si seruis. §. 1. ff. de in rem verso, cart. 498. Alciat. lib. 7. Parerg c. 11. & aliqua dicit Menoch de retinenda, remedio 3. nu. 291.

90 Et † habenti cœnaculum supra ædes, quas possideo, ad quod aditus aliunde nō datur nisi per domū, datur interdictum l. si duo. §. sed si supra ff. vti possid. Cęnaculum est superius mēbrū domus, quod inquilini Romæ habitare solebant, quasi corpusculum, suis quoq; membris constans cubiculo, exhæreda, cellula, & huiusmodi cubiculi appendicibus, Budeus super Pādectis in l. si verò ff. de ijs qui deiecerūt, cart. 434. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 248.

91 Successor † in beneficio si agit pro aliqua re beneficij, super qua turbatur, datur Ecclesiæ interdictum vti possidetis; quia Ecclesia possidet, Rota decis. 18 de restit. spolia. in anti. Didacus in tractatu variarum resolutionum lib. 3. cap. 16. nu. 8. ver. quid iuris, Aegid. cōsil. 10. n. 19. ver. tertia rō, Io. Fab. in § retinēdę. n. 9. đ interd. & hoc casu agēs ꝑ Eccl̄ia obtinebit Eccl̄iā manuteneri.

92 Possessio † conditionalis alteri restituenda, non est vera possessio gl. in c. cum olim. de restit. spol. quam ibi communiter sequuntur Doctores, Tiraq. de retractu conuentionali. §. 2. gl. 1. nu. 9. l. sed nisi. ff. de iure dotium, vbi gl. & Doctores, tamen manuteneri debet per interdictum, ne vis fiat illi, qui in possessione est, & ad hunc effectum possessio conditionalis est considerabilis, de qua dixi in tractatu de acquir. posses. c. 2. ver. nec possessio tradita sub conditione.

93 Possessio † antiquior in tempore est manutenēda c. licèt causam. de probat. vbi Felyn. & Dec. Ale. consi. 103. nu. 1. lib. 7. vbi ꝙ antiquior possessio iustior præsumitur, & recentior & iunior clandestina & vitiosa, Alex. consil. 110. nu. 1. lib. j. allegat l. clam possidere §. fi. ff de acquir. posses. & in d. consi. additio. Ias. consi. 6. lib. j. Quinimmo anterior possessio sine titulo debet manuteneri. Bertrand. consi. 224. nu. 20. lib. 3. in prima impressione, & possessio anterior, quæ effectuata probatur cum fructuum perceptione potior est, Sarnen. in reg. de annali q. 47. in prin. ver. hinc est. Afflict. decis. 394. nu. 2. Alex. consi. consi. 133. nu. 3. lib. 1. Paris. consi. 126. nu. 4. lib. 4. Rebuff. super concordatis in tit. de annatis, in glossa possessionum, ver. sextò vincit, cart. 418.

94 Sed hoc † non semper est verum; quia si hæres, qui cępit possessionē rerum hęreditariarum post captā possessionē à fideicōmissario, qui ante cępit possessionē instrumētalē nō eiecto colono defuncti, qui noluit fideicōmissarium recognoscere sed hæredem, qui erat mittendus in possessionem, ex l. fin. C. de edicto diui Adri. & ibi Decius nu. 48. & consi. 424. num. 15. Cepolla consi. 3. prout postea fuit missus, debet manuteneri; quia possessio fideicommissarii tanquām vitiosa & instrumentalis: quia non eiecit colonum, non erat vera possessio, & nō poterat manuteneri tāquā vitiosa propter repugnantiam coloni, è contra verò possessio hæredis data à iudice, & in qua consentit colonus defuncti, est manutenenda, maxime quia fideicommissarius hæredi restituere tenebatur dictam possessionem ex interdicto, quorum legatorum, vt l. i. in prin. ff. quorum legat. & l. j. C. quorum leg. vnde etiam ad euitandum circuitus hæredi mādatum de manutenendo tradi debet per īterdictum, ne vis fiat hæredi. l. i. in prin. & per totum ff. ne vis fiat misso in posses.

95 Duo † qui prætēdebāt ius in beneficio possidebāt hoc modo, vnus residebat in Ecclesia & administrabat cōtinuo sacramēta parochis tam in Ecclesia quā extra alter fructus percipiebat, locabat & dislocabat bona & possessiones dictæ Ecclesiæ, si dubitaretur, quæ possessio ex supradictis esset manutenenda, dicas ꝙ possessio illius qui possidebat Ecclesiam, & administrabat sacramēta parochis: quia possidens Ecclesiā, possidet eius bona tanquàm accessoria ad Ecclesiam, Rota decis. 18. de restit. spol. in ant. & vide s̄. ver. præterea, & ideo est manutenenda, & maxime quando probaretur continuata, Sarnen. in reg. de triennali q. 47. col. fin. Reuerendiss. Paleottus. decis. 21. incipiente. erat lis inter Ludouicum.

96 Et si † essemus in profanis, illa possessio potior est in cōflictu testiū, quæ probatur cum fructuum perceptione, licèt alius probet cultiuationem terrarum. Ruyn. consi. 53. nu. 6. in fin. lib. 4.

97 Et † qui habet antiquiorem possessionem, debet obtinere etiam absque titulo, licèt alius habeat iuniorem possessionem cum titulo, dummodo possessor alleget in actis, quòd aduersarius possidet clam respectu possessionis ipsius, & non dicat in actis simpliciter, ꝙ possidet clam, cùm sit necesse, ꝙ addat respectu possessionis ipsius. Bar. in l. si de eo. §. fin. ff. de acq. posses. Alex. consi. 88 lib. 5. col. 3. vbi dicit, ꝙ si ille titulus fuit acquisitus post antiquiorem possessionem, nihil valet, Alex. consilio 189. eodem lib. 5. Lanfrancus in rubrica de causa posses. & propriet. col. 11. versi. quarta conclusio.

98 Et si † in conflictu possessionum vnus docet de titulo antiquiori, ex antiquitate tituli antiquior possessio pręsumitur, Barbat. consilio 25. colum. 3. volum. 4. Soc. consil. 98. col. pen. lib. 4. Decius consi. 302.

99 Et † qn̄ testes sunt pares, ille præfertur in manutentione, qui probat titulum. c. licèt causam. de probat. Lanfrancus in rub. de causa possessio. & propriet. col. 11. versi. quinta conclusio.

100 Et † datur illi manutentio, qui probat possidere de tempore litis contestatæ §. hodie. institu. de interd. dummodo non ꝓbetur antiquior possessio; quia data antiquiori præsumitur habēs antiquiorem etiam hodie possidere. Alb. in l. siue possidet. C. de probat. Lanfrancus ī rub. de causa possess. & propriet. col. 9. ad finem. versi. prima conclusio, & versi. secunda conclusio.

101 Si † verò iudex quando cępit informationes ex se, & constat ei, ꝙ vna pars possidet, & altera non, debet parti non possidenti præcipere, ne vadat ad possessionem, & si timetur de scandalo, debet sequestrare possessionem apud officium, donec causa finiatur. Bald. in l. j. C. de prohib. sequest. bon. Lanfran. in rub. de causa posses. & propriet. colum. 11. versi. prima conclusio, Ruyn. consi. 28. num. 4. lib. 4. Achill. Personalis in tract. de adipiscēda, nu. 38. & seq. vbi discutit omnes istas quæstiones.

102 Si † probat vtraque pars possidere de præsenti; tunc ille est præferendus, qui probauit per plures & meliores testes possessionem, vel de antiquiori possessione, vel de dominio. Ruynus consil. 28. nu. 5 lib. 4. & sic de iusta possessione contra iniustum possessorem, Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 715.

103 Et † ideo iuste possidenti debet dari manutētio, alteri debet accessum prohiberi, & constituere illum actorem in petitorio. Ruyn. consi. 28. nu. 5. versi. secundus casus, lib. 4. post Bart. in l. si duo. nu. 4. versi. nam. ff. vti poss.

104 Et † quādo iudex reperit aliquem possidere, licèt iniuste quò ad alium, non autem quò ad turbantem, debet contra turbantem eum manutenere. l. 2. ff. vti posid. Bar. in l. si duo. nu. 4. vers. item si vnus. ff. vti posid. Berous cōsi. 47. nu. 4. lib. 3. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 717.

105 Secus † si iniustè posidet à turbante & aduersario, videlicet, vi, clam, vel precario, quia non debet manuteneri, etiam ꝙ molestetur ex interuallo. l. j. § fin. & ibi notatur. ff. vti posid. Bart. in l. si duo. nu. 4. versi. sed si vnus. ff. eodem, Ruyn. consi. 28. num. 6. lib 4. & tunc debet iniuste posidenti inhiberi; nō autem ei, qui non posidet: quia iure permittente potest eum qui ab eo posidet molestare. Ruy. d. consi. 28. nu. 7.

106 Possesio † hæredis licèt secundo loco capta, quæ fuit continuata, debet manuteneri non obstante possessione primo loco capta per fideicommissarium & non cōtinuata; quia hæres est mittendus in possessionem bonorum, quæ defunctus tempore obitus possidebat, non obstante possessione vitiosa fideicommissarij, vel ex l. fi. C. de edicto, vbi Decius. nu. 48. & consil. 424. nume. 15. Cępolla cautela 3. & quia in omnem euentum in concursu possessionum & in ipso iudicio hęredis possessio tāquam iusta debet confirmari, & consequenter manuteneri, possessio verò fideicommissarij tanquàm vitiosa & iniusta debet reuocari, & consequenter non manuteneri, Ias. in dicta l. fin. colum. 5. versi. nota tamen, & ibi Decius nu. 44. Curt. Iun. nu. 63. Decius consi. 191. col. 4.

107 Possessio † capta per fœminam de bonis feudalibus vigore testamenti, in quo fęmina fuit instituta hæres, & vigore statuti debebat in possessionem immitti, prout immissa fuit, & annullauerat ipso iure statutum possessionem alterius, qui prius possessionem cępisset dictorum bonorum ex eo; quia illa quæ fuit capta prius contra dispositionem statuti nulla & inualida est, & non impediuit hæredem acquirere possessionem dictorum bonorum, & consequenter manuteneri debet possesio dictæ hæredis postea captæ in dictis bonis feudalibus, quia valida est, & ei assistit statutum, Decius consilio 497. numero decimoseptimo, & seq.

108 Possessor † clandestinus, qui posedit per annum, & vltra domino sciente & patiēte, in profanis manuteneri debet, Rebuff. super concordatis, in tit. de annatis in glo. possesionem, versic. ideo vidi aliquando.

109 Misus † in posesionem ratione hypothecæ, licèt nulliter à iudice potest retinere rem hypothecatam, & in ea manuteneri debet, donec satisfiat Negusant. de pig. parte 3. membro 2. nu.

num.20. Menoch. de retinenda, remedio 1. nu. 34.

110 Et † creditor miſſus in poſſeſſione ex conuentione facta cũ debitore manuteneri debet, quia poſſidet de voluntate debitoris. Neguſant. de pigno. part. 3. membro 1. nu. 31. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 159. & ſeq.

111 Miſſus † in poſſeſſione vnius fundi ab exequutore ignoranter cum debuiſſet poni in poſſeſſione alterius fundi debet manuteneri, ſecus ſi ſciuit miſſum eſſe in poſſeſſione alterius fundi, tunc non datur ei manutentio, ſed domino alterius fundi datur interdictum. Alexan. conſi. 73. num. 6. lib. 3. Menoch. d. 3. remedio, nu. 315.

SVMMARIVM.

1. *Interdictum vti poſſidetis non datur non poſſidenti.*
2. *Nec datur poſſidenti vi, clam, vel precario.*
3. *Interdictum hoc non datur pro cloacis.*
4. *Interdictum præfatum non datur ei qui clare non probat ſuam poſſeſſionẽ.*
5. *Hæredi, qui non accepit poſſeſſionem ſui auctoris, non datur manutentio.*
6. *Succeſſori in beneficio ante acceptam realem poſſeſſionem non datur manutentio in beneficio.*
7. *Exequutores teſtamentorum qui non poſſident pro ſuo non poſſunt manuteneri.*
8. *Status omnis de æquitate canonica reſtituitur, & ita manuteneri debet.*
9. *Manutentio non datur ei qui in iudicio ſe ſpoliatum dicit, & aliquando poſſidere.*
10. *Attentata poſſeſſio non eſt manutenenda, ſed ſequeſtranda. & nu. 21.*
11. *Sequeſtratio non ſemper in profanis facienda eſt.*
12. *Spoliatori incontinenti non datur interdictum retinendæ.*
13. *Nulliter miſſus in poſſeſſionem non debet manuteneri.*
14. *Poſſeſſione miſſus pro credito partim vero, & partim falſo, non datur manutentio.*
15. *Limitat, quando miſſio in poſſeſſionem eſt ſolenniter facta.*
16. *Miſſi in poſſeſſionem non vitiatur propter errorem æſtimatorum, quando facta eſt à iudice.*
17. *Manuteneri non debet qui emit rem prohibitam alienari.*
18. *Manutentio non eſt concedenda alicui in exercenda iuriſdictione contra principem.*
19. *Nec datur illi qui prætendit eſſe in poſſeſſione cõcubinæ, vel iuris improbi.*
20. *Poſſeſſio vitioſa & doloſa non eſt manutenenda.*
21. *Poſſeſſio attentata non eſt manutenenda, ſed reuocanda.*
22. *Manutentio non datur in ſpolio attentato de iure.*
23. *Manutentio quando detur ſuper finibus.*

Cap. III. Quando non eſt dandum mandatum de manutenendo.

1 DIctum eſt ſupra quando & quibus detur interdictum vti poſſidetis, nũc videndum eſt quibus non detur, † & regulariter non datur nõ poſſidẽti, quia datur ſolum poſſidẽti: nam prætor prohibet vim fieri poſſidenti l. 1. in prin. & §. eſt hodie interdictum ff. vti poſſid. & l. 1. C. vti poſſid. à contrario lex non vetat vim fieri non poſſidẽti; quia is qui non poſſidet, non turbatur.

2 Nec † minus datur poſſidẽti vim, clam, vel precario, quia huiuſmodi poſſeſſio vitioſa eſt, & à iure non habetur in conſideratione reſpectu veri poſſeſſoris. l. 1. in prin. ff. vti poſſid.

3 De † cloacis non datur hoc interdictum: ut in d. l. 1. in prin. ff. uti poſ. ibi, de cloacis hoc interdictum non dabo, & eſt ratio: qa pro cloacis datur interdictum particulare, ut in tit. de cloacis.

4 Nec † datur, quando poſſeſſio clare non probatur, ſed eſt obſcura, utputa, quia prætẽdẽs fideicõmiſsũ poſt obitũ poſſeſſoris ſtatim cępit poſſeſſionẽ, & hæres inſtitutus à poſſeſſore in ſuo ultimo teſtamẽto, poſtea & ipſe cępit poſſeſſionẽ in uim teſtamẽti nõ aboliti, cãcellati, aut uitiati, putãs poſſeſſionẽ captã per fideicõmiſſariũ nullã uigore ſtatuti tollẽtis effectũ iuris poſſeſſionis, nõ aũt naturalẽ poſſeſſionẽ, quæ per inſiſtentiam retinetur, ut dicimus in poſſeſſione beneficii reſeruati propter decretũ irritans. Caſſad. deciſ. 1. de reſtit. ſpol. qđ decretũ annullat poſſeſſionẽ captã circa iuris effectum, ſed nõ tollit intruſum & detẽtationem, ita quod alius quando capit poſſeſsionẽ eo non expulſo illã taliter acquirat, ut debet manuteneri, cũ illa detẽtio primi impediat poſſeſsionem ſecũdi. l. Fulcinius. §. denique. ff. ex qbus cauſ. in poſſeſ. eat, cũ poſſeſsio primi offuſcet poſſeſsionẽ ſecũdi, & mandatũ de manutenẽdo detur, qñ poſſeſsio eſt clara, ſed quando eſt offuſcata non datur, quia actor nõ docet de poſſeſsione clara.

6 Hæres † ſi non accepit poſſeſſonem auctoris ſui, in qua turbabatur, non habet interdictum uti poſſidetis, quia hoc interdictum datur poſſidenti & non alteri, dicta l. 1. ff. uti poſſid. Ioan. Fab. in §. retinendæ. nu. 9. inſtit. de interdict. uer. & per præmiſſa, Siluan. conſil. 55. nu. 18. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 56. ſic intelligendo eum, & hoc caſu debet petere à iudice immiſſionem in poſſeſſionem bonorum, quæ defunctus poſſidebat tempore obitus, ex l. fin. C de edict. uel ex interdicto quorũ bon. & poſtquàm eſt immiſſus à iudice debet petere manutentionem, & illam obtinebit, prout obtinuiſſet illam defunctus poſt turbationem, ex quo poſſidebat.

6 Nec † ſucceſſor in beneficio ante adeptam realem poſſeſſionem beneficij habet interdictum vti poſſidetis, ſi agit nomine ſuo. Io. Fabri in §. retinendæ. nu. 9. inſti. de interd. quia in beneficialibus non transfertur poſſeſſio in ſucceſſorem ſine apprehenſione. Caſſad. deciſ. ſeptima, de cauſ. poſſ. & propriet. numero 14. Fabius deciſ. 63. lib. 2. reprobato Lambertino de iure patron. cart. 187. col. 2. verſi. tertiò pro iſta parte, propter generalitatem l. cum hæredes. ff. de acq. poſſ. Menoch. de retinenda, remedio. 3. nu. 57. & ſeq.

7 Exequutores † teſtamentorum, qui non poſſident pro ſuo, non poſſunt manuteneri, quamuis teſtator eis tradiderit poſſeſſionem. Io. Fabri in §. retinendæ num. 3. ff. de interd. in fine, vbi Angel. col. 2. prope finem verſi. ex quibus infertur. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 64. & ſeq. dicit poſſe dari exequutori manutentionem, quando ageret nomine hæredum, quibus hæreditas & poſſeſſio reſtituenda eſt, ea ratione: quia dicti exequutores pro illis immitti poſſunt in poſſeſſionem bonorum, ex l. fin. C. de edict. vt idem Menoch. dixit in remedio 4. de adipiſcẽda. q. 32. & ſic vti tutores & alii adminiſtratores rerum aliorum, qui pro aliis poſſident, & pro aliis manuteneri poſſunt, vt conſeruentur in poſſeſſione pro dictis hæredibus.

8 Vel dicas † quòd omnis ſtatus de ęquitate canonica ſpoliatus reſtituitur. Pariſ. conſi. 98. lib. ſecundo. Mohed. deciſ. 127. & adminiſtrator eſt reſtituendus ſpoliatus, quando non eſt amotus propter malam adminiſtrationem. Rota deciſ. ſexta, de reſtit. ſpol. in antiq. ita debet manuteneri, & hæc opinio placet, quicquid alij dicant.

9 Nec † illi, qui aliquando in iudicio dicit ſe ſpoliatum, aliqñ dicit ſe poſſidere, eſt dandum interdictum; quia in ſuis dictis implicat contradictionem, quæ dicta ſimul ſtare non poſſunt. l. vbi repugnantia. de reg. iur.

10 Nec † poſſeſſio attentata eſt manutenẽda, vtputa capta poſt appellationem interpoſitam ab aduerſario à ſententia lata cõtra eum ſuper reuocatione ſpolii attentati, quæ ſentẽtia eſt diffinitiua, & iſto caſu in appellatione non ſunt exprimendæ cauſæ, Felyn. in rub. de re iud. nu. 5. & 6. & ita declarantur deciſ. Rotæ 1. vt lit. pend. in no. & deciſ. 11. de appellat. etiam in no. non obſtante deciſ. 1. de offic. iud. & deciſ. 10. de re iud. in anti. quæ videntur tenere, quod ſententia ſuper attentatis ſit interloquutoria, videlicet ſi lata ſit ſuper ſimplici attentato, ſed ſi lata ſit in ſpolio attentato: ſecus dicendum eſt, vt dicta deciſ. 10. de re iud. in fine, & Felyn. in dicta rub. de re iud. nu. 5. & 6. & conſequenter poſſeſſio capta poſt dictam appellationem eſt attẽtata & non manutenenda. Aegid. deciſ. 102. Caſſa. deciſ. 3. nu. 4. de reſti. ſpol. Sed poſſeſſio attentata ex inueterata obſeruantia Rotæ eſt ſequeſtranda. Anton. Auguſt. deciſ. octaua, lib. 1. Put. deciſ. 414. libro tertio, vbi dicit, quod poſſeſſio attentata eſt ſequeſtranda ad manus Rotæ, & poſtmodum erit videndum de bono iure in negotio principali.

11 In † profanis non ſemper eſt facienda ſequeſtratio. Pariſ. conſi. 51. col. 4. verſi. nec audiendi aduerſarij. lib. 1. Tiraquell. in tract. ceſſante cauſa, parte 6. declar. 9.

12 Spoliatori † incontinenti non datur interdictum retinẽdæ: quia vi poſſidet. l. 1. ff. vti poſ. Rebuff. in praxi beneficiali in titulo de immiſſione in poſſeſſionem, nu. 4.

13 Nulliter † miſſus in poſſeſſionem manuteneri non debet. c. licèt cauſam. de probat. Rebuff. in praxi beneficiali, in titu. de immiſſione in poſſeſſionem, nu. 37. Menoch. de retinenda, remedio 1. nu. 15. & ſeq. & nulliter capta poſſeſſio non eſt manutenenda. Caſſad. deciſ. 5. de iur. patr.

14 Nec † miſſus in poſſeſſione pro credito partim vero, partim falſo, manuteneri debet. Afflic. deciſ. 218. nu. 3. Ruin. conſil. 160. num. 2. lib. 2. Decius in l. cum amplius. num. 2. de reg. iur. Curt. Iun. conſi. 160. nu. 3. ratio eſt: quia hic adeſt error iudicis, qui error vitiat decretum, quod eſt indiuiduum, & in indiuiduis quod pro parte vitiatur in totum vitiatur. Menoch. de retin. remedio 1. nu. 23. & 24. & dixi alibi.

15 Quam † concluſionem limita: cum miſſio in poſſeſſionem eſt ſolenniter & iuris ordine ſeruato facta: nam tunc poſſeſſori aduerſus turbatorem datur mandatum de manutenendo, ſecundùm Bald. in illa quæſtione, accuſatus de vi turbatiua, colum. antepen. verſi. quartò quæritur, licèt Bar. conſi. 91. num. 2. lib. 1. dicat, quod decretum validum reſpectu ſolennitatis ſi iniuſtũ eſt ſemper eſt ipſo iure nullum. l. cum verò. §. ſubuentum, & §. ſeq. ff. de fideic. liber. & l. prima. §. hæc verba. ff. ne vis fiat, mihi placet opinio Bar. contra Bal. quia decretum eſt indiuiduũ, & iniuſtum pro parte in totum vitiatur. Bal. in l. certi cõdictio. §. qm̃. col. pen. verſi. decimus eſt effectus. ff. ſi cert. pet. Decius conſil. 403. nu. 21. qui loquitur de datione in ſolutum facta, partim pro debito vero, & partim pro debito falſo, quæ in totum vitiatur propter iniuſtitiam partis, ita dicendum videtur in caſu præſenti, niſi dicas, quod danda eſt manutentio propter calorem rei iudicatæ, donec reuocetur propter iniuſtitiam partis.

16 Sed † quando eſt error eſtimatorum electorum à iudice, nõ vitiatur miſſio in poſſeſſionem facta à iudice in aliqua re pro con-

concurrenti quãtitate debiti, & ipſius rei ſic ęſtimatæ, licèt res ſit minori pretio ęſtimata; quia error non eſt iudicis, ſed ęſtimatoris, qui non vitiat iudicis decretum, Bal. in c. quoniã frequenter. §. ſin autem. nu. 2. vt lite non conteſt. Afflict. deciſ. 178. nu. 8. & deciſ. 218. nu. 2. & 3. & iſto caſu poteſt dari mãdatũ de manutenendo poſſeſſori auctoritate iudicis, Menoch. de retinenda, remedio 1. nume. 29.

17 Manuteneri † non debet, qui emit rem prohibitam alienari à lege vel conſtitutione, ea ratione, ne prætor contra legem facere videatur l. ſponſus. §. ſi res. ff. de public. in rem actio.

18 Nec † debet concedi manutentio alicui in exercenda iuriſdictione contra principem in his quæ principi reſeruata ſunt, Rebuff. ſuper conſtit. reg. to. 3. in tit. de materia poſſeſſoria, art. 2. gl. 2. nu. 26. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 152. & ſeq.

19 Nec † competit illi, qui prætendit eſſe in poſſeſſione concubinæ, vel alterius iuris improbi. Rebuff. ſuper conſti. regijs, tom. 3. in tit. de materia poſſeſſoria, in præfat. nu. 12. Menoch. de retinenda, remedio 3. num. 156.

20 Poſſeſſio † vitioſa non eſt manutenenda, c. licèt cauſam. de probat. l. 1. & 2. ff. vti poſſid. Rebuff. in praxi beneficiali, in tit. de miſſione in poſſeſſionem, nume. 37. cart. 92. nec minus poſſeſſio doloſa & vitioſa eſt manutenenda. Ruin. conſilio 28. nume. 7. lib. 4.

21 Poſſeſſio † attentata non eſt manutenenda, ſed debet reuocari. Paris. conſi. 37. num. 18. lib. 3. nec mirum quia attentans offendit ius, iudicem, & partem. Rota deciſ. 4. de appellat. in no. & ideo iudex attentãtem auctorizare nõ debet. Aegid. deciſ. 102. Caſſad. deciſ. 3. nu. 4. de reſti. ſpol. & ſi manuteneretur, eſſet contra decretum irritans appoſitum, in c. 2. vt lit. pend. lib. 6. & talis poſſeſſio nullum iuris effectum producere poteſt, Sarnẽ. in reg. de trien. q. 49. ver. nam decretum irritans.

22 Nec † in ſpolio attentato datur manutentio de iure, & in beneficialibus poſſeſſio debet ſequeſtrari. Caſſad. deciſ. 8. nume. 7. de reſtit. ſpolia. Rota deciſ. 4. de reſt. ſpol. in no. & deciſ. 10. vt lit. pend. in no.

23 Nec † datur hoc interdictum pro finium diuiſione, ſeu contentione; quia iudicium de finibus eſt peritorium, non poſſeſſorium, quando partes contendunt de finium diuiſione. Bald. conſi. 420. lib. j. l. incerti. ff. de interdict. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 310. Secus ſi contenditur de ſola poſſeſſione, vtputa quia pars dicat ſe poſſidere vſq; ad talem locum: nam tũc probata poſſeſſione datur in finibus manutentio. Hieron. de Monte in tractatu de finibus, cap. 30.

SVMMARIVM.

1. *Vitium poſſeſſionis impedit manutentionem.*
2. *Decretum irritans appoſitum ſuper certo corpore beneficij impedit manutentionem.*
3. *Decretum regreſſus iuſtificati impedit manutentionem poſſeſſionis primò captæ.*
   Poſſeſſio capta non expulſo poſſeſſore, tanquàm inſtrumentalis & vitioſa, eſt manutenenda. ibid.
4. *Statutum inualidans poſſeſſionem, impedit manutentionem.*

Quæ impediant manutentionem. CAP. IIII.

Dictum eſt ſupra, quando ſit poſſeſſio manutenenda, nunc videamus quæ 1 impediant manutentionem † & primò vitium poſſeſſionis; nã vitioſa poſſeſſio non eſt manutenenda, l. communi diuidũdo. §. inter prædones. ff. communi diui. Aymo conſi. 104. nu. 14. de vitioſa poſſeſſione dixi in tractatu de acq. poſſ.

2 Decretũ † irritans appoſitum ſuper certo corpore beneficij impedit manuteneri poſſidentem petẽtem manutentionem, ex quo habet poſſeſſionem infectam propter dictum decretũ, quod inficit titulum & poſſeſſionem. Caſſad. deciſ. 11. ſuper reg. Cancell. nu. 5. Socin. in l. rem quæ nobis. in prima concluſione principali, ff. de acquir. poſſ. Put. deciſ. 183. lib. 2.

3 Et † in ſimili dicit Put. deciſ. 371. lib. 2. in qua Nicolaus ante ortum Solis cępit poſſeſſionem beneficij, Io. poſt ortum Solis eiuſdem beneficij poſſeſſionem accepit vigore literarũ regreſſus quem habebat ad dictum beneficium, dubitabatur cui deberet dari mandatum de manutenendo, & Rota dixit nulli ex ſupradictis dandum: nam Nicolao non erat dandum propter decretum regreſſus appoſitum in literis regreſſus Io. quod inficit titulum & poſſeſſionẽ Nicolai, & propterea eius poſſeſſio erat infecta & vitioſa, & conſequenter non manutenenda, Caſſad. deciſ. 11. ſuper reg. Cancell. Io. poſſeſſio minus erat manutenẽda; quia tempore captæ poſſeſſionis beneficij poſſeſſio erat ex perſona Nicolai plena, quo non expulſo non acquiſiuit poſſeſſionem. l. peregrè. §. quibus. ff. de acq. poſſ. & ibi Alexander, & in l. 3. in prin. nu. 19. & 28. ff. dicto titulo, cum igitur non acquiſiuerit poſſeſſionem, non poteſt manuteneri; quia non poſſidenti nõ datur interdictum. l. j. ff. vti poſſid. & propterea Put. in dicto caſu dicit, quòd poſſeſſio eſt ſequeſtranda.

4 Et † ſimili modo quãdo poſſeſſio eſt inualidata à ſtatuto, non eſt manutenenda, l. communi diuidundo. §. inter prædones. ff. com. diuid. Aymo conſi. 104. nu. 14.

SVMMARIVM.

1. *Exceptio dominij probati in actis opponi poteſt agenti hoc iudicio.*
2. *Dominij exceptio non probata in actis in hoc iudicio non admittitur.*
3. *Exceptio iuris tertij excluſiua iuris agentis in hoc iudicio opponi poteſt.*
4. *Exceptio ſententiæ & rei iudicatæ poteſt in hoc iudicio opponi.*
5. *Exceptio rei iudicatæ æquiparatur exceptioni dominij probati ex partis confeſſione.*
6. *Exceptio inualidi tituli obſtat in hoc iudicio.*
7. *Exceptio, quòd agens poſſidet vi, clam, vel precario opponi poteſt.*
8. *Exceptio ceſſionis dominij factæ per agentem ad commodum contenti opponi poteſt.*
9. *Exceptio renunciationis, vel permutationis beneficij opponi poteſt.*
10. *Renunciatio facta poſt ſpolium non eſt ſufficiens exceptio.*
12. *Exceptio præſcriptionis poteſt hoc iudicio opponi.*
13. *Exceptio reconuentionis ſpolij poteſt hoc iudicio opponi.*
14. *Exceptio ſpolij probati ante litem conteſtatam obſtat agenti hoc iudicio.*
15. *Exceptio falſi aduerſus probationes in hoc iudicio factas opponi non poteſt.*
16. *Exceptio ſententiæ latæ in retinenda non parit exceptionem in recuperãda.*

Exceptiones quæ poſſunt opponi in hoc interdicto vti poſſidetis. CAP. V.

Viſum eſt aliqualiter ſupra, quod impediãt manutẽtionem, nũc vi1 deamus quæ exceptiones impediant manutentionem † & poteſt opponi exceptio dominij probati in actis ex patiẽtia aduerſarij non proteſtantis non debere admitti turbantem ad probandum dominium contra agentem interdicto vti poſſidetis, Ruin. conſi. 127. nu. 19. lib. 5. Oldrad. conſ. j. in fine, Menoch. de retinenda remedio 3. nu. 671. & 682.

2 Si † verò non eſt probatum dominium, hæc exceptio dominij non admittitur in hoc ſummariiſſimo poſſeſſorio. Alex. conſi. 45. nu. 8. lib. 3. additio ad deciſ. Capicij 13. nu. j. & ſeq. Vel fiat ſuſpenſio petitorij; quia interdictum vti poſſidetis eſt ſimile interdicto recuperãdæ poſſeſſionis, vt dicit Bar. in l. naturaliter. §. nihil commune. in prima combinatione, membro 3. & ibi Iaſ. nume. 126. ff. de acq. poſſ. licèt alij contra tenẽtes dicant, quod ſit opponenda exceptio ordinis, videlicet quod prius cognoſcatur de poſſeſſione, quàm de proprietate, vt per Soc. Iuniorem in d. §. nihil commune. nu. 354. & dixi de reſti. ſpol. in c. de ſuſpenſione petitorij, ideo ſemper opponas exceptionem ordinis vel ſuſpendas petitorium, & ſic non admittetur turbans ad probandum dominium, vide tamen infra c. 9. nu. 2.

3 Exceptio † iuris tertij excluſiua iuris agentis per reum contra actorem opponi poteſt in hoc iudicio retinendæ, videlicet cum reus probat actorem non poſſidere, ſed Caium. Bar. in l. ille à quo. §. ſi teſtamento, ff. ad Trebellian. Soc. in l. 2. ff. de excep. rei iud. & hoc tanto magis procedit in beneficialibus, Rota. deciſ. 4. de re iudi. in no. quia detentor non eſt eijciẽdus niſi ab eo, qui ius habet Fran. Mar. deciſ. 114. nu. 8. parte j.

4 Et † exceptio ſententiæ & rei iudicatæ latæ ſuper dominio & proprietate rei de qua controuertitur in hoc iudicio opponi poteſt Alex. in l. naturaliter. §. nihil commune num. 17. ff. de acq. poſſ. & Ripa num. 97. Menoch. in dicto 3. remedio de retinenda, nu. 685. & ſeq.

5 Exceptio † rei iudicatæ æquiparatur exceptioni dominij probati propria partis confeſſione in iudicio facta. Hormannotus Detus in dicto §. nihil cõmune. nu. 50. ff. de acq. poſſ. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 693. & iſta confeſſio non iuris proprij & iuris partis aduerſæ præiudicat cõfitenti, ſiue ſimus in profanis, ſiue in beneficialibus circa poſſeſſionem; quia confeſſio ſpoliantis probat titulum ſpoliati in odium ſpoliantis pro obtinenda reſtitutione beneficij, non autem pro obtinenda canonizatione gratiæ. Rota deciſ. 17. & 19. de reſtit. ſpol. in no. vnde declaratio Menoch. in d. 3. remedio, nu. 694. non adaptatur ad iudicia poſſeſſoria, ſed ad petitorium.

6 Exceptio † inualidi tituli obſtat in interdicto retinẽdæ, c. audita, & ibi Abbas in primo not. de reſtit. ſpolia. Rebuff. ſuper cõcordatis, in gl. in tit. de annatis, verſ. ſexta regula, cart. 417.

7 Exceptio † contra petentem manutentionem, quòd poſſidet vi, clam, vel precario, tam ante, quàm poſt litem conteſtatã opponi poteſt, vt latè declarat Menoch. de retinenda, remedio 3. num. 663. q. 71.

8 Exceptio † renunciationis dominij facta per agentem ad commodum conuenti obiici poteſt agenti ex hoc interdicto vti poſſidetis, quaſi factum ſit pactum de non agendo interdicto vti poſſidetis, vel vnde vi, & valet ẽt in beneficialibus. Rota deciſ. 3. nu. 4. de renuncia. in no. & deciſ. 18. nu. 2. verſ. præmiſſis, de reſti. ſpol. in no. quia quilibet poteſt iuri introducto in ſui fauorem renunciare, Fel. in c. ſi diligẽti. col. j. de foro compet. vbi ponit regulam & fallentias.

9 Renuncians † beneficium ex causa permutationis perdere videtur omnem possessionem, ciuilem scilicet, & naturalem, & non habet interdictum vnde vi, si spolietur. Rota decis. 2. de renunciat. in anti. & decis. 8. de rerum permut. in antiquis, nec minus interdictum vti possidetis: quia si non restituitur spoliatus, turbatus à compermutante non debet manuteneri; nam talis resignans perdit titulum & possessionē. Gomes. super reg. de infirmis resig. q. 29. num. 3. & obstat talis renunciatio agenti petitorio, & possessorio, & Rota Bisignet. decis. 5. de resti. spol. ꝙ facilius renunciatione possessio perditur, & renuncianti iuribus suis non datur ad illa regressus. Rota decis. 4. de renuncia. in antiquis.

10 Aliquando † quis est spoliatus beneficio, & post spolium renunciat iuri suo, etiam cum iuramento, talis renunciatio post spolium non impedit spoliatum restitui. c. sollicite, de rest. spol. Rota decis. 6. de renunciat. in anti. quia talis renunciatio metu facta presumitur, & in isto casu, sicut non obstat agenti spolio exceptio renunciationis, ita non obstat agenti. vti possidetis: quia si quis restitui debet, & manuteneri debet.

11 Ponit † etiā Menoch. quinq; casus in tractatu de retinēda, remedio 3. nu. 697. vsq; ad nu. 704. quos vide cum ad præsens nō intendam examinare.

12 Exceptio † præscriptionis potest agenti hoc remedio opponi. l. j. ff. vti poss. Menoch. in d. 3. remedio nu. 705.

13 Exceptio † reconuentionis spolij, agenti interdicto vti possidetis opponi potest super eadem re, c. veniens, de præscript. vbi Abbas num. 3. & 24.

14 Et † opponens exceptionem spolij ante litem contestatam super interdicto retinendæ, & probata spoliatione per reū vnà cum violentia non potest manuteneri; quia possidet spoliator ex confessione spoliati, sed debet spoliatus petere restitutionē ad possessionem qua probauit se spoliatum, & debet restitui ad possessionem, vide Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 803. & seq. & ideo exceptio spolij non retardat iudicium retinendę, vt per Menoch. ibidem num. 670. & an hæc exceptio possit opponi nu. 704. & 789.

15 Exceptio † falsi aduersus probationes in hoc iudicio factas proponi non potest, Capic. decis. 55. in fine, Menoch. de retinēda, remedio vlt. nu. 43.

16 Exceptionem † sententiæ latæ in retinenda non parit exceptionem rei iudicatæ in recuperanda, Menoch. in d. 3. remedio nu. 805. tanto minus in petitorio, vt ibi nu. 808.

SVMMARIVM.

1 *Vtrubi interdictum habet locum in possessione bonorum mobilium.*
2 *Vtrubi in iudicio obtinet, qui litis contestatæ tempore, vel cum molestatur, possidet.*
3 *Possessio rei mobilis, vilis & abiecta est, & solo animo perditur.*
4 *Vtrubi cum intentatur ad exhibendum agi debet.*
5 *Vtrubi interdictum est exequatum interdicto vti possidetis.*

De interdicto vtrubi. CAP. VII.

1 Vtrubi † interdictum habet locum in possessione bonorū mobilium, & ille obtinere debet in hoc interdicto, qui non vi, & clam, vel precario possidet l. j. § hoc interdictum ff. vtrubi, & §. retinēdæ, & § sed interdicto. instit. de interd. Cassan. super consue. Burgund. § 14. in gl. meubles, nu. j. car. 179.

2 Et † obtinet in hoc interdicto is, qui litis contestatæ tempore vel cum inquietatur possidet rem mobilem. l. j. §. sed hoc interdicto. ff. vtrubi, & § sed hoc interdicto. insti. de interdict vbi gl. & Doctores, Menoch. de retinenda, remedio 2. nu. 2. & 3.

3 Possessio † rei mobilis vilis & abiecta est, & ideo solo animo perditur, & ab ignorante, Cassan. super consuet. Burgund. rubr. 4. § 3. nu. 2. car. 208.

4 Quando † hoc interdictum vtrubi est intentandum ad exhibendum agi oportet. l. 3. §. Pomponius. ff. ad exhiben. Cuiac. lib. 5. obseruationum. c. 23. de quo titu. ad exhiben. aliqua suo loco dicemus.

5 Et † hoc interdictum vtrubi est exequatum interdicto vti possidetis, quod competit de rebus soli. l. j. §. hoc interdictum ff. vtrubi, & instit. de interdict. § hodie, vbi quod vtriusque interdicti potestas, quantum ad possessionem pertinet, exequata est, vt ille vincat & in re soli, & in re mobili, qui possessionem, nec vi, nec clam, nec precario ab aduersario litis contestatæ tempore obtinet.

SVMMARIVM.

1 *Superficie datur interdictū, si superficiarius nō possidet clam, vel precario.*
2 *Superficiarias ædes quas appellamus.*
3 *Contractus facti super superficie remissiue.*
4 *Interdictum de superficie datur superficiario.*
5 *Interdicto de superficie agens, probare debet habuisse iustam causam faciendi superficiem.*

De Superficie. CAP. VII.

1 Pro † superficie datur interdictum (si superficiarius non possidet vi, clam, vel precario) secundùm legem locationis vel conductionis, l. j. in princi. & §. j. & § proponitur. ff. de superficiebus. Menoch. de retinēda, remedio 3. nu. 249. & remedio 4. nu. j. & seq.

2 Superficiarias † ædes appellamus, quas ædificamus in solo conducto, cuius proprietas eius est, cuius solum l. 2. ff. de superficiebus, vbi gl. & l. superficiario. ff. de rei vendicat. idest qui in alieno solo superficiem ita habet, vt certam pēsionem præstet. Pretor causa cognita actionem pollicetur, vbi glossa dicit actionem, idest vtilem, dummodo pensionem soluat, & publicianā si à non domino habet; quia actio in rem non datur, quando locatio ad tempus facta est l. j. § quod ait, ff. de superficiebus.

3 De † contractibus factis super superficie, vide Menoch. de retinenda, remedio 4 à nu. 7. vsque ad num. 35.

4 Et † hoc interdictum contra molestātem datur superficiario ad tempus breue, vel longum; quia prætor vim fieri vetat possidenti, vt l. j. in prin. ff. de superf. nec obstat. §. quod prætor ait. in d. l. j. ff. de superf. quia loquitur circa proprietatem superficiei, vt patet ibi, si actio de superficie postuletur, & sic de proprietate superficiei, non autem de molestijs illatis circa possessionem superficiei, pro quibus datur interdictum, vt in princip. d. l. j. & ideo non sequor Menoch. d. remedio 4. nu. 35. & seq. quia præmissa concernunt proprietatem non possessionem pro qua datur interdictum.

5 Et † agēs hoc interdicto debet probare iustam causam possidendi superficiem, & sic titulum. Bart. in l. j. § proponitur. ff. de superficie, Menoch. de retinenda, remedio 4. nu. 42. & seq.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum quod datur pro iuribus incorporalibus, vtile nuncupatur.*
2 *Interdictum vtile datur pro quasi possessione seruitutis continuæ.*
3 *Seruitutibus discontinuis non datur hoc interdictum.*
4 *Interdictum vtile datur, cum quis turbatur pro seruis glebæ ascriptis.*
5 *Coloni si turbantur, datur interdictum vtile.*
6 *Iurisdictionis possessione turbato datur interdictum vtile.*
7 *Capitulum probans quasi possessionem exercendi iurisdictionem contra episcopum datur vtile interdictum.*
8 *Præstatione annua vel pensione datur hoc interdictum.*
9 *Præstationis denegatio nō spoliat; quia possessio exigēdi animo conseruatur.*
10 *Turbato eundi ad molendum in molendino alicuius datur interdictum.*
11 *Subditus contra dominum non habet interdictum vti possidetis.*

De interdicto vti possidetis circa incorporalia. CAP. VIII.

1 Interdictum † quod datur pro quasi possessione iuriū incorporalium vtile nuncupatur. Marian. Socin. in c. conquestus. num. 8. de foro cōpet. Decius in c. licèt causam. nu. 215. de probat. Bellon. consi. 11. num. 2. Natta consi. 398. nu. 38. lib. 2. tamen Bar. & communiter Doctores dicunt, ꝙ si mens concurrat, quamuis verba cessent, remedium tamen dicitur directum inspecta sola mente, vt dicit Decius d. c. licèt causam. nu. 215. & ibi additio.

2 Turbato † in quasi possessione seruitutis cōtinue datur hoc interdictum. Bart. in l. j. nu. 4. ff. vti possid. Aymo cōsi. 292. col. j. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 103. & 104.

3 In † seruitute discontinua, vtputa in seruitutibus rusticorum prædiorum, non conceditur hoc interdictum; quia in illis seruitutibus prodita sunt interdicta specialia, de riuis, de aqua quotidiana, & similibus, & hoc de stricto iure ciuili, vt per Menoch. in d. 3. remedio de retinenda, nu. 109. & seq. Sed de æquitate canonica omnis status debet manuteneri, sicut restituitur. c. querelam. de elect.

4 Interdictum † huiusmodi datur, cum quis turbatur pro seruis glebæ ascriptis; quia ita iudicatur de seruis sicut de re immobili. l. quemadmodum. C. de agric. & censit. lib. 11. Io. Faber. in §. retinendæ, insti. de interd. nu. 7. ver. sed quid si homines tui turbentur in possessionibus quas tenent à te. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 115. & seq.

5 Sed † si turbantur coloni vel alij non ascripti glebæ; tunc datur vtile interdictum vti possidetis contra turbantem, Ioan. Faber in dicto §. retinendæ. numero 7. & Menoch. vbi supra nume. 118. & seq.

6 Datur † etiam interdictū in possessione exercitij iurisdictionis quò ad omnes eius subditos, etiam inuitos in quacunq; parte suæ diœcesis; quia Episcopus habet fundatam intentionem de iure communi c. venerabilis, & c. de Zenodochijs. de religios. dom. clem. j. vbi glos. & Doctor. de foro competen. Anto. de Butr. in c. fi. nume. 46. de causa posses. & propriet. Milis in reper. in verbo possessio.

7 Et † in cognitione causarū criminalium, quas Episcopus sine capitulo cognoscere non potest, c. Episcopus nullus. 17. q. 5. Bertachin. de Episcopo, parte 3. q. 3. lib. 4. probata cōsuetudine quòd

ꝙ Episcopus solus illas decidit & terminat, eas cognoscere potest. c. non est. de consuet. lib. 6. & notatur in c. fi. extra de cōsue. nihilominus, si capitulum probat esse in quasi possessione exercendi cum Episcopo causas criminales, & Episcopus probat, ꝙ solus exercet causas criminales, vtriq; dandum est mandatum de manutenēdo in possessione exercitij causarum criminaliū, in qua existit; quia habent tam capitulum quàm Episcopus assistentiam iuris communis, & stante probatione vtriusq;, vterq; debet manuteneri. Bar. in l. si duo. ff. vti possid.

8 Pro † annua præstatione personali vel pensione datur interdictū vtile retinendæ possessionis, in quo iudicio debent infrascripta probari. Primò ꝙ ille fuerit in quasi possessione percipiendi dictam annuam præstationem per quandam patientiā & vsum, l. pen. ff. de seruit. Secundò ꝙ eam perceperit, & in quasi possessione fuerit ad minus per duos annos. l. si ferre. §. vxori. & l. annua. in fine. ff. de annuis legat. Tertiò, ꝙ debitor possideat illam rem, vel beneficiū, pro quibus soluitur annua prestatio, quia interdicta sunt personalia in rem scripta l. j. § pen. ff. de interdictis, & est necesse dicere, ꝙ sequuntur possessorē illius domus, vel beneficij vel officij, & rōne quasi possessionis pcipiēdi super illa domo, beneficio, vel officio petitur illa annua præstatio, non ob aliquam obligationē; quia vbi est obligatio, ibi est hypotheca, & sequitur fundum. l. fi. §. fi. ff. de contrahen. empt. Quartò requiritur, ꝙ ipse agens sit in possessione tempore litis contestatæ, scilicet ꝙ illam quasi possessionem quam habebat non amiserit tunc. Quintò, ꝙ petens annuam præstationē perceperit illam bona fide, scilicet credens se vsum iure suo non errans in iure, & credens sibi deberi annuatim iure cuiusdā prestationis, hæc enim sunt deducenda. Probare autem solum tenetur, ꝙ percepit dictam præstationem per duos annos ad minus à possessoribus dictæ rei pro illa re, & ꝙ reus possedit rem, cuius occasione præstatur illa annua præstatio, seu responsio, & præsumitur possessio, nisi probetur contrarium, Egi. consil. 21. col. 2. versi. coram vobis, Innocen. in c. querelam. col. j. in fine, de elect. vbi dicit, ꝙ adiens iudicem non perdit possessionem: cum retineat ciuilem. Afflict. decis. 395. nu. 7. Rota decis. 12. de iur. patron. in antiq. Put. decis. 418. lib. 2. & cum istis trāseo, quicquid dicat Menoch. cum alijs per eum relatis de retinenda, remedio 3. nu. 139. & seq. q. 20.

9 Et † per denegationem solutionis faciendæ ab eo qui soluere tenet in istis incorporalibus, quis nō dicitur spoliari iure percipiendi annuam præstationem. Speculator in tit. de resti. spol. § nunc dicamus, col. 3. versic. sed quando, Egi. consi. 21. col. 2. versic. item certe, Innocen. in c. querelam. col. j. in fine, de elect. etiam ꝙ ille, qui debet percipere, vadat ad iudicem pro conseruatione possessionis; quia animo retinet ciuilem possessionem. Bal. in d. c. querelam. de elect. Afflict. decis. 395. num. 7. & propterea percipiens annuam præstationem probatis incumbētibus debet obtinere mandatum de manutenendo in possessione exigēdi illud quod exigere solebat, ex quo turbatur in illa exactione. Put. decis. 418. lib. 2. Menoch. de retinenda, remedio 3. num. 497. & nu. 501.

10 Soliti † erant furnarij ire ad macinandū in molendino Antonij sito extra ciuitatem, postea emanauit proclama vigore literarum Apostolicarum prohibens furnarijs ne vadant ad molendum in molendino Antonij, tādem fuit mota lis inter Antonium ex vna, & ciuitatem ex altera super subreptione literarum Apostolicarum. Antonius probata quasi possessione molendi furnarijs petit manuteneri in eo statu in quo erat, quādo fuit cęptus turbari p illud proclama prohibitoriū; quia in hoc interdicto attenditur tempus turbationis & litis contestatæ: l. j. § hoc interdictum. ff. vt rubi, & Puteus decis. 496. lib. 2. dicit, Antonium manutenendum esse; quia quādo ex facto alicuius furnarij non veniunt ad molendinum, potest cogi impediens interdicto vti possidetis, ne molestet, vel impediat furnarios ire ad macinandum in molendino Antonij, Bar. in l. j. §. huius autē interdicti. ff. vti possid. ad hoc vt impedimentum illud præstitū furnarijs tollatur, super quo impedimento pendet lis, & petitorium erat in illo casu suspensum, & illa turbatio erat interim remouenda. Bart. in d. §. huius autem interdicti, & Puteus decis. 500. lib. 2. vbi etiam pro manutentione dicit esse remouenda quædam instrumenta & obligationes furnariorum facta in fauorem Ciuitatis non accedendi ad aliqua molendina extra Ciuitatē, quæ nihil faciunt ad mandatum de manutenendo eundi ad macinandum in molendino Antonij, sed vt ipsi possent conuenire furnarios si contrafaciunt, & pro præmissis facit tex. in l. 3. §. si vicinus. ff. vti possid. videlicet, vt vicinus tollat rectoria de muro meo.

11 Subditus † contra dominum nō habet interdictum vti possidetis quò ad iurisdictionalia. Bart. in l. j. §. huius interdicti. ver. sed pone. ff. vti possid. nec in isto casu datur aliquis status p̃scriptionis vel quasi possessionis contra dominum, Card. consi. 38. col. j. Felyn. in c. cum accessissent. col. 10. de consti. Sed circa alia datur eis iudicis officium, vel vtile interdictū vti possidetis, vt declarat Menoch. de retinenda, remedio 3. q. 16. nu. 122. & seq.

SVMMARIVM.

1 *Titulus regulariter in hoc iudicio non est producendus, cum sufficiat probare possessionem.*
2 *Titulus est producendus, quando quis patitur per aduersarium probari dominium.*
3 *Titulus prima facie validus sufficit in beneficialibus.*
4 *Titulus in incorporalibus est producēdus, cum aliàs possessio precaria præsumatur.*
5 *Sententia lata in petitorio colorat possessionem in retinenda.*
6 *Sententia lata in possessorio plenario colorat possessionem.*
7 *Possessio coloratur, si iuramento probetur titulum antiquū esse deperditū.*
8 *Titulum habens dicitur habere potiora iura.*
9 *Titulum antiquiorem habens cum possessione præfertur habenti iuniorem cum possessione.*
10 *Tituli prioritas probari potest data instrumenti & alijs modis.*
11 *Titulos pares producens præfertur ille, qui habet meliorem titulum.*
12 *Præscriptio legitima habet vim tituli.*
13 *Possessio longa an habeat vim tituli.*
14 *Titulus præsumptus quando debeat probari.*
15 *Titulum probare necesse est, quando agitur confessoria vel negatoria.*
16 *Titulum non tenetur communitas producere probata quasi possessione lignandi & pascendi.*
17 *Titulum producere non tenetur, qui est in possessione vsus aquæ.*
18 *Titulus necessarius in causis decimarum, remissiue.*

Titulus an sit necessarius in hoc interdicto vti possidetis. CAP. IX.

Dictum est supra de manutētione super iuribus incorporalibus, nunc videamus quando 1 requiratur titulus ad obtinendam manutentionem, † & regulariter non est producendus in hoc interdicto, cum sufficiat pbare possessionem, & prætor tuetur possessorem §. retinendæ, instit. de interdict. Bal. in c. licèt causam. nu. 30. Berous nu. 63. de probat. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 588.

2 Tamen † in aliquibus casibus titulus est producēdus in hoc interdicto; nam si quis passus est probare dominium in hoc iudicio, sibi præiudicat; quia obstat sibi exceptio, dolo facis, dum petis illud, quod cito restituturus es. Ruy. consi. 127. nu. 19. lib. 5. & Lanfranc. in rub. de causa poss. & propriet. col. 1. ver. quinta cōclusio. vbi infert, ꝙ in iudicio retinēdæ admittitur exceptio tituli & eius pbatio, ex quo infertur, ꝙ dari possunt positiones & articuli de dominio, & non possunt tāquam impertinentia repelli. Bal. in l. ordinarij. C. de rei vendic. Bar. in l. si duo. § j. ff de acq. poss. & Lanfranc. in dicta quinta conclusione, hæc conclusio non est vera parte opponente, Alex. consi. 45. nu. 8. lib. 3. & dixi supra in c. de exceptionibus. nu. 2.

3 In † beneficialibus quando petitur manutentio, sufficit ꝙ possessor ostēdat titulum prima facie validum & iustum, c. ex insinuatione, vbi doctores de procur.

4 In rebus incorporalibus præsumitur possessio precaria, nisi titulus ostendatur, quia incorporalia possideri non possunt sine titulo, Io. Faber in § retinendæ, nu. 4. ver. & ideo nō videtur, insti. de interd. Capicius decis. 209. nu. 4. & 5. Menoch. de retinenda remedio 3. nu. 589. & seq. Ant. Augustinus lib. 3. decis. 772. incipiente, idem in Parmensi, & Menoch. in d. 3. remedio nu. 593. & nu. 683. dicit idem in beneficialibus, quando possessio est de recenti, secus si de antiquo, & ego dico, ꝙ in interdicto retinendæ in beneficialibus possessor non tenetur docere de titulo, si docet de possessione antiquiori, Paulus de Castro consilio 3. nume. 2. lib. 2.

5 Possessio † coloratur ex sententia lata super petitorio. Egi. decis. 577. Rebuff. in tract. de pacific. poss. nu. 193. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 597.

6 Et † ex sententia lata in possessorio plenario coloratur possessio. Rebuff. super consti. regijs, to. 3. de causa beneficiali poss. articulo 9. gl. j. in fine.

7 Et similiter † coloratur possessio, si probetur iuramento titulū antiquum esse deperditum, Menoch. in d. 3. remedio de retinenda, nu. 598. Sed hāc praxim nunq̃ vidi seruari, nā aut titulus est Apostolicus, & tunc si omittantur bullæ, remanent registra Papæ, ad quæ recursus haberi potest. Si verò titulus est Ordinarij vel Legati, tūc etiam registra Ordinarij vel Legati remanēt, ad quæ pariter potest haberi recursus, & si omnia perdita sunt, tunc requiritur probatio amissionis registrorū & tituli c. olim. de priuilegijs, & ibi gl. & Doctores, & pbata amissione tituli, requirit et pbatio publicæ vocis & famæ & cōis reputationis de titulo, vc; ꝙ ille fuit habitus cētus, & reputatus p rectore talis Ecclesię palàm & publicè, & sic sciēte & patiēte ordinario, & ꝙ p lōgū tp̄s possedit dictū beneficiū, & istis pbatis cū iuro rectoris credimus pbari titulū possessoris ad effectū manutētionis, nō aūt alterius possessori; quia turpius eijcitur, q̃ non admittit hospes, sed securius est impetrare nouā prouisionē, vel aliā gratiā à Papa, uel ab ordinario, cū titulus superueniens ab eo q datus re pōt, non mutat cām possessionis, ut dixi in tract. de acq. pos. in

in cap. de mutatione animi possidendi, & hæc omnia sunt iudici arbitraria, quæ possunt admitti, & non admitti, prout ipsi videbitur, Cosmus Guirner. in gl. pragmaticæ Sanct. in tit. de pacific. poss. §. ordinarij, in gl. inquirant, ad finem car. 308.

8 Titulum habēs † dicitur habere potiora iura. c. licèt causam, vbi Bald. num. 30. de prob. & propterea articuli super proprietate in hoc iudicio non sunt impertinentes, secundùm Menoch. de retinenda, remedio 3. nume. 734. & seq. vbi plura adducit, intellige parte non opponente, & non suspenso petitorio, vt dictum est supra.

9 Titulum † antiquiorem habens cū possessione præfertur habenti titulum iuniorem cum possessione, Menoch. in d. tertio remedio, num. 737.

10 Tituli † prioritas probari potest data instrumēti, testibus, bullis, vel rescripto principis, & confessione aduersarij, Menoch. in dicto 3. remedio, num. 737.

11 Et si † quilibet probat titulum & parem possessionē, ille qui probat meliorem titulum præfertur alteri, Menoch. in d. 3. remedio, nu. 738. & ibi vide, quādo vnus titulus sit melior altero, versi. quando vnus titulus.

12 Præscriptio † legitima habet vim tituli in seruitutibus, Menoch. de retinenda, remedio 5. nu. 52. & seq.

13 Lōga † possessio an sufficiat loco tituli l. apparet. §. si quis seruitutem ff. de itinere actuq; priuat. Menoch. de retinēda, remedio vlti. nu. 10. & sequentibus.

14 Titulus † præsumptus ad effectum manutentionis probandus est in his quæ contra ius vel contra principem præscribuntur, Menoch. de retinenda remedio vlt. nu. 24.

15 In † quasi possessione seruitutum, quando agitur cōfessoria, vel negatoria, est necesse probare titulū. Doctores. in l. si prius. ff. de noui operis nunciat. Barto. in l. j. §. hoc interdictum. ff. de itinere actuque priuat. nume. 7. Menoch. de retinenda, remedio 5. num. 39. & seq.

16 In † profanis verò non procedit c. ad decimas. de resti. spol. in 6. & ideo si aliqua cōmunitas possideat bona tēporalia, vel sit in quasi possessione iuris pascendi in certis terris, vel lignandi in certis syluis, tunc probata quasi possessione etiam nō producto titulo dictæ communitati datur manutentio, cum prædo tuendus sit in sua possessione, Mars. singulari 11. Capic. decis. 96. Plotus in repetit. l. si quando. nu. 97. C. vnde vi.

17 Et ille qui est in possessione, seu quasi, vsus aquæ debet in ea manu teneri ex officio iudicis, etiam, ꝙ nō probetur dominiū, donec causa discutiatur in plenario possessorio vel petitorio, Bart. in l. Aquilius. in fi. ff. de dona. & in l. de vsu, vbi pariter Bar. & Doctores. ff. de variis & extraordinarijs cognit. Ripa in l. rem quæ nobis. num. 20. ver. & dicit. ff. de acq. poss.

18 Titulus † quando requiratur in causis decimarum, & quis sit titulus necessarius in causis decimarum, dixi supra cap. secundò, latè ibi vide.

SVMMARIVM.

1 *Præferri debet in conflictu testium, vel probationum, qui titulum ostendit.*
2 *Præferri debet in conflictu titulorum, qui habet priorem datam tituli.*
3 *Præferri debet qui habet titulum potiorem & antiquiorem.*
4 *Antiquior possessio præferenda, & defendenda est.*
5 *Antiquior possessor præfertur habenti recentiorem possessionem cum titulo. licèt contrarium teneant multi, sed ibi sedere distinctionis omnia conciliantur. num. 6.*
7 *Antiquior possessor si perdidit suam ciuilem possessionem, non agit hoc interdicto.*
8 *Probationes & tituli quando pares sunt, quis præferatur in hoc iudicio, vbi plures casus ponuntur.*
9 *Præfertur in conflictu opinionum qui bonam fidem probauit.*
10 *Præfertur causa pia quando concurrit cum alia causa.*
11 *Præfertur possessio fauorabilis possessioni odiosæ.*
12 *Præfertur probatio specialis generali probationi.*
13 *Præfertur qui habet sententiam in petitorio, quando probationes sunt pares in possessorio.*
14 *Probationes quando sunt omnino pares, iudex potest quibus vult credere.*
15 *Præfertur, quando probationes sunt pares, ille qui habet pro se adminicula.*
16 *Possessio in beneficialibus ex titulo iustificatur.*
17 *Speculatoris opinio in pari casu probationis reijcitur.*
18 *Occupantis conditio an melior sit, quando plures habent iura in solidum super iurisdictione, vel alia re.*
19 *In solidum quando non habent iura, sed vterque probat possessionem, sentētia dari debet, ne vnus impediat alterum.*

Quis præferatur in hoc interdicto vti possidetis.
CAP. X.

1 Dictum est supra quando requiratur titulus in manutentione, nunc proximè videndum quis præferatur, † & in conflictu testium vel probationum is vincere debet, qui titulum ostēdit. c. licèt causam. de probat. Bartol. in l. si duo. ff. vti possid. Bald. consil. 420. col. vlt. lib. j. & consi. 489. lib. 3. Decius consi. 302. colum. 3. vers. concurrit etiam, & est ratio: quia habens titulum videtur habere potiora iura Gozadin. consi. 86. num. 6. Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. posses. num. 99. & 100. Plotus in l. si quando. C. vnde vi. nu. 101.

2 Et si † vtraque pars producat titulum, is vincere debet, qui probat priorem datam tituli, Bal. consi. 58. & 445. lib. 5. in fine, Ias. consi. 148. lib. 4. quod tamen declara, quando ab vno solo habuerunt titulos, secus si à diuersis; quia tunc inspicitur quis possideat de præsenti. Alex. consi. 136. col. 2. lib. 5.

3 Et † quando vtraque pars habet titulum, illa pars præferenda est, quæ habet antiquiorem & potiorem titulum, Bald. consil. 251. colum. 2. lib. 5. Doctores in d. c. licèt causam. de probat. Rebuff. super concordatis, in titu. de annatis, in glossa possessionem, versic. quintò debet vincere, in fine cart. 418. Alex. consi. 88. nu. 4. & 5. lib. 4.

4 Et † si quis probat antiquiorem possessionem, est præferendus & defendendus, etiam ꝙ possessio probetur per testes nulliter examinatos, Paulus de Castro consi. 3. col. 2. lib. 2. Io. Baptista Ferretus consi. 27. num. 1. & si probationes sint pares, præfertur, qui probat de antiquiori possessione; quia recentior possessio clandestina præsumitur, Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 725. & seq. sed habēs antiquiorem debet allegare in actis, ꝙ aduersarius clam possidet respectu suæ antiquioris possessionis, Alex. consi. 88. num. 12. lib. 5. Decius in c. licèt causam. nu. 95. & seq. de probat. quod limitat, quando habens antiquiorem tolerasset habentem iuniorem, Dec. ibi nu. 94.

5 Et † ille qui habet antiquiorem possessionem sine titulo, præfertur habenti iuniorem possessionem cum titulo in hoc interdicto, Bertrand. consi. 224. nu. 20. lib. 3. secundùm primam impressionem, Bal. consi. 420. nu. 8. lib. j. Francis. Marci. q. 197. nu. 2. & seq. parte prima: & est ratio, quia habens iuniorem possidet clam respectu habentis antiquiorem, Alex. consi. 88. nume. 12. lib. 5. & Plotus in l. si quando. nu. 100. C. vnde vi, dicit intelligi, quando uterque probat possessionem de præsenti, & unus probat antiquiorem, quòd illa præfertur etiam sine titulo; quia antiquior præsumitur iustior, Menoch. de retinenda, remedio 3. nume. 728.

6 Licèt † contrarium in hoc interdicto uti possidetis tenere uideantur Soci. Iun. consi. 146. nu. 30. lib. j. Plotus in l. si quando. num. 99. C. unde ui, dicentes, ꝙ habens possessionem de præsenti præfertur habenti antiquiorem cum titulo, saluo iure agendi in possessorio plenario habenti antiquiorem. Sed parcant mihi hi Doctores; quia si dicunt, quòd possessio recens est spoliatiua antiqui possessoris, uerum dicunt, sed si recens possessio nō est spoliatiua antiqui possessoris, non est manutenenda, sed antiquus possessor qui turbatur à recenti possessore manutenēdus est. qui probat etiam possessionem de tempore litis contestatę, Alex. consi. 23. lib. 6. & Soci. Iun. cōs. 126. lib. j. nu. 30. & ideo Plotus in d. l. si quādo. C. unde ui, dicit, ꝙ si præsens possessio est acquisita ui, clā, uel precario, & nō sit statim recuperata, sed antiquus possessor ex interuallo uelit illam recuperare turbando possessorem recentem, & non potest de iure, licèt incontinēti potuisset. l. si quis ad se fundum, C. ad leg. Iul. de ui pub. ubi Cyn. Bar. Bald. Alber. Saly. & alij, & Ripa in d. §. nihil commune. nu. 46. & seq. ff. de acq. poss.

7 Sed † uidendum est, an antiquior possessor amiserit suam ciuilem possessionem, an non; quia si perdidit etiam ciuilem, non potest agere interdicto retinendæ, ex quo non possidet nec ciuiliter, nec naturaliter, sed si non amisit ciuilem, utique ratione suæ ciuilis possessionis potest manuteneri remoto possidente, ui, clam, uel precario, de sua naturali possessione. l. cum seruus. ff. quod cum eo, Bar. in l. si duo. in princ. ff. uti possid. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 303.

8 In † dubio quę pars sit manutenēda, utputa qñ probationes in possessorio sunt pares, & tituli pares, uariæ sunt Doctorū sententiæ: una est, ꝙ detur sententia utrique continens uti possidetis, ita posideatis, uti refert Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 740. Secūda ut possessio sequestretur, donec in petitorio causa terminetur, ut per Menoch. ibi num. 742. Tertia, ꝙ forte quæstio dirimatur, ut per Menoch. ibi num. 747. Quarta fuit opinio, quòd iudex debet in causa supersēdere, atq; partes cōtēdentes in tali statu dimittere, ut per Menoch. ibi nu. 748. Quinta fuit opinio, ꝙ possessio diuidat̄, & pars uni, & alteri alia pars detur, ut p Menoch. ibi nu. 755. & seq. Sexta fuit opinio, ꝙ reus absolui debet, vt p Menoch. ibi nu. 755. & seq. Bar. ī l. si duo. col. pen. in prin. ff. uti possid. Socin. in l. si quis cum totum. not. 2. de excep. rei iud. Boer. decis. 239. Lanfranc. in rub. de causa poss. & propr. col. 12. uersic. tertia conclusio, dicit quod probationes actoris confunduntur per probationes rei, & mihi placet hæc opinio. Septima ut causa finiatur iudicis arbitrio. Bal. in c. licèt causam, nu. 28. de probat. Menoch. ibi nu. 762. Octaua, ꝙ in hac dubia quæstione pro decisione ad principem recurratur, ut per Menoch. ibi num. 775.

9 Verùm † in conflictu opinionum is uincere debet, qui bonā fidem

fidem probauit. Rebuff. super concordat. in tit. de annatis, in gl. possessionem, vers. septimò, cart. 419. & is habet bonam fidem, qui docet de titulo, Io. Fab. in §. retinendæ nu. 29. insti. de interdict. vers. item habet.

10 Et † quando vna possessio respicit causam piam, altera non, præualet causa pia. Corsett. sing. incipiente pia causa. Ias. in l. sed & si possessori, §. fin. ff. de iur. iur. Barbat. consi. 8. col. 10. lib. 2. & consi. 40. col. 17. in 3. vol.

11 Et † similiter si vna possessio est fauorabilis, altera odiosa, pręfertur fauorabilis, Barbat. consi. 29. col. 2. lib. j.

12 Et † si vnus probat in specie, alter in genere, is qui probat in specie præferri debet illi qui probauit in genere. Innocen. in c. auditis, de præscrip. vbi Imola, Barbat. consi. 25. col. 2. lib. 4. Decius consi. 302. col. 5.

13 Et † quando probationes sunt pares super possessione, tunc sententia super petitorio faceret agentem succūbere super possessorio. c. licèt causam, de probat. Abbas in c. pastoralis, nu. 17. de causa posses. & propriet.

14 Et † si omnino probationes sunt pares, iudex potest credere quibus vult, dummodo in actis faciat causam inserere, cur magis istis quàm alijs adhæreat. l. duo iudices. ff. de re iud. Bald. in l. cum magistratus. in fine. C. quando prouoc. non est necesse, Rebuff. super concord. in tit. de annatis, in glo. possessionem, vers. vndecima, cart. 420.

15 Et † in casu parium probationū, si vltra vna pars habet pro se præsumptiones, vel adminicula, præfertur alteri parti non habentis, Tiraquel. in tractatu le mort saisit le viff. parte 6. declarat. 5. nu. 11. & seq. vel præfertur qui habet plures testes, vel honestiores, Lanfranc. in dicta rubr. de causa posses. & propriet. versic. tertia conclusio, colum. 11. & qui melioribus, & efficacioribus probationibus probauit, Menoch. dicto 3. remedio, nume. 717. & seq.

16 In † beneficialibus possessio debet ex titulo iustificari, & nō sufficit docere de antiquiori possessione siene titulo, sed est necesse docere de titulo, secundùm Menoch. in dicto 3. remedio de retinenda; nume. 730. & sequen, sed vide quæ dixi supra in cap. proximo.

17 Vnum † notabile verbū dicit Speculator in tit. de petitorio & poss. §. fi. dum dat vnam cautelam, ꝙ debeat ille qui videt se æqualiter probare de possessione, sicut fecit pars adersa, ꝙ intret in possessionem armata manu lite pendente, protestando ꝙ hoc facit pro conseruatione suæ possessionis, & pręcipiat, vel denunciet aduersario sibi minando, ꝙ non audeat intrare possessionem; nam si aduersarius non audebit intrare possessionē, suspicabitur se posse repelli, & perdet suam possessionem. Sed ista cautela est valde periculosa: quia partes faciliter possent ad arma venire, Lanfranc. in rubr. de causa posses. & propriet. col. 12. versi. sexta conclusio. & in specie reijcit illam. Bald. in c. licèt causam. nu. 35. de probat. Boer. decis. 239. col. j. versi, alij, & Menoch. de retinenda, remedio 3. nu 741.

18 Aliquando † competit ius aliquibus in solidum super possessione alicuius rei, vtputa Episcopus & Archidiaconus habēt in multis locis iurisdictionem & quilibet in solidum; tunc an sit melior conditione occupantis, vel possessio sit vtrique adiudicanda, vel aliàs sit prouidendum, vide Io. Fab. in §. retinendæ. nume 29. versic. credo vltra aduertendum, inst. de interdictis.

19 Sed † si non probat quilibet in solidum, sed vterque probat possessionem, debet dari sententia, quòd vnus non impediat alterum. l. si duo. in fine. ff. vti possidet. Io. Fab. in §. retinendæ. nume. 30. instit. de interd. & si tunc esset timor scandali, tunc potest fieri sequestrum, & multa exempla ponit ibi Ioan. Faber num. 30. versi. vnde.

SVMMARIVM.

1 *Turbatione consistit tota materia vti possidetis.*
Interdictum vti possidetis datur contra turbantem. ibid.
2 *Interdictum hoc competit contra diffamatorem, qui vadit diffamando, ꝙ res non est talis possessoris.*
Turbans verbaliter, possessorem dicitur turbare. ibid.
3 *Turbans me vti iure seruitutis, mihi competit interdictum.*
4 *Vsufructuario impeditus à domino competit interdictum vti possidetis.*
5 *Turbatur quis ex iniustitia, & mandato iniusto.*
6 *Turbatio possessionis vim includit.*
7 *Turbare dicitur qui se opponit; quia dicitur contrarius, & contra me ponere.*
8 *Turbat etiam ille qui impedit alium possidere, licèt se possidere nō contēdat.*
9 *Turbatio facti est locare rem per alium possessam.*
10 *Turbatio inducitur ex quacunque molestia, & ex prohibitione vtendi competenti alteri super aliqua re.*
11 *Turbare dicitur, qui negat aduersarium suum possidere, & asserit se solum possidere.*
12 *Turbare dicuntur laboratores scienter laborantes in re aliena.*
13 *Turbare dicitur, qui ingreditur possessionē alterius ex decreto iudicis nullo.*
14 *Turbat qui à iudice obtinet, vt possessio alterius sequestretur.*
15 *Colonus turbat dominum, quando alteri respondet de fructibus vel pensionibus prędij.*
16 *Turbare dicitur qui capit fructus rei meæ me absente.*
Turbare dicitur qui aufert rem meam. ibid. ad fidem.
17 *Turbare dicitur qui aufert arma vel insignia alterius.*
18 *Turbare dicitur qui asserit se habere ius vel seruitutem in re mea.*
19 *Turbare dicitur me impedientem vti seruitute fundi in illa possessione.*
20 *Turbare dicitur qui impedit arare, colere fundum, & fructus colligere.*
21 *Turbat qui minatur colonis.*
22 *Turbat qui facit sepem, murum, & similia, ne per fundum iter faciam.*
23 *Turbare dicitur vendens & tradens rem alterius.*
24 *Turbat qui prohibet me in meo ædificare.*
25 *Turbat, qui serit in meo, me ibidem existente.*
26 *Turbat, qui plantat, & incidit arbores in meo.*
27 *Turbat, qui ponit agricolas in re mea, tanquam in sua.*
28 *Turbare dicitur, qui intrat in re mea me absente.*
29 *Turbant vendentes panem, quando soli alteri venditio panis data est.*
30 *Turbat, quando quis alteri soluit, quàm domino.*
31 *Turbare dicitur, qui mihi resistit.*
32 *Turbat, qui pręsentat, quando alius est in quasi possessione præsentandi.*
33 *Turbat, qui prohibet mihi solui censum, vel pedagium, mihi debitū, in cuius quasi possessione exigendi sum.*
34 *Turbare dicitur iurisdictionem, qui impedit loca publica.*
35 *Turbatur, qui est in possessione eligendi, ab alio, qui non est in possessione, & elegit.*
36 *Confessoria, vel officium iudicis intentatur, quando Ciuitas Florentina eligit potestatem, qui non admittitur in Ciuitate Perusij.*
Eligens potestatem, qui non admittitur à Ciuitate Perusina, non turbatur, secus si alius eligit, & admittitur, tunc turbatur. ibid.
37 *Eligentes contra electum quando possunt intentare interdictū vti possidetis.*
38 *Spoliatus turbare potest spoliatorem in possessione rei, super qua est cōmissum spolium.*
39 *Patroni non turbantur in possessione iuris præsentandi per collationem ordinarij.*
40 *Turbare non dicitur, qui errat.*
41 *Turbatio possessionis facta à non possidente probari debet.*
42 *Turbationis modum quis exprimere tenetur.*
43 *Cauere cogebit iudex eum qui turbat ad fauorem turbati timentis offendi.*
44 *Iniuriarum actione agi potest contra turbantem & pariter criminaliter.*
45 *Turbatio proponitur dupliciter, aliquando via interdicti, & aliquando via exceptionis.*
46 *Vi turbatiua accusari potest, qui nulliter in possessionem missus est.*
47 *Dolus requiritur, vt quis possit accusari de vi turbatiua.*
48 *Turbantes fines vel terminos qua pęna puniantur.*
49 *Terminos mouentes iuratur in litem.*
50 *Episcopi, & clerici non debent turbari in eorum officijs.*
51 *Turbans diuinum officium potest excommunicari, & eijci de ecclesia.*

De turbatione in interdicto vti possidetis.
CAP. XI.

1 Tota † ista materia interdicti vti possidetis cōsistit circa turbationes possessori per alium illatas in possessione, & hoc possessorium ob id competit contra turbantem aliquem in sua possessione, siue turbatus asserat se possidere, siue non, Imola & Doctores in c. licèt causam, de probat. Bart. in l. si prius. ff. de operis noui nun. Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 471.

2 Competit † etiam hoc iudicium contra diffamatorem, qui vadit diffamando, ꝙ res, vel possessio non est talis possessoris, vel est in mala fide, & ob hanc causam non reperiuntur laboratores rei. l. vim facit. ff. de vi & vi arm, Bar in l. j. §. huius interdicti. ff. vti possid. nu. 2. Lanfranc. in rub. de causa poss. & propriet. col. 10. versi. secunda conclusio, Innoc. & Doctores in c. 2. de rest. in integ. & Neuizan. cons. 83. num. 11. vbi ꝙ turbans verbaliter, possessorē dicitur turbare, Decius verò in c. licèt cām, nu. 201. & 204. de probat. dicit, ꝙ pro turbatione verbali non datur interdictum vti possidetis, ideo Plotus in in l. si quādo, C. vnde vi, nu. 102. ponit praxim remouendi has molestias verbales, vide etiam Menoch. de retinenda, remedio 3. nu. 293. & seq.

3 Competit † etiam contra impedientem me vti iure seruitutis super illa re, Bartol. in l. si duo. §. 2. ff. vti possid. Lanfranc. in rubric. de causa possess. & propriet. colum. nu. 10. versic. tertia conclusio.

4 Cōpetit † similiter vsufructuario, qui impeditur à domino vti frui fundo, & accipere fructus; quia turbatur à domino in quasi possessione vsufructus, non autem fundi, glos. in l. ait prætor. §. ei qui. ff. ex quibus caus. maior. in integ. rest. Cyn. l. j. C. vti possid. Barto. in l. naturaliter. in princip. ff. de acquiren. possess. Lanfranc. in dicta rubric. de caus. poss. & propriet. colum. 10. versic. quarta conclusio. Si verò turbatur à tertio in perceptione vsufructus, debet dicere in libello, ꝙ turbatur in possessione fundi quem possidet naturaliter, Lanfranc. in d. rub. conclus. 10. versic. quinta conclusio.

5 Turbatur † quis ex iniustitia & mandato iniusto, Decius in c. si quando. nu. 2. de rescript.

6 Turbatio † possessionis vim includit. l. extat. ff. quod met. causa,

sa,& l.creditores ff.ad leg.Iul.de vi.Menoch.de retinẽda, remedio 3.nu.370.& fieri dicitur per quancunq; molestiam & impedimentum illatum possessori.Rebuff.super consti.reg. to.3. in tract.de materia possessoria,art.j.gl.2.nu.36.

7 Et † qui se opponit, dicitur turbare; quia dicitur contrarius, & contra me ponere, Rebuff.super constit.regijs,tomo 3.artic.j. gloss.2.nume.29 car.254.Paris.consi.126.num.8.& seq.loquitur de oppositione facta in iudicio, lib.4.& Menoch. in d.3.remedio,num 498.Lanfranc.Balb.decis.181.dicit ꝙ ex negatione intentionis quis turbatur.

8 Turbat † etiam ille qui impedit alium possidere, licèt se possidere non contendat.l.prima,§.restituendæ. in fine. ff. vti posside. & qui resistit possessori, Menoch. in d.3.remedio, numero 504.

9 Turbatio † facti est locare rem per alium possessam, Paris. consil.126.nume.6.& sequen.lib.4.quia ego possessor sum impeditus vti re mea, Alexan.consi.80.nu.9.lib.2.Menoch.d.3.remedio,num.481.

10 Et † inducitur turbatio ex quacunque molesta, & ex prohibitione vtendi iure competenti alteri super aliqua re, Cęphal. consi.76.nu.2.& 3.Menoch.de retinenda, remedio 3.nu.297. & seq.& nu.503.

11 Et † qui negat aduersarium suum possidere asserens se solum possidere,turbare dicitur,Menoch.de retinenda, remedio 3.nume.468.

12 Laboratores † terrarum, & operarij scienter laborantes in re aliena turbare dicuntur,secus si ignoranter.Bald.consi.144. lib.j.& Menoch.de arbit.iud.lib.2.casu 354.nu.38.& de retinenda,remedio 3.nu.314.

13 Et † qui ingreditur possessionem alterius ex decreto iudicis nullo,vel inualido,turbare dicitur.Berous consi.45.nu.6.lib.3. Menoch.in d.3.remedio,nu.474.

14 Et † qui à iudice obtinet,vt possessio alterius sequestretur,turbat,Fely.in c.licèt causam.nu.11.de probat.Paris.consi.126.nu.5.lib.4.Menoch.de retinenda,remedio 3.nu.475.

15 Colonus † turbat dominum cum alteri tradit fructus, vel pẽsionem prædij,vel alterius rei ipsius domini, vel cum permittit alium hæc capere contra voluntatem domini,l.quamuis.§ j.ff. de acqui.poss.Fely.in dicto c.licèt causam. num.11. de probat. Rebuff.super constitutionibus regijs,tomo 3.in tract. de materia possess.art.j.gloss.2.nume.7.car.252. Menoch. in d.3.remedio,nu.476.& seq.

16 Et † qui accepit fructus rei meæ me absente per vim,turbare dicitur,Bald.in l.post sententiam.num 3. C.de sentent.& interloquut.omnium iudicum,Rebuff.super constit.regiis,tomo 3. de materia possess.artic.j.glo.2.nu.8.car.252.& Menoch. dicto 3.remedio,nu.482.

Et qui aufert rem meam,turbare dicitur, l. si duo,§.itẽ videamus si actor.ff.vti possid.Rebuff.in dicta glo.2.nu.9.Menoch.in dicto 3.remedio,nu.483.

17 Et † qui delet arma,vel insignia alterius,turbare dicitur,Rebuff.in dicto tract.de materia possessoria,arti.j.glo.2. nume.32. & seq.vbi dicit,quòd delens arma est puniendus, etiam crimine læsæ maiestatis,si sunt arma Principis deleta,Menoch. in dicto remedio,nu.502.

18 Asserens † se habere ius, vel seruitutem in re mea,me turbare dicitur, Barto.in l.Męuius.§.fundo.nume.6.ff.de leg.2.& est ratio; quia res non est mihi libera, Rebuff. super dictis constit. reg. de materia possess. articu. j.glos.2.nume.10.Menoch.in dicto 3.remedio,nume.484.

19 Et † similiter impediens me vti seruitute fundi,in illa possessione seruitutis turbare me dicit, Bart.in l.j.§.hoc interdictũ. col.2.ff.vti poss.si seruitus habet causam continuam,Rebuff.in d.gl.2.nu.11.& seq.& Menoch.in d.3.remedio,nu.485.& etiam impediens me vti re mea,Menoch.ibi nu.487.

20 Et ille † qui impedit arare colere fundum,fructus colligere, turbare dicitur, l.vim facit, §. j. ff. de vi & vi armat. Bald. consi. 446.colum.j.lib.3.Rebuff.in dicta glos.nume.13.Menoch.in dicto 3.remedio,num.486.

21 Et † qui minatur colonis,turbat.Rebuff.in d.gl.nu.14.& Menoch.in d.3.remedio,nu.488.

22 Et ille † qui facit sepem,murum,& similia,ne per fundũ iter faciam turbat,Rebuff.in d.2.gl.nu.15.& Menoch.in dicto 3.remedio,nu.489.

23 Vendens † rem alterius,& alteri tradens,turbare dicitur, Rebuff.in d.2.gl.nu.21.Menoch.in d.3.remedio,nu.491.

24 Et † qui prohibet me in meo ædificare,turbat,Rebuff.in d.2. gl.nu.22.& Menoch.in d.3.remedio,nu.492.

25 Et † qui ferit,aut colit in meo me ibidem existente, turbare dicitur,Rebuff.in dicta 2.glos.nume.23.& Menoch. in dicto 3. remedio,nume.493.

26 Et † qui plantat in meo, & qui incidit arbores meas, turbat, Menoc.in d.3.remedio,nu.494 & 495.Rebuff.in d.2.gl.nu.24.

27 Et † qui ponit agricolas, vel intrat in re mea tanquàm in re sua,turbat.Rebuff.in d.2.gl.nu.17.& seq.& nu.30.& Menoch.in d.3.remedio,nu.498.

28 Et † qui me absente,& ignorãte intrat in possessione rei meę, turbare dicitur in mea ciuili,Rebuff.in d.2.gl.nu.31.Menoch. in d.3.remedio,nu.500.

29 Si † alicui datum est ius coquendi,& vendendi panem,& similium rerum,si aliis vendunt turbant eum,Rebuff.in d.gl.32. nu.32.& Menoch.in d.3.remedio,nu.501.

30 Et † si quis sciẽter alteri soluit quàm domino,turbat,Rebuff. in d.2.glo.nu.25.

31 Resistens † qui dicitur me turbare,Rebuff. super constitu.regijs tomo 3.art.j.gl.2.nu.37.car.255.

32 Et † non solum cadit turbatio in rebus corporalibus, sed ẽt in incorporalibus, & ideo si quis est in quasi possessione iuris præsentandi,& alius præsentat me incõsulto,turbat me in mea quasi possessione,Rebuff.super dicta gl.2.num.26.& Menoch. in d.3.remedio,nu.496.

33 Prout † turbat si quis prohibet mihi solui censum, vel pedagium debitum,in cuius quasi possessione exigendi ego sum, Rebuff.in d.gl.2.nu.28.& Menoch. in d.3.remedio,nu.497.

34 Turbare † iurisdictionem censetur, qui impedit loca publica,Io.Cęphal.consi.79.num.j. & turbantes dolosè superioris iurisdictionem puniuntur crimine læsæ maiestatis, vel arbitrarie.Io.Cęphal.consi.38.num.9.& quam pœnam possit imponere delegatus,si turbetur in sua iurisdictione,Dec. in c.quia quæsitum.nu.91.de offic.deleg.

35 Turbatio † possessionis in istis incorporalibus est, quando possidens eligit, & alter qui non possidet pariter eligit sciente possessore,& tunc possessor turbatur in sua possessione, Barto. in l.1.§. huius autem interdicti. nume. 3. versicu. secundo modo.ff.vti possid.

36 Ideo † si Ciuitas Florentina eligit potestatem in ciuitate Perusina,& in electione non turbatur Ciuitas Florentina, sed nõ admittitur Perusij electus à Florentinis & nõ impeditur in electione ciuitas Florentina, sed electus non admittitur,& tũc interdictum vti possidetis non habet locum, sed confessoria vtilis,vel officium iudicis,vel vtilis actio in rem, secus verò si alius vellet eligere,tunc enim habet locum interdictum,Bar.in l.j.§. huius autem intedicti, nu.3. ff. vti possid. Menoch. de retinenda d.3.remedio,nu.143.

37 Eligentes † contra electum quando possint intentare interdictum vti possidetis, cum regulariter non possint; quia ab eo non turbantur in electione,Innocen.in cap.2.de restit.in integrum,vbi etiam Doctores,Bart.in d.l.j.§. huius autem interdicti.in fine,vers.sed quæro.ff.vti possid.Menoch.in d.3.remedio, num.149.& seq.

38 Turbare † potest spoliatorem in possessione rei spoliatus; quia talis spoliator non est manutenendus, ex quo possidet vi, & illi qui possidet vi,clam, vel precario, nõ datur interdictum vti possidet.l.j.ff.vti possid.vbi Doctores,Lanfrancus,in rub.de causa possess.& propriet. colum.13. versic. septima conclusio, declara vt supra c.2.

39 Quasi possessione † iuris præsentandi patroni in beneficio iuris patronatus nõ turbantur per collationem ordinarij factã sine mentione iuris patronatus, Calder. consi.15. de iur. patro. Decius consi.126.col.fi.ratio est: quia quando ordinarius confert videtur conferre sub conditione,si domino placuerit, Rota decis.10.de iur.patr.in antiquis,& ex alio; quia collatio non facta mentione iuris patronatus est subreptitia, Lapus allegat. 96.nume.4.

40 Turbare † non dicitur,qui errat, Bal.in disputatione accusatus de vi turbatiua,col.antepe.vers.secundò quæritur,Alex.cõsi.73.nu.6.lib.3.secus si non errauit,Rebuff.super constit.regijs, art.j.de materia possessoria gl.2.nu.41.

41 Turbatio † possessionis facta à non possidente probari debet, videlicet quòd turbatus in sua possessione debet probare, quòd turbatur ab eo qui non possidet.Bar.in l.j.§.huius autem. in princ.ff.vti possid.Paris.consi.112.num.72.lib.1.Cassan.super consue.Burg.rub.7.§.j.glos j.nume.3.Alexand.consi.88.lib.5. de stylo Curiæ Roma.non sunt probandæ molestię,sed sufficit, quòd aduersarius sustineat litem; quia si non molestat, cedat liti in actis, pro quo Alexand.consil.73.colum.3.vol.2.Decius consi.694.col.2.Paris.consi.54.colum. 3.vol.3.Socin.Iun.consi. 18.col.3.vol.2.

42 Et † tenetur quis exprimere modum & qualitatem turbationis, vtputa quia pars opposuit, vel negauit actorem possidere,Bart.in l.j.§.interdictum.circa finem.ff.vti possid.Bald.in c.licèt.col.2.de proba.& ibi Felyn.not.12.Rebuff.in d. glos.2.num. 39.cart.255.

43 Turbatus † si probabiliter timet offendi in possessione, vel in persona,iudex coget partem cauere,ne molestet possessorẽ, Plotus in l.si quãdo.C.unde ui,nu.108.circa medium, uide infra in cap. de cautione.

44 Contra † turbantem actione iniuriarum agi potest, & pariter criminaliter accusari,Rebuff. super constit.reg. de materia posses.art.j.gl.2.nu.44.& seq.cart.255.

45 Proponitur † turbatio dupliciter,aliquãdo via interdicti, & aliquando via exceptionis.l.j.§.est hoc interdictum,in fine.& §. interdictum autem.ff. vti possid. quia possessori nõ datur actio, sed exceptio, cum sufficiat ei, quod possideat, vt declarant ibi gloss.& Doctores.

46 Vi † turbatiua accusari potest, qui nulliter in possessione missus est, Barto.consi.163.lib.j. Socin.consi.18.colum.8. versic.de actibus lib.j.

47 Et † vt quis possit accusari de vi turbatiua vigore statuti,requiritur dolus turbantis, Ange.de Aret. in tractatu maleficiorum in verbo scienter,& dolosè nu.2.

48 Turbantes † fines,vel terminos,qua pęna puniantur. Decius in c.ex literis, num.77. de probat. intellige in dolosè turbante, vt per Decium ibi.

49 Et † contra terminos mouentes iuratur in litem, Plotus in l. si quando.C.vnde vi,num.726.& Hieronym. de Monte in tracta.finium regund.c.69.

50 Episcopi, † & ecclesiastici non debent turbari in eorum officiis,l.consulta.C.de testibus,Decius in c.significasti.nume.18. de offic.delega.

51 Et † turbans diuinum officium potest excommunicari, & eijci de Ecclesia,glo. in c. dilectis. de appellat. & ibi Decius nu. 19.vbi quòd de iure ciuili aliter punitur,auth. sed nouo iure. C. de episc.& clericis.

SVMMARIVM.

1 *Pęna legis Iuliæ incidit,qui turbat aliquem cum violentia.*
2 *Pęna constitutionis Aegidianæ contra turbantes possessores.*
3 *Pęnæ constitutionis Aegidianæ sunt subrogatæ in locum pęnarum iuris communis.*
4 *Pęna quando fisco applicatur,criminaliter proceditur.*
5 *Dolus requiritur,vt quis possit condemnari pęna constitutionis.*
6 *Dolus quomodo probetur.*
7 *Culpa lata probare sufficit,quando verba statuti sunt directa turbantem.*
8 *Lata culpa quomodo probetur.*
9 *Lata culpa quomodo probetur in constitutione.*
10 *Turbans propter constitutionem ad quæ teneatur.*
11 *Pęna non excusatur turbans prætextu alicuius tituli,nisi à possessore titulum habuerit.*
12 *Pęna ex constitutione augetur ad medietatem valoris rei super qua turbatio facta est.*
13 *Iniuriarum actione agitur contra turbantem de iure communi.*
15 *Vi turbatiua accusari potest is,qui positus est in possessione vigore mandati iniusti.*
16 *Accusari non potest criminaliter qui negat possidere possessorem.*
17 *Vis publica qualiter committatur.*
18 *Dolus probari debet,quando agitur ad pęnam.*

Criminaliter an agi possit in hoc interdicto de iure communi,vel ex Constitutione 67.lib.4.Aegidianarum Const. CAP. XII.

1 Turbans aliquem in sua possessione cũ violentia,incidit in pœnam. l.Iuliæ de vi priuata,vt in l.creditores,& l.fi.ff.dicto tit.de vi priuata.& l.in possessionem C.eo.titu.de vi publica,& priuata,Bossius in practica criminaliter in titu.de pluribus violentis. nu.4.

2 In prouincia Machiæ,in constitutionibus Aegydianis lib.4. cap.67.infrascripta constitutio reperitur,videlicet.Hac præsenti constitutione decernimus,& districtius inhibemus,ne aliqua Ciuitas, vel Communitas, seu specialis persona, cuiuscunque gradus & conditionis existat,audeat propria auctoritate possessionem alicuius turbare,nec ius sibi dicere in eadem, sed super ea adeat iudicem competentem, & si contrafactum fuerit, vel mandatum, præter rei restitutionem & damni satisfactionem & turbationis cessationem, & iuris sui, si quod habeat, amissionem,in odium inuasoris,& violenti spoliatoris:si Communitas trecentorum florenorum auri pęnis puniatur, singularis persona vigintiquinque florenorum auri pœnæ subiaceat ipso facto, & à dicta pęna non excusetur prætextu alicuius tituli,nisi habuerit illum à possessore,& illius traditionem, vel nisi habuerit licentiam à iudice, possessore præsente, vel requisito concessam. Adiicimus constitutioni prædictæ, ꝙ quantum ad occupationem, & inuasionem per quã singularis persona aliũ possessorem priuauerit, vel possessorem non admiserit redeuntem,si dicta pœna supra distincta sit minor quàm valor rei occupatæ,siue inuasæ, augeatur dicta pęna vsque ad valorem rei, & quantum ad turbationem per quam quis possessione non priuetur; si fit minor medietate valoris rei, suppleatur pœna vsque ad medietatem valoris rei in qua committitur violentia turbatiua.

3 Et † ideo turbans potest in vim huius constitutionis condẽnari ad pœnas,de quibus in ea,quæ pœnæ sunt subrogatæ contra molestantes in locum pœnarum inflictarum de iure communi,Bald.in c.licèt causam.in fine de prob.Alex.consi.82.nu. 7.lib.j. Afflict. decis.84.

4 Et † proceditur criminaliter, quia regulariter mulcta Fisco applicatur, l. mulctarum. C. de modo mulctan & dixi in tract. de rest.spol.cap.26.nu.14.super ista constitutione, quia pro dãno dato per vim criminaliter proceditur,dicit Bart.in l. fi. col.j. ff.de priuat.delict.Bossius in tractatu criminali in tituto de pluribus violentijs,nu.48.& criminaliter proceditur vigore huius constitutionis & statutorum, practica Papien. in forma libelli pro possessione turbata,in princ.num.4.Afflictus decis.84. nu. 1.in fine,vbi dicit, ꝙ quotiens pœna applicatur Fisco,causa dicitur criminalis,Alex.d. consi.82. num.7. Ripa in rubr. ext. de iud.num.101.& faciunt ea quæ congerit Menoch.de retinẽda, remedio 3.num.603.& seq.q.76.

5 Et † cum ista constitutio sit directa contra personam turbãtis,requiritur dolus,ad hoc vt quis condemnari possit criminaliter de turbata possessione, Angel. de Aret.in tract.maleficiorum in verbo scienter & dolosè,nu.2.Bossius in tractatu criminali,in titulo de pluribus violẽtiis,nu.49. aliàs datur absolutoria,Menoch.de retinenda,remedio 3.nu.611.

6 Dolus † probatur ex indiciis perspicacibus.l.dolũ.C.de dolo, Aymo consi.8.nume.1. Paris. consil.46.lib.j.Roland.consil.11. nume.9.lib.3.& dixi in c.vt minorum constit.Egyd.gloss.8.nume.182. aliqua ponit Menoch. in d.3.remedio, à nume. 618. vsque ad num.662.

7 Et † quando statutum dirigit verba contra turbantem possessionem alterius; tunc sufficit probare latam culpam, §. quia tamen.inst.vi bonorum raptorum, & l.si quis in tantã, C. vnde vi,Bart.in l.j.§ j. ff. si mensor falsum modum dixerit, Menoch. in d.3.remedio,nu.614.

8 Lata † culpa probatur,probato dolo,astutia,& negligentia,l. magna negligentia culpa est,ff.de verb.sig.& magna negligentia est culpa lata.l.2.C.arbitr.tutelæ, & culpa quæ in omittendo committitur,dicitur causata per negligentiam,Alex.consi.50. nu.9.lib.1.& ideo latæ culpæ est non intelligere, quod omnes intelligunt.l.latæ culpæ.223.ff.de verb.sig.Bar.in l.quod Nerua. ff.depositi,facit l.cedere.§.fi.ff.de verb.sig.& Rebuff. in d. l.latæ culpæ,ver.itaque.car.976.

9 Vel † potius dicas probari latam culpam probando, ꝙ propria auctoritate sine licẽtia iudicis, vel mãdato possessoris iuit ad meam possessionem turbando me in mea possessione,vt ꝓbatur in constitutione ibi,non audeat propria auctoritate possessionem alicuius turbare, secundò quando ius sibi dixit in eadem re non eundo ad iudicem,contra l.extat.ff. quod met.causa,& dixi in d.c.26.num.9.de resti.spol.

10 Et † talis turbans tenetur primò ad cessationem turbationis. ibi,& turbationis,secũdò ad satisfactionem damni.ibi,& damni satisfactionem, tertiò perdit ius si quod habet, quartò mulctatur pœna pecuniaria,vt patet in constitutione, vide quæ dixi in c.26.num.11.& seq.

11 Nec † excusatur à pœna prætextu alicuius tituli, nisi habuerit titulum à possessore,& illius traditionem,cum non sufficiat titulus solus, sed requiritur consensus possessoris de iure ad capiendam possessionem.l.si ex stipulatione. ff. de acquiren. possess.vbi Ias. & alii & dixi in dicto cap.26.nume.18.vel iudicis decretum, vel licentia concessa possessore præsente, vt dixi dicto cap.26.num.20.

12 In † turbatione,si pęna supra posita minor est medietate valoris rei,suppleatur vsque ad dictam medietatem valoris rei,in qua committitur violentia turbatiua,adeo ꝙ pęna augetur secundùm valorem rei,vide quæ dixi in d.c.26.nu.21.

13 Hæc † enim ex forma constitutionis, sed de iure contra turbatorem non agitur criminaliter, sed solùm actione iniuriarũ, Bar.in l.extat nu.4.ff.ꝙ met.causa,Bald.consi.82.& consi.261. lib.5.Corn.consi.100.num.2.ad finem lib.2.Menoch.in d.3.remedio,num.549.& seq.& num.606.versi.iure communi, Rebuff.super constitut.regijs,tomo 3.de materia possessoria,arti.j. glo.2.num.44.dicit,ꝙ temerarius turbator tenetur actione iniuriarum,& criminaliter accusari potest.l.seruus j.ff.de actio.& oblig.glo.in l.si duo.ff.vti possid.& Bal.consi.493.lib.2.& idem Rebuff.nu.45.vbi dicit esse verum, postquàm iudex imposuit perpetuum silentium turbanti, secus est durante lite, & dicunt ambo esse possessores,vt docet Bald.in quęstione,accusatus de vi turbatiua,col.10.& ob id dicit, ꝙ in Regno Franciæ nunquã vidit criminaliter accusari ex sola turbatione, nec agi iniuriarum,sed fit condemnatio contra turbantem ad damna, expensas,interesse, nec ego in Romana Curia in Rota,vel alio Tribunali Ecclesiastico ex sola turbatione vidi aliquem accusari criminaliter,vel agi contra eum iniuriarum, sed contra turbantẽ probata possessione possessoris datur mandatum de manutenendo cum inhibitione,& hoc modo finiuntur hæc iudicia,& postea proceditur in petitorio,vel in possessorio plenario,& illeq obtinet;si possessor est,absoluitur, & actor condemnat̃ in expensis:si verò actor obtinet,condemnatur reus ad restitutionẽ possessionis cũ fructibus & expẽsis, & hæc mihi vr̃ vera praxis. Sed in prouincia Marchiæ & Curia generali non est in vsu interdictũ vti possideris, sed omnes causæ vt plurimũ pro turbatione

bationē fiunt criminalis,cum possent ciuiliter (vt supra dictum est) tractari.

14 Si † verò communiter vis publica,tunc agi,potest lege Iulia de vi publica,vt per Rebuff.in d.2.gl.num. 46. & sequen.& dixi supra in prin.Menoch.in d.3.remedio nu.55.& nu.552.;vbi dicit,ꝙ iudicium criminale potest cumulari cum ciuili.

15 Et † accusari potest de vi turbatiua , quando quis est positus in possessione vigore decreti iniusti,Barto.consi.132.Marianus Socin. consi.17.colum.7.& sequen.lib.j.& consi.158. colum.5. versic.primus casus.lib.2.& Ias.in l.iustè possidet, nume.12.ff.de acquiren. possess. dicit, quòd positus in possessione ex primo decreto iudicis non rite interposito incidit in pœnas.l. meminerint,& nume.24.& seq.

16 Et † ideo sola negatio turbantis quòd reus non possidet, sed ipse turbans possidet, non sufficit,vt reus possit accusare turbātem criminaliter,Cuman.in l.si prius.nu.9.ff.de no.oper.nunc. Bertach.in repertorio,in verbo turbatio , quia hæc negatio nō est vis publica,nec priuata.

17 Sed † vis publica committitur, quando quis villas expugnauerit,& expilauerit cū armis,& talis expilator pœna capitis punitur,l.penult.ff.de vi publ. quia expilare nihil aliud est , quàm æquare,& nihil relinquere,Rebuff.in l.hostes 118.ff.de verb.sig. cart.64.;.prout fecerunt homines cuiusdam Communitatis cōtra possidentes in territorio dictæ Communitatis, qui propter tale scęlus pœna capitis puniri debuissent,nihilominus ad pœnam constitutionis condemnati fuere.

18 Cum † verò agitur ad pęnam vigore statuti imponentis pęnam personę turbanti,tunc requiritur, ꝙ probetur culpa & dolus turbantis l. 3. ff. de iniur. & tunc quælibet iusta causa excusat à pœna.l.prima,in fin.ff. de abigeis, practica Papien. in forma libelli de turbata possessione, versic. & in ea nititur ipsum, num.2.versi.primo casu.

S V M M A R I V M.

1 *Cautio debet præstari per turbatorem ei,qui obtinuit manutentionem.*
2 *Cautio ista debet durare donec finiatur iudicium in petitorio.*
3 *Cautio ista datur, quando agitur confessoria tandiu duratura , quandiu quis doceat de iure suo,& sub qua forma.*
4 *Cautio ista debet præstari sine præiudicio amittendæ seruitutis , quando negatur seruitus.*
5 *Cauere debet reo conuento actor in negatoria de non impediendo vsque ad iudicium finitum.*

De cautione præstanda ei , qui timet turbari.
CAP. XII.

1 Si † verò cui concessum est mādatum de manutenēdo, & timet turbationem propter aduersarij potentiam,iudex potest cogere turbatorem ad cauendum , ne impediat possidētem vti pacificè sua possessione iuxta doctr.Bar.in l.j.§. interdictum.in fine.ff.vti possid.& in l.j.q.4.& 5.C. vti possid. & Aret. in §. quadrupli.nu.48.& seq.inst.de actionibus, Paulus de Cast. consi. 3. lib. 2.Puteus decis.61.lib.3.vbi dicit, molestantem cogi posse ad cauendum de vlterius non molestando in futurum, sub pœna damnorum,expensarum,& interesse,& declarare quòd eorum molestationes,& impedimenta fuerunt,& sunt illicita.

2 Et † ista cautio an debeat esse perpetua de non turbando possessorem,vel ad tempus,& dic durare debere, donec finiatur iudicium in petitorio Bart.in l.j.§.hoc interdictum.nu.11.& Menoch.in d.3.remedio de retinenda num.818.q.96.

3 Et ideo quando agitur confessoria pro seruitute viæ, datur ista cautio tādiu duratura , quandiu quis doceat de iure suo sub ista forma se non impediturum seruitute vtentem. l. si de via. ff. de aqua quotidiana & æstiua,vbi gl.& Doctores.

4 Et † quando negatur seruitus, caueri debet sine præiudicio amittendæ seruitutis d.l. si de via, & glo. in l.is cuius.ff.si seruit. vend.& d.l.eius.eodem tit. & in nouo opere faciendo vel nunciando caueri debet l.is §.idemq;.ff.de noui oper.nunciat.

5 In † negatoria actione actor tenetur cauere reo conuento de non impediendo vsq; ad iudicium finitum in negatoria l.7. ff.de aqua quotid.& æsti.Menoch.de retinenda, remedio quinto,nu.55.& ista cautio tāto tempore durare debet.De aliis cautionibus de damno infecto,& similibus, hic non est tractandū, sed ad sua loca aptiora seruentur.

S V M M A R I V M.

1 *Probatio quomodo fiat.*
2 *Probari debet in hoc iudicio duo substantialia,primum possessio actoris,secundum turbatio conuenti.*
3 *Turbationem prætendens,probare debet actum turbationis.*
4 *Litis sustentatio in Curia probat turbationem.*
5 *Possessio probatur ex fructuum perceptione.*
6 *Possessio probatur, si quis probat arasse,coluisse,& seminasse agrum.*
7 *Item si quis probet recepisse pensionem propter affictum fundi.*
Locatione probatur possessio cum receptione mercedis.ibid.
8 *Collectæ solutione,& exactione probatur possessio, vel quasi collectandi.*
9 *Possessio probatur,si testis dicit,Titius possedit.*
10 *Insistentia rei & domus habitatione probatur possessio.*
11 *Clauium traditione probatur possessio.*
12 *Catasti descriptione vel libro æstimi probatur possessio.*
13 *Instrumento facto super immissione in possessionem probatur possessio.*
14 *Vsu solo rei probatur possessio.*
15 *Clauium retentione probatur possessio bonorum mobilium corporalium.*
16 *Constituto apposito in contractu valido probatur possessio.*
17 *Possessor non tenetur probare quòd ipse non possidet vi,clam, vel precario, cum bona fide possidere præsumatur.*
18 *Possessio violenta non releuat possessorem ab onere probandi.*
19 *Possessor in hoc iudicio probare tenetur,quòd actor non possidet,& quatenus possideat,possidet vi,clam,vel precario.*
20 *Probare sufficit in hoc iudicio turbationem sine dolo,vel culpa, ex quo agitur ciuiliter.*
Damnis,expensis,& interesse,tunc in hoc iudicio fit condemnatio , quando proceditur per sententiam ordinariè , non quando proceditur per mandatum,vel decretum,prout fit in Curia.ibid.
21 *Dolus,& culpa probari debet,quando agitur criminaliter.*
22 *Probatio semiplena sufficit in hoc iudicio de stylo Rotæ.*
23 *Testis vnus de visu sufficit in hoc iudicio.*
24 *Præsumptiones sufficiunt in hoc iudicio.*
25 *Probatio facta in hoc iudicio summario non probat in plenario.*
26 *Probatio facta in iudicijs possessoriis plenariis probat in hoc iudicio.*
Petitorium semper habet in ventre possessorium.ibid.
Committens causam in petitorio,committit causam in possessorio.ibid.
27 *Probationes factæ in petitorio circa possessionem non valent propter termini præfixionem,sed quia petitorium habet in ventre possessorium.*
28 *Actor probare debet,quòd possedit ante litem contestatam,& ante turbationem illatam per aliquod tempus, & se adhuc possidere saltem animo.*
29 *Actor dēt probare,ꝙ possessio rei est clandestina respectu suæ possessionis. Clandestina possessio probatur eo ipso,quòd antiquior non probatur.ibid.*
30 *Lis non est contestanda, quando summariè proceditur , sed possessio quanto citius probari debet.*
31 *Reus si probat possedisse post litem contstatam , actor probet possedisse ante litem contestatam, vel tempore litis contestatæ.*
32 *Seruitutibus cum agitur,quæ probanda sint.*
33 *Testes plures præferuntur in hoc iudicio minori numero testium.*
34 *Testes nobiliores,& omni exceptione maiores præferuntur parti non habenti similes testes.*
35 *Testes deponentes aptiora , & verisimiliora,præferuntur alijs testibus.*
36 *Testium dicta cum iure communi consonantia alijs testibus præferuntur.*
37 *Testes deponentes affirmatiuam pręferuntur testibus deponētibus negatiuā.*
38 *Testibus duobus in specie negantibus plus creditur,quàm mille in genere credentibus.*
39 *Testes deponentes super negatiua,vnà cum affirmatiua præferuntur negantibus simpliciter.*
40 *Testes non subditi in probanda iurisdictione præferuntur testibus subditis.*
41 *Testes deponentes Titium fructus recollegisse,præferuntur testibus deponētibus Męuium arasse illum agrum.*
42 *Probatio rei pręferenda est probationi actoris in pari casu probationis.*
43 *Reprobatio testium non fit in hoc iudicio.*
44 *Iurare an testes debeant in hoc iudicio.*
45 *Publicari an debeant testes in hoc iudicio.*

De probationibus in interdicto vti possidetis.
CAP. XIIII.

1 Et † quoniam hoc iudicium vti possidetis cōsistit in probatione possessionis actoris, siue rei, ideo aliqua dicenda sunt de probationibus;& quoniam probatio fit,aut per testes , aut per instrumēta, vel documenta , & ob id de vtraque probatione hoc capitulo tractare libet.

2 In † hoc iudicio duo substantialia probari debent,videlicet, ex parte agentis possessio,& ex parte conuenti turbatio , seu inquietatio,Bal.in disputatione,accusatus de vi turbatiua , col.9. ver.in vti possidetis, Rebuff.super constitut.regiis, to.3.de materia possessoria,arti.j.gl.2.nu.40.

3 Et ideo † qui fundat se in turbatione , probare debet , quem actum turbationis fecit turbator,vtputa ꝙ præcidit arbores,fructus collegit,colonū expulit, vel laborare prohibuit , vel aliud damnum, vel turbationem intulerit,ad hoc vt turbator interdicto conueniri possit,gl.in l.j.§.huius autem,& §. restituendæ. ff. vti possid.practica Papiensis in forma libelli turbatæ possessionis,versi.ac præsentialiter,nu.3 Alex.cōs.88.nu.3.lib.5 Menoc. in d.3.remedio,nu.559.de retinenda.

4 Verùm † Io.Fab.in §.retinendæ.nu.24. versi. item quæritur, instit.de interd.dicit , ꝙ sufficit proponere in iudicio turbationem, sed non oportet illam probare , & de stylo curiæ sola sustentatio litis sufficit pro turbatione,Spec.in tit.de actione, seu petitione §.super petitionibus.col.3.ver.sed nunquid,vbi dicit, quòd

ꝙ oppositio facta in iudicio sufficit per l.fin.ff.de vsufr. & l.sinautem.in princ.ff.de rei vend. & propterea concordando opiniones dici potest,ꝙ quotiens turbator nō sustinet litem,probanda est turbatio,sed si sustinet litem, non est probanda turbatio iuxta stylum curiæ , quia sustinens litem turbat.

5 Et † ad probandum possessionem sufficit probare, ꝙ Titius percepit fructus de tali fundo : quia ex fructuum perceptione probatur possessio. l.Pomponius. ff. quibus modis vsufructus amittatur,& l.2.ff.de solut.& Menoch.de retinenda , remedio 3.nu.564.& seq.

6 Item † si probat arasse,seminasse,vel agrum coluisse,probata est possessio,glo.in l.3.C.finium regund.vbi Bald.& alij, Menoch.in d.3.remedio.nu.563.

7 Et † similiter si quis probet recepisse pensionem propter affictum fundi,vel domus, probata est possessio in præiudicium soluētis,nisi probetur per aduersarium alium fructus collegisse,Ang.in l.quædam mulier.ff.de rei vend.Bart.in l.quamuis.§. si conductor.ff.de acq.pos.Tiraquel.de constit. parte 3.limit.1. num.22.& licèt sola locatio non probet possessionem c.inter dilectos.de fide instrumentorum,Lanfran.in rub.de causa poss.& propriet.col.8.in fine,versic.prima conclusio, Menoch. de retinenda,remedio 3.nu.567. tamen cum solutione mercedis ex locationis instrumento probatur possessio locatoris , Aretin in l.qui vniuersas.§.quod per colonum.colum.2. versi. circa tertium.ff.de acquir.possess.Soc.consi.106.num.4. col.3. Ruyn.consi.161.nu.29.versi.nec etiam obstat lib.j.Corn.consi. sexto,num.13.lib.3. Afflict. decis.325.num.j & dixi in tract.de acq poss.cap.19. nu.53. & seq.Menoch. etiam in d 3.remedio. nu.571.& seq.

8 Ex † solutione & exactione collectæ probatur possessio,vel quasi collectandi.Bald.consi.251 col.3.versic.non est dubium. lib.3.Menoch.de retinenda,remedio.3 nu.568.

9 Probatur † etiā possessio,si testis dicat. Titius tenuit & possedit de facto rem detinendo ; quia testis debet de facto deponere non de iure,Bart.in l.stipulatio ista.§. hæc quoque.nu.2.ff.de verb.oblig.vbi Ias.nu.4.

10 Probatur † etiam possessio rei corporalis per insistentiam rei, habitatione domus , ex deambulatione , & similibus. l.stipulatio ista.§ hæc quoq;.ff.de verb.oblig.& ibi Bar.nu.3.Ias.num.4. Soc.consi.131.col.2.versi ex qua detentione.lib.j.Corn. consil. 282.nume.4.lib.j.Decius consi.400.nu.3.& 4.Menoch.de retinenda,remedio 3.nu.361.& seq.

11 Probatur † possessio ex clauium traditione l.clauibus,vbi Bar. ff.de contrahen.emp.ex traditione anuli, vel bireti. Affli decis. 295.Didac.lib.3. variarum resolut. c.16.nu.11. Menoch.in d.3. remedio nu.569.

12 Possessio † probatur etiam ex descriptione facta in catasto, vel libro extimi communitatis, Soc.consil.89. colum.sexta, in princ.& colum.pen.versi.confirmatur.lib.1. intellige alio non existente in possessione,Paulus de Cast.in l.si pater. C.de actio. emptio.Puteus decis.29.de fidei instrumentorum,licet Puteus decis.458.lib.2.dicat ex catasto non probari dominium, sed facit præsumptionem , quæ transfert onus probandi in aduersarium in actu de recenti, & non antiquo & probat possessionē, Menoch.in d. .remedio,nu.570.

13 Probatur † etiam possessio instrumento facto super immissione in possessionem auctoritate iudicis, Abbas in c.nobis.colum.2.de præscrip.Menoch d.remedio 3.nu.575. nam ista possessio per instrumentum probari debet, nec sufficit probatio p testes.Bar.in l.fi.C.de edict.diui Adr.in vltimis verbis,licèt cōtrarium teneat Curt.de sequestro,nu.50.

14 Ex solo † vsu rei reprobatur possessio,Balb.in l.Celsus.nume. 133.ff.de vsucapionis.

15 Possessio † bonorum mobilium corporalium probatur ex retentione clauium , sub quarum custodia mobilia sunt, Ang. in l.qui vniuersas.in princip. ff. de acquirenda possess. Didacus lib.3.variarum resolut.c.16.nu.11.Menoch.in d.3.remedio,numero 577.& seq.

16 Per † constitutum etiam appositum in valido ꝯctu probatur possessio,sicut per confessionem, & locationem , Lāfranc. in rub.de causa possess.& propriet.col.9.versi.quarta,quinta,& sexta conclusio,intellige tu contra constituētem, Tiraquel.de constituto,parte 3.limit.1.nu.20.

17 Possessor † non tenetur probare,ꝙ ipse nō possidet vi,clam, vel precario: quia possessor bona fide possidere præsumitur, & mala fides non præsumitur.l.pen. C.de euictionibus. & sufficit probare possessionem,quæ releuat ab onere probandi.§.commodum,instit.de inted.Menoch.in d.tertio remedio, numero 600.& seq.

18 Et † violenta possessio non releuat possessorē ab onere probandi.l.si quis.ff.de probat.

19 Sed † bene tenetur probare,ꝙ actor non possidet, vel ꝙ possidet vi,clam,vel precario,Bar.in l.1.§.fin.nume.19.ff.vti possid. practica Papiensis in titulo de turbata possessione, versi.hodie tenet,nu.4.& hęc probatio sumitur ex eo:quia actor nihil probauit de sua possessione,& se tantum possidere probauit ; cum duo in solidum eandem rem possidere non possint , ut p Bart. in d.§.fin.& Menoch.d.remedio 3.nu 602.

20 Et † in hoc interdicto sufficit probare turbationem sine dolo vel culpa,cum agitur ciuiliter,Papiēsis in sua practica in forma libelli pro turbata possessione,in versi.& in ea nititur, in fine, nisi agens velit facere condemnare turbantem in damnis , expensis,& interesse,quo casu culpæ probatio requiritur, ut dicit Menoch.in d.3.remedio,nu.605.sed aduerte, ꝙ pro damnis & interesse agendum est ordinariè contra turbātem; cum non veniant in hoc iudicio damna,& interesse; sed solùm illud, qđ interest possessionem non retinuisse,vt declarat Put. decis.61. lib.3.ad finem;quia de stylo Curiæ est, ꝙ constito de possessione detur mandatum de manutenendo per decretum, non per sententiam diffinitiuam , & isto casu non fit condemnatio in damnis, expensis, & interesse , sed si agatur ordinariè , & detur sententia diffinitiua,tunc fit condemnatio in damnis,& interesse ratione præteritæ turbationis, Bartol. in l.si duo. in fine. ff. vti possid.

21 Si † verò ageretur ad pœnam pro turbata possessione vigore statuti imponentis pœnam turbanti;tunc requiritur , quòd probetur culpa,& dolus turbantis.l.tertia.ff.de iniuriis,& tunc quælibet iusta causa excusat turbantem à pœna.l.1. in fine.ff.de abigeis,practica Papien.in titulo de turbata possessione, versi. & in ea nititur ipsum,nume.2.versic. primo casu,& dictum est sup.cap.12.abundè.

22 De † stylo Rotæ in hoc interdicto sufficit semiplena probatio ad effectum obtinendi mandatum de manutenendo . Put. decis.61.lib.tertio immo leuiores probationes sufficiunt , cum sit nullius, vel modici præiudicij.Bar.in l.1.num.10. C.quorum bonorum,Mathesilan.singulari 2. Decius consi.56. numero 1. Gozad.consi.12.nu.11.Menoch.remedio vlt.de retinenda, idē dicit in officio iudicis,sed tene Rotæ opinionem, ꝙ sufficiat semiplena probatio.

23 Et † propterea sufficit vnus testis de visu, etiam ꝙ sit inquilinus,pro obtinēda manutentione,Bar.in l.1. C. quorum bonorum,& in l.admonendi.ff de iur.iur.& ita seruat Rota.

24 Quinimmo † in hoc iudicio sufficiunt præsumptiones;quia hoc interdictum est vnum ex leuioribus possessoriis distinctū ab aliis,Pau.de Cast.consi.3.lib.2.Sarnen. de annali q.46. Capicius decis.13.& 55.Reuerendiss.Paleottus decis.22. Rebuff.sup concordantis in titu.de annatis, in glo.possessionem,versi.vlt. sufficiunt,cart.420.Plotus in l.si quando.nu.113. C.vnde vi. dicit,ꝙ sufficit fama,vel vnus testis; quia dicitur agi de leui præiudicio,quādo istud iudicium est præparatorium alterius iudicii petitorii, vel possessorii pleni .

25 Et † ideo probatio facta in hoc iudicio summario non probat in plenario iudicio adipiscendæ,vel recuperandæ, aut in petitorio c.veniens.il 2.vbi Felyn.de test.Bartol.in l.2.ff.vi bonorum raptorum .

26 E contra † verò probatio facta in iudiciis possessoriis plenariis, vel in petitorio probat ī hoc iudicio summario,argumento de maiori ad minus; quia probationes in maiori iudicio factæ semper probant in minori, & non econtra;quia maior diligentia fit in petitorio,quàm in possessorio retinendæ , & ideo probatio habet maiorem vim ; & quia petitorium semper habet in ventre possessorium.c.1.& 2 de causa possess.& propriet. Rota decis 9.num.2.de causa posses.& propriet. in nou. Cassad. decis.9.d.tit.num.6.& qui committit causam in petitorio, committit causam possessorii retinendæ, Rota Bisig. de causa poss. & propriet.decis.prima.Cassad.decis.9.nu.7. eodem tit.de causa posses.& propriet.

27 Ea propter † mihi non placent quæ dicit Menoch. & alii allegati per eum in remedio vlt.de retinenda, nume.36. q.9. quia non est præfixio terminis ad probandum in possessorio quæ faciat valere probationes factas in petitorio circa possessionem, sed quia petitorium habet in ventre possessorium cap.1.& 2.de causa possess.& propriet.& dictum est sup.nu.proximo,& ideo probationes factæ in iudicio petitorii super possessione probāt in hoc iudicio summarijssimo.

28 Præterea † actor debet probare, ꝙ possedit ante litem contestatam,& ante turbationem illatam per aliquod tempus , & se adhuc possidere,saltem per allegationem; quia possessio præsumitur continuata saltem animo,glo.& Doctores in l.siue possidetis.C.de probat.Cyn.& alii in l.non ignorabit. ff.ad exhiben. Io.de Amicis consil.64. Alexand.consil.88. numero tertio, libro quinto.Afflict.decis.394.numero 2.Paris.consi.112.num. 61.lib.1. Pedemontana decis.99.nume.51.Rebuff. super const. regiis,in 3 tomo in tract.de materia possessoria,art.2.glo.3. nume.14.& Menoch.in d.3.remedio nu.556.Ias.consil. 6. libro 1. Guid.Papæ decis.552.

29 Et † debet probare , si reus pariter probat possessionem, ꝙ possessio rei est clandestina respectu possessionis ipsius actoris, Bar.in l.1.§.vlt.nume. 18.ff.vti possid. Barb.consi.25.col.1.lib.4. Soc.consi.54 nume.15.lib.4.Ias.consi.6.ad finem lib.1. Et clan-

destinitas

deſtinitas probatur eo ipſo, ꝙ non probatur antiquior poſſeſſio, Bart. in d. nu. 18. & Menoch. in dicto 3. remedio, nu. 557. ad finem. & nu. 725. quæ præfertur in pari probatione.

30 Sed ſi † proceditur ſummariè, tunc lis non eſt conteſtanda, ſed poſſeſſio probetur quanto citius, vt dicit Alex. conſil. 88. num. 3. lib. 5.

31 Et † ſi reus probat ſe poſſediſſe poſt litem conteſtatam; tunc debet actor probare, ꝙ tempore litis conteſtatæ ipſe poſſidebat, Aret. in § retinendæ. colum. tertia, inſtit. de interd. Afflict. deciſ. 394.

32 Cum † agitur pro ſeruitutibus, plura probanda ſunt, primò ꝙ hoc anno vſus eſt itinere per 30. dies, ſecundò ſibi ſeruitutẽ competere, hoc eſt ius ſibi eſſe reficiendi viam. l. 3. §. hoc autẽ. ff. de itinere actuq; priuato, & Menoch. in 5. remedio de retinenda, nu. 98. & ſeq.

33 Et † qui habet in hoc iudicio plures teſtes, præfertur habenti minorem numerum teſtiũ, Corn. conſi. 130. col. 2. lib. j. Berous in c. licèt cauſam. de probat.

34 Et † ille qui habet teſtes plures nobiliores, & omni exceptione maiores, præfertur alteri parti in manutentione, Rebuff. ſup concordatis in tit. de annatis, in glo. poſſeſſionem, verſi. vltima regula, & honeſtiores præferuntur, Curt. in tract. de teſtib. concluſ. 16. Ruyn. conſi. 53. nume. 6. lib. 4. Menoch. in d. 3. remedio, nume. 719.

35 Et † teſtes dicentes aptiora, & veriſimiliora præferuntur aliis teſtibus, c. licèt cauſam, & ibi Bald. de probat. Afflic. deciſ. 363. numero ſexto.

36 Et † illis teſtes præferuntur, quorum dictis conſonat ius cõmune, Bart. conſil. 28. colum. 2. lib. 1. Menoch. in d. 3. remedio, numero 722.

37 Teſtes † deponentes affirmatiuam præferuntur teſtibus deponentibus negatiuam, Bald. in l. actor. C. de probat. quia plus probant duo affirmantes quàm mille negantes, Curt. Iunio. in tract. de teſtibus. quæſt. 2. & q. 25. & q. 26. Felyn. & alij in c. ex tenore. colum. prima, de teſt. & Felyn. in c. in noſtra de teſtibus, vbi ponit regulam & fallentias, Alciat. conſi. 70. lib. 6. tom. 2. ponit aliàs fallentias, & Ripa in c. cum Eccleſia ſutrina. nu. 89. de cauſa poſſeſſ. & propriet.

38 Et † ideo plus creditur duobus teſtibus in ſpecie negantibus, quàm mille in genere credentibus, Curt. in tract. de teſtib. q. 7. numero vigeſimo, limita niſi teſtes negantes deponerent veriſimiliora, Tiraquell. in præfat. l. ſi vnquàm. numero 46. C. de reuocand. don.

39 Et † quando teſtes cum negatiua deponerent de affirmatiua, præferuntur negantibus ſimpliciter, Bald. in dic. § ſi quis per triginta, col. 2. ſi de feudo fuerit contentio inter dominum, & Agnat. Afflic. deciſ. 324. Rebuff. ſuper concordatis in tit. de annatis, in glo. poſſeſſionem, verſi. tertio teſtes.

40 Teſtes † non ſubditi ad probandum iuriſdictionẽ præferuntur teſtibus ſubditis, Alex. conſ. 88. nu. 6. lib. 5. Menoch. in dicto 3. remedio nu. 720.

41 Et † illa probatio præfertur, quæ ꝓuenit ex teſtibus deponẽtibus Titium recollegiſſe fructus illius agri, quem probat Meuium araſſe, Bal. in l. arboribus. §. ſi agrum. ff. de vſur. Ruyn. cõſi. 53. num. 7. lib. 4. Menoch. in d. 3. remedio. nu. 722.

42 Et † quando probationes actoris & rei ſunt ęquales: tunc ꝓbationes rei ſunt præferendæ probationibus actoris: quia in dubio pro reo pronunciandum eſt, Alex. conſil. 99. nu. 14. lib. 5. & & hoc intelligendum, quando vnus eſt actor declaratus à iudice & alter reus: ſed qñ vterque eſt actor & reus, tunc in hoc verſatur iudicis arbitrium, cui probationi velit credere, cum probationes ſint arbitrariæ. l. 3. §. ideoq;. ff. de teſtib. Paulus de Caſtro conſi. 163. lib. j. Soc. Iun. conſi. 32. nu. 11. & conſil. 61. nu. 46. & ſeq. lib. 2. latè Menoch. de arbi. iud. lib. 2. centuria prima caſu 90. per totum, & ita obſeruatur.

43 Teſtium † reprobatio non fit in hoc iudicio: quia eſt poſſeſſorium ſummariſſimum, Pau. de Caſt. conſ. 3. lib. 2. & ratio eſt, quia ſententia lata in hoc interdicto eſt interloquutoria, & nõ infert grauamen, quod non poſſit diffinitiua ſententia reparari. c. veniens. il 2. de teſtibus, ibi ſuper incidenti, vbi Abbas nume. 10. Felyn. nu. 13. Decius in l. fi. nu. 46. C. de edicto diui Adri. Cagnol. in l. in pari, nu. 7. ff. de reg. iur. Capic. deciſ. 55. Didacus lib. practicarum quæſtionũ. c. 17. nu. 4. verſic. ſeptimò. Menoch. de retinenda, remedio vlt. numero 41. Achilles Perſonalis in tract. de adipiſcenda, numero 30. cart. 11. qui declarat reſpectu reprobationis perſonę teſtium non autem reſpectu dictorum, vtpura, quia teſtes eſſent in eorum dictis contrarij ſuper negotio principali, non ſuper aliquo incidenti; quia tunc teſtis poteſt repelli.

44 Et † Menoch. in d. remedio vlt. de retinenda, nu. 39. dicit in hoc iudicio, ꝙ teſtes non habent neceſſe iurare de veritate dicenda; quia ſufficit qualis probatio, ſed aduerte, ꝙ hoc procedere poſſet, quãdo iudex pro ſui informatione ſine partis citatione procederet, verum poſtꝗ pars citata eſt, nihil in iudicio fieri poteſt ſine partis citatione. l. de vnoquoq;. ff. de re iud. l. ſi quando. C. de teſtibus, Ant. Gabrieſſ. lib. 2. communium concluſ. in tit. de citationibus, concluſ. j. num. 1. maximè parte contradicente, & vlterius ꝓbationes receptæ ſine iuramẽto, quod eſt adeo ſubſtantiale, & neceſſarium in teſte, ꝙ nec per Papam diſpenſari poteſt, vt teſtis in ferendo teſtimonio non iuret, Hippolytus ſing. 214. & D. Hieronymus Magon. in deciſ. Lucana 45. nu. 10. ideo ſine iuramento, & partis citatione teſtis examen non valet, licèt ſit ſummariſſimum iudicium: tamen effectus eſt maximus; quia hoc interdictum tuetur poſſeſſorem lite pendente, & ex poſſeſſione lite pendente multa commoda reſultant poſſeſſori, vt dixi in tractatu de acquirenda poſſeſſ. c. 21. de cõmodis ex poſſeſſione reſultantibus.

45 Dicit † etiam idem Menoch. in d. vlt. remedio de retinenda, nu. 40. quòd teſtes in hoc iudicio nõ ſunt publicandi partibus, ſed in hoc ſeruetur conſuetudo loci iudicij. In Romana Curia teſtes ad arbitrium partium publicantur in quolibet iudicio, ſiue in prima, ſiue in alia vlteriori inſtantia, & bene, quia videri non poterit, quæ probatio præualeat, tam circa numerum, quàm circa omnia alia præmiſſa, ſi teſtes non publicẽtur, ideo in hoc ſemper me remitto arbitrio prudẽtiſſimi iudicis, vt dixi ſup. hoc capite nu. 42.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum vti poſſidetis duplex, quando vterque actor & vterque reus declarari intendit. & nu. 13.*
2 *Agere qui vult, debet eſſe certus, & rem diligenter explorare.*
Actor quis ſit in petitorio, vel in hoc iudicio in appellatione, & in communi diuidundo, ſorte dirimatur ibid.
3 *Actor non eſt ſemper qui vadit ad iudicem, cum quis poſſit ire ad iudicem ſe defendendo.*
Actor eſt qui committit cauſam contra aliquem. ibid.
Reus eſt qui ad iudicium pro ſuo intereſſe, etiam contra ceſſionarium vadit, cum ſtatus cauſæ non mutetur. ibid.
4 *Actor cognoſcitur in iudicio, ſi agit.*
5 *Reus inſtans pro impoſitione perpetui ſilentij ſemper eſt reus.*
6 *Actor eſt qui committit cauſam ſuper ſua legitimitate.*
7 *Reus eſt qui probat ſe poſſidere & petit abſolui.*
8 *Reus voluntarius eſt, qui ſe opponit exequutioni pro ſuo intereſſe.*
Reus voluntarius habetur loco actoris, & debet ſuam perſonam legitimare. ibid.
9 *Reus voluntarius eſt, qui comparet in termino citationis contra intereſſe putantes.*
10 *Reus neceſſarius dicitur, qui vocatus venit ad iudicium inuitus.*
11 *Reus neceſſarius ſi actor non docet de iure ſuo, abſoluitur, etiam quòd non poſſideat.*
12 *Reus dicitur qui petit confirmationem poſſeſſionis.*
13 *Actor & reus in hoc iudicio aliquando vtraque pars eſt.*
14 *Actori declarato à iudice, inhiberi debet.*
15 *Actori declarato fit præiudicium, quando probationes ſunt pares.*
16 *Actor in hoc iudicio tria petit.*
17 *Actori nihil probanti ſilentium imponi poteſt.*
18 *Actore non probante, reus manuteneri debet.*
19 *Actor in confeſſoria debet poſſidere.*
20 *Actor eſt qui obtinet monitorium à principio.*
21 *Inhibitio facta poſſeſſori, qui continuat poſſidere, non facit attentatum.*
22 *Monitorium cum clauſula ſi quis, reſoluitur in vim ſimplicis citationis per comparitionem, ſecus ſi eſt decretum cauſa cognita.*
23 *Monitoria decreta cauſa cognita, continent proteſtationem inhibitoriam.*
24 *Reus eſt miſſus in poſſeſſione in interdicto ne vis fiat. ſi non poſſidet actor eſt, ibi.*

De Actore, & Reo. Cap. XV.

1 Quoniam † in iſto iudicio vti poſſidetis, maxima controuerſia aliquãdo eſt inter partes, quis actor, quis reus exiſtat, & aliquando vtraq; pars eſt actor, & reus, & iſto caſu hoc interdictum duplex nuncupatur, quia quilibet ſuſtinet partes rei, & actoris. l. 2. in princ. ff. de interdictis. & § tertia. inſtitut. d. tit. & ibi Theofilus. §. cum dictum. & l. 3. §. hoc igitur. ff. vti poſſid.

2 Et † competit hæc quæſtio, quando agitur petitorio ſuper aliqua re, cũ ante quæratur quis poſſideat, & quis ſit actor, vel reus, cum maximum ſit commodũ poſſidere, & qui vult agere, certus eſſe debet de iure ſuo; cum ſit in poteſtate eius, quando velit experiri, & ante debet diligenter rem explorare, & tũc ad agendum procederet. l. qui in alterius. in fine. ff. de reg. iur. & ideo actoris partes ſuſtinet in præiudiciis, qui habet intẽtionem ſecundùm id quod intendit l. generaliter. ff. de exceptio. & l. fin. in fi. ff. ſi liber ingenuus eſſe dicat. vbi ꝙ actoris partes ſuſtinet, qui ſe patronum vocat, in appellatione actor eſt qui appellat. l. qui appellat. ff. de iudiciis, in communi diuidundo, finium regundorum, & familiæ erciſcundæ, ille actor eſt, qui ad iudicium prouocat, & ſi ambo prouocent, ſorte quis ſit actor dirimitur. l. in tribus iudiciis, & l. ſeq. ff. de iudicijs.

Et

3 Et nota † ꝙ non ſemper eſt actor ille, qui vadit ad iudicem; cum poſſit quis ad iudicem ire ſe defendendo. l. libertus à patrono, vbi gloſ. ff. de in ius vocando, Felyn. in c. intelleximus. col. 3. verſi. eo ipſo, de iudiciis, maxime ſi quis in iudicio inuitus, vel vocatus ad defenſionem eius, cuius intereſt, venerit, & petierit ſe admitti ad illum ſtatũ, in quo litem inuenerit, iuxta c. 2 § fin. vt lite pendente, in 6. etiam ꝙ hoc petat virtute commiſſionis cum clauſula quam, & quas, quæ nõ mutat iudicium inceptum, Rota deciſ. 11. de officio deleg. in no. & deciſ. fin. de reſcrip. in no. Mohedan. deciſ. 229. & ideo ſi quis commiſit cauſam contra aliquem, actor eſt à principio, & ſi poſtmodum cedat, eius ceſſionarius pariter actor eſt, & ille qui venit pro ſuo intereſſe contra ceſſionarium reus eſt; quia per hoc ſtatus cauſæ nõ mutatur. c. cum ſuper. de re iud. Fab. deciſ. 15. lib. j. ex mente dominorum.

4 Actor † cognoſcitur in iudicio, ſi agit, Rom. conſil. 217. Afflict. deciſ. 268. Decius conſi. 43. & 487.

5 Reus † inſtans ꝓ impoſitione ſilentij ſemper remanet reus, Alex. conſi. 103. vol. 5. Decius conſi. 43.

6 Committens † cauſam ſuper legitimitate ſua actor eſt. l. nec non. ff. ex quibus cauſ. maior. c. fi. in fine, de ſtatu monach. Egid. deciſ. 48. & 558. Ruy. conſi. 114. nu. 4. & 5. lib. 4. Sarnenſis in reg. de infirm. reſig. q. 34. nu. 4.

7 Reus † eſt qui probat ſe poſſidere, & petit in commiſſione à moleſtationibus abſolui. c. forus. de verb. ſig. Decius conſi. 43. & 487. Achilles deciſ. j. de actore.

8 Reus † voluntarius eſt, qui ſe opponit exequutioni pro ſuo intereſſe, Innocent. in c. cum inter, & ibi Felyn. de excep. Paulus de Caſtro in l. ſi libertus à patrono. ff. de in ius vocando, & ibi dicit, ꝙ habetur loco actoris, & obſtant ei omnes exceptiones, quæ obſtarent, ſi eſſet merus, & verus actor, & debet in iudicio ſuam perſonam legitimare, Bald. in Margarita, in verbo reus voluntarius.

9 Et † eſt reus voluntarius, qui comparet in iudicio, ſub termino citationis decretæ contra intereſſe putantes, & proteſtatur poſtꝗ docuit de ſuo intereſſe, ꝙ non procedatur niſi eo citato in omni termino, & per talem comparitionem cenſetur introducta lis inter ipſum & actorem, Put. deciſ. 241. lib. 2.

10 Reus † neceſſarius dicitur ille, qui eſt vocatus ad iudicium; quia iudicium redditur in inuitum, Felyn. in c. cum inter, nu. 11. & Decius num. 16. de except. qui non tenetur docere de ſuo intereſſe, ex quo per citationẽ actoris ſua perſona fuit legitimata. Zuchardus in l. fi. nu. 405. Sapia nu. 98. C. de edict. diui Adriani, & ei præiudicat ſententia cõtra eum lata, Pau. de Caſt. in l. cum filiusfamilias. nu. 3. ff. de verb. oblig. Decius conſi. 187. nume. 2. verſ. & conſiderandum.

11 Et † ideo reus neceſſarius, etiam, ꝙ nõ poſſideat, ſi actor non docet de iure ſuo, abſoluitur, Felyn. in c. aduerſario tuo, nu. 10. de except. Aegid. in c. mandatum. nu. 30. Anch. nu. 6. poſt Compoſtellanum, de reſcrip. Rota deciſ. 4. de re iud. in nouis.

12 Qui † petit confirmationem poſſeſſionis, dicitur reus non actor, Tiraquell. in tract. le mort ſaiſit le viff. parte 6. declarat. 7. numero 2.

13 Actor † & reus in hoc iudicio aliquando vterque eſt; cum vterque dat libellum, & tunc iſtud interdictum eſt duplex, Bar. in l. ſi duo. nume. quarto. ff. vti poſſid. & dictum eſt ſup. in princ. huius capituli.

14 Et † ideo iudex aliquando declarat in hoc iudicio vnum eſſe actorem, & alterum reum, & huic actori declarato debet iudex inhibere, ne accedat ad rem, & ei præcipere, ne reum moleſtet, Ruyn. conſi. 28. nu. 7. verſi. & ratione, & verſi. ex aduerſo libro quarto.

15 Et † multum damni, & præiudicij afferre poteſt, ſi quis declaretur actor, quando probationes ſunt ęquales; quia pro reo ferenda eſt ſententia abſolutoria, ſed ſi nõ declaratur quis actor, & quis reus, ſecus dicendum eſſet, & dictum eſt ſupra in c. 10. & Menoch. in remedio 3. de retinenda, num. 758. & ſeq.

16 Actor † in hoc iudicio tria petit, primò quòd aduerſarius à turbatione deſiſtat, ſecundò ꝙ ſoluat intereſſe reſpectu præteritæ turbationis, tertiò ꝙ in futurum non turbet, Iaſ. in l. naturaliter. §. nihil commune, nu. 11. ff. de acq. poſſ.

17 Et ſi † actor in hoc iudicio nihil ꝓbauit, ſed reus probauit ſe poſſidere, tunc actor condemnari poteſt, & illi ſilentium imponi, & inhiberi, ne in poſterum reum poſſeſſorem turbet, atq; moleſtia afficiat, Bart. in l. j. §. quod ait. nu. 5. verſi. ſi verò reus. ff. vti poſſid. Bald. in l. j. C. eodem, Menoch. de retinenda, remedio 3. num. 782. vbi ponit quamplures caſus.

18 Et † debet reus manuteneri, quando probauit intentionem ſuam, & aduerſario ſuo actori inhiberi, ne moleſtet ipſum durante iudicio ſuper ſpolio; quia ſpoliator de recenti non debet in ſua poſſeſſione tueri, donec condemnetur ad reſtitutionem poſſeſſionis faciendam ſpolio agentem, Innoc. in c. veniens, de præſcrip. Ant. de But. nu. 16. Abb. nu. 24. Menoch. latè in d. 3. remedio. nume. 789.

19 Actor † in confeſſoria debet poſſidere. l. 6. §. ſciendum. ff. ſi ſeruit. vendic. vbi gloſ. & Doctores.

20 Qui † obtinet à principio monitorium, eſt actor, & ſi probat poſſeſſionem ſeruitutis, poteſt petere inhiberi turbanti, ne turbet ipſum actorem poſſeſſorem in ſua poſſeſſione, quem prætor tueri debet in ſua poſſeſſione, iuxta l. j. ff. vti poſſid. Plotus in l. ſi quando. nu. 102. & 103. C. vnde vi.

21 Et ſi † inhibeatur poſſeſſori, qui continuat ſuam poſſeſſionem. non dicitur contrauenire inhibitioni, nec minus ſi citatus compareat in iudicio, Plotus in dic. l. ſi quando. nume. 104. C. vnde vi.

22 Et † monitoriũ decretum, ne moleſtet (cum clauſula ſi qs) per comparitionem monitorium reſoluitur in vim ſimplicis citationis, Iaſ. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. nume. 6. ff. de offic. proconſul. & lega. quia tale monitorium tanꝗ decretum cauſa nõ cognita ſperni poteſt, Decius conſi. 460. nu. 20. Anch. Regienſ. q. 25. parte prima. Pariſ. conſi. 39. num. 9. & ſeq. lib. j. & ratio eſt; quia fuit decretum parte non citata, & in talibus requiritur citatio, quando decernitur, Feder. de Senis conſil. 300. Alex. conſil. 9. lib. 4. Afflic. deciſ. 30. & tunc cum cauſæ cognitione decernitur, quando pars citatur ad videndũ decerni monitorium poſt factas probationes neceſſarias, Angel. Aret. in §. curare. col. fi. inſtit. de actio. & iſto caſu non apponitur clauſula ſi quis, & per comparitionem ſimplicem non reuocatur; ſed ſtat in eſſe ſuo, & durat inhibitio, & contraueniens punitur, & proceditur ad pęnas ſine aliqua reintegratione monitorij, Put. deciſ. 54. de iudic. Peregrin. deciſ. 261. lib. 2.

23 Et talia monitoria cum cauſæ cognitione decreta, cõtinentia inhibitionem dicuntur continere proteſtationem inhibitoriam, Iaſ. in l. non ſolùm. §. morte. nu. 28. ff. de nou. oper. nunciat. Alex. conſi. 78. nu. 10. lib. 5.

24 In † interdicto ne vis fiat miſſus ĩ poſſeſſione ſi poſſidet reus eſt, & obtinet decretum ne vis fiat, ſi non poſſidet, & agit ad reſtitutionem actor eſt, Bar. in l. de pupillo. §. vlt. num. j. ff. de nou. oper. nunciat. Socin. conſi. 109. num. j. lib. 4. Menochius in remedio 1. de retinenda. nu. 94. & ſeq.

SVMMARIVM.

1 *Libellus in hoc iudicio quid debeat continere neceſſariò.*
2 *Libello an ſit exprimendæ qualitates poſſeſſionis. & in hoc libello poteſt exprimi, quòd timet turbari, & petere quòd prouideatur, ne veniant ſcandala. nu. 3.*
4 *Locus, & tempus an ſit exprimendum.*
5 *Turbationis modus an ſit exprimendus.*
6 *Modus, quo deſiſtere debet turbans, non debet exprimi.*
7 *Clauſula, omni meliori modo, quid operetur in libello.*
8 *Proceſſus formandus in hoc iudicio vti poſſidetis.*
9 *Concluſio libelli in hoc iudicio reſultat, ſi narretur poſſeſſio, & quòd remoueatur turbatio.*
10 *Libellus non eſt neceſſarius, quando intentatur iudicis officium.*

De libello in hoc interdicto vti poſſidetis. Cap. XVI.

1 In † Libello, qui datur in actis in hoc iudicio, duo in narratione ſunt neceſſaria, primò ſcilicet ꝙ narret ſe poſſediſſe, ſecundò ſe turbari in ſua poſſeſſione. Bartol. in l. prima. §. interdictum. ff. vti poſſidet. in concluſione libelli petere debet, quòd turbator deſiſtat à turbatione, & pro præterita turbatione condemnetur ad id quod intereſt, & quòd in futurum caueat de non moleſtando. l. prima. C. vti poſſid. Lanfranc. in rub. de cauſa poſſeſ. & propriet. col. 8. verſi. prima concluſio, Decius in c. licèt cauſam, num. 108. de probat. Rebuff. ſuper conſtit. regijs, tomo 3. in trac. de materia poſſeſſoria, art. j. glo. 2. nu. 14. ponit formam libelli lingua Gallica, quem declarat, quò ad eius primam partem, num. 15. iuxta doctrinam Bartoli, & reſpectu ſecundæ partis libelli, nu. 16. quantum ad cautionẽ, & quò ad alias partes libelli. nu. 17. & ſeq. & Menoch. de retinenda, remedio 3. q. 57. num. 453. dicit ſufficere qualem qualem petitionem, & q. 58. nu. 455. ponit quæ ſunt neceſſariò narranda in hoc iudicio.

2 Et † an in hoc libello ſint exprimendæ qualitates poſſeſſionis, videlicet ꝙ poſſidet ciuiliter, vel naturaliter, & non eſſe neceſſe, dicit Bar. in l. j. §. interdictum, num. 6. ff. vti poſſid. intellige parte non opponente, ſed ea opponente actor debet declarare l. j. C. de annali excep. Menoch. in d. 3. remedio. quęſt. 59. nume. 457. & ſeq.

3 Poteſt † etiam petere, ꝙ turbatus timet ab aduerſario turbari, & ꝙ de facili poſſent euenire ſcandala, ex quo intendat defendere ſuam poſſeſſionem, etiam manu armata, ideo petit ꝓuideri, vt in deciſ. Capici. 96. nu. 1.

4 Et † an locus, & tempus in eo exprimi debeat, & Bal. conſil. 489. numero 2. lib. 3. tenet ꝙ ſic, & Menoch. in d. tertio remedio. nume. 459. & 466. diſtinguit, ſi dolus turbantis arguitur, ſecus ſi non arguitur dolus turbantis, Bart. in l. j. §. interdictum. ff. vti poſſid. nume. 7.

Modus

5 Modus † verò turbationis an ſit exprimendus, & videtur ꝙ ſic; quia ſi eſt commiſſa vis in turbatione, debet exprimi vis armorum, vel aliàs; quia ex hoc aggrauatur factum turbationis. l. creditores. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. & vide ſup. c. 12. & hoc caſu arguitur dolus turbatoris, & vis armorum exprimenda eſt, Menoch. in d. 3. remedio, num. 464. & ſeq. vbi verò dolus turbatoris non exiſtat, non debet exprimi modus turbationis, niſi pars petat. Menoch. in d. 3. remedio, nu. 461. & 463.

6 Modum † verò quo deſiſtere debet à turbatione is qui turbat, non debet exprimi in libello, Bart. in l. j. §. interdictum, nume. 9. ff. vti poſſidet. quia hoc ſpectat ad iudicem, Menoch. in d. 3. remedio, num. 506. q. 63.

7 Sed † quid operetur in libello clauſula, omni meliori modo, vide Bal. conſi. 489. nu. 3. lib. 3. & importat ꝙ poſſit obtinere ex cauſa probata, etiam ꝙ deducta non ſit; Alex. in l. ſi ſtipulatus. §. Griſogonus. ff. de verb. oblig. Soc. in l. naturaliter. § nihil commune. nu. 8. ff. de acquir. poſſ. & Rota deciſ. 2. ad finem, de alien. iud. mutandi cauſa fact. in no. & iſta clauſula poſita in aliqua diſpoſitione ſine copula, & operatur tantum circa expreſſa in libello, vel alia diſpoſitione, ſed ſi dicatur, & aliàs omni meliori modo, tūc operatur aliquid etiam vltra expreſſa, Galliaula in l. j. §. ſi quis ita. nu. 6. ff. de verb. oblig. Decius conſi. 14. nu. 5. Put. deciſ. 38. lib. 2. Achilles deciſ. 1. de clauſula, Benuenut. Straccha de mercatura, ſub titu. mandati nu. 15. & 16. & iſta clauſula, omni meliori modo, non tollit vitium contrarietatis, vt dicit Capic. deciſ. 96. nu. 8.

8 De † proceſſu autem formando in hoc iudicio vti poſſidetis formam ponit Bald. conſil. 489. nume. 5. lib. 3. vbi etiam Anch. Regien. quæſt. 25. parte prima, & Plotum in l. ſi quando. nu. 102. & ſeq. C. vnde vi.

9 Et hoc † interdictum vti poſſidetis ex narratione poſſeſſionis de præſenti, & turbatione, ſeu inquietatione aduerſarii concluditur intentatum eſſe, Alex. conſi. 88. nu. 1. lib. 9. Menoch. remedio vlt. de retinenda. nu. 29.

10 Libellus † non eſt neceſſarius, quando intentatur iudicis officium Menoch. de retinenda, remedio vlt. num. 27. & quando offeratur quid narrandum, ibi nu. 29.

SVMMARIVM.

1 *Sententia debet eſſe conformis libello.*
2 *Sententia in hoc interdicto, an ſit diffinitiua vel interloqutoria.*
Mandatum de manutenendo per decretum eſt ſententia interloqutoria, & ſuperueniente meliori probatione reuocatur. ibid.
3 *Mandatum de manutenendo durat, donec reuocetur.*
4 *Appellatio ab interloqutoria non ſuſpendit iudicis iuriſdictionem.*
5 *Appellatio ſuſpenſiua, vel deuolutiua non admittitur in hoc iudicio ſummariſſimo.*
6 *Sententia lata in ſcriptis per verbum condemno, vel abſoluo, cauſa cognita in hoc iudicio dicitur diffinitiua.*
7 *Sententia quomodo cognoſcatur, quòd ſit diffinitiua, vel interloqutoria.*
8 *Perpetuum ſilentium imponitur parte petente alteri parti.*
9 *Sententiæ effectus in hoc iudicio eſt, vt aduerſarius compellatur deſiſtere à turbationibus.*
10 *Turbator debet compelli vigore ſententiæ, & rei iudicatæ ad ceſſandum à turbatione, & etiam illius hæres.*
11 *Hæres turbati iuuatur ſententia data ad fauorem ſui auctoris.*
12 *Sententia, quando intentatum eſt petitorium, & poſſeſſorium retinendæ, quæ ſit ferenda.*
13 *Sententia quando liquet de iure actoris in petitorio, & de iure rei in poſſeſſorio, debet ferri ſententia in petitorio.*
14 *Sententia datur actori in retinenda, quando liquet de eius iure, & non liquet de iure rei in petitorio.*
15 *Sententia fertur per verba præſentis temporis aliquando hoc modo, ſicut poſſidetis, ita poſſideatis.*
16 *Sententia data eodem tempore pro vno in petitorio, & pro alio in poſſeſſorio, exequitur ſententia lata in petitorio, quæ abſorbet poſſeſſorium.*
17 *Reſtitutio in integrum non datur à ſententia lata in hoc poſſeſſorio.*
18 *Reſtitutio in integrum ex aliquibus cauſis datur in hoc iudicio.*
19 *Reſtitutio in integrum in ſpolio ex iuſta cauſa datur.*
20 *Exequutio ſententiæ latæ in hoc iudicio qualiter fiat.*
21 *Reſtitutio poſſeſſionis in hoc iudicio qualiter fiat.*
22 *Nullitate ſententiæ non dicitur in hoc iudicio.*

De ſententia, in hoc interdicto vti poſſidetis. Cap. XVII.

1 Poſtquam viſum eſt de libello in hoc interdicto vti poſſidetis, videndum eſt de ſententia, † quæ debet eſſe conformis libello. l. vt fundus. ff. communi diuidundo, & cap. licet Heli, de ſimonia, vbi latè Felyn.

2 Et † ob id primò vidēdum eſt, quæ ſententia ſit iſta, an interloquutoria, vel diffinitiua, & Menoch. in 3. remedio de retinenda, nu. 839. tenet ꝙ ſit diffinitiua, & Berous in c. licèt cauſam de probat. nu. 68. & alij per eum relati, ſed contra dici ſolet, ꝙ quando intentatur petitorium, & pendente iudicio oriuntur turbationes, tunc probata poſſeſſione ſi detur vni parti mandatum de manutenendo per decretum, non dicitur illud mandatum ſententia diffinitiua, ſed interloquutoria c. 2. de ordin. cognit. c. cum veniſſent. de inſtitut. Iaſ. in l. quod iuſſit. col. 5. verſi. item intellige, de re iud. & Menoch. de retinenda, remedio vlt. nu. 46. idem tenet, & ideo vti interloquutoria ſuperueniēti noua & meliori probatione alteri parti, poteſt dictum decretum per iudicem reuocari, Felyn. in c. qualiter, & quando. col. 4. & 5. de accuſat. & in c. ſuborta. col. fin. de re iud Decius in c. cum ceſſante, nu. 10. de appellat. Nicellus in tractatu de concordia gloſſarum, num. 28 Pariſ. conſi. 108. 20. lib. j. Petr. Benintendi deciſ. 79. nu. 6. & ratio eſt; quia interloquutoria contrario iudicis imperio reuocatur. l. quod iuſſit. ff. de re iud. licèt Menoch. in remedio vlt. de retinenda, nu. 56. & ſeq. contrarium teneat, quòd nō poſſit reuocari.

3 Et † iſta ſententia interloquutoria durat, non ſolum vſq; ad ſententiam diffinitiuam latam in petitorio, vel in plenario poſſeſſorio, ſed donec reuocetur, ante tamen ſententiam diffinitiuam, & rem iudicatam latā in petitorio, vel poſſeſſorio plenario, & in his terminis loquitur Paul. de Caſt. conſi. 3. col. 2. & Benintendi d. deciſ. 79. nu. 4. dicit, ꝙ affert præiudicium lite pēdente, & donec fuerit aliter ordinatum, & in praxi ita in Romana Curia ſeruatur, quæ debet attendi, videlicet ꝙ ex nouis probationibus, vel ex legitima cauſa mandatum de manutenendo ab eodem iudice reuocetur.

4 Et † appellatio ab interloquutoria non ſuſpendit iudicis iuriſdictionem. c. non ſolùm. de appella. in 6. & ideo ſi appelletur ab iſta interloquutoria, non propterea iudex ceſſat procedere in petitorio, vel poſſeſſorio; quia per appellationem ab interloquutoria non deuoluitur negotium principale; quia non affertur præiudicium irreparabile per diffinitiuam, Aret. conſil. 20. col. 2. & conſi. 106. num. 2. Ruyn. conſi. 157. numero 21. lib. 5. Aymo conſi. 181.

5 Nec † admittitur appellatio in hoc poſſeſſorio ſummariſſimo ſuſpenſiua, nec deuolutiua, Cagnol. in l. in pari. nu. 7. ff. de reg. iur. Benintendi deciſ. 79. nu. 10. Ioſeph. Ludouici deciſ. Peruſina 20. nu. 9. Menoch. de retinenda, remedio vlt. nu. 48. q. 17. intellige quando proceditur per decretum.

6 Sed ſi † ſententia in hoc poſſeſſorio lata eſt in ſcriptis per verbum condemno, vel abſoluo, ex quo per eam diffinitur negōtium commiſſum ſuper poſſeſſione, vel alia re, dicitur diffinitiua. l. 3. C. de ſententijs & interloq omnium iudic. Et ſi ſententia data eſt cauſa cognita examinatis teſtibus hinc inde, vel factis probationibus, vt in l. ex ſtipulatione. C. de ſententiis & interloq omnium iud. & Rota deciſ. decima, de ſententia & re iud. in antiquis, dicit ꝙ ſententia lata in tali poſſeſſorio eſt diffinitiua.

7 Et hoc † modo cognoſcitur, quando ſententiæ eſt interloquutoria, vel diffinitiua; quia interloquutoria nō fertur in ſcripris, nec per verbum abſoluo, vel condemno, Clement. ad compeſcendas, vbi Io. And. de ſeq. poſſ. & fructuum, Rota dicta deciſ. 10. de ſententia & re iud. in antiquis, quia interloquutoria ſufficit, ꝙ in actis ſcribatur, Rota Bilignet. deciſ. 1. in fine de re iudi. & deciſ. 5. de re iud. in antiquis, & Iaſ. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. col. 11. verſi. vltimò quæritur. ff. de offi. proconſ. Speculator in tit. de ſententia. §. 8. nu. 14.

8 Et † propterea in ſententia imponitur turbatori perpetuum ſilentium à iudice parte petente ſuper moleſtationibus & impedimentis præſtitis ſuper re de qua agitur, Rota deciſ. 3. de re iud. in no. & videtur eam ſequi Boer. conſi. 49. nu. 6. Ang. & Iacobinus in l. ſolemus. ff. de iudiciis, Rebuff. ſup cōſtit. reg. tom. 3. in tractatu de materia poſſeſſoria, art. 1. glo. 2. num. 47. licèt Menoch. cum Baldo teneant contrarium in dicto 3. remedio de retinenda, nu. 836. Et ratio eſt; quia nihil petēti, nihil impartitur, quinimmo in impoſitione perpetui ſilētii officium iudicis debet implorari. Bald. in l. ſi pater tuus. C. qui bon. cedere poſſint, Iaſ. in l. ſi ſuper rebus. nu. 5. & ſeq. C. de tranſact.

9 Effectus † ſententiæ in hoc iudicio eſt, vt aduerſarius qui ſuccubuit compellatur ceſſare ab impedimentis, etiam ꝙ alleget nouam cauſam: quia tenetur parere iudicato. l. ſi quis rem, & l. ſi à te. §. ſi quis fundum. ff. de exceptione rei iud. Io. Faber. in §. retinendæ. nu. 31. inſtit. de interdict. licèt Menoch. in d. 3. remedio, nu. 819. videatur declarare dictam doctrinam Io. Fabri, quæ declaratio mihi placet.

10 Et † vigore talis ſententiæ & rei iudicatæ debet turbator cōpelli ad ceſſandum à turbatione, & etiam hæres vniuerſalis illius, qui ſuccubuit. l. exceptiones. §. rei. ff. de except. cū teneatur parere actioni iudicati, Io. Fabri in §. retinendæ. nu. 32. inſtit. de interdict. & ideo opus eſt hæredem citari ad vidēdum dictam ſententiam, vel mandatum de manutenendo cōtra auctorem decretum, exequi, nec poteſt aliquid opponere; quia hæres eadem perſona cum defuncto cenſetur, tex. in authen. de iur. iur. à moriente præſt. l. hæredem. ff. de reg. iur. l. miles. in fine. ff. de re iud. Rebuff. in tertio tomo conſtitu. reg. de areſtis, art. j. gloſ. 4. num. 3. & de ſucceſſore ſingulari vide ibi num. 4. Menoch. videtur tenetur tenere contrarium de retinenda, remedio. 3. nu. 828. & ſeq. ſed mihi placet ſupradicta opinio.

11 Et † non ſolum effectus ſententiæ, & rei iudicatę prodeſt illi, qui eam obtinuit, ſed eius hæredi, Io. Fabri in d. §. retinendæ, nu. 32. verſ. ſed quid, inſtitu. de interd. Capicius deciſ. j. n. 6. & 8. Frāc. de Marchis q. 321. parte 2. Menoch d. 3. remedio, num. 823.

12 Sententia † qualiter ferenda, quando intentatum eſt poſſeſſorium retinendæ, & petitorium, ſi de vtroque liquet fauorem vnius partis, poteſt eodem tempore ſuper vtroq; capite pronūtiari, vel in petitorio tantùm; quia petitorium habet in ventre poſſeſſorium, Alberic. in l. incerti, num. 3. C. de interdictis, Menoch. in d. 3. remedio, num. 809.

13 Secundo † caſu ſi de poſſeſſione liquet pro reo, pro actore liquet in petitorio ſententia ferenda eſt pro actore, Alber. in d. l. incerti, num. 3. Menoch. in d. 3. remedio, nu. 809. verſ. ſecundus, & ibi quid è contra, quādo conſtat de bono iure actoris in poſſeſſorio, & de bono iure rei in petitorio, verſ tertius caſus.

14 Si † verò liquet ſolùm de poſſeſſorio ad fauorem actoris, & pendet lis ſuper proprietate, tunc fertur ſententia pro actore in retinenda, Alberic. in d. l. incerti num. 3. Menoch. in d. 3. remedio, num. 810. verſ. quartus caſus, & è contra, ſi liquet de poſſeſſione ad fauorem rei, pro eo ferenda eſt ſententia in retinēda, Menoch. vbi ſupra verſ. quintus caſus, & ibi ponit alios caſus collectos per Albericum vbi ſupra.

15 Fertur † aliquando ſententia per verbum præſentis temporis, videlicet, ſicut poſſidetis, ita poſſidetis, & hoc in caſu quando eſt probata poſſeſſio de præſenti, Bald. in l. hæc ſententia. nume. 7. C. de ſententia quæ ſine certa quantitate, & idem ſi dicit vti poſſidebatis ante litem cōteſtatam, ita poſſideatis, valet hæc ſententia, Bald. in d. l. hæc ſententia. num. 8. Speculator verò in ritu. de ſententia. §. 6. num. 14. verſ. ſi autem in retinēda, dat infraſcriptam formam, præcipientes vt dictum B. pacifice poſſidere ſeu quaſi præfatam vineam in libello petitam ſicut poſſidebat tempore litis conteſtatæ, vt in c. dilectus, de iure patron. in fine, & c. grauis. de reſtitu. ſpoliat. & c. licet. in fine de probat.

16 Sententia † data in poſſeſſorio pro vno, & ī petitorio pro altero, Menoch. de retinenda, remedio. 3. num. 846. & 849. ponit certos caſus, & remedio vlt. num. 48. tenet, ꝙ debeat exequi ſententia in poſſeſſorio. Sed Put. dec. 74. lib. 1. incipiente in vna Sabinenſi, tenet in ſimili caſu, ꝙ ſententia in poſſeſſorio lata non poterat exequi, ex quo ſententia lata in petitorio abſorbebat poſſeſſorium, & propterea non erat faciēda exequutio per tex. in c. cum dilectus, vbi gloſ. & Doctores de cauſa poſſeſſio. & proprieta. & ſi vtraque ſententia eſt exequenda, exequutio ſententiæ ſuper poſſeſſorio eſt inanis, & ventoſa, quam deciſionem ſequor.

17 Et † ab hac ſententia lata in hoc interdicto datur reſtitutio in integrum minori ex communi opinione Doctorum, vt per Menochium in d. 3. remedio, num. 851. & ſeq. q. 107. per totum. Verùm de ſtylo Rotæ non datur in poſſeſſorio reſtitutio, ne proceſſus vadant in infinitum, & in beneficialibus regulariter in ſpolio non datur, & in petitorio in beneficialibus gratioſe conceditur cum clauſula cōſtito de bono iure, & hoc propter peccatum, ne detur beneficium ſine inſtitutione canonica c. j. de regu. iur. in 6. & eſt ratio, ꝙ nō detur in ſpolio; quia poteſt ei ſuccurri in petitorio, & ratio peccati non militat in ſpolio, cū poſſit petitorium intentare, vt per Collectarium in capitu. primo. numero ſecundo de reſtitu. in integrum. Soc. in conſilio 266. numero 26. volumine ſecunda. Io. Paulus Tolomeus deciſ. 90. vltra medium dicit, quòd de ſtylo Rotæ non datur regulariter reſtitutio in integrum in ſpolio, Capic deciſ. 13. & deci. 55 quòd in hoc remedio extraordinario non detur in integrum reſtitutio. Benintendi deciſ. 79. num 8.

18 Veruntamen † aliquando conceditur, vtputa, ſi ex aliquibus ſignis poſſet videri, quòd per poſſeſſionem inferretur enormiſſimum damnum illi, cui data eſt ſententia in iſto iudicio. Ripa in capitu. ſæpe. columna j. de reſtitut. ſpoliat. & Franciſ. de Curt. in leg. admonendi numero 203. ff. de iure iuran. Achill. deciſ. 3. de reſtitu. in integrum.

19 Et † quando adeſt iuſta cauſa, etiam in ſpolio datur reſtitutio, vtputa, ſi procurator mortuus eſt, quæ mors procuratoris eſt iuſta cauſa, Caſſad. deciſ. ſexta de appellatio. & quòd detur, vbi adeſt iuſta cauſa reſtitutio, probatur in leg. j. in fine, & l. ſed & ſi per prætorem. ff. ex quibus cauſ. maior. Bartol. in leg. j. §. ſi quis, ad finem. C. de itiner. actuque priuat. Hippol. ſingul. 129. Alexand. conſilio 69. columna ſecunda, volumine tertio. Io. Paul. Tolom. deciſ. 90. ſed quando conceditur reſtitutio in ſpolio, debet conſtare de bono iure in ſpolio petentis reſtitutionem, vt dixi in capitu. vt minorum, de conſtitut. Aegid gloſ. 8. & Capicius deciſ. 96. numero 14. quòd ſummatim conſtare debet ante litem conteſtatam an habeat bonam cauſam, ſicut debet conſtare de læſione.

20 Qualiter † autem exequatur ſententia lata in hoc iudicio, ponit latè Menoch. in d. 3. remedio, nu. 863. quem vide.

21 Et † reſtitutio poſſeſſionis in hoc iudicio qualiter fiat ſimiliter, vide Menoch. in d. 3. remedio, nu. 865.

22 Nec † excipitur de nullitate ſententiæ in hoc iudicio; quia deſiderat celeritatem, vt per eundem Menoch. remedio vlti. nu. 52. nec admittitur ſupplicatio, vt nu. 53.

SVMMARIVM.

1 *Damna & intereſſe veniunt in hoc interdicto paſſa per turbatum, durante turbatione. numero tertio, & quòd intereſt poſſeſſionem non retinuiſſe numero 7.*
2 *Fructus tam ante, quàm poſt litem conteſtatam, quos turbator percepit, veniunt.*
3 *Poſſeſſio naturalis retenta à turbatore in præiudicium poſſidentis ciuiliter venit in hoc iudicio.*
4 *Fructuum ratio habetur ex die quo interdicta ædita ſunt, non retro.*
5 *Tectoria quæ vicinus fecit in parte, tollere tenetur.*
6 *Interdicto vtrubi ea veniunt, quæ in interdicto vti poſſidetis.*
8 *Fructus percepti à miſſo in poſſeſſione pro credito partim verò, & partim falſo, ſunt reſtituendi integræ.*
9 *Fructus in actione ad exhibendum ſecundum leges extimari debent.*
10 *Fructus veniunt in confeſſoria, vel illorum loco intereſſe.*
11 *Poſſidere prohibitus petit intereſſe.*
12 *Intereſſe turbati in poſſeſſione quanti, declarari poteſt.*
13 *Intereſſe in hoc iudicio accipit tantum damnum, vel lucrum.*
14 *Intereſſe, & damna remittens non remittit rem principalem.*
15 *Fructus pendentes non eſt acceſſio rei principalis, ſed pars rei.*
16 *Fructus in quibus cauſis, & iudicijs veniant reſtituendi.*
17 *Fructus, & omnem cauſam debet reſtituere, qui rem reſtituere tenetur.*
18 *Fructus non veniunt in actione perſonali, etiam ſi mora facta ſit ante ceptum iudicium, poſt ſic, ex æquitate, & quibus caſibus non veniunt fructus.*
19 *Fructus veniunt in ſtipulatione rem tradi, vel ex empto non ex ſtipulatione tradendi vacuam poſſeſſionem.*
20 *Fructus veniunt petita proprietate, vel vſufructu.*
21 *Fructuum appellatione penſiones ex re locata veniunt.*
Fructus vix extimari poſſunt petito itinere, vel actu. ibid.
22 *Fructus non debentur ex re quæ perijt, ſed antequàm pereat debentur percepti, & qui percipi potuerunt à die moræ. & nu. 28.*
23 *Fructus ex re ſterili non debentur, nec ex ſeruo valetudinario, vel impubere.*
24 *Fructus debentur, quando res aliena eſt per errorem adiudicata.*
25 *Fructus extantes tenetur reſtituere bonæ fidei poſſeſſor ante litem conteſtatam, poſt vniuerſos.*
26 *Fructus naturales non facit ſuos bonæ fidei poſſeſſor.*
27 *Fructus percepti ex artificio ſerui, quod artificium ſumptibus poſſeſſoris ſeruus didicit, non debentur.*
28 *Fructus hominis operæ ſunt.*
29 *Fructus accipere dicitur ille, qui colligit vuam, oliuā, quia vinum, & oleum colligit. Oleæ immaturæ ſunt in fructu, ibi nu. 33.*
30 *In fructibus extimandis videndum eſt, an petitor frui potuerit, ſi ei poſſidere licuiſſet.*
31 *Fructus percepti poſt rem iudicatam, non debentur vigore ſententiæ.*
32 *Fructuum reſtitutione habetur ratio expenſarum factarum gratia fructuum.*
34 *Fructus pecudum ſunt fœtus, lac, lana, pili, agni, vituli.*
35 *In fructu ſunt ſyluæ, arundines, vel cannetum.*
36 *Fructus arborum quando venditi videantur, non arbores.*
37 *In fructu ex pignori dare.*
38 *Venatio non videtur eſſe in fructu.*
39 *Fructus poſt perfectam venditionem pertinent ad emptorem.*
40 *Emptor poteſt petere fructus rei emptæ pro rata pretij ſoluti.*
41 *Intereſſe conſiſtit potius in facto quàm in iure, & arbitrio iudicis permittitur. & non venit niſi interſit, & probetur, ibi nu. 54.*
42 *Intereſſe qualiter arbitrio iudicis taxari debet, ſiue certum, ſiue incertum ſit.*
43 *Intereſſe oritur ex mora, culpa, contrauentione, euictione, vel aliis euentibus, & propterea pendet à probatione, & alijs facti circumſtantijs.*
44 *Intereſſe ex venditione, vel alio contractu, qualiter probetur. & tunc agitur ad pretium, vel illius partem, ibi nu. 54.*
45 *Quanto minoris actio, quando competat, & non ad intereſſe.*
46 *Intereſſe circa rem qualiter extimandum, & declaratio l. ſi ſterilem. §. cum per venditorem. ff. de act. emp.*
47 *Intereſſe circa vinum non traditum in loco, & tempore.*
48 *Intereſſe propter moram commiſſam in conſignatione rei venditæ.*
49 *Clauſula quanti ea res apparet eſſe, refertur ad extimationem, non ad id quod intereſt.*
Intereſſe conſiſtit in vera rei extimatione. ibid.
Intereſſe extrinſecum eſt diuerſum à principali. ibid.
Intereſſe circa rem reſpicit rem certam principalem, non aliud. ibid.
Intereſſe circa euictionem qualiter conſideretur. & 57. & debet conſiderari
Contractus certi qui ſint, & quantum intereſſe ex eis debeatur.
50 *Contractus certi qui ſint, & quantum intereſſe ex eis debeatur.*
Intellectus l. 1. C. de eo quod intereſt. ibid.
Intereſſe extrinſecum eſt diuerſum à principali. ibid.
Intereſſe circa rem reſpicit rem certam principalem, non aliud. ibid.
51 *Intereſſe circa euictionem qualiter conſideretur. & 57. & debet conſiderari*

rari de tempore venditionis, non aliud tempus, ibi. nu. 53. & 54.
52 Interesse incertum quod sit, & qui casus considerantur.
55 Augmentum, vel diminutio in legato non attenditur nisi tempore adimpletæ conditionis.
56 Iactum retis & interesse incertum.
57 Euicta re vendita, tenetur venditor pretium totum restituere, & pro interesse simplum pretij, in quo computantur expensæ, & fructus. ibid.
Euictione non tenetur venditor, si res vendita pereat alluuione. ibid. versiculo & qui.
58 Ad duplam venditor tenetur, etiam quòd in contractu non sit promissa.
59 Euictione venditor tenetur de omnibus casibus occurrentibus ante venditionem, non post. & nu. 60.
60 Interesse tenetur qui tradere rem promisit, vel fideiussorem dare, & non dedit.
Vsuræ in Nobili, in Mercatore, in Traiectitijs, & alijs, vide in nume. 61. vsque ad nu. 64.
65 Interesse, & damna expresse promissa debentur. & similiter vsuræ. numero 102.
Cambia, & recambia debentur. ibid.
67 Cambia vt debeantur, tria vel plura probanda sunt, & quomodo. & 68.
69 Interesse quod debetur conductori impedito, ne vteretur re locata, est declarandum ad rationem quinque pro quolibet centenario, cum sit interesse lucri cessantis.
70 Interesse damni emergentis ante moram quando debeatur.
73 Lucrum cessans quando peti possit.
71 Damnum emergens ex mora non restituentis debetur probato damno.
Interesse extrinsecum nō admittitur in pecunia strictè sumpta, sed vsuram legitimam de iure ciuili, & non quod fuisset consequutus ex mercibus emptis, si pretium fuisset solutum. ibid.
74 Interesse in solito negotiari peti potest vltra primum annum.
75 Pecunia, oleum, vinum, & similia, si promissa sint Capuæ, & dentur Romæ interesse taxatur iudicis arbitrio, arbitrio boni viri extimatur interesse, ibi. nu. 72.
Interesse taxatio post moram prohibita est. ibid. & qualiter taxetur. numero 72. & 75.
76 Fructus super societatibus officiorum non currunt post disdictam.
77 Vsuræ debentur ex mora solutionis precij rei venditæ, si tradita est res vendita, & percipiat fructus.
78 Vsuræ rei venditæ debentur, si tradita est possessio precaria. & pacisci potest venditor, vt emptor aliquid soluat donec pretium soluat, ibi. numero 79.
80 Vsuræ non debentur quando post moram emptor soluit pretium venditori, si promissæ non sint, nec quando est data dilatio, vel habita est fides de pretio, nec minus quando nummi depositi sunt per emptorem, ibi nu. 81.
81 Extimatio quanti plurimi cadit in pecunia.
82 Vsuræ rei venditæ non debentur, si emptor nullos percepit fructus.
83 Vsuræ pro dote non debentur durante termino ad soluendum dotem.
84 Aestimatio quanti plurimi granū valuerit fit contra eum qui tenetur dare granum, vel aliam rem consistentem in pondere, numero, & mensura, & quando fiat talis æstimatio, & quæ concurrere debeant, ad hoc vt fieri possit.
85 Extimatio quanti plurimi dicitur interesse circa rem.
86 Valor rei mobilis qualiter probetur.
87 Duplex stipulatio est à iure approbata in contractu emptionis, vel alio.
88 Simplum quòd quis stipulatus est pro euictione, non potest consequi duplū.
89 Interesse certum duplam excedere non debet in actis hominum, secus in pœnis legalibus.
90 Euictio non habet locum in diuisione bonorum facta per testatorem.
91 Euictione non tenetur cohæres cohæredi in diuisione inter eos facta.
92 Euictione cohæres quando teneatur cohæredi in diuisione facta de bonis hæreditarijs.
93 Euictio non habet locum in diuisione facta inter cohæredes, quando vtrique euictum est.
94 Euictio non rumpit transactionem.
95 Euictio non præstatur ei qui emit totam hæreditatem, si corpora euincātur.
96 Banniti iniustè dolo iudicis, interesse probatur contra iudicem iuramento banniti.
97 Interesse quando potest succedere quadruplum.
98 Interesse debitum vigore statuti, creditor super interesse iurare potest.
99 Quanti res est refertur ad quantitatem in iudicio deductam.
100 Verba quanti ea res ab actore extimata fuerit iuramento, referuntur ad extimationem actoris.
101 Interesse quis tenetur aut ex mora regulari, vel irregulari.
Mora regularis aut irregularis quæ sit. ibid.
102 Stabularius tenetur de omni damno contingente hospiti in hospitio.
103 Mora non incurritur ante factam liquidationem.
104 Mora non incurritur per eum qui habet exceptionem.
105 Fructus pendentes non veniunt quando quis fundum stipulatus est.
106 Cautio legatorum, vel fideicommissariorum causa quando recipiat incrementum.
107 Legatum annuum valet, donec tradatur res à testatore relicta legatario.
Interesse quod venit ex mora, officio iudicis debetur. ibid.
108 Vsuræ de iure ciuili in stipulatione deductæ debentur.
109 Vsuræ non deductæ in stipulatione non debentur.
110 Vsuræ deductæ in stipulatione solutæ non repetuntur.
111 Vsuræ ex pacto promissæ pignoribus interuenientibus retineri, non autem peti possunt.
112 Vsuræ ex pacto nudo in frumento, & similibus quando debeantur.
113 Vsuræ promissæ in chirografo pro auro, argento, & veste, soluuntur.
114 Vsuræ ex mora debentur.
115 Vsuræ debentur in contractibus bonæfidei ex mora.
Vsuræ debentur quotiens quis cogitur mutuo dare. ibid.
Mora fieri dicitur, quando quis interpellatus non soluit. ibid.
116 Mora fieri dicitur non ex re, sed ex persona interpellata à iudice. & aliquando in re mora discerni solet, ibi.
117 Mora vt incurratur per debitorem, requiritur interpellatio.
Mora incurritur per interpellationem extraiudicialem, & ex signis. ibid.
118 Mora incurritur à minore per non solutionem factam in tempore.
119 Dies certa interpellat pro homine.
120 Damnum vere passum post moram debitor in foro conscientiæ debet creditori resarcire.
121 Vsuræ debentur Fisco sine interpellatione, & stipulatione.
122 Argentarijs vsuræ debentur vsque ad bessem centesimæ.
123 Vsuræ currunt lite contestata.
Vsuras soluere tenetur tutor, donec restituat tutelam. ibid.
124 Vsuras socius qui inuasit communem pecuniam, soluere debet loco pœnæ.
125 Emptor post rem traditam ad vsuras pretij tenetur.
126 Vsuræ nomine quantum debeatur.
127 Vsura centesima quæ sit.
128 Vsura dimidia centesimæ quæ sit.
129 Vsura tertia centesima quæ sit.
130 Vsuræ non debent sortem excedere.
131 Vsuræ vsurarum non debentur.
132 Vsuræ fructuum non debentur.
133 Vsuræ non sunt in fructu.
134 Vsuræ de iure canonico regulariter non præstantur in mutuo.
135 Pignore capiens prædium, vel domum data pecunia, si sortem recepit de fructibus deductis expensis, restituet domum.
136 Qui vendit cariori pretio rem propter dilationem, nisi dubius sit valor de tempore solutionis, peccat.
137 Mutuans intentione vt aliquid recipiat, tenetur restituere in foro conscientię.
138 Nauiganti, vel eunti ad nundinas mutuans certam pecuniam, recipiens aliquid vltra sortem vsurarius est, etiam quòd suscipiat in se periculum.
139 Vsura non est qui dat pecunias, vt recipiat granum alio tempore, si dubius est, quòd granum de illo tempore minus valeat.
140 Clerici sunt prohibiti facere contractus vsurarios.
141 Vsurarij manifesti non sunt recipiendi ad communionem altaris.
142 Dispensationem quis recipere propter vsuram non potest, quia est prohibita iure diuino.
143 Vsurarum peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum.
144 Appellare non potest vsurarius manifestus.
145 Iudæi etiam à iudice laico cogendi sunt vsuras restituere.
146 Vsurarius rem in qua vsum habet, in alium transferre non potest.
147 Testamentum facere non potest vsurarius.
148 Excommunicatæ sunt Communitates facientes statuta, quòd licitum sit facere vsuras.
149 Confitens vsuras extorsisse non debet subaudiri publicè.
150 Dote recipiens in pignus fundum, non tenetur computare fructus in sortē.
151 Exhibere libros rationum cogitur vsurarius, cum agitur de vsuris.
152 Hæreticus est, qui pertinaciter affirmat, exercere vsuras non esse peccatum.
153 Vsuraria mutuatio est contra legem diuinam, canonicas sanctiones, & leges humanas.
154 Vsuræ debentur secundùm canones ratione interesse.
155 Eleemosyna de vsura est abhominatio Deo.
156 Vsura dicitur prauitas, improba, & ars illiberalis.
157 Vsura mentalis quando est restituenda sicut simonia.
159 Deposito quando vsura debeatur, & quando non.
160 Montis Pietatis mutuatio an sit vsuraria.
161 Inuitus, & coactus mutuans communitati potest aliquid recipere.
162 Constitutiones super cambijs siccis.
163 Cambia sicca damnantur à Pio Papa Quarto.
164 Cambia sicca damnantur à Pio Papa V.
165 Cambia sicca improbantur, quia habent naturam mutui.
166 Cambia sicca sunt, quando fingitur quòd pecunia sit in alio loco soluenda, & tamen soluitur in loco, vbi fit cambium.
167 Cambij sicci aliud exemplum.
168 Cambium siccum fit tantum ratione temporis.
169 Depositum factum sub ficto nomine cambij, improbatur.
170 Vsuræ improbatæ omni iure.
171 Cambium reale, quod fit propter dilationem temporis, improbatur.
172 Cambium reale fit vsurarium, si campsor ex eo lucrum accepit.
173 Cambium reale duplex est, primò quando aurum permutatur cum argento, secundum fit per literas.
174 Cambium reale per literas fit, quando vno loco recipitur pecunia, & alio loco soluitur.
175 Cambium reale tunc est licitum, quando quis periculo se supponit. & 177.

177 In-

177 Interesse certum pacisci non potest in cambijs.
178 Cambia realia non possunt fieri, nisi pro primis nundinis in loco vbi directæ sunt literæ celebrandis.
179 Vsura committitur in cambijs propter dilationem temporis.
180 Lucrum prouenienS ex distantia loci, & ex termino, illicitum est.
181 Pœnas contra vsurarios inflictas incurrit contraueniens constitutioni Pij Papæ V. & quæ sint dictæ penæ, nu. 182.
183 Monopolium committitur per Mercatores, qui congesserunt vndique omnes pecunias.
184 Monopolium committunt artifices, qui paciscuntur inter se, ne quis opus inceptum ab vno artifice alter impleat.
185 Monopolium committitur per primates artificum, qui paciscuntur super taxandis pretijs rerum.
186 Monopolium iuratum, an valeat.
187 Monopolij pena mulctatur Præses prouinciæ, qui non condemnat committentes Monopolia.
188 Stochi, Ciuantiæ, & Rompicolli prohibentur bannimentis in vrbe.
189 Stoccoli, & barocolli contractus qui sint.
190 Ciuantiæ sunt contractus, in quibus venditur aliqua merces cariori pretio, & cum ea dantur pecuniæ soluendæ infra certum tempus.
191 Emere vili pretio vt carius vendatur, non licet, quando lucrum est vltimus finis.
192 Emere mediocri pretio in pecunia, & vendere maiori ad tempus, licet.
193 Dilatione temporis qui vendit granum, & similia, vel dat pecunias cum intentione lucrandi, fœnerator est.
194 Emens tempore recollectionis viliori pretio granum, vinum, & similia, vt vendat cariori pretio, turpe lucrum est.
195 Eleemosynæ de vsuris faciendę non sunt.
Pęnitentia nō remittitur peccatum vsurarum, nisi restituatur ablatū. ibid.
196 Eleemosynam facere diuites tempore penuriæ cogi possunt.
197 Pretium iustum in emptione, & venditione debet esse æquale, & quod sit iustum pretium.
198 Pretium iustum in retractu est illud, quod ab alio offertur.
199 Pretium iustum dicitur illud, quod à Principe statuitur.
200 Pretium iustum est illud, quod consistit in mediocritate.
201 Iustum pretium est, quanti res vendi potest absque fraude, & iniuria alterius hominis scientis eius rei conditionem.
202 Vendere rem suam de iure nullus potest compelli, nisi in certis casibus.
203 Pretium alienæ rei nullus imponere potest, nisi sit iustum & commune.
Vsuram committunt qui viliori pretio emunt, vt vendant incontinenti pretio cariori. ibid. in fine.
204 Granum, vinum, & similia vendi debent mediocri pretio attentis sumptibus venditorum, data tamen illis aliqua portione pro lucro.
205 Diuites cogi possunt vendere peregrinis eodem pretio quo incolis ratione publicæ vtilitatis.
206 Annonæ pecunia debet conseruari pro annona.
207 Ciues non debent vilius emere granum à Ciuibus, si annona hoc non exigit.
208 Granum ablatum alicui per Ciuitatem debet ei solui pretium.
209 Granum debet vendi per Ciuitatem iusto pretio, nec super hoc ab aliquo decipi debet.
210 Mensuras adulterinas exercens tempore annonæ punitur pęnis legis Corneliæ.
211 Accusare possunt mulieres, & serui in hac actione frumentaria.
212 Pecunia frumentaria sine mora soluenda est.
213 Iudex in spiritualibus procedit contra vsurarios vigore constitutionis. & ideo iudex Ecclesiasticus, non Laicus potest contra vsurarios procedere, ibi. nu. 214.
215 Criminaliter procedi potest contra vsurarios.
216 Pœnæ, quibus puniuntur vsurarij, quæ sint.
217 Vsurarius publicus & manifestus quibus pœnis puniatur.
218 Vsurarius publicus & manifestus quis sit.
219 Testes quatuor qui vsuram soluerunt, sufficiunt ad probandum quem vsurarium esse.
220 Testes singulares admittuntur ad probandum vsuram.
221 Damna & interesse probantur dicto vnius testis.
222 Testari, & codicillari non possunt vsurarij manifesti.
223 Protestatio Authoris.

Quid veniat in hoc interdicto vti possidetis, & an interesse & fructus. Cap. XVIII.

1 Veniunt † in hoc interdicto contra turbantem damna, & interesse passa per turbatum durante turbatione, Io. Fab. in § retinendæ. num. 14. versi. expediti sumus, instit. de interdictis. l. si duo. §. fin. ff. vti possid. Menoch. d. tertio remedio de retinenda. nu. 286. & seq. & turbator pro præterita turbatione ad interesse cōdemnari debet, Bar. in l. si duo. in fine. ff. vti possid. Menoch. in d. 3. remedio nu. 822. Plotus in l. si quando. C. vnde vi. nu. 733. & 734. vbi ponit certas fallentias.

2 Veniunt † etiam fructus tam ante quàm post litem contestatam quos percepit turbator mala fide, Io. Fabri in d. §. retinendæ. nu. 14. versic. item & fructus, instit. de interdict. quem refert Menoch. d. remedio. 3. nu. 289.

3 Venit † etiam aliquando ipsa possessio retētā à turbatore, vt si vterque possidebat, vnus naturaliter, alter ciuiliter, quādo inhibetur habenti naturalem, ne illa vtatur in præiudicium habētis possessionem ciuilem, l. clam. §. qui ad nundinas. ff. de acquir. posses. Io. Fabri in d. §. retinendæ, nu. 14. versi. item quandoque, institu. de interdi. & similiter quando adiudicatur possessio illi qui habet priora iura, Io. Fabri in d. num. 14. vers. item quando.

4 In † interdictis exinde ratio hr̄ fructuum, ex quo ædita sunt, nō retro, dicit tex. in l. in interdictis. ff. de interdict. & l. j. §. ex die quo. ff. de vi, & vi armata, vbi ꝙ in interdicto de vi, fructus debētur ex die quo quis deiectus est, in alijs interdictis ex quo ædita sunt, non retro computantur.

5 Et † aliquando vti possidetis efficax est, vt rectoria quæ vicinus fecit ī parte mea, tollere compellatur, l. 3. §. si vicinus. ff. vti possidetis, & sic venit etiam illud, qd̄ factum est in pariete meo, vt tollere compellatur vicinus.

6 Et † in interdicto vtrubi ea omnia veniūt, quæ in interdicto vti possidetis, quia interdictum vtrubi est exequatum interdicto vti possidetis, vt l. j. §. hoc interdictum, ff. vtrubi, & §. hodie, institu. de interdict.

7 Venit † etiam ī hoc interdicto illud, quod interest possessionem retinuisse, vt leg. tertia. §. fin. ff. vti possidetis, de quo interesse vide infrà.

8 Fructus † percepti per illū qui missus est in possessione a iudice pro credito partim vero, & partim falso, sunt restituendi integre, etiam pro illa parte crediti veri. Afflict. decis. 218. ad finē, Abbas consi. 84. in fine lib. 2. & hoc in interdicto ne vis fiat. Menoch. de retinenda remedio j. num. 26.

9 Fructus † in actione ad exhibendum secundùm legem extimari debent, l. Iulianus. §. quantum. in fine. ff. ad exhiben. & melius declaratur in § si ad exhibendum, institu. de offic. iud. ibi, præterea fructuum medij temporis, idest eius quod intercesserit post acceptum iudicium ad exhibendum ante rem iudicatā rationem habere debet iudex, & in vtroque loco, gl. & Doctores, & de partu ancillæ vide in d. l. Iulianus. §. qui tamen.

10 In † confessoria veniūt etiam fructus, vel loco illorum id qd̄ interest seruitutem prohiberi, & idem in negatoria actione l. 4. §. in confessoria. ff. si seruit. vendicetur.

11 Et † pro interesse possessoris prohibiti ne possideat cōtra decretum prætoris actione in factum, qui prohibet condemnari potest, l. j. §. hæc verba, & l. fin. ff. ne fiat, Menoch. in j. remedio de retinenda num. 81. quæst. 16.

12 Interesse † turbati in possessione contra turbantem declarari potest, quantum mihi abest propter istam turbationem, & quantum lucrari potuissem, si non fuissem passus hanc turbationem, l. si commissa, ff. rem ratam haberi, quia in hoc iudicio venit illud solum quod interest possessionem non retinuisse; qa interesse nihil aliud est, quàm ipsa iactura l. si tutor. ff. de auct. tut. & l. fin. C. de eo quod interest, versicu. in alijs, dum loquitur de interesse incerto, dicit vt hoc quod re vera inducitur, damnū hoc reddatur, & in l. si duo. §. fi. ff. vti posside. dicitur in hoc interdicto condemnationis summa, refertur ad rei ipsius extimationem, quanti res est, sic accipimus, quanti vniuscuiusque interest possessionem retinere, vtputa si ego retinuissem pacifice possessionem, recepissem tot salmas grani, tot ordei, vel vini, & similium rerum valoris, & communis extimationis scutorum. 100. quia nihil refert si referam pretium omnium fructuū semel vna summa, & non dicam pro qualibet salma scutorum tertio, vel quatuor, l. quod sæpe, §. fina. ff. de contrahen. emptio. & quod tantum recipere debeam, probatur in l. præterea, ff. de rei vendi. & in l. cum fundum. ff. si certum pet. & in l. restituere, & l. fin. § fin. ff. de verborum signi. quia verbum restituo, habet plenam significationem, vt fructus quoque restituantur, l. videamus. 2. de vsur.

13 Et † ideo interesse hic accipitur, vel comprehendit tantum damnum, vel lucrum occasione culpæ, vel moræ emergens, vel cessans extrinsecus, scilicet præter rem principalem, & eius causam; quia accipimus quāti interest possessionem retinere, vt d. l. si duo. §. fin. ff. vti posside. non autem quanti valet prædium, secundùm Seruij sententiam vt dicit ibi Iurisconsultus, & Dynus in c. mora. de regu. iur. in 6. mihi. colum. 3. versicu. item interdictū vti possidetis, dicit datur interesse & refertur ad extimationem rei, quod non est verum, sed illa verba quanti res est, sic accipimus quanti vniuscuiusque interest possessionem retinere, & propterea istud interesse est probandum, cum sit incertū, iuxta l. sed addes. §. si quis dolia. ff. locati, videlicet quantum potuisset lucrari, si turbatus non fuisset, & possessionē pacificè retinuisset, vt in l. furtiuam. ff. de furtis. & l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de actio. emptio. & dixi infrà. & ꝙ sit interesse incertum apparet; quia non habetur respectus ad valorem rei, sed ad id quod interest, vt dict. l. si duo. §. fin. ff. vti possi. ibi, non autem quanti valet prædium.

14 Qui † verò remittit interesse, & damna, non remittit rē principalem, Alexand. consi. 168. lib. 2. & c. in nostra, de iniur. nec fructus, secundùm Bald. de pace Constantiæ versi. possessiones,

licèt

licèt in fructibus contrarium teneat idem Bal. in l. loci corpus. §. in confessoria. ff. si seruitus vend. & Decius in rubr. C. de eo quod interest, & Rebuff. in præfatione repet. l. j. C. de eo quod interest. nu. 51. quia damnum patitur, qui non consequitur fructus rei suæ.

15 Fructus † pendentes non est accessio rei principalis, sed pars rei. l. fructus. ff. de rei vend. l. fin. ff. quæ in fraud. cred. l. quintus. ff. de act. emp. & computantur inter immobilia, secundùm Cassa neum super consuet. Burgund. in glo. tous moubles, nume. 20. car. 135. sed quantum ad alienationem, & separationem non sunt immobiles, Tiraquell. de retract. §. primo, glo. septima, numero 53. parte j.

16 Si † verò restitutio facienda est post iudicium cœptũ, omnis causa restituenda est, idest omne quod habiturus esset actor, si litis contestandæ tempore solutus fuisset. l. cum fundus. in prin. ff. si cert. pet. & fundus datus causa dotis non sequuto matrimonio restituendus est cum fructibus perceptis tempore cõtracti matrimonij, & si postea mora intercesserit. l. videamus. la 2. in prin. ff. de vsuris. & in dicta l. videamus. §. in fauiana, dicit text. ꝙ in alienatione facta in fraudem fructus restituuntur; quia verbum restituo, habet plenam significationem, & in his quæ vi, & metus causa fiunt fructus restituuntur, nec mora mea mihi aliquod damnum affert in deposito, & commodato, reuocata naturali possessione fructus, & omnis causa debentur, d. l. videamus. §. si possessionem fructus etiam diuidendi sunt, si quis recusat diuidere rem quam colit. d. l. videamus. §. item si diuidere, fructus veniunt in bonæ fidei iudiciis, & in dote prælegata. d. l. videamus. §. fi. ff. de vsur.

17 Quinimmo † regula est, vt si domus, vel alia res restituenda sit ab occupatore, iudex eam debet facere restituere cum pensionibus, quas percepit, aut percipere poterat, & omni causa damni dati. l. domum. C. de rei vendic. & omnes fructus cũ mala fide percepti restituendi sunt. l. si fundum. C. eod. tit. & §. & si rem. & §. & si hæreditas. instit. de offic. iud. vbi si res, vel hæreditas petita sit cum fructibus, restitui debet, cum post litis contestationem possessor malæ fidei efficitur, qui tenetur rem cum fructibus restituere.

18 Si † agitur actione personali ad id quod meum non fuit, nõ veniunt fructus, etiam si mora facta sit ante cœptum iudicium, post cœptum iudicium ex equitate debentur, vt causa. l. videamus. 2. §. si actionem. ff. de vsur. nec veniunt fructus, qui stipulationis tempore fuerunt. l. si filiusfamilias. §. fin. ff. de verb. oblig. sed bene post cœptum iudicium, & post litem contestatã; quia quale quidq; est cum petitur, tale dari debet. l. .. ff. de vsur. sed si antea editus sit partus, quàm lis mota sit, nõ debet restitui. l. partum. ff. d. tit. de vsur.

19 Qui † stipulatus est rem dari, vacuamq; possessionem tradi, veniunt fructus rei, & partus ancillæ, quod ex stipulatu consequi non poterit, ex empto consequetur. l. si stipulatus sim. ff. de vsuris, sed vigore stipulationis tradendi vacuam possessionem non veniunt fructus. l. 3. §. j. ff. de act. empt. vide quæ dixi in c. 31. num. 51. & seq. in tract. de acquir. possess.

20 Fructus † petita nuda proprietate veniunt à die amissi vsusfructus. l. videamus. ff. de vsur. & l. si nude. ff. de rei vend. aliàs nõ veniunt, & petito vsufructu, in fructus perceptos fit condemnatio, & si vestimenta aut scyphus petita sint, veniunt fructus, qa locata ea re quod mercedis nomine capi potuerit, fructus nomine veniunt. l. videamus. la 1. ff. de vsur.

21 Pensiones, † & quod percipitur mercedis nomine ex re locata, veniunt fructuum appellatione. l. prædiorum. ff. de vsur. & l. videamus. §. ante matrimonium. ff. eodem titu. & l. quinta. C. de rei vend.

Si petatur iter, vel actus, vix fructus aliqui extimari possunt. l. videamus. la 1. §. fi. ff. de vsur.

22 Si † petitur res, quæ periit, fructus ex ea non debentur. l. si hominem. ff. de rei vend. sed antequàm pereat, debentur fructus percepti, & qui percipi potuerunt. l. fructus. in prin. ff. de rei vẽd. & si moram fecerit possessor in restitutione, veniunt in restitutione partus, & fructuum partus, & omnis causa. l. Iulianus. §. idem Iulianus. ff. de rei vend. & fructus non percepti non debentur. l. si eius fundi. ff. de rei vend.

23 Ex † re sterili, ex qua fructus nõ possunt percipi, nulli debentur fructus, argumento serui valetudinarij, vel impuberis. l. 6. §. j. ff. de operis seruorum & l. pen. ff. de rei vẽd. licet nõ semper de impubere, cum ex eo aliqui fructus percipi possunt. l. cum de fructibus. ff. de rei vend.

24 Fructus † debentur, quando res aliena per errorem adiudicata est alicui; quia sicut errore fuit adiudicata res aliena, ita & fructus fuerunt adiudicati. l. & ex diuerso. §. j. ff. de rei vend.

25 Bonæ fidei † possessor tenetur restituere rem cum fructibus extantibus ante litem contestatã; post litem contestatã vniuersos restituere tenetur. l. certum est. C. de rei vendic. & l. 2. C. de fructibus, & lit. expens. vbi dicitur, ꝙ tam ipse, q̃ eius hæredes tenentur ad dictos fructus, sed ante litem contestatam non tenetur, nisi sit factus locupletior. l. j. C. de petit. here. Aegid. in c. grauis numero nono, de restitut. spoliat.

26 Fructus † naturales non facit suos bonæ fidei possessor; quia non percepit eos eius opera, & impensa; & quia non ex eius facto hi fructus nascuntur. l. fructus. ff. de vsur. Aegid. in c. grauis. nu. 15. extra de rest. spol. & ad hoc, vt qs faciat naturales fructus suos, requiritur titulus, Aegid. ibi nu. 16.

27 Fructus † percepti ex artificio serui, quod artificium sumptibus possessoris seruus didicit, non debentur. l. improbe. cũ l. seq. ff. de rei vendicat. & operæ seruorum sunt in fructu. l. tertia. ff. de operis ser. ibi, in hominis vsufructu operæ sunt, & ob operas mercedes.

28 Partus † ancillæ in fructu non est; quia absurdum videbatur hominem in fructu esse cuius gratia omnia sunt parata. l. in pecudũ. §. fi. ff. de vsur. licèt in restitutione hominis de fructibus hominis habeatur ratio. l. idem Iulianus. §. idem Iulianus. ff. de rei vend. & l. j. C. de rei vend.

29 Fructus † accipere dr̃ ille, qui collegit vuam, oliuã, nondum vinũ, vel oleum ab aliquo factum, nam statim ꝙ vuã collegit, vinum collegisse vr̃. l. si eius. §. perceptionem. ff. de rei vendic.

30 Et † cum de fructibus extimandis egitur, vidẽdum est, an petitor frui potuerit, si ei possidere licuisset. l. si nauis. §. fin. ff. de rei vend. quia fructus non percepti non debentur. l. si eius fundi. ff. de rei vendic.

31 Fructus † percepti post rem iudicatam non debentur vigore sentẽtiæ l. 3. §. in his. ff. de vsur. quia ad exequutoris cognitionem fructus percepti pertinent. l. qui restituere. ff. de rei vendic. & malæ fidei possessor de extantibus fructibus conuenitur rei vendicatione. l. 3. C. de cõdi. ex lege, & consumpti condici possunt. l. si pignore. §. si prædo. ff. de pignorat. actio.

32 Et † in fructuum restitutione habetur ratio de expensis factis gratia fructuum. Felyn. consi. 1.. nume. 4. Aegid. in c. grauis. nu. 23. de rest. spol. Didacus in tract. variarum resolut. lib. tertio, cap. tertio, nume. tertio. Duenas in reg. 387. & propterea quòd in fructus redigendos impensum est, non ambigitur ipsos fructus diminuere debere. l. quod in fructus. ff. de vsur. & impensæ deducendæ sunt, quæ fiunt fructuum quærendorum, cogendorum, & conseruandorum causa, tam si sit bonæ fidei possessor, quàm malæ fidei. l. si à domino. §. fin. ff. de hæredit. petit. etiam si fructus hominis sint, expensæ sunt deducendæ. l. 4. ff. de operis seruorum. & l. j. C. de fructibus & litium expensis.

33 Olea † immatura est in fructu; quia in colligendis fructibus non est spectanda maturitas naturalis, sed illud tempus quod magis colono, dominove fructuum tollere expedit. l. pen. ff. de vsufr. leg. vbi Doct.

34 Pecudum † fructus fœtus est, lac, pili, lana, itaque agni, & vituli sunt pleno iure bonę fidei possessoris. l. in pecudũ. ff. de vsu.

35 Syluæ, † arundines, vel cannetum est in fructu. l. qui fundũ. §. cum fundum. ff. de contrahenda empt. l. item si fundum. §. fi. ff. de vsufruct.

36 Qui † vendidit arbores exceptis manu satis, fructus arborũ, & vineę venditi videntur. l. cum manu sata. ff. de contrahen. empt. manu sata sunt illa, quæ manibus seminata sunt, sed in stipula nata nõ sunt manu sata: quia ex spicis relictis nata sunt. l. qui fundum. §. fundi. ff. de contrahen. emptio. vbi glos. & Doctores.

37 Pignori † dare est in fructu. l. fi. ff. de vsur. & l. fructus rei. ff. de reg. iur. & vtroque loco glossæ, & Decius, & Cagnol. in d. l. fructus. ff. de reg. iur.

38 Venatio † nõ videtur esse in fructu. l. venationem. ff. de vsur.

39 Fructus † post perfectam venditionem pertinent ad emptorem. l. fructus. C. de act. emp. quæ perfecta intelligitur, quando est habita fides de pretio, vel post moram regularem, vel irregularem venditoris, Salyc. & Cagnol. in d. l. curabit. num. 36. C. de actio. empt. Didacus in tract. variarum resolutionum lib. 3. c. 4. nu. 6. versi. ex quibus obiter.

40 Et similiter † quando emptor soluit partem pretij re nondũ tradita, potest petere totam rem cum parte fructuum ex ea perceptorum pro rata pretij soluti à die solutionis. l. fin. §. fin. ff. de fundo dotali, Alex. consi. 121. lib. 4. Didac. in tract. variar. resol. lib. 3. c. 4. nu. 6. versi. 15.

41 Supra † explicare volui, quid veniat fructuum appellatione, nunc autem aliquid de interesse dicendum arbitror, quod in facto potius quàm in iure cõsistit. l. quatenus. ff. de reg. iur. ideoq; legibus definiri non potest arbitrio iudicãtis permittitur, idest quantum mihi abest quantumque lucrari potui. l. si commissa. ff. rem ratam haberi. & in l. 2. §. fin. ff. de eo quod certo loco, vbi dicitur, in hanc arbitrariam, quod interfuit veniet, & lucri & damni ratio habenda est, & in l. vnica. C. de eo quod interest. dicitur ibi, & hoc non solùm in damno, sed etiam in lucro, & l. si fundus. circa finem. ff. locati. & in l. si tutor. ff. de auct. tut. dicitur, ꝙ si tutor noluit præstare auctoritatem, pupillus iudicio tutelæ hanc iacturam consequitur.

42 Quæ † autem sit extimanda per iudicem circa interesse certum, quia in venditione loquitur. l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de actio. empt. ibi, si stetit per venditorem, quo minus rem

rem tradat, omnis vtilitas emptoris in extimationẽ venit, quæ circa ipsam rem consistit, neque enim si potuit ex vino negotiari, & lucri facere, id extimandum est, & similiter circa triticum, vel granum non traditum, ob quam non traditionẽ serui mortui sunt; nam non debent extimari serui mortui fame, sed valor tritici, nec maior fit obligatio, si tardius traditur, q̃uis crescat valor vini, quod hodie plus valet, & vinum dandum est hodie, quod olim dari debebat. & hæc lex aurea videtur in hac materia, similis textus est in l. furtiuam. ff. de furt. vbi dicitur, ꝙ si emi furtiuam ancillam bona fide pro duobus aureis, & dum illam possiderem, subripuit illam mihi Actius, cum quo & ego, & dominus furti egimus, quærto quanta extimatio pro vtroq; fieri debeat, dicit Iurisconsultus emptori duplo quanti eius interest, extimari debet, domino autem duplo quanti ea mulier fuerit, & emptori datur duplum propter eius possessionem, & domino propter proprietatem, & ob id ne iudex excedat modum in extimando, in cuius arbitrio extimatio posita est, facta est per Imperatorem l. j. C. de sententiis quæ pro eo quod interest, in qua vult prolixitates antiquas coangustare: nam in casibus qui habent certam quantitatem, vel naturam, vt in venditionibus, locationibus, & aliis contractibus quod interest non excedit dupli quantitatem in casibus incertis, illud damnum debet extimari quod reuera inducitur, & sic lucrum per quas ll. videtur dari regula, quomodo iudicis arbitrium in taxatione interesse regulari debet.

43 Casus † enim interesse de quibus in d. l. j. C. de eo quod int. ex quo obligatio ad interesse oritur, sunt mora, culpa, contrauentio, euictio, vel alius euentus, ex quo obligatio ad interesse oritur, vel committitur, nullam habens certam quantitatem vel naturam, cum de se incertus sit §. fin. inst. de verb. obligat. l. fi. ff. si quis in ius voc. non ierit, & hoc modo pendet à probationibus, & facti circunstantiis. l. fi. de prætor. stipul. l. quatenus. ff. de reg. iur.

44 Et † in l. prima ff. de act. empti. dicitur, ꝙ si res vendita non tradatur agitur in id quod interest, hoc est, quanti rem habere emptoris interest, & hoc interdum pretium egreditur, si pluris intersit, quàm res valet, vel empta est, & in l. 4. C. de act. emp. dicitur ꝙ si traditio rei facta non sit iuxta contractum rei venditæ, quanti interesse compleri emptionem fuerit arbitratus Præses Prouinciæ, tantum deducere curabit in condẽnationis taxationem idest de pretio rei tantum deducet, & idem dicitur in l. sicut. C. dicto tit. ibi, quo non restituto non pretij quantitatem, sed quanti interest emptoris competit actio, semp enim in iure dicitur quanti interest, & sic interesse consistit in facto, quod factum, idest damnum, vel lucrum debet probari. l. pretia rerum. ff. ad leg. Falcid. cum notatis in l. 2. C. de rescind. vendit. Cagnol. de reg. iur. l. quatenus nu. 9.

45 Si † verò emptor ignoret vitium rei emptæ; tunc non agitur ad interesse, sed quanto minoris emisset, si sciuisset morbum. l. Iulianus. ff. de act. empti. in prin. & l. Labeo. ff. de cõtrah. empt. cum similibus.

46 Et † illud qđ interest extimatur circa rem, non ex eo ꝙ extra rem est, vt dicit tex. in l. si sterilis. §. cum per venditorẽ. ff. de act. emp. ibi, omnis vtilitas emptoris in extimationẽ venit, quę modo circa rem ipsam consistit, & ponit exemplum in tritico nõ consignato; quia pretium tritici consequi debet, non pretium seruorum fame mortuorum, propter triticum non datum, qui serui mortui interesse extra rem sunt, ea propter ibi non habetur ratio interesse extra rem, sed circa rem: vel hodie dandum est triticum, Decius in c. venerabilis. nu. 60. & 61. de except. declarat dictum §. cum per venditorem, vide inf. nu. 50.

47 Et † quando non traditur vinum in tempore, & loco ꝓmissum, quanti pluris valet vinum in loco & in tempore, & locus vbi tradi oportet vinum, & non locus iudicij attendi debet. l. 3. §. si per venditorem. ff. de act. empt. & l. 4. ff. de condi. triticar. & l. vinum. ff. si cert. pet. & circa tempus attendi debet dies obligat. l. quotiens. cum l. seq. ff. de verborum oblig. & l. si calendis. ff. de re iud.

48 Et † similiter quando venditor promittit rem venditã liberare, & emptor desiderat, vt nunc liberetur, & venditor est in mora, & Iurisconsultus in l. cum stipulatus sim. §. fin. ff. de verb. obligat. dicit tanti litẽ extimari oportet, quãti actoris interest, & in l. si fundum. eodem tit. de verb. oblig. dicitur si non consignetur fundus ea die, me consequuturum, quanti mea intersit moram factam non esse, scilicet circa ea quæ consequi potuissem, si res mihi tradita fuisset, vel mihi turbatio facta non extitisset, vt in l. 3. §. fi. ff. vti possidet. & dictum est sup. nu. 12.

49 Illa † verba, quanti eam rem apparet esse, non ad id qđ interest, sed ad extimationem referuntur. l. hæc verba. ff. de verb. sig. & l. inter hæc verba. ff. d. tit. de verb. sig. ibi, quanti ea res erit, vel quanti eam rem esse apparet, nulla est differẽtia: quia in vtraq; clausula continetur, ꝙ debet vera extimatio fieri, & in dictis ll. Rebuff. declarat dicta verba multis exemplis, & auctoritatibus, nobis satis est ostendere, ꝙ Iuriscõsulti veræ quantitati extimationis rerum intendunt circa interesse.

50 Contractus † certi pro intelligentia. l. prima. C. de sententijs pro eo quod interest, sunt qui habent certam substantiã, qualitatem, & in quibus continetur certum l. certum. ff. si cert. pet. l. vbi autem non apparet. ff. de verb. oblig. ita quòd certi condictione agi possit, Decius in l. certi condictio. nume. 16. ff. si cert. pet. Bar. verò in d. l. prima. C. de eo quod interest, dicit casus certos esse, qui certam quantitatem, vel naturam respectu sui, uel adiuncti habent, incertos verò qui neutram naturam, vel quantitatem habent respectu sui, nec respectu adiuncti, puta pretij, vel compensationis, quem sequitur Bald. & Salyc. sed Salycet. col. 8. Curt. nu. 59. & Alcia. in d. l. 1. tenet semper trahendum respectum ad pretium cõuentum, si constat, & si de eo non constat, tunc ad communem rei extimationem, quod est verũ simplum, quod solum duplatur, & interesse singulare limitatũ per dictam l. primã, ad duplum, in quo illud simplum inest, qđ nõ potest excedere communem extimationem rei, vel pretiũ conuentum, iuxta l. furtiuam. ff. de furtis. vel secundùm aliquos dicta lex intelligi debet, ꝙ loquatur de omnibus casibus respiciẽtibus interesse, cũ præsupponat deberi interesse; eo quia in principio dicit, cũ pro eo, quod interest dubitationes infinitæ sint, volentes eas tollere, sancimus in omnibus casibus tractãtibus de interesse, qui casus habent certam quantitatem, consistentem in pondere, numero, & mẽsura, vel certam naturam, idest secundùm naturam illius actus, vel negotij, & ita apud Iuriscõsultos accipitur. l. cũ amplius. §. is. ff. de reg. iur. nam natura hoc modo considerata habet certos fines, velut in venditionibus, vel locationibus, & omnibus contractibus hoc, quod interest, non excedat dupli quantitatẽ, & ideo ad hoc vt procedat hoc primum responsum dicta l. prima, tria requiruntur, primò ꝙ sit debitum principale certum. Secundò quòd incidat in casus interesse extrinsecus; quia id quod interest, est diuersum à debito principali. Tertiò quòd interesse respiciat illam rem certam principalem tantum, nec aliud respiciat, vt in l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de act. empt. in quo textu habetur respectus ad valorem tritici, non autem ad mortem seruorum, vide supra nume. 46.

51 In † venditione si non est dictum, quantum venditor præstare oportet pro euictione, nihil uẽditor pręstabit præter simplũ euictionis nomine, & hoc venit ex natura actionis ex empto l. si in venditione. ff. de euictio. ideo si domus valoris 1000. vendatur pro 500. si euincatur, quingenta tantum præstanda sunt, quæ soluit. l. euicta re. & l. si plus. in prin. de euict. non autẽ ad rem agi potest. Tiraquell. de retractu parte prima. §. 31. numero tertio, & facit. l. fideiussor. ff. de doli mali except. & l. emptori. de euict. licèt aliud dicant Doctores in l. si insulam. ff. de verb. oblig. vbi Ias. nu. 25.

52 Casus † verò incerti interesse potest poni in l. sed addes. §. si quis dolia. ff. locati. & l. tenetur. §. si vas. ff. de act. empt. vbi dicitur, quòd locans vitiosa dolia ignoranter, tenetur, si vinum effluxerit, ĩ id quod interest, nec ignorantia in hoc excusatur, incertitudo interesse oritur ex valore vini cõseruando in illo dolio, quod quanti intersit iudex extimabit, & hoc casu non fit cõdemnatio in duplum; vel in restitutionem mercedis vltra interesse, sed in eo quod interest tantum, vt dict ibi textus, etiam si in decuplo mercedem excedat, & sic isti casus sunt incerti, nõ ratione ꝯtractus, vel rei principaliter debitæ, vt dicitur in textu dictæ l. 1. versic. in aliis autem casibus qui incerti esse videntur, iudex inquirat damnum, quod verè datum est, & ideo hi casus incerti pertinent ad secundum responsum dictæ l. j. & vlterius in d. §. si quis. deciditur, quòd si quis locauit saltus, in quo herba mala nascebatur, si pecora mortua sunt, si sciuit locator, quod interest præstare debet: si ignorauit, non petit mercedem, ideo siue sciens, siue ignorans semper tenetur ad damnum passum locator per conductorem, & cum isti casus non habeant initium certum in contractu deductum, sed periculum incertũ, vtputa versio vini de dolio, & mors pecorum propter malam herbam; numerandi sunt inter casus incertos, & ad hos casus tenetur locator, & non excusat eum ignorantia, & scientia facit ipsum teneri ad totum interesse. l. Iulianus. in prin. ff. de act. empti. & propterea casus incertus nullo modo fit certus semper per adiectionem certi pretij, vel mercedis, ut d. l. tenetur. §. sed si vas. ff. de act. empt.

53 Valor † rei euictæ debet considerari de tempore venditionis, non aliud tempus. l. bonitatis. ff. de euict. quando competit actio ad pretiũ, vel vbi agitur de euictione. l. prima, & d. l. bonitatis. ff. de euict. sed quando agitur pro interesse, tunc habetur respectus ad interesse, uel ad augmentum. l. Titius. ad finem. ff. de act. empt. l. vẽditor hominis. l. sed si quid. & l. euicta in princ. & l. ex mille. §. si totus. ff. de euiction.

54 Interesse † quando agitur ex empto propter euictionem: & aliud non exprimitur, scilicet dupla, vel interesse in libello, nunquàm venit dupla, sed intelligitur agi ad pretium, vel partẽ pretij. l. ꝙ si nulla in fine, cum l. seq. ff. de hæred. vel actione vendita, quia interesse nõ venit, nisi intersit, & nisi probetur, quòd pendet ex facto, & probationib. l. quatenus. ff. de reg. iur. quod

pretium est verum simplum,d.l.si in venditione.ff.de euict.etiā quando agitur pro læsione vltra dimidiam iusti pretij in vim,l. 2.C.de rescinden.vend.est etiam verum simplum in permutatione res,quæ permutatur,iuxta valorē, & extimationem quæ erat tempore contractus,l.Titia.in fine,ff.de iure dot.nec attenditur mutatio sequens,l.Rutilia.ff.de contrahenda emptio. respectu augmenti,vel diminutionis rei;qa omnia humana sunt in perpetuo motu,§.vt autē,in auth.de non alien. vel permut.

55 Augmentum † vel diminutio valoris rei in legato sub conditione relicto,non attenditur tempore facti legati, vel mortis testatoris,sed conditionis purificatæ, quo tempore per legatarium peti potest legatum,l.quotiens.cum l.seq.ff.de verborū oblig.quia quanti sit illud ius quęsitum ex legato,antequàm efficaciter peti possit,in vltimis voluntatibus attenditur tempus quo legatum peti potest,l.cum quis.ff.de actio. & obligat. & l. quæ legata.ff.de regu.iur.vbi Decius Cagno & Mainer. latè.

56 Iactum † retis si emero,& piscator noluit iactare rete,incertum eius rei extimandum est,& si quid extraxerit pisciū,& reddere mihi noluit,id extimari debet,quod extraxit,l.si iactum.ff. de actio.empti,ista lex in principio ponit casum incertum;qa si piscator noluit iactare rete tenetur in id quod interest, idest ad simplum pretij conuenti,& ob id dicitur in textu incertum extimandum est,& iste casus est incertus;quia a prin.nullam habet certitudinem,etiam ꝙ aliqui pisces capti sint,vt in secundo casu,& certi sint ex post facto non a principio, propterea casus secundus d.l.si iactus.est incertus, & emptio de incerta re fieri potest,l.nec emptio.ff.de contrahen.emp.vbi dicitur,ꝙ emptio fit sine re,cum emitur iactum piscium,vel auium;quia spei emptio est,& nihilominus interesse debet extimari vltra duplum pretij,vt in secundo capite dictæ.l.si iactus.

57 Et † pariter quando domus quæ fuit vendita pro pretio mille scutorum euincitur pro aliqua parte,& pro illa parte venditor soluit emptori 400.si postea euincat tota debet haberi cōsideratio ad illa.400.soluta,& propterea tenetur venditor primò restituere.600.restantia,& pro interesse simplum pretij, idest mille vltra.600.l.ex empto.§.idē Neratius,& l.cum emptor, §.Cassius.ff.de actio.empt.l.cum fundus.ff.de euictio.computatis in illa dupla expensis,fructibus,& similibus, vt d.l.cum fundus.ff.de euictio.& d.l.ex empto.§.idem Neratius, secus verò si mandato venditoris emptor sustinuit litem ; quia tenetur ad omnes fructus,l.3.§.idem scribit.de peculio.

Et qui vendidit mille iugera terræ, quæ tradidit vēditor emptori,ex quibus flumen.200.abstulit,vel alluuione accesserint, si postea.200.euincantur,duplæ stipulatio pro parte quinta, nō quarta præstabitur:nam quod periit fuit damno emptoris,non venditoris,l.ex mille.§.quod si modo.ff.de euict.& in d.l.ex mille,§.quæsitum.ponitur aliud exemplum simile.

58 Et † si dupla non promittatur in contractu emptionis, & eo nomine agatur etiam ad duplam,condemnari debet venditor, l.2.& l.emptorem duplam.ff.de euict.quia dupla venit ex natura cōtractus emptionis etiam quòd non promittatur,l.si in vēditione,ff.de euict.& l.6.C.de euict. dummodo tamen petatur, vt suprà num.54.

59 In † euictione venditor tenetur emptori de omnib. casibus, & obligationibus per ipsum,vel eius causa factis ante venditionem rei,sed de casibus occurrentibus post venditionem , puta propter bellum,uel aliàs ad illos casus pro euictione non tenetur venditor.l.Lucius.ff. de euict.

60 Qui † promisit tradere,& non tradidit rem venditam quāti interfit,condemnari debet,& qui promisit satisdare , & non satisdedit,quāti plurimum auctorem periclitari oportet , idest vt sequentibus actionibus deducto eo quod præstitum est, lis extimetur,l.ex empto.§.venditorem.ff.de actio.emp.versi.satis autē non dantem quanti plurimi auctorem periclitari oportet, quæ verba important reum damnādum esse in verum , & plurimū, siue summum interesse actoris, vt ibi declarat Duarenus in additione ad Pandectas ex mente Budei , & non agitur ibi de dupla,quia dupla ex actione ex empto debetur,l.2.ff.de euictio.& dictum est suprà sed de satisdatione promissa , & nō præstita,& ob id reus condemnari debet in eo quod interest, & intererit actoris,quia satisdatio non est momentanea,sed successiua, licet Barto.& Paul.de Castro dicant,ꝙ si non satisdedit per dolum, ꝙ fiat condemnatio duplæ incontinenti.

61 Vsuræ † per illustres personas stipulari possunt vsque ad tertiam partem vsurarum centesimæ in quocunque contractu vili,vel maximo,l.eos.§.ideoque.C.de usuris,idest ad rationem quatuor pro centinario.

62 Et † qui gerunt aliquam licitam negotiationē , stipulari possunt usuras vsque ad bessem cētesimæ, d.l.eos.§.illos.C.de vsur. idest vsque ad sex pro centenario suam stipulationem moderari possunt vsurarum nomine.

63 In † traiectitijs contractibus, vel specierum dationibus fœnori vsque ad centesimam tantummodo vsuræ stipulari possunt,nec eam summā excedere,dicta l.eos.§.in traiectitijs, C.de vsuris,id est vsque ad duodecim pro centinario.

64 Reliqui † homines solum possunt stipulari vsuras vsque ad bessem centesimæ , & in quocunque casu,nec per iudices vltra taxari possunt.d.l.eos.§.cæteros,idest vsque ad sex pro centenario.C.de vsur.

65 Simon † Romæ dedit mille scuta ad cambium cuidam Hispano,ad rationem 16.pro centinari , & Hispanus obligauit se ad restituendum mille infra quatuor menses tūc futuros, aliàs promisit damna , & interesse patienda per dictum Simonem, Simon bācherius,cum fuissent restitutæ pecuniæ in tempore, fecit cambium de dictis scutis mille non restitutis per dictum Hispanum pro nundinis Lugdunensibus , & cum in tempore nundinarum non restituisset Hispanus dicta mille, fecit dictus bancherius aliud simile cambium , ea propter Simon petebat ab Hispano dicta damna passa ob cambia præfata;Hispanus dicebat, ꝙ ista non erant damna sed vsuræ,& vsuræ vsurarū,cum vltimum cambium factum sit pro sorte , & interesse passis, & cum in Rota super hoc disputaretur, domini dixerūt, ꝙ dāna, & interesse expresse promissa debentur , & idem etiam si non essent expresè promissa & legitimè ꝓbaretur , quòd passus esset dicta damna,capiendo dicta mille ad cambium ob non soluta mille à suis debitoribus in tempore , Innocent.& Doctores in c.primo,de vsur.Mohed.decis.102.& quia de iure mercator , vel bancherius potest petere damna & interesse lucri cessantis,& damni emergentis, Bart. & Doct.in l.tertia.§.fin.ff.de eo quod certo loco, Alexand.consi.190.libro secundo, & talia cambia dicuntur interesse, Roman.consi.94. col 1. & cōsi.238. & consi.101.Alex.consi.61.vol.2.& non dicuntur hæc cambia vsura vsuræ,sed sortis principalis interesse,Bart.in d.l.j.C.de sen ten.quæ pro eo quod interest.col.10.versi.ego autem, & ita videtur dicere textus in c.peruenit, & in c.constitutus. de fideius. nec ad cambia erat necessaria interpellatio, vt dicit Ias.in l.si ex legati causa.colum.4.ff.de verb.oblig.

66 Debitor † nummorum ex quacunque causa , vtputa dotis, emptionis,locationis, & similium vbi fuit in dolo malo seu in mora non soluēdi ipsos nummos , tenetur omni iure ad interesse creditoris , non solum interesse intrinseci, & extrinseci respectu damni emergentis, sed etiam lucri cessantis, vbi creditor erat mercator solitus negotiari, Plotus in l.si quando.C.vnde vi.nume.427.& multis seq.

67 Sed † damna,& interesse in casu præcedentis quæstionis probanda sunt,& difficultas stat in modo probandi , nam Simon articulauit,ꝙ pro manutētione bāchi,& pro suis negotijs Martino non soluente in tempore coactus accepit pecunias,ad cābium ad rationem 15.pro centinario,& hoc probauit, dubitabatur, an esset sufficiens probatio , fuit resolutum, ꝙ non erat sufficiens probatio, ex eo solo, quòd probauit accepisse pecunias ad cambium,post quàm venerat dies solutionis, nā oportet, & est necessarium,ꝙ in indiuiduo probet non solùm debitum ab Hispano, sed ꝙ ipse accepit pecunias ad cambium;qa Hispanus non soluit sibi pecunias in tempore, quia si habuisset ab Hispano non cepisset pecunias ad cambium,& consequenter passus est damnum;nam non sequitur, accepit pecunias,& sic passus est damnum propter non solutionem Hispani; quia fortè passus est damnum propter alias causas, & probatio debet de necessitate concludere.c.in præsentia.de probat. l.non hoc. C.vnde leg.nam accipiendo pecunias pro manutentione banchi potuit illas vtiliter accipere in lucro,& non in damno,glo. in §.de illa.instit. de societ. & Doctores, in l.prima. ff de vsuris dicunt, quòd est necesse probare tantam quantitatem sub vsuris accepisse,quantam ipsi debitores soluerer tenebātur, vt ipsi debitores ad damna teneantur, & in præsenti casu Simon acceperat in maiori quantitate pro manutētione banchi, & forsan ad lucrum banchi, ideo probatio necessario non concludebat, Mohed.decis.103.

68 Sed † debet probare, quòd euenerit casus mercantiæ,vel cābij, & aderant mercatores, qui volebant vendere tales merces, ex quibus fuisset lucratus Simon ad rationem 15.pro centenario, vel si habuisset pecunias illas dedisset ad cambium ad dictā rationem, sed quia non habuit dictam pecuniam debitam à dicto Hispano, qui non soluit in tēpore,non potuit merces emere,vel dare pecunias ad cambium,facit l.quemadmodum.§.itē Labeo.ad leg.Aquil.& l.naturalem.§.2.ff.de acquir. rerum dominio,Paulus de Cast.in l.tertia.§.fi. ff. de eo quod certo loco, & ibi Ias.Abbas in c.conquestus. de vsuris,colum.2. Afflict. decis.20.Decius in c.cum venerabilis colum. sexta, nu.59. decis.cept.& consil.322.col.fin.nam tria probāda sunt, primò quòd Mercator sit solitus negotiari, secundò quòd debitor pecuniæ sit in mora,tertiò quòd Mercator habuerit præ manibus merces,& quia non habuit pecunias sibi debitas, & numeratas in tempore, ideò non potuit merces emere, vel dare ad cambium, Mohedan.decis.208.vbi attestatur plures decisum in Rota,& opinionem Pauli de Cast.esse communem,& equam,& rationabilem dignam tribunali Rotæ.Addit August.decis.289. & 592. lib.3.ꝙ debet articulari illas merces & cābia lucrosa fuisse,vide etiam Puteum decis.230.incipiente die 13. Ianuarij 1542.lib.1. & Di-

& Didacus in tract.var.resol.lib.3.c.j.versic. sextò,ponit exemplum in eis qui volunt emere annuos redditus , quos in Hispania semper parati inueniuntur qui volunt emere & vendere , Plotus in l.si quando C.vnde vi, nu.468. dicit, ꝙ sunt quinque probanda,ad hoc,vt possit deferri iuramentum contra morosum debitorem pro illis damnis,& interesse , quamplura ponit Io.Baptista Lupus in tractatu de vsuris nu.114. vsque ad numero 118. ex quibus habetur verus modus probandi lucrū cessans & damnum emergens,& quomodo,& quando fiat dicti interesse liquidatio,idem Ioan.Bapt. nume. 127.& tribus sequentibus,commentario primo, & glo.in §.de illa.instit. de societ. & Doctores in l.j.de vsuris,dicūt,ꝙ est necesse probare, quòd tantum sub vsuris creditores receperunt , quantum à debitoribus debebatur , vt debitores teneantur ad damna, & cambia, & recambia.

69 Si quis † conduxit certum prædium , vel illius fructus ab N. pro tribus annis pro 1500.scutis quolibet anno soluendis , sed quia ab N.fuit impeditus cōductor in perceptione fructuum , egit conductor contra N.locatorem pro interesse, ex eo quia conductor accepit propter hoc impedimentum plures quantitates pecuniarum ad cambium, & cum super hoc disputaretur in Rota,Domini resoluerunt deberi conductori aliquid rōne interesse,videlicet ad rationem quinque pro quolibet cētenario; quia hoc est interesse damni emergentis,quod est licitum, Doctores in c.conquestus.de vsuris,& c.cum dilecti.de foro cōpetenti, Mohedan.decis.322.& propterea moderare concedi , & dari solet à Rota istud interesse lucri cessantis.

70 Interesse † damni emergentis ante morā debitoris mutuanti à mutuatario exigere licet vltra sortem, si concurrant infrascripta,videlicet ꝙ ex mutuatione emergebat damnū mutuanti vere,non ex simulatione;secundo ꝙ ex mutuo perdidit florenum vnum, & propterea plus exigere non debet,& quia damnum emergens est,quando quis perdit bonum temporale , qđ verè haberet,si non mutuaret pecuniam,& si mutuat pecuniā, patitur illud damnum emergens propter mutuationem, igitur licitum est pacisci,vel exigere illud interesse,quod mutuans pati potest,tunc,vel postea quādo actu sibi emergit damnum , & tunc mutuatarius tenetur mutuantem de damno releuare, qđ ex dicta mutuatione incurrit , ita Conrad. de contracti. q. 30. colum.tertia,versi.prima conclusio,& facit c.peruenit.de solutio.Turre Cremata in summa 14.quæst. tertia, dicit , quòd sine mora & pactione tenetur in foro conscientiæ debitor restituere creditori damnum passum ratione mutui, Rebuff.i l.prima, in princ.numero 24.C.de eo quod interest,& hæc est communis sententia Theologorum,& Doctorū,vt refert Couarruuias in tract.var.resolutionum.lib.tertio, c.quarto, numero 5. versi. sexto, post principiū, & dum ibi discedit ab opinione Rebuffi, qui allegat Conradum de contract.quæst.30.suppositione 4.in qua optime probatur eius intentio , quæ erat demonstrare , ꝙ debitor tenebatur ad interesse creditoris , qui ante moram debitoris fuit coactus vendere bona propria viliori pretio ꝓpter carentiam pecuniæ mutuatæ, & isto casu non est obligatio debitoris ad antidora, sed pro conseruatione damni passi per creditorem , qui fecit mutuum gratuitum , vt per Conradum in d.quarta suppositione, dum repetit exemplum tertiæ suppositionis,vers.de prima,& conclus.prima, per totum , vbi Conradus dicit illud idem quod Rebuff.ibi numero 24.& hoc modo saluari potest Rebuff.à morsibus compilatorum de vsuris numero 33.& à Didaco Couarruuias lib.3.variarum resolutionū c.4.nume. quinto, licet Io.Baptista Lupus de vsuris. nume.112. in primo commentario velit saluare Turrecrematam quando in mutuatione fuit præuisum damnum,& tunc in pactum deductum,Conradus simpliciter loquitur, prout faciūt Turrecremata , & Rebuff. & eorum dicta sunt fundata optima ratione, quos sequitur Caietanus in summa in versi. vsura exterior . & Nauarrus de vsuris nu.47.& seq.ea ꝓpter opinio Rebuffi mihi placet, & illam sequor,non obstant adducta per compilatores in tractatu de vsuris.num.33. quia non petitur interesse damni emergentis propter obligationem antidoralem , sed propter damnum passum propter mutuum factum ipsi debitori,quam rationem non animaduerterūt dicti Compilatores, & ideo ab eis male reprehēditur Rebuff.& alii per eum citati,sed hæc conclusio non procedit,quotiēs petitur interesse damni emergentis ante moram ex partium conuentione,vt per Ant. Gabriell. in tract.comm.conclus.lib.3.in tit.de solutionibus,conclus.10. num.4.versi.primo limita.

71 Damnum † emergens ex mora mutuatarij qui promisit restituere in certo tempore creditori rem mutuatam,quam non restituit , & propter non restitutionem creditor patitur damnum,verè illud damnum passum restituere tenetur,Conradus de contractibus q.30.conclus.2. Doctores in l. si insulam.ff.de verb.obligat. Aymo consi.87. numero 5. Ant Gabriell. lib.3.in tit.de solut.conclus.10.nume.j. Ioan.Baptista Lupus in tract.de vsuris nu.109.& seq.

72 Et † istud interesse incertum extimari potest arbitrio boni viri, Alex.consi.280.lib.6.idem Io.Baptista Lupus in d.tract.de vsuris,nu.126.commentario primo.

73 Interesse † lucri cessantis post moram debitoris creditor solitus lucrum facere petere potest ab ipso debitore moroso,Bar. in l.j.C.de eo quod interest,nume.15. Anton. Gabriell.in d.10. conclus.de solut.nume.j.Io.Baptista Lupus in tract.de vsur.cōmentario primo nume.109.& seq.& nume.13.dicit ꝙ interesse lucri cessantis non debetur nisi post moram,Puteus decis.230. lib.j.dat modum probandi interesse secūdùm doctrinam Pauli de Castro in l.3.§.fin.ff.de eo quod certo loco , vbi etiam Ias. col.fin.& Ioan.Ant.Alexand.consi.30.Afflict.decis.20.Aymo consi.89.colum.secunda, versi.interesse autem. vide etiam sup. ñumero 68.

74 Interesse † in solito negotiari peti potest vltra primum annum , dummodo non excedat sortem , iuxta l.prima. C.de eo quod interest, & postquàm sortem ęquauit,interesse non amplius currere debet.Ruyn.consil.55. colum.pen.lib.2.Ias.in l.3. §.fin.ad finem.ff.de eo quod certo loco,Io.Baptista Lupus recitatis opinionibus ita tenet in d.tract.de vsuris, à nu.119. vsq; ad nu.121.commentario primo.

75 In † pecunia strictè sumpta regulariter nō admittitur, quod extrinsecus interest,sed vsuram legitimam duntaxat. l.fin. ff.de periculo,& commodo rei vend.& à iure ciuili vsura iusta taxatur ad bessem.l.eos.C.de vsur. & sic venditor propter pretium non solutum in tempore conuento & post moram consequitur tantum vsuras, & non illud quod fuisset consequuturus ex mercibus quas emisset soluto pretio.l.oleo.& l.frumenti.C.de vsuris,in quibus deciditur,ꝙ mutuatis oleo,ordeo,vel frumento,accessio etiam ex nudo pacto præstanda est,si mora facta sit in restitutione, & ista accessio est iusta taxatio interesse extrinseci,de qua accessione cōueniri potest,etiam nudo pacto:ut d.l. frumēti,sed hæc taxatio remittitur in arbitrio iudicis,quia pretia rerum varia sunt per singulas Ciuitates,regionesq;,maxime vini,olei frumēti,pecuniarum quoque, quia vno loco facilius, & leuioribus vsuris inueniūtur in aliis difficilibus, & grauibus vsuris,vt l.tertia.ff.de eo quod certo loco.facit Ang.consi.219. in fine, & ideo si centum Capuæ dari promissa sunt, & alibi petantur,arbitrio iudicis erit,vt lis tanti extimetur, quāti eius, vel actoris interfuit eam summam Capuę potius quàm alibi solui. l.centum Capuæ.ff.de eo quod certo loco, quia propter morā non soluti pretij emptor vsuras præstabit , & non quod potuit vēditor lucrari soluto pretio ex mercibus emptis, ex quib. plus lucratus fuisset, quàm ex vsuris,vt l.fina.ff.de peric.& commodo rei vend.& istud interesse debetur in tantum,quantum ꝓbabitur,quod intersit venditoris, & non vltra , Alber. in l prima. C.de summa Trinit.vnde circa præmissa per Plotū in l.si quando.nu.416.& seq.C.vnde vi.

76 Interesse † post moram taxatio prohibita est, ſm Aymon. consi.189.num.5.& seq.& ideo in societatibus officiorum post disdictam hodie non soluuntur fructus ratione damnorum , expensarum, & interesse, prout fieri solebat , & ita ordinatum de anno 1558.die 15. Octobris tempore Pauli Papæ IIII. & per Pium IIII.in sua constitutione ordinatur,quòd fiant societates cum pactis licitis,& honestis,vt prius, & faciens societatem teneatur exprimere, quot pecunię, & societates factæ sunt super eius officio, sub pœna &c.

77 Venditor † paciscenti de vsuris si tardius pretium rei venditæ soluerit emptor , vsuræ ei debentur, & si non fecit pactū de vsuris,sed cępit agere pro pretio , debentur ex mora solutionis pretij vsuræ.l.initio.C.de pact inter empt.& vend. quod tamen intellige,si rei venditę possessio tradita sit,cum non sit ęquum, vt emptor percipiat fructus rei emptæ,& non soluat vsuras pretij.l.Iulianus.§.ex vendito.ff.de act. empt. & l.2.C.de vsuris, vbi Bald.& l.curabit.C.de act.empt. sed si res tradita non sit ꝓ pretio non soluto, venditor vsuras soluere non tenetur.l.liberalitatis.§.cum vsuræ.ff.de vsur.& pro intellectu dictæ l.curabit.Didacus in tract. variarum resolut. lib.3. c quarto, in prin.& nu.2. dicit , ꝙ emptor tenetur ad vsuras pretij vsque ad quantitatem fructuum rei emptę, & quos venditor ipse percepisset , & vide num.5.versi.septimò.

78 Et † sufficit quòd venditor tradiderit emptori precariā possessionem, ex qua emptor habet facultatem percipiēdi fructus. l.Iulianus.§.ex vendito.versi.possessio.ff.de act. empt. & debet recipere vsuras, etiam ab hærede incerto post obitum emptoris.l.euictis.§.fi.ff.de vsur.Didac.in tract.variarum resolut.lib.3. c.4.numero 4.

79 Et † potest venditor facta traditione rei pacisci cum emptore, donec emptor pretium soluat,vel reddat venditori certam quantitatem, quæ non excedat veras vsuras, & interesse pretij non soluti,vel censum cum pacto redimendi,vel soluat pēsionem tit.locationis.Socin.consilio 176. colum.vltima.Parisius consilio sexagesimo,libro primo.Didac. in tract. variarum resol.lib.3.c.4.nume.sexto.

80 Vsuræ † non debent solui per emptorem, si soluit pretij sortem post moram,quando vsuræ non sunt promissæ,sed iudicis officio

officio præstantur, l.qui per collusionem, §.fin.ff.de actio. emp. & l.4.C.depositi.

Et similiter si habita sit fides de pretio, vel data dilatio ad soluendum pretium, non potest aliquid venditor pro vsuris exigere durante dilatione, Socin.consi.177.lib.2.Didac.in tract. variarum resolut.libro 3.cap.4.num.5.Decius in c. cum venerabilis, num.62.de exception.

81 Nec † debentur vsuræ pretij, vel quod interest, si nummi depositi sint per emptorem, l.nummis.ff.de in litem iur. & ex hac l.probatur, non venire in nummis extimatio quanti plurimi, secundùm Barto.& alios in d.l.nummis, licet contrarium videamus; quia aliquando Romæ & alibi aurum vendatur maiori, & minori pretio, prout penuria, vel abundantia pecuniarũ in die veneris, vel in die cambiorum currit, & ideo cadit in pecunijs extimatio quanti plurimi, prout cadere solet in grano, vino, oleo, & alijs rebus fungibilibus consistentibus in pondere, numero, & mensura, qui solent in quolibet mercato minori, & maiori pretio vendi.

82 Nec † minus debentur vsuræ pretij rei vẽditæ, si emptor nullos percepit fructus, nec venditor percepisset, si non vendidisset, contra Bald.& alios, vt per Socin.consil.109.libro j. Corn. consi.59.libro 3.Didac.in tract.variarum resolut. libro 3.cap.4. num.3. versicu.quibus.

83 Nec † debentur vsuræ pro dote durante termino dato ad soluendum dotem, ex quo non est in mora, nisi conuentum sit, quòd interim aliquid soluatur, Decius in cap. cum venerabilis. de except. numero 63.

84 Venditor † grani, olei, vini, & similium, vel alius debitor tenetur omnino dare granum, quãdo plurimi valebat, vt innuit textus in l.si sterilis.§.cum per venditorem, ff.de actio. empt. in fine, quoniam saltem hodie dandum est, quod iam olim dare oportet. Barto.in l.j.C.de eo quod interest, num.25.cum verum pretium rei dandum sit, etiam quòd res nõ reperiatur amplius in esse; quia attenditur tempus iudicij, si res non est facta deterior de illo tempore, & si tunc non valet, quanti valebat tempore furti, tempus furti accipiẽdum est, vel tempus quo pretiosior facta est, attendi debet, l.in furti.ff de furt. in princip. & est pretium, vel extimatio facienda vsque ad duplum, l.inficiando. §.infans.ff.de furt.& hoc tenet glos.in l.j.C.de eo quod interest, in verbo dupli, & nota quòd extimatio quanti plurimi in his contractibus fit a die moræ, vt in d.§.cum per venditorem, & iõ primò requiritur quòd debitor sit in mora, secundò quòd stet per debitorem, non per creditorem, quòd res non tradatur, tertiò quòd sit vtilitas circa rem, quartò quòd non fit rei extimatio; quia illa si augetur attenditur Socin consi.156. columna 3. volum.2.quintò quòd illud quod petit, habuisset creditor, si ei res ad diem fuisset tradita, vt dicit Rebuff.in l.j.C.de eo quod interest, gloss.j.nume.148.vide etiam aliquid per Plotum in l.si quando C.vnde vi, numero 424.

85 Et † extimatio quanti plurimi est pars accidentalis extimationis rei, & dicitur interesse circa rem non extra rem, vt dicit Rebuff.contra omnes in l.j.C.de eo quod interest, glossa.j.nu. 147.ita interpretans.§.cum per venditorem, & habet locum, quando quis propter moram cessauit rem restituere, & consistit in damno resarciendo in obligationibus stricti iuris.

86 Valor † verò rei mobilis probatur, si dicatur in articulis, quod hoc die j.Octobris Romæ in Campo Floræ, & ante, & post per plures dies granum valuit scuta quinque pro qualibet salma, & ita communiter emere & vendere volentes, vendebant & emebant, & sic venditum & emptum fuit, cap.penul.de purga.Can. Doctores in l.pretia rerum, ff.ad leg.Falcid.Ang.in §. non solũ. colum.2.insti.de verb.obli.Afflict.decis.316.per totum, Rebuff. in l.j.C.de eo quod interest, glossa subtilitatem, nu.44.& 52.& quia adsunt in Campo Floræ ministri publici qui in dies scribunt pretia rerum, ad eorum libros recurrendum est, prout fit etiam Parisijs, vt attestatur Rebuff.d.num.52.& in alijs Ciuitatibus insignibus.

87 Stipulatio † duplæ est a legibus approbata in contractu emptionis, vel alio; quia commodius est, certam summam cõprehendere: quoniam plerunque difficilis probatio est, quanti cuiusque intersit, & ad exiguam summam deducitur, l.fin.ff.de prætorijs stipulat.§.fin.institu.de verborum oblig.& de qua loquitur textus in l.j.ff.de euictio.dum ponit exempla, quanta sit dupla euicta parte rei venditæ, ea propter melius est in contractu venditionis apponere duplam in casu euenientis euictionis.

88 Et † qui stipulatus est pro euictione simplum, non duplum, non potest consequi nisi simplum, nisi per errorem stipulatus sit, l.emptori duplam.§.simplum.ff.de euict.

89 Et † si vltra promissa sint damna & interesse, vel dictum sit per emptorem, citra præiudicium maiorum damnorum & interesse, an veniant reseruata, & promissa vltra duplam, leg.prædia.ff.de actio.emptio. vbi quòd consequuta dupla non potest agere ad interesse, leg. Titius. in fine. ff. de actio. emptio. & l.quod si ex stipulatu. ff. pro socio, licet contra facere videatur, l. j. ff. arb.furtim cæs.& l.j.ff.bonorum vi rapt.vbi qui patitur furtum, consequitur pœnam promissam, & ex prouisione legis quod venit in furti actione, sed non mirum; quia in delictis maior pœna imponitur à lege quàm in promissionibus, & aliis actibus hominum, in quibus venit tantum interesse, quod duplam excedere non debet, ex l.j.C.de eo quod interest, & ex aliis legibus supra allegatis.

90 Euictio † in diuisione bonorum an locum habeat, & Doctores in l.qui Romæ.§.duo fratres.in vltima quæstione Bart.ff.de verb.obligat.faciunt plures conclusiones, vt per Ripam ibi nume.95.prima conclusio est, an in diuisione facta in testamento ab ipso testatore inter filios habeat locum euictio, & est textus in l.cum pater.§.euictis.ff.de leg.2. vbi quod euictis prædijs relictis filio à patre, alii fratres non tenentur fratri de euictione iure actionis, sed ope exceptionis, vt notat ibi Bart.nu.3.& hoc quia diuisio facta à testatore habet vim prælegati, glo. Bart.& alii in l.si familiæ ercisc. Ripa in d.§.duo fratres numero 95.ff.de verborum obligat.

91 Cohæres † non tenetur in diuisione facta inter cohæredes de euictione ipsi cohæredi, ex cuius facto, vel sui auctoris res euicta fuit.l.licet.ff.de dote prælegata, Ripa in d.l.qui Romæ.§.duo fratres nu.42.& nume.96.ff.de verb.oblig.& l.si fratres.C. commu.vtriusque iudic.

92 Sed † si in diuisione facta inter cohæredes de bonis hæreditariis, & in portione vnius est facta euictio, cohæres qui passus est euictionem potest agere contra alium cohæredem, vt consequatur quanti sua interest rẽ inter eos diuisam non fuisse euictam pro rata & portione ipsius cohæredis.l.si cum venditor.§.diuisione.ff.de euict.& l.si familiæ. C.familiæ ercisc. quia diuisio quæ fit à partibus habet vim permutationis.l.communi diuidundo.§.si debitor.ff.commun.diuidun. Ripa in d.l.qui Romæ § duo fratres.de verb.oblig.nu.97.Sed posset dici, quod cohæres non tenetur ad interesse, quia fuit res aliena, non processit ex sua culpa, nam cohæres diuisionis tempore ignorabat illam esse alienam, & propterea euictio euenit culpa communi ipsorum cohæredum: cum processerit euictio ex facto defuncti, cuius factum censetur factum hæredum.l.si tertius.§.fin.ff.de aqua pluu.arc. & propterea inter eos nulla obligatio esse deberet in eo quod interest, nihilominus tenetur ad interesse; quia vnius cohæredis damnum propter diuisionem occasione euictionis sequutæ debet esse commune, cum nec etiam alter sit in culpa. vt dicit in summario dicti §.diuisione, [illegible] venditor de euictione [illegible] vendere, nec cogebatur, licet passus sit euictionem, vt in l.nec emere.C.de iur. delib. & in l.j.C.de permut.an ob id possit dicere alteri cohæredi, vt fiat noua diuisio rerum hæreditariarum, quæ perueniunt ad ipsos cohæredes, & credo quod non; quia pro re diuisa non datur regressus nisi pro bonitate, idest pro extimatione loci, pro re indiuisa fit extimatio quod, vt l.j.ff.de euict.& ibi gloss. sed aliquid dicunt, quod in d.§.diuisione. dicitur, quod cohæres tenetur ad interesse in casu, in quo cohæres tenetur de iure, vtputa quia ipse obligauit ante diuisionem rem diuisam, vt in l.si fratres. C. communia vtriusque iudicii, sed hæc est mera diuinatio ad illum textum, & propterea non placent congesta per Modernos in l.j. C. de eo quod interest nu.143.vsque ad nu.147.& Doctores communiter tenent, quod in diuisione inter cohæredes habeat locum euictio, vt per Rip.in d.§.duo fratres.nu.97.& dicti Moderni in tractatu euictionum. §.4.nu.51. versi. quid in diuisionibus, & versi.cohæres, idem tenent, quos sequor, non autem in l.j.C.de eo quod interest.

93 Prædicta † Doctorum conclusio, quod inter cohæredes habet locum euictio, quãdo euincitur solum in portione vnius cohæredis sed si euincatur solum in portione alterius, non potest cohæres agere contra cohæredem ratione euictionis; quia sit inter eos mutua compensatio, Bal.& Paulus de Castro in l.si familiæ.C.famil.ercisc. Ripa in d.l.qui Romæ.§.duo fratres nu.98. & dicti Moderni in tract.de euict.§.4.nume.51.versic.cohæres, qui referunt limitationes Ripæ in d.§.duo fratres, videlicet quod cohæredes scienter diuidebant rem alienam, & quando fuit conuentum inter eos quod nullus tenetur de euictione, vt numero 98.& 96.

94 Limitatur † etiam vltra præmissa in transactione, quia si fundus traditus occasione transactionis euincatur, non rumpitur transactio, si adest stipulatio, vt seruentur promissa, vt in l.si p fundo. C. de transact. & l. cum solus.ff.de vsucap. vbi diuisio facta per verũ hæredem cum eo qui non erat verus hæres, non præiudicat vero hæredi, nisi sit transactum, ergo si est transactum præiudicat.

95 Limitatur † etiam in eo qui emit totã hæreditatem, si euincantur singula corpora hæreditaria, non præstatur euictio nisi aliud conuentum sit.l.3.C.de euict.

96 Interesse † banniti iniustè dolo iudicis, probatur iuramento banniti, & debet ei per iudicem præstari iuramentum, Inno.in c.fin.quod met.causa. Archid.in c.olim.de iniur.& damno dato, Bald.in l.fina.C.de pœna iudicis qui male iudicauit, prout probatur iuramento interesse irrogatum per sententiam nullam, vel iniustã, Archid.in d.c.olim.de injurijs & damno dato.

97 Interesse † potest excedere quadruplum. l.si dictum.in prin. ff.de euic.vbi dicitur, quòd pœna conuentionalis potest ascendere ad triplum, & quadruplum, si partibus libuerit.l.stipulatio ista habere licere.§.alteri.ff.de verb.obligat.& §.alteri.instit.de inutil.stipul.vbi dicitur in pœna, non quod interest inspici, sed quæ sit quantitas stipulationis, quod tamen non procedit fauore libertatis matrimonij, vt l.mulier.in fine.C.de spõsal.& ideo interesse non est interesse, sed quantitas promissa, nomine pœnæ, vt dicit Socin.in rubr.C.de eo quod interest.Alex. consilio 27.lib.4.& ideo petitur tanquàm summa promissa, non tanquã interesse, Rebuff.in d.l.prima.C.de eo quod interest, glos.j.numero 14.& maxime si facta sit promissio cum iuramento, & in forma Cameræ quæ seruanda est, præsertim si renũciatur omni legum auxilio.

98 Si † vigore statuti debetur interesse in casibus, in quibus de iure canonico debetur, creditor potest iurare super interesse vsque ad summam debitam vigore statuti: sed est opus, quod in primis probetur, quòd de iure canonico debeatur interesse. l.2.§.docet.ff.vi bon.rapt.Plotus in l.si quando.numero 861.C. vnde vi, & ibi demonstratur qualiter de iure canonico debeatur interesse.

99 Verba † quanti res est, referuntur ad quantitatem in iudicio deductam, si quãtitas petatur.l.2.§.fi.in prin. & l. siue in duplũ. ff.qui satisd.cogantur, & si pœna taxatur, refertur ad illam summam.l.j.in fi.ff.si quis ius dice.non obtemp.& si non est expressa certa quantitas, referũtur dicta verba ad veram & communem extimationem rei petitæ. l.inter hæc verba. ff. de verb. signif.& ibi Rebuff.car.818.& l.prætor ait.2.§. hæc autem actio. ff.vi bonorum rap.& l.hæc verba etiam de verb.sig. & l.prima. ff.de in litem iurando, quoniam ista verba referuntur ad verã rei extimationem.

100 Et † verba, & quãti ea res ab actore extimata fuerit, vel quanti in litem iurauerit, ista verba non referuntur ad veritatem, seu veram rei extimationem, sed ad extimationem actoris.l.qui restituere.ff.de rei vend.l.si per aliam.§ j ff.ne quis eum qui in ius voca.& Rebuff.in d.l.inter hæc.versi.idem si dicatur, cart. 818. vbi ponit alias phrases dictorum verborum.

101 Ad † interesse aliquem teneri dupliciter contigere potest, aut ex mora regulari, quæ inducitur ex interpellationibus in iudicio factis, aut ex implemento alterius ex contrahentibus, ex quo contrahitur mora irregularis respectu non implentis, Socin.in l.de diuisione.ff.soluto matr. Bart. in l.curabit.C.de act. empt.& Bart.& alii in l.lecta.ff.si cert.pet.Decius in c.cum venerabilis.nu.56.de excep. ideo ille qui est obligatus alicui aliquid facere, non potest petere damna, si ipse pro parte sua non impleuit; quia eius aduersarius non est constitutus in mora irregulari, etiam quod sit interpellatus in iudicio.Alex. consil.78. nume.21.& seq.vol.5. quia volens aliquem in mora constituere, debet docere adimpleuisse pro parte sua.l.Iulianus.§. offerri.ff. de act.empti.& qui non impleuit pro parte sua, non constituit alium in mora, Soc.consi.170.col.pen.lib.2.Hostien. in summa de pœniten.& remiss.col.3.& seq.Didac.in tract. variarum resolutionum.lib.3.c.4.nu.2.

102 Stabularius † vel hospes in itinere tenetur de omni damno hospitis, etiam sine vlla culpa: quia publicè profitetur custodiã rerum hospitum, quas suscepit, licèt mercedem non accipiat p custodia; tamen sese obligat ad præstandum damnum, & culpam, quorum ad hoc opera vtitur, siue ipse hospes in culpa sit, siue non, & hoc publicæ vtilitatis causa statutum est, ad hoc vt remoueatur causa colludẽdi cum furibus, vt dicit textus in l.j. in prin.ff.nautæ, caup. stabul.& ex edicto de nautis, cauponib. & stabulariis duplex actio nascitur, prima ppter receptas merces in naue, vel stabulo, si deteriores factæ sint, aut perierint, teneatur ob receptionem quasi ex cõtractu & agitur ad restituendas res, vel si non restituantur ad extimationem: altera actio nascitur ex delicto aut furto cõmisso, vel damno dato ab ijs qui sunt in naui, vel stabulo, & competit in duplum. l.pen. & vltima ff de furt aduersus nautas, caupones, & stabul.& hæc distinctio est necessaria pro intelligentia legum dicti tituli, vt inquit Duarenus in d.l.prima.

103 Mora † etiam non inducitur, quando est faciẽda liquidatio alicuius facti, ante factam liquidationem, Bal.in l.acceptã, in 6. oppos.C.de vsur.Afflic.decis.205.quia in non liquidis nunquã incurritur mora.l.quod te, vbi Ias.nu.9.ff.si cer.pet.

104 Prout † impeditur mora, quando quis contra actorem hẽt exceptionem cõpensationis, Ias.in l.2.nu.19.C. de iure emphy. maximè si habẽs exceptionem interpellat actorem in iudicio, vt faciat computa, & compẽsationem, Bar.& Alex. in l.si rem alienam.§.fi.ff.de pign.actio.Corn.consi.291.col.j. vol.3.Alex. in l.j.§.si stipulanti.ff.de verb.oblig.

105 Cum † fundum stipulatus sum, non veniunt fructus qui stipulationis tẽpore fuerint, vt in l.si filiusfamilias.§.fi.ff.de verb. oblig.& in l.videamus.la 2.§.si actionem.ff.de vsuris, dicitur, si actionem habeam ad consequendum, quod meum non fuit, veluti ex stipulatu fructus non consequar, etiam si mora facta sit, quod si acceptum est iudicium, fructus veniunt ex æquitate, vt causa restituatur, & sic dictæ leges concordes sunt, quod ex stipulatione rem tradi, non veniunt fructus, nisi sit lis contestata, vt dicitur in d.§.si actionem, quasi dicat, quod non veniant fructus in iudiciis stricti iuris ante litem contestatam, etiam si tempore stipulationis pendebant, & erant pars rei, nec est contra.l.si fundum certo die.ff.de verb.oblig.114.d.§.fi in l.si filiusfamilias eodem tit.quia in d.l.si fundum.dicitur, quod si stipuler præstari fundum certa die, & per promissorem steterit, quo minus ea die præstetur, consequuturum me quanti mea intersit moram factam non esse, & sic loquitur in interesse debito propter moram, non de fructibus, de quibus loquitur dictus §.fi.& de intellectu dictorum iurium vide quamplura congesta per Modernos in l.j.C.de eo quod interest.nu.209.& duobus sequẽtibus, & nu.213.vbi declarant dictum §.si actionem.

166 Cautio † quæ legatorum, vel fideicommissorum seruandorum causa præstatur, an stipulatio quæ præstatur recipiat incrementum fructuum, vel vsurarum, & in l.j.§. bellissimè.ff.de legat.vel fideic.seruan.causa caueatur, deciditur, quod ex mora recipit incrementum in id, quod interest, & sic ea stipulatio recipit incrementom fructuum, & vsurarum, sicut actio ex testamento, de qua actione ex testamẽto mentio facta est in stipulatione & obligatione, & propterea videtur deducta in stipulatione actio ex testamento, & sic ad omne incremẽtum, & vsuras ex mora regulari, vel irregulari.l.Titia Seio.§.vsuras.ff.de legat.2. dum agitur contra hæredem, seu principaliter obligatum, non contra fideiussorem, cuius obligatio ex mora principalis non augetur.l.centum Capuæ.& l.fi. ff.de eo quod certo loco, nisi expressè in omnem causam fideiusserint.l.quæro.in prin. locati; quia simpliciter fideiubens non videtur in omnem causam fideiubere.l.si quis pro eo.§.si nummos.ff.de fideiuss.l.si quis.ff. de act.& oblig.vide congesta per Modernos in l.j. C. de eo qđ interest.nu.207.Purpur.in l.vinum ff.si cer. pet.licèt contrariũ teneat Paul.de Cast.consil.23. lib.j.& Alex.consilio 34.lib.2.& Aymo consi.45.nu.6.

107 Et † si in testamento legauerit aliquid tradi quolibet anno alicui testator, quoad soluatur certa quãtitas per hæredem, valet legatum, dummodo illud, quod legatur, non excedat modum vsurarum legitimum.Didacus in tract. variarum resolut. lib.3.c.j.num.9.

107 Interesse † quod venit ex mora facta in rei traditione, officio iudicis debetur, prout in aliis actionib.arbitrariis.l.3.§. nũc de officio.& l.cẽtum Capuæ.ff.de eo quod certo loco, & idem in actionibus bonæfidei veniunt fructus & aliæ accessiones officio iudicis; quia non sunt in obligatione principali, sed ei accedunt ex iusta causa, quod iudex extimare, & arbitrari debet, an, & quantum accedere debeat pro interesse.l.qui collusionẽ. in fine de act.empt.vide congesta per Modernos.in l.j. C.de eo quod interest.nu.218.Et hæc pro nunc de interesse.

108 Nunc † aliqua de vsuris secundum dispositionem iuris ciuilis dicendum est, nam de iure ciuili si vsuræ in stipulatione, vel promissione deductæ sint debentur, secus si non sint deductæ. l.pignoribus.C.de vsuris.& l.cũ quidam.§.ex locato. ff. de vsur. vel si conueniatur, vt pro pecuniis non redditis debito tempore vsuræ debeantur, tunc non debentur si post moram, quo casu debentur etiam de iure canonico, Innocen. qui loquitur de interesse, promisso, in c.j.de vsur.vbi etiam alii Doctores: quia iuste quis stipulari potest se indemnem seruari tam in lucro quàm in damno, Abbas in c.salubriter.nu.3.de vsur.Roman. consilio 517.col.8.Sanctus Thomas 2.2.q.78.arti.2.ad primum, Didac. in tractatu variarum resolut.lib.3.c.4.nume.5. versic.iustè, qui asserit hãc esse communem opinionem, & Io.Baptista Lupus in tract.de vsur.commentario 3.nu.10.contra Aymonem consilio 189.col.3.

109 Et si † non sunt deductæ in stipulatione, non debentur vsuræ.l.pen.§.Titius consulebat, versic. rñdit. ff. de præscrip. verb. prout de iure ciuili traiectitiæ vsuræ deductæ in stipulatione debentur, nam si dedero decem traiectitia, vt salua naue sortẽ cum certis vsuris recipiam, posse me sortem cum vsuris recipere.l.5.& 7.ff de naut.fœnore, quia in nautico fœnore propter periculum licitè exiguntur vsuræ.l.eos. versic. in traiectitiis. C.de vsur.Bald.in l.j.col.3.ad finem.C.de summa Trinit. Conrad.de contractibus q.39. conclus. prima. Io. Baptista Lupus de vsur. commentario 3. numero decimo, & 11.& vide Benuenutum Stracchã de assecurationibus, vide etiam pro declaratione inf. nume.138.

110 Quinimmo † vsuræ deductæ in stipulatione, vel in pacto, si sunt solutæ, vt indebitæ non repetuntur, nec in sortem computantur.l.3.C.de vsur.intellige de iure ciuili.

111 Pacto † etiam de iure ciuili sine stipulatione pignoribus interuenientibus vsuræ retineri possunt, non autem peti.l.pignoribus.& l.4.C.de vsur.& l.cum debitor.ff.ex quibus caus.pig tac. contr.& l.2.C.de fiscal.vsur.

112 Ex † pacto nudo in frumento,vel hordeo mutuo dato accessio præstãda est de iure ciuili,l.frumenti C.de vsur. & si factum sit instrumentum,& nihil dicatur de promissione vsurarum , si tamen probetur per testes promissio extra instrumentum,debẽtur vsuræ,l.j.C.de vsuris.

113 Et † pro auro,& argento,& veste, facto chirographo licitas vsuras solui,vel promitti mandauit Imperator in leg. pro auro. C.de vsur.

114 Si † mora in soluenda sorte facta est,vsuræ ex mora debẽtur; non propter lucrum petentium debentur,sed propter moram non soluentium infliguntur,l.cum quidam.§.si pupillo. in fine ff.de vsur.& similiter in locato,qui non soluit in tempore propter moram,vsuras soluere debet,d.l.cum quidam.§.ex locato, Io.Baptista Lupus in tract.de vsur.commentario j.num.109.& num.113.Anton Gabriell.in titu.de solut. lib. 3.communium conclus. conclus. 10.

115 Et † in contractibus bonæ fidei vsuræ debentur ex mora , l. mora.§.in bonæ fidei.ff.de vsur.& l. quæro.in princ.ff.locati.ibi, vsuræ enim in bonę fidei iudicijs, & si non proficiscant̃ ex obligatione,officio iudicis applicentur & l.si pupilli.§.fin.cum leg. seq.ff.de neg.gest.& in istis iudicijs bonæ fidei tantum potest iudicium arbitri,quantum stipulatio, l. Lucius Titius.ff.depositi, & l. 2.C.depositi.ibi,quod in depositi actione sicut ĩ bonæ fidei iudicijs ex mora vsuræ venire solent.

116 Mora † fieri dicitur non ex re,sed ex persona , idest si interpellatus opportuno loco & tempore non soluerit,q apud iudicem examinabitur,& est quæstio magis facti,quàm iuris, vt declarat textus in l.mora.ff.de vsur.licet aliquando & in mora discerni solet,si fortè non extat,qui conueniatur,l.sed & si rei publicæ.in fine.ff.de vsur.& facit l.2.ff.de nautico fœnore.

117 Et † ideo vt mora incurratur per debitorem,requiritur interpellatio,vt in d.l.mora.in prin.& scientia illius, qui in mora cõstituẽdus est requiritur,Ias.in l.si ex legati causa.nu.12.ff.de verborum obliga.immo debet dari copia authentica instrumenti, in quo fiat fides,quòd interpellans est creditoris hæres,si est hęres,qui vult constituere debitorem in mora , & tunc debitor in mora constituitur.Ripa in l.quod te,num.58.& sed ff.si certum petatur.& si hæres debitoris constituendus est ĩ mora , debet ei fides fieri de debito;quia est apud eum iusta ignorantia debiti, Ripa in dicta l.quod te,num.59.& Tiraquel.in tract.le mort saisit le viff,parte 7.declarat.2.num.1.Menoch.de arbitr. iud. lib. 2. centuria.3.casu 220.num.51 & seq.& hoc p̃cedit,quando obligatio est a principio pura ; quia tunc debitor non constituitur in mora nisi per interpellationem,l.si ex legati causa.ff.de verborum obligatio.& d.l.mora.ff.de vsur. Cassan. super consuet. Burgun.cart.199.num.1.

Mora etiam incurritur per interpellationem extraiudicialẽ, & in contractibus stricti iuris;glos.in l.vinum,vbi Ias.& Purpu. ff.si certum petatur.qui dicunt, hanc communem opinionem, & Theologi dicunt , quòd in foro conscientiæ ex signis mora committitur,vt refert Io.Baptista Lupus de vsur. commẽtario primo num.110.allegat Diuum Thomam 2.2.q.33.arti.j.

118 Et † in minore ex non solutione facta ĩ tempore incurritur mora in contractibus bonæ fidei,& in fideicommissis , & legatis,l.3.C.in quibus caus.restitu.non est necess.vide glossam magistram in l.mora.ff.de vsur.

119 Dies † certus appositus in obligatione de soluendo , vel faciendo,interpellat pro homine,& constituit obligatum in mora,l.magnam,C.de contrahen.& commit.stipu.& l. traiectitiæ. ff.de actio.& obliga. Anton.Gabriell.lib.3.in titu.de solut.& liberat. conclus.9. per totum, vbi ponit regulam, ampliationes, & fallentias .

120 Et si † constet post moram debitoris vere creditorem tantũ damni passum esse,vel certum lucrum amisisse , absque dubio in animæ interioris iudicio tenetur debitor id ei resarcire, Innocen.in cap.j.de vsur.Anchara. consi 376.in secundo dubio, Didacus in tract.variarum resolu.libro 3.cap.4.num. 5.versicu. quòd si verè constat.

121 Fisco † verò sine interpellatione vsuræ debẽtur,& sine stipulatione,l.cum quidam.§.Fiscus.ff.de vsur.vbi glossa, videlicet à fornicarijs, & vectigalibus.

122 Argentarijs † ex stipulatione,& sine scripto debentur vsuræ, cum vsque ad bessem centesimæ exigere possunt, cum indigẽtibus opem ferre parati sint,vt in authent.de argentariorum cõtractibus , nouella 136.§.quia verò.& §.in ratiocinijs , & de istis argentarijs vide modernos compilatores de vsuris numero 59. versicu. non obstat.

123 Lite † verò contestata in iudicio vsuræ currunt, l.lite contestata.ff.de vsuris rei iudicatæ,& l.j.& 2.C.de vsur.rei iud.

Tutor ipso iure vsuras soluere debet, donec rationem tutelæ reddat,& reliqua restituat,l.j.§.circa tutelæ.ff.de usur. & l.tutor qui.§.fin.ff.de admi.tut. & quando hæc conclusio non p̃cedat,uide quæ dixi in tractatu de tutore,cap.28.num.21.

124 Socius † qui pecuniam communem inualit, uel in suos usus conuertit , etiam mora non interueniente , tenetur ad usuras, l.1.§.1.ff.de vsur. (intellige tu) loco pœnæ, nam negotiorum gestor ad maximas vsuras tenetur,cum gratuitam & abstinentem fidem præstare debeat, licentia qua abutitur, ad maximas vsuras vice cuiusdam pœnæ subijcitur.l.qui fine.§.sed quas vsuras.ff.de negot.gestis,vel saltem socius debet præstare ob pecunias,quas recepit de societate,& in vsus proprios conuertit nõ quasi vsuras, sed quòd socij intersit moram habuisse non restituendo,quod accepit.l.socium.in prin.ff.pro socio,& sic vult, q loco vsurarum soluat interesse, & hoc modo videtur mihi conciliari posse dictas leges,quæ non sunt inter se contrariæ,vt dicit glo.in d.l.j.§.1.ff.de vsur.& in d.l.socium, quoniam iste vsuræ debentur per socium,vel negotiorum gestorem loco pœnæ, vel interesse, & sic dicitur in deposito,vt inf.nu.159.

125 Emptor † post rem traditam ad vsuras pretij tenetur æquitatis ratione , quamuis habeat pecunias loco depositi. l. 2. C. de vsuris, & vide modernos cõpilatores de vsur. quæst. 78. & seq. num.604.& Io.Baptistam Lupum in tract.de vsur commentario 1.nu.140.& seq.

126 Quantum † verò debeatur nomine vsurarum , vide in l.eos. C.de vsur.sed aliquando ex more Prouinciarum arbitrio iudicis summa vsurarum constituitur.l.j.in prin.ff.de vsur.

127 Centesima † vsura est, quando soluitur quolibet mense p scutis centum scutum vnum,cum centesima pars sortis singulo mense soluitur, & hæc erat maior vsura ad rationem duodecim pro centenario.Ant.August.in emendat.Pandectarum lib.3.c.10.per totum.

128 Vsura † dimidia centesimæ est dimidium scuti auri soluendum quolibet mense de scutis centum auri, & sic ad rationem sex scutorum pro quolibet centenario.

129 Vsura † tertia centesimæ est tertia pars vnius scuti soluenda quolibet mense de scutis centum auri,quæ vsura illustribus soluenda est,quia moderata est nobilit fœnus graue exercere.l.2. C.de consul.libro 12. l.eos. C. de vsur. Tiraquell. de nobilitate c.37.num.38.

130 Præterea † vsuræ non debent sortem excedere, ne vltra duplum procedant.l.de vsuris.§.cursum. C. de vsuris, & supra sortem vsuræ non possunt exigi,& exactæ repetuntur.l.si non sortem.§.1.ff.de condi.indeb.

131 Nec † vsuræ vsurarum debentur.l.si. C.de vsur.& l.si non sortem §. ff.de condi.indebi.

132 Nec † minus vsuræ fructuum debentur, si decursi sint ante litem contestatam.l.neque.ff.de vsur. & vide in l.hæres furiosi. §.fin.ff.de petit hæreditatis.

133 Nec † vsuræ sunt in fructu:quia ex alia causa debentur.l.vsura 121.ff.de verb. signif. vbi Rebuf. licèt fructuum vicem obtineant.l.vsuræ.ff.de vsur.

134 Supradicta collegi ex dispositione iuris ciuilis † nunc videamus aliqua colligere ex dispositione iuris canonici , secundùm quod vsuræ regulariter non præstantur in mutuo,quod mutuũ in his rebus quæ pondere,numero,& mensura consistit.l.2.ff.si cert.pet.& instit.quibus modis re cõtrahitur obligatio in principio,& si pro mutuo aliquid promittitur,vsura est.c.plerisq;& c.vsura.14.q.3.Host.in summa tit.de vsur.in prin.& Diuus Thomas 2.2.q.78.artic.1.dicit,q in mutuo transfertur dñium, & eo translato,non potest quis recipere vsum rei, cuius dominium in alium transtulit,præterea committit iniustitiam; quia vult habere actionem ad restitutionem rei,& vlterius ad vsum rei, quòd est iniustum : & petere vsum rei nihil aliud est quàm vsura, summa Angelica in verbo vsura,in principio,vbi declarat diffinitionẽ vsuræ factæ per Hostiensem.Et Caietan.in summa in verbo vsura,in princip.dicit, q vsura est lucrum ex mutuo, & quòd est res iniqua; quia aut bis venditur idem,aut venditur,quod non est, videlicet semel pro sorte,& iterum pro lucro. Summa Syluest.in verbo vsura,in prin.& Didac. lib.3. variarum resol.c.j.nu.1.

135 Viso quomodo vsura diffiniatur,& qualiter in mutuo principaliter consistit,videamus aliquos particulares casus, in quibus committitur vsura,etiam quòd mutuum non sit; † nam si quis accipit alicuius possessionem data pecunia sub hac conditione,q in pignus eam accepit , si de fructibus illius, deductis expensis,quæ fiunt in recollectione fructuum, sortem, vel integram pecuniam datam pro pignore receperit, tenetur absolutè possessionem restituere domino , qui pignorauit : quia fructus in isto casu computãtur in sortem.c.1.de usur.extra,in quo textu dicitur, quòd expẽsæ,quæ fiunt in recollectione fructuum, sunt deducendæ, & hoc etiam notant ibi glossa & Doctores,& simili modo si quis dedit super arboribus pecunias,quas arbores in pignus recepit , si ex fructibus arborum sortem deductis expensis receperit , arbores domino qui pignorauit restituere debet.c.2.& c.conquestus.de vsur. Didacus in tract.uariarum resol.lib.3.c.1.nu.4.

136 Qui † vendit cariori pretio rem propter dilationem factam solutioni pretij, nisi dubium sit , quod tempore solutionis maior uel minor ualor rei fuisset, peccat , si non erat uenditurus tempore quo uendit. cap. in Ciuitate. de usur. & ibi glossa, & Docto-

Doctores,& c.consuluit.in fine, & c. fi. §.fin.eodem titu.& Sotus de iustitia & iure lib.6.c.4.arti.2.cart.425.

137 Mutuans † ea intentione, vt aliquid recipiat vltra sortem,tenetur restituere , quod recepit in foro conscientiæ , & idem in dante parabolam iuramenti, vt aliquid recipiat.c.consuluit.in princ.& §.primo, de vsur. vbi Doctores: & similiter si recipiat esculentum, & poculentum, Alexand.consilio 101.lib.quarto, & c.1.2.3.& 4.quartadecima quæst.tertia,vide infra nume.157. de vsura mentali.

138 Nauiganti † vel eunti ad nundinas certam pecuniam mutuans, eo quia recipiẽs suscepti in se periculum,& aliquid vltra sortem, vsurarius est,c.nauigãti.de vsur.& ibi Doctores. Ratio quare prohibetur nauticum fœnus est;quia conuentio de subeũdo periculum, & de recipiendo mercedem,vel aliquid vltra sortem, deducitur in pactum,& ob id vsuraria est datio mutui, alioquin datio mutui sine pacto licita est, Didac.in tract.variarum resol.lib.3.c.2.nume.5.versi.secundò, & ibi quid in fideiussore,vide etiam sup.nu.109.

139 Et ille † qui dat decem solidos, vt alio tempore totidem sibi grani,vini, vel olei mensuræ reddantur quæ licèt plus valeant, tamen dubium est, si solutionis tempore fuerint plus valituræ, non committitur vsura,c,nauiganti.§.primo,de vsur. & Sotus de iust.& iur.lib.sexto,c.4.artic.1.col.2. Didac.in tract.variarum resol.lib.2.c.3.

140 Clerici, † & aliæ personæ Ecclesiasticæ facere cõtractus vsurarios prohibiti sunt.c.j.de vsur.& propterea priuantur officio, & beneficio:Laici verò excommunicantur.c.præterea.eod.tit. & c.1.de vsuris in 6.vbi innouatur dictum c.1.Didac.in tract.variarum resol.lib.3.c.3.nu.3.

141 Vsurarii † manifesti non sunt recipiendi ad communionem Altaris,nec Christianam sepulturam,si decesserint in hoc peccato.c.3.de vsur.& hoc donec reddant male acceptum p vsura. c.cum tu.eo.tit.& c.1.§.fin.de vsur.in 6.

142 Nec † pro vsura dispensationem quis accipere potest ; cũ sit in vtroque testamento prohibita.c.super eo.de vsur. & Didac. in tract.variarum resolut.lib.3.c.3.nu.6.& 8.

143 Vsurarum † peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum per habentem facultatem restituendi,siue in bonis stabilibus, siue mobilibus, secus si pauper sit, & non habeat modum restituendi vsuras.c.cum tu.§.primo, de vsur. & hæredes etiam extranei vsurariorum pariter vsuras restituere tenentur . c.tua nos,d.tit.& tenetur vsurarius restituere vsuras,etiam q debitor iurauerit non repetere.c.tuas,eodem titu. & c.2.de vsur.in 6.& Didac.in tract.variarum resolut.lib.tertio,c.3. num.7. & hæredes tenentur vsuras restituere non confecto inuentario vltra vires hæreditarias.Did.ibi nu.8.

144 Manifestus † vsurarius non appellat. cap.quanq̃. de vsur.nec auditur sup sortis restitutione, si non restituat vsuras antea exactas.c.quia frustra.& c.Michael.eo. tit. & potest sine accusatore vsurarius manifestus condemnari.c.cum tu, eodem tit.

145 Iudæi † sunt cogendi vsuras restituere,etiam à Principibus laicis,etiam vinculo excommunicationis.c.post miserabilem. & c.quanto.de vsur. Didac.in c.1.lib.3.variarum resol.nu.7.

146 Præterea † vsurarius rem,in qua vsum habet aliquo titulo, in alium transferre nõ potest ; quia non habet dominium eius rei,& quod meum non est in alium transferre nõ possum,glossa in capit. ad conditorem. §. quis enim.in verbo pertinere,in extrauagant. Io.XXII.

147 Nec † potest facere testamẽtum,& si fecerit nullum est , nisi fiat seruata forma, c.quanquàm. de vsur. in 6.Didacus in tract. vari.resol.lib.3.c.3.nu.9.& vide inf.nu.215.

148 Communitates † vel alii domini facientes statuta inducentia,quòd licitum sit facere contractus vsurarios, & vsuras exigere, & exacta repeti non posse,declarãtur interdictæ, clem.1.de vsur.Dec.in c.ex epistolæ,nu.105.de prob & Doct.in d.clem.1.

149 Ille † verò qui se vsuras extorsisse fatetur, nõ debet subaudiri,q extorsit publicè; quia confitens vsuras extorsisse,nõ sequitur probari, quòd publicè extorsit necessariò, ad hoc, vt testamentum per eum factum vitietur, Decius in c.in præsentia.numero 68.& seq.de probat.

150 Gener † qui recepit fundum in pignus pro dote à socero,nõ tenetur computare fructus in sortẽ, quia sæpè onera matrimonij superant fructus dotis.c.salubriter.de vsur.& hæc decisio seruanda est,etiam si data sit dilatio ad soluendum dotem socero, Didac.in tract.variarum resol.lib.3.c.1.nu.3.& c.4.nu.5.

151 Vsurarius † cum de vsuris agitur, tenetur codices , & libros suarum rationum exhibere censura Ecclesiastica,clem.j.§.cęterùm.de vsur.Decius in c.ex epistolæ.num.101.& seq.de probat. vbi declarat,quòd tunc teneatur edere,cum agitur de vsuris,& non quando agitur propter aliam causam,sed antequàm cogatur exhibere,debet primò constare illum esse vsurarium , Decius ibi nu.123.& hæc conclusio procedit contra nautas,caupones, & stabularios, quia sunt similes vsurariis,Decius ibi numero 103. licèt aliud dicatur ibi in additione.

152 Et † qui pertinaciter affirmat, q ille qui exercet vsuras lucratiuas,non committit peccatum,in Concilio Viennensi decernitur eum sicut hæreticum puniendum,& inquisitores contra eos sic diffamatos procedere possunt , tanquàm contra suspectos de hæresi,clem.prima.§.fin.de vsuris,vbi glo. & Doctores, Decius in c.quia quæsitum.numero 80.de offic. & potest iudic. delegati,& Cardinal. in dicta clement. prima.§.sanè,& hoc dictum debet intelligi in his, qui pertinaciter hoc asseuerant , non in eis qui iocose, & lapsu linguæ hoc dixerunt,& est ratio; quia faciens vsuram,committit peccatum , propter quod perditur anima, & si non restituat eas, est excommunicatus , vt in dicto c.cum tu, de vsuris, & in dicta clemen.prima, per totum, & in c.j.& 2.de vsuris,in 6.eapropter non est necessaria generi humano vsura , sed perniciosa , & omnino eijcienda apud Catholicos,& Christianos viros, qui quærunt salutem animarum potius,quàm mundi diuitias: nam quid prodest homini , si totum mundum lucretur,& anima sua detrimentum patiatur,vt dicitur in Euangelio?

153 Immo † mutuatio vsuraria est contra legem diuinam: nam Ezechiel in c.18.dicit,q ad hoc vt homo viuat vita gratiæ, non mutuet ad vsuram, & Dauid in Psalmo 14. dicit , q in tabernaculo Dei non habitabit qui dedit pecuniam suam ad vsuram , & in Leuitico c.vigesimoquinto, dicitur , nec accipias à fratre tuo vsuras,nec amplius quàm dedisti. & paulò inferius . Pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram , & frugum superabundantiam non exigas.& Lucas c.sexto, dicit ; Mutuum dantes nihil inde sperantes. & propterea in c.quia in omnibus.de vsuris, qđ est canon concilij Lateranensis, dicitur, q vsurarii condẽnantur pagina vtriusque testamenti, & per consequens condẽnantur vsurarii lege Euangelica, & in conciliis generalibus pariter condemnantur, vt 14.quæst.quarta, c.primo, secundo,quarto, & septimo,& c.nec hoc.distin.46. clericos, & laicos puniri iubet conuictos de mutuatione vsuraria,& Conrad. de contractibus.quæst.22.conclus.3.& 4. Vsura prohibetur etiam ratione naturali,vt per Diuum Thomam 2.2.c.78.& per Conradum de contract. dicta q.22. conclus.2. vbi allegat Aristotelem primo Polyticorum,qui dicit, q mutuatio vsuraria est vituperabilis, odiosa, & præter naturam,quas etiam rationes comprobat Io. Baptista Lupus in tractatu de vsuris,commentario 1. §.5.num. 92.& seq & Couarruuias in tract.variarum resolut. lib. .cap.4. nume.2.dicit q vsuræ lucratorię omni iure prohibitæ sunt,Decius consi.39.colum.2.versi.quarto, vnde quidam compilatores vsurarum nu.530.dum conãtur respondere rationib. Diui Thomæ, Scoti , de Palude, & Canonistarum , sine authoritate audent firmare in mutuo permitti debere fœnus moderatũ , & modicum , quæ opinio videtur contra textum Euãgelicum Lucæ,contra canones,& auctoritatem Catholicæ , & Apostolicę Ecclesiæ,& tot concilia,& auctoritates Patrum,ideo dicta opinio fugienda est, vt dicit idem Io.Baptista Lupus de vsuris, ibi nu.110.q impiè loquuti fuere dicti moderni in hoc, de quibus etiam Rebuff.in præfatione.l j.C. de eo quod interest.

154 Canonistæ † verò tenent,q ratione interesse vsuræ debeantur,vt dicit Decius in c.cum venerabilis.nu.57.de excep.& Plotus in l.si quando.nu.468.& seq.C.vnde vi, & Didac.in tract.variarum resolutionum lib.3.c.4. in prin. & vlterius omni iure p̃mittantur: quia vsuræ huiusmodi sunt damni passi recompensatoriæ,& iure pontificio permissę.c.2.de fideius.Ant.Gabriell. l.3.commu.conclus.in 10.conclus.tituli de sol. Io. Bap. Lup.in tract.de vsur.commentario 1.nu.101.& seq.

155 Eleemosyna † de vsura,est abhominatio Deo,sicut est de simonia, & de rapina facta.cap.non est putanda prima q.1.c.scriptum est. 14. q.5. nam quæ fit de rapinis , eleemosyna non est, c.non est.1.q.1. glo.in clem.2. de censibus, quia de bonis alienis fieri non potest.c.ex transmissa.de decimis,& q de fœnore,vel rapina,aut re iniustè acquisita non sit facienda eleemosyna,dicitur 14.q.5.per totum .

156 Vsura † etiam dicitur prauitas,clem.1.& ibi Card.in prin.de vsur.& est odiosa,Bar.in l.cum quidam.§.si pupillus. ff. de vsur. & vsurarum petitio est improba,Bald. in l.cum oportet.col.3. de bonis quæ liber.& Aristot.lib.4. Ethicorum c.1. ad finem dicit,fœneratores,& lenones,artes illiberales,& turpia lucra exercere, & Appianus Alex.lib.1.bellorum ciuilium dicit, fœnoris consuetudinem in solum Romanos,sed Grecos, & Persas plurimum abhorruisse, nec secus ac cauponandi quæstum quendam extimauisse grauem,intolerabilẽq; pauperibus, & inimicitias vltrò procreantem.

157 Vsura † mentalis restituenda est iure poli,non fori secundũ Card.in clem.1.quæs.24.de vsur.& in §.fi.ibi q.15.& declarat,q ista vsura mentalis remittitur pœnitentia sola corruptæ mẽtis, arg.c.fi.de simonia.Sed si mutuauit sine aliqua pactione expressa facta cum mutuatario,verum mutuantis erat sola intẽtio,& affectio consequendi aliquid ex mutuo , cum aliàs non fuisset mutuaturus,nisi illã spem habuisset consequendi aliquã vtilitatem,quam consequutus est,& illud quod est consequutus restituere tenetur,Anchar.& Abbas in cap.fi.de simonia, & glossa, & Anchar.in cap.consuluit.de vsur.versic.quæro ergo,& idem est

est in simonia mētali, quando est exequuta, quæ exequutio attenditur, cum tunc mentalis efficiatur realis, Paris. cons. 15. nu. 14. & seq. lib. 4. quia pactum in esse deductum inducit simoniā, Fel. in c. ad audientiam. il 2. num. 10. de rescript. & hanc opinionem tenet Decius in c. ex parte. num. 21. & 22. il j. de offic. delegat. vbi dicit, ꝙ de vsura, & simonia mentali quis nō potest molestari in foro iudiciali contentioso; quia de occultis non iudicat Ecclesia, c. tua nos, & c. fin. de simon.

158 Sed † in foro conscientiæ, sicut pro vsura mentali quis cogitur restituere, quod accepit, & retinere non potest, dicto c. consuluit. de vsur. ita videtur in simonia mentali; quia vt dicitur in c. fin. tenetur satisfacere suo creatori, & illud quod accepit propter simoniam tenetur in pios vsus conuertere; quia peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum, vt in reg. peccatum. de regu. iur. in 6. & dicit cogitandum; quia Doctores aliter dicunt, mihi placet opinio Decij tam in simonia, quàm in vsura. quicquid dicant moderni compilatores de vsuris nu. 7. dum dicunt, ꝙ vsura mētalis nihil habet commune cum donatione sequēti, quasi illa donatio sequens non sit data, & recepta propter illam prauam intentionem aliquid percipiendi propter mutuū, vide suprà num. 137. vbi probatur ꝙ dans & recipiens peccat mortaliter.

159 In † deposito Iureconsulti ex nuda conuentione, & ꝓmissione depositarij etiam absque mora exigi posse vsuram dixerunt, l. Lucius. & l. Publia. §. j. & l. quintus. ff. depositi, & intellige quando depositarius conuertit pecunias depositatas in sui vtilitatem; nam tunc ex quo contrectat pecunias depositatas in alium vsum, officio iudicis tenetur ad vsuras, l. 3. C. depositi, & l. qui furtum. ff. de condic. furt. De istis futuris depositi multa dicunt moderni compilatores de vsuris num. 626. & multis seq. & Io. Baptista Lupus in tract. de vsuris, commentario j. numero 61. & seq. vide suprà num. 118.

160 Montis † pietatis mutuatio non est vsuraria, vt fuit declaratum in concilio Lateranensi sub Leone X. in 10. sessione. & in concilio Tridentino sessione 22. capite. 8. de reformatione, vbi datur authoritas Episcopis visitandi eleemosynas mōtis pietatis, siue caritatis, & sic in duobus ꝯcilijs permittūtur istæ mutuationes montis pietatis, q̄ eleemosynæ fiunt a Ciuib. dicto monti, ad hoc, vt officialis deputatus dicto Monti possit pauperibus mutuare, recipiendo quid minimum pro sustentatione officialis, & pecuniarum Montis, non pro lucro, cum intentio Communitatis nō sit lucrari in dicta mutuatione, sed pauperib. subuenire, qui Montes sunt confirmati a diuersis Pontificibus, videlicet a Paulo II. Sixto IIII. Innocentio VIII. & Iulio II. & vlterius auctoritatibus doctorum recitatis a Nauarro in cap. si fœneraueris. num. 67. 14. quæstio. 3. Io. Baptista Lupus in tract. de vsuris commentario. 3. num. 80. & seq.

161 Quinimmo † quando quis cogitur mutuare Communitati aliquam summam pecuniarum, potest mutuās accipere aliquā commoditatem remissionis onerum a Communitate, vt latè probat Cacheran. in decis. Pedemontana. 95. per totum, Dominic. Soto de iustit. & iur. lib. 6. q. j. artic. 3. col. 2. Io. Baptista Lupus in tract. de vsur. commentario. j. num. 111. & seq.

162 Et † quorum vltra canones, adsunt aliquæ cōstitutiones Pōtificum, scilicet Pij Papæ IIII. & Pij Papæ V. super cambijs siccis, & cambijs realibus, ideo de illis aliquid dicere decreui.

163 Cōstitutio † Pij IIII. improbat, & damnat cambia sicca sub datum anni. 1564. tanquàm vsuraria, & illicita, sub pœnis contentis in constitutionibus Marchiæ contra vsurarios, videlicet c. 11. lib. 3. in quo interdicitur, ne Clerici per se, vel alios publicè, vel occultè ad vsuras, seu caput saluum pecuniam mutuēt, nec aliquid aliud faciant, vel concedant, ex quo possit vltra sortem percipi, vel lucrum fœneratitium peruenire, sub pœna in sacris canonibus constituta, & in c. 12. d. lib. 3. disponitur ad cōpescendas vsurariorum voraginē, quæ in hac prouincia multū inoleuit, vltra pœnas aliàs spirituales sacris canonibus cōstitutas, volumus vnūquenque Christianū de vsuraria prauitate cōuictū pęnā 100. ducatorum incurrere ipso facto, Camerę Apostolicę applicandorum, & c. 13. dicto lib. 3. ꝙ iudex spiritualis possit punire in 25. ducatorum pœna pro quolibet, & qualibet vice, & si fuerit manifestus, vltra prædictam pœnam puniatur alijs pœnis in constitutione cōtentis, & c. 12. & c. 14. dicto lib. 3. disponitur, ꝙ publicus vsurarius etiam in mortis articulo non absoluatur, nec gaudeat Ecclesiastica sepultura, nisi prius manifestet eos cū iuramento, a quibus vsuras extorserit, & det cautionem de restituendo vsuras, iuxta c. quanquam. de vsur. lib. 6. pro qua facit c. j. & c. cum tu, de vsuris extra, & alijs suprà proximè congestis, & c. ministri. 14. q. 4. & c. si quis oblitus. eadem q. 4. si clericus facit vsuram, de gradu suo eijcitur, & qua pœna puniatʒ clericus, vide Didac. in tract. variarum resolut. lib. 3. c. 3. nu. 3.

164 Sed † Pius V. pinguius super cambijs, ꝓuidere voluit sua decretali ædita anno 1571. calend. Februarij. Primò damnauit oīa cābia quæ sicca nominātur, & ita cōfingunt, dum contrahētes simulant ad certas nundinas, seu loca cābia celebrare, ad q̄ loca ij q̄ pecuniā recipiūt, literas suas cābij tradunt, sed nō mittunt, vel ita mittuntur, vt transacto tempore vnde processerant, inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi litteris traditis pecunias ibi deniq; cum interesse reposcitur, vbi contractus fuerat celebratus, nam inter dantes, & accipientes vsque à principio ita conuenerant, vel certe talis intentio erat, neque quisquàm est, qui in nundinis, aut locis supradictis huiusmodi literis receptis solutionem faciat.

165 Ista † cambia sicca ideo improbantur; quia non habent ꝓpriam naturam cambij, sed mutui, & vsuræ, Syluester in summa in verbo vsura 4. quæst. sexta. §. tertio, & Gaietanus in summa, in verbo cambium, versic. quædam verò sunt non vera, sed palliata, quibus indigēs Romæ pecunia, accipit pecuniam restituendam, nō Lugduni, sed Romæ iuxta valorem cambiorum Lugduni in sequenti feria, & hæc sunt cambia ficta, cum verè sint contractus mutui, cum tali interesse, & summa Armilla in verbo campsor, num. 7. versi. tertium cambium, dicit, cambia sicca multis modis variantur, vt do tibi cētum ducatos Ianuę, vt hinc ad tres menses restituas mihi tot libras quæ valent centum ducatos Venetijs, vbi verisimiliter plus valebit, & vt in pluribus semper plus valet.

166 Aliud † cambium siccum est, vt campsor lucrari intendens P. egenti, dat Romæ certam summā pecunię sub nomine cambij de Venetijs, & tamen ibi Romæ fienda est restitutio, vtrinq; scienter, siue fiant literæ, & non præsententur, siue non fiant, & hoc non est cambium, sed mutuum palliatū sub nomine cambij, & sic est vsura, Armilla in summa in verbo campsor, nu. 8. Syluester in verbo vsura 4. q. 9. §. 6.

167 Aliud † est, quòd cum Petrus egens pecunia recepit à campsore Mediolani centum ducatos, hinc ad mensem restituendos ibidem, secundum quòd tūc valebunt Venetijs secundùm cursum cambiorum, decem libræ grossorum, quæ regulariter ęquiualent centum ducatis, sed incursu cambiorum quandoq; excedunt, quandoque exceduntur, hic secundùm veritatem est contractus mutui nomine cambij, & quia fit sub spe lucri vsurarius est; quia communiter plus valent Venetiis, Armilla in dicto verbo campsor, nume. 9. Syluester in summa in uerbo usura 4. q. 9. §. 4.

168 Cambium † siccum fit tantum ratione temporis, cum propter temporis dilationem soluatur interesse, vel vsura, & est, ac si fuisset factum mutuum soluendum infra tres menses in loco vbi factum est, cum tali augmento, vt declarat Dominic. Soto lib. 6. de iustit. & iure quæst. 10. art. 2. De istis cambiis siccis multa dicit Conrad. de contract. q. 99. corollario 6. vbi reprehendit decisionem Laurentij de Rodulphis, & in corollario 7. & 9. & Io. Baptista Lupus in trac. de vsuris commentario 3. §. 2. nu. 68. & seq. vbi ponit multos casus cambiorum siccorum.

169 Postea † sequitur in dicta decretali, cui malo simile etiam illud est, cum pecuniæ, siue depositi, siue alio nomine ficti cambij traduntur, vt postea eodem in loco, vel alibi cum lucro restituantur.

Isti contractus depositi sub ficto nomine cambij ad rationē quatuor cum dimidio pro quolibet centenario vsurarij sunt; quia à principio est conuentum de certo lucro, pro vsu pecuniæ fictæ traditæ nomine depositi, sed tantum pro illo lucro depositatæ: quia ex pecunia depositata lucrū recipitur, & ideo nō est propriè depositum, sed mutuum facit, Syluester in summa in verbo vsura 4. §. tertio. Caietan. in summa in verbo cambium, versic. quædam verò sunt, & compilatores de vsuris, nume. 507. & seq. Pius in dicta sua decretali, versi. porrò, ex quo paciscitur vsque à principio pro lucro certa summa, ideo vsurarij sunt isti contractus depositi.

170 Vsuræ † enim iure naturali, ciuili, & canonico improbatæ sunt, & in vtroque testamēto, c. quia c. quoniam, & c. super eo. de vsuris. Cassan. super consuet. Burg. rub. 4. §. 23. glossa 1. numero 20. cart. 193. vbi ponit regulam, & multas fallentias, quas vide; & quia in vsuris versatur delictum, propter quod vsuræ prohibentur, dicto c. quia in omnibus de vsuris, Decius c. ex epistolæ. de probat. nu. 104. Didac. in tractatu variarum resol. lib. 3. c. 1. nu. 5. fol. 699. & seq.

171 Sequitur † in dicta decretali, sed & in ipsis cambiis, quæ realia appellātur interdictum, vt ad nos perfertur, campsores, præstitutum solutionis terminum lucro ex tacita, vel expressa conuentione recepto, seu tantummodo differunt, quæ omnia nos vsuraria esse declaramus, & ne fiant districtius inhibentes.

172 Ista † cambia realia fiūt vsuraria, si campsor ex tacita, vel expressa conuentione lucrum accepit, & differt solutionis terminum, vt declarat Pius V. summa Armilla in verbo campsor, numero septimo, versi. & cum expectatur, & Syluester in summa in verbo vsura 4. q. 9. §. 2. versic. si verò pars nimis grauetur, vel distātia temporis lucrum affert, semper est ibi peccatum, idest iniustitia, vel usura.

173 Cambium † reale duplex est, primum quando aurum cambiatur cum argento cum aliquo honesto lucro per campsorē, qui tenet mēsam apertam, Syluester in summa in uerbo usura 4. q. 6. nu. 1. & q. 7. §. 1. quia est contractus uerus permutationis; quia datur aurum pro argento, Armilla in summa in verbo cāpsor, num. 4. Gaietan. in summa in verbo cambium in prin. Cōrad. de contract. q. 99. corollario j.

174 Secundum † est cambium reale per literas, in quo in vno loco & tempore Mercator recipit monetam, & alio loco, & tempore redditur, prout valet aurum in loco redditionis, tempore restitutionis, & in hoc nullum est peccatū cessante dolo, & fraude. Gaiet. in summa in verbo cambium, Syluester in summa in verbo vsura 4. q. 6. §. 2. vbi dicit, ꝙ in isto cambio campsor prius accipit, quàm det, & potest in hoc aliquid recipere ꝓ suo labore, & q. 9. §. 2. dicit, ꝙ quotiens arbitrio bonorum, & peritorum in arte campsoria capiens cambium non grauatur, vel distantia temporis nihil lucri affert, nunquàm est ibi peccatum, & Summa Armilla in verbo campsor, num. 3. & 5. & nu. 7. circa finem dicit, ꝙ lucrum est licitum, quando attenditur propter expensas, vel interesse.

175 Vel † quia dubium est ꝙ minus valeat, ex eo ꝙ se periculo exponit, vel quando principaliter, vt amico seruiat, & nō cum proprio damno; tunc videtur licere, & hęc Armilla. In cambio reali primò recipit campsor quàm det, vt dicit Syluester in verbo vsura 4. q. 8. §. j.

176 Postea sequitur † porrò ad tollendas quoq; in cambijs quantum cum Deo possumus, occasiones peccandi, fraudesq; fęneratorum, statuimus, ne deinceps quisquàm audeat, siue à principio, siue aliàs certum, & determinatum interesse, etiā in casum non solutionis pacisci.

177 Et † propterea hic prohibetur aliquid certum pacisci; quia propter dubium, ꝙ quis minus recipiat, vel pecunia minus valere possit, toleratur; quia periculo se exponit campsor in faciendo cambio, vt dicit Summa Armilla in verbo campsor. nu. 7. in fine c. in Ciuitate, & c. fi. de vsur. sed vbi paciscitur de certo lucro, nec est incertum, nec sub periculo, vsura est, contra dispositionem huius constitutionis.

178 Postea sequitur † nec realia cambia aliter quàm pro primis nundinis vbi illę celebantur, vbi verò non celebrantur, pro primis terminis iuxta receptum locorum vsum exercere, ab vsu illo prorsus reiecto cambia pro secundis, & deinceps nundinis, sine terminis exercenda.

179 Ratio † istius prohibitionis est; quia propter dilationem tēporis committitur vsura, sicut mutuans granum, quod alio tēpore, quo verisimiliter plus valebit, est recepturus, & tamen nō erat illud vsq; ad illud tēpus seruaturus, c. in Ciuitate, & c. fin. de vsur. & ideo non est licitum, vt dicit Summa Armilla in verbo cāpsor, num. 7. versi. & cum expectatur, cum intendatur principaliter lucrum in tali cambio, & Syluester in verbo vsura 4. q. 9. §. 2. dicit, si pars grauetur, & distātia tempus lucrum affert, semper est ibi peccatum. i. iniustitia vel vsura.

180 Et sequitur † curādum autem erit in terminis, & vicinitatis, & longinquitatis locorum, in quibus solutio destinatur, ne dū longiores præfigantur quàm loca destinatæ solutionis desiderant, fœnerandi detur occasio.

Ratio est; quia si lucrum venit, partim ex tempore, partim distantia locali est iniustum, & restitutioni obnoxium solum ex ea parte quæ prouenit ex tempore; quia esset iniusta venditio, Syluester in summa in verbo vsura, 4. q. 9. §. 2. versic. si autem & q. 11. §. 4.

181 Quicunque † contra hanc constitutionem commiserit, pœnis à sacris canonibus contra vsurarios inflictis se nouerit subiacere.

182 Pęnę † contra vsurarios connumerātur in c. cum tu, de vsur. & in c. j. de vsur. in 6. & dictum est supra pluries, & vide Didac. in tract. variarum resol. lib. 3. c. 3. per totum.

183 Et sequitur † eos verò, qui conspirationes fecerint, vel congestam vndiq; pecuniam ita ad se redegerint, vt quasi monopolium pecuniæ facere videantur, pęnis quæ à iure contra exercētes monopolia constitutæ sunt, teneri sancimus: pęna sancita contra exercētes monopolia, est ꝙ bonis omnibus expolietur, & perpetuo exilio damnetur, l. j. C. de monopoliis, §. si quis autem, & monopolia committunt Mercatores, quando conueniunt, quòd merces non vendantur minori quàm inter se conuento pretio, d. l. j. in princ. ver. neve quis, & Gaietanus in summa in verbo venditio, versi. est enim monopolium, non solum priuatorum damnum, sed communis libertatis offensiuum, & ideo non est tolerandum.

184 Et † artifices qui paciscuntur inter se, ne quis quod alteri cōmissum sit, opus impleat, aut iniunctam alteri solicitudinem, alter intercipiat, vt d. l. j. §. ædificiorum quoque artifices, C. de monopolijs.

185 Et † quotiens prohibetur, ꝙ quis non possit admitti ad collegium, nisi sit natus in Ciuitate, vel territorio, sapit monopoliū, Bal. cons. 183. lib. 2. & Fel. in c. Rodulphus. de rescript. Bossius in tract. crim. in tit. de vnionibus, & collig nu. 7.

186 Et † professionum primates si super taxandis rerum pretiis, aut super quibusdam illicitis placitis, ausi fuerint conuenientes huiusmodi se se pactis constringere, 40. librarum auri tenentur, vt dicta l. j. §. cæterùm, C. de monop.

Monopolium iuratum an valeat, Bossius in tract. crim. in tit. de vnionibus, & colligat. nu. 8.

187 Et † Præses mulctatur 50. libris auri, si venalitate, vel dissimulatione condemnationes in prohibitis monopolijs exequutus non fuerit, dicta l. j. §. fi. C. de monopolijs, & Bar. in l. j. ff. de colleg. illic. & in l. si quis ad declinandam. C. de Epis. & cler.

188 Præterea † Vrbe adsunt bannimenta, & proclamata Reuerēdissimi D. Gubernatoris Vrbis, de mandato S. D. N. Papæ facta, & publicata tam tempore fęlic. recor. Pauli Papæ, Quarti, q̄ Pij, etiam Papæ IIII. in quibus cauetur circa contractus, ꝙ nullus Mercator, vel quælibet alia persona cuiusuis cōditionis existat, non debeat nec possit, cum eorū mercibus, aut aliis bonis mobilibus, aut se mouentibus facere, vt vulgò dicitur, Stochi, Ciuanze, & Rompicolli, & alios similes contractus illicitos, sub pęna perditionis bonorum, & quantitatis pecuniarum in contractu contentorum, & aliarum pęnarum in sacris canonibus contentarum: & in authentico, nouella 122. cauetur ꝙ omnis artifex, aut mercenarius, aut mercator secundùm auctionis formulam operas locato, mercesq; vendito; nā si aliquid amplius acceperit, pęnæ tripli subiacet.

189 Sed quia † in banno dicitur Stochi, Ciuanzæ, & Rompicolli, videamus quid sint Stochi, Ciuanzæ, & Rompicolli, & summa Syluestrina in verbo vsura 2. q. 4. dicit de stoccolis, & barrocollis, ꝙ sunt contractus qui fiunt ab indigente pecunia, cui vēditur res cariori pretio, & statim ab eo minori pretio reemitur, & isti cōtractus sunt vsurarii; quia perinde est, ac si pecunia mutuaretur, & quod pessimum est, pauperem duplici gladio iugulari, vno dum emit plus iusto, alio dum vendit minus iusto pretio; quia q emit vilius iusto pretio, eo ꝙ pecuniam ante soluit; committit peccatum vsuræ. Sanctus Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. ad septimum, & summa Armilla in verbo emptio, num. 3. dicit, ꝙ emere rem minus iusto pretio ex intentione emendi, vel soluēdi minus iusto pretio, mortale est; quia læditur proximus, & nu. 8. dicit, ꝙ emptio minus iusto pretio est illicita ex fraude propter anticipatam solutionem; vt quia viliori pretio emit; quia prius soluit habendo respectum ad anticipationem solutionis, non ad extimationem valoris rei tempore assignationis, & nu. 25. dicit, ꝙ non licet rem emere, vt statim vendatur cum lucro. non facta mutatione rei, temporis, vel loci, Io. Medina de contractibus q. 38. causa 6. Didacus in c. 3. lib. 2. nu. 6. in tractatu variarum resolutionum de istis contractibus stochi nuncupatis, vide Vitalem in tract. clausularū in c. de fraude, nu. 11. cart. 412. & compilatores de vsur. nu. 505. in fine, dicunt ꝙ sunt penitus prohibiti, & reducendi ad besses vsuras.

190 Ciuantiæ † sunt contractus, in quibus venditur aliqua merces, vel granum, vinum, vel equum, aut aliud animal plus iusto pretio, & computato illo pretio excessiuo cum aliqua quantitate pecuniarum, quæ dantur pauperi indigenti, fit cōtractus partim venditionis, & partim mutui, ad soluendam infra sex menses, vel infra annum, vel aliud tempus conuentum quātitatem pretij, & pecuniarum mutuatarum, & isti contractus sunt usurarij: quia res carius uenditur iusto pretio, ut de pecunia soluenda emptorem expectet; quia huiusmodi expectatio pretij soluēdi habet rationem mutui, vnde quicquid vltra iustum pretium pro huiusmodi expectatione exigitur, est quasi pretiū mutui, quod pertinet ad rationem vsuræ, Sanctus Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. ad septimum. c. quicunq;, & ibi gl. 14. q. 4. & hi qui vendūt res consistentes numero, pondere, & mensura, carius iusto pretio ob dilatam pretij solutionem, vsuram committunt, c. in Ciuitate, & c. nauiganti. de vsur. & Didac. in tract. variarum resolut. lib. 2. c. 3. nu. 7. vbi dicit, ꝙ creditor qui vēdidit plus iusto pretio, non potest exigere nisi iustum pretium rei venditæ sublato illo excessu, vt dicunt Abbas nu. 2. & Anani. nu. j. in d. c. in Ciuitate, Salyc. in auth. ad hæc, q. 9. C. de vsur. in alijs verò rebus non consistentibus numero, mensura, & pondere, si fiat venditio carius dilata solutione pretij ad tempus, non committitur vsura, Didacus ibi nu. 7. in fine.

191 Præterea † non licet aliquid emere vili pretio, vt carius vendatur, quando lucrum est vltimus finis negotiationis, S. Tho. 2. 2. q. 77. art. 4. Summa Armilla in verbo emptio. §. 26. & Summa Angelica, in verbo negociatio, nume. 3. & c. canonum 14. q. 4. quòd clerici non possunt vilius emere, ut carius uendant, & clericus qui recipit aliquod incrementum, de gradu suo eijcitur, c. si quis d. q. 4.

192 Nisi † quando quis emit pretio mediocri in pecunia, & uendit ad tempus prælio maiori, quia hoc licet secundum Decium consi. 111. Cępolla consilio 10. ciuili, Didacus lib. 2. uariarum resol. cap. 3. numero 2. in fine, & quando quis expectat, ut uendatur uiliori pretio, & emit iusto pretio, tunc licet, Did. in dicto c. 3. nume. 5.

193 Et † si quis dat pecuniam, triticum, uinum, oleum siue quicquid aliud, si propter temporis dilationem intendit lucrari ex hoc plusquam dedit, fęnerator est, c. si fęneraueris. 14. q. 3. ubi gl. Archid. & Turrecremata, & c. putant, eadem q. 3. & in c. plerunque,

runque, & c.fi.d.q.3.dicit quòd esca, uestis, & quicquid accedit sorti, vsura est.

194 Et † qui emit tempore recollectionis vinum, granum, & similia viliori pretio, vt carius alio tempore vendat, hoc est turpe lucrum, dicit textus in c.quicunque tempore, 14.q.4. Summa Angelica in verbo negocium §.3. in fine declarat dictum cap.quicunque, & c.eijciens.14.q.4. & Abbas in cap.j. ne clerici vel monaci.

195 Eleemosynæ † de vsuris faciendæ non sunt, c. nolite, & per totum 14.q.5.nec remittitur pęnitẽtia peccatum vsurarum, nisi restituantur vsuræ, c.si res aliena, & per totum 14.q.6.

196 Tempore † penurię diuites facere eleemosynam pauperi cogi possunt iudicis officio, Didacus in tract. variarum resolutionum, lib.3.c.14.nu.5.

197 Iustũ † pretium in emptione, & venditione, secundùm Sanctum Thomã 2.2.q.77.debet esse æquale rei quæ venditur, & è contra, quia emptio, & venditio pertinent ad iustam commutationem, & Innocen.in c.dilecti, dicit, ꝙ iustum pretiũ est, quod communiter currit in loco, in quo celebratur contractus emptionis, & venditionis, & gl.magna in vlt.q.in l.2. C.de rescind. vend.Bar.in l.pretia rerum.ff.ad leg.Falc.§.j.& in l.septem. C. de erogat.mil.lib.12.Syluester in summa in verbo emptio.§.6.Didacus in tract.variarum resolut.lib.2.c.3.nu.4.dicit cuiusq; rei pretium nõ ex affectione, aut sumptu, sed ex communi extimatione hominum perpenditur; quia res tanti valet, quanti sine fraude vendi potest communiter.

198 Sed si † quis vult retrahere rem venditam vigore statuti, iustum pretium est illud, quod ab alio offertur, vel reperitur, etiã si iustum excedat, Bal.in l.2.in fine.C.de rescin. vend. Tiraq. de retract.parte j.§.j.glossa 18.num.4.vsq; ad num.10.& vide Arium Pinellum in repet.l.2.C.de rescin.vẽd.in vlt.parte nu.18. ꝙ ad rescindẽdũ venditionẽ non debet attendi oblatio vnius sed communis valor, & ibi reprobat modernos super consuet. Paris.§.13.glo.5.nu.56.secus est in retractatu, vt dicit Tiraq vbi supra.Didacus in tract.variarum resol.lib.2.c.3.nu.8. differit de iusto pretio in casu, l.2.C. de rescin. vendi.in qua quæstione vide Cassad.decis.j.de emp.& vend.

199 Præterea † iustum pretium rei cẽseri debet illud, quod à Principe, vel à republica statuitur, Cagnol.in l.2.C.de rescind.vend. nu.269.Couarruuias lib.2.variarũ resolut.c.3.nu.5.Arrius Pin. in d.l.2. C.de rescin.vend.part.vlti.nu.35.intellige in necessariis ad vitã hominis, quia interest superioris prouidere vtilitati subiectorum, & reipublicæ, Syluester in verbo emptio §.4.

200 Et † iustum pretium est illud, quod cõsistit in mediocritate, quæ latitudinem habet per gradus, videlicet salma grani venditur ad rationem 10.11.& 12.solidorum, nam minimus gradus est 10.excessiuus est 12. mediocris est 11. vt dicit S. Thomas 2.2. q.77.art.j.Summa Armilla in verbo emptio, nu.2.Didacus Couarruuias in tract.variarum resolut.c.3.lib.2.nu.j.

201 Iustum † pretium est, quanti res vendi potest absq; fraude, & iniuria alterius hominis scientis eius rei conditionẽ, c.j. de emptione & vend.l.seruum meum.ff.ad leg.Aquil.& gl. in l.mortis causa capimus.ff.de don.causa mort. Didacus in tract. variarum resolutionum lib.2.c.3.nu.4.

202 De † iure nullus potest compelli inuitus rem suam vndere, l. dudum & l.inuitum.C.de contrah.empt.l nemo exterus. C. de Iudęis, ibi, iustum est enim sua cuiq; cõmittere, l. inuitos. C. locati, Didacus in tract.variarum resolutionum li.3.c.14.in prin. vbi firmat hanc regulam, ponit tamen plures casus in quibus quis cogitur res proprias iusto pretio vendere. Tiraq. de retractu lib.j.in præfatione nu.15.& §.3.nu.j.post glo.in l. Iulianus §. Celsus.ff.de act.empt.

203 Et ratio est † quia rei suę quisquis est moderator & arbiter, & ideo alienæ rei nemo potest pretium imponere, l.in re mandata, C.mandati, nam si quis habet granum & portat in mercatũ, & subest necessitas in loco, possunt portantes frumentum cogi ad vendendum in mercato, iusto pretio pro hominum subuẽtione; quia omnia venalia tunc debent esse communia, c.sicut hi.47.dist.& ibi glossa, Syluester in summa in verbo emptio. §.5.& §.9.dicit, ꝙ concurrentibus his fieri potest, primò ꝙ cesset fraus, secũdò ꝙ cesset vis, seu coactio vendentium, tertiò ꝙ cesset ignorantia contrahentium, & Summa Angelica in verbo emptio, num.7. Didacus in trac. variarum resolutionum lib.2. c.3.nu.5.vbi dicit, ꝙ iusto pretio quis tempore necessitatis vendere cogitur, non autem viliori, idem Didac.ibi lib.3.c.14.nu.j. Qui verò cogunt vendentes, vt viliori pretio vendant, & ipsi emunt viliori pretio, vt vendant incontinenti cariori pretio etiam in eodem loco, committunt vsuram secundùm Diuum Thomam 2.2.q.77.& dictum est supra

204 Granum † vinum, & similia vendi debent mediocri pretio, attentis sumptibus, & expensis, & laboribus venditorum, quæ faciunt in ferendo, custodiendo, & colligendo, & pro illis dari debet boni viri arbitrio aliqua quantitas vltra expensas, quæ ipsis venditoribus lucro cedat, tribus tamen concurrentibus secundùm Syluestrum in summa in verbo emptio. §.9. & Summa Angelica eodem verbo, nu.7.& est ratio: quia vbi grauatur respublica inopia, ne fame pereat, cogitur quis vendere granũ reipublicæ necessarium, l.j.vbi Bart.C. de Episcop. audi. Abbas, & alij in c.j.de empt.& vendit.iusto tamen pretio, vt in l.j.§. cura carnis.ff.de offic.præfecti.vrb.ibi, cura carnis omnis, vt iusto pretio præbeatur, ad curam pręfecti pertinet, & l.si quis in prin. ff.de relig.& sump.fun.ibi, præses etiam compellere debet iusto pretio iter ei præstare, etiam quando fauore publico venditio fieri debet, l.venditor §.si constat.ff.commun. prædiorum, Didacus in tracta.variarum resolut. lib.2.c.3. nume.5. vbi dicit, quòd quis cogitur uendere pretio statuto ab administratore reipublicæ, quamuis illud pretium sit minus quàm pretium cõmune, & illud est iustum pretium, & reprobat opinionem Bar. & aliorum in d.§. cura carnis, & si quis tempore annonæ post statutum pretium à magistratu plus uendiderit, cogẽdus est illud plus restituere, & plectendus tãquàm transgressor ordinũ, & statutorum magistratus, idem Didac.in eodem tractatu li.3. c.14.nu.3.& 4.& nu.6.vbi dicit, ꝙ tempore penuriæ potest habens granum ab incolis cogi pro iusto pretio, potius ei uendere, quàm exteris.

205 Præterea † diuites etiam ratione publicæ utilitatis iusto pretio cogi debent uendere merces, & res necessarias uictui peregrinis, & hospitibus exteris, quo publicè incolis uẽdi solent, & hæc cura Episcopis, & personis Ecclesiasticis committitur, c.j. de empt.& uendi.ubi Cardi.& alij l.j.C.de Episco.aud.Didac.in d.tract.uariarum resol.lib.3.c.14.nume.5.uersic.huius tandem publicæ pietatis.

206 Vtile † est etiam Reipublicæ, ut pecunia parata pro emptione frumenti pro annona Ciuitatis perpetuò conseruetur, nec ad alios vsus exponatur, prout de iure cauetur; cũ talis pecunia parata pro frumentaria causa ad alios vsus conuerti nõ potest, l.2.C.de frumento vrbis Constantinop.lib.11.& l.2.§. quod de frumentaria, & §.si autem.ff. de admin. rerum ad Ciuit. pertin. vbi diuertẽtes pecunias ad alios vsus, quàm pro emptione frumenti, ad duplum condemnantur, & quicquid accreuerit ad cumulum eiusdem quantitatis paratæ, pro re frumentaria firmiter redundare mandauit Imperator in d.l.2.C.de frum. vrb. Constant.lib.11.

207 Præterea † Decuriones à Ciuibus suis frumentũ vilius emere non debent, quàm annona exigit, & ideo ordini cuiusq; Ciuitatis, vel loci, non licet statuere pretium grani, quod ibi inuehitur, l.3.in prin.ff.ad leg.Iul. de annona, quod non obseruant quædam loca, & castra; quia sub prætextu annonæ, in portantibus granum in abundantia in eorum præiudicium, vt Ciuibus solum vtilitatem faciant, pretium uile pro annona imponunt super grano forensium, & proprium granum uendunt carius exteris, quod facere nõ possunt, sed ad Præsidem iustum, & cõmune pretium frumentorum statuere spectat, ut in l.j.C.de frumento Alex.lib.11.& ꝙ quis uilius uendere non teneatur frumentum, probatur in l.non debere.ff.ad municipales, & l.6.in prin.ff.de admin.rerum ad Ciuit.perti.

208 Et si granum † alicui ablatum per iniuriam à Ciuitate, uel ab alio post emptionem fuerit, curator Reipublicæ curabit, ut ei pretium restituatur, l.2.ubi glossa, & Barto.ff. de admin. rerum ad Ciuit.perti.

209 Et † quemadmodum lex prouidet priuato, ne uilius granũ uendere cogatur, ita prouidet publico, contra illos qui faciunt contra annonam societatem; ad hoc, ut granum carius uendatur: nam tales pęna legis Iuliæ de annona puniuntur, ut in l.2. §.fi.ff.ad leg.Iul.de anno.& aliis pœnis extraordinariis, ut l.6.ff. de extraord.criminibus.

210 Qui † uerò stateris, seu mensuris adulterinis, dũ annonæ pręsunt, exercent, pęna legis Corneliæ plectuntur: & qui tenẽt falsas mensuras, in insulam relegantur, l.annonam.§. onerant. ff. de extraordin.crim.ubi gl.

211 Et † possunt in hac actione frumentaria mulieres accusare, l.3.§.fi.ff. ad leg. Iul. de annon. & serui pariter accusare possunt dominum fraudantem annonam publicam.l.j.ff.eo.tit.

212 Præterea † pecunia frumentaria sine mora soluenda est, & debitores soluere cogendi sunt per Præsidem Prouinciæ, l.2.§. frumentariæ. ff. de admin.rerum ad Ciuita. pertin. quinimmo cum usuris, ut in d.l.2.§. si indemnitas, & pecunia huiusmodi debet restitui, nec potest compensari cum alia pecunia, d.l.2.§. frumenti.

213 Quoniam † in constitutione Aegidiana, c.13.lib.3.cauetur, ꝙ iudex deputatus in spiritualibus possit procedere contra usurarios per inquisitionem, & repertos culpabiles punire in uigintiquinque ducatorum auri pœna Cameræ applicanda, pro

214 quolibet, & qualibet uice. † & sic iudex Ecclesiasticus, non autem laicus, potest cõtra usurarios procedere, quia in causis usurarum tractatur de peccato: & causæ peccati debent cognosci coram iudice Ecclesiastico, ut in dicta constitutione. Socin.cõsi.290.lib.2.Decius consi.170.& in c. ex parte 2. de offic. deleg. num.88.Grat.consi.39.col.j.uol.2.Io. Anto. Alex.consi. 65.in fine, & hæc est communis opinio, licet quidam compilatores de usur. nume.155.contrarium teneant, & male: & Didacus

lib.3. uariarum resolut. cap. tertio, in princip.

215 Et potest † procedi contra vsurarios criminaliter secundùm magis communem opin.de qua per Corn.consi.19.& 159.lib. 3.Io.Anto.Alex.consi.65.in fine, Ant.Gabriel.in tract. comm. conclus.lib.7.de criminalibus conclus.20.nu.2.

216 Et † pęnas quibus vsurarij puniuntur, ponit Amb.de Vignate in tract.de vsur.num.224.& seq.& clerici quomodo puniantur iure canonico, vltra quòd sint infames, vt laici, Abbas in c. inter dilectos, de vsur.Didac.in tract.variarum resolut. lib.3. c. 3.num.2.& 3.

217 Et † sequitur in d.c.13.& si fuerit publicus, & manifestus, puniatur alijs pœnis in constitutione contentis, idest in c.12.d.lib. 3.ꝙ conuictus de vsuraria prauitate, vltra pœnas inflictas à sacris canonibus de quibus in c. cum tu, de vsur. & alijs collectis supra condemnetur pœna centum ducatorum Cameræ ipso facto applicandorum.

218 Et † dicto c.13.dicitur, ꝙ publicus, & manifestus vsurarius intelligatur, qui retinet mensam paratam pro vsuris exercendis, vel qui vltra secundam vicem vsuras exercuisse conuictus, & declaratus fuerit, & sic duo requiruntur, primò quòd sit conuictus testibus, secundò quòd sit declaratus à iudice; & hæc constitutio fundata est in communi opinione Doctorum in c.j. de vsur.videlicet Abbatis, Cardi.& aliorum, & Anton.Gabriell. in tract.communium conclus.lib.7.de criminalibus, conclus. 20.nume. 9. Præterea vsurarius præsumitur, qui binos contractus vsurarios fecerit, Francisc. Squillacen.in tracta. de fide catholica.c.5.nu.2.

219 Et † additur in d.c.13.constitutionum, quòd ad probandum contra dictos vsurarios sufficiant quatuor testes, qui vsuras soluerint, si tamen renunciauerint illarum repetitioni ante depositionem suam, vel tempore depositionis, & paucioribus testibus credatur, si concurrant, si adminicula, & de iure vsurarius manifestus probatur, si tenet mensam paratam, Ambro.de Vignate in tracta.de vsur.num.226.& Ant.de But. in tract. de notorio, nume.23. Laurentius de Rodulphis in tracta. de vsuris, nume.11.& 12.q.8.Bal.consi.473.lib.& vide in cap.3.lib.5.dictarum constitutionum, vbi denegatur vsurario manifesto executio instrumentorum, & maximè, quia iure ciuili vsurarius pœna infamiæ punitur, l.improbum fœnus, C.ex quibus causis infamia irrogetur, & Didacus in tract.uariarum resol. lib.3.c.3. nume.2.& nu.4.declarat quis sit vsurarius manifestus, & nu.5. uersi.at si tractetur.

220 Secundo † colligitur ex dicta constitutione, dum ult, ꝙ admittantur ad probãdum usuram illi qui passi sunt usuras, dummodo renuncient suo interesse, & testes singulares, qui de iure admittuntur ad probandm, quem esse usurarium, Nellus de S. Geminiano in tracta.de testibus.nume.187.Franc. Curt. in eodem tracta.nume.79.quod reprobat Didac.in tracta. uariarum resolut.lib.3.cap.3.nume.5.& dicit quòd constitutio Episcopi aliter statuens est nulla, sed non est nulla nostra cõstitutio quæ est confirmata in Concilio Lateranensi, ut alibi dixi, & à Paulo Papa III.& constitutiones usurarum, à Pio Papa IIII. ideo seruanda est constitutio, & non contraria opinio, à qua recedit idem Didacus ibi uersic. uerum quotiens, quando ageretur solum contra usurarium respectu publicæ infamiæ, uel quando declararetur eum esse manifestum usurarium, aut publicum, Abbas consi.81.lib.2.Alex.consi.141.lib.j.& consi.92.lib.5.Aymo consi.78.num.6.

221 Damna, † & interesse probantur dicto unius testis, si ita sit conuentũ, Decius in c.ueniens.nu.46 de testibus, ex magis cõmuni opinione, & Decius ibi nu.47.tenet ꝙ ualet conuentio, ꝙ stetur priuatæ scripturæ alicuius; tamen hæc opinio reprobatur ibi in additione litera c.

222 Nec † usurarij manifesti de iure canonico testari possunt, c. quanquàm.ad finem.lib.6.nec minus codicillari, Io. An.& Dominic.in d.c.quãquàm.de usur.in 6.& Franc. in rub. eodem tit. nu.34.Didacus in tract.uariarum resolut.lib.3.c.3.nu.9.ubi declarat dictum c.quanquàm, & multas alias quæstiones incidẽtes, quem uide, quia optime loquitur, & Io. Baptista Lupus in tract.de usuris commentario quarto in præfatione, usque ad §. primum, multa dicit de pęnis usurariorum, & quomodo probentur usuræ, & similia concernentia intelligentiam, c. quanquã, de usuris in 6.& in §.j. ibi differit, an usurarius manifestus possit testari, & codicillari, donare causa mortis, & similes quęstiones ponit.nu.34.& sequentibus.

223 Et si † quid dictum existat in hoc discursu usurarum, semper cum protestatione dictum intelligatur, ꝙ non intendo aliquid dicere, uel asserere, quod sit contra legem diuinam, & canonicas sanctiones, uel ordinationes S.Matris Ecclesię, à quibus nũquàm recedere intendo, sed illis semper inhærere, & quascunque contrarias opiniones in hoc opere insertas reijcio, & à me tanquàm per errorem scriptas deleri, & aboleri iubeo, atque mando, & aliàs omni meliori modo, remittens me semper in omnibus determinationi S.Matris Ecclesiæ Romanæ Catholicæ, & Apostolicæ.

SVMMARIVM.

1 *Census venditus ante constitutionem Pij Papæ V. cum pacto redimendi intra quinquennium, & postea sit perpetuus, an possit amplius redimi à dicto venditore.*
Census contractus fraternizat cum vsus antiquis.ibid.
2 *Venditor census semper potest redimere, non obstante pacto.*
Dictio semper, quid significet.ibid.
Pactum redimendi censum in extrauagantibus Martini, & Calisti semper erat apponendum.ibid.
3 *Consuetudo censuum ante extrauagantes Martini, & Calisti.*
4 *Pactum redimendi ex constitutione Pij V. perpetuò conceditur.*
5 *Census an essent liciti ante extrauagantes Martini, & Calisti, dubium est.*
6 *Pacta seruanda sunt, quia pacto redimendi potest renunciari.*
7 *Martini, & Calisti extrauagantes non reprobant contractus censuum sine facultate redimendi.*
8 *Censuum contractus liciti sunt stantibus extrauagantibus Calisti, et Martini, & ideo erat seruanda illarum forma.*
9 *Venditori census semper debet licere restituendo pretium se liberare à solutione census.*
10 *Dictio expressè, quid significet.*
11 *Dictio quandocunque, quid significet.*
12 *Dictio liberè, quid significet.*
13 *Clausula absque alicuius contradictione, requisitione, vel assensu, quid significet.*
14 *Pacto redimendi in contractu census extrauagantibus Martini, & Calisti non potest renunciari.*
15 *Pactum redimendi est de forma contractus census.*
Contractus census substantialia tria sunt secundùm modernos.ibid.
16 *Pacto redimendi censum perpetuò renunciari non potest.*
17 *Martini constitutio licèt contractui non resistat, resistit tamen actioni, vel exceptioni.*
Exceptionis iure quis potest se iuuari in redemptione census.ibid.
18 *Calistus confirmauit consuetudinem censuum cum pacto redimendi.*
19 *Proœmio bullæ Pij V. super censibus fit declaratio.*
20 *Possessio certa debet pro cẽsu assignari designata certis finibus et fructuosa.*
21 *Pretium competens exbursari debet in ipso contractu.*
Decimam partem census excedere nõ debet ex constitutione Nicolai Quinti.ibidem.
22 *Solutiones anticipatæ fieri non possunt ex constitutione Pij V.*
23 *Pactum redimendi semper debet adesse.*
24 *Pretium semel constitutum non potest minui, nec augeri.*
25 *Prædium, vel domus diruta, vel casmate perempta in totum, vel in parte perit emptori census pro rata.*
Hypothecata tantum est res, non persona obligata in solutione census. ibid.
26 *Census constitutus super duabus vel pluribus rebus, an sit bene constitutus, & an quælibet res in solidum, vel pro parte teneatur.*
Census hodie nõ potest imponi, nisi super vna re certis finibus designata. ibi.
Bona in contractu census designata, sunt obligata, non persona, nec alia bona.ibid.
Prædium super quo imponitur, debet fructare quanta est quantitas census. ibid. & nu.28.
Papæ constitutio attendenda est in materia vsurarum, & peccati.ibid.
27 *Redimere census venditor inuitus obligari non potest.*
28 *Possessio super qua imponitur census debet esse fructuosa sui natura.*
29 *Negatiuis verbis concepta est constitutio Pij V.*
30 *Conditiones appositæ à Martino, & Calisto sunt approbatæ à Pio V.*
31 *Census facti ante constitutionem Pij V. sunt reducendi ad formam dictæ cõstitutionis.*
32 *Contractus censuum celebrati ante constitutionem Pij V. sunt reuidendi à pijs religiosis.*
33 *Religiosi præpositi ad reuisione contractus censuum, quid debeant facere.*
34 *Venditio rei super qua est impositus census, debet emptori census intimari.*
35 *Pacta quæ reprobantur à Pio V. in contractu census.*
36 *Censuum contractus ex censibus decursis, fieri non possunt.*
37 *Extinctio, & redemptio census intimari debet per duos menses ante.*
38 *Emptori in quibus est prouisum per bullam Pij V.*
39 *Venditori in quibus est prouisum per bullam Pij V.*
40 *Lex probibitiua habet decretum irritans in se.*
41 *Clausula non obstantibus constitutionibus Apostolicis, quid importet.*
42 *Clausula non obstantiarum, restringitur ad contraria tantum.*
43 *Nicolai V. bulla sublata est ex constitutione Pij V.*
44 *Martini, & Calisti constitutiones, in quibus sunt conformes cum constituit. Pij V. non sunt sublatæ.*
45 *Consuetudines contrariæ sunt sublatæ ex constitutione Pij V.*
46 *Publicato extrauagantis Pij V. in cancellaria, & quare.*
47 *Clausula, nulli ergo omnino hominum, quid operetur.*
48 *Datum bullæ Pij V. qualiter declaretur.*
49 *Solutionem census petens, instrumentum producere debet, & quare.*
Possessio competens super aliqua re, iure speciali alicui debet iustificari titulo.ibidem.
50 *Pretium iustum in contractu census quod sit.*
51 *Saluianum interdictum intẽtari potest pro exactione censuum decursorum, & non solutorum.*

53 Fru-

52 *Fructus vineæ, vel agri census vendi potest.*
53 *Fructus mensurandi in Ara, vel in Vasca, si mensurantur extra, deduci debent expensæ.*
54 *Census super fructibus agrorum, vel vineæ formandi sunt iuxta constitutionem Pij Papæ V.*
55 *Pactum quòd census non redimatur nisi infra quatuor annos, & postea sit perpetuus non valet.*
56 *Pactiones, & alia quæcunque gesta contra constitutionem Pij V. sunt illicitæ & vsurariæ.*
57 *Pecunia debet esse numerata in contractu census.*
58 *Bulla Pij V. seruanda est in translatione censuum, quæ fit post bullam de censum, quæ fit post bullam de censibus antiquis.*
59 *Vsurarij declarantur contractus censuũ facti, non seruata forma bullæ Pij Papæ V.*
60 *Census annui computantur inter immobilia.*
61 *Satisdatione de iudicio sisti excusantur, qui habent annuos census.*
62 *Minor non potest census alienare sine solennitatibus requisitis à iure.*
63 *Ciuitas non potest censum vendere sine solennitatibus requisitis à iure.*
64 *Ecclesia non potest censum constituere sine solennitatibus iuris.*
65 *Possessorium intentari potest in causa census propter retardatam solutionem censuum.*
66 *Debitores censuum non possunt cogere creditores accipere in solutum aliquem prædium pro pretio census.*
67 *Præscribi an possit annuus census, vel præstatio, & quomodo.*
68 *Excussio non habet locum in hypotheca legali.*
69 *Remissio census quando fiat re perempta.*
70 *Remissio mercedis in locatione quando fiat, si in vno anno sterilitas, in aliis vbertas fuit.*
71 *Remissio non fit ob sterilitatem in contractu census, quia æquiparatur colono partiario.*

Quæstio de censibus. CAP. XVIII.

Supra de vsuris, interesse, & cambijs aliquid diximus, ob id non est inconueniẽs pro declaratione extrauagantium Martini, Calisti, & fel. rec. Pij Papæ V. de censibus emptis pecunia, cum materia sit satis simi-
1 lis, hanc quæstionem annectere. † Titius vendidit annuum censum decem scutorum auri Męuio super fructibus cuiusdam domus sitæ in Vrbæ pretio centum quatuordecim scutorum auri, cum pacto redimendi infra terminum quinq; annorum, & illis quinque annis elapsis census esset perpetuus, elapsi sunt quinq; anni dati ad redimendum, iam sunt anni 20. ab hodie, & sic ante bullã Pij Papæ V. per plures annos, & census per venditorem nunquàm fuit redemptus, vnde prętẽdit q sit effectus ex pacto perpetuus, & inuitus amplius retrouendere non teneatur. Replicat venditor, q in cõstitutionibus Martini, & Calisti, ad hoc vt constitutio census sit valida, debet gratia concedi vẽditori redimendi censum perpetuò: ad hoc, vt quis à cursu vsurarum se liberare possit, cum hic redditus est similis contractibus vsurarum, l. alumna ff. de adimend. legat. ibi, interim tamen redditus eius, idest vsura semisses ei præstes, & l. Titius ff. de pręscript. verb. ibi, vt ex reditu eius pecuniæ tributũ, quod Titius impendere debet Sempronius præstet, computatis vsuris semissibus, & l. si in fine, C. de iur. dot. & melius in auth. de vsuris, nouella 160. & ad hoc, vt census huiusmodi valeant, facti esse debent iuxta dispositionem præfatarum constitutionum Martini, & Calisti, ante constitutionem Pij V. & si facti non sint iuxta dictas cõstitutiones, illiciti, improbi, & vsurarij iudicari debẽt, vt per Nauarrum in manuali Cõfessorum, cap. 17. nu. 232. & Io. Baptista Lupus in tracta. de vsur. commentario 2. § 2. nu. 62. vbi reprehendit Analiticos Parisienses qui formarunt plures quæstiones redditũum ex sensu suo sine auctoritate aliquarum legum, vel constitutionum præfatarũ, ea propter ꝓ venditore su
2 pradicta quæstio est resoluenda. † Nam si venditor à solutione vsurarum, vel redditũum præfatorum liberari vult, debet esse in sua facultate se liberare, quia dicitur in dicta constitutione Martini, ibi, semper in ipsis contractibus expresè ipsis venditoribus data fuit facultas atq; gratia, q ipsum annuum censum in toto, vel in parte, pro eadem summa denariorum quam ab ipsis emptoribus receperint, quandocunq; vellẽt liberè absq; alicuius contradictione, vel assensu extinguere, & redimere possent, ac se ab ipsius census solutione, ex tunc penitus liberare, & hanc consuetudinem Calistus, cum ista facultate, & gratia redimendi approbat, confirmat, & innouat, & declarat contractus
3 huiusmodi licitos cum eadẽ facultate redimendi, † & hæc erat consuetudo ante dictas extrauagantes, quæ fuerat fundata erat in dicta constitutione 160. in auth. de vsuris, ibi, hoc magis annuo redditui, q vsurarum præstationi simile videtur, & ibi, quãdiu aurum resideret apud ipsum, tandiu susceptet. ergo quandiu aurum non residebat penes debitorem aliquid annuũ soluere non tenebatur, & propterea erat in facultate debitoris aurum acceptum restituere, vt se liberaret à solutione annui census, de qua consuetudine faciunt mentionem Innoc. & alij canonistæ in cap. Ciuitate de vsuris, & Didac. Couarruuias in tracta. variarum resolut. lib. 3. c. 7. nu. 2. ver. sextò, & Tiraq. de retra-
4 ctu parte 1. § j. gl. 6. nu. 15. † & dictas constitutiones fel. rec. Pius Papa V. in sua constitutione de censibus cũ simili facultate redimendi perpetuo venditoribus censuum confirmauit, adeo quòd hodie habemus legem certam, quam quisque catholicus seruare tenetur.

5 Sed † an essent liciti ante dictas extrauagãtes Martini, & Calisti in foro conscientię, hi census contractus valde dubito, quia Innocen. in c. in Ciuitate, de vsuris, & Tiraquell. de retractu parte j. § j. gl. 6. nu. 16. dubitant de horum censuum validitate, cum Bertrando consil. 170. lib. 3. primę impressionis, Didac. in tract. variarũ resol. c. 7. nu. 2. in prin. & c. 8. ante nu. 7. & Io. Baptista Lupus in trac. de vsur. comment. secundo § 2. nu. 62. Sed post illas constitutiones seruata illarum forma mihi dubiũ esse non videtur; quia quidquid fit auctoritate sedis Apostolicæ, q nũquam errauit, videtur licitè fieri, sed dubium facit an forma dictarum constitutionum seruata sit.

6 Et † in præsenti quæstione faciebat difficultatem pactum redimendi appositum ad quinquennium tantũ, & illo elapso census esset perpetuus, & iam erat elapsum quinquenniũ, propterea venditori obstabat lapsus temporis, & pactum q elapso tẽpore census esset perpetuus, & videbatur dicendum, q nõ poterat amplius redimere: quia pacta inter partes seruari debent: ait enim prætor, pacta quę neq; dolo malo, neq; aduersus leges seruabo, l. iurisgentium. § prætor ait. ff. de pact. Ang. consil. 199. Tiraq. de retract. conuentionali. § j. nu. 41. & seq. & nu. 49. dicit, q videtur post illud tempus quinq; annorum venditor dicta facultati redimendi renunciasse, allegat Odofredum, Bal. & alios in l. 2. in 8. q. C. de rescin. vend. Cag in l. 2. nu. 63. C. de pact. inter empt. & vend.

7 Et hoc † videbatur maximè; quia extrauagantes Martini, & Calisti non reprobant venditionem annui census sine dicta facultate redimendi, licèt cum dicta facultate apprrobauerint, & Doctores in dicto c. in Ciuitate. videntur probare dictos ꝯtractus perpetuos sine pacto redimendi, ideo non debet subintelligi pactum redimendi in istis contractibus.

8 Sed † supradictis obiectionibus responderi põt, q huiusmodi contractus censuum recipiunt robur, & vim à dictis extrauagantibus Martini, & Calisti, nam prius licèt fierent, erant tamẽ suspecti apud viros timoratos Dei; quia sunt multũ proximi cõtractib. vsurarijs, vt dictũ est s. nu. j. & Nauarrus in c. j. 13. q. 3. nu. 77. & seq. ea propter ex dictis constitutionibus dicti cõtractus liciti facti fuere, cum in eisdem constitutionibus datur dictis ꝯtractibus aliqua forma, quæ forma à fel. rec. Pio Papa V. approbata videtur in sua constitutione de censibus, vt infra dicetur, adeo q si non sit seruata dicta forma tradita in dictis extrauagantibus, contractus huiusmodi vsurarij, & illiciti declarantur, & inter alia requisita pro forma dictorum contractuum erat, q pactum, facultas, & gratia redimendi dictum annuum censum, vel redditum ad fauorem vẽditoris semper adesset, vt in extrauaganti Martini, ibi semper &c.

9 Nam † venditori semper debet licere sortem, vel pretiũ cẽsus emptori restituere, & se liberare à solutione cẽsus, qui loco vsurarum subrogatus est; nam dictio semper, significat omni tẽpore, & omni casu, l. semper ff. de iure immunit. & est vniuersalis affirmatiua, Tiraq. de retractu, parte j. § j. gl. 9. nu. 221. & d. § j. gl. 10. nu. 34. capitur etiam multoties pro frequenter, pro omni tẽpore, pro quotidiè, vel assiduè, vt declarat Rebuff. in l. non est sine liberis, 148. car. 736. de verborum significationibus, ponitur etiam pro quotidie secũdùm subiectam materiam, vt dicis idem Rebuff. ibi versi. & sic istæ dictiones.

10 Et † sequitur in dicta extrauaganti Martini, expresè ipsis vẽditoribus facultas redimendi, quæ dictio expresè, denotat q verbis expressis fiat istud pactum redimendi, non autem verbis obscuris, clem. quandiu, vbi gl. de app. expressa enim nocẽt, l. expressa ff. de reg. iur. & sic si in contractu census pactum redimẽdi non exprimitur, annullatur cõtractus census, vt declarat Decius in d. l. expressa, & Rebuff. in l. hæredis appellatione 171. de verborum sig. in fine, car. 799.

11 Et sequitur † in dicta extrauaganti, quandocunq; vellet liberè, & dictio quãdocunq;, est aduerbium distributiuum temporis, & multiplicatiuũ, Bal. in l. precibus. 16. col. ver. in cõtrarium ostendo, C. de impub. & alijs subst. & denotat infinitatẽ, Alex. in l. 3. ff. qui satis. cogantur, & importat conditionem secũdùm Alber. in dictionario in verbo quandocunq;, & intelligitur secundùm subiectam materiam, Tiraq de retract. parte j. § j. gl. 10. num. 34. Bar. in l. j. nu. 2. ff. quibus mod. vsus fr. amitt. dicit q hęc dictio operatur, q licèt legata plura sint sublata præscriptione, tamen ea quæ de nouo debentur non sunt sublata, & multa ad hoc adducit Gigas de pẽsio. q. 83. ita dici posset in casu nostro, q licèt dictum pactum auferat facultatem redimẽdi post quinquenniũ; tamen ex quo ex legis dispositione semper competit dicta facultas redimendi, q non obstante lapsu dicti temporis quinque annorum, nihilominus ex legis dispositione censum præfatum redimi possit.

Sequi-

12 Sequitur etiam in dicta constitutione Martini, liberè, † quæ dictio significat, q redimi possit census huiusmodi sine cõtradictione alicuius, & sine requisitione, non vocato aduersario, c. irrefragabili. de offic. ord. & importat liberam voluntatem, idest prout liberè voluerit redimere, Bar in extrauaganti ad reprimendum, in verbo videbitur, Mathesilan. notabili 15. Barb. consi. 59. col. 12. in 2. vol. vide etiam Ias. in l. si sic. ff. de leg. j. & in § in bonæ fidei, insti. de actio.

Sequitur etiam in textu dictæ extrauagantis absq; alicuius requisitione, contradictione, vel assensu, ac se ab huiusmodi solu-
13 tione ex tunc penitus liberare, & † dictio penitus, importat ipso iure, & est latæ sententiæ, gl. in l. si qui aduocatorum, in verbo arceantur, vbi Ang. & alij. C. de postulan. Tiraquel. in l. si vnquàm. in verbo reuertantur, nu. 105. & seq. C. de reuocan. dona. & c. Romana § in vniuersitatem, & ibi glo. in verbo penitus, de sententia excom. in 6. vbi Domin. col. 4. versic ex glossa habes, & est canon latæ sententiæ, glossa in l. si qui aduocatorum, in verbo penitus. C. de postulando, Abbas in c. quibusdã. de pęnis.

Ex quibus Didacus, Couarruuias, in tractatu variarum reso-
14 lut. lib. 3. c. 8. nu. 7. dicit † q ex constitutionibus Martini, & Calisti sunt concessi huiusmodi cõtractus, modo libera maneat vẽditori redimendi facultas, cui nec per pactum, nec per tempus potest huic iuri renunciari; quia est de forma substãtiali dicti contractus, & his quæ sunt de foma substantiali, renunciari non potest, Guilielmus Benedicti in c. Raynutius. de testamẽt. versi. eodem testamento, nu. 24. dixi in c. vt minorum, gl. 8. nu. 308. & probatur ex dicta constitutione, q dictum pactum redimendi sit de forma contractus census, cum sine eo celebrari, & fieri non possit alias dicta verba geminata, & prægnantia posita essent in dictis constitutionibus sine effectu operandi, quod dici non debet, immò dictum pactum redimẽdi est necessariũ in cõtractu census, Syluester in summa in verbo vsura q. 15. ver. esset illicitum, præsertim si pretium non esset iustum, & tẽpus lapsum sit, & si facultas redimendi est collata in voluntatẽ emptoris, non valet contractus. Dom. Soto de iustitia, & iure, q. 5. art. 3. col. 2. Didac. lib. 3. variarum resolut. c. 9. nu. 4.

15 Moderni, † compilat. de vsuris, q. 55. & 58. sed melius hoc declarant dicti Moderni, q. 5. nu. 125. & q. 50. nu. 351. vbi ponit tria esse substantialia contractus cẽsus, primò q sit ad rationẽ octo pro centenario, secundo q sors perpetuò alienetur, & non possit repeti per emptorem, tertiò q adsit semper pactum redimẽdi, ad hoc, vt se quilibet ab vsuris liberari possit, Conradus de contractibus q. 74. quinimmo sublata hac pactione contractus videtur esse vsurarius, Guido Papæ quæst. 516. & in tract. de cõtractibus illicitis. nu. 26. Syluester in summa de vsur. 2. q. 15. quæ opinio fuit amplexa à fel. rec. Pio Papa V. in sua consti. de censibus, & propterea hæc opinio sequenda est, q census sine pacto redimendi perpetuò non valeat.

16 Quibus † non obstant ꝯtraria ex eo; quia huic pacto redimẽdi perpetuò renunciari non potest per venditorem, nam renũciaret iuri publico cum in hoc versetur auctoritas, & Imperiũ Papæ, qui prohibuit fieri contractus censuum sine dicto pacto, vt dictum est, & de iure iuri publico renunciari nõ potest, l. iurisgentium. § si paciscat. ff. de pactis, quinimmo si sola libertas redimendi ablata sit venditori, contractus census vitiatur, Bal. consi. 487. lib. j. & consi. 114 lib. 3. Alex. consl. 54. lib. 6. & vlterius contraria loquuntur in venditione fundi cum pacto redimendi ad tempus, vt declarãt moderni compilatores de vsuris, nu. 352. ad finem, & Didacus tract. variarum resolu. lib. 3. c. 8. nu. 7. dicit in Granatensi consilio sæpe hanc pactionem reiectã fuisse, & quia tradit formam substantialem contractui census censũs, cui formæ renunciari non potest, vt dictum est supra.

17 Vel secundò dici potest, † q licèt lex, seu constitutio Martini, non resistat cõtractui alio modo facto; resistit tamen actioni seu petitioni, quia dat facultatem venditori redimendi sine alicuius contradictione, & assensu emptoris, cui est sublata cõtradictio, & sic denegata est ei audientia, vel contradictio, aut oppositio dicti pacti, iuxta doctrinam Bar. in l. cum lex. nu. 9. ff. de fideiuss. vbi etiam Paulus de Cast. col. j. vnde si venditor vult redimere, non potest dicere emptor nolo retrouendere stante pacto, sed iudicis officio retrouenditio fieri debet, ad hoc vt vẽditor possit se liberare à solutione vsurarum: quæ cum sit fauorabilis, cuicunq; concedenda est, & faciunt dicta per Tiraquell. de retractu, parte 2. § j. gl. 2. nu. 29. vbi q si est venditus annuus census pro cẽtum cum pacto redimẽdi, & elapsi sunt 30. anni, quòd venditor iure actionis audiri non possit, sed bene iure exceptionis, dicendo quòd non vult amplius soluere census, sed velle pecunias restituere, vt redimat dictum censum, & liberet se ab illius solutione; quia ex hoc venditori quæritur ius excipiendi, vt vlterius cogi non possit ad soluendum censum: cum natura exceptionis perpetua sit, l. pure. § vlt. ff. de dol. except. & ibi etiam quàmplura allegat pro comprobatione præmissorum, quem vide.

18 Facit etiam pro præmissis, † quia Calistus requisitus, vt cõfirmaret similem consuetudinem, ipse non recusauit illam confirmare, sed adiecit pactum de redimendo, vt in dicta extrauaganti Calisti, versi. hoc adiecto q ipsi venditores pro rata, qua huiusmodi per eos receptam dictis emẽtibus restituerent in toto, vel in parte pecuniam à solutione reddituum, seu censuum huiusmodi restitutam pecuniam contingentium liberi forẽt penitus, & immunes; quæ additio Calisti demõstrat, q dicta cõsuetudo non erat perfecta, & sic dicta constitutio Calisti circa pactum redimendi declarat cõstitutionem Martini, l. ideo. vbi Bar. ff. de legibus, dicit, q vbi aliquid suppletur per legem nouã, illud videtur inesse in antiqua, cum quo communiter transeũt Doctores, Ias. in l. transigere. nu. 15. C. de transac. & gl. in l. quod verò contra. ff. de legibus.

19 Et † pro maiori declarationi dictarum constitutionum, facit solennis constitutio fel. rec. Pij Papæ V. ædita super huiusmodi contractibus cẽsuum, in cuius proęmio dicitur, cognouimus in numeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus, qui nedum non continentur intra limites à nostris antecessoribus statutos, verum (q deterius est) contrarijs pactionibus, propter ardentem stimulum auaritiæ, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præseferũt, ex quo proęmio colligitur causa finalis dictæ constitutionis Pij Papę V. quæ fuit da formam magis expressam cõtractibus celebratis, extra limites positos in constitutionibus Martini, & Calisti suorum prædecessorum, quos limites, & terminos ipse postea repetit in sua constitutione, vt inferius apparebit: q autem ex proęmio colligatur causa finalis legis, vel constitutionis, probat Bal. in l. fi. ff. de hęred instituend. & dixi in gl. j. c. vt minorum. const. Aegidianarum per totam.

20 Sed † hic libet recensere quæ continebantur in constitutionibus Martini, & Calisti, & quæ contineantur in constitutione Pij Papæ V. ad hoc vt videamus quæ fuerunt necessaria in contractibus antea, & quæ hodie sint pariter necessaria ex constitutione Pij Papæ V. Primò in constitutionibus Martini, & Calisti, disponebatur, q venditores assignarent certas possessiones, & bona stabilia, super quibus cẽsus imponi potuisset, Pius V. in sua constitutione statuit, non posse constitui nisi in re immobili, vel quæ pro immobili habeat de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit, & hæc est prima conuenientia bullæ Pij V. cum constitutionibus Martini, & Calisti, & in summa conciliorum Bartholomæi Caranza, cart. 387. in prima conditione, vbi dicit, q rerum designatarum debet fieri vẽditio, & emptio, & ea sola debent obligata manere ad solutionem census, & non alia bona vendentis, & si fiat obligatio aliorum bonorũ, & personæ, erit pignoratio, & cõtractus illicitus.

21 Secundò † ex ꝯstitutionibus Martini, & Calisti cauebatur, q pretium competens exbursari debebat tempore celebrati contractus census, & in totũ, Pius Papa V. in sua cõstitutione vult, q verè in pecunia numerata præsentibus testibus, & notario in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoq; pretio, & in hoc magis declarat dictas extrauagantes Martini, & Calisti, & & sic pretium debet esse in pecunia numerata, & receptum ab ipso venditore, & non sufficit cõfessio de recepto, vt dictum est infra nu. 56. & 57.

22 Addit † Pius V. in sua bulla censuum, quòd nõ fiant solutiones anticipatæ, nec possint etiam pacto deduci, & hæc additio fuit facta cum maxima consideratione; quia vẽditor soluendo anticipatè censum, non recipiebat integrum pretium: ex eo qa emptor retinebat census futuros pro sex mensibus, & sic exigebat censum ante recollectionem fructuum, & nondum maturatum, nec debitum, & illam pecuniam retentam pro censu anticipato computabat in pretio census, & sic uenditor non recipiebat integrum pretium, & nihilominus soluebatur census, ac si uenditor integrũ recepisset pretium ab ipso emptore, & ideo fuit salutaris, & optima additio, ꝓ qua facit. l. q. Romæ. in princ. ff. de uerb. oblg. l. si tibi decem. in prin. ff. de pact. & l. cum ultra. C. de non numerata pec. & l. eos. § sed & si. C. de usuris, ibi, inter dicta licentia creditoribus ex pecunijs fęnori dãdis aliquid detrahere, uel retinere quouis prætextu, & si quid detrahitur, minuitur sors, & usuræ pro illa parte exigi non possunt.

23 Tertiò † in dictis extrauagantibus dicitur, q in eodem contractu expresse uenditori detur facultas, q ipsum annuum censum in toto, uel in parte pro eadem summa denariorum quam ab emptore recipit, quandocunq; uelit, libere absq; alicuius requisitione aut contradictione possit extinguere, uel redimere, & se ab illius census solutione ex tunc penitus liberare, in bulla Pij Papæ V. dicitur, sed etiã posse pro eodem pretio extingui nõ obstante tempore immemorabili 10. annorum & non obstantibus pactis directè, aut indirectè, talem facultatem auferentibus, quibuscunq; uerbis aut clausulis concepta sint, per istam clausulam, Pius V. declarat dictas extrauagantes Calisti, & Martini circa pactum redimendi, videlicet, q talis facultas redimẽdi, non circumscribatur tempore, nec minus possit pacto tolli, aut illi renunciari.

24 Præterea † voluit Pius V. q pretium semel constitutum amplius augeri non possit ob temporum aut contrahentium qualita-

litatem, ſeu aliud accidēs, nec quo ad vltimò contrahentes minui, vel augeri, hæc additio videtur valde neceſſaria; quia ſunt quidam qui dicunt cenſus factos fuiſſe perpetuos, & propterea hodie eſſe maioris pretij, volentes cenſum retrouendere ad rationem quatuor, vel quinq; pro centenario, & ſic vbi ipſi expoſuerunt centum pro decem ſcutis cenſus, volunt recipere ducentum, & vltra, quod eſt iniquum, & iniuſtū, & propterea Sanctiſ. Pōtifex voluit huic iniquitati, & in iuſtitiæ per hāc ſanctiſ. additionem prouidere, quòd pretrium cenſus non poſſit augeri nec minui ex quacunque cauſa.

25 Quarta conditio erat † vt cauetur in dictis extrauagantibus, ꝙ ſi contingat aliquando bona ipſa obligata pro ſolutione cēſus, & ſuper quibus emptio cenſus facta eſt, aliquo tempore deſtrui, ſi erat domus, prædium, vel alia res caſmate, vel alio modo penitus perire contingat, ementes pecunias, ſeu pretium dictorum bonorū, quod exburſarunt, amplius repetere non poſſunt, quoniam res empta periculo ementis perire debet, aliàs non fuiſſet vera emptio, ſed contractus mutui, ſi pretium repeti poſſet. Pius V. ſtatuit ꝙ cenſus omnis in futurum creandos, non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, vel reddita infructuoſa, in totū, vel ꝓ parte ad ratā emptoris infructuoſa effici voluit, & ſic res, & fructus rei, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, pro cenſu ſoluendo ſunt obligati, non aliorum bonorum fructus, nec perſona venditoris remanet obligata re perempta, vel reddita infructuoſa, & ſic res ſola remanet obligata, contra auctoritates multorū, quos reprehendit Nauar. in repet. c. j. 14. q. 3. nu. 90. & res prefata remanet ita obligata pro cenſu, ꝙ quilibet tertius poſſeſſor etiam nulla facta excuſione teneatur ad ſolutionem cenſus deſuper impoſiti, cum ſemper tranſeat ad quoſcunq; cum iſto onere, Guido Papæ deciſ. Delfi. 42. & deciſ. 576. Caſſan. ſuper conſuet. Burg. rub. 11. §. 6. in prin. nu. 6. Didacus in tractatu variarum reſolut. lib. 3. c. 7. nu. 6. & Io. Lupus in tract. de vſuris cōmentario ſecundo nu. 67. & ſeq. † quærit, quādo cenſus eſt cōſtitutus ſuper duabus, vel tribus poſſeſſionibus, quæ peruenerunt ad diuerſas manus, & poſſeſſores, an quilibet poſſeſſor in ſolidum pro cenſu cōueniri poſſit, vel pro rata, ibi vide, cū quæſtio ſit valde controuerſa: bene credo ꝙ hodie non poſſit imponi cenſus ſuper pluribus fundis ſeparatis, ſed ſuper vno tantum propter bullam Pij V. quæ dicit, ꝙ cenſus imponatur ſuper re immobili, & quę certis finibus deſignata ſit; nam dicit ſuper re, non ſuper rebus in plurali numero, & certis finibus deſignatæ, & propterea res debet eſſe certa; nō incerta; quia tūc contractus cenſus non eſſet licitus, vt dicit Inno. in c. in Ciuitate, de vſur. & ibi Io. de Lignano, & alij, Aret. conſ. 151. col. 3. Caſſan. in catalogo gloriæ mundi, parte 12. conſiderat. 99. in 25. limitatione, verſic. aduerte tamen ad vnum, vbi dicit, ꝙ hypotheca generalis non procedit in emptione annui redditus propter extrauagantes Martini, & Caliſti, in quibus dicitur, bonis in ipſo contractu tūc expreſſis pro ipſius annui cenſus exſolutione in perpetuum obligatis, & Caliſtus dicit ſuper domibus, terris, agris, prædiis &c. & cum iſte caſus tangat animam, & non ſit eadem ratio in generalitate, ſicut in ſpecialitate; quia in generalitate obligationis, & hypothecæ partes habent ſolum reſpectū ad lucrum pecuniarum, cum generalis hypotheca fiat tantum pro ſecuritate debiti, Summa Angelica in verbo vſura, ver. 78. dicit ꝙ ad hoc, vt talis contractus nō ſapiat vſuram, debet fieri ſuper bonis, & non debet obligari perſona, & idem dicit Caſſan. vbi ſupra, & Io. Bapt. Lup. in tract. de vſuris, commentario 2. §. 2. nu. 63. vbi reprehendit modernos compilatores vſurarū nu. 22. qui tenent ſuper incertis rebus poſſe conſtitui, & creari annuus cenſus, & venditor obligari perſonaliter vnà cum omnibus bonis, quod eſt contra diſpoſitionem dictarum conſtitutionum, & præſertim Pij Papæ V. qui voluit ꝙ ſuper re tantum deſignata certis finibus, nō ſuper pluribus rebus, & hoc modo ſunt intelligendæ extrauagantes Martini, & Caliſti ad fugiendas vſuras, & illarum ſuſpicionem, quare contrahentes debent multum animaduertere, quando emunt cenſum, ſi res ſuper qua emitur cenſus, certis finibus deſignata, eſt fructuoſa, & talis quòd ſit ſufficiens omni tempore pro ſolutione cenſus ſuper dicta re impoſiti, etiam pro cautione prætij exburſati pro emptione dicti cenſus, vt conſiderat Syluester in verbo vſura 11. §. 12. dum dicit illicitum eſſe contractum, ſi fundus non ſit tanti redditus, qui ſufficiant pro ſolutione cenſus, & faciunt alij allegati per Didacum lib. 3. variarum reſolut. c. 7. nu. 5. in prin. car. 814. & ſeq. licèt ipſe contrarium tenere conetur contra communem opinionem, & male, nam pro communi facit bulla Pij V. quę ſuperat omnes alias auctoritates Doctorum, ideo illa ſeruanda eſt in toto orbe Chriſtianorum, remota quauis opinione contraria Doctorum, cum in iſta materia vſurarum, & peccati attendenda ſit deciſio, ordinatio, & cōſtitutio Romani, & vniuerſalis Eccleſiæ Pontificis, ex cuius auctoritate permittuntur tales contractus, cenſus, non ex auctoritate Doctorum, qui non habent auctoritatem legis condēdę in materia peccati, & vſurarum, vt dicit etiam Caſſan. conſi. 63. nu. 9. & multis ſequentibus.

27 Quinta † conditio eſt, vt dicitur in dictis extrauagantibus, ꝙ ad redimendum annuum cenſum venditor inuitus nullo modo obligari poſſit, ſed liberum ſit illi, vel ſoluere cenſum, vel redimere in toto, vel in parte eadem numerata pecunia, Pius verò Papa V. omnino prohibuit pacta continentia pretium cenſus ab inuito, aut ob pęnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe, & factum fuit à Sanctiſſ. Pontifice ex iuſta cauſa; quia ſi poſſet pretium repeti ex parte emptoris, à venditore cenſus, eſſet mutuum, ſed ex quo ſors perpetuò alienatur, loco dictæ ſortis perpetuò alienatæ ſoluitur ius annui redditus, ideo hic non poteſt cadere vera vſura; quia vſura eſt illud, quod accedit ſorti, hic nō debetur ſors, quæ ab inuito venditore peti non poteſt, meritò hoc caſu in contractu cenſus non cadit vſura, & ideo iſta quinta conditio eſt vnum de ſubſtantialibus contractus cenſus; emptor enim cogitur facere nummos vēditoris. l. ex empto. §. j. ff. de act. empt. & l. j. in prin. ff. de rerum permut. ibi, niſi emptor fecerit nummos accipientis tenetur ex vendito; ſi ergo emptor tenetur facere pretium accipientis, non poteſt repetere, & quādo paciſcitur, ꝙ poſſit pretium emptor repetere, tunc non eſt facta emptio, ſed mutuum, ex quo contra naturam contractus pretium poteſt repetere, vt in mutuo moderni compillatores de vſuris nu. 19. & nu. 351.

28 Sexta † conditio erat in dictis extrauagātibus, ꝙ poſſeſſio ſuper qua imponebatur cenſus, fructaret tm̄ quantum erat quantitas cēſus ad minus; quia ſi minus fructaret res ſuper qua imponitur cēſus q̃ eſſet annuus redditus, emptio annui redditus ſup dicta re nihil valeret, vt dicitur in Summa cōciliorum Bartholomęi Caranza. Pius verò V. in ſua conſtitutione ſtatuit annuū redditū creari, conſtitutivè nullo modo poſſe niſi in re immobili fructuoſa de ſui natura, quia ſi non eſt fructuoſa de ſui natura, non eſt ſatisfactū emptori vt cenſum percipere poſſit de re infructuoſa, & ꝑpea pro cenſu eſſet obligata perſona venditoris, vel alia bona, & fructus aliorum bonorū, quod fieri non pt̄, vt dictū eſt ſupra nu. 25. & ibi dicta deſeruiūt pro declaratione dictæ conſtitutionis Pij Papæ V. quæ concepta eſt per verba negatiua, † vnde ſi quis contrahit non ſeruata forma dictæ cō-

29 ſtitutionis Pij V. contractus eſt nullus tanquàm factus contra legis prohibitionem, l. non dubium. C. de legibus, & quod ibi glo. Bar. Bal. & alij.

30 Ex quibus apparet, † ꝙ conditiones appoſitę per Martinum, & Caliſtum ſunt approbatæ à Pio Papa V. licèt cū maiori declaratione, & ꝑpea procedit diſpoſitio text. in l. nō eſt nouum, cum duabus ll. ſeq. ff. de legib. vbi ꝙ diſpoſitum in lege antiqua, cenſetur diſpoſitum in l. noua; & ècontra, diſpoſitū in lege noua, cenſetur diſpoſitum in l. antiqua, vt declarant Bar. Bal. Ang. Pau. de Caſt. & cæteri omnes in d. l. non eſt nouum, † & ideo ꝑ

31 conſeruatione cenſuum conſtitutorum in vim extrauagantiū Martini, & Caliſti ante conſtitutionem Pij Papæ V. ſunt reducendi ad formam dictæ conſtitutionis Pij Papæ V. & nō ſolum contractus huiuſmodi conſeruantur, ſed contrahentes ſi viuunt liberantur ab omni ſuſpicione, & forſan peccatu, & ſi nō viuunt illorum hęredes.

32 Ea ꝑꝑ † Pius V. licèt ſuam conſtitutionem ad cōtractus iam celebratos non extendat, tamen oēs contractus antea celebratos ſub alia forma ſubmittit cenſuræ bonorum religioſorum, vt animarum ſaluti conſulant, & hæc particula dictæ conſtitutionis nihil aliud ſignificare intendit, niſi ꝙ examinentur contractus antea facti ꝑ religioſos, ideſt Theologos, & Canoniſtas, & ſi repererint eſſe factos iuxta formam dictarum extrauagantium, videlicet ſi habeant cōditiones ſupra poſitas, quæ ſunt de ſubſtantia contra cenſus, & neceſſariæ, vt tenet Nauarrus d. c. j. 14. q. 3. nu. 87. & Didacus in dictis c. 7. & 8. lib. 3. variarum reſolutionum, & alij quàmplures, tūc poſſunt dicti religioſi, & Canoniſtæ dictos contractus confirmare, ſin autem eos reducere ad ſupradictam formā, & iuxta ſupradicta requiſita neceſſaria, & ſubſtantialia, tollere pacta ex quibus ſit ſublata facultas redimēdi perpetuò, & omnia alia pacta, quæ connumerantur in dicta bulla Pij Quinti, vt latius dicetur infra per diſcurſum, & quoniā dicta hortatio Pontificis importat mādatum, eſt ei neceſſariò parendum, gl. in clemen. prima de teſtibus, Belenzin. de caritatiuo ſubſidio, q. 57. nume. 4. 5. in quintodecimo volum. tractatuum, cart. 298.

33 Qui † religioſi, & Canoniſtæ poterunt ex dictis contractibus remouere conuentiones obligantes venditorem ad caſus fortuitos, quas cōuentiones improbauit Pius Quintus in dicta ↄſtitutione, & pactum auferens poteſtatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam, ex quo in dicta conſtitutione voluit ꝙ poſſit liberè alienari ſine ſolutione laudimij ſolui ſoliti in alienatione rerum Eccleſiaſticarum, vt in l. fi. C. de iure emphit.

34 Statuit † etiam Pius Quintus, ꝙ venditio rei, ſuper qua eſt impoſitus cēſus, debet intimari emptori cenſus, & ſi ipſe vult emere dictam rem præfertur omnibus, cū eiſdem tamen pactis, cōditionibus, & conuentionibus verè cum aliis factis, & vlterius debet per menſem expectari, & non poteſt emptor inuitus cogi, vt capat rem ſuper qua eſt impoſitus cenſus, etiam in ſolutū,

Paulus

Pau. de Caſt. conſ. 47. col. fi. lib. 2. Tiraq. de retract. par. j. §. j. gloſſa 6. nume. 21.

35 Statuit † etiam Pius Quintus, ꝙ pacta appoſita in contractu cenſus diſponentia, ꝙ venditor moroſus in ſolutione cēſus teneatur ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambiū, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria etiam medio iuramento creditoris, vel emptoris liquidanda, aut rem cenſui ſubiectam amittere, aut aliud ius quomodolibet quæſitum perdere, aut in aliquam pęnam incidere, ſint illicita, & propterea dicti religioſi, vel canoniſtæ dicta pacta tanquàm illicita à Pio Quinto declarata de cōtractibus antea factis caſſare, & delere, & illos purgare, quia in hoc conſulitur ſaluti animarum, vt dicitur in fine dictæ conſtitutionis.

36 Statuit † etiam prohibendo, ꝙ nouos contractus cenſuum ex cenſibus decurſis, & non ſolutis fieri ſuper eadem re vel alia in fauorem emptoris, vel alterius perſonæ ſuppoſitæ nullo modo poſſint, & optima ratione, quia vſuræ non debēt facere vſuram, l. fi. C. de vſuris, l. ſi non ſortem. §. j. ff. de condi. indebiti.

37 Statuit etiam † quando cenſus extinguendus erit traditione pretij, ꝙ per bimeſtre ante id denunciari debeat ei, cui pretium dandum erit, & poſt denunciam intra annum tamen, etiam ab inuito pretium repeti poſſe, & vbi pretium, nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur, voluit nihilominus qñcunq; redditum extingui, pręuia tamen ſemper denuncia, de qua ſupra, & nō obſtantibus his de quibus ſupra, idq; obſeruari mandauit, etiam ꝙ pluries ac pluries denūciatū fuiſſet, nec vnq̃ effectus ſequutus fuiſſet: in iſta particula Pius ſanctæ memorię conſulere voluit emptori, & venditori cēſus, emptori dum voluit ꝙ ei ante bimeſtre denuncietur ſolutio pretij facienda per venditorē emptori, & hoc fecit, vt emptor poſſet reperire aliā rem ſuper qua collocare poſſet dictas pecunias, vel ob aliam cauſam ipſi emptori magis proficuam.

38 Secundò † prouidit emptori ꝙ infra annum à die denuncię poſſet cogere venditorem ad pretium cenſus reſtituendum ipſi emptori, & ſic noto ꝙ in ſolo iſto caſu licet emptori infra annum poſt denunciam ei factam à venditore cogere poſſe dictū venditorem, etiam inuitum ad reſtituendum pretium dicti cēſus, & hoc fuit factum optima ratione, ne eſſet in poteſtate venditoris emptorem paratum recipere pretium deludere nō ſoluendo pretium, ſed hoc non ſemper facere poteſt emptor, ſed ſolum infra annum, poſtea ei non licet, quia conceſſa ad tēpus poſt tempus prohibita cenſentur, cum iuri ſuo renunciare cenſeatur, l. ſi ea. C. qui accuſare poſſ. Cęphal. conſi. 266. nu. 3.

39 Vēditori † pluribus modis Sanctiſſimus Pontifex prouidit, primò, ꝙ facta denuncia, poſſit redditum redimere, ſecundò ꝙ ſi poſt denunciam infra bimeſtre non redemit cenſum, poteſt quandocunq; redimere ſemper præuia denuncia, etiam ꝙ pluries, & pluries denunciauerit, & non redemerit, & hoc fecit Sāctitas ſua, vt venditor quantum vis moroſus, quando haberet commoditatem, poſſet cenſum redimere, & ſe ab vſuris liberare, quod eſt fauorabile ipſi venditori.

40 Et † qm̄ iſta conſtitutio Pij Papę V. loquitur ſemper prohibitiuè, dicens ꝙ cenſus nullo modo creari poſſit niſi in re immobili, & niſi verè in pecunia numerata, prohibēs fieri per anticipatas ſolutiones, pacta illicita apponi in contractu prohibet, & annullat, & contractus ſub alia forma poſthac celebrandos iudicat eſſe fęneratitios, & propterea videtur habere in ea decretum irritans; quia licèt inhibeat ſimpliciter dicta conſtitutio, tamen illi cui fit inhibitio recipit ptātem ab ipſa conſtitutione; qm̄ cenſus alio modo fieri nō pn̄t niſi ſeruata forma tradita ab ea, & tunc non ſeruata dicta ↄſtitutione non valet actus, l. non dubiū, C de leg. & eſt rō; quia lex prohibitiua ſemper loquitur, & intelligit hr̄e clauſulā derogatoriā, & annullatiuā actus, vnde non eſt neceſſe, ꝙ lex vltra annullet, Imo. in l. cū lex. col. pe. ver. vndecimo caſu. ff. de fideiuſ. & ibi Iaſ. nu. 17. Dec. ↄſ. 17. nu. 3. & Alex. ↄſ. 24. nu. 3. lib. j. & dixi in c. vt minorum glo. 6. nu. 110.

Pręterea Pius V. tollere voluit in ſua cōſtitutione quaſuis ↄ̃trias ↄſtitutiones ſuæ ↄſtitutioni, & iō in eius ↄſtitutione dixit,

41 Non † obſtātibus quibuſuis cōſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis, & ↄſuetudinibus, necnon priuilegijs, & literis, ēt per quoſcunq; Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros, ac etiam nos, ſub quibuſcunq; tenoribus, & formis, ac cū quibuſuis clauſulis etiam derogatoriarum derogatorijs, necnō irritantibus decretis, ex quauis cauſa, etiam per modū legis vniuerſalis, aut aliàs quomodolibet æditis, ſiue in fauorem vniuerſitatum, communitatum, collegiorum, cōgregationum, ciuitatum, & locorum conceſſis, approbatis, & innouatis, quibus omnibus, & ſingulis illorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes, quatenus directè, vel indirectè præſenti noſtræ cōſtitutioni, in toto, vel in parte cōtrarietur ſpecialiter & expreſſe derogamus, cæteriſque contrarijs quibuſcunque.

42 Hæc clauſula non obſtantiarum, licèt generalis ſit, tn̄ reſtringitur à Summo Pontifice ad ↄſtitutiones, ſtatuta, conſuetudines, & ſimilia contraria ſuæ conſtitutioni de cenſibus directè, vel indirectè, in toto, vel in parte, quibus ſpecialiter, & expreſsè derogare voluit, Rota deciſ. j. de præb. in no. c. j. de ↄſti. lib. 6. vbi Pontifex dicit, ꝙ cōdendo poſteriorem conſtitutionem priorem reuocare cenſeatur, ſtatuta verò quæ facti ſunt niſi expreſsè in dicta cōnſtitutione reuocent, nō ſunt reuocata, & ideo in hac conſtitutione expreſsè derogauit ſtatutis, cōſuetudinibus cōtrarijs huic ſuę conſtitutioni, cū clauſula quorum tenores, q̄ operatur, vt totus tenor ſtatutorū & ↄſuetudinū, cōſtitutionū, & aliorum ↄtrariorum poſſit inſeri, regiſtrari, & ſcribi in dicta cōſtitutione Pij V. ad hoc, vt videatur ꝙ ex certa ſcientia tollere voluit quæcunq; cōtraria obſtantia huic ſuæ conſtitutioni, vt per Ant. de But. cōſi. 2. Caſſad. ſuper reg. deciſ. 10. & deciſ. 38. Sarnen. in proęmio regularum q. 6 Fely in c. ſuper literis. col. 6. ver. quarta regula, de reſcri Pariſ. cōſ. j. nu. 84. lib. 4. Rebuff. ſuper cōcordatis de forma mandati, in gl. pro expreſſis, car. 310. & in gl. nō obſtantibus, car. 338. & ſeq. vbi dicit, ꝙ iſta clauſula nō obſtantibus, non eſt neceſſaria in lege, gl. in c. veniens. de præſcri.

43 Quare † ex dicta conſtitutione ſublata eſt bulla Nicolai V. & pragmatica Regis Alphonſi, quia dicta conſtitutio eſt ↄtraria in multis conſtitutioni. Pij V. vt ex lectura illius manifeſtè apparet, quam Io. Baptiſta Lupus in tractatu de vſuris dicit eſſe valde periculoſam, cōmentario ſecundo §. 2. nu. 84. & nu. 88. vbi dicit in quibus ſit contraria bullæ Pij V. & in quibus ſit periculoſa ſaluti animarum, quē vide, & Papa poteſt priuilegium canonis ex cauſa, & ſine, & ius poſitiuū tollere, c. propoſuit. de conceſſio. præbend. Rebuff. ſuper cōcord. in rubr. de protectione concord. in glo. j. ver. ex quo infertur. cart. 428.

44 † Cōſtitutiones verò Martini, & Caliſti in qbus ſunt ↄformes cum ↄſtitutione Pij Papæ V. non reuocantur, ſed vbi ↄ̃riæ ſunt dictæ conſtitutioni expreſsè reuocantur: quia reuocat conſtitutiones directè, vel indirectè dictæ ↄſtitutioni ↄ̃rias, qbus ↄſtitutionibus inferior à Principe derogare nō pt̄, cle. ne Romani. de elec. Rebuf. ſup ↄcord. ī ti. de forma mādati Apoſtolici. car. 339.

45 Cōſuetudines † ↄ̃rię, & quęuis opiniones Doctorū inducentes forſan ↄſuetudinē ēt in dicta ↄſtitutione Pij Quinti expreſsè reuocantur, adeo ꝙ hodie ſolum tenor dictæ ↄſtitutionis eſt attendēdus in vniuerſo orbe Chriſtianorū; quia ↄcernit ſalutē animarum in materia vſurarū, ſuper quibus Papa tanq̃ vniuerſalis Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopus ſolus diſponere pt̄, & debet, & ſic oēs ſanctiones Apoſtolicę ſedis accipiendę ſunt, tanq̃ ipſius diuina voce Petri firmatæ; quia Papa ſanctitatē recipit à cathedra vt in c. ſic oēs. 19. diſt. & ibi gl. & in concilio Tridentino ſeſſione 14. c. 7. pro ſuprema ptāte ſibi in Eccleſia vniuerſa tradita, de qua ēt vide Rebuff. in proęmio concordatorum in gl. reuerērię, & in gl. ſanctiſſimo, cart. 20. & ſeq & in titu. de forma mandati, in verbo conſuetudinibus cōtrarijs, car. 341. vbi multa de derogationibus conſuetudinibus contrariis.

46 Volumus † autem ꝙ præſentes in Cancellaria, & acie Campi Florę publicētur, & inter conſtitutiones extrauagantes perpetuò valituras cōſcribantur; lex enim publicari debet & à die publicationis in Vrbe, vel in Prouinciis poſt duos menſes incipit valere, vt in auth. vt nouæ conſtitutiones, §. vt autē, & ideo mandauit dictam conſtitutionem publicari, & ad hoc, vt omnibus innoteſceret, mandauit eam inſeri inter extrauagantes perpetuas: & de publicatione legis, & quando liget, & cuius auctoritate facienda, & in quo loco, vide Rebuff. in l. j. C. de ſent. q̄ pro eo quod intereſt, notabili vlt. per totū car. 33. & ſup ↄcordatis de firma, & irreuocabili ↄc. ſtabilit. ī gl. volumus, car. 395.

47 Sequitur in dicta cōſtitutione, † nulli ergo oīno hominū liceat hanc paginam noſtrę prohibitionis, annullationis, ſtatuti, mandati, iudicij, hortationis, derogationis, declarationis, & voluntatis infingere, uel ei auſu temerario contraire, ſi quis autē hoc attentare præſumpſerit, indignationē omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorū eius ſe nouerit incurſurum, & hæc clauſula ſignificat priuationem beneficiorū, Bal. in c. j. §. porrò. col. 2. ver. item noto, quæ ſit prima cā benef. amit. in uſibus. feud. & in hac clauſula Papa minatur contrauenientibus, & attentantibus venire contra hanc conſtitutionem, & quæ ſit illa pęna ponitur in c. 2. de maior. & obedient. eſt etiam excōicatus qui non ſeruat conſtitutiones Papæ, c. Violatores, & c. ſunt quidam & c. generali, & multis ſeq. 25. q. j. & intelligit hæc clauſula de contrauenientibus de facto non de iure, Card. in cle. 2. § ↄtradictores. de relig. domibus, Fel. in c. j. de off. deleg.

48 Sequitur † datum Romę apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ 1568. Pontificatus noſtri anno quarto, de qua data vide in c. fi. de reg. iur. lib. 6. & ibi gloſſæ latè declarant oīa verba eiuſdē datæ, ideo ad datā ſexti recurrito, & ad Rebuff. ſuper concordatis in titulo de forma mādati Apoſtolici, in gl. datū, cart. 344. ubi multa ponit de data literarū Apoſtolicarū.

49 Nota † unam quæſtionem, nam ſi aliquis petit ſolui ſibi cenſum, uel redditum in iudicio, debet inſtrum cenſus producere, etiam ꝙ ſit in poſſeſſione exigendi; quia redditum uigore dicti contractus exigere pōt, & non alias, cōtra l. cogi poſſeſſorem, C. de petit. hæred. nam cenſus pecunia empti ex conſtitutionibus Pontificalibus, cum certa forma, & ſolennitate conſtitui ſuper rebus immobilibus poſſunt, & ſi non ſunt conſtituti iuxta

dictas

dictas constitutiones, ut est superius demonstratum, cōtractus desuper facti sunt vsurarij, & illiciti, ideo dictis possessorib. obstat, & resistit ius commune, & eis fauet tantum dictum priuilegium Pōtificum: & ideo pro continuanda eorum possessione exigendi census non debent emptore, vel creditores audiri, ēt in iudicio possessorio, nisi docto de titulo suæ possessionis, vel quasi, argumēto, c. ad decimas, de resti. spol. in 6. & Afflictus decis. 361. nu. 15. & seq. Iacob. Venetus in tract. de annua prestat. parte j. nu. 4. fallentia 3. Afflictus super feudis in rub. de controuersia inuestituræ. nu. 98. fall. 18. ad dictā l. cogi, vbi dicit, ꝙ qn̄ allegatur possessio iure speciali, puta priuilegij, non releuat, nisi docto de titulo, idem in pensionibus tenet Io. And. Gambarus de offic. & potest. legati lib. 6. nu. 520. quia pensio non constituitur nisi superioris auctoritate, vt nu. 522. & seq. & ita dicendum in exactione censuū, qui non cōstituuntur nisi auctoritate extrauagātiū Martini, Calisti, & Sāctissimæ memoriæ Pij Papæ V.

50 Iustum † pretium in contractu census quod sit, & aliqui dicunt ꝙ decem ducati pro vno ducato quolibet anno, alij sex ꝑ centenario, alij quinq; pro centenario, Tiraquel. de retract. parte j. §. j. gl. 6. nu. 18. & 19. compilatores in tractatu vsurarum q. 5. nu. 118. Didacus Couarruuias in tractatu variarum resolutionum lib. 3. c. 9. nu. 5. & c. 10. Io. Baptista Lupus in tractatu de vsuris, commētario 2. à nu. 72. vsq; ad nu. 82. & sic nullus ex his firmat certam opinionem, mihi videtur ꝙ iustum pretium erit illud, quod communiter in foro apud vendentes, & ementes est statutum ab omnibus in qualibet regione, vel Ciuitate; quia ex more Prouinciarum pretium census constituitur, ita tamen, vt legem nō offendat, l. j. in prin. ff. de vsur. nam in Piceno iustum pretium census communiter sunt 10. pro vno; & hoc permittitur propter penuriam pecuniarū, in Vrbe si quis capit pecunias ad censum, & non sit multum diues, dantur ei communiter pecuniæ ad cēsum ad rationem nouem, octo cum dimidio, & octo pro cētenario; si ille qui accipit pecunias est ditissimus, reperit pecunias ad censum communiter ad rationem septem, & sex cum dimidio, & sex pro cētenario, & ita inter istas personas cōiter emūtur, & venduntur in Vrbe. Quando verò census in Vrbe sunt impositi ad rationem decē, vel vndecim pro centenario, Papa in sua signatura reducere solet hos cēsus ad rationem octo, vel septē cū dimidio, vel septē pro centenario, prout persona petens reductionem cēsus est miserabilis, vel talis, cui Summus Pontifex ex aliqua rationabili, & iusta causa moueri possit ad faciendum reductionem cēsus ad septem, vel octo ꝑ centenario, sed non petita reductione à Summo Pontifice census legitimè impositi ad nouem, vel decem pro centenario soluendi sunt iuxta cōuentiones, & obligationes ipsius debitoris, quæ sunt seruandæ donec reuocentur. Probantur præmissa ex constitutione Martini in extrauagantibus de emptione, & vēdit. ibi, & pro qualibet marca annui cēsus decem, vndecim, tresdecim, & quatuordecim marcæ, aut plus, vel minus secundum temporis qualitatem, prout ipsi contrahentes tunc inter se cōuenerant, quæ repetuntur in extrauaganti Calisti, dicto tit. ibi, redditus, seu census vendentes pro singulis ex marcis huiusmodi ab eis qui census emerint certum competens pretium secundùm temporis qualitatem, prout ipsi vendentes, & ementes in contractibus, super his inter se firmauerint, & sic cōsuetudo pręfata vendendi, & emendi pro certo pretio, & pro certo censu sumpta est ex dictis extrauagantibus, quæ non fuerunt innouatæ à Pio V. & interueniente iusto pretio cum solēnitatibus de quibus in bulla Pij Papæ V. valet census constitutio, vt per Tiraquellum de retract. parte j. §. j. gl. 6. nu. 15. 17. 18. & 19. & in bulla Nicolai V. dicitur dummodo decimam partem nō excedat, & ad hoc est consilium Socin. 261. lib. 2.

51 Sed si † debitor census sit morosus in solutione cēsuum decursorum, & non solutorum; creditor census agere potest contra debitorem possessorio, intētando Saluianum interdictum, probando incumbentia in Saluiano, vt dixi in tract. de acquirēda poss. c. 13. & ad effectum, vt habita snīa in Saluiano creditor ponatur in possessione rei super qua census impositus est, & illam retinendi, & fructus ex ea percipiendi, donec & quousque creditor fuerit integrè satisfactus de censibus decursis, & non solutis, & hoc, quia ex dictis extrauagantibus Martini, & Calisti bona super quibus census impositus est, perpetuò obligata sunt creditori pro censu, & pecunia exbursata in contractu census, vt in bulla Martini ibi, bonis in ipso contractu tunc expressis ꝑ ipsius census annui ex solutione in perpetuū obligatis; quæ verba repetuntur in extrauaganti Calisti ibi, illa ex domibus, terris, quæ in huiusmodi contractibus expressi fuerint prædictorū solutione redditaum, & censuum efficaciter obligātes, & in bulla Pij Papæ V. dicitur, vbi res vendenda sit, volumus dominum census oībus alijs præferri, & in contractu census res super qua imponitur census spāliter obligatur, & pp istas hypothecas ꝓuenientes ex iure, & obligatione vendentium pro censibus datⁿ Saluianum interdictum, tam ꝯ vendentē q̄ eius hæredes, & tertios possessores, quia res semper transit cum onere, & hypotheca sua, Guido Papę q. 42. & 576. Couarruuias lib. 3. variarum resol. c. 7. nu. 6. & si cēsus impositus sit super pluribus corporibus, quæ peruenerunt ad manus plurium, tunc quilibet tenetur in solidū pro solutione census, l. Moschis. in princ. & ibi Bar. ff. de iure fisci, & Io. Lupus in tracta. de vsuris cōmentario secundo, nu. 68. sed si venditor, vel fideiussor est obligatus in forma Cameræ soluere census, poteris via exequutiua conueniri, prout placuerit emptori, & hoc iure vtimur in Vrbe, licèt etiam Saluianum interdictum intentari possit, vt dictum est, cōtra hæredes, & tertios possessores.

52 Præterea † census vendi p̄t super fructibus vineæ, vel agri, vt pro quadraginta scutis soluatur quolibet anno vna salma grani in ara, q̄ est valoris, & cōis extimationis computato vno anno cum alio trium, vel quatuor scutorum, licèt aliquando minus, aliqn̄ plus valeat, ppea computato vno anno cum alio, pōt valutari scutis quatuor pro qualibet salma grani, & sic emi pōt census super vinea trium cadorum, vel barilium vini ad vascā, vel in vindemia soluendi, & mensurādi pro pretio decē aureorum; quia cadus vini, seu musti ad vascā, vel in vindemia in Piceno est valoris, & cōis extimationis Iul. triū ꝑ quolibet cado, computato vno anno cum alio, licèt plus, & minus valeat: Romæ aliud dicerem, quia cadus vini ad vascam cōi extimatione nunc, & à viginti annis citra est valoris, & cōis extimationis iuliorū octo, vel nouem computato vno anno cum alio, & propterea verum pretiū dicti cadi Romani erit scutorū decē, quatuor cadorum erit verū pretiū scutorum quadraginta, quia debet pretium regulari sm̄ valorem cuiuslibet cadi, vel barilis vini, seu musti ad vascam, & hoc modo sunt liciti ꝯctus huiusmodi censuū super fructibus, Conradus de contractibus q. 79. conclus. 2. & moderni compilatores de vsus q. 21. nu. 215. Guido Papæ q. 516. nu. 2. dicit ꝙ debet interuenire iustum pretium sm̄ cōsuetudinem regionum, Francis. Marci q. 21. nu. 7. parte 2. qui infinitos allegat pro validitate censuum huiusmodi super fructibus, sed cautè agendi sunt, ne sint excessiui, & suspecti de vsura pp modicitatē pretij ipsius annui redditus, & ppea semper respectus hn̄dus est ad cōem valorē grani, & vini de tpe emptionis dicti census saltē per 10. annos ante, bene esset exprimere in ꝯctu emptionis dicti annui redditus ad fugiendū timorem vsurarū, & probationē postea faciēdam, & reductionē dicti annui redditus, quorū redductio cāret ab excessiuo ualore grani, vel vini postea subsecuto ex tpum mutatione, vt referūt decisum moderni cōpilatores de vsuris in senatu Parisiēsi, nu. 216. & se.

53 Dixi superius, ꝙ † si fructus scilicet granū, & vinum mensurandum, & consignandū est ad vascam tpe vindemiarū, vel in ara tpe recollectionis grani quia si eorum consignatio, & mēsuratio peteretur alio tpe, essent defalcandæ expēsæ factæ in recollectione, & portatione grani ad horreū, & vini ad vegetes, cùm fructus debeantur deductis expensis, & creditor teneatur mittere ad domum debitoris pro fructibus redditus, Bart. Bald. Paulus, & omnes in l. item illa. ff. de consti. pecu. Imola in l. cum filiusfamilias. §. fi. de verborum obligationibus; & quia in deferendis fructibus ex natura rei requiritur sumptus, & labor, & ideo creditor expēsis & periculo suis mittere debet pro dictis fructibus. l. j. §. licèt autem. ff. de pericu. & commodo rei venditæ, Paulus de Castro in dicta l. item illa. in fine principij, aliàs propter istud onus est facienda reductio census, quia etiam propter hoc erit excessiuus.

54 Et huiusmodi † census sunt formandi iuxta constitutionem felicis recordationis Pij Papæ Quinti de censibus, videlicet cū pacto redimendi perpetuò ad fauorem vēditoris, ad hoc, vt vēditor possit se liberare à solutione censuum, siue vsurarum, quæ facultas redimendi non potest tolli per pactum, nec per tempus, nec minus huic facultati renunciare potest venditor, vt dictum est supra; quia est de forma substantiali contractus census propter decretum irritans appositum in bulla Pij Quinti, vt supra, quia lex vbi requirit certam formam, seu solennitatem in aliquo actu, talis lex videtur tradere formam substantialem, cui renunciari non potest. Bartol. in l. vniuersa. C. de precibus Imperatori offerendis. Bald. in cap. j. qui successores teneantur. Guliel. Benedicti in cap. Raynutius. versi. in eodem testamento il primo. num. 24. extra de testa. & dixi in c. vt minorum. glossa octaua, nu. 208.

55 Immo † si fieret pactum, quòd venditor solum posset redimere census infra quatuor annos, & postea cēsus sit perpetuus, tale pactum non valet & facit contractum censum vsurarium, vt tenet Guido Papæ decis. 516. Anto. Florent. in summa titulo de vsuris cap. 2. §. 13. nume. 25. Syluester in summa versic. vsura 2. q. 15. Couarruuias in tractat. variarum resolutionum cap. 8. nu. 7. qui attestatur de obseruantiam Granatensi pretorio, & moderni compilatores de vsuris quæst. 50. nume. 352. plura arresta Senatus Parisiensis allegat, quòd tale pactum annullat cōtractum tanquàm vsurarium post Bald. consi. 487. lib. j. & consi. 114. lib. 3. Imol. consi. 25. Guido Papæ in tract. de contract. nume. 26. & singulari 477. Conrad. de contract. quæst. 74. conclus. 5. Alexand. consi. 54. lib. 6. partim quorum refert Ioan. Baptista Lupus in tract. de vsuris, commentario secundo nu. 69. licèt ipse teneat contrarium, ꝙ per dictum pactum non reddatur contractus iniustus, neque vsurarius, nec debere dictam pactionem reijci ab huiusmodi contractu, sed obseruari, dummodo interuenerit iustū pretiū, allegat Cōradum de contractibus quæstio. 83. conclusione octaua, & Sotum de iustitia & iure, libro 6. quæstione 5. articulo tertio, in tertia conclusione, sed dictis auctoribus non obstantibus, stante constitutione Pij V. de qua supra non videtur bene loqui; quia in ea dicitur non obstāte tempore immemorabili centum annorum, & non obstantibus pactis, directè aut indirectè talem facultatem auferentibus, quibuscunque verbis, aut clausulis concepta sint; & sequitur in dicta bulla, contractusque sub alia forma posthac celebrandos fœneratitios iudicamus, per quam clausulā Pius Quintus declarat contractus fœneratitios celebratos contra formam dictæ constitutionis, & ideo hodie est expeditum, maximè quia Pius sanctæ memoriæ amplectitur opinionem illorum, qui dicunt pactum præfatum non valere, & facere contractus censuum vsurarios, quàm opinionem amplector, & sequor, & tenere contrarium propter dictam constitutionem Pij Quinti, est valde periculosum.

56 Sequitur † in dicta constitutione alia particula, & illis propterea non obstantibus, quicquid vel expresè, vel tacitè contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, a Fisco volumus posse vendicari, & sic si aliquid contra prohibitiones dictæ bullæ tacitè, vel expresè detur, remittatur, aut dimittatur, a Fisco potest vendicari: exemplum potest poni in pecunia confessata non numerata in ipso contractu census coram notario, & testibus, non obstante quòd fateatur recepisse ante contractum, & renuntiet exceptioni non numeratæ pecuniæ, quo casu fatendo tacitè remittit, & renuntiando exceptioni non numeratæ pecuniæ expresè remittit: potest poni etiam exemplum in solutione census anticipatè facta, & in faciente aliqua pacta prohibita, vt sunt pacta morosum teneri ad interesse lucri cessantis, cambia, expensas, salaria, & quæ soluat morosus censuarius, & si fierent noui census, super censibus decursis, & non solutis, & si debitor soluat onera quæ debet soluere creditor, & si re perempta in parte, vel in totum, creditor exigat a debitore integrum censum, & si fecit pactum, quòd debitor non possit censum redimere, nisi per certum tempus, & illo elapso sit perpetuus, in istis omnibus casibus Fiscus potest vendicare datum, remissum, vel dimissum, ex quo contractus est vsurarius factus sub alia forma quàm sub dicta constitutione continetur, quia illa omnia in dicto contractu census sunt de illius substantia, & illa omissa contractus est vsurarius, vt dicitur in dicta bulla.

57 Et † cum maxima ratione factum est a dicto Sanctissimo Pōtifice, quia pecunia debet esse numerata coram notario, & testibus in ipso contractu, ad hoc vt sit certum pretium restituēdum, & vt sciatur, an venditio facta sit iusto pretio; quia ei qui dicit tantam pecuniam numerasse, probare debet tantam numerasse, lege ei qui. ff. de probatio. si pecunia est numerata probatur per instrumentum, & vlterius per testes ascriptos in instrumento; si pecunia non est numerata, probatur solum confessione partis, quæ confessio de recepto solet esse suspecta; & quia sumus in casu prohibito per Papam, quo casu durante causa prohibitionis, & suspicionis, non statur confessioni de recepto partis, sed aliunde probanda est numeratio pecuniarum, l. cum quis decedens §. codicillis. & §. Titia, & ibi Bartol. ff. de legat. tertio, Paulus, Barto. Bald. & omnes in lege per diuersas. C. mandati. Bald. in l. rogasti. § si tibi. col. 2. & ibi Purpu. nu. 39. & seq. ff. si certum petatur. & nihilominus noluit Sanctissimus Pōtifex, ut si fierent contractus censuum non numerata pecunia, quòd creditor perdat pecuniam remissam, & datam tacitè, vel expresè, & applicatur Fisco, & sic dicendum de omnibus aliis in constitutione prohibitis, & ob id quòd creditor contrahens forma non seruata non posset sortem repetere, si Fiscus instar pro illius vendicatione, etiam debitore contradicente, & ideo non faciunt quæ dicit Tiraquell. de retractu parte secunda, ad finem quæstio. 28. numero 148. & seq. & Ioan. Baptista Lupus de usuris, commentario 2. numero 90. sed quæ dicunt compilatores de vsuris numero 157. vide etiam supra num. 21.

58 Præterea † Pius sanctæ memoriæ in dicta constitutione ordinauit, quòd dicta forma non solum seruetur in contractibus faciendis post constitutionem, sed in aliis factis antea, postea tamen venditis; nam in instrumento venditionis census, idest quando census constitutus transfertur de persona ad personā pro eodemmet pretio seruanda est forma dictæ constitutionis, & si non seruetur translatio, & venditio est vitiosa, & subiacet dictæ constitutioni in omnibus eius partibus.

59 Non † omitto quòd in hac constitutione Pij Papæ Quinti declarantur omnes contractus censuum vsurarij celebrati nō seruata forma præfatæ constitutionis, vt dictum est, adeo quòd contractus huiusmodi per iudicis sententiam seruatis seruandis latam confirmari non possunt; quia sententia esset nulla ipso iure tanquàm lata contra casus legis prohibentis fieri contractus census sub alia forma, l. non dubium. C. de legibus, vbi textus dicit, quòd sufficit legem prohibere, Aymo consil. 170. in fine: quare hodie non faciunt quæ dicunt Doctores relati per Tiraquell. in tractatu retract. parte 2. §. 1. glossa secunda, nu. 30. & Ioan. Baptistam Lupum in tract. de vsur. commentario 2. numero 91. & multis sequentibus vsque ad finem. §. quia habemus legem certam, quæ lex seruanda est, non opiniones Doctorum.

60 Annui † redditus, vel census, an inter immobilia computentur, & Abbas in capitulo nulli. 3. versiculo quid autem, de rebus Eccles. non alien. tenet quòd ex propria ipsorum censuum natura, nec immobiles esse, nec mobiles, sed tertiam quandam speciem constituere, quem sequitur Alex. in additione ad Bart. in l. mouentium. ff. de verbo. signi. quos refert Tiraquel. de retractu libr. 1. § 1. glossa 6. numero 3. sed inter immobilia annui redditus connumerantur à iure, & propterea ijdem retineri non possunt à Fratribus Sancti Francisci, dicit textus in clem. exiui de Paradiso. colum. 7. §. cumque annui redditus, de verbo. sign. & Bart. in l. iubemus nulli. in fine, C. de sacrosan. Eccles. vbi Bal. & alij, Tiraquel. de retract. parte 1. §. 1. gloss. 6. num. 4. & nume. 5. tenet, quòd Fratres Prædicatores sunt īcapaces redditaum annuorum, aliqua dicunt moderni compilatores numero 273. in tractatu de vsuris, Anton. Gabriell. in titulo de verborum significat. conclusione octaua ponit regulam cum limitationibus.

61 Ea propter † qui habent annuos census, vel redditus excusantur à satisdatione, quæ solet peti ab illis qui de fuga suspecti sunt; nam possessor rerum immobilium ad satisdandum compelli non potest, lege sciendum. ff. qui satisd. cogant. vbi Bartol. Bald. Alber. & cæteri omnes, Tiraquell. latè in d. gl. 6. de retract. nu. 6.

62 Et ideo † minor non potest hos census alienare sine decreto iudicis, & auctoritate tutoris, vel curatoris, Bald. consilio. 548. lib. 5. Barba. consil. 22. colum. 2. lib. 3. Bertrand. consilio 283. col. 1. libro. 3. Tiraquell. in dicta glossa 6. numer. 6. versiculo minorem, compilatores moderni de vsur. quæst. 37. numero 274. versiculo igitur vsque ad finem numeri vbi ampliat, & numero 274. declarat posse constitui sine decreto hos annuos redditus, si redundet in vtilitatem minoris constitutio census per text. in l. quid. §. consequitur, de contraria act. tut. & vide quæ dixi in tract. de tutore, capitulo 27. numer. 27. & multis seq. & nume. 33.

63 Nec † Ciuitas potest censuum super bonis Ciuitatis constituere, aut vendere sine solennitatibus quæ in vēditione rerum immobilium Ciuitatis requiruntur, iuxta l. fin. C. de venden. rebus Ciuitatis lib. 11. & ibi Barto. & Ioan. de Platea, Tiraquell. in dicta gloss. 6. num. 6. versic. sicuti requisita in alienatione bonorum Ciuitatis, posui in capitulo vt minorum. constit. Aegidiā. gloss. 6. num. 31. & seq. vide Follerium in praxi censuali, nume. 36. fol. 164. & seq.

64 Idem † dicendum est in Ecclesia, per textum in dicta l. iubemus nulli. C. de sacrosan. Eccles. vbi Doctores, & Dominic. in capitulo 2. colum. 3. versiculo de redditibus, de rebus Eccles. non alien. libro 6. & Tiraquell. in d. 6. glossa, numero 6. versicu. nec annuos quoque, ratio est: quia qui non potest vendere res immobiles sine solennitate, hos annuos redditus vendere non potest, Bald. in c. ad audientiam. il 2. col. 2. ver. in gl. 1. de rescrip. & Tiraquell. vbi supra.

65 Dixi supra numero 51. quòd † intentari potest Saluianum interdictum pro consecutione censuum decursorum, & non solutorum, qui Arreragia in Francia nuncupantur, vt dicit Tiraquell. de retractu, parte 1. §. primo, glossa 6. numero 10. tamē ibi numero 12. dubitat, an possit super annuo redditu intentari possessorium, allegat plures Doctores, ad quos se remittit, sed vltra eum vide supra hoc tractatu capitulo 8. numero 8. & 9. Puteus decis. 418. libro secundo, sed mihi placet quæ dixi supradicto numero 51. in hac quæstione, & à sententia lata in causa census quando agitur possorio non datur appellatio, Afflictus decis. 395. numero. 8. Decius consil. 136. Ripa in l. fin. numero 4. C. quorum bono.

66 Sed † an debitores cēsuum possint cogere illorum emptores, vel creditores, vt pro eis capiant in solutum aliquem fundum. & Tiraquel. in dicta 6. glossa numero 20. & 21. plures adducit tenentes posse cogi emptorem, & plures contrarium tenentes: mihi verò videtur, quòd non possit cogi per ea quæ dicuntur in bulla Pij Papę Quinti, de qua supra numero 32. quia dicitur in ea, si ipse emptor vult emere præfertur omnibus, ergo à contrario sensu si non vult emere cogi non potest in solutum capere, quæ datio in solutum est similis emptioni, & venditioni.

67 Potest † etiam hic annecti quæstio valde necessaria, puta si emptor census, vel redditus stetit per triginta annos, ꝙ nō exegit à venditore annuum redditum, an spatio triginta annorū hæc annui census præstatio præscripta sit, & non præscribitur hæc annua præstatio, quia in his promissionibus, vel legatis, vel alijs

alijs obligationibus, quæ dationes per singulos annos, vel menses continent, non à principio talis obligationis, sed ab initio cuiuscūq; anni, vel mensis computatur præscriptio, dicit textus in l. cum notissimi, C. de præscriptione triginta vel quadraginta annorum, videlicet ab initio temporis quo cessatum est, vt declarat ibi glossa, quam ibi sequuntur Bart. Bal. & alij, & ideo præscriptiones annuę pręstationis tot sunt, quot anni præscripti sunt spatio triginta, vel quadraginta annorū: nam quęlibet annua præstatio indiget sua præscriptione triginta, vel quadraginta annorum, Balbus de præscrip. parte quarta, quartę partis principalis, q. 4. Aymo de antiquit. tempo. parte 3. n. 180. & seq. Gigas de pension. q. 83. & 84. moderni compilatores de vsuris q. 19. nu. 201. & seq. Guido Papæ quæst. 406. & Boerius dec. 336. per totum, & in fine dicit, ꝙ tollitur centenaria præscriptione hæc annua præstatio, quam conclusionem repręhendit Aymo in d. 4. parte de antiq. tempor. nu. 180. ver. sed aduerte.

68 Et † quia supra nu. 25. & 26. diximus, ꝙ res super qua census imponitur perpetuò obligata remaneat ex legis dispositione, & si contingat debitorem census, vel venditorem deficere in bonis, an isto casu respectu emptoris sit necessaria excussio, & videtur dicendum ꝙ ista res particularis super qua census est impositus specialiter obligata existat ex legis, seu extrauagantium huiusmodi dispositione, & non videtur isto casu necessaria excussio, vt dicit Bal. in rub. C. de his quæ in fraud. cred. & Negusan. de pignor. parte octaua membro primo nu. 21. Ant. Gabriell. de fideiussor conclus. prima nu. 75. limit. 20.

69 In bulla Pij Papæ V. dicitur † ꝙ re in totum, vel pro parte perempta, vel reddita infructuosa in totum, vel pro parte, ad ratā emptoris infructuosa effici voluit, vt dictum est s̃. n. 25. quia qñ res perit emptori census perire debet, vtputa si ager terræ motu corruat, vt non sit amplius ager, damno domini esse, & conductor non tenetur ad fructus, quia oportet agrum præstari conductori, vt frui possit, dicit textus in l. ex conducto §. si vis tempestatis, & §. si labes ff. locati, in fine, & in hoc casu peremptionis rei est locus bullæ Pij Quinti, quia ager super quo census est impositus, frui non potest per venditorem, & si vēditor non habet fructus ex agro, censum soluere non tenetur.

70 Res † etiam redditur infructuosa siluę tempestatis, vel alio cęli vitio accidissent damna in vno anno, si in alijs annis damna illius anni non non fuerunt in fructibus recompensata, debet de dicto anno ratio damni præfati haberi in conductione fructuum, l. licèt C. locati, & simili modo si à locustis damnum datum sit, fructus sequentis temporis damna illius anni resarciet. l. excepto C. eodem titulo locati, & l. ex cōducto. § fin. ff. locati, nam licèt ex casu fortuito modicum damnum habuerit colonus æquo animo ferre debet, quia non aufertur immodicum lucrum sequentium annorum, l. si merces §. vis maior ff. locati, quia quando fit remissio damni colono ob sterilitatem: si sequentibus annis contingat vbertas, nihil nocet domino remissio vnius anni; quia in alijs annis vberibus dictam pensionem remissam exigere potest, etiam ꝙ fuerit vltimus annus sterilis, in quo non fit remissio, si anni præcedentes vberes fuerunt, l. ex conducto. §. Papinianus., aliàs est lex quę incipit, si vno anno ff. locati.

71 In † colono verò partiario damnum, & lucrum cum domino partitur, l. si merces §. vis maior, ver. alioquin, vbi Bart. not. 3. ff. locati, & gl. in l. si apes. §. item. ff. de furt. & in hoc casu mihi videtur, ꝙ sit venditor census super aliquo fundo, nam si vendit decem annui census, super fructibus dicti fundi, super quo fuit sterilitas vnius anni, ex quo vberiores fructus illius fundi percepit emptor in illo, & alijs annis, non potest remissionem petere, prout non petit colonus partiarius propter ius societatis quod habet colonus partiarius in fundo, & ita propter ius quod habet uenditor in dicto fundo, super quo census impositus est, in contractu census non habet locum remissio propter sterilitatem unius anni, quia non venditur fundus iusto pretio, sed venditur census super fructibus dicti fundi, & sic remanet possessio fundi penès uenditorem census, & licèt de fructibus soluat census, tamen remanent maiores penès eum, & ideo debet esse res, super qua imponitur census, fructuosa de sui natura, ut dicitur in bulla Pij Quinti: si uerò dictus fundus efficiatur ex aliquo accidenti per plures, & plures annos infructuosus, tunc efficitur pro rata infructuosus emptori census, & quanta sit ista rata, dico quòd est arbitraria cuicunque iudici, ad quem si casus occurrat, me remitto.

SVMMARIVM.

1 *Litis contestatio apud Iurisconsultos qualiter fiebat.*
Status causæ ex litis contestatione iudex cognoscit. ibid.
Respondens positionibus non contestatur litem. ibid. ad finem.
Litis contestatio fit ex narratione actoris in libello, & ex negatione rei ad partem libelli, licèt aliam partem fateatur, secundùm stylum Rotæ.
3 *Litis contestatio fit negando narrata, prout narrantur, etiam quòd non dicat animo litem contestandi.*
4 *Litis contestationi non potest renuntiari.*
5 *Litis contestationem non impedit exceptio peremptoria, vel defensionis, sed bene exceptio litis finitæ. ibi.*
6 *Litis contestationem non impedit exceptio peremptoria.*
7 *Nullitatis exceptio impedit litis contestationem.*
8 *Compromissi exceptio an impediat litis contestationem.*
9 *Clausula summariè simpliciter, & de plano non requirit litis contestationē.*
Litis contestatio in Vrbe qualiter fiat. ibid.
10 *Confessione libelli non contestatur lis, nisi adsit in confessione negatio.*
11 *Litis contestatio facta cum vno, non prodest duobus.*
12 *Contumacia contestatur lis.*
Cōtumacia quis ponitur in possessione bonorum petitorum, recuperatur possessio infra annum data cautione, ibi.
13 *A tertio non nominato in libello an contestetur lis.*
14 *Lis non contestatur in causa appellationis.*
15 *Lis non contestatur, quando agitur ad declarationem pœnæ in Canone contentæ.*
16 *Lis non contestatur, quando agitur super nullitate sententiæ patentis ex actis.*
17 *Item quando agitur possessorio beneficij.*
18 *Nec in restitutione in integrum ad appellandum.*
19 *Testes nulliter examinantur lite non contestata. fallit in tribus casib. nu. 20.*
21 *Summariæ sunt causæ in prouincia ex constitutione.*
22 *Lis quando habeatur pro contestata in Prouincia ex dicta constitutione.*
23 *Lis habetur pro contestata in summarijs, quando dantur articuli.*
24 *Fructus qui debentur lite contestata, quando debeantur ex non contestata.*
25 *Malafides qualiter probetur.*
26 *Malafides quid sit.*
Malafides facte qualiter probetur. ibid.
27 *Bonafides ex ignorantia probatur.*
28 *Violentus spoliator tenetur ad fructus à die spolij citra.*
29 *In interdictis habetur ratio fructuum à die spolij.*
30 *Intrusus tenetur ad fructus à die intrusionis.*
31 *Fructus qui debentur post litem contestatam, an debeantur vbi non contestatur lis, ex eo quia causa est summaria.*

De litis contestatione. CAP. XIX.

1 Quoniam † post litem contestatam veniūt fructus, omnis causa, vsuræ, & damna, & interesse; hic videtur locus aliquid pro declaratione litis cōtestatæ dicere, tam de tempore Iurisconsultorum, quàm ante clem. sæpe. de verborum significa. & antequàm vsu recipiatur, quàm postea vsque ad hæc tempora.

2 Et † litis contestatio tempore Iurisconsultorum fiebat post narrationem propositam per actorem, & contradictionem obiectam per reum in quocunque iudicio, etiam apud arbitros, l. rem non nouam §. patroni. C. de iudicijs, sed hæc narratio non intelligebatur de prima postulatione, & æditionis actione, sed de narratione, per quam iudex negotij causam audire cępe rit, idest, vt cognosceret iudex, in quo status causæ consistat, qui status ex narratione propositæ actionis, & ex responsione sequuta colligitur; quia litis contestatio nihil aliud dicere vult, nisi ꝙ litigatores ponant ante oculos iudicis in quo lis cōsistat, quod fit per narrationem propositam, & sequutam responsionem, & tunc iudex incipit intelligere statum causæ, & in quo difficultas negotij consistat, ideo Iurisconsulti, & Imperatores fecerūt titulum de actionibus, ex quo sumant actores formulam actionis proponendæ, & titulum de exceptionibus, ex quo rei formulam contradictionis faciendæ sumant, & titulos de replicationibus pro actore, & de duplicationibus pro reo, ad hoc, vt vnusquisque melius suam intentionem confirmare possit: & hinc status causæ cognoscitur, & ex narratione, & negatione fit litis contestatio, non autem per dationem positionum, & responsionem subsequutam, vt in c. j. de lit. contesta. ubi ꝙ per petitionem in iure propositam, & responsionem sequutam fiat litis contestatio, facit etiam cap. dudum. il. 2. §. licet autem. de elect. & d. l. j. de litis contestatione, & ideo petitio actoris narratione facti, cum iuris conclusione, & responsio rei facti & iuris, negationem continere debet, l. 1. C. de iuramen. calum. in principio, ibi. exercere certamina, nisi post narrationem, & responsione, & tunc lis contestatur, & ad hoc fiendum quanto citius certus terminus, & forma datur ab Imperatore in authen. de exhibendo & introducen. reis. §. illud quoque, & in authen. de exequutoribus, in princip. & ibi glossæ.

3 Sed hæc † forma ita exquisita non seruabatur tempore æditę clement. sæpe. de verborum significationibus, vt patebit in infrascriptis decisionibus Rotę, cum per dictam clementin. fit penitus sublata forma litis contestationis antiquę, cum procedatur in multis causis summariè, iuxta formam dictę clementin. dispositio- Sed quãdo nō procedebatur iuxta dictę clementin. dispositionem, ut in casu decis. sexta, de litis contestation. in nouis, in qua actor dat libellum, reus in parte negat libellum, & in parte fatetur, Rota tenet, quod etiam absente actore est facta litis contestatio; quia actor instans, & perseuerans in sua

sua petitione animo litigandi, & reus negans in parte, ostendit etiam animum litigandi, ex quo simultaneo consensu litigandi contestatur lis, allegat dictum c. primo, de litis contestatione, & alia supradicta iura.

3 Et † si reus respōdendo libello negat narrata, prout narrantur, & petita fieri non debere, etiam si non adderet animo litis cōtestandæ erit contestata lis; quia supradicta iura hoc non requirunt; quia quis verbo non exprimit, quod in mente non cogitat. l. in ambiguo. ff. de supell. leg. Rot. decis. secunda, de lit. contest. in no. vbi additio, & decis. 12. in antiq. de lit. contest. Pur pur. consil. 144. nume. 11. lib. primo, quia reus per negationem videtur se obligasse ad prosequutionem litis. Quod tamē non procedit, quotiens in loco iudicij consuetudine, vel statuto requiratur animus negantis ad contestandum litem, Soc. in trac. regularum, reg. 241.

4 Et † in causis, in quibus ordo iuris requiritur, partes contestationi litis renuntiare non possunt, cum sit exordium substantiale iudicij, non solum in fauorem iuris priuati, puta partium, sed iuris publici, & iudicis introductum, cui partes renuntiare non possunt, Rota decis. 4. de lit. contest. in no.

5 Exceptio † peremptoria, seu defensionis non impedit, nec retardat litis contestationem. c. j. de lit. contest. in 6. Et exceptio peremptoria est illa, quæ intentionem agentis perimit, vt pactū de non petendo perpetuò, exceptio doli mali, & iuramentum de non accusando, vel non agendo. l. prima, & 4. ff. de except. & c. veniēs. de accus. & no. in prima glossa dicti c. j. Exceptio verò defensionis est exceptio solutionis, glossa in dicto c. primo, & Rota decis. prima, eod. tit. in aut. & ꝙ super exceptionibus non contestetur lis. Decius in c. per tuas. nu. 6. de appellat. Sed bene impedit litis contestationem res iudicata, res transacta, & res finita, vt dicitur in textu d. c. j. in 6. vbi glo. & ideo præceptum de soluendo impedit litis contestationem sicut res iudicata, Rota decis. 7. de lit. cont. in ant.

6 Et † propter hoc, per exceptionem peremptoriam oppositam per reum libello actoris non censetur facta litis contestatio, & ideo ea non obstante litis contestatio fieri debet. c. fi. de lit. contest. libro 6. & ibi glo. in verbo facta, quia reus excipiens quærit repellere actorem exceptione, cum non habeat animū litigandi, & ideo cogitur, non obstante exceptione peremptoria, contestari litem.

7 Nullitatis † exceptio impedit litis contestationem, & ideo potest ante litem contestatam opponi. Rota decis. secunda, de lit. contest. in ant.

8 Compromissi † exceptio an impediat litis contestationem, Rota decis. 11. eodem tit. in ant. facit quandam distinctionèm, quam vide.

9 Sed † si causa à Papa summariè committitur iuxta formam clem. sępe. de verb. sign. commissa intelligitur, vt iudex procedat etiam sine libello; quia tunc necessario non requiritur, nec minus litis contestatio, ut dicitur in dicta clem. sępè, & ex quo in Romana Curia apud iudices Ecclesiasticos, vel ex facultatibus, vel commissionibus omnes causæ summariæ sunt, nō contestatur amplius formiter lis, cum per exceptionem generalia contra verbo, saluo iure &c. lis habeatur pro contestata, & sententia fertur ex prosequutis, & probatis, & petitio in Rota fit in termino petitionis sententiæ ex stylo, & obseruantia Curię, & est valde vtile ad fugiendas protelationes litium super litis contestatione, & similibus.

10 Nam † qñ pars fatetur simpliciter contenta in libello esse vera, non contestatur lis hac responsione, secus si non fatetē simpliciter, sed aliquam contradictionem annexam opponeret; tunc propter illam contradictionem est facta litis contestatio, Rota Bisig. decis. j. de litis contest. in antiquioribus.

11 Et si † sunt duo litigantes ex parte vna, & facta sit litis contestatio cum vno per actorem, non cum alio, non sufficit contra ambos, Aegid. decis. 278. & 282.

12 Ex † contumacia an inducatur litis contestatio, dubiū est, & Bart. in l. absentem. ff. de pœnis, distinguit in ciuilibus, & criminalibus, Socin. in c. olim inter, nu. 89. vt lit. non contest. Alex. consi. 100. col. j. lib. 5. Tiraquell. de retract. §. 15. glo. 2. nu. 5. & 6. ꝙ ob contumaciam habebitur lis pro contestata, Rota Bisig. decis. fin. de litis contest. in antiquioribus, & ob contumaciam rei actor ponitur in possessione rerum petitarum etiā lite nō contestata. c. 3. & c. fin. §. fin. vt lit. non contest. quando agitur reali actione; sed consulitur ibi contumaci, si comparet infra annū, vt data cautione recuperet possessionē, & hinc est, ꝙ condemnati in pœnam capitis in contumaciam infra annum possunt comparere in carceribus, & se defendere, sine alia Papæ, vel Legati concessione, post annum non admittuntur ex dispositione constitutionum Pij Papæ IIII. & Pij Papæ V.

13 Tertius † verò non nominatus in libello, an possit litem cō testari, ponit Marianus Soc. in rub. de lit. contest. nu. 4.

14 Non † cōtestatur lis in causa appellationis, si in prima instantia ꝯtestata fuit, aliàs contestari debet, Rota decis. 2. de litis contest. in no. & in vna lite vna litis contestatio sufficit. Rota decis. fin. nu. 2. eo. ti. Aegid. decis. 697. dicit, quòd non tenetur iterum contestari litem, nisi velit auditor secundæ instantiæ, Decius in c. per tuas. nu. 1. 4. 5. & 8. de appellat. & Rota decis. 3. 5. & 9. de litis contest. in anti. Socin. in tract. regularum, reg. 239. fallentia 1. Francis. Marci decis. 1184. nu. 23. parte 1.

15 Nec † requiritur litis contestatio, quando quis petitur declarari in pœnas canonis latæ sententię, vel alterius bullæ Apostolicæ, quia tunc nihil adiudicari petitur, vel auferri, sed petitur exequutio sententiæ excommunicationis latæ in Canone, vel in bullis, & tunc proceditur summariè, Rota deci. 3. de litis contest in nouis, reprobato in hoc speculatore.

16 Nec † est necessaria litis contestatio, quando agitur de nullitate sententiæ patentis ex actis; quia in notorijs non seruatur iuris ordo. Rota decis. 5. de lit. contest. in nouis, Aegid. dec. 316. dicit, ꝙ quando nullitas prouenit extra acta causæ, tunc requiri litis contestationem, vel quādo principaliter agitur super nullitate, secus si incidenter, Decius in c. per tuas. n. 13. & seq. de appellat. vide etiam Socin. in tract. reg. regula 239.

17 Nec † requiritur in possessorio causæ beneficialis, Rota dec. 4. de lit. contest. in ant. Afflict. dec. 283. n. 4.

18 Nec † in restitutione in integrum ad appellandum requiritur, Rota dec. 6. de lit. contest. in ant. aliàs si à diffinitiua requiritur litis contestatio. c. 2. vt lit. non cont. ali às fallētias ponit Socin. in d. tractat. reg. reg. 239. 240. 241. 242. & 243.

19 Testes † lite non contestata recipi non debent, c. j. & c. accedens, vt lit. non contest. & hæc est regula, vt in cap. quoniam. d. titulo in 6.

20 Fallit † quando timetur de morte, vel absentia testium, vt d. c. quoniam. in prin. secūdò fallit in causa matrimoniali, & spirituali, propter periculum adulterij, & peccati, d. c. quoniā. §. porrò, vel quando est facienda inquisitio excessuum, vel testium publicatio, d. c. quoniam §. sicut. in 6.

21 Causæ † verò in prouincia ex ꝯstitutione 16. lib. 5. pendentes coram Præside, & illius auditoribus, sunt summariæ, quia dicitur in constitutione, summariè, de plano, sine strepitu, & figura iudicij, vt in d. clem. sæpe. de ver. sig. & propterea non requiritur formalis contestatio litis, quæ solum requiritur in causis nō summariè tractandis, Purpur. cons. 291. nu. 1. lib. 1. & est regulare quòd in summarijs non requiritur litis contestatio. Francisc. Marc. q. 717. parte 1. n. 1.

22 Sed † in dicta constitutione datur forma sequens, videlicet ꝙ producto libello, & copia dāda reo, reus habet terminum duorum dierum ad excipiendum, & producendum exceptiones, & datis exceptionibus cum copia danda, vel oblata actori; actor habet terminum ad primam iuris a die datæ, vel oblatæ copiæ ad replicandum, & producendum replicationes, & oblata copia ipsarum, similiter reus habet terminū duorum dierum ad duplicandum, & prædictis factis, & legitimatis personis habeatur perinde, ac si lis fuisset contestata, & sic præmissa forma seruit pro contestatione litis, præter id quod iudex, vel partes declarent litem esse contestatam, & hæc forma est sumpta ex corpore iuris, vt dictum est supra nu. 1. dum diximus de actione, exceptione, replicatione, & duplicatione.

23 Et † vlterius in istis iudicijs summarijs habetur lis pro contestata quando tractari incipit de meritis causæ, per dationem articulorum, glossa in cap. primo, in verbo absentia. de elect. in 6. Francis Marci decis. 717.

24 Fructus † vsuræ, damna, & interesse, quæ post litem contestatam debentur, etiam lite incepta per citationem, & non contestatam, & aliquando ante litem inceptam debentur, l. sed & si lege. §. si ante. ff. de rei vend. vbi dicitur, ꝙ post litem contestatam omnes incipiunt malæ fidei possessores esse, post cōtrouersiam motam omnes possessores pares fiunt, & quasi prędones tenentur, nam cępit scire reus rem ad se non pertinentem possidere, prædo vero tenetur doli ante litē cōtestatam, & hic vocatur dolus præteritus, & in l. certum. C. de rei vendi. dicitur, ꝙ malæ fidei possessor debet omnes fructus cum ipsa re præstare, bonæ fidei extantes, post litis contestationem vniuersos, & ista lex non videtur cōtra dictum §. si ante. quia dicit, ꝙ malę fidei possessor tenetur restituere rem cum fructibus, & possessor malæ fidei efficitur post citationem, & motam controuersiā, vt dicto §. si ante, & ex dicto §. si ante. declaratur d. l. certum, & ad hoc facit textus in l. fructus. ff. de rei vendic. ibi si nudæ proprietatis dominus petierit, & eo tempore ratio fructuum habebitur, & sic à die petitionis, & denuntiationis, seu citationis, vt in l. si fundum. C. de rei vēdicatio. ibi. per denuntiationem admonentibus tam fundum, quàm fructus, quos cum mala fide percepisse fuerit probatum † quæ mala fides denuntiatione ꝓbatur, Bart. in l. naturaliter nu. 9. ff. de vsucapionibus, quia qui malam fidem allegat, illam probare debet, Rebuff. in l. bonæ fidei 110. ff. de verb. sig. cart. 619. & quibus modis probetur, & detegatur mala fides, latè explicat Menoch. de arbit. iud. lib. 2. centuria 3. casu 22. in quatuordecim casibus, & qui contractus malę fidei existant, declarat Rebuff. in dicta l. bonæ fidei. cart. 616.

25

26 Mala fides † nihil aliud est, quàm conscientia, siue scientia rei alienæ, cap. si virgo, & glossa 34. quæst. 2. & Abbas in c. consultationibus. de iure patron. & quòd scientia inducat malam fidem, est glossa in l. 1. C. de his quibus, vt indign. in uerbo sciẽtes, & Balbus in repetitione l. Celsus parte tertia, num. 21. & in tractat. præscript. in secunda parte tertiæ partis principalis q. 3. nu. 1. & seq. ubi dicit, ꝙ mala fides duplex est, vera scilicet, quæ ex sciẽtia certa rei alienæ resultat: & ficta, quæ prouenit ex persona alterius, vtputa auctoris, prout etiam ficta dicitur mala fides, quæ resultat ex lite, vel litis contestatione, Bar. in l. illud. ff. de petit. hæred. & per Baldum in d. 3. q. nu. 3. & 4.

27 Bona fides † ex ignorantia ementis, vel contrahentis resultat, l. bonæfidei 110. ff. de uer. sig. ubi Rebuff. congerit ferè omnes casus bonæfidei, & eius frases cart. 615. & seq.

28 Violentus † spoliator tenetur fructus restituere à die spolij, & citra, l. 1. §. ex die ff. de ui, & ui armata c. grauis. de restit. spol.

29 In † interdictis habetur ratio fructuum ab eo die, quo præpo sita sunt interdicta, non retro, l. 3. ff. de interd.

30 In † intruso propter decretum regressus, uel simile, quod inficit titulum, & possessionem à die intrusionis, & citra, Rota decis. 5. de resti. spo. & dixi alibi.

31 Et sic † dicendum est circa fructus, & interesse, quæ debẽtur post litem contestatam in omnibus curijs, in quibus uigore statutorum habetur lis pro contestata post seruatam certam formam, prout in cõstitutione præfata, & de qua dictum est supra, aliàs si non sit dicta forma seruata, ego ualde dubito, quia forma dat esse rei, & quicquid factum est forma non seruata, nullum est, ut dixi in c. ut minorum. Constitutionem Aegidianarum, gl. 6. nu. 172. & quod nullum est, non præstat impedimentum, Regula non præstat. de reg. iur. lib. 6. quare ut aliquid operetur iudicium motum in casibus, in quibus fructus, & interesse non debentur, nisi post litem contestatam, ut patroni causarum animaduertant formam dictæ constitutionis seruare, ad hoc, ut lis habeatur pro contestata, & fructus, damna, & interesse debeantur post litem motam, & quę habetur pro contestata seruata forma dictæ constitutionis.

SVMMARIVM.

1 Iudex in hoc in iudicio est ille, in cuius iurisdictione res sita est.
2 Iudex competens est, in cuius territorio personæ possidenti vis facta est.
3 Iudex competens in beneficialibus est Episcopus in hoc iudicio ex concilio Tridentino, licèt in aliquibus locis laici sint.
4 Iudex Ecclesiasticus cum laico est competens, quando occupat laicus rem Ecclesiæ.
5 Iudex competens super turbatione rei feudalis, quis sit.
6 Iudex suppremus est competens, quando quis turbatur super iure pascendi consistente in alieno territorio, cum quis turbatur.
7 Iudex in hoc iudicio non debet possessoribus prohibere, ne accedant ad loca possessa ante declarationem iudicialem.
8 Mandatum de manutenendo concedi non solet, nisi parte citata.
9 Cumulationem cum petitorio non impedit iudicium retinendæ.
10 Iudicium possessorium duplex, aliud summarium, aliud plenarium.
11 Iudicium possessorium summarium est, quando vtraque pars possidere prætendit de præsenti.
12 Summarium dicitur possessorium retinendæ, quia summariè proceditur.
13 Iudicium vti possidetis est personale in rem scriptum.
14 Litis contestatio in hoc iudicio requiritur, quando agitur, quis perpetuò possidere debeat.
15 Iudicis officium quando intentatur, non debet lis contestari.
16 Procurator nomine domini potest iudiciũ mouere, quãdo turbatur dominus.
17 Terminus actori præfigi potest ad agendum in hoc iudicio.
18 Iudicis officiũ imploratur, quando partes quærunt possessionẽ armis tueri.
19 Iudicis officium conceditur illi qui possidet quouis modo.
20 Iudicis officiũ cõtra turbantem respectu iniuriæ, & damnorũ, & interesse.
21 Iudicis officiũ implorare potest qui dubitat, ne in possessione molestetur, vel offendatur in persona.
22 Sequestrum in hoc iudicio quando fiat.
23 Sequestrum fit hæreditate iacente, & timetur probabiliter, ne partes deueniant ad arma.
24 Sequestrum fit, quando duo eodem tempore prætendunt possidere.
25 Sequestrum datur quando incertum est quis possideat.

De Iudice, Iudicio, & Iudicis officio. Cap. XX.

1 Iudex † in hoc iudicio retinendæ, ille est, in cuius territorio res super qua turbatio fit sita est, l. 1. ff. ubi de possessione agi oportet.

2 Est † etiam iudex competens ille, in cuius territorio personæ possidenti uis facta est, c. sanè. de foro compet. ubi Socin. nu. 4. Menoch. de retinenda, remedio. 3. nu. 316. & seq.

3 In † beneficialibus, uel rebus Ecclesiasticis, si cleric' turbatur uel à clerico, uel à laico, iudex cõpetẽs est Episcopus in prima ĩstãtia in qualibet diœcesi; quia clerici nõ possunt conueniri, vel alios cõuenire in rebus Ecclesiasticis, nisi coram iudice Ecclesiastico, vt toto titulo de foro competenti extra, & hodie in concilio Tridentino est decisum sessione 24. cap. 20. de reformatione, vbi statuitur, ꝙ omnes causæ ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinẽtes etiam si beneficiales coram ordinariis locorum cognoscantur duntaxat, & sessione 25. cap. 3. ad finem versi. ne fas autem sit, prohibet magistratibus sacularibus, ne impediant iudices ecclesiasticos procedere super causis concernentibus forum Ecclesiasticum, vel beneficiales contra quoslibet, quod concilium Tridẽtinum approbatũ à Sede Apostolica, & ab omnibus Principibus Christianis vbique locorum seruari debet, & Principes seculares curare, vt in eorũ dominiis, statibus, & Regnis inuiolabiliter obseruetur, si cupiunt iram Dei placare, & eorum Regna, & status pacificè regere, & vti frui; nam in dicto concilio contra impedientes iudices Ecclesiasticos vti eorum officio censuræ Ecclesiasticę fulminatæ sunt, quæ separant inobedientes ab Ecclesia Dei, vnde hodie non faciunt, quæ dicit Menochius de iudicibus secularibus, cum quis turbatur in possessione beneficij in Gallijs, vel aliis locis ꝙ iudex competens est iudex laicus, in dicto 3. remedio de retinenda à nu. 323. vsque ad num. 361. etiam quòd non opponatur iudicis incompetentia, ut num. 343. Anch. consi. 98. Aymo consi. 258. nu. 4.

4 Et † non solum iudex Ecclesiasticus est competens quando agitur de re Ecclesiastica, sed etiam quando agitur contra laicum super qualibet re, quæ fuit à laico occupata de bonis Ecclesiæ. c. cum sit generale. de foro competenti, vbi Doctores, Lapus allegat. 66. Menoch. in d. 3. remedio, nu. 361. & seq.

5 Quis † sit iudex competens, cùm fit turbatio super re feudali, vide Menoch. in d. 3. remedio. nu. 376. q. 54. per totum.

6 Possidẽs † in alieno territorio ius pascendi, vel aliquid aliud à iudice supremo domini illius territorij, tanquàm competenti manuteneri debet, Capicius decis. 95. Menoch. de retinenda, remedio vlt. numero 21. nisi ius commune resistat possidenti in alieno territorio, Didac. in tract. practicarum quæst. cap. 17. nume. 6. versi. quarto.

7 Et † iudex in isto interdicto non debet prohibere possessoribus, ne ad possesionem accedant ante declarationem Iudicialem, Rebuff. super constitut. regiis in tract. de materia possessoria, artic. primo, glossa secunda, num 42. quia ante declarationem iudicialem nemo tenetur ius suum indiscussum relinquere. l. illud. ff. de petit. hæred. Inno. in c. in præsentia. de proba. practica Papien. in forma libelli pro turbata poss. versi. animo & intentione.

8 Et non † solet iudex concedere mandatum de manutenendo, nisi parte citata, Bald. consi. 338. lib. 5. Decius consi. 366. numero 13. quia hoc interdictum causa cognita dari debet. l. superficiario. ff. de rei vendic. & l. j. §. quod ait. ff. de superficiebus, Put. decis. 216. lib. j. incipiente coram domino Mohedano, & ita etiã cauetur in reformationibus Romanæ Curiæ, Menoch. remedio vlt. de retinenda, nu. 31.

9 Hoc † iudicium retinendæ non impedit cumulationẽ cum petitorio, nec ꝙ examinentur testes super dominio, sed quò ad ordinem prius super manutentione, quàm super dominio procedendum est, si pars hoc petat, Bar. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 19. ff. de acquir. poss. Reuerendiss. Palleottus decis. 391. incipiente mandauerat Rota. & dicti in tract. de rest. spol. in c. de suspensione petitorij.

10 Iudicium † possessorium duplex est, vnum plenarium, alterum summarium, Pau. de Cast. consi. 3. lib. 2. Franc. Cur. in l. admonendi. nu. 203. ff. de iur. iur. Bal. in l. ordinarii. C. de rei vend. Plotus in l. si quando. nu. 106. C. vnde vi.

11 De † plenario iudicio alibi diximus, de summario nunc dicendum est, nam summarium iudicium est, quando vtraque pars de præsenti possidere prætendit, vel quando possessio vacat, & vtraque pars prætendit se hæredem, vel velle possessionem acquirere, & nullus vult offerre libellum, & nullus vult esse actor, & quilibet vult esse reus, & timor est, ne partes deueniant ad arma, & tunc iudex potest capere ex officio informationes, & videre quis possideat, & prouidere contra non possidentem per monitoria, vel pręcepta pœnalia, vt non turbet possidentem, & istud est iudicium summarium, & præparatorium ad aliud iudiciũ plenarium, possessorium, vel petitoriũ, Paul. de Cast. consi. 3. lib. 2. Cagnol. in l. in pari. num. 7. ff. de reg. iur. Plotus in l. si quando. nu. 107. C. vnde ui. Menoch. de retinẽda remedio vlt. nu. 4. & seq.

12 Et † dicitur summarium hoc iudiciũ; quia proceditur summariè in eo, Alexan. consilio 66. numero septimo, lib. quinto. Menoch. in d. 3. remedio, numero 448. tamen in eo requiritur causæ cognitio, etiam ꝙ intentetur officium iudicis, Menoch. remedio vlt. num. 33.

13 Et † hoc iudicium est personale in rem scriptum, Socin. in c. sanè. nu. 6. versi. septima declaratio, de foro competenti, & Menoch. in d. 3. remedio. nu. 318.

14 Litis † contestatio in hoc iudicio requiritur, quando agitur quis,

quis, debeat possidere perpetuò, vel durante lite l. j. §. annũ, vbi Bar. in fin. ff. vti possid. Bal. in l j. C. si per vim, vel alio modo, Menoch. in dicto 3. remedio, n. 555. q. 70. sed quando agitur ad videndum, quis debeat esse actor, vel reus, & sic ad præparandum iudicium possessorium plenarium, vel petitorium, tunc non requiritur ordo iudicij, nec litis contestatio, nec libellus, Bal. in l. quisquis C. quorum appellat. non recipiuntur, Paul. de Castro consi. 3. li. 2. Plot. in l. si quando. n. 112. C. vnde vi, & tunc sufficit semiplena probatio per vnum testem, Plot. ibi n. 113.

15 Et † quando intentatur officium iudicis, non debet lis contestari, Menoch. d. remedio vlt. n. 32.

16 Et † si turbetur dominus, procurator nomine domini potest iudicium mouere cõtra turbantem, vt desistat à molestijs illatis domino suo, vel obtinere mandatum de manutenendo, Menoch. d. remedio 3. nu. 451. & seq.

17 Et † potest præfigi terminus ad agendum actori in hoc interdicto, Alex consi. 88. nu. 2. lib. 5.

18 Officium † iudicis imploratur, quando partes quærunt eorũ possessionem armis tueri, & ne partes veniant ad arma, iudex officium impartitur, l. liberis. § vlt. ff de liber. causa, Lanfranc. in rub. de causa posses. & propriet. col. 9. versi. prima conclusio, Capicius decis. 96. in 2. dubio, & decis. 209. nu. .. Berous consi. 16. li. 1. Menoch. remedio vlt. nu. 1. & seq.

19 Concedit † etiam illi qui naturaliter, & ciuiliter possidet, vel in eo statu in quo quis reperitur, & ei in quem vigore statuti transfertur possessio sine apprehensione, Menoch. in dicto vlt. remedio, nu. 14 & seq.

20 Imploratur † etiam officium iudicis contra turbantem respectu iniurię, & damnorum, & interesse, Plotus in l. si quãdo. nu. 108. Menoch. in d. remedio 3. nu. 550. & seq.

21 Et † ille qui dubitat ne in possessione molestetur, vel offendatur in persona, potest implorare officiũ iudicis, vt detur sibi licentia deferendi armat pro defensione suæ personæ, & possessionis, Plotus in d. l. si quando. numero 109. Capic. d. decis. 96. in princip.

22 Sequestrum † fit per iudicem quando est timor armorum, si neutra pars possidet apud officium iudicis ordinarij, inhibẽdo partibus ne accedant ad illam rem, Plotus in l. si quando. n. 99. & seq. C. vnde vi, Capic. decis. 96. nu. 1. & similiter quãdo, vna pars dicit, quòd possessio est vacans, altera pars dicit, ꝙ ipsa possidet, tunc ad euitanda scandala, fit sequestrum possessionis ex officio, Zuchard. in l. fin. C. de edicto nu. 25. Menoch. de adipiscenda, remedio vlt. nu. 25. & nu. 31.

23 Et † quando iacet hęreditas, & timetur probabiliter, ꝙ in acquisitione possessionis partes veniant ad arma, vel veniant scãdala, fit sequestrum, c. in præsentia. in primo responso de probationibus, vbi Hostien & alij.

24 Est † quando duo prætendunt eodem die possidere, ad euitãda scandala, fit sequestratio possessionis ex officio Rotæ, Put. decis. 371. lib. 2. in fine.

25 Et † quando incertum est, quis possideat, pariter datur sequestrum. Rebuff super constitut. regijs, tomo 3. glo. 2. num. 5. art. primo in tractatu de sequestro, cart. 318. Bal. in c. 1. col. 2. de seq. pos. & fruct. per c. quia res. 11. q. 1. sed hoc casu possessor protestari debet ius suum saluum fore, tam in possessione, quàm in proprietate, l. interdum. ff. de acquirend. posses.

SVMMARIVM.

1 Interdictum ne vis fiat continet tuitionem possessoris missi in possessione à prætore.
2 Hoc interdictum est annale.
3 Interdictũ ne vis fiat, datur creditoribus missis in possessione custodiæ causa
4 Interdictum hoc, est prohibitorium, & restitutorium.
5 Interdictum præfatum comprehendit missum in possessionem, & eum qui probibuit.
6 Interdictum, ne vis fiat, datur legatario misso in possessionẽ bonorũ hæredis.
7 Legatorum seruandorum causa missus in possessionem non possidet, sed custodiam habet.
8 Interdictum competit mulieri missæ in possessione ventris nomine.
9 Ventris nomine missus in possessionem non possidet.
10 Interdictum hoc competit misso in possessionem causa damni infecti.
11 Differentia interdicti ne vis fiat cum iudicio damni infecti.
12 Interdictum hoc datur misso in possessionem causa rei seruandæ, non autem mandatum de manutenendo.
13 Interdictum præfatum datur misso in possessionem contra eum, qui redeundo noluit admittere.
14 Interdictum ne vis fiat, datur misso in possessionem in vim pacti, licèt in extimatione rei erratum sit.
15 Missus in possessionem pro parte veri crediti, & pro alia parte non: sustinetur pro parte veri crediti.
16 Decretum, ne vis fiat, debet à prætore fieri, non ab exequutore.
17 Exequutor quando possit defendere, & tueri missum in possessionem.
18 Exequutores sententiarum an hoc facere possint.
19 Interdictum ne vis fiat, est generale.
20 Officium iudicis implorari potest, quando quis timet turbari, aut offendi in persona.
21 Interdictum hoc non datur contra pupillum, qui probibuit missum possidere secus si tutor nomine pupilli probibuit. nu. 22.
23 Interdictum ne vis fiat, non procedit in possessione vigore mandati exequtiui, sed defenditur per interdictum vti possidetis.
24 Nec datur hoc interdictum misso in possesionem pro debito naturali.
25 Nec datur miso in posesionem propter creditum, cui obstat exceptio.
26 Nec datur hoc interdictum, quando obstat exceptio compensationis.
27 Exceptio competens reo debet opponi.
28 Exceptio quæ oritur ex ventre instrumenti, etiam parte non opponente iudex supplere debet.
29 Nec interdictum ne vis fiat, prodest ei, qui misus est in posessionem ex falsa causa.
30 Nec datur ei qui est creditor sub conditione ante impletam conditionem.
31 Nec datur cui est facta solutio, quia exceptione solutionis repellitur.
32 Turbanti quis prohibere potest nomine suo, & domini.
33 Pupillus doli capax potest prohibere, non autem ille qui non est capax doli.

De interdicto ne vis fiat. Cap. XXI.

1 Proximum † interdicto vti possidetis, est interdictũ ne vis fiat, ideo hic aliquid de dicto interdicto dicere decreui; nam interdictum ne vis fiat ei, qui missus est in possessionem à prætore, continet tuitionem possessoris, vt venientes in possessione coerceat. l. prima, in prin. & §. 1. ff. ne vis fiat ei.

2 Et † est annale hoc interdictum. l. j. §. fi. ff. ne vis fiat, Menoch. in 1. remedio de retinenda, nu. 92. & seq.

3 Et hoc † interdictum datur creditoribus missis in possessionem custodiæ causa; quia non possident. l. 3. §. creditores. ff. vti possid. propterea omnia exempla posita ĩ isto titulo, ne vis fiat, concernunt tales possessores, alia exempla hic posita melius adaptantur interdicto uti possidetis: nam possidenti datur interdictum uti possidetis. l. j. ff. uti possid. & quotiens quis nõ possidet, sed custodit, datur hoc interdictum, ut d. §. creditores.

4 Hoc † interdictum est prohibitorium, & restitutorium. l. j. §. actio & l. 3. §. cum prætor. ff. ne uis fiat ei qui in poss. ubi gl. dicit, quòd est prohibitorium, & restitutorium, dum prohibet, ne uis fiat misso in possessionẽ, & dum illum qui eiectus est restituit ad suam possessionem, licèt Menoch. in præludiis de retinenda possessione, nume. 12. dicat, ꝙ sit interdictum adipiscendæ possessionis, sed leges dicunt, ꝙ est interdictum prohibitorium, & restitutorium: & ideo idẽ Menochius in 1. remedio de retinenda, nu. 4. uidetur firmare, ꝙ sit interdictum retinendæ, dum reprehendit Bart. & Zasium, qui uoluerunt non esse retinendæ, nec adipiscendæ, uel recuperandæ possessionis: sed ꝙ sit prohibitorium, & restitutoriũ, patet ex textu in d. l. j. & §. hæc actio, & §. cum prætor, & in rubr. ne uis fiat ei, qui in possessionẽ missus est & non potest esse interdictum retinendæ; quia illud datur tantum possessori, ut l. 3. §. creditores. ff. uti possid. iste q missus est non possidet, ergo ei datur hoc interdictum, quod non est retinendæ possessionis, sed prohibitorium, antequàm priuetur possessione, posteaq̃ est priuatus possessione, est restitutorium ad illum statum, & ideo mihi placet opinio Bart. ꝙ non sit interdictum retinendæ, quod datur solum possessori, quòd non sit adipiscendæ, est pariter clarum: quia mittendus in possessione causa custodiæ non acquirit possessionem: quia non possidet, nec habet animum possidendi, & in adipiscenda, qui missus est in possessionem, possidet; quia habet animum acquirendi possessionem. l. j. §. cæterùm. ff. de acquir. posses. & in his duobus conuenio cum Bar. & sequacibus: ꝙ sit restitutorium, dicit textus in § cum pretor. & in l. j. §. hæc actio.

5 Et hoc † interdictum comprehendit tam eum, qui ꝓhibuit, quàm eum qui expulit missum in possessionem custodiæ causa l. j. §. hæc actio. ff. ne uis fiat.

6 Datur † hoc interdictum legatario misso in posesionem bonorum hæredis. l. tertia. §. constitutum. cum §. sequenti. ff. ne uis fiat, quando mittantur in posessione legatorum nomine, ponit Menoch. de retinenda, remedio primo quæst. quinta, numero 43. & tandiu quis imponitur in possessione, quandiu ei satisfactum erit uoluntati defuncti, ut in d. §. constitutum. facit. l. certa. in fine. C. ut in poses. legat.

7 Et † missus in possessionem legatorum seruandorum causa non possidet sed custodiam, & obseruationem habet. l. cum legati. ff. quibus ex caus. eat. & his prætor concedit interdictum ne uis fiat.

8 Conceditur † etiam mulieri pręgnanti immissæ in possessionem nomine uentris, donec pariat, ut toto titu. ff. de uentre in posses. mittendo, & ne ei uis fiat prouidetur in textu dictæ l. 3. § cum prætor. ff. ne uis fiat, Menoch. in d. 1. remedio de retinenda, num. 48. q. 6.

9 Et † misso in posessionem uentris nomine non posessionem, sed custodiam rerum, & obseruationem ei prætor concedit, nisi longo tpe duret. l. 3. § fi. & l. si quis ante. §. denique. ff. de acq. pos. & propterea ei datur interdictum ne uis fiat.

10 Conceditur † etiam misso in possessionem causa damni infecti; vt quia vicinus, qui habet ędes ruinosas non cauit, vel nō promittit reficere damnum quod ego propter ruinā pati possum, & ideo missus sum in possessionē. l. 4. in prin. l. fin. ff. ne vis fiat, vbi glo. & Doct. Menoch. in d. 1. remedio. nu. 53. q. 7.

11 Dum † verò idem Menoch. ibi numero 54. vult, quòd detur interdictum ei, qui est missus in possessionem impeditus, vel propter absentiam suam, vel quia prætoris copia haberi non potuit, & interim damnum datum est, videtur quòd dictæ opinioni obstet textus dictæ l. vltimæ. §. prætor, secundum intellectum glossæ. ff. ne vis fiat, dum dicit, damnū quod interim datum est haberet iudicium; nam damnum passus est, & non dicit habere interdictum, & glossa declarat ibi iudiciū, idest actionem in factum contra dominum ruinosę domus, vt in l. si finita. §. elegāter. ff. de damno infecto, & sic competit actio ex alia causa quàm ex eo; quia non admittitur iussu prætoris, vel missus reijciatur, & propterea glossa potest sustineri; quia interdictum ne vis fiat, non datur nisi misso in possessionem, non mittēdo; quia in rubrica dicitur, ne vis fiat ei, qui missus est in possessionem, & hoc dicitur in l. j. in prin. & §. j. d. tit. sed immittendo in possessionem habet locum iudicium damni infecti, non autem interdictum ne vis fiat, quod datur solum misso in possessionem: & ad hoc vt detur, debet probari, ꝙ sit missus in possessionem, aliàs non datur dictum interdictum ne vis fiat.

12 Datur † etiam misso in possessionem causa rei seruandæ hoc interdictum, licèt non detur mandatum de manutenendo. l. 3. §. creditores. ff. vti possidetis.

13 Et † datur hoc interdictum contra eum, qui noluit admittere missum in possessione, dum missus reddit ad possessionem. l. j. §. hæc actio. ff. ne vis fiat, Menoch. d. 1. remedio. nu. 60. q. 10.

14 Creditor † missus in possessione rei in vim pacti exequutiui, vel dationis in solutum factæ à debitore, in qua fuit erratum in extimatione rei datæ in solutum; quia pro debito 100. fuit data in solutum res valoris 150. nam isto casu datio in solutum pro quantitate veri debiti, valet, residuum verò repetitur, Decius in l. cum amplius. colum. prima, versic. secundò. ff. de reg. iur. & in isto casu iudex inhibere potest, ne vis fiat, posito in possessionem, Afflic. decis. 178. numero octauo Menoch. in d. primo remedio nu. 30. & seq.

15 Et † si duo mittuntur in possessionem alicuius rei, quorum vnus est verus creditor, alter nō sustinetur missio in possessionem in portione veri creditoris, Franc. Marc. q. 328. parte 2. & pro ista portione datur interdictum ne vis fiat, Menoch. in dicto remedio nu. 33.

16 Hoc † decretū, ne vis fiat, à prætore fieri debet, non ab exequutore, qui immittit eum in possessione. l. j. in princ. ff. ne vis fiat, ibi, ait prętor, si quis dolo fecerit, quo minus possideat quis permissu meo, eiusvè cuius iurisdictio de ea re fuerit in possessione bonorum sit, in eum in factum iudicium dabo, Menoch. d. 1. remedio. nu. 85. q. 16.

57 Et † ideo si exequutor in mādato de immittendo habet clausulam, in possessionē immittas, & immissum defendas, & tuearis, potest dictus exequutor immittere, & defendere vigore iurisdictionis sibi traditæ in dicto mandato de immittēdo immissum in possessione; quia non finitur in vno actu sed vltra exequutor habet iurisdictionem defendendi, & tuēdi immissum in possessione, donec possideat sine molestia, Staffile. in tractatu de literis gratiæ, & iustitiæ, cart. 97. versi. sequitur postmodū, Rebuff. praxi beneficiali in tit. declarationis nouæ prouisionis, in clausula, & defendant.

18 Sed † supradicti loquuntur in exequutoribus deputatis à Papa pro exequutione literarum apostolicarum, sed in aliis exequutoribus iudicium valde dubito; quia facta reali exequutione, & missione in possessionem eius qui à iudice mandatur immitti, cessant partes exequutoris, dicit tex. in l. à diuo Pio §. sed post addictum, versic. certè. ff. de re iud. & hoc modo potest intelligi Menoch. in d. 1. remedio, nu. 90. quia missus in possessionem tueri debet à iudice, qui eum immitti mādauit. l. 3. in prin. & §. primo. ff. ne vis fiat, non ab exequutore iudicis, qui exequitur, cùm non possit vltra procedere, d. l. à diuo Pio. §. sed si emptor, quare longa est differentia exequutoris sententiarum, & literarum Apostolicarum.

19 Et † ideo hoc interdictum est generale, & continet omnes, qui in possessionē à prætore missi sunt, quos tueri debet in possessione, siue missi sint rei seruandæ causa, siue legatorum, aut ventris nomine, & missus habet ex hoc edicto actionem in factum. l. j. §. est autem. ff. ne vis fiat, & ibi glossa allegat concordantes, Menoch. in d. primo remedio, nu. 6. & 11.

20 Et † vbi quis timet turbari in possessione, seu offendi in rebus, vel psona, implorare pōt officiū iudicis, vt inhibeat sub pœna, ne vis fiat, aut turbet in possessione, vel psona sine alio libello, Plotus in l. si q̄s nu. 108. C. vnde vi, & petens hoc interdictū à iudice, non perdit suam possessionem, cùm non timeat se posse repelli, & iudex non præsumitur velle aliquem spoliare, sed defendere, Ruyn. consi. 165. nu. 7. lib. 5. Aretin. consi. 31.

21 Interdictum † huiusmodi ne vis fiat, nōn datur cōtra pupillum qui prohibuit missum in possessione possidere, ex eo quia in pupillo non est dolus, l. 1. §. hoc edicto. ff. ne vis fiat, Menoch. de retinenda, remedio 1. nu. 70. q. 11.

22 Secus † si tutor nomine pupilli prohibuit, l. j. §. hoc edictum. ff. ne vis fiat, vbi Bart. & Alij, Menoch. in d. 3. remedio, numero 75. quæst. 12.

23 Possessio † canonicè quæsita vigore mandati exequutiui iuxta deci. Cassad. 6. nu. 11. de causa possess. & propriet. non defenditur per interdictum ne vis fiat, sed per interdictum vti possidetis, quia talis missus in possessionem possidet, & possidētiō datur interdictum ne vis fiat, l. 3. §. creditores. ff. vti possid.

24 Missio † in possessionem pro debito naturali, ex nudo pacto, & sic nulliter, quia sine actione competenti parti fecit hoc iudex, non datur interdictum ne vis fiat, nec vti possidetis, Bar. in l. 1. §. hæc verba. nu. 2. ff. ne vis fiat, Bal. in rub. ff. de constit. pecunia. Menoch. in d. 1. remedio, nu. 39. & seq.

25 Et † non competit interdictū illi, qui missus est in possessionem propter creditum, cui obstat exceptio; quia propter nullā causam in possessionem missus est, l. 1. §. hæc verba. in fine ibi. vel exceptione submoueri potest, nihil prodesse ædictum ne vis fiat, quia non dicitur obligatus, qui exceptionem habet, l. vel obligatus. §. obligatus. ff. de liberali causa, ibi, obligatum accipere debemus, si exceptione tueri se nō potest, cæterum si potest, dicendum non esse obligatum, & l. Fulcinius §. quid ff. ex quibus causis in possea tur, & si quis habeat quidem actionem, sed talem, quæ per exceptionem repellatur, & l. nihil interest ff. de reg. iur. & si quis ipso iure actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur, & l. non videtur cæpisse. ff. de reg. iur. vbi Decius declarat vtranque regulam, & ibi etiam Cagnolus, & Mainerius.

26 Et † datio in solutum à iudice facta atque confirmata vitiatur, si obstat exceptio compensationis, Ruyn. consi. 160. nu. 26. lib. 2. & propterea non tuetur hoc interdicto ne vis fiat. Menoch. dicto remedio primo nu. 38.

27 Secus † verò si non opponitur per reum exceptio, videlicet quando exceptio est separata ab actione, vtputa pactum de nō petendo postea factum; quia tunc valet processus, glossa in l. si vnus. §. pactus ne peteret, quam sequitur Bar. & alii. ff. de pact. Decius in l. non videtur cępisse, qui per exceptionem remouetur, num. 4. ver. secus. ff. de reg. iuris.

28 Sed si † ex actis constaret de exceptione, vtputa quando oritur ex ventre instrumenti, tunc iudex parte non opponente supplere debet, & tenetur. Alex. consi. 186. in fin. li. 2. & consi. 225. lib. 6. nu. 2. Cassad. de rescrip. decis. 10. nu. 10. Decius in d. regula, non videtur. nu. 5. vbi additio de reg. iur.

29 Nec † prodest ei hoc interdictum, qui ex falsa causa missus est in possessionem à prætore, quia propter nullam causam missus est in possessionem, l. 1. §. hæc verba. ff. ne vis fiat, & quia is mittitur ī possessionem, qui potest bona ex edicto vendere, l. pe. §. fi. ff. quibus ex caus. in possess. eatur, & ei qui est missus in possessionem ex falsa causa, doli exceptio opponi potest, & hac exceptione eum repellere, Bar. in d. §. hæc uerba. Menoch. in d. 1. remedio, nu. 15. & 19. & 20.

30 Nec † datur interdictum ei qui est creditor sub conditione ante conditionem impletam; quia repellitur exceptione l. si quis creditorem. ff. quibus ex caus. in possess. eatur.

31 Nec † minus creditori, cui est facta solutio; quia improbus est, qui vult iterum consequi, quod recepit, l. si quis. §. si quis. la 2. de re iud. l. bona fides ff. de reg. iuris, ratio est, quia potest repelli exceptione solutionis.

32 Prohibere † potest turbanti, vel facienti vim quis, & nomine suo, & domini, l. 2. in fine. ff. ne vis fiat.

33 Et † pupillus doli capax prohibere pōt, secus si non sit doli capax, l. 1. §. hoc edicto. ff. ne vis fiat, Menoch. in d. 1. remedio, num. 75. q. 12. & nu. 78. q. 13.

SVMMARIVM.

1 *Exhibendum agi oportet in interdicto vtrubi.*
2 *Exhibere aliquando significat alere.*
3 *Exhibere est in publico potestatem facere, vt sit agenti copia experiundi.*
4 *Exhibere reum significat repræsentare.*
5 *Exhibendum qui vult agere summatim, docere debet de suo interesse.*
6 *Item debet docere de causa probabili, & iusta.*
7 *Actio ad exhibendum competit pluribus ex diuersis iuribus agentibus.*
8 *Exhiberi debet res in eo loco, in quo erant, quando fuit lis contestata.*
9 *Exhibere qui cogitur, possidere debet. & aliquando qui non possidet. nu. 18.*
10 *Possidens non habens facultatem exhibendi, data cautione liberatur.*
11 *Exhibitio non sufficit, sed debet in eadem causa præstare, cum iudicium acciperetur.*
12 *Exhibens rem deterioratam liberatur.*
13 *Exhibitio quando non fit, datur actio ad interesse.*
14 *Interesse probari potest per iuramentum in litem.*
15 *Actio in factum quando ratio scripta est in carta aliena.*
16 *Agens actione in factum debet dicere omnia argumenta.*

17 Ad

17 *Ad interesse tenetur non exhibens seruum si mortuus est pendente iudicio.*
19 *Actione reali agente competit actio ad exhibendum.*
20 *Actio ad exhibendum personalis datur contra hæredes.*
21 *Actio hæc datur contra possessorem, & eum qui habet facultatem exhibendi.*
22 *Exhibere tenetur qui est in possessione legatorum seruandorum causa.*
23 *Et datur contra depositarium, legatarium, & similes.*
24 *Exhibendum agi potest contra eum, in cuius fundo res mea posita est.*
25 *Pro glande quæ cecidit in fundo tuo, agere possum ad exhibendum.*
26 *Rota vehiculi mei posita in tuo vehiculo, exhibetur.*
27 *Ruta cæsa venditor exhibere tenetur.*
28 *Optio cui relicta est ad exhibendum, agere potest.*
29 *Torqueri si debet seruus ad exhibendum, agi oportet.*
30 *Noxali iudicio agens, ad exhibendum agere potest.*
31 *Chirografa sunt exhibenda, soluto debito.*
32 *Thesaurum meum positum in tuo fundo, non exhibetur.*
33 *Nauis transportata in fundo tuo vi fluminis, non exhibetur.*
34 *Gemma inclusa in auro non exhibetur, nec sigillum candelabro, nec tignum iniunctum ædibus.*
35 *Exhibendum sæpius agi non potest ex eadem causa.*
36 *Non tenetur exhibere, si res interierit.*
37 *Hæredi hæc actio ad exhibendum non datur.*
38 *Testamentis exhibendis non datur hæc actio.*
39 *Exceptio clara in hoc iudicio debet admitti.*
40 *Exceptiones quæ admittuntur in hoc iudio.*
41 *Alimenta seruo exhibendo quis præstare teneatur.*

De actione ad exhibendum. Cap. XXII.

1 IN † interdicto vtrubi, quod datur pro re mobili, agi oportet ad exhibendum rem mobilem, super qua petitur interdictum, vt l. 3. §. Pomponius ff. ad exhibendum, & Cuiaci. lib. 5. obseruationum. c. 3. dum ponderat illa verba, tertius possessionem suam contendat, ideo hic aliqua tractabo de actione ad exhibendum, licèt sit introducta hæc actio principaliter propter rei vendicationem l. j. ff. ad exhibendum.

2 Exhibere † aliquando significat alere l. 1. §. si pupillus ff. de tutel. & rat. distr. Rebuff. in l. plus ff. de ver. sig. car. 190.

3 Est † etiam exhibere in publico potestatem facere, vt ei qui agit experiundi sit copia l. 2. ff. ad exhibendum, l. 3. §. quid sit ff. de tabul. exhi. l. plus est. 22. ff. de ver. sig. vbi Alciatus, & Rebuff. cart. 190. ponit duodecim phrases quibus fit exhibitio.

4 Exhibere † reum significat repræsentare, Rebuff. in l. plus est, ff. de ver. sig. car. 190. ver. tertio, & exhibere est præsentiam facere rei, vel personæ de qua agitur, & nō exhibet qui mutum, infantem, aut furiosum exhibet; quia hi non sunt præsentes, licèt eorum præsentia exhibeatur, l. fin. ff. de verbo. sign. vbi Alciat. & Rebuff.

5 Qui † vult agere ad exhibendum summatim, docere debet de suo īteresse, & iudex doctus de interesse coget partem ad exhibendum, l. 3. §. sciendum ff. ad exhibendum, si tamen durat interesse vsque ad sententiam, l. 3. §. Pomponius, & l. si liber. ff. ad exhibendum.

6 Debet † etiam docere de causa probabili, & iusta, qui agit ad exhibendum, l. 3. §. si mecum, ff. eod. ti. & propterea quis non tenetur exhibere suas compositiones alteri petenti illas exhiberi licèt si exhiberētur alter studiosus doctior fieret ex dicta lectione, l. penul. in fin. ff. ad exhibendum, & non debet calumniari, dicta l. pe. in princ.

7 Hæc † actio competit pluribus ex diuersis iuribus agentibus, l. 3. §. Pomponius. ff. ad exhibendum, & non solum agit ad exhibendum qui vult vendicare, sed cuius interest, l. 3. §. sciendum. ff. ad exhibendum.

8 Res † exhiberi debet in eo loco, in quo erat, quando fuit lis contestata, l. sed etiam si. §. quo autem ff. eodem.

9 Qui † cogitur exhibere possidere debet, saltem litis contestatę tempore, l. tigni appellatione, & §. pen. ff. ad exhibendum, & si non possidet omnes res, sed aliquas, tenetur illas quas possidet exhibere, l. sed & si. §. si. ff. eodem, nisi dolo desierit possidere, l. 5. C. ad exhibendum, & l. Iulianus. in prin. & §. si quis rem, & l. si uir. ff. ad exhibendum.

10 Et † qui possidet, & non habet facultatem exhibendi, data cautione de exhibendo quando habebit facultatem, liberatur. l. 5. §. item si quis ff. ad exhibendum, & instit. de offic. iudic. §. ad exhibendum.

11 Qui † vult exhibere non sufficit sola exhibitio, sed debet in eadem causa præstare, in qua fuit, cùm iudicium acciperetur, l. Iulianus. §. quantum. ff. ad exhibendum. §. si ad exhibendum. instit. de offic. iud.

12 Et ille † qui exhibet rem deterioratam, liberatur à iudicio exhibendi, sed exhibens tenetur iudicio l. Aquiliæ, vel actione in factum, l. si quis sciens, ff. ad exhibendum, l. exhibitionis, C. d. tit.

13 Et † actio ad interesse datꝰ, qn̄ nō fit exhibitio, l. Iulianus. §. fin. & ll. sequētibus. ff. ad. exhib. & §. si ad exhibēdū. instit. de offi. iud.

14 Et † interesse probari potest per iuramentum in litem, l. 3. §. præterea ff. dicto tit.

15 Actio † in factum datur, quando rationes scriptę sunt in carta aliena, sed si in propria, datur actio ad exhibendum. l. 3. §. interdum. & l. Iulianus. §. si tibi decem. ff. ad exhibendum.

16 Et † agens hac actione debet dicere omnia argumenta rei, de qua agitur, idest oēs demōstrationes rei, vtputa si agatur de seruo, debet dicere, cuius sit staturæ, pilaminis, ętatis, & an sit magnæ, vel paruæ staturæ. l. 3. in prin. vbi glos. ff. ad exhibēdum.

17 Tenetur † etiam ad interesse, si mortuus sit seruus pendente iudicio ad exhibendum, etiam ꝙ sine culpa possessoris interierit. l. de eo exhibendo. §. si post. ff. ad exhibendum.

18 Aliqn̄ † tenetur ad exhibendum etiam is, qui non possidet, l. Celsus. §. idem Celsus. l. Iulianus. §. glans. ff. ad exhibendum.

19 Hæc † actio ad exhibendum competit agenti reali actione, etiam pignoratitia seruiana, hypothecaria, & petituro vsumfructum, & ei qui interdicturus est. l. tertia. §. est autem. & §. Pōponius. ff. ad exhibendum, dicit, quòd datur domino, secundò vsufructuario, tertiò possessori, quartò habenti hypothecam, & ibi vide glossam.

20 Et † licèt hæc actio personalis sit. l. 3. §. est autē. ff. ad exhibendum, tamen datur pro re exhibenda, & datur contra hæredes ex dolo defuncti, si hæreditas locupletior eo nomine facta sit, veluti ꝙ pretium rei cōsequutus sit. l. de eo. §. fi. & l. Celsus. & l. si ad exhibendum ff. eodem.

21 Et † datur hæc actio contra possessorem, & eum qui habet facultatem exhibēdi, siue ciuiliter, siue naturaliter possideat. l. 3. §. pen. ff. eodem.

22 Tenetur † etiam ad exhibendum, qui legatorum seruandorum causa in possessione sit. l. Celsus. §. Iulianus. ff. eodem.

23 Et † contra depositarium, locatarium, & similes datur dicta actio. l. cum eo ff. eodem.

24 Si res † mea sit posita in tuo fundo, vel area, tecum agere ad exhibendum possum l. Celsus. §. idem Celsus. ff. eodem.

25 Et † pro glande, quæ cecidit in fundo tuo, agere possum ad exhibendum. l. Iulianus. §. glans. ff. eodem.

26 Rota † vehiculi mei posita in tuo vehiculo exhibetur. l. gemma. ff. ad exhibendum.

27 Ruta † cęsa ex fundo vendito emptor exhibere tenetur. l. 5. §. idem Iulianus. ff. eodem.

28 Cur † relicta est optio alicuius rei, ad exhibendum agere potest. l. 3. §. idem si optaret. ff. eodem.

29 Si † seruus torquendus est, ad exhibendum agi oportet. l. fin. ff. eod. l. 2. C. dicto tit.

30 Et † idem si noxali iudicio agi velit, ei actio ad exhibēdum competit. l. 3. §. si quis noxali. ff. eodem.

31 Soluto † debito creditor agere potest ad exhibendum chirografa contra tertium. l. solutione. ff. eodem.

32 Thesaurum † meum positum in tuo fundo non cogeris exhibere, quia illum non possides, nec dolo fecisti, quominus possideres, prætor enim hoc casu iudiciū dat, vt caueat de damno infecto l. thesaurus meus. ff. eodem.

33 Et † idē dicēdū de naui trāsportata in fundo tuo vi fluminis, quia illā non possides, non teneris exhibere. l. ratis. ff. de incendio ruina, & naufragio, & l. 5. §. idem Celsus. ff. ad exhibendum.

34 Nec † exhibetur gēma inclusa in auro, nec sigillū in candelabro, nec tignum iniunctum ędibus. l. gemma. ff. ad exhibēdum.

35 Ad † exhibendum sępius agi non potest ex eadem causa, secus si ex noua causa. l. si de eo §. j. ff. eod. & l. 3. C. eodem.

36 Si † res interierit quis ad exhibendum non tenetur, nisi dolo malo possidendo interierit. l. Iulianus. in prin. & §. si quis. & per totam l. ff. eodem.

37 Hæredi † hæc actio ad exhibendum non datur quasi hæredi, sed nomine suo, & non hæreditario l. de eo. § fi. ff. eod.

38 Nec † pro exhibendis testamentis datur actio ad exhibēdū, sed datur interdictum de tabulis exhibendis. l. 3. §. si quis extra. ff. ad exhibendum.

39 Exceptio † clara in hoc iudicio debet admitti allegata per possessorem, obscura, vel requirens altiorem indaginem reseruatur in petitorio. l. 3. §. ibidem. ff. eodem.

40 Exceptiones † quæ admittunt in hoc iudicio, sunt pacti conuenti, doli mali, iurisiurādi, & rei iudicatę d. l. 3. §. ibid. ff. eodem.

41 Alimenta † verò præstanda seruo exhibendo præstare tenetur aliquando possessor, & aliquādo actor. l. sed & si. §. planè. ff. eodem, vbi glossa & Docto.

SVMMARIVM.

1 *Publiciana habet partim proprietatis, partim possessionis, & in ea potest quis esse possessor non dominus.*
2 *Emens à non domino ex iusta causa, non est effectus dominus rei, si possessio ab eo auferatur, potest dicere vsucepisse, ad hoc vt vendicet possessionem,*
3 *Publiciana vt competat, quæ concurrere debeant.*
4 *Publiciana competit, quando interuenit constitutum.*
5 *Publiciana datur pro legato & donatione causa mortis.*
6 *Publiciana datur pro dote.*

7 Pu-

7 *Publiciana datur, si res tradita sit in solutum.*
8 *Publiciana datur ex causa iudicati.*
9 *Publiciana datur ex causa noxæ.*
10 *Publiciana datur ex causa noxali dato à prætore.*
11 *Publiciana competit pro re adiudicata.*
12 *Publicianam habet emens à minore, quem putauit maiorem.*
13 *Publiciana competit ementi à furioso ignoranter.*
14 *Publiciana in rem actione omnia erunt necessaria, quæ in rei vendicatione.*
15 *Publicianam habet, si quis rem accepit ex causa lucratiua.*
16 *Vsufructu tradito datur publiciana.*
17 *Emptori pretio non soluto datur publiciana, si res tradita sit.*
18 *Publiciana ad quid inuenta.*
19 *Publiciana venit possessio, & quasi proprietas.*
20 *Exceptiones quæ admittuntur in publiciana.*
21 *Bona fides emptoris sufficit, licet vendens sit in mala fide, in publiciana.*
22 *Bonæ fidei emptor quis sit.*
23 *Bona fides requiritur in emptione, & acquisitione possessionis.*
24 *Publiciana non datur non habenti aliquem titulum.*
25 *Nec datur illi qui non emit bona fide.*
26 *Furtiuis rebus non datur publiciana.*
27 *Hæres furis non habet hanc actionem.*
28 *Vectigalibus bona fide traditis competit publiciana.*
29 *Pro partu ancillæ furtiuæ, publiciana competit.*
30 *Publiciana non competit in re prohibita alienari.*
31 *Publiciana contra titulo possidentem an detur.*
32 *Exceptio iusti dominij agenti publiciana obijci potest.*
33 *Publiciana veniunt res, & accessoria.*
34 *Publiciana peti potest totum, & pars.*
35 *Libelli forma in publiciana quæ sit.*

De publiciana in rem actione. CAP. XXIII.

1 PVBLICIANAM † hic annectere voluit; qa habet partim causam possessionis, & partim proprietatis, vt l. eum qui §. publiciana. ff. de publi. in rem actione, & in ea quis possessor esse possit non dominus, l. j. §. huius autem. ff. vti posside. vt sciatur quando sit, vel non sit manutenendus possessor bonæ, vel malæ fidei, & ĩ hoc potest esse vtilis hæc appendix.

2 Ille † qui a non domino bona fide aliquam rem comparauit ex iusta causa, vtputa emptionis, donationis, aut dotis, nec dū eius rei dominus effectus est, si hoc casu possessionem amiserit, nullam habet actionem directam in rem, vt illam vendicet, iō inuenit prætor actionem, vt dicat is, qui possessionem habet, eā rem se vsucepisse, quam non vsucepit, & ita vendicat suam esse, & possessionem amissam consequitur. §. sed istæ quidem, institu. de actio. & l. j. & l. quæcunque in princ. ff. de publiciana. Viuius in tractatu communium opinionum, ĩ verbo actio publiciana, & duobus sequen.

3 Publiciana † vt competat, hæc debent concurrere, vt bona fide quis emerit & ei res empta eo nomine sit tradita, aliàs ante traditionem licet bonæ fidei emptor sit, non cōpetit publiciana, l. eum qui. §. vt igitur. ff. de publiciana, & competit, etiam ꝙ res sit tradita hæredi, l. siue emptori. ff. eodem, vel alteri mea voluntate tradita sit, l. si ego. eodem titu. & etiam ꝙ mométo possederit post traditionem, l. cū sponsus. §. fin. & §. publiciana. eodem titu. etiam pro infante seruo nōdum anniculo, agi potest publiciana: & quæ sint necessaria ad hoc, vt competat publiciana, ponit Viuius in tractat. communium opinionum, in verbo actio publiciana, & tria sunt necessaria, titulus sufficiēs ad trāsferendum dominium, traditio, & bona fides. Are. & Ias. in §. sed istæ. inst. de actio. Socin. Iun. consil. 135. num. 18. libro secundo. Corn. consi. 87. libro 3. num. 12.

4 Et † quando interuenit constitutum, competit publiciana, Tiraquell. de constituto parte j. num. 16.

5 Datur † etiā publiciana pro legato & donatione causa mortis, legatario, & donatario, qui amiserunt possessionem, l. j. §. fin. cum ll. seq. ff. de publicia. in rem actio.

6 Et † ei cui dotis nomine tradita res est; quia datur ex iustissima causa, siue extimata sit, siue non, l. 3. §. fin. ff. eodem.

7 Item † si ex cā iudicati res tradita sit, dicta l. 3. in fine ibi item,

8 Item † si soluendi causa tradita sit, l. 4. ff. eodem.

9 Item † ex causa noxæ, siue vera, siue falsa causa sit, l. 5. ff. eodē.

10 Item † si seruū ex causa noxali; quia non defendebatur, iussu prætoris duxero, & amisero possessionem, competit publiciana, l. item si seruum. ff. eodem.

11 Et † quando res adiudicata est, competit publiciana, & si lis fuerit extimata, similis est venditioni, & si reus obtulit litis extimationem, locus est publicianæ, leg. sed & si. in princip. ff. de publiciana.

12 Emeris † a minore quem putauit maiorem, habet publicianam, secus si sciebat illum esse minorem, l. sed & si. §. si a minore. ff. eodem, nam qui emit a pupillo, debet probare emisse tutore auctore, & lege nō prohibente, sed si emit a falso tutore, bona fide emit, & lege non prohibente, l. quæcunque. §. qui a pupillo. ff. eodem, vbi etiam Doctores.

13 Et † emente a furioso, ignorante illum esse furiosum, competit publiciana, l. sed & si. §. Marcellus. ff. eodē, vbi etiam glossa, & Doctores.

14 In † publiciana in rem actione omnia eadem erunt necessaria, quæ in rei vendicatione, l. sed & si, §. publiciana, & §. in publiciana. ff. eodem.

15 Ex † causis lucratiuis si quis rem accepit, habet publicianam; quia etiam aduersus donatorem competit, l. sed & si, §. sed & si quis. ff. eodem.

16 Pro † vsufructu tradito datur publiciana, & idem in seruitutibus, l. si ego. § j. ff. eodem.

17 Et † emptori pretio non soluto, dum tamen res tradita sit, datur publiciana, l. de pretio. ff. eodem.

18 Et † publiciana non est inuenta, vt res domino auferatur: eius argumenti primò est æquitas, deinde exceptio dominij; sed vt is qui bona fide emit possessionē potius, quàm rem habeat, l. vlti. ff. de public.

19 Et † ĩ hac actione venit & possessio, & quasi proprietas, l. sed & si, §. publiciana. ff. eodem, & dominium deducitur pro quodam colore possessionis, vt facimus in beneficialibus, & propterea hæc actio non datur non habenti aliquem titulum, sed habenti titulum coloratum cum bona fide, l. quæcunque. §. interdictum. ff. eodem.

20 Sed † si dominus egit contra bonæ fidei possessorem, & bonæ fidei possessor sit absolutus, deinde possessionē amiserit, & à domino petierit possessionem, & dominus opponat exceptionem dominij, aduersus exceptionem dominij agēs replicat exceptionem rei iudicatæ, l. si quis rem. ff. de exceptione rei iudic.

21 Et † sufficit bona fides emptori, licet vendens sit in mala fide, & callido consilio vendiderit, l. sed & si, §. prætor ait, & §. bonam. ff. de publici. ibi, bonam fidem solius emptoris continet.

22 Et bonæ † fidei emptor est, qui rem, quam emit, ignorauit esse alienam, & putauit venditorem habuisse ius vendendi, l. bonæ fidei. ff. de verborum significa.

23 Bona fides † requiritur in emptione, & in acquisitione possessionis, nam qui capit possessionem rei alienæ, non est in bona fide, nec ei competit publiciana, l. sed & si. §. prætor. ff. eodē, vbi glossa, & in dicta l. sed & si, §. publiciana dicitur, quòd sufficit habere bonam fidem de tempore emptionis, ideo quod ante, vel post venditionem factum est, non nocet, & in §. in hac, eadem l. dicitur, quòd debet attendi bona, vel mala fides auctoris, non successoris, & serui ementis dolus, non mens vendentis spectanda est.

24 Non † datur hæc actio illi, qui non habet aliquem titulum, vtputa habenti pignoratitiam, & precariam possessionem, qui non credunt se dominos, l. quæcunque. §. interdum. ff. eodem, nec cessio iurium sine possessione cedentis potest dare titulum aptum ad transferendum dominium, & ita seruari vidi.

25 Nec † datur illi, qui non emit bona fide, l. sed & si. §. prætor, & §. Iulianus. ff. eodem.

26 In † rebus furtiuis, vel seruo fugitiuo, quæ non possunt vsucapi, non datur publiciana, l. siue autem. §. hæc actio. ff. eodem, vbi glossa.

27 Hæres † furis non habet hanc actionem; quia vitiorum defuncti successor est, l. si ego. §. partum. ff. eodem.

28 Fallit † in vectigalibus, quæ bona fide tradita sunt, licet vsucapi non possint, l. cum sponsus. §. in vectigalibus. ff. eodem.

29 Et † fallit in partu ancillę furtiuę, qui conceptus est apud bona fidei emptorem, l. si ego. §. partus. ff. eodem.

30 Nec † competit publiciana ĩ re prohibita alienari a lege, vel constitutione; quia his casibus neminem prætor tuetur. l. sponsus. §. si res. ff. eodem.

31 Nec † datur contra titulo possidentē, Alexand. consilio 90. numero 7. lib. 2. & consi. 83. num. 13. libro 3. nec datur contra titulo possidentem pro hærede, additio ad Barto. in l. nec alius. ff. de petit. hæredita.

32 Exceptio † iusti dominij publiciana agenti obijci potest, leg. penulti. ff. eodem.

33 Et † in hac actione non solùm res empta, sed accessoria veniunt, leg. si ego. §. idem ait, & §. quod tamen. vbi de eo quod accessit per alluuionem, & idem in statuis emptis partem rescisā peti posse, & idem de area, & insula, quæ ei accessit, vt dicta leg. si ego. in fine, ff. eodem.

34 Et † non solum potest rem totam, sed partem petere publiciana, l. cum sponsus. §. & si pro parte, & leg. Iulianus. §. item si hæreditatem, ff. eodem.

35 Libelli † forma in publiciana, ponunt glossa, Ioannes Faber, Aretin. & Ias. num. 79. in §. sed istę, institu. de actio. Felyn. in cap. cum contingat. de offic. deleg. Soc. Iun. consilio. 128. num. 1. libro 2. & consuluit ꝙ alternatiuè formetur.

SVMMARIVM.

1 *Confessoria competit pro seruitute, & agens confessoria quid probare debet, & numero 4.*

2 *Confessoriæ actionis proprium est, quòd quis sit actor, & possessor.*
3 *Confessoria habet admixtam causam proprietatis.*
5 *Seruitutes quæ debentur prædijs vicinis, transeunt ad emptores.*
6 *Seruitus debita fundo plurium personarum, pro ea omnes agere possunt.*
7 *Confessoria actione petitur, vt aliquid facere liceat.*
8 *Petitio in confessoria est, vt impedimentum leuetur.*
9 *interdictum quod vi, aut clam, datur pro confessoria.*
10 *Operis noui nuntiationis remedium datur pro confessoria.*
11 *Vti possidetis interdictum datur pro confessoria.*
12 *Confessoria competit ei, qui seruitutem prętendit habere.*
13 *Confessoria datur contra negantem mihi seruitutem competere.*
14 *Confessoria competit, antequam ædificetur.*
15 *Fructuario datur confessoria.*
16 *Seruitute imposita non tradita, qua actione consequatur.*
17 *Iudicium factum in confessoria, an impediat super interdicto de itinere, actuque priuato.*

De confessoria actione. Cap. XXIIII.

1 QVIA † dictum est superius, ꝙ pro seruitutibus datur manutentio, ideo aliquid dicendum est de actione confessoria, & negatoria, quæ competunt pro seruitutibus: & qui intentat hoc iudicium, tenetur probare vsum esse itinere hoc anno, non vi, non clam, nec precario, l. 2. §. Pomponius. ff. si seruitus vend. Menoch. de retinenda, remedio 5. nu. 2. & si non est vsus hoc anno, non datur, ibi. nu. 77.

2 Et † proprium istius actionis confessoriæ est, ꝙ quis sit actor, & possessor. l. 6. §. sciēdum, ff. si seruit. vendic. & ille dicitur possessor qui seruitutem sibi deberi prætendit, vel dicit, l. sicuti, §. sed si quæritur, ff. dicto ti.

3 Et † hoc remediū habet admixtam causam proprietatis, Menoch. in d. 5. remedio, nu. 3. & competit domino pro iure seruitutis, l. 1. in prin. & ibi Bart. ff. si seruit. vendi.

4 Et † dantur hæ actiones pro seruitutibus debitis illis, qui sunt domini prædiorum vicinorum, l. 1. in prin. & l. 2. ff. si seruit. vēd. quia seruitutem nemo vendicare potest, nisi qui dominium in fundo vicino habet cui fundo seruitus debetur.

5 Et † seruitutes, quæ debentur prædijs vicinis, transeunt ad emptores illorum prædiorum, l. testatrix, §. fundo. ff. si seruit. vendic. nisi aliter actum sit inter contrahentes, l. si partem. ff. eodē ti. datur etiam hæredi, Menoch. de retinenda, remedio 5. n. 70.

6 Et † si fundus cui debetur seruitus, sit plurium personarum, omnes agere possunt, & sententia lata in fauorem vnius, alijs prodest, l. 4. §. si fundus ff. si seruit. vendic. vbi glossa, & est ratio, quia diuisionem hæc res non recipit, vt dicit textus in d. §. si fundus, & ibi gl. & Doctores, & l. vna ff. de seruitut.

7 Et † in hac actione confessoria petitur, vt cogatur reus pati aliquid fieri in suo, videlicet ire, agere, tignum imponere, & similia, vel prohibere reo, ne impediat ire, agere, tignum impone re in pariete. l. quotiens. §. fin. ff. de seruit. vbi glossa dat concordantes, & Roman. in l. si prius. col. 7. ff. de operis no. nunc. dicit, ꝙ quinque sunt dicenda in libello, primò ꝙ debetur seruitus fundo, cuius est dominus, secundò ꝙ ex fundo vicino sibi seruitus debetur, tertiò ꝙ molestatur in dicta seruitute, quartò ꝙ iudex declaret sibi seruitutem deberi, quintò quòd aduersarius caueat, non molestare.

8 Vel † ꝙ dominus loci qui fabricauit in loco, qui debet seruitutem, destruat illud, quod est ædificatum, vel estructum ad impediendum seruitutem, l. si quid, & l. si in ædibus C. de seruit. & ibi glossa, & Doctores, l. si eo. ff. si serui. vend.

9 Pro † confessoria datur aliquando interdictum, quod vi, aut clam, vt l. 6. §. sciendum ff. si seruit. vend.

10 Et † datur remedium de operis noui nuntiatione, l. inter seruitutes. § fi. ff. de seruit. urban. prædio. & in d. l. 6. in fine.

11 Datur † etiam interdictum uti possideris ei, qui prohibetur uti suo, quomodo uelit, l. sicuti. §. Aristo in fine ff. si seruit. uēd.

12 Et hæc † actio confessoria competit ei, qui seruitutem sibi cōpetere contendit, l. 2. in prin. ff. si seruit. uend. uidelicet in omnibus seruitutibus enumeratis in §. æque. instit. de act.

13 Et † datur hæc actio contra negantem mihi seruitutem deberi, dum dico ius mihi esse ire, agere, tigna inferre, & similia, l. si eo loco. in prin. ff. si seruit. uen. & ibi glossa, & Doctores.

14 Et hæc † procedunt, antequam quis in loco, in quo debetur seruitus, ædificet, licèt habens ius eundi, & agendi adhuc ire, & agere possit. l. si eo. §. sed si quidem. ff. si seruit. uendic.

15 Datur † etiam confessoria fructuario, si seruitus fundo fructuario debetur; quia si uicinus fructuarium ire agere non patiatur, tenetur, quasi non patiatur eum uti frui. l. 1. & l. 5. §. utrum, ff. si usufruct. petat. & datur contra impedientem usum seruitutis, l. si quis §. agi. ff. si seruit. uendic.

16 Quid † si seruitus est imposita, sed non tradita? tunc ex empto agit cōdictione incerti, ut seruitus imponat, l. si binarū ff. de seuit. urban. prædiorum, ubi gl. dat ꝯcordātes, & ibi ēt Doctor.

17 Iudicium † factum super ꝯfessoria, an impediat iudicium super interdicto de itinere, actuq; priuato, uide Menoch. d. remedio 5. de retinenda. q. 30. per totum nu. 124. & seq.

SVMMARIVM.

1 *Negatoria actio datur domino neganti seruitutem deberi.*
2 *Negatoria actione quid veniat.*
3 *Cauere debet actor reo conuento in hoc iudicio.*
4 *Negatoria pro ea fundi parte datur, pro qua vsus est seruitute.*
5 *Negatoria conceditur, si colonus vsus est itinere.*
6 *Domino, & vsufructuario datur hæc actio negatoria.*
7 *Negatoria vtilis datur pro seruitute vrbana.*
8 *Negatoria datur illi, qui vsus est hoc anno per triginta dies.*
9 *Negatoria non datur non habenti bonam fidem.*
10 *Itineris refectionem proponit, qui vtitur itinere.*
11 *Quasi possessione seruitutum acquirenda septem requiruntur.*
12 *Seruitutis quasi possessione acquirenda scientia, & patientia aduersarij requiritur.*
13 *Negatoria agens debet probare dominium.*

De negatoria actione. Cap. XXV.

1 Et quia † actioni confessoriæ cōtraria est actio negatoria, quæ datur domino, qui negat seruitutem agenti deberi. l. 2. in prin. & l. 4. §. competit ff. si seruit. vend.

2 In † hac actione venit, vt actor, qui fecit clā, & cōuincatur, vt opus suis sumptibus tollat, & in integrum parietem restituere compellatur. l. in pariete. C. de seruitut. vbi glo.

3 Et † in hoc iudicio actor tenetur cauere reo conuento. l. 7. ff. de aqua quotid. & ęstiua.

4 Et † datur hoc interdictum pro ea fundi parte, pro qua vsus est seruitute, & ob id in hoc iudicio quantum possessum, tantū præscriptum, Abbas consi. 101. nu. 7. lib. j. Menoch. in d. quinto remedio. nu. 57. & seq.

5 Et † conceditur ei, cuius colonus, vel alius pro eo vsus est itinere, actuq; Menoch. in d. 5. remedio. nu. 66. & seq.

6 Et † datur domino, & vsufructuario, Menoch. in dicto quinto remedio. nu. 89.

7 Et † conceditur hoc interdictum vtile pro seruitute vrbana, glo. in l. j. §. 1. ff. de itinere actuque priuato, vbi Bart. Menoch. in dicto 5. remedio. nu. 72.

8 Et † datur illi, qui vsus est hoc anno per triginta dies bona fide, & postea cępit mala fide, vi, clam, vel precario possidere; quia initium spectatur, Bar. in l. prima. §. fi. ff. de itinere actuque priuat.

9 E contra † verò vbi à principio adest mala fides, etiam quòd superueniat bona fides, non vtitur hoc remedio. Menoch. in d. 5. remedio. num. 83. & 86. licèt hæredi illius concedatur; quia non debet nocere hæredi, quod nocuit auctori, Decius in l. inuitus. §. cum quis. ff. de reg. iur. Menoch. ibi. nu. 88.

10 Itineris † refectionem proponit qui itinere vtitur, Menoch. in d. 5. remedio. nu. 95. & 96.

11 In † acquirenda quasi possessione in seruitutibus septem requiruntur, primò ꝙ hoc anno vsus est seruitute, secundò ꝙ p triginta dies dicti anni vsus est seruitute, tertiò ꝙ vsus est hac via, vel itinere, credēs vti iure suo, quartò ꝙ bona fide vsus sit, idest non vi, clam, vel precario, quintò ꝙ prædium rusticum sit, sextò ꝙ ille qui asserit habere seruitutem, habeat fundum, iuxta fundum seruitutem debentem, septimò ꝙ inter duo hęc prædia nullum sit intermedium, Menoch. in d. 5. remedio. q. 1. per totum à nu. 6. vsque ad nu. 31.

12 Et † in acquisitione quasi possessionis seruitutis scientia, & patientia aduersarij requiritur, Menoch. in d. quinto remedio. q. 2. num. 32. & seq.

13 Et † talis agens confessoria, vel negatoria debet probare dominium, Menoch in d. 5. remedio. nu. 40. & seq. quia est in rem, & competit domino pro seruitute. l. j. in prin. & ibi Bar. ff. si seruit. vendic. glos. in §. ęque, in verbo altius, & ibi per Aret. cart. vlt. instit. de act.

De interdicto, de aqua quotidiana, & extiua. Cap. XXVI.

De hoc interdicto, de aqua quotidiana, & extiua latè scribitur per Menoch. in sexto remedio, ideo ad eum recurre: similiter de interdicto de riuis, & de interdicto de fonte, de quibus tractare non expedit, cum huiusmodi interdicta parum vsu esse noscantur in istis partibus, ideo ad tractatus particulares in Digesto, & Codice, quando casus euenerit, recurrendum est: nam libellus de interdicto vti possidetis satis creuit contra meam intentionem, cum proposuerim quædam magis vtilia tractare, & ad mei vtilitatem congerere non transcribendo aliena, vt membranas implerem, licet in certis materiis aliter facere nequiuerim, tamen multa suppleui, & declaraui, quæ aliquando pro communi hominum vtilitate deseruire poterunt, & ob id lector boni consulat.

TRACTATVS FALLENTIARVM ad regulam, Spoliatus ante omnia restituendus.

Per Antonium Corsetum Siculum.

SVMMARIVM.

1. *Rex iniustè, regno expulsus est restituendus.*
2. *Regula, spoliatus ante omnia restituendus, limitatur per 50. limitationes.*
3. *Restitutio quò ad copulam carnalem quando impediri possit, & quibus negata.*
   Offendi qui potest in persona, potest etiam in bonis.
4. *Violentiam fictam proponenti obstat exceptio dominij conuenti, nec datur restitutio.*
5. *Restitutionem qui spoliati petere non possint.*
6. *Spoliatus vxore an statim restituendus. Et quid de excommunicato minoris censuræ. 7.*
   Spoliationem accusatus de hæresi prætendere non potest.
8. *Spoliatus non auditur propter criminis euidentiam.*
   Spoliatus ante existentem conditionem non restituendus.
9. *Spoliatus excipiens de spoliatione non gaudet restitutione.*
10. *Spoliator clandestinus exceptionem dominij sui opponere potest agenti possessorio recuperandæ.*
11. *Spoliato per metum obstat exceptio dominij.*
12. *Spoliatis non succurritur, vbi notum est iudici, possessionem non esse tradendam.*
13. *Spoliato multum obest exceptio dominij, vbi est probatio parata, & in quo fallat. 14.*
15. *Spoliato obstat exceptio dominij per tertium opposita.*
16. *Spoliatus in oppositione exceptionis paupertatis non restituitur.*
17. *Spoliatus non agens possessorio recuperandæ, sed alio modo non venit in restitutione audiendus.*
18. *Mulier à viro spoliata propter dotem promissam & non solutam, an restituenda.*
19. *Capellanus decimis spoliatus quando non restituendus.*
20. *Spoliatis quibus casibus restitutio negata, habes per totum tractatum.*

QVAERO, an rex iniustè expulsus a regno suo debeat restitui? Respondeo ꝙ sic per ea quæ dicta fuere suprà in 3. quæstio. & propter regulam iuris vtriusque, quam hic inter sero, cum fallentijs suis. Regula † est, ꝙ spoliatus ante omnia est restituendus. cap. fin. de ord. cog. cap. in literis. & c. item cum quis. cap. conquerente. & c. solicite. de rest itut. spoliatorum. l. si quis ad se fundum. C. ad legem Iuliam de vi publi.

Limita primò vltra 11. fallentias datas per Lanfran. Brixi in repe. Rubr. de caus. poss. & propri. in fin. 8. colum. & per Moder. in l. naturaliter. in §. nihil commune. ff. de acquirenda poss. hāc regulam vt non habeat locum, quando possessorium sapit causam proprietatis, & habet annexam seu mixtam proprietatis causam. l. 2. §. quædam. ff. de interdi. cum ibi plenè no. & volunt omnes doct. & ibi Bart. & alij in d. l. naturaliter. §. nihil commune. & doct. in dicto cap. solicitæ & Abb. Mod. in dicto cap. in literis. in versicu sed contra prædicta. & text. oppono in 5. colū. de restitu. spolia.

Limita 2. dictam regulam non habere locum, vbi spoliatus reconueniretur super quæstione spoliationis. text. est in dict. c. fin. de ordi. cogn.

Limita 3. si excipienti de ꝓprietate præiudicaretur postea super possessione, si postea agendo petitorio & obtinendo non posset finaliter reddi ipsa possessio in ea fortitudine, in qua nūc est, puta si est talis possessio quæ per modicum tempus corrūpitur, vt esset corpus mortuum secundùm Innocent. in capitu. cum liberum. de sepult. facit quod not. in capitu. in literis. de restitut. spolia.

Limita 4. non habere locum, ubi præsumptio iniustæ possessionis esset fundata de iure communi contra agentem possessorio; quia talis præsumptio admittitur contra agentem possessorio recuperandæ per text. cap. ad decimas de restitu. spolia. libro 6 & quando notoriè constaret de iure spoliati, ex quo ius commune est contra eum secundùm Imo. post Bald. in d. l. naturaliter. §. nihil commune.

Limita 5. ubi in omni spoliatione notoriè constaret de non iure spoliati, & de iure spoliantis secundùm Innocen. in c. cum ecclesia sutrina. de cau. poss. & proprie. & ibi per Abb. in uersicu. sed circa prædicta quæro, ubi dicit, ꝙ prædo & possessor malæ fidei de restituendus, nisi constet in iudicio eum esse prædonē, quod est notandum pro limitatione. cap. in literis. de restitut. spolia. licet aliter ibi senserit Abb. & facit dicto cap. ad decimas. & quod not. Innocen. in capitu. constitutus. de fil. presby. & no. docto. in d. cap. in literis. & Abb. in c. ex parte. circa fin. eodem titu. de restitu. spolia. & per Alexand. in dict. §. nihil commune. ubi plenè de hoc.

Limita 6. † in casu. cap. literas. de restitu. spol. quando spoliatus peteret restitutionem coniugis & probationes super consanguinitate incontinenti offerrentur probandæ; quia tūc impeditur restitutio quò ad copulam carnalem. secus si probationes non offerrentur incontinenti, ut in cap. ex conquestione. de restitu. spol. secundùm Abb. in dicto cap. in literis. eodem tit. vbi dicit idem esse in causa beneficiali propter rationem peccati, quod vltimum non puto verum in dicto cap. in literis.

Limita 7. nisi spoliatus confitens de iure suo consenserit, vt admitteretur exceptio defectum proprietatis concernens. text. est apertus in cap. j. de restitu. spolia.

Limita 8. in prædone, qui moratur in stratis publicis ad deprædādū, & occidendum, vt est tex. in l. j. C. quādo licet vnicuique sine iud. se uin. & glo sing. in dicto cap. in literis. in uer. prædo. de restitu. spol. quam magni facit ibi Bal. ꝙ qui potest offendi in persona, multo fortius in bonis. facit. l. si seruus. C. de his q ad eccle. confu. & quod uoluit Bald. in auth. sed nouo iure. in 2. columna C. de ser. fugi. ubi notorio criminoso denegatur aduocatus.

Limita 9. quando possessorium & petitoriū intentantur ab eadem persona spoliata, ut est text. in cap. cum dilectus. de ord. cogni. & uoluit glo. j. in d. c. in literis.

Limita 10. † regulam procedere, quando agens proponit ueram uiolentiam, secus si fictam; quia tunc cōtra eum obstat exceptio dominij conuēti, ut in l. fin. & l. inuasor. & ibi per docto. C. vnde vi. & per Barto. in l. si de ui. ff. de iudi. restringerem tamē hoc in casu, quo absens rediret & sciret possessionem naturalē occupatam per alium, & suspicaretur posse expelli; quia tūc datur interdictum vnde ui secundùm doct. in dicto cap. in literis. per tex. in l. clam possidere. §. qui ad nundinas. cum l. seq. & leg. si id quod. §. fin. ff. de acquirenda poss.

Limita 11. nisi spontanea abiuratio, seu renuntiatio beneficij cum iuramento pręcessisset spoliationem; quia non potest petere restitutionem; quia per ipsam renuntiationem perdidit tam proprietatem quàm possessionem, & quia notoriè obstat sibi defectus proprietatis. text. est pulcher in capitu. accepta. de restitu. spolia.

Limita 12. secundùm Bald. in leg penulti. C. si a non compet. iud. ad fin. quando exceptio quæ obijcitur spoliato non requirit probationem facti, allegat Oldr. consilio 281. & Alexand. ibi in apostill. allegat eundem consilio 274. incip. in causa quæ vertitur.

Limita 13. † quando petitio in possessorio esset iuri publico & iuri communi contraria; quia tunc auditur excipiens. ita dicit Bald. in l. si quis conductionis. circa fin. C. loca.

Limita 14. si agens alleget canonicè possedisse in beneficialibus aliter non admittendus per iudicem. de fil. presbyt. c. constitutus. & de reg. iur. cap. j. lib. 6. secundùm Bal. in dicta l. si quis conductionis, & plenè per Abb. & alios in d. cap. in literis. licet Abb. ibi alleget plura iura probantia contrarium.

Limita 15. quando agitur pro recuperanda possessione, quæ uacabat tempore, in quo fuit occupata per reum conuentum. glos. est no. in l. si C. vnde vi. quam doct. ibi approbant. & Ang. in l. 2. C. de edic. diui Adria. toll.

Limita 16. nisi exceptio defectus proprietatis esset notoria præsumptione iuris; ut quia possidebat duo beneficia incompatibilia, uel erat minor ætate respectu illius beneficij. ita pulchrè Io. And. in addi. Specu. in Rubr. de restitu. spolia. post princip. & But. in c. in literis. eodem titu. & Rota deci. 14. aliàs 15. in 4. colū. incip. alia additio. pone ꝙ onus obtinuit. eodem titu. in nouel. licet Abb. contrarium teneat in d. c. in literis. in penult. colum. per c. ex insinuatione. in fin. de procur.

Limita 17. † nisi crimen opponatur inhabilitans personam ad agendum, ut excommunicatio, uel bannum; quia obstabit agenti possessorio. But. in c. item cum quis. in glos. 2. de restitut. spolia. alleg. glos. in cap. ex insinuatione. in uersic. canonicum. de procura. ubi idem dicit de pacto de non petendo restitutionem, uel de re iud. uel de ratihabitione sententię latę cum falso procuratore. Abb. in d. cap. item cum quis. alleg. aliam glo. in c. dilectus. el j. in uers. excommunicationis. de rescrip. & gloss. in c. in nomine domini, in uersicu. audientia. 23. di. tu adde aliam in §. j. in glo. magna. in fin. 14. q. j. & ibi Archid. & gloss. 2. in fin. ibi nullo. in §. uerum. 3. q. 7.

Fallit primò ī excommunicato excommunicatione minori. Archid. & Domi. in dicto cap. in nomine domini. in fin.

Fallit secundò, nisi conueniatur ab excommunicatore, uel ab eo qui fecit eum excommunicari. Specu. in titul. de petit. & poss. §. fin. in uersicu. 21.

Fallit tertiò, ubi spoliatio impediret implementum actus ꝑmissi excommunicato, puta ire Romam ꝓ absolutione. Abb. in c.

in cap. intelleximus. in tertia columna ibi, hoc dictum limito verum. de iudi.

Fallit quartò, nisi spoliator esset fugitiuus, vel res esset peritura. Abb in c. cum inter. in 5. colum. de excep.

Fallit quintò † si est spoliatus vxore sua gl. in cap. quoniam, in vers. vxores. 11. q. 3. quod intellige officio iudicis non per viā actionis. Abb. in 6. columna post Butr. & Cal. in capitu. fina. de ordin. cognit.

Fallit septimò, quando excommunicatus nō venit propriè, vt actor sed vt reus. Abb. in dicto cap. ex insinuatione. in 3. colū. de procurat.

Limita. 18. nisi obijciatur crimen hæresis; quia qui non potest possidere, non potest prætendere spoliationem. gloss. secunda. in cap. quo iure. 8. di. But. & Abb in dicto cap. item cum quis. in gloss. secunda. gloss. ante pen. in versicu. commodo, in cap. ex parte. de restitu. spoliat.

Limita. 19. in casu scismatis. 23. quæstione quinta. non vos. & gloss. in dicto capitu. in nomine domini. in versicu. audientia. 23. distinctio.

Limita. 20. in casu intrusionis. tex. & gloss. in dicto cap. in nomine domini. in versicul. audi. & 3. quæstio. prima in summa, quæ dicit hoc speciale esse in Papa. & vnum pulchrum dictum de intrusione vide per Abba. in cap. ad aures, in quarta columna de rescript.

Limita. 21. † nisi opponatur criminis enormitas, tertia quęst. 5. super causa, item infamia & criminis euidentia, vt secunda q. 5. presbyter. secunda quæstio. j. scęlus. & c. manifesta. item simonia de simo. accusatum. & c. tanta. item contumacia, vt tertia q. 9. decernimus. item scandalum. 3. quæstione 6. hoc quippe. hæc ponunt. 3. quæstio. j. in summa.

Limita. 22. in casu. capitu. significasti. & capitu. gaudemus. de diuort.

Limita. 23. nisi aliquis conditionaliter possidens ante existētem conditionem spolietur: quia non restituitur, ex quo non possidebat, cum conditio nihil ponat in esse. capitulo olim. el primo, de restitu. spolia.

Limita. 24. nisi incontinenti dominus deiecerit aliquem de possessione sua. dicto cap. olim. & ibi gl. pe. allega. l. j. §. vim. ff. de vi & vi arma. & ff. ad l. Aquil. l. scientiam. § qui cum aliter. & de sententia excommunica. cap. si verò. el j.

Limita. 25. † Nisi spoliatus exciperet de spoliatione; quia tūc non consequitur restitutionem; quia qui excipit, nihil petit. c. cum dilectus. de ord. cog.

Limita. 26. nisi a muliere obijciatur scientia viri magna. de restitu. spolia. c. ex transmissa. & c. literas. in fin. eo. titu.

Limita 27. si ex gratia vel precario possedit. 10. quæst. 3. quia cognouimus. & glos. penult. in dicto cap. olim causam. & de excel prælato. cum. ad quorundam.

Limita. 28. quando de dominio apparet per sententiam absolutoriam latam in fauorem rei in petitorio iudicio secundū docto. contra Barto. in d. l. naturaliter. §. nihil commune argu. cap. cum teneamur. de appella. & hoc siue conuentus possessorio recuperandæ incidisset in pœnam. l. si quis in tantam. C. vnde vi. siue non. & pro dicta communi opinio. docto. facit, quod not. ipsemet Barto. in d. l. j §. sed & si is. ff. de no. ope. nun. & Inn. in cap. cum dilectus. de caus. pos. & propri. & Ioan. And. in cap. pastoralis. eodem titu. & in addi. Specu. in titu. de peti. & poss. in §. j. versicu. quid si. & ibi hoc fuit de mente Specu. nec ob. dicto cap. cum dilectus. quia procedit, quando spoliatus in eodem libello immiscuit petitorium & possessorium, vnde si sententia est lata in petitorio contra ipsum actorem; quia reus fuit declaratus dominus, licet in possessorio fuerit lata pro ipso agente ꝑ ualet in executione sententia lata in petitorio, ex eo quia est qd imputet sibi spoliato agenti, ex quo voluntariè immiscuit causam proprietatis cum ipso possessorio.

Limita 29. † quando quis fuit spoliatus & agit pro violentia sibi illata: quia clandestinæ fuit spoliatus, nam tunc poterit reus, qui clam spoliauit agenti possessorio recuperandæ opponere exceptionem dominij sui: ita Bald. in addi. in dicto §. nihil commune. alleg text. in l. si de eo. in §. fin. ff. de acquirenda poss. & idem voluit Bald. in l. si quis emptionis. in §. sed hoc super illis. C. de præscrip. 30. anno. idem Rom. in dicto §. nihil commune. & Ange. in l. vitia. C. de acquirenda posses. & in d. §. sed hoc. & fuit de mente Dyn. in cap. qui ad agendum. de regu. iur. libro sexto. licet Imol. & Modern. aliter voluerint in dicto §. nihil commune.

Limita. 30. an hæc regula habeat locum in colono. ff. de vi & vi armata. leg. cum fundum. in §. finali. & dic quòd sic, & cessat limitatio.

Limita. 31. quando obijcitur de dominio acquisito post spoliationem interueniente facto, aut negligentia eius qui possessorium intentat, secundùm Bald. in dicto cap. in literis. qui alleg. quod habetur in capitu. super hoc. in gloss. magna. & ibi per Innocent. de renun. & expresè affirmat But. in c. solicite. de restitu. spolia. & sequuntur Moder. in d. §. nihil commune.

Limita. 32. † secundùm Bald. in d. §. nihil commune. vt dicta regu. procedat, quando per vim expulsiuam, seu per vim ablatiuam quis est priuatus possessione, secus si priuatus esset per vim compulsiuam; quia tunc regula non habet locum, vt si compulite per metum ad tradendum rem fecisti, licet coacte, si agas, vt possessionem recuperes, poterit tibi opponi exceptio dominij, per text. cum gloss. in d. cap. super hoc. & sequuntur Imo. & Modern. in dicto §. nihil commune. & Bald. in l. penultima ff. de condictio. ob turpem causam. & in l. 3. C. quod metus causa. & in l. secunda. per Barto. C. eodem & ratio est: nam tunc competit remedium actionis, quod metus causa. quando præcessit dicta vis compulsiua, vt in toto titulo, quod metus causa ī quo remedio potest opponi exceptio dominij; quia illud non datur nisi damnum passo, & sic non potes prætendere damnum, ex quo tenebaris restituere incontinenti per rei vendicatio. & ex quo possidebas de facto, & tenebaris mihi restituere, nō habes interesse in repetendo per dictam actionem, ita dixit Azo in summa, quod metus causa pro quo facit text. in leg. fin. ff. quod metus causa.

Limita. 33. † si proponatur tacita renunciatio beneficij facta ante spoliationem per assumptionem secundi beneficij incompatibilis cum primo, vt probat text. aureus in cap. audita. de restitu. spolia. quod dictum approbant Moder. Perusini in dicto §. nihil commune.

Limita. 34. secundùm doct. in cap. in literis. de restitu. spolia. & Bal. ī d. §. nihil commune. vbi per confessionem actoris vel facti notorietatem apparet iudici possessionem non debere restitui, per ea quæ habentur in cap. significasti. de diuo. & ibi no. Innocent. in capitu. constitutus. de fil. presbyte. & Bald. in l. ordinarij. C. de rei vend. in 6. columna. & in titu. de pace Constan. in versicu. restituatur. per Ange. in d. l. si quis ad se fundum. But. & Abb. in dicto cap. in literis.

Limita. 35. † nisi opponens de dominio haberet probationē paratam, puta per instrumentum publicum stāte statuto quòd contra instrumentum publicum nihil posset opponi & habeat executionem paratam sicut sententia: nam sicut opponens & probans de suo dominio per sententiam auditur contra spoliatum agentem, vt supra dictum fuit: ita etiam probans de tali dominio suo per tale instrumentum, quod æquiparatur sentētiæ. facit quod not. Barto. in simili in l. vinum. si certum petatur. & in l. hac. ff. de triticar. & in l. 3. §. in hac. ff. commoda. secus si ex forma statuti instrumentum non habet executionem paratā, ꝓut non habet de iure communi. l. 4. §. si ex conuentione. ff. de re iu. & in l. minor 25. annis cui fideicommissum. ff. de minori. quia licet habeat incontinenti paratam probationem: non tamen obstaret spoliatio agenti, per id quod not. in cap. j. de restit. spo. & est de mente Barto. in prima lectu. in d. §. nihil commune. & glo. in l. si de vi. ff. de iudi. dum voluerunt dictam probationem incontinenti paratam admitti solum in possessorio adipiscendæ, & non in possessorio recuperandæ. & hoc voluerunt Mod. Perusini in d. §. nihil commune.

Limita. 36. vbi in restitutione imminet peccatū, det differri restitutio, si probationes super defectu proprietatis offeruntur paratæ. ista est singularis theorica Abb. in c. literas. de restit. spo. facit bona gloss. super causa. 2. q. 5.

Limita. 37. † nisi prælatus ecclesiæ spoliasset possidentem rē ecclesiæ, & postea conueniretur possessorio recuperandæ: nam si opponeret exceptionem dominij spectantis ad ecclesiam, & offerret se probaturum in promptu deberet audiri. Bald. in l. j. ad finem. C. de appella. vbi dicit, ꝙ taliter potest saluari gloss. in l. si vi. ff. de iud. quæ tenet ꝙ admittitur exceptio dominij in omnibus possessorijs, quando reus se offert incontinenti probaturum, quæ tamen reprobatur, præterquàm in possessorio adipiscendæ. Bald. tamen ibi saluat dictam glo. etiam in isto casu, & sequuntur Modern. in d. §. nihil commune per rationem, quia prælatus ecclesiæ inuadendo rem & possessionem rei ecclesiæ existentis apud alium non facit incidere ecclesiam in pœnam. l. si quis in tantam. per glo. not. in cap. j. de do. & contu. mihi uidetur hoc non esse uerum per text. iuxta glo. in cap. j. de restitu. spolia. ubi glos. & communiter doct. tenent ibi contrarium, & nisi ibi spoliatus consensisset, agens nomine ecclesiæ non fuisset admissus in petitorio.

† Limita. 38. ꝙ obstabit exceptio dominij spoliato opposita per tertium l. bona fides. ff. deposi. But. & Abb in dicto cap. in literis. in fin. An. in d. l. si quis ad se fundum. & Moder. in d §. nihil commune. Innocen. in c. ueniens. de spons. ꝙ Butr. dicit procedere, quando ius tertij esset separatum a iure spoliantis conuēti, ut sic spoliatus non reportet commodum, de quo per Rom. 149. quod Abb. non putat uerum; quim immo data connexitate procedit d. fallent. per c. sacris. de sepult. pro qua opin adduco bon. text. in l. si communem. ff. quemadmod. serui. amit. & l. si quis ex argentarijs, in §. cogētur. ff. de eden. & plenè per Barb. in repe. c. Raynaldus. circa medium. de testa. & per Fely. in cap. j. de præscrip. Limita tamen nisi spoliatus ageret per remedium attentatorum pendente appellat. quia illud non poterit im-

pędiri

pediri per tertium. Imol. & Abb. in capitu. bonæ. de appellat.

Limita. 39. nisi esset talis exceptio, per quam declararetur deficere spoliato agenti causam & interesse suæ possessionis per id quod habetur in cle. j. de caus. poss. & proprie. secundùm quosdam ibi, sed hoc non videtur verum indistinctè, nisi fortè in beneficialibus secundùm Doc. in dicto capitu. in literis. vel quando interesse deficit ex aliqua cā superueniēte post spoliationē.

16 Limita. 40. † si opponitur exceptio paupertatis conuenti cōtra spoliatum agentem: nam illa obstat etiam in hoc iudicio priuilegiato, vt habetur in capit. olim. el 2. de restitu. spol. quod procedit, quando talis paupertas superuenit propter spoliationem factam contra ipsum reum in re petita, nō sic si ex alia cā, vt ibi not. & per Rom. decis. 444. incip. fuit dubitatum. & not. in c. frequens de restitu. spolia. libro 6.

Limita. 41. in exceptione reseruatiōis papalis specialis vel generalis cum decreto annullatiuo: nam illa obstat spoliato agēti ad restitutionem beneficij, ita reseruati, cum talis reseruatio Papæ afficiat non solum titulum beneficij, sed etiam possessionem. Rot. decis. 15. Item si contra agentem. in titul. de restitu. spoliat. in no. Butr. & Abb. in dicto c. in literis. in 17. col. eo. titu.

Limita. 42. quando spoliatus non ageret possessorio recuperandæ, sed per actionem furti vel condictione furtiua, vel vi bo. rapt. vt contingit in rebus pro quibus non datur interdictū recuperandæ secundùm quòd habetur in l. rē quæ nobis. ff. de acquiren. possessio. & ibi not. quia tunc spoliato agēti obstat exceptio dominij per not. in l. si de eo. in §. fina. ff. eodem. facit quod habetur in l. qui iniuriæ. in §. fin. ff. de furt.

17 Limita. 43. † quando spoliatus non ageret contra suum spoliatorem, sed contra alium tertium, qui non spoliauit, licet fortè habuerit causā ab ipso spoliatore, puta aliquo remedio possessorio, forte per l. si coloni. C. de agrico. & censi. libro 11. vel per condictionem triticariam, vel ex canone integrāda. 3. quæstio. prima. vel ex cap. sæpe. de restitutio. spoliato. quando ageretur contra succedentem scienter in vitium; quia tunc obstat exceptio dominij ipsius conuenti, vt fuit de mente Bld. in l. 2. ad fin. C. de ser. fug. & voluit Lap. alleg. 102. contrarium sensit Bald. in l. inciuilem. C. de furt. & But. in cap. pastoralis. de caus. poss. & proprieta. facit quod habetur in l. fin. C. vnde vi.

Limita. 44. non habere locum dictam regulam in omnibus casibus, vbi non datur possessio. c. ex parte. & ibi not. de restitut. spolia. quia priuatio præsupponit habitum. l. manumissiones. ff. de inst. & in l. decem. ff. de verborum obliga. cap. ad dissoluendum. de spon. impub. & c. quod verò non formatum. 32. q. 2. limita tamen in casibus not. in d. c. ex parte. in glos. antepenul.

18 Limita. 15. nisi mulier expelleretur a marito propter dotem promissam, & non solutam. c. per uestras. & ibi doct. de donat. inter uirum & vxorem. & l. fin. C. ad uelle. & ibi Bald. & Salyce. glo. sing. in auct. de non elig. 2. nub. §. fin. Bald. in l. de diuisione. solu. mat. & in l. quod in vxorem. C. de nego. gest. in l. pro oneribus. C. de iu. do. Bald. Imo. & Mod. in l. si cum dotem. § sin autē in seuissimo. ff. soluto matr. Abb. in capitu. quemadmodum. & in cap. tua. de iureiur. & in dicto cap. per vestras. & in cap. literas. de restitu. spol. per Moder. in c. j. de adulte. Innocent. & doct. in cap. salubriter. de vsu.

Limita. 46. nisi post violentiam, & spoliationem factam interuenisset consensus spoliati, vel taciturnitas tanti temporis, quod verisimiliter videtur discessum, seu recessum a uiolentia. cap. ad id quod. de spons. l. 2. cum ibi not. C. quod met. caus.

Limita. 47 quòd ex sola possessione facti cum nulla fuerit possessio iuris, sed nuda possessio nullo iuris colore fulcita non cōpetit restitutio. gloss. antepenul. & ibi doct. in dicto cap. ex parte. de restitu. spol.

Limita. 48. nisi laicus restitutionem decimarum petat, licet de facto possideat. cap. causam quæ. de præscript. & not. glos. antepenult. in dicto cap. ex parte.

19 Limita. 49. † nisi capellanus denegasset sacramēta suis parochianis: quia si postea ab eis petat decimas repelli poterit exceptione spoliationis sacramentorum. per text. in cap. cum dilecti. de ordi. cog. nam isto casu ipse capellanus non dicetur spoliatus, ex quo non exhibuit sacramenta propter quæ debebatur sibi decima, ita pulchrè dicit Lap. allega. sua, quem refert & sequitur Butr. & Dom. meus Dom. And. Sicu. in dicto cap. cum dilectus. in 22. colū. faciat quod habetur in auct. dos data. C. de donat. ante nupt. ubi colligit Bald. quòd ille qui non facit quod debet, non recipit quod oportet, vt est glo. j. not. in l. si non fuerit. ff. de iureiuran. & quod uoluit Bald. in cap. j. qualiter dominus proprieta. feu. priue. & bon. text. in cap. esto subiectus. 95. di. & quod voluit Innocen. in cap. mandatum. de rescrip. quem referunt & sequuntur Bald. & Salyce. in l. cum proponas. C. de pact.

Limita. 50. quòd si rector parochialis agat contra religiosos super decimas prædiorum assistentium intra limites suæ parochiæ prætendens se spoliatum a 10. ann. circa, admittuntur religiosi volentes probare, quòd a 30. ann. citra semper fuerunt in possessione:

20 † nam per hoc excludunt possessionem, & spoliationem prætensam per rectorem. Nec ob. c. ad decimas. de restit. spol. lib. 6. quia illud procedit, quando is contra quem facit ius commune est actor petendo restitutionem, sed in casu isto isti se defendunt dicendo se non spoliasse, agat ergo rector si vult de proprietate, & obtinebit, nisi religiosi probent legitimam præscriptionem, vel alium titulum legitimum: nam licet ius commune faciat pro rectore in petitorio, non tamen in possessorio, vt in c. olim. lo. 3. de resti. spol. ita pulchrè dixerunt domini de Rota decis. 260 incip. Item si rector alicuius parochiæ, de resti. spo. in nouis. refert & sequitur Dom. Abb. in c. j. in vlti. col. in versic. oppono vlterius. de rest. spol. & dicit ibi Imo in fin. in versiculo aduerte. quòd vbi reus facit articulum contra agentem poss. quòd ante præstensam spoliationem possedit, & postea nunc possidet, quòd debet admitti talis articulus, & exceptio: quia concludit actorè non spoliatum alleg. not. per Inno. in c. super hoc de renun. Ex quo non plures limi. ad c. ad decimas. de rest. spo. lib. 6. vt ille tex. non habeat locum in his, qui se defendunt dicentes se non spoliasse. Secundò limitatur, nisi conuentus probare velit legitimā præscriptionem, vel alium legitimum titulum, & istas duas limitationes posuit Abb. in d. c. j. in vlti. col. tu adde tertiā, nisi sit lapsus tanti temporis, de cuius initio memoria non exsitat c. j. in fin. de præscrip. lib. 6. l. 3. §. ductus aquæ ff. de aqua quo. & æsti. & sentiunt domini de Rota in præalleg. decis. adde etiam quartam, quando per priuilegium potest apparere de non iure spoliati ita Lap. in d. cap. ad decimas. adde quintam, nisi notoriè cōstet de non iure spoliati. doc. in c. cum ecclesia. & in c. pastoralis. de caus. poss. & proprie. Imo. in d. c. j. & Innocē. in c. constitutus. de fil. presby. & in cap. significasti. de diuor.

TRACTATVS SVBTILISSIMVS & eruditionis reconditæ in materia Petitorij.

D. Philippi Franci Perusini per modum disputationis ingeniosæ.

Thema cum dubijs publicè disputatis per dominum Philippū de Franchis de Perusio ordinariè in iure canonico in studio Papiensi legentem sub anno. Mccccclxj. die. 10. Maij in festo Sancti Bernardini.

¶Argumentum.

Ex nobilissima vrbe Perusina Cornelio & Pamphilo coram Apostolicæ sedis delegato in petitorio inuicem litigantibus, Cornelius de quodam fundo quem absq; titulo & bona fide possidebat contra se sententiam diffinitiuā reportauit, appellauit, detulitq; delegatus appellationi, & ad prosequendum terminum statuit, interea Cornelius de dicto fundo a Pāphilo spoliatus coram delegato se restitui & grauamen reuocari postulauit. Deinde fundum ipsum statim bona fide, & absq; titulo possidere inuentus est. Cornelius verò cum contra Statum agere instituisset, destitit, & parochiali ecclesiæ palatiū cū prædijs adiacentibus donationis titulo concedens in monasterium ingressus infra probationis annum diem suum clausit extremum parochiali verò ecclesiæ palatium petenti procurator fiscalis se opponi prætextu legis municipalis, quòd nullus subditus res immobiles de territorio Perusino in non subiectos & onera communis subeuntes alienare valeat, sitq; primò alienatio ipso iure nulla, & bona ipsa confiscata deferatur in fiscum. Ex quo themate de quatuor contingit dubitari.

Primum dubium, vtrum dictus Cornelius potuisset iure aliquo dictum fundum a Statio recuperare.

Secundum dubium, vtrum dictus Cornelius potuisset per delegatum contra Pamphilum in præfato fundo restitui, & illatum sibi grauamen amoueri.

Tertium dubium, vtrum dicto Cornelio sic ab intestato infra annum probationis defuncto monasterium succedat.

Quartum dubium, vtrum stante dicta municipali lege alienatio in ecclesiam valida & efficax sit censenda.

SVMMARIVM.

1 *Petitorio agere an possit, qui solum bona fide possidet.*
Petitorium dominium ex parte agentis requirit.
2 *Spoliator opponere de dominio contra spoliatum agentem rei vendicatione non potest.*
Publiciana sine titulo non competit, & quæ alia requirat.
3 *Publiciana agens dicitur agere petitorio.*

4 Hypothe-

4 *Hypothecaria agens quid teneatur probare.*
Hypothecæ ius in re aliena non cadit.
5 *Possessor bonæ fidei quis dicendus.*
Possessor bonæ fidei ratione iuris, quod habet, facit fructus suos.
6 *Electio ad eos pertinet, qui sunt in quasi possessione iuris eligendi, item & præsentatio.*
Remedium. l. si me & Titium. ff. si certum petatur, cui competat. 13.
7 *Actio triticaria datur ad possessionem perditam.*
Violentia est vitium reale.
8 *Remedium. l. si nulla. C. de acquirenda possessio. quod remedium sit.*
Lex in dubio secundùm materiam tituli, in quo est sita, debet intelligi.
Intellectus. l. si nulla. C. de acquirenda poss. 16.
9 *Remedium cap. reintegranda. tertia quæstio. j. quibus competat. 17.*
Intellectus. c. bonæ. de appellationibus.
10 *Appellatio extraiudicialis quod impedimentum præstet.*
11 *Beneficium. l. si coloni. C. de agri. & censi. lib. 11. quibus concessum & cuius sit effectus.*
12 *Possessor bonæfidei contra alterum bonæfidei possessorem an habeat remedium.*
13 *Argumentum à sufficienti partium enumeratione est in iure firmissimum.*
Dispositio legis si me & Titium ff. si certū petatur quando locum habeat.
14 *Spoliatus desinens possidere absque dolo vel culpa tenetur ad æstimationem, & quid si non sit soluendo.*
15 *Dispositio. l. j. ff. de triticaria, quando locum habeat.*
17 *Interpretatio in claris frustra adhibetur.*
18 *Peccatum non contrahit quod iure permittente fit.*
Extensio ex identitate rationis etiam in correctiuis fauore animæ fieri pōt.
Detinere iniuste & inuadere alienum paria sunt ad periculum animæ.
19 *Superfluitas in omni iure reprobata.*
20 *Argumentum à similitudine & identitate rationis an procedat.*
Clericorum conditio dignior & fauorabilior est, quam laicorum.
21 *Remedia possessoria hic enumerantur vigintiquatuor ad possessionem recuperandam.*
Intellectus. c. accedens. lect. j. vt lite non contestata.
Ecclesia, quæ culpa vel negligentia prælati cecidit à possessione, quomodo illam nanciscitur.
22 *Intellectus. c. bonæ fi. de appellatio. & remedio quod datur per dictum. c. 24.*
23 *Attentatorū inhibitio & remedia contra tertiū innouantē non habent locū.*
25 *Attentatorum remedium appellatione pendente locum habet in attentatis à partibus, vel à iudice à quo.*
Sententiæ exequutio facta pendente appellatione retractatur.
Intellectus ad c. ex parte Adæ, de testibus.
26 *Bona fides in dubio præsumitur ex titulo.*
27 *Limitationes plures ad §. in alium. c. Romana. de appella. libro. 6.*
Remedium attentati est magis priuilegiatum possessorio recuperandæ.
28 *Re litigiosa lite pendente alienata quod remedium detur contra possessorem habentem titulum a parte.*
29 *Intellectus. l. si coloni. C. de agri. & cen. lib. 11. 32. 34.*
30 *Indefinita æquipollet vniuersali.*
31 *Bonæfidei possessor ex causa violentiæ vel furti possidere non dicitur.*
32 *Dolus ratione lucri præsumitur, qui aliàs non præsumeretur.*
33 *Titulum suæ possessionis nemo cogitur dicere.*
Coloni dicuntur possideri.
34 *Serui ascriptitij vel censiti pars fundi censentur.*
35 *Condictio sine causa quod remedium sit, & cur detur.*
Condictio indebiti datur ad possessionem.
36 *Condictiones indebiti, incerti, sine causa quando oriri possunt.*
Obligatio sæpe oritur extra propositum contrahentium.
Interdictum vnde vi, cui competat.
37 *Condictio. c. sæpe. de restitu. spol. aduersus quem detur.*
Qualitas à lege inducta probanda cum facto.
38 *Actio quod metus causa datur contra tertium bonæfidei possessorem, etiam si titulo possideret.*
Actio quod metus causa est personalis & in rem scripta.
Actio personalis non sequitur rem.
39 *Metus vitium non censetur reale, & præscribitur spatio decem annorum.*
Actio de dolo est personalis, & contra quem detur.
Condictio. l. si quis conductionis. C. locati. in quo locum habeat.
40 *Condictio. l. non abs re. C. vnde vi. cuius effectus sit.*
Condictio. l. fin. C. de acquir. poss. contra quem locum habeat.
Limitatio ad auct. hoc si debitor. C. de pignoribus.
41 *Condictio. l. si quis in tantam. C. vnde vi. an habeat locum in clericis & bonis ecclesiarum. Et quid de condictione. l. extat. ff. quod metus causa.*
Condictiones. l. inuasor. C. vnde vi. & l. si constiterit. C. finium regun. contra quos dentur.
42 *Condictio. l. j. C. si per vim, contra quem competat.*
Intellectus. l. meminerint. C. vnde vi.
43 *Actio in factum, seu officium iudicis aduersus quos concedatur.*
44 *Dolus vel violentia tertij bonæfidei possessori nocere non debet.*
Possidendis conditio, melior quàm petentis.
45 *Comparatiuum relinquit positiuum in termino.*
Actio personalis quo casu non diuidatur contra hæredes pro hæreditarijs portionibus.
Intellectus. l. de vsu. ff. de varijs & extraor. cogni.

Omnipotentis Dei præsidio implorato. Pro examinatione primi dubij videndū est primò, si aliquo remedio petitorio potuisset dicto Cornelio

1 esse consultum recuperandi dictum fundū. † Et videtur quòd nō, cum non sit dominus, sed solum bonafide possideret, vnde petitorio agere non posset, cum requiratur dominium ex parte agentis. l. prima. C. de alie. iudic. & in c. examinata. de iud. Si enim ipse Statius spoliasset, mandasset, vel ratum habuisset, tunc Cornelius potuisset agere petitorio & rei vendicatione, & isto casu datur rei vendicatio non habenti dominium, & spoliato agenti rei vendicatione nō potest spoliator opponere de dominio. tex. est sing. in l. si quis emptionis. §. sed hoc super illis. C. de præ-

2 scrip. 30. ann. † vnde patet, quòd spoliatus siue agat petitorio, siue possessorio contra spoliantem nullo casu potest sibi opponi exceptio dominij, sed est ante omnia restituēdus, vt in d. §. sed hoc super illis. etiam si spoliatus incontinenti se offerret probaturum se dominio, vt per glo. ord. in c. j. de resti. spol. & habetur in cap. in literis. eodem titu. & in l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iuliam de vi.

Secundo non potest agere publiciana; quia caret titulo: ad hoc enim vt competat publiciana, requiritur titulus, quo mediante saltem præscribere potuisset. l. eum qui. §. prætor ait. ff. de pub. & in c. abbate sanè. de re iud. lib. 6. vbi glo. ord. in uers. dominij. ponit omnia quæ necessariò debent concurrere, vt competere possit publiciana: & vide text. in l. siue autem. §. hæc actio.

3 ff. de publi. † agere enim publiciana dicitur agere petitorio, ita tradit Bald. in l. 3. C. si a non compe. iudi. colum. 3. per text. in l. minor. §. si seruus. ff. de euict. pro quo etiam tex. in d. l. eum qui. §. publiciana. el j. & §. in publiciana. ubi dicitur, quòd actio publiciana instar proprietatis non possessionis obtinet.

Tertiò non potest agere petitione hæreditatis, cum non cōcurrant extrema, de quibus in l. regulariter. cū seq. ff. de pet. hær.

Quartò non potuisset agere hypothecaria, ex quo non præsupponitur, quòd dictus fundus esset Cornelio hypothecatus,

4 sed simpliciter quia bona fide possideret, † agens enim hypothecaria tenetur probare rem sibi hypothecatam a domino, cum in re aliena non cadat ius hypothecæ. ff. de pignor. l. si superatus. in princip. & in l. & quæ nondum. §. quod dicitur. ff. de pigno. & per doct. in l. rem alienam. ff. de pign. actio. & vide ad prædicta text. not. in l. si non dominus ff. qui potio. vbi si a duobus non dominis ratione iuris, quod habebant, accipiatur pignus primò ab vno, deinde alter accipiat idem pignus ab alio secundo non domino, tunc primo cadenti a sua possessione nō datur remedium recuperandi possessionem contra secundùm possidentem, & facit tex. in simili in l. siue autem. § si duobus. ff. de publ. & ibi per glo. no. cum ergo Cornelius non haberet aliquod ius in dicto fundo, nullum remedium petitorium sibi cōpetere potuisset, videndum est ergo de remediis possessoriis, quæ enumerat gloss. ord. in l. fin. C. qui legi. persona. de quibus plenius infra apparebit.

Pro parte ergo affirmatiua primi dubij arguitur sic. Corne-

5 lius bona fide possidebat. † ille dicitur bonæ fidei possessor, qui domini cogitatione possidet. text. est not. in l. apud antiquos. C de furt. & 34. quæst. 2. si uirgo. vnde poterat dici fundus ille esse suus, cum res dicatur nostra nō solum ratione dominii, sed etiā si bona fide possidemus. ff. de leg. 3. l. seruos. plenè per Barto. in l. quintus. §. argento. ff. de auro & agen. leg. hinc est, quòd bonæfidei possessor dicitur habere ius; cum possessio sit ius insistendi rei &c vt per glos. in l. 1. in princ. ff. de acquir. poss. ratione cuius iuris facit fructus suos. ff. de acqui. rerum do. l. bonæfidei. institu. de rerum diui. §. si quis a non domino. quod procedit etiā in spiritualibus. ideo ad nos spectat electio, qui sunt in quasi possessione iuris eligendi, ut in cap. cum ecclesia. & c. cum olim. de

6 causa poss. & proprie. † & præsentatio pertinet ad eum, qui est in possessione iuris præsentādi, licet alter esset uerus patronus, vt in c. consultationibus. de iure pat. Cum ergo possessio dicti Cornelii peruenerit ad Statim sine titulo, & sic non subest iusta causa, quare apud eum debeat remanere, & non sit æquum, quòd ipse Statius ex possess. dicti Corn. locupletior efficiatur, certè videre, quòd potuisset ipse Corn. talem fundum recuperare agendo condictione. l. si me & Titium. ff. si certum petatur. ex æquitate vt est tex. ibi, & ita tenet Bart. in l. si coloni. C. de agr. & cens. libro 11. dicendo quòd remedio. dicta l. si me & Titium. poterit bonæfidei possessor, qui cecidit a sua possessione recuperare à quocunque possidente: secus in malæfidei possessore, in quo æquitas dictæ legis non haberet locum secundùm Barto. in d. l. si coloni. & hoc idem satis est de mente Hostien. & aliorum doct. in cap. bonæ. de appella. ubi ad id adducunt dicta leg. si me & Titium.

7 Secundò pro eadem parte, quòd dictus Corne. possit recuperare dictum fundum agendo triticaria, † quæ actio datur ad possessionem deperditam, vt l. 1. & 2. ff. de tritica. & ita tenet Bartol. in dicta l. si coloni. maximè quando res esset affecta uitio uiolentiæ, vel furti, quod uitium est reale, vt institut. de vsucap. §. furtiuæ. & in l. uitia. C. de acquirenda poss. & ibi per gloss. & in leg.

Pomponius.

Pomponius. §.cum quis adminiculo.ff.eodem titu. & tale vitium nunquàm dicitur purgatum,quousque res in potestatem possidentis sit reuersa,vt in dicto §.furtiuæ.& in l.partem.& in l. species.C.de vsuc.pro empto.competit ergo actio triticaria cōtra possidentem possessione amissa vitio violentiæ, vel furti, vt est tex. in d.l.2.ff.de triti.

Tertiò pro eadem parte facit tex.in l.si nulla.C.de acquiren. poss.vbi condictione illius legis videtur esse consultum bonæfidei possessori cadenti a sua possessione vitio violentiæ,vel clādestinitatis recuperandi possessionem etiam contra bonæfidei 8 possessorem , vt est text.ibi , secundùm intellectum gloss. † & oportet intelligere illum tex.de tertio possessore conuento,qa violenter non opponit præscriptionem contra spoliatum , vt d.l.si quis emptionis.C.de præscript. 30. anno.

Nec obst. si diceretur,quòd ibi agitur petitorio;quia certè agebatur possessorio,in ita & dubio illa lex debet intelligi secūdùm materiam tituli,in quo est situata.ff.de in diem adiect.leg. imperatores.& per glos.in versicu.debitis titulis,in proœ.6.lib. & in cap.tibi,qui.de rescrip.eo.lib.vnde in illo titulo. C. de acquirenda possessione ponuntur remedia possessoria non petitoria.

Nec obstat text.in dicta leg.si nulla.dum dicit,cum omni cā, & sic videretur,quòd ille esset possessor malæfidei ; quia certè loquitur post litem contestatam,vt patet ibi , petitio vestra , & sic fundatur in petitione & litis cōtestatione, vt patet in l.si fundum.ff.si certum peta.vbi est similis text.

Nec etiam obstat in dicta leg.si nulla.ibi , nulla iusta ex causa,quasi esset malæfidei possessor;quia similiter hoc refertur ad merita causæ,vt patet in tex.præses repererit &c.

9 † Quartò pro eadem parte videtur tex.3.quæstio. prima cap. secundo.& tertio.vbi bonæfidei possessori cadenti a sua possessione vitio violentiæ aut ex iniusta alia causa est consultum agēdo contra quemcunque possidentem & per quascunque manus & mediatos possessores res illa ambulauit.

Quintò pro eadem parte videtur esse text. apertus in capitu. bonæ.de appel.cum præsupponatur,quòd Cornelius fuerit spoliatus lite vel appellatione pendente,quo casu quicunque possessor succedens in ipsa re attentata pendente appellatione potest officio iudicis cogi ad restituendum , vt ibi dicitur.

Nec obstat,si diceretur,quòd ibi hoc est virtute generalis appellationis; quia certè ibi spoliatus non veniebat restituendus virtute appellationis.Ratio:quia appellauit, ne quis molestaret eum in possessione,sed Archidia.ibi non turbabat eum in sua possessione,cum iam fuerit primò spoliatus, & iam primò possessionem amiserat,& sic virtute appellationis ille non venie-10 bat restituendus; † appellatio enim extraiudicialis non impedit,nisi ea quæ de directo fiunt contra appellationem & non alia, vt est tex.no.in cap.cum vobis.de appellat. ita quòd virtute appellationis spoliatus ibi non veniat restituendus,ex quo possidens non turbat eum ī sua possessione, cum de ea primò fuisset spoliatus, videtur ergo in dicto cap. bonæ. esse prouisum de speciali remedio,quo spoliatus appellatione vel lite pendente potest reintegrari ad suam possessionem contra tertios & mediatos possessores.& facit quod in simili not.in cap. si constiterit. de accusat.

Sextò & vltimò videtur dicto Cornelio competere benefi-11 cium.l.si coloni.C.de agric.& censi.lib. 11. † vbi ex generali remedio illius.l. videtur esse consultum cuicunq; bonæfidei possessori,qui cecidit a sua possessione iniuste , licet careat titulo, quo mediante præscriberet, vt non obstet sibi exceptio dominij,sed ante omnia debet reintegrari ad suam possessionem : & ita per illum tex.tenet Innocen.in cap.post electionem.in fi.de elect.& in dicto cap.sæpe.& idem voluit gloss. ordi. in l. inciuilem.C.de furt.& ita etiam sequitur Barto.in dicta leg.si coloni. vbi tamen requirit duo cōcurrere,vt habeat locum æquitas.d.l. Primò q fuerit possessor bonæfidei,vt ibi in tex. ideo possessor malæfidei non haberet beneficium.dicta l.quia in pari causa potior esset cōditio possidentis secundùm Barto.ibi. Secūdò requiritur,q ipsa res peruenerit ad alium cum vitio & non aliter , & sic quando primus bonæfidei possessor cecidit a possessione ex vitio furti vel uiolentiæ,& ita loquitur text.in d.l.si coloni.ibi, vitio fugæ &c.Cùm enim ista sint vitia realia transeunt contra quemlibet etiam bonæfidei possessorem , vt dicta l.uitia. secus si res non esset affecta tali vitio;tunc enim cessaret.dicta l.si co-12 loni. † & bonæfidei possessor contra alium bonæfidei possessorem nullum haberet remedium:vt l.siue autem.§.si duobus. ff.de publ.& ita tenet Barto.in leg.manifestissimi.§.sinautem in 2.columna.C.de furt.& in leg.rem quæ nobis.ff.de acquirenda possessio.Sequitur Imo in dicto cap.sæpe.& ita etiā tenet Bald. in dicta l.inciuilem in re affecta vitio violentiæ vel furti , vt suprà.Cùm ergo Cornelius ceciderit a sua possessione vitio uiolentiæ.ergo uidetur, q potuisset recuperare suū fundum agēdo cōdictione d.l.si coloni.cōtra Statiū,licet bonæfidei possessorē.

13 Pro parte verò negatiua primi dubij arguitur a sufficienti partium enumeratione † quod argumentum est in iure fortissimum.ff.de his qui sunt sui vel alieni. l.patre furioso.& institu.de actio.§ actionum. 21. distin. cleros. nam reperio prodita esse vigintiquatuor remedia possessoria, ex quibus a iure conceditur posse recuperari possessionem deperditam,quorum nullum competere posset dicto Cornelio, vt infra patebit,ergo &c.& incipiam a remedijs suprà not. pro parte affirmatiua.& primo quod nō competijsset condictio d. l.si me & Titium.quia dispositio dict.leg.tunc habet locum,qñ actori non potest esse consultum agendo contra eum qui principaliter tenebatur. Si enim posset agi contra illum,non potest tunc agi contra tertium: quia cessat æquitas.dict.l.si me & Titium.& ita probatur per tex.in l.si eum seruum.ff.si certum petat. vbi solū re perempta datur illa æquitas,si enim ipsa res extaret,cum esset tunc contra quem ageret,non posset contra illum reum agi ad pretium,vt dicta l.si eum seruum, & ita tenet Barto.& alij doct.sequuntur in dicta l.si me & Titium.Sed cum Cor.possit agere contra Pamphilum spoliantem vel eius hære-14 dem.l.j.§.ex interdicto.& leg.si vi a me.ff.de ui & ui arm.† ubi licet spoliatus desierit possidere citra dolum absque dolo vel culpa; tamen tenetur ad æstimationem,ergo cessat æquitas.dict.l.si me & Titium.cum possit agi contra principalem. Quando autem ipse spoliator,vel eius hæres fuisset non soluendo; tunc in subsidium bene posset agi contra tertium , qui non spoliauit et bonæfidei possessorem.& ita tenet Barto in l.cum a te.ff.de vi & vi arma.Et sequitur Ange.in leg.si ui.& in l.si ex fundo.eod. titu.ita limitatio dictam l.cum a te.per text.in l.itaque fullo.ff. de furt.& in l.his solis.ff.de condictio.indeb.& ff.de eo per quē fac.leg.fina.quicquid aliter dixerit glos.in dicta l.cum a te.& in d.l.si ex fundo.& isto casu haberet locum æquitas.d.l.si me & Titium,cum ergo dicto Cornelio non posset esse consultū agendo contra Pamphilum qui principaliter tenebatur , sed in themate suprà non præsupponitur, q Pamphilus fuerit non soluendo &c.Amplius ad hoc ut habeat locum æquitas.d.l.si me & Titium.oportet,q reus contra quem agitur habeat rem ex causa lucratiua,tunc enim æquum est, vt rem restituat,& non fiat locupletior,& ita probat tex.in l.j.si filius.ff.si certum petatur.alias vero quando res esset apud reum ex alia causa quā lucratiua,cessaret tunc æquitas dictæ legis.& ita tenet Bart.& alij doct.in d.l.si me & Titium.& in d.l.his solis.& cum non appareat s. in themate, q apud Statium dictus fundus esset ex causa lucratiua,ideo concluditur,q cessat remedium dictæ l.& sic non ob.primum argumentum.s.Et prædicta simpliciter no. ad intellectum d.l.si me & Titium.

15 Secundum remedium est actio triticaria pro recuperanda possessione.l.j.& 2.ff.de tritica.quæ locum habet,quādo possessio immediate peruenit ad alium cum uitio furti uel uiolentiæ, uel rapinæ ita loquuntur dicta iura: secus autem quando res ēt affecta uitio erat apud bonæfidei possessorem, sicut erat iste Statius;quia actio datur solum contra malæfidei possessorem, ut patet dictis legibus,& in l.sicut nec causam.§.res pignori.& §.fin.ff.si certum peta. ubi contra malæfidei possessorem bene potest agi,vt est ibi text.not.quem not.quia est prouisum contra malæfidei possessorem alio remedio quam remedio.dicto cap.sæpe.Et sic non ob. secundum argumentum pro parte affirmatiua suprà.

Tertium remedium uidetur esse condictio.d.l.si nulla.secūdùm vnū intellectum gl.ibi.† Sed certè posset responderi,q ibi 16 aut ageretur petitorio:cum tex.dicat petitio uestra secundum glos.fin.ibi per text.l.actio in personam ff.de actio.& obliga.& patet etiam:quia tex.ibi dicit de exceptione præscriptionis,quæ non obst.agenti possessorio , quando res est affecta uitio reali, ut dicto §.furtiuæ.uel loquitur ibi in malæfidei possessore, cum teneatur etiam de fructibus percipiendis,ut patet ibi, cum omni causa.

Vel potest dici , quòd ille text.loquitur de possessore immediato;quia dicit ingressum agrum,& sic ille ingressus agrum cogitur restituere, & agitur ibi contra eum qui occupauit clam, vnde non erat bonæfidei possessor,& sic non obst.& uide Bart. in l.si dicto.furti poss.dum allegat.l.si ferus.C.quod cum eo.& Cyn.in l.Cuti poss.in 7. questio.

17 † Quartum remedium est.cap reintegrāda.ut suprà.Sed certè ille text.locum habet solù in clericis,& in rebus proprijs ipsorum,ut patet ibi in text.a cuius uerbis non est recedendum.ff. de leg 3.l non aliter.31.distin.omnino. facile enim fuisset exprimere de rebus laicorum , si uoluisset.l.j.§. finautem ad def. C.de cadu.toll.& in cap.ad audientiam. de decimis.l.si uero.§. de uiro.ff.soluto matrimonio. vnde cum uerba illius text.sint manifesta & clara,alia interpretatio nō cadit.l.prima.§.si is qui nauem.ff.de exercit.& in l.ille aut ille §.cum in uerbis.ff.de leg. 3.& licet Domi. Anton.in cap.sæpe,& in cap.cum ad sedem de restit.spolia.& Barto.in disputatione sua,quæ incipit.Lapus teneant,q æquitas. dicto capitu. reintegranda. habeat locum in rebus laicorum contra bonæfidei possessorem , tamen hoc de iure non uideretur procedere; quia qui possidet bona fide non dicitur possidere cum peccato uel periculo animæ, ex quo iure per-

re permittente facit fructus suos etiam in spiritualibus , ut est dictum supra in primo articulo.

18 Pro parte † affirmatiua,quod enim iure permittente fit,non est in peccato 23.quæstio.4.qui peccat.l.Gracchus.C.de adult.ff.de iniur.l. iniuriarum. vnde cessat ratio domini Anton.dicendo quòd fauore animæ debeat fieri extensio ex identitate rationis etiam iuris correctiui , vt voluit singulariter Bart. in authent. sacrament.puber.C.si aduer.vendi.& facit quod in simili tenet Io.And.in capitu.penulti. qui fil. sint legiti.quia certe contra possidentem bona fide cessat ratio peccati,nec est eadem ratio,nec procederet argumentum a similitudine rationis,cum text.in dicto capitu.scire.dicat quò ad periculum animæ paria esse iniustè detinere & inuadere alienum,sed bonæfidei possessor nō detinet iniustè,sed iustè,vt supra. Amplius etiam quòd dispositio.dicto capitu. reintegranda.non habeat locum in rebus laicorum , probatur per argu-19 mentum a superfluis: † cum ī iure nil debeat esse superfluum, vt ī proœmio decre.& codicis;quia resecatis superfluis &c. sed superuacue emanasset noua dispositio dicti. capitu. sæpe. tam pro laicis quàm pro clericis , quæ solum habet locum contra scienter succedentem in vitium,cum fuerit noui iuris promulgatoria,vt patet ibi.in versicu.sancimus.quod verbum est noui iuris inductorium & non declaratorium veteris iuris , vt per glos. in versicu.receperit,in capitu.primo.de cleri.non resid.libro sexto,teneri doct.in capitu.secundo , de iudi.cum ergo Papa in dicto capitu.sæpe. asserat se inducere notum remedium contra talem succedentem scienter in re vitiosa,apparet quòd de hoc remedio non erat prouisum per antiqua iura ; cum Papa ediderit ius de nouo,non autem declarauerit antiqua iura. vnde si non erat prouisum per antiqua iura contra succedentē scienter in vitium,vt dicto capitu.cum ad sedem. fortius non erat prouisum contra bonæfidei possessorem : nam si aliter diceremus,superuacua foret noua dispositio.dicto capitulo sæpe. cum Innocent. tertius auctor illius decretalis fuerit posterior quàm fuerint conditores dicti cap.reintegranda. & dicto cap. secunda & tertia.iij.quæst.j.prout patet ex no. per doct. in cap. 20 fina.de probat. † Nec obstat argumentum ab identitate rationis,vt sit eadem ratio in rebus laicorum:quia certè dignior & fauorabilior est cętus clericorum quàm laicorum, vt patet in l.j.C.de episcop.& cleri.& per Io. Andr.in capitulo j. de clericis coniugat.libro 6.in versicu. in cæteris. vbi enumerat multa & plura priuilegia concessa tā clericis quàm laicis : cum enim expediat seruos Dei a strepitu causarum esse quietos. 2.quæstione 7.sicut sacerdotes.& in capitu.j.de sing.æquum fuit eis de pinguiori remedio esse prouisum.Sit ergo conclusio, quòd dispositio dicti cap.reintegranda.inducat speciale remedium in bonis ecclesiarum & in bonis proprijs, vbicunque quis ex iniusta causa cecidit a possessione,& per quascunque manus & mediatos possessores ambulauerit possessio , etiam si tertius possessor sit cum titulo & bonafide, vt per glos. in dicto capitu. sæpe. & ista est communis determinatio, vt in rebus clericorum locum non habeat, prout tenuit Ioan.de Lig.in dicto capitulo sæpe. & Io.Cal.ibi.& in dicto capitu.cum ad sedem.& idem Imo.& Panormi.in dictis iuribus.& plenius vide per Panormita. in dicto capitu.cum ad sedem.de intellectu dicti cap.reintegranda.in 5. char.& idem tenuit La.in sua allegat. 52. quæ incipit , Lætatus sum.& ibi singulariter ad practicam libellandi in remedio di-21 cti cap.reintegranda. † Quintum remedium est per text. sing. secundùm intellectum Hostien.in capitu. accedens. el primo, vt lite non contesta.plenius prouidens quòd sic sit dispositio dicti capitu.reintegranda.videlicet quando quis absque violētia vel spoliatione sua culpa vel negligentia cecidit a possessione sua & per negligētiam, vel culpam non recuperauit , vt possit officio iudicis implorato recuperare possessionē suam , etiā si ad alium absque vitio sit translata:& ita sequitur Io. Andr. in dicto cap.accedens.& alij doct.ibi.& La.in dict.allega. & Dom. Anton.in dicto capitu.sæpe.Sed tamen hoc remedium procedit in rebus ecclesiarum:cum text.in dicto cap. accedens. de rebus ecclesiæ loquatur.& ita sequuntur doct.in dicto capitu.sæpe.& Panormi.& Imo.ibi columna penulti.Poterit ergo ecclesia,quæ ex culpa,vel negligentia prælati cecidit a possessione & eius prælati negligentia,vel culpa non recuperauerit facta fide de eius pacifica & antiquiori possessione illam recuperare officio iudicis contra quemlibet possidentem , quod est menti tenendum.

Et aduertendum est ; quia videretur tale priuilegium competere minoribus , qui culpa administratoris vel negligentia ceciderunt a possessione,& similiter in absentibus iusta absentia, quando ex causa absentiæ ceciderunt a possessione ; cum enim in talibus locum habeat restitutio in integrum,haberent tale priuilegium & remedium , argument. capitulo ex literis. de in integrum restitu.secundùm Hostien.& Io. Andr.in dicto capitu.accedens.& Panormi.ibi facit gloss.not.quarta quæstio. penul.in summa,circa finem.volens quòd ille qui iusta absentia perdidit possessionem,quòd per in integrum restitutionem recuperet a quocunque possidente.& bene facit ad hoc text.in l.prima.C.si per vim vel alio modo.

22 † Sextum singulare remedium ad recuperandum possessionem etiam contra quemcunque bonæfidei possessorem est text.in cap.bonæ.de appella.omni casu quo quis est spoliatus appellatione penden.

Sed aduertendum est;quia ideo ibi datur officium iudicis ꝓ recuperanda possessione contra tertium possessorem , eo quia ille tertius erat,seu dici poterat pars; cum ibi appellatio fuit generalis,quòd nullus turbaret possidentem in sua possessione:& si secus fieret appellauit. potest enim in extraiudicialibus appellari a futuro grauamine,vt in capitu.concertationi.de appella. libro sexto,& in capitulo sicut.eodem titu.vnde dicit Innocēt. in dicto capitu.bonæ.quòd non solum facit contra appellationem ille , qui spoliauit,sed omnis ille qui tenet rem spoliatam contra voluntatem appellantis,& sic vnusquisque dicitur facere contra appellationem & esse pars,ex quo appellatio fuit generalis contra omnes,vnde non potest dici , quòd in dicto cap. bonæ. agatur contra tertium possessorem:nam prout ibi patet circa fin.Papa fundat se super probabili causa appellationis & illius virtute fit restitutio contra tertium possidentem, aliàs autem tertius ipse,qui ipse principaliter innouaret , vel spoliaret appellantem,vel appellatum pendente appellatione non posset conueniri remedio attentati a iudice appellationis etiā post 23 eius inhibitionem ; † quia inhibitio & remedia attentatorum non habent locum contra tertium innouantem,text.est no.in capitu.Romana.§.in alium.de appella.libro 6.nec potest iudex appellationis in talem iurisdictionem exercere: & iste sit uerus intellectus dicti capitu.bonæ. Contra tertium enim innouantem appellatione pendente debet agi coram iudice ordinario & iudiciario ordine seruato,& per ordinaria remedia a iure cōcessa,vt in capitu.cum teneamur. de appellat. & vide per gloss. in dicto §.in alium.vt adde,quòd sicut inhibitoria & pendentia appellationis non extenditur ad tertium , ita econtra iudex a quo est appellatum poterit innouare cōtra tertium, non obstante appellatione,vt est text. & gloss. not in leg. creditor. in princip.ff.mandati.vbi pendente appellatione cum fideiussore potest fieri innouatio contra reum principalem , & de his vide singu.per Barto.in l.j.in fin.C.de diuer.rescript.

24 † Patet & alius secundus intellectus ad dicto capitu. bonæ. quòd ubi vltimus & mediatus possessor innouauit cum parte appellata ; tunc enim quādo tertius possessor haberet causam a parte appellata innouante tenetur ex remedio attentati : & ita sit text.not.in dicto capitu.bonæ.facit etiam text.in leg. chirographis.§.j.ff.de administra.tut. & quod habetur in capitulo cum M.de constitu.& ita sing.limita text.in dicto §.in alium.vt contra tertium innouantem non habeat locum remedium attentati,nisi ipse tertius habuisset causam a parte innouante , vt patet in d.c.bonæ & ita sequuntur ibi do.

Tertius intellectus ad dictum capitu.bonæfidei.q ibi ille archidiaconus tertins possessor mandauit,vel ratum habuit , sed certè est diuinatio;quia Papa ibi fundat se super probabili causa appellationis vt suprà. Non autem quòd teneretur interdicto vnde vi; quia esset casus de indubitabili contra l. quod Labeo.ff.ad carb.& in c.rursus qui cle. uel vouen.

25 † Amplius aduerte,quòd remedium attentatorum appellatione pendente locum habet in attentatis a partibus, vel a iudice a quo,ut dicto capitu.non solum.de appella.in 6. Hinc est, q executio sententiæ facta pendente appellatione retractatur, & ad primum statum reducitur.l.cum ex causa.ff de appella.& in c.venientes.in fin. de iureiur.

Secundò habet locum in attentatis a tertio habente tamen causam a parte appellata vel appellante, vt dicto capitu. bonæ, & alienata per appellantem uel appellatum reuocantur officio iudicis appellationis, vt d.l.chirographis.§ j.

Vltimò locum habet contra tertium succedentem in ipsa re attentata,dato q non habuerit causam a iudice , vel a parte innouante.text.est singul.in capitu.ex parte Adæ.de testi.& ita ad hoc inducit illum text.Ioan.de Imo.ibi,columna quarta , & facit quod habetur in capitu.ex parte supra de rescript. & secunda quæstio.prima in primis.censetur enim quodammodo tale vitium reale, adeo quòd agi possit contra quemlibet in ipsa re attentata etiam contra successorem etiam cum titulo & bona-26 fide: † nam in dubio bonafides præsumitur ex titulo secundùm not.per Barto.in leg.Celsus.ff.de vsucap. vnde in dicto capitu. ex parte Adæ.ille tertius possessor habebat titulum illius ecclesiæ,cum esset sibi collata secundùm Io.Andr.ibi , & tamen virtute appellationis fit contra eum executio,cum innouatio fuerit pendente appellatione , & ibi successit in ipsa re attentata et cum titulo, licet non habuerit causam a parte uel a iudice,cum possideret ex titulo suæ collationis & confirmationis obtentę: iudices enim primò spoliauerunt appellātem ecclesia illa post appellationem ad instantiam partis appellatæ, & ille tertius ex post possedit & successit in ipsa re iam attentata & affecta vt supra ideo contra eum fit executio non ex nouo processu, & iudiciario

diciario ordine seruato, sed ex ipso primo processu & officio iudicis appellationis: secus autem quando tertius ipse primò & principaliter innouasset non habens causam a parte vel a iudice; tunc enim reum est, quòd remedium attentati non habet locum contra talem tertium innouantem appellatione pendente etiam post inhibitoriam, & ita procedat text. in dicto §. in alium.

27 † Ex quibus tene menti plures notabiles limitationes ad dictum.§.in alium.cum etiam ex his habeatur nomen & singulare remedium recuperandi possessionem etiam contra tertium possidentem titulo & bona fide, quando scilicet successit in ipsa re attentata præcedente appellatione, & isto casu concludo, quòd dicto Cornelio potuisset esse consultum recuperandi possessionem a dicto Statio bonæfidei possessore, ex quo successit in dicto fundo iam affecto vitio attentati per ipsum Pamphilum appellatum pendente appellatione, vt supra in themate.

Ex quibus etiam infertur longe magis esse priuilegiatum remediū attentati quàm possessorium recuperādæ, prout voluit glossa ordina.in clementina secunda in princi. vt lite penden. cum possessorium recuperandæ non detur contra tertium succedentem in re iam affecta vitio violentiæ, vt in dicto capitulo cum ad sedem.& in leg.cum a test.ff.de vi & vi arma. & tamen remedium attentati datur contra tertium succedentem in re attentata, licet bona fide & titulo possideret, vt dicto capitu.ex parte Adæ.& hoc est nouum remedium, quando res attentata peruenit ad tertium bonæfidei possessorem etiam cum titulo etiam non habentem causam a partibus vel a iudice.

28 † Quando autem lite pendente alienatur res litigiosa; tunc contra possessorem habentem titulum a parte subuenit alio remedio per titulum C.de liti.vt habetur ibi in leg. fina. & in capitulo secundo.& tertio, vt lite penden. cum lite pendēte non possit res in alium alienari, in auct. vt nulli iudi. §. super hoc.& in dicto capitulo secundo & tertio. Et similiter quando res alienaretur in alium causa mutandi iudicij est prouisum per remedium tituli.ff.& C. de alie.iudi.sed titulus de liti. & titulus de alien.iud.& remedia illa procedunt, quando tertius possessor haberet causam a parte. Remedium verò dicti capitu. ex parte Adæ.& dicti capitu bonæ. habet locum contra tertium etiam titulo & bonafide etiam qui nullam causam haberet a iudice vel a partibus, & hoc bene no.

29 Septimum † remedium est condictio dicta leg. si coloni, vt supra de cuius.leg.intellectu plenè videndum est. Nam Innocent.in dicto capitu.sæpe.& in capitu. post electionem.in fin. de concess.præbē.intelligit illam leg.generaliter dicendo quòd officio iudicis poterit quis petere possessionem sibi restitui, quā primò bonafide possidebat etiam non probata spoliatione cōtra quemcunque agatur.

Sed glos.in dicta leg.inciuilem.& Bald.ibi & Barto. in dicto §.sed cum in secunda. & Innocent.in dicto capitu sæpe.intelligunt.dicta leg.si coloni.quando res affecta vitio peruenisset ad bonæfidei possessorem:& ita loquitur dict.l.si coloni.ibi, vitio fugæ, aliàs locum non haberet.ut supra est dictum. Et quòd d. l.si coloni.loquatur etiam contra bonæfidei possessorem, dupliciter ostendi uidetur.

Primò in text.ibi in uersicu.ad alios.& sic non solum ad primum immediatum possessorem, sed apud quoscunque alios

30 † indefinitè quæ æquipollet vniuersali leg.si pluribus.ff. de legat secunda.glos.ordina.in uersi.alium.in cap.ut circa, in princip.de elect.libro sexto.

Secundo: quia ibi possessor, contra quem agitur, prætendebat se dominum, vt in text.ibi, & tunc causam proprietatis & originis agitari, & sic domini cogitatione possidebat, ut supra, & sic non uideretur ille text.solum loqui in malæfidei possessore: aut quia res sit affecta vitio: nam licet primus possessor videatur habuisse cum uitio: cum dominus quandiu seruus est in fuga non perdit possessionem, quousque per alium possideatur.leg.rem quę nobis.& leg.si rem mobilem.ff.de acquirenda possessione.vnde licet primus qui occupat uideatur immediatè dominum spoliare & habere cum uitio: tamen alij mediati possessores non uidentur spoliasse dominum, cum iam primò possessionem amiserit, & licet quò ad præscribendum considerentur uitium reale, vt dicto §.furtiuæ.& dicta leg.uitia.& l.Pomponius.§.cum quis adminiculo.ff.de acquirenda possessione.

31 † tamen bonęfidei possessor ipse non dicitur possidere ex causa furti uel uiolentiæ, argument. leg.si duo.§.non uideor. ff. vti possidetis.tunc quia facit fructus suos: ut supra tamen etiam quia interdictum vnde ui contra eum locum non habet, ut d. leg.cum a te.& similiter nec actio furti, uel condictio furtiua, vt dicta leg.inciuilem.cum ibi not. ita quòd considerato iure possessorij quò ad aduocandum rem a bonęfidei possess. dicitur quodammodo purgatum vitium, & hoc respectu uitia realia non sunt in consideratione, ut supra patet, unde uideretur, quòd dicta leg.si coloni. probaret indistinctè opinionem Innocentij, ex quo loquitur text. etiam de mediatis possessoribus indefinitè.

Verum pro contraria parte potest responderi primò, quòd ille text.& similia iura loquantur in malęfidei possessore, qui

32 gratis suscepit colonum fugitiuum: † nam intelligitur malęfidei possessor, cum pręsumatur suscepisse ratione lucri, ratione cuius lucri pręsumitur dolus, qui aliàs non pręsumeretur, argument. lege eleganter. §. final. cum leg. sequent. ff. de dolo. Sed quando mercede constituta suscipit seruum, uel colonum alienum, non pręsumitur sciens, sed ignorans, ut est tex.in l.omnes profugi.& ibi glo.in uers. mercede.

Secundò: quia in casu dict.leg.si coloni. & in alijs iuribus loquentibus de istis colonis, & in auct. de mandat.princip.§.sed & suscipientes alienos agricolas.licet is apud quem est colonus fugitiuus a principio fuerit bonęfidei; tamen si postea incontinenti cognita rei qualitate non restituit malęfidei censetur, & ad restitutionem tenetur, ex quo contra iuris dispositionem tenet talem colonum, vt est text.not.in leg.cum satis.§.fin.& leg. quemadmodum.eodem titu. non sic contingit in aliis rebus non prohibitis possideri, in quibus etiam sola scientia rei alienę non faceret teneri remedio possessorio nisi quando occupauit rem uacantem, ut leg.conquerebatur.C.vnde ui. In aliis

33 verò secus † cum nemo cogatur dicere titulum suę possessionis secunda quęstione sexta.§ primo. & in leg.cogi. C.de petitio.hęredita.& satis est, quòd quis bonafide possideat, & non cogitur restituere nisi probanti se dominum.leg.fin.C.de rei uendicatio.institut.de interdict.§.commodum.ergo dicendum est speciale esse in istis colonis, ubi nō potest opponi exceptio dominij, & debent restitui primo possessori a quo aufugerunt eo ipso cognita rei qualitate, vt dicta leg.cum satis.§.fina.& dicta l. si coloni.

Tertiò: quia dicti coloni, siue sint serui, siue liberi, omnes quò ad hoc ęquiparantur seruis, & dicuntur possideri, ut est tex.in l. si diutius.eodem titu.& fugiendo faciunt furtum sui sicut serui, ut dicta l.cum satis, in princip.eodem titulo.ideo semper dicuntur esse cum uitio furti apud quoscunque, cum dicātur semper sui furtum facere, & quilibet succedit ī uitium, si cognita rei ueritate non restituit: cum contra legum interdicta possidentur dicta l.quemadmodum.ideo etiam ultimus possessor ad restitutionē tenetur, ut dicta l.cum satis.§.fin. & isto casu ipsa res spoliata dicitur deliquisse, scilicet ipse colonus. vnde speciale est in ipsis, non sic in aliis rebus.

34 † Quartò dici potest, quòd in dicta leg.si coloni. cum aliis similibus sit speciale agrorum fauore, ex quibus tributum seu uectigal soluitur, ut sic inculti non remaneant, & ista ratio consideratur in d.l.omnes profugi.& in d.l.cum satis.

Quintò dicta iura loquuntur in seruis ascriptitiis, uel cēsitis, qui pars terrę censentur, ut dicta l.ne diutius.in fin. & dicta leg. quemadmodum.ideo possessores terrarum aduocant ab aliis possessoribus etiam sine uitio huiusmodi colonos, quasi primi possessores non uideantur vnquàm eorum possessionem ex toto perdidisse, cum terram possideant, & ipsi coloni non possint a terra & cultura separari, vt dicta l.ne diutius. & d.l. cum satis. & dicta l.quemadmodum.meritò possunt aduocari a quocunque possidente.non sic contingit in alijs rebus, in quib. possessio ex toto esset amissa.

Et his modis potest responderi ad dicta l.si coloni. cum alijs similibus loquentibus de istis colonis, quę iura, prout patet ex pręcedentibus, non probant opinionem glos.in d.l. inciuilem, & Innoc.& aliorum doc.

35 Octauum † remedium est condictio sine causa, ut in leg.prima.§.constet.ff.de condi.sine caus.& per glos.in dicta leg.si me & Titium. in fin. & ipsa condictio datur ratione possessionis, ut lege indebiti.§.sed si summi.ff.de condi. indebit. & id quod condicitur non est meum, scilicet ipsa possessio deperdita, vt l. fin.in fin.ff.vsufructuarius quemadmodum capitu. ubi ad hoc est glos. not.

Nonum remedium est condictio indebiti, quæ datur ad possessionem, vt dicta l.indebiti.§.sed si nummi. Neç obstat, quòd nemo condicat rem suam pręterquàm a fure, ut dicta l.si. quia certè possessio ad quam agitur, non est sua sed deperdita, vt per glos.in dicta l.fina.in fin.Sed notanter tamen est aduertendum ad intelligentiam condictionis indebiti & actionis triticarię & incerti, & etiam l.si me & Titium.quia nunquam habent locū prędicta remedia, nisi quando aliquod negotium esset gestum inter actorem & reum, contra quem agitur, vt est text. in dicta leg si me & Titium ibi, nullum negotium mecum contraxisti, & ibi not.per Ange.& idem in condictione sine causa, quia leges in illo titulo ponderant aliquod negocium esse gestum immediatè inter actorem & reum, & idem est in condictione indebiti, & in actione incerti.text.est not.in leg.si in area.ff.de

36 cōdict.indebiti. † Sed aliquo gesto tunc oriri possunt dictę cōdictiones indebiti, incerti, sine causa, & condictio. dicta leg.si me & Titium.& actio est triticaria, ut patet in leg. prima. & secunda.de tritica.& ita dicit & determinat singu.Barto. & Ang. in leg.si me putem.§.cum inter.ff.de condictio.indebit.quo casu aliquo negocio gesto inter actorē & reū subsistente aliqua æquitate

equitate oriuntur dictæ condictiones & aliquando non secundùm id quod agitur, sed extra id & propositum contrahentiū sepe oritur obligatio, vt in l.si is qui.ff.commod.in fine, & hoc sumitur not. ad intelligentiam dictarum actionum. Ergo patet clarissime ex prædictis concludendum, quòd nullo ex prędictis remedijs posset possessio aduocari a bonęfidei possessore, cum quo nullum negocium fuit gestum, nisi prout supra est dictum.

Decimum remedium est per interdictum vnde vi, quod solum competit contra spoliantem, mandantem, vel ratum habentem, vt l.j ff.de vi & vi arma.& in d.cap.cum ad sedem.non autem contra tertium etiam possidentem rem affectam vitio violentiæ, vt in d.l.cum a te.& d.c.cum ad sedem.

37 Vndecimum † remedium est condictio. cap.sępe.de restitu. spoliato. quæ datur contra scienter succedentem in re affecta vitio violentiæ, licèt sit tertius & mediatus possessor. Et aduertendum est, ꝙ ista qualitas, quòd scienter successit in vitium, esset pro forma probanda per actorem agentem ex remedio. d.cap.sępe.quia illa qualitas scienter, de qua in d.c.sępe.significat secundùm tempus verbi, cui adiungitur. l. in delictis. §. sit extraneus.ff.de condi.indebi.& sic requiritur, quòd concurrat illa qualitas, vt per Bartol.in l.ex facto.ff.de vulg. & pup. & per glo.in verbo, canonicis.in capit. statutum. in princ. de rescr.libro sexto, & not.in c.decreuit. de hæreti. eodem lib. intantum quòd non sufficeret probare, quòd possessor habuerit scientiam, quòd res esset aliena: tunc enim haberet locum remedium.l.conquerebatur.C.vnde vi.vnde requiritur, quòd probetur de scientia rei violentæ & non de scientia rei alienæ simpliciter. Constat autem, quòd quando a lege disponitur aliquid cum certa qualitate, debet vtrunq; probari, & sic factum cum illa qualitate, vt est text. & ibi Bartol. in l.prima, §.primo.ff.ne quid in flumine publico, de quo tamen plenius vide per doct. in d.c.sępe.

38 Duodecimum † remedium est actio, quod metus causa, & hæc datur etiam contra tertium bonę fidei possessorem, vt in l.si cum exceptione.§.aliquando.ff.quod metus causa. cū alijs similibus, etiam si titulo possideret.nec distinguitur lucratiuus ab oneroso, vbi agitur directò ad rem ipsam: vt per Bald.in d.§. aliquando.& mirum videtur, ꝙ cum vitium violentiæ sit reale, vt in d.l.vitia.& in d.§.furtiuæ.& tamen nō datur contra tertium possessorem, & vitium metus est personale, prout not.in d.l.Pomponius.§.cum quis.ff.de acquir.poss.& l.tertia. C.quod metus causa, & tamen datur contra tertium possessorem, vt in d.§.aliquando. & ratio differentiæ est: quia actio quod metus causa est personalis; tamen in rem scripta, vt d.§. aliquando.& in l.metum.eodem titulo, & in hoc excedit suos terminos; qa actio personalis non sequitur rem, vt in l.prima.§.si hæres.ff.ad Trebell.ideo exceditur a non suis terminis.

39 † Quia dictum vitium metus non censetur reale, & præscribitur spatio decem annorum: vt in dic.l.tertia. C. quod metus causa, & ibi per glo.not.& Bald.hanc rationem differentiæ assignantem. Si enim metum passus potest agere contra tertium possessorem, & non agit, præscribitur spatio decem annorum in hac vi compulsiua, sed in vi expulsiua, & sic in re affecta vitio violentiæ cum non possit agi contra tertium possessorem, vt dicta l.cum a te. non præscribitur per longum tempus, ut d.§ furtiuæ.& in dic.§ cum quis admi.sicut aliàs dicitur in l.edicto.circa fin C.de edicto diui Adria.tollen.

Decimumtertium remedium est per actionem de dolo: sed ista actio est personalis, & non datur nisi contrā dolosum, & sic non contra tertium possessorem, vt patet in ll.ff. & C.de dolo.

Decimumquartum remedium condictio. l.si quis conductionis.C.loca quæ loquitur in re locata, vt conductor teneatur ad restitutionē possessionis, nec possit referre quæstionem dominij locatori, prout plenè habetur ibi.

40 Decimumquintum remedium est condictio. l.nō abs re. C. vnde vi.vbi contra possidentem nomine alieno potest agi ad restitutionem possessionis & eius ęstimationem, si vsque ad sententiam fuerit contumax in restituendo, & in his duobus vltimis illa.l. est ad hoc singularis.

Decimumsextum remedium est condictio. dicta lege conquerebatur. quæ locum habet contra eum qui scienter occupauit possessionem alterius vacantem, & dic prout ibi plenè habetur.

Decimumseptimum remedium est condictio. l. fina. C. de acquiren. possessio. quæ locum habet in possidente nomine alieno & possessionem relinquente vel prodente, vt aliquando aperiatur via occupandi; quia contra talem possidentem & occupantem prouisum est de remedio.dicta l.fin.per quam dixit singulariter Ang.ibi, quòd condictione.dicta l.potest agere creditor contra ementem a debitore alienante rem obligatā, quam debitor constituerat se precario nomine creditoris possidere, & licèt agatur contra tertium possessorem, nulla tamen in dicto casu est necessaria excussio, vt ibi per Angel. quod est notandum ad limitationem auth.hoc si debitor. C. de pignor. licèt aliàs quando ageretur ad bona alienata in fraudem creditoris requiratur excussio bonorum creditoris, antequàm agatur cōtra tertium possessorem: vt in l.prima. C.de reuo his quæ in frau.credi.vbi de his singulariter per Bal.in princ.

41 Decimumoctauum † remedium est condictio. l. si quis in tantam. C. vnde vi. quæ locum habet contra violentum, qui occupauit per vim rem ab alio possessam, de quo dic plenius nota.ibi. Et an condictio.d.l habeat locum in clericis & bonis ecclesiarum, vide per glo.ordina.& no.in c.j.de dolo & contuma.& ibi plenè per doct.

Decimumnonum remedium est condictio. l.extat. ff. quod metus causa. quæ locum habet in occupante per vim aliquam rem sibi debitam. Nam perdit omne ius quod habet in re ipsa, & ad restitutionem tenetur, prout in d.l.plenius not.

Vigesimum remedium est condictio. l. inuasor. C. vnde vi. quæ locum habet contra inuadentem rem ab alio possessam etiam absque dolo, & condictione illius. l. tenetur ad restitutionem possessionis: vt ibi per Ang.in prin.

Vigesimumprimum remedium est condictio. l. si constiterit.C.fin.regun.quæ datur contra violentum & de facto occupantem pendente lite rei, de qua litigatur in iudicio, de quo dic vt plenius ibi habetur.

42 Vigesimumsecundum † remedium recuperandæ possessionis est condictio.l.j.C.si per vim vel alio modo. quæ datur contra eum, qui occupauit possessionem absentis: nam absens reuersus est ante omnia restituendus & contra agentem condi. l.non obstat exceptio dominij, vt ibi ex tex.no. & idem voluit glo.3.q.j.in summa.quòd absens, qui perdidit possessionem, potest eam recuperare a quocunque possidente.

Vigesimumtertium remedium recuperādæ possessionis est condictio.l.meminerint.C.vnde vi quādo, scilicet quis auctoritate iniustæ sententiæ, vel iniusti rescripti possessionem ab alio possessam ingreditur, & talis spoliatus est ante omnia restituendus, vt ibi habetur; quia spoliatus auctoritate iudicis iniustè habet remedium possessorij recuperādæ, & vide etiam tex. notab.in d.c.cōquerente.de restitutio.spoliato. An tamen contra conuentum condictione.d.l.meminerint.sit necesse deducere & probare dolum, vide per Bart.in l.tertia. §. si fundum.ff. de vsucapio.

43 Vigesimumquartum & † vltimum remedium est actio in factum seu officium iudicis, quod datur non solum possidenti, sed etiam alij detentatori cadenti a sua detentatione ex vitio furti vel violentiæ, & ideo commodatarius, depositarius, vsuarius & similes detentatores agere possunt pro recuperatione detentationis amissę: vt d.l.& ideo.§ Neratius.ff.de condi.furt. & ibi per glo.& in l.non tantum.ff.de petit.hæredi.& in d.l.manifestissimi.§.sed cum in secunda. C. de fur. & in l.Aquilius. ff. de don. quæ iura, & glo.loquuntur, quando res peruenit cum vitio & mala fide, & sic contra immediatum possessorem: secus si contra tertium bonęfidei possessorem: quia cum officiū iudicis detur ex ęquitate. l. quòd si Ephesi. ff. de eo quod certo loco.cessat ęquitas bonęfidei possessorem. Patet ergo summatim sic examinatis omnibus remedijs possessoriis quòd supra dicto Cornelio spoliato non sit prouisum aliquo iure contra bonęfidei possessorem, nisi ex remedio attentati per text.sing. in dicto cap.ex parte Adæ, vt est dictum sup.in sexto remedio ad dictum cap.bonę. Et ita a sufficienti partium enumeratione demòstratum apparet nullum remedium petitorium vel possessorium dari.

Nam iste Cornelius actor & petitor nullum ius habens in dicto fundo non hypothecam vel titulum, caret omnibus remedijs quibus sup.& cōsequenter etiam aliquam personalem actionem, vel officium iudicis contra bonęfidei possessorem habere non potest, cum quo nullum negocium est gestum, vt

44 d.l.si in area. † nec dolus, vel violentia tertii debet nocere bonafide possidenti, vt dicta l.de publiciana.l.eum qui.§.prætor. Et pro hac determinatione facit tex.& eius ratio in l. siue autē. §.duobus.in fine. ff. de pub. vbi bonę fidei possessor cadens a sua possessione remedium non habet contra alium bonęfidei possessorem, & potior est conditio possidentis quàm petentis, vt ibi in text.no.est expressum; quia par in parem &c. lege nam magistratus.ff.de arbi.cum cap.fin.de rescript. libro sexto, pro quo bene facit ratio.lege si duo.in princip. ff. vti posside.& licèt Bartolus in dicta lege rem quæ nobis.& in dicto §. sed cum in secunda. hic limitet, nisi sit affecta vitio, tamen contra tertium bonę fidei possessorem non nocet in remediis possessorij, prout sup.particulariter ostensum est.

Et pro hac etiam parte bene facit textus in dicta lege non tantum. §. veniunt. ff. de petitio. hæredita. vbi bonęfidei possessor habet solam retentionem, non autem petitionem.

dicit text. ibi, quòd si cadit a sua possessione, non habet petitionem contra alium bonę fidei possessorem. ad idem etiam text. in l. sed si possessori. in prin. ff. de iureiuran. vbi idem probatur. Nec prædictis obstat. c. quia V. de iudic. & 2. quæst. j. in primis. quia in dictis iuribus primus possessor erat cum titulo, vnde ratione tituli, quem habet, agit contra tertium possessorem iniustum, per regulam primam lib. 6.

45 † Secundo respondetur, quòd dicta iura loquuntur contra malę fidei possessorem scienter succedentem in vitium, & ita patet in d. c. quia V. idem in dic. cap. in primis. vbi text. dicit, quod est leuioris culpæ. & sic comparatiuum relinquit positiuum in termino, l. vbi autem non apparet. ff. de verbo. obligatio. vnde si fuit in culpa, non erat bonę fidei possessor. patet etiam: quia ibi sibi pœna imponitur. Item ad c. quia V. potest responderi, quod loquitur in successore in beneficio, vt in cap. primo, de solutio. qui successor licèt etiam non esset hæres insolidum: tamen actione personali tenetur insolidum, si possidet rem affectam vitio violentiæ, & iste est casus notandus, in quo actio personalis non diuiditur contra hæredes pro hæreditarijs portionibus. text. est notab. in l. si plures. ff. de vi & vi arma. Non obst. l. de vsu. & quod dicit Bar. ibi ff. de var. & extraordin cognitio. quia loquitur in malę fidei possessore, & sic apparet sufficienter ad contraria responsum.

Concludendum est ergo, quod bonę fidei possessor absq; titulo nullum ius habens in re si ceciderit a possessione etiam vitio furti vel violentiæ; tamen contra tertium bonę fidei possessorem remedium petitorium vel possessorium non habet, sicut ex præcedentibus patere potest. Et hæc de primo dubio.

SVMMARIVM.

1 *Delegatus in petitorio an possit si aliquid lite pendente innouetur in possessione iurisdictionem suam exercere. 9. 14.*
Iurisdictio iudicis a quo per appellationem an extinguatur vel suspendatur.
2 *Iudex a quo deferendo appellationi vtrum queat virtute primæ iurisdictionis de causa cognoscere.*
3 *Iudex delegatus postquàm detulit appellationi potest assignare terminum ad arripiendum iter.*
4 *Processus iudicis a quo per denegationem apostolorum vanus est.*
Apostolorum denegatio vim delationis habet.
5 *Appellatio & appellationis delatio iurisdictionem non impediunt in his, quæ sunt in fauorem appellationis.*
Possessor lite vel appellatione pendente, commodo suæ possessionis non priuandus.
6 *Intellectus c. cùm teneamur. de appella.*
7 *Delegatus a principe per solam sententiam diffinitiuam an dicatur functus suo officio.*
Delegatus a principe sententiam suam exequitur.
Executio sententiæ pars est iurisdictionis causę.
8 *Iurisdictio deserta appellatione per lapsum termini iuris vel hominis ad primum iudicem redit, ad quem executio sententiæ spectat.*
9 *Delegatus in vna re de alia diuersa non cognoscit.*
10 *Rescripta & delegationes extenduntur ad causas habentes ortum post datam rescripti.*
11 *Delegatus an cognoscat de causa nullitatis sibi non commissa.*
12 *Attentatorum reuocatio ad quem pertineat.*
Iudici vni concessum ceteris prohibetur.
13 *Lex superuacuis remedijs nunquam vtitur.*
Attentata ante omnia reuocanda.
15 *Iudex delegatus interlocutoriam etiam de consensu partium quando non possit reuocare.*
Appellari potest ab interlocutoria super competentia, vel incompetentia iudicis lata.
16 *Iudex deferens appellationi grauamen a se illatum reuocare an posit.*
Limitatio. c. cum cessante. de appell.
17 *Iudex ad quem an posit abbreuiare terminum iuris.*
Iudicis ordinarij latissimum est officium.
Intellectus. c. cum teneamur, de appell. sup. nume. 6.
18 *Attentata post appellationem sunt nulla.*
19 *Delegatus quomodo de omnibus incidentibus cognoscat.*
Delegatus per viam querelæ adiri non potest.

Videndum est nunc de secundo

1 dubio. † Et pro eius parte affirmatiua arguitur primò sic, per appellationem iurisdictio iudicis a quo non extinguitur, sed solum suspenditur, de iureiur. cap. venientes. & talis suspensio inducitur in concernentibus cognitionem vel decisionē causę principalis in præiudicium appellationis, non autem in eius fauorem, ita probatur in l. appellatione. C. de appellat. canonizata. secunda quæst. sexta, & idem habetur in l. prima. ff. nil noua. appell. pend. sed in alijs concernentibus fauorem appellationis & appellantis non intelligitur esse suspensa iurisdictio per appellationem patet: quia non obstāte appellatione potest reuocare grauamen & procedere in causa principali, vt in c. si a iudice. de appell. lib. 6. & in c. cum cessante. eodem titulo, vbi text. de iudice delegato loquitur. Sed cū reuocare grauamen illatum dicto Cornelio tendat in fauorem appellationis, & in faciliorem eius expeditionē ergo delegatus hoc poterit, cum in istis sua iurisdictio non sit suspensa, dicto cap. si a iudice. & c. cum cessante.

2 † Secundò ad idem facit: quia iudex a quo deferendo appellationi, licèt videatur quantum in se est abdicare a se communem iurisdictionem, & transferre ad superiorem, vt est text. in c. cum appellationibus. de appellatio. lib. sexto, tamen propter hoc non est extincta & finita eius iurisdictio: cum possit causa ad eum redire & remitti, & potest virtute eius primæ iurisdictionis de causa cognoscere, vt est textus in dicto capitulo cū appellationibus, & ibi glo. notabil. in versic. refutari. Amplius per delationem appellationis ipsa talis suspensio & transfusio intelligitur esse quò ad cognitionē causę principalis & in præiudicium appellationis: secus intendentibus ad eius faciliorem expeditionem; quia in his nō intelligitur suspensa iurisdictio,

3 quod patet † quia etiam iudex delegatus etiam postquam detulit appellationi potest assignare terminum ad arripiendum iter & ad prosequendum appellationem, vt est text. no. in cap. pen. §. post hæc. de appell. in sexto, & in clement. prima, eod. titulo, & in capit. ad aures. eod. titu. quæ iura etiam de iudice delegato loquuntur. vnde si consideraretur ratio suspensionis & transfusionis iurisdictionis ad superiorem esset dicendum, quod delegatus prædicta facere non posset, postquam detulit, & sic abdicauit a se iurisdictionem. Verum quia ista tendunt in faciliorem expeditionem, dicitur in his retinere iurisdictionem cum exercitio, etiam si sit delegatus, & detulerit appellationi, vt d. c. ad aures. & d. clem. j. ergo poterit dictus delegatus reuocare dicta grauamina, cum tendant in fauorem & expeditionem causę appellationis, vt in d. l. j. ff. nil noua. appell. pen. & in c. non solum. de app. in 6.

4 Tertiò ad idem facit denegatio apostolorum per iudicem a quo habet vim delationis. patet quia irritus & nullus est ipso iure processus iudicis a quo, si denegauit apostolos, vt in c. vt super. & c. ab eo. de appell. in sexto, & tamen retinet iurisdictionem; quia poterit causam reassumere, si renūcietur appellationi tacite, vel expresse, vt in d. c. vt super. & c. ab eo. & cum præsupponatur in themate, quod iudex delegatus assignauerit terminum ad prosequendum, & sic est possibile causam ad eum redire per lapsum termini hominis, vt in c. personis. & c. cum sit. de appell. & idem per lapsum termini iuris, cum ipso iure redeat iurisdictio ad iudicem ad quem deserta appellatione, vt l. eos. in princ. C. de appell. & in l. prima, & fi. C. de temp. appell. ergo ratione iurisdictionis quam interim retinet, poterit reuocare grauamen, cum eius iurisdictio non sit extincta, vt supra, nec etiam suspensa in his quæ tendūt in faciliorem expeditionem, vt patet sup. in 1. & 2. argu.

5 Quartò ad idem facit, quia appellatio & delatio appellationis non impedit iurisdictionem in his, quæ sunt secundum naturam & in fauorem ipsius appellationis, tex. est not. in c. secundo, de matrimonio contracto contra inter. eccle. vbi licèt iudex a quo detulerit appellationi, potest prohibere, quòd nulla fiat innouatio appellatione pendente, & ita præcipere & mandare ipsius partibus, vt in d. cap. secundo, & ibi per glos. remanet ergo iudici iurisdictio, quòd nulla fiat innouatio appellatione pendente, & sic quòd possessor non amoueatur a sua possessione, cum lite vel appellatione pendēte non debeat possessor priuari commodo suæ possessionis: vt in c. primo, vt lite pen. & in c. dudum. de priuileg. decimasexta, quæst. quarta, voluimus. l. secunda. C. de probat. & C. de peti. hæred. l. diuus, ergo iudex delegatus licèt detulisset appellationi, poterit reponere Cornelium sic spoliatum in possessione sui fundi; quia concessa iurisdictione vt nulla fiat innouatio, vt d. cap. secundo, videtur concessum, quòd possit innouata reuocare, argu. c. præterea. de offic. delega. & l. secunda, de iurisdi. om. iud. ff. de procur. l. ad rem mobilem. & l. ad legatum.

6 † Quintò pro hac parte videtur text. apertus. in c. cum teneamur. de appell. vbi iudex a quo erat appellatum, potest spoliatum, post eius sententiam diffinitiuam appellatione pendente in sua possessione reformare & restituere, & grauamen sibi illatum reuocare, vt est tex. ibi, ergo ita dicendū in casu isto. Nec obstare videtur si diceretur, quod d. c. 2. de matri. contracto, & d. c. cū teneamur. loquātur in iudice ordinario; quia certe eadem videtur ratio in delegato: cum etiam delegatus non obstante quod detulerit appellationi, retineat iurisdictionē in his quæ sunt in faciliorem exitum causæ appellationis, vt patet supra in primo,

mo, secundo & tertio argumento, vnde nō videtur in hoc differentia inter legatum & ordinarium.

7 † Sextò & vltimò facit: quia per solam sententiam diffinitiuam quam tulit de legatus à principe, non dicitur functus suo officio, & eius iurisdictio non expirat ante executionem sententiæ, vt est tex. in cap. in literis. de offic. deleg. Delegatus enim à principe absque dubio sententiam suam exequitur, vt dicto cap. in literis. & cap. quærenti. eodem titul. cum alijs similibus: cum executio sententiæ sit pars iurisdictionis ipsius causæ: vt in cap. si delegatus. § fi. de offic. deleg. in 6. Apparet ergo, quòd dictus iudex delegatus per sententiam diffinitiuam quam tulerat non est functus officio suo, & durat eius iudictio: cum sit possibile causam ipsam ad eum redire pro sententiæ executione. Nam deserta appellatione per lapsum termini iuris vel hominis ipso iure redit iurisdictio ad iudicem à quo, vt l. eos. in princip. C. de appell. cum habeatur tunc, ac si nunquam fuisset

8 appellatum: vt l. 2. & l. fin. C. de tempo. appella. † & dicto casu deserta appellatione executio sententiæ spectat ad iudicem à quo, vt dicta l. 2. & ibi gloss. in versic. executioni. & in l. & si cōtra. C. de appella. Amplius licet ipse iudex delegatus detulisset appellationi, eius iurisdictio extincta non est, nec est etiam suspensa in concernentibus faciliorem exitum causæ appellationis, vt patet supra in 2. & 3. argumen. cum ergo dictus delegatus retineat iurisdictionem, interest sua, quòd pendente appellatio. nihil innouetur, cum sit possibile causam ad eum reuerti pro executione vt supra interest sua, quòd appellans minus quàm fieri potest arguetur, vt causa ad eum redeat, argumen. l. omnem honorem. C. quando prouoc. & in cap. vt debitus. de appellatio. vnde cum retineat iurisdictionem, poterit ratione iurisdictionis quam retinet reuocare innouata; cum hoc tendat in fauorem appellationis, & in faciliorem exitum & maximè reuocare innouata concernentia futuram executionem suæ sententiæ, quæ ad eum pertinere potest, vt patet ex præcedentibus.

Pro parte verò negatiua dicti secundi dubij arguitur sic.

9 Iste erat iudex delegatus in petitorio, † sed delegatus in petitorio non potest cognoscere de possessione, text. in l. si de proprietate. C. si à non compe. iudi. ergo non pt talis delegatus virtute eius iurisdictionis aliquid facere in dicto possessorio: licèt enim si alicui delegaretur simpliciter causa vel controuersia indiffinitè intelligatur tam super petitorio quàm possessorio, & sic vtraque causa commissa intelligatur, vt est text. not. in cap. primo, de sequē. pos. & fruc. tamen quando causa committitur distinctè super petitorio aut possessorio, iudex delegatus in vna non potest de alia se intromittere, vt dicta l. si de proprietate.

Secundo ad idem, delegatus in vna re vel nō potest de alia diuersa cognoscere.

l. j. C. si à non compe. iudi. de offic. delega. cum olim. sed iste erat delegatus in petitorio, ergo non potest aliquo modo cognoscere de possessione, cum ista sint diuersa, & nihil commune habet proprietas cum possessione. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. poss. cum alijs simil.

10 Tertio † ad idem rescripta & delegationes non extenduntur ad causas habentes

ortum post datam rescripti, vt in cap. fin. de rescript. & in clemen. fin. eod. titu. sed ista causa spoliationis & restitutionis possessionis est nouiter exorta post datam rescripti, immo post sententiam diffinitiuam, ergo nullo iure cadit sub iurisdictione & cognitione dicti iudicis deleg.

Aduertendum tamen est: quia ad ista tria argumenta posset responderi, vt procederent considerando ipsam principalem iurisdictionem, non sic si deducantur incidenter, & hoc per regulam text. in capit. præterea. de offic. delega. vbi not. dicitur, quòd ex eo quòd delegato causa aliqua committitur super omnibus quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem. vnde delegatus in petitorio poterit si aliquid lite pendente innouaretur in possessione iurisdictionem suam exercere cum hoc ad causam ipsam spectet, quod nihil pendente lite innouetur, vt in capit. vt lit. pen den. vnde incidenter cognoscit de alia re dependente tamen ab ipsa causa principali. facit gloss. in cap. pastoralis. de causa possess. & proprie.

11 Quarto † ad idem facit; quia si delegatus in causa principali

posset reuocare attentata pendente appellatione, non foret alio de causa, nisi quia attentata sunt nulla, vt in dicto cap. non solum. & in c. cum venissent. de eo qui mit. in pos. ergo ipse delegatus non cognoscet de causa nullitatis sibi non commissa. Si enim haberet de hoc cognoscere & diffinire non posset facere nisi iudiciario ordine seruato: quia quando nullitas attentatorum deducitur corm iudice a quo, debet seruari ordo iudiciarius, vt est tex. in dicto capitulo cum teneamur. de appel. & talis est noua causa principaliter agitanda sibi non commissa, meritò delegatus ex sua iurisdictione facere non potest, & ita tenet glossa ordina. in dicto capitulo cum teneamur. de appel.

12 Quinto † arguitur sic.

Reuocatio attentatorum pertinet ad iudicem appellationis, cuius prætextu iurisdictio est ad eum deuoluta, text. est in dicto capitulo non solum ibi, per appellationis iudicem. & in lege si cuius. §. si quid post. ff. de appellatio. reci. & in lege chirographis. §. primo. ff. de administratio. tutor. & est text. nota. in capitul. solicitudinem. circa medium. de appellation. ibi, nam ad officium eius qui de appellatione cogniturus est pertinet corrigere quæ contra ipsam inuenerit attentata, ergo iudex a quo se non intromittit; quia quod vni iudici conceditur, cæteris prohibet. l. cum ita. ff. de condictio. & demōstratio. & in lege quod in rerum. §. si quis post. ff. de lege prima vnde cum causa appellationis sit deuoluta ad iudicem ad quem, & reuocatio attentatorum dependeat ab ipsa appellatione: vt dicto capitulo non solum. & dicto capitulo solicitudinem. iudex a quo maxime delegatus se intromittere non potest, cum ad eius officium non pertineat, vt dicunt iura prædicta. Sed ad hoc argum. posset responderi; quia licet dicta iura dicant, quòd pertineat ad officium iudicis appellationis, propter hoc tamen non sequitur, quòd ab alio iudice sit attentata iurisdictio, vt est text. not. & ibi Barto. in lege prima C. de prefect. vrb. & in capitulo per hoc de hæred. libro sexto.

13 Sexto † ad idem facit: nā lex nunquam vtitur superuacuis remedij,

vt in capitulo secundo de probatio. & ff. vt legat. nomi. caue. l. hæc stipulatio. §. diuus. Sed secundùm eum super reuocatione attentatorum est a iure proditum remedium valde priuilegiatum longe plus quam sit aliud remedium, & quàm sit possessorium recuperandæ; quia ante omnia debent ipsa attentata per appellationis iudicem reuocari summario & absq; libello & iuris ordine non seruato, vt dicto capitulo non solum & per glossa singu. in clementi. secunda in princip. vt lit. penden. ergo superuacuum esset, quòd delegatus iudex a quo hoc posset: cum haberet id expediri ordinarie, & iuris odine seruato, vt dicto capitulo cum teneamur. Sed ad illud argumētum posset responderi, quòd hoc non inconuenit, aliàs sequeretur, quòd iudex a quo non posset reuocare grauamen illatum a seipso, ex quo potest reuocari per iudicem appellationis, & tamē hoc potest: vt in dicto capitulo cū cessante. sed certe illud procederet in ipso principali grauamine, propter quod est appellatum, non sic dicendum in attentatis quorum reuocatio ad officium iudicis appella. pertinet.

Septimo † ad idem supra in themate tria cōcurrūt propter

quę delegatus se intromittere non potest. Primò: quia lata sententia diffinitiua est functus officio suo, vt in capitulo in literis & capitulo uenerabili. de offic. delegat. & in lege iudex post quam. ff. de re iudica. Secundò: quia per appellationem est suspensa eius iurisdictio. de appellatio. capitulo super eo. el. prima & capitulo sepe, & iureiur. venientes. ergo nihil ex sua iurisdictione facere potest. Tertiò cōcurrit: quia detulit appellationi, ex qua delatione quantum in se fuit abdicauit iurisdictionem a se & totaliter in superiorem est transfusa, vt est text. in dicto capitulo cum appelletionibus, constat enim iudicem delegatum faciliter suo facto posse a se iurisdictionem abdicare. text. est singula. de officio deleg. capitulo significantibus: qua deferendo appellationi dicit se esse iudicem incompetentem in ipsa causa principali, sed postquam delegatus declarat se iudicem incompetentem funditus, & totaliter abdicat a se iurisdictionem, quam nullatenus postea reassumere potest, etiam de consensu partium, vt est text. vnicus in iure in dicto capitulo significantibus, qui sepe allegatur † quòd iudex delegatus non potest reuocare interlocutoriam etiam de consensu partium, quando pronunciauit se iudicem in competentem, & vide not. per. Bald. in lege prima in fin. C. de pact. Sed ad hoc argumentum posset responderi, vt procedat, quando a tali iudice non esset interposita appellatio. A sententia enim interlocutoria lata super competentia vel incompetentia iudicis potest appellari etiam de iure ciuili glossa est ordi. in auc. habita. C. ne filius pro patre, quam sequitur. Barto. in lege secunda ff. de appellatio. recipien. colum. quarta & Bald. in dicta auc. habita. §. verum. colum. quarta alias pendente appellatione cum sit tūc suspensa iurisdictio iudicis delegati, & sit possibile causam ad ipsum redire, consequenter non potest dici quòd sit finita eius iurisdictio, & posset tunc talem interlocutoriam reuocare tex. est singula. in capitulo dilectus. el tertio. de præben & ita communiter sequuntur doc. ibi, & ita etiam tenet Panor. in capitulo cum cessante. de appellatio. colum. tertia. Idem etiam sequuntur do. de. Rot. Decisio. lxxxvj. quę incipit. item si a pronūtiatione ita limitantes, dicto capitulo significantibus, vt possit reuocare interlocutoriam, qua pronunciasset se iudicem incōpetentem, quando a tali interlocutoria erat appellatum, & poterit

terit cauſam reaſſumere,& procedere.text. eſt ſingularis in dicto capitulo dilectus.

16 Octauo † & vltimò ad idem facit: quia poſtquam iudex detulit appellationi, intantum abdicauit à ſe iuriſdictionem, vt d. c. cum appellationibus ꝙ non poſſet reuocare interlocutoriam, & grauamen illatum à ſe,& ita limitatur d.cap.cum ceſſante, & c.ſi à iudice.prout tenuit Ioan. Andr. & alij doct.in dicto c.cum ceſſante.& Pau.ibi.colum.4. & do.Flor. in clem.2.§.j.eodem titu. & Rot. in deciſio.70. quæ incipit, item ſi iudex. concludens quòd poſtquam iudex detulit appellationi, non poſſit cauſam reaſſumere etiam de conſenſu partium; quia eſſet præiudicare iuriſdictioni iudicis appellationis ad quem per delationē cauſa eſt totaliter tranſfuſa, vt d.c. cum appellationibus. non ſic contingit per ſolam appellationem,vt dicto capitulo,ſi à iudice. Si ergo iudex delegatus detulit appellationi, ſicut non poteſt reuocare grauamen illatum à ſe, minus poterit illatum à partibus,& ſic nō obſtat primum argumentum ſupra pro parte affirmatiua, & ſimiliter etiam non obſt. ſecundum argumentum.tunc enim iudex à quo poteſt exercere ea quæ tendunt in faciliorem exitum,ſeu expeditionem cauſę appellationis,ſcilicet ſuper eo,in quo non poſſet prouideri, per iudicem ad quem, & iſta eſt ratio: quia iudex à quo etiam poſtquam detulit appellationi poteſt aſſignare terminum ad arripiendum iter & proſequendū:

17 † cum id non poſſit fieri per iudicem ad quem, qui non poteſt ipſe abbreuiare terminum iuris ceſſante cauſa periculi, vt eſt tex.not.in c.oblatæ.de appella.non ſic in reuocatione attentatorum,quæ propriè pertinet ad ipſum iudicem ad quem,vt dicto cap. non ſolum, & cap. ſolicitudinem. & ſic eſt diuerſa ratio:cum in aſſignatione termini iudex ad quem non poſſit ſe intromittere,vt ſupra.Et ideo concludendum videtur pro parte negatiua: nam iudex ordinarius à quo eſt appellatum qui detulit appellationi cum non poſſit à ſe abdicare iuriſdictionem.l.legatum.ff.de offic.præſid.ratione iuriſdictionis ordinariæ,quam retinet,cuius officium eſt latiſſimum.l. j. ff. de iuriſdict.om. iudic. poteſt adiri principaliter per viam querelæ ſuper reuocatione attentatorum:& ita procedit tex. in d. c. cum teneamur.qui de ordinario loquitur, & in dicto cap. 2. de matrimonio contracto.

18 † Attentata enim poſt appellationem ſunt nulla,vt dicto cap.non ſolùm,& in cap.licèt de ſenten.excommun. lib. 6.& in dicto cap.cum veniſſent,& ibi per Ioan. Andr.& alios docto. vnde cum ordinarius poſſit principaliter adiri per viam querelæ, vt in cap.j.de foro compet.in 6.& in cap.Romana.de appella.eod. lib. & ipſe ordinarius non valeat à ſe abdicare iuriſdictionem, vt ſupra, poterit ratione iuriſdictionis ordinariæ quam retinet principaliter ſuper nullitate & reuocatione attentatorum,& ita firmat tex. in dicto c. cum teneamur in verſic.querela,agendo de nullitate principaliter, & ordine iudiciario ſeruato, dic vt ibi in fin.& ſic nō per viam attentati, & ſummarie:& prætermiſſo iuris ordine, vt per tex. in dicta clem.2. vt lite penden. Sed delegatus non poteſt adiri per viam querelæ,cum habeat limitatam iuriſdictionem, vt ſupra ergo ſuper tali nullitate cognoſcenda ſeruato iudiciario ordine, & per viam querelæ adiri non poteſt, cum habeat ſolū cognoſcere de cauſa ſibi commiſſa, vt ſupra in j. 2.& 3. argumento pro hac parte, & cauſa ſibi commiſſa iam ſit deciſa per ſententiam diffinitiuam, ideo principaliter per viam querelæ adiri non poteſt.

19 † Non obſtat, quòd delegatus cognoſcit de omnibus incidentibus:vt dicto c.præterea.& ſupra in 4.argumento pro parte affirmatiua: quia iura ibi adducta procedunt durante cauſa principali,aliàs ſecus.l.4.C. depoſi. & l. terminato, C. de fruct. & lit.expen.

Vel ſecundò dicta iura procedunt,quando incidentia habēt expediri officio iudicis mercenario deſeruiente actioni principaliter propoſitæ:ſecus in caſu iſto,vbi per viam querelæ implorato officio iudicis ſuper nullitate principaliter, & ſeruato iudiciario ordine proceditur, vt dicto c. teneamur. hoc enim fieri non poterit coram delegato, qui per viam querelæ adiri non poteſt, vt ſupra. Ex quibus ſatis apparet ſufficienter reſponſum ad dictum capit.ſecundo,& dictum cap. cum teneamur, & ad alia argumenta ſupra pro contraria parte adducta, & hæc de ſecundo dubio.

SVMMARIVM.

1 *Conuerſus aut trāslatus in monaſterium ante profeſſionem tacitam vel expreſſam an quis dicatur.*
Conuerſus plene omnia iura habet monaſterij.
2 *Habitus non facit monachum,ſed ſola profeſſio.*
3 *Profeſſio tacita quomodo inducatur.*
4 *Succedentes ab inteſtato qualiter aut quomodo dicantur ſuccedere.*
5 *Coniunctio inter clericum,& eccleſiam maior dicitur,quàm inter nouitium, & monaſterium.21.& 22.*
Nouitius dimiſſo monaſterio an redire ad ſeculum poſſit.
Clericis ab inteſtato decedentibus qui ſuccedant.
6 *Voluntas in dubijs conſtare debet.*
7 *Status cuiuſque,vt eſt,ita reputandus eſt.*
8 *Bona ingreſſi quando in monaſterium deferantur.*
9 *Ingreſſus monaſterium in animo profeſſionis, an præſumatur voluiſſe vitam mutare.24.*
10 *Intellectus l.apud Labeonem,in principio.ff.de præſcriptis verbis.24.*
11 *Profeſſio nulla inducitur,niſi conſtet de conſenſu.25.*
Voluntas in mente retenta nihil operatur.
Animi declaratio à defuncto in hæredem non tranſit.
12 *Mors dicitur eſſe caſus fortuitus.*
Conditio nulla caſu fortuito impletur.
13 *Nouitius quando dicatur incontinenti perſona annexa, & obligata religioni.*
14 *Religionem ingrediens quo animo præſumatur eſſe.*
15 *Intellectus.c.ſtatuimus,& c.non ſolum.de regularibus in ſexto.*
Perſeuerantia eſt indicium voluntatis manifeſtum.
Voluntas facto datur intelligi.
Præſumptiones iuris ſunt liquidiſſimæ probationes.
16 *Religionis cauſa plus eſt quàm libertatis.*
17 *Exiſtentes in probatione ſeculum exiuiſſe dicuntur.*
18 *Voluntas à principio variabilis morte confirmatur.*
19 *Religioni efficaciter obligatus quando quis dicatur.*
Perpetuò,dicitur durante vita.
20 *Mors quando operetur voluntatis perſeuerantiam.*
21 *Intellectus auc.ingreſſi.de ſacroſan.eccle.C.*
22 *Eccleſiæ præferuntur venientes ab inteſtato in bonis clericorum.*
23 *Præſumitur in dubiis pro relegione.*

Tertium dubium diſputationis Petitorij.

Sequitur videndum de tertia dubitatione. Et ꝓ eius parte negatiua arguitur ſic.

1 Cornelius † ante profeſſionē tacitā vel expreſſam non dicitur plene conuerſus, nec tranſlatus in monaſterium in capitulo ex eo quod, & capit. nullus. de electio. libro ſexto, 21. quæſtio.prima ſi quis iam tranſlatus. conuerſio enim dicitur plena, & vndique conuerſio de pęniten.diſtinct. prima,hoc idem.circa princip.verſiculo conuerſio.ſi enim eſſet plenè conuerſus, haberet omnia iura monachorum, & tamen hoc eſt falſum,vt dicto cap.nullus, & cap. ex eo quod, & ſi perſona non fuit plenè tranſlata,ergo nec bona: cum bona veniant acceſſoriè cum perſona, & facta tranſlatione perſonæ intelliguntur bona tranſlata, & aliter non. ff. de precario.l.ſi adoptauero.C.de epiſcopis & clericis,l.ſi quis presbiter. in authentica,de monachis. §. illud. ff. de ſecundis tabulis, l. qui ex liberis.§.primo.

2 Secundo † ad idem, habitus ſine profeſſione nihil operatur:quia non habitus,ſed ſola profeſſio monachum facit,de regu. capit.porrectum, & capit.ex parte.qui cleric.vel vouen.capit.conſuluit. ſed ad hoc vt bona dicantur acquiſita monaſterio, oportet ꝙ perſona ſit plene tranſlata, & ſic monachus factus. C. de epiſcop.& cleric.authen. nunc autem. vbi de hoc text.& 19.q.3. nunc autem.conſtat enim,quòd religioſus durante anno probationis,retinet proprium,nec bona,nec ius aliquod perdit,& à ſua perſona non ſeparantur.tex. not.in capitulo beneficium. de regula.libro ſexto, ſed iſte Cornelius deceſſit in anno probationis, & ſic nondum monachus factus, ergo retinuit apud ſe iura, & bona, vt dicto capitulo beneficium. conſequenter ad monaſterium non ſunt tranſlata dicto capitulo, nunc autem.ſola enim perſeuerentia in monaſterio dum eſt in probatione non facit quem religioſum: cum poſſit quandocunque per multos annos ſemper ante profeſſionem tacitam vel expreſſam ad ſeculum redire, de regu. capit. ſuper eod. & capit. ſtatuimus.& eodem titu.capit.primo,lib.6.& per gloſſ. in clemen.j.eodem titu referentem de eo qui ſteterat per viginti annos in monaſterio in probatione, quòd licitè potuit exire, & redire ad ſeculum.

3 Tertio † ad idem, bona deferuntur ad monaſterium aut ex profeſſione expreſſa, aut tacita,vt in dicto capit.nunc autem.& in authen. ingreſſi.C.de ſacroſan. eccleſ. ſed tacita profeſſio inducitur interueniente quadam reciproca obligatione hincinde: cum tempus probationis ſit indultum tam in fauorē nouitij, quàm monaſterij, vt ſic nouitius aſperitates regulæ, & monaſterium mores illius experiatur. Maximum enim præiudicium inferretur monaſterio inexpertos & improbos obſequiis aſſociare. ita dicit text. in capitulo, ad apoſtolicam. de regu. 19. q.3.monaſterij. Ne ſi morbida facta pectus totum corrumpat ouile, vt in cap.fin.de ſtatu mona.45.diſtinctio.ſed illud requiritur, ꝙ interueniat obligato ex parte conuerſi, & acceptetur ex parte monaſterii. & ſic exigitur conſenſus vtriuſque partis. l.in omnibus.la 2.& l.3.ff.de actio. & oblig.& in dicto c.ad apoſtolicam. Sed ex hoc ſolo quòd Cornelius deceſſerit in probatione,

talis obligatio non fuit inducta, nec ex ſua parte nec ex parte monaſterij,conſequenter contractus non fuit habitus pro abſoluto.l.contractus.C.de fide inſtrumen.& conſequenter bona non transferuntur ad monaſterium,vt ſupra.

4 Quartò † ad idem, intentio veniētium ab inteſtato eſt manifeſtè fundata in iure; eo quia ſuccedentes ab inteſtato dicuntur ſuccedere ſecundum tacitam voluntatem defuncti, cum ſemper voluntas cuiuſque morientis ab inteſtato præſumatur fuiſſe, & eſſe, quòd eius bona ad proximiores conſanguineos deferuntur, niſi aliud expreſſe diſpoſuerit de ſuis bonis.tex.eſt no.in l.conficiuntur. in princip. C. de iure codicil. cum concord.allegatis ibi in gl.ſed iſte Cornelius nihil diſpoſuit de ſuis bonis,deceſſit in probatione non declarata alia vltima voluntate, ergo eius bona ex ſua tacita voluntate,& ex ipſa legis ordinatione ad venientes ab inteſtato deferuntur, & maximè quia qualis fuerit voluntas huius Cornelij morientis in probatione ſi voluerit transferre bona ad monaſtetium eſt dubia: cum non conſtet, quid voluerit: quia nihil fecit, vel dixit, prout dicit text. in dicto c.conſuluit. animum enim ſuum non expreſſit, & animus ſoli Deo eſt notus.14.q.5. ſi quod inueniſti. de ſimo. c. tua nos. de occultis verò non iudicat eccleſia 32.diſtin.erubeſcat. de ſimo.c.ſicut tuis. ergo non poteſt monaſterium in foro iudiciali bona vendicare, ex quo eccleſia non iudicat de occultis, vt ſupra,voluntas autem dicti Cornelij quòd fuerit bona ſua trāſferri ad venientes ab inteſtato eſt clara & certa in iure,vt in d. l. conficiuntur. ergo &c.

5 Quintò † ad idem; quia magis dicit̄ eſſe aſtrictus clericus ſuæ eccleſiæ, & maior dicitur eſſe coniunctio inter clericum & eccleſiam, quàm ſit inter nouitium & monaſterium.patet, quia nouitius poteſt liberè redire ad ſeculum dimiſſo monaſterio, vt dicto cap.ſuper eod.& dicto c.2. clericus non tamen poteſt recedere à ſua eccleſia,nec ei renunciare ſine licentia ſui ſuperioris,vt in c.admonet,& c.quod indubiis.de renuncia. Ideo dicit text. loquendo in clerico ſeculari, quòd nullus ei proximior inuenitur quàm eccleſia,quæ ipſum domino ſociauit: vt in c.2.de pęnis,& tamen ſi clericus ſecularis decedit ab inteſtato, eius bona patrimonialia non deferuntur ad eccleſiam. immo ſuccedunt venientes ab inteſtato, tex.eſt 12. quæſt. ſecunda,cap.fin. no.in cap.fi.de ſucceſſ.ab inteſta.fortius ergo dicendum idem in nouitio non profeſſo, vt ab inteſtato non ſuccedat monaſterium,cum quo eſt minor coniuncto,quàm ſit inter clericū, & eius eccleſiam, vt ſupra.

6 Sextò † ad idem. Status Cornelij morientis in anno probationis fuit dubius: cum non conſtet, an voluerit, vel noluerit tacite profiteri, de quo deberet euidenter conſtare; cum aliàs hoc non præſumatur,dicit text.in dicto cap.2.& in cap.beneficium.de regu.lib. 6. & in cap ſtatuimus. eod. titu ibi, ad omnem ambiguitatem &c. ſed primus ſtatus dicti Cornelij erat certus; quia non profeſſus tacitè vel expreſſe, vltimus verò eius ſtatus eſt dubius; tunc ſequitur,quòd debeat eſſe in conſideratione ſtatus,qui eſt certus,nō autem ſtatus perſonæ,qui eſt dubius.ff.de ſtatulibe.l.ſtatuliberi, & l.ſtatuliber à cæteris.in princip. in ſtatulibero, cuius qualitas eſt incerta inſpicimus ſtatum priſtinum. ita ergo dicendum in iſto Cornelio nouitio, vt debeat conſiderari ſtatus certus præcedens, & non dubius ſtatus de præſenti,qui forte fuit,vel non fuit, ex quo deceſſit in probatione nullo alio dicto vel facto, & paria ſunt non eſſe, vel eſſe & non apparere. ff. de contrahen. emptio.l. in lege. de conſecratio. diſtinctio. ſecunda, ſolennitates.

7 Septimò † ad idem, quiſquis reputandus,& cēſendus eſt in quali ſtatu, & habitu reperitur.C.de ſeruis exporta.l.moneor. cap. ſi iudex laicus. de ſententia excommunicationis, libro ſexto, ſed Cornelius inuentus eſt mori in ſtatu, & habitu probationis, ergo nouitius eſt cenſendus. inde dicit tex. in cap. religioſo. de ſent.& excommunicatio.lib.ſexto, quòd exiſtens in probatione cum effectu religioſus cenſeri non poteſt, & conſequenter eius bona ad monaſterium non deferuntur, vt in d. c. non autem.18.q.3.

8 Octauò † ad idem facit. Bona non tranſferuntur in monaſterium, niſi quando perſona efficaciter eſt annexa monaſterio per profeſſionem tacitam,vel expreſſam, vt in dicta authē. nunc autem.& 29.quæſtio.3.nunc autem,& in l.ſi quis presbyter.ſed profeſſio tacita,vel expreſſa non præſumitur,niſi probetur,vt eſt text.in dicto c.2.de regu. lib. 6. in verſic. quod tamen non præſumitur. ideo qui allegat profeſſionem debet probare, de ſucceſſ.ab inteſta.cap. fin. & in cap. nuper. de teſti. & ita tradit Ioan.Andr.& Gemi.in dicto cap.2 hinc eſt, quòd debet ſufficienter conſtare de conuerſione, vt c. in noſtra. de ſepul. in verſic.nec ſit ſufficienter oſtenſum vel probatum, ergo neceſſario incumbit monaſterio probare de profeſſione, cum conſtet contrarium, Cornelium ſcilicet in anno probationis deceſſiſſe: & per ſolum ingreſſum monaſterij non præſumitur, quòd voluerit abſolutè vitam mutare, & ideo cum Cornelius deceſſerat in anno probationis, & in ſtatu, & hoc conſtat, conſequenter videtur quòd bona ad monaſterium non ſunt tranſlata.

9 Nonò † ad idem Cornelius per ingreſſum monaſterij in anno ꝓbationis nō præſumitur voluiſſe abſolutè vitam mutare; cū de hoc debeat euidenter conſtare, vt dicto c. 2. & dicto cap. beneficium, ſed præſumitur in animo fuiſſe, quòd voluerit experiri obſeruantiam regularem.dicto c.apſtolicam,vt ita demum ſi ſibi placuerit profiteatur ordinis diſciplinam,aut ſi fortè non placuerit ad ſtatum priſtinum reuertatur,iſta ſunt formalia verba text. in c. conſulti.de reg.& pondera tex.ibi, ſi ſibi placuerit profiteatur: tunc ſuccedit doctrina text. no. in l. 2.ff.de in diem adiect. eſſe in conſideratione,an contractus celebretur pure,tamen reſoluendus aduenіente conditione, an verò à principio contractus ſit conditionalis,vt non dicatur abſolutus contractus niſi aduenіente conditione.Primo caſu cōtractus eſt perfectus ab ipſo principio. In ſecundo verò non ita dicitur in d. l. 2. vnde in propoſito ingreſſus religionem non voluit à principio profiteri, & ſic pure obligari cum poteſtate ſub conditione inquātum ſibi non placeret,ſed potius fuit in ſecundo caſu ſupra; qa voluit cōditionaliter experiri, vt ſi ſibi placuiſſet profiteretur, ita probat tex.in d.c.ſtatuimus,& c.nō ſolum & c. beneficium, ſi enim à principio eſſet orta pure,certè interim eſſet verè religioſus,cuius contrarium dicitur in d. c. beneficium. ergo ante aduentum conditionis bona non ſunt tranſlata in monaſterium.ff.de verb.ſig.l.cedere diem,& ff.ſi quis omiſ.cau. teſt. l. ſi quis ſub conditione.

10 Decimò † pro hac parte facit tex. not. in l. apud Labeonē. in princi.& §.j de præſcri.verb. vbi quando contractus celebratur ad placitum,puta ſi intra certum tempus placuiſſet, vel diſplicuiſſet,interim durante tempore probationis dicit ibi, & not.quòd experimentum debet eſſe gratuitum, & in illo tempore probationis,& experimenti nihil debet lucrari, nec conſequi. ita ergo dicendum in propoſito, cum Cornelius deceſſerit in anno probationis, & experimenti, apparet quòd monaſterium nihil inde lucrari debet dicta l. apud Labeonem. in tantum quòd in animo probationis monaſterium tenetur expenſas de ſuo,& victum gratis concedere,& nihil repetere poteſt,etiam ſi profeſſio non ſequatur,& nouitius ad ſeculum redeat.ita tradunt docto.in capitulo primo,de regu. libro ſextò, per text.ibi.

11 Vndecimò † ad idem nulla profeſſio inducitur, niſi conſtet de conſenſu ſaltem tacitè,vt dicto c.porrectum,& c.ſtatuimus, & d.c.2.& c.beneficium. Sed animus exiſtentis in probatione eſt dubius, cum debuit experiri mores, ergo in anno probationis præſumitur deceſſiſſe in illo animo dubio, in quo erat in eius vita:præſumitur enim quis decedere, & perſeuerare in eodem diſſenſu, conſenſu, vel animo, quo quis erat tempore mortis. 25. diſtinct. qualis. de bap. cap.maiores. in fin. cum nunquam præſumatur mutari voluntas,niſi probetur.ff. de proba. l. eum qui. Sed ſtatus, & animus Cornelij dum fuit in probatione erat dubius, cum penderet ex futuro euentu: ſicut in ſimili dicitur in l.quod debetur.ff.de peculio.& in l.ſufficit.ff.de condi.indebit.& voluntas in mente retenta ſimiliter nihil operatur. l. ſi repetendi. C. de condi.ob cau. immo dubius habetur pro errante,& non conſentiente. dicit, text. in l.manifeſtiſſimi. §.ſin autem neſcius, & dubitans.C.de fur.ergo cum Cornelius præſumatur deceſſiſſe in ſtatu,& animo dubio,& incerto,quo primo erat,non videtur poſſe dici,quòd per eius mortem ad monaſterium ſint bona deuoluta magis quàm à pricipio fuiſſent: ſuper incertis enim non poteſt ferri ſententia. ff. de rei vend.l. Pomponius ſcribit, ſi frumentum. §. fi. & ibi gl.ordina.& not. quòd in tantum animus dubius, & incertus defuncti nihil operatur, quòd declaratio animi non tranſit à defuncto in hæredem ſecundùm gloſ.

12 Duodecimò † & vltimò pro eadem parte facit. Mors dicitur eſſe caſus fortuitus.l.fin.in princip. C. de iure doti. & in capit.quoniam frequenter. in princip. vt lite non conteſta. ſed nulla conditio dicitur eſſe impleta facto,& caſu fortuito. ff.de conditio. & demonſtra. l. ſecunda, ergo non videtur poſſe dici per caſum mortis, & ſic fortuitum, & non ex propoſito iudicatur actus conſentaneus, quòd voluerit profiteri, & non poteſt dici impleta conditio:forte enim ſi reconualuiſſet, exiuiſſet de monaſterio, & ad ſeculum rediiſſet, prout habetur 17.q.2. Conſaldus. & in cap. ex parte Abbatis. de conuerſione coniugatorum, ergo mors ſequuta in anno probationis tanquam caſus fortuitus non inducat poſſeſſionē & implementū conditionis,& conſequenter bona ad monaſterium non deferantur

rantur; & hanc partem tenuit diſputando Petr. de Anchar. prout ipſe refert in dicto cap. beneficium. Idem etiam tenet do. Panormitan. in dicto cap. in præſentia. colum. 4. & idem Imo. ibi in fin. & in cap. 2. de teſtamen. colum. 6. & in hac ſententia videtur reſidere Fulg. in authen. ſi qua mulier. in fin. de ſacroſanc. eccleſ. licèt dicat deciſionem huius dubij relinquendam eſſe canoniſtis, & ſic tranſitcum Bart. qui ſimiliter hanc quæſtionem ibi non fuit auſus decidere, dicens hoc eſſe relinquendum canoniſtis.

13 Pro parte affirmatiua huius tertij dubij † p̃mittendum eſt pro notorio fundamento, quòd quando poſſunt apparere indicia, & ſigna, quòd nouitius intrando religionem noluerit amplius redire ad ſeculum, dicitur incontinenti perſona annexa, & efficaciter obligata religioni, ita probatur in d. c. ſuper eo. & c. ſtatuimus. de regula. & cap non ſolum. eodem titul. in ſexto in quibus iuribus ponderatur, an poſſit ex indicijs apparere, quòd noluit redire ad ſeculum. His ſic præmiſſis arguitur ſic. In caſu iſto ſatis apparent vrgentia ſigna, quòd Cornelius intrando religionem voluerit abſolute vitam mutare: cum primum diſpoſuerit de ſuis bonis donando eccleſiæ parochiali palatium cum prædiis adiacentibus: hoc enim cenſetur efficax indicium, ex quo ante ingreſſum diſponit, & ordinat de ſuis bonis per viam teſtamenti, vel aliter: ita dicit gloſ. ordin. in verſic. indiciis. in dicto capit. non ſolùm. & docto. ibi ſequuntur, & patet ex ſequen. ergo cum ſit efficax indicium, quòd voluerit abſolute vitam mutare, non poteſt amplius redire ad ſeculum, & conſequenter bona huius Cornelij cenſentur acquiſita ipſi monaſterio, quia tranſlata perſona, etiam cenſentur acceſſorie bona ipſa tranſlata, vt eſt dictum ſupra in primo argumen. pro parte negatiua. Sed ad hoc argumen. poſſet reſponderi, quod nunquam diſponẽdo de bonis cauſatur à iure aliqua præſumptio, niſi quando de omnibus bonis vel maiori parte eſſet facta diſtributio: ita probatur in l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraudem cred. in l. propter litem. §. primo, ff. de excuſa. tuto. in cap frequens. de reſtit. ſpoliat. lib. 6. Secus ergo quando diſpoſitio bonorum eſſet in re certa, & particulari, vt in caſu iſto.

14 † Secundò pro eadem parte arguitur ſic. Qui intrat religionem præſumitur intrare, & in animo eſſe, vt velit eſſe, religioſus, & talis præſumitur à principio fuiſſe, & eſſe eius voluntas, niſi placuerit poſtea redire ad ſeculum, & hoc probatur primò per textus in capit. primo, in princip. de regu. libro 6. ibi, vt monachus efficiatur, facit. dicto cap. ad apoſtolicam, in verſic. conuerſi, & in verſicu. conuerti deſiderat. pro quo etiam text. in cap. commiſſum. de ſponſ. & in cap. quod Dei. de ſtatu mo. ibi, deſiderans frugem melioris vitæ &c. Ad idem text. qui optimè probat. 9. quæſt. 3. monaſterijs, ibi, ſed hoc ſpatio vitæ, & mores ſolicitè comprobentur, ne fortè quis eorum aut non ſit contentus de eo quod voluit, aut ratum non habeat quod elegit. vnde ponderat verbum voluit, & verbum elegit. Ex quibus patet, quòd voluntas ingredientis religionem à principio eſt in eſſe deducta, quòd velit eſſe religioſus, & vitam mutare, licèt non abſolute, quominus ſi velit poſſit redire ad ſeculum: ita loquitur text. in dicto c. ſtatuimus, & c. non ſolùm, & cap. beneficium. cum alijs ſimilibus. Amplius quòd voluntas ingredientis religionem ſit à principio in eſſe deducta, & vt quis in dubio velit eſſe monachus, & vitam mutare, ſic probatur: nam in dicto cap. ſtatuimus, & cap. beneficium. dicitur, quòd nouitius non præſumitur, quòd voluerit abſolute vitam mutare, vnde præſupponitur, quòd voluerit vitam mutare, ſed non abſolute: talis enim qualitas de qua in text. ibi abſolute non poteſt eſſe ſine ſubiecto, immo qualitas ſemper præſupponit ſubiectum in eſſe, vt in cap. cum Marthe. de celebra. miſ. text.

15 † ergo in dicto cap. ſtatuimus, & in dicto cap. beneficium. dum dicunt, quòd non præſumitur abſolute vitam voluiſſe mutare, præſupponunt neceſſariò, quod voluerint vitam mutare, licèt non abſolute, quominus ad ſeculum redeãt, ſi voluerint. Ex quibus omnibus ſupradictis iuribus, & rationibus patet, quòd voluntas & propoſitum ingredientis religionem ſit, quòd voluerit vitam mutare, præſuppoſita ergo, & data tali voluntate in eſſe, tunc ſequitur, quod moriens præſumitur mori in eadem volutate & in eodem propoſito, quo primo erat, text. eſt in dicto cap. maiores. in fin & 25. diſtinctio. qualiter. & licèt illa talis voluntas non fuerit abſoluta, quominus poſſet redire ad ſeculum, ſi volebat: tamen moriendo conſtat, quòd amplius redire noluerit: cum ammodo aliud velle non poſſit, vt in l. j. C. de ſacroſanc. eccleſ. & quia perſeuerantia eſt efficax: & manifeſtum indicium voluntatis. l. 3. ff. de diuor. de pęnit. diſtinct. 2. diuortium. ex quo enim non redijt ad ſeculum, & perſeuerauit in religione vſque in finem deceſſit in eadem voluntate, & ita præſumitur deceſſiſſe: vt ſupra ergo ſatis dicitur nunc conſtare competentibus indiciis, vt in dicto c. non ſolùm. facto enim datur voluntas intelligi, immo plus eſt facto, quàm verbis demonſtrare, vt in cap. dilecti. el primo. de appella. in l. ſi tamen. §. ei qui. ff. de ædil. edict. & ff. de legi. l. de quibus. in fin. & præſumptiones iuris ſunt liquidiſſimæ probationes. l. licèt Imperator. ff. de lega. primo, l. ſi tutor. C. de pericu. tuto. C. de adulte. l. ſi qui adulterij. qualis enim fuerit animus alicuius à iure præſumitur ex perſeuerantia, vt in dicta l. ſecunda, & inſtitu. de rer. diui. §. ſeruus. ſi enim ſeruus non redit ad dominum, aut vxor ad virum, dicitur euidenter conſtare de animo: ita ſi nouitius non redit ad ſeculum, & perſeuerauit vſque ad mortem, dicetur nunc conſtare euidenter de eius animo, quòd noluerit redire ad priorem ſtatum, cum præſumatur deceſſiſſe in eadem voluntate iam à principio in eſſe deducta. gloſ. in verſic. expirat. & Ioan. Andr. ibi in c. ſi gratioſè. de reſcript lib. 6. cum hic verſetur fauor animæ, & religionis, vt dicit gloſ. lib. 6.

16 † Tertiò ad idem, cauſa religionis, & fauor animæ præponderant fauori, & cauſæ libertatis. 12. q. 2 præcipimus. C. de ſacroſanc. eccleſ. ſed in fauorem libertatis voluntas reuocatoria, & quæ aliàs cenſeretur reuocata per mortem; tamen dicitur durare, & præſumitur quis decedere in eadem voluntate, textus eſt in l. ſi pater. in princip ff. de manumiſſ. quanto fortius in fauorem animæ, & religionis, hoc eſt dicendum, prout tradit Ioan. Andr. in dicto cap. ſi gratioſè. per dictam l. pater. licet ergo voluntas exiſtentis in probatione ſit reuocabilis, & ſi velit, poſſit redire ad ſeculum: tamen perſeuerando & moriendo non dicatur reuocata per mortem, ſed potius duret & firmata cenſeatur, vt dicta l. ſi pater. per locum à maiori, vt in cap. cum in cunctis. de electio. & in authen. multomagis. de ſacroſanct. eccleſ.

17 † Quartò ad idem adducitur text. in cap. conſulti. & c. poſtulaſti. & c. ſtatuimus. & cap. ſuper eod. de regula. vbi text. ad literam ſic dicit. Verùm ſi in probatione poſiti recedere voluerint ſecundum regulam beati Benedicti, non prohibentur ad priorem ſtatum redire. patet ergo, quòd exiſtentes in probatione iam ſecutum exiuerunt, aliàs non dicerentur redire, ſi non exiiſſent. de conſecratio. diſtinct. 4. qui in maternis. de hæretic. cap. accuſatus. lib. 6. vnde perſeuerando in monaſterio, & moriendo, & non redeundo ad priorem ſtatum, conſtat quòd noluerit ad ſeculum redire, & conſequenter apparet nũc competentibus indicijs abſolute vitam mutaſſe, & hoc ſufficit, vt dicto c. non ſolùm.

18 † Quintò ad idem, quoties in aliquo actu datur voluntas, licet inefficax; quia ſit reuocabilis & ambulatoria vſque ad mortem, tamen data perſeuerantia vſque ad extremum vitæ exitum talis voluntas à principio ambulatoria inefficax, & variabilis dicitur morte confirmari, vt eſt tex. in l. cum hic ſtatus. §. ait oratio. & §. ſi ſponſus. ff. de donatio. inter vi. vnde dicit text. in dicto §. ait ſponſus. ff. de donatio. inter vi. vnde dicit text. in dicto §. ait oratio. fas eſſe eum, qui donauit, pœnitere poſſe: cum voluntas ſit ambulatoria vſque ad extremum vitæ exitum, poſtea ſubdit text. in dicto §. ſi ſponſus. quòd ſi talis voluntas licet ambulatoria durauerit vſque ad mortem, firmatur talis voluntas & efficax fit ipſa diſpoſitio, ſic in propoſito voluntas nouitij, & exiſtentis in probatione erat ambulatoria; quia poterat recedere & redire ad ſeculum, & rebus ſic ſtantibus talis voluntas non erit efficax, nec obligatoria; tamen ex quo durauit in eadem voluntate, & non reuocauit, nec rediit ad ſeculum, ſed in ipſa religione deceſſit, confirmatur talis voluntas per mortem, vt bene probatur in dicto §. ſi ſponſus & §. ait oratio. cum aliis ſimilibus. Et ille qui intrauit religionem videtur donaſſe cauſa mortis ciuilis, vel naturalis ſe & ſua, vt tenet Bart. in authen. ingreſſi. C. de ſacroſanct. eccleſ. & Panormit. in cap. penult. circa fin. de probat. & ſic talis eius voluntas & oblatio bonorum tacita, vt in dicta authen. ingreſſi. morte confirmatur, ex quo talis voluntas licet ambulatoria non fuit reuocata, immo magis confirmata. dicto §. ſi ſponſus, cum aliis ſimilibus.

19 † Sextò ad idem. Quoties apparet, quòd voluerit quis perpetuò ſeruire Deo in religione, dicitur eſſe efficaciter obligatus religioni, vt eſt text. in dicto capit. ſtatuimus, ibi, in religione perpetuo domino deſeruire. Sed nunc apparet, quòd ipſe Cornelius voluerit perpetuò domino deſeruire, ex quo ſtetit, & perſeuerauit in religione, dum vixit; quia perpetuò dicitur, ideſt dum vixit, tex. eſt in l. j. ff. pro ſoc. ergo præſuppoſito eius prima voluntate iam in eſſe deducta, vt ſupra in ſecundo argumento pro hac parte, & data perſeuerantia vſque ad mortem dicendum videtur, quòd pro monaſterio ſit text. in dicto cap. ſtatuimus. iuncta d. l. j. pro ſocio. cum moriendo in religione amodo conſtet, quòd perpetuò voluerit domino ſeruire, vt dicta l. j. ff. pro ſocio, & pondera rationem gloſ. in cap. ſtatuimus. quòd ſit præſumendum pro religione data perſeuerantia vſque ad mortem.

20 † Septimò, & vltimò ad idem. Quoties in aliquo actu datur à principio volũtas, & ad reuocationem eius requiritur actus 9riæ voluntatis; tunc conſtito de prima voluntate licet reuocabili ſemper per mortem dr̃ firmata talis prima volũtas, cum p̃ mortem amodo conſtet aliud contrarium velle, & reuocare non poſſet. tex. eſt. in c. ſi delegatus. de offic. delega. libro 6. cum aliis ſimil. Sed in propoſito voluntas dicti Cornelij primò erat deducta in eſſe, niſi contraria voluntate, aut redeundo ad ſeculum reuocaretur, vt ſupra in ſecundo argumento pro hac parte pluribus remediis demonſtratur, ergo cum non mutauerit voluntatem, dicitur per mortem magis confirmata talis voluntas, cum conſtet amodo amplius reuocare, & ad ſeculum redire non poſſe. Accedat quod not. dicit Ioan. And. ad hoc p̃poſitum in dicto cap. ſi gratioſè. Ex quibus omnibus iuribus, & rationibus videtur in puncto iuris concludendum eſſe pro hac parte, & hanc ſententiam firmauit Pet. & Cy. in dict auct. ſi qua mulier, & Do. Anto. de Butr. in d. c. in præſentia. Item etiam tenet Do. Petr. de Peruſio in d. c. 2. de teſta.

21 Non obſtant † adducta ſupra in primo, & ſecundo argumento pro cõtraria parte; quia procedunt nouitio viuente, cum poſſit interim mutare voluntatem, & redire ad ſeculum ſi velit, ſecus ſi morte, & perſeuerẽtia firmata eſt eius voluntas, vt ſuprà patet.

Nec obſtat tertium argumentum; quia ſatis dicitur interueniſſe conſenſus vtriuſque partis, ex quo monaſterium non licentiauit talem nouitiũ, & ipſe nouitius contrariam voluntatem perſeuerando non oſtendit, & ad ſeculum redire noluit, & hoc ſufficit, vt d. c. ſuper eo, cum aliis ſimilibus iuribus ſuprà adductis.

Non obſtat quartum argumentum, quia ingrediendo religionem dedicauit ſe, & ſua, vt dicta auct. ingreſſi. licet non abſolutè, vt dicto cap. monaſteriis, tamen ſequuta morte, & data perſeuerentia bona ſequũtur perſonam, vt patet ſupra in ſecundo argumento, ita quòd vna pręſumptio tollit aliam. l. diuus. ff. de in integr. reſtitut. & præſumptio iuris quæ erat pro venientibus abinteſtato facile tollitur per coniecturas, vt in cap. requiſiſti. de teſta. quæ coniecturæ, & iudicia ſufficiunt, vt ſic dicatur cõſtare, quòd voluerit amplius redire ad ſeculum, vt in dicto cap. non ſolum, & dicto cap. ſtatuimus, ita quòd tranſlata perſona veniunt bona acceſſoriè, vt ſuprà.

22 Non obſtat † quintum argumentum; quia procedit ipſo nouitio viuente, qui interim poteſt liberè diſponere de ſuis bonis, & ad ſeculum redire, ſed data perſeuerentia vſque ad mortem ſi non oſtendit contrariã voluntatem, dicitur maior coniunctio inter religioſum, & monaſterium, quod habetur loco filiorum, & hæredis, vt in cap. in præſentia. de probat. & in auct. de ſanctiſſimis epiſcopis. §. ſed hoc præſenti. in quibus iuribus habetur, quòd monaſteriũ ſuccedit in omnibus bonis, & venientes abinteſtato ſunt totaliter excluſi, non ſic in clerico ſeculari, in quo in bonis patrimonialibus venientes abinteſtato præferuntur eccleſiæ, vt dicto cap. fin. 12. quęſt. 5. & in d. c. de ſucc. abinteſta.

23 Non obſtat † ſextum argumẽtum; quia certè inſpecto fine ſtatus Cornelij eſt certus & nõ dubius cum contrariam voluntatem facto, vel verbo non expreſſerit, vt ſuprà. Et ſi dicetur, quòd ſtatus talis ſit dubius, tunc in dubio debet præſumi pro religione; quia ſi in ambiguis pro libertate, vel dote eſſet præſumendum reſpõdendo. leg. in ambiguis. ff. de regu. iur. & c. fin. de re iudi. ff. eodem tit. leg. inter pares. quanto fortius pro religione: cum ſumma ſit ratio quæ pro religione facit. ff. de religio. l. ſunt perſonæ, & in cap. cum & plãtare. in princip. de priuileg. ubi dicitur, quòd plantare religionem, & plantatam fouere debemus. Amplius concurrit fauor animæ, qui pręferendus eſt fauori venientium abinteſtato, vt d. l. præcipimus, & d. l. ſancimus.

Non obſtat ſeptimum argumentum; quia certè nõ conſideratur habitus, vt in d. cap. porrectũ, ſed ſolum an voluerit abſolutè vitam mutare, quòd ex indiciis deprehenditur, vt dicto cap. non ſolùm. & d. c. ſtatuimus. quæ indicia in caſu iſto concuerunt, vt ſuprà in 2. argu. pro hac parte, & pro hoc etiam non ob. octauum argum. ſuprà.

24 Non obſtat † nouum argumentum; quia immo p̃ſumit̃ fuiſſe in animo fieri monachus, & religioſus, & experiri, vt ſi ſibi diſplicuiſſet, rediret ad ſeculũ, vt in iuribus ſupra pro hac parte adductis in ſecundo argumento, & text. in dicto cap. conſulti. ibi, ſi ſibi placuerit profiteatur, ſcilicet expreſsè: tacitè autem ſatis dicitur profiteri, dum ſubdit text. aut ſi fortè non placuerit ad priſtinum ſtatum reuertatur: cum iſte Cornelius contrariam voluntatem non expreſſerit, & non placuit ſibi redire ad ſeculum, fatendum tamen eſt, quòd a principio non ſit orta efficax obligatio, ſed ex quo non placuit redire ad ſeculum, voluntas illa firmatur morte ſequuta, vt ſuprà.

Non obſtat decimum argumentum, quia tex. in d. l. apud Labeonem. loquitur, quando cõtractus non habuit effectum, & interuenit expreſſus actus contrariæ voluntatis, vnde non mirum ſi nihil debet lucrari, ſed experimentum debet eſſe gratuitum, non ſic in caſu iſto, in quo non interuenit actus contrariæ voluntatis, immo perſeuerantia, vt ſupra.

25 Non obſtat † vndecimum argumẽtum, quia certè animus a principio concurrit pro monaſterio, & datur voluntas in eſſe, & licèt non ſit abſoluta, ſed variabilis, tamen ex quo non interuenit contraria eius voluntas, apparet tunc ex perſeuerantia vſque ad mortem, q̃ res eſt certa: vt in iuribus, & rationibus adductis ſup. in 2. arg. pro hac parte. Ex quibus apparet reſponſio ad vndecimum argu. & finaliter ad vltimum arg. quia prout eſt demonſtratum in dicto ſecundo argumento, ſi nouitius non oſtendit ſigna contrariæ voluntatis, q̃ velit exire, & redire ad ſeculum; tunc eius voluntas, quæ non erat abſoluta, ſed ambulatoria eſt cõfirmata morte. vnde per mortem dicitur ſublata conditio, ex quo amodo non poteſt aliud velle, & non poteſt interuenire actus contrariæ voluntatis, vt d. c. ſi delegatus, & per Ioan. And. in d. c. ſi gratioſè. ita q̃ in caſu iſto non requiritur alia voluntas confirmatoria, ſed ſatis eſt, quòd non interueniat voluntas reuocatoria, cui voluntati contrariæ, & reuocatoriæ, imponitur finis per mortem, vt d. c. cum Marthę, & d. c. ſi delegatus. & in l. omnium. C. de teſtamentis.

SVMMARIVM.

1 *Leges, & ſtatuta fortiora ſunt pactis priuatorum.*
Statutum magis ligat quàm pactum.
2 *Statuto fieri poteſt, quod per legem fieri poteſt.*
Lex commercium certarum rerum prohibere poteſt.
Statutum quid ſit.
Facultas ſubditorum poteſt limitari circa res ſubiectas ipſis ſtatuentibus.
3 *Alienatio, & translatio dominij poteſt prohiberi per legem.*
4 *Alienatio rerum etiam in non ſubiectos prohiberi poteſt.*
5 *Statutum loci poteſt prohibere commercium rerum certarum.*
Bona omnia ſub vniuerſitate territorij vſque ad extremum eius terminum continentur.
6 *Statutum reale quando dicatur.*
Statutum laicorum non ligat eccleſiam.
Legis proprium eſt generalem eſſe.
7 *Probibitio legis, & ſtatuti generalis, & in rem includit eccleſiam.*
Lex generaliter alienationem rerum minorum probibet & annullat.
8 *Alienatio facta de re litigioſa eſt nulla.*
Probibitio legis generalis quando nulla ſit.
Alienatio eius, cui bonis interdictum eſt, nulla eſt.
9 *Eccleſia in probibitione ſtatuti, & legis quare includi debeat.*
Probibitio ſtatuti fauorem reip. reſpicit, & ideo interpretationem recipere non debet.
10 *Diſpoſitio legis, vel ſtatuti generalis quæ non includat.*
11 *Quod expreſſe fieri non poteſt, minus poteſt fieri tacitè.*
Statutum laicorum expreſſe eccleſiam non includit.
Tacitum aliquando quàm expreſſum plus operatur.
Clericus non poteſt prorogare iuriſdictionem abſque licentia proprij epiſcopi.
12 *Indirectè fieri minimè poteſt, quod directè non poteſt.*
Propoſitum principale ſemper eſt inſpiciendum.
Principale propoſitum ſtatuti eſt vtilitas ipſius reip.
13 *Reſp. & eccleſia ęquiparantur.*
Diſpoſitio generalis pro Repub. ruſtrictiuam interpretationem non recipit.
14 *Appellatione populi in odioſis non includitur clerus, vel eccleſia.*
15 *Diſpoſitio generalis ſtatuti odioſi non includit eccleſiam, vel eccleſiaſticam perſonam.*
16 *Statutum, & conſuetudo ęquiparantur.*
17 *Statutum laicorum præiudicans eccleſijs non valet.*
Damnatus ad mortem, cuius bona ſunt publicata, vel ad pias cauſas, vel pro anima nihil poteſt relinquere.
18 *Statutum contra libertatem eccleſiaſticam eſt nullum.*
19 *Intellectus ad l. fi. C. de ſacroſan. eccle.*
Minor alienando in eccleſiam rem immobilem ſine ſolennitate non trãsfert dominium.
20 *Statutum caſibus hic enumeratis eccleſiam non includit.*
Cauſa pia eſt priuilegiata.
21 *Statutum, quòd mulier non teſtetur ſine conſenſu propinquorum, quem caſum non includat.*
22 *Statutum probibens contractum quando includat eccleſiam.*
23 *Eccleſia nullum habet priuilegium in contrahendo.*
24 *Statutum generaliter probibens etiam in non ſubiectos valet.*
25 *Eccleſia, diſpoſitione quòd ſine inſinuatione teſtamenta non fiant, non includitur.*
Diſpoſitio generalis quando mitigari debeat.
Statutum probibens ſine certa ſolennitate contrahi, an clericos liget.

1 Videndum † eſt nunc de vltimo dubio, & pro parte affirmatiua arguitur ſic. Illud quod poteſt

potest fieri pacto priuatorum, fortius potest fieri per legem, & statutum.l.fi.C.de fideiu.l.j.C.de rei vxo.ac.sed pacto,& dispositione priuatorum potest prohiberi alienatio inter certas personas.l.peto.§.fratre.ff.de lega.2.l.fi.C. de leg. de condi. appo. c. verum.& redditur alienatio nulla, & includitur etiam ecclesia, vt in d.c.verum.not.in l.si ita quis.§.ea lege,ff.de verb.oblig.ergo fortius id dicendū in statuto quod magis ligat quàm pactū, vt sic in ipsa prohibitione ecclesia includatur sicut in generali prohibitione priuatarum personarum.

2 † Secundò ad idem. Id quod potest fieri per legem, potest fieri per statutum.l.j.C. de veteri iure enucle. & no. in l.nō impossibile.ff.de pact.& in rub.C.de decre.decu.lib. 10. sed per legem potest prohiberi commercium certarum rerum, & alienatio esset nulla,& potest à lege induci publicatio dictarum rerum.l.j.C.quæ res expor.non debeant.l.mercatores. C. de cōmercijs, & mercatoribus si ergo potest fieri per legem,ergo & per statutum;cum statutum sit lex municipij.l.omnes populi.ff. de iusti.& iure.prima dist.ius ciuile.l 3.versic.quid tamen si lex municipij. ff. de sepulchro viola. ff. quod cuiusque vniuersitatis nomine.l. item eorum. §. j. & nemo diceret dictam. l. j. & dictam l. mercatores esse contra libertatem ecclesiasticam,licèt in consequentiam possit præiudicari ecclesiæ:cum facultas subditorum possit limitari circa res subiectas ipsis statuentibus,vt in dictis legibus patet.

3 † Tertiò ad idem. Alienatio, & translatio dominij potest prohiberi per legem, institu. quibus aliena. licèt. in princip. & in l.fin. C.de rebus alienis non alienan. vnde si hoc potest induci per legem, id etiam potest per statutum, quod inter subditos lex censetur, vt supra & in tali prohibitione generali includeretur ecclesia, vt de se patet, & nemo diceret illas leges esse contra libertatem ecclesiasticam. Idem ergo in dicto statuto sit dicendum inter suos subditos de rebus subiectis.

4 † Quartò ad idem videtur text.in terminis,in l.prima,C.non licere habitatoribus, lib. decimo, vbi per legem potest prohiberi alienatio rerum in non subiectos, & onera subeuntes, ergo etiam idem per statutum. Et similiter nemo diceret,dictam l.j.esse contra libertatem ecclesiasticam,vt infra patebit.

5 † Quintò ad idem facit.Quia non solum per legem, verum etiam per statutum loci potest prohiberi commercium certarum rerum, & alienatio,& translatio dominij, text. est not.in l.si in emptione.§.primo,ff.de contrahend.emptio.ibi,vel mores ciuitatis &c.vbi videtur casus pro hac parte: bona enim consistentia intra terminum aliàs territorium statuentium cēsentur sub potestate ipsorum statuentium.C.de decur.l.ad subeunda.lib. 10.ff.de mune.& hono.l. rescripto.§. fin. C. de ædificijs priuatis. l. an in totum. per Innocen. in capit. postulasti. de foro competen. & omnia bona sub vniuersitate territorij, & vsque ad extremum eius lapidem continentur.l. prima, §. cum vrbem.ff.de officio præfect. vrb.l. ne quicquam. §. primo, ff. de officio proconsu. & in tantum subiacent ipsa bona statuto, quòd possunt publicari, & confiscari, vt dicta l.mercatores.ff. de publica.l.commissa.& l.fi.cap.cum secundum. de hæreti. lib. sextò,& ibi per glos.

6 † Sextò tale statutum est reale; quia disponit in ipsas res subiectas in eius territorio existentes ergo porrigit effectum suum ad omnes.ff.de contrahenda emptione.l.aqueductus. de seruitut.rustico.l.viam constitui.§.si fundus.

Nec obstat, quòd statutum laicorum non ligat ecclesiam, vt in cap.ecclesia.de constitu.quia certè tale statutum censetur quædam lex prædij, non autem personæ; quia sententia statuti prædio datur. dicit text.not. in l.qui aliena. §. fin. ff. de nego. gest.vnde statutum disponit in suos subditos,& de rebus subiectis ipsis statuentibus, vt supra dicitur, ergo sententia statuti lata in subditum,idest in ipsas res quas statutum potest afficere, & publicare, & supra. Et cum dictus Cornelius esset subditus, & similiter bona sub potestate statuentium ergo statutum validum,& seruandum, quod in loco tanquam ex seruari debet, vt dicta l.omnes populi.cum alijs similibus adductis supra in 2. argum.tale enim statutum est generale,& sic habet illud quod est proprium legis;quia debet esse communis,& generalis. l. 1. ff.de legi.l.lege.ff.eodem titul.4.distinct. erit. ibi pro communi omnium ciuium vtilitate, secus foret si specialiter disponeret in ecclesiam.ff.qui,& à quibus.l.si priuatus,& l.toties. ff. de pollici. verum in casu nostro statuit in suos subditos, & res subiectas,vt onera subeant,vt in dicta l.rescripto.§. fin. & in d. l. j. C. non licere habitatoribus.

7 † Septimò quando prohibitio legis, & statuti est generalis, & in rem includit ecclesiam,hoc demonstratur multiplici fundamento.Et primò l.lex quæ tutores.C. de administra. tuto. & in toto titul.C.de prædiis mino.prohibet lex,& annullat generaliter alienationem rerum minorum, & tamen ista generalis prohibitio includit ecclesiam: hinc est, quòd minor intrando religionem bene potest alienare eius bona absque alia solennitate.tex.est no. in c. in præsentia. de probationibus, sed in alijs casibus ad pias causas,aut alienando in ecclesiam, alienatio esset ipso iure nulla facta per minorem absque iuramento, vt est casus in d.c.in præsentia.& Inno.ibi. Patet ergo, ꝙ generalis prohibitio alienationis à lege includit ecclesiam, nec dicuntur ipsæ leges contra libertatem ecclesiasticam, vt dicto c.in præsentia,& ibi per Innoc.

8 † Secundò hoc idem probatur: quia alienatio facta de re litigiosa est nulla. l. secunda, & l. fin. C. de litigio.& tamen ista generalis prohibitio alienationis inducta à lege includit ecclesiam, text. est in cap. tertio,& quarto, vt lite pendente.& vndecima quæst.3.quia res.

¶ Tertiò generalis prohibitio legis quando fieret causa mutandi iudicij, est nulla, vt in toto titulo.ff.& C. de alienatio. iudic.& includit ipsam ecclesiam, vt in capit. primo & secundo, de aliena.iudic.

Quartò si per statutum vel iudicem esset alicui bonis interdicta alienatio esset nulla. l. is cui bonis. ff. de verbo. obligatio. ff.de curato.furio. Iulianus, & nemo diceret, quòd ille cui esset bonis interdictū, posset alienare in ecclesiam, & sic patet. & patet etiam in dicto cap. in præsentia. & dicto c. 3. & 4. cum per dictum statutum censeatur bonis interdictum suis subditis dicendum videtur, ꝙ includatur ecclesia. Et qua ratione in prohibitione legali rerum minorum & in prohibitione legali de rebus litigiosis, & similiter quando esset bonis interdictum, aut quando alienatio fieret causa mutandi iudicij, in omnibus his casibus includitur ecclesia, eadem ratione debet includi ecclesia in prohibitione statuti, & legis: vt onera non mutentur & deficiant.

9 † Cum prohibitio tituli. C. de prædijs mino. & tituli de litigio. & dicta l. is cui bonis. & titul. de alienatione iudicij, respiciat fauorem priuatorum,& tamen includit ecclesiam, quanto fortius prohibitio dicti statuti, quæ respicit fauorem Reipublicæ, quæ est fortior,& non debet recipere interpretationem in contrarium. l. iubemus nullam. C. de sacrosanct.eccles.lex enim vtilis Reipublicæ iuuanda est interpretatione.ff.de conditio.& demonstra. l. hoc modo. vbi text. ad hoc not.

10 **Pro parte negatiua** einsdē vltimi dubij arguitur sic. † In generali dispositione legis vel statuti non includuntur exempti, seu loca exempta.l.decurionibus. C. de silentiarijs.lib. 12. de offic. ordin.cap. cum episcopus.lib.6.& in c cum in instantia.de censi. & l omnes C. sine censu vel reliquis. vbi in generali dispositione non includuntur prædia Italica. sic ergo includatur ecclesia exempta iurisdictione laicorum, vt in dicto cap.ecclesia. vt lite penden. vbi erat statutum laicorum prohibens alienationem,& tamen non includit alienationem factam in ecclesiam,& reuocatur quicquid statutum est vigore dicti statuti, de quo per dec. Pan. Posset tamen ibi ad illum tex. responderi, quòd ibi statutū faciebat mentionem de ecclesia, vt patet in dicto c.ecclesia, de constit.quod est pars dicti c.ecclesia, vt lite penden.& ibi fuit facta executio non citata parte, vt patet in d.c.ecclesia. de constit. meritò irritatur, quod est gestum alia ratione, vt supra. Itē nō est verum, ꝙ generalis dispositio non includit exemptos quando in specie agitur de exemptis vel rebus ipsorum, aliàs secus, prout patet in c.i.de priuileg.in 6.& in alijs iuribus adductis supra pro parte affirmatiua.

11 † Secundò ad idem arguitur sic. Id quod non potest fieri expresse, minus potest tacitè, vt in c.quanto.de priuile.& in c.fin. de immun.eccle.in 6.& in reg.cum quid. co. lib. Sed statutum laicorum nō posset expresse includere ecclesias: vt in d.c.ecclesia.ergo multominus potest tacitè.

Sed ad hoc argumentum posset responderi, quòd multa possunt fieri tacitè, quæ non expresse, & plus operatur tacitum quam expressum: patet.in l. in modicis. ff. de contrahen.emptio.de iurepatron.in literis.& cap.illud de re iudic. cap. cum Bertoldus. vbi iuspatronatus non potest vendi. C. de iurepatrona. & tamen tacitè cum vniuersitate includitur: vt in dictis iuribus.patet etiam in cap. cæterum. de iura. calum. & in cap.primo, eodem titul.in 6. vbi iuramentum calumniæ non potest expresse remitti, & tamen tacitè potest. Ad idem clericus potest prorogare iurisdictionem absque licentia proprij episcopi, vt in capitulo significasti. de foro competen.& tamen contrahendo aut delinquendo in loco tacite hoc potest, & sic potest conueniri in loco contractus vel delicti absque licentia & consensu proprij diocesani, text.est not. in capit. dilecti. de foro competen. plus ergo aliquando operatur tacitum quam expressum, vt per gloss.in versic.euidentem.in capitulo, si fortè.in fin.de elect.in sexto licet aliquando secus sit: vt per gloss. in vers. 6 clementia q. prima, nolite. & per Ioan. Andr. in regula scienti.lib.sexto.

12 † Tertiò arguitur sic. Id quod non posset fieri directè, non potest fieri per indirectum, vt in cap. statutum. de hære. lib. 6. vbi optimus tex.pro hac parte: sed per statutū laicorum ecclesia per indirectū excluderetur a commercio rerum immobilium in territorio, vt de se patet,& probatur in l. & si fine & d. faciunt,& in l.quod minor.§.non semper.ff.de mino.pro quo etiam tex.in ratione sui.in c.quanto.& c.post miserabilē.de vsuris.ergo tale statutum non includit ecclesiam.Sed ad hoc argu. posset responderi,vt procedat quando indirectum tendit principaliter ad id:secus si in consequentiam; quia inspicitur principale propositum, vnde cum in casu dicti statuti principale propositum non sit præiudicare ecclesijs,sed est publica vtilitas, licet in consequentiam contingat posse fieri præiudicium ecclesiæ,id non debet esse in consideratione,sed ipsum principale propositum.l.si quis nec causam.ff.si certum petatur.ff.de furt.l.verum.l j.§.huius studij.cum ibi notatis ff.de iust.& iure,& est tex. ad hoc not.in l.j.ff.de aucto.tuto.vbi si tutor auctoratus pupillo adeūti hæreditatem debitoris ipsius tutoris, licèt per indirectū præstet tutor auctoritatem ad sui commodum, tamen hoc nō est in consideratione,sed inspicitur principale propositum, vt dicit ibi tex.not. ita ergo principale propositum statuti est fauor ipsius Reipublicæ secundùm not.in l.ambitiosa.ff.de decret. ab ordi.fa.& in dubio non debet præsumi animus iniuriandi, etiā si in consequentiam sequatur alteri amissio lucri.l. fluminum.§. fin.& l.Proculus.ff.de dam.infec.ita ꝙ in d.c.statutum.principale propositum erat præiudicare iurisdictioni ecclesiasticæ, non sic in statuto,de quo agitur.

13 † Quartò ad idem Respublica,& ecclesia æquiparantur, in l. fin.C.de sacrosanct.eccles.sed dispositio generalis nunquàm includit casum contrarium publicæ vtilitati,& si includeret non valeret,vt d.l. iubemus nullā.ergo generalis dispositio dicti statuti non debet includere ipsam ecclesiam. Posset ad hoc argumentum responderi,vt procedat,nisi concurreret similis fauor Reipublicæ;quia talis dispositio non recipit interpretationem restrictiuam contra Rempubli.vt patet in d.l.iubemus nullam.

14 † Quintò ad idem.Appellatione populi in odiosis nō includitur clerus,vel ecclesia,vt in c. sententia. de sententia excommunicatio.in 6.licet secus in fauorabilibus,vt est text. in d. cap. dilecti.de foro competenti.& in cap.fin.de offic.delega. in 6. & ibi per Io And.in princip.ergo in tali prohibitione, ꝙ res non possit alienari in non subiectos, non includatur ecclesia: cum talis prohibitio sit odiosa.Posset responderi, ꝙ c.si sententia.loquitur in interdicto,quod non respicit nisi culpabiles,vnde nō mirum si interdicto populo,nō intelligatur interdictus clerus.

15 † Sextò ad idem. In dispositione generalis statuti odiosi non includitur ecclesia nec persona ecclesiastica, tex.est in cap.j.de pœnis.lib.6.ergo idem dicendum in dicto statuto. pro quo facit etiam tex.in c.vestra.de locato.vbi episcopus non posset facere tale statutum in præiudicium ecclesiarū, minus ergo possunt laici.Potest responderi,quòd ibi directè disponebat de ecclesijs,& rebus eius,vnde non valet, de constitu.cap.quæ in ecclesiarum.& similiter in dicto cap.j.loquitur in prohibitis, & directè de rebus,& personis ecclesiasticis non fit mentio in statuto,de quo in themate,quia directè disponit in personas,& res sibi subiectas.

16 † Septimò ad idem.Statutum,& consuetudo æquiparantur: vt in c.j.de constitu.lib.6.sed consuetudo onerosa ecclesijs nō valet,vt in cap.j.de consue.ergo nec tale statutum debet valere. Potest responderi, ꝙ dicto cap.j de consue procedit, quando directè in præiudicium ecclesiæ disponit: non sic in casu dicti statuti, cum inspiciatur principale propositum statuentium, vt suprà.

17 † Octauò non valet statutum laicorum in præiudicium ecclesiarum,& non potest tolli immunitas concessa ecclesiæ in contrahendo:vt est tex.in cap.fin.de immu.eccle. lib.6. & facit cap.j.eodem titu & lib.& quod habetur in c.non minus.eo.titu. & in c.quanto.de priuil. sed tale statutum tollit immunitatem concessam ecclesiæ in cōtrahendo,ergo non debet valere.Posset responderi, ꝙ dicta iura loquuntur,quando directè, & principaliter disponitur in præiudicium ecclesiarū, & ita erat principale propositum,secus erat in casu dicti statuti, vt suprà aliàs enim sequeretur, ꝙ nullo casu posset per statutum induci publicatio bonorum:cum per indirectum,& in consequentiam dici potest, ꝙ præiudicare posset ecclesiæ, ꝙ esset absurdum. Ideo tenuit Io.And.in c.2.de usu.lib.6.& doct.sequūtur, ꝙ damnatus ad mortem,quando bona sunt publicata ex forma statuti, non potest per viam contractus, vel testamenti aliquid relinquere ecclesiæ uel ad pias causas, seu pro anima.

18 † Nonò,& vltimò,statutum contra libertatem ecclesiasticā est ipso iure nullum,vt in auct.cassa.C.de sacrosanct.eccle.& in cap.nouerint.de sentent.excom.sed dictum statutum est huiusmodi:quia tollit generale priuilegium a iure communi cōcessum ecclesijs in contrahendo,ut est tex.in l.fin.C.de sacrosanct. eccle.& sic cum dictum statutum sit aduersus canonicas, & legales sanctiones,ergo contra libertatem ecclesiæ,& consequenter nullum.& ad hoc propositum vide no.per Io.And.in d.c.fi. de immu.eccle.li.6.vbi pro hac parte in terminis dicti statuti facit quatuor vel quinq; motiua, ꝙ non operetur in præiudiciū ecclesiæ. Sed ad ipsa argumenta posset responderi, vt sup. in præcedenti argumento, & quia d.auct.cassa.& d.c.nouerint. loquuntur quando statutum sit aduersus canonicas,& legales sanctiones,sed statutum de quo sup.in themate est potius secundùm legales,& canonicas sanctiones,cum sit de iure validum,& non disponit in ecclesiam, sed in res sibi subiectas,& inter subditos:vt sup.in 5. & 6.arg.pro parte affirmatiua.

19 **Nec obstat** † d.l.fi.de sac. san. eccl.pro cuius legis intelligentia aduertēdum; quia dispositio dictæ l.non inducit a principio aliquod priuilegium in cōtrahendo,sed solum post contractum in executione contractus, supposito ꝙ contractus in se valeat,& sic in dominij translatione, vnde præsupponit contractum a principio validum, & tūc est, ꝙ in executione dantur priuilegia ibi expressa, vbi ergo cōtractus non teneret a principio.d.l fi.nullum concedit in contrahēdo priuilegium,& iste fuit sin.intellectus Bal. ad illum tex.in l.j.C. de summa tri ī magna repetitione,& ita apertè probatur in l.fi. in prin.ibi,vel legitimo modo donatæ sunt,& sic præsupponit contractum validum procedere. Et amplius hoc demonstratur per text. in d.c.in præsentia.de probat.& ibi per Innoc.nam minor alienando in ecclesiam rem immobilem sine solennitate nō transfert dominium, & non valet cōtractus,patet ergo, ꝙ ecclesia non est priuilegiata in contrahendo,per d.l.fina.sed solum post contractum in executione, præsupposito quòd cōtractus in se sit validus, ut sup.ita d.auct.cassa,& d.c nouerint.& d.l.fin.non obstant.

20 **Soluendo ergo** & distinguendo tres casus potest sic concludi,† ꝙ aliquando statutum prohibet testamentum vel vltimam voluntatem sine certa solennitate, puta ꝙ minor vel mulier non possit testari sine consensu consanguineorum; & tunc non includatur ecclesia, & poterit in testamento vel vltima volūtate relinqui ecclesiæ, vel ad pias causas sine dicta solennitate, & ratio est: quia pia cā est priuilegiata ab ipso principio in vltimis voluntatibus, vt est tex.in l.j.C.de sacros.eccle.vnde contra istud priuilegium, ꝙ respicit ipsum Deum, vel ecclesiam non potest derogari per statutum laicorum,& ita decidit Bald. in d.l.cunctos populos. in magna repetitione,dicendo ꝙ in vltimis voluntatibus ecclesia vel pia causa est priuilegiata ab ipso principio, vt in d.l.j. Ideo si per statuta laicorum impediretur tale priuilegium, esse contra ecclesiasticam libertatem:quia cōtra canonicas & legales sanctiones,& priuilegia ecclesiastica,vt dicta auc.cassa.& in d.c.nouerint.& ita procedant iura supra in nono, & vltimo argum.& ita etiam tenet Bal.& bene in hoc in l.generali. C.de sacrosan. eccle.vbi concludit

21 † ꝙ statutum, ꝙ mulier non possit testari sine consensu propinquorum,non includit casum,quando fieret testamentum ad pias causas;quia valebit sine tali solennitate,ex quo ecclesia est priuilegiata a principio in vltimis voluntatibus,& refert hoc esse de mente Bar. in d. l.cunctos populos. in 5.q.& bene facit,quod idem Bar.tenet in d.l.j.C.de sacros.eccl. circa fi.& similiter hoc idem tenet Bal.ibi in fi.quia huiusmodi statuta laicorum in numero testium,nec in alia solennitate includunt casum,quando vltima voluntas esset ad pias causas secundum Bald.& Bart ibi in fi.& hanc sentētiam sequitur Fulg. in d.l.generali idem etiam firmat Panor.in c.relatum.el primo de test.2.col.& 3.c.quod clericis, de foro compe. colum.nona. in fi vt in vltima voluntate non possit per statuta vel solēnitates legales,& laicorum impediri,si aliquis relinquit ecclesiæ vel ad pias causas, & pro anima de suis bonis, quod tene menti.

22 **Aliquando** † & secundò statutum prohibet cōtractum, & tūc aliquando prohibet rōne imbecillitatis personarum,puta ꝙ minor, vel mulier non possint contrahere,vel alienare sine consensu consanguineorum: cum fragile,& debile sit mulieris consilium,dicit tex.in cap.forus.in fi.de verb.signif.Et isto casu concludo, ꝙ in tali prohibitione includatur etiam ecclesia, vnde non poterit minor, vel mulier alienare etiam ad pias causas, vel in ecclesiam sine solennitate statuti, iuribus, & rationibus adductis supra in nono argu.& apertè probatur in d.c.in præsentia.de proba.vbi prohibitio legalis ratione ætatis includit, ꝙ etiam si alienatio fieret in ecclesiam,vel ad pias causas sine solennitate non valeret, vt ibi probatur, & tenet ibi Inno.Io And.& cæteri doct. ita hanc sententiam tenet loquendo in contractibus.Ludo.in repe.auc. similiter.C.ad l.Falc.in 16 speciali in contractibus licèt Bal.velit contrarium in hoc casu in quo residet Fulg. in l.generaliter, & Panor.in d.c.relatum,& nō bene, ex quo statutum prohibet in specie ratione imbecillitatis personarum,vt d.c.in præsentia. vnde non dicitur statutum contra libertatem ecclesiasticam: disponit enim in subditos suos, & res sibi subiectas, vt supra in 6.& 7. argum. pro parte affirmatiua, & non disponit statutum

23 contra id,quod esset concessum in priuilegiū ecclesiæ† ex quo ecclesia nullum habet priuilegium in contrahendo, vt sup. & tenet Fulg.in d.l.fi.col.9.ibi,vnum volo,vt consideretis &c. Nā si per statutum adimatur ecclesiæ in consequentiam id quod est concessum de iure communi, non dicitur statutum contra libertatem ecclesiæ:cum omnibus de iure cōmuni concessum est donare,& vendere,nisi aliud impediat.Sed ex quo statutum principaliter non disponit in ecclesiam, vel de rebus ecclesiarum,

rum, sed in suos subiectos, & res sibi subiectas, non dicitur statutum contra libertatem ecclesiæ, ex quo principale propositum statuentium non respicit ecclesiam, licèt in consequentiā possit contingere præiudicium ecclesiæ, vt demonstratur supra in 3. artic. pro parte negatiua, & cum statutum fiat ratione imbecillitatis personarum sibi subiectarum includitur ecclesia, vt sup. & patet in d.c. in præsentia, & est dictum in 7. argum. pro parte affirmatiua.

Aliquando † & tertiò statutum loquitur generaliter prohibēdo alienationem simpliciter in non subiectos, prout est casus noster & tūc valet tale statutum, vt est tex. in d.l. si emptione. §. j. & tenet Bar. in d.l. filiusfamilias. §. diui, & Io. And. in d.c. fi. & patet sup. in 4. & 5. argu. pro parte affirmatiua. Nec potest dici statutum contra libertatem ecclesiæ, cū ecclesia non sit priuilegiata in ꝫhendo, vt demonstratur supra in vltimo arg pro parte negatiua. verum est tn̄, ꝙ statutum laicorum sic generaliter loquens debet mitigari, vt ad ecclesias, & loca pia non extendatur: ita probat text. ad hoc singu. in l. pen. C. de sacrosan. eccle. vbi Bal. hoc tenet per illum tex. & ita fit decisio huius quarti dubij per tex. in d. l. pen. & Bal. ibi, ꝙ tale statutum non includat alienationem ad pias causas, vel in ecclesiam, & hoc nō ex defectu ꝙ non valeat statutum; quia immo valet ut sup. in 4. & 5. arg. pro parte affirmatiua, nec etiam ex defectu, ꝙ fit contra libertatem ecclesiæ, cum nō sit, vt sup. in vltimo arg pro parte negatiua, sed ex hac ratione; qa generalitas dicti statuti nō includit ecclesiam, vel piā causam, & hanc sententiam in terminis dicti statuti, ꝙ nō includat ecclesiam, vel pias causas, sequitur Io. And. in d c. fin. & idem Lupus, & Gemi. ibi. idem etiam sequitur Ang. in l. filiusfamilias. § diui. ff. de legat. j. & in suo cōsi. 47. quod incipit, quidam Franciscus. Idem etiam tenet Bartol. in d. § diui post medium, & in d.l. fi. & in l. dudum. C. de contrahen. emp. & idem Bal. in d.l. fin. circa medium. & idem Ioan. de Imo. in c. ecclesia de constit. in pen. col. & sic communis sententia est, ꝙ dictum statutum, ꝙ res non possit alienari in non subiectos, nō includat alienationem in ecclesiam vel ad pias causas, & bene facit, quod tenet glo. & Bar in simili. in l. illud. C. de sacros. eccl. † ꝙ generalis dispositio statuti vel legis, ꝙ testamenta, & vltimæ voluntates, seu donationes debeant insinuari, & aliàs non valeant, non includeret donationem in ecclesiam, vel ad pias causas, prout ēt tenuit Ioan. And. in addi. Spec. tit. de instru. edi. § porrò. versic. item not ꝙ donationes. & hoc idem sequitur Host. in summa. tit. de testa. § qualiter. versi. cum igitur, & versi. verum, & Imol. in d c. ecclesia. de consti. col. antepen. & bene facit quod tenet Bal. in d. auc. cassa. ad hoc propositum & idem tenet do. Ant. in d.c. relatum. vbi refert se ita consuluisse, & hoc idem sequitur Imol. & do. Pan. quia generalis dispositio legis, vel statuti, quando non est ratio imbecillatis personarum, debet mitigari, vt ad loca pia non extendatur, vt in d.l pen. & ibi Bal. licet idem Bal. in d.l. illud. & Fulgo. ibi. & Ang. in d.l. pe. C. de dona. velint contrarium. & non bene: si supradictæ rationes bene considerētur, & hæc tanquam vtilissima & quotidiana bene no.

An autem si statutum prohiberet contractum sine certa solennitate includat cōtractum factum cum clerico & liget clericos contrahentes. Iste est diuersus articulus de quo per doct. in d. c. ecclesia. & in c. quod clericis. vbi plenè de hoc. & in d.l. cunctos populos.

Ad argumenta verò facta in contrarium patet responsio ex præcedentibus, cum tale statutum de quo supra in themate sit de se validum, sed eius generalitas non includit etiam, vt supra demonstratur.

D. HIERONYMI DE MONTE, BRIXIENSIS.

De finibus Regundis.

SVMMARIVM.

1. *Antequàm ad verborum interpretationem deueniatur, semper erit bonum aliquid de tituli significatione declarare.*
2. *Titulus finium regundorum quid sit.*

Materiam controuersiarum confinium vtilē admodum & necessariam varijs in locis sparsam pro minori Iudicum & Causidicorum labore, Deo Opt. Max. opitulante, in vnum redigere statui.

CAPVT PRIMVM.

ITAQVE vt ea, de quibus tractādum est, magis innotescant: Vlpianum Iurisconsultū imitari volui in l. j. ff. si cer. pet. exponentem, † antequàm ad verborum interpretationem deueniatur, bonum esse aliquid de tituli significatione declarare. Placet igitur mihi, † quid sit finium regundorum titulus, primò describere, & quidem dicas esse titulum sub quo termini vel fines aut limites reguntur, vt habetur in titu. ff. & C. finium regund. Deinde erit expediens, priusquàm ad actus iudiciales accedamus, nonnulla ad finales controuersias, & ad iudiciorum præparatoria pertinentia præmittere.

SVMMARIVM.

1. *Diuisiones Regnorum, Prouinciarum, Ciuitatum, Territoriorum, Comitatuum, Districtuum, Curiæ, & agrorum, ac aliarum rerum de iure introductæ fuere.*
2. *Iurisdictio de iure gentium inuenta, sed de iure ciuili distincta.*
3. *Iurisdictio apud Hebræos tempore Moysis distincta fuit.*
4. *Iudices timere debent Deum, & odisse auaritiam.*
5. *Diuisiones diœcesum & parochiarum de iure pontificio constitutæ sunt.*
6. *Communio solet parere discordiam.*
7. *Iurisdictio propter publicam vtilitatem diuisa fuit.*
8. *Genus humanum conseruatur propter diuisiones iurisdictionum.*
9. *Diuisio denotat, quod cuiusque sit.*
10. *Finium regundorum actio dirimit lites, vbi est finium communio.*
11. *Diuisio finium publicorum spectat ad Papam, vel Principem, vel Senatū.*

CAPVT II.

Et ne quid præterijsse videar, non solùm de publicis, sed etiam de priuatis finibus in hoc tractatu discutiēdum erit. Ac vt planum iter faciam, sigillatim omnia exponam. † Dominia igitur tā Regnorum, quàm Prouinciarum, Ciuitatum, Territoriorū, Districtuum, Comitatuū, & curiæ: quàm agrorum, & aliarum rerum particularium, de iure gentium distincta fuere. l. ex hoc iure. iunctis ibi not. ꝑ Bal. Pau. Cast. & alios Doct. ff. de iustit. & iur. † & Ias. ibi. numero 3. subdit iurisdictionem de iure gentium inuentam fuisse, sed de iure ciuili distinctam, per l. 2. §. post originem. ff. de orig. iur. & in c. scriptum est. 6. q. 3. † licèt posset dici apud Hebræos ꝑ prius distinctam fuisse, vt legitur in Exodo, tempore Moysis, qui ex Aegypto in desertum populum Hebrēum duxit. Nam ad eum Ietro sacerdos Madian eius cognatus venit vnà cum Sephora Moysis vxore, & eorum filiis. Cumq; Ietro vidisset Moysem sessum in iudicando populum à mane vsque ad vesperas, ei dixit, Vltra vires tuas est negotium istud, & solus non poteris sustinere: † prouide de omni plebe viros potentes, & Deum timentes, in quibus sit veritas & qui auaritiam oderint, & ex eis constitue tribunos, & centuriones, ac quinquagenarios, vt iudicēt populum omni tempore. Quicquid autem maius fuerit, ad te referant: ipsiq; tantum minora iudicent, leuiusq; erit tibi partito in alios onere. Quibus auditis Moyses fecit omnia quę ille suggesserat. † Postmodum de iure Pontificio Diœcesum ac Parochiarum diuisiones factæ fuerunt. c. prouinciæ. & ibi Glos. in versi. ante Christi aduentum. 90. dist. & in c. vrbes. & loca. cum duobus seq. 80. dist. & per Abb. in rub. de paro. † & quia cōmunio solet parere discordiam. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de legat. secundo, † & ideo secundùm Anch. in rub. de for. compet. propter publicam vtilitatem diuisiones factæ fuerunt, vt rectè officiorum singulorum gereretur administratio. † Neq; enim humani generis cōseruatio poterat alia ratione subsistere, nisi huius magnæ causæ differentiæ ordo seruaretur. † Nam si iudex quilibet de omnibus causis cognosceret, non habita personarum, locorum causarumq; distinctione, ex hoc iurisdictionū confusio resultaret, ac dissensiones & scandala orirentur cōtra iura. c. peruenit. 11. quæst. j. & c. scitote. & c. fi. 7. quæst. 3. & c. cōtra. † Ex istis diuisionibus discernitur quod cuiusque sit, vt ait Virgilius, quem refert tex. in c. forus. de verbor. signific. Limes erat positus, litem vt discerneret agri. & Iulius Frontinus in Codice Theodosiano scribens Celso Penesio in c. j. pag. 170. dicit, ideo limes agro positus est, litē vt discerneret aruis, quia ante Iouis limites non parebant, qui diuiderēt agros: & sic Finium Regundorum actio, vbi est quasi finium communio, quæstionem dirimit, ut no. glos. in rubr. C. fini. regund. & in d. l. ex hoc iure. in versi. termini. † Et erit aduertendum secundùm Lau. Calca. in consi. 90. quia ista quæstio. nu. 7. & 15. ꝙ spectat ad Principem, vel Senatum, qui Vice Principis fungebatur, affigere terminos Regnorum, Territoriorum, Diœcesum, Parochiarum, vel Plebanatuum, argum. l. quod Principis. ff. de acqu. plu. arcen. & c. j. 80. dist. & c. 1. 13 q. j. & l. diem functo. ff. de offic. asses. & cum pluribus concor. ibi per eum traditis, & sic terminorum publicorum affixio est de reseruatis Papæ & Principi ī signum vniuersalis Imperij; quia ad eos solos spectat diuidere totum orbem: & ut habetur in d. cons. 90. ad dominos Castrorum spectat etiā diuidere confines territoriorum in suis Castris, vt etiam dixi infra in c 21. nu. 3.

SVMMARIVM.

1. *Regna quomodo originem habuere.*
2. *Imperia siue Monarchiæ quatuor fuere. Et quintum quod fuit Christi.*
3. *Rex in suo Regno Monarcha est.*
4. *Dux, Marchio & Comes quis dicatur.*
5. *Prouincia si adijcitur Regno, Castrum & villa Comitatui, quomodo regulari debeat.*

CAPVT III.

Et vt gradatim procedatur super eis de quibus diximus in præcedenti c. in primis videndum erit de regnis. Et vt attestatur Bald. in l. ex hoc iure. in princ. ff. de iustit. & iur. † Regna orta sunt necessitate cogente; quia omnia indigent capite. Vnde ibi Paul. Cast. nu. 15. in lectura prima, dicit, ꝙ aliquando per vim bellicam condita fuere, & aliquando per Regum electionem, quos gentes sibi fecerunt: inde populi liberi Regem eligere possunt, † Ac etiā notat quatuor fuisse imperia, siue Monarchias, scilicet, Orientale siue Babilonicum, quod fuit in Nino, & Meridionale seu Macedonicum, quod fuit in Alexandro, & Septētrionale siue Africum, quod fuit in Cartaginensibus, & Occidentale quod fuit in Cæsare Augusto, Et quintum quod fuit adueniēte Christo, & Romanum Imperium incœpit esse Christi Imperium: Et ideo apud Papam Christi Vicarium est vterque gladius, spiritualis & temporalis, vt per Aluarot. in c. j. in prin. num. 6. quis dicatur Dux, comes, in vsib. feu. † Et secundùm Socin. in consi. 165. nu. 2. vol. 2. quilibet rex in suo Regno est Monarcha: † & subdit etiam, ꝙ Duces vocantur, qui de aliquo Ducatu inuestiti fuere, & Marchiones de Marchionatu, ac Comites de Comitatu, per tex. & Bal. ī c. j. quis dicatur Dux, Comes, vel Marchio, in vsib. feud. † Et si prouincia adijciatur Regno, vel Castrū, aut villa Comitatui accessoriè, & tunc debet regi secundùm leges & consuetudines primi, cui adijcitur: si autem non adijciatur accessoriè, & tunc debet regi secundùm leges & consuetudines suas, vt per Bartol. in l. si conuenerit. §. si insula. ff. de pignor. actio.

SVMMARIVM.

1. *Prouincia vnde dicatur.*
2. *Prouinciæ ante Christi aduentum distinctæ fuere.*
3. *Prouincia quomodo distinguatur & accipiatur secundùm Bart.*
4. *Prouinciæ de iure canonico varijs modis distinguuntur.*
5. *Prouincia dicitur illa, quæ habet decem aut vndecim ciuitates, & vnum regem.*
6. *Prouincia secundùm Pau. Castr. quadrupliciter diuiditur.*
7. *Italia dicitur domina prouinciarum.*
8. *Prouinciæ nomen quando simpliciter profertur, erit distinguendum, an proferatur de iure ciuili, aut de iure canonico.*
9. *Prouincia aliquando ponitur pro diœcesis.*
10. *Prouincia varijs modis accipitur.*
11. *Prouincia mutatur & diuiditur Principis authoritate.*
12. *Archiepiscopatus, Episcopatus, parochia, & præbenda diuiduntur in duas partes.*

CAPVT IIII.

Prouincia secundùm Car. in cle. dudum. § extra. de sepul. dicitur à pro, idest lōgè, & vinco vincis, quasi locus longè distās, & à Romanis victus. † Et prouinciæ ante Christi aduentum limitatæ fuere, vt habetur in c. j. 90. dist. † Et prouincia secūdùm Bar. in extrauagan. ad reprimen. in titu. qui sint rebell. in ver. Lombardiæ attento communi vsu loquendi, qui in similibus attenditur, cap. ex literis. de sponsa. & l. cùm de lanionis. §. asinā. ff. de fund. instru. accipitur pro Thuscia, Lombardia, Marchia, & similibus, vel etiam per alia nomina vniuersalia linguarum, separationem significantia: vt Italia, Græcia, Francia & Alemania: ut habetur in l. 2. § capita. ff. de orig. iur. & in l. etiam conditionis. in fi. ff. de manu. vind. † De iure verò canonico Prouinciæ distinguūtur per Archiepiscopatus: vnde ciuitas Metropolitana est prouinciæ caput, vel prouincia appellatur illa, ad quā legati destinantur, vel si in concessione dicitur, hominibus talis prouinciæ, vt ibi per eum, & vt habetur in c. scitote. 6. q. 3. ꝑ Abb. in c. sicut olim. nu. j. de accusat. & ꝑ Ang. Instit. de vsucap. in prin. † Prouincia dicitur illa, quæ decem, aut vndecim habet ciuitates, & vnum Regem, & totidem minores potestates sub se, & vnū Metropolitanum. † Et prouinciarum distinctio secundùm Pau. de Cast. in l. ex hoc iure. nu. 2. ff. de iustit. & iur. est duplex. Quædam est, quæ fit per idiomata penitus diuersa, vt Francia, Anglia, Alemania, & Italia: & ista distinctio de iure gētium fuit introducta: vt ibi in glos. † vbi etiam subdit, Italiam esse prouinciarum dominam, & deducit glos. in l. fin. in versic. omnes. C. sine censu, vel reliquis. & dicit istam distinctionem non tolli, nec confundi posse. Et alia est prouinciarum distinctio, quæ fit per præsidatus, & ista de iure ciuili emanauit: nam in vna de supradictis prouincijs possunt esse plures præsidatus, quæ prouinciæ appellantur. l. illicitas. §. qui vniuersas. & l. congruit. ff. de offi. præsi. & istas poterit Imperator tollere, de duabus faciēdo vnam, vel è contra. Vnde posset Imperator Tusciā cum Lombardia vnire: & similiter Papa posset Marchiā cum Ducatu vnire, cùm ille sit prouinciarum Princeps in temporalibus & spiritualibus. Et alia est prouinciarum distinctio, quæ fit per Archiepatus, & ista est de iure canonico introducta. Et quædam prouinciarū distinctio per vsurpationem facta fuit, & per consuetudinem, vt sunt hodie ciuitates Thusciæ nō recognoscentes superiorem de facto: nam quælibet Ciuitas cū suo territorio reputatur vna prouincia, vt no. in l. fi. cum glo. & ibi Pau. de Cast. & Doct. C. de præscript. long. tempor. † Quando autem istud nomen, Prouincia, simpliciter profertur, si vis scire de qua intelligatur, & dicas distinguēdum esse, aut profertur à lege ciuili, vel canonica: & si à lege ciuili, refert in qua materia proferatur: si enim in materia tributorum, vel censuum, intelligitur de prima. Si verò à lege canonica, distingue similiter in qua materia proferatur, iuxta quæ vide not. per glo. in c. coram. in versi. prouincia. de elect. † Et aliquando prouincia ponitur pro diœcesi. c. quicunque. 16. q. 3. & c. student. 50. dist. † sic itaque prouincia variis sumitur modis, vt not. gl. in §. cuius rei. in ver. prouinciarum. de collat. in pragmat. sancio. Fely. in c. Rodulphus. num. 39. de rescrip. † Et prouincia mutatur, ac diuiditur principis auctoritate, vt suprà dixi, & per Abb. in consil. 62. nume. 12. volum. 2. per c. j. 10. dist. & §. hoc autem. in authen. vt iudi. sine quo. sufra. † non tamen intelligitur, ꝙ diuidatur quò ad spiritualia, videlicet ꝙ sint duo Archiepiscopi secundùm Abb. in consi. 71. in fi. vol. 2. licèt Ioan. And. in addit. ad Specul. in titu. de censi. in §. nunc videndum restat. in versi. quid si vniuersitas fecit pactum. numero 2. dicat, ꝙ sicut prouincia diuiditur per l. si eadem. ff. de offic. asses. ita etiam ex causa vnus Episcopatus in duos diuiditur, & vna Parochia in duas, & vna præbenda in duas. c. percipimus. 16. q. j. & c. ad audientiam. de eccle. ædific. & c. vacante. in fi. & c. tuæ. de præben.

SVMMARIVM.

1. *Ciuitas dicitur, quæ muris est cincta, veterum auctoritate: vel accipitur pro continentibus ædificijs, suburbijs & habitationibus.*
2. *Ciuitas in terris Christianorum propriè dicitur illa, quæ habet sedem Episcopalem.*
3. *Ciuitas iurisdictionem habet eligendi defensores, qui habeāt iurisdictionem: & ciuitas aliqua ex consuetudine elegit, qui habet merum, vel mixtum imperium, vt in vrbe Romana.*
4. *Ciuitas appellatur locus, qui habet Episcopum, licèt etiam ciuitas appelletur locus, qui habet officiales merum & mixtum imperium exercentes.*
5. *Ciuitas licèt priuetur Episcopo, non desinit esse ciuitas.*
6. *Ciuitatis appellatione continentur casalia, vicus, territorium, districtus & habitatores.*
6. *Ciuitas quæ sit, & quæ requirantur, vt fiat, & eius priuilegia.*
8. *Castri, municipij, & oppidi, ac villæ appellatione quæ contineantur.*
9. *Terra non solùm comprehendit Castrum, ac villam, sed etiam Regnum & prouinciam.*
10. *Differentia est aliquid esse in ciuitate, & in pertinentijs.*
11. *Mœnia ciuitatum sunt quasi diuini iuris, & delinquentes in eis qua pęna puniantur.*
12. *Pomœrium quid sit, & intra illud arari, vel habitari non licet.*
13. *Accessorij & principalis idem erit iudicium.*
14. *Pomęrium gaudere debet eodem priuilegio, quo gaudet terra adiacens ecclesiæ maiori.*
15. *Pomęrium per quindecim pedes suos extendit confines vltra mœnia.*
16. *Consuetudo seruanda erit, si apparet in ædificando, spacio intermisso circa mœnia.*
17. *Consuetudo specialis derogat legi speciali.*
18. *Arbores si nascantur propè mœnia, iudicis officio excidendæ erunt.*

CAPVT V.

Ciuitas † autem muris & continentibus ędificijs finitur. l. 2. ff. de verb. signif. & similiter secundùm Par. de Put. in verb. ciuitas. de verbor. signific. Ciuitas aliquando ponitur pro muris, loco, suburbijs, & habitationibus, & subinde est, ac si omnia prædicta nominata fuissent: & aliquando murorum ambitu terminatur. c. si ciuitas. de sentent. excommun. in 6. & c. statutum. §. j. de rescrip. eo. lib. vel secūdùm Bald. l. ex hoc iure. in versi. & nota ꝙ in terris. num. 15. ff. de iustit. & iur. ciuitas dicitur, quæ muris est cincta, veterum auctoritate: secundùm cuius legem debent viuere Castra in suo territorio constituta. † Et propriè in terris Christianorum dicitur illa quæ sedem Episcopalem habet, & vt voluit Bar. in rubr. qui sint rebell. in versi. Lombardiæ nume. 5. ciuitas appellatur quæ habet Episcopum: licèt antequàm essent Episcopi, erant ciuitates, quia ante Christi aduentum vrbes distinctè fuere. c. j. 80. dist. & per Ias. in l. si hæres. §. vicis. nume. 5. ff. de leg. j.

leg. j. † Et ciuitati competit potestas de iure communi eligendi sibi defensores, qui habeant iurisdictionem, non autem merum, vel mixtum imperium: vt in auct. de defenso. ciui. §. iusiurandum. quod tamen fallit in vrbe Romana l. j. §. cum vrbem. de offi. præf. vrb. fallit etiam in aliis ciuitatibus, quæ ex priuilegio eligendi potestatem habent, qui habeant mixtum, vel etiā merum imperium, vt d. § iusiurandum. & secundùm Canones episcopi ordinari debent in dictis locis, & vbi primates habitare solebant c. 1. 2. & 3. 80. dist. † vnde insurrexit consuetudo, ꝙ locus habens Episcopum sit ciuitas, licèt verè sine Episcopo ciuitas dicatur, eo ꝙ habeat officiales prædictos merū & mixtū imperium ac iurisdictionem exercentes: † & patet, ꝙ licèt ciuitas Episcopo priuetur, tamen per hoc non desinit esse ciuitas: vt voluit Bald. in d. l. ex hoc iure. & aliquando ciuitas largius accipitur, etiam ꝙ tractetur de muneribus subeundis, & iurisdictione exercenda, † & sub cuius appellatione continentur casalia, vicus, territorium, districtus, & habitatores eorum. l. mediterraneæ. C. de anno. & tribut. lib. 10. & l. qui ex vico. ff. ad municipal. & l. fin. ff. de iurisd. om. iudic. ac etiam comprehenditur portus & mare illi adiacens secundùm glo. in c. vbi periculum. §. porrò. in versi. cum sua curia. de electio. in 6. † Quæ sit ciuitas, & quæ requirātur, vt fiat, & eius priuilegia traditur à Pau. Cast. in d. l. ex hoc iure. nu. 26. per Felyn. in c. Rodulphus. num. 37. de rescript. per Goza. in consi. 5. nu. 4. † & in dictis locis describitur quid contineatur Castri & municipij appellatione, & quid sit oppidum, & villa tractatur per Ias. in d §. vicis. † Et aduerte, ꝙ terra comprehendit non solùm Castrum & villam, sed etiam Regnum, & Prouinciam. cap. cum in partibus. de verb. signifi. † & aliud est dicere, aliquid esse in ciuitate, & aliquid esse in ꝑtinentiis, prout voluit Par. de Put. in d. ver. ciuitas. & in vers. Castrum. de verb. sign. & in c. circa. de fini. feu. Neque erit omittendum, ꝙ † ciuitatum mœnia sunt quasi diuini iuris, vnde in eis delinquentes capitali afficiuntur pœna. §. sanctæ. Instit. de rer. diuis. quamuis Ang. Aret. ibi nu. j. & Cor. in cōsi. 32. visa inquisitione. num. 13. in fi. volum. 4. dicant doctores tenere, ꝙ ista pœna tantum procedat in violantibus almæ Vrbis mœnia, in cæteris pœna sit iudicum arbitraria: quodque est circumcirca męnia, tam intus, quàm extra, pomœrium † vocatur. Vnde etiā, vt dicit glo. in l. cui in ver. pomęrio. ff. de ser. expor. pomęrium appellatur suburbium: vel horti circa ciuitatem existentes: & cui interdicitur pomœrium, & ciuitas ipsa interdicta esse videtur, per tex. ibi. & gloss. in c. latorem. in ver. nisi prius. 33. q. 2. & intra pomœrij confines, neque habitari, neque arari fas erat, vt describit Calepi. in suo vocabulario in litera P. Et non est mirum, si ibi arare, vel habitare quis non possit; † quia idem erit iudicium de accessorio, quod de principali c. si super gratia. de offi. delegat. lib. 6. & c. accessorium. cum ibi not. de reg. iur. eod. lib. & l. cum principalis. ff. eod. titu. vnde Hieron. Cagnol. ibi numero 9. infert, ꝙ legata domo veniat etiam hortus contiguus, tanquàm accessorius ad domum, siue tanquàm de pertinētijs domus per l. prædijs. §. qui domum. ff. de leg. 3. & per Cępol. de seruit. vrban. prædior. in titu. de horto. c. 76. num. 6. Sed męnia ciuitatum sunt sancta, & in bonis nullius. d. §. sanctæ. & nō sunt in cōmercio nostro, vt ibi describit Fab. quia quodammodo sunt diuini iuris. & sanctum ab iniuria hominum munitū esse debet, atque defensum. l. sanctum. ff. de rer. diuis. & similiter † pomœrium erit sanctum, & quasi diuini iuris, & non erit in commercio nostro, vel in bonis alicuius, & ideo in eo sicut in męnijs nihil fieri poterit, vel sicut terra per 40. passus ecclesiæ maiori circumcirca adiacens gaudet immunitate ecclesiæ. c. sicut antiquitas. 17. q. 4. ita etiam pomœrium adiacēs męnijs circumcirca gaudere debet immunitate qua gaudent męnia: videlicet, ne quis intra illud quicquam facere possit. † & pomœrium per quindecim pedes suos extendit confines; quia vt dicit Cępol. de seruit. vrban. prædior. in titu. de męnijs c. 61. numero 3. ꝙ vult ędificare iuxta ciuitatis muros, debet dimittere spacium quindecim pedum, per text. in l. męniana. & in l. sicut. & ibi glo. C. de ędific. priuat. & Ang. in l. qui prouincias. C. eo. vult ita seruari: & iuxta ciuitatis, vel Castri muros ędificari nō permittatur, nisi tanto spacio intermisso, ne quid mali, vel sinistri excogitari possit, vel etiam propter incendij, & ruinæ periculū, & ibi Cępo. nume. 4. subdit, ꝙ in aliquibus locis hoc non seruatur, vt Neapoli, † ideo consuetudo seruanda erit. l. j. & l. an in totum. C. eod. & glo. in l. prohibere. §. planè. in ver. municipalis. ff. quod vi aut clam. vbi habetur. † ꝙ consuetudo specialis derogat legi speciali: immo plus dicit Corn. in d. consi. 33. nume. 4. ꝙ ex consuetudine induci potest, ꝙ priuato liceat habere ędificium supra ciuitatis muros: & vbi consuetudo non erit, standum erit d. l. sicut. vt no. Cępo. in d. num. 4. Et vbi esset talis cōsuetudo ędificandi, salarium super ędificato imponeretur, vel si opus noceret vsui, dirueretur secundùm Fab. in d. §. sanctæ. † Et similiter si arbores intra pomœrium nascantur, aut pullulauerint, iudicis officio excidendæ erunt, ne earum radices muros corrumpant. l. j. C. de aquęduc. lib. 11. vbi Bart. in fi. no. ꝙ arbor per quindecim pedes extendit radices, & hæc erunt menti tenenda, vt si contingeret casus, prout in hoc anno 1556. cōtigit in alma Vrbe, vbi plures priuatorū vineæ ac parietes ꝓpè mœnia existentes demoliti fuere ad effectum muniendi vrbē, quæ à militibus Cæsareanis, & Philippi Regis Neapolitani obsessa fuerat, scias decidere difficultates. Et quia ciuitates sub se regulariter habent territoria, districtus, comitatus, curiam, iurisdictionem, diœcesim, ac parochiam, ex quibus insurgunt finales quæstiones, ideo de singulis discutiendum erit.

SVMMARIVM.

1. *Territorium dicitur agrorum vniuersitas intra fines cuiusq; vniuersitatis, & est spacium iurisdictione munitum.*
2. *Ciuitas dicitur esse de territorio illius ciuitatis cui subest.*
3. *Iudex ciuitatis, cuius est exercitus, poterit punire delinquentem in exercitu.*
4. *Originarius non potest puniri de delicto extra territorium commisso à iudice originario.*
5. *Territorij ambitus, monasteria, & ecclesias comprehendit, & flumina.*
6. *Flumina nauigabilia in vniuersali sunt Imperii Romani, sed in particulari sunt ciuitatum, per quarum territorium transeunt.*
7. *Alueus fluminis est illius territorii intra quod reperitur.*
8. *Territorium dicitur esse in mari.*
9. *Territorium aliquando accipitur pro iurisdictione.*
10. *Territorium per actus iurisdictionales demonstratur.*
11. *Territorium diuidi potest quoad iurisdictionis exercitium.*
12. *Territorium est dominorum quoad iurisdictionem, quò verò verò ad pascua & operas est ciuium.*
13. *Dominus non potest extraneis pascua locare, nec facere, quòd herbagia non sufficiant ciuibus.*
14. *Dominus non potest pascua reddere ad culturam.*
15. *Territoria mutantur secundùm vicissitudinem statuum mundanorum.*

CAPVT VI.

Et territorium † vt habetur in l. pupillus. §. territorium. ff. de verb. sign. dicitur agrorum vniuersitas intras fines cuiusque vniuersitatis, & à terrēdo vocatur: & vt traditur à Bal. in rub. nu. 2. quæ sint rega. in vsib. feu. & à Felyn. in c. Rodulphus. nu. 13. & 28. de rescrip. & Boer. in decis. 227. nu. 7. in 2. par. Territorium nil aliud est quàm terræ spacium, iurisdictione munitum, & armatum. † Et ciuitas quæ alicui alteri ciuitati subest, dicitē esse de territorio ciuitatis, cui subest, licèt non dicatur de comitatu, vt exemplum ponit Cor. in consi. 151. in hac consultatione. nu. 5. vol. 3. in ciuitate Pisana quæ subest Florentiæ; quia dicitur esse de eius territorio, † & quotiescunque contingeret alicuius ciuitatis exercitū castrametari in alieno loco, tunc dicitur terrere, & illius ciuitatis iudex poterit punire delinquentem in exercitu, perinde ac si in eius territorio deliquisset, ut per Bart. in d §. territorium. & in l. cūctos populos. nu. 46. C. de sum. tri. & fid. cat. quem sequitur Abb. in consi. 64. nu. 12. volum. 2. Aliàs vt latè congerit Hippo. de Marsil. in consi. 110. num. 18. vol. 2. † originarius non posset puniri de delicto extra territorium per iudicem originarium, licèt Ang. in tract. malefic. in ver. hæc est quædam inquisitio. in ver. quæro an in delictis. nume. 84. & in ver. existens Florentię. num j. videatur tenere contrarium. † Et territorij ambitus, monasteria & ecclesias comprehendit, quæ non sunt de districtu, ac etiam aquam & flumina sub se habet, vt traditur per Bal. in consil. 95. laudare. numero 2. volum. 2. Et aduertas secundùm Bal. in l. si plures. C. de condit. inser. † quòd omnia flumina nauigabilia in vniuersali sunt Imperij Romani, sed in particulari sunt earum ciuitatum, per quarum territorium transeunt; quia vnum & idem est territorium quod eminet super aquas, & quod aquis immergitur. Et Curt. Sen. in consi. 70. numero 22. † dicit, alueum siue locum aquæ ducendæ censeri de illius populi territorio, intra quod reperitur. Et denique territorium comprehendit quicquid est intra territorij fines, ita ꝙ nulla persona, aut locus nullus excluditur. l. j. §. cum vrbem. ff. de offi. pręf. vrb. & per Bald. & consi. 326. Rex Romanorum. num. 9. vol. j. idem tenet Soc. in consi. 86. nume. 6. & consi. 127. nume. 2. vol. j. & in consi. 166. nume. 3. volum. 2. & Socin. Iun. in consi. 68. nume. 2. † & territorium dicitur esse in mari, vt voluit Dec. in c. licèt causam. nume. 3. de appellat. vnde vt dicit Cępol. in tracta. seruit. rustic. prædior. in tit. de mari. c. 26. nume. 26. appellatione territorij alicuius ciuitatis comprehenditur mare & districtus per illam ciuitatem, & maximè in fauorabilibus per c. vbi periculū. §. porrò. & ibi per docto. & Geminia. de electio. in 6. & vt habetur per Par. de Put. in ver. territorium. de verb. signif. † territorium aliquando accipitur pro iurisdictione, & tenimento, & illud quod est factum in territorio, potest dici factum in ciuitate; quia ciuitas inest territorio, & territorium inest ciuitati, & vt habetur per Corn. in consi. 333. num. 26. vol. j. † territorium per actus iurisdictionales designatur, non per actus particularium repręsentantes dominium, vel possessionem, prout per

fructuum recollectionem, † & territorium potest diuidi saltē quò ad iurisdictionis exercitium, vt per Alber. Bru. in cons. 37. num. 7. † & territorium est dominorum quò ad iurisdictionē, quò verò ad pascua & onera est ciuium. † vnde non debet Dominus locare pascua extraneis: immo nec ipsi Domini possunt tantam animalium suorum quantitatem in pascuis tenere, ꝓpter quod herbagia, & pascua non sufficiant, vt habetur ꝑ Bertran. in consil. 37. volum. j. & secundùm eum in consi. 49. eod. uolum. † Territorij Dominus nō potest reddere ad culturam pascua in præiudicium vniuersitatis. & vt refert Brun. in consi. 109. nu. 8. † territoria sæpè mutantur secundùm vicissitudinem statuum mūdanorum. c. lege. 10. dist. & c. j. dist. 100. 101. & c. hoc quippe. 3. q. 6. & c. j. de religio. domi. lib. 6.

SVMMARIVM.

1. *Districtus est locus iurisdictione munitus, intra quem homines distringuntur.*
2. *Districtus est laicorum & clericorum, sed diœcesis clericorum tantùm.*
3. *Districtus est dominium vel territorium accedens ciuitati in subiectionem.*
4. *Districtus est, quod à ciuitate distringitur, & ponitur pro territorio, & iurisdictione.*
5. *Districtus dicitur conuentionalis, priuilegiatus, & præscriptus.*
6. *Districtus est territorium, cui iurisdictio inest, & à comitatu differt.*
7. *Districtus dicitur etiam spacium aquæ, seu latitudo iurisdictione munita.*
8. *Districtus non solùm dicitur in terra & mari, sed in cœlo & aere.*
9. *Delinquentes, vel contrahentes in mare, sortiuntur forum illius ciuitatis, vel loci, cuius est mare.*
10. *Delictum perpetratum in mari inter duas ciuitates æquè distantes, dicitur esse perpetratum in confinio.*
11. *Præuentioni locus erit, quando delictum erit commissum in confinio maris, & ea quæ fit per capturam, præualet verbali præuētioni licèt prius factæ.*
12. *Iurisdictionem habens in districtu mari cohærēte, habet etiam in mari vsq; ad centum milliaria.*
13. *Milliaria centum in mari sunt minus duabus dictis.*
14. *Papa si moritur in mare, eius electio erit fienda in loco ibi propinquo.*
15. *Loco deputato si fieri non poterit quod debetur, fiet in loco propinquo.*

CAPVT VII.

Districtus † enim est locus iurisdictione munitus, intra quem homines distringuntur; & dicitur à distringendo, sicut territorium à terrendo, vt habetur in c. vbi periculum. in §. porrò. iuncta glos. in ver. territorio. de electio. in 6. & not. Abb. in consi. 20. nume. 2. volum. j. & Cornel. in consi. 187. volum. 4. & secundùm Felyn. in c. Rodulphus. num. 31. de rescrip. † Districtus est laicorum & clericorum, sed diœcesis clericorum tantùm: & vbicunque quis distinguendi, siue terrendi habet potestatem, ille locus dicitur de districtu, siue territorio, vt refert Deci. in consi. 534. nume. 7. vol. 4. & in l. fi. nume. 19. ff. de iurisd. omn. iudic. † Vel districtus, vt vult Aret. in consi. 77. numero 4. propriè est dominium, vel territorium ciuitati in subiectionem accedēs vltra fines simul cū ciuitate statutos, intra quos quicquid est, vocatur districtus, vel territorium. l. pupillus. §. territorium. ff. de verb. signific. Et quicquid de nouo ciuitati accrescit, dicitur districtus, nisi sub ciuitatis nomine concedatur, vt per Cyn. & Bald. in l. etiam. C. de iur. dot. † Et districtus est illud quod à ciuitate actualiter distringitur, vt per Zabar. in cle. 2. §. sanè. num. 6. de elect. Et districtus aliquando ponitur pro territorio loci, vel agrorum, & pro iurisdictione, & idē est quod comitatus secundùm Par. de Put. in ver. districtus. de verb. sig. Et districtus & potestas idem est, vt voluit glo. in §. rursus. in ver. potestate. Institu. de actio. & Par. de Put. in c. j. nume. 7. de fin. feu. † Vel & secundùm Bal. in cōsi. 499. nume. 5. volum. 4. districtus tripliciter accipitur, videlicet conuentionalis, quando Castrum per se regit, & se alicui ciuitati, ob sui corporalis tutelam submittit, sine tamē principis pręiudicio, vt in l. est receptum. ff. de iurisdict. omn. iudic. Et districtus priuilegiatus dicitur, quando princeps alicui ciuitati Castrum concessit ad districtum, vt humanum. C. de legi. Et præscriptus districtus dicitur, quando Imperium & iurisdictio præscribitur in ipso Castro. l. viros. iuncta glo. in versi. omittit. C. de diuer. offic. lib. 12. & c. cùm contingat. in fi. iuncta glo. in ver. vel consuetudine. de foro compe. Vel vt dicit Bal. consi. 419. ad euidentiam præmittendum. volum. j. † districtus est territorium cui iurisdictio inest, & à comitatu differt, quia comitatus propriè est ciuitatum: & districtus est dominorum. Vel secūdùm Geminia. in c. quoniam. ne cleri. vel mona. in 6. districtus comprehēditur sub appellatione terrarum Domini. Et vt traditur per Fel. in d. c. Rodulphus. nume. 13. † districtus dicitur propriè loquendo spatium aquæ, seu latitudo iurisdictione munita, & sic districtus erit in mari, vt voluit Cępol. in tract. de seruit. rustic. præd. in titu. de mari. nume. 26. & Lauren. Calca. in consil. 90. in fi. † Et districtus dicitur non solùm in terra & mari, sed in cęlo & aere, vt voluerunt Bal. in consi. 420. verba principis. vol. j. & Cępol. in d. titu. de mari. nu. 24. & Par. de Put. in c. j. numero 6. de fini. feu. Et termini in cęlo & aere fuere positi tempore Alexandri Papæ VI. inter Lusitanos siue Portugalenses, & Castellanos, diuidendo insulas Indiæ tunc nouiter repertas per lineas graduū cœli; & quicquid reperiebatur à parte orientali erat Portugalensium, & à parte occidentali erat Castellanorum. † Et secundùm Iac. de Belu. in sua pract. de foro cōpet. num. 19. quando contractus siue delictum fit in mari, tunc contrahentes, vel delinquentes sortiuntur illius ciuitatis vel loci forum, de cuius districtu & iurisdictione esset mare. † Vel si esset in mari delictum perpetratum inter duas ciuitates æquè distantes, tunc diceretur commissum esse delictum in confinio, quod est commune vtriusq; ciuitatis secundùm Cępo. in d. tit. de mari. num. 20. per l. arbor. in princ. & §. de vestibulo. ff. commu. diuid. & ad vtranque pariter spectabit criminis cognitio. Et similiter erit in contractibus, vt ibi per eum. † Et si eadem particula maris ad plures pertineat, tūc quilibet poterit cognoscere, & erit locus præuentioni. l. si quis posteà. ff. de iudi. & præuenisse dicitur, qui delinquētem cępit in mari, licèt alius iudex prius eum verbaliter citasset, vt ibi Cępol. nume. 21. & Ang. in l. sanè. si maris. ff. de iniur. † & sic iurisdictionem habens in territorio, vel districtu mari cohærenti, habet etiam iurisdictionē in mare vsque ad centum milliaria. † Et centū milliaria in mari sunt minus duabus dietis, vt traditur per Bar. in tract. tiberiadis. de insula. in §. nullius. nume. j. & per Pau. Castr. in d. l. insulæ. ff. de iudic. & in l. deprecatio. ff. de leg. Ro. & de Iac. & ꝑ Cępol. in d. titu. de mari nume. 14. & Felyn. in c. cùm olim. de exceptio. † Et si Papa moritur in mari, eius electio fieret in ciuitate, vel loco cui subest mare, vt voluerunt Iacob. de Belui. in d. titu. de foro compet. numero 19. & Cępol. d. titu. de mari. nume. 18. per glos. in dic. cap. vbi periculum. §. porrò. in versic. territorium. de electio. libro sexto. & si mare per aliquem non distringeretur, tunc electio erit facienda in viciniori loco, siue territorio, cui mare est propinquum. Et ex hoc Gemin. not. ibi † ꝙ quando aliquid non potest fieri in loco deputato, debet fieri in loco propinquo.

SVMMARIVM.

1. *Comitatus appellatur districtus ciuitatis, & continet in se accessionem & naturales pertinentias ciuitatis.*
2. *Comitatus importat teritorium villarum, vel Castrorum, & gaudet eisdem priuilegijs; & poterit esse aliquod Castrum de comitatu Imolæ, quod nō erit de districtu Bononię.*
3. *Comitatus accipitur pro principis præsentia.*

CAPVT VIII.

Comitatus † vt inquit glo. in c. prouinciæ. in versi. comitatus. 90. dist. appellatur districtus ciuitatis, & secundùm Bal. in cōsi. 419. volum. j. continet quandam ciuitatis accessionem, & eius naturales pertinentias. Et voluit Card. Zaba. quem sequitur Felyn. in c. Rodulphus. nume. 3. de rescrip. † comitatus importat territorium villarum, vel Castrorum, quod est pertinens ad ciuitatem, ita ꝙ gaudet eisdem priuilegiis, & eandem Rempublicam constituit. Et dicitur posse contingere aliquid esse de ciuitate, & non de districtu: quia districtus concernit quod à ciuitate distringitur, sed comitatus non ita strictè accipitur. Vnde aliqua castra sunt de comitatu Imolæ, quæ nō sunt de districtu Bononiæ. † & aliquando comitatus ponitur pro principis pręsentia, vt est tex. iuncta glo. in l. vnica. in ver. comitatu. C. quan. imper. inter pupil. & vid.

SVMMARIVM.

1. *Curia nihil aliud significat, quàm quoddam ius vniuersale, sub quo inest iurisdictio.*
2. *Curia dicitur à cura, & est locus extra Castrum & pertinens ad Castri iurisdictionem.*
3. *Curia est vniuersitas, vel ius vniuersale.*
4. *Curia accipitur pro territorio, vel comitatu.*
5. *Curia accipitur pro principis residentia.*
6. *Curia capitur pro conuentu decurionum.*
7. *Vicus quid sit.*

CAPVT IX.

Curia † nihil aliud significat, q̃ quoddam ius vniuersale, sub quo principaliter iurisdictio comprehenditur. c. cum Bertoldus. in versi. cum vniuersitate. de re iudic. & c. j. §. item si quis. in fi. & ibi glo. quib. mod. feu. amit. & per Franc. Curt. Iun. in consi. 158. nu. 28. volum. 2. † & curia dicitur à cura. l. 2. in fi. 2. respōso. ff. de orig. iur.

iur. Et est etiam locus extra Castrum & intra, qui defenditur ab hominibus Castri, & sic est locus pertinēs ad Castri protectionem, & iurisdictionem, vt habetur per Bald. in l. si præses. C. de condi. inser. & per Socin. in consi. 86. nume. 5. vol. j. & in cōsilio 156. nume. 3. & in consi. 187. volum. 2. † & si nomen curiæ non designaret iurisdictionem, non esset vniuersitas, vel ius vniuersale, ex quo solo, quod est omniū rerum dominium, quæ sunt in vno loco, pertinet ad vnum, vt per Fabia. de Monte in tract. de emptio. & vendit. in 6. q. princ. in vers. circa tertium. num. 2. in tho. 8. † & aliquando curia sumitur pro territorio, vel comitatu alicuius ciuitatis, vel castri, per text. in c. j. de capita. q curi. vend. in vsib. feu. quem alleg. Nell. in tract. banni. in j. par. 2. par. q. 56. † Vel aliquando curia capitur pro principis residentia, vt c. si nobis. in ver. ad comitatum. 24. q. 8. & ad id facit quod voluit Socin. in consi. 95. nume. 9. volum. 3. † Vel curia sumitur ꝑ conuentu decurionum & prælatorum, & pluribus aliis modis capitur, vt habetur per Boer. in tracta. de auct. mag. consi. numero 168. qui est compilatus post eius decisiones, † & Vicus aliquando capitur pro suburbijs; & aliquādo pro villa. Vel Vicus est locus congeries habitationum: Et villa dicitur Castellum, & est quilibet locus ruralis, vt traditur à Cępol. in l. j. §. idem Iulianus. nume. 7. ff. de ędil. edic. pag. 32.

SVMMARIVM.

1. *Ager est species fundi ad visum hominis destinati, & quid sit fundus, & quid sit prædium, vel locus.*
2. *Ager est locus vacuus siue villa.*
3. *Ager dicitur vineatus, & quandoque ponitur pro villa.*
4. *Ager habet conditiones duas, & est diuisus & assignatus colonis.*
5. *Ager strigatus & scannatus quid sit.*

CAPVT X.

Sequitur modo videre, † quid sit ager, & vt exponit Modestinus Iureconsultus in l. quæstio. de verborum significatio. ager est species fundi ad vsum hominis destinati, vel comparati. Et ibi etiam describitur, quid sit fundus, & quid sit prædium, † & quid sit locus declaratur in l. locus est. ff. eod. tit. vel ager dicitur locus vacuus, siue villa, & est genus, cuius appellatione venit omnis locus sine ędificio. l. ager. & l. fundi. ff. eod. & facit quot no. Alciat. in l. quinque pedū præscriptione. in pagi. 26. C. fini. regun. vel secundùm Par. de Put. in ver. ager. de verb. signifi. in ver. agri. † Aliquando ager dicitur vineatus & quandoque ponitur pro villa, & quandoq; vbi est vna domus, villa vel plures; & quandoque est locus adiacens flumini, & colitur, vel seminatur, & ager dicitur in rure, & area in vrbe. Vel vt habetur in commentario Aggenij vrbici in Iulium Frōtinum in Codice Theodosiano, pag. 172. † ager est diuisus & assignatus colonis, siue mancipiis vnicuique secundùm modum & terrę qualitatem. Et ager habet conditiones duas, vna quæ plerūq; limitibus continetur, altera quæ per proximos possessionum rigores assignata est: † & ager strigatus dicitur, qui à septentrione in longitudinem in meridianum decurrit: & ager scannatus est, qui & modo ab occidente in orientem decrescit, & qualitates agrorum sunt tres, vt habentur in d. Codice Theodo. in Iulium Frontinum in pagi. 172.

SVMMARIVM.

1. *Iurisdictio dicitur potestas de iure publico introducta.*
2. *Iurisdictio de iure gentium inuenta, licèt postmodum diuisa de iure ciuili.*
3. *Iurisdictio est quoddam ius abstractum, quod intellectu percipitur, & dicitur à ditione.*
4. *Iurisdictio à Papa, vel Imperatore dependet.*
5. *Iurisdictio originaliter est in Papa, & eius exercitium in Imperatore, & quare diuisa fuit.*
6. *Iustitiæ ministri dicuntur agricolæ.*
7. *Iurisdictionis vniuersitas triplex esse dicitur.*
8. *Iurisdictio licèt sit indiuisibilis, tamen eius exercitium est diuisibile.*
9. *Iurisdictionis diuisio facta per dominos locorum valebit.*
10. *Rex non poterit diuidere regnum.*
11. *Donatio facta ecclesiæ per Constantinum, quare fuit cum consensu populi Romani. & ibi nu. 12.*
12. *Iurisdictio quæ est apud plures, licèt diuidatur, tamen apud quemlibet remanet insolidum.*
13. *Iurisdictionem quis habere potest in vno territorio, & alius proprietatem.*
14. *Iurisdictio est passiuè in vno territorio, & actiuè in eius magistratibus.*
15. *Iurisdictio est in magistratu tanquam in subiecto animato.*
16. *Iurisdictio sicut est in territorio, ita erit in mari ei adiacenti.*

CAPVT XI.

Iurisdictio † dicitur potestas de iure publico introducta cum necessitate iurisdicendi, & æquitatis statuendæ, vt no. glo. in l. j. in ver. potest. ff. de iur. om. iud. † Et fuit inuenta de iure gentium, licèt postmodum de iure ciuili factæ fuerint diuisiones & distributiones particulares magistratuum: vt Ias. post alios in l. ex hoc iure. nume. 3. ff. de iusti. & iure. per l. 2. §. post originem. ff. de ori. iur. licèt etiam posset dici, ꝙ prius per Moysen distincta fuerit, prout dixi supra in capit. 2. † Et iurisdictio est quoddam ius subtractum, quod intellectu percipitur: & dicitur à ditione, quod est potestas, & iure, idest quasi iuris potestas, ut declarat glos. in l. Imperium. in glos. magna post prin. ff. de iuri. omn. iudi. & ibi per Bar. & Doct. & in l. j. ff. eo. & tunc scribitur sine. c. Vel posset dici à iuris & dico dicis, & tunc scribitur cum, c, secundū Grammaticos, licèt olim in scribendo plerunque confundatur, & indifferenter scribatur. † Et omnis iurisdictio à Papa, vel Imperatore dependet. c. mandata. de præsump. & d. l. 2. §. nouissimè, & in auc. quomo. oper. epis. in princip. Et vt voluit Bertran. in consi. 331. nu. 6. vol. 4. † omnis iurisdictio originaliter est in Papa, & solum exercitium temporalis iurisdictionis est in Imperatore, isti autem sunt duo luminaria magna præsidentes c. solitæ. de maio. & obedi. † Et quia non possunt singulorum causis interesse. l. præcipimus. C. de appella. ideo per diuersa territoria orbem diuiserunt, sicut bonus paterfamilias diuidit fundum suum in plures agricolas facilioris culturæ gratia. l. Caius. ff. de leg. 2. † Et ministri iustitiæ dicūtur agricolæ, in solicitudinisq; partem, & non in plenitudinem potestatis vocati. d. c. mandata. Et subditis expedit iudices habere, sub quibus iura sua prosequantur, & non sibi ius dicant. l. nullus. C. de iudi. & l. extat. ff. quod met. cau. † Et iurisdictionis vniuersitas triplex esse dicitur secundùm Bar. in consi. 109. Primò quæritur, vtrum iurisdictio. nume. j. videlicet vna prouinciarum, alia ciuitatum, & alia castrorum, & quam iurisdictionem vnusquisque habeat, vide ibi per eum. † Vbi etiam habetur, ꝙ licèt iurisdictio sit indiuisibilis, tamen eius exercitium est diuisibile, & similiter erit intelligendum de ijs quæ congerit in l. arbor. §. fi. ff. comm. diui. ubi dicit, ꝙ iurisdictio poterit diuidi sicut castrū. Vnde Cur. Senio. in consi. 69. nu. 13. vult, duos fratres posse diuidere vnum Castrum cum iurisdictione vsque ad talem locum, & alter vltra illum locum, & sic diuidendo territorium, ex consequenti territorij iurisdictio diuiditur: & licèt iurisdictio sit indiuisibilis, tamen respectu territorij cui cohæret dum diuiditur, fit diuisibilis. † Et iurisdictionis ac territorij facta diuisio per dominos terrarū iurisdictionis ac territorij valebit: ut habetur ꝑ Alber. Brun. in consi. 34. nu. 9. & per Host. & alios Doct. in c. si de successio ab intesta & per Soc. in consi. 165. in causa communitatis. vol. 2. † Et vt refert Soc. in consi. 39. nu. 7. vol. 4. Rex regnū diuidere non poterit, & sic prædicta procedunt in inferiori iurisdictione & non in suprema. † Vnde Constantinus Imperator cum populi Romani consensu Beato Syluestro Papæ donationem fecit de terris, quas nunc possidet ecclesia: secundū ꝙ habetur in c. Constantinus 96. distin. quem deducit Corset. in tract. de potesta. reg. in q. fi. nu. 3. & Fabia. de monte de emp. & vend. in 3. q. j. versi. 11. nu. 7. tho. 8. & secundùm Deci. in consi. 564. nu. 9. & consi. 690. nu. 25. † Poterit esse ratio, ꝙ Constantinus cum consensu populi donauit; quia dominus inuitis subditis non potest ciuitatem vel castrum alii subiicere, prout etiā cōclusum fuit in deci. Tholo. in q. 485. quia subditorū interest non mutare dominos, vel habere plures dominos, prout similiter interest domini non mutare vasallos: vt no. glo. in d. decis. Et secundum Cor. in d. consi. 173. circa primum. volum. 3. † Iurisdictio, quæ est apud plures, diuiditur in partes, licèt apud quemlibet remaneat in solidum, & vasalli non possunt prorogare iurisdictionē iudicis alterius iurisdictionis, vel territorij sine eorum domini consensu, vt no. Pau. Cast. in l. j. §. post operis. nu. 6. ff. de oper. no. nun. † Neque erit inconueniens, ꝙ vnus habeat iurisdictionem in vno territorio, & alter proprietatē: secundùm Pari. de Put. in ver. limes. de verb. sig. † Et iurisdictio secundùm Bal. in l. j. § in initio. nu. 2. ff. de offi. præfect. vrb. materialiter & passiuè inest territorio, sed formaliter & actiuè inest magistratibus, & istam opin. sequitur Ias. in d. l. j. nume. 15. ff. de iur. omn. iudi. & Boer. in decis. 227. nume. 7 in 2. par. subdens iurisdictionem inesse territorio, tanquam in re inanimata, & sicut seruitus in fundo seruiente vel dominante, per Bald. in §. adhæc. col. 2. versi. modò quæro, de pa. iur. fir. † Et iurisdictio est in magistratu tanquam in subiecto animato, sine quo iurisdictio de per se nihil agit. l. 2. §. post originem. ff. de ori. iur. † Et sicut iurisdictio inest territorio, ita erit in mari adiacenti dicto territorio, & taliter quòd iudex poterit punire delinquentes in mari adiacēti territorio, vt voluit Ant. Corset. in sing. incip. iurisdictio. & habetur per Cępol. in titu. de mari. nume. 12. in tract. serui. rust. c. 26.

SVMMARIVM.

1. *Dięcesis est diuisio, per quam Episcopatum fines diuiduntur.*
2. *Diœcesis est nomen vniuersale, & comprehendit sub se, quicquid est intra eius fines.*
3. *Dięcesis quicquid habet intra se, videtur concessum iurisdictioni illius, cuius est diœcesis.*
4. *Dięceses à Dionisio Papa distinctæ fuerunt.*
5. *Episcopatus ex causa diuidi potest.*
6. *Dięcesis in spiritualibus idem est, quod territorium in temporalibus.*
7. *Diœcesis appellatione non venit ciuitas in materia stricta, sed in fauorabilibus.*
8. *Dięcesis non venit regulariter appellatione districtus & territorij.*
9. *Diœceses terminantur per castra, villas, flumina, & valles.*
10. *Diœcesis vna dicitur totus mundus respectu Papæ.*

CAPVT XII.

Dięcesis † est distinctio siue diuisio, per quam Episcopatuum fines diuidūtur. c. vnio. 10. q. 3. & c. quicunque. & c. licet. 16. q. 3. & per Card. Zaba. in clem. 2. § j. num. 6. de elect. † Et dięcesis est nomen vniuersale sicut territorium, & sub se comprehendit quicquid est intra eius confines, vt voluit Bald. in consi. 336. rex Romanorum. nume. 8. & 9. volum. j per ea, quæ habentur in l. j. §. cum vrbē. in ver. quicquid. ff. de offic. præf. Vrb. vnde etiam dicit Calcane. in consi. 76. in prædicta causa. numero 25. † ꝙ quicquid est intra diœcesim intelligitur concessum eius iurisdictioni, cuius est diœcesis, & sic Episcopus habet fundatā intentionem de iure, ꝙ omnes in diœcesi existentes sint sibi subiecti per not. in c. si. de restitut. spolia lib. 6. & in c. de xenodochijs. & in c. cū dilectus. & in c. constitutus. de religio. domi. Erit tamen aduertēdum, ꝙ proprietas loci non facit dięcesim, vt no. glo. in c. j. in ver. locis. eod. tit. & terminis nouis non erit standum, vbi antiquis diocesis benè diffinitur, vt no. ibi glo. in ver. terminis. † Et diœceses à Dionysio Papa distinctæ, & limitatæ fuerūt, vt habetur per glo. in c. prouinciæ. in ver. ante Christi aduentum. 90. dist. Et licèt Apostoli ordinauerint, vbi deberent stare Episcopi, non tamē diuiserunt Episcopatuum fines: per Abb. in c. cum causam. in fi. de proba. & per Bald. in l. optimam. C. de contrahen. & cōm. stipul. & Pari. de Puteo in cap. j. nu. 10. de fini. feu. † Et episcopatus ex causa diuiditur in duos, sicut parochia in duas, & præbenda in duas, secūdùm Io. And. in addi. ad Spec. in tit. de censi. in §. nunc videndum. in versi. qd si vniuersitas fecit. nu. 2. per c. præcipimus. 16. q. j. & c. ad audientiam. de eccle. ędifi. & c. vacante. in fi. & c. 3. de præben. & non est verum quod dicit glo. in c. 2. in ver. diuisimus. 13. q. j. in gentilitate episcopatus fuisse distinctos, per tex. in c. j. 80. dist. in quo hr̄ vrbes ante Christi aduentum à Gentilibus constitutas fuisse, sed de finibus episcopatuum nihil dicit. Et Iacob. de Belui. in sua practi. de foro compet. nu. 7. † vult dięcesim in spiritualibus idem esse quod territorium in temporalibus; vnde territorium, & districtus, ac diœcesis quasi pro eodem accipiuntur, vt per D. Archid. in cap. ecclesias. 13. q. j. † Et in materia stricta diœcesis appellatione non venit ciuitas, sed in larga & fauorabili sic: secundùm Abb. in c. Rodulphus. nu. j. de rescrip, per tex. & glo. in c. vnico. in versi. dięcesis. de rer. permuta. in 6. & in c. episcopus. de offi. ordi. eo. lib. † Et regulariter territorij, & districtus appellatione non venit diœcesis, vt habetur per Felyn. in d. c. Rodulphus. nu. 18. & ibi describit, quando diœcesis appellatione veniat ciuitas. † Et diœceses per castra, villas, flumina & valles terminantur, & illi erunt fines ęterni, in quibus verum semel, semper est verum, vt traditur à Bal. & Barba. & Fely. in c. cum causam. de proba. † Et totus mundus respectu Papæ dicitur vna dięcesis. c. cuncta per mundum. & c. per principalem. nona quæst. 3.

SVMMARIVM.

1. *Parochia quid sit, & vnde dicatur.*
2. *Parochiæ à Dionysio Papa distinctæ & limitatæ fuere.*
3. *Parochiæ non limitantur secundùm distinctionem territoriorum.*
4. *Parochiæ vel patriæ error non nocet, vbi de veritate constat.*
5. *Parochia vbi non habet certos fines, ex baptismo, & Eucharistiæ receptione demonstratur.*
6. *Domus si inter duas parochias reperiatur, cui cedere debeat.*

CAPVT XIII.

Parochia † est locus, in quo degit populus alicui ecclesiæ deputatus, certis constitutus limitibus: & dicitur parochia, quasi curæ partitio: nā populi cura inter ecclesias parochiales partita fuit, & talis ecclesiæ rector dr̄ populum regere, secundum Abb. in rub. de paro. nu. j. per c. j. de capel. monach. & per Archid. in c. licèt canon. de elect. in 6. † Et parochiæ à Dionysio Papa distinctæ & limitatæ fuere. c. pastoralis, de ijs quæ fi. à præla. & c. ecclesias. 13. q. j. † Et est aduertendum, ꝙ parochiæ non limitantur, aut distinguuntur, secundum limitationem & distinctionem territoriorum: quia vna parochia aliquando se extēdit ad partes multorum territoriorū, prout voluit Bertran. in consi. 350. nu. j. & 2. volum. 4. † Et error parochiæ vel patriæ non nocet, vbi de veritate constat, secundùm Alex. in l. si quis in fundi vocabulo. nu. 4. & ibi Ias. nu. 4. ff. de leg. j. per l. his verbis. §. fin. ff. de hære. insti. Et parochia potest diuidi in duas, vt dixi in c. præce. † Et vbi parochia non habet limites certos, populus intelligitur subesse illi curæ, in qua accepit baptismū & sacram Eucharistiam, vt habetur in c. j. iuncta glos. in ver. & cuius. † de relig. domi. Et si domus inter duas parochias reperiatur, cedet illi, ꝑ quam aditum habet, & si haberet aditum per vtranque, cedet illi parochiæ, per quam habet aditum magis frequentem, secundùm Bar. in l. prędijs. §. qui domum. nu. 2. ff. de leg. 3.

SVMMARIVM.

1. *Turpe est ignorare ea in quibus quotidie versamur.*
2. *Mons quid sit, & vnde dicatur.*
3. *Collis quid sit, & vnde dicatur.*
4. *Vallis quid sit, & vnde dicatur.*
5. *Planus quid sit, & vnde dicatur.*
6. *Loca insolita quæ sint.*
7. *Loca relicta quæ dicantur.*
8. *Loca extraclusa quę dicantur.*
9. *Linea finitima aut mensuralis quæ sit.*
10. *Mons quoad iurisdictionem poterit esse domini vnius vniuersitatis, & quo ad rerum singularium proprietatem poterit esse nihilominus alterius ciuitatis.*

CAPVT XIIII.

Et quia finium regundorum controuersiæ de montibus, collibus, & vallibus frequenter agitantur, † turpe esset ignorare ea, in quibus sæpè versamur, vt inquit text. in l. 2. §. seruus autem Sulpitius. ff. de origi. iur. ideo non erit incongruum supradictis vnumquodq; annectere, ac ea declarare. † Mons igitur secundùm Bartol. in tract. de flumi. in ver. agro. nume. 11. & 12. quem sequitur Cępol. in tract. serui. rusti. prædio in titu. de monti. in c. 22. num. 1. est locus altus. l. si ędes supra. ff. de seruit. rusti. prædio. quod tamen intelligitur de magna altitudine, & dicitur à mouendo ꝑ contrarium; quia non mouetur, scilicet per culturam, idest, nō colitur: terra enim quæ colitur benè mouetur, & mons, secundùm Cice. in lib. 1. epistolarum, in ea quam scribit Mar. Celio Rufo Aedili, dicitur diuisus aquarum diuortiis, qū (vt rustici dicunt) sicut aqua pendet, id est, à iugo montis vsq; ad radices sicut aqua discurrit est vnius, & ab altera parte mōtis sicut aqua pendet est alterius. † Et collis, vt ibi per Bar. quem sequitur Cępol. in eo. tract. in titu. de collibus, in c. 23. ab altitudine montis dici potest, propriè verò à colendo, quasi mediocres montes, qui coluntur, vnde scriptura sacra sub psalmo Dauid dicit, Mōtes exultauerunt sicut arietes, & colles sicut agni ouium: & sic colles differunt à montibus, qui sunt maioris altitudinis & cōmuniter inculti: & ipsi sunt mediocris altitudinis, & communiter culti, & habent propriam altitudinem, & non continuatam cum montibus, & in aliquibus partibus locus magnæ altitudinis, licèt cultus dicitur mons: & locus paruæ altitudinis, licèt incultus dicitur collis, & sic distinguitur mons à colle altitudine, vel cultura, vel circum colentium ęstimatione, & dicitur simile ff. de flumi. l. j. § j. & montes & colles differūt, vt habetur in l. fi. in prin. C. de sum. trini. & fi. catho. † Et vallis, vt in d. trac. de flumi. per Bart. habetur, quem sequitur Cępol. in eo. tract. & tit. de valle, in c. 24. dicitur locus montibus, collibusve circundatus, & locus planus paruæ seu mediocris magnitudinis: & dicitur à vallo vallas, quod est circūdare. † Et planus est locus magnæ latitudinis, montibus, collibusve circundatus, & dicitur à platos gręcè, quod est ęqualitas. † Et loca insolita, vt describitur in commentario Aggeni vrbici in Iulium Frontinum in Codice Theodosiano in pag. 174 dicuntur quæ aut in saxosis & sterilibus locis sunt, aut in paludibus, vbi nulla potuit exerceri cultura, quia dum nō esset quod excoli potuisset, nullius necesse fuit limitum regulis obligari. Et propterea & soluta loca sic vocata sunt. Vel, vt habetur in eodem libro de controuersiis limitum, in pagi. 173. † Relicta loca sunt, quæ siue iniquitate locorum assignari nequierunt, siue ex voluntate conditoris, id est, messoris relicta, limites minimè acceperunt. Loca que relicta etiam dicuntur ea, quæ vis aquę obtinuit, & loca etiam insolita vocātur, & iuris successiuorum esse noscūtur. † Et extraclusa loca sunt æquè iuris successiuorum, quæ vltra limites, & vltra finitimam lineam erunt. † Et finitima linea, aut mensuralis est, quæ aut aliqua obseruatione, vel terminorū ordine seruatur. Multis enim locis assignationi agrorum immunitas superfuit, sicut in Lusitania finibus Augustorum. † Et erit aduertendum, ꝙ licèt mons sit in vnius communitatis territorio, vel domini, nihilominus homines particulares alterius territorii possunt habere ibi proprietatem rerum singularium, & sic

sic quoad iurisdictionem poterit esse vnius Communitatis vel domini, & quoad rerum singularium proprietatem poterit esse hominum alterius Communitatis, secundùm Pau. Cast. in consi. 56. numero secundo, volum. 2. per l. libertus. §. sola. ff. ad municip.

SVMMARIVM.

1 *Termini fuere inuenti ad diuidendum dominia, & regna.*
2 *Terminus, limes, & confinis quid sit.*
3 *Terminus dicitur ex eo, quòd terræ mensuram declarat.*
4 *Terminus, finis, meta, & limes sunt idem in effectu.*
5 *Monumenta ponuntur vt fines, & termini.*
6 *Limes quid sit.*
7 *Lapis aliquando pro limite ponitur, sed in confinibus ciuitatum & castrorum, non sunt ita stricti fines, quia flumina, & montes pro finibus ponuntur.*
8 *Termini & limites adeò sunt proximi, vt nullus paries in medio interponatur.*
9 *Rigor quid sit.*
10 *Perstrigas quid sit.*
11 *Territoriorum fines qui propriè dicantur.*
12 *Termini ciuitatis, & castri iurisdictionem arguunt, & non rerum particularium dominium.*
13 *Termini apparentes loco publicorum instrumentorum habentur.*
14 *Termini de re limitata non dicuntur.*
15 *Disposita in termino censentur disposita in via per quam peruenitur ad terminum.*

CAPVT XV.

Et quia † propter diuisiones dominiorum, & gentium, vel regnorum distinctionem, à iure termini inuenti fuere, vt habetur per Pau. Cast. in l. ex hoc iure. nu. 24. ff. de iusti. & iu. ideo erit videndum, † quid sit terminus, limes, vel confinis. Et dicas esse signa cuiuscunque finis demonstratiua. l. 2. in princ. ff. de ter. mo. & per ea quæ habentur in c. forus. de verb. signif. † Et dicitur terminus ex eo ꝙ terrę mensuram determinat, declarat, & designat: quia in ijs finium testimonia intelliguntur, & agrorum, aliarumq; rerum certamen aufertur: & sic quisq; suis terminis contentus esse debet. c. si quis episcopus. 7. quæst. prima, & glo. in clem. j. in versic. metas, de hær. dicit, Dum tua rura metis, vicinis parcito metis: prout etiam habetur in Deutero. c. 19. vbi dicitur, Non transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua. & in c. 27. dicitur, Maledictus qui transierit terminos proximi sui: & sic metas non licet transgredi. † Et metæ, ac terminus, finis, & limes, licèt non sint synonyma, tamen pro eademmet re capiuntur. §. dictum est. Instit. quib. mod. pa. po. soluit. & §. ijs omnibus. in ver. termino. in authentic. de hære. & falci. & 6. q. j. §. j. in glo. & ibi per Archid. per eum etiam in c. ad ecclesias. colum. 10. versi. ad primum. 13. q. j. & in c. j col. j. versi. ad primum. ea. q. † Et monumēta sunt etiam tanquam fines & termini; quia permanent & docent quousque protendantur fines. l. 2. & ibi gl. C. fini. regun. † Et limes, vt habetur per Abb. in c. super eo. nu. 5. de paro. quem sequitur Felyn. in c. quia indicante. nume. 4. de præscrip. est quædam longitudo siue latitudo spacium à spacio distinguens. † Et quandoque lapis est pro limite, sed in ciuitatibus & castris non sunt ita stricti limites, sed assignantur quandoq; flumina, & montes pro limitibus, vt habetur per Pari. de Put. in ver. limes. de verb. sig. † Et termini, vel limites adeò sunt proximi sibi, vt nullus medius paries interponatur, vt per Spec. in tit. de emptio. & vend. in ver. si autem venditio. num. 2. & per Pari. de Put. in c. quando. num. 3. de fini. feu. & in versi. confinia. & in versic. limes. de verbo. signif. Et terminus dicitur mediatus, & non immediatus. l. quia magis. ff. fini. regun. Et vt legitur in commentario Aggenij vrbici in Iulium Frontinum in Codice Theodosiano, in pagina 173. † rigor suę rectitudinis naturalis nomen accipit. † Et quicquid est secundum hanc conditionem, in longitudinem limitatum, perstrigas appellatur: & quicquid est per latitudinem per scanna. Et decumanus limes trahitur ab Occidente in Orientem: & cardinem antiqui limitem dixerūt à meridiano in Septentrionem: & sic decumanus maximus in Orientem crescit: & cardo maximus in meridianum, vt ibi per eum. † Et terminorum fines propriè dicuntur loca vbi finiunt territoria, licèt in eis non sint apposita aliqua confinium signa. Et vt habetur per Curt. Iun. in consilio 158. numero vigesimosecundo. † Ciuitatis vel castri termini iurisdictionem, & nō rerū particularium dominium arguunt. Et secundùm Pari. de Puteo in c. qualiter. nume. 6. de fini. feud. † Termini apparentes loco instrumentorum publicorum habentur. † Et termini non dicuntur de re limitata, vt per Felyn. in d. c. quia indicante. nu. 7. de præscriptioni. † Et quæ sunt disposita in termino censentur, disposita in via per quam peruenitur ad terminum: vt not. Ripa in l. quominus. num. 19. ff. de flumi. per tex. in l. abesse. & l qui mittūtur. in fi. ff. ex quib. cau. maio. Et prohibitum in termino censetur prohibitum in via. c. nam concupiscentia. de consti.

SVMMARIVM.

1 *Fines denominantur à quatuor plagis.*
2 *Fines denominantur à ventis.*
3 *Fines denominantur sic, Ab vno latere possidet talis, & ab alio talis.*
4 *Brixia est patria authoris, & obseruat primum modum.*

CAPVT XVI.

Sciendum est etiam secundùm Spec. in tit. de empti. & vend. in §. sciendum versi. item nota, nu. 12. quem sequitur Paris de Put. in c. primo, nume. 16. de fini. feu. Et habetur in Iosue. c. 15. & 19. † ꝙ fines aliquando denominantur à quatuor plagis, siue regionibus mundi, scilicet à plaga orientali, occidentali, meridionali, & septentrionali: ut ab Oriente possidet Petrus, ab Occidente Frācíscus, vel Solis occasu, vel sero: & à Meridie Io. Baptista. & à Septētrione Alexander, vel est via aut riuus à tali latere, videlicet ab Oriēte, vel Occidente, aut Meridie, vel Septentrione. † Alij verò denominant confinia a ventis, dicenres, cōfrontat ab aquilone tali possessioni, & à contrario tali, videlicet australi, vt habetur in Iosue ca. 17. Sed cùm non omnes possessiones directè respiciant quatuor in prædio quadrato, si angulus directè respicit vnam partem, non est dare dextram plus esse ab vna parte quàm sinistram, vel ventos. † Alij dicunt ab vno latere possidet talis, ab alio talis: primi tamen modi prolixiorem faciunt memoriam. † Prout in patria mea, ciuitate Brixiæ similiter obseruatur, vbi limites ita describuntur. A mane possidet vel cohæret talis, à meridie talis, à sero talis, & à monte talis: vel etiam describitur, si prædium sit vrbanum, aut rusticum, aratorium, vel vineatum, vel pratiuum, aut oliuatum, vel domus, aut turris.

SVMMARIVM.

1 *Signa notabiliora debent diuidere territoria, & iurisdictiones.*
2 *Prouinciæ, territoria, episcopatus & diœceses quibus signis terminantur.*
3 *Lapides positi pro terminis debent esse immobiles: & si erunt mobiles, debent habere alios paruulos lapides super terram, qui vocantur, iudices.*
4 *Instrumentum debet fieri, quando termini affiguntur.*
5 *Fines inter se diuiduntur fossis manufactis, arboribus ante missis, fluminibus, & iugis montium, ac vijs, vepribus, & riuis.*
6 *Petræ notatæ pro finibus habentur.*
7 *Arbores, quando pro finibus ponuntur, erit videndum qua parte erunt notatæ.*
8 *Fossa quando est posita in confinibus, erit videndum an vnius, vel vtriusq; sit, & an publica, vel vicinalis.*
9 *Fines etiam inter se diuiduntur monumentis, sacellis, fontibus, & riuis.*
10 *Fines etiam distinguuntur per tacitas vel expressas partium assertiones, vel iudicium circumcolentium, aut vulgi opinionem.*
11 *Diœceses per villas, castra, flumina, & valles terminantur.*

CAPVT XVII.

Sed † quia signa notabiliora esse debent, quando territoria & iurisdictiones, ac loca publica terminantur, secundum Pau. Cast. in l. ex hoc iure. nu. 24. ff. de iusti. & iur. & ideo nunc erit videndum, qualiter ista signa esse debeant. Et Bald. in consi. 468. qualiter ꝓbentur pertinentiæ. volum. 3. & in consi. 420. verba principis Montisferrati. volum. j. vult † Prouincias, territoria, episcopatus ac diœceses diuidi & terminari per vias regales, flumina, montes, valles, & lapides, vel signa multum apparentia: & idem voluit Ioan. And. in c. cum causam. de proba. & Felyn. in c. quia indicante. nume. 5. de præscrip. Et Pari. de Put. in c. j. nu. j. de fini. feu. & ibi nu. 20. dicit † ꝙ quando ponūtur lapides pro confinibus, requiritur, ꝙ sint immobiles & affixi in modum terminorum, vel ꝙ lapides mobiles habeant alios paruos lapides ibi affixos supra terram, qui vocantur iudices ostendentes locum quem confinant: † & quòd est de consuetudine, & solet de hoc fieri instrumentum, quando per iudicem vel arbitrum affiguntur, per ea quæ habentur, vt ipse refert, in l. inter castellianum. ff. de recep. arbit. Et similiter, vt inquit Aggenius Vrbicus in Codice Theodosiano in commentario in Iulium Frōtinum in c. suscepimus. in pagina 173. † fines ijs signis inter se diuidebantur fossis manufactis, arboribus ante missis fluminum interuenientium cursu, & iugis montium, quæ ex eo nomine accipiuntur, ꝙ continuatione iunguntur superciliis, necnon itineribus, vel diuersis, quæ aut loci natura, aut solers procurauit antiquitas. Et in eodem loco in pagina 175. de cōtrouersijs habetur, quòd finis

finis multis documentis seruabitur, terminis & arboribus notatis, fossis, & vijs, ac vepribus & riuis, ac sæpè nominibus, id est, terminis ad normam factis, & in aliquibus locis inter arua marginibus quibusdam tanquam puluinis, & sępè etiam limitibus. † Item petræ notatæ, quę in confinibus sunt, pro terminis habentur.

† Et si arboribus notatis fines obseruabuntur, vidēdum erit, quæ arborum partes notatæ fuere. Notæ enim in proprijs arboribus velut A. foras ponuntur, vt partes liberas in parte A. nota derelinquat, si communes sunt arbores mediæ notantur, & ad vtrunque pertinent.

† Et si fossa erit finalis, vidēdum erit, vtrum vnius, an vtriusque sit partis, & in extremo fine sit facta, & vtrum fossa publica, an vicinalis sit, vel iugis montium, quæ ex eo nomine accipiuntur, quòd continuatione ipsa iungantur, & hæc omnia genera finitimorum putato in vno agro, prout dicitur sine dubio reperiri.

† Et vt ipse Aggenius eo. lib. in pagi. 176. refert monumenta, fossas, sacella, fontes, riuos, fluminaque pro finibus territoriorum obseruari.

† Vel etiam fines, vt notatur in l optimam. C. de contra. & cōmit. stip. & in l. cum aliquis. C. de iu deliber. distinguūtur per tacitas vel expressas partium assertiones, vel per circumcolentium iudicium, qui in hac materia sunt testes magis idonei, vel etiam per vulgi opinionem l. 1. §. 1. ff. de flumi. quæ tamen sunt intelligenda cōcurrentibus aliquibus de supradictis. Et vt traditur à Pet. de Vbal. in tract. de duobus fratri. in par. 5. n. 31. tho. 8. & à Barba. in consi. 6. & quidem uiso. col. 4. vol. 2. & in d. c. cum causam. nu. 6. post Bal. & Fely.

Diœceses etiam per castra, villas, flumina, & valles terminantur, & illi erunt fines æterni, in quibus verum semel, semper est verum.

SVMMARIVM.

1 *Terminus, quando reperitur in confinibus plurium territorium, vel agrorum qualiter cognoscatur, quòd voluerit potius terminare cū vno territorio quàm cum alio.*
2 *Cordula trahitur de vno termiuo ad alium terminum per directum.*
3 *Signa & literæ fieri debent in terminis lapideis territoria terminantibus.*
4 *Literæ sculptæ in columnis docent, vt eatur de vna columna ad aliam ad inuicem respicientem.*
5 *Lapides affixi pro terminis consueuerūt taliter poni, quòd incertam partem videantur respicere.*
6 *Termini qualitas facit cognoscere, qualiter sit iudicandum.*
7 *Limites territoriorum differunt à finibus vicinalibus.*

CAPVT XVIII.

Et si † vnus terminus in pluriū territoriorū vel prædiorū confinibus reperiatur, vtile erit discuti, quare potius cum vno territorio vel prædio, quam cum alio diuidere & terminare debeat: & Corne. in consil. 333. capio. numero 7. vol. 1. dicit hoc modo cognosci posse, videlicet, quando terminus respicit alium terminum per rectitudinem, non per transuersum: vel si testis termini, siue guardia (ut alij appellant) respicit terminum ab uno latere, tunc erit signum esse finem territorij vel prædij inter territoria & prædia versus quæ respicit, & ita pluries per me practicatum fuit, agrimensoribus mecum conuenientibus.

Et secundùm Lauren. Calca. in consi. 90. quia ista quæstio n. 8. vna cordula trahenda erit ab vno lapide ad alium lapidem per directum, & versus partem termini, vbi literę & signa alia respiciūt. Et vt ibi ꝑ eū dr̄ ī n. 7. † de ꝯsuetudine literæ, & signa fieri debēt ī terminis lapideis, territoria terminantib⁹ & diuidētibus, vt eis fides habeat: & ꝓpterea licèt alijs scripturis priuatis non sit credendum, tamen iis creditur, quia non sunt priuatæ scripturę, sed publicę, in loco publico positę, quibus consuetudo fidem habet, & ideo pro publicis habentur, & illis standum erit, per Glos. in capitulo 1. in Glos. 1. in versiculo scripturam publicam appello. de fi. instr.

Subdit etiam ibi numero 10. † quòd literę positæ in columnis docent, vt eatur de vna columna ad aliam, sicut se ad inuicem respiciunt literę, deducendo cordulam de vno loco ad alium locum, eundo per lineam directam non per transuersum. Et vt habetur per Bartol. in tracta. tyberia. in 20. figura, quę incip. hæc figura differt ab omnibus. & quem sequitur Paris de Puteo in capitulo 1. numero 17. de fini. feu. † Lapides qui ponuntur pro terminis, consueuerunt taliter poni, quòd in certam partem videantur respicere, vt si lapis est longus, non debet respicere à lateribus, sed per directum à parte acuta: & dicit à rusticis adiuisse ita obseruari debere, quibus in talibus credendum & standum erit, argumen. l. si chorus. ff. de legatis 3. iuncto cap. quia indicante. de præscription. Et secundùm Bartolum in præallegat. loco, † ex qualitate termini perpendi poterit, qualiter sit iudicandum. Et similiter Bertran. in consilio 260. numero 4. uolumine 4. dicit † quòd territoriorum limites differunt a finibus vicinalibus, & ab eis dinoscuntur longitudine, grossitudine & ex guardijs: & istud erit etiam vtile scire; quia multoties vidi terminos agrorum paruulos allegari a partibus pro terminis territotiorum.

SVMMARIVM.

1 *Lapididibus terminorum signum habentibus standum erit, licet partes, quæ litigant, non posuerint, & eos pro terminis non habeant.*
2 *Locus si excauatur, vbi solebat esse terminus, si ibi reperitur lapis cum lapidibus paruulis, erit euidens signum territorij diuisionis.*
3 *Arbor alterius generis consueuit plantari de consuetudine rusticorum in agris vel syluis pro termino.*
4 *Crux solet fieri in arboribus in confinio existentibus pro termino.*
5 *Arbores existentes pro terminis qualiter sint signandæ.*

CAPVT XIX.

Lapidibus † terminorum signum habentibus standum erit, licet partes quę litigant non posuerint, & eos pro terminis non habeant, secundùm Corne. in consilio 333. capio. numero 12. volumine j. per l. in finalibus. ff. fini. regundorum. Et ibi numero 7. subdit, † quòd quando excauatur locus, in quo dicebatur esse terminus, si ibi reperitur lapis cum lapidibus paruulis hincinde ad custodiam, qui signant lapidem medium fuisse positum pro fine terminante & designante, istud uidebitur euidens signum diuisionis territorij vel bonorum: prout etiam dixit Paris de Put. in capitu. j. numero 20. & 21. de fini. feud. Et habetur etiam per eum in capitu. quando fiunt. numero 8. & 9. eodem titulo. † quòd de consuetudine rusticorum consueuit plantari arbor alterius generis vel naturæ pro confine inter prædia, vt si est arbustum populorum apponitur quercus, uel vlmus, & è contra: si est arbustum de quercubus, ponatur populus, vel castanea, aut sorbus, & sic arbor diuersi generis. † Et in syluis consueuit plantari arbor appellata Viuace, & in nemoribus quercuum vel fagorum ubi non plantātur arbores diuersi generis, solet fieri in arbore, quæ diuidit territoria, quædam magna crux, & est signum, quòd illa arbor fuit plantata pro territoriorum termino: erit tamen aduertendum, quòd istud signum est fallax, & in hoc periti etiam decipi possunt: quia rustici pro eorum libito & voluntate, uel alij incidūt cruces in arboribus in alienis territorijs existentibus parte absente, ut acquirent territorium eorum Communitatibus: & alij similiter faciunt cruces in alieno, prout in pluribus nemorū confinibus uidi ab vtraque parte fuisse factum, & maximè in Montis nemore, vt dicitur Rochæ Romanæ, de quo aliàs controuersia finalis coram me vertebatur, inter D. Paulum Iordanum Vrsinum Triuigianensium dominum, & Sutrinenses, & quæ, Deo fauente, opera mea concordata fuit. Et ut legitur in Commentario Aggenij Vrbici in Codice Theodosiano in pagina 175. † Si arboribus notatis fines obseruabuntur, notæ enim in proprijs arboribus uelut A, foras ponuntur, vt nota A, in parte arbores liberas derelinquat, & si communes sunt arbores tunc mediæ notatæ erunt, & ad vtrunque pertinent.

SVMMARIVM.

1 *Lapis diuidens duo territoria, si aquarum impetu fuerit sublatus, per hoc nō restringitur, neque extenditur territorium.*
2 *Iudex differentiæ loca suis oculis inspicere debet.*

CAPVT XX.

Et si † lapis magnus erat pro fine inter duo territoria, & ruina, uel aquarum impetu fuerit sublatus per modicum vel magnum spacium in vno ex dictis territorijs, non per hoc territorium extenditur, neque minuitur: immo ne detur alienum occupandi occasio, ius statuit ex officio de finibus cognoscendis, per messorem, vel aliter terminum declarari debere, secundùm Pet. de Vbal. in tract. de duobus fratribus parte 5. numero 31. tom. 8. † Et si res exegerit, iudex oculis suis differētiæ loca inspicere debet l. si irruptione. ff. finibus regundorum. & ad id Pari. de Put. in cap. an si ex impetu. num. 6. de finib. feud.

SVMMARIVM.

1 *Fines antiqui sunt attendendi: nec præsumuntur mutati, nisi probentur.*
2 *Fines mutare in proprijs agris licet, & tunc non attenduntur fines antiqui.*
3 *Papa vel Princeps potest mutare fines eos ampliando vel restringendo: & militer Domini Castrorum.*
4 *Finibus antiquis statur, quando venditor emptorem, vel concedens illum in quem fuit facta concessio, non certiorauerit.*
5 *Res immobilis præsumitur esse, vbi solebat infra certos terminos, nisi fuerint mutati.*

6 Termini quanto sunt antiquiores, tantò sunt efficaciores, & antiquum nouis verificatur.
7 Finium memoria per terminos conseruatur, sicut per sepulchra hominum memoria.
8 Notarius debet describere nomen vetus & nouum contrahentium.

CAPVT XXI.

1 Sciendum est † etiam, quòd fines antiqui regulariter sunt attendendi, & non præsumuntur mutati, nisi probentur, & ideò eis standum erit. l. in finalibus. ff. fini. regundorum. & l. secunda. ibi Gloss. C. eodem titu. nisi in re-
2 rum concessione fuissent alij designati. † quia in proprijs agris licitum est terminos mutare: & tunc fines antiqui non attenderentur, sed illi qui reperiuntur designati in contractu, vt habetur in l. j. & ibi per Bald. C. eo. vbi subdit, idem esse in priuilegijs.
3 † Vnde si Papa, vel Princeps alicui concessit castrum, & designauit fines maiores vel minores finibus antiquis, attenditur non quod fuit, sed quod nunc est, argumen. l. eos. ff. eo. quia similiter in eius erit potestate terminos territoriorum in sua iurisdictione mutare, prout etiam voluit Bald. in dicta l. prima C. eo. Curtius Seni. in consilio 57. numero 48. & Calcane. in consi. 90. numero 7. vbi subdit, quòd ad principem, vel ad Senatum spectat, qui vice Principis fungebatur, confinia ponere, & diuisionem facere territoriorum Et similiter alij Domini possunt facere in castris suis, vt ibi colligitur, & dixi supra in capitu. se-
4 cundo. in fin. † Si tamen venditor in venditione, vel concedēs in concessione non certiorauerit emptorem, & illum, in quem concessio facta fuit, de finibus mutatis, præsumetur, quòd venditio, siue concessio facta fuerit secundùm fines antiquos, vt tra-
5 ditur ab Alberi. in dicta l. in finalibus. & in dicta l. eos. † Et res immobilis quæ aliàs infra certos terminos fuit, hodie præsumitur ibi esse, secundùm quòd voluit Barba in cap. ex literis. num. 15. de probat. & Ioan. Lecirier in tractat. de primogeni. quæstio. 4. libro secundo, numero 2. tom. 8. & Pari. de Put. in cap. sciendum. de fini. feu. & hoc verum, nisi probetur directè, vel per obliquum desijsset in loco quod tamen non poterit esse per ipsius mutationem l. secunda. C. quan. & quibus quar. pars debe. sed benè per terminorum mutationem, argumen. l. si cum duas. ff.
6 com. præ. † vel etiam casmate mutari possunt l. domum. C. de rei vendi. Et termini quanto sunt antiquiores, tanto sunt efficaciores, d. l. 2. cum ibi nota. Et fines antiqui cum nouis sunt verificandi, vt rei identitas, quæ petitur, appareat, vt per Bartol. in l. demonstratio. numero 20. ff. de condi. & demonstratio. & Pa-
7 ri. de Put. in cap. de probatione. num. 5. de fini. feu. † Et sicut per sepulchrum hominum memoria retinetur: similiter per terminos finium memoria conseruatur, vt not. Ange. in §. quædam
8 actiones. numero 10. & Ias. numero 38. Institut. de actio. † Et notarius in instrumentis debet nomen vetus & nouum contrahentium describere, secundùm Bart. in § nos verò, in procemi. digestorum.

SVMMARIVM.

1 Finium varietas facit præsumere rem esse diuersam.
2 Finium varietas inter nouos antiquos nō excludit identitatem rei, si de corpore constat.
3 Loco verificato vbi res est, & vno confine sufficit.
4 Demonstratio non requiritur, vbi res est certa de per se.

CAPVT XXII.

1 Finium varietas † si reperitur in finibus alicuius terræ, facit præsumere rem esse diuersam, secundùm Pari. de Put. in cap. in probatione. numero 5. & in cap. si finibus. de fini. feu. per l. in testamento ita. la prima. ff. de cond. & demōstra. & per l. j. cum ibi not. per Bart. C. si vnus ex pluribus appellatio. & idem voluit Matthę. de Afflict. in decisio. 23. numero 1.
2 per not. in l. secunda. C de erro. aduoca. † Et licet sit finium diuersitas inter nouos & antiquos fines, si tamen constat de corpore ratione possessionis, satis dicitur constare de identitate, scilicet quòd senserit de ea re, licet aliter scriptura loquat̄: prout voluit Parisi. in consilio 104. numero 25. volumine primo. &
3 per Alexand. in consilio 69. in princip. volumine secundo. † Et sufficit etiam verificare locum vbi res est, & vnus cōfinis, quā-
4 do aliud fieri non potest l. forma. ff. de censi. † Et vbi est res certa de per se, non requiritur demonstratio per confinia, secundùm Deci. in l si testamentum. numero 3. C. de institu. & substi. per Barto. in l. demonstratio, in 7. q. C. de condi. & demonstrat.

SVMMARIVM.

1 Limes non cedit limitato: sed quod est infra fines, limitato cedit.
2 Termini limitato cedunt, si tamen sunt tales, quòd de sui natura cedere possint, vt in publicis confinibus.
3 Riparum fluminum publicorum proprietas est illorum, quorum prædijs adhærent.
4 Insulæ illorum sunt, qui propè ripam prædia possident.
5 Termini dicuntur esse de re terminata, limitata, vel finita.
6 Terminus dicitur esse mediatus, & non immediatus, quia terminatum astringit.
7 Termini lapidei territorij non sunt eiusdē naturæ, cuius sunt flumina & viæ publicæ.
Communia sunt quæ nascuntur in confinio.

CAPVT XXIII.

1 Et hinc † videndum erit, si limes cedit limitato, & secūdùm Archidia. in capitu. ecclesias. 13. quæstio. j. limitato non cedit; quia ex hoc solo quod dicitur confinis, demonstratur alterius esse. l. tertia. in fin. & l. seq. ff. fini. regundorum. & l. quod sæpè. §. fina. ff. de contrah. emptio. & l. cum seruo. eodem titu. Sed illud quod est intra confines limitato cedit, l. inter eos. ff. de acqui. rer. domi. & l. patronus. §. Sempronio,
2 ff. de leg. 3. † Aliquando tamen termini limitato vel confinato cedunt, vt dicit Archid. quando de sui natura cedere possunt, vt sunt flumina publica, & viæ publicę & maris littora, vel cedunt in totum, vel in parte in diuisionibus regnorum, prouinciarum, diœcesum, & parochiarum, l. notionum. §. continentes. ff. de verborum significatio. Sed in priuatis contractib. non cedunt: quia priuatorum esse non possunt, cum personæ priua-
3 tæ iurisdictionem non habeant: † quia eorum vsus est publicus & communis: riparum tamen proprietas est illorum quorum prædijs adhęrent, etiam quòd sit fluminum publicorum. Et idē videtur sentire Lauren. Calca. in consilio 90. quia ista quæstio. numero 10. cùm pluribus concordantibus ibi per eum traditis: subdens, quòd talia non veniunt in contractibus; quia non cōsueuerunt vendi: secus si consueuissent vendi, quia tunc veni-
4 rent, cùm diuerso iure censeri non debeant. l. j. ff. de vsuc. † Subdit etiam, quòd insulæ sunt eorum, qui propè ripā prædia possident, l. 3. in fin. cum l. sequen. & l. littora. cum l. sequē. ff. de cōt. empt. & l. penulti. ff. de flumini. & l. insula. cum l. inter eos. cum l. sequen. ff. de acquirenda rer. domi. & l. littora. cum l. sequent. ff. ne quid in flumi. publi. & l. riparum. ff. de rer. diui. & sic limes erit limitatus, vt habetur etiam in l. magis. ff. de acquir. rer. dom.
5 † Et termini dicuntur esse de re limitata, terminata, vel finita, l. fines agr. C. de euictio. l. si irruptione. ff. fini. regundorum. & leg. prima. §. initio. cum l. fina. ff. de offic. præfec. vrb. & l. prima &
6 secunda. ff. de offic. proconsul. † Et terminus dicitur mediatus & non immediatus, quia terminatum restringit, l. eos. ff. fini. regundorum. & per Bald. in l. sed si riuus. ff. eo. & secundùm Cal-
7 ca. in dicto consilio 90. numero 10. † Erit notandum, quòd termini lapidei territorij non sunt eiusdem naturæ, cuius sunt flumina & vię publicę, quę pro terminis apponuntur: quia eorū vsus nullius est, cùm solùm sint signa diuisionis territorij, ex quibus de per se nulla vtilitas, vel vsus recipitur: & ea quæ in confinio nascuntur sunt communia vtriusque partis confinantis, vt l. arbor & l. adeò. §. fin. cum l. sequent. ff. com. diui.

SVMMARIVM.

1 Fluminis alueo mutato aquarum impetu, non mutantur per hoc territoriorum fines.
2 Aluei mutatione non augetur pensio, vel fructuum venditio, quæ tempore contractus limitata fuit.
3 Flumen siccatum secūdùm latitudinē & longitudinem diuisum intelligitur.
4 Signis nouis distingui debēt territoria, vbi flumina pro terminis posita erāt siccata.
5 Alueus quem dimisit flumen ad quem spectet.
6 Alluuionis ius non vendicat sibi locum in iurisdictione & territorio.
7 Alluuionis ius in fundis locum habet; quia est alienatio legalis.
8 Aqua fluminis labentis inter duas Ciuitates fit communis pro indiuiso.
9 Flumen consistens in duarum Ciuitatum confine præsumitur commune, & iurisdictio competit cuilibet.
10 Lacus Benacus, siue Gardę est Veronensium.
11 Flumen Olei est Brixiensium.
12 Fluminis caput dicitur, vbi flumen originem trahit, & pes vbi terminatur.
13 Caput aquæ, & cuiuscunque rei attenditur tanquam dignius.
14 Fluminis origo attenditur.
15 Iurisdictio, quæ inest territorio, pendet à iurisdictione in Castro.
16 Consuetudo immemorabilis temporis hēt vim tituli, & veritati æquipollet.
17 Priuilegium præsumitur habere ducendi aquam, qui immemorabili tempore possedit.
18 Qui immemorabili tempore loca publica possedit, debet se fundare in priuilegio, & non in præscriptione, aliàs succumberet.

CAPVT XXIIII.

Discussis in p̄cedēti cap. 20. de lapidib. duo territoria diuidētib. nunc erit declarādū de fluminib. montibu

montibus, viis publicis, ecclesiis, & domibus inter duo territoria existentibus, & vt res clarior reddatur, tractabimus primo de fluminibus, in sequentib. autem tractandum erit de re-
1 liquis. † Et ideò dicas, quòd si flumen publicum duo diuidit territoria, & ea confinat, mutato postmodum alueo aquarum impetu, ob id territoriorum fines, Diœcesum, Plebanatuum, & Castrorum non mutari, vt habetur per Pet. de Vbal. in tract. de duobus fratribus. numero 5. & 31. tom. 8. per l. in agris limitatis. ff. de acquiren. rer. domi. & l. item si fundi. §. sed & si insula. ff. de vsufructu. & per plura alia fundamenta, quæ deducit.

2 † Et ibi etiam vult, quòd si duo societatem contraxerunt ad vectigalia vel fructuum gabellas, qui in tali loco, vel in tali territorio recolliguntur, quòd aluei mutati occasione non augetur promissio, seu fructuum venditio, quæ contractus tempore limitata fuit, per d. l. in agris limitatis & l. damni infecti stipulat. §. si quis veniens. ff. de dam. infect. & per l. j. § illud. & §. item quęritur, ff. de aqua quotid. & æsti. & per Fab. in §. pręterea. numero 2. & ibi Angel. numero sexto. Institu. de rer. diui. Et erit secundùm eum inspiciendus locus tempore contractus per l. Rutilia Polla. ff. de contr. emptio.

3 † Et si flumen, quod erat pro termino & fine, reperiatur siccatum per latitudinem & longitudinem, diuisum esse intelligitur, secundùm Abba. in capitu. super eo. num. 5. de paro.

4 † Et subdit in citato loco Petr. de Vbald per iudicem boni viri arbitrio actuali signo distingui, & noua signa imponi, vbi cō sueuerat esse flumen diuidens. Et idem voluit Bertrand. in consilio 136. numero secunda. volumine prima per l. adeò. §. quòd si toto. & lege ergo. §. tribus modis. in versiculo altero. iuncto etiam versicu. duobus. ff. de acquirenda possessione. Et Paris de Puteo in capitu. an si ex impetu. numero 6. de fi. feud per text. in l. in nomine domini. §. in Sardinia. C. de offic. præ. Afric. ibi, vsque ad illos fines prouinciæ Affricanæ. Et ad idem facit, quod voluit Corn. in consi. 267. Dominus Ioachinus, volumi. 3. vbi de prædictis facit mentionem.

5 † Quæritur etiam per Pau. Cast. in consilio 377. licet iudex. in fin. volum. j. ad quem pertineat alueus, quem Rodanus dimisit, iuxta frōtem territorij vniuersitatis & territorij Domini: & distinguit sic. Aut simul & semel remansit alueus in statu, in quo est protēsus per totam fronteriam territorij vniuersitatis, & territorij Domini, & tunc cuilibet ipsorum erit pro modo latitudinis cuiusque territorij: quæ latitudo propè ripam est, scilicet quatenus correspondeat territorio Domini, sit suus: quatenus autem territorio vniuersitatis, sit eiusdem, l. adeò. §. si insula. ff. de acquirenda rer. domi. Si verò remansit alueus siccatus circa fronteriam territorij Domini tantùm, nec protendebatur ad territorium vniuersitatis, postea uerò creuit: & tunc, aut creuit paulatim per modum alluuionis, & debet esse solius Domini: aut non per modum alluuionis, sed aqua recessit de illo loco, & dimisit alueum siccum, & tunc vniuersitatis esse debet, quatenus territorij frontem respiciat. l. si insulam. ubi est tex. cùm Gl. eodem titu. Et si non posset assignari ratio, quare magis Domino debeatur, quàm vniuersitati, & tūc vtriusque esse debet, argumen. l. generaliter. ff. de fideiuss. & quod not. per Gloss. in l. j. in uersicu. quinimmo. ff. si pars hæred. pet. & l. qui è contra. §. si ad Plaucianum. de liber. agnosc. & facit. l. arbor. commu. diui. & l. pro regione. ff. de acquirenda rer. domi. Et Andr. de Iser. de controuer. inuest. capitu. j. §. fin. versicu. item uidi. nume. 20. in vsib. feud. Proponit & decidit duas aliàs pulchras quæst. Prima quęst. Rex dedit mihi in feudum vnū castrum, & tibi aliud, inter quæ flumen defluit, vtrunque diuidens territorium; & sic est terminus vtriusque, & uterque dominus vltrà flumen nihil habet: & flumen relicto suo alueo naturali, rumpit in tuum territorium per magnum terræ spacium defluens; quęritur in cuius territorio, & cuius erit illa terra media relicta inter alueum veterē derelictum, & locum vnde nunc flumen fluit, qui publicus factus est. l. adeò. §. insula. versicu. nouus autem alueus. ff. de acqui. rer. domi. & decidit esse in territorio meo, & terra est illorum, qui hincinde prope ripam pręedia possident: Secus si flumen circūfluxisset per duas partes diuidendo totaliter, siue relicto priori alueo, tunc terra media inter duos nouos alueos erit insula, & viciniori applicabitur. Et secunda quæstione ibi est in versicu. item Rex declarat. vbi habetur, quòd quando flumen duo diuidit territoria, & prior alueus non remansit siccus; quia pars fluminis modica discurrit per eum, ibi flumen esse videtur, & ex consequenti erit terminus diuidens territoria. Vel si alueus remansit siccus, & postmodum modica quantitas aquæ ad eum redijt, an dicatur ibi esse terminus quasi priori formæ flumen redditus sit: & decidit, quòd mutato cursu aluei flumen naturā suam mutat: Sed quia ponitur flumen esse terminum territorij tui & mei, si flumen relicto priori alueo facit nouum totaliter excepta modica parte remanente in fluxu prioris aluei veteris, tunc flumen dicitur, vbi sunt tres vel plures fluminis partes, puta si flumen erat magnum, per iura generalia dicentia, ibi esse rem, vbi rei maior pars existit. l. fidecommissa. in principio. ff. de iudic. l. nonnulli. ff. quod cuiusque vni. & l. planè. ff. ad muni. quia iura intelliguntur in suo casu. Et sic cùm flumen dicatur esse terminus, tunc flumen erit, vbi maior pars eius existit, vel amplius quàm duę partes, arg. l. nominationum. C. decurio. libro 10. Et flumen quando dicit esse ab vno latere, non intelligitur de modica parte, immò de dimidia. l. nomen. § portionis. ff. de verbor. signi. Et ideo quando in veteri alueo modicum aquæ fluminis decurreret, vel rediret, non diceretur ibi esse flumen, quantum ad distinctionem territorij tui & mei, sed ibi esse dicitur, vbi pro magna parte decur-
6 rit, † licèt Cor. videatur consuluisse contrarium in d. consilio 267. videlicet, quòd ius alluuionis non vendicet sibi locum in iurisdictione, siue territorio, & iure aluei derelicti territorium non augeri: & inter alia adducit Bartol. in tract. de fluminibus. in versiculo acquirit nobis. quem refert & sequitur Socin. in consilio 127. numero 5. vol. 1. & Ias. in consilio 146. colum. 4. versiculo 2. pro. vol. 1. per text. in l. maritus. ff. acquir. rer. do. & per Cępo. idem tenentem in tract. de ser. rust. præd. in titulo de flum. in princip. Bald. autem de contro. inuesti. §. si quis de manso. versiculo sed nunquid. numero 6. dicit, alluuionis incrementum non posse mutare fines publicos. Et subdit Socin. opin. Bartol. esse communem, nec ab ea recedendum esse in iudicando, licèt argumentando deduci possent plura in contrarium, prout per Collegium Papiense deducta fuere, à quo in ista materia consultum fuit, vt refert Curt. Seni. in consilio 57. & in consilio 73. numero 26. per totam Italiam obseruari.

7 † Vbi fluminum aluei mutantur opera manuum, & facto hominum, quòd eorum alueus remaneat illi, qui in flumine iurisdictionem habet. In feudis tamen secundùm Pari. de Put. in capitul. an si ex impetu. numero 7. de fini. feu. alluuio locum habebit, cùm non requiratur domini consensus: quia quando flumen tollit de vno & dat alteri, erit alienatio legalis, & prout legitur in commentario Aggenij Vrbici in Iulium Frontinum de controuersis in Codice Theodosiano, in pagina 176. Cassius Longinus Iureconsul. decreuit, vt quicquid aqua labendo abstulerit, id possessor amittat; quoniam ripam suam sine alterius detrimento tueri debuerat. Si verò maiore ui decurrens alueū mutauit, suum quisque modum agnoscat, quia non possessoris
8 negligentia, sed tempestatis violentia abreptum apparet. † Et vt traditur à Bald. in consilio 62. vol. 3. quem sequitur Cagno. in l. id quod nostrum est. in fin. ff. de reg. iur. aqua fluminis labentis inter duas Ciuitates sit commnis pro indiuiso: sed alueus communis pro diuiso tanquam locus confinatus inter duas ciuitates ad similitudinem lapidis existentis in confinio vel insulæ natæ in flumine. Vnde quælibet ciuitas poterit vti aqua pro parte sua, ædificando etiam in solo ipsius vniuersitatis, totā tamen aquam vsurpare non poterit: quia cùm sit communis, est duntaxat pro parte sua sibi spectante. Et secundùm Socinum in consilio 79. numero 1. & 5. vol. 1. vniuersitatis homines non possunt in flumine facere clusam, vel aliquid immittere in alterius vniuersitatis ripa ab alia parte. Et quòd ista conclusio à Doctoribus tenetur.

9 † Vnde Cępo. in d. titul. flumi. cap. 31. numero 14. dicit, Si flumen esset in confinio duarum ciuitatum vel territoriorū, in dubio præsumitur esse commune, & iurisdictio cuilibet ciuitati competit in ipso flumine vsque ad medium fluminis, quia omnia sunt in confinio, quæ ab vtraque parte possidentur, per dictam l. arbor. ff. commu. diui. & l. 2. §. præterea. ff. de aqua plu arcen. & d. l. adeò. §. fi. ff. de acq. rer. do. Et circa ea, quæ in ipso flumine committuntur, siue fiunt, quælibet ciuitas iurisdictionem habet vsque ad fluminis medium per Bartol. in d. tract. de flum. in versiculo acquiritur nobis. numero 8. & per Bald. in capitulo ex his, in penult. colum. ad fin. ex. de proba. & Boer. in consilio 24. numero 15. quæ tamen dicta sunt intelligenda, nisi appareret, quòd vnus tantùm Dominus, uel vna ciuitas totum flumen possedisset, in eo imperium exercendo, prout ibi Boeri. exemplificat in flumine Rodano Regnum Franciæ ambiente, quod licèt Sabaudiæ Ducatui, & pluribus alijs territorijs adhæreat, nihilominus Rex Franciæ solus iurisdictionem in eo habet, & est in eius possessione.

10 † Et similiter Cępo. Veronen. in d. tract. de ser. rust. præd. titu. de mari, capitulo 26. numero 9. not. lacum Benacum siue Gardæ inter agrum Brixianum & Veronensem existentem Veronensium esse, quia ipsi & eorum Princeps imperium & iurisdictionem in eo exercuerunt.

11 † Et prout etiam exemplificari poterit in flumine Olei originem trahente à Valle Camonica territorij Brixiani, quod defluit in lacum Sabinum siue Isei, & à pede dicti lacus exit, & defluendo ab vno latere dictum territorium circuit, & ab altero territorium Bergomense, deinde. Cremonense, & postmodum Mantuanum, mediante tamen fluminis ripa & per centum trabucchos vltra, quæ est Brixianorum. Et ideò di-
12 ctum flumen eorum esse, ambigendum non erit. † Quia fluminis caput dicit̄, vbi flumē originē trahit, & pes vbi terminat̄ fm

Cępo. in dict. titu. de flumi. cap. 31. numero 8. † Et caput aquæ, & cuiuscunque rei spectatur, siue attenditur tanquàm dignius, & ab eo etiam euentus formatur, ut per Iacob. Butr. in consilio 17. quæro statuta. numero 23. inserto in consilijs criminalibus diuersorum Doctorum, volumine j. † Quodque fluminis origo attendenda sit, est text. in l. seruitus aquæ. ff. de ser. rus. prędi. & ibi Glos. not. & in l. j. §. hæc interdicta, versicu. caput aquæ. ff. de aqua quotidia. & æstiua. † Et sicut aqua quę ex castello ducitur, a castello pendet, vt a capite dicta l. j. §. ait prętor. & §. seq. & iurisdictio, quę inest territorio, pendet a iurisdictione in Castro, secundùm Oldra. in consilio 121. ad primam quæstionem. numero 15. & pari ratione flumen Olei defluens ex agro Brixiano ab illo pendere debet. Et eò maximè, quia Brixiani plures portus & pontes super eo habent, in illoque iurisdictionem exercent, Ripatica, gabellas, pedagiaque ab illac transeuntibus, & per dictum flumen nauigantibus exigunt vigore consuetudinis temporis immemorabilis, † quę tituli uim habet l. hoc iure. §. ductus aquę. ff. de aqua quoti. & ęsti. & l. j. §. finali. ff. aqua plu. ar. quam facit pręsumere titulum in possidente. Talis enim longissima consuetudo ueritati æquipollet l. j. & ibi Glos. C. de ser. & aqua. capitu. cum apostolica. & ibi Bald. Car. & Imo nota. de his quę sunt a pręla. † Pręsumitur enim quòd is qui tanto tempore aquam duxit, priuilegium habuerit ducendi aquam, Oldr. in consilio 39. Alexand. in consilio 6. uiso themate. uolumine j. Soc. in consilio 127 uisis capitulis. columna 4. in princip. & in consilio 297 uiso priuilegio & Deci. in consilio 85. columna 2. & in consilio 152. Et omnia refert Ripa in l. quominus. num. 40. ff. de flumi. & ibi numero 102 concludit: † quòd is, qui loca publica per immemorabile tempus possedit, debet se fundare in priuilegio, & non in pręscriptione, aliàs succumberet, cùm ex possessione immemorabili priuilegium pręsumatur, & sufficit illud allegare, Barto. in l. cum. de in rem uersc. ff. de usur. & Panormi. in capitu. peruenit. de cens. & Fel. in capitu. accedentes. columna 5. de pręscript. Et Brixiani nedum priuilegium ex iuris pręsumptione habent, de quo suprà, sed possunt ostendere etiam priuilegia sibi concessa ab Henrico VI. & aliis diuersis Imperatoribus, vbi manifestè apparet de pluribus donationib. factis ciuitati Brixiæ de prędictis flumine & regalijs. Quę omnia longum esset recensere, & ideò ne prolixius me extendam, pauca potius describere uolui, quàm plura cum legentium tedio tractare.

SVMMARIVM

1. *Fines extenduntur vsque ad mediam partem viarum & montium existentium inter duo territoria.*
2. *Ecclesia, vel domus si erit constructa in monte assignato pro confine, ad quorum iurisdictionem pertineat.*
3. *Insula nata in flumine agros diuidente ad vtriusque iurisdictionem pertinet.*
4. *Lapis, vel arbor si nascitur in medio, pertinet ad vtrunque.*
5. *Via existens inter duas communitates debet stare promiscuo vsui.*
6. *Præuentioni locus erit in pluribus iurisdictionem insolidum exercentibus.*
7. *Præuentio qualiter inducatur.*
8. *Præuentio in pluribus casibus non habebit locum, & sic non erit melior conditio præuenientis.*
9. *Delicto perpetrato si resultat offensa in plures personas, tunc tot sunt delicta, quot sunt personæ offensæ, & vnusquisque poterit agere insolidum.*
10. *Præuentioni locus non erit, si originarius non fuit benè punitus in loco originis, quia tunc poterit puniri in loco perpetrati delicti.*
11. *Condemnatus vel punitus, aut absolutus in vno foro, non poterit condemnari, vel absolui in alio foro.*
12. *Pœnæ duæ si tendunt ad vindictam, vna imposita, tollitur altera.*
13. *Præuentio realis præualet citationi verbali prius factæ.*
14. *Præuentioni reali locus non erit, quando aliquis procurasset se capi, vt euitaret alterius iudicis iudicium.*
15. *Præuentioni locus non erit, quando aliquis iudex erat impeditus, vel quando erant duo æqualem iurisdictionem habentes, & alter effectus fuit inhabilis, quia alteri iurisdictio accrescit.*
16. *Præuentioni locus non erit in actu nullo, vel quando citatus fuit contumax in comparendo.*

CAPVT XXV.

Exordium præcedentis capitu. sequendo, deducemus ea quæ traduntur a Bal. in capitu. ex literis. numero 11. de præscript. ubi habetur, quòd † si extarent uiæ perpetuæ, uel montes inter duas iurisdictiones, quòd eorum fines extenderentur pro indiuiso, usque ad mediam partem uiarum uel montium versus singulorum territoria, argumen. l. arbor. ff. com. diui. & per Barto. in l. si de flumi. in uersicu. acquiritur nobis. numero 8. vnde ad hunc propositum uidentur facere tradita per Abb. in capitu. super eo. numero 5. de parochia. vbi mouet difficultatem † de ecclesia constructa vel alia domo in monte assignato pro confine, ad quorum iurisdictionẽ pertineant, & ponit tres diuersas Doctorum opiniones. Et prima opinio, quòd ad utrunque pertineat. Secunda autem quòd non sit in alicuius dominio, sicut res sacræ & religiosę. §. nullius. Institut. de rerum diui. Et tertia fuit opinio & melior, quòd pro longitudine & latitudine episcopatuum, uel prouinciarũ ecclesia, uel domus censeatur diuisa: licet actu per hominem diuisa non fuerit per bonum text. in §. insulam. Institut. de rer. diui. & quem in simili allegat Cępol. in tract. de seruitu. rusti. præ. in titu. de insu. cap. 30. numero 7 ubi habetur † quòd si insula nascitur in flumine agros diuidente, ad utriusque domini proprietatem pertinet, prout accedit ad dictos agros: & si magis alteri accedit, erit illius domini tantùm, puta si ultra medietatem: si autem res erit indiuisibilis, ut ecclesia, tunc uterque Episcoporũ pro indiuiso iurisdictionem habebit, & ibi commoda pariter habebunt, & subdit hanc opinionem esse tenendam, licet alij aliter teneant per bonam Glos. in capitu. quicunque. & c. licet, 16. quęstio. 3. & facit ad hoc dicta l. arbor. & similiter uidetur tenere Lauren. Calca. in consilio 90. quia ista quęstio. numero 8. & 9. cum pluribus concordantibus ibi per eum cumulatis, & prędictam Abb. opinio. refert & sequitur Paris de Puteo in uer. limes. de verborum significatio. subdens † quòd lapis & arbor, quę nascitur in medio dicitur esse communis pro diuiso secundùm regionem cuiusque fundi: & dicitur diuisa iuris intellectu, argumen. dicta l. arbor. & l. pro regionibus, ff. de acqui. rer. domi. & per bonum text. in l. penult. ff. pro soc. ubi habetur, quòd arbor excisa uento uel ferro, quę erat in confinio, debet diuidi, & quilibet habebit partem suam. † In via autem existente inter duas communitates & per quam vtriusque homines ibant, si erit quęstio, tunc debet stare promiscuo usui, & non poterit diuidi, quia quęlibet pars diuisa esset inutilis ad vię exercitium, secundùm quòd uoluit Paris de Puteo in capitu. pone quòd est quæstio. de fini. feu. argument. l. cuius effectus. ff. de regulis iuris. & dicta l. arbor. §. si de uestibulo. & subdit, quòd tota via erit promiscuæ iurisdictionis: † & inter eos quò ad iurisdictionis vsum præuentio locum habebit l. prima. ff. de offic. consul. quia in pluribus insolidum iurisdictionem exercentibus habebit locum prçuentio capitu. cum plures, de offic. delega. in 6. & l. fina. C. de iur. omnium iudicum. & not. Innocen. in capitu. cum ab ecclesiarum, & ibi etiam per alios, de offic. ordin. † Et præuentio aliquando per citationem inducitur: aliquando per libellum vel sententiam, secundùm Barto. in l. si pluribus. numero 1. ff. de lega. j. & quandoque per capturam ut infrà videbimus. In plurib. tamen casibus præuentio non habebit locum. Et primò vt Paris de Puteo dicit in dicto capitu. pone quòd est quæstio, † quãdo fit maleficium in loco communi duarum ciuitatum; quia ad vtriusque ciuitatis potestatem cognitio spectabit cùm eorũ territorium offenditur, l. secunda. §. fin. ff. de ijs qui deiece. & sic non erit melior conditio præuenientis, sed quisque suam prosequitur iniuriam, & hoc verius vt ibi per eum. Et similiter præuentio non habebit locum, quãdo delictum fuit perpetratum inter duarum ciuitatum confines, & dubitatur in cuius territorio sit commissum, tunc ratione dubij vtriusq; ciuitatis rector procedere poterit, vt habetur per Barto. in tracta. de iurisdicti. omnium iudicum. numero 14. & in l. iurisperitos. §. cùm oriundus. numero secundo. ff. de excusa. tutor. & per Maria. Soc. in c. postulasti. versicu. circa septimum de foro competen. vbi dicit communiter obseruari, quòd vterque procedat, & prout in simili dicit Cępol. in tracta de ser. rustico. prędio. in titu. de mari. capitu. 26. numero 20. si delictum erit perpetratum in mari inter duas ciuitates æquè distantes: quia tunc dicitur perpetratũ in confinio, quod est commune vtriusque ciuitatis. per dicta l. arbor. in princip. & dicto §. si de vestibulo. & ideò ad vtranque pariter spectabit cognitio criminis & contractus: sicuti quando punctualiter in confinio plurium ciuitatum in terra delinquitur, vel contrahitur, per Ange. in l. sanè si maris. ff. de iniur. Et poterit esse ratio secundùm Aretin. in consilio 58. diligẽter consideratis. numero 12. versicu. restat ergo. † quia quando ex vno delicto resultat offensa contra plures personas, tot sunt delicta, quot sunt personæ offensæ, & vnusquisque poterit agere insolidum, & pœnam cum effectu a reo exigere, l. j. in fin. ff. de iniur. & l. eum qui nocentem. §. si nupta. ff. eodem titulo. & per Barto. in lege secunda. §. ad plures. ff. de sepul. viola. † Et alius erit casus in quo secundùm Bald. in l. penulti. in septima quæst. C. de execu. rei iudi. præuentio non habebit locum, vt quando aliquis in originis loco non fuit benè punitus: quia tunc poterit puniri in loco perpetrati delicti: licet contra istam opinionem videatur sentire Aretinus in dicto consilio 58. numero 12. dicens, † quòd condemnatus vel absolutus in vno foro, non poterit condemnari vel absolui in alio foro, siue sit imposita eadem pœna, vel minor in loco delicti, quæ veniret imponenda in loco originis; † Cùm regulariter quando duæ pœnæ tendunt ad vindictam, vna imposita tollitur altera: nec debet puniri reus in eo quod est plus, dummodo vtraque pœna sit pœna delicti ordinaria: remanebit ergo firma opinio. Bald. quando minor pœna ordinaria delicti reo imponeretur; quia tunc potest puniri in alio loco vsque ad supplementum illius pœnæ ordinariæ. † Alius etiam describitur per Ange. in tracta. malefic. in versicu. Iudex commisit, in versi. quæro an ex citatione verbali, in quo præueniendo, non habebit locum præuentio, videlicet quando vnus iudex præuenit in citatione verbali, & alter postmodum in citatione reali capiendo reum, quia captura personaliter facta, licet sit posterior, erit potentior verbali citatione, & idem voluit Cępol. in tract. seruitut. rusti. prędio. in titul. de mari. capitulo 26. numero 21. per dicta l. sanè si maris, in fin. licet Augustin. in addit. ad Ange. de hoc dubitet. † Limita tamen prædicta per Angel. & Cępol. non procedere, vbi quis procurasset se capi, vt euitaret iudicium primi iudicis citantis, per ea quæ tradidit Guid. Pap. in consilio 153. numero secundo. † Præuentio etiam non habebit locum secundùm Ludouic. Roma. in singul. 142. dico tibi. quando aliquis iudex erat impeditus, per Barto. in l. si maritus sit. in princip. ff. de adulter. & similiter quando inter duos erat æqualis iurisdictio, & alter effectus fuit inhabilis: quia tota iurisdictio alteri accrescit, vt voluit Capy. in decisio. 27. numero 21. per l. j. ff. de offi. con. & Bal. in l. prima. col. fin. C. quan. non petẽ. par.

† Vel præuentioni locus non erit in actu nullo, per Archidia. in capitu. non ita. 2. quæstio. 6. & l. si quis postea. & ibi Ange. ff. de iudi. aut si citatus fuit contumax in comparendo: quia tũc vterque iudex poterit procedere, secundùm Ange. ibi, per l. euidenter. ff. de exceptio. rei iudica. & quos refert Iasfre. in Dec. 71.

SVMMARIVM.

1. *Mensura requiritur in terminis affigendis, & in emptione & vẽditione, & in plantandis arboribus.*
2. *Mensura quid sit, & qualiter diuidatur.*
3. *Pes habet palmos quatuor, vncias 12. & digitos 16.*
4. *Palmus habet digitos quatuor, & vncias tres.*
5. *Dodrans habet palmos tres, vncias nouem, & digitos 12.*
6. *Mensura antiqua erit seruanda in diffiniendis finibus, licet noua sit melior.*
7. *Mensura quæ erit seruanda in emptione & venditione.*
8. *Mensuræ falsæ demonstratio non minuit aut vitiat rem venditam.*
9. *Mensor bonus & iustus agere debet, vt nulla ambitione, aut sordibus moueatur.*
10. *Mensuratio reiterari debet, quando vna partium dicat se fuisse deceptam.*
11. *Mensuratio expensis communibus fieri debet, quando etiam vna pars contradiceret.*
12. *Mensori incumbit onus probandi se rectè mensurasse.*
13. *Mensuratio erit, vt quis sciat, quantum se extendant territoria.*
14. *Mensuratio erit fienda per itinera & loca consueta, & non per lineam rectam, quando erit videndum per quantum se extendant territoria.*

CAPVT XXVI.

In terminis † autem affigendis semper erit expediẽs mensurare per quantum spacium vnus terminus distet ab alio: & in emptione & venditione aliquando requiritur mensura. & in plantandis arboribus in confinibus erit etiam necessaria mensura, vt vnusquisque sciat quantum a limine vicini se abstinere debeat, vt dicam infrà in capit. 96. & ideò videamus quid sit mẽsura. Et ut habetur in Polyanthea, dicitur illud per quod quantitas rei cognoscitur, & est duplex, intrinseca, & extrinseca. prima est in quolibet mensurato subiectiuè: secunda uerò in vno solo, uel ut inquit Iulius Frontinus in Codice Theodosiano, de controuersijs limitum, in pagina 170. in fin. † mensura est complurium inter se æqualium internallorum longitudo finita. Et mensura diuiditur, vt pes per vncias, per pedem decempeda, & per decempeda actus, & per actum passus, & per passum stadium, & per stadium milliarum. Et erit aduertendum, quòd decempeda dicitur mensura, qua mensuratur terra, & diffinitur a numero pedum: Passus uerò erit passus quinque pedum, idest duorum gressuum: & gressus erit vnius cubiti, & vnius pedis. Actus quoque dicitur spacium centum uiginti pedum. Et tres reperiuntur actus, minimus, quadratus, & quadratus duplicatus. Minimus autem quatuor habet pedes latitudinis, & pedes centum viginti longitudinis. Et quadratus vndique centum & uiginti pedibus præfinitur. Et quadratus duplicatus erit longitudinis pedum dicentorum & quadraginta, & latitudinis pedum centum & uiginti, & facit vnum iugerum; & sic denotat spacium terræ, quod in vno die arari poterit ab vno pare boum. Stadium autem erit octaua pars vnius milliarij; & sic continet in se centum & viginti quinque passus. Et minima harum mensurarum pars est digitus: si quid enim infra digitum metiamur, partibus respondemus, vt dimidiam aut tertiam partem digiti. In pede porrecto, semipedes duo, in pede constructo, semipedes quatuor: in pede quadrato semipedes octo. † Et pes est genus mensuræ, & habet palmas quatuor, vncias duodecim, & digitos sexdecim. licet Gl. in capitu. sicut antiquitus, in uersicu. passus. 17. quæstio. prima. & Alberi. in l. quinque pedum præscriptione. C. fini. regundo. dicant, quindecim digitos facere vnum pedem, & quinque pedes facere vnum passum.

† Palmus autem secundùm Iulium Frontinum ibi in dicto Codice Theodosiano, habet digitos quatuor, vncias tres. † Et dodrans appellatur, quasi dempto quadrante, & habet palmos tres vncias nouem, & digitos duodecim: & dicitur quasi dempto quadrante. Et omnis hæc mensura, ut ab eo dicitur, diligenter ac fideliter custodienda erit, Ideoque monet ut vnusquisq; suos teneat fines, nec alieno lacesset: & ager pedibus mensuratur, ut ueritas declaretur.

† Et secundùm Paris. de Puteo in uersicu. mensura. de uerborum significatio. in diffiniendis finibus mensura antiqua seruabitur, licet noua sit melior, per Glos. fin. in capitu. olim causam. de censibus.

† Et in emptione & uenditione, quæ mensura sit seruanda, quando in loco contractus seruatur vna, & alia in loco ubi res est sita, uide Papiens. in sua pract. de forma libel. in actio. reali. in uersicu. cui cohæret. numero 7. ubi dicit, aliquos uoluisse, quòd seruari debeat loci mensura, vbi fuit celebratus contractus, per l. si fundus ff. de euictio. & l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iuris. & alij uoluerunt, quòd seruanda sit mensura vtilior emptori, argumen. l. ueteribus. ff. de pact. & alij voluere, quòd seruetur, quæ sit communior & generaliter in vniuersa regione, & sic intelligitur l. Imperator. ff. de contrahenda empt. & quod habetur in l. arbitro. §. dicet. ff. de dolo.

† Et demonstratio falsæ mensuræ non uitiat, aut minuit rem venditam. l. si seruus legatus. §. quinque. ff. de legat. j. & l. his uerbis. §. j. ff. de lega. 3. & l. falsa demonstratio. ff. de condi. & demõstratio. & l. j. C. de falsa cã adiecta lega. Et ut habẽt per Aggeniũ Vrbicum in Iulium Frontinum de controuersijs militũ in Codice Theodosiano in pagina 177. † mensor bonus & iustus agere debet, ut nulla ambitione aut sordibus moueatur.

† Et mensuratione semel facta de agro, si vna partium dicat fuisse deceptam, debet iterum ager mensurari; vt per Barto. in l. j. ff. si mens. fal. mo. dixe. & not. Ias. in §. quædam actiones. num. 82. Institut. de action. & similiter dicitur de mercatoribus, quòd si inter eos fuerit ratio solidata, tamen debitor, uel creditor poterit petere, quòd de nouo fiat computatio, ut uideatur, si sit in calculo erratum. Secus tamen esset in cameratio, qui postquã rationes semel reddiderit, & deinde facta apocha, non tenetur amplius reddere, ut per Bartol. in l. semel. numero secundo. C. de apo. public. libro 10.

† Et mensuratio expensis communibus fieri debet, etiam altero ex litigatoribus contradicente, secundùm Iulium Frontinum de sepultu. in fin. in eo. Codice Theodosia. in pag. 171. ubi habetur, quòd si mensor ab altero tantùm conductus sit, condemnatio erit facienda ei, qui non conduxit in partem suam mercedis: & idem uoluit Sal. in l. si quis. C. fini. regundo. & Fel. in capitu. quia indicante. numero 2. de præscript. per l. 3. §. j. ff. si men. fal. mo. dix. & Boeri. decisio. 51. in fin.

† Et si mensor retulerit possessionem tot iugerum, ei incumbit onus probandi se rectè extimasse, vt dicit Barto. in l. j. C. de discusso. libro 10.

† Et erit etiã necessaria mensuratio ad hoc, vt scias per quot miliaria se extendant territoriorum confinia, & maximè in Excelso Domino Veneto, vbi in homicidiis non appensatè perpetratis homicidæ banniũtur a loco delicti per quindecim milliaria vltra confinia.

† Et tunc erit mensuratio fienda per itinera, & loca consueta, & non per rectam lineam eundo per campos secundùm quòd not. Paul. Cast. in l. j. in fine. ff. si quis cautionibus.

SVMMARIVM.

1. *Caput appellatur pars superior, quæ est in loco eminenti, siue montuoso.*
2. *Pes appellatur pars inferior, siue depressa.*
3. *Caput appellatur etiam locus, per quem ingreditur, vel locus qui est meridiem versus.*
4. *Punctus, siue linea indiuisibilis potest dici caput.*
5. *Medium dicitur, quod est inter vtranque extremitatem, & aliæ extremitates latera appellantur.*
6. *Latera sex modis dicuntur.*
7. *Caput accipitur pro angulis oppositis.*
8. *Caput erit à parte nobiliori; & pars opposita erit finis.*
9. *Anterior pars dicitur per quam dominus ingreditur.*

CAPVT XXVII.

Et quia plerunq; in contractib. & aliis dispositionib. fit mentio in capite, & in fine fundi tot staria, igitũ erit utile scire, quid sit, & quantum duret alicuius rei caput,

sive pes: & dicas secundùm Barto.in tract.de insu.in uersiculo quod frequenter accidit,numero tertio,& 7. † quòd pars superior quę est in loco eminenti,siue montuoso appellatur caput, † & pars inferior siue depressa,appellatur pes: & sic dicimus in capite,in pede,in principio & in fine,argum.l.j.§.fin.ff.de aqua plu.arcen. † Et si in aliqua re neuter istorum concurreret; tunc caput diceretur locus per quem ingreditur: & si ingressus in lo cum esset per omnes partes,tunc diceretur caput, quod est meridiem versus,& pes quod est versus Septentrionem. † Et punctus siue linea indiuisibilis,quę est in capite,potest dici caput,& eodem modo pes: vt dicta l.j.§.caput. † Et mediū dicitur, quod est inter vtranque extremitatem. Aliæ verò extremitates latera dicuntur. Et quia de eis sæpè fit mentio in instrumentis,ideò referam ea,quę ibi congerit Barto.in versicu. quid si ex vno, vbi vult † latera sex modis dici,scilicet sursum, deorsum, ante, retrorsum,dextrum & sinistrum:& quid importent dicta vocabula,latè ibi per eum describitur. Et idē tenet Paris de Puteo in ca. ad discernendum.de fini feu. † subdens quòd caput accipitur ꝑ angulis oppositis,& inspicienda erit longitudo, quæ si non apparet,inspicitur latitudo,& si non appareat,quia terra,vel ædificium vndeq; esset æquale,& tunc ille angulus erit caput,ad quē habebitur regressus. † Et sic caput erit a parte nobiliori,pars verò opposita erit finis.l.si in aliquam.ff.de offic.proconsul. quæ si non appareat,dicas angulos ad meridiem,& septentrionem respicientes esse latera.§.hęc considerantes,iuncta Glos. in versi. vtroque latere,in auct.vt omnes obed.iud.prouin.vel terra tūc erit sine capitibus latera tantum habens, atque etiam Paris de Puteo in capitu.demonstratio.eodem titu. vult, quòd † si quis vendat tibi decem minas talis fundi a parte anteriori,quòd illa intelligatur anterior pars,per quam dominus ingrediebatur.l. predijs.§.fin ff.de legat.3.& in l.si vicinus.§.antepen.ff.de vsufr. & ibi habetur quę dicatur pars anterior,& pars posterior.

SVMMARIVM.

1. *Iurgiorum finalium actiones à quibus personis tentari possint.*
2. *Declaratio facta cum præbendario & emphyteuta valet.*
3. *Clerici dicuntur fructuarij suorum beneficiorum.*
4. *Proprietarij etiam interest fines tueri.*
5. *Regnum Siciliæ tenetur in feudum à Pontifice.*

CAPVT XXVIII.

Et personæ † a quibus actiones & remedia finalium quæstionū intentari possunt, nunc erūt declarandæ,& inter aliàs dicas ab emphyteuta vsufructuario & iure pignorum possidente intentari posse, vt est text.in l. sed & si loci.§.finium.ff.fini.regun & possunt etiam agere actione finium regundorum bonęfidei possessores, prælati ecclesię nomine,Canonicus nomine præbendę,ac tutor & vasallus, vt dicit Fab.in §.quædam actiones.numero 34.institu.de actioni. & Fel.in capitu.ex literis,nume.10.de proba.Cōmendatarius quoque istam poterit experiri actionem secundùm Alexan.in consilio 96.visis narratis.num.3.volum.4 per notata in capitu. qui plures.21 quæstio.j.& per Gloss.in cap.nemo deinceps, in vers. cōmendare.de electio.in 6. † Et declaratio facta cum prębendario & emphyteuta,ac pręnominatis valet, vt habetur per Bal. & Alberi.in dicto §.finium. vbi Alberi.subdit, dari clericis pro fructibus suorum beneficiorum; † quia & ibi dicuntur fructuarij.cap j.de pecu.cleri.& c.?.& ibi Glos.in cap.finium.de probat. & ad prędicta faciunt quę traduntur a Pari.de Puteo. in capitu. j.num.1.2.& 3.de fini.feu. † Et proprietarij etiam interest fines tueri.l.si ita.§.si dominus.ff.de vsu & habi Et Andr. de Iser.in c. j.§.præterea.uersicu.ratione peccati.nume.53.de prohibi.feud. alie.in vsibus feud.per prædicta, refert Papam, qui loco Dei est terris,in Regno Siciliæ, † quid in feudum ab eo tenetur, posse etiam Iudicem esse. Et ibi etiam in §.nec Dominus.versic. hoc casu.num.45.dicit,Ecclesiam Rom.dominam proprietatis Regni Sicilię potuisse declarare, ꝙ Rex non alienet; quia interest eius ius proprietatis conseruare, & vt afflicti subditi a grauaminibus releuentur.

SVMMARIVM.

1. *Controuersiarum genera finium regundorum sunt quindecim.*

CAPVT XXIX.

Controuersiarum † genera in materia finiū regundorum sunt numero quindecim, vt refert Iulius Frontinus in Codice Theodosiano de cōtrouersijs limitum,in pag.172.scilicet de positione terminorum,de rigore,de fine,de loco,de modo, de proprietate, de possessione,de alluuione,de iure territorij,de successiuis, de locis publicis,de locis relictis,& extraclusis,de locis sacris & religiosis,& de aqua pluuia arcēda,& de itineribus, prout ibi omnia sigillatim latissimè describuntur, & per Aggenium Vrbicum in eod. Codice ad Iulium Frontinum,in pag.174.quæ breuitatis causa omittere volui.

SVMMARIVM.

1. *Finium regundorum controuersia erit prius decidenda super possessorio.*
2. *Iudex antequàm pronunciet in iudicio finium regundorum ad differentiæ loca accedere debet, & ea suis oculis subijcere.*
3. *Oculus quod vidit nemo fideliter negat, vnde quod patet expressè, non est probare necesse.*
4. *Probatio nulla melior quàm per loci euidentiam.*
5. *Oculorum inspectio est probatio, quæ derogat omni generi, vel speciei probationis.*
6. *Practica duplex procedendi in iudicio finalium quæstionum secundùm Abb.*
7. *Practica alia procedendi in iudicio finium regundorum.*
8. *Iudex quid considerare debeat, quando erit in loco differentiæ.*
9. *Fines presumuntur esse de iurisdictione magis adiacentis.*
10. *Fines erunt applicati magis adiacenti, quando erit quæstio de finibus castri vel villæ.*

CAPVT XXX.

Et nunc erit declarandum, qualiter in iudicio finium regundorum sit procedendum, & Iulius Frōtinus in Codice Theodosiano in titu.fini.regun. in pagina 170. docet hanc practicam, † quòd si quis super inuasis sui iuris locis,prior querimoniam detulerit,quę finali cohęreat,cum proprietate controuersię, quęstio prius super possessorio finiatur & tunc agrimensor ad loca ire pręcipiatur, vt patefacta veritate huiusmodi litigium terminetur: quòd si altera pars locorum adepta dominium subterfugiendo moras attulerit,ne possit cōtrouersia diffiniri, ad locorum ordines directus agrimēsor dirigatur, vt si fidelis inspectio tenentis locum esse probauerit,petitor victus loco abscedat:& si controuersia eius claruerit, qui primò detulerit causam, vt inuasor ille teneatur addictus, si tamen ea loca eundem inuasisse constiterit: nam si per errorem, aut in curiam domini loca data ab alijs possessa sunt, ipsis solis cedere debent. Et vt habetur per Barto.in l.qui bona.§.fin.num. 1.ff.de dam.infect.quem sequitur Bald.in cons.355.verba principis. volumi.3. † quando iudex uidet factum nimis intricatū, antequàm pronunciet, ad differentię loca accedere debet, & eum suis oculis inspicere,& cum peritis cōsilium habere, postmodumq; indicare: quia in confinium litibus probatio per uisum multum iuuat,l.si irruptione ff.fini.regund. & per Gloss.in capitu.inter memoratos.in versicu.mittendos.16.quæst.4.& per Cornel.in cons.333.capio.num 43.volum.j & per Matthæ. de Afflict.in decisio.23.num.6. † Et sic quod oculus vidit,nemo fideliter negat, & quod patet expressè, non est probare necesse, secūdùm Bald.in cons.388.num.6.uolum j. † & Curt.in consil. 70.num.18 vult, ꝙ nulla sit melior probatio, quàm euidētia loci optima, quę nulla legis virtute excludi potest. † Et secūdùm Lau.Calcane.in consi.8.in causa pendente.nume.7. oculorum inspectio est probatio quę derogat omni generi, uel speciei probationum, per Bald.in l.contra negantem. C.ad l.Aquili.& ideò dicitur, quòd multum operatur oculorum inspectio, per l.satis.ff.de in ius uocan. & per plura alia quę congerit ad hoc. † Et duplex procedendi practica traditur ab Abba. in cap. quia indicante.num.9.de pręscrip. Vna est, vt deposita querela iudex inquirat, quis possideat, & quantum deinde uideat circa ꝓprietatem, quantū debeat quilibet habere: & hac informatione habita uadat cum agrimensoribus, uel agrimensorem mittat, partibus citatis, ac iniungit, ut circa probationem habitam agrum mensuret, vnicuique assignando quod suum est, & terminos figat, & postmodum pronunciet illos obseruandos fore in futurum. Altera practica est, ut iudex habita informatione pronunciet terminos ponendos, secundùm informationem, uel probationem habitam. Prima tamen melior & certior est, eam cōmuniter sequuntur Doctor. prout Bald.in l.si quis, numero 2. C fini.regun.& Ange.in §.quędam actiones, numero 12.& Ias. numero 78. institut. de actioni. & Fel.in dicto capitu. quia indicāte.numero 3. † Et alia erit practica secundùm Abb.in cap. ex literis, numero 9.de probat. ubi dicit, primò iudicem cognoscere de possessione, secundo de proprietate, tertiò agrimensorem mittere, quartò per suam sententiam terminos statuere. habet enim iudex potestatem de nouo terminos statuendi, sed euidentioribus signis,& euitentur scandala:& tollendo de fundo vnius aliquid, ac dando alteri, faciendo tamen ei pecuniam refundere, leg. secunda, & tertia.ff.fini.regundo. & in §.si finiū. Institut.de offic.iudi. Neque sunt a iudicibus omittenda ea, quæ congerit Aggenius Vrbicus in Codice Theodosiano de controuersijs, in pagina 275. † quòd si res hanc habeat quæstionem, ut nec ad formam, nec ad ullum scripturæ exemplum reuertatur nisi tantùm hunc locum, dico hic esse, & alter è contrario similiter quæret, & ex similitudine feracis culturæ

comparationem accipiet, [illegible] cuius sit ætatis, cuius pars cesuræ, & ætas arborum, vt solent relinqui, quas antemissas vocant, & syluarum quoque ætates, an sint pares. Erit etiam notādum, si vineæ erūt similes in comparatione, & an ordine ęquè distantes, vel si pari constitutione, aut simile vitium genus: vt ibi latius per eum. † Iudex quoque considerare debet, cui magis fines adiacent, quia nisi aliter discernerentur, in dubio præsumuntur esse de eius iurisdictione, cui magis adiacent, & magis adiacenti sunt applicandi. † Et idem fieri deberet, quando esset quæstio de castri, vel villæ confinibus, secundùm Bald.in c.cū olim.de præscrip.& per Alexā.in l.si conuenerit.§.si nuda.ff.de pigno.actio.ibi in addi.ad Barto.quæ incip. Guliel. de Cune.& dicam infrà in capitu.178.incip.neque erit omittendum.

SVMMARIVM.

1. *Terminus erit statuendus partibus citatis, quando iudex vult ire, vel agrimēsorem mittere ad differentiæ loca, & tali die & hora sint.*
2. *Iudex describere faciat quæ fiunt in locis differentiæ, & fieri instrumentum.*
3. *Iudex describere faciat, quòd ad loca differentiæ accessit, & quòd vidit tot affixos lapides in finium figura, vel arbores cum signis, vel quòd non vidit terminos, vel quòd erant mutati, & hæc in actis redacta decidant causam.*
4. *Agrimensor poterit suum exercere officium partibus citatis præsentibus vel absentibus, & per se, vel nuncium, aut epistolam iudici denunciare.*
5. *Designum loci probat identitatem rei, & ideò debet fieri præsentibus partibus, & de earum consensu.*

CAPVT XXXI.

Et cùm in præcedenti cap. dictum fuerit, vt iudex antequàm pronunciet, ad differentiæ loca accedat, vel agrimensores mittat, nunc modò erit aduertendum secundùm Barto.in l.qui bona.§.huic stipulationi.nume.2.ff.de dam. infect. † ꝙ in primis terminus partibus citatis erit statuendus, vt tali die & hora partes cum tali magistro aut agrimēsore, vel secum sint in illo loco, per l.3.C.fini.reg.& l.generaliter.§.penul. C.de iureiuran. † & quia (vt ipse dicit) per partis præsentiam iudex, vel agrimensor poterit se informare, & ideò in loco differentię faciat describere, quæ ibi fiunt, & fieri instrumentum, aliàs posset periclitari processus. † Et iudex secundùm Pari. de Put.in cap.& aduertendum, num.4.de fini.feu. non solùm scribi faciat in actis, quòd ad locum accessit, sed etiam quòd vidit tot affixos lapides in finium figura, vel etiam arbores cum signis, qui, & quæ videbantur fines veri, vel quòd non essent in finiū figura, vel ꝙ viderentur mutati:& hæc in actis redacta causam decidat, per acta iuridicè, vel adiudicationem faciat. Et secundùm Abb.in cap.quia indicante.num.6.de præscrip. † si partes citatæ vadant, vel non vadant, agrimensor poterit suum exercere officium,& per se, vel nuncium, vel epistolam iudici denunciare:& isti agrimensores sunt quasi testes. Et quia, vt dicit Parisi.in consi.4.num.7.volum.4.& in consi.104.num.28.volum. j. † rei identitas probatur per designum factum in partium præsentia,& de earum consensu, nominibus in eo descriptis:& designum eo modo factum probat, vt ibi per eum. Ideò aduertat iudex, quando erit in differentiæ loco, vt locum depingere, vel designum fieri faciat partibus præsentibus cum nomine regionis, vocabuli,& laterum,& omni studio nitatur, partes concordare super veris vocabulis & lateribus: quia experientia est rerum magistra, cap. quàm sit, in princ.de electio, in 6.& ego sæpè in ijs versatus fui,& plerunque partes reperij super prædictis nō benè in vnum cōuenire,& ob id plures oriebātur difficultates.

SVMMARIVM.

1. *Iuramentum agrimensoribus præsentibus præstari debet de bene & legaliter exercendo.*
2. *Iuramentum agrimensoribus de partium consensu electis præstari poterit in absentia partium.*
3. *Agrimensor iurare debet dicere veritatem secundùm eius iudicium, & non præcisè, vel simpliciter.*
4. *Deponentes de peritia, iurare debent dicere veritatem de credulitate, & secundùm eorum iudicium, nisi deponerent super re certa.*
5. *Præsentia partis licet requiratur in agrimensoris commissione, non tamen requiritur in eius relatione.*
6. *Calculatores & librorum reuisores in partium absentia sententias proferre possunt.*
7. *Agrimensoris electio fit, vt non per illos probetur possessio, vel dominium, sed quando probatum fuit, & ignoratur, quantum quisque possideat.*

CAPVT XXXII.

Et quando † iudex agrimensorum ope vti vult, debet ipsis iuramentum, partibus præsentibus, deferre, de benè & legaliter exercendo, & mensurando, vt habetur per Ang in § quædam actiones num.12.& ibi per Iaso.num.77.78.& 79.Inst.de actionibus. & per Bertrandū in cōsilio sexagesimoquinto, in volumine primo. † In agrimensoribus autem de partium consensu electis iuramentū præstari poterit in partium absentia, vt per Ias.consilio 201.colum. 3.versi. non obstat, volumine secundo: quia quando agrimensor erit a partibus electus, pars non poterit opponere contra iuramentum ei delatum, vel eius relationem. Et secundùm Bald.in cap. quia indicante.num.1.de præscrip. † iurabit dicere veritatem, secundùm eius iudicium:& sic non iurabit simpliciter, nec præcisè dicere veritatem, per not.in l.j.in princ.ff.de vent.inspi.ne anceps subeat periurium. Et Fel.ibi vult, ꝙ † illi qui deponunt de peritia, iurare debent dicere veritatem secundùm eorum iudicium,& de credulitate, nisi super re certa deponerēt: quia tūc debent iurare ita esse:& ꝙ testes deponentes de peritia probēt, licet dicant de credulitate, voluit Deci.in consil. 489.nume.12. † Sed erit aduertendum, ꝙ in agrimensoris commissione partis præsentia requiritur, licet secus esset in eorum relatione vt voluit Bald.in l.Theopompus.num.9.ff.de do.prælega. & Floria. in l.si irruptione.§.ad officium. numero 21. ff.fini. regundo.& Rober. Maran.in suo aureo Specu.aduoca.in 7.parte, num. 23. in 4.parte. † Vel similiter calculatores & librorum reuisores in partium absentia eorum sententias proferre possunt, vt habetur per Barto.in l.2.§ si de frumentaria.ff.de admini.rer. ad ciui. perti. † Neque erit deueniendum ad agrimensoris electionem, vt per illum possessio vel dominium probetur: sed quando probata fuit,& ignoratur quantum quisque possideat, vt per eum termini declarentur, secundùm quòd declarat D.Caro. Rui in consilio 124.numero 3.volumi.5.per dicta l.si irruptione.§.fin. & l.3.iunctis ibi not.per Glos.C.eo.

SVMMARIVM

1. *Agrimensor vel calculator tenetur ex dolosa relatione, & non de culpa, vel negligentia.*
2. *Arbitratores de dolo tantùm, & non de culpa vel negligentia tenentur.*
3. *Exercentes aliquam artem tenentur non solùm de culpa lata, sed etiam leui & leuissima.*
4. *Actio non competit contra mensorem, nisi in subsidium aduersario non valēte soluere.*
5. *Dolosè dicitur aliquid fieri, quando malo animo fit: & per errorem quando bona fide.*
6. *Officiales non syndicatur de eo quod fit per errorem, sed per malitiam.*
7. *Actio datur hæredi, & non contra hæredem agrimensoris.*
8. *Actio datur contra aduersarium, si extat soluendo, & non contra agrimēsorem.*
9. *Peritus si seruit gratis, tenetur de leuissima culpa.*
10. *Discussores si malè æstimant statim tenentur.*
11. *Doctor si fraudem adhibet in consulendo, tenetur de dolo.*
12. *Iurisconsultus debet esse in consilio cautus, in patrocinio fidelis, & in iudicio iustus.*
13. *Officium iudicandi exigit hominem bonum, iustum, sobrium, castum, modestum, & artificem egregium.*

CAPVT XXXIII.

Neque † erit incongruum declarare, si tibi competat actio ex agrimensoris, vel calculatoris dolosa relatione, pro quibus vide Glos.in cap.quia indicante.in versic.agrimensoris.de præscript.quę vult, agrimensorem de dolo tantùm teneri,& non de culpa, vel negligentia.& Abb.ibi num.10. not.teneri etiam de lata culpa. Et idem esse de aliis, qui adhibēt ad aliquam discordiam sedendam inter partes, vel vt relationem & calculum faciāt, † vt sunt arbitratores & similes, per tex.& Barto.in l.fin.ff.si men.fal mo.dixe.& in l.fin.ff.de vari.& extraordin.cogni.& per Specu.in titu de paroch numero quinto, vbi describit etiam de libello cōtra eos formando: † ac subdit illos, qui aliquam artem exercent, vt periti,& magistri, obligatos esse, non solum de culpa lata, sed etiam de leui & leuissima, secundùm culpæ & imperitię qualitatem:& ratio est, quia fuit in culpa se immiscendo rei, quę ad ipsum non pertinebat: vt dicitur etiam de iudice qui per imperitiam iudicat, vt Instit. de obliga.quę ex quasi delic.nas.in princip.in versicu.litem. Et Fel.in dicto capitu.quia indicante. numero secundo, & tertio, vult † mihi non competere actionem contra mensorem, nisi in subsidium aduersario non valente soluere: vel nisi agrimensor & calculator dolosam fecerit relationem, quia tunc recta via ipse tenetur, leg.si duobus.§.j.& §.sequen.& ibi Glos.si men. fal.mo.dixe. † Et dolosè dicitur fieri, quando malo animo aliquid fit:& quando bona fide, dicitur per errorem, vt traditur a Paul.Castr.in l.quamuis.ff.de condi.& demonstr. † Vnde scias quòd officialis non syndicatur de eo, quod fit per errorem, sed per malitiam:& Fel.in dicto cap.quia indicante, † subdit hanc actionē hæredi,& nō cōtra agrimensoris hæredē dari debere.

Et Ias. in §. quædam actiones. num. 81. post Ang. ibi. nu. 14. † distinguit, aut aduersarius meus extitit soluendo, & tunc contra eum actio dirigitur: aut non extat, & tunc contra agrimensorem vel calculatorem per tex. in dicta l. si duobus. §. primo. & seq. & ibi Glos. & Barto. † Aut secundùm Barto. in l. quod Nerua. num. 3. ff. depo. peritus seruit gratis, vt homines faciliùs ad eum labantur, & tunc teneatur de leuissima culpa: aut pecunia accepta, & tunc secus: quia homines magis cogitant. † In discussoribus enim non fit ista distinctio, quia illi statim tenentur, si malè æstimant. l. j. C. de discusso. libro 10. Et vt voluit Archid. in c. licet. 11. quæst. 3. † si doctor fraudem adhibuit in consulendo tenetur de dolo: † quia Iurisconsultus debet esse in cõsilio cautus, in patrocinio fidelis, & ĩ iudicio iustus. Et vt inquit Aggenius Vrbicus in Codice Theodosiano in Iulium Frontinum in fin. in pagina 177. † officium iudicandi exigit totũ hominum bonum, iustum, sobrium, castum, modestum, & artificem egregium.

S V M M A R I V M.

1. *Actiones & remedia quatuor competunt in iudicio finium regundorum.*
2. *Nobiles mitius puniuntur quàm ignobiles, & de priuilegijs competentibus nobilibus.*
3. *Remedium l. secunda. ff. de ter. mo. non datur contra mouentes terminos non animo furandi.*
4. *Distinctio contra mouentes terminos.*
5. *Delicti differentia inter splendidas personas, & ignobiles, vel humiles.*
6. *Pœna criminalis erit pro terminorum amotione.*
7. *Causæ sunt sex, ex quibus aliquis moueri potest ad mouendum terminos.*
8. *Pœna alia, quæ imponitur mouentibus terminos.*
9. *Finalium quæstionum iudicio pendente si quis voluerit alienum vsurpare, tantundem de suo dare tenetur vltra rem vsurpatam: & si non habet tãtundem, tenetur ad interesse.*
10. *Arbores terminales incidens ad quid teneatur.*
11. *Tentans corrumpere terminos non punitur.*
12. *Pœnam committit, qui incipit ferire arbores.*
13. *Pœna quando possit augeri vel minui à iudice, remissiuè.*
14. *Terminos plures amouens vnico contextu, puniri debet tãtùm vnica pœna.*

CAPVT XXXIIII.

Sequitur videre de aliis remediis & actionibus, quæ iũdicio finium regundorũ competunt, vt scias libellum conficere. † Et sunt quatuor, prout voluit Fab. in §. q̃dam actiones in fin. & ibi Ang. & Ias. num. 73. Institu. de actio. videlicet, finium regundorum actio, de cuius qualitate infrà in cap. 38. videbimus: & condictio. l. si constiterit. C. fini. regun. vbi habetur, ꝙ ille, qui post litem cõtestatam aliquid de alieno occupat, illud idem & tantundem reddere tenetur, & accusatio criminalis & pœnalis, de qua dicitur in l. j. & 2. ff. de termi. mot. vbi contra terminos mouentes pecunia pœna imponitur, siue coercio personalis habita personæ consideratione: quia nobiles in pecuniariam, cæteri in personam cõdemnantur. † Et sic nobiles mitiùs puniuntur quàm ignobiles, vt est Glo. in c. non cogantur. 41. dist. & Andre. de Iser. in vsibus feud. de pace iura. fir. cap. j. num. 11. dicit, maiores plus puniũtur in pecunia, & minores plus in corpore: & idem dixit Aluarot. in §. si quis verò. num. 1. eodem titu. Et de aliis priuilegiis competentibus nobilibus, & in quibus differant a plebeis, remissiuè describitur p Bertran. in consi. 313. num. 5. volum. 3. Vltimò datˆ legis agrariæ pœna, quæ in quingentis aureis consistit, l. j. in fin. eodem tit. Et ibi alia lege agraria cauetur, si seruus insciente domino dolo malo fines euulserit, capitali pœna puniri nisi dominus quinquaginta aureorum pœnam soluere voluerit: & si fuerit liber, secundùm pœnæ conditionem, & facti qualitatem plectetur. Et sic nota, ꝙ magis puniuntur serui, quàm liberi, vt etiam not. Glos. in §. item lex Cornelia. Institu. de publi. iudi. † Et contra mouẽtes terminos non animo furandi, datur remedium d. l. 2. in fin. ff. de termin. mo. & extra ordinem puniri poterunt l. j. C. de accusa. & ibi per Saly. & contra eos poterit etiam experiri ciuiliter ad interesse. l. sed & si loci, §. si dicatur. ff. fini. regundo. Si em̃ furandi animo quis amouerit, contra eum furti agitur, d. l. j. & ibi Glos. in versicu. terminos. & per Floria. in dicto §. si dicatur. † Abb. verò in cap. ex literis, num. 13. de proba. post pluriũ Doctorum relata vult ita distinguendum esse, aut quis occupando terminos corrupit, & si erit persona splendida, ad tempus relegatur, habito respectu an sit iuuenis, vel senex: quia iuuenis ad longum tempus, si verò antiquus minori tempore, secundùm ꝙ distinguitur in d. l. 2. in princ. ff. de ter. mo. Si verò erit persona humilis castigabitur, & ad opus biennio datur, vt in d. l. 2. in fin. aut obscurandorum finalium quæstionum causa, & plectẽdus erit pœna secundùm personę conditionem & facti qualitatem, vt in d. l. 2. in fin. Aut nec occupandi, vel obscurandi causa, & tunc subdistinguitur, vt in d. l. fin. Et si per ignorantiam vel fortuitò, vt quia non credebat confinia corrumpere, & verberibus cędit ur, vt in d. l. 2. in fin. quæ tamen de humilibus personis sunt intelligenda: quia in splendidis erit pœna iudicis arbitraria, & tunc puniuntur minus, quàm quando scienter fecerint, vt patet ex d. l. secunda. in fin. & per istas declarationes secundùm eum habetur intellectus omniũ legum illius tituli de ter. mo. Et istam distinctionem sequitur ibi Barb. in num. 38. in omnibus, præterquam in eo, † dum Abb. dicit per Cynum, nõ fieri distinctionem inter splendidas personas & humiles, ac etiam vult malè dicere, dum tenet, ꝙ d. l. 2. solùm prouideat in splendidis personis, & nihil de humilibus dicat, & sic ꝙ Iurisconsultus fuisset diminutus & contra iuris regulas fecisset, cùm a nobilioribus verbera sint aliena, cap. qui contra pacem, 24. quæst. j. & nobiles etiam verberibus punirentur, si animo offuscãdi terminos corrupissent, & sic Barba. defendendo Cy. dicit, d. l. 2. per eum adductam loqui de humilibus & splendidioribus, & eius dictum intelligi debere secundùm legem quam allegat. † Et p terminorum amotione secundùm Pari. de Puteo in c. j. nume. 13. & in c. an si vicinus. de fini. feud. erit pœna criminalis, de qua in l. j. ff. de term. mo. & extra ordinem punitur, de qua. in l. j. C. de accusa. & ibi per Cyn. vbi etiam Bald. dicit, ꝙ aliquando punitur ciuiliter pro pœna parti applicanda, d. l. agraria. & aliquando pœna criminali fisco applicanda, vt ibi per eum, & Bonifa. Vitali. in tract. malęfi. in ter. mot. vbi de omnibus quasi prædictis facit mentionem † Et sex sunt causæ, ex quibus aliquis induci potest admouendos terminos, secũdùm Io. Barberi. in suo viatorio iuris, in cap. de ter. mot. videlicet animo furandi lapidem insignem, & non obscurandi limitem, & tunc pœna furti tenetur. Aut pro obscurando fines agri sui versus agrum vicini, & tunc punitur habita distinctione secundùm qualitatem personæ. Aut quando vicini duo litigant, & vnus causa obscurandi limites alterius euellit terminos, & punitur secũdùm qualitatem & conditionem personæ, & factorum violentiam. Aut animo nocendi vicino, & sibi non proficiendi; quia amouet fines communes, & tunc distinguitur pœna secundùm diuersitatem personarum ex lege agraria. Aut casu fortuito, credens furari lapidem simplicem & non terminum, & tũc verberibus cędi iubetur. Aut euulso terminorum fit de alicuius mandato, & mandatarij ob turpe exequentes mandatum, per biennium ad opus publicum dãnantˆ, vel loco illis relegantur, seu bãniũtur per tantundem tempus, de quibus latiùs ibi per eum: vbi ẽt dixit de iure Canonico fieri distinctionem inter committentes & consilium dantes: quia consilium dantes duobus mensibus excommunicantur, vt in capitu. tanta. 86. distin. & principalis carcerari debet ad tempus pro peragenda pœnitentia, argumen. Glos. in dicto capitu. tanta. in versic. excommunicatos.

† Sciendum est etiam secundùm Iulium Frontinum in Codice Theodosiano in titu fini. regundo. in pagina 171. in fin. ꝙ illi qui terminos effodiunt, vel exarant arbores terminales, aut subuertunt, si quidem serui & sua sponte faciant in metallum damnantur, humiliores in opus publicum honestiores in insulam, amissa bonorum tertia parte relegabuntur, vt ibi secundùm eum, ĩ pagina 171. Et 21. † habetur, ꝙ si quis finalem quæstionem retulerit, & priusquàm aliquid sententia terminetur, rem sibi alienam vsurpare voluerit, non solùm id quod malò petebat, sed vnusquisque magis con tentus suo, rem non expectet alienam: is qui irreptor agrorum fuerit in lite superatus tãtum agri modum quantum diripere tentauit amittat, & id voluit Bonifac. Vitali. in dicto capitu. de ter. mot. numero 6. subdens quòd si ille qui voluit occupare, tantundem non habeat de suo, quòd teneatur ad interesse, argumen. leg. qui restituere. ff. de rei vendicat. & leg. in executione. ff. de verborum obligat. Et in num. 9. dixit † quòd incidens arbores terminales, tenetur ad idem per §. penul. in fin. Institu. de offi. iudi. & tenetur etiam pœna arborum furtim cæsarum. vt l. j. & l. facienda. ff. arbo. furt. cæsa. † Si quis tamen terminos furtim corrum tentauit, puniri non poterit, per ea quæ habentur in dicta l. si constiterit, & ibi per Bald. C. fi. regun. quia requiritur occupatio, & continuatio delicti, omissis opinionibus, quæ sunt in Glos. quia in hoc iudicio ciuiliter agitur, per Glos. quæ est ibi in versicu. id est temerariè. & ad idem, quod habetur in l. vulgaris. §. qui furti, & ibi Bar. & Doct. ff. de furt. & Barto. & Doctor. in l. si quis ad se, colum. fi. ff. ad l. Iul. de vi. & ista ratio Bald. quòd non detur ista actio contra tentantes confirmatur; quia lex requirit delicti consumationem, vt habetur in dicta l. j. & 2. ff. de ter. mo. † Aduerte tamen quòd Bonifa. Vitali. in dict. titu. de ter. mo. in tracta. malefi. voluit, ꝙ si quis incipit ferire arbores causa cædendi, licet ex toto non incidat, tamen videtur cadere in pœnam. † Et si vis scire, quando iudex possit augere pœnam, vel minuere, vide Dec. in capitu. at si clerici. §. de adulteriis, numero quarto. de iudi. † Et prædictis adde, quòd si quis vnico contextu euulserit plures terminos existentes in vno angulo demonstrãtes confinia ab vna parte, debet puniri vna tantùm pœna secundùm ꝙ voluit Ang. in l. inficiendo. § infans. num. 2. ff. de furt.

S V M M A R I V M.

1. *Pęna vna non tollit aliam in iudicio finalium quæstionum.*

2. *Criminalis actio non tollitur per ciuilem intentatam contra superexactorem.*
3. *Iudex non poterit criminaliter cognoscere, nisi ad partis instantiam, & donec vna agitur, alia cessat.*
4. *Criminalis actio quando principaliter intentatur, tunc petatur incidenter fieri finium reformationem.*
5. *Ciuilis actio quando principaliter intentatur, tunc non poterit intentari accessoriè criminalis, propter requisitæ probationis disparitatem.*
6. *Iudex de crimine cognoscens poterit etiam de finib. ciuiliter cognoscere.*

CAPVT XXXV.

Et cùm in præcedentibus capitibus declaratũ fuerit de pluribus & diuersis pęnis, in quibus puniri debẽt mouentes terminos, † ideò videamus, an vna pęna tollat aliam, & Glo. in l. sed & si loci. §. si dicatur, in ver. de crimine, ff. fini regundo. tenet quòd non. & idem voluit Fab. in §. quædam actiones, in fin. Instit. de actio. per l. sanctio legum. ff. de pęn. & l. 3. C. de sepulch. viola. & ad idem quod not. Glo. in §. fin. in ver. furatus esset. Instit. de offi. iudi. vbi habetur, quòd intentata ciuili actione, non tollitur criminalis. Et similiter dicit Glos. in l. vnica. C. de superexacta. lib. 10. † quòd intentata ciuili actione contra superexactorem, non tollitur criminalis. † Iudex tamen non poterit nisi ad accusationem criminaliter cognoscere: & donec vna agitur, alia cessat: vt no. Glo in d. §. si dicatur. in vers. de crimine. & ibi not. Floria. practicam esse, † quòd quando criminalis principaliter intentatur, & tunc incidenter petatur, iudicis officio fieri reformationem, & iuri consonum erit, per l. qui crimen. C. q accusa. non poss. Subdit † etiam ista non procedere è contra, vt si quis vellet ciuilem principaliter intentare, & accessoriè criminalem, propter requisitæ probationis disparitatem, quæ clarior in criminalibus requiritur l. sciant cuncti. C. de proba. & l. 2. §. 1. ff. vi bono. rap. & ita intelligitur tex. in d. §. si dicatur. † Et iudex qui de crimine cognoscit, poterit etiã de finibus cognoscere, per d. §. si dicatur. & ibi Gl. in ver. de crimine, & per ea quę habentur per Iulium Frontinum in Codice Theodosiano de sepulchris, in fi. pag. 171. vbi dicit si termini deiecti, vel exarati fuerint, iudex qui de crimine cognoscit, de finibus etiam cognoscere poterit. Et quando Iudex causæ criminalis possit cognoscere de causa ciuili, vide latè per Fel. in c. cùm oporteat. col. fi. de accu. & Alex. in apost. ad Bart. in l. interdum. §. qui furem. ff. de fur.

S V M M A R I V M.

1. *Pecuniaria pęna legis agrariæ accusatori applicatur.*
2. *Lex si imponendo pęnam inducit actionem, tunc pęna parti applicatur: & si inducit accusationem, applicatur fisco.*
3. *Lex, simpliciter loquens in pęnalibus, inducit accusationem, & pęna applicatur fisco.*
4. *Actio finium regundorum est popularis: quia pęna fisco applicatur.*

CAPVT XXXVI.

Et erit modò † videndum cui veniat applicanda pęna agraria, & secundùm Abb. in c. ex literis. in fi. de proba. accusatori applicabitur, per tex. in l. fin. de ter. mo. Et dicit Bar. ibi velle, quòd sit speciale in illo casu: † quia aliàs vbi lex introducit accusationem, pœna applicatur fisco, sed vbi inducit actionẽ, parti applicatur. † Et vbi lex simpliciter loquitur, in dubio videtur inducere accusationem, & sic fisco applicabitur, nisi in casibus prędictis aliud à iure specificè disponatur: Tamen iudicio meo (salua reuerentia tanti viri) ille tex. in l. fi. videtur dicere, ꝙ fisco & non parti illa pęna debeat applicari, dum dicit, nam in terminos singulos quos eiecerint, locove mouerint, quinquaginta aureos in publico dare iubetur: ecce ergo ꝙ non dicit accusatori, & similiter Bart. intelligit, ꝙ pęna debet fisco applicari, dum distinguendo dicit, ꝙ quando lex imponendo pęnam inducit actionem, & tunc pœna parti applicatur, per l. si cui. ff. de ver. signi. & l. 3. in prin. ff. de sepul. viola. & l. si id quod. ff. de iur. omni. iudi. & deinde subdit. Fallit quando aliter exprimeretur in lege, prout hic: & sic videtur innuere, quòd in d. l. fi. sit expressum pœnam debere fisco applicari, licèt in eo casu lex introducat actionem, & prædicta opi. contra Abb. confirmatˆ, quia vt vult Bar. in l. 1. nu. 9. ff. de publ. iud. † ista actio finium regundorum est popularis: & vbi actio est popularis, pœna fisco applicatur, per Bar. post Glo. in rub. de popula. actio. & per Abb. in c. cum te. de accusa. & vt habetur per Pari. de Puteo in c. an si vicinus. nu. 6. de fini. feu. pro terminorum amotione, aliquando amouens ciuiliter punitur, & pęna parti applicabitur, & aliquando criminaliter, & applicabitur fisco, & idem voluit Feli. in rub. de iudi. quæ tamen vltimò dicta sunt intelligenda, vt declarat Abb. ibi in rub. nu. 35.

S V M M A R I V M.

1. *Contra occupantem uiam publicam in finibus existentem non agitur finium regundorum, sed iudicis officium proponitur.*
2. *Officium iudicis datur contra occupantem flumen publicum in confinibus existens.*
3. *Contra occupantem riuum priuatum in finibus existentem agitur finium regundorum.*
4. *Flumen à riuo magnitudine cognoscitur.*

CAPVT XXXVII.

Et quoniam suprà declaratum fuit de fluminib. ac vijs publicis, & alijs rebus existẽtibus inter duas iurisdictiones, † ideò erit cõgruum discutere de vijs publicis, & fluminibus existentibus inter priuatas personas occupatis, si finium regundorum agi poterit: & secũdum Pari. de Put. in c. an si via. de finib. feu. dicitur, quòd non, per l. sed & si loci, in fin. ff. fini. regun. † Sed contra occupantem erit iudicis officium præponendum vtile, vt ibi per Glos. & Bald. & idem poterit determinari de flumine publico inter me & te existẽte: quia via publica, & flumen diuidunt territoria, & sunt confinia. † Sin autem interuenit riuus priuatus, ageretur contra dominum riui finium regundorum: quia talis riuus non est confinis, per. l. sed & si riuus. ff. eo. † Et flumẽ à riuo magnitudine discernitur, aut existimatione circumcolentium. l. 1. §. 1. ff. de flumin. & per Cępol. in tracta. de serui. rusti. præ. in tit. de flumin. cap. 31. nu. 3.

S V M M A R I V M.

1. *Actio est ius prosequendi in iudicio quod sibi debetur.*
2. *Actionis nomen erit exprimendum in libello, quando ex facti narratione plures oriuntur actiones.*
3. *Actio finium regundorum an sit natiua vel datiua.*
4. *Actiones in hæredes transferuntur.*
5. *Actio finium regundorum quare sic appellatur.*
6. *Actio finium regundorum vnde nascatur, variæ opiniones sunt.*
7. *Finium turbatio quando est maleficium, & quando non est.*
8. *Actio finium regundorum dicitur natiua, quando oritur ex præsenti materia.*
9. *Præscriptio in iurgijs finalibus incipit currere à die damni dati, vel turbationis.*
10. *Præscriptio non currit, antequàm nata sit actio.*
11. *Actio finium regundorum nascitur ex varijs figuris causarum.*
12. *Actio finium regundorum dicitur natiua & mixta.*
13. *Actio finium regundorum quare dicatur mixta.*
14. *Obligatio quælibet oritur ex contractu, vel quasi, aut ex varijs figuris causarum.*
15. *Actio natiua quando dicatur.*
16. *Actio natiua & datiua quæ dicatur.*
17. *Actio finium regundorum poterit dici natiua, & datiua, & mixta: & aliquando nascitur ex varijs figuris causarum.*
18. *Actio finium regundorum dicitur popularis.*
19. *Actio dicitur popularis, quoties pęna fisco applicatur.*

CAPVT XXXVIII.

Et cùm in superioribus capitibus de aliquarum finalium controuersiarũ pręludijs dixerimus, nũc erit decens antequàm telam iudiciorum ingrediamur, de earum actionibus nonnulla declarare. † In primisque notandum erit, quòd actio nil aliud est, quàm ius prosequendi in iudicio, quod sibi debetur, vt instit. de actioni. in prin. † Et actionis nomen in libello exprimendum erit. l. omnes. §. fi. ibi, præposita actione. C. de episco. & cleri. & in l. fi. ibi, actionem exprimere. ff. de interdict. & maxime quando ex facti narratione plures oriũtur actiones, vt latè per Spe. in tit. de actio. seu peti. in §. verum. & per Deci. post alios in l. edita. C. de eden. num. 1. & aliquid infrà dicam in cap. 42. † Erit igitur tractandum de cuius qualitate & natura sit actio finium regundorum: & quare ita appellatur. Et vnde nascatur: Et erit vtile scire propter duo, quia si esset datiua, non posset dicere aduersarium sibi obligatum; & si esset natiua, posset, secùndum Floria. in l. j. ff. fini. regun. Vnde Pau. Cast. in l. licet. §. ea obligatio, in fi. ff. de procur. dicit in actione natiua, actionem personalem esse non posse sine obligatione præcedente. Et secus esse in actione datiua: ut in actione subsidiaria, quæ datur à lege. Et alia erit causa: quia si non esset natiua ad hæredes non transiret, ut not. Glo. fin. in l. cum precario. ff. de preca. quam tamen reprobat Deci. in l. cum mota numero 7. C. de transf. dicens, istud dictum Glo. iure non probari. † Et in contrarium esse regulam, quæ uult, regulariter actiones in hęredes transferri, l. j. C. de hære. actio. † Et finium regundorum sic nominatur, quia per eam fines reguntur, ut per Alcia. in l. quinque pedum præscriptione, in pag. 8. C. fin. regun. † Et quia uarię sunt opiniones, unde hæc actio finiun regundorum nascatur, ideò omnes referam: Et una fuit opi. Glo. in d. l. j. & in l. fi. C. eod. tit. ut non nascatur ex contractu, sed datiua sit propter turbationem. Alia fuit opi. Fulgo, in d. l. j. quòd omnis actio sit natiua & non datiua. Et alia fuit opi. Bald. in d. l. fin. ubi facit unam pulchram distinctionem, & aliam ibi consimilem facit Saly. & per

eos

eos non distinguitur. † Aut aliquis turbat; quia eius auctorem reperiit in possessione existere, argumē.l.cùm Celsus.ff.de vsucap.& tunc turbatio non erit maleficium:& inde dicitur, quando aliquis est in leui,& leuissima culpa:quia non erit maleficiū, vt not.per Cyn in l.si quis non dicam rapere.C. de Episcop. & cleric. Aut aliquis scienter turbat,& est in culpa lata; & tūc erit maleficium,quod apparet : quia criminaliter punitur quis pro vi turbatiua.l.seruus.ff.de actio.& obliga. † Et præfati Doctores dicunt istam actionem esse natiuam: quia oritur ex præexistenti materia,vt in l.iurisgentium.in princip.ff.de pact. & ideò Glos.in § hæres quoque.in vers.intelligatur.Institu. de obligat. quæ ex quasi contract.nas.not.actionem finium regundorum, ex quasi contractu oriri,& sic distinguitur. † Aut finium regūdorum actione igitur propter furtum & damna data:vt in l.3.§. post litem.ff.eod.& tunc est natiua, & 30.annorum curriculū incipit a die damni dati,& fructuum perceptorum. Aut agitur, vt termini de nouo imponātur,vt exemplum in l.j.C.eo. vel vt iam impositi reparentur:quia fluminis inundatione obscurati erant,siue alio modo:& tunc talis actio datiua videtur. Aut facto aduersarij dolosè turbati erant,vel erat in culpa,& tunc ista fit ex maleficio,& currunt 30.anni a die turbationis : si verò sine dolo vel culpa,& propter iustæ ignorantiæ causam, tunc talis actio erit datiua,& similiter 30.anni currere incipiunt a die turbationis: † quia antequàm sit nata actio non currit præscriptio,vt not Glos.in l si rem alienam.§.omnis pecunia. in versi. actio.ff.de pigno.actio. † Et sic concludunt, actionem finiū regundorum ex variis figuris causarum nasci : quia aliquando ex maleficio,& aliquando ex quasi contractu,& quandoq; est datiua. Et idem videtur tenere Fab.in § quædam actiones.num.31. Insti.de actio.vbi vult,istam actionem ex variis figuris causarū nasci; & hoc est secundùm diuersa facta:& diuersas habet origines. Interdum ex delicto nascitur,quando fines turbari cœperunt,vel sunt turbati,aut euulsi. Interdum ex contractu,quando emptor contra venditorem agit,vt confinetur petium terrę emptum cum alio petio terræ ipsius venditoris. Interdum ex quasi contractu,quando peto petium terrę mihi legatum,cum hærede cōfinari. † Et alia fuit opinio Floria.in d.l. j.vbi vult,veriorem opinionem sibi videri,actionem istam natiuam esse, & mixtam ex iure reali & personali : quia habet effectum mixtū: & licet inter istas nil sit gestum,tamen potest dici quasi gestum propter confinium turbationem,vel occupationem:& secundùm Papiens.in sua practi.de for.interro. fien. reo conuen. in vers.ad declarationem.num.2.ista actio est mixta per d.§.quædam actiones, & dicit attendendum esse modum & qualitatem agendi:quia in istis actionibus diuersimodè agi potest & de eis proceditur,& iudicatur quandoque tanquàm de personalibus,& quandoque tanquam de realibus, vt in d.§.quædam actiones. † Fab.& Ang.ibi num.2.dicunt istam actionem appellari mixtam:quia quando partim est pœnalis,& partim persecutoria,vel quando non discernitur quis sit actor & quis sit reus, vel quando est realis in parte,& in parte pœnalis, vel secūdùm Ias.in §.omnium.num.5.Institu.de actio.dicitur mixta,quia per actiones reales ad id quod nostrum est agimus,vel ad id in quo ius habemus,& per actiones personales agimus ad id quod nō est nostrum,sed est nobis debitum, & per actiones mixtas agimus ad vtrunque:& per hoc debent nominari mixtæ & Ias. in §.actionum,num.77.eodem titu.remittendo se ad dictam Bal. distinctionem in d.l.fin.dicit Fab errare,dum vult istam actionem finium regundorum non oriri ex contractu, sed ex variis figuris causarū:quia illa verba,ex variis figuris,nil aliud important,nisi ex quasi contractu,vel ex quasi maleficio: prout idem voluit in dicto §.omnium.num.37.subdens,Doctores ita communiter tenere,& ea ratione:quia cùm Iureconsultus in d.l.j.ff. de actio.& obligat dixerit,ꝙ obligationes nascuntur aut ex cōtractu,aut ex maleficio,aut ex variis figuris causarum,& Iurisconsultus in d.l.j.vsque ad l.ex maleficiis.in princip. tractauerit de obligationibus,quæ sunt ex maleficio, & ex contractu, posteà a §.si quis absentis.in d.l.ex maleficiis, vsque ad fin. legis incipit tractare de obligationibus,quę fiunt ex quasi contractu,& de obligationibus,quæ fiunt ex quasi maleficio: & sic ibi prosequitur tertium membrum, scilicet ex variis figuris causarum. ergo de mente Iurisconsulti est ꝙ obligationes, q̄ fiunt ex quasi contractu,& ex quasi maleficio dicantur oriri ex variis figuris causarum,cùm sequentia declarent præcedentia. l. si seruus plurium.§.fin.ff.de leg.j.& subdit Ias.ꝙ ista fuit originalis opin. Dy.quam omnes alij ibi describunt & sequuntur, & ꝙ Barto.in d.l.j.in princip.ff.de actio.& oblig.per hanc rationem tenet istā opinio. † Deci.autem in d.l.cum mota.num.7.dicit, ꝙ quęlibet obligatio oritur ex contractu,vel quasi,vel ex variis figuris causarum,per d.l.j.in princip.& per §.sequen. Institu. de obligat. & ita videtur secundùm eum,quòd actio dari non possit, nisi habeat precedentem materiam & dicit ad hoc benefacere Barto. l.si me & Titium.num.4.ff.si certum petatur. vbi concludit, ꝙ illa actio,quæ datur ibi ex æquitate,dicatur datiua: quia licet nō præcesserit cōtractus vel quasi:tamen præcessit factum, ex quo oritur obligatio,& ex obligatione actio.† Et quòd ista obligatio oritur ex varijs figuris causarum, dicta l.prima, in princ. Et quando nulla esset materia,ex qua oriretur obligatio, [illegible] sei dici datiua. Et idem Deci quòd in iure non reperitur ista distinctio actionis natiuæ & datiuæ, [illegible] opinionem hoc modo saluari;quia quælibet actio dicitur natiua largo modo,& nunquam datur actio sine causa,& sic uidetur secūdùm eum procedere opinio Fulgo.& aliorum tenentium, quòd nō datur actio datiua,& tali casu procedit quod nota.Bar. in dicta l.si me & Titium.Sed propriè & strictè, prout magistraliter loquuntur Doctor.† natiua actio dicitur illa, quæ à lege secundū regulas iuris communis datur.Videlicet quando factum præcedit,ex quo obligatio causatur,quæ actionem producit.d.l.licèt §.ea obligatio.ff.de procur.Sed datiua dicitur illa, quæ datur à lege ex æquitate,& ex aliqua iusta causa propter iuris communis regulas.Et ideò dicitur datiua, quia in ea plurimum operatur legis dispositio,quæ illam immediatè dare videtur: sed in natiuis principaliter factum partis consideratur. Et ex præmissis secundùm notata per Deci.in d.l.cum mota.nume.7. & Ias. in d.§.omnium.nume.5.& 37.& in §.actionum,numer 77.† poterit colligi finium regundorum actionem non solùm largo modo posse dici natiuam, cum quælibet actio dicatur natiua, quia oritur ex præcedenti materia siue causa,sed propriè & strictè posset etiam dici natiua, quia aliquando in ea præcedit factum ex quo obligatio causatur, quæ producit actionem,& sic tunc erit natiua, quando factum partis principaliter consideratur,vt in contractu, & erit datiua quando dabitur à lege ex æquitate & aliqua iusta causa propter iuris communis regulas, vel quando in ea plurimum operaretur legis dispositio quæ illam immediatè dare videtur, vt habetur in l. si constiterit.C.fini. regun.Et poterit etiam dici mixta, quia quando partim est pœnalis,& partim persecutoria, vel in parte erit realis, & in parte pœualis. vel quia in isto iudicio nō discernitur quis sit actor & quis sit reus. Vel etiam poterit dici, quòd ista actio finium regundorum nascitur ex varijs figuris causarum, quia oritur ex quasi contractu,& aliquando ex quasi maleficio. Vel secundum Bar.in l.1.num.9.ff.de publi. iudi. † ista actio poterit appellari popularis,& ad partis profectum introducta. Et hac ratione;† quia quoties pœna fisco applicatur, actio dicitur popularis.vt no.Dec.in l.si quis id quod.nu.16.ff.de iur. omn. iud. prout fit in ista quando criminaliter agitur,vt habetur in Glo. §.si finium.in ver.furatus est.Insti.de offi iudi. & l. agraria. ff. de termi.moto.

SVMMARIVM.

1. *Actio finium regundorum datur pro confinibus maris.*
2. *Confines non dicuntur esse in mari,sed pertinentiæ.*
3. *Delinquentes in mari possunt puniri per habentes iurisdictionem in territorio ibi existente usque ad centum miliaria.*

CAPVT XXXIX.

Considerandum erit etiam secundùm Bald. in c.ex literis.nu 11.de prob. † quòd pro maris confinibus finium regundorum actione agi poterit.Videlicet,quando est differentia de maris iurisdictione inter habentes iurisdictionis confines, non quidem vt aqua maris alicuius fiat,sed vt dicitur ī Genesi,Spiritus Domini ferebatur super aquas, ita super mare sit potestas habentis iurisdictionem,cap.vbi periculum.de electio.in 6.† Et licèt Corne.in consi.273.nu.22.vol.1.dicat,confines non esse in mari,sed pertinentias,quia aqua communiter vniformiter est,tamen Cępol. in tracta.seruit.rusti.prædio.in tit.de mari.cap.26.nu.24.tenet in mari esse confines,per not.in d.c.vbi periculum. & per Bald. in l.si testamentum.C.de institu. & substit. sub condi. Et in nu. 12.† dicit,quòd sicut quis potest punire delinquentem in suo territorio,ita & delinquentem in mari subiecto illi ciuitati vel prouinciæ,per l.Cæsar ff.de publi.cum pluribus per eum ibi cō gestis,& sic habentes iurisdictionem in territorio cohærente mari,dicuntur etiam habere iurisdictionem in mari, & insulis existentibus infra centum miliaria,& possunt capere & punire delinquentes ibi in mari,& in insulis, sicut in territorio, vt ibi per eum,& per Ant.Corset.in sing.incipit iurisdi.

SVMMARIVM.

1. *Actio finium regundorum nascitur,quando fines turbari cœpere.*
2. *Finium turbatio parit aduersarium in iudicio finium,& antequam aduersarium habeat,sibi competit ista actio causalis.*
3. *Actio finium regundorum nascitur,quando petitur,vt noui fines imponātur.*

CAPVT XL.

Et ne perperam finium regundorum actio intentetur, necessarium erit scire à quo tempore nascatur. Et dicas secundum Glo.in l.fi.in ver.sed & triginta.C.fi.regun. & in l.1.ff.

eo.† quando fines turbari cœpere,& tetigi suprà in c.38.& idē videtur sentire Paris de Put.in c.an si vicinus.nu. 2. de fin. feu. ac refert Bal ita tenere in l.fin.C.fami.ercis.† subdens, ꝙ turbatio parit aduersarium in isto finium iudicio, & antequam habeat aduersarium,sibi competit ista actio casualis, & non formalis,per Bal.in l.semper.C.de rei vendi.& Fran.Balb. in tract. præscript.in 4.par.4.par.princ.versic.14.quæro.nume.1. & 2. tenet † istam actionem nasci à die turbationis,vel secundùm Fulgo.in d.l.1.ista actio nascitur,quando petitur,vt noui fines fiant, imponantur,quando non sunt positi: & vtraque opinio videtur bona,quia quando termini non erant positi,non poterant turbari,& sic in eo casu actio nasci non poterat à die turbationis,sed à die qua petitum fuit,vt imponantur.

SVMMARIVM.

1. *Actio finium regundorum intentari non poterit lite pendente super appellatione sententiæ latæ in possessorio.*
2. *Cumulatio actionem finium regundorum fieri non potest.*
3. *Actionem finium regundorum experiri uolens,tenetur probare dominium.*
4. *Dominium probatur per indicia,& famam,& præsumptiones.*

CAPVT XLI.

Et † ne te lateat,quòd finium regundorum actio intentari non poterit lite pendente super appellatione sententiæ latæ in possessorio,voluit D.Carol.Rui.præceptor meus in cōs. 124.nu.6.vol.5. Et ratio est, qa absolutoria lata ī primo iudicio possessorio pareret rei iudicatæ exceptionem in secundo iudicio,in quo ratione possessionis ageretur finium regundorum, & condemnatoria lata in secundo, pareret præiudicium primo,ideò illo possidente,non poterat secundum iudicium inchoari,nec debet dicto casu admitti l.fundum, & l.fundi. ff. de except.& ibi per Bar.vbi tex.† ratione prædicta prohibet secundò agi actione communi diuidundo,& eadem ratione non debet fieri finium regundorum actionis cumulatio, quæ est ei similis,l.in tribus.ff.de iudi.& maximè quando militat prædicta ratio,vt traditur per omnes Doctores,& maximè per Deci. in l.edita.nu.6.C.de eden.† Et actione finium regundorum experiri volens, tenetur dominiū probare,videtur post longam distinctionem concludere Fab.in §.quædam actiones. nu. 32. Instit.de acti.quem sequitur Ang.ibi nu.11.per l.3.C.fini.regun.& habetur per Ias.ibi.nu.72.† & dominium probatur per indicia & præsumptionem,l.ad probationem. C.loca. & l. indicia. C. de rei vendi.per Feli.in c.cum causam.nu.5.de proba. Ac etiam dominium antiquissimum probatur per famam, vt habetur per Soci.in consil.187.numer.5.vol.2.& dicam infrà in capitu. 54.incip.fama.

SVMMARIVM.

1. *Iudicium incipit à citatione.*
2. *Libellus ante litis contestationem,& omnia alia est offerendus.*
3. *Libellus in iudicio finium regundorum dari debet.*
4. *Libellus prius datur iudici parte præsente,& per iudicem reo.*
5. *Sententia debet esse conformis libello.*
6. *Iudex esset fatuus,si præter,vel contra libelli formam pronunciaret.*
7. *Libellus quid debeat continere.*
8. *Actio illa censetur tētata,quæ ex materia deducta in libello colligi poterit.*
9. *Libelli conclusio declarat libellantis intentionem.*
10. *Libelli conclusio adaptari debet ad illam actionē,quæ videtur vtilior actori.*
11. *Actio ciuilis & criminalis,quando in eodem libello intentari poterint.*
12. *Iudex causarum criminalium,quando poterit procedere in ciuilibus,statuto non obstante.*
13. *Libellus debet esse clarus,quia futuræ litis speciem demonstrat.*
14. *Libellus ineptus in causis summarijs non vitiat.*
15. *Actionis nomen an sit proponendum in libello.*

CAPVT XLII.

Cùm autem superius non solum de aliquibus iurgium finalium præludijs, sed etiam de iudiciorum præparatorijs pertractauimus, nunc nobis cura erit,ad iudicia præparare.† Et quia omne iudicium incipit à citatione.§.fin.Insti. de pœn.teme.litig.& not.Glos.in ca.ecclesia Sanctæ Mariæ.in c. versi.non conuenerit.de constitu.& per Lanfran.de Oria.in c. quoniam contra.in versi.citationes.in prin.de proba.† & ante omnia post citationem & ante litis contestationem libellus offerri debet,cùm sit causæ fundamentum,& vbi fundamentū non est,superædificari nō potest,vt habetur in auth. offeratur. C.de lit.contesta.& c.induciæ accusant.§ offeratur.3.q.3.vt no. Specu.in tit.de libel.concep.§ nunc videamus.ideò de hoc aliqua perstringamus. Et in primis tractabimus † si libellus in iudicio finium regundorum sit offerendus. Et erit dicendum quòd sic,per text.& Glos.in l.3.in uersic. querimonia.& ibi per Doctores.C.fini.regun.& per Ange.in §.quędam actiones. numero 11.Institu.de actio.& per Flori.in l.sed & si loci.§.si dicatur.ff. fini. regund. & secundùm Specu. de libell. concept.§.restat uidere.numero 1. † Libellus prius iudici dare debet,capitu. j.de libell.obl.& parte aduersa pręsente & intelligente, libellū reo iudex porrigere debet auth litigiosa.C.de litig.& per dicta auth.offeratur,iuncta gloss.j.& ibi parti datur,ut possit deliberare,an uelit cedere liti, uel contendere, ut in l.j.ff.de eden.& ut uoluit Papiens.in sua pract.de for.libell in actio.reali, in uersic. ad euidētiam.numero 1.iudici libellus hac de causa datur: quia iudex discretus ante omnia libelli formam & propositę actionis qualitatem considerare debet, † cùm sententia iuxta libelli tenorem promulganda sit,l.ut fundus.ff.com.diui. & c.licet Heli.de simo.& per Specu.in §.iam nunc dicendum.de libel.concept. † Et si iudex contra,uel pręter libelli formam pronunciaret,fatuus esset,l.fin.C.de fideicommis. liber. Et ut scias quę in libello contineri debeant,declarātur per hęc duo carmina tradita a Specu.in §.quid libellus, in princip. eodem titu.† Quis, quid,coram quo, quo iure petat, & æquo. Rectè compositus quisque libellus habet.& sic ex his collige, quòd nomen actoris in libello uenit describendum vnà cum re petita, & nomen iudicis,actionisque,ac rei conuenti,ut ibi latius per eum.& per Rober.Maran.in suo Aureo Specu.aduocato in 7.parte principa.incip.tertium membrum iudicij est. numero quinto. Et secundum Paul.Castr.in consilio 113.numero secundo, uolumi. 2.† illa actio censetur proposita, quę ex materia deducta in libello percipi poterit,argum.l.Gallus.§.j.& ibi per Bart. & Cyn. in l.edita.C.de eden.† Vbi subdit, quòd ex libelli conclusione declaratur libellantis intentio, & qualiter narrationis uerba intellexerit,per l.Aurelius.§.Sticho.ff.de libe.leg. Et ut traditur a Paul.Castr.in consilio 138.in causa quæritur. eodem uolumi. † libelli conclusio semper adaptatur ad illam actionē, quę utilior & expeditior erit actori,per l.si quis intētione. cum ibi no. ff.de iudi.† Neque erit omittendum,quod not.Bald.in dicto §. si dicatur.ubi vult,quòd in eodem libello ciuilis & criminalis actio intentari poterint,quando ex eadem lege oriuntur, ut est in finalibus controuersijs:secus tamen esset,si ex diuersa.† Vnde si ex statutorum forma prohibeatur iudicibus causarum criminalium procedere in ciuilibus, si tamē ciuilis actio oritur ex crimine,iudex criminalis poterit statuto non obstante in ciuili causa procedere: † Et libellus debet esse clarus: quia futurę litis speciem demonstrare debet:in eoq; actionis nomen inscribendum erit, quando ex facti narratione plures oriuntur actiones:ut not.Dec.post alios in dicta l. edita.num.1.† Si tamen libellus in causis summariis & executiuis,in quibus absque libello procedi potest,fuerit datus ineptus,non uitiat,ut dicunt Gl. & Doctor.maximè Deci.in l.uinum,num.22.ff.si certum peta. & Rober.Maran.in suo Specul.in dispu.9.numero 22.† Sin autem actionis nomen sit proponendum in libello,latissimè congerit Specu.in §.utrum actio.de actio.seu peti. & Ias. in §.omnium.numero 165.Institu.de actio.ubi dicit communem esse opinionem,quòd actio non exprimatur, sed taliter narrandū erit factum,quòd ex eo resultet actio. Et multa facientia ad ꝓpositum de libello congerit Lanfran.de Oria. in dicto capitu. quoniam contra:in uersicu.petitiones.de probatio.

SVMMARIVM

1. *Iudiciorum vis consistit in libelli conceptione,& in eis concipiendis, imminet grande periculum.*
2. *Libellus secundùm varietatem & consuetudinem regionum concipitur.*
3. *Libellandi varij modi secundùm Speculat.*
4. *Libellus quomodo concipiatur ab emphyteuta, creditore, & vsufructuario.*
5. *Libellandi modus secundùm Florian.*
6. *Libellandi modus traditus ab Ange.*
7. *Libellandi forma secundùm Fab.*
8. *Libellandi forma quando agitur de finibus parochiarum, diœcesum, & territoriorum.*
9. *Libellandi modus quando inter duos Episcopos litigatur de finibus.*
10. *Agens narrare debet se solum fuisse in possessione.*
11. *Libellus debet continere duos confines:& licet in eis erretur, valet:tamē eorum omissio vitiat.*
12. *Fines falsi non vitiant contractum,si de re constat.*
13. *Fines territorij non exprimuntur,quando delictum vniuersaliter respicit territorium.*
14. *Qualitas loci vbi delictum fuit perpetratum, debet exprimi.*
15. *Actor non tenetur agri fines in libello exprimere, quando à possessore mutati fuere.*
16. *Incertus quis esse non debet de finibus suarum possessionum.*
17. *Agens pluribus actionibus similibus,reo instante,tenetur facere vnum libellum, & vnam instantiam de omnibus.*
18. *Instantia causæ in quo casu possit diuidi,& super ea pronunciari.*
19. *Actor debet proponere in libello turbationem à 30. annis citrà factam, aliàs caderet.*

CAPVT XLIII.

1 Et quia † vt inquit Specu. in titu. de libell. concept. in princip. numero 6. circa libellorum conceptionem grande imminet periculum, ac quaſi tota iudiciorum vis in eis ritè concipiendis conſiſtit, paucíq; reperiantur in hoc plenè inſtructi, immo nullus eſt, qui plerunque in his vano abducatur errore, 2 † & maximè ſecundùm regionum varietatem libellus concipiatur, vt per eum in §. iam nunc videndum. in princip. in eodem titu. & ſecundùm loci cõſuetudinem formari debet, aliàs ex iudicis officio reijcitur, vt nota. Deci. in l. edita. numero 26. C. de edend. & per Gloſ. in l. de quibus. in uerſic. inueterata. ff. de legi. & per not. Ang. in l. j. ff. de offic. aſſeſſo.

3 † Et ideò vt iſta euitentur, Incipiam deſcribere libelli conceptionem, quam tradidit Specu. in titu. de iudi. in §. ſequitur videre. in princip. vbi vult ſic fieri: videlicet, Coram & c. conqueror de P. qui me volente ponere fines inter meum prędium & ſuũ, quæ ſunt confinia, me prohibuit: vnde ago contra eum, quòd commodis finibus diſtinguatur, petens idem ſententialiter interdici, ne me volentem fines diſtinguere, prohibeat: & ad hoc propono actionem fini. regundorum. uel ſic libellus concipitur: Coram & c. conqueror de P. quòd prædij mei fines occupauit, quod prædio ſuo confine eſt, vnde ago contra eum, quòd alienos fines mihi reſtituat, & ad hoc & c. vel libellus hoc modo concipitur: Coram & c. conqueror de P. qui fines inter meum prædium & ſuum confinale poſitos, puta arborem vel lapidem, remouit, uel ſuccidit: vnde ago, quòd dictos fines loco ſuo, & ſtatui debito, & ſolito debeat reponere: & ad hoc propono & c. Vel ſic concipitur libellus, quando prædia non ſunt finibus diſtincta, uel quando ſunt fines, ſed vix diſcernuntur, vt melius poni & videri poſſint: Coram & c. Propono contra P. quòd cum habeat prædium confine prædio meo, quæ prædia non ſunt finibus diſtincta, vel fuerunt fines appoſiti, ſed vix diſcernuntur: vnde ago contra eum, quòd fines apponuntur, uel poſiti in melius reformentur: & ad hoc propono & c.

4 † Vel libellus ſic concipi poteſt ab vſufructuario, creditore, & emphyteuta. Coram & c. conqueror de P. quòd cùm habeat prædium confine tali prædio, cuius habeo vſumfructum, uel quòd eſt mihi obligatũ, vel quod habeo in emphyteuſim, & c. poſt modum deſcribantur quæ in alijs libellis ſuperius ſunt deducta.

5 † Floria. autem in l. prima. ff. fini. regundorum quem ſequitur Fel. in capitu. quia indicante. numero 2. de præſcript. alium libellãdi modũ deſcribit. videlicet, ꝙ Titius ꝯqueratur de uicino, vel ſimpliciter de finiũ offuſcatione, vnde petat vſq; ad tales terminos ſibi adiudicari debere, & illos eſſe confines declarari.

6 † & ſic habetur per Ang. in §. hæres. numero 7. inſtitut. de obligat. quę ex quaſi cont. In libello narrandum eſſe, te tenere, poſſidere fundum: vel ad te talem fundum ſpectare & pertinere iure dominij directi, vtilis, vel quaſi: & quòd ad te pertinet vſque ad talem locum, & quòd Titius occupauit duos pedes de eo, qđ ſpectat ad te: quare petis vſque ad tales terminos & fines tibi adiudicari debere, & tales eſſe fines & terminos declarari, & ſuper talibus finibus ſilentium perpetuum Titio imponi. Vel ſic ſecundùm Ange. in §. quędam actiones. numero 14. Inſtitu. de actio. libellus formabitur: Dico contra Titium, quòd cùm poſſiderem talem fundum ruſticum, & Titius poſſederit vnum alium fundum, iuxta dictum fundum meum: & iuxta talem locum, ſiue con fines dicti fundi mei & Titij, ſunt adeò fines turbati, quòd benè cognoſci non poſſunt: quare peto confinia dictorum locorum declarari & poni, ita quòd admodò cognoſci, & diſcerni poſſint: Vel poteſt concludere, Quare peto, vſque ad tales fines & terminos mihi adiudicari, & tales debere eſſe terminos & confines declarari, & ſuper talibus confinibus ſilentium dicto Titio imponi.

7 † Et vt refert Fab. in dicto §. quædam actiones, numero 41. ſecundùm materiarum diuerſitatem fiunt diuerſæ formæ libelli, & narrationes. Vnde ſi ago ad hoc, quòd termini & metæ ponantur, & ſine turbatione, ſic libellum concipiam: Dicit Io. contra M. quòd cum ipſe habeat vicinos fundos in tali loco, idemque Io. optet fines prædictos diſtingui per terminos, ne confundantur in futurum: petijt dictus actor dictos fines imponi in locis debitis, ac declarari loca, & adiudicationes fieri, vbi fuerint fiendæ. Et ſi fuerit facta turbatio, faciet de ea mẽtionem: & ſi ſuſtinuerit damna & expenſas, faciat de eis mentionẽ, & iudicis officium imploret, vbi erit implorandum. Et ſi agat terminis auulſis reponendis, petat ꝙ reponentur, & reſtituãtur in loco, in quo erant, ſpecificando locum, & petat dãna, ſi q̃ ſuſtinuerit. Si verò termini indirecti fuere ſiti, poterit agi vt melius reponantur, vt in l. 2. §. fi. ff. fini. regun. 8 † Quando verò agit de finib. parochiarum, diœceſium, & territoriorũ, libells ſic cõcipi poterit, ſecũdùm Spe. in tit. de paroch. n. 3. in ver. ſi verò agitur. Coram & c. Propono ego ſyndicus talis monaſterij ꝯ P. ꝙ tale caſtrum, uel talis eccleſia cum omnib. ſuis iurib. territorijs & pertinentijs, ad dictum monaſterium vel caſtrum pertinet pleno iure, cuius teritoria & pertinentiæ protenduntur vſque ad tales fines, & limitantur in eis vſque ad eos, & quòd Abbas & conuentus dicti monaſterij pertinentias & territoria ipſa, & ab antiquo tempore poſſederunt, & nunc tenent & poſſident, ſed prefatus P. homines dicti Caſtri vel eccleſiæ & Abbatẽ ac conuentum, & eorum nomine laboratores impedire & moleſtare ſuper poſſeſſione & agricultura, & alijs auſu temerario p̃ſumit, aſſerens ſibi competere ius in territorio & pertinentijs ſupradictis, in animæ ſuæ periculum & dicti monaſterij præiudicium & grauamen, quare peto procuratorio nomine pro dictis Abbate & conuentu dictum P. ab impedimento & moleſtatione huiuſmodi compeſci, & eidem monaſterio vſque ad prædictos fines & terminos, per veſtram ſeutentiam adiudicari, & eos debere eſſe limites eorum ſententialiter declarari, ac ſuper prædictis territorijs & pertinentiis, & in eiſdem dicto P. perpetuum ſilentium imponi. Fines autem ſunt hi & c. Et adducit capitulo ſuper eo. de parochi. & capitulo peruenit, in fin. 11. quæſt. 1. & cap. licèt in regulis, 16. q. 3.

9 † Quando autem inter duos epiſcopos fit contentio, ſecundùm Spec. in titul. de paroch. numero 4. formabitur ſic libellus Coram & c. Propono ego R. Rothomagenſis Archiepiſcopus contra Epiſcopum Lexontinſium, quòd licèt eccleſia Sancti Candidi Rhothomagenſis ſuper ſquamam, & parochia eius eccleſiæ, & eccleſia de villa, & tota parochia, ſeu parochiæ eiuſdem villæ & eccleſiæ, ſeu prioratu Sancti Laurentij in Foreſta de Lunda, & decima eiuſdem Foreſtæ, & ipſa Foreſta: necnon & decima eccleſiæ de Beluagho, & villa, ac parochia loci eiuſdem infrà fines ſuæ diœceſis ſint ſita, & in eius diſpoſitione ac poteſtate de iure conſiſtant: dictus tamen Epiſcopus decimas ipſius, & alia iura epiſcopalia in dictis locis de facto, cum de iure nequeat, vſurpet: quare peto in prædictis diſpoſitionẽ, inſtitutionem & deſtitutionem mihi & meis ſucceſſoribus adiudicari, & eas lege diœceſes eſſe ſubiectas ſubſtantialiter declarari: & dicto epiſcopo & eius ſucceſſoribus perpetuum ſilẽtium imponi, cùm ſibi nullum in præmiſſis ius competat, peto etiam nomine vel occaſione iurium epiſcopalium in dictis locis fructus ab eo perceptos, quos ęſtimo quingentas marchas argenti. Et ſecundum Spec. hæc forma colligitur in congregatione 9. extrauaganti, de præſcripti. in capitulo venerabilis, & 6. quæſt. 1. capitulo omnes, & de religio. domi. capitulo conſtitutus. & c. cum venerabilis.

10 † Et vt traditur à Pau. Caſtr. in conſil io 113. in cauſa, numero 3. vol. 2. agens narrare debet in libello, ſe ſolùm fuiſſe in poſſeſſione.

11 Et erit etiam aduertendum, quòd confinium omiſſio vitiaret libellum ſecundùm quòd traditur per Io. Barto. ſcatam. in conſilio 108. num. 9. quod reperitur poſitum inter conſilia Bru. & per l. in rem. in princi. & §. fin. ff. de rei vendic. vnde in libello ſaltem duo fines ſunt deſcribendi: & valet iudicium, licèt in eis erretur, vt not. Gloſ. in l. forma. in ver. vicinos. ff. de cenſi. & in l. ſi in rem. ff. de rei vendic. & not. Gloſ. in capitulo 2. de libel. obla. & per Papien. in ſua pract. in for. libel. in actione reali. in verſicu. cui cohæret. numero 1. & 5. & per Parid. de Put. in cap. an ſi erratum. num. 3. de fin. feu. 12 † quia confines falſi contractũ non vitiant, ſi de re conſtat, l. cum ſeruo. §. fin. ff. de cont. emp. & l. ſi quis in fundi uocabulo, & ibi per Barto. num. 2. & Bal. n. 1. & Imo. & Alex. nume. 3. & Iaſ. nume. 3. ff. de leg. 1. Et erit quoque aduertendum, ſecundum Bar. in l. libellorum. verſi. quæro, volo. nu. 9. ff. de accuſa. & ſequitur Deci. in l. ſi teſtamentum. nu. 13 3. C. de teſta. † quòd ſi in libello territorij fines non exprimuntur, quando delictum vniuerſaliter reſpicit territorium: quia vicus, ſiue villa, ſiue caſtrum habent proprios fines: niſi eſſent plura caſtra eiuſdem nominis: quia tunc deberent confinari, vt 14 per Ang. in d. l. ſi in rem. col. 1. † Tamen rei qualitas deſignari debet, vt puta, an ſit pratũ, vinea, aut terra oratoria. d. l. ſi in rẽ. in fin. & in l. ſi quis in prouinciam. C. de bon. proſcrip. & per Pa 15 pien. in præallega. loco, nu. 2. † Neque actor ſecundum Pari. de Put. in c. diſcernendum. num. 7. de fini. feu. tenetur agri fines in libello deſcribere, quando à poſſeſſore fines mutati fuere: eos euellendo immò conuentus tenetur, eos iudicare, vt habetur per Guli. in l. cogi. ff. de peti. hære. & per Ang. in d. l. ſi in rem. Vnde in hoc non obſtant dicta per Barto. in titu. de pace Conſtantiæ: in ver. poſſeſſores. vbi vult, quòd ſiquis neſcit ſuarũ poſſeſ- 16 ſionum fines exprimere, ſibi imputet: † quia nemo debet eſſe incertus quantum poſſideat, l. obligationes. §. fin. ff. de ver. ſignifica. cum actor in eo caſu poterit dicere ſe ignorare fines, & offerre declaraturos in proceſſu cauſæ ſecundum Ioan. And. in addi. ad Specu. in titu. de actio. & peti. in §. ſequitur. in ver. item proponens, per d. l. 1. §. ſi in rem. Et ſic dictum Bal. non procedit, quando aduerſarij facto confines ignorentur. † Neque erit omittendum, quòd ſi quis ſimul ageret pluribus actionibus diuerſis, tamen ſimilibus, reo tamen inſtante, cogitur facere vnũ libellum, & vnam inſtantiam de omnibus prædictis actionib⁹, prout voluit Matheſil. in not. 118. incipit nota quòd ſi quis per l. non eſt nouum. ff. de actio. emp. & ibi per Bar. & per l. heredes. §. de pluribus. ff. fami. erciſcun. & l. cum duobus. §. ſi plures. ff. p 18 ſocio. † Illa tamen inſtantia dicitur eſſe diuidua, vnde ſi ſuper vna actione pronunciabitur omiſſis alijs, valebit ſententia: vt not. Bar. in l. ſcire debemus. ff. de ver. oblig. ſed ſecus eſſet, vbi tã inſtantia, quàm actio vna eſſet tantum: vt puta ſi promiſiſti mihi decem, & illa ante petij, nam tunc ſententia lata ſuper parte erit nulla ipſo iure. l. in hoc iudicio, & ibi not. ff. fami. erciſc. & not. in l. 1. C. ſi aduer. rem iud. & Cano. in c. inter uos. de re iudi. & aliqua per Alciat. in tracta. de præſumptio. reg. 2. in verſic. 33. nu. 2. Notandm erit etiam ſecundum Fab. in d. §. quædam actio- 19 nes. num. 36. Inſtit. de actio. † quòd actor debet proponere in libello turbationem à 30. annis factam, de qua agitur, & poſtmodum eam probare: aliàs caderet à iure ſuo, ſi contra eum exciperetur de præſcriptione, Quæ tamen ſunt intelligenda in ijs confinibus, quæ præſcribi poſſunt, & de quorum præſcriptione infrà tractabimus.

SVMMARIVM.

1. *Litis conteſtatio eſt initium, ſiue exordium iudicij.*
2. *Lis conteſtari debet in finalibus quæſtionibus.*
3. *Lis qualiter conteſtetur.*
4. *Lis conteſtatur per reſponſiones factas poſitionibus.*
5. *Litis conteſtatio quæ dicatur, & qualiter fiat.*
6. *Litis conteſtationis effectus ſunt plures.*
7. *Litis conteſtationis omiſſio vitiat libellum.*
8. *Lite non conteſtata non poteſt deueniri ad ſententiam diffinitiuam.*

CAPVT XLIIII.

1 Nunc autem iudiciorum telam texere volentes, de litis conteſtatione erit tractandum, † quæ ſecundùm Spec. in titu. de lit. conteſt. in princip. eſt iudicii exordium, ſiue principium, per ea quæ habentur in c. ex parte. el 2. de verborũ ſignificat. & c. quicunque. 11. q. 3. & c. ſuper quæſtionum. §. vos autem. de offi. delega. & l. & quia. ff. de iur. omni. iudi. & per Lãfran. de Oria. in c. quoniam contra. in ver. citationes. in prin. de prob. Et licèt Gloſ. in c. quoniam frequenter. in ver. regulariter, 2 in verſi. item cum agitur finium. vt lit. non conteſta. dicat, † ꝙ in finalibus quæſtionibus non debeat lis conteſtari: tamen veritas eſſe videtur in contrarium, prout voluit Abb. in c. quia indicante. nu. 8. de præſcrip. reprehendendo Bar. in l. 1. C. fini. regun. & ſequendo opi. Gloſ. in l. 3. in verſ. huiuſmodi. C. eo. & ibi per Bal. & Pau. Caſt. idem tenetur, & idem voluit Ang. in §. quædã actiones, nu. 11. & Iaſ. nu. 76. Inſtit. de actio. & Abb. mouetur ratione hac: quia cùm hoc caſu non reperiatur à regulis iuris receſſum, illis erit inſiſtendum.

3 † Lis autem conteſtatur per narrationem, ſeu petitionem factam in iudicio, & reſponſionem ſubſecutam, vt inquit Spe. in §. nunc dicamus, de lit. conteſta. Vel lis conteſtatur porrecto libello, & datis induciis ad deliberandum, vt per eundem Spe. in §. quoniã. eod. ti. & p Guid. Papę in con. 157. nu. 1. & 2. & latè per Glo. in pragma. Sãctio. in tit. de cau. in fi. in ver. litis conteſtatio. 4 † Et ſubdit Gui. Pap. ibi, quòd lis conteſtatur etiam per reſponſiones poſitionibus factas, ſcilicet quando poſitiones tradunptur poſt libelli oblationem, quia ſi ante libellum traderentur, per reſponſiones eis factas non fieret litis conteſtatio, & ſic poterit intelligi, quod dixit Lanfranc. de Oria. in d. cap. quoniam contra. in ver. reſponſiones, num. 5. dum voluit, quòd ſola contradictio facta libello inducat litis conteſtationem, non autem facta poſitionibus. Vel ſecundùm Rober. Maran. in ſuo Specu. aureo aduo. in 1. par. incipi. decimum & vltimum membrum. 5 numero 3. litis conteſtatio eſt principalis negocii apud competentem iudicem facta narratio, & ad eam ſecuta reſponſio, per c. 1. de lit. conteſta. & fit litis conteſtatio per negationem, vel p confeſſionem per verbum dubitatiuum facti, vbi per eum numero 4. Vbi etiam ſubdit numero 9. † quòd litis conteſtationis effectus ſunt plures, videlicet, quia præcluditur via opponendi dilatorias, & perpetuat actionem, ac conſtituit aduerſarium in mala fide, quantum ad fructus, & facit eum eſſe in mora, & maximè in his quæ iudicis officio debentur, ac etiam operatur, vt ad diffinitiuam ſententiam deueniri poſſit, ad quam ſine ea nõ poſſet, & præſcriptionem interrumpit, & plures alios operatur effectus, de quibus ſe remittit ad Specu. in titu. de lit. conteſta. in §. penult. & fin. Et vt habetur per Socin. in conſilio 96. nu- 7 mero 2. vol. 1. † litis conteſtationis omiſſio vitiat libellum, per d. capitu. j. de lit. teſta. Et ſecundùm Barto. in auth. ſi omnes. C. 8 ſi vt ſe ab hær. abſti. † ad diffinitiuam deueniri non poteſt lite non conteſtata.

SVMMARIVM.

1. *Iuramentum calumniæ principali præſtatur, ſi eſt præſens, & in eius abſentia drcouratori ſuo gecerali.*
2. *Agenti finium regundorum actione iuramentum calumniæ præſtatur.*
3. *Iuramentum calumniæ duplex præſtatur actori & reo.*
4. *Actor & reus vterque dicitur in iudicio finium regundorum.*
5. *Actor dicitur ille qui prouocat ad iudicium.*
6. *Prouocans ad iudicium, ſi non conſtat, quis prior fuerit, forte dirimendum erit.*
7. *Officium duorum quando quis exercere poterit, remiſſiuè.*
8. *Iuramentum calumniæ qualiter præſtabitur.*
9. *Iuramento calumniæ per partes renunciari non poterit.*
10. *Iuramentum calumnię tacitè omitti poterit, & proceſſus valebit.*
11. *Iuramentum calumniæ non excuſat quem à condemnatione expenſarum.*
12. *Iuramentum calumniæ licet excuſet à tacita & præſumpta calumnia, non tamen ab euidenti excuſat.*

CAPVT XLV.

1 Et † quoniam facta litis conteſtatione ſatis iuratur de calũnia, vt voluit Specu. de iura. calum. in princip. & ſi principalis erit præſens, iurare tenetur, vel in eius abſentia procuratori ſuo generale mandatum habenti iuramentum præſtabitur, vt eſt text. Gloſſ. & Doctor. in capitu. in pertractandis. eodem 2 titu. & Soc. in reg. 207. Ideò erit videndum † ſi agenti finium regundorum actione iuramentum calumniæ præſtandum ſit: & dicas, quòd ſic: & non ſolùm actori, ſed etiam reo, per text. in l. inter cohęredes. §. qui familiæ erciſcundæ. ff. famil. erciſ. & per 3 Abb. in capitu. ex literis. numero 9. de probat. † Immo vtrique duplex præſtabitur iuramentum, uidelicet quòd non calumniosè agit, uel quòd non calumniosè excipit, ut nota. Gloſſ. ibi in verſicu. vices. quam ſequitur Deci. ſuſidens, quòd vterque dicitur actor & reus, per l. iudicium communi. ff. fini. regũ. & hæc ratione; quia hinc inde fit adiudicatio & condemnatio, & in effectu vterque vincitur & condemnatur: & hoc prouenit potius ex natura actionis, quàm ex forma petitionis, per Bald. in l. 4 2. in verſicu. ſed iuxta hoc quæro. C. com. diui. † Et licet vterque dicatur actor & reus, tamen ſecundùm Matheſil. in ſing. 110. in- 5 cip. nota quòd in. † ille qui prouocauit actoris partes dicitur ſuſtinere, per l. in tribus. cum l. ſequen. ff. de iudi. & l. 2. §. in tribus. ff. com. diui. Vnde, vt ipſe dicit, iſta procedunt quò ad litis ordinationem, non autem quò ad litis deciſionem. Et ſic ſi eſſent duo ordinarij, qui hoc caſu duas ferrent ſententias contrarias, non præualebit ſententia lata in illius fauorem, qui prouocauit ad iudicium, ſed ambæ ſtarent in pendenti, donec altera eſſet confirmata, vt eſt text. ſingularis ſecundùm eum in l. duo iudices. ff. de re iudic. Et quòd is qui ad iudicium prouocat, actor eſſe videatur, voluit Bertran. in conſil. 60. numero 1. volumi. 4. per dicto cap. ex literis. cum ibi not. & habetur per Hiero. Grat. in reſpon. 4. numero 32. volumine j. & ſimilitet fuit votatum in deci. Neapoli. 268. in libellante vigore, l. diffamari. C. de inge. & 6 manumiſ. quòd ipſe libellans diceretur actor. † Si tamen conſtare non poterit, quis primò prouocauit, ſorte dirimendũ erit, vt voluit d. Gloſ. in dicto capitu. ex literis. in verſicu. vices. & ibi per Abb. Bald. & Barba. numero 36. vbi etiam plura congerit, 7 † quando quis poſſit duorum officium exercere: & intellige tamen ſorte dirimi, quod eſt certum in facto, & dubium in iure ſecundùm Iaſ. in l. huiuſmodi. §. ſi is cui. ff. de lega. j. Aduertas etiam, vt inquit Specu. in §. nunc dicamus, in verſicu. nota ta- 8 men, numero 3. † quòd iuramentum calumniæ hoc modo pręſtabitur. Iuro quòd vtor bona intentione, & bona exceptione; vel quòd iuſtè credo petere & defendere. Et vt traditur per Rober. Maran. in ſuo aureo Specu. aduoca in ſecunda parte iudici. incip. primus actus qui ſequitur. in princip. † præſtabitur tam a- 9 ctori quàm reo. Et adeò eſt de ſubſtantia, quòd per partes expreſsè remitti non poterit, prout etiam voluit Lanfrã. de Oria. in capitu. quoniam contra falſam. in verſic. teſtium. numero 2. de probat. per l. ius publicum. ff. de pactis. & c. ſi diligenti. de fo- 10 ro competen. † tamen tacitè iuramentum calumniæ remitti 11 poterit, & proceſſus valebit, vt ibi per Rober. Maran. † Vbi etiã ſubdit, quòd iudex in qua parte iudicij voluerit, etiam poſt concluſum in cauſa poterit præſtare iuramentum calumniæ, per Bald. in l. j. circa fin. verſicu. ſed nunquid. C. de iura. calum. & per capitu. j. eodem titu. libro 6. Neque erit prætermittendũ, quod nota. Lanfran. de Oria. in dicto capitu. quoniam. in verſicu. ex- 12 penſæ. numero 8. † quòd iuramentum calumniæ non excuſat quem a condemnatione expenſarum, per Imol. in capit. finem litibus. de dolo & contuma. dicens hanc eſſe communem, & per plura alia per eum deducta. Et vt habetur per Rober. Marã. 13 in præallega. loco, numero 12. † Iuramentum calumniæ licet excuſet a tacita & præſumpta calumnia, non tamen excuſat ab euidenti, per Barto. in l. ſi quis. §. Stellionatus. ff. ad Turpill.

SVMMARIVM.

1. *Poſitiones ſunt formandæ de mente libelli lite conteſtata, & præſtito calumniæ iuramento: & ſi reus negauerit, format & dat articulos ſecundùm ſtilum Romanæ curiæ.*

2. Positiones & responsiones non possunt fieri nisi de his quę continentur in libello.
3. Positio est breuis narratio factum continens ad eliciendam veritatem.
4. Positio dicitur etiam pars intentionis continens id, super quo quis petit aduersarium respondere.
5. Positio respicit solam partis confessionem, & fit per verbum, Ponit.
6. Positiones faciens censetur fateri id quod ponit, & non poterit eas reuocare, nisi doceatur de errore.
7. Confessio ponenti præiudicat, siue sit scripta, siue non; quæ tamen conclusio limitatur.
8. Positionem facere volens, debet habere libellum præ oculis.
9. Positionibus quibus non erit respondendum.
10. Contumacis pœna in respondendo positionibus non transit in hæredem.
11. Positioni inepti libelli non respondens non habetur pro confesso.
12. Sententia declaratoria requiritur ad hoc, vt non respondens positionibus habeatur pro confesso.
13. Positiones inuentæ sunt, vt quis releuetur ab onere probandi.
14. Positiones qualiter fieri debeant per actorem.
15. Positiones qualiter per reum fieri debeant.
16. Positionum fiendarum alia forma.
17. Positiones non debent fieri contrariæ petitioni.

CAPVT XLVI.

[1] Et † secundùm Spec. in §. nunc videndum. in princip. de teste. curia Romana seruat, ut lite contestata, & præstito iuramento calumniæ, actor suas formet positiones, quas facit de mente libelli: & si reus negauerit, format & dat articulos ad instar positionum in scriptis. Et quidem breuissimè expedire uolentes dicunt sic: Ponit P. & probare intendit &c. & tunc positiones negatas dant pro articulis. [2] † Et quòd positiones & responsiones non possint fieri nisi de his quę in libello continentur, aliàs dicerentur impertinentes, uoluit Lanfran. de Oria. in cap. quoniam contra falsam in versicu. petitiones. num. 21. de prob.

[3] † Et positio est breuis narratio factum continens, concepta ad eliciendam veritatem, vt uoluit Specu. in §. j. depositioni. & Lanfran. de Oria. in loco prædicto in uerb. responsiones. nume. 5. & Robert. Maran. in suo Specu. Aureo aduoca. in 2. parte princip. incip. quartus actus. numero 1. Vbi subdit [4] † etiam, quòd positio dicitur pars intentionis, continens id super quo quis petit ab aduersario responderi. [5] † Et positio respicit solùm partis cōfessionem: & fit per uerbum, Ponit: & ad effectum vt ponēs releuetur ab onere probandi, si pars confiteatur. Et ibi in numero 6. dicit, [6] † Qui facit positionem cēsetur fateri illud, quod ponit, per Alexand. in consi. 71. columna j. in 3. volumi. [7] † Et non poterit talem confessionem reuocare, nisi doceat de errore: & talis confessio ponenti præiudicat, siue sit scripta, siue non, vt per Specu. in §. 10. in versicu. quid si actor. numero 2. & in uersicu. item si ponens. numero 8. depositio. quæ tamen conclusio limitatur pluribus modis, vt ibi per eum. [8] † Et secundùm Lanfran. de Oria. in d. versicu. responsiones. numero 6. uolēs facere positionem debet semper habere libellum præ oculis: quia positioni impertinenti non erit respondendum: & dicitur impertinens, quæ non facit ad causam: & qui non intelligit libellum, nesciet facere positiones, per Bal. in l. 2. § quòd si actor. C. de iur. calum.

[9] † Et similiter secundùm Rober. Maran. in supra allegato loco, non erit respondendum positioni contrariæ, uel continenti factum alienū, aut positioni iuris, seu captiosæ, vel negatiuæ, aut simplici, seu criminosæ [10] † Et si contumax in respondendo moreretur ante sententiam latam, talis pœna non transiret in hæredem: [11] † Vel si non responderet positioni, quando libellus est ineptus, non haberetur pro confesso. [12] † Et ad hoc vt quis nō respondens positionibus habeatur pro confesso, requiritur sententia declaratoria: quia ex non sola responsione quis non habetur pro confesso, vt ibi latiùs per eum in numero 17. 18. & 19. Sicut etiam quādo quis incidit in pœnam ipso iure, requiritur ante exequutionem sententia declaratoria, ut dicit Bald. in cap. j. §. uel cum filia. quibus modis feu. amit. quem sequitur Abb. in consilio 3. colum. 7. uersicu. ad octauam quæstionem. [13] † Et positiones, ut habetur per Specul. in d. titul. depositio. in princip. inuētæ fuere, vt partes per eas releuentur ab onere probandi: itaque præstito calumniæ iuramento, statim debet dari terminus ad faciendum positiones, quæ secundùm Specu. in §. sequitur vide. numero 4. de iudi. [14] † per actorem hoc modo sunt faciendæ; Pono, quòd tale prædiū est meum, uel ius habeo in eo; qa sum usufructuarius, vel creditor, vel habeo in emphyteusim. Item ꝙ est rusticum & confine prædio tuo, & ꝙ immediatè illi adhęret. Item ꝙ fines eius protenduntur vsque ad talem locū, & tu occupasti fines illos. Item ꝙ volebam ponere, siue distinguere prædij mei fines, & ꝙ sic protendebantur, sed me prohibuisti. Item ꝙ terminos puta talem arborem, vel lapidem remouisti. [15] † Reus verò sic poterit positiones facere: Pono, ꝙ prædium cuius nomine me impetis, est vrbanum, & est pleno iure meum vsque ad talem locum: & ita includatur locus, de quo iste vult agere. Item, ꝙ propria auctoritate occupasti fines, quos tuos dicis. [16] † Vel & alio modo secundùm Barto. in l. demonstratio in fin. princip. ff. de condi. & demonstra. poterit fieri vna positio, uidelicet: ꝙ fundus olim positus iuxta tales fines, & fundus qui est hodie iuxta tales, est idem fundus: & tunc hoc probato habebis intentum aliàs non obtineres, & de facili totus processus periclitari posset, per text. in l. Pomponius. §. penulti. ff. de rei vendi. & istam Barto. doctrinam sequitur Fel. in dicto cap. cùm causam. numero 13. de proba. [17] † Et positiones formandę erunt, vt fundent intentionem ponentis, considerata natura propositæ actionis: & caueas a positionibus petitioni tuæ contrarijs, vt monet Specu. in §. 5. numero 17. depositioni. ubi plura congerit ad propositum.

SVMMARIVM.

1. Articuli siue capitula appellatur illa scriptura, quę elicitur ex petitione, & super qua examinantur testes, & quę producitur, positionibus negatis.
2. Articulus continet partis intentionem, quam quis probare vult per testes, vel scripturam.
3. Articulans non censetur fateri id quod deduxit in articulis.
4. Articuli qualiter sint formandi in iurgijs finalibus per actorem.
5. Articuli qualiter per reum sint formandi in litibus finalibus.
6. Articuli qualiter fieri debeant, quando fines sunt mutati.
7. Articulandum erit, fines probari posse per famam & per testes, & ista cautela erit notanda.
8. Aduocatus, cōtra quem fiunt articuli, quando suspicatur aduersarium posse probare de proprietate, qua cautela vti debeat.
9. Antiquior possessio sine titulo pręfertur iuniori habenti titulum, dummodo titulus fuerit quęsitus per antiquiorem possessorem.
10. Articuli qualiter fieri debeant, quando vniuersitas vult probare eius homines suo nomine possedisse.

CAPVT XLVII.

Successiuè sequitur videre de articulis, qui producūtur, positionibus negatis per reum. Et super quibus, vt inquit Specu. in §. nunc videndum. in princip. de teste. [1] † erit sciendum, ꝙ producens testes, suam petitionem ex petitione elicitam dare debet in scriptis, super qua testes examinentur, & illa scriptura appellatur quandoque articuli, quādoque capitula, & in plerisque locis uocatur intentio, & aliquando assertiones, capit. fin. de testi. c. causam quæ el 2. cap. per tuas. cap. fraternitatis, & cap. ex parte. in fi. eodem titu. & c. accusator. 6. quæst. vlti. [2] † Et articulus, vt inquit Rober. Maria. in suo Spec. Aureo aduo. in 2. parte incip. quartus actus. num. 1. est pars intētionis continens id quod quis probare intendit per testes, uel scripturas. Et articulus fit per verbum Probare intendit, & respicit ꝑbationes faciendas per testes uel scripturas in casu in quo positiones negantur. Vnde erit ordo, ut fiant prius positiones, & ad eas producendas detur vnus terminus, & posteà detᷣ vnus alius terminus ad producendum articulos: & ibi numero 2. dicit capitulum esse nomen magis generale, quod potest cōprehendere vtrunque, scilicet positionem & articulum: & ibi numero 7. vult [3] † ꝙ ille qui articulat non censeatur fateri id quod deduxit in articulis, per Barto. in l. 2. §. quod obseruari. C. de iura. calum. & per Bar. in l. sicut. in fin. C. de repu. hære. & per Abb. in cap. cùm venerabilis. in fin. de excep. & Alexan. in consi. 70. colum. pen. versicu. pręterea. in 2. uolum. & (vt dixi) articuli ꝑducuntur, quando reus positiones negauit, & formantur ad instar positionum: & quidam uolentes se breuius expedire, positiones negatas dant pro articulis, & eodem modo reus format & dat in scriptis positiones & articulos super eo, quod ad suam defensionem probare intendit: vt habetur ibi per Specu. num. 1. & 2. [4] † Et in controuersijs finalibus secundùm Barto. in tract. de testi. in vers. hanc eandem. num. 28. articuli sic erunt formādi: videlicet, vt ponas & probes, ꝙ talis fundus, cuius olim erāt tales confines: & talis fundus, cuius hodie confines sunt tales, est vnus & idem fundus. Et si testis dixerit, hoc esse verum, & ꝓ causa adiecerit; quia vidit, olim illos fuisse possessores dictorū fundorum, qui pro finibus apponuntur, nunc uerò videt possideri ab istis, sanè deponit: non enim de rerum dominio disputatur: & ideò sufficit, ꝙ testis aliquid dicat, propter quod illi fines denominati fuissent: & hanc Barto. doctrinam videtur sequi Pau. Cast. in l. successionum. C. fi. re. & in l. j. C. si vnus ex plu. ri. appell. dum dicit, articulandum esse, prædium quod tu possides, esse illud idem quod in instrumento continetur: & quod olim habebat tales cohærentias & hodie non: quia sunt mutatæ, & deducit ad hoc Barto. in l. demonstratio. in fin. ff. de cond. & demonstra. & ibi idem tenet Paul. Castrens. in nu. 7. & in cōs. 113. in causa. num. 3. volu. 2. [5] † Vbi dicit, ꝙ debet fieri per reum vnus articulus, ꝙ pascua comprehensa intra confines in articulis deductos, sunt illa eadem, quæ continentur intra confines deductos in articulis actoris: per Barto. in l. 2. C. de erro. aduoc. Vel reus debet deducere illos eosdem confines quos deducūt agentes in eorum articulis. Et in consi. 98. ad primum. nume. 5. eodem

uolumine [6] † dat cautelam, quòd fiat articulus, si mutati sunt confines, quòd talis possessio, quæ nunc habet tales, est eadem cum illa, quæ instrumenti tempore habebat tales & tales confines in instrumento contentos, per dicta l. demonstratio: sed quando non omnes sunt mutati, non expedit dictos articulos facere: & idem voluit Paris de Put. in cap. pone quòd dominus. in fin. de fini. feud. & in capitu. si dicatur. in fin. eodem titu. Notandum erit etiam secundùm Barb. in cap. cùm causam, numero 7. de proba. [7] † quòd aduocati vti debent hac cautela, ut articulent confines probari posse per famam, & per testes. Et si ageretur interdicto vti possidetis, tunc Bart. in l. si de eo. §. fi. ff. de acquirenda possessione. quem sequitur Alexand. in consilio 88. quoniam omne datum. in uersic. sed præmissis. numero 18. uolumine 5. [8] † dat aliam cautelam ad formandum articulos: & dicit, quòd aduocatus contra quem fiunt articuli, si suspicatur aduersarium probare de proprietate, ut ipse faciat positiones & articulos, quòd ipse possidet clàm a te respectu possessionis. Et secundùm Deci. in cap. licet causam. numero 22. de probat. ista cautela procedit, quando habens antiquiorem possessionem articulum dedisset, quòd aduersarius clàm possedit respectu eius antiquioris possessionis. Si enim diceret, ꝙ possideret clàm simpliciter, nihil probaret: quia sicut simplex condictio in dubio intelligitur respectu proprietatis, ut l. si rem aliquam. in fin. ff. eodem titu. sic in dubio ille qui possidet clàm intelligitur respectu proprietatis, nisi dicas expresè quòd possidet clàm, respectu possessionis: aliàs perderet. Et Alexand. in citato consi. subdit, [9] † quòd in interdicto vti possidetis ille obtinet, qui docet de antiquiori possessione sine titulo, etiam si aduersarius doceat de iuniori possessione cum titulo: dummodo ille titulus fuerit acquisitus post illam antiquiorem possessionem, per Bal. in disputat. sua, incip. accusatus de ui turbatiua. columna penul. argument. l. si fundus. ff. de fun. dota. [10] † Et si uis scire, qualiter articuli fieri debeant, quando vniuersitas vult probare homines vniuersitatis possedisse pascua & nemora eius nomine, uide Deci. in consi. 221. & dicā infrà in c. 72. incipit. non ab re. nu. 17.

SVMMARIVM.

1. Actore non probante reus absoluitur: & sic reo negante actor incūbit onus.
2. Actor & reus vterque dicitur in finium regundorum iudicio, & ideo vtraque pars probare debet de sua possessione & de iure suo.
3. Reus in alijs iudicijs non tenetur quicquam probare.
4. Prouocatus si instat, vt termini antiquitus positi obseruentur, tunc vterque probabit de proprietate, cum in ea vterque sit actor & reus.
5. Prouocatus si nihil petit, sed negat tantum petita per actorem, tunc non tenetur aliquid probare.
6. Actore non probante in iudicio finalium reus absoluitur.
7. Rei sunt potiores data iurium obscuritate, & probationum paritate.
8. Iudex in iudicio controuersiarum finalium non poterit pronunciare, vti possidetis, ita possideatis.

CAPVT XLVIII.

[1] Et vt omnibus notum est, † actore non probante reus absolui debet, l. qui accusare. C. de eden. l. actor quod asseuerat. C. de probat. & c. accusator. 6. quæstio. 5. & 4. quæstio. 3. uersicu. qui intendit. ideò erit declarandum, utrum hoc iudicium finium regundorum sit in hoc ab alijs iudicijs diuersum. Et secundùum nota. per Abb. in capitu. ex literis. numero 10. de probat. dicas, quòd sic: [2] † quia uterque dicitur actor & reus, l. iudiciū communi diuidundo. ff. fini. regundorum. & l. in tribus. ff. de iudi. & propterea utraque pars debet de possessione sua probare, & de iure suo, ut per Lauren. Calca. in consilio 90. quia ista quæstio. numero 2. & ista fui opinio. Hostien. de probat. in fin. vbi subdit, quòd meliores probationes faciunt obtinere: & si sunt æquales, fertur sententia pro eo qui vocatus fuit ad iudicium. [3] † In alijs uerò iudicijs secus esset: quia reus non tenetur aliquid probare, nisi uelit. Si uerò vnus tātum possidet, & alius dicat per vsurpationem, [4] † & tunc si prouocatus instat, vt termini antiquitus positi obseruentur, tunc uterque probabit de proprietate, cum in ea vterque sit actor & reus: uel si ille qui possidebat, præscriptionem allegaret; tunc in ea probanda erit actor. [5] † Et quandocunq; prouocatus nihil petit, sed negat petita per actorem, & tunc credit, quòd necessariò non teneatur aliquid probare, prout etiam sentire uidetur Bertrā. in consi. 260. nu. 2. uol. 4. dicens in ista materia, [6] † ꝙ reus absoluitur actore nō probante, ꝑ d. l. qui accusare. & l. fi. C. de rei uend. l. negantes. C. de actio. & oblig. c. inter dilectos. circa fi. de fide instr. c. fi. de iureiur. & c. vnico. ut ecclesiasti. benefi. [7] † Immo data probationum paritate, & iurium obscuritate, ipsi rei debent esse potiores, dicto c. ex literis, & quod ibi not. Gl. & Doct. & regula. cùm sint partium. & quod ibi not. de reg. iur. in 6. [8] † Et in hoc iudicio finium regūdorū non poterit iudex dicere, ut possidetis, ita possideatis, ſm Pari. de Put. in c. qualiter. nu. 13. de fin. feu. qa in ista snīa nihil cōtinetur: oportet ergo, ꝙ iudex diffiniat, secundùm Bald. in consil. 420. qualiter probentur pertinentiæ. uol. j. & in l. 4. C. fi. regū.

SVMMARIVM.

1. Iudex statuat terminum partibus eius arbitrio, quando ponentis intentio nō erit probata.
2. Dilatio omnis ad probandum de iure communi est iudicum arbitraria.
3. Dilatio legalis ex causa à iudice breuiari, vel prorogari potest.
4. Dilatio omnis ad probandum est peremptoria de iure communi.
5. Dilatio omnis probatoria, licèt sit peremptoria de iure communi, tamen nonupliciter fallit.
6. Testes citati si iurauerint in termino, possunt examinari post terminum.
7. Testes in termino dato ad probandum, & probatum habendum, non possunt examinari termino elapso.

CAPVT XLIX.

Et licèt suprà in c. 45. & in præcedenti conclusum fuerit, ꝙ in finalibus quæstionibus vterque dicatur actor & reus, & vterque teneatur probare, & quòd ille qui prouocat ad iudicium erit actor, & reo negante actori incumbit onus probādi id, quod dicit ꝑ iura ibi allegata. [1] † Si ergo per respōsionem ad positiones non erit ponentis intētio fundata, iudex statuet terminum partibus quindecim dierum, & plus & minus eius arbitrio pro prima dilatione ad probandum, ꝙ probare intendit: vt not. Spe. in rub. de proba. in prin. & ideò de dilationibus videndum erit. Et vt habetur per Rober. Maran. in suo aureo Spe. aduoc. in 2. par. incip. tertius actus. nu. 15. [2] † omnis dilatio ad probandum de iure communi est iudicum arbitraria, habito respectu ad loci distantiam, & ad personarum, & causarum qualitatem, quia tunc poterit breuior aut longior dilatio assignari, per Spe. in §. nunc de tempore in fi. & in §. fi. in fin. de citatio. & est tex. & Bar & Doctor. in l. 1. C. de dila. & in c. quò ad consultationem. de re iudic. [3] † Immò secundùm eum ibi. nu. 16. poterit dilationem legalē ex causa abbreuiare aut prorogare, per Abb. in c. cùm sit Romana. nu. 10. de appellla. & per Alex. & Docto. in l. 1. ff. de re iudi. Et quia dilationum materia plenè tractatur per Spec. in tit. de dila. & per Doctor. repetentes in rub. eod. ti. ad eos te remitto: & hìc breuiter referam nonnulla notatu digna, quæ traduntur in præallega. loco à Rober. Maran. in num. 2. cum pluribus seq.

[4] † Et vt ibi dicitur, omnis dilatio probatoria de iure communi est peremptoria: & ideò vnica tantùm dilatio poterit dari. Et licèt in assignatione termini non apponatur verbum perēptoriè, tamen subintelligitur ex iuris dispositione, vt per Alex. in l. fi. & cōmuniter ibi per Doctor. ff. de feriis, & plures ad hoc congerit. [5] † Ista tamen regula secundùm eum nonupliciter limitatur: videlicet, quando extaret impedimentum in prima dilatione, quia tunc daretur secunda: Vel quando elapsa prima dilatione, superuenissent nouæ probationes litiganti, quia poterit dari alia dilatio ad illas producendas: Vel poterunt assignari plures dilationes quando causa in Principis consistorio examinatur: Vel assignatur alia dilatio ei, qui aduersarii facto impeditus fuisset, & habuit primam dilationem, vel noua dilatio assignatur actori, quando aliquid addidit libello, vel per eum noua actio cumulatur: Vel noua dilatio poterit peti, quando in iudicio noua emergit exceptio, aut aliud emergens, quia tunc concedi debet ad probādum illud, quod erit super nouo emergens, vel si noua dilatio concederetur, vtraque parte præsente & non contradicente: quia de ambarum partium consensu censeretur concessa, & valeret: & ideò debet pars semper contradicere, quando assignātur dilationes præsentibus partibus, & nō contradicentibus: Vel si dilatio assignaretur absenti, non curreret, nisi à die notificationis ei factæ. Vltimò secundùm eum ibi nu. 17. secunda dilatio & absque causæ cognitione cōcedi debet, quando per iudicem sine causa assignata fuit breuior dilatio, quam à lege conceditur, & litigans contradixit, & ꝓtestat⁹ fuit: qa illa secūda nō vr̄ noua dilatio, sed poti⁹ reintegratio, & suppletio primę dilationis, per Imol. in c. vltra primā. de testi. & per Bar. in l. 1. in fi. C. de dilatio. & Ias. in l. fi. ff. de feriis.

[6] † Erit etiam notandum secundum eum in numero 19. quòd quando terminus fuit assignatus ad probandum, testes examinari possunt post terminum, si tamen citati iurauerunt in termino, vt per Abba. in capitulo licèt causam. de proba. & Lud. Rom. in consilio 443.

[7] Sed † erit secus, quando conceditur terminus ad probandū & probatum habendum: quia tunc testes in termino, & non post terminum examinari debēt, licèt in termino iurassent, secundum Abba. in d. c. licèt causam. & Socin. in consilio 47. colum 4. vol. 4. & circa istam dilationum materam vide plura notatu digna à Lanfran. de Oriano tradita in ca. quoniam cōtra. in verbo, dilationes. de testi.

SVMMARIVM.

1. Probationes fieri possunt per uocem uiuam & mortuam.
2. Probatio exacta non requiritur in probandis confinibus antiquis.

3 Probatio

3 *Probatio talis qualis sufficit in probandis confinibus.*
4 *Probationes leues admittuntur in probandis confinibus.*
5 *Probationes minus perfectę requiruntur in probandis confinibus.*
6 *Probatio semiplena & minor obtinet vim plenæ probationis in antiquis.*
7 *Probationes leuiores, faciliores, ac præsumptiones coniecturales & indicia sufficiunt in probandis confinibus antiquis.*
8 *Probatio semiplena sufficit in probandis confinibus, & probantur per coniecturas, & argumenta.*
9 *Probationes minus integræ admittuntr, vbi est difficilis probatio.*
10 *Probatio præsumpta probat confines, vbi est difficilis probatio.*
11 *Testes qualicer debeant deponere super ijs, de quibus non est memoria initij.*

CAPVT L.

Et quia † probationes fieri possunt per vocem viuam, vt per testes, & per mortuam vocem, vt per instrumenta priuilegia, libros antiquos, catasta, literas scriptas in lapidibus, per famam, ac per aliàs scripturas: erit ergo de singulis per capita discutiendum: & primò, vt rectè omnia atque ordine fiant, videamus de probationibus per testes fiendis in ꝑbandis confinibus. Et quia diuersimodè fieri possunt, ideò vnaquæque species declaranda venit. Et aduertendum erit, † quòd in probandis confinibus, maximè antiquis, probatio exacta nō requiritur: vt est text. Gloss. & Doctor. in capit. cum causam. de proba. idem videtur sentire Corne. in consilio 333. capio. num. 3. volumine j. & Soc. in consi. 86. numero 4. volumi. j. & in consilio 66. numero 2. volumine 2. Vbi dicit cōem esse opinionē † ꝙ in probandis cōfinibus sufficiat talis qualis ꝑbatio, licèt nō sit omnino plena. Ad idē qđ uoluit Gemi in consi. 100. in ver. in quo quidem libro num. 2. † vbi dixit, quòd in probandis cōfinibus prouinciarum, diœcesum, & territoriorum admittuntur leues probationes propter difficultatem, per dicto capitu. cùm causam. & per Gloss. in capitu. cùm olim. de censi. Et similiter dicit Barba in consilio 6. & quidem viso. columna 2. volu. 2. † probationes minus perfectas requiri in probandis confinibus. Et facit, quod tradidit Bertran. in consilio 171. nume. 5. vol. 3. vbi habetur, † quòd in antiquis illa, quæ aliàs esset semiplena probatio, & adhuc minor, tamen vim obtinet plenæ probationis, & dominium antiquissimum per talem probationem probatur. Et, vt uoluerunt Barthol. Cassan. in consilio 15. nume. 18. & Aymo. Craue. de antiqui. tempo. ij. parte in sectione, viso de fama. numero 31. † Probationes leuiores ac faciliores, & præsumptiones coniecturales, indiciaq; sufficere in probandis confinibus, per l. census & monumenta ff. de proba. & l. quod ex literis, ff. de bonorum possess. contra tab. & Parisi. in consilio 27. numero 15. & in consilio 104. numero 14. & in con. 107. nume. 7. & 8. volumine j. Not. † confines per coniecturas & argumēta probari: & quòd in probandis confinibus sufficiat semiplena probatio, voluit Soc. in consilio 86. & 89. num. 5. volum. j. Et poterit esse ratio secundùm Abb. in cap. cùm olim, & in capitu. super eo. numero 3. de Parochi. & Guido Pap. in consilio 88. numero 2. & Corne. in consilio 142. videtur prima. in princip. volumine . † quia vbi sunt res multùm antiquæ difficilis est probatio: & vbi cadit difficultas probationis, admittuntur probationes minùs integræ. ut habetur in capitu. tertio loco. de probat. & in c. illud. de præsumptio. & in l. consensu, de repu. & per plura alia ibi per eum deducta. † Et subdit, quòd relaxatur legitimus probandi modus, vbi est difficilis probatio propter temporis diuturnitatem, per not per Bald. in auct. si quas actiones. C. de episco. & cleri. † Et ad idem facit, quod tradidit Floria. in l. in finalibus ff. fini. regundorum ubi vult, quòd in his in quibus initij memoria non existit, si testes deponerēt, quòd tales fines ita fuerunt obseruati, facerent plenam probationem, per l. j. ff. de aqua. plu. arcen.

SVMMARIVM.

1 *Testes de auditu in antiquis probant confinia.*
2 *Testes deponentes super his de quibus propter vetustatem de visu deponere non possunt, qualiter probationem faciant.*
3 *Testes deponentes super his quæ memoriam hominum excludunt, qualiter debeant deponere.*
4 *Testes qualiter deponere debeant memoriam hominum non extare.*
5 *Testes de visu & auditu, debent affirmatiuè deponere, & non negatiuè.*
6 *Testes deponere debent, nos vidimus hoc opus sic factum esse, & sic, & ita nos audiuimus à prædecessoribus nostris.*
7 *Probatio per auditum in antiquis memoriam hominum excedentibus sufficit.*
8 *Testibus de auditu deponentibus in antiquis non adhibetur plena fides, quando ab vno tantùm auctore originem habuissent.*
9 *Testibus de auditu deponentib. nō adhiberetur in antiquis plena fides, quādo non nominarent, à quibus audiuissent.*
10 *Testes à quacunque parte producantur, debent deponere de facto vtriusque partis, aliàs non probarent limites.*

CAPVT LI.

Alio † etiam modo confines antiqui probari possunt, vt per testes de auditu, qui faciunt plenam probationē secundùm Abb in capitu. cùm causam. in princip. de probat. & ibi per Deci. num. 2. & per Barto. in tracta. de testi. in versi. hanc eandem. numero 28. † Vbi etiam subdit, testes deponentes super his, de quibus propter vetustatem de visu deponere nō possunt, probationem facere, & si dicant a suis antiquis fide dignis audiuisse, quòd talis fundus, qui pro fine apponitur, iam fuisse Titij, & posteà deuenisse ad alios, gradatim nominando singulos, vsque ad eum, qui nunc possidet, & sufficit, si dicant, hanc esse circumcolentium opinionem. Vel secundùm Ant. Capy. in decisio 192. in causa terminata. † testes deponentes super his quæ memoriam hominum excedunt, debent ita deponere, nec vidisse, cùm id opus fieret, nec ex his audiuisse, qui id vidissent, aut audiuissent: uel secundùm eum, Gloss. in capitu. cùm a nobis. in uersicu. centum annorum, de præscrip. vult, quòd testes dicant semper audiuisse a suis maioribus, & quòd nemo sit, qui viderit aut audiuerit aliud. Vel & melius testes debent deponere, si talem tamen habeant conscientiam, quòd semper uiderunt & audierunt ita esse, nec vnquàm uiderunt, aut audierunt contrarium: & quòd communis est, & facit opinio. semper, ꝙ sic fuerit, & quòd non extat contrarium, uel initij memoria: † Et ad probandum memoriam non extare in contrarium, testes debent necessariò deponere, quòd communis opinio est, memoriam non extare in contrarium: & hanc opinio. uidetur etiam sequi Raph. Cuma. in consilio 72. numero secundo, versicu. ad secundum. subdens, † testes deponentes de auditu & visu debere affirmatiuè deponere, non autem negatiuè de communi opinione, per text. & Gloss. magnam in l. si arbiter. ff. de probat. & in leg. in summa. §. item Labeo, el secundo. ff. de aqua plu. arcen. & per Innocent. in capitu. quid per nouale, & in cap. veniens. de uerborum significatio. & per Specu. in §. j. versiculo vltimo quæritur. de proba. Et similiter dixit Guid. Pap. in quæst. 193. in versiculo septimo. † ꝙ testes sic deponere debent, Nos vidimus hoc opus sic factum esse, & sic, & ita a prædecessoribus nostris audiuimus, per Gloss. & Barto. in dicto § item Labeo. † Et ꝙ in antiquis memoriam hominum excedentibus probatio per auditum sufficiat: quia probatio per visum est impossibilis, uoluit Corne. in consilio 142. uidetur prima. in principio. uolumine tertio. per ea quæ habentur in l. fin. C. de sacrosanct. eccles. & similiter voluit Corne. in consilio 333. capio. nume. 22. volumine primo per capitu. licet ex quadam. de testi. & per capitu. j. & Glos. in uersic. memoria. de præscrip. in sexto. & eandem opinio. tenet Paris de Put. in capitu. quia in memoria. numero quinto. de fini. feud. & Soc. in consilio 89. numero secundo, uolumine j. & Deci. in consilio 321. numero 8. † Limita tamen, prædicta non procedere, quando testes de auditu originē habuissent ab vno tantùm auctore: quia tunc eis non esset credendum, vt habetur in dicto capitu. licet ex quadam. in Gloss. in uersicu. ab vno. & per Barba in capitu. ex literis. numero 39. de probat. † Limita etiam prædicta, quando testes non nominarent a quibus audiuissent, secundùm Aymo. Craue. de antiqui. tempo. in prima parte in sectio. uiso de fama. numero 12. per nota. in dicto capitu. licet ex quadam. & Corne. in consilio 78. viso processu. columna tertia. in lite. volumine 3. vbi vult, testes deponere debere, ꝙ audiuerunt ab antiquioribus. suis, vel maioribus suis. Notandum erit etiam secundùm Specu. in titu. de iurament calumn. in § nunc dicamus, in uersiculo notandum. numero 3. † ꝙ testes a quacunque parte ꝑducantur, debēt perhibere testimonium de facto vtriusque partis: aliàs non probarent limites esse communes.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictionis confines, & iurisdictio probantur per testes singulares.*
2 *Testes probans de vno actu iurisdictionis, & alter de alio actu, facit probationem.*
3 *Iurisdictionem exercens præsumitur dominus illius loci, in quo exercet.*
4 *Iurisdictionis confines probantur per furcarum erectionem, & delinquentiū capturam, & per citationem factam in tali loco, secuta citatorum comparatione.*
5 *Iurisdictio & castri possessio probatur, præcipiendo, mulctando, & faciendo banna, vel per custodias locorum.*
6 *Iurisdictionis dominium probatur per custodias locorum.*
7 *Solutio census facit præsumere illum esse dominum, cui soluitur.*
8 *Solutio census & gabellarum probat fines, vel iurisdictionis possessionem.*
9 *Solutio præsumptionem facit, ut res pro qua aliquid soluitur, sit iurisdictionis illius terræ, cui soluitur.*
10 *Iurisdictionis fines probantur per tacitas uel expressas partiū assertiones.*
11 *Fines probantur etiam per arbitrum sententias, vel iudicum, & redditūum perceptionem.*
12 *Consuetudo indicat maiorem partem quod quid est.*
13 *Confines probantur non solùm per partium assertiones, sed etiam dominorum locorum.*
14 *Venditoris assertioni standum erit circa terminos positos, si non habet interesse.*

5 *Confines*

15 *Confines probantur etiam per voluntatem patrisfamilias in eius vita declaratam.*
16 *Confines probantur, si testes dicant, communem opinionem ita esse.*

CAPVT LII.

Aliter † etiam probantur iurisdictionis fines, & iurisdictio, vt per testes singulares: videlicet, si vnus deponat de vno iurisdictionis actu, & alter de alio actu, per Bald. in l. fin. C. de testa. Vnde Lanfran. de Oria. in c. quoniam contra. in versic. testium nume. 30. de prob. voluit: † ꝙ si vnus testis dicat, tale castrum habere merum imperium, & interrogatus respōdeat scire; quia vidit illius loci officialem fecisse decapitare vnum in tali loco: & alius testis dicat, quòd vidit in eodem loco dictum officialem suspēdere fecisse vnū: ex eorum enim depositionibus resultabit probatio, per Inno. in c. qualiter, el secundo, de accusa. † Et sic ratione exercitij iurisdictionis iste locus præsumitur illius esse, qui iurisdictionē exercet, secundùm Abba. in consi. 6 2. numero 18. volum. 2. & Alber. Bru in consi. 34. nume. sexto, vbi subdit, † fines probari per furcarum erectionem, vel delinquētium capturam, & per citationem factam in tali loco, secuta postmodum citatorum comparitione, & idem voluit Felyn. in c. cùm causam. de ꝑba. per c. licèt. eo. tit. & c. dilecto. de offi. archi. † Iurisdictio etiam & castri possessio probatur præcipiendo, mulctando, & faciendo banna, vt tradit Barba. in consil. 17. clarè præscriptum. col. 26. volum. secundo. Vel etiam probatur per custodias locorum, vt habetur per Guido Papæ in quæst. 193. in versic. quarto, per l. in nomine Domini. in princ. ibi, quoniam ita consueuit fieri, vt semper custodes fines prouinciæ seruent. de offic. præfec. & ad idem quod voluit Alex. in cōsil. 88. quoniam omne datum. colum. fin. volum quinto. † Vbi dicit, ꝙ ille actus ponendi custodes, vel custodiendi, ne damna dentur, denotat iurisdictionis dominium, & superioritatis: non autem rerum particularium: quia domini terrarum & castrorum tenentur custodes deputare omni tempore, ne damna aliquo tempore fiant, per not. Ang. in l. ne quid. in prin. ff. de incen. rui. naufra. & in c. j. §. conuenticulam. de pace iur. firman. arg. l. si ita legatus. §. dominus. ff. de vsu & habitu † Iurisdictio probatur etiam per census solutionem, vel per solutionem eius probabitur tale castrum, vel villam subesse tali domino, vel ciuitati cui soluitur, seu de eorum territorio, si per testes testificabitur, quòd tali Domino seu ciuitati soluitur cēsus per tex. in l. prima, ibi, sub quo vicus ille vel possessio. & ibi per Bald. etiam C. de natu. lib. & ꝑ Pari. de Put. in c. qualiter. de fini. feu. † Et quasi fines seu iurisdictionis possessio probatur per onerum præstationem, vt voluit Alex. in consi. 166. nume. 2. in consi. 226. nume. 2. volum. 2. vel, vt habetur per Socin. in consi. 187 nume. 15. volum. 2. probantur confines non solùm per census solutionem, ut in d. c. licèt. sed per gabellarum solutionem, vt ibi per eum, num. 3. quia ius exigendi gabellas arguit imperium in loco, in quo exiguntur, vt habetur in l. vectigalia. C. de vectig. & commissis. & per Bald. in c. j. de pace tenen. & secundùm Hippoly. de Marsil in rub. de proba. nu. 266. † Solutio præsumptionem facit, vt res pro qua aliquid soluitur, sit iurisdictionis illius terrę, cui soluitur: quia ille qui possidet, præsumitur dominus, quamuis quasi possessio necessariò non inferat proprietatem, sed inducat quandā præsumptionem, vt qui possidet sit dominus. † Et iurisdictionis fines probantur per tacitas, vel expressas partium assertiones, ac per vulgi opinionem, & circumcolentium iudicium: quia in hac finiū materia sunt magis idonei testes quàm alii, & quanto sunt simpliciores & rustici, tanto sunt credibiliores: qa non deponunt nisi de possessione facti, tāquàm suis oculis semper astantes super ipsis locis, vt habetur per Bal. in consi. 468. qualiter probentur. volum. 3. Et idem refert & sequitur Pet. de Vbal. in tracta. de duobus fratri. in par. quinta, numero 31. To. 13. † Et fines secundùm Bal. in d. consi. 468. & in consi. 335. eo. volum. probantur per iudicum & arbitrum sententias, vel per redituū perceptionem: pone ergo quòd testes dicant vidisse vnam partem possedisse à tali flumine versus fontem talis castri, vel à tali magno & insigni lapide ac immutabili: & tūc erit pręsumendum, quòd ille fons, vel lapis insignis sit terminus: quia sic consueuit fieri. † Et consuetudo indicat maiorem partem quod quid est, ut per Pari. de Put. in c. qualiter. nume. sexto, de finib. feud. † Et confines, vt voluit Socin. in d. consilio 187. numero 12. volum. secundo, probantur nō solùm per partium assertiones, sed etiam dominorū locorum, qui iurisdictioni pręsunt, & de illa disponere possunt, vt habetur per glo. in cap. si Papa. in ver. afferat. de priuileg. in sexto, & per Alber. Bru. in d. consi. 34. numero secundo, & per Pari. de Put. in cap. an si dicatur. de fini. feu. † vbi subdit, ꝙ de terminis appositis standum erit venditoris assertioni, si non habet interesse, per l. eos. & ibi glo. ff. fini. regun. & per Bal. in l. in omnibus. C. de testi. † Et confines, vt traditur per Guid. Papę in d. q. 193. in versic. octauò. probantur etiam per voluntatem patrisfamiliàs, in eius vita declaratam, per l. si seruus. §. fin. ff. de leg. primo, & in l. si quis duas. §. si quis autem. ff. com. prædio. † Et, vt habetur per Corn. in consi. 171. nume. 12. volum. primo, confines probantur, si testes dicāt communem opinionem ita esse, per Spec. de probat. ver. hoc etiam not. & in §. videndum restat. versi. 12.

SVMMARIVM.

1 *Præsumptiones plures simul iunctæ probant confines.*
2 *Præsumptiones non solùm plures, sed etiam duæ simul iunctæ probant confines.*
3 *Probationes leuiores, coniecturæ, indicia, & argumenta, etiam semiplena, probant in antiquis.*
4 *Probationum species duæ possunt simul iungi in probandis cōfinibus, vbi aliàs non coniungerentur.*
5 *Probationes imperfectæ simul iunguntur, in his quæ sunt difficilis probationis.*
Probationes recipiuntur secundùm subiectam materiam.
7 *Probationes quando iungi possunt, vide Abba. distinctionem.*
8 *Probationes quando non sunt commiscibiles, & tendunt ad diuersa, non coniunguntur simul, vt in pluribus testibus singularibus.*
9 *Probationes non iungerentur, si vnus testis deponeret de mutuo, & non perfectè, & alter de confessione & non perfectè.*
10 *Mutui probatio & non confessio aciunt semiplenam probationem, & in supplementum poterit deferri iuramentum.*
11 *Indicium vnum si probatur per unum testem, & aliud indicium per alium testem, non iunguntur simul ad faciendum indicium in criminalibus.*
12 *Fama debet esse formiter probata, & perfecta in suo esse, ad hoc vt possit iungi cum alia probatione.*
13 *Probationum plures species iunguntur, nisi vnaquęque species sit perfecta de per se.*
14 *Probationes si tendunt ad diuersa, non iunguntur simul.*
15 *Testes, si deponunt de diuerso loco, tempore, & actu, non iunguntur simul.*
16 *Fama sola de per se, vel testes de auditu probant in confinibus antiquis.*

CAPVT LIII.

Alijs † etiam speciebus probationū viuæ vocis cōfines probantur, vt per plures præsumptiones simul iunctas, vt est text. in cap. cùm causam in versi. & quæcunque adminicula. de ꝑb. quasi dicat, ꝙ ex aliis etiam probationibus præsumptiuis possunt probari. † Et quòd plures præsumptiones simul iunctæ, immo etiam duæ faciunt plenam probationem, voluit Aymo Craue. in consil. 158. visis actis. nume. 11. uolum. primo. † Et in antiquis maximè sufficiunt leuiores probationes ueluti coniecturæ, indicia, ac argumenta, etiam semiplena, per ea quæ deducit Pari. in consi. 104. in præsenti causa. numero 42. uolum. j. Et dixit Aret. in consi. 42. num. 3. † duas probationum species, coniungi posse in probandis confinibus, vbi aliàs non coniungerentur: quia quæ non prosunt singula, multa iuuant l. 2 § j. ff. de excus. tut. & c. cum dilectus. de successio. ab intesta. Et ideo bonus iudex debet cōsiderare omnes coniecturas & argumēta † Et quòd in his quæ sunt difficilis probationis, probationes imperfectæ de facili cōiunguntur, licèt in alia materia nō reperiatur, traditur à Parisio in consi. 57. nume. 17. & 36. uolu. j. per D. Ant. in ca. ueniens. el primo, in fi. de testi. quem refert & sequitur Alexand. in consilio 24. animaduersis, colum. fin. uolum. secundo. † Et ut habetur per Deci. in d. cap. cum causam. numero 12. probationes recipiuntur secundùm subiectam materiam, & aliquando non plenè concludentes, quæ in alia materia non reciperentur & tāquam inualidæ, prout etiam Lap. uoluit in alleg. 94. † Et ut scias quando & quo casu istę probationes iungi debeant, recurrendum erit ad distinctionē Abb. in d. c. cum causam. numero secundo, ubi ita distinguit: Aut ꝑbationes diuersę tendunt ad unum, aut tendunt ad diuersa. Et primo casu si sunt commiscibiles, & ad iudicis animum inducendum ad plenam credulitatem, & tunc inducunt plenam probationem, iuxta ea quæ dixit in c. tertio loco. eod. titu. & faciunt ad hoc not. per Socin. in consi. 187. numero quarto, uolum. 2. ubi habetur, quòd illa dicatur perfecta ꝑbatio, quæ inducit iudicem ad credulitatem, per tex. in l. tertia. § tu magis. ff. de testi. & hoc procedit secundum Abb. siue istę probationes sint eiusdem generis in duobus testibus, siue sint diuersi generis. ut unus testis cum fama iuxta not. in cap. primo, de appella. & d. cap. ueniens. el primo. de testi. quod tamen erit intelligendum in casu, quòd fama faciat semiplenam probationē. Idem in aliis præsumptionibus & adminiculis concurrentibus cum uno teste de uisu, uel pluribus de credulitate, ut habetur in l. 3. ff. de testi. & in c. si testis. 4. quæst. tertia, & c. cum causam quę. de re iudi. † In secundo casu, cùm tendant ad diuersa, tūc non sunt cōmiscibiles, ut in plurib. testibus singularib. † Et idem diceretur, si aliqui testes deponerēt de mutuo, sed non perfectè, & aliqui

& aliqui de confessione mutui,& non perfectè,& tunc nō coniungerentur ad faciendam plenam fidem:quia mutuum & cōfessio sunt diuersa,neque tendunt ad faciendum vnum totum, cum sepè sit vnum sine reliquo. Et adducit ad hoc,quod no.in d.l.secunda.§.primo.ff.de excus.tut.& l.j. C.quan. mu.offic.tut. sung pote.& d.c.licèt & prosequitur Abbas, dicens ita esse de mēte Bar.in l.prima.§.idem Cornelio.ff.de quæst.& in l.admonendi.ff.de iureiur.& etiam ibi per Ias.nu. 60. habetur, ꝙ testis deponens super mutui numeratione,deponit de mutuo naturali:& qui deponit de confessione,deponit de mutuo merè ciuili:& ideò non erit mirum,si non coniunguntur, cùm deponant super diuersis speciebus, cum sint penitus singulares, & 10 istam opinio. Abb.sequitur ibi Felyn. nu. 10. † præterquam in eo exemplo,quod deponit de mutuo,& mutui confessione:qa dicit semiplenam facere probationem , etiam in eo casu, & in supplementum deferri posse iuramentum, & adducit Abba. contrarium tenentem in c.cùm dilectus.co.tit.& Deci.ibi numero secundo, dicit istam conclusionem maximè procedere in iis,quæ de facili probari non possunt: quia tunc imperfectæ 11 probationes facilius coniunguntur.† Et prædicta conclusio secundùm Hippoly.de Marsil.in l.vnius § in ea causa num.3.de quæstio.limitari posset,quando sumus in criminalibus ad probandum vnum indicium à remotis,ad cuius probationem requiruntur duo testes & sic si contingat fieri probatio p vnum testem,& de vno indicio,& similiter si fiat probatio per vnum testem de vno alio indicio , tales duo testes tāquam singulares non iungerentur ad faciendum vnum indicium perfectum: quia vnumquodque per se est imperfectum,& not.ita signāter voluisse Bal.in l.si quis ex argentariis.§.primo.ff.de eden.& per 12 plura alia ibi per eum deducta. † Et ad idem faciunt quæ ipse Hippoly. congerit in d. §. plurimum. nu.46.vbi in casu quo fama posset iungi cum alia probatione, ad faciendum plenam probationem ipsa debet esse perfecta in suo esse, aliàs nō iun-13 geretur cum alia probatione. † Et ratio est secundum eum: qa nunquam iunguntur simul plures species probationum ad ꝓbandum,nisi vnaqueq; species sit perfecta de per se in suo esse, per Bal.in d.l.si quis ex argentariis.post prin.Et etiam Hippoly. in d.§.plurimum.nu.98. congerit plura quādo diuersi generis probationes iungantur ad faciendam plenam probationem. Limitatur prædicta conclusio secundùm Deci. in d.c.cùm causam,quando probationes tenderent ad diuersa, vt in exemplo 14 supra posito per Abba †vt si vnus deponat de confessione mutui,& alius de mutui veritate : quia tunc non coniungerentur, & non probāt.Et subdit Deci.ibi numero 11. quod secus esset, si in alio contractu testes deponerēt,vt puta depositi: quia tūc coniungerentur, & confessio vera probaret numerationem, ut per Areti.ibi in fi.& per Bald.in consi. 188.præsupposito statuto,in fin.volum tertio † Limitatur etiam prædicta conclusio , quando testes deponerent de diuerso loco vel tempore, vel actu,secundum Ant in d.c.veniens el primo. Aduertendum etiam erit, quòd istæ limitationes possent procedere in ꝓbandis finibus nouis, & non in antiquis: † quia in probandis anti-16 quis remanet firma Abb. conclusio, quòd sola fama de per se sufficiat, vel testes de auditu tātum,prout videtur sentire Dec. in d.cap.cùm causam. num.2. Et ea ratione , quia sunt difficilis probationis.

SVMMARIVM.

1 *Præsumptio est argumentum ad credendum vnum factum surgens alterius probatione.*
2 *Præsumptio ex multis insurgit.*
3 *Præsumptionum species sunt quatuor: temeraria, probabilis, violenta, & necessaria.*
4 *Adminiculum dicitur illud,quod inducit ad veri suspicionem.*
5 *Præsumptiones, coniecturæ, & indicia in dubio probant ea quæ non probant veræ probationes.*
6 *Probationes quæ aliàs non admitterentur, admittuntur in probandis confinibus.*

CAPVT LIIII.

1 Et vt dixi in præcedenti cap. fines p plures præsumptiones simul iunctas probantur: † erit ergo videndū,quid sit præsumptio. Et vt inquit Spec. in tit.de præsumptio.in prin.est argumentum ad credendum vnum factum surgēs ex alterius probatione,puta ex cohabitatione personarum suspectarum præsumitur coitus,vt c.nec aliqua. 27.q.j.& cap.dixit dominus.32. 2 q.j.& c.tertio loco.& c.licèt literis.de præsumptio. † Et præsumptio ex multis insurgit,scilicet ex causa,ex persona, ex loco, ex qualitate,ex taciturnitate,ex frequenti vtilitate,ex fletu,& negligentia,ex conuersatione,& familiaritate,ex euentu,ex vicinitate,& obscuritate,ex dignitate,ex quantitate , ex dilectione, ex frequentatione,& ex ætate:& ibi ponit exempla de omnib.præ-3 dictis, quæ breuitatis causa omittere voluit.† Et secundùm ꝙ ipse not.in §.species.eo tit. Præsumptionum species sunt quatuor,licèt communiter tres consueuerint assignari , scilicet temeraria,probabilis, violenta, & necessaria,& ibi declaratur de 4 vnaquaque earum.† Notandum quoque venit, ꝙ adminiculum dicitur illud,quod inducit ad veri suspicionem, secūdùm Socin.in consi.187.num.quarto, vol.2. per Bal.in l.ea quidem. C.de accusa & per Bar.in l.admonendi.ff.de iureiur. dū descri-5 bit probationum gradus. † Et erit aduertendū,ꝙ etiam ea quę non possunt probari per veras probationes, in dubio probantur per præsumptiones & coniecturas , vel indicia, ut habetur in glo.in c.transmissas.qui fili.sint legiti. & maximè in probandis confinibus antiquis, secundùm Lauren. Calcane.in consi-6 lio 90.quia ista quæstio.nume.14. † Et in his probandis admittuntur probationes , quæ aliàs non admitterentur , ut uoluit glos.in c.2.in versi.si cognouerit.de arbit. & Io. And.in c.cùm quid.de reg.iur.in 6.

SVMMARIVM.

1 *Fama per vocem viuam & mortuam probatur.*
2 *Fama est communis opinio voce manifestata ex suspicione prouenicns. Et fama , communis opinio , & communis extimatio sunt idem , vt ibi numero secundo.*
3 *Fama est quando tota ciuitas, vel vicinia, aut maior pars reclamat.*
4 *Rumor est quando aliqua pars ciuitatis, vel vicinię, vt puta, tertia vel quarta pars reclamat.*
5 *Notorium dicitur, quod est ita euidens, quod nec latere, nec tergiuersatione celari potest , & cuius est testis populus.*
6 *Manifestum est illud,quod à vulgo dicitur coram pluribus testibus.*
7 *Fama, vt faciat probationem, debet probari ortam esse ante litem inchoatam.*
8 *Fama probari debet per duos testes.*
9 *Fama probari debet per viros discretos, & bonæ famæ , & non per viles, aut mulierculas.*
10 *Fama in antiquis probat confines.*
11 *Fama antiquissimum dominium villarum & aliarum rerum probat.*
12 *Fama probat titulum iuris patronatus.*
13 *Fama quando faciat plenam probationem.*
14 *Fama in his quę hominum memoriam excedunt,plenè probat.*
15 *Fama in his quę sunt difficilis probationis à communiter accidentibus plenè probat.*
16 *Fama in his quę excedunt centum annorum metam, plenè probat.*
17 *Fama quando ab vna parte fuit affirmatiuè probata ; & ab alia negatiuè, cui standum erit.*
18 *Fama quando fuit probata ab vna parte , & vno tempore, & ab alia alio tempore, cui stabitur.*
19 *Famæ duę contrariæ si erunt probatę, stabitur bonę famę.*

CAPVT LV.

1 Fama † autem non solùm probatur per ꝓbationes quæ fieri possunt p vocem mortuam,id est per instrumenta, sed etiam per viuam vocem,ut per testes,secundùm ꝙ no.Felyn. in c. cùm causam. nu.4.& nono,de probat.Igitur dicamus de ea , quæ inter viuæ 2 vocis species connumeratur. † Et quæ fama , vt inquit Bart. in l.de minore.§.plurimum.nume.7.ff.de quæstio. est communis opinio voce manifestata,ex suspicione prouenicns. Et fama & communis opinio,& communis extimatio voce manifestan-3 tur:aliàs secus,vt ibi per eum. † Et fama secundum gl. & Abb in c.super eo.nume.3.de eo qui cogno.consangui.vxor.suæ,est 4 quando tota ciuitas, seu vicinia, aut maior pars reclamat.† Rumor verò quando aliqua pars , puta tertia vel quarta ciuitatis, 5 vel viciniæ reclamat. † Et notorium dicitur , quod est ita euidēs,vt nec latere, nec tergiuersatione celari possit, & cuius est testis populus secundum Bar.in l.scriptus nume. secundo.ff.de religi.& sump.fun.per c.tua nos.de cohabita.clerico. & mulie. 6 † Manifestum autem est illud,quod à vulgo dicitur , & coram pluribus testibus l.hæredes palam. ff. de testa.& de his habetur 7 per Cassado. in decis.3. nu.2. de probat. † Et fama ad hoc vt faciat probationem, debet probari, quòd ante litem inchoatam sit orta,per ea tradit Aymo Crau.in consil.260. ad dubia.nu.7 8 volum.secundo. † Ac etiam probari debet per duos testes, vt dicit glo.in c.si testes.§.item sæpè.in ver.fama.3. q.3.& per Bar. in d.l.de minore.§.plurimum.nu.19.& per Abb.in c. vestra.nume.7.de cohabita.cleri.& mulier.& in c.tertio loco.de præsumptio. Et in c.quia.de appell.& per glo.in decis. Thol.379.in ver. quæro qualiter in ea,quæ incip.Idem tenet Siculus,& habetur per Deci.in consi.227.nume.quarto,volum.2 . & per Hippoly. 9 de Marsil.in d.§.plurimum.nu.101. † subdens per viros discretos & bonæ famæ & non per viles & mulierculas famam pro-10 bari debere. † Et ꝙ in antiquis cōfines probentur per famam, voluit Guid.Pap.in q.193.versi.3.& Hippoly.in citato loco,nume.55.& Hiero. Grat. in respon.138. nu.11.volum.j.& faciunt 11 quæ traduntur per omnes in c.veniens.de testib.† Vnde Barb. in c.ex literis.in fi.de probat. vult in antiquissimus dominium villarum

villarum & aliarum rerum per famam probari , & deducit ad hoc glos.in c.veniens.el primo,in ver.illorum.de test. Et idem voluit Socin.in consilio 86.numero secundo , volum. primo, & in consilio 187. nume. quinto,vol.2. per no.in l.si arbiter.ff. de proba.& in l.secunda.§.Item Labeo.ff.de aqua plu.arcen. & per glo.in c.cùm olim. in versic.instrumentis.de censib. & per Bald. in l.cùm quis. C. de iure deliber. Et idem videtur tenere 12 Cassado.in d.decisio.3.de probat.nume.2. subdens, † quòd per eam probatur titulus iuris patronatus , vt latè traditur ꝑ Boer. 13 decis.42.numero 32.in prima par.†Et ne prolixus videar quando fama faciat plenam probationem,te remitto ad ea quæ tradunt Doctor.in l.admonendi.ff.de iureiur.& Marsil.post Bart. 14 in d.§.plurimum.numero 56. † Et facio hanc conclusionem , ꝙ in his quæ hominum memoriam excedūt, fama plenè probat,vt habetur per Corne.in consi.304.nume. quinto, volum. tertio,& in consi.35.circa primum.nu.22.volum.j. per Aret.in consi.42.nume.primo.Roman.in consi.324.nume.5.Socin.in consi.89.nume.quinto,& in d.consi.86. nume. secundo, vol.j. & in consi.166.num.12.& 28. & in d.consi.187.num.18.vol.2. Cępol.in consi.ciuili.consi.38.nume. 10.Curti. Senior in cōsil. 70.nume.16.Bertran.in consi.260.numero septimo, volum.4. Carol.Ruin.in consi. 103.num.16.uolum.primo,& in consilio 44.numero 15.& 17.& in consi.92.nume.3.& in consi.151.numero secundo,& in consi.173.num.2.vol.4. Parisi. in consi.27. nume. 19.& consi. 104.nu.20.vol.j.& in consi.4.nume.8.vol.4. Ias.in consil.114.nume.5.vol.primo,& in consil. 65. nu j.in 3. vol.& in l.cùm aliquis.nu.5.C.de iure de libe. Hier. Grat.in respon.18.num.4.vol.j.Bart.Cassan.in consi.54. nu. 25. Alciat. in reg.2.præsumptio.3.de præsumptio.Aymo Craue.in consi.54. num.10.vol.primo,& in tracta.de antiquita.tempo.in 1. par. in sectio.viso de fama,& per Deci.in c.dilecti.nu.18.de appellat.& in c.veniens.nu.11.de fi.instru.& in consi.42. nu.10. & consilio 428.nume.3. vol.tertio , vbi refert ita Doctores communiter 15 tenere. † Et fama à communiter accidentibus in his, quæ sunt difficilis probationis,facit probationem plenam: vt est de mē-16 te Deci.in consi.652.num.2.vol.5.†Et sic fama in antiquis hominum memoriam excedentibus plenè probat , vt si centum annorum metam excederet, secundùm quòd voluit Socin. in reg.144.incip.fama.num.7.& habetur in d.decisio.Tholo. 389. in addi.incip.hanc conclusionem.Et per Marsi.in d.§.plurimū. 17 nu.67. † Erit etiam videndum,quando fama fuit ab vna parte affirmatiuè probata,& ab altera negatiuè, cui erit standum: & Bar.in d.§.plurimum.versic.quid ergo.nu.26. decidit standum esse testibus dignioribus. Vel si testes essent ęquales , standum esse illi probationi, seu illi famæ quæ procedit ex verisimilioribus probationibus, argu.l.ob carmen. ff.de testi.in fin.cum sua glo.& per ea quæ no.in c.cum tua.de sponsali.& idem habetur in d.decisio. Tholo.in addi.incip.an fama.in ver.quid si est pro-18 bata. † Et hoc etiā procedit,quando est probata fama eiusdem loci & temporis,vel quando fama commissi maleficij fuit probata ab vna parte & vno tempore , & secunda fama innocentiæ probata fuit alio tempore ab alia parte,& tunc præferenda erit secunda probatio:quia poterunt homines opinionem mutare, & vltima præualebit, vt l. qui bona. §. si quis stipulatus. ff. de dam.infect.& prout dicit text.in l.2.ff.quis ord. in bon.poss. seruet.si tamen fama vltima erit fundata melioribus vel ęquè 19 bonis coniecturis.† Quod secus esset , si fama prima sit magis verisimilis. Vel quando essent probatæ duæ famæ contrariæ, standū esset testibus deponentibus de bona,secundùm Aymo Crauet.in consilio 275. quæritur. numero duodecimo , volumine secundo.

SVMMARIVM.

1 *Testes qualiter deponere debeant super fama.*
2 *Fama qualiter probari debeat.*
3 *Testis quæ exprimere debeat in probanda fama.*
4 *Fama secundùm opi. Bal. quam seruat Romana curia, qualiter probetur.*
5 *Communis opinio qualiter probetur, & testis debeat super ea deponere.*
6 *Communis vsus loquendi qualiter probetur , & testis debeat super eo deponere.*
8 *Fama quando non est orta ex probabilibus & verisimilibus causis, non probat.*
8 *Fama quando facit plenam probationem, non procedit opi. Bald sed Bar.*
9 *Fama quando oritur ex probabilibus coniecturis, & verisimilibus, probat, licèt testis non deponat à quibus audiuerit , & secus esset , si non esset orta ex probabilibus coniecturis.*
10 *Defectus personarum suppletur per argumenta probabilia.*
11 *Fama quando probatur per decem testes , probat , licèt non esset formiter probata.*
12 *Notorium dicitur quod a decem testibus deponitur.*
13 *Vniuersitas à decem hominibus constituitur.*
14 *Testis quando interrogatur in causa scientiæ, tunc causa scientię debet esse separata ab eius depositione.*
15 *Notarij errant, dum scribunt, In causa scientię testis dixit vt suprà.*

CAPVT LVI.

1 Et nunc † erit vtile scire,qualiter testes deponere debeant super fama. Et dicas debere dicere famam esse , & cōmunem opinionem , ꝙ talis limes semper fuit obseruatus à tāto tēpore , cuius initij memoria non existit,prout etiam voluit Archid. in cap. inter memoratas.16. quæst. quarta, & Floria. in l.in finalibus.ff.fi.regundo.& Felyn.in cap. cum causam.nume.quarto,& nono,de proba.Vel secundùm Bart. in l.de minore.§.plurimum.nu.10. quem sequuntur communiter Doctor.& maximè Hippol. de Marsil.numero 46.ff.de quæstio. & habetur in decisio. Tholo. 2 329.† testis debet dicere,ꝙ est publica vox & fama.Et interrogatus quomodo sciat,respondere debet, ꝙ publicè dicitur per ciuitatem,vel à maiori parte populi huius ciuitatis,vel in ciuitate,castro,vel uilla. Et si testis solùm responderet,ꝙ est publica vox & fama,certè non probaret:quia non redderet causam per aliquod,quod sensu percipiatur.Nō enim dicit , se audiuisse à maiori parte populi, sed deponit, ꝙ hoc dicitur. Vel si testis diceret , ꝙ audiuit publicè dici, non sufficeret : quia posset esse,ꝙ unus homo publicè dicat. Debet ergo dicere , & audiui publicè dici à maiori parte hominū istius ciuitatis. Et ibi subdit Marsil.ꝙ testes debent dicere audiuisse à maiori parte populi illud,de quo dicitur,ꝙ est fama, & aliter respondendo nō probaret famam. Et testis debet personas nominare, à quibus audiuit, secundùm quòd notat Deci.in consi.57.num. quarto, uolu.primo,licèt non fuerit interrogatus, ut habetur ꝑ Marc. 3 Blanc.in tract.de indi.& tortu.in uer.fama.num.311.† Secundò testis debet exprimere aliquam causam , ꝓpter quam fama ita sit orta, & ꝙ fama statim orta sit,prout etiam uoluit Carreri.in sua practi.crimi,in l.obseruare §.curabis. nume.111. Et faciunt quæ habentur per Corne.in consi.198.uisa.uolum.secundo & per Alex.in consi.20.nume.10.& in consi.25.nume. quarto,& quinto,& in consi.19.nume.21.uolum.4.& per Parisi. in cōs.61. nume.25.& in consi.153.nume.14. cum pluribus sequenti.& in 4 consi.169.nume.44.uolu. 5. † Et licèt uideatur esse communis opinio,tamen contra eam , ut refert Cassador. in decisio.3.nume.7.de proba·Rota uel curia Romana sequendo opin. Bal.in c.literis.de præsumptio.uidetur admittere probationem famæ absque eo,ꝙ testes ita formaliter deponant,ut puta si testes deponerent tantum de publico auditu.Et dicit contra Bar. opin. esse obseruantiam:quia in probanda fama,non sumus in ꝓbatione necessaria,ad quam inferunt rationes Bart. sed sumus in præsumptiua, in qua satis est, ꝙ sequatur per sensum iuris præsumptione,& per Bal.etiam in c.præterea.de testi.quem etiam allegat Pari.in consi.52.in fi. uol.3. dicens, Romanam curiam seruare opinionem Bal. & Cassado.in citato loco,nume.9. Refert Innoc.& Anch.in c.ueniens.in pen.col. de uerb.signi.tene-5 re, † quòd licèt in probanda communi opinio.testis debeat dicere,se à multis audiuisse,quos si interrogatus nominat, bonū erit:si tamen respondeat , non habere memoriam de aliquo, quia non recordatur de certo , sed quòd communiter dicebatur,testimonium nihilominus valere uidetur, per l.in summa. 6 §.item Labeo.ff.de aqua plu.arcen. † Item in communi usu loquendi uidentur testes apertè deponere de causa scientiæ , dicendo,Sic communiter audiui dicere,& probant licèt non recepetant dicto tempore,uel dicta ciuitate:nam deponendo contenta in articulo uera esse;quia sic communiter audiuit dicere, intelligimus rationem dicti ipsius testis de eisdem loco & tempore contentis in articulis,& non de aliis:ne aliàs esset sibi cōtrarius , & in falsum incideret, atque eius dictum non ualeret, & tantò magis opin.Bal.& Rotæ procederet, quando testis responderet de publico auditu , & de publica fama , & non esset interrogatus,quomodo sciat,prout habetur in d.decis. Cassad. 7 † Quæ tamen opin.Bal.limitari posset non procedere,quando fama non esset orta ex probabilibus & uerisimilibus causis per ea quæ tradidit Aymo.Craue.in consi. 260. ad dubia. nume.7. uol.2.uel etiam secundùm Parisi.in consi.67. num.108. uol.3. opinio Bald.non seruatur in foro ciuili,sed seruatur opin.Bar. 8 in d.§.plurimum. † Vel posset Bal.opinio limitari,ut procedat, ubi fama faceret semiplenam probationem , sed quando facit plenam,procedat opin.Bar.& communiter sequentium eam , ueluti si extaret statutum,ꝙ fama faceret plenam probationē: quia tunc intelligeretur de fama legitimè probata , & non de simplici,prout uidetur ibi sentire Bart. in uer.quæro statutum, nu.31.quem sequitur Marsil.ibi nu. 104. plura cumulando. Et sicut uerba statuti sunt intelligenda, ut minus derogent iuri communi,quantò minus fieri possit l.ut gradatim.§.& si lege. ff.de muneri. & hono. l.3. C.de noxali. & cap.cùm dilectus. de consuetud.ita etiam intelligendo opinio. Bald. minus erit lęsa communis opin.quæ est in contrarium. Vel etiam posset dici, quò ad superiùs deducta, in requò licèt seruaretur opin. Bald. quò ad superiùs deducta, in reliquis uerò seruandæ esset opin. Bar.& aliorum Doctor.scilicet quòd testis debeat dicere, propter quam causam fama ita sit orta,

orta, & quòd statim sit orta. Et ex prædictis rationibus fortasse posset teneri, quòd in probandis confinibus fama debeat formiter probari, ex eo quia facit plenam probationem: & sic in eis probandis opinio Bart. & non Bald. seruanda esset: & eo maximè, quando testes non nominarent, à quibus personis fama esset orta: quia potuisset habere originē ab vno tantùm authore, & non esset credendum testibus, super ea deponentibus, per ea quæ habentur in c. licèt ex quadam in glos. in versic. ab vno. de testib. & per Barba. in c. ex literis. numero 39. de proba. [9] † Limitari tamen poterit opin. Bart. & eam sequentium, quando fama confirmaretur ex verisimilibus & probabilibus cōiecturis: quia tunc testis, etiam interrogatus necessariò non habet dicere, à quibus personis audiuerit: quia fama potuit habere ortum à coniecturis & argumentis probabilibus. Nec requiritur, [10] ꝙ tunc originem habuerit à prouidis & honestis, † cū defectus personarum per argumenta probabilia suppleatur, secundùm Bald. in l. ea quidem. in vlti. pagi. C. de accusatio. & per Salyc. in [11] tracta. de fama. in ver. tertiò quæro. † Secundò limitatur opin. Bart. & sequacium, quando decem testes deponerent super fama: quia tunc diceretur per eos fama probari, licèt non ita formiter deponerēt, vt habetur per Alex. in apostil. ad Bart. in d. §. plurimum. in addi. quæ incip. sed quia. & per Felyn. in c. cū oporteat. numero octauo, de accusa. & per Carreri. in sua practi. crimi. in l. obseruare. § curabis. nu. 111 & per Paris. in consi. 67. nu[12]mero 26. volum. 3. † Et poterit esse ratio: quia notorium, dicit, quod à decem testibus deponitur, secundùm Corne. in consil. 333. capio. nume. 20. volum. primo, per Bald. in l. si verò. §. qui [13] pro rei qualitate ff. qui satisd. cogant. † Vel alia poterit esse ratio: quia decem homines faciunt vnam vniuersitatem, vt per Alex. in l. prætor ait. la secunda, numero quarto. ff. vi bono. ra[14]ptor. & habetur per Hippolyt. de Marsil. in singul. 477. † Neque erit omittendum, quod traditur à Rober. Maran. in suo aureo Spec. aduoca. in secunda par. iudicio. in ver. sextus actus. nu. 11. vbi vult, ꝙ si testis interrogaretur in causa scientiæ, tunc causa scientiæ debet esse separata ab eius depositione, ne sit eadem cum dicto, veluti si testis dicat, Titius mutuauit Seio centum: in causa scientiæ debet dicere; quia vidi pecuniam numerari ex causa mutui: & secus si diceret, quia scio: nam non probaret: quia ratio esset eadem cum dicto, & talis depositio nō valeret, per Bartol. in l. fin. ff. de offi. procur. Cæsar. & per Socin. in consi. [15] 98. colum. fin. volum. quarto. † Vnde, vt ipse dicit, tabelliones interrogantes errant in hoc, dum scribunt. In causa scientiæ, testis dixit & deposuit vt suprà: quia si in illa depositione testis non faceret mentionem de aliquo corporis sensu, sed generaliter dixit, scire dicta per eum, tūc illa causa scientiæ destrueret totum eius dictum, & melius faceret notarius, si testem nō interrogaret.

SVMMARIVM.

1. *Testes vniuersitatis ecclesiasticæ, siue sint clerici religiosi, siue seculares, admittuntur ad testificandum pro eorum vniuersitatibus.*
2. *Ecclesiasticæ personæ sunt magis dignæ, quàm seculares.*

CAPVT LVII.

Viso supra de probationum qualitate, quæ fieri debent per testes, nunc erit dicendum de testium qualita[1]te. Et primo an † indifferenter vniuersitatis ecclesiasticæ testes, siue sint clerici religiosi, siue seculares, aut conuersi admittantur ad deponendum in causis suarum vniuersitatum. † Et erit dicendum, quòd sic: vt not. Abba. in c. insuper. numero secundo, de testi. quia (vt ipse dicit) damnum vel lucrum ad eos nō pertinet proprio nomine, & sic nō poterit dici, quòd sit causa singulorum. c. biduum. in versi. palam. secunda quæst. sexta, & idē videtur sentire Alexand. in consilio 68. & viso. numero 17. volum. secundo, & Cępol. in tract. de seruit. rusti. prædio. in titu. de iure pasce. nu. 11. Vbi etiam differentiā nō facit inter vniuersitatem ecclesiasticam & secularem licèt secundùm eum maiorem præsumptionem faciant illi de vniuersitate ecclesiastica, quàm illi de seculari: quia minus iuris habent personæ ecclesiasticæ, cùm ius quod habēt in vniuersitate ecclesiastica, non transmittatur ad eorum hæredes, sicut faciunt laici, iuxta no[2]tata in cap. in præsenti. de offic. ordi. in sexto. † Vel alia posset etiam assignari ratio: quia personæ ecclesiasticæ in dubio sunt magis dignæ, quàm seculares, argum. glos. no. in c. monachus. in versi. examinari. 70. dist.

SVMMARIVM.

1. *Vniuersitatis testes non in totum repelluntur habito respectu ad personarum qualitatem & lucri quantitatem.*
2. *Vniuersitatis testibus plenè creditur, si non sentiunt commodum vel incommodum.*
3. *Vasalli depositio existentis bonę famæ coadiuuatur ex aliorum testium depositionibus.*
4. *Subditi possunt ferre testimonium pro suis dominis.*
5. *Subditi ratione iurisdictionis non excluduntur, sed ratione dominicæ vel patriæ potestatis.*
6. *Vniuersitatis testes admittuntur, quando ex victoria nullum sunt habituri commodum.*
7. *Vniuersitatis testes admittuntur, licèt reportarent commodum in vniuerso.*
8. *Vniuersitatis testes in nemorum litibus admittuntur, quando soluunt aliquid datiarijs.*
9. *Vniuersitatis testes erunt idonei in causis, in quibus vtilitas peruenit communi.*
10. *Vniuersitatis testes non erunt idonei, quando litigatur super illo, quod concernit singulorum commodum.*
11. *Vniuersitatis testes possunt deponere pro vniuersitate: quia non videntur deponere in propria causa.*
12. *Vniuersitatis testes non sentientes commodum vel incommodum, admittuntur, sed eis de fide diminuitur.*
13. *Testes habentes similes lites, ratione affectionis non sunt idonei testes.*
14. *Iudex debet sequi communem opinionem in iudicando, nisi reperiatur falsa, vel probabilibus argumentis conuinci possit.*
15. *Testes quomodo deponere debeant super iurgijs finalibus, pro vna vniuersitate contra aliam vniuersitatem.*
16. *Testibus contra testes vniuersitatis deponentibus quando magis standum sit: vel si plures testes vniuersitatis producerentur, numerus suppleret defectum.*

CAPVT LVIII.

[1] Et sequitur declarandum, † nunquid vniuersitatis secularis testes in iurgiis finalibus suarum vniuersitatū sint habiles, vel si de fide eis diminuatur, & in hoc reperio Doctor. varia sentientes. Et in primis Abba. in c. super. numero secundo, de testibus. tenet, propter vtilitatem, quæ secundariò singulis de vniuersitate eueniret, non in totū repellerentur à ferendo testimonio in causa vniuersitatis, sed eis minus quàm aliis crederetur, habito respectu ad personarum qualitatem, & lucri quantitatem, arg. c. si quæstiones. de simo. deinde subdit prædicta procedere quando per diuersam partem alii testes in contrarium producerētur: sed vbi non essent nisi testes de vniuersitate pro vniuersitatibus hinc inde examinati, satis putarem eis plenè credendum esse, in alium testium defectum: dummodo aliàs idonei fuerint, per text. in cap. super prudentia. 14. q. 2. Et licèt d. c. loquatur in clericis, tamen eius ratio cùm sit generalis, vendicat sibi locum etiam in laicis vniuersitatis singularis, per l. in tantum. §. primo. ff. de rer. diui. quæ tamen ratio im[2]pugnari posset, per ea quæ dixi in cap. præcedenti. † Alia fuit opin. Bald. in cons. 468. qualiter. numero sexto, volum. 3. Videlicet, ꝙ si testes non sentiunt commodum, vel incommodum immediatum, possunt pro sua communitate deponere: & s̄m eum ita Doctores communiter sentire vidētur, & idem tenet Rom. in consi. 7. num. quarto, & Pet. de Girar. in sing. 24. incip. vtrum ciuis. vbi distinguit, aut nō litigatur principaliter de vtilitate spectante ad ciues: & sunt idonei. §. legatariis. Instit. de testa. aut quæstio est super re principaliter spectante ad commodum & incommodum ciuium, & non sunt idonei testes. l. omnibus. C. de testa. Et Paris de Put. in c. qui sępè. numero j. & 2. de [3] fini. feu. † subdit, quòd depositio vasalli existentis bonæ famæ coadiuuatur ex aliorum testium depositionibus, qui non sunt vasalli. Et de vasallo teste plenè traditur ab Afflic. in deci. 304. nume. 14. vbi concludit, ꝙ possit esse testis, dummodo non sit grandi amicitia Domino cōiunctus, vel ei familiaris, vel sit vilis persona. Ad idem facit, quod voluit Alex. in cōsi. 138. quòd [4] omne datum, versi. item non obstat. nume. 16. † vbi dicit, subditos alicuius Regis vel Domini posse testimonium perhibere ꝓ suis Regibus & Dominis in causis, quas habent cum aliis: aliàs sequeretur maximum absurdum & inconueniens: quia tales domini persępè de iure suo probare non possent. Et ideo ad[5]uertas, † ꝙ subditi ratione iurisdictionis non excluduntur, sed [6] subditi rōne dn̄icæ, vel patriæ potestatis. † Alia fuit opin. Fulg. in consi. 174. vbi vult, cōem opinionem esse, ꝙ testes de vniuersitate in causa vniuersitatis admittuntur ad testificandum, qn̄ ex victoria nullum sunt habituri commodū. Idem voluit Corneus in consi. 333. capio. nu. 27. vol. j. subdens, ꝙ non congruit [7] instare, an sint ita integri sicut alii. † Alia fuit opin. Guid. Papæ in q. 193. in fi. dum vult illos de vniuersitate posse pro eorum vniuersitatibus deponere, licèt reportarent cōmodum in vniuerso, per not. Cynus & Doctor. in leg. parentes. C. de testibus. [8] † Et alia fuit opin. Alex. in consi. 99. visis processibus. nume. 15. volum. quinto, quem sequitur Ant. Capy. in decis. 151. vniuersitas. num. 6. uidelicet, ꝙ testes de uniuersitate in nemorum litibus admittantur ad perhibendum testimonium quando ali[9]quid daciariis soluunt pro lignis. † Et similiter Alexand. in consi. 68. & uiso. nume. 16. uolum. secundo. uult, quòd quando in causa

in causa vniuersitatis est quæstio de molendino, vel de aliis rebus, quarum vtilitas in commune peruenit, ꝙ tunc illius homines erunt idonei testes: & istam opinio. tenet etiam Ioan. de Ami. Venefr. in consilio octauo, numero vigesimoquinto, & vigesimosexto, licèt in imponendis collectis commodum sentirent: quia minus grauarentur propter vtile, quod reddere[10]tur in communi. † Et alia fuit opin. Lanfran. in c. quoniam contra. in versi. testium. numero 121. de prob. quòd si illud, sup quo litigatur, singulorum commodum concernit: vt puta si est lis super memore, in quo quilibet potest accipere de lignis ꝓ vsu suo: & tunc vnus de vniuersitate non poterit pro ea testificari: & idem voluit Bertran. in consi. 51. volum. secundo, & Paris. in consi. 27. numero 98. & consil. 104. nume. 135. volum. primo. Et Hippoly. de Marsil. in §. seruus municipium. nume. primo, [11] de quæstio. dicit, omnes Docto. tenere, † illos de vniuersitate posse testimonium perhibere in causa vniuersitatis: & hac ratione, quia nemo de vniuersitate dicitur deponere in causa ꝓpria, cùm aliud sit vniuersitas, & aliud singuli de vniuersitate: capit. quia manumittuntur. 11. quæst. secunda. & ista prius fuere deducta per Abb. in d. c. insuper. numero secundo, vbi etiam plures describit fallentias, de quibus habetur mentio per Deci. [12] ibi. Sed † Cępol. de serui. rusti. prædio. in tit. de iure pascen. numero decimo, & vndecimo, videtur iudicio meo melius concludere, dum dicit, vniuersitatis testes non sentientes commodum vel incommodum admittendos esse, sed eis de fide diminuendum, & quòd nō faciunt plenam & integram probationem, sed præsumptionem: quia negari non potest, quin ipsi habeāt aliquam affectionem erga suam communitatem, cùm sic habere consueuerint, & ideo sic præsumendum erit, arg. l. certi condictio. ff. si cert. pet. & per Docto. in l. prima. C. de arbitr. & plura congerit Afflic. in decis. 400. Ideò non sunt omni exceptione maiores, ex quo exceptio ista præsumpta opponi poterit, vt est glo. no. in c. j. in ver. maiores. de consang. & affi. & in §. [13] item verborum. Instit. de inutili. stipula. † Et similiter ratione affectionis testes habentes similes lites non sunt idonei testes, vt habetur per glo. in c. cum. R. Canonicus. in ver. cùm sint eius socij. de offi. deleg. per not. in c. personas. de testi. in c. causam. de iudi. Imo. in consi. 112. per Ludo. Rom. in sing. 355. volo ꝓbare. Et Grāma. in consi. ciui. consi. 41. nu. 1. vbi subdit, quòd nedum semiplenè probat, verum etiam à testimonio repellitur. Ista tamen limitantur secundùm Felyn. in c. personas. quando [14] testis iuraret se non consequuturum commodum. † Et quāuis in iudicando & consulendo non esset recedendum à communi opinione: vt per Alex. in consi. 25. viso processu. nu. 2. vol. 6. & Curt. Senio. in consi. 44. nume. tertio, & in consil. 57. nu. 9. & 13. nihilominus non erit sequenda communis opinio iudicando, quotiescunque reperiretur falsa euidēter, vel probabilibus rationibus & argumentis conuinci posset, vt bonus iudex acutissimi ingenij existimabit, secundùm Abb. in c. tua nos. nu. 9. de vsur. & Barba. in consil. 28. scripsit bellissimè. nu. 2. vol. j. vel quando canon, aut lex aliud disponeret: quia tunc potius standum esset legi, aut canoni, quàm cōmuni opinioni. secundùm August. Beroi. in q. 116. nu. 2. Et sic ex causa non solùm à cōmuni opinione, verùm etiam à lege Iudex recedere poterit ꝑ plura quæ congerit Io. de Neuiza. in Sylua nuptia. in lib. 5. quomodo iudicari. in dubi. nu. 7. fol. 5. & ideò melius esset sequi opin. Cępol. non obstante communi opinio. in contrarium, quæ ꝓ[15]babilibus rationibus conuinci posset. † Neque erit omittendū, quod traditur à Barto. in l. in summa. §. item Labeo. ff. de aqua plu. arc. quòd testes deponentes pro vno castro vel vniuersitate super controuersijs finalibus vertentibus cōtra aliud castrū, debent hoc modo ferre testimonium: quòd Berroarius illius castri custodiebat & pignorabat vsque ad illum locum, & ita à suis præcessoribus audierunt. Et quando testes de vniuersitate deponunt in fauorem vniuersitatis, & altera pars probat contrarium per testes idoneos, eis potius standum erit, quàm testibus de vniuersitate, ut per Affli. in decis. 400. nu. 8. vel secundùm Deci. in c. tertio loco. num. 11. si plures testes vniuersitatis producerentur, numerus suppleret defectum.

SVMMARIVM.

1. *Testibus pluribus vel melioribus, vel si erunt æquales numero, dignioribus vel peritioribus creditur.*
2. *Testes quando adinuicem contradicunt, si non possunt ad concordiam reduci, recurrendum erit ad auctoritatem, vel multitudinem, aut ad deponentes verisimiliora.*
3. *Testes quando erunt intra se varij, vel contrarij, standum erit pluribus, vel melioribus.*
4. *Testibus deponentibus de priori possessione magis creditur, quàm deponentibus de posteriori.*
5. *Testes de possessione & titulo præferuntur deponentibus tantùm de possessione.*
6. *Testes deponentes de antiquiori possessione sine titulo, præferūtur deponentibus de posteriori cum titulo, in interdicto vti possidetis, dummodo ille titulus fuerit postmodum acquisitus.*
7. *Testibus verisimiliora & aptiora deponentibus magis creditur.*
8. *Testes super fama deponentes, si erunt ęquales, creditur verisimilioribus.*
9. *Testibus dignioribus magis creditur, & personæ religiosæ præferuntur.*
10. *Testes seniores præferuntur iunioribus.*
11. *Dęmones propter vitæ longitudinem, & rerum experientiam videntur melius scire.*
12. *Testium numerus supplet defectum.*
13. *Testes duo honesti vincerent centum ribaldos ab alia parte existentes.*
14. *Testis vnus bonus præfertur centum ribaldis.*
15. *Iudicis arbitrium multum versatur circa numerum & qualitatem testium.*
16. *Probationes actoris si excedunt probationes rei, non absoluitur reus, nisi daretur modicus excessus.*
17. *Iudices potius debent errare in absoluendo, quàm in condemnando.*
18. *Probationes si erunt pares, sententia ferenda erit in rei vel possessoris fauorem.*

CAPVT LIX.

Discussis probationibus, quæ fieri possunt ꝑ testes, venit modò declarandum, quæ testium depositiones sint refel[1]lendæ, vel quibus testibus sit magis credendum. † Et dicas, testibus pluribus numero & melioribus: vel si sunt ęquales numero, dignioribus, vel magis peritis, vt habetur per glo. in c. in nostra. in versicu. sed aduersa. in fin. de testi. Et ibi Abb. num. 4. [2] dicit, † quòd quando testes plures contradicunt, si iudex nō poterit eos ad concordiam reducere propter impossibilitatem: tunc primò recurrendum erit ad auctoritatem, secundò ad verisimiliora deposita, tertiò ad multitudinē, per d. glo. ibi & per [3] glo. in c. si testes. 4. quæst. tertia. † Vel si testes erunt varij inter se, vel cōtrarij, standum erit pluribus numero, vel melioribus, secundùm Aret. in ca. cùm causam. numero octauo, & nono, [4] de probat. & per d. c. in nostra. † Vel testibus de priori possessione deponentibus, magis credendum erit, quàm deponentibus de posteriori. l. ob carmen §. fin. ff. de testib. & c. licèt causam. de proba. & no. Barba. in consi. 6. & quidem viso. col. pen. [5] volum. secundo, vbi subdit, † testes deponentes de possessione & titulo præferendos esse deponētibus de possessione tātùm. Et secundùm Alex. in cons. 88. quoniam omne datū. in versic. [6] sed præmissis. nume. 18. vol. 5. † testes deponentes de antiquiori possessione sine titulo præferuntur testibus de possessione iuniori cum titulo, quādo agitur cum titulo vti possidetis, dummodò ille titulus post illam antiquiorem possessionem fuerit acquisitus, arg. l. si fundus. ff. de fun. dota. & per Bald. in disputa [7] sua incip. accusatus de vi turbatiua. col. pen. † Vel testibus magis verisimiliora & aptiora deponentibus creditur, vt habetur in glo. & c. primo, in versi. memoria. de præscrip. in sexto, & in [8] d. c. licèt causam. † Vel secundùm Bart. in l. de minore. §. plurimum. nume. 26. ff. de quæst. & ibi per Marsil. nume. 53. quando testes sunt ęquales in probanda fama, statur illi famæ, quæ processit ex verisimilioribus præsumptionibus. Et ꝙ testibus dignioribus magis credatur, vt dixi, voluit Paris de Puteo in c. in [9] finibus. nu. 5. de fini. feu. † Vnde personæ religiosę sunt præferendæ: quia magis dignæ quàm seculares, argu. glo. in c. mona[10]chus. in versi. examinari. 70. distin. † Vel etiam testes seniores ionioribus sunt præferendi, vt no. glos. in l. cùm quid. in versic. vinum. ff. si cert. pet. & idem videtur sentire Socin. in consi. 96. nu. 12. vol. j. per id quod habetur in c. quoties. de testi. & per glo. [11] in c. fi. de offic. archi. † Et senioribus magis creditur propter vitæ longitudinem, & rerum experientiam, & ideo videntur melius scire, & eadem ratione Dęmones sunt sapientes, vt dixit [12] textus in cap. sciendum. 26. quæst. tertia. † Aduertendum erit etiam, quòd numerus testium supplet defectum, vt no. glos. in l. tertia. § primo, in ver. numerus. ff. de testi. ibi, quod deficit in fide, supplet numerus, & quam glo. sequitur Cępol. in tract. de seruit. rusti. prædio. in titu. de iure pascen. numero vndecimo, [13] & Corn. in consi. 333. capio. numero 37. vol. primo. † Si tamen centum viles & ribaldi essent ab vna parte, & duo honesti viri pro alia parte, standum esset potius istis honestis: quia auctoritas præfertur multitudini, prout tradidit Abb. in d. cap. in no[14]stra. numero sexto. † Vnde & Barba. in c. ex literis. numero decimooctauo, de proba. dicit, melius esse habere vnum bonum testem, quàm centum ribaldos: quia tunc poterit deferri iura[15]mentum in supplementum. † Et circa testium qualitatem, & numerum multùm versatur iudicis arbitrium. d. l. tertia. §. primo, & d. l. ob carmen. §. fi. & per Abb. in d. cap. in nostra. numero sexto, & Parisi. in consilio 57. numero trigesimooctauo, vo[16]lum. j. † Notandum erit etiam, ꝙ vbi actoris probationes excedunt rei probationes, non absoluitur reus, nisi daretur modicus excessus, secundùm Felyn. in d. cap. in litteris. numero quinto, de prob. per glos. in c. clerici. 81. distinct. vbi habetur, quòd plus

plus creditur duobus laicis pro clerico deponentibus, quàm duobus clericis contra eum deponentibus. † & Abb. vt ſubdit ibi Felyn. inſtruit iudices, vt non de facili præponant actoris teſtes, ſed velint potius errare in abſoluendo, quàm in condemnando. † Vel ſi probationes eſſent pares, ſententia ferenda eſſet in rei fauorem, ſecundùm Boer. in deciſ. quadrageſimaſecunda, in fin. in prima par. vel in poſſeſſoris fauorem, ſecūdùm tex. in cap. ex literis. de probatio. Et vide alia facientia ad hanc materiam infrà in cap. 64.

SVMMARIVM.

1. *Inſtrumenta, & ſcripturæ ſunt inuentæ ad aliquid perpetuæ rei memoriæ conſeruandum.*
2. *Enunciatiua verba in inſtrumentis publicis inter ipſas partes confectis probant.*
3. *Enunciatiua verba in pluribus inſtrumentis publicis antiquiſſimis inter alios ſcripta plenè probant confinia, dominium, & poſſeſſionem.*
4. *Iuriſdictio & dominium in antiquis per plura inſtrumenta inter alios confecta probatur.*
5. *Iuriſdictionis quaſi poſſeſſio probatur per inſtrumentum confectum ſuper fidelitate.*
   Priuatio præſupponit habitum.
6. *Enunciatiua verba non probant confinia noua, quando ſunt inſtrumenta inter alios ſcripta.*
7. *Enunciatiua verba non probant confinia, quando inſtrumenta ab vno tantùm notario ſint ſcripta.*
8. *Enunciatiua verba non probant confinia, vbi ſingulare inſtrumentum produceretur, vel duo.*
9. *Enunciatiua verba probant confinia per duo inſtrumenta, in quibus repeti-riuntur ſcripta.*
10. *Enunciatiua verba originem habentia ab eiſdem perſonis, non probant, licèt ſint ſcripta in pluribus inſtrumentis.*
11. *Enunciatiua verba originem habentia à ſuſpectis perſonis, non probant, licèt ſint ſcripta in pluribus inſtrumentis.*
12. *Enunciatiua verba non probant confinia contra eum, de cuius poſſeſſionis iuſtitia conſtaret.*
13. *Enunciatiua verba ſcripta in fauorem narrantium, & eorum ſucceſſorum non probant.*
14. *Enunciatiua verba in materia odioſa, vel pœnali non probant.*
15. *Inſtrumenta antiqua ſi ſunt varia, quando aliquid in eis narratur, ſtatur pluribus vel melioribus.*
16. *Inſtrumenta antiqua, in quibus aliquid enarratur, ſi ſunt varia, non probant.*
17. *Inſtrumenta antiqua dicuntur, à quorum receptione cucurrerunt centum anni.*

CAPVT LX.

Declarata ſuperiùs probatione viuæ vocis, quæ fit per teſtes in ꝓbandis confinibus, nunc erit diſcutiēdum de probatione mortuæ vocis, † & ſic de ea probatione quæ fit per inſtrumenta, & ſcripturas ad perpetuam rei memoriam aliquid cōſeruandum inuentas, vt habetur in l. prima, & ibi Bald. C. de edi. diui. Adr. toll. & l. Diuo. ff. de quæſtio. & gl. in l. ſi de interpretatione. ff. de legi. † Et primò videamus de ꝓbationibus fiendis per verba enunciatiua in inſtrumētis publicis inter ipſas partes ꝯfectis ſcripta, quæ abſque dubio probant confines, ſecundùm Afflic. in dec. 83. num. ſecundo, & ſecundùm Guid. Pap. in quæſt. 193. in prin. per l. optimam. C. de cont. & com. ſti. & per l. cùm aliquis. & ibi glo. & ſcribentes. C. iure delib. Et licèt Bart. ibi dicat, confinia non probari per verba enunciatiua ſcripta in inſtrumentis inter alios confectis, veluti ſi in eis contineretur, actum in tali loco, in domo talis: per hoc non probaretur, talem domum eſſe in tali plebanatu, vel ſecundùm Pau. Caſt. ibi, & Abba. in cōſi. 62. nume. 2. volum. .inducerent tantùm vehementē præſumptionem. † In contrarium tamen videtur eſſe communis opi. videlicet, ꝙ verba enunciatiua in pluribus inſtrumentis antiquiſſimis inter alios ſcripta, in quibus enunciatur aliquem locum eſſe de iuriſdictione, diœceſi, vel diſtrictu, plenè probarēt, non ſolùm confinia, ſed etiam dominium & poſſeſſionem rerum particularium, vt not. glo. in cap. ſi Papa. in ver. prolata. de priuileg. in 6. & per Abba. in c. cùm olim. & glo. in ver. Inſtrumenta. de cenſib. & in ca. ſuper eo numero tertio, de paro. per Abb. Felyn. & Dec. in c. cùm cauſam. de proba. per Barba. in cōſilio 17. præclarè. colum. 22. & 26. & in conſi. ſexto, colum. quinta, vol. 2. & in c. ex literis. in fi. de proba. & Guid. Pap. in conſ. 88. num. 2. Corne. in conſi. 333. capio. nu. 9. vol. j. Socin. in conſ. 65. nume. 7. & in conſil. 86. & in conſil. 166. vol. j. per Iaſ. conſi. 81. nu. 2. in ver. ſolùm reſtat & in conſi. 114. nu. 5. vol. j. Deci in cōſilio 42. numero ſeptimo, & octauo, & in conſil. 428. numero 4. volum. tertio. Pariſ. in conſi. 104. nu. 26 volu. primo, & Aymo Crau. in conſi. 54. quæritur. nume. 11. volum. primo, & in Tract. de antiquita. tempo. in 1. par. in princ. nu. 7. per Pari. de Put. in c. quia in materia. de fin. feu. & per Bald. in d. l. cum aliquis. quem ſequuntur Salyc. Alex. & Iaſ. & per Iaſ. in l. admonendi. nume. 244. ff. de iureiur. † Et ſecundùm quòd voluit Socin. in ꝯſi. 187. nume. 5. volum. 2. in probanda iuriſdictione, & eius dominio in antiquis, plura inſtrumenta inter alios confecta inducunt probationem, per glo. in d. c. cùm olim. † Et ſecundùm eū ibi. nume. 2. quaſi iuriſdictionis poſſeſſio probatur per inſtrumentum confectum ſuper fidelitate, & fidelitatis liberatione: quia priuatio præſupponit habitum c. ad diſſoluendum. de deſponſati impub. † Limitatur tamen communis opinio, vt nō procedat, vbi ageretur de probandis confinibus nouis: quia tunc verba enunciatiua non probarent, quando eſſent in inſtrumētis inter alios confectis, & in hoc caſu opin. Barto. ſupra relata eſſet vera, & ita declarant Scribent. in d. c. cùm cauſam. & Bald. Salyc. Alex. & Iaſ. in d. l. cùm aliquis. & Iaſ. in conſil. 65. nume. 1. volum tertio. † Vel & ſecundò limitari poſſet, quando plura inſtrumenta ab vno tantùm notario confecta fuiſſent: qa tunc verba enunciatiua non probarent: vt habetur per Flor. in l. in finalibus. ff. fini. regun. & per Aretin. in d. c. cùm cauſam. nu. 2. & Iaſ. in conſi. 34. nume. 7. vol. primo, & per Pariſi. in d. conſil. 104. nume. 19. & 20. & per Deci. in d. conſil. 42. † Limitatur & tertiò, vbi ſingulare inſtrumentum continens verba enunciatiua produceretur ad probandum confinia: quia non probarentur, ſecundùm Corne. in d. conſi. 333. capio. nu. 9. & in cōſi. 171. nume. 10. vol. j. Et idem eſſet, ſi tantùm duo inſtrumenta à diuerſis notariis confecta producerentur: quia per ea communis opin. non probaretur, ſecundùm Socin. in conſi. 194. nu. 9. volum. ſecundo, licèt in hoc contrariū videatur ſentire Aymo Craue. in dicta ſectio. ampliatur nunc. nu. 19. † Vbi dicit, ꝙ duo ſufficerent inſtrumenta inter alios confecta, in quibus aliquid enunciatur ad probandum confinia. Et deducit Aretin. & Felyn. in d. c. cùm cauſam. † Limitatur & quartò ſecundùm Socin. in d. conſi. 194. quando plura inſtrumenta, in quibus eſſent verba narratiua, originem habuiſſent ab eiſdem perſonis: quia non probarent, cùm ſemper videretur eſſe vnicum & idem teſtimonium, & ob id famæ efficaciam habere non poſſent, vt ꝑ Aretin. in d. c. cùm cauſam. quem ſequitur Socin. in d. conſilio 194. col. fi. in verſi. ſed ad primum arg. tex. c. ex quadam. de teſti. † Vel & quintò limitatur, quando verba enunciatiua inſerta in pluribus inſtrumentis originem habuiſſent à ſuſpectis perſonis: quia tunc non probarent communem opinionem & famam, ut ibi per Socin. † Limitatur & ſextò, quando reus appareret eſſe iuſtum poſſeſſorem: quia tunc iſtæ probationes præſumptiuæ & coniecturales ex verbis enunciatiuis cauſatæ non admitterentur contra eum, de cuius poſſeſſionis iuſtitia cōſtaret, vt traditur ab eo in d. conſi. 194 col. fin. quē ſequitur Aymo Craueta de antiquitate temporum, in prima par. in ſectio. viſo de fama. nu. 32. † Limitatur & ſeptimò quando in antiquis inſtrumentis fuiſſent ſcripta verba enunciatiua in fauorem narrantium, ſeu affirmantium, vel renunciantium, & eorum ſucceſſorum: quia tunc non probarent, vt habetur per Bertran. in conſilio 167. nūmero 12. volum. tertio, neque eorum aſſertioni ſeu affirmationi ſtandum eſſet ad probādum dominium in facto etiam antiquiſſimo. Et ita procedunt ſiue vnum, vel plura inſtrumenta producta fuiſſent, & Specul. in titu. loca. § nunc aliqua. verſi. 57. & 58. nume. 72. & 73. † Limitatur & vltimò, qū eſſemus in materia odioſa vel pœnali: quia tunc verba enunciatiua plurium inſtrumentorum non probarent, vt traditur ab Aymo. Craue. in d. ſectione, ampliatur nunc. numero 53. vbi plura ad hoc congerit. † Neque erit omittendum, ꝙ ſi plura inſtrumenta antiqua, in qbus aliquid enarretur, eſſent varia inter ſe, ꝙ ſtandum eſſet pluribus numero, vel melioribus, ſecūdùm ꝙ voluit Aymo Craue. in præallegato loco, numero ſexto, & 15. per l. ſecunda, in verſi. ſed & ſi ſit, & ibi, ſanè crebrior. ff. de offic. quæſtor. & per Aretin. in d. c. cùm cau. num. 8. & 9. & ibi per Felyn. nume. quinto. † Sed contrarium fortaſſe ſuſtineri poſſet, quòd pluribus vel melioribus inſtrumentis credendum non eſſet: quia ſicut propter rerum varietatem diſpoſitio vitiatur vt incerta. l. in teſtamento. la prima. ff. de condit. & demonſtra. Et ſicut ex rerū varietate prẹſumitur rerum varietas & diuerſitas, ſecundùm Pari. de Put. in c. ſi finibus. de fini. feu. ſic etiam ſimili ratione incertitudinis vel varietatis inſtrumentorum poſſet dici nullam eis fidem adhibendam eſſe, & maximè quando inſtrumenta vni & alteri rei adaptari poſſent, per ea quæ tradit Auguſti. Arimi. in addi. ad Ang. in ver. Caium Sempronij. in verſi. tu autem. nume. 6. † Et erit etiam aduertendum, quòd inſtrumenta antiqua dicuntur, à quorum receptione cucurrerunt centum anni: vt habetur per Bertran. in conſi. 159. in fi. & in conſi. 171. nume. 8. volum. 2.

SVMMARIVM.

1. *Enunciatiua verba in priuilegijs emiſſa propter aliud probant confinia in facto antiquiſſimo.*

2. *Enunciatiua verba in antiquis inſerta priuilegiis æquipollent famæ, & ſufficit vnum priuilegium antiquiſſimum ad probandum.*
3. *Enunciatiua verba in literis apoſtolicis probant confinia in antiquis.*
4. *Iuriſdictio, & eius fines probantur per priuilegia antiqua.*

CAPVT LXI.

Non † erit abſonum inueſtigare, ſi verba enunciatiua in priuilegijs emiſſa propter aliud probent confinia, quando agitur de facto antiquiſſimo. Et videtur dicendum, quòd ſic, ſecundùm glo. in c. cum olim. de cenſibus, in verſic. inſtrumentis. & in c. ſi Papa. in verſi. prolata. de priuileg. in 6. & per Alex in conſil. 7. viſo themate. num 11. volum. primo, & in conſilio 90. numero 15. & 16. volum. ſexto, & per Felyn. in c. cùm cauſam. de probat. † vbi habetur, quòd verba enunciatiua in antiquis inſerta priuilegijs ęquipollent famæ, quæ fama plenam facit probationem, ut dixi ſuprà in cap. 55. quæ tamen ſunt intelligenda eo modo, quo refert Aret. in c. cùm cauſam. numero 26. quando verba enūciatiua proferuntur ab illo, qui ſuper eo quod enunciauit, potuiſſet principaliter diſponere, & eo caſu, vt ipſe dicit, ſufficit vnum priuilegium antiquiſſimum: quia tale priuilegiū ęquipollet famę in probando, per Io. And. in reg. non licet. de reg. iur. in Mercuria. & per Ant. in c. fin. de ſucceſſio. ab inteſta. & idem videtur ſentire D. Caro. Ruyn. in conſilio 92. numero decimotertio, volum. quarto. Et Aymo Craue. in tract. de antiquita. temp. in prima par. in ſectio. ampliatur nunc. numero 18. Et quòd verba narratiua principis priuilegio inſerta inducant probationem, licèt alieni facti narrationem contineant, uoluit Deci. in conſilio 445. numero 17. vol. quarto. & Bertran. in conſi. 171. numero quinto, volum. tertio, & faciunt congeſta per Cornel. in conſi. 12. in præſenti, numero 4. volum. 4. † Vbi dicit, literas apoſtolicas, in quibus verba narratiua emanant, in probandis confinibus vel factis antiquiſſimis probationem facere, per d. glo. in c. cùm olim. & in d. c. ſi Papa. † Et ſecundùm quòd traditur per Aretin. in conſi. 42. in prin. Doctores omnes cōcludunt, per priuilegia antiqua iuriſdictionem & eius fines probari poſſe. Et præſcriptio ac ꝓbatio reſultabit, vt quicquid in antiquo priuilegio contineatur, ſit de finibus illius, cuius ſunt fines in illo deſcripti, & ſimiliter habetur per Pariſ. conſi. 72. nume. 12. volum. j. & deducit adhoc Bal. in rub. C. de contr. empti. & vendit. & idem voluit Socin. in conſi. 187. nume. 6. in ſecundo volum.

SVMMARIVM.

1. *Librorum appellatione veniunt omnia volumina, ſiue in cartha, ſiue in papiro.*
2. *Confinia per libros probari poſſunt.*
3. *Libris plena fides adhibetur, quando agitur de magno præiudicio, ſi reperti fuerint ſub cuſtodia publica.*
4. *Scriptura quòd ſit authentica, non eſt neceſſarium, quando reperitur ſub publica cuſtodia.*
5. *Libri antiqui non faciunt plenam fidem, niſi ab antiquis fuerit fides adhibita.*
6. *Hiſtorialibus libris, & Cronicis, quibus fuit à maioribus fides adhibita, creditur.*
7. *Finium lites inter eccleſias non ſunt præiudiciales.*
8. *Libris antiquis cenſualibus eccleſiæ repertis in eius archiuio fides adhibetur.*
9. *Libris priuatis non repertis ſub cuſtodia in probationibus, quæ non ſunt de confinibus, ſemiplena fides adhibetur.*
10. *Liber contra ſcribentem & non in eius fauorem probat, niſi eſſet alicuius defuncti boni, quia faceret aliqualem præſumptionem.*
11. *Liber defuncti bonæ famæ facit ſemiplenam probationem.*
12. *Libris mortuorum magis creditur quàm viuorum, quia nemo prẹſumitur velle mori cum peccato.*

CAPVT LXII.

Cùm autem inter mortuæ vocis ꝓbationes cōtineantur libri, erit igitur declarandum, ſi per eos confines probari poterint. † Et in primis notandum erit, ꝙ librorum appellatione omnia veniunt volumina, ſiue in cartha, ſiue in papiro, per Bal. in conſi. 266. thema proponitur. volum. primo † Et quòd cōfinia per libros probari poſſint, videtur eſſe text. iuncta glo. in c. ad audientiam. & ibi per Scriben. de præſcrip. & in cap. cùm cauſam. ibi glo. Abb. Imo. alij Docto. de prob. & traditur à Bal. in d. conſi. 266. & per Abba. in conſi. 62. nu. 12. in 2. vol. Gui. Papę in q. 114. in verſic. quinto. Cornel. in conſi. 192. videtur prima. nu. 6. vol. 4. Barth. Caſſen. conſi. 15. num. 2. & Hierony. Grat. in reſpon. 132. volum. 4. † Iſta tamen ſecundùm Doctor. ibi, & Corne. in conſi. 182. videtur in hac. volum. primo, ſunt intelligenda, ꝙ vbi ageretur de magno præiudicio, plena fides libris antiquis adhiberetur, ſi reperti fuiſſent ſub cuſtodia publica, per Ioan. And. & Hoſtien. in d. c. cùm cauſam. & tenetur ita cōmuniter. † Nec eſſet tunc neceſſarium, ꝙ ſcriptura fuiſſet authentica, quando reperiretur ſub cuſtodia publica, & maximè in caſibus in quibus erit difficilis probatio, prout eſt in materia finium antiquorum. Et vt habetur per Felyn. in d. c. cum cām. omnes ſcribentes ſequuntur Hoſt. † Videlicet, ꝙ libri antiqui non faciant plenam fidem, niſi ab antiquis noſtris fuerit fides illis adhibita. † Et ſic libris hiſtorialibus & cronicis, quibus à maioribus noſtris fides adhibita fuit, creditur, vt eſt glo. in c. inter dilectos. in ver. magis. de fide inſtru. & in c. venerabilem. in verſi. tranſtulit. de electio. per Bart. in l. j. num. 12. ff. ſi cert. pet. & per Deci. poſt alios ibi numero 22. Et facit, quod voluit Gozadin. in conſi. 8. nume. 99. & Hiero. Grat. in reſpon. 9. numero 5. volum. j. † Et aliàs eis non crederetur, niſi in ijs, quæ non ſunt præiudicialia, vt in materia finium inter eccleſias, in c. cū apoſtolica. de his quæ fiūt à præla. † Et ſimiliter libris antiquis cenſualibus eccleſiæ repertis in eius archiuio fides danda eſſet, ſ͠m Aymon. Craue. in conſil. 158. nu. 4. vol. j. & per Abba. in conſi. 74. duo. in fi. primi dubij vol. j. † Aliis autem libris priuatis non repertis ſub cuſtodia, in probationibus, quæ non ſunt ſup confinibus, ſemiplena fides adhiberetur in antiquis, quando ſunt virorum legalium, ſi iuramētum eis præſtari poterit, vt voluit Socin. in conſi. 7. nu. 16. volum. 2. Et ſecundùm deciſio. Tholo. 496. † ſic erit diſtinguendū: aut ſumus in procedentibus à voluntate ſcribentis, & liber probat, ſecundùm communem opinionem. l. Neſennius. ff. de nego. geſt. & c. fin. de ſucceſſio. ab inteſta. vel ſumus in libro, in quo reperitur aliquid ſcriptū in ſcribentis fauorem, & non probat, niſi liber fuiſſet alicuius defuncti boni: quia faceret aliqualem præſumptionem, & probaret iunctis aliis adminiculis, & iſta confirmantur ex deciſio. Boer. 105. nume. ſexto, tom. j. † vbi dicit, librum defuncti bonæ vitæ facere ſemiplenam probationem, & ſufficere vnum teſtē cum illo libro, vel in ſupplementum probationis poſſet deferri iuramentum hæredi, ſi tamen ſciebat veritatem. † Et ſic libris mortuorum magis creditur, quàm libris viuorum, prout uoluit Socin. in conſi. 197. nu. 16. volum. 2. per tex. & Bal. in l. rationes. C. de probat. & ibi Pau. Caſtr. qui hac ratione mouetur, † ꝙ nemo præſumitur velle mori cum peccato mortali. Et prædictis adde Pariſi. in conſi. 104. nume. 76. Et an inuentarium bonorum eccleſiæ probet cōtra tertium, licèt ſit antiquū. Afflic. videtur decidere, quòd non faciat plenam probationem, vt in deciſ. 334. num. 16.

SVMMARIVM.

1. *Scripturæ inuentæ ſub cuſtodia publica, & non aliæ plenam faciunt fidem.*
2. *Scripturę librorum non authenticorum & lapidum plenam faciunt fidem.*
3. *Scripturis antiquiſſimis creditur, quando agitur de magno præiudicio.*
4. *Scripturæ ſi repertæ fuerint in loco, vbi authenticæ ſolitæ ſunt cuſtodiri: vel ſi à maioribus ſolet præſtari fides, faciunt probationem plenam.*
5. *Præſumptio multa inſurgit ex ſcripturis & factis antiquiſſimis.*
6. *Scripturæ ſi non fuerunt repertæ in loco, vbi cuſtodiri ſolent authenticæ, vel ſi eis à maioribus creditum non fuit, faciunt præſumptionem & non probationem.*
7. *Scripturæ priuatæ probant dominium & iuriſdictionem.*
8. *Nobilitas & legalitas viri faciunt præſumptionem pro ſcriptura priuata, vt contineat veritatem & non falſitatem.*
9. *Scripturis priuatis in antiquis plena fides adhiberetur, ſi iuramentum prẹſtari poſſet.*
10. *Scripturis priuatis archiuij publici extra territorium non creditur.*
11. *Scripturis priuatis repertis in archiuio publico fides adhibetur quinque concurrentibus.*
12. *Scripturis priuatis repertis in archiuio publico extra territorium fides prẹſtatur inter perſonas ſubditas illi territorio, vbi fuerunt repertæ.*

CAPVT LXIII.

Viſo de probationib. fiendis per ſcripturas libros, nunc erit diſcutiendum de eis, quæ fiunt per ſcripturas in archiuio publico repertas in probandis confinibus. Et Abb. in cap. cùm cauſam. numero primo, de probat. quem ſequitur Aret. dicit, † quòd licèt glo. ponat plures ſcripturarum ſpecies fidem facere, non tamen diſtributiuè plenam faciunt fidem, ſed illæ tantùm, quæ ſub publica & fideli cuſtodia ſunt ſeruatę, & ita diſtinguitur.

† Aut agitur de nullius præiudicio: & tunc ſcripturæ librorū non authenticorū & lapidum fidem faciunt: veluti ſi dubitatur, an eccleſia ſit conſecrata, vel infans baptizatus: quia tunc ſuf

sufficiunt probationes non plenæ, vt no. glo. in c. sanè. el 2. in ver. dictitiis. 24. quæst. 2. & Innoc. in rub. de consecr. eccles. vel altar. † Et idem erit quando agitur de modico præiudicio, & factum sit antiquissimum. arg. d. c. cùm causam. † Aut agitur de magno præiudicio: & tūc si esset talis scriptura, vel liber, cui ab antiquis nostris communiter sit creditum, vel si reperiretur in illo loco, vbi solùm reseruantur scripturæ authenticæ, & plenam faciunt fidem. cap. ad audientiam. de præscript. facit l. census. cum glo. ff. de prob. no. Bart. in l. j. ff. si cert. pet. & per Corn. in consi. 333. capio. nume. 7. volum. primo. vbi dicit, scripturis in archiuio publico repertis, fidem adhibendam esse, per auth. ad hæc. C. de fide instr. & per glo. in c. peruenit. in ver. archiuis. 30. quæst. prima. † Et Laurenti. Calca. in consi. 90. quia ista quęstio vult pro scripturis & factis antiquissimis multum pręsumi: & plura ad hoc congerit: & ibi nume. quinto, vult præsumendum esse pro scripturis antiquis, & eis standum, non solum quando agitur de finibus terrarum singularium personarum, sed etiam quando agitur de finibus publicis diœcesum, ciuitatum, castrorū, & villarum. † Aut est talis scriptura, vt ibi Abb. prosequendo distinctionem declarat, cui à maioribus nostris communiter creditum non fuit, nec reperitur in loco, vbi seruantur authenticę: & talis scriptura, seu liber adminiculum, seu præsumptionem facit, non autem plenam probationem, vt habetur in d. c. ad audientiam. à contrario sensu. Et secundùm Socin. in consil. 187. numero tertio, volum. secundo. † Scripturæ priuatæ conferunt quò ad dominii & iurisdictionis probationem, quod probatur per indicia. l. indicia. & ibi Iacob. de Are. Bald. & Salyc. C. de rei vendi. glo. Bald. & Salyc. in l. proprietas. C. de proba. Et facit glo. & quod ibi not. Cano. in c. tertio loco. de probat. & Socin. in d. consi. 187. nu. 6. vult, † ꝙ propter nobilitatem & legalitatem insurgat pręsumptio pro priuata scriptura, vt veritatem & non falsitatem contineat, per Bald. in rub. C. de fid. instru. & Abb. in c. 2. eo. tit. † Et in antiquis scripturis priuatis si posset præstari iuramentum, plena adhiberetur fides, secundum Bal. & Salyc. in l. j. C. de eden. Erit tamen aduertēdum, secundùm Felyn. in d. c. ad audientiam. num. 14. Alex. in cons. 138. nu. 7. vol. j. & Soc. in d. consi. 183. nu. 20. † scripturis priuati archiuij publici extra territoriū fidem non adhiberi, licèt Are. in d. c. cum causam. dicat de iure veriorem esse opinionem ꝙ scripturis archiuij publici extra territorium fides adhibeatur: sed propter auctoritatem tenentium contrarium seruaretur in practica contraria opinio, quam esse communem attestatur Aymo Craue. in Tract. de antiquita. tempo. in par. j in sectio. quartò limitatur. nume. 11. Notandum erit etiam, s̄m Felyn. in d. c. cùm causam. nu. 8. quem sequitur Deci. nume. 7. & not. Soc. in consi. 258. nu. 5. vol 2 † quòd scripturis priuatis in archiuio publico repertis, fides erit adhibenda, tribus concurrentibus: videlicet, ꝙ scriptura in archiuio publico reperta custodem de publico habeat. Secūdò, quòd scriptura sit posita inter scripturas authenticas. Tertiò, ꝙ ex consuetudine illis fides adhibeatur, per Ioan. And. in addi. ad Spec. in titu. de instru. edi. §. nunc dicendum. in magna addi. in versi. quintum supplementum, & prædicta confirmantur per Aymo. Crauet. in d. sectio quartò limitatur. nu. j. addendo etiam quartum requisitum: videlicet, ꝙ illa scriptura habeat testimonium officialis deputati ad custodiam archiuij publici: id est, ꝙ officialis publicus, vel Commentariensis sit rogatus de tali scriptura, & ipse eam scripserit, vel ꝙ attestetur esse scripturam archiuij publici, per Cornel. in consi. 142. col. 3. versi. testarent. vol. 3. & per Deci. in d. cap. cùm causam. col. 3. in quarta fallentia. Et posset addi quintū requisitum quod tradidit Deci. in consilio 458. vbi vult, ꝙ ad hoc vt scriptura priuata archiuij publici fidem faciat, ꝙ solum ibi reponantur scripturæ publicæ, & secus esse, si aliæ scripturæ non authenticæ ibi reponerentur: quia tunc propter locum non diceretur scriptura authentica: quod tamen requisitum videtur incidere in secundum suprà relatum. † Ista tamen communis opinio limitari posset, vt credatur scripturis priuatis repertis in archiuio publico extra territorium inter personas subditas illi territorio vbi repertę fuero, licèt quò ad alias personas non crederetur eis per ea quæ habentur per Aymo. Crauet. in d. sectio. numero octauo, per Bar. in l. prima, numero 34. C. de sum. Trini. & fi. catho.

SVMMARIVM.

1 *Catastum fieri solitum est, vt collectæ secundùm illud & census imponantur.*
2 *Collectarum solutio per libros & scripturas probari debet, & non per testes.*
3 *Collectarum solutio in scriptis redigi debet, vt exactionis ratio per exactores reddi possit.*
4 *Collectarum & census solutio denotat soluentes subiacere illi, cui soluunt.*
5 *Catastum sine solutione non probat, & non præiudicat illis, qui non cōsenserunt.*
6 *Catastatio illius, qui est debitor onerum realium in vno loco, non præiudicat alteri loco.*
7 *Catastum præbet signum, quòd bona in illo acatastata sint illius, cuius est catastum.*
8 *Catastum repertum penes egregias personas, iunctis alijs adminiculis, probat confines.*

CAPVT LXIIII.

Probationum mortuæ vocis materiā p̄sequendo, declarandum venit, si confinia territoriorum per catastum probari possint: & erit vtile scire, quia catasta in finalibus controuersijs à Communitatibus ad eorum intentionem fundandam in iudicio sæpè producuntur. † Sed in primis prætermittendū non erit, catastum fieri solitum, vt secundùm illud census & collectæ imponantur, vt habetur per Cornel. in consilio 333. capio. nu. 6. vol. j. † Et collectarum solutio, secundùm Bart. in l. j. nu. 9. C. de apoc. publi. lib. 11. probari debet per scripturas, seu per libros, & non per testes. Ad idem facit, quod voluit Bal. in l. 3. in pen. col. in fin. in versi. sed qualiter probetur solutio. C. de iure emphyteu. & ibi per Ias. per Bar. & Doct. in l. decem. ff. de verb. oblig. † Et collectarum solutio in scriptis redigi debet, vt exactionis ratio per exactores reddi possit, secundùm Bar. in l. apparitores. C. de exactori. lib. 10. & forensibus ratione bonorū existentium in alieno territorio à statuentibus possunt grauiores imponi collectæ in eorū territorio, vt habetur per Aymo. Crauet. in cōsi. 201. præsupponitur in facto. nu. 14. vol. 2. Istis modò sic declaratis, erit distinguendum. Aut catastum vnà cum solutione producitur: & facit probationem: † quia per impositionem census & collectarum deprehenditur, ꝙ locus, vel villa soluens censum, vel collectas sit de territorio, siue iurisdictione illius, vel loci cui soluitur, secundùm Alex. in consil. 35. viso processu. num. 4. volum. 4. per §. si quis igitur ex qualibet. in auth. quib. mo. natu. effi. legi. & ibi per glo. in versi. per soluatur. & per Bald. in l. 3. C. de natural. liber. vbi per illum text. no. per census & collectarum solutionem designari subiectionem; & per eam probari, ꝙ castrum, vel villa sit de territorio illius cui soluitur, & per text. in d. l. 3. ibi, sub quo vicus vel possessio censeatur. Idem voluit Cornel. in consi. præallega. 333. num. sexto. † Aut catastum de per se sine solutione produceretur: & non probaret, secundùm Felyn. in c. cùm causam. nu. 2. de prob. vbi dicit, si res descripta reperitur in catasto tanquam alicuius, per hoc non tenderet in illius præiudicium, qui non consensit: & idem voluit Aymon Crauet. de antiquita. tempo. in 1. par. in sectio. quartò limitatur num. 71. Et ꝙ catastum non probet de per se dominium vel possessionem contra eos, qui scripturæ catasti non consenserunt, neque interfuerunt, traditur a Bal. in l. si pater. per illum tex. C. de actioni. empti. & in l. solennibus. C. de rei vendi. per Alex. in consi. 62. in causa & lite. nu. 16. vol. 7. & in consi. 77. viso processu. num. 11. vol. 6. Et per Lanfran. de Oria. in c. quoniam contra falsam. in versic. testium, nu. 165. de proba. & hanc esse communem opinio. attestatur Paris. in cōs. 104. in fi. vol. j. Et similiter Roma. in cōsi. 275. Quo ad primum dicit, † ꝙ catastatio illius nomine facta, qui est debitor onerū realium in vno loco, non nocet alteri loco, qui in ipsis exigendis est creditor, per l. debitoris ad diem. C. de pact. & l. inter debitores. ff. eo. & erit not. secundùm Corneum in citato consil. 333. nu. 3. & in consi. 172. videtur in hac vol. j. † quòd catastum præbet non mediocre signum & argumentum, ꝙ bona in illo descripta sint illius Communitatis, cuius est catastum. Et ad idē facit, quod voluit Alexand. in consi. 92. viso processu. nume. 5. vol. 2. Socin. in consi. 89. nu. 12. vol. j & Paris. in consi. 53. primò dicendum. num. 21. vol. j. † Et catastum siue ęstimum si fuit repertum penès egregias personas, iunctis aliis adminiculis probat confines, vt habetur per Barba. in consi. 17. col. 24. vol. 2. & consi. sexto, eo. volum.

SVMMARIVM.

1 *Scripturæ in lapidibus scriptæ faciunt plenam probationem in non tendentibus in alicuius præiudicium.*
2 *Literæ in lapidibus scriptæ non plenè probant, sed adminiculantur, vbi agitur de graui præiudicio.*
3 *Scriptura in lapide plenè probat, quando esset facta ab illo, qui posset dare fidem scripturæ.*
4 *Litteris scriptis in lapidibus ita præstatur fides, sicut scripturis publicis.*
5 *Literæ scriptæ in lapidibus terminorum plenè probant.*
6 *Literæ scriptæ in lapidibus dicuntur scripturæ publicæ.*

CAPVT LXV.

Et cùm literæ in lapidibus scriptæ connumerentur etiam inter mortuæ vocis probationes, ideò declarabimus si per ea cōfinia probari poterint. Et Abb. in c. cùm causam. nume. j. de proba. in versi. tertiò glos. no. vult, † ꝙ credatur scripturæ sculptæ in columna, vel lapide: & facere plenam probationem in non tendentibus in alicuius præiudicium: in aliis verò adminiculantur, secundùm loci qualitatem, vbi reperiuntur, & secundùm præiudicij quantitatem. c. sanè. col. 2. in ver. dictitijs. 24. q. 2. † Et ꝙ literæ in lapidibus sculptæ nō faciant plenam probationem, videtur esse tex. in l. monumētorum. ff. de religio. vbi sepulchri, vel monumentorum scripturæ non probant proprietatem ipsorum: & idem videtur sentire Felyn. in d. c. cum causam, num. 8. & 27. dicens, Doctores communiter velle, ꝙ tales scripturæ non probēt, sed adminiculētur, vbi agitur de graui præiudicio, dato ꝙ essemus in facto antiquissimo. † Et secundùm eum in vno tantùm casu eis plena fides adhiberetur, quando constaret, ꝙ scriptura in lapide ab eo esset facta, vel illius auctoritate, qui posset dare fidē scripturæ. † His tamen non obstantibus veritas videtur esse in contrarium, ꝙ ita credatur literis in lapidibus scriptis, sicut scripturis publicis, per glo. prima, in cap. primo, in ver. scripturam appello. de fide instrum. Et quòd per talem scripturam cōfinia probentur, habetur per Guid. Papæ in q. 193. in versi. sexto. per d. c. sanè. el secundo, & per l. j. & 2. ff. de albo scriben. & per not. glo. in d. c. cùm causam. quam sequitur Cornel. in consi. 171. videtur in hac. nume. 10. volum. primo, & in consi. 333. capio. numero 5. eod. vol. & in consi. 163. videtur primò. nume. 6. vol. 3. & per Pau. de Cast. in l. si à furioso. in fi. C. de test. & eandem opinio. sequitur Laurenti. Calca. in consi. 90. nume. 7. vbi vult, ita credendum esse literis in marmore scriptis, sicut scripturis publicis, per text. & Bart. in d. l. monumentorum. & per plura ibi per eum cumulata. † Et eo maximè, quando sunt scriptæ in lapidibus terminorum: quia ex quo ita scriptum reperitur, & ita ordinatum esse præsumitur. l. Titio. §. pen. ff. de verbo. oblig. & l. ex hac scriptura. ff. de donat. † Et dicuntur scripturæ publicæ: quia in loco publico sunt positę, & ad nota. per Barth. Cassan. in consi. 15. & Hiero. Grat. in respon. 122. nu. 3. vol. 2.

SVMMARIVM.

1 *Confines per famam probantur, & fama per testes, instrumenta, & alias scripturas probatur.*
2 *Fama ex pluribus instrumentis antiquis inducitur, & ex ea resultat plena probatio.*
3 *Fama per duo instrumenta probatur, sicut etiam ex verbis narratiuis duorum instrumentorum resultat probatio.*
4 *Fama per duos testes probatur.*
5 *Instrumenta sunt maioris roboris, quàm testes.*
6 *Probatio nulla melior in antiquis fieri potest, quàm per instrumenta.*
7 *Fama per plura instrumēta ab vno tantum notario confecta non inducitur.*
8 *Fama probatur per literas bonorum virorum.*
9 *Communis opinio inducitur ex pluribus instrumentis antiquis.*
10 *Fama probat non solùm confines, sed etiam dominium antiquissimum iurisdictionis.*
11 *Fama quando facit probationem in causis, quæ non sunt super confinibus.*

CAPVT LXVI.

Et quia, † vt inquit Bal. in consi. 286. thema proponitur. vol. j. confines per famam probātur, vt supra in c. 55 conclusum fuit, qualiter fama probari possit per testes, nunc erit declarandum qualiter per instrumenta, vel alias scripturas probari possit. † Et dicas, quòd fama ex pluribus instrumentis antiquis inducitur & ex ea plena resultat probatio, vt no. in l. proprietate. in glo. fin. C. de probat. & in glos. in l. atqui natura. §. cum me absente. in ver. committatur. ff. de neg. gest. & per Barba. in consi. 6. & quidem viso. col. 4. & 7. volum. secundo, & in c. ex literis. nu. 39. de probat. per Felyn. in c. cùm causam. num. 4. & 9. eo. tit. Pari. de Put. in c. quia in materia. nume. 3. de fini. feu. & per Aymo. Craue. in tract. de antiquit. tempo. in j. par. in sectio. viso de fama. nume. 22. & in sectio. ampliatur nunc. nu. 8. Et licèt secundum Aret. in d. c. cùm causam. numero vigesimotertio, fama nō probetur per vnum vel duo instrumenta, sed per plura. † tū contrarium posset dici, quòd per duo inducatur instrumenta, sicut etiam per duo instrumenta verba narratiua cōtinentia inducitur probatio, vt habetur per Aymo. Crauet. in d. sectione, ampliatur nunc. numero 19. † Vel sicut fama per duos testes probatur, vt no. glo. in c. si testes. §. item sępè. in glo. fama. 4. q. 3. & glo. in l. 3. §. eiusdem. ff. de testi. & habetur in decisio. Tholos. 379 in addi. incip. idem tenet Siculus. † Multò fortius probari posset p̄ duo instrumenta, quæ sunt maioris roboris, vt est glo. fin. in c. tertio loco. de proba. quam sequitur Corne. in ꝯsi. 287. numero 18. volum. primo, & Socin. in consi. 156. nume. secundo, volum. 2. & in consi. 86. num. 3. vol. j. & per Alex. in ꝯsi. 167. in causa, & lite. nu. 3. vol. 6. & per Aret. in consil. 42. nu. 2. & per Parisi. in consi. 104. num. 46. vol. j. vbi dicit probationes per instrumenta vincere probationes p̄ testes. Et ad idem facit, quod voluerunt Marsil. in rub. de proba. numero 192. & Aymo. Cra. in consilio 54. numero decimoquinto, volu. primo, & Bartho. Cassan. in consilio 15. numero quarto, & Fely. in d. c. cùm causam. numero sexto. † Vbi dicunt, nullam probationem meliorem in antiquis fieri posse, quàm per instrumenta, & recurrendum esse ad memoriales antiquos tanquam ad stipites veritatis, qui in ęternum permanent. † Limita tamen prædicta non procedere, quando plura instrumenta ab vno tantùm notario confecta fuissent: quia tunc non constituerent famam, per Felyn. in dicto cap. cùm causam. numero quarto, quem sequitur Parisi. in consi. 104. numero 20. volum. primo, & vt traditur à Bald. in cap. primo. §. si duo. nume. primo, de pace tenen. † Fama etiam probatur per literas bonorum virorum, per ea, quæ not. Inno. in c. cùm in tua. de sponsali. & per Alex. in addi. ad Bar. in l. de minore. §. plurimum, in ver. quæro, qualiter. ff. de quæstio. † Et communis opinio inducitur ex pluribus instrumentis antiquis secundùm Socin. in consil. 185. nume. 5. vol. 2. & per Bal. Salyc. & Alex. in l. cùm aliquis. C. de iure deliber. per l. cùm de lanionis. §. asinam. ff. de fun. instruc. & l. athletas. in princ. ff. de supel. lega. † Et per famam non solùm probantur fines, vt dixi, sed etiam probatur dominium antiquissimum loci, & iurisdictionis, vt voluit Bertran. in consilio 171. num. 5. volum. tertio. Et † quando fama faciat probationem in causis, quæ non sunt super confinibus, traditur ab Alex. in consi. 208. viso summario. numero 12. & 13. & 14. vol. 2. & in consi. 83. viso themate. nume. 8. & 9. vol. 3. & in consil. 150. in causa. nume. 9. volumine sexto.

SVMMARIVM.

1 *Iudex inclinare debet in fauorem illius, qui habet antiquiorem possessionem.*
2 *Possessio antiquior antiquitus pacificè possessa est potior nouella turbatione: & turbatiua non debet patrocinari turbantibus.*
3 *Possessio recentior præsumitur clandestina constito de antiquiori possessione.*
4 *Titulum habens præfertur tam in possessorio, quàm in petitorio, si non constat de antiquiori possessione.*
5 *Reus absoluitur, quando probationes sunt pares inter actorem, & reum.*
6 *Absolutio est fauorabilior, quàm condemnatio.*
7 *Probationes, quando sunt pares inter actorem, & reum in interdicto vti posidetis, ille vinceret, qui probaret de titulo in possessorio.*
8 *Proprietas iuuat in possessionem, & è conuerso.*
9 *Possesio antiquior sine titulo præfertur posteriori cum titulo, dummodo titulus fuerit acquisitus post antiquiorem possesionem.*

CAPVT LXVII.

Declaratis viuę & mortuæ vocis p̄bationib. quæ fieri debent in controuersijs finalibus, † nunc expedit discutere, quando res redderetur dubia hinc inde propter probationum & possessionum intricationem, & actuum mixturam, in cuius fauorem iudex inclinare debet. Et secundùm Bal. in ꝯsilio 468. qualiter probentur pertinentiæ. numero octauo, volum. tertio, dicas in illa causa obtinere illū, qui habet antiquiorem possessionem. c. licèt causam. de proba. Et ratio erit secundùm Parid. de Put. in c. finib. de fini. feu. † quia antiquior possessior antiquitus pacificè possessa licèt incipiat turbari, erit potior nouella turbatione, cùm quantò antiquior, tantò iustior: & turbatiua turbantibus patrocinari non debet. d. c. licèt causam. Et qui fuerunt turbatores, ergo posteriores, argu. l. j. ff. de appel. † Et vt habetur per Socin. in consi. 187. nume. 25. volum. secundo, cōstito de antiquiori possessione alicuius, si postmodum constaret de alterius recentiori possessione, præsumeretur clandestina. per Bal. in l. si duo. ff. vti possi. † Et si non constaret, quę esset antiquior possessio: tunc si vnus haberet titulum, & alter non, ille qui habet titulum, vincet, tam in possessorio quàm in petitorio, ut per Iaco. de Are. in l. quoties, de rei vend. † Et si probationes erunt pares inter actorē & reum, licèt actor reperiatur in possessione, nihilominus reus absoluitur, secundùm Cornel. in consilio 282. numero tertiodecimo, volum. 4. & Felyn. in c. ex literis. nume. quinto, de proba. † quia fauorabilior est absolutio quàm condemnatio. l. Arrianus. ff. de actio. & obliga. † Ista tamen procederent in interdicto vti possidetis, quando probationes essent pares inter actorem & reum: quia ille vinceret, qui probaret de titulo in possessorio. † Et sic proprietas iuuat possessionem, & econuerso, ut traditur à Felyn. ibi. Aduerte tamen, vt habetur per Alex. in consi. 88. quoniam omne datum. in versi. sed præmissis. nume. 18. volum. 5. † quòd habens antiquiorem possessionē sine titulo præfertur habenti iuniorem cum titulo, dummodo ille titulus fuerit acquisitus post illam antiquiorem possessionem, per Bal. in disputa. sua incip. accusatus de vi turbatiua. colum. pen. argum. l. si fundus. ff. de fun. dota.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum quando deferatur à iudice, vel à parte parti, ob defectum probationum.*
2 *Iuramentum promissorium dicitur, quod super futuro fit.*
3 *Iuramentum promissorium si rumpitur, infamat: quia frangitur fides Deo, & homini.*
4 *Iuramentum assertorium dicitur, quod fit de præterito, vel præsenti: & non infamat.*
5 *Iuramentum assertorium aliud est de calumnia, aliud de veritate, & aliud de malitia.*
6 *Iuramentum assertorium est voluntarium, necessarium, & iudiciale.*
7 *Iuramentum necessarium est, quod defertur à iudice in defectum probationis: nec potest referri, vel recusari, sed poterit ab eo recedi propter nouas probationes.*
8 *Iuramentum necessarium dicitur etiam suppletorium: vnde si plures testes in vnam concordant sententiam, tunc absque iuramento poterit fieri sententia.*
9 *Iuramentum defertur in supplementum, quando vnus bonus testis reddidit rationem in causa scientiæ: quia tunc faceret semiplenam probationem: aliàs secus.*
10 *Iuramentum in quibus casibus non deferatur in supplementum, remissiuè.*
11 *Iuramentum in iurgijs finalibus antiquis poterit præstari actori, quando probauit per vnum bonum testem: quia finium regundorum lites dicuntur modici præiudicij in certis casibus.*
12 *Iurare si quis nollet, vel iuramentum deferre, esset manifestæ turpidinis.*
13 *Reus, quando nihil est probatum, vel præsumptum, potest dicere, Nolo iurare.*
14 *Iuramentum quando defertur, quatuor requiruntur.*
15 *Iuramentum in causis criminalibus quando deferri poterit, remissiuè.*
16 *Iuramentum non defertur in causis spiritualibus, vt monachatus, vel matrimonij.*
17 *Iuramentum non defertur in alieno facto: & sic quis non cogitur iurare, nec iuramentum deferre.*
18 *Iuramenti delatio cui sit magis danda, relinquitur iudicis arbitrio.*
19 *Iuramentum quando petenti defertur, sex copulatiuè requiruntur.*
20 *Iuramentum in causa appellationis peti potest, licèt non fuerit petitum in prima instantia.*
21 *Iudex requisitus, si non præstat iuramentum, dicitur facere litem suam.*

CAPVT LXVIII.

Viso de probationibus, quę fieri possunt per vocem viuā, & mortuam, nunc erit describendum illud quod habetur per Spec.iñ titu.de iura.dela.in princ. † Videlicet quando ob defectum plenæ probationis actori iuramentum deferatur à iudice, & à parte parti, iuxta ea, quæ habentur in c.fin. de iureiur. & l.j.& 2.& l.manifestæ.ff.eo.& ideo ad instructionem aliqua referam per eum relata breuius, quàm potero. † Et præmittendum erit, aliud esse iuramentum promissorium, & aliud assertorium. Et promissorium dicitur, quod super futuro fit: videlicet si promittatur aliquid dandum, vel non dandum: & faciendum, vel non faciendum. Veluti si quis iuramento promittat in iudicio sistere, vel litem exequi, auth.generaliter. C.de episc. & cle.& c.j.in fi.de seq.fruct. † Et tale iuramentum si rumpitur infamat: quia frangitur fides Deo & homini: & magis imputatur tunc, quàm si iuraretur de pręsenti, & de præterito: quia maturius & pleniùs deliberare poterat. l.si quis maior. C.de transf. † Assertorium verò iuramētum dicitur, quod fit de præterito, vel de præsenti, in quo asseritur aliqd esse, vel fuisse: & hoc non infamat, scilicet quantum ad infamiæ pœnam. † Et iuramenti assertorij plures sunt species: nam aliud est de calumnia, aliud de veritate, & aliud de malitia, de quibus not.per Spec.in tit.de iura.cal.§.j.† Item aliud est voluntarium, & aliud necessarium, ac aliud iudiciale, Et voluntarium dicitur, quod fit extra iudicium, & ex sola volūtate.l.iusiurandum quod ex. ff.de iureiur. c.verum.& c fi.& ibi glo.extra eo.tit. † Necessarium verò iuramētum dicitur, quod defertur à iudice in probationis defectū: nec potest referri, nec recusari, nisi iusta de causa. Et iudiciale dicitur, quod pars defert parti in iudicio, quod non est necessarium subire, vel referre: sed si reus retulerit actori iuramētum, necesse habet iurare, aliàs prætor ei denegabit actionē: & post iuramentum delatum à iudice parti, & pręstitum à parte parti, potest ab eo recedi, propter nouas probationes, sed post iurm delatum à parte parti, & præstitum ab ea, recedi non poterit, vt no.glo.in d.c.fi.in ver. à te loquitur. de iureiur. † Et istud iuramentum necessarium dicitur etiam suppletorium. Vnde aduertendum erit, ꝙ si plures testes in vnam cōcordent opinionem tunc sentētia absque iuramēto ferri poterit, ex quo actor plenè probauit, si verò semiplenè probasset, veluti si haberet solùm vnum bonum testem, & res esset modica, & in qua duo testes sufficerent: & tunc actori scienti ac petenti iuramentum sibi deferri, præstabitur.l.tertia.C.de reb.credi. & l.si duo patroni.in prin.ff.eod. † Dummodo ille testis etiam non interrogatus scientiæ causam reddiderit: aliàs non faceret semiplenam probationem. Nec iuramentum deferretur, vt traditur à Bald. in c.primo.§.sacramentum. nume.13.de consue.rec.feu.& per Alexand.in consi.32. volum.secundo. † Et plures casus describit Ias. in l.admonendi. nume.271. ff. de iureiur. in quibus non defertur iuramentum in supplementum, dato ꝙ quis semiplenè probauerit. † Et simili ratione in quæstionibus finium regundorum antiquorum actor poterit petere sibi deferri iuramentum, quando probauit per vnum bonum testem: quia finium regundorum lites dicuntur modici præiudicij, quando de sola iurisdictione est cōtentio: vel inter prælatos est lis, qui solam habent administrationem, & non dominium: vel quando ageretur de finibus antiquis, secundùm ꝙ voluit Dec.in capit.cùm causam.numero quarto, de probatio.† Aduertendum erit etiam, secundùm Spec.in citato loco, ꝙ si actor nihil probat, & dicat aduersario, vt iure ad suam innocentiam purgandam, vel ꝙ sibi referat iuramentum, videtur iustè allegare: nā manifestæ turpidinis est nolle iurare, vel iuramentum referre. l.manifestæ.l.lex Cornelia.§.hac lege. ff.de iureiur.l.Marcellus. ff.rer.amot.l.præsenti.C.de ijs, qui ad eccle.confugi. l.fin.§ licentia.C.de iure deliber.& l.fin. C. de fid.instrum. † Nihilominus reus, si nihil esset probatum vel præsumptum, poterit respondere, frater iurare non cogor: vt ibi per eum. † Et quatuor sunt principaliter attendenda in iuramenti delatione, secundùm Spec.vbi suprà nume.5. Primum, an actor aliquid plenè, vel semiplenè probauit, vel nihil. Secundum est, si semiplenè probauit, & tunc, aut quæstio est criminalis, & non defertur iuramentum à iudice: quia probationes debent esse apertissimæ l.fina.C. probat. & c.fin.de iureiur. Si tamen vna pars alii iuramentum defert, delatio tenet ob inopiam probationum facta, etiam si de illo crimine transigi non posset: quia non hoc ita confiteri videtur, sicut in transactione, imo negare videtur. Si verò ciuilis & famosa sit, vt in actione doli, furti, iniuriarum, & quod metus causa, in quibus fit infamis de iure ex sententia, etiam si ciuiliter sit actum l.j.ff.de ijs.qui no.infa. Vel si mulier sit in possessionem missa ventris nomine & per calumniam: vel in crimine expilatæ hæreditatis. In ijs enim priuatis criminibus infamia condemnatum sequitur, & iuramentum nō defertur, sed plena probatio exigitur. Si verò sit ciuilis & non famosa, si tamen ardua & magna esset, & de facili non deferretur l.legitimos.ff.de legit.tute. Si verò esset parua & tunc iudicis arbitriū requiritur, vt ꝓcedat inspecta personarum qualitate, & regionis consuetudine.† Et quando iuramentum in causis criminalibus deferri possit, habetur per Ias.in d.l.admonendi.nu. 174 ff.de iureiuran.& ibi etiam nu. 272.declaratur per eum, quæ sit causa magna vel parua. † Si verò causa esset spiritualis: ut monachatus, vel matrimonij, & tunc secūdùm Spec.iudex nequit deferre iuramentum; si autem non esset merè spiritualis, & tūc fortè posset iuramentum deferri, vt traditur per Ias.in citato loco.numero 277. Tertiò erit attendēdum, quis melius sciat veritatem. † Hinc est, quòd ei, de cuius principaliter facto agitur, iuramentum defertur.c.videtur.qui matrimo.accusa.non poss. In alieno autem facto non defertur, ne anceps cogatur subire periurium.l.videamus de in lit. iuran. Et in hoc casu non solū non cogitur iurare, sed nec iuramentum deferre, secundùm Aymo.Crauet.in consilio 203. deferens iuramentum. numero tertio. Et quæ dicta qualiter sint intelligēda, vide ibi ꝑ eum. Vnde Ias.in d.l.videamus.numero sexto, dicit, quòd qui dubitat, vel ignorat, si iurat contra veritatem, dicitur periurus. Quartò consideranda erit ꝑsonæ qualitas quis melior, quis dignior, & quis præstātior videatur, vt illi deferatur. d.l.legitimos † Vel iuramentum illi defertur, qui melius probauit, vel iudicis arbitrio relinquitur.l.fi.§.sanè.C.de ijs qui ad eccle.cōfugi. Quibus abundantissimè cumulatis per Spe.adde Rober.Maran.in suo aureo Spec.aduoca.in 2.par.iud.in versi.nouus actus.vbi describit decem species iuramenti iudicialis. † Ac etiam dicit, ꝙ sex copulatiuè requiruntur, quando iuramentum petēti defertur, quorum si quid deficeret, non deferretur: videlicet, ꝙ sit semiplenè probatum per vnum testem, & ille cui præstatur sciat veritatem verisimiliter per sensum corporeum, & quòd sit persona honesta, & bonæ vitæ: quia personis vilibus, & suspectis iuramentum non pręstabitur, & quòd causa non sit magna vel ardua, sed modica; quia in causa ardua, vel criminali non deferretur: & dicitur parua, vel magna secundùm personarum conditionem, & quòd semiplena probatio in aliquo non sit elisa per probationes contrarias: quia tunc non deferretur † Et ꝙ iuramentum sit petitum ante conclusionem in causa: & dato quòd non fuisset petitum ante conclusionem in causa in prima instantia, nihilominus poterit peti, vt deferatur in causa appellationis secundum Capy.in decis.35.numero quarto, & ibi etiam numero tertio, dicit aduocatum cautum esse debere, vt in iuramenti delatione citetur pars. † Et erit etiam notādum, quòd

quòd si iudex requisitus non præstaret iuramentum, faceret litem suam, vt per Robert.Maran.in præallegato loco.

SVMMARIVM.

1 *Iuratur in litem contra mouentes terminos.*
2 *Actio finium regundorum quare possit dici arbitraria.*
3 *Iuratur in litem, quotiescunque iudicis auctoritas contemnitur.*
4 *Iudicis officium multum potest in actionibus bonæ fidei.*
5 *Actiones bonæ fidei non minus videntur arbitrariæ, quàm sint actiones stricti iuris.*
6 *Iuramentum in litem quatuor concurrentibus præstandum erit.*
7 *Iuramentum in litem præstatur per iudicem, & non per partem, aduersario existente in dolo, & non in culpa.*
8 *Iuramentum in litem est affectionis, & præstatur secundùm rei veritatem, & communem ęstimationem.*
9 *Iudex potest taxare summam ad quam iuramentum in litem restringitur.*
10 *Iudex poterit taxare damnum, & eius quantitatem, non obstante statuto, quòd stetur iuramento damnum passi.*
11 *Iuramentum in litem non defertur, quando agitur de officio iudicis, sed iure actionis.*
12 *Iuramentum in litem in actionibus bonæfidei præstatur post litis contestationem, & ante sententiam. In actionibus verò arbitrarijs, & in rem post sententiam.*
13 *Sententiæ duæ feruntur in arbitrarijs actionibus.*
14 *Iuramentum in litem non solùm præstatur principali, sed etiam procuratori, speciale mandatum habenti.*

CAPVT LXIX.

Et hic † erit congruum declarare, si cōtra mouentes terminos iuratur in litem, & videtur dicendum quòd sic: vt no. glos. in l.sed & si loci.§.sed & si quis.in versi. condemnabitur. ff.fini. regundo Et idem tenet Ang.in §.quædam actiones. in fi.& Ias. ibi numero 73.Insti.de actio.licèt Floria.in d.§.sed & si quis.impugnet dictā glo.distinguendo, ꝙ ex ea parte, qua est hæc actio in rem, iuratur in litē.d.l.qui restituere: sed ex ea parte, qua est personalis, debet fieri condemnatio ad interesse d.l.sed & si loci.§ iudicio.& idem videtur sentire Alber.in d. §. sed & si quis. † Subdens, quòd ista actio poterit etiam dici arbitraria: quia habet aliquid realitatis, & quantum ad hoc iuratur in litem: sed in eo quod habet personalitatis, condemnabitur ad interesse probatum. Et secundùm Fulg.ibi.d.glo.est ab omnibus recepta. Et benè dicit non ea ratione, ꝙ sit stricti iuris: quia posset dici in omnibus aliis idem esse, sed potius ista ratione: † quia quotiescunque iudicis auctoritas contemnitur, iuratur in litem: & secus vbi non contemnitur, vt per Bart.in d.§ sed & si quis. & ad id facit, quod voluit Bal. in l.j.C.de accusa. & similiter uidetur tenere Dec.in l.in actionibus.numero quarto, in ver. quādoq;. de in lit.iur.vbi dixit, in actionibus bonæ fidei iudicem habere potestatem deferendi iuramētum in litem ex natura actionis: sed in actionibus stricti iuris illam cōsequitur iudex pręter naturam actionis, sed propter contumaciam ei datur potestas. Et ideò solum actiones arbitrariæ sunt stricti iuris. † Nec non, vt subdit ibi Dec.numero vigesimosecundo, in actionibus bonę fidei secundùm earum naturam iudicis officium multum potest, & alio adminiculo non indiget: sed arbitrariæ sunt stricti iuris, in quibus iudex non habet arbitrium, inspecta earum natura, sed ex aliquo accidenti arbitrium iudici attribuitur, & à tali arbitrio superueniente, actiones dicuntur arbitrariæ, & cōsiderato isto accidenti arbitrariæ pro diuersa specie ab actionibus bonæ fidei ponuntur. † Et isto effectu considerato actiones bonæfidei in quibus ex earū natura iudex habet arbitriū, non minus vidētur arbitrariæ, quàm sint stricti iuris actiones, quæ ex accidenti arbitrariæ efficiuntur: quia non videtur minus potens illud, quod competit ex actionis natura, quàm illud quod ex accidenti contigit. † Erit modò aduertendum, secundùm Bart.in d.l.in actionibus, ꝙ iuramentum in litem præstandum erit quatuor concurrentibus. In primis enim requiritur natura petitæ rei, & quòd in ea cadat affectio: aliàs hoc iuramētum deferri non posset, ut ibi numero tertio. Secundò, quando natura actionis hoc patiatur, vt est in trib.casibus: in actione bonæ fidei, in rem, & arbitrariis, ut ibi per eum, nume.quarto. Tertiò requiritur ad hoc vt deueniatur ad iuramentum in litem, quòd est affectionis, aduersarii dolus, vt ibi per eum, numero 12.& 14. Vltimò iurantis habilitas requiritur, scilicet quòd sit dominus, vel quasi dominus litis, & quòd sit pubes, vt ibi.numero decimoseptimo, licèt dicat Rober.Maran.in Spec. aure.aduoca.in secunda par.iudi.in versi.nonus casus numero decimosexto, quòd tria tantùm supra dicta requirantur copulatiuè, non faciendo mentionem de vltimo requisito, ad hoc vt deferri possit iuramentum in litem. † Et ibi etiam subdit: ꝙ iuramētum in litem per iudicem defertur, & non per partem, & per aduersarii dolum, & non per culpam, vt concludit etiā Dec.in d.l.in actionibus.nume. decimoseptimo, & vigesimooctauo. Subdēs † requiri dolum verum, & non præsumptum, vt ibi numero primo, secundo, tertio. Et numero quarto, dicit istud iuramentum in litem esse affectionis, & cum vtilitate singulari, & præstari secundùm veritatem & communem rei ęstimationem, prout refert ita communiter per Doctores cōcludi, & deducit glo.in rub & glo.fi.in l.prima, eod.titu.& in l.qui restituere.ff.de rei vendi.† Et ibi etiam numero octauo, no.iudicem posse taxare summam, ad quam iuramentum in litem restringitur, & refert Angel.in dic.l.qui restituere. inferre, † ꝙ si statuto cauetur standum esse iuramento damnum passi, nihilominus iudex poterit damnum taxare, vel eius quantitatem. † Et ista etiam procedunt secundùm Deci. ibi numero vigesimoseptimo, quando ageretur iure actionis, secus si iudicis officio: quia tunc contra non comparentem, & sic contumacem non iuraretur in litem, per glo. nota. in l.harum. in glos. fin.ff. si serui.vendi.† Et iuramentum in litem in bonæ fidei actionibus præstatur post litis contestationem, & ante sentētiam. † In actionibus verò arbitrariis, & in rem præstatur, semper post sententiam: quia tunc arbitrariæ dicuntur, quando pars iudici parere contempsit, & ideo in arbitrariis sententiæ duæ feruntur, vt habetur per Bar.in d.l.in actionibus.numero 17. & prædicta confirmantur per Papien.in sua pract.de for.libel.in actio. rea. declaratoria. §. & in florenis 10 numero 22. † Et iuramentum in litem non solùm præstatur principali, sed etiam procuratori speciale mandatum habenti, secundùm Rober.Maran.in citato loco, nume.16.

SVMMARIVM.

1 *Antiquum factum dicitur spacium quadraginta annorum, secundùm opinionem Anto.de Butrio.*
2 *Antiquum factum quod dicatur, relinquitur iudicis arbitrio, vel accipitur secundùm diuersas materias.*
3 *Antiquum factum dicitur, quod excedit metam centum annorum.*
4 *Probatio imperfecta redditur plena & integra propter antiquitatem, videlicet centum annorum.*
5 *Instrumenta antiqua dicuntur, à quorum receptione cucurrerunt centum anni.*
6 *Probatio plena inducitur quadraginta annorum spacio, quando non agitur de magno præiudicio.*
7 *Finium lites inter ecclesias non sunt præiudiciales.*
8 *Antiquum factum probatur per commmem hominum relatum, vel libros antiquos, aut historias.*

CAPVT LXX.

Et vt suprà dixi in c.51. in antiquis per testes de auditu confines probantur, ac etiam, vt declaratur in pluribus aliis seq capitulis, certæ probationum species in antiquis admittuntur propter probandi difficultatem, quæ aliàs non admitterentur. † Igitur erit discutiendum, quid sit antiquum, vel antiquissimum factum. Et vt habetur per Aymo.Crauet.de antiq tempo.in 1. prima par. in prin. tres fuerunt opiniones. Vna est, quòd requiratur quadraginta annorum spacium, & fuit Ant.de Butr.in cap.veniēs.el primo. de test.quam sequitur Barba.in consi.17.præclarè, colum.26.in prin.volum. secundi, & eiusdem sententiæ fuit Anto.de Butr. in c peruenit.de emptio. & venditio. quam sequitur Afflic.in decis.13.nu.23 & Barth.Cassan.in consi.15.nu.19. subdens, ꝙ in finibus rerum, & in aliis circunstantiis probandis, in factis antiquis, inspecto breui hominum cursu, ita iudex arbitrabitur, cuius arbitrio relinquitur, argum.l.prima.§. primo.ff.de iure delib.& glos.in clem. prima, de reb. eccle. non alie. † Alia fuit opin.quod iudicis arbitrio relinquatur, quando tempus dicatur de antiquo in materia ꝓbationis, prout ipse dixit voluisse Ant.de Butr.in c.quoniam contra.de probat. & in c.illud.post Hostien.de præsumptio.& Alexand.in consi.quarto, & in cōsilio 187.volum.secundo, idem voluit Socin.in conf.22. argum. d.l.prima.§.primo, & Matth.de Affl.in decisio. 84. numero 7. Ang.Instit.de vsucap.in princ. nume.sexto, subdens antiquum factum accipi secūdùm diuersas materias & regulas, vel secundùm Fely.in c.cùm causam.numero quarto, de proba.antiquissimum factum dicitur, quando testis deponit de ijs, quæ hominum memoriā excludunt, per l.si arbiter. ff.eo.† Alia fuit opinio, quòd requiratur tempus centum annorum metam excedens, vt voluit Imol.in c.veniens.de verb.signif.quam dicunt communem Alexand.& alii in l.cùm aliquis. C. de iure deliberan. & vltra per Aymo.ibi congesta, idem habetur in decis. Tholo. 439.& per Alex.in consilio septimo, viso themate. in fi. volu. primo, & in consi.83.viso themate.numero nono, volum tertio, & in consi.104.numero octauo & nono, volum septimo. Curti.Senio.in consi.83.nomero 24.Socin.in consi.39.num.7. volum.j.Bertrand.in consi.j. nume.107. volum.j.& in cōsi.411. nume.6.

numero sexto, volum. eo. Carol. Ruin. in consilio 141. nume. secundo, & 18. & in consi. 161 numero quinto, volum. quinto, & in consilio 17. numero tertio, volum. tertio. Ias. in consi. 81. nume tertio, & in consi. 104. numero sexto, vol. j. & in consilio 148. numero octauo, volum. 4. & Deci. in c. cùm dilecti. nu. 18. de appella. & in consi. 321. colum. quarta, & in consi. 13. nu. 8. & Affl. in decis. 277. numero tertio, † vbi dicunt, ad hoc ut imperfecta probatio propter antiquitatem plena & integra reddatur, requiri spacium centum annorum: quia hoc est longęuæ vitæ hominum cursus: & ꝙ ita communiter tenetur, à qua communi opinione non est recedendum, & idem voluit Hippol. de Marsil. in l. de minore. §. plurimum. numero 65 ff. de quęstio. & Aymo Crauet. in consi. 146. respondi. numero tertio, volum. j. Vnde etiam Bertran. in consi. 159. in fi. & in consi. 171. nume. 8. volu. secundo, dixit, † ꝙ instrumenta antiqua dicuntur, à quorum receptione cucurrerūt centum anni. † Limitatur tamen dicta communis theorica secūdùm Aymo. Craue. de antiquit. tempo. in prima par. in princ. numero quinto, quando nō ageretur de magno præiudicio: quia tunc sufficeret quadraginta annorum spacium ad inducendam plenam probationem, & prout exemplificari posset in finibus diœcesum: quia non sunt magni præiudicij, secundùm Abb. in d. c. cùm causam. in 1. no. quem sequuntur Aret. & Felyn. dicentes, † materiam finium inter ecclesias præiudicialem non esse, per c. cùm apostolica. de his quæ fi. à præla. seu iudicis arbitrio relinqueretur, per ea quæ deducit Aymo Craue. in citato loco, & Cassan. in d. consil. 15. nume. 19. † Et per communem hominum relatum, vel libros antiquos antiquum factum probatur, aut per historias: & talis antiquitas legis & constitutionis vim habet, vt habetur p Gui. Papæ in consi. 88. nume. 2.

SVMMARIVM.

1 *Personæ sunt quibuscunque rebus digniores.*
2 *Personæ quæ non possunt præscribere.*
3 *Personæ contra quas præscriptio non currit.*
4 *Res impręscriptibiles quæ sint.*
5 *Limites dignitatum secularium sunt imprǽscriptibiles.*

CAPVT LXXI.

Et antequàm de finium præscriptione tractemus, erit vtile scire, quæ personæ præscribere possint, & contra quas præscriptio non currit, & quæ sunt res impræscriptibiles. † Et cùm personæ sint quibuscunque rebus digniores. l. iustissime. ff. de ędil. edic. & no. glos. in rub. Instit. de iure perso. ideo ab eis incipiendo dicas secundùm glos. in c. clerici. in ver. ius proprium. 16. q. 3. † quòd coloni & precario possidentes, vel alieno nomine, præscribere nō possunt, neque vsufructuarius, vel creditor: sic alii, qui non sunt prohibiti præscribere poterunt. Et secundum quòd traditur per glo. in c. prima actione. in ver. postliminio. ea. q. † personæ contra quas præscriptio non currit, sunt reuertentes ab hostibus, nec dum viuit alienator iniquus, nec dū vacat, vel quasi vacat ecclesia, nec contra pupillum, nec in patria potestate existentem, nec contra mulierem viuente marito quò ad dotem: aut cōtra habentem obligationem sub die, vel conditione, neque contra excommunicatum, aut contra iusto impedimento impeditum. † Et vt habetur per glo. in d. c. clerici res impręscriptibiles sunt libertatis iura, nec in tributis, vel matrimonio: nec decimæ à laico, nec in repetitione rerum peculij, nec in seruitutibus quæ causam discontinuam habent, nec in limitibus maximè limitatis, aut procurationibus ratione visitationis debitis, neque in obedientia præscribitur. † Et ꝙ in limitibus dignitatum secularium non currat præscriptio, no. glo. in prag. sanctio. in procemio, in ver. limites.

SVMMARIVM.

1 *Vniuersitas non poterit aliquid præscriptione acquirere, donec viuat vnus, qui rei alienæ notitiam habeat.*
2 *Vniuersitas si à principio fuisset in mala fide, licèt hodie esset in bona, non præscriberet in ęternum, quia cùm populus sit idem, videtur mala fides continuari.*
3 *Vniuersitas incipit præscribere elapsis centum annis: quia præsumuntur mortui, qui erant in mala fide.*
4 *Vniuersitas non dicitur possedisse, quando singuli de vniuersitate sine mandato possederunt lignando, vel pasculando.*
5 *Vniuersitatis possessio non probatur per actus possessorios particularium personarum.*
6 *Vniuersitas dicitur aliquid facere, quando deliberato consilio aliquid facit.*
7 *Vniuersitas per particulares etiam sine mandato poterit præscribere, dummodò eius scientia, vel eius regentium interueniat.*
8 *Vniuersitas quando conseruat eius possessionem, & de nouo acquirat per actus possessorios particularium.*
9 *Vniuersitati non prodest, quando particulares proprio nomine possederunt.*
10 *Vniuersitas conseruat possessionem, sed de nouo non acquirit, quando particulares sine eius scientia, & mandato aliquid possederunt.*
11 *Vniuersitas pręsumitur possedisse, quando eius homines particulares aliquid possederunt, tanquàm esset vniuersitatis.*
12 *Vniuersitatis pręsentia loco mandati habetur.*
13 *Vniuersitas pręsumitur fecisse, quando actus factus à particularibus non esset momentaneus, sed successiuus.*
14 *Vniuersitatis consensus pręsumitur interuenisse, quando bellum, vel rebellio durasset aliquo tempore: quia voluntas non solùm facto, sed etiam verbis datur intelligi.*
15 *Vniuersitas pręsumitur consentire, quando ex actibus particularium personarum ad ipsam peruenit vtilitas, absque eo quòd fiat communicato consilio.*
16 *Absens pręsumitur consentire, quando cognouit & tacuit, & respicis eius commodum.*
17 *Articuli qualiter formari debeant in causa vniuersitatis.*
18 *Vniuersitas non solet pręedia in alieno territorio habere.*
19 *Argumentum est bonum à solitis, & communiter accidentibus.*
20 *Vniuersitatis pascua qualiter diuidi debeant inter eius homines, & eorum dominos.*
21 *Vniuersitatis pascua diuidi debent secundùm patrimonij qualitatem.*
22 *Vniuersitatis nemora si non sufficerent domino & particularibus, dominus præferretur.*
23 *Vniuersitas qualiter sit citanda.*
24 *Vniuersitatis syndicus citari sufficit, quando vniuersitas vult congregare concilium.*
25 *Citatio quid continere debeat.*

CAPVT LXXII.

Non ab re quoque erit declarare, an vniuersitatis homines possint aliquod ius præscriptione acquirere eorum vniuersitatibus, propter difficultates, quæ plerunque in finalibus controuersijs oriuntur, quando vna vniuersitas probauit suos homines ligna incidisse, vel eorum animalia pasculata fuisse in tali loco, & alia vniuersitas vel particulares personæ cōtrarium probauerint. † Et pro eorum declaratione in primis aduertendum erit, ꝙ vniuersitas nō poterit aliquid præscriptione acquirere, donec viuat vnus, qui rei alienę scientiam habeat, vt traditur per Socin. consilio 187. nume. 27. volum. 2. arg. l. potest pluribus. & ibi per Bart. in fi. ff. de vsucap. & per Innoc. in c. cura. de iure patro. & sic à principio requiritur bona fides. † Vnde si à principio vniuersitas esset in mala fide, licèt hodie esset in bona, non præscriberet in ęternum, quia cum populus sit idem, semper videtur mala fides continuari. l. clam possideri. in prin. ff. de acq. possess. & l. proponebatur. ff. de iudi. & per Pari. in cōsilio 27. nu. 107. in 1. volum. tamen Ant. Capy. in decis. 4. in causa monasterij. nu. 17. & 18. † dicit posse considerari spacio centum annorum esse mortuos illos de vniuersitate, & incipere præscriptionem. Deinde deueniendo ad propositam quæstionem, dico Bald. in consil. 373. col. j. volum. tertio, fuisse in hac opinione, † ꝙ si singuli de vniuersitate lignando, vel cum animalibus pasculando syluam possederunt, quòd vniuersitas nō dicatur possedisse, vel possidere, nisi probetur illos tales mandatum in consilio vel arengha ab vniuersitate habuisse: & impossibile est, vt ipse dicit, ꝙ vniuersitas vincat, nisi doceatur illas singulares personas ab ea lignandi vel pasculandi mandatum habuisse. Et idem videtur tenere Corn. in cōsil. 333. capio. nu. 29. & consil. 148. viso. in fin. vol. primi, & in consil. 65. & si in hac. vol. 4. & in consil. 294. multa in remedium. col. 8. vol. 3. de quo mentionem facit Parisi. in d. consi. 27. nu. 73. in quibus locis habetur, † quòd per tales actus particularium personarū non probetur vniuersitatis possessio. Et mouetur ex doctrina Bar. in l. aut facta. § fi. num. 9. ff. de pęn. vbi habetur, † ꝙ vniuersitas dicatur aliquid facere, quando deliberato consilio & proposito hoc facit: aliàs vniuersitas non dicitur facere, sed singuli facere dicuntur. Et vt refert Corne. in d. consi. 148. pluries cōsuluit, ꝙ licèt homines alicuius vniuersitatis, vel communitatis aliquo tempore vsi fuissent lignando vel pasculando, non per hoc vniuersitati possessio vel communitati quæsita erit. Et idem voluit Pari. in consi. 104. nu. 132. vol. j. & plura ad hoc cōgerit Aymo Craue. in consil. 317. in causa prohibitionis. nu. 4. volum. secundo. Communis tamen opinio in contrarium esse videtur, † quòd vniuersitas possit per particularium possessionem præscribere absque eius mandato, dummodo sciētia vniuersitatis, vel eam regentium interuenerit: quæ scientia per patientiam præsumitur, & patientia loco mandati habetur, vt infrà videbimus. Et ad id deducitur, qđ traditur à Cępo. in tract. de seruitu. rusti. prædio. in tit. de iure pasce. nume. 25. vbi latè distinguendo ita concludit. † Aut illi de vniuersitate, de cuius mandato, vel scientia, vel eam regentium possederunt: & tunc possessio acquisita conseruatur, & de nouo acquiritur, per l. 1. §. fi. cum l. seq. ff. de acqui. posses. & l. qui patitur. ff. manda. & dicitur vniuersitatis nomine possidere quando eā regentes sciebant illos particulares vti nemore eorum nomine vel vniuersitatis: aliàs vniuersitas non diceretur possedisse. Aut illi particulares nomine proprio possederunt: & clarum est, quòd non prodest communitati, neque in acquirendo, neque in conseruando, l. sicut, in prin. ff. quod cuiusq; vniuersi. nomi. quia agentium actus vltra eorum intentionē non operantur l. non omnis. ff. si cert. peta. & l. 1. ff. de aucto. præ. & l. 1. §. si conuenerit. ff. depos. † Aut constat, quòd sine vniuersitatis mandato & scientia, vel eam regentium possederunt: & tunc possessio acquisita conseruatur: sed de nouo non acquiritur, l. generaliter. ff. de acqui. posses. & facit quod congerit Fran. de Cur. senior in consi. 77. & Bertran. in consi. 24. nume. 1. vol. 1. & quod not. Deci. in consi. 221. nu. 10. dicens, † quòd si vniuersitatis homines singulares cum eorum animalibus pasculati fuerint in nemore, tanquàm esset vniuersitatis, præsumitur ꝙ ipsa vniuersitas possederit & præscripserit, licèt non appareat de mandato: † quia vniuersitatis præsentia loco mandati habetur. d. l. qui patitur. & idem voluit Afflic. in dec. 376. nume. 6. & Pari. in consi. 111. nume. 64. vol. 1. cum plur. seq. subdens illud quod à paucis possessum fuit, ad omnes extendi: & sic præscriptio seu consuetudo extenditur: & deducit not. Guliel. & Innoc. in c. dilecto. de offic. archi. & Alberi. & Bal. in d. l. sicut. Atque Parisi. dicit † ꝙ quando actus incisionis lignorum, vel pasculandi non fuit momētaneus, sed successiuus, & pluries ac pluries replicatus: tunc fit, vt gestum à particularibus & singularibus, cēseatur gestum ab ipsa vniuersitate, dato quòd gestum non fuerit conuocato consilio, & pulsata campana, nec de mandato vniuersitatis: & adducit Pet. de Ancha. in consi. 158. ex narratis in facto. nu. 11. cum cumulatis per Feli. in c. cùm omnes. colum. 17. versi. sexta declaratio. de constitu. & in c. dilectus. col. fin. versi. secundò limita. de simo. idem voluit Socin. in l. j. §. fin. ff. de acquir. possess. † vbi ponit exēplum de guerra & rebellione, quæ durasset aliquo tēpore, propter quod tacitus totius populi consensus vel maioris partis argueretur: quia nō solum facto, sed etiam verbis datur voluntas intelligi, l. de quibus. iunctis not. per Bart. in nume. 11. ff. de legi. & latè per Anchar. in citato consi. 115. num. 12. & Capy. in decisi. 130. nu. 69. Neque obstat, quod dicit Glos. communiter approbata in l. non potest dolo. ff. de regu. iur. † quæ vult, quòd ad hoc, vt actus gestus vniuersitatem afficiat, fieri debeat cōmunicato consilio, & deliberatione præcedente, consiliarijs solenniter congregatis: quia, secundùm Aret. in consi. 163. sicut Ioannes. nume. 18. limitatur, quando ex actibus particularium personarum ad communitatem vtilitas aliqua peruenerit. Vel alio modo responderi potest, obiecta in contrarium non procedere in ijs, in quibus tacitus populi consensus operatur, per ea quæ tradidit Bart. in d. l. de quibus. num. 12. & facit etiam illud, quod voluit in l. quo minus §. 1. num. 1. ff. rem rat. habe. † Vbi si me absente geratur aliquis actus si postea cognoui & tacui, videor approbare, si pertinet ad acquisitionem & mei cōmodum: & secus esset si respiceret meum præiudicium, prout loquitur Barto. in d. l. aut facta. §. fina. & secundùm Deci. in d. consi. 221. † Cautus debet esse aduocatus in articulando & probādo vniuersitatis homines particulares vsos fuisse nemore eius nomine, ac scientibus eius administratoribus. † Neque erit prætermittendum, quòd vniuersitates ciuitatum & castrorum non solent habere prædia in territorio alieno, licèt particulares ibi habere possint, vt voluit Corne. in d. consi. 333. capio. nume. 29. & in consi. 171. nume. 13. vol. 1. † Et à solitis & cōmuniter accidentibus bonum est arguere, vt no. Glos. in l. 1. in vers. actio. C. de arbit. & in l fin. C. de fideiusso. & in l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædilit. edic. † Aduertendū erit etiam, quòd vniuersitatis pascua inter vniuersitatis homines, & eorum dominos diuidi debent, pro modo facultatum & possessionū pascuis vti debent, † ita vt domini & singuli homines debeant pro rata immittere eorum animalia in pascuis: & taliter, ꝙ nec ipsi domini, neque incolæ totum absorbeant territorium, sed secundùm patrimonij qualitatem possideant: quia ille qui habet minores possessiones, debet etiam vti minus pascuis, vt habetur per Bertran. in consi. 37. nume. 5. vol. 1. † si verò ipsa nemora non sufficerent domino, & hominibus quò ad vsum: & tunc dominus præferetur, vt dicit idem Bertran. in consi. 255. num. 7. eod. vol. & habetur per Philip. Prob. in c. episcoporum. nume 1. de priui. in 6. & per Parisi. in consi. 57. nume. 134. volu. 1. † Et quando citatio erit facienda vniuersitati vel collegio sufficit si fiat maiori parti vniuersitatis, vel collegij, vt per Archi. in ca. comessationes. 11. distinct. quem sequitur Ludo. Roma. in singu. 256. per Glo. in cap. bonæ memoriæ. in versicu. singulares, de electio. & latè per Ioan. Mile in sua practi. crimi. in versicu. promissionis. nume. 42. pagi 70. † Vel sufficit citare syndicum, quando vniuersitas non vult consilium congregare secundùm Iaffred. in decisio. 80. per Glos. in capitulo. de concessio. præbend. in 6. vel erit citanda secundùm practi. Bar. in l. non potest. & ibi per Cagnol. ff. de reg. iur. Et in quacunque citatione debent inseri causa, locus, tempus, ad cuius instantiam, & coram quo, † vt per Aluarot. in cap. 1. in princ. num. 4. de mili. vasal. & ibi etiam. nu. 5. habetur de modo citandi in vsibus feu.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudine non violenta inducitur, quòd quis possit pasculari intra limites alicuius territorij vel agri.*
2 *Consuetudine inducitur, vt quis oblato precio possit in alterius nemore ligna incidere.*
3 *Consuetudine inducitur, vt vniuersitatis homines possint, data certa pecuniarum quantitate, pascere animalia in alieno territorio.*
4 *Reipublicæ interest, ne quis re sua malè vtatur.*
5 *Consuetudine non obstante dominus præferetur, quando ligna vel pascua pro se & eius hominibus non sufficerent.*
6 *Consuetudo lignandi vel pasculandi quanto tempore inducatur.*
7 *Consuetudo qualiter sit probanda, & articulanda.*

CAPVT LXXIII.

Et hic consonum erit discutere, † nū quid possit induci cōsuetudo, ꝙ vnus nobilis, vel alicuius castri homines possint ligna incidere, seu animalia pasculari facere infra alicuius castri limites, vel in alterius fundo: & Abb. in cap. dilecti filij. nume. 7. de arbit. refert Doctor. communiter cōcludere quòd sic: dummodo consuetudo per violentiam inducta non sit, per ca. super quibusdam. de verbor. significa. & l. si quis diurno. ff. si serui. vendi. & idem tenet Pari. in consi. 27. nume. 30. volum. 1. & Deci. in consil. 550. vol. 4. sicut etiam præscribi posset, seu acquiri tota res, vt est bonus text. in l. venditor. §. constat. ff. commu. prædio. vbi probatur, † quòd valet si consuetudo, vt quis oblato precio possit ligna, vel quid simile incidere in alterius fundo. & idem voluit Bertran. in consi. 255. nume. 7. vol. 1. & in consi. 7. num. 4. vol. 2. † vbi dixit cōsuetudinem valere, quòd data certa pecuniarum quantitate per vniuersitatis homines, eisdem liceret eorū animalia immittere, & pascere in alieno territorio, per d. §. si constat. dummodò fruantur pascuis & nemoribus, ita & taliter ꝙ nō videantur ea depopulari: † quia interest reipublicæ, ne quis re sua malè vtatur. §. fi. Inst. de ijs qui sunt sui, vel alie. iur. † Et vt habetur per Abba. in d. cap. dilecti. Docto. volunt, quòd vbi ligna seu pascua non sufficerent domino, & alterius castri hominibus, non obstante consuetudine dominus præferetur: argum. ca. suggestum. de deci. & ca. quid per nouale. de verbor. signifi. si tamē nemorum & pascuorum proprietas domini existeret, vt declarat Bertrand. in d. consi. 255. nume. 7. Et Afflict. in deci. 290. nume. 7. Erit etiam aduertendum secundùm Bertrand. in consi. 51. nume. 6. eod. volu. † quòd ista lignandi & pasculandi consuetudo, non inducitur, nisi per tantum temporis spacium, quod initij memoria in contrarium nō existeret, per no. per Cœpol. in tracta. de seruit. rust. pręedio. in rub. de ser. iur. pascen. in versi. sed dubium ponunt. nume. 24. quia hæc seruitus habet causam discontinuam, & erit opus, quòd aduersarius patiatur: qui pati non dicitur, nisi sciat: vt ibi per Bertran. nu. 7. & allegat Bart. & Doct. in l. quoties. la ij. ff. de seruitu. † Et si vis scire qualiter articulari & probari debeat cōsuetudo, vide remissiuè Parisi. in d. consi. 27. nu. 47.

SVMMARIVM.

1 *Actio finium regundorum durat triginta annis, si nihil est præscriptum.*
2 *Præscriptio finium regundorum incipit, quando fines turbantur.*
3 *Actio finium regundorum decem annorum spacio non directè, sed indirectè præscribitur.*
4 *Fines rerum feudalium non præscribuntur.*
5 *Rex potest mouere iustum bellum propter fines turbatos.*
6 *Confinia inter Communitates 30. annorum spacio præscribuntur.*
7 *Agrorum fines spacio triginta annorum præscribuntur, quando non sunt limitati.*
8 *Vasallus si præscripsit fines territorij conuasalli defuncto præscribente sine hærede, portio præscripta ad Dominum reuertitur.*

CAPVT LXXIIII.

Materiam † præscriptionū prosequendo, discutiendum venit, quantum duret actio finium regundorum. Et dicas triginta annorum spacio durare, secundùm Fab. in §. quædam actiones. nume. 35. & 36. Instit. de actio. per l. fina. C. fini. regundo. quem sequitur Ange. ibi. nume. 13. & Ias. num. 39. Quæ tamen sunt intelligenda secundùm Fran. Balb. in tracta. pręscrip. in quarta parte. in princip. versicu. decimoquartò.

moquartò. nu.1. quando nihil fuisset præscriptum: sed si quid 2 fuisset præscriptum, citius tolleretur, † & præscriptio incipit, quando fines turbātur: vnde si duo prædia per triginta annos stetissent non turbata, nihil fuisset præscriptum, vt not. Paris de Puteo.in cap.an si vnus.nume.1.de fini.feud. per Glo.& Bal. in l.si actione. ff.fini. regundo. & per Bald.in d.l.fina. C.eodem titu.& ibi Bald.nume.1.dicit, quòd si vicinus meus aliquid vendiderit, de meo egrediendo agrorum terminos, quòd tunc emptor decem annorum spacio præscribit, videlicet præscribitur dominio,& nō actioni: quia adhuc finium regundorum actio competit, vt termini commodiùs distinguantur,& ei remanebit illud quod præscripsit: & hoc est dicere finium regundorū actionem durare in se, sed iudex præscriptionis commodum non debet præscribenti auferre.† Et sic finium regundorum a- 3 ctio directè non tollitur, sed indirectè: quia cùm dominium indirectè præscribatur, contra finium regundorum actionem præscriptum esse censetur, vt in simili no.in l.secunda.C.de seruitu. & aqua. & in l. vsucapio. C. de pigno. ergo vbi aliquid de meo est prescriptum, actio indirectè tollitur, vel ad prescriptionis formam reducitur. Et aduerte secundum Pari. de Put.in d. 4 capitu. an si vnus. nume. 1. † præscriptionem non procedere, quando rerum feudalium fines occupati forent, contra quos non causatur aliqua præscriptio ab emptore, vel alio occupa- 5 tore, quia dicti fines sunt impræscriptibiles.† Ac ibid. nume.5. subdit, regem posse mouere iustum bellum propter fines tur- 6 batos. † Cōfinia verò inter communitates triginta annorum spacio præscribuntur, vt traditur à Pau. Castren. in consil.457. respondeo.in princip.volu.1.per l.prima. C.de anna. excep. & l.sicut.C.de præscrip.triginta vel quadraginta annorum.& per d.l.fina. C.fini.regundo. Ista tamen qualiter procedant, decla- 7 rabitur infrà in capitu.76 † Et erit aduertendum quòd d.l.fin. procedit in præscribendis agrorum finibus, qui spatio triginta annorum præscriberentur, nisi essent limitati: quia tūc præscribi non possent, l.fina. C. de fund. limi. lib.10. quem allegat Archi.in capitu.quicunque.16.q.3. & Guid. Papæ in consil.88. nume.5.vbi dicit quasi omnes tenere, quod quando fines sunt distincti, præscribi non possunt: & prædictis adde Curti.senior. 8 in consil.57.numero quarto † Et licèt fines præscribi non possint, si tamen Dominus suum territorium concessit duobus in feudum pro diuiso, & vnus per iustum errorem præscripsit alterius fines, defuncto præscribente sine hærede, portio præscripta ad Dominum,& non ad vasallum reuerti debet: quia consolidatur proprietati: & non alteri accrescit, secundùm Aluaro.in c.1.in §.fi.in fi.de contro feu.in vsib.feu.per l.sicut annos. ff.quib.mo.vsufruc.amit.& l.fi.C.de remis.pigno.

SVMMARIVM.

1 *Actio finium regundorum in finibus rerum temporalium ecclesiæ spatio quadraginta annorum euanescit.*
2 *Fines episcopatuum & parochiarum non præscribuntur, nec confunduntur termini.*
3 *Diœcesum & parochiarum limites non præscribuntur: quia spiritualia occupanti non conceduntur.*
4 *Præscribuntur ea quæ sunt intra limites diœcesum, non cohærentia finibus.*
5 *Episcopale ius quando ab episcopo præscribi possit in ecclesijs sitis in alieno territorio.*
6 *Diœcesis certa pars præscribi poterit, saluis remanentibus limitibus.*
7 *Episcopatus fines non præscribuntur, licèt ciuitas sine per mille annos stetisset.*
8 *Episcopatus fines si erunt incerti, erit recurrendum ad nouos terminos, vel ad terminos iurisdictionis temporalis.*
9 *Diœcesum fines non alterantur per mutationes dominorum temporalium factas de suis territorijs.*
10 *Fines iure proprietatis & non iure finium præscribuntur.*
11 *Ecclesiæ maioris fines extenduntur per quadraginta passus.*
12 *Fines quando præscribuntur, requiritur scientia, & patientia aduersarij.*

CAPVT LXXV.

1 In finibus autem rerum tēporalium ecclesiæ † actio finium regundorum transacto quadraginta annorum curriculo euanescit.capit quia indicante. de præscrip.& not.Glos.in capitu.quicunque.in versicu. prouinciarū. 16.q.3.& c.ex literis de proba.Et ibi Aretin. in tertia not.dicit, 2 † quòd licèt fines rerum temporalium ecclesiæ præscribi possint, tamen fines episcopatuum & parochiarum non præscribuntur, ne iurisdictionis ecclesiasticæ termini confundantur, vt in capitu.super eo.de parochi.Vel secundùm Innoc in cap. cùm causam.de probat.quem refert, & sequitur Feli. in d capi. 3 quia indicante .in fi. † diœcesum & parochiarum limites sunt impræscriptibiles: quia licèt temporalia occupanti aliquando concedantur, tamen spiritualia nunquam, vt no. Oldra.in consil.83.in fin. Erit modò aduertendum secundùm Glo. in d.ca. 4 quicunque, & Feli. in d.capitu. quia indicante nume.4.† quòd ea quę fiunt intra diœcesim, & parochiarum fines, limitibus non cohærentia, præscribi possunt: vt habetur in d.capit. super eo.& per Abba.ibid.nume.6 quia vno prohibito, reliquum vi- 5 detur esse concessum. † Vnde vnus episcopus cum titulo, vel si tantum tempus effluxerit, quod non sit in contrarium memoria, poterit episcopale ius præscribere in ecclesijs in alterius diœcesi sitis vt not. Glo.fina in capitu.licèt in regulis.in fi. 16.q.3. & similiter in alieno territorio vsus insigniorum denotantium superioritatem præscriptione vel consuetudine acquiri poterit, causata tamen tanto temporis spacio, quòd non sit memoria in contrarium, quando erit sine titulo: vel cum titulo per quadraginta annos, vt voluit Anto. Capi. in decisio. 189.nume.8.& per Abba.in capitu.1.nume.10. vt lit.pen.& per capitu.1.de præscrip.lib.6.facit, vt ipse Abba. dicit in d. capitu. super eo.pro Episcopo Fesulano, qui in diœcesi Florentiæ habet ecclesiam sibi subiectam cum toto illius parochię populo. 6 † Et sic saluis remanentibus limitibus diœcesis certa pars præscribi poterit, si nō apparuerit, vbi fuerunt limites: & tunc ob- 7 stabit præscriptio.† Et erit etiam notandum, quòd si ciuitas stetisset per mille annos sine episcopo, episcopatus fines nō præscriberentur, vt declarat Glo. in cap. fœlix.in versic. proprium. 8 16.q.1.† Et quando episcopatuum fines erunt incerti, ad nouos recurrendum erit terminos, vel ad iurisdictionis secularis terminos, secundum quòd voluit Feli.in d.capitu. quia indicante. nume.5.per Host.in summa, de proba. §.fina. quę tamen (vt ipse dicit) sunt intelligenda secundùm Glo. in clem. Romani.in 9 ver.diœcesis.de electio quę † vult, mutationes dominorum temporalium factas de suis territorijs nō alterare diœcesum fines: & ad prædicta faciunt quæ congerit Paris de Put.in capit. an si- nes.de fini.feu. Et notandum venit secundùm Abb. in d.capit. quia indicante. in fin. quem sequitur Bal.ibi. nume.3.& habetur per Parid.de Put.in capitu. an si ex impetu. nume.4. de fini. 10 feu.† quòd fines iure proprietatis, & non iure finium præscribi possunt: scilicet vt terminus vnius non extendatur, nec alter restringatur, ne confundantur termini: vt not.Glo.in d.capit. quicunque. quam sequitur ibi Archi.& per capitu.j.de præscri. & habetur per Glo in pragma.sanctio.in proœ. in versic. limi- 11 tes.† Notandum erit etiam, quod dicitur in capitu. diffiniuit:& capitu.sicut antiquitus 17.q.4. quòd ecclesiæ maior suos extendit fines per quadraginta passus, & ecclesiæ minores, & capellę per triginta: & prædictis adde Barto. in §. neque. nu.5. in auth. 12 de manda.princ.† Neque erit omittendum quod in præscribendis confinibus scientia, & patientia aduersarij requiratur, vt habetur per Alex.in consi.23. viso processu.volu.1. Et scientia,& patientia præsumitur concurrente loci vicinitate vnà cū temporis diuturnitate, vt ibi per eum.

SVMMARIVM.

1 *Dignitatum secularium fines præscribi non possunt.*
2 *Principes seculares cum graui animarum suarum pręiudicio aliena occupant territoria.*
3 *Fines regnorum, prouinciarum, diœcesum, vel parochiarum non pręscribuntur.*
4 *Pręscribi poterit quicquid est intra fines.*
5 *Fines prouinciarum vel diœcesum pręscribi non possunt, si constare poterit, vbi esse solebant.*
6 *Fines territorium non pręscribuntur, si constare poterit, vbi esse solebant.*
7 *Fines publici pręscribi non possunt: quia ad Papam, & Imperatorem spectat eorum diuisio.*
8 *Possessio priuatorum nihil operatur contra id, quod fuit ordinatum à Principe.*
9 *Terminorum diuisio vel affixio est vniuersalis imperij.*
10 *Fines minimè pręscribi possunt sine Principis consensu.*
11 *Fines publici cohęrent territorio & non personę.*
12 *Jura durius statuerunt, quando tractatur de restringendo, vel ampliando fines, quàm aliarum rerum perditione.*
13 *Fines qua de causa pręscribi non possint.*
14 *Pręscriptioni & vsucapioni innitens, impio remedio vti videtur.*
15 *Fines limitati nunquam pręscribuntur.*
16 *Fines non limitati in rebus profanis particularium decem annorum spacio pręscribuntur.*
17 *Fines rerum temporalium ecclesię quadraginta annorum spacio pręscribuntur.*
18 *Fines diœcesum & parochiarum sunt impręscriptibiles.*
19 *Fines dignitatum secularium non pręscribuntur.*
20 *Pręscribuntur ea, quę sunt intra confines limitibus non cohęrentia.*

CAPVT LXXVI.

Et hic venit declarandum, si regnorum, prouinciarum, vel aliarum dignitatum secularium

larium fines præscribi possunt. Et Abb.in c.super eo.in fi.de pa 1 ro.dicit, † dignitatum secularium limites non præscribi, vt in ducatu, comitatu,& similibus, argum.l.agros. quæ est l.fina. C. 2 de fund.limi.lib.10.cum pluribus concor. † Subdens, principes seculares malè facere, qui quotidie aliorum territoria cum graui animarum suarum præiudicio occupāt, & idem videtur sentire Cardin.Zabarel. in clem.pastoralis.versicu. vt illud, nume. 4.de re iudi.& Fab.in §.quædam actiones.nume.38.Instit. de actio.dum dicit fines ducatuum, baroniarū, vel castellaniarum præscribi non posse, si limitati fuere: & idem videtur velle Paris de Put.in capitu.at si fines.nume.9.de fini.feu.& Ioan.Lecirier in tracta.de primogeni.q.4.nume.2. lib.2.tom.7. Et secun- 3 dùm Martin.Lau.in quæst.136.tom.5. † licèt prædiorum fines præscribi possint, per l.fina. C.fini.regun. tamen fines prouinciarum, regnorum, diœcesum vel parochiarum, non præscri- 4 buntur, ne fiat confusio: nisi fines essent dubij, † vel nisi intra fines aliquid præscriberetur: quia tūc posset præscribi, per tex. & Gloss.fina.in capitu .quia indicante. & capitu.cum olim.de præscript.Et secundùm Pet.de Vbal.in tracta.de duo.fratri.par. 5.nume.3.tom.8.& Curti.senio.in consilio 57.nume.septimo. 5 † si constare poterit fines prouinciarum, vel diœcesum distinctos fuisse, vel si probari poterit, vbi esse solebant, non pręscribuntur ea ratione, ne confundantur termini, capit.quicunque. capitu. licèt.cum Gloss.16.quæst.3. capitu.volumus.16.quæst. 6 4.& d.capitu. quia iudicante. † Et eadem ratione idem posset dici in territorium finibus, ne fiat confusio, vt videtur innuere Glo.in d.capitu.quicunque.in versicu.prouinciam. licèt Felin. in d.capitu. quia indicante. in fin.videatur contrarium sentire, videlicet, quòd territorium fines præscribi possint: quia de ista ratione dubitari posset, ideò videtur esse melior ratio, quam describit Lauren.Calcane.in consi.60.quia ista quęstio.nume. 7 decimosexto.† Vbi vult, quòd fines publici non præscribātur: quia ad solum Papam vel Principem spectat diuisio regnorū, territoriorum, diœcesum, parochiarum, vel plebanatuum, & cis sunt reseruata in signum vniuersalis iurisdictionis imperij 8 & actus.† Vnde priuatorum possessio nihil operatur contra illud, quod statutum & ordinatum à principe fuit: & cōtra istud præscribi non poterit, per Ioan.And.in capitu.primo.de cleri. ægro.& per Ange.in l.sicut.C.de præscrip.triginta vel quadra- 9 ginta annorum. † Et sic tale ius figendi terminos, vel diuidendi, cùm sit vniuersalis imperij, alienari vel diminui non poterit: & vbi non cadit alienatio, nec pręscriptio, & ideò contra illud, quod concessum, vel diuisum, aut determinatum fuit à principe præscribi non poterit, per Bal.in rub. C. de præscript. 10 & in l.nullo C.de rei vendi.† Igitur fines minimè præscribi poterint sine principis consensu, per text.& Glo. in d.capit.licet. 11 16.q.3. † Et posset etiam dici, quod fines publici cohærent territorio,& non personæ. Vnde per personam mutari non possunt, vt ibi per eum nume.17.& deducit Barto in l.sequitur.§.si viam.ff.de vsucap. Vel, vt dixit Pet. de Vbal.in præallegato lo- 12 co.† Iura duriùs statuerunt, quando tractatur de restringendo, vel ampliando prouinciarum, diœcesum, seu territoriorum, & aliarum dignitatum secularium fines, quàm aliarum rerum perditione, seu acquisitione. Vel, vt traditur per Alciat in l. quinque pedum.in versicu. ad notandum in pagi.13. C.fini.re- 13 gundo.† limites pręscribi non possunt, non ea ratione ne confundantur termini, sed potius, quia qui illos possidet, videtur magis iure vicinitatis & amicitiæ vsurpasse, quàm iure facultatis.l.qui iure.ff.de acquir.poss.Et ibi in pagina decimaquarta dicit, non esse æquum compellere vicinos, vt fines suos accuratè custodiant,& ad inuicem qualibet hora digladientur, ne limes excedatur, cùm huiusmodi rixas lex abhorreat: & hæc interpretatio, vt ipse dicit, est facienda æquitate suadente & humanita- 14 te, cùm alioquin, † qui vsucapioni vel præscriptioni innititur, impio remedio vti videtur.§.habeat.in auth.vt eccle.Roma.Et sic pro maiori declaratione, quæ hìc & in præcedenti capit.relata fuere, ita distinguendum & concludendum esse arbitror. 15 † Aut loquimur de pręscribendis finibus limitatis: & tales fines siue sint priuatarum rerum secularium vel ecclesiarū, siue publicarum rerum, aut dignitatum ecclesiasticarum, & temporalium, nunquam præscribi poterunt, d.l.agros. C.de fun.limi. lib.x.& per Guid.Pap.in consil.88.nume.5.vbi dicit, quasi om- 16 nes Docto.idem tenere. † Aut loquimur in alijs finibus non limitatis: & tunc si agitur de finibus in rebus profanis particularium præscribendis, & decem annorum spacio pręscriberentur, licèt actio duret triginta annis, vt not. Fab. in d.§.quædam actiones.nume.35.36.& 37.Ange.nume.decimotertio. Ias.nu- 17 me.trigesimonono. & Bal. in l. fina. C. fini. regundo.† Aut loquimur de finibus rerum temporalium ecclesiarū: & quadraginta annorum curriculo actio euanescit, vt not. Glos.in d.capitu.quicunque. in versicu. prouinciam. facit text.in d.capitu. quia iudicante. & in capitu. ex literis.& ibi Areti.in tertio not. 18 † Aut tractatur de diœcesum & parochiarum confinibus: & sunt impræscriptibiles. capitu.inter monasterium. & capitu.licèt.in fi.decimosexto.quæst.3. & not.gloss.in capitu.volumus. in verbo.fines.decimasexta.quæst.quarta.quia spiritualia occupanti non conceduntur: licèt temporalia quandoque, secundùm Oldra. in consil.83. an Episcopus.in fin. vel ea ratione ne confundantur termini: vt not.Glo.in d capitu. quicunque.vel ea ratione, ne priuatorum possessio operetur contra id quod à Principe siue Imperatore ordinatum fuit: quia quod non potest fieri expresè, nec tacitè: cùm ista æquiparentur, l. cùm quid.ff.si cer.pet. & per Calca. in d.consil.90.numero decimoquinto. Vel etiam secundum Curt.Seni. in d.consi.57.columna tertia.versicu.eandem.non pręscribuntur: quia diœceses limitatæ fuere, & præscribi non poterunt. Iure verò proprietatis, & non iure finium præscribi poterunt: id est, vt per hoc limes non extendatur, vel restringatur, per not.Glos.fina.& Ar- 19 chi.in d.capitu.quicunque † Aut tractatur de regnorum, prouinciarum, ducatuum, & aliarum dignitatum seculariu m, & territoriorum confinibus, & præscribi non possunt per supradictas rationes: & maximè quando probari poterunt: & tunc præscriptio non obstabit, vt per Abb.in d.capitu.super eod.in fi.& Martin. Lauden. in d.quæst.136. Vel vt ibidem Curti.columna vndecima. versicu. & plus circa. dicit, iura quæ volunt aliquid præscribi non posse, intelliguntur spacio quadraginta annorum: nō autem procedunt in centenaria præscriptione, 20 vel tanti temporis, quod non sit in cōtrarium memoria.† Aut tractatur de præscribēdis ijs, quæ sunt infra confines limitibus non cohærentia: & præscribi poterunt, per text.& Glo.fi. in d. c.quia indicante. & quia vno prohibito, reliquum videtur esse concessum: vt per Felin.ibi, nu.4.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio adeò est plantata territorio, quòd ab eo euelli non potest: & præscribens territorium, præscribit etiam iurisdictionem.*
2 *Jurisdictio contra Papam vel Jmperatorem præscribi poterit.*
3 *Præscribi possunt ea quæ Principi sunt reseruata in signum specialis prærogatiuæ.*
4 *Iurisdictio quando præscribitur, requiritur bona fides.*
5 *Populus si à principio esset in mala fide, licèt hodie esset in bona, non præscriberet in æternum.*
6 *Jurisdictio quando præscribitur, requiritur Principis scientia.*
7 *Iurisdictio si fuit per tantum tempus, quòd non sit in cōtrarium memoria, non requiritur scientia.*
8 *Iurisdictio quando præscribitur, quorum scientia requiratur.*
9 *Iurisdictio tanto temporis spacio præscribitur, quo territorium.*
10 *Imperium per tantum temporis spacium præscribitur, quòd non sit memoria in contrarium.*
11 *Iurisdictio per non vsum triginta annorum spacio præscribitur.*
12 *Iurisdictio pręscribitur, vt ampliari possit, non quòd iurisdictionis termini amplientur.*
13 *Testes super præscriptione deponentes, qualiter deponere debeant.*
14 *Pręscriptio articulari debet, quando allegatur.*
15 *Testes deponentes super tali pręscriptione, debent esse ad minus ætatis annorum quinquagintaquatuor.*

CAPVT LXXVII.

Cùm autem in præcedenti capitu. discussum fuerit, qualiter fines regnorum, prouinciarum, vniuersitatum, territoriorum,& aliarum dignitatum, vel rerum particularium præscribi possint: Ideò nunc erit cō- 1 ueniens declarare † si iurisdictio & eius fines præscribi poterunt,& in primis sciēdum erit, quòd iurisdictio adeò est plantata & radicata territorio, quòd ab eo euelli non potest: ita & taliter, quòd prescribens territorium, videtur etiam prescribere iurisdictionem: sicut præscribens fundum, præscribit etiam quicquid ibi plantatum & radicatum fuit, vt per Boer.decisio. 127.numero vigesimonono. in secunda parte. per l.in modicis. ff.de cō.empt. & per capitu. ex literis. de iure patro. iuncto text.in l.prima.§ cùm vrbem.ff.de offic.præfec.vrb. & l.fina ff. 2 de iur.omni.iudi. † Et iurisdictio præscribi poterit etiam cōtra Papam, & Imperatorem: vt voluit Abba.in consil.62.nume. 18.volu.2.per l.cōpetit.C.de prescrip.triginta vel quadraginta annorum. & capit.ad audientiam.& capitu.si diligenti.de præ- 3 scrip.& per l.fina.C.fini.regundo.† Immo secundùm eum, quę sunt Principi reseruata in signū prærogatiuæ & priuilegij specialis, prescribi possunt per tātum tempus, de cuius initio memoria non existit: capitu.super quibusdam. de verbo.signific. veluti ius exigendi datia, legitimandi, & similia: & idem vide- 4 tur sentire Deci.in consi.465.nume.quinto, volu.4.† Et in prescribenda iurisdictione bona fides requiritur ab initio, adeò quòd scientia obliuioni tradita nō sit habenda pro bona fide, secundum Bal.in l.imperium. in antiqua lectura. ff.de iur.om. iud.quem refert & sequitur Socin.in consi.187.num.26.vol.2. 5 † Vnde si populus vellet præscribere iurisdictionem in aliquo castro, quod potuit esse de suo comitatu, si tamen in principio fuit

fuit in mala fide, licèt hodie esset in bona, non præscriberet in æternum: quia cùm vnus populus sit idē, semper videtur mala fides continuari. l. clam possidere. in princip. ff. de acquiren. possess. & l. proponebatur. ff. de iudi. † Sed est dubium, an requiratur scientia & patientia Imperatoris, vel alterius Principis in præscribenda iurisdictione: & Barto. in l. prima. §. neque. ff. de aqua plu. arcend. & in l. si publicanus. §. fina. ff. de publica. tenet quòd sic: & idem voluit Ias. in l. prima. in fin. ff. de iur. om. iud. dicens, quòd quando iurisdictio est penes Principem, eius scientia requiritur: & quando est penes ciuitates, quæ superiorem non recognoscūt, sufficere, quòd populo sciente præscribatur, per not. Innocen. in capitu. cùm accessissent. circa medi. de consti. & per Bal. in capitu. primo. nume. 9. si de inuestitu. inter do. & vasallis oriatur. & per Alexan. in d. l. 1. ff. de iur. om. iudi. & in consil. 35. viso processu causæ. vol. 4. Sed Ias. in d. l. Imperium. num. 21. quem refert & sequitur Bal. in tracta. præscriptio. in secunda par. 5. par. princip. versicu. secunda quæstio est, reprobat Barto. opin. concludens, † quòd in præscriptione tanti temporis, cuius initij non reperitur memoria in contrariū, non requiritur scientia, neque patientia in præscribenda iurisdictione: quia ista præscriptio habet fomentum à lege, & vim constituti seu priuilegij: & sic non stat in terminis propriè præscriptionis. capitu. super quibusdam. §. præterea. de verbor. significatio. l. hoc iure §. ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & æsti. & per Alexand. in consilio sexto. viso themate & dubijs. volu. primo. vbi dicit in fi. quòd opin. Barto. in hoc damnatur communiter: & quòd eius opinio procederet in minoris temporis præscriptione: & plura ad hoc congerit. † Et subditur a Balbo, quòd in casu, in quo scientia & patientia requiritur, quòd tunc sufficit scientia & patientia officialium Imperatoris, vel alterius Principis, siue Marchionis, aut Comitis inuestitorum ab Imperatore, per Barto. in d. §. denique. Cardi. Innocen. & Abb. in capitu. cùm contingat. columna quarta de for. comp. Aretin. in consilio 154. consultatio præposita. Et idem voluit Areti. in consilio quadragesimosecundo. nume secundo sub dens, quòd in acquirenda iurisdictionis quasi possessione sufficiat scientia & patientia iudicis loci vel prouinciæ. † Et iurisdictio secundùm Boer. in decisio. 227. tanto temporis spacio præscribitur, quanto territorium, per l. fin. & ibi Bal. C. de præscrip. † Et imperium merum per tantum tempus præscribitur, quòd non sit in contrarium memoria secundùm Barto. in cōsilio 189. primùm quæritur, vtrum iurisdictio. numero quinto. & per Balb. in præalleg. loco, in versicu. circa primam quæstionem. † Et iurisdictio per nō vsum amittitur triginta annorum spacio, secundùm quòd not. Corn. in consilio 142. numero decimo, volum. 3. per d. l. sicut. & l. omnes & l. cùm notissimi. C. de præscript. † Ista tamen sunt intelligenda quantum ad hoc, quòd iurisdictio præscribatur, vt ampliari possit, non quòd iurisdictionis termini præscribi possint, vt voluit Bald. in d. capitu. quia indicante. numero tertio. de præscript. & circa prędicta te remitto ad distinctionem, quam feci in præcedenti capitu. † Et erit postmodum aduertendum, secundùm Parisi. in consilio 104. numero quinto, volum. 1. quòd testes deponentes super tali præscriptione debent dicere, quòd semper audierunt & viderunt, nec contrarium audierunt: & semper fuit opinio, quòd sic fuerit, & quòd non extat contrarij vel initij memoria, per Gloss. in capitu. primo. in versicu. memoria, de præscrip. in sexto. & quam Parisi. sequitur in dicto consilio centesimo quarto nume. 121. Et vide ad idem quæ latè congerit Anton. Capy in decisio. 192. in causa. † Et talis præscriptio debet articulari quando allegatur. † Ac subdit Parisi. ibi. nu. 124. vnum, quod est menti tenendum: quòd testes deponentes super tali præscriptione, debent esse ad minus ætatis annorum quinquaginta quatuor.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictionis generalis possessio acquiritur per vnum actum exercitij iurisdictionis.*
2 *Iurisdictionem exercens in vno populo, non extenditur ad alias personas.*
3 *Possessionem fundi acquirens, non habet necesse circum ambulare omnes glebas.*
4 *Possessio ciuitatis vel prouinciæ acquiritur, si publicè per omnes ciuitatis vel prouinciæ partes fiant proclamata, vel banna.*
5 *Præscriptio non currit contra habentem ius generale, licèt eo non vtatur longo tempore.*
6 *Præscriptio non obstat contra militem, licèt in certis capitulis vsus fuerit iurisdictione, & in certis non.*
7 *Iurisdictio est res incorporalis, & res incorporalis diuisionem non capit.*
8 *Ius colligendi pedagia præscribitur tantum in illis rebus, in quibus solitus est exigere.*
9 *Iurisdictio præscribitur tantùm in illo actu, in quo probatur quasi possessio.*
10 *Iurisdictione vtens in vno actu, in omnibus retinet, si habet concessionem ab habente potestatem.*
11 *Iurisdictionem habens à principe, vtendo ea contra vnum vel duos, retinet eam contra omnes in eadem iurisdictionis specie.*
12 *Præscriptio iurisdictionis per decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes non sufficit.*
13 *Probatio vnius actus iurisdictionis, non facit resultare alium actum iurisdictionis.*
14 *Iurisdictionis species vna potest acquiri per vnum in loco, & in eodem poterit per alium acquiri alia species.*
15 *Præscriptionis interruptio in certis capitulis iurisdictionis facta, alio vniuersaliter possidente, non operatur effectum respectu vniuersalis iurisdictionis.*
16 *Præscribitur tantum, quantum possidetur.*
17 *Præscriptio iurisdictionis non operatur nisi contra illos, contra quos processum extitit.*
18 *Præscriptio iurisdictionis extenditur in eodem loco ad aliam causam in eiusdem speciei iurisdictione, contra easdem personas.*
19 *Actus qui exercetur, acquiritur tantum ex consuetudine.*
20 *Præscriptione institutionem acquirens, non videtur destitutionem acquisiuisse.*
21 *Iurisdictionis vniuersalis possessio quando probatur.*
22 *Episcopalia iura exercens, acquirit solùm in illis, in quibus exercet.*
23 *Possessio vnius articuli non facit inferre ad alios articulos.*
24 *Iurisdictionem habens ab habente potestatem, & in vno actu eã exercens, in omnibus acquirit.*
25 *Iurisdictionem præscribens in ciuilibus quando dicatur præscribere in criminalibus.*
26 *Iurisdictionis actus, qui exercetur, quando tantum præscribitur.*
27 *Iurisdictionis actus exercens sub vna specie, extenditur ad omnes actus sub eadem specie iurisdictionis.*
28 *Mixtum imperium acquirens, non potest vti mero imperio.*
29 *Præscriptionis interruptio facta in certis capitulis, non operatur effectum iurisdictionis vniuersalis.*
30 *Iurisdictionis & territorij actus qualiter demonstretur.*
32 *Solutio census designat solutionem.*
32 *Iurisdictionis exercitium denotat locum esse illius, qui exercet.*
33 *Præscriptionis interruptio quando fiat ciuiliter & naturaliter.*

CAPVT LXXVIII.

Et successiuè declarandum venit, an vnum iurisdictionis actum exercens in omnibus alijs iurisdictionem acquirat; & erit vtile scire: quia ex iurisdictionis exercitio discerni poterit, quantum se extendant territoria, & eorum confinia. Et Specu. in titu. de iur. omni. iudi. §. 1. versicu. illud etiam not. nume. 35. dicit, † quòd generalis iurisdictionis possessio acquiritur, si vnus iurisdictionis actus exercetur, veluti si quis cognoscat de vna causa ciuili, vel criminali, vel si excommunicat, vel aliud faciat, quòd ad iurisdictionem pertineat, dummodò intendat vti iure suo quoad iurisdictionem vniuersaliter: quia si intēderet per vnum actum in ciuilibus tantùm causis vti iure suo: non per hoc acquireret in criminalibus, argumen. l. fina. ff. quemadmo. seruit. amit. & capitu. auditis. & capitu. cùm olim. de præscript. & ita fuit conclusum in decisio. Tholo. in quęst. 323. & istam opin. sequitur Pau. Cast. in l. restituta. ff. ad trebellia. dicens, quòd generalis quasi possessio alicuius territorij per vnū iurisdictionis actū, quem quis facit, apprehenditur quantum ad omnes alios, si eo animo facit, vt omnes acquirat, licèt etiam sint plures iurisdictionis partes: quia quędam merum imperium concernunt, quædam mixtum, quędam simplicem iurisdictionem: & sic simplicem iurisdictionem exercēdo acquirit etiam mixtum, & merum imperiū, cùm omnes iurisdictionis partes sint connexę, & faciant vnum actum, † licèt non erit sic, si exercet in personas certas, vel in vno populo animo quęrendi quò ad alios; quia personę sunt distinctę, & ad alios iurisdictio non extenderetur. Et similiter Specu. vbi suprà dixit, quòd ista generalis iurisdictio non extenditur vltra personam, in qua eam exercuit: & licèt eam exercuisset in vniuersitate, non per hoc acquireretur iurisdictionis possessio in singulares personas, argumen. capitu. quę manumittuntur. 12. quęst. secunda. † Et supradicta corroborari possunt ex eis quę tradidit Abb. in d. capitu. cùm olim. nume. sexto. vbi vult similiter in acquirenda fundi possessione, non esse necesse, quòd quis circumambulet omnes glebas, sed sufficit quamlibet fundi partem introire, dummodò ea mente faciat, vt totum fundum vsque ad terminos velit possidere, per l. possideri. in princip. ff. de acquirend. possess. & l. vulgaris. in princip. ff. de furt. & ad not. per Alexan. in consi. 88. quoniam omne datum. versi. nec obstat si diceretur quòd testes. nu. 12. volu. 5. † Et secundùm Specu. in cita loco, generalis possessio ciuitatis vel prouincię acquiritur, si per omnes partes ciuitatis, vel prouinciæ publicè & vniuersaliter fiat proclama vel bannū: & dummodo alius non sit in generalis iurisdictionis possessione. † Item secundùm eum, ibi habens iurisdi-

iurisdictionem, vel aliud generale de iure vel cōsuetudine, vel statuto in aliquibus locis vel personis, & quantocunque tempore steterit, quòd in aliquo dictorum locorum vel personarum non vtatur omni iure, quod in eis habet, vel etiam in aliquo capite, non per hoc contra eum præscribitur, quia semper possidet, nam exercendo ius illud, vel vnum capitulum illius iuris generalis in vno suo loco, in omnibus suis locis & personis ac capitulis retinere videtur, nisi possessionem amittat, quia si expulsus fuerit, reuersus non admittitur. † Et Spe. in tit. de pręscrip. in prin. in ver. sed pone miles quidam. nu. 22. ad hoc propositum ponit quæstionem, ꝙ quidam miles habebat castrum & dicti castri iurisdictionem, & in certis capitulis vsus fuerat dicti castri iurisdictione, in quibusdam verò non per quadraginta annos, & amplius, & tamen ei non obstabit præscriptio in illis capitulis, in quibus vsus non fuit, † quia iurisdictio est res incorporalis, cùm ea quæ in iure cōsistant sint incorporalia. l. j. §. fin. ff. de rer. diuis. & res incorporales diuisionem non capiant. l. seruus. §. incorporalis. ff. de acquiren. rerum dominiū. licèt sit argumentum contra in c. quorundam. 24. distin. Et aduerte, ꝙ in contrarium videntur facere ea quæ not. Bar. in l. 1. §. si quis hoc interdicto. ff. de iti. actuque priua. quem sequitur Abba. in consi. 71. num. 13 vol. 2. † Vbi si quis colligendi pedagia ius habens, vult dicere præscripsisse, quia probauit, ꝙ solitus est colligere de talibus rebus, ꝙ in illis tantùm quæsiuit, in quibus apparet solitum esse colligere. † Ac etiam subdit in præscribenda iurisdictione probata quasi possessione certi actus, in illo tantū actu præscribet, non in alijs, & secus esset, vbi haberet cōcessionem ab illo, qui cōcedēdi ius habet: † quia nō solùm, si in vno actu iurisdictione vteretur, eam in omnibus acquireret: sed retineret, prout etiam voluit Alber. Brun. in cons. 34. nu. 14. † Et sic qui habet iurisdictionem à Principe illam exercendo cōtra vnum vel duos, eam retineret contra omnes, in eadem tamen iurisdictionis specie, vt habetur per Bar. in d. §. si quis hoc interdicto. quem sequitur Boer. in decisio. 227. nu. 4. † Et secus esset, si fieret fundamentum super præscriptione in iurisdictionis acquisitione, scilicet per decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes, quæ contra tertium nō sufficeret, si iurisdictionem exercuisset per l. viros. C. de diuersi. offic. lib. 12. † Ad idem faciunt not. per Corne in cōsi. 142. in prin. & in cōsi. 333. capio. nu. 46. vol. 1. vbi habetur, ꝙ probato vno actu iurisdictionis, nō resultabit alia possessionis iurisdictionis probatio, sed illius tantùm speciei iurisdictionis probatio, quā respicit ille actus. Nec † esse incōueniēs, ꝙ vnus in vno loco vnius speciei iurisdictionem quærat, & alterius speciei alius quærat, vt refert Bar. in l. si publicanus. §. fin. ff. de publica. & per d. § si quis hoc interdicto. & per Anto. Capy. in deci. 96. in causa. nu. 9. † Sicut etiam secūdùm Abba. in d. capi. auditis, nu. 9. præscriptionis interruptio in certis capitulis facta, alio vniuersaliter possidente iurisdictionem, non nō operatur effectum suum respectu iurisdictionis vniuersalis, sed solùm respectu illorum capitulorum, in quibus facta fuit, quia exercitium in vno articulo, ad totam iurisdictionem nō extēditur, alio vniuersaliter possidente: † sed tantum præscribitur, quantum possidetur. c. cùm cōtingat. de deci. d. §. si quis hoc interdicto. & ibi Bar. & per Fely. in d. c. auditis. col. 5. versi. est igitur reg. de præscrip. Alex in consil. 220. col. fi. vol. 4. & per Parisi. in cōsi. 57. num. 150. vol. 1. Ad idem adduci possunt ea, quæ congerit Soc. in consi. 187. nu. 28. vol. 2. † Vbi habetur, quod iurisdictionis præscriptio allegari non possit, nisi contra quos processum extitit, & respectu loci, in quo processum fuit, & non ad diuersam iurisdictionis speciem, per tex. in d. c. auditis. & d. c. cùm olim. & per Ioan. And. ibid.

† Sed est verùm, ꝙ talis præscriptio extenderetur in eodem loco contra easdem personas ad alium in eiusdem speciei iurisdictione, per Bal. & alios. in d. l. imperium. ff. de iur. om. iud. † Vnde secundùm Gemi. in cōsi. 45. num. 6. in acquisitis ex consuetudine non quæritur, nisi tantum ille actus, qui exercerēt. † Et sic ille qui ex præscriptione institutionem acquisiuit, nō intelligitur destitutionē acquisiuisse; quia præscriptio sine possessione non procedit, ca. sine possessione. de reg. iur. lib. 4. & c. 2. de præben. eo. lib. & ideo dicitur tantùm præscriptum, quantum possessum. Ista tamen opi. Inn. in d. c. dilectus. super qua se fundat dicta deci. Thol. posset intelligi prout declarat Abb. in c. 1. nu. 3. de relig domi. † vt procedat, vbi ius commune non fundat intentionem alterius, per exercitium certi articuli: quia tūc probaretur vniuersalis iurisdictionis possessio, secus autē esset, vbi locus ad alium pertineret; quia tunc possessio non extenderetur ad alios articulos non possess. d. c. auditis, & d. c. cum olim. vbi patet, † ꝙ iura episcopalia exercens, solum præscribit in illis, quæ exercuit, vt not. Gl. fin. d. c. dilectus.

† Et sic de possessione vnius articuli ad alios articulos inferē dum non erit. d. c. cum contingat. & habetur per Bart. in d. § si quis hoc interdicto, & ita declaratur in d. c. 1. de religio. domi. & eo modo sunt intelligenda, quæ nota. Pau. Cast. in d. l. restituta, & similiter Balb. in tract. præscriptio. in 2. par. princi. in versi. secundò quæro, nu. 27. videtur intelligere. Et pro clariori intelligentia puto sic distinguendum esse.

† Aut aliquis habet cōcessionem ab habente potestatem, & in vno actu iurisdictionis possessionem exercēdo, in omnibus acquisiuit, vt per Bar. in d. § si quis hoc interdicto. & similiter in isto casu iurisdictio retinetur & conseruatur, secundum quòd voluit Bar. ibi. & Boer. in d. c decisio. 227.

† Aut ius commune non fundat alterius intentionem per exercitium certi articuli, & tunc procedit opinio Inno. vt præscribens in ciuilibus præscribat etiam in criminalibus.

† Aut tractamus de acquirenda iurisdictionis possessione per longi temporis spacium, & tunc præscribitur solū ille in actus iurisdictionis qui exercetur quia tantum pręscribitur, quātum possidetur, prout voluere Gemi. in d. consi. 45. & Corne. in d. consi. 142. & 333. & Soci. in d. consi. 187. in consi. 11. nnmer. 3. vol. 1. dicit, Si aliquis exercet & præscribit aliquem actum alicuius iuris, vel iurisdictionis, & tunc non extenderetur ad aliū actum, positum sub alia specie separata alterius iurisdictionis, & ita procedat dictum Bar. in d. §. si quis hoc interdicto.

† Aut aliquis exercet, & præscribit aliquem actum sub aliqua iurisdictionis specie, & ad omnes alios casus extenditur sub eadem iurisdictionis specie existentes, ne vna & eadem iurisdictionis species diuerso iure censeatur. l. cum qui ædes. ff. de vsuca. & c. cognouimus. 12. q. 2.

† Vnde si quis acquisiuit mixtum imperium, non potest mero imperio vti, sed bene poterit uti omnibus speciebus comprehensis sub mixto, arg. l. stillicidij § fi. ff. quemadmo. serui. amitt.

† Aut tractatur de præscriptionis interruptione, & tunc interruptio in certis capitulis facta non operatur effectum iurisdictionis vniuersalis respectu secundum Abb. in d. c. auditis.

† Neque erit omittendum secundum Corne. in consil. 333. nu. 26. ꝙ territorij & iurisdictionis actus diuersimodè demonstrantur, vt per maleficiorum denuntiationem vnà cum condemnatione, & pœnarum exactione per iudicem facta vel per aliud iurisdictionis exercitium, veluti per redditūum antiquorum exactionem, ac per pedagia, nauigiaque exacta, & † census solutionem, quæ solutio subiectionem designat, vt ibi per eum in prin. in versi. & collectarum & ista sic declarata poterunt ad multa prodesse; quia sępè euenit, quòd vna vniuersitas vel dominus alicuius castri, vel ciuitatis ostendit se exigisse gabellam in tali loco, vel in tali via, & alia vniuersitas vel dominus demōstrabit in eodemmet & loco & via se exigisse pœnas delictorum ibi perpetratorum, vel damnorum datorum, vel alium iurisdictionis actum exercuisse ad effectum, vt appareat dictam viam vel locum esse in eorum territorio, † quia ratione exercitij iurisdictionis ille locus præsumitur illius qui exercet, secūdùm Abb. in consi. 62. num 28. & adde quæ latè congerit Soci. in d. consi. 187. nu. 9. cum plurib seq. vol. 2.

† Et si uis scire, quando præscriptionis interruptio ciuiliter & naturaliter fiat, vide Balb. in tracta. præscriptio. in par. 6. & vltima par. princi. in versi. & primo.

SVMMARIVM.

1 *Cohærentia confinibus an sint imprescriptibilia.*
2 *Coherentia, & adhærentia idem est.*
3 *Res vna & eadem non debet diuerso iure censeri.*
4 *Ius idem seruari debet in minoribus, quod in maioribus.*
5 *Iudicium simile debet esse de similibus.*
6 *Iudicium simile debet esse, vbi est eadem ratio.*
7 *Pręscribuntur ea, quę sunt intra confines limitibus non cohęrentia.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur iudicandi, quantū pręscribi possit intra limites.*
9 *Ostensione multa magis deprehenduntur, quàm elocutione.*

CAPVT LXXIX.

Et hic † erit consonum discutere, nunquid adhærētia & cohærentia confinibus sint præscriptibilia. Et dicas imprescriptibilia esse, per Glo. fi. in c. quia indicante de pręscrip. & per tex. in c. super eo, de paroch. & per Archi. in c. quicunque. in fin. 16. q. 3. † quia de adhęrentijs idem iudicatur, sicut de ijs quæ cohærent, c. volentes. de offic. delega. & l. quæ religionis. ff. de rei vendi. & sicut confines præscribi non possunt, nisi prout supra declaratum fuit in c. 61. & similiter nec confinibus adhærentia.

† Quia vna & eadem res non debet diuerso iure censeri. l. cū qui ædes. ff. de vsucap.

† Et ad hoc facit, quia idem iuris est in minoribus, quod est in maioribus, cap. maioribus. de præben.

† Et de similibus simile debet esse iudicium, c. inter cæteras, de rescrip. c. inter corporalia. de trans.

† Et sic argumentum à simili valet in iure. l. 2. ff. de offic. pręsi. l. non possunt. ff. de legi. l. prima C. de libe. præte. capitulo in causis. de reiudic. & nota. glos. in l. prima, in princi. in verbo, quia nec testari. ff. de leg. 3. Et vbi est eadem ratio, idem debet esse ius, capitulo cum dilecta. de confir. vti. vel inuti. c. trāslato. d cōst. & l. illud. ff. ad l. aquili. † Et cohærētia vel adhærentia confinibus præscribi non possunt, tū secundū Glo. fi. ī d. c. quia indicante,

dicante, ea quæ ſunt intra limites confinibus non cohærentia vel adhærentia præſcribi poterunt, prout ponit exemplū Abb. in d.c. ſuper eo. nu. 4. quem refert & ſequitur Fely. in d.c. quia in dicante. nu. 4. vt ſi propè limites eſſet prædium ampliſſimum, certè non totum prædium erit impræſcriptile, ſed ea tantum pars quæ limitibus principaliter cohæret. † Et quia certa doctrina dari non poteſt, videlicet quantum ſpacium relinquatur, vel quomodo procedatur, ideò iudicis arbitrio relinquendum erit: † cum multa oſtenſione magis deprehēdantur, quàm aliqua elocutione, vt habetur per Glo. in c. apoſtolicæ, in ver. quá expreſſione. de dona. & facit l. ratam. ff. de ſol. & traditur à Pari. de Put. in c. an fines, nu. 5. de fini. feu.

SVMMARIVM.

1. *Cohærentia, adiacentia, & pertinentiæ, quæ dicantur.*
2. *Loco conceſſo videntur conceſſa adiacentia ipſi loco.*
3. *Caſtro vendito cum omnibus iuribus & pertinentijs ſuis veniunt molēdina.*
4. *Vendita re cum pertinentijs, veniunt omnia, quę principaliter rebus venditis adhærent.*
5. *Conceſſione facta de aliquo caſtro cum pertinentijs, quid veniat.*
6. *Caſtro conceſſo cum iuribus & pertinentijs, comprehenditur vaſallorum iuriſdictio.*
7. *Pertinentiæ, ſunt quę aut ſtatuto, aut lege, vel conſuetudine deputatę ſunt vt caſtro accedant.*
8. *Pertinentiæ non ſolum in poſſeſſione, ſed etiam in iure, & iuriſdictione conſiſtunt.*

CAPVT LXXX.

Reſtat modò † declarandum, quæ ſunt cohærentia, adiacentia, & pertinentiæ rei, & vt traditur à Fabi. de Monte in tract. de emptio. & vendi. in 6 q. prin. verſi. circa tertium membrum, nu. 9. to. 8. dicuntur ea omnia, quæ ad poſſeſſionis inſtrumentum pertinent. & domus etiam contineri, & ea omnia venire in venditione, & tradi debere, quando in inſtrumento facta fuerit mentio de cohærentijs vel adiacentijs aut pertinentijs, & deducit tex & Bar. in l. ſi quando. C. de bon. vacan. lib. 10. † & conceſſo loco, videntur conceſſæ cohærentiæ ipſi loco l. via conſtitui §. pen. & fi. ff. de ſer. ruſti. prædio. & eſt bona litera, quæ mentionem facit de poſſeſſione adiacenti in l. vxorem. §. legauerat. ff. de leg. 3. † Et vendito caſtro cum omnibus iuribus & pertinentijs ſuis, veniunt etiam molendina, niſi ſint priuatorum, vt ibi per eum, nu. 10. arg. l. adoptauero, & ibi Gl. ff. de preca. & per Bal. in c. 1. de capi. qui cur. ven. † Et ſic vendita re cum pertinentijs, veniunt omnia quæ rebus principaliter venditis adhærent, vt habetur per Gl. & Ang. in l. qui tabernas. ff. de furt. ſiue corpora adhæreant, ſiue iuribus incorporalibus. † Et ſimiliter quando alicui conceſſio facta fuit de aliquo caſtro cum pertinētijs, veniūt villæ, molēdina, & alia ad dictū caſtrum ſpectātia & pertinētia, vt refert Lauren. Calcane. in ꝯſ. 90. quia iſta quæſtio. nu. 6. † Sicut etiam cōceſſo caſtro cum iuribus ſuis & pertinētijs, compræhēditur vaſallorum iuriſdictio, vt habetur per Pariſ. de Put. in ver. caſtrum. de verb. ſig. Et ſecūdùm eūdem Pari. in c. qualiter. de fini. feu. † pertinētiæ ſunt, quę aut ſtatuto, aut lege, aut cōſuetudine ſunt deputatæ vt accedāt, veluti ſi caſtro eſt deputata iuriſdictio, vel certum territorium, quod ibi reſpondeat, & ſicut eccleſiæ eſt deputata dos ſua, & decimæ, quæ iure parochiali debentur, vt in c. 1. de cenſi. & c. cum cōtingat. de deci. & vt in interdicto, vnde vi. in quo eſt ſtatutū, ꝙ immobilia & mobilia, ac damna accedant. c. grauis. de reſti. ſpolia. & quæ omnia pertinētiarum nomine cōtinētur ſecūdū Papien. in tit. de for. libel. in actione reali, in ver. cum pertinentijs, & ſecundùm Bal. in cōſi. 420. vol. 1. † pertinētiæ nō ſolùm in poſſeſſione: ſed etiam in iure, & iuriſdictione cōſiſtūt. l. verbū pertinere. ff. de verb. ſigni. & ſi uis ſcire, quando eſt venditum caſtrum cum prædijs pertinentibus ad ipſum, quid veniat in venditione, vide infra in c. 87.

SVMMARIVM.

1. *Tempus præſcriptionis finium incipit currere à die turbationis.*
2. *Præſcriptio non currit, antequam naſcatur actio.*
3. *Actio finium regundorum intentari poterit, licèt per triginta annos prædia ſteterint non turbata.*
4. *Præſcriptio non currit contra non valentem agere.*
5. *Præſcriptio non currit contra illos qui aliquid pariter poſſideant.*
6. *Tempus currit, cum fines turbantur: ſi verò damnorum datorum actione agatur tunc à damni dati tempore.*
7. *Actio finium regundorum naſcitur à tempore commiſſionis, quando agitur, vt fines reformentur.*
8. *Actione finium regundorum ad damna data non agitur poſt triginta annos.*

CAPVT LXXXI.

Etne fruſtratoria reddantur quę de limitibus præſcribendis declarata fuere, † nunc erit tractandum, quādo præſcriptionis tempus currere incipiat, Et dicas à die quo fines turbantur, vt not. Glo. in l. fi. & ibi Bal. C. fini. reg. & Ioan. Franc. Balb. in tract. præſcriptio. in 4. par. 4. par. prin. in verſic. decimoquartò nu. 2. vel ſecundum Fab. in §. quædam actiones. nu. 36. Inſtit. de actio. currit à die turbationis expreſſæ in libello, † & antequam naſcatur actio, non currit præſcriptio. l. in rebus. §. omnis, C. de iure deliber. quia, quod non fuit in actu & potētia cauſatū, minimè dici poterit præſcriptione ſublatum, ſecūdū ꝙ not. Roma. in conſi. 71. nu. 2. per l. tali. ff. de iu. doti. Vnde etiā vt dicit Bal. in d. l. fi. † ſi duo per triginta annos abſque turbatione fundum poſſederunt, & alter vicinus turbare cœperit, actio finium regundorū intentari poterit, cū fines ſtarent vt deberēt. Et ad idem facit quod habet in l. cū notiſſimi. §. illud. C. de præſcriptio. 30. anno † Videlicet ꝙ nō valēti agere, nō currit præſcriptio. † Et idem erit in illis, qui aliquid communiter poſſidēt, quia cum vterq; pariter poſſideat, nō currit præſcriptio, & eandem opinio. videtur ſentire Floria. in l. 1. in fi. ff. famil. erciſ. & in l. 1. in fin. ff. fini. regun. † Scilicet ꝙ tempus currat ex quo fines turbari cępere, ſi hoc iudicio agatur, vt meum à tuo diſtinguat: ſed ſi damnorum datorum actione agatur, tunc naſcitur à damni dati tempore, l. 3. §. poſt litem. ff. eo. † Si verò agatur, vt termini reformentur, & tunc à commiſſionis tempore naſcitur. l. fi. ff. eod. † Si autem volo agere finium regundorum damnorum datorum cauſa, & terminorum turbationis poſt triginta annos, non poſſum. l. fin. C. eod. ſi verò ratione proprietatis vel poſſeſſionis, & tunc poſſum. l. malæfidei. C. de præſcript. 30. vel 40. annor. Et ratio eſt; quia iſto caſu iudicium eſt petitorium. Quæ tamen vltimò dicta per Floria. in d. l. j. in fin. C. fam. erciſc. ſunt intelligenda, vt ſupra declaraui in c. 72.

SVMMARIVM.

1. *Reus an poterit cogi ad edendum inſtrumenta in finalibus quæſtionibus.*
2. *Feudalia dicuntur de patrimonio regis, & propter militaria ſeruitia conceduntur.*
3. *Inſtrumenta aliquando quis edere cogitur, ſicut & contra tertiū deponere.*
4. *Reus in cauſa ciuili fiſco inſtrumenta edere cogitur.*
5. *Reus in quibuſcunque cauſis fauorabilibus actori edere inſtrumēta tenetur.*
6. *Reus licet proteſtetur ſe velle vti niſi vna particula inſtrumēti communis, nihilominus cogitur in totum edere.*

CAPVT LXXXII.

Iſtis ſic diſcuſſis, antequam ad ſententiæ conceptionem deueniamus, varias finalium controuerſiarū quæſtiones materiam cōcernētes deducemus, quas pro faciliori intelligentia diuidemus per capita. Et quia, vt habetur in l. qui accuſare. C. de eden. arma de domo rei nō ſunt accipiēda, † ideò erit perſcrutandum, ſi in finalibs iurgijs reus ad edendum inſtrumenta cogi poterit. Et dicas ſecundùm Pari. de Put. in c. ſequitur modò. de fini. feu. ꝙ exiſtente antiquo inſtrumēto vel feudi inuētario, in quo cōtineatur, ꝙ feudi dominus habet in tali ciuitatis, vel caſtri loco prędium, pro quo redſti cōſueuit anno quolibet ipſi domino vnam porci ſpatulam, & fines ſi propter antiquitatem erūt mutati, vel occupati, vel obſcurati, & fieret inquiſitio bonorum occupatorum ipſius feudi, vel reītegratio. ne militare ſeruitium minuatur: & ſi probationes nē eſſent claræ, tunc prædiorum vicinorum Domini cōpellerentur inſtrumenta edere, quę habēt de bonis rebus conuicinis, vt finium & reddituum veritas manifeſtetur: quia feuda de publico Regis patrimonio dicuntur, & propter militaria ſeruitia conceduntur, & per Regem diminui non poſſunt, & ſic cùm de eis agat, habentes inſtrumenta emptionalia, vel alia, edere fiſco tenentur, ad inquirendum bona feudalia per alios occupata propter fines, arg. l. l. Titius. ff. de actio. emp. & not. Bart. in l. 2. §. Diuus. ff. de iure fi. & in l. is apud quem. C. de eden. † ſubdit, ꝙ ſicut quis cogitur contra tertium deponere, ita etiam cogitur inſtrumēta edere. † Et Deci. in d. l. is apud quem. nu. 4. ſubdit communē eſſe opin. quod in cauſa ciuili reus fiſco inſtrumenta edere teneatur, etiam ad eius intentionem fundandam. Et idem voluit in l. fi. nu. 12. C. eod. † vbi ampliat, iſta procedere non ſolùm in cauſis fiſci, ſed etiam in quibuſcunque cauſis fauorabilibus qa fauor cauſæ ſuperat rei fauorem, vt habetur in l. inter parentes. ff. de re iudi. & c. fi. eo. tit. † Et quando reus actori teneatur edere inſtrumenta ad fundandum eius intentionem, vide Fely. in ca. 1. num. 9. de probatio. vbi etiam dicit quòd quādo reus producit vnum inſtrumentum commune cum proteſtatione, quòd nō intendit illo vti, niſi in vna particula, nihilominus tenetur illud edere in totum ad inſtantiam rei.

SVMMARIVM.

1. *Vicinitas, vel diſtantia non facit præſumere rem eſſe magis vnius, quàm alterius.*
2. *Caſtrum exiſtens inter duas ciuitates, in dubio præſumitur illius eſſe, cui magis adiacet.*
3. *Vicinitas ac aptitudo ſunt argumenta dominij.*
4. *Caſtrum ſi reperitur in confinio duorum territoriorum, & dubitatur cuius ſit, recurrendum erit ad Principem.*

CA-

CAPVT LXXXIII.

Neque erit omittendum, ſi locus vicinus, vel diſtans à ciuitate vel territorio faciat præſumptionē, ꝙ magis ſit de ciuitate vel territorio cui eſt propinquior, vel magis diſtans. Et ſecundum Bru. in conſi. 109. nu. 8. † Vicinitas, vel diſtantia, non facit præſumere locum eſſe magis vnius quàm alterius; quia conſtat aliquas ciuitates longa & lata habere territoria, & aliquas parua & ſtricta, & aliquas nulla, per not. in c. fęlicis. §. ciuitas. de pœn. lib. 6. nihilominus ſecundùm Martin. Lau. in tract. de Caſtellania in 7. q. † quando caſtrum erit inter duas ciuitates, ī dubio præſumitur eſſe illius iuriſdictionis, cui eſt propinquius, arg. l. adeo. §. inſula. ff. de acq. rer. domi. & §. inſula. Inſtit. de rer. diui. & habetur per Pari. de Put. de feu. reintegra. in c. an ſi dominus baronię num. 4. pagi. 107. Et ad idem faciunt not. per Alex. in apoſtil. ad Bar. in l. ſi conuenerit. §. ſi nuda. nu. 3. in add. quæ incip. Guli. de Cuneo. ff. de pig. actio. vbi habetur, ꝙ quando diſputatur de iuriſdictione ſeu confinibus caſtri vel villæ, intelliguntur in dubio eſſe de iuriſdictione magis adiacentium, niſi aliud oſtendatur, prout etiam voluit Bal. in c. cum olim, de præſcriptio. † quia vicinitas & aptitudo ſunt dominij augmenta, vt dicit Bal. in c. cauſam, col. 3. in ver. item dicit Inno. de prob. vel ſecundùm Lauren. Cal. in conſil. 90. quia iſta quæſtio. num. 16 † quando vnum caſtrum reperitur in cōfinio duorum territoriorum, & dubitatur cuius ſit, recurrendum erit ad Principem, quia ad eum ſolum ſpectat de finib. tractare, & non alium, & deducit Alberi. de Roſa. in l. ex quacunque. ff. ſi quis ius dicen. non obtempe.

SVMMARIVM.

1. *Dominus præſumitur ſcire confinia rei ſuæ.*
2. *Error confinium veritati non præiudicat.*
3. *Fines & rei qualitas ſi concurrunt cum re de qua agitur, illud magis inſpicitur quàm uocabulum.*
4. *Error in territorii confinibus non vitiat.*
5. *Inquiſitio non vitiatur, licèt eſſet erratum in confinibus loci delicti.*
6. *Sententia non vitiatur per confinium errorem.*
7. *Error patriæ vel parochiæ non vitiat, ſi de veritate conſtat, & ſecus eſſet, ſi erraretur in corpore, vel ſubſtantia.*
8. *Error in proprio filii nomine vitiat, cum pater & filius cenſeatur eſſe vna & eadem perſona.*
9. *Nomina propria nota cenſentur habere, qui habent notas perſonas.*
10. *Error patris eſſet tolerabilis, ſi ignoraret nomen filii nutriti in loco remoto.*
11. *Error in nomine proprio prædiorum erit tolerandus, quando ſunt à lōginquo.*
12. *Error in nomine proprio prædiorum vicinorum non eſt tolerabilis; quia notitia præſumitur ex vicinate.*
13. *Inquiſitio non vitiatur, ſi iudex errauit in nomine proprio inquiſiti.*
14. *Reſcriptū vitiaretur, ſi erraretur in nomine, vel cognomine alicuius ex ſubſtantialibus iudicii.*
15. *Error in nomine diœceſis vitiat.*
16. *Omiſſum à teſtatore, vel notario vitiat.*

CAPVT LXXXIIII.

Et licèt † quilibet dominus præſumatur rei ſuæ confinia ſcire, vt uoluit Alex. in conſi. 86. col. 2. volum. 3. quem ſequitur Affl. in dec. 83. nu. 2. tamen ſi per notarium fuiſſet erratum in deſcribendo, vel exprimendo confinia, non vitiaretur inſtrumentum, † quia confinium error veritati non præiudicat. l. patronus. §. 1. & 2. ff. de lega. 3. & l. cum ſeruo. §. fin. ff. de cōt. emp. per Glo. in l. forma. ff. de cenſi. & Bart. in l. ſi quis in fundi vocabulo. ff. de leg. 1. & in l. demonſtratio. ff. de cond. & demōſt. † Vbi habetur, ꝙ ſi allegaretur error in nomine rei allegatæ, & fines vel rei qualitas cōcordarent cum re de qua ageretur, illud magis inſpicitur, quàm vocabulum rei, ſiue fundi, vel ſi erraretur in finibus, & eius demonſtrationibus, ſi tamen fundi, vel rei nomen eſſet certum non vitiaretur, arg. d. l. cum ſeruo, §. fina. & d. l. patronus, §. libertus, & quòd error confinium non vitiat, ſi de corpore conſtat, voluit Fely. in c. ſignificante, num. 10. de reſcrip. & in c. cum cauſam, num. 14. de proba. per d. l. forma. in ver. vicinos. † Et idem erit dicendum ſi erraretur in territorij confinibus; quia non vitiaretur ſecundùm Ray. in d. l. patronus. §. 1. Et ad hoc facit, quod tradidit Ang. in tract. malefic. in verſi. Caium Sempronii, verſi. quid ſi eſt erratum, numer. 8. † vbi ſi eſſet erratum in confinibus loci delicti, ſi tamen conſtaret de loco, in quo ſenſit iudex, non vitiaretur inquiſitio, d. l. patronus. §. Sempronio. Et ſecus eſſet, ſi ex circunſtantiis, de corpore non conſtaret, quia vitiaretur per ea, quæ habentur in l. his verbis. §. fina. ff. de hæred. inſtituen. † ſicut etiam ſentētia nō vitiaretur per confinium errorem ſecundùm Alex. in d. l. ſi qs in fundi vocabulo. n. 3. † Et ſimiliter patriæ error vel parochiæ non vitiat, ſi de veritate conſtaret, vt traditur à Pari. de Put. in c. ſi erratum, nu. quinto. de fini. feu. per d. l. his verbis. §. fi. Et ſecus eſſet ſi de tēpore nō cōſtaret, quia vitiaretur ✻ ſecūdùm cōmunem opinionem, quā refert Iaſ. in d. l. ſi quis in fundi vocabulo, & idem eſſet ſi erraſſet in ſubſtantia, quia vitiaretur, per Gl. fin. & Bal. ibi nu. 3. & ſecus ſi in adiacentiis vel cohęrentiis, vt ibi p eum nu. 3. & ſequitur Pau. Caſt. nu. 3. & Alex. nu. 11. † vel ſi erraretur in nomine proprio filii vitiaretur, quia non eſſet tolerabilis error, cùm pater & filius cenſeatur vna & eadem perſona l. fi. C. de impub. & ali. ſubſti. & in l. ſi nomine. ff. de teſta. † Et quia ille qui habet perſonas notas, præſumitur ēt habere nota nomina propria ſecundùm Pau. Caſt. in l. pe. ff. de reb. dub. † & ſecus ſi filius eſſet nutritus in loco a patre remoto, quia eſſet tolerabilis error, arg. l. Titius ex teſtamento. §. 1. & ibi Barto. ff. de lib. & poſthu. † Similiter quando prędia eſſent à longinquo, error in nomine proprio tolerandus eſſet, & qualitates attendendæ, cū in facto proprio tolerabilis ſit ignorantia, quando eſt de lōginquo, ſecūdùm Pau. Caſt. in l. ſi fideiuſſores, nu. 3. ff. ad ſen. cōſul. Vell. arg. l. peregre. in prin. ff. de acqui. poſſ. † Et è contrà habens prędia vicina non præſumitur erraſſe in nomine, quia notitia pręſumitur ex vicinitate, vt habetur in c. quoſdam. & c. quanto. & ibi per Glo. & Doc. de pręſump. † Et ſimpiliter erit in iudice errante in nomine proprio in formanda inquiſitione, quia vitiaretur ſecundùm Auguſti. in addi. ad Ange. in tracta. malefi. in ver. Caium Sempronii. in verſi. quid ſi iudex. † Vel etiam reſcriptum vitiaretur, ſi erratum eſſet ī nomine vel cognomine alicuius ex ſubſtantialibus iudicii, vtputa rei: tūc talis error redderet reſcriptum nullum, c. Rodulphus & c. ſignificatum, de reſcrip. † Et idem diceretur, ſi eſſet erratum in nomine diœceſis, c. ſignificante, eo. tit. & vide quę not. Calca. in conſi. 92. num. 2. † Si tamen aliquid eſſet omiſſum à teſtatore vel notario, non vitiaretur, ſecundùm Bartho. in l. cum pater. §. fi. ff. de leg. 2. & Auguſti. Beroi. in q. 48. nu. 6.

SVMMARIVM.

1. *Fines potius attenduntur & rei qualitas, quàm nomen proprium, quando nomen fundi diſcordat à finibus. Secus ſi qualitates eſſent falſę, & nominis demonſtratio vera.*
2. *Nominis demonſtratio, vel aliæ qualitates, quando attendi debent.*
3. *Finium expreſſio, & qualitas certa idem operantur.*

CAPVT LXXXV.

Nomen † fundi ubi à finibus diſcordat, vel ab alia rei qualitate, confines potius attenduntur, & rei qualitas quàm nomen proprium, vt habetᷣ p Pari. de Put. in ca. ubi diſcordat, de fini. feu. per Glo. not. in l. ſi quis in fundi uocabulo. ff. de lega. 1. quę tamen procedunt, quando rei qualitates uerę ſunt repertę, & nominis demōſtratio falſa. Secus ſi nominis demonſtratio uera eſſet, & illę qualitates falſę, quia tunc nominis demonſtratio attenditur, l. patronus. §. 1. & 2. ff. de leg. 3. † Quæ Gl. ſecundum eum, intelligi poterit, quādo nominis demonſtratio poſſet eſſe uera per ſe, & quia deponēs habebat hic fundum Sempronianum & Cornelianum. Secus ſi nō eſſet uera, quia tunc magis attendenderentur aliæ qualitates quàm proprium nomen, ut uoluit Barto. in d. l. ſi quis in fundi uocabulo, nu. 2. & ibi Glo. in uerſi. nominauerit. & per alios Doctor. & per Pariſi. in cōſi. 4. nu. 32. & uol. 4. Et dicta limitatio probatur per tex. in d. l. patronus. §. 1. dum tamen rem cōcedens habuiſſet bene nota fundorum nomina, & hoc conſtaret, quia tunc potius attendi debet nomen, quàm qualitas, l. pen. ff. de rebus dub. ubi tex. not. Et ſecus ſi non habuiſſet nota fundorum nomina, quia tunc magis attenderetur qualitas, per d. Gl. in l. ſi quis in fundi uocabulo. & iſta uidentur eſſe de mente Bar. in d. l. demonſtratio falſa, in 6. q. ff. de con. & demon. & habetur per Bald. in d. l. ſi quis in fundi uocabulo, & ibi per Alex. ubi dicunt † qualitatē certam idem operari, qđ finium expreſſionem, & propter qualitatem expreſſam locus redditur certus, ar. l. pen. § fin. ff. de cōdi. & demon. & argu. l. pen. §. fin. ff. de do prælega. & l. cū ſeruo. §. 1. de con. emp. & per Bal. in d. l. demonſtratio. nu. 8.

SVMMARIVM.

1. *Res debet reddi certa per duos confines, vel duas demonſtrationes, niſi per aliam demonſtrationem certificari poſſet. & nu. 2.*
3. *Locus, ſi apertè demonſtratur per qualitates expreſſas, ſufficit.*
4. *Res vbi apparet certa de per ſe, non requiritur alia demonſtratio.*
5. *Finium omiſſio in notorijs non vitiat.*
6. *Fundi legatum finibus non expreſſis valet, ſi per aliam demonſtrationem apparere poterit.*
7. *Locus confinatus ſi in accuſatione non ponitur, prout fieri debet, ſed alia demonſtratio, ſufficit.*
8. *Demonſtratio fruſtra adijcitur rei demonſtratæ.*
9. *Inuentarium vel conceſſio quando non vitiabitur, dato quòd in eis non ſint adiecti fines.*
10. *Inuentarium antiquum ſi non continet fines, quid ſit agendum.*

CAPVT LXXXVI.

Notandum † quoq; uenit de ſubſtantia eſſe, ꝙ res per duos fines, uel aliā demōſtrationē certa reddatᷣ. l. Titius heres. ff. de actio. emp. & l. cū ſeruo. §. fi. ff. de cō. emp. & l. forma. ff. de cēſi. cū ibi not. p Gl. in uer. uicinos, & per Dyn. in l. patronus. §. 1. ff. de lega. 3. & per Alexā. in conſil. 50. in

50.in causa,nu.13.vol.5.& in consi.73.videtur,num.4. vol. 3.& in consi.180.num.8.vol.6.& per Pari.de Put.in c.quando finiū. nu.1. & 2.de fin.feu. † Ista tamen limitari possunt quando per aliam demonstrationem constare posset,de qua re esset intelligendum:quia tunc non requireretur certificatio per duos confines,d.l.Titius hæres.& per Bald.in rub.C. de con. emp.& per Glo.in l.fin.ff.de do prælega.† Et ideo sufficit,si locus satis apertè demonstraretur per qualitates expressas, secundùm Bart.& Pau.Cast.in l.cum pater.§.fi.ff.de lega.2.quos sequitur Parisi.in consi.4.nu.32.vol.4.& per plura alia per eum deducta.† Et regula est secundùm quòd notat Deci.in l.si testamento. num. 3. C. de instit.& substit.& quando res apparet certa de per se, quòd non requiritur alia demonstratio per Glo & Bar.in l.hac consultissima.C.qui testa face.poss.† Et hæc maximè procedunt in notoriis,in quibus finiū omissio non vitiat,per Bal.in l. 1. ff. de lib.& posth.& in d. l. hac cōsultissima. † Vnde Gl.in l. si quis in fundi vocabulo.ff.de leg.1.in ver.nominauerit.not.fundum legatum finibus non expressis valere,si fundus per aliam demonstrationem apparere poterit,vt si dixit fundum, in quo est oliuetū,& perinde valebit ac si fines expressi fuissent,arg l.forma. ff.de censi.& per Bal.in d.l.si quis in fundi uocabulo.in ver.quæro circa.nu.3.vbi dicit,† ꝙ si in accusatione non ponitur locus confinatus,prout fieri debet,sed alia demonstratio, quia dico, Titius me offendit in palatio Priorum,vel in capitulis, ꝙ hoc sufficit sine alia demonstratione: † quia rei demonstratæ frustra adijcitur demonstratio alia,vt habet in d. l.1. ff. de do. prælega.& vt traditur à Pari.de Put.in c.pone quod.nu. 1. 2.& 3.de fini.feu. † si in inuentario fines appositi nō inueniātur, vt quotidie fit in libris rerum feudalium antiquis: sed in eis reperitur scriptum,Bona quæ tenent illi de tali casata à feudo,vel inuentario dicitur,Cōceduntur bona feudalia, quæ talis militis fuerunt,per hoc nō vitiabitur concessio,aut inuentarium.arg.not. per Bar in d.l.cum pater § fin.† Vel vt ipse Paris de Puteo dicit in c.si fundus,nu.4.de fini feu si in inuentario antiquo non reperiūtur fines,sed in eo dicitur,fundus vnus,quem Titius in tali loco tenet,& qui reddit anno quolibet de feudo tot. tūc obscuritatis ratione,quādo tenēs esset mortuus, si de corpore nō cōstaret,vel de rei idētitate debet fieri subtilis inquisitio ab antiquis testibus loci,quis esset ille locus,vel fundus quem talis tenebat in feudum ad talem redditum,& videre loci catasta, & vicinorum circumcolentium instrumenta,si dicerēt iuxta fundum reddititium feudo,vel si posset perpendi ipsius occupatio ex aliquibus coniecturis,vel si omnia prædia illi prædio conuicina,quæ prætendūtur fuisse & esse feudi,sint feudalia,& ꝙ tenens instrumentum ostendat,quòd pro tali prædio habeat,vel etiam si possessor haberet alia prædia ibi cōuicina franca, vel reddititia,propter quod de duobus fecisset unum prædium: nā si nō fuisset prædium feudale,inuētarium de illo nō cōstaret,& sic erit occupationis præsumptio,& propterea subtilis erit inuestigatio facienda,vt bona feudalia non occupentur, & quamuis confines expressi non fuissent,vel designati,nihilominus ex istis qualitatibus locus poterit reddi certus. Et ad idem facit,qđ voluit Par.in consi.104.n.25.vol.1.

S V M M A R I V M.

1. *Instrumentum continens concordiam loci,& duorum confinium,sufficit.*
2. *Demonstrationes tres si in instrumento expressæ fuissent, vel quatuor, aut plures,& si aliquæ conuenirent,& aliquæ non,quid erit agendum.*
3. *Præsumptio vna,tollit aliam.*
4. *Frustra fit adijciendo vltra necessariam demonstrationem, & adiectum non vitiatur.*
5. *Libellus in summarijs causis,vel executiuis non erit dandus, si tamen producitur & ineptus,non vitiat.*
6. *Demonstratio fundi si fit per duas demonstrationes veras,non nocet, si essent aliæ demonstrationes,quæ probari non possint.*
7. *Omissio non vitiat,& multo minus erronea expressio.*
8. *Dispositio vitiaretur,quando qualitates expressæ possent conuenire vni & alteri rei.*

CAPVT LXXXVII.

Et vt habetur † per Bal.in l.demōstratio.in 12. quæstio. ff. de condi.& demōstra. si in instrumēto reperiretur cōcordia loci & duorū cōfiniū,sufficeret: tñ ista sunt intelligēda ſm Pau.Cast.in l.in testamēto.la.1.ff.eo. † qñ tres tātùm demonstrationes expresè fuissent,quia si duæ ꝯuenirēt,& vna nō tūc sufficerēt,sed si quatuor,vel plures essent exꝑssæ, & duæ vel plures nō cōuenirēt, tūc res dubia redderet,& nō deberēt plus illæ duæ,quā aliæ in cōtrariū valere,† quia vna præsumptio tollit aliā,l.cū de indebito,in prin.ff.de proba.& plenè habetur in c.in nostra. de testi. & idē uoluit Paris de Puteo in c. si finibus. de finib.feud.& facit,quod voluit Alex.in consi.38.visis diligēter.nu.5.vol.5.& in cōs.173.videt. vol. 3. sequēdo opinio. Pau. Castr. Tamen istis non obstantibus opino Bald. sustineri posse videtur,per ea quæ tradidit Ang.in tracta.maleficio.in versic. Caium Sempronij.in versi.quæro quid si.num.5. vbi dicit, † ꝙ quicquid adijcitur vltra necessariam demonstrationem,frustra fit,& non vitiat,quando aliæ demōstrationes sunt veræ. l.1.§. fi.ff.de do.præle.& in l.pri.C.de rei vxo.actio.† Sicut in simili dicit Ang.si in summarijs causis & executiuis,in quibus absque libello procedi possit,si tamen libellus fit, & ineptus, nō nocet, vt dicunt Glo.& Doctor.& maximè Deci.in l.vinum.nu.22.& Ias.nu.33.ff.si cert.petat.& plura ad hoc congerit Rober. Marā. in suo Specu.aureo aduocato.in dist.11.nu.92.& in terminis videtur sentire Fely.in c.cum causam.nu.14.de proba. † dum dicit,ꝙ si quis vellet certum fundum demonstrare, & probatio fieret per duas demonstrationes,non noceret,si in instrumēto posuisset aliquis alios fines,quos non probasset,per Bart.in d.l. demōstratio.col.fi.& per Pau.cōsi.98.primum,in princ. vol.2. Et ad idem facere videtur, quod voluit Paris de Puteo in cap. quando fiunt.nu.10.de fini.feu.& latè per Parisi.in consil.4.nu. 33.vol.4.vbi habetur,† ꝙ sicut omissio non vitiat, multo minꝰ erronea expressio vitiare debet:& similiter Glo. in l.pen. §. paterfamiliàs.dicit,falsam demonstrationem nō vitiare.† Aduertas igitur,quòd opi.Pau.Cast.intelligēda erit,vt procedat,quādo qualitates quæ fuissent expressæ,possent conuenire vni & alteri ei, quia tunc propter incertitudinem dispositio vitiaretur secundùm Augusti.Arim.in addi.ad Ang.in d.versic.& Caium Sempronij.versi.tu autem.num.6.

S V M M A R I V M.

1. *Confinia mensuram indicant & rē designant,& quicquid est intrà includūt.*
2. *Venditione,vel donatione,aut legato facto de quinquaginta iugeribus terræ, existentibus intra tales confines,si postmodum reperiuntur esse 55.quid erit agendum de illis quinque?*
3. *Exprimentes conceptum suum,si incipiunt à numero,vel mensura, & tunc nihil plus venit,quàm fuit expressum.*
4. *Exprimentes conceptum suum,si speciem siue corpus determinatum exprimere incipiunt,tunc venit omne id, quod est per confines determinatum.*
5. *Demonstratio falsæ mensuræ quando non vitiat,aut diminuit venditionem.*
6. *Fundus totus designatus intra confines quando venditus intelligatur.*
7. *Pretij qualitate attenta,si potest declarari quid sit actum inter contrahentes,& tunc illud comprehenditur.*
8. *Pretij qualitate attenta si vnum comprehenditur,& ex significatu verborum aliud quid,erit intelligendum actum fuisse inter contrahentes.*
9. *Clausula Saluis alijs confinibus uerioribus,quid operetur.*

CAPVT LXXXVIII.

Confinia, † vt habetur à Pari.de Put. in c. licèt dicatur,nu.4.& 5.de fin. feu. mensuram indicant,& rem designāt,& quicquid est intrà,includūt.l.æde sacra. §.1 ff.de con.emp.& l.fines.C.de euict.& latè per Parisi.cons.27. in præsenti.num.13.vol.1.& in consi.4.nu.1.vol.4.aduertendū erit ad ea quæ traduntur per Io.An.in addi.ad Spe.in tit.de emptio.& vendi.in §.sciendum.circa fin.nu.74.in addi.quæ incip. de iure communi,† vbi dicitur,si vēditor,donator, vel testator dicat,Vēdo,dono, vel lego tale prædium intra tales confines, quod est quinquaginta iugerum,si postmodum reperitur esse de quinquaginta quinque,quæritur ibi per eum,quid erit de illis quinque,& vult facilius in donatione & legato quæstionem procedere,quàm in emptione,quia in illis non exprimitur pretium,in emptione sic,& taxatur vel non taxatur per iugera, vt ibi per Speculum:& vbi erit pretij,videtur esse maius dubium. In casibus autem in quibus non est pretium,videtur, vt ipse refert,quòd sola iugera numerata veniant ī emptorem, donatarium & legatarium,vt l.pe.§.vlt.ff.de actio.emp. & subdit Mar. tenere contrarium per l.si fundum sub conditione ff.de le.1.& l.cum pater.§ paterque filio. ff.de leg. 2.& ita distinguit.† Aut conceptum suum exprimentes incipiunt à numero,vel à mensura,vt si venditor dicat,vendo tibi quinquaginta terræ iugera & quicquid est intra tales fines,& tunc nihil plus venit,l.si quis testamento.in prin. ff. de leg.1. & l. qui fundum.§.quia agrum. ff.de con.emp.& l.si duorum.ff.de actio.emp.† Aut exprimentes conceptum suum inceperunt exprimere ipsam speciem,siue corpus determinatū,videlicet,vēdo terrā iugerū quinquaginta, & esto quòd postmodum adijciant mensuram seu numerum tamen venditio dicitur facta ad corpus, & ad speciē, non autem ad mensuram,quæ isto casu censetur facta enunciatiuè,transitoriè & demonstratiuè,non autem taxatiuè & restrictiuè:& tali casu venditio non regulatur à mensura, ex quo in illa venit omne id, quod est demonstratum per confines appositos, licèt numerum & mensuram excedat expressam, & omne emptoris commodo cedit. † Et talis demonstratio falsæ mensuræ non debet vitiare aut minuere ipsam venditionem. l. si seruus legatus ff. de leg.primo,in § quique, & l. his uerbis. §. pater. ff. de lega. 3. & l. falsa demonstratio. ff. de condi. & demon. & l.1. C. de fal. cau. adic. lega. & istam conclusionem approbant Pau.Cast.in l.Iulianus.§. Titius fundum.ff.de actio.empti.de quo mentionem facit Afflict. in decisio.68.nu.3.sequendo eius opinionem. Et in hanc sentētiam conuenire videntur Inno.& Docto.in c.2.de dona.& Alex.in consi.133.vol.1.& in consi.127.vol.2.in consi.8.vol.4.& prædictis adde Parisi.in consi.64.nu.31.& 32. vol.1.vbi subdit, quòd quando pretium est vnicum pro toto fundo,& non pro quolibet iugere,tunc totus fundus intra fines designatus venditus intelligitur,esto quòd mensura expressa minus in se habeat,& attestatur hanc esse ✲ communem opinionem: † si autem dubitatur,quid sit actum inter contrahētes, si tamē ex pretij qualitate cognosci & declarari poterit,quid sit actum inter eos, & tunc illud comprehenditur,vt habetur per Bar. in l. semper in stipulationibus,nu.1.& ibi per Hiero.Cag.nu.4.& 5.ff. de regu iur.† Si autem in contractibus ex verborum significatu res aliqua deprehenditur, tamen pretij qualitate & quantitate attenta,non erit verisimile de ea re partes sensisse, & non comprehenditur:intelligendo tamen, vbi verba illa in alio significatu posita reperiuntur, per glo. in l.j. in versic.agendo. ff. de superficie. † Aut in contractibus apponitur clausula, Saluis alijs confinibus verioribus: & ex ea arguitur, quòd positum intra confines designatos non erit semper attendendum,sed quādoque numerus expressus, qui propter talem clausulam videtur positus taxatiuè,vt per Pari.in d.consi.64.nu.28.& per Ale.col. 8.ver.sexto,vol.4.

S V M M A R I V M.

1. *Venditio valet de eo quod quis habet à tali loco vsque ad talem locum, non aliter confinando,si tamen constaret de iure venditoris.*
2. *Venditio valet,si quis dicat,Vendo tibi quicquid iuris habeo in tali domo,si constabit de iure venditoris.*
3. *Concessio facta per comitem ecclesiæ de iure quod ipse habet in tali loco,non tribuit titulum,vel vsucapiendi conditionem,nisi probetur de iure concedentis.*
4. *Venditione facta de eo quod quis habet intra tales fines,non venit,nisi quatenus possideat.*
5. *Possessio rei incertæ non acquiritur,quādo est incerta ratione loci vel quotæ.*
6. *Venditio valet,quando verba venditionis essent apta comprehendere omnia intra limites inclusa.*
7. *Participium Pertinentibus,resoluitur in relatiuum.*
8. *Relatiuum sine copula stat restrictiuè & limitatiuè.*
9. *Cōcessio facta de iure,quod quis habet in tali fundo,vel loco,nihil operatur, si non probatur de iure concedentis.*
10. *Concessione facta de castro cum iuribus ad castum pertinentib.erit probandū de dictis iuribus.*
11. *Ius concedentis & vendentis constare debet,quando alius tertius reperitur in possessione.*

CAPVT LXXXIX.

Et si † fuerit facta venditio de eo,quod quis habet in tali loco vsque ad talem locum,non aliter confinando, valet secundùm Bal.in recollect.per Dy.& Bar.in l.patron.§.1. ff. de leg.3.† Et similiter voluerunt venditionem valere, si dico Vēdo tibi quicquid iuris habeo ī tali domo,per l.Titius ff.de actio. emp.& per Dy.in l.si sic.§.si mihi.ff.de leg.j.si tamen his casibus non probaretur ius venditoris, neque constare posset de iure emptoris,& prout in terminis consuluit Lau.Calc.cons.90.qa scriptum est.† vnde etiam vt habetur per Boer.in decis.42.nu. 25.si comes concessit ecclesiæ, quicquid iuris habet ipse in tali loco,quod nullum titulum,vel vsucapiendi conditionem tribuit illa concessio,nisi probetur de iure concedentis, per d.l.si sic.§.1.& ibi per Bar.& Doct.& per Spe.in tit.de loca.§.nunc ali qua,ver.58.† Et similiter secundùm Par.de Put.in c.demonstratio.nu.7.de fini.feu.si vendo tibi quicquid iuris habeo intra tales fines,in tali venditione non venit, nisi quatenus possideo, non autem totum loci spacium,quod est intra fines, vt dicitur in l.quæro.ff.de actio.emp.& facit d.l.patronus.§.1.& § libertis. Et ideò si non probaretur quantum possideret venditor, nihil acquireret emptor:† quia rei incertæ possessio non acquiritur, quando est loci ratione & quotæ incerta,l.possideri.§. incertū. ff.de acq.poss.si tamen esset certa ratione loci,sed incerta ratione quotæ,possideri posset,vt ibi per Bar. vel secundum Aym. Crauet.in consi.293.ardua admodum.nū.4. vol. 2. † Venditio valeret,quando verba venditionis essent apta comprehendere omnia intra limites inclusa, vt puta si esset venditum castrū & territorium cum prædijs cultis & incultis intra territorium existentibus:sed secus esset,si fuisset venditum castrum & territorium cum prædijs cultis & incultis ad castrum pertinentibus,quia tunc venditio limitata fuit ad illas terras & possessiones,quæ essent de pertinentijs castri. † Nam illud participium Pertinentibus,resoluitur in relatiuum,id est quæ pertinent,Gl. in cle.1.in versi.dignitatibus.in fin.de præb.& per Alex.in cōs. 119.col.4.vol.1.† Relatiuum autem sine copula stat restrectiuè & limitatiuè ad eas terras tantùm,quæ pertinent ad castrum, l. ea tamen adiectio.ff.de leg.1.& per Bar.& Doctor. in l. omnes populi.ff.de iusti.& iu.l.1.C.de sum. trin. & fide catho. & sic in isto secundo casu probandum erit,quæ, quot,& quanta essent illa bona ad castrum pertinentia. † Sicut etiam quando conceditur ius,quod quis habet in tali fundo,aut loco, nam de tali iure probandum erit, aliàs concessio nihil operaretur tanquam incerta & obscura, per Dyn.& Bart.in d.l.si sic.§.1.& per Alex.in l.locus.ff.de acquir.possess.† Et in concessione castri cū omnibus iuribus ad illud pertinentibus, quòd probari debeat de illis iuribus,uoluit Oldra.in consi.164.viso priuilegio.& per Alex.in consi.187.col.2.ver. circa primum. vol. 2.& per Deci. in consilio 302. colum.4.in fine. † Et ista etiam procederunt, quando bona per confines specificarentur, quia necessarium esset docere de iure concedentis,siue venditoris, quando alius tertius reperiretur in possessione: & vt voluit Areti. in consil. 164.magnifici.col.1.vers.primùm talis vniuersalis designatio, vel generalis non releuat,quando concessio non esset vniuersalis,sed limitata ad iura concedentium.

S V M M A R I V M.

1. *Instrumentum si dicat,bona feudi esse in tali ciuitate iuxta talia bona,vel in pertinentijs ciuitatis,quæ erit differentia.*
2. *Ciuitas muris cingitur,& continentia ædificia non comprehendit, & pertinentiæ ciuitatis non dicuntur intra ciuitatem.*
3. *Locus loci,vel alia demonstratio,quæ denotat rei diuersitatem, describi debet.*
4. *Legatum factum de his,quæ sunt in ciuitate Perusij, comprehendit etiam suburbia.*
5. *Pertinentiæ comprehendunt etiam quod est in ciuitate, licèt intelligatur de his,quæ sunt extra ciuitatem.*

CAPVT XC.

Considerandum quoque erit,secundum Par. de Put. in c. & circa de fini. feu ꝙ † maxima sit differentia,quando in instrumento cōcessionis bonorum feudalium,vel in feudi inuentario dicatur,terram siue domum feudi,ita esse in tali ciuitate,terra, castro, vel villa iuxta talia bona,& quando dicatur in pertinentijs ciuitatis,terræ,castri,vel villæ,quia ciuitas,castrum,aut terra, vel villa est intus ciuitatem,castrum,aut villam,vel in locis adiacentibus,vt in l.fi.ff.fini.reg.& per Bar.in l.verbis.ff.de ver.signi.& in l.Item apud Labeonem.§ conuicium.ff.de iniur.† in quibus locis habetur,ꝙ ciuitas est, quæ muris cingitur, vel continentia ædificia comprehendi:& pertinentiæ ciuitatis nō dicuntur intra ciuitatem;quia quando ponitur pro loco,muris finitur,secundùm Bar.in d.l.urbis.† Et ideò loci diuersitas videtur, si dicatur,in ciuitate iuxta bona Ioannis, vel pertinentiis ciuitatis iuxta bona Ioannis, nisi apponeretur locus loci,vel alia demōstratio de modo,quæ rei diuersitatem significaret, vt habetur in l.si quis in fundi vocabulo.ff.de le.1.& ad idem possent adduci nota.per Bar.in l.vxorem.§.legauerat.ff.de leg. 3. vbi dicit ciuitatem continere continentia ædificia. Vnde si lego,quæ habeo in ciuitate Perusij,veniunt etiam ea quæ habeo in suburbijs,& vult,ꝙ sit idem dicere in patria,& in ciuitate:† Et erit aduertendum ad ea quæ tradidit Paris de Put.in c qualiter,num. 20.de fini.feu.vbi vult,ꝙ verbum pertinentiæ, intelligatur de locis extra ciuitatem,& castrum.tamen illud, quod est in pertinentiis,dicitur esse in ciuitate vel castro.

S V M M A R I V M.

1. *Demonstratio rei verborum præcedentium significatum minuere non debet.*
2. *Venditor an teneatur emptori fines ostendere.*
3. *Demonstratio frustra adijcitur rei demonstratæ ad oculum.*
4. *Venditor non tenetur emptori instrumenta tradere,sed ostendere.*
5. *Venditor emptori notificare tenetur,si consortes,vel vicini sunt boni.*
6. *Rem potius relinquere,aliquando expedit,quàm malos vicinos habere.*

CAPVT XCI.

Rei demōstratio,† vt habet per Pari.de Put.in c.demōstratio.de fini.feu.verborum præcedentium significatum minuere nō debet,l.si sterilis.§.quāuis ff.de actio. empt.& ideò nō ab re describere,an vēditor teneatur emptori ostendere, & Pau.Cast.in l. Titius hæres,ff.de actio.emp.sequendo Gl.ita distinguit. † Aut vendo tibi quicquid iuris habeo in tali fundo, & teneor tibi ostendere confines,& vsque ad talem locum ad quē habeo ius.Aut uendo tibi talem fundum:& tunc si possum ostēdere confinia,vel vicinos,& etiam instrumēta,quę habeo, teneor ostendere,arg.vt ibi.aut non possum, quia fortè instrumēta nō habeo,& ignoro vicinorū cognomina,& tūc sufficit, ꝙ ostēdā ad oculū,licèt vicinorū nomina nō exprimā,† quia rei demōstratæ ad oculum frustra adiicitur demōstratio, l.fin. in fin.ff.de do.prælega.†Et venditor emptori tradere non tenetur instrumenta,sed ostendere.Ac tenetur † dicere emptori, si consortes,vel vicini sunt boni,ſm Papien.in sua pract.in for.libel.in cau.vendi.in ver.cui cohæret,per Gl.in l.quo sæpè.§. fin. ff.de con.emp.si tamen fuerit ab emptore requisitus,arg. l. quæ cum alio.ff.de rei vendi.cum ibi not.† Nec mirum:quia aliquādo expedit potius rem relinquere,quàm malos vicinos habere, l.fi.C de pact.inter emp.& vendi.

SVMMARIVM.

1. Venditione facta de omnibus possessionibus, quæ sunt in Villa S. Sixti, si due villæ reperiantur illius nominis, quid erit agendum?
2. Locus loci si non describitur in testamento, intelligitur de loco, vbi testator habet domicilium.
3. Promissio de domo ædificanda, non expresso modo qualiter erit ædificanda.

CAPVT XCII.

Et hic describendum venit, quod not Paris de Put. in c. demonstratio. de fini. feu. † videlicet, quod si quis omnes possessiones vendidit, quas habet in villa S. Sixti, & sunt duæ villæ istius nominis & in qualibet habeat possessiones, & si quæratur de qua villa intelligatur. Dicit istam quæstionem decidi per l. quæ conditio. §. cum ita. ff. de condi. & demon. † vbi si in testamento non scribitur locus loci, in quo est res relicta, intelligitur de loco, vbi testator domicilium habet: vel si esset repugnantia, neutrum debetur. l. vbi repugnantia. ff. de reg. iur. & in simili obl. † vbi si ex aliquibus coniecturis constare poterit de qualitate domus ædificandæ, licèt non esset expressè dictum, qualiter ædificari deberet, nihilominus promissio valeret: veluti si artifex stipulatur domum fieri, & ipse semper cõsueuerit in domo suæ habitationis artem exercere suam; quia tunc erit intelligendum, quòd domus sit talis, in qua possit suam artem exercere. arg. Glo. c. 1. versi. ad fœnus. de vsu. in 6. & eorum, quæ not. Bar. in l. cum plures. in fin. ff. loca.

SVMMARIVM.

1. Inuestigatio finium occupatorum qualiter fieri debeat.
2. Media præsumuntur esse cuius sunt præcedentia, & sequentia.
3. Extremitatibus probatis, probatur & medium.
4. Media referuntur ad principium, & finem.
5. Præstatio longi temporis probatur per continuas temporis extremitates.
6. Medium inhabile impedit extremitates iungi.
7. Finis trahit ad se principium, & principium trahit ad se finem.

CAPVT XCIII.

Et pro finium occupatorum inuestigatione notãdum erit secundùm Pari. de Put. in c. circa. de fini. feu. † quòd aliquando in instrumento, vel in inuentarijs feudorum reperitur scriptum, quod feudum in tali loco possidet lineam vnam terræ iuxta talis ecclesiæ bona, & talis feudi bona, item aliam terram ibidem, & propè ipsam, aliam lineam terræ coniunctam, item aliam terram collateralem. Item aliam terram propinquã ibidem, iuxta bona talis & talis, quod verificata prima terra per fines modernos, vel antiquos, & per vltimam, licèt in intermedijs non sint fines, vel sint antiqui ita quod non possint verificari, tamen illæ aliæ terræ intermediæ videntur verificatæ, & constat ipsas esse feudi; † quia media præsumuntur esse, cuius sunt præcedentia & sequentia arg. l. sub conditione. ff. de hære. insti. & l. existimo. ff. de verb. obliga. & sic possitum in medio ad præcedentia, & ad sequentia refertur, arg. l. talis scriptura, in fin. ff. de leg. 1. ad idem quod not. Bar. in l. Cellus, nu. 21. ff. de vsuca. And. de Iser. in vsibus feu. quæ sunt rege in Rubri nu. 1. & plura congerit Alciat. in tract. de præsumptio. præsumptio. 2. vbi habet, † quod probatis extremitatibus & medium probatur, & idem dicit in consil. 187. numero 18. vol. 2. facit etiam, quod voluit tex. in c. secundo requiris. in prin. de appella. vbi habetur, † quòd illa, quæ sunt in medio, sæpè ad principium, & ad finem referuntur. Et Afflic. in deci. 195. num. 5. dicit, quod extrema potius quàm media sint attendenda, & faciunt not. per Bar. in d. l. Cellus, nu. 11. vbi habetur, † quod ad probandum longi temporis præstationem, sufficit probare continuas temporis extremitates, quibus probatis medietas præsumitur, & sic per extrema medium probatur, secundum Fely. in c. inter dilectos. col. 1. num. 12. de fi. instru. & Barba. in consil. 37. scribitur. nu. 2. vol. 2. † si tamen mediũ esset inhabile, impediret extrema coniungi, l. in vsucapionibus. §. 1. ff. de diu. & tempora. præscrip. & sic impediret fieri transitũ de vno extremo ad aliud, vt l. diuo Marco. C. de quæstio. & l. qui libertinus. § posthumo. ff. de oper. liber. & facit, l. filius. § sequẽs quæstio. ff. de fals. & quæ habentur per Pau. Cast. in l. 1. tria prædia. nu. 3. ff. de ser. rusti. prædio. † Aduerte etiam, quod aliquando finis trahit ad se principium l. 3. ff. de adimen. leg. & è contra, principium trahit ad se finem, l. si quis, in principio. ff. de leg. 3. Et ideò † quæ sequuntur sapiunt naturam & præcedentium conditionẽ sortiuntur. l. quæcunque. C. de apo. public.

SVMMARIVM.

1. Dominus præsumitur esse ille, qui probat feudum integrum esse suum, licèt aliorum sit cura pascuorum.
2. Dominus certæ partis integri fundi præsumitur etiam dominus rerum vnitarum.
3. Possessor ad hoc vt vincat in possessorio, debet possidere, non vi, non clam, nec precariò.
4. Iurisdictionis speciem quis habere potest in vno loco, & alter potest habere aliam speciem eodem loco.
5. Ius pasculandi quis potest habere in vno loco, & alter in eodem potest habere proprietatem.

CAPVT XCIIII.

Vertente differentia inter duos dominos super rebus feudalibus, si vnus probabit feudum integrum esse suum, & alter probat, quod pascuorum cura sit sua in certa parte illius territorij; quia territorium custodiuit, & ibi fidẽ exegit, & pignorauit, & nihil aliud probat, † cuius ergo erit feudum. Et dicas secundùm Pari. de Put in c. si est quæstio. de fini. feu. præsumendum esse pro illo qui probauit integrum feudũ esse suum, & sic ei spectare dicta pascua: quia concessorum inseparabilium idem est iudicium, l. si finita. §. hoc edicto. versicu. si iuncta sit. ff. de dam. infec. † cùm eadem sit ratio annexorum, vt not. in c. prætereà. de off. delega. iuncta Glos. in versicu. ex eo. quia si constat me esse dominum in certa integri fundi parte & vniti, præsumor quoque esse dominus omnium rerum ibi concessarum & annexarum, nisi probetur, quod alius sit dominus partis, vel iurium eius, vt habetur in c. 1. § cum quis. de controuer. inuestitu. vbi si quis feudi medietatem, vel partem possideat, præsumitur pro eo, quod sit dominus de toto feudo, argu. l. cum de indebito. § sed hoc. ff. de proba. & habetur per Ia. de Belui. in d. c. 1. §. dum quis. arg. not in l. Caius. § fin. ff. de leg. 2 presertim cùm probaretur, quòd pascuum de quo est quæstio, sit de pertinentijs villæ istius domini, & si aliter quàm possessionem altera pars probaret, præsumeretur iniusta, nisi ex iustis causis iustificaretur, argu. ca. ad decimas de resti. spolia. in 6. † Et facit ad hoc, quia vt quis vincat in possessorio, debet possidere non ui, aut clam, nec precario ab aduersario. l. 1. in princ. ff. vti possi. & ideo ille contra domini voluntatem possidebat; quia repertus pasturare, pluries pignoratus fuerat: & patet, quòd vi possidet, l. 1. §. quid sit vi factum, ff. quod vi aut clam. † Tamen est aduertendum, quia sicut non erit inconueniens, quòd vnus in vno loco vnius speciei iurisdictionem quærat, & alter alterius speciei, per ea, quæ notat Barto. in l. 2. §. si quis hoc interdicto, ff. de iti. actuque priua. & in l. publicanus. ff. de pub. & quæ dixi suprà in cap. 76. † Ita etiam non erit inconueniens, quòd vnus possit acquirere ius pasculandi in aliqua parte territorij, & in eadem et alter habeat proprietatem ista tamen in contrarium obiecta vidẽtur obstare: quia in casu præmisso fuit probatum ab vna parte feudum ĩtegrum esse suum, & non erit mirum si erit præsumptio contra alium, quia solum probauit vnam possessionis speciem, quod secus esset, vbi ab vna parte fuisset vna iurisdictionis species probata, & ab altera parte alia species.

SVMMARIVM.

1. Dominus si concessit rem feudalem communem cum fratre, videtur concessisse partem fratris, quando nominauit omnes cõfines, nisi dixerit, meam.
2. Legatum factum de re communi, cum extraneo, non comprehendit nisi partem legantis.
3. Legans rem in qua ius morte finiebatur, non videtur legare nisi ius suum.
4. Donans rem simpliciter, solum donare videtur ius, quod habet in ea.
5. Vendita re communi, ex qualitate pretij cognoscitur, si tota res vendita fuit.
6. Quantitas pensionis indicat, si fuerit locatum, vel venditum.
7. Emptio à conductione cognoscitur ex pretij qualitate.
8. Vendita domo vsque ad talem domũ ex pretij qualitate denotabitur, si illa alia domus erit inclusa in venditione.
9. Contrahentium mens ex pretij qualitate cognoscitur.
10. Venditione facta ab eo, quod quis habet intra tales fines, non comprehenditur, nisi quatenus ille venditor possidet.
11. Pretium rei potius consideratur, quàm terræ quantitas.
12. Distinctio, per quam cognoscitur quid actum inter contrahentes, vel concedentem, aut legantem, vel donantem.

CAPVT XCV.

Nunc venit declarandum, si feudi dominus alicui rẽ feudalem concessit, confinando omnes illius rei fines, videatur confinium ratione totam rem, vel partem suam concessisse, † Et Paris de Put. in c. pone, quòd dominus. de fini. feu. vult, totam rem concessam fuisse, nisi ipse concedens dixerit, meam, per Bald. in l. cum alienam. C. de legat. Et idem erit dicendum secundùm Bal. in l. j. C. qui testa. face. poss. quando res communis erit legata & confinata per omnes confines, quia videtur tota legata. † Aduertendum tamen erit, quòd si res fuisset communis cum extraneo, non videtur legasse nisi partem suam, vt voluit Dyn. in l. serui. § fi. ff. de leg. j. & facit l. vxor patrui. C. eo. & l. quod in rerum. §. j. ff. de leg. 1. & quod not. in lege qui tabernas. ff. de con. emp. † nam ius suum tantum legare uidetur, qui legat rem, in qua ius suum morte finiebatur, † sicut donans rem simpliciter, solùm donare videtur ius, quod habet in ea, vt habetur per Bar. in l. prædia. C. de loca. prædi. ciui. libro 11. sed Barba. in consil. 36. sapientem. col. 4. nume. 7. versi. cum ergo. volum. 2. videtur aliud sentire, dum ponit quæstionem de eo qui vendidit domum communem, & finaliter concludit, ex † quantitate pretij cognosci, an vendiderit totam, vel partem suam, per l. 1. § 1. iuncta Glo. in versicu. agendo. ff. de superfi. & l. pupillus. §. fin. ff. de ver. sig. Idem tenere videtur Soci. in consi. 98. col. 2. versi. firmantur prædicta. vol. j. & adducit l. 1. ff. de reb. dub. & Bar. in l. cotem ferro. §. qui maximos. ff. de publica. † sicut etiam colligitur ex quantitate pensionis, an nemus fuerit locatum, vel venditum. Et similiter dicit Bart. in d. l. 1. §. 1. num. 3. ff. de superfi. † emptionem à conductione cognosci ex pretij qualitate, quando soluitur vna tantum mercedis quantitas, vel annua. Ad idem facit quod no. Bar. in l. semper in stipulationibus. nume. 1. ff. de reg. iur. † Vbi si vendo tibi domum hanc vsque ad talem domum pro centum, quòd ex pretij qualitate declarabitur, si illa domus erit in venditione inclusa, & ibi Dec. nu. 7. dicit † ex pretij qualitate discerni, si fuerit emptio, vel locatio, & sic mens contrahentium cognoscitur ex pretij qualitate, secundùm Bar. in d. l. j. §. quis superficies, & Pari. in consi. 64. num 44. vol. j. Et plura ad materiam facientia congerit Paris de Put. in c. demonstratio. n. 7 de fini. feu.

† Vbi habetur, quòd si vendo tibi, quicquid habeo intra tales fines, quòd in venditione non venit, nisi quatenus possideo, non autem totum loci spacium, quod est intra fines: & secundùm eum hæc quæstio deciditur per text. in l. quæro. ff. de act. emp. & dicit facere tex. in l. patronus. § libertis. ff. de leg. 3. Et idẽ uoluit Mathæ. de Affl. in decisi. 68 nu. 2. † Subdens quòd potius rei pretium quàm terræ quantitas consideratur, per Io. And. in reg. inspicimus, de reg. iur. in 6. & per Bal. in l. si quis in 4. pagin. ff. de adop. & in rub. de cont. emptio. vbi dicit id esse verisimile, ex pretio colligi, quid sit actum inter contrahentes, per d. l. & §. 1. de superfi. & l. 1. de reb. dub. Sicut etiam ex qualitate census soluti deciditur quæstio, quam describit And. de Iser. in c. 1. §. quidam tamen. ver. per quæ patet si ecclesia. nu. 10. de contro. inter mascu. & fœmi. in usib. feud. vbi dicit, si ecclesia locauit vnum magnum territorium ad censum pro modico canone, & quòd eius proprietas si ecclesiæ non constet: sed probatur quod pro toto territorio longissimo tempore ille modicus canon ecclesiæ solutus sit, cẽsum soluẽs videtur possedisse, cuius noĩe possidet, quia is possidet. sm l. quod meo. ff. de acq. poss. Et si ecclesia non poterit probare, quòd totum territorium locauerit, sed id quod in territorio habet, vel tale territorium sine finium limitatione per diuturnam census solutionem probatur tantum de territorio ecclesiæ præsumptiuè locatum, quantum potest census quantitate proportionari, & quantum in similibus vicinis locis pro tanto censu consueuit vel debuit locari, arg. l. exceptio. C. loca. & ibi nota. l. si non fuerit. ff. pro soci. & l. si finita. in prin. ff. de dã. infec. Consideratur etiam quòd consuetum est in eodem genere controuersiarum. l. 3. C. de ædifi. priua. Et sic ecclesia præsumitur tantum locasse territorium, cuius annuus redditus valeat, & quantum census solutus diminutione prædicta seruata, si erit controuersia inter ecclesiam & conductorem. † Et ideò putarem sic distinguendum esse. Aut sumus in casibus, in quibus pretium interuenit: & ex eius qualitate & quantitate declaratur quid sit actum: Aut pretium non interuenit, & tunc si sumus in legato, vel donatione, & tunc solum ius quod quis habet, legatum vel donatum intelligitur. Aut sumus in alia concessione, & tunc si res erat communis cum fratre tota concessa videbitur, nisi dixerit, quod concedit tantum partem suam. Aut erat communis cum extraneo, & tunc solùm partem suam cõcedere videtur, vt probatur in iuribus suprà deductis.

SVMMARIVM.

1. Feudalis res non præscribitur.
2. Feudalia omnia præsumuntur, quæ sunt intra territorium, nisi probentur exempta.
3. Dominus alicuius ciuitatis præsumitur etiam dominus quoad bonorum proprietatem.
4. Feudale prædium non præsumitur ex eo: quia sit intra fines feudi, cum omnis terra de iure primæuo libera esset.
5. Territorium præsumitur liberum.
6. Libera erat omnis persona & res de iure primæuo.
7. Reges & alij domini non habent intentionem suam fundatam in iure communi, quòd res particularium sint suæ.
8. Feudalia bona non præsumuntur ea, quæ tenet clericus in regno, uel in terra alicuius baronis.
9. Imperator est dominus totius mundi, quò ad iurisdictionem, non quò ad proprietatem rerum particularium.
10. Imperator vel Rex non potest uendere sui subditi rem, nisi ob publicam vtilitatem.
11. Res empta contigua rei feudali, non præsumitur feudalis.
12. Fines territorij non probant dominium rerum inclusarum infra fines: Et fines iurisdictionis alluuione non mutantur.

CAPVT XCVI.

Dubitatum fuit in consilio Neapolitano secũdùm Matthæ. de Afflict. in deci. 267. si intra feudi quaternati fines reperiatur prædium, quod possideatur ab aliquo priuato, an possit per feudi dominum reintegrari, non obstante 20. vel 40. annorum possessione. † Et nonnullis videbatur, quod res feudalis pæscribi non possit, vt habetur in constitutione Regni in ca. consuetudinem hactenus, in 3. libr. & quod istud prædium, ex quo est intra fines feudi quaternati, præsumatur esse de feudo, vt dicit Andreæ in c. 1. de cõtrouer. inter mascul. & foemi. † quia omnia, quæ sunt intra territorium, præsumuntur feudalia, nisi probentur exempta. c. omnes basilicæ, 16. q. 7. & l. 1. § cum vrbem. ff. de off. præfec. urb. & faciunt ea, quæ habentur per Bertran in consi. 182. licèt regulariter. n. 7. vol. 1. † Vbi dixit dominum alicuius ciuitatis vel castri præsumi etiã dominum quò ad bonorum proprietatem, & deducit Hosti in sum. de præscrip. rerum immobilium. §. quæ exigãtur, quod est sub §. verum, quicquid dicant legistæ, in versi. sic & si princeps, & in ver. sed nunquid minus peccatum. & in tit. qui fili. sint legiti. §. qualiter, & à quo, & sub § salua reuerentia. versi. quamuis ergo Imperatores. vel vt ipse refert, saltem in dubio omnia præsumuntur esse sua, vel saltem eius intentio est fundata quò ad proprietatem, prout etiam dixit videri sensisse Hostien. in cap. dilecto. col 1. versi. nec puto quòd comes. & post Ioã. Andre. in nouella, col. vlt. versi. si quæratur. ff. de off. Archi. & per bonum tex. in cap. quo iure 8. dist. Et ista procedunt secundùm Andreã ibi. nisi esset consuetudo præscripta in castro, quòd tenẽtes uẽdãt liberè possessiones suas: quia tunc domino feudi probandi onus incumberet, quod prædium esset feudale, vel si alia vicina essent de allodio: & è contrà, si alia prædia vicina essent feudalia, possidenti onus incumberet probandi, quod esset allodium. Inspicitur etiam, an sit in possessione, vel quasi tenendi sicut allodium, vel vt feudale: vnde cum non appareat de exemptione prædij intra fines feudi castri tanquam allodialis, & pro minori parte ibi adsint prædia feudalia, præsumendum erit dictum prædium esse feudale. Contrarium tamen tenet idem Hostien. in c. minus, de iureiur. † quod prædium non præsumatur feudale ex eo quia intra feudi confines sit, quando multa allodia sunt in feudo, cũ de iure primæuo omnis terra libera esset, nisi quãtum violentia fuit illata: & eum sequitur Io. And. in nouel. in d. c. minus, & Andreæ de Iser. in c. 1. de controuer. inter mas. & fę. & idem videtur voluisse And. de Iser. in l. Imperialem. §. illud. de feu. & Afflict. in deci. 277. num 7. etiam possent adduci nota. per Bertran. in consi. 24. nu. 10. vol. 1. in 2. par. vbi dicit † territorium præsumi liberum, per l. altius, & quod ibi Glos. no. & Doctor. & l. si ædibus. C. de ser. & aqua. & in l. fin. §. 1. ff. de serui. & l. fin. § pen. ff. quod vi aut clam. † Et idem Bertran. in consil. 266. etiam si venerabilis, eo. vol. dicit plura bona allodialia reperiri; quia de iure primæuo omnis persona & res libera erat, nisi & quatenus esset illata uiolentia. § ius autem. inst. de iure natu. & §. 1. Instit. de liberti. & no. Glo. in c. quanquàm. de censi. in 6. & facit quod idem uoluit in consi. 3. inspecto & considerato. nu. 9. vol. 3 vbi habetur, quod licèt domini regnorum & prouinciarũ, comitatuum, ciuitatum, oppidorum, & castrorum de iure communi habeant intentionem fundatam, vt homines & eorum bona temporalia sint ipsis subdita, vt per Hostien. in d. cap. minus. & per l. incolam. ff. ad munici. † tamen reges & alij non habent intentionem fundatam de iure communi, quòd res particularium, vel regnorum, & prouinciarum sint suæ, cùm plura bona allodia reperiantur, & de iure primæuo omnis persona & res libera esset, per d. § ius autem & §. 1. & Glo in d. c. quãquã. & idem tenet in consi. 39. vol. 2. in 2. par & secundùm And. ista quæstio est contra proceres, & aduocatum fiscalem, qui dicunt omnia, quæ sunt in regno, esse regis. † Et in c. 1. quali. vasall. debeat fideli. circa fin. dicitur, quòd si clericus tenet domos & vineas ac terras in regno liberè, vel in terra alicuius baronis non probatur ex hoc, quod sint feudalia, neque erũt in regis dispositione, sed solùm in eius iurisdictione. & sic erit intelligendum d. c. omnes Basilicæ. Videlicet, quod omnia in regno existentia sint sub regis iurisdictione & protectione, sicut etiam vult Spec. in tit. de feu. §. quoniam. versi. 14. nu. 28. † omnia esse Imperatoris quoad iurisdictionem, cum sit mundi dominus, l. bene à Zenone. §. sed sancimus. C. de quadri. præsc. & l. deprecatio. ff. ad l. rodi. de iact. & c. funerum. 12. q. 1. per Pau. Cast. in consi. 61. videtur dicendum. num. 2. vol. 2. Et Soc. in consilio 127. colum. 3 vbi dicit, Imperatorem esse dominum mundi quoad iurisdictionem, non quoad proprietatem singularium rerum, immo illæ pertinent ad singulares personas: quia aliud est habere territorum dominium, & aliud est habere iurisdictionem & districtum, & de vno ad aliud non infertur concludens probatio, l. non hoc. C. unde cogna. capitulo in præsentia, cum ibi not. de proba. Et quòd fines territorij non probent dominium rerum inclusarum infra fines, patet ex hoc, quia fines demonstrãtes dominium rerum particularium augmentantur & extendũtur per alluuionem, Insti. de rer. diuis. § præterea quòd per alluuionem. & l. adeo. §. 1. ff. de acqui. rer. do. Tamen fines iurisdictionis alluuione non mutantur. l. in agris. ff. eo. tit. & per Bart. in trac. tiberiadis. in primo lib. in verbo acquiritur nobis. igitur stat, quòd

fines particularium extenduntur & non iurisdictionis: & sic q fundat se in finibus iurisdictionis non habet fundatam intentionem in dominio rerum particularium. Et omnia prædicta redduntur clariora ex longissima possessione. Et ex consequenti ex præscriptione longissimi temporis: per quòd censetur præscriptum omni iuri. l. omnes. & per totum. C. de præscrip. 30. annorum. Et ex qua longissima possessione præsumitur etiam bona fides, secundùm Bar. in l. si per illum. C. vnde vi. & plura alia quæ ibi congerit Soci & secundùm Fabia. de Monte in tract. de emptio. & vendi. in 3. prin. q. ver. 11. num. 7. in 1. tomo. † Rex vel Imperator non potest vendere rem sui subditi, nisi ob publicā vtilitatem, per Glo. in l. fi. ff. de nata. resti. & omnia quæ sunt in regno sunt regis quantum ad iurisdictionem generalem, per d. c. quo iure. §. dist. vnde Bal. in c. 1. §. è contrario, num. 2. de inuestitu. de re alie. dicit † si vasallus iuxta rem feudalem emit rem aliam ei contiguam, talis res empta non censetur esse de iure feudi, quia per se stat: & q quælibet res præsumitur libera esse, † & allodialis, & prædictis adde Alcia. in tracta. præsumptio. in reg. 2. præsumptio. 3.

SVMMARIVM.

1. *Prædia constituuntur dominorum destinatione, videlicet per terminorum appositionem.*
2. *Prædia non solùm per terminorum appositionem, sed etiam solo animo constituuntur.*
3. *Termini disiunctiui appositio est vnio disiunctiuorum.*
4. *Terræ spacium quantum distare debet à vicino, quando aliquid ædificatur, vel arbores plantantur.*
5. *Lex finalis, finium regundorum, habet locum etiam in prædijs vrbanis.*

CAPVT XCVII.

Prædia autem, vt inquit Paris de Puteo in cap. demonstratio, num. 9. & in c. si fundus, num. 1. 2. & 3. de fini. feu. † distinguuntur & constituuntur dominorum destinatione, videlicet per terminorum appositionem, vel per sepes, fossata & leuatas, per tex. & Glo. in l. quod in rerum. §. si quis potest. in versi. & domus. ff. de leg. 1. † facit etiam l. rectè. & ibi Glo. fin. ff. de ver. signifi. & de vno prædio fiunt duo. l. si quis duas. §. si quis partem. ff. communi. prædio. & prædia nō solùm per terminorū appositionē cōstituūtur, sed ēt solo animo. l. locus. in prin. ff. de ver. sig. In ædificijs autem requiritur aliquid ædificari, ut paries in medio, per d. Gl. in ver. & domus, & per Bart. in d. §. si quis partem. † etiam Paris de Put. refert Oldra. dicere, q terminì disiunctiui appositio per habētem potestatē vniēdi, facta est vnio disiūctiuorū, vt l. si eadem. ff. de off. assessor. & in Auct. vt iudic. sine quo. suffra. §. illud. † Et si quis vult plantare sepem, vel maceriem construere, terminum excedere non debet; vel si murum, pedem de relinquat, & si domum duos pedes, si sepulchrum, aut foueam, quantum profundum, tantundem derelinquat, vel si puteum, relinquat vnum passum, & si oliuam aut ficum nouem pedum spacio à finibus plātet: alias autem arbores per quinque pedes, vt habetur in l. fi. ff. fini. regun. † Et d. l. fi. debet etiam obseruari prædijs vrbanis, quando vicinus vult ædificare iuxta vicini domum, secundùm Cępol. in tracta. serui. vrb. prædio. in tit. de pariete, numero secundo.

SVMMARIVM.

1. *Solum proprium Episcopi, vel alterius domini non facit diœcesim, vel territorium esse illius, cuius est solum.*
2. *Possessio priuatorum non constituit fines publicos.*
3. *Proprietas alicuius montis poterit esse penès aliquam Communitatem, & ius pascendi penes particulares.*

CAPVT XVCIII.

Solum † propriū Episcopi, vel alterius Domini vel vniuersitatis nō facit diœcesim, territoriū, vel iurisdictionem esse, cuius est solū, sm Archi. in c. licèt nōnulli. 16. q. 3. ideo si quis ædificat ecclesiam in solo suo, non per hoc sibi vēdicat spiritualia, vnde Calcane. in consi. 90. num. 15. dicit † q priuatorum possessio non constituit fines publicos regnorum, territoriorum, diocœsum, uel parochiarum, aut plebanatuū † Et in consi. 76. nu. 25. attestatur proprietatem alicuius montis posse stare penès aliquam Communitatē, & ius pascēdi penes particulares personas alterius Communitatis perpetuò, vel ad tempus: & tale ius personale cum persona finitur, iuxta not. in l. pecoris. ff. de ser. rust præ. & p Bar. ī l. Mela. ff. de alī. & ciba. leg.

SVMMARIVM.

1. *Lites diœcesum sunt modici præiudicij.*
2. *Ecclesiæ omnes sunt membrum vnius Ecclesiæ vniuersalis.*
3. *Lites territorij qualiter sint modici præiudicij.*
4. *Litis finium sunt modici præiudicii, quando tractatur de finibus antiquis.*

CAPVT XCIX.

Lites diœcesum † sunt modici præiudicij, vt habetur per Abb. in c. cū causam. in 1. not. de proba. quē sequitur Aret. n. 1. & Fel. dicens finiū materiā inter ecclesias nō esse præiudicialem, per c. cum apostolica, de his quæ fi. à præla. † Ac ibi nu. 10. subdit, omnes ecclesias esse vnā Ecclesiā, & membrum vniuersalis Ecclesiæ, c. loquitur. 24. q. 1. & secundùm Corne. in consi. 333. capio. nu. 16. vol. 1. † Pari ratione erit dicendum de finibus territorij, q sint modici præiudicij, prout idem videtur sentire in consi. 171. col. 3. ver. ad hoc vol. 1. & Aymo Craue. in tracta. de antiqui. temp. in 1. par. in sectio. propositū nostrū. nu. 26. per Glo. in c. cum olim in ver. instrumētis. de censib. & Abba. in consi. 64. nu. 5. vol. 1. quæ tamen dicta per Corne. intelligenda erunt, secundùm quod not. Deci. in d. c. cum causam, nu. 4. † Videlicet finale iurgium esse modici præiudicij, vbi agitur de finibus antiquis, vel quando est cōtentio de sola iurisdictione, vel est contentio inter prælatos, qui solùm habent administrationem & dominium, c. 2. de dona. & sic dictorum Doctorum opi. in istis casibus saluari possent.

SVMMARIVM.

1. *Fines occupans de prædio meo ad fructuum restitutionem tenetur.*
2. *Fructus percepti ante litem contestatam non restituuntur in iudicio finium regundorum.*
3. *Fructus & damna veniunt post litem contestatam.*
4. *Obuentiones & augmenta veniunt post litem contestatam.*
5. *Condemnatio facta de restituenda re continet etiam fructus, qui de iure veniunt.*

CAPVT C.

Occupans † vltra fines de prædio meo, ad fructuum restitutionem tenetur de eo, quod occupauit, secundùm Bonif. Viteli. in tracta. malefi. in tit. de rer. mo. nu. 8. arg. l. videamus. ff. de vsur. & l. j. ff. de ver. sig † Tu autem sic distinguas. At loquimur de fructibus ante litem contestatam perceptis, & eos consequi non poterit victor in finium regundorum iudicio: quia aut ille qui fructus percipit erat in bona fide, & illos lucratur, si consumpsit. l. in bonæfidei, in princi. ff. de acqu. rer. domi. & per Abb. in c. grauis. nu. 4. de resti. spolia. aut erat in mala fide, & condici poterit, l. sed & si loci. §. post litem. ff. fin. reg. & idem ibi Bal. sentire videtur. † Post litem verò cōtestatam fructus & damna veniunt, & pro sumptibus principaliter agitur, dato quòd non concludatur ad terminos ponendos, vel non ponendos, † & similiter dici poterit in obuentionibus & augmentis, vt per Floria in d. §. post litem. † Et licèt iudex in sententia solū dixerit, Condemno te, vt rem restituas, nihilominus condemnatio etiam in fructibus facta intelligitur, qui de iure veniunt, propter verbum Restituas, quod plenam habet significationem secundùm dicta nota. per Hippoly. de Marsi. in §. Quæstiones. nu. 69. de quæstio. per Bal. in rub. C. de fructi. & lit. expens. & Ias. in §. omnium, in fi. Instit. de actio.

SVMMARIVM.

1. *Litibus finis tripliciter imponitur.*
2. *Iudex in rebus dubiis potest ad concordiam partes cogere, vel per medium iudicare, quando materia est diuisibilis.*
3. *Diuisio in rebus dubiis erit facienda more Imperatoris.*
4. *Lites finalium controuersiarum sunt diuidendæ, prout fuit factum per Cardinalem Mignanellum, quando sumus in antiquis.*
5. *Lites finium regūdorum à iudicibus per adiudicationem terminari possunt.*
6. *Iudex in finalibus quæstionibus poterit iudicare vnum pro alio, & non secūdùm quòd petitum fuerit.*
7. *Sententia licèt regulariter debeat esse libello conformis, nihilominus fallit in iudicio iurgiorum finalium.*
8. *Sententiæ in quibus casibus non sunt conformes libello.*
9. *Sententia in viginti casibus non transit in rem iudicatam.*
10. *Iudex quando erit in loco differentiæ, quid debeat scribere facere.*

CAPVT CI.

Sequitur † videre de sententijs: & in primis notandum erit, q tripliciter litibus finis imponitur, per sententiam, trāsactionem, & iusiurandum. l. eleganter. §. si post. ff. de condi. indebi. cap. 1. de lit. contesta. in 6. & l. j. ff. de iure iur. & iudicis bonum uotum erit eas dirimere. l. quidam æstimauerunt. ff. si cer. pet. & c. iurgantium. de re iudi. † vnde bonus iudex animaduertere debet, quando res non erit clara, vt partes ad concordiam cogat, vt not. Dec. in consilio 42. numero 5. & in consil. 455. numero 1. & eo maximè quando diu litigatum fuit. c. placuit. 90. dist. & ibi Glo. in versi. excommunicatione. Ad idē in l. si vsusfructus. §. sed & si. ff. de vsufru. & ibi latè in apostil. & per Fel. in rub. de treu. & pa. & in c. canonum statuta. num. 55. de constitu. vbi not. quòd quando sunt opiniones hinc inde probabiles, laudatur iudex, qui diuidit per medium materiam diuisibilem. † Et sic quando res nōn erit multum clara, sed dubia erit diuidenda secundùm Deci. more Imperatoris, qui per medium iudicauit, vt habetur in l. & hoc Tiberius Cæsar. ff. de hære. instit. capitulo afferte. de præsumptio. & in l. sed & si lege. §. adeo autem. in fi. ff. de peti. hære. l. Titius. ff. ad Trebel. & aliquid per Corn. in consilio 333. capio. in fin. uolumine primo. & latè per

Boer. in decisione 42. num. 39. in 1. part. & Socin. Iunior in cons. 33. vol. 2. † Et vt per Reuerendissimum Dominum meū Cardinalem Mignanellum finales Gualdensium, & Fabrianensium controuersiæ ritè ac rectè iudicio meo, per medium iudicatæ fuere: in quem per dictas, Communitates postquam per centum & quinquaginta annos litigatum extiterat, fuit compromissum. & antequam cedulam laudi aperiret, ad locū differentiæ de eius & Excellentissimi Domini mei D. Balduini de Monte Iulij Papæ III. fratris commissione accessi, vnà cum I. V. Doctore D. Francisco Nolfo Fanensi, & ea accuratè circū ambulando perspexi, partibus præsentibus, mandauiq; de eis designum fieri, quod prælibato Cardinali consignaui. Et similiter per iudices in finium regundorum iudicio seruandū erit, vbi plurimum & maximè in antiquis probationes minus integræ admittuntur. l. consensu. C. de repu. & c. tertio loco, de pba. quia propter difficultatem plenæ & claræ haberi non possint. † Vel sm Pari. de Put. in c. aduertendum, de fini. feu. iudex si obscuritatis vel vetustatis causa non poterit controuersias finales dirimere, per adiudicationem finiat, videlicet adiudican vni terram, & cogendo illum cui adiudicatur, ad dandum alteri pecuniam, vt habetur in l. 2. 3. & 4. ff. fini. regun. † Et sic iudex in hoc habet supremam potestatem adiudicandi vnum pro alio, & non secundùm quod petitum fuit: & in isto casu finium declaratio fiet secundùm scientiam, accedendo ad locū per inspectionem & facti euidentiam, vt habetur in l. si irruptione. & ibi Glo. in versi. subiectis, & ibi per Bald. ff. eo. † Et sic licèt regulariter sententia debeat esse conformis libello, l. vt fundus. ff. commu. diui. l. fi. C. de fideicom. lib. c. licèt Hely. de simo. per Deci. in l. vinum. nu. 17. & ibi per Ias. num. 23. vbi plura congerit. ff. si cer. petat. per Socin. in reg. 38. & Lanfran. de Oria. in c. quoniam contra. in versi. petitiones. num. 21. de proba. † tamen ista regula fallit in iudicio finalium controuersiarum, in quo iudex potestatem habet vnum pro alio adiudicandi. §. fin. Insti. de offi. iudi. & leg. 2. 3. & 4. ff. fi. regun. Et fallit etiam ista regula in Principe, & in criminalibus, ac spiritualibus, vt latè per Deci. in citato loco nu. 18. & 19. Et aliam describit fallentiam Paul. Cast. in l. sicuti. §. sed si quæratur. nu. 7. ff. si serui. vendi. per d. text. ibi. quando petit declarari seruitus, & lite pendente fuit deperdita; quia tunc Iudex nō pronuntiat, vt petitum fuit, sed aduersarium condemnat ad eam constituendam de nouo. Et alia fallentia notatur per Boeri. in decisio. 42. num. 18. vbi vult, q Papa, Imperator & alij similes Principes possint ferre sententias in alio, quàm petitum fuit. Et alia fallentia erit: quando iudex poterit cognoscere sola facti veritate inspecta; quia tunc poterit fieri adiudicatio in vno, licèt aliud fuerit petitum, vt habetur per Rober. Maran. in suo aureo Specu. in 9. dist. iudicio. nu. 33. & in 3. par. num. 62. † Et ibi. nu. 130. describit vigintiquinque casus, in quibus sententia non transit in rem iudicatam. Et licèt iudici credatur de eo quod viderit, † tamē quando erit in loco differentiæ, scribere faciat in actis, q accessit ad locum, vel loca differentiæ, & quòd vidit tot affixos lapides in figura finium, vel arbores cum signis, qui, & quæ videbantur veri fines: vel si non essent in finium forma, vel viderentur mutati, similiter in actis describere faciat: & postquam in actis redacta erunt, causam iuridicè decidat, vel per adiudicationem; & qn per adiudicationem facit adiudicando agrorum fines, & tunc videtur iudex adiudicare cuilibet pro portione prædiali, & nō pro virili, l. 4. §. si aliter fundus. ff. fini. regun. & per Bàld. in l. 1. C. si plu. vna senten.

SVMMARIVM.

1. *Iudicis officium erit Arimensorum relationem sequi.*
2. *Iudex poterit Agrimensorum relationem reuocare.*
3. *Iudex poterit Medici relationem corrigere.*
4. *Iudex poterit Notarij relationem emendare.*
5. *Iudex pro qua parte debeat iudicare.*
6. *Iudicis officium erit remittere causas qua veniunt de longinquo.*

CAPVT CII.

Iudicis quamuis officium erit in eius † sententia Agrimensorum relatorem sequi, vt habet in l. si irruptione. §. ad officium. ff. fini. regū. & per Saly. in l. si quis in prin. C. eod. † tamen poterit quandoq;, si ei videbitur, eorū relationem reuocare, vt ibi per eum nu. 2. arg. l. quod iussit. ff. de re iudica. † sicut etiam iudex medici relationem corrigere poterit, quando retulit vulnus fuisse mortale, cùm non esset. † Vel notarij relationem emendare, qua fecit super literarum comparatione, aut alia similia facere. Et sicut iudex sapientis consiliū sequi non tenetur, quando iuris expressum errorē contineret, vt per Bal. in c. quia indicante. nu. 1. de præsump. & simili ratione videtur dicendum, quòd non teneatur Agrimensoris relationem sequi, quando iuris errorem expressum cōtineret. † Et in dubio iudex iudicare debet pro ea parte, pro qua adsunt vehementes præsumptiones secundùm Lauren. Calca. in cō. 90. quia ista qō. nu. 14. † Et iudicis officium erit, quando causa venit de longinquo, ne partes sumptibus & expensis grauentur, & maximè quando plus expenderetur in itinere, quàm in causa, vt eam ad litigatorum locum remittat, vt l. cum post sententiam. C. de appella.

SVMMARIVM.

1. *Sententia proferri debet partibus præsentibus, vel contumaciter absentibus.*
2. *Sententia qualiter in finium regundorum iudicio formanda erit.*
3. *Sententia non vitiatur propter finium errorem.*

CAPVT CIII.

Relationem aūt † per Agrimensores, vel peritos facta, & cum eis habita p iudicem deliberatione, & diligenter discussis omnib. in iudicio discutiendis, snīa proferenda erit præsentib. partib. vel cōtumaciter absentib. prout voluit Spec. in rub. de sentent. & de his q̄ sequu. & §. qualiter. in prin. eod. titu. Ideò consequens erit declarare qualiter sententia in finium regundorum iudicio formanda erit. † Et secundùm Bald in l. si quis. num. 2. C. finium regundorum. iudex positis terminis per Agrimensores, prout stare debent, pronuntiabit, partes decætero possidere debere, sm terminos per agrimensores positos, qui incipiunt in tali loco, & finiunt in tali, vel poterit sic pronunciare. Cum mihi constet, q Titius tot possideat plusquam debeat: ideo pronuncio terminos per Agrimensores ponendos esse, & eos sic positos cōseruandos fore: & postea in executione mittat Agrimensores, qui ponant terminos, vbi stare debent. Et si non possent commodè stare, vbi deberent, ponantur alibi, adiudicando vni de alterius terra, & è contrà, & prout in præcedenti cap. declaratum fuit. & licèt secundùm Bald. vtraque opinio seruari possit, prima tamen est verior sententia, & ideò laudabilior: & facit ad hoc. §. curare. Institu. de actioni. Et circa practicam iudicandi vide Bald. in c. cum causam, de proba. † Neq; erit omittendum, q error finium non debet vitiare sententiam secundùm Fely. ibi. num. 12. in vers. quartò scias, per l. patronus. §. 2. ff. de leg. 3. si tamen constaret de fundo.

SVMMARIVM.

1. *Sententiæ antiqua acta referenti an sit credendum.*
2. *Sententiæ ad hoc, vt habeat præsumptionem pro se, quæ requirantur.*
3. *Sententiæ antiqua acta referenti creditur absque alia distinctione.*
4. *Solemnitas extrinseca præsumitur ex longissimi temporis cursu.*
5. *Sententia quando dicatur esse de antiquo.*
6. *Sententia, quæ in rem transiuit iudicatam, post biēnium dicitur de antiquo, vel si est lapsum decem annorum spacium.*

CAPVT CIIII.

Nunc venit † dubitandum, an snīæ antiqua acta referenti credendum sit. & Pau. Cast. in l. emācipationi, num. 2. C. de fide instru. ita distinguit: Aut in snīæ instrumento de actis fit mentio: & tunc sententia in rem transiuit iudicatam, omnia solemniter acta censentur: & stabitur illi, neque negans audietur, nisi contrarium probauerit: quia pro ea præsumitur, ex quo nō appellauit, c. in præsentia, de probatio. Aut in sententia non fit mentio de actis: & tunc si fuit facta in lōginquo, ei stabitur, & omnia solēniter acta præsumuntur. Aut fuit facta de propinquo, & tunc si poterit probari, q interuenerit scriptura, & q fuerit deperdita, & snīæ stabitur, si aūt probari non poterit, ei non creditur, nisi ostendatur circunducta, vel cancellata: nam & illa fidem faciunt quantum ad sententiæ valorem. † Et idem Pau. Cast. in cōsi. 77. col. 2. versi. nō obstante. in 1. par. consilio nouo. vult q ad hoc, vt præsumat pro snīa, absq; eo q acta producantur, requiri concursus infrà dicendorum. Videlicet q snīa de actis mentionem faciat, & sit lata contra præsentem non contradicentem, vel cōtra absentem citatum & cōtumacem, vel q sit adeò antiqua, q cum difficultate, vel quasi impossibile sit acta reperire. Et Cępol. in cōsil. suis ciuili. in consi. 63. num. 1. & Corn. in consi. 333. capio nume. 14. vol. 1. † dicunt snīæ antiqua acta referenti credendum esse, non aliter distinguendo inter absentem, & præsentem, vel inter absentem contumacem & non contumacem, quamuis in snīa de recenti soleat fieri talis distinctio, & maximè si opponeretur iurisdictionis defectus, vt per Abb. in c. qn contra. nu. 23. de proba. & per Ias. in l. cum aliquis. num. 7. C. de iure delib. & per Gozadin. in cons. 73. num. 20. habetur communem esse opinionem, † q licèt regulariter solemnitas extrinseca nō præsumatur, tamen ex longissimo temporis cursu omnia solemniter interuenisse præsumuntur, & idem voluit Laurenti. Calca.

Caicæ.in consi.60.quia ista quæstio.nu.4.& in consi.19.visis al legationibus.nu.1.per tex.l.qui in aliena.& ibi per Ang.& Doctor.ff.de acq.hære.& in l.1.C.qui admit.ad bono poss.& hanc opin.sequitur Bertran.in cons.194.nu.5.vol.2 in par.2.& Boer. in decisio.281.nu.15.in 2.par.† Et quando sententia dicatur esse de antiquo, habetur per Aretin.in consi.73.num.29.& per Ias.in consi.114.num.3.vol.1.& latissimè per Aymo.Crauet.de antiqui. tempo.in 2.par.in sectio.ex præmissis absolutam.nu. 37.vbi describit iudicis arbitrio relinquendum esse.† Aduerte etiam secundùm Grammati.in decisio.24.ꝙ si sententia post biennium in rem transiuit iudicatam, præsumitur pro ea, & tunc dicitur lata de longinquo tempore: & executionem petens, acta producere non tenetur, vel secundùm eum ibi num. 12.sententia dicitur valde antiqua, si post eam decem annorũ spatium sit lapsum.

S V M M A R I V M

1. *Sententia videtur ab illa communitate homologata, quæ diu permisit terminos in illa nominatos stare.*
2. *Ratificare verbis vel facto paria sunt.*
3. *Iussus patris qui præcedere debet, quando filius adire hæreditatem vult, ex temporis longinquitate interuenisse præsumitur.*
4. *Mandatum quando præsumatur interuenisse ex temporis diuturnitate.*
5. *Consensus plus operatur præstitus facto, quàm verbis.*
6. *Communitas qualiter videatur approbare gesta per syndicum non legitimè constitutum.*
7. *Compromissum & laudum videtur omnia extrinseca solennia habuisse ex temporis longinquitate.*
8. *Consensus capituli in alienatione bonorum ecclesiæ præsumitur interuenisse ex temporis diuturnitate.*
9. *Forma à statuto requisita ex tẽporis diuturnitate præsumitur interuenisse.*
10. *Solennia omnia interuenisse præsumuntur ex temporis diuturnitate.*
11. *Consensus præsumitur interuenisse ex longa possessione, & diuturna patientia illius, cuius consensus requirebatur.*
12. *Sententiæ alicuius probatio non est necessaria, vbi tantum tempus effluxit, cuius initij memoria non erit contrarium.*
13. *Cardinalis testamentũ conditum de antiquo præsumitur de licentia Papæ.*
14. *Consensus in præiudicialibus præsumitur, concurrente scientia & patientia longa.*
15. *Consensus propinquorum, qui ex forma statutorum requirebatur, præsumitur interuenisse ex temporis longinquitate in contractibus mulierum.*
16. *Fides bona in antiquis præsumitur interuenisse.*
17. *Solennia non præsumuntur interuenisse, quando ex instrumento contrariũ apparet.*
18. *Solennia interuenisse præsumuntur spacio 30.annorum.vel 40.*

CAPVT CV.

Et quia in præcedenti c.conclusum fuit, standum esse sententiæ antiqua acta referenti, nunc venit discutiendum, quando fines vel termini reperiuntur positi in aliquo loco virtute alicuius sententiæ arbitramentalis, à syndicis alicuius Communitatis homologatæ, si non constabit de eorum mandato, nunquid erit præsumptio, ꝙ mandatum habuerint, & an termini confinia probent. Et reperio Alciat.in tract. de præsump.in reg.2.præsump.13.pagi.239.tenere,† ꝙ si termini per longum tempus steterunt affixi, probationem facere, ꝙ sententia ab illa communitate videatur homologata, quæ tãdiu permiserat illos terminos stare, & tacuerit: qa † paria sunt ratificare verbis, vel facto.l.Paulus respondit.ff.rem rat.hab.l. pro hærede.ff.de acqui.hæredi.l.de quibus.ff.de legi.per Bald.in l.1.qui accusa.non poss.per Parisi.in consi.77.num.54.vol.1.Et Gramma.in suis consi.ciuili.consi.150.num.24.vbi dicit, quòd magis est declarare voluntatem actu, quàm verbis, prout etiã cõcludit Cæpol.in l.ei q.ff.de ædil.edic. per l.contractus.in fi.ff. de reg.iur.cum non sit verisimile Communitatem permisisse illos terminos apponi, nisi illi qui ratificauerunt, fuissent veri syndici: & faciunt not.in l.cum seruus.ff.de verb.oblig.& quæ in terminis not.Cassador.in titu.de procur.in deci.3.lata erat sententia.& per Bertran.in consi.171.num.6.vol.2.in 3.par.vbi subdit,† quòd iussu patris, qui requiritur, vt de necessitate præcedat, ad hoc vt filius possit hareditatem adire, per l.si quis mihi bona.§.iussus.ff.de acq.hæred.præsumitur ex temporis diuturnitate præcessisse, argu.l.si filius.C.de peti.hære.Et † sicut ex temporis diuturnitate præsumitur etiam mandantum interuenisse, vt tenet Boer.in decisio.281.num.17.in 2.par.reprobando Bald.in l.2.C.si ex fal.instrum.& Deci.in consi.409.vol.3. vbi plura ad hoc propositum congerit: licèt eorum dicta sint intelligenda secundùm Hierony.Cagno. in l.velle non creditur.num.20.in versi.maius dubium.ff.de regu.iur.quando in instrumento antiquo enuntiatur mandatũ interuenisse: quia tunc antiquitas fidem, & auctoritatem dat instrumento enunctianti mandatum: aliàs secus esset, vt ibi per eum. Ista tamen Alciati opin.ex pluribus corrobari poterit.† Et primò ex not. per Brun.in cons.34.num.10.vbi dicit plus operari consensum per facta, quàm per verba, d.l. Paulus respondit, & l de quibus. ff.de legi.& per Ancha.in consi.10.nume.1.& faciunt not.per Dec.in consi.42.nume.10.Et in consi.197.nume.3.& in consi. 446.num.35.& in l.semper qui prohibet.num.8.ff.de regu.iur. & in consi.586.nu.14.vbi habetur, ꝙ si † communitas soluit expensas in lite factas per syndicum non legitimè constitutum, videtur gesta per eum approbare & ratificare.Et in consi.365. num.3.† quòd propter temporis longinquitatem omnia pro validitate laudi, & compromissi solemnia extrinseca interuenisse præsumendum esse, & in consi. 152.nu.409.refert,† capituli consensum, & alias solemnitates in bonorum ecclesiasticorum alienatione requisitas præsumendum interuenisse ꝑ diuturnitatem temporis.Et consi.222.num.9.dicit communẽ opinionem relatam per Alex.in l.sciendum.col.5.ff.de verbo. oblig.† præsumptionem esse, quòd ex temporis longinquitate interuenerit forma à statuto requisita. Et prædictis adde etiam nota per Deci.in con.7.viso consilio.in nouis impressis, & similiter secundùm Gemi.in consi.100.num.3.† quando probatio est impossibilis propter temporis longinquitatem, omnia solemnia interuenisse præsumuntur: quia impossibilitati probationis parcitur.c.fin.de pac.c.faciat.22.q.2.& per regu.vt res potius valeat quàm pereat.c. abbate.§.contra quam.de verbo. sig.ad idem facit quod not.Alex.in consi.48.num.6 & in cons. 50.num.5.vol.5.& Cepol.in suis consi.ciuili.in consi.38.nu.9. & Roma.dicit in consi.275.num.3.& Gozadin. in cons.83.nu. 20.istam esse communem opinionem, quam etiam sequitur Bertran.in consi 194.num.5.vol.2.& in 2.part.† Et concurrente longa possessione, & patientia illius diuturna, cuius, consensus requirebatur, præsumendum erit interuenisse, vt per Alex. in consi.12.viso processu.nume.5.vol.4.& secundùm eum in consi.6.num.8.& in consi.18.vol.6.† habetur propter tanti temporis vsum, cuius initij memoria in contrarium non existit, non esse necessarium probare scientiam alicuius, & Gozadin. in consi.11.num.11.& † in cons.41.nu.5.vult, quòd in testamento Cardinalis condito de antiqu. præsumatur. Papæ licentiam interuenisse,† & consi.75.nu.20.vult quòd concurrente scientia, & patientia longa in actibus præiudicialibus præsumatur consensus, per Bartol Alexand.Ias.& Deci.in l.si certis annis.C.de pact quos refert Hierony. Grat. in respon 9.nume.15. vol.2.& in respon.121.num.6.& 7.eo.vol.† Dicens ex temporis longinquitate præsumendum esse propinquorum consensum interuenisse, qui in mulierum contractibus requirebatur. faciunt ad idem not.per Curt.Sen.in consi.83.num.7.& Bart. Cassan.in consi.num 84.† Vbi volunt in antiquis præsumendum interuenisse bonam fidem, nullo etiam apparente titulo. Et ad idem faciunt nota.per Caro.Rui.in consi.63.num.6.& in consi.26.num.3.& in consi.222.num.6.vol.1.& Socin.Iunio. in consi.22.num.26.† limita prædicta omnia non procedere, quando ex instrumento contrarium apparet; quia tunc solennia nõ præsumuntur interuenisse secundùm Pau.Cast.in cons. 81.in causa.num.7.vol.3.per Socin.in consi.1.num.8.vol.3.& in consi.49.num.37.vol.4.per Ias.in l.1.colu.5.in 5.limita.C.qui admit.ad bono.posses.& in consi.115.num.5.in consi.148.nu. 7.vol.4.Deci.in consi.13.volum.1.Gozadin.in consi.73.num. 6.Afflic.in decis.107.num.5.& Aimo.Craue.de antiquita.tempo.in sectio.1.num.5.in 3.par.† Et ad inducendum talem præsumptionem requitur.30.annorum spacium, vt in c.peruenit. de emp.& vend.& ibi gl.secundùm vnum intellectum, quem videtur sequi Abb.num.9.versi.ex quibus, & Imo.col.5.Et licèt Grama.in deci.24.nu.12.videatur dicere in actu gesto spacio decem annorum præsumi solemnitates interuenisse, & Pau. Cas.in consi.202.in causa confinium.colu.2.& in consi.325.ne sub æquiuoco, col.2.circa medium, versic.licèt aliquis, volu.1. quem refert Craue.in consi.248.num.13.& in vol.2.videatur dicere, quòd longum tempus dicatur per lapsum 10.annorum, si temporis lapsus ex possessorio coadiuuetur; vt quia res sit possessa ab eo, qui allegat solemnitatem extrinsecam, & cessante tali possessorio si agitur de modico præiudicio, adhuc etiam sufficit 10.annorum tempus ad præsumendum talem solemnitatem: Vel si agatur de magno præiudicio, & tunc 30.annorum tempus requiritur; tamen contrarium est verius, videlicet, quòd spatio 30.vel 40.annorum dicatur solemnitas extrinseca interuenisse secundùm Soci.in d.consi.46.num.37.& Alex.in consi.79.circa primum.num.14.versi.fortificatur, vol. 1.& Bueri.in q.281.num.15.in 2.par.vbi plura congerit, & maximè deducit Alex.in consi.101.num.7.& 8.vol.7.attestantem esse communem opinionem.

S V M M A R I V M.

1. *Exceptio, quòd qui confecit instrumentum, non fuerit notarius, vel quòd interponens auctoritatem non fuerit iudex, non admittitur in antiquis.*

2. *Probatio in antiquis non erit necessaria, quòd qui confecit instrumentum sit notarius.*
3. *Probatio in instrumento de longinquo producto non erit necessaria, quòd qui illud fecerit, notarius sit ratione difficilis probationis.*
4. *Notarius reprobatur per plura instrumenta publica, quæ pro publicis sunt recepta.*
5. *Instrumento de longinquo a legali persona producto creditur cum iuramento.*
6. *Solennia omnia interuenisse in dubio præsumuntur ex temporis diuturnitate.*

CAPVT CVI.

Sed cum sæpe in finalibus controuersijs instrumenta antiquissima producantur,† vbi postmodum excipitur, ꝙ exemplans non fuerit notarius, vel actor, aut quòd imponens exemplationi auctoritatem non fuerit iudex, aut quòd non interuenit citatio eius, cuius intererat, ideò declarabimus, an talis exceptio valida erit. Et dicas non valere, vt habetur per Bal.in act.quas actiones.C.de sacrosanct.eccle.& in l.comparationes. C.de fid.instru.per Corne.consi.333.capio.num.14.& 15.vol.1. per Socin.in consi.187.num.10.vol.2.Ias.in consi.114.nume.3. volu.1. per Hiero Grat.in respon.3.nume.7.vol.1.Et Corne.in consi.17.videtur.in hac, num.9.vol.1.† vult in instrumentis antiquis non esse necessarium probare, quòd qui fecit instrumentum esset notarius: prout asseruerat in instrumento, & idem tenuit Matt.de Afflict.in decisi.451.nume.5.& Bertran.in consi. 41.vol.1.maximè in instrumentis centum annorum. Et similiter erit secundùm Alex.in consi.150.in causa, num.8.volu.6. † in instrumentis de longinquo productis ratione difficilis probationis; quia non erit necesse probare institutum procuratorem in instrumento fuisse illum talem qui est institutus, vel quòd fuerit notarius, qui instrumentum confecit, prout in hac opi.fuit etiam Corne.in d.consil.17.& in consi.142.videtur in hac.num.3.vol.3.& Ias.in l.sciendum.num.19.ff.de verb.oblig. † Et sic Areti.in consi.42.arguendo de longinquo tempore ad longinquum locum, dicit, ad probandum quem esse notarium sufficere, si plura producantur instrumenta confecta illius manu, quæ pro publicis sunt reperta, quando in longinquis partibus instrumenta confecta fuissent: & idem voluit Soci.in consi.86.num.3.vol.1.subdens, quòd ex illis instrumentis publicis communis opinio notarius insurgit, & probatur, vt traditur à Specu.in §.restat.de instru.editio.nume.6.quem sequitur Lanfran.de Oria.in c.quoniam contra.in ver.instrumentum, num. 12.de proba.dicens † producenti instrumentum de longinquo si est legalis, & fide digna persona, & bonæ famæ.iudex etiam parte absente, contra quam producitur, poterit iuramentum deferre, quòd instrumentum est verum, & a publica persona confectum, argu.§.si tamen quis, in auct.de fi.instru.& prædictis adde Alcia.de præsumptio.in reg.3.in 13.præsumptio. in ver.sed quid si non constat, nu.15.& Afflic.in deci.251.Limita † tamen prædicta secundùm Aymo.Crauet. de antiquita. tempo.in 3.par.in sectio Venio nunc.num.15.& in consi.134. num.4.vol.1.procedere, quando sumus in casu dubio; quia tunc propter diuturnitatem, & loci longinquitatem esset præsumptio, quòd omnia solemniter interuenerint, sed secus esset in claro; quia tunc cessant coniecturæ l.continuus.§.cum ita.ff.de verbo.oblig.

S V M M A R I V M.

1. *Loca in sententijs nominata pro confinibus si sunt naturalia, vt fons & similia, attenduntur, licèt postmodum in illis non sint affixi lapides, vt erat declaratum in sententia.*
2. *Confinia si manifestè patent præscribi non possunt.*
3. *Loca designata in quibus finiunt territoria, dicuntur fines, licèt terminorũ signa non appareant.*
4. *Terminus terminans dicitur quicquid est extra fines.*

CAPVT CVII.

Et erit etiam discutiendum, quando pronunciatum fuit, talia loca esse debere pro terminis, & ibi murellos, siue terminos ponendos esse, si postmodum termini non fuere in locis in sententia descripti, ædificati, & vna pars litigantium asserat vltra terminos designatos possedisse, ac præscripsisse: & nunc etiam possidere, & confinia effectum non habuisse, nunquid ista pars, quæ semper possedit obtinere debeat.† Et dicas secundùm Gem.in consi.100.num.4.quòd non, quia loca in sententia pro confinibus nominata, & quæ designata fuere esse confinia, sunt naturalia, & perpetua, vt via, fons, & montium cacumina, licèt postea fuisset pronuntiatum, vt in dictis locis murellij, siue lapides figerentur, & ædificarentur, tamen fuit factum istud, vt clarius appareret transeuntium oculis, & non, vt determinarentur confinibus. Et sic iudices voluerunt loca nominata esse confinia, & murellos, siue lapides esse confinium demonstrationes.† Et ideò si hodiè confinia manifestè peterent, nec præscribi, nec mutari possunt: quia vbi prouinciarum, terrarum, vel locorum confinia manifestè paterent, præscribi non possent, quantocunque tempore possideantur, vt est tex.in c.licèt, & c.inter memoratos.16.q.3.& c.super eo.de paroch.& talis possessio iudicabitur temeraria. Et ad idẽ facit quod habetur per Corne.in consi.188.viso puncto.num. 4.volum.1.vbi vult,† quòd loca designata, in quibus finiũt territoria, licèt in eis non sint aliqua terminorum signa posita, propriè fines dicantur per d.l.eos.§.fini.regun.† Erit aduertendum, quòd terminus terminans dicitur, quicquid est extra agri fines, secundùm Bald.in l.si fines.in fi.de euictio. Vnde si vna via erat pro vno termino assignata, vel quid aliud notabile, diceretur terminus, licèt murelli, vel lapides non sint positi, & ex consequenti præscribi non poterunt. Et terminus terminatus dicitur, quicquid intra agri fines extenditur, vt ibi habetur.

S V M M A R I V M.

1. *Appellatione pendente nihil est innouandum, etiam si sententia esset talis, quæ traheret secum executionem.*
2. *Appellationi a diffinitiua ius defert, & ad superiorem deuoluit, absque eo quòd iudex deferat.*
3. *Attentatorum remedium magis est priuilegiatum, quàm spolij.*
4. *Excommunicationis exceptio non obstat agenti remedio attentatorum.*
5. *Attentatorum reuocatio fieri non potest ad illius instantiam, de cuius non iure notoriè constaret.*
6. *Attentata per iudicem reuocari debent, quantumcunque constaret de iniustitia agentis.*
7. *Attentata si per iudicem reuocantur, non fit restitutio illi, de cuius non iure constat, sed possessio penès tertium deponitur.*
8. *Termini imponi possunt, quando causa remissionis pendet.*
9. *Iudicis officio spectat, vt termini imponantur.*
10. *Factum non dicitur in habentibus causam successiuam, nisi perseuerantia subsequatur.*
11. *Reuisionis causa pendente potest innouari, licèt sit secus pendente appellationis causa.*
12. *Supplicatio conceditur ex principis gratia & benignitate.*
13. *Supplicatio continens, quòd res iudicata rescindatur, vel quòd bis iudicetur, nisi per principem, & non per inferiorem concedi potest.*
14. *Sententiæ executio non retardatur per supplicationem Principi porrectã.*
15. *Cautio iuratoria præstaretur, quando pars iuraret non inuenire fideiussores.*

CAPVT CVIII.

Et cum frequenter lata sententia soleat appellatio interponi, ideò erit videndum, quando sententia super confinibus promulgata fuit, si pendente appellatione per partem victricem peti poterit, vt termini in loco declarato ponantur. Et videbatur dicendum quòd non: † quia nil est innouandum pendente appellatione, c.1.vt lit.pen.cum appellantis status integer esse debeat, etiam si sententia esset talis, quæ executionẽ secum traheret l.1.§.inter.ff.nil noua.& ideò terminorum positio fieri debet lite sopita; † quia appellationi à diffinitiua ius defert, & ad superiorem deuoluit, absque eo quòd per iudicem deferatur, secundùm quòd traditur a Docto.in c.sæpe.de appella.& si fieret, reuocaretur in primis, & ante omnia, & citra inhibitionem remedio attentatorum.c.non solùm.de appella.lib.6.† Et in hoc est magis priuilegiatum attentatorum remedium, quàm spolij, vt ex pluribus Philipp.Franc.deducit in c.bonæ.col.4.extra eo.tit.† Etiam si petens executionem esset communicatus; quia pro sequenti attentatorum iudicio excommunicationis exceptio non obstat, quæ aliàs obstaret agenti possessorio recuperandæ, vt per Rot.deci.14 fuit dubitatum in addi.vers.tertia differentia, in nouis, & per Deci.in consi.200.col.fin.versicu.2.† Ista tamen attentatorum reuocatio ad partis instantiam fieri non posset, de cuius non iure notoriè constaret, per ea quę refert Afflict.in decisio.98.pulchrũ. in fin.† Sed iudex ex eius officio, cuius maiestas contempta fuit, reuocare poterit, quantuncumque de agentis in iustitia constaret, & per hoc ei possessio non restitueretur, contra quẽ fuisset attentatum, vt post Ant.de But.not.Philip.Franc.in d.c. bonæ.col.5.versicu.7.& vltimò,† Sed esset facienda prouisio per habentem potestatem de tertio, penes quem stare deberet in sequestro possessio, absque eo quòd ei fieret restitutio; quia notoriè ius non haberet, vt in d.decisio.14.in fi.& per Cassado. in decisio.3.in fin.de restitu.spolia.vbi dicit Rotam ita seruare. † Contrarium tamen fuit notatum per consilium Neapolitan.vbi decidit, quòd quando pendet reuisionis causa, termini poterunt affigi, vt refert Matthæ.Afflict.in decisio.391.lata est sententia, & motum fuit per auth.quæ supplicatio.vbi Bald.C. de precib.

de precib. impera. offer. ponderando tex. dum dicit, exequatur ipsa sententia, & certum est, quòd nō dicitur plenè executum, nisi per terminorum habeat territorij possessionem, de qua in sententia, quia vt not. Bald. in l. venditor. §. peruenisse. ff. de hære. vel actio vendi. nō dicitur quis plenè habere, nisi possideat c. cum in cunctis. de electio. & per Barto. in l. nemo. ff. de leg. 1.

9 † Et tanto magis quando iudicis officio petitur, vt termini ponantur, ad quod iudicis officium spectat, vt termini in agris affigantur l. hæc actio. §. iudici. & l. si irruptione. ff. finium regun.

10 † Item in his quæ habent causam successiuam, non dicitur esse factum, nisi perseuerantia subsequatur, vt not. Barto. in l. inter Castellanianū. ff. de arbit. & in l. permisceri. §. species. ff. de acq. possessio.

11 † Nec obstat, quòd lite pendente nihil sit innouandum; quia illud procedit, quando agitur per appellationem, secus si pendente reuisionis causa petatur, vt termini apponantur.

12 † Et ratio differentiæ est; quia supplicatio ex principis gratia & benignitate procedit. c. ex literis, & ibi Abb. num. 12. de restit. in integ. & not. in l. 1. C. de senten. præfe. præto. Sed appellatio innititur iustitiæ, & iustitia vult, quòd appellatione pendente nihil innouetur. Ista tamen opin. Afflicti procederet, qñ reuisio per Principem concederetur, quia vt concludit Ro-

13 ma. in c. Romana. de appell. in 6. Supplicatio continens, vt res iudicata rescindatur, vel quòd his iudicetur causa extrinsecus non apparente per solum Principem ex benignitate conceditur; quia tollere ius ex re iudicata quæsitum pertinet ad solum Principem, non autem ad inferiorem, & hoc idem pluribus rationib. firmat Abb. in d. c. ex literis. nu. 11. & extat decisio Thol.

14 479. item fuit &c. † Vbi apostillator ait, hanc esse communē opinionem, & ideò aduertas, quòd sententiæ executio per supplicationem non retardatur factam Principi. Et satis esset, ꝙ daretur cautio de restituendo, si supplicans in causa obtineret, prout declarat Abb. in c. suscitata. num. 10. de resti. in integr. &

15 Afflic. in decisio. 356. in fin. † Et sufficeret iuratoriam cautionem præstare, quando iureiurando pars firmaret fideiussores non inuenire, secundum Guid. Pap. in q. 189. circa. Et ad idem facit quod traditur a Rober. Maran. in suo aureo Specu. aduoca. in vlt. part. iudi. incip. secundus actus principalis. num. 96.

PHANVCCII PHANVCCII LVCENSIS.

De iureiurando in litem.

SVMMARIVM

1 *Multæ iuramentorum species in iure reperiuntur.*
2 *Iusiurandum in litem quid sit secundùm Azonem.*
3 *Definitio Azonis improbatur.*
4 *Descriptio iisdem regulis subiacet, quibus & definitio.*
5 *Iurisiurandi descriptio per auctorem alia traditur.*
6 *Iuramentum veritatis ita propriè dicitur iuramentum in litem, sicuti iuramentum affectionis.*
7 *Vnde dicatur iusiurandum in litem.*

Prima pars.

Iusiurandum in litem quid sit & vnde dicatur. Cap. I.

1 TRactaturos de iureiurando in litē nos pscire oportet, ꝙ multiplex est iurisiurandi argumentum, † multæq; iuramentorum species in iure reperiuntur. Nam (omissis eorum diuisionib9 p doctores passim traditis) aliud est assertorium, seu assertiuum, quod sanè pstamus, vt nobis aliquid recensentibus, & asserentibus credat. de hoc loquit̄ textus in c. & si Christus. ext. de iureiu. c. vt noueritis. c. ita ergo. & seq. c. nō est. 22. q. 1. & 2. ead. cau. 22. & de hoc intelligendū puto text. in l. fi. C. de reb. cred. Aliud est iuramentum confirmatoriū, quod qdem in alicuius pctus confirmationē & corroborationē adhibet̄, vel per minorē, vt in auth. sacramenta puberū. C. si aduer. vend. vel p mulierem. c. cū contingat. extra de iureiu. c. quāuis. de pac. in vi. & c. licet. de iureiu. e. lib. vi. vel āt p alios maiores. l. si qs maior. de transac. Aliud est iurm, qñ altera pars iureiurando sui aduersarij de eo, de quo inter sese alter negando, alter affirmando contendunt, atq; altercant̄, stare, & acquiescere conuenit, de quo est tex. in l. iusiurandū qđ ex conuentione, & in l. q. iurasse. §. fi. ff. de iureiuran. & in l. ꝙ si deferente. ff. de dolo. Aliud est iudiciale, litis decisiuum, qñ iudex ad delationē alterius impellit alterū litigantē, vel ad iurandū, vel ad referendum aduersario suo iurm super controuersia, vt iuxta illud quod iuratū fuerit, causa decidat̄, tex. est in l. manifestæ, vbi p scribentes. ff. de iureiur. & p Soc. in cons. 187. in 2. vol. Hipp. Marsi. in sing. 83. c. fi. ex. de iureiu. Aliud est, qđ in supplementū pbationum defert̄, cū qs semiplenè suā intentionem fundauit in iudicio. l. admonendi. & ibi tradunt omnes. ff. de iureiur. Aliud est iurm calumniæ, quo qs in iudicio exponit, calumniandi animo se minime agere, molestiamq; calumniosam aduersario nullam inferre, & de hoc habent̄ tituli in vtroq; iure & Pōtificio, & Cęsareo. Aliud est iurm purgationis, cū criminis insimulatus, ac publicè diffamatus, qđ demum neutiq; pbet̄, iurat ad sui purgationem nequaquā illud se perpetrasse, de hoc meminit text. in c. quoties, & in c. fi. ext. de purg. cano. & hr̄ p Rofred. de hoc titulus in sua summa, & p Corn. cons. 318. in col. 2. vol. 4. & Spec. in tit. de fur. Aliud est iurm testium de veritate dicenda, vt l. iurisiurandi. C. de testi. c. testimonium. extra de testib. Aliud est iurm, qđ successor in bonis curialis p declaranda quantitate rerū mobiliū, quarū quartā curiæ debet, subire cogitur. l. 2. circa medium. C. quan. & quib. quarta pars. lib. 10. Aliud est iusiurandum, quod iudices in sui magistratus ingressu præstare est necesse, vt in auth. sub rub. iusiurandum quod præst. Aliaq; plura, quā, vt hic recensere singula expediat, iura passim in nostro iure leguntur, de quibus satis copiosè nostros doctores tractasse censui. Vnū est, de quo nunc ex professo tractare instituimus, quod iusiurandum in litem leges nominant, quod explicitum per aliquē satis condignè fuisse hucusq; planè non vidi. Aggrediendo igitur hunc iurisiurandi in litem tractatum humiliter, ac suppliciter altissimi, & omnipotentis Dei nomine prius inuocato.

2 Quæro in primis † quid sit iusiurandum in litem, seu iurare in litem. omnis enim, (vt ait Cicero lib. pri. offic.) quę a rōne suscipitur de aliqua re institutio, debet a definitione pficisci, vt intelligatur, quid sit id, de quo disputatur. & Aristoteles 4. Meta. textu x. a significatione nominū nostras traditiones incipere docet, vt refert Hiero. Cagno. in l. omnis definitio, nu. 5. de reg. iur. quod quidem & nostri quoq; Iurecons. obseruarunt, vt Vlpianus in l. 1. ff. de iust. & iur. ibi, iuri operā daturum, prius nosse oportet, vnde nomen iuris descendat, & c. idem hr̄ in l. 1. ff. si cer. pet. & alibi passim, & dicebat Ang. in cons. 110. in prin. turpe esse loquenti, si ppriam vocem ignoret prius determinare, q̄ terminos intelligere, & principia actus scire oportet, alioq principiata processus ignorabuntur s̄m Bald. in d. l. 1. ff. de iusti. & iur. Iusiurandum itaq; in litē, seu iurare in litem est, (inquit Azo in summa huius tituli) ad arbitrium suum pstito iuro pro quāto nollet re carere s̄m suum singulare interesse estimationem facere: quam definitionem comprobat p duos textus, alterum in l. 2. §. interdum. de in litem iur. vbi dr̄ ꝙ culpa nō restituentis rem suam actori, punitur p æstimationem rei, quanti æstimat̄, & quanti res valet s̄m Castren. & alios ibi, dolus verò non restituentis coercetur, vt quanti actor in litē iurauerit sua interesse, præstetur, & sic vltra verum rei valorem, vt illum textum interpretantur Accurs. Odofre. Castren. Alex. & cæteri ibi. Secundò comprobat per textum in l. si tutor. ff. de in litem iur. vbi habetur, ꝙ aduersum tutorem non restituentem rem pupilli fit condemnatio, non quidem quanti res est, idest pretio, sed quanti in litem iurauerit pupillus: ergo fit s̄m particularem affectum, & interesse, non aūt s̄m veram rei æstimationem, & sic iurm in litem est æstimatio s̄m particulare, seu singulare interesse. Hanc Azonis definitionem refert Hostien. in summa sua, sub titu. de iureiurando in litem, & cum nemo eā

3 improbet, omnes videntur eam sequi: † Verum enimuero ego eam probare non possum, nō tamen ipsam impugnare intendo, vt qui nimis superstitiosus exigā a nostro Iurecons. seu interprete illam perfectam rei definitionem de qua meminit Cicero in 2. lib. de oratore, vt vim eius rei, quam definimus sic exprimat, vt nec quicquam absit, neq; supersit, de qua, ne dicā inter nostros Iureconsultos in hac nostra legali scientia, in qua moniti iam sumus, omnem definitionem periculosam esse, vt facilè subuerti possit. l. omnis definitio. de reg. iur. vbi per scribentes: nec inter ipsos quidem dialecticos satis conuenit, vt dixit Galenus lib. 4. de differe. pulsuū admonens, ne quis se conijciat in definitiones, quia, ait, definitione essentiali nil opus esse ad tradendas disciplinas: nam definitiones, quas vocant notionis his, qui rem iam cognoscunt, sunt superuacuæ, ignorantibus non necessariæ hæc ille. & tanto minus de propria, & essentiali definitione intentio mea est disputare, qm̄ in re, de qua agimus, differentias essentiales assignare non possumus, vt hoc iurm ab alijs sola rei essentia dignoscamus. Nam iusiurandum in litem, seu iurare in litem, nihil aliud est, q̄ litem iuro æstimare, vt dixit Ioan. Corasius lib. 6. Miscella. cap. 1. auctoritate Ciceronis, si solam rei essentiam attendamus, aliam enim differentiam essentialem, & intrinsecam, quæ possit explicari, non habet, & ideo si definitio est bona, quando euacuat totum definitum; vt dicebat Ripa ex opinione, multorum in rubr. extra de constitu. & Panor. Abb. in rub. extra de senten. excommu. vel qñ substantiam rei per essentialia explicat, vt per Bar. in l. 1. ff. de testa. Cardi. in c. perpendimus. extra de senten. excommu. & tradit Petrus And. Gramma. in legali dialectica in loco a definitione.

tione. Moder. in d. l. oīs definitio. de reg. iur. D. Alcia. lib. 9. c. 1. ista definitio esset bona, cum omnem iurisiurandi in litē, quā habet, essentiam ponat, & tñ clarum est, istam bonam esse nō posse; quia rem, q̄ sit ab alijs differens, non demonstrat, quatenus ad argumētum, de quo quærimus, attinet, de quibus j̃. Nō ergo Azonem; quia per definitionem ppriam, & rectam iusiurandum in litem non definierit, sed quia rectè non demōstrauerit, vel descripserit iurm in litem, ego reprehēdo: qm̄ descriptio, quæ loco definitionis est adinuenta, & per signa extrinseca seu accidentalia fit, vt ex mente doctorum tradit Hierony. Cagn. in d. l. omnis definitio, & D. Alcia. in d. lib. 9. parerg. c. 1.

4 † iisdem regulis subiacet, ac subijcitur, quib. ipsa definitio, vt sicut in definitione a quo remouetur definitio, remouetur & definitum, cui è cōuerso conuenit definitio, conuenit ēt definitum s̄m Bart. & alios in l. 1. §. 1. ff de dolo. & in l. 1. ff. de testa. ita quoq; in descriptione, cui cōuenit descriptum, cōuenit descriptio, vel è cōuerso, a quo remouet̄ descriptio, remouet̄ & descriptum, vt per Pet. Andr. Gamma. vbi sup. in loco a descriptione, adeò clarè res, quæ describit̄, demonstrari debet, vt ab alijs facilè dignoscat̄, & differens appareat, sed demonstratio, & descriptio Azonis super definitione iurisiurādi in litem rē claram nō demōstrat ab alijs differētem, sed in plurib. relinquit dubiam, ergo nō est bona. Quòd hoc sit verum demōstrat̄ primò, dum ponit iusiurādum in litem esse, s̄m suum singulare interesse, i. s̄m proprium affectum (vt j̃. dicet̄) æstimationē facere, quod tñ semper verum nō est. l. in actionib. §. planè. ff. de in litē iur. l. tutor qui repertorium. ff. de admini. tuto. & tradit Purpur. in l. rogasti. §. si fugitiuus. num. 36. ff. si cert. pet. & dicemus inferius: nam nō solum iuratur in litem ob affectum, verùm ēt ob ipsam veram & cōem rei æstimationem, & ob damnum passum, & lucrum cessans. l. nūmis. & ibi not. ff. de in litē iur. & dicemus j̃. Quid. n. si in rem, de qua lis agit̄, nullus affectus haberet̄? Icci rco negabitur ne iuramentum in litem ad veram rei æstimationem pbandam, vbi existente affectu in rē aliàs daret̄? Certè nō, Rursus deficit: qm̄, dum dicit esse æstimationem iuratam, & aliud non aperit, reddit̄ dubia, an loquatur de iuro iudiciali super æstimatione rei a parte parti delato: nā in iudicio pars parti iusiurandum defert, nō solum, an quippiā debeat̄, sed ēt defert iurm super qōne quanti res valeat, & sic super æstimatione rei. l. si quis cum debitore. ff. de iureiur. Bart. no. in l. videamus. §. deferre. ff. de in litē iur. & Alex. ibi. & perpendit Ioan. Bapti. Caccialup. in l. admonendi. nume. 16. de iureiur. & sic non sufficit dicere, ꝙ sit æstimatio rei iurata per alteram partem litigantium facta, vel ꝙ sit æstimatio in alterum ex litigantib. collata: cum id conueniat ēt iuro iudiciali, quod a parte parti defert̄. Tertiò dico, ꝙ debebat declarare, & describere iurm in litem per has demōstrationes, s. ꝙ pp dolum, vel contumaciam defertur. l. in actionibus. l. qui restituere. ff. de rei vendi. item ꝙ defertur a iudice. d. l. videamus. §. deferre. item & pp difficultatem probationum. d. l. in actionibus. in fi. vbi omnes. l. si qñ. C. vnde vi. c. fin. ext. de ijs, quæ vi met. cau. ex ijs. n. demonstrationibus fit clarum, quid sit iurm in litem; quia descriptio per has demonstrationes alijs non pōt conuenire, sed solum iuro in litem: & propterea Azonis definitio, seu descriptio cum ijs demonstrationibus careat, remanet obscura, & imperfecta. Alio modo Ioannes Bolognettus definit iusiurādum in litem in sua Repetit. d. l. in actionibus. num. 5. versic. & definiri, ꝙ. s. est æstimationis litis, vel rei litigiosæ in iudicio asserte confirmatio cum testimonio vocali seu mentali ad inducendam maiorem veritatis assertæ præsumptionem, quæ definitio q̄ sit probabilis, alij dijudicent. Nos verò sic describimus,

5 † iusiurandum in litem est enarrare cum sacramento a iudice pp dolum, vel contumaciam aduersarij delato actori, quanti faciat rem non restitutam, vel perditam, prout iura in suo casu ei id permittunt; & tenendo hanc descriptionem iurisiurandi in litem, non possum etiam pbare opinionem Accursij in d. l. in actionibus. §. planè, cum quo transierunt Bald. & Decius ibi num. 23. versi. hoc efficaciter. col. 15. & Hostiens. in summa huius tituli, dum voluit, ꝙ iurm veritatis propriè non dicatur iurm in litem, sed illud propriè dicatur iurm in litem, quo de affectu in rem iuratur: nam ego alterius sum sententiæ, quòd

6 immò † iurm veritatis, ita propriè dicatur iurm in litem, sicut iurm affectionis, & moueor: quia quamuis diuersum esse iusiurandum in litem, quod affectionis dr̄, a iuro veritatis fatear, attamen dico, non magis alterum altero iusiurandum in litem propriè dici quàm homo, & asinus, alter altero magis propriè dicatur animal; quia multum inter sese differant qualitatibus. Quælibet enim species sub suo genere æque propriè continetur, vt dixit Soc. in l. 1. in additio. ff. de vulga. & pup. l. semper in generalibus. & ibi not. de reg. iur. & tradit D. Alciat. in l. 1. nu. 68. ff. si cer. pet. & iurm affectionis & iurm veritatis habent se vt species iurisiurandi in litem in gn̄e assumpti. Præterea id cō probo per text. in d. l. in actionibus. §. planè. vbi dr̄ in litem iurari, quod iurm est veritatis, vt oēs ibi tradunt, & nihilominus ibi nulla est nota improprietatis, idem in tex. l. tutor. qui repertorium. ff. de admini. tuto. & alibi, ergo dicendum est, ꝙ nō minus rectè, & propriè dicatur iurari in litem, qñ de rei æstimatione iuratur, quam, cum iuratur de affectu, quod & Ioan. Corasius voluit lib. 6. Miscella. c. 1. & hoc etiam potest confirmari, arguendo ab allusione, vel ab etimo. de quo mox dicam, qđ argumentum non improbatur, vt per tradita per D. Alciat. in l. tabernę. de verbo. signifi. docto. instit. de testam. in princip. & in l. 1. ff. eo. non enim minus rectè iurat in litem, idest in rem in iudicio deductam, qui iurat pro affectu, quàm qui iurat pro vera rei æstimatione, vel pro dānis, & singulari vtilitate. Postremò considero, ꝙ ista sunt nomina magistralia iuramentum veritatis, vel iuramentum affectionis, vt attestatur Iaso. in d. l. in actionibus. colum. 3. versic. item aduertè, ergo diuersitatem in iure inducere non debent, ut alterum altero magis propriè

7 iuramentum in litem dicatur. † Dicitur autem iuramentum in litem ex eo: quia in iudicio iuratur, secundum Azo. & Hostien. in eorum summis, exponentes verbum in litem, idest in iudicio, quod quàm ineptum sit, alij iudicent, quamuis enim fatear in iudicio iurari; tamen ex eo nunquam id inferrem, cur non etiam cætera sacramenta, tum litis decisoria, tum etiam calumniæ, & id genus similia, quæ & ipsa in iudicio præstātur, rectè appellantur in litem? Itaq; nos dicemus rectius dici iuramentum in litem ex eo; quia in litem, idest in rem in iudicio deductam iuratur, vt dicit Ludo. Caronda lib. 3. verosimil. cap. 8. quod iuramentum aliàs appellatur æstimatorium, vt per Iaso. & alios in rub. huius tituli, & per Bologne. in d. l. in actionibus, nam litis nomine propriè venit, quicquid in iudicium deducitur, seu deducendum est, vel venire potest l. litis. l. actionis. de verbo. significa. & D. Alciat. id probat ibi ex humanioribus auctoribus, & tenuit Abb. Panor. in c. ex parte 2. de verbo. signific. & quemadmodum apud veteres dicebatur, quem in leges alterius iurare pro eo, quod est iurare leges alterius seruare teste Plinio de viris Illust. ibi. aqua, & igni interdixit ei, qui in leges suas iurasset &c. & Cicero in oratione p P. Sextio, ibi, quasi verò ille non in alias quoq; leges, quas iniustè rogatas putaret, iam ante iurauit &c. ita quoq; dicebatur in litem iurare teste etiam Cicerone in oratione p Roscio Comędo, ibi, quod in Codice referre iniuriatus noluit, id in litem iurare non dubitet & c. in hunc quidem sensum, vt actor iureiurādo æstimaret id, quod in iudicio petierat, & deduxerat, & de æstimatione litis, seu rei litigiosæ vario modo faciēda tractat titulus pn̄s.

SVMMARIVM.

1 *Duplex iuramentum in litem.*
2 *Iuramentum veritatis.*
3 *Iuramentum affectionis.*
4 *Iuramentum in litem veritatis subdiuiditur.*
5 *Diuisio iurisiurandi in litem per Antonium Corsetum.*
6 *Quartum iusiurandum, in litem additur per Auctorem.*
7 *Quintum iusiurandum, quod actori pro æstimāda iniuria sibi facta defert̄.*
8 *Sextum iuramentum in litem veritatis, quod ad probandum ipsam quantitatem debiti, nullo rei dolo agenti defertur.*
9 *Leges frequenter puniunt mendaces.*
10 *Iusiurandum in litem est valde exorbitans.*
11 *Iuramentum quod actori defertur ad integrandas probationes.*

Iuramentum in litem quotuplex sit. Cap. II.

1 POstquam de definitione iurisiurandi in litem diximus, sequitur, vt videamus † quotuplex illud sit: & Ioannes Corasius lib. 6. Miscella. c. 2. sanè existimauit, vnicum esse iurm in litem, quo modo ipsam rei cōem æstimationem modo & illius quoq; singularē vtilitatem, & interesse (negādo ob affectionem solum iurari posse) solemus exponere. Sed Bar. in d. l. in actionibus. in prin. & Odofre. Bal. & Alex. & pleriq; in d. l. nummis. de in litem iur. & glo. in l. 2. § interdū. eod. tit. & Abb. in d. c. fi. extra de ijs quæ vi met. cau. duplex esse dicunt, & ita per Doctores cōiter diuidi iusiurandum in litem

2 asserit Ias. in d. l. in actionibus. in 2. col. num. 12. † Quorum alterum iuramentum in litem veritatis appellant, vt cum prosequmur illud duntaxat, quod nobis re ipsa abest dolo aduersarij, & nō aliqd vltra ex affectu expetimus. d. l. in actionib. §. planè. d. l. si qñ. d. c. fi. d. l. nūmis. l. fi. §. fin aūt tpe. C. de iur. dom. impe. qđ iusiurandum in locum probationis, quæ sit facta difficilis, defertur, s̄m Abb. in consi. 109. in fi. in 2. vol. & alios in d. §. planè.

3 de quo nos suo loco. † Alterum affectionis esse aiunt, vt cum supra veram rei æstimationem ex proprio, & singulari affectu quid efflagitando iuramus: de hoc loquitur tex. in l. si tutor. ff. eo. tit. nostro. l. qui restituere. & d. l. videamus, & hoc contingit pp rei restitutionem non factam, iurib. præall. vt suo loco declarabo, quæ diuisio bimembris improbanda nō est, iuxta do-

4 ctrina in gl. & Bal. in summa. ff. de stat. hominum. † Sed subdiuidi potest in alias partes: nam iuramentum in litem veritatis duplex est, nam iuramentum in litem veritatis est vnū, qđ defertur

fertur pro ſola rei eſtimatione cōmuni ĩ actione nō arbitraria, vt dicebat Ant. Corſet. in rub. ext. de iureiu. col. 4. verſ. aliud eſt iuramentū, vt in caſu d. §. plane, & d. l. ſi quando. & d. c. fi. & hoc accidit propter dolum, vel delictum aduerſarij, & difficultatē 5 probandi rem, quæ nō extat, vt in iuribus præallegatis.† Aliud eſt, quo iuratur ſingularis vtilitas, vel intereſſe in actionibus arbitrarijs, vt inquit Corſetus vbi ſup. quando ſcilicet ad ꝓceptū iudicis rerum petitarum nō fit reſtitutio; nam hoc caſu conceditur, omnes vtilitates pecuniarias iurari; ꝓpterquas quis vellet reſtitutionem rerum ſuarum ſibi factam fuiſſe. d. l. nummis, & de hoc tradunt Paul. de Caſt. & Iaſ. in rub. eo. & Maran. in Spec. aur. in ſecūda parte principali in ix. actu. & Bar. Bal. Odofre. Fulgoſ. Paul. de Caſt. Alex. Dec. Iaſ. & cæteri omnes in d. l. nummis, & Vld. Zaſius in rub. eo. nu. 4. Iaco. Renal. in l. j. c. 5. fo. 44. C. de ſent. quę pro eo. & Ferra. in pract. Papiē. in forma li. in actio. reali in verbo & florenos, nu. 32. col. fin. & hoc ſolent vocare iuramentū in litem ob intereſſe extra rem, vt per eos ibi, & Ioā. Bolognettus in d. l. in actionibus. nu. 29. verſi. & ſi dicatur, dicit ꝙ hoc iuramentum, quod communiter doctores appellāt veritatis, eſt iuramentum affectionis, non quia ſatisfactio illa animi in rem ſit æſtimanda, ſed quia æſtimando rem, vel factum, ad quod reſtituendum agebatur, ęſtimantur vnà omnes commoditates pecuniariæ, & non pecuniariæ, & extrinſecæ, & intrinſecæ, ex quibus pretium rei propter contumaciam aduerſarij creſcit. l. ſemper. § hoc interdicto. ff. quod ui aut clam. vbi ob ędificium contra ius reale ſuæ ſeruitutis fabricatum, ſi non deſtruatur, prout petijt, iuratur in litem, & intelligit iuramēto affectionis Bolognettus, non quia affectus ęſtimetur, cum nullus in eā rem habeatur. Sed omnes ſingulares vtilitates propter quas deſiderium demoliendi illud opus, & ſibi cōſeruandi integrū ius ſuę ſeruitutis creuit. hoc etiam diffuſius explicat præfatus Bolognettus in d. l. in actionibus. nu. 59. verſ. ſed principale, & in l. 1. nu. 76. verſ. in caſibus vero. C. de ſent. quæ pro eo. quod te ſcire volui, tum quia huius rei effectus eſt maximus ſecūdùm Bolognet. tum vbi ſupra, vt dicā ſuo loco, tum etiā, quia ſæpe doctores dicunt deferri iuramentum in litem affectionis in caſibus, vbi nulla poteſt eſſe affectio, vt ſcias eſſe iuramentū ſingularis vtilitatis, & ſi poſſibile eſſet ibi ꝯſiderare, vel cadere affectū, & affectus ipſe æſtimaretur, quodcunq; aliud cō ingēs. circa eā rē venit in iuramentum, quod quidem nullo modo venit in iu-6 ramētū veritatis, de quo in d. §. planè, & dixit ſuperius.† Iis ſubdiuidendo ſecundo loco, addendum eſt quartū iuramentum in litem veritatis, qñ pro rebus ipſis, verbi gratia in vi ablatis, quot & quales fuerint iuratur in litem, de hoc mētionem facit ſummus Pontifex in d. c. fin. ibi proprio iuramento probauerit ſingula, quæ amiſit & c. tex. in d. l. ſi qñ. & D. Carol. Rui. in conſi. 29. nu. 10. & nu. 11. in vol. 5. voluit ideo, quòd liceat in litem iurare pro quantitate, & qualitate rerum & bonorum mobilium, quæ in inuentario per tutorem erant deſcribenda, & non fuerunt deſcripta, iurādo contra eum, quot & quales erant, & Antonius But. prout refert Abb. in d. c. fi. nu. 7. col. 3. & Iaſ. in d. l. ſi qñ. nu. xlvi. col. antepen. exiſtimauit, quòd vnum iuramentum ſit præſtandū ſuper qualitate, & numero rerum amiſſarum, & alterum iuramētū ſuper earum eſtimatione, & in pratica ego obſeruaui in iudicando in quadam cauſa ad me deuoluta per appellationem, in qua contra cauponem de non reſtituto inuolucro, ſeu fardello hoſpiti datū fuerat iuramētum veritatis, ad probādū quid in eo eſſet, & cū fuiſſet iuratū in eo fuiſſe pannū ſericum, ad probandū æſtimationem illius fuit aſſignata dilatio; qñ facile dicebatur poſſe illius pretium probari, & propterea tutiorē partem eligendo, nolui, ad dubiā iuriſiurandi in litem probationē, cū in promptu eſſet certa probatio, confugere, in hoc ſecutus conſiliū Decij in d. l. in actionibus. 30. in fin. & auctoritatē gl. in l. 2. in gl. fin. ff. de in litē iur. quæ non vult, cū certa probatio haberi poteſt, ad hanc iuriſiurandi deuenire, & ex prædictis Bar. in d. l. ſi quando. col. 2. verſ. ſecundò opponi, & ibi Iaſ. in col. 3. in 5. not. nu. 15. verſi. vnū tamen aduerte, & Abbas in d. c. fi. quærunt an in libello formando in caſu prædictorum iurium, ſit neceſſe exprimere res ſigillatim petendo, ſi extant, ſi non extant earum pretium, & per doctores quoque fuit dubitatum, an ſemper in omni caſu, quo defertur iuramentū 7 veritatis, poſſit iurari pro rebus ipſis: an verò pro earum æſtimatiōe dūtaxt probāda; de qbus ſuo loco nos dicemus. †Quītum iuſiurandum prætereundum mihi non videtur, quo iniuriam nobis illatam æſtimamus iurando, vt puta, quod pro viginti aureis nollemus illa iniuria nos affectos fuiſſe, vel id dedecus paſſos fuiſſe, de quo quidem loquuntur Soci. in conſi. 546. vol. 1. & Alex. in cōſ. ccxii. nu. 4. in 2. vol. gl. in §. pęna, vbi Aret. & alij inſtit. de iniur. Bar. l. iniuriarū æſtimatio, & in l. conſtitutionibus. ff. c. & gl. pulcherrima in c. ſi canonici. §. ſcituri ĩ verb. dānis. & ibi Dñi. de San. Gemi. de offi. ordin. li. 6. & doctores in d. l. ſi nō cōuitij. C. de iniurijs, & ꝑ Iaco. Renal. in d. l. j. C. de ſent. 8 quę pro eo.† Sextū iuramentū in litē veritatis cōmemorat Cępo. Veronē. in caut. ccx. incip. aliquis mutuauit, quod præſtatur et ſi nullus aduerſarij dolus redarguatur, atque factū ſui natura non ſit difficilis probationis, ſcilicet, quando plenè probatur de debito, vt mutuo, ſed nō illius debiti quantitas: hoc caſu iudex actori inramentum in litem veritatis deferret ſuper quantitate mutui, facta prius ex veroſimili coniectura taxatione, ita tradit Cępol. in d. caut. ccx. ex opinione Raynerij de Foroli. in l j. ff. de in litem. iur. aſſerentis, quòd ita fuit iudicatum per d. l. j. & d. l. in actionibus, quod qdē aſteriſco notandū eſt, & ꝓ ſingulari deciſione id adnotat Hippoly. Marſi. in ſuo ſingu. 322. incip. iuramētū, & probat Petrus Rebuffus in repe. d. l. j. A. de ſenten. quæ pro eo. nu. 293. verſi. item ſi probo, & Vldar. Zaſius in conſi. v. nu. 114. & Deci. in conſi. ccccxxxvj. numer. 12. verſi. tertio reſpondetur, & in conſil. cxlvi. num. 14. & Alexand. in conſil. clxxxix. nume. 26. volumi. 6. & Hippoly. Marſil. in l. i. §. idem Cornelio. num. 6. ff. de quæſtio. & in ſingula. dcxxxix. nuper. & Hierony. Grat. in conſi. lxvi. nume. 8. colum. 2. verſi. item conſiderandum eſt, in volu. 1. reſponſ. vbi dicit, ꝙ quando damnum & intereſſe ex contractu nō adimpleto eſt probatum, licèt quantitas nō probetᷣ, de quantitate probanda ſtandum eſt ſacramento actoris, ſiue contractus bonæ fidei, ſiue ſtricti iuris ille fuerit. Et nouiſſime Aymo Crau. hanc quæſtionē diſputauit, ac diffusè tractauit ſe pro hac parte reſoluendo, in tract. ſuo de antiquita. temp. in prima part. nume. 268. verſi. ſecundò limitatur, vbi etiā aliquos citat & primò conatur ſuſtinere in terminis ſupraſcriptis opinionem Raynerii: Secundò declarat in terminis, quando ſubeſt dolus ſecundùm iuris regulas, quæ, vt actori iurm in litem deferatur, dolū prius ſubeſſe requirūt, vt dicetur in ſequenti par. in 2. membro; Nos referemus eius dicta, & ſubinde ſuper iis iudiciū noſtrū qualecunq; ſit interponemus; Aymo. igitur limitando materiam, ꝙ libris rationum non creditur ad fauorem ſcribentis, punit quæſtionem, in qua conſuluit Petrus Philip. Corneus in conſil. cccxviii. in fine libro 4. quòd, ſi mulio merces vehendas Florentiam conduxerit, culpaq; ſua eas amiſerit, & id mulio non neget, ſed quæſtio ſit ſuper quantitate, vel qualitate mercium probanda: ſtādum ſit ſuper quantitate libro mercatoris, eiusq; iurō, & inde iudex arbitrabitur, quanti mulio ſit condemnandus, ſicque incidit in quæſtionem, an ſuper quantitate ſtandum ſit ſacramento actoris, qñ non ſubeſt dolus, ſtante debiti probatione, & ꝙ ſtandum ſit, adducit doctrinam Bar. in l. admonendi. colum. 8. verſic. quæro quid ſi teſtes. de iureiuran. vbi quando ex teſtibus uel actis conſtat de ueritate debiti, licèt non probetur certa quantitas, tamen ſuper quantitate, inquit Bartol. dicto creditoris ſtatur, ſi aliquæ adſint de hoc coniecturæ, puta quia probetur tot mutuo debitorem ab eo petiiſſe. Subditq; Aymo, quòd Rayneriusin d. l. prima. fortius id uoluit, etiam, quando nullæ ſubeſſent coniecturæ, & quòd ſatis eſſe ſubſtantiam debiti probaſſe, licèt non eius quantitatem credidit; quia de quantitate creditoris ſacramentum erit ſufficiens probatio, & citat Cępolam ubi ſupra, & Deci. in l. certi ꝯdictio. §. quoniā colum. 3. circa medium. ff. ſi certum peta. & in dicta l. in actionibus. colum 4. ad fin. & in l. fina. colum fina. C. de eden. & in capit. j. extra de probat. Sed dicit hanc deciſionē Purpurato ſocero ſuo in d. l. admonendi. nume. 265. ſemper uiſam fuiſſe duram, & nequaq̃ verā: quia paria ſunt non probare, vel obſcurè ꝓbare. l. duo ſunt Titij. de teſtam. tut. l. in lege Rutilia Polla. ff. de cōtrahen. emptio. l. de ætate. §. nihil intereſt. ff. de interrogato. actio. ſed creditor probans mutuum, ſi non probat eius quantitatē, obſcurè probat, & obſcura probatio non valet. c. in ꝓſentia cū vulga. extra de ꝓba. vel eſt quid incertum, ſoluendoque minimum, liberaretur l. legato generaliter. & ibi not. de leg. 1. & videtur abſonum nullo ſubſiſtente debitoris dolo, ſtari in hoc iuramento creditoris, qui ferè in immēſum poſſit iurare, quod non conceditur niſi in caſu doli, vt in materia iuriſiurandi in litem. Hanc Purpurati impugnationem Aymo. repellit ea ratione; quia ea attenta improbanda eſſet etiam præfati Bartoli doctrina; ſi quidem incertitudo non tollatur ex eo; quoniā teſtes probent certā quantitatē eſſe petitam: nā multoties amici à nobis petunt plus, quàm eis cconcedatur, & ideo teſtes deponentes de tractatu contractus, niſi de illius concluſione deponant, non probant contractum ſecundùm gloſſ. in l. eleganter. in verſicul. puto. ff. de conditio. indebi. Bald. in capitu. fina. extra de iuram. calum. & Deci. in conſil. xj. & nihilominns Bartoli doctrina procedit, ea incertitudine nō obſtante ſecundùm doctores, & ideò in hoc quoque caſu (inquit Aymon) huiuſmodi incertitudinem obeſſe negabimus: talis enim incertitudo quantitatis non facit, quominus ꝯtus dicatᷣ certus; cùm per iurm creditoris certificari poſſit, argumen. l. hæc venditio. §. 1. ff. de ꝯh. empt. Oldra. in conſi. lxj. colū. 2. à ſimili arguit de libello incerto, qui nō dr̄ incertus, ſi ex poſt certificari pt̄ Abb. in cap. ſignificātibus. de lib. obla. itē & de tritico, quod in gn̄re fuimus ſtipulati, ſtipulatio ratione incertitudinis non vitiatᷣ, ſi ex coniecturis ꝓbabilibus certificari queat. l. triticū. vbi Bar. & doctores de verb. oblig. Ad ſecundum Purpurati fundamētū reſpondebat ipſe Aymo. quòd abſurdum nō eſt, probata ſubſtantia contractus ſuper quantitate ſtari ſacramento creditoris,

ris, ceſſante etiam dolo aduerſarij extra caſum iuramenti in litem: nam dicit ipſe, quòd in iuramentum in litem ob dolum aduerſarij plus deducitur, quàm in hoc, cum ratione doli non ſolum quantitas & æſtimatio, verùm etiam ſubſtantia debiti, ſeu res ipſæ per iuramentum probantur, ex eo enim, ꝙ probo, verbi gratia, vim, ſeu incendium domus meæ ab aliquo factū, tam ad probationem rerum ipſarum, q̃ earum quantitatis præcedente indicis taxatione, iuramento meo ſtabitur, & ſic per illud iurm probatur, & quantitas, & ſubſtantia debiti; ſecus in caſu Raynerij & Bar. in quo agitur de ꝓbanda duntaxat quantitate debiti & nō ipſum debitum, & ſenſit in hoc, quod dicunt doctores ad probandum contractus qualitatem, ſeu rerū æſtimationem ſufficere leuiores probationes, q̃ ad probandum ipſum cōtractum, vel res ipſas, vt dixit Ioā. Bolognettus in d. l. in actionibus, & Berengarius Paulacus in l. 1. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt. Secundò reſpondet Aymon. (& hic mutat terminos qōnis) Raynerij deciſionem procedere, qñ reus ne-10 garet, aliquid debere, & mox actor eum de mendacio conuinceret probando debitum, tam & ſi illius quantitate probanda deficeret, nam ob mendacium, quod ſine dolo nō eſt. l. ſi quis affirmauerit. §. 1. l. quod venditor. ff. de dolo. l. falſus. §. ſi quis. ff. 9 de furt. aduerſarius iurō actoris ſubijcietur, † qñ quidem leges mendaces frequenter puniant, ac varijs pęnis coercere, & reprimere tanquam doloſos ſoleant, l. cum de indebito. ff. de ꝓbatio. l. fi. ff. de rei vendi. & vltra allegata per Aymonem multa congeſſit Hipp. Marſi. in rubri. de fideiuſ. nu. 32. & Dynus in regu. nullus. in 6. Arno. in cōmen. 84. & nos in ſpecie iuriſiurandi dicemus infra ſuo loco. in ijs igitur terminis Raynerium, & ſequaces, quod prius fuerit negata contractus ſubſtantia, intelligit, quod ait, ſe elicere ex eo; quia dicunt neceſſariū eſſe, prius probari per teſtes, vel acta ipſam debiti ſubſtantiam, ergo præſupponunt eam negatam fuiſſe, alioqui ſi reus fuiſſet confeſſus, fruſtra de probatione facta dixiſſent, quæ concluſio probatur per Paulum de Caſtro in cōſi. 302. ergo Paulus. in vol. 2. in nouiſſimis, vbi terminis tenuit, iuramentum in litem veritatis deferri cōtra eum, qui negata intentione agentis in mendacio deprehenſus eſt, vt ad ſummam petitā condemnaretur, & adducit etiam Paulum de Caſt. in conſi. 87. quantum. lib. 2 vbi periurium reum aggrauare in probationibus voluit, & ad hoc ēt facit quod, dicit idem Caſtrenſis in conſi. 331. in cauſa Syluestri. vol. 1. & Roma. in conſi. 8. & Alex. in conſi. 63. lib. 1. & Dec. in l. 2. col. 2. ff. quod quiſq; iur. quos ipſe allegat, & videtur probare Ioan. de Imol. in conſi. 2. dum in quæſtione ciſtæ apertæ facit differentiam, an is contra quem petitur iuramentum in litem deferri propter ciſtam apertam, quam actor penès eum depoſuerat, negauerit eam ſe habuiſſe, & demum conuincatur de mendacio, an verò ingenuè confeſſus ſit ſe habuiſſe, ſed neget in ea fuiſſe, quæ actor dicit, primo enim caſu per iuramentum in litem procedendum eſſe, in ſecundo aliter dicit, vt latius ibi per eum. Ego, vt meam ſententiam ſuper ijs dicam, imprimis arbitror, non prorſus rectè reſpondiſſe Corneum in d. conſi. 318. & profectò mihi videtur eum argumentando fallacia vſum fuiſſe, nam fatetur ipſe, ꝙ mulio propter res in itinere perdita ſua culpa non ſit cogendus iuramento in litem mercatoris cauſa eas probandi ſtare; quia ex communi iuris regula iurm in litem non defertur niſi ꝯ doloſum. d. l. in actionibus, vbi omnes tradunt, & alibi ſæpe. E. tñ qōnis terminos conuertens ſubdit, ꝙ quia conductor tenetur ad factum ipſum, ſcilicet vehendi, ſi non præſtat factum illud, tenetur ad intereſſe locantis; loco enim obligationis facti ſuccedit obligatio ad intereſſe l. ſtipulationes non diuiduntur. §. Celſus. de verb. oblig. vbi omnes. Sed iudex, ſi actor non probat ſuum intereſſe, non propterea debet reum abſoluere. l. ſi quod ex Panfila. vbi Bart. de leg. 2. Bolognettus, & alij recentiores in d. l. 1. C. de ſen. q̃ pro eo, ergo iudex in hoc caſu ſtabit ſacramento actoris arbitrando, & taxando, prout ſibi videbitur conuenientius, nanq; Ioā. de Plat. in §. præterea. col. fi. ad fi. inſtitu. de actio. dicit intereſſe per actorem nō probatum, iudicem ſubtili indagatione ex officio æſtimare debere, & modò dico, ꝙ aut Corneus intelligit de intereſſe reſultante ex facto ipſo vehendi merces nō adimpleto, & tunc nō video quomodo iudex poſſit æſtimare iſtud intereſſe facti, ſi de facto ipſo quale fuerit, ſeu de quibus rebus vehendis actū fuerit, adhuc nō conſtet; qa nō entis nullæ ſunt qualitates. l. eius q in ꝓuincia. ff. ſi certū pet. Bal. in l. actor. C. de ꝓbat. Soci. in conſi. 150. qūo æſtimabit id, quod non apparet? aut intelligit de intereſſe, ideſt de æſtimatione mercium perditarū, & tūc idem ēt dicendum eſt, ꝙ non poteſt iudex merces, ſeu res, quæ non probantur, & ipſe ignorat æſtimare. l. in actionibꝰ. §. planè, nr̄o tit. Nec doctrina Bar. in d. l. ſi quod ex Pāfila, & aliorum vbi ſup. pōt intelligi, niſi in caſu, qñ prius ꝯſtaret de ipſis reb. & iudex earum qualitatem & quantitatem nouit. vn̄ æſtimationem eius, quod nouit, facere valeat, & ꝓpterea Cornei argumentū fallacia nō carebat, & eius cōſultatio erat contra iuris regulam, ꝙ. ſ. contra culpoſum iuraretur in litem. Nō nego tamen, quin iudex ex loci conſuetudine, vel ex perſonarum, & negocii qualitate poſſit recipere, ac admittere ꝑ plenis, & ſufficientib. probationib. quæ probationes alioqui cōcludētes non putarentur, per ea, quæ tradit Alex. in cōſi. 53. in 2. vol. cum præſertim materia probationū ſit arbitraria, vt dixit Pau. de Caſt. & Modern. poſt eum ibi, in d. l. admonendi, Decius in conſi. 510. in 1. col. & in cōſi. 463. in col. fi. Et ꝙ ſic potuerit in caſu Cornei meritò credere libris mercatoris accedente illius ſacramento ad probandum merces mulioni deferendas datas, prout in alio caſu credi iurō actoris mox dicam, ſed prorſus dāno rōnem, per quam dixit iurandum eſſe cōtra mulionem ꝑ prædicta. Et, vt proprius ad rem noſtram accedamus, Purpurati opinionem cōtra pleroſq; probo: quam etiam amplectitur Io. Bolognettus in d. l. in actionib. num. 86. ꝙ. ſ. non ſit dandū iurm creditori ad probandum debiti quantitatem, ſi dolus aduerſarij nō ſubſit, & ita ſm̄ hanc opinionem vti æquiorem, & tutiorem iudicarem, quàmuis tātorum Patrum auctoritas ad-10 uerſetur, † nam uix iura concedunt, ꝙ ſtante dolo aduerſarij ſtetur actoris ſacramēto, & ideò Cyn. multum de eo exclamabat, ꝙ vnus teſtis in cauſa propria plenam faceret probationē, vt refert Iaſ. in d. l. ſi qñ. num. 16. col. 2. Corne. in cōſi. 82. quāquā. num. 5. col. 3. vol. 4. & Deci. in d. l. in actionib. nu. 27. & Bologn. ibi num. ... & Hiero. Cagno. in l. 1. num. 126. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. & Andre. Barb. in c. propoſuiſti. col. 10. ext. de probat. ergo tanto minus illud deferri debet, vbi nullus allegatur aduerſarij dolus, in quo fundatum iuſiurandum in litem aduerſum communes iuris regulas fuit, & ſic ad hunc caſum doli deficientis nullo modo extendendū eſt, c. odia, & ibi not. de regu. iur. c. quæ a iure, eod. tit. l. cum quidam. & ibi not. de lib. & poſthu. Nec obſt. præallegata Bar. doctrina in d. l. admonēdi, nam poſſet procedere in materia ſua, ꝙ diceretur ſufficienter probata quantitas mutui, ex teſtibus deponentib. vt puta, de petitione, qm̄, quamuis non probet ꝯtum tractatus, iuxta allegata per Aymo. vbi ſup. pōt tñ dici declarare ꝯtum celebratum per partes qualis fuerit; quia ex tractatu ſępe præſumitᷣ ad cōtractum. l. Titia. §. 1. vbi Iaſ. poſt alios de verb. oblig. Doct. in l. ita ſtipulatus. eo. tit. & Matth. de Afflict. in deciſ. 375. & Ludou. Gozad. in conſi. 90. Bald. in l. multum intereſt, ſi quis alter. vel ſibi. & eſt doctoribus in materia ſimulationis frequentiſſimus locus capiendi præſumptionem ad contractum, non ꝓpterea inferemus ad hoc, ꝙ probato debito, de eius quantitate ſacramento actoris ſtetur, quid habet commune vnus caſus cum alio, ſeu vna quæſtio cum alia? præſertim cùm iurm non ſit probatio, ſed ab onere probandi exoneratio. l. eum qui. ff. de iureiur. Andr. Sicul. & alij in rubr. ext. de prob. Corn. in d. conſ. 318. in col. 2. quatenus non colligeretur ex tractatu ꝑſumptio, & ſufficiens probatio ad contractum, nō credo voluiſſe Bar. in d. l. admonendi, ꝙ pro quantitate probanda eſſet actori iurm veritatis deferendum: quia id non dixit, & ſi dixiſſet, profectò id eſſet cōtra præfatas iuris regulas & hmōi dictum mihi videretur reijciendum, & Bar. ſi erraſſet in vno, ꝙ haberetur ꝓ plena probatione quantitatis ſola mutui petitio, vbi habenda nō eſſet pro ſufficienti, erraſſe dicendus non eſt, & in iſto, ꝙ pro quantitate probanda actori hmōi iurm deferatur, cū hoc in iure ſuſtineri poſſe non videatur; quia inconuenientia non ſunt multiplicanda, iuxta notata in l. ratas. C. de reſcind. vend. & iccirco rn̄ſio Aymo. Crauetæ ad fundamentum Purpurati de incertitudine non procedit, per ſe fundata in d. Bar. doctrina, quæ, vt dixi, pōt eſſe vera, & nihilominus rōnem Purpurati non elidere: Nec ēt illius fundamentum eſt verum, ꝙ non dicatur contractus incertus ſacramento creditoris certificandus: quia immo eſt incertus, cum nemini ad ſuum fauorem credatur. l. nullus. l. omnibus. C. de teſtib. l. exemplo. C. de probat. & ſic non poteſt certificari, & textus in d. l. in vendentis. cum concordant. non obſtat: quia illius dicto, cum ſit tertius, cui cōtrahentes ſtare conuenerūt, fides præſtatur. l. ſi quis arbitratu. & ibi not. de verb. oblig. & concord. & propterea ibi cōtractus certificari poteſt, & tota differentia eſt in hoc, an ſit tertius, vel alter ex contrahentibus, a quo contractus certitudinē accipiat, nam contractus nec in voluntatem creditoris, nec debitoris conferri poteſt quamuis in tertium conferri nō ꝓhibeatur, vt tradunt vltra alios Alexā. & Iaſ. in l. a Titio. ad fin. de verb. oblig. pariter ad ſimile de certitudine tritici promiſſi per ſtipulationem, reſponderur procedere, quando certitudo non eſſet expectanda ab ipſomet creditore, ſed aliunde per ſupradicta. Minus videtur efficax ratio Aymo. Crauetæ, ꝙ hic ſola quantitas per iuramentum probetur. vbi autem eſt dolus, per iuramentum actoris probetur & quantitas, & ſubſtantia debiti, ideſt omnes ipſæ res. Nam reſponderi poteſt, ꝙ iſta reſponſio videtur verbalis, præterea nihil infert, & profectò non magis, q̃ ſi quis dicat, Rex habet duas Ciuitates, ergo ego habeo vnam, vel habere debeo, & quòd ad probandum quantitatem leuiores probationes ſufficiant, nihil infert, quòd credi actoris ſacramento debeat. Dum aūt Aymon. intelligit Raynerium & ſequaces in ijs tantum terminis ſuam concluſionē firmare, qñ debitor negaſſet etiam ſubſtantiam debiti, & deinde

indè co probato mendax conuinceretur, non autem quando debitum fuisset confessus, puto hanc illius conclusionis restrictionem esse contra mentem doctorum. Indistinctè enim voluerunt, siue debitor confessus fuerit, siue debitum negaueris, standum esse de quantitate dicto creditoris, nec aliud ex eo infertur, quòd prius constare de debito dixerint oportere, quinimmo si eorum verba magistralia perpendenda sunt, patet contrarium; nam dicendo, ꝙ prius de debito constare debet per testes, vel per acta, intelligunt etiam, si constaret per confessionẽ; cum confessio sit de actis, vt in tex. c. quoniam contra, vbi Deci. Lanfran de Orian. & cæteri, extra de proba. vis enim copulatiuæ; &, positæ inter verbum testes, vel acta, infert diuersitatem inter copulata. Glo. in rub. ff. de iur. & fact. igno. Præterea si ad terminos doli præfata conclusio restringeretur, non esset singularis, immò regularis, secundum cões iuris regulas, quam tñ pro valde singulari notant Hippol. Marsil. Cepola, Decius & alij in locis præallegatis. Considerabam etiam contra Aymo. ꝙ dicta conclusio restricta ad terminos negati debiti esset hodiè parui momenti; quia pęna negantis non habet locum, qñ negatio fit per illã gñalibus verbis conceptam clausulam, quæ omnibus forensibus, & causidicis est tritissima, nego narrata prout narrantur, & petita prout petuntur, quæ clausula conseruat negantem ab omni pęna ob negationem imponenda: & latè deducit Hipp. Marsil. in rub. de fideiuss. nu. 339. versi. quæ conclusio; & qñ etiã in specie negasset debitum, facilè excusaretur, vt tradit Iaco. de San. Georgio in tract. feudi, in ver. dictiq; vasal. pmis. nõ com. felo. col. 9. versi. addite ꝙ quibus, vbi dicit, requiri dolum, vel latam culpam, & aliàs dici solet, ꝙ quælibet causa etiam iniusta & temeraria excuset a pęna, & a dolo l. igitur. §. & generaliter. ff. de lib. cau. Alex. in consi. 233. in vol. 6. Hippol. Marsil. in l. patre. nu. 24. ff. de quæstio. Præterea non video aliquo modo in iure probari, ꝙ neganti debitum hæc pęna imponatur, quando quis negat debitum calumniosè litigando, speciales pęnas a lege statutas habemus, vt scilicet in expensis condemnetur. l. eum quem temerè. ff. de iudi. cum concord. nescio qua ratione hæc sit superaddenda; cum præsertim regula stet in contrarium. c. odia de reg. iur. lib. 6. l. interpretatio. ff. de pęn. dicam etiam, si ratione mendacij sacramentum creditori deferendum est, tanquam in casu doli, cur illud non defertur de quantitate, & debiti substantia? iuxta terminos d. l. si qñ. & d. l. in actionibus. § fi. & d. c. fi. cur Aymon. præsupposito ex mendacio dolo, facit differentiam supradictam inter casum doli, & hunc casum mendacij quod dolum continere ait? & propterea credo dicta Aymon. in hac cõclusione de iure nullo modo procedere, & opinionem Raynerij, & aliorum supra relatam in iure defendi vel sustineri non posse, & Paulus de Cast. in d. cõsi. 302 ego Paulus, non videtur lege suam consulationem firmare, & non magis cõis opinio per eum probatur, q̃ per cæteros præallegatos. Nec etiam obstant aliæ decisiones supra adductæ, ꝙ mendacium dolum sapiat, & malam præsumptionem faciat; quia id fateor interdum esse verum, non tñ concedo, ꝙ pp debitũ negatum possit hoc iuramentũ veritatis actori deferri, nisi alius dolus interuenisse arguatur, vt in casu Imolæ in consi. 2. arguebatur ex mendacio, scilicet ꝙ cistam commendatam aperuisset, ꝙ est crimen, vt dicetur suo loco, ex quibus sic contra Aymonẽ, & cõem doctorum opinionem in hoc sexto iuramento videtur residendum.

11 † Huic proximum est illius iuramentũ, quod actori defertur ad integrandas probationes, vt puta ego tutor, vel alius administrator reddens rationem meæ administrationis, produco Codicem rationum, & computorum, ex quo volo probare pro pupillo, vel domino meo multa impendisse, & opponitur mihi libro meo credendum non esse, casu hoc mihi creditori datur iuramentum ad integrandam probationem mei Codicis, si multa ex illius partitis probaui, vt pro reliquis mihi fides adhibeatur, & ratio est; quia facile non est in singulis negocijs testes habere, vel instrumenta de ijs conficere, ita determinat pluribus consulendo And. Barbat. in consi. 62. in 2. vol. & Paulus de Cast. in cõs. 144. aliàs 140. aliàs 138. secundùm impressionem antiquam, & incipit ad benè examinandum, secundùm verò nouam cõsi. 302. aliàs 299. in 2. lib. & Corne. in d. consi. 81. quanquam. in vol. 4. Petr. de Ancha. in consi. 436. in ijs dubijs. Ias. in d. l. admonendi. nu. 81. & ibi Rip. nu. 116. versi. item sciendũ, & Lanfranc. de Oria. col. 12. versi. quintus casus, & alij repetẽ ibi, Dec. in l. 1. nu. 4. C. de eden. & in c. 2. nu. 17. ext. de fide instr. Ay. Crau. in cõsi. 198. nu. 6. & in d. tracta. de antiqu. tempo. in 1. par. nu. 253. vbi hanc qõnem qñ libris ad fauorẽ scribentis credatur per nouem requisita diffusissimè disputat, quæ hic transcribenda non sunt, & D. Carol. Ruinus de hoc iuro sequendo Castrensem meminit in d. consi. 29. col. 6. in vol. 5. & firmat Petrus Paulus Paris. in consi. 90. in col. 2. vol. 1. & Socin. in cõsi. 192. in col. fi. in 2. vol. Thom. Gram. in cõs. 158. in cã, in cõsilijs ciuilib. & Mod. Paris. in consuet. Paris. §. 6. gl. 6. num. 25. vbi declarat, quando codex rõnum dicatur rectè cõfectus, & qd cõtinere debeat, quod facit etiam Rip. in d. l. admonẽdi. num. 116. versicu. item sciendum, circa quod nõ puto necessarium pluribus insistere, & hactenus quò ad iurisiurandi in litem diuisionem.

SVMMARIVM.

1. *Tempore Moysis iusiurandum in litem in vsu fuit.*
2. *Ius Diuinum, Pontificium ac Cæsareum de iuramento in litem disponũt.*
3. *Cur de iure canonico titulus de iureiurando in litem non habeatur.*
4. *Quò ad formam iusiurandum in litem est de iure ciuili.*
5. *Tradita in testamento in veteri sunt triplicis generis.*
6. *Moralia sunt de dictamine naturæ.*
7. *Intentio legis humanæ quæ sit, & quæ legis diuinæ.*
8. *Cæremonialia quæ sint.*
9. *Cæremonialia fuerunt ad tempus, & sunt mutata.*
10. *Quæ sint iudicialia.*
11. *Stipulatio fuit de iure veteris testamenti cognita.*
12. *Imperator, nec summus Pontifex, testamento derogare non potest.*
13. *Iudex secularis in spiritualibus potest ea, quæ sunt facti, & non iuris cognoscere.*

Iuramentum in litem de quo iure sit. Cap. III.

Tertia est disputatio, quo nam iure iusiurandum in litẽ esse existimandum sit, an de iure diuino, Pontificio, vel Cæsareo.

1 † & ego reperio ꝙ tempestate Moysis, vsque id in vsu fuisse vr̃, nam scriptũ est in Exodo c. 21. ꝙ, si quis mulierem prægnantem percusserit, & abortiuum quidem fecerit, mulierque superuixerit, subiacebit damno, quantum maritus expetierit, & arbitri iudicauerint, quod porrò quid aliud est, q̃ ꝙ suum affectum erga abortiuum maritus iureiurando declaret & iudices effrenatam affectionem moderentur, atq; taxẽt iuxta tex. in d. l. in actionibus. & in d. l. videamus. §. pen. concordantibusq;

2 † in constitutionib. Pontificum datur in odiũ male factorum iusm actori, iudicis taxatione præcedente, d. c. fi. extra de ijs, quæ vi met. caus. c. imprimis. §. gloriosus, & ibi gloss. in versi. expendisse, & Archidiac. ibi. 2. q. 1. & in c. induciæ. §. quod fieri. & ibi glo. in versic. iurauerit. 3. q. 3. quod iusm licèt veritatis sit, & expressim de iuramento in litem affectionis in iure Pontificio, quicquam non reperiatur, tñ dispositio loquens de vno, debet intelligi etiam in alio, omnibus requisitis cõcurrentib. cum vtrunque contra dolosum deferatur, & dicatur propriè iuramentum in litem, vt supra probaui.

3 † Nolo tamen te ignorare, priusquam progrediar vlterius, quod Vldar. Zasius in l. si tutor. ff. de in litem iur. dixit, ꝙ ideo hic titulus de in litem iurando in iure canonico non reperitur; quia æquitas christiana non est, vt res supra verum pretium vendatur, & hoc est verum, vt dicam infra, & iccirco in d. l. si tutor adnotat ibi non æquum esse aliquem vendere rem suam iusto pretio &c. esse æquitatem gentilium, & non christianam. Sed ego dicerem ibi eam æquitatem esse christianam, & de iure ferè Diuino, ꝙ quis non compellatur vendere rem suam certo pretio, vt exẽplo in sacra pagina Nabot, qui recusauit Acab Regi suam vineam propè Basilicam vendere, vt lib. 3. Reg. c. 21. quod factũ refertur in c. conuenior. 23. q. 8. & probatur in l. dudum. C. de contra. empti l. nec emere. C. de iure delib. & in iurib. cõcordãtibus, de quibus suo loco dicemus, per quæ vr̃ iure gẽtium cautum, ne quis inuitus vendere res suas cogatur, tametsi existimem, ꝙ si quis sua sponte vendere vult, vendere teneatur iusto pretio, secundum pietatem christianam, neque debeat vlla arte aliquid supra iustum rei pretium extorquere ab emptore, & nedum ab eo inuito, sed nec etiam a volente, & spontè offerente accipere, vt per Ias. in l. quoties. C. de rei vendic. & in §. sed istæ. institu. de actio. & dicam infra. Stante autem, ꝙ etiam de iure canonico possit locus in litem iuramento fieri, saltem qñ iuratur singularis vtilitas, quod est de veritate damni passi, ob rem suam a contumace, vel doloso non restitutam, succedit dicta dubitatio, de quo iure dicatur in litem iuramentum. Et si cõsideremus, quatenus est iuramentum, vel est iuramentum, pcul omni dubio de iure diuino arbitramur esse, cum in Deum dirigatur. cap. debitores. extra de iureiur. & Caro. Ruin. in consil. 101. in præsenti. col. fi. vol. 1. & cum dicatur in lege diuina, reddes Deo iuramenta tua c. & si Christus. versi. Angelus. in fin. extra de iureiur. & ibi not. Abb. inferendo ad potestatem sup eo dispensandi, & D. meus Alciat. post alios in l. si quis maior. nu. 11. C. de transact. & in rub. ext. num. 18. colum. 4. versi. tertia difficultas. & Aymo. Crau. in consi. 241. num. 10. & materia iuramenti est spiritualis secundùm glo. in c. cum contingat. per illum tex. eo. & ibi D. Alciat. probat num. 143. col. 26. versi. item & quia, & est text. in c. licet eo. in 6. & in c. quãuis. de pact. eod. lib. c. tuam. extr. de ordin. cogni. Quò ad formam idem esse videtur, cum de eo formaliter caueatur in lege Moysis. d. cap. 21. Exod. & quamuis lex ciuilis superueniens de eo cauerit, nõ videtur mutatum, sed potius confirmatum, vnde vt antea iudicandum est diuinum, & non humanum, vt in simili, quando ius municipale superueniens idem disponit, quod ius commune,

non ius municipale, sed commune dicitur, & traditur per Bal. & Paul. de Cast. per illum textũ in l. ius. de iusti. & iure. & latius Iaso. in l. hæc verba. 3. not. de leg. 1. & Vincentius Hercul. ibi diffusissimè, & gl. in c. 1. extra de constitu. in 6. & in c. Pastoralis. ext. de fid. instr. Præterea, ꝙ non fuerit mutatum, vel ꝙ non potuerit mutari, suadetur: quia, cum sit lex veteris testamenti, videtur esse de iure Diuino, & ius Diuinum est immutabile. §. pen. instit. de iur. natu. & ibi Aret. & scribit Petrus de Ancha. in c. canonum statuta. ext. de constitut. Fely. Deci. & alij in c. quæ in ecclesiarum. ext. de constit. Cæterùm ijs non obstantibus,

4 † quò ad formam iusiurandi in litẽ puto iuris ciuilis esse, nam plenius de eo ius ciuile disponit, quemadmodum Iustiniano tribuitur adæquatio legatorum, & fideicommissorum, quia per modum pleniorem de ijs fecit adæquationem, iuxta tradita in l. 1. de leg. 1. & sicuti ius gentium esse definit, qñ p ius ciuile aliquid additur d. l. ius. & ibi not. Nec ẽt obstat, ꝙ ius diuinum sit immutabile; quia negatur esse ius diuinum, tametsi de eo cauetur in veteri testamento,

5 † nam quæ continentur in testamento veteri triplicis generis sunt, alia sunt moralia, alia cęremonialia, alia iudicialia, vt lib. 2. Paralipo. c. 23. vbi dr̃, si custodierunt facere, quæ percepi eis cunctã legem, cęremonias, & iudicia per manum Moysis, & in cap. 8. Deut. caue. (dr̃ ibi) ne negligas mandata eius, atq; iudicia & cęremonias. & c. 3. lib. 2. Reg. c. 5. Deut. & c. 1. lib. 2. Esdræ, & commemorat Diuus Paulus in c. 7. ad Rom. ibi, mandatum est iustum & bonum, & sanctum, iustum quidem quo ad iudicialia, bonum, id est honestũ, quo ad moralia, & sanctum quo ad cæremonialia.

6 † Moralia aũt, cum sint de dictamine legis naturæ, c. 1. distin. pri. Decre. secundum quam homines ad rectè viuendum naturaliter impelluntur, vt tradit Petr. de Anch. in regu. semel malus. in 6. Fely. & alij in c. si ext. de præsump. & qa in decalogo, quod inscriptum Deus omnipotens in tabulis lapideis per Moysem populo Hebræo tradidit, & in arca fęderis conseruabatur, c. 20. Exod. continebatur, ea constet esse de iure Diuino & quidem immutabilia, cõcernunt enim bonos mores naturales, seu id, quod honestum est, quod hodie, & semper custodiendum est. § iuris præcepta. instit. de iust. & iur. & c. non est obligatorium, & ibi not. de reg. iur. in 6.

7 † & sicut intentio legis humanæ est inducere amicitiã, & concordiam inter homines, vt simul quiete & pacificè viuant, ita legis Diuinæ est principaliter homines bonos reddere, & per bonitatem in gratiam Dei reducere, seu restituere, quamobrem de actibus virtutum dari, & in mente hominis inscribi oportuit, & hæc præcepta moralia Diuus Thomas. 2. 2. q. 100. arti. 11. diuidebat in tres species, quædam appellat communissima, quæ eruditione non indigent, vt mandata de dilectione Dei, quædam sunt magis determinata, & specifica, quæ aliqua traditione indigent, & hæc sunt decalogi præcepta, q̃dam autem sunt, quæ & quorum ratio non est cuilibet nota, sed solum sapientibus, & ista sunt superaddita decalogo, vt in præcepto de adoratione Dei est additum, quod idola tollant, phitones & arioli comburantur, vt Deuto. c. 18. ibi non nõ inueniatur in te qui lustret filium, vel filiam tuam ducens per ignem, neq; sit maleficus, vel incantator, neque qui phitones consulat, neq; diuinos, vel qui quærat veritatem a mortuis & in præcepto periurij addita fuit phibito blasphemię, Leuit. c. 14. & alia id genus similia.

8 † Cæremonialia verò sunt vnctio Aaron, vasa sacra sacrificia, & id genus opera, quibus diuinam seruitutem profitemur, quæ quidem in futuri figuram redemptoris fuerant a Deo instituta, quæ aduentu Domini nostri Iesu Christi cessarunt, & hodiè contra fidem Christianam quis ageret illa obseruando, significando, Messiam non aduenisse, qui verè aduenit, & vt Theologi dicunt, & vt diffusè per Petrum Galatinum in lib. 11. contra Iudęos, vbi probat leges cæremoniarum, & alias multas, de quibus in veteri Testamento fuisse ad tempus, & eas cessasse, & atque fuisse sublatas,

9 † ista ergo cæremonialia ad tempus fuerunt, & sic sunt mutata, quamuis in lege Dei optimi maximi haberentur,

10 † iudicialia verò sunt, quæ lites humanas dirimebant, vt in successionibus, quod stantibus masculis excluderentur fęminę, vt c. 27. Num. & quòd bona de familia non exirent, c. 26. Num. vel ꝙ natus de adulterio non succederet, c. 21. lib. Iudi. vel ꝙ agnatis ius redimendi bona cõpeteret. c. 25. Leuit. cap. 4. Rut. quæ iudicialia, vt cæteræ humanæ leges politiam tantum humanam concernentes pro hominum opportunitate, secundùm qualitatem temporum quotidie mutantur, & Dñs noster Iesus Christus nonnulla mutauit in lege Euangelica, vt Matth. c. 5. & Mar. c. 10. & sic iudicialia mutabilia sunt, quia ergo id, quod traditur in c. 21. de abortiui partus damno emendando, concernit iudicialia, quæ sunt mutabilia, dicendum est per legem ciuilem reformari, & immutari potuisse, nec magis de iure diuino dici, quàm aliæ constitutiones hominũ dicantur, quæ & ipsæ per ora Principum diuinitus promulgatæ dicuntur. l. prima. sed neque. C. de vet. iu. enuclea. l. final. vbi gloss. C. de præscript. longi tempo.

11 † alioqui & stipulatio diceretur esse de iure diuino, cum & sacra pagina veteris testamenti de ea loquatur, vt in capitu. 32. Hieremi. & tamen omnes volunt esse de iure ciuili positiuo, vt & nouissimè excellentissimus dominus Paulus Leoni[9] in sua eleganti, alta, atque optima repetit. Rubri. de verb. oblig. quæstio. 4. nume. 128. refert atque probat: etiam doctrina est Isidori in cap. non est. 6. dist. quod non quæcunque in lege, & in Euangelio leguntur naturali iure cohęrere probantur. Erit igitur iusiurandum in litem, quò ad substantiam, quatenus est iuramentum de iure Diuino, quò autem ad formam de iure ciuili, sicut testamentum, quò ad substantiam est de iure gentiũ,

12 † adeò quod ei nec Imperator, nec summus Pontifex põt quicquam derogare, vt consuluit Deci. consilio 303. & in cons. 361. nu. 7. & plenius Nicol. Bellon. in cõs. 2. & ex Aymon. Craue. in consi. 135. num. 66. & Doctor. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. Sed quò ad formam est de iure ciuili, vt tradit Alber. Brun. in tracta. statut. exclud. fœmin. in primo articulo, & forma iurisiurandi in litem consistit, ac versatur circa multas quæstiones, vt puta, quæ ad iuramentum in litem deferendum requiruntur, per quem, & cui, vel quando deferatur, & super quo, & an iudex illud negare possit, vel delatum, & præstitutum non sequi, & similes, de quibus nos suo loco dicemus, quæ cum facti sint, & ad animam non pertineant, per iudicem secularem cognosci possunt;

13 † nã in spiritualibus, vt in iuramento, ea quę sunt facti, & non iuris, iudex laicus potest cognoscere, vt voluit Iason in rubr. ff. de iureiuran. ꝙ dominus meus Andre. Alciat. in rub. cod. tit. extra, & Cagnol. in l. si quis maior. nume. 103. C. de transact. & ibi. D. Alciat. in versic. inuocato. & Aymo. Crau. in consi. 241. num. 11. & D. Alciat. & Bart. & alij in l. omni innouatione. C. de sacrosanct. eccles. Similiter eadem ratione possessorium rei spiritualis, cum sit quid facti & non iuris, ad cognitionem iudicis laici potest spectare, vt est decisum per Nicol. Boeri. in decisio. 69. & per Thom. Gram. in decisio 78. vbi, ad id quàm plurima allegant, & per Iaffe. Balbum in decisio. 274. glo. in c. literas extra de iuramen. calum. Innocent. in c. cũ dilecti. extra de electio. & Ioan. And. in c. frequens. extra de restitutio. spoliato & diffusissimè eam disputat Andre. Barbat. in dicto cap. literas. colum. 7. versi. vide quæ latè, extra de iuram. calum. qua de re pluribus in præsentiarum non ago, & ex hoc concluditur, ꝙ argumentum iusiurandi in litem est de iure ciuili, & eius cognitio laicis etiam competit.

SVMMARIVM.

1. *Iuratur in litem pro rebus ipsis, & earum æstimatione.*
2. *Pro fructibus in litem iuratur.*
3. *Iuramentum in litem pro fructibus, an sit affectionis, vel veritatis iuramentum.*
4. *Forma iurisiurandi in litem pro fructibus.*
5. *Quomodo in litem iurare dicatur contra eum, qui in ius vocatũ vi eximit.*
6. *Ratio, cur contra eximentem vi in ius uocatum iuretur in litem vltra id quod verè exemptus vocanti debebat.*
7. *Captura defectu materiæ nulla a principio, potest superueniente habilitate materiæ confirmari.*
8. *Edictum, ne quis eum qui in ius voca. non committitur, nisi intra peculium vocati in ius, & sic vltra eius peculium in litem non iuratur.*
9. *Item non habet locum contra eximentem vocatum in ius coram pedaneo iudice.*
10. *Eximens debitorem alterius è carcere videtur pro eo fideiubere.*
11. *Amplia, etiam si in carcerem reduceret.*
12. *Extenditur etiam l. quoties. ad significantem insidias debitori meo, quem capi curabam.*
13. *Vsuram, vt damnum passum licet exposcere.*
14. *Iuratur in litẽ ob damna passa pecuniæ non restitutæ iuramento veritatis.*
15. *Damnum passum ex alia quantitate, quàm pecuniæ non restitutæ in iuramentum in litem non deducitur.*
16. *Interesse extrinsecum quid sit, & quid intrinsecum.*
17. *Intellectus l. nummis. ff. de in lit. iuran.*
18. *Communis conclusio, quod pro tritico, & simili quantitate in litem iuramento damna non reficiantur, damnantur.*
19. *Res omnis tempore, & loco potest pretium mutare.*
20. *Contractus claudicare non debet.*
Sola possibilitas interesse intrinseci non debet exclusionem interesse extrinseci operari.
21. *Bonitas intrinseca differt ab interesse intrinseco.*
22. *Centum aurei valent centum aureis.*
23. *Pecunia durante etiam eadem met bonitate, valore, & cursu variatur.*
24. *Pecuniæ æstimatio tanta esse debet, quanta est rudis materia in massa.*
25. *Pecuniæ pretium auctum dicitur interesse extrinsecum.*
26. *Qui dicatur in moneta valor intrinsecus, qui extrinsecus cõtra Moder.*
27. *Cambia mercatorum quando sint licita.*
28. *Causa est sufficiens, quòd interesse intrinsecum & extrinsecum debeatur, maleficium commissum.*
29. *Lucrum cessans an deducatur in iusiurandum in litem.*
30. *Lucrum cessans probatur per sacramentum mercatoris.*
31. *Iudex lucrum cessans non probatum potest ex officio suo inspecta verosimilitudine æstimare.*
32. *Affectus ratio nunquid habeatur in iureiurando in litem.*

33 *Ob affectum simplicem non iuratur in litem, secundùm communem Doctorum opinionem.*
34 *Forma iurisiurandi in litem.*
35 *Affectus solius ratione nemo alteri stipulari potest.*
36 *Affectionibus, & lasciuijs est obuiandum.*
37 *Infinitum accipitur pro eo, quod est indeterminatum.*
38 *Contraria sententia, quòd ob simplicem affectum in litem iuretur, est verior.*
39 *Non est æquum aliquem cogi iusto pretio rem suam vendere.*
40 *Singularis vtilitas est pars iusti pretij.*
41 *Affectus quid sit* } *& quem effectum in iure habeat.*
42 *Affectus vis quæ sit* }
43 *Sola affectio non est sufficiens, vt condemnatio, vel augeatur, vel minuatur, nisi alia æquitatis ratio subsit.*
44 *Affectus causa in personam, quæ alienatur, licet aliquid stipulari.*
45 *Ob solam in rem affectionem non datur actio, vel aliquod remedium.*
46 *Affectionis causa alteri stipulari liberationem quisque potest.*
47 *Affectionis ratio sæpè a communibus iuris regulis nos recedere ex quadã æquitate facit.*
48 *Ratione affectionis Dominus emphyteusim sibi deuolutam tenetur concedere magis proximioribus emphyteutæ antiqui, quàm extraneis.*
49 *Affectus in quibus rebus consideretur.*
50 *Affectionis iuramentum in litem non defertur ob pecuniam etiam, vt speciem depositam.*
51 *In numismate antiquo, a vulgaribus nuncupato medaglia, affectionis iuramentum potest dari.*
52 *In vino an affectus præcipuus consideretur.*
53 *Iuramentum non defertur, nisi habeat tres comites, Iustitiam, iudicium & veritatem.*
54 *Causæ affectus rationabilis quæ sint.*
55 *Causas affectus priusquam ad iusiurandum in litem affectionis deueniatur, probare opus est.*
56 *Pro re immobili an in litem iuretur.*
57 *An ad condemnationem augendam per iusiurandum in litem cumulentur omnes causæ, quibus æstimatio rei crescit.*
58 *In computatione interesse soluendi videtur tantum proxima causa inspicienda.*
59 *Iusiurandum in litem vtrum duplum excedere possit, remissiuè.*

Quæ nam in iuramentum in litem deducantur, per id ve æstimentur. Cap. IIII.

Cognitis prædictis, quid sit iusiurandum in litem, & quotuplex sit, & cuius iuris sit, successiuè q̃rendum vr̃, quid nam æstimandum in iusiurãdum in litem deducatur, seu per illud probetur. Vnde pro huius quarti mẽbri expeditione quæro; de quibus rebus iur̃m in litem deferatur. 1 † & clarum est, ꝙ defertur pro ipsis rebus, vel earum æstimatione quodcunq; iur̃m in litem d.c.fi.d.l.nummis.d.l.in actionib. 2 d.l.si quando.cum concor. † Secundò clarum est etiam ꝑ fructib. iurari in litem.l.Nesennius. §.fundum. ff.de rei iudica. Sed dubitatio est quõ hoc intelligatur, nempè, quo casu de fructibus iuretur, & an sit iur̃m affectionis, vel veritatis. Quo ad primam dubitationem vr̃ resolutio in text. d.l. Nesennius. §.fundum, disponit enim, ꝙ, si donans non restituit rem, seu fundũ donatum, vt quiuis possessor damnandus est. Subdit ibi Paulus Iureconsul. hæc verba. Si autem fundum restituit: fructuum nomine, si eos non consumpserit, in solidum condemnãdus est, potuit etiam non periclitari, si statim restituisset. Si dolo malo desijt possidere, in litem iurabitur, & tanti sequetur condemnatio. Et ego opinor Paulum Iureconsul. decidere hos casus in quæstione fructuum. Primum, si reus fructus non consumpsit, teneatur ad eorum æstimationem duntaxat, vt quilibet morosus præsupponendo, ꝙ fructus sine facto suo perijssent; nam morosus de interitu rei post moram tenetur ad æstimationem.l.quod te mihi.ff.si cer.pet.vbi omnes.l.si ex legati causa.de verbo.oblig.& hoc est, quod Paulus ait: potuit enim non periclitari, si statim restituisset, idest, si non fuisset in mora restituendi, potuit de interitu eorum ad æstimationem non teneri. Secundum casum tacitè a contrario sensu videtur decidere, s. si eos consumpsisset, quod ad æstimationem eorum non teneatur, sed ad quid? & respondeo, quod tenetur quanti actor in litem iurauerit, nam in litem iuratur, si fructus dolo malo possidere desieris, vt in versicu.sequen. ergo & quando consumpsit, vt declarando gloss. in versicu. consumpserit, ibi dicit, nam differentia non est in modo rem puniendi, & perdendi, siue rem dolo malo quis perimat, siue alienet, vel desinat possidere, idem est, & pariter, vtroque casu iuramentum in litem defertur.l. arbitrio.§.primo.ff.de dol.& ibi gl.in verb. defunctus, & dicam suo loco: & si in casu hoc, contra reum, qñ facto suo fructus essent consumpti, negaremus iur̃m in litem deferri. Quid ex isto textu, ibi, si non eos consumpserit &c. a contrario sensu superesset rñdendum? Certè nihil aliud, q̃ diximus, nisi quis dicat, rñderi posse, ꝙ sit in totum absoluẽdus, quod sanè absurdissimum esset, vt is qui consumpsisset, melioris conditionis fieret, q̃ is, qui non consumpsisset, vt fructus nõ eius facto, sed sui natura, vel alio modo sine illius culpa perijssent, quia nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facit.l.non fraudantur.§.nemo.de regu.iur.vbi post gl. Cagno. iura concordantia ad eum. §.citat. Tertius est casus, quando eos possidere dolo malo desijsset, tunc pro fructib. in litem iuratur, vt d.versicu.sequen ijs ergo duobus casibus, quando dolo malum consumpsisset, vel possidere desijsset fructus, secũdùm Paulum Iureconsultum in litem iuratur, & ita illum intelligit Bar. ibi concordando opinionem Azon. Et Hugolini, quos Accurs. ibi in glo. in versicu. consumpserit refert, quòd vtraque sit vera in terminis suis. Dum etenim Accursius dixit secundùm Hugolinum pro fructibus consumptis in litem nõ iurari, sed fieri cõdemnationem ad eorum æstimationem, intelligit Bart. hoc verum esse, qñ fructus essent corrupti ex se ipsis, vel alio modo consumpti, sine facto tamẽ debentis eos restituere, vt in primo casu est dictum, dum verò dixit, secũdùm Azonem iurari in litem, si sunt fructus consumpti, intelligit Barto. id uerum, quando facto debentis eos fuissent consumpti. Vnde hac Barto. concordia & declaratione præcedens resolutio firmatur. Alium etiam casum, in quo in litem iuretur pro fructibus considerat Accursius in dicta glo. in versicu. consumpserit, scilicet, quando fructus extarent, & nollet eos petitos restituere, dicta lege in actionibus, dicta lege qui restituere, & deuenitur ijs casibus ad iuramentum in litem, sicuti deuenitur alijs casibus, quibus aliqua res peteretur, & possessor, vel dolo malo eam desineret possidere, vel contumaciter contra præceptum iudicis retineret, iuribus præallegatis, & infra dicetur, & probat Alexan. in d.§.fundum.num.6.colum.fi. Et quoniam ijs casibus agitur ad restitutionem fructuum, quos actor dicit ad se spectare, & venit arbitrium iudicis in deferendo iuramentum in litem, si non restituant, non inquiritur, an actione bonæfidei, vel stricti iuris illi petiti sint: quoniam quælibet actio intentata ad restituendum propter restitutionem non factam fuit arbitraria, & ob eam iuratur in litem, dicta lege qui restituere.§.hæc sententia.& ibi Bartolus & alij tradunt, & in d.l.in actionibus, & declarabimus in tertio memb. part. sequẽ. & propterea difficultas tacta per Iaso. & Alexand. in dicto §. fundum, qui voluerunt distingui, an agatur actione bonæfidei, vel stricti iuris, vt in litem iuretur, tenentes in actione stricti iuris non iurari in litem, cessare videtur; quoniã ista distinctio non est facienda, præsupposito, prout nos præsupponimus, quòd reus fructus restituere teneatur, sed posset locum sibi vendicare, vbi quæreremus, an teneretur restituere, vel non, & in hac quæstione alia Accursij dicta glo. versi. consumpserit, possent considerari, quæ disputatio, quando scilicet fructus debeantur, seu quis ad fructus teneatur longè latior, & minus ad rem nostram pertinens est, quàm vt hic debeat pertractari, me remitto ad Alexand. & Iason. in d.§.fundum, & Bartol. in l.ex diuerso.ff.de rei vendica.& Bereng. Paul. in dicta lege prima.C.de sentent. quæ pro eo. numero 96. versic. malæfidei. Curt. Seni. in consi.71. Alexan. in consi.81. in causa. in volum.2.& tex. in lege si nauis. lege fructus.ff.de rei vendic.& passim de hac materia tractatur. Vel dicta distinctio fieri posset ea ratione, vt ob dolum ab initio commissum circa fructus petitos, iuramentum in litem daretur, & si non committeretur contumacia in non parendo iudici iubenti illorum restitutionem, quia fructus penès alium extarent, & ipse eos non posset restituere, & sic contumax non esset in restituendo, quod quidem in actione bonæfidei admittitur, secus in stricti 3 iudicij actione, vt dicam infra in 2.memb. part. sequen. † Secunda est dubitatio, an hoc iuramentum de fructibus restituendis sit iuramentum affectionis, vel veritatis. Iason, & Imo. in dicto §.fundum. dixerunt, esse iuramentum affectionis, idem dixit Bolognettus in dicta lege in actionibus. numero 30. versic. secundò notandum, quod est declarandum secundùm illius dicta, quòd sit iuramentum affectionis, quatenus, si in eos affectus haberetur de affectu iuraretur, sed quia affectum non recipiunt, vt quid in genere, & incertũ, lege qui filiabus, vbi Iason. & cæteri de lega. primo non iuratur de affectu, iuramentum tamen de cæteris omnibus intrinsecus, & extrinsecus contingentibus, quorum causa actoris interest fructus suos sibi restitutos esse, planè defertur, ac præstatur, dicta lege nummis.ff.de in litem iuran.& ibi nota. quod quidem iuramentum, quamuis sit aliquo respectu veritatis; quia iuratur de veritate interesse, vtcunq; contingentis circa eos, & non iuratur de affectu.i. de illa animi satisfactione, seu cordis dilectione, quã interdũ qs habet in rẽ nõ restitutã, differt tamen multum a iuramento veritatis, quod defertur ad probandum æstimationem rei non extantis ex dolo, & difficultate probandi, de quo in dicto §. planè.& in d.l.si quando.& in dicto capitu.fi. quia in hoc non venit, nisi sola rei æstimatio, & valor, non autem aliquid vltra ratione alicuius interesse contingentis circa rem, vt diffusè dixit Bolognettus in d.l.in actionibus. Et hoc modo Iason, & Imol. in d.

§.fundũ, dicentes pro fructibus deferri iur̃m in litem affectionis, intelligerem, & defenderem, alioqui si eos de affectu ipso æstimando intellexisse diceretur, eos errasse non dubitarem dicere, quia affectus in fructus verè non potest haberi, & dicemus mox. 4 † Forma autem iusiurandi in litem, pro fructibus sic traditur per Fulgos. in dicta lege nummis. post gloss. ibi, in versicu. sua, de in litem iur. iuro pro fructibus tanti mea interesse. Alia quoque per iusiurandum in litem deducuntur, vt lucrum cessans, damnum emergens, vel affectus, de quibus antequam vlterius progrediendo verba faciam, mihi videtur 5 expedire † quomodò in litem iurare dicatur contra eum, qui in ius vocatum, ui eximit, declarare: & quid sit eo casu iurare in litem, de hoc enim est textus in dicta lege si per alium.§.in eum.ff.ne quis eum qui in ius vocatus vi exim. qui quidem secundùm opinionem doctorum communem intelligitur, ꝙ contra huiusmodi eximentem in litem iuretur de affectione, & verba illius hæc sunt, videlicet. In eum autem qui vi eximit, in factum iudicium datur: quo non id continetur quod in veritate est, sed quanti ea res est ab actore æstimata, de qua controuersia est. hoc enim additum est, vt appareat, etiam si calumniator quis sit, tamen hanc pœnam eum persequi. Doctores igitur hunc textum, cum actori committatur æstimatio eius, quod sua interest vocatum in ius, sibi exemptum non fuisse, & non quidem secundum id, quod res est, sed secundum id, quod dixerit & voluerit, intelligunt, quod actor id æstimet, & declaret suo sacramento, & hoc iuramentum dicunt esse iuramentum in litem affectionis, quia defertur, & de eo quod est supra id, quod verè interest, & sic non potest dici, quòd sit iuramentum veritatis, ita hoc tenuerunt Glos. Odofredus, Bar Bal. Paul. de Cast. Alexand. Socin. Iason, & plerique scribentes in dicto §.in eum: Et quoniam non videtur posse affectus aliquis in rem demonstrari, qui æstimandus veniat per in litem iuramentum, in isto casu, quo quis conqueritur eum, quem in ius vocauerat, sibi fuisse exemptum, laborarunt Doctores in defendendo communem intellectum ab hac difficultate, & Bartolus iccirco dixit dictum §.in eũ procedere, quãdo exemptus ratione alicuius speciei, quam tenebatur ei restituere, per actorem conueniebatur, quasi eximendo factum sit, quominus res per exemptum detenta possit restitui, & ideo succedat dispositio, & ratio dictæ l. qui restituere de rei vend.& cõcord. & sic restringitur ad casum, quando reus exemptus ab actore in ius propter speciem vocatus fuisset, & iste intellectus cõmuniter approbatur, vt attestatur Curt. Iun. in d.l.in actionibus. num.16. versi. circa glo. in ver. planè. vel etiam secundò respondet procedere, quãdo exemptus a iudicio conueniebatur pro pecunia, quam vt speciem tenebatur restituere, & propterea iuramento in litem affectionis fiat locus, vnde secundùm primam solutionem Curtius Iun. in d.l.in actionibus, num.23. versic. circa verò, notat hanc doctorum conclusionem inde illatam, ꝙ quando obligatio quantitatis loco obligationis certæ speciei successit, iuratur in litem affectionis; quia pro specie ad quam exemptus conueniebatur, & contra eximentem, pro qua pecunia iuratur in litem, vt ipsi dicunt. Item ex secunda responsione Iaso. in d.l.in actionibus.num.34.& Ferra. in prat. Papi. in forma libelli in actio. real. in versi.& in florenos, num. 26.& nonnulli notant hanc conclusionem, quòd pro pecunia stante tanquam specie deferatur iuramentũ in litem affectionis. Hunc intellectum & rñsionem, seu solutionem ad difficultatem motam. Alex. in d.l.in actionibus col.2.num.8. versic. in gl. in versi. planè, dicit difficultatem habere, tum quia nimis restringit illum textum, & eum violat, tum etiam, quia vult ille textus puniri eximentem, etiam si exemptus nihil debuisset, & per calumniam eum in ius vocasset. Deinde Alex. saluat Bartolum, quòd non est absurdum, textum d.§.in eum. restringere ad speciem, quoniam iuramentum affectionis non defertur, nisi pro speciebus. d.l.nummis.de in litem iur. hæc ratio mihi videtur inepta; quoniam in text. dicti.§.in eum, non dicitur, ꝙ deferatur ibi iuramentum affectionis, & propterea dici non debet, quod sit necesse in speciebus, eum intelligere; quia non deferatur iuramentum in litem affectionis, nisi in speciebus, sed potius dicendum est, ꝙ quia ille textus non loquitur de specie, non possit vllo modo adaptari ad iuramentum in litẽ affectionis, de quo ne verbum quidem fit in eo tex. dicti.§.in eum. Subiungit Alex. ad fin, ꝙ non refert, ꝙ etiam de eo exempto, qui per calumniam in ius vocatus fuerat, iuretur in litem; quoniam illud est propter dolum eximentis, vt non inquiratur, an exemptus quicquam vocanti debeat nec ne. & dico, quòd nec etiam ista saluatio, seu responsio est ad propositum; quia hic non quæritur, cur hæc pœna imponatur, sed dicitur, quòd, si eximens potest condemnari secundùm iuramentum in litem actoris, etiam si exemptus nihil debuisset actori, non potest adaptari ad iuramentum affectionis, quod speciem subesse, in quam habeatur affectus, requirit, & tamen illud defertur, vbi nihil debetur, & ad hoc neutiquam tendit responsio Alexandri, si mihi licet dicere ingenuè, quod sentio de isto intellectu, mihi vr̃ somnium, nam nullum requisitum in iur̃o affectionis concurrit in casu d.§.in eum, & hoc mihi vr̃ longè manifestius, q̃ vt plurib. demonstrare sit necesse & satis apertè vr̃ mihi ille tex. velle, ꝙ non attendatur, quid inter vocatũ in ius, & vocantem fuerat agendum, quò ad puniendum eximentem; quia eximens de solo facto eximendi tenetur, quod venit pro libito actoris æstimandum, nec potest puniri de facto non restituendi rem, vel rem perdendi; quia neutrum istorũ censetur fecisse, vel imputari potest, & obligationes, & iura sunt separata, quæ sunt inter vocantem & vocatum, & vocantem & eximentem, quapropter de obligatione vnius ad alium non rectè infertur.l.si vnus.§.ante omnia & ibi not. ff. de pact. & ex separatis non infertur.l.naturaliter.§.nihil commune, vbi Iaso.& alij.ff.de acquiren. possess.l.pen.ff.de calum.l.Papinianus.ff.de minor. Vides ergo quàm sit a veritate alienum, ꝙ in casu d.§.in eum. iuramentum in litem affectionis deferatur. Et scias quoq;, ꝙ duæ præfatæ conclusiones illatæ ex suprascriptis solutionibus Barto. non sunt veræ; quoniam pro quantitatibus vtcunque debitis nunquam iuratur in litem de affectione, quũ affectus in ijs nullus consistat d.l.nummis, & dicemus inferius. Reiecto itaque isto communi intellectu, ꝙ in casu d.§.in eum. iuretur in litem de affectione, Franciscus Duarenus in d.l.in actionibus.num.9.& ante eum Fulgos. negat illum textum d.§.in eum, intelligi posse de aliquo iur̃o; q̃a de eo nihil dicit, sed nos dicere debemus, ꝙ cũ ille textus æstimationem illius facti, s. ꝙ vocatum in ius exemerit, in arbitriũ & dictum actoris conferat, oportet actorem id, quod æstimando illud factum, dicit, iur̃o asserere, & firmare: quoniam, quãdo dicitur standum esse dicto alicuius, verbi gratia de expensis, dãno, & interesse, semper intelligitur, ꝙ iuret, quamuis expressim id cautum non sit, vt tradit Marian. Socin. in c. qñ frequenter.§ quod si super. col.2. vt lit. non contest. vbi & hoc firmat, quando statutum seu lex diceret, standum esse simplici dicto alicuius, & voluit Saly. in l.2. opp.2.C.de reb. cred.& lati⁹ dixit Hippoly. Marsil. in sing.402. incip. quartæ, & hoc iur̃m, vt dixi, non potest in litem iuramentum affectionis esse: sed est iur̃m veritatis de eo ꝙ ille putauerit sua interesse, quem vocauerat in ius sibi exemptum non fuisse, nec nobis aduersatur: quia in textu. d.§.in eum, dicatur in eo edicto contineri non quanti in veritate res est, sed quanti res controuersa cum reo æstimatur per actorem: nam hæc verba significant non esse inquirendum, quid actoris verè intersit, sed quòd de hoc stari debeat eius dicto, & æstimationi, & ratio est in promptu, ne cogatur litigare, antequam illius edicti pœnam consequatur, in probando, & liquidando, videlicet suum interesse ob suum reum exemptum, quam liquidationem fieri Prætor æquum non esse per illud ædictum arbitratus fuit, & propterea nõ est dicendum, quòd actor, quia æstimatio illius facti in se sit collata, possit facere vltra id, quod verè sua interesset, æstimationẽ ex affectu, quem non habet, & sibi iura non permittunt isto casu rationem habere, & alioqui iurando a pœna periurij in foro poli non erit tutus. Hunc intellectum, quòd dictus §.in eum. loquatur de iuramento veritatis tenuerunt, reprobato communi, Curti. Iunior in dicta lege in actionibus. numero 16. versicu. circa gloss. in versicu. planè, & Ioan. Bolognet. ibi numero 56. versicu. quartum exemplum, & Fulgosius, si de aliquo iuramento esset ille.§. intelligendus, existimauit intelligi de iuramento veritatis oportere, vt refert Alexand. in dicta lege in actionibus. numero 8. columna secunda, & quicquid iuratum fuerit hoc casu pro veritate accipitur, quod tanti illius intersit, vt aliquos putasse refert Bald. in dicto §. in 6 eum. versicu alij dicunt. † circa textum Doctores etiam dubitarũt, quæ sit illius ratio, quod etiam, si per calumniam actoris in ius tractus fuisset is, qui dicitur vi per alium exemptus, voluerit pœnæ illius ædicti locum esse: quòd stetur dicto vocãtis, quanti æstimauerit sua interesse, cum iuramentum in litem affectionis, vel etiam veritatis (ipse dixerim) non deferatur, vbi de calumnia actoris apparet, per ea, quæ notant Doctores ex illo textu in lege qui bona.§.qui damni ff.de damno infect.& dicemus suo loco, & Socinus in tracta. de citat. artic. 34. quæstio. sexta principali, dixit tantæ sententiæ rationem specialem esse; quia maior est illius excessus & delictum, q̃ dolus, & contumacia non restituentis, ideo nimirum est, si seuerius aduersus eum agatur, quàm contra contumacem, & dolosum, & quia fuit rigor iudicij conseruandus, quam rationem etiam adducunt Bald. Pau. de Cast. & Soci. in d.§ in eum. Ego opinor rationem esse; quia non erat æquum, ꝙ vocans contra eximentem pro suo interesse probando debitoris sui exempti litem faceret, vt illud interesse consequeretur ab eximẽte, vt dixit Bologne. vbi supra, nec videtur cõueniẽs (vt ipse puto) ꝙ eximẽs possit excipere, ꝙ exẽptus nihil deberet actori vocãti, per regulã iuris, ꝙ nemini licet excipere de iure tertij. l.loci corpus.§.competit.ff.si ser.vẽd.l.cum seruũ. vbi Bal. id firmat per quinq; rõnes.C.de seru.fugit. Bartol.& alij in l.2.ff.de except. rei iud. Socin. in consi.78. in vol.4.& tanto minus: nam

non spectabat ad eximendum cognoscere, an actor calumniosè ageret cum exemplo, vel non, & ei merito obijci poterat, qđ Egyptius ille Moysi ĩ̃dit, quis cõstituit te Principem, & iudicẽ super nos? vt cap. 2. Exod. si ergo eximens non põt dicere, quòd exemptus nihil actori deberet, sequit̃, ꝙ actor ꝯ eximentem ẽt vocatum ꝑ calumniã in litem iurare possit: quid enim, si exemptus debitor non sit, in ius tñ vocatus sit, vt ꝓ debito superuenienti posset sequestrari & recomẽdari, sanè poterit ꝓ hoc interesse sequestrandi, & recomandandi non immerito in litem iurari, vt dixerunt Bal. Paul. de Cast. & Soci. in d. §. in eum, & Socin. in d. tracta. citat. vbi sup. quo in loco dat hoc exemplum, pone, ꝙ erat meus debitor in diem, & ego timens, ne antequã dies solutionis cederet, debitor fugam arriperet, feci pro hmõi debito eum capi, & in carcerem duci, hac intentione, vt dũ de eo debito disputatur, cedat dies veri debiti, ꝑꝑ quod eũ in carcere sequestrare & recomandare queam. Sanè inquit Soci. hoc

7 licet, † qm̃ captura, non defectu formæ sed materiæ ab initio nulla, põt habilitate materiæ superueniente. s. debito confirmari, & reconualescere, ita refert ibi Marian. Socin. Iac. de Raue. Mar. Syl. Iac. Butrig. & Bar. in locis de quibus ibi ꝑ eum, tenuisse, & voluit Paul. de Cast. in l. sed eximendi. § item si is qui. ff. ne qs eum q in ius, & vr̃ decisio Doctorum, de qua ꝑ Aymo. Cra. in consi. 46. nu. 7. vbi dicit esse cõem, & sequit̃ Sebast. Vant. in tracta. de nullit. proces. in vlt. par. nu. 131. Istam aũt conclusionem, ꝙ in casu d. §. in eum, ꝯ eximentẽ, quanti actor in litẽ iu-

14 rauerit, tanti condemnatio fiat, declara, ꝙ licèt nõ inquiratur, an vocatus sit debitor vocantis, vel quantũ sit interesse eius, ꝑꝑ vocatum sibi exemplum, tñ inspicit̃, in quo põt fieri executio,

8 seu quatenus ea fieri põt, † & ideo limita, qñ exemptus de peculio conueniretur; nam ꝯ eximentem non spectabitur id, quod est petitum ꝯ exemptum, sed illius peculium, sed quantum est in peculio eius, vt q̃a sit filiusfamilias, vel seruus. l. is cum quo. ff. de pecul. q̃a vocantis plus non põt interesse, fuisse eum sibi exemptum, quum vltra peculium executionẽ actor facere nõ possit aduersus reum exemptum, toto titu. institut. quod cum eo qui in alie. potest. et. C. eo. & ideo in isto casu iurari in litem, contra eximentem nisi intra peculium exempti minimè põt, vt ibi Odofred. & alij nota. in alijs casibus, in quibus executio non põt aliquo modo restringi. iurat̃ in litem prout actor petitionem suam contra exemptum æstimauerit, eo non admissa qõne an tanti fuerit vere creditor exempti nec ne, vt dixerunt Bolognettus & Curt. Iun. in d. l. in actonibus. vbi supra.

9 † Secundò potes limitare ex ijs, quę consulendo tradit Alex. in consi. 35. viso themate. col. 2. ver. nec ꝑdictis obstat, in vol. 2. qñ s. eximens hmõi vocatum nõ incidit in pœnam illius ædicti; vt quia exemptus corã pedaneo fuerat vocatus. l. 3. §. si quis. ff.

10 ne quis eũ qui. † Quæri aũt posset occasione ꝑdictorum, qđ iuris sit, qñ debitor de carcere eximeret̃, & Doctores tradiderũt eximentem teneri ad vniuersum debitum, ac si ꝓ eo fideiussisset creditori, ita notat Angelus & alij in l. quoties. C. de exact. trib. lib. 10. per illum tex. qui profecto ꝓbat hoc, & tradit Bal. in l. addictos. C. de episc. aud. Bar. Bal. Angel. Paul. de Cast. & Iaso. in d. l. eximendi. §. 1. ff. ne quis eum. & Iaso. in l. 1. §. is vr̃. ff. si quis iusdic. non obtemp. & Bart. in tract. de carcer. col. pen. & Hippol. Marsi. in rub. de fideius. nu. 1. ver. ex quo ego ẽt infero Angel. Aret. Ioan. de Plat. Lud. Gom. & alij in §. pœnales. instit. de

11 actio. † Ad cuius conclusionis ampliationem addas ẽt eam ꝓcedere, ẽt si postquam e carcere exemisset in potestatem illius creditoris reduceret, vt per talem reductionem eximens nõ cẽseatur liberari ab obligatione, in quam eximendo incidit, vt voluit Ang. in d. l. quoties, & Saly. in d. l. in bonæfidei. nu. 16. ver si tenet ñ mẽti. C. de reb. cred. & sequitur Iaso. in d. l. 1. §. si is vr̃. vbi citat Saly. & Ludo. Roma. in d. l. admonendi, & idem Ias. in d. l. 1. §. 1. ff. ne quis eum, quam tñ ampliationem nõ probat Lud. Gomes. in d. §. pœnales. num. 49. versi. tñ ista, ea potissima rõne; quia per ꝑñtiam rei reducitur res ad pristinum statum l. quamuis. ff. de in ius voc. l. hoc edicto. ff. de aliena. iudi. mutan.

12 cau. fact. quod ipse plurib. non discutiã. † Dicã potius, ꝙ tex. in d. l. quoties, extenditur per Hipp. Marsi. in singu. 137. incip. in iure, ad eum qui fecisset fugere, quẽ ego positis insidijs capi a familia iudicis curabã, vt is ad vniuersum, quod ille mihi dẽbat, obligatus censeat̃. idem Hipp. Marsi. in d. rub. de fideius. nu. 17. per tradita ab Ancha. in cons. 341. viso themate; & refert Ludo. Gom. vbi s̃. quo in loco allegat Ioã. de Ana. & plenius ista declarat Bal. in c. dilectis. nu. 15. ver. conclusiones, ext. de appellat. & nouissimè Benuen. Strac. in tract. de merc. tit. de decocto. in 2. par. vlt. par. nu. 10. vbi ẽt de occultãte debitorẽ, quẽ capere studebã, ponit, de quo meminit ẽt Iaso. in d. l. 1. §. is vr̃. in fi. ff. si qs ius dic. & de ijs hactenus. Cæterũ, ꝓgrediẽdo rẽ nostrã dico, nõ solũ rem & fructus ipsius rei ꝑ iusiurandum in litem æstimari, nec non & interesse ob nostrum debitorem exemptum, verùm etiam quæcunque alia damna contingentia ob rem non restitutam, vt in casu dictæ l. nummis. de in litem iur. vbi si pecuniam depositam mihi Titius non reddat, cauetur, ꝙ in litem iurare queam, non quidem propter affectum, si quidẽ

13 nullus est affectus in pecuniam depositam. † Sed propter damna, quæ ex ea non restituta passus fui, vt puta, si incidissem in aliquam pœnam, vel pignus, quod poteram ea pecunia luere ꝑdidissem, vel aliam pecuniam sub graui fœnore accipere coactus fuissem: potero enim huiusmodi fœnus, vt damnum petere a meo debitore, qui sua mora, vel dolo fecit: vt alteri soluendo in eo grauarer. ita volunt omnes tam Legistæ, & Canonistæ, q̃ etiam Theologi secundum Archidiaco. in c. vsura. 14. q. 3. & in c. fraternitas. 12. q. 2. quem secutus fuit Alex. in consi. 221. num. 4. in 2. vol. & Ludo. Roma. in sing. 337. pone ꝙ scolaris. Ioan. de Imo. in c. peruenit. & in c. constitutus. extra de fideius. Canon. in c. dilecti. ext. de for. compe. Abba. Panor. in c. 1. & in c. conquestus, & in c. salubriter. extra de vsu. & in consi. 7. incip. tertia. in col. 3. versi. venio ad tertium, in 2. volu. Ludo. Roma. in consi 101. & Deci. in consi. 302. Alexã. in consi. 57. incip. qm̃. in vol. 1. Matth. de Afflic. in decisio. Neapol. 91. Paul. de Cast. & Salyc. in l. 2. C. de vsur. Fely. in c. cum venerabilis. num. 9. ver. intellige quartò, in col. 3. ext. de excep. & Ludo. Gozad. in consi. 55. col. 3. Soci. in cons. 130. in vol. 1. estq; tex. in c. si quis oblitas, ibi, aliqua incrementa 14. q. 2. gloss. & docto. in l. socium qui. ff. pro socio. & Ioan. Lupus in cap. per vestras. §. 2. versic. secundò infertur, extra de donationi. inter vir. & vxor. & Hierony. Cagnol. in l. curabit. C. de actio. empt. & hoc non habet aliquam difficultatem, & doctores omnes concludunt in d. l. nummis.

14 per illum textum clarum de hoc † quòd damnum vsurarum passarum probatur per iuramentum in litem, & sequitur Purpuratus in l. rogasti. §. si fugitiuus. nu. 36. ff. si cert. peta. vbi dixit esse textum in l. Iulianus. §. Marcellus. ff. ad exhib. quòd ob pecuniam non exhibitam defertur iuramentum in litem veritatis, non autem affectionis, intellige, quia extimatur singularis vtilitas, vt ibi omnes volunt, & declaraui supra. Verum enim uero inter Doctores dubitatur in simili casu, nempè, quid si penes te deposuissem quinque saccos tritici, quos volebam certa die pro canone fundi emphyteutici soluere & aduenientedie cum repeto, tu eos mihi non restituis, propter quod a iure emphyteutico cado, teneberis ne hoc caducitatis damnum mihi

15 resarcire? & hoc casu tritici, vel vini & similium, † cõis est resolutio doctorũ, ꝙ non, vt attestatur Ias. in d. l. nummis. in 3. not. & Iaco. Renal. eam refert, & sequitur in l. 1. c. 6. fo. 208. versi. ex ista, & fo. 107. versi. secunda regula, & fo. 112. versi. & per ista. C. de senten. quæ pro eo, quod, & voluit Vldar. Zasius in d. l. nummis. num. 8. & fundatur in doctrina Barto. in l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod. communiter approbata. quam refert, & sequitur ibi Petr. Rebuf. nume. 418. versic. subsequitur postea, post multos, quos allegat ibi, refert etiam Berengarius Paulacus ibi nu. 120. ver. 2. Bart. & Sebast. Sap. ibi. nu. 43. ver. secunda sit conclusio, ꝙ scilicet in ijs, in quibus interesse intrinsecum cadit, non potest habere locum interesse extrinsecum; quia altero creditor contentus esse debet, vt si habeat intrinsecum, non conse-

16 quatur etiam extrinsecum, † per textum in l. si sterilis. §. cum ꝑ venditorem. ff. de action. emp. vbi est casus, ꝙ debens frumentum certa die a die moræ tenetur, quanti plurimi frumentum valuerit, præstare, & sic interesse intrinsecum pretij, si autem a die moræ passus sim damnum ob frumentum datum: quia serui fame perierint (quod interesse extrinsecum dicitur, quia extrinsecus prouenit) non tenetur hoc extrinsecum seruorũ interesse fame peremptorum mihi emendare, secundum text. in d. §. cum per venditorem, nam nunquam illa duo interesse intrinsecum, & extrinsecum conueniunt, seu concurrunt, dixit Vldar. Zasius in d. l. nummis. ergo hoc casu damnum caducitatis aiunt nõ esse emendandum; quia est interesse extrinsecum, quod quidem de tritico non debetur, cum creditor intrinsecũ pretij consequi possit ꝭm præfatam doctrinam: In pecunia autem: quia intrinsecum continere non potest, ideo præstat̃ extrinsecum ꝭm præallegatos, ꝙ si non præstaretur, mora sua aduersario quicquam non noceret, ꝯ regul. c. mora. & ibi not. de reg. iur. in 6. & tex. in d. l. vinum. si cert. pet. & ibi not. quodq; nõ esset tolerandum, vt dicebat Sebast. Sap. in d. l. 1. num. 47. ver. fal-

17 lit, † & hoc pacto concordant iura in d. l. nummis, & in d. §. cũ ꝑ venditorem, vt d. l. nummis. procedat duntaxat in pecunia, textus verò in d. §. cum per venditorem. in tritico & similibus, quæ intrinsecum interesse circa pretium recipiunt, & Ias. ita quoq; declarat hoc in l. liber homo. §. fi. de ver. oblig. & sic propositam quæstionem doctores cõiter determinant vbi sup. vbi ad d. l. nummis. addit Pet. Rebuf. nu. 419. ver. item si debeas, ꝙ si debitor die dicta non soluit pecuniam, tenetur ob cessationẽ ad omnia damna tam expensarum carceris, si creditor fuisset carceratus; quia ex ea suis creditoribus non potuisset satisfacere, q̃ etiam aliarum expensarum, & pęnarum per creditorẽ incursarum, & ad hoc allegat Bald. in cons. 291. incipi. qõ talis, & in cons. 432. incip. in primis. eo ꝙ te scire volui tanquam dictũ notabile. Prædictam aũt conclusionem super qõne nostra secutus Alexand. in consil. 69. lib. 4. & Bald. consil. 479. factum lib. 1. Bald. in l. Iulianus. versicul. item oppono, & ibi Paul. de Cast. de actio. emp. & Ferra. in prat. Pap. in for. libelli, in actione reali

reali in versi. & in florenos. num. 3. & nu. 4. & qm̃ hęc cõis resolutio prædictæ quæstionis apertam vim facit in tex. in d. l. nummis, cum restringendo, quod non possit in litem iurari ob interesse extrinsecum, nisi in pecunia, cum tñ ille text. loquatur de qualibet quantitate tam pecuniæ, q̃ etiam de tritico, vino, & similibus, in quantitate consistentibus, propterea Barto. in d. l. nummis. versic. veniamus, num. 4. sentiens hanc difficultatem respondet, fatendo, ꝙ principium d. l. nummis. loquatur gñaliter de qualibet quantitate, tã in pecunia q̃ tritico, & similibus, quæ affectionem non recipiunt, in fine (ait Bartolus) intelligendus est specialiter, & restrictiuè pecunia, non sanè ob vim verborum, sed ꝑꝑ præcipuam rõnem, rei qualitate insurgentẽ, siquidem pecunia, cum intrinsecum interesse non admittat, extrinsecum recipit, quod extrinsecum in vino, & tritico non consideratur, cùm econuerso intrinsecum interesse ista recipiant, & cum hac solutione ita acquiescit Barto. ibi. Iaso. & Ful-

18 gosius in d. l. nummis † dixerunt cõem opinionem esse durã, & do. meus And. Alciatus eam improbat in d. l. 1. quæstio. 3. in 2. axiomate. C. de sent. quæ pro eo. & quamuis ibi Petr. Rebu. eius æmulus moderno nitatur D. Alciati fundamenta diruere, tamen inconcussa subsistere, & eius sententiam veriorem transiens cum eo ꝑceptore meo facile puto me demonstrare posse. Primò itaq;, dum D. Alciatus communem opinionem rõne nulla probari & idcirco reijciendam esse, aiebat. l. non distinguemus. in fin. ibi, quod nullam rõnem habet &c. ff. de recept. arbit. Petrus Rebuffus inquit, immo ratione probari, si ille cogitasset, & pro ratione allegat tex in c. bona fides. de regu. iur. in 6. l. si seruus. §. boue. ff. de cond. fur. cap. at si clerici. extra de iudi. inferendo (vt ipse puto) per dicta iura rationem esse, ne bis idem soluatur, quasi bis intelligatur idẽ soluere, qui vtrunque interesse soluit, intrinsecum scilicet & extrinsecum, ò pulcherrimam decisionis rationem. idem ne dicitur bis soluere is qui duo interesse diuersa soluit? quid est? quando ista duo soluuntur intrinsecum & extrinsecum, vt quandoque contingit, (vt mox dicam) dicitur ne bis idem solui? profecto nemo hoc diceret, nunquam bis idem soluitur. l. quis bis idem, & ibi not. de verb. oblig. ista tñ duo interesse intrinsecum & extrinsecum simul interdum soluuntur, sed vt Bar. & aliorum in hoc rationem attingam, ea videtur ridicula ꝙ quia in frumento, & similibus possibile est simul concurrere interesse intrinsecum, & extrinsecum, negetur perpetuò interesse extrinsecum, damnorum, ꝙ non liceat ob id litem iurare in frumento, & similibus, & propter huiusmodi possibilitatem negare, ꝙ damna extrinseca ob frumentum non restitutum non resarciantur per morosum, vel dolosum, vr̃ incongruum, eam deridet Sebast. Sapi. in d. l. 1. nu. 43. versi. secunda sit conclusio, & Paulacus ibi num. 121. ver. secundò pone, per text. in l. sed an vltro. de nego. gest. c. si homo. xxx. q. 1. quid si a die moræ triticum nunquam pretio auctum fuisset, immo decreuisset damnumq; aliunde Dominus illius ob illud non restitutum fuisset passus, impunè reus sua mora abibit? suaq; perfidia lætabitur? Certè non d. c. mora. communis igitur conclusio ratione caret. Secundò quatenus D. Alciat. contra præfatam conclusionem adducebat textum in l. videamus. §. præterea. ff. de vsu. quo cauetur, ob vestimẽtũ, vel scyphum non redditum, non solum æstimationem eorũ, quæ crescere, & decrescere solent, verum ẽt id, quod mercedis nomine locando ex eis potuisset lucrari, præstari, & sic vtrunq; interesse extrinsecum, & intrinsecum solui; respondet Rebuffus hoc non obstare: quia vestimenta pretio nõ augentur tempore, sed vsu imminuuntur. l. 3. §. si res. ff. cõmod. pariter & scyphus augumentum in pretio tempore non recipit, & sic in ijs cessat interesse intrinsecum, nimirum est, si debetur extrinsecũ

19 toto cœlo errat bonus Rebuffus † qm̃ res omnis tempore, & loco potest pretium mutare. l. pretia rerum. ff. ad l. falci. ꝯrium asserere, est mendacium, tametsi fatear in comestibilibus, q̃ in alijs rebus, quandoquidem a cibo omnis nostra vita imprimis pendeat, frequentiorem, & grauiorem pretij mutationem fieri. Nec non crasse decipitur æquiparando scyphum pecuniæ, quia, vt est dictum scyhpus pretio variabili subijcitur. vt cæterę res l. 1. ff. de contra. empt. & nõ pecunia, cum sit pretium rerũ. d. l. 1. l. si ita fideiussorem. ff. de solut. & tradit Ruin. in consi. 79. nu. 7. in 2. vol. nec potest pretio esse variabilis l. ideò. ff. de eo quod cer. loco, & sic interesse intrinsecũ admittere, vt ipsi post Bar. aiũt: & ego ꝓbo vt inferius dicã. Rursus instat Rebuffus, D. Alciat. male argumentari de ꝑallegato textu in d. l. videamus. §. fi. dicendo, ꝙ, quamuis sit verũ, iura promptiora esse, ne damnum patiamur, q̃ vt lucrum aliquod faciamus. d. l. fin. C. de iur. codic. non tamen (ait Rebuffus) verum est leges vtrunque simul concedere, scilicet, vt damnum euitemus, itidemq; lucrũ simul faciamus. Sed hæc Petri rñsio exit terminos qõnis: quia non disputatur, an lucrum, & damnum simul præstentur, hoc pendet ad alia rõne, sed disputat̃, an interesse extrinsecũ veniat in rebus q̃ intrinsecũ continere possint, & in ijs terminis stringit argumentum dñi mei fortius stringendo: nam lucrum est interesse extrinsecũ, & hoc nemo negat, si in d. l. videamus. §. ꝑterea. interesse extrinsecum lucri cessantis ob scyphum, & vestimentum nõ redditum, in quib. reb. cadit intrinsecum interesse pretij, emendari videmus, idem oportet dicere in extrinseco interesse damnorum, quod reficiatur ẽt in rebus recipientib. intrinsecum, & longè quidem fortius, argu. l. fi. de iu. codi. vnde apparet, ꝙ rñsio Rebuffi non facit ad rem. Præterea & secundò replico, ꝙ in d. §. præterea. non negatur & damnum, si contigisset, præstari, vt & lucrum. Quarto loco damnat D. Alciat. vt qui tex. in d. l. nummis. intellexerit disponere, ꝙ non restituens pecuniam in damnis emergentib. ei ob pecuniã nõ redditam, & non in alio sit condemnandus, ergo (inquit Rebuffus) D. Alciatus intelligit eum non esse condemnandũ in sorte principali pecuniarum, sed quæ hæc est Rebuffi criminatio? põt ne esse magis supina & calumniosa? qñ quidem petat, D. Alciatum intellexisse in alio non esse condemnandũ, s. q̃ in damnis, non in pretij pecuniarum augumento, siquidem pretio crescere non possint. d. l. ideo, non aũt negauit quantitatem pecuniarum principalem esse restituendam. Postremò quatenus D. Alciat. improbata ex supradictis cõi conclusione declarauit textum. in d. l. si sterilis. §. cum per venditorem. sibi non obstare; quia præcipua rõne nititur, ne. s. emptor, & venditor, de quib. loqnitur ille tex. cum sint correlatiui l. 1. C. de cu-

20 pre. lib. 10. ad imparia iudicentur, † nam ꝯctus præsertim bonæfidei aliqua ex parte claudicare non debet. l. sed & interpellatur. § fi. de recep. arbit. & gl. amplissima est de hoc in c. de illis. in versic. semel, extra de despõ. impub. vt quemadmodum emptor ex sua mora in soluendo pretio ad vsuras duntaxat tenetur. l. Iulianus. §. ex vendito. de actio. emp. cum concord. ita vẽditor teneatur duntaxat ad id, quod interfuit emptoris; quia frumentum pluris fuerit, alioqui, si venditor ad extrinseca dãna ẽt teneretur, pœna æqualis, vel ꝓportionabilis pro cuiusq; mora inter eos non poneretur, & hanc rõnem ẽt adducit & reddit D. Alciatus in l. cum prætor. ff. de verb. sign. Petr. Rebuf. reprehendit eum; quia dicit hoc esse recurrere ad specialia; quod miserorum est refugium. glo. in l. filium. C. famil. ercisc. sed non videt ipse bonus homo, ꝙ D. Alciat. magis diuersitatis rõnem, quàm specialitatem adducit, cur in ꝯctu emptionis & venditionis sit hoc, & non in cæteris casibus. Pro quo facit, quod dicebat Sebast. Sap. in d. l. 1. num. 45. vers. sed pro solutione. C. de sent. quæ pro eo, quod, ideo non præstatur interesse extrinsecum in ꝯctu venditionis, & emptionis; qm̃ verosimiliter de eo ꝯhentes non cogitauerunt, sed tantum de eo cogitasse creduntur, quod ex causa pretij aucti a die moræ emptoris interesse potuisset, ad quod adduci posset, ꝙ ꝯhentes cẽsentur cogitasse id, quod ĩterrogati verosimiliter rñdissent. l. tale pactũ. §. fi. ff. de pact. vbi Bal. & alij hoc notant, & dicit Thom. Gramma. in consi. 4. num. 3. & in consi. 6. nume. 19. in consilijs criminalibus. Deci. in consi. 486. num. 3. & Lau. Calca. in cons. 11. ideo si familiæ suæ panem subministrando non prospexit, emptor sibi imputet; qm̃ turpe est prudenti patrifamilias dicere non putaram, vt dicebat Alciat. vbi supra nume. 78. Alijs quoq; argumentis Petr. Rebuf. dicta D. Alciati insectatur sigillatim, quæ quatenus rem nostram non attingunt, missa facio, satis ergo sit in confutationem cõis sñiæ argumenta D. Alcia. ab oppugnatione Rebuffi defendisse. Contra cõem ẽt Berẽgarius Paulacus mouetur, quia non entis nullæ sunt qualitates. l. actor. vbi Bald. C. de proba. ergo sola possibilitas eius, quod nõdum est, s. interesse intrinseci, seu aucti pretij, non debet operari exclusionem extrinseci interesse; etenim inconueniens sequeretur, ꝙ si pretium decreuisset a die moræ, illud minus creditor acciperet, & debitor sua mora lucraretur non autem puniretur, quod est contra text. in d. cap. mora. Præterea inquit, si vsuræ præstantur in d. l. nummis, quæ sunt magis odiosæ, quàm interesse. l. qui sine. ff. de nego. gest. ergo tanto magis hoc interesse solui debet. Non omittam etiam duo argumenta, quæ in hac materia valdè sunt perpendenda, alterum Fulgosius, alterum Iason contra communem contorquent. Fulgosius itaque in dicta l. nummis. contra Bartol. dicebat, quòd immo sicut in cæteris rebus, ita in pecunia considerabatur interesse intrinsecum; quia dicebat ipse, si Titius non restituat mihi centum autem aureos, condemnabitur ad illos centum, ecce interesse intrinsecum. (præsupponit enim hoc modo pretio variare posse.) Præterea cõdemnabitur ad id, quod ratione damnorum passorum mea interfuit, ecce extrinsecum, hoc dictum verum existimauerunt Alexã. in d. l. nummis. Sebast. Sap. in d. l. 1. nume. 46. & alij. Sed Berẽgarius Paulacus ibi. nume. 120. saluat Bartol. ab hoc, quòd dictum Bartoli sustineri potest; quia non ita communiter sicut in alijs rebus in pecunia valor mutatur; mutatio enim valoris in moneta non nisi principis voluntate contingit. Ioan. Fab. instit. de oblig. in prin. quæ autem a principis consensu pendent, impossibilia reputantur. l. continuus. §. cum quis. de verb. oblig. l. idem Iulianus. §. cõstat. de lega. 1. & ibi not. & præsertim quia huiusmodi mutatio non potest contingere sine graui reipublicæ dispendio, cui princeps præiudiciũ facere non censetur. l. 2. § merito. ff. ne quid in lo.

pub. Secundò ſaluabat Bar. quia lex ad ea quæ frequenter contingunt & non quæ raro eueniunt adaptatur l. nam ad ea. ff. de legi & ijs Berengarius cum Bartolo quò ad eius rationem, ſed non quò ad deciſionem qōnis noſtræ reſidet. Sed ego opinor Berengarium, & Fulgoſium, & alios tenentes recipere pecuniam pretium, ſeu intereſſe intrinſecum decipi: nam bonitatē monetæ intrinſecum accipiunt pro intereſſe intrinſeco, quæ 21 tamē inter ſe ſunt diuerſa, † aliud enim eſt bonitas intrinſeca, aliud intereſſe intrinſecum, vt dicebat Bal. in d. l. 1. nu. 67. verſi. alia diuiſio. C. de ſent. quæ pro eo. vnde ex mutatione bonitatis intrinſecæ monetæ cauſante mutationem in valore pecuniæ, crediderunt, vt rerum, ita pecuniæ pretium, & æſtimationem variare, & quod attribuēdum erat deteriorationi monetæ, attribuerunt valori, & æſtimationi, quam nō vident perpetuam 22 eſſe oportere, † & ꝙ ſemper centum aurei valeant centum aureis, neceſſe eſt: vt dicebat D. meus Alciat. in d. l. 1. C. de ſen. quæ pro eo, quod c. 9. nu. 11. & Caro. Rui. in conſi. 79. nu. 7. vol. 2. non enim quis dr̄ eandem pecuniam reddere, verbi gratia, centum aureos, ſi eos in ære, vel pondere deteriores reddit, vt latè confuluit Aym. Crau. in conſi. 47. nu. 6. Bart. & alij in l. Paulus. ff. de ſolutio. Canon. in c. olim. ext. de cenſi. bonitas aūt monetæ eſt in æris qualitate, ac ponderis quantitate, ſicut in vino ſapor & color, ſm̄ ea, quæ dicit Pet. de Bellapert. in d. l. 1. nu. 9. & Rebuffus ibi nu. 142. verſi. item quædam, vbi addit bonitatem intrinſecam eſſe quidem quod a natura rei prouenit, & ex rei qualitate ſubſtantiam, capit. Durante bonitate eadem intrinſeca ꝑtium in rebus augetur, & minuitur ex loco, & tempore d. l. pretia rerum, ibi, nonnullam tn̄ pretij varietatem loca, & tempora afferunt: in pecunia aūt ſecus eſt. d. l. ideo ff. de eo quod cer. loco, niſi mutatio bonitatis intrinſecæ contingat; quia nō eſt dare pretium ſupra pretium d. l. . Hinc dr̄, ꝙ pecunia non eſt vendibilis, vt per Lau. de Ridolf. in tract. de vſu in 2. part. q. 32. & q. 26. & in 3. part. q. 1. & ſic variatio pretij, quæ dr̄ intereſſe intrinſecum. Sebaſt. Sap. in d. l. 1. nu. 97. verſi. ex quo eijcio, non po23 teſt in pecunia verſari. Nec obſtat † ſi dicatur, ꝙ etiam ſtante eandem met bonitate intrinſeca, qn̄q; contingit monetæ valorem ſeu curſum mutari, vt pro pluri vno tempore idē nummus expendatur, q̄ alio tempore, vt ſæpe vidimus, & nota. in l. cum quid, & in l. vinum. ff. ſi cer. peta. & perpendit Bar. in l. res in dotē. ff. de iur. doti. & in l. Paulus. ff. de ſolut. & Marti. de Lau. in tract. de monet. col. 4. verſicu. circa quartum, vbi plura citat. & Franc. Curt. in tract. monetæ, col. 2. verſ. ijs præmiſſis. & Albe. Brun. in tract. de augu. in vlti. concluprin. in 3. concl. in quibus locis diſputant, quid iuris, quando ſtante eadem bonitate intrīſeca, curſus, ſeu pretium monetæ variatur, vnde videtur illud intereſſe intrinſecū conſiderari etiā in moneta, prout in rebus ꝯtingēte eadē pretij variatione: Nā ad hoc ego rn̄deo, ꝙ quicquid alii dixerint, ꝙ intereſſe intrinſecū nō poſſit conſiderari in pecunia: qm̄ moneta vnicā, certam ac perpetuā æſtimationē habet, vt dixit Iaco. Put. in d. tract. de moneta, col. . verſ. tertiodecimo, allegando ad hoc tria iura. tex. in d. l. ideo & in d. l. 1. de ꝯ. hen. empt. & in d. l. nummis, quæ iura id ꝓbant, idem dixit Frā24 ciſcus Duaren. in d. l. in actionibus. nu. 5. † quæ æſtimatio pecuniæ tāta eſt, vel eſſe debet, quanta eſt materia rudis in maſſa, de qua nummus eſt excuſſus, vt ne expenſarum quidem in cudēdo factarum ratio augeat æſtimationem monetæ, ſm̄ legiſtas vt ait Iaco. Puteus vbi ſupra colū. j. ſecundùm vero Canoniſtas expenſarum ratio duntaxat addmittitur. Iac. Put. vbi ſupra. & Mart. vbi ſup. ver. ſextò quæro. & ſi pluris princeps appretiet, q̄ ſit in maſſa rudi, tenetur ad intereſſe eorum, qui dictam monetam pro valore vltra legitimum modum, & æſtimationē, acciperent, ita voluerunt doctores, prout refert Alber. Brun. in d. tracta. de aug. vbi ſup. & Iac. de Put. vbi ſupra col. 4. vbi dicit ꝙ tenetur emendare damnū hmōi, & pt̄ ad ſuperiorē appellari. c. quanto. vbi oēs extra de iureiur. nā pecunia ſiue aurea, ſiue argentea, ſiue ærea, eſt inuēta, vt res appretiet d. l. j. d. l. ſi ita fideiuſſorē. & l. ij. C. de ꝯſtitu. pecu. & Bar. in l. 1. C. de vete. numiſ. poteſ. lib xi do. Alciat. in l. propemodū. de ver. ſig. & dādo monetam ære deteriorē, princeps minus iuſto dat, & accipiēs tāto minus pecuniarū accipere cenſetur, ac tanto minus merces pōt emere, vel appretiare ſm̄ Iacobum Puteum vbi ſupra. in j. & iiii. colum. & Alber. Brun. & vbi ſup. colum. 2. iſte ergo curſus monetæ excedēs valorē æris in maſſa, cum ſit quid contingens extra naturam monetæ proficiſcens ex ſola principis fraude minus dantis in moneta q̄ ſit iuſtū, dici debet non intereſſe intrin25 ſecum, ſed extrinſecū † tanquā damnū extrinſecū ex facto alterius proueniēs, ſi quidē princeps ſubditis auferre id, quod pluris æſtimat monetā, quàm in ære, moneta ſit, dicat: & ideo Paul. de Caſt. in conſi. xxvi. in fi. in 2. lib. ſecūdùm nouā impreſſionē, appellat intereſſe extrinſecū, quod cōſideratur; qa pecunia debita quāti plurimi valuerit a die moræ, vt ducati ī caſu ſuo: in cęteris aūt rebus ſemꝑ valor intrinſecus eſt; qa natura res cōparatæ ſunt hac de cauſa, vt inde nos alamus, & viuam⁹, & q̄ ꝓ neceſſitate tpis modo pluris, modo minoris ſunt d. l. pretia rerū, nec hæres certum, & determinatum pretium poſſunt habere pendente ex ijs vita hominis, quæ eſt inæſtimabilis. l. ſancimus. C. de ſac. ſanct. eccle. l. iuſtiſſime. ff. de ædil. ædi. & adeo hoc eſt verum, vt Hiero. Butigella dixerit in l. cum quid. nu. 28. ſi cert. peta. quòd ſi debitor pro vno, ſacco tritici vellet ſoluere mille pondo auri, non liberaretur, in pecunia igitur augmentū pretij eadēmet bonitate intrinſeca manente oportet conſiderari, vt extrinſecum intereſſe, ſicut quodlibet aliud danū ꝯtingēs ob pecuniam ſuo tempore nō ſolutā, vt & voluit Anton. Cor. in d. rub. de iureiur. col. iiij. ver. aliud eſt iuramentū, & propterea puto, ꝙ Moder. male ſenſerunt in tract. de vſu. in q. xcij. nume. 696. verſicu. ſecundum corellarium, vbi ampliſſime tractans materiam monetarum, exiſtimauit, quòd publica æſtimatio, ſeu publicis valor impoſititius monetæ dicatur bonitas intrinſeca: quia eſt eius propria, ſpecifica, ſubſtantialis, & formalis ꝓbitas, & eſſentia, quæ dat ei eſſe, & qua ſublata deſinit eſſe pecu26 nia. l. mulier. §. abeſſe, de verb. ſigni. † nam iſte impoſititius ualor dicēdus eſt extrinſecus, & cōiter volunt doctores, prout ipſe arteſtatur ibi, cum extrinſecus accedat, nā in moneta duplex ꝯſideratur valor, alter eſt in ipſa qualitate & quātitate monetę & æris, alter eſt in approbatione & curſu a principe dato; ſi igitur iſte impoſititius dicitur intrinſecus, dicitur ne alter, qui verſatur & conſiſtit in ipſa æs vi, & qualitate, extrinſecus valor? certe nō: ergo dicamus oportet, vt impoſititius valor dicatur extrinſecus, & alter intrinſecus, vnde variatio contingens dici debet ītereſſe extrinſecū ex mutato, vel alterato impoſititio monetæ valore; & quoniam circa valorem intrinſecū nō eſt poſſibile aliquam variationē contingere, ſe moneta ſemper eſt eadē valore, icirco nullum intereſſe intrinſecum vt in rebus ꝯſiderari, vel venire pōt: vt & dixit do. meus Alcia. in l. ſingularia. nu. 33. ff. ſi cer. peta. Ex quibus magis firmatur fundamentum Bartoli & Fulgoſij, & aliorum in hoc eum reprehendentium, error oſtenditur. Pariter Iaſonis argumentum contra Bar. fundamentum facile demōſtratur futile, dum variationem in pretio pecuniæ ſe animaduertiſſe dicebat; quia mercatores modo cariori, modo viliori pretio cābia marcorum (vt illi nominā̄t) de nundinis in nūdinas faciant, arguēdo vel ab eo, quod ipſi facere ſolent l. ſi chorus. §. ijs verbis. de leg. iij. vel ab experiētia rerum magiſtra. c. q̄ ſit. de elect. in 6. Nam ad hoc patet reſponſio ex d. l. ideo, quòd quia pecunia quādoque grauioribus, quādoque leuioribus vſuris reperiatur, non tamen dicitur habere pretiū variabile, illud extrinſecus contingens eſt, & aſſertione cōtraria alicuius, ea quæ certam iuris determinationem habent, mutari nequeunt l. ſi forte. de caſtr. pecul. l. ſi donatione. C. de 27 collat. † & cambia pecuniarum ſunt inducta ad ſimilitudinem vſurarum, & licita ſunt, quando hic do pecuniam, vt Romę habeam, & ratione loci certum quid ſoluitur vt per Lud. Rom. in cōſ. ccxxviij. ꝓ habenda. Bal. in l. ij. C. de vſu. rei iud. Bal. in rub. de ꝯſtit. pec. q̄ſ. j. & Iaſ. in l. j. nu. 64. in pri. lect. nu. 39. in 2. lect. C. de ſum. trin. & fid. cat. Alex. in cōſi. lxi. viſo. col. fin. lib. 2. Moder. ibi in addit. & Ioan. Lup. in c. per veſtras. §. ix. col. vi. de donat. īt. vir. & vxo. licita autem non ſunt, quando hic tibi mutuo, vt hic mihi reddas, ad rationem reditus cambiorum talis loci, qđ cambium ſiccum dicitur, nec differt ab vſura, ſecūdùm Bal. in conſ. cccxlvii. ad euidentiā. vol. v. in nouis. Sal. in auth. ad hæc. nu 8. verſ. quæro vndecimò. C. de vſu. impreſſa poſt lect. Bal. in ſtit. Concludendo autem in quæſtione noſtra dico fundamentum Bar. eſſe verum. Sed ex eo non recte inferri ad deciſionem caſus noſtri; quia, an intereſſe extrinſecum debeatur, non dēt pēdere a qualitate rei, ſed a cauſa ſufficiēti, & iuſta, vt præſtetur, quia cauſa eſt mater obligatiōis. l. licet. § ea obligatio. ff. de procur. Aret. & alii in §. 1. inſtit. de obligat. & cauſa ſufficiens reputatur dolus aduerſarii. l. inficiando. § j. ff. de fur. l. Iulianus. §. 1. & 28 2. ff. de actio. emp. † ita tradit pro regula, quod in omnibus maleficijs habeatur ratio etiam extrinſeci intereſſe Rayn. de Foro. ī d. l. 1. nu. 49. ver. vndecimò quæro, & ibi Petr. de Bellaper. nu. 12. & Sebaſt. Sap. nu. 48. ver. tertia ſit cōcluſio, & ita do. Alciat. vbi ſupra, & ibi Berenga. Paulacus nu. 1 8. verſ. ſecundò nō obſtat, tenuerunt decidendo quæſtionem noſtram, ꝙ poſſit in litē iurari, pro vino, & ſimilibus de extrinſeco intereſſe, & text. in d. l. nummis. intelligitur in pecunia, & alia quātitate, vt tritico & & ſimili ſecundum Moder. in tract. de vſu. nu. 31. verſicul. declaro quartò. vbi damnat Bartolum, & eius ſequaces in hoc. & Petrus Loriotus hoc etiam voluit in l. quatenus. in colum. xii. verſicu. reſpondet Barto. de reg. iur. & in tracta. de eo quod int. 29 axiom. xxii. xxiii. & xxiiii † Dubitar etiam poteſt, an lucri ceſſantis ratio fiat per iuſiurandū in litem, & videtur, quòd nō liceat in iuſiurandū in litē deducere lucrū ceſſans; quia eſt quid incertum, ſecundum gloſſ. in l. tertia. §. fi. in verſicul. ſolebat. ff. de eo quod cer. loco, & multa inter os, & offam intercidere (ut vulgò dicitur) ſæpe ſolent, & iuſiurandi in litem ad incertum religiò accedere non debet, lege videamus. §. curatores. ff. de in lit. iur. contrariū eſt verius. & clarū eſt in iure, quòd rō lucri ceſſantis habetur, & emendatio fit per eum, qui in cauſa fuit, vt actor illud non fecerit, iuxta tex. in lege nō utique. §. nūc de officio. ff. de eo quòd certo loco. & gloſſ. ibi & Doctores & Repet.

pet. & præſertim per Hieron. Cagnol. in lege prima. C. de ſenten. q̄ ꝓ eo. eſt tex. in d. l. videamus. §. præterea. ff. de vſu. gloſſ. in cap. P. & G. extra de offici. deleg. & in c. 1. extra de plus pet. Fely. Deci. & alij in c. cum venerabilis. in gl. in verſi. in bonæfidei, ext. de except. gl. in c. conqueſtus, & in c. ſalubriter. vbi Canon. ext. de vſur. vbi voluerunt tam lucrū ceſſans emendari q̄ damnum illatum. Additq; D. Alciat. in d. l. 1. C. de ſent. quæ pro eo quod inter. cap. 9. & c. vlt. ꝙ generaliter in quibuſcunque caſibus & actionibus, dummodo ille veroſimiliter lucratus fuiſſet, & id feciſſet ſine alterius iniuria. l. ſi is cui. §. eius rei. ff. de fur. lucri ceſſantis habenda eſt rō; ergo lucrum ceſſans ꝑ iuſiurandum in litem deducetur, per quod affectus ēt deducitur, vt in30 fra dicam, qđ rarius conceditur. l. ſi ſeruum. ff. ad l. Aquili. † & ꝙ lucrum ceſſans probetur ꝑ iur̄m mercatoris dixit Bertach. in repert. in verſi. intereſſe probatur, verſi. 11. & citando Bal. ibi, vt per eum, & conſulendo voluit Iaſ. in conſi. 174. & qm̄ Doctores in materia lucri ceſſantis ſoluet diſtinguere caſus, qn̄ is eſſet mercator, qui lucrum ceſſans petit, vel qn̄ eſſet alius, qui in arca ſuam pecuniam ſine fructu ocioſam tenere ſolet, vt ꝑ Deci. in conſi. 441 Hiero. Cagnol. in l. 1. nu. 37. C. de ſent. quæ ꝓ eo. Alex. in conſi. 41. col. 5. in volu. 4. & latiſſimè Socin. in conſi. 151. incip. pro fundamento, in 2. vol. & multi ex ſuperius citatis. puto ego religioni iudicantis hoc eſſe committendum; qui inſpectis circunſtantijs facti, & qualitate perſonarum, arbitretur ex poteſtate, quam habet deferendi iuſiurandum, vel illud denegandi; an lucrum ceſſans iurandum ſit; & hæc quæſtio dupliciter poteſt accidere, vno caſu, qn̄ quis iuſſus eſſet pecuniā alteri reſtituere, & ob contumaciam non reſtitueret, hoc caſu per iur̄m in litem lucrum ceſſans probaretur d. l. nummis. vt & voluit Bolognetus in d. l. in actionibus. nu. 26 alio caſu, quando qs ſuo dolo, vel maleficio faceret, quo minus ego lucrarer, quod poteram, ſi me non impediuiſſet, & de hoc loquitur Iaſ. in d. conſi. 174. & nonnulli alij, & in effectu iſtis caſibus, quibus iam lucrum ceſſans debet emendari per doloſum: iur̄m in litē ſubrogatur loco probationum, quas fieri oporteret per teſtes, vel per ſimilem modum, & per iur̄m res ſit clara, vt pro veritate habeatur, ſm̄ D. Alciatum vbi ſup. c. 6. nu. 24. & Renal in d. l. 1. c. 5. verſi. ſexto ex prædictis, fo. 45. vbi ſubdit, ꝙ facit præſumptionem efficaciſſimam tanti iurantis verè intereſſe, quanti iurauit. Hinc rn̄detur, ꝙ licèt lucrum ceſſans ſit incertum, tamen, quia datur ad id actio, & fit pro lucro ceſſanti condemnatio, ſufficit, vt in litem iuretur; quia id defertur loco probationis, quæ per teſtes alioqui fuiſſet facienda, ꝙ tm̄ potuiſſet lucrari, vel lucratus fuiſſet; nec dici poteſt dubium iurare, vel non verum, qm̄ iurat verum, iurando ꝙ tot fuiſſet veriſimiliter lucra31 tus: tametſi lucrum potuiſſet non fieri. † Vbi autem pro lucro ceſſante non daretur iur̄m in litem, nec per teſtes id probatum eſſet, iudex nihilominus ex officio ſuo poſſet taxare, & æſtimare, vt per Bar. in l. 1. C. de colo. illiri. lib. 1 . & Ioan. Ign. in l. quatenus. nu. 18. verſ. vel clarius, de reg. iur. Ioan. Bolognet. in d. l. 1. col. antepe. C. de ſen. quæ pro eo. pro quo ēt facit illa receptiſſima doctorum concluſio, ꝙ iudex ex ſuo officio poteſt ipſe rē æſtimare, vbi æſtimatio non probaretur, vt per Bar. in l. ſi quod ex Panſilia. de lega. 2. & Matt. Afflict. deciſ. Neapol. 58. col. pen. Corn. in conſ. 26. vol. 1. & in conſ. 221 col. 7. in 2. vol. Alex. in conſ. 60. vol. 2. Lud. Roma. conſi. 281. Alexā. conſi. 77. vol. 6. & in conſi. 172. eo. Paul. de Caſtr. conſ. 219. in cauſa in 2. vol. Aym. Crau. in conſi. 218. nu. 4. verſic. non obſtat valorem. & Moder. Repete in d. l. 1. C. de ſent. quæ pro eo, qui ita tenent quò ad in32 tereſſe per iudicem æſtimandum. † Supereſt modò videre, nū etiam effectus ratio in iur̄o in litem habeatur ob reſtitutionē rei non factam in caſibus. d. l. qui reſtituere. d. l. in actionibus. & concord. vt res, quæ non reſtituitur ſm̄ ſingularem affectum per actorem æſtimetur, & in hac quæſtione varia ſenſerunt doctores. Nam aliqui conſiderant affectum ſimplicem ab omni vtilitate ſeiunctum, & omni commodo pecuniario expertem, vt eſt affectus in rem, quia maiorum fuerit. l. ſi in emptione. ff. de mino. vel ex alia ſimili cauſa, vt mox dicemus. Item & affectionem mixtam cum commodo pecuniario conſiderant, vt affectus in librum, in quo memoriam quis fecerit, vel apoſtillas ſcripſerit, qui planè non eſt ſine vtilitate pecuniaria, vt dicebat Alber. de Roſa. in l. 1. ff. de in litem iura. & Soc. in Rub. C. de ſent. quæ pro eo, nu. 55. col. 9. & alij Mod. poſt eum ibi, vel ēt in fundo vicino, ex quo ad alium fundum opportunitatē, & cōmoditatem habebam l. ſi cui fundus. de leg. 2. vel aquam ex eo ducendi ad inferiorem, vt exemplificat Petrus de Bellapert. in d. l. 1. num. 8. verſi. præterea, quæ vt ego, non æque alius percipere poſſit, ijs duobus modis cōſiderari affectionem per Doct. tradit Pet. Rebuf. in d. l. 1. nu. 287. verſ. notādum eſt. Doct. itaq; varij fuerunt in hac qōne, an ꝑꝑ affectum ſimplicem ab omni vtilitate pecuniaria ſeparatum in litē iurare liceat. (de mixto autem cum vtilitate nemo dubitat,) eſt enim in effectu ſingu33 laris vtilitas (quin in litem iuretur) partem negatiuam, † ꝙ ob ſimplicem affectum non iuretur in litem tenuerūt omnes antiquiores poſt Iac. de Rauen. ꝓut refert Sebaſt. Sap. in d. l. 1. nu. 23. verſ. ſecunda ſit cōcluſio, quod ſequendo, & voluit Alber. de Roſa. ibi col. 4. dicendo, ꝙ, ſi non reddo tibi rem tuam, quā ſummopere caram habes, vt qa antiquorum tuorum fuerit, ratione illius affectionis æſtimandæ non eſt tibi iur̄m in litem 34 deferendum, & propterea admonet † qualis eſſe debet forma iuſiurandi in litem, ꝙ ſcilicet iurans dicat, iuro, ꝙ tanta eſt utilitas, & non debet dicere, iuro, ꝙ pro tanto nollem me re carere, idem admonet Io. Igne. in d. l. quatenus. num. 22. vbi dicit, ꝙ probatio affectionis continere vtilitatem debet; idem notando ſequitur Petr. Rebuffus vbi ſup. nu. 290. verſicu. item ſic, concludendo in effectu per duas, vel tres formas iuriſiurandi in litem ibi per eum traditas, ꝙ iurans ad vtilitatem ſe referre debet, & ita limitari & intelligi totum titulum de in litem iur. cum Alberico aſſerit vbi ſup. num. 288. & Pet. de Bellapertica ibi num. 8. ad finem; & Bartol. in d. l. videamus. & ibi Alexand. num. 6. de in litem iur. Bald. & Salyc. in l. cum ſeruus. ff. mand. Barto. in l. 1. colum. 5. verſicul. vidimus ſupra, nume. 12. & ibi Salycet. colum. ſecunda. verſicul. item eſt tertia ſubdiuiſio. & Soci. in rubr. eiuſdem titu. C. de ſenten. quæ pro eo. colum. 12. nume. 72. verſic. ex quibus melius, & Hieron. Cagnol. in l. prima, num. 67. verſi. pro veritate clariori. & Deci. in 2. lect. num. 30. C. eo. & Cagno. in d. l. quatenus, & in hanc quoque ſententiam, ꝙ ratione ſolius affectionis in litem non iuretur, defendit poſt diſputationem huius articuli Raynerius de For. in d. l. 1. nu. 40. & nouiſſimè Ioan. Coraſ. lib. 6. miſcella. cap. 1. nu. 4. & Iac. Renaldus in d. l. 1. C. de ſent. quæ pro eo. cap. 5. fol. 40. verſicu. affectionis tamen, vbi tradit formam iurandi in litem, ꝙ ad ſingularem vtilitatem, & non ad ſolum affectum referatur, & eandem Coraſius tradit in d. lib. 6. cap. 3. & dixerunt hanc eſſe communem ſententiam D. Alcia. in d. l. 1. cap. 6. & ibi. Pet. Rebuffus num. 289. verſic. nec obſtat. vbi dicit, ꝙ iſta communis ſententia in conſulendo & iudicando eſt tenenda in pratica, ſecundùm Pirrum in d. l. quatenus. & Deci. in d. l. in actionibus. in princ. dicit Ioan. Bertach. Paduæ diſputaſſe hanc quęſtionem, & ſuſtinuiſſe hanc partem negatiuam, prout ipſe Ioan. Bertachinus atteſtatur in ſuo locupletiſſimo repertorio in verbo iuramentum in litem, verſicul. 14. & ſic ſtat communis concluſio negatiua, quòd ob merum affectum, niſi ſecum intereſſe pecuniarium coniunctum habeat, non iuratur in li35 tem, † ſicuti ratione ſimplicis affectus nemo alteri paciſci, & ſtipulari poteſt. glo & ibi Bart. Bald. Paul. de Caſt. Alexā. & Iaſon in l. fideiuſſoris. ff. de pact. Soc. in d. rub. num. 52. verſic. ſed quando non eſt. Iaſ. & cæteri ſcribentes in l. ſtipulatio iſta. §. alteri de verb. oblig. Et hæc communis ſententia pluribus argumentis per Doctores factis pro ea firmari videtur, quæ diſputando referam, vt veritas magis eluceſcat. Et primò dicebant, ꝙ vbi in iure rationem ſimplicis affectus hr̄i reperit, vt in d. l. ſi in emptione. ff. de mino. d. l. cū ſeruus. ff. mand. reperit quidē, vt actio competat, non ut ad plus agatur, ſeu vt cōdēnatio creſcat, ita dicit Petr. de Bellapert. in d. l. 1. nu. 8 in fi. & refert Rayner. de Forol. ibi nu. 40. dicēdo ꝙ hoc tangit glo. in l. fi. in fi. ff. de oper. lib. allegando tex. in d. l. cum ſeruus, iuncta d. l. ſi ſeruū, ad l. Aquil. nullibi ergo inquiunt, in iure cauetur, ꝙ cōdemnatio ob ſolam affectionem augeatur, vel ꝙ ad plus eius cauſa aliquis agere queat, ita ēt dicit Petrus Rebuffus vbi ſup. num. 288. ver. primò fallit, & iura loquentia de iuramento in litem nihil quidem de affectu exprimunt, ergo quod lex nō dicit, nec nos dicere debemus. l. 4. §. toties. de damno infe. cum vulg. ita argumētabatur Bertachinus vbi ſup. vt refert Decius in d. l. in actionibus. Secundò fortius dicebant ſtare regulā expreſſam in cōtrarium, ꝙ pretia rerū nō ex affectu ſingulorū, ſed cōiter ſtatuuntur d. l. pretia rerū. Tertiò id tantomagis dicendū; qm̄ iuramentum in litem ad vtilitatem reſtringendum eſſe ſuadet textus in indiuiduo in d. l. videamus. ibi, ad ſuam utilitatem &c. qđ Bart. & alij multi ibi notant de in litem iur. allegatur etiam textus in d. l. cum furti, eod. tit. vt dicebat Bereng. Paulacus in d. l. j. nu. 144. verſ. ſupereſt, ꝙ ſi ille textus intelligendus eſt in iuramēto in litem, prout uidetur, cū ſub illo titulo legatur l. Imperatores. ff. de in diē addic. certū eſt ibi præſtari, nō qđ ex affectu rei peteretur, ſed qđ in vera æſtimatione eſt. Quartò arguebat Bertachinus, ꝙ, ſi in delictis affectus ratio nō fit. d. l. ſi ſeruū, quæ cōmittitur faciēdo, multominus in cōtumacia puniēda, quæ propriè nō eſt delictū. Alexan in l. 1. ff. ſi quis ius dic. nō obtemp. & Bar. in l. omne. ff. de re milit. & quæ cōmittuntur in omittēdo: nam leuius eſt delictū commiſſum omittendo, q̄ faciendo, & leuius punitur. gl. in l. lege Cornelia. ff. ad Senat. Syllan. & in l. mora. ſol. mat. Moder. not. in d. l. j. Quintò cōfirmabat; quia ſpecialia nō ſunt multiplicanda. l. 1. C. de dot. prom. nec ex cōceſſione vnius aliud ēt conceſſum eſſe interpretabimur, maxime ad iuris cōis correctionem. l. ſi qn̄. C. de inoffic. teſtam. c. ext. de reſcrip. ſed ſi pro affectu res eſſet præſtanda, ſpecialia multiplicarentur: primò, ꝙ ſacramento actoris ſtaretur contra cōis iuris regulas: ſecundo ꝙ ꝓ affectu ſolueretur intereſſe præfatis iuribus reclamantibus, cuius ꝯrium obſeruatur, vt qui ab onere probandi releuatur, in alio grauetur. l. eū qui. ff. de iureiur. tan-

tum abest,vt & aliud beneficium concedi intelligatur,dict.l.si
quando.d.c.1. Sextò corroborant per text.in l.si tutor.ff.de in
litem iur.& l.3.§.in hac.ff.commod.asserendo illa iura loquen
tia de iuramento in litem ad æstimationem rei se referre, qua-
tenus ibi dicitur,rei pretium statuendum,vel ibi quanti res est,
quod ad effectum sanè non potest referri. Septimò Petr. Re-
buffus in d.l prima.nume.289.versic.ex hac declaratur,argue-
bat post Alber.in d.§.iurare, quòd si interesse, vbi per testes,&
veras probationes deducitur,nō potest ex affectu præstari, vel
exigi.d.l.1.a fortiori non debetur; vbi per iuramentum dedu-
ceretur,ne plus operetur fictio,& præsumptio,q̃ veritas.l.regu
la.§.qui ignorauit.ff.de iur.& fac.ignor.§.si quis rem suam.insti
tu.de lega.& ne magis in incertis,q̃ certis lex disponat. l.conti-
nuus §.cum ita.de verbo.oblig. Octauò,quia textus in d.l.1.C.
de sent.quæ pro eo.loquitur indistinctè,ideo casum, qn̄ per iu
ramentum in litem interesse peteretur debet comprehēdere
l.de pretio.ff.de publi.in rem.cum vulgar. Postremò,quia esset
diabolicum,ꝙ,quia rem tibi ab amasia donatam nō restituo,
pro affectu ꝯ me possis æstimare mille, quæ forte non valet cē
tum,ita dicebat Berengar.in d.l.1.nu.144. versi.superest, addēs
ita existimasse Iac.But.Bal.& Sal.idem dixit Raynerius ante eū
in d.l.1.num.40.reputans maximū inconueniens non toleran
36 dum.l.ratas.C.de rescind.vend.& maximè † quia affectionibus,
& lasciuijs est obuiandum; vt dicebat Petr.Rebuf.num.289. p
tex.in d.l.in fundo.de rei vend.l.ex damni.ff.de dam.infe.& ani
maduertit Berengarius Paulacus in d.l.1.num.138. ver.primò
sciendum,quod gloss.& doctores interesse affectionis intelli-
gunt,de interesse affectionis s.rōnabilis, quod sit cum utilitate
coniunctum,& sic vr̄ ista negatiua sustineri.Qua stante ad ea,
quæ adducebantur pro ꝯria opinione,rn̄debatur, & primò ad
tex.in l.2.ff.de in litem iur.ꝙ ex eo textu non rectè infert̄,iura-
tur vltra pretium, ergo iuratur ex affectu. Secundò ad text.in
37 d.l.videamus.§.iurare eo.& d.l.qui restituere.† quia verbum ibi
infinitum accipitur pro eo,quod est determinatum,vt respon
debat Dec.& Rebuf.in locis præall.per tex.in l.cum quædam.
in princ.de vsu.& in l.conditione.la 3.de cond.& demonstr.&
traditur per Gemin.in proœm.vj §.sanè.nu.8.vbi decem mo-
dis accipi verbum infinitum notat, & sic necessariò non pro-
batur affectum comprehendere voluisse,ex eo quia in infini-
tum iurari dicatur in litem,vel quia affectus sit res infinita, &
Pet.Rebūf.vbi sup.interpretabatur illam geminationem in d.
l.qui restituere,ibi in infinitum, sine vlla taxatione, vt vnum
exponeret alterum,s̄m Renaldum ibi,ꝙ lex illa non determi-
naret,seu taxaret. Sed iudex in iudicio, vt dicetur infra, iuxta
glo.in d.l.qui restituere. Tertiò ad l.nummis.eo.rn̄debant non
ideo de affectu iurandū esse sentire; quia in pecunia, ꝑ dānis
iurandum esse dicat,cum & pariter possit intelligi, ꝙ pecunia
singularē vtilitatem non recipiat, sicut affectum non recipit,
nam penes omnes paris est vsus pecunia, ideo censetur in pe-
cunia excludere iur̄m singularis vtilitatis, non autem affectio
nis; quia in nulla re illud defertur,ita rn̄debat Berēgarius Pau
lacus in d.l.1.num.144.vers.secundò,allegat.l.nummis.& Petr.
Rebuf.vbi sup.num.288.Quarto loco,quatenus D.meus Alci.
dicebat,ꝙ si non licèt ex affectu in litem iurare, sine causa du-
bitasset Vlpi.in d.l.videamus.§.iurare. an posset in infinitū iu-
rari,vel an iurata quantitate minus condemnari; qn̄quidem
singularem vtilitatem non videmus hanc dubitationem pos-
se recipere. Rn̄det Rebuffus id de iure digestorum posse ꝓcede
re,secus hodie de iure codicis,& non est nouum ad vetera iu-
ra noua trahere.l.non est nouum,& ibi not.ff.de legib. Quate-
nus et dicebat D.Alci.minoris esse operæ rem paulisper auge-
re,quam de nouo inducere,& sic,si ex affectione introducitur
actio,multo magis extendi,vt ex affectione augeatur condem
natio,dicendum est(rn̄debat Rebuf.) ꝙ par est, actionē de no-
uo inducere,vel inductam paulisper augere,pri.constit.C.& l.j.
§.omnia.C.de vet.iur.enucl. placuit legislatori actionem ob
affectū dare,& nō augeri condemnationē ex affectu, quid tū?
non trahitur ad consequētiam principis beneplacitum. §.sed
quod placuit.Insti.de iur.natu.gent.l.1.ff.de consti.princip.cui
vtcunq; sit, acquiescendū est.l.prospexit.ff.qui & a quib.man.
Vltimo loco dicebat argumentum D.Alciati ab oppositis nō
ꝓcedere,vbi militat diuersa rō,vt in hac cōclusione: quia tex.
in d.l.in fundo.de rei vendi.vbi ex affectu minuitur cōdemna
tio,habet fauorabilem cām liberationis.l.Arianus.ff.de acti.&
oblig.quod secus est hic,vbi auget̄ condemnatio. Multa ex ijs
argumenta adduxit Io.Corrasius in d.lib.6.Miscel.in c.3.& Re
naldus,& Bolog.in d.l.in actionib.& in d.l.1.C.de sent.q̃ ꝓ eo.
Quib.non obstantib.alia opinio, vt verior, longè magis mihi
38 placet,ꝙ immo ēt ob affectum † simplicē seiunctum ab omni
cōmodo pecuniario in litem iur̄um sit deferendum, quam &
non pauci probauerunt,eam n.ꝓbat dicendo esse veriorem ꝑ
multas rōnes Sebast.Sap.in d.l.1.nu.25.ver.sed aduertendū est.
C.de sent.q̃ ꝓ eo.vbi dicit ita voluisse gl. & Rayner.in rubr. de
in litem iur.ff.& Bar.in d.l.videamus.eo dum voluit oportere
iurare ꝓ quanto nollet re carere.quod quidem non pōt intel-
ligi, nisi ꝓ affectu,vt notat etiam Berengarius in d.l.1. nu.144.
& tenuit Guliel.de Cune.prout refert Rayner. in d.l.1. num.4.
versic.concludit̄ ergo,dū Gulielm distinguebat, ꝙ aut agebat
de recuperanda re nostra,& tunc iurabitur ēt ꝓ affectu, aut de
consequenda re nobis debita,& tunc secus: nam s̄m hos ter-
minos nos loquimur,prout infra patebit. Hanc Gulielmi opi
nionem,prout eam refert, sequitur ipse Raynerius ibi nu.40.
ad finem dicendo,ꝙ sacrosanctè Innocētius loquitur in d.De-
cretali,cum glo.Gulielmi,qui sentit vtrunq; s.ꝙ singulare in-
teresse etiam rōne affectionis attendatur,& alleg. text.in l.qui
soluendo.de bon.lib.& alios,intellexit ergo tam vtilitatis sin-
gularis q̃ etiam affectionis,rationem per iusiurandum in litē
haberi,vt dicta doctorum intelligantur, secundùm iura, quæ
allegant Barto.in l.non solùm.§.liberationis.ff de liber.legat.
Hanc etiam partem approbat Berengarius in d.l.1.nume.145.
versic.sed si ex ijs,vbi dicit eam defendi valida ratione,ꝑ Curt.
ibi,& disputādo eam amplectitur Decius in d.l.in actionibus.
nume.3.vbi dicit hanc sententiam esse communem, prout &
communem dicit esse Corrasius in d.lib.6. Miscell.c.3. quāuis
ipse negatiuam teneat,& in hanc etiam transit Franc.Duaren.
in d.l.in actionib.nu.8.vers.tantum dico, & sentit Corne.in cō
si.256.primis.in fi.in 4.vol.& D.meus Alci.in d.l.1. vers.hæc le
gis verba.nu.39.& nu.40.eam defendit,& Ioā.de Imo.in l.1.nu.
14.vers.item secundò.ff.solut.matr.& Petr.Lorio.in d.l.quate-
nus.col.11.& in tracta.de eo quod inte. in axiom.40. in axiom.
18.& in axiom.19. Eguin.Baro lib.3.de diuid.& indiuid.cap.6.
vbi reprehendit eos, qui affectionis iuramentum in litem ap-
pellant,quando iuratur de singulari vtilitate, vt propter librū
carum propter apostillas, vel memoriam in eo factam,& hāc
etiam opinionem defendit Camil.Plautius in d.l.1.versi.quod
re vera.nu.18. C.de sent. quæ pro eo, quod & Ioan.Bolognet-
tus in d.rub.num.88.versic circa interesse singulare, & idem
firmat diffusissimè in d.l.1.num.75.versic.sed ista.& num.77.&
in d.l.in actionibus.nu.28.versic.quo stante, vbi respondet ad
contraria supra adducta,& videtur de mente Ioan. Ignei in d.
l.quatenus,dum voluit,ante dilationem iurisiurandi in litem
causas affectionis specificari,& ꝓbari oportere, & indubitabi-
lem esse existimauit Fulgosius in d.l.videamus. num.11. & vi-
dentur eam sequi Bartol.Odofre.Alex. Paul. de Cast.Iaso. Al-
ber.& ferè cæteri omnes in d.l.nummis.& in d.l.in actionibus,
& in d.l.videamus,dum in eis iuribus, vel summando, vel no-
tando de hoc affirmatiuè loquuntur, & Alber.in d.§.iurare.di
cendo iurari de affectione animaduertit, ꝙ inspicitur affectus
iurantis, prout afficitur, non prout alius ex simili re afficere-
tur,nam vnus magis afficitur ad res paternas,quam aliàs ex ea-
dem causa afficeretur,& sic de similibus, vnde patet ob purū
affectum in litē iurari voluisse,& Vldar.Zasius in toto illo tit.
& p̄sertim in d.l.nūmis,hoc ꝓcul oī dubio tenet.& Curt.in d.l.
in actionibus,quia fortius gl.Bal. Alber.& nōnulli alij in d.l.in
actionibus.§.planè.dixerunt,ꝓpriè non appellari iur̄m in litē,
nisi qn̄ iurat̄ de affectione, vt supra in primo memb.diximus,
& s̄m multos in secundo memb.adnotauimus; diuidendo, &
distinguendo iur̄m in litem iur̄m affectionis,& iur̄m veritatis.
Vnde non satis mirari possum in hoc tantam doctorum varia
tionem contigisse: vt penè duo cōtraria axiomata a tot, & tan-
tis doctoribus ferè imprudenter fuerint firmata. Nos nullo mō
recedemus a parte affirmatiua,a pluribus (vt patet) ex præalle-
gatis comprobata: & eam facile demonstro in iure veriorē es-
se. Et in primis hoc considero ex rōne iuris expressa in hac ma-
teria iurisiudrandi in litem delati ꝯ non restituentem rem no-
stram: nam vt Pomponius lib.28.ad Sabi.rn̄dit,lex curat, ne in
potestate cuiusq; sit,per rapinam ab inuito dn̄o rē iniusto pre-
tio cōparare.l.nec quasi.ff.de rei vend.ideo voluit,ꝙ si res non
restitueretur, pretium rei non restitutæ in eius dn̄m actorem
conferreretur,vt posset eam suo libito, & desiderio æstimare,
39 subiungens eandem rationem;† quia æquum non est,aliquem
inuitum suo pretio res suas vendere, ita inquit Pomponius in
l.non enim.iuncta l.præcedenti.ff.re.amot.& Paul.Iureconsl.in
l.si filiofamilias.§.1.ff.sol.matr.& Marcellus lib.18.digestorum.
in l.si tutor.ff.de in litem iur.ibi.Rn̄di non æquum esse,pretio,
idest quanti res,litem æstimari,cū & contumacia punienda sit,
& arbitrio potius dn̄i rei pretium statuendum sit,potestate pe-
titori in litem iurandi concessa,quā iurisiurandi in litē rōnem
signarunt Francis.Duar.in d.l.in actionibus.Ioan.Coras.in lib.
6.Miscell.c.1.& Petr.Constalius aduers.par.ter.in d.l.nummis.
aliquas scholias faciendo ad nostrum titulum, nihil tn̄ firmat,
vel serij dicit sicco pede hanc materiā transeundo,& eandē ꝓ-
pendit Rofred.in tract.de lib.in actione rer.amot.in col.fi.sen-
tiendo cū opinione nostra. Et ad istā rōnē facit textus in l.nec
emere.C.de iur.delib.cū iuribus concord.& in l.dudū.cum ibi
no.C.de contr.empt.ꝙ nemo cogendus est rē suā vendere,vel
a se abdicare,ēt si duplū pretiū offerreret. l.nō est ꝓbabilis.vbi
gl.& omnes.C.de rescind.vend.& ꝓpterea reputat̄ impia cau-
tela Bar. Cępo.in caut.208.per quam tradit modum rē alienā
inuito dn̄o emendi,hæc quidē ratio in iureiurando in litē ex-
pressa

pressa manifeste declarat, ꝙ statuente domino pretium rei ad
sui libitum,& non secundum eius rei pretium, idest prout cō-
muniter vel sibi pecuniariter valet, æstimatio per iusiurandū
in litem fit,secundum affectum simplicem seiunctum ab om-
ni commodo pecuniario,& secundum voluntatem actoris, si
40 enim fieret secundum † singularem vtilitatem ex commodo
pecuniario,diceretur vendita singularis vtilitas suo pretio: qa
singularis vtilitas est pars rei,& iusti pretii, qui enim rem uen-
dit,non solum,rei, sed & illius singularis vtilitatis potest pretiū
cum bona conscientia petere,& exigere. vt tenuit Cępo.in tra
cta.de contra.simul.in ij.præsump.nume.27.nume.29.num.30.
quod non posset,si non est pars iusti pretii, vel si vtilitas singu-
laris de se iustum pretium non haberet:nam in foro conscien-
tiæ aliquid supra iustum pretium vendi non potest,etiam spon
te ementi, & illud pretiū offerenti, vt dixit Abb.in ca.per tuas,
ext.de donat. Iaso.in §.sed istæ.institu.de actio & dicam infra,
iura ergo ciuilia disponentia supra uerum rei pretium volun-
tate in litem iurari ea de causa,ne in potestate cuiusque sit,&c.
d.l.nec quasi,intelligi non possunt nisi pro affectu in rem, alio-
qui si illa iura in litem iurari pro pecuniaria singulari vtilitate
vbi inesset ea, concedere duntaxat diceremus, prædicta ratio
non conueniret, siquidem pecuniaria vtilitas habet suum pre
tium, vt est dictum, vnde nihil supra pretium præstaretur pro
voluntate domini,quod non est dicendum iuribus præallega-
tis. Ad hoc etiam moueor ea ratione; quia est verosimilius iu-
ra obuiam ire voluisse iniurię atrociori,quàm leuiori.l.respi-
ciendum.§.furta.l. aut facta. ff.de pęn.§. atrox.institu.de iniur.
Sed grauior quidem est iniuria, quæ cōmittitur rem auferēdo,
quæ nobis ex aliqua causa affectionis sit valde cara, quàm quæ
committitur auferendo aliam rem commodo pecuniario gra
tam; quia affectus animi est sanè maior ipsis rebus l.penulti.C.
commu utrius.iud.& sic credēdum est, affectum per iusiuran-
dum in litem per actorem æstimari voluisse,non minus quàm
vtilitatem pecuniariam singularem sibi.Secundò pondero tex
tum in d l.qui restituere, dum ibi in priori responso Iurecon-
sultus dixerat, inobedientem esse condemnandum & cogen-
dum possessionem deserere,& fructus, & omnem causam præ
stare,secundum glos.ibi in versicu. causæ. dumq; in infinitum
iurandum esse in litem in secundo casu, datur intelligi, quòd
ex affectu iuretur,vt aliquid vltra quam in primo contineretur
addere voluisse dicamus, vnde condemnatio rei augeatur. Ter
tiò pondero text.in dicta l.nummis. secūdum communem in-
tellectum, ꝙ in nummis non iuretur in litem: quia in iis nul-
lus affectus versatur,ergo secus ī rebus,in quas qs affectū habe-
ret. Quarto textū ī d.l.videamus.§. iurare,& ī d.l.qui restituere,
quia si ibi in infinitum iurari conceditur. ergo pro affectu, si
quidem res pecuniaria est quid finitum, vt dicebat Fulgosius
in d.l.videamus,& Decius in d.l.ī actionibus, & alii vbi sup.pari
modo inducuntur,& intelliguntur tex. in d. l. ii.§.interdum &
d.l.1.& d.l.si eo tutor.ti. Quintò argumentabatur Sebast.in d.l.1.
nu.25.uersi.ultimò probatur,& Dec.in d.l.in actionibus,& Be-
rengarius Paulacus in d.l.prima.nu.144.per tex. in dicta l.pretia
rerum.ff.ad l.falci.dum ibi non fit aliqua differentia inter id,ꝙ
est singularis utilitatis,& id quod est affectionis,pari passu utrū-
que ambulat,& determinatur.l. si seruum.l. inde Neratius.ad l.
aquil.ergo differentia considerata per tenentes cōtrariam sen
tentiam,inter affectionem simplicem,& affectionem mixtam
cum utilitate pecuniaria,non est uera,sed stante ista æquipara-
tione singularis utilitatis,& affectionis, dicta.l.pretia rerum in-
tertur,ut quod concedunt in uno ex æquiparatis,id quidem in
alio concedatur,necesse est,iuxta not.in l.prima,de leg.primo.
& in authen.quas actiones.C.de sacrosanct.eccles.& tanto ma
gis, quia iur edisponentia, quòd per iusiurandum in litem fiat
condemnatio supra uerum rei pretium, indistinctè loquūtur:
ergo non magis singularis utilitatis,quàm simplicis effectus ra
tione id quidem uolūt.l.iii. de offic. præsi.l.de pretio.ff.de pub.
in rem.l. 1.de lega. pręst.Sextò, ineptum (quod pace tantorum
uirorum dicatur) mihi uidetur considerare affectionem mi-
xtam cum utilitate, nam quatenus affectum cōsiderant ex eo,
quòd nostra pecuniariter interest,non magis affectionis nomi
ne id uenire,quàm cętera,quæ sub damnorum appellatione re
42 ficiuntur; mehercle uideo: † nam affectus nihil aliud est, nisi
motus animi a sensualitate carnis in rem quam diligimus.ca.
graue.extra de pręb. & si residet propriè in corde hominis, ut
dicit ex opinione Theologorum Andr.Barba.in ca.imperato-
rē. col xii. uersicu. sed in rebus, ext.de iur. calum.qui quidem
motus nullam aptam mensuram determinatè habet, nec ullo
modo conuenit singulari vtilitati. Hic Bartol.& Iaso. in d.l.si
quando.C.unde ui.Abba.& cęteri in d cap fina Bart.in authē.
post iusiurandum,& Bartol.Bald.& alii in dicta l.uideamus.§.
iurare.& Moder.in dicta l.in actionibus.tradiderūt, quòd quā-
do pro affectu iuratur in litem, & ante, post iuramentum po-
test fieri taxatio; quia nullum est periculum detegendi in ea ꝑ-
iurium; nihil enim facit ista taxatio, nisi quòd effrenem affe-
ctionem temperat,ut dicebat etiam Vldar.Zas.in dicta l.uidea-
mus,eodem titu. quando iuratur de veritate,aliud obseruatur:
quia taxando post iuramentum detegitur, quòd iurauit vltra
verum. Ex ista ergo argumentatione sumpta a communi pra-
ctica probatur pro affectu litem iurari, quod & animaduertit.
Sebast.Sap.in d.l.prima.nume 25.Septimò non parum stringit
argumentum do.mei Alciati in dicta.l. prima versicul. hæc le-
gis verba,nume.40.dum dicebat,quòd si affectio ita est efficax,
vt inde actionem dari fateamur d.l.cum seruus.ff.mand. quan-
to magis debet in causa esse, vt æstimatio augeatur, siquidem
minoris operè est,rem concessam paulisper augere,quam rem
concedere.c.consuluit.ext. de iudę. item dum argumētabatur
ab appositis l.fi.§ fi.de leg.3. quòd si affectio est in causa, vt con
demnatio diminuatur.d.l.in fundo,pariter affectus debet effi-
cere in casu conuerso,quòd condemnatio augeatur, quod &
sentit Ioan.Igne.in d.l.quatenus.nu.8.versi.ego autem do tibi.
Quibus omnibus rectè fundari nostram sententiam affirma-
tiuam puto,& fortius eam corroborabimus ex ijs, quæ ad con-
traria respondendo afferremus. Non obstant ex aduerso addu-
cta,& primò,quatenus in iure reperiri negabant,quòd ob affe-
ctum augeretur condemnatio, sicut ob affectum datur actio;
quoniam manifestè probatur contrarium,vt in d.l. non enim.
d.l.si tutor,& concord.supra adductis, & quamuis id non no-
minent affectum,tamen satis est,quòd id nominent, & expri-
mant per æquipollens: quandoquidem in arbitrium,& volun-
tatem actoris pretium rei conferant, data potestate in infini-
tum iurandi.d l.qui restituere.dicta l.uideamus.§. iurare. ita re-
spondet Deci. & rectè in dicta.l. in actionibus. colum. 3. Non
obstat secundò ponderatio de tex.in dicta.l. videamus, ibi, ad
suam vtilitatem &c.nam ille textus intelligi debet quòd tutor
iurās personam pupilli, & eius causam inspicere debeat, & sic
ad vtilitatem pupilli attendere,& non ad propriam, vt tribus
iurandi formis declarat Vldar.Zasi.in dicta l.uideamus. nume.
6.ff.de in litem iur.non autem intelligitur,ut pro singulari uti-
litate iuretur,negando, quòd iuretur pro affectu, ita vult glos.
ibi,& respondendo Sebast.Sap. in dicta.l.1.nume. 26.& Franc.
Duar.in d.l.in actionibus.nume.10.qui intellectus mihi videtur
uerissimus. Tertiò non obstat, quòd in delictis non fiat con-
demnatio pro affectu,quoniam respondetur per Dec. in d.l.in
actionibus.nume.4. hoc procedere in odium contumacis,quę
responsio est bona,& uidetur hoc dicere textus in dicta l.si tu-
tor,nam in delictis est apposita certa cuique pœna.in hoc etiā
fuit apponenda,& conuenientior apponi,& constitui non po
terat ista,ut in eo,in quo delinquit,puniatur.authen.omnes pe
regrini.C.commu. de succes.& quodam modo reus cōtumax
uidetur contrahere, & consentire in soluendo pretium pro af-
fectu actoris,ut ipse rem acquirat eo pretio quantumuis graui,
sic in isto casu inducitur inter reum,& actorem contractus em
ptionis,& uenditionis, ut actor per iusiurandum in litem gran
de pretium rei suæ consequatur, & quidem maius communi
pretio,reus autem ipsam rem comparet, ita de hoc est textus
in terminis in l.eius rei ff.de rei uendi. & propterea ex ratione
huius casus ad delicta non potest inferri, cum alio proposito
cōmittātur,ac aliam habeant rōnē,sic & aliā sibi congruā pœ-
nā sortiantur. Quartò nō obstat allegatio concursus pluriū spe
cialiū.d.l.1.C.de dot.promiss.qm̄ rn̄detur per Deci.ubi s̄.id pro-
cedere in dubio,nō aūt in claris.l.continuus.§.cū ita.de verbo.
obligatio. Secundò ego respondeo, quòd hic concursus tole-
ratur, quando quidem vnum speciale est in consequentia alte
rius,vel ex duobus,& diuersis fontibus manant, vt per Ias.post
Bart.& alios in l.si is qui pro emptore.de vsucap.Bar. Ias.& alij
in l.singularia. ff. si cer. pet. sed in casu nostro alterum venit in
consequentiam alterius:quia iste affectus,est impossibile, vt de
claretur,nisi iuramento proprio, secundum glo. & alios in §.
sed istę.insti.de actio.gl.in c.Significasti.el.ij.vbi Fely.post alios
ext.de homi.volun.Abb.& cæteri in c.pastoralis,ext.de except.
& sic venit in necessariam consequentiā iuramentū, vt probet
affectū, pro quo conceditur rem ęstimari iuribus pręallegatis.
Quintò non obst. ꝙ iura ex aduerso allegata referant,sed ad ę-
stimationem nam respondet Decius,qui non se referūt ad ęsti-
mationē simpl̄r,sed ad eā, quā arbitrio suo actor faceret supra
suum rei pretium d.l.si tutor.& concord. & sic ad æstimationē
secundum affectum faciendam, si vtilitas pecuniaria fuisset æ-
stimanda, melius quidem fecisset æstimationem in æstimato-
res,& peritos conferre.l.ī vendentis.C.de cōtrahen.emp.l.hęc.
ff.eod.doct.in l.2.C.de rescin.vend.Moder.in d.l.j.C.de sen.quę
pro eo, ad fi.Sextò non obstat argumentum à fortiori Petri
Rebuffi,vbi sup.nume.289.versic.ex hoc declaro,quia respon-
deo militare diuersam rationem inter hunc casum, & casum.
d.l.1.C.de sent.quæ pro eo.nam in hoc consideratur contuma-
cia non restituentis,& quasi illius voluntas, quòd malit gran-
de rei pretium etiam ex affectu soluere,quàm rem petitam re-
laxare,& sic,quòd rem comparare eo pretio velit.d.l.eius rei.ff.
de rei vend.in casu autem dictæ.l.1. consideratur delictum, vel
mora,vnde quis venit condemnandus ad interesse partis con-
ueniēter taxatum, per dictam.l.1.in pœnam delicti, vel moræ,
nianus,

vt ibi, & propterea de vno ad aliud non rectè infertur. l. Papinianus. de minor. cum vulgar. Præterea probatur falsum; quia istæ leges de iureiurando in litem sunt antiquiores constitutione Iustiniani, de qua in dicta l. 1. Quamobrem dici non potest, quòd iuretur in litem de ijs, de quibus interesse taxauit imperator in dicta l. 1. & sic quòd dicta iura habeant relationem ad eā Iustiniani constitutionem, vt de eo interesse iuretur in litem, de quo meminit Iustinianus ibi. Vnde corruit illud argumentum Rebuffi, quod si interesse affectionis cum probatur per testes, & legitimos modos probandi, non venit, vel non præstatur, multominus debet præstari, cum probatur per iuramentum: ex facti n. diuersitate ius diuersum colligitur. l. si ex plagis. §. in cliuo. Vbi Bartol. ad l. aquil. Septimo non obstat, quod dicebatur, dicta iura de iureiurando in litem esse correcta, secundum Alber. & Rebuffum, quoniam prorsus hoc negatur, & correctio iurium non est inducenda. c. cum expediat. de elect. in vj. l. 1. C. de inoff. dot. l. præcipimus. C. de appel. nisi lex noua legem antiquam, quam corrigere uult, exprimat, & nominet. l. fin. C. de ind. uid. toll. latè And. Barba. tradit in c. j. uer. tu uerò pondera. col. x. ext. de lib. obla. & hoc puto somnium. Postremò non obstat, quòd inconueniens graue sit ex affectu æstimationem rei consequi, quæ forte ab amica accepta sit actori nimium cara; quoniam respondeo quòd dicta iura debent intelligi quando pro affectu probabili iusto, & honesto esset iurandum. l. illud ibi, iustis affectionibus. ff. de manu. vind. l. nec ei, ibi sanctissima affectione. ff. de adoptio. quo casu istud inconueniens cessat, vt dicebat Raynerius in d. l. 1. nume. 40. & insurgit illa sanctissima æquitas in d. l. non enim, & concord. vbi supra declarata, & potissime iudicis moderamine adhibito, ī iurādo in litem, vel in illud sequendo d. l. in actionibus. d. l. videamus. §. pen. vt & perpendit Sebast. Sap. pro respōsione ad istud vltimum. Non obstat ponderatio de textu in d. l. cum furti cui respondere suo loco omisimus: procedit enim, quando iuratur pro veritate æstimationis ex eo; quia in casu deferendi iuramētum affectionis non essemus, quādo tractatur restitutione rei, vt intelligunt, & declarant Albe. Ias. Sal. Vdalri. Zasius post gl. ibi. Sed quando essemus in terminis iusiurandi affectionis, ibi iuraret de affectione, prout conclusimus in nostra cōclusione præsuppositis alijs terminis habilibus. l. qui testamento. ff. de testa. Nec responsiones ex aduerso datæ per tenentes partem negatiuam argumenta nostra elidunt, vel infirmant, & primò replicatur, dum dicebant necessariò non inferri, ex affectu iurari ex eo; quia vltra rei pretium iuretur, quòd īmo hoc satis infertur; quia lex volens pro voluntate domini aliquid præstari vltra communi rei pretium, intelligit id, quatenus est in affectu, cum singularis vtilitas habeat pretium suum quo soluto, non diceretur actor plus suo pretio accepisse, vt supra dixi. Secundò, dum verbum infinitum accipiebant pro eo, quod non est determinatum, iuxta supra allegata, respondeo in istū sensum accipi non posse: quia responsio Iureconsl. congrua interrogationi non fuisset, quod non est dicendum. § præterea. Instit. de verbo. obliga. l. 1. §. 1. ff. e nam interrogatus fuit Iureconsl. an iudex metam actori, ne in infinitum iuret, prefigere possit, respōdit, quòd sic; si intelligeremus respondisse quod non est determinatum, ad propositum non respondisset; quia de hoc non fuit quæsitum, & hoc tanto fortius dico, quia hoc demonstrat aliud verbum. ibi. in immensum, quod significat sine mensura, nec potest accipi pro eo, quod non est determinatum. Tertiò nec responsio ad d. l. nummis. mihi placet. quia, quāuis pecunia non accipiat singularem vtilitatem, nec singularē affectionē, tamen magis videtur abnegare causam affectionis, quā vtilitatis, ex ijs, quæ ex aliis legibus collegimus in litem iurari ex affectu, id est ex eo, ꝙ rem caram habeo supra pretiū. Quartò responsio Petri Rebuffi ad argumentum do. Alciati, dū Rebuffus dicebat ius Codicis corrigere iura nostra supra, supra ꝑ nos confutata apparet. Quintò etiam male negat consequentias do. mei Alciat. attenta ratione casus nostri, quam supra retulimus: quæ profecto non magis requirit, & mouet, vt augeatur cōdemnatio, quàm in alio casu vt actio, detur: nam lex debet esse rationabilis. cap. erit. distinct. 4. l. non distinguemus, de recep. arb. Nec sumus in ijs, quæ speciali fauore princeps indulserit, quæ ad consequentiam non trahantur. § planè. Instit. de iu. natur. gent. c. quæ a iure. de reg. iur in vj & ideo est attendenda ratio in hoc casu, argu. not. in l. humanum. C. de legi. d. cap. erit. Vltimò non obstat responsio ad argumentum sumptum ab oppositis, dum dicebat, hic agi de augenda condemnatione in d. c. vero. l. in fundo. de diminuēda, & quòd fauorabilior est causa absolutionis, quam condemnationis d. l. Arrianus. d. l. fauorabiliores. de reg. iur. nam replicatur, durius esse, ꝙ quis propter affectum alterius in rem amittat absque aliquo suo facto, seu culpa, ius suum scilicet melioramentorum, quàm quod hic ex affectu augeatur condemnatio, vbi tacitè reus non restituēdo consentit, videturque velle rem emere eo pretio per actorem statuto, secundum illius affectū. d. l. eius rei. & rei vend. & dictat æquitas summa, quòd quis rei suæ pretium statuat, seu cuique sua committantur. l. nemo exterus. C. de iudę. & nemo cogatur suo pretio rem suam vendere. d. l. nec enim cum aliis ad hoc supra allegatis. Ex quibus sic inconcussa remanet nostra sententia, quòd ob affectum simplicem seiūctum ab omni vtilitate in litem iuretur in casu restitutionis rei non factæ, quicquid alij dixerint: & ita in pratica consulendo, vel iudicādo ego

42 tenerem. † Ex hac conclusione in aliam dubitationem Doctores nostri inciderūt, quæ sit vis affectionis, an actionem pariat, quæ alioqui non daretur, vel augeat condemnatinem, vel minuat, aliquemue effectum in iure habeat, & de hoc diffuse scripserunt do. meus. Alciatus in d. l. 1. capit. vi. quem ibi more suo insectatur Petrus Rebuffus, & Iac. Renal. fo. 49. fo. 50. versi. quęro quartò, & Ioan. Bologne. & ibi in rub. C. de sent. quæ pro eo quod inter. & in d. l. actionibus, & alii Modernio. & Petrus Lorio in d. l. quatenus. col. xi. ver. nunc videndum, de reg. iur. ne cōmemorem antiquiores, circa quorum omnium dicta si instarē essem ædepol nimius: quapropter ea missa facio, videant alii ꝓ sui ocii commoditate vsque ad satietatem, ego quid in hac re sentiam paucis explicabo: nec enim prorsus mihi prætereunda fuit, nec etiam nimium tractanda, vel disputanda, si quidem ad rem nr̃am nō valde pertineat, nisi, vt aliquam demōstrationē clariorem in materia nr̃a adhibeamus, cur affectus ratio in iusiurandum in litem habeatur, & alio quidem modo, quam cæteri omnes, a quibus in hac dubitatione ferè in omnibus dissētio, procedam in huius articuli explicatione, an meliori, vel peiori id fuerit aliis iudicandum rel inquo. Has itaque facias ī hac

43 re conclusiones. † Primam, ꝙ sola affectio non est sufficiens, nisi alia subsit causa legitima, vt cōdemnatio augeatur, vel minuatur, quod planè demonstratur d. l. pretia rerum d. l. si seruum. & d. l. inde Neratius, vbi habetur, quòd æstimatio rei in condemnando non fit secundùm affectum, quem actor in rem haberet in nostra materia, ideo augetur condemnatio ex affectu; quia legitima causa subest, scilicet contumacia non restituentis puniēda d. l. si tutor. ff. de in litem iur. vt ibi Marcellus considerauit, & ne alius, quam dominus rei pretium statueret. d. l. non enim cum cōcord. supra adductis, & vix est, vt alius casus in iure reperiatur, in quo subsit causa legitima augēdi cōdemnationem ex affectu in rem, præter istum iusiurandui in litem ob rem nō restitutam. Vice versa cōdemnatio ex solo affectu in rem non minuitur, nisi alia legitima causa subsit, vt in casu d. l. in fundo, de rei vend. in quo paupertas, & summa inopia, quæ dominum rei restituendæ facit impotentem ad soluēdnm melioramenta, est in causa, vt actor rem illam valde amatam prorsus habeat, & possessori bonæfidei melioramenta minus soluat: nam in iure magnæ sunt uires paupertatis, & necessitatis, vt omnem legem sępe vincat. ca. quod non ęst licitum, ext. de reg. iur. vbi gl. & alii. Canonistæ in cap. si quis propter. ext. de fur. & multa congessit de hoc Andre. Tiraquell. in tract. retract. ligna. §. 26. gloss. 1. nume. 10. & multis seq. Doctores in l. si constante. ff. solu. mat. & alibi sępe, & pręter istum casum aliquem in iure reperiri ignoro, in quo ex affectu in rem contingat, vt subsistente causa aliqua condemnatio minuatur; tamen concludendum est, quòd sola ex affectione in rem, neque augetur, neque minuitur condemnatio, nisi alia causa id faciendi subsit. Secunda sit conclusio, quòd iura non possunt non fateri, & declarare, quòd affectio est, quid graue, & quòd non minus quis lędi censetur, quando contra eius affectionem quippiam fit, quàm quando contra rem pecuniariam, hoc enim est quid contingens in facto, quod lex non potest negare sic esse, vt notatur per Hiero. Cagnol. & alios in l. verum. de regul. iur. Non tamen lex ob hanc rem dat actionem, vel remedium, nisi ad huiusmodi læsionem & grauamen competeret ex alia iuris ratione, vt in casu minoris in integrum restituēdi, minor lęsus regulariter restituitur aduersum grauem læsionem. lege Scio ff. de restit. in integ. l. minoribus. l. & si. ff. de mino. & ferè per totum, & lex affectionem in rem quid graue esse censet; ergo sequitur, ꝙ aduersum casum affectionis, quam minor pateretur, est in integrum restituendus, vt in exemplo. d. l. si in emptionē. ff, de minor. vbi minor victus in rei licitatione, restituiт in integrum, probando læsionem ex eo; quoniam in rem, in cuius licitatione victus fuit, affectum probabilem, & iustum haber, cuius affectionis causa interest rem illam etiam cariori pretio habere, cuius affectionis causa sanè maior, q̃uis eādem affectionē habeat, & eodē modo possit ī eo casu lęsus dici, non tñ restituetur in integrū: quia maiores læsi nō restituuntur in integrū, vt est omnibus notum. Hinc Vlpianus respondit, patronum alienationem rei a liberto suo factam tanquam in sui præiudicium, & fraudem non posse reuocare, quamuis iustum affectū in eam rem alienatam se habere probet. l. j. §. sed & si rem. ff. si quid in frau. patro. lex enim ei non dat ob solum affectum, nisi ex alia causa ius ad id competat, vt est dictum. & hic non competit; quia libertus, cùm rerum suarum sit dominus, potest ad sui libitum alienare, nisi in fraudē faceret, prout quilibet alius, nisi in suorum creditorum. fraudem alienaret. l. non fraudantur. vbi Deci. & alij de reg. iur. lege qui autē. ff. de ijs quæ in fraudem

dem cred. Deci. in consi. cclx. quandoquidem non attendatur, an factum aliquo modo displiceat, vel noceat alteri. l. Proculus. ff. de dam. infe. l. j. §. denique ff. de aqu. plu. arc. & nota per Dec. Cagnol & alios in lege nullus. de reg. iur. & Paul. de Cast. in consi. v. in antiquis, sed, an ius competat ei, vel causa subsit ꝓhibendi factū nocēs, vel displicēs, & ne quis eo iure vtatur tametsi in præiudicium illius sit. Pariter perpendo Iaboleni responsum in l. libertus qui soluendo. ff. de bon. liber. in casu testamenti, in quo libertus sum patronum præterierat, ꝙ patronus præteritus habet actionem rescissoriam contra illud testamentum, etiam in hæreditate damnosa, & non existente soluēdo, non quidem ratione affectionis: quoniam aliqua sint ea in hæreditate, quæ misere diligat, & amet. Sed planè alia ratione; quia hæreditas dicitur soluendo, quæ hæredem adinuenit, vt Iabolenus dicit ibi, & probatur gl. & tex. in l. iij. ff. ad l. falcid. & sic affectio in hæreditatem non sufficeret ibi, nisi alioqui ea actio rescissoria alia de causa competeret, etiam vbi nulla affectio deduceretur, & sic concludi potest, quòd nisi aliunde remediū vel actio detur, seu ius competat aduersum grauamē, vel læsionem, quam quis ex causa affectionis patitur, sola affectio, & rei desiderium non sufficit, vt quis agere possit secundùm iura superius ponderata. Et velim in proposito d. l. si in emptionem, addas, ꝙ si statutum disponeret, ꝙ infra certum tēpus res alienata redimi posset, minor elapso redimendi tempore poterit in integrum restitui aduersum illud tēpus redimendi elapsum, vt tenet Sebast. Saph. in d. l. prima. num. 36. versi. ex quibus colligo. C. de sent. quæ pro eo. & Ioan. Igne. in d. l. dudum. col. viij. C. de contra. emp. & do. meus Alciat. vbi supra. Tertia est con-

44 clusio, quòd affectio in contractu operatur, ut conuenta facilius custodiantur, & in iure subsistant in fauorem personæ dilectæ, in cuius quoque gratiam cōuentio est facta, quod nō adeo obseruaretur, si ex alicuius odio aliquid crudele fuisset conuētum, de hoc est casus in l. seruus ea lege, & in l. si venditor. ff. de ser. expor. nam in tex. d. l. seruus ea, est casus, quòd si in venditione serui, uel ancillæ cōueni, ne exportetur, vel vt manumitatur aduersus emptorem ista conuenta non seruantem agere potero ratione affectionis, cum beneficio hominem affici, intersit hominis, inquit ibi Iureconsultus, & cum afficiendo ancillam contumelia, venditoris affectionem forte simul, & verecundiam læserit, inquit Papinianus ibi, si autem nō aliquid ex affe-

46 ctione inseruū, sed immo ex odio aliquid duri in venditione contra seruum esset conuentum, ex ista conuentione non seruata agere uenditor haudquaquam poterit, d. l. si venditor. qa bono viro non uidebatur conuenire, credere venditoris interesse, quòd animo seuientis satisfactum non esset, inquit ibi Iureconsultus, & hoc est verum, nisi huiusmodi cōuentio fuisset corroborata pœnali stipulatione: quia hoc casu lex cōtractus quamuis dura, & seuitia plena seruanda fuit, quum hoc ipso, ꝙ ea lex dura est in uenditione apposita, minoris homo venisse videtur. d. l. si venditoris. in fin. & licuit in traditione rei suæ legem imponere l. legem. C. de donatio. l. quoties. C. de dona-

47 tio. quę sub mo. Iaso. in l. legem. ubi & Deci. C. de pact. & Deci. in l. in traditionibus. numero 14. C. eod. affectio ergo ex simplici conuentione, & pacto, ut possit venditor agere cōtra emptorem, facit odium, uerò, non nisi ex conuentione stipulatione pœnali vallata hoc ius concedit, & sic ex affectione facilius agitur ad conuenta, quàm ex odio, & ratio est; quoniam affectionis causa continet benignitatem, & humanitatem, quæ adiuuanda est, & non restringenda. l. pen. C. commu. vtriu. iud. l. interpretatione. de pœn. §. sed & maior asperitas, instit. de ijs, qui sunt sui vel alie. iur. Hac ipsa ratione puto in contractibus bonæfidei facilè extensionem admissam fuisse, vt contractus affectionis causa extenderetur ad id, quod non erat in eo expressum, inter partes tamen verosimiliter actum, vt in casu d. l. cum seruus. ff. mand. prout do. meus Alciat. declarat in d. l. j. cap. 6. vbi venditor serui potest agere contra emptorem, vt eum manumittat, iuxta mandatum ei à seruo factum emendo, & manumittendo, quod ipse uenditor vendendo uidetur ratum habuisse, & sic tacitè conuenisse cum emptore, vt eum manumitteret: in contractu verò stricti iuris, in quo non attenditur, vel inspicitur, nisi expressum l. quicquid astringēdæ. de verb. oblig. non fit ista extensio ex causa affectionis ad non expressa, & sic considerato differentiam inter contractum bonæfidei & stricti iuris, vt in contractu bonęfidei causa affectionis perpendatur etiam in non expressis; quia is contractus ad non expressa extenditur, in contractu autem stricti iuris ratio affectionis nō habetur in non expressis; quia in eo ad non expressa nulla fit extēsio, vt est dictū: infero aūt, ꝙ si expressim aliquid conueniatur ex causa affectionis, siue in contractu stricti iuris, siue bonęfidei illud seruari oportet, adduco textum. in l. quidam cum filium. de verb. obli. & ibi nota. pro quo stringit textus in d. l. si uenditor. ad fi. de ser. expor. si expressim conuenta ex odio contra seruum seruari oportet, secundùm dispositionem illius textus, multo magis, quādo quippiam affectionis plenum expressim conuenitur. d. l. seruus. d. l. si venditor. Vnde ad quæstionē Bald. Nouel. in tract. de dot. in 4. par. in fi. quā attingit do. Alciat. in d. ca. vi. nu. 16. facilis decisio sumitur, vtrū, si pater, qui cum Titio filiam suam in vxorem traderet, ab eius curatore stipulatus est, vt is causa studiorum aleretur Romę, habeat actionem, vt illud viaticum genero præstetur, interest enim sua generum fieri eruditiorem: nam dico ad istud expresse conuentum actionem competere, nec moueor; quia actio dotis respectu soceri sit bonæfidei. §. fuerat. instit. de actio. vt dixerunt Bald. & do. Alciat. decidentes hunc casum. Sed quia ad expressa conuenta in quocunque contractu, tam bonæfidei, quàm stricti iuris datur actio, vt iam dixi. Difficilior est casus. l. propter. ff. de euict. vbi patri, qui nomine filiæ fundū in dotem dederat, eo euicto competit actio de euictione contra auctorē, non solum quia sua pecuniariter filiam esse dotatam interest, tanquam dos aliquando ad eum reuersura sit, verùm etiam, qa interest ob paternam affectionem. Ego ingenuè fateor hic rationem decisionis talis facti non percipere, quoniam, cum pater iste nihil proponatur contraxisse cum auctore illius fundi dotalis, nec ipse in eo fundo aliquo modo ius acquisiuisse: nō video quo iure contra auctorem agere queat, vel quo nam pacto eum possit conuenire. Iam enim diximus, solam affectionē non parere actionem, vel obligationem; quòd hic pariat, vide-

45 tur contra iuris rationem, † nisi forte dicas, quòd, ex quo dos ad patrem reuersura dicitur, videatur in eo fundo dotali ius ei acquisitum cessione filiæ tacita vel expressa, volentis illum ei restitui in casu dotis restituendæ post, ideo cogita. Quarta est conclusio, quando quis non sibi, sed alteri stipularetur, vel pacisceretur, quæ stipulatio alteri facta non valet, lege stipulatio §. alteri. de verbo. obli. § alteri. instit. de inutil. stipul. vbi dicitur, ꝙ inuentæ sunt huiusmodi stipulationes, vel obligationes ad hoc, vt vnusquisque sibi acquirat &c. nec huiusmodi stipulatio vel pactum sustinetur: quia is, cui fuit stipulatum, sit ei amicitia, vel aliqua necessitudine cōiunctus, vt post alios deteminat Ias. in d. l. stipulatio ista. §. alteri. nume. 12. versic. in tertia oppos. Bartoli. vbi dicit ita teneri per omnes scribentes. l. fideiussoris. ff. de pact. iuncta ibi glo. & damnat Accurs. Angel. Paul. de Cast. & Bald. in l. si vnus. §. cum reo. ff. eod & in l. quod dictum. eo ff. de pact. vbi voluerunt interesse actionis sufficere in paciscente, & stipulante alteri. Sed aduertatur, quòd prædicti doctores lo-

46 quuntur in stipulante exceptionem & liberationem alteri, † in quo casu loquitur text. in d. §. si cum reo, quod habet aliam iuris rationem, cum receptum sit alterum posse pro altero etiam inuito soluere, & eum etiam inuitum a creditore suo liberare. l. solutionem, & ibi not. de solut. l. soluendo & ibi Bar. Bal. Pau. de Cast. ff. de negot. gest. Hiero. Cagno. & alij in l. inuito. de reg. iur. l. soluere. ff. de solut. & ratio est in d. l. soluendo, quia ita natura comparatum est, vt alterius conditionem meliorem, non deteriorem facere possimus. Vnde consuluit Ias. in consi. xli. in volum. 3. quòd ratione affectionis alteri liberationē possimus stipulari, idem puto etiam nulla existente affectione ratione prædicta.

47 † Quintam facio conclusionem, quòd ratio affectionis sæpe facit, vt a communi iuris regula recedatur, ita quadam iuris æquitate dictantę, vt animaduertit Berengarius in d. l. j. nume. 180. ver. primò posset, & dixit Lucas de Penna in l. curiales. la 3. C. de decur. lib x. Curt. in l. 2. §. 2. nume. 34. si cert. petat. vt cōsanguineus prosequatur iniuriam cōsanguineo illatam ratione affectionis l. j. & 2. l. lex Cornelia. ff de iniur. vel vt cōiunctus agat pro coniuncto. l. sed & personæ. ff de procur. l. maritus. C. eod. Item, quòd vnusquisque appellet pro condemnato ad pęnam corporalem. l. non tantum. ff. de appella. Item ratione affectionis introductum est interdictum de libe. hom. exhibendo, vt notat Berengarius in d. l. 1. nume. 181. ver. fallit tertiò, & probat tex. in l. si liber homo. ff. ad exhib. Item lege Aeliessentia dispositum est licere minori 20. annis, aliquas personas sibi coniunctas, & dilectas manumittere. §. eadem lege. Instit. quib. ex caus. manu. Item, quòd mater pietate materna commota possit tutorem filij, vt suspectū accusare. §. quinimmo. instit. de suspectis tuto. Item factum est, quod tutor alimenta coniunctis pupilli præstare possit l. 1. §. sed nōnullos. ff. de tut. & ratio. distr. & multos alios casus similes possem cōnumerare, quos breuitatis causa omitto; potes multos videre penes Bolognettum in d. l. j. & in rub. C. de sent. quæ pro eo. quod, & in d. l. ī actionibus, & non paucos colligere possem in iure nostro. Potes etiā animaduertere, quòd affectio pro sufficienti causa, qua sæpe leges sancirentur, habita fuit, vt lex de iure redimendi bona antiquorum, & maiorum nostrorum; & quæ fuerant de familia nostra, vt legitur in veteri testamento cap. 25. Leuit. & capit. 4. Ruth. & in iure nostro. l. dudū, vbi repet. C. de contr. empt. & hodie in patria mea, & in multis ciuitatibus Italiæ, & extra Italiam plura statuta, constitutiones, & consuetudines de iure redimendi bona, quæ fuerint maiorum nostrorum, sancitæ, emanatæ, atque introductæ diligenter obseruantur. Super quibus nostri interpretes pulchros, & doctissimos tractatus dicta iura interpretantes cōposuerunt, vt And. Tiraquell. & Matthęus de

Afflict.

Afflict. & alij non pauci. Pariter nudum præceptum teſtatoris prohibentis hæredi rerum alienationem, quamuis alioqui inualidum, & nullum exiſtimetur. l. filiusfamilias. §. diui. 2. de leg. 1. ſatis tamen cauſam ſufficientem habere cenſebitur, ſi ſubeſſe affectionem teſtatoris probabilem ĩ res alienari prohibitas demonſtrabitur, & ſic tanquam non nudum, ſed cum cauſa factũ illud præceptum valebit, vt tradit Rip. Iaſ. Crot. & alij Repet. in d. §. diui, & Capyc. in deciſ. Neapol. cviij. & Tiraquel. in tracta. Nobil. cap. xxxvij. nume. 22. verſi. homines, vbi dicit, quòd tempeſtate noſtra homines præſertim nobiles anxij admodũ ſunt ne principalis eorum domus extra familiam alienetur, vel exeat, facit ad hoc tex. in l. pater. §. Iulianus, de leg. 3. doct. in l. quoties. C. de fideicom. Bald. in conſi. lvij. item ſtatuto col. fin. lib. 2. & in cõſ. cccxxviij. determinatio. lib. 5. vnde mirabilis ille caſus mihi videtur, qui legĩt in veteri teſtamento. lib. 3. Regum. cap. xxj. vbi ſcribitur, quòd Naboth Iſrahelita vineam, quam iuxta baſilicas Regis Acab habeat, Acab eam expoſtulanti aliam maiorem, & meliorem offerenti, audacter negauit dicens, ſit propitius mihi Deus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi, quo factum eſt, vt mãdato Iezabelis vxoris Acab lapidibus obrueretur. vnde ei flagellum Deus minatus fuerit. Non etiam
48 hoc præteribo, † quòd ratione affectionis quis ſæpe præfertur alteri in re, vt in emphyteuſi per generationem finita, in qua quidem præferri proximiores eorum, qui emphyteuſim habuerunt, extraneis, in renouanda inueſtitura oportet, vt per Iaſon. in l. 2. num. 22. verſicul. ex hac deciſio. C. de iur. emphyteu. Alexand. in conſ. lxxx. lib. 1. & ad hoc quãplurimos citat. And. Tiraquel. in tract. de retract. lignag. in præfat. nume. 4. verſicul. huc item pertinet: ſicuti æquitati conuenit (ait Imperator) veteres conductores fundorum publicorum, nouis, ſi eadem augumenta offerant, in conductione præponi, l. cõgruit. C. de locat. præd. ciuili lib. 11. quæ tamen lex non habet locum in vrbanis, ſecundùm Matt. de Afflict. in deciſ. Neapol. ccxxxviij. & hactenus ſit ijs demonſtratum, quanta affectionis ratio in iure noſtro habeatur, & quæ ſint eius vires. Reliquum eſt modo inue-
49 ſtigare, † in quibus rebus affectus conſideretur, vt res per iuſiurandum in litem pro affectu æſtimetur, & quamuis magis in facto, quàm in iure conſiſtat. l. quatenus, de reg. iur. attamen, quia hoc non tranſit ſine dubitatione, id paucis mihi explicandum eſt. Dicas igitur, & primò, quòd in pecunia non conſideratur aliquis actus, eius enim vſus in emendis rebus & in proſpiciendo neceſſitatibus noſtris verſatur. l. 1. ff. de contr. empt. l. 2. §. ſed vt. C. de conſt. pec. d. l. ſi ita fideiuſſorem. Duar. in d. l. in actionibus, & Iaſ. in d. l. liber homo. § fi. de verborum obligatio. & do. Alciat in d. l. propemodum. in fine de verbo. ſignifi. Barto. in l. 1. & 2. C. de vet. numiſ. pot. lib. 11. & propterea traditum eſt in litem non iurari pro nummis, vt eſt dictum ſupra d. l. nummis. de in litem iur. & ibi no. & per Card. Pariſ. in d. conſi. cxxxi. nu. 15. in 4. vol. & Hiero. Buttigella in l. cum quid. nu. 29. ff. ſi cert. peta. dixit non iurari in litem pro pecunia, ſeu nummis: quia in eis non conſideratur niſi vſus, qui vſus par eſt in omnibus. l. ſi fundus, in fin. ff. ad l. falci. plenius hoc traditur per Andr. Tiraquellum in tract. de retra. lignag. §. 1 glo. 7. nume. 101. verſ. Sed quid hæc. Hinc in noſtris terminis optime dixit Iaſo. in l. talis
50 ſcriptura. nume. 14. de leg. 1. † quòd pro pecunia etiam in ſacculo obſtricto, tanquam ſpecie depoſita in litem ex affectu non iuratur, quemadmodum econuerſo, opinor peſſime ſenſiſſe Alberi. & Deci. in d. l. in actionibus, & Iaſ. ibi nume. 24. & Ferra. vbi ſup. in verſi. & in florenos, ſecundùm quendam intellectũ. l. pen. §. 1. ff. ne quis eum, quod pro pecunia ſtante, vt ſpecie poſſit in litem iurari de affectione; quia non ſemper pro ſpecie in litem ex affectu iuratur, vt mox dicam ſed tunc, cum affectus in rem habetur, & ſic conſequentia non eſt bona, pecunia ſtat vt ſpecies, quo caſu omnia iura de ſpecie diſponẽtia locum in ea ſibi vendicant. l. ſed & ſi certos, de leg. 1. Deci. in l. cum fundum. §. ſeruum. nume. 19. ver. in glo. in ver. vendicare, & alij ibi. ff. ſi cer. peta. Tiraquel. in d. tractat. de retra. lignag. §. 1. glo. 7. nu. 110. ergo in litem ex affectu iuratur: quia in litem pro ſpecie nõ iuratur deficiente affectu.

51 † Qua de cauſa limita hoc, niſi eſſet numiſma antiquum qđ non haberetur in vſu pecuniæ expendibilis, ſed potius loco ſpeciei cuſtodiretur, & quod noſtri vulgariter appellant medaglie, in iure etenim huiuſmodi numiſmata, tanquã ſpecies exiſtimantur. l. numiſmatum. ff. de vſuf. & homines, vel antiquitatũ ſtudioſi exploratores, vel peritiſſimi ſcultores pro gemmis illa habent, ergo nihil eſt, cur in ijs iuramentum in litem affectionis non deferatur, ſecũdùm noſtra iura. Quod diximus de pecunia in quãtite exiſtente, idem dicas de tritico, & ſimilibus rebus, quæ pondere, numero, vel menſura functionem recipiunt. l. 2. §. mutui. & ibi not. ff. ſi cert. petat. vt in ijs rebus in quan-
52 titate & quodam genere conſiſtentibus nullus † affectus conſiderari poſſit: & ideo ex affectu in ijs iuramentum deferri non debeat, vt tenuit Alexan. in d. l. nummis. col. 2. nu. 8. ff. de in litẽ iur. & Odofre. in d. l. arbitrio. col. 2. ad fi. ff. de dolo. & eſt de mẽte omnium doctorum, præterquam Fulgoſij in d. l. nummis, dicebat enim ipſe, ꝙ expetientia eum docuerat, magis deligere vnum vinum, quàm aliud; quia ad ſui guſtũ erat optimi ſaporis ac eius ſtomacho ſalubre, & ideo cariori pretio, quàm vẽdi cõmuniter potuiſſet, illud nunquam vendidiſſet, ad quod videt facere, quod latè dixit Io. Bolognetus in rubrica numero 115. verſic. ſed eam potes. C. de ſenten. quæ pro eo quod inte. quòd ſcilicet in quantitatibus conſideratur affectio reſpectu adiuncti, vt loci, verbi gratia, in vino talis loci, vel in ſeruo talis nationis, & generis. Sed ad hoc ego reſponderem, quòd cum ſit vnum quid functionem in ſuo genere recipiens, ſaltem in eo genere ſubalterno, ad quod habet affectum: iſta particularis, & præcipua affectio in vino reſtituendo demonſtrari non poteſt ſi aliud eiuſdem loci vinũ & eiuſdẽ bonitatis poſſit hr̃i, & comparari, & ſic propter vinum iurandũ ex affectione non eſt, iuxta præallegata. Nec me mouet, quòd pro fructibus in genere conſiſtentibus iuretur in litem ex affectione. Iaſ. Ioan. de Imol. & Alexan. in l. Neſennius. §. j. ff. de re iud. nam negatur, quòd iuretur de affectione, quòd ſcilicet affectio æſtimetur, vt patet ex ijs quæ ſup. dixi. In ſpecie autem affectus non ſemper habetur, & quando nouimus affectum in rem nõ haberi, pati haudquaquam debemus, quòd in litem ex affectu iuretur, ideſt, quòd affectio æſtimetur per iuramentum in litem, cum nulla habeat:
53 † quia iuramentum hos tres comites habere debet, ſcilicet iudicium, iuſtitiam, & veritatem ſecundùm glo. Abba. & cæteros in cap. & ſi Chriſtus. extra de iureiu. Hoſti. in ſumma eiuſ. tituli, & do. Alciatus in cap. cum contingat. nume. 135. col. lx. eo. titu. & iudex id, ne ſit auctor periurij, magnopere cauere debet, ſecundum Abb. in capit. clericos. extra de co hab. clerico. & mul. & dicit in cap. qui exigit. xvij. q. v. & tradit Soci. in regu. 220. & icirco in noſtra materia traditum eſt, iudicem ex cauſis illud poſſe non deferre vel delatum, & præſtitum non ſequi. l. uideamus. § ſed an iudex. de in litem iur. Deprehendi autem poſſet, actorem aliquem affectum in rem petitam non hr̃e, ſi probaretur eam rem venalem expoſuiſſe, & tenuiſſe, & hoc caſu iuramentum in litem non daretur ſecundum glo. in l. ij. in ver. ant contrario. C. de in lit. dan. tuto. quam ſequitur Iaſ. & Fr. Duar. in d. l. in actionibus, & Vdalr. Zaſius ibi verſicu. nonò, num. 22. citat ad hoc Ludo. Roma. ipſe tamen dubitat, quia inquit contumacia eſt punienda, & ibi Alex. in addit. ad Bar. & videtur probari ex traditis per Bar. in d. l. non enim. ff. de rer. amot. & ego puto verum id eſſe, quamuis Curtius in d. l. in actionibus. num. 31. damnet hanc gloſam, tenendo contrarium, ea ratione; quia quamuis ea res venalis extiterit, tamen communis eſt opinio, quòd ea de cauſa nemo cogatur rem ſuam vẽdere ſecundùm Iaſo. in l. rogaſti. ff. ſi cer. peta. & propterea inquit ipſe, debet iurari in litem, & cum hoc tranſit etiam Ioan. Bolognettus in dicta l. in actionibus. nume. 72. tamen ego dico gloſam adhuc ꝓcedere; nam fateor actorem, qui rem ſuam venalem habebat, poſſe pœnitere, vt amplius non vendatur, & cogendum nõ eſſe ad vendendum. Sed dico, quonam modo credetur eum affectum in rem habere ſupra rei pretium, ſi venalem rem tenetur propter quod demonſtrando, & declarando, ſe velle pretium rei, & non ipſam rem, reſultat probatio de non affectu: cui probationi ſtandum eſt, niſi contrarium probetur. Alio etiam caſu probatur affectum in rem nõ haberi, cùm ſcilicet affectũ in re communi cum aliis pro indiuiſo aliquis allegaret, vt per Ludo. Gozad. in conſi. xliiij. non eſt in col. fin. Sed hoc mihi videtur dubitabile, ſed pluribus nõ inſiſto, ne ſuper qualibet mi-
54 nima re diutius morer. At quæri etiam poſſet, † quænam rationabiles cauſę affectus in rem ſint, nam cauſas affectionis, cuius cauſa in litem iurandum eſt, oportet probare ſecundum Ioan. Igne. in d. l. quatenus. nu. 22. ver. ijs ego addo. & Pet. Lorio. ibi ĩ col. antepe. verſi. tandem ad vltimam, & in d. tract. de eo quod intereſt. in axiomat. lxxxvi. vbi aliquas affectionis cauſas commemorat, quas etiam refert in axiom. x. & in d. l. quatenus. col. ix. ſed hoc ipſe non affirmarem quòd cauſas affectionis, vt iuramentum in litem daretur affectionis, actori neceſſarium foret probari, jd enim ex iuribus de iureiurando in litem loquentibus, colligi poſſe mihi non videtur, vtcunque ſit aliquas affectionis cauſas ipſe breuiter recenſebo. Erit itaque probabilis affectus ratio, ſi maiorum noſtrorum res fuerit d. l. ſi in emptionem de mino. vel ſi eſſet domus paterna, in qua pater defeciſſet, & filij creuiſſent. l. lex quæ. §. nec verò. C. de admini. tut. ibi, maxima habenda eſt eius domus ratio, in qua pater defecit, filij creuerunt, in qua maiorum imagines aut non videre fixas, aut videre reuulſas ſatis lugubre eſt, vel quia noſtrorum parentum oſſa, vel reliquiæ inſint. l. j. §. ſed ſi rem. ff. ſi quid in frau. patron. vel ſit ſeruus de nobis bene meritus. l. cum ſeruus ff. mãd. l. libertus qui ſoluendo. ff. de bon. libert. vel perſona nobis ſanguine coniuncta. l. pen. C. com. vtri. iud. vel ſit prędium ſummę amœnitatis, & voluptatis. cõpetit. §. 1. ff. quod vi aut. l. ſi quis intra. C. de bon. proſer. & ponit Iaſ. in l. & ſi æquo. de leg. 1. uel quia ſi liber, quo valde ſtudui, vel in quo feci memoriam, vel additiones addidi l. pẽ. ff. ad exhib. Soci. in rub. nu. 56. C. de ſent. quæ pro eo quod inter. & alii ibi, vel ſi eſſet res donata ab amaſia ſecun-

ſia ſecundum Soci. in d. rub. nume. 49. verſiculo. ſed aduerte, & alios ibi. Sed hanc cauſam ego iuſtam eſſe non dicerem; quoniam laſciuijs non eſt fauendum, vt dicebat Rayn. in d. l. j. nu. 40. & ibi Berengar. nu. 144. verſi. supereſt. & Sebaſt. Sap. ibi. nu. 23. poſt Alber. & antiquos de quibus ibi per eũ. l. nec ei de adoptio. l. illud de manum. vind. iuſtum autem affectum eſſe cenſerem, quem aliquis in rem a Principe donatam in præmium, & memoriam alicuius præclari facinoris haberet: homines enim gloria ad præclara facinora incenduntur, iuxta illud. virtus laudata creſcit, ſeu, vt inquit Cicero lib. 1. Tuſculan. quæſt. honos alit artes, omneſq; incẽduntur ad ſtudia gloria, iacentq; ea ſemper, quæ apud quouſq; improbantur &c. & tempeſtate florentis reipublicę Romanæ multæ coronæ inſtitutæ in pręmium illuſtrium geſtorum fuerant: quibus ſtrenui ciues Romani de patria benemeriti donabantur: vt per Aulum Gellium libr. 5. noctium Atti. c. 5. & Volater. li. 26. Philologię, & Pli. li. 22. natural. hiſtor. inter quas graminea corona erat, ex gramine herba viliſſima confecta, qua donabatur is, qui ciuitatem Romanam obſidione liberaſſet. ſi ergo ab aliquo inuido, & ſcelerato huiuſmodi corona detineretur, neq; dño ad præceptũ iudicis reſtitueretur, profecto ex affectu in talẽ coronã iuramẽtũ in litẽ eſſet præſtandũ, alioqui ſi ſolius coronæ æſtimatio ſolueretur, cũ res viliſſima de ſe ipſa ſit, præceptũ iudicis redderetur eluſoriũ, parereturq; occaſio delinquẽdi, ꝯ tex. in l. ſi vnus § illud. ff.
56 de pac. cum concord. Dubitariq; poſſet ẽt, † an pro re immobili in litem ex affectu iuretur, & videtur dicẽdũ, ꝙ nõ: quia text. in l. ſi cui. §. 1. loca. dum dicit, iuſm in litẽ deferri pro re non immobili, ibi aliam rem non immobilem &c. vr̃ cauere, ꝙ tñ ꝓ re mobili deferatur, forte dici poteſt, ibi ita illũ text. loq cauſa crebrioris contingentiæ; quia in caſu rei immobilis frequentius contingit, vt in poſſeſſionẽ rei petitæ actor immittatur, q̃, ꝙ ad iuramentũ in litẽ deueniatur, vt in ſimili rñdendo dixit glo. in cap. 2. de confeſſ. in vj. dum reſpondendo illi textui, qui reũ nolentẽ reſpondere poſitionibus dixit, pro cõfeſſo haberi, tradit idem eſſe in actore, & ibi de reo ſolũ mentionẽ fuiſſe factã propter crebriorẽ rei, quã actoris cõtumaciã, quæ ſolet in facto contingere; idẽ in alio ſimili rñdit gloſſ. in l. 1. C. de raptu virgin. ꝙ pęna raptus habet locum ꝯ mulierẽ rapientem maſculũ, ſicut econuerſo, quamuis lex nõ meminerit ꝑꝑ frequentiorem contingentiã, niſi de maſculo raptore, & pluribus hoc dicit Andr. Barba. in cõſ. lxiiij. in i. volu. Sed ſi hoc remedio vti pro immobili reperita velit, nõ eſt cur hoc ei negetur. text. eſt in d. l. qui reſtituere, qui dũ loquĩt de deſinẽte dolo malo poſſidere, quo caſu ibi iuratur in litẽ, põt intelligi de re immobili, & ita ego ſentio. Pro cõplemẽto huius quarti mẽbri quęri etiã
57 poſſet, † nũquid actor ꝑꝑ rẽ nõ reſtitutã ſibi iuxta iudicis p̃ceptũ poſſit augere cõdẽnationẽ, & æſtimationẽ rei ſuæ ꝑ hoc iuſiurandũ in litẽ, ex pluribus cauſis ſimul iunctis, vt puta ex cauſa præcipui affectus, & ex cauſa dãni paſſi, verbi gratia, quia potuiſſet eã rẽ locari & lucrari l. videamus. § præterea. de vſu. vel ex alia cauſa qualibet augente condemnationẽ in certa pecuniarũ quãtitate, & Ioã. Bologne. hoc vr̃ velle in d. l. in actionibus num. 29. verſi. ſi dicatur. vbi conſiderat, quòd intereſſe affectionis complectitur & valorẽ rei, & quodcũque aliud intereſſe intrinſecũ & extinſecũ, pecuniariũ, & non pecuniariũ, ꝑꝑ quæ creſcit deſideriũ habendi rẽ, quæ ex contumacia non reſtituitur, & æſtimatio affectionis comprehendit omnia prædicta & quodcunque intereſſe, etiã remotũ & pretium quarumcunque vtilitatum, ſicuti in æſtimatione fundi comprehenditur vſufructus. §. fundus. inſtitu. de lega. & in via continetur actus. §. via. inſtitu. de ſerui. præd. & propterea concludit, quòd actor iurando in litem omnes prædictas commoditates, & quodcũque intereſſe contingens deducet in rei ſuæ æſtimationem, tanquã ex ijs cauſis auctam, & prædicta ex cõdemnatione lata per iuramentũ in litẽ affectionis, cõſequetur, & infert, ꝙ licèt intereſſe extrinſecũ nõ pręſtetur l. ſi ſterilis. §. cũ per venditorẽ de actio. emp. veniet tamen in hoc iuramentũ in litẽ, tãquam pars illius rei, ſeu eius æſtimationis, ſicuti in duobus prædictis exemplis de fundo, & uia, addit etiam, quòd ſi iurans affectum, in rem non habeat, non æſtimabit rem ex affectu, ſed ex alijs cauſis, & intereſſe. d. l. nummis. ut uoluit etiã Albericus ibi faciendo tamen hanc æſtimationẽ ſemper tanquam partem rei, & ad doctrinam Bar. in l. 1. nu. 2. verſ. oppono. ff. de alienat. iud. mut. cau. fact. vbi dixit, in iuramento in litẽ non haberi rõnem niſi de æſtimatione rei, non aũt alterius extrinſeci intereſſe dãnorũ, ſicut in illo edicto de alien. iud. mutan. reſpondet Bolognettus, ꝙ non eſt uera, & ꝙ cõfunditur per ipſum Bar. in d. l. uideamus. ubi uoluit, in iuſo in litẽ contineri oẽs pecuniarias utilitates, pariter reſpõdet, ꝙ nõ obſtat l. 1. in qua ſe fundat Bar. quia loquitur, quãdo actor uult cõſequi rem ipſam, & non deueniri ad iuramentũ in litẽ, & probat l. 1. §. fi. ut ibi per eũ. Paulus uerò Caſtrenſis ſequitur Bar. in d. l. j. de alienat. iu. muta. in d. l. in actionib. n. 11. uer. quid aũt, ꝙ in iuſm in litẽ ueniat æſtimatio rei, ſm affectionẽ, nõ aũt dãna. Bertach. in ſuo reper. in uer. iuſm ĩ litẽ, uerſ. 32. hoc ẽt dicit. Sed ego ĩ hac re crediderim ad religionem iudicantis ſpectare, ne non ex cauſis nimium remotis, & parum veroſimilibus actorem ad iurandum in litem
58 augendamque rei ſuæ æſtimationem admittat; † quin in computatione intereſſe facienda attendere oportet cauſas proximas, & nõ remotas, vt diffuſè dixit Aymo. Crau in conſil. 330. & Benuen. Stracc. in tract. de mercat. in titulo. de cõtra. merc. verſi. ſed & illud adijciendum, num. 1. vbi admonet ne gradatim ex pluribus cauſis computationem intereſſe producamus infinitum, ſed quod eſt proximum attendamus: & ideo iudex ſi videt actorem augere æſtimationem rei ſuæ ex mero affectu facile permittere non debet ex alia conficta cauſa damnorum ſimul, vt æſtimatio iureiurando in litem creſcat. Huc pertineret illa quæſtio vtrum iuſiurandum in litem vltra duplum rei extendatur. Sed tamen hanc quæſtionem reſeruabimus diſputandum in tertia parte huius tract. in pri. memb. vbi ſe commodius habebit, & ibi aduerſus communem opinionem con-
59 cludam, quòd poſſit duplum excedere: & hæc pro explicatione quarti membri ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Iuſiurandum in litem, & iuramentum litis deciſorium inter ſe ſe duplici modo differunt.*
2 *Reſpectu rei, ſuper qua eſt iurandum, differunt.*
3 *Differentiæ inter vnum, & aliud recenſentur.*

Iuramentũ in litera & litis deciſiuũ in quibus differant. Cap. V.

Quinti membri explicatio, quamuis ualde neceſſaria non ſit, vtpote, quæ contineat aliquot duntaxat differentias inter iuſiurandum litis deciſorium, de quo in titulo præcedenti de iureiurando, & hoc in litem iuramẽtum, quæ quidem plenius patere poſſunt ex toto tractatu noſtro, nihilominus, quoniã Paulus de Caſt. Iaſ. & nõnulli alij aliquot earum breuiter collegerunt, hos ego imitatus ad craſſiorem Mineruam, hic poſt uim, & poteſtatem iuſiurandi in litem co-
1 gnitam, has collationes ponere ex re eſſe duxit. † Itaque dicendum eſt in primis duplici modo inter ſeſe iuramentũ litis deciſorium, & hoc, quod in litem dicitur differre. Primo reſpectu perſonæ: quia iuſiurandum in litem à iudice tãtum defertur. l. videamus. §. deferre. tit. noſtro. illud verò à parte parti tã in iudicio quàm extra l. manifeſtè. l. iuſiurandum, quod ex conuentione. ſup. titu. primo. Secundò; quia actori in litem defertur iuramentum, dicta. l. in actionibus. illud verò & actori & reo indifferenter defertur. l. nam & poſtea. §. j. & §. fin. ſup. titu. i. Tertiò differunt; quia hoc nõ defertur pupillo. d. l. videamus. in princi. illud verò ſecus. l. qui iuraſſe. ſup. titu. pri. Quartò, qa hoc non defertur fiſco, ſeu ei non competit, vt gl. in l. quoties. C. de exact. lib. x. & docto. in l. penul. §. 1. ff. ne quis eum, de quo tamen dicemus infra: iuramentum autem litis deciſorium per procuratorẽ fiſci præſtatur l. eum qui. § in popularibus. l. iuſiurandum & ad pecunias. § defenſor. ſupr. titu. 1. Quintò differũt ſecundùm Alex. in additio. ad Bar. in d. l. in actionibus, & Iaſ. in rub. eo. titu & in d. l. ſi quando. nu. 15. col. pen. C. vn. vi. quòd iuramentum in litem tranſit ad hæredes: non aut iuſm iudiciale, vel cõuẽtionale, de quo ſuo loco dicemus. † Sextò differunt reſpectu rei; quia per hoc deciditur, quæ & quanta debeantur, & ſic æſtimatorium nuncupatur, vt per Iaſ. & Vlda. Zaſ. in hac rub. & illud definit quæſtionem, an debeatur. d. l. 1. 2. ſup. titu. 1. Septimò differunt; quia illud de quacunque actione, vel re prętenſa præſtatur. l. 3. §. quæcunque. l. iuſiurandum. & ad pecunias
3 eo. † hoc verò iuramentum in litem, quod dicitur affectionis, non præſtatur pro pecunia, & rebus in quantitate conſiſtentibus. d. l. nũmis. Octauò, quia hoc iuſm non defertur, niſi dolo vel cõtumacia rei interueniẽte d. l. in actionibus, vel culpa ĩ tutore. l. ſi tutor. eo. ti. Sed hæc nõ reqrũtur in iuſo litis deciſorio: vt toto tit. p̃cedenti. Nonò differunt. quia, illud ꝓſequutione, vel officio iudicis datur. l. ſi duo patroni. iuncta ibi glo. de iureiuran. Sed iuramentum in litem non præſtatur, vbi ſolum iudicis officium imploratur, nec aliqua actio competit l. harum. ff. ſi ſer. vend. & ibi gl. in verſi. condemnet. Decimo, quia ex neceſſitate in litem iuratur deficiente ſibi ꝓbatione. l. fi. ff. de in litem iur. noſtro. tit. ſed iuramentũ litis deciſorium ſæpe deferẽ, qñ quis aliũde intẽtionẽ ſuã probare põt, ſed cauſa ſe releuãdi ab eo onere probationũ ad definitionẽ litis per iuſiurandũ deuenit l. eum qui l. tutor pupilli. ſup. tit. pri. Vndecimò, quia hoc iuramentum in litem actori delatum poteſt recuſari, & actor poteſt facere probationem per teſtes; quum in ſui fauorem illud ſi introductum, ita communiter teneri dicit Alberic. & Vldar. Zaſ. in l. fi. poſt Bar. & alios ibi. ff. tit. noſtro. de in litem iur. gloſſ. in l. ſemper. §. hoc interdicto, & ibi Barto. ff. quod vi aut clam. iux. not. in l. 2. C. de in lit. iur. iuramentum verò litis deciſoriũ, vel ſubire, vel referri alteri parti oportet. l. manifeſtæ. ſup. tit. 1. Soci. ĩ reg. 205. hoc tñ eſt verũ ĩ iudiciali, ſed nõ ĩ extraiudiciali. l. iuſiurãdũ ꝙ ex cõuẽtione, ti. 1. ſup. Duodecimo differũt; qa iudex ĩ iuſo litis deciſorio hoc tm̃ inquirit, an ſit iuratũ, id omnino ſeq eũ oportet l. nõ erit. §. dato. de iureiu. & ibi not. & l. quod ſi deferente. ff. de dolo. Sed in hoc æſtimatorio iurata,

iurata, quantitas potest restringi, vel in totum ab ea recedi. d.l. videamus.§.pen.d.l.in actionibus. Decimotertiò differūt: quia; ex iuramēto litis decisorio oritur actio, & exceptio.l.iusiurandū à debitore l.fi.§.fi.l.& si seruus.de iureiu. ex hoc aūt iurō in litem nulla paratur actio: sed tm̄ officium iudicis. gl.in §.præterea.in ver.ex arbitrio, instit.de actio.& Ias.in rub. huius tituli in x.differētia vbi multa citat. Decimoquartò differūt; quia in iuramēto iudiciali, qñ iniustè, atque absque causa denegatur, appellare licet in hoc tm̄ casu, ſm gl. Saly. Bal.& alios in l.generaliter.§.fin aūt.C.de iureiu. Sed in materia iurandi in litem semꝑ datur appellatio, vt dicemus infra in tertio mem. vltimæ par. Decimoquintò differunt: quia iurm̄ in litē, qđ dicitur affectionis, semꝑ pōt ex nouis probationibus retractari l.fi. vbi docto. ff.de in litē iur. Sed iurm̄ iudiciale a parte delatū, nūq̄ retractat. d.l.q si deferente. de dolo & has enumerasse sufficiat, reliquas ex ipso tractatu tu ipse colligito; & hactenus pro prima huius tractatus parte.

SVMMARIVM.

1. *Iuramentum in litem defertur à iudice.*
2. *Ratio, cur ab alio deferri nequeat.*
3. *Iuramentum à parte delatum non sustinetur in vim iusiurandi in litem, sed in vim conuentionalis.*
4. *Iuramentum sine delatione præstitum, à iudice tamen acceptatum, an valeat.*
5. *Quid, si presente iudice, & intelligente iuretur.*
6. *Arbiter, vel arbitrator an possit iuramentum in litem deferre.*
7. *Notarius hoc iuramentum in litem non potest deferre.*
8. *Partes iniurato testi credere possunt, sed non quòd notarius illius iuramentum recipiat.*
9. *An sit necessaria iudicis delatio, quando statutum dicit, quòd stetur sacramento actoris.*
10. *Cautela, vt instrumentum habeat executionem paratam.*
11. *Pactum standi iuramento creditoris de interesse, vel expensis, in contractu appositum valet.*
12. *Impuberi iuramentum in litem non defertur.*
13. *Item furioso negatur.*
14. *Prodigo vtrum deferatur.*
15. *Tutores vel curatores volentes nomine pupilli vel adulti ad in litem iurandum admittuntur.*
16. *Forma, sub qua iurare debent.*
17. *Mater an pro filio ad iurandum in litem recipiatur.*
18. *Coniunctus pro coniuncto non iurat in litem.*
19. *Curator ad litem datus iurat in litem.*
20. *Procurator ad litem ad hoc iuramentum non recipitur, quid si ad id speciale mandatum habeat.nu.20.*
21. *An œconomus & prælatus ecclesiæ ad iurandum in litem admittatur.*
22. *Syndicus vniuersitatis iurat in litem.*
23. *Fisci procurator num possit in litem iurare.*
24. *Conciliatio textus in l.pen.§.in eum.ff.nequis eum qui in ius uoca.ui exi.tex. l.quoties.C.de exact.trib.*
25. *Iuramentum in litem non defertur illis, quorum testimonium est reprobatū.*
26. *Iudæo contra Christianum non defertur.*
27. *Item negatur cedentis bonis.*
28. *Item infamibus infamia etiam facti.*
29. *Item periuro.*
30. *An deferatur hæredi, vel successori, remissiuè.*

Secunda Pars.

Iuramentum in litem per quem & cui deferatur. Cap. I.

Aggredior modo secundam partē, & pro eius primi mēbri expeditiōe primò quęro quis deferat hoc iuramentum in litem. Et clarū est, iudicē deferre oportere, ut rñdit Vlpianus in d.l. videamus. §. deferre.ff.de in litem iur.& est regulare, 1 † q iurm̄ in iudicio deferēdū necesse est, vt a iudice deferatur, vt tradit And. Barba.ī rub.ext.de iur.calum. col.1.& cōsuluit Pau.de Cast.in cōs.163. super primò.in antiquis. Hinc do.Carol.Ruin.in cōs.6.col.2.in vol.4.tenuit, q iurm̄, quo qs suspectū habere iudicē vel aliquē suum debitorē de fuga, vel qñ causa secūdę dilationis cōsequēdę iuraret se impeditū fuisse prima dilatione vti, ꝓstitū sine iudicis dilatione esset nullū, & nō valeret cū vltro & spōte nemo, iudice nō deferēte iurare possit: idē voluit Soc.in cōs.120 in 2. col.vers.quintò fortius.n.4.in vol.1.& Bar.in cōs.97.in questione.num.7.vbi loquitur de iurāte impedimentum, quem fuit secutus Ludo Roma.in l.2.§. si quis in iudicio.ff. si quis cautio. Ias.in l.fi.num.48 vers.circa tertium. ff.de feri.ad qđ faciūt aliqua, quæ dicit Ay. Crau.in cōs.196.& cur alius iusiurandum in 2 litem non possit deferre, ratio potest esse: † quia solus iudex potest punire dolosum, vel cōtumacem, ita ait Albe.& Vldar.Zasi.in d.§.deferre.qđ quidē ego verū esse puto. Hinc mihi videntur doctores, in d.§.deferre, rectè īferre, q pars altera alteri hoc iuramentū in litem deferre nō possit, & deferendo iuramentū sit nullum, quandoquidem hoc deferatur ex vi, ac potestate iurisdictionis, quam nullam possunt priuati exercere, vel etiā nec cōferre.l.nemo priuatorum.C.de iurisd.omn.iud. sup quā tamen re Bar.in d.§.deferre. aliam attulit rationem, scilicet, q pro quanto quis re carere nollet, non est contentio, credo, q Bar. dicere voluerit, q quia inter actorē, & reum est contentio de restituēda, nō est de eius æstimatione cōtētio, & ppea interueniente iuramento super eo, de quo nō est cōtentio, non valet illud iuramentum quasi ineptum, si autem (ait Bartolus) reo adderet volo condemnari ad eam quantitatem, quam iurauerit, valebit hoc iuramentum l.si quis cum debitore.sup.titu.1. 3 iusiurandum & ad pecunias, eo. † Sed hoc iuramentum valebit, non quidem in vim iusiurandi in litē, sed in vim conuētionalis: vt not.Ioā.Bapt. Caccialu.in d.l.admonendi, nu.16.& ita est de mente Bar.Bal.& Alex.in d.§.deferre; adhoc enim vt valeat in vim iusiurādi in litem, necesse est per iudicē deferri, ex illius iurisdictione, & potestate ī modū ꝓbationis faciēdę. Nec ꝯ dictā Bar. rōnem vrgēt argumēta Ias.& Fulgosij ibi, qa Bart. ibi facit tantùm vim in modo deferendi iuramentū, an simpliciter reus deferat iuramentum in litem, an verò deferat adijciēdo, q vult condemnari &c. Stante aūt, q sit necessaria iudicis delatio, dubitari posset, nūquid iuramentū præstitum valeret, quod iudex nō detulisset, sed sponte ab actore præstitum acceptasset, & Bald.in cons.ccclxxiiij. qritur, vtrū captura.in fi.in 4. 4 vol.in nouis.rñdit, † q ex eo, q iudex acceptauit, vr detulisse, & præsumitur à iudice delatū, tutius tñ esse dicit, q de nouo deferatur. idē affirmat Bal.in cōs.ccclv. proponitur.in 2. dubio. in vol.2.in nouis quē simpliciter sequitur Aymo. Craue.in d. 5 consi.cxcvi. † & quid si præsente iudice, & intelligente in manibus notarij habentis commissionem iuraretur? Et isto casu respondit Alex.in consi.lxxi.clarissime, nu.12. col.fin.in volu. 3. quod iuramentum valet, ubi dixit iuramentum in litem coram iudice, & notario habere cōmissionē præstari oportere, non per Bar.in d.§.deferre, vbi dixit, iuramentum valere, q præsente, & mandante iudice notarius deferret. l.si fassus.§.is, de fur. & tradit Fely.in c.tuis.col.fin.eo.de testi. iste enim actus factus in præsentia, & de mandato iudicis censetur actus ipsiusmet iudicis.l.qui autem.§.cōstituere, cum l.seq.ff.de cōstit. pecu.cum ibi not.Francis.Curt.in l.cū.col.1.ad fin.C.de iureiur.ob calum. dicit, q sufficit iuramentum calumniæ partem ipsam coram iudice, & in præsentia iudicis à se ipsa præstare, & sic non videtur requirere mandatum, sed solam præsentiam, & patientiam iudicis, mihi tamen videtur, etiam mandatum requiri, & aliqs ipsius iudicis actus demōstratiuus suæ voluntatis i deferendo p 6 prædicta. † An aūt arbiter, vel arbitrator possit hoc iuramentū in litem deferre, & reperio Hiero.Gratū in cons. x. incipi.& si cā col.3.in 2.vol.conluisse p sex argumenta, arbitratorem illud deferre non posse, item nec arbitrum; quod ego et probo saltem in arbitratore per ibi deducta, quæ hic non transcri-7 bam. † Ex iis etiam facilè infertur, q notarius non possit hoc iuramentum in litem deferre, secundum Bartol. Alexand. Costali.& alios in d.§.deferre, quod enim per iudicem explicādi est, notarius in eo se immiscere non potest. glo.in l.insitar.in g fina.ad fin.C.de iur.fisc.lib.x.& ibi Bartol.& Luc.de Penna, vbi damnat consuetudinem contrariam. Vnde Iason in d.§.deferre dixit, notarium iuramenta testium, instrumentorum productiones, vel alios actus admittere haudquaquā posse. ita tenet Bal.in auth.quę supplicatio.C.de preci imper.offe.Bal.in l.hæc consultissima.in §.pen.& ibi glo.C.de testa.Bar.in l.cū scimus C.de agric.& cens.lib.xi.Bal.in c.pen.§.item sacramenta.col.4.nu.19.versicu quærit insuper.de pac.iur.firm.in vsibus feudorū, vbi fortius inquit, q nec etiam ex partium cōsensu fas est notario iuramenta testium recipere, quod dictum reprehēdit Alex. in d l.insitar.in addit.ad Bar.ea ratione; quia partes testium iuramento possūt renunciare.c.nuc.& ibi nota.ext.de testib. ergo multo magis pñt facere, q minus solenniter iurent. Sed ipse mea quidē sententia decipit: nam partes possūt ꝑ summa testis fide & religione credere simplici verbo testis, qui sine iuramento deponat, cum hoc nulli legi sit cōtrarium, & ad hoc mihi placet referre, quod scribit M.Tullis in Orat pro Cornelio Balbo. maximum, & pulcherrimum fidei testimonium. Athenis (ait Cicero) cum quidam apud eos qui sanctè grauiterque vixisset, & testimonium publicè dixisset, & vt mos græcorū est iurandi causa ad aras accederet, vna voce oēs iudices. ne is iuraret, reclamarūt, cum Græci hoīes (subiungit Cicero) spectati viri voluerint religione videri potius, q veritate fidē esse constrictā &c. Nos quoq; sic viuere lex euangelica adhortat, & iubet, vt nostra rei affirmatio sit p verbū est, est, vel negatio p verbū, non, nō, sine aliquo sacro.ca.& si Chrs.ext.de iureiur.& Matt. 8 c.v. † partes ergo meritò credere testibus iuratis qūt, sed q notarius deferat, vel recipiat iurm non pñt; qa hoc ad iurisdictionē spectat, quam priuati cōferre nō possunt d.l.nemo.C.de iurisd.omn. iud. & qa nemo ex iis, quæ publici iuris sunt, mutare quicq̄ pōt. l.ius publicū. vbi gl.& doct.ff.de pact.l.nemo pōt. vbi repetit. de legat.1.& ita voluit Petr. Moncada in addit.ad tract.

9 tract.de testi.Ioan.Cro.nu.257.ver.quartò requiritur. † Postremò quæri posset, an delatio iudicis sit necessaria, quando statutum dicit, quòd stetur, vel credatur iuramento damnū passi nā ꝑ ista verba vr̄ statutum iuramentum deferre, & ideo, q iudicis delatio sit superflua secūdùm Soc.in cōs.lxxxix.in col.fin.vers. Sed ad hoc respōdet, in uol.3.& Bal.ita tenet ī l. ait ꝑtor.ī princ. in lectu.antiq.de iureiur.& in d.tract.stat.ver.iurm̄, & Bertrach. in repert.in verb.statuta de dānis, in vers.xxxv.vbi allegat Bal. & Alex.in d.l.ait prętor, & cū Soc.videtur tenere Aymo.Crau. in d.consil.cxcvi. nu.2.& Bald.in d.l.admonendi. Sed ego crederem per ista verba non censeri iuramentum deferri sine iudice; quia hoc nō exprimūt, nec ratio aliqua suadet interpretationem fieri, vt facile viam periurijs apertam esse credamus, data omnibus indifferenter, ac indiscere potestate iurandi. l.2.& ibi no.C.de indi.vid.toll. Et dū dixi, q pars alteri parti pōt iurm̄ deferre, adijciēdo, q vult condemnari quanti actor iurauerit, 10 nota, † q inducta fuit cautela, qua sæpe ego vsus fui, q ī istrō ꝯctus dicatur alterum alteri detulisse iuramentū, & iurasse tot sibi deberi, & vera fuisse, & esse contenta in instrumento; qm̄ hoc iuramentum est litis decisiuum, & habet executionē paratā, vt cōsuluit Soc.in cons.cxx.incipi.cum prę senti.nu.11.ver.secūdò ꝑmitto, vbi allegat Bart.in l.2.ff.de iureiu.& voluit Paul. de Cast.in l.nam & si postea. §.si prætor eo Fran. Crem.in sing. clij.incip.volo.Bal.in l.2.col.22.ver.si verò q̄ritur quot.ff.de iureiur.& approbat Barth.Cæpol. in caut.xx.incip. si ex forma.q̄ executionē paratā nō habet iuramentū simplex cōfirmatoriū 11 ꝯctus, qđ a parte parti nō fuisset delatū. Et scias ēt hoc, † qđ valet pactū in instrō appositū, in quo alter alteri ꝓmittit stare iuramēto eius de oī interesse, expēsis, vel dāno ipsius stipulantis, vt radit Bal.in l.iusiurandū, q ex conuentione.sup.tit.1. Alex.in cons.xlvij.nu.4.lib.1.Matt.de Afflic.in decis.xci.Deci.c.2.col.3. ext.de fid.instr. Alex.in cōs.cxxx.eo.vol.& ī cōs.37 viso.col.pe. nu.30.lib.2.vbi q̄ plurima citat, & in cōs.114.col.3.vol.4. Abbas cons.li.videtur in princ.vol.1.Alex in cons.54.circa id, col.pē. in vol.2.& cōs.xlvii.viso.col.2.eo.lib.in quibus cōs. refert eam cōuētionē valere, & ab innumeris doct.recipi. Nec est verū, q ait Bar.in d.l.fi.ff.de præto.stipul. q anteq̄ iuretur, possit pęnitere ꝓmissor se velle stare dicto stipulātis: qm̄ ꝯriū ꝓbat Afflict. in d.decis.xci.& Alex.in d.cōs.130 & non obstat etiā, quòd alii dicebant, posse nihilominus taxare ad arbitriū boni viri, id.n. tantū admitteretur, vbi enormissima esset læsio, & quātitas iurata vero similitudinē excederet ſcđm Alex.in d.cōs. xlvii. nu. 5.lib.1.vbi declarat, qñ dicat enormissima læsio, & Afflict.ī decis.xci.& latissime Soc.in consi.xc. visis, colum.2.nu. 12.in vol. 4.& Hiero.Cagnol.in l.1.colum.24.nu.114.C.de sent.quæ pro eo.& ista sunt vera, vbi alioqui non vrgeret suspicio vsurariæ prauitatis, qua redditur ꝯctus inualidus, vt p Dec.in consi.322. Bal.in l.rogasti.§.si tibi.si cert.peta.& Dec. in consi. 183. & hæc dixisse me volui: quia prorsus extra rem mihi non videntur, & quia in pratica quandoque possunt non parum prodesse. Secūdò quæro, cui nā iusiurandum, quod in litem nuncupatur, deferatur, & imprimis dicēdū est actori deferri.l.2.§ fi.ff.de in lit. iur.iur.cū concord. sed an oībus actoribus deferat, rñdetur, qđ non sic indistincte omnibus porrigitur: nam & impubes doli capax iuramento obligetur, & ꝯctu iurato, vt diffuse tenet cor12 neus in consi.ccxl.in vol.1.& † alias iuramētū à parte possit deferri pupillo l.qui iurasse.sup.tit.1.hoc tamē ei negatur l.videamus, in prin.tit.nostro, & intelligitur de pupillo qui non compleuisset decimumquartum annum, vt dixit ibi Vldar. Zas.nu. 2.Montanus verò in l.in negotiis contrahendis.de re.iur. putat iuramentum in litem deferri posse ei, qui ad annos pubertatis anhelat. Sed tenēda est opinio vt verior & communio Vldar. Zasi.vbi sup. quia pupillus iudicio & discretione caret.§.præterea.ubi gl.Are.& alii insti.qui non est permissum vnde discernere, & æstimationem rerum amissarum, uel rei non restitutæ facere, uel affectionē iustā deducere, & allegare non potest, qđ intellige indistinctè in omnibus rebus suis, uel casibus, q ipse pupillus non possit iurare in litē, sed possit eius tutor uolēs nomine eius iurare in litē.d.l.uideamus.§.curatores. de in lit. iur. non aūt tm̄ quando ageret contra tutorem remotum, ut suspectum, prout intellexit Francis.Duar. textum. d.§. curatores. in d.l.in actionibus.in princi.nu.10.nam contra Duar. stat. tex.in l.si tutor.ff.eo.de in lit.iur.& ratio generalis in omnibus casibus, in quibus pupillo res sua nō restitueretur, q ipse & nō aliꝰ illius rei pretiū statuat: quia rō gñralis extendit legem.l. regula 13 §.pe.ff.de iur.& fac.igno.cū simili. † Itē furioso eadē de cā de-negatur iusiurandū in litem.l. in negotijs.de reg. iur.& ibi no. 14 & de hoc nulla est dubitatio. Verùm enimuero dubitat † nūqd ꝓdigo deferat in litem iurm̄, & Alex. in d.l.uideamus. in prin. quē remissiuè refert Bertach. in reperto. in uerb. iurm̄ ī litem uers.28.& in uer prodigus uers.xli.negat deferri posse. Sed Fulgosius, cū quo transit Raph.Cumanus ꝯriò probat.l. curatorē hñs.C.de in integ.restitu.cui rñdit ipse Alex.remissiue ex notatis ꝑ Bar.ī l.1.ad fi.ff.de nouatio. q prodigus adulto æquiparatur quo ad ciuilem obligationem, non autem quo ad naturalē: hic enim nec naturaliter obligatur, ille verò sic, ita tenent cōmuniter docto.in l.si is cui.de verb.obl.& propterea ex ęquiparatione nō procedit consequentia, adulto defertur iuramētum in litem, ut tenent omnes in d.l.videamus, per illum textū ergo & prodigo, cum ipse lege resistente contrahens, ne naturaliter quidem obligetur, adultus verò, si non ciuiliter tamen naturaliter obligatur, vt per Paul.de.Cast.in l.Marcellus, & ibi gl.ff.de fideiu. Ias.in l.impuberes.de verb.obl. Bal.in l.potuit.C. de iur.delib.Cast.in d.l.curatorem habens, & Alciat.in c.cū cōtingat.nu.227.de iureiu. Hæc disputatio ita indiscussa ab omnibus, quos viderim, relinquitur, & tamen in facti contingentia frequens esse potest, ideo operæpretium fore existimo alienatis per eam examinare, arg.l.legaui.de libe.lega.& imprimis arguam pro parte negatiua, pro sententia Alex. Secūdò pro affirmatiua resoluendo eam secundùm Fulgosium, suam æquiparationem defendendo ab obiecto Alexan. Primò igitur faciat pro Alex.negante debere deferri iuramentum in litem ꝓdigo. tex.in l.interdum.cū nota.ibi per Ias.Bal.& Paul.de Cast.& in l. 1.ad fi.ff.de cond.inde. sicuti in eo argumēti genere Fulgosius se firmauit, nam per illum tex.prodigus pupillo & furioso ęquiparatur, quos constat ob intellectum non sanū, & infirmū, nō admitti ad iurandū in litē, ut dixi supra, ergo nec prodigus admittetur, quæ ęquiparatio fortissime videtur cōprobari in l.certi.§.qm̄, & ibi Accur.si certū peta.& in l.Fulcinius.§.planè.ff.ex quib.cau.in poss.eat.& facit superius adducta.l.Marcellus, q ꝓpterea prodigus, nec naturaliter obligetur, sicuti nec furiosus, & infans, vnde dixit Bal.in l.potuit.n.12.ves. certè qñ. C.de iur. delib. prodigum similem esse non pupillo proximo pubertati, sed infanti, & mētecapto. idem replicat in d.l.si is cui bonis.vbi Ias.in nota.vi.in col.2.& 3 & Bal.in d.l.interdū, dixit furiosum, & prodigum æque exilium mentis pati, nec intellectū, vel cōsensum habere, quem præstare valeant. idem tradit Bal.in cōsi. 260.Gulielmus in fi.lib 2.in nouis, ergo &c. Secundò hæc conclusio negatiua probari videtur per tex.in l.tutor.§. prodigum, & ibi gl.Bal.Odofre.Bar.Ias.& Paul.de Cast.tit.1.supra, vbi dicitur, prodigum non posse iuramentum deferre, ergo nec iurare: nam sunt correlatiua deferre, & iurare. l.manifestè. sup. tit.1.l.iusiurandū.§.ait prætor.eod.& in vno correlatiuo dispositū cēsetur in alio disponi. Bar.in l.1.C.de cupres.ex luc.li.11.& diffusiùs.Ias.Rip.& alij de acq.pos.& in l.2.C.de ind.vid. toll. ergo &c. Tertiò, nō parū vrget, q non admittitur iuramētū in sui contractus corroborationem, tanquam in discretum, & sine iudicio prestitum, ita ex communi omium sententia determinat do.meus Alciat.in d.ca.cum contingat. nume.226. versic. tertiò infertur.col.58.ext.de iureiu.Ias.ī d.l.is cui bonis, col.pē. nu.19.Bar.Bal.Ang.Alex.& Cast.ibi, & consuluit Bal.in d.cōs. 260.Iaffred.Balb. in decisi.lxxxij. ergo tāto minus poterit hoc iurm̄ in litem prestare: quia est valde exorbitās ſm Ias.in d.l.si quando.num.16.& Deci.in d.l.in actionibus.nume.27.& alios supra citatos. Quartò confirmatur, quoniam, viam qua quis facile in periurium labatur, aperire non debemus, per ea, quæ notāt doctor.in l.2.C.de ind.vid.toll.§ nos igitur vidētes, in auth. de nupt.nec deferre suspecto, ne facile peieret, vt dixit Ias.in d.l.videamus col.2.ver.itē nota, tit.nostro, est tex. cū gl. in d.c. clericos.ext.de cohab.cle.& mul.Specu.in tit.de iura.calum.Fely.in c.1.in prin.ext.de offic.ordin. gl.in c.2.in uer. abiurare, ext. qui cle.vel vou.& iudex mortaliter peccat, secundùm Rui in cons.cxxxij.nu.x.in vol.4.iux.c.exigit xxij.q.5. Sed prodigus est ob dissolutam vitam, & perditos mores suspectus, ne peieret, vt pecuniam, quam ad suam libidinem explendam fundat, nāciscatur. minusque est integer testis, quo casu, neque iuramentum suppletorium defertur, secundùm Bar.Alex.& alios in d. l.admonendi. Iaff.Balb.tradit in decis.cclxxxviij.& Bal.in l.qui accusare.C.de eden.nec etiā iuramentū in litē defertur, vt Iudęo contra Christianum secundùm Hip. Marsil.in singul.xli. inci.Iudæus. Quintò & vltimò hæc sententia videtur recipienda; qm̄ ī dubio tutior via, quæ seruat hominem a peccato, semper est eligeuda, vt plenè tradit do. Alciat.in tract.præsump.in reg.2.in præsump.5.& in reg.3. presump. 35.ca.iuuenis, ext.de spons.c.1.ext.de scrut.33.q.5 cap.aliter, cum concord. Sed hæc est tutior, cum a periculo periurij submoueat: ergo est magis sequendis tamen non obstantibus Fulgosii sententia affirmatiua mihi magis placet. Et primò ex allegata.l.curatorē habens arguitur propter equiparationem, vbi sup.factam: nec responsio Alex.ex dictis Bar.in d.l.1.est satis vera, cum non pauci contrarium dixerint, vt Bar.ibi attestatur, & multū id uerba illius legis suadent, ibi.hunc ꝯctum seruari non oportet, quæ verba ibi in summario Bar.Alex.& Paul.de Cast.intelligunt importare ꝯctū esse nullū ipso iure, si adultus curatorē habens eo spreto ꝯhat, ergo nō est verū, q naturaliter obligetur; quia obligatio naturalis est aliqua obligatio, vel aliquis ꝯtractus de iure gētium validus.l.1.ff.de pact.l.stipulatus sum, cum l.seq.ff.de fide ius. Nec mouet, q Bar.in l.1.in fi.dicat absurdum esse pupillum pubertati ꝓxmū sine tutore ꝯtrahentē naturaliter obligari, puberē verò sine curatore cōtrahētē nulla obligatione obstringi, nam

ti,nam inter eos diuersa inest ratio, nempe quia pupillus a l. tutorem accipit.ff.& instit.de legitt.tuto.curator autem nō dat̄ à lege,sed à iudice adulto non inuito,sed volenti. per tex.in d. §.item inuiti.instit. de cura. & ibi nota. & antequam curatorē accipiat ipse est legitimus rerum suarum administrator, & mo derator;& quia in viridi adhuc,& inexperta iuuentute plenum & maturū iudiciū nō hēt,& sæpe læditur,datur in integrum re stitutio l.1.& p totū.ff.de mino.sed datur curator, ne lędat̄,cū melius sit eius iura intacta conseruare,quàm post vulneratam causam remedium quærere.l.fina.C.in quib. cau. in integ.resti. non.Sed regulam habemus,ꝙ prohibitio hominis est fortior, quàm legis,& remissius cum l.agitur,quàm cum homine.l.Cel sus.de arbit.ergo magis prohibetur adulto contrahere, post q̄ datus est ei curator,quàm impuberi pupillo, hæc enim prohi-bitio per curatorem datum inducta resistit 3ctui,& ortum na-turalis obligationis impedit,leg,cū lex.ff.de fideiuss.l.si nō sor-tem.de cond.indeb.sicuti qñ iudex mulieri prohibendo admi-nistrationem,facit vt nec naturaliter quidē possit obligari , ut dicit Iason in d.l si is cui.nu.20. & Bartol. in d.l.1. ad fin. idem dixit Bal.in c.1.§.item sacramēta,in pen.quæstione,de pace iur. firm.non ergo videtur absurdum, ꝙ adultus sine suo curatore contrahens nullo modo obligetur , pupillus uerò naturaliter obligetur,ergo æquiparatio Fulgosij sustinetur. Secundò pro-bat̄:quia prodigo licet cōditionē suam meliorem facere l. cui bonis.ff de nouat.& voluit Iason ex duabus rationibus,in d l.is cui bonis.sed prodigus hic iurando de acquirendo. & conser-uādo rē suā agit,ergo &c.Tertiò & fortius facit; quia prodigus ī sermone,& in cæteris rebus,præterquam in dilapidatione bo-norū,& luxu iudicat̄ prudens.l ijs qui.§ diuus. ff.de tut. & cur. dat.& exemplo multorum probatur, quorum Catalogum fa-cit Ioan.Raius in offic.Testo.in cap.de prodigis : īter quos me-minit de Alphōso Rege Neapolitano,de C.Caligula,de Rem-nio Palemone, &.C Curiones viris alioqui illustribus , ergo in hoc iureiurando suscipiendo virum prudentem esse arbitrabi mur,cū de luxu,& dilapidatione nō agat̄. Quarto: quia certissi mum est,quicq̄d sup.in 3riū adductū sit prodigum in veritate cōsensum habere; nā ex delictis vt quilibet ali' prudēs obliga tur,& punit̄,vt p Ang.in d.l.Fulcinius, & Ias. post alios ī d. l.is cui bonis,col.8.vers.Sextò quærit Bar. vbi attestatur hanc esse cōem,& in delictis quodammodo contrahitur.l. Imperatores. ff.de iur.fis.ibi,ipse te huic pęnæ subdidisti &c.& not. do. Alcia. in l.1.nu.17.C.de sum.tri. & fid.& ī l.inter claras,n. 6.C. eo vbi dicit,ex maleficijs reum obligatione naturali teneri ad pœnā; quia videtur consentire,vt merita pœna afficiatur. Vnde furio si,& mentecapti de maleficijs non tenentur,qui consensu carē tes non possunt obligari.l.diuus.de offic.præsid.& probāt Mo-der.in d.l.in negotijs.de reg.iur.& ꝙ prodigus pœna periurij te neatur,do. Alcia probat in d.c.cū contingat,nu. 234. vers. non obstat.ergo &c.Quinto corroboratur; quia qualis consensus, & intellectus in homine exigitur ad iuramentum ei deferen-dum:nam impuberem doli capacem iuramento subiicimus.c. ex literis.vbi Abb.in col.fin.ext.de spons.& in c 1.ext.de delict. pue.iuncta ibi glo.& est textus de iure ciuili. in l fina §.in eū ff. de lib.cau.& tradit Bal.in c.ad nostram. in 2. col.versi.nunquid pupillus,ext.de iureiur.& habetur pulcgra glo.in c.paruuli. 22. q.5.sequūtur cōiter doctores in l.qui iurasse.sup.tit.1.Hinc Mō-tanus in d.l.in negociis versi. quod de ijs, intellexit Vlpianū in d.l.videamus in fi.princ.loqui de illis adolescentibus,qui ad an nos pubertatis anhelant,eique proximi sunt, ac aliquid intelle ctus & consilij habere incipiūt,istis in litem iurare putauit Vl pianū concedere ergo &c.Sexto,& vltimo,quia ambo,& adul tus,& prodigus in iudicio stant cum suis curatoribus eos ī cau sa instrumētibus,tit C.de in lit.dam.d.§.item inuiti. sicut adul-to ita prodigo est iuramentum deferendum , qui quanto affici dolore possit ob rem non restitutam, inde ex Tibullo lib. 2. eleg 4.colligi optime potest.

Quin etiam sedes iubeat,si vendere auitas.

Item sub imperium,sub titulumque lares , &c.vbi loquitur de quodam prodigo,qui ita misere amicam amabat,vt etiam aui-tas sedes,quod erat ei grauissimum , eius gratia esset venditu-rus. Non obstant modo in contrarium adducta,& primò ęqui paratio facta per d.l.interdū.de prodigo ad pupillū,& stultum; quia procedit tantū in dissipationis actu,in quo oēs ęque repu tantur insipiētes,nō aūt in acquisitione & 3seruatione bono-rum , vt ex supradictis. Secundo non obstat . d.l.tutor.§.pro-digus, arguendo correlatiuis, quia inter vnum , & aliud est di-uersa ratio,vt probatur in d.l.qui iurasse,& in l.eum qui.sup.tit. 1.ergo non procedit.illud argumentum , stante diuersa ratio-ne,vt per docto.in d.l.2.& in rub.de acquirē.poss. & ibi plenius Hor. per Detum.Tertiò non obstat,quod prodigus iureiuran-do contractum non confirmat : nā hoc re torquendo respōdet̄ à fortiori, quòd si doctores dubitarunt,an se obligando prodi-gus possit iurare,quo casu agitur contra iudicis ,phibitionē,& de eo per quod facit suam conditionem deteriorem, ergo nul lo modo videtur dubitandum,posse iurare , vt faciat meliorē.

Quartò non obstat,ꝙ suspecto non deferatur , per multa sup. allegata; nam respondeo,ꝙ lex non habet eum suspectum,cū permittat alio casu iurare. Secundò,quia si qua ob mores sui tio de eo est , non est admodum grauis nam malus in vno nō præsumitur malus in alio genere mali,vt p Dyn.in c.qui semel malus.de reg.iur.& latè p do. Alciat. in tracta. p̄sump.in 2.reg. præsum 7.Et periculum labendi in periurium aliud est in d.l.i. & in d.c si clericos.aliud in casu nostro versat̄, nam in illis nō præsumitur mulierem viri amplexibus assuetam longo tēpo-ris tractatu,vitam castā seruaturam, item clericus concubinā, cum qua diu concubuit,perpetuò relicturus non creditur, vel in ambobus est vrgentissima suspitio, ne iterum reuertēdo ad vomitum vt canes, in periurium incidant; in casu autem no-stro facile est periurium euitare,cum in vna verborum prola-tione omne periculum periurij versetur, non aūt in longo tē-poris tractu,in quo iuso admonitio veritatis dicendæ,& com-memoratio salutis,ac æternæ damnationis,cuius nemo præsu mitur propter vilum commodum, immemorem fore l.fin.C. ad l.Iul repetun.Alciat.vbi sup.in 3.regula præsump.4. interue nire solet,quod valde est considerandum nam Paul.de Cast. in l.i. quis cum sup.titulo. 1. dicit quod conditiones de futuro facto iuratas leges facile respuebant;quia iurans sperat aliquid posse adimplere,quod postea tractu temporis contemnit,de re ver præterita est securitas Bald. etiam dixit in l. etiam si in rem. in fi.sup.titu.pri.Præterea in illis casibus ad compescendam eo rum luxuriam multa suberat remedia certiora,& faciliora; hic verò vix superest aliquod remedium ad rē suā recuperandam ergo &c.Nec etiam obstat,ꝙ prodigus non sit integer testis,qa rñ detur,quod eius testimonium non reprobatur in interdi-cto de testibus, quod est prohibitorium lege prima.ff. de testi. mulier, quæ testis integra non dicitur, tamen ad iurandum ī litem admittitur,vt infra dicam;& licet luxu viuendi aliquan-tulum famæ suæ detraxerit,non tamen est infamis,ergo &c.Vl timo nō obstat,ꝙ tutor via sit eligēdus;nam respondet, ꝙ si ita absolutē id intelligatur, nec etiam in casu aliàs pmisso licebit iurare,cū semp periculosum sit,ne quis iurando in piuriū labatur c.nō est.22 q.1.ideo statibus prædictis pp hoc nō debet pro-gus a iurando repelli; ex quibus Fulgosij opinio mihi videtur ma gis probabilis. Quid si recepta Alexan. sententia, quod prodi-gus in litem iurare non possit & eius curator nollet eius nomi ne in litem iurare , esset ne remedium vllum pro prodigo contra ei rem non restituentem? & respondeo,quod possit pre-stare,vt res manu militari extorqueretur, dicta l.qui restituere. vel si hoc effectum non sortiretur,posset iudex rerum contu-macem condemnare ex suo arbitrio,quasi prodigus iurasset,vt dixit in pupillo q̄n eius tutor nollet iurare. Vldar.Zas.in d.l.vi-

15 deamus nu.vi.† Est autem dicendū,ꝙ tutores, vel curatores,si voluit,posit nt iurare in litem nomine pupilli , vel adulti,vel furiosi,quorum res curant:nolentes autem non coguntur d.l. videamus §.curatores,ibi,graue enim videbantur,& ignoran-tes.& inuitos tutores,curatoresve sub alieni compēdij emolu-mento,et periurio anceps subire &c. Sed aduerte,quod alij cre diderunt tex.in d.l.videamus correctum per l. vulgo, infra eo. & pp eā tutores vel curatores nō posse in litem iurare,sed hoc non probat Albe.in d.l. videamus,tanquā pupillis pniciosum: & dicit seruari 3riū;ego cū Alberico sentiēs dico tm absētē ille tex d.l.vulgò corrigat d.l.videamus,vt potius cōfirmet eū, hic voluit ad iurandū in litem qua si dños etiam admitti:ideo tutores, qui quasi domini sunt:vt infra dicam; potius er-go in litem iurare: & prædictis recusantibus iurare; dicit Vl-dar Zasius quod eis prætor subuenire poterit condemnan-do contumacem in restituendo rem, ac si iuisset in litē iuratū

16 l.3.ff.rem pup.sal.fo.† Quando autem pro pupillo, vel simili p sona iurabit, forma iurisiurādi talis esse debet sm communē sententiam,vt dixit ibi Vldar. Zasius,nempe, quod si esset cum conditionis cuius est pupillus vel esset in loco pupilli, pro tan to nollet re carere,& reflectit iuramentū in conditionem,& p sonam pupilli. Sed Zasius hoc damnat; quia si esset in loco pu pilli, nullam haberet affectionem, præterea, inquit, quia te-xtus dictæ l.videamus. se refert ad vtilitatem, vnde ipse ali-am formam tradit , quod scilicet iuret talem rem potuisse afferre pupillo talem vtilitatem,ei opportunē restitutā,& hoc quia nouit qualitatem rei pupillaris &c. sed non recedas a cō-muni forma,& responde Zasio, ꝙ tutor iurādo se debet refer-re ad conditionē pupilli præsuppositā integritate intellectus, idest,si esset integri iudicij, natu & deponentes super interesse alterius affectionis,debent se referre ad conditionē & psonam eius,cuius affectionem ipsi probare,volūt,vt dixit latē Ioā. Bologn.in l.prima.nu.164.C.de sent.quæ pro eo quod, & hac ratione communē formā cōprobat Alberi. in d.l. videamus ad fin.princ.& forma iusiurandi p Zasium tradita non est bo-na; qm̄,vt rem pupilli pro affectu tutor posit æstimare, nō ad-mittitur,quod est 3 nostras cōclusiones,quibus cōcludimus affe-ctionis rationem iureiurando in litem fieri. Pariter & illa for-ma communiter damnatur , quia tutor iuraret tantam pu-pilli

pilli in rem affectionem esse,quia pupillus non habet affectio-nem.l.pupillus.de acqui hæred vt dixit Zasius vbi s̄. illam qui-dem probarem:quia iuraretur,ꝙ tanti pupilli affectio attentis eius causis esse deberet,si iudicium haberet. Notandum est, ꝙ adolescentes maiores 14.annis,etiam si habent curatorem,pos-sunt ipsi in litem iurare,vt dixit Zasius in d.l.videamus.num.15.

17 † an mater pro filio suo ī litem iurare recusante tutore valeat, dubitatum ab Vlpiano extra de dicta l.videamus, vbi respon-dit,non esse admittendam. Accursius in vers.admittenda , quē ibi sequitur Odofr.dicit rationem esse:quia mater amore filio-rum in infinitum iuraret,cum nullus affectus vincat paternum. l.fin.in princi.C.de curat.furio.quam rationem duob. damnat Saly ibi,primò;quia attenta ista ratione,si mater tutrix esset,etiā tunc a iurando in litem repelleretur,quod est absurdum, & fal-sum.vt mox dicam.Secundò vnusquisque maiorem habet affe ctionem ad se ipsum,quàm ad alium.l.præses.C.de seru.& aqua, & hoc modo respondet Zasius vbi s̄.nu.4. Sed hæc secunda re-sponsio est cōtra textum in l.isti quidem.ff.quod metus causa. vbi dicitur,ꝙ parentes magis filiorum affectu terrentur, quàm ,pprio,ad quod multa congessit more suo And.Tiraq.in l.si vn-quam.in princ.nu.3.de reuoc.donat.C.alia etiā impugnat Pau. de Cast.ibi.nu.3.quia iudex iuratam in immensum affectionē taxare,& moderare potest.d.l.videamus.in fi.& d.l.in actionib. Sed ego ꝙ ratio Accur.& Odofre.non sit bona,dico; quia iam manifestè concesserat in infinitum iurari.d.l.videamus.§.iura-re.d l.qui restituere:vera igitur ratio est,ꝙ mater p filio nō ad-mittatur ad hoc iuramentum ī litem;quia sola consanguinitas, vel rerum scientia non sufficit ad id:sed oportet quem esse do-minum,vel quasi dominum litis.l.vulgò.ff.de in lit.iura. ita re-spondit Zasius vbi supra,nu.4.& Sal.in d.l.vulgò,& ideo,si ma-ter esset tutrix,in litē posset iurare,vt & alij tutores, ita dixit Za-sius in d.l.videamus nu.7.& ante eum Alber.de Ros. & Bald.in d.l.videamus,ne dicamus duo vincula minus stringere, authēt. itaq;.& ibi not.C.com.de succes.l.fratres.C.de inoffi.testa.tuto-rem.n.in litem iurare diximus.d.§.curatores.quia ipsi loco do-mini sunt.l.qui fundū.§.si tutor.vbi gl.ff.de admi.tuto.& quasi domini existimantur.d.l.vulgò.vbi Bar.Bal.Saly.Paul.de Castr. Ias.& ferè cæteri omnes no.& quoniam aliqui negarūt matrē, etiam si tutrix esset,nō admitti ad iurandū in litem pro filiis. Al-ber in d.l.videamus.dicit in isto casu dandum esse curatorem specialē:qui iurabit in litē pro filijs:& citat aliquos,de quib. ibi

18 per eum † Sed inde infertur,ꝙ quamuis coniunctus pro con-iuncto ad agēdum admittatur. l.sed & hæ personæ.ff.de procu. l.exigendi.& l.maritus.C.eo.non tamen ad iurandum in litem admittetur,vt tenet Bar.in d.l.vulgò , & limitando notat Ias.in d.l.exigendi nu. 10.vers.quartodecimò.C.de procura. † Cura-

19 tor ad litem datus poterit iurare in litem , secundùm Catellia. Cottam in memorabi.in versi.iuramentum in litem. Quid de procuratore ad lites,& causas constituto,poterit ne in litem iu-rare? ipse enim & dominus litis dicitur post litem cōtestatā: vt per Bal.in l.post litem in lect.& Pau.de Cast.in l.ante. in princi.

20 ff.de procu. † responde tamen admittendum non esse procu-ratorem ad in litem iurandum,d.l.vulgò quæ requirit nomine proprio,vel nomine sui officij necessarij,eum, qui ad in litē iu-randum admitti vult,litem contestatum fuisse,sed procurator nomine alieno litem contestatur,ideo in litem iurare prohibe tur, ita declarat Iason in d.l.vulgò,& procurator debet appella ri dominus instantiæ,& non dominus litis, secūdùm Sal. & Ia-son.in d.l.vulgò,& Accursius in l.nulla.C.de procu. exponit il-lum textum ibi, vtpote dominum litis,idest instantiæ , & eum ibi sequitur Saly.& alij nōnulli. At maior est dubitatio , vtrum procurator habens a domino speciale mandatum ad in litem iurandum permittatur hoc iuramentum subire. Barto.in l.qui bona.§.qui alieno.ff.de dam.infect. tenuit quòd possit iurare, dicens,quòd quando procurator iurat per speciale mādatum, dominus per eum tanquam per fistulam, & organū iurare vr̄.l. q aūt.l.sequen.ff.de constit.pecu.adeo,quòd si falsum iuret,do-minus incidet in periurium,ac si ipse ore proprio iurasset,vt di-xit Alexan.in l.ad egregias.colum.j.ff.de iureiur.Fely. in c.licet ex quadam.col 2.extra de test.& Domi.de San. Gemi.in c.fi.de iuramen.calum.in vi.& in c.vt circa §.super huiusmodi.ext. de elect.in vi.vbi plenè hoc probat,& dicit in animam domini p-curatorem iurare,& cum Bart.in d.l.qui bona.§.qui alieno.nu. 15.& nu.20.transit in hac quæstione nostra.Alexā.in d.l.vulgò, & Ang.Aret.in §.præterea.nu.37.vers.quæro cui.instit.de actio. & sequitur Vero.Cępo.in consi.46.nu.2.& Franc. Curt.in l.ad-monendi.nu.363.vbi dicit esse communem sententiam, ꝙ oīa iuramenta a iure introducta possunt per procuratorem specia-liter constitutum præstari secundum doctrinam Bart. in dicto §.qui alieno,& disputat per vnam integram columnam,quan-do per procuratorem licet iurare,idem tenet Ioā.Bapt.Caccia-lup.ibi.nume. 254.vers.quartò aduertas:de hac etiam quæstio-ne,quando iuramentum per procuratorē possit præstari , quæ-rit Iacob.Petr.de Ptolo.ibi.nu.112.Sed vnum tene cordi num. 116.vers.Item ibi,vbi meminit sigillatim de pluribus iuramen-tis,& Ludo Rom.in sing 8.vbi dicit,ꝙ si rectè considerent̄ om-nia dicta Bar.in d.l.qui bona.§.qui damni, discurrendo singula iuramenta,omnia per procuratorem specialem poterunt præ-stari.hoc idē refertur per And.Barb.in c.cum sit generale.colū. 24.vers.capio secundum dubium.extra de foro competē.Hæc conclusio Bar.a tot doctorib. approbata in quæstionis nostræ decisione mihi placet,maximè quando specialiter mandatum esset in tali causa,cum tali homine specificè,& in indiuiduo iu-ramentum præstari per procuratorem;hoc enim casu cessaret difficultas,de qua per Dom.de San.Gem.in d.c fin.extra de iur. calum.in vj.dum ibi secūdum aliquos refert non sufficere mā-datum speciale ad iurandum nisi dicatur,in tali causa. Hāc ta-men non approbant Fulgosius.Ludo.Roma.& Iaso.in d.l.vul-gò vbi Iason ibi nu.3.argumentatur pro eis ibi.Dicit enim Ias. iuramentum veritatis,quod defertur a parte parti , facilius præ-statur per alium,quàm iuramentum in litem ; quia si iuramen-tū defertur defensori,poterit defensor ad fauorem domini iu-rare,non poterit tamen defensor in litem iurare d.l.vulgò. Sed si iuramētum deferatur domino a parte eius procurator illud præstare non poterit,etiam si speciale mandatum de hoc pro-curator haberet;quia cēsetur in persona domini inhærere.l.ge-neraliter.§.ijs præsentibus.ibi in ver.principalem personam.C. de iureiur.& Bald.ita notat ex illo tex.quem intelligit Iason lo qui,quando dominus,cui fuerat iuramētum delatum,reliquis-set procuratorem habentem speciale mandatum , quod colli-git ex eo,quia pars,cui delatum fuerat iuramentum,& se a iudi-cio subduxerat,cogitur ipsa venire ad iurandum,vel si non po-test,iudex prouinciæ in qua degit,debet eius iuramentum reci-pere,& sub actorum testificatione iuramentum per eum præ-stitum transmittere,ergo in eo casu non sufficiebat speciale mā datum ad iurandum,subdit Iason huius rei rationē;quia quan-do quis iurat per se ipsum magis timet,quàm per alium. Tu re-sponde ijs,& primò,quod Saly.in d.§.ijs præsentibus,& Alex.in d.l.qui bona §.qui alieno.colū.pen.nu. 29.intellexerunt illum textum in d.§.ijs præsentibus.non procedere , quādo dominus reliquisset procuratorem habentem speciale mandatum ad iu randum,& sic non loqui secundum terminos nostræ quæstio-nis de habente speciale mandatum.Secundò respondeo, quòd non est par ratio in hoc iuramento in litem,atque in iuramen-to delato a parte parti,de quo per Ias.in d.l.vulgò,& in d.§.ijs p̄-sentibus;nam illud iuramentum dicitur conuentionale.l. iusiu randum quod ex conuentione l.qui iurasse.s̄.tit.j. vnde strictè accipitur iuxta limites delationis.l.quicquid. de verbo. obligat. & ideo extendi non debet de persona ad personam vltra con-uentionem.l.si vnus.§.ante omnia.ff.de pact.cum gulg.& con-sequenter si domino detuli,ad eius procuratorem præter con-uenta me inuito non debet extendi:& non immerito possum allegare rationem,de qua per Ias.vbi s̄.ꝙ magis timebit domi-nus iurare per se ipsum quàm per alium,siquidem homines, q & vera iurare pertimescant,sæpe reperiantur.l.quę sub cōditio-ne.§.cum enim.ff.de hæred.insti.Sed iuramentum in litem ab hac partium conuentione non pendet iccirco cessat prædicta ratio,& sufficit ꝙ de iure ipse cēseatur iurare , & vt in simili ca-su dicemus infra in quarto membro,ergo assumptum Ias.cor-ruit,quòd facilius deferatur iuramentum cōuentionale, quàm hoc iuramentum in litem; illud enim in proposito nostro non esse verum ex prædictis patet.Nec exēplum de defensoris iura-mento allato me mouet;quia illud est propter voluntatē par-tium,quo casu iura silent.l.j.§.post operis.vbi Modern. de ope. no.nunc arg.l.si conuenerit,vbi Alex.& alij.ff.de re iud. est eīn, ꝙ deferens iuramentum sibi imputet:vt dicebat Albe.in d.l.vi-deamus.& ideo dicitur ibi in d.l.vulgò per Iaso. ꝙ si dominus nollet approbare iuramentum defensoris , ꝙ ei non oberit , & sic propter vtriusque partis volūtatem sustinetur , & propterea dictum argumentum Iaso.nihil infert contra conclusionem nostram.Contra eam tamen aliter posset argumentari , ꝙ spe-ciale mandatum in hoc iuramento in litem nō sufficiat, ea sci-licet rōne;q̄a textus in d.c.fi.ext.de ijs q̄ vi met.reqrit ,ppriū dñi iur̄m,ibi.,pprio sacramēto;nā ex hoc vr̄ eligere ,ppriā personā ipsius iurare debēt is;& sic speciale mādatū nō admittere,vt tra dit And.Barb.in c.in præsentia.ver.no.ēt ex ijsdē verbis.col.36. ext.de ,pba.vbi subdit ad q̄stionē de iur̄o testis,ꝙ testis nō pote rit p ,pcuratorē suo noīe iurare; q̄a lex dicit,ꝙ testis ,pprio iur̄o iuret,& sic pp illa verba, ,pprio sacramēto,c.licet ex quadā. ext. de testib.ita refert volui sse Do.Ant.ibi,& Bal.in Rub de iureiu. quā opinionē sequit̄ & dicit cōiter approbari Abb. in d.c.licet. nu.7.col.2.& hoc argm̄ posset corroborari ex illis rationib. q̄a hoc iur̄m sit exorbitans a reg.iur.& q̄a lex nō præsumat aliū ita informatū.d.l.vulgò,& ēt,q̄a magis timescat q̄s p se iurare,quā p aliū , vt s̄.dixi,quasi ijs causis nō possit satisfieri,nisi p̄sonaliter iuret,& ad hoc vident̄ facere similes decisiones,de q̄b. p Andr. Barb.in d.c.cū sit gñale.colū.56.vers.capio s̄m,verbi gr̄a , pone statuto Senensi cauetur,ꝙ debitores communis describant̄ ,p-pria manu camerarij,aliq̄s reperit̄ descriptus manu alterius,cer tè cōtra istū illa scriptura fidē nō faciet secūdū Abb.in cōsi.63.

quãquam super,per gl.in d.c.vt circa,& gl.in cle.j.de hæret.vel si cauetur,q si quis fecerit manib.proprijs homicidium puniatur & c.non punietur eo statuto faciens homicidium per aliũ, vt per Ioã.And.in c.sicut dignũ.§.si de homici.Domi.in c.si qs viduã.50.distinct.Bal.in c.2.§.vel furtũ.de pac.iur.fir.& ibi Iaco. de Beluis.c.j.in ver.proprijs manib.de ver.signi.in 6.& ibi Domi.de San.Gemi.facit tex.in l.j.§.sinautem ad deficientis.in ver. proprijs manib.C.de cadu.toll.& in c.fi.extra de foro cõpet.in 6.Hoc tamen non obstante ab opinione Bar.communiter recepta non est recedendũ,& respondeas ad argumentum supra p nos factũ primo,q cum decretalis in d.c.fin.sit sumpta ex d.l.si quando C.vnde ui.& in d.l.si quando non adsint illa verba,pro prio iuso,nec in alio tex.de hoc loquente,non est uis facienda in eã propter illa verba;quia nõ debet plus continere,quam cõtineant iura,vnde illa fuit extracta,arg.authen.si quis in aliquo. & ibi not.C.de eden.Alex.in consi.175.vol.7.& Hiero. Cagno. in l.si librarius.nu.34.de reg.iur.Cano.in c.cum P.tabellio extra de fide instr.Ruin.in consi.159.volu.4.nec summus Pontifex aliquid vltra in d.cap.si intellexit disponere, quàm liceret p cõstitutionẽ Imperatoris Secundò posset dici illa verba esse narratiua facti,ergo non releuant,vt per glo.in l.j.C.quan. non petẽ parte & Curt.Iunior in consi.125.in 2.col.& arg.not. in cle. j.de probatio.Tertiò respondetur, q illa verba proprio sacramento,non important,q sit necessaria persona dñi iurare debentis,sed sufficit,q iuramentum,quod præstatur,sit iuramentum dñi,quod in animã dñi præstatur,licet mediante alterius persona.s.nuntij, seu specialis procuratoris,id fiat,& aduerte;quia multũ interest,an lex requirat ,ppriũ iuramentum,an vero,q iuretur ,ppria manu; nam primo casu sufficit iurare per nuntiũ vel speciale procuratore, vt est dictũ. Secundo autẽ casu secus;quia manus nuntij non est manus domini,ita hanc differentiam facit Gemi.in d.c.vt circa.§ sup huiusmodi.de elect.in 6.& refert & sequit Fely.in d.c.licet ex quadam.extra de testi.& dicit hoc tenuisse Ioan.And.& Pau.p quibus contra Archidiaconum tenentem,non dici proprium iuramẽtum,quod per procuratorem præstatur; Geminianus argumentatur tenendo hanc distinctionem, & propterea in teste, quia lex non dicit iurandũ esse propria manu;sed proprio iuramento,decisum fuit testẽ per procuratorẽ posse iurare, vt per Roma.Rot.in decis....vt refert Lud.Ro.in sing.8.Barb. in d.c.cũ sit generale.col.56.& Fely.in d.c.licet ex quadã,nõ tamẽ per ,pcuratorẽ potest deponere;quia lex exigit eius personã,vt iudex videat quo vultu,quo pallore & c.l.j.§.ni scire magis.de testi.sic ergo in d.c.fi.dicta verba ,pprio sacramento, non exigũt necessario propriã personã iurare debẽtis.Quod alio textu posset cõprobari:vt in c.cũ contingat.extra de iureiur. vbi mulier nõ pt cõtractui proprio sacramento firmato cõtrauenire: nõ tamen quisquã ibi,vult q sit necessarium, mulierẽ personaliter iurare, & q aliter iurando scilicet per procuratorem , contractus tanquam non iuratus posset per eã infringi,& irritari, & propterea concludo cum cõsi sententiã per speciale procuratorem, seu nũcium in litẽ iurari posse.

21 † Succesliue dubitatur de œconomo & ecclesiæ prælato,an possint nomine suæ ecclesiæ in litẽ iurare,nam ipsi loco domini sunt,c.2.extra de don.& sui officij nomine litem contestantur,ac iurant de calumnia,vt inquit Abb. in c.si.in 2.col.de iuram.calum.& in cap. pertractandis per illũ textum eod.tit.ideo dicendum videtur, eos ad iurandum in litem admittendos esse,sicut quilibet dominus, vel quasi dominus admittitur d.l.vulgo.Sed est aduertẽdum, ne id ita indistinctè recipiatur,vt aliquid eis inconueniens concedatur , tum ne ex affectu iurent,quem nullum in rem verosimiliter habent, cum in bonis ecclesiæ,sæpe noui,& incogniti ingerantur , ac mutentur,vt uiuentes nix possint ad vnam rẽ magis, quàm ad aliam animum applicare;tum quia ecclesia quicquam cum aliquo incremento cuiuscunque generis sit,sibi restitui recusat, secũdum gl.singularem in c.fraternitatis.12.q.2.ponit Do.Alciat. in l.si quis maior.C.de transact.& plurib.sequitur Socin.in cõsi. 174.nu.j.in 2.vol.quoniam ecclesiam fouere æquitatẽ ait Bald. in auth.ad hæc.C.de vsu.sed est rigor,q reus contumax in pœnam pluris supra rei valorem,quo maximi rem nõ restitutam actor faciebat,præstet,& soluat,vt plurib.probat Dec. in d.cõsi. 138.nu.7.col.2.vbi tenet ecclesiam exigere nõ posse pœnam, nisi quatenus damnum passa est. Hinc etiam dicitur , q prælati ecclesiarum bona pluris iusto pretio vendere nequeunt,etiam sponte offerenti,ita dicit glo.in c.hoc ius porrectum , in vers.vt plus.10.q.2.Abb.in c.plerunque.nu.29.extra de immu.eccle.& in c.j.extra de empt.& vend.& in c.per tuas,nu.5.extra de don. Bal.in l.in causæ.2.ff.de mino.Ioan.Arno.in comment.173.incip.nota,vbi dicit pluries se exclamasse contra auaritiam prælatorum vendentium bona vltra iustum pretium , & Ias.in §.sed istæ.nu.110.Instit.de actio,& in l.quoties,nu.9.C.de rei vendi.sic etiam ius congrui quod vulgariter dicimus,el ben mi sta , cum bona conscientia vendi non potest secundum Veron. Cępol. in tract.de cont.simul,in 3.casu,in 2.præsump.& propterea augmentum rei ex causa affectionis ecclesia consequi , vel petere minimè potest,cum sit vltra rei valorem , & damnum passum, ad quod multum facit,quod dixit Vldar. Zasius in l. si tutor. ff. de in lit.iuran.q Christiana æquitas nõ patitur , q vltra iustum rei pretium aliquid soluatur & q ideo de iure canonico nõ reperitur hic tit.de in litem iur.quia canones id non concedunt, iuramentum igitur affectionis non põt prælato,& ecclesiæ cõpetere ratione prædicta.Iuramentum autem in litem ueritatis rectè ei dabitur,vt in casu Matt.de Afflict.in decis. Neapo.169. in dicta cã,quia interesse damni cum bona conscientia exigitur secundùm Archidia.in c.fraternitas.12.q.2 & iuribus prallegatis,indemnitatiq; ecclesiæ consulẽdum est.l.iubemus.2.§.sequentes,cum ibi not.C.de sacrosan.eccle.& reb.eccle.nõ alien. & in casu damni probandi intelligo Aret.in d.§.præterea.Insti. de actio.nu.37.ubi dixit,œconomo, & prælato ecclesiarum iu-

22 ramentum in litem deferri.† Quid autẽ in vniuersitate,seu eius syndico est dicendum,an ex affectu in litem iurare possit, & videtur dicendum, q non,quia vniuersitas non habet animam, vt per Abb.in c.conquestus.extra de usu. Mara in specu.aur.in vlt.par.nu.93.in vers.restitutio,& Bal in l.gñaliter.C.de reb.credito.ideo dixit vniuersitatem in periurium non incidere,si eius syndicus falsum iurasset.Idem dixit Do.de San.Gemi.in.in c.2. nu.27.de testib.in 6.& consequenter vniuersitas,si animam nõ habet,non potest habere affectum,siquidem affectus est motus animi.c.graue.de præb.& dixi s̃.& sic nõ põt eius nomine in litem pro affectu iurare.Contra , experientia mihi sæpe demonstrauit vniuersitatem affectum in certas res mirificum habere, & Bal.dixit in l.furti.§.si quis nu.3.ff.de infami.vniuersitatẽ habere animam,prout mihi vr̃ verius ideo stante affectu nihil est, cur iur̃m pro affectu ei deferri non debeat,pariter , nulla est de iuramento in litem veritatis dubitatio, quin noĩe vniuersitatis

25 possit præstari. † Maior dubitatio inter doctores fit de fisco,an ei competat beneficium in litem iurandi , & supra diximus eũ in litem non iurare,secundùm Ias.in Rub.huius tituli in 12.differ.& in d.l.in actionib.col.7.vers.quartò quæritur,num.34.per glo.in l.quoties.C.de exact.trib.lib.10.quæ ibi inter fiscũ, & priuatum notat hanc differentiam,q priuatus potest iurare in litem pro suo debitore sibi exempto: sed non fiscus , limitando textum in l.pen.§.j.ff.ne quis eum qui in ius,quam glo.sequitur Soc.ibi in d.§.j.apertè hanc differentiam faciendo inter debitorem fisci,& debitorem priuati exemptum , sed hæc differentia communi calculo damnatur a doctorib.eam improbant Ioã. de Plat.& Bal,in d.l.quoties,& ibi Bar.in summario.Alexã.Loze.in addit.ad Bar.Alex.in d.l.in actionib.nu.12.uers.circa prædicta,vbi remissiuè tenet,quod dixit,& probauit d.§.j.& Ioan. Fab.in §.item aduersus,instit.de actio. & Ias.ibi legens illum.§. sub §.pœnales.nu.103.vers.circa prędicta,& nu.99.ver.nõ omitto.Dec.in d.l.in actionib.nu.30.vers.in quarto requisito.Bal.in l.ad dictos.C.de episco.audien.& Ias.in d.l.j.§.is videtur.col.fin. ff.si quis ius dic.non obtemp.Saly. in l.in bonęfidei. nu.15.col. 10.C.de iureiur.sed Ioan.Bolognettus in d.l.in actionib.nu.69. vers.limitatur primò,dicit,q procuratori fisci nunquam iuramentum in litem defertur,tamẽ in ista cõtrouersia distinguit, q procurator non potest iurare in litem contra eximentem d. l.quoties sed contra non restituentem rem rectè iurare in litẽ poterit;quia non reperitur id prohibitum;ego autem dico nullam differentiam in hoc induci inter fiscum,& priuatum in d.l. quoties,quia ille textus de vtroq; & fisci,& priuati debitore loquitur,& de utroq; æque disponit,adeo q si alicubi aliqua differẽtia in iure reperiebatur statuta inter eximentem fisci debitorem,& eximentẽ debitorẽ priuati,vr̃ prorsus sublata d.l.quoties,& miror de Accursio,& cæteris,q hoc non aduerterint,& fuit quidẽ inciuile tota lege nõ perspecta determinare.l.inciuile.de legib.si text.in d.l.pen.§.j.corrigi putabant ex textu in d.l. quoties,cur nõ corrigi,tã quò ad priuatum,quàm quò ad fiscũ, cum de vtroque loquatur? & præsertim cum nulla sit ratio,cur cã fisci fiat deterior causa priuati, quæ alioqui multa priuilegia hr̃e solet,vt in Ru.C.de priui.fis.vt dicebat Dec.in d.l.in actionibus,si qd ergo agẽdũ est sup cõcordia,& cõciliatione.d.l.pen.§. j.& d.l.quoties,est qdẽ elaborãdũ,ne in casu debitoris exẽpti videant̃ sibi refragari ad inuicẽ. † Nã textus ĩ d.l.pen.§.j.ꝯ eximẽ-

24 tẽ vul fieri posse æstimationẽ,ẽt vltra verũ debitũ,tex.aũt. ĩ d.l. quoties,disponit,q teneat̃ ad vniuersũ debitũ,& Ang.ĩ d.l.quoties,hęc iura ꝯcordat,q tex.d.l.pe.§.j.,pcedat,qñ eximeret̃ reus debito nõdũ liquidato:etenĩ re adhuc incerta ĩ litẽ iurãdũ fuit, ,p declarãdo quãti intersit actoris,vocatũ in ius , sibi exẽptũ nõ fuisse,tex.verò in d.l.quoties,,pcedat,qñ negociũ rei esset liquidatũ,vt cũ esset captus post sñiam,vt solueret , nõ vt iudicio sisteret,& ꝯdẽnaret̃,ita ꝯcordat ẽt Bal.in d.l.pe.§.j.in j.& 2.lect. Sed hãc ꝯcordiã dãnat Alex.in d.§.j.qa sequeret̃ (ait Alex.) attẽta hac rõne,q in litẽ iurari nõ posset,si esset in executione liqdæ sñiæ captus,& eximeret̃,q̃ Alex.improbatio mihi nõ vr̃ Ange. & Bal.sñiam ob id cõfundere,siquidẽ iã id sequi ipsi fatentur,& si dicatur Alex. impugnando hoc modo tacitè uelle inferre,q secundùm

secundùm prædicta conciliationem Bald.& Ang. videantur dicere post sententiam in executione sententiæ iuramẽto in litẽ non esse locum contra non restituentẽ rem ob cõtumaciã. Respondeo hoc eos non negare ; qa nõ loquuntur in terminis rei nõ restitutæ,sed in terminis debitoris exempti,& ,ppterea non merentur reprehendi,tãquã ij,qui voluerint in executione ob rem non restitutam negare iur̃m in litem , cõtra textum in d.l. qui restituere.& vulga. Præterea saluari possunt ; quia licet post sñiam res dicatur liquida,non tñ æstimatio rei restituẽdæ in casu rei non restitutæ dr̃ liquida , quamobrem datur iur̃m in litẽ, & ideo quamuis in casu debitoris exempti post sñiam potest dici res liquida,non tamẽ in casu rei petitæ, & restituendæ potest dici res liquida,secundùm Bal.in d.l.pen.§.j.in 2.lect.& ,ppterea Alexander ex primo casu ad secundum non rectè inferr, & sic solutio Bal.& Ang.adhuc subsistit , & quare eximens teneat̃ ad id,quod fuerit per actorem iuratum sua interesse,& non inquiratur de debito,quo uocatus uocanti tenebatur , dixi s̃.scilicet, quia non licet de iure tertij per eximentem excipere , vt & sensit Bal.in d.§.in eum.ver.alij dicũt,nec hoc repeto. Alio modo soluit Alex.in d.l.pen.§.j.q textus in d.l.quoties.procedat, quãdo carceratus esset exemptus,textus autem in d.l.pen.§.j.procedat.quando veniens in iudicium eximeretur, & hanc fuisse solutionem Ioan.Fab.dicit.Sed hæc solutio mihi non uidetur aliquam rationem habere;quia malis delinquit is,qui e carcerib. eximit,quàm is,qui euntem in iudicem abducit : nam carceres res sanctæ sunt.§.sanctæ quoque.instit.de rer.diuis.& ibi not.& ideo pœna mortis quandoque in eos delinquens excarcerando punitur.l.4.ff.ad l.Iulia.maiesta.Bald.in l.addictos.C. de episcop.audi.Ias.in d.§.pœnales.nu.103.Thom.Gramma.in voto. 37.Mari.in d.tract.de citat.artic.34.in q.6.colũ.pen.Ias.in d.§.is videtur,& in d.l.j.§.j.ff.quod quisque iur.Bar.in tract. de carcer. Si Alexan.& Fabri mens fuisset in hac solutione perpẽdere rẽ, q textus ĩ d.§.j.loqueretur de exẽpto,ne compareret,sed textus in d.l.quoties ne solueret ea sanè rõne;quia eximendo, ne cõpareat,fit dubium,quanti actoris intersit,reum sibi nõ fuisse exemptum,quo casu rectè datur iuramẽtum in litem , vt est aliàs dictum,eximendo autem,ne soluat,huiusmodi dubietatẽ non inducit,vnde sit opus huiusmodi iuramento,benè Alexander, & Faber sentirent,vt hoc quoque modo sentit Bald.in d.l.pen. nu.j.in 2.lect.ff.ne quis eum qui in ius voc. sed hoc reincidit in rationem solutionis Ang.& Bal.superius recitatæ, cum qua mi-

25 hi videtur acquiescendum esse.Quid autẽ de ijs dicemus , † quorum testimonium reprobatum est,an in litem iurare permittãtur.& dicas eos a iuramento excludi ; quia istis nec iuramentũ in supplementum probationum defertur,vt tradit Iaffr.Balbus in deci.283.& uolunt doctores in l. admonendi.ff.de iureiurã.

26 vnde infero in indiuiduo ad infrascriptos casus.Primò , † quod iudęo contra Christianum hoc iur̃m in litem non defertur;qa non recipitur testimonium hebręi contra Christianũ , c. Iudei. vbi glo.in vers.præsumat , extra de Iudęis, & traditis p Matth. de Afflict.in decis.214.ita hac ratione in indiuiduo concludit Hippoly.Marsi.in singu.41.incip.Iudęus,& Ioan.de Imo. in cõsil.2.tenentes Iudęo contra Christianum iuramẽtum in litem deferendum non esse:& hoc amplia etiam in iudęo conuerso, quia eius testimonium nõ recipitur contra Christianum secũdũ Fely. c.cum sit.extra de Iudę.Hip.Marsi. ĩ fin.107.priuilegiũ. Sed de hoc ego valde dubito, immo cõtrarium opinor verius.

27 Secundò † denegatur iuramentum in litem cedenti bonis, tãquam infami,vt in terminis dixit Stefan.Bertran.in consil.223.

28 nu.7.vol.j. † Item cæteris infamib. infamia facti, vt per Aymo. Craue.in tract.de antiq.temp.in j.parte.nu.211.uers. tertiò principaliter,vbi dicit,q si stat statutum,q credatur iuramento alicuius,vt de damno dato,illud iuramentum non debet deferri, nisi personæ fide dignæ,& bonæ famæ,& q iccirco infamis etiã infamia facti non gaudebit beneficio illius statuti. Item hoc iu-

29 ramentum periuro † negatur,vt voluit Maria.Soci.in c.quoniã frequẽter.§.q si super.col.2.vers.postremò aduertè, extra vt lit. non contesta.vbi dicit bonam esse cautelam ad fugiendum iuramentum actoris,q ei ad probandum damnum passum statutum deferret,q reus indaget,an actos periurus vnquam fuerit; quoniam probato illius periurio iuramentum illi negabitur,& hoc dicit esse quotidianum,& valde notandum. Hoc etiã tradit Hippoly.Marsi.in Rub.de fideius.nu.178.vers.& in hac materia,vbi refert Ang.Andr.Barba.in locis de quibus ibi per eum, & dicit vidisse in facto seruari:& tenet Ias.in l.si duo.§. fina.columna fina.ff.de iureiur.idem Marsi.voluit in pract.crimi. in §. diligenter.numero 103.versicu.& facit etiam , & notat in singul.74.tu habes.& sequitur Petr.de Monc.in apost.ad tractat. Crot.de testibus,numero 355. versicu. ex dictis hic.quod amplia,etiam si periurus esset emendatus; quia semel periurus , licet emẽdatus perdit in æternum potestatem aliquid per suum iuramentum probandi , vt dixit Felynus in capitulo per tuas. el primo.columna fina.extra de simo.& ad hoc allegat Roma. & Bald.in locis de quibus ibi per eum,quod & firmat Do.Caro.

30 Ruin.in consi.cxlvi.nu.4.lib.5.† Hic etiam quærendum esset,an hæredi,vel successori in litem iuramentum esset deferendum. Sed de hoc dicã infra in 4.mẽb.& hactenus quò ad hoc primũ.

SVMMARIVM.

1 *Dolus punitur ex eo,quòd in litem iuratur.*
2 *An contra eum,qui dolo dixit possidere rem,quam non possidet , & iudiciũ suscepit,in litem iuretur.*
3 *Quando,vel in quo dolum interuenisse oporteat,vt iuramentum in litem affectionis deferatur.*
4 *Dolo desiisse possidere quis censeatur.*
5 *Dolus qualis esse debeat,vt in litem iuretur.*
6 *Dolus quis sit verus,qui præsumptus.*
7 *Ob restitutionem rei propter negligentiam non factam non iuratur in litem.*
8 *Duplici modo dolus dicitur præsumptus.*
9 *Ob dolum vel crimen præsumptum non iuratur in litem.*
10 *Contra desinentem per culpam rem possidere non iuratur in litem.*
11 *Ob culpam latam non iuratur in litem.*
12 *Fallit in pupillari causa.*
13 *Quæ in vtroque iuramenti in litem genere requirantur.*
14 *Ob moram quomodo in litem iuretur.*
15 *Primus intellectus d.§.planè.*
16 *Intellectus communis d.§.planè.*
17 *Curtius contra Decium intelligit d.§.planè,in casu doli,secundum communem intellectum.*
18 *Tertius intellectus.d.§.planè.*
19 *Intellectus nouus.d.§.planè.per auctorem datur.*
20 *An contra hæredem propter res in inuentario descriptas , quæ non exhibẽtur,detur iuramentum ad earum valorem probandum.*
21 *An contra maritum ad probandum valorem mobilium,per vxorem in domum eius latarum,in litem iuretur.*
22 *An contra vsufructuarium,qui non facit inuentarium de bonis in vsufructu habitis iuretur in litem.*
23 *Contra hęredem,qui hæreditatem repudiauit obtenta deliberatione , & sine inuentario illius res habuit,iurabitur in litem.*
24 *An contra hæredem grauatum de restituendo hęreditatem substituto propter inuentarium non confectum iuretur in litem.*
25 *Hæres propter non confectum inuentarium an Trebellianica priuetur.*
26 *Remisso onere conficiendi inuentarium, hæres vsufructuarius tenetur tamẽ facere bonorum descriptionem secundùm communem opinionem.*
27 *Contra tutores,& administratores rerum alterius iuratur in litem.*
28 *Doctores sæpè æquiuocant in appellando dolum præsumptum pro vero,vel econuerso.*
29 *Tutor censetur in dolo propter non factum inuentarium,& in litem iuratur contra eum.*
30 *Item si illud fecisset,sed obscurè.*
31 *Item si tutelam legitimè non accepisset.*
32 *Item propter codicem rationum non confectum.*
33 *Itẽ si pecuniã in suos vsus conuertisset,vel immobilia sine causa alienasset.*
34 *Item si bonam rationem non redderet.*
35 *Item si librum computorum nõ exhiberet.*
36 *Contra coniunctas personas in litem iuratur.*
37 *Inter coniunctos res amare tractanda non est.*
38 *Nemo, vel amicitia,vel consanguinitatẽ excusatur à cõficiẽdo codice rõnũ.*
39 *Contra minorem,qui aliàs sine certa solennitate non obligaretur statuti dispositione,iuratur tamen in litem.*
40 *Filius contra patrem non iurat in litem.*
41 *Amissio inuentarij,vel codicis debet concludenter probari, & excusatur ea non exhibens.*
42 *Si ratione sui iuris gessit bona cõmuni cum pudillo & non tutelę excusatur.*
43 *Item si testator inuentarium probibuisset fieri.*
44 *Item si illud remisisset,excusatur.*
45 *Prosunt præsumptiones,quæ sumuntur ex consanguinitate.*
46 *Item ex approbata fide per testatorem.*
47 *Item ex simplicitate.*
48 *Item ex probitate hominis.*
49 *Item ex eius nobilitate.*
50 *Item ex eo,quòd nihil sit lucratus.*
51 *Onus conficiẽdi Codicẽ rationũ nõ potest remitti,vt cõficiẽdi inuentarium.*
52 *Quid si liberatio a reddẽda rõne administrationis per testatorẽ reliquatur.*
53 *Quid,si expressim remittatur dolus futurus.*
54 *Quid,si per indirectũ relinquẽdo tantum,quantum soluere condemnabitur, causa rerum gestarum,remittatur dolus futurus,ẽt verbis amplissimis.*
55 *An ea remissio,& legatum prosit hæredi ipsius tutoris.*
56 *An prosit tutela accepta non seruatis seruandis.*
57 *An pp dãnũ,quia tutelã decerni sibi tutor distulit,pupillus cõtra eũ iuret.*
58 *Casus mercatoris,in quo Iason consuluit.*
59 *Contra subtrahentem,vel comburentẽ iura,& scripturas iuratur in litem.*
60 *Contra minorem perdentem iura alterius in litem iuratur.*
61 *Contra vendentem rem litigiosam iuratur.*
62 *Contra aperientem cistam,vel scrinium alterius in litem iuratur.*
63 *Contra furem in litem iuratur pro probanda quantitate rerum furatarum.*
64 *Contra expilantem hæreditatem in litem iuratur.*
65 *Contra eũ,qui pecuniam inuentam conuertit in vsus suos, iuratur in litem.*
66 *Cõtra damnum dolo inferentem.*

67 *An statutum de damno dato procedat in furto.*
68 *An stante statuto, quòd credatur iuramento domini possessionis, sufficiat se probare possessorem rei esse.*
69 *An stante huiusmodi statuto, emergens sufficiat probare per proprium sacramentum.*
70 *Contra iudicem dolo iudicantem, vel aliquid facientem, iuratur in litem per grauatum.*
71 *Contra notarium dolum in scripturis committentem iuratur in litem.*
72 *Virginis violatæ contra stuprantem pater potest in litem iurare, quanti sua intersit, non fuisse eam stupratam.*
73 *Datur actori in actione iniuriarum iuramentum ad æstimandum iniuriam, qua fuit affectus.*
74 *Pro damnis, interesse, & expensis iuratur contra contumacem, & dolosum in iudicio.*
75 *Propter crimen fictum, & præsumptum à lege seu statuto, aliter eo non constito, non in litem iuratur.*
76 *Vt contra habentem fisci instrumenta, vel aliorum.*
77 *Item cum quis habetur à statuto pro confesso de crimine propter contumaciam, non iuratur in litem.*
78 *Item quando villam pro damno facto ab alio teneri statutum vult, non iuratur in litem.*
79 *Item quando alius pro alio teneretur vt fideiussor.*
80 *Contra iudicem non stantem in syndicatu iuratur in litem.*
81 *Contra iudicem culposum in litem non iuratur.*
82 *Damnatur doctorum distinctio, qui distinguũt dolum in faciendo, & omittendo, & volunt propter dolum in faciẽdo in litem iurari, secus in omittẽdo.*
83 *Casus, in quibus statur iuramento actoris, remissiuè.*

Iuramentum in litem qua ex causa deferatur. Cap. II.

Secundum membrũ longioris quidem explicationis, ac altioris indaginis subsequitur, & ꝑ eius expeditione, in primis quæro an ꝑꝑ dolũ & contumaciã in litem iuretur. Responde hoc indubitatũ esse. d.l.q. restituere. d.l.ĩ actionib. & similib. & hoc tã, cũ agitur de re petita restituẽda, quo casu iuratur in litẽ ex affectione d.l.qui restituere, de rei vend. quàm cum agitur de rebus perditis, ablatis, & dãno illato. 1 l.si quando. C. vnde vi. d.l.in actionib.§.planè, & d.c.fi. † dolus enĩ punitur ex eo: qa in litem iuratur, non autẽ ex eo, qđ interest, vt ait Paulus Iureconf. in l.non a iudice.ff. de iudi. & notat Dynus Mug. in tract. de interesse.nu.4. in fi. vers. item dicitur, & Renal. in l.j.c.5.fol.34.vers. pro hac. C. de sen. quæ pro eo, & hæc est pœna doli, & contumaciæ, vt reus subijciatur iurĩo actoris, & vice versa actor leuamen hoc sentiat, vt ab onere ꝓbandi releuetur. l.eum qui.s.tit.j. Barb. & alij in Rub. extra de ꝓba. Prima difficultas per nos tangenda est, qũo seu quando dolum esse cõmissum requiratur, an ab initio contractus, vel rei apprehensæ, an in desinendo possidere, vel in non parendo iudici iubẽti rei restitutionem dolum committi sit necesse, vt iurĩm ĩ litẽ ob rẽ nõ restitutam deferat actori, qđ iuramẽtũ affectionis dr̃, q̃ qdẽ q̃stio nõ cadit, cum est iurãdũ de ueritate, ut d.l.ĩ actionib.§ planè. Verùm antequam eam aggrediar, mihi placet hic quæstionem eam attingere, quam facit Maria Socin. in c.qm̃ frequẽter. § quod si super. col.pen. uers. si verò scribat. extra ut lit. non contest. nempe an sicuti per tex. in d.l.qui restituere, decisum est in litem iurari, quando reus non restituit rem, uel dolo malo desinendo possidere facit, quominus possit restituere, ita quoq; in 2 litem iurandum sit, † quando reus non possidet rem, sed dolo dicens se possidere obtulit se liti, ac litem fecit, & Soci. in d.§. ꝙ si super, dixit secũdùm aliquos in litem iuramentum deferẽdũ esse, contra talem dolosè litigantẽ, sed ipse ab ijs dissentit, quia (ait ipse) tantum non delinquit is, quantum ille qui ob contumaciam non restituit; ego crederem, ꝙ, si iste reus dolosè litigans, & per dolum assumens iudicium in se dicendo se possidere, condemnandus est ad æstimationem litis, vt tradit Innocẽt. ibi. erit deferendum iuramentum in litem veritatis ob illud factum litis dolosum, si uerò condemnandus esset ad rem ipsam restituendam, perinde ac si uerè possideret, prout ipse uerius esse puto. l.is qui se obtulit. l.sin autem. in princip. cum not. ibi per glos. & docto. ff. de rei uend. non video, cur secuta condemnatione de restituenda, non debeat actor in litem iurare posse ꝓpter rem non restitutam iuxta iudicis præceptum d.l.qui resti- 3 tuere. In quæstione autem præmissa, † quando dolus debeat cõmitti, opus est nobis imprimis distinctionem Bar. in ea quæstione per eum traditam explicare, quæ quidem mihi placet, & visa fuit Paulo Cast. & Ias. & aliis obscura. Sciẽdum est igitur Bartolum in d.l.in actionibus, col.3.nu.14. uers. sed hic est animaduertendum, duo membra in hac re facere. Primum est, aut sumus in actionibus arbitrarijs, idest in iis, in quibus arbitrium iudicis accessit propter non restituentis contumaciam, vt declarat ipse Bart. nu.10. col.2. & omnes Mod. ibi, & in d.§. præterea. institu. de actio. vbi dixerũt ex huiusmodi arbitrio accedẽte fieri arbitrarias actiones, & tũc aut dolus cõmittit in nõ parẽdo iudici rei restitutionẽ impetrãti, vel desinẽdo dolo possidere, iudicis præceptum præueniẽdo, (quod Bar. habet pro eodem c. ꝑ possessore. de reg. iur. in 6. Alex. & Deci. & communiter doctores in d.l.in actionibus,) certum est in litem iurari, vt de vtroque scilicet de non restituente rem, vel desinente dolo possidere, loquitur textus in d.l.qui restituere, quoniam tunc nascitur arbitrium iudicis, vt omnes Moder. dicunt, vt Ias. Zasius, Ioan. Bolognettus. Curtius in d.l.in actionibus, cui addendo nota, ꝙ si vasallus feudum indicare iussus, non indicet, contra eum, vt contumacem atq; dolo subuertentem feudum, seu illius possessionem dominus in litem iurare poterit, vt tradit Iaco. Aluarozo. in summa feud. 2. par. sub. rubri. vtrum vas. feud. amit. si non vult dare in scrip. feud. & post. feud. Aut dolus committitur tantum ab initio in apprehendendo rem mala fide, aut alio modo in contractu, & tunc non iuratur in litem affectionis iuramento, sed datur iuramentum veritatis ad probandum rei valorem, seu veram æstimationem rei propter dolum, & difficultatem probationis l.cum furti. ff. de in lit. iur. l.in actionibus. §.planè. eo. cum concord. quia hoc casu cessat dictum arbitriũ, vt dixerunt Alberi. Iaso. & Salyce. in dicta l.cum furti, & Alber. in d.l.nummis. Sed quomodo ex postfacto non dicatur dolũ committi, cum actor persistat ad rem recuperandam, qua non restituta deuenitur ad iuramentum in litem, dicta l.qui restituere, aliquis posset dubitare. Sed dico hoc contingere, vt quia res perierit, vel fuerit alienata sine dolo malo præueniendi iudicis præceptum, vt inferius declarabo. Hoc ergo casu, cùm ad restituendum non possit reus condemnari, seu haberi pro possessore, ex solo dolo in apprehendendo, non poterit in litem iurari, nam qui non possidet, absoluitur a re petita, vt per glos. in dicta l.qui se obtulit. ff. de rei vendi. l.si a re §.primo. ff. de excep. rei iudi. & Odofre. in l.arbitrio. ff. de dolo. Aliud est membrum distinctionis Bartol. aut sumus in actione bonæfidei, & tunc si dolus committitur in non parendo iudici, vel dolo faciendo quominus pareatur, idest dolo desinendo possidere, & tunc procul omni dubio in litẽ iurari potest, per ea, quæ supra diximus in actionibus stricti iuris, aut dolus committitur duntaxat ab initio cõtractus mala fide apprehẽdẽdo, & tũc re sine dolo extincta, seu perempta nõ iuratur in litem, secus si res extaret penès aliquẽ alienata: quia hoc casu iuratur in litem, si non recuperetur, & restituatur. l.si possessor. §.fin. ff. de petit. hæredi. quia textus intelligitur per Bartolum, ꝙ mala fide possidente res illa fuit sine dolo alienata extra hæreditatem, & prædicta res hæreditaria extabat, & fuit contra alienantem, qui rem non recuperabat, in litem iuratum, & sic ob dolum ab initio commissum in actionibus bonæfidei iuratur in litem, quamuis alius dolus in non parendo subsecutus non fuerit, & ratio differentiæ est, quia in actionibus bonæfidei in litem iuratur, etiam nullo accedente iudicis præcepto ex sola natura earum exuberanti, & fauorabili, qua præstant, & præexcellunt, prout in multis alijs earum fauoribus, actionibus stricti iuris, vt infra in sequen. membro latius declarabo. Si ergo res extat in actionibus bonæfidei ob dolum ab initio commissum duntaxat etiam iuratur in litem; fiet cũ reus magis sollicitus in re recuperanda, & restituenda, vt dicebat Paulus de Castr. in dicta lege si possessor. §. fina. si verò res non extat, dummodo dolo perempta non sit, (nam dolo malo re perempta semper reus tenetur tanquam possessor glo. in dicta l. arbitrio. in versic. defunctus, Alberic. in dicta l.in actionibus ad fin. & in dicto §. iurare. d. l. videamus. & nonnullis alijs ibi) cessat iuris ratio, quod ad eam rem restituẽdam condemnetur, & quòd contra eum in litem iuramentum sit deferendum, quia ita quoque perisset penès actorem, sicuti penès alium perijt, & hæc est omnis Bartoli in hac quæstione distinctio & doctrina, meo quidem iudicio tum clara, tum etiam vera. Francis. Duarenus in dicta l.in actionibus. versicu. sed in iis, numero 31. ait, dolo duntaxat commisso in apprehẽdendo rem, sine dolo perempta, non iurari in litem, siue actio bonæfidei sit, siue quæcunque alia, & hoc voluisse refert Iasosium, Alexand. Iason. & Curt quos ipse sequitur. Sed Bartol. Angel. Paul. & Decium dissentire, ait. ego male percepisse Duarenum opinionem Bartoli & Deci hic dico, quoniam ab hoc ipsi non dissentiunt, omnes ferè doctores conueniunt in hoc casu, quando dolo commisso duntaxat ab initio res sine dolo periret, non iurari in litem. Dissentit Barto & Dec. quod ob dolum ab initio commissum in actionibus bonæfidei non iuratur in litem, & quod sit necessarium in desinendo possidere cõmitti, vt Duarenus, Ioan. Bolognettus, Curt. Alexand. & nonnulli alij tenuerunt, cum quibus opinio Deci. & Bartoli vbi supra non conuenit. nam Bartol. existimauit, vt dixi, sufficere dolum ab initio, & non requiri, quod committeretur dolus etiam in desinendo possidere in actione bonæfidei, secus in alijs, ponendo inter eas hanc differentiam in hoc, re tamen extante, vt in ijs terminis rei extãtis fit quæstio. Paulus Cast. in dicta l.in actionibus. nu.4. conatur has difficultates aperire, & declarare, sed mirum in modum eas obscurat. adeo quòd (vt ingenue fatear) vel ego nõ intelligo, vel ipse nesciuit, qđ ibi vellet dicere, nam ibi dicit, ꝙ si reus dolo desijt possidere, vt dominus rem suã nõ recuperaret,

recuperaret, & tũc si est actio bonæfidei, vel ĩ rẽ scripta, vel arbitraria, ratione doli a principio cõtractus cõmissi defert iuramẽtum in litem, licet dolus nõ interuenerit, in nõ parendo iudici; quia recuperare rem, ut restitueret, conatus fuerit, & nõ potuerit. l.si fundus. § in vendicatione. ff. de pigno. nõ sic (subdit Castrensis) in alijs actionib. Sed quæso, quę sunt in iure actiones, quæ non sint de prædictis, bonæfidei, uel in rem scriptis, uel arbitrariis? & profecto nulla est, ideo in hac re Castrensis ineptè distinguere actiones in quib. iuretur in litem, mihi profecto videt̃. Sed si Paulus de Cast. intelligit ĩ ista distinctione excipere actiones stricti iuris, quæ non sint arbitrariæ, impertinẽter de ijs quęrit, cum in ijs nõ iuretur in litem, d.l.in actionib. nisi quãdo rei peremptæ ęstimatio esset probanda iuramẽto ueritatis. d.§. planè. de quo nunc non disputatur. Præterea, qua rõne distinguat arbitrariam ab actione in rem scripta non uideo, vt quid sub actione arbitraria comprehendere velit nõ intelligo: nã si vult intelligere de actione in rem, seu de actionib. realib. quæ factæ fuerint arbitrariæ; quia arbitrium iudicis ex eius præcepto contempto in eis superuenerit, cur sub appellatione arbitrariæ cõplexus non est actiones in rem scriptas? quæ & ipsæ dicto arbitrio superueniente æque fiunt arbitrariæ, atque reales efficiantur per doctrinam Bartoli in l.qui restituere. §.j. de rei uendica. Bar. & omnes Moder. in d.l.ĩ actionib. & dicetur infra in sequẽ. memb. cur actionem ĩ rem scriptam distinctè nominauit ab actionib. arbitrariis? cum sub isto nomine arbitrarię actionis, quę in effectu est qualitas accedens actioni, & nõ actio, vt declarãt Moder. in d.l.in actionib. tam comprehendatur actio in rẽ scripta, sicut quæuis actio realis, & nõ possit sub eo nomine magis vna, quàm alia intelligi. Rursus in isto casu, quo quis dolo desinit possidere, non est distinguendum qua actione agatur secundùm doctrinam Bartoli vbi supra a multis approbatam, quandoquidem pro possessore habeatur ex eo ꝙ dolo desinit possidere, alio nõ attento. d.c.pro possessore. l.parem. lege qui dolo. de reg. iur. & si actio arbitraria fit ex eo, ꝙ quis desinat dolo possidere, ut dixit Vldar. Zasius, & alij nõnulli ĩ d.l.in actionib. frustra fit illa distinctio actionis bonæfidei, & in rẽ scriptæ, & aliarum, & propterea pessimè mihi videtur locutus. Subijcit etiam Paulus Castrensis, ꝙ si res quam dolo desijt possidere, est perẽpta, distinguitur, aut sumus in actione bonæfidei, & tunc nõ ꝑuenitur ad iuramentum in litem propter ęquitatem, quę in actione fidei versatur; quia ita erat peritura penès dominum, sicuti penès alium perijt; aut sumus in stricti iuris actione, & tũc etiam si sit impossibilis rei recuperatio, tamen iuramentum in litem affectionis datur propter dolum in desinendo possidere, per gl. in l.arbitrio. de dolo, super quo distinctionis capite dico, Paulum de Castro male loqui mihi uideri, tum quia, vt dictũ est, in casu quando dolo quis desinit possidere, non fit aliqua actionis distinctio: nam paria sunt, quò ad iusiurandum in litem, rem non restituere, vel desinere dolo possidere, ita dixit Duaren. in d.l.in actionib. nu.31. & Zasi. ibi, nec etiam distinguitur, an res extet, uel non, vt probatur in d.l.qui restituere, illa distinctio an extet res, vel non, fit, quando dolus tantum ab initio cõmissus esset, secundùm Bar. vbi supra. tum etiam, quia si in casu rei nõ existentis vnquam in litem iurari dicendum fuisset, magis in actione bonęfidei iurari debere dicendum erat, quàm in actione stricti iuris; quia facilius admittitur iuramentum in litem in actionib. bonęfidei, quàm in actione stricti iuris. d.l.in actionib. quamuis potius existimem in isto casu rei nõ existentis nulla actione iurari in litem; quia in omnib. actionib. æquè militat iam dicta ratio, ꝙ erat ita peritura penès actorẽ, sicut apud alium perijt, ergo idem ius vulgat. iur. quod mihi probat textus in d.l.si possessor. §. fi. ff. de petit. hæred. Nec obstat gl. allegata in d.l.arbitrio. nam loquitur quando dolo aduersarij res esset perempta, qui casus æquiparatur casui, quando dolo desijsset possidere, quo casu cessat illa ratio, ꝙ esset ita peritura & c. & nos loquimur, quando non perijsset dolo partis, quamuis in alio scilicet dolus ab initio tantum contractus allegaretur, & tunc non iuratur in litem in actione stricti iuris secundùm Odofre. glos. & alios in d.l.arbitrio, & dixi supra. Postremò recolligẽdo tres casus ex dicta sua doctrina concludit, nunquam iurari in litem ex affectu propter dolum ab initio tantum commissum, etiam hoc dico non esse verum, vt ex doctrina Barto. vbi supra, quia in hoc versatur differentia inter actiones bonæfidei, & stricti iuris, & dicam mox. Vnde patet totam doctrinam Castrensis esse reijciendum. Alexand. autem in dicta l.in actionis. columna 3. versicu. circa tertium quæsitum. approbat distinctionem Bart. præter quam in eo, in quo tenuit, in actione bonæfidei ob dolum tantum ab initio commissum iurari in litem re extante, secus in actione stricti iuris. Hanc differentiam negat Alexand. quia dicit ipse Bartol. eam non probat, & textus allegatus per eum ad hoc in dicta lege si possessor. §. finali, intelligi potest (Alexander ait) non in eo qui dolum ab initio duntaxat committit, sed in eo q dolum cõmisisset in desinẽdo possidere quẽ intellectũ dicit se colligere nõ quidẽ ex aliquib. eius textus verbis, sed qa, vt primus dolus ab initio cõmittitur rẽ alienã dolo accipiendo, ita ex post dolus in desinendo possidere committitur, alienando scienter rem alterius, ita post eum argumentatur Franciscus Duarenus in d.l.in actionibus. num.31. sic intelligendo text. in d.l.si possessor. §. fi. quod hac ratione loquatur in desinente dolo possidere, idem vult Petrus Rebuffus in d.l.1. nu.424. C. de sent. quæ pro eo quod. vbi mordet D. Alciatum, qui voluit ibi rem alienam scienter vendi posse sine dolo: quod negat Rebuffus ibi, hanc sententiam Alex. tenet etiã in consi.69. super eo. colum. fi. ver. etiam potest. volu.4. & dicit fuisse intellectum Fulgosij per vnam glo. in d. §. fina. in versic. possit, allegantem pro concordanti textum in d.l.sed & si. §. hæc verba. de peti. hæred. vbi dr̃, ꝙ ꝯ malafide possessorem desinentem dolo possidere in litem iuratur, & hoc secutus fuit Duarenus in d.l.in actionibus. nume.31. & ibi Iaso. nume.34. versi. tertiò requiritur. colum.7. & Curt. Iun. & Ioan. Bolognettus ibi. num.67. & facere ad hoc videtur tex. in l.item veniunt. § item eos. ff. de petit. hæredi. in quo dr̃, ꝙ si quis hæreditatẽ inuaserit, & eam alienauerit, vel fecerit, quominus possideat, etiã ante litem contestatam condemnatur, ac si possideret. Ad qđ ẽt magis in terminis facit dictum Vlda. Zasij in l.si eum seruũ. num.10. versicu. secũda conclusio. ff. si cert. pet. dum dixit, ꝙ si deposui apud te rem meam, & tu vendis, quo casu dolo facis, teneris ad ipsam rem restituendam, ẽt re perẽpta; quia ꝓ possessore haberis. l.ꝙ si dolo. ff. de rei vendi. & ideo iuratur (inquit) in litem, ergo in casu d.l.si possessor. §. fina. videtur haberi pro desinẽte dolo possidere, ex quo rem alienam vẽdit. Verũ ijs nõ obstãtibus opinionẽ Bartoli puto veriorẽ, ꝙ textus in d. §. fina. loquatur solum in eo, qui ab initio dũtaxat dolum commiserat, & ꝙ prædicta differẽtia inter actionem bonæfidei, & stricti iuris in hoc sit vera: & cum Bar. tenuit Deci. in dicta l. in actionibus. nu.29. ver. successiue Bar. in col. xix. & Ioã. Andr. in additio. ad Spec. in tit. de iureiurã. in ver. vt autem. & declarando probat Areti. in dicto §. pręterea. nu.38. ver. sed tũc insurgit. institu. de actio. & Ioã. de Plat. ibi col.2. nu.7. versic. tertiò patet, & videtur sequi Ferra. in prat in for. libel. in actio. reali, in versi. & in florenos, nu.29. ver. sed iste dolus, & in for. resp. rei in ver. iurisiurandi. nu.17. ver. sed quo tempore, vbi dicit fortius, quòd in actione stricti iuris est necesse dolum post sentẽtiã committi, in nõ parẽdo iudici restitutionẽ rei iubẽti, in actione verò bonæfidei sufficere dolum commissum tempore cõtractæ obligationis, & reddit rationẽ per nos superius relatam; quia in illis arbitriũ cõsideratur ex accidẽti ꝓpter iudicis cõtemptum, in ijs verò ex propria earum natura. Hæcq; cõclusio probat̃ per tex. in dicta l.si possessor. §. fina. dum in actione petitionis hæreditatis, quæ est bonæfidei. §. actionum. institut. de actio. cõtra occupantem mala fide rem hæreditariam si res extat, licèt penès aliquem, a quo recuperare is nequeat, in litem iurari ibi traditur, ergo ob dolum ab initio tãtũ cõmisso in actione bonæfidei iuratur in litem, re tamẽ extãte. Nec verũ est, quod Alex. Duarenus & alij existimauerũt, dolũ, possidere desinẽdo, cõmissum etiam ibi fuisse, quia hoc nõ dicit lex, nec quòd possidẽs ibi alienauerit, vt fatetur Alex. nec factũ hoc, quod ibi reus alienauerit, est diuinãdum l.si fideiussor. §. si cum debitor. ff. mand. l.si putator. ff. ad l.aquil. nec similiter præsumendum, quia facta nõ ꝑsumũtur l.in bello. § factæ. ff. de capt. & postl. reu. nõ ne potuit reus illam amittere sine dolo? & res illa ad alium sine facto suo trãsire? Certè id mille modis cõtingere potuit. Secundò dico, nõ esse consequentiam prædictorum necessariam, & veram, 4 † quòd mala fide possidens, eo ipsò, quòd rem alienam sciẽter alienat, censeatur dolo desinere possidere; nam requiritur intuitu iudicij id fieri, quapropter doctores solẽt id ex ꝓsumptionibus, & coniecturis indagare, & probare, vt quia alienauit post litẽ sibi motam, vel postquam sensit eam præparari, & institui, vt tradit Dyn. & Philippus Franc. in d.c.pro possessore. & Ioan. Coras. lib.6. Miscell. c.5. nu.4. & Purpuratus in l.quod te. nu.40. ver. & iste dolus. ff. si cert. peta. Bal. in l.qui petitorio. ff. de rei vẽdi. Alexand. consilio. lxxiij. libro 3. Felyn. in capitulo aduersario. columna. j. ext. de excep. Angel. in §. sic itaque. institut. de actio. & plenius consulendo probat Andr. Barbat. in consi. lvij. columna penult. in volum.3. & Alexand. in consilio xcvi. visis. in columna fin. lib.4. vbi dicit, quòd qui possidet tempore moti iudicij, si possidere desinat, præsumitur dolo malo possidere desijsse, & quòd ideo condemnari debet, quanti in litem contra eum iuratur. Vnde non immerito Decius pro Barto. contra Alexandrum argumentando dicit, non præsumi in casu. d. §. final. alienantem dolo desijsse possidere, cum ex interuallo ante iudicium alienauerit, quia in factis ex ĩteruallo præsumptio, vel coniectura nulla capitur. l.si ventri. §. in bonis. ff. de priuil. credi. Bald. & alij in l. petens. & in l. pacta nouissima. C. de pact. & in materia simulationis est vbique tritissimum. Præterea mihi uidetur durissimum & nullibi in iure probari, quòd qui alienam rem scienter alienat, censeatur dolo desinere possidere, & quòd pro possessore habeatur, ac conueniri possit, quandoquidem, qui alienam sciens vendit, rem malam non facit, inquit do. Alciat. in dicta l.1. C. de senten. quæ pro eo. quia huiusmodi

modi venditio non improbatur l. si in emptione. ff. de cōtrah. emp. quæ alioqui non valeret. l. eleganter. & ibi nota. ff. de dolo. docto. in l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. & iccirco nec emptor emendo censetur fateri venditorem esse dominum rei vēditæ, vt per Matth. de Afflict. in decisio. Neapol. 40. & Alexā. in consi. 92. lib. j. Nec semper furtum ex vsu rei alienæ committit. l. inter omnes. §. rectè. ff. de furt. §. placuit. instit. de obligatio. quę ex delict. & per Ang. Are. in tracta. malefi. in gl. vestem cœlestē. nu. 36. vers. sed quid, & ibi Ang. Arim. & dici posse existimarē, ꝙ quamuis ex vsu rei alienæ scienter diceretur quis dolum, seu furtum committere, tam vendendo, quàm ipse vtēdo, non tamen dolus committi dicatur in desinendo possidere: idest circa actum deferendi possessionem, vel intuitu possessionis derelinquendæ malitia & fraus adhibita dicatur: nam penes me ista duo facta sunt diuersa, nempe, ꝙ quis furtum, & dolum cōmittat, contrectando rem alienam scienter, & ea re vtēdo, & in mō vtendi non facio vim, vel mediante alienatione vtatur eius pretio, vel ipsa re, mediante illius possessione per eum retenta penès se, & aliud est factum, qđ quis malitiosè deserat possessionē rei ne cōueniatur, & sic malitiam committit in desinēdo & in actu derelinquendi possessionem, & propterea Alex. & cæterorum argumentatio cōtra Bartolum nō videtur vera, nec intellectum Bartoli destruere. Remanet ergo conclusio Bart. firma. Pro qua addit etiam Decius, ꝙ si ille textus in d. §. fi. loqueretur in desinente dolo possidere, iureconsultus ibi frustra distingueret, an res extaret, vel esset perempta; quoniam ex eo solo, ꝙ qs desinit dolo possidere, condemnatur vt possessor. l. ꝙ si dolo. ff. de rei vendi. & ibi not. & contra eum in litem iuratur, d. l. qui restituere, no. per gl. in d. l. ꝙ si dolo, nec amplius inquiritur, an res extet, vel non, & an existens possit recuperari, vel non: ergo ista distinctio intelligi debet in casu, qñ dolus in ea actione bonæfidei commissus esset ab initio tantum contractus, nō autem ex post in non parendo iudici, vel in desinēdo dolo possidere: Postremò ego considero, ꝙ nisi hanc Bartoli differentiam, quam inter actiones bonæfidei, & actiones stricti iuris in hoc facit ad sciendum, an in litem iuretur, nos approbemus, nescio videre, in quo possit in hac materia iusiurandi in litem ostendi differentiā inter actiones bonæfidei, & actiones stricti iuris: inter quas tamen Martianus assignare differentiam in materia iurisiurādi deferendi in litem voluit. d. l. in actionib. ff. de in litem iuran. nā arguendo a sufficienti partium enumeratione, non potest hæc differentia assignari, quando iudici præcipienti rei restitutionē non paretur; quia in omnib. actionibus in litem iuratur in isto casu, d. l. qui restituere. § hæc snīa. Item, nec quando possessor dolo desijt possidere; quia & hoc casu non fit actionum aliqua distinctio, in omnibus in litem iuratur, d. l. qui restituere. d. l. arbitrio, vbi gl. & alij de dolo, ergo in casu hoc, cum nullus alius superfit, in quo possit hæc quæstio terminari, dicendum est differentiam Martiani locum habere, ꝙ in actione bonæfidei iuretur in litem dolo interueniente, etiam duntaxat ab initio contractus, & hoc propter naturam exuberantem actionum bonęfidei inductum est, vt dixi supra, vt propter quemcunque dolum etiam ab initio duntaxat commissum pro re non restituta in litem iuretur. Secus in actione stricti iudicij propter earum strictam naturam, vt non possit in ea in litem iurari, nisi ꝓpter dolum commissum, in non parendo iudici, vel in desinendo possidere restitutio rei facta non fuerit iurib. pręallegatis, & ita ego in hac difficultate approbādo in totum distinctionem Bart. resideo. Diximus ob dolum, & contumaciam in litem iurari, itē quando dolum esse commissum oporteat, vt in litem iuretur, 5 disputauimus, † nunc videndū est, qualis iste dolus esse debeat, an præsumptus, vel verus. & dico ob dolum verum duntaxat in litem iurari, non autem ob præsumptum, vt infra patebit, quicquid aliqui dixerint, & qui dicatur dolus præsumptus, & qui verus in summa considera in vtroque casu iurisiurandi in litem 6 tam affectionis, quàm veritatis, ad hoc vnum: † an malus, & iniquus animus deprehendatur in eo contra quem in litem iuramentum petitur, quomodo id colligatur, considerandus est distinctè ac separatim vterque casus, & primus iusiurādi in litem 7 affectionis ob restitutionem rei non factam, † nam, si ob culpā latam, seu magnam negligentiam, quæ dolus præsumptus dicitur, vt determinat gl. & Do. Alciat. in l. magna. ff. de verb. signifi. restitutio rei non sit facta, in litē non iurabitur, ita dicit Do. Alciatus in d. l. magna, & probabitur infra, vbi dicetur ob culpam in litem non iurari; quia in negligente, & obscitante non inest iniquus, & malus animus, qui ī dolo versatur, vt dixit Do. Alci. & dicam infra in quæstione latæ culpæ, & probatur per simile contumaciæ, quæ committitur per citatum non comparentē, vt puta, quis est citatus coram iudice, vt compareat, is volens comparere, dum proficiscitur, duci choreas, vel ludos fieri vidit, & dum eos intuens sistit, hora comparēdi labitur, certè ista contumacia non est dolosa, sed culposa, cum iudicem contemnendi animum non habuerit, immo animus obediendi in eo fuisse probetur, ita decidit Iaffre. in decis. 333. ubi allegat ad hoc Fulgos. & Saly. in l. properandum. §. sin autem reus. C. de iudi. Card. in clem. j. de dolo. & contu. & aliquos de quib. ibi per eū, si ergo contumacia in non restituendo rem fuerit causata a dolo, idest ab iniquo, & malo animo, qui in reo deprehendatur, in litem iurabitur, secus si a culpa, quamuis lata, vt in exemplo ꝑ dicto de non comparente, in quo fuit magna culpa non comparendi, sed non malus animus, & mihi videtur ista similitudo bona; quia & de hac contumacia non restituentis, propter quam in litem iuratur, argumentatur ad cōtumaciam propter quàm inducitur seu infligitur excommunicatio, & ecōuerso de vna ad aliam, vt post Deci. diffuse tradit Ioan. Bolognettus in d. l. in actionibus, nu. 51. & hac de causa nō potest mihi placere distinctio, quam facit Ioan. Bolognettus in d. l. in actionib. nu. 64. vbi per duas columnas nititur declarare, quando ob dolum præsumptum iuretur in litem, nam ī ea confundit terminos, & cōtra iura dicit, nam vult etiam ob præsumptum ī litem iurari, qđ non est uerum, nisi in tutore, secundùm Curtium in d. l. in actionibus, nu. 28. quia contra tutorem ob culpam latam iuratur, vt infra dicetur, & confundit terminos, dum appellat dolum præsumptum causatum ab ignorātia iuris naturalis, vel ciuilis multum noti, vnde (inquit) pœna mortis corporalis imponitur, & æternalis incurritur, per iura quæ ibi allegat, quoniam ego dico istum non esse dolum præsumptum, sed verum: pœna eñ dānationis æternæ non incurritur, nisi corde maculato, & malitia animi, & in factis contra legem naturalem inest dolus. c. estote, ibi, quæ non possunt bono animo fieri &c. extra de regu. iur. cū ibi nota. & habet lex ciuilis pro factis verè dolosis, vt per text. in l. j. C. de sica. l. si non conuitij. C. de iniur. & ideo dum concludit in ijs iurari in litem, non debet concludere, ꝙ iuretur ob dolū præsumptum. Item dum dicit, quod quando causatur ab ignorantia iuris ciuilis non multum noti, non debet in litem iurari posse; quia excusat in damnis euitandis, videndum est, quomodo in facto deducatur, an sit culpa, vel dolus: si est culpa, prout facilius potest esse, rectè loquitur, etiā si esset lata, quę esset dolus præsumptus, secus si dolus, & dum subdit, nisi peritiam profiteretur, secundùm Flori in d. l. idem iuris. §. mulionem, de leg. Aquil. quia potest pœna mortis puniri, ergo tanto magis iuramento in litem, dico similiter considerandum esse factum, an resultet verus dolus, vel non: & dum dicit, quando causatur ab ignorantia facti crassa, vt in ignorante vocatum per ædictum, vel legem esse publicatam, & ob istum dolum præsumptū punitur iuramento in litem, si iste casus ad materiam iuramēti in litem potest adaptari, dico hoc bene resolui non posse facto adhuc incerto. Dum tandem dicit, ꝙ qñ propter negligentiā nō paretur iudici; quia nō contemnitur, in litem nō iuratur, rectè loquitur, tamen quod subijcit, nisi propter negligentiam pateretur labi tempus ad restituendum datum; quia in litem iuraretur ob istum dolum, alioqui homines semper excusarentur, puto Bolognettum errare ī hoc; quia præsupposito, ꝙ sit vera negligentia, & non malus, & iniquus animus non restituentis, iuramentum in litem est negandum, vt conclusi supra, quæ excusa subiecta potest probari, & conuinci. Sed diligenter videndum est, ne dolus inferatur, & ab hac indagatione pendet, an aliquis sit excusandus, vel non, ut cōtra eum non iuretur in litē. Quod autem ad secundum attinet, quando ob dolum, seu delictum aduersarij iuramentum veritatis defertur ad probandum res perditas, vel damnum, quomodo dolus præsumptus dignoscatur a vero dolo, ad tollēdum doctorum æquiuocationem, 8 qui sæpe dicunt pro præsumpto in litem iurari, † est animaduertendum duplici modo dici dolum præsumptū. Primo modo respectu probationum; quia semper per indicia, & præsumptiones, & nunquam directò probatur, cùm in animo consistat, qui soli Deo notus est, vt per Bar. Cępol. in cons. 31. in col. 2. nu. 3. & volunt Bar. Bal. Alex. Pau. de Cast. & alij in l. dolum. C. de dolo, vbi dolū verū Paulus appellat, qui ex indicijs, & præsumptionibus ꝓbat̄, nec eñ aliter ꝓbari pōt, inquit Paulus, neq; minus verus dolus dr̄ ex eo: qñ ex pręsumptionib. fit ꝓbatus; qa præsumptiones iuris dicuntur liquidæ probationes, vt no. in l. si tutor. C. de peric. tut. Soc. in cons. 264. in 2. vol. Alexā. in l. manifestę, §. ti. j. & hoc diffusè ꝓbat And. Tiraq. in l. si vnquā in ver. donatione largitus, nu. 133. ver. ad hæc si verū amamus, & nu. seq. vers. ex quib. planè. C. de reuo. dona. vbi ꝑ plures, q̃ centū locos ꝓbat dolū pręsumptū respectu ꝓbationū esse dolū verum, & ꝙ ꝑꝑ hūc dolum iuret in litē, & ad hoc facit distinctio doli Cardi. Paris. in consi. 49. num. 30. ver. dupliciter, vol. j. ꝙ quando de dolo ex indicijs, coniecturis, vel præsumptionibus a iure approbatis apparet, dolus est verus, sed si cessantib. prędictis lex, vel statutum fingit, vel pręsumit aliquo casu dolum, talis dolus nō est verus, sed fictus, & pręsumptus, quod & voluit Pau. de Cast. in d. l. dolum. Secundo autem modo dicitur præsumptus respectu proprię essentię, quem lex sine alia probatione fingeret, & præsumeret, vt dixit Paris. & Paul. de Cast. vbi supra, & propter istū dolum præsumptum in litem non iuratur; quia in hoc casu malus rei animus non cōuincitur, vt ꝑ Do. And. Alciat. in d. l. magna. de verb. sig. exemplū pone in eo, qui haberet instrumenta ad fiscū pertinētia, lex pręsumit ea surripuisse, qđ nō sic ꝑsumit in habente

in habente instrumenta priuati. l. 2. §. diuus. ff. de iur. fisc. & dicam infra, & ijs duob. modis dolum præsumptum, dici præsumptū respectu probationum, & præsumptum respectu propriæ essentiæ animaduertit Bald. in l. quæ fortuitis. num. 8. col. 3. vers. aduerte dolus. C. de pig. act. & de vtroque inferius facti species ponam declarando & aperiendo difficultates in hac materia per doctores inductas. Et quod dicimus ob dolum præsumptum in litem non iurari, intelligas etiam de criminibus, & delictis præ9 sumptis, ꝙ in ijs in litem non iuretur, † nam oportet prius crimen, & delictum verè, & propriè constare, & liquidò probari, quàm ad iuramentum in litem veritatis deueniatur, vt plurib. rationib. comprobat Hiero. Grat. in consi. 10. nume. 12. in 2. lib. respons. de quibus ibi per eum, nec sufficit, ꝙ delictum præsumatur, vel suspicetur secundùm Ias. in d. l. si quando, nume. 41. col. 7 in fin. C. vnde vi. & in d. l. in actionib. nu. 40. gl ī c. dilect. extra de foro compet. Fely. in c. sacro. in col. fin. extra de sent. excō. Petrus Rebuffus in d. l. j. nu. 518 ver. quarta conclusio. C. de sent. quæ pro eo quod inter. Henric. Boich. & alij in d. c. fin & Aymo Crau. in consi. 287. num. 5. in 2 lib. Ambros. de Vigna. in c. salubriter, nu. 252. vers. quæro nunc qualitates, extra de vsu. Cattel. Cott. in memb. in vers. iuramentum in litem, & alij quàm plurimi in pluribus locis, qui tenuerunt ob delictum præsumptum in litem nō iurari, & inferius patebit. Iis summatim de dolo dictis, quæritur an ob culpam in litem iuretur, & ex prædictis colligitur in litem non iurari, & hoc dicit tex. in d. l. in actionib. Si ergo negligens quis dicatur, in non restituendo rem ad mandatum iudicis, contra eum ob huiusmodi negligentiam & culpā in litem non iurabitur, ita tradit Ioan. de Imo. in c. j. nu. 28. vers. 10 in eadem gl in fi. extra commo. † Pariter si culpa desijsset possidere, & non dolo, in litem iuramentum negabitur secundùm Bar. in d. l qui restituere. in 2. lect. remittendo se ad dicta per eū in d. l. in actionibus, hoc idem tradit Pet. Lorio. in d. l. quatenus. colū. 42. vers. sed & si. de reg. iur. & in axiom. 74. de eo quod int. idem scribit Ioan. de Pla. in d. § præterea, num. 47. col. fin. instit. 11 de actio. & hoc a nemine in dubium refricatur. † Sed fuit dubitatum, an ob culpam latam (id enim dolo proximum est) in litem iurare liceat, & gl. Odofr. Bar. Bal. Paul. de Cast. Alexā Ias. Saly, & ferè cæteri omnes id negant in d. l. in actionib. Hostien. & Azo in summa huius tit. & Do. meus Alcia. in d. l. magna, nu. 10. & Ioan. de Imo. in d. c. j. nu. 17. vers. item fallit quartò, extra cō mod. idem tenet & voluit gl. in d. l. quod si quis. ff. ne quis eum, qui in ius voc. vbi dicit, iniquum esse in litem iuramentum deferre, nisi dolus committatur, & huius conclusionis ratio adducitur per Do. Alciat. in d l. magna, quia in lata culpa non inest mala fides, & iniquus nocendi animus, propter quem in litem iuramentum defertur, vt dixi supra, & probatur ista conclusio; quia textus in d. l. in actionibus, non solum dicit dolum requiri, verum etiam culpam excludit, ibi ob dolum solum, non etiam ob culpam, & culpa lata, culpa est & non dolus, vt not. per Bart. & alios in l. quod Nerua. per illum textū. ff. depos. & potissimè quia hoc dicitur ibi per modum taxationis, ibi, ob dolum solū, ideo censetur omnia excludere, quæ non reperiuntur inclusa. l. qui aliena. § liberos. ff. de nego. gest. Barto. in l. si constante. nu. 42. versicu. contra secundum. quæstio. 9. & ibi eum sequitur Iaso. num. 84. col. 13. vers. vltimò in quantum. ff. solut. matri. & pro hac parte etiam considerant Dom. Alcia. in d. l. magna. & Saly. & Ias. in d. l. in actionib. ꝙ quando fit expressa mentio doli in dispositione pœnali, non comprehenditur lata culpa. l. 2. §. sed & si. ff. vi bon. rapt. cui & alia adnectit Saly. in d. l. in actionib. num. 5. quæ hic non transcribam, præsertim, quia hæc sententia mihi non videtur alia comprobatione egere, nec hic tractandus est ille articulus, quando appellatione doli in pœnalibus comprehendatur lata culpa, de qua latissimè per Ias. & Ioan. Bolog. in d. l. in actionibus. vltra glo. Odofr. & Bald. ibi, & Ang. in tract. malefi. in gl scienter & dolosè. Verùm quia Fulgosius, Curtius, Franc. Duaren. in d. l. in actionib. & Vldar. Zasius in c. 2. num. 35. lib. j. respons. & in d. l. in actionib. num. 19. vers. quid ergo de lata culpa, aduersantur conclusioni nostræ, eorum argumentis respondere nos oportet, & primo respondeo Vldari. Zasio, dum in d. c. 2. asserendo nostram opinionem esse inexcusatum errorem, contraque manifestam veritatem. mouetur aduersum eā primò: quia lata culpa est dolo proxima & cognata l. quod Nerua. ff. depos. respondetur, ꝙ hoc non sufficit, vt patet ex prædictis. Secundò dum mouebatur; quia ī deposito de fide rupta in litem iuratur. l. ei apud quem. ff. depos. & fides lata culpa frangitur negligendo custodiam rei depositæ. d. l. quod Nerua, ego respondeo ꝙ licet fides depositi frangatur lata culpa (rem enim, quæ valde commendabatur. l. j. ff. depos. negligere nō debebat) & ideo teneatur actione depositi. l. contractus. de reg. iur. nō tñ consequentia est, vt teneatur tanquam dolo fidem frangēs, maior pœna debet esse frangentis fidem per dolum, quàm per negligentiam & culpam: quia primo casu imponitur pœna infamiæ. l. j. ff. de ijs qui not. infa. Domi. Alcia. lib. 2. Parerg. c. 36. quæ infamia non irrogatur, nisi propter dolum. §. suspectus. institu. de susp. tuto. l. furti. §. mādati. ff. de ijs qui not. infam. & dum Zasius in d. l. in actionib. nu. 19. contra communem venit alio modo per suam distinctionem, & dicit, ꝙ propter latam culpam, q̄ est cum versutia, & malo animo, & quæ a dolo non separatur, in litem iuratur: secus ob culpam latam, quæ est sine versutia & malo animo, prout eū sequendo dixit Monta. in d. l. contractus, respondeo ꝙ ista culpa lata cum malo animo est dolus, meritò in litem iuratur, vt ex prędictis patet. Et ista distinctio & consideratio latæ culpę, est cōmentitia, neque lege vel ratione ꝓbat̄, vt pulchre animaduertit Ioan. Cora. Miscell. lib. 4. c. j. & iccirco eius doctrina reincidit in conclusionem nostram, quia pro lata culpa commissa cum malo animo, & versutia quæ verè nō est culpa, sed dolus, in litem iurari dicit, ꝓ ea verò quæ est sine malo animo dicit non iurari in litem, prout & nos concludimus. Curtio autē respōdeas, primò dum dicebat hanc conclusionē cōem nō probari per textum in d. l. in actionib. & textū in d. l. is qui. C. eo. de in litem iur. probare, ꝙ propter latam culpam iuretur in litem, nec veram videri responsionem, ꝙ procedat in tutore ratione specialis fauoris; quia aliæ causę reperiuntur magis fauorabiles vt dotis, & reipublicæ, ꝙ immo probatur in d. l. in actionib. nostram conclusionem esse verā, per ea quæ s. adduxi, & ꝙ tex. in d. l. is qui, nititur speciali fauore, vt doctores dicunt, & quamuis aliquæ causę magis fauorabiles in iure reperiri possint, tamen in hoc casu causa pupilli contra tutorem fortè foueri debet maiori fauore quauis alia causa & fortè est, vt publica causa adiuuanda omnib. iuris fauorib. §. & sciendum. institu. de suspect. tuto. concludit tandem Curtius nō esse recedēdū a cōi, & Monta. in d. l. cōtractus, vbi intellexit textum d. l. is qui, ꝙ nō proferre inuētarium sit culpa, male sentit & in hoc, vt patebit ex infra dicēdis. Ad argumētum de d. l. ꝯtractus, Francisci Duar. patet respōsio, quia nō sufficit ex lata culpa teneri actione depositi ad iurm in litem deferēdum, sed ad id requiritur malus ani-12 mus, vt dixi supra, ex quib nostra cōclusio redditur clara, ꝙ nō iuratur in litem propter latam culpam. † Limita eam in tutore fauore pupillorum, vt est dictum, per textum, in d. l. is qui. & in alio. C. de in lit. iur. & hæc limitatio probatur ab omnib. quos supra pro nostra conclusione citaui, & a Bar. in l. tutor qui repertorium. ff. de admini. tuto. nu. 20. ver. uenio ad secūdū, & in cōs. 149. literas, & seq. & Vital. Gamb. in trac. claus. in claus. nil noua. inuēt. conf & Albericus not. in d. l. is qui, ꝙ speciali fauore pupillorum iuratur in litem contra tutorem ob culpam latam, & leuem, secus cōtra alios, quia iuratur tantum ꝑꝑ dolum, tam & si hanc specialitatem nullam subesse existimauerint Franc. Dua. Curt. & Fulgosius vbi supra, & aduerte, ꝙ s̄m Curtium in d. l. in actionib. nu. 15. textus in d. l. alio iure, loquitur cōtra tutorem, qui nō exhibet instrumenta, ꝙ in litem iuretur, sine alia probatione, contra verò illius hæredem requiritur, ꝙ probetur instrumēta fuisse in hæreditate, qđ per te ipse perpēde, & not. Succes-13 siuè videndū est etiam, † quæ in summa in vtroq; iusiurādi in litem genere requirantur, & primò quò ad iurm in litē affectionis dicas, doctores nostros multa requisita enumerasse in d. l. actionib. nēpe Vldar. Zasi. ibi nu. 22. versi. sextò collige, & Ias. ibi nu. 34. vers. circa primam, col. 10. recensent decem requisita, & Pau. de Cast. enumerat octo Saly. quinq; Bar. verò quatuor; & nos in istis quatuor Bartoli requisitis esse omnē huius rei vim credimus. Sicq; ea breuiter prosequemur. Primum requisitum est ꝙ in rem, ad quā agitur, recuperādam affectus habeat, ꝓut in quarto membro supra declaraui d. l. nō. n. ff. rer. amot. ibi per Bar. Secundo requiritur, ꝙ actio cōueniēs fuerit ꝓposita, & nō sufficit officiū iudicis implorasse l. harum. vbi gl. & alij. ff. si ser. vend. & hoc declarabitur in sequenti memb. Tertiò requiritur dolus, & ꝯtumacia nō restituentis, nec culpa sufficit, & de hoc paulò superius dixi. & ideo ego putarem, ꝙ tex. in d. l. si donatę. ff. de donat int. vir. & vxo. vbi dicitur, ꝙ si res per alterū cōiugē donata, repetita nō restituatur, sola rei æstimatio debet solui ꝑ nō restituētem, procedat hac ratione; quia donatio illa inter virum, & vxorem facta non est prorsus nulla, sed interim, seu eo vsque valet, quousq; reuocata fuerit, lege cum hic status, cum concord. ff. de donat. int. vir. & vxo. quia ergo causam habet validā a petēte, non vr̄ nō restituendo in dolo, & propterea in litē non est iurādū; a dolo eñ excusat quęlibet cā, lege igitur. §. generaliter ff. de lib. cau. Dom. Carol. Rui. in consi. 118. nu. 12. col. 4 in 2. vol. cum vulgar. Doctores, vt glo. Odofr. Bal. & Saly. in d. l. si donatæ, & Vldar. Zasi. in d. l. in actionib. nu. 22. & Cur. nu. 31. versi. circa octauum, & Ioan. Bolognettus nu. 71. vers. sextum, & alij Moder. ibi. notant ex hoc, ꝙ qñ quis habet causam possidēdi a petente, nō possit in litem iurari, sed nō considerant, qua id rōne sit, & propterea Curtius infert ibi ad generalem regulā, ꝙ omnis ille, q nulliter alienauit rē, si ad eā sibi restituendā agat, nūquā poterit in litē iurari. Sed reus æstimationem præstādo liberabitur d. l. si donatæ, hoc tñ ipse dānat: qa nō videt rationē, cur contra nō restituentē nō sit iurandum in litem, & respōdet ad tex. in d. l. si donatæ, ꝙ ibi nō iuratur in litē: quia ibi reus non possidebat, nec desierat dolo possidere, & Ioan. Bolognettus ibi nu. 71. ver. sextū, sequit in hoc Curtiū, & ipse addit: qa qñ ad ꝑceptū iudicis nō restituit, in litem iuratur, nec refert, ꝙ titulum

nulliter habuerit; qa reale iudicium datur cõtra priuilegiatū. l. Nesennius. ff. de re iudi. Ego neque Curtium, neque Bolognettum male sentire consentiēdo cum eis puto. Sed fortè posse rectè dici censeo, interesse, an contractus fuerit penitus, & omnino nullus, an verò fuerit aliquis, licet reuocabilis, vt donatio inter uirum, & vxorem facta, quæ non censetur cõtractus nullus, vt latè probat Card. Paris. in consi. 128. in volum. j. nam primo casu dici potest, ꝙ causam a petente habere non censeatur, quum causam habeat, quæ prorsus de iure est nulla; quia quod nullū parit effectum, iuxta nota. per Rip. & alios in l. 4. §. condemnatum ff. de re iud. & Sebasti. Vant. in suo tract. de nulli. proces. & consequenter non potest esse possessor in bona fide, vel a dolo excusari, si eam non restituat, argumen. not. per Barto. in l. quēadmodum. C. de agr. & cens. lib. 11. & sic iuramento locus meritò fieri potest. Secundo verò casu, quia habet causam ualidam, licet reuocabilem, quæ excusationem a dolo præstat, non iuretur in litem, & procedit tex. in d. l. si donatæ, secundùm id, quod pauloante dixi. Quartò habilitas iurantis requiritur. l. vulgò. l. videamus. de in lit. iur. & dixi latius supra in præcedenti membro. & nota hoc quod ibi prætermisi, respectu minoris, cum in litē iuramentum deferri diximus, ꝙ adinuenta est cautela alienando bona stabilia minorum nullis adhibitis solennitatibus, vel de iure communi vel statutorum necessariis, vt rem suam minor patiatur ab alio accipi, contra quem deinde agat rei vendicatione, & eo non restituente, petat iuramentum in litem, & sic iuret, prout inter se tacitè conuenerint: quia ex soluta æstimatione secundùm hoc iusiurandum in litem alienatio valebit, & dominium in possessorem transibit vt est text. in d. l. eius rei. ff. de rei uendi. & uidetur sensisse Ioan. Bologne. in d. l. in actionibus addit Saly. in d. l. in actionibus quintum requisitum, ꝙ iudex illud deferat, sed hoc uidetur mihi nō recensendum inter requisita, sed est potius de ministerio iudicis. Alia requisita, tum Vldar. Zas. & Iason tum etiam Pauli de Cast. reincidunt in p̄dicta quatuor, quapropter ego missa facio, ista quatuor etiam posuit Bald. in d. l. in actionibus & in l. 2. colum. 23. versicu. est quoddam iuramentum necessarium, & Alberic. in d. l. nummis. Cæterùm in iuramento veritatis duo duntaxat requiruntur, secundùm Barto. Alexand. Paul. de Castr. & cæteros scribentes in d. l. in actionibus, & primò dolus & hoc transit sine controuersia, & vlla dubitatione. Secundò probationum difficultas requiritur, per textum in d. §. planè. ibi. quia iudex æstimare sine delatione iurisiurandi non potest rem, quę non extat, & in d. l. si qn̄, ibi, si non potuerit qui vim sustinuit, quæ perdidit singula comprobare, quæ amisit &c. & in d. c. fin. ibi, cum non nisi proprio iuramento probauerit singula, quæ amisit &c & ita per hæc iura notant ibi scribētes difficultatem probationum fore necessariam, & passim id tradunt in hac materia iuramenti veritatis in litem, & hinc scribit Maria. Soc. in d. c. quoniam frequēter. §. ꝙ si super. colum. 2. ad fin. extra vt lit. non contest. ꝙ stante statuto, ꝙ stetur sacramento damnum passi, intelligi oportet deficientibus alijs probationibus. At Franc. Duare. in d. l. in actionibus, num. 52. versic. hinc colligitur, refert aliquos difficultatem probandi in bonæfidei iudicijs nullam requiri existimasse, vt in litem iuretur, secus in stricti iuris actione prout Bald. quoq; refert in consi. 345. proponitur. in fi. in 2. lib. in nouiss. ipse tamen hoc reprehendit, & rectè meo quidem iudicio; quia id nec ratione, nec auctoritate probatur. Est autem dubitatio probabilis, quomodo in proposito dicatur difficilis probationis, siquidem æstimatio rei non uideatur difficilis probatu: item, ꝙ pignus luere potuerit, vel ꝙ in pœnam inciderit, quā euitare potuisset, probare difficile non est, & tamen in vtroque casu iuramentum ad ea probanda defertur d. §. planè, & d. l. nummis, itē probare damnum seruitutis amissæ non videtur difficile, & tamen iuramentum defertur. l. semper. §. hoc interdicto. ff. quod vi aut clam, & hanc dubitationē habuit Curtius in d. l. in actionibus. num. 39. versicu. secundò principaliter, & Ioan. Bolognettus ibi num. 85. sed eam tollere mihi non videntur, dicas tu, ꝙ si in facto actor probare ista non potuit, tam & si alioqui talia sint, quæ probari potuissent, dicta iura uidentur procedere posse, ita ea se referunt ad factum ipsum; quia non probauerit, vel probare non potuerit in facto contingente, nō autem referūt se ad id, quia res sui natura sit difficilis probationis, expendas diligenter verba d. §. planè, & d. l. si quando. & d. c. fin. & videbuntur tibi hoc velle, & hoc manifestè sensit, & voluit Albe. de Rosa. in l. aliàs. ff. de in lit. iur. & aliqua etiam dicit de hoc in d. l. in actionibus, ad fin. & in d. l. nummis. Vbi autem in facto contigisset, ꝙ probatio prædictorum fuisse facta, vt vel appareret aliquo modo de prædictis non esset confugiendum ad dubiam iurisiurandi in litem probationem, secundùm Deci. in d. l. in actionibus. num. 30. & Accursium in l. 2. in glo. fin ff. de in lit. iur. hinc dixit Do. Moder. in tract. de vsu. in q. 92. de muta. mon. nu. 697. versicu. tertia ratio, ꝙ, quia in incertis datur iuramētum in litem, & non in certis, in pecuniæ æstimatione probanda non datur iuramentum in litem. l. nummis. titu. nostro; reus igitur cautè faciet ad euitandum hoc iuramentum veritatis, si certam rem, de qua cõtenditur faciet mediante testium legitima probatione, vel simili, & ita ego sentio in hac dubitatione. Addunt doctores in hac quæstione, quod hanc difficultatem probationum subesse non oportet in casu iurisiurandi in litem affectionis, ꝙ opinor nō esse verum; quia immo eodem modo debet esse incertus casus affectionis, quanta sit, quando quidem si de ea appareret iuramentum in litem esse denegandum, vt dixi in quarto membro supra in quæstione de re venali per d. gl. in l. 2. C. de in lit. dan. & satis dicitur difficultas probandi affectū concurrere, ex quo per testes non potest probari, glo. & doct. in §. sed istæ. In sti. de actio. glo. in c. significasti 2. extra de homi. volun. & doct. in c. pastoralis, extra de except. vt & reperio in hoc proposito dixisse, & considerasse Ioā. Bolognettum in d. l. in actionibus. num. 85. ex quibus certam doctrinam, & methodum posse facile colligi pro casuum decisione, in quibus in litem iurari peteretur, ego sanè arbitror. Verum ad maiorum prædictorum claritatem opere pretium fore existimo aliquos casus tangere inter doctores controuersos, in quibus videat quisque, quā rectè nostra methodus, & doctrina sustineatur, quod quidē cõsulentibus, & iusdicentibus decisiones pro vnoquoque casu, seu facto contingente apprime expetentibus non erit ingratū, tanquam promptuarium, & collecta aliquorum, quæ sparsim doctores tradunt in hac materia, & casus controuersi planè circa iuramentum veritatis propter dolum seu delictum aduersarij, & difficultatem probationum introductum uersantur (circa enim iuramentum affectionis in litem ob rem actori non restitutam hęc disputatio non fit, nec ea contingere potest) & in ijs per modum quæstionum procedam breuiter. Quæro itaque

14 primò † quomodo sit, seu procedat, ꝙ iuramentum in litē veritatis ob moram deferatur actori? ut in casu d. §. planè, nam videtur hoc conclusioni nostræ aduersari, qua asseruimus, ob dolum solum, & non ob culpam iurari in litem, & mora est culpa, & non dolus, l. si mora, vbi glo. Bald. & Ange. ff. solu. mat. vt & aliqui Moder. in d. l. in actionibus. §. planè, dixerunt in præsenti quæstione. Secundò ei repugnat alia iuris regula, ꝙ morosus tenetur propter moram suam de interitu rei l. quod te. vbi omnes. ff. si certum peta. vel ad interesse l. vinum. & ibi not. eo. l. si sterilis. §. cum per venditorē. ff. de actio. emp. non tamen hęc contra morosum lex per sacramentum actoris p̄bari posse cauet, nec ista duo parit mora, ꝙ scilicet obliget morosum ad interesse, item quod id sacramēto creditoris probetur, vbi nullus dolus deducitur: nam contra culpabilem interesse debet probari per testes, sed contra dolosum probatur per proprium iuramentum, vt dixit Alber. in d. §. nummis. ff. de in litem iur. & in l. videamus. §. iurare, eod. titu. & not. omnes in l. prima. C. de sent. quæ pro eo. & per Ioan. Fab. in §. fin. vbi glo. institu. de verb. obli. & Domini de Rota in deci. 359. fuit dubitatum. in nouis, & oīa iura id suadent. Et propterea quæ consulendo dixit Rapha. Fulgo. in consi. 139. incip. P. Laicus. non videntur aliquo modo iure probari, dum consulendo super statuto Mediolani, qđ mercatoribus contra suos debitores, a die moræ concedebat actionem usque in denarios sexdecim pro libra; dixit, ꝙ iure cõmuni interesse contra morosum probatur per sacramentum creditoris, & aliud non allegat nisi textum in d. l. in actionib. § planè, & not. ibi in d. l. nummis, & in d. l. si quando, & in l. semper. §. hoc interdicto. ff. quod vi aut clam, & gl. & Innoc. in d. c. si. quæ cum ipse Fulgosius procedere in casu doli, & delicti intelligat, dicit morosum ex sua negligentia teneri, quasi ex delicto, sed hoc non est uerum, quia ut ex culpa, & non vt ex delicto tenetur, ut patet ex prædictis, dixit etiam in d. consi. 139. P. Laicus, p̄ altero requisito (ne quicquam ex dicta eius consultatione in hoc puncto prætercam) ꝙ probatio interesse est difficilis. l. fin. ff. de præto. stipul. sed hoc non sufficit nisi dolus subsit, vt dixi.

15 † Difficultas omnis huius quæstionis pendet ab intelligentia d. §. planè, quem vario modo doctores interpretantur. Et aliqui voluerunt dictum §. planè. procedere in mora, quæ sit culpa, & sic propter culpam concurrente probationum difficultate, inquiunt, æstimationem rei sacramento actoris probari posse, sed non ipsam rem, secus propter dolum; quia eo stante, & ipsa quoque res sacramento actoris probari poterit, d. l. si quando, quam conclusionem probant ea ratione: quoniam leuiores probationes exiguntur in probanda rerum qualitate, quàm in earum substantia. l. si ita scripsero. de conditio. & demonstra. c. per tuas. extra de proba. l. solent. de alim. & cib. lega. & hanc eorum opinionē refert Berengarius Paulacus in d. l. j. nu. 168. uers. ampliatur quartò. C. de sentent. quæ pro eo qđ int. & uidetur eam sequi Bolognettus in d. l. in actionib. & ibi Vldar. Zasius uers. vltimò collige. nu. 28. credidit illum textum procedere in culpa leui: quia debitor iussus hominem p̄missum dare, moram fecit, & post morā ille perijt. Sed doctores communiter intelligunt, ꝙ loquatur in dolo, & non in culpa, vt dicit Curtius in d. l. in actionib. nu. 17. uers. 2. & Zasius tanto magis cæteris decipit existimando culpā leuē esse morā post iussum iudicis cõmissam,

16 quia reputatur dolus, vt mox dicam. † Alij intellexere eū textū procedere in iuramento ueritatis, & iste intellectus est cōis, vt dixit

dixit Alex. in l. cum pater. §. legat. ff. ad l. Falcid. & Deci. & Curt. in d. l. in actionib. Alij verò opinati sunt loqui in iuramento in litem affectionis. Dec. in d. l. in actionib. nu. 22. vers. in ea glo. ibi argumentatur pro vtroque intellectu, residetq; cum opinioni communi addit tamen vnum, quod alij non dicunt, nec ipse alibi probauit, scilicet, ꝙ ille textus loquatur in iuramento veritatis, & in casu culpæ, & non doli, dicit nanque argumentando pro vtraque parte, & primò pro communi, ꝙ non loquatur in iuramento in litem affectionis, dicitq; hoc probari; quia in casu d. §. planè. non est dolus, ergo non potest procedere in iuramēto in litem affectionis, quod sanè requirit dolū, vt supra fuit p̄batum. Secundò; quia in iuramēto affectionis requiritur iussus, & contumacia non restituentis, quod hic non potest considerari; quia in re mortua non cadit iuramētū in litem, not. p̄ Bar. in l. arbitrio. de dolo. Deinde Decius argumentatur pro contraria sententia, primo: quia tex. expresè loquitur in iuramento in litem, ergo de iuramento affectionis, quod propriè iuramentū in litem dicitur: nam in dubio a proprietate verborum non est recedendum. l. j. §. si is qui nauem. ff. de exercito. l. non aliter. de leg. 3. cum vulg. Secundò; quia in d. §. planè. est dictio interdum, quæ præsupponit regulam præcedere, quem limitet inducendo exceptionem. l. interdum. ff. de condi. indeb. l. admonēdi. vbi Rip. & alij notāt supra tit. j. l. legitima. ff. de pact. sed exceptio debet esse de regula Bar. in l. in ijs. ff. de legi. Doct. in l. j. de reg. iur. in rub. eo. in vi. ergo debet intelligi de iuramēto in litem affectionis, de quo regula pręcedit in d. l. in actionib. in princi. illius text. Tertiò ponderat, ꝙ vers. planè. venit aduersatiuè præcedentib. vt gl. ibi dicit, sed aduersatiue est repetere easdē qualitates pręcedentis dispositionis, vt per Bar. in l. mariti. la 2. §. fi. ff. de adul. Bal. in l. oēs populi. col. 9. vers. item vnum caput de iust. & iur. Alex. in l. filius a patre. col. 6. de lib. & posth. And. Sicul. cons. 34. col. 2. vol. j. Soc. consi. 42. super hac. col. 3. lib. j. cùm ergo principium illius textus loquatur in iuramento affectionis pariter ille. §. planè. debet de iuramento eiusdem qualitatis intelligi. Nec obstāt allegata superius in contrarium, & primò dum dicebatur, non apparere de dolo, vel iussu, potest responderi (ait Decius) ꝙ cum hic dicatur habere locum iuramentum in litem, cætera eius habilia ad hoc præsupponuntur. l. qui testamento. ff. de testamen. c. j. & c. fi. de ætate & qualitate in clement. & in 6. Nec obstat, ꝙ in re mortua non cadit arbitrium: quia restitui non potest secundùm Barto. in dicto §. planè, nam posse respōderi, ait, ꝙ in casu isto præceptum fuit factum re adhuc extante. Sed ijs nō obstātibus se resoluit cum communi intellectu, & mouet; qa textus dicit, ꝙ iudex non potest æstimare rem, quę nō extat, & sic se refert ad æstimationem, & sic ad iuramentum veritatis, quod & perpendit Curtius, vbi supra nu. 17. Et non obstant in contrarium deducta: quia illis respōdetur, & primò ait Decius, dum dicebatur, textum loqui de iuramento in litem, ꝙ & iuramentum veritatis propriè dicitur iuramētum in litem; quia defertur in litem, & ī iudicio. Secundò nec obstat, ꝙ exceptio debet esse de regula; quia est de regula respectu iuramenti in litē simpliciter: & hoc sufficit, d. l. nummis. Tertiò nō obstat aduersatiua; quia potest responderi, ait Decius, ꝙ illud sit verū, in aduersatiua, quæ posita sit simpliciter, secus quando noua qualitas additur, quæ pręcedentibus non conueniat, vt in d. §. planè. vbi loquitur de casu culpę, & pręcedens loquitur de casu doli. alio modo respondet Curtius, scilicet, ꝙ verbum, planè. nō stat semper aduersatiuè, sed interpositiuè, tanquam alia quęstio interponatur. l. ex facto. vers. planè. de pecul. & propterea Curt. & Deci. concludunt secundùm cōem, ꝙ loquatur de iuramento veritatis, non autem affectionis.

17 † Sed Curtius non assentit Decio, ꝙ loquatur in casu culpę, ipse intelligit in casu doli, & ita communiter teneri ait, & hanc sententiam sequitur Petrus Rebuffus in d. l. j. nu. 19. ver. quinta conclusio, vbi Berengarius. nu. 168. versi. ampliatur quartò, argumentatur contra cōmunem, ꝙ d. §. planè. loquitur in iuramento affectionis. Sed sua argumenta tendunt ad probandum, ꝙ iuramentum veritatis sit propriè iurm̄ in litem magis, quàm ad probādum, quod ibi possit intelligi de iuramento affectionis, rationib. supradictis, si ergo intelligis de iuramēto affectionis, vides ꝙ per omnes præsupponitur dolus: si autem de iuramento veritatis propter moram, adhuc nobis superest difficultas, & scribentium dissensio, alijs pręsupponentibus culpam, alijs verò & plerisq; dolum, nam adhuc nō appa-

18 ret, an ista mora sit appellanda culpa vel dolus. † Ne igitur d. §. planè. intelligatur in casu culpę: aliqui intelligunt eum non in simplici mora commissa extra iudicium, sed in commissa post iudicis præceptū in iudicio, q̄ p̄cepit Stichū dari, vel tradi, & dū p̄missor facit morā, Stichus morit̄; qa igit̄ iudici non paruit, est in dolo, & mora fuit dolosa, nā dolo nō caret, q̄ imperio magistratus nō obtēperat l. nō pōt dolo. de reg. iu. & ibi no. & sic s̄m regulas sit iuris fit locus iur̄o in litē s̄m tradita p̄ Bal. in cōs. 245. p̄ponitur. ī 2. vol. in nouis. vbi vult, ꝙ si iudex t ibi iussit, ꝙ mihi cētū solueres, & tu nō soluas, potero meū interesse eorū nō solutorū p̄bare iur̄o in litē. l. nūmis tit. n̄ro, & p̄p factū iudicis nō obseruatū s̄m illius pręceptū iurat̄ in litē, vt p̄ Ias. Vldar. Zasiū. Curt. Bolognettū & alios ī d. l. ī actionibus, de quo nos dicem᷒ in seq. mēb. & pręfati doctores in hoc casu propter inobedientiam dolum committi voluerunt, & ꝙ loquatur de mora cōmissa in excutione sentētiæ, videtur colligi secūdùm Berēgar. vbi supra, ibi, quia iudex æstimare &c. per quæ declaratur, ꝙ res erat in executione sentētiæ: caue tamen, ꝙ hoc iuramētum in litem nō potest esse iuramentum affectionis, quia pro re debíta non iuratur de affectione, neque aliquid vltra verum rei pretiū debetur: solū id cōceditur in rebus nostris. l. non. n. ff. rer. amot. cū cōcor. & dicetur infra in tertio seq. mēb. Quo intellectu stante, cōsultatio Fulgosij in d. cōsi. 139. P. laicus, vt supra improbaui, iure & ratione deficit, quū de mora cōmissa post iudicis p̄ceptum nō loquat̄, sed de simplici extraiudiciali. Sed hic intellectus non magnopere tutus mihi videtur, contra facere videtur tex. in l. Nesennius. §. fundum. de re iud. vbi ille tex. loqui videtur de fructibus, quos iudex restitui actori præceperat, & sine facto rei perierāt, vult tamē post istam moram reum de eorū interitu teneri, sed nō iurari in litem, nisi dicas, negando, ꝙ non loquitur de mora post præceptum iudicis commissa, hoc enim clarè ibi nō dicitur. Posset etiam dici contra hunc intellectum, ꝙ cōclusio Iason Zasij & cæterorum in d. l. in actionibus, & Io. And. in additio. ad Specul. in tit. de iureiur. in versi. vt tamen: volentium iurari in litem cōtra cōtra nō adimplentem factū, seu imperata iudicis, tanquam cōtra dolosum sit quidem vera, qn̄ reus iussus potest adhuc adimplere, & nihilominus cōsistit cōtumax in nō adimplēdo iudicis præceptum, secus, quādo, dum moratur adimplere, superuenit impedimētū, quo ampli᷒ adimplere, nō potest, ēt volēs, vt quia res interierit, isto casu videtur culpa committi per dictam moram, & sic dolū nullum argui, propter quem possit in litem iurari. Alij intelligūt d. §. planè. in simplici mora, & isto casu mora dici potest dolus, secūdùm eos per tradita perscribētes, vt do. Alciat. Iaso. & alios in d. l. quod te. si cert. peta & in l. si ex legati causa. & in l. si seruum. de ver. obli. quia morosus dicitur improbus l. nō potest de reg. iu. & Paul. de Cast. in d. l. si mora. ff. solut. mat. in col. fina. dixit, ꝙ morosus in nō soluēdo dicitur esse in dolo, secus in nō recipiēdo, quia dicitur tūc in culpa, sed hoc nō videtur verū per ea, quæ ipsimet dicūt in d. ll. notātes esse culpā, & morosus æquiparatur furi dūtaxat quò ad hoc, vt de interitu teneat̄, & nō quò ad alia, ita dixit Ias. in d. l. quod te. num. 28. ver. sed respōde, col. 8. & not. idem Iaso. in l. inter stipulantem. §. Stichū. vbi gl. & alij de ver. oblig. ergo nō æquiparatur delinquēti, & doloso, vt ipse tāquā dolosus existimet̄, & ꝙ cōtra eū tāquā cōtra dolosum possit in litē iura-

19 ri per iā dicta. Quid dicēdū? † ego nescio hāc difficultatē resoluere nisi forte dicamus eū §. planè. ītelligi ī moroso restituēdi rē alterius quoniā postq̄ interpellat̄ ad restituēdū, & ī mora ꝯstituit̄, si istud nō faciat retinēdo inuito domino, cōmittit dolū & furtū, quasi rem alterius inuito domino cōtrectet. l. qui iumēta. de furt. §. placuit. de oblig. quæ ex delic nascū. instit. & facit. l. dolo. ff. ad l. falcid. & de hoc ego adduco textū in l. in bonęfidei. ff. de pecul. vbi dicit̄, ꝙ pater detinēs peculiū filijfamilias, cui dos fuerat soluta, si dotē, cū facultatē restituēdi habet, nō restituat, dolo facit, & ita ibi illū text. summāt Odofr. Bal. Paul. de Cast. & cæteri omnes, ergo dolus cōmittitur, cū habēs facultatem restituēdi, nō restituit rem, & interitus rei superueniēs nō facit, quin dolus, qui erat iam commissus nō dicat̄ cōmissus, si quidē facta infecta ex post reddi nō possunt. l. verū. ff. de reg. iur. & ibi not. & notāt doctores in l. nō dubiū. ff. de legi. & mora cōmissa in nō restituēdo rē alterius est lōge deterior, q̄ mora cōmissa in nō soluēdo rē debitā, vt p̄bat Iason in d. l. qđ te. nu. 26. vidēdū est, col. 8. ī hoc itaq; casu, qn̄ mora ī restituēdo rē ad alterū spectātē cōmitteretur, intelligēdus est. d. §. planè, qa ī ista mora videt̄ dol᷒ p̄bari, & iste intellectus est nou᷒, & videt̄ ꝯformis principio illius legis, cui aduersatiuè. d. §. planè. apponit̄, qđ prīcipiū loquit̄ de re alterius restituēda, vt īfra ī sequē. mēb. dicā & iuramētū istud ob istā morā dolosam est iuramētū veritatis, vt dictū est supra, & nō affectionis, cū nō fuerit actū ad rē restituēdā, qa agebat̄ ad rē iā mortuæ æstimationē, & stāte hoc intellectu apparet Alberi. de Rosa. in d. l. in actionibus. col. 3. errasse p̄ cæteris, dum ibi dixit ꝙ ꝯ debitorē iuramētū ī litē veritatis defert̄, si post morā res desierit extare, qm̄ de re solū debita mortua post morā nō videt̄ ꝯ debitorē, q̄ de eius īteritu tenetur, do conuinci. & sic in litē iurari pro æstimatione rei probanda, vt ex prædictis.

20 Secunda quæstione dolus aliter profecto ꝯsiderat̄, † pone hęres de bonis hæreditatis ꝯfecit inuētariū, legatarij petūt sua legata, hæres excipit hæreditatē esse exhaustā ære alieno, & exhibet inuētariū, legatarij replicāt ipsas res hęreditatis esse exhibēdas, asserētes esse maioris valoris q̄ heres dicit, alioq rebus nō exhibitis ad earū æstimationē p̄bādā ꝯ hęredē tanquam contra dolosum petunt sibi iuramētū deferri, & in hoc casu Pau. de Cas. ꝯsuluit in cōsil. ccxij. incipi. supradicta. col. secunda, num. 3. in li. 2. in nouissima impressione, aliàs est cōsil. ccxiij. in antiquis, ꝙ heres nō exhibēdo corpora hæreditatis in dolo cēseat̄ esse, qa, cum semel habuerit, etiā hodie pręsumit̄ habere, nisi ꝯtrarium probet

probet l.si creditor.in fi.C.de pigno.actio.& ea animo lucrandi,& fraudandi legatarios celare, & abscondere, & propterea concludit contra eā iuramētū in litem veritatis esse deferēdū actori ad probandum æstimationem rerum,quæ non exhibentur nec apparent.d.l.in actionibus.§.planè.Attamen hæres poterit se defendere, si probet res ad ipsius manus nō peruenisse, vel magna debita soluisse, quæ verosimiliter ex earum pretio soluta credantur.l.fi.C.de alim.pup.& per Bar. in l.cum seruus. de ver. oblig. hæc enim & id genus similia elident probationē doli,& ideo æstimatio rerum per legitimas probationes erit p actorem probanda,vt no.in l.1.C.de sent.quæ pro eo.Alius similis casus est eiusdem Pau.Cast.in consi.ccxcvi.visis actis col.3. 21 in lib.1.secundum nouissimam impressionem.vbi cōsuluit,† ꝙ si mulier,vel eius hæres repetendo dotē probet in domū sui viri tot mobilia intulisse,& vir ea nō reddit,ad probādū mobiliū valorē in litem iuramētū deferēdū est ei per supradictas rationes † similiter contra vsufructuarium,qui nō cōfecit de rebus 22 in vsufructū a testatore sibi relictis inuētariū,per hæredē in litē iurari poterit,vt cōsuluit Stephan.Bertran.in consi.ccxliij.nu.5. vol.pri.quia vsufructuarius tenet dictū inuētariū facere, sic vt & tutor l.tutor,qui repertorium.ff.de admini.tuto.vt cōsulēdo probat Vldar.Zasius in consi.18.nu.22.& num.26.in 2.vol.quia isto casu vsufructuarius dicit furari,vt latè per Aymo.Craue.in 23 consi.ccc.in 2.vol.† cōtra hæredem etiam, obtēta deliberatione adeūdi & repudiādi hæreditatē accepit res hæreditarias sine inuētario,& demū hæreditatē repudiauit in litem iuramētum defertur pro rebus hæreditarijs,quas iste deliberans creditur surripuisse explicando hæreditatem,probādis,vt est tex.in l.fina.§. si quis autem temerario.C.de iur.deliber.vbi Iaso.& Alex.hoc declarant,& erit iuramētū veritatis,quāuis ibi Accurs.in gl. in ver.sacramēto:intelligat illū textū in actione hypothecaria,& in petitione hereditatis,in quibus iuratur in litē de affectione, & male etiam dixit ibi Alex.esse speciale,quod in eo casu iuret in litē,qa immo est regulare præsupposito ibi dolo hæredis, qui causa expilādi hæreditatē deliberationē petierit,ac bona nō ꝯfecto inuētario acceperit,vt est dictū,prout visum fuit Petro & 24 Cyno,vt refert ibi Alex.Maior est difficultas,† an ꝯ hæredē grauatū de restituēdo hæreditatē alteri possit honorato fideicommissario iuramētū hoc deferri,pro bonis sibi restituēdis, ex eo qm̄ hæres de illis nullū fecit inuētariū.hic articulus disputatur per Raph.Cū in cōsil.xxx statuto.in col.pe.& Vincēt. Hercul.ī l.in ratione §.qđ vulgò.col.31.ver.adde prædictis. ff. ad l.falcid. sed nō rectè resoluit. Raphael primò dicit videri in litē iurādū esse præsertim, quia pp omissionē inuētarij tergiuersatus præsumit,& res hereditarias subtraxisse,vnde quāuis aliter de furto nō appareat,ꝯ tñ eū ī litē iudicis taxatione premissa iurādū est. d.l.fi §.si qs aut temerario,& id exēplo tutoris,qui eo ꝙ inuētariū nō fecit,adeo præsumit deliquisse,vt ꝯ eū in litē iuret,dicta l.tutor qui repertoriū;cū ergo dolus,& delictū præsumat,iurādū est hoc casu,licèt aliter de eo nō appareat l. cū furti.ff. de in lit.iur.d.l.si quādo.C.vn vi.Cōtrariū tñ determinat Raphael;eo quia hæres nō ꝯfecto inuētario,licèt creditoribus teneat in solidū,attamē nō tenet legatarijs vltra id, qđ est in hæreditate.l. fin,ff.de vsufru lega.& alijs per eum ibi allegatis.Nec obstat, inquit,textus,in dicto §.si quis aūt,qm̄ procedit,qñ repudiasset,& qñ probaretur, hæredem habuisse bona hæreditatis,quia tūc,si non redderentur,in litem esset iurandum,quod nota pro præcedenti casu,& subdit Raphael quòd quando hæres adit nō cōfecto inuentario,nullo iure cautum reperitur,quòd dolus talis præsumatur,qui ad iuramentum in litem alio non apparente sufficiat,& dicit quòd similitudo tutoris non est bona,quoniā præcise ad inuentarium scribendum ille tenetur, vt meritò, si non facit,quod debet ratione sui officij,dolus præsumatur,lege si procurator.§.dolo ff mand.l.dolo.ad l.falci.at hæres ad inuētarium faciendum non tenetur, immo in eius fauorem est inductum.l.fin.C.de iur.delib.ergo consequentia de tutore ad heredem non valet.Vincent.Herculanus in d.§.quod vulgò.referendo Raphaelem hanc quæstionē attigisse in vno consi.quod puto esse præallegatum,xxx.argumenta concludentia adducit ad probandum, quòd heres grauatus ad fauorem fideicommissarij tenetur inuentarium facere,vt sciatur, quę, & qualia, seu quanta bona sunt in hereditate,cum eam heres accipit, & quę extabunt,cum hereditas erit restituenda, per tradita Paul. de Castr.in l.cum tale.§.primo,ff.de cond.& demonstra.sed subiungit Herculanus, quia Paulus de Cast.ibi non declarat, an si heres illud omittat, possit in litem iurari,prout contra tutorem, sed aliqui dicunt, quòd non possit;quia dicta l.tutor.est pœnalis inducta in priuilegium pupilli non debet extendi ad alium. l.ius singulare.ff.de legib.cum concord.ideo putat cum eis in litē hoc casu nō iurari,& addit hāc rationē,quia ibi iuramētum in litē datur cōtra tutorem cōuentum actione tutelę, quę est bonęfidei, heres autem ad fideicōmissū tenetur actione stricti iuris.l.aliàs.ff.de in lit.iur.hanc rationem etiā adducit Stepha.Bertrā.ī ꝯs.ccxliij.in vol.j.ī quęstione,an cōtra vsufructuariū ī litē iuret.Postremò dicit Herculan⁹, ꝙ cogitādū est, an iuramentum in litē veritatis, quod etiā habet locū in stricti iuris actione.d.§.planè,deferatur contra heredem,pp hoc inuētarium nō confectum:vnde videtur velle, ꝙ contra tutorē pter omissum inuētarium iuretur de affectione,& in hac hæresi fuit Steph.Bertran.in cons.219.in fi.in 2.vol.vbi dixit,dubitatiuè tamen, ꝙ cōtra tutorem codicem rationum de rebus pupillaribus non facientem,defertur iuramentum in litem affectionis,quod etiam videtur velle idem Stepha.Bert.in cons.31. nu.15.eod.vol.in consi.155.in 3.vol.quod quidem ineptum,& erroneum videtur quærere de iuramento affectionis in isto casu,in quo non agitur ad aliquam speciem sibi restituendum, vt patet ex prędictis,& infra dicendis,sed duntaxat est quærendū, an dolus insit,vt per sacramentum actoris probatio fiat d.§.planè.d.l.si quando,quod iurm veritatis in quacunq; actione,& in quocunque casu,stante dolo aduersarij defertur actori, vt dixit etiam ipse Hercula.vbi supra.Quò igitur ad præsentis casus decisionem,mihi dicendum videtur,ꝙ iuramentū in litem veritatis deferatur contra hęredem,qui de rebus hæreditatis restituēdis inuentarium non fecit;quoniam huiusmodi hæres tenetur de ijs reddere bonam rationem fideicōmissario substituto,& sic inuentariū cōficere,quod est caput rationum, ita tradit Bar. Paul.de Cast.in d.l.cū tale.§.j.de cōd.& demōst.& Bal.in l.filiū. quem in fi.C.famil.ercis.Bar.Ias.& alij ī l.Marcellus.ff.ad Treb. Alex.in d.l.in rōne.§.quod vulgò nu.15.ad l. Falc.& ibi Hercul. vt supra.Vnde sequitur,ꝙ si hæres non conficit inuentarium, bonam rōnem de peruentis ad manus suas nō reddet,& de mala,& dolosa rationum redditione in litem contra eum secundùm regulas iuris iurari debet pro illis rebus pbādis d.planè,cū concordan.nisi tñ negocia,seu bona hæreditatis restituenda,tā pauca,& certa fuerint,vt sine inuentario, vel codice rationum apparere etiam facile possit,quę ad hæredem grauatum peruenerint,& ꝙ hæres bona fide,& sine dolo in illis versatus fuerit, qđ pendet a facti contingentia,& vbi heres in dolo non deprehendatur,habet intentionem suam fundatam dicēdo tot in hr̄ditate sunt,qui plura fuisse asserit,id probet Bar.Bal.Ange. Saly. Ias.& cęteri in d.l.fi.§.licentiam.C.de iur.deliber.Ang.& Ioā.de Imo.in l.cum ex causa.de re iud.& Pau.de Cast.in l.maritus,sol. mat.Lud.Rom.in consi.276.& Aret.in cons.120. Non obstant modò,quę ex aduerso cōsiderabantur per Cuma.in d.cons.30. & primò,ꝙ præcise hęres ad conficiendum inuentarium nō teneatur:nā respōdetur id verum esse,quòd ad inuētarium faciēdum fm formam datā in d.l.fi.vt illius legis beneficio vti possit,secus quò ad illud causa manifestandi res hæreditatis faciendum,vt rationem de rebus ad eum peruentis ex hæreditate fideicommissario bonam reddat,ita distinguit Pau.de Castr.in d. l.cum tale.§.j.vbi dicit ita se cōsuluisse,& Paris.in cons.25.n.53. in 2.vol.ab eo enim nemo excusatur,vt infra dicam. Nec etiā obstat,ꝙ dicebatur,rectam similitudinem de inuentario tutoris ad inuentarium hęredis non fieri;quoniam respōdetur, immo omnimodam ī hoc esse,vt ex prædictis patet;Nec obstat d.l.tutor qui repertorium,esse pœnalem,& non extendēdam, itē loqui in actione bonæfidei:nam respondetur,ꝙ ista consideratio cessat in iuramēto veritatis,quod in quocunque casu cōtra dolosum defertur,vt dixi supra,ratio,quia sit bonæfidei actio,attēditur in iuramento affectionis deferēdo,vt dicam in seq.mēbr. 25 † Et hac conclusione approbata nō obstat,si dicatur, ꝙ immo propter omissum inuētarium cōtra hęredē grauatum nō sit in litem iurādum;qm̄ eo omisso nō priuatur heres Trebellianica, quominus eam de restituenda hæreditate possit detrahere, fm Bart.& Ias.in l.Marcellus.ff.ad Trebel. & allegatos ibi per eos, & Bart.in cons.2.Ioan.de Ana.in cons.61.& quàm plurimi citātur per Alex.in addit.ad Bart.in d.consi.2.& Ioan.de Imo.dicit hanc snīam cōmunem ī l.j §.hæc stipulatio.ff.si cui plus; quàm per leg.Alex.consi.29.perspectis,ī vol.5.Pau.de Cast.in l.cohæredi.§.cum filię,de vulg.& pup.Bal.in cons.228.in vol.3.consil. 254.in vol.5.& Pau.de Cast.in consi.164.visa, vbi dicit, ꝙ esset temerarium ab hac discedere,cùm sit cōis: ergo nō videtur vt dolosus puniendus;cū dolosus præmio nō afficiatur.l.nō fraudatur.§.j.& ibi not.de reg.iur.Nam ad hoc respōdeas primò, ꝙ immo secūdùm communiorem, & receptiorem snīam Trebellianica priuatur,& sic punitur propter omissum inuētariū, & maximè si hæreditas ex interuallo temporis esset restituēda, ita tenet Albert.Galeo.in sua marg.in Rub.de quar.Treb.Cyn. & Bal.in d.l.cum tale.§.j.Bar.in cons.224.Helena,& Bal. in cōs. 97.in 2.lib.& hanc snīam esse communiorem & veriorem attestatur Philip.Dec. in cōsi.236.col.4.nu.5.ver.Alia est opinio, vbi quàm plurimos pro hac parte citat,idem attestatur & probat Card.Pari in cons.17.nu.34.in 3.vol.vbi multos adducit,& multo plures in consi.27.vol.3.& Mod.in addit.ad Alexan.in consi.67.visis.vol.4.notat doctorum contrarietates in hoc articulo,& tandem dicit crebriorem, & veriorem esse hanc affirmatiuam,ꝙ propter non confectum inuentarium Trebellianica amittatur, & meminit de Aymo. Crau.consi.17.contrario, cuius fundamenta dicit remoueri per dicta per eum in consuetu.Paris.§.93.Secundò respondeas data altera sententia pro veriori,

riori,quòd id procedit respectu inuentarij conficiendi iuxta formam d. l.fin.C.de iure delib.præsupposito,ꝙ nullus hæredis dolus extiterit,quia aliunde clare cōstet,& probetur, quanta fuerit hæreditas,seu eius bona,& quæ vere ad eius manus peruenerint,vt ex alio inuētario cōfecto extra formam d.l.fi.vel ex alijs scripturis,& probationibus,quæ rem gestam,& bonam hæredis ostendat.Secus si nullum prorsus fecisset inuentarium, vel descriptionem,vel scripturam de bonis ad eum peruentis, neque eorum claram rationem redderet, & tamē amplitudo hæreditatis,& rerum multitudo maxime exegisset prædicta fieri, hoc enim casu nedū trebellianica priuandus est, vt notabiliter considerando hæc voluit Card.Paris. in consi.xxv.nu.52. in vol.2. per multa quæ ibi allegat,sed vt fur & latro esset,vt opinor, puniendus contra eum iccirco pro rebus hæreditatis probandis in litem iuramentum esset deferendum,vt supra conclusimus.

26 † Quin etiam scire te volo, ꝙ vsufructuario hæredi, si remissa fuerit confectio inuentarij,necesse tamen ei erit facere aliquā bonorum descriptionem,causa eorum restitutionis faciendæ, finito vsufructu,seu fideicommissi conditione existente, censeturque solum remissum inuentarium faciendum secūdum solemnitatem d.l.fin.vt secundum veram,& communem conclusionem consulendo dicit Pari.in consi. 45.num.21.& latius in consi.lxj.col.fi.in 3.volu.vbi quā plures ad id citat;dicas tamē forte ex ista remissione oriri excusationem inuentarij non facti,per ea,quæ dicam in seq.quæstione circa eum, ne contra eū tanquā contra dolosū in litem iuretur,& præsertim, quia altera opinio videtur etiam bonis fundamentis sustineri per And. Barb.in consi.lxiiij.in 2.lib.

27 Tertia sit † quæstio de tutore,& cæteris rerum alienarum administratoribus,quomodo & quando contra eos iuretur in litem,eorumque dolus conuincatur, quæ quidem quæstio altius mihi est repetenda.& in hac quęstione imprimis te admo-28 nitum esse volo,† doctores sępe dolum pręsumptum, qui dolus verus est,appellare,& sępe in hoc ęquiuocare, quę ęquiuocatio resolui debet per pręfatam distinctionem doli pręsumpti supra traditam,ex doctrina præsertim Bal. in d. l. quæ fortuitis, nu.8.ver.aduerte dolus.C.de pig.act.sic Matt.de Afflic.in decisio.Neapol.ccclx.nu.8.dolum præsumptum appellat insurgentem ex non confecto inuentario,vel libro rationum,quem postea dicit esse dolum verum.Sic & Petrus de Anchar. in consil. cccvj.in causa,modo dolum dicit esse non conficere inuentarium,modo esse culpam, & dolum pręsumptum. Sic quoque Soci.in cōsi.ccxviij.n.5.in li.2.ait, prædicta causa dolū probari manifestum,& ideo iurari litem, mox tamen appellat dolum præsumptum.Sic Corneus in d.cons.lxxxi.quanquam.in lib.4. dolum appellauit præsumptum,qui est verus dolus, nouissime etiam D.Carol.Rui.in cons.xcvij.vol.5.cōsulens in pulchro casu in hac materia conuincit verū dolū quē tñ appellat dolū pręsumptum,& alibi passim potes hoc notare & propterea, nō in nominatione doli te fundabis,sed in reipsa.s.an quippiā sit, vnde fraus,versutia,& malitia aduersarij cōuincatur, & tūc aduersum eum tāquam verè dolosum,iuramētū in litē deferri debere nō dubites,qa quò ad vim nominis intelligēdā,quis sit dolus pręsumpt⁹,habes supra declaratū.Primò itaq; dolū verū cōmit-29 ti,propter quē in litē iuretur cōtra tutorē dico, † qñ tutor non cōfecto īuētario cępisset administrare.l tutor q reptoriū.ff.de admi.tutor.& determinat Matth.de Affli.in d.decis.Neapo.clx. & ita etiam cōsuluit do.Carol. Rui.in consi.xxix.col.5.nu.10.in vol.5.& Vita.Gamb.tradit in tract.claus. in claus. nil nou.pend. cōfe.inue.nu.34.ver.prędicta vera.& est etiam tex.in l.fin.C.de in lit.iur.& multa adducit ad hoc Dec.in c.ex parte.el 2.n.5.ext. de appel.dolus est enim omittere ea,q̄ qs ratione officij facere tenet.vt dixit Aymo Crau.in ꝯs.cxv.n.2.p l.si procuratorē.§.dolo.ff.mand.l.dolus eo.ti.qđ ēt voluit Guid.Papa in cōsi.xlij.nu. 6.nā sicut hęres,qui de bonis hæreditatis non conficit inuentarium,est suspectus,ne aliqua surripuerit. §. hinc nobis ingressa, ibi,quæ forte surripiunt,aut malignātur,in auth.de hęred.& falcid.ita tutor in administrationis assumptione, & tanto fortius, quāto minus iuris habet tutor in bonis pupilli hærede in bonis hæreditatis,& cū hæc sit iuris pręsumptio,habet pro liquidissima probatione.l.si tutor.vbi glo.C.de peric.tuto.Dec.in consi. 54.Ale.in l manifestę.sup.ti.i.& ꝙ iureti ī litē aduersum tutorē administrantem sine inuentario tanquam cōtra delinquētē in officio tutelæ,ꝯsuluit ēt Raphael Fulgos.in consi.cxcvi.& Corne.in ꝯs.clxxvi.n.6.ver.in cōtrariū.in vol.3. & Ludo. Roma.in ꝯs.cxviij.& Guid.Papa in ꝯs.xliij.n.1.vbi hoc ampliat etiam procedere,si per testatorē onus cōficiēdi inuētariū fuisset remissū, de quo tamē inferius dicā.Amplia hanc cōclusionē de inuēta-30 rio † quādo esset factū,sed obscurè,quia nihilominus cōtra tutorē iurabitur in litē tanquam contra dolosum, vt cōsuluit Soci. in consi.xlvi.incip.in cōsilijs.n.3.lib.1.l.de ætate.§.nihil.ff.de in-31 terrog.act.† vł si tutor legitime tutelam assecut⁹ nō esset ēt,si recte post administrasset,vt p Dec.in d.c.ex parte,el 2. ext. de appel.& voluit Rui.in ꝯs.lxx.col.4.ī 4.vol.& est glo.in l.2.§.si mater.ff.ad tertul.quā notabilem dicit And.Barba.in cōsi.lx.col.i. in vol.3.in hoc tñ re vtiliter gesta ego rigidus non ita essem, vt 32 actori iuramētum in litem deferrem. † Item si tutor codicem rationū,in quo accepta,& data,vel expensa noīe pupilli clarè, & ordinatè appareant,non fecit,in dolo esse censetur, & contra eum in litem iuratur.l.j.§.de officio.ff.de tute.& ratio distra. Petr.Anch.in consi.316.quem refert & sequit Soc.in consi.159. in præsentia.nu.8.in col.2.vbi etiā citat Paulum de Cast.in cōs. 307.circa prin.in 2.vol.& eo ipso dolum probari,ꝙ liber rationum non est confectus, & iccirco in litem iurari, ait Do.Caro. Ruin.in consi.69.viso.col.pen.ver.& similiter.in 2.vol.idem dixit in cōsi.92.nu.2.in vol.5.& in cons.54.in col.fi.nu.14. in vol. j.vbi dicit de dolo tutoris constare, quando administrasset, & librum rationum non confecisset,& tunc iurandum esse in litem,idem consuluit Ang.in consi.286.quoniam; vt refert Iason in consi.219.in col.2.in vol.2.vbi aliquos casus notat, in q bus arguit dolosam administrationem,aliquos etiam prosequitur Alex.in consi.74.in causa,ferè per totum,in vol.7.& Ludo. Gozadi.in cons.17.in quibus prędicti doctores volunt in litem iurare posse,& aliquos Hiero.Grat.quoque ponit ī cons.24.ferè per totum in lib.j.respons.& dolosum factum etiam extimaretur,si pecuniam pupillarem,quam exegisset,in rationibus nō descripsisset,secundùm Deci.in consi.110.vel si cambij & interesse ad sui vtilitatem grauasset pupillum, & a se vice versa non exegisset,quod ei debebat,nec ab alijs eius debitoribus,damnoque graui eum affici passus fuisset,& malus redderet suæ administrationis rationes,vt plenè consuluit Soc.Iun.in cons.148. per totum plures actus dolosos signando, vt contra eum in litē iu-33 raretur,& est pulcherrimum consilium in hac materia. † Item, si tutor pecuniam in suos vsus pupillarem cōuertat, vel aliqua bona immobilia sine cā alienat in litem aduersa eum iuramentum pupillo deferri debet, ita consulendo latius dixit Aymo. Crau.in cōsi.286.Item si in reddendis rationib. dolus committeretur,iuramanto in litem sit locus secundùm Rapha. Cuma. in consi.42.& Bal.in consi.152.ad euidētiam.lib.3.in nouis. vbi 34 dixit, † de rationib.non liquidis,vbi non fit recta calculatio iurari in litem, de liquidis verò fieri executionem. Decius idem vult in d.consi.110.in col.fi.per ea,quæ ibi allegat, & ꝙ pro obscuris & intricatis rationibus in litem iuretur,dixit Soc.in con-159.nam reddere malam rationem est dolus verus, secundùm 35 Hiero.Grat.in d.consi.24.nu.15.lib.j.† Item,si tutor codicē rationū nō exhibeat realiter,in litem iuratur, nisi fortuitam eius omissionem probet:vt tradit Bar.in l.j.§.de officio.ff. de tut. & ratio distra.Alex.in d.cōsi.74.vol.7.Lod.Rom.consi.413.in col. j.Petr.Anch.consi.316.Aym.Craue.consi.193.Ludo. Gozad.in d.consi,17.Soc.in consi.54.& Soc.in d.consi.159.nu.5.& Dec.in d.consi.110.col.fi.vbi dicunt,ꝙ creditur illum malitiose occultare,sicut creditur,quādo nō confecit, ꝙ voluerit fraudare & decipere pupillum,& ideo volunt, iuramētum in litem aduersus eum deferri, quod & dixit etiam Hiero. Grat.in d.cons.24.nu. 18.Hæc amplia procedere etiam aduersus alios omnes bona alterius administrantes vel negociorum gestores:quoniam, si de bonis administratis bonam rationem nō conscripserunt,vt accepta & data probe referantur,& computationes explorētur, vt l.cum seruus.ff.de cond.& demonst.& ijs, quę plenè ad hoc allegat Ias.in cons.4.col.2.in vol.3.aduersus eos administratores in litem iuramentum dominis rerum gestarum erit deferēdum,vt voluit Do.Caro.Rui.in d.consi.29.nu.13.in lib.5.Deci. 36 in d.consi.110.& patebit ex infrascriptis.† Amplia secūdò prædicta procedere in administratoribus sanguine coniūctis; quoniam quamuis,vt frater tempore diuisionis nō teneatur ita strictam rationem de bonis administratis suo fratri reddere, sicuti extraneus extraneo, sed quadam æquitate talem, qualē potest reddere debeat,vt dicit Soc.in consi.192.col.fi in 2.vol.& Abb. 37 in consi.12.in 6.dubio,in lib.j. † si quidem inter cōiunctas personas res amare tractandæ non sint, vt dixit Raphael Fulgos. in consi.25.in 3.col.nihilominus contra fratrem pro rebus dolo gestis iuramentum in litem fratri defertur, vt consuluit Rui.in d.consi.29.& Vldar.quoque Zasius pro quibusdam sororibus, cōtra fratrem,qui negocia communis hæreditatis administrauit,consuluit locum esse iuramento in litem,vt in eius Zasij cōsil.5.nu.22.& nu.53.& Bar.Cassane.idem contra fratrem respōdit,in consi.21.nu.54.& seq.& Ludo.Rom.in consi.414.quò ad primum,& Do.Carol.Rui.in consi.94.nu.6.lib.5.consuluit simili casu ad fauorem priuignæ contra vitricum,& facit tex.in l.2.C.de neg.gest.& tenuit Hiero.Grat.in consi.10.in volu.2.& Pet.de Ancha.scripsit contra matrem pro filijs in simili casu in consi.286.ex prædicta. Scriptum est enim de administratorib. redde rationē villicationis tuę,in euangelica scriptura,vt Luc. c.18.& refertur in c.qualiter & quando.extra de accus.quod in proposito nostro refert etiam Soc.in d.cōsi.192.capio in 4.col. ad fi.in 2.vol.& Hiero.Grat.in consi.105.ad fi.in 2.vol.& in cōs. 24.num.7.lib.j.l.j.§.de officio,vbi Bald.& Bartol.de tuto.& rat. distr.Socin.in consi.190.in 2.colum.in 2.volum.l.carceri.ff.de custo.rei.& propterea Ruin.in d.cons.29.dixit,quòd omnes pariter tenentur de bonis,quę ad eorum manus perueniūt in codicem

38 dicem rationum diligenter conferre, † ne alijs consanguinitate, vel amicitia excusatur, & ex eo, ꝙ ea describere omittunt, & supprimunt, lex eos animum fraudandi, & depredandi habere præsumit. l. si pupilli. §. sed & si quis. vbi Bal. de neg. gest. & ꝑdones existimantur, secundùm Imo. Ang & Moder. in l. Pomponius. §. ex facto. de acqui. poss. & Iason in præallegato consi. 4. & plurib. animaduertit Soc. in d. consi. 190. in colũ. 2. & Ruin. in d. consi 97. in vol. 5. & sciunt quidem omnes rerum alienarũ administratores ad rationem reddendam suæ administrationis se omni iure obligatos esse, vt dixit Abb in d. consi. 12. & Ludo. Rom. in consi. 168. & Deci. in conf. 192. col. 2. si ergo ex fide res alienas non curant, & in dolo, & fraude deprehendantur in eis, iurisiurãdi in litem militabunt contra eos, vt per Soc. in consil. 213. in 2. vol. Steph. Bertran. in consi. 136. col. fi. Corne. in consi. 196. in 3. vol. Andr. Sicul. in conf. 60. in 3. vol. Ias. in conf. 174. in 2. vol. & alij citati vbi supra. Beneuen. Stra. in tract. de mercat. in 2. par. nu. 68. vers. deniq; tradit, quando mercatori contra mercatorem; quia librum computorum non confecerit, vel ediderit, vel fraude in negocijs se gesserit, iuramentum in litem deferatur, & inter alia allegat Iason in conf. 11. in vol. j. & Dec. in d. consi. 110. & de tutore, socio, institore, negociorum gestore, curatore, & alijs administratorib. tam sanguine coniunctis, quàm non coniunctis, quòd omnes æque teneantur codicem rationum facere, alioqui possit contra eos iurari in litem, meminit Do. meus Alciat. in l. j. col. fi. C. de eden. & optimè faciunt deducta per Moder. in consuet. Paris. §. vi. gl. vi. nu. 30. & Ioã. de Imo. in consi. 35. vers. ex prædictis concludẽdum. Dec. in d. consi. 192. in col. j. & in conf. 178. col. j. & 2. Itẽ prædicti rationes edere tenentur, vt per Do. Alcia. in l. fi. nu. 17. C. de edẽ. & vt per Aymo. Craue ĩ tract. de antiq. tempo. in j. par. nu. 224. vers. nonò requiri, vbi volunt illis non editis in litem iurari. Amplia tertiò ista

39 procedere † in minore, qui per statutum contrahere, vel obligari sine certis solennitatibus non posset, vt si in administratione minus fideliter se gesserit, vel quippiam dolose, seu fraudulenter in prędictis fecerit, aduersum eum in litem iuretur, vt ꝓbat consulendo Do. Caro. Rui. in cons. 97. in lib. 5. nam minor in dolo non subuenitur. l. auxilium. ff. de mino. vbi gl. & docto. & dicam in alio casu infra, & dolus in minore, rustico, & muliere deprehenditur quoque quando aliquid occultè facit, vt probat Aymo. Craue. in cõsi. 115. nu. 12. & in conf. 35. nu. 5. & sic supprimendo, & occultando bona, cuius curam habebat, dolũ cõmittit, quoquomodo id faciat. Cæterum prædicta limitari pos-

40 sunt, & primò † in patre, contra quem filius egisset, nam, quamuis pater teneatur filio reddere rationem administrationis rerum ad filium pertinentium, vt consuluit Areti. in conf. 72. nu. 6. & nu. 7. & Aymo. Craue. in consi. 218. nu. 3. in 2. lib. l. cũ oportet. §. fi. C. de bon. quæ lib. l. filiæ cuius. C. fam. ercis. Bar. & Ange. in d. §. fi. Soc. in consi. 2. vers. & pater & mater, col. 2. & in cõs. 34. col. pen. lib. j. l. 3. §. hæc actio. ff. de neg. gest. l. omnes tutores. C. arbit. tuto. Ludo. Rom. in conf. 413. iurari tamen in litem nõ posse puto: cum aduersus eum dolum allegare filius nequeat. l. nõ debet. vbi not. Bal. ff. de dolo, si quidem in dolo fundatur ius deferendi iuramẽtum in litem, & submoto fundamento, submouetur & superædificium. c. cum Paulus. j. q. j. & pro hac limitatione posset etiam considerari, quod scripsit Hiero. Grat. in cõsil. 10. nu. 21. vol. 2. ubi uoluit, quia inter patrẽ & filium nõ oritur actio, sed solum iudicis officium imploratur, in litẽ iuramẽtum deferri non posse, quod non videre oportet, quib. casib. id contingat, nec hic expedit plurib. explicare; dicam tamẽ hoc in præsenti casu, ꝙ Ioan. Crotus in l. nemo potest col. 23. vers. ante quam accedam, de leg. j. dicendo propter rationem administrationis non redditam iurari in litem, extendit hoc procedere cõtra fratrem administratorem bonorum communium, tam in vita patris, quàm etiam post, item ad ipsum patrem, qui administrasset bona filij, hoc tamen maturatione rei nõ dixit, immo videtur id obiter dixisse, ideo non puto a nostra limitatione recedendum, contra matrẽ autẽ in litem iurari posse opinor, vt voluit Pet. de Anch. in consi. 316. in cã. & Fran. Crem. in cõsi. 62. Serenissimus, inter cõsilia Alexã. lib. 4. & alij vbi supra. Limita etiã alio modo, & primò ꝙ nõ semper eum, q inuentariũ non fecit, vel codicem nõ conscripsit, in dolo fuisse firmandum est; nam ex istis omissis nõ resultat præsumptio iuris & de iure, qa cõtrarium probari possit, ita animaduertit & admonet nos Matt. de Afflict. in decis. Neapol. 360. nu. 5. & Do. Caro. Ruin. in cons. 87. nu. 7. vers. nec præmissis in vol. 5. & probatur in d. l. tutor qui repertorium ibi, nisi fortè aliqua necessaria & iustissima causa allegari possit, cur id factum non sit. ff. de administrat. tut. In primis itaque limitanda conclusio supradicta de deferendo iuramentum in litem contra tutorem videtur, vt non procedat, si dicat inuentarium, uel rationum codicem se fecisse, & illum amisisse, vt concludit Ludo. Gozad. in d. cõsi. 17. & Pet. de Anch. in consi. 316. & Soc. in d. consi. 159. & alij in locis supra citatis,

41 † quæ amissio per testes, similesvè probationes ꝓbari debet, nec sufficit probatio per sacramentum, vt concludit Ioan. de Imol. in d. consil. 65. ubi dicit, ꝙ, qui contra socium actione pro socio agitur, vt ille societatis libros exhibeat, uel edat, si amissionem librorum per testes, similesvè modos non probauerit, cum ei asserenti & alleganti amissionem nõ credatur, in litem iuratur, & ita etiam, consulendo in hac materia iurisiurandi in litẽ concludit Hiero. Grat. in d. consi. 24. nu. 18. uol. j. & uoluit Alexã. in consi. 58. in col. fi. in uol. j. repetito in 1. vol. consi. 197. ubi dicit, ꝙ si ad edendum aliqua actione quis obligatus sit, necesse est amissionem plenè ꝓbare per testes, si uerò officio iudicis ex edicto de edendo. l. si quis ex argentarijs. ff. de eden. sufficit eam per proprium sacramentum probare, & idem determinat Ant. de Pet. in l. j. ff. de iureiu. nu. 352. uer. item & sextò. & Alex. in consi. 57. in uol. j. & in consi. 100. in 2. vol. Bal. in l. fi. C. de eden. vbi declarant, quomodo amissio deducatur, & probetur. Secundò, si inuentarium non fecerit tutor, videndum est, quomodo excusari queat, & si ingessisset se in bonis pupillaribus non facto inuentario, uel alijs seruandis non seruatis, propter quod dolus al-

42 legaretur aduersum eum, videndum est in facto, † an ad doli exclusionem possit dicere, se in illis ut tutorem non immiscuisse, sed ut socium; quia bona cum eo communia habuerit, & tanquam personam in bonis administratis ius habentem, & ꝓ iure suo illa curantem, nam isto casu a dolo excusabitur, ut fuit decisum Neapoli secundùm Matth. de Afflic. in dec. 360. & plenissimè consulẽdo tenuit And. Barb. in consi. 60. in 3. dubio in lib. 3. & tradit Pau. de Cast. in conf. 355. postquam iste tutor. in antiquis, quod sub numero 350. refertur a Decio in c. ex parte. el 2. nu. 5 extra de appel. quo in loco adducit etiam præsumptionẽ consanguinitatis ad exclusionem doli, & Bart tenuit in l. j. ff. de

43 tut. † Secundò videat tutor, si testator prohibuit inuentarium conscribi; quia propter prohibitionem excusabitur: qa huiusmodi uoluntas testatoris seruanda fuit: ut per Do. Caro. Rui. in consi. 87. nu. 7. lib. 5. Ioan. Dilect. in tracta. de arte test. tit. 7. de tuto. caut. 3. Franc. Crem. in d. consi. 62. Serenissimus. & Ioan. Crotus in l. nemo potest. col. 21. quia quandoq; utile est inuentariũ non fieri, ne, vilitas patrimonij detegatur, vel ne amplæ diuitiæ exponantur inuidiæ. l. fi. C. arbi. tute. C. quan. & quib. quar. par. l. 2. lib. 10. cuius textus hæc sunt uerba. Quid enim tam durum, tãque inhumanũ est, quàm publicatione pompaq; rerum familiarum, & paupertatis detegi vilitatem, & inuidiæ exponere diuitias? & perpendunt præallegati doctores, & pręsumitur patrẽ ꝓ filiis bonũ cõsilium cępisse l. nec in ea. ff. de adulte. prout idẽ Ruin. in hoc proposito dixit in cõsi. 97. vers. item nõ obstat. nu. 7. col. 5. in uol. 5. & Ioan. Crotus ubi supra, quin fortius tutor, si inuẽtarium faceret stante prohibitione prædicta, diceretur in dolo contraueniendo voluntati testatoris, ut cõsiderat Raph.

44 Fulgos. in consi. 25. in 2. col. ver. super eo, qđ quæritur. † Quod etiam procedere arbitrarer, ubi fuisset facta simplex inuentarij remissio, quo casu aliqui censuerunt, tutorem minimè liberari a confectione inuentarij, ut per Ioan. Dilect. ubi supra quo ĩ loco citat Spec. in tit. de tut. §. generaliter. & Areti. in §. hoc autẽ. vers. uidendum. instit. de excep. & plenius Ioã. Crot. ĩ d. l. nemo potest. col. 21. uer. sextò quærit Bar. nã quamuis secũdũ istos tutor a cõficiendo inuentario nõ uideatur liberatus, negari tamẽ nõ potest, quin iustã causam illud non conficiendi habeat, vt excusetur a dolo. l. j. ff. de abig. l. igitur. § generaliter. ff. de lib. cau. Dec. in terminis in d. cõsi. 178. col. 3. & in cõsi. 192. col. fi. Itẽ excusaretur, si probaretur, ꝙ in conficiendo illud plus esset impẽdendum, quàm quantitas patrimonij ferre expensam posset. l. mediterraneæ, & ibi no. Bar. C. de anno. & trib. lib. 10. ubi aliqua allegãtur ad hoc. Purgatur quoq; dolus insurgẽs ex omissis reb. in inuẽtario, si reperiatẽ, ꝙ ea q̃ omisit in inuentario describere, descripserit in libro rõnũ: ut cõsuluit Aym. Cra. ĩ cõs. 275. n. 12. vers. & in terminis, ubi citat Ioan. de Prat. in ꝯsi. 93. & Iac. Ghiochi in cõsi. 95. inter cõsilia Do. Laur. Calcan. & Craueta conclu-

45 dit iccirco non posse hoc casu in litem iurari. † Circa quæ valde proderit adducere præsumptiones, uel ex consanguinitate, ut adduxit Pau. de Cast. in consi. 355. postquam tutor. colũ. 2. & Dec. in d. consi. 178. col. fi. & in d. consi. 192. & Do. meus Alcia. in l. actione. col. fi. C. de trans. & Franc. Crem. in d. cõsi. 62. Serenissimus. nu. 10. qa consanguinitas tollit præsumptionẽ calũniæ

46 & doli. l. qui cum maior. §. si patris. de bonis liber. † Item ꝙ testator approbauerit fidem tutoris, vt in ijs terminis considerat Raph. Fulg. in cõsi. 25. & Dec. in d. consil. 178. & in consil. 192. & Pau. de Cast. in d. conf. 355. postquã tutor. Alex. in d. consi. 42. in vol. 4. l. testamento dato. ff. de testa. tuto. Hoc autẽ de approbata fide tutoris per testatorem intellige, quousque aliud non emergat, qđ improbitatem tutoris detegat: ut dixit Ioan. Crot. in d. l. nemo põt. col. 22. vnde si mater, cuius fides in tutela a testatore fuerat approbata, transeat ad secũda uota, cõtra eã insurgit mala ꝑsumptio, ꝙ filios bonis sit spoliatura, & adeo potẽs est hæc præsumptio, ut ꝯtrariũ ꝓbari nõ possit, & testatoris approbatio de ea expressim in hũc casũ facta nõ valeat, vel nõ releuet, vt ꝓbat Do. Caro. Rui. ĩ cõs. 87. n. 8. col. pen. uo. 5. & tenuit Tho. Grã.

47 in conf. 134. in themate, in cõsiliis ciuilib. † Itẽ ad elidendũ doli ꝓbationẽ & ꝑsumptionẽ plurimũ poterit ꝑsumptio ex simplicitate sumpta, ut dixit Pau. de Cas. in d. cõs. 355. postq̃ tutor. & Alex. in d. consi. 42. Serenissimus. nã simplicitati parcẽdum est. l. j. in fi. ff. de edẽ. & post alios tradit Do. meus in l. 2. nu. 33. C.

48 de in ius vocã. † Item ꝙ sit homo bonæ fidei, & famæ, vt ꝑ Aymo. Craue. in consil. 145. nu. 13. docto. in l. scripturas. C. q potio.

49 in pigno. Bal. in conf. 98. lib. j. † Item, ꝙ sit homo nobilis, vt per

50 And. Barba. in d. consi. 60. in 3. dubio. † Item si in tutelæ administratione aliquid haud lucratũ fuisse appareret, vt perpendit Deci. in d. consi. 178. & in conf. 192. & Do. Alcia. in d. l. actione. ista omnia esse poterunt vtilia ad excludendum doli pręsumptionẽ, & ad euitandum iuramentum in litẽ, qđ sagax iudex an deferat vel nõ, nõ solum ex prędictis, verum etiã ex singulis in administratione gestis diligẽter, & maturæ exaninabit, vt dictis per Ruin. in d. consi. 29. nu. 13. vol. 5. & Iaso in consi. 14. volu. 3. &

51 in consi. 4. col. pen. eo. Soc. in d. cõsi. 190. Hæc quæ diximus † de omisso inuentario posset dubitari, an procederent in codice rationũ non confecto, & videtur dicendum, ꝙ sic: quia vtrunq; casum inuentarij vel codicis rationum non conscripti æquiparat Bar. in l. j. ff. de tut. & ratio. distr. & Ioan. Dilect. in d. tract. de art. testa. contrarium potest dici verius esse; quia omissio inuentarij interdum potest prodesse. d. l. fi. C. arb. tut. l. 2. C quã. & qb. quar. pars. lib. 10. & ꝓpterea potest remitti, & ꝓhiberi. Sed omissio codicis rationum nũquam potest prodesse, sed ferè semper nocere, quoniam, si accepta, & data diligenter nõ scribãtur, datur occasio furandi, & delinquẽdi, q̃ resecari debet: vt l. si vnus. §. illud. ff. de pact. l. conuenire. ff. de pact. dotal. Ias. plurib. firmat in consi. 14. hanc differentiam inter inuentarium, & codicẽ rationum signauit Do. Caro. Ruin. in d. consi. 97. & Raphael Fulgo. in d. consi. 25. col. 2. vbi dicit, se nõ vidisse in iure, ꝙ possit aliquis onus conficiendi rationes remittere, sicut onus conscribẽdi inuẽtarium. immo se legisse dicit quemlibet ad eas teneri. d. l. j. § officio. ff. de tut. & rat. distra. & sic manifestè vr̃ cõcludere, ꝙ non possit onus conscribẽdi rationes remitti, quod videtur de mente Ias. in conf. 14. col. fi. in 3. vol. cum quib. ego transeo: existimans ꝙ nemo uel remissione, uel alia cã possit excusari a rationib. non cõfectis, nisi fortè negocia pupillaria tam parua, & pauca fuerint, vt de ijs facile possit apparere absq; codice rõnũ, & aliunde pateat in ijs tutorem ex fide, & summa cum inte-

52 gritate se habuisse. Quid autem, † si in testamento tutori liberatio rationis reddendæ administratorum, & gestorum relinquatur, ita ꝙ possit impunè, & liberè administrare, nec molestari occasione tutelæ administratæ vllo modo queat, an poterit tutor conueniri ad rationem reddendam, ac consequẽter aduersus eum conuentum actione tutelæ iuramentum in litem dolo probato deferri debeat non obstante dicta liberatione, & puto hoc legatum non ꝓdesse, quominus tutor actione tutelę ad reddendã rationem cum reliquorum præstatione cõueniri queat: nam eo legato non censetur relicta nisi scrupulosa inquisitio, vt est tex. in l. si seruus vetitus. de leg. j. & ibi not. l. cum tale. §. j. ff. de cond. & demonst. l. qui plures. ff. de admini. tuto. l. nõ solum. la 2. §. si hæres. l. si quis rõnes. l. Aurelio. §. Caius. l. credito. l. Aurelius. §. Meuia. & §. filios. ff. de lib. legat. & deductis plenè ꝑ Ias. in d. conf. 14. in col. 2. & diffusè ꝓbat And. Barb. in cõsil. 62. in 2. lib. nec vr̃ remissum, vel nec põt remitti, quod ex dolo præstare teneretẽ. l. quidã decedens. ff. de admini. tut. l. creditor. §. Lucius. ff. mand. vnde certũ est tutorem ꝑꝑ dolosam administrationem cõdemnari posse legato ꝑdicto non obstante, ita plenissime ꝓbat Soci. in consi. 201. in 2. uol. & Dec. in d. consi. 178. & in d. cõsi. 192. & Iaso. in d. consi. 14. & Franc. Crem. in d. consi. 62. Serenissimus, & Carol. Rui. in d. consi. 97. colu. 2. & in d. conf. 29. nu. 13. vol. 5. & in hoc omnes doctores concordant, vt attestatur Soc. in d. conf. 201. col. j. stante igitur tutoris dolo nihil impedit, quominus ad iuramentum in litem deueniatur, ut tradit in ijs terminis Ioan. Crotus in d. l. nemo põt. col. 23. vers. ijs præmissis. & Ruin. in d. conf. 97. & in d. conf. 29. & Barbat. in d. conf. 62. Am-

53 plia hanc conclusionem procedere etiam, † quãdo testator in liberatione legata remisisset omnem condemnationẽ, quæ gerẽdæ tutelæ causa, vnquam vllo tempore aduersus eum ob dolose gesta fieret; nam impunitas doli futuri, & nondum cõmissi promitti, & cõcedi haud quaquã põt d. l. conuenire. d. l. si vnus. §. illud. de pact. & ita concludit Soci. in d. conf. 201. col. fin. Ias. d. conf. 14. & Fulgos. in d. conf. 25. & traditur per scribentes in l. actione. C. de transact. & alij, de quibus in seq. q. & Ioan. de Imol. in conf. 29. viso quodam, idem respondit contra administratorem, & procuratorem bonorum cuiusdam, qui causa administrationis eum non molestare in plenissima forma promiserat, remittendo ex nunc, prout ex tunc omnem cõdemnationem,

54 quam ferri contra eum causa gestorũ dolosè cõtingeret. † Verum enimuero dubitarunt doctores, vtrum per indirectum dolus futurus remitti possit, & Dynus opinatus fuit, ꝙ si testator legaret tutori tantum quantum ob dolosam administrationem præstare vnquam condemnatus fuerit, uel exactum erit, legatũ valebit, & sic bona (inquit) erit hæc cautela in relinquẽdo remissionem doli futuri: quam videtur approbare Franc. Crem. in d. consi. 62. Serenissimus, ubi dicit, ꝙ ideo contra agentem actione tutelæ poterit tutor excipere, dolo facis petendo qđ statim restituturus es. c. de dolo facit. de reg. iur. in 6. & eandem sequuntur multi, & refert Dec. in d. conf. 178. & in conf. 192. f. Rayne. in d. l. si quis rõnes. Ang. in cõs. 175. super hoc. & in conf. 312. Brunellus. Alex. conf. 54. circa id. uol. 2. Corne. consil. 314. in hac consultatione. lib. j. & vr̃ eam amplecti Rapha. Fulgosius ĩ d. cõsil. 25. & Dec. in d. conf. 178. nititur eã sustinere ea ratione; qa illud legatum videtur conferri in tẽpus, quo dolus est de præterito iam commissus. Sed legatũ, seu liberatio doli præteriti facta valet, iuxta tradita per Bar. & alios ĩ d. l. si quis rõnes. de liber. lega. & omnes scribẽtes fatentur in d. l. actione. C. de transact. hãc subtilem considerationem refert Soci. in d. conf. 201. colũ. 2. & probat consulendo pro hac parte Lud. Gozad. in conf. 94. col. 2. nu. 10. & prædictos secutus fuit Do. meus Alciat. in d. l. actione. alia quidem ratione motus, quippe quoniam sarto condemnationis factæ ob dolosam administrationem damno ſ̃m testatoris voluntatem, tutor dolo suo impunè abire non dicetur; quia condemnatio ex cã doli facta ei inuret notam infamiæ l. furti. in fi. ff. de ijs qui notan. infam. uel saltem eius opinio & existimatio apud uiros probos grauabitur, addit præterea; quia tutor nõ potest dici dolum committere, cum uolenti nõ fit dolus. l. cum donationis, & ibi not. C. de trans. regula sciẽti. in 6. & in hac sententia residens, ait textum in d. l. quidam decedens. ver. damnũ, intelligi oportere, ꝙ damnum etiam ꝓueniens ex dolo, dummodo tutor aliquid ex eo lucratus non sit, legari possit, secus si ex eo lucraretur. Ioan. Crotus etiam fuit in hac opinione in d. l. nemo põt. col. 24. uers. tertia sit conclusio, & mouetur. d. l. quidam decedens. uers. damnum, ponderando ibi, quodcunq; dãnum per fideicommissum relinqui posse, ergo & dãnũ prouueniens ratione doli, ꝑꝑ vim vniuersalis orationis. l. in fraudem. §. fin. ff. de milit. testa. Rursus ponderat aduersatiuã verò, quæ omnes qualitates, quæ sunt in oratione præcedenti, dicitur repetere, arg. l. Seiæ. §. Caio. de fund. instr. gl. in §. item lapilli. institut. de rer. diuis. Bal. in l. omnes populi. col. 12. de iusti. & iure, qualitas ergo doli, de qua fit mentio in præcedenti, censetur repetita in sequenti casu; & sic in dicto vers. damnum verò, & sic loquitẽ de damno prouueniẽte ex dolo, ꝙ legari queat: & Crotus subiũgit deinceps, ꝙ non obstat, si dicatur, dolum futurum remitti non posse directò per supradicta, ergo nec per indirectum, reg. cum quid. in 6. c. tuæ. extra de ꝓcu. quia id non procedit, qñ in consequentiam permissi prohibitum uenit, vt per Bart. in l. j. in auct. tuto. & ꝙ hoc modo venit in casu isto; nam permissum est testatori bona sua extraneis relinquere, præter filiorum legitimã. l. parentib. C. de inoffi. testa. l. uerbis legis. de uerb. signi. l. nõ vsq; adeo. ff. si quis a par. fuer. manu. l. j. C. de sacros. eccle. l. in re mandata. C. mand. & ijs sic ista sñia fundatur. Altera uerò sententia longe magis mihi placet, vt de iure uerior, & a doctoribus nostris receptior, ꝙ vllo modo, seu quauis exactiori cautione, per testatorem fieri, uel disponi nequeat, quo magis fideicommissum, uel legatum in casum, in quo tutor, ob futuram dolosam administrationẽ fuerit condemnatus, vel contra eum fuerit aliquid exactum, factum ualeat, & sustineatur, & ꝙ ideo condemnatio de dolosè gestis facta, aliquo legato non attento, effectũ sortiri debeat, & ita communiter probatur, vt attestatur Deci. in d. l. actione. in fi. & in d. consi. 178. & in consi. 142. idem probando attestatur Ias. in d. l. actione. & in d. consi. 14. & hanc opinionẽ tenuit Ioã. de Ana. in conf. 80. uisis. Pet. de Anch. in cõsi. 118. casus. & Lud. Bologni. in addi. ad d. conf. 80. Ioã. de Ana. Signo. in conf. 110. & Saly. in l. cũ necessitatẽ. C. de fideic. Socin. in d. con. 201. & Guid. Papa in conf. 41. & in consuet. Paris. §. 6. gl. 6. nu. 20. vers. 3. Dec. in cõs. 349. col. fi. & cõprobatur ꝑ Cur. Senio. in conf. 66. vers. capio ſ̃m articulũ, & Raphael Fulgosius in cõs. 103. in col. fi. Ang. in tracta. de testa. in gl. tutores. col. fi. & sequitẽ Hiero. Grat. in conf. 24. nu. 10. vol. 1. vbi infert ad quæstionẽ nostram, ꝙ stãte dolo cõtra tutorẽ iurabitẽ in litẽ, nec ei dictũ legatũ ꝓderit, & hanc cõclusionẽ, vt æquiorẽ & communiorẽ dicit se ꝓbare Do. meus Alciat. in tracta. de præsum. in reg. 1. in præsump. 6. & uoluit Paris. in conf. 80. nu. 53. in 2. vol. & videtẽ in eã inclinare Francis. Crem. in d. consi. 62. Serenissimus, & eam esse communẽ attestatur etiam Crotus in d. l. nemo potest, ubi supra. Et quãuis Deci. in d. l. in actione. & in d. conf. 178. & in d. cõsi. 192. dicat istas opiniones cõcordari distinguendo casum, qñ dolus solũ negligendo esset commissus, & tutor non esset factus locupletior, a casu, qñ dolus fuisset cõmissus aĩo lucrandi, & spoliãdi pupillũ: vt latius ꝑ eum in d. locis, est tñ animaduertendũ, ꝙ per istã distinctionẽ nõ cõcordãtur opiniones, sed diuersi figuntur casus, scilicet casus doli, & casus culpæ, in effectu, si rectè consideretẽ, primus casus est culpæ; quia culpa cõmittitẽ negligẽdo, & præsumptio ꝑꝑ consanguinitatẽ, & præsumptio sumpta ex eo, ꝙ aliqd lucratus nõ sit, & id genus similia excludãt ꝑsus doli præsumptionẽ, vt supra declaraui, & propterea dico, ꝙ opiniones istæ præsupposito dolo non possunt concordari: quum impunitas doli futuri nullo casu, nullavè cautione remitti vel promitti vnquam possit: culpa verò remittitur. l. qui plures. ff. de admini. tut. l. cũ tale. §. 1. de qua nos non loquimur. Quòd autem communis sit vera, mihi uidetur manifestè probare

bare textus in d.l.quidẽ decedens.ff.de adminiſt.tuto.cuius verba hæc sunt,videlicet.quidã decedens filijs suis dederat tutores & adiecerat eosque alogistas esse volo , & ait Iulianus tutores nisi bonã fidẽ in administratione ꝑstiterint,dãnari debere:quãuis testamento cõprehensum sit,vt alogistæ essent. Sed nec eo noĩe ex cã fideicõmissi quicquã consequi debebunt,vt ait Iulianus.& est uera ista sententia;nemo.n.ius publicũ remittere põt huiusmodi cautionib.aut mutare formã antiquitus constitutã, damnum verò quodcunq; ex tutela qs senserit,& legari, & per fideicommissum ei relinqui potest. Colligi ex isto textu tria mihi videntur posse:Primum,ꝙ remissio reddendæ rõnis non facit,quominus tutor bonam fidem præstare in administratione teneatur.Secundum,ꝙ intuitu eius,quod bonafide administrare non sit astrictus,quicquam legari nõ põt improbatis cautionibus,quib.testator fuisset vsus,vt tutor in administratione minus ex fide se haberet.Tertium,ꝙ omne damnum, quod tutor ex tutela pateretur,potest legari. De primo non est præsens dubitatio.De secundo de quo agimus,mihi videtur dispositio clara,& aperta,& lõge quidem clarior, q̃ ut possit dilucidius explicari,nam Iulianus ibi damnat legatum factum , quo tutor minus ex fide tutelam possit administrare,& improbat cautiones adiecta rõne;quia nemo ius publicum potest remittere d.l.conuenire,& deductis latè per Iaso.in d.consi.14.& alios in locis ꝑallegatis.Hic est casus Dyni,& sequacium,in quo fit legatũ , ut remissio facta futuræ administrationis dolosæ tutori in effectu prosit,quid magis ad vnguem,seu ad literã potest decidi,quàm iste casus per hunc textum decidatur ? & miror in hoc casu doctores ambiguitatem posuisse,& tam claram iuris determinationem non percepisse,& præcipuè Do.meum Alciatum , qui vir doctissimus,& acerrimi iudicij solet alioqui iura mirum in modum perpendere.Et vt argumenta ex aduerso facta submoueam. Primò dico,non obstare,qđ Dynus dicebat,legatum valere,nam hoc negatur;quia non licet legare intuitu doli futuri, & doli committendi:hoc est contra ius publicum , ne quis aliquo modo inuitetur ad delinquẽdum.l.si vnus.§.illud.ff.de pactis.& alijs allegatis per Iaso.in d.consi.14.& hoc uoluit Iulian. in d.l.quidã decedens,& tradit Soci.in d. cons. 201.sicut legatũ factum in pœnam non patientis se defraudari nõ valet , vt per Saly.in d.l.cum necessitatem.l.j.in fi.C.de ijs quæ pœn.nomi. & queadmodum etiam nullo modo , nullisq; verbis quauis arte cõpositis potest fieri,ut laudum dolo ferri possit,quin retractari pars possit petere,ut tenet Dec.in consi. 9.nu.6.Alex. in consil.179.lib.7.Dec.in consi.632.Guid.Papæ ĩ decis.519.l.qđ in bonis.ff.ad l.Falc.& in locis vulga Secundò non obstat, ꝙ videat collatum in tempus,quo iam dolus erit de præterito cõmissus, secundùm Deci.ubi supra,nam respondeo,ꝙ hodie,cum nondum dolus commissus sit,non debet aliquid promitti,vt possit committi impunè.d.l.cõuenire.de pact.dota.siue illud promittat testator sub ista uel alia verborũ forma,uel cõceptione,semper dic uerè põt doli futuri veniam promissam esse, & sic effectualis ratio militat in hoc casu:vt dicebat Deci in d.l. actione, & Fran.Crem.in d.consi.62.nu.7.siquidem lex uerbis imposita non dr̃,sed rebus.C.cõmu. de leg.l.2.Tertiò non obstat ratio d. Alcia.quia sarto tutori damno nota infamiæ cũ insequatur; qa hanc pœnam non sufficere legi puniẽti dolum , ꝓut in plerisq; alijs casibus contingit possumus dicere. Præterea,si legatum huiusmodi valeret,ac tutor id consequi effectualiter posset , hanc quoq; pœnam effugere facile posset;quoniam pupillus,qui uincendo,quantum ex mota actione contra tutorem est consecuturus,tm̃ ei vigore legati restituere se debere scit laboriosum iudicium cum dispendio expensarum non subdit,ne illud carmẽ Luciani merito sibi obijciatur.Bellageri placuit nullos habitura triumphos,quod Romanis obiecisse refert Barbat. in c.olim. nu.26.vers.sextò facit bellum,extra de lit.contest.& in cons.90. in col. 2.in 4.uol.& sic prorsus nullo facto iudicio tutor impunè dolo suo abibit.Quartò non obstat,ꝙ volenti & scienti non fit iniuria,regula scienti.in 6.nam respondeo,ꝙ non est credẽdum,testatorem,uoluisse tutorem posse fraudare suos filios pupillos,& sic dolum committere,vt dixit Pet.de Ancha.in cons. 97.casus,col.2.quia tutor,cum spoliat,non est tutor.l. qui fundum.§.si tutor.ff.ꝓ empt.& tñ testator cum tutorem & dixit & voluit esse,ergo non eorum spoliatorem.Secundò respondet, ꝙ dolus fit hæredi,nõ autem testatori,qui nõ consentit , vt per Saly.in d.l.cum necessitatem.C.de fideic.sicuti dicitur in satisdatione hæredi per vsufructuarium præstanda, de vtendo arbitrio boni viri,quam testator non potest remittere l.scire oportet.C.vt in poss.legat.& tradunt Ias.in d l.actione,& in d.consil. 14.& Soci.in cons.201.Ioan.Crot.& alij in d.l.nemo potest, qa ibi dolus fit hæredi Postremò non stringit vers.damnum uero, vt Do.meus opinatur,nam intelligo,ꝙ uelit omne damnũ cõtingens ex quacunque causa,præterquam ex causa doli , posse per testatorem legari;quia alioqui tutor ex neglectis,ac factis citra dolum,etiam potest condemnari in actione tutelæ.l.tutor qui.§.tutor d.l.quidam decedens.§.fin.de admi.tuto.l.cum lex. co.l.cõtractus.ubi Moder.de reg.iur.& alibi sæpe, posset etiam

intelligi de damnis,quæ tutor pateretur; quoniam ob negocia pupillaria tractanda distraheretur a proprijs, ut existimauit Socin.Salv.& alij ubi supra,& hic intellectus probatur ex aduersatiua ibi damnum uerò.cuius uis & natura est aduersari in facto,& in iure casui præcedenti,secundum Bar.in l.j.post gl.ibi.ff.ne quis eum qui in ius uoc.& Petr.de Anch.& Philipp.Franc.in c.concertationi.ad fi.de appel.in 6.nam in præcedenti casu dictũ fuit de casu doli ergo in d.uers.damnum uerò,non censet sup casu doli respõderi,& disponi.& sic non loquit de dãno ex dolo emergenti, quod illud possit remitti.Hinc sumitur respõsio ad argumentum Croti in d.l.nemo , ꝙ d.uers.damnũ uerò.nõ intelligatur indistinctè de omni damno propter uim generalis dispositionis ibi,quodcunque:nam clausula generalis non trahitur ad specificata.l.doli clausula,& ibi not.de verb.oblig.& in d.l.quidam decedens,specificatum fuit non posse legari in causam doli;cui non censetur generalis dispositio subsequens derogare d.l.doli.Ad secundum de aduersatiua repetente easdem qualitates,respõde , quòd aduersatiua apponitur inter factum dolosum & non dolosum,& potissimè aduersatur in hoc,scilicet,quò ad qualitatem doli , & sic non est possibile , ꝙ repetat dictã doli qualitatem,sed eam excludit;repeteret quidem , si aduersatiua esset apposita respectu alterius causæ quàm respectu ipsius qualitatis repetendæ;& ita allegata ex aduerso loquitur.Ad responsionem regulæ,cum quid in 6.dicas negando,ꝙ veniat in consequentiam permissi,nã non est permissum in cãu doli futuri legari,ut est dictum superius,ergo per indirectũ hoc fieri non põt,per iã dicta,& in d.l.j.de autho rit.tuto.permissum immo mandatum est tutori,ut noĩe pupilli adeat hæreditatẽ,licet in consequentiam adeundo fiat creditor pupilli, & acquirat actionem cõtra eũ:quia erat illius hæreditatis creditor, hoc vt diuersum ab ipso actu adeundi oritur in consequentiam , nõ sic in præsenti casu potest considerari,ex quib.omnib.meo quidem iudicio,communis conclusio optimè comprobata mihi vr̃, ꝙ neq; directò neq; indirectò ꝑ[illegible] tutori, quo magis possit ĩ administratione tutelæ dolosè versari,vt a pupillo [illegible] niri pro dolosa administratione,& contentus a iudice condẽnari non possit,atque condemnatus grauari ad soluendũ absq; vlla legati compensatione:sic ergo poterit isto casu etiã de dolo conuenire,deueniri ad iusm in litem contra eum,non obstãte quacunque testatoris dispositione ad eius fauorem facta poterit,vt & dixit Hiero.Grat.in d.consi.24.Si autem contrariam sniam sequi velles (quod nullo modo facias) isto cam limitari † non habere locum,si tutor esset mortuus , & illius hæredes cõuenirentur;quia ista conditio in eorum persona non poterit adimpleri,quum conditio in forma specifica adimplenda sit.l. Meuius.l.qui hæredi.ff.de cond.& demon.ita cõsuluit Rapha.fulgos.in d.consi.95.nisi addantur similia uerba in persona quoq; hæredum. † Secundo limitatur dictum legatum non prodesse, nisi tutor tutelam seruatis seruandis acceperit ,ut per Ruin.in consi.70.col.4.in vol 4.multa autem requiruntur , vt administratio tutelæ ualeat,ut per Bar.in l.legitimos.ff.de legit.tut.& Ias.in d.consi.14.& Pau.de Cast.in d.consi.35.s.postquã iste tutor,& Capicius enumerat nouem requisita in decisio. Neapoli.lj. hic recensere non est opus,qđ uerum est , nisi testator etiã ista solennia remisisset,vt consuluit Ruin. in consi.126.nu.2.uol.5. Fuit etiam dubitatum,† an is,qui administrationis solennitates sibi decerni distulerat,dicatur in aliquo dolo esse, & Ruin.in consi.89.uol 5 opinatus fuit in dolo esse. Sed contrarium verius esse puto;nam cum hoc casu aliquid ad tutoris manus nõ peruenerit,in dolo esse non potest,sed in mera culpa, per ea, quæ dixit Dec.in d.consi.178.& in consi.192.& Matt.de Afflict.in decis.360.& Bar.apertè sensit in l.tutor ꝙ repertorium.ff.de admi.tut.quamuis Ruin.in d.consi.89.nu.9.dicat,ꝙ Bar.ibi,quoniam ibi in col.2.nu.7.uers.sed quero,usq; ad uers.quero quæritur,mouendo quæstionem de retardante inuentarium, primo dubitat vi deri in dolo,& incarcerandum esse.l.3.§.tutores.ff.de suspe.tuto.deinde resoluit contrarium;quia non facere inuentariũ est dolus præsumptus,idest,quia lex præsumit subripere. Sed si nihil ad eum peruenit,cessat dicta præsumptio,& propterea concludit,ꝙ si tardè uenit ad conficiendum inuentarium, & tardè etiam ad administrandum bona,nõ potest ut suspectus,seu dolosus remoueri,secus si administrauit, antequam inuentarium faceret,quod ex industria distulisset.& ita etiam refert & tenet And.Barb.in consi.60.in j.& 2.col.in uol.3.ergo ob solam retardationem,si in rebus se non immiscuit , non censebitur in dolo,& consequenter non iurabitur contra eum i litem, sed si ob moram retardationis, & culpam suam pupillus aliquod damnũ passus fuerit,contra eum poterit agi,& damnũ aliter quàm per iuramentum in litem probabitur , d.l.quidam decedens.§.prout in alijs casib.culpæ , vt fuit conclusi in d.l.in actionib. & hactenus quo ad factum tutorum, & administratorũ. † Prætereundum hic non est,quod Ias.disputauit in consi.174.[illegible] casu cuiusdam mercatoris,qui alteri grandem pecuniam dederat,ut merces emeret,& mercaturam ad sui lucrum exerceret,

seu trafficaret,& de lucris rõnẽ scriberet,qđ cũ ille non fecisset, contra eum petebat iurm in litem sibi deferre,consuluit ibi Ias. non esse deferendum multis rationib.& præsertim; quia dictus mercator illi mandauerat,vt certã eius pecuniæ partẽ impẽderet in emptionẽ prædiorum,qđ mandatum debuit eum excusare etiam in reliquo pecuniæ.l.si hominem.ff.mãd.& ego opinor id verum esse. Vsufructuarium quoq; defendit Steph. Bertran.in consi.241.in vol.j.ne contra eum ob nõ confectum inuentarium ĩ litẽ iuraretur,de quo dixi supra. Quartam quæstionẽ moueo, † quando iura nostra facto alterius subtrahunt̃ , vel perduntur,vt puta,si commentariensis custos scripturarũ publicarũ scripturã ad me pertinentem mihi petenti nõ ediderit,vel exhibuerit,in dolo manifesto esse censetur , & iõ in litem contra eum iuratur;quoniam ratione officij debuit diligenter custodire scripturas,& petenti exhibere,ita determinat.Bal.in cõs. 80.principalis,in vol 3.in nouis,idem dicendum est de eo , qui alio iure ad exhibendũ instrumenta teneret̃.l. non ignorabit. vbi omnes not.C.ad exhib.l.pen.ff.de in lit.iur.cum ibi not.Ludo.Rom.in cons.83.incip.licet.& Bar.l.2.§. condemnatio.ff.de tab.exhib.vbi in litem iurari dicit in isto casu.Pariter contra eũ qui mihi instrumenta subtraxisset,datur iurm,vt in locis præallegatis & per Ioã Fabr.in suo breuiario in l.si potestate.C.de tabu.exhiben probato em̃ furto instrumenti , de contentis in eo statur sacramento actoris,iuxta tradita per Bar.in l.2.§.diuus.ff. de iur.fisc.post gl.ibi.& gl.in c.cũ olim.in ver.fine, extra de priuil.Bar.in l.quidã tabularum.ff.de furt.qđ refert,& sequit̃ Anto. de Petrut.in l.admonendi,nu.355.ff.de iureiur.est text.in l. si de possessione.C.de prob.idem dicendum est contra lacerãtẽ , vel comburentem instrumenta alterius,vt tenuit Card.Paris.in cõsi.134.nu.9.in vol.4.& cõsuluit Dec.in cons.521.consultus nu. 18.vbi consuluit † conrra minorẽ,qui lacerauit alterius instrumentum,ꝙ aduersus eum in litem iuretur & ꝙ beneficium restitutionis isto casu non habeat.l.auxiliũ,& ibi no.de mino. idẽ voluit Aym. Craue.in cons.6.nu.8.vers.secundò principaliter, vbi citat Dec.in cõsi.390.in fi.& Bal.in cons.80.& in cons.152. ad euidentiam,lib.3.Ias.in l.sub prætextu.C.de trans.& in l.non dubium.C.de legi.& multa contra lacerantem, & subtrahentẽ alterius scripturas commemorat Abb.& post eum Fely. ĩ c.accepimus.nu.2.12.& 13.extra de fide instrum.Hip.Marsi.in Rub. de proba.nu.135.& hæc uera,quando dolus, & nõ culpa interuenit;quia tunc ꝑꝑ culpam non iuraretur in litẽ.Anto.de Petr. vbi s̃.& dolo dr̃ etiam instrumentum lacerasse , si dum producitur in iudicium per iracundiam dilacerat,vt dixit Ant.de Petrut.vbi s̃.nu.354.per doctrinam Bal.in l.j.C.de fide instru.& in d.l.si de possessione.C.de prob.immo vltra pœnam standi iuramento actoris de contentis in ea , debet lacerans extra ordinẽ puniri,secũdùm Anto.de Petr. ubi s̃.& Fely.in d.c.accepimus. nu.12.extra de fide instr.& diffusius consulendo dixit And.Barba.in cons.53.in 2.col in uol.3.aliqua etiam ponit Iac.de Ptolo. in d.l.admonendi.nu.83.uer.sed tu adde , & de subtrahente per dolum testes,scribit Lud.Rom in consi.346.in hac cã, & Fely. in d. c.accepimus.Et aduerte, ꝙ Alber.de Rosa.in d.l.nummis. de in litem iur.dixit,ꝙ f̃m aliquos iuratur in litem de affectione,& non de uero interesse,ob instrumentum non exhibitum, quia licet in eo non sit dare affectum, magis quàm in nummis, tamen propter identitatem,quæ uidetur in instrumento ꝑꝑ res contentas,ĩ eo,ad quas rationabiliter posset affectus haberi , qđ non est in nũmis,iurabitur in litem. Sed ego hoc nullo modo recipio,& ad argumentum ꝑꝑ res contentas,responderem, vt ipse Albericus respondet in d.l.nũmis.ad textũ ibi,vers.oppo ꝙ vbi dixit nihil obstare,ꝙ ibi dicatur pignora distracta fuisse , in quæ põt affectus haberi,vnde uidebatur in litẽ de affectione iurari posse qa ipse, respõdet,circa pignora nõ fuisse dolũ cõmissum,sed circa pecuniã restituendã,sic ego respondeo in hoc casu,dolũ esse cõmissum in instr̃o,nõ in reb.de quib.meminit instrumentũ.ergo affectio in ijs reb.nõ attendit̃. † Hic intersero casum ꝙ q vendit rẽ litigiosam,dolũ cõmittit, & iõ iurat̃ cõtra eũ in litẽ,vt uoluit Abb.in cõsi.109.circa.in prin.in 2. uolu.qđ ego non firmo.Quinta est q̃stio † de aperiente cistã.Pone apud te depono cistã,seu ualisiã clausam,tu cũ repeto eã apertã reddis,nunquid de ijs,q̃ intus erant aduersum te mihi iurm in litẽ sit deferendũ.& Bar.in d.l.in actionib.col.fi. putauit deferendũ esse,ex opinione Inn.in c.fi.extra de ijs,quæ vi met. ue cau. quẽ ibi Abb.& cæteri sequuntur.& præsertim Ioan.de Imo.ibi col. j.nu.4.vbi expressim dicit,ꝙ depositarius cistam apertã reddens interuertit depositũ,& delinquit,ac est in dolo,ideo iurat̃ contra eum in litẽ,ita dixit etiam Vldar.Zasius ĩ d.l.in actionib. nu. 30.ver.ad hoc caput.& si dicat se illã nõ aperuisse nõ credit̃ f̃m Imo.in d.c.fi.qđ etiam dicit Bal.sequẽdo sñiam ĩ Rub.C. depos. & post eũ Ias in §.sequẽs.nu.29.uers.qualiter aũt,instit.de actio. & in cõsi.32.& in d.l.si qñ.nu.48.col.pen.& videtur ꝓbare Aret. in §.fi.ad fi.instit.de oblig.quæ ex quasi delic.& Hippo.Marsi.in rub. de proba.nu.134.vers.item iuramentũ.Hiero.Cagno.in d. l.j.nu.130.uers.ex prædictis.col.28.C.de sent.quæ pro eo , vbi dixit probari ex illa aperitione dolum verum , non autem præsumptum;quia dolus coniecturis probatur,vt per Card. Paris. in consi.lxxiiij.in volu.primo,vbi ait hãc esse communem sentẽtiam,ꝙ eo ipso,ꝙ cista aperta redditur, probatur dolus , & in litem iuratur pro rebus in ea existentibus,& præsertim alijs cõiecturis accedentibus.idem Paris.firmat in consil. lxxv. volu.1. Ferrar.in prat in form.libe.in act.rea.ver.& in florenos, nu.31. Spec.in ti.de fur.nu.17.ver.sed quid si res,& Paul.de Cast.& Saly.in l.1.§.si cistam.ff.depos.& Ioan.de Imo.in consi.2. & Abb. in cõsi.cix.in fi.in 2.lib.& Iaso. in d.l.actionibus , dicendo esse opinionem communem,& multos allegat,& Pet.Philip. Cor. in cõ.cccviij.num.7.volu.4.& Pet.de Ancha.consuluit.in cõsi. cclxxxvi.ex prædicta,contra cohæredem scrinium aperientem in litem iurandum esse pro rebus intus existentibus , & Bal. in d.l.numis. ad fin. idem tradit ex ea reclusione dolum conuinci,& Card.Paris.in consi.clvi.in 4.vol.tenuit solam resignationem sufficere ad conuincendum dolum , & hoc iuramentum deferendum,quàm sententiam ego amplector, per textum in l.j.§.si pecuniam in sacculo.ff.depos.vbi habetur,quòd accipiẽs sacculum pecuniæ,non debet illum aperire aliqua de causa,nisi coram prætore,vel probis viris,alioqui recludens tenetur furti.l.si sacculum.ff.depos.& hæc præsertim procedunt aduersus nautam,cauponem,& stabularium ; nam id hominum genus, ne cum furibus coeant,valde est suspectum l.1 ff.nau.caup.stab. Quæ tamen limitanda sunt,nisi ex aliquibus cõiecturis, vel circunstantijs dolus purgaretur,vel ex clara ipsius hospitis fama, secundùm Anch.in d.consi.cclxxxvi.nu.3.vel quia probetur fragili vinculo fuisse constrictam,& ꝙ sine dolo eius fuisset aperta,nam isto casu,vbi depositarij dolus non esset, iuramentum hoc esset negandum actori,vt voluit Ioan.de Imo. in consi. 2. & quidã apostillator in l.j.§.si cistam.ff.depos.& hoc casu Duareni sententiam contrariam ego reciperem . Sed quid iuris, si hospes ignorante tabernario cistam immiserit,quàm repetendo inuenerit apertam,an contra tabernarium iuramentum in litem deferretur?& videtur dicendum,ꝙ non; quia non cõstat illum aperuisse,& ab alijs, vt viatoribus potuit aperiri,quo casu caupo non teneretur l.1.ad fi.ff.furt.ad versi. nau.vel ab eius famulis,a quibus si reclusa fuisset quamuis de eorum facto,& delicto teneatur,tamen nõ poterit in litem iurari, quum illud ex delicto alterius nõ deferatur,& cum in culpa sit tenendo improbam,& nequàm familiam,& nõ in dolo,vt dixit Do. Alcia. in tract.præsump.in regu.3.præsum.xl.l. fi. §. seruorum. ff. nau. caup.stab.& isto casu Bar in d.l.1.dicit se Pisis obseruasse, quòd famuli torquerentur, & ego malefactore non inuento adderẽ post inquisitionem diligentem rei, vt caupo iuramentum purgationis præstaret, ꝙ ipse non aperuerit cistam, neque subtraxerit,neque aperiri, & subtrahi fecerit , vel scit aliquem prædicta fecisse,vt tradit Specul.in tit.de fur.nu.16.vers.potest tamẽ. c.fin.c.quoties,ext.de purg.cano.Bar.Cepol.in consi. xviij. nu. 5.& Corne.in consi.cccxviij.vol.4.Ros.in summa de purg. cano.inuento autem,ꝙ familia tabernarij furtum commisisset, negarem hoc iuramentum in litem ad probandum res intus existentes aduersus cauponem.Sed admitterem testes ẽt modo rusticano receptos,& examinatos, qui deponerẽt se in itinere vidisse,quæ bona erãt in cista seu valisia,per ea, quæ dicit Bald. in d.c.fi.ext.de ijs quæ vi met.l.ꝯsensu.C.de repud.l.nõ oẽs. §.à barbaris.ff.de re milit.Dec.in ꝯsi.ccxlij.in causa partus,col.2.n. 3.Soc.in ꝯs.cclxij.col.53.n.9.in 2.vol.Hippo.Marsi.ĩ sing.xxiiij. clarum.Alex.in ꝯs.cxv.nu.22.lib.4.Alex.ꝯs.4.viso in vol. 2. Iason.in l.cum hi.§.si prætor.col.fin.ff.de eden. Alber.de Ros. in tract.stat in q. lxiiij. retẽto. in 2.par. Sed in præsenti quæstione magis dicerem, ꝙ nõ cõstito de malefactore, quia caupo , & nauta ex illo edicto,ẽt & ignorãte ĩmissa in taberna,& hospitio tenetur ipse restituere.l.prima.§.recepit.ff.nau.caup.sta. contra eũ iuramẽtũ in litẽ deferri debeat;qa eo ipso,ꝙ nõ restituit id, qđ restituere tenet̃,est in dolo,vt dixit Corne.in d.ꝯs. cccxviij. col.fi.& Ruin.in ꝯs.xcvij.num.9.vol.5.& citat Ang.in ꝯs.cij.& est textus bonus meo quidẽ iudicio in l.j.§.fi.depos.& sequitur Cur.Seni.in ꝯs.lxvi.n.8.ver.capio f̃m articulũ,& adducta ex aduerso ꝓcedũt,qñ ꝯstaret de malefactore,& fure,sed in isto casu præsupponit̃ nõ ꝯstare,& ideo nauta,seu caupo neutiquam excusat̃,vtpote qui cẽseat̃ ipse immissa habuisse,& videtur hoc sentire Curt.in d.l.in actionibus,nu.39.Quid, si prædixerit caupo hospiti se nolle periculũ rei subire , & claues & cubile ipsi hospiti,& viatori dederit,¦& Vldar. Zasius in d.l. in actionibus. n.30.distinguit,aut viator accipit claues,& custodiã adhibẽdo suos custodes cubili,& tũc caupo liberat̃,aut accipit solum claues,& secus.Bal.l.1.§.si rogaueris.ff.depos.mihi videtur de hoc aperta decisio in text.l.fin. § item si prædixerit.ff.nau.caup. vbi est casus,ꝙ si nauta viatoribus prædicit,quòd vnusquisque rerum suarum custodiam habeat , & quisque huiusmodi prædictioni,& protestationi cõsentit,nauta ab earum perculo liberatur.Est igitur vidẽdum,si per receptionem clauium , vel per aliud factũ dicatur hospes cõsensisse. Qñ caupo , & stabularius sit in culpa,& teneat de furto ꝑ aliũ extraneũ facto, disputat in contingenti casu Hip.Marsi.consi.23.per totum , ad quem me remitto.

remitto. Sexta est qõ de delictis, & criminibus cõmissis, quæ nõ possunt sine dolo committi. l. j. C. de Sicar. c. estote. de reg. iur. si ergo in aliquem vis inferatur expilando domum eius pro reb. in vi illata perditis, vel ablatis probandis statur sacramẽto vim passi. d. l. si quando. d. c. fi. cum ibi not. quæ iura procedũt, siue vis compulsiua, siue expulsiua, siue ablatiua, siue turbatiua fuerit, vt tradit Iaffr. Balb. in decis. 292. lex si quando, vbi intelligit illum textum locum sibi vendicare in qualibet violentia, & delicto, idem existimauit Stepha. Bertra. in consi. 69. vol. j. Imo. in d. c. fi. col. 2. vers. ex prædictis. Alex. in consi. 168. requisitus, num. 2. lib. 2. & Petr. de Anch. in consi. 286. & Hiero. Cagno. in d. l. j. nu. 127. vers. secundò limita. C. de sent. quæ pro eo. & Fran. Duare. in d. l. in actionibus. nu. 50. vbi allegat Fulgosium. Salyc. Fab. Ias. Abb. & non paucos alios, & concludit Ioan. de Anan. in consi. 55. qa dubia. col. 2. vers. circa quartum, vbi tenuit d. l. si quando, & d. c. fi. procedere in qualibet violentia, & maleficio, & dicemus infra. Hinc constat, † ꝙ probato furto, de quantitate, & pretio rerum furatarum stabitur iuramento actoris, vt in terminis consuluit Aymo. Crau. in consi. 287. num. 5. in 2. vol. & Tho. Gram. in consi. 17. nu. 2. in consilijs criminalibus, & ante eum voluit Ioann. de Imo. in d. c. fin. in col. 3. nu. 5. vers. & prædicta, & tradit Bar. in l. in actione, & in l. quidam tabularum. ff. de furt. & Ioan. de Ana. in d. consi. 55. Alex. in l. damnũ. nu. 4. de dam. infec. vbi dicit, ꝙ dispositio d. l. si quando. habet locum contra furem, & id dicit esse de mente gl. in d. c. fi. & Inn. & alios clarius ibi firmare, & och etiam dicit Hip. Marsi. in l. j. nu. 35. vers. & adde hic. C. de rapt. virg. vbi allegat Ias. & multos alios in locis de quib. ibi per eum. Bal. in l. si res. C. de ordi. cogni. & in c. j. §. iniuria. colũ. 4. de pac. iura. firm. Ang. in d. l. si quando. Bald. in l. j. C. quod met. cau. & Ant. de Petr. in l. j. nu. 341. vers. idem propter. ff. de iureiu. Sed ab hac cõmuni sententia recedit Duarenus in d. l. in actionibus, nu. 50. vers. sunt q. tum qa illa dispositio d. l. si quando. est exorbitans, & sic non extẽdenda c. quæ a iure. de regu. iur. in vj. tum quia furtum nõ est tã atrox delictum, quàm aperta violentia. Sed hæ rationes parum vrgent; quia solum inspicit dolus in hac materia, per quem damnum alteri fit, non autem criminis atrocitas, & ꝓpterea furtũ, in quo dolus inest, complectitur, & licet Card. Paris. in consi. 154. nu. 7. vol. 4. dixerit allegando multos de furto nõ credi iuramento accusatoris, tamen hoc intelligas verum quò ad ipsum furtũ probandũ, nõ autẽ quò ad illius quantitatem, & hęc opinio est communis, vt dixit Franc. Duar. in d. l. in actionibus. nu. 50. vers. sunt qui. Pro qua aduerte, adeo requiri crimen furti prius liquidò probatum esse, vt si per testes fuerit plenè probatum de furto, & demum fur in tortura sufficienter data negauerit furtum, ita ꝙ per torturam, & negationem prædictam fuerit probatio furti debilitata, & elisa, nõ poterit amplius pro rebus probandis iurari in litem, vt consuluit Aymo. Crau. in d. cõsi. 287. & quod dicitur de furto, idem intelligas in dãno per dolum illato, secundum præallegatos, & Bar.

64 in d. l. quidam tabularum. † Item iuramẽtum in litem dabitur contra expilantem hæreditatem, constito prius de crimine expilationis, vt determinat Card. Paris. in consi. 110. nu. 30. volu. 3.

65 † Item si quis inueniat crumenam pecuniæ, & illam episcopo non detulerit, prout debet, secundum Bal. in l. 1. de rer. diuis. Ias. & Alex. in l. rẽ quæ nobis, de acq. pos. sed eam conuertit in vsus suos, committit furtũ, c. si quod inuenisti. 14. q. 5. & iurabitur ĩ litem cõtra eũ, vt tenet Aym. Craue. in consi. 269. in 2. col. versic.

66 nec obstat, quod dicitur, † scire enim debuit, cum sua nõ esset, ad aliũ pertinere. l. fi. C. vnde vi. ita dicit Alex. in cõsi. 23. viso. lib. 6. & qd agere debeat circa res inuẽtas, docet Bar. in tract. Tiberia. in prin. vers. itẽ ligna, loquẽs de lignis, & reb. ꝑ fluminis inũdationem delatis, de quo respõdit Fed. de Sen. in cons. 107. dñe Frãcisce, & Ioã. Fab. in d. l. fin. C. vnde vi. & Domi. meus Alciat. in l. si quis nec causam. § fina. vbi & Purpura. ff. si certum peta-

67 tur. Ex prædictis doctores dubitasse vidi, † an stante statuto, ꝙ de damno stetur sacramento damnum passi, comprehendat furtum, vt pro furto detur actori hoc iuramentum, sicut pro furto, de iure communi visum est supra iuramẽtum hoc deferri, tã ꝓ furto sicut pro damno, dummodo dolus interuenerit, & hoc nõ habet dubitationẽ. De statuto aũt dubitatũ, an cõprehẽdat furtũ, & multi dixerũt nõ cõprehẽdere, nisi quatenus de iure cõi caueatũ, ita refert Iac. Renal. in l. 1. c. 5. fol. 51. C. de sent. q ꝓ eo qđ. Alex. in cõsi. 168. requisitus, in 2. vol. Bald. in l. nauta. §. quęcũq;. ff. nau. cau. stabu. Bart. Cępol. in l. redhibere. in not. 3. ff. de ędili. edi. & in l. 1. § 1. eo. tit. Ias. in l. familia, num. 5. col. 2. vbi & Deci. de iuris. omn. iud. Bal. in trac. de stat. in ver. iurm. ver. statutũ dicit, ꝙ de dãno, & Hip. Marsi. in cõsi. 6. cõsuluit in quæstione hac deferẽdi iurm actori, ꝙ statutũ de dãno nõ cõprehẽdat furtũ, idẽ tenuit latius Car. Paris. in cõs. 158. in 4. vol. vbi dixit hãc esse communem sententiam per multos, quos ibi allegat, cõtrarium consuluit Cępo. Veron. in cons. 18. statutum Vincẽtiæ, vbi multis argumentis hanc partem nititur sustinere; & non nulli alij eiusdẽ opinionis sũt, quos citat Car. Paris. in d. cons. 158. col. 1. & ꝓbat Rip. ĩ l. dãnũ. ff. de dã. infe. Ego omissa argumẽtorũ recitatione hinc inde facta, & q̃ ꝓsertim facit Veron. Cęp. in d. cõs. 18. statutum Vicentiæ, & Paris. d. consi. clviii. existimo rectè determinari hanc quæstionem posse, quòd quia damnum potest stare vt genus, comprehendens omnem patrimonij diminutionem, quomodocunque ea contingat l. 2. de dam. infec. Item potest stare vt species a furto separata l. nauta §. fin. ff. nau. caup. stab. quemadmodum adoptio, quæ & vt genus complectens arrogationem, & vt species etiam potest in dispositione, se habere. l. 1. vbi gl. in ver. similiter. ff. de adoptio. indagandum erit diligenter, an in statuto verbum, damnum, ponatur vt genus, vel ut species, sicut de genere disponat statutum de damno, comprehendet etiam furtum; quia quælibet species quæ genere suo propriè continetur, vt in hoc proposito argumentatur Cępo. d. consi. 18. & ipse Card. Parisi. in d. consi. 58. si autem vt species, furtum appellatione damni non continebitur, & in hac ratione omnia argumenta hinc inde facta resoluuntur: & si dicat quomodo cognoscetur, an stet, vt species, vel vt genus damnum in dispositione statuti, respondeo posse hoc deprehendi a qualitate subiecti, vt si quis promiserit reficere scolari omne damnum, quod ei famulus faceret, intelligitur etiam de furto secundum doctrinam Bart. in l. quod Nerua. ff. depos. Angel. Areti. in §. præterea. in prin. de actio. instit. & gloss. institut. ad l. aquil. in princ. vt dixit Cepol. in d. consi. 18. qualitas enim facti, in hoc casu videtur, vt ipsi de damno in genere cogitasse censeantur, & non de vna specie damni; vel potest hoc deprehendi ex verbis statuti, vel dispositionis, an intellexerit de damno in genere, vel in specie, loqui, & in proposito materię nostrę, iuramenti actori deferendi, concludo, quod quia ratio doli ęque militat tam in furto, quàm in damno, & propter dolum defertur iuramentum, ut sępe dictum est, credendum est tanquam genus, stare, & sic comprehendere furtum, ut pro furto in litem iuretur, ita pro hac sententia se resoluendo perpendit hanc rationem Rip. in dicta l. damnum de damno infe. & hoc uidetur fauorabile, ne delicta sint impunita, ut super hoc statuto ex opinione Calcanei in consi. 62. dixit Cardi. Parisi. in dicto consi. 63. Occasione istius quęstionis, quęro etiam de alia satis

68 dubitabili, † nunquid stante statuto quod de damno dato credatur sacramento domini possessionis, sit necesse probare se dominum fundi, in quo datum est damnum, vel an sufficiat probare se possessorem dicti fundi, & difficultas est, an illud nomen possessionis sit accipiendum pro prædio, & in significatione prædij, seu fundi, vel pro possessione, quę est ius insistendi & c. quęstionem hanc disputat Soci. in cap. quoniam frequenter. §. quod si super. uer. nota 7. extra ut lit. non contest. & ante eũ Speculator in tit. de proba. §. uidendum nu. 1. uer. sed pone tutum, quo in loco, Speculator primò dicit, uideri, quòd sit necesse probare se dominum fundi, quia uerbum possessionis accipitur pro ipso prędio, ut l. initio. ibi possessionem, agrum siue prędium. C. de pac. int. empt. & uend. l. si quidem. C. de donat. int. uir. & uxo. l. interdum. ff. de uerbo. significa. l. locorum. C. de omni agr. defer. lib. 11. l. cum quis mortis. ff. de cond. dat. cau. & alia iura concordantia allegat, de quibus ibi per eum, & probat do. meus Alcia. in libro de quinque ped. præscri. aduersum Vallam mordacem. ergo statutum intelligẽdum uidetur de dño prędij & sic sit opus se dominũ prędij ꝓbare. Sed 2m determinat Speculator, ꝙ imo accipiat ꝑ possessione iure distincto a dominio. l. 1. §. si cui. ff. de acqui. poss. l. iubemꝰ. C. de sacrosan. eccl. & ꝑpea sufficiat ꝓbare, se possessorẽ esse, quia licet im̃prie, tñ dñs possessionis is dicit, ꝙ eã hẽt Soci. ubi supra, dicit istã rõnẽ, fm do. Anto. facere cõtra Speculatorem, cũ statutũ debeat intelligi in casu proprio l. 3. §. hęc uerba. de neg. gest. & simil alia tñ ratione per do. Ant. approbari decisionẽ Specu. refert Socinus, ea scilicet ratione, quia uerbũ dñs in statuto ponit cũ adiectione possessionis, & sic statutũ de dño improprio disponit, nñ cessat prędicta rõ. Sed Soci. addit istã rationem facere 2 do. Anto. qa cũ in possessione quis nõ dicat dominus, ut uelle uidet. Bar. in d. l. locorũ, nõ pot uerificari, nisi in ipso prędio, qđ qs dicatur dominus possessionis, idest fundi, quis aliqui possit dupliciter uerbũ possessionis intelligi: scilicet interdũ ꝑ ipso fundo, interdũ ꝑ possessione, idest iure insistẽdi & cũ ꝓbat in d. l. ĩterdũ. de uer. sig. & pręallegatis. Hoc nõ obstãte residet Socinꝰ ĩ opinione Spe. post Io. And. & Vgo. ibi hac rõne, qa rõ finalis illius statuti fuit ꝓuidẽdi, ne in fructibꝰ dãnũ fieret, quę quidẽ ratio tã dominũ, quã possessorẽ respicit: cum quibus ego transeo, quia dominus sępe accipitur pro possessore, quando ex mẽte statuti id colligi possit, ut plene probat Alex. in consi. cxxix. puto, in 2. uolu. quod est duplicatum in uolu. 4. consi. 5. & in nostris terminis considerarunt hoc Iaso. & Paul. de Cast. in rub. de no. oper. nunc. super quo etiam cogitandum relinquo. Non

69 aliena ab hac uidetur quęstio, † nunquid stante statuto, quod in causis damnorũ datorum, sufficiat probatio per sacramentum actoris, quęlibet quęstio incidens, uel emergẽs sacramẽto decidi debeat, do. meus Alciat. in l. pen. C. de pac. n. 69. respõdit simpliciter eos articulos obiter occurrẽtes decidẽdos esse per sacrũ actoris, sicut causa principalis decidit. Sed Bar. in l. solet. ad fi. ff. de alimẽ. & cib. leg. distiguit: cuiꝰ doctrina uario mõ refertur

fertur per doctores, nã Ias. in l. quãuis. nu. 7. C. de edi. diui Adri. toll. dicit Bart. differẽtiã facere, an statutũ dicat in causis dãnorum & c. vel dicat in cã damnorũ & c. quia primo casu ĩ numero plurali statutũ cõprehendere voluisse quancũq; cãm emergentẽ, vel incidentẽ, vt sacramẽto actoris decidatur, dicit: in secundo autẽ casu in singulari numero secus, & ita eam refert & sequitur Francis. Rip. in l. damnũ. nu. 3. versi. & ita tenendo non obstat de dam. infe. Sed hæc ratio; quia loquatur statutũ in plurali vel in singulari numero, mihi nõ satisfacit; quia indefinita ęquipollet vniuersali. l. si pluribus. vbi Bar. de leg. 2. Bart. in l. si is qui ducẽta. §. vtrum. ff. de reb. dub. & sic par est dicere in causa, vel in causis. And. Barba. in c. si clericus laicum. col. 12. versic. & vlterius dico, extra de foro compet. refert præfatã Bart. doctrinã, aliter q̃ Iason, & Ripa in locis de quibus supra, nempe, ꝙ si statutum dicit, ꝙ in causa damnorum sufficiat probatio per iuramẽtũ, incidens quoq; per iurm determinabitur, secus si statutum dicat, ꝙ sufficiat in cã damnorũ sacramentũ dñi; quia dominium necesse erit prius per testes probari, vt qualitas a statuto requisita, ꝑ tradita ꝑ Bar. in l. diuus. ff. de testa. mil. & de qua-

73 litate statuto requisita prius probanda multa dicit allegando plures decisiones Cardin. Paris. in consi. 158. in lib. 4. hæc distinctio ad literam refertur, & probatur per Felyn. in c. per tuas. el pri. col. 2. extra de simo. & voluit Bald. in l. j. ver. sed pone. nu. 2. C. de iureiur. & hoc modo etiam eam Bartol. doctrinam refert Maria. Soc. in d. §. ꝙ si super. col. 2. versi. secunda dubitatio, & sic

74 vis omnis est, an statutum præsupponat prius aliquid constare, & probatum esse, vel an indistinctè loquatur nihil præsupponendo pro constito, exemplum pone, ꝙ statutum dicit, quòd si damnum datum sit in prædio, vel possessione alterius, quantitas damni & c. hoc casu erit necesse per veras ꝓbationes prius constare, damnum esse factum, item & in re alterius, demũ ęstimario iuramento probabitur, vt latè consuluit Deci. in consil. 83. in causa accusationis. & Cardi. Paris. in d. consi. 158. & ꝑ Soc. in d. §. ꝙ si super, & per Aym. Crau. in cõsi. 196. in 1. & 2. colum. versi. tertiò considero Bal. in tract. de statu. in ver. iurm. versic. statuto cauetur, & Soc. in consi. 300. nu. 16. ver. quibus tamen. in vol. 2 & Io. Crot. in c. 2. in versi. ipso iure, versic. quintò fallit in casu, de constitu. in 6. vel si statutum dicat, ꝙ de iniuria illata certo generi personarum, vt nobili, stetur sacramento offensi, ꝙ offensus sit de eo genere, erit necesse prius probare, & mox de iniuria dabitur iurm. ita decidit Alex. in l. fi. ff. de in litem iuran. & allegat Io. And. in c. j. extra de for. compet. Aliud est, qñ probatio ꝑ iurm facienda non est restricta ad aliquid, sed simpliciter, & indistinctè est concessa aliquo pro cõstito, nõ requisito, ut dictum est, & tunc procedat alia cõclusio, ꝙ quodlibet emergens, vel incidẽs potest iuro probari, fm Rip. in d. l. dãnũ. Felyn in d. c. per tuas, & domi. Alciat. d. l. pen. & faciunt adducta per Hippo. Marsil. in singula. 17. incip. accessorium, no. in l. cum hi. ff. de transac. Deci. in cap. pastoralis. num. 31. extra de appellat. Ias. in l. quoties. nu. 7. C. de iudic. Ijs de damno datis interfertis, redeo ad quæstionẽ nostram qñ ꝑꝑ aliquod crimen & delictum iuratur in litem † iuratur etiam 2 iudicem in litẽ,

70 si dolo, versetur in administranda iustitia aduersum aliquem, ut tenuit Paul. de Cast. in l. dies. §. in eum. ff. de dam. infec. & ibi Ludo. Roma. & Alex. & Bar. in l. de eo qui. C. de pęn. iud. q ma. iud. & voluit Anania in consi. 55. col. 2. vnde probata iudicis concussione & violẽtia 2 eũ de extortis iuratur in litẽ, dixit Paris de Put. in tract. synd. §. 2 magistratũ. nu. 2. & nu. 3. quo in loco citat Bar. Bal. Ang. in l. mancipia. C. de seru. fugit. Anchar. in c. pen. cir. fin. de appellat. Bal. in l. si qñ. C. de testi. Itẽ si iudex dolo aliquem bannierit 2 eum datur iurm, in litem, secundum Io. And. prout refert Io. de Imo. in d. ca. fi. ext. de ijs quæ vi met. Archid. in c. olim. ext. de iniur. Ant. de Pet. in d. l. j. nu. 139. versi. tñ simile. Paris in d. tract. synd. in ver. officiales, num. 8. & numero 10. Item si quid 2 ius administrauerit dolo in partis pręiudicium, ut determinat Iaffr. Balb. in decis. 284. Bal. in d. l. accusare. C. de eden. Item si fecisset iudex dolo debitorem alterius fugere, 2 eum in litem iuratur, ut per Ludo. Roma. in consil. 257. ex tribus. Ana. in d. consi. 55. & Anto. de Petru. in d. l. j. nu. 335. ver. sublatis, & iuramentũ in litem ijs casibus 2 iudicem præstitũ, non est iuramẽtum affectionis, vt quispiã credidit, sed est iurm veritatis, vt animaduertit Io. Bologn. in d. l. in actionib. nu. 69. & Curt. ibi. nu. 32. qm̃ dicũt, nõ agitur de restituendo rem, nec aliqua habilia ad iurandum de affectione cõcurrunt, & hoc est

71 verissimum. † Item aduersus notarium, qui dolum commisit in conscribendo instrumento in litem iuratur. Ias. in l. si prius. nu. 49. col. 14. ver. sed tu. de oper. no. nunc. l. fi. C. de magis. conuen. Bal. Alex. & Rimi. in l. qui accusare. C. de eden. & Ias. in l. argentarius. §. cum autem. ff. eo. & in l. vbi exigitur. nu. 2. Iason in

72 d. cõsi. 174. † Item ob crimen violatæ virginis in litem iuratur aduersus stuprantẽ, quia pater, vel alii, quibus spectabat onus eã virginẽ stupratam in matrimoniũ collocãdi iurabũt, quãti sua intersit eam virginem non fuisse defloratam: quia integro virginitatis flore fuisset cum dote minori nupta, ita consuluit Bart. Cassan. in consi. 40. dixi. vbi addit rõnem; quia virginitas est dos altera, iuxta no. per Abb. in c. j. ext. de adult. per illũ text. hoc etiam tenuit Ioan. Neuizan. in sylua nupt. in quæst. est nubendum, ver. est verũ, vbi ait, iurantem dicere debere, ꝙ ꝑpter perditam virginitatem plus dare pro dotibus sibi oportebit in ea maritãda, & attenta qualitate personarum, quantitatem taxare, & iurare, & allegat textum in d. c. fi. extra de ijs quę vi met. cau. & Abb. in c. dilecti. ext. de for. compet. & probat rationem huius damni esse habendam: quia habet actum permanẽtem, per tradita per Hostien. & Azon. in summa de iniur. Bartol. & Ang. in l. apud Labeonem. §. si quis seruo. ff. eo. & Ang. Aret. in §. in summa. instit. de actio. & subdit hoc esse obseruãdum, etiã si criminaliter ageretur 2 stuprantem, nanq; iudex vltra pœnam fisco applicandam poterit incidenter cõdẽnare ad emendationem huius damni propter virginitatem ablatam illati, ꝑ ea quæ scribit Bal. in l. qui crimen. colum. pen. C. qui accusare. & Alex. in additio. ad Bart. in l. interdum. §. qui furem. ff. de fur. Canon. & præsertim Felyn. in c. cum oporteat. in colum. fina. extra de accus. Aret. in c. qualiter, & quando. el 2. §. fi. ext. eo de

73 quo nos infra. † Huic casui finitimum est quod concludũt doctores in actione iniuriarum, qui voluerũt affecto iniuria dari iuramentum, quo declaret, & dicat, pro quãto nollet tali iniuria, vel dedecore se esse affectum, ut per Spec. in tit. de iniur. nume. 6. glo. in l. iniuriarum. ff. eo. Alex. in consil. 212. nu. 4. vol. 2. Soci. in consi. 46. & per Dominos de Rota in decis. 486. ad ęstimationem. in nouis, vbi tradunt in hoc praticam, & alios cita-

74 tos supra in 2. memb. primæ part. † Statur etiã iuramento actoris de damno & interesse passo ob calumniã aduersarij in agitatis in iudicio, ut per Domi. de Rota in decis. 359. fuit dubitatum. in nouis. Abba. & Felyn. in cap. sacro. extra de senten. excom. colum. fin. Hip. Marsi. in rubr. de proba. nu. 141. versi. rursus redeundo. Henri. Boich. & alios in c. fin. l. fi. §. sin autẽ. C. de iur. dom. impet. auth. post iusiurandum, & ibi not. C. de iudi. §. oportet. in auth. eod. cap. induciæ. & ibi no. & similibus, quæ de damnis expensisq; ex cõtumacia calumniavè aduersarij passis loquuntur. Item damnum, & interesse causatum immediate ex dolo partis per iuramentum actoris probatur. glos. in d. §. fi. de verb. oblig. Azo, in summa ad l. Aquil. nume 18. col. pen. & Anto. de Petru. in d. l. 1. nu. 338. versi. item secundò pariter, vbi allegat Iason. in l. errore. C. de testam. Angel. Cast. Alexand. in l. argẽtarius. §. cum autem. ff. de eden. ad idem facit l. cum furti. vbi glo. & docto. ff. nostro titu. & text. in d. l. pen. §. 1. ff. ne quis eum qui in ius voc. ex quibus omnibus potes colligere, quãdo ob dolum, & crimen & delictum verum in litem iuretur, nec pluribus id est opus nobis demonstrare. Superest, vt casus doli, vel delicti præsumpti, in quibus iuramentum in litem denegatur, breuiter ad maiorem huius rei declarationẽ attingamus.

75 Primò itaque sciendum est, † ꝙ quando lex fingit, vel præsumit ex aliqua causa delictum, vel dolum, de quo verè nullibi apparet, verbi gratia, fauore speciali fisci lex fingit, ꝙ is, qui instrumenta ad fiscũ pertinentia non exhibet, censeatur ea subripuisse absque eo, ꝙ aliquid de subreptione appareat, & ꝙ sint instrumenta ei nocitura, hoc quidem fit legis potestate, & non aliquo vrgẽti doli iudicio, vel probatione l. 2. § diuus. ff. de iure fis. non sic lex fingit contra detinentem instrumẽta priuati, vt

76 per Bart. not. in d. §. diuus. † aduersum igitur non exhibentem instrumentum fisci: quia non est verè dolus, sed præsumptus, & fictus, in litem iuramentum non dabitur, vt probat Felyn. in c. sicut. nume. 7. colum. 4. versicu. hoc autem. extra de re iudic. vbi plura adducit ad hoc. Vnde Alexand. in authen. si quis in aliquo. versi. item inquantum. C. de eden. distinguit inter furẽ præsumptum, vel fictum, & inter furem verum, quia primo casu dicit non deferri iuramentũ ad probãdum tenorem instrumenti. Secundo autẽ casu vult deferri ad probãdũ tenorem, & contenta in instrumento subtracto, quam distinctionem seq̃t ibi Ias. in 3. addit. versi. in quantum, & Riminal. ibi col. antepen. ver. inquantum successiuè, qui ita probant ex auctoritate Bart.

77 Angel. & aliorum de quibus ibi per eos. † Item cum quis lege municipali, quia citatus non compareat, habetur delicti, & criminis de quo 2 eum inquirebatur, pro cõuicto & confesso, de quo tamen nullibi verè constat, in litem iuramento locus non erit, propter hoc crimen, delictumvè præsumptum ita tradit do. meus Alcia. in tract. de præsump. in regula. 3. præsump. 22. nu. 6. per ea quæ ibi allegat; quia requiritur ad iurandum in litem dolus verus, & delictum verum, fm regulã per nos supra

78 traditam. Item † si statutum dicat, ꝙ villa teneatur emendare damnum & c. contra villam, seu homines villæ, iurm in litem in isto casu deferri non potest: quia non probatur verè villam illud damnum fecisse, vel crimen commisisse: licèt per statutũ præsumatur illud fecisse, ita post tres rationes ibi improbatas, quæ ad illud statutũ dabantur, concludit Veron. Cępo. in cons. 18. nu. 12. & nu. 23. & Ioan. And. ad Spec. in titu. de rapto. decidendo hunc casum statuti, dixit, ratione doli ficti, statuti vigore non iurari in litem, & quod 2 villam isto casu non iuretur in litem, determinant Bal. & Saly. in d. l. si quando, & ibi Iason nu. 37. versi. successiuè, vbi dicit hoc cõiter probari, & sequitur

Duaren.in d.l.in actionibus.nu.51.& alij Mod.ibi, vt Iaso. Zasius,Curt.Io.Bolognettus,notantes ex dolo alieno non deferri iusm in litem,idem volunt Io.de Imo.Henri.Boich.in d.c.fi. ext.de ijs,quæ vi,& cæteri Canon.ibi.& tradit Hieron. Cagno. in d.l.j.nu.127.versi.tertiò limita col.28.C.de sent. quæ pro eo & Alber.de Rosate in tract.statut.in 2.par.q.64.item retento.& dicit hoc probare se in d.l.si qñ.& tenet etiam in d.tract. statut. in q.52.in pri. par. & firmat Franc. Curt.in d.l.admonendi.numer.349.Anto.Petru.in d.l.j.nu.345.& Ioan. Fab.in l.j.col.pe. C. de sent.quæ pro eo,& in d.l.si qñ.& Card. Paris.in d.consil.158. nu.27.in 4.vol.vbi dicit hanc iniam esse communem,eadē ratione princeps qui tenetur damnū in suo territorio per latrones datum emendare,vt dixit Bald in c.j.§.conuenticula.col.2. in fi.de pac.iura. firm. Archid. in cap.si quis peregrinos.23.q.5. Abba.in c.i.nu.8.de restitu.spol.& Vldar.Zasius.in cōsi.14.nu.8. in lib.pri.planè prius resarcire non tenebitur, q̄ fuerit plenè,& legitimè probatū,sicq; ꝯ eum locus iuramento in litem non erit,per superius adducta,& Iason in d.l.in actionibus.versic.septimò requiritur.Bal.in d.§.conuenticula.iuxta tex. & ibi no.p Bart.in l.j ff.quan ex fact.tut.vel cura.& per Barto. in l.ne quid. col.2.ff.de incend.ruin.& nauf.Deci.in consilio 591.in col.fin. Io.de Anan.in d.consi.55.quia dubia col.2.& Cornel.in cons. 123.nu.27.in vol.j.nam vllum verum delictum in hoc casu ꝯ principē haud allegatur commissum per eum: & ideo regula iurisiurandi in litem cessat,vt sępius dictum est,sicuti cautum 79 est,ꝙ † qñ quis tenetur de delicto alterius, vt pater de delicto filij,nunquam pater condemnatur, nisi cōstito de delicto,nec sufficit,ꝙ pp cōtumacia habeatur pro cōfesso, vt diffusè tradit per Hippo.Marsi.in l.de vnoquoq;.nu.173. ff.de re iudi.& Frāc.Duare.in d.l.in actionibus.nu.50.& Fely.in c.cum Bertoldus.nu.20.ver.sed ad huc.col.8.de re iudi. Itē fideiussor fiet pro tutore,ꝯ cum fideiussorē non posset in litē iurari: quia nullū eius delictum allegatur, ita voluit Pau. de Cast. in consi. 124.lib.j.I nouissimis.& Bart.in d.l.j.ff.qñ ex fac.tuto. & Alber. in l.j.nu.8.ff.de in lit.iura.vbi rōnes de hoc adducit,idem tenet in l.alio.C.eo.& latius infert in d.l.j.ad plures quæstiones, vt ibi per eum.Idē in fideiussore inquilini teneas, vt per Aym. Crau. in consi.287.quid si tutor esset cōdemnatus secundum actoris iusm in litē;qa noluisset iudici parere, iubenti rei restitutionē, an fideiussor teneatur ad soluendū hac cōdēnationē,& Io.Bolognettus in d.l.in actionibus.nu.33.refert primo, ꝙ Deci.ibi existimauit fideiussorē teneri ꝯctu bonæfidei,p tex.i l.quero. ff.loca.l.si postea.ff.rē pup.sal.fore. Secus i ꝯctu stricti iuris l.fi. ff.de fideius.l.centū Capuæ.ff.de eo qd cert.loc.Castr.in l.si hæres.eo.sed ipse hoc reprobat,& rectè meo quidē iudicio;quia ratio.d.l.si.militat tā in ꝯctu bonæfidei,quā stricti iuris:scilicet,ꝙ contumacia principalis non debet nocere fideiussori, vt hr̄ ēt in l.j.ff.tit.nostro,& not.ibi per doctores Zasium & alios, & ꝑbatur etiam in l.cū pater.§.j.ff.ad l.Falcid.& ibi no. & ad text.in d.l.quæro, rñdet, ꝙ ideo ibi fideiussor tenetur etiam ad vsuras, & sic vltra sortem,quia fuerat in oēm causam acceptus, vt ibi dr,& ita quoque intelligitur tex.in d.l.si postea,quod etiam ꝑcedere in ꝯctu stricti iuris,si fideiussor in oēm cām se obligauisset.Secundū Saly.& Fulg.in d.l.quæro. Secundo rñdet, ꝙ tā & si fideiussor acceptus in omnē causam obligetur ad vsuras, nō tñ obligari debet ad pœnam hanc contumaciæ, scilicet ad id,quod fuerit in litem iuratum;est enim quippiam non cogitatum,quod non venit in obligationem fideiussionis,vt sunt delicta,quæ non dicuntur venire in cogitationem,vt in l.si p imprudentiam.ff.de euictio.& no.in l.inter stipulantem. §. sacram. de verb.oblig.& simil.iuratur etiam in litem, secundùm Io.de Imo.in d.c.fi.in col.3.versi.in ea gl.& Anton.de Petru.vbi sup. 80 † qñ iudex non stetit in syndicatu.Sed ego non crederē, vt pp fugam, & contumaciam iudicis diceretur probatum delictū, seu crimen,de quibus in suo syndicatu inquireretur,sed posset procedere respectu eius,quod insequendo eū peteretur causa conueniendi ipsum in patria sua,ad ea, quæ aduersum eum in loco syndicatus peterentur: quia suus recessus a syndicatu est dolus causans damnum parti alibi agendi,qui dolus impunitus esse non debet, dixerunt etiam doctores in d.l.dies.§. in eum. 81 † ꝙ ꝯ iudicem de male administrata per suam negligentiā iustitia, non potest in litem iurare, quod est verum pm regulam supra sępè firmatam. Ex quibus habes,ꝙ vbi cōstat dolum, vel delictum esse commissum, ibi in litem iuratur, vbi autem liquidò delictum,& dolus non probatur, non iuratur in litem, quamuis vel culpa probetur, vel per legem dolus, vel crimen fingatur, vel præsumatur, vt ex supra scriptis exemplis patet. 82 † Hinc damno distinctionem doctorū,qui dixerunt , ob dolū commissum omittendo non iurari in litē, secus ob dolum in faciendo commissum,quam distinctionē facit Bal.in d.l.argentarius.§.cum autem.& Alex.Imo.& Ang. in l.si prius.de oper. no nunc.Ias.in d.l.si quando.Anton.de Petru.in d.l.j. nu.343. Ias.in dic.consi.174.pro qua Iason conabatur rñdere ad tex.in d.l qui restituere,dum ibi pp omissum, idest nō restitutionem factam,iuratur in litem,& sic eum destruens textum diçebat id esse ibi pp iudicis maiestatem lęsam,nam dicas tu,ꝙ solum attenditur,an verè sit dolus commissus, vel non,circa modum, quo committatur vis nulla est facienda,nec leges in modo cōmittendi faciunt vim vlla;immo proprius dolus cōmittitur in omittendo,idest dissimulando.l.j.§.j ff.de dolo.& no.Socin.in consi.159.nu.15.& lex interpretatur factū pro nō facto,& non factū pro facto.l.qui nō facit.de reg.iur.vbi no. omnes, & qñq; grauius delinquitur omittendo,q̄ faciendo,vt in iudice, prout animaduertit Bar.Cassan.in consi.38.nume.14. & rñsio. Ias.ad textum in d.l.qui restituere. neutiquā bona est . Quid rñdetur ad textum in l,tutor qui repertorium.ff.de admin. tuto. ibi eñ iuratur in litem pp omissum inuentariū,& tñ nulla iudicis maiestas ibi cōtemnitur.Non nego tñ quin omittendo minus delinquatur interdum,quam faciendo gl.in l.lex Corn. ff.ad Syllan.l.si vsufructus.§.deniq;.ff.de vsur.Hip.Mars.in l.siquis te.C. de sica.& Aym.Crau.in consi.6.Sed bene ego dico, ꝙ tradi nō debet pro regula,ꝙ in omittendo dolus verus non cōmittat, qñquidē ex qualitate rei iudicandū est,si hmōi sit, vt dolus verus,& nō præsumptus ex eo colligatur, & propterea alij ab ista distinctione recesserunt, & alio modo distinguunt, aut dolus in omittēdo committitur in ijs,quæ veniūt iure actionis originaliter,& tunc iuratur in litem,aut in ijs,quę ex solo iudicis officio conceduntur,& tunc non iuratur in litem , ita distinguit Pau.de Cast. Ang.& Alex.in d.l.argentarius.§.cū autem. Rimi. in d.l.qui accusare,& Ias.in d.l.si prius.nu.48.col.14.quā distinctionem secutus fuit Franc.Curt.in l.admonendi.nu.345.vers. in ea glo.& ibi Iacob.Pet.de Prolom.nu.120.versic.in ea ibi,& Cato Saccus ibi nu.36.& Lud.Rom.ibi nu.42. versi. casum tñ, de iureiur.vis est itaque in omisso dignoscere dolum,qñ tunc datur iusm in litem,sicut in facto in quo insit dolus, vt tradit Moder.in addit.ad Alex.in cōsi.214.in lib.7.& in laberinto de eo quod inter.nu.155.si verò ex omisso non insurgit dolus sed culpa duntaxat,vel dolus præsumptus, hoc iuramentum denegatur, & sic in ista materia resideo. 83 † Hic quispiam colligeret casus omnes,quibus iuramēto partis statur, vt in l.2.§. in exercendis.C.quan. & quib.quar. par.lib.10. & vt in c.2.ext.de cler. peregr.vigintiduos enumerat Franc.Cur.in d.l.admonendi.nume.83. & aliquos etiam alij Moder. quos ego prætereo; quia mei est instituti solum attingere,quę ad enucleationem huius argumenti ,de in litem iur.maximè pertinere mihi viderētur, & ijs secundum membrum secundæ partis sit absolutum.

SVMMARIVM.

1 *Tres regulę , quæ inuicem pugnare videntur , sumuntur, vnde traditur,in quibus actionibus in litem iuretur.*
2 *Propter potestatem deferendi iuramentū in litem arbitrariam, nulla actio officitur vel appellatur arbitraria.*
3 *Actio arbitraria quid sit.*
4 *Vnde prouenerit, quòd actio arbitraria efficeretur,historia actionum commemoratur.*
5 *Quid intellexerit Martianus dicere in d.l.in actionibus. de in litem iura.*
6 *Quid Vlpianus in l.qui restituere.§.j.ff.de rei vend.& quo nam modo Martianus,& Vlpianus simul concordantur, seu sibi non aduersentur.*
7 *Iuratur in litem in actionibus in rem.*
8 *Cur non idem in actionibus personalibus.*
9 *In publiciana iuratur in litem.*
10 *Item pro re incorporali iuratur in litem.*
11 *Item in actione pignoratitia.*
12 *Alio modo contra possessorem extraneum, alio modo contra debitorem in hypothecaria in litem iuratur.*
13 *Textus in l.aliàs.ff.de in litem iurando, declaratur.*
14 *Contra hæredem iuratur in litem, si legatum non restituat.*
15 *In noxali actione iuratur in litem.*
16 *Item in actione ad exhibendum*
17 *Quid sit opus probare in actione ad exhibendum,vt iuretur in litem.*
18 *In personalibus in rem scriptis actionibus iuratur in litem.*
19 *Item in actione Fauiana.*
20 *Item in actione rerum amotarum.*
21 *Item in actione quod metus causa.*
22 *Item in actione de dolo.*
23 *Item in interdictis.*
24 *Item in actione finium regundorum quatenus in rem intentatur.*
25 *Glo.in l.4.§.sed & siquis.fi.reg.declaratur.*
26 *De quibus factis in litem non iuratur.*
27 *In ijs solis actionibus bonęfidei iuratur in litem,in quibus agitur ad rem.*
28 *In actione depositi iuratur in litem.*
29 *Item in actione locati.*
30 *Item in actione commodati.*
31 *Item in petitione hęreditatis.*
32 *Item in actione dotis restituendæ.*
33 *Item in actione tutelari.*
34 *In actionibus contrarijs ad rem restituendam iuratur in litem.*
35 *An iuretur in litem propter operas locatas non præstitas.*
36 *An in actione ęmpti in litem iuretur.*

37 In

37 *In actionib.stricti iuris nisi ob cōtumaciā nō restituentis non iuratur in litē.*
38 *Intellectus.§.j.d.l.qui restituere.*
39 *An actio redhibitoria fiat arbitraria, & in litem iuretur.*
40 *An propter omne factum, quod mandauit iudex non adimpletum in litem iuretur de affectione.*
41 *An saltem iuramentum veritatis in litem deferatur.*
42 *Nunquid in actione arbitraria ratione loci in litem iuretur.*
43 *De iuramento veritatis.*
44 *An iuramentum in litem deferatur, vt maior pœna in criminali iudicio imponatur.*
45 *Nunquid in litem iuretur in ijs,quæ ex iudicis officio pendent.*
46 *Propter cautionem vim restitutionis habentem in litem iuratur.*
47 *Obligationes personales intuitu rei debitæ iudicantur, vt reales.*

In quibus actionibus in litem iuretur. Cap. III.

Tertium modò aggredior membrū,in quo vidēdū est , in quibus actionibus in litem iuretur,cuius difficultas,quanta sit ex ipsis iureconsultorum rñsis (ne nostrorū interpretum obscuras hæreses cōmemorem) manifestè apparet,nam tria sunt Iureconsultorum responsa,quæ sibi videntur repugnare,in quibusq; huius theoricæ ,in quibus actionibus in litem iuretur , omnis prorsus difficultas meo quidem iudicio consistit,& vt cardo voluitur, primū est rñsum Martiani Iureconsulti lib.4.regula l.in actionib. ff.de in lit.iurando,cuius quidem hæc sunt verba , videlicet. In actionibus in rem, & in ad exhibendum , & in bonæfidei iudicijs,in litē iuratur &c.& paulo post subsequuntur infrascripta, videlicet . Planè interdum & in actione stricti iudicij in litem iurādum est,veluti si promissor Stichi moram fecerit &c.Huic proximum est Pauli Iurecōsulti lib.28.ad edict. quod additum per compilatores digestorum ad legem Martiani præfatā continuatiuè fuit ī lege aliàs,cuius verba sunt hæc,videlicet.Aliàs si ex stipulatu vel ex testamento agatur,non solet in litē iurari. Tertium est Vlpiani rñsum libr.2. ad edic.in l.qui restituere. §. hæc snīa.ff.de rei vēd ꝙ planè ijs verbis se habet,videlicet.Hæc snīa generalis est & ad oīa,siue interdicta,siue actiones in rem, siue in psonā sint , ex quibus arbitratu iudicis quid restituitur, 1 locū hēt. † Ex quibus tres regulæ videntur insurgere,quæ inter se se ꝯfodiant ac pugnent.Nam Vlpiani rñso si oīs actio pp iudicis arbitratū sortitur hoc, vt in litē iuretur, & si Barto. & alij in locis,de quibus infra,dicant oēm actionē de mundo pp arbitriū iudicis fieri arbitrariā & ī ea in litē iurari, frustra & perperā p Martianū in d.l.in actionibus,ponuntur aliæ duæ regulæ,prima de actionibus in rem , quia per supradictum rñsum Vlpiani iuratur ēt ī actionib. psonalibus ęquè atq; in realibus, dummodo arbitriū illud quod in oībus actionibus requiritur, in ambabus actionū speciebus concurrat.Itē & secunda regula Martiani vr̄ in se ipsa destrui,& ꝯfundi, tū quia in prædicto Vlpiani rñso nō admittiī ea distinctio,an sit actio bonæfidei, vel stricti iudicij,tū ēt,quia ꝯcedēdo Martianus iurari in actionibus bonæfidei,quæ sunt actiones psonales. §. actionū, & ibi no.insti.de actio.vr̄ recedere a prima regula de actionib. realibus tradita: dum.n.ponebat de realibus , videbatur excludere personales,cū inclusio vnius sit exclusio alterius l.cū prætor.ff. de iudi.cū vulg.sicut paulo post,ponēdo regulā de bonæfidei, & stricti iudicij actionibus, vr̄, cum eę actiones psonales sint, voluisse excludere reales,& recedere a regula de actionib. realibus tradita,quasi ius, in quo fundetur iusm in litē perpendat ex alia cā scilicet ex qualitate bonæfidei,quæ est actio sui natura exuberans,& luxuriās, quæ exuberātia nō est ī stricti iudicij actione,vt infra dicā,qua causa attenta vr̄ in cōsideratione nō fuisse rōnem in actione reali militantē,ꝙ quis debeat pretium rei suæ statuere.l.nō eñ.ff.rer.amota.quæ ratio ꝯ nō restituentē cōsiderata potissima est,& ꝙ sic,ꝙ quis agat,vel ad rem suā, vel ad rem sibi debitam,seu ad quid promissum, nihil referat, & propterea ius, in quo fundatur iusm in litē, non perpendat ex hac ratione d.l.non eñ.quæ oīa videntur ad inuicem repugnantia,& ad nos imprimis spectat horū antinomiā dissoluere,nec.n.vllo modo circa distinctiones nostrorū doctorū immorari nos impresentiarū expedit , iccirco eorū dicta nisi eatenus,quatenus nostrā doctrinā & methodū inspiciāt & adiuuent,haudquaquam recitabo.Et hic te lector præmonere volo,me in hoc tractatu, & præsertim in hoc membro & articulo,in quibus actionibus in litem iuretur, multa excogitasse ex capite meo,dum intra meā inopē bibliotecā me continebam, quæ alienos libros versans,post cognoui , & per alios tacta aliqua ex parte fuisse:quos addere,& referre volui, nō solum causa confirmandi nostras opiniones,quam ēt ne tacendo nomē eorū,qui rectè in hac materia senserunt , in nomē inuidi incidā.Verùm antequā attingā rē nostrā , velim scias scribentes in hac materia cōsiderasse inter alia & pro potissimo capite eorū, distinctionis tradidisse,ꝙ in actionibus arbitrarijs iuratur in litē,& diffusissime recētiores præsertim declarasse , quæ sit actio arbitraria,& qñ efficiatur arbitraria,vt per Ias. Vldar. Zasium, Curtiū,& Io.Bolognettū in d.l.in actionibus , quæ scribētium 2 doctrina sequenda nō est;† quia nō reperies in aliquo Iurecōsultorum rñso,vel aliqua lege,vel cōstitutione , qd̄ pp arbitrariā deferēdi hoc iusiurādū in litē potestatē,aliqua actio efficiatur,vel appelletur arbitraria:vt animaduertit Franciscus Duaren.in d.l.in actionib.nu.39.vel ꝙ in iure vllibi legatur:in actionibus arbitrarijs in litem iurari ; est ergo cōmentitia hæc ipso3 rum distinctio † Quid autem sit actio arbitraria,varie dixerūt scribentes. Bolognettus in d.l.in actionibus. nu.10.cōsiderauit arbitrarias in genere, scilicet vbicunq; in actionibus iudex arbitriū hēt in plus,q̄ deductū sit,ꝯdēnandi,qua rōne,& actiones bonæfidei dicit esse arbitrarias,quia ijs arbitriū iudex hēt aliqd statuēdi,ex bono,& ęquo vltra, q̄ ī obligatione sit expressum. In specie ēt cōsiderat actiones arbitrarias,& hoc modo consideratæ differūnt ab actione bonæfidei , quia in ꝯctu bonæfidei ꝯhentes pp bonam fidē præsumuntur ad inuicem promittere nō solum ea quæ exprimunt, verū ēt connexa , & nō expressa, quæ tñ ęquum est præstari,& iudex censetur hoc arbitrium,& hanc potestatem ab initio ꝯctus datam habere in condēnādo etiam ex bono,& ęquo ad id,quod nō fuit expressum in stricti autē iuris actione,nec ꝯhentes aliqd præter expressa voluisse, nec eam potestatē iudici dedisse existimantur , iccirco nisi extrinsecus aliquid contingat in actionibus stricti iudicij nullum arbitrium habet,& siquid contingat, pp qd̄ arbitriū detur has actiones vel effici,vel appellari arbitrarias ab ista qualitate arbitrij superueniente,nostri doctores tradiderūt,quasi actiones bonæfidei ad demonstrandum,seu significādū suā bonam , & exuberantē qualitatem nō egeant eo nomine arbitrariæ, cum satis id præ se ferat,& declaret ipsum nomen bonæfidei,quāuis & in ijs illud ex accidenti extrinseco arbitriū possit contingere, hoc.n.accidens,& superuacuū est, & nō mutat nomē in actione bonæfidei;quia non attenditur,secus in stricti iuris actionibus,cū alio noīe in ijs dicta qualitas superueniēs, quæ maximā addit vim eis, non possit significari , nisi isto arbitrariæ actionis nomine.Quantū autē ad iusm ī litē,& vis ipsius credidit Io.Bolognet.in d.l.in actionibus.nu.32.versi.tertiò notādū, ꝙ actio bonæfidei sicut actio stricti iudicij , illud accidēs arbitrij exigat ad effectū,vt iusiurādū in litē deferri queat, & nulla in hoc differentia sit,inter actionē bonæfidei,& actionē stricti iudicij,qa inquit,in ijs ęqualiter arbitriū causatur accidentaliter , scilicet ex ipreto iudicis præcepto ; & pp arbitriū accidentaliter iudici cōpetens,tam in bonæfidei,q̄ in stricti iuris actione, in litem iuratur.Sed toto cœlo errat in hoc Bolognettus; quia manifestè Martianus facit differentiā inter actionē bonæfidei, & actionē stricti iuris,quò ad ipsum ius deferendi iusm in litē,vt ad litteram patet ī d.l.in actionibus, & declarabo inferius. Dicas ergo in actione bonæfidei illud arbitriū extrinsecus cōtingens esse superuacuū quò ad hoc ius deferendi iusm in litē , sicuti quò ad cętera in alijs casibus;quia sufficit arbitriū ex ipsius actionis bonæfidei natura,prouenies. Sicq; in hac materia iurisiurandi in litē pp accidēs nō magis fit arbitraria,q̄ in qualibet alia, sed in alia negatur pp aliquod accidēs fieri arbitrariam, ergo & in isto iurisiurādi in litē casu.Ferrar. Monta. in l.nō debet cui. de reg.iur.dum postquam retulit Bar. & oēs voluisse actiones stricti iuris siue in rem,siue in personā effici arbitrarias,pp arbitriū extrinsecus accedens:quia pmissum sit iudicī ex bono,& ęquo ęstimare quemad modū actori satisfiat,nō autem actiones bonęfidei,cum in ijs id ex earum natura sit, & oportere, vt in litē iuretur,actiones stricti iuris fieri arbitrarias,dixit,immo actiones stricti iuris,& bonæfidei,ęquè fieri arbitrarias, ī casu iurisiurandi in litē,& alia quidē consideratione , q̄ in alijs casibus, vr̄ in eā Bolognetti snīam ire.Sed meo quidē iudicio male,vt per 4 prædicta. † Verùm, vnde , vel quo nam modo prouenerit hæc differentia inter actiones, ut aliæ essent bonæfidei,& aliæ stricti iudicij , & in aliquibus ex ipsa actionum natura arbitrium iudici daretur, in aliquibus verò ex accidenti,ut actio inde nomen arbitrariæ acciperet, melius quàm quisquam alius declarant Moder. in tract. de vsu . quæst.74. de interesse & interusu. numero 482.& in suo laberinto de eo,quod inter.nu.211.versi. quartò plenius,vbi veterem omnem actionum vsum , atq; historiam eleganter enarrat, ꝙ veteres Romani Pōtificibus suis viris tanquam sanctioribus,potestatem & curam, actiones singulas cuique decernendi,atque interpretādi mandauerant, ac cum ea Pontifices abuterentur potestate,Gneus Flauius subreptum formularum librum euulgauit,ut ait Pomponius l.secūda.§.omnium. ff.de orig. iur. & Cicero in orato. lib.j & postea studijs præsertim philosophiæ moralis , ipsisque rerum experimentis crescente sensim ęquitatis notitia, barbaries illa forensis,paulatim ab aula recedere cœpit,nam multa tum prætores, tum alij iudices, tum Iureconsulti addendo, supplendo & cōmode interpretando,emēdarūt. Primum, (inquiunt Moder.) circa id, quod interest apparuit frequēs & perniciosa iniquitas ex eo,ꝙ in stricti iuris iudicijs nō haberetur rō,nec redderetur ius de eo,quod ratione moræ īteresset,vel ratione loci, ubi certo loco quid dari fierivè conuenisset . Sed solum de principali

stricto iure debito, ad quod iudicis potestas limitata erat, adeo ꝙ si formula stipulationis, vel ɔ̄ctus stricti iuris relata erat ad certū locū, nō poterat alibi agi, vel petij, quia id formulæ, quæ stricti iuris erat, a qua recedi non licebat, non cōgruebat. hinc contingebat, vt etiam principale debitū periclitaretur, & inane fieret, nō solum, si quo casu creditor ad eum locum accedere nō poterat, sed etiam, si debitor nollet accedere l. j. de eo qđ cer. loco, & ideo etiam dum seruabatur stilus impetrandæ legitimæ actionis, scilicet certæ & solennis. l. 2. §. denique. de orig. iur. necessitas ipsa effecit, ut in stricti iuris iudicio daret formula actionis non simplex, & stricta, sed eo adiecto, vt iudex, qđ iustum esset arbitrari posset super eo, quod alterutrius partium sua die, vel loco satisfieri interesset, & tū demum hac actionis formula impetrata iudicis arbitrio, ex bono, & ęquo ius super hoc reddebatur. l. ꝙ si Ephesi. ff. de eo, quod cer. loc. hinc actio accipiebat nomen, seu potius qualitatem, seu cognomen arbitrariæ l. 2. ff. de eo quod. l. j. vbi conu. qui cer. loc. nō tñ ob hanc rem efficiebatur bonæfidei: quia in reliquis retinebat suam pristinam stricti iuris naturam, in actionibus bonæfidei nō opus erat specialiter arbitrium iudici dare super aliqua accessione, sed semper inerat lata potestas, & plenū arbitrium super omnibus ex ea veteribus vsitata clausula ex bonafide, quæ semper tacitè inerat, & illud arbitriū, qđ ante impetrationes sublatas dabatur iudici in actione stricti iuris super accessione, vt plurimum nō generaliter, sed limitatim ad certā, & expressam causam dabatur, & in eo quod dabatur arbitrium, actio hæc arbitraria naturā bonæfidei assumebat. d. l. ꝙ si Ephesi. & nō solum arbitriū dabatur, ac locus actioni arbitrariæ fiebat, vbi principale debitū peribat, vel ratione loci, vel diei intererat, sed etiā quoties iusta causa interesse arbitrādi suberat. Deinde captiosis actionū formulis, & interpretationibus sublatis. l. j. C. de form. qđ erat in formula impetrandæ actionis vel arbitrij in iudicijs stricti iuris in apta facti narratione, & in causa iusta remāsit. l. 2. C. de form. nec quicq̄ per antiquationē formularū est immutatū in reliqs de natura, & differētia actionis bonæfidei & stricti iuris, & hæc Moder. in d. laberinto. Non prætereo, qđ idem dicit in tract. vsu. nu. 482. nempe ꝙ actio bonæfidei nunquā arbitraria diceretur ea de cā: qm̄ in ea illud arbitriū nunquā implorabatur, tanquā superuacuū, q̄nquidē ex ipsamet natura actionis bonæfidei iam illud cōpeteret; vt supra est dictum. Et scđm ista posset declarari text. in §. præterea quædam, instit. de act. ubi Imperator exponit, quales sint actiones arbitrariæ, idest ex arbitrio iudicis pēdētes, circa quod pluribus mihi nō vr̄ insistendum: quia nō magnopere facit ad rem nostrā, ut altiori indagine opus sit huius rei veritatē inquirere, & ex adductis ꝑ nos supra ex dictis Moder. circa actiones arbitrarias perspicis, quid sit actio arbitraria, & quā cū cæteris scribentibus ille cōueniat in ista quæstione de actionibus arbitrarijs. Ijs præcognitis illa tria rn̄sa Iureconsultorū superius relata modò declaranda suscipio. 5 † & scito Martianum intellexisse solū dicere, in quibus actionibus iuretur in litē. s. ex cā affectus in rē, & quò ad hoc affectionis iurm̄ in litē regulam tradidit, ꝙ in actionibus in rem iuretur in litē, & de hoc nulla potest esse dubitatio, item, ꝙ iuretur in actionibus bonæfidei, in ijs tñ intellexit iurari in litem (vt mox probabo) quæ ad rem sibi restituēdā dirigerētur, vt in l. officiū ff. de rei vend negauit per ɔn̄s iurari in actione stricti iuris, qualiscunq; ea esset, siue ad restituēdā rem, siue ad soluendum debitum intētata, nisi de veritate iuraretur pp̄ difficultatem probationū, & dolū aduersarij, causa faciendi ęstimationē rei, quæ non extat d. §. planè. Vlpianus verò in d. l. qui restituere. §. hęc sn̄ia, indistinctè in omnibus actionibus ad restituendū ex arbitratu iudicis voluit in litem iurari, nec ei Martianus sua traditione, & distinctione in hoc refragatur, quia Martianus loquitur, quo ad vim, & qualitatē actionum, qua attēta in actione bonæfidei (cōpetēti tñ ad rē suā sibi restituendā) iuratur in litem, absq; eo, ꝙ arbitriū illud iudicis superueniat, in actione stricti iudicij, quæ etiam sit ad restituendum, non iuratur, nisi arbitriū prædictum accedat, & tunc non iuratur pp̄ vim actionis, sed propter illud arbitrium extrinsecus accedens ob restitutionē rei nō factam, & de quo arbitrio nō loquitur 6 † aliquo modo Martianus in d. l. in actionibus, sed de eo loquitur Vlpianus in d. §. hæc sn̄ia, & sic non possunt sibi ad inuicem aduersari. Et si dicatur, cur Martianus, si qualitatem actionum, & non arbitrium considerare voluit, meminit de realibus, in quibus ista non contingit indagatio, sed ob arbitrium dūtaxat iuratur in litem, & rn̄de, ꝙ Martianus voluit, loqui de omnibus ꝑ modum regularum, vt in quibus actionibus ex qualitate & natura propria actionum posset iurm̄ in litem deferri, vel nō deferri, diceret, non tñ, vt excluderet alias, scilicet reales, quin de ipsis etiam loqueretur, in quibus tñ prædicta consideratio non fit, vel potest ɔtingere, vt in illis, videlicet, vtrum pp̄ sui naturam in ijs in litē iuraretur, & hæc sigillatim diffusius sunt infra aperiēda. Ex quibus ex duæ cōclusione, potissimè summi poterūt, affectionis in litem iurm̄ minimè deferri pro re debita, vel ꝓmissa, sed pro re ad nos aliquo iure spectāte; & hæc erit vna conclusio, itē in actione bonæfidei ex vi, & propria ipsius actionis natura iuratur in litē, secus in actione stricti iuris; quia non ex illius actionis natura, sed pp̄ arbitriū iudicis ɔ̄ nō restituētem rem in ea in litem iuratur, & erit altera conclusio. & in ijs oēs difficultates, & dubietates supra motæ submouebuntur, atque cōcident. Pro quorū expeditione. Primò de actionibus in rem vidēdū est, secūdò de actionibus bonæfidei, tertio de stricti iudicij actionibus. 7 † Accipiamus itaq; imprimis actiones in rem, & proditū est in ijs in litē iurari, vt ꝑ Martianū in d. l. in actionibus, & in d. l. qui restituere, de rei vendi. vbi hr̄, ꝙ si possessor ad rem restituendam cōdēnatus, nō restituerit rē, dn̄s eius rei ɔ̄ eū poterit iurare in litē, declarando, pro quāto nollet re illa carere, quare hoc in actione reali fuerit statutū, & cur idē non sit in actione ꝑsonali pro re debita & promissa (pro re em̄ promissa, vel debita in litē nō iuratur, vt est dictū) dubitarunt doctores. 8 † & Curtius mouit istā dubitationē in d. l. in actionibus. nu. 6. & dixit videri magis in actione personali esse deferendū hoc iurm̄, quā in reali: qm̄ iurm̄ in litē defertur pp̄ ꝑfidiam. l. ei qui. ff. depos. & magis arguitur perfidia in eo, qui nec fidem cōtractus, & cōuentionis obseruat, & iudici non paret, quā in eo, qui solū iudici est inobediens, huic oppositioni rn̄det Curtius & Decius reddentes aliam rōnem, nēpe, quia in rē debitā, & sic in rē alterius quis nō hēt affectionē sicut in rem propriā, & in hoc attenditur affectio, hæc ratio improbatur a Franc. Duareno, & Ioan. Bolognetto ibi nu. 19. & Ioan. Coras. lib. 6. Miscell. c. 4. qui considerarunt aliā rōnem, & certè meo iudicio verissimam; qm̄ ęquum esse existimatū fuit, vnicuiq; sua committere. C. de iudę. l. nemo exterus. & ꝙ quilibet rei suæ pretium statuat. l. tutor. ff. de in lit. iura. & ꝙ rem suā nemo cogatur iusto pretio vendere. l. non enim. ff. rer. amot. l. si filiofamilias. §. maritū. ff. sol. matr. l. nec quasi ff. de rei vendi. quā rōnē ex iureconsultorū responsis supra etiā ad hoc ponderauimus; quæ rō nullo modo pōt procedere in re promissa, sed prorsus cessat; quia ęquitas nō patitur, rē debitā, quæ est alterius, nos ꝓ affectu nostro ęstimare, & ęstimationē ex eo factā cōsequi, licèt hoc concessum sit in rebus proprijs. Bolognettus addit, ꝙ est grauius, aliquē priuare re sua, quā re debita. l. videamus. §. si in actione. ff. de vsu. Albericus verò dicit rōnem esse; qa iura magis fauēt in re nostra, quā in re debita. d. §. si actione, quod est verū, & in rōnem prædictam reincidit, quā rōnē teneas memoriæ: qa facile ɔducet te extra oēm difficultatē huius materiæ. Qm̄ igitur Martianus dixit, iurari in litē in actionibus in rē, & sic vsus est numero plurali, clarum fit, id voluisse ꝓcedere in quacunque actione reali, vt notāt ibi Franc. Duaren. Deci. Pau. de Castr. & 9 Vldar. Zasi. & oēs Moderni, † ideo dixerūt iurari in litē in publiciana actione in rem, ut per Bal. in d. l. in actionib. col. 2. ad fi. & Zasium ibi, & id est verū, nisi actio publiciana esset intentata ɔ̄ eū qui probaret se dn̄m rei petitæ; qm̄ isto casu, cū restitutionē rei cōsequi nō possit. l. pe. & l. fi. ff. de public. in rē actio. necessitatē iurisiurādi in litē 10 cessare oportet. † Itē iuratur in litem pro re incorporali negatoria, & confessoria actione. l. harū. ff. si ser. vendi. qm̄ & ipsa est actio in rē §. ęquè. instit. de act. l. semper. §. hoc interdicto. ff. quod vi aut clam; & not. scribentes in dic. l. in actionib. Vnde Petrus Loriotus in d. l. quatenus. col. 46. versi. dicendū est igitur. de regul. iur. & in tract. de eo quod inte. in axioma. 80. animaduertit hoc ꝙ pro seruitute, quam quis hēt in prædium alterius, iuratur in litē; quia est ius reale, sed ꝓ seruitute promissa, vel debita, quæ esset cōstituenda, in litem iura11 ri nō posse voluit per rationē iam dictam. † Item in actione pignoratitia iuratur in litem. l. si fundus. §. in venditione. ff. de pigno. Pariter in seruiana, quæ cōpetit ad persequenda bona tacitè hypothecata pro pēsione prędij locati. §. itē seruiana, & ibi gl. Aret. Ioan. Fab. Iason, & cæteri, insti. de act. nam realis est ista actio hypothecaria. l. pignoris. vbi doct. C. de pig. & ɔ̄ quencūq; possessorem competit, ut per Iaso. in d. §. item seruiana. est autē animaduertendum, ꝙ iuramentum in litem in actione hypo12 thecaria, † & pignoratitia alio modo defertur contra possessorem extraneum, alio modo contra eum, qui res illas obligasset suo creditori: sic inter debitorē & extraneum possessorem distinguūt doctores: nam noluerunt contra tertium possidentem pignus, si illud non restituatur, in litem iurari, etiam vltra id, pro quo sibi a suo debitore traditum & obligatum fuit, & ita procedere textum in d. l. si fundus. §. in vendicatione, vt per glo. Odofr. Bar. & Saly. ibi, & in §. si plures. d. l. si fundus, & ꝑ Negusan. in d. trac. de pig. & hypot. in 8. par. in 2. membro, versi. secundò in materia. vbi Negusan. hoc extēdit etiam, quando libellus ɔ̄ possessorem in hypothecaria alternatiuè esset conceptus, ad rem hypothecatā restituēdam vel ad debitū soluēdū: nam, quamuis videretur dicēdum ɔ̄rium, ex quo petitum erat reum condemnari ad soluēdum debitum, propter quod non datur iuramentum in litem, vt supra est dictum, nihilominus, quia solutio debiti est solū in facultate soluendi, quæ facultas nō durat post sn̄iam, vt notat Bald. in d. §. in vēdicatione. & est de mēte Odof. in d. §. si pluris, iurabitur & isto casu ī litē, cū præcise post sn̄iam, tametsi conuentus alternatiuè, ad ipsam rei restitutionē teneatur: qa actio hypothecaria solā rei possessionem auocat. d. l. si cum debitor. ff. de euict. nec potest alternatiuè vel ad rē, vel ad debitū proponi, vt dixit Salyc. in d. §. in vendicatione, nō tñ nego possessorem offerendo id, quod debet, rei restitutionem euitare. l. fin. C. de ijs qui in prio. loc. Sed hæc oblatio fieri debet ante sn̄iam: vt est dictū. Si autem hypothecaria agatur pro vendicatione pignoris ɔ̄ debitorem illud possidētem, qui illius possessionem nactus sit, traditum est q̄ncunq; ēt post sn̄iam, eo qđ re vera debebatur, oblato ex ęquitate debitorem conuentū liberari: vt rn̄dit Martianus in d. l. si fundus. §. si pluris, & sic ɔ̄ eum in litem nō poterit isto casu debiti oblati iurari. ita cōcludūt Bar. Odof. Saly. & cæteri oēs ibi, vbi Bald. dicit esse mirabile, ꝙ sn̄ia lata in hypothecaria nō exequatur, si debitum offeratur ꝑ debitorem, secus, si per tertium pignoris possessorem, nam iste post sn̄iam latam non habet hoc ius offerendi & soluendi debitum. ita dixit Bal. in d. l. si fundus. §. in vendicatione, & dixi supra. & Bar Saly. & Negusan. in locis præallegatis huius differentiæ assignatæ inter debitorem & tertiū possessorem pignoris rationem addunt: quia quando creditor agit ɔ̄ tertium possessorem ad restituendum sibi pignus, id quod amplius debito consequitur, ob pignus sibi non restitutum tenetur actione pignoratitia suo debitori restituere, & ideo pluris sua interest, quam sit id quod sibi debetur pignus sibi a tertio possessore restitui, qm̄ verò ɔ̄ ipsum debitorē agit, pluris sua nō interest pignus habere, quā ille sibi debeat, hoc. n. casu deficit ꝑsona, cuius causa pluris sua interesse possit, pignus sibi restitui, quā debeatur. hanc rōnem attulit Vlpianus lib. 63. ad edic. in l. si inter. §. si. ff. de pign. & eam ibi notant Bar. Odof. Salyc. & alij. cessante ergo in debitore ista rōne maioris interesse debito ipso ęqtas suggerit hypothecā liberari soluēdo id, qđ re vera debetur prout rn̄dit Martianus in d. l. si fundus. §. si pluris, cuius verba hæc sunt, videlicet. Si pluris cōdemnatus sit debitor, nō restituendo pignus quam computatio sortis & vsurarū faciebat: an si tantū soluat, quantū debebat, exoneretur hypotheca; quod ego quidem quantum ad subtilitatem legis, & auctoritatem sn̄iæ nō probo. Semel. n. causa transire vr̄ ad cōdēnationē, & inde pecunia deberi. Sed humanius est, non amplius eū, quā qđ re vera debebat dādo hypothecam liberare. Verū doctores præfati dicunt ɔ̄ debitorē pignus possidentē iurat in litē, vltra id, pro quo illud ei traditū, & obligatū fuerat: nēpe si ob debitū 17 chirografariū retinere vellet. l. j. C. si ob chirograf. pecu. nā hoc 18 casu militat ratio interesse, in qua fundatur responsio Vlpiani in d. l. si inter. §. fi. & quia adhuc dici merito pōt re vera deberi, scilicet debitū chirografarium, tam & si hypothecariū fuerit solutum. Nota etiam ad limitationē prædictorū; quia nomen & creditum non potest possideri: ut tradit Bal. in l. & quæ nondum. §. qđ dr̄. ff. de pig. & hypo. & notant omnes insti. de act. in prin. post glo. ibi in ver. debetur, si obligetr̄ pignore hypothecaria actio nō competit, sed actio vtilis personalis, ut dicit Bal. in d. l. si fundus. §. in vendicatione, & in § qđ dr̄. & Pau. de Cast. in l. si conuenerit. la 2. ff. de pign. act. puto iurm̄ in litē competere nō posse ꝓ credito & pignore hypothecato, q̄nquidē Martia19 nus loquatur de actionibus realibus in d. l. in actionibus, & hæc non sit realis, quo fit, vt habens obligata nomina, & credita sui debitoris cū non censeatur habere nisi actionē ꝑsonalē ɔ̄ debitorē sui debitoris, si posterior creditor ab eo debitore debitoris pecuniam exigat, non poterit auocare pecuniam exactā per posteriorem creditorē. ita tenuit Alex. in consi. 27. in vol. j. 20 quem allegat, & sequitur Capy in decis. Neapoli. 78. in causa Iu21 liani, vbi dictā rōnē allegat: quia ei actio realis hypothecaria ad illud creditū nō poterat competere, quod est notabile pro quæstione. Thom. Gram. in quæst. j. in suis quæst. impressis post 13 decis. & Matth. de Afflic. in decis. Neapol. 190. † Ex prædicta ratione declaratur tex. in l. aliàs. ff. de in lit. iur. ꝙ non iuratur in in litē in actione ex testamento personali, qm̄ hæres cōuenire22 tur actione personali ad debitum legatū satisfaciēdū, secus si actione reali: pro legatis. n. ɔn̄dis proditæ sunt tres actiones, scilicet ꝑsonalis, rei vendicatio, & hypothecaria l. j. & 2. C. com. de leg. §. nostra autem. insti. de lega. & dominium rei legatæ ipso iure in legatariū trāsfertur. l. a Titio. ff. de fur. no. Accur. in 14 d. §. nostra autē in gl. in ver. ꝑ in rē. † si igitur legatarius ad sibi restituendū legatū rei vēdicatione agat, poterit ɔ̄ hæredē in litē iurare, si sibi legatū nō restituat, de hoc est tex. in l. cū pater. §. legato. ff. ad l. Falcid. & ibi per eū textū doctores notāt, legatario petenti rem legatā aduersus hæredem non restituentem iurm̄ affectionis deferri, dū ex eo textu queritur, an solutum ex causa istius iurisiurandi in litem hæres in rationem, & cōputationem legis Falcidiæ deducere queat, & ita tenet Alex. ibi, vbi dicit, hoc cōiter per doctores ibi probari, & Accur. Bar. & Pau. de Cast. ibi & Bar. in l. qui cōcubinā. §. fi. de leg. 3. & Ias. declarando sequitur in l. hmōi. §. si is cui. num. 12. ver. item in actione, de leg. j. & Vldar. Zasius etiā hoc probat in d. l in actionibus. nu. 8. nam hoc casu militat etiam ea ratio, ne quis cogatur inuitus rē suā certo pretio vendere. d. l. non enim. d. l. tutor. d. l. si filiofami15 lias. §. maritum. Eadē de causa, † qm̄ doctores in actione noxali voluerunt in litem iurari posse, vbi iudex dn̄m serui nocētis interrogasset, an seruū noxam, vel ęstimationem damni soluere vellet, & dn̄s rn̄disset se seruum noxam dare velle, vt ꝑ Curt. in d. l. in actionibus. nu. 2. & Francis. Duare. ibi. dubitauit Io. Bolognettus ibi nu. 20. qūo ɔ̄ promittentē dare, ibi daretur in litē iurm̄. & rn̄det, hoc nō obstare nostræ regulæ; quia post dictam rn̄sionē res, quæ nunquā fuit actoris, fingit̄ actoris, ex quo reus rn̄dit se dare velle pro noxa eū seruū, & quodāmodo per dictā rn̄sionē efficitur actoris: quia actio sequitur ipsum seruū. §. oēs institu de noxa. & in eo inducitur ius reale, & sic saluatur regu16 la nostra. Quod diximus † in actione reali, idem Martianus in d. l. in actionibus, tradit in actione ad exhibendum, quod in litem iuratur, in eo. n. militat eadem ratio, ne re, vel iure suo quis inuitus priuetur, vt dixit Bolognettus ibi num. 20. etenim hæc actio est pp̄ vendicationes inuenta. l. j. ff. ad exhiben. & res non exhibita non potest vendicari. l. gemma. ff. eod. & ideo præcludēs viam ad rem vendicandam ęquè contumax reputari dēt, ac si rei restitutionē negaret, vt scribit Francis. Duaren. in d. l. in actionibus. versi. in ad exhibendū, & circa eandem facias cōsiderationē, quam supra in reali etiam fecimus, quod ex actionibus competentibus inspicitur qualitas actionis intētatæ, an sit mera ꝑsonalis, vel in rem, & pone, pupillus sine tutoris auctoritate pecuniam mutuat pp̄ defectum auctoritatis, non facit pecuniam accipientis, & ideo possunt ei ad eam pecuniam cōpetere plures actiones, condictio, & actio ad exhibendū, si mala fide fuerint nummi consumpti. §. nunc admonēdi. qb. alien. lic. vel non, instit. qm̄ intentat actionem ad exhibendū iuratur in litem, vt post alios dixit Areti. ibi. nu. 4. ad fi. vbi animaduertit hoc casu iurm̄ in litem non esse iurm̄ affectionis; quia in pecunia nō cadit affectus. l. nummis. tit. nostro. Sed esse iurm̄ de vero interesse, seu veritatis. idem tradit do. meus Alcia. in l. 2. §. appellata. nu. 7. versi. si verò mala. si cert. pet. in l. rogasti. in § si fugitiuus nu. 11. ver. cum enim. ff. eo. per glos. in l. in rem. §. tignū. de rei vend. cum qua concordat glo. in l. qui res. ad fi. ff. de solu. & in l. j. ff. de tign. iniun. vbi Bar. not. & ibi dicitur, ꝙ ɔ̄ eum qui mala fide tignū alienū suis ędibus iniunxit, potest agi ad exhibendū, & quia censetur dolo malo fecisse, quo minus exhibere possit, ɔ̄ eū in litē iuratur, secus si alia actione ageretur, prout & ibi pro tigno iniūcto alia actio competebat. Quid autem sit opus † in actione ad exhibendum probare, vt iurm̄ in litē actori deferatur, scribit Alex. in consi. 171. in causa & lite inter Bartolomęum. nu. 9. col. 12. vol. 6. quod hic non recenseo. † Similiter iuratur in litem in cæteris actionibus personalibus in rem scriptis prædicta ratione procedēte, vt voluit Bolognettus vbi sup. Quæ autem sint actiones in rem scriptæ. Accurs. in l. 3. §. est autem, & in §. præterea. ff. ad exhiben. commemorat, & Ias. & Zasius, & alij repetent. in rub. ff. si cert. petat. Nam ɔ̄ possessorē rei ad nos pertinentis proponuntur, vt Ias. & alii in d. Rubr. dicunt: & ad instar actionis realis, vt dixit Bald. in l. si vi. C. quod met. cau. iurabitur igitur in litem in actione ad exhibendum, vt est dictum: quia est personalis in rem scripta d. l. 3. §. preterea, & hoc sit primum in ijs exemplum. Secundum exemplū † sit in actione Fauiana qua patronus alienata in sui fraudem per libertum, reuocat: quam quidem actionem in rem scriptam esse notat Accurs. in d. l in actionibus. ver. planè. circa medium, & alij post eum ibi, ideo in ea locum esse iuramento in litē ɔstat, per tex. in l. tenetur. in fi. ff. si qd in frau. & no. Bal. in d. l. in actionibus. §. planè. † Tertium sit in actione rerum amotarū, vt est tex. in l. si cum dos. §. j. cum l. seq. ff. rer. amo. † Quartū in actione quod metus causa; quia & ipsa est personalis in rem scripta, vt per glo. in d. l. 3. §. præterea. ff. ad exhiben. Iaso. in rub. si cer. pet. nu. 9 & propterea in ea iuratur in litē, vt est tex. in l. arbitrio, & ibi dicit Bar. col. 2. nume. 2. ff. de dolo, & tenuit Duare. in d. l. in actionibus nu. 7. ver. nunc videndum, & dixit etiam Bald. in l. si cum exceptione. §. hæc autem. ff. de eo quod met. cau. † Quintum in actione de dolo, vt est tex. expressus in d. l. arbitrio. Sed hæc actio cū merè personalis sit, dubitauit Curt. cur in ea iuramētum in litem deferatur, & Curt. credidit, prout refert Duaren. quòd quamuis actio quod metus causa, & actio de dolo dissimiles sint, tamen affinitatem quandā inter se habent, adeo ꝙ sicut iuratur in actione, quod metus causa, ita quoq; debeat iurari in actione de dolo. Hæc dubitatio Curtij, vt admodum probabilis fuit, ita eius solutio Duareno, & mihi quoque non probatur; cùm nequaquā dubitationis rationē tollat, quinimmo auget, fatendo dissimilitudinem inter eas esse. Duarenus verò in actione de dolo in litem iurari ea ratione existimauit; quia in ea quoque actione restitutio rei ex arbitratu iudicis fit, & propterea, si res non restituatur, prout iudex præcepit, condemnationem subsequi oportet, quanti actor in litem iurauerit. & quamuis actione de dolo (subdit Duarenus) petatur sibi rē restitui, quæ impręsētiarū sua nō sit, sed quæ olim sua fuerit: tñ id nō debet obesse, cū eadē ratio, vel etiā maior in ea in litē iurari suadeat; qa si eius ɔtumacia in aliis casibus, quib. fortasse sine dolo rē apprehēdidit, ɔtumacia nō restituētis punit̄ pęna iurisiurādi in litē, quāto magis debet puniri, qui ab initio vsq;

dolo rē accepit, & retinet ꝯtumaciter negādo restituere eā. Et hanc rationem sensisse postea Curtiū ait. ego dicerē rōnē hāc procedere,qñ res esset actoris : sed hic ꝑsupponimus esse ipsius rei ꝯuēti:licèt dolo eā acquisiuisset,vnde difficultas nō submouetur opposita.adderem ipse,ideo in litē iurari;quia ibi iudiciū fundatur ꝯ possidētem ad restituēdū rem quæ tametsi ex eius agentis iure exijsset,& sua nunc non esset , ex quo tñ per dolū aduersarii,qui ad præsens rē possideat,desijt suā esse,perinde habetur,ac si eius etiam nūc esset,& ideo actione de dolo eius rei restitutio petitur,qua nō facta arbitriū iudicis ad deferendum iurm in litem oritur qđ cessat,vbi reus nō possideret,similitudoq; inter actionem quod metus causa, & actionem de dolo, cōsistit in hoc,quatenus vtraq; dirigitur ꝯ possessorem ad rem restituendam,& tunc in vtraq; in litem iuratur,quatenus verò vtraq; nō dirigitur ꝯ possessorem ęquè in oībus casibus,dissimiles inter se sunt;quia actio, quod metus causa, ꝯ oēm possessorem datur,actio verò de dolo,ad restituēdum non datur,nisi ꝯ ipsum dolosum possidētem,sicq; iurm in litem in casu doli sustinetur ex iam dicta possessionis ratione.† Sextum sit in interdictis:quia sunt impersonalia in rem scripta l.j. §. interdicta. ff. de interd. Ias.in rub.si cert. peta. & ideo in eis in litem iuratur. l.semper.§.hoc interdicto.& ibi gl. ff. quod vi aut clam:alias in rem scriptas actiones enumerat Accurs.in d.l.3.§. est autē ꝑsonalis.ff.ad exhib.& quas omnes cōprehēdere dicendū est, text. in d.l.qui restituere.§.hæc sententia.† Vltimò in actione mixta finium regūdorum in litē iurari dicas eatenus,quatenus rei restitutionem cōtinet,vt per Fulgosiū,prout refert Alex.in d.l.in actionibus.col.2. ver.adde pro hac,nā ea actio partim in personam,partim in rem datur.l.j.ff.fi.regun.vbi glo. & doctores id quoq; dicunt,nā quatenus vicinus tenetur partem fundi restitutis finibus restituere alteri vicino sapit naturā realis actionis: quatenus verò agitur ad personales præstationes,ad quas ęquè obligatur vicinus,est actio ꝑsonalis,verbi gratia,vt vicinus suā partem salarii soluat vel aliquam obligationē faciat, ut glo. in d.l.j.exemplificat, † & ad terminos istos restringo gl. in l.4. §. sed & si quis.ff.fi.regun.quæ dixit in actione prædicta in litem iurari,si iudici nō pareatur. Et ita Floria.& Albe.ibi hoc modo distinguentes,eam restringūt, vt refert Hier. de Monte Brixia. in tract.de fini.regun.c.69. vbi cum in hoc nihil ipse determinet, sed aliqua de iurisiurandi in litem materia deducat, quæ quidem nos aliter intelleximus,& declarauimus supra,vr̄ non rectè cognouisse,quid in eo casu iudicē facere oporteat, cuius autem glosę occasione dubitarunt doctores an ob factum per iudicem mandatum,& præceptū,qđ nō fuerit per reum adimpletum,in litem de affectione iuretur,& dicas,si factum ꝑcipit iudex,qđ habeat vim restitutionis iuris alterius,iuratur in litē, iuramēto affectionis,nō ꝙ affectio probetur: quia nulla est affectio in factum,quæ possit ęstimari:sed quia in eo sit ratio omnium causarum interesse,seu vtilitatum, tam intrinsecarum,ꝗ extrinsecarum ob factum illud nō adimpletum amissarū, quæ ratio non fit,nisi in casu iurisiurandi in litem affectionis, seu iurisiurādi in litem,quod defertur in casu restitutionis rei alienæ non factæ,exemplumq; facti,quod sapiat vim restitutionis rei,seu iuris alterius;pone qñ iudex præciperet ędificiū dirui,& tolli,quod esset factum ꝯ ius & seruitutē prædij alterius : istud enim factum cōcernit restitutionem iuris alterius,& de hoc loquitur tex in d.l.semper.§.hoc interdicto. ff. quod vi aut clam, vel pone qñ mādaret fines & terminos reponi, ꝑ quorū repositionem resultat agri occupati restitutio vicino,& in hoc casu intelligitur text.& gl.in d.l.4.§.sed & siquis.ff fin.regun. & hæc voluit,& probat Io.Bolognettus in d.l.in actionibus nume.6. versi.secundò concludit † qñ autem factum nō saperet vim restitutionis,dicas nō iurari in litem affectionis iuramēto ſm Bolognettum vbi supra,vt puta,si præciperet rē tradi , vel fossam fodi , picturam fieri, & similia, quæ quidem facta fuissent promissa,vel debita;qa isto casu cessat ratio regulæ nostrę, de quo tñ dicam infra . Explicito isto capite de actionibus in rem per prædicta,ex quibus nostri in actionib. realibus,vel in rē scriptis in litem iurari,nō autem in personalibus actionibus, & sic in summa iurari in litem pro re nostra, seu aliquo iure pertinēte, nō autem pro re debita vel promissa . Modò capio articulum actionum bonæfidei , in quibus Martianus dicit in litē iurari. Et animaduertas diligenter Martiani rñsum intelligi , non in omnibus actionibus bonæfidei indistinctè,† qñ quippiam per ꝯctum bonæfidei promittitur. Sed in illis , in quibus agitur ad rem,ita voluit Ioan.Bolognettus in d.l.in actionibus.nu.62.& Franc.Duaren.ibi,& sensit Curtius ibi nu.25.& nu. 26. & vr̄ id voluisse Petr.Lorio in l.quatenus.col.27.versic.ego rñdeo, de regu.iur. & in tract.de eo qđ inter,in axiom.87.licèt alij aliter senserint,& pro ista snīa,quam verissimam ego puto,imprimis rōnem ęquitatis d.l.nō.n.& cōcord.quæ loquitur in rebus nostris,nō posse procedere in rebus debitis,vel vtcunq; promissis cōsidero:quia nō ęquum,sed iniquum esset, vt rei sibi tantum debitę ęstimatio pro affectu solueretur, & hoc etiam mihi suadetur;quia statim post actiones in rem Martianus subiungit, & annectit istas,quatenus habet similitudinē cū eis, scilicet quatenus sunt rei persecutoriæ,vt per tex.in d.l.officium. ff.de rei vēd.& eā firmat Bolognettus ꝑ textū in l.aliās.tit.nostro,dum ibi in actione ex testamento in litem nō iurari dr̄, & tñ ea testamenti actio habet naturam bonæfidei.l.in minorū.C.de in integ.restit.vt ergo ratio differētiæ habeatur inter casum Martiani,& illū Pauli casum d.l.aliās,necesse est dicere, ꝙ rō sit: quia ibi de re debita,hic de re sua agitur,aliter.n.qñ suū petit,obseruatur,vt est dictū.Scdm Gul.de Cun.& alios supra citatos,nec est ꝯtñi (vt dicit Duarenus) iuratur in litē in actionib. bonæfidei,ergo nulla est actio bonæfidei.in qua non iuretur in litem, quemadmodū ꝯtrs nō est,cū ait Iurecōsultus,in actionib. bonæfidei ex mora fructus & vsuras deberi , ꝙ nulla actio sit bonæfidei,in qua fructus,& vsuræ ex mora nō debeātur, & sic firmatur cōclusio,ꝙ in actionibus bonæfidei iuratur in litē duntaxat,qñ sunt ad rē intētatæ,& propterea Bolognettus in d.l.in actionibus.in prin. dixit,ꝙ actio merè personalis ad rē sibi debitā nō pōt arbitraria fieri,vel esse nec actu, nec potētia,idem voluit Curt.ibi nu.25.idest in ijs nō pōt locus iurō in litē affectionis fieri. Ex ista igitur cōclusione sequitur, ꝙ poterit in actione depositi in litē iurari, vt depositarius rem depositā restituat,vt est tex.in l.j.§.si rem,versic.depositi.ff.depos.l.ei apud quem,eo.tit.† Itē in actione locati,ut res locata restituatur,in litē iuratur.l.si cui locauero.§.j.ff.loca.† Itē in actione commodati,pro re cōmodata restituenda in litē iuratur.l.3. §. in hac.ff. commo.† Itē in petitione hæreditatis, cum aduersus possessorē ad hæreditatis rerum persecutionē cōpetat.l.siue bonæfidei. §.petitio, vbi Bart. de petit.hæred. ff l.finautem.§ & ijs.ff.de rei vēdic.no. Ias.post alios in §.actionū. nu. 14. versi. vltimò nota. Instit.de act.iuratur in litē l.si possessor.§.si.de peti. hæred.l.sed & si lege.§.hæc verba eo.tit.† Item quatenus res dotales ex stipulatu restituēdæ sunt, iurō in litē sit locus.l.si filiofamilias.§. maritum.ff.sol.mat.† Itē si tutor res pupilli nō restituat actione tutelari cōuētus, ꝯ eum pupillus in litē poterit iurare.l.si tutor.ff.de in lit.iura.vbi ꝙ sępe dicta ęquitatis rōne id statuit,ubi. ęquum nō esse pretio,idest quanti res est,litē ęstimari: cum & cōtumacia puniēda sit,& arbitrio ipsius dñi rei pretiū statuendū sit,potestate petitori in litē iurādi cōcessa.Hinc animaduertas,ꝙ si qui tenuerūt in cā pupillari iurandū in litē esse indistinctè in oïb.casibus,tam pro rebus suis,ꝗ pro rebus debitis,& sibi promissis,vt aliquos existimasse refert Duaren. in d.l.in actionibus.nu.10.versi.certū,quia male senserūt , quos & ipse Duar. appellādo doctores magni nominis damnat.Hincq; supra improbaui opinionem Steph.Bertran.in consi.209.ad si.2.uol.& in consi.31.nu.15.eo.vol.& in consi.15.in 3. vol. qui voluit iurari in litē affectionis (hoc tñ paulo dubitatiuè dicit) qñ tutor bonā rōnē nō redderet,codicē rationū,vel inuētariū nō ostēdēdo,& in dolo deprehēderetur, nam isto casu, (vt supra dixi) non potest in litem iurari de affectione; quia de re restituenda nō agitur,vbi nō militat dicta ęquitatis ratio sed iuratur iurm veritatis ꝑp dolum,& difficultatē probationū. Et ex ijs terminatur illa quæstio nō parum inter doctores ꝯtrouersa, † an in actionibus ꝯrijs iurm in litem deferatur,ut in actione depositi contraria,& teneas,ꝙ quatenus in actione ꝯria ageretur,vt debitū aliquod satisfieret,in litē iurō locus esse nequit, exempli gratia,si in re deposita depositarius aliquā necessariā impēsam fecisset,vt puta in cibarijs equi depositi , vnde ꝯ deponētem illi daretur actio ꝯria,lege in rebus.§.possunt.ff.commo.l.actione. l.quod priuilegium.ff.depo.l.tutor.§.qui contraria de pig.act. l.quid ergo prope finem ff. de contr.iud. tut. & in ijs terminis intelligendus est tex.in d.l.ei apud quem ff.depos.vbi dr̄, nō iurari in litem;quia non agitur de fide rupta:sed de indemnitate depositarij,fidem.n.frangit depositarius inficiādo, negādoque depositum.Sed deponēs nō frangit fidem negans expensas resarcire in re deposita factas;nec tunc agi de perfidia,sed de calculo dr̄,qui per iudicem vix dirimi potest , lege quæ de tota §. incertæ.ff.de rei vend.& no.per glo.& alios lege furti.§.fin.ff. de ijs qui not.infam.& ita conuentus actione contraria dolosus non reputatur,nec condemnatus efficitur infamis.d.l.furti §.fin.ff.de infam & hanc differentiam in ijs casibus inter deponentem & depositarium considerant glos.& docto.in d.l.in actionibus,& in d.§.fin.& in d.l.ei apud quem,Nicolaus Bellonus in lib.2.supputa.iur.in c.14.incip.l.ei apud quem , hanc sententiam alia approbat ratione,scilicet,quia in actione contraria, & iudicio contrario solum tractatur de satisfactione pecuniaria, & commodo, & interesse pecuniario, non potest in litem iurari de affectione,siquidem illud iuramentum non præstatur propter pecuniam,uel nummos lege nummis.ff.titu.nostro.Sed hæc ratio non stringit,quia,vbi aliud nō obstaret, seu cætera habilia concurrerent,ratio prædicta nō obstaret, quin in ijs iurō in litem locus fieret, & quamuis affectio non estimaretur:quia in nummos nulla habetur,tamen ęstimarentur cæteræ causæ interesse, & cætera damna,quæ per iuramentum in litem probarentur,ut est textus in d.l.nummis.& nihilominus præsupponimus ſm prædictam communem sententiam nullo modo

modo in litem iurandum esse in actione contraria, & ideo teneas rationem iam dictam, scilicet, quia non agitur de re aliena restituenda,quo casu non potest militare illa ęquitas , dicta lege non enim.d.l.si tutor.& cōcord. Quatenus autē in actione ꝯria ageretur de re restituenda,in litem iuramento affectionis fieret locus,per eam sępè dictam rationem, ita cōiter tenēt doctores in d.l.in actionibus,limitantes textum in d. l.ei apud quem,vt attestatur Nicolaus Bello.in d.c.14.ita enim tenuerūt Accurs.Bart.Bald.Saly. Paul.de Cast.in l si pignore.§ si post, in glo.in ver.tenetur.ff.de pigno.act. & Saly. in d.l.in actionibus. nu.4.versi.oppono tertiò, vbi & Alexand. in col.j. nu.5. & Ias. ibi nu.20.& Costal.in d.l.in actionibus,& Alex. in consil.214. in vol.7.incip.quando dolus,& istam sententiā sequitur Ioan. Bolognettus in d.l.in actionibus.nu.46.versi.Sed Ioan.Cora.libro 6.c.7.Miscellan.dissentit ea certè ratione;quia sibi non potest persuaderi, ꝙ in actione contraria possit agi de re aliena restituenda , hoc etiam motu discrepat ab ista communi Nicol. Bello.in d.c.14.existimans in actione cōtraria non posse tractari,nisi de re pecuniaria,seu debito satisfaciēdo.Decium quoq;, quem sequitur Curtius in d.l.in actionibus. nu. 11. qui ꝯ communem sensit,notat Bolognettus moueri eadem causa, & ratione,quia in contraria non possit agi de re restituenda,& prædicti textum in d.l.si pignore.§. si post.qui allegabatur pro cōmuni , dicunt non loqui de re restituenda , & non intelligi de iuramento in litem affectionis , eece ex ista controuersia quæstione, vtcunque sit, quorum vis sententiam sequaris reincidis in rationem,& regulā conclusionis nostræ, aut in actione contraria contingere posse,vt de re aliena restituenda agatur , verum est,& tunc in casu illius restitutionis faciendæ iuratur in litem secundùm communem sententiam , aut in ea nunquam est possibile agi de re restituenda secundùm alteram opinionem,& tunc,si hæc snīa vera est , opinio communis ei non aduersatur,siquidem ea præsupponit tractari de restituendo rem suam dño. Quam autem ex altera veriorem esse sentētiam putem, ego facile me resoluo pro communi per textum in d.l.si pignore.§.si post.cuius verba sunt hæc, (pono enim ea vt facile quisque videat,quàm clarè id probetur.) Si post distractum pignus debitor,qui precario rogauit,vel cōduxit, pignoris possessionem non restituat,contrario iudicio tenetur, ergo ibi cōtrario iudicio tenebatur possessionem rei restituere,& est glo. casus in l.2 ver.contrario.C de in lit. dan. tut. vbi dicit Accursius tutorem ꝯrio tutelæ iudicio aduersus pupillum ob suam fundi partem ,cum eam venalem habuisset , in litem non iurare, ergo Accurs. vult in iudicio cōtrario posse tractari de re restituenda,itidem iurari consequenter in litem , & irrationabilis, ac temeraria mihi videtur horum assertio, qui voluerunt per contrariam actionem semper agi de interesse pecuniario, idest de indemnitate,& negarunt vnquam posse in eam venire rei restitutionem,& propterea omnino communis sententia est recipienda. Disputatio quoque, quam habuit Alexand. per tres vices cum vno iudice nō prorsus indocto in dicto consilio 214.quando dolus. lib.7. facile hac ratione potest terminari, quam hic ad maiorem nostræ conclusionis dilucidationem,ego recenseo.† Alexander itaque ibi ad fauorē sui clientis illi iudici conabatur persuadere,ꝙ deferret iuramentum in litem contra quēdam, qui operas suas rusticales pro certis corbis tritici locauerat suo clienti , quas postmodum non præstiterat,& dicebat Alex.ibi probari,quia in actione bonæfidei iuratur in litem d.l.in actionibus.& ꝙ actio locati est bonæfidei. §.actionum.institu.de act. ergo & c. sed nos Alexandro in hoc possemus respondere,ꝙ in actione bonæfidei iuratur in litem, qñ agitur,vt res restituatur non autem,quādo aliquod factum promissum deberetur per actionē bonæfidei,vt proposuimus supra in conclusione nostra.Sed ille iudex aliter ibi respondit: scilicet,ꝙ in illo casu agebatur actione ꝯria, & in actione contraria non iuratur in litem d.l.ei apud quem , & dictum est superius.Sed hæc responsio nō sufficiebat,nisi addidisset, ꝙ non agebatur ad rei restitutionem,sed ad factum promissum, & ꝑpterea iurm nō poterat competere secundum per nos supra tradita,vbi voluimus etiam in ꝯria actione iurari in litem, qñ agitur ad rei restitutionem.Nicolaus Bello.in d.c.14.impugnabat Alex.quia non sufficit esse actionem bonæfidei,nisi sit pro specie competēs,pro interesse enim,& commodo pecuniario non debet posse iurari in litem d.l.nummis.Sed Alex.aliter replicabat,nempe iterum affirmabat , actionem locati esse directam,quia qñ variatur nomen ꝯhentium,vt locatoris conductorisq;,emptoris & venditoris,ex vtraq; parte actio dicitur directa ſm glo.& Bar.in l.cōsensu.ff.de act.& obliga.doct.in l.curatoris.C.de neg.gest.rursus ille iudex vrgebat, ꝙ immo competebat actio ꝯria ; quia actio ꝯria datur ei , cui ex ęquitate, & benignitate subuenitur maxime ꝑ legis extēsionem , respectu autē eius, cuius causa principaliter ꝯctus fit , competit directa, ſm Azon instit.de act.in prin.sed cōductori (subiungit ille) ad interesse agēti vr̄ lex ex benignitate subuenire . ego vr̄ ꝯria & nō directa ei cōpetere,sed hæc iudicis rñsio non est bona, tam enim respectu cōducentis,ꝗ locātis, actio est directa,vtraq; est principalis l.in cōmodato.§.j.ff. commo. & vtraq; est bonæfidei.d.§.actionū,& de vtraq; pariter iudicium est faciendū,vt & dicebat Nicol.Bellon.in d.c.14.& vtcūq; esset,directa vel ꝯria, nihil referebat,qm̄ ius in hoc nō est,sed in eo, an sit ad rem nostram restituēdam,vel ad rem promissam , vt sępè dictum est , & sic mihi vr̄,ꝙ in tenebris illi micabant. Verùm & alia mille iudex mouebat difficultatem in eo casu , scilicet quia ibi locator ad operas præstādas obligatus tenebatur ad factum , cuius loco succedit obligatio ad interesse l.stipulationes nō diuiduntur.§.Celsus.de verb.oblig.& ibi latissimè per scribētes l. si insulam.ff.eo.Vnde offerēs se paratum interesse soluere, liberatur, & sic iuramēto in litem pœnali locus esse nō potest : id.n.facit lege permittēte,ꝑpterea pœnam nō meretur l.Graccus. C. de adult.& cum ista alias promouit difficultates,quibus nō fuit responsum per Alex,quæ difficultas de iure procedit iuxta regulam nostram;quia nisi sit ad rē actio bonæfidei,nihil refert,seu releuat,& pro facto nō iuratur in litē, nisi, vt supra dixi.& dicā infra,& pōdera textum d.l.si cui.§.j.ff.loca.quia,quatenus dr̄ de re restituēda,cōceditur ibi iurm in litem,quatenus ibi ad factū agitur,de eo amplius nō loquitur,alioqui si ex eo , qđ est actio bonæfidei daretur iurm in litem , sequeretur absurdū, ꝙ daret etiam pro pretio in ꝯctu emptionis promisso , & in omnibus casibus,quod nō est dicēdum , vt animaduertit in hoc Duarenus in d.l.in actionibus.nu.25.& illa ęquitatis ratio confunderetur,de qua in d.l.si tutor,& d.l.nō enim,& in cōcord.Cōclude igitur in dicto casu Alex.in d.consi.214.ob factum operarū promissarum nō præstitum in eo locationis ꝯctu, nullum debuisse deferri iurm in litem . Alia & ardua succedit quæstio, † an in actione empti iuretur in litem ꝯ venditorem, qui rem vēditam tradere nollet & ſm conclusionem nostrā patet nō posse in litem iurari;quia ad rem promissam , & debitā agitur, seu ad illius traditionē,& sic ad factū promissum,nō autem ad aliquod suū,quo casu cessat illa ęquitas.d. l non enim. d.l.si tutor & ita tenet Franc.Duaren.in d.l.in actionib.& Io.Bologn. ibi nu.48.versi.item ex eadē parte,vbi dicit Bolognettus,ꝙ tūc nemo priuatur iure,vel re sua;inductum est.n.illud iurm affectionis in casu,in quo cōtingit priuatio iuris alterius,id tñ limitat Bolognettus,qñ res esset vēdita alicui,& in ꝯctu esset appositū cōstitutū,seu precariū, ꝑp qđ dñiū in emptorē esset trāslatū,prout hodie in oīb.instrumētis vēditionū apponi solet: nā cū emptor illius rei emptæ iam esset dñs factus , & ius reale per traditionem mediātecōstituto factum in ea acquieuisset, nihil impedit, quin iuretur in litem , si ei per vēditorem corporalis rei possessio nō relaxetur, atq; restituat,militatq; prorsus ea ratio ęquitatis,ne quis inuitus rem suam certo pretio vēdere cogatur d.l.si tutor.d.l.nō enim.& hæc opinor esse vera . Attamē animaduertēdū est vlterius,ꝙ quamuis iurm in litem affectionis in actione ista deferendū nō esse dixerim,credo tñ ob illud factum tradēdi rem vēditā nō adimpletum iurari in litē iuramēto veritatis in casu , quo vēditor habuerit facultatem rem venditam tradendi;quia ex traditione isto casu nō facta resultat dolus, & ob dolum , & difficultatē probationis datur iurm veritatis in litem d.l.in actionib.§.planè.& concord.& iste dolus causatur;quia pręcise ad tradēdum tenetur vēditor habens facultatem rei tradēdæ,& propterea quod præcisam obligationem nō adimplet,est in dolo;propter quem iccirco iuratur in litem ad interesse probandum, & in ijs terminis recipio cōem sentētiam doctorum volentium in actione empti bonæfidei iurari in litem,quam reprehendit simpliciter Duarenus, Bolognettusq; vbi supra;damnātes Bar.distinctionem de venditore habente,& de nō habēte facultatem tradendi,de qua nos dicere clarius oportet,ac illius veritatem inferius indagare . Dico igitur,ꝙ Accursius in d.l.in actionibus,in gl.in ver.bonæfidei, & Bar.ibi in col.2.nu.5.in quæstione,vtrum in actione ex empto in litem iuretur ob rem venditam non traditam , concludūt,ꝙ aut vēditor habet facultatē tradēdi rem vēditā & tūc, si non tradat,iuratur in litē , secus si eam facultatem non haberet;quia hoc casu soluēdo interesse liberatur l j.ff de act.empt. & istam doctrinā amplectitur Dec. in d.l.in actionibus. nu.16. versi.circa secundum.Bar.& ibi Pau.de Cast nu. 11. versi. quartò requiritur,& ibi Alex.in col.pen.versi.in eadem,ibi speciale , quam ibi dicit esse cōmunem , & simpliciter eam sequitur Petr.Costalius in aduers.par.3.in d.l.in actionibus, & Lud. Roma.in consi.270.pro decisione,nu 5. vbi indistinctè id voluit, & Bal.in d.l.in actionibus,col.2.in princ.vbi hanc quæstionem disputat,& Saly.ibi col.2.versi.oppono ad idem,vbi & aliquos antiquos allegat,& Odofr.ibi & Curtius ibi nu.12.versi.secundò,& ibi Vldar.Zasius,nu.8.versi.casus,qui hoc volunt,& intelligunt,ꝙ iuretur in litem de affectione,sed (vt iam dixi) in iure id nullo probatur; quia in re debita nō militat illa ęquitatis ratio,quæ in re nostra nobis restituenda a lege perpenditur , nec hucusque vidi vel argumētum,vel rationem;vel alicuius legis auctoritatem,vnde mouear ad eundum in sentētiam cōem,ꝙ in actione empti iuramētū in litem affectionis deferatur,argumenta

menta nō stringunt,nisi ad probationem doli , propter quem iuramentū in litem veritatis deferatur, quæ opinor operępretium fore hic referre pro defendenda communi sententia in terminis iuramenti veritatis in litem, & quæ per dissentientes ab ea adducuntur,quatenus tangunt , & spectant ad iuramentum affectionis pro veris sine respōsione admittam , quatenus verò concernunt fundamenta iuramenti veritatis confutabo, nam aduersus communem sensit Ioan. Bolognettus.Franc. Duare.Alber.& Fulgos.vt refert Iason in d. l.in actionibus , & Corneus in consi.256.colum.fi.vol.4.& aliqui antiqui. Sed, ut de Alberico dicam,nihil videtur in hoc articulo firmare, pro vtraque parte arguit,primò dicit in d.l.in actionibus.num.3.ꝙ non videtur in actione empti in litem iurandum : quia aut inspicis tempus ante moram,& certum est non posse iurari in litem,cum adhuc in aliquo non teneatur,aut inspicis tēpus post moram,& tunc statim succedit interesse in obligatione, & sic in quantitate,quæ nō recipit affectionem,d.l.nummis, deinde arguit contra,quia vbicunque sunt duæ causæ,est dare duos effectus l.j.C.de alien.iud.mut.sed hic sunt duę causę,ergo & duo remedia,vna quia est actio bonæfidei, & reus est in cōtumacia non tradendi, ex quibus succedit iuramentum in litem : item alia,quia est in mora,ex qua succedit obligatio ad interesse, & vnum istorum non excludit aliud remedium . Sed ad hoc ego respondeo,ꝙ non satis probatur dolus;quia potest lege permittente non tradere, præstando interesse.l.j. ff.de actio. empt. & dato,ꝙ probaretur,non sufficit ad iuramētum affectionis , nisi concurrant cætera requisita , aliquo enim ipsorum deficiente illud cessat,licèt stante dolo possit deferri iuramentum veritatis,vt ipse Alber.dixit in d.l.nummis. Subdit Alber. secundùm communem opinionem,ꝙ in obligatione rem tradi , non iuratur in litem,nisi res desierit extare,& tunc datur iuramētum veritatis d.§.planè,fatetur tandem,ꝙ si verum est venditorem præcise teneri ad rem tradendam;quia rem habeat, non est dubium in litem iurari in actione ex empto, nec circa hoc Albericus aliud affirmat.Communis autem sententia fundatur , ꝙ venditor habens facultatem tradendi rem vēditam præcise.tenetur tradere;negansque tradere,hoc casu est in dolo,ita dixit Bald.& Saly in d.l.in actionibus,& optio soluendi interesse loco rei venditæ non traditæ competit emptori , & ad eius fauorem est inducta,quando venditor potest tradere , ita subiungit ibi Bald.c.qui studet.1.q.1.no.in § item pretium.Instit.de emp. quia obligatio venditoris est certa ad rem,& non continet nudum factum:vt not.in l.certi condictio.in prin. ff. si cert.petat. & hoc prælertim vult Bald.vbi vel esset iuratum tradere: quia iuramentum etiam præcise obligat,& formaliter est adimplendum.l.si pecuniam.ff.de iureiur.vel quando lata esset sententia de hoc secundùm aliquos;quia sententia durior est,quàm contractus,& magis præcise,& ad vnguem obseruatur, & vt iacet, & propterea Odof.voluit duntaxat actione ista iurari in litem, vbi lata esset sententia de tradendo,in l.j.ad fi.ff.de act.empt.de quo inferius dicam,scilicet,quomodo præcise sentētia obliget, & propter eam in litem iuretur.Sed cōtra ista ex aduerso multa deducuntur. Primò ponderatur text.in l.si traditio.C.de act. empt. vbi præsupponitur facultatem tradendi ibi venditorem habuisse,& tamen ad interesse ob rem non traditam condemnatur,ut l.j.ff.de act.empt.& quatenus per Ias.dicebatur , ibi nō negari,quòd ibi iuramētum in litem deferatur, respōdet Dua. immo satis negari,cum multum referat , an lex ęstimationem eius,quod interest,committat iudici,vel ipsi parti,cū & lex habeat vt res diuersas,quanti interest,& quanti in litem iuratur , & iccirco non posse subaudiri,ita, quòd ibi illud interesse, per iuramentum in litem deducatur.Secundò Duar.dicebat istam opinionem probari,quia vēditor, alternatiuè ad duo tenetur , vel ad tradendum rem venditam,vel ad soluendum interesse. l.j.ff.de actio. empt. Et in alternatiuis electio est debitoris l.plerunq.ff.de iure dot.cum concord. Tertiò adducebatur:quia regulariter promittens factum soluendo interesse liberatur.l.stipulationes non diuiduntur.§.Celsus.de verb.obligat.Sed legis beneficiū nemini est auferēdum l.facultas. C. de iure fis.lib.10. & qui vtitur legis potestate, non est in dolo. l.Gracchus. C.de adulter.l.sub prætextu.C de sacrosan. eccles.postremò duabus rationibus Duaren.persistit in ista opinione,altera:qa cū multi sint tituli , & tractatus emptionis , & venditionis in iure nostro,nusquā tñ legitur in eis de iuramēto in litem, altera, & qa nō cōuenit huic casui tradēdi, sæpè dicta ęquitas, de qua in d.l. non.n.quam & aliquos sensisse, ac cōsiderasse in hac qōne refert Saly.in d.l.j.col.2.vers.rñdet,ꝙ ibi, & ibi Odof.in col.pen. nu.5.Ad iura autē quæ videntur præcisam necessitatem importare & imponere venditori rē tradēdi, rñdent intelligēda esse, ꝙ procedant in necessitate causatiua, si vult euitare cōdemnationem interesse,vt dicit Odofr.in d.l.j.nu.5. Ego autem cōem sñiam in terminis.ut dixi,iuramenti veritatis in litem, ijs posse sustineri existimo,primò:quia vera est cōclusio, ꝙ venditor habēs facultatem rem venditam tradendi præcisè teneatur tradere,vt est cōis doctorum opinio,vt attestantur Alex. & Dec.in d.l.certi condictio.in prin. idē attestatur Berenga. Paulacusin d.l.j.nu.208.C.de sent.quæ pro eo qđ inte.& ita dixit,tenendo Bal. in d.l.j.nu.74.col.pen.uer.sed ultimo, & Archid.in d.c.qui studet.1.q.1.& fuit sñia gl.in c.cū Ioānes,tex.de fid.inst. Ias.post alios in d.l.stipulationes nō diuidūtur.nu.19.uersi.in octauo ꝙ posi.& eā secutus fuit And.Barb.in ɔl.52.col.fi.in vol. .& hęc cōclusio probatur primò per tex.in l.ex empto.ff.de act.empt. ponderando ibi uerbum oportet,importans præcisam tradendi necessitatem,prout notat Deci.in d.l.certi condictio.nu.12. uersi.secundò mouetur.Item per textum in d.l.si traditio.inducendo,ꝙ si præcisè nō teneretur uēditor tradere, nō diceretur ibi per procaciam (id est cōtumaciam,ut gl. & omnes ibi exponūt) nō tradidisse;quia cōtumacia cōmittitur, si præcisè tenetur,& nō aliter,ut ꝑ doctores in d.l.in actionibus.Itē per textū in §.perficiuntur.insti.de dona.arguendo a simili, ꝙ sicut donanti præcisè tradendi necessitas imponitur ibi, ita & uendēti, si rem in sua potestate habeat.Itē, quia res est ab eo uendita,ut dicebat Odof.ubi sup.& Saly.in d.l.uersi.ego istam : ideo præcisè ad tradēdum debet compelli ; quia prætor ait. pacta seruabo l.iurisgentium.§ prætor ait.ff.de pac.negatur iccirco imponi necessitatem causatiuam,quia immo imponitur præcisa per ꝑdicta.Nec obstat,quæ in ɔtū deducit Bereng.in d.l.j.nu.208. dicendo,ꝙ hæc cōis cōclusio semp uisa fuit sibi somniū: nam primò rñdet,ꝙ immo ex ꝑdictis iure ista opinio probatur. Ad secundū rñdet, ꝙ licēt oēs leges re nō tradita, uēditorē ad interesse teneri dicāt,id ꝗ intelligitur iuxta prædicta.Ad tertium dum legē ex empto intelligit in uēditore,qui habebat facultatem rem tradēdi,rñdetur negādo, id aliquo modo ibi colligi. Ad quartū et rñdet ꝙ d.l.stipulationes nō diuidūtur.procedit in ɔtu stricti iuris l.quicquid astringendæ,nō aūt in ɔtu bonæfidei;qm in ɔtu bonæfidei exuberat bonafides , & ideo fortius in eo quis obligatur,& sæpè in ɔtū bonæfidei frāgitur fides ex eo,ex quo frangi in ɔtū stricti iuris non censeretur,ut aliquos dixisse ipsemet Berēgarius refert,& mihi vř de hoc tex. in l.qui tibi.C.de hered.& act.vend.vbi in terminis nostris noto,ꝙ fidē ɔctus frāgere cēsetur vēditor,si alijs res venditas tradat, qđ nō est in ɔtū stipulationis d.l.stipulationes nō diuiduntur,& maior perfidia arguitur in ɔtū bonæfidei quā in ɔtu stricti iuris ɔ nō adimplentem cōuenta,ut dixit Alex.in consi. 105.nu.7. vol.3.Quo stante fundamēto facilius cōclusio nostra firmat, ꝙ quia venditor præcise tenetur tradere, qñ tradendi facultatē habet,si nō tradat rem uenditā est in dolo,& cōtumacia, & propterea in litem iurandum est ad probandum illud interesse facti tradendi non adimpleti: quia iudex in ɔtu bonæfidei pati nō debet dolum impunè committi.l.si dolo. C. de rescin. vēd. l.eleganter.ff.de dolo.Quod autem venditor in dolo cōstituatur nō tradendo rem venditam,quam habet in potestate, mihi vř probari per textum in d.l.si traditio.C.de act.emp.cuius verba hic subijcio.si traditio procacia uenditoris nō fiat, præses taxabit,quanti emptoris interesse possit venditionē compleri.Quē textum pondero tria probare. ex quibus nostra cōclusio consistit,& formatur. Primò ibi,procacia vēditoris traditio nō fiat, intelligitur textus,ꝙ committitur cōtumacia nō tradendo,& sic dolus:quia cōtumacia sine dolo esse nō potest, licet dolus esse possit sine cōtumacia,ita dixit Vldar. Zasius in l.2.§. interdum.ff.de in lit.iur.& no.in d.l.in actionibus,& in l.j. si quis ius dic.nō obtemp.Secūdò pondero ibi vēditionem cōpleri, ꝙ æstimatur interesse nō adimpletæ venditionis,& nō ipsa res vendita,quam uenditor noluit tradere, & sic cōis doctorum opinio volentium per iuramentum in litem affectionis æstimari rem uenditam nō traditam conuincitur,quam & nos supra improbauimus;quia nō cōuenit rei alienæ æstimationem facere,sed id pro sua tñ est concessum d.l.non n.ff.rer.amot.& concord. Tertiò pondero ibi præses taxabit,ꝙ si præses illud interesse taxat,ergo præsupponitur iurm ueritatis actoris subsequi,quia illud interesse,quod probatur.nō taxatur, no.in l.j.C.de senten. quæ pro eo quod inte.taxatur quidem,quod per iuramentum actoris deducitur,ut dicit Bald.in l.sancimus.nu.6.C.de iud.qđ ubicunq; interesse,damna,uel expēsę per proprium sacramentū ueniūt probādæ,iudicis taxatio locū habet.l.j.C.qñ.C.v. & ibi not.& in auth.post iusiurandū. C.de iudi.& quamuis ibi nullū verbum sit de sacramēto actoris:tñ in illo textu est supplēdū,ut ibi supplet Accurs.& aliās sæpè iure nostro supplet hoc iurm,vt in casu l.pe.§.j.ff.ne quis eum , qui in ius voca. ubi non fit aliqua mentio iuramenti ibi,& tñ doctores ibi id intelligunt.Itē per Accurs. suppletur in d.l.arbitrio. Item §.pœna. instit.de iniur.& in l.pen.C.de fruct.& lit.vbi dicitur,ꝙ p qualitate itineris,& personæ sumptus litis æstimentur,& aliquid de iuramento non meminit ille textus, & tamen iuramentum interuenire est necesse l.sancimus. vbi omnes. C.de iudi. Ias. late in l.ꝑperandū.§.sin autē.col.pen.nu.25.C.de iu gl.in §.gloriosius. c.imprimis ver.expedijsse.2.q.j.doct.in d.auth.post iusiurādū. vnde cōcluditur,ꝙ interesse nō completę vēditionis propter procaciam,idest contumaciā, & dolū probatur, iuramento actoris iudicis taxatione præcedēte,improbata,ut dixi, cōi sententia, ꝙ ad

ad æstimandam rem non traditam iuramentum affectionis in litem deferatur. Non obstat modò pro contraria opinione adducta ; & primò,ꝙ in d.l.si traditio.cōtra venditorem per procaciam non tradentē,non dicatur iurari in litem; nam respondetur satis id colligi ex ijs,quæ superius dixi, & posset id procedere quò ad iuramentum in litem affectionis , pro re non tradita æstimanda,& quatenus communis sententia intelligitur, ꝙ iuretur de affectione pro re non tradita, in quibus terminis eam intellexit Saly.in d.l.in actionibus.col.2. versi. oppono ad idem,non autē quò ad interesse probandum per iuramentum actoris,vt dixi supra . Secundò non obstat, ꝙ multum intersit, an lex æstimationem rei committat iudici , vel parti , & ꝙ sint in iure diuersa, quanti interest,& quanti in litem iuratur secundùm Duaren.nam respondeo; hanc argumentationem vrgere quò ad iuramentum in litem affectionis:sed non quò ad iuramentum veritatis, quò enim ad hoc lex cōmittit iudici æstimationem Stichi . & nihilominus ad eam probādam datur sacramentū actori.l.in actionibus.§.planè.ff.de in lit.iura. Tertiò non obstant,quæ adducuntur, ꝙ venditor præcisè non teneatur tradere; quia respondetur,ꝙ veritas est in cōtrarium in isto casu,quando facultatem tradendi rem venditam venditor habet,vt patet ex supra allegatis. Non obstat etiam ꝙ in toto tractatu non reperiatur mētio aliqua iurisiurandi in litem in casu aliquo venditionis,& emptionis,nam quò ad iuramentum veritatis (secus quò ad iuramentum affectionis) potest responderi de eo reperiri cautū in d.l.si traditio.inducta vt supra.Secundò potest responderi secundum Alexand.in d.l.in actionibus. satis caueri etiam in casu vēditionis de eo in l.3. §.in hac.ff.cōmo.ponderando ibi verba, cæteris cōtractibus bonæfidei in litem iuretur, quæ generalitas comprehendit casum emptionis & venditionis: Sed hæc respōsio mihi non placet,prout displicuit etiā Decio. in d.l.in actionibus . nu.16. quia ita indistinctè intellecto eo textu de actionibus bonęfidei,sequeretur,ꝙ iuraretur etiam in actionibus contrarijs; quod nō est verum,vt est dictum sup. Ad vltimum de æquitate.d.l.non enim,dicas,procedere in iuramento affectionis,& in hoc concludere contra opinionem communē: sed non concludere in iuramento veritatis,quod defertur propter dolum,& difficultatē probationis.Ex quibus secūdum opinionem nostrā colligito ista duo. Primum,ꝙ communis opinio ꝙ propter rem venditā, & non traditam in litem iuramentū affectionis ad eam æstimandam, deferatur,est prorsus falsa & erronea: sicque Zasiū vltra alios, qui Zasius in d.l.in actionibus.nu.8.ver.casus,voluit in actione empti pro re non tradita; item in actione pro socio,mandati, & locati,indifferenter in litē iurari de affectione,tota via errare cum alijs eiusdem sententiæ non dubites . Secundum; ꝙ ad probandum interesse venditionis non completæ propter cōtumaciam, & dolum venditoris defertur iuramentū veritatis . Nec obstat in hoc, si mihi dicatur,ꝙ intelligendo de iuramento in litem veritatis aliter,atque cōmuniter intelligatur,fundamentum non est faciendum, ꝙ sit contractus bonæfidei, cum & illud deferatur æque in actione stricti iuris, vt alibi supra dixi:nam respondeo, id verum esse, sed in hoc casu vim facio in actionis qualitate,vt iuramentū in litem deferatur, quia in cōtractu bonæfidei propter maiorem vim obligationis,& fidem tradendi magis astrictā constituitur venditor in dolo,non tradendo rē venditam, quā tradere potest:quod secus est in contractu stricti iuris,d.l.stipulationes non diuiduntur.& ibi no.Et respōdendo tetigi supra: & hactenus de actionibus bonæfidei . Superest, vt aliqua de actione stricti iuris dicamus . Et diximus iuxta Martiani responsum in d.l.in actionibus,in ijs in litē non iurari,scilicet quatenus spectat ad earum vim,& naturā: 37 † nam si quis cōueniatur aliqua stricti iuris actione personali ad restituendum rē alteri , & illam rē non restituat, nō iuratur contra eum in litem ob rem non restitutam : nisi ob cōtumaciam , & dolū in non parendo iudici restitutionē iubenti, vel faciendo, quo minus possit res restitui, restituere cessauerit, seu noluerit: & tunc nō propter potestatem,& vim actionis,sed propter arbitrium iudicis datur iuramentum in litem affectionis.l.qui restituere.§ hæc sententia.ff.de rei vend. non idem est in actione bonęfidei; quia in ea propter eius vim,& exuberantē naturam iuratur in litem:etiam si cōtumax, & dolosus non sit in parendo iudici restitutionem rei iubenti; quia rem non possit restituere,quo casu non est in dolo,vel cōtumacia,dum tamen dolus commissus fuerit saltem ab initio in rei apprehensione, seu a principio contractus,vt dixi supra in 2.mēb.& in hoc est differentia inter actionem bonęfidei & stricti iuris actionem,iuxta allegatos per nos ibi,& Vber.Zucca. in rub.ff.si cer.peta.nu.23. versi.non obstat, & ꝙ arbitrium proueniat ab ipsa actione, vel ab illo accidenti extrinsecus prouenienti , ob spretum iudicis præceptum causatur ista differentia,sicut & alius effectus notabilis,quem signat Ias.in §.præterea.num.21.ver si quis diceret, insti.de actio.& ideo dico Ioan.Bolognet.qui in d.l.in actionibus.nu.67.& nu.74. & nu.19. voluit pariter necessarium fore tam in actione stricti iuris, quā bonæfidei actione , ꝙ iussus iudicis interueniat,& cōtumacia nō restituentis, & sic arbitrium illud accidens æque in omnibus cōtingat, omnesque actiones æque arbitrariæ fiant: decipi totoque cœlo errare tollēdo tam apertam differētiam inter actiones bonæfidei, & stricti iuris in hac materia . Exemplum autem in actione stricti iuris intētata pro re alteri restituenda,in conditione furtiua,pone,vt si condictione furtiua conuentus, condemnatus sis ad rem Titio restituendam & tu ad iudicis præceptum nō restituis, poterit aduersus te in litem iurari, ita tradit Anto.de Petr.in l.1.ff.de iureiur.nu.338.ver.secūdò pariter. & Petrus Costalius in l. cū furti. ff.de in lit.iur.vbi & Zasius idem voluit.Item in cōdictione ob causam in litem iuratur, si condemnatus ad rem restituēdam , rem non restituat,vt dixit Ioan.Bolog. in d.l.1.nu.64.C.de senten.quæ pro eo quod int.idem etiam dicas in re per condictionem indebiti petita, 38 † & in ijs procedit,ac verificatur responsū Vlpiani in d.l.qui restituere. §. hæc sententia, vbi vult iurari in litem in actione personali, si res ex arbitratu iudicis non fuerit restituta, nam prædictæ conditiones sunt ad rem restituēdam competentes,& actiones personales.§.appellamus autē. instit. de actionibus.Potest etiam ille tex.d.§. hæc sententia.procedere in actione præscriptis verbis ad rem restituendam intētata, vt in casu l.si rem §.si quis sponsionis.ff.de præscri.ver. (omnes enim actiones præscriptis verbis sunt stricti iuris præter actionem de æstimato.§.actionum. vbi doctores. instit. de actio.) ꝙ in actione præscriptis verbis non iuratur in litē, dixit Duaren. in d.l.in actionibus,& Alber.de Rosa.in l.naturalis. §.sed si dedi.ff.præsc.ver.nisi reus condemnatus sit ad restituēdum,& ob dolum,& contumaciam restitutionem rei iuxta iudicis præceptum non faciat d.§. hæc sententia,& ita concordo in hac materia iura,& doctorum dicta. Et illud Vlpiani responsum in d. l.qui restituere. §.hæc sententia, intellige in actionibus rei nostræ persecutorijs,siue in rem,siue in personam, dummodo ad rem restituendam agatur, non autem intelligas in actionibus mere personalibus , in istis enim actionibus mere personalib⁹ pro rebus debitis , & promissis , quamuis iudex præcipiat solutionem,& satisfactionē rei promissæ,nihilominus contra inobedientem in litem non iurabitur ex affectu,nec illud arbitriū locum sibi vendicabit, seu , (vt nostrorum interpretum more in hac materia loquar) actiones non fient arbitrarię ita tenuit Curtius in d.l.in actionibus.nu.26.& Ioan.Bolog.ibi;& ponderat pro hoc Curtius.d §.hæc sententia,ibi, quid restituitur &c. & ꝙ sic ille tex.loquitur de personalibus rei persecutorijs, quibus potest illa æquitatis ratio conuenire.d.l.nō enim,quæ quidem impertinēs est in actionibus mere personalibus. Vnde patet erroneam esse doctrinam Bart. in d.l.in actionibus, & in d. l.si cum dos.ff.rerum amot. & in d.§. hæc sententia. in vlt. lect. dum ibi dixit, ꝙ omnis actio de mundo fit arbitraria, si præceptū iudicis iubentis restitutionē contemnatur; quam doctrinā approbant Bal.Pau.de Cast.Alex.Ias.Vldar.Zasius, & plerique in d.l.in actionibus.Ioā.de Imo.in l.Nesennius.§.1.ff.de re iud. & Ioan.Fab.Ang.Aret.in d.§ pręterea, quos ibi sequitur.num. 24.versi.pro declaratione.Barto.Cœp.in d.l.redhibitoria. ff.de ædil.edic. & Ioan.And. in addit.ad Specu.in tit. de iureiur.§.1. nu.6.in addi.magna, & alij citati per Ias.in d.§.pręterea. num. 24.versi. pro declaratione . illa enim doctrina sic ab omnibus ferè recepta non procedit , nisi in casu eius restitutionis nō factæ. vnde alicuius iuris, seu rei priuatio alteri causatur. 39 † Hinc infero ad quæstionem actionis redhibitorię, an in ea in litē iuretur.& Bart.Cœpol.in d.l.redhibitoria,dixit,nō iurari in ea in litem ; quia in ea nō venit restitutio rei, sed datio,idest translatio dominij.& tex.in d.§.hæc sententia. loquitur de restitutione,& non de datione, seu quando iussit iudex restituere, & nō dare: sed tu dic non iurari in litem in ea; quia non tantum attenditur,quid iudex pręceperit,an dare,vel restituere,vel præsentare.Sed an res petatur,& restituenda sit,tanquam res debita,& promissa,vel tanquam res ad actorem spectans aliquo iure: iuxta considerationem supra factam ex ratione sæpe dictæ æquitatis. d.l. non enim, & in actione redhibitoria agitur de re restituenda,quæ nullo iure spectat ad eum cui restituitur. Sed duntaxat ex vi obligationis debetur , ergo in ea iuramento in litem locus esse nō potest,ob spretum iudicis præceptum,eam restitutionem iubentis , tametsi eam actionem ob id existimauerit esse arbitrariam Accur.ibi in d.l.redhibitoria.terminatur quoque illa disputatio, an quādo iudex iussit dare, vel tradere, vel præsentare & ei non paretur , in litem iurametum sit deferēdum. in qua Pau.de Cast. videtur variè sensisse, nam in d.l.in actionibus,in lect.quam fecit Senis,distinguit, an iussit rem restituere,vel tradere,vel præsentare,& fiat arbitraria,& in litem iuretur,aut rem dare,& tunc secus: nam dixit contra non dantem nullibi in iure reperiri expressum,ꝙ iuretur in litem,& in hoc eum sequuntur Bart.Cœpol.Ang.Aret.& Ias.in d.§.præterea.nu.25.ver.ego addo ad istam, in alia verò lectura aliter Castrensis videtur sentire . decisio enim istius quæstionis pendet a ratione prædicta , vt dixit Curtius in d.l.in actionibus.nu.25. 40 Pariter † si iudex aliquod factum promissum præceperit reo, quòd

quòd actori præstet & ei non pareatur, non iurabitur in litem iuramento affectionis, vt puta, si iussisset foueam fodi, vel rem tradi iuxta cõuentionẽ inter partes factã, prout tradidit Ioan. Bolog. in d.l.in actionibus.nu.60.versi.secundò concludit, quẽ puto in hoc veritatem dicere, quamuis opinio Bar. cõmuniter approbata ei aduersetur, cuius fundamenta ipse optime diruit: nam in quæstione, vtrum ob factũ iuretur in litem de affectione, dum gl. in l.4.§.sed & si quis.ff.fin.regund. volebat in litem iurari posse, saluãt eam glosam Bart. & cõmuniter doctores in terminis, quando iudicis præceptũ ad id præcessisset, & sic quãdo per actionẽ arbitrariam illud deberet fieri: in isto enim casu considerant sententiam, & præceptum iudicis præcise ad factum obligare: & icirco in litẽ iurare posse. ita voluerunt Saly. & Odofr. in l.1.ff.de act.emp. & Ias. in d.l.in actionibus num. 34. & ibi Curtius nu.22. vbi addit hanc rationẽ; quia quis quando ad factum præcise potest cogi, tũc affectio probabilis potest cadere; ista ratione nihil potest esse ineptius, quoniam nec magis probabilem affectionem, tũc cadere verè infert, nec vbi inferret, propterea sufficit habere affectionẽ ad aliquid, nisi alia ratio subsit, vt in litẽ iuretur de affectione scilicet, nisi quis ad suum agat, vt sæpius est dictũ, & ad illud fundamentũ de præcisa obligatione propter iussum iudicis post Decium respondet Ioan. Bolog. ꝙ non videt rationem, cur præcise ad factum sententia obliget, cum soluẽdo interesse, quis ab obligatione facti soluatur. d.l.stipulationes nõ diuiduntur.§.Celsus cũ concord. Præterea dato, ꝙ præcise obliget, & iussus precise ad factũ cogi possit, non sequitur (inquit Bolognettus) ergo potest in litem iurari; quia in omni obligatione ad dandum præcise quis obligatur, & potest cogi: & tamen propter hoc nõ iuratur in litem. l.alias. ff.tit.nostro, & dixi superius ex auctoritate Cœp. Ange. Aret. & Ias. & Paul. de Castr. in locis præallegatis, & tenuit ipse Curt. in d.l.in actionibus.nu.25. Subijcit etiam Ioan. Bolog. ꝙ in facto non cadit affectio, cum respiciat futurũ, & ad id, quod adhuc nõ est, affectio haberi non potest: secundùm ea, quæ ipse dixit in rub. C.de sent. quæ pro eo. istæ responsiones aduersus cõmunem opinionem factæ mihi cumulatè satisfaciunt: & distinctio Vldarici Zasij, quam facit super hac quæstione in d.l.in actionibus.nu.13. nulla fundatur ratione: dixit enim, aut obligatus ad factum, vt puta ad scribẽdum librũ, antequam feratur sententia, offert interesse & liberatur. d.l.stipulationes non diuiduntur. §.Celsus, aut quia non offert illud, condemnatur ad factum & tunc si id non præstat iuratur in litem de affectione. d.l.4.§.sed & si quis, & ibi glo. etenim per superius dicta cõfunditur. Pariter cõfundo distinctionẽ Alberi. in d.l.in actionibus, vbi distinguẽdo in quibus actionibus in litem iuretur, dicit ꝙ in actionibus personalibus si sunt ad rẽ restituẽdam iuratur in litem, siue bonæ fidei, siue stricti iuris actiones sint, vel etiam ex delicto per iura ibi citata, si verò ad tradẽdum secundùm cõmunem opinionem in litem nõ iurari; quia præstãdo interesse liberatur: item si ad dandum, nõ iuratur in litem, secus si aliud quam ad dandum, vel tradendum; quia iuratur ob factum non adimpletum secundum tamen distinctionem ibi traditam per eũ: nam quamuis huius distinctionis aliqua capita aliquo modo probentur, & sint vera, tamẽ sic simpliciter recepta faciunt difficultatẽ, nec certam rationẽ videntur habere: & propterea adhærendum est doctrinæ nostræ, istis reiectis. Fallit hæc nostra conclusio secundum Bolognettum nisi factũ, quod iudex præciperet reo, saperet vim restitutionis iuris alterius: quia in isto casu, in quo inducitur rei, seu iuris alterius priuatio, illa æquitatis ratio militat, de qua in d.l.non enim, & hoc alibi sup. firmauimus

42 †Forte sustineri communis sententia superius cõfutata posset in iuramento veritatis, vt ad probãdum facti promissi, & non adimpleti interesse in isto casu, in quo præcessisset, ad iudicis præceptum daretur sacramentũ actori, non tantùm, quia sententia præcise obliget secundum glo. in d.l.qui restituere, in ver.condemnãdi. & Ias. in § actionum.nu.48. ver.secundò singulariter insti.de actio. verum etiam; quia videtur dolus in nõ parendo iudici iubẽti factũ promissum adimpleri, aliquo modo committi; vt voluit Caro.Rui. in consi.29. in 2.col. in vol.5. & videtur probari per Bal. in consi.347.proponitur. in 2.vol. & per Petrum Rebuf. in d.l.1.nu.576.versi.tertia conclusio. C.de sent. quæ pro eo, quod inter. super quo tamen amplius cogitandum est, occasione præcedẽtis quæstionis, ꝙ in actionibus arbitrarijs propter iudicis cõtemptum præceptum in nõ restituendo rem, nostri interpretes dubitarunt.

43 †Nunquid in arbitrarijs ratione loci in litẽ iuretur. & Alex. in d.l.in actionibus.col.2.in fi. Deci. in d.l.1.nu.70.in vlt.lect. C.de senten. quæ pro eo quod int. & Pau. de Cast. in d.l.in actionibus col.2.in 2.oppos. dixerũt nõ iurari ex eo; quia expressim non reperitur hoc de iure cautũ, quo fit, vt huius rei, nullam rationẽ tenuisse, vel nouisse manifestè videãtur forte senserũt id, quod no. Bald. in d.l.in actionibus. in princi. ꝙ scilicet in casibus tãtùm a iure expressis actoris sacramẽto statur, & nõ in alijs, quæ quidem ratio nullius est momẽti in proposito nostro, peius in hac re dicit Abb. in d.ca. dilecti, ext. de for.cõp. dixit enim, ꝙ siquis promittit vno loco, & eo loco non soluat, succedit actio arbitraria, & sic poterit iuramentum in litẽ ratione affectionis deferri d.l.in actionibus, subiungit tamen, ꝙ quando agitur de probãdo vero interesse, nõ iuratur, sed solum, vbi agitur de interesse affectionis, si cadat affectio. Berengar. quoque Paulacius in d.l.1.nu.237.ver.septimò suboritur, super hac quæstione scribẽs hallucinatur; dixit enim, ꝙ in arbitrarijs actionibus propter locum nõ iuratur in litem respectu singularis interesse, sed in arbitrarijs simplicibus in litẽ iuratur, tã respectu singularis interesse, quàm respectu interesse circa, vel extra rem cõtingentis; videtur ergo sentire, ꝙ in arbitrarijs respectu loci possit in litem iurari pro interesse intrinseco; idest pro excessu pretij, rerum tempore, & loco mutati, vel etiam pro extrinseco interesse damnorum, seu lucri cessantis, de quo interesse latius dixi in 4.mẽb. primæ partis. Resolutio autem huius cõclusionis versatur in prædicta ratione; quia nõ agitur ad rem nostram restituendã, in quo tantum casu iura considerarunt illam æquitatem, vt actor ex proprio affectu, arbitrio, ac voluntate pretium rei nõ restitutæ ipse faceret d.l.si tutor.ff.tit.nostro, & nihil commune hoc arbitrium ob rem nõ restitutam datum habet cum arbitrio, quod datur in condemnando ad interesse: quia reus loco statuto nõ soluit, & nihil ineptius, nihil inconuenientius, ac magis extra propositũ est, quàm de vnius arbitrij effectu inferre ad effectũ alterius arbitrij, quod sanè verius ac clarius est, quàm verbis explicare, & declarare possim, non poterit igitur iurari in litem de affectione in actionibus arbitrarijs respectu seu ratione loci; vt tenuerũt præallegati doctores, vbi supra, & sequitur Bolognettus in d.l.1.nu.60.ad fin. C.de sent. quæ pro eo quod inter. & Ioan. Fab. in d.§.præterea.nu.13. vbi dixit, non valere consequentiam, actio est arbitraria, ergo iuratur in litẽ; potest enim esse arbitraria alio respectu, ita etiam dicit ibi Bald. & Ias. in d. §.præterea, quod est verissimum. Ioan. tamẽ Bolognettus in d. l.in actionibus.nu.21. versicu. nec obstat, sibi cõtrarius tenet in actione arbitraria respectu locis iurari in litem de affectione in effectu ea ratione; quia & ipsa propter iudicis præceptum fiat arbitraria per accidens, alio quidem modo, atque sit arbitraria naturaliter: nã dicit, titulũ de eo, quod cert.loc. loqui de actione vtili arbitraria, vt actor possit reum promissorem ea cõuenire alio loco, cum illa commoditate loci promissi, quæ a lege fuit ad hoc subrogata, quia, si actione primæua in alio loco eũ conueniret, non posset, nisi ipsam pecuniam promissam cõsequi, vt ergo pecuniam, & interesse loci petere posset, fuit necessaria vtilis actio ad hoc subrogata, vt in obligatione facti subrogatur actio ad interesse. l.stipulationes non diuiduntur. §.Celsus, de verbo.oblig. & ꝙ sit noua actio, quæ appellatur arbitraria, & non actio naturalis ex contractu, probatur l.1. in bonæ fidei. l.quod si Ephesi.ff.de eo quod cer.loc. & sic cõpetentibus istis duabus actionibus, primæua ex contractu, quæ intentatur in loco promisso ad pecuniam, vel res promissas duntaxat, & vtili arbitraria, quæ proponitur in alio loco ad promissa & ad interesse ratione loci, si iudex reo conuento actione primæua præcipiat, ꝙ certo loco soluat, & reus ei non obediat, inquit Io. Bolognettus ꝙ ista actio primæua fit arbitraria propter iudicis cõtemptum d.§.præterea. & sic duplici capite potest esse arbitraria. quando igitur arbitraria fit propter spretum iudicis præceptum, tunc in litem iuratur de affectione. quando verò est arbitraria vtilis; tunc ad materiam iuramẽti in litem nihil facit. Verùm Bolognettum decipi in hoc facile ex ijs quæ ipsemet Bolognettus dixit in d.l.in actionibus, demonstratur; quia Bolognettus noluit pro rebus debitis, vel promissis in litem iurari posse, vt sæpe dixi: ergo nec in isto casu, vbi non agitur, nisi de soluendo promissa, & propterea suomet mucrone Bolognettus cõficitur. Ex ijs habes declarata illa tria responsa Iureconsultorũ, Mariani in d.l.in actionibus, & Pauli in d.l.alias, & Vlpiani in d.l.qui restituet. §.hæc sententia. per quæ clarè constat in quibus actionibus, & quãdo in litem iuretur.

43 †Hæc quidem speculatio, & actionum distinctio non fit iuramento in litem veritatis, in eo deferendo solũ inquiritur, an dolus & difficultas probandi insit ad releuandum actorem ab onere probandi dato ei iuramento veritatis pro probanda æstimatione rei d.l.in actionibus.§.planè, vel rerum ipsarum iactura d.l.si quando d. c.fin. & aptè de eo loquitur Martianus Iureconsultus in d.§.planè, continuando aduersatiuè materiam iurisiurandi in litem; quia distinctioni actionum in ea iurisiurãdi in litem, materia factæ, addit aduersatiuè iurari in litem nõ attenta ea distinctione, scilicet per iuramentũ veritatis, sufficit enim aduersari præcedentibus aliquo modo, scilicet in genere; quia in materia illa dedit regulam actionum, sufficit aduersari prædictam nõ habere locum in alio iuramento in litem, quod in genere cõprehendebatur sub iuramento in litem, ita dicit Hiero. Buttig. in l. vinum, nu.47.versi.non obstat quartum, & ibi Ias. nu.21. quartò contra, col.x. & Anto. Rub. Alex. nu.230.versi.ad aliud autem. Deci. in d.l.in actionibus, nu.24.versi.non obstat col.26. Curtius & alij Moder. ibi per tex. in d.l.nummis ff.de vnde eo nia iura in hac materia mihi videntur plana fieri.

44 †Antequam vlterius

vlterius progrediar, ex prædictis infero, ꝙ per iuramentum in litem non augetur æstimatio rei, vel non probatur æstimatio rei ad effectum. vt reus criminaliter puniatur, pone statutũ dicit, ꝙ fur rei valoris centũ suspendatur & occidatur, pro re autem valoris decem fustigetur, vel verberibus affligatur, Titius furatur rem Caij, Caius vult per iuramentum in litem probare rem sibi furtim subtractam valere centum, vt fur suspendatur, nunquid ista probatio per in litem iuramentum ad id sufficiet, & dicas nullo modo eam sufficere, ita tradit Curtius in d.l.in actionibus, nu.42.versi. circa vltimã, & ibi Ioan. Bolognettus ad fin.col.fi. & Ripa in l.damnum.nu.7.vers.quintò declaro.ff.de dam.infec. & Curtius in l.admonendi, nu.359. vers.quartò fallit, de iureiur. vbi declarat, & concordat opiniones Bar. & aliorum, qui ad inuicem videbantur sibi aduersari nimis obscurè loquentes, nam Bart. in l.fi.ff.de in lit.iura. cũ quo transit Pau. de Cast. in l.cum furti, nu.4.ff.eo. & ibi Ias. col.2.nu.8. & Fulgosius, & Ang. in d.l.si quando. C.vnde vi. & Alex. in d.l.fi. dicebat iuramentum non deferri, quando agitur criminaliter, alij verò contradicebant, vt refert Iason, & Alex. in locis præallegatis; dicit enim Curtius, Bartolum & sequaces intelligi debere, vt in casu proposito, quando ageretur, vt ex æstimatione rei facta per sacramentum actoris pœna aliqua imponeretur, alios verò, quãdo in causa criminali peteretur iuramentũ in litem. vt æstimationem rerum perditarum consequeretur, quæ æstimatio & satisfactio semper parti offensæ, & læsæ debetur, siue in iudicio ciuili, siue in criminali agatur contra delinquentẽ, vtraque horum opinio est vera; prima probatur, quia ad probationẽ criminis requiruntur probationes luce meridiana clariores l.fi. C.de prob. ergo nõ debet sufficere iuramẽtum, quod nũquam defertur, vbi dolus, vel delictum impingitur; vt dixit Bal. in l.1.ad fin.versi.not.ff.de iureiur. Ioan. Bapti. Caccialupus in d.l.admonendi, nu.157. vers.vigesimononò fallit, & Ias. post alios in l.ait prætor. ff. eo. & ita in proposito huius cõclusionis argumentatur Ange. Areti. in §.ex maleficijs. nu.15. institu.de actio. Sed ex quãtitate, & æstimatione furti, vnde grauior pœna imponitur furi, aliud censetur crimen insurgere & probari secũdùm Curt. in d.l.in actionibus.nu.42. quia a grauitate pœnæ crimina cognoscuntur, iuxta not. per Barto. in l.leuia.ff.de accusa. Ruin. in consi.66.nu.25.in 3.vol. Aym. Crau. in cons.6. nu.17. doctor. in l.1.C.qui accusa. & iuramentum in litem non est inductum ad effectum inducendi probationem criminis, ex quo reus magis puniatur, sed est inductũ, vt quis consequatur ablata, quæ ipse nõ potest probare, & ideo nõ debet extendi ad illum effectũ, vt quis puniatur criminaliter, & præsertim, cum hoc iuramentum sit exorbitans, vt supra sæpius dixi, reg. quæ a iure. in 6. cum vulg. Altera quoque opinio etiam probatur; quia in iudicio criminali reus incidenter potest condemnari parti læsæ ad satisfaciendum, & emendãdum ea, quæ eius facto absunt actori, vt in nostris terminis diffusè dixit do. Caro. Ruy in d.consi.35. in 3.col.vol.5. & cõsuluit Aym. Crau. in consi.287. & mihi non videtur vllã habere dubitationem, pluribus icirco non insisto. Dictum est in actionibus in litem iurari,

45 †modò quæro, nunquid etiam in ijs, quæ ab officio iudicis pendent, & nulla efficaci actione debentur, possit in litem iurari, & recepta est doctorum sententia in hoc casu in litem non iurari, vt per Ias. in rub.titu.nostri, in 11.differ. & latius in d.l.in actionibus. nu.34.versi.decimò requiritur, & Alex. ibi num.9. vers.adde pro hac in fine, in 2.col. & in l.si prius, in col.pen.nu.44.ff.de oper.nou.nunc. vbi Ias. hanc dicit esse cõmunem. nume.48.col.13. Moder. in addit. ad Alex. in consi.214. in volu.7. & Deci. in d.l.in actionibus, nu.27.ver.vltimò etiã not. vt Petr. Costalius in l.2.ff.de in lit.iura. Ias. in l.1.nu.8. versi.tertia differentia, de iurisd.omn.iud. Vldar. Zasius, Curtius Ioan. Bologn. & cæteri repetẽtes in d.l.in actionibus, & hoc præfati doctores firmant per glo. in l.harum.ff.si ser.vend. per illum textũ ibi, in quantum in eo dicebatur, ꝙ actionũ seruitutis prædialis euentus erat cogere reum ad eam præstandã, & in futurum cauendum, in ea molestiam nullam se exhibiturum, & contra eum, qui ista iuxta iudicis præceptum non adimpleuisset in litem iurari. Accursius ibi in verbo condemnet, primò ampliat illum textum, ꝙ etiam iuratur in litem, si res non tradatur, idest quasi traditio seruitutis fiat, etiam si cautio præstetur. Secundò mouet quæstionem, quid, si econuerso res præstetur, cautio verò negetur, iurabitur ne in litem? Et respondet, ꝙ non, sed captis pignoribus cogetur iudicis officio ad cauendum. §.sciendum, instit. de satisda. quoniam ad cauendum nulla actione, sed officio iudicis duntaxat tenetur, & ita voluit Bal. in d.l.harum, notando ibi ex illa glos. ꝙ in iuribus non iuratur in litẽ, si res præstetur, quamuis cautio negetur; quia cautio venit incidẽter iudicis officio. At ego in hoc glo. dicto, licèt nõ in principali cõclusione, quæ quidem est, ꝙ ex solo iudicis officio nitens non permittatur in litẽ iurare, magis subsisterem, quàm quicquam affirmarem. Nam videtur nõ minus cautio, quàm ipsa seruitus in actionem cõfessoriam venire ex vinculo stipulationis, qua seruitutes constituuntur, & sic vtraque & seruitus & cautio iure actionis, non iudicis officio, æquè peti posse videtur. l.quoties 2. & ibi Paul. de Cast. explicat de seruit.tit.generali, nam ibi Labeo Iureconsultus dicebat, emẽti viam, vel aliquod ius fundi esse cauendum per vẽditorem, non fieri quominus eo iure seruitutis emptor vti posset; quia alioqui vacua traditio huiusmodi iuris nulla esset. vnde Paul. adnotat ad implendã seruitutis venditionem, requiri, ꝙ vsui seruitutis, qui loco traditionis est, accedat ea cautio; quia perfectè patiẽtia, ꝙ emptor vtatur seruitute, vnico momento præstari nõ potest: si quidem tractũ successiuum habeat cautio, ergo ita iure actionis, vt ipsa seruitus debetur: ideo Paulus Iureconsultus d.l.harum æquiparare præstationem cautionis ipsi seruituti videtur: vt & Cast. ibi. nume.13. declarat, & Claud. Aquens. in d.l.si prius.col.pen. opinionem Bart. & doctorum cõcordando in hoc, dixit ob cautionẽ iure actionis debitam in litem iurari: sicut pro qualibet alia re, & Deci. in d.l.in actionibus.nu.27. in fi. intelligit d.l.harum, ꝙ ibi vtraq; res, seruitus, & cautio iure actionis debeatur. Verum enimuero magis in opinionem glos. & Bal. in d.l.harum inclinans, ego existimo si expressè cautio in cõtractu seruitutis nõ promittatur, eam venire ex officio iudicis, non autẽ iure actionis; & ad hoc pondero textum in l.egi.ff.si ser.vend. vbi qui egerat Titio ius tigna habendi non competere pro futuris officio iudicis cautionẽ exigit, vbi Odof. dicit illud esse ob iudiciariam æquitatem, vt gratia iuris præsentis ad iudicem etiam tractus futuri tempori spectet, ideo ob istã cautionem negatã nõ iurabitur in litem, sed captis pignoribus illa est eruenda. Quicquid autẽ iuris sit, an cautio ex officio iudicis, vel ex iure actionis debeatur, vera est cõclusio, ꝙ in ijs, quæ ex officio iudicis veniunt, non autem iure actionis debentur, in litem minimè iurari poterit, pone exemplum in argentario, qui solo iudicis officio tenetur edere. l.argentarius.§.cum autem. ff.de eden. l.1. & glo. ibi in ver.officium. C.eo. vbi Ioan. Rip. nu.20. post longam disputationem, determinat esse veram & communem opinionem, ꝙ ex officio iudicis, non autem iure actionis compellantur argentarij, ad edendum rationes, vel codices, & hodie notarij, sed ꝙ post iussum iudicis oriatur actio in factum, ex illo ædicto de eden. & non ante, vt voluit Bal. in l.quædam. in princip. nec illud officium est mercenarium actioni deseruiẽs, sicut est officium in cæteris edictis, seu interdictis. §.fi. instit. de interd. & ex hoc Ioan. Ripa ibi.nu.21.ver.tertia vtilitas. infert ad quæstionẽ nostram, ꝙ quia argentarius, & notarius, non iure actionis, sed officio iudicis compelluntur ad edẽdum, si ad præceptum iudicis ipsi nõ edant, non iuratur ob id in litem. hoc etiã dixit Vldar. Zasius in l.2.§.interdũ. nu.8. ff.de in lit.iura. quia, inquit Zasius, iuramentum hoc datur in casibus, & contra eos, cũ quibus præcessit contractus, & obligatio, sed cum argentario nullus præcessit cõtractus, nec est in aliquo obligatus, ergo mitius secum est agendum, & sic interesse, ad quod, quia nõ edidit, est condemnandus, actor per suum iuramentum nõ poterit probare, sed ei opus erit testes, similesque probationes de eo habere, vt per Paul. de Cast. in d.l.argentarius. §.cum autem. in fi. & Alex. in d.l.si prius.col.pen.nu.44.ver.inquantum Bart. hic, vbi dicit, ita se habere communẽ opinionem, & in d.§.cum autẽ. versi.vltimò ex isto not. & Ias. ibi soluendo cõtraria, & Riminal. in l.qui accusare. in fi. C.de eden. Barto. & alij in d.l.si prius, dicentes, ꝙ quãdo iudicis officium imploratur nulla actione præcedente, nunquam in litem iuratur: secus, si iudicis officiũ imploraretur, in executionẽ alicuius actionis. d.l.qui restituere. & vltra prædictos, hoc etiam probat post Ioan. Fab. Angel. Aret. in d.§.præterea, nu.35. versi.ad euidentiã. institu. de actio. & diffusè prosequitur Hieron. Cagnol. in d.l.1.nu.126. versic. secunda conclusio. C.de senten. quæ pro eo quod inte. vbi ait, hanc esse ferè omnium scribentium resolutionẽ. Et ratio meo quidem iudicio huius decisionis est; quia cum officium iudicis nullam præsupponat obligationem, (nam ea præsupposita oriretur actio. l.licèt.§.ea obligatio.ff.de procur.) vt habetur clarè per tex. in l.qui per collusionẽ.§.fin.ff.de act.empt. l.quintus. de aur. & arg.lega. l.hæreditas.ff.de petit.hæred. Ias. in §.1.nu.60. & in §.omniũ, instit. de actio. iudex cogendo argẽtarium ad edendum ex suo officio, si iuramentum in litem etiam præstaret, ꝙ implorato iudicis officio, & ipsum obtinetur, officiũ supra officium adderet, & cumularet, & nimium esset officiosus, quod esse non debet. l.si quando. C.de inoffic.testa. & ibi not. c.1. vbi Canoni. ext. de rescri. l.1. & ibi not. C.de dot.promis. Nõ obstãt modò aliqua, quæ per Barto. sibi contrarium in d.l.harum allegantur, dum dicebatur videri per d.l.harum, ibi. neque rẽ præstet, neque cautionem &c. concedi iuramẽtum ob cautionem non præstitam, & sic quando agitur officio iudicis, quem Bar. sequitur Pau. de Castr. ibi. & primo secundum Alexan. in d.l.si prius, nu.45. respondetur, ꝙ tex. in d.l.harum, procedat, quãdo nec res, nec cautio præstatur, tunc hoc iuramentum defertur, siquid autem horum factum sit, non dicit ille textus, quid iuris sit, relinquitur ergo iuris dispositioni. l.commodissimè. de lib. & posth. & sic remanet sub regulis nostris. Sed hanc responsionem non valde laudat Dec. in d.l.in actionibus, quia ille textus

æquè

æquè vtrunque casum determinat. Secundò ipse respondet, ꝙ ille tex. d. l. harum, intelligatur cautionem per actionem confessoriam fuisse ibi petitam pōderando verbum harum actionum. Secundò nō obstat. d. l. qui restituere, quia vt dixi ibi, officium iudicis est in executionem actionis realis; ita respondent Ias. & Alex. in d. l. si prius, & allegant Bar. pluries in hac sententiam descendisse. Nihil respondeo argumento a simili, cū friuolum sit, vel nequaquam concludens, ex quibus firmatur cōmunis decisio, ꝙ in dependentibus a iudicis officio nō iuratur in litem; & per prædictam conclusionem deciditur, ꝙ ob cautionem damni infecti in litem non iuratur, cum ea vi alicuius obligationis vel actionis minime detur. Sed ex æquitate prętoris, prout ei ex officio suo videtur, caueri solet. l. prætor ait. ff. de dam. infec. & si antequam caueatur, ædes vicinæ ruant, indeq; damnum vicino inferant, quamuis cautio petita sit; tamen ad eius damni emendationem vicinus nō tenebitur. l. cum postulassem ff. de dam. inf. Nec obstat tex. in d. l. inquisitio. ff. eo. titu. vbi actio damni infecti appellatur, non autē officium iudicis; quia impropriè loquitur appellando actionem, quod est officium iudicis, vt ibi glos. animaduertit, & Ias. in §. 1. nu. 49. Instit. de actio. per textū in l. actionis verbum, de verb. sign. & ob cautionem non præstitam, si missio in possessionē ædium minantium ruinam fiat, & missus in possessione turbetur, contra turbantem non iurabitur in litem, cùm eam habeat ex officio iudicis, vt est tex. in l. 1. § hæc verba. ff. ne vis fiat ei, qui text. loquitur etiam de misso rei seruandæ causa, vel legatorum, vel ventris nomine d. l. 1. §. est autem generale, idem dicas etiam, quando iussum mitti in possessionem non admitteret, nā nec tunc iuratur in litem ratione prædicta, & si Ioan. Fab. dissentiat in l. 1. vers. & in casu. C. de sent. quæ pro eo quod inter. Itē, quia cū agit pater aduersus filium, non cōpetit actio. Sed officium iudicis, consuluit Hiero. Grat. in consi. 10. nu. 21. in 2. lib. in litem
46 eo casu non iurari. Super quo amplius cogitādum est. † Quod diximus iurari in litem ob cautionem, quæ iure actionis deberetur non pręstitam, intellige propter cautionem. l. habentem vim restitutionis, & causa iuris realis, idest seruitutis debitam; siquidem ea cautio continet patiētiam, quæ in seruitutibus habetur pro possessione rei. l. corruptionē. C. de vsufr. l. 2. §. ex ijs. de verb. oblig. secus in cautione, vt de non offendēdo, vel damni infecti, quia pro ista simplici cautione debita, nullum in effectu ius reale continente, nunquam iuratur in litem, ita distin
47 guit Ioan. Bolognettus in d. l. in actionibus, nu. 63. ad fi. † Velimque scias, ꝙ obligationes personales, si sint respectu rei, vel alicuius iuris realis iudicantur tanquam reales, in eisque datur petitorium, vel possessorium, vt per Bart. post Cyn. in l. si certis annis. C. de pact. Abb. & cæteri Canonistæ in c. querelam, num. 14. vers. sed de iure ciuili. ext. de elec. Barto. in l. 1. ff. quor. bono. Bal. in l. 1. col. 1. C. de fideic. & ibi Paul. de Cast. in col. fi. ver. nūc ext. glo. Bal. in l. iubemus, in col. . C. de sacr. san. eccle. & in c. 1. §. sciendum est, in col. fi. de feud. cogn. in vsib. feud. & ponitur latissimè per Ripam in d. l. fin. ff. quo. bono. & Abb. in cons. 23. in causa. in col. 1. in 2. vol. & in ca. peruenit, el. 1. ver. 2. casu. ext. de censi. Bart. in l. non solent. §. fi. col. fi. ff. de offic. procon. Bal. in consi. 425. visis. vol. 3. in nouis. Lud. Roma. in cons. 3 . in casu proposito. Car. Ruy. in consil. 82. circa primum, nu. 5. col. 2. in vol. 2. qui omnes, vt ipse vidi, dixerunt, in vtroque iure, tam Pontificio, quàm Cæsareo ita communiter concludi, ideo mirum non est, si cautio concernens seruitutem, & ius reale, etiā in hoc existimatur tanquam quippiā reale, vt ob eam nō præstitam iuretur in litem. In cautione simplici, atque merè personali id non potest admitti secundum nostrā regulam nisi dolo interueniente, petatur iuramentum in litem veritatis contra eum, qui in causa fuisset dolosè agendo, vt quis eam consecutus fuerit, secundùm regulam, & rationem. d. l. si quando, & d. cap. fin. quam supra sæpe exelicauimus, & hactenus quo ad hoc tertium membrum.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum est personale, nec personam egreditur.*
2 *Promittens stare iuramento Titij de expensis, non obligatur stare iuramento illius hęredis.*
3 *Facultas iurandi transfertur ad hæredem.*
4 *Nunquam defertur iuramentum ei, qui de re non habet notitiam.*
5 *Quando hæres de facto defuncti vult iurare, debet prius probare per testes suum interesse.*
6 *Cessionario nunquid iuramentum in litem deferatur.*
7 *An contra hæredem contumacis iuretur in litem.*
8 *Error Barto. & scribentium detegitur circa intellectum l. eius qui delatorem, de iure fisci.*
9 *Ficta confessio non nocet patri, qui pro filio tenetur.*
10 *Omnis confessio & probatio, quæ nocet defuncto, nocet hæredi.*
11 *Declaratur tex. d. l. eius qui delatorem.*
12 *Tertio non nocet ficta confessio, nec condemnatio ex contumacia facta.*
13 *Si lis cum defuncto super crimine non fuit contestata, contra hæredem in litem non iurabitur.*
14 *Aliud est, quòd hæres teneatur ad effectum vt iuretur in litem, aliud, vt de facto teneatur, prout verè fuerit probatum.*
15 *Lis habetur pro contestata, vbi litis contestatio nō requiritur, eo ipso quòd incipit de meritis causæ cognoscere.*
16 *Iuratur contra hæredem dolo commisso in causa, in qua lis cum defuncto fuerit contestata.*
17 *Contra hæredem ex propria eius persona & contumacia in litem iurari potest.*
18 *An condemnatio in hæredem contumacis secundùm iuratam quantitatem per actorem erit facienda.*

Quæ deducantur in iuramentum in litem, per idque æstimentur. Cap. IIII.

Sequendo propositum ordinē quartū accipio mēbrū huius partis expediendum, in quo duo præcipuè quæruntur. Primò, nunquid facultas iurandi in litem transferatur in eius hæredem, seu ad hæredem eius, cui iam cōpetebat, qui antequam in litem iuraret, mortuus est. Secundò, an contra hæredē contumacis vel delinquentis aliquis in litem iurare possit. Et quò
1 ad primum videtur nulla ratione transferri † quia iuramentū est personale, nec personam egreditur. c. veritatis. de iureiur. Secundò: quia nō debet quis de facto alieno iurare. l. videamus. § curatores. ff. de in lit. iura. & hęres ignorat verosimiliter iura sui testatoris. l. qui in alterius. de reg. iur. & Alex. in consil. 38. vertitur lis. lib. 5. consuluit in iuramento in supplementum deferendo, ꝙ illud non deferatur hęredi; quia aliud est iuramētum ipsius testatoris, aliud iuramentum ipsius hæredis. Tertiò: quia iuramentum non defertur nisi ei, qui est de re certus, vt dicit Bal. in l. bonæfidei, col. fi. nu. 10. C. de reb. cred. Bart. in d. l. admonendi, col. fi. & docto. ibi ff. eo. & propterea hoc determinauit Bald. in l. generaliter. in princ. nu. 2. C. de reb. cred. & in d. l. in bonæfidei. eo. tit. vbi vltra prędictas rationes adducit illam, ꝙ sæpe bono viro succedit hæres improbus, & perfidus, idem Bal. respondit in consi. 314. vtrum, in 5. vol. 5. & hoc in iureiurando conuentionali dicunt Ias. in d. l. si quando, col. pen. Alexan. Soc. Ias. & cæteri, in l. pen. §. hoc iudicium. ff. ne quis eū qui in ius voc. vi exi. Bald. in Rub. in fi. de iureiur. ff. & in l. 2. ff. de cō di. indeb. & ratio naturalis dictat, vt dicunt ibi doctores, quòd si confidens de te, tibi iuramentum detuli, non debeo iccirco
2 compelli stare iuramento sui hæredis, † item promittens stare iuramento Titij de interesse, damnis, vel expensis, non obligatur sacramēto illius hæredis, vt notat pluribus Hip. Marsi. sing. 346. licèt hæres, & probat Curtius in d. l. in actionibus, num. 43. Sed magis in indiuiduo casus nostri determinat Bal. in l. 2. ff. de iureiur. vbi dicit, ꝙ si statutum dicat de damno dato standum esse sacramento damnum passi: non propterea stabitur sacramento hæredis eius, & videtur sequi Alex. in l. qui bona. §. qui damni. in fin. de dam. infec. & in consi. 54. versi. nō obstat si diceretur, nu. 1. in vol. 2. per gl. allegatam per eūdem Bal. in l. idē Pomponius. §. fi. in versi. appareat. ff. de rei vendic. vbi dicitur, hæredi non competere libelli declarationem, pro qua gl. multa citat And. Tiraq. in l. si vnquam, in versi. reuertatur, nu. 247. versi. quamuis. C. de reuo. donat. Caro. Ruyn. in consi. 38. nu. 9. versicu. quò ad primum, in vol. 1. consuluit in illa quęstione, an facultas declarandi priuilegiū, vel quid aliud trāseat in successorem, Principem, vel antianum, vel iudicē. Ijs tamen non ob-
3 stantibus, in quæstione nostra communis est resolutio, † ꝙ facultas iurandi in litem ad hæredem trāsferatur; & faciunt vnā distinctionem, ꝙ aut loquimur de iuramento conuentionali, quando pars altera iuramentum alteri parti defert, & tunc facultas iurandi nō transferatur, hoc enim casu militat ea ratio, ꝙ si confido de te, non iccirco confido de hærede tuo: & in ijs terminis loquitur tex. in d. l. generaliter; & in hoc omnes conueniunt, aut loquimur de iuramento, quod a lege defertur, & tunc in hæredem transfertur iurādi potestas, vt hoc casu rectè voluit gl. in l. pen. §. hoc iudicium. ff. ne quis eū, qui in ius voc. Ias. in d. l. admonendi. nu. 313. versi. quid autem in alijs, quæ distinctio fuit Ludo. Rom. in d. l. qui bona. §. qui damni. in addit. nouis. & in facti specie ipse Roma. consuluit in consi. 290. in casu propositæ. nu. 5. per hanc rationē; quia lex semper loquitur, & est in viridi obseruantia. l. Arriani. C. de hæret. & consequenter ita respicit personā hæredis, sicuti eius, cui succedit, & hanc distinctionem probat Bald. Ange. Alex. Ias. Soci. & Castren. in d. §. hoc iudicium. & Ias. in d. l. si quando. col. pen. & Bart. & Saly. in d. l. in actionibus. in col. pen. & consuluit Vldar. Zasius. in consi. 5. nu. 58. ad hæredem transire hanc iurādi in litem facultatem, & dicit esse scribētium communem doctrinam in d. §. hoc iudicium, & idem tradit Barto. Cassan. in consi. 7. nu. 64. & Bal. in c. 1. & ibi Iaco. Aluaro. in col. 2. nu. 2. versi. nota ex secunda parte: si de inuest. inter dom. & vassl. is oria. & Bal. & Aluar. in c. 1. §. cum datur. de not. feud & Cāro. Ruy. in consi. 35. quod sententia. in col. 4. nu. 10. ver. & dato. in vol. 5. & Soci. in cōs. 94. subtili-

subtiliter. in 2. col. in princ. in lib. 2. Stepha. Bertran. in cōsi. 100. visis. nu. 25. in 5. dubio. in vol. 1. & fuit decisum in consi. Neapolitano, vt per Matth. de Afflic. in decis. 169. indicta, & multi citati per And. Tiraq. in tract. de retra. ligna. §. 2. glo. 2. nu. 1. versi. sed quæstionis est, vbi sequitur hanc conclusionē. & Petr. Paul. Pari. in consi. 75. in 1. lib. ita quęstionem hanc decidit, & Ias. in l. ait pretor. la 2. § iureiurando. nu. 3. ff. de iureiur. & Ias. in d. l. in actionibus. col. pen. nu. 45. & ibi Ioan. Bolog. nu. 92. vers. sed an trāseat, vbi id tenet, quia lex simpliciter loquitur de actore, & hæres est actor, ideo ab ea lege comprehenditur, & quia succedit in instātia. l. si is qui Romę ff. de iudi. & ibi not. Paul. de Cas. in l. tam ex contractibus. ff. eod. Et hanc cōmunem conclusionem intelligunt scribentes præsupposita in hærede scientia, & notitia eius de quo iurandum est, vt dicit Aym. Craue. in cons. 287. in col. fi. & Cattel. Cotta in memor. iurandi facultas, & Soci. in consi. 89. in col. fi. in volu. 3. vbi exemplum ponit in filio, qui præsumitur gestorum a patre notitiam habere, cum soleāt patres facta domus communicare cum filijs: & Carol. Ruy. in d. consi. 35. exemplum ponit in eo, qui diu cum testatore habitasset, vt econuerso, si hæres fuisset absens, non præsumitur informatus de rebus defuncti, ideo ad iurandum in litem nō admittitur, ait Hieron. Grat. in cōsi. 10. nu. 36. in vol. 2. vel si esset filius, vel coniunctus, præsumitur notitiam habere, dixit Soci. in consi. 264. visis. col. 5. nu. 9. in 2. vol. vbi ergo notitia hæredis non deducatur, & probetur, vel præsumatur, in litē iurari non
4 poterit secundum prædictos; quoniam † nunquam iuramentū defertur ei, qui de re non habet notitiam, vt tradit Gemin. in consi. 137. super isto, in col. fi. & consuluit Alex in consi. 71. in col. fi. nu. 14. in vol. 3. vbi addit non sufficere, ꝙ hæredes dicant, habere notitiam, vel ꝙ fama sit, ꝙ habent notitiam, cum nihilo probato præsumantur ignorare secundùm Carol. Ruyn. in d. consi. 35. in col. 3. & dictū est aliàs supra ancipiti, & ignoranti iuramentum non deferri, vt per Ias. in d. l. admonendi. nu. 300. & nu. 312. & nu. 314. c. qui exigit. 22. q. 5. & ibi Archid. Stante itaque notitia hæredis datur iuramentum in litem hæredi, sicuti & hæredi competit facultas reuocandi confessionē erroneam a lege concessa & quæ defuncto cōpetebat testatori. l. non iccirco. C. de iur. & fac. ignor. & per tradita per Ias. post alios in l. inter stipulantem. §. 1. nu. 8. versi. item adde. de verb. oblig. & in l. si quis a filio. §. si quis plures. de leg. 2. & quemadmodū, quando de inuestitura est lis, inter dominum, & vasallum, statur sacramento possessoris (vbi testes pares non adsint) vel eius successorum, & hæredum. d. c. 1. § secum verò, ita hoc iuramentū in litem hæredi defertur. Nec obstant allegata supra in contrarium, & primò dum dicebatur, esse personale. d. ca. veritatis. & ibi not. respondetur esse personale; quia non ligat ex periurio, nisi animam ipsius iurantis, non quia ad hæredem transire nō valeat, vt per Bal. ita respondentem in l. etiam si rē. in fi. de iureiur. quando a lege defertur, idē respondetur per And. Barba. in c. cum sit generale. col. 54. ver. sed idem Bal. ext. de for. cōpe. vbi ideo infert, ꝙ propter iuramētum addatur forum foro respectu iurantis tantum, non autem eius heredis, qui non iurauit, nec potest de periurio teneri; & si ipse contrarium dicat tenere, per quædam sua noua, & in facto secūdum suam opinionem, fuisse iudicatum, tamen ego puto, ꝙ reatus periurij solū, vt tangit duntaxat ipsum iurantem, ita forum foro cumulare respectu iurantis debeat: vt per Stefa. Auffrerium in repet. clemen. 1. de offic. ordin. in 4. reg. in 4. fallen. ver. item hæres defuncti. Non obstat secundum, & tertium fundamentum de ignorantia præsumpta in hærede, & requisita notitia in iurāte; quia in conclusione nostra eam præsupposuimus. Vltimò non obstat doctrina Bart. in d. l. bonæfidei. & in d. l. generaliter. C. de iureiur. de legalitate, & fide, quam habebat de ipso defuncto, & non de eius hærede, quia respondetur, ꝙ id procedit, quando is contra quem est deferendum iuramentum, eligit eius fidei stare, & erat in eius potestate eam sequi, vel non. Sed non quādo iuris necessitate adstringitur, acquiescere iuramēto actoris, vt in casu nostro, & damnatur ideo a Doctoribus, in locis præallegatis dictum Bal. in d. l. 3. ꝙ iuramēto hæredis illius, qui damnum passus fuit, non sit standū, cum id iure non probetur, nec adiuuetur, glo. in d. l. idem Pomponius. § fi. in versi. appareat, ꝙ declaratio libelli non transeat ad hæredē; quia illud est, ne inconuenies damnum nascatur reo absque culpa sua: vt quia ad libellum prōptas probationes habuerit, quibus eo mutato vti amplius non posset; ita resoluit Ias. in d. §. si quis plures. col. 2. & Caro. Ruyn. in d. consi. 38. nu. 10. lib. 1. quod secus est in nostro casu, & ponit exemplum simile, quādo quis societatem coiuit vice & nomine eius, quem nominaret, & interim, nullo nominato petijt, ꝙ ista facultas nominandi transit ad hęredes, vt per Ruy. deciditur in cōsi. 136. in vol. 1. & in consi. pen. lib. 3. & si hæredes nollent aliquem nominare, pro se contracta censebitur, vt per Deci. in consi. 543. Alex. in consi. 232. in 2. volu. Quibus sic cōprobatur nostra conclusio: Quā declara indistinctè procedere, siue inceperit testator iudicium, siue non: siue lis cōtestata fuerit cum defuncto, siue nō: secundum Ias. in d. l. si quando. col. pen. & Pau. de Cast. in d. §. hoc autem iudicium. & in d. §. hæredibus, id sensit, dum voluit distingui, an lis fuerit contestata, nec ne, duntaxat quò ad hoc, vt hæres queat iurare, etiam si sua nō interesset, vt eius testator defunctus poterat. l. sed eximendi. §. item si quis eum. eod. titu. nam si lis fuerit contestata, iurabit etiam si sua non intersit, ex persona testatoris defuncti, secus si nulla contestatio fuerit facta cum defuncto; quia tunc ex persona sua considerabit interesse, & secundùm illud iurabitur, vt ex nunc, non vt ex tunc; ita quoque tradiderunt Soc. & Alex. in d. § hoc autem iudicium. & ideo animaduertendum
5 est, † quòd quando hæres de facto defuncti vult iurare, debet prius probare per testes, suum interesse, & constito de interesse, ad probandum illius quantitatem in litem iurabit; vt declarat, & dicit summè notandum esse Maria. Soc. in tract. de citat. in articu. 345. q. versic. prædicta procedunt, quod nō est necessarium, quando vult hæres in litem iurare de facto proprio.
6 † Nunquid autem cessionario iuramētum in litem deferatur, sicuti hæredi, quæri potest: & dici potest, ꝙ ei tanto difficiliùs iuramentum deferatur in litem, quanto magis præsumitur factum cedentis ignorare, vt cōsulendo hac ratione tradit Ruy. in consi. 35. in 3. col. in libr. 6. & facit ad hoc quod consulendo tenuit Alex. in consi. 73. in causa appellationis. num. 5. col. 2. in vol. 6. vbi dixit, ꝙ statuto disponente, quòd 15. annis elapsis cōtra petentem debitum de satisfactione stetur iuramento debitoris, vel eius hæredis, non stabitur iuramēto tertij conuēti hypothecaria, pro bonis possessis illius debitoris, quod & voluit Paris. in consi. 66. nu. 112. in vol. 3. de prælato successore, ꝙ ad iurādum in litem admittatur, habes per Matth. de Afflic. in de-
7 cis. Neapol. 169. Secundò quæro, † an contra hæredem contumacis, vel delinquentis in litem iuretur, & hic articulus multa capita, & difficilia quidem habet, prout multi & diuersi casus, in quibus contra hæredem iuramentum in litem petatur, contingere possunt. Sed nos ad duo capita principalia infra explicanda, totam hanc disputationem redigemus, & determinabimus, scilicet ad caput iuramēti in litem veritatis, & ad iuramētum in litem affectionis. Sed priusquam hæc explicemus, me non pigebit paulisper digredi in distinctionem Barto. in hac re per eum traditam in d. l. in actionibus. nu. 21. quo magis difficultas huius articuli elucidetur, & clarior reddatur. Quatenus igitur primò Bart. dicit, ꝙ si reus moriatur ante litem contestatam, non iurabitur in litem, cōtra hæredem. l. 2. & 3. & ferè per totum. C. de in lit. iuran. quasi doli causa non transferatur contra hæredem, nisi in lite contestata. l. 1. & ibi not. C. ex delic. defun. in quant. hære. l. pupillum. §. 1. & ibi not. de reg. iur. iuncta l. pœnalia. eo. titu. Arguunt contra Bart. Curt. in d. l. in actionibus. nu. 34. & ibi Ioan. Bolog. nu 78. ꝙ immo iuret cōtra hæredem lite nondum contestata cum defuncto; quia hæres tenetur ex dolo defuncti etiam lite non contestata, quando dolus circa contractus versatur. l. ex depositi. l. ex contractibus. ff. de actio. & obliga. & adducta in cōtrarium procedunt in ijs, quæ sunt merè delicta, sed hic agimus de dolo circa cōtractum cōmisso, vt puta circa tutelam, qua hæres conuenitur, ergo de dolo defuncti tenebitur, vt contra eum actor in litem iurare possit, & hoc voluit expressim Bart. in l. 1. C. de in lit. iur. dum dixit aduersus hæredes tutoris in litem iurari ob dolum suum. Item ob dolum tutoris verum, ob præsumptum non, nisi cum tutore lis fuerit contestata. Textus ergo in l. alio. C. eod. qui facit distinctionem in litis contestatione nō procedit, nisi in casu doli præsumpti, quo hæres conueniretur. Sed Curt. hoc damnat inhærendo dictis Bart. hic, ꝙ immo contra hæredē tutoris ob dolum tutoris nō iuretur in litem; quia quamuis ex dolo tutoris hæres conueniatur. d. l. ex cōtractibus; attamen iste dolus nō punitur pœna iurisiurandi in litem, sed ad obtinēdum cōdemnationem cōtra eum requirūtur veræ probationes per testes, similesque modos; & de hoc mihi videtur textus clarus in l. fi. C. de in lit. iur. vbi contra hæredem tutoris ex dolo defuncti vt ex dolo, non facto in inuentario, commisso, in litem iurari nō vult Imperator. Sed de dolo tutoris ex alijs inquiri, & probari, vt hæres eius illo cōperto teneatur, nec ibi Imperator hoc intelligit, in dolo prsēūpto, immo in vero, vt ex illius verbis clarè sumitur, & sic distinctio, an fuerit mortuus tutor ante litem cōtestatam, vel post, de qua in d. l. alio, sustinetur in dolo vero. & Barto. d. in d. l. 1. C. eo. confunduntur, & Bolognettus tenuit fortius, quòd in nullo ferè casu, nisi post sentētiam cōtra defunctum latam, iuratur in litem aduersum illius hæredem. Quatenus autem Bart. ꝙ si decessit post litem contestatā, distinguendum est, ait, aut loquimur in actione bonæfidei, aut in actionibus stricti iuris in actione bonęfidei, si dolus est commissus ante litis contestationem, iuratur in litem cōtra hæredem l. pen. C. eod. secus post litis contestationem dolo commisso, argu. l. eius qui delatorem. ff. de iure fis. In actionibus verò arbitrarijs stricti iuris moriente ante sententiam non iurabitur cōtra hæredem; quia priùs dolus non potest esse cōmissus non parendo iudici, cum id nō contingat, nisi post sentētiam: animaduertas, ꝙ hęc distinctio improbatur a Salyc. & Alex. & a plerisque docto-

doctoribus. Nam communiter improbatur ꝙ propter dolum post litem contestatam commissum voluerit Bart. non iurari in litem, sicut vult propter dolum ante litem cōtesta tam com missum: vt attestatur hoc tenēdo Cur. vbi sup. nu. 36. quia nulla potest diuersitatis ratio allegari inter primum, & secundum casum, cur magis ob dolū ante litem cōtestatam commissum iuretur in litem, quàm ob dolum cōmissum post litem contestatam contra hæredem, quoniam, si Bar. putauit dolo ante litis contestationem commisso, & post eam mortuus sit principalis, videri litem contestatam super dolo; & sic dolum contra hæredem transire. Idem est dicendum dolo post litis contestationem cōmisso; quia litis contestatio ad dolum superuenientem ex post trahitur & iudicium, cum qualitate illius doli accidentis, contra hæredem transmittitur. l. si in rem actum. cum l. seq. ff. de rei vend. la 2. cuius hæc sunt verba. Si in rem actū sit, & in hæredem possessoris iudiciū datum: culpa quoque & dolus malus hæredis, in hoc iudicium venit, legis sequentis hæc sunt. Cùm autem fundi possessor ante litem cōtestatam dolo malo fundum possidere desijt, hæredes eius in rem quidē actionem suscipere, cogendum non sunt, sed in factum actio aduersus eos reddi debebit, per quam restituere cogentur, quāto locupletiores ex ea re facti fuerūt. Hinc ergo patet, ꝙ ob dolum post litem contestatam commissum hęres tenetur ex persona defuncti arguendo a contrario sensu. idem probatur ex textu in l. si in rem actum, la 1. eod. tit. ibi. si quid ex persona defuncti commissum sit, omnimodo in condemnationem veniet: quę iura ad hoc fuerunt ponderata per Alex. vbi sup. Addunt præterea Cur. & Bolognettus, vbi supra, ꝙ vbi nō expectatur litis cōtestatio, & dolus venit post litis cōtestationē, primus actus, qui sequitur, habet vim litis contestatæ, secundum doctrinam Bart. in l. 2. C. de consort. eiusd. lit. quæ procedit in materia. l. 1. C. ex delic. defun. vt per Bart. in l. 1. ff. de deli. priua. & idem operatur, quod litis contestatio, in ijs, quæ præcedunt litis cōtestationem, ait Curt. vbi sup. ergo & dolo cōmisso post litem contestatam perinde contra hæredem transmittetur iudicium super dolo, ac si dolus fuisset ante litis contestationem cōmissus, & super eo fuisset lis contestata: & sic non magis erit iurādum in litem contra hæredem dolo cōmisso ante litis contestationem, quàm si committatur post, & text. in d. l. eius qui delatorē allegatus per Barto ad hoc, quod propter dolum commissum post litem contestatam a defuncto hęres non teneatur, vel nō iuretur in litem contra eum, non obstat, secundùm Alex. Cur. Bolog. & alios, quoniam respondent illum textum procedere in ficta cōfessione, & probatione: nos autem in vera. Sed salua reuerentia tantorum virorum ineptè responderunt, nesciētes, quid ipsi vellent sibi dicere: nec tollunt obiectum Bart. ex tex. in d. l. eius qui delatorem; nam voluit Bart. ita dicere, ꝙ sicuti illa ficta probatio inducta per legem aduersus corruptorē tanquam pœna, non transfertur contra hæredem, priusquam fuerit super crimine corruptelæ pronuntiatum, & sic sententia lata, ita ista probatio per iuramētum in litem, quæ est ficta, & nō vera, non transibit contra heredem, nisi post sententiam, & sic postquam fuerit super dolo pronuntiatum, quo textu sic inducto, eorum responsio non tollit difficultatem; quia in vtroque casu agitur de ficta probatione, & apparet ideo responsionem eorum non esse verā quod sentiens Alex. in d. l. in actionibus. nu. 14. dixit non procedere d. l. eius qui delatorem. quia ita destrueret primum caput, sicut secūdum distinct. Bart. in hoc scilicet, caput, quo dixit iurari in litem, ob dolum, ante litis cōtestationem commissum, quo casu Bart. dixit in litem iurari cōtra textum in d. l. pen. idem dixit Saly. ibi, tenēdo fortiùs, quòd non iuretur in litem ob dolum ante litem contestatam commissum. sic Alex. dum damnat Bart. doctrinam ad eius fundamentum de d. l. eius qui delatorē, non respondet. Ego verò dicam nihil facere. d. l. eius qui delatorē, ad id, ad quod adducit eam Bart. vult enim probare Bart. ꝙ dolus commissus post litē contestatam non puniatur, ꝙ ille textus non probat: siquidem ille textus nihil aliud cauere, & determinare intēdat, quàm ꝙ pœna corrumpentis delatorem, quæ est, vt reus habeatur pro confesso, & victo in causa, nō imponatur, nisi postquam fuerit super crimine corruptelæ pronuntiatū, an verò corruptela fuerit commissa vno tempore magis, quàm alio, ille textus nō curat, vel cauet, aliquid referre, quid si defunctus delatorē bonorum ad fiscum corrupisset, dum ad curiam causa ea deferendi ibatur? quid si postquam detulit, antequam lis contestaretur, vel quid si post litem contestatam, antequam sententia ferretur? an ei pœnæ locus erit, vt tāquam litis redemptor perdat causam, habeaturq; pro victo, certè sic, vt l. Imperatores. & ibi not. per glo. & docto. ff. de iure fis. quid magis extra rem? quàm super quæstione, an ante, vel post litis contestationem dolum committi, necessarium sit, respōdere, & adducere, quod sit necessarium super crimine pronuntiari, priusquam pœna illius criminis imponatur; profecto nil minus ad rombū. Vnde patet, non modo illud caput dolum esse commissum ante litem cōtestatam oportere, nō probari per dictam l. eius qui delato-

rem, verum etiā conuinci, & cōfutari, per textum & ibi notata in d. l. Imperatores. ff. de iur. fis. Et quoniam doctores dicunt, ꝙ ficta confessio non nocet hæredi, nisi post sententiam d. l. eius qui delatorem. ex quo dicto videretur dicendum, nunquam, nisi post sententiam contra defunctum latam, iuramentum in litem, quod est ficta probatio, ex facto defuncti contra hæredem non solum deferri, sed nec etiā præstitum, & iuratum cō-

8 tra defunctū ipsi hæredi officere: † existimo operæpretium fore hic altum errorem Bartoli & scribentium in hac eorū propositione, seu conclusione deregere, vt ex difficultate remi nostram eximamus. Sciendum est igitur, ꝙ Bart. in d. l. eius qui delatorem, tradit hanc conclusionem, ꝙ ficta cōfessio non nocet hæredi; quoniam licet eius auctor habitus sit pro confesso, & conuicto, tamen eius hæres non habebitur pro confesso, quin de iuribus causæ, de qua agebatur, vt de bonis ad fiscū delatis, discutiatur, & cognoscatur. Eandē conclusionē facit ibi Alex. in addi. Bart. allegando plures, de quibus ibi per eum, & Franc. Curt. in l. principalis. §. quod si actor. C. de iuram. calum. & ante eum ibi Bart. & Bal. Odof. Alex. Ias. Salyc. & cæteri omnes in l. manifestæ. ff. de iureiur. Guido Pap. in consil. 7. Andr. Barba in c. cum causam. col. 10. ver. adde etiam quod, ext. de iura. calum. Bal. in c. 1. §. vasallus. si de feud. fuer. cōtro. int. dom. & vas. Philip. Franc. in ca. 1. ext. de confess. in 6. Bal. in l. 2. C. qui testa. face. poss. Imol. in l. qui a latronibus. ff. de testa. & idem tradit Perusi. in c. porrò. col. 5. extra de appel. & prædicti doctores limitāt hanc cōclusionem (vt ipsi inquiunt) nisi antequam ille auctor decedat, fuerit declaratum eum haberi pro confesso; quia hoc casu, ficta confessio (vt ipsi inquiunt) transibit contra hæredē: & dicunt hoc esse valde notandum pro pluribus casibus legū, & statutorum, in quibus cautum esset ob aliquod factū reum haberi pro confesso, vt in exemplis, quæ doctores vbi supra po-

9 nunt. † Et ex hoc infert Barto. in d. l. eius qui delatorem, ꝙ ideo ista ficta confessio non nocebit patri, qui alioqui teneretur pro filio, sicut hæredi non officit, quam illationem de patre & hærede facit etiam Perusi. in d. c. porrò. col. 6. Ac pro fundamēto dictæ conclusionis in ijs non adducunt, nisi textum in d. l. eius qui delatorem, de quo mox dicam. In hac ergo cōclusione dixerim ego imprimis, ꝙ, dū præfati doctores volunt fictam cōfessionem hæredi non nocere, præsupponunt fictam confessionem esse inductam, alioqui ineptè dicerent, non nocere, siquidem qualitas sine subiecto esse non potest, deque qualitate nō est quærēdum, nisi præsupposito subiecto. l. eius qui in prouincia. ff. si cert. peta. Lanfranc. de Orian. d. c. quoniam contra col. 3. ext. de probat. Bal. in l. actor. C. de eden. Dum vero dicunt, ꝙ ficta confessio transit contra hæredem post sententiam declaratoriā ꝙ sit habitus pro confesso, videntur præsupponere cōtrariū, ꝙ non inducatur ficta confessio, nisi post declaratoriā, quid est ergo hoc? quid est hæc tanta doctorū perplexitas? Rursus animaduertas, aut est inducta confessio ante sententiam, aut non est inducta, si est inducta; quia non est curandum de modo, iuxta not. per Bal. in l. de quibus, col. 4. versi. circa primum. ff. de legib. siue inducta sit per sententiā, siue absque sententia,

10 transire debet contra hæredē, † quia omnis confessio, omnisq; probatio, quæ nocet, & præiudicat defuncto, etiā eius hæredi, & successori nocet & præiudicat, vt dixit Caro. Ruyn. in consi. 40. pro solutione nu. 3. versi secundo ad confirmationē. vol. 4. per ea, quæ ibi allegat & in consi. 50. nu. 23. lib. 1. Aret. in consi. 36. Soc. in consi. 11. in ii. vol & in consi. 68. in vol. 4. & plura allegat, sed omnium diffusissimè probat Aym. Craue. in suo tracta. de antiq. temp. in 1. par. nu. 79. facit tex. in auth. de iureiur. a mor. præst. in princ. l. si superatus. ff. de pigno. Et propterea decidit Alber. Gand. in tract. de malef. sub rub. de aliquib. q. num. 24. ꝙ, siquis confessus sit furtū etiam ante litis contestationē, & moriatur, eius hæredes prædicta confessione tenebuntur, & sic confessio defuncti in criminalibus nocet hæredi, etiam si sit facta, litis contestatione nondum subsecuta, idem voluit Perusi. in d. c porrò, versi. tertiò quæritur, quod tamen tu intellige procedere, si demum cum defuncto lis super crimine fuerit contestata, alioqui, sicut non nocent aliæ probationes, quæ verè fieri possent ad probandum crimen, vt testes, si cognitio criminis admitteretur, ita quoque ista non nocebit nō admissa dicta criminis cognitione, quæ contra hæredem non fit, nisi lite saltem super crimine cum defuncto contestata. d. not. in d. l. 1. C. ne ex delic. defunc. hæred. d. l. pupillum. §. 1. & l. pœnalia. de reg. iur. Nec aliqua lex facit vllibi differentiam quo ad hæredem, vel successorem an confessio sit ficta vel vera, prout non esse faciendam satis senserunt Bart. & alij in locis præallegatis, volentes fictā confessionem nocere hæredi post declaratoriā, sin autem inducta nondum censetur ficta confessio ante declaratoriam, & tunc frustra quærunt, an transeat in hæredi, vel an contra hæredem transmittatur, nam id, quod nō est, transmittibile dici non potest; quia non entis nullæ sunt qualitates, vt supra dixi, & tex. in d. l. eius qui delatorem, horum erroneam doctrinam nihil adiuuat, ad quam rem dignoscendam hic subijcio eius legis verba, & hæc sunt, videlicet. Eius, qui delatore corrupit,

corrupit, ea conditio est, vt pro conuicto habeatur; nam in fiscalibus causis id constitutum est. Sed enim hæc pœna magis est vt aduersus ipsum locum habeat, qui delatorē redemit: cæterùm aduersus hæredē eius transire nō debet. Nec enim exinde perit causa, ex quo redempta est, vel actio perimitur, vel cōdēnatio facta videtur, verùm oportet constare prius, & de cri-

11 mine pronunciari. Planè &c. quę subsequuntur. † Ex quo textu colligo tantum duo, alterū est, ꝙ propter crimen corrupti delatoris corrumpens habetur pro conuicto in causa bonorum delatorum. Et ꝙ hoc reputatur pœna, quæ non transeat cōtra hæredem, & hoc est verum & regulare; quoniā quis dubitat, quin amissio iurium suorū sit pœna? & ꝙ pœna non transeat contra hæredem, vt trad. in d. l. 1. ex delic. defun. hæred. & in d. l. pupillum. §. 1. & alijs præallegatis? Alterum est, ꝙ hæc pœna fictæ confessionis, seu amissionis causæ non committitur ipso facto, vel ipso iure, sed imponitur demum mediante condemnatione, postquam de crimine corruptelæ constiterit, prout & hoc est regulare secundùm præallegata, & voluit Soci. Iun. in consi. 11. in vol. 2. de hoc habes latissimè per Andr. Tiraq in l. si vnquam, in ver. reuertatur, nu. 240. C. de reuo. donat. Vides ergo, ꝙ ficta confessio ibi non censetur vllo modo inducta contra corrumpentem delatoris, priusquam sententia feratur, vel condemnatio, & sic male præsupponunt ibi Bart. & alij sup. allegati esse commissam illam pœnam ante cōdemnationem, si censeretur commissa ante condemnationem vtique transiret contra hæredem, vt cæteræ pœnæ ipso iure cōmissæ, atque impositæ, statim a die criminis commissi transmittūtur aduersus hæredem, vt per Hip. Mars. in l. 1. nu. 65. versi. limito tamen. C. de rapt. virgi. & Iaffred. in decis. 391. Bal. in d. l. 1. C. ex delic. defunc & per Andr. Tiraq. latissimè, in d. l. si vnquam. in verbo reuertatur nu. 241. versi. quartum, & nu. 243. de reuoc. donat. C. cuius auctoritates, vel quotas hic non trāscribam, & quamuis Ias. in l. si quis iniquum. §. quod autem ait. ff. quod quisque iur. contradicat, dicendo se tenere contra glos. & omnes antiquos & Modernos ibi indifferenter, ꝙ pœna imposita ipso iure statim non transeat contra hæredem sed requiratur sententia, nihilominus sententiæ nostræ omnino hærendū est; quia est vera, & receptissima, & duo fundamēta Ias. ibi facta non obstāt, & primū de tex. in c. cum secundùm. §. fi. de hæret. lib. 6. & alijs per eum allegatis, vbi requiritur sentētia declaratoria, & tamē ibi pœna cōmittitur ipso iure: non obstat, quia requiritur declaratoria non ad esse pœnæ, sed solum ad factum ipsum exequendi, quò ad omnes iuris effectus, est perinde, ac si die commissi criminis fuisset condemnatus, ita declarat Car. Ruyn. in consi. 171. in vol. 1. & in consi. 4. vol. 5. & ita dicit Tiraq. vbi supra. nu 243. Ad secundum respondetur, negādo, ꝙ in d. l. eius qui delatorem, pœna fictæ confessionis imponatur ipso iure, vel ipso facto; quia immo imponitur per sententiam, vt dixi, & patet ex ipsa litera textus, & videtur velle Bart. ibi in 2. not. quicquid aliter postea ipse, & alij in sua cōclusione præsupponere videantur; quia igitur tex. in d. l. eius qui delatorem. nihil aliud disponit nisi, ꝙ illa confessio ficta reputatur pœna, & ꝙ ipso iure, seu ipso facto criminis commissi non inducitur, sed demum per sententiam, & ꝙ ideo non transit contra hæredē, Bartoli & aliorum cōclusio superius relata remanet frigida in nullo iure fundata. Ac etiam corruit illatio Bartoli, quam facit in d. l. eius qui delatorem, approbata per Perusi. in d. c. porrò, & manifestè apparet, esse cōtra ius omne, dum ipse sicut voluit, fictam confessionem non transire contra hæredem, ita quoq; nec contra patrem, qui teneretur ex facto filij, & sic dum hære di tertium, qui ex facto alterius teneretur, æquiparat; nam hæredi nocet omnis confessio, & probatio, ac totum id, quod nocet eius auctori, vt est dictum superius, ac etiam tenetur soluere omnes condemnationes, quæ cōtra eius defunctum aucto-

12 rem fuissent factæ. † Sed tertiò, nedum ficta confessio non nocet, sed nec etiam condemnatio ex contumacia, & ex ficta criminis probatione lata potest obesse, vt puta, siquis inquisitus de crimine, pro quo pater, vel alius obligaretur; quia nō comparuisset in iudicio, fuisset habitus pro confesso, & cōuicto, & in contumaciam de crimine condemnatus, ita consuluit Corne. in consi. 189. in vol. 1. & in consi. 143. in 2. vol. Bart. & alij in l. cum filius, de verb. oblig. Fely. in c. cum Bertoldus, ext. de sen. & re iud. & do. meus Alciat. in tract. præsumpt. in reg. 3. in præsump. 22. & ꝙ condemnatio in contumaciam facta nunquam alteri tertio noceat, probat textus in l. qui repudiantis. §. 1. ff. de inoffic. testam. & in l. si perlusorio. §. 1. ff. de appell. & no. ibi per Bar. & alios. Ex quibus omnibus in summa hæc colligas, ꝙ tex. in d. l. eius qui delatorem, nō determinat tempus, quo crimen illud corruptelę opus sit committi, an litis contestatione facta in causa bonorum delatorum, an verò antea, vt inde ficta confessio, quæ contra hæredē transmittatur, insurgat, atque illi pęnæ fictæ confessionis sit locus. Item, ꝙ ibi ante sentētiam super crimine corruptelæ latam, ficta confessio non inducitur. Item, si censeretur inducta contra corrumpentem, censeretur quoque contra eius hæredem inducta. Item ꝙ est per consequens

inepta Bartoli & doctorum propositio, quòd ficta cōfessio nō noceat hæredi, nisi post declaratoriam contra auctorem. Itē, quòd æquiparatio de hærede ad tertiū nullo modo procedit. Postremò infero, ꝙ quando esset super crimine corruptelę lis contestata cum defuncto, vel quando dolus esset commissus per defunctum post litis contestationem in causa, in eo text. d. l. eius qui delatorem, nō determinatur, quid iuris sit, nec enim istū casum ponit. Ex alijs igitur iuris partibus nos, qui de eo disputamus, decidere debemus, reiecta doctrina Bart. & aliorum de d. l. eius qui delatorem. superius recitata. Et nō est dubium, illud iudiciū super crimine corruptelę cęptum post litē contestatam transmitti contra hæredē. d. l. pœnalia & concord. quo transmisso pœna illius insequenda, scilicet dicta ficta cōfessio nocebit hæredi, & de hoc quis dubitat? Circa quem, & iam diximus, quid sentiamus. Sed ne diutiùs in impugnādo dicta Bar. in eius distinctione immoremur, & vt iā singulos casus, in quibus contra hæredem ex facto sui auctoris defuncti in litē iure-

13 tur, recenseamus. † Primò sciendum est in casu petiti iurisiurandi in litem veritatis propter delictum & crimen aduersarij, vt in casu. d. l. si quando. C. vnde vi. & in d. ca. fi. extra de ijs, quæ vi met. caus. quòd si super eo crimine lis cum defuncto non fuit contestata; quia iudicium pœnale non transit contra hæredē. d. l. pœnalia. d. l. pupillum. §. 1. de reg iur. §. pęnales. instit. de perpet. & tempor. act. not. in d. l. 1. C. ex delic. defunct. hæred. nec etiam transibit hoc iudicium contra hæredem, & sic cōtra hæredem non poterit in litem iurari propter crimē, & delictum defuncti, vt ait Ioan. Fabr. in breui. in d. l. si quando. C. vnde vi, ad quod allegat textum in d. l. alio. C. de in litem iura. qui text. id probat, & tex. in l. 1. C. ne de sta. defu. si autem super crimine fuit lis contestata; tunc in litem contra hæredē iurabitur, quia iudicium post litis contestationem transmittitur contra hęredem cum omni sua totalitate, & qualitate, vt dicit Bal. in d. c. 1. §. si vasallus, nu. 4. si de feud. fur. controu. int. dom. & vas. & iudicia cœpta cum defuncto redduntur cōtra hæredem, & cum eo perficiuntur, l. 1. & ibi glo. & doc. ff. si appell. pend. mors inter. l. si is qui ademptis. C. eo. d. l. pœnalia. Bal & Salyc. in d. l. 1. & hoc in criminibus, in contractibus verò, vt tutelę, in quibus iuratur in litem iuramento veritatis ob gesta, & administrata dolosè, & ob malam administrationis rationem, & tūc idem etiam est dicendū, quòd aut super eo iudicio fuit lis contestata cum defuncto, & tunc contra hæredem ob dolum defuncti in litem iurabitur d. l. alio. vt tenuit Lud. Rom. in consi. 413. Ang. de Perusi. in consi. 308. portio. ad fin. Paul. de Cast. in consil. 124. ad fi. lib. 1. secundùm nouissimam impressionem, & do. Carol. Ruy. in consi. 92. proponitur. in col. 1. in vol. 5. & Paul. de Cast. in cōsil. 212. supradicta. in vol. 2. & Duare. in d. l. in actionibus. versi. dolus. nu. 52. & Stef. Bertran. in consi. 69. in vol. 1. & tenet Maria. Soci. in d. tract. de citat. artic. 34. 2. q. vers. quinta declaratio; aut lis super eo iudicio non fuit contestata, & tunc non iurabitur in litem l. fin. C. de in lit. iura. iuncta. d. l. alio. eo. & quamuis hæres possit ex dolo defuncti circa contractum commisso cōueniri. d. l. depositi. & d. l. ex contractibus, id tamen non procedit respectu pœnæ propter dolū imponēdæ, sed respectu aliorum concernentium contractum, & sic respectu iurisiurādi in litem, quod est pœna doli, vt aliàs dixi, non procedit; quia non iurabitur in litem contra hæredem isto casu, sed dolo defuncti probato, alijs modis, quàm iuramento probabitur, quid ad tutorem, vel gestorem defunctum peruenerit, & id quod defunctus teneretur, si viueret, pręstare, vel soluere. d. l. fi. & declaraui superiùs: Et hoc modo videtur ad ea iura respondere Ioan. Bo-

14 lognettus in d. l. in actionibus. nu. 79. cōsiderando † quòd aliud est dicere, quòd hæres teneatur ad effectum, vt iuretur in litē, aliud quòd teneatur ex dolo defuncti, prout verè probatū fuerit, & hoc quidem respōdet in alio suo proposito, & ex hoc reprobatur doctrina Bar. in l. 1. C. de in lit. iur. vt dixi supra, quicquid aliquis in contrarium dicat. Et dictam distinctionem teneas in casu etiam, vbi nulla litis contestatio fieret in causa; vt quia in ea procederetur, sola facti veritate inspecta, nam post actum, qui loco litis cōtestationis fieret, mortuo auctore illud iudicium transmitteretur contra hæredem cum illa qualitate & potestate iurandi in litem contra eum, sicut contra eius auctorem defunctum fuisset iuratum in litem, si superuixisset, vt determinat Stefan. Bertran. in consi. 77. nu. 18. in vol. 1. & Ias. in d. l. in actionibus. nu. 38. col. antep. versi. tertiò, & vltimò; & idē

15 Ias. voluit in d. l. si quando. in colum. fi. † lis autem habetur pro contestata, vbi litis contestatio non requiritur. eo ipso, quòd iudex incipit cognoscere de meritis causæ; vt per Lud. Roma. in consil. 264. col. 2. & Barto. & Bal. in l. nulla, & in l. nihil. C. de procur. Cardi. in clemen. constitutionem. §. fi. de electio. Abb. in c. insinuante. in fin. de offi. deleg. Fely. in ca p. olim. ext. de accus. & in c. exceptionem. colum. 5. versi. tertiò intellige, ext. de except. vbi dicunt, quòd ab actio, qui sequi solet post litis cōte-

16 stationem, lis habetur pro cōtestata. † Alio etiam casu iuratur in litem contra hæredem, scilicet si lite contestata cum defuncto, dolus cōmitteretur per defunctum in causa, & moreretur.

propter

propter quem dolum fuisset iuratum in litem aduersus eum si vixisset, aduersus eius hæredem pariter in litem iurabitur, ita consuluit Paul. de Cast. in consil. 302. ego Paulus, col. fi. in vol. 2. in nouissimis, qui a alia litis cõtestatio super dolo in causa cõmisso non est necessaria, ad eum extenditur cõtestatio litis super causa facta, iuxta ea, quæ supra allegaui, exemplum potest poni in iuramento veritatis in casu Domi. de Rota. in decisio. 359. fuit dubitatum, vbi volunt, actori iuramentum deferri cõtra reum pro interesse, damno, & expensis probandis, quas passus est actor propter dolum, quem aduersarius in causa cõmittit; & hæc quò ad iuramentum in litem veritatis. Quò autem ad iuramentum in litem affectionis propter rem restituẽdam deferendum, tam in actione bonæfidei, quàm in actione stricti iuris. Est sciendum imprimis in actione bonęfidei; quoniam supra diximus in actione prędicta iurari in litem ex vi propria eius actionis, propter dolum ab initio commissum; etiam, si ex post nõ committitur alius dolus (dummodo res extet, seu existat in rerum natura, tam & si eius recuperatio difficilis sit) hoc casu, si lis cum defuncto non fuerit contestata, nõ existimauerim ob eum contra hæredem posse in litem iurari. d. l. fi. & d. l. alio. C. de in lit. iura. quia pœna doli, super quo non potest dici vllo modo litem cum defuncto cõtestatam fuisse, non debet transire contra hæredem, iuxta præallegata, secus si lis fuisset contestata, si autem dolus fuisset commissus in causa; quia censeretur litis contestatio in causa facta eum comprehendere, iuraretur in litem cõtra hæredem. d. l. si in rem actum, cum l. seq. ff. de rei vend. & supra dictis probatur, si verò nullus dolus in causa commissus fuerit, & reus condemnatus rem restituendã mortuus sit, antequam iudicem spreuisse dici possit, & tunc nõ puto contra hæredem in litem posse iurari; quia ullus dolus defuncti propter quem in litem iurari liceat, adhuc cõmissus

17 dici non potest. † Si tamen hęres ad mandatum iudicis non restituat rem ex persona propria & ex propria sui hæredis contumacia, contra eum iurabitur in litem, vt videtur voluisse Bolognettus, & etiam Curt. in d. l. in actionibus, secus, si reus contumax in restituendo mortuus fuisset; quia propter istam defuncti contumaciam contra hæredem in litẽ iurari posse arbitraretur; quia in casu prædictæ contumaciæ nõ videtur exquirenda alia litis contestatio, vt in casu doli præcedentis, & hoc etiam opinor procedere, si hæres eniteretur rẽ restituere, & non posset; nam in dolo semel defunctum extitisse sufficit, alia nõ requisita super eo litis contestatione, non negarem fortè hęredẽ defuncti contumaciam posse rem restituendo purgare. Sed Bolognettus, vbi supra, aliter in hac materia sensit; quia non concedit aliquo casu posse deferri iuramẽtum in litem contra defuncti hæredem, nisi commissa contumacia, in non restituendo rem; siue actum sit actione bonæfidei, siue stricti iuris actione, negata differentia, quã supra inter eas assignauimus in hoc, inferendo iccirco rationem per nos tactam quòd, quia dolus, seu contumacia in non restituendo non potest committi, nisi post sententiam, & iussum iudicis de restituendo, non poterit in litem iurari contra hęredem, nisi principalis post sententiã, & iudicis præceptũ contumax decedat, ita arbitratur Ioan. Bolognettus, & malè, vt ex prædictis facilè dignoscitur. Aliud, quàm dixi in actione bonæfidei, obseruandum est in actione stricti iuris: nam, si ab initio dolus committatur dũtaxat, & cũ defuncto lis contestetur, in ea non iurabitur in litem contra hæredem, sicut iuraretur in actione bonæfidei: quoniam ille dolus ab initio tantum commissus in actione bonæfidei sufficit ad iurandum in litem contra defunctum, ideo super eo lite cum defuncto contestata iurabitur in litem contra hæredem, quippe cum propter contestationem pœna contra hæredem trãseat, vt sæpe dixi; sed propter dolum ab initio commissum iuramentum in litem in actione stricti iudicij transire nõ potest contra hæredem, siquidem illud aduersus ipsum defunctũ ex eo dolo locum habere nõ poterat, vt supra aliàs declaraui. Item si committatur per defunctum dolus in desinendo possidere rem, vel in rem perdẽdo, de quo potuisset iurari in litem contra defunctũ, iuxta tradita per glo. in l. arbitrio. ff. de dolo. & dictum est in secundo memb. non tamen propter istum dolum aduersus hæredem iurabitur in litẽ, nisi super eo dolo lis fuisset contestata ex defuncto, seu in causa contestata cum defuncto fuisset dolus commissus. d. l. si in rem actum. cum l. seq. ff. de rei vend. Postremò nullo dolo per defunctum cõmisso, in iudicio cum eo cępto, vel ante, non poterit aduersus hæredem in litem iurari; nisi defunctus per sententiam, & præceptũ iudicis cõtumax in restituẽdo fuerit mortuus: hoc voluit Bart. in d. l. in actionibus, & communiter per omnes probatur, & alii qui videntur voluisse, quòd post dictam contumaciam defuncti sit necessarium litem cũ defuncto contestari in iudicio moto post primam sentẽtiam, & vbi post primam sententiã non contingat in litem contestari in eo, primus actus contradictorius habeat vim litis cõtestationis, prout habet in ijs, in quibus litis contestatio nõ requiritur secundùm præallegata, hoc refert Curtius in d. l. in actionibus; sed id non videtur firmare, & Bolognettus ibi dicit Bartolum nolle litis contestationem in hoc considerari, quod fortè est verius; & ijs difficultas huius articuli sit resoluta. Nota ad prædicta vnum dictum Bart. Castr. in consi. 7. nu. 64. vbi dixit, quòd quia filius potest ex dolo patris defuncti cõueniri, in litem poterit iurari contra eum, quod nõ puto verum, tub. C. ne filius pro patre, & declarãdũ id est iuxta prædicta. Sed quid si actori delatum sit iuramentum, & iura-

18 rit, reusque interim moriatur. † an condemnatio in hæredem eius secundum iuramentum quantitatem per actorem esset facienda, sicque an illud iuramentum præstitum per actorem contra hæredem, singularemque rei successorem transibit, & Capyrius in decis. Neapol. 91. tenuit nec contra hæredem, nec contra singularem successorem transire. Sed ego non video, quo nã modo possit sustineri, vel defendi, quòd hæres nõ teneatur soluere id, quod eius auctor tenetur, in singulari autem successore id potest defendi; quia obligatio personalis nõ sequitur rem vel rei possessorem. l. si. ff. de contr. emptio. l. 1. § si hæres. ff. ad trebel. & ibi nota. cum concord. Nec ipse aliquid fecisse dicitur, propter quod in litem iuretur, & propterea nullo modo videtur contra eum in litem iurandum, prout existimauit Ioan. Fabe in d. l. si quando, vbi dixit contra tertium non delinquentem in litem nõ posse iurari, nec hoc alia indiget comprobatione.

SUMMARIUM.

1. *Practica est intellectrix vera legum.*
2. *Libellus contra violentum.*
3. *Non est necesse in libello singulas res ablatas in vi describere.*
4. *Nunquid sit necesse prius probare per veras probationes substantiam rerum, & post super earum æstimatione iuramentum deferre.*
5. *Iuramentum in litem veritatis præstatur in termino causæ probatorio.*
6. *In executione hoc iuramentum non poterit præstari.*
7. *Practica iurisiurandi in litem, de quo in edicto, nequis eum qui in ius voc.*
8. *Quando est iurandum in actione reali in litem, quæ sint obseruanda.*
9. *Actor potest eligere, quod res extorqueatur manu militari, & recusare in litem iurare.*
10. *Duæ sententiæ requiruntur in hoc casu.*
11. *Quando duæ sententiæ feruntur, an vtraque sit diffinitiua.*
12. *Libellus, quo petitur ordinariè agendo iuramentum in litem.*
13. *In actionibus bonæfidei iuramentum in litem præstatur ante conclusionem in causa.*
14. *Quo casu in actionibus bonæfidei duæ sententiæ ferantur.*
15. *Infra quod tempus iuramentum, postquam est delatum, oporteat iurare.*
16. *An ex iuramento in litem præstito oriatur actio.*
17. *Ex probationibus non oritur actio.*

Praxis quædam in iuramento in litem. Cap. V.

Postremo huius partis membro aliqua in praxi tradẽda sunt,
1 † nam ipsa practica est intellectrix vera legum, art Bal. in cap. 1. in prin. de feud. sin. culp. non amitt. In hac igitur tradenda, imprimis ex ordine procedendum est, vt primò in iuramento veritatis, propter dolum & delictum aduersarij deferẽdo, secundò in iuramento affectionis propter rem non restitutam ordinatè in actionibus realibus, primum in actione bonæfidei, deinde, & mox in actionibus stricti iuris deferendo, quid obseruari
2 oporteat, paucis dicamus. † Itaque in iuramento veritatis deferendo in casu criminis, delicti, vel alicuius, vt violentiæ illatæ, incendij, & similium formabis libellum narrando crimen, pretendoque tibi iuramentum deferri contra depopulatorẽ, violentum raptorem, vel incendiarium, ad probandum ablata, ac perdita in ea vi, vel maleficio, vt docet Aret. in d. § præterea in fin. vbi huiusmodi format in hac re libellum. Dico contra T. quòd per vim, vel dolum ingressus est talem domum meam, in qua erant mobilia, & supellectilia valoris centum, quæ res ob vim, & dolũ ablatæ difficile probari queunt, quare peto per vos, & officium vestrum, quod imploro, veritatis iuramentum mihi deferri, vt iurare possim, quæ res erant in dicta domo, & cuius æstimationis &c. Super quo mihi videtur animaduertendum imprimis, quòd vtilis sit addere, peto dicta bona ablata, si extant, vel eorum æstimationem, si non extant; vt not. Barto. in d. l. si quando, in 3. colum. versi. oppono secundo C. vnde vi. Abb. in ca. fi. ext. de ijs, quæ vi met. Bal. in l. diuortio. § ob donationes. ff. solu. matr. & ibi Barto. & Alexand. & omnes Moder. & Alexand. in l. si seruum. § fi. post Barto. ibi. ff. de verb. obliga. & in l. stipulationes non diuiduntur, in 6. oppos. ad fin. pariter condemnatio alternatiuè potest subsequi, in rebus, si extant, vel si non extant in æstimatione, vt per Ludo. Roma. in consil. 143. & Rofred. in summa sua super constitutionem. d. l. si quando in colum. 2. vbi primò contra id opponit, quod res, si non extat, non debeat peti. l. si ex legati causa, de verbor. obligat. vbi interitu rei debitor liberatur, & petitio impossibilis reijcitur; deinde hoc tenẽdo resoluit, & rñdet, ꝙ raptores, & fures semper sunt in mora, & interitu rei nũquã liberãtur l. in re furtiua. ff. de cõd. furti. & sic res potest peti. d. l. si seruũ. § fi. tam & si postea nisi in in æstimatione rei peremptæ condemnationem non patiatur, vt dixit Paul. de Castr. in d. l. si ex legati cã, & ibi Ias. de verb. obli. facit textus in l. in executione. ff. eo. Scdò ad-
3 uerte † ꝙ nõ est necesse in libello singulas res describere, vt est decisio Dñorũ de Rota in decis. clvij. libellãs, in nouis. sed sufficit in ꝓcessu exprimere, vt not. Ias. in d. l. si quãdo, nu. 15. col. 2. vers. vnũ tñ aduerte, & Ioan. Fab. in suo breui. in d. l. si qñ. & Hiero. Cagnol. in l. j. nume. 128. vers. qua materia. in col. 28. C. de sent. quæ pro eo, vbi dicit in cõtingentia facti se obseruasse intẽtando remediũ. d. l. si qñ, ꝙ ipse dabat libellum de vi, & postea producebat cedulam rerũ ablatarũ, quas dicebat sigillatim sibi ablatas fuisse, idem tradit Ioan. de Imol. in d. c. fin. nu. 3. & do. Caro. Ruin. in cõs. 29. col. 2. ver. p̄dicta etiam, in vol. v. Nec obstat, si dicatur, quod Bar. in l. 3. § armenta. dixit, non valere libellũ, in quo peteretur domus cum massaritijs, nisi sigillatim massaritiæ exprimantur, & ꝑpea ꝙ nec valere debeat libellus in isto remedio d. l. si qñ. nisi in eo sigillatim singulæ res ablatæ describãtur, nã rñdetur. textum in d. § armẽta, in quo ea Bart. doctrina fundatur, ꝓcedere, quando separatim armamenta ab ipsa naui petebantur actione reali, qua propter singula erant demonstranda in libello. l. in actione. ff. de fur. ita respondet ad hanc difficultatem Bartolus in dicta lege si quando. Secus quando proposita violentia & maleficia ista accessoriè deducũtur. l. 1. § si fundus. § rectissime. ff. de vi & vi arma. & tenuit Abba. latius post Innocen. ibi. in c. ad sedem. nu. 8. vers. nota bene extra de restitu. spoliat. Specu. in titu. de libel. cõcep. § iam nũc videndum. nu. 20. vers. item talis. Abb. in c. 2. col. 17. nu. 50. versi. ad secundum de incertitudine, extra de ordi. cogn. & in c. cum venerablis. in j. not. ext. de excep. Iaffr. Balb. in decisio. ccxciij. & hoc procedit propter odium delinquentis, vt dicit plura citando Ioann. Rip. in lege prima. § quia, numero 7. post Bartol. ibi. ff. quor. legat. idem vult Hiero. Cagn. in lege quatenus. nume. 19. de regu. iur. & in nostris terminis consuluit Ruin. in cõsil. 35. colum. 2. in volu. v & in consil. xxix. colu. pri. Tertiò considerandum est circa probanda incumbentia in causa. Et dubi-
4 tatum primò fuit inter doctores, † nunquid sit necesse prius ꝓbare per veras probationes substãtiam. rerum, & postmodum super earum æstimatione deferre actori iuramentum, & istam dubitationem vidi non quidem in terminis dictæ l. si quando. & d. ca. fin. quando vis ablatiua fuisset illata: si quidem in hoc casu verba textus in dicto cap. fina. sunt clara, ibi, singula quæ amisit, & ibi, de amissis rebus per ipsius constiterit, sacramentũ & ca. & verba etiam in dicta l. si quando. sunt clara ibi, quæ perdidit singula corpora comprobari &c. qud iuramentum non solũ defertur ad probandũ rerum perditarũ æstimationẽ, sed ẽt ad probandũ ipsa res, & hoc nemo negat in casu dictorum iurium; sed eã dubitationẽ fieri vidi in alijs casibus, in quibus ob maleficium & dolum aduersarij actor peteret iuramentum veritatis, non solum ad probandum æstimationem rerum perditarum, verum etiam res ipsas perditas ex maleficio ac dolo malo rei, de quibus casibus intendimus quidẽ simul practicam docere: (quod enim dixi de rebus per vim ablatis gratia exempli, dixi) vbi ergo extra terminos vis ablatiuæ, & expulsiuæ, de qua in dictis iuribus, ageretur aduersus aliquem malefactorem dolosumve, crediderunt aliqui prius probari per veras ꝓbationes amissa, vel eorũ substantiã oportere, & demũ ad eorũ æstimationẽ probandã iurm̃ deferri. & hoc voluit Maria. Soci. ĩ d. tracta. de cita. in art. 34. q. 6. & Berenga. Paulacus in l. 1. nu. 164. ver. cũ de crimine. C. de sent. quæ pro eo quod int. vbi dicit hãc fuisse opinionem Butrigarij, & sibi de iure veriorem videri, & Ioan. Fab. in d. l. si quando, dum ibi dixit esse speciale ĩ violẽtia, quòd tam pro rebus ipsis, quàm pro earum æstimatione iuramentũ deferat, & pro restrictione dictorum iurium ponderat Berengarius gl. in d. c. fi. dũ ibi glo. dicit illud ca. fi. referri ad illã partẽ rub. de vi. tex. verò pręcedẽtiũ capitulorũ referri ad illam partẽ rub. de metu; ergo ille tex. d. c. fin. disponit tm̃ de vi ablatiua, non autem de cõpulsiua, vel de alio casu doli, & sic includens vnũ casum excludit cæteros. vulga. l. cũ prętor. ff. de iud. & præsertim quia minus delinquitur in compulsiua, quàm ĩ ablatiua: nam in vi compulsiua concurrit uoluntas compulsi, si quidem voluntas coacta, uoluntas est l. si mulier. § si metu. in l. 1. ff. quod metus causa. in ablatiua verò nulla voluntas interuenit l. si quis in tãtam. C. vnde vi. & ideo ea iura ad hunc casum non videntur extendenda, qñquidem in exorbitãtibus nõ fit extensio, vbi est ẽt eadem ratio. l. illud. C. de sacrosan. eccl. & tãto minus, vbi militat minor ratio, vt per scribẽtes in l. si cõstante. ff. sol. matr. Ias. & alij in auth. quas actiones. C. de sac. san. eccl. Et subdit Berẽgarius vbi supra: durũ esse. d. l. si qñ. d. c. fi. loquẽs in delictis in speciale odium violẽti raptoris, extẽdere ad oẽs casus, & maxime ad contractus, in quibus uoluntas utriusque partis inest, & alteri parti est, quod imputetur lege qui cum alio. de reg. iur. & ibi not. Ponderat pręterea iura in d. l. in actionibus. § planè, & in d. l. semper. § hoc interdicto. ff. quod vi, aut clam, dum ibi de æstimatione iuro probanda, & non de re ipsa textus meminit. & videtur voluisse gl. in l. 1. § si cõstante. ff. deposi. dum dicit depositariũ singulas res probare debere. & Gulielm. de Cun. refert Ioã. And. & gl. in d. c. fi. ita tenuisse. Contrariũ tñ ijs non obstantibus tenendũ esse opinor, ꝙ dispositio d. c. fi. & d. l. si quando, procedat, & extendatur ad oẽm violentiã compulsiuam, turbatiuam, & ad omnes casus, ut tam super declaranda, & probanda rerum æstimatione & ualore, quam etiã super rebus ipsis probandis, propter maleficium rei perditis iuramentum actori deferatur, ita doctores communiter probare asserit Berengarius vbi supra, qui & in hanc communem opinionẽ videtur descendere: ita ea iura generaliter in oĩ casu acceperunt Innoc. Hostien. Ioã. And. Abb. & alij: vt refert & sequitur Henri. Boich. in c. fi. ext. de ijs quæ vi. ac comprobat pluribus Ioan. de Imo. ibi in col. 2. vbi dicit cũ Innoc. doctores trãsire, & determinat Nicol. Boer. ĩ decisio. lv. in 1. par. & Iaffr. Bal. in decis. ccxcij. lex si qñ, & tenuit Stefan. Bertr. in consi. lxix. in l. vol. 1. & Bart. Cassan. in consi. 21. nu. 56. & simpliciter sequitur Hip. Marsi. in l. j. nu. 35. C. de rapto. virg. & voluit Aymo Craue. in tract. de antiq. tempo. in prim. par. nu. 271. in versi. nõ obstat quòd talis, vbi hoc animaduertit ad differentiam iuramenti, quod actori defertur, qñ dolus aduersarij nullus subest, & voluit Ruin. in d. cõsi. xxix. nu. 2. in vol. 5. & in d. cons. 35. nu. 6. eod. & Areti. in § ex maleficijs. nu. 16. vers. & animaduertas, institut. de action. & sequitur Rofre. in dicta l. si quãdo. idem firmat Rofred. in d. summa lib. sub rub. de actio. speci. Quę conclusio fundatur non in qualitate criminis atrocioris, sed in ratione, quòd propter maleficium damnum illatum, si aliter probari nequit, odio delinquentis iuramento actoris probetur, ne delinquẽs seu dolosus defectu probationis impunè sæpe abeat: quod est publicæ vtilitatis. l. ita vulneratus. ff. ad l. aquil. & l. secunda. § exercitu. ff. de ijs qui notan. infam. & ibi Bartol. & econuerso subuenitur afflicto, & offenso, & propter hãc rationẽ sæpe dãnum passo & offenso, iuramentum ad suum interesse, damnũ, vel offensam æstimanda deferunt iura, vt varijs in locis supra deduxi. Et si animaduertas diligenter, considerant iura duntaxat difficultatem probationis, & dolũ, ut gl. in d. c. fi. quę in difficultate probationis ponit exemplum, quando sunt direpta utensilia, & suppellectilia minuta domus, quæ difficile possunt probari. si ergo nõ atrocitas delicti, sed ipsa difficultas ꝓbationis, & maleficiũ attenditur in quolibet casu, in quo appareat dolus, & difficultas probandi, procedent iura d. l. si qñ, & d. c. fi. ut non tantum ęstimatio rerum, dolo partis perditarũ: sed ipsę res perditæ sacramento actoris probentur. Nec obstant cõsiderata ex aduerso, primò ꝙ textus in dicta l. si qñ, & in dicto cap. fin. loquantur in ui ablatiua; quoniam hoc concesso, nõ tamẽ concedimus ea iura aliquo modo disponere, quòd in alijs casibus nõ liceat iurare, tam pro ipsis rebus, quàm pro ipsa rerum æstimatione: cum illum casum uis ablatiuæ contingentem determinent per rationem, quæ & aliis casibus cõuenit, ubi scilicet aliquod delictum, seu dolus insit, & difficultas probationis. Secundò ꝙ uideatur ei durũ ad ꝯctum extendere, nã respondeo, durum censendũ nõ esse id; qa nunquã dolus ꝓdesse debet doloso. l. in fundo de rei uẽdic. cum uulg. nec læso est quicquã imputandum, ꝙ iniuriã ac damnum per dolũ sit passus, & iura allegata cõtra hoc non stringunt. Vltimò nõ obstat, quod textus in d. § planè, & in § in hoc interdicto. meminit solũ de æstimatione: nã ultra responsiones per Berengarium ei datas dici potest ea ratione, non nisi de æstimatione loqui; quia ibi de alio, scilicet de ipsa re non contingebat dubitari. Et glossam in d. l. 1 § si constante procedere dicas, vbi nullus ꝯ depositarium deducebatur dolus, alioqui res ipsæ in cista clausa depositæ iuramento probantur, vt dixi supra in 2. memb. & ijs sic confirmatur conclusio, ꝙ opus nunquã erit in iuro veritatis deferendo probare ipsas res. Sed pro ipsis rebus, & earũ æstimatione sufficiet probatio per propriũ sacramentũ. probare aũt vim illatã, maleficiũ, vel dolũ plenè ꝑ veras ꝓbationes erit necesse, quo probato deferendum erit iurm̃ prædictũ præcedẽte iudicis taxatione, & mox condemnatio iuxta quantitatẽ taxatam, & iuratã pronunciabitur. ita docet Cagno. in d. l. 1. nu. 128. & est ad-
5 uertẽdum, † ꝙ iurm̃ præstetur in termino causæ probatorio; ita determinat Bald. in tract. statu. in ver. iurm̃. ver. statutũ dicit, ꝙ de damno, & mouet Bal. ibi, quia iurm̃ est species ꝓbationis iuxta not. in l. generaliter. C. de reb. cred. & in l. in contractibus. C. de nõ num. pecu. Nec sufficit (inquit Bal.) iurare ante litem cõtestatam: cum libellus, & causa porrigitur, nec iuramentũ tũc præstitum valeret; quia impossibile est ante litem contestatã ꝓbationẽ fieri, vt per Bal. in l. ea quæ. C. qui accus. nõ poss. & hoc ꝑ ordinẽ iudicij, q. reqrit ꝓbationes fieri post litẽ ꝯtestatã, & hac rõne ꝯsuluit Alex in ꝯs. 3. in cã & lite vertẽte ĩter Abr. ã. n. 4. col. 3. ver. aliud ẽt aduertẽdũ, vol. 2. ꝙ iurm̃ ꝓbatoriũ debet post litẽ ꝯtestatã p̄stari in termino ꝓbatorio, & ibi loquitur de iuro agẽtis hebręi, cui stãdũ erat, ꝓut ibi. Vnde traditũ ẽ, ꝙ si ĩ p̄cepto 25. dierũ faciẽdo debitori obligato ꝑ publicũ ĩstrm̃ iux-

ta formã & dispositionẽ statuti Ferrariæ producatur instrumẽtum,quãdo preceptũ illũd petit, & nõ reproducat in termino ad probãdũ, nõ poterit creditor executionẽ instrumẽti obtinere,nec ei sufficiet illud produxisse ante terminũ pdictũ, vt per Hipp.Marsi.in sing.clxx.& Feder.de Senis in cõs.clx.Rimin.in l.1.col.22.de edẽ.& in terminis nræ qstionis de iuro veritatis deferẽdo tenuit cũ Bal.Bertachinus Firmanus in reper.ver. statuta de damnis,ver.26.& in ver.iurm qñ, ver.x. vbi quãplures ad hoc citat;& Rofre.in d.l.si qñ,vbi dicit, q iurm prædictũ præstatur post litem contestatam,& post factas positiones & pbationes super violentia, & ponit verba formalia ipsius iuri præstandi,& sunt hæc;iuro ad sancta Dei euãgelia, quòd tempore inuasionis,impetus,vel vis, tot res amisit, & quòd res illæ tanti valebant,& alia multa in practica de hoc dicit.& Alberi.in d.l. videamus.§.iurare.tit.nostro tenet, q hoc iuramentũ defertur post litem contestatam propter rationem prædictam, quando dolo desijt possidere ante sententiam,secus si post,vel dolus,& contumacia est commissa post sñiam, qñ tunc non põt iurm in litẽ nisi post sñiam deferri,& hæc sunt vera. Si aũt in proposito quæstionis nostræ infra terminũ iudex nunquam sederit, actor poterit protestari per se nõ stare,quominus ipse iuret, & iurm sibi deeratur,qsua protestatione adiuuabitur, si ei opponetẽ nõ iurasse in termino probatorio,dũ tñ cessante impedimẽto iuret,& offerat se paratũ iurare, ita tradit Bal.in d. tract.stat. ver.iurm.ver.statutũ dicit, q stetur,per ea,quæ ibi allegat.Et pdicta adeo sunt vera,vt si ante sñiam,vel pclusionẽ in causa nõ fuerit iurm præstitũ pro liquidatione quãtitatis, & æstimationis rerũ perditarum; 6 † nõ poterit actor in executione sñiæ,amplius ista liquidare & pbare p suũ iurm,vt pbat do.Caro.Ruin.consi.35.nu.6.vol.5.& qñ in facto contingere põt, q iudex in sententia deferat iuramentum,scias, q id præstari oportet tunc in ipsa sententia,seu parum post, etiam si a sententia appellari contingebat,hoc dicit Alex.in cõs.128. põderatis.nu.7.in vol.2.p eos,quos ibi allegat.Hec possent obseruari in casu iuramẽti in litẽ veritatis deferendi ob malam, & dolosam rerũ administrationẽ: nã oblato libello in eo narrabitur bonorũ administrationem fuisse reo assignatã,& ea administrasse,& q nõ reddidit rationem administrationis bonorũ, & ideo petet eũ cogi ad reddendũ rõnem,& consignandũ reliqua,& in quantum hoc non fecerit,petet eũ condemnari,quãti in litẽ fuerit iuratũ contra ipsum,vt hæc tradit Ioã.de Imol.in cõs.35.ver.ex prædictis cõcludẽdum.col.6.& demũ in processu, & termino probatorio oĩa incumbentia liquidabuntur, vt est supra dictũ. 7 † Practicã verò iurisiurandi in litẽ, de quo in edicto,ne qs eũ,q ĩ ius voc.ponit Marian.Soci.in tract.de citat.in arti.34. ad fin. & ibi format libellum & positiones,ac ferè totũ iudiciũ,quæ eius dicta hic nõ transcribã.Rofre.etiam in summa de libel.in titu.de edict.sub hac rub.ff.ne quis eũ qui in ius.format libellũ, & positiones in eo:& non pauca quoque habet per Ioan. de Plate. in §.item aduersus.institu.de action.& Ioan.Fab.ac Ang.Areti. in §.pnales.nuœ.17.institu.de action.in ver.in gl. itẽ aduersus, ex quibus locis potes in hac re te instruere,& quòd iuramentũ veritatis in casu doli, & difficultatis probationum deferẽdum oporteat ante sententiam præstari dolo probato, scribit Paul. de Cast.in consi.212.supradicta in 2.vol.& Abb. in consi.cix.in fin.in 2.vol.& hæc quò ad iurm veritatis. Quatenus aũt ad iuramentum affectionis spectat. 8 Alia sunt consideranda, † prout actio intentata exiget:nam, si actione reali ad rem restituendũ actum fuerit,putat Specu.in titu.de iureiur.§.1. ver.vt autẽ.nu.6.quòd simpliciter formari libellum in rei vendicatione oporteat, & deinde iudex reũ condemnare ad rem restituendũ debeat (vbi condemnandus sit) & demum ea lata sententia, si reus restituere nolit,actor iuramentum in litem petat,& iuramento præstito iuxta iuratam, & taxatam quantitatem iudex reum iterum cõdemnabit.d.l.qui restituere. Nec pro ista secunda condẽnatione obtinẽda erit necesse nouum iudiciũ,nouo dato libello facere.Sed verbotenus actor adibit iudicem,& petet illud iurm in litẽ,& iudex concedet illud,& ista condemnatio (inquit Speculator) erit supplementũ primæ sententiæ ex arbitrio sibi concesso in hoc,ut per tex.in d.§.præterea.insti.de action.nec ipsius officiũ censebitur finitũ p primã sñiam l.Paulus.ff.de re iudi. & addit quòd forma secũdæ cõdẽnationis erit huiusmodi; quia video reum dolosum in restituendo cõdẽno eũ,vt actori soluat centum &c.& hanc voluit Odofre.in l.arbitrio.ff.de dolo,vbi dicit, q iudex debet cõdẽnato assignare diẽ ad restituẽdũ,& elapso die nõ facta rei restitutione,actori petẽti iurm ĩ litẽ, illud facta taxatione deferret,& reũ cõdẽnabit ijs verbis:quia talis cõdẽnatus ad restituẽdũ die dicta nõ restituit, ideo,ne sibi sua cõtumacia sit lucrosa,cõdemno eũ in lx.iuxta sacramentũ in litẽ actoris pstitũ. hæc practica approbatur per Ferrar.in pract.Papi.in form.respon.rei, in iurisiurandi.nu.17. ver.sed quo tẽpore.& in for.libel.in actione reali, in ver. florenos,nu.29.ver.sed istæ,vbi voluit, sñiam de restituẽdo rẽ prius ferri,& demũ cõdemnationẽ secundum iuratã, & taxatã quantitatẽ,quam ibi appellat executoriã,idẽ tenuit Ioan.Fab.in d.§.

præterea nu.12.col.fin.& ibi sequitur Ioã.de Plat.in col.2.nu.7. & q duæ sniæ requirantur in hoc casu,altera super restituenda re,altera super quantitate, seu interesse rei nõ restitutæ, tenuit Ioan.de Imol.in l.creditor.§.iussus.in 1.col.ff.de appel.Angel. Aret.in d.§.præterea.n.38.col.pen.Saly.in l.si per vim.C.de iis quæ vi met.Ias.in l.videamus.§.fin.nu.13.col.fi.ff.de in lit.iura. Bar.Sal.Ang.Alex.Cur.Ioan.Bolognet.in d.l.in actionibus.Ias.in §.omnes.nu.44.ver.in ea glo.insti.de actio.glo.in l.si cum exceptione.§.hæc autem actio.ff.de eo quod met.cau.Bald.in d.l.arbitrio.in 2.lectu.& Bar.in d.§.hæc autem actio.& probatur per textum in d.l.creditor.§.iussus.ff.de appell.dum ibi fuerat reus condemnatus ad exhibendum instrumenta, & mox condemnatus iterum,quanti fuerat per actorem iuratum in litem.Sunt autem qui existimant vnũ libellũ, & unã sñiam sufficere,vt refert Specu.in d.titu.de iureiu.§.1.vbi dicit sic eos formare in hoc libellũ.ago ptra talẽ rei vẽdicatione,& si nolit restituere,peto eum mihi cõdemnari, quanti in litẽ iurauero, qua libelli forma retenta,inquit Speculator, ſm eosdem pronunciabitur,quod rem restituat,& si nolit rẽ restituere, q soluat tñ,quanti fuerit in litẽ iuratũ. & pronũcia de restituendo præcedens erit interlocutoria, & alia diffinitiua,vt opinatus fuit Placẽ.in tit.de rei vend.col.pen.ver.ex eo quoque, qd reprobat Specu.dicẽs ridiculũ esse sententiam latã super re principaliter petita esse interlocutoriam; & improbando hunc agẽdi modum,dicit hanc practicã nõ esse bonã; quia iudicium ex futuro euentu pendere nõ debet.l.non quemadmodũ.ff.de iudi.scilicet ab hoc, q reus a iudice monitus ad restituendũ rẽ,nõ restituerit:addit tu istam rationẽ,ne dicamus expectare ptumaciã aduersarij futuram,formando eius intuitu libellũ: quia dolus nõ est de futuro sperãdus,vt malũ.l.inter stipulantẽ.§.sacrã.de verbo. oblig.Alij ẽt omissa admonitione prædicta de restituendo:opinati sunt retenta iam dicta libelli forma, quod vnica sñia,& conditionalis ferri possit,iis scilicet verbis condemno te ad restituendũ,& si non restitueris infra tale tps,ex nunc prout ex tũc cõdemno ad quadruplũ.si ratione doli. vel metus actio sit arbitraria: quia quadruplũ malit actor habere, quàm litem iurare:nã scire debes,quod actor alterũ ipsorũ eligere potest,vt notat Odofr.in d.§.hæc autẽ actio,& est gl. ab omnibus 9 approbata in d.l.arbitrio in gl.in uers. quanti. Itẽ † potest actor eligere, q manu militari res extorqueatur a manu rei, & recusare ĩ litẽ iurare,a iure habet hãc electionẽ,vel iurãdi in litẽ,vel rẽ manu militari extorquẽdi,vt tradit gl.in l.videamus.§.fi.in ver.ex magna ĩ fi.ff.de in lit.iur.& Alber.de Rosa.in l.2.ff.de in lit.iur.quãuis do.meus Alcia.in l.vinũ.n.13.ver. alias est cũ possessor.ff.si cer.pet. existimauerit esse in ptãte rei offerẽdo æstimationẽ rei ſm id,quod actor in litẽ iurare voluerit,euitare ipsius rei pcisam restitutionẽ:nam in hoc do.meus mihi vr male sentire,& iura,quæ allegat,suam opinionem non pbare,textũ in d.l.eius rei.ff.de rei vendi.vt fateor,probare,quod reus solutẽ do æstimationem iuxta iusiurandum in litem actoris, acquirat illius rei dominium,ita esse aliqua verba in eo nego; quæ suadeant id magis ibi contra uoluntatem actoris, uel rei cõtingere,vel fieri posse, credo magis id esse intelligendum, qñ actor id uoluisset ex regula iuris.l.id,quod nostrum. de regu.iuris,& ibi nota.quia,vt ibi dicitur,id,quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest, prout est & in potestate actoris,contra desinentem dolo possidere petere,vel ut sibi cõdemnetur,quanti ipse in litem iurauerit, vel quanti res est, ut habetur in l.quod si possessor.ff.de rei vend. potest igitur (ut ad rem nostram reuertamur) sententia ſm aliquos sub conditione formari,condemnando ad rem restituendã,& si non restituerit ad id,quod fuerit in litem iuratum, vel ad quadruplũ. Bartolus enim non facit differentiam quò ad hoc, an ex vna, vel ex alia causa actio fiat arbitraria,vt per not. per eum in d.l. arbitrio,nu.5.& istam opinionem, q feratur vnica sententia cõditionalis modo supradicto,tenet Barto. in d.l.si cum exceptione.§.hæc aũt actio,& sequitur Ias.in d.vers.quadrupli aũt,nu.44. Aret.in d.§.præterea.nu.38. In hac re unum mihi occurrit dicere, q forte sit facienda differentia inter actionem realem,& actionem de dolo, vel metus causa, q in ijs possit & libellus & sñia conditionalis formari,quippe cum in ijs maleficiũ, & dolus in re alterius sit commissus,quod nõ põt dici in reali actione,in qua non committitur dolus,nisi ... & ideo intuitu cõtumaciæ futuræ non debeat formari libellus conditionalis,& quicquid iuris sit circa hanc differentiam, non recedas adhuc a communi & recepto usu, q proponatur in actione reali libellus simplex petendo rem restitui,& probatis necessariis, iudex condemnet ad restituendum, & si in hoc reus contumax fuerit,procedatur instãte actore ad iurm in litem,& iuxta iuratam,& taxatam quantitatem alia sententia feratur, & sic in hoc casu duæ sententiæ requiruntur. Nec huic rei obstant aliqua, 10 † & primò, q duæ sñiæ super eadem re ferri nequeant,ut declarabat gl.in d.§.hæc autem actio, in uer.datam, per textum in l.1. C.de sent.rescĩ.nõ.nã rñdetur, q in effectu sup diuersis pferũt duæ sententiæ in casu quæstionis nostræ, scilicet prima super resti-

restituenda,secunda super pœna,vt dixit Ioã.de Imo.in d.l.creditor.§.iussus.ff.de appell.& Odofr.in d.§. hæc aũt.Scdõ nõ obstat textus,in l.cõductores.C.loca. vbi conductor si non restituat rem conductam incurrit pœnam inuasoribus impostam, & sic vr cõtra eum opponi posse libellum conditionalẽ, cominãdo pœnam prædictam ei,similemq; cõdemnationẽ subsequi; qñ respondetur id procedere speciali fauore rerum locatarũ,vt pœna inducta iure ꝯ cõductores cõtumaces cõminetur eis in libello,aduersus eos porrecto,secus in reali,in qua cõtumacia cõtingit inespectata,& præter cogitationẽ, vt aliàs dixi.Tertiò nõ obstat, q aliqui dicebant,frustra id fieti p plura, q põt fieri p pauciora; quia expectãda est prius ꝯtumacia, quæ p nõ restituentẽ cõmittatur, q pænę iurisiurandi in litem fiat locus.l.qui restituere.Vltimò non obstat tex.l.si a possidentibus. C.de rei vendic.nam procedit it explicite, q conuentus actione reali,si nõ restituat,iuxta primam sententiã, condemnetur p secundam,quanti actor in litẽ iurauerit.Hæc cõclusio firmata ex prædictis,videtur limitanda in casu,quando quis dolo desijsset possideret,nã tũc non est necessariũ reũ,prius ad restituẽdũ rẽ cõdẽnari,& demũ ad id qd fuerit iuratũ ĩ litẽ:sed pbato, q dolo desijt possidere,cõdẽnabit ad id,qd per iurm in litem actor iurauerit,vt voluisse Fulgosium refert Alex.in dicta lege in actionibus,nume.13.colum.iij. versicu. quærit etiam iuxta, dictum Fulgosium etiam secutus fuit Ludouicus Rom.& quãuis Alexand. iura ad hoc allegata per Fulgosium non probare dicat,illis respondendo. Ego tamen replicãdo opinionem Fulgosij defendi ijs posse crediderim,nam ad textum in d.l.qui restituere,in 2.responso dum Alex.rñdebat non vrgere; quia ibi preceptũ iudicis ꝯ desinentẽ dolo possidere,cõtra quem ibi dicebatur in litẽ iurari,pręcesserat, potes pro Fulgosio replicare, q ibi præceptũ,seu iussus, de quo ibi fit mẽtio, restringitur ad primum casum,seu rñsum,quo reus habeat facultatẽ restituendi,& manu militari extorquendi ab eo, quod per actorem petebatur,non autem ad secundum extenditur, quo rem possidere dolo desiderat;tunc enim præceptum pręcedere aliquod non fuit necesse,re nõ existente penès reum.Secũdò, dũ Alex. respondebat ad textum in l.sin autem.§.sed & is de rei vend.nihil ibi de iuro in litem dici,replicabis satis esse, q id virtualiter dicat,dũ ibi actionẽ in rem contra desinentem dolo possidere vult competere,in qua in litem iuratur,ego tamen fateor, hũc textũ non probare, q contra eũ nõ sit necessariũ illud præceptũ,de restituendo præcedere,ex alio nihilominus ipse id probare dixerim,scilicet & textu in d. l. si fundus.§.in venditione. ff.de pignor.quatenus ibi dicitur, quòd ex eo, quoniam dolo desiit possidere,condemnatur reus,quãti actor in litem iurauerit,nec ibi vllo modo innuitur,prius condemnandũ esse ad restituẽdũ,& sensit gl.in d.l.arbitrio.in ver.defunctus.ff.de dolo, dũ ait ibi, q,si dolo desiit possidere,licèt in re restituẽda cesset, poterit tamen iuramentum in litem deferri,ac si possideret,voluit dicere, q licèt cõdemnandus nõ sit ad rem restituẽdã; tñ iurabit in litẽ, & sic iudex nõ cõdemnabit ad rem restituẽdã, ne forte impossibilẽ restitutionẽ præcipere videatur l.fina.ff.q sent.sine appell. Quæ conclusio & ratione non videtur carere; quia cum primum quis desinit possidere per dolum, contemnit iudicem,nec alius contemptus in non restituendo uidetur expectandus,vt iuretur in litem, & frustra præceptũ fieret de restituendo,cum ex dolo iã cõmisso subsit efficax iusiurãdi in litem causa,vt constat ex iis, quæ supra in ii.memb.dixi. 11 † Quando aũt duæ sententiæ ferũtur, quærunt doctores, an vtraque sit diffinitiua,& Bar.in d.§.hæc autem actio,dicit,duobus modis posse diffinitiuam considerari,vno modo,quia definit negotium & causam l.1.ff.de re iud.& isto respectu vtraq; erit diffinitiua; qa vtraq; diffinit ꝯuersiam causæ, ac terminat. Secundò modo consideratur diffinitiua ex ordine in iudicando seruato; nam,si ordo iudiciarius seruatur; quia datur libellus,& lis contestatur,& id genus similia procedendo seruantur isto respectu secũda sententia,quæ ex isto ordine nõ profertur, nõ erit diffinitiua,sed interlocutoria,ac executio primæ, & refert,& sequitur Ias.in d.versi.quadrupli,nu.45. vbi aũt sup vtraque fuisset ordo iudiciariꝰ seruatus vtraq; omni respectu diceret diffinitiua,vt probat Ioã.de Imo.in d.l.creditor.§.iussus, & intelligit gl.in.in d.§.hæc autẽ actio,& Ang.Aret.in d.§.pterea col.pen.vers.interdũ,vbi dicit, q interdũ super re principali,& super pœna proponjtur solennis libellus; & rite agitur,& vtraque sententia erit diffinitiua. Scire enim debes, q actor potest petere iuramentum in litem adeundo iudicẽ verbotenus,sine vllo libello,per modũ exequẽdi cõdemnationẽ, & sententiã iã latam,de restituendo rem,secundùm Odofr. in d.l.arbitrio.& Specul.in loco præallegato,& Bar.in d. §. hæc autem actio. & Ias.vbi supra. 12 † Si autem actione iudicati etiã vellet actor experiri ordinariè agendo,& iuramentũ in litẽ mediãte libello petere,id certè facere ei licebit,& in isto casu format solẽnẽ libellũ.Aret.in d.§.præterea.nu.38.& Bal.ibi nu.3.vis ergo est in mõ procedendi, sicuti econuerso, quando proceditur sine causæ cognitione per viam præcepti, nec prima, nec secunda sentẽ-

tia erit diffinitiua,& voluit Ioan.de Imol.in d.§.iussus,itelligendo illũ textũ ibi, vel qñ in cõfessum factũ fuit præceptũ, q instrumenta exhiberet,& eo nõ exhibente fuit actori delatũ iuramentum in litẽ,vel quando pendente causa principali & ordinaria istud incidẽs interuenit, vt plurimum solet contingere,vnde non immeritò glo.ibi iussum appellat interlocutoriã. Secus aũt,vbi super dicta exhibitione fuisset pcessum ordinariè; quoniam sententia de exhibendo fuisset diffinitiua, & demum alia iusiurandi in litẽ in executionem illius fuisset interlocutoria,vt per Bar.in l.2.§.cõdẽnatio.ff.de tab.exhib. Rebuf. in l.j.in fi.C.de sent.quæ pro eo.Nã præceptũ in cõfessum, nulla causæ cognitione interueniẽte,est sententia interlocutoria, vt per Angel.Aret.in d.§.præterea,Bar.in l.nõ fatetur.ff.de cõfe.Ang.in l.si debitori.ff.de iudi.gl.in l.fin.§.necessitatem. C.de bon. quæ lib.gl & docto.in c.dudũ.il 2.vers.rñdeo,ext.de elect. gl.in c.ex parte.ext.de verb.signifi.no.2.q.1.in summa.Bar. in l. error. C.de iur.& fact.igno.Cast.Balb.ĩ decis.lxxij.vbi dicit hãc esse communem sententiam, Fely. in rubrica, extra de senten. & re iud.Maranta in Specu.in vlt.par.numero 28. versicul. sed dubium est.Et ex ijs determinabis quæstiones quando sententia super iureiurando in litẽ prolata censeatur interlocutoria, vel diffinitiua. 13 Porrò † in actionibus bonæfidei iurm in litẽ affectionis defertur post publicatas attestationes,ante conclusionem in causa,& vna sufficit sentẽtia, nec est necessarius iussus, q restituat ſm communem sententiã doctorum:prout attestatur Ioan.Bolognettus in d.l.in actionibus,nu.74. versi.circa, & subdit q interrogatur reus ante sententiã,an velit restituere,secundum cõem,sed ipse dicit se existimare,quòd sit necessarius iussus, & contumacia in non restituendo rem, fatetur tamen ibi numero 76.non requiri in ijs duas sententias,sicuti in alijs actionibus,vt supra est dictum.Curtius ibi nume.33.uers. circa,tenet in actione bonæfidei post litẽ cõtestatam deferri iuramentum in litem,antequã iudex ferat sententiam,& q interrogare debeat reũ,an velit restituere,& post in litẽ iurm deferre,& hoc arbitratur propter naturam actionum bonæfidei, vt nõ requiratur sententia,vel iussus, de restituendo, nec cõtẽptus,vel cõtumacia aduersarij in non parendo, prout requirit in alijs actionibus stricti iuris, & quod in effectu sufficiat una sententia in bonæfidei actione, tenet Bartol. in d.l. in actionibus,numer.19.versicul.modo quæro,& Saly.ibi nume.x.versicu.quæro an debeat,& Ang.ibi,vt refert Alexander. vbi sup.& Bar.in d.§.hæc autẽ actio.& voluit Ias.in d.l.videamus.§.fin.nu.13.col.fi.ff.de in lit.iur.Alex.& Ias.in l.vinũ.ff.si cer.pe.& Ferrar. in pract.Papiẽ.in form.respõs.rei,in ver. iurisiurãdi,& ĩ actione reali in ver.& in florenos,nu.29.vers.sed iste,vbi dicit, q ĩ actione bonæfidei probato dolo aduersarij ante sententiam,post tñ litem contestatam,iudex actori deferret iuramentũ in litem, idem dicit Ioan.de Plat. in d.§.pręterea.col.2.nu.7.Io.Bologn. in l.j.nu.75. C.de. senten. quæ pro eo quod inte. firmat idem, quod in d.l.in actionibus, & dicit, quòd illa interrogatio, an velit restituere,hẽt vim præcepti,& iussus:vnde ait,probari suã opinionẽ,contra eos,qui noluerũt in actione bonæfidei requiri contumaciã; quia ex ea interrogatione,quæ habet vim iussꝰ, sequitur,vt ei nõ obediẽte reo cõmittat cõtumacia,& nulla superest differẽtia ĩter actiones bonęfidei,vel stricti iudicii actiones,nisi,in his citius cõsideratur, quàm ĩ illis cõtumacia. Sed tu animaduertas Bologne.hãc differentiã facere in effectu verbalem,qñ ipse hanc rem nõ intellexit,& in hoc sæpius supra impugnauimus. Declara ergo, & eam intellige secundum ea, quæ dixi supra in 2.membro, quòd, quia in actione bonæfidei dolus committitur interdum etiã ab initio contractus,propter quẽ in litẽ iuratur,vbi dixi:etiam si ex post cõtumax reus non extiterit, vt quia per eũ non stet,quominus res restituatur: nõ est necesse probato dicto dolo expectare iussum, vel præceptũ iudicis,& inde contumaciã committi.Sed pp dictũ dolũ iudici licebit iurm deferre actori, & ſm illud iuramentum in litẽ sententiam cõdẽnatoriã aduersus reũ dicere, & pronuntiare. Nec quidẽ ego crediderim eam interrogationẽ fieri oportere,nisi ex vrbanitate quadam extraiudiciali,quia eam iure probari non video. Vnde habes differentiam inter actiones essentialem,& non verbalem in hoc.Sin autẽ in actione bonæfidei intentata nullus vnquã dolus fuerit cõmissus, sñiam super rei restitutione prius proferri oportebit,& mox si nõ restituat res, ad iusiurandũ in litẽ deueniri poterit,pp cõtumaciã in nõ restituẽdo commissam,l.qui restituere.§. hæc. ff. de rei veud.nec enim antea,cũ nullus dolus cõmissus dicatur, possibile est ius petendi iuramentũ in litẽ competere:& sic isto casu duæ sñiæ 14 in actione bonæfidei poterũt interuenire,quo fit, ut doctores allegati superius in hac quæstione declarentur loqui in terminis,quando dolus ante sententiam fuisset commissus, quòd tũc iuramentum in litẽ deferatur ante sententiã, & quòd vna tantum sufficiat.& uides,si hoc non senserunt, qua rationẽ ab eis in hac re dissentiam, aliter ac illi intelligant istam materiã declarãdo.Cæterũ in actione stricti iudicii,qa nõt põt iurari in litẽ,nisi pp contumaciam in non parendo, vel in desinendo

dolo poſſidere, vt declaraui in dicto ij. memb. dicēdū eſt, vt de actionibus realibus ſuperius diximus, & cōcluſimus d. l. qui reſtituere §. hęc, quia in ijs eodē modo arbitrium iudicis contin15 git, & fiunt (vt noſtri aiunt) arbitrariæ. Quæri etiā poſſet † infra quod tempus poſtquam delatum eſt iuramētum, oporteat iurare, & eſt deciſio gl. Bar. Odofr. Alex. Sal. Pau. de Caſt. & Iaſ. in l. non erit. §. ſi neque. ff. de iureiur. Bal. in l. ait prætor. §. fin. eo. titu, qui dicunt, quòd in cōtinēti iurare debeat, & quòd alioqui iuramentum præſtitum non valeat, & quamuis loquantur in iuramento a parte delato; attamen Iaſon ibi dixit, q̄ ī omni iuramēto tacite illa clauſula ineſt, quòd ſtatim iuretur, antequā ad alia diuertatur & redditur ratio; quia iuramentum eſt materia ſpiritualis, in qua voluntatis perſeuerantia nō præſumit̄, & quilibet timere debet, ne peieretur. c. hoc videtur. 22. q. 5. quidā, in addit. ad Papi. practic. in for. reſpo. rei, in ver. iuriſiurandi, dixit infra octo dies eſſe iurandum, nos dicimus, cum id in iure determinatum non ſit, in iudicis arbitrio remanere. d. l. j. ff. de iure delibe. ſic tamen, ne quid ſuperſtitioſe, & ſcrupuloſe exigatur, ac etiam nequid nimis negligenter, vel remiſsè agatur. Quoniam contingere poteſt, q̄ delato ac præſtito iuramento in litem, nulla ſequatur condemnatio (vbi enim ſequeretur, actio iudicati daretur l. actori. C. de reb. cred. cū ijs, quæ ad hoc 16 adducit Specul. in tit. de execut. § arbitrer) dubitatum fuit, † an ex hoc in litem præſtito iuramento oriatur actio, prout oritur ex iuramento a parte delato, iuxta tex. & ibi not. in l. nam & ſi poſtea. §. fi. ff. de iureiu. & intereſt hoc ſcire ob multa & præcipue, quia, ſi actio oriretur, is contra quem iuratum eſſet, alibi conueniri poſſet l. a diuo Pio §. ſnīam. ff. de re iud. & Bar. in d. l. in actionibus. in fin. & ibi Iaſ. Alex. & Saly. dixerūt, nullā oriri actionem ex eo, idem tenuit Ioan. Bologn. ibi nu. 93. & Bal. in auth. poſt iuſiurandū. C. de iudi. vbi dixit, nullā actionē parere poſſe iuramentum in litem; quia iurare affectionem non eſt factum obligatorium, & citat tex. in l. terminato. C. de fruct. & lit. expenſ. Sicut nec ex iuramento ad plenam, & ſemiplenam probationem in cauſa præſtito nulla oritur actio, vt probat Alex. & Iaſ. in l. 2. & ibi Bal. verſicu. præterea in iuramento neceſſario, col. 5. de iureiur. Iaſ. in d. §. præterea, num. 23. inſtit. de actio. & in d. l. ſi qn̄, col. fin. nu. 56. Bal. in d. l. nā & ſi poſtea. §. fi. verſ. quærit gl. an ex omni iuramēto, & Iaſ. ibi nu. 15. col. 4. verſ. in ſecunda. In noc. & Ioan. de Imol. in d. c. fi. ſic nec ex iuramēto præſtito ſuper poſitionibus actio oritur, ſm̄ Iaſ. in d. l. nā & ſi poſtea. §. fi. nu. 7. & ibi allegat Bal. in l. 2. §. obſeruari. C. de iura17 calum. & hoc iuſm̄ defertur loco probationis † & ex probationibus non oritur actio, vt ī ꝓpoſito dixit Bal. ī l. ſed & ſi poſſeſſori. § fi. nu. 7. & ibi Odofr. Bal. Iaſ. & gl. in ver. probatū. ff. de iureiur. ex probatorijs demū actio ſecuta ſnīa oritur l. actori. C. iureiur. l. iudicati. ff. de re iud. l. fin. C. vſu. rei iud. l. ex cauſa. C. de compenſ. & iudex pōt probationē iuriſiurandi in litē affectionis nō ſequi. l. videamus, ad fin. ff. de in lit. iur. Aliud eſt in iuro conuentionali a parte delato: quia propter conuentionē in eo alia militat ratio. l. qui iuraſſe § fi. l. non erit. §. dato ff. de iureiur. l. q̄ ſi deferente. ff. de dolo. l. 2. C. de reb. cred. quum ex conuentione oriantur obligationes. l. obligationū ſubſtātia. ff. d. actio. & oblig. & ferè per totū l. 1. §. 1. ff. de pact. cū cōcord. ideo nimirū eſt, ſi ī eo oriat̄ actio, nō aūt ex iſto iureiurādo in litē ꝓbatorio: vt ex p̄allega. Et ijs ſcd̄a pars princi. hui⁹ tractat⁹ ſit abſoluta.

SVMMARIVM.

Tertia Pars.

In iuramento in litem taxatio quid ſit, quando & quomodo fieri debeat. Cap. I.

Hactenus, quæ ad iuriſiurandi in litem tum cognitionem tum etiam eius materiam maxime ſpectare mihi videbantur, tractauimus. Nunc de taxatione, quę ſolet a iudice iuriurando adhiberi, nos aliqua dicere oportet, & nonnullas quæſtiones, quæ in hoc iuriſiurandi in litem argumento ſuperſunt attingēdæ, paucis hic explicare expedit.

Hæc igitur aggrediens pro primi membri huius partis expli1 catione † quæro, quid ſi taxatio in re noſtra, & planè nihil aliud eſt in altero iuſiurandi in litē gn̄re quod noſtri interpretes appellāt affectionis, q̄ refrenatio, ſeu moderatio quātitatis iuratæ ex immēſo, & effreni iurātis affectu in rē nō reſtitutā ſibi, vt probatur in l. videamus. §. in infinitū. ff. de in lit. iur. & colligitur ex dictis Vldar. Zaſij, & aliorum ibi, & in d. l. in actionibus. In altero autem, quod dicunt veritatis, eſt, quædam præfinitio, infra quam actori iurare conceditur, itidem a iudice facta pro intereſſe, vel vera rei æſtimatione probanda, vt not. in authen. poſt 2 iuſiurandū. C. de iudi. Quo præcognito quæro modo, † nunquid iudici ſemper taxationem facere liceat, & videtur dicendum, q̄ quando reus dolo deſinit poſſidere, iuramētum aduerſus eum deferendū in litē nō poſſit taxare d. l. qui reſtituere. ibi. Si vero non poteſt reſtituere & dolo fecit, quo minus poſſit is, quantū aduerſarius in litē ſine vlla taxatione in infinitū iurauerit, damnandus eſt, &c. per quæ verba expreſſe videtur omnem taxationem reijcere, & inhibere, quamuis dura lex ſit, toleranda tamen eſt. l. proſpexit. ff. qui & a quib. & Bartol. in l. omnes populi. nu. 55. verſi. ſecundo caſu, in col. 19. & ibi repet. ff. de iuſtit. & iur. Accedat, q̄ ſi Iureconſultus in caſu prædicto taxationem aliquā fieri voluiſſet, ne dū nō prohibuiſſet, ſed vtique expreſſiſſet, ſicuti expreſſit, vbi eā fieri poſſe voluit, in d. l. videamus §. videndum, & in d. l. in actionibus, & ī d. l. 3. §. præterea, ff. ad exhib. arg. tex. in c. inter corpalia. de tranſlat. epiſc. ibi circa tranſlationē fieri voluiſſet, &c. & in l. j. §. ſin aūt ad deficiētis. C. de caduc. tollē. c. quod ſi dormierit, 31. q. j. & pōt alia diuerſitatis rō inter caſum hunc, & alios afferri; quando enim dolo poſſidere deſinit, ne actor rem habeat, maior arguitur perfidia in reo, qui tanduam canis in præſepio re ipſa non vtitur, nec aliū uti fruive permittit, quando autem rem non reſtituit alteri; q̄a ipſe velit eā habere, non tam perfidus vr̄; natura n. comparatum eſt, omnes ſibi melius eſſe malle, quàm alteri, vt Terentius in Andria in 2. actu. 4. ſcena, ſcribit, quamobrē cum eo clementius agēdū videtur, quàm cū deſinente dolo poſſidere, vt iuxta mēſurā delicti ſit plagarū modus. Deuter. c. 25. & Hippo. Marſil. in conſi. 6. & ſic vt vllum moderamen iuriiurando in litem contra dolo deſinentem poſſidere per iudicem adhiberi nequeat, ita tenet do. meus Alciat. in lib. de eo quod inter capitu. vj nu. 24. & ante eum ſimpliciter tradit Placentinus in titulo de rei vend. col. pen. verſicu. hoc tamen, & videtur ſequi Petrus Lorio. in tract. de eo quod inter. in axiom, xlvj. & axio. 15. & xl. & in d. l. quatenus col. 6. verſi. & hæc noſtra, & in hāc ſentētiā deſcendit Ioā. Coraſ. lib. vj. Miſcel. cap. 1. nu. 4. vbi dicit, q̄ vbi q̄s dolo deſinit poſſidere, cōtra eum iuratur in litē ſine vlla taxatione nec iudex poteſt illud taxare in iſto caſu, licèt in alijs taxatio ei permittatur, ſed in contrarium ſtat cōmunis ſententia, q̄ in quocunque caſu iudex iuramentum taxare poſſit, vt uoluerunt Accur. Odofred. Bartol. & Bal. & alij in d. l. qui reſtituere & glo. in d. l. arbitrio, vbi & docto. ff. de dolo. & exponunt. tex. in d. l. qui reſtituere, ibi, ſine vlla taxatione, ſcilicet a lege facta, ſeu p̄fixa; ſed à iudice facienda, ſupplendo ex textu in d. l. videamus. § infinitū, argumento textus in l. quęſitum. ff. de teſtib. & in hac ſententia poſt glo. ibi ſunt Alex. Bar. Bal. Iaſ. & pleriq; in d. l. videamus, ex quo inferūt poſt Ang. & Alex. ib. Iaſon & Deci. in d. l. in actionibus, verſ. ex quo infertur ad queſtionē ſtatuti; quōd ſtante ſtatuto, quo cauetur, de damno dato ſtari ſacramento damnum paſſi, poterit nihilominus iudex illud taxare, & vt & auctore Angelo tenet do. Andreas Alciat. in lib. 1. de verbor. ſignificat. §. ſequens tractatus de plebiſcito, quod tn̄ declara vt per Ioan. Bolognettum in d. l. in actionibus, nu. 34. verſ. 4. notandū, q̄ aut ſtatutum dicit, q̄ ſtetur iuramēto uſque ad certam quantitatē, vt puta decem aureos, & tūc iudex non poterit taxare, quaſi a lege fuerit taxatum l. pen. § 1. ff. nequis eū qui in ius voca. vi exe. aut ſimpliciter loquit̄, q̄ ſtetur de damno dato ſacramēto actoris, & tūc iudex taxare poterit; q̄a id debet per aliam legem de hac materia loquētē interpretari, ac ſuppleri, quòd ſcilicet taxatio fiat. §. oportet. in auth. de iudi. cōargumento d. l. quæſitum, qui textus, ſi veritatem amamus, cōmunem opinionem parum adiuuat; nam loquitur in omiſſis, vt vna lex ſuppleat id, quod alteri deeſt, ſed in hac cōcluſione non agitur de ſupplendo omiſſum, ſed de reſtringendo generalitatem & vim expreſſorum, aduerſus eorū ſignificationem, quicquid tn̄ ſit a cōi non eſt recedendum, & præſertim cum ſit mitior reo l. interpretatione. ff. de pœn. & concord. in qua ēt reſidet Marian. Soci. in tract. de citat. in art. 34. q. 6. verſi. ego ar3 bitror. † Scd̄ò, quæro, quando iudex taxationē facere debeat, an ante vel poſt iuramentum præſtitum, & communis eſt reſolutio, quòd in iuramento affectionis, & ante & poſt præſtitum iuramentum, iudici taxare permittatur, vt probatur in d. l. videamus. §. ſed an iudex, & in d. l. in actionibus, ſed in iuramento veritatis taxationē præcedere oportet, vt p̄ tex. ī auth. poſt iuſiurādū. C. de iudi. & in d. §. oportet, & gl. & doct. ibi tradūt, & Iaſ. l. ꝓperādū. §. ſin aūt alterutra. C. eo. nu. 25. Steph. Ber.

in conſi. 269. in 3. vol. & ita etiam tradit Lanfran. de Oria. in tracta. de expen. nu. 9. col. 3. & Pau. de Leaza. in c. fin. col. pen. verſi. ſed qualiter. ext. de dolo, & contu. gl. in d. l. videamus. §. ſed an iudex. in ver. ex magna & ibi Odofr. Bartol. Bald. Paul. de Caſt. Alex. Iaſ. & alij dicentes, eam differentię inter vnum, & aliud rationem eſſe; quoniam ſi iuramento veritatis taxatio ſubſequatur, periurium arguitur, & quodammodo detegitur, & in iuramento affectionis ſecus eſt; quoniam poſſunt ſtare ſimul, q̄ vere ſecūdum affectum meum iurauerim pro x. verbi gratia, me nolle tali re non reſtituta, carere, & q̄ ex iuſtis cauſis iuramentum, vt ex nimio affectu præſtitum temperando in quinque mihi reum condemnet, ita etiam concludit Abb. in d. c. fin. ext. de ijs quæ vi met. & Iaſ. in d. l. ſi quando nu. 20. verſi. octauò nota, dicit ſe propterea Mediolani conſuluiſſe, poſtea taxationē ſubſecutam non conualidare iuſm̄ veritatis prius præſtitum, q̄ ſn̄īam tenuit Bar. in d. l. in actionibus ad fi. & Rofre. in d. l. ſi qn̄, col. fin. ad fin. Archidia. in c. imprimis §. glorioſus, poſt gl. 1. 2. q. 1. Petrus Rebuſt. in d. l. 1. nu. 290. verſ. ſed replicatur. C. de ſent. quæ pro eo. Bal. in auth. poſt iuſiurandū. Henric. poſt alios in d. c. fin. Bal. in l. terminato. in fin. C. de fruct. & lit. expen. vbi ait de neceſſitate condemnationis præcedere taxationem iuramentum. idem firmat Vita. Camb. vbi ſupra & Matth. de Afflic. in deciſ. Neapol. clx. ſed Fulgoſius Iaſo. Franciſ. Duare. & Vlda. Zaſius damnat hanc differentiam inter iuramantum affectionis & iuramentum veritatis: nam in iuramento affectionis, qn̄ iudex in totū diſcedit a iuramento, abſoluendo reum, videtur (inquit Iaſ. & Duarenus) periurium detegi; quoniam iudex abſoluendo videtur declarare reū affectionē in rē nō habere, licèt minoris condēnando videatur immodicam arguere, & propterea damnando hāc rōnem, ne detegatur periuriū, concludit Duare. q̄ ſiue de ſumptibus in litē factis, ſiue de ęſtimatione rei, ſiue de vtilitate ſingulari, vel de affectu iurādo agat̄, poterit iudex iuſm̄ in litē præſtitū taxare, vel ēt nō ſequi. Sed ego pro cōi concluſione rn̄derē, q̄ licèt iudex abſoluat reū in totū recedēdo a iuro, nihilominus inde nō arguitur actorē falſum iuraſſe ī iuſm̄ affectionis; quia potuit iudex affectū, vt nō rōnabilē, nō ſequi: q̄a affectus ex iuſtis cauſis debet ꝓficiſci. l. nec enim ff. de adoptio. & dixi in 4. mēb. primæ partis. Nec obſtat tex. ī l. fi. tit. noſtro, dū ibi dicitur, aliqn̄ ex cauſa de periurio quæri, & loquitur ſecundùm omnes de iuramento in litem affectionis; qn̄ reſpondetur id intelligi, vt ſcilicet contrarium eius, qđ fuerit iuratū, poſſit iudicari. Aliud eſt ī iuro veritatis. d. §. oportet, 4 vt eſt dictū. Tertiò quæro, † quomodo taxatio fieri debeat, & in hoc dicam imprimis, vt dicebat Bald. in l. 1. col. fina. ff. de iureiur. quòd iudex ipſe ſit cautus, & diſcretus in taxādo, vt æquo grauiorem, vel leuiorem condemnationem nō faciat: ſed omnes rei circunſtantias diligenter inſpiciat, atq; perpendat: affectus ratio alia fit in re, in qua cineres, & oſſa parentum ſint incluſa. l. ſed ſi rem. ff. ſi quid in fraud. l. libertus qui ſoluendo. de bon. liber. alia in re, quæ fuerit maiorū noſtrorū l. ſi in emptionē. ff. de minor. vel in qua imagines maiorum ſine luctu euulſæ videri nequeunt l. lex quæ §. nec verò C. de admin. tuto. hæc oīa iudicis prudentiæ expēdenda credūtur, dicta l. videamus. §. pen. ſimilem modum ſeruare debet, qn̄ in iuramento veritatis eſt taxationem facturus, ut cauſas veroſimiles, quibus ad plus vel minus taxandum moueatur iudex maturè examinet, aliter enim (ſi de rebus domi direptis agatur) exiſtimabit ī cauſa mulier culæ violentiam, & depopulationem paſſæ: aliter fœminæ illuſtris, aliter de vili, aliter de magno mercatore, vt dicebat Ioan. de Imol. in d. c. fin. nu. 6. in glo. fin. col. pen. & Alex. conſuluit in conſ. ciij. lib. 1. Iaſ. in d. l. ſi quādo, & ibi Rofre. vbi dicit, q̄ ſi quis quęrerēt plura dolia ſibi fuiſſe de domo ſubtracta, iudex ex veroſimilitudine loci, id iudicabit, quot ſubtrahi ex eo loco potuerint, itē in taxādis expēſis tp̄s, & pſonarū qualitatē obſeruabit, vt p̄ Specu. in tit. de expēſ. § poſtremò p̄ gl. in d. c. in primis §. glorioſus, in ver. expēdiſſe. Scd̄ò animaduertat iudex ad qđ nā tp̄s iuramentum in litē referat, an ad tempus rei iudicatæ, vel litis conteſtatæ, ſm̄ quòd illorum temporum condēnatio ſit facienda & traditū eſt, † quòd ſi quidē agatur de iuro affectionis, ob rē non reſtitutā tempus ſnīę ſpectetur, quāti res per iuramentum in litem actoris tunc ſit facienda, & eſtiman5 da, † ſi verò de iuramēto veritatis deferendo propter dolum, delictumve aduerſarij, & probationis difficultatē agatur, dies litis cōteſtatę ſit inſpiciēda. l. 3. §. in hac. ff. commod. vel dies delicti cōmiſſi, vt mox declarabo, vt quātū damnū ex dolo, & delicto cōmiſſo fuerit actori illatū per illud iuſm̄ veritatis æſtimetur. Et qn̄ circa intellectū d. § in hac, valde laborarūt doctores & non mediocrē difficultatē in hac re videntur afferre. ad omnē difficultatē ſubmouēdam diffuſius forte æquo me habebo, & imprimis illius tex. verba hic ſubijcio, quæ ſunt hæc, uidelicet. In hac actione, ſicut in cæteris bonęfidei iudicijs, ſimiliter in litē iurabitur, vt rei iudicandę tp̄s, quāti res ſit, obſeruetur, quamuis in ſtricti iuris iudicijs litis conteſtatæ tp̄s ſpectet̄. Hic textus intelligitur ſecundū Bar. Odofre. Bal. Saly. Paul. de Caſt. & ferè cæteros omnes ibi, quòd utrunque illius textus dictū loquatur de iuramento in litē. primū de iuramento in litē affectionis, ſecundum de iuramento in litē veritatis. in primo Vlpianus ibi tēpus rei iudicādæ, in ſecundo tēpus litis conteſtatæ inſpiciēdum eſſe ait; idē ēt ſecundū hunc intellectū voluerūt Ang. Areti. in d. § præterea. nu. 36. ver. ad euidētiā, & Deci. in d. l. in actionibus. nu. 22. ver. in ea gl. ibi & Odofre. in d. l. arbitrio. § j. in vltimis verbis. & Bal. Saly. Paul. de Caſt. Ludo. Ro. Raph. Fulgo. in l. vinū. ff. ſi cert. pet. q vt refert Iaſo. ibi nu. 20. ver. 2. ſolut. Azo dicit, q̄ ſi Iurecōſultus Vlpianus auctor. d. §. in hac. viueret, nō poſſet melius illū textū intelligere, quam intellexerit Bar. in d. § in hac; qui Bar. intellectus cōiter recipit̄, vt atteſtat̄ Rubeus Alexā. in d. l. vinū, nu. 228. ius intellectu cuius. §. Paul. de Caſt. ait, q̄ antiqui nihil de eo intellexerūt, & q̄ eorum ingenia fuerunt obtenebrata in eius § intellectu, vt & commemorat Hiero. Butigel. Anto. Alexand. Paulus de Monte Pico, & Alij repetētes in d. l. vinū. ſi cer. pet. ī quo & ipſi multū laborarūt, vt ab ijs, q̄ ei vident̄ aduerſari defenderēt: nā octo ītellectus ei dant̄, quos refert Bar. in d. §. ī hac. Nos aūt circa rē nr̄am nn̄ inſiſtētes eorū dicta aliud cōcernētia miſſa faciem⁹. Dicas igit̄, q̄ text in d. §. in hac, loquitur de iuramēto affectionis ī primo reſponſo, & de iuramento veritatis in ſecundo rn̄ſo. & id facile ꝓbatur ex eo; quoniā in actionibus bonæfidei ex ꝓpria earū natura, cū de re reſtituēda agit̄, ī litē iurat̄ ex affectu, vt ſ. ī 3. mēb. Secūdæ par. dixi, ī actione ſtricti iudicii ſecus, niſi fiat arbitraria, ideſt arbitriū iudicis ſupueniat, vt & ibi declaraui, in quo caſu arbitrij illud ſecūdū rn̄ſum nō loquit̄. Sed bene in ea iuſm̄ in litē veritatis defertur. d. l. in actionibus. § planè ergo neceſſe eſt dicere, q̄ primū rn̄ſum. d. §. in hac, loquat̄ de iuramento affectionis, ſm̄ aūt de iuramento veritatis, iuxta vim ac poteſtatem earum actionum, & cōſequenter noſtra cōcluſio firmatur, q̄ in iuro affectionis attēdatur tempus ſententiæ, in iuramento aūt veritatis tempus litis cōteſtatę inſpiciat̄. d. § ī hac. Et ſi dicat̄, ſm̄ rn̄ſum ibi mentionē nō facere de iuro in litem, reſpondetur de eo nihilominus eſſe intelligendū, alioqui dictio quāuis, quæ ſtat aduerſatiuè dicto præcedenti, q̄ de iuro in litē loquitur, quod nō tēpus, cū in actionibus bonæfidei in litē iurat̄, inſpiciat̄, ineptè ſtaret: eius enim natura eſt, vt ponat̄ inter ea, quę ſunt eiuſdē generis, per not. p̄ gl. & Bar. in l. mariti. § adulterij. ff. de adult. Alexā. in l. filius à patre. in prin. de lib. & poſth. Iaſ. in d. l. vinum. nu. 21. ver. quartò, vt in actionibus ſtricti iudicij, in caſu iuſiurādi in litē tempus litis conteſtatę attendatur. Et pro hac cōcluſione animaduertūt ijdē doctores iura, qn̄ de iuro affectionis loquūtur, verbo p̄ſentis tp̄is vtunt̄, dicendo, quāti res ſit d. §. in hac l. ſi tutor. ff. de in lit. iura. referēdo æſtimationē ad tēpus, quo iurat̄, qn̄ aūt iura de iuro veritatis diſponūt p̄ verba p̄teriti temporis loquūtur d. l. nūmis. tit. noſtro, ibi niſi forte quis iuret, q̄ ſua interfuit, &c. ſimile habetur in l. cū furti. eo. qui tex. loquitur de iuramēto veritatis, vt ibi intelligūt gl. Saly. Iaſ. Vldar. Zaſius, & ferè cæteri, cuius verba ſunt iſta. Cū furti agitur, iurari ita oportet, tanti rem fuiſſe, cum furtum factū ſit &c. ecce ergo q̄ æſtimationē rei in tempus præteritum confert, & quidē in tempus commiſſi furti: de hoc textu nemo mētionē facit, dū quæritur, an inſpiciatur in iuro veritatis tp̄s duntaxat litis cōteſtatæ, an ēt retro tēpus. Rationem aūt differētię, cur in iuro in litē affectionis æſtimatio fiat ſm̄ tēpus ſententiæ latæ: ſed in iuramēto in litem veritatis fiat ſm̄ tempus litis conteſtatæ, affert Bart. in d. § in hac. in col. 2. nempe, quoniā uis in iuramento affectionis oritur propter rem non reſtitutā iuxta iudicis præceptum, ideo illud tēpus ſententiæ inſpicitur, & non aliud prius ſeu anterius. Sed ī iuramēto veritatis attēditur tempus litis cōteſtatæ ſeu doli; vt d. §, in hac d. l. cum furti. vt tenuit Hiero. Butigel. in d. l. vinum, quia tunc uis illud iuramentum deferendi oritur, non autem ex non facta reſtitutione. hanc rationē damnat Pau. de Caſtr. in d. §. in hoc. Sed comprobat intellectū Bar. ad dictū §. in hac, & præfatam cōcluſionē cōfirmat, ait. n. q̄ in actione bonæfidei orit̄ iuſiurandū ante ſnīam, & iudicis pręceptū in nō reſtituēdo ſpretū. l. ſi poſſeſſor. § ſi ff. de petit. hęred. Bar. in d. l. in actionibus. col. 2. & dixi ſup. & eſt iuſm̄ affectionis, ergo nō eſt verū, q̄ oriatur illud iuſiurandum ex iudicis præcepto contempto, propter rem non reſtitutam. hanc difficultatē ſenſerūt Alex. in d. l. vinū. nu. 16. & poſt cū ibi Iaſ. Hiero. Butig. Rube. Alexādri. Paul. de monte Pico. & alij repet. ibi, & Alex. negauit poſſe rationē differētiæ aſſignari. Hiero. Buttig. in d. l. vinū. ver. tn̄ ad hoc, Bar. ab hac impugnatione defendit, & dicit q̄ Bar. in d. l. in actionibus, dicit, q̄ ſi nō ſolū ab initio dolus ſit cōmiſſus, ſed ēt in nō parēdo iudici committat̄ &c. ſubijcit Bart. ac ideo duo copulatione Bart. vult, ait Butigella dolū eſſe cōmiſſum antea, & ēt in nō parēdo iudici, q̄ elicit ēt ex alijs Bartol. dictis, ibi dum dixit, quòd ſi ab initio ſit commiſſus dolus, ſed poſtea ceſſet in non parendo iudici: quia res ſit perempta, non iurabitur in litem, vnde dicit Buttige. q̄ dicta difficultas remouetur, cū ſemp̄ opus ſit dolū, & in non parēdo cōmitti, declarando doctrinam Bar. mō præ dicto, q̄ ſic ſaluat ab oppoſita contrarietate. Sed hæc Buttig. ſaluatio eſt erronea, nō ſaluat, ſed male ītelligēdū Bar. doct. clarā,

& cōiter receptā deſtruit; quoniā ēt ſi dolus nō committat in non parendo ſed tantum culpa, vt qa nō reſtituat, qa nō poſſit ab alio occupatā & detētā recuperare & recuperatā reſtituere: nihilominus in actione bonæfidei ī litē iurabit propter dolum ab initio cōmiſſum d.l. ſi poſſeſſor. §. fin. & dixi ſupra, & id qđ dicit de re perempta, non procedit ea ratione; quia tunc dolus ceſſet: qa ſi hoc eſſet verum, nec iuraret ſuperiori caſu, in quo tñ iurat. d. §. fi. ſed procedit; quia rei peremptæ nō pōt æſtimatio creſcere, vt dicebat Paulus de monte Pico in d.l. vinum. nu. 23. verſ. ſecūdò fallit quando, & quia ita erat peritura penes dominum actorē, ſicuti penes aliū perijt, vt dixit Paul. de Caſt. & alij de quibus nos ſupra in ſecun. memb. primæ part. At Rube. Alex. alio mō defendit Bar. a præfata oppoſitionr; quia ſi dol⁹ committatur in actione bonæfidei deſinendo dolo poſſidere, pp quem ſolet in litem iurari. d.l. qui reſtituere. ff. de rei vend. Bar. in d.l. in actionibus. & Odofre. gl. in d.l. arbitrio, ſi paret ſententiæ euitabit iuſm in litē, & ideo attēditur tempus ſententiæ. Hæc Alexandri defenſio mihi ſatisfacit quò ad ſe ipsā, ſed quò ad differentiā, quā Bar. fecit inter actiones bonæfidei, & ſtricti iuris in hac materia, puto Alexan. nō rectè ſentire. Nāq; & ego probo, ꝙ quācūq; cōcedis differentiā inter actiones prędictas, nihil obſtat, quin dicamus pp rē nō reſtitutā iurari in litē & ꝙ reo reſtituēte, & iudici parēte, iuramentū affectionis deneget, iſta ſimul cōpatiuntur, ꝙ dolus in actione bonæfidei ab initio commiſſus ſufficiat ad iurandum in litem, ēt quòd nō cōmittatur in nō parendo; item quòd propter rem reſtitutā deficiat ius deferendi iuſm in litē, & propterea ratio Bar. ſuſtinetur, qđ quia propter rem nō reſtitutam oritur ius deferendi iuſm in litem affectionis ſeu, quia res non reſtituitur iurat in litē, & vbi fit reſtitutio rei, non iuratur in litē, illud tempus rei reſtituēdę inſpicitur, & ſic tempus ſententiæ ſecus in iuramēto veritatis: quia cōpetit pp maleficium cōmiſſum, vt Bar. dixit, & differentia aſſignata inter actiones, quò ad hanc materiā ſuſtinet, quia in actione ſtricti iudicij n ſi reſtitutio ceſſauerit, propter dolū, & contemptum aduerſarij in litem nō iurabitur, ſecus in actione bonæ fidei; quia etiam propter culpam ceſſans in reſtituendo iurat in litē, dum tñ aliquis dolus præceſſerit, iuxta præallegata: & Alexander aſſignās differentiā ſolū inter eas, quando dolo deſinit poſſidere decipitur; quia quo ad hunc caſum, qñ deſinit dolo poſſidere, ſemper in oībus actionibus, ſiue bonęfidei, ſiue ſtricti iuris in litē iurat; quia æque in omnibus ꝓ poſſeſſore hr̄ c. pro poſſeſſore. de re. iur. in vi. l. parem l. q dolo. ff. de reg. iur. & ibi not. differentia eſt reſpectu doli ab initio cōmiſſi, vt ſæpe declaraui. Hac ſtāte, rōne, quòd in iuramento affectionis; quia id cauſatur à reſtitutione non facta, ſiue per dolum ſiue per culpam modo prædicto, attenditur, tempus ſentētiæ, & in iuramento veritatis tempus litis conteſtatæ quia cauſatur ꝓpter morā, vel delictū, ideo ſpectat. d. § in hac. Aduertendū eſt ēt, ꝙ non ppea excluditur, quin tempus delicti cōmiſſi etiam obſeruetur: quia tex. in d. §. in hac. ſtat abnegatiue reſpectu tpis de quo in primo reſponſo, ſcilicet reſpectu tēporis rei iudicatę idest ſententiæ, vt congruentius, & magis reſpectiuè aduerſatiua ibi de dictione quāuis, inter vnū tps, & aliud adaptet, nō autē, ſtat, vt excludat tēpus delicti commiſſi: vt dixit Hiero. Butigella in d.l. vinum. nu. 45. & comprobat per ſimile glo. in l. nō debet. ff. de dolo. & alijs de quibus ibi per eum, & hoc firmat Bar. in d. § in hac, vbi tenet in iuramēto veritatis ēt tempus cōmiſſi criminis attendi, quod dixit etiam do. meus Alciat. in d.l. vinum. nu. 44. ver. vnde ſi ſtatutum, & probat text. in d.l. cū furti, & ſequitur Paris. in conſ. 87. col. fin. in 4. volu. vbi etiā tenuit, à die moræ incipere currere, & deberi intereſſe vſq; in diē effectualis ſatisfactionis, poſt appellationē & ſententiā factæ. Quibus firmatis ad aliqua, quæ ꝯ Bar. opponebātur, neceſſe eſt nos rñdere, & primò, dū opponitur d.l. vinum. & ibi not. vbi attenditur tempus morę, & non ſententiæ, reſpondetur, ꝙ nō procedit, qñ iuratur in litē affectione, quod cauſatur a reſtitutione rei; tunc nō facta, & ideo nō pōt inſpici tēpus anterius, quo nōdū ius in litē de affectione iiurandi competebat, ita pro fallentia ad tex. in d.l. vinum. no. poſt alios expreſſim Paulus de monte Pico ibi nu. 23. pōt alio modo ēt reſponderi, vt mox dicam. Secūdò per Alex. & Iaſ. opponit aduerſus præfatam Bar. rationē, de doctrina Bar. in d.l. in actionibus, col. 4. Sed ad hoc eſt reſpōſum per dicta ſuperius pro Bar. defenſione, in eius rōne firmanda. Tertiò opponitur de l. videamus. §. 1. tit. noſtro, ꝙ nemo anceps periurium ſubire debet; ergo in tempus ferēdæ ſententiæ in futurū iurando admitti quis nō debet, ne incertū iuret: nā ad hoc rñdetur ſecūdū met Alex. ī d.l. vinū, ꝙ poterit aduerſarius citari ad audiēdā ſnīam, & ad videndū in litē iurari, & vno momēto in litē iurabitur, ac ſentētia feretur, & ſic in futurū nō iurabit, & hæc rñſio dat, & probatur à Rubeo Alexād. in d.l. vinū. ver. ad aliud aūt, & Hiero. Butigella ibi dicit, ꝙ licèt, tēpus ferēdæ ſnīæ inſpici oportere tex. dicat, cū tñ iuratur, non iurat quidē de futuro, ſed de præſenti, nec relatio iuri fit ad futurum tempus, ſed ad præſens inſpecto animo, & affectione iurantis de præſenti. Quartò opponitur per Iaſ. quòd Bar. male loquebatur, dicēdo, ꝙ in actione bonæfidei inſpicitur tps latæ ſententiæ, & tñ tex. in d. §. in hac, dicit tps ferēdæ ſentētię inſpici, & ſic futurū: ad hoc rñdet Buttigella, ꝙ eſt argumentū leuiſſimū, & pēdet a ſuperiori. Quintò opponit, ꝙ cōfundit differentia tradita inter actiones bonæfidei & ſtricti iuris traditā p Bar. in d.l. in actionibus. Sed hoc nō eſt verū, vt patet per ea, quę ſuperius dixi, defendendo rationē Bar. Sextò opponit, ꝙ tex. in d. §. in hac. non pōt intelligi in primo rñſo de iuro in litē affectionis; qa illud verba, quāti res eſt, ſignificāt, & importāt verā æſtimationē, nō autē eſtimationē ſecūdū affectū. l. hæc verba. §. inter hæc. de verbo. ſign. qñ poſſunt intelligi, quāti res eſt, in ſpecta iurātis affectione, & volūtate ſeu deſiderio, vt dicit Buttigella reſpōdiſſe Alex. ibi. co. 4. ī prin. qui dicit, ꝙ illa verba res ſit, largo modo referri ad iuſm affectionis, & allegat glo. in d.l. arbitrio de dolo. Hanc reſponſionē fuiſſe quoque Fulgo. Alex. refert vbi ſupra, allegando text. in l. penul. §. in eum. ff. ne quis eum qui in ius voc. & mihi non videtur habere dubitationem, qñ lex dicit, ꝙ iuramentum in litem deferatur, vt aliquis iuret, quanti rem faciat; tunc enim ſatis eſt, tanti rem eſſe penes iurātem, tametſi tanti haud ſit penes alios communiter, & iura allegata in contrariū procedunt, quando lex in arbitrium & dictum actoris non poneret, quanti res ſit facienda, quoniam intelligentur illa verba, quanti communiter res eſt, ſeu valet, per not. in l. pretia rerum. ff. ad l. falcid. Alio etiam modo reſpōdebat Alexan. Sed hoc non curo referre: quia parū cōcludit. Vltimò opponit, quòd intellectus Bar. non ſit verus, ꝙ primum reſponſum in d. §. in hac loquatur de iuramento affectionis, ſm autem de iuramento veritatis, propter aduerſatiuā quāuis, quę de ſui natura ponitur inter eiuſdem generis propoſitiones, vt per Barto. in d. l. mariti. §. fina. ff. de adult. nam reſpondetur, ꝙ ſatis eſt, ꝙ aduerſatiua aduerſetur ei, quod eſt idem in genere; & quod ideo aduerſatio fiat ad iuramentua in litem in genere, ſi non in ſpecie ita reſpondet Iaſo. in d.l. vinum. nu. 11. verſicul. quartò contra; & poſt eum ibi ita reſpondet Hiero. Buttigella, & Anton. Rube. Alex. per textum in d. l. nummis. & Deci. in d. l. in actionibus, quæ reſponſio eſt veriſſima, vt & alias ſupra dixi. Ex quibus ſic firmior redditur intellectus Bar. ad §. in hac, & concluſio eius in ſua ratione firmata, ꝙ in iuramento in litem affectionis, tempus ſentētiæ inſpiciat, in iuramento autem veritatis tempus litis conteſtatæ, & doli commiſſi ad æſtimandā rem, vel ītereſſe, ſeu damnum, ut in affectu dicamus, in iuramēto affectionis attendi, quanti rem, cum iurat, actor æſtimet, & gratam habet ſed in iuramento veritatis quātum damnum ex dolo & maleficio aduerſarij fuerit tempore delicti paſſus, ita videtur dicere Vldar. Zaſius in dicta l. vinum. num. 15. & nu. 20. Paulus de Caſt. in d. §. in hac, pro ratione noſtræ concluſionis conſiderat, quòd quando iuratur pro affectu in rem, ideo tempus præſtiti iuramenti inſpicitur; quoniam actor maius dānū non cenſetur pati eo, quo res tunc eſt ſibi grata, & ſi olim gratior ei fuiſſet. Secus quādo iuratur de veritate damni: qđ enim damnum ſemel eſt datum, id per delinquentem reſarciri oportet, & ſi hodie illud ceſſaret, forte ea ratione, quia futura, & ex poſt facto obuenientia deſpiciuntur l. cum hi, & ibi not. ff. de tranſ. vel quia facto eius, qui ſuo maleficio damnum intulit, damnum non ceſſat, ideo ſibi non debet prodeſſe, vt per notabiliter tradita per do. Andre. Alcia. in l. ex conuentione. nume. x. C. de pact. Purpuratus verò in dicta l. vinum, nume. 80. verſic. quintò fallit. dicebat ſecundùm Bartol. Alex. & communem opinionem in æſtimatione rei per iuramentum in litem faciēda, attendit tempora antedicta, de quibus in d. §. in hac, quia nō tantum fauetur ei, qui vincit mediante iuramēto, ſicuti ei, qui vincit medijs veris probationibus. Sed hęc ratio nullius eſt momenti in propoſito noſtro. Non omittā etiam, quod dixit Pet. Lorio in d. l. quatenus. col. 26. ver. tertia eſt Catiani, & in tractatu de eo quod inter. in axio. 45. 46. 48. & 56. (in illis enim locis diffusè diſputat, quod nam tempus attendatur in æſtimando intereſſe) nam damnat Catianum qui voluit in contractibus bonæfidei, cum iuratur in litem, ſolum tempus ſententiæ, in contractibus verò ſtricti iuris tempus litis conteſtatæ inſpici oportere d. §. in hac; ipſeque putat, quòd tempus litis conteſtatæ & ſententiæ inſpici, per textum in d. l. tigni. § fina. ff. ad exiben. vbi dicitur, agentem ad exhibendum non poſſe obtinere, niſi tempore litis conteſtatę & ſententiæ actoris interſit exhibitionem fieri, quamuis in ea actione (ſubdit Lorio.) in litem iuretur, nā niſi tempore litis conteſtatæ interſit, ſententia proferri nō poteſt. l. ut fundus. ff. commu. diuid. ſententiæ quoque tempore, niſi interſit propter iuramentum in litem, iudex abſoluere poteſt l. ī actionibus ff. tit. noſtro, quia actoris nihil interſit, aliter igitur Petr. Lorio declarat tex. in d. § in hac ꝙ. ſ. cū iuratur in litē nullū tps obſeruetur, ſeu præſcribatur, ſed iudex in id reū cōdēnet, ꝙ actor tpe rei iudicandæ iurabit in litē, æſtimādo rē arbitrio ſuo, q qdē veroſimiliter quāti plurimi vnquā a die moræ fuerit, iuraturus eſt, & ad hoc ppēdit illa verba, ibi, tps rei iudicandæ &c. Sed ego nullo modo recedēdū à cōi doct. intelligētia nō exiſtimo, etenim ītellectus Petri Lorioti patiē magis apertas

apertas difficultates, quàm neceſſe ſit eas recenſere, nec aperit, cum defertur iuſm in litem veritatis, quodnā tempus attendatur, quo caſu dixi, ꝙ, etiam ſi damnū ceſſaret, nihilominus: qa dolus puniēdus eſt, vt ipſe Petrus dixit in d. l. quatenus. col. pē. verſ. ſed ſi iuſm adhuc deferēdū erit. Nec obſtat textus in d. l. tigni. in fin. qui nō procedit, vbi dolus interueniſſet, vel dānū ex alicuius maleficio eſſet illatū. Iudex igitur in taxatione facienda obſeruabit in iuro affectionis in litē tēpus ſententiæ, vt ſm illud fiat taxatio, & condemnatio. In iuro aūt veritatis moderabitur ſm tempus maleficij, vel litis conteſtatæ, ut quantū dānum fuerit allatum, reſarciatur, vel ſoluatur, quantū illius interfuit, tale quid nō fuiſſe factū, prout caſus contingens expoſtulabit. Tertiò † iudex in taxādo animaduertat oportet, ꝙ duplum valoris re nō excedat, ſiue ex affectu, ſiue ex veritate iurādum ſit, iuxta cōem doctorū opinionē, vt per Bar. in l. 1. nu. 20. verſ. ſumus expediti. C. de ſentent. quæ pro eo, & ibi Deci. id ꝓbat in 2. lectu. n. 69. verſ. in gl. in ver. arbitraris, idē Decius in d. l. in actionibus, nu. 8. verſ. quantū ad textū hic, & Alex. in d. l. videamus. §. iurare. nu. 2. & Iaſ. ibi nu. 4. citādo Ang. & hāc ſnīam Petrus Rebuf. conatur ſuſtinere in d. l. 1. nu 289. verſ. ex hoc declaratur, vbi ait, communiter eam doctores tenere ibi, quamq; dicit eſſe receptionē Frāc. Duare. in d. l. in actionibus, num. 28. verſ. cum enim, & Berengar. Paulacus in d. l. 1. nu. 237. verſ. fallit, vt procedat, vbi & Rayn. de foro. nu. 16. verſ. ſextò opponitur, videtur eā ſequi, & Sebaſt. Sapi. ibi nu. 67. verſ. ex quo elicitur, & Berengarius ad hoc docet practicā ibi, ꝙ primò iudex ſe informet ex officio de communi rei valore, l. 2. in fi. C. de in lit. iura. l. hac edictali § ijs illud C. de ſecund. nup. & alijs, vt ibi per eum. Deinde (ait Paulacus) deferre debet iuramentum ſuper ſingulare intereſſe, vel ſuper extrinſeco in caſu, in quo de eo iurandum ſit, vſque ad duplum communis pretij, & ęſtimationis, & dicit hoc eſſe notandū: quia iudices, cū ex dictis doctorum clara deciſio non poſſit colligi, neſciūt quò ſe vertant, & quomodo cauſam expediant. Et in hāc communem ſententiam tranſit Petrus Coſtalius in d. l. videamus. §. deferre, & Eguina. Baro in li. 3. de diuid. & indiuid. c. & Iac. Renal. in d. l. 1. fo. 4. verſ. ſeptimò infertur diffusè diſputando hanc quæſtionem concludit, hodie per legem nouam iuſm in litem non poſſe duplum excedere, & ita ſeruari in Practica ſecundùm Pirrum in d. l. quatenus. de reg. iur. & Alber. in d. l. videamus. §. iurare. dixit in hac quæſtione, occaſione d. l. 1. C. de ſent. quę pro eo; ꝙ hodie titulus de iureiurando eſt reſtrictus & limitatur per d. l. 1. ad duplū, ſm Oldr. Iac. de Aren. & Ricar. & videtur cū eis ſentire, reſpōdendo ad ſolutiones, quas antea dederat ad opp. de d. l. 1. Idem pluribus firmat Ioann. Bolognettus in d. l. in actionibus nu. 35. verſ. prædicta. & nu. 29. vbi tenet d. l. 1. corrigere iura. ff. in hoc, ꝙ iuſm in litem duplū hodie non poſſit excedere, & quod cōprehendatur iſte caſus iuriſiurandi in litem, ſub caſibus certis, quos ad duplū reſtrinxit Iuſtiniani conſtitutio, de qua in dicta l. prima. idem firmat in d. l. 1. nu. 56. verſ. quare vltra alios num. 62. verſi. ex quibus, & nu. 162. & hoc putat eſſe ſm verum & cōmunem intellectum d. l. 1. idem etiā voluit Vldar. Zaſius in d. l. in actionibus, nu. 16. verſ. hodie. † Ego contrariū de iure puto verius, & in facto vt æquius eſſe ſeruādū in iudicando, vbi perpenſa iuſta actoris in rem affectione, & proterua non reſtituētis contumacia & malignitate, cauſa pluris æſtimandi rem probabilis ſubeſſet, & ad hoc demonſtrandum paucis aliquot iſtorum argumenta prius recenſebo, & mox ea, pluribus firmādo ſententiam noſtram, confutabo. Dico igitur pleroſq; in diuerſam ſententiam iuiſſe, per glo. in d. l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo quod int. in verbo dupli, quæ voluit ſingulare intereſſe duplū æſtimationis communis non tranſcēdere, ut poſt alios tenuit ibi Soci. nu. 36. verſ. duodecimò & vltimò. argumentabantur iccirco Iaſ. Ang. Deci. & nonnulli alij, ꝙ ſi intereſſe ſingulare, quod peti regulariter poteſt, & per teſtes probatur, duplum nō egreditur, a fortiori videtur dicendum, idem in iſto intereſſe affectionis, quod per iuramētū in litem probatur, cum veniat iure ſpeciali, arg. l. 3. §. militia miſſus. ff. de teſta. mili. & Berēgar. in d. l. 1. nu. 237. nitendo hoc argumento ſubdit, ꝙ tale intereſſe ſingulare, ſuper quo iuratur in litem, eſt valde debilis naturæ, tum quia iuramento probatur, tū quia illud intereſſe affectionis venit cōtra iuris regulas. Quod corroboratur per Petrum Rebuffum in d. l. 1. verſ. nec aduerſatur, ea quoque ratione, ne plus operetur præſumptio, quàm ueritas, ideſt pſumptiua probatio, quàm vera. §. ſiquis rem ſuam, inſtit. de leg. quia, ſi uerè ꝓ teſtes probatur intereſſe etiā uultra, non tñ pōt niſi duplū exigi, ergo nec etiam qñ per iuramētum in litem probaretur. Secundò mouentur Rebuf. & Berengarius ex eo, ꝙ illa cōſtitutio. d. l. 1. eſt uniuerſalis ad omnes contractus, & caſus; ut pluribus nititur probare Berengarius nu. 235. & propterea hunc caſum iuriſiurandi in litem cōprehendere uolunt, & fuit de intentione aliorum, ut Rayner. de Foroli. Sebaſt. Sapi. qui ſoluendo oppoſitionē de d. l. uideamus, & cōcord. dixerūt, aliud eſſe de iure Codicis, aliud de iure digeſtorū, & apertiſſime tradidere rūt Renaldus, Ioā. Bolog. Vldar. Zaſius & alij ſupius citati tenētes iura fforum de iureiurando in litē in hac parte eſſe correcta per ius conſtitutiones præfatæ, ꝙ vltra duplum in litem iurare nō liceat. Ac prædicti rñdent ad ea, quæ faciunt pro hac parte, quibus reiplicabimus vnà reſpondēdo fundamentis eorū. At ſnīa noſtra primo authoritate nō paucorū doctorum & clarorum approbatur: in ea fuerunt do. Alcia in d. lib. de eo quod īter. c. 6. Alber. Roſa. & Fulgoſ. in d. l. videamus, & Franc. Duarē. in d. l. in actionibus, nu. 28. verſi. cum enim, & Hier. Cagno. in d. l. 1. nu. 65. & nu. 70. verſi. limita prædicta; & ibi tenuit Cami. Plautius, in verſi. dupli quantitatem, nu. 22. & nu. 26. & dicit ita Aemilium Ferretum crediſſe, & voluit Moder. Pariſ. in d. l. pri. nu. 155. verſi. breuiter longiore. & Odofre. in d. l in actionibus, præſupponit duplum poſſe excedere in litem iuramentū, & voluit Ioā. Igne. in l. quatenus. col. pen. nu. 24. verſicu. 2. vbi eſſet, & id ibi etiā tenet Lorio. col. 12. verſ. primus. & in axiom. 40. & Bald. in d. l. ſi cum exceptione. §. arbitriū. in 2. lect. ff. de eo quod met. cau. & primò probatur ea ratione, quā & Frāc. Duar. affert, vbi ſup. quia ſi coarctetur vſq; ad duplum ſequeretur, ꝙ inuitus quis cogi poſſet ad vendendum, pretio duplicato, qđ eſt falſum, & ad hoc ego adduco textum clarum in l. non eſt probabilis. l. de reſcinden. ven. vbi dicitur, etiam duplo oblato ad retrouendendum aliquem cogendū non eſſe, & glo. & oēs ſcribentes id notant, vnde dixit Bald. in d. § arbitrium, quòd ſi reus vellet ſoluere triplum pretij, & rem retinere, ac iuſiurādū in litē euitare, nō poſſet, quin contra eum re nō reſtituta in litē iuraretur; iura enim clamant, ne vllo modo hoīes ad vēndendū cogant l. nec emere, & ibi not. C. de iur. de lib. l. dudū. C. de ꝯhē. empt. indeq; ratio eſt ſumpta introducēndi iuſiurandū in litē aduerſus eos qui indirectè rē non reſtituendo, cōpellebant dominos rerum ad ſibi vendendum lege eius rei. ff. de rei vendicat. vt habetur per ſæpe allegata iura in dicta l. non enim. ff. rer. amot. & in l ſi maritum, § filiofamilias. ff. ſolu. matr. l. ſi tutor. ff. de in lit. iura. quæ ratio ſanè militat etiam oblato duplo. Scđò cōmprobatur; quia iudex pōt minuere iuratam quantitatem, vel in totū ab ea diſcedere. d l. videamus. §. iurare, ergo debemus dicere, ꝙ poſſit ecōuerſo duplum excedere, argumēto l. fin. §. fi. de lega. 3. l. pen. C. de ſolut. quod operatur propoſitū in ꝓpoſito, operat oppoſitū in oppoſito. Nec hoc argumētū diluitur rñſione ipſius Decij & Berengarij vbi ſup. quoniā diuerſitatem quam allegant inter augendum & diminuendum pœnam, non video ſtringere quòd imò qui habet poteſtatem condemnandi, hēt & poteſtatem abſoluendi, vel econuerſo, q poteſt abſoluere, poteſt & cōdemnare, vt dixit Bar & alij in l. 3. ꝑ illū textū. ff. de re iud. nec quò ad ptātem maior eſt ratio in vno caſu, quàm in alio, æquè in cōdēnando atq; in abſoluēdo eſt poteſtas, de qua nunc agimus, non autē de iuribus alicuius cāæ, an magis debeat inclinare ad abſoluēdū, q̄ ad condēnādū, quo caſu procedit l. Arrianus. ff. de actio. & oblig. & cōcord. ex aduerſo citatis. Tertiò do. Alcia. vbi ſup. nume. 20. ver. ad diſcutiendum nunc ponderat tex. in d. l. videamus. §. iurare. §. fi. dum Iureconſultus vult iuramētum poſſe taxari; nā, ſi lex duplum nollet tranſcēdere, fruſtra loqueretur de ptāte iudicis in taxando, cū id eſſet à lege taxatū; quia ergo vltra duplū poteſt in litē iurari in infinitum d. §. iurare, inducta eſt taxatio, & moderatio ad id qđ iudici æquum vel conueniens uiſum fuerit. Siquidē oīum rerū congrua eſt viciſſitudo, ſicuti & omniū morborū antidota natura cōparauit, clem. pri. § ceterùm. de iureiu. Fortius vrgebat do. Alciat. quia Vlpianus dixit ex magna cā iudicē a iureiurando præſtito poſſe recedere, ſed, ſi duplum egredi nō liceret, qñ eſſet iuratū vltra duplū, iudex aliam cauſam recedendi à iuramento non eſſet deſideraturus, vel ei op⁹ non foret alia cauſa, quam tamē ſubeſſe neceſſe eſt, iuxta Vlpiani reſponſum. Dicebat etiam do. Alciat. ea iura expreſſim permittere iurare in infinitum, ergo & vltra duplum; qm̄ duplum nō eſt quid infinitum. Ad hæc rñdet Petr. Rebuffus in d. l. 1. nu. 290. verſ. itē non obſtat, quòd iſta ſunt vera de iure ffori, ſed ꝑ nouā conſtitutionē d. l. 1. fuiſſe hodie taxatū vſq; ad duplū, infra quod in litem ſit iurandū; ita quoq; rñdent Ioan. Bologne. Vldar. Zaſius. Iac. Renaldus, & plerique ſuperius citati. At ego ad hoc replico, negando iſta iura digeſtorum corrigi per conſtitutionem Codicis d. l. 1. nam correctio iuriū de facili nō inducit l. præcipimus. C. de appel. c. cū expediat. de elect. in vj. l. 1. cū gl. C. de inoffi. doti. & vt dicit Raynerius de Foroli. vbi ſup. ad hoc ꝓpoſitū, in fi. illius oppo. per modū pluribus modis ſoluēdi oppoſitionē, inter quas ſolutiones illa eſt vera, ꝑ quam dicit aliud eſſe in iuramento affectionis deferēdo; ꝯ doloſum, quo caſu poterit duplū excedere, vt eſt dictū. Aliud eſt in caſu nouæ cōſtitutionis in d. l. 1. & Sebaſt. Sapi. nō dicit eſſe correcta; ſed iudicē poſſe arbitrari ad duplum ſecundum ius cōmune. d. l. 1. quia in arbitrando quis debet ſe conformare cum iure cōmuni l. ſi libertus ita ff. de oper. lib. & expreſſim firmat Pet. Loriot. in d. l. quatenus. col. 24. verſicul. vnde in in iuramento. ubi audacter negat iſtam correctionem iurium; quam quidem ēt Camil. Plautius in d. l. j. & nō nulli alij ꝓ hac citati negāt. Et ſi rectè ppēdamus dictā cōſtitutionē, hoc mihi vr̄ verum: nam illa

cōstitutio voluit prouidere illis casibus, in quibus circa modū taxandi, & refrenandi infinitatē interesse non erat prouisum, vt in illius prefatione: ex prefatione enim legis, seu constitutionis elicitur mens, & intentio legislatoris. l. fi. & ibi not. ff. de hæredi. insti. & Alex. in cons. 52. in vol. vi. sed circa interesse moderandum in casu iusiurandi in litem erat prouisum clare, per iura uetera Digestorū, ergo ad eū casum neuitq̄ ptinet noua lex, nec illū determinare censetur, & præsertim, quia aliā prorsus diuersam habet rationē & causam, atque consideretur in casibus d. l. 1. Quin fortius dico, ꝙ illa constitutio excipiēs casus incertos, quos religioni iudicantis committit, censetur istum casum iusiurandi in litem relinquere in dispositione iuris antiqui, tanq̄ casum incertū ab eo memoratū, nam quis casus isto incertior? cū ab aīo incomprehensibili pēdeat. c. graue. ext. de præb. & dixi alias. Præterea, cū ī eo insit dolus, & cōtumacia nō restituētis punienda, reputatur casus incertus propter dolum, ita dixit Pet. Lorio. in d. l. quatenus col. 14. vers. adde ꝙ, & propterea dicit Petr. Lorio. ad duplum illud restringi non posse, idem putat in axiom. 35. Quo stante facile respondetur ad deducta in contrariū, & primò dum per gl. dicebatur interesse singulare non posse duplum excedere, dico hoc simpliciter nō esse verū; nā attēditur causa, an iudex in condemnando duplū transgredi debeat, uel non, ut ex prædictis. Secundò, dum dicebatur plus in duplando interesse præsumptionem q̄ veritatem operari non debere l. regula §. 1. ff. de iur. & fac. igno. respondetur, ꝙ hoc est verū, qñ ex eadem causa veniret interesse, secus si ex diuersis causis; quia ex diuersitate facti seu causæ, ius diuersū statuitur, ut per Bar. in l. si ex plagis. §. ī cliuo. ff. ad l. aquil. Postremò, quatenus dicebatur hodie per nouam cōstitutionem Iustiniani esse correcta iura antiqua: respōsum est negādo id esse uerū, vt per prędicta. Ex quibus remanet confutata cōmunis ꝯclusio, & nostra sententia confirmata. Quam etiā extendas ad iuramentum in litem veritatis, vt possit reus vltra duplum cōdemnari propter dolum, & maleficium, prout docto. tenent in expensis dolo partis factis, quæ etiam si duplum excedant, omnes refici debēt ei, qui eas ex cōtumacia, & dolo partis fecisse, vt dixit Berengarius Paulacus in d. l. 1. num. 240. versi. decimò. quid de expensis Iudex itaque in taxando iuramentum in litē affectionis, vel veritatis, duplum nō excedet, ſm communem sententiā; sed secūdùm nostram non coarctabitur ad duplum dummodo ex facti qualitate ad seuerius & grauius se habēdū in condemnandum reum iudex probabiliter & bona consciētia moueatur. † Limitat hoc Camil. Plautius in d. l. 1. in casu, qñ iuraretur propter culpam, ꝙ tunc non liceat excedere duplū; sed quia nos non cōcedimus in litem posse iurari propter culpam, non putamus istam limitationē veram, vel si iuratur pp culpam, vt in tutelari causa contra tutorem speciali pupilli fauore, nec tunc veram esse opinor. postremò obseruet iudex, ꝙ qñ vult taxationem facere citet reū, vt in terminis voluit, Ias. in d. l. si qñ. nu. 23. vers. nunc operæprecium, & Alex. in l. admonendi in vlt. col. quo in loco dixit, † non esse necessarium in delatione iusiurādi in litem, sed bene in taxatione facienda opus esse eam interuenire; idem Domini de Rota voluerūt in decis. 287. in nouis. in decis. 93. in antiquis in meis decis. nouis est decisio 299. & incipit licèt quò, ubi dicit citationem esse necessariam quo ad taxationem rerum ablatarum, in casu d. l. si qñ, & d. c. fi. licèt non quò ad illius casus iur̄m; quia de necessitate iuris illud defertur reo inuito, secus iur̄m, de quo in c. fi. de iureiuran. quia quælibet pars illud sibi magis deferri potest petere, & aduerte, ꝙ est vnum verbum, quo videntur voluisse iur̄o in litē esse necessariā citationē ibi, secus de iur̄o in litē, vel decisorio &c. & tñ aliter voluisse in hoc nostri eam allegantes senserunt, & ratio ibi adducta suadet; & nostrā conclusionē confirmat do. Carol. Ruin. in cons. 19. in vol. 2. vbi declarat, ꝙ si taxatio est facienda arbitrio alicuius, altera pars est citanda, secus si aliquid iunctū esset reuelandū, in ijs terminis loquatur tex. ī l. Theopompus. ff. de dot. præleg. simile est in executore, qui alimenta per testatorē relicta alicui vult taxare, debet enim hæredem vocare, vt latè per Ias. in l. si sic. de leg. 1. Et regula est tritissima, & in iure vera, ꝙ in quolibet actu præiudiciali citatio exigatur l. de vnoquoque, de re iud. l. nā & diuus. ff. de adopt. & Hip. Marsi. in d. l. de vnoquoque, idem quando taxantur litis expensæ, ut tradit Bal. ī l. terminato. C. de fruc. & lit. expens. Hip. Marsi. in l. patre vel marito, in col. fin. nu. 92. vbi aliqua ad hoc congerit. ff. de quæ. & Lanfranc. de Oria. in tract. de expens. nu. 11. vers. quæro vlterius. An etiam citatio requiratur in deferendo iuramentum in litem, videtur communiter concludi, eam nō esse necessariam, sed sufficere, ꝙ reus citetur ad videndum taxare, ita dixit Alex. in consi. cxxx. difficultas, circa medium, vol. 1. & in d. l. admonendi col. fin. & Ias. in d. l. admonendi, in 2. lectu. in fine. Ioan. Crot. in tract. de testi. nu. 250. vers. quintò fallit. Hipp. Marsi. alios citando in d. l. de vnoquoq;, nu. 104. vers. quinquagesimus, & ī rub. C. de pba. n. 136. vers. & scias, ꝙ violētus, & Fulg. in c. cū olim. n. 2. col. 6. ext. de sen. & re iud. & Ioā. de Imol. in d. c. fi. col. fin. & Dñi de Rota in pallegat decis. cclxxxvij. in q̄bus locis cōcludunt, in delatione iuramenti in litem reum citare oportere, ea sanè ratione; quia iur̄m in litē inuito reo defertur actori, & ea quæ parte inuita fieri possunt, & quidē parte quoque ignorante fieri queūt l. qui pōt inuitis. de reg. iur. & ibi Deci. & Hier. Cagnol. & alij notāt l. 4. §. illud. ff. de fideic. libert. vbi aūt reus posset ꝯdicere, secus esset dicēdū, put in delatione iuramenti necessarij vbi dubitatur an reo, vel actori sit deferendū, ut dixit Ias. in d. l. si qñ. Huic cōi aduersantur Moder. ī addit. ad Alex. in d. cōs. 130, dicēdo, ꝙ ēt in delatione iurisiurādi ī litē est necessaria citatio: q̄a in oībus actibus iudicialibus adit⁹ ad se defendēdū apertus esse debet, & aliquo simili posset cōprobari, ut per Ias. in l. sancimus C. de iudic. l. quidam consulabat, & ibi no. ff. de re iud. † & est plane tutius, ut & dixerūt Domini de Rota in d. deci. ccxcix. licèt, & ideo ego obseruarē, ut pars aduersa ad videndū deferri, & præstari iur̄m in litē citaretur; q̄a abundans cautela nō nocet. l. testiū. C. de testa. l. quæ dubitationis. de reg. iur & citatis per doctores in utroque loco, nec pluribus super ijs immorari nos oportet.

SVMMARIVM.

1. *Quæ sit iudicis potestas in deferendo, uel negando iuramentum in litem.*
2. *Verbum libuit, in iudice non importat meram voluntatem.*
3. *Iudex si iniustè se habeat in deferendo iuramentum in litem, remedium est, vt ad superiorem appelletur.*
4. *Iudex potest & multare, & iuramentum deferre in litem contra eum, qui non restituit rem.*
5. *Taxationem, vbi de iuramento in litem affectionis agitur, iudex quādocumque reuocare potest.*
6. *In iuramento veritatis antequam fuerit iuratum, poterit taxationem reuocare.*
7. *Magis communis opinio est, quòd etiam post præstitum iuramentum taxatio reuocari possit.*
8. *Altera opinio, quòd iudex non possit post prestitum iuramentum taxationem reuocare, vt verior defenditur.*
9. *Quando contra iuramentum probationes admittantur.*
10. *Si statutum expressim disponat stari sacramento alicuius & prohibeat probationes ei contrarias, solum iuramentum erit attendendum.*
11. *Quid, si statutum non dicat, iuramento adeo stari, ut probationes contrarias expressim excludat, an contrarium probare poterit.*
12. *Declaratio statuti Lucensis in lib. 1. cap. 6.*
13. *Declaratio alterius statuti, in quo disponitur, quòd de damno dato stetur sacramento ciuis vsque ad lib. 2. &c.*
14. *Quando lex vult iuramentum recipi pro plena probatione, admittitur probatio contraria.*
15. *Quid, si in statuto diceretur iuramento damnum passi omnimodam fidem esse præstandam, vel omnino credendum.*
16. *Quid, si lex diceret, quòd iuramentum faciat plenissimam probationem.*
17. *Statutum, quo disponitur, standum esse iuramento, intelligitur semper de re uerosimili.*

Iudex taxationem factam an reuocare possit, & probationes, contra iuramentum admittantur. Cap. II.

Successiuè quæritur pro secundæ huius partis mēbro, utrum iudex taxationem factam reuocare possit, & prius operæprecium est discurrere, † quę sit iudicis potestas, in deferendo, vel in negando iuramentum in litem, nec alibi hanc quæstionem commodius tractari posse videbam. Dico itaque prima facie id videri a mera eius potestate & arbitrio pendere, an iuramentum in litem actori deferat, vel neget, vt voluit gloss. in d. §. præterea. in princ. vt refert ibi Ioan. Fab. nu. 3. ver. quid ad hoc dicemus, & Ias. in d. l. nummis. in primo not. dum ex eo tex. dicebat notando in iudicis esse arbitrio, an iusiurādū deferat nec ne. In cōtrariū stat cōis, & verior sentētia, eū probat pluribus argumētis Io. Bolognettus in d. l. in actionibus, n. 37. ver. sextò notādū, & alij, vt infra. Primò per argumētū Ioā. Fab. ī d. §. pręterea, dicētis, ꝙ si iudex non tenetur, nisi velit iuramentum deferre, & tantum arbitrium (vt dicit gl.) habet, actiones pdicta arbitrariæ nihil valent, nulliusq́ue sunt ponderis, quo nihil absurdius. Secundo quia ille textus cōtrariū suadet, dum dicit, ꝙ, si non satisfaciat iactori is, cum quo agitur cōdemnari debet, & verbum debet, importat pcisam necessitatē, arg. l. debitor. ff. de ver. signfi. ergo iudex in ijs arbitrarijs, ita laxas habenas nō hēt, vt p suo libito, & mera volūtate in eis ducatur, & moueat. Tertiò: quia, qñ officio, iudicis quippiā qđ parti dānum pecuniariū infert, vel inferre pōt, cōmittitur, iudex illud pstare tenet l. 4. §. in eū. ff. de dā. infe. & ibi Alex. notat ponēdo exēplū ī cautione dāni infecti, vel ī expēsis officio iudicis restituēdis. l. sancim⁹. d. l. pperādū. §. sin. aūt alterutra. C. de iud. se offm iudicis ī hac iurisiurādi delatione, est huiusmodi ergo &c. Quartò ꝯfirmat p Alex. in d. l. uideamus. §. deferre. versi. ex ijs ergo videtur, hac præcipua ratione; quia quādo iudicis arbitrio simpliciter creditur, intelligit id, vt arbitrio

arbitrio boni viri commissum, vt & Imo. in ijs terminis dixit in d. c. fi. nu. 80. versi. sed aduerte l. cum quidam l. 1. vbi per Bar. & alios de leg. 2. l. si libertus, de oper. lib. c. Quintauallis. ext. de iureiur. Hiero. Cagnol. in l. generaliter, de reg. iur. & ideo poterit appellari, & reclamari, si iniquè arbitretur, vt in nostris terminis dixit Ioan. Bologne. vbi sup. num. 38. secundum gl. in l. si qua pęna, de ver. signifi. tex. cum glo. in d. c. pri. ext. de dilat. & in c. super his. versi. adstringendus ext. de accus. Alex. in d. §. deferre, ergo non pendet ab eius voluntate & libito hæc iurisiurandi delatio, & ideo malè argumentatus est Ias. in d. l. nummis. ex illo textu, contra eum enim, vt post Angel. & Fulgos. ibi dicit Alex. arguendo a contrario sensu, dum ibi dicitur, de pecunijs depositis non oportet in litem iurare, ergo a contrario sensu de cæteris rebus oportebit in litem iuramentum deferri, vt & Vldar. Zasius argumentatur in d. l. nummis. nu. 8. Quintò a simili, quod argumentum in iure probatur in l. non possunt, de legi. c. translato. ext. de constitut. sed iuramentum in supplementum probationis concurrentibus requisitis, iudex deferre tenetur, secundùm Bart. in l. admonendi. colu. fin. & alios ibi post eum, ergo & hoc iuramentum in litem, ambo enim iudicis arbitrio commissa sunt. Sextò Decius facit hanc conclusionem indubitabilem in d. l. in actionibus, nu. 10. versi. sextò noto. ponderando textum in d. l. videamus. §. pen. quatenus ibi dicitur ex magna causa iudicem a iuramento discedere posse, ergo vbi subest causa deferendi, illud deferre tenetur, nec potest aliter facere, & sic non habet in eo merum arbitrium. Postremò Ias. ipse sibi contrarius in d. §. præterea, num. 8. & num. 9. versic. quid si iudex nollet, resoluendo se pro hac sententia in eius cōfirmationem ponderat ibi tex. debet condemnari &c. & text. in d. l. qui restituere. ibi compellendus quod participium futuri temporis importat præcisam necessitatem secundùm gloss. Bart. Bald. & alios in rub. ff. de lib. & posth. & hanc sententiam tenuerunt Ioan. Fab in d. §. præterea, num. 3. Ias. ibi. & in d. l. admouendi. in 2. lect. col. 9. ver. quid autem sit. Alex. Angel. Fulg. Zasi. in d. l. nummis. Bart. & Alex. in d. l. videamus. §. deferre, & Deci. in d. l. in actionibus, nu. 10. † vbi resoluit contrarium de verbo libuit, quod in iudice non importat meram voluntatē, secundum Ioan. de Imo. in c. significauerunt. ext. de testi. in fi. Deci. in l. si fugitiui. nu. 86. ver. & notandum, vbi citat Imo. & Hostien. in d. c. significauerunt, & ita respondet Bologn. vbi sup. tenendo hanc sententiam, quam etiam sequitur Franc. Duaren. in d. l. in actionibus. nu. 29. Quo stante † si iudex iniustè se habeat in deferendo iuramentum in litem, remedium est, vt ad superiorem appelletur, & reclametur, vt est dictum, de quo in sequenti memb. dicetur, & iudex negans iustitiam puniri debet: vt per Alex. in l. 4. §. in eum. de damn. infe. Bart. in l. quod iussit. de re iudi. Bar. & Bal. in l. mancipia. de seru. fugit. & in l. si quando. per illum textum. C. de testi. Bar. in l. argentarius. §. cum autem. ff. de eden. & in l. 1. C. quo. & quando iudex. & in l. si. ff. de var. & extra. crim. Iaso. in d. §. præterea, & And. Barba. in c. cum sit generale col. 24. ver. quando quærit ista glo. de for. compet. Non omitto hoc circa iudicis potestatem, † ꝙ iudex sub mulctæ comminatione, potest rei restitutionem præcipere, quæ si facta nō fuerit, & mulctare, & in litem iuramentum simul deferre, & sic duplici pęna reum grauare iudex poterit secundùm Ioan. And. in addit. ad Specu. in tit. de iureiur. & refert Andre. Barba. in consi. 57. col. 9. in vol. 3. Ijs obiter de potestate iudicis explicis; aggredior hunc articulum principaliorē, vtrum iudex taxationem reuocare vel corrigere possit. In quo quidem scribentes multa confusè, & sibi aduersantia dixere, nos breuiter, & decisiue procedendo referemus, quæ magis expedire mihi videbuntur. Dico itaque † taxationem, vbi de iuramento in litem affectionis agitur, iudicem posse quandocunq; reuocare vel emendare taxationem, quousq; tamen super quantitate iurata feratur sententia l. videamus. §. fi. & ibi Paul. de Cast. & Saly. & alij notant in d. l. in actionibus, Ioan. de Imo. in d. c. fi. num. 8. ver. in glo. pen. in fin. Franc. Duaren. in d. l. in actionibus. nu. 30. sic se habere communem sententiam dicit: an autem iudex post latam sententiam reuocare possit, dicetur infra in quæstione, nunquid ex aliqua causa possit sententia lata super iuramento in litem retractari. Dubitatio est circa iuramentum veritatis in litem, quando liceat iudici taxationē reuocare, vel quia datum, vel nimis taxando se errasse cognoscat. Et puto imprimis esse distinguendum † aut vult taxationem reuocare, antequam super ea fuerit iuratum, & tunc planè poterit; quoniam cum taxatio sit sententia interlocutoria, & sic reuocabilis, prout est natura omnis interlocutoriæ l. qđ iussit. de re iudi. & ibi Bart. Alex. Iaso. & cæteri, Felyn. Deci. Perus. Ioan. Anto. a Santo Gerogio. Card. Alexandri extra de appella. in cap. cum cessante impedit, quominus eam reuocet, & vt voluerunt Ioan. de Imol. & Anto. Butr. & alij in d. c. fi. extra de ijs quæ vi. & expressim tenet Imo. in l. qui bona. §. qui damni. in col. 2. vers. sed si agitur. de dam. infec. Ias. in d. l. si quando. num. 26. vol. 3. versi. vltimò not. Alexan. & alij in d. l. qui bona. §. qui damni. num. 4. & Barto. in d. l. in actionibus. num. 24. col. fi. & Specu. in tit. de expens. § postremò. nu. 3. versi. licèt, quo in loco ait, ꝙ quāuis iudex minus ꝯdēnare, q̄ sit iuratū nequeat, tñ si viderit se malè taxasse, suā taxationē poterit reuocare, atq; reuocabit; quid enim est laudabilius, q̄ proprium corrigere errorem? c. qualiter & quando, vbi glo. Fely. & cæteri ext. de accus. glo. in c. sacramento, in ver. deferat. ext. de sent. excommu. Aut iudex vult reuocare taxationem, postquam iuratum fuit, & in hoc casu magna est doctorum altercatio, & multi pluribus in locis sibi contrarij fuerūt, & vt aliquos notem. Ias. apertè sibi contrarius fuit in d. l. in actionibus. num. 46. ver. aduerte tamen, in col. fi. vbi voluit, taxationem post præstitum iuramētum nullo modo reuocari posse. Contrarium dixit in d. l. si qñ, num. 26. col. 3. versi. nota vltimò. & Alex. aliter sensit in d. l. q bona. §. qui damni. num. 17. col. 4. & aliter in l. admonendi. de iureiur. vt & refert Iaso. in d. l. in actionibus. & ipse Alexā. in d. §. qui damni refert, ꝙ Ioan. de Imol. fuit sibi contrarius, vt & animaduertit Felyn. in c. proposuisti. nu. 4. ver. secundò limita, de proba. vbi notat, ꝙ Innoc. a quo ista opinio, seu conclusio sumpsit originem, etiam sibi fuit contrarius in c. cum dilectus. ext. de ordi. cogni. Ang. quoq; notatur eadem contrarietate, & alias contrarietates signauit Andr. Tiraquel. in hoc, in tract. de retrac. ligna. §. 4. glo. 1. num. 28. & seq. ver. sextò limita, & vix aliquem e scribentibus, qui in huius quęstionis resolutione nō variauerit, esse puto: quantum ergo in doctorum auctoritate sit confidendum, vel quam probabiliter hæc quæstio ex doctorum auctoritate decidi queat, quisque iudicet. Est tamē sciēdum † ꝙ magis communis opinio est, ꝙ etiam post præstitum iuramentum taxatio reuocari possit, vt dixit Alexā. in d. §. qui damni. num. 17. col. 4. & Andr. Barbat. in d. c. proposuisti. col. 10. versic. secundo casu, dicendo ꝙ omnes, & antiqui & Modern. vtriusque censuræ intrepretes voluerunt, ꝙ spoliator possit cōtrarium eius, quod iuratum per actorem fuisset, probare, & ꝙ stabitur probationi rei, non autem iuramento actoris, ipse tamen discrepat, vt mox aperiam, & in ista sententia communiter approbata fuerunt Innoc. Anton. de Butr. & Ioan. Andr. in d. c. fin prout ibi refert Ioan. Imo. col. 4. ver. dicit etiam quòd si iudex, & Ludo Roma. in l. admonendi. num. 40. versi. vltimò, vbi dicit, ꝙ iuramentum post iudicis taxationem præstitum poterit per nouas probationes retractari; quia quamuis non possit in minus condemnare stante prima taxatione & iuramento. d. §. oportet, tamē taxationem, quæ est interlocutoria, & sic reuocabilis d. l. quod iussit, reuocari poterit, & in consequentiam reuocabitur etiam iuramētum præstitum. idem voluerunt Iaso. in d. l. si quando. & Alex. in d. § qui damni. nume. 17. Deci. in d. c. proposuisti. col. 2. ext. de probat. Angel. in l. qui vas. ff. de fur. & Fely. in c. suborta. colū. fin. ext. de re iudica. Sed omissa scribentium enumeratione prolixiori, videndum est de huius conclusionis fundamentis. Primò, Ias. in d. l. si quando. num. 26. & in d. l. in actionibus. num. 46. concedendo, ꝙ iudex non possit reum in minus condemnare, quam sit iurata quantitas, dicit, ꝙ potest taxationem tanquam interlocutoriā reuocare d. l. quod iussit, qua reuocata iuramentum consequēter reuocatum censetur: nec noua facta taxatione potest detegi periurium actoris, qui iurauit, quia, si taxatio secunda fuerit maior prima, iurando modo vsq; ad secundam, non probabitur eum peierare; quia prima si maior fuisset, vtique vsq; ad illius summam iurasset, econuerso, si secunda fiat minor, iurando minus, quam prima vice iurauit, non est, in quo de periurio argui possit, siquidem intra limites taxationis coarctatur. Secundo deducebat Ias. in d. l. si quando, & Ioann. de Imo. in d. c. fin. col. pen. uers. sed aduertè, ꝙ si lex, vel statutum dicat, standum esse alicuius iuramento, semper intelligitur, nisi contrarium probetur, exempli gratia, ꝙ de impedimento, vel ignorantia probanda stetur iuramento partis, vt consuluit Ludou. Roma. in consi. 102. super eo. col. 2. & est glos. ordinaria in c. 2. in ver. affectata. de tempo. ordi. in 6. & in c. cum continebatur, vbi Abb. de despon. impub. Innocē. in c. quia propter. extra de election. Felyn. in d. c. proposuisti. in princip. de probat. notant Castr. Alexan. & alij in d. l. qui bona. §. qui damni. pariter, si statutum diceret, ꝙ de damno dato staretur sacramento damnū passi: quia ista probatio non debet esse melioris conditionis, quàm alia, quin per contrariū elidi, & tolli possit. ita dicit Pau. de Cast. in d. §. qui damni. post Angel. fortius ibi sentientem, idem dicit Aug. in auth. de exhib. reis, & in d. l. qui vas, ꝙ statutum dicat stari iuramento actoris de damno dato vsque ad libras decem, nihilominus iudex poterit iuramentum eius calūniosum contemnere, aliter condemnando, quam iuratum fuerit. hoc refert & sequitur August. in addit. ad Angel. in tracta. de malefic. in gloss. necnon ad denunciationem. nume. 18. & alios citat Fely. in d. c. proposuisti. in col. 2. versic. secunda conclusio, & in c. suborta. in col. fin. num. 18. ver. fallit quintò de sen. ten. & re iud. qui tenuerunt aduersus iuramentum in odiū dolosi præstitum, admitti probationes contrarias, & mouentur omnes per tex. in d. §. qui damni qui quidem tex. religioni iudicantis relinquit, an iuramentum tanquam calumniosum sit respuen-

respuendum, & addunt hanc rationem, quia dolus iurantis per calumniam est grauius crimen, quam non restituētis rem, offendit enim Deum, partem & iudicem cap. debitores. ext. de iureiur. & propterea debet præponderare contumaciæ, & violentiæ per reum commissæ l. item si obstetrix. §. fi. ff. ad l. aquil. & quia nō debet cōtra delinquētē actor se vindicare per viam delicti & periurij l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi. has etiam rationes refert Curti. in d. l. admonendi. nu. 352. ver. & faciat, vbi etiam dicit, ꝙ communiter damnatur opinio Bal. in l. 3. §. ait prætor de iureiur. vbi voluit, probationem per iuramentum prædictum nō recipere probationem in contrarium. Tertiò potest dici, ꝙ vbi probationes ordinariæ amplius nō admitterentur, & censerentur exclusæ nihilominus per euidentiam facti iudex informari posset taxationem fuisse iniustam, vtputa ducendo iudicem super loco damni afferti & sic reuocare taxationem, & iuramentum præstitum retractari iudici cōueniret, iuxta communem sententiam, prout asserit esse Vldar. Zasius in d. l. fi. ff. de in lit. iur. & in rub. eo. nu. 6. & voluit Alexā. in d. §. qui damni. num. 12. ver. dicit, ꝙ si statutum, col. 3. Ias. in d. l. fi. & Hipp. Marsi de proba. nu. 137. ver. nō tamē omitto, nu. 171. Azo in summa C. ad l. aquil. Bal. in l. contra negantem. C. eo. Rofred in d. l. si quando. col. 2. ad fi. & multa more suo congerit Andr. Tiraq. in tract. de retra. lign. §. 4. glo. 1. nu. 36. ver. has tamen limitationes, vbi vult, probationem per rei aspectum, & euidētiam nō censeri reiectam: Idem tenuit Arno. in epito. xxv. statutum quoniam nulla legis virtus potest hanc probationem excludere, vt dixit Alex. in d. §. qui damni. nu. 12. & Franc. Curt. in d. l. admonendi. nu. 90. & nu. 352. & Ioan. de Ami. in cons. 124. nu. 5. Postremò Iaso. in d. l. si quando. num. 33. conatur sustinere hanc partem tex. in d. l. fi. ff. de in lit. iura quatenus ibi dicitur, interdum quæri de periurio ex causa, & intelligit illum text. in vtroq; iurō tam veritatis, quàm affectionis, quem intellectum approbat Franc. Duare. in d. l. in actionibus. nu. 30. ver. hæc potestas, vbi refert eundem fuisse secutum Fulgosium, quamuis (vt ipse Ias. ingenuè fatetur) vniuersa scola Canonistarum & legistarum eum intelligit duntaxat in iurō affectionis: mouetur q; Iason friuola quidem ratione, quā supra improbauimus. Cardina. Alexandri. in c. cum cessante, ver. decimotertiò fallit, nu. 40. ext. de appel. dixit, ꝙ ex dolo iurantis reuocantur, taxatio expensarum, iurm, & sententia: & hac stante conclusione respondet Iaso in d. l. si quando ex mente omnium, qui suprascriptam opinionem tenent: tex. in d. §. oportet, & in auth. post iusiurandum nō obstare, quia procedit, quando ex taxatio firma remaneret, vbi autem reuocatur, prout potest, reuocatur & iuramentum in consequentiam. Secundò respondet Alex. in d. §. qui damni, nu. 17. vbi contrarium non esset probatum: & ita respondet Imo. in d. c. fi. col. pe. vbi taxatio prima fuisset, iuxta glo. in d. auth. post iusiurandum, & non vbi ex post facto appareret iniusta; quia tunc, inquit Imo. non est incongruum emendare errorem, per ea, quæ ibi allegat & eodem modo videtur respondisse Curt. in d. l. admonendi. num. 352. † Verùm

8 ego alteri opinioni, vt veriori, & certiori adhæreo, ꝙ iudex taxationem post iuramentum præstitum in casu iurisiurandi in litem veritatis reuocare non possit: & ad hoc clarè probandū, infero hic textum in d. § oportet, cuius verba hæc sunt, videlicet. Oportet autem expensarum rationē iudices omnino examinare &c. modo subsequitur, illo solo adiecto, si iusiurandū intulerit de expensis iudex victori, scilicet cum quantitate, quę visa erit ei rectè se habere (quam taxationem vocant leges) deinde ille iurauerit non habere licentiam iudicem, minus quā iuratum est condemnare, neq; videri clementiorem lege: quæ hoc disponat &c. Verba etiam similis tex. in auth. post iusiurandum, sunt ista. Post iusiurandum delatum & præstitum non licet iudici amplius taxare: sed & si hodie iudex taxauerit, & ita ſm quantitatem a iudice taxatam iuratum fuerit, non habebat licentiam iudex minus, q̄ iuratum fuerit condemnare &c. Video ergo in ijs verbis tria expressim contineri: nempè primò, ꝙ postquam fuit taxatum, & iuratum iudex amplius non possit taxare. Secundò ꝙ non habeat licentiam iudex minus q̄ iuratum fuit, condemnare. Tertiò, ꝙ non excedat, vel transgrediatur hanc legis dispositionem præstando se clementiorem ipsa lege: & quamuis in d. l. si quando. & in d. c. fi. ista sic expressa non habeantur, suppleri tamen debent, argu. l. quæsitum. ff. de testi. cur igitur aduersum clara & aperta legis verba quæstionē mouemus? l. ille aut ille. §. 1. de leg. 3. l. non aliter eo. titu. si ergo lex enixe dicit, ꝙ non possit amplius taxare, nec minus quam sit taxatum, & iuratum condemnare: quoniam pacto audemus dicere, ꝙ possit taxationem reuocare & aliam facere? & mox secundùm eam condemnare? possumus nec magis, quam nec lex, nec enim arbitror (vt dicebat do. meus Alciat. in l. cum mota. C. de transa.) doctoribus nostris concedi, vt aduersum Iustiniani edictum interpretatione sua legum verba destruant. l. 2. §. pen. C. de vete. iur. enucl. de lege, cum constituitur, & sancitur, disputatur, sed postquam est condita atque sancita, oportet secundùm eam iudicare, vt dicitur in c. in ijs temporibus. 4. distinct. & not. Paul. de Cast. in l. non omnium. ff. de legi. quamuis lex dura esset. l. prospexit. ff. qui & a quib. ma & quæ potest esse æquitas in hoc quam doctores allegent, siquidem lex præmoneat iudicem, ne in hoc sit ipsa lege clementior. & in iure nostro misericordia intempestiua puniatur, vt est textus in §. fi. institu. de leg. aquil. Specu. in tit. de iniur. & damn. dat. in §. 2. ver. quandoque num. 10. nonne etiam legis rigor (si hæc legis dispositio rigor est) cum scriptus est, præfertur æquitati nō scriptæ? Certe sic si credendum est glo. & docto. in l. placuit. C. de iudi. Abb. in c. 3. extra de re iud. glo. & Canon. in c. fi. ext. de transac. & Benuen. Strac. in tract. de merca. ad fin. in vlti. part. quomod. in cau. mercat. sit proced. Quis igitur dubitet, iudicē aliter iudicando contra legem expressam, vel casum legis expressum: sententiam dicere, & sic nullam? l. 2. C. quan. prouo. non est nece. c. 1. ext. de sent. & re iud. prout Innoc. Imo. & Ias. in locis præallegatis animaduertunt, & firmant: licèt id intelligant durante prima taxatione: non autem vbi reuocaretur, & dixit Bald. in d. l. si quando, per text. in d. §. oportet. & in d. auth. post iusiurandum, quòd iudex aliter iudicando, quam sit taxatum & iuratum, facit litem suam, idem dixit Rofred. in d. l. si quando. & Angel. Areti. in § duplum. num. 6. ver. in ea glo. ibi quam, institu. de actio. ait in hoc iuramento veritatis, sententiam non valere, si iudex aliter condemnet, quàm sit iuratum & taxatum, quam taxationem præcedere vult, aliud dicit esse in iuramento affectionis. idem voluit Bal. in tract. statu. in ver. iuramentum. ver. statutum siue, alijs quoque tam ex dictis Iaso. quàm etiam aliorum vbi supra citatorum, ista conclusio confirmari posset, sed quoniam clarior certiorque mihi videtur, quàm vt alijs argumentis posse magis certificari credam, ea quidem missa facio. Solùm ad ea, quæ ex aduerso adduxi, paucis respondebo. Et primò, dum dicunt, taxationem tanquam interloquutoriam posse reuocari. Respondeo, quicquid de vi & natura meræ interlocutoriæ sit, regulariter. d. l. quod iussit, & ibi no. in specie, ac in indiuiduo habemus legem expressam in taxatione, quòd ea non possit amplius retractari, & illi standum est, vt dixi, & lex in specie tollit legē in genere. l. sanctio. ff. de pœn. l. vxorem. § Felicissimo. de leg. 3. c. 1. de consti. in 6. c. generi, & per illum textum Dyn. ibi de reg. iur. in 6. Vnde & consequentia per eos facta, quòd iuramentum præstitum in consequentiam reuocatur, idque permittatur, apparet falsa; quia nec taxatio, nec iuramentum præstitum reuocatur, pariterq; vtriusq; reuocatio expressim denegat. Est autē animaduertendum, quòd cum lex compellat, atque cogat iudicem ad condemnandum reum iuxta id, quod fuerit & taxatum & iuratum, videtur iudicis officium finiri eo ipso, ꝙ taxat & actor iurat, & condemnatio subsecuta magis ipsi iuranti attribui, q̄ iudici eam proferenti; quemadmodum quando iudex arctatur ferre sententiam iuxta consilium sapientis, vt ex forma statutorum in plerisque locis Italiæ contingit, sententia non attribuitur iudici, sed consultori, vt ex mente Bart. in l. si conuenerit. ff. de re iud. voluit Lauren. Calca. in consi. 83. nu. 6. & Bal. in consil. 341. in proposito. in col. 2. in volu. 5. in nouis. & propterea dixerunt Lud. Roma. in cons. 421. & Socin. in cons. 195. lib. pri. quod a sententia Principis tunc appellatur, cùm eam ad consilium, & relationem alicuius tulit; quia nō ipse, sed consulens censetur iudicare, glo. in c. iudicet. 3. q. 7. l. qualem. l. item si vnus. § idem Pomponius. ff. de recep. arbit. & late per Cardi. Pari. in consi. 118. vol. 1. & quòd censeatur iudicis officium finiri post taxationem & præstitum iuramentum voluit Ange. & Imo. in d. l. quod iussit, nam finitur iudicis officium non solum cum diffinitiua sententia fertur. l. iudex posteaquam. de re iud. verum etiam cum iudici manus ligantur, in aliumque decisio causæ in effectu confertur secundum id quod ille dixerit, tametsi aliquid ei agendum supersit in causa, vt in casu expostulati consilij sapientis, quòd ipse ferat sententiam, vel in casu cōpromissi ex forma statuti petiti, quo casu, quia quò ad definiendum sibi manus ligantur, censetur eius officium finitū, vt per Alex. in consi. 72. videtur nu. 5. in vol. 3. & gl. in auth. habita. C. ne filij pro pat. quam gl. amplexi sunt post Bart. Alex. & Iaso. in d. l. quod iussit, Soci. in consi. 3. num. 9. in 2. volu. Dec. in consi. 22. col. 1. Pet. Ancha. in consi. 437. ista sententia. Aymon. Crau. in consi. 181. lib. 1. Pet. Ancha. in consi. 16. viso. 2. colum. quia ergo censetur iudicis officium iuris dispositione finiri, ex ipsa taxatione & subsecuto iuramento super ea, non poterit vt interlocutoria mera reuocari, sed quia habet vim diffinitiuæ, sicut habet vbicunque per eam iudicis officium expirat, vt dixit Perusi. in d. c. cum cessante, col. 8. versi. sed tamen limita, erit quidem irreuocabilis. Procedit enim a pari sententiam esse diffinitiuam, vel habere vim diffinitiuę, vt consuluit Alex. in consi. 182. in prin. lib. 6. & Angel. in consi. 198. Fely. in c. qualiter & quando, nu. 7. & nu. 9. & adeo iudicis officium finiri, ac actum diffinitiuum insurgo ex ipsa taxatione, & subsequuto iuramento super ea visum fuit, vt iuranti ius acquiri, quod amplius ab eo inuito reuocari, & auferri nequeat, voluerint, vt dixit Imol. in d. l. qui bona. §. qui damni. col. secunda, de damn. infec.

infect. & condemnatione sola non oritur ius sed ab ipsa taxatione & pręstito iurō, vt not. Imol. in d. c. fi. col. 4. sub nu. 8. ver. recitat vlterius, & hoc pp legis dispositionem fit, d. § oportet. d. auth. post iusiurandum. Nec quicquam refert, ꝙ postremo loco condemnatio fiat, quasi videatur in vltimo pronunciato vis diffinitiua consistere; nam respondetur non attendi, quid prius explicetur, vel quid postremò q̄nquidem quod est primum in actu est sæpe ſm in intentione agentis, vt notat Bar. in in l. ambitiosa. nu. 16. in pri. regu. ff. de decr. ab ordi. fac. Sed attēditur, quod est prius in ordine intellectus. l. 2. §. prius. & ibi not. de vulg. & pup. & ꝑpterea oportet in q̄one ꝑposita attēdere, in quo lex faciat iuranti ius ꝯ reum oriri, non aūt an p̄cesserit cōdemnatio, vel taxatio, & iurm p̄cedit q̄nq;, etenim cōdemnatio expensarum fit, & demum taxantur, & iuratur, vt per Spec. in d. § postremò. ad fi. & Imo. in d. c. fi. sub nu. 8. & est decisio Dominorum de Rota 486. ad æstimationem, in nouis. Præterea pōt r̄nderi, ꝙ taxatio non possit reuocari tanquam interlocutoria executioni mandata per iudicem, q̄ non pōt reuocari, vt not. scribentes in d. l. quod iussit, & in d. c. cum cessante, limitādo illa iura, & Fely. vltra alios in d. c. qualiter, & q̄n, nu. 15. vers. fallit quintò. Secundò r̄ndendo dr̄, ꝙ non cessat rō periurij nō detegendi, vt Iason opinabatur; quia immò si in secūdo iurō non detegit̄ periurium, i. ꝙ falsum iurauerit in secundo iurō, planè in primo falsum iurasse conuincit̄ ex eo; q̄m iudex eum corrigit; vt sentit Abb. in d. c. fin. ad fi. & Bar. in d. l. in actionib. ad fi. ergo post præstitum iurm permissam esse taxationis reuocationem rectè negamus. Tertiò ad id quod dicebatur, q̄n statutum vult alicuius sacramento standum esse, intelligi oportere, nisi ꝯrium probetur, ſm glo. in l. 2. §. si absens, & ibi Paul. de Cast. Alex. Soci. Ias. ff. si ex noxa. cau. respondeo hoc esse verū, vt pluribus quàm mille authoritatibus probat Andr. Tiraq. in d. tract. de retra. ligna. § 4. glo. 1. & nume. 1. sed non procedere in nostro casu; quia nos loquimur post taxationem iuramentum præstitum non posse probationibus conuinci, antequam iuretur, & fiat taxatio concedimus probationes contrarias ei admitti, & in ijs terminis rectè intelligantur loci supra citati ex Andr. Tiraq. vt in ijs terminis q̄onem nostram terminādo intellexit Ripa in l. damnum. num. 7. versic. quartò declara. ff. de dam. infe. & ſm aliquos dixit Alber. in d. l. in actionib. col. 1. in prin. & Andr. Barbat. in d. c. proposuisti, & si qui intellexerunt etiam in terminis post præstitum iuramentum, vt intellexit Perusi. in c. sæpe. col. 16. versic. quartodecimò quærit̄, ext. de appel. non dubito dicere eos malè sentire; quia præstitum iurm habet vim conclusionis in causa, vt dixit Bal. in l. 2. col. 4. versi. si verò est iuratum. ff. de iureiur. & sic post illud, tanquam post conclusionem in causa, admitti probationes aliquæ non debent, vt notant Docto. in c. cum dilectus. ext. de fid. instru. & Moder. omnes in l. admonendi l. de iureiur. & est quid imputetur reo, si antequam fieret taxatio, & iuraretur probationes quas habebat aduersus iurm non fecit; vt dixit Bald. in d. l. in actionibus. §. planè. in col. 2. vers. obscuritas est, & Io. de Imo. in d. c. fi. col. pen. versi. sed pōt responderi, vbi dixit ꝙ si reus taxationi non ꝯdixit, vel ab ea non appellauit, antequam iuraret̄, habet quod sibi imputet, nec volens ꝯrium probare debet audiri, & hoc dicit fuisse de mente Dominorum de Rota in decis. 284. & refert Alex. in d. §. qui damni, num. 17. & Ias. in d. l. si q̄n. num. 30. & ad vnum contrarium Perusi. in d. c. sæpe. col. 16. quod supra non attulimus, mihi placet respondere sustinendo conclusionem nostram, dum dicebat, ꝙ iuramentum subsequebatur naturam actus, cui erat adhibitum. c. per tuas. ext. de arbit. l. fi. C. de non num. pecun. & ideo vt taxatio erat reuocabilis, ita quoq; iuramentum erit reuocabile, ꝙ id non sit verum in hoc casu; quia iuramentum non accedit in confirmationem actus, & vt accessorium, & propterea naturam illius non potest imitari, sed adhibetur in executionem taxationis, quæ est sententia interlocutoria, vt diximus, & propterea succedit alia iuris ratio, s. quæ militat in sententia interlocutoria executioni mandata. Nec etiam eiusdem Perusini restrictio ad hanc conclusionem mihi placet, dum eam restringebat in casu, quando post taxationem & iuramentum nulla esset subsecutura sententia, seu condemnatio expensarum; quia in diffinitiua facta fuisset, nam ego indistinctè eam intelligo, etiam vbi subsecutura est condemnatio, prout in hoc casu clarè loquuntur dicta iura in d. §. oportet, & in d. auth. post iusiurandū, ſm ea, quæ supra deduxi, fateor tamen, ꝙ si condemnatio expensarum contingeret ante diffinitiuam, fieri posset taxatio, & iuramentum præstitum reuocari simul cum ipsa expensarum condemnatione, & hoc modo procedit dictum Innocētij allegatum in hoc proposito per Perusinum in c. cum cessante, versic. vndecimò limita. col. 9. extra de appel. vbi hoc dixit Perusinus, quod dictum est verum, nec tunc periurium detegitur; quia condemnatio expensarum in interlocutoria facta annullatur, seu reuocatur, non quia actor falsum iurauerit, sed quia ius consequendi expensas a iudice aufertur, quod ius iudex pōt auferre; quia iudex potest ius cuiuscunque interlocutoriæ parti acquisitum perimere, & auferre per suam sn̄iam diffinitiuam, vt per Petr. de Ancha. in c. fina. ext. de appell. in 6. Nec ēt obstat rō, de qua per Alex. in d. §. qui damni. num. 17. & similes, quæ suadent magis ad veritatem rei, q̄ ad iurm actoris esse attendendum; quia ista sunt vera, vbi nondum est iuratū, vt supra est declaratum. Nec etiam obstat, quod de vi probationum per euidentiam facti deduxi; quia nos non loquimur in isto casu speciali, quando probationes per euidentiam afferentur; nam spāli rōne post conclusionem in causa istæ ꝓbationes per euidētiam facti etiam admittūtur, vt decidit Matt. de Afflict. in decis. Neapolit. 152. & retractatur ēt sn̄ia lata, vt c. fraternitatis. ext. de frigid. & malefic. tanquam conuincatur sn̄ia notoriè iniusta, quæ semper est retractabilis. c. inter cæteras. vbi Cano. de re iud. Curt. Iuni. in consi. 97. in 2. volu. Parisi. Card. in cōsi. 54. in vol. 4. Afflict. in decis. 28. latæ, & decis. 39. p binas. & decis. 47 fuerunt. Lanfranc. de Oria. & alij in c. q̄m ꝯ. ext. de pro bat. Alex. & Rip. post alios in l. 4. §. condemnatum. de re iudic. & casus notorius sub regula nunquam implicatur. gl. in l. 1. §. hoc interdictum. ff. de tab. exhib. Vnde si stat statutū, quod appellationem ab aliqua sn̄ia interponi prohibeat, a sententia tn̄ notoriè iniusta poterit appellari vt consuluit Bald. in cōsi. 141. in præmissis. lib. 1. in nouis. Laur. Calcan. in consil. 83. in 1. col. Ias. in consi. 187. in 3. vol. Hip. Mars. in cōsi. 89. in 2. vol. & in consi. 81. num. 68. & in consi. 64. Alex. in consi. 106. num. 27. in 3. vol. Perus. in c. pastoralis. in fi. princ. extr. de appel. Ioan. de Imo. in cōsi. 76. vel etiam ab ea quæ dolo partis lata fuisset, ſm Ange. de Perusi. in consi. 187. & propterea dictum Cardin. Alex. in d. c. cum cessante. num. 40. versi. 13. fallit, in cōtrarium adductum non vrget; quia nos loquimur q̄n in taxatione, & iuramento dolus interuenisset, extra ergo casum huiuscemodi specialem confirmatur regula & conclusio nostra. l. regula. vbi Deci. & alij de reg. iur. Vltimò non obstat, ꝙ tex. in d. d. l. fi. ff. de in lit. iura concedat de periurio quæri posse; & ꝙ loquat̄ etiam in iuramento veritatis, ſm Iasonem vbi sup. nam respōdeo, standum esse communi intellectui, qui est, ꝙ loquatur in iuramento affectionis tm̄, vt fatetur Iason vbi sup. qui fundat in ratione aliàs dicta; item dici posset, ꝙ procedat ex magna causa, d. l. videamus. in fi. & sic in aliquo casu speciali, & nos loquimur in casu regulari, & ita firmamus cōclusionem nostrā. At responsiones, quas dant ad textum in d. §. oportet, & in d. auth. post iusiurandum, remanent elisæ, & confutatæ, ex iam dictis per nos, iccirco super ijs non vr̄ pluribus insistendum. Remanet ergo conclusio nostra comprobata, ꝙ post iurm præstitum iudex taxationem reuocare haudquaquam possit d. §. oportet. d. auth. post iusiurandum, quæ iura, quamuis loquātur in expensis taxandis vitio partis factis, in omni tn̄ iurō in litē veritatis procedunt, vt fuit de mente glo. in d. auth. post iusiurandum, & glo. expressim in hoc dicit in d. l. videamus. § fin. in ver. ex magna. ff. de in lit. iur. quam sequuntur ibi Bald. & Paul. de Cast. & suppletur (vt dixi) tex. in d. l. si q̄n. & d. c. fi. argu. text. in d. l. quæsitum. ff. de testi. Huius disputationis occasione quęrendum est † q̄n ꝯ iurm præstitum vel præstandum probatio-

9 nes recipiantur, vel reijciantur, q̄ quidem q̄o tam amplissimè pertractata est ab Andr. Tiraq. in d. tract. de retracta. ligna. §. 4. glo. 1. vt ferè ab eius tractatione me abstinendum esse censuerim, contentus locum, vbi ille vir doctissimus eam tractauit, signasse sed q̄m ad rem nostram spectare videbatur; & fortè magis hic desiderari, q̄ in eo Tiraquelli loco poterat, duxi aliqua de ea hic referre, & pro iuribus difficultates, quas in ea sensissem aperire. Est igitur sciendum imprimis hanc q̄onem originem & locum habere ex textu in l. qui bona. § qui damni. ff. de dam. infec. dum ibi dr̄, ꝙ iurm calumniæ per petentem caueri, seu cautionem de damno infecto præstandum committitur iudicantis religioni, an deferat, vel non, vt ibi; totum tn̄ hoc iurisdictioni pretoriæ subijciendum est, cui cauendum sit, cui non, &c. nam ex eo notant Doctores, ꝙ quamuis lex dicat standum esse sacramento partis; tn̄ hoc intelligitur, nisi aliter iudici visum fuerit, nam non debet ius aliquid inducere, quod peccati sit nutritiuum, & quando induceret non valeret, vt p Alexand. in consi. 73. in causa appellationis, col. 2. versicu. quia statutum. num. 4. lib. 6. Barto. in l. omnes populi. de iusti. & iur. Bald. in auth. ad hæc. C. de vsur. Paul. de Castr. in consi. 163. super primo. in antiquis. Paris. Cardin. in consi. 66. num. 97. volu. 3. & Imo. in consi. 123. in causa. & Docto. in c. fin. ext. de præscr. & ideo interpretantur nostri Doctores, ꝙ iudex contrarias ꝓbationes debet admittere, ex quibus discretè atq; prudenter iudicet, an deferat iuramentum vel non; magnopere cauens ne indiscretum iuramentum actori deferat, ita dixit Paul. de Cast. in d. consi. 163. super primo. & Ludo. Roma. in consil. 102. super eo: in quo tamen distinguunt, vt Alex. & Imo. referunt in d. §. qui damni, per modum infrascriptum. Aut statutum dicit, standum esse dicto alicuius, vt officialis, vel nuncio, & tunc ei stabitur, quousque contrarium probetur. Aut dicit standum esse iuramento partis, & tunc si dolus, vel contumacia præcessit eius, ꝯ quem est iurandum, & tunc propter eius odium ex

delicto

delicto causatum, probationes in contrarium non recipientur, aut dolus nullus præcessit; & tunc si lex requirat in subsidium probationis, & tunc procul omni dubio licet contrariū probare; aut lex simpliciter dicit stari sacramento, & tunc si sumus in spiritualibus, potest iudex non obstanre iuramento de veritate, inquirere; sed si sumus in temporalibus, distinguunt, aut lex expressim non disponit in casu, de quo quæritur, sed per quandam similitudinem fit extensio, & tunc poterit contrarium probari, aut expresse disponit de casu, de quo quærit, & tunc casum tenent esse dubium. Ioan. Imo. & Alex. in d.§. qui damni, & per quasdam rationes crediderunt, si crimen aliquod non sit probatum, sacramento partis, vel tertij standum esse, quousque contrarium non probetur. Sed si est probatum maleficium alterius partis inclinare videntur, ꝙ non possit cōtrarium probari, vt est dictum d. auth. post iusiurandum. d.§. oportet; & circa singula huius distinctionis capita plures rationes & authoritates adducunt, de eorum veritate haud particulariter inquiram, præterquam eius, quod postremo loco dixerunt, patebit autem de illis inferius, vbi alio ordine atque illi fecerint, hanc materiam explicabo. Ab hoc ergo capite, qđ rem nostram plurimum attingit, exordiens, animaduertatur velim, quòd multi voluerunt, quòd quando lex, vel statutum dicit standum esse sacramento alicuius contra eum, qui fuit in dolo vel crimine, propter eius odium in cōtrarium aliquæ probationes non recipiantur, vel aliqua probatio fieri non permittatur, vt per Alex. & Ioan. de Imol. in d.§. qui damni. Angel. in tractatu malefic. in gl. necnon ad denunciationem, num. 15. vbi eandem distinctionem ferè facit, quam supra retulimus, & Andre. Tiraq. vbi supra num. 28. versi. sextò limita, alios commemorat, qui id voluerunt, & Deci. in d.c. proposuisti. num. 4. versi. prædicta conclusio, in col. 2. & refert ibi Felyn. colu. 2. Hæc opinio communiter damnatur, vt dicit Augusti. Arim. in additio. ad Ang. in tracta. malefic. in d. glo. & Alex. in d.§. qui damni. col. pen. nu. 17. & Decius eam reprobat, & And. Tiraq. vbi supra. vbi respondent ad textum in d.l. pen. §. in eū. ff. ne quis eū qui in ius voc. vi exi. quem textum ibi in d.c. proposuisti. allegabat pro maximo alterius opinionis fundamento, dum ibi contra eximentem datur actio ad interesse ęstimandum per actorem, etiam si is exemptum per calumniam in ius vocasset, & sic in eo casu lex videtur velle solum iuramentum esse attendendum: dicunt igitur eum textum non obstare; quia grauitas delicti illud ibi exigit. Sed hæc responsio nihil releuat, alio modo etiam respondent, quòd ideo ibi illud obseruatur, ꝙ in contrarium probationes recipi nequeant; quia id lex vlterius procedendo expressit, & statuit, vbi id expressim non statuisset, probationes in contrarium fieri sanè possent; eodem modo sanè respondent ad textum in d.§. oportet, & in d. auth. post iusiurandum equidem dixerim ego, quòd in d.§. oportet. & in d. auth. post iusiurandum. non est sublata facultas probandi contrarium, ante tamen quam fiat taxatio, & iuramentum deferatur. Sed benè verum est post taxationem, & iuramentum, tanquam sit conclusum in causa, vt dixi supra, non licere in contrarium probare. Ad textum verò in d.§. in eum. respondere, fuisse speciali ratione determinatum ibi, quòd non inquireret de veritate, sed staretur dicto vocantis; ne contra iuris regulam exciperetur per eximentem de iure tertij, qđ in hoc quoque casu æquum iurisconsulto visum non fuit, vt & supra declaraui in quarto memb. pri. part. ex eo itaque, quòd maleficium præcessit, propter quod lex vel statutum vult sacramento actoris credi, non tollitur quin contrarium probari præueniendo iuramentum possit; quia nulla verba sunt, quæ vim excludendi probationes contrarias habeant, vt mox alio casu dicam. Vis ergo omnis erit, si in lege, vel statuto iuramentum pro idonea probatione recipiente, reperiantur aliqua verba, quæ non modo ipsum iuramentum approbent, verùm ēt reijciant cæteras probationes ei contrarias, propterea videndum est in quibus censeatur contrarias probationes reijcere.

10 Et imprimis non esse dubitandum dico, † quin si expressim & clarè statutum disponat stari debere sacramento alterius, & procedendo vlterius prohibeat probationes in contrarium recipi, solum sacramentum attendatur, & cætera omnia respuantur, facultasque probandi contrarium prorsus reijciatur, vt concludit Deci. in d.c. proposuisti. nu. 8. versic. vltimò fallit, col. 3. & ibi Andr. Barbat. colu. 11. & per Hip. Marsi. in sing. 357. extant Bal. & Saly. in l. 1. C. de reb. cred. Bald. in c. 1. versi. credatur, tit. si de inuestit. inter dom. & vasal. lis oria. Alex. Ludo. Roma. & Imo. in d.§. qui damni, & alij citati per Tiraquellum vbi supra nu. 18. versi. nunc limitanda, quia statuto expressim dispo nente non est recedendum. l. diem proferre. §. stari de recept. arbit. & valet statutum, ꝙ in aliquo casu testes non possint reprobari, & valent iura, quæ prohibent in contrarium fieri probationes ac in effectu præsumptionē iuris, & de iure inducant, cap. is qui fidem. extra de sponsa. l. si qui adulterij. C. de adulte. & dixit in hoc proposito Socin. in consi. 380. statutum mandans, in pri. fallentia. Alex. in d.§. qui damni. nu. 14. versi. & probatur etiam vltra prædicta. in col. 3. Augu. Arimin. in additio. ad Ang. in tracta. malefic. in glo. necnon ad denunciationem. Fely. in c. pastoralis. nu. 27. versi. & generaliter dic. extra de except. & in d.c. proposuisti, & in d.c. suborta. Cepol. in caute. 104. multa sunt, & Tiraq. Ro. Deci in locis præallegatis, alia ad hoc etiam adducunt, & Maria. Socin. in c. quoniam frequenter. §. ꝙ si super. col. 1. versi. item ad te. extra vt lit. non contest. vbi dicit esse communem conclusionem huiusmodi statutum a laicis conditum valere, ab ecclesiasticis verò inferioribus conditum nō valere, iuxta reg. c. inferior. extra de maior. & obedientia. Sed Hippo. Marsi. in consi. 33. per totum tenet consulendo super statuto Bononiæ disponente, ꝙ de furto vel damno dato stetur sacramento actoris, ꝙ dictum statutum non valeat etiam a Papa confirmatum, & hoc pluribus rationibus nititur probare; quas rationes arbitror parum valere, forte alicuius essent ponderis, quando lex vellet ipsum furtum, vel crimen, vel aliquam rem grauem per sacramentum partis probari, secus si statutum reciperet iuramentum pro ijs rebus, pro quibus etiā ius commune illud recipit, vel aliquam aliam probabilem causam id inducendi haberet, argumento eorum, quæ deducit latè Fely. in c. fi. num. 7. versi. limita tertio, extra de præscript. seu dummodo manifestam iniquitatem non sapiat. Quod etiam dicas, ꝙ si statutum diceret standum esse dicto simplici alicuius; quia hoc nō intelligeretur cum iuro, vt tenuit Socin. in d.§. ꝙ si super. col. 2. Saly. in l. 2. oppo. 2. C. de reb. cred. & Hippo. Marsi. in singul. 402. quantæ. Verùm hanc conclusionem limita seu declara, ꝙ stante dicto statuto reijciente probationes contra iuramentum, probationes, quæ contra præsumptionem iuris & de iure admitti solent, admittendæ nihilominus (vt puto) sunt isto casu contra iurm, vt dixit Alex. in d.§. qui damni. nu. 24. probationes autem, quæ contra præsumptionem iuris, & de iure admittuntur, suius huiuscemodi, vt per confessionem partis per notorium vel euidentiam facti, vt declarat D. meus Alciat. in tractatu præsumptionum. §. videndum est nunc. num. 4. vsq; ad finem; iccirco dictum est supra in hac materia, ꝙ iudex poterit a reo conduci ad locum, vbi diceretur factum damnum, & ipse per euidentiam rei æstimare damnum, & actoris iurm reijcere; quia ista probatio nō censetur exclusa ab hmōi statuto, vt per Hip. Marsi. in l. 1. §. si serui quasi. nu. 5. versi. ego autem dicebam. ff. de quæstio. vbi quàm plurima ad hoc adducit, & in rub. de proba. nu. 140. vers. quod tamen. Bald. in tracta. statut. ver. iuramentū. Arno. in epito. 25. And. Tiraq. in d. tracta. ligna. vbi supra num. 36. versi. has tamen limitationes, & alijs per me ad hoc supra citatis. Item admittetur probatio per legalissimos testes facienda; quoniam ista probatio aduersum præsumptionem iuris & de iure recipitur, vt dicit Hippo. Marsi. in l. 1. §. si quis vltro. nu. 12. ff. de q. & in sua practica crimin. in princ. & sequitur Aymo. Craue. in tracta. de antiquit. tempo. prima part. nu. 256. versi. similiter, vbi citat Deci. in consi. 575. in col. 2. & in c. postremo. extra de appella. & Anton. Butr. in c. vidua. extra de regu. quod est summoperè notandum; quoniam sæpe huiusmodi testes quis habere posset ad repellendum iuramentum actoris, quod

11 sequendum reiectis alijs probationibus diceretur. † Quid autem si statutum expressim non dicat iuramento stari adeo velle, vt probationes contrarias excludat, an contrarium probari poterit? & hoc casu Bal. in c. 1. in colu. 1. num. 4. versi. & facit ad statutum, si de inuestit. inter domin. & vasal. ait posse contrarium probari, nam aliud est, ꝙ iuramentum ad probandum sufficiat, aliud est, ꝙ aliæ probationes reijciantur, ista sunt valde diuersa, vt inquit Bald. in c. nonnulli. num. 11. in 3. col. ext. de rescrip. statutum ergo vnum disponens, non censetur aliud ēt velle, vt post Abb. Dec. & Fely. tradiderunt in d.c. proposuisti. ext. de probat. Dec. in c. cognoscentes. in secunda lectu. ext. de constit. quia hoc statutum est interpretandum strictè, tanquā exorbitans a regulis iuris. c. cum dilectus. de consuetu. l. 2. C. de noxa. cum vulgar. & quia vice uersa facultas probationum est fauorabilis, & temerè non est coangustanda, l. quoniam. in fi. C. de here. & propterea dicebat Paulus de Cast. in d.§. qui damni, ꝙ ista probatio per iuramentum a statuto concessa, nō debet plus operari, q̄ probatio per testes, quæ de iure communi admittiť, & nihilominus admittiť eius cōfutatio ꝑ fortiores ꝓbationes, l. cū de indebito. ff. de ꝓba. l. ī exercēdis. C. de fid. instr. & ita ēt ꝯsiderāt Doct. in loc. pālleg. & est verū: q̄a lex diuina dicit, ꝙ in ore duorū vel triū stet oē verbū, c. in omni. ext. de testi. c. relatū ext. de testa. tamē indubitatū est ꝯriū ꝓbari posse. Et exēpla in iuro loco ꝓbōnis recepto, seu recipiendo uigore hmōi statuti, ꝙ ꝯriæ ꝓbationes in eius casu recipianť, plura q̄-

12 dem possem afferre ex Andr. Tiraq. & alijs in locis pālleg. † sed duob. impręsentiarū sum ꝯtētus; q̄ sup duob. statutis pŕię meæ animaduerti alterū est sup statuto c. 61. lib. 1. sub rubr. de except. p̄scr. alterū uerò sup statuto c. 184. lib. 4. sub rub. de mod. ꝓban. dānū. In primo caueť, ꝙ lapso decēnio de solutione debiti steť ꝯsacro debitoris, qđ tn̄ statutum intelligiť, ꝙ creditor possit ꝯriū ꝓbare. s. solutionē nō fuisse factā, vt cōsuluit Paul. de Cast. in ꝯs. 163. sup primo in antiqs, & Lud. Rom. in ꝯsi. 102. sup eo. & Felyn.

& Felyn. in c. fi. nu. 7. vers. dixit ēt, de præscrip. Hiero. Grat. in cōsi. 101. ex serie. col. fi. in vol. 2. & Paul. de Cast. in d. consi. 163. sup primo, id plurib. probat, atq; docet iudicem, qūo possit indagare solutionem nō fuisse factam, idem voluit Io. de Imo. in cōs. 123. in causa. colum. pen. & Paris. Card. in cōsi. 66. num. 112. in

13 vol. 3. nec ista cōclusio alia eget confirmatione. † In secundo autem disponitur, ꝙ iuro ciuis, qui sit bonæ conditionis, & famæ, & talis præsumatur ꝯrio non probato, stetur de damno dato vsq; ad duas libras bonæ monetæ, & plenam faciat probationem. Sed foretano, vel forensi credatur &c. Super hoc statuto cōsuluit Dec. in cōsi. 83. vbi in principio præmittit de eius validitate, & concludit, ꝙ præcisè iurm sit sequendum, cæteris probationib. ꝯrijs reiectis, & moueť; quia credit eam vim repellendi probationes cōtrarias habere, illa verba plenam ꝓbationem, sicuti, verba plenariam probationem, vt per gloss. in Clem. 1. ext. de prob. Rom. in l. si duo. de acquir. hæred. Alex. in d.§. qui damni, & in l. 2. §. si absens. ff. si ex noxa. caus. agat. & consuetudine vr̄ id declaratum, & obtentum, ꝙ probationes in ꝯrium non audianť; nam notarius curiæ damnorum datorum solet iurm deferre, & recipere non citata parte, & s̄m illud scribit ex more condemnationem, & consuetudo legum interpres attendiť, vt per tex. in l. minimè. ff. de legib. cum concordātib. Contrarium puto verius, ꝙ si reus se defendere velit ꝓbando contrarium, id quidem sibi licebit; quia illa verba ibi plenam faciat probationem, non habēt vim repellendi ꝯrias ꝓbationes, vt probat & consuluit Alexā. in consi. 114. in colum. 2. versic. nec obstat, in vol. 4. repetito lib. 6. cōsi. 47. quem sequitur Iason. in d.l. 2. §. sed si absens, vbi dicit in simili statuto nemini dubium esse ꝯ iurm, quod lex pro plena probatione recipit, posse probari asserendo ꝯtrarium, & adducit rōnes, de quibus nos supra, & probatur per Angel. in auth. de exhib. reis, in prin. & ex sententia eorum, qui dixerunt, probationes cōtrarias iuramēto admitti etiam qn̄ statutum reciperet iurm pro plenaria probatione, vt mox dicam. Nec obstat, quod dr̄ de cōsuetudine, & stilo d.l. minimè, quoniam de ea esset disputandum, quomodo sit inducta, & præscripta, ut dispositio iuris communis sit spernenda tanquam sit abrogata in hoc, de quo tamen

14 agendum nunc mihi non vr̄. † Et ex resolutione huius qōnis super dicto statuto habes hanc conclusionem, ꝙ etiam quādo lex vel statutum vult iurm recipi pro plena probatione, contraria probatio admittitur. Voluerunt aliqui, ꝙ quando statutum recipit iurm pro plenaria probatione; probationes ei contrariæ repellantur, per glo. allegatam in clem. 1. ext. de probat. in glo. in ver. fecisse narramus, quæ dixit, dum per eā Decretalem summus Pontifex mandat fidem plenariam in ijs, quæ narrat se fecisse, & super quib. fundat rescriptum suum sibi præstari, cōtrarium nō posse ꝓbari, fortè inquit glo. ibi hoc esse ꝑꝑ vim illorum verborum, fidem plenariam hāc glo. sequitur ibi Ioan. de Imo. & Roma. in d.l. qui bona. §. qui damni. & in d.l. si duo. de acquir. hæred. Iason. in d.l. 2. §. si absens. vers. limita prædicta, & ibi Alex. Andr. Barbat. in c. Raynutius. col. 3. ext. de testa. & in l. cum acutissimi. colum. 36. de fideic. & in tract. de præsta. Cardi. in 2. parte. q. 2. & in cōsi. 2. in lib. 2. & in cōsi. 83. lib. 3. Fely. in c. graue. ad fi. uersi. idem si statutum, ext. de offic. ordin. Anto. Cors. in sing. in ver. plenaria, & alij, quos ad hoc allegat Andr. Tiraq. vbi supra, num. 14. versic. secundò limita. Sed hęc opinio seu cōclusio reprobatur per Aret. Dec. & Andr. Tiraq. vbi sup. qui & in hac opinione fuisse Barto. refert, & improbat differentiam inter plenam, & plenariam: quia tantum significat verbum plena, quantum verbum plenaria, cū promiscuè (dicit Dec. in d.c. proposuisti. colum. 2.) iura vtuntur istis vocabulis, in eadem significatione, & ad hoc citat Dec. in c. qm̄. ext. de uita & honesta. cler. c. cum inter. de re iud. c. quanquam. de censib. in 6. & c. quia sæpe. de elect. in 6. & alia plura signat ad hoc Andr. Tiraq. ubi supra num. 16. uer. sed hic paululum, vsq; ad num. 18. & maximè ex ipso And. Barba. in d.l. cum acutissimi, & in consi. 17. lib. 2. & in cōsi. 2. lib. 2. vbi in eodem statuto non facit drīam, an dicat, ꝙ faciat plenam probationem, uel plenariam, in utroque casu existimat probationes excludi. Sed Andr. Tiraq. inter has dictiones notat hanc differentiam, ꝙ altera est latina, altera uerò barbara, quod est uerum: quoniam humaniores authores nūquam ista dictione plenaria usi sunt, si ergo crebriori calculo Doctores cōcludunt, admitti probationes cōtrarias, quando lex, seu statutum accipit iurm in plenam probationem, ut per Alexan. in dicto consi. 114. & Iaso. & Alex. in dicto §. si habens, idem est dicendum, quando statutum uteretur ista dictione plenaria, quæ est eiusdem significationis. Secundò considerat Tiraquellus ubi supra. num. 20. uersicu. sed quòd gloss. in d. Clemen. 1. loquitur dubitatiuè, per uerbum fortè, & id non firmat. Tertiò Areti. Decius & Tiraq. dicebant illud esse in Papa, ꝑꝑ summam Pontificis excellētiā ac dignitatē, cui soli aliàs crediť. c. cum a nobis. extra de testi. si speciale est in summo Pōtifice, ne de mēdacio arguatur, ergo in ꝯrium fiat regula. l. ius singulare. de legib. cum vulgar. & sic vis non est in verbo plenaria, sed in qualitate personæ, seu in alio; nam illud verbum plenaria, non habet vim, vt contrariam ꝓbationem excludat, nec valde irregulare hoc in summo Pontifice existimandum est, siquidem alijs in facto proprio asserentibus credatur, ac testimonium de facto proprio sufficiens existimetur, plenamque fidem faciat, vt per Alex. Paul. de Cast. & Ias. in d.l. 2. §. si absens. & Thoma. Gramma. in consi. 58. nu. 15. Iaso. in l. fi. in fi. C. de sacr. san. eccle. Dec. in consi. 56. & in consi. 159. & in consi. 650. do. Alcia. in l. 1. §. fi. nu. 6. de ver. obli. Alex. in consi. 193. nu. 12. in vol. 6. Hipp. Marsi. in practica crimi. §. diligenter. nu. 131. Dec. in c. veniens. ext. de testi. in fi. Pau. de Cast. in l. quæcunq;. nu. 11. C. de ser. fugi. & in consi. 319. visa. & alij alibi, vt ergo summo Pontifici aliquid pluris, quam alijs tribuamus, dicendū est illius assertionem ꝯria probatione elidi non posse, vel licere, maximè qn̄ eam facit per modum legis ex auctoritate, & iurisdictione quam habet supremam in condendis legibus, quo casu videtur procedere d. gl. in clem. 1. de proba. qui quidem casus differt valde ab eo de quo agimus, quandoquidem aliud sit reprobare id, quod statuit ex sui potestate legislator seu summus Pontifex, aliud reprobare dictū hominis priuati, cui legislator decreuerit fidē plenā p̄stari, & ad hoc do tibi gl. singularem in c. fraternitatem. gl. fi. in ver. dicitur. 54. distin. quæ dicit non admitti probationem in ꝯrium, qn̄ nō tm̄ præsumit ius, sed etiam aliquid certi statuit, secus quando solū præsumit, & nō etiam statuit ius, & propterea de vno ad aliud, & longè diuersum inferendum non est l. Papinianus. ff. de mino. cum vulg. quicquid alij circa hoc crediderint, ita ego iuris

15 esse opinor. † Quid si in statuto diceretur iuro damnum passi omnimodam fidem esse præstandam, vel omnino esse credendum? & hoc casu existimarunt ꝯrium non posse probari, ita voluit Ludo. Rom. in d.l. si duo. & d.l. qui bona. §. qui damni. & And. Barb. in d.c. proposuisti. col. 11. vbi dicit, ꝙ non solū probationes iuramento ꝯriæ reijciuntur, qn̄ statutum id expressis verbis diceret, verum etiam qn̄ per verba æquipollentia id caueret, vt quia dicat, ꝙ statur iuro omnimodo, vel ꝙ omnimodam probationem faciat, & sequitur Soci. in d. reg. 180. fall. fi. Hippo. Mar. in d.l. 1. §. si serui. ff. de quæst. & in sing. 357, Barb. in d.l. [illegible]. de ver. obli. Felyn. in d.c. pastoralis. nu. 27. versi. & generaliter. & refert And. Tiraq. vbi supra nu. 22. & Dec. in d.c. proposuisti. col. 2. nu. 6. ver. tertiò fallit, vbi hanc quæstionem disputat, & Franc. Aret. in d.l. si duo, & faciunt quædam argumenta pro hac parte, & demum resoluunt, ꝙ immo non intelligatur per ista verba facultas probādi ꝯtrarium reiecta, & rn̄dent ꝯtrarijs. ego inclino in sn̄iam vti tutiorem approbatam a Decio, & Tiraquelllo per ea, quæ ipsi adducunt; qm̄ potestatem probandi ꝯtrarium, quasi id concernat defensionem, quę est de iure naturali & tolli non potest. cle. 1. de sent. & re iud. dicere debemus nō censeri sublatam, nisi, vbi expressim hoc lex dicat, vt voluit gl. fi. in d.c. fraternitatem. in fi. distin. 54. Nec hic referam, quæ Decius, & Tiraquellus adducunt, sed addam vnā rn̄sionem ad tex. in §. fi. insti. de tutel. quo motus fuit Aretinus, vt in aliam sn̄iam descenderet: dico igitur, quòd quatenus ex eo textu; quia ibi Imperator dicit tutorem a patre datum esse confirmandum omnino, idest sine inquisitione (inquit Imperator ibi), arguebatur verbum omnimodo habere vim excludendi inquisitionem, idest probationem contrariā, possumus nos retorquendo hunc textum in ꝯtrariam partem rn̄dere, ꝙ immo probationem in ꝯtrarium admittat, nam si iudici probaretur tutorem datum a patre esse improbum & virum nequam, iudex posset eum non confirmare, quinimmo eum a tutela remouere ei opus esset, vt est tex. in l. confirmando. ff. de confirma. tutor. vbi dicitur, quòd iudex in confirmando tutorem a patre datum debet inspicere non tm̄, si voluntas testatoris in hoc durauerit, sed etiam, si pupillo expedierit illum tutorem habere; iudex enim vbi videt dispositionem testatoris pupillo non expedire, potest, & debet contra eam venire, vt plenè Aym. Crau. in consi. 190. Dec. in consi. 349. Bal. in consi. 229. viso testamento. lib. 4. in nouis. & id, quod dicitur sine inquisitione tutorem a patre datum confirmari, intelligitur, ꝙ iudex non inquirat, an sit idoneus, vel ne, prout aliàs, vt cum a matre tutor constitueretur, esset inquirendū an esset idoneus. l. mulier liberis l. tutor. ff. de confir. & lex de electione tutoris a patre fecta, ideo confidit, qm̄ pater bonum consilium capit pro liberis. l. nec in ea. in fi. ff. ad l. Iul. de adulte. & propterea dictio omnimodo, non habet vim excludendi probationes cōtrarias, sed ut ei stetur dispositioni & declarationi, quousque contrarium probetur, unde alius sit declarandus tutor, ergo in proposito dictio omnimodo, uim habebit, ut stetur sacramen

16 to, quousque contrarium fuerit probatum. † Quid uerò, si lex uel statutum diceret, quòd iuramentum faciat plenissimam probationem? an poterit contrarium probari? & Alex. in d.§. qui damni. dixit hoc casu induci probationem iuris & de iure, ita quòd probationes contrariæ excludi censeantur, idem tenuerunt Barb. Rom. ac etiam plures quos adducit Andr. Tiraquel. ubi supra nu. 21. uer. tertiò limita, & tradit Hipp. Marsi. in sing. 357 ego idem arbitrarer: quoniam ad hoc, ut ista plenissima

nissima probatio vincatur ab alia,necesse est,proponat̃ aliqua, quæ sit plusquam plenissima alioqui non elidetur:quia fortior probatio attenditur,atque prævalet,vt dixit Dec.in d.c.proposuisti,& Pau.de Cast.in d.§.qui damni,vnde dici solet, ꝙ qñ in ꝯrium stat aliqua præsumptio,fortiores, seu euidentissimæ requiruntur,vt dixit Abb.& Felyn.in c.quia verosimile.extra de præsump.& Abba.in consi.11.col.2.lib.2.Specu.in tit.de prob. §.fi.Curt.Iun.in consi.52.in 2.col.Aymo.Crau.in consi.129.ad fi.Dec.in consi.178.& in consi.195.docto.in l.fi.per illum text. ff.quod met.cau.isto ergo casu quis ad probandum non admittetur contra iuramentum;quia probatum non releuaret,iuxta tritam iuris regulam in l.ad probationem.la j.C.de proba.nisi adduceret probationem,quæ contra præsumptionem iuris,& de iure solet admitti,de qua iam dixi. Alia quæstio in hac materia tangit̃ per Decium & Riraquellũ in locis ꝓallegatis,q uã omitto : quia a vi verborum eius decisio non pendet, verumenimuero vnum pro conclusione huius disputationis memo- 17 rabo,† ꝙ statutum , quo disponitur, standum esse sacramento damnum passi, intelligitur semper de re verosimili , vt dixit And.Tiraquellus in l.si vnquam.in prin.nu.50.& allegat Alex. qui hoc dixit in consi.114.in vol.4.& Moder.in consuetud.Paris.§.6.in gl.6.nu.27.versi.sublimito.Ludo.Roma.in consi.481. nu.11.Bar.in l.inter omnes.§.rectè.de fur.Alex.in l.1.§.per procuratorem.ff.de acquir.poss.Barto.in l.quemadmodum.C.de agric.& cens.lib.11.Iaso.in §.sed istæ.nu.92.& faciunt alia, quæ de vi verosimilitudinis deducit Tiraq.in d.l.si vnquam.d.nu. 50.vsque ad nu.60.& nos hoc supra attigimus,vbi iudicem in taxando iuramentum verosimilitudinem magnopere insectari admonuimus,& pro secundo membro hactenus sit dictũ.

SVMMARIVM.

Tertia pars.

Appellatio quando detur in hac materia iuramenti in litem. Cap. III.

TERTIVM est, quod breuiter videamus, membrum qñ in hac materia detur appellatio,& deuoluat, nunquid delato, vel negato iureiurando in litem,vel ab eius taxatione,vel a iuramento præstito, vel a sñia inde secuta appellationem liceat in- 1 terponere?Quo ad primum † qñ iusiurandum iniustè defertur vel negatur, num appellatio concedatur,patet ex ijs, quæ dixi in præced.memb.quod quãuis in arbitrio iudicis commissum id sit,negare tñ iudex indebitè non potest per deducta ibi,alioqui rectè appellatio interponetur, vt consuluit Bart.Cassan.in cõsi.38.col.2.nu.16.vbi dixit,ꝙ si iudex ea negat,quæ vel in ipsius arbitrio sint,ad q̃ ius partibus competat,censetur iniuriam facere & appellari poterit, & exemplum ponit in dilatione ꝓbatoria , q̃ iudicis arbitrio censet̃ commissa.l.1.C.de dilatio.& nihilominus a dilatione iniusta appellatur.c.1.extra de dilati. & in nostris terminis qñ negatur iurm in litẽ voluerunt appellari posse.Ias.in d.§.præterea.Insti.de actio.nu.8.& Franc.Dua. in d.l.in actionibus.nu.29.ver.quod supra dixit.Alex.in d.l.videamus.§.deferre.nu.3.& Ias.in d.l.admonendi.in col.7.nu.23. ver. quid aũt sit in iuro.& in l.2.in col.2.ff.de iureiur.& Io.Rip. in d.l.admonendi.col.5.nu.27.Bal.in d.l.2.in col.14.versi.Sum expeditus.ff.eo. Raph.Fulg.in consi.146.cir.med.col.2.Alex.in consi.33.in causa.vol.1.consuluit in casu iurisiurandi suppletorij:& tenuit in nostris terminis.Ioã.Bolog.in d.l.in actionibus. nu.37.ver.sexto notandum.vbi voluit, ꝙ concurrentibus requisitis iudex debeat iurm in litem deferre, & ꝙ alioqui possit appellari,& Curt.ibi.nu.42.idem recenset.Est tñ circa hoc animaduertendũ,ꝙ sit aliqua difficultas inter doctores,an debeat diffinitiuam sñiam expectare,& appellando ab ea reuocari petere grauamen illatũ ꝑ ꝓnuntiam super iuro factam,vel deferendo,vel negando iniustè iurm;qm de iure ciuili a quocunq; grauamine appellatio non dat̃,sed ab eo,quod non põt in diffinitiua reparari,quod est verum in ijs casibus,in quibus iurm in litem defert̃ ante sñiam. Tunc vt,ꝙ poterit id in appellatione a diffinitiua reparari, & ꝓpterea dixit Io.Bolog.in d.l.in actio- 2 nibus.nu.93.† ꝙ nisi secuta sit diffinitiua, non licebit appellare a grauamine illato ꝑ pronuntiam super iuro deferendo facta, & in appellatione inquiri oportebit,non qdem , an verum sit iuratum,(in casu quo delatum,& præstitum esset iurm) sed de iuribus & æquitate delationis iurisiurandi, & ŝm hoc rectè loquitur Alex.in d.l.videamus.§.deferre.col.1.ver.ex ijs ergo,vbi dixit de iure ciuili a delatione iurisiurandi in litem non posse appellari;qa ꝑ appellationem a diffinitiua põt illud grauamen reparari,allegando text.in l.ante sñiæ.C.qñ appell.& forte voluit Maran.in Spec.Aureo,in 2.actu prin.in vlti.par.iudi.num. 339.ver.trigesimoquintò,allegando Bart.Saly.Iaso.& Moder. in d.l.in actionib.& Inn.& Ant.de But.& Io.de Imo.in d.c.fin. ext.de ijs quæ vi met.dum dixit, ꝙ de iure ciuili a iuro præstito non põt appellari, ŝm prææallegatos legistas, de iure canonico secus,ŝm canonistas ꝓdictos; qa de iure canonico a quocunq; grauamine ẽt, vbi diffinitiua esset subsecutura,dat̃ appellatio. c.vt debitus.extra de appel.vbi omnes. Hinc intelligas Curtiũ in d.l.in actionibus.nu.42.vbi voluit in hac qõne non esse expetandam diffinitiuam,ꝓcedere de iure canonico, vel defendas eum,vbi non expectaret probabiliter aliam diffinitiuã ferri,vt sentit Bart.in d.l.in actionibus.in fi.nã vbi fert̃ diffinitiuã, & appellatur, ꝑ appellationem causa, quo tpe litis contestatæ erat,ad statum reducitur.l.ita demum.& ibi notat.C.de procu. Bar.in l.2.qui.C.de appell.ergo ad tp̃s,quo de iure iuri in litem, qđ in effectu est species ꝓbationis,poterit disputari,& sic super 3 eo ꝓnuntiam reformari. Cæterùm † a taxatione iuri appellationem interpositam recipi ẽt voluerunt.Bal.in d.l.2.num.25. ver.vlterius decimoquintò.C.de epis.aud.& Ioan.de Imo.post Io.And.& Ant.de Butr.in d.c.fi.extra de ijs quæ vi,met.ve cau. vbi dixit ea rõne appellari; qa taxatio iudici, vt probo viro est cõmissa, vnde iniquè arbitrando datur recursus,vulga.l.si quis societatem.§.arbitrorum.ff.pro soc.& ibi no.l.si qua pœna.de ver.signi.l.1.ff.de leg.2. c.Quintauallis.& ibi Cano.extra de iureiur.& sequit̃ Ias.in d.l.si qñ.in col.fi.C.vnde vi.tenet ibi appellationem a taxatione interpositã admitti debere,& Ludo.Ro. in consi.357.dr̃ mihi.& Bar.in l.ab executore.in col.fi.vers.sed si iuxta prædicta,nu.12.ff.de appella.Bald.in l.sancimus.nu.20. in col.fi.C.de iudi.& in l.properandum.§.sin autem alterutra. in fi.eo.& in l.si eum exceptione.§.in hãc.ff.quod met.cau.vbi Bar.remissiuè ad dicta ꝑ eum in d.l.ab executore.Bal.in l.termi nato.nu.17.ver.pone quod victus.C.de fruct.& liti.& Paul.de Leaza.in repet.c.fi.in col.fi.extra de dolo,& contu.& mouent̃ doctrina Innocentij in c.fi.extra de ijs quæ vi met.vbi voluit,ꝙ vbi non esset appellatum a condemnatione expensarum, vel ab ea appellare nõ liceret,a taxatione tñ appellare liceat,quod dixit quoq; Perusinus post Inno.in c.sæpe.in c.15.ver.decimò quærit.extra de appella.in quo animaduertit,ꝑ Bald.in d.l.terminato.& Paul.de Leaza.in d.c.fin.ꝙ appellans debent exprimere,in quo conqueritur, taxationem nimis grauem esse, ad notat ẽt Ludo.Ro.in d consi.358.& in consi.357.ꝙ appellatio ista sit regulanda tanquam appellatio a diffinitiua,quod est vtile scire ꝑꝑ statuta maximè ciuitatum,quæ solent appellationibus ab interlocutorijs dare aliam formam,atque appellationibus a diffinitiua:hoc tñ non discutiam,nec circa hanc qõnem pluribus insistendum esse censo. Aliud iuris est, qñ quis nõ ap- 4 pellaret a delatione iurisiurandi.† Sed ab ipso duntaxat iuro ꝑstito,& hoc casu existimarem appellationem nullo mõ deuoluere;siue loquamur de iuro in litem affectionis, siue de iuro in litẽ veritatis:in iuro affectionis in litem duæ sunt rõnes, ne appellatio ab eo recipiatur interposita,prima;quia iurm est in executionem delationis factæ,iccirco,si a delatione nõ appellauit, non debet ab hac eius executione posse appellare,d.l.ab executore.cum ibi concord.nec licere dicemus pronuntiatũ delationis rescindere admissa appellatione ꝯ iurm,vt argumẽto eorum, quæ inferius dicam, secunda ex iuro in litem affectionis,cum loco probationis ꝑstetur, & iudex possit alter quã sit iuratum condemnare.d.l.videamus.d.l.in actionibus.non oritur aliqua actio:vt dixi supra in vlti.memb.per no.in l.sed si possessoris.§.fi.& in l.nam postea.§.fi.de iureiur. Et vbi nõ orit̃ actio,

actio,vel ius aliquod,ibi appellatio nõ introducitur,vt est tex. in l.1.C.de arbi.& ibi Bar.& alij.& in l.ne in arbitris.C.eo.& diffusè ponit Blanc.Pataui.in tracta.de cõprom.facie.inter cõiu. in q.10.vbi concludit,ꝙ iccirco a laudis hodie dat̃ appellatio; quia statuta volunt ex ijs oriri actionem,& arbitros loco iudicis ordinarij faciunt,hac eadẽ rõne decidit Bart.in d.l.in actionibus.ad fi.in iuro in litem appellationem esse prohibitam, & in effectu est ineptum appellare a probatione facta,tametsi incõgruum non sit appellare ab admissa probatione per iudicẽ, vt per Bald.in d.l.2. C.de episco. audi. sic & in isto casu iuri in litem , in iuro aũt veritatis ŝm ꝙ necesse est condemnationẽ fieri.d.§.oportet.& auth.post iusiurandum.ideo prohibita est appellatio:qñ est in executionem delationis de eo factæ.ꝓut in iuro affectionis,& ŝm ius a lege sibi datũ iurandi infra quantitatem sibi à iudice eius causa præfixam:quin etiam dici põt a condemnatione exinde subsecuta non licere reclamare; quia iuris necessitate condemnatio iuro conformis debet ferri d.§. oportet. Vnde ꝯ casum legis hoc casu appellaretur illa admissa,sed appellatio,quæ sit ꝯ casum legis,non recipitur.l.1.ff.quæ sent.sin.app.l.1.C.quorum appell.c.1.extra de senten.& re iud. Et hac rõne ita concludit post Inn.& Ant.de Butr.Io.de Imo. in d.c.fi.in col.fi.extra de ijs quæ vi met.cau.Limita tñ hoc procedere,nisi iurm,vel condemnatio vltra taxationem,vel vltra quantitatem iuro comprehensam fieret. Tunc appellationem ab ea interpositã introduci oporteret; quia ꝯ ius fuisset attentatum,& grauamen nouum illatum, atq; in erat in taxatione, ꝑꝑ quod & si a taxatione,vel iuro non fuisset appellatum , vel appellari non potuisset,nihilominus ꝑꝑ excessum condẽna- 5 tionis appellans iustè audiretur;est enim regula iuris † ꝙ semper vbi nouum fit in sñia grauamen , ibi noua concedatur appellatio.tametsi ab alijs, quæ essent semel decisa, & terminata nõ daretur, ita determinat do.Car.Rui.in ꝯsi.78.in vol.5.And. Bar.in consi.7.vol.3.Petr.Anch.in consi.417.de iuribus.Bal.in d.l.si cum exceptione.§.in hac.ff.quod met.caus.Bart.in d.l.ab executore,& Perus.in c.directę.col.3.ver.tertia conclusio, extra de appell.vbi voluit,ꝙ si iudex in tertia sententia, a qua nõ datur appellatio,reum condemnaret in expensis priorum sententiarum,& processuum a quibus in alijs sententijs fuisset absolutus,appellatio, respectu earum recipiatur, & ꝙ in hoc casu det̃ appellatio. And.Tiraquel.in tract.retract.ligna.§.4.gl.1. nu.7.ver.huc itẽ,dicit voluisse Inn.Io.And.Ant.& Imo.in d.c. fin.& qui iurauit non appellare , si iudex in exequendo sententiam excedat,poterit tñ appellare, vt ait Vlda.Zasi.in consi.12. nu.58.& ego procul omni dubio credo id verum,& dum dixi licere a iuro præstito,in quo sit excessum appellare,intelligas, qñ forte alia sñia subsequi nõ posset,vt dixit Bar.in d.l.in actionibus.l.ait prætor.§.permittitur, de mino.& Saly.cum eo ibi. 6 nu.9.sentire vr̃. Postremò dubitatur etiam, † nunquid a condemnatione post iurm in litem secuta reus queat appellare,& habemus casum in l.creditor.§.iussus.ff.de appell.vbi dubitatũ fuit,an is,qui,quia iussus a iudice, noluit instra exhibere, condemnatus fuit soluere id, quod actor sua interesse, instra non esse exhibita iurasset in litem,appellãs audiatur,& rñdit Sceuola Iureconsultus ibi nihil proponi, cur appellationis auxilium sit negandum.Bal.in l.ab executione.C.quorum appell.nõ recip.dixit,ꝙ,qñ executione aliquid noui additur, semper appellatio est permissa,& ꝙ hac rõne malè loquitur gl.in d.l.si cum exceptione.§.in hac,quæ voluit hoc casu non appellari a secunda sñia,nisi intra decem dies, infra quos a die primæ sñiæ esset appellandum,& hic animaduerte,ꝙ gl.duo sentit, primum,ꝙ si de aliqua referatur sñia,mox & alia sñia de eadẽ re eiusdem tenoris, non licet a secunda repetita sñia appellare, nisi infra dies computando a die primæ sententiæ, a qua potuisset appellari,& hoc est verum,vt consuluit And.Barb.in d.consi.7.in 3. vol quod est notandum in præceptis,quæ sæpe eiusdem tenoris solent duplicari. Secundum credidit glosa prædicta,ꝙ secũda sñia in nostro casu, quia est lata super eadem re, censeatur pronunciatio iam facta, & illa met prima, & vt executio primæ,& iccirco nulla detur appellatio, prout nõ datur quando iudex nihil de nouo agit,sed tantum sententiam latam iam siue verbo,siue re exequitur, vt declarat & probat Bald.in d.l.ab executione.Bart.& alij in d.l.ab executore.Bald.igitur dicit,ꝙ glo.in hoc malè loquitur in d.§.in hac.quia secunda sententia est in effectu diuersa a prima ꝙ prima potest esse iusta,non aũt secunda,eodem modo damnat Bart.in d.l.creditor.§.iussus,& in d.§.in hac,quem Bald.ibi sequitur in vtraq; lectura pluribus rationibus, de quibus ibi per eum.Odofredus autem in d.§.in hac,sequitur glosam ibi,ego transeo ꝯ gl.cum Bar.& Bal.quos sequitur Ioan.de Imo.in d.§.iussus,quia negari verè nõ potest, quin secunda sñia de soluendo,vel quadruplum, vel quantum in litem actor iurasset,aliam iuris cognitionem habeat, atque prima sñia de restituendo rẽ habuerit,& quælibet super diuerso iure fundat̃,vt facilè ex ijs,q̃ supra dixi,videri,atq; cognosci põt,ideo de vna ad aliam non est inferendũ,vulg.iur. Præterea si dispositio d.l.creditor.§.iussus,restringeret̃ ŝm glosam in d.§. cum autem,prorsus casum indubitabilem omnib. regulis decideret,a sñia,quę esset eadem cum prima,infra tamen tempus appellandi a prima licere appellationem interponere, de quo habes per Ias.Bar.& alios in l.cum procurator §.Domitius.de ope.nou.nunc. Sed de Sceuola nec stultam, nec indubitabilẽ consultationem hr̃i dicemus.l.Domitius Labeo. ff.de testam. l.quod Labeo.ff.de carb.edi.vel nec faciemus interpretationẽ, vt superuacua videatur decisio.d.§.iussus. arg. l.hæc stipulatio. §.diuus,vt leg.nom.cau. cum ille text. præsertim nullam pati restrinctionem videatur,ꝙ appellatio a sñia post iusiurãdum lata admittatur ita demum, si infra decem dies computandos a die primæ sententiæ ea interponatur, Barto. ergo opinioni, vt veriori adhæreamus, quæ est etiam æquior,ac fauorabilior, quippe quæ fauet appellationi,quæ nisi remoueatur expressim nunquam per aliquod argumenti genus excludi censetur, vt dixit Dec.in l.pen.C.de pact.& in cõsi.49. Angel.in consi.107. Perusi.in cap.interposita.§.ille denique, extra de appel.glos.fin. in l.qui restituere.ff.de re.vendi.facit text.in l.maioribus. C.de appel.vbi Bald. Admonere tamen te volo, quod in appellatione ab ista cõdemnatione proposita,nihil potest deduci, quod detegat iniquitatem primæ sententiæ, vel quòd concernat illius reuocationem,seu tractationem , vt tradit Bart.in d.§.iussus,quoniam ius primæ sententiæ amplius in dubium refricari nequeat per cognitionem secundæ ferendę super interesse,qđ fuisset per iuramentum in litem declaratum , ita etiam voluit Bald.in d.l.ab executione,& in d.l.terminato , & ista de plano satis procedere mihi videntur . At aliqua dubitatio in conclusione superius firmata ex ijs videtur oriri, dum diximus non appellari a cõdemnatione iuxta iurm in litem præstitum subsecuta ; quia tam iurm , q̃ condemnatio iuris necessitate taxationem,& delationem iurisiurandi subsequuntur.d.§.oportet, dicas itaq; tex.in d.l.creditor.§.iussus, procedere de iure veteri fforum,de quo iure non erat illa forma præfixa, & imposita necessitas taxandi,iurandi,atq; condemnandi,prout tradit̃ formaliter in d.§.oportet,& in d.authen.post iusiurandũ,vt notat Bald.in l.sancimus.nume.2.C.de iudi.per illum text. nam iure fforum,iudex aliter, atque fuisset iuratum poterat condemnare,& ideo poterat ab illius sentẽtia appellari, vel hodie posset ille text.in d.§.iussus,procedere,qñ omnia ista vnico cõtextu fierent,& reus nollet appellare,nisi a condemnatione interesse; quia diceret in ea,vt nimia se grauari, vel intelligas in terminis iurisiurandi in litem affectionis, vbi nulla condemnandi ŝm iurm necessitate iudex adstringitur,vel cogitur, vel etiã dicas posse intelligi, qñ a diffinitiua esset appellatum nõ tam rõne iurisiurandi delati,& præstiti,q̃ etiam cæterarum probationum,& contingentium in causa,vnde allegaret sñiam iniquam esse,& ita in hac materia iuris esse opinor: Super quo tñ amplius cogitandum est, aliud etiam Accursius in d. §.iussus, 7 animaduertit,† ꝙ iudex appellationis nõ debet iterum in causa iurm actori deferre, sed debet primam sententiam infirmare,vel confirmare,& si forte videatur nimis esse iuratum,taxabit confirmando primam sententiam, & citat text.in l.videamus,ad fi.& in d.l.in actionib. Et ego puto eum rectè sentire; quia cum iam per iurm coram primo iudice præstitutum animus actoris sibi exploratus sit, frustra de eo se certiorem fieri vult.c.eum qui.de reg.iur.in 6.l.2.ff.de actio. & confirmando, vel infirmando primam sñiam,vr̃ concedere,vel negare iudicando,quod in prima sententia continetur.l.eos la pri. vbi gl. & Doct.C.de appel.Abb.& cæteri Cano.in c.cum causa, extra 8 de sent.& re.Hic aliam ego qõnem adiungo.† Vtrum pendẽte appellatione a sententia in qua reus condemnatus fuisset ad soluendum interesse,iuxta iurm in litem actoris ꝑꝑ rem nõ restitutam,liceat ei offerre rem , & euitare illam iurisiurãdi in litem condemnationem,hanc qõnem ab aliquo tactam in indiuiduo adhuc non reperi , sed valde similem qõnem mouit Accursius in d.§.hæc autem actio.d l.cum exceptione.ff.de eo quo.met.ca.vbi dubitat,an reus pendente appellatione a secũda sententia.s.ab ea,qua fuisset ad pœnam quadrupli condemnatus propter rem non restitutam, quam per metum extorserat,possit offerre rem,& eam quadrupli pœnam euitare, & primò ideo licere ait videri ex tex.secũdùm aliquos in l.qui cum maior.§.accusasse.ff.de bon.lib.ex qua sumitur, ꝙ renunciando appellationi interpositæ,videatur iudicium motum nullũ fuisse.Confirmatq; ex tex.in l.1.in fi.ff.ad turpil.iuncta l.1.ff.nil nou.appel.inferendo, ꝙ per appellationem extinguitur pronunciatum,& nihil post appellationem innouatur,quib.fit,vt is,qui ante sententiam poterat offerre,& pœnam euitare,id ẽt possit post sententiam,a qua fuerit appellatum, & appellationi renunciatum per rei oblationem a reo factam,ꝯrium determinat Accurs.quia offerendo rem vr̃ reus approbare sñias latas.l.tale.§.1.ff.de pac.& sic condemnationem quadrupli, pro qua Accursij opinione addas,ꝙ appellans non potest appellationi interpositæ renuntiare in præiudicium eius , qui sñiam obtinuisset,vt notat Bar.in l.si quis libellos.C.de appell.Inn.in c.interposita.§.ille deniq;. ext.de appell.ergo non poterit in ꝑiudicium

iudicium iuris quæsiti ad quadruplum appellans offerendo rē renuntiare appellationi, & eam quadrupli condemnationem euitare, & hac in Accursij sñia ipse pdicta rōne facilè resideo. Nec obstant iura in ꝯrium deducta, & primò textus in d.l. qui cum maior. §. accusasse. Nam ego rñdeo verum esse, ꝙ per renunciationem appellationis fit, vt nullum iudicium factū vr̄, sed id procedit duntaxat respectu pœnæ, quam lex pp iudiciū conagitatum imponeret, qñ. l. lex imponit pęnam pp iudiciū consumatum. l. alia. C. de ijs quib. vt indig. Qñq; n. imponit ex sola actionis editione l. quamuis. ff. de in ius vocando, vt perpendit D. meus Alcia. in l. edita. nu. 52. nu. 54. C. de eden. qm̄, cum iudicium pp renunciationem appellationis finitum nō fuerit, sed imperfectum remanserit, ꝙ absoluendo reus sñiam reuocare ꝑforte potuisset, vt dixit Paul. de Cast. in d.l. alia. haberi debet ꝑinde, ac si nullum iudicium motum esset ex ea iuris regula, ꝙ nihil actum esse creditur, dum aliquid agendū superest. l. pen. in fi. C. de ijs quib. vt indig. & propterea pęnæ pp iudicium agitatum imponendæ nullus locus esse pōt, respectu autem iuris quæsiti in sñia parti renunciatio appellationis nihil pōt operari: nam sñia facit ius l. ingenuum. ff. de stat. hom. l. si fundus. §. si pluris. ff. de pign. & facit de albo nigrum, & de nigro album, vt dr̄. Hierony. Cagno. in l. res iudicata. de regu. iur. vbi plura in hunc sensum congerit, si quidem partes per litis contestationem videntur ꝯxisse, ac conuenisse in id, quod fuerit iudicatū. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecul. quod ius parti per sñiam comparatum tolli per aliquam appellātis renuntiationē, vel eremodicium, aliudve factum partis haudquaquam pōt. l. id quod nostrum. de reg. iur. & ibi adductis per Dec. & alios. Nec doctores aliter sentiunt in d.l. alia. Nō putarem iccirco, ꝙ legatarius, qui testamentum falsi accusasset, in qua accusatione succumbens amissione legati punitur, posset accusationi post sñiam ꝓ testamento latam renunciando facere, quin ius comprobati testamēti ex iudicis sñia acquisitum hæredi subsistat & permaneat, vt renuntiando facere pōt, ne pęnam amissionis legati, in quam succumbens in accusatione incidebat sibi imponatur, circa quam pęnæ incursionem consilium, seu cautela traditur per Paul. de Cast. post Cyn. Rayn. de Forol. Bald. & Fulgosiū ibi in d.l. alia. & refert Alex. in l. 1. ff. de actio. emp. vt accusator animaduertat, ꝙ si timet ꝯ se sñiam ferri, expectet eam ferri, & ab ea lata appellet, atq; demum appellationi renuntiet; voluerunt enim lite adhuc per appellationem suspensa iustæ pęnitudinis humanitatem non amputari. l. 3. C. de aposta. Cum humanum sit peccare & angelicum se emendare, sed diabolicum in peccato perseuerare: vt dicebat ipse Paul. de Cast. in d.l. alia, renuntiatio itaq; appellationis nihil operatur quò ad ius in sñia parti comparatum & si operetur ad euitandum pęnam, quæ accusanti in causa succumbenti imponitur. Secundò nō obstat tex. in l. 1. in fi. ff. ad turp. qm̄ fateor suspendi, sed non extingui pronuntiatum, seu sñiatum per appellationem ab ea interpositam l. si quis. C. de iur. iu. quæ suspensio, cum resoluitur ac tollitur ꝑ renuntiationem appellationis, vel alia de causa, sñia vires suas recipit, & habetur perinde, ac si nunquam esset appellatū, atq; omnes suos effectus operatur: vt l. furti. in prin. vbi gl. & docto. ff. de ijs qui not. infam. ergo nihil operatur suspensio in isto casu, pariter nihil facit, ꝙ pendente appellatione sit nihil īnouandum; quia per renuntiationem fuit sublata appellatio & omnis eius vis, quæ quidem conclusio tanto minus esset dubitabilis, si vera esset opinio & intellectus Bart. & Bal. & Odofre. ad tex. in d. §. hæc autem actio. dum voluerunt illum textum intelligi, ꝙ liceat reo infra tempus iudicati sententiæ latè super re restituenda offerre rem, & pęnam quadrupli euitare, & non

9 posteaquā incipit ad eam pęnam agi. † Nam appellatio a sñia super dicta pęna lata per reum interposita, reducit causam ad tempus litis contestatæ duntaxat s̄m Bart. in d.l. 2. q ad ciuilia. C. de appel. & tradit Aym. Crau. in consi. 220. nu. 6. Bar. Bai. Pau. de Cast. & alij in d.l. ita demum. C. de procu. Lud. Ro. in consi. 381. Sed tempore litis contestatę reus non potuisset hanc moram purgare. s. offerrendo rem, vt euitaret pęnam quadrupli, ergo nec in causa appellationis, quæ ad facienda ante litis contestationem non extenditur, vt per prædicta. Comprobatur præterea ex doctrina Bar. in l. 1. nu. 14. ff. de act. empt. quam ibi amplectuntur Paul de Cast. Bal. & Saly. declarantes glosam, ibi q̄ ci refragari videbatur, dum Bart. ibi voluit agente ad interesse emptore pp rem sibi venditam & non traditam, venditorem posse offerre rem ante litem contestatam, & ꝙ si non offerat ante litis contestationem, amplius non possit offerre, & euitare condemnationem ad interesse, sicq; in causa appellationis dictam oblationē facere s̄m Bar. & sequaces, nisi petitio fuisset alternatiua, vel ad rem, vel ad interesse, nā hoc casu alterutro soluto liberaretur reus s̄m Paul. de Cast. Saly. & gl. in d.l. 1. quia in alternatiuis competit electio reo. l. plerunq;. ad fin. ff. de iur. dot. & traditur plenè per Deci. in l. si fugitiui. C. de ser. fugi. reg. in alternatiuis. in 6. & omnia iudicia sunt absolutoria, & soluendo petita reus absoluit. §. fi. institu. de perp. & temp. actio. & dicit Bar. in d.l. 1. & in l. eum qui certarum. §. fi. de ver. obl. & consequenter in isto casu in causa appellationis nō ꝑmittetur reo rē offerre, & pęnā euitare, vt in simili casu dixit D. meus Alcia.

10 in l. edita. nu. 62. C. de eden. † Verùm & intelligendo text. in d. §. hæc aūt actio. aliter, vt Bar. & sequaces eum intellexerint, at ego magis probo, nempè ꝙ velit fas esse vsquequo ad pœnam quadrupli fuerit condemnatus, rē restituere, vel offerre adhuc existimo præmissam conclusionem de iure procedere, ꝙ non liceat offerendo rem in appellatione meram purgare, q qdem intellectus clarè mihi vr̄ deprehendi ex verbis illius textus, q̄ sanè sunt hæc, videlicet. Hæc aūt actio, cum arbitraria sit, habet reus licentiā vsq; ad sñiam ab arbitrio datam, restitutionē s̄m quod supra diximus rei facere, qđ si non fecerit, iure meritoq; quadrupli condemnationē patiet̄, hoc est, quousq; iudex ex arbitrio de quadrupli pęna sñiam dixerit, pōt reus restitutionem rei facere. Sed, si adhuc non restituisse rem, cum ad quadruplū condemnat̄, constiterit, meritò eam patietur: qa ab ea amplius haud releuari poterit ꝑ oblationē rei, vnde non mō habes planam illius textus intelligentiam, ꝙ vsq; ad pęnalem condemnationem, & sic ēt post litis contestationem liceat offerre rē, verum ēt confirmationem conclusionis prædictæ, ꝙ post condemnationem ad quadruplum non concedat̄ in appellatione purgatio moræ, seu facultas rem restituendi; cur aūt hoc sit in arbitraria actione, vt facultas restituendi rē duret vsq; ad condemnationem pęnæ, cū id non sit in cæteris casibus, qa in alijs durat vsq; ad diem litis contestatæ, vt not. omnes in l. si insulā, de ver. obli. Bar. & alij in d.l. 1. ff. de actio. emp. l. si cū dies §. fi. cū l. seq. ff. de recep. arbi. l. item veniunt. §. idem rectè. ff. de petit. hære. l. si qs stipulatus fuerit decem in melle. ff. de solu. & ibi no. ꝑ Bar. & alios, & traditur ꝑ Bar. & alios in l. eum qui certarum. §. fi. ff. de verb. obli. & doctores, & præsertim Vincen. Hercula. in lege serui electione, col. 4. de leg. 1. in qbus locis hr̄, ꝙ post litis contestationem statim præcludit̄ via, seu tollit̄ omnis facultas alterū soluendi, seu purgandi morā; pp quam pęna aliqua peteretur, & dicas in actione arbitraria hm̄oi decisionis diuersæ, atq; in alijs casibus sit, rōnem meo qdem iudicio esse; qm̄ hæc pęna quadrupli imponitur pp contumaciam non restituentis rem, sed cōtumaciæ rōne nulla pęna pōt deberi, vel debita censeri vllo mō priusquam ꝑ iudicem imponatur,

11 † si qdem contumacia nō est modus inducendi obligationem, vel aliquam inducere non pōt, vt dicebat Bal. in c. 1. col. 3. num. 4. ver. item ait, ꝙ contumacia, de milit. vasal. qui contum. & contumax in principio, vel in medio pōt obediens esse in fine, quo casu eius contumacia nō esset punienda l. 1. §. is vr̄, vbi Vldar. Zasi. Iason, & cæteri scribentes. ff. si qs iusdi. non obtemp. quamobrē nimirum est, si in hoc casu pōt reus semper in actione arbitraria rē offerre, dummodo condemnatus non fuerit, & sic pęna illius contumaciæ imposita, aliamq; similem differentiæ rōnem cōsiderabat Ripa in d.l. si insulā, nu. 73. vers. ex quarta oppositione, notando ꝙ in actionibus arbitrarijs admittit̄ purgatio moræ, post ēt litem contestatā vsq; ad sñiam exclusiuè & dicebat, ꝙ actiones arbitrariæ non sunt pęnales ab origine, sed solum ex post, si res non restituat̄, quod est in effectu dicere id ipsum, quod ego iam dixi, & ideo mirum nō sit, si in eis purgatio moræ semꝑ admittatur ante ꝯdēnationem pœnæ, secus in ceteris, quæ sunt pœnales ab origine, vel ēt dicas quadrare & couenire huic rei rōnem quā attulit D. meus Alcia. in l. si pacto quo pœnā num. 15. nu. 16. C. de pact. vbi dixit iccirco vsq; ad sñiam licere rem offerendo morā purgare; qm̄ illa pœna imponitur sub ꝯdōne negatiua, si non restituerit, q̄ cōditio deficit, si qñcunq; restituat̄, dum tm̄ id fiat, antequā pœna ipsa sit imposita, ea. n. semel imposita parti nō esset integrum amplius euitādi, & præallegati cōsiderant ēt in actione in factum aduersus publicanos, q ad rem ablatam restituendam conuenirent̄, qui, si vsq; ad sñiam perstiterint contumaces in nō restituendo, in duplum condemnantur. l. hoc edicto. ff. de publica. quæ actio ēt arbitraria dicitur, vt post Bar. dixit Ios. Franc. Ripa in d.l. insulā, nu. 73. vers. ex quarta opposi. Mō ex ijs ad qōnis nr̄æ decisionē audacter inferre possumus,

12 † ꝙ reus post ꝯdēnationē amplius in cā appl̄onis nō pōt rē offerre, & euitare pœnā iurisiurandi in litem, in quam incidit ob rei restitutionē nō factam, sed potest antequā ꝯdēnet̄ ad id, quod extitit per actorem ī litē iuratū, semꝑ rem offerre, sed nunquā postea; hoc. n. in casu militāt oīa superius deducta, qa ista pœna sicuti in p̄dictis imponit̄ ob ꝯtumaciā nō restituētis, & ex arbitrio iudicis, pp qđ dr̄ actio arbitraria, vt dñt oēs in d.l. in actionib. ff. de in lit. iur. & d. §. p̄terea, nec a principio, seu origine, sed ex post dici pōt pœnalis, & ꝓpterea in hac est ꝯcludēdū, queādmodū in prædictis. Posset ēt dici ꝙ ista facultas offerēdi rē duret in isto casu iurisiurādi in litē vsq; ad sñiam, ꝓut durat reo facultas adimplēdi trāsactionē, vt iudiciū, a quo ꝑ trāsactionē fuerat recessum, de nouo reintegratū euitet, q̄ sanè durat vsq; ad sñiam, vt tradit Iason post alios in l. siue apud acta, nu. 11. vers. nec obstat. C. de trāsact. Doct. in l. si maior. la 2. C. eo & in d.l. si pacto quo pœnā. C. de pac. Cōsidera quoq; circa p̄dicta, ꝙ si vnica sñia fuerit lata tā suꝑ re ꝯdēnādo ad restituēdū eā rē, q̄ ēt suꝑ pœna, idest iureiurando in litem condemnando reum, vbi res non restituatur s̄m id, quod actor in litem iurasset, & a tali sñia fuerit appellatum, reus ei appellationi renunciare poterit offerendo rem ipsam, & pœnam iurisiurandi in litem euitare iuxta ea, q̄ supra dixi ex doctrina Bar. Saly. Pau. de Cast. in d.l. 1. per text. in d. §. fi. instit. de ꝑpet. & tempo. de quo etiam per Bar. in d.l. si insulam, num. 12. de ver. oblig. qm̄ tota causa redacta per appellationem ad tempus litis contestatæ. d.l. demum, & alijs ad hoc supra citatis, vt poterat in prima instantia alterutrum soluēdo a iudicio absolui. d. §. fi. ita potest in causa appellationis, ꝑ quā quis reponitur ad statum p̄dictum litis contestatæ, & hoc mihi vr̄ non hr̄e difficultatem. Qñ verò alijs casib. liceat vsq; ad sententiam purgare moram hic non subijciam, nec id puto necessarium, sed ex ijs potius infero ad qōnem statuti, quam cū precedenti nostra aliquam maiorem affinitatem, seu ꝯformitatē

13 hr̄e dixerim. † Vtrum s. stante statuto, ꝙ ob confessionem delicti quartam pœnæ partem remittat, & reus in prima sñia crimen negauerit, sed in causa appellationis illud fateatur, beneficium prædicti statuti pp hm̄oi confessionem reus debeat cōsequi & eo gaudere, hanc qōnem mouet Ang. Are. in tract. malef. in glo. præsente Caio & appellante, num. 31. vers. quid aūt, & pro resolutione allegat Bald. in c. 1. §. porrò si dñm, num. 14. versicu. quæro vtrum, quæ fuit prima caus. ben. amit. & gl. in d. §. hæc autem actio. & glo. in d.l. 1. ff. de actio. empti. text. in d.l. q cum natu maior. §. accusasse. ff. de bo. lib. concludendo s̄m Bal. ꝙ possit consequi beneficium confessionis, idem simpliciter refert Aret. in §. ex maleficijs, num. 25. instit. de actioni. Sed Augustinus Arim. ibi improbat apertè dicendo falsam esse Baldi doctrinam in d. §. porrò si dñm, & dictas glo. hoc non velle, & ipse sibi refert ad ea, quæ addidit ipse in d. tract. in glo. deducta quarta, in fi. hæc qō disputatur per Bart. & alios in l. eum qui. ff. de iureiur. vbi Bar. sentiēdo durius, q̄ pleriq;, voluit, ꝙ, si semel negatum fuerit crimen, confessionis beneficium amittatur, ēt si nondum lis contestata fuisset, quamuis aliud opinetur, si per negationem criminis pœna augeretur. Intelligendo hm̄oi statutum pœnale magis strictè, s. qñ per litis contestationem crimen negaretur, per text. in l. electio. §. neque. ff. de noxa.

14 † Et sic Bar. facit differentiam inter statutum beneficium ex cōfessione concedens, & statutum ex negatione augēs pœnam, & cum Barto. tenuit Alex. in l. non tantum. §. quod aūt. ff. de re iud. Bal. in l. si vnus ex socijs, & Saly in l. ꝯ negantem. C. ad leg. aquil. Ludo. Rom. in d l. eum qui. & Bal. in c. dudum, el 2. extra de elect. Contra tenent Bald. Ang. Saly. & omnes in l. eum qui, & præsertim Iason ibi, qui aduersus Bar. pulchrè hoc sustinet, ꝙ vsq; ad litis contestationem liceat fateri id, quod iam negasset, & inde beneficium confessionis reportare, siue statutum pœnam imminuat, siue augeat, hoc idē firmat Ias. in l. sed hoc ita. §. ꝙ autem, in col. 2. ff. de re iud. & in d. §. ex maleficijs, num. 28. versi. in ea glo. ibi, ꝙ si fugitiuus, instit. de actio. & omnes fe-

15 rè censuerunt, † ꝙ post litem contestatam non prosit confessio stante prædicto statuto imminuente, vel augente pœnam, & hoc putant per tex. in d.l. electio. §. neque. ff. de noxa. ita tenuerunt Bar. & alij in l. si dubitetur. §. 1. ff. de fideius. Ang. Ioan. de Imo. Alex. Ias. in d. § quod autem. Et multa congessit Aug. Arim. in addit. ad Angelum in d. trac. de malefi. in glo. deducta quarta parte, num. 11. & Hipp. Marsi. in rub. de fideiuss. nu. 337. vers. limita secundò, nisi. Ang. Aret. in d. §. ex maleficijs, nu. 23. & glo. in l. inde Neratius. §. hæc autem actio. ff. ad l. aquil. & multa sunt iura, quæ vsq; ad litis contestationem nos pœnitere ꝑmittunt, vt tex. in l. si cum dote. §. eo tpe, solu. mat. l. si conuenerit. ff. de iurisd. omn. iud. l. liberum. C. de fideius. l. is qui se obtulit. ff. de rei vend. & alibi. Non defuerunt, qui etiam attentarūt probare, quod post litis contestationem liceat quoq; negata confiteri, & beneficium confessionis consequi, dum tamen negotium adhuc liquidatum, probatumve non fuerit per text. in l. de ætate. §. fin. ff. de interrog. actio. vbi dr̄, ꝙ respondenti licet pœnitere, si nulla actoris captio sit, i. damnum, prout gl. ibi declarat, & tenet Lud. Rom. in consi. 59. ad discutiendum, col. fi. Bal. Saly. & Ang. in l. eum qui. Bald. in l. ea quæ. in q. 9. C. de con. indeb. & refert Iaso. in d §. quod aūt, vbi allegat gl. in d. §. ex malef. & ibi Lud. Gom. num. 49. plurib. comprobare vr̄. Sed ꝯtra

16 hanc opinionem vrget Ias. in d.l. eum qui. num. 9. † dicendo, ꝙ text. in d. §. fin. l. de ætate, procedit in minore, & sic in casu sp̄ali vt minori si damnum actoris nullum sit, concedatur pœnitere, iterum confitendo, seu respondendo aliter, q̄ prius respondisset. l. si ex causa. §. nunc videndum, versi. sed si cum damno. ff. de mino. ergo in ꝯrium stat regula in alijs, ex quib. sumitur resolutio ad propositam qōnem, ꝙ in causa appellationis non poterit confessio criminis prodesse ad beneficium statuti ꝯsequendum, quamuis Doctorū opinione attēta; quia appellatio nō reponit appellantem ad statū, nisi faciēdi ea q̄ fieri possunt post litē cōtestatā, nō aūt, vt possit ea facere, q̄ fieri ante litem ꝯtestatam necesse est d.l. ita demū. Bar. in d.l. 1. ff. de actio. emp. & sic s̄m opin. eorū, q voluerunt ꝓdesse confessionem post litis ꝯtestationē factā, appellatio nihil pōt releuare. Pariter s̄m eos, q ēt post litē ꝯtestatā admiserūt eā, dūmō negotiū nō fuerit liquidatū, dicere possum idē; qa negociū iam dici pōt liqdatū, cū lata sit sñia ꝯdēnatoria, a qua dr̄ appl̄o interposita, & ita declarat Lud. Gomes. in d. §. ex malef. nu. 46. arg. l. fi. C. in q. cau. in integ. restit. & qa ꝑ ꝯdemnationem ius semel acquisitū

17 fisco nō pōt reus appellando auferre, & dixi supra † & ꝓpterea ꝯcludit̄ in cā appellationis reum habere non posse beneficiū ꝯfessionis ex mēte oīm scribētiū, & de hoc tertio mēbro satis.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum in litem affectionis poterit nouis probationibus reuocari.*
2 *Sententia post iuramentum in litem lata nouis probationibus retractari nō poterit.*
3 *L. admonendi. de iureiur. procedit in omni iuramento loco probationis a iudice delato.*
4 *Ampliatur cōis sententia, quando per euidentiam facti probare vellet.*
5 *An iudex officio inquirens contra periurum incidenter possit sententiam ex falso iuramento latam retractare.*

Sententia in hoc iuramento lata an retractetur nouis probationibus. Cap. IIII.

Sequitur, vt hoc quarto mēbro disputemus, an iur̄m in litem, vel sñiam ex inde latam ꝑ nouas ꝓbōnes fas sit retractare. & dicendū est, iur̄m nouis ꝓbōnibus nō retractari, nisi ꝓut docuimus supra in secundo mēbro huius partis ꝙ aut loqmur de iur̄o veritatis, aut de iur̄o affectionis, primo casu, si fuerit ritè iuratum, nouis ꝓbationib. reuocari iuramentum non poterit, d. §. oportet, d. auth. post iusiurandum.

1 C. eo. † Secundo casu, qñ agitur de iur̄o in litem affectionis, poterit iudex pp nouas ꝓbationes iur̄m non sequi. d.l. videamus. §. idem vidēdum. ff. de in lit. iu. ibi, & magis est, vt ex magna cā, & postea repertis ꝓbōnibus possit &c. Et in hunc sensum intelligo tex. in l. fi. eo. ibi, quæri facilè nō solet, &c. & in d.l. in actionib. in fi. ita distinguendo tenet Io. Bolog. in d.l. in actionibus.

2 nu. 38. † & hæc quidem conclusio procedit, qñ nondū sñia est super eo lata, ceterum sñia per iudicem lata post iusiurandum in litem siue illud sit pp dolum, vel ꝯtumaciam aduersarij nō restituētis rem alteri, siue pp aliud crimen præstitum ꝑ nouas ꝓbationes retractari nō poterit, ita tenet Iaso. in l. admonēdi. in 2. lect. num. 303. vers. in ea gl. ibi, de iureiur. & Bart. ibi quem & ibi sequit̄ Alex. num. 52. vers. in ea ibi. l. si qñ, & Ang. ibidem, & apertè voluit Alberi. in d.l. videamus. §. iurare. Ant. de Bur. in c. fi. extra de ijs, q̄ vi, & gl. & Bal. in d.l. videamus. §. fi. in lectu. antiq. & ibi Ang. & Alex. & Io. de Imo. in l. qui bona. §. qui dāni, & Raph. Fulg. in d.l. admonendi. in vna lect. in alia ꝯ tenet, ꝓut refert Ias. in d.l. admonendi, vbi supra: hanc sñiam vr̄ seq Fely. in c. suborta. col. pen. vers. fallit quinto casu, extra de sent. & re iud. eandem amplectit̄ Ias. in l. fi. num. 2. ff. de lit. iur. & Saly. in d.l. videamus. §. fi. eo. Bal. in tract. de statu. in ver. iur̄m, ver. statutum dicit, ꝙ credatur, & est vltimus versiculus. Rayne de Foroli. in d.l. admonendi. col. 4. ver. demum oppono gl. & aperte defendēdo hanc sñiam approbat Lanfr. de Oria. ī d.l. admonendi. nu. 30. in gl. in verbo ex acto. & ibi Ioā. de Prat. num. 23. ver. immo dicit Bar. vr̄ hanc partem sequi, quamuis ibi referat duo argumenta eorum, qui ꝯrium tenent, de quibus mox dicam, quam & ego sequendam esse in consulendo, & in iudicando existimo. Nam cōis iuris regula est, ꝙ postea quā iudex semel sñiam dixit functus est officio suo. l. iudex postquam de re iud. adeo ꝙ amplius suam sñiam reuocare nequit. l. Paulus. ff. de iud. Nec ēt sub prętextu nouorum instr̄orum. l. Imperatores. eo. tit. l. sub prætextu C. de transac. & tradunt scribentes in l. admonendi, stat ergo regula pro hac parte, qui allegare exceptionis casum, vt eum probet, opus est, iuxta tradita per doct. in l regula. de reg. iur. & tradit̄ per Philip. Franc. in rub. de reg. iu. in 6. Fely. in c. qm̄ frequenter. col. 3. extra vt lit. nō conte. Ias. in l. cætera. de leg. 1. Deci. in cōs. 103. col. 2. fortius dicebat Lanfr. de Oria. in d.l. admonendi, nu. 30. ꝙ stat regula in iur̄o, ꝙ sñia lata ex vi iur̄i non retractatur, l. non erit. § dato. ff. de iureiu. l. ꝙ si deferente. ff. de dol. & in casibus, qui pro ꝯria opinione adducuntur ideo retractatio admittitur; quia lex expressim id in eis dicit, vbi non expressisset, secus esset; quia stari oporteret supraścriptæ regulæ, prout nō expressit in casu, d.l. si qñ, & in concord. ad quod ego considerabam, ꝙ iusiurandum in litē sapit vim iur̄i conuentionalis, super quo iur̄o conuentionali sñia lata non retractatur. d. §. non erit, nam iur̄m in litem, quod defertur; quia reus non vult rem restituere, vr̄ præstari ex voluntate rei, qui magis vult æstimationem rei ex arbitrio actoris soluere, q̄ rem restituere, vt videtur considerare Bald. in d. §. planè. versi. obscuritas, col. 2. item & iuramentum, quod defertur ad æstimādum res, vel damnum ex dolo alterius passum, videtur præstari ex voluntate delinquentis, qui delinquendo videtur cōtrahere, & se obligare pœnæ per legem statutæ super eo crimine, quod committit l. Imperatores. de iur. fisci. Alç. in l. 1. nu.

16.C.de sum. Trin. & fide Cato. tametsi id deferatur per iudicē;
cum tamen ex eius quidem facto deferatur, videtur ipse defer-
re; quia factum iudicis reputatur factum partis, l. si ob causam,
vbi Saly. Bald. & alij. C. de euictio. Si ergo conuentionalis iura
menti vim habet, clarum est, ꝙ sententia super eo lata retracta
ri non potest d. §. non erit, & d. l. ꝙ si deferente, etiam ex nouis
probationibus, vt concludunt Doctores in d. l. admonendi.
Barto. Ias. & alij in d. l. admonendi. aduertunt. Præterea in hac
conclusione, ꝙ, quamuis sententia lata ex probationibus priui
legiatis, vt est probari per iuramentum, semper reuocari queat
per multa, quæ ibi adducunt, & Felyn. & Barb. & alij in d. c. ꝓ-
posuisti, extra de prob. nihilominus dicunt ipsi, ꝙ non retra-
ctatur in hoc casu; quia concurrit odium delinquentis, pp qđ
odium lex induxit, vt iuramento actoris contra eum staretur
in pœnam criminis: vnde sequitur, ꝙ sententia super inde la-
ta reuocari non possit, vt est dictum. Contrariam sententiam
fuit amplexus Ludou. Roma. in d. l. admonendi, num. 40. versi.
in ea glo. ibi l. si quando, dicens, ꝙ ipse pro certo putat, Barto-
lum errasse in hoc passu, dum in casu dictæ legis si quando, te-
nuit sententiam non posse retractari prætextu iuramēti, licèt
falsi prolatam, etiam ex probationibus nouiter repertis, & cū
Ludo. Rom. transit Franc. Curt. in d. l. admonendi, nume. 350.
versi. stat modo difficultas, & ibi Cato Saccus vers. ego puto
Bartolū, & sequitur Frāc. Rip. in d. l. admonendi. num. 69. versi.
sed stat dubitatio, vbi dicit hanc videri communiorem snīam
ex ijs, quos ipse ibi allegat, & Raph. Fulgo. in vna lectura d. l. ad-
monendi, vt refert Ias. ibi num. 304. vers. ex ista communi, sed
horum opinio sequenda non est; qm̄ altera in veritate est a
pluribus recepta, & melioribus nititur rationibus. Nam ꝓ sen-
tentia Ludo. Rom. & seq. fundamenta per eos facta neutiquā
mihi concludere videntur, ꝙ sententia super iuramento in li-
tem possit ex nouis probationib. retractari, nanque ad ea pōt
facilè responderi. Et primò, dum Rom. Curt. Cato Saccus, &
Rip. dicunt suam opinionem probari; quia non potest nega-
ri, ꝙ iurm̄ in litem non sit probatio legalis plenam inducens
probationem, sed plures casus sunt, quib. probatio ꝑ iurm̄ me-
diante lege delatum per probationem ꝯriam annullatur, vt
in c. continebatur. in c. attestationes. extra de despo. impub. gl.
in c. 2. in versi. affectata de temp. ord. lib. 6. & notatur per Inno.
in c. quia propter. extra de elect. ergo & ista, duobus modis nos
possumus respondere, & dicere, primò, ꝙ vtcunq; illud sit, ea
iura non loquuntur, de retractando iuramento post snīam la-
tam, & non dicunt retractari snīam, quæ ex probationibus prę
stiti iuri esset lata; nam facilius admittitur probatio ꝯ solum
iuramentum non secuta vlla sententia, q̄ aduersus ipsam sen-
tentiam comprobantem iuramentum, qua reuocata reuocat̄
iuramentum, ita dixit Ioann. de Prat. in d. l. admonendi, nu. 29.
versic. ad contrarium formatum, & hanc responsionem ad ꝑ-
dicta iura ꝙ non loquantur, qñ lata est snīa, ipsemet Curtius
dat in l. admonendi, num. 352. versicu. pro opinione tamen, &
eandem responsionem etiam tradunt ibi num. 306. & Alexā.
ibi num. 52. col. fi. secundò Ias. & Alex. vbi supra respondebāt,
ꝙ dicta iura loquuntur, qñ iurm̄ fuisset delatum, & præstitum
ex sola probationum inopia, sed in casu nostro iuramentum
non modò ex probationum difficultate, seu inopia, verùm ēt
ex crimine ipsius rei conuenti defertur, vt est supra dictum, er-
go cum termini non sint pares, nihil ad hunc casum conclu-
dunt. Secundò, dum Romanus, & alij ꝯ communem niteban
tur ex tex. in d. l. videamus. §. pen. & d. l. fin. ff. de in lit. iur. quate-
nus ibi ex nouis probationibus iuramentum in litem præsti-
tum iudicem posse non sequi cauetur, respondetur secūdum
gloss. ibi in d. § pen. ꝙ ille text. procedit, quando nondum est la
ta sententia, ita quoq; Curt. Iason, Alexā. & Ripa vbi supra re-
sponderunt, quæ responsio (vt opinor) est vera. Tertiò dum
Curtius arguit & dicit ad oculum se demonstrare cōtrarium;
qm̄ sententia lata ex semiplena probatione, & ex iuramento
delato in casu d. l. admonendi, propter nouas probationes re-
tractatur, ergo tanto magis ex iuramento solo, nullis probatio
nibus præcedentibus retractari debet, respondetur hoc argu-
mentum non procedere, ex quo eum inopia probationum do
lus, seu causa doli vnà concurrit, in cuius pœnam iurm̄ defer-
tur, quæ doli causa sanè grauior est, q̄ semiplena probatio, vt
ex superius dictis patet. ideo nimirum est, si plus operatur, & in
isto casu snīa vt fortius difficilius retractatur. l. eius militis. § mi
litia missus. de testamen. milit. Quartò dum idem Curtius dicit,
ꝙ omni iure, siue diuino, siue humano, siue canonico, siue ciui
li, stamus dicto duorum testium iuratorum. c. licet. & ibi not. c.
in omni. extra. de testi. l. vbi numerus. ff. eod. & tamen per alias
probationes contrarium licet probare c. in nostra cap. ex teno
re. extra de testi. Respondeo ꝙ isto argumento nihil est insul-
sius; qm̄ pōt ꝓbari ꝯrium, dum cā agit, sed postquā est ꝑ snīam
finitā, neutiq̄ id licet, nec iudiciū reintegrat̄, d. l. sub prętextu d.
l. Imperatores. Et ab ipsomet Curtio ita rn̄det in rn̄sione data
ad prima argumenta, q̄ fuerunt Ludouici Roma. vbi supra, &
nihil in ꝯrium replicat̄, & ideo suomet mucrone confoditur.

Quintò quatenus Curtius dicit, ꝙ maius est delictum falsum
iurantis, qui partem, & Deum offendere dr̄. c. debitores. extra
de iureiur. l. 2. C. de reb. cred. quàm sit dolus, vel contumacia
non restituentis rem, qui quantum lædit hominem, seu iudi-
cem. & ideo debet præponderare. l. item si obstetrix. in fi. ad l.
aquil. & quia nō debet actor se vindicare peierando ꝯ dolosū,
vel cōtumacem l. si quis ad se fundū. C. ad leg. Iul. de vi, not. ꝑ
Iac. But. in l. 1. C. de requi. reis. & no. in l. 1. C. si aduersus lib. Mod.
post Ange. in l. qui bona. § qui damni. de dam. infec. & subiun-
git, ꝙ ideo cōiter reprobat̄ Bald. in l. 3. §. ait prætor. ff. de iureiu.
qui voluit ꝓbationem legalem, idest iuramentum non recipe
re probōnem in ꝯrium: per not. in d. l. fin. Et ꝙ immo Docto
res communiter volunt, ꝙ etiam, si statutum expressim remo
ueret facultatem probandi ꝯrium, non censeretur eam remo
uere, quæ per rei euidentiam fieret, ego respondeo ista omnia
posse procedere ꝯ iuramentum, antequam feratur snīa: secū-
dùm ea quæ dixi supra in secundo membro huius partis, sed
non ꝯ ipsam snīam, & valde miror de Curt. & Ludo. Roma. &
cæteris, qui hæc deduxerint aduersus hanc Bart. conclusionē:
pariter responderi potest ad id, quod Curtius respondendo di
cebat, text. in d. §. oportet. & in d. auth. post iusiurandum. intelli
gi, qñ in ꝯrium aliqua probatio facta non fuisset, vel reus non
ꝯdicit, quod hoc planè concernat qōnem, an ipsum iurm̄ pos
sit ꝯria probatione reprobari, de qua hic non agimus, & pro-
3 pterea rem nostram haudquaquam tangit. † Postremò quate-
nus Curtius postquam conclusit in hac quæstione ꝯ cōem, di
xit ꝙ dispositio dictæ l. admonendi. disponentis sententiam la
tam virtute iuramenti posse reuocari nouis probōnib. proce-
dit in omni iurō a iudice in locum ꝓbationis delato, tametsi
non in delato a parte, & allegat ad hoc glo. Ioan. Andr. Gemi.
& Imo. in d. c. 2. extra de tempo. ordi. in 6. quod subiungit esse
notabile, & confirmare opinionem suam in qōne prædicta ꝯ
Barto. & alios. Tu dicas respondendo, ꝙ dictum Gemi. & alio-
rum in d. cap. 2. pōt esse verum in iurō, quod defertur simili ex
causa, qua defertur iuramentum in supplementum probatio-
nis iuxta d. l. admonendi. Hoc est ex causa, quæ non sit ex ma-
leficio, sed duntaxat ex inopia probationum; in isto enim ca-
su & ego fateor snīam, tanquam ex priuilegiata probatione la
tam, posse reuocari nouis probationibus, siquidem ex proba-
tionibus priuilegiatis sententia lata semper per nouas proba-
tiones retractatur, vt dixit Iaso. & alij in d. l. admonendi. Felyn.
in d. c. suborta. col. pen. extra de re iud. & in d. c. proposuisti. Ma
ra. in Spec. aur. in vlti. par. vlt. actu, de sent. num. 133. nume. 146.
secus in iurō, quod defert̄ ex dissimili cā atq; ea, de qua in d. l.
admonendi, s. ex causa maleficij in pœnam eius, quæ vr̄ de de-
linquentis tacita voluntate imponi. d. l. Imperatores, vt dixi s̄.
Sententia idcirco super eo vr̄ irretractabilis, sicut sententia su
per iurō conuentionali lata, vnde snīa communis a nobis re-
cepta a ꝯrijs defenditur atq; sustinetur, ꝙ sententia lata sup iu-
ramento in litem nouis probationibus non retractatur, quic-
4 quid Curtius & alij super hoc dixerint. † Hæc conclusio am-
pliatur, vt etiam procedat, qñ reus vellet per euidentiam facti
contra iurm̄ probādo snīam iam latam retractare, ita ampliat
Iaso. post Bar. in l. fi. ff. de in lit. iur. videtur tn̄ hoc dicere in iurō
affectionis, item Bald. in d. l. in actionibus. §. planè. in col. 2. ver.
obscuritas æstimationis. id firmando dat exemplum, vt cū pe-
to, exhibeas meum librum, tu non exhibes, ego mihi delato iu
ramento in litem, iuro in decem illius æstimationem, & sm̄
iuratam æstimationem fit condemnatio, demum exhibendo
vis ostendere quinq; eum nō valere, certa snīa lata nō retracta
bit̄; debebas. n. exhibere antea, inquit Bal. ibi. idem in iurō veri-
tatis, quod ad damnū datum probandū defert̄, tenet Bal. in tra-
cta. statu. ver. iurm̄. in ver. statutum dicit, ꝙ stetur. & in versi. fi.
& hoc notabis ꝑ limitatione vnius regulæ seu ꝯclusionis iu-
ris, q̄ se habet, ꝙ snīa ꝑ euidentiam facti pōt retractari, vt iniu-
sta sm̄ Iaso. in l. eum qui. §. in popularib. ff. de iureiur. Innoc. &
cæteri Cano. in c. fraternitatis. extra de frigi. & malefic. Maran.
in Spec. aur. in vlt. par. in prin. act. de sent. nu. 144. Ias. plura citat
in d. l. fi. & Card. Paris. in ꝯsi. 67. in vol. 1. Adinuenio tn̄ Aymo.
Crau. in cōsi. 37. nu. 36. in fi. cōsuluisse, ꝙ qñ iurans ore ꝓprio ꝑ-
iuriū fatet̄, ex actis ve causæ id deprehenderet̄, snīa posset reuo
cari, vt cū quis fatet̄, se iniquā obtinuisse snīam, vel apparet no
toriè esse iniustam. c. inter cæteras. ext. de re iudi. & ibi Abb. Fe-
ly. & ceteri. Dec. & alij in c. ecclesia S. Mariæ. ext. de cōsti. & in c.
qm̄ ꝯ. ext. de prob. Curt. Iun. in ꝯs. 97. in 2. vol. & aliq. repet. tra-
dūt in d. l. admonēdi, defensio huius limitationis vr̄ pēdere ab
ea rōne, quā superius retuli, ꝙ istud iurm̄ in litē habet vim iuri
ꝯuentionalis: qa defertur ex facto aduersarij in eius pœnā, atq;
quasi ex eius tacita volūtate, vt dixi superius, & ideo militat in
eo casu rō. l. 2. C. de reb. cred. q̄ in iurō a parte delato cōsiderat̄,
s. ꝙ ei falso iuranti sufficiat vltio diuina, quasi ei videt̄ a iure cō
cessum cōmutare cōmodū pecuniariū, qđ falso iurō sibi com
parat cū æterna dānatione, & ꝙ ideo snīa non possit retractari,
& si de periurio euidenter ꝯstet alio non attento, nisi an fuerit
iuratū d. §. nō erit. d. l. ꝙ si deferente, sed heu quàm mala, q̄ ini-
qua

quæ hæc erit ei commutatio, iuxta illud Euangelij Matth. c. 16.
Quid ꝓdest hoī, si mundum vniuersum lucret̄, animę verò suę
detrimentum patiat̄, aut quam dabit homo cōmutationem ꝓ
aīa sua. Verum & dubitatum ēt fuit, nunquid alio iudicio pp
periurium iurans possit conueniri ad interesse per alteram par
tem, ꝯ quam iurauerat. & Bertach. in reper. in ver. statuta de dā
nis. ver. 27. dicit ꝙ sic, & alleg. Bald. in addi. ad Spec. in tit. de iu-
ram. calum. & Alex. in l. qui bona. §. qui damni. Sed aduerte, ꝙ
5 Alex. ibi dubitauit, † an iudex ex officio possit de periurio in-
quirere, & refert ibi col. 2. Io. Andr. tenere, ꝙ iudex non ad in-
stantiam partis, sed ex officio possit inquirere, & ꝓpterea sub
dubio tn̄ existimauit Ptolomeus in d. l. admonendi. col. 2. ꝙ ꝑ
hanc viam indirectam iudice ex officio suo inquirente de per-
iurio, & reum conuictum criminaliter puniente poterit retra
ctari iurm̄ falsò præstitum; quia iudex incidenter poterit illud
retractare, ac condemnare periurium ad interesse partis per
no. per Bar. in l. interdum. §. qui furem. ff. de fur. & voluit Aret.
in d. §. si quis stipulante. num. 12. insti. de actio. & Rip. in d. l. ad-
monendi. num. 11. ver. sed bene, super quo amplius cogitādum
esse censeo. Hic non deessent, qui nacta huius disceptationis
occasione omnes casus, quib. probationib. nouis retractari pos
set snīa, ꝓ sui ingenij dexteritate, ac multa doctrina. Vn̄ vt op⁹
maius atq; locupletius fieret, pertractarent, sed ego, qui ne la-
tum quidē vnguē a proposita materia discedere vel vagari sa-
nè statui, missa ista facie. Et ijs quartū mēbrū br̄ sit explicitum.

SVMMARIVM.

1 *Contra eum, qui iurando in litem peierauit, criminalem accusationem, vel inquisitionem licebit instituere.*
2 *Contra eum, qui ab altera parte delato sibi iuramento deierauit, criminaliter agi nullo modo potest.*
3 *An patiens periurium probari sit puniendus.*
4 *Peierans quando puniatur.*
5 *Quibus pœnis reus periurij subijciendus sit.*
6 *Deponens falsum in causa capitali contra fiscum pro reo, non punitur similitudine pœnæ qua ille fuisset puniendus.*
7 *Periurij puniuntur multiplici pœna.*
8 *Iudex ex officio poterit peierantem in hoc iuramento in litem aliqua pœna extraordinaria punire, prout sibi æquum videbitur.*

Peierans in hoc iuramēto in litē criminaliter puniat̄. Cap. V.

Postremò pro huius tractatus absolutione restat, vt
videamus hoc quinto & vltimo mēbro,
an is, qui iurando in litem peierasset, pœna aliqua fisco applicā
da iudicio criminali ꝯ eum moto per iudicem puniat̄, nec nō
doceamus qñ & qua pœna periurus coerceatur. Quò ad pri-
mum est in primis ꝯsiderandum, ꝙ hæc disputatio non pōt in
iurō in litem affectionis contingere; cum periurium in isto ca
su haud conuinci, ac deprehēdi queat, sed hæc quæstio in iurō
veritatis in litem fit, in quo quidem periurium potest conuin-
1 ci, vel probari commissum esse. In hoc igitur dicas, † ꝙ quam-
uis snīa prætextu periurij non possit retractari, vt in præceden
ti est dictum, nihilominus aduersus eum, qui iurando in litem
peierauit, criminalem accusationem seu inquisitionem de ꝑiu
rio instituere & formare licebit, ita tradit Bald. in tract. de stat.
in ver. iurō. versi. vlt. ponit hanc qōnem in casu statuti disponē
tis, ꝙ de damno dato credatur iurō actoris, & dicit hoc tenuis-
se Ricard. Malū. Cyn. & Iac. de Aret. per text. in d. l. de periurio.
ff. de crim. stellio. idem firmat Bald. in l. si fideiussor. §. in omni-
bus. ff. mand. & ꝙ possit procedi criminaliter ꝯ hmōi periuriū,
tenuerunt Aret. Rip. Alex. & alij citati in fi. præcedentis mem-
bri, vnum est, ꝙ huic vr̄ rei obstare. s. ꝙ dixi hoc iurm̄ hr̄e vim
2 iurisiurandi conuentionalis, † nam ꝯ eum, qui delato ab alte-
ra parte sibi iurō deierat, sm̄ communem opinionem docto-
rum criminaliter agi nullo modo pōt; quia solum Deum ha-
bet sui periurij vltorem. l. 2. C. de reb. cred. ita attestatur Hiero.
Cagno. in l. si quis maior. num. 127. vers. ex prædictis. col. 22. C.
de transf. id. n. tenet Bar. in d. l. de periurio. ff. de crim. stellio. Bal.
& Saly. in d. l. 2. Bald. in l. si duo. §. fi. ff. de iureiur. & in §. in perso
nam, institu. de actio. Ang. post glo. ibi in §. item si quis stipulan
te, num. 10. eo. Bald. in l. ꝙ si deferente. ff. de dol. Odofredus in
l. seruus. §. fin. eo. glo. in l. 1. & 2. C. de reb. cred. & Ias. in d. §. item
si quis postulanti. num. 57. & num. 63. & clarè videtur id proba
re text. in d. l. 1. & 2. & tex. in d. l. ꝙ si deferente. & l. nam sufficit.
ff. eod. de dol. & d. l. non erit. §. dato, ergo si in isto sacramento
conuentionali peierans nō pt accusari, vel inqri, nō poterit ēt
accusari, vel inqri peierās in iuramēto hoc in litē. Sed ad hoc
potes respondere, ꝙ ista tacita & interpretata a iure voluntas
partis, quæ concurrit in iurō in litem, vt dixi supra, non habet
eam vim, quam habet voluntas expressa, quæ inest in iuramen
to conuentionali. Nanque tacitè intelliguntur minorem vim
habere expressis, vt per Abb. in c. dilecti. extra de foro compe.
Nec ita latè interpretari tacita sicut expressa Ias. ait in l. cum
quid. si cert. pet. in voluntate præterea expressa rectè conside-
ratur ratio, quam adhuc recitat Bald. in l. si duo. §. fi. de iureiur.
Nempè, ꝙ in iuramento conuentionali propter expressam vo
luntatem deferentis, est, ꝙ ei imputetur; quia iuramentum
omnino deferre voluit. l. qui iurasse. ff. de iureiur. cum cōcord.
sed propter tacitam voluntatem hoc non dici. Immo contra
eius voluntatem fuisse delatum iuramētum dici aliquo respe-
ctu potest, siquidem iudicium redditur in inuitum. l. inter sti-
pulantem. §. fin. de verb. obliga. & ibi not. Cum iccirco tantus
alterius partis assensus non accedat in iuramēto in litem, quā-
tus in iuramento conuentionali, dicendum est non esse de eo
adhoc inferendum, nec recedendum a communi regula iuris,
ꝙ periurus ex officio per iudicem puniri queat, in quocunque
casu, præterquam in casu prædicto specialiter, & expressim ex-
cepto a lege, de quo in d. l. 2. & concord. Cuius casus ratio pror
sus non procedit in casu nostro. Quin etiam nō pauci, vt Hier.
Cagno. in d. l. si quis maior, & Ias. in d. l. si duo. §. fi. tenuerunt, ꝙ
ꝯ peierantem in iuramento conuentionali de periurio iudex
ex officio inquirere possit, & ꝙ nullus casus periurij, ꝙ sit com
missus in damnum alterius, excipiatur, quin sub iudicis censu-
3 ra, ac correctione subsit, † & aduertè, ꝙ si non liceret vllo mo-
do punire peierantem, oriri posset difficultas. Vtrum, si periu-
rus pateretur probari, vel illud confiteretur, aliove modo con
staret, esset puniendus, de hoc videntur esse doctrinæ contra-
riæ. Nam Bald. in l. seruus. § fi. ff. de dolo. dicit, ꝙ nihil refert ꝑ-
iurium partis probasse, vel de eo apparere, vbi de periurio agi
non potest, idem tamen Bald. in d. l. si duo. §. fi. ff. de iureiur. di-
cit, ꝙ quando peierans pateretur probari periurium; tunc de
periurio puniri posset etiam, si alioqui iudex nequiuisset eum
punire, & videtur voluisse hoc Aymo. Crau. in consi. 37. num.
36. dum dixit, constito periurio notoriè, vel ex actis, vel ex cō-
fessione iudicem imponere peieranti pœnam posse, & hoc eo
simili comprobari videtur, quod dixerunt Fely. in c. qualiter &
quando. el 2. num. 25. versi. sed potest opponi, col. 15. extra de
accus. Alex. in consi. 95. visis. ad finem, vol. 2. & in cōsil. 33. viso.
col. fi. in vol. 1. & Sebast. Vant. in tract. de null. senten. ex defect.
proce. num. 12. vers. & qm̄ sententia. Dec. in consi. 295. Abb. &
alij in c. cum inter. extra de senten. & re iud. ꝙ scilicet quamuis
contra rem iudicatam sententia nō valeat. l. 1. C. quan. prouo.
non est necess. nihilominus, si pars altera patiatur alteram age
re, & non opponat de re iudicata, valebit sententia cōtra rem
iudicatam prolata, in eaque qui in alia fuerat victor condem-
nari poterit; in hac contrarietate doctrinarum putarem dili-
genter esse considerandum, an lex voluerit periurij crimen
impunitum esse, & haberi perinde, ac si esset abolitum; quo-
niam isto casu arbitrer iudici nefas esse illud aliqua pœna coer
cere millies constitutum; quauis notorietate, vel per acta, vel
per confessionem ipsiusmet peierantis, per ea quæ adducit Io.
Arno. in Soliloqui. 30 hic casus. vbi in casu, quo non licet in-
quirere de crimine: quia lapsu temporis sit præscriptum, tenet
hoc, ꝙ puniri non possit etiam de constito per confessionem,
& allegat Hippo. Marsi. in consi. 87. & Bald. in c. fi. extra de offi.
deleg. in col. pen. vers. pone ꝙ maleficium. Si autem lex prohi
beret procedi contra periurium, & vlterius nō disponeret, ꝑ-
fectò aliud crederem aduersus patientem procedi & probari
periurium, nam isto casu eum posse de crimine periurij puniri
4 censerem, & ita contrarias doctrinas concordarem. † Quando
verò peierans puniatur, est sciendum apud veteres inultum
fuisse periurium, nisi quis per genium principis iurasset, vt scri
bit D. meus Alciatus in l. si quis maior. num. 2. C. de transact. l. si
duo. §. fin. ff. de iureiur. quem textum declarat idem Alcia. in c.
2. lib. 4. dispunctio. & Franc. Duar. in l. in actionibus. ad fi. & pōt
lex vel statutum cauere, ꝙ periurium inultum relinquatur, vt
idem D. Alcia. dixit in c. cū contingat, nu. 163. versi. & isto mo
do, extra de iureiur. & Deo vltionem remittere, cuius iudicio
illud crimen dolo malo commissum sine pęna diu esse neq̄t,
vt ex Satira Iuuenalis 13. meminit D. Alci. & in d. l. si qs maior,
nume. 6. Hodie aūt voluerunt de periurio pœnam sumi, qñ
in præiudicium alicuius ex deliberata mente qs deierasset, se-
cus si in nullius præiudicium, vt si iurasset die martis carnes nō
comedere, quod iurm̄ fuisset transgressus, ita tradit Iason. in l.
si duo. §. fi. & ibi Bald. & Saly. quo in loco ad hoc ita format li-
bellum, & Bald. in l. si cum patruo. C. com. vtri. Iud. gloss. in c.
quicunque. 6. q. 1. & Car. Rui. in cōs. 81. visa, nu. 9. col. pen. in vol.
4. Host. in tit. de iureiur. nu. 7. col. fi. Ias. Aret. Iac. Fab. in d. §. item
si quis postulante. Bald. in d. §. in personam. Saly. & Bald. in d. l.
1. & 2. C. de reb. cred. idem plenius tradiderunt, excipientes tn̄
casus iurisiurandi conuentionalis, vt superius dixi, & hoc ꝓce
dit in foro cōtētioso, secus in foro pœnitentiali, & ecclesiasti-
co; qa ecclesia nō est cōtēta vltione diuina qnimmo tāquam
mr̄ pia ꝓueniēdo iudiciū diuinum corrigit filios suos, ne eorū
aīa peccatis inuoluatur, vel altero seculo pœnas peccatorum
luat, nā bonū est in peccato ꝯdēnari, & flagellari in delicto, vt
cū hoībus flagellemur, ne cùm Diabolo, & eius Angelis flagel
lemur, vt scribit̄ de pœnit. distin. 1. c. serpens, & ꝓpterea voluit
peccatorum quorūcunque in hoc seculo fieri pœnitentiam,

vt c. non sufficit, c. voluisset, dist. 1. de pœnit. per totum, c. nouit. extra de iud. & toto tit. de pœnit. & remis. & per scribentes ibi, 5 † Quibus autem pœnis reus periurij subijciendus sit, non est p̄cisè determinatum nisi pro facti, & personæ qualitate, qn̄que grauius, qn̄q; leuius periurium coerceri solet, & Doctores distinguere solent, aut quis iurauit per sacramenta scelerata, & prohibita, vt per capillos, vel per viscera, vel membra pudibū da Dei, & tūc vt blasphemator puniri vltimo supplicio debet, etiam si verum iurasset, vt quippe qui in contemptu Dei iurasse videatur, vt hr̄ in § 1. & § fi. in auth. vt non luxu. contr. natu. & tradit Bal. & Saly. in d. l. 2. & Ias. in d. § item si quis, nu. 580. & ibi Ang. num. 10. & addit Ias. ibi, ꝙ hmōi iurm̄ per sacra illicita sapit hæresim fm̄ Bald. in l. accusationem, in 3. col. C. qui accus. aut iuratur per sacra licita, & tunc, si falsum iurauit; quia aliquem in contractu, vel negotio circunuenire, seu lædere voluerit, crimine stellionatus tenetur. l. fina. ff de crim. stellio. vel actione de dolo. l. si legatarius. ff. de dol. aut pro obseruatione alicuius ꝯctus, quem obseruare demum contempsit, & hoc casu certæ pœnæ specialiter per Arcadium & Honorium fuerūt statutæ, de quibus in illa constitutione d. l. si quis maior. C. de transac. ꝙ commodo ꝯctus priuetur, pœnam contractus luat, infamisq; fiat, item vasallus fidelitatis sacramentum violans amissione feudi multatur, vt per gloss. & Doct. in cap. 1. de nou. form. fidel. & in c. 1. de form. fideli. in vsib. feud. item sacramentum Imperatori datum per subditum, si frangatur, periurus crimine læsæ maiestatis fit reus l. 2. ad leg. Iul. maiesta. & ibi nota. Bald. in d. § in personam. sed non semper pœna mortis punit, vel feudo priuatur, vt per Aym. Craue. in cōsi. 224. & sic de singulis casibus est dicendum, ꝙ prout in quaq; re crimen atrocius est, periurium in ea re commissum seuerius vendicabit. variæq; pœnæ in varijs periurij casib. pro facti qualitate imponentur, vt dixit Bal. in d. l. 2. C. de reb. cred. & periurium ēt tāto grauius cōmittitur, quanto illud pp quod iuratur, est sanctius, vt tradit D. Alciat. in rub. de iureiur. num. 32 Hostien. in d. summa. Vbi dicit, ꝙ magis est puniendus, qui super cruce sacrata peierat, q̄ qui super cruce non sacrata, vt per text. in c. periurat. 22. q. 5. c. mouet. eadem qō. 1. fit etiam grauius periurium, quo magis persona, quæ peierat, est excellens, vel in maiori dignitate cōstituta: vt est text. in c. cum quidam. & ibi glo. & Docto. notant extra de iureiur. quatenus ibi in episcopis, qui suum iuramentum sunt transgressi, dicit Vrbanus Pontifex, tanto grauius esse vindicandum, quanto maiori præeminent dignitate, & eorum exemplo facilius alij poterant ad similia prouocari. Aut quis peierat testificandum falsum in aliqua causa, & tunc si in causa criminali seu capitali contra aliquem reum deposuerit similitudine pęnæ, & eadem capitis pœna, qua reus, si crimen probasset, puniendus fuisset, debet puniri: vt est tex. in l. 1. § 1. ff. ad l. Corne. de sica. Ang. & Ias. in d. § item si quis stipulante, 6 & Bal. & Saly. in d. l. 2. & in hoc aduertas, ꝙ si † pro reo in cā hmōi capitali falsum deposuisset, cōtra fiscum eadem similive pœna, qua reus fuisset puniendus, non debet puniri: ita determinatum fuisse Neapoli per magnam curiam, scribit pluribus probando Thom. Gramma. in voto quinto, & diffusius hanc qōnem disputat Petrus Monca. continuando tractatum Croti de testi. num. 381. versi. sed iuxta prædicta, & se resoluit pro hac parte. vide eum omnino. Si aūt falsum deposuit in causa ciuili, punitur l. Cornelia de falsis, secundum eosdem vbi supra & Bal. in l. presbyteri. in col. 2. C. de epis. & cler. & iuxta modū læsionis & damni illati: & dicit glo. Henri. Boich, & alij in c. 1. extra de fals. & diffusius scribit de falsi testis pęna Petr. Moncada. vbi supra num. 379. ver. octauo quæro. & Cano. in c. querelam. extra de iureiur. l. qui nomine. ff. de fals. 7 † & in summa periuri puniuntur multiplici pœna, a dignitate, & officio deponuntur, vt per Bald. in d. l. 2. C de reb. credi. & vt infames a dignitatibus excluduntur. cap. infamibus. de regu. iur. glo. in c. 2. in vers. sanctis. 85. distin. d. c. querelam. Nec admittuntur pp sui odium ad iurandum causa alicuius rei probandæ, vt per Aymo. Crau. in cōsi. 6. num. 17. Castr. consi. 463. lib. 2. l. generaliter. C. de non nume. pecu. Nec amplius eorum testimonium recipitur. c. testimonium. c. sicut. & ibi not. extra de testib. c. literas. extra de præsump. etiam post peractam pœnitentiam. c. antep. de testib. glo. in c. fi. de iureiu. in 6. glo. in l. 2. §. Iulianus. ff. de testi. quandoque repelluntur etiam ab agendo. glo. in c. paruuli. 6. q. 1. glo. & Doct. in c. dilecti. extra de excep. de purga. cano. Specu. in titu. de excep. § dicto, item periurus perdit beneficia omnium legum, canonum, & statutorum, quibus standum esse alicuius iuramento caueretur, vt dixi supra in secunda parte in fine primi membri, & probat Ias. in d. l. si duo. §. fi. col. fi. versi. 5. & collatio beneficij in periurum hominem est ipso iure nulla. c. cū in cunctis. §. fi. extra de elect. tradit Abb. in d. c. querelam, & in c. cum nostris. extra de ꝯces. præb. & not. Ias. in d. §. fin. sed iā lassus plura circa hæc non scribam; qm̄ magis laboriosum est, q̄ subtile, nec id summopere nostræ rei puto necessariū, finē itaq; huic tractatui facio cōcludēdo in hoc vltimo membro, 8 † ꝙ iudex ex officio poterit peierantem in hoc iuro in litem aliqua pœna extraordinaria punire, put sibi æquū videbitur.

Et hæc planè sunt, quæ in hac iurisiurandi in litem materia sensi, in quib. si quid boni dixi, de eo toto do gloriam soli Deo, quicquid autem insulsi, ineptiq; est, id proprium mei est, tribuiq; imbecillitati ingenij mei, ac exiguitati doctrinæ meę debet, hoc tñ nemini facit præiudicium, quin aliqua dogmata in hac re, vt antea sequi possit perinde, ac si hæc non scripsissem, & propterea intelligo me ijs potuisse studiosis fortè prodesse, sed nemini obesse, qua de re in lucem hæc emisisse me absque criminis nota putabo. Laus & gloria Deo optimo Maximo.

IACOBI DE ARENA, PARMENSIS ANTIQVI ET FAMATISSIMI, V. I. D.

De expensis in iudicio factis.

SVMMARIVM.

1. *Expensarum, quæ in iudicijs fiunt, qualis habenda ratio.*
   Intellectus l. eum quem temere. ff. de iudi.
2. *Reus qualiter ad expensas vocandus.*
   Reus nancisci volens possessionem qualiter audiendus.
3. *Exceptionem dilatoriam frustratoriè opponens quomodo in expensis condemnandus.*
   Pœna non venit, vbi lex authoritatem præstat.
4. *Exceptiones dilatorias iura recipiunt sine calumnia.*
   Argumentum a contrario sensu non semper est verum.
5. *Ius idem de parte ad partem sicut de toto ad totum.*
   Expensæ vitio factæ refundendæ.
6. *Leges priores determinant posteriores.*
   Arbiter de sumptibus ante litem contesta. restituendis, an possit pronunciare.
7. *Compromittentes de causa principali veniunt accessoria.*
   Expensæ quæ sint quæ ante litem contest. dentur.
8. *Mittere in possessionem est magis imperij, quàm possessionis.*
9. *Iudex delegatus qualiter pronunciet de expensis.*
10. *Rusticus an teneatur ad expensarum restitutionem, & quid de milite.*
11. *Expensarum ratio in medio iudicij qualiter habeatur, & quid in fin. 12.*
13. *Victori victus in criminali an condemnandus in expensis, & quam recipiat exceptionem. 25.*
   Expensæ in iudicijs in quibus modis fiant.
14. *Consuetudine deficiente iudicis statur arbitrio.*
15. *Litigantis per procuratorem conditio an deterior habenda.*
16. *Expensæ in iudicibus quomodo fiant.*
17. *Viuere de vento nemo præsumendus.*
18. *Expensæ factę pro equo in itinere, an veniant restituendæ.*
19. *Dignitatis, authoritatis & consuetudinis ratio habenda in expensis.*
   Valetudinis ratio est habenda.
20. *Expensæ damni propter latrones nunquid veniant resarciendæ, & quid de negotijs familiaribus.*
21. *Expensæ largè in causa factæ an integrè consequendæ.*
22. *Expensæ alias fiendæ, sed remissæ, an deducendæ.*
23. *Expensæ procuratoris an detrahendæ.*
   Procuratores dicuntur quasi aduocati.
24. *Expensæ executorum an restituantur.*
25. *Expensæ ex gestis iusta ignorantia, an soluendæ.*
26. *Appellator succumbens in expensis condemnatur vel obtinens, si sit contumax.*
   Expensæ quo iura in iudicio petuntur.

1 EXpensarum † quæ fiant in iudicijs, in principio causę qn̄que hr̄ rō, qn̄q; in medio, qn̄q; in fine, qn̄q; ꝯ actorem, qn̄q; ꝯ reum. Contra actorem, vt ecce vocauit Titius Sēpronium ad iudicium, nō affuit postea Titius, puniet in expensis a Sēpronio factis pp hoc: & non aliàs sibi patebit litis ingressus, vt est tex. C. qui accusa. non pos. l. qui crimine. & de fru. & litis expen. l. non ignorat. & C. qūo & qn̄ iudex. auth. qui semel. & ex hoc pōt intelligi. l. cum quem temere. ff. de iudi. & ideo prouisum est reo, vt caueat actor, antequā libellum dirigat, ꝙ litem contestabit vsq; ad duos menses, aliàs reo in omnib. damnis damnetur: vt in authen. de execu. & his qui conue. §. 1. quod auct. legitur. C. de lit. contestatio. authen. libellum. & in authent. de exhibend. & introdu. reis. § 1.

2 † Contra reum hr̄ rō, vt si vocatus sit & non veniat se cōtumaciter absentando, vel eo non inuēto admonitus fuit procurator vel amicus fm̄ formā traditā. ff. ex qb. cau. in pos. ea. l. hoc aūt. & de libe. agno. l. 1. & ex quib. cau. ma. l. item ait prætor. §. ait prætor. & ext. de dolo & cōtum. c. causam quæ. qui mittit actor in possessionē bonorū personali iure in omnibus bonis olim, hodie pro mensura debiti declarati. Idem erat in reali, q̄ competebat ꝯ reum, qui dolo desierat possidere, vt arg. C. de cōpēs. l. fi. & non aliter auditur reus volens recuperare tenutam, nisi expensas restituat, & de iudicio sisti satisdet, vt hæc omnia probantur. ff. de in ius voc. l. satisq;. & ex qui. cau. in pos. ea. l. 1. & C. de bonis auct. iud. pos. l. cum pponas. & authē. ei qui iurat. & de istis expensis pōt loqui lex. C. de iudi. l. sancimus. & extra vt lite non cōtest. c. qm̄ frequenter. §. in alijs. & de dolo & contuma. 3 c. 2. † Sed quid si exceptio dilatoria sit opposita frustratoriè, nū quid opponens in expensis omnib. factis debet aduersario statim cōdemnari: cum super exceptione pronunciabitur, super qua vr̄ pnunciari fm̄ formam legis. ff. de iure fisci. l. senatus. in fi. Et vr̄ in primis, ꝙ non: quia ex lege habet exceptionem opponendi facultatē dilatoriam. C de proba. l. exceptionem. ff. de excep. l. 2. vn̄ puniri nō debet, cum faciat authoritate. l. C. de his qui veniā ęta. impe. l. 1. & arg. C. de meta. l. deuotum. lib. 12. Itē ꝓ hoc facit, quod dr̄ extra de dolo & contuma. c. fi. vbi dr̄, ꝙ si post fundatam intentionem opponatur exceptio frustratoria, ꝙ debet fieri condemnatio ad expensas. ergo si ante fundatā non, a ꝯrio sensu, arg. ff. de offi. eius cui mā. l. 1. §. huius. & ff. mā. l. si procurator. §. si ignorantes cum cōcordātijs. Item nulla. l. 4 cauetur. arg. C. de colla. l. illam. Sed licèt † a iure sit permissum, exceptiones dilatorias opponi, non calumniosas opponere permittitur, arg. C. de consor. eiusdem litis. l. j. & de fal. l. 2. & vr̄ ne detur materia calumniandi, & calumniosas protrahendi lites, p quam calumnia punit, & abbreuiant lites: vt C. de iur. calum. l. 1. & insti. de pęna te. liti. & C. de iudi. l. pperandum. §. sin aūt. & arg. est ad hoc. & C. vnde vi. l. meminerint. & de indi. vi. l. 2. nec intentio dr̄ fundata cum non cōstat quo iure agit, vt C. de adul. l. si qui adulterij. post datum verò libellum dicta rō locum non habet. Item argumentum a ꝯrio sensu nō est semper verum, arg. vt C. de condi. inser. l. 2. Pōt ergo dici, ꝙ litigator improbus in expensis debeat cōdemnari, vt insti. de pœna te. liti. § item actore. & debeat victus cōdēnari victori, vt iam dicam de expensis causæ restituendis, siue computādis, si eam calumniosè opposuit, & frustratoriè, ꝙ in expensis debeat aduersario ꝯdemnari factis pp exce. oppositam tanquam ad hūc articulum dicatur diffinitiua: vt ff. de neg. gest. l. si in autē. §. fin. & de compensa. l. quod in diem. §. 1. & debet ferri in scriptis vt diffinitiua: vt C. de sent. ex bre. reci. l. fi. & ne priui. scho. l. fi. lib. 12. 5 † Sic ergo idem ius debet esse parte quo ad partem, quod est de toto quo ad totum: vt ff. de rei vend. l. q̄ de toto. & de acqui. hære. l. si seruus. cum cōcordantijs. & extra de dolo & contum. c. ex literis. Sed cum expensę restituant a reo recuperante tenutam, nunquid oēs restituet quas fecerit actor hucusq;, vr̄ ꝙ sic: quia omne damnum debet resarcire: vt dicit auth. de intro. & exhi. reis. §. si verò. & dicit dicta decretalis qm̄ frequenter. §. in alijs. & qui omne dicit nihil excipit. extra de maio. & obe. c. solitæ. ff. de leg. 3. l. non aliter. & de excep. l. 1. § igit in re dubia. & de test. mili. l. quod constitutū. & q & a quib. l. prospexit. & pōt allegare totū gn̄ale. l. gn̄aliter lata, gn̄aliter est intelligenda & seruāda. ff. de lega. præstan. l. 1. §. gn̄aliter. cum concordan. Sed pōt dici, ꝙ omnes expensas factas circa tenutā excipiendā, veluti, circa citationes vel circa aduocatos, talis debeat restituere quas ipsius vitio fecit, vt C. de episc. & cler. l. oēs. in fi. vbi dicit ipsorum vitio &c. & C. de iudi. l. sancimus. Satis nanq; est punire eū in quo delinquit, vt C. de pęn. l. sancimus. & cōia de successauth. oēs. ff. de his qui. vt indig. l. eū q. & ad trebel. l. Paulus. 6 † posteriores ergo. ll. determinent per priores. ff. de legi. l. non est nouum. & verbū gn̄ale debet restringi, vt ff. de acquir. poss. l. si is qui. & C. ad Velleia. Sed nunquid arbiter de sumptib. ante litem conte. restituendis poterit pronunciare? Vr̄ ꝙ non, arg. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. de officio & §. fi. & arg. ad munic. l. cōstitutionib. & mand. l. diligenter. & l. si quis pro eo. quidam tñ ꝯ: quia arbitrium & iudicium æquiparātur, nisi expressè reperiatur dissimilitudo. ff. de arbi. l. 1. & C. de iud. l. rem non nouam. ff de arbi. l. si de meis. §. recepisse. & compromiserunt partes in arbitrum de cā principali: † ergo de accessorijs, argu. 7 ff. de offi. præf. vrb. l. 1. §. cum vrbem. & de iuris. om. iud. l. 2. & de pcura. l. ad rem mo. Primò restōnem in integrum dat arbiter incidēter, licèt in ea nō cōsistat cōmissum, vt extra de in integ. resti. § fi. Item cui cōmodatum est principale & accessorium, vt ff. cōmoda. l. si vt certo loco. §. vsq; adeo. & arg. ff. depo. l. j. Primò requirit partes per se vel per nuncium & contumaciam litigatorum potest punire, vt ff. de arbi. l. interpellatus. §. 1. & l. nō ex omnibus. Item vr̄, ꝙ loquatur de expensis quæ dantur pręconib. & talib. ante lit. cōtest. vt C. de priui. scho. l. fi. lib. 12. & ita hic de expensis ante lit. cōt. vr̄ ꝙ possit interloqui, & maximè ne illusorium videatur arbitrium, quod non esse debet, vt C. de ar. l. ne in arbitris. hoc fortè posset dici de expensis factis in litigando super aliqua exceptione frustratoriè opposita, super qua vr̄ contestationem litis fieri, vt not. extra de offic. & pote. iudi. deleg. c. prudentiam. §. 6. Sed de sumptibus in recuperatione tenutæ non potest fm̄ quosdam: quia arbiter fm̄ eos tenutam non dat, vt in auth. de intro. & exhi. reis. §. si verò. † Item 8 mittere in possessionē magis imperij est q̄ iurisdictionis, vt ff. de iuris. om. iud. l. iubere cauere. & de hoc dicunt ēt non posse compromitti, arg. ff. de arb. l. non distinguemus. Alij dicunt, licèt ipsam tenutam dare non posset re ipsa, prout d. l. iubere cauere. tñ pronunciabit de danda: & sic volunt intelligere. l. nō distinguemus. §. de offic. ff. de arbi. & arg. ff. de eo cui manda. est iuris. l. cognitio. §. vel bonorum. & fm̄ eos pnunciabit arbiter de sumptibus, ꝙ non aliter q̄ restitutis sumptib' patebit lit. ingressus: vt dr̄. C. de bo. aut. iudi. poss. l. cū proponas. & auth. ibi posita. Sed quid in iudice delegato? Respondeo de expensis restituendis pp exceptionem frustratoriam oppositam pronūtiabit, & possunt allegari iura allegata in causa arbitri, & est expressum extra de rescrip. c. cęterùm. & c. fi. de dolo & contum. c. ex literis. Idem fortè posset dici in expensis positionis tedialiter: quia re ipsa licèt non mittat: tamen de mittendo pnunciat: vt not. in auth. de exhi. reis. §. si verò. & est expressum extra de eo qui mit. in pos. cā rei seruan. c. cum venissent. Sed quid si data est tenuta ꝯ pupillum indefensum iuxta formam quæ est. ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. hæc aūt. postea vult recuperare tenutam & se defendere, reperio ꝙ pōt, vt d. l. hoc aūt. Nunqd restituet expensas. pōt dici, aut habet tutorem, aut non. Primo casu pōt dici ꝙ teneatur, arg. ff. de leg. 2. l. qui solidum. §. ēt. & arg. C. de iudi. l. pperandum. in fi. & in auth. de appell. & j. quæ tpa. §. 1. & in iudicijs negligentia tutoris obest ei. Si aūt tutorem nō habet, dicunt quidam eum in integrum restitui, cum sit imputandum aduersario, quare tutorem ei non petijt, vt C. qui pet. tut. l. 2. & de re iud. l. quisquis. Alij dicunt, pupillum debere restituere expensas, ne is qui ex auctoritate. l. tenutam accepit, ab ea videatur deceptus: vt C. de his qui veniam æta. impe. l. 2. & de omni agro deser. l. fi. lib. 11. 10 † Eodem modo quæritur de rustico, an debeat restituere expensas, & vr̄ ꝙ non: quia subuenitur eius rusticitati, ꝙ rusticus non comparuit coram iudice, vt ff. si quis in ius voc. non ierit. l. 2. & de iur. omn. iudic. l. si quis id quod. & de eden. l. 1. in fi. & de probat. l. cum de indebito. & C. de test. l. cum ab antiquis. sed potest dici ꝯtrarium in primis: qa non vr̄ fauendum militi, cum cōtra eum detur possessio tedialis. ff. ex qui. caus. in pos. ea. l. legati. in princ. C. de testa. mil. l. ignorare. ff. de dam. infect. l. si finita. §. si fortè. qui æquiparantur quantum ad subuērionem rustico: vt d. l. cum de indebito. Item lex sic generaliter est prolata, vt expensæ soluantur ab eo, q vult recuperare possessionē tedialem: vt C. de bonis auct. iud. pos. auth. ei qui iurat. generaliter ergo est seruanda ff. de alea. l. 1. & de publicia. l. de pretio. cum concor. Item nec rusticitati semp subuenitur, vt C. de in ius vo. l. 2. & illud in mulcta applicanda fisco intelligitur, ꝙ facilè remittitur. C. de modo mulctarū. l. fi. ff. de offic. præsi. l. illicitas. §. fi. de ver. sig. l. si qua. & l. aliud. Itē in alijs vr̄ esse speciale, vt subueniatur, ergo in alijs non est trahendum ad consequentiam: vt ff. de leg. l. non possunt. C. de vecti. & commi. l. 3. ff. ad muni. l. j. in fi. cum concor.

11 In medio † habetur expensarum ratio, vt si actor lit. contest. se absentauit citatus fm̄ formam. l. olim. ff. de iud. l. ad peremptorium. & C. de iud. l. properādum. §. cum autem. hodie verò secundum formam. l. C. quomodo, & quando iudex. auth. qui semel. & de fruct. & litis expens. l. nō ignorat. Item si reus est absens & citatus secundum formā prędictam non comparet, si de causa non est liquidum, & postulat actor se mitti in possessionem bonorum absentis, reuersus non aliter ad recuperandum tenutam auditur, nisi soluat expensas, argu. C. de indic. l. sancimus. hoc autem in personali. In reali autem non auditur lite cōtestata. vel quasi de possessione, sed tantum de proprietate, vt C. vbi in rem actio. l. 2. & qūo & quādo iudex. l. consentaneum. & C. de præscrip. triginta anno. l. si quis. in fi. Item potest dici haberi rationem sumptuum factorum in litigando super exceptione frustratoriè opposita 12 secundùm ea quæ supra notata sunt. † In fine autem causæ habetur ratio expensarum in ipsa diffinitiua sententia, quæ est finis causæ: vt ff. de re iudic. l. 1. scilicet, vt victus victori condemnetur in expensis, vt C. de episc. & cler. l. omnes. in fi & de iudicijs. l. properandum. § sin autem. & de his loquitur. C. de episc. & cle. l. cum clericis. & auth. generaliter. & extra de ma. & obe. c. fin. & in auth. de iud. §. oportet. Sed quid si dixit sententiam omissa condemnatione expensarum, nunquid postea pronūtiabit de expensis? Respondeo si non condemnauit saluo iure expensarum: vt C. de fruct. & litis expen. l. terminato. & secundum hoc potest loqui lex, quando prouo. nō est nec l. omnes. aliàs non potest nisi eodem die. ff. de re iudica. l. Paulus respondit. quia finita causa principali finitur officium iudicis, cuius officio veniebant expensæ. vt C. de vsuris. l. in bonæfidei. & C. 13 depositi. l. 4. † Sed nunquid in criminali victus victori condēnabitur in expensis? Videtur ꝙ non: quia satis est calumniantem similitudine puniri supplicij, vt ff. ad Turpil. l. & in priuatis. & de pri. deli. l. fi. & C. de ac. l. fi. & de calum. l. quisquis. & proeis dicta decretalis pœna. ibi dū dicit in pœnis pecuniarijs &c. Alij dicunt contra propter generalitatem regulæ, victus victori &c. remanet ergo indubitabiliter in ciuilibus, vt in expensis

pensis litis victus victori debeat condemnari, quod expensæ fiunt in iudicijs multis ex causis. s. occasione testium & aduocatorū. Item editionis instrōrum. Item actorum causæ. Item in executorib. Item in ipsis iudicibus, de expensis testium in causa factis loquitur lex. C. de testi. l. qm̄. & de app. l. eos. §. siquis. & ff. de testi. l. testium. §. idem Imperator. de expensis aduocatorū loquitur lex. ff. de varijs & extraord. cog. l. 1. § in honorarijs. & C. de postu. l. super specie. & de suffra. l. 1. De expēsis editionis instrōrū. l. dicit, editionem faciendam expensis petentis quibusdam statuit certā quantitatē, vt C de priuile. scho. l. fi. lib. 12. & de cō si. scho. l. pe. & de prin. agē. in re. l. fi. In alijs puto spectādā consue- 14 tudinē: † qua deficiēte iudicis stat arbitrio: vt C. de custo. & exhi. reor. l. si qs. & pp dictā. l. fi. de priuil. schol. vbi dicit consuetorū.

Sed quid si peto edi instr̄m, cuius expensis debet edi, si est pcu. a quo petitur expensis petentis, ar. prædictarum legum: quia sufficit, si faciat mihi copiam describendi: vt C. de eden. l. si procurator. & ff. fami. erc. l. Pōponius. & l. cohæredes. Item quia libera facultas ordinandi procur. data per l. restringeretur metu expensarum, quod esse non debet, vt ff de procu. l. 1. & insti. per quas perso. no acqui. in princip. & arg. ff. de peti. hære. l. aliud Ergo dicunt quidam, tuis expensis debere edi, per l. C. de epis. & cle. l. cum clericis. ibi, pro instituto pcur. sed nihil facit, quia loquitur de sportulis dandis executoribus, sed pro hoc facit, quod docere debet, de mandato, s̄m quod no. C. de procu. l. 1. ergo suis expensis, arg. ff. de oper. lib. l. quod nisi. & arg. ff. famil. ercis. l. cæteræ. & ad hoc de procur. l. si pcur. ibi, 15 literæ dantur, vt mittantur aduersario. † Præterea non debet esse deterior mea conditio: quia litigo per procu. vt ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. 2. & de procurat. l. minor. §. qm̄ defendere. & l. sed & hæ personæ. § defendere. & sic potest dici, quod debeat facere procu. expensas istas, secus si peto alia instr̄a, vt dixi in præal. leg. Sed potest dici esse differentiam inter procuratorem factum ex necessitate, & procuratorem factum ex voluntate. De expensis autem executorum sciendum est præstari secundum consuetudinem præterquam in quibusdam personis certa est instituta quantitas, sed consuetudine deficiente recurritur ad arbitrium iudicis, vt probantur hæc. C. de episcop. & cle. l. clericis. & l. omnes executorib. & C. de prin. agen. in reb. l. fi. lib. 10. & de priui. scho. l. fi. & in auth. de san. epis. §. sportulas. ff. de iure delib. l. 1. §. aliud aūt consuetudine. de diminutione miliaris facta dummodo directo iuit non per antiflexum: vt ff. de excu. tu. l. non solum. & ff. manda. l. si fideiussor. & de actio. 16 empt. l. emptorem. † fiunt autem expensæ in iudicibus quia dantur duo solidi in contestatione iudici delegato, & duo in diffinitiua sn̄ia, vt in auth. de iudi. §. ne autem. non autem dantur iudici ordinario: vt in auth. de mand. princ. § sit tibi. de his autem dantur expensis potest dici, quod loquatur regula victus victori &c. Sed ex hoc consueuit quæri, quid de expensis factis in cibo & potu, eo quod fuit vocatus a villa ad ciuitatem nunquid restituerentur. Vr̄ quod sic, vt d. l. properandum. §. sin autem. cum concordan. & non distinguit: meritò nec nos, vt ff. de alea. l. 1. & de bo. pos. contra tab. l. 2. §. generaliter. & pro hoc facit. ff. rem ratam hr̄i. l. si procura. dum exponit, quod dr̄ hic cōsumit. l. in cibis, ne videatur alterum esse superfluum, arg. ff. de leg. 1. l. si qn̄. & de vsur. l. si stipulatus & arg. ff de adulte. l. quod ait. in prin. & & de vi & vi armata. l. 1. §. quod ait. C. de codicil. l. idem. posset dici quod non sit expensæ litis expensæ factæ in cibis, nec vt expēsæ litis per l. iubentur restitui. Ergo vr̄ non debere restitui: quia 17 in domo propria bibisset & comedisset † quia non est verisimile, quod vixisset de vento: vt C. de ali. præ. l. plerunque. de quib. faciebat expensas, & hic faciet, vt in authē. de man. prin. §. illud in̄. & ad hoc consueuit dici s̄m quosdam. aut consueuit se pascere ex operib. suis, & tunc restituantur, aut non, & tunc non: vt ff. ad exhib. l. sed si hæreditas. & ff. de rei vend. l. si res in fi. Tu dicere potes, quod est verius. Aut ex operib. suis consueuit se pascere, & non aliunde alimenta habet, & tunc restituantur: vt d. l. si hæreditas. aut non, & tunc dic restitui deducto eo qd̄ domi expendebat, & hic expendet, vt in auth. de man. princ. §. sed id. & arg. ff. de peti. hær. l. & si lege §. ad hoc. & §. quod aūt prædictæ ll. loquentes de sumptib. & damnis litis causa habitis restituendis: vt C. de iudi. l. sanc. damnum autem non patitur pp litem in sumptibus, quos domi & sine lite fecisset, cum dici posset damnum litis diminutio patrimonij propter litem, argu. ff. de dam. infect. l. 3. & s̄m hanc determinationem potest intelligi prædicta. l. omnes. & d. l. si procur.

18 Sed quid † De vecturis equorum, nunquid restituentur? Dic quod non vr̄: quia potuit venire pedes, & sic euitare expensas, non ergo sibi restituuntur, arg. ff. de bo. auth. iud. po. l. prætor. §. is mandati. l. si fideiussor. & de peti. hæredi. l. vtiles. & de act. emp. l. emptorē. Ergo vr̄ quod sic, argu. pcu. & socij qui eos petunt: vt ff. mand. l. idemq; §. 1. & pro socio. l. cū duobus. § si quis ex socijs. & arg. ff. de ope. lib. l. quod nisi. & l. se. & de rei ven. l. si res. in prin. & ad exhi. l. sed si hæreditas in prin. & depositi. l. sed si in Asia. sed hæ leges videntur loqui in negotijs alienis; & sic posset distingui. Aut erat homo, qui non consueuerat venire ad ciuitatem nisi eques, & nō aliter venire cōdecebat, & tunc dicam expensas sibi restitui: cum aliter venire non potuit: vt ff. de verb. sign. l. nepos Proculo. & de condi. insti. l. filius si non consueuerat venire eques: tunc non, cum veniendo pedes potuit euitare expensas: vt in prædictis. ll. & arg. 19 † ad hoc quod probatur rō dignitatis, & authoritatis, & cōsuetudinis patrisfa. sunt. ff. de arbi. l. cum dies. §. si arbiter. de vsuris. l. qui semisses. & C. de episc. audi. l. nemo. ff. de pigno. actio. l. vel vniuersorum. Sed quid si infirmabatur in crure, qui pedes venire consueuit propter crus venit eques, nunquid restituuntur expensæ. Dico quod sic: quia ratio valetudinis est habenda, vt ff. de re milit. l. qui cum vno § fina. & ex quib. caus. maio. l. si cui. nam non debet addi afflictio afflicto, sed potius est miseriæ miserendum, vt C. de epis. audi. l. tam dementis. & ff. de offic. præ. l. diuus. & extra de clerico ex. c. ex parte. Sed quid si aliqn̄ pedes, aliqn̄ eques. Rn̄deo spectandum quod plerunque facere consueuit, arg. ff. de leg. 3. l. legatis. §. sed ex officio. & de leg. l. nā ad ea. & in auth. vt sine prohibitione ma. debi. l. si verò. Sed quid si dum veniebat incidit in latrones, & sic equum amisit, nun- 20 quid emendabitur ei. † Vr̄ quod sic: quia allegabat hoc damnum passurum non fuisse, nisi vocatus fuisset ad causam, argu. ff. de fur. l. si seruus cor. §. quod verò. econtra videtur quod non, argum. ff. mand. l. inter causas. §. non omnia. & pro socio. l. cum duob. §. quidam sagiariam. nanque fortuitis casibus &c. vt C. de pignor. actio. l. quæ fortuitis. § cum concord. licèt posset allegari vocantis precessisse casum. ff. commod. l. in rebus, sic & aliter dicitur derelinquere qui vocat. ff. ne quis eum. l. 1.

Sed quid si dum causam venit, negotia dissoluta domi relinquit, quæ postea perierunt, nunquid & hoc consequetur & cōputabitur in damnis litis. & videtur quod sic: quia pp litem hoc contingit, arg. ad hoc. ff. de incen. rui. nau. l. 1. § ex incendio. sic exponitur. ff. de cap. & postli. reuer. l. in bello. & argu. eodem titu. l. planè. in princ. nam hoc dedit causam, vt auocarem me a negotijs meis, quæ auocatio fuit damni, ergo dedit damnum: vt ff. vi bono. rap. l. prætor. § sed cum seruum. & ad legē aquil. l. qui occidit. sic videtur damnum litis, ergo restituendum. C. de iudi. l. sancimus. ff. quemadmo. testa. ape. l. si quis ex signatorib. & rem ratam hab. l. procurator. in princ. vbi dicitur, auocat se a negotijs suis.

21 Sed † quid Si in lite largas & amplas fecit expensas, nunquid consequetur omnes Respondeo solitas tantum & moderatas, arg. C. de iudi. l. properandum. § si quidem. ibi. expensis quæ consueto modo &c. & §. siue autem. ibi pro solitis, & argu. ff. de peti. hæred. l. vtiles. & de dam. infec. l. dāni. § 1. Quid si promissæ sint, & actor succubuit in quibusdam interlocutorijs, quas malitiosè opposuit, sed obtinuit in diffinitiua: nunquid omnes expensæ veniunt, etiam quas sua culpa fecit? Dic quod non, vt ff. de dam. infect. l. damni. §. 1. & C. de nau. fœ. l. 3. & ff. de fideicom. l. fina. Sed quid si habeat amicū notarium, qui non accipiebat aliquid pro scripturis, & aduocatum non accipientem aliquid pro aduocatione, nunquid consequitur expensas quas aliàs erat facturus. Et vr̄ quod non: qa debent solummodo damna restitui. vt C. de iudic. l. sancimus. sed hic nullum passus est damnum. ergo non resarciendum. Item pro hoc est argumentum. ff. manda. l. si non remunerandi. in princ. † Ergo vr̄ quod sic: quia naturaliter est obligatus ad antidora. ff. de peti. hære. l. sed & si lege. §. cōsuluit. & impeditur remuneratio in domino, vt ff. de do. l. Aquilius Regulus, sed si 22 est ad antidora obligatus obesse videtur: vt ff. de nego. gest. l. si quis manda. & de eo qui pro tu. nego. gest. de leg. 1. l. planè. §. 1. Non obst. l. si verò. quia vt not. B. & Ac. quod non nisi in aliam causam sibi donatur. Sed quid si ipsemet erat aduocatus in ipsa causa, & nullum aliud habuit aduocatum. nunquid sibi restituuntur quas fecisset si habuisset alium respond. non, quia restituuntur sibi expensæ quas iurauerit se fecisse. vt C. de iudic. l. sancimus. & l. properandum. Item propriam causam suam 23 hic agit argum. ff. ad Trebel. l. deducta. † Sed quid si aliquis fuit in causa procurator rei, & dedit certum quid. Item tabellioni pro charta procurationis, nunquid has expensas repetit. Videtur quod sic, sicut expensæ aduocatorum: quia procuratores in causis necessarij sunt sicut aduocati. Item procuratores dicuntur quasi aduocati. argum. ff de procur. l. 1. § postulare. & not. Azon. in summa de procuratorib. in principio. Item si aliter diceremus iam restringeretur facultas constituendi procurato. quæ cuique libera est. vt ff. de procuratorib. l. 1. & institu. per quas person. nobis acquiri. Econtra videtur quòd non: quia per se potuit litigare, & si per se litigasset, non esset de his expensis quæstio. ergo restituere non debet. argum. ff. ex quibus caus. in pos. eatur. l. secunda. & de procuratoribus. l. sed & hæ. §. defendere. & in authen. vt ab illu. in princ. ibi, & non sufficiunt ad agendas expensas &c. Sed prima opin. a quibusdam verior approbatur hac ratione: quia non sine magna difficultate vacamus a nostris negotijs: vt ff. quemadmo. testamen. aper. l. sed & si quis in fine. & de procuratorib. l. iudices. & 24 de fideicommis. liber. l. infantes. j. respon. † Sed nunquid expensæ

pensæ primi executoris restituuntur. Videtur quòd sic: quia expensæ executorum sunt expensæ litis: vt supra probatum est. ergo sunt restituendæ: quia lex sic lata est, vt restituantur expensæ, ergo sic seruanda. ff. qui & à qui. l. prospexit. & de testam. milit. l. quod constitutum. Sed potest dici contra: quia hæ restitui debent, quas eius vitio feci: vt C. de iudic. l. sancimus. & de episco. & cler. l. omnes. Sed nō potest dici, quod reus ante citationem consequatur vitium quod ad causam nō venit cum præter spē ad iudicium trahatur. vt C. de dil. l. si quādo. & de in integ. resti. l. petendæ. & ff. de doli excep. l. pure. §. fin. & de eo quod certo loco. l. 2. quidam tamē distinguūt an debeat tibi qui est iam elapsus, an non. primo restituantur. secundo non. arg. C. de contrahen. & commit. stipu. l. magnam. & de iure emphy. l. 2. & ff. de actio. & obliga. traiectitiæ. §. de illo hæc autem vera sunt cum excep. l. petuntur expensæ. Si autem ex promissione expensæ petuntur, seruaretur quod actum est. ff. de ver. signi. l. semper.

25 Sciendum † est autem, quod prædicta regula sic tradita, victus victori, recipit exceptionem, vt inquit Guarnerius, exceptionem facit a regula actoris contumacia, vt si actori absenti contumaciter reus condemnatur, sic eidem actori in expensis debet cōdemnari. Sed ea quæ dicta sunt, si tantum exendit reus, quātum & actor non condemnatur in aliquo minus detracto eo in residuo condemnatur. vt C. de iudi. l. properandum. § sin autem. ex gestis iusta ignorantia, vt si credat se fouere bonam causam. Et ideo non restituet expensas. vt. C. de epis. & cleri. l. omnes. in fi. & ff. de legat. 2. l. qui solidum. §. etiam. & de peti. hære. l. illud. & in aut. de iudi. §. oportet. & ideo nō condemnāt iudices nostri temporis in expensis in causa principali nisi sint promissæ: quia præsumitur quòd bono zelo venit ad reluctandum, cum iurat de calumnia. vt C. de iura. calum. l. 2. & institu. de pœna teme. litigan. in prin. & hoc not. extra de do. & contu. c. finem. in gl. magna. & ideo quia non præsumitur immemor æternæ salutis, vt C. ad l. iul. repetun. l. fi. & extra de præsumpt. c. cum iuuen- 26 ture. † Item in causa appellationis si succumbat appellator, vel obtineat, sed sit contumax, cōdemnatur in expēsis: vt in aut. de his qui ingre. ad ap. § volumus. extra de appel. c. vt debitus honor. ff. de iudi. l. eum qui temerè Cum quis vocatur ad iudiciū, & nō venit nō habita distinctione, vtrum habuerit causam iustam litigandi, vel non tenetur ad sumptus: vt C. eo. l. sancimus. Et not. quod expensæ petuntur propter temeritatē petitoris, & de talibus loquitur hæc lex. Sed quo iure petuntur expensæ in iudicio. Respondeo si nō fuerint promissæ, petūtur officio iudicis: vt C. eod. l. properandum. § si alterutra parte. Item scias, quòd sumptus qui facti fuerunt ante litem contestatam, debent peti in libello, alioquin iudex de illis iudicare non posset. vt infra de ædil. edict. l. ædiles. §. item sciendum & §. quòd si nolit. & §. si mancipium. Iacobus.

LANFRANCI DE ARIADNO.

De expensis.

SVMMARIVM.

1. Expensæ multiplices reperiuntur in iure.
2. Victus est victori in expensis condemnandus.
3. Causam iustam litigandi dicitur quis habere propter veritatem incertam & celatum.
4. Litigare iuste seu causam litigandi iustam quis habere dicatur.
5. Condemnari potest quis ex duplici capite in expensis ratione victoriæ.
6. Emptor colono stare nō tenetur, nisi bona vēditoris conductori obligarētur.
7. Iuramentum calumniæ quando censeatur ab expensis excusare.
8. Causa iusta litigandi non excusat ab expensis ratione contractus factis.
9. Victus victori quando debeat in expensis condemnari.
10. Taxatio expensarum, tribus concurrentibus fieri debet.
11. Aduersarius an sit in taxatione expensarum citandus.
12. Iudex in sententia victū ab expensis absoluere nō potest causa nō expressa.
13. Compensatio mutua expensarum quo casu fieri debeat.
14. Victor in expensis condemnatur, si condemnatus in centum, appellans a iudice ad quem fuerit in quinquaginta damnatus.
15. Victor an possit appellare a iudice victum in expensis non condemnante.
16. Iudex non condemnans victum in expensis an faciat litem suam.
17. Succumbens in interlocutoria an sit in expensis condemnandus.
18. Iudex victum in expensis non cōdemnans in interlocutoria an possit postea eum condemnare in diffinitiua.
19. Expensæ quæ dicantur, ad quas reus condemnatur.
20. Expensæ quas victor domi fecisset sunt deducendæ, nec per victum soluēdæ.
21. Iudici delegato ad certum accedenti locum, non sunt deducendæ, quas domi fecisset expensæ.
22. Expensæ factæ & non fiendæ sunt taxandæ.
23. Expensæ factæ ab actore in recolligendo instrumentum a tabellione an sint ei reficiendæ.
Sententia incerta in condemnatione expensarum lata est valida.
24. Expensæ quæ veniunt ratione contumaciæ quando sint resarciendæ.
25. Contumax in prima citatione an debeat ad trinam vsque expectari.
26. Iudex quando expensas reficere teneatur inquisito absoluto.
27. Actor ad expensas est condemnandus, si ab obseruatione iudicij absoluatur reus.

Cvm in causis soleant expensæ fieri, & interdum etiam adeo grādes, quod interdum excedunt summam negotij principalis. Interdum quoque victus venit in expensis damnādus, Interdū quoque absoluendus. ideo de ipsis expensis videamus. & primò præmitto † 1 quod in iure multipliciter fit mentio de expen. nam interdum fiunt expensæ in re dotali: & de his loquitur totus titulus de impensis in rebus dotalibus factis. Quædam sunt expensæ, quæ fiunt in re empta & de his loquitur lex, in fundo. ff. de rei ven. Quædam sunt expensæ quæ fiunt in litigijs, & hæc est materia nostra, in qua quidē materia habetis considerare, quòd ex duplici capite veniunt expēsæ reficiendæ. Primum caput est ratione victoriæ. Secundum caput est ratione contumaciæ. primum caput probatur in l. properandum. in § sin autem. C de iud. & tex. in c. finem litibus. de dolo & contu. cum multis similibus. De secundo capite loquitur tex. in l. sancimus. C. de iudi. & totus titulus. ff. si quis ius dicē non obtempe.

Primò nanque videamus materiam expensarum, quæ veniunt ratione victoriæ, postmodum videbimus de expēsis, quæ veniunt ratione contumaciæ, & primò præsuppono regulam 2 satis vulgarem in iure, quæ talis est. † Victus victori in expensis debet condemnari, vt est tex. in d §. sin autem alterutra. & in c. finem litibus de do. & contu. (Vbi vide Fran. Are.) Hæc regula in se habet æquitatem: quia quis non dēt ab alio iustè damnum petere, vt in toto titu. ff. si quis ius dicen. nō obtempe. Vnde cū victus fecerit expendere pecuniam victori litigando damnum dedit præstando causam diminuendi suum patrimonium: & qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. in l. qui occidit. §. qui in hac. ff. ad l. aquil.

Hæc autem regula fallit in causa criminali, in qua victus nō condemnatur in expensis, vt in l. nō ignorat. C. de fru. & lit. expen. nisi propter desistentiam a lite: quia tunc bene desistēs punitur in expensis, vt in l. 3. C. qui accu. pos. vel nō. Hæc est sententia Bal. in aut. generaliter. C. de epis. & cle. Et est vera sententia.

Secundò fallit ista regula, vbi victus habuit iustam causam litigandi. Nam tunc non condemnatur in expensis ratione calumniæ, vt in l. qui solidum in § etiā. ff. de leg. 2. Sed dicitur habere causam litigādi primò, quādo quis errauit in iure, quod est dubium, puta quia quæstio est super tali puncto, in quo sunt variæ opiniones inter docto.

3 † Secundò dicitur habere iustam causam litigandi propter veritatem incertam & celatam, vt in l. 2. & 3 ff. de condi. inde. Ecce legatarius petit legatum ab hærede, qui hæres non habebat testamentum, & resistit dicēs se nō teneri ad aliquod legatum; quia nescit, an sibi vel alijs sit relictum: in medio causæ producitur testamentum, in quo apparet legatum deberi legatario, & sic pro eo fertur sentētia, certè hæres nō condemnabitur in expēsis propter iustam causam litigandi, quæ est causa propter celatam & incertam veritatem cum non appareat testamētū.

Attendite tamen, quod si post testamentum productum hæres perseuerasset in causa, debet condemnari in expensis factis post testamētum productum: in expensis factis ante testamentum productū debet absolui & hoc; quia ante testamentum habuit iustam causam litigandi, post autem testamētum habuit iniustam causam litigādi s̄m Bar. qui ita notauit in l. quisquis īfinito. ff. de postu. & ibi est casus de hoc idem tenet Ang. in l. destitisse. ff. de iudi. ex quo inferūt ipsi, quòd si habēs iustam causam litigādi apertis attestationibus vel productis instrumētis adhuc perseuerat litigator debet cōdemnari in expēsis factis post aperturam attestationū: in reliquis autem absolui, & hoc quia post aperturam attestationū vel post productionem instrumentorum incipit scire se habere iniustam causam litigandi.

4 † Tertiò dicitur quis habere iustam causam litigādi, quādo quis antequā inciperet litigare, habet cōsilia sigillata aliquorū volentiū doctorum cōsulētium pro eo: nam tūc si præcedētibus talibus consilijs incipiat litigare & succumbat: nō poterit condemnare in expēsis. istud est dictū sing. Ang. in l. terminato. de fructi. & lit. expen.

Quartò dicitur quis habere iustam causam litigandi, quādo produxit multos testes, qui deposuerūt pro eo, & hi si reperti infames vel excommunicati, vel alio modo inhabiles, & succumbat, nō posset cōdemnari tūc in expēsis s̄m Bal. qui ita notauit in d. aut. generaliter. qd̄ intelligite secundum eūdem Bald. nisi suspicio

suspicio esset contra producentem: nam tūc etiam cōdemnaretur in expēsis. Quintò dicitur quis habere iustam causam litigādi, quādo aduersa pars probauit per vnū testē, & in supplemētū probationis est ei delatū iuramētū: nam tūc si succumbēs habeat aliquas cōiecturas pro eo, puta vnum testē, possit cōdēnari in expēsis: si autē nulla foret cōiectura pro succumbēte & delatum esset iusm in supplemētum probationis aduersario, & causa esset ī facto proprio, dēt succūbēs tūc cōdēnari in expē. secus si causa esset in facto alieno: ita determinat Bald. in d. aut. generaliter. Clarum nanq; est, ꝙ si actor probauit, reus nihil, cōdemnari debet reus in expē. Similiter & ecōtra, si actor nihil probauit, debet in expēsis cōdēnari, & qđ dico de actore & reo, intellige de omni eo ad quē spectat onus probādi: qui si nihil probat, debet in expensis condemnari. ita determinat Bald. in d. auth generaliter.

5 † Notate sing. circa materiam expēsarum, ꝙ ratione victorię quis pōt condēnari in expēsis ex duplici capite, vel ex capite p̄sumptæ calumniæ, & secundum hoc ītelligite omnia quæ s̃. dixi. Item potest quis cōdemnari in expēsis ex capite temerario: temeritas enim nullum præsupponit dolum in succumbente, neque malitiam, sed quādam fatuitatem importat. Ita dicit Io. And. in c. j. de sen. excom. lib. 6. quem sequitur Ang in l. eū quē temere. ff. de iudi. qui tex. est melior quam alius prob. is de istis expēsis ratione temeritatis. Et breuiter quis debet cōdemnari in expēsis ratione temeritatis, quia quotiescunque quis errat in iure dicitur in culpa, vt in l. liberorū in §. notātur. ff. de his qui not. infa. Item quis debet condemnari in expēsis ratione temeritatis quotiescūq; venit ad iudiciū, & nō fecit omnia quæ debuit, antequam veniret ad iudicium. Istud est dictum singu. Bar. in l. properandum in §. sinautem. C de iudi. † Ecce exemplum:

6 nam vos habetis, ꝙ emptor nō tenetur stare colono, vt in l. emptorem. C. locati. nisi essent obligata omnia bona vēditoris cōductori, vt no. Bar. in l. vnica. § qđ agit ff. de superficiebus. exemplum, locator vēdidit domum extraneo, cuius locatoris bona erāt pignori obligata cōductori, emptor venit ad iudicium & impetrat præceptum, quod fit cōductori de vacuā lo domū intra tres dies: & fiūt multę expēsę tādē producto instrumēto locationis per cōductorem, in quo apparēt bona locatoris fuisse sibi obligata &c & per cōsequēs emptor tenetur stare colono: certè emptor debet cōdemnari in expēsis: & ita vidi propter dictum Bar. quia iste emptor antequam veniret ad iudicium nō fecit omnia ea quæ debuit: nam debuit adire suū aduocatum: debuit & etiam interrogare locatorem de forma locationis. Et si locator dicat se nō recordari, saltem adeat notarium, qui fuit rogatus de instrumento: quia ad instantiam cuiuslibet prætendētis interesse, debet facere copiam volēti, vt not. per Angel. in l. si quis ex argentarijs ff. de edend. Aliud exemplum ponamus, aliquis agit ratione prescriptionis, quam putat esse completam, in qua plura requiruntur, & nō probat de omnibus requisitis in præscriptione neq; capitulat bene, ita ꝙ succumbit: certe debebit cōdemnari in expensis. s. quia errauit in iure; quia nō putabat illud omissum requiri in præscriptione. Item quia nō fecit omnia quę debuit, antequam veniret in iudiciū: & sic condemnatur in expensis ratione temeritatis.

7 **Ex quibus infertur** † ad decisionem questionis. vtrum iuramētū de calumnia excuset a cōdēnatione expēsarum. Nam licèt excuset cōdemnationē expēsarum ratione præsumptæ calumniæ: nō tamē excusat cōdemnationem expēsarū ratione temeritatis, quæ temeritas causatur ex ignorātia. Istam opinionē tenuit Io. de Imo. in c. finem litibus. de dolo & cōtu. quam dicit fore cōem. Idem tenet Bart. in l. j. § j. ff. ad turpil. licèt ipse cōsuluerit cōtrarium & malè. idem tenuit Bal. in auth. generaliter, præalleg. Pro qua snīa facit ratio incōuincibilis. Nam de iure vna p̄sumptio tollit aliā p̄sumptionē, vt in l. diuus. ff. de resti. in integ. Vnde fateri possumus, ꝙ ex iuramēto calūniæ nascitur presumptio, quòd quis causam iniustè nō mouet, cū postea iurās succūbit in causa præsumitur pp hāc succūbētiā istū iniustè mouisse litē. Et hæc presumptio tollit aliā præsumptionē inductam ex iuramēto calūnię. & sic cōcludite victum victori debere cōdēnari in expensis, etiam si iurauerit de calumnia.

8 † Aduerte tñ, quòd expēsę quæ debētur ratione cōtractus, puta ex promissione, vt fit quotidie in instrumētis; q̃a promittit restituere cū oībus expēsis, iusta litigādi causa nō excusat ab istis expēsis, immo nō obstāte quòd victus habuerit iustā causā litigādi, debebit in expēsis cōdēnari. gl. est singu. in l. 3. § si rem. ff. de leg. 3. & ibi hoc Bar. quòd succumbēs in causa appellationis qui obtinuit in causa principali debeat in expēsis cōdēnari.

9 Cōcludite sm Inn. c. finē litibus. de dolo & cōtu. † aut sentētia in causa appellationis est lata ex nouis p̄bationibus, victus non debet cōdēnari in expēsis: quia iste victus errauit in facto putās aduersarium amplius non posse probare, & ignorātia facti & nō iuris excusat, vt in c. cum ignorātia. de re iudi. lib. 6.

Aut sentētia est lata in causa appellationis ex antiquis probationibus factis in causa principali: & tunc victus debet cōdemnari in expēsis, licèt obtinuerit in causa principali, quod est notādum. & est ratio: quia victus errauit in iure putās se probare. Ignorātia iuris nō excusat, vt s̃. dixi. Hāc sententiā sequitur Inno. in d. c. ignorātia iuris. Idem tenuit Bar. in l. generaliter. in §. sententiam. C. de reb. cre. & est communis sententia.

Quæro iterum, nunquid iudex poterit sibi reseruare cōdemnationem expēsarum. Dicite quod nō, sed taxationem bene potest sibi reseruare hoc modo, cōdemnamus in expēsis taxatione nobis reseruata. Idem tenet gl. in d. l. terminato. quam ibi cōmuniter sequūtur Docto. (Vide Fel in c. significauerūt. in 6. col. post prin. ibi licet infra de excep. vbi etiam quid in interlocutoria, an iudex expensarum cōdemnationē sibi reseruare possit. ibi, in 5. col. post medium in ver. primum. vbi etiam an postquā ab eo est appellatum taxare possit, & an cōdemnatio expēsarū nō præcedēte taxatione sit nulla.)

10 † Et notate, quod in taxatione expēsarū tria debēt cōcurrere per ordinem. Primò iudex debet taxare expēsas. Secūdò victor debet iurare se illas fecisse. Tertiò iudex debet delato iuramēto ferre sententiā super istis expēsis declarādo. Hæc tria probātur in auth. post iusiurādū. C. de iud. & ibi hoc tenet Bal. vnde si victor iuraret primo de expēsis factis, postmodū iudex taxaret: nihil valeret. ita dicit text. ad literam in auth. post iusiurādum. & sequūtur docto. & est ratio, quia si hoc fieret, detegeretur periurium iurātis, quod esse nō debet. Et iudex tamen post delatum iuramentum & taxationem declarauerit per sententiam suam expensas in minus: tūc nō valet sententia sm Inno. qui ita notauit in c. si qd met causa tamē taxatione facta: & etiā præstito iuramento per victorem antequam declaret expensas per se taxatas per sententiam suam iudex reuocaret tāquā minus legitimam taxationem, poterit si victus appellare ab huiusmodi taxatione expēsarum, si in totum se putat in nihilum tenere, vel in parte, si putet excessum esse factum in expēsarum cōdēnatione. Sed hoc casu debebit exprimere quātitatem excessus, aliàs nō valet appellatio ita dicit Innoc. in d. c. si. quē sequitur Bald. in d. l. terminato. (Vide domi. Alexand de Imo. in l. ab executore. ff. de appellatio.

11 **Quæro vlterius** † nūquid in taxatione expensarum debeat citari aduersarius. Dicite aut victus comparuit tēpore latę sentētię in causa principali, & tūc debet citari ad vidēdū fieri taxationē, aut fuit contumax ad audiēdū sentētiā. Et tūc fuit citatus ad horā requireret citatio ad taxationē. Si aūt fuit citatus ad diē, & in alia die fieret taxatio, nō est necesse, quod citetur. ita determinat Bal. in d. l. terminato. quod et tenēt Canonistę i d. c. finem litibus. de dolo & cōtu. Quæro quis habeat taxare istas expēsas. Dicit quod iudex qui tulit sententiam vel etiam eius successor, qui eadē persona cēsetur respectu dignitatis, vt in l. proponebatur. ff. de iudi. & in c. si gratiose. de rescrip. lib. 6. Item ordinarius habebit taxare expēsas, in quibus est facta cōdemnatio per delegatum, nō autem delegatus taxabit, quia functus est officio suo per sniam, ita determinat Bal. in d. l. terminato. subijciēs quod si arbitrator cōdemnauerit in expensis & post sententiam adhuc duret tempus compromissi, poterit adhuc tūc taxare. Si autē est finitum tēpus compromissi, & tūc nō poterit taxare, sed iudex ordinarius tūc habebit taxare, argumēto legis, a diuo Pio in prin. de re iudic.

12 † Sed quæro, pone quod iudex tulit sententiā & absoluit victum ab expēsis, nūquid tenebit talis absolutio. Dicit quod nō, nisi sit expressa causa. puta dicat propter iustam causam litigandi, tex. est ad literam in d. auth. post iusiurandum.

Sed diceret quis, pone quod iudex nec absoluit, nec cōdemnauit, quid iuris in hoc casu, an victor poterit tūc petere expēsas a victo. Dicite quod nō, nam si iudex omisit cōdemnare in expēsis i sententia causæ principalis nō amplius poterūt peti expēsæ, casus est ad literam in d. l. terminato. & est ratio, vt in text. ibi, ne finito negotio lis noua oriatur. illa ratio est etiam, quia illæ expēsæ veniūt officio iudicis mercenario, quod officium extractum est per sententiam in causa principali, ita determinat Bar. in l. a diuo Pio. in §. sententiam Romę. ff. de re iudic. Hoc fallit, vbi de forma decreti, vel statuti cauetur, quod victus victori debeat cōdemnari in expēsis, tūc quis poterit petere expēsas cōdictione ex lege, etiam si nō fuerit cōdemnatus per iudicem. Illud est dictum Bar. in l. 3. in §. sententiā. ff. de leg. 3. istud est dictum Ange. in d. l. terminato. quod tene menti, quia vidi semel cōtrarium terminatum.

13 † Quæro vlterius, iudex dixit in sententia victum victori cōdemnamus in expēsis. modo vtraqs pars dicit; quia vnus obtinuit in vno, & alius in alio, vel etiam in vno eodemque capitulo pro parte obtinuit vnus & pro parte succubuit alter. Dicite quod fiet mutua compensatio, ita quod neuter alteri tenebitur, quod procedit taxatione facta per iudicem ad instantiam vtriusque partis in singulo capitulo, in quibus obtinuit sententiam & victoriam, & si expensę sint æquales, secus autē si alter fuisset sollicitus ad faciendum taxare pro parte sua & alter fuisset negligens, quia nunquam fecerit taxare: nam tunc ille qui fecerit taxare habebit expensas, alius nihil habebit, cū de liquido ad nō liquidum

liquidum non possit fieri compensatio, vt in l. fi. C. de compen. (Vide omnino D. Alexan. de Imo. in l qui Romę. §. duo fratres. xiij. col. de verbo oblig. pro qua materia etiam vide Matth. Ma. s. in not. vers. 4.) Item vbi expensæ in vno articulo essent maiores quàm factæ in alio, in quo obtinuit aduersarius, tunc nō fiet compensatio, sed condemnabitur aduersarius in eo in quo expensæ alterius partis factæ sunt in plus compensatis reliquis expensis in articulo in quo obtinuit aduersarius. ita determinat Bal. in d. l. terminato.

Sed dubito retento prædicto casu, si iudex dixit, victū victori condemnamus in expensis, & iudex expressit quantitatem in ipsa condemnatione, qualiter hęc res intelligitur. hanc quæstionem nemo tangit, puto tamen dicendum ex s̃. dictis, ꝙ si expēsę equales sint, ꝙ tunc fiet mutua compensatio. Sinautem erūt inequales, & vnus casus absorbeat maiorem partem litis. ille dicatur victor & consequatur expensas, si suæ expensæ excedant expensas aduersarij sui: ergo bene facit iudex, si cum acciderit ita litigatorum vni obtinere in vno capitulo & alteri in alio, & expēsę sint equales, dicat hoc modo, ambas partes ab expensis absoluimus ob mutuam victoriam compensatione habita. ita dicit Inno. quem sequitur Ioan. de Imo. in d. c. finem litibus. quem etiam sequitur Bal. in d. auth generaliter.

14 **Vnum singulare** † nō omitto, ꝙ si lata sit sententia condemnatoria in cētum, & victus appellet, & iudex appellationis solum cōdēnet illum victum in quinquaginta: aduersarius eius. s. victor debebit cōdemnari in expēsis: quia iniquè ille victor petijt cētū, cū nō deberet habere nisi quinquaginta: nec hic potest habere locū mutua compēsatio: quia istud capitulum est indiuiduum Ita dicit singu. Innoc. in d. c. finem litibus. qđ multum commēdat Io. de Imo. illud autem est no. dignissimum, ꝙ si quis petat in iudicio cētum, & nō fiat cōdemnatio in iudicio, nisi in quinquaginta: victor debet cōdēnari in expēsis, casus est expressus in c. vnico. de plus petitioni. Et est ratio, quia plus petit re.

Vlterius facite hāc cōclusionē, ꝙ si appellās succumbat in causa appellationis, qui etiam succubuit in causa principali, semper est cōdemnādus in expēsis. hæc est ratio Bald. in l. fi. C. quando prouo. non est neces.

† Iuxta premissa quæro, iudex nō cōdemnauit victum in expēsis: nūquid victor propter hoc poterit appellare, quia victus nō est in expēsis cōdemnatus? (Vide Ro. in dec. ccclvij. si auditor. in no. vbi tenet indistinctè appellari. Cardi. in cle. sępe. §. fi. pe. q. de ver. sig. dicit, ꝙ lex fi. alle. hic per Lanfrā. habet locum, quando victus appellat: tūc enim victor nō appellat, sed sufficit ꝙ inhæreat appellationi victi, & iudex appellationis reformabit sniam, sed si victus nō appellet, pōt victor appellare ab omissa cōdēnatione expēsarū, qđ ēt tenet Car. in c. Nicolao. j. de appel. Et adde Fely in c. significauerūt. de excep. lib. 6.) Dicite secūdum Cy. & Bal. in l. fi. C. quando prouo. nō est ne. ꝙ si victus appellauit in eo in quo est cōdemnatus: tūc victor nō potest appellare respectu expēsarum & si appellat superuacua erit appellatio. Et est ratio, quia iudex appellationis ad quem appellauit victus habebit cognoscere, vtrum victus debuit cōdemnari in expēsis vel ne. Vnde si apparuerit debuisse cōdemnari cōdemnabit: nam iudex appellationis habet reformare sentētiam latā in causa principali, vbi viderit expedire. Et ideo superuacuè per victorem appellatur, vt s̃ dixi. Si autem victus nō appellasset in eo, qđ esset cōdemnatus, tūc bene victor posset appellare eo respectu, ꝙ nō esset cōdemnatus victus in expēsis, & probatur prima pars in d. l. fi. in 1. responso. vbi Cy. & Bal. similiter dicunt, ꝙ si actor petat centum, & reus fuerit cōdemnatus tantum in quinquaginta, & in alijs quinquaginta fuit absolutus, si reus appellauit ratione cōdemnationis de quinquaginta, nō poterit actor appellare respectu absolutionis ab alijs quinquaginta, ita probatur ad literam in d. l. fi. in vlti. respōso. & ratio est, quia iudex appellationis de quinquaginta habebit cognoscere de toto negotio; vt s̃. dixi.

16 † Sed pone, ꝙ iudex nō cōdemnauit victū in expēsis in casu, in quo debuit cōdemnari: nūquid faciet litē suam iudex. (Vide Pet. de Suza in l. nō quicquid. §. j. ff. de iudi. vbi an teneatur ad interesse. Et adde, quòd absoluēs reperit ab eo, quem debuit cōdemnare. Bal. in addi. ad Spe. in titu. de expē. ver. possunt expēsæ. si nō omittit. Ale. in l. 2. C. de fru. & lit. expē. & 2. q. j. c. in primis. Et vide Fely. in c. significauerūt. j. de excep.) Dicite secundum Bar. in l. 4. in § hoc autē. ff. de dam. infec. quē sequitur Bald. in d. l. fi. Aut fuit petitum, partem cōdemnari deberi in expēsis: & tūc si iudex omittat, faciet litem suam, vt in l. properandum. §. sinautem. C. de iudic. Aut nō fuit petitum per partem aduersam debere victum condemnari in expensis: & tūc si nō cōdēnet nō faciet litem suam: quia iudex nō tenetur impartiri officium suum nisi petitus, vt in d. §. hoc autem. Tamen iudex hoc casu si voluerit, poterit victū in expēsis cōdēnare, etiā si nō fuerit petitū, q̃a ea quę emergūt post litē cōtestatā spectāt ad officium iudicis, vt in l. ędiles. §. fi. ff. de ædili. edic.

17 **Quæro vlterius** † vtrum succumbēs in aliqua interlocutoria debeat condemnari in expēsis. Respōdeo, quòd si interlocutoria feratur super aliquo articulo iuris, victus nō debet cōdemnari in expēsis. Secus si super articulo facti, ita determinat Cyn. in l. Polla. C. de his q. vt indi. & tenet Bal. in d. l. fi. præalleg. Ideo vbi est articulus iuris victus nō potest in expēsis cōdemnari, quia est tale, qđ potest statim per iudicē expediri. ita quòd expēsę nō sunt necessariæ, cum ius sit certū. Et potest poni exemplum, si facto sequestro pars veniat & dicat velle reuocare sequestrum per satisdationē, aduersarius dicit per satisdationem nō posse reuocare sequestrum, & iudex interloquitur posse reuocare, certè victus non cōdemnabitur in expensis, quia an posset reuocari an ne, stat in puncto iuris.

18 † Notādum est etiam, quòd vbi iudex nō cōdemnauit in expēsis victum in īterlocutoria, poterit postea cōdemnare, si obtineat etiam in diffinitiua sentētia. Si autem nō obtineat in sentētia diffinitiua, nō poterit victum cōdemnare. Ita not. Ang. in l. terminato. præalleg. Et ideo sit cautus ille, qui obtinuit in interlocutoria, vt faciat statim aduersarium in expēsis cōdemnare: quia si postmodum succumbat in diffinitiua nō posset. & est etiā notādum, ꝙ vbi quis succumbit etiam in interlocutoria, quæ nō sit iuris, cōdemnatur in expēsis, si victus nō habeat iustam causam litigādi: & an habeat iustam causam litigādi inspicitur ratione illius articuli, super quo est lata sentētia interlocutoria, non autem respectu totius causæ. Ita tenet Inno. in c. finē litibus, de do. & contu.

19 **Quæro nunc vlterius** † quæ sint illæ expēsę, in quibus victus debet condemnari. Respōdeo secūdùm Inno. in d. c. finē litibus. de do. & contu ꝙ sunt expēsæ necessariæ ad causam, non autē vtiles, & sic expensæ factæ in aduocatis, & in procuratoribus, & in itinere, & in hospitijs &c. vt in l. nō ignoret. C. de fruc. & litis expen. Nec debēt cōsiderari expēsę nimis delicatę, sed mediocres, vt in l. si seruus. in fine. ff. de pig. actio. Ideo si rusticus qui solitus est ire pedester, voluisset accipere vnum equum ad vecturam causa veniēdi de rure ad ciuitatem causa litem suam sollicitādi, hæ expēsæ nō veniūt in refectione, vt est gl. singula. in l. idemq; in § idē Labeo. ff. manda. Nam inspiciēda est cōsuetu

20 do patrisfamilias, vt in l. vel vniuersorum. ff. de pig. act. † Est autem in his expēsis aduertēdum, ꝙ debēt deduci expēsæ quas victor fecisset domi, illud qđ postea superest venit in refectionē expēsarum. tex. est in l. sed si. in §. qđ aut. ff. de peti. hære. & in l. sed si. § j ff. ad exhibend. Ita tenet Ang. in d. l. terminato. & in d. §. quod autem. Et hæc sunt vera, vbi expēsæ veniūt ratione interesse puta ratione victoriæ, vt est in materia nostra: Vbi autē expēsæ venirēt ratione cōtumacię, de quibus ī c. debemus: tūc nō deducūtur expēsę, quas quis fuisset domi facturus. eodem modo nō deducūtur expēsæ, quas quis fuisset domi quando expensę veniūt ex dispositione legis, veluti est in episcopo visitāte monasterium, cui debentur expēsę; nā nō dicūtur expensę, quas fecisset domi: & sic etiam in testibus, qui proficiscūtur ad locum iudicij causa testimonij ferēdi quibus debētur expensę integrę, nō in eo, quod expēdissent domi, vt in l. 3. in §. Sabinus. ff. de testib. & in l. quoniam liberi. C. eod. Nam debebūtur expē-

21 sæ integræ. nō detracto eo quod expēdisset domi. † Et idem in iudice delegato, qui accessit ad certum locum, vt ibi ferat sentētiam cui debētur expēsæ, certè nō deducūtur expēsæ, quæ fecisset domi. ita not. singu. Io. An. in ver. moderatas. in c. statutum. lib. 6. quem Ang. sequitur. in d. §. quod autem.

Est quoq; aduertēdum ꝙ si aduocatus peragat propriā causam & litē obtineat, & cōdemnatus in expēsis sit aduersarius, nō poterit pro expēsa computare id quod expēdit in vno alio, si ipse nō fuisset aduocatus. gl. est singularis in l. fina. C. de fruct. & lit. expen.

22 † Attendite etiam, quòd iudex solum habet taxare expensas factas non autem faciendas; ita determinat Innoc. in c. cum venisset. de eo qui mit. in pos. causa rei seruan. Quem sequitur Angel. in d. l. terminato.

Vnum commemoro notandum, videlicet ꝙ si testes extra iudicium iactauerunt scire veritatem: & postmodum recesserunt, vel sunt mortui pēdēte iudicio ante eorum depositionem: si volens producere testes succumbat, eo ꝙ nō potuit per eos probare, quia mortui vel absentes, nō cōdēnabūtur in expēsis: ita not Bal. in l. nō ignorat. C. de fruct. & lit. expē. Subijciēs ibidem Bal. ꝙ si citauerit aliquem temerè puta quia citauerit Ioannē de Gādino cū plures sint Ioānes de Gādino in Crema, & citatus nō est ille, qui debuit citari, debebit ideo actor in expēsis cōdemnari. eodem modo si erratum est in nomine citati ita determinat Bal. in d. l. nō ignorat. & in l. sancimus. C. de iudic.

23 † Vlterius quæro, nunquid actor, qui fecit expēsas in recolligendo instrumentum a tabellione, possit petere sibi tales expēsas refici. Respondeo secundum Bal. in d. l. non ignorat, quòd sic, si debitor fuit in mora, puta per interpellationem vel interpositionem diei elapsæ, aliàs non.

Et quippe vnum singulare est notandum in condemnatione

ne expensarum:quia sententia lata in expēsis valet etiam incerta secundum Inno.quē ita not.in c.finem litibus.de do. & contu. Hæc satis quo ad materiam expēsarum quæ debentur ratione victoriæ &c. Nunc videamus de expensis quæ veniunt ratione contumaciæ. Et præmitto, q tales expēsę possunt peti siue corā iudice ordinario, siue coram iudice delegato, vt not. Bald. in l. sancimus. C.de iudi.

Item præmitto secundum eundem Bal.ibidem q tales expēsę possunt peti per edictum, si quis ius di. nō obtempe. Item possunt peti officio iudicis mercenario. Item tales expēsas quis potest cōsequi per clausulam iudicati, vt in d.l. sancimus. Tertiò præmitto, q dictę expēsę, ita veniūt reficiēdæ per parte actoris sicut rei; quia vterq; possit esse contumax. Quartò præmitto, q dictæ expēsæ veniūt reficiēdæ per fictum contumacem sicut p verum: ita tenent docto in d.l. sancimus.

24 † His sic præmissis quæro, quando debeāt refici istæ expensæ, quæ veniūt ratione contumaciæ. Respondeo secundum doc. in d.l. sancimus, q possunt refici in qualibet parte litis: cum in qualibet parte litis quis possit esse contumax: secus in alijs expensis, quæ veniūt in totali lite: quia illæ reficiuntur in fine litis, vt in l. properandum.§.sinautem.C.de iudi. particulares autem expēsę quæ veniūt ratione victorię possunt refici in singulo capitulo. & si fuerit omissum, potest appellare in quacunque parte litis, vt notat Bal. in dicta l. sancimus.

25 Quæro vlterius † quis fuit contumax in prima citatione, an debeat condemnari, an verò debeat expectari trina citatio. Dicite secundum Bal. vbi s. q ad primam citationem debet condemnari in expensis.

Vlterius quæro, an finita instantia possint peti tales expensę. Respondeo secundum Pe. quem sequitur Bal. vbi supra q non.

Vlterius quæro, vtrum quis possit condemnari in dictis expēsis sine aliqua citatione. Inno. tenet q sic in c.cum dilecti.de dolo & contu. Et idem tenet Bal. in d.l. sancimus.

Vlterius quæro, vtrum condemnatus in expensis ex contumacia possit appellare. Respondeo sm Cyn. q sic, quādo contumacia est causa debiti: secus autem si contumacia est causa pronuntiationis: quia tunc non appellatur, vt no. Cy. in d.l. sancimus.

26 † Finaliter quæro, vtrum iudex teneatur ad reficiendas expēsas inquisito, qui est absolutus. (Vide Do. Alexan. de Imol. in l. j. ff. ad turpil. vbi quando iudex procedit ex officio. & Car. in cle. sæpe. §. si 7. q. de verb. signi. & Ant. de Bu. in c. dilecti. infra de do. & contu. & quid in accusatore vide Fely. in c. accedens circa fi. 3. col. de accu. ibi. 8. not.) Respondeo secundum docto. in d.l. sancimus. quòd sic, si processerit nullis præcedentibus iudicijs, neq; fama, alias non. intelligite omnia supradicta de expensis ratione contumaciæ, siue sit contumax in non veniendo, vt in aut. qui semel. C. quomodo & quando iudex. Siue venit, sed non stetit: vt in l. scire oportet. §. sufficit ff. de excu. tuto. Siue venit & stetit, sed noluit respondere, quo casu etiam dicitur quis contumax, & potest denegari iurisdictio tali contumaci, vt in l. sed si per prætorem. § sed si de certo. ff. ex qui. cau. maio. Per quem. §. dixit singu Bal. in l. consentaneum. C. quomodo & qn̄ iudex. Quòd iudex potest denegare iurisdictionem contumaci in alia causa, in qua non est contumax, dummodo sit inter easdem personas, inter quas fuit causa, in qua fuit contumax.

Addite pro complemento huius materiæ, vnum qd̄ voluit Innocen. in d.c. finem litibus. videlicet quòd vbi fertur sentētia absolutoria ab obseruatione iudicij, debet actor in expensis cō demnari. similiter dixit Bal. in l. properandum. §. illo proculdubio. C. de iudi. Quòd vbi est lapsa instantia, iudex adhuc durat, quò ad condemnationem expensarum, quia condemnare debet actorem in expensis nec est necessarium pronunciare instā tiam esse peremptam, nisi solum declaratiuè, secundum q ipse notauit in d.§. proculdubio. & rectè ibidem in tex. probatur. Et ex his finem facio in hac spaciosa rei iudiciariæ materia, in qua si quid bene dictum & positum reperiatur, Deo laus sit & gloriosę virgini Marię ac beato Ioanni Baptistę. Sinautem aliquid minus bene dictum repertum fuerit, me humiliter vniuscuiusque correctioni subijcio.

FIDERICI SCHENCK.

De expensis in iudicio factis.

SVMMARIVM.

1 *Victus victori in expensis condemnandus est.*
Sententia pro absente actore lata expensarum condemnationem continere non debet.
2 *Iuramentum de calumnia excuset necne ab expensis.*
3 *Litigandi causam probabilem habens non est in expensis condemnandus.*
4 *Probitas vitæ excuset necne ab expensis.*
5 *Doctorum opinionem secutus non est in expensis condemnandus.*
7 *Expensarum condemnatio ob negotij varietatem nonnunquam remittitur.*
7 *Damnum fecisse videtur, qui occasionem damni præstitit.*
8 *Exceptionem dilatoriam opponens ad processum retardandum, est condemnandus in expensis non expectata diffinitiua sententia.*
9 *Processu retardato occasione exceptionis peremptoriæ propositæ, expensa non veniunt in condemnationem ante diffinitiuam sententiam.*
10 *Exceptio peremptoria obijci & probari potest, posteaquam actor intentionem suam fundauerit.*
11 *Attestationibus publicatis non admittitur probare volens directè contrarium.*
12 *Contumax in expensis condemnatur non expectata diffinitiua sententia.*
13 *Contumacem quid præstare necesse sit, si audiri velit.*
14 *Appellans victus in causa appellationis an & quando sit in expensis condemnandus.*
15 *Appellatus succumbens in causa appellationis an sit in expensis condemnandus.*
16 *Expensarum condemnatio moderata esse debet.*
17 *Impensarum in iudicio factarum appellatione quid veniat.*
18 *Expensæ petantur ne iure actionis, an veniant officio iudicis.*
19 *Iudex si expensarum condemnationē omiserit, an eas de suo resarcire debeat.*
20 *Expensarum condemnationem in sententia omissam possit ne iudex repetere.*
21 *Expensę quomodo probentur.*

1 REgulare est † vt victus in expensarum causa victori condemnetur, quantum pro solitis expensis litium iurarit. l. properandū. §. sinautem alterutra parte. C. de iudicijs. Calumniam etiam & audaciam temere litigantium condemnando in expensis, & alio multiplici remedio sanctio imperialis compescit. Itaque & Pōtifex præcipit, vt decætero in causis pecuniarijs victus victori in expensis legitimis condemnetur, nisi sententia pro absente feratur. c. calumniam. de pœnis. Nam etiam absente actore, si eum meliorem causam habere prospexerit iudex, pro eo sententiam ferre poterit, & præsentem reum absenti actori condemnare in expensis tantummodo litis, quas reus legitimè se expendisse iurauerit, cō demnatione excipiendis. Et hęc pœna actori, etsi meliorem causam habenti, propter solam absentię contumaciam imponitur. d.l. properādum. §. & siquidem. ver. sinautem ex gestis. C. de iud. Et qui succubuerit in causa alteri parti in expensis condemnat. c. vlti. de maio. & obe. in fi. vbi gl. fi. dicit esse argumentum optimum, q victus victori semper sit condemnandus in expensis. Eum etiam, quem temerè aduersarium suum in iudicium vocasse constiterit, viatica, litisque sumptus aduersario suo reddere oportebit. l. eum quem temere. ff. de iudi. Porrò † tametsi multorum sententia sit, ratione iuramenti de calumnia præstiti quē excusari ab expensis, quum nullus immemor suæ salutis præsumatur. j. q. 7. c. sancimus. sicque hoc iuramento prestito probabilem causam litigandi habuisse præsumatur. argu. de sent. exc. c. sacro. & ibi in gl. super verbo, probabilis. Tamen Panor. in c. finem litibus. ver. gl. noluit. in hac particula, quòd iuramentum calumniæ. de dolo & contu. post Ioannem And. & Hostien. cō cludit, iuramentum calumniæ non excusare a condemnatione expensarum, tum quia condemnatio fit, non solum propter calumniam, sed etiam propter temeritatem. d.l. cum quem temere. tum quia victus præsumitur calumniari. d. c. calumniam. In dubio enim præsumitur calumniasse, nisi de cōtrario appareat manifestissimis documentis. c. j. de elect. in 6. in fi. vbi deficiens in probatione videtur calumniari, & punitur de calumnia, nisi manifestissimis documentis apparuerit de probabili causa, quæ eum excuset. Et quum iura velint hoc iuramētum in omni causa generaliter esse præstandum. c. j. de iura. calum. & c. 1. eo. ti. lib. 6. quid magis ridiculum, quàm putare hoc iuramentum excusare ab expensis? quum si id verum esset, victus nunquam victori in expensis condemnaretur, nisi illo casu, quo tacito partium consensu iuramentum calumnię esset omissum. Alia tamē † probabilis causa, aut probabilis error victum ab expensarum condemnatione tutatur, secundum Pan. vbi supra. Ego allego glossam in d.c. sacro in verbo, probabilis. in fi. de senten. excom. quę ibi colligit argumentum, habentem probabilem causam litigā di, non puniri in sumptibus litis, alle. l. qui solidum. §. etiam. ff. de leg. 2. ver. nec aliud seruabitur in litis sumptibus, si ratio litigādi non fuerit. Ex hoc tex. a contrario sensu patet, si fuerit ratio litigandi, excusari aliquem à sumptibus litis. Quæ autē sit hæc ratio, opinor iudicis arbitrio relinquendum. Hosti. in d. c. finem litibus. exēplificat de petente debitum ratione instrumēti inuē ti in arca paterna; cui tamen erat satisfactum, quod hic probabiliter ignorauit, ex quo successit in ius alterius. regu. is qui in ius. ff. de regu. iur. Igitur succumbens nō condemnabitur in expēsis. Item si quis aliquid de intentione sua probarit, licèt nō plenè, videtur litigandi rationem habuisse. c. mulieri. de iureiuran. Item si actor motus sit aliqua scriptura, non debet in expensis condemnari;

cōdemnari; quia excusatur a temeritate præsumptione scripturę. Ita Bal. consil. clxvj. in fi. in quarta parte allegat. l. de ætate §. ex causa. in fi. de interro. actio. Item si † victus sit persona tam honesta, religiosa, & proba, vt in eam nulla cadat iniustitiæ, calumniæ, seu temeritatis suspicio, poterit ab expensis excusari, quod post Hosti. & Ioan. An. tenet Pan. in d.c. finem litib. versi. Concludendo ergo victum. vbi etiam post pauca concludit, secutus doctores in cle. ne Romani. de electio. Habentem † pro se communē opinionem doctorum videri habuisse iustam causam litigandi. quod & sequitur ibi Anto. de But. quinimmo Angel. Perusinus in. l. terminato. C. de fructi. & litium expen. versi. si autem talia consilia habuisset credi. Quòd si ante causam motam litigator habuisset consilia talium uirorum, ad quorū sciē tiam & fidem solet vt plurimum haberi recursus, tunc succū bens non debet in expensis condemnari. Videt. n. excusandus, si credidit peritorum responsis, quibus etiam iura fidem adhibent. l. j. ff. de uentre inspicien. & l. semel. in verbo, medicis denuntiantibus. C. de re mili. lib. xij. Dicitque ita se vidisse obseruari in ardua causa, cuius expensę miris excreuerāt modis. Hoc Angeli dictum ęquitatem habet, modo responsum a talibus viris sit profectū, quos verisimile sit, pecunię cupiditate ab ęqui bonique tramite non facile deuiaturos. Dicit etiam Ang. Perusinus, vbi supra, si quis vsque ad certum terminum instantię habuisset iustam causam litigandi, vtpote vsque ad publicationē attestationum, vel aperturam processus, non debere condemnationem fieri in expensis præteriti temporis, sed solum futuri, & lapsuri post talem aperturam. alleg. l. si quis inficiatus. ff. deposi. Vbi demum post habitam notitiam quis in dolo constituitur. Ad idem facit. l. destitisse. ff. de iudi. Fit quoque nonnunquam vt neuter † litigatorum sumptuum condemnationi subdatur, scilicet quum propter negotij varietatem iudex ad eam prętermittendam mouetur, modo tamen sua sentētia hoc declarat. auth. post iusiurandum. C. de iudi. Hæc obtinent in expē sis ratione victorię assecutæ per sententiam. Et horum vltra prę missa est ratio: quia † occasionem damni præstans, damnum fecisse videtur. l. qui occidit. §. in hac quoq; actione. ff. ad. l. aquil. Ergo cum victus victori causam præstiterit faciēdarum impensarum, meritò à victo, vt damnum inferente, refundentur. Sed quid † in expensis rationē tardati processus, & contumaciæ? Et quidem, si petantur rationes tardati pcessus, & retardatio sit facta, occasione exceptionis prætorię. Panormi. in d.c. finem litibus. versi. Sed ego Deo fautore, & propitio, credo posse omnia prædicta reduci ad cōcordiā, ponit regulam: quòd quò ad omnes dilatorias, seu quasi peremptorias exceptiones, vt in exceptione contra testes, iuxta dictā gl. in c. ex parte Adæ. de testi. & in c. j. de exceptioni. & quò ad hæc, cuiuscunq; sint naturę, non concernentes merita negotij principalis, debeat in probatione talis exceptionis deficiens, in expensis condemnari, non expectata diffinitiua, dummodo aliqua legitima causa non excusetur. c. j. de resti. spolia. lib. 6. & c. i. de excep. lib. 6. versi. q si non probauerit. iudex in causa procedere non omittat, reum in expensis condemnans &c. Et per Bart. in l. nō ignorat. C. de fruct. & lit. expen. Hæc conclusio secundum Pan. probatur ratione. Nam super istis dilatorijs debet pronunciari, & sententia ferri. c. exhibita. de iud. & plenè not. in c. j de ordi. cog. Igitur meritò subsequi debet condemnatio expensarum, tanquam accessoria ad ipsam sententiam, argu. regulæ accessorium. de reg. iur. li. 6. Si verò † retardatio processus sit facta occasione exceptionis peremptoriæ. Et conclusio est, secundùm Pan. vbi s. q deficiēs in probatione exceptionis peremptoriæ, & concernentis propriè merita causæ principalis, non sit regulariter condemnandus in expensis ante diffinitiuam. quum in ipsa diffinitiua debeat condemnari. Ratio est: quia super istis peremptorijs nō pronunciatur expresse, sed super principali. l. quoties. C. de iud. & not. plenè in c. j. de ordi. cog. Hæc regula limitatur, vt locum non obtineat, concurrentibus duobus, de quibus in d. c. finem litibus. de dolo & contu. videlicet si exceptio peremptoria opponatur, fundata intentione actoris & non incontinenti probetur, sed ad eius probationem induciæ accipiantur: tunc enim si in probatione defecerit, in expensis fit condemnatio non expectata diffinitiua. Et requiruntur hæc duo, vt locus sit dispositioni. d. cap. finem. Consuluit igitur Panorm. vt ad euitandam dispositionem illius capituli, reus ante fundatam intentionem actoris, proponat suam peremptoriam, iuxta ea, quæ leguntur, & not. in l. si quidem. C. de excep. Sed non probet eam, nisi fundata intentione actoris, si est talis, quæ probari possit publicatis attestationibus. Nam proponendo exceptionem ante fundatam intentionem actoris, non videtur esse in dolo, aut malitia, super qua se fundat. d.c. finem litibus. hæc dicit Pan. esse notanda, & alibi non reperiri ita bene declarata. Igitur nō piguit hic ea commemorare, verbis tamen nonnihil immutatis. Ex his perspicuum est † peremptoriam exceptionem posse obijci & probari, etiam postquam actor fundauerit intentionem suam, & ita publicatis attestationibus super principali. Publicatione enim non facta, constare non posset, an actor intentionem suam fundasset. Huic applaudit. c. de testibus. & cap. fraternitatis. de testi. & c. cum Io. de fi. instru. & l. per hanc. C. de tempo. appell. modo talis exceptio ex diametro non repugnet intentioni actoris, sed compatibilis sit cum facto principali. puta, probasti fundum quem possedi, esse tuum: ego nunc probare volo, illum per me esse præscriptum, vel probasti me tibi debere mille, & ego probare volo pactum de non petendo, vel liberationem postea secutam. His enim & similibus casibus, non est timor subornationis testium, & sic non obstat publicatio.

11 Secus † si obijciatur peremptoria incompatibilis cū facto principali, veluti si tu probasti fundum esse tuum, & ego velim probare non esse tuum, vel te mihi non mutuasse mille. Tūc enim post publicatas attestationes non admittetur probare volens directè contrarium, idque propter timorem subornationis testium. cle. 2. de testib. in cle.

12 Si autem † petantur expensæ ratione contumaciæ, & certum est non expectata diffinitiua contumacem in expensis esse cō demnandum. c. j. de do. & contu. lib. 6. Vbi actor contumax, & non comparens in termino, ad quem citari fecit reum, veniē ti reo condemnatur in expensis, ad citationem aliam minime admittendus, nisi sufficienter caueat, se in termino fideliter cō pariturum. & in c. quoniam §. in alijs. vt lite contesta. vbi conuentus reali, si contumax sit, mittendus est actor in rei petitæ possessionem, vt tedio affectus reus veniat responsurus.

13 † Qui si venerit intra annum, iudicio sisti præstita cautione, ac exhibita satisfactione congrua expensarum, possessionem recuperat. & l. sancimus. C. de iudi. Vbi contumaci postea comparenti non aliter iudicialis aditus patet, nisi omnia damna, & impensas ex cōtumaciæ vitio aduersarijs inflictas restituat. Prædictis etiam congruit. c. cum dilecti. de dolo & contu. in fi. vers. ad legitimas & moderatas expensas, quas aduersarij eius fecerant a tempore citationis emissæ, quem extunc expectare inceperant, ipsum curauimus condemnare.

14 † Porrò succumbens in causa appellationis, si sit appellans, condemnatur in expensis, modo sit pronunciatum ex actis primæ instantiæ, secundùm gl. in regula, ignorantia. de reg. iur. Nā per primam sententiam condemnatus, videtur temerarius, seu calumniosus litigator, nisi ratio aliqua pbabilis eum excuset, & quæ sit causa probabilis, consistit in arbitrio iudicis. argum. c. de causis. de offi. dele. & arg. l. 1. ff. de iure deli. & l. [illegible] ff. de re iud. Secus igitur, si ex nouis probationibus in secunda instantia factis pnūtietur, nisi appareat, eum sup principali negotio prorsus temerarium & calumniosum litigatorem fuisse.

15 † *Si autem appellatus succumbat*, & ex nouis actis secundæ instantiæ condemnationem expensarum euitat, secūdùm Bar. in l. generaliter. C. de iureiuran. & in l. properandum. §. sinautē reus. C. de iudi. Et ita habet stylus curiæ. Romanæ, secūdum decisionem Rotæ. Si verò appellatus succumbat ex antiquis actis primæ instantiæ, crebrior habet opinio eum cōdemnationem expensarum non euitare, secundum Panor. vbi supra, nisi probabili aliqua causa releuetur, adeo, vt etiam singularis opi. contra communem illum excuset, si illa singularis opinio sit probabilis, & iudex primæ instantiæ, qui eam secutus est, sit magnę authoritatis & æstimationis. Attamen Cy. in l. generaliter. C. de reb. credi. & iu. tenet indistinctè, appellatum succumbentem, in omnibus expensis esse condemnandum, per regulam, victus victori. quemadmodum etiam adstruit capel. Tholosa. q. 22. de quo tamē latius ibi in additione, & per Guido Papę q. cxxxvij. qui tenet distinctionem supra positam, quæ etiam placere videtur Inno. in c. finem litibus. de dolo & contu. Cum quadam tamen moderatione. Guido Papæ, vbi supra intelligit prædictam distinctionem, vt scilicet ita demum appellatus succumbēs ex nouiter probatis non teneatur ad expen. si nouiter probata nō erant verisimiliter not. succumbenti in causa appellationis. Sed gl. super verbo, expendisse. in fi. in c. in primis supra qō. 1. dicit, q in causa appellationis indistinctè quilibet succumbens condemnatur in expen. & gl. in verbo, condemnabitur. in fi. in cap. quiescit. §. patet ergo. 2. q. 6. semper inquit ī causa appellationis condemno victum. alle. c. vt debitus. de appel. & ff. de appel. l. negotiorum. Quod iuris dispositioni magis arbitror cōsentaneū. Tametsi ęquitatem quandam prę se ferre videatur interpretū distinctio. Sed quum lex non distinguat, quid momenti habeat dictio nostra?

16 † Expensas autem conuenit esse moderatas. c. cum dilecti: in fi. de dolo & contu. & c. in fi. de sequestra. pos. & fruct. quia honestus modus seruandus est, non immoderata cuiusque luxuria subsequenda. Et ratio haberi debet eius impensæ, quę modū probabil non exēcedit. l. inter quos. §. vlt. & l. seq. ff. đ dam. infe.

17 Impēsæ aūt † hæ circa litis instructionē & psecutionē, veluti honoraria aduocatorum, aliasq; causas in iudicijs vertentes cō sistūt. l. sancimus. C. de iudi. Vbi omnium quoque damnorum, aduersarij contumacis vitio inflictorum, restitutio fieri præcipitur. An autem petitione expensarum comprehendantur victus, & veniant cibaria? Et quidem doctores dicunt venire, deductis tamen illis impensis, quas domi fecisset, arg. l. sed etsi lege. §.

ge.§.quod autem quis ex hęreditate. ff.de pet.hęr.& l.ſi res mobilis.ff.de rei vendi.niſi domi agens victum ſuum ex artificio, ſuſtentare conſueuiſſet.hoc enim impedito, per litis proſecutionem,expenſæ cibariorum & victualia ei reſtituentur, arg. l. 18 ſed & ſi hæreditas.§.planè paſcere.ff.ad exhi. Præterea † tametſi gl.ſuper verbo,expenſas.circa finem.in d.c. finem litibus. velit expenſas ante litis cõteſtationem factas,peti debere iure actionis,id eſt actione pro eis intentata,& libello oblato, quum ea, quæ fiunt ante litem conteſtatam, non pertineant ad iudicis officiũ.l.ędiles.§.itẽ ſciẽdũ.ff.de ędil.edic.tñ Pano.putat iudicẽ ex officio ſuo in expẽſas illas poſſe ꝯdẽnare abſq; aliqua partis petitione, cõdemnãdo ſcilicet ante litem conteſtatam,contumacem in non comparendo.c.cum dilecti.in fi.de dolo & contu.Vbi ſatis apparet,nulla partis petitione nulloq; libello pręuio,ante litis conteſtationem partem contumacem a Pontifice in expenſis fuiſſe condemnatam.Expenſæ verò poſt litis cõteſtationem factæ iudicis officio decernuntur.l.terminato. C. de fruct.& lit.expen.facit c cum appellationibus. de appel.li.6. Itaque etiam parte non petente iudex harum expenſarum condemnationem facere poteſt,ſecundum Barto.in l.4 §. hoc 19 autem iudicium.ff.de dam.infec. Si † tamen iudex non condẽnauerit,non tenetur hoc caſu reſarcire de ſuo,ſecundùm eundem.& ita limitat gl.in l.fi.C.de fruc.& lit.expen. quæ dicit, iudicem teneri de ſuo reſarcire,ſi non condemnauerit in expenſis.Nam intelligitur,ſi pars id petierit. quod ſatis probatur, per glo.vlti.in verſi.dummodo petitum fuerit ab eis.in c.vlti.de reſcri.Conſultum itaque eſt,vt pars ſemper in libello huiuſmodi 20 impenſas petat. † Inſuper ſi iudex non condemnet tempore ſententiæ in expenſis, quæ veniunt officio iudicis, poſtea condemnare non poterit: nec etiam a parte peti poterunt huiuſmodi impenſæ.l.terminato.C.de fruct.& lit.expen.Poſt abſolutum enim dimiſſumque iudicium, nephas eſt litem alteram conſurgere ex litis primæ materia,vt ibidem.Iudex itaque condemnationem expenſarum ſibi reſeruare non poterit;ſed taxationem earundem dicendo:condemnamus in expenſis, taxa- 21 tione nobis reſeruata.Sed quomodo † expenſæ probandæ ſunt? Reſpondeo, per iuramentum partis, præuia iudicis taxatione. Prius enim expenſas taxabit iudex,& poſtea ſuper ſic taxatis recipiet iuramentum partis, illoque recepto, ſuper taxatis iuramento probatis expenſis pronunciabit.auth. poſt iuſiurãdum. C.de iudi.& 3.q.3.§.qđ fieri nõ debet.& in auth.de iudi.§.oportet.coll.6.& c.olim.& ibi gl.ſup verb.taxatiõe.de iniur. & dã.da.

F I N I S.

R E G I S T R V M.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd.

Omnes ſunt Quaterniones, præter D d d, quæ eſt Ternio.

V E N E T I I S, M D L X X X I I I.